

קובץ
דור המלקטים
על
הלכות נדה

יו"ד סימן קפ"ג - סימן ר"ב

חלק ראשון

סי' קפ"ג - קצ"ד

יוצא לאור ע"י

חבורת נר גבריאל

ישיבת מיר ירושלים תוכב"א

מחזור א' - שנת תשס"ט

מחזור ב' - שנת תשע"ד

מחזור ג' - שנת תש"פ

”מרן החזון איש כותב כי בזמננו קוראים לחיפוש ‘יגיעה’. בודאי קלע כאן מרן בלבבה של הקלקלה הגדולה בסדרי הלימוד בזמננו. העמדת החיפוש במקום ה’יגיעה’ היא השחתת כל הציור של עמלה של תורה. ובתחלת מגעי עם הספר ‘אוצר מפרשי התלמוד’, הסתכלתי בעומק פעולתו של האוצר על מחשבתם של המעיינים. ומתוך הסתכלות זו הבחנתי נאמנה כי הפעולה הראשית של האוצר על המעיינים היא תחושת השחרור מהטירדה של החיפוש. ועל ידי זה נעשים כלי-המחשבה והעיון לנכסים בני חורין, להתפנות לעבודת עמלה של תורה בעיון במקורות ובגופם של דברים...” [הגר”י הוטנר זצ”ל (פחד יצחק אגרות וכתבים אות ע”ט, פתח דבר ל”אוצר מפרשי התלמוד” ריש איזהו נשך)].

לתועלת המעיינים:

- הספר הוא רק תוצאה של שיעורים שנאמרו בחבורתנו, ולא נרשמו על דעת לפרסמם בתור ספר. ולכן צורת הדברים ותוכנם אינו כ’ספר’ רגיל. וממילא אין להסתמך על מספר הדעות שהובאו בכל שיטה ולהחליט דהלכה כרבים, כי לא היה בזה שום כוונה להכריע. לפעמים ריבוי השיטות הובאו רק בשביל להבהיר נקודה אשר דנו בה בהמשך השיעור.
- כשכתוב, עי’; הכוונה שמשמעות דברי ספר פלוני נוטים לשיטה פלונית, אך לא מפורש הכי להדיא באותו הספר.
- כשכתוב, מראי מקומות; הכוונה שהספרים שברשימה דנו על הנושא המדובר (לפעמים לא היה ברור שיטתם בענין, לפעמים מחמת האריכות לא הספיק הזמן לעבור על כל מה שכתוב, ולפעמים כי הענין מוזכר שם רק בדרך אגב, או מפני סיבה אחרת).
- ספר זרע שמואל; נכתב ע”י הרב יוסף שטילרמן שליט”א, מגיד שיעור אצל הגר”י ברקוביץ שליט”א בכולל ירושלים.
- המעוניין לקבל את הספר חינם באימייל, נא לשלוח בקשה לדואר אלקטרוני (בכתובת דלהלן).

ידוע לכל בר בי רב דחד יומא

כי אי אפשר לדעת ולהבין שום דבר בלי עיון במקורות. ולכן פשוט ואין צורך להזכיר לבר דעת שכל מה שימצא בספר הזה הוא רק מראה מקום היכן ימצא מבוקשו, ואל יסמוך על מה שמובא כאן כלל וכלל בלי לפנות אל המקור.

שגיאות מי יבין

וכמאמר החכם ”כשם שאי אפשר לבר בלי תבן - כך אי אפשר לספר בלא שגיאות”, בקשתינו שטוחה לכל מעיין שימצא איזה דבר טעות או שגיאה בתוך ספר זה, נא לפנות אל המחבר, ואי”ה יתוקן הדבר במהדורה הבאה.

לעילוי נשמת

ורעיתו זקנתי
מרת **איטה** ע"ה
בת ר' אהרן ז"ל
שטילרמן
נפטרה כ"א אלול תשנ"ג

זקני
הרב **ישראל** ז"ל
ב"ר נחום ז"ל
שטילרמן
נפטר ד' תשרי תשכ"ח

ורעיתו זקנתי
מרת לאנע דבורה ע"ה
בת ר' נחום הלוי ז"ל
נאמעטה
נפטרה כ"ז חשון תשנ"ב

זקני
הרב **משה** ז"ל
ב"ר מתתיהו ז"ל
נאמעטה
נפטר י"ח כסלו תשמ"ו

ורעיתו זקנתי
מרת אלטע פריידה ע"ה
בת ר' עזריאל ז"ל
וויינמאן
נפטרה ט"ז טבת תשמ"ו

זקני
הרב מאיר יהודה ז"ל
ב"ר יחיאל יצחק ז"ל
וויינמאן
נפטר כ"ח שבט תשנ"א

ורעיתו זקנתי
מרת פייגע צירקא ע"ה
בת ר' יחיאל מאיר ז"ל
סוקולובר
נפטרה י"ב אדר תשס"ב

זקני
הרב **אברהם** ז"ל
ב"ר יעקב אריה ז"ל
סוקולובר
נפטר כ"ז תמוז תשל"ז

הרב **משה יהודה** ז"ל ב"ר מנחם מנדעל ז"ל
הרב **אליהו חיים** ז"ל ב"ר מרדכי ז"ל
מרת **אגוסטא** ע"ה בת ר' יוסף הכהן ז"ל
מרת **רחל לאה** ע"ה בת ר' ישעיהו ז"ל
מרת **טייבל** ע"ה בת ר' שמואל ז"ל

הרב חיים אלעזר ז"ל
ב"ר עזריאל ז"ל
טרטנר
נפטר י"ג טבת תשע"ד

הרב **ישראל ליב** ז"ל ב"ר מרדכי יהושע ז"ל

ולהודיע מעלת קיבוץ דברי רבותינו ועריכתם לפני ה'הלומדים', יש בנותן טעם להביא בכאן את דבריו הנפלאים של
בעל הפלא יועץ (ערך אסופה) וז"ל:

"כמה טובה עשו לנו בעלי אסופות. רבותינו הקדושים אשר בכל דור ודור זכו וזיכו את הרבים, זכות הרבים תלוי
בם, שאלמלא הם נשתכחה תורה מישראל, ובפרט כגון אנן דור יתום, יתמי דיתמי, אשר טרדות הזמן רבו עלינו
ואין הפנאי מסכים אתנו כל כך ללמוד בשקידה כל כך כמו הראשונים ודעתנו קצרה. ואם נבוא ללמוד ספרים
הרבה אין קץ ומי הוא זה אשר תשיג ידו להיות כל הספרים נמצאים אצלו. אבל על ידי האסיפות נוכל לצאת מעט
ידי חובתנו:

ובכל דור צריכים האסיפות כמו שעשה הרמב"ם וה'טור' והרב 'בית יוסף' והרב 'כנסת הגדולה' ורבים כמוהם שהיו
לנו לעינים, ומהם יראו וכן יעשו בכל דור ודור, כל תלמיד חכם אשר חננו ה' דעת וספרים הרבה ישתדל להועיל
לרבים בדברים הנצרכים מאד, כאמרם (ברכות סד, א) הכל צריכים למרי חטיא. ויעשו אסיפות כי ה' הטובה
עליהם, מי מקצרי דינים על ארבעה טורים, מי מכללים, מי מהקדמות לדרושים, ומי מתוכחות מוסר וכדומה, כל
אשר עושים חסד גדול יחשב, **ואין לך חסד גדול מזה שהוא חסד בנפש, ועושי אלה הם מזכים את הרבים**
וזכות הרבים תלוי בם.

ואל יחושו ללעג השאננים שאומרים, מה הועילו אלו החכמים בתקנתם לשנות לנו את הידוע ומפורסם בספרים, אין
זה כי אם ללקט כסף וליטול את השם שהוציאו ספר. שרי להו מרייהו למדברים כן, כי לא צדקו, שודאי הגמור
יותר טובים לנו אלו הספרים של אסיפות מכל חבורי הפלפולים והחריפות, כי מה יתן ומה יוסיף לנו אלו
החבורים, רובם הם מתעפרים בעפר אין דורש ואין מבקש, שכל חכם רוצה להיות מבין מדעתו ולישא וליטן
בהלכה כפי השגתו, ואם ירצה אדם ללמוד כל חיבורי הפלפולים והחריפות, יכלו שנותיו ולא ילמוד אחד מני אלף
מהדברים שצריך ללמוד, וכדאמרו בש"ס: אי דיקנא לא גרסינא. מה יתן ומה יוסיף לנו לידע היכוח שהיה בין שני
תלמידי חכמים, שזה אומר בכה וזה אומר בכה. ואם כדי ללמוד דרכי הפלפול והחריפות וחדוד השכל - הלוא יש
די לנו בתורתן של ראשונים ז"ל, אשר לבם פתוח כפתחו של אולם וחכמתם ניכרת מתוך דבריהם. אבל אלו
הספרים של האסיפות תועלתם מרובה כאמור. ולכן כל תלמיד חכם ירדוף אחריהם כאשר ירדוף הקורא בהרים,
ויד כל ממשמשת בהם כל שעה, כי בזמן הזה הקיצור הוא מטבע חריף אהוב ונחמד לכל, ואומרים דרך צחות
(רות ב ד) 'ויאמר לקוצרים ה' עמכם'.

ולכן אף מי שעושה ספר שו"ת, שהוא מועיל לרבים בהיותו מחדש דינים חדשים ופושט ספיקי דינים, לא ילך
בארוכה ויצא מעיני לעיני ממלאכת השאלה למלאכת השיטה ופלפול בדברי האחרונים לנתוץ ולנתוש, לבנות
ולנטוע, ולומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה, כי מה יתן ומה יוסיף, וחוששני מחטאת ברוב דברים. רק יכתב
הלכות קטנות, מצוי הדין הנצרך לעיני דינא דוקא. וכן הרוצה לכתב פשטים אשר חננו ה' על תנ"ך ומאמרי
רבותינו ז"ל, אם רוצה שיהא יד רבים ממשמשת בו, לא ילך בארוכה ויצא ממלאכת הדרוש למלאכת הפלפול,
אלא יכתוב פסקי פסקי על סדר התנ"ך והש"ס דברים מתוקים מעורב עם דברי מוסר ויראת ה', שהמוסר הנאמר
על פסוק הוא מתוק מדבש ועומד לזכרון בין העינים. ומתוך כך יהיו דבריו נקראים ונזכרים ונאמרים בבתי כנסיות
של תלמידי חכמים ובבתי מדרשות, ויהיה מזכה את הרבים, ותתענג בדשן נפשו בהיות שפתותיו דובבות בקבר
(יבמות צא א). זהו דרך ישרה לפי דעתי לחבורי חבורים.

אמנם הבעלי אסופות שמאספים קצורי דינים צריכים ליזהר הרבה שלא יכנסו למלאכה זו אלא אם כן יכולים לעשות
אותה על מתכונתה, כי היכי דלא תיפוק מינה חורבה, דהיינו שיהא להם ספרים הרבה מהראשונים ואחרונים
ותשלט עיניהם בכלום בעיני יפה יפה, ולא יסמכו על הכלל העולה, כי יש פתח טועה, ולא יטעו לרשום היפך ממה
שכתוב בספר, כאשר נמצא לפעמים באלו הקיצורים. ולכן אמרו שאין ראוי לסמוך על הקיצורים להקל או להוציא
ממון מיד המוחזק, עד שילמד חיפוש מחיפוש ועד שיראה הדין בשרשו.

ושמעתי אומרים, שאף על פי שהרב 'מעם לועז' עשה מלאכה גדולה וזכה וזיכה את הרבים, לא היה רוח חכמים
שבדורו נוחה הימנו על שכתב הלכות פסוקות, ורבים מעמי הארץ שאין יודעים לקרות אלא ספרו ומקבלים דבריו
כנתינתם מסיני ואין חוזרים לשאול פי חכם וסומכין עליו בין להקל בין להחמיר, ופעמים המצא ימצא איזה דין
שנתחדשו כעת ספרים שחולקים על דבריו ומחמירים וכן ראוי להחמיר. ולכן יש להזהיר ללועזים שלא יסמכו על
ספרי הלועזים להקל באין שאלת חכם, ודין להם שספרי הלועזים יעוררום ליכנס לבית הספק כדי לשאול לחכם.
(ויש את לבבי לכתוב ספר אסופת דינים בקיצור, אך לא אכתוב אלא מה הוא אסור, ולא אזכיר את המותר, למען
לא תצא תקלה כזו). וגם ראוי לבעלי אסופות שיעשו טובה שלימה ולא יכתבו על דין פלוני עיין בספר פלוני, ולא
עוד אלא שלפעמים יש שנצרך לו אותו הדין מאד ואותו הספר שציין אינו בנמצא בעירו, והרי זה דומה למי
שמביאין אותו אל המעיין ואין מניחים אותו לשתות מים, לכן יכתב גם כן מה שכתוב באותו ספר למען ינוח
הקורא בו כי ימצא תאות לבו", עכ"ל.

תוכן ענינים

חלק ראשון

סימן קפ"ג - סימן קצ"ד

7	הקדמה
19	סימן קפ"ג - הרגשה
41	סימן קפ"ד - ימי פרישה
127	סימן קפ"ה - נאמנות האשה
160	סימן קפ"ו - בדיקת לפי ואחרי תשמיש
183	סימן קפ"ז - רואה מחמת תשמיש
254	סימן קפ"ח - מראות
304	סימן קפ"ט - וסתות
442	סימן ק"צ - כתמים
602	סימן קצ"א - אשה שמצאה דם בהשתנה
628	סימן קצ"ב - כלה הנכנסת לחופה
661	סימן קצ"ג - דם בתולים
678	סימן קצ"ד - יולדת

חלק שני

סימן קצ"ה - סימן ר"ב

ואה"ע סימן כ"ב

707	סימן קצ"ה - הרחקות
873	סימן קצ"ו - סדר טהרת האשה
977	סימן קצ"ז - זמני טבילה
1026	סימן קצ"ח - חציצות
1195	סימן קצ"ט - חפיפה
1245	סימן ר' - ברכה
1271	סימן ר"א - מקואות
1284	סימן ר"ב - דברים החוצצים בטבילת כלים

הלכות יחוד

1296	אה"ע סימן כ"ב
------	---------------

זרע שמואל

1433	הג' הרב יצחק ברקוביץ שליט"א
------	-----------------------------

1480	מראי מקומות
------	-------------

הלכות נדה

הקדמה

[א] טעמא דקרא, ודין פנויה.
[ב] נדה מצד טומאה או שהוא איסור.
[ג] האם נדה נכללת בעריות.
[ד] ימי נדה, ימי זיבה.

"דדם נדה מסאבין דאינון כלהו דם טמא ... ומאן דאעבר עלייהו כאלו אעבר על עשר דברות דאינון כלל תרי"ג פקודין".
זוהר (רעיא מהימנא חלק ג' פרשת צו דף לג:).

[א] טעמא דקרא, ודין פנויה.

א. פסוק.

1. אחרי מות (פרק י"ח פסוק י"ט) – "וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדַת טְמֵאָתָה לֹא תִקְרַב לְגִלוֹת עֲרֹמָתָה".
2. קדושים (פרק כ' פסוק י"ח) – "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת עֲרֹמָתָה אֶת מְקַרְהָ הִעֲרָה וְהִיא גִלְתָּה אֶת מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקְרַב עִמָּם".

ב. הטעם.

1. נדה (דף לא:): – "תניא, היה ר"מ אומר: מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה, מפני שרגיל בה, וקץ בה, אמרה תורה: תהא טמאה שבעה ימים, כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה".
- (א) רמ"א (סי' קפ"ג סעי' א') – "ואין חילוק בין פנויה לנשואה לענין איסור נדה (ריב"ש סימן תכ"ה מביאו ב"י), כי כל הבא על הנדה חייב כרת".

ג. לפי ר"מ י"ל דנדה פנויה אסורה רק מדרבנן.

1. תוה"ש (סי' קפ"ג ס"ק ד') – "לפי מה דאיתא בש"ס בסוף פרק המפלת (נדה לא, ב) תניא היה דרשת ר"מ אומר מפני מה אמרה תורה נדה לז', מפני שרגיל וקץ בה, אמרה תורה תהא טמאה שבעת ימים כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה. וא"כ בפנויה שלא שייך טעם זה לא תהא טמאה שבעה. אבל משמעות הרב כאן דבשום ענין אין חילוק. וכן מבואר ממ"ש הפוסקים גבי כלה כמבואר לקמן בסי' קצ"ב. וצ"ל דהאי דרשה בעלמא הוא ומ"מ מקראי משמע דקאי בין אנשואה ובין אפנויה וכמ"ש הריב"ש בסי' תכ"ה וכתוב וטמאה שבעת ימים משמע בכל ענין. ועי"ל דעל כרחך צריכין לומר דר"מ דאמר מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה וכו' ולא תקשה כן אזבה, משום דודאי הא לא קשיא דהא כמה טמאים והם בטומאת שבעה, כגון זב וטמא מת ויש מהם בטומאת ערב. אלא דעיקר הקושיא על נדה הוא מכח ממה נפשך, דאי חמיר טומאתה אמאי אמרינן דאפילו שופעת דם כל שבעה טובלת לערב (והוא פשוט בש"ס וכמ"ש הטור בסי' זה עיין בב"י), ואי לא חמיר כל כך, אמאי ברואה אפילו כל שהוא טמאה שבעה, תסגי לה בטומאת ערב. ע"כ צריכין אנו לטעמיה דר"מ כדי שתהא חביבה על בעלה. אבל גבי זבה ודאי אף דלא שייך טעם זה צריכה שבעה נקיים, וא"כ עכשיו שכולם כזבה גדולה שוינהו חכמים ע"כ אין לחלק בין פנויה לנשואה וצריכה ז' נקיים. ועי"ל דר"מ בשיטת ר"ש אמרה דדריש טעמא דקרא כדאיתא בב"מ דף קט"ו לענין משכן אלמנה, ולית הלכתא כר"ש כמבואר בטח"מ בסי' צ"ז א"כ אף בהא לית הלכתא כר"מ לכן אין לחלק כלל".

תוה"ש (סי' קצ"ב ס"ק א') – "עיינן בט"ז שמקשה מתמר שאמרה ליהודה טהורה אני וכן רות שנכנסה למתו של בואז אחר שטבלה בלי שבעה נקיים ומתריך בכמה גווני. ולפי מה שכתבתי לעיל סימן קפ"ג סק"ד דהטעם דבפנויה נדה צריכה שבעה היינו לפי שעכשיו כזבה גדולה שוינהו חכמים על כן אין חילוק בין פנויה ונשואה להצריך שבעה נקיים מה שאין כן מדין תורה אין להצריך ז' נקיים בפנויה רק בנשואה מפני שרגיל וקץ בה צריכה המתנת שבעה ואם כן תמר ורות שהיתה פנויה היתה מותרת לטבול מיד באותה שעה שבאותו זמן עדיין לא שוינהו כזבה גדולה והוא פשוט".

ד. אין לחלק.

1. תפארת ישראל (סי' קפ"ג ס"ק ג') – "והרב הגאון מנחת יעקב יצא בזה חוץ לגדרו גדר חכמים ונתן מכשול לפריצי דור בעו"ה שכתב הואיל ואמרו (נדה לא ע"ב) דלכך נידה טמאה ז' משום דלא תתגנה לבעלה, בפנויה ליכא טומאת ז'. ולדבריו אף כרת ליתא גבה, כי ממה נפשך אי הפרשה מיירי מפנויה גם כן א"כ אף טומאה שבעה יש בה, ואי לאו אף איסור כרת ליכא. והוסיף בזה בסימן קצ"ב בקושיית הט"ז על תמר ורות, ושירי ליה מאריה וכל דבריו מהך דר"ש [דר"מ] דברי דרשות הן, וכמו שאמר הטעם בנימול לשמנה שלא יהיו הכל שמחים ואביו ואמו עצבים יולדת בזוב מאי איכא למימר וכהנה יתר קושיות. ובשגם י"ל הקושיא הוא להיפוך, דשאלתו בנשואין דישי בו ביטול פריה ורביה, וכל העולם לא נברא אלא לפריה ורביה, ולא היה לה לתורה להחמיר לישיב גלמוד שבעה, רק לחוס ולטהר בפחות, כי מי יתן טהור מטמא לא אחד, וע"ז השיב דאדרבה על ידי כך מוסיפים אהבה ודיבוק, כי לולי כן תתגנה על בעלה ותעגן ותיתב, אבל בפנויה לא קשה כלל, כי מה אכפת ולמה נשתנה זה משארי טומאה. ויהיה פירוש איך שיהיה. מ"מ קשה להרהר ומכל שכן להעלות על הספר ושגגה פלטה קולמוסו".
2. אורח מישור (סי' קפ"ג בילקוט מפרשים) – "עיינן במנחת יעקב ... ולא קשה מידי, דכב כתב מהרא"י [תרומת הדשן] בפסקיו סימן ק"ח כיוצא בזה וז"ל ...".

3. סד"ט (סי' קפ"ג ס"ק ה') – "שכתב בספר כרתי ופלתי על הרב במנחת יעקב שיצא חוץ לגדרו גדר חכמים ליתן מכשול לפריצי הדור לחלק בין פנויה לנשואה יפה כתב".
4. ברכי יוסף (סי' קפ"ג שירי ברכה ס"ק א', יוסף אומץ סי' מ"ה ד"ה וזה) – "הגאון מהר"י בעל מנחת יעקב בביאורו בספר תורת השלמים ... ודבריו תמוהים. וכבר ראיתי בכרתי ופלתי על הלכות אלו, שנדפס מחדש, שתמה וצווה על זה. ע"ש באורך. ונעלם מהם ז"ל מ"ש הרב תרומת הדשן בכתביו סימן ק"ח, דהא דאמרה תורה מפני מה אמרה תורה מילה בח', וכו' הוא דרשא בעלמא. ע"ש. ובאמת שהוא תימה על הגאון מהר"י, איך עלתה על דעתו להוציא דין לפי טעם דרשא, וכבר אמרו בירושלמי (פאה פ"ב ה"ד) דאין למדין ממדרש. והדברים קל וחומר ללמוד לפי הטעם, ומה גם באיסור כרת. יתר על כן, שיצא תקלה בדור יתום זה דור דור שו"א, ממפריצי הפרצ'ה. והוא רחום יכפר".
5. שערי דעה (סי' קפ"ג ס"ק ב') – "ושרי' לי' מרי' לבעל מני' בס' ת"ה כאן ובס' קצ"ב שנתן מקום לטעות לדבריו דברי שגגה הם. וכבר מחה לי' אמוח' הגאון בעל פלתי ...".
6. יד אליעזר (ס"ק ז') – "דאף בפנוי' איכא אי' נדה מדאורייתא".
7. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד על סי' קפ"ג) – "ודברי תוה"ש בס"ק ד' לא נכון כלל וחי' להעלות זה על הדעת כלל, וברור ופשוט שטעם דר"מ אינו כלום לדינא, שכל הטעמים שנאמרו במצוות לא שייכים לדינא אלא שגם טעם זה יש בהמצווה. כדהוכחתי (דרש משה פ' קרח ד"ה מה שקרא ועדתו לגלגו בתכלת) מטעם ר"מ בתכלת משום שדומה לים וכו' (סוטה י"ז ע"א) דאינו כלום לדינא, כדחזינו שבגד שכולו תכלת נמי חייב. וכל שכן טעמים דזוכרים במורה נבוכים ובפ"י רמב"ן והחינוך, שאינם נוגעים כלל לדינא. וראיתי גם בספר תפארת ישראל סק"ג שכתב על תוה"ש שח"ו לטעות מדבריו עיי"ש".
8. ויען יוסף (או"ח סי' ז' ד"ה אבל) – "וכדאשכחן כה"ג בגמרא דדריש טעמא דקרא על דרך אגדה בנדה ל"א ע"ב מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה מפני שרגיל וקץ בה וכו', והתורת השלמים פלפל בזה בסי' קפ"ג (סק"ד) ובסי' קצ"ב (סק"א) דלפי"ז בפנויה דלא שייך טעם זה, מן התורה א"צ להתין ז', וכבר צווח ככרוכיא על זה בכרתי ופלתי שם (סו"ס קפ"ג). וכן אשכחן שם מפני מה אמרה תורה מילה לח' כדי שלא יהא אביו ואמו עצבים עיין שם, ופשיטא דאף למאן דדריש טעמא דקרא כר' שמעון מ"מ אין ללמוד מזה דהיכא דלא שייך טעם זה כגון באין אביו ואמו קיימין לא יהא מילה דווקא בח', אלא כוונת הגמ' לומר דבמצות התורה נכלל גם טובה זו, ולשון מפני מה אמרה תורה לאו דוקא, וה"נ כוונת הכל בו בטעמא דפטורין נשים ממצות עשה שהזמן גרמא על דרך זה, שוב מצאתי כעין זה בתשו' כתב סופר או"ח סי' ע"ה".
9. טהורת הבית (סי' א' הע' ז' ד"ה ובעיקר) – "וכן דעת כל הפוסקים, ומעולם לא פקפק אדם לחלק בזה בין פנויה לנשואה".

ה. מראי מקומות – רוח חיים (יו"ד סי' קפ"ג), זרכ"ת (סי' קפ"ג ס"ק י"ג), דברי יציב (או"ח סי' רס"ט ד"ה ובהיות).

1. חינוך (מצוה צ"ה ד"ה ואולם) – "וכדומה לזה אמרו זכרונם לברכה בענין הנדה, מפני מה אמרה תורה לישב שבעה נקיים, שתהא חביבה עליו ביותר [נדה דף ל"א ע"ב], ובאמת שאין כל זה לדעתם תכלית הכונה בדברים, רק להודיע כי ענין המצוה יסבול הרבה רמזים מלבד עקריה גדולים וחזקים".
2. תרומת הדשן (ח"ב סי' ק"ח), הו"ד בלקט יושר (או"ח עמ' י"ד ענין ב') – "לפי טעם סמ"ג מכח שני עדים, מי שמתו אחיו מחמת מילה יניח תפילין בשבת. נראה דאין לחלק כלל בשביל טעם זה, דמפרש סמ"ג דרך אגדה בעלמא ולא מחלקינן משום אותו טעם. כי הא דאמרין פ' המפלת: אמרה תורה מילה לשמנה פרש"י אבל לא לשבעה, ומפרש הטעם שלא יהיו הכל שמחים ואביו ואמו עצבים, פ"י שהן אסורין בתשמיש המטה. ולפי זה אם ילדה בזוב שצריכה ז' נקיים לאחר שבעת ימי לידה, וכי ס"ד שיהא הבן נימול לארבע עשר. וכאלה רבות בתלמוד".
- (א) מראי מקומות – פמ"ג (או"ח סי' כ"ט מש"ז ס"ק ב'), ברכי יוסף (סי' ל"א ס"ק ב').
3. גר"א (מעשה רב סי' קכ"ד הע' ה', הוצאת וויינרעב אות ט"ו) – "הגר"א שאל את תלמידיו 'אם הכינו להם שום לשבת כתקנת עזרא'. התלמידים השיבו 'הלא לא נכון לנו, כי אם אשה עצורה לנו', אך הגר"א הגיב 'אם כן לא תהא מילה בשמיני'. בעל חיי אדם' הסביר באזני הגר"א עצמו את הרמז על יסוד דברי הגמרא (נדה ל"א ע"ב) 'מפני מה אמרה תורה מילה לשמיני, שלא יהיו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים וכהיום הלא בטל הטעם', והגר"א נענה לו בראשו כי לזה כיוון".
- (א) עי' או"ח סי' ר"פ סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
4. תשובות והנהגות (ח"ה סי' קט"ו) – "קבלתי דבריו שרוצה לשנות ולעקור חלק מהשו"ע, ויסוד דבריו הוא שבזמנם לא היו הכלים נגמרים היטב כמו אצלנו ולכן היה בהם בליעות, ומביא שהחוקרים מצאו כלים ישנים ובאמת ראויים לבלוע, אבל אצלנו היום רואים בחוש שהעשייה היא בחזק שאין דומה לו, והכלים נגמרים היטב ואפילו כלי חרס, ואנשי מדע דוחים כל אפשרות של בליעה, ומבטלים בזה ח"ו כמה וכמה סימנים בשו"ע, ושואל ממני דעתי, ולדבריו עומד לפרסם שהיום אין חוששין לבליעות כלל שכך היא המציאות ודי לנקות באקונומיקה. אמנם דע שדברי המתיר בטלים ומבוטלין ... והגר"א זצ"ל השיב בענין זה כשרצו לשנות הלכות מפני שינוי התקופה, שאם כן לא יהא מילה בשמיני, והיינו שבנדה (לא ב) אמרו מפני מה מילה בשמיני כדי שלא יהיו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים, והיינו ששבעת ימים אחרי לידה טמאה, ואחר כך הוא דם טוהר, וגזרה תורה שמילה בשמיני, ואם כן בזה"ז שנוהגין איסור בדם טוהר וטמאה גם בשמיני, נדחה מילה בשמיני, אלא שהתורה נצחית, ומה שקבלנו נשאר לעולם, גם אם נראה לעינינו דלא שייך היום".
- (א) עי' או"ח סי' תנ"א סעי' כ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

ב איסור נדה לבעלה: האם הוא מצד טומאה או שהוא איסור נפרד - אולי נ"מ ספק טומאה ברה"ר וכדו'.

א. שיטת תוס'.

1. תוס' (ב"ק דף יא. ד"ה דאין) – "דאין מקצת שליא בלא ולד. וא"ת לר"א דאמר חוששין משום דאין מקצת שליא בלא ולד אבל אם היה מקצת שליא בלא ולד לא היתה חוששת ה"ד אי ברה"ר אפי' בחד ספיקא מטהרין ואי ברה"י אפי' בספק ספיקא נמי טמא דהא תנן (טהרות פ"ו מ"ד) כל ספיקות שאתה יכול להרבות ברה"י אפי' ספק ספיקא טמא וי"ל דשמעתין איירי לענין לאוסרה לבעלה".

(א) ראייה מכאן שהוא איסור נפרד – שב שמעתתא (שמעתא א' פרק י"ב, לשונו מובא לקמן), חקר הלכה (אות ס' ספיקות סוף ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), אבני נזר (ח"ו"מ ס' קל"ט, לשונו מובא לקמן), אתוון דאורייתא (ריש כלל כ"א), אחיזבז (אה"ע ח"א ס' ז' סוף אות ב', לשונו מובא לקמן), חזו"א (יו"ד ס' ק"ג ס"ק ו', לשונו מובא לקמן), הו"ד בחוט שני (סי' ק"צ סוף ס"ק כ"ט), עמק הלכה (ח"ב ריש ס' ס"ט), שבט הלוי (ח"ו ס' קי"ט אות ב', ששבה"ל פתיחה ד"ה ובשב), שיעורי טהרה (פתיחה, עמ' ה', לשונו מובא לקמן).

(ב) אין ראייה – שערי יושר (שער א' פרק י"ג ד"ה ובתוס').

(ג) מראי מקומות – שערי חיים (כתובות ס' ע"ו ענף ג').

2. תוס' (סוטה דף כח: ד"ה ברשות) – "הא דתנן בפרק האשה שהיא עושה צרכיה (נדה ס:) שלש נשים שהיו ישינות במטה אחת ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות אמאי כיון דאיכא שלש הוה ליה כרה"ר, מיהו מהתם לא קשיא מידי דלא דמי לשרץ דשרץ אפשר שלא נגע וטהור אבל התם אחת מהן ודאי טמאה שיצא הדם מגופה והיאך נטהר כולם".

(א) ראייה מכאן שהוא מצד טומאה – רש"ש (סוטה דף כח: על תד"ה ברשות, לשונו מובא לקמן), חלקת יואב (ח"א יו"ד ס' כ"ט ד"ה טוב), עמק הלכה (ח"ב ריש ס' ס"ט ד"ה והנה מה).

3. תוס' (נדה דף סז. ד"ה פתחה) – "ועוד דתניא בפרק החולץ (יבמות דף מז: ושם) כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה והיינו נדה לבעלה דאי לטהרות מאי שנא דנקט נדה ועוד דומיא דגר ועבד משוחרר דאיירי בטבילת איסור והיתר והכי קאמר כל החוצץ בטבילת טומאה וטהרה חוצץ בטבילת איסור והיתר".

(א) מראי מקומות – מכתב ישראל (עמ' ר"ט), פי כהן (הל' טבילה שער ג' פרק א' אות ד').

ב. מצד טומאה.

1. זכרון יוסף (יו"ד ס' ט' ד"ה ומלבד) – "איכא למימר דבנדה בעינן בדיקה מדאורייתא ולא סמכינן ארובה והיינו משום דספק טומאה היא וברה"י טמא".

2. רש"ש (סוטה דף כח: על תד"ה ברשות) – "א"כ הא דתנן כו' ג' נשים כו' כולן טמאות אמאי כו' ה"ל כרה"ר. נראה משום דאיסור נדה לבעלה הוא מחמת טומאה כדכתיב ואל אשה בנדת טומאתה ל"ת. לכן ה"ל כסוטה שג"כ איסורה משום טומאה. ול"ד לשאר איסורים דלית בהון לתא דטומאה".

3. שערי יושר (שער א' פרק י"ג ד"ה ובתוס'). אבל אין הכללים של ספק טומאה, ע"ש) – "ובתוס' ... ובס' ש"ש ... אבל קשה מאד להחליט כזאת דהרי נדה ויולדת אינן ניתרין לבעל עד שיטבלו ובלא טבילה איסורין עולם והיכן מצינו היתר איסורין ע"י טבילה ... ועוד איך אפשר לומר שלא יהי' איסור נדה לבעלה מחמת טומאה דהרי מפורש בקרא ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב".

(א) מש"כ הרש"ש והשערי יושר לענין הפסוק - י"ל הנוב"ת (יו"ד ס' ק"כ), לשונו מובא לקמן.

4. חלקת יואב (ח"א יו"ד ס' כ"ט, הג' לש"ש פרק שמעתא א' פרק י"ב) – "דכתבו האחרונים בפשיטות דאיסור נדה לבעלה לאו משום טומאה הוא רק משום איסור ... ע"כ אמרתי לברר דאי אפשר לומר כן ... אבל איסור נדה מטעם טומאה היא, וגם כוונת הכוזרי ...".

5. שערי חיים (כתובות ס' ב' ענף ב', ס' ע"ו ענף ב' אות א' ס"ק ב', ס' ע"ז ענף ג') – "דכל האיסור ערוה שיש בנדה הוא מחמת טומאתה, דאשה הטמאה בטומאת נדה עשאתה התורה כערוה האסורה באיסור ביאה".

6. עי' עמק הלכה (ח"ב ריש ס' ס"ט) – "הא האיך אפשר לחלק הדבר לחצאין כל כך ולומר דלגבי הבעל עצמו לענין טומאה דנין אותה כנדה גמורה והוי בועל נדה, אולם לענין איסור נדה טהורה היא ונעמידנה על חזקת טהרה".

ג. איסור נפרד.

1. עי' הכוזרי (מאמר ג' אות מ"ט) – "ומה שאצלנו היום מאיסור שכיבת הנדה והיולדת, אינו מפני הטומאה אבל היא מצוה גרידה מאת הבורא".

(א) חלקת יואב (ח"א יו"ד ס' כ"ט ד"ה ומש"כ) – "כוונת הכוזרי היא רק דאין איסור במה שבעלה נטמא, אבל ודאי מודה דאיסור נדה היא מטעם דאסור לבוא על הטמאה כנ"ל וז"ב כשמש".

2. נוב"ת (יו"ד ס' ק"כ) – "דהיינו סוטה שנבעלה וטעם האיסור הוא הטומאה אבל בנדה לבעלה איסור הבעילה כתיב בפני עצמו בפ' אחרי ודיני הטומאה כתיב בפ' מצורע ואף דגם בפ' אחרי באיסור הבעילה כתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וגו' הרי דג"כ הזכיר הטומאה מ"מ לא תלה טעם האיסור בטומאה והא דכתיב בנדת טומאתה לפי שבאמת היא טמאה, ועוד דבפ' קדושים בהעונש לא הזכיר טומאה כלל דכתיב והאיש אשר ישכב את אשה דוה גו' והיא גלתה את מקור דמיה גו', באופן שלדיני איסור בעילת נדה לא שייכי כלל הכללים שבדיני טומאה וטהרה".

3. שב שמעתתא (שמעתא א' פרק י"ב, שמעתא ג' פרק י') – "תוספות פרק קמא דב"ק דף י"א ד"ה דאין ... וביאור הדברים ... לענין ספק נדה לטמא טהרות כיון דהו"ל ספק טומאה אמרינן בה ספק טומאה ברשות היחיד טמא, ואפילו ספק ספיקא ועשה הכתוב לענין טומאה כודאי, אבל נדה לבעלה אינו משום טומאה, אלא מה שאסורה לבעלה הוא משום איסור נדה שבה ומש"ה כל לבעלה הוי ליה כמו שאר איסורי תורה ואין בהם חילוק רשויות ובספק אסור ובספק ספיקא מותר ... וראיתי בשו"ת זכרון יוסף ... ולפי מה שמבואר בדברי תוס' ב"ק הנ"ל אין ענין כלל רשות היחיד לאיסור נדה לבעלה וזה ברור".

4. אבני נזר (הו"מ סי' קל"ט, אה"ע סי' ר"מ אות ח') – "ספק טומאה ברה"י ילפינן מסוטה הרי דסוטה חשיבא טומאה. ונדה לבעלה חשיב איסור כמ"ש התוס' ב"ק (י"א ע"א)".
5. אמרי הצבי (ב"ק דף יא., סי' מ"ג) – "הנכון כמ"ש הש"ש שם לחלק בין איסור נדה לבעלה לבין איסור סוטה לבעלה ...".
6. עי' אתוון דאורייתא (כלל כ"א) – "דמש"ס דידן מוכח לכאורה דנדה איננו טומאה רק איסור".
7. אחיעזר (אה"ע ח"א סי' ז' סוף אות ב') – "בנדה אף דכתיב בה ג"כ ואל אשה בנדת טומאתה מ"מ לא תלה טעם האיסור בטומאה, ועיקר הדברים מפורשים בתוס' ב"ק י"א דכל לבעלה מהני ס"ס ועי' במהר"ם שי"ף שם ובש"ש".
8. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' צ"ו סוף ד"ה הנה) – "דלא מצד הטומאה שאיכא בנדה נאסרה לבעלה אלא דנדה נתחדש בה שני ענינים ענין איסור לבעלה וענין טומאה שמטמאת שנוגע זה לענין תרומה וקדשים".
9. שיעורי טהרה (פתיחה, עמ' ה') – "מדברי התוס' בב"ק ... וכן מוכח גם באדרת אליהו ... וכן איתא בכוזרי".

ד. מראי מקומות – פרדס יוסף (פר' ויצא סוף אות פ"ה), מנחת פרי (עמ' ו' ד"ה יש), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק א' הע' ד'), מכתב ישראל (עמ' ר"ט), פי כהן (הל' טבילה שער ג' פרק א').

1. חקר הלכה (אות ס' ספיקות סוף ס"ק ב') – "נודע ביהודה ... דלצד איסור שבו אין לחלק ... וכדבריו מבואר בתוס' ב"ק דף יא. יא."
2. חזו"א (יו"ד סי' ק"ג ס"ק ו'), הו"ד בחוט שני (סי' ק"צ סוף ס"ק כ"ט) – "ויש לעיין דכיון דספיקא הוא ליהוי ספק טומאה ברה"י וליהוי כודאי דהרי טעמא דלא אזלינן בהני ספיקי בתר חילוקי דרה"י ורה"ר הוא משום דהוי טומאה למפרע וכמ"ש"כ תו' בריש מכלתין אבל האי ספיקא דמאכולת הוי ככל ספיקי דעלמא ונראה דכיון דאיכא למתלי במאכולת אין להחזיק כלל ריעותא כיון דבמקורה לא נולד לנו שום ספק והוי כממקום למקום ולפ"ז להאי לישנא דדחוק קמטהרינן לגמרי וכן משמע בפוסקים שכתבו דנקטינן לחומרא כלישנא דבדוק ... ובאמת לא מצאתי ראי' דאיסור נדה יהי' כאחד מפרטי דיני הטומאה לענין דנילף מסוטה לטמא ברה"י ולחייב חטאת ולטהר ברה"ר ואפשר דאיסור נדה כשאר איסורי ביאה וצ"ע, כ"ה בהדיא בתו' ב"ק י"א א' ד"ה דאין".
3. שבט הלוי (ח"ו סי' קי"ט, ששבה"ל פתיחה ד"ה ובשב) – "כפשוטה דגם נדה גדר ערוה, ולא רק גדר טומאה כאשר נתעוררו גדולי אחרונים, ונדבר אי"ה מזה להלן, היינו דענין קריבת נדה ועצם גילוי ערוה אצלה יש לה חומר מיוחד מה שלא מצינו בכל העריות, האחת דהא נדה יש לה דיני עריות מצד איסור ערוה, ונוסף לה דיני טומאה חמורים המבואר בפ' מצורע נגיעה משכב מושב מרכב, וא"כ נדה חמור באיסור וחמור בטומאה ...".
4. הגר"ח ק"צ (שיח השדה ח"ב קונ' הליקוטים סי' י"א ד"ה והנה) – "והנה כל הנשים בזמה"ז טובלות לבעליהן מנדתן אע"פ שכולנו עדיין טמאי מתים וא"כ מוכרח שעכ"פ מטו"ח אפשר להטהר אע"פ שנשאר אה"ט דט"מ [דנדה חמורה מט"מ לענין משכב ומושב ולענין לבעלה וכדתנן ריש כלים] ואולי משום שאיסור נדה לבעלה אינו מדין טומאה אלא איסור מיוחד הוא עד שתטבול כדון, כעין שדנו האחרונים ז"ל בזה עי' ש"ש ש"א פי"ב ובספר אתוון דאורייתא סי' כ"א ומשו"ה שייך טבילה לבעלה אע"פ שנשארה טמאה לענין טהרות אולם הרא"ש ז"ל בנדה פ"ד סי' א' לא ניהא ליה לומר דתסתור לחצאין לטהרות ולא לבעלה ע"ש ויש לחלק, והעיקר נראה כיון שטבילת נדה מועיל לטהרה לגמרי לבעלה פשיטא דלכו"ע מועלת טבילה אע"פ שנשארת עדיין טמאה לטהרות דמ"מ לבעלה חל טהרה בפועל".
- הגר"ח ק"צ (דולה ומשקה עמ' תמ"ז) – "שאלה: חידש מרן שליט"א בשיח השדה שנדה בזמנינו אין טבילתה מועילה לענין טומאה וטהרה מכיון שנשאר עליה טומאת מת וכל זמן שלא נטהרת מטומאת מת החמורה לא מועיל טבילתה לטומאה קלה דנדה, לכן כל הטבילה של נדה בזה"ז הוא רק 'לאיסור שיש לבעלה'. (שזהו דין איסור ולא טומאה), ויש לעיין שא"כ כל אנשים היום הם 'בטומאת בועלי נדות' מחמת הטומאה שיש על האשה והאם באמת הוא כך. (ששמא טומאת בועל נדה הוי רק כשיש איסור). תשובה: עמ"ש"כ שיח השדה ח"ב ליקוטים סי' א".
- (א) מראי מקומות – טהרת התורה (ח"א סי' י"ב).

ג] האם נדה נכללת בעריות.

א. האם נדה ערוה.

1. קשה: הא קרא מפורש. אחרי מות (פרק י"ח פסוק י"ט, לשונו מובא לעיל), וקדושים (פרק כ' פסוק י"ח, לשונו מובא לעיל). (א) ר"ת (ס' הישר סי' פ' אות א') – "מה אחות אשה מיוחדת שהיא ערוה לאפוקי נדה. אע"ג דכתיב בה אל אשה בנדת דותה לא תקרב לגלות וכו' אין התלמוד קורא ערוה אלא דלא תליא ביומי וטבילה".
- (ב) שבט הלוי (ח"ו סי' קי"ט סוף אות ב') – "לא ידעתי מה הספק הרי התורה קראה גילוי ערוה מדכ' ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערוה וכי יש מפורש מזה".
- עי' ששבה"ל (פתיחה סוף ד"ה ובאתוון) – "דנדה נקראת גילוי עריות והיא בכלל ערוה, וכ"כ הב"י (ס"ס קצ"ה) דחשיבא ערוה, והוא כדמשמע בקרא 'ואל אשה בנדת טמאתה לא תקרבו לגלות ערוה' דנקראת ערוה".
2. י"ל, יש איסור ערוה ויש מקום ערוה. (א) מקום ערוה – או"ח (סי' ע"ד סעי' א', "דלבו רואה את הערוה אסור"), כי תצא (פרק כ"ג פסוק ט"ו, ו'תקנ'ה מקנ'יה קדוש' ולא ירא'ה כ' ע'רות ד'קר ו'שב מא'ת'יה").
- (ב) איסור ערוה – אה"ע (סי' קי"ט סעי' ג', "לא יגרש אדם אשתו ראשונה, אלא אם כן מצא בה ערות דבר"), כי תצא (פרק כ"ד פסוק א', ו'תקנ'ה אם לא תמצא חן בעיניו פי מצא כ'ה ע'רות ד'קר").
- (ג) אחרי מות (פרק י"ח פסוק י') – "ע'רות בת ב'נה או בת ב'נה לא תגלה ע'רותן פי ע'רותה ה'נה".

ב. אין דבר שבערוה פחות משנים (גיטין דף ב:), האם נדה מקרי דבר שבערוה [נ"מ, נאמנות רופא].

1. הוי ערוה.

(א) רשב"א (חולין דף י: ד"ה ונשים) – "נ"ל דאיצטריך קרא דוספרה לה משום דהוי דבר שבערוה דבעלמא אין פחות משנים והכא בודקת וסופרת לעצמה ונאמנת".

(1) עי' חזו"א (אה"ע סי' כ' ס"ק י"א ד"ה וראיתי) – "דבהדיא מבואר ברשב"א ריש גיטין כל' התו' דהוי ס"ד דנדה הוי דבר שבערוה, ומש"כ בחולין י' דהוי דבר שבערוה ר"ל דבעצם הוי ערוה וחדשה תורה לענין נאמנות דהוי כאיסורא דעלמא, וע"א נאמן בנדה בין להקל בין להחמיר".

2. אינו ערוה.

(א) ר"ת (ס' הישר סי' פ' אות א') – "וכן אין דבר שבערוה פחות משנים אין חזקת נדה בכלל ולא ספירתה".

(ב) נוב"ק (אה"ע סי' נ"ה) – לשונו מובא לקמן.

(ג) הגר"י יצחק אלחנן (שו"ת מור ואהלוח, אהל ארץ נוד סי' קצ"ה ד"ה אחד"ש) – "נדה אין זה בכלל עריות דהא קימ"ל אין דשב"ע פחות משנים ונדה נאמנת כדין כל ע"א נאמן באיסורין".

(ד) מור ואהלוח (אהל ארץ נוד סי' קפ"ג אות י"ג) – "ורק לענין נאמנות לא הוי דשב"ע עי' תוס' גיטין ב' ע"ב ד"ה הוי דשב"ע".

(ה) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד סי' קפ"ה סוף סעי' ג') – "דלענין זנות שהוא להוציא מבעלה הרי הוא דבר שבערוה, שעיקר דין שנים נאמר בסוטה ליאסר לבעלה, (סוטה ב' ע"ב), אבל לומר שהיא נדה אין זה דבר שבערוה".

(ו) עי' הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם ח"ג סי' כ"ב סוף הע' ג', דפו"ח יו"ד סי' קצ"ה ס"ק י"א אות ד' ד"ה אך [עמ' רי"ז]), שולחן שלמה נדה פרק א' סעי' ב') – "יתכן דאף שלענין נאמנות של עד אחד אין זה כדבר שבערוה וחשיב רק כחלב ודם".

(ז) טהרת הבית (הקדמה עמ' י"א, יביע אומר ח"ו יו"ד סי' ט"ו אות ב') – "וכן עיקר".

(ח) וכן כמה פוסקים לקמן.

3. דעת תוס' (גיטין דף ב: ד"ה הוי) – "אמאי איצטריך וספרה לה לעצמה ויש לומר דס"ד דחשיב כמו דבר שבערוה".

(א) הוי ערוה.

(1) מעיל צדקה (סי' ל"ד ד"ה אך, ד"ה מכל) – "מוכח להדי' דס"ל להתו' דגם נידה מקרי דבר שבערוה אלא שהאמינתה התורה לספור לעצמה ואף שלשנא של התוס' משמע דהוי ס"ד דהוי דבר שבערוה אבל אין האמת כן י"ל דכוונת דס"ד דהוי דבר שבערוה וצריך שנים קמ"ל דנאמן באחד".

(2) המקנה (קידושין דף סו. רד"ה סמוך) – "כמ"ש תוס' בריש גיטין דמוכח מקרא דוספרה לה דנאמנת אשה על הספירה אע"ג דנדה הוי דבר שבערוה".

המקנה (קידושין דף סה: תד"ה נטמאו) – "לפמ"ש תוס' בריש גיטין בד"ה ע"א וכו' דנדה הוי לי' כדבר שבערוה".

(ב) אינו ערוה.

(1) מהרי"ק (שרש ע"ב ד"ה אלא) – "וי"ל דס"ד דחשיב כמו דבר שבערוה עכ"ל התוספות משמע דאי נדה חשיב כמו דבר שבערוה לא הוה מהימנה".

(2) נוב"ק (אה"ע סי' נ"ה) – "שהתוס' בריש גיטין דף ב' ע"ב כתבו בד"ה הוי דבר שבערוה וכו' דאיצטריך בנדה וספרה לה דס"ד דנדה חשיב דבר שבערוה, ואף דבאמת נדה לא חשיב דבר שבערוה אף שהיא בכרת וכדמוכח מלשון התוס' שכתבו דהוה ס"ד בנדה וכו' משמע שהאמת אינו כן היינו משום דעכ"פ תפסי בה קידושין והולד כשר ויש היתר לאיסורה ע"י טבילה אבל שאר עריות כולוהו לענין זה דבר שבערוה נינהו ואין דבר שבערוה פחות משנים".

(3) רע"א (ח"א סי' קכ"ד ד"ה אולם מסוף, בס' זכרון וזאת יהודה עמ' נ"ג) – "מסוף דברי תוס' נשמע בהיפוך מדכתבו דאיצטריך וספרה לה דס"ד דהוי דבר שבערוה מבואר דאלו היה דבר שבערוה לא היתה נאמנת, אף דליכא חזקת איסור".

(4) כת"ס (גיטין דף ב: ד"ה והנה המהרי"ק) – "דבאמת נדה לאו דב"ע הוא וצריך וספר' לה דה"א שיהי' כערוה קמ"ל כנ"ל".

(5) חמד שלמה (גיטין דף ב: ד"ה אמנם).

(6) בית שלמה (אה"ע סוף סי' ל"ה ד"ה תבנא) – "כ' בס' המקנה ... ומאוד אני תמה על הגאון הזה. דמתוס' הנ"ל שלפנינו איפכא מוכח דכ' דהוי ס"ד דהוי דבר שבערוה. ש"מ דהאמת אינו כן".

(7) מלבושי יו"ט (יו"ד סי' ו' ד"ה ועוד אפשר) – "דעת הרשב"א בחולין ... וכן הביאו האחרונים בשם הגאון בעל מעיל צדקה. וכ"כ הגאון בעל המקנה קדושין (סו) דדעת התוס' ריש גיטין הוא דנדה הוה דבר שבערוה ... אך האחרונים השיגו ע"ז וכתבו דדעת התוס' ריש גיטין אינו כן. מדכתבו ס"ד דהוה דבר שבערוה. וכן מבואר בדברי מהרי"ק".

(8) מהרש"ם (ח"ב סי' קפ"ב, מפתחות) – "התוס' בגיטין (דף ב' ע"ב) ד"ה הוי ... הדבר ברור דלמסקנא לא הוי דשב"ע וכן מצאתי בספר הישר לר"ת בענינים שונים שבסופו (דף פ"ג ע"ד) שהאריך להוכיח בראיות דנדה לא הוי דשב"ע".

(9) מור ואהלוח (אהל ארץ נוד סי' קפ"ג אות י"ג), לשונו מובא לעיל.

(10) הגר"י יצחק אלחנן זצ"ל (שו"ת מור ואהלוח, אהל ארץ נוד סי' קצ"ה ד"ה אחד"ש) – "בתוס' גיטין דף ב' ע"ב ד"ה הוי דשב"ע דנדה לא הוי דשב"ע".

(11) אתון דאורייתא (כלל כ"א ד"ה ועיין) – "מתוס' גיטין ד"ב ע"ב ד"ה הוי דמוכח מדבריהם דנדה לא חשיב דשב"ע".

(12) קובץ ביאורים (גיטין אות א') – "תוס' ד"ה הוי ... וי"ל דס"ד דחשיב כמו דבר שבערוה עכ"ל ... לא הוי איסור נדה דשב"ע".

(13) חזו"א (אה"ע סי' כ' ס"ק י"א ד"ה גמ) – "וגם דעת תו' גיטין ב' ב' ד"ה הוי, מבואר דאין ע"א נאמן בדבר שבערוה אפי' לא אתחזק, דהקשו אי ע"א נאמן באיסורין אפי' אתחזק אמאי אצטריך וספרה, [פי' דא"כ אי אפשר לומר דיליף מוספרה דהא התם לא אתחזק כמש"כ בד"ה ע"א]. ותירצו דס"ד דחשוב כמו דבר שבערוה, וא"כ מבואר דבדבר שבערוה אפי' לא אתחזק אין ע"א נאמן, וכ"כ הגרע"א בתשובה סי' קכ"ד".

(14) דברות משה (גיטין פרק א' סי' י"ד הע' י"ז) – "דכתבו התוס' ... דמשמע דבאמת אין לנדה דין דבר שבערוה".

15) טהרת הבית (הקדמה עמ' י"א, יביע אומר ח"ו יו"ד סי' ט"ו אות ב').

ג) מראי מקומות – יהודה יעלה (ח"ב סי' קפ"ג, סי' קפ"ד), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ה שפ"ח ס"ק נ"ו).

1) ציץ אליעזר (ח"ז סי' ל"ב אות ד', ח"ח סי' כ"ו אות ב') – "ואילו מדברי התוס' בגיטין סבור היה הגרי"א ז"ל שכן יש הוכחה ברורה דס"ל דלא הוה דבשב"ע ממ"ש בלשון ד'ס"ד דחשיב כמו דבר שבערוה', כדביארתי בספרי שם, ולכן צירף זה לצדדי ההיתר שכתב בנידונו שם, ואמנם בעל המחבר מר ואהלות שמביא בדבריו דברי הגרי"א ז"ל מעורר עליו בשולי המכתב די"ל דרק לענין נאמנות כתבו התוס' כן. וכן כותב לעיל מזה בסימן קפ"ג אות י"ג ע"ש".

ג. בגלוי עריות יש דין יהרג ואל יעבור, האם נדה מיקרי גלוי עריות.

5. יהרג.

א) רא"ה הו"ד בריטב"א (פסחים כה. ד"ה וכתב) – "הרא"ה ז"ל דגילוי עריות ... כגון ישראל שבא על אחת מן העריות או על הנדה".

ב) עי' רש"י (גיטין דף ו: ד"ה גילוי, כדאי' באתון דאורייתא) – "גילוי עריות: כשמגיע זמן טבילתה בעת צינה והיא יראה לומר לא טבלתי ומשמשותו נדה".

ג) ב"י (סי' קצ"ה ס"ק י"ז) – "דנגיעת ערוה אסורה מן התורה הכא אע"פ שיש בו פיקוח נפש אפשר דאסור משום דהוי אביזרא דגילוי עריות וצ"ע".

ד) רדב"ז (סי' אלף ע"ו) – "הרי ערוה וכל אביזרהא אמרינן ימות ואל יעבור מההיא עובדא דההוא דהעלה לבו טינא".

ה) הו"ד בפת"ת (סי' קצ"ה ס"ק ט"ו).

ו) ש"ך (סי' קצ"ה ס"ק כ') – "אם החולה מסוכן ואין שם רופאים ... להרמב"ם דנגיעת ערוה אסורה מן התורה הכא אע"פ שיש פיקוח נפש אפשר דאסור משום אביזרא דג"ע וצ"ע עכ"ל ב"י".

ז) תפארת ישראל (סי' קצ"ה ס"ק ו') – "והוא בכלל ג"ע ... וניתנה להיות בכלל יהרג ואל יעבור".

ח) גר"א (סי' קצ"ה ס"ק כ') – "דאפי' בפיקוח נפש אסור כמ"ש בפ"ב דפסחים (כ"ה א') בכל מתרפאין חוץ כו' ובעצי אשירה ליכא אלא לאו בעלמא אלמא אפילו לאו דג' עבירות אין מתרפאין בהן".

ט) ח"א (כלל כ"א סעי' י"ג) – "וג' מסירות נפש הן. א) ע"ז, גלוי עריות, שפיקוח דמים, אפי' בצנעה ואפי' אם מכוין להנאת עצמו ולא להעבירו על דת, מחויב למסור עצמו למיתה. ולא על הבעילה לבד, אלא אפי' על חיבוק ונישוק של כל העריות או נדה שאין בה אלא לאו, אפ"ה הדין דיהרג ואל יעבור".

י) חכ"א (כלל פ"ח סעי' א') – "אפילו פנויה והיא נדה או גויה אף על פי שהוא מסוכן למות מוטב שימות".

יא) חופת חתנים (סי' א') – "כי הוא בכלל ג"ע אשר קיימ"ל יהרג ואל יעבור".

יב) אור גדול (סי' א' ז' - ב' ד"ה וגם, ט' - ב' ד"ה ובעיקר).

יג) מנ"ח (מצוה רצ"ה אות כ"א) – "נדה דהיא מחייבי כריתות והיא בכלל עריות המבוארים בפרשת אחרי מות, אף שקידושין תופסין בנדה כמבואר ביבמות מ"ט ע"ב מ"מ לענין זה הויא בכלל ערוה שיהרג".

יד) לחם ושמלה (לחם ס"ק ט') – "וכתב בפלתי ... והיא לא טהורה מטומאתה ... וניתן להיות בכלל יהרג ואל יעבור".

יז) חפץ חיים (ס' המצות הקצר ל"ת קל"ב סוף ד"ה והנה, נדחי ישראל פרק מ"א אות כ"ג ד"ה והנה) – "ואיסור נדה מפורסם בכל ישראל ... ואפילו אם יכפוהו עכו"ם לזה, צריך למסור נפשו ולא יעבור על זה - שהוא שקול כמו עבודה זרה".

יח) חפץ חיים (אהבת חסד ח"ג פרק ו' בהג"ה א') – "דבתולות דידן בכלל נדות הם ... שצריך להרג ולא לעבר עליהן".

יט) חפץ חיים (נדחי ישראל פרק י"ט אות ב', עי' שם ריש פרק כ"ד) – "עם נדות ועריות ונכריות ועוברים ברצון נפשם על עבירה חמורה כזה, שהדין דצריך להרג ולא לעבר אפילו אם רוצים לאנסו. וגם חייב כרת על איסור זה".

כ) חפץ חיים (בית ישראל פרק ג' אות ד', אגרות ומאמרי ח"ח מילואים אות ד') – "דבר הידוע לכל בן תורה כי נדה היא בכלל עריות שהיא אחד משלשה עבירות שמחויב כל איש ישראל למסור נפשו להריגה ולשריפה, שלא לעבור עליהם והם ע"ז ג"ע וש"ד ... והוא מפני שפגם הנפש מאלו העונות גדול כ"כ, שמוטב לו לאדם למות ולא לעבור".

כא) חפץ חיים (טהרת ישראל פרק ד') – "וידוע דאיסור נדה אפילו היא אשתו הוא בכלל עריות כמפורש בתורה וגמ' ופוסקים. ולא דוקא על הבעילה לבד אלא אפילו על חיבוק ונישוק של כל העריות או נדה אפ"ה הדין דיהרוג ואל יעבור דכל דבר שהוא אסור משום ע"ז וג"ע וש"ד אפילו אין בו מיתה אלא לאו בעלמא מחויב למסור עצמה למיתה".

כב) ע"ה ס"ק י"ז) – "וכן פנויה שהיא נדה מכלל עריות היא ובתולות דידן כולם בחזקת נדות הן משיגיע להן זמן וסת".

כג) מור ואהלות (אהל ארץ נוד סי' קפ"ג אות י"ב, אות י"ג).

כד) טהרת ישראל (הקדמה אות ג') – "אפילו על חיבוק ונישוק של נדה הדין דיהרג ואל יעבור אף שרוצים לאנסו".

כה) קובץ הערות (סי' ג' אות י').

כז) שערי טוהר (שער א' סעי' י"א) – "חיבוק ונישוק בנדה אסור מה"ת ואפשר שהוא בכלל יהרג ואל יעבור".

כח) חבלים בנעימים (ח"ג סי' נ"ה) – "פשוט דנדה הוי ערוה כמ"ש ביבמות נד. אשכחן נדה שאר עריות מנלן, וכ"כ רמב"ם פ"א מאישות ה"ה כל שחייב על ביאתו כרת והם האמורות בפ' אחרי מות הן הנקראים עריות, וכ"כ בפ"ד שם הי"ב המקדש אחת מן העריות לא עשה כלום שאין קדושין תופסקים לערוה חוץ מן הנדה, וכ"כ בפ"ד מה' א"ב ה"א הנדה הרי היא כשאר העריות המערה כו'. ובס' חלקת יואב חיו"ד סי' כ"ט כתב דנדה אינה ערוה ומביא רא"י מירושלמי פ"ז מסנהדרין ה"ה דנדה אסורה רק משום טומאה. ואי אפשר לומר כן, דהוא נגד המבואר למעלה. ומ"ש בירושלמי שאין חייבים עליה אלא משום טומאה, הפירוש אף דנדה היא ערוה מ"מ לא דמי לכל העריות, דבכולם אין קדושין תופסין משא"כ נדה, וכמ"ש מראה הפנים שם. וא"כ נדה בכלל גילוי עריות שלא הותר משום פקוח נפש וכ"כ ריטב"א ... וכ"כ ש"ך שם סק"כ".

- (כ) דברות משה (גיטין סי' י"ד הע' י"ז, עי' אג"מ יו"ד ח"א סוף סי' נ"ה) – "שלענין יהרג ואל יעבור משמע שנדה נמי בחשיבות ערוה".
- (כא) בני בנימ (ח"א סי' ל"ט ד"ה וכוון) – "שו"ת פני יהושע ... לפי דעתו אפילו בתשמיש נדה ליכא יהרג ואל יעבור ונהי שאין מורים כן על כל פנים ליהוי כסניף".
- (כב) שבט הלוי (ח"ו סי' קי"ט אות ב', ששבה"ל סי' קצ"ה סעי' ט"ז ס"ק ב') – "דודאי בכ"מ מוכח שהוא גילוי עריות וכמש"כ ב"י יו"ד סי' קצ"ה ועוד דיהרג ולא יעבור - והגר"י ענגיל בספרו הנ"ל העיר מגיטין ו' ע"ב כל המטיל אימה יתרה בתוך ביתו לבסוף בא לידי שפיכת דמים - לגילוי עריות - ופי' רש"י גילוי עריות אם בא זמן טבילתה בעת צינה והיא יראה לומר לא טבילתי ומוכח דנדה נקרא ג"ע יע"ש".
- (כג) הגר"א נבנצל שליט"א (משנת יוסף חכ"ה סי' כ"ח) – "והנה כתב הרמב"ם פ"ד מהל' איסור"ב ה"א, הנדה הרי היא כשאר כל העריות וכו', ושם והנה בהל' יא כתב נדה והוא הדין בשאר עריות, ובפ' כא ה"ד כתב נדה ואע"פ שהיא ערוה, ובפ' כב ה"א כתב עם ערוה וכו' חוץ וכו' נדה. הרי דעת שפתיו ברור מללו דנדה מאיסורי עריות היא".
- (כד) שיעורי טהרה (פרק א', עמ' ט"ו) – "ולדעת רוב הפוסקים חומר איסור נדה כחומר שאר עריות שיהרג ואל יעבור וכן בנדה, ודלא כשו"ת פני יהושע".
- (כה) תורת היחוד (פרק א' הע' ב' ד"ה אכן).
- (כו) בדה"ש (סי' קפ"ג ב' עמ' ג') – "כתב הב"י ... יהרג ועל יעבור שאם מאנסים אותו לבא על הנדה חייב למסור נפשו על זה".
- (כז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' מ"ח).
- (כח) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"א עמ' ג', סוף ח"ב סוף הע' תכ"ג).
- (כט) דרכי טהרה (עמ' נ"ה, מכתב בציץ אליעזר חט"ז סי' ע' אות ב') – "ג' עבירות שעליהן 'יהרג ואל יעבור', ולא עליהן בלבד, אלא אף על אביזריהן (עבירות השייכות אליהן) ואחת מג' אלו היא: 'גילוי עריות' ובכלל עריות גם הנדה".
- (ל) יסוד הטהרה (פרק ב' הע' א') – "ויש בזה יהרג ואל יעבור".
- (לא) מלבושי מרדכי (צניעות ודרכי קדושה סי' ח' סעי' ג', יחוד סי' י"ב סעי' א').
6. יעבור.
- (א) שו"ת פני יהושע (ח"ב סי' מ"ד) – "פשיטא דאינה בכלל ג"ע".
- (ב) הו"ד בקול סופר (על משניות בח"ת שבסוף הספר בסוגיא דמאכילין קל קל אות י').
- (ג) תורה לשמה (סי' תצ"ד) – "לענין הלכה אם בא לשאול צריך להורות לו דאין זה בכלל יהרג ואל יעבור שגם מר"ן ז"ל לא קאמר אלא בדרך אפשר".
- (ד) דעת תורה (סי' קצ"ה סעי' י"ז, מהרש"ם ח"ב סי' קפ"ב במפתח, נחל ברית קונ' דברי שלום אות ל"ט) – "עי' תשו' פנ"י ... והעלה דנדה אינה בכלל גילוי עריות".
- (ה) עי' אבני נזר (יו"ד סי' תס"א אות י') – "קשיין לי דברי הב"י ... נדה שאין בה דין זה אין מצילין אותו בנפשו ואינו בהקישא דרוצח ויעבור ואל יהרג גם אין שייך בו אביזריהו דג"ע כיון דאיסור אחר הוא לגמרי וצ"ע"ג".
- (ו) חלקת יואב (יו"ד סי' כ"ט בהג"ה) – "ולפלא לי על הש"ך ביו"ד סוס"י קצ"ה דסובר דבנדה יהרג ואל יעבור. והוא פלא דודאי כיון דקידושין תופסין בה אינה ערוה כלל, וכמו שהבאתי בפנים בשם הירושלמי דנדה לא יקרי ערוה. דהרי חזינן דלא נקראת זונה. וכן הוא במקנה סוף האומר דבנדה לא ניתן להצילו בנפשו, ודברי החת"ס באה"ע סי' ק"ס שכתב להיפוך. תמוהין".
- (ז) עי' הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם ח"ג סי' כ"ב סוף הע' ג', דפו"ח יו"ד סי' קצ"ה ס"ק י"א אות ד' ד"ה אך [עמ' רי"ז], שולחן שלמה ערך רפואה ח"ג עמ' מ', נדה פרק א' סעי' ב', עי' עיונים סי' קצ"ה על סעי' י"ד [עמ' ש"ט]) – "יתכן דאף שלענין נאמנות של עד אחד אין זה כדבר שבערוה וחשיב רק כחלב ודם וכן גם לענין יהרוג ואל יעבור".
- (ח) ציץ אליעזר (ח"ו סי' מ' פרק א' אות י"ז, חט"ז סי' ע' אות ב', ח"י"ז סי' ל"ב אות ד', ח"י"ח סי' כ"ו אות ב', ח"כ סי' ל"ו אות א', נשמת אברהם ח"ג סי' כ"ב הע' ג' ד"ה ועיין) – "אולם למעשה אין זה משנה ממה שכתבתי בדברי שם בעיקרה של זאת ההלכה אם נדה בכלל עריות, ואפילו אם נניח שהח"ח ז"ל כוון בדבריו בקונטרסיו להלכה למעשה בזה, ולא לשם זירוז לשמירת קיום מצוה חמורה זאת (כי איננו מצטט שום מקורות לקביעתו בזה), אפ"ה עם כל הכבוד אין בזה בכדי לשנות ממה שקבעו בזה אחרת גדולי ואדירי פוסקים אחרים קדמונים ואחרונים, ולשלול האפשריות להסתמך עליהם כאשר הסתמכתי ובססתי עליהם את דברי שס"ל במפורש שנדה איננה בכלל עריות שדינם ליהרג ולא לעבור ושעל אחת כמה שלא חל הדין הזה לגבי קריבה כחיבוק ונישוק, הלא המה: שו"ת פני יהושע, שו"ת זרע אמת, שו"ת מהרש"ם שו"ת שם אריה, ואחרון אחרון גאון הדורות הגרי"א ז"ל מקאוונא".
- (ט) טהרת הבית (הקדמה עמ' י"ב, ח"ב עמ' רכ"ג, יביע אומר ח"ו יו"ד סי' ט"ו אות ג', ח"ט אר"ח סי' ק"ז אות ב') – "מ"ש בס"י פג סעיף טז, שאיסור נדה הוא בכלל גילוי עריות, שנאמר עליהן 'יהרג ואל יעבור', הנה הארכתי בזה בספרי שו"ת יביע אומר ח"ו (חיו"ד סי' טו) ובטהרת הבית ח"א בהקדמה, ומכל מקום הבאתי שם דעות הרבה פוסקים דס"ל דנדה אינה בכלל גילוי עריות לענין יהרג ואל יעבור, כיון שאין הולד ממזר. וכן פסק הגאון רבי יצחק אלחנן בתשובה שהובאה בספר מור ואהלות (אהל ארץ נוד סי' קצה) דנדה לא היא כדבר שבערוה ואינה בכלל דין עריות. וכ"כ הגר"י ענגיל בספר אתון דאורייתא (כלל כא) והוכיח כן מהירושלמי (פ"ז דשבת ה"ב). וכן הוכיח בשו"ת חלקת יואב (חיו"ד סי' כט). וע"ע בשו"ת אבני נזר (חיו"ד סי' תסא אות י'). ועכ"פ נקטינן בכל מה שפסק מרן להקל בדיני נדה, שכן הלכה ומורין כן, אפילו לכתחלה. ולא כשאר דיני עריות. וכן העלתי שם. וע"ע בטהרת הבית ח"ב (במשמרת הטהרה עמוד רכג). ודו"ק".
- (י) הר"א כהן (משנת יוסף ח"ט עמ' ק"ט תגובה ט', עי' המשביר ח"א עמ' רנ"ה אות ה').
7. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ט"ו, סי' קנ"ז ס"ק ו'), שערי טהר (ח"ו סי' ו'), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ה שפ"ח ס"ק נ"ז).

א) חת"ס (אה"ע ח"ב סי' ק"ס ד"ה והנה) – "והנה הב"ח בה"מ סי' פ"ז שדא ב"י נרגא בהך שבועה שעל אתנן כי כל נשים שלנו שהם פנויות נדות הן וקים לי' בדרבא מיני' וש"ך שם סקנ"ח תמה עליו דהא לא קיי"ל כר"נ בן הקנה שהי' עושה יום הכפורים כשבת ולפע"ד טעמי' דהב"ח משום דניתן להצילו בנפשו ובחידושי הארכתי ואין כאן מקום להאריך ואין לנו אלא דברי רמ"א שישבע".

ב) הגר"ש קלוגר זצ"ל (חכמת שלמה יו"ד סי' קנ"ז, שנות חיים קונ' פרט ועוללות ע"ד-ג' ד"ה והנה) – "דהוי פלוגתת הפוסקים".
ג) חזקת טהרה (סי' קצ"ה סעי' י"ז סוף ס"ק ג') – "ובעיקר הענין דמשהו לנדה כערוה, עיי' בספר חלקת יואב חי"ד סי' כ"ט בהגה שם, דלכאורה דעת הרמב"ם ז"ל אינו כן עיי"ש".

ה. גדר של ערוה.

1. תלוי בקורבה – תוס' הרא"ש (יבמות דף ב. ד"ה ואחות, "נדה כ"ע אסורה ולא מקריא ערוה דאינה אסורה משום קורבא").
2. תלוי בפגם ומיתה [גבי יהרוג ואל יעבור] – רא"ה, הו"ד בריטב"א (פסחים דף כה. ד"ה וכתב, "הרא"ה ז"ל דגילוי עריות דאמרינן להיות בחומרא זו דווקא היכא דאיכא איסורא דאורייתא במיתה או כרת ואיכא פגם אחרים").
3. תלוי אם קדושין תופסין [גבי דבר שבערוה] – מרדכי (קובץ ביאורים גיטין אות א', "והנה בטעמא דהא מילתא לפי האמת אמאי לא הוי איסור נדה דשב"ע, נלע"ד לפי משמעות דברי המרדכי בפ' מצות חליצה דהא דאיסור יבמה לשוק אי הוי דשב"ע או לא, תלוי במחלוקת רב ושמואל אי קידושין תופסין ביבמה או לא. וא"כ ה"נ בנדה דקידושין תופסין בה לא הף דבר שבערוה". עי' ברע"א סי' קכ"ד ד"ה אמנם, "מלשון המרדכי יש להסתייע לרומעכ"ת נ"י דמשמע דהטעם כיון דחמור כעריות דאין קדושין תופסין, משמע היכא דקדושין תופסין לא מקרי דבר שבערוה"), חלקת יואב (יו"ד סי' כ"ט בהג"ה ב', "ולפלא לי על הש"ך ... דודאי כיון דקידושין תופסין בה אינה ערוה כלל").
4. חיוב כרת ומיתה, וגם אם קדושין תופסין בה [גבי דבר שבערוה] – נוב"ק (אה"ע סי' נ"ה, "כל חייבי כריתות דבר שבערוה המה בלי ספק ... ואף דבאמת נדה לא חשיב דבר שבערוה אף שהיא בכרת וכדמוכח מלשון התוס' שכתבו דהוה ס"ד בנדה וכו' משמע שהאמת אינו כן היינו משום דעכ"פ תפסי בה קידושין והולד כשר ויש היתר לאיסורה ע"י טבילה אבל שאר עריות כולוהו לענין זה דבר שבערוה נינהו ואין דבר שבערוה פחות משנים").

ו. האם דבר שבערוה תלוי ביהרג ואל יעבור.

1. תלוי זה בזה.
- א) אתון דאורייתא (כלל כ"א ד"ה ועיין, גליוני הש"ס גיטין דף ב:) – "דנדה לא מיקרי ערוה רק איסור גרידא ונ"מ לענין יהרג ואל יעבור ולענין אין דשב"ע פחות משנים".
- ב) דובב מישרים (ס' זכרון זכר שלמה עמ' תע"ח).
- ג) עי' שבט הלוי (ח"ו סוף סי' קי"ט).
- ד) דברי מרדכי (גיטין סי' ז').
- ה) טהרת הבית (עמ' י"ב, יביע אומר ח"ו יו"ד סי' ט"ו אות ג') – "אי נדה הויא דבר שבערוה איכא נ"מ טובא אי אמרינן גבי נדה יהרג ואל יעבור או לא. וי"ל".
- ו) אוצר מפרשי התלמוד (גיטין דף ב:).
- ז) מראה מקום (גיטין דף ב:).

2. אינו תלוי.

א) מור ואהלוח (אהל ארץ נוד סי' קפ"ג אות י"ג, סי' קצ"ה ד"ה אמר) – "דנדה מקרי ג"ע ... ורק לענין נאמנות לא הוי דשב"ע".
ב) דברות משה (גיטין פרק א' סי' י"ד הע' י"ז, הע' קס"א) – "הא דכתבו התוס' לתרץ הקושיא אי ע"א נאמן בשאר איסורין אפילו איתחזק איסורא ולא בידו אמאי איצטריך וספרה לה לעצמה משום דס"ד דחשיב כמו דבר שבערוה, דמשמע דבאמת אין לנדה דין דבר שבערוה, אף שלענין יהרג ואל יעבור משמע שנדה נמי בחשיבות ערוה, הוא משום דס"ד משום חומר האיסור דהוא ממושעין בגופן דנחשב חמירי משאר עבירות דהן בכרת ואף במיתה, ואף דבר"ה דף י"ז איתא דפושעי ישראל בגופן אמר רב דהוא קרקפתא דלא מנח תפילין ועל פושעי אוה"ע בגופן אמר רב דהוא בעבירה דעריות, ודאי דגם בישראל הוה פושעין בגופן בעריות והוא עוד כ"ש מאוה"ע אבל בישראל איכא גם קרקפתא דלא מנח תפילין בכלל פושעין בגופן, שלכן גם נדה שג"כ היא מאיסורי ביאה ובחיוב כרת הן בחומר זה דבעי שני עדים והוצרך קרא דוספרה לה לומר שנאמנת ככל איסורין משום דזה שבעינן שני עדים בדבר שבערוה הוא משום דהוא חדוש דבר שזה לא שייך בנדה אלא בגיטין וקידושין וזנות דא"א להאסר על בעלה".

ג) הגר"א נבנצל שליט"א (משנת יוסף חכ"ה סי' כ"ח) – "ולענ"ד אין סתירה מדברי תוס' לדברי מרן, דתוס' דנו אם יש לה דין דבר שבערוה ולענ"ד להצריך שנים עדים כדילפינן ממון, ועל זה אמרו דאין זה דבר שבערוה אלא רק ס"ד דהוי דבר שבערוה, ולא בעינן כאן תרי לקיום הדבר, כמו שבמיתת הבעל לא בעינן עדי קיום אף קודם תקנת חז"ל, וגם עדי בירור לא בעינן דאין כאן הוצאת אשה מבעלה או הכנסתה. ולומר על פלונית רואה מ"ת ועל בעלה להוציאה, באמת י"ל דהוי דבר שבערוה ובעי תרי. משא"כ מרן לא דיבר בענין עדות אלא בדין נדחה מפני פקוח נפש או לא".

3. מראי מקומות – ציץ אליעזר (חי"ח סי' כ"ו אות ב', לשונו מוכח לעיל), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ה שפ"ח סוף ס"ק נ"ז).

א) נוב"ק (אה"ע סי' נ"ה) – "ועיקר דבר שבערוה ילפינן מכי מצא בה ערות דבר והיינו אשה שזינתה תחת בעלה והיא באמת אינה ערוה גמורה דאטו אשה שזינתה היא בכרת על בעלה הא ודאי שאין בה כרת אבל טומאה כתיב בה כעריות ולכן מיחשב דבר שבערוה".

1) אין ראייה מכאן, מטומאה (אין דבר שבערוה פחות משנים) ליהרוג ואל יעבור [דלא כר' יוסף ענגיל זצ"ל לעיל. ממילא, אין ראייה מהרשב"א, ותוס', ור"ת - שנדה אינו יהרוג ואל יעבור].

ד] ימי נדה, ימי זיבה.

א. פסוקים.

1. ויקרא (פרק ט"ו פסוק י"ט) – "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָכָה דָּם יִהְיֶה זָכָה בְּבִשְׂרָהּ שְׁבַעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ וְכָל הַנִּגְעָה בָּהּ יִטְמָא עַד הָעָרֶב...".
(א) משתראה אפילו טיפת דם טמאה ז' ימים, ומונה עם יום ראייתה, וטובלת בליל ח', אפילו שופעת כל ז', רק שתפסוק בטהרה ביום ז'.
2. ויקרא (פרק ט"ו פסוק כ"ה) – "וְאִשָּׁה כִּי יִזְוֹב זָכָה דָּמָה יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת נִדְתָּהּ אוֹ כִּי תִזְוֹב עַל נִדְתָּהּ כָּל יְמֵי זָוֵב יִטְמָאָתָהּ כִּימֵי נִדְתָּהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הוּא".
(א) דם זיבות הוא בימים שאחרי ימי נידות, מיום ז' והלאה. ואם ראתה ביום א' [שומרת יום], או ב' ימים רצופים [זכה קטנה], פוסקת בטהרה ומשמרת כל הלילה, וטובלת מיד אחרי הנץ החמה אם תרצה, ומ"מ אסורה לשמש כל היום שמא תראה ותסתור. ואם ראתה גם ביום הג' [זכה גדולה], לא תטהר עד שיהיו לה ז' ימים נקיים חוץ מיום שפוסקת בו, וטובלת ביום ז' לאחר הנץ החמה מיד, אלא שאסורה לשמש עד הערב שמא תראה ותסתור.
- (ב) רמב"ן (שם) – "הקל הכתוב בזוב האשה בעת נדתה ולא חייב בה קרבן, בעבור שהוא בטבעה ולא נתרפאת מחולי. וטמא אותה שבעת ימים בין שתראה יום אחד או כל השבעה, (אבל) [שכל] הנשים בטבען לא תהיה בהן יותר משבעה זולתי בהיות בהן שפע יתר בחולי. אבל כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת הידוע לה, או שתוסיף על העת ויזוב זוב דמה ימים רבים אחרי השבעה ההם, הנה הוא חולי כזוב האיש, והצריך אותה קרבן בהתרפאותה כדין הזב".

- ב. שיטה א' - א) אין זיבה רק בי"א ימים שאחרי ימי נידות וכנ"ל, אבל לאחר הי"א יום (אף שלא ספרה ז' נקיים), דין ראיות נדה עלייהו. (ב) ועוד לשיטה זו, יתכן ימי זיבות גם אם לא ראתה מקודם בימי נידות, דלעולם ימיה של אשה כך החשבון, ז' ימי נדה וי"א ימי זיבה, וכל שראתה בי"א ימים שאחר הז' של ימי נדה, דין ראיית זיבה בהו אף שלא ראתה בהו' ראיית נדה.
1. ר"ח (רשב"א דף נד. ד"ה שבעה) – "ור"ח ז"ל פ' שבוע טמא טומאת נדה ושבוע טהור ועוד שבוע טמא מקצתו מימי זיבה ומקצתו מימי נדה ועוד שבוע טהור הספור לז' נקיים הרי כ"ח ולא שמשוה זולתי שבוע אחד לבד, סבור הרב ז"ל דלעולם חוזרת לפתח נדתה מי"ח ליי"ח בין רואה בין אינה רואה, וגם הרמב"ם ז"ל כן כתב".
2. רמב"ם (איסור"ב פרק ו' הל' ו') – "כל ימי האשה מיום שיקבע לה וסת עד שתמות או עד שיעקר הוסת ליום אחר תספור לעולם שבעה מתחלת יום הוסת ואחריהן אחד עשר [ואחריהן] שבעה ואחריהן אחד עשר, ותזוהר במנין כדי שתדע בעת שתראה דם אם בימי נדה ראתה או בימי זיבה, שכל ימיה של אשה כך הן שבעה ימי נדה וי"א ימי זיבה, אלא אם כן הפסיקה הלידה כמו שיתבאר".
3. פרדס רמונים (פתחי נדה סדר ימי הנידות וימי הזיבות) – "דדעת הר"מ הנ"ל היא מוכרח' מכמה סוגיו'. גם כבר סלקנו מדעת זו כל הקושיו' שהקשו ע"ז. והראנו לדעת דברי הר"מ אינן דברי שגיאה וטעות ח"ו ודבריו ז"ל צריכים לפנים ולפני ולפנים וכמבואר בדברינו באר היטב בס"ד. אמנם כן לא באתי להכריע בזה כי ידעתי שאינו כדאי והגון לכך מלהכניס ראשי בין ההרים הרמים ולא באתי רק להמליץ בעד הר"מ ז"ל ושלא יהיה דבריו דברי משגה וטעות".

ג. שיטה ב' - א) משעה שנעשית זכה אינה חוזרת לנדותה עד שתספור ז' נקיים, אף שכבר עברו הי"א יום דהוויין ראיות של זיבה. (ב) בהרחיקה ראייתה דאינם מתחילים י"א ימי זיבה כ"א אחר ראיית נדה וטומאת נדה, וכל שלא ראתה אין כאן י"א יום, והוא נדה בתחילת ראייתה.

1. רבינו גרשום (ערכין דף ח.). – "אבל אם לא ראתה אלא ג' ימים בסוף אחד עשר סופרת אחריהן ז' נקיים אפילו חוץ לי"א יום מי"ח ואילך...".
2. רש"י (ערכין דף ח. ד"ה פתח) – "תחילת נדות שזה דין נדה דאורייתא ראתה היום מונה ששה והוא ראתה שנים מונה חמשה והן ואפילו ראתה כל שבעה ופסקה לערב טובלת ומשמשת ומיום שביעי ואילך הוויין ימי זיבה אחד עשר יום שאם ראתה בהן יום אחד או שנים שומרת יום כנגד יום וטובלת ואם ראתה בהן ג' רצופין היא זכה גמורה וטעונה ספירה ז' נקיים וקרבתן ואם משכו ימי זובה חדש או שנה אינה חוזרת לתחילת נדות עד שתשב שבעה נקיים ישבה ז' נקיים וראתה היא תחילת נדה ומונה ששה והוא חוזרת לעניינה ככל המפורש ואם לא ראתה באותן י"א יום ג' רצופין אינה זכה וכשתראה אחרי כן בין ראתה סמוך בין שהרחיקה ראייתה היא תחילת נדה ואפילו תראה שלשה רצופין אינה מונה אלא ארבעה והן שאין ימי זוב אלא באותן י"א יום שבין סוף נדה זה לתחלת נדה הבאה וכן מפורש בהלכה אחרונה של מסכת נדה".
3. רמב"ן (נדה דף נד. ד"ה ובואו) – "ובואו ונצווה על דברי הרמב"ם פאסי ז"ל שכתב בחבורו ... וכל אלו דברי הבאי שלדבריו לא תמצא...".
4. ר' יונה (ברכות דף כא: ד"ה בנות) – "ואינה עולה מטומאת הזיבות עד שתשב שבעת ימים נקיים בלא שום ראייה כלל ומתוך מה שכתב רבינו משה ז"ל נראה שסובר שאם חזרה וראתה בתוך שבעת ימים נקיים אחר שנשלמו י"א יום של זיבות דין נדה יש לה ואינה סופרת אלא ז' ימים עם ימי הראיה ואין זה נכון שבפירוש נראה במסכת ערכין (דף ח א) ובמסכת נדה (דף עג א) שלעולם סותרות המנין עד שתשב שבעה ימים נקיים בלא שום ראייה כלל כדכתב' וכל זה הוא דין תורה".
(א) הגירסא - חשק שלמה (מחה"ש ס"ק ד' בהג"ה, לשונו מובא לקמן), אמרי בינה (על הש"ך ס"ק ד').

5. טור (סי' קפ"ג).
6. מ"מ (איסור' ב פרק ו' הל' ד') – "וקצת סוגיאות הגמרא כפשטן מורות כן. אבל הרמב"ן ז"ל בירר בראיות ברורות..."
7. רע"ב (ערכין פרק ב' משנה א').
8. ש"ך (ס"ק ד') – "ועיין בעט"ז ... כבר השיגו עליו כל הפוסקים והסכימו שמשעה שהאשה נעשה זבה גדול' אינה חוזרת לימי נדות עד שתשב ז' נקיים ואין ימי זיבה אלא ב"א הסמוכים לז' שראתה בהם נדות כדאי' בב"י ע"ש וכן דעת הראב"ד ושאר פוסקים לקמן סימן קפ"ט".
9. רוב פוסקים.

ד. מראי מקומות – יעב"ץ (סידור ח"ב עמ' עמ' תתל"ג).

1. גרי"ז (ערכין דף ח.) – "ולכאורה הם שתי פלוגתות נפרדים ... אמנם נראה דחדא פלוגתא היא והא בהא תליא ... דלרש"י עיקר ההלכה היא דאיכא י"א של זיבה אבל ימים של נדה ליכא כלל, ורק דכל אימת שהיא רואה היא טמאה ז', וההלכה ד"א יום היא שאחר ראית נדות איכא י"א ימי זיבה, ומשו"ה בהרחיקה ראיתה הוי תחילת נדות, דלפ"י י"א יום דבין נדות לנדות היינו בין ראית נדה לראית נדה דזמן של נדה ליכא כלל ולא נאמרה הלכה על זה, אבל להרמב"ם הוי להיפוך דליכא הלכה אלא דאיכא ז' ימים של נדה, אבל בזיבה ליכא הלכה דימים של זיבה כלל, והיתה יכולה לעולם להיות זבה כל שהוא בלא עת נדתה, ובא ההלכה דלא הוי בלא עת נדתה, אלא י"א יום אחר הז' של נדה, ושוב הוי עת נדתה והויא נדה, וכיון דליכא להרמב"ם הלכה ד"א ימים של זיבה כלל ורק ימים של נדה הוא דאיכא, משו"ה שפיר ס"ל דאף אם נעשית זבה ולא פסקה מלראות חוזרת אחר ה"א לנדתה, דכיון דנאמרה הלכה דז' ימים של נדה, וזה מפקיע מטומאת זיבה, דעכשיו כבר הוי עת נדתה, ועיקר דין זיבה כיון דל"ה אז הז' ימים של נדה הוי בלא עת נדתה והויא זבה, וב' הדינים חדא פלוגתא היא וכמו שביארנו".

ה. בדעת הרמב"ם: אשה שראתה ג' ימים בתוך ימי זיבתה. כשבא היום י"ב, האם עדיין צריכה ז' נקיים.

1. מיקל, אינה צריכה ז' נקיים.
 (א) מעדני יו"ט (רא"ש נדה פרק י' סי' ו' אות ט') – "אם ראתה כמשפט זבה גדולה ... שהרי ה"א יום נשלמו ואינו סופרת עוד ...".
 (ב) מחה"ש (ס"ק ד') – "דעת הרמב"ם דאם לא היו לה שבעה נקיים בתוך ה"א יום, כשבא היום י"ב שהוא ראשון לשבעה ימי נדה שוב אינה צריכה שבעה נקיים, אלא אפילו אם תראה דם אין לה דין זבה כי אם דין נדה, ומשפטה כנזכר לעיל שאפילו שופעת כל ז' רק שתפסוק בטהרה יום ז' קודם בין השמשות טובלת ליל ח' וטהורה (וכן כתב רבינו יונה בשמו פרק אין עומדין ברכות כא, ב ד"ה בנות)".

2. מחמיר, עדיין צריכה ז' נקיים. ודם שתראה בימי נדה, אינה סותרת ואינה עולה.

(א) חשק שלמה (מחה"ש ס"ק ד' בהג"ה) – "הג"ה, ח"ו דהרמב"ם יסבור כן דלא בעיא תו שבעה נקיים, אלא כוונת הרמב"ם [עיין איסורי ביאה ז', יא] הוא דימי נדה שאינה רואה בהן עולין לשבעה נקיים, אבל בימים שרואה בהן בז' ימים אלו אחר הזיבות אינן עולין לשבעה נקיים וגם אינן סותרין, דאינו סותר רק בימי זיבות. ובדברי רבינו יונה שהביא נפל טעות סופר באמת, ובמקום שכתב שם אינה סופרת אלא ז' ימים עם ימי הראיה, צ"ל אינה סותרת אלא מונה ז' ימים לבד ימי הראיה, כצ"ל, וכן שמעתי מפי מר אחי הגאון מו"ה בצלאל הכהן זצ"ל שהגיה כן בדברי רבינו יונה ז"ל. עד כאן הג"ה מהרב הגדול מוה' שלמה הכהן נ"י מו"ץ דפ"ק ווילנא".

(ב) מקור מים חיים (על הש"ך ס"ק ד').

(ג) פרדס רמונים (פתחי נדה סדר ימי הנידות וימי הזיבות אות א', עמ' ב' א') – "ס"ל לר"מ דאם נמשכו ז' נקיים של ימי זיבתה בתוך שבעת ימי נדותה אז' מה שתראה בתוך ימי נדותה אינן סותרין ספירת כל הז' נקיים. רק יום זה שראתה בו הוא לבדו אינו נחשב בחשבון הנקיים ואם כבר ספרה ב' או ג' ימים נקיים תשלים עליהם ד' או ה' ימים נקיים אחר יום זה שראתה בו כי אינו סותר ספירת נקיים של הזבה כ"א מה שתראה בתוך ימי זיבתה דווקא".

(ד) אמרי בינה (על הש"ך ס"ק ד') – "ואם תראה בימי הזיבה ששי שביעי שמיני, ויום תשיעי עשירי י"א לא תראה, ובימי נדתה שהיא יום ה"ב תראה עוד, אזי לשאר פוסקים היא סותרת כל השלשה ימים נקיים וצריכה לספור שבעה נקיים לימי הזיבה. ולהרמב"ם אין ימי הנדה סותרת אלא הימים שראתה בהם, אבל אם אחר שראתה ביום ה"ב לא ראתה עוד, חוזרת וסופרת ארבעה ימים נקיים, ומצטרפין להג' ימים היינו תשיעי עשירי י"א שבימי הזיבה שלא ראתה בהם, ועולים לשבעה נקיים".

(ה) בית שערים (יו"ד סי' רמ"ג) – "ומה שתמה ע"ד מחצית השקל בהלכות נדה סי' קפ"ג שכתב לדעת הרמב"ם דאם לא היו לה שבעה נקיים בתוך ה"א יום כשבא יום י"ב שהוא ראשון לשבעה ימי נדה שוב א"צ ז' נקיים אלא אפי' אם תראה דם אין לה דין זיבה כי אם דין נדה ומשפטה כנ"ל שאפילו שופעת כל שבעה רק שתפסוק בטהרה יום ז' קודם בין השמשות טובלת ליל ח' וטהורה וכ"כ רבינו יונה בשמו פרק אין עומדין והוא פלא שהרי כתב הרמב"ם פ"ז מא"ב ימי לידתה וימי נדתה אם לא ראתה בהם דם הרי אלו עולין לה לספירת ז"י נקיים ואם ראתה בהם דם אין עולין לה ימי הראייה ולא סותרין כל הימים אלא משלמת על הימים שספרה כשיפסוק הדם שאין סותר הכל אלא ראייה של זוב אבל אלו סותרין יומן בלבד: הנה יפה התעורר בזה אבל לפענ"ד הרואה בפנים ברבינו יונה יראה דלא נחית לזה שכתב נראה שסובר שאם חזרה וראתה בתוך ז"י נקיים אחר שנשלמו י"א יום של זיבות דין נדה יש לה ואינה סופרת אלא ז"י עם ימי הראייה ע"ש ואינו מסיים וטובלת ליל ח' וטהורה כמ"ש מחה"ש משום דס"ל שצריכה להשלים עוד על הימים שספרה ולא בא אלא לאפוקי משיטת רש"י ופוסקים דכל ראייה שרואה קודם ששלמה ז"ל הוא ראית זיבה וצריכה ז"י נחידש אלא ס"ל אם ראתה אחר שעברו י"א יום הוי ראית נדה אבל מודה שצריכה להשלים ימי הספירה וכן יש לכוון דברי מחה"ש רק מה שסיים טובלות ליל ח' וטהורה הוא תמוה שהרי עדיין צריכה להשלים על ימי הספירה ונהי שטהורה מנדתה אבל עכ"פ אינה טהורה מזיבה שקודם הנדה עד שתשלום ימי הספירה".

3. ראתה דם בתוך ימי נדה: כשבא יום ח', עדיין צריכה להשלים הטומאה של ז' ימים.

- (א) רמב"ן (נדה דף נד. ד"ה ובואו) – "הרמב"ם ... מצינו אשה רואה יום אחד מסוף ימי נדה ויושבת עליו ששה ימים מימי הזיבה".
 (ב) חת"ס (על המחבר ד"ה יושבת) – "אם תראה ביום ז' לנדתה שצריכה לישב ששה והוא, אותם הימים אע"פ שתשב בהן לנדתה מכל מקום מימי זבה הם לכל דיניהם".
 (ג) פרדס רמונים (פתחי נדה סדר ימי הנידות וימי הזיבות אות ד', עמ' ג'-א').
 4. מראי מקומות – ר' יונה (ברכות דף כא: ד"ה בנות, לשונו מובא לעיל).

1. דעת הלבוש.

1. לבוש (סעי' א') – "וקבלו חז"ל [שם עב ע"ב] הלכה למשה מסיני שאחד עשר יום יש אחר שבעת ימי הנדה, ואם ראתה באותן הי"א ימים היא נקראת זבה, ואחר כך חוזרת להקרות נדה, וכן לעולם שבעה ימי נדה וי"א ימי זיבה. והם שחכמים קוראים אותם י"א יום שבין נדה לנדה. וזה משפטה של הזבה מן התורה".
 (א) כמו הרמב"ם – ש"ך (ס"ק ד').
 2. לבוש (סעי' א') – "ואם עברו כל הי"א יום שבין נדה לנדה ולא ראתה בהן, חוזרת לתחלת ימי הנדות, שאם שוב תראה תוך הז' ימים יש לה דין הנדה".
 (א) משמע שסובר כשיטת הרמב"ם – חת"ס (על המחבר ד"ה יושבת), מקור מים חיים (על הש"ך ס"ק ד').
 3. לבוש (סעי' א') – "ואם ראתה בתוך הי"א יום ג' ימים רצופים ונעשית זבה גדולה, אינה חוזרת לימי הנדות עד שיהיו לה שבעה נקיים, ואז יתחילו ימי הנדות ואחריהן ימי הזיבות, וכן לעולם כל ימיה".
 (א) כשיטת הרמב"ן – תוה"ש (ס"ק ג'), חת"ס (על המחבר ד"ה יושבת), מקור מים חיים (על הש"ך ס"ק ד').
 4. מראי מקומות – חת"ס (על המחבר ד"ה יושבת, "והנ"ל בדברי העטרת זהב שלקח לו דרך לעצמו להכריע בין ב' הדיעות, וסבירא ליה ...").

ז. בדעת הרמב"ם, האיך יתכן דין עונה בינונית, או וסת החודש: ימי זיבה שסמוך לימי נדה כשלא ראתה בהן דם נדה [ימי זיבה, רק לפי החשבון].

1. משנה (דף לח:): – "כל אחד עשר יום בחזקת טהרה".
 (א) גמ' (דף לט.) – "רב הונא בר חייא אמר שמואל: לומר שאינה קובעת לה וסת בתוך ימי זיבתה".
 (1) וכן פסק – רמב"ם (הל' איס"ב פרק ח' הל' ט'), "אין האשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה שראתה בהן, כיון שראתה יום אחד אינה קובעת לה וסת בכל השבעה, וכן אין האשה קובעת וסת בימי זיבתה שהן אחד עשר יום, אבל קובעת היא וסת בימי נדתה שאינה רואה בהן, ואם נקבע לה וסת בימי זיבתה ה"ז חוששת לוסתה", ש"ך (ס"ק ד').
 2. מחמיר, קובע וסת.
 (א) חוו"ד (בי' ס"ק ב') – "בש"ך ... קשה לי על דבריו, דודאי לענין קביעת וסת אף להרמב"ם יש חילוק בין ימי זיבה הסמוכים לימי נדות שראתה בהן בין ימי נדות וזיבות שהן רק לפי החשבון ולא ראתה בהן, והטעם כמ"ש הראב"ד ז"ל, דקים להו לרבנן דבז' ימי נדה דמים מתמרקין ואינן חוזרין עד י"ח יום, עכ"ל. וכ"כ הרמב"ם בהדיא לענין ימי נדה וז"ל (בפ' ח' מהל' א"ב), אשה קובעת וסת בימי נדותה שאין רואה בהן. ועיין במפרשי דבריו שהרמב"ם סובר דזהו ממעין סתום דקאמר בגמרא דקובעת וסת בימי נדותה, ובהדיא כתב הראב"ד בס' בעלי הנפש והרמב"ן בחידושים לנדה, דאף בימי זיבה קובעת וסת ממעין סתום. ע"כ צ"ל כך להרמב"ם דבאותן ימים שאינן רק לפי החשבון קובעת וסת, דאלת"ה לא משכחת וסת קבוע לל' יום ולא לימי חודש בין בשוה ובין בדילוג, דהא ראייה שניה ע"כ בימי זיבה הוא".
 (ב) ערה"ש (סעי' כ"ב) – "ולענ"ד ל"ק כלל ונקדים שני הקדמות האחת כבר הרגישו בזה [ח"ד ופ"ר] דהנה פסק דבימי זיבתה אינה קובעת וסת אמנם זהו דווקא בימי זיבה הסמוך לנדה ממש שראתה דם נדה אבל סמוך לימי נדה כשלא ראתה בהן דם נדה קובעת וסת דכן מבואר מדבריו בפ"ח דין ט' שכתב אין האשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה שראתה בהן וכו' וכן אין האשה קובעת וסת בימי זיבתה שהן הי"א יום אבל קובעת היא וסת בימי נדתה שאינה רואה בהן וכו' עכ"ל וברור הוא שזוהי שכתב שאינה קובעת וסת בימי זיבתה הם בימי זיבה שאחר ימי נדה שראתה בהן ואדלעיל קאי אבל כשלא ראתה נדה קובעת וסת בימי זיבתה לפי החשבון ואם כי רבים וגדולים לא תפסו כן בכוננתו האמת עד לעצמו כמו שנבאר בס"ד. והנני מביא ראייה ברורה לזה ...".

3. אין לחלק, עדיין לא קובע וסת.

- (א) פרי דעה (פתיחה השער הא') – "וראייתו להחוות דעת ... ותמהני ...".
 4. מראי מקומות – ישועות יעקב (ס"ק ג'), חסד לאברהם (יו"ד סי' נ'), יד אליעזר (ס"ק ו'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ו').
 (א) פרדס רמונים (פתחי נדה סדר ימי הנידות וימי הזיבות אות א', עמ' ב'-א') – "בחו"ד ... אולם לישנא דהר"מ לא משמע כן. שהרי בימי נדתה חילק שם בין ימי נדתה לראתה בהן שאינה קובעת וסת. וכין ימים הראויים לנדתה שהיא קובעת וסת בהם (הגם שהוא דבר פשוט מאוד כמבואר). ובימי זיבתה סתם ופסק דאינה קובעת בהן וסת ולא חילק בכאן בין ימי זיבתה הסמוכות לימי נדתה ובין ימי זיבה שאינן רק לפי החשבון מכלל דס"ל דאין לחלק בזה. ואפי' אם נרצה לדחוק בזה ... דבימי זיבה אין חילוק בזה ואינה קובעת וסת בימי זיבתה אפי' לא ראתה בהן זיבה. רק שהן ימים הראויין לימי זיבה. אך כ"ז בי"א ימי זיבה הסמוכות לימי נדתה שראתה נדה בהן. דאז אינה קובעת וסת ... אמנם מדברי ה"ה שם מוכח להדיא דס"ל [דאין] לחלק בזה. שהרי ה"ה שם הביא מקודם דברי הרשב"א שפי' מ"ש אינה קובעת בימי זיבה כגון אם ראתה בר"ח ובט"ו בו ... וכתב ע"ז דכ"ז לפי שיטת הרמב"ן כו' שאין זיבות אלא סמוך לימי נדות כו' אבל לדעת רבינו שהיא סופרת לעולם נדות וזיבות בין תראה בין לא תראה אין לכל זה צורך כו' עיי"ש. הנה מבואר דס"ל דלדעת הר"מ אינה קובעת וסת אפי' בימי זיבה שאינן רק לפי החשבון. דאל"כ הרי גם לדעת הר"מ צריך לפרש כמו שפי' הרשב"א וכמבואר ...".

ח. בזמן הזה.

1. גדה (דף סו.) – "אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר רב, התקין רבי בשדות: ראתה יום אחד, תשב ששה והוא. שנים, תשב ששה והן. שלשה, תשב שבעה נקיים. אמר ר' זירא: בנות ישראל החמירו על עצמן, שאפילו רואות טפת דם כחרדל, יושבות עליה שבעה נקיים".
- א) ברכות (דף לא.) – "והיכי דמי הלכה פסוקה. אמר אביי: כי הא דרבי זירא, דאמר רבי זירא: בנות ישראל החמירו על עצמן, שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים".
- ב) משך חכמה (שמות פרק י"ב פסוק כ"ב) – "ההלכה פסוקה דרבי זירא שבנות ישראל החמירו על עצמן וכו', ובזמן המקדש על כרחך שיבטל, דאי לאו הכי לא תדע אשה מתי להביא קרבן זיבה".
- ג) איך החמירו בנות ישראל על עצמן בחומרא דר"ז - עי' סי' קפ"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
2. ט"ז (ס"ק ב') מפרש בדעת ה^טור: שיש ג' חששות כאן.
 - א) יטעו לטהר מראה טמאה ע"כ החמירו לטמא כל מראה אדום.
 - ב) [רבי] יש חשש מחמת זה, שמא תראה אשה בימי נדתה ששה ימים ויהיה הכל דם טוהר ובשביעי שמא תראה דם טמא וסבורה לטבול בליל שמיני וצריכה עוד שבעה ימים. ממילא צריך ו' נקיים.
 - ג) [ר' זירא] וחשש שתטעה בימים בין זיבה לנדה, ע"כ צריכה ז' נקיים.

ט. בזה"ז: האם קובעת וסת בימי זיבה.

1. עי' סי' קפ"ט סעי' ל"ב [ש"ך ס"ק ע"א], לשיטות ומראי מקומות.

הרגשה

סימן קפ"ג

[א] הרגשה.	[ה] זיבת דבר לח.	[ט] בלי הרגשה: האם סותרת מה"ת הז' נקיים.
[ב] ראתה בלא הרגשה: מדאורייתא.	[ו] בדיקה בעד.	[י] בזמן הזה.
[ג] למה צריך ב' פסוקים לדין הרגשה.	[ז] בדיקה בלי הרגשה.	[יא] שאר ענינים.
[ד] הרגשה: הגדר.	[ח] ראתה בלא הרגשה: מדרבנן.	

[א] הרגשה.

גמרא (נדה דף נז:): - "אמר שמואל: בדקה קרקע עולם וישבה עליה, ומצאה דם עליה, טהורה. **שנאמר בבשרה, עד שתרגיש בבשרה.** האי בבשרה מיבעי ליה שמתמאה בפנים כבחוף. א"כ לימא קרא בבשר, מאי בבשרה, שמע מינה עד שתרגיש בבשרה. ואכתי מיבעי ליה: בבשרה ולא בשפיר, ולא בחתיכה. תרתי שמע מינה."

א. "תרתי שמע מינה": מה הפשט.

- הוי חד טעמא, צריך שתרגיש ביציאת הדם.
 - (א) **ח'י הר"ן** (נדה דף נז: ד"ה תרתי) – "גמ' תרתי ש"מ. פ'י דכיון דדרשי' מבבשרה עד שתרגיש בבשרה ממילא משמע ולא בשפיר ולא (בהרגשה) [בחתיכה] שאין בכיוצא בזה הרגשת דם אלא הרגשת שפיר וחתיכה".
 - (ב) **י"מ ברשב"א** (נדה דף נז: ד"ה תרתי) – "ויש מפרשים דולא בשפיר היינו משום דאין מרגשת ביציאת דם, והקשה מורי הרב ז"ל דאי סבירא לן דרכה של אשה לראות דם בחתיכה לא מטהרין משום דאינה מרגשת".
 - (1) חולק – **סד"ט** (סי' ק"צ ס"ק א', "הר"ן ... דדעת הפוסקים אינו כן").
 - (2) מראי מקומות – **לחם ושמלה** (סי' ק"צ שמלה ס"ק א' ד"ה ומקשה).
- הוי חד טעמא, שאין דרך ראייה בכך.
 - (א) **חתם סופר** (דף כב. ד"ה אמנם, דף נז: ד"ה תרתי) – "תרתי ש"מ ... לא דרשי קראי אשפיר וחתיכה אלא אהרגשה ובעינן הרגשה ממש פתיחת פי המקור וזיל בתר טעמא מ"ט תטהר כשאינה מרגשת פפה"מ משום שאין דרך נשים לראות כך אם כן ממילא אפ'י אי ארגשה רק שראתה בחתיכה ואפ'י בפלי פלויי מ"מ כיון דאין דרך של אשה לראות דם בחתיכה טהורה היא".
 - (ב) **הגריש"א זצ"ל** (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ד) – "דאין הטומאה תלוי' בהרגשה אלא להיפך אם לא הרגישה כדרכה זה סיבה דהיא טהורה, וע"ש בנדה (נז:): מבשרה עד שתרגיש בבשרה, ופריך הש"ס האי בבשרה מיבע"ל בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה [וע' נדה כ"א אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה] ומשמע תרתי ש"מ".
- שקולין הן.
 - (א) **רשב"א** (נדה דף נז: ד"ה תרתי) – "תרתי שמעת מינה. פ'י מורי הרב ז"ל דרשא דעד שתרגיש ודרשא דולא בשפיר שקולות הן ותרוייהו דרשינן להו מזלל כתב בבשר".
 - יש פשטות הקרא, עם אות ב', עם אות ה'.
- (א) **תוס' הרא"ש** (נדה דף כא:): – "דכולה שמעינן מיניה ממיעוט דה"א שמעינן למעוטי שפופרת ומבי"ת שמעינן שמתמא בפנים כבחוף דמשמע בעודו בבשר טמאה ומשמעות דבשר שמעינן שתרגיש בבשרה".
- מראי מקומות – **מורשת משה** (נדה דף נז: ד"ה תרתי).
- (א) **רשב"א** (נדה דף ג. ד"ה ואי) – "ואף על גב דבשוטה מודה שמאי התם הוא משום דכל ראיותיה לעולם בלא הרגשה".

ב. האם הלכה כשמואל, שצריכה הרגשה כדי שתהיה טמאה מן התורה - ראשונים.

- מחמיר, אין הלכה כשמואל.
 - (א) עי' **רי"ף** (שלא הביאו, כדאי' בשב יעקב [לשונו מובא לקמן]).
 - (ב) עי' **סמ"ג** (שלא הביאו, כדאי' בשב יעקב [לשונו מובא לקמן]).
- מיקל, פסק כשמואל.
 - (א) **רמב"ם** (הל' איס"ב פרק ט' הל' א') – "אין האשה מתמאה מן התורה בנדה או בזיבה עד שתרגיש".
 - (ב) **רמב"ן** (הל' נדה פרק ד' הל' א') – "אין האשה מתמאה מן התורה עד שתרגיש בשעה שהדם יוצא בבשרה".
 - (ג) **רשב"א** (תוה"ב בית ז' ריש שער ד') - לשונו מובא לקמן.
 - (ד) **רבינו ירוחם** (נתיב כ"ו ח"ב, רכ"א-ד') – "מדין תורה אין האשה טמאה עד שתרגיש הדם בבשרה".
 - (ה) **טור** (סי' קפ"ג, סי' ק"צ סעי' א') – "אינה טמאה עד שתרגיש ביציאתו".
 - (ו) **תרומת הדשן** (ח"ב סי' מ"ז).
 - (ז) **תשב"ץ** (ח"ג סי' נ"ח דין ט"ו) – "דין כתמים אינו אלא מדרבנן שאין האשה טמאה מן התורה עד שתרגיש בבשרה".
 - (ח) **ר' מאיר** (מהר"ח אור"ז סי' קי"ב) – "דמדאורייתא בעינן עד שתרגיש בבשרה".
 - (ט) **מהר"י ווייל** (סי' כ"ה) – "כיון דלא הרגישה לא הוי אלא דרבנן, כדדרשינן: בבשרה עד שתרגיש בבשרה".
 - (י) **מהרי"ק** (החדשים סי' מ"ט) – "דדם יהיה זובה בבשרה היא דשמעינן דאינה מטמא אלא בהרגשה כדכתיב בבשרה ודרשינן מינה עד שתרגיש בבשרה כדאיתא בהדיא בפ' הרואה כתם".
- מראי מקומות.

(א) **תוס'** (נדה דף נח. ד"ה מודה) – "ורב אשי נמי מודה דלשמואל היכא דלא הרגישה טהורה מן התורה וטמאה מדרבנן אלא אתי לפרושי דכי נמצא אקרקע דטהורה אפילו מדרבנן".

(1) **סד"ט** (סי' ק"צ ס"ק צ"ג ד"ה הגם) – "הגם שלכאורה מדברי התוספות דף נ"ח ע"א ד"ה מודה שמואל לא משמע כן, שכתבו ... אין זה סתירה לדברינו, דלא כתבו כן אלא דשמואל הכי סבירא ליה, דלא ניחא להו כפירוש רש"י דלשנויא דרב אשי טעמא דשמואל דקפיד קרא על הרגשה כדי לברורי שהיא מגופה, דא"כ מאי טעמא דשמואל בבדקה קרקע עולם דטהורה, דדוחק לומר דתלינן דלא בדקה שפיר הא מסקינן דקרקע מיבדק שפיר, משום הכי כתבו דאף לשנויא דרב אשי טעמא דשמואל משום הרגשה. ומיהו דוקא שמואל הכי סבירא ליה, אבל אנן לא קיימא לן כוותיה דשמואל בהא, והטעם אבאר לקמן בעז"ה [סוף ד"ה ועוד ראייה מ"ש]. וזו מדויק בדבריהם שכתבו ורב אשי נמי מודה דלשמואל היכא דלא ארגשה טהורה, ע"כ, משמע דוקא שמואל הכי סבירא ליה, אבל אנן לא קיימא לן כוותיה: וראיה לזה ממה שכתבו התוספות לעיל דף ו' ע"א ...".

ג. האם הלכה כשמואל, שצריכה הרגשה כדי שיהיה טמאה מן התורה - פוסקים.

1. מחמיר, אין הלכה כשמואל.
 - (א) **שו"ת רמ"א** (ריש סי' צ"ז), הו"ד בהג' מהר"ב רנשבורג (על הדף, דף נח.) – "אלא דאליבא דשמואל פריך הכי דס"ל הרגשה דוקא, ולא קיימא המסקנא הכי".
 - (ב) **עי' ר' גבריאל** (שב יעקב ח"א סי' ל"ו ד"ה אמנם).
 - (ג) **עי' ר' ליב ממענין** (שב יעקב ח"א סי' מ"א ד"ה ואחרי) – "והרי"ף והרא"ש והסמ"ג השמיטו הא דשמואל לגמרי משמע דמפרשי מלתא דרב אשי לא כהתוס' ... וכיון שכן מודאי שאין שום מורה שבא לפניו איזה ספק בדיני נדה לצרף עוד הספק שמא לא הרגישה שהרי לרוב גדולי הפוסקי' טמא' אפי' מודאי לא ארגשה".
2. מיקל, פסק כשמואל.
 - (א) **מחבר** (סי' קפ"ג סעי' א', סי' ק"צ סעי' א').
 - (ב) **שב יעקב** (ח"א סי' ל"ו).
 - (ג) **חת"ס** (יו"ד סי' קנ"ט) – "דהא קי"ל כשמואל דהרגשה".
 - (ד) **צמח צדק** (יו"ד סי' צ"ז) – "שהרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והה"מ והר"ן ומהר"ם בהגמ"י ורבינו ירוחם ומהרא"י והטוש"ע ס"ל דמה"ת אינה טמאה עד שתרגיש ודלא כהג"מ גבריאל בתשו' שב"י סי' ל"ו והג"מ ליב ממענין שם סי' מ"א שנעלם מהם הרבה מפוסקים אלו".

(ה) **פוסקים**.

ב] ראתה טיפת דם בלא הרגשה אך ודאי לנו שבא מגופה - האם טמאה מדרבנן, או מדאורייתא.

- א. **שאלה: מה היסוד של שמואל** - האם הוא גז"כ [שאפי' אם ידוע בבירור שבא מן המקור, אינה מטמאה כ"ז שלא הרגישה]. או שבזמן שאין הרגשה **אינו ידוע בברור** שהדם בא מגופה. [ולפיכך אם בלא"ה יודעת שבא מגופה טמאה מה"ת אפי' בלי הרגשה].
1. חקירת של"ה הקדוש (מהר"ם לובלין סי' ב') – "יפה פרי תואר קראתי לשמך אהובי האלוף ר"מ ר"ג העומד לנס עמים מהר"ר ישע"י סג"ל יצ"ו. אשר דרש מכ"ת מאתי ע"ד מה שכתבו הפוסקי' שדבר תורה אין אשה מטמאה ולא אסורה לבעלה עד שתרגיש שיצא דם מבשרה וחכמים גזרו על כל כתם וכו' אם ר"ל אפי' היכי שהאשה יודעת בבירור שזה הדם הוא ממנה וא"א בענין אחר כגון שהיתה ישנה על סדין הבדוק לה ואח"כ כשניעורה משנתה מצאה סדינה מלוכלך בדם הרבה והגיע וסתה אפ"ה מן התורה אינה טמאה מאחר שלא יצא הדם בהרגשה או נאמר שבענין זה אפילו מן התורה טמאה ומ"ש דמן התורה טהורה בלא הרגשה היינו היכא דאיכא אפשרי שמעלמא אתא הדם אפילו היכא שהמקום שישבה עליה היה בחזקת בדוק מ"מ איכא למימר שמא לא בדקה שפיר".
- (א) נפ"מ אם נמצא על בגדי צבעונים או על דבר שאינו מקבל טומאה וכדו'.

ב. ראשונים.

1. מחמיר, טמאה מדאורייתא.
 - (א) **תוס' רי"ד** (נדה דף נז: ד"ה אמר) – "אמר שמואל בדקה בקרקע עולם וישבה עליו ומצאה דם טהור שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה פי' דוקא אם הרגישה וידעה שיצא הדם מבשרה אז היא טמאה אבל אם לא הרגישה שיצא מבשרה כגון זה שנמצא הדם בקרקע טהורה היא **דאומר לא בדקה יפה** ובקרקע הוה האי דם מעיקרא".
 2. מיקל, דינו ככתם.
 - (א) **רמב"ן** (נדה דף נב: ד"ה הא) – "הא דאמרינן מהו דתימא כל כי האי גוונא מביאה קרבן ונאכל קמ"ל. נראה לי שאין לפרש קמ"ל דאינו נאכל אבל מביאה קרבן כמו שכתבו רבים, דהא כתמים דרבנן הם **ואפילו בידוע שמגופה חזאי** דבר תורה טהורה ואינן מביאין לא לידי זיבה ולא לידי נדה כדאיתא לקמן בפרק הרואה, אלא על כרחנו נפרש קמשמע לן דאינה מביאה קרבן ולא נאכל".
 - (ב) **רשב"א** (נדה דף נח. ד"ה אלא) – "אלא אפי' קרקע דמיבדק שפיר ואיכא למימר מגופה אתא ותטמא קמ"ל. האי לישנא דקאמר איכא למימר מגופה אתא לאו דוקא אלא ודאי מגופה אתא, ומשום דרישא דנקט בדוקא כי האי לישנא נקט נמי בסופה וסירכא נקטיה".
 - (ג) **חינוך** (מצוה ר"ז, כדאי' בדעת תורה) – "כי מן התורה אין אשה מתטמאה עד שתרגיש בעצמה דם טומאתה, שנא' [שם, שם י"ט] דם יהיה זובה בבשרה, כלומר שתרגיש אותו, אף על פי כן כבר החמירו חכמים על הכתמים ...".

ד) ח'י הר"ן (נדה דף נז: ד"ה תרתי. כדאי' בסד"ט, ומקור מים חיים [לשונו מובא לקמן]) – "גמ' תרתי ש"מ. פי' דכיון דדרשי מבבשרה עד שתרגיש בבשרה ממילא משמע ולא בשפיר ולא (בהרגשה) [בחתיכה] שאין בכיוצא בזה הרגשת דם אלא הרגשת שפיר וחתיכה".

ה) אור זרוע (סי' שנ"א, כדאי' בדעת תורה) – "שגזרו רבנן על הכתמים היינו ודאי שממנה יצא דם אף ע"פ שלא הרגיש טמא' אבל לספק לא הזיקוה".

3. מראי מקומות.

א) מהר"ח או"ז (סוף סי' קי"ב) – "ובהיותי בנאושטט דברתי בזה עם מורי הר' עובדיה והשיב לי שפי' עד שתרגיש בבשרה. כלומר שמצאה דם בבשרה אפילו אם אינה מרגשת ביציאתו. כגון דם הנמצא בפרוזדור שחייבים עליו ביאת מקדש. אעפ"י שלא הרגשה בו ביציאתו מן המקור".

פוסקים:

ג. מחמיר, טמאה מדאורייתא.

1. עי' סד"ט (סי' ק"צ ס"ק צ"ג ד"ה וטרם, עי' ס"ק ס"א ד"ה עוד) – "הוכחנו דלשיטת רש"י ותוספות לא קי"ל כוותיה דשמואל דדרש בבשרה עד שתרגיש כו' אלא היכא דוודאי מגופה אתיא אפי' בלא הרגשה טמאה מה"ת וכ"נ דעת הראב"ד בס' בעה"נ אבל דעת הרמב"ם נראה ...".

ד. מיקל, דינו ככתם.

1. מהר"ם לובלין (סי' ב') – "אלא ודאי בהרגשה דוקא תלי וכל היכי דלא הרגשה אף על גב דברור הוא דמינה היא טהורה מן התורה וכן משמע מדברי הרמב"ם ...".

2. גוב"ק (יו"ד סי' נ"ה, תנינא יו"ד סי' קי"ב) – "שאפילו אם הם בודאי מן המקור אין כאן איסור תורה כיון שלא הרגשה".

3. חת"ס (יו"ד סי' קנ"ט, עי' סוף סי' קע"ז) – "ודוחק לומר דר"ח פליג אדשמואל דהרגשה וס"ל דבלא הרגשה נמי טמאה וא"כ משכחת ליה כשרואים דם שותת ויורד ולא צריכים לעדותה ז"א דהא קי"ל כשמואל דהרגשה".

4. מקור מים חיים (ריש סי' ק"צ) – "ומצאתי הרכר מפורש ויוצא מפי רבינו הרמב"ן בחידושו נדה דף נ"ב וז"ל ... וכן נ"ל להוכיח מדברי הר"ן בחידושו בר' פ' הרואה דמפרש אהא דקאמר הש"ס שם, והא בעינן בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה תרתי ש"מ, וכתב הר"ן לפרש דממילא שמעינן כיון דדרשינן עד שתרגיש בבשרה ממילא משמע ולא בשפיר ולא בהרגשה שאין בכיוצא בזה הרגשת דם אלא הרגשת שפיר וחתיכה. אלמא דטעמא דגזיה"כ דבלא הרגשה טהורה אפילו ידעינן בבירור שיצא הדם ממנה, דאם נימא דהטעם דתלינן הדם מעלמא מה זה ענין להא דלא בשפיר ולא בחתיכה, דשם ידעינן בבירור שיצא הדם ממנה ואעפ"כ התירה התורה דם זה. וכן נ"ל להוכיח מלשון הרמב"ם ...".

5. בינת אדם (סי' ז' ס"ק ט') – "ואם יודעת בודאי שדם זה מגופה ויודעת בודאי שבא בלא הרגשה ולא על ידי בדיקה או תשמיש בענין שלא היה טעות גם זה אינו אלא מדרבנן ודוקא שלא היה שום הרגש אפילו באיברים ומכל שכן זיבת דבר לח דכל זה נקרא הרגשה".

6. פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ב', פתיחה כוללת בראתה בלא הרגשה חקירה הא', סי' ק"צ מק"ז ס"ק י"ז ד"ה ועל) – "אולם עיקרן של דברים כך הן מה"ת בעי' שתרגיש דוקא הא לא"ה אפי' ודאי מגופה טהורה. וזה מוכח לן מקרא דבבשרה, שהרי מתחילה אמר הכתוב ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה כו' א"כ איירי שדם יוצא ממנה. ועכ"ז אמר ע"ז בבשרה דר"ל עד שתרגיש. הנה מבואר דהגם דודאי שיצא מגופה עכ"ז בעי' שתרגיש דוקא הא לא"ה ה"ה טהורה ...".

7. דברי חיים (יו"ד ח"א סי' ל"ז) – "ומתחלה נחקורה בדין הרגשה אם הוא מן התורה והנה הרמב"ם ז"ל [הל' איסורי ביאה פ"ט הל' א'] והטור ושו"ע [ריש סי' קפ"ג] והרשב"א ז"ל בתורת הבית קצר [בית ז' ריש שער ד'] כתבו דמן התורה בעי' דווקא הרגשה וכמעט לא מצינו חולק על זה דגם בדברי רש"י ז"ל יש לומר כן: ומה שהביא הסדרי טהרה ...".

8. גר"ז (סי' ק"צ ס"ק א', ס"ק כ"א, ס"ק כ"ב) – "לא הרגשה. פירוש אפילו ידוע שבא שלא בהרגשה טמאה מדרבנן כדלעיל סי' קפ"ג. ומיהו אפילו ראתה דם מגופה אינה טמאה אלא טומאת כתם אם ידוע שראתה שלא בהרגשה".

9. פרי דעה (פתיחה השער השלישי, סי' ק"צ טו"כ ס"ק א', סי' קצ"ב טו"כ ס"ק א') – "אפילו ודאי מגופה אתי טהורה מקרא דבבשרה ...".

10. הרי בשמים (סי' צ"ט ד"ה אמנם) – "מכמה סוגיות הש"ס נראה כהצד ...".

11. ערה"ש (סעי' מ"ז, סעי' מ"ח) – "כל רבותינו הראשונים והאחרונים הסכימו דמן התורה אין אשה טמאה כשיצא ממנה דם אא"כ יצא הדם בהרגשה והיינו שהרגשה בגופה כמו שנפתח המקור כמו שיתבאר אבל בלא הרגשה אפילו יצא הדם מהמקור אין האשה טמאה מן התורה כמבואר בנדה [נ"ז ב] אמר שמואל בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם עליה טהורה שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה ע"ש ואין חולק בזה וכך פסקו כל הפוסקים: ואחד מהגדולים רוצה לעשות חדשות בענין זה שרש"י ז"ל לא ס"ל כן וגם רצונו לומר שגם התוס' חולקים בזה [ס"ט סי' ק"ץ סקצ"ג] ואין בכל דבריו שום יסוד לעשות מחלוקת חדשה בין הפוסקים בדבר שלא שערם כל רבותינו ומפני שדבר זה עיקר גדול בכל דיני נדה לכן ההכרח לבאר בזה ...".

12. דעת תורה (סי' ק"צ על' סעי' א') – "עי' סדרי טהרה ... ועי' באור זרוע סי' שנ"א ... וכ"כ בחינוך מצוה ר"ז".

13. צמח צדק (יו"ד סי' צ"ז) – "ופי' מהרמ"ל בתשובה דכל היכא דלא הרגשה אף על גב דברור הוא דממנה הוא הדם טהורה מה"ת וכ"מ קצת מאידך דשמואל דמ"ג ע"א".

14. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ו אות ב') – "ברור שבא דם הכתם מגופה, אבל הוא בא שלא בהרגשה שטהור מן התורה".

15. ששה"ל (סי' ק"צ סעי' א' ס"ק א', ט"ז ס"ק א') – "ובסד"ט ... זו דעת יחיד וקיי"ל דהוי דרבנן וכדמוכח בט"ז (סק"א), וכ"כ החו"ד (ס"ק א') ושאר פוסקים דהוי כשאר כתמים וטהור מדאורייתא".

16. בדה"ש (סי' ק"צ ס"ק ג', עי' ציונים ס"ק ג').
 17. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' י"א).
 18. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' תע"ז, עמ' תפ"א).
 19. פתחי דעת (פרק מ"ד סעי' ו') – וולדינא".

ה. מראי מקומות – ערוך לנר (נדה דף ו. תד"ה ואינה), מהרש"ם (ח"ב סי' קפ"ב ד"ה עוד, לשונו מובא לקמן), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ג', סי' ק"צ כו"ל ס"ק א', ס"ק פ"ה).

ג. למה צריך ב' פסוקים לדין הגרשה.

א. מקור.

1. נדה (דף נז:): – "אמר שמואל: בדקה קרקע עולם וישבה עליה, ומצאה דם עליה, טהורה. שנאמר בבשרה, עד שתרגיש בבשרה".
 2. משנה (נדה דף נח:): – "מעשה באשה אחת שבאת לפני ר"ע, אמרה לו: ראיתי כתם. אמר לה: שמא מכה היתה בך. אמרה לו: הן, וחיתה. אמר לה: שמא יכולה להגלע ולהוציא דם. אמרה לו: הן. וטהרה ר"ע. ראה תלמידיו מסתכלין זה בזה, אמר להם: מה הדבר קשה בעיניכם. שלא אמרו חכמים הדבר להחמיר אלא להקל, שנאמר ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה, דם ולא כתם".

ב. הכל לימוד אחד – ויקרא (פרק ט"ו פסוק י"ט), "ואשה פיייתהיה זבה דם יהיה זבה בבשרה שבעת ימים תהיה בנדתה".

1. שב יעקב (ח"א סי' ל"ו ד"ה ופתח, סי' מ"א ד"ה ומה, ד"ה ועוד לפ"ז) – "וודאי עיקר הילפות' דר"ע הוא מסוף הפסוק דם יהי' זובה דיהי' זובה הוא מיותר כלל דהל"ל ואשה כי תהי' זובה בבשרה אלא למדרש יהי' זובה על בבשרה דצריכה שתרגיש שדם זב בבשרה אבל לא במצאה כתם ולא הרגישה ביציאת' ממנו ושמואל קמ"ל דהלכה כר"ע בזה".
 2. ערוך לנר (נדה ריש דף נח:): – "י"ל דדרשת ר"ע היא דרשת שמואל כאן ושמואל אינו רק מפרש דרשת ר"ע כיון דכתיב דם יהי' זובה בבשרה הרי שלא טימאה התורה אלא דם שהרגישה בבשרה ולא כתם שמצאה כיון שלא הרגישה וזה שאמר ר"ע שנאמר ואשה וגו' דם יהי' זובה בבשרה דם ולא כתם וכן נראה קצת מדברי הרשב"א בתה"א ריש שער כתמים שמפרש כן דדרשת ר"א היא דרשת ר"ע ע"ש והנה אחר שכתבתי כן נדפס ספר אור זרוע ומצאתי כפירושי שכתב בסי' שנ"א אחר שהביא דברי ר"ע דם ולא כתם וז"ל היינו כשתראה האשה ודאי שהרגישה בראייתה אלא שגזרו רבנן על הכתמים היינו ודאי שיצא ממנה הדם אע"פ שלא הרגישה טמאה אבל לספק לא הזקיקה עכ"ל הרי שמפרש דם ולא כתם מה שראתה בהרגשה ולא מה שראתה בלא הרגשה וזהו כמו שכתבתי דשמואל מפרש דרשת ר"ע".
ערוך לנר (נדה ריש דף נח:): – "במתניתן להחמיר אלא להקל. מה דמייתי ר"ע קרא דדם ולא כתם ולא עד שתרגיש בבשרה כבר כתבתי לעיל דהיינו דרשה דשמואל ושמואל לא מפרש רק דרשה דר"ע ... דר"ע לא ביאר לתלמידים אלא דמדכתיב דם יהי' זובה בבשרה שתרגיש שזב בבשרה שזה אינו שייך רק בדם שראתה ולא בכתם שמצאה ולכן הביא גם סיפא דקרא זובה בבשרה וכמו שהוכחתי לעיל מדברי האור זרוע".
 3. שואל ומשיב (מהד"ק ח"א סי' קנ"ג סוף ד"ה והנה אחר) – "ומ"ש השב יעקב לענין דם ולא כתם דאמר ר"ע דמה טעם יש בדבר אם לא מטעם שלא הרגישה ושמואל סמך על ר"ע שישו בני מעי שישו שזכיתי לזה בחידושי לנדה שלמדתי בענין שנת תר"י בחורף ושמה ביארתי הדבר בשרשן".
 4. אבני נזר (יו"ד סי' רמ"ג אות ה') – "ושמואל אמר טהורה מדאורייתא למה לי משום הרגשה תיפוק לי' דכתמים דרבנן כמפורש במשנה דלקמן בדרע"ק דם ולא כתם. ולרש"י י"ל דלר' ירמיה היינו טעמא דדם ולא כתם באמת משום שלא בא בהרגשה".
 5. יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' י"ב אות י"ג) – "ומבואר דר"ע נמי סמך אדרשא דשמואל דבעינן שתרגיש בבשרה. וע' בשו"ת חת"ס ... אולם בשו"ת שב יעקב ... ויש לסייעו לפי הגירסא שבאור זרוע ח"א (ר"ס שנב) ובתורת הבית (בית ז ריש שער ד) דגרסי במתני', דם יהיה זובה בבשרה, ולא כתם. ולא גרסי' דם ולא כתם. וכן במלאכת שלמה על המשניות כ', שה"ר יהוסף מחק תיבת דם, וה"ג, דם יהיה זובה בבשרה ולא כתם. ע"ש. ולפ"ז המיעוט הוא מדכתיב בבשרה וכדברי שמואל. וכן ראיתי בס' ערוך לנר ... ובזה תירץ קושית הנוב"י קמא (חיו"ד סי' נה) ... וכן ראיתי במאירי (עמוד רלז) שג"כ גורס: דם יהיה זובה בבשרה, ולא כתם. והרה"ג המו"ל נ"י העיד מדנפשיה, שלפי גירסא זו ניחא קו' הנוב"י דאטו כתם לא דם הוא, דהראיה היא מבבשרה וכדשמואל ע"ש ... דהא מקרא דדם לא מוכח כלל למעוטי כתם, ועיקר הדרשא מדכתיב בבשרה, ומכיון דבלא"ה אצטריך קרא למעוטי ולא בשפיר ולא בחתיכה, י"ל דכולי קרא להכי אתא, ותו ליכא למימר דמפורש בכתוב להתיר כתמים. ולהכי שפיר גזרי רבנן איסור על כתמים ... אכן דברי הראשונים הנה הנם לאחי - עזר ולאחי - סמך לדברי השב יעקב. ודו"ק".
 6. גורס במשנה, "שלא אמרו חכמים להחמיר אלא להקל שנאמר ואשה כי תהי' זבה דם יהיה זובה בבשרה ולא כתם".
 (א) רשב"א (תוה"ב בית ז' ריש שער ד') – "דבר תורה אין האשה מטמאה משום נדה עד שתרגיש בבשרה בשעת יציאת דם שנאמר (ויקרא טו) דם יהיה זובה בבשרה - עד שתרגיש בבשרה. ותנן בפרק הרואה ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה - ולא כתם".
 (1) אמנם עי' שו"ת בית מאיר (אה"ע בצלעות הבית סי' י"ג ד"ה עוד) – "התה"ב בדף קע"ה ש"כ ד"ת עד שתרגיש שנאמר דם יהיה זובה בבשרה עד שתרגיש בבשרה ותנן ואשה כי תהיה זובה דם יהיה זבה בבשרה ולא כתם, הרי להדיא שהם ב' דרשות דשמואל התחיל מן תיבת דם לחוד ודר"ע מתחיל בכל פסוק להורות דמייטור פסוק אחד הוא".
 (ב) אור זרוע (ח"א סימן שנ"א, סי' שנ"ב) – "שלא אמרו חכמים להחמיר אלא להקל שנאמר ואשה כי תהי' זבה דם יהיה זובה בבשרה ולא כתם".
 (ג) מאירי (נדה דף נח:; עמ' רל"ז, עי' מגיה שם) – "ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה לא כתם".

- (ד) ס' האשכול (סי' מ"ב, עמ' ק"ג) – "כמו ששינינו דם יהי זובה מבשרה ולא כתם".
 (ה) מלאכת שלמה (נדה פרק ח' משנה ג') – "בבשרה דם ולא כתם, מלת דם מחק, ה"ר יהוסף ז"ל".
 (ו) חלופי גרסאות (נדה פרק ח' משנה ג') – "דם ולא כתם, בד"ג חסר תיבת דם".
 7. חולק.

(א) שו"ת בית מאיר (אה"ע בצלעות הבית סי' י"ג) – "שב יעקב ... שדעתו להכריח טעמא דר"ע שמקיל בכתמים היינו מחד טעמא וחדא דרשא דינו דשמואל דבעינן שתרגיש ואין ביניהם ... דשמואל אתא לאשמעינן טעמא דר"ע ... ומאוד נפלאתי חדא ... ע"כ לע"ד ודאי ב' דרשות נינהו דרשה דר"ע מדם שהוא מיותר או מכל הפסיק יהיה זובו כמבואר בדבריו ודרשא דשמואל מה' דבבשרה ... עכ"פ ב' דרשות נינהו וזה ברור".
 (ב) צמח צדק (יו"ד ריש סי' קמ"ב) – "דלא כמ"ש בתשו' שב"י סי' מ"א המתחלת יהודה שעילה. בד"ה ומה שסיים, דשמואל מפרש הלימוד דרע"ק דמתניתין וכ"כ בס"ל הנ"ל דפי' דם יהיה זובה בבשרה דאמר רע"ק היינו הא דאמר שמואל עד שתרגיש בבשרה. ובאמת זה אינו דרע"ק לא איירי בהרגשה רק שתראהו מגופה וכן פי' הס"ט ס"י ק"צ סנ"ד ס"ק צ"ג בד"ה וטרם אכלה. וכן הסכים הבית מאיר בתשו' הנ"ל".

ג. חד לידיעה, חד להרגשה.

1. סד"ט (סי' ק"צ ס"ק צ"ג ד"ה ולכן) – "דתרתי בעינן מן התורה חדא שתהא יודעת דוודאי מגופה אתיא וגם שתרגיש בבשרה אבל ברואה כתם אע"ג דאיכא למימר דארגשה וכגון שמצאה לכתם מיד אחר תשמיש דאיכא למיתלי דארגשה וסברה הרגשת שמש הוא או שמצאה כתם לאחר שעשתה צרכיה דאיכא למימר ארגשה וסברה הרגשת מי רגלים הוא אפ"ה טהורה מן התורה כיון דאיכא למיתלי דמעלמא אתיא ואין וודאי דמגופה אתיא אבל במצאה דם לפנים בפרוזדור היכא דאיכא למיתלי שטעתה בהרגשה כגון לאחר תשמיש או ע"י בדיקת עד וכה"ג אמרינן חזקת דם שבא בהרגשה ... וס"ל להרמב"ם ז"ל דתרי מעוטי איכא דמן בשרה דרשינן למעוטי שלא בהרגשה ומן דם ממעיטין ולא כתם כפשטיה דמתניתין דלקמן שאמר רבי עקיבא לתלמידיו דם ולא כתם".
2. בינת אדם (סי' ז' ס"ק ט') – "דהא קשה לשמואל דאמר בדקה קרקע עולם ומצאה דם טהורה שנאמר בבשרה עד שתרגיש ולמה שבק דרשה דרבי עקיבא בנדה נ"ח ע"ב באשה שבאתה לפני רבי עקיבא ואמרה לו כתם מצאתי וטיהר רבי עקיבא שנאמר דם ולא כתם ... נראה לי לתרץ כי כתם הוא מה שאנו מסופקים אם מגופה או מעלמא וכיון דיש לומר מגופה אם כן יש לומר ארגשה ולא אדעתה כמו שכתב רש"י בכתמים ואם כן לא נשמע לטהר מבשרה עד שתרגיש דשמה באמת הרגישה ומכל שכן חזקת דם שבא בהרגשה ולכן הוצרך רבי עקיבא לומר דם ולא כתם רצה לומר דוקא אם הוא בודאי מגופה דאפשר דארגשה אבל בכתם דיש לומר מעלמא טהורה אבל שמואל מיירי ביוודעת בודאי שהיא מגופה רק שיוודעת בודאי שבא בלא הרגשה ולכן הוצרך ללמוד מבשרה".
3. גר"ז (סי' ק"צ ס"ק א') – "ואף אי הוה חיישינן להכי או אפילו אי לא הוה בעיא הרגשה כלל ליכא איסורא דאורייתא בכתמים שנאמר דם יהיה זובה דם ולא כתם (משנה שם). וטעמא משום דאיכא למימר אימא מעלמא אתא כתם זה (תוספות יו"ט) ולא מגופה הוא דשמה נתעסקה בכתמים ולא אדעתה כדלקמן. ואם תמצי לומר מגופה שמה מן העליה הוא".
4. פרדס רמונים (סי' ק"צ ט"ז ס"ק א'), פתחי נדה החקירה הראשון אות י"א, סוף החקירה השני).
5. צמח צדק (יו"ד ריש סי' צ"ט) – "דגם לשמואל הטעם משום דהתורה לא טימאה אלא היכא דוודאי מגופה אתיא שזהו מ"ש רע"ק דם ולא כתם. אלא דשמואל מוסיף דגם היכא דוודאי מגופה חזיתיה עכ"ז אם לא הרגישה טהורה כמ"ש מזה על הגמרא רפ"ח בדקה קרקע עולם".
- צמח צדק (יו"ד סוף סי' ק') – "עוד נפ"מ לשמואל כגון גבי בדקה א"ע בעד הבדוק והניחתו תחת הכר עגול טהור אע"ג דארגישה זהו משום דם ולא כתם. וכן בדקה א"ע בעד שאינו בדוק והניחתו בקופסא ומצאה עליו דם אפ"י כגריס ועוד ומשוך טהור מדאורייתא לר' חייא ולשמואל היינו אפילו דארגישה כמ"ש במ"א וא"כ ע"כ צריך להטעם משום דם ולא כתם ור"ל דאימא על העד היה".
6. הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות נ"א) – "א"כ באשה השמה תחבושת על או"מ לספוג את ההפרשות ומצאה דם מכיון שברור שהדם יצאה מגופה ומכיון שכיום אין ריעותא בגלל חסרון הרגשה שהרי לפי דברי נשי זמנינו אינן מרגישות כלל יש לדון שאין במקרה זה הקולא של כתמים, ורק במצאה דם על הבגד דאיכא למימר מעלמא קאתי כה"ג אינה טמאה מה"ת וכמ"ש הסד"ט סי' ק"צ [ס"ק צ"ג]. וטרם אכלה וכו' ד"ה ולענ"ד וכו'] כי תרי מיעוטא כתיבי מן בשרה צריכין למעוטי שלא בהרגשה, ומן הדם ממעט דם ולא כתם ע"ש".
 (א) חולק – ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' א' ס"ק א'), "ובסד"ט ... שדבר זה אינו להלכתא למעשה, מ"מ אפשר לצרפו לסניף להקל".

ד. שאינו סותר בלי הרגשה.

1. חוו"ד (סי' קצ"ו ס"ק ג') – "דבבשרה עד שתרגיש בבשרה כדאמר שמואל ... ולמה ליה קרא דדם אמר רחמנא, אלא ודאי דקרא דדם אמר רחמנא איצטריך ליה לענין שתהא יכולה לתלות אפילו בספירת ז' נקיים דלא מהני מה שראתה שלא בהרגשה ואיצטריך ליה לומר דדם אמר רחמנא ולא כתם דלא חש רחמנא לכתם כלל".
2. צמח צדק (יו"ד סוף סי' ק', עי' סי' קמ"ב) – "שבזה יתורץ דגם לשמואל צריך בכתמים לטעם דרע"ק דם ולא כתם דהיינו דלמא לאו מגופה חזיתיה והיינו כדי לטהר אף בז"נ אף דאז א"צ הרגשה".
 (א) חולקים, ושאר פוסקים - עי' סי' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ה. מקור מקומו טמא, והנידון במשנה לטהר טהרות שנגע בהן הכתם.

1. חת"ס (יו"ד סי' קמ"ד ד"ה ואמנם) – "נ"ל דברי ר"ע תמוהים בלא"ה בזה דלא הי' לו לתלות בלשון הקרא דם ולא כתם זהרי באמת אין חלוק בין דם לכתם אלא שזה יצא בהרגשה וזה בלא הרגשה והול"ל בבשרה אמר רחמנא עד שתרגיש והאי לא ארגשה וא"נ דלמא אתא מעלמא ומה הי' לו להביא דם ולא כתם ע"כ הי' נ"ל שעיקור מה שהי' מסתכלי' בי' לא על שטיהר האשה לבעלה דבודאי ראוי' לטהרה אם יש לה מכה וכהרשב"א ועוד שלא הרגישה אבל במה שטיהר ר"ע גם הדם **מלטמא טומאת ערב** **אע"ג דקיי"ל מקור מקומו טמא** ואפי' אי אתא ממכה שבבטן ואתא דרך מקור נמי טמא כמבואר מלשון הש"ס פ' כל היד ומכ"ש אי אתא ממקור ממש בלי הרגשה דטמא ואפ"ה היקל ר"ע וטיהר וע"ז הי' מסתכלין, וע"כ הבי' מיעט קרא להדי' דם ולא כתם וקרא זה לענין טומאת הדם נאמר כמבואר ר"פ דם הנדה דילפי' מדם תהי' שתהי' מדוה כמותה יע"ש וזה נ"ל ברור ומקום הניחו לי אבל שתהי' האשה טהורה הי' פשיטא".

חת"ס (נדה דף נח: ד"ה דם) – "דם ולא כתם צ"ע מ"ט לא מיייתי מקרא דשמואל בבשרה עד שתרגיש בבשרה ע"כ נ"ל דלא היה הדבר קשה לתלמידים אלא משום שטיהר גם מטומאת ערב אע"ג דמקור מקומו טמא. והנה בשנמצא כתם לח אין תימא כ"כ משום שאינו מזמן רב ואלו ארגשה בשעת יציאה מגופה היה יודעת ומדלא ארגשה ש"מ דמעלמא אתא דרוב דמים היוצאים מהגוף אינם יוצאים אלא בהרגשה. אלא שהיה כתם יבש ואפשר דארגשה ולאו אדעתה וס"ס לא הוה דהא טומאת ערב הוה אפי' בלא הרגשה. וכיון דהוה כתם יבש שפיר שייך עלה דם דם יהיה ולא כתם דמניה דרשינן ר"פ דם הנדה דמטמא לח ויבש ואמר השתא דהיינו דם ולא כתם וכיון דאתא לפנינו יבש כל הטומאות כשעת מציאתן ומטהרים ליה".

(א) חולק – ערוך לנב (נדה ריש דף נח:), "ראיתי בשו"ת חתם סופר (סי' קמ"ד) שהוקשה לו ג"כ סתירת הדרשות ורצה לפרש דמה דקאמר ר"ע הכא היינו לטהר הכתם שלא יטמא טהרות משום מקור מקומו טמא ועל זה קאמר דם ולא כתם וקרא זה לענין טומאת דם נאמר בר"פ דם הנדה דילפינן מדם תהי' שתהי' מדוה כמותה וסיים וזה נ"ל ברור ומקום הניחו לי עכ"ל ולענ"ד מלבד **שדוחק** לפרש שמה שאמרה האשה ראיתי כתם שהי' שאלתה לטהר הטהרות שנגע בהן הכתם דאז הי' לה לומר ונגע בטהרות אלא שבמכ"ה נתחלף לו הפסוק דקרא דילפינן מני' ר"פ דם הנדה שתהי' מדוה כמותה הוא הפסוק והדוה בנדתה שבסוף פ' מצורע ואין זה הפסוק שהביא ר"ע דם יהי' זובה בבשרה ואע"ג דגם פסוק זה מיייתי לעיל לטמא דם יבש הלא זה דוקא אחר דילפינן טומאת דם מוהדוה בנדתה ילפינן מדם יהי' שנשאר בטומאתו גם כשנתיבש וא"כ ביותר ה"ל לר"ע להביא קרא דוהדוה בנדתה ולומר שנאמר והדוה מדוה ולא כתם כיון שמה שהדם מטמא מפסוק זה אתי".

ו. חיישינן דלמא ארגשה [מצד ספק דאורייתא לחומרא, א"נ מצד שר"ע חושש למיעוט].

1. שואל ומשיב (מהד"ק ח"א סי' קס"ב) – "ושאל אותי למה ר"ע ממעט מדם ולא כתם והא כיון דבכתם בודאי לא ארגשה ולומר דלמא ארגשה ולאו אדעתא הוא רק מדרבנן ואם כן ת"ל מדשמואל דבבשרה עד שתרגיש בבשרה ואמרתי בזה דר"ע לשיטתיה דחייש למיעוטא כדאמרו במכות דף ז' אם כן ניהו **דרוב דמים באים בהרגשה** מ"מ ה"א דנחוש למיעוטא ולכך הוצרך למעט מדם ולא כתם ואף אם טמא דמה דחייש למיעוטא הוא רק מדרבנן מ"מ נ"מ אם תמצא כתם בימי ספירתה דהיא בחזקת טומאה וע' זבחים דף ל"ד ואם כן בודאי יש לומר סמוך מיעוטא לחזקה ולכך אצטריך למעט מדם ולא כתם ועיין ט"ז ס"ק כ"ג בסיומן ק"ץ במ"ש דאין כאן ספק דאורייתא כיון שבא שלא בהרגשה והשב יעקב תמה דנימא הרגשת עד הוא או הרגשת מי רגלים ולפמ"ש הרי לר"ע דחייש למיעוטא ואפ"ה ממעט דם ולא כתם אלמא דכל שלא הרגישה טהור' ואף דממעט מדם ולא כתם מ"מ הטעם של כתם הוא בשביל שלא הרגישה דאף דיש לדחות דשאני כתם דממעט מדם עכ"פ יש מקום להט"ז ובוזה יש ליישב מה שהקשה אא"ז הח"ץ ז"ל סי' מ"ו על הרשב"א מהך דר"ע דהצריך לגלע ולהוציא דם ע"ש ולפמ"ש י"ל דדוקא ר"ע לשיטתו דחייש למיעוט דבא שלא בהרגשה אבל לדידן כל דלא ארגשה מקילין וזהו שאמרו שם במשנה שראה מסתכלין זה בזה אמר הכתוב דם ולא כתם והיינו שהם הסתכלו שחשבו שמיקל מדאל ארגשה וחשבו שר"ע ראוי שיטמא דחייש למיעוטא וע"ז השיב דקרא כתיב דם ולא כתם ודו"ק היטב".

2. לחם ושמלה (סי' ק"צ שמלה ס"ק א') – "וצריכי דאי מדם ולא כתם הוי אמינא הני מילי בכת' דלא ידיע אי מגופה אי מעלמ' אבל דם דידיע דמגופא אפילו בדלא אגרש' טמאה קמ"ל בבשרה עד שתרגיש בבשרה. ואי מבשרה ה"א ה"מ דם דהשתא הוא דאתא וקים לה דלא ארגשה אבל כתם דלא ידיע לה זימני' ולית לה מידי למיתלי' בי' אמרי' ודאי מגופה אתי' וכיון דחזקת דמים בהרגשה חיישי' דילמא ארגשה ולאו אדעתה קמ"ל דם ולא כתם דלא חיישי' להא מדאורייתא".

3. שירי טהרה (ח"ב שו"ת לש"ס תשובה ע"ד).

ז. עיקר דרשה כר"ע, ודשמואל הוי אסמכתא.

1. גוב"ק (יו"ד סי' נ"ה ד"ה ולפ"ז) – "והרי הדבר מפורש במשנה בדברי ר"ע לא אמרו חכמים וכו' ושמואל חידש רק דהלכה כר"נ ... לפי פירושי בדברי שמואל דומיא דבשרה כ"ז **אסמכתא** נינהו אבל מ"מ הרווחנו בזה דגם לר"א שפיר אמר שמואל טעמא דידיה שנאמר בבשרה. ומה שמסיים בתחלת הסוגיא עד שתרגיש זה אינו מדברי שמואל אלא גמרא הוי מפרש כוונת שמואל כן לפי שיטת ר' ירמיה ולרב אשי כוונה אחרת לשמואל בזה וכו"ל".

(א) חולקים – חכמת בצלאל (נדה דף נח:), אבני חפץ (ח"ג סי' מ"ט).

ח. מראי מקומות – משיבת נפש (ח"ב סי' ל' ס"ק כ"ה ד"ה ומה), מרומי שדה (נדה דף נז: ד"ה והנה), חוט שני (סי' ק"צ שעה"צ ס"ק ז'), מגילת ספר (סי' ד' אות א' ד"ה ולפ"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ז' הע' ה').

1. דברי חיים (יו"ד ח"א סי' ל"ז) – "ולכאורה יש להבין מאי חידש שמואל [בדף נ"ז ע"ב] דבעינן שתרגיש משום דכתיב בבשרה הא כבר שמעינן כן מרבי עקיבא ... לרבי עקיבא טהורה גם אם יש הוכחה ברורה שיצא ממנה כל זמן שאינה יודעת שיצא מגופה אבל אם יודעת שיצא מגופה גם בלא הרגשה טמאה ודרש רבי עקיבא זה מדם ולא כתם ומשום הכי לא קשה על רבי עקיבא מאשה שעשתה צרכיה כיון דהדם מגופה וגם במצאה בתוך אותיום הוא מגופה וגם בתחת הכר היה הבדיקה בגופה וודאי משוך הוא

- מבדיקתה שבדקה בו ומשום הכי אתי שפיר כל זה לרבי עקיבא: אבל שמואל חידש לנו דגם אם בדקה קרקע עולם וישבה ומצאה דם דהוי כמו בדיקת העד דודאי מגופה היא ורק דטהורה משום דלא הרגישה בבשרה".
2. ויען יוסף (יו"ד סי' ק"ז ד"ה ולכאורה, סי' קכ"ט ד"ה ותו, סי' קל"ב ד"ה והנה, סי' קל"ג ד"ה אמנם, סי' קל"ה אות ה') – "וידוע מה שחידש החוות דעת ועוד אחרונים (עיין פתחי תשובה סי' קצ"ו סק"ה) דגם דם שבא שלא בהרגשה אף דאינה מטמאה מן התורה, מ"מ מן התורה סותר הנקיים משום דמקור מקומו טמא, וא"כ אמאי תולה הא הו"ל ספיקא דאורייתא, אלא ודאי משום דאית לה חזקת טהרה, שוב ראיתי בחוות דעת סי' קצ"ו בי' סק"ג שכתב דבאמת הא דבעי קרא דם ולא כתם, ולא סגי בלימוד בבשרה עד שתרגיש בבשרה, היינו לטהרה אף בימי ליבונה דסותר גם דם שלא בהרגשה מ"מ כתם אינו סותר מן התורה דעל זה דרשינן דם ולא כתם, ועיין בבינת אדם (כלל קי"ג סק"ט) שתירץ באופן אחר האי דרשא דדם ולא כתם, עכ"פ לפי מה דחולקין גדולי האחרונים על הנודע ביהודה וס"ל דלכו"ע אית לה חזקת טהרה בימי ליבונה, פשוט דגם בהגיע יום וסתה דינה כשאר נשים".
3. דברי יציב (יו"ד סי' פ"ז אות ב', סי' פ"ט אות ב') – "וביותר י"ל דהנה באמת מבואר במשנה בדף נ"ח ע"ב דדרשינן דם יהיה זובה בבשרה דם ולא כתם, ויש עוד דרש במימרא דשמואל בדף נ"ז ע"ב בבשרה עד שתרגיש בבשרה, והמפרשים נתקשו בזה ועיין בשב יעקב הנ"ל, וי"ל דדם ולא כתם ידעינן רק לכתם הנמצא בחלוקה, ומבשרה למדנו דבעינן שתרגיש בבשרה דייקא הרגשה ברורה ולא הרגשה שאפשר לטעות בהרגשת עד ושמש וכיו"ב ודו"ק".
4. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' ענף ג' אות כ"ד, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב ענף ג' אות כ"ד) – "ראיתי שהחוו"ד עצמו כתב שם דטעמא דכתם אינו סותר הוא משום דרשא דר' עקיבא דם ולא כתם, ואף די"א שהוא רק אסמכתא בעלמא מ"מ נפיש רבוואתי דסברי שהיא דרשא גמורה עיין בבינת אדם שאלה ז' או"ט, ועיין גם בשו"ע הרב בסי' ק"צ סעיף א' שכתב דאף אם נאמר דלא בעיא הרגשה כלל ל'כא איסורא דאורייתא בכתמים שנאמר דם יהי זובה בבשרה דם ולא כתם, וטעמא משום דאיכא למימר אימא מעלמא אתי כתם זה ולא מגופה הוא - ואת"ל מגופה שמא מן העליה הוא, וגם יש אומרים דכמו דדרשינן ממזר ודאי ולא ספק או עשירי ודאי ולא ספק כך גם דם שלא מצאה בגופה אף אם יש רק ספק אחד אינו מטמא עיין במרומי שדה להנצי"ב בדף נ"ז ע"ב".

ד | הרגשה: הגדר.

נדה (דף נו:): – "אמר שמואל: בדקה קרקע עולם וישבה עליה, ומצאה דם עליה טהורה, שנאמר בבשרה, עד שתרגיש בבשרה".

- א. פתיחת מקור – תרה"ד (ח"א סי' רמ"ו, "אשה שהרגישה בעצמה שנפתח מקורה להוציא דם ... בנ"ד יש לטמאות טפי מטעם אחר שהרי הרגישה"), מחבר (סי' קפ"ח סעי' א', סי' ק"צ סעי' א', "הרגישה שנפתח מקורה"), פוסקים.
1. נב"ת (יו"ד סי' קי"ח הג"ה מבנו, סי' קי"ט הג"ה מבנו), הו"ד בפת"ת (סי' ק"צ ס"ק ז') – "הרגשת פתיחת המקור אינו מעלה ואינו מוריד ... ואין לומר ששתי הרגשות יש או שנפתח מקורה או זיבת דבר לח הנה זה לא נזכר בשום פוסק ועוד כיון דעיקר הרגשה נפקא ליה לשמואל מדכתיב בבשרה עד שתרגיש בבשרה א"כ הרגשת המקור לא נזכר בפסוק רק הרגשה בבשר שבין השיניים כמו שהוכיח אאמ"ו הגאון ז"ל שם ומנ"ל להמציא גם הרגשת פתיחת המקור. אבל לפי דעתי י"ל דתרתני בעינן פתיחת המקור וגם זיבת דבר לה ושפיר נפקא האי הרגשה מקרא ומשמעות הקרא הכי דריש שמואל דם יהיה זובה בבשרה שמרגשת שניהם יחדיו פתיחת המקור וגם זיבת דבר לח בבשרה ואף שזה אינו מוזכר בפוסקים אפ"ה הוא מוכרח דאל"כ לא הנתח בת לאברהם אבינו שתהיה טהורה לבעלה וצ"ע".
- (א) ערה"ש (סי' ק"צ סעי' י"ג) – "מ"ש שם בנו דבהרגשה בעינן תרתני פתיחת המקור וזיבת דבר לה ע"ש בודאי אינו כן".
2. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה והוא, עמ' ב').
- ב. נודעזע גופה – רמב"ם (הל' איס"ב פרק ה' הל' י"ז, "הרגיש גופה ונודעזעה אינה חוששת שהרגשת מי רגלים היא זו"), מחבר (סי' קצ"א סעי' א', "הרגישה גופה ונודעזעה"), פוסקים.
1. הרמב"ם אינו חולק – ערה"ש (סעי' נ"ה - סעי' ס"ו, "אפילו הרגיש גופה ונודעזע לרבנותא קאמר וה"ק לא מיבעיא בסתם הרגשה אלא אפילו בהרגשה חזקה ג"כ תלינן בהרגשת מי רגלים"), מגילת ספר (סי' ב' אות א' ד"ה וב', "ואין כאן מחלוקת").

ג. וסת הגוף.

1. מחמיר, נחשב כהרגשה.
- (א) מהר"ם שיק (יו"ד סי' קפ"ד אות א') – "וה"ה שארי מקרי הגוף הרגילין בעת הווסת נקראין הרגשה. ובזה מבואר דאין עדות הנשים שמעידין שהרבה אינם מרגישים פתיחת פי המקור הכחשה לדברי הרמב"ם רפ"ט מאיס"ב שכן דחזקת דם שבא בהרגשה דנהי שפתיחת פי המקור הרבה אין מרגישינן אבל שאר מקרה מרגישינן כמו שאמרו חכז"ל אין אשה רואה דם אלא א"כ ראשה ואבריה כבדין עליה והיינו הרגשה".
- (ב) פרדס רמונים (פתחי נדה החקירה ה' אות א', החקירה הששית אות כ"ב) – "וזהו הרגש זיעזוע גופא וברפ"ח כתב הר"מ דקודם שיבוא הדם תרגיש בעצמה מפהקת מתעשתת חוששת בפי כריסה ...".
2. מיקל, אינו בגדר הרגשה.
- (א) ערה"ש (סעי' נ"ט) – "וראיתי מי שמפרש כוונת הרמב"ם שכיון בהרגשה זו למה שכתב בפ"ח [הל' ב'] דקודם שיבא הדם תרגיש בעצמה מפהקת ומתעשתת וכו' ולא נראה לי כלל דא"כ פשיטא שאין זה עניין להרגשת מי רגלים ועד ואבר ועוד דהרי בשם גופה כתב הרמב"ם ז"ל דזהו רק באשה שיש לה וסת אבל כשאין לה וסת לא תרגיש בעצמה עד שיצא הדם ע"ש ולכן נ"ל ברור דגם כוונת הרמב"ם כן הוא כפירש"י דכל הרגשות הנזכרות בגמ' ושזה מעכב מן התורה אינה אלא הרגשה קלה והיינו

הרגשת הגוף שהגוף מרגיש וכמו כל בעל חי מרגיש המורגל בלשון חכמים וזה שכתב כאן אפילו הרגיש גופה ונזדעזע לרבותא קאמר וה"ק לא מיבעיא בסתם הרגשה אלא אפילו בהרגשה חזקה ג"כ תלינן בהרגשת מי רגלים כלומר והזם הוא דם מכה ולא דם המקור משום דא"א לבא דם מקור ביחד עם מי רגלים כמבואר ר"פ האשה [נ"ט ב] ולכן אפילו בהרגשה חזקה כי האי תלינן הכל בהמי רגלים ובהמכה שבה ולפ"ז גם הרמב"ם סובר כרש"י בעצם פ"ה ההרגשה".

(ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי הדעת פרק א' הע' י"ט) – "שאינן מיחושי הגוף נפק"מ להגרשות רק לענין וסתות".

ע"י הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק א' הע' ט"ו) – "... וכ"נ מסתימת ש"פ. ולכן באמת עיקר המנהג כמ"ש ערוה"ש שהשיג על הפרד"ר דמדינא מיחושי הגוף אינן חשובים כהרגשה, וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל], והוסיף דמ"מ בזמנינו שאין מצוי ההרגשה יש להחמיר בכל הרגשה כשמצאה הזם לאחריה, ולפי"ז מה שמצוי שיש מיחושים של וסת ולאחר מכן נמצא דם בבשרה יש להחמיר בזה אף בפחות מכגריס וצבעונין, ודוקא בדם ממש".

(ג) הגרחפ"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' י' אות ה').

(ד) חוט שני (ס"ק ד' אות ד', סי' ק"צ ס"ק ד' אות ד') – "הרגשות הגוף של וסתות כגון מפקת ומעטשת וחוששת בפי כריסה ובשפולי מעיה, אינם נחשבים להרגשה לטומאת נדה מה"ת, וכן כאבי בטן, בחילות הקאות וכדו' כל אלו אינם הרגשות, ואם מצאה אח"כ כתם, דינם רק ככתם".

(ה) מראה כהן (עמ' ג' אות ד') – "ההרגשות שמרגישות הנשים בטרם הראיה וכגון כאבי בטן בשיפולי המעיים, בחילות והקאות וכדומה שהם סימנים לפני קבלת הוסת [המחזור], אינם בכלל 'הרגשה' [ואמנם הרגשות אלו נוגעות לוסת הגוף שיתבאר אי"ה בפרק שמיני עמ' קמ"ו]".

(ו) מעדני אשר (סי' א' אות ב', סי' ב' אות ב') – "ושכן הכריעו אחרוני זמננו".

(ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ע"ה).

(ח) חוקת הטהרה (קובץ תשובות סי' ז' אות ט"ו) – "ודע דאותן ההרגשות שמרגישות הנשים בטרם הראיה, וכגון כאבי בטן בשיפולי המעיים וכדומה, שהם סימנים לפני קבלת הוסת, אינם בכלל הרגשה, - וסוגיא דעלמא כמשמעות רוב הפוסקים, דלא שמענו מי שמצאה כתם אחר שהיה לה כאב הראש וכדומה שיהיה חשש דאורייתא בלי אחד מן הג' הרגשות, אלא דנין בה דין כתם, והטעם ...".

3. מראי מקומות – משמרת הטהרה (פרק א' סעי' ג').

(א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ב) – "נשים שאין להן שום הרגשה ביציאת הדמים הוא דבר שלא מצוי כלל, וגם שאינן מבינות ... וגם הרבה נשים מרגישות כחולות מזה, כדאיתא בכתובות דף ס"ג ע"ב בתוד"ה אלא".

ד. צער כעקיצת מי רגלים.

1. מקור שנחשב כהרגשה.

(א) חת"ס (יו"ד סי' קמ"ה ד"ה אך) – "שפתיחת פי המקור הוא ההרגשה או צער כעין עקיצת מי רגלים וכה"ג".

חת"ס (יו"ד סוף סי' ק"נ), הו"ד בפת"ת (סי' ק"צ ס"ק ו') – "כשהרגשה בבשרה ממש כדרך הנשים שמרגישי פתיחת פה"מ או זעזוע הגוף ואפ"ל רק כעין צער עקיצת מ"ר וכדומה".

חת"ס (יו"ד סי' קס"ז ד"ה נחזור) – "שאינן הרגשה אלא פתיחת פה"מ והוא שנזדעזע גופה כעין צער מ"ר".

חת"ס (יו"ד סי' קע"א ד"ה הנה) – "ענין הרגשה הוא הרגשת הגוף והזדעזע באיברים ופתיחת פה"מ או עקוצה כעין עקוצה מ"ר המצערים כשהם נעצרים".

2. הרגשת העקיצה הוי בכלל הרגשת זעזוע הגוף – ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' א' אות ב'), פותר שער (סי' ג' סעי' א').

3. עקיצת מי רגלים הוא פירושו של הרגשת פי המקור – חוט שני (ס"ק ד' ד"ה ובדין, "ובדין הרגשת פי המקור, מבואר בשו"ת חתם סופר דהיינו פתיחת פי המקור או הרגשת עקיצה וכעקיצת מ"ר").

4. הוי הרגשה בפני עצמו – חק וזמן (פרק א' סעי' א', הע' ג', "ומ"ש בחוט שני ... תמוה, דהחת"ס בשני המקומות הנ"ל כתב להדיא פתיחת פה"מ או עקיצת מ"ר, עיי"ש").

5. מראי מקומות – ערוך לנר (נדה דף נז: ד"ה ברש"י, לשונו מובא לקמן).

(א) מראה כהן (פרק א' הע' ג') – "שו"ת חת"ס יו"ד סי' קס"ז ד"ה נחזור לענינו ושם כתב דהרגשת מ"ר חשיב פתיחת המקור ובסי' ק"נ ובסי' קע"א כתב שם ב' סוגי הרגשות, פתיחת פי המקור והרגשת עקיצה. **אמנם יתכן** שבאמת אין כוונת חת"ס דהם ב' סוגי הרגשה אלא כוונתו גם בתשובות הנ"ל שעקיצה וצער מ"ר הן הרגשות של פתיחת פי המקור".

ה. מראי מקומות.

1. בית מאיר (סי' קפ"ח סעי' ד' ד"ה תשובה שאלה) – "האחרונים דהרגשת זיבת לוח אפילו דם יש ה"א דלא מקרי הרגשה. אבל לענ"ד גם זה ליתא דהא חזינן מהרמב"ם שעכ"פ לאו דוקא פתיחת המקור הוי הרגשה אלא ה"ה שארי ענינים הרגש לשינוי בהגוף כמו נזדעזע גופה. ובודאי כן הוא כי נהי דרשינן עד שתרגיש בבשרה מ"מ במה שתרגיש היכא רמיזא ... אלא ודאי **כל שיודעת מהיציאה א"א בשום אופן שלא בהרגשה שזה גופה הרגשה היא**. משא"כ בישיבה ולא ידעה מאומה עד שעמדה ומצאה דם זה מקרי שלא בהרגשה".

2. הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה כ"ד) – "לצירי לידה אין שום שייכות להרגשת פתיחת המקור, ודינו ככתם, ואפשר להקל הקולות של כתמים".

ה] זיבת דבר לח.

א. מחמיר, הוי הרגשה.

1. נוב"ק (י"ד סי' נ"ה ד"ה ומעתה) – "נלע"ד דאף הרגשת זיבת דבר לח חשיב הרגשה ולא בעינן הרגשת פתיחת המקור דוקא".
2. חוו"ד (חי' ס"ק ב', סי' ק"צ חי' ס"ק א', בי' ס"ק א', סי' קפ"ז בי' ס"ק י"א).
3. חכ"א (כלל קי"ג סעי' א', סעי' ג', בינת אדם ס"ק ז', סוף ס"ק ט') – "ויש שמרגשת שזב ממנה דבר לח".
4. מלבושי טהרה (סי' ק"צ סעי' ב', ס"ק א').
5. מהר"י אסאד (ח"א י"ד סי' קצ"ד) – "הסכמת רוב האחרונים דזיבת דבר לח לבד מקרי הרגשה".
- א) אמנם עי' מהר"י אסאד (ח"ב השמטות סי' רנ"ד אות ב') – "הסכמת רוב האחרונים דזיבת דבר לח לבד לא מקרי הרגשה".
ב) וחד מהם הוי ט"ס, וצ"ע.
6. אבני נזר (י"ד סי' רכ"ג אות א') – "היינו שהי"ל הרגשת זיבת דבר לח. וא"כ כיון שהמראה טהור מורה שגם האדום מגופה היא. הוה דאורייתא".
7. אג"מ (י"ד ח"ד סי' י"ז אות ז', הגר"ש איידר זצ"ל פרק א' הע' ל"ד) – "כל דם שתרגיש האשה ביציאתן טמאה ... כיוון שהרגשת זיבת דבר לח נחשבה הרגשה".
8. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה א') – "ולמעשה אם הרגישה בעומק - יש לחוש לדעת החו"ד".
9. בדה"ש (ס"ק ה', בי' ד"ה והוא, סי' ק"צ ס"ק ב') – "לדינא נראה דנקטינן להחמיר בכל שלשת האופנים".
10. הגרש"ז אולמן (חק וזמן פרק א' הע' ד').

ב. מיקל, אינו הרגשה.

1. שב יעקב (ח"א סי' מ"א ד"ה ומה) – "שהרגשת זיבת דבר לח אינה הרגשה כמשמעות לשון כל הפוסקים".
2. סד"ט (סי' ק"צ ס"ק א' ד"ה אמנם) – "א"ו דהרגשת זיבת דבר לח לא מקרי הרגשה".
3. הגר" נתן אדלר זצ"ל (חת"ס סי' קנ"ג ד"ה ואע"ג) – "ואי ס"ד דבר לח הוה הרגשה אין לך דבר לח יותר ממ"ר ומאי פריך מעיקרא אי דלא ארגשה וכו' ואני הוספתי כמה ראיות ודחיתי דברי נב"י וכן אני מורה הלכה למעשה וכן קבלתי ממורי זצ"ל".
4. חת"ס (על המחבר ד"ה והוא, י"ד סי' קמ"ה, סי' קנ"ג ד"ה ואע"ג, סי' קס"ז, סי' קע"א, ב"ב דף כג: ד"ה אלא, נדה דף יז: ד"ה שחזקת, דף כב. ד"ה אמנם, דף נז: ד"ה האי) – "דעיקור הרגשה דאורייתא היא לפע"ד הרגשת פתיחת פה"מ או צער כעקיצת מי רגלים אבל לא זיבת דבר לח".
5. מהר"ם שיק (י"ד סי' קפ"ד אות א') – "הנוב"י ... על דיעה זו כבר הקשו האחרונים והביאו ראיות שממש אין עליהן תשובה דלא כנוב"י ... ואין להאריך כי האמת עד לעצמו ונכרין דברי אמת ולואת הסכימו האחרונים בסד"ט ריש סימן ק"ץ וגם מרן הגאון בחת"ס בתשובה סי' קס"ז כשיטה הב' דדווקא פתיחת פיה"מ מקרי הרגשה ולא דווקא פתיחת פיה"מ אלא ה"ה נודעו אבריה כמ"ש הרמב"ם בפ"ה דין י"ז".
6. ערוך לנר (נדה דף נז: ד"ה ברש"י) – "ד"ה דארגישה. שצערותה בדיקת העד. כבר כתבתי לעיל דמה שכתב רש"י שצערותה משום דהרגשת הדם ע"י צער הוא כדמוכח ממה דאמרין לעיל (ג א) ולשמאי נמי האיכא ישנה נמי אגב צערא מתערי מידי דהוי אהרגשת מי רגלים ע"ש ואי ס"ד דיש הרגשה בלא שתרגיש צער מעט אכתי יקשה לשמאי דלמא ראתה בהרגשה בלא צער אע"כ דליכא ... וראיתי בשו"ת נ"ב שכתב דיש ב' מיני הרגשות שנפתח מקורה ושזב ממנה דבר לח ע"ש ולא ראיתי לא' מן הפוסקים שהעיר בזה דהרגשה לא מקרי רק במרגשת קצת צער כמו בהתחלת הוצאת מי רגלים מה שמוכח מגמרא דלעיל ומרש"י דכאן ולענ"ד הוא עיקר גדול לקולא שאין כאן טומאה דאורייתא רק בהרגשה ע"י צער ואולי פתיחת המקור אי אפשר בלא הרגשת קצת צער אבל מה שחידש בשו"ת נ"ב שגם הזבת דבר לח מקרי הרגשה צ"ע לפי מה שכתבתי כיון דאין בזה הרגשת צער".
7. ערה"ש (סעי' ס"ג - סעי' ס"ו, סי' ק"צ סעי' א', סעי' ט') – "שארי ראיות שהביאו אינם ראיות כלל ורק בעיקר הדבר תמיהני עליהם דאם הרגשה הוא זיבת דבר לח מובן לכל שאין שייך שום צער בזה ובגמ' בפירוש קאמר אגב צערה מיתערה ועוד איזה לשון הרגשה יש בזיבת דבר לח ושמה תאמר דההרגשה היא בעת התחלת יציאתם מהמקור הא באמת כן הוא וזהו פתיחת פי המקור ממש".
8. עי' ת"ת (ויקרא פרק ט"ו אות פ') – "ולדעת איזו אחרונים נקראה הרגשה גם אם הרגישה שדבר לח זב ממנה, ויש חולקים על זה, ובאמת הלשון בבשרה עד שתרגיש בבשרה משמע שתרגיש בפנים גופה, משא"כ כשמרגשת זיבת דבר לח הוי ההרגשה חוץ לגופה".
9. טהרת הבית (סי' א' סעי' ד') – "אם הרגישה האשה זיבת דבר לח ואח"כ ראתה דם על חלוקה, יש אומרים שהרגשה כזאת נחשבת הרגשה גמורה והיא טמאה מן התורה, ויש אומרים שאין זו הרגשה חשובה ואינה טמאה אלא מדרבנן. והלכה כסברא אחרונה".
10. ששבה"ל (סי' ק"צ ס"ק ב', שבה"ל ח"ב סי' פ"ח, ח"ה סי' קי"ג) – "אשה שמרגישה זיבת דבר לח, העיקר בזה כדעת הח"ס".
11. עי' שיעורי טהרה (פרק ג', עמ' מ"ה) – "והנטיה יותר בפוסקים כמו החת"ס שהרגשת זיבת דבר לח לא הוי הרגשה".
12. ארחות טהרה (בי' סי' א') – "רוב הפוסקים".

ג. מה הגדר של "זיבת דבר לח": למחמירים לעיל.

1. שתרגיש בזיבת הדם כשיוצא ממקורה לבית החיצון [ולא רק בבית החיצון].
- א) חוו"ד (סי' ק"צ בי' ס"ק א') – "אמנם נראה דבעינן שתרגיש שזב ממקורה, דאם לא הרגישה שזב ממקורה רק שמרגשת שזב בפרוזדור, נראה דטהורה, כיון שבשעה שנפל מהמקור לפרוזדור לא הרגישה, ורחמנא טהריה להדם שבא שלא בהרגשה, מאין יתחיל הטמאה בפרוזדור ... בספרו נודע ביהודה ... ומשמע מדבריו דאפילו במרגשת שדבר לח זב בפרוזדור אפי' לא הרגישה בשעה שזב ממקורה ג"כ מקרי הרגשה, והוא תמוה".
- ב) ישועות יעקב (סוף ס"ק א') – "דדבר פשוט מאד".

ג) מהר"י אסאד (ח"א יו"ד סי' קצ"ד, ח"ב השמטות סי' רנ"ד אות ב') – "מרגשת רק שזב בפרוזדר למטה ויודעת בבירור דלא הרגישה בשעת זיבתו מהמקור ודאי לא מקרי הרגשה".

ד) אבני נזר (יו"ד סי' רכ"ג אות א') – "והרגשת זיבת דבר לח צריך להיות ברגע שבא הדם לבית החיצון שהוא שעת טומאה. אבל אם בא לבה"ח בלא הרגשה. ואח"כ הרגישה למה תטמא שאין טומאה אלא בתחילת יציאה לבה"ח. וכ"כ בחו"ד [סי' ק"צ סק"א] ובתשו' הרי"מ [סי' י"א] בפשיטות והוכיחו כן גם מלשון רמב"ן יע"ש".

ה) צמח צדק (יו"ד סי' צ"ז אות י"ב) – "שמצאתי סברא זו דהנ"ב סי' נ"ה בק"א מאזמור"ר נ"ע ושהוכיח כן מסה"ת סי' צ"ב ולדבריו נראה שגם כשמרגשת רק כשנופל הדם מסוף כותלי בית הרחם לחוץ נק' ג"כ הרגשה. אכן נ' שאח"כ חזר בזה וס"ל דהעיקר שהרגשה הוא הרגש הגוף. או עכ"פ כשמרגשת ביציאת הדם מהמקור וכמש"ל אות ט' בשמו".

ו) הגר"ש צ"ל (שערי טהרה עמ' ח' ד"ה והנלמד, אשרי האיש יו"ד פרק י"ח אות ט"ו, אות ט"ז) – "הכריע שאינה טמאה אא"כ הרגישה בשעה שזב מן המקור".

ז) טהרת הבית (סי' א' סעי' ד') – "ואפילו לסברא ראשונה זהו דוקא כשהרגשה ביציאת דבר לח מן המקור, אבל אם לא הרגישה בזה אלא בפרוזדור הרחם לכל הדעות אינה נחשבת הרגשה, וטמאה רק מדרבנן משום כתם".

2. אפי' מרגשת שדבר לח זב בפרוזדור.

א) על נוב"ק (יו"ד סי' נ"ה ד"ה ומעתה נוכל) – "נלע"ד דאף הרגשת זיבת דבר לח חשיב הרגשה ולא בעינן הרגשת פתיחת המקור דוקא והרי עיקר ההרגשה יליף שמואל מבשרה שתרגישי בבשרה והרי האי בשר לאו על בשר המקור קאי שהרי מזה ילפינן שמתמאה בפנים כבחוזן והרי אינה מטמאה אלא מן השינים ולחוץ וא"כ האי בשרה היינו בשרה שמן השינים ולחוץ וא"כ גם שתרגישי בשרה היינו בשר זה והרי זה כבר הוא חוץ לפתח המקור".

1) צמח צדק (יו"ד סי' צ"ז אות י"א) – "והחוו"ד ... ואיני יודע מנין החליט שדעת הנו"ב דאפילו לא הרגישה בשעה שזב מן המקור כו' דהא כ' ובזה א"א להבחין אם מן המקור או מן העלייה".

3. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ז', הגר"ש איידר זצ"ל פרק א' הע' ל"ד, ע"י ודברת במ ח"א סוף סי' רכ"ה) – "במחלוקת החו"ד (סימן ק"צ ס"ק א') עם הנו"ב (מהדו"ק יו"ד סימן נ"ה ד"ה ומעתה נוכל לומר) בהרגישה שיצא מגופה אבל לא הרגישה שזב מהמקור אלא מהפרוזדור, דהחוו"ד סובר דאינה הרגשה, וכתב דהוא דלא כדמשמע מהנו"ב, עיין שם. **הנה לא ידוע לנשי שלנו אם הרגשתה כשזב הדם מגופה אם הוא רק מפרוזדור או מן המקור**, וכ"ש שאין יודעות בהרגשתן אם מהמקור או מן העלייה. ועיין במ"מ פ"ה אי"ב ה"ה בסופו, שכתב בשם הרמב"ן שבוזה"ז אין בקיאות בדבר, שלכן כל דם שתרגישי האשה ביציאתן טמאה (במ"מ איתא בשם הרמב"ן, בזמן הזה שאין בקיאות בדבר כל שהאשה מוצאה דם בעד שלה טמאה, וכן הוא בהלכות נדה לרמב"ן פרק ג', אבל הן הן הדברים, שאין נפ"מ בידיעת האשה ובהרגשתה מהיכן בא הדם) כיוון שהרגשת זיבת דבר לח נחשבת הרגשה, ואין לזה דין כתם אלא דין ראייה שהוא אף במשהו, הוא לדינא בכל הרגשה בשעת יציאה מהגוף. ואף שהחוו"ד והנו"ב דנו בזה אנן גריעי טובא מינייהו. אבל כל זה בהרגישה יציאה מהגוף. אבל מה שהרגישה שנעשה בין רגליה לח מאיזה משקה, אין להחשיב זה להרגשה. דהלכות שנעשה אחר שכבר יצא, לא שייך שלא להרגיש, דבכל אופן שבא לשם דבר הלח איכא הרגשה לכל. והרגשה, אף להנו"ב ולחוו"ד, הוא בהרגשה בשעת היציאה שמרגשת איך שיצא מהגוף".

4. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ה'), חק וזמן (פרק א' הע' ד' ד"ה ולענין).

ד. **יציאת הדם מבית החיצון לחוץ**: מה דינה.

1. מיקל – ברית אברהם (יו"ד סי' מ"ב).

2. מראי מקומות – מעיל צדקה (סי' ל"ד ד"ה ואין), סד"ט (ס"ק ג'), רע"א (ח"א סי' ע"ב ד"ה אמנם), פת"ת (ס"ק ב'), מגיה (בריטב"א דף מא: הע' קל"ג*), מגיה (ברשב"א דף מב. הע' קכ"ד).

א) חוט שני (ס"ק ד' ד"ה ולפ"ז) – "ונראה דדין זה תלוי בפלוגתת הנו"ב והחוו"ד הנ"ל, דלחוו"ד דס"ל דזיבת דבר לח הוי הרגשה רק כשמרגשת כשיצא מהמקור, א"כ הטומאה היא רק ביציאת הדם מהמקור, ולא יתכן שתתחדש טומאה נוספת בבית החיצון, ואילו להנו"ב דס"ל דאם מרגשת בבית החיצון ג"כ הוי הרגשה, וא"כ שפיר שייך שתתחדש טומאה נוספת בבית החיצון".

ה. מראי מקומות – דברי חיים (ח"א סי' ל"ז ד"ה ואך), פת"ת (ס"ק א'), ברוך טעם (הג' על נוב"ק סי' נ"ה), בית יצחק (שו"ת יו"ד ח"ב סי' ט"ו אות ח'), דרכ"ת (ס"ק ז' ד"ה ומ"ש), שערי טהרה (סי' ב' אות ד'), חוט שני (שאלת אשר סי' א'), מראה כהן (עמ' ב' אות ג'), מגילת ספר (סי' ב' אות ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ע"ו), מגיה (חי' הר"ן דף נו: הע' ט').

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ט') – "שאם היא מסופקת בזה (כרוב נשים) אין להחמיר".

ו] **בדיקה בעד.**

א. **השאלות:**

1. האם פסק הלכה כשמואל.
2. הפשט בשמואל, האם הוא גזירת הכתוב או סימן בעלמא.
3. בדיקה בלי הרגשה, האם הוא חשש דאורייתא או דרבנן.
4. דם שוודאי מגופה אבל פחות מגריס, אם הוא דרבנן או מותר.
5. בדיקה בז' נקיים, האם צריך הרגשה כדי לסתור.
6. בזה"ז שנשים שלנו לא רגילות להרגיש, מה הדין.

ב. **תשובות.**

1. האם הלכה כשמואל - עי' לעיל, שכך נקטינן לדינא.
2. הפשט בשמואל, האם הוא גזירת הכתוב או סימן בעלמא - עי' לעיל, שהוא גזירת הכתוב.
3. בדיקה בלי הרגשה, האם הוא חשש דרבנן או דאורייתא - עי' לקמן, דחיישינן שהוא דאורייתא. ויש מקילים אם ברי לה שלא הרגישה.
4. דם שוודאי מגופה אבל פחות מגריס, אם הוא דרבנן או מותר - עי' לקמן, שרוב הפוסקים מחמירים.
5. בדיקה בשעת ז' נקיים, האם צריך הרגשה כדי לסתור - עי' לקמן, שרוב הפוסקים מקילים.
6. בזה"ז שנסשים שלנו לא רגילות להרגיש - עי' לקמן.

ג. סיכום.

1. אפי' אם נפסוק להקל בכל השאלות דלעיל [כמו היביע אומר], וממילא **אם אמרה ברי לה** שלא הרגשתי ביציאת הדם, כי שמתני לבי מראש על כך, הרי היא טהורה מן התורה. ואינה טמאה אפי' טומאת כתם מדרבנן, אם היה פחות מכשיעור כגריס ועוד.
2. עדיין [בדרך כלל] צריך להחמיר בזמן הזה. כי **בזמנינו** [בדרך כלל] נשים 'לא מרגישות' כלל בשעת וסתן, שאינן יודעות הרגשה מה היא. ולאלה אי אפשר לסמוך כשאומרת ברי לי שלא הרגשתי [כדאי' ביביע אומר, לשוננו מובא לקמן].

ז. בדיקה בלי הרגשה: האם הוא חשש דאורייתא.

- א. **פשט בהסוגיא** (נדה דף נז:): – "ת"ש: עד שהיה נתון תחת הכר ונמצא עליו דם, אם עגול טהור, ואם משוך טמא. היכי דמי. אי דארגישה עגול אמאי טהור. אלא לאו דלא ארגישה וקתני משוך טמא. לא, **לעולם דארגישה, ואימור הרגשת עד הואי**, משוך ודאי מגופה אתא, עגול טהור".
1. **מחה"ש** (ס"ק ב'), **פרי דעה** (פתיחה השער הה' ד"ה והנה), ועוד – "שב יעקב ... **ויש לפרשו בב' אופנים**. **אופן א'**, דהא דאמרינן לעולם דארגישה כלומר שהיא אומרת כן דהרגישה, ומשום הכי משוך דודאי דם בדיקה הוא וגם הרגישה טמאה, אבל עגול טהור, אף על גב דאומרת שהרגישה אמרינן טעות הוא בידה, דאימור הרגשת עד הוא והיא סברה דהרגשת דם הוא, דהא ודאי אין זה דם בדיקה דדרך קינוח להיות משוך. ולפי זה כשאמרה דידעה שלא הרגישה אפילו משוך טהור. **ואופן הב'**, דהא דאמרינן לעולם דארגישה לא שהיא אומרת כן, אלא דהיא אומרת דלא הרגישה ואפילו הכי משוך טמא, דאמרינן טעות הוא בידה, היא סברה דהרגשתה היא הרגשת העד ומשום הכי אמרה דלא הרגישה, ובאמת הוא הרגשת דם, וכיון דמשוך ודאי דם בדיקה הוא וטמאה, אבל עגול טהור דאין זה דם בדיקה דדרך קינוח להיות משוך. ובשני הפירושים הנ"ל פליגי הגאונים הנ"ל. **ולפי זה בכל בדיקה שבדקה ומצאה דם** או שקנחה עצמה אחר תשמיש ומצאה דם בלא הרגשה כלל, אם הוי חשש איסור דאורייתא או לא, תליא בשני פירושים הנ"ל, דלפירוש קמא ליכא איסור דאורייתא כיון דאמרה דלא הרגישה, ולפירוש בתרא הוי חשש איסור דאורייתא דאימור הרגשת העד הטעה אותה לומר דלא הרגישה ובאמת הרגישה הרגשת דם, ע"ש".
2. **שב יעקב** (ח"א סי' ל"ו ד"ה ובאמת, עי' ד"ה ומה שאמר מעל') – "לעולם דארגישה ... ה"ה י"ל איפכא, אף דאמרה דלא הרגישה שמא יצא דם בהרגשה רק טענה בזה וסברה הרגשת עד היא, כיון דע"כ צ"ל דאין לה הבחנה בין הרגשת יציאת הדם להרגשת בדיקת העד. **ובאמת ה"ה דה"מ לשנוי איפכא**, לעולם דלא ארגישה ולכך בעגול טהור. והא דמשוך טמא משום דאמרינן דיצא הדם בהרגשה והיא סברה הרגשת עד הי', והא דמשני באוקמת' זו משום דכחו דהתירא עדיף דמיירי בהרגשה ואפ"ה בעגול טהור. וכמו חששא הנ"ל איתא בהד"ל בריש נידה ד' ג' אימא הרגשת מי רגלים, היינו הדם יצא בהרגשה והיא סברה שלא הרגישה רק הרגשת מי רגלים הי'".
- א) **חכ"א** (בינת אדם סי' ז' אות ח') – "נראה לי **דשני הפירושים בגמרא הם אמת** דבין שאמרה שהרגישה או אפילו שאמרה לא הרגישה ידוע היה לחכמים דאפשר לאשה לטעות בזה ולעולם הוא ספק ...".

ב. מחמיר, חשש דאורייתא.

1. **תפארת ישראל** (ס"ק א') – "אף די'ש כאן חלוקי דיעות **להרמב"ם** ו**תרומת הדשן** שומעין וכפרטות כי דברי תו' דנידה מסייעין ... וא"כ ברור דהעיקר כדבריהם וק"ל".
2. **סד"ט** (ס"ק ב', סי' ק"צ ס"ק צ"ג) – "דברי הרשב"א ... כוונת הרמב"ם ... דכיון דמצאה ע"י בדיקת עד ואיכא למיתלי טענה דסברה שלא הרגישה אלא בדיקת עד היא, טמאה ודאי מדאורייתא, מה שאין כן בכתם".
3. **חוו"ד** (חי' ס"ק ב', סי' קפ"ז בי' ס"ק ח', סי' ק"צ חי' ס"ק א', בי' ס"ק א', ס"ק כ', ס"ק כ"ז) – "ואם מצאה בבדיקה טמאה דאורייתא אפילו לא הרגישה".
4. **רע"א** (ח"א סי' ס"ב) – "היכא דהוי ע"י בדיקת עד הלא רבו כמעט כל הפוסקים דטמאה ד"ת בלא הרגשה דאמרינן ודאי ארגשה אלא דסברה דהרגשת עד הוא ... מצינו מפורש דעת הרבה מרבתינו דהוי דאורייתא בבדיקת עד בלא הרגשה".
5. **חת"ס** (על המחבר ד"ה והוא, שו"ת יו"ד סי' קמ"ד ד"ה גלל) – "עיין בפלתי ... וראיותיו עצמות".
6. **מקור חיים** (סי' ק"צ תפארת צבי ס"ק י"ד).
7. **חכ"א** (כלל קי"ג סעי' ל', בינת אדם ס"ק ח') – "האשה שבדקה עצמה בעד הבדוק לה ונמצא עליו אפילו טיפה כחרדל בין עגול בין משוך טמאה ואפילו נמצא עליו מאכולת מעוכה דכיון דבא לה על ידי בדיקה הוי ספק דאורייתא ולחומרא וכן הדין אפילו לא בדקה העד תיכף לאחר שהוציאה מגופה אלא הניחה אותו בקופסא וכיוצא בו או אפילו מגולה רק שהיא בחזקת שאין בו דם וכתמים ואחר זמן בדקה העד ומצאה עליו טיפת דם כחרדל בין עגול ובין משוך טמאה".
8. **יד אברהם** (על מחבר) – "בספר כרתי ופלתי כתב ... דבדיקה דהכנסת עד, אף שלא הרגישה הוי ספיקא דאורייתא, כי תולה ההרגש בעד".

9. גר"ז (ס"ק ג') – וכל דם שנמצא על העד שהכניסו בפנים ובדקה עצמה בו הרי זה בחזקת שבא בהרגשה וכסבורה הרגשת עד הוא שציערתה בדיקת העד (עיין רש"י נ"ז) והיא טועה לתלות בזה הרגשתה אבל באמת הוא הרגשת הדם".
10. פרדס רמונים (פתחי נדה עמ' י"ח-א' עד כ"ד', עי' ס' ק"צ מק"ז ס"ק כ"ח).
11. מקור מים חיים (ס' ק"צ סעי' א' ד"ה ועתה ראיתי) – ובאמת כל האחרונים הסכימו דאיסורא דאורייתא".
12. לחם ושמלה (ס' ק"צ לחם ס"ק ב').
13. מלבושי טהרה (סעי' ב', ס' ק"צ סעי' א').
14. ערה"ש (סעי' נ"ה, ס' ק"צ סעי' א') – דאם ע"י בדיקה מצאה דם אם טומאתה מן התורה כיון שהוא שלא בהרגשה או דנימא שהיה בהרגשה וסברה דההרגשה הוא מן העד שבדקה בו ... ובוודאי טמאה מן התורה [כנלע"ד ברור בס"ד].
15. פרי דעה (ס' ק"צ טו"כ ס"ק כ"ג, פתיחה השער הג' ד"ה והנה היכא, השער הה' ד"ה והנה) – "הסכמת האחרונים".
16. הר צבי (יו"ד ס' קנ"ב ד"ה הנה) – "מסקנת האחרונים במצאה דם ע"י בדיקה ולא הרגישה דהוי טמאה דאורייתא".
17. טהרת ישראל (סעי' ז') – "אף דאומרת שלא הרגישה טמאה מה"ת".
18. פאת שדך (ח"ג ס' ס"ו אות א', ס' ע"ז אות א').
19. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה א' ד"ה כשבדקה, תשובה ד', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ו') – "והכי נקטינן, דעכ"פ הוי ספק דאורייתא".
20. טהרת הבית (ס' א' אות ה', ס' ח' אות י"ב) - לשונו מובא לקמן.
21. ששבה"ל (ס' ק"צ סעי' נ"ד ס"ק ז').
22. חוט שני (עמ' ל', עמ' קל"ח אות י"א) – "דאם מצאה דם בבדיקה טמאה מה"ת ... ואף שאומרת ברי לי שלא הרגשתי".
23. בדה"ש (ס"ק ו', ס' ק"צ ס"ק ד') – "כתבו האחרונים דאשה שבדקה עצמה ומצאה דם אף שנדמה לה שלא הרגישה טמאה היא מדאורייתא ... דבאמת הרגישה וטענה וסברה שהיא הרגשת עד הבדיקה".
24. מראה כהן (עמ' ג') – "וזוהי הלכה פסוקה, ולכן אף אם תגיד האשה בודאות שלא הרגישה כלום, מ"מ טמאה מהתורה".
25. מעדני אשר (ס' ג').
26. שיעורי טהרה (פרק ג', עמ' מ"ט) – "ההלכה למעשה, דאף אם לא הרגישה שום אחד מההרגשות הנ"ל, מ"מ כיון שחזקת דמים באים בהרגשה לכן אמרינן ד'לעולם דארגשה', פירוש, דאף שבפועל לא הרגישה, אמרינן שבאמת הרגישה, ומה שבפועל לא הרגישה זהו משום שהפריע לה הרגשת העד, מ"ר או שמש. וכן הכריעו גדולי האחרונים".
27. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' נ', עמ' ע"ג).
28. אהל שרה (עמ' י').
29. פתחי דעת (פרק מ"ד סעי' ח') – "הרי זו בחשש טומאה דאורייתא".

ג. אם ברי לה שלא הרגישה.

1. מיקל.

- א) נטע שעשועים (יו"ד ס' כ"א ד"ה והנה עתה) – "העולה מכ"ז דאם בדקה ולא ארגישה מידי אין טומאתה אלא דרבנן ... כלל העולה מכל מ"ש דבנידון שלפנינו אם בכל פעם כשבדקת ברור לה שאינה מרגשת דבר ס' דרבנן הוא ולקולא".
- ב) תפארת צבי (יו"ד ס' ל') – "שהכניסה עד למקור והוציאה דם וידעה שלא הרגישה. ואף דקאמר סבורה הרגשת עד היינו אי הרגישה טמאה ומ"מ עגול טהורה דתולין שהיה הרגשת עד. אבל אפכא שיודעת שלא הרגישה אף שהי' עד בתוכה טהורה כדקאמר בש"ס בלא הרגשה טהורה דאל"כ נוקי בלא הרגישה. רק כיון דנוקי שהי' עד בתוכה הוי הרגשה ע"כ דליתא".
- ג) הרי בשמים (תנינא ס' קכ"א ד"ה והנה עפ"י) – "מבואר בתשו' נטע שעשועים ס' כ"א דהא דמחזקינן שבודאי בא דם בהרגשה הוא רק כספק להאשה אם ארגשה אבל כשאומרת בברי דלא ארגשה ל"א חזקת דם בא בהרגשה ע"ש".
- ד) לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סוף ס' קכ"א) – "נטע שעשועים ...".
- ה) טהרת הבית (ס' א' אות ה', ס' ח' אות י"ב, יביע אומר ח"ז יו"ד ס' י"ג אות ז') – "שהרואה דם על עד בדיקה, אם הכניסה את העד בעומק הרחם סמוך למקור, אף על פי שהיא אומרת שלא הרגישה ביציאת הדם מן המקור, חוששים שמא הרגישה, וכסבורה היתה שהרגשת העד היא, והרי היא כספק טמאה מן התורה, אפילו בטיפת דם כחרדל, ואפילו נראה הכתם בבגד צבעוני ודבר שאינו מקבל טומאה, כגון נייר צבעוני וכיוצא בזה, טמאה. ואם אמרה ברי לי שלא הרגשתי ביציאת הדם, כי שמתני לבני מראש על כך, הרי זו טהורה מן התורה, ואינה טמאה אלא טומאת כתם מדרבנן, אם היה בכתם שיעור כגריס ועוד, טמאה מדרבנן, ובלבד שלא יהיה העד מבגד צבוע, או מדבר שאינו מקבל טומאה, שאז אפילו ביותר מכגריס טהורה. ואם לא הכניסה את העד בעומק הרחם, אלא מחוץ לפרוזדור, דרך קינוח בעלמא, וראתה דם על העד, דינו כשאר כתמים דרבנן, ואם אין בו שיעור כגריס ועוד, או שהיה העד צבעוני, או מדבר שאינו מקבל טומאה, טהורה".
- ו) יביע אומר (ח"ח יו"ד ס' ט"ז אות א' ד"ה והנה [וצ"ב]) – "העיר בשו"ת עולת יצחק ... ותימה עצום על מ"ש בס' טהרת הבית שאינה טמאה ככה"ג אלא מדרבנן ובעיני כגריס ועוד, ובמחכ"ת זו מנין לו, והרי אפי' למה שנמשך אחר שיטת המקילין, שהם הנטע שעשועים וסיעתו שזהו מדרבנן מאחר שלא הרגישה, סוף סוף הא אמרינן בנדה (יד א) אותו מקום בדוק אצל מאכולת, ומכל הספרים שהביא במשמרת הטהרה שם, לא נזכר אפי' באחד מהם שיש להקל בכה"ג עד שיעור כגריס ועוד, והיא כשגגה שיוצאה מלפני השליט. עכ"ת"ד. והנה הרואה דבריו יחשוב שהתירתי בבדיקת עד עד כגריס ועוד, אבל המעיין בדברינו יראה נכוחה, כי אדרבה פסקתי לאסור בבדיקת עד בכל שהוא, כד' הכרתי ופלתי וסיעתו, ודלא כהנטע שעשועים שמיקל לגמרי, אף על פי שהמאירי מסייע לו, וכן הסכימו עמו כמה אחרונים, ומ"מ כתבתי להחמיר כהכו"פ וסיעתו. ושלא כמ"ש הרב הנ"ל שנמשכתי אחר הנטע שעשועים. אלא שכל זה בבדיקת עד בעומק הרחם, אבל בקינוח מבחוץ, לא אמרינן שטענה בהרגשת העד, וכמ"ש הכו"פ והצמח צדק והחתם סופר והעמודי אש ושאר אחרונים. (והובאו במשמרת הטהרה עמוד

(ג), הילכך פשוט שאינה טמאה אלא מדרבנן, והסברתי לעיל שעפ"ד המנחת יעקב והמעיל צדקה וסיעתם שאפ"ל ראתה דם מגופה בודאי השיעור הוא בכגריס ועוד, הוא הדין כאן, דמאי שנא".

(2) יביע אומר (ח"ט או"ח סי' ק"ז אות א') – "מ"ש שאם בדקה בעד הבדוק ומצאה דם, אם אומרת ברי לי שלא הרגשתי, טמאה רק מדרבנן. הנה אף שכן העלתי בספר טהרת הבית במשמרת הטהרה (עמוד כא) בשם האחרונים, **אולם בזמנינו** נודע לנו שיש נשים רבות שלא מרגישות כלל בשעת וסתן, ואינן יודעות הרגשה מה היא, [וע' מה שהאריך בזה בערוך השלחן (סי' קפג אות סא והלאה). ע"ש]. **ולא** אי אפשר לסמוך כשאומרת ברי לי שלא הרגשתי, לכן נכון להורות להן שיעשו שאלת הכם".

(3) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' נ') – "שאלה: אשה שעשתה בדיקה בשבעה נקיים ומצאה על העד דם, ואומרת בבירור שלא הייתה לה הרגשה בזמן שבדקה בעד. מה דין הדם ככתם או כראיה. תשובה: לא מעלה ולא מוריד, טמאה. וביאר לי מו"ר נר"ו דבריו: כל דין מרגשת, הוא רק באחת **שתמיד מרגישה**. שאלה: רבינו פסק באשה ששמה ליבה בעת הבדיקה אם יש לה הרגשה או לא, ואמרה שלא הייתה לה הרגשה, אם אח"כ בבדיקה מצאה כתם בעד, שדינו כראיה ללא הרגשה. האם רבינו חזר בו מפסק זה. תשובה: לא. והסביר מו"ר נר"ו: כל דין זה הוא רק באשה שתמיד מרגישה וכעת אומרת שלא הרגישה. אך אשה שתמיד לא מרגישה, מה שייך לומר שמה ליבה. [הסגנון בערך]".

2. מחמיר.

(א) עולת יצחק (ח"ב סי' קע"ו) – "אם נמצא דם טיפה כחרדל או פחות בבדיקת עד, פשוט וברור שטמאה לכולי עלמא, וכן מורין כל בעלי הוראה. ותימה עצום על מש"כ בספר טהרת בבית ... אבל העיקר כדעת גדולי האחרונים הסוב' שהוא ספיקא דאורייתא, וכסתמת הרמב"ם רפ"ט מאיסורי ביאה שהמוצאת דם בפרוזדור אעפ"י שלא הרגישה, הרי זה בחזקת שבא בהרגשה ע"ש, ור"ל שטועה וסוברת שהרגשת העד היא".

(ב) הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סי' קפ"ג תמצית אות ל"ז) - לשונו מובא לקמן.

(ג) ע"י ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' נ"ד ס"ק ז' ד"ה ובלח"ש, ע"י שבה"ל ח"ט ריש סי' קפ"א) – "ובלח"ש (סי' קפ"ג סק"ב וסי' ק"צ סק"ב) הובא משו"ת נטע שעשועים ... אמנם הוא חידוש, דמדאמרו חיישינן דלמא הרגשת עד הוא משמע דכלל אופן חיישינן".

(ד) חוט שני (עמ' ל', עמ' קל"ח אות י"א) - לשונו מובא לעיל.

(ה) לבושי עז (סי' קפ"ג תמצית אות ל"ז) – "והכי נקטינן דעכ"פ הוי ספק דאורייתא, הגריש"א".

(ו) מעדני אשר (סי' ג' אות ד') – "ולגבי חידושו של הנטע שעשועים שבאומרת ברי לי אינה טמאה מה"ת, הנה פשוטן של דברי הרמב"ם ותה"ד אינם כן, וכן נראה מת' הרשב"א הנ"ל. ומה שהוכיח הנטע שעשועים מהגמ' (ס' ע"ב) דחה הלח"ש (ק"צ סק"ב) בכמה אופנים. ולמעשה כמעט **כל האחרונים סתמו** דחיישינן בדם הנמצא בבדיקת עד להרגשה וטמאה מה"ת, וסתמתן כפירושן דגם אם אומרת ברי לי לא מהני ... אמנם בס' טה"ב (סי' א' ס"ה) פסק לדינא כנטע שעשועים דבאומרת ברי לי שלא הרגשתי אינה טמאה אלא מדרבנן. ולא הבנתי איך הקל נגד כל עמודי ההוראה הנ"ל בדבר שנוגע לאיסור דאורייתא. ואף שהזכיר שם (בעמ' כ') כמה אחרונים שהעתיקו את ד' הנטע שעשועים, מ"מ חלקם רק הזכירו דבריו תוך כדי המו"מ או צרפוהו כסניף ואין ראיה שיפסקו כמותו לדינא, ואפילו אם היו פוסקים כמותו לדינא לא מסתבר למשבק ד' כל הני רבוותא שנתפשטו הוראותיהן בישראל ובפרט שהדבר נוגע לחשש דאורייתא".

(ז) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ב סעי' י"ח) – "בימינו ...".

3. מראי מקומות – גב"ז (ס"ק ג' בהג"ה), פתחא זוטא (סי' ק"צ ס"ק ק"ב), בדה"ש (סי' ק"צ ס"ק ד', ציונים ס"ק י'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ח').

(א) לחם ושמלה (שמלה ס"ק ב', סי' ק"צ לחם ס"ק ב') – "ואם בדקה עצמה ונמצא דם על העד יש מן האחרונים ז"ל שכתבו דאעפ"י שהיא אומרת ברי לי שלא הרגשת מ"מ היא טמאה מדאו' משום דאמרי' ארגשה וטעתה ... אבל בס' שו"ת נטע שעשועים ... וכן ראיתי בשו"ת תפארת צבי".

(ב) מהרש"ם (ח"ב סי' קפ"ב ד"ה עוד) – "והנה מ"ש רו"מ לענין מה שאומרת שראייתה בלא הרגשה והביא מדברי הנט"ש סי' כ"א דאם אומרת שלא הרגישה אף שראתה ע"י בדיקה אינה טמאה אלא מדרבנן והשיג על דברי כמה אחרונים בזה הנה אני מצאתי בתשובות מהר"ח א"ז סוס"י קי"ב שכתב בפשי' דהבודקת ומצאה דם בעלה בחטאת ואפ"ל אינה מרגשת נעשית נדה ודאית ובהיותי בנייאשטאט דיבר' עם הר' עובדיה ואמר עד שתרגיש בבשרה כלומר שמצאה דם בבשרה אפ"ל אינה מרגשת ביציאתו כגון דם הנמצא בפרוזדור שחייבים עליו אף על פי שלא הרגישה ביציאתו מהמקור ע"ש".

ד. לדעת המחמירים, אם הוא מדין ספק או ודאי [נ"מ, לס"ס].

1. מחמיר, הוי מדין ודאי.

(א) חוו"ד (סי' קפ"ז ב' ס"ק ח') – "כיון דאיכא ספק הרגשה ודאי אסורה דאין כאן שום ספק כלל".

(ב) הר צבי (יו"ד סי' קנ"ב ד"ה הנה) – "מבואר דזה הוי דאורייתא כודאי, דאל"כ אמאי קובעת וסת דאיתא נמי לידי קולא כדאיתא בסימן קפט, ויעוין חוו"ד (סימן קפז, ב' ס"ק ח) דבמוצאות דם בבדיקה ל"ש כלל לומר דהוי ספק אלא דהוי ודאי (ומדאורייתא) וא"כ בנ"ד איך נצרך לס"ס".

(ג) שיעורי טהרה (פרק ג', עמ' מ"ט) – "וחשבינן כודאי טמאה ולא מצרפים לס"ס".

2. מיקל, הוי מדין ספק.

(א) שב יעקב (ח"א סוף סי' מ"ה) - לשונו מובא לקמן.

(ב) תפארת ישראל (ס"ק א') – "דס"ל לרמב"ם בבדיקה הוי ספק דאורייתא".

(ג) סד"ט (ס"ק ב' ד"ה ומיהו) - לשונו מובא לקמן.

(ד) יד אברהם (על מחבר) - לשונו מובא לעיל.

ה) צמח צדק (יו"ד סי' צ"ט אות ו') – "ע"כ אפשר לומר דגם לדין בבדיקת עד ולא הרגישה נחשב רק ספק דאורייתא ולא ודאי ונפ"מ להצטרף לס"ס".

ו) לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' קכ"א ד"ה ובנד"ז).

ז) שבה"ל (ח"ג סי' קי"ט אות ב') – "ומציאת בדיקה הוא ספק דאורייתא וחמור בשיעורו".

ח) טהרת הבית (סי' א' הע' ה' ד"ה ותבט).

ט) לבושי עז (סי' קפ"ג תמצית אות ל"ו).

3. דעת החכ"א.

א) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ל') – "דכיון דבא לה על ידי בדיקה הוי ספק דאורייתא ולחומרא".

ב) בינת אדם (סי' ז' ס"ק ח') – "ומכל מקום מה שכתב הכרתי ופלתי דהוי ספק דאורייתא אינו מדוקדק דעל ידי בדיקת עד הוי ודאי דאורייתא כמו שכתב הרמב"ם בחזקת שבא בהרגשה וכיון שהוא חזקה ודאי הוי דאורייתא שהרי ... יצא לנו דאם מצאה דם על ידי בדיקה כיון דודאי דם זה מגופה אף על גב דיש להסתפק שמא לא הרגישה ואפילו אומרת שלא הרגישה הוי ודאי דאורייתא ולא נכנס אפילו בגדר ספק שחזקה שבא בהרגשה והיא תולה ההרגש בהרגשת עד וכדאיתא במשנה י"ח ובגמרא שם וחיבין חטאת".

4. דעת החת"ס.

א) חת"ס (על המחבר ד"ה והוא) – "ומכל מקום אם יצטרף לזה עוד ספק אחר כגון שהעד היה מונח בצד העוסקים בכתמים וכיוצא בזה, יש לטהר מטעם ספק ספיקא, ספק מעלמא ואם תמצי לומר מגופה דילמא לא ארגשה כיון שיש לה חזקת טהרה בלאו הכי".

ב) חת"ס (יו"ד סי' קנ"ט) – "ובעניני הס"ס שהאריך מעלתו גם בס' נב"י האריך בדיני ס"ס והס"ס היותר גדול בכל אלו הוא לע"ד ספק דלמא לא ארגשה אף על גב דע"י בדיקה איכא למימר שמא הרגשת העד הוא מ"מ מידי ספיקא לא נפקא אף על גב דבמ"א ביארתי דכל שהיא רואה דם אמרי' חזקה דארגשה יעיי' בריש ס' פלתי הנ"ל וקצת ה' נראה כעת להביא רא' לזה מש"ס קדושין דף ס"ג ע"א ... וא"כ מוכח דכל הרואה בחזקה דארגשה וא"כ אזדא לן ס"ס ע"י צירף דלמא ארגשה דחזקה ארגשה ויש לדחות ראיה זו ... יע"ש מ"מ הדין דין אמת דכל הרואה בחזקה שהרגישה וא"א להאריך פה יותר אך היינו דוקא בדם ממש משא"כ בקרטין כמו אלו באם אירע שנאבדו מעל העד ולא נבדקו יש לסמוך אס"ס ספק מן המכה ואת"ל דם נדה שמא לא ארגשה וה"ל ספיקא דרבנן ולקולא דבכמו אלו ליכא חזקה כלל אך בתנאי שלא יהיה בימי וסתה שאז היא בחזקת רואה וגם יהיה ג' ימים אחר תחלת ימי ליבון שלה לא זולת זה שכבר הוחזקה בטהרה אף על פי דעדיין לא טבלה והיא טמאה מ"מ ה"ל חזקת טהרה".

1) ע"ש ליקוטי הערות אות ד'.

5. מראי מקומות – גר"ז (ס"ק ג'), משמרת הטהרה (פרק א' סעי' ד'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ז').

א) רע"א (ח"א סי' ס"ב) – "עוד יש לדון למצוא צד היתר מדין מכה, אשר ג"כ היתרו רחוק, דמאן יימר דניתק קשרי אם מקרי מכה אם אינו בענין דנופל חתיכות חתיכות, וידידי הגאון רבי יעקב בספרו חוות דעת נקט לה בדרך הכרע דהא מכה שאין ידוע אי מוציא דם, ולא ידענו הכרח לזה, גם לו אם יהיבנא כן מ"מ אין לדונו בס"ס ולומר דהוי ספק השקול אם מכה או מקור [דאף דהמקור בודאי מוחזק בדמים והמכה בספיקא מ"מ כיון דיש לה ווסת קבוע מש"ה שלא בשעת ווסתה דאין דרך המקור להוציא דם הוי ספק] וספק שמא לא ארגשה, דאף שרוב דמים בהרגשה ואפילו בבדיקת עד בלא ארגשה משוי ליה לודאי כמ"ש הרמב"ם דחזקת דמים באים בהרגשה מ"מ בצירוף ספק אחר הוי ס"ס כמו סמוך מעוטא לפלגא, ומצינו כיוצא בזה דהרי (בדף נ"ט ע"ב) דכי קאמר ר"מ בחד ספק אבל בס"ס לא, והרי בחד ספק משוי ליה ר"מ לודאי כדאיתא פ"ק (דף י"ד) דכי טימא ר"מ משום נידה טימא, ואעפ"כ בצירוף ספק מאיש או מאשה הוי ס"ס וכן במה דפרשינן לעיל (דף י"ד ע"א) דבעד שאינו בדוק וטחתו בירכה הוי ס"ס אף דבבדוק וטחתו בירכה טמאה ודאי ואינו בגדר ספק מ"מ בהצטרף יחד הוי ס"ס, וכן ראיתי בספר ס"ט (סי' קפ"ג) דבבדיקת עד בלא הרגשה היכי דאיכא למיתלי דמעלמא דהוי ס"ס ספק מעלמא וספק שלא ארגשה, ולגבי דרבנן הוי ספק דרבנן ולקולא. אמנם נראה דזהו נסתר דהא במתני' קתני לאח"ז טמאים מספק, ואמרינן לעולם דארגשה וכו' ...".

ב) בדה"ש (ציונים ס"ק י"ח) – "והנה מלשון הרמב"ם נראה מבואר שטמאה מטעם ודאי ... אמנם בדברי הסד"ט גופיה צ"ע שכתב שאינה טמאה אלא מספק וטיהר שם בצירוף עוד ספק מטעם ספק ספיקא".

ג) חוט שני (ס"ק ד' אות י') – "אשה שבדקה ומצאה דם ונסתפקה אם הכניסה העד בפנים, או שמצאה דם ונסתפקה אם הרגישה, יש להחמיר בזה כדין ספיקא דאורייתא, ויש להחשיבו לחומרא לחשבון הוסתות [ואמנם על החכם לבדוק ולחקור אם יש ספק כלל]".

ה. דם הנמצא בהתקן דייאפראם (diaphragm).

1. מחמיר [יש לפרש מצד חשש הרגשה. א"נ האג"מ, מצד אותה מקום בדוק הוא אצל מאכולת ולא שייך שיעור דכגריס ועוד].

א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז סוף אות ט"ז, הגר"ש איידר הל' נדה עמ' י"ח) – "אשה שהתירוה ללבוש בשעת תשמיש כלי העשוי מפלאסטיק למניעת הריון שקוראים דייאפראם, וכשמוציאה כמה שעות אחר תשמיש מוצאה עליו דם, האם דנים אותו מראה ככתם או כבדיקה לשיעור כגו"ע, דלכאורה הכא ודאי דינו כבדיקה והוי ממש כשפופרת שהכניסה בפנים ומצאה עליו דם (כמבואר בס' קפ"ז) דדינו כבדיקה ורק ברואה מחמת תשמיש (שם בס"ב) בהכניסה שפופרת ומצאה דם בצדדים ולא בראש המוך נסתפקו האחרונים אם יש להתירה בלי ז' נקיים. תשובה ... ובאשה שהתירוה להניח בגופה כלי למניעת הריון שקורין דייפראם וכשהוציאתו אחר איזו שעה מצאה עליו דם, לא שייך שיעור דכגריס ועוד, דהא ליכא מאכולת שם. אבל צריך לחקור אם לא עשתה איזה פצע קטן בידיה וצפורניה כשהכניסו והוציאתו. דאם יש לחוש לזה מסתבר שהיא טהורה אף בנמצא הרבה טפות דם".

(ב) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל נדה פרק א' סעי' י') – "אשה שמצאה דם בתוך איי. יו. די. או תוך דייאפראם אחרי הוצאתו מאו"מ אין להקל ולתלות הדם בחיכוך ובמכה כיון שאין זה ברור שזה מוציא דם ורוב דמים באין מן המקור, אבל אם יש הוכחה גמורה שיש שם מכה אפשר להקל".

2. מיקל.

(א) הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' רי"א אות י"ט) – "אשה שמוצאת דם על המוך (דייאפראם) יכולה להקל ולתלות שבא הדם מחמת מכה כיון שידוע שמסרטות את עצמן בהוצאה ובהכנסה, וגם עצם המוך מסרט אותה כשמונח במקומו".

ו. אם יש דבר לתלות.

1. תלינן - עי' סי' ק"צ סעי' ל"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ז. מראי מקומות – שב יעקב (ח"א סי' ל"ו, סי' ל"ח ד"ה לפ"ז, סי' מ' ד"ה והנה, סי' מ"א ד"ה אלא, סי' מ"ה), כתר כהונה (סי' מ"ח, "והוי ספק דאורייתא ואזלינן לחומרא דאמרינן דהרגיש' ולא אדעתה"), מחה"ש (ס"ק ב', "ויש לפרשו בב' אופנים..."), פת"ת (ס"ק א'), תהלה לדוד (סי' נ"ד), דרכ"ת (סי' ק"צ ס"ק ל"ח), דברי יציב (יו"ד סי' פ"ו), מגילת ספר (סי' ג'), ט"ז וש"ך השלם (סי' ק"צ כו"ל ס"ק פ"ג).

1. מאירי (נדה דף נז: ד"ה ולענין) – "ולענין ביאור זה שאמרו בסוגיא זו הרגשת מי רגלים היא וכן הרגשת עד היא וכן הרגשת שמש היא פירושן שמתוך שנצטערה לעקיצת מי רגליה או לבדיקת העד בדוחק או שנצטערה לכניסת שמש בדוחק עד שאי אפשר לה בשמושו היא סבורה שאותו צער יארע לה מצד יציאת הדם".

2. של"ה (שער האותיות אות ק' קדושת הזיווג ס"ק נ"ב) – "ואם מצאה מראה הירוק הזה על ידי הרגשה, נראה לי להחמיר, ואם בלא הרגשה מצאה כתם, בזה יש להקל. ואם בקנוח ממנה בלא הרגשה קנחה מראה זו, אזי יש לצדד כך וכך והכל לפי ראות הענין".

3. ט"ז (סי' ק"צ ס"ק כ"ג) – "ובדקה עצמה אפי' בעד הבדוק ובשעת הבדיקה נגעה גם שם דתולה בה שלא בשעת וסתה דאין כאן ספק דאורייתא כיון שלא הרגישה בדם מן המקור".

(א) עי' מחה"ש (סוף ס"ק ב'), ומה מתרץ האחרונים - סי' ק"צ סעי' ל"ד.

4. ערה"ש (סי' קפ"ז סעי' נ"ט) – "אבל בבדיקות שהיא בודקת עצמה כמה פעמים ביום ובודקת עצמה ימים רבים זה אחר זה האפשר לומר דבכל פעם נפתח פי מקורה הלא באחת מאלף נשים לא יארע פתיחת פי המקור הרבה פעמים ביום אחד ובהרבה ימים ופשיטא דהרבה בדיקות לא היה אצלה פתיחת פי המקור והם מגלות על שארי הבדיקות כמו ברואה מחמת תשמיש כשלא ראתה פעם אחת מחמת תשמיש נטהרת ולפ"ז בבדיקות וודאי אין כאן איסור תורה".

ח. ראתה טיפת דם בלא הרגשה שודאי בא מגופה: האם יש היתר של פחות מכגריס [למקילים לעיל].

א. מחמיר [מדרבנן], טמאה משום כתם.

1. תפארת ישראל (ס"ק א') – "תורת השלמים ... ול"נ כי כיון שנדע לה שבא מגופה רק בלי הרגשה אפי' טיפת דם כחרדל טמא משום כתם כמבואר בסי' ק"צ דלא צריכין גריס ועוד רק להוציא מספק מאכולת משא"כ בדליכא חשש מספק מאכולת פשיטא דאפי' בכ"ש טמאה משום כתם כמבואר לשם ופשוט".

2. סד"ט (סי' ק"צ ס"ק ס"א ד"ה עוד) – "המעיל צדקה ... מנ"י ... ולכאורה אין לדבריו שחר ... ולענ"ד אין דבריהם נכונים דדוקא היכא דאיכא למיתלי במאכולת הוא דטהורה אבל אם ודאי מגופה נפיק אע"ג דשלא הרגשה אתיא טמאה".

3. גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק ב') – "ואף פחות מכגריס כיון דיודעת שיצא מגופה יש בו משום כתם דהשיעור רק להוציא מאכולת".

4. מחה"ש (ס"ק ב') – "אלו היינו יודעים בודאי שמגופה הוא הוי אמרינן דטמאה היא אפילו בכ"ש אע"ג דלא הרגישה אלמא מדרבנן טמאה אפילו בכ"ש אע"ג דלא הרגישה".

5. בינת אדם (סי' ז' ס"ק ט') – "ובזה אפילו כטיפת חרדל טמאה דדוקא בכתם שנוכל להסתפק שמא מעלמא צריך כגריס מה שאין כן כשודאי מגופה אפילו פחות מחרדל טמאה".

6. גר"ז (ס"ק ג') – "ביציאתו. מהמקור לפרוזדור שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה. ומדרבנן אפילו יצא ממנה טפה כחרדל או פחות מכן בלא הרגשה טמאה (תוס') כמו שהחמירו בכתמים לקמן בסי' ק"צ".

7. לחם ושמלה (שמלה ס"ק א' ד"ה ולשון) – "אפי' בלא הרגשה אם ראתה טיפת דם כחרדל צריכא לישב ז"נ ואפי' אין בו כגריס. עי' פלתי כאן".

8. יד אברהם (על מחבר) – "בספר כרתי ופלתי כתב, כיון שנודע לה שבא מגופה רק בלי הרגשה אפילו טפת דם כחרדל טמא משום כתם. ודלא כהמנחת יעקב".

9. מהר"י אסאד (ח"א יו"ד סי' קצ"ד, ח"ב השמטות סי' רנ"ד אות ב') – "אין בו שיעור כתם ... אבל הרי מדרבנן טמאה בודאי אתו מגופה גם בלא הרגשה".

10. פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ב') – "מנחת יעקב ... ואין דבריו נכונים ... אבל המחבר שהתחיל אשה שיצא דם ממורה דהיינו שידעינן בבירור שיצא מהמקור פשיטא דאפילו בפחות מכגריס טמאה מדרבנן הגם שלא הרגישה".

11. פרדס רמונים (סי' ק"צ שפ"ח סוף ס"ק ט') – "עי' מנחת יעקב ... והכרתי ופלתי שם השיג עליו ... וכן כתב בסדרי טהרה ... וכן משמע מסתיות הפוסקים ... וכן יש להוכיח ...".

12. שאלת שלום (תנינא סי' קס"ח) – "והיכא דבא מגופה ודאי אף בלי הרגשה טמאה משום כתם גם בטיפת דם כחרדל. כמבואר בכ"פ. בריש הלכות גדה ודלא כהמ"י שם עיי"ש".
13. טהרת ישראל (סעי' ט') – "חז"ל גזרו וטמאו אף ודאי בלא הרגשה באם ודאי יצא הדם מגופה אף בפחות מכגריס".
14. חלקת יואב (מהדו"ת סי' ו') – "דלא כהמנחת יעקב".
15. חשב האפוד (ח"ב סי' ע"ה ולענין) – "אבל דם אשר ודאי בא ממקורה אע"פ שבא בלא הרגשה ואין טומאתו אלא מדרבנן טמא גם בפחות מכגריס, וכמו שנתבאר יפה בכ"פ ריש סי' קפ"ג".
16. דברי משה (סי' ס"ד אות ח') – "דהכרעת הפוסקים (ריש סי' קפ"ג) דבדאי מגופה מטמאין עכ"פ מדרבנן אפילו בפחות מכגריס, דלא כמש"כ בתשו' מעיל צדקה (סי' כ') להקל בזה".
17. קנה בשם (ח"א סי' ע"ו אות ב', סי' ק"צ בירורי השיטות סי' ב' אות ב' ד"ה ולכאורה [עמ' צ"ב]).
18. הגר"ט גאלדשטיין זצ"ל (חק וזמן פרק ב' הע' ל"ו אות ב' ד"ה וכשהגיע).
19. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה א' ד"ה אם, תשובה ה', אוצרות הטהרה עמ' תקט"ז אות פ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות י"ד, אות י"ז, ע"י פתחי דעת פרק א' הע' כ"ד) – "ובדם שהוא ודאי מגופה נקטינן שטמאה אף בפחות מגריס כדעת הכו"פ".
20. ששבה"ל (ש"ך ס"ק ב') – "וכן הסכמת כל האחרונים".
21. ששכ"ה (חק וזמן פרק ב' הע' ל"ו אות ב' ד"ה וכשהגיע).
22. עולת יצחק (ח"ב סי' קע"ו) – "טהרת הבית ... ולענ"ד היא כשגגה שיוצאה מלפני השליט".
23. ע"י הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ח חשון תשס"ט) – "שאלה: אשה שראה דם יצא מגופה ואין לה הרגשה, האם היא יכולה להקל עד שיעור גריס. תשובה: קשה להקל".
24. חוט שני (ס"ק ה' ד"ה אמנם) – "ולדינא יש להורות כדעת הסד"ט, וכ"פ הכרתי ופלת"י".
25. בדה"ש (ס"ק ט') – "בדם היוצא מגופה ... ואפילו אם לא הרגישה טמאה מיהת מדרבנן אף בכל שהוא".
26. שיעורי טהרה (עמ' מ"ח, עמ' צ"א) – "ברור דלדינא אשה שידועת שהדם בא מגופה אפי' שלא הרגישה טמאה בכל שהוא".
27. לבושי עז (ריש ס"ק ה', תמצית אות כ"ט, סי' ק"צ סעי' ה' תמצית אות ג', חק וזמן פרק ב' הע' ל"ו אות ב' ד"ה וכשהגיע) – "צ"ל כדעת רוב הפוסקים דבראייה שלא בהרגשה גזרו גם בפחות מכגריס".
28. משמרת הטהרה (פרק א' סעי' א') – "והעיקר כדעה א'".
29. הגר"י גנס שליט"א (חק וזמן פרק ב' הע' ל"ו אות ב' ד"ה וכשהגיע).
30. אהל שרה (סוף עמ' י"ב).
31. פתחי דעת (פרק מ"ד סעי' ז') – "לא נאמרו הקולות שנאמרו ב'כתמים', ובאופן זה טמאה גם כשראתה טיפת דם כחרדל".

ב. מיקל [טהורה].

1. תוה"ש (ס"ק א') – "אע"ג דמתבאר לקמן בסי' ק"צ דאע"ג דלא הרגישה רק בכתם בעלמא על גופה או על חלוקה טמאה היינו כשיעור גדול כגריס ועוד כמבואר לקמן והמחבר דבא לומר שהיא טמאה אפילו בטפת דם כחרדל ע"כ כתב בסתם והוא שתרגיש".
2. מעיל צדקה (סי' כ' ד"ה והיותר, סי' ל"ד, סי' נ"ט) – "דכל שהוא פחות מכגריס בוודאי לא גזרו רבנן כלל ועל כיוצא בזה לא היתה גזירתם אע"ג דוודאי מגופה קאתי כל שאינו ע"י בדיקה אלא מציאת כתם וכמו שלא גזרו על הכתמים דבגד צבוע וכיוצא בו להכי פשיטא ל' דבעינן כגריס עכ"פ וגם רבי מודה לו בזה ומשמעו' לשון הטור נמי משמע הכי דכתב לא גזרו חכמים על כתם פחות מגריס".
3. הלכות קטנות (ח"ב סי' כ"ב) – "דאי במרגשת מדאורייתא הוא ואי באינה מרגשת כתם הוא ואדרבה עד שתראה כגריס מחינן לה אם תשב".
4. מהר"ם שיק (יו"ד סי' קפ"ו ד"ה והרב) – "אם הוא פחות מכגריס לא גזרו חכמים אפילו אם בא מגופה".
5. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ו אות ב', ח"ד ריש סי' י"ד ד"ה ועיי) – "ולפי זה (היינו לפי מש"כ הש"ך דאירי מדאורייתא) נמצא שהוא מקום לטעות, דהא השו"ע נקט גם הא דיושבת ז' נקיים שהוא מדרבנן, ואם כן איירי השו"ע גם בדינים דרבנן, ואיך נקט והוא שתרגיש דהוא רק דאורייתא, ומדרבנן טמאה גם בלא הרגשה. לכן נראה דכוונת תוה"ש בס"ק א' דהוא שתרגיש איירי על הא דנקט טיפת דם כחרדל, דזה אף מדרבנן בעינן הרגשה דווקא. ומה שכתב דגם על גופה בעינן כגריס, הוא לטעמיה בסימן ק"צ ס"ק ט' שכתב דסובר הב"י בשו"ע העיקר דגם על גופה בעינן כגריס, מדנקט שיטה זו בראשונה עיין שם. ועיין בתפארת ישראל שעל כרתי ופלת"י ס"ק א', שגם כן כתב שנוגע זה (והוא שתרגיש) לדינא במקום דלא שייך כתם דהיינו על גבי קרקע עולם ובגדים צבועים. והוא גם כן לתרץ על מה שהזכיר זה בשו"ע. אבל לתוה"ש עדיף, מאחר שהוזכר כאן כחרדל שהוא פחות מכגריס, דלדברי התפארת ישראל גם בגריס ועוד, עדיין יש נפ"מ במה שתרגיש - בקרקע עולם ובגדי צבועין. ומה שכתב בתפארת ישראל שם שאם ליכא חשש מאכולת טמאה משום כתם אף בפחות מכגריס, נראה כתוה"ש שדם שראתה בלא הרגשה אף שידוע שבא מגופה אינו מטמא בפחות מכגריס, שכן פירש בדברי השו"ע והוא שתרגיש, שמאחר שלא היה מצוי שלא יהיה חשש מאכולת כדאיתא בנדה דף נ"ח ע"ב (שאין לך כל מיטה ומיטה שאין בה כמה טיפי דם מאכולת), שלכן לא גזרו על פחות מכגריס כלל. וכמו שעל בגדים צבועין לא גזרו משום שלא ניכר כל כך בהרבה מיני צבע (נדה ס"א ע"ב רש"י ד"ה להקל) שלכן אף באלו שניכר בהם לא גזרו".
- א) אא"כ מצאה הדם במקום שלא שייך מאכולת [ודלא כודברת במ ח"א ריש סי' רכ"ה ד"ה ועיין שם, וסי' רכ"ו]. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ט"ז), "באשה שקינחה עצמה באותו מקום בעד הבדוק ומצאה דם פחות מכגריס, כיוון שאותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת (נדה י"ד ע"א), יש אולי לטמאה גם בפחות מכשיעור. אבל לכאורה היה פשוט לע"ד דודאי א"א לצמצם במקום הקינוח אף בכיוונה לכך, וכ"ש בלא כיוונה לכך, דאפילו אומרת שכיוונה אינו כלום דהא א"א לצמצם, וברור שנגע הקינוח גם סביבות אותו מקום בכלו או במקצתייהו - שלכן הוא ככל כתם שלא בהרגשה, דצריכה כשיעור כגריס ועוד ... ובאשה שהתירוה

- להניח בגופה כלי למניעת הריון שקורין דיפראם וכשהוציאנו אחר איזו שעה מצאה עליו דם, לא שייך שיעור דכגריס ועוד, דהא ליכא מאכולת שם".
1. נדה (דף יד.) – "אמר רבי זירא: אותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת".
2. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' כ"ג אות ה', ע"ש הע' א'), יבקש תורה (נדה סי' י"א ענף ו' ד"ה ואולם).
3. משא"כ לשיטת הטהרת הבית.
4. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ק"צ אות ז') – "דם הנמצא על טמפון (tampon) אינו נחשב ככתם אלא כראיה מאחר והוא נמצא בתוך גופה ממש".
5. טהרת הבית (סי' א' הע' ג' ד"ה ומה, סי' ח' אות י"ב, יביע אומר ח"ח יו"ד סי' ט"ז) – "נראה שהעיקר כדברי המנחת יעקב וסיעתו להקל בפחות מכריס כשהוא בלא הרגשה, אפ"ל ודאי יצא מגופה".
6. הגר"א ובנצל שליט"א (אסיפת יצחק חשון תשס"ט) – "שאלה: אשה שראה דם יצא מגופה ואין לה הרגשה האם היא יכולה להקל עד שיעור גריס. תשובה: כן".
7. יבקש תורה (נדה סי' י"א) – "נראה לענ"ד להכריע לדינא דכל דליכא כגו"ע בכתם אע"פ דודאי מגופה וכגון בקינוח מבחוץ וכן בבגד המהודק לגופה באותו מקום טהורה היא".
8. מחזה אליהו (ח"ב סי' נ"ג אות א') – "ובאמת כל כתם פחות מכגריס ועוד וכהיום כל כתם הנמצא על בגד תחתון ולא על עליון הוא ודאי ממנה דא"א שיהיה מעלמא ואעפ"כ טהורה. וכן הוא ההוראה המקובלת בכל ישראל, ואין מקום להחמיר מחמת נקודה זו גם בצירוף נקודות אחרות".
9. הגר"י ברקוביץ שליט"א (הקלטה שנת תשע"ז). כנראה שחזר ממש"כ בזרע שמואל הע' י', ע"י הע' י"ב, "להחמיר".

- ג. מראי מקומות – שב יעקב (יו"ד סי' ל"ו), רש"ש (נדה דף נב: תד"ה שלש), דרכ"ת (ס"ק ח', ס"ק י'), דברי יציב (יו"ד סי' פ"ה אות א'), מנחת אשר (סי' ב' אות ז' ד"ה אך), חק וזמן (פרק ב' הע' ל"ו אות ב'), מעדני אשר (סי' כ"ג), ודברת במ (ח"א סי' רכ"ו), ט"ז וש"ד השלם (שפ"ח ס"ק ב').
1. הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' א') – "דקי"ל כהש"ך והכו"פ אבל בנקל מבקשים צירוף כדי לטהר. וכן היה דן הגאון רשכבה"ג ר' חיים עוזר זצ"ל דיש לצרף לזה אם אינה מראה טמאה כ"כ".
2. מנחת יצחק (ח"ו סי' פ"ג) – "להקל אם יש עוד צירוף, אבל בלא צירוף לא ... בודאי שמגופה קאתי, דבזה יש לצרף שיטת המעיל צדקה וכן ס"ל להמנחת יעקב בספרו תורת השלמים (ריש סי' קפ"ג) הביאו בס' סדרי טהרה שם (סי' ק"צ סקס"א), דאפילו בודאי מגופה קאתי אם לא ה' בהרגשה יש להקל בפחות מכגריס ועוד עיי"ש, אבל רוב הפוסקים חולקים עליו בסדרי טהרה שם, והביא כמה ראיות מוכרחות לזה, וכ"כ בס' כו"פ הביאו בהגהות יד אברהם בגליון יו"ד (סי' קפ"ג) שם, וגליון מהרש"א ... אבל בודאי מגופה קאתי אין ראי' משם להתיר, אמנם בודאי חזי לאצטרופי באם יש עוד צירוף להקל כנ"ל".
3. הגר"חפ"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ה אות ב') – "מה שטיהרו חכמים מדין כתמים אפילו בודאי מגופה וכנ"ל, הוא דווקא במצאתו בבגד, ובאופן זה אפילו אם הוא סמוך לגופה טהורה. אבל אם ראתה דם יוצא ממנה, אף שהיה פחות מכריס ולא הרגישה טמאה".
4. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ז, עמ' תפ"ב) –

There is no clear consensus among *Poskim* regarding this question.

5. ע"י ריש סי' קצ"ב.

ט] בלי הרגשה: האם סותרת מה"ת הז' נקיים.

א. ע"י סי' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

י] בזמן הזה: שנשים שלנו לא רגילות להרגיש.

א. מחמיר, בזמנינו אין צריך הרגשה כדי לטמאות מן התורה.

1. הגר"ש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ד, לבושי עז ס"ק ה' עמ' ט' ד"ה בזה"ז, משנת השלחן תשובה א' ד"ה בזמן, תשובה מתמאה בנדה ואפילו ביום לידתה' ובנדה ל"ב מעשה והטבילוה קודם לאמה, ומעתה בקטנה בת יום א' מה שייך הרגשה, וע"כ דאין הטמאה תלו' בהרגשה אלא להיפך אם לא הרגישה כדרכה זה סיבה דהיא טהורה, וע"ש בנדה (נז:): מבשרה עד שתרגיש בבשרה, ופריך הש"ס האי בבשרה מיבע"ל בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה [וע' נדה כ"א אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה] ומשמע תרתי ש"מ, ולפי"ז בקטנה בת יום א' שפיר מתמאה נדה דבר תורה ... א"כ באשה השמה תחבושת על או"מ לספוג את ההפרשות ומצאה דם מכיון שברור שהדם יצאה מגופה ומכיון שכיום אין ריעותא בגלל חסרון הרגשה שהרי לפי דברי נשי זמנינו אינן מרגישות כלל יש לדון שאין במקרה זה הקולא של כתמים, ורק במצאה דם על הבגד דאיכא למימר מעלמא קאתי כה"ג אינה טמאה מה"ת".

א) הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ו אות ל"א, אשרי האיש יו"ד פרק י"ח אות א') – "אף בזמנינו ליכא ראייה בהרגשה, אעפ"כ צריך לדעת, דכיון דמשמע (בראשונים) דטעמא דממעטינן בגמ' ראייה שלא בהרגשה, היינו מחמת ד'ראיה שלא כדרכה' היא, דסתם נשים רואות בהרגשה, א"כ י"ל, היום שרוב נשים רואות בלא הרגשה, א"כ תו הוי ראייה שלא בהרגשה 'ראיה כדרכה', ויתכן שראיה זו היא דאורייתא. וברור שלא באנו בזה לומר דליכא דין כתמים בזמנינו, שהרי כך חז"ל קבעו ואין לשנות. אך מ"מ צריך לדעת דבר זה, דיתכן נפק"מ באופנים מסויימים של ספיקות שאין להקל מחמת האי טעמא".

(ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"ח ד"ה מצאה, משמרת הטהרה פרק ג' הע' י"ד) – "וכ"כ במנחת יעקב סי' קפ"ג ומעיי"צ ועוד שגם בכתם שודאי בא מגופה ל"ג על כגריס, ואף לחולקים עליו שם הכו"פ ועוד, זהו רק בודאי בא מגופה ע"י שקינחה מבפנים ואין ע"ז שם כתם, אבל בנמצא ע"ג הבגד לכ"ע טהור שהרי שייך שיהיה שם מאכולת וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל]. והפליא על המחמירים בזה ומקילין במראות".

(ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קט"ו ד"ה נשים, משמרת הטהרה פרק א' הע' ח') – "דלעולם כל שהוא בבגד סמוך לבשר יש איזו תליה רחוקה בכינה שהיתה בבשר ובאה לבגד וכדו".

(ד) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק א' הע' כ"ו, השלמות לפרק א' הע' כ') – "ועיין בתשובה שכתב מרן ... **אך אעפ"כ למעשה לא רצה מרן זצ"ל לשנות מהמבואר בשו"ע והמקובל מדור דור להקל בכתמים אפי' על בגד הצמוד לגופה**, ולהקל בכתמי לילה, ולטהר כתם הנמצא על בגד צבוע וכו'. רק אם מצאה כתמי דם על עצמה או על בגדיה מיד אחרי שהרגישה רטיבות בין רגליה או שאר ההרגשות שהיא רגילה להרגיש בעת וסתה, יש להחמיר לטמא אותה".

(ה) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק י"ח הע' א') – "ובשיעור של רבי דוד מורגנשטרן העיד כע"ז: שיטת רבינו, כעין דברי הפרדס רימונים, שגם בזמננו שאין הנשים בקיאות בפתיחת המקור, עדיין טמאות מדאורייתא, שכן ראתה כדרך ראייתה תמיד, (וכשבא לפנינו כתם לפני הראיה, יש לדון אם היה זה כדרך ראייתה). ולדעתו, יתכן שההרגשות המצויות של רטיבות, (ונקבע הדבר בכל אחת כפי ההרגשה שהיא רגילה בה), יש להן דין של ראייה כדרך שהיא טמאה מדאורייתא, וכתב בתשובה ששלח בענין זה ע"כ דאין הטומאה תלויה בהרגשה, אלא להיפך, אם לא הרגישה 'כדרכה' זוהי סיבה שהיא טהורה".

(ו) **דברי יעקב** (הל' נדה דף נ"ז, עמ' קצ"ה - עמ' ר"י) – "התשובה הנ"ל שבקובץ תשובות חלק א' סימן פ"ד היא כנראה התשובה המחודשת ביותר בעניני הלכה למעשה החמורים שבכל ספרי מרן הגריש"א הנדפסים עד היום והנה עיקרי סוגיות הגמרא שעליהם סובבים תשובה זו הוא במסכת נדה דף נ"ו ודף נ"ח **וכשנפטר מרן בכ"ח בתמוז תשע"ב בלימוד הדף יומי במחזור הי"ב אחזו במסכת נדה דף נ"ח** [וגם חלק מהלומדים אחזו בדף נ"ז שכידוע יש מקומות שאומרים את השיעור בלילה על הדף שלפי התאריך שייך ליום שלפניו] ... הנני להודיע שיש טוענים שלא ברור הדבר שמרן הגריש"א זצוק"ל לימד לתלמידיו כך הלכה למעשה להורות כפי החומרות העצומות העולות מהדברים הכתובים בסימן זה ורק שיש מקום לעורר בדבר. אך צריך לברר הדבר היטב מפני שיש טוענים שיש כמה דברים בהלכות אלו שהיה שינוי בדעתו של מרן במשך השנים וצריך לברר אצל מי ששמעו דעתו בענינים אלו בתקופה כמה שיותר מאוחרת. והתאריך הכתוב בתשובה זו הוא תמוז תשמ"ז ואם כן צריך לברר לכל הפחות אצל מי שלמד אצלו אחרי תאריך זה ...".

ב. יש מציאות הרגשה: נחלשו החושים, ולא אדעתה, והן הרגשות קלות.

1. **ערה"ש** (סעי' ס"א, סעי' ס"ב) – "בתשו' לאחד מהגדולים [ש"י סי' ל"ט בשם מהרשש"ך] שחקר על זה לנשים בקיאות ואמרו לו שטבעית טבעית יש יש מהן שמרגישות בפתיחות פי המקור ויש מהן שאינן מרגישות בהרגשה זו רק בהרגשות דזיבת דם נדה כולן מרגישות עכ"ל **והבל יפצה פי הנשים האלה** ולא ידעי מאי קאמרי **ורבותינו נאמנים עלינו יותר מהן** וגם אינן משקרות בדבריהן אלא **שאינן מבינות** ודע דכל דבר מותרות שבגוף שהגוף צריך לדחותם הטביע הקב"ה בטבע הגוף שכשיגיע זמן דחיפתם לחוץ שיפתחו אז נקבי הפליטה שעד כה היו סתומים ולצורך דחיית המותרות נתפתחו ויוצאים לחוץ כמו יציאה לגדולים ולקטנים וצואת החוטם ובאשה נתוסף גם הדמים מהמקור לדחיפת המותרות וזהו שהש"ס מדמה להרגשת מי רגלים מפני שסמוכים זל"ז וכזה כן זה וזהו הכרח שיפתח המקור דא"א כלל באופן אחר ובשעת הפתיחה יש הרגשה וקצת צער עד שמפני זה גם יקיץ משנתו כדברי רבותינו ז"ל: וכמו שבאנשים אם נשאל לכמה בני אדם איך תרגיש בהתחלת הטלת מי רגלים המשכיל המבין דבר יאמר שמרגיש שנפתח המקום והמי רגלים יוצאים ורווח לו ומי שאינו מבין לא יאמר רק שמרגיש שמי רגלים מתחילים לצאת כמו כן הנשים האלה אינן מבינות זאת אבל פשיטא שלכולן כן הוא רק גם זה מובן שאין כל הטבעיות שוות יש שקלה אצלן הפתיחה ויש שקשה להן הפתיחה כמו בלידה יש נשים שבנקל יולדות ויש שבכבידות ואין נ"מ רק בין רב למעט אבל לכולן יש הרגשת פתיחת פי המקור בהתחלת ראייתן זולת אם יש לה מחלה ... אבל בבריאות **יש לכולן הרגשה זו והאינן מבינות** או שטבען קלה אומרות שמרגישות רק זיבת דם נדה אבל באמת זהו ממש הרגשה זו".
2. **אג"מ** (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ב, ודברת במ ח"א סוף סי' רכ"ה) – "אם יש נשים שאין להן הרגשה ביציאת דם נדה. נשים שאין להן שום הרגשה ביציאת הדמים הוא דבר שלא מצוי כלל, וגם שאינן מבינות (שהזכיר ערוך השולחן בסימן קפ"ג סעיף ס"א) הוא אינו מצוי כלל, **דהרי חזינן דיודעות בדיוק מתי נעשו נדות** וכן יודעות כשסותרות ספירתן. והאין יודעות הוא רק מה הן מרגישות, אם פתיחת פי המקור או פתיחת הפרוזדור. וגם הרבה נשים מרגישות כחולות מזה, כדאיתא בכתובות דף ס"ג ע"ב בתוד"ה אלא. ואולי אף מיעוט ליכא שאין מרגישות כלל ואין יודעות שנעשו נדות, שלכן מקילין בכתמים שממש לא הרגישו כלום. ועיין שם בעה"ש אחר זה בסעיף ס"ב שביאר דבריו, דסתם נשים שהן בריאות מרגישות שנפתח פי המקור להוציא הדם, אבל יש שהן מרגישות רק בשעת הפתיחה ממש והפתיחה קלה אצלן, ויש שקשה אצלן הפתיחה - היינו שלא נפתח תיכף, שלכן אלו שנפתח אצלן תיכף אומרות שאין מרגישות בהפתיחה - אבל ודאי הרגישו, דהוא תיכף בהתחלת זיבת הדם, עיי"ש והוא נכון. ולכן כשמוצאות כתמים שלא ידעו מזה הוא רק מדרבנן".
3. **דברי יציב** (יו"ד סי' פ"ז אות ו', ע"י סי' פ"א אות ב', סי' פ"ה אות ב') – "שכיהום ע"פ רוב אין הנשים מרגישות כלל ביציאת הדם, וא"כ נימא דעכשיו ליכא דין נדה מדאורייתא כלל, וע"כ לומר שמרגישות אלא שמפאת חולשתן אין יודעות מזה".
4. **קנה בשם** (סי' ק"צ בירורי השיטות סי' ב', עמ' צ"א) – "מה שאינן מרגישות הוא מחמת חולשה שלהן (בעצבי ההרגש), לכן אינן מרגישות, ואין זה מגרע עצם ענין הראיה".
5. **ששבה"ל** (סי' ק"צ סעי' א' ס"ק ב', שבה"ל ח"ג סי' קי"ט אות ז', ח"ה סי' קי"ג אות ט', ח"ט סוף סי' קפ"א, ח"י סי' קמ"ב) – "ואשר שאל דעת עני כמוני, בענין רבוי נשים בזמן הזה שגם בהגיע וסתן אינם מרגישות, רק מוצאות בגדיהם התחתון נעשה לה, ותוכן שאלתכם אם יש מקום להקל עפ"ז איזה קולא, בבגד שאינו מקבל טומאה, או בגדי צבעונים. הנה פשוט בעיני מעודי, דבזמן

- הזה צריכים אנו להחמיר בזה כעין ראייה בהרגשה ממש, לא משום שיטת הס"ט סי' ק"צ להוכיח מרש"י (ותוס') נדה נ"ח דלהלכה אפילו בלא הרגשה טמאה מדאורייתא, דזה ודאי נדחה מכל הפוסקים למעשה, אבל הטעם לדון בזה"ז ראייה ודאי מגופה כראיה דאורייתא גם בלי הרגשה, עפ"י מש"כ הרמב"ם דרוב דמים ע"י הרגשה, ואנו חוששים שכן הרגישה, אלא שבזה"ז **שהרבה נחלשו החושים, ועצבנות ותמהון שכיה מאד**, אי אפשר להעמיד על דבריהם שלא הרגישו כלל, וכיון לפי הטבע רוב בא בהרגשה, ובזה"ז רבוי מאד לפי המציאות אינם מרגישות **אין זה אלא חסרון חוש להבדיל בהרגשה**, וכמו שכל הגאון תשורת שי ח"ב סוס"י ק"א, וכן סתמתי בעניי בתשובתי בכ"ד, וכן בס' שיעורי שבט הלוי ריש וסוף סי' ק"צ, ועוד".
6. **חוט שני** (ס"ק ד' ד"ה וענין, אות י"ד) – "אם רואות דם בצורת וסת, יש להניח שהיתה הרגשה, והרי היא טמאה מה"ת, ורק הן שלא הבחינו בכך, **מחמת חולשת הדורות שנתדלדלו הכוחות** ומה"ט חוזק ההרגשה נחלש, וגם נחלשו החושים ומה"ט אינם יודעות להבחין בהרגשה, והרי היא טמאה מה"ת אם היה ביאת הדם בצורת וסת. וה"ה שוטה אם ראתה כדרך וסת הרי היא טמאה מה"ת".
7. **שיעורי טהרה** (פרק ג', עמ' מ"ז) – "מה שאינן רגילות כיום להרגיש אינו מקיל במאומה את טומאת הנדה, ולא אמרינן דהאידינא הן טמאות רק מדרבנן, דחזקת דמים שבאים בהרגשה ... ומה שאינן מרגישות כיום הוא משום שנחלשו החושים, ואינן מרוכזות להרגיש בדבר ורק לכן לא הבחינה בהרגשה, אבל ודאי שבא בהרגשה כי חזקת דם שבא בהרגשה".
8. **אור יצחק** (ח"א יו"ד סי' כ"ט, הרגשה אות א') – "והרואה דם כדרך הנשים - בודאי הרגישה - רק שלא הכירה בהרגשה או שלא שמה לבה לכך, וטמאה היא מן התורה. ובזמן הזה הרבה נשים אינן מכירות בהרגשה זו - אמנם טמאות מן התורה כנ"ל".
9. **הגר"ד פיינשטיין זצ"ל** (ודברת במ"א סי' רכ"ו ד"ה ושמעתי).
10. **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק א' הע' ט"ז, פרק ג' הע' ט"ו) -
- there must have been some sensation, even if the woman was unaware of it.

ג. ביום וסת.

1. מראי מקומות.
- א) **שבט הלוי** (ח"י סי' קמ"ג) – "מכ"מ נתחזק בזה מה שבעניי דרכי להחמיר בכתם ביום הוסת והוא ברור דם גמור וראתה ברור מגופה וחסר רק הברירור אם הרגישה באמת, וזה קשה מאד בזמן הזה, כאשר כ' כבר בתשובת תשורת שי, עכ"פ ביום הוסת והוא דם גמור יש מקום להחמיר בזה. ובלא"כ כ' בס' חקר הלכה דביום הוסת יש חשש גם להרגשות קלות שלא היינו חוששים להם בפעם אחרת, ואם זה כמה ימים לפני הוסת וראתה כמעט כל יום, והי' זה דם גמור ודאי מגופה אני עצמי הייתי עכ"פ מחמיר דרך חומרא לחשוש להרגשה, כי מן הנסיון רב שהנשים בזה"ז לא שולטים כל כך על עצמם לברר בדרך ודאי שלא היתה הרגשה, ובפרט היכי דסמוך לזה בא הוסת ממש".
- ד. מראי מקומות – **שב יעקב** (סי' ל"ט ד"ה ובאמת גם, תשובת שנית ממהרש"ך), **מהר"ם שיק** (יו"ד סי' קפ"ד אות א', לשונו מובא לעיל), **דרכ"ת** (ס"ק ו'), **יביע אומר** (ח"ט או"ח סי' ק"ז אות א' [לשונו מובא לקמן]), מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ב', הע' ב' ד"ה במשך), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק ב' הע' י"ח), **מעדני אשר** (סי' א' אות ד'), **מנחת חן** (ח"ב יו"ד סי' מ"א, חוקת הטהרה קובץ תשובות סי' א').
1. **תשורת שי** (סי' תנ"ז ד"ה ועוד) – "וכבר הוגד לי מפי נשים זקנות שעכשיו אין מרגישות פחיחת פי המקור כלל וכ"כ בשב יעקב ס"מ דשאל לנשים אם מרגישין פחיחת המקור ואין פותר רק שמרגישין שזב מהן דבר לח ונ"ל משום דנחלשו החושים והדעת".
2. **דברי יציב** (יו"ד סי' פ"ה אות ב') – "ויל"ע בראתה דם בשינתה ולא הרגישה כלל, האם רק דין כתם יש לה ולא טומאה מה"ת ... וביותר יל"ע באשה שאבדה ההרגשה, וכמו שיש שמשתינות ואינן מרגישות כלל, מה גדרה, האם כל דמים שתראה הוו רק מדרבנן, או דגבול יש בדבר דשיעור דמים כהאי אי אפשר שיצא ממנה בלא הרגשה, והך יציאת דם ע"כ עושה הרגשה בבשרה, ואף שבדידה ניטל חוש ההרגשה מ"מ יש לזה דין הרגשה ...".

ה. ראייה בזמן שינה.

1. בזמן חז"ל.
- א) דרבנן, כמו כתם – **תורת השלמים** (סי' ק"צ ס"ק נ', ס"ק נ"ח), **דמבואר בש"ס ובסימן זה כמה פעמים** דאף בישינה כתמה דרבנן ותולין להקל והטעם דאף בישינה היתה מרגשת וכדאיתא להדיא בריש פרק דנדה דף ג' ע"א ישנה נמי אגב צער **מיתערה** והאי דלא ארגשה לכן אין כאן רק טומאת כתם), **לחונ"ש** (סי' ק"צ לחם ס"ק קפ"ט), **פרדס רמונים** (פתחי נדה החקירה השני מאות ח' והלאה [עמ' ט"ז-ג'], סי' ק"צ ט"ז ס"ק א').
2. בזה"ז.
- א) דרבנן, כמו כתם.
- 1) **באר משה** (ח"ג סי' קי"ח) – "ויותר מזה כ' בתורת השלמים (אות נ"ח) דאפילו בהיתה ישנה ואח"כ נמצא כתם ג"כ אין בו משום וסת כיון דלא הרגישה ודלא כתשו' חוט השני (סי' כ"ד) דבכה"ג יש בכתם משום וסת, ובאמת זה אינו ע"כ".
- 2) **הגריש"א זצ"ל** (משנת השלחן תשובה ג', אמנם ע"י תשובה כ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק י"ח אות י"ג) – "ישנה ולא הרגישה, וכשקמה מצאה דם, טמאה מדרבנן, דתלינן שאם היתה לה הרגשה היתה מתעוררת".
- 3) **טהרת הבית** (סי' ח' סוף הע' ל"ו).
- 4) **חוט שני** (סי' ק"צ ס"ק ג' אות ט') – "טמאה מדין כתמים, ולא חיישינן שהרגישה בשניתה".
- 5) **בדה"ש** (סי' ק"צ ס"ק תק"ד).

6) שיעורי טהרה (פרק ג', סוף עמ' נ"א) – "להלכה נקטינן שאם היתה מרגישה היתה מתעוררת, ולכך לא דנים כדאורייתא, והוי רק מדרבנן".

7) לבושי עז (סי' ק"צ סעי' נ"ד תמצית ס"ק ה').

8) נטעי גבריאל (פרק ע"א סעי' ד').

9) הגר"ש מילר שליט"א (בסכמה לס' שושנת ישראל).

ב) מראי מקומות – דברי יציב (יו"ד סי' פ"ה אות ב', לשונו מובא לעיל), מנחת פרי (סי' ק"צ סוף עמ' א' ד"ה ולפי"ז), משנת השלחן (עמ' ט'), פתחי תשובות (על סעי' נ"ד ד"ה ובכתמי).

1) שבט הלוי (ח"ג סי' קי"ט אות ז', והג"ה, ח"ד סי' צ"ט אות י"א ד"ה ומ"מ, ח"ט סי' קע"ו אות א', עי' ששבה"ל סי' ק"צ סעי' א' סוף ס"ק ב' ד"ה ועי', סיכום אות ג', סעי' מ"ח ס"ק ה' ד"ה והנה, סיכום אות ה' [שנראה שמחמיר]) – "הנה הלכה פסוקה דאין הבדל בין כתמי לילה לכתמי יום דאפי' ראתה בשינה ולא הרגישה ובבקר מצאה דרך כתם דינו ככתם לכל דבר וכבר הרעיש התורת השלמים סי' ק"צ ס"ק נו"ן וס"ק כ' על הלבוש שהחמיר בכתמי לילה מכח דילמא ארגשה ולא אדעתה, דזה נגד ש"ס מפורש נדה ג' ע"א ... ועיין בשו"ת תשורת שי מהדו"ת סו"ס ק"א כ' דכמו דאמרו בנדה ג' ע"א שוטה אינה מבינה להרגיש ה"נ לכ"ע בזה"ז דהשתא אין אנו בקיאין במה דצריך הבחנה א"כ מאד צ"ע אם עכ"פ אפשר להקל בזמן הזה בכתמי לילה ע"פ יסוד ש"ס נדה ג' הנ"ל ודו"ק. ושו"ר בס"ט סי' קפ"ג הביא ממהר"ם מלובלין בתשובה סי' ב' להחמיר בכתם של לילה דילמא ארגשה ולא אדעתה והס"ט הקשה עליו מש"ס נדה הנ"ל, וכנראה דמהר"ם לובלין חשש כמש"כ בעניי דאולי בזה"ז בלילה עכ"פ צריך להחמיר לדונו כספק הרגשה וצ"ע לדינא".

ו. לקחה כדורי שינה (sleeping pills).

1. דאורייתא.

א) עי' הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ג', אשרי האיש יו"ד פרק י"ח אות י"ג) – "אך אם לקחה כדורי שינה (וידוע שמשפיעים עליה) - יש לחוש לטמאה מספק דאורייתא".

ב) ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' א' סוף ס"ק ב' ד"ה ועי', סעי' מ"ח ס"ק ה' ד"ה והנה, סיכום אות ה', שבט הלוי ח"ג סי' קי"ט אות ז', ח"ט סי' קע"ו אות א', ולשיטתיה ח"ה סי' ר"א אות ד') – "אולם שכיח טובא דהנשים לוקחות כדורי וסמי שינה ועי"ז נשתקע האדם בשינה עד בלי הרגש גם הרגשה רבה ככזה אין בדינו להקל דילמא ארגשה, וכבר כ' הרמב"ם ריש פ"ט מאיסורי ביאה דחזקת דם שבא בהרגשה, א"כ בכה"ג טמאה בכ"ש".

ג) שיעורי טהרה (פרק ג', ריש עמ' נ"ב) – "ורק באשה שלוקחת כדורי שינה שיתכן שלא תתעורר אפי' בפתחת המקום הוי דאורייתא".

2. מיקל.

א) טהרת הבית (סי' ה' סוף הע' ל"ו) – "שבט הלוי ... ואין דבריו מוכרחים, שהרי כשצריכות להטיל מי רגלים מתעוררות מתרדמתן, ומסתמא הוא הדין לגבי הרגשת דם, ואפילו אם תמצא לומר שלא יצא הדבר מספק, הואיל ודין פרישה סמוך לוסת אינו אלא מדרבנן יש להקל בספקו".

ב) נטעי גבריאל (פרק ע"א סוף הע' ד') – "שבט הלוי ... ויש להעיר ע"ז שהרי כשצריכות להטיל מי רגלים מתעוררות מתרדמתן, ומסתמא הוא הדין לגבי הרגשת דם".

ז. אשה משותקת שבשרה באו"מ אינו מרגיש שום הרגשות.

1. דינא ככתם.

א) חוט שני (ס"ק ד', עמ' כ"ה) – "ואשה שחלק התחתון שבגופה משותק במידה מסוימת ר"ל, ואין היא מרגשת ביציאת הדם, ה"נ אמרינן שאם היה דם כדרך הנשים, יש להניח שהיתה הרגשה אף שאין לה יכולת להרגיש כל כך בבשרה שבאו"מ. אמנם אם ידוע לן שגם בשרה באו"מ אינו מרגיש שום הרגשות אינה טמאה מה"ת, אלא כדין כתמים, דבעינן עד שתרגיש בבשרה וליכא".

2. דינא כראיה.

א) לפי הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ד) - לשונו מובא לעיל.

3. מראי מקומות.

א) רשב"א (נדה דף ג. ד"ה ואי) – "ואף על גב דבשוטה מודה שמאי התם הוא משום דכל ראיותיה לעולם בלא הרגשה".

יא שאר ענינים.

א. טיפת דם כחדל.

1. ה"ה פחות – טור (סעי' א', "וזה משפטה משתראה טיפת דם אפי' כחדל או פחות בין באונס בין ברצון מונה ז' ימים עם יום ראיתה וטובלת בליל ח' וכך הדין אפילו שופעת כל ז' רק שתפסוק בטהרה ביום ז' קודם בין השמשות ובערב טובלת בליל ח"י"), ב"ח (ס"ק ג'), ש"ך (ס"ק ג'), "וה"ה פחות כ"כ האגור בשם ש"ד והגש"ד וכ"כ האחרונים ופשוט הוא", בית לחם יהודה (ס"ק ג'), חופת חתנים (סי' ט"ו סעי' א'), סד"ט (ס"ק ד'), באה"ט (ס"ק ד'), גר"ו (ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק י'), בדה"ש (ס"ק ח').

א) מקור, משנה (דף מ.), "ומטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החדל ובפחות מכן" – ב"י ("וזה משפטה משתראה טיפת דם אפילו כחדל או פחות. משנה בפרק יוצא דופן (מ.) ומטמאות בכל שהן אפילו כגרעין חרדל ופחות מכן"), באר הגולה (אות ד'), עין משפט (נדה דף מ. אות ה'), גר"א (ס"ק ד'), "ואפילו כו'. מתני' שם ואכולה קאי וע"ש בגמ' מ"ב א"י), רש"י (דף מ.; "פשוט דקאי על כל הנזכרים למעלה ... ולא עמדתי ע"ד בפיה"מ").

ב) קשה, מלשון המשנה – מור ואהלול (אהל ארץ נוד אות ט'), הגר"ש אייזר זצ"ל (פרק א' הע' כ"ג), ששבה"ל (ש"ך ס"ק ג').

(ג) י"ל, המשנה קאי על בעל קרי זוב – רמב"ם (פירוש המשניות נדה פרק ה' משנה ב', "ואמרו ומטמאין בכל שהן מוסב על שכבת זרע והזוב"), רע"ב (נדה פרק ה' משנה ב', "ומטמאין. זוב ושכבת זרע, בכל שהן, לאדם היוצא ממנו"), תפארת ישראל (פרק ה' אות ט', "זוב וש"ז"), ערה"ש (סי' קפ"ח סעי' ח', "דהא דתנן בר"פ יוצא דופן [נדה מ' א] ומטמאין בכל שהוא אפילו כעין החרדל ובפחות מכאן ע"ש... דהא עיקרו שנוייה שם לעניין זב ובעל קרי ע"ש").

(ד) י"ל, נפ"מ להצריך ז' נקיים – דגול מרבבה (תנינא, "וה"ה פחות. וכן הוא להדיא במשנה ריש יוצא דופן, אלא דבמשנה מיירי לענין נדה דאורייתא, והאחרונים חידשו שצריכה שבעה נקיים אף שהוא פחות מחרדל ואין בו כדי שלש ראיות"), כתר כהונה (סי' מ"ח ס"ק ג', "וי"ל דכוונת הש"ך דאף בפחות מחרדל בעינן ז' נקיים דאף דמטמא' הו"א דסגי בששה נקיים לחוד").
2. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק ד').

(א) מאירי (דף מא:): – "ומטמאין בכל שהן ר"ל הנדה והיולדת והזבה מטמא בכל שהוא אף לנוגע ואין צריך לומר לאשה עצמה שראתה אבל זוב ובעל קרי מטמאין בכל שהן לרואה אבל לא לנוגע אלא בכעדשה כמו שהתבאר".

(ב) צמח צדק (יו"ד סי' ק"א) – "מ"ש ומטמאין בכל שהוא. מבואר בגמרא דקאי על שכבת זרע וזוב וכ"כ הרמב"ם בפ"ה המשנה. ולפ"ז בדם נדה לא נתבאר בהדיא דטמאה מדאורייתא בכל שהוא אכן רש"י דמ"ב ע"א ודף י"ד ע"ב פי' דומטמאין בכל שהוא קאי ג"כ לראיית נדה. וכ"כ הרמב"ם רפ"ה והרמב"ן והר"י והר"ן ורי"ו והרשב"א וכן מוכרח בגמרא די"ו ע"ב ובמשנה ספ"ז וכ"כ מהרש"ך בשב"י סי' ל"ט וכ"כ בפשיטות המ"מ והב"י".

ב. מה נכלל באונס.

1. כגון שקפצה ממקום למקום, או ראתה בהמה או חיה או עוף מתעסקין זה עם זה וחמדה וראתה דם – רמב"ם (הל' איס"ב פרק ה' הל' א', "האשה מתטמאת באונס בין לנדה בין לזיבות, כיצד כגון שקפצה ממקום למקום, או ראתה בהמה או חיה או עוף מתעסקין זה עם זה וחמדה וראתה דם"), הו"ד בב"י (סי' קפ"ג), ב"ח (ס"ק ד'), באר הגולה (סי' קפ"ג אות א'), גר"ז (סי' קפ"ג ס"ק ב'), פוסקים,

(א) ממילא, דינו כוסת האונס – פרדס רמונים (סי' קפ"ג מקשה זהב ס"ק א', עי' סי' קפ"ז ס"ק ט"ז), חדרי דעה (ריש סי' קפ"ג), דרכ"ת (ס"ק ג'), פרדס שמחה (סי' קפ"ט ס"ק נ"ה), פרי טהרה (סי' קפ"ט הע' ע"ח).

1) מראי מקומות – שבט הלוי (ח"ה סי' ק"ב אות ב', "סימן קפ"ג ס"א. אשה שיצא דם ממקורה בין באונס בין ברצון טמאה, בבאה"ג דר"ל באונס כגון קפצה וראתה, ופי' ברצון מחמת עצמה, ובש"ע דרב דהה"ד ראתה חיה ועוף מזדקקין זה לזה וחמדה וראתה מחמת חימוד תשמיש, ובס' ד"ת שיש נפ"מ בזה לענין קביעות וסת דכל שבא מחמת אונס אינו וסת וא"כ הה"ד אם ראתה מחמת חימוד דאינו קובעת יע"ש, ולדידי צל"ע זה לדינא דקשה לשפוט כן בזה" ז' בעניני חמוד וכיון דאינו אונס מחמת מעשה פשיטא דאין אנו בקיאים בזה ולהפקיע דין חומרת וסת קבוע, וכן לקמן סי' קפ"ט לא הובא זה להלכה בשו"ע"), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ב').

(ב) האם יש נ"מ לענין טמאה - עי' ריש סי' קצ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ג. מציאות.

1. חת"ס (נדה ריש דף יח.), הו"ד בגמרא מהדו' שוטנשטיין (דף יח. סוף הע' ז') – "מהו פרוזדור וחדר וגג וקרקע ועליה. אחרי החקירה מפי ספרים וסופרים חכמי וספרי הניתוח א"א לנו להכחיש המציאות שאינו כפרש"י ותוס' וציור מהר"ם לובלין ואין לנו אלא מ"ש הרמב"ם בחיבורו ובפ"ה המשנה אלא ששם בפ"ה המשנה יש איזה גמגום בסופו ע"ש ותמצא הציור הנכון בס' מעשי טוביה ובספר שבילי אמונה. ולהיותו קצת משופע לצד שמאל יותר מלימין קראו לשיפועו התחתון קרקעו ולעליון גגו. ושם קבועים ביצים שלה המכונים עליה. עי' היטב. ולכן לא הטרחתי כלל בביאור דברי רש"י ותוספות בשמעתין כי א"א להולמן לפי המציאות האמיתי ואתה דע לך".

2. הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות ל"ו) – "כי ראיתי באנציקלופדיה התלמודית ערך דם נדה הערה י"ג בשם רופא מפורסם 'שהרופאים בזמן הרמב"ם קראו צואר הרחם למה שקוראים היום 'נרתיק' ולא מה שקוראים היום צואר הרחם שהוא התחלת הרחם עצמו' ולפי"ז מ"ש הרמב"ם ובשעת גמר ביאה האבר נכנס בפרוזדור כוונתו למה שקוראים היום נרתיק ולא שהוא נכנס ממש לתוך המקור".

ד. לשון נקיה.

1. מורה הנבוכים (ח"ג פרק ח') – "טענה וסבה בקריאת לשוננו זה לשון הקודש, ולא תחשוב שהוא הפלגה ממנו או טעות, אבל הוא אמת, מפני שזה הלשון הקודש לא הונח בו שם כלל לכלי המשגל לא מן האנשים ולא מן הנשים ולא לגוף המעשה המביא להולדה ולא לזרע ולא ליציאה, אלו הדברים כלם לא הונח להם שם ראשון כלל בלשון העברי אלא ידברו בהם בשמות מושאלים וברמזות, והיה הכונה בזה שאלו הדברים אין ראוי לזכרם שיושם להם שמות, אבל הם עניינים שצריך לשתוק מהם וכשיביא הצורך לזכרם יעשה לו תחבולה בכנויים ממלות אחרות כאשר נסתר מעשותם בעת הצורך בכל יכולתנו, אמנם הכלי מן האיש קראוהו גיד, והוא שם על צד הדמיון מאמרם וגיד ברזל ערפך, וקראוהו ג"כ שפכה מצד פעולתו, והכלי מן הנקבה קבתה, וקיבה שם האסטומכא, אבל הרחם הוא שם האבר מבני מעים שיעשה בו העובר, והיציאה נקרא כן מגזרת יצא, ושם השתן מימי רגלים, ושם הזרע שכבת זרע, וגוף הפעולה המביאה להוליד אין לה שם כלל, מכנים אותו יבעל או ישכב או יקח או יגלה ערוה לא זולת זה".

"ילמדנו רבינו על כמה עבירות נשים מתות בשעת לדתן, כך שנו רבותינו על שלשה וכו' ושלשתן מן התורה, נדה דכתיב (ויקרא טו) ואשה כי יזוב... ומה ראו נשים להצטוות על שלש מצות האלו, אמר הקדוש ברוך הוא

אדה"ר תחלת בריותי היה ונצטווה על עץ הדעת וכתוב בחוה (בראשית ג) ותרם האשה וגו' ותתן גם לאישה עמה
ויאכל, וגרמה לו מיתה ושפכה את דמו, וכתוב בתורה (שם ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך תשפוך דמה
ותשמור נדתה כדי שיתכפר לה על דם האדם ששפכה... " - תנחומא (פר' נח סי' א')

ימי פרישה

סימן קפ"ד

א] וסתות: דרבנן או דאורייתא - <u>סעיף א'</u> .	טו] ימי מבוכה: בדיקות.	כט] דרך עשיית בדיקות.
ב] ריבוי בדיקות.	טז] ימי מבוכה: כמה ימים.	ל] מוח דחוק.
ג] פרישה: דרבנן או דאורייתא - <u>סעיף ב'</u> .	יז] ימי מבוכה: במקום מצוה.	לא] רחיצה או בריכה: בימי פרישה.
ד] פרישה: חיבוק ונישוק.	יח] ימי מבוכה: במקום חומרות.	לב] עבר הוסת ולא בדקה.
ה] פרישה: שאר קריבות.	יט] קטנה, זקנה - <u>סעיף ג'</u> .	לג] נאבד העד.
ו] עונת אור זרוע.	כ] רגילה לראות בהנץ החמה - <u>סעיף ד'</u> .	לד] הטילה מי רגלים בשעת וסתה.
ז] או"ז במקום מצוה.	כא] זמן הוסת: נץ החמה או עלות השחר.	לה] עקירת וסת ע"י בדיקה.
ח] או"ז בעונה בינונית.	כב] נסיעה למזרח או למערב.	לו] יוצא לדרך סמוך לוסת - <u>סעיף י'</u> .
ט] או"ז במקום חומרות.	כג] וסת הנמשך ב' או ג' ימים - <u>סעיף ו'</u> .	לז] יוצא לדרך בזמן שאשתו נדה.
י] עונת אביאסף.	כד] מעוברת, מינקת - <u>סעיף ז'</u> .	לח] הבא מן הדרך סמוך לוסת.
יא] עונת אג"מ.	כה] פחד - <u>סעיף ח'</u> .	לט] ליל טבילה סמוך לוסת.
יב] אשה שמשנית וסתה - רמ"א <u>סעיף ב'</u> .	כו] פחד פתאומי, ביעתותא.	מ] ליל חופה סמוך לוסת.
יג] שיטת החו"ד.	כז] בדיקות בוסת שאינו קבוע - <u>סעיף ט'</u> .	מא] אחר שהגיע שעת וסתה - <u>סעיף י"א</u> .
יד] ימי המבוכה.	כח] מספרה בדיקות בימי הוסת.	מב] וסת הגוף, וסת האונס - <u>סעיף י"ב</u> .

א] וסתות: דרבנן או דאורייתא - סעיף א'.

א. דאורייתא: המקור.

- הלכה למשה מסיני – רש"י (נדה דף ט. ד"ה וסתות, דף טו. ד"ה דאורייתא, "דאורייתא. הלמ"מ דמחזיקין לה בטומאת ספק"), רא"ש (נדה פרק א' סי' א'), "הא דאמר אורח בזמנו בא הוי דאורייתא הלכה למשה מסיני".
(א) רמב"ם (ממרים פרק א' הל' ג') – "דברי קבלה אין בהן מחלוקת לעולם וכל דבר שתמצא בו מחלוקת בידוע שאינו קבלה ממש רבינו".
- חנ"י (סי' קצ"ב אות נ"ו) – "כתב הרב הגדול הרמב"ם בהקדמתו לפירושו למשניות בטוב טעם ודעת דבהל"מ לא שייך שכחה בשום אופן ... במס' נדה פרק כל היד ט"ו ע"א רב הונא ס"ל וסתות דאורייתא פי' רש"י הל"מ ...".
(ב) ערה"ש (סעי' ד') – "ובזה מובן מ"ש רש"י והרא"ש למ"ד וסתות דאורייתא דזהו הלכה למשה מסיני כמ"ש בסעיף א' ולכאורה למה נצרך לזה הלכה למשה מסיני אלא משום דלא הרגישה לכך נאמרה ההלכה דוודאי הרגישה ולא אדעתה ולא קיי"ל כן ודו"ק".
- ביאור הדבר:** נידון וסתות דרבנן או דאורייתא נוגע לשני דינים – חי' הר"ן (שבועות דף יח. ד"ה ומהכא), חכמת בצלאל (נדה דף ט. ד"ה רש"י).
(1) אם כבר עבר וסתה, מה דינה. [שרש"י מפרש שהוא הלכה למשה מסיני].
(2) חיוב פרישה ביום הוסת [הפסוק והזרתם], עי' לקמן.
- פסוק, והזרתם – תוס' (נדה דף טו. ד"ה אפי'), שיבת ציון (סי' מ"א, "עונה הסמוך לוסתה הוא דאורייתא כפשטא דדרשא דוהזרתם את ב"י מטומאתם").
- מראי מקומות – חזו"א (יו"ד סי' פ' ס"ק ז' [לשונו מובא לקמן], ס"ק י').

ב. ראשונים: הוי רק דין דרבנן.

- שאילתות (סוף סי' פ"ט) – "וקיימא לן הילכתא כוותיה דרב בין לקולא בין לחומר".
- ר"ח (תוס' נדה דף טז. ד"ה ורב).
- תוס' (נדה דף טז. ד"ה ורב) – "דהלכה דוסתות דרבנן".
- האשכול (סי' ל"ג).
- ראב"ד (בעלי הנפש תחילת שער וסתות, שער קדושה) – "דרבנן היא".
- רמב"ן (הל' נדה פרק ה' הל' י', יבמות דף סד:) – "חשש הוסתות מדברי סופרים הוא, לפיכך עברה כל עונת הוסת ובדקה ומצאה טהורה מותרת לשמש, לא בדקה אע"פ שלא הרגישה שבא אורח אסורה עד שתבדוק".
- בעל המאור (השגות על הראב"ד בעלי הנפש שער וסתות אות י"א).
- מהר"ם (שו"ת הרשב"א ח"א סי' תתל"ט) – "דקיי"ל וסתות דרבנן".
- הג' מיימוניות (הל' איס"ב פרק ח' הל' י"ג אות ה').
- רשב"א (תוה"ב בית ז' סוף שער ג' טו:, יבמות דף סד:) – "וקיימא לן כמאן דאמר וסתות דרבנן".
- רא"ש (נדה פרק א' סי' א') – "קיימא לן דוסתות דרבנן".
- ריטב"א (יבמות דף סד:, עי' מגיה שם הע' מ') – "וסתות דרבנן אזלינן לקולא".
- נמ"י (יבמות דף יט: ד"ה אבל).
- מ"מ (הל' איס"ב פרק ד' סל' ט') – "ומשמע דמסקנא דגמרא התם דוסתות דרבנן וכן הסכימו המפרשים ז"ל".
- חי' הר"ן (שבועות דף יח.) - לשונו מובא לקמן.
- מאירי (נדה דף טז., יבמות דף סד:) - לשונו מובא לקמן.
- מרדכי (נדה רמז תשל"ה) – "רא"ם".

ג. פוסקים.

1. הו"ר רק דין דרבנן – ב"י (ס"ק ט'), ט"ז (ס"ק ב'), סי' קפ"ז ס"ק י', "בווסתות דרבנן", ש"ד (ס"ק ה'), לשונו מובא לקמן), בית לחם יהודה (ס"ק א', ס"ק ט'), תפארת ישראל (ס"ק ד', "קיי"ל וסת דרבנן"), סד"ט (ס"ק י"ב, "דקיימא לן וסתות דרבנן"), נוב"ק (יו"ד סי' מ"א, "ואנן קיי"ל וסתות דרבנן"), גר"א (ס"ק כ', ס"ק כ"ה, "דווסתות קיי"ל מדרבנן וכו' יוחנן שם"), שיבת ציון (סי' מ"א), גר"ז (ס"ק ה', לשונו מובא לקמן), רע"א (סי' קפ"ז על ש"ך ס"ק כ', נדה דף טו: ד"ה גם [לשונו מובא לקמן], "כדקיי"ל וסתות דרבנן"), חו"ד (חי' ס"ק ד'), לבנון נטע (ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' א'), ופסקו כל הפוסקים הראשונים והאחרונים דוסתות דרבנן [כן פסקו התוס' שם ד"ה ור"נ והרא"ש שם והר"ן בפ"ב דשבועות והרשב"א בתה"ב והרא"ה שם והרמב"ם בפ"ה הל' י"ד והראב"ד והסמ"ג והמרדכי וכן מפורש בבה"ג ובשאלתות פ' מצורע וכן פסק בא"ז הגדול סוף סי' שנ"ה והביא כן בשם ר"ח ע"ש], מור ואהלות (אוהל ברכות והודאות סי' מ'), "קיי"ל וסתות דרבנן"), חזו"א (יו"ד סי' פ' ס"ק י"ג), שבה"ל (ח"ד סי' צ"ח אות ב', לשונו מובא לקמן).

2. מראי מקומות.

(א) תורה תמימה (ויקרא פרק ט"ו הע' קכ"ג) – "התוס' ביבמות ס"ב ב' דלמ"ד בנדה ט"ו א' דוסתות דרבנן, ר"ל הא דצריכה לבדוק עצמה ביום וסתה הוא רק מדרבנן ומסתמא לא מפקינן לה בטומאה, ע"כ צ"ל דדרשה זו אסמכתא היא רק מדרבנן, עכ"ל. ולדעתי לא אדע ההכרח לזה, דהא כיון דיליף כאן על זהירות ופרישה כמשכ"ל במשמעות לשון והזרתם שהוא לשון פרישה וקדושה, וזה הלא שייך מדאורייתא ממש, וצ"ע".

ד. הטעם שאינו מן התורה.

1. יש חזקת טהרה.

(א) נוב"ק (יו"ד סי' נ"ה ד"ה והנה דבריו, סי' נ"ו), הו"ד בפת"ת (ס"ק ג') – "ואומר אני אף שנחלקו תנאים ואמוראים אם וסתות דאורייתא או דרבנן אין טעם פלוגתתם דלמ"ד וסתות דרבנן אז מן התורה לא אמרינן חזקה אורח בזמנו בא ועיקר חזקה זו תהי' לדידי' רק מדרבנן א"ו גם לדידי' חזקה זו היא ככל החזקות שבש"ס וחזקה מן התורה היא כדאמרינן בפ"ק דחולין אלא דנגד חזקה זו היא חזקת האשה שבחזקת טהרה עומדת ולכך מן התורה אוקמינן חזקה להדי חזקה וזהו טעם המ"ד וסתות דרבנן".

(ב) סד"ט (סי' קפ"ז ס"ק י"ד ד"ה בט"ז) – "למ"ד וסתות דרבנן ס"ל נמי חזקה אורח בזמנו בא אלא ס"ל העמד חזקת טהרה דידה נגד חזקה זו וה"ל כאלו אין כאן חזקה כלל. ואידך ס"ל דחזקת טהרה לאו חזקה מעליא היא משום דחזקה זו עשויה להשתנות".

(ג) חת"ס (על סעי' ב' ד"ה בשעת) – "וצ"ל משום דחזקת טהרת האשה מנגד לחזקת אורח בזמנו בא".

(ד) דבר משה (סי' נ"ו ד"ה ומעתה אחזה) – לשונו מובא לקמן.

2. חזקה העשויה להשתנות, לאו חזקת מעליא.

(א) חו"ד (סי' קפ"ג ב' ס"ק ב' ד"ה אך) – "דוסתות חזקה העשויה להשתנות היא".

(ב) חת"ס (על סעי' ב' ד"ה בשעת, שו"ת יו"ד סי' קע"ה ד"ה והנה הב"ח) – "משום דהרי אשה זו שקבעה וסת ליום כ' בחודש אין זה היום גורם לכל הנשים או לרובן, אלא אצל זאת האשה לפי טבעה ומזגה, ואשה אחרת שנשתנית בטבעה לא יגרום לה יום זה אלא יום אחר, וא"כ איך אפשר לאוקמי חזקה על זה הא דרך בני אדם לשנות מזגם וטבעם בכל שעה ורגע ע"י מאכלים ומלאכות ויגיעה ומנוחה ופחד ושמחה וצחלה, וכתב הר"ן בתשובה (סימן ס"ו) דחזקת בריאת דאדם לאו חזקת מעליא מפני שאדם עשוי להיות חולי ... מכל שכן הכא".

(ג) רע"א (נדה דף טו: ד"ה גם) – "לדידין דקיי"ל וסתות דרבנן כי היכי דלא מחזיקין להרגל ראייתה לודאי ראתה דדרך נשים להשתנות עניני ראייתן".

(ד) חזו"א (יו"ד סי' פ' ס"ק ז', ע"י גליונות על הגר"ח איס"ב פרק ד' הל' י"ב) – "ולכן נראה דלכו"ע אין ראי' מהעדר הרגשה דאין דעתה עלי' כל היום וכמש"כ תו' נ"ז ב', ועיין לעיל ג' א', וכל הנשים בחזקת טהרה שאין לספק בראי' כל שלא אתיליד ריעותא, אבל כל שיש לחוש לראי' ליכא למסמך על העדר הרגשה, והכא בעיקר ענין הוסתות קמפלגי, דמ"ד דאו' סבר חזקה אלימתא היא ויש לחוש לה אף בלי כל ריעותא והיא מוציאה מחזקת טהרה עד שתאמר ברי לי שלא ראייתי ולא תוכל להעיד כי אם בבדיקה, ומ"ד דרבנן סבר כיון שהימים חלוקין במאכל ובמשתה ובשינוי האויר אשר כל אלה עלולין לשנות את זמני הראי', ולכן אין להוציאה מחזקתה".

3. יש חזקה להיפך מדלא ארגשה.

(א) מלא הרועים (ח"ג ערך וסתות אות ז') – "דבאמת כ"ע ס"ל דחזקה היא להיות רואה בזמן וסתה רק מאן דס"ל וסתות דרבנן ס"ל בעברה עונת הווסתות ולא בדקה טהורה דאף דחזקה שתהא רואה בשעת וסתה מ"מ כיון דמדאורייתא אינה טמאה רק ע"י שהרגיש ביציאתה וכיון דלא ארגיש' טהורה רק מדרבנן מטמאין וסתות אף דעבר הזמן ולא הרגישה מ"מ מדרבנן קיי"ל דטמאה אף בלי הרגשה כמבואר לקמן סי' ק"ץ וא"ל דלא נחוש אף מדרבנן מדלא הרגישה ש"מ דלא ראתה דם כלל דאל"כ הי' לה להרגיש זה אין ראי' דכמה פעמים רואה דם בלא הרגשה ואין כדאי בסברא זו להוציא מחזקת הווסת ומאן דס"ל וסתות דאורי' ס"ל בעבר זמן וסתה ולא בדקה טמאה אף דלא הרגישה מ"מ טמאה מדאורייתא דס"ל כסבורה הרגשת מי רגלים הוא ...".

(ב) שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' קנ"ד) – "יש לי לומר דלכך וסתות דרבנן דהרי באמת חזקת דם שבא בהרגשה ולכך כל שלא ארגשה דע"כ מיירי בלא הרגשה וא"כ מדלא ארגשה ודאי דל"ש חזקת וסתות דהרי יש חזקה להיפך מדלא ארגשה דאם ארגשה ודאי היתה מגדת לו דארגשה".

(ג) פרי דעה (פתיחה שער השביעי) – "דסבירא לן דלא תלינן בארגשה ולאו אדעתה וא"כ כיון דחזקת דמים באים בהרגשה וחזינן דלא הרגישה איכא חזקה דלא ראתה נגד חזקה אורח בזמנו בא".

ד) ערה"ש (סעי' ד') – "וצ"ל הטעם דעיקר מחלוקת בוסתות אי דאורייתא אי דרבנן נאמרה בגמ' על הזמן שאח"כ אם בדקה ומצאה טהורה מוקמינן לה בחזקת טהרה אי וסתות דרבנן כמ"ש בסעי' א' ובוזה שפיר אין חשש מדאורייתא כיון שלא הרגישה ומן התורה אינה טמאה בלא הרגשה ורק מאן דס"ל וסתות דאורייתא ס"ל דאמרינן שוודאי ראתה בהרגשה כדרך הנשים ולא אדעתה ואנן קי"ל וסתות דרבנן ומן התורה א"צ לחשוש שמא הרגישה ולא אדעתה וכיון שלא הרגישה וגם אחר זמן הוסת בדקה ומצאה טהורה שפיר טהורה היא ורק מדרבנן חששו לזמן הוסת אף כשלא הרגישה".

ה) דברי מלכיאל (ח"ג סי' קל"ו ד"ה והנה בשו"ת) – "ובאמת יש לדון בענין וסתות למ"ד דרבנן ל"ל נחוש מצד רוב נשים רואות בווסת שלהן. אך י"ל דרוב נשים שיש להן ווסת מרגישות בשעת הוסת וזו לא הרגישה ואיתרע רובא".
1) חולק – חזו"א (יו"ד סי' פ' ס"ק ז', לשונו מובא לעיל).

4. מראי מקומות – יחוסי תנאים ואמוראים (עמ' רצ"ו), תפארת ישראל (קונ"א סי' קפ"ד אות ב'), הג' ר"ב פרנקל (על הנוב"י שם), פרדס רמונים (פתחי נדה דין הוסתות אות ו', עמ' ח'–ב'), המאיר לעולם (ח"א סי' י"ג), נפש חיה (סי' ס"ד סעי' י"ח), שערי יושר (שער ב' פרק ח' ד"ה אמנם לפי"ז), מגיה (על הריטב"א, סי' י"ז), לקט מראי מקומות (ערך 'נידה - וסתות דרבנן'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ט, שפ"ח ס"ק ז').

א) מקור חיים (סי' תס"ז בי' ס"ק ה') – "נ"ל דלא אמרנן חזקת ג' פעמים כי אם בדאיכא דבר הגורם דמסתבר שיהיה כך וההקש השכל מחייביהו שיהיה כך. אבל בדבר שנופל במקרה וליכא דבר הגורם המסתבר כ"כ אין חזקה למקרייה, וראיה ברורה לזה ... ועוד ראיה מנדה דפליגי אי וסתות דאורייתא או דרבנן ואמאי הא חזקת ג' דאורייתא דהא יוצאין בקמיע מומחה לר"ה בשבת אלא ע"כ דבהא פליגי אי גורם המסתבר הוא".

ה. מראי מקומות.

1. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' קצ"ט) – "אבל אשה שיודעת באיזה יום יבוא וסתה ע"פ בדיקת חימום גופה סמוך לזמן הביוץ [ovulation], שכבר ג' פעמים בא הוסת י"ד יום אחר שעלה חום גופה [כמו שאומרים חכמי המדע שכן המציאות], לכאורה יש לומר שאסורה לבעלה מן התורה כיון שידוע שיבוא וסתה באותו יום, וכאן לא שייך הסברא הנ"ל כיון שידוע לנו שוסתה יבוא ביום זה".

ב] ריבוי בדיקות.

משנה (דף יג.) – "כל היד המרבה לבדוק, בנשים משובחת".

א. הלכה – מחבר (סי' קפ"ד סעי' א', סי' קצ"ו סעי' ט', "כל המרבה לבדוק הרי זו משובחת"), לבוש (סי' קפ"ד סעי' א', סי' קצ"ו סעי' ט'), אפי רברבי (שער צ"ו סעי' י'), חופת חתנים (סי' י"ג סעי' א'), חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ג, "האשה המרבה לבדוק בין בימי ספירתה בין בימי טהרתה הרי זו משובחת"), קיצור שו"ע (סי' קנ"ד סעי' ה'), מלבושי טהרה (סי' קפ"ד סעי' ה'), ערה"ש (סי' קצ"ו סעי' ל'), מסגרת השלחן (סי' קפ"ו דין א'), שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ט'), טהרת בת ישראל (פרק י"ב סעי' א').

ב. מהו שתבדוק עצמה לבעלה.

1. נדה (דף יב.) – "בעא מיניה רבי זירא מרב יהודה: אשה מהו שתבדוק עצמה לבעלה. אמר ליה: לא תבדוק. ותבדוק, ומה בכך. אם כן לבו נוקפו ופורש".

א) לא לבדוק לפני תשמיש, שלא יהא לבו נוקפו ופורש – תוס' (נדה ריש דף יב.), טור (סעי' א').

ב) לא לבדוק אחר תשמיש, שלא יהא לבו נוקפו ופורש – ר' שמחה (הג' מיימוניות אי"ס"ב פרק ד' אות כ'), "וכתב רבינו שמחה שאין אשה רשאה להחמיר על עצמה לבדוק אחר תשמיש אבל לבדוק קודם תשמיש רשאי אדם להחמיר על עצמו כדתנן כל היד המרבה לבדוק וכו' וכן משמע מעובדא דאמר רב כהנא שאילתוה לאינשי ביתיה דרב פפא כו' ע"ש").

ג) שניהם – רמ"א (סעי' א'), לבוש (סעי' א'), ש"ך (ס"ק ד'), חכ"א (כלל ק"ט סעי' א'), חופת חתנים (סי' י"ג סעי' א'), קיצור שו"ע (סי' קנ"ד סעי' ה'), מלבושי טהרה (סעי' ב', סעי' ה'), פוסקים.

ד) דעת המחבר – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ד').

2. מראי מקומות.

א) ערה"ש (סעי' י"ח) – "ונ"ל דכוונתו כמ"ש כעין לשון זה באה"ע סי' כ"ה דשם ביאר דבשעת העונה יש חיוב עליו ושלא בשעת העונה אין חיוב ומ"מ יכול לבא בכל עת שירצה ע"ש וה"נ קמ"ל דלא תימא כיון דעיקר טעם שלא תבדוק הוא שלא יהא לבו נוקפו ופורש והייתי אומר דזהו רק בשעת העונה אבל שלא בעונתה מה איכפת לן אם יפרוש ולזה קמ"ל דבא עליה כמו שירצה כלומר גם שלא בעונתה ומ"מ אין לה להחמיר ולבדוק שלא יהא לבו נוקפו ופורש".

ג. בזמן הזה.

1. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"ח) – "ואף שכל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת, נראה בפשיטות שאין זה בבה"כ אחר שעשתה צרכיה, שאף כשנאסור אותה - ברוב הדברים יהיה רק מדין ספק. ובעצם היה מסתבר שמעלת המרבה לבדוק בנשים, הוא בימי טהרה. אבל בימי ספירת ז' הנקיים שאיכא עליה חיובי בדיקה בשביל ליטהר, לא שייך להצריך לה יותר מהדין שקבעו, שהוא לכתחילה פעמיים ביום אחת שחרית ואחת סמוך לביה"ש. ובדעבד פליגי בש"ע סימן קצ"ו סעיף ד', דללישנא קמא עלו לה אפילו בבדיקה אחת, ולהי"א צריך דווקא שתי בדיקות. וכן משמע קצת מרמב"ם פ"ח מאיסורי ביאה הי"א שכתב לחידוש דכל אשה שמרבה לבדוק עצמה תמיד ה"ו משובחת, רק אשה שיש לה וסת, והכל בימי טהרתה, ולא הזכיר שגם בימי ספירתה הדין כן. אבל בכל אופן אין מעלת הבדיקות אלא כשנדע דבר ברור, ולא כשיהיה לנו מזה רק עניין ספק, והוא אף להטור והמחבר בסימן קצ"ו סעיף ט',

שכתבו שאף בימי ספירתה המרבה לבדוק משובחת. ובוזה"ז שאין אנו בקיאים כלל במראות, ומחמירין אפילו כמראה השעוה והזהב, שנמצא שהרבה ממה שתמצא יאסרו רק מספק וגם רק מחומרא בעלמא, **ודאי אין מעלה ברובי בדיקות**".

2. אור יצחק (פרק ו' סעי' א', ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ו', קיצור הל' נדה אות י"ט) – "בכל אופן עתה אין כדאי להחמיר בזה, מאחר שעשוי לגרום לה מכות ופצעים באותו מקום ולטמאותה שלא כדין. ובפרט שהרבה אינם בקיאים במראות, ומטמאים המראות אפילו שאין בהם שום ספק, ולכך **עדיף שלא תדבוק**, ולא תטמא את עצמה שלא כדין".

3. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קל"ה, הע' נ"ה) –

There are specific circumstances when a bedikah is required; otherwise, bedikos are not done. Although Chazal commend a woman who does additional bedikos, **contemporary Rabbonim generally discourage unnecessary bedikos**. The possible reasons for this are: a) since the woman is not required to do a bedikah, there is no reason to go beyond halachic requirements and cause unnecessary niddus. [Even Chazal, in their time, were loath to cause unnecessary separation between man and wife. In modern times, when immodesty is rampant and life is full of anxieties and tensions, separation between man and wife causes additional stress and strain in their relationship. Perhaps, **in our times Chazal would not have recommended additional bedikos**.] A woman should rather try to preserve her taharah status. b) Excessive bedikos commonly cause an irritation in the vagina which, in turn, may cause blood to appear on the cloth. This blood is not uterine blood and should not cause her to be a niddah. However, since we cannot be certain that it is not from the uterus, if she does a bedikah she will be considered a niddah, perhaps unnecessarily.

4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' כ"ו) – "בשם הפוסקים שבזממה"ז אין לאשה לבדוק את עצמה אא"כ היא מחוייבת. והוא מחמת ב' טעמים. א. שהמעלה לבדוק הוא רק בזמניהם שידעו החמשה מראות. אבל בזממה"ז אין מעלה להצריך שטמא עצמה מחמת ספק מפני שאין אנו בקיאים. וע' באגר"מ ... ב. בזממה"ז הנשים גורמות מכות לעצמן ע"י רוב בדיקות. [או מפני שירדה חולשה לעולם או מפני שהם אינן יודעין איך לבדוק כראוי]. והטעם הראשון אינו מספיק, שהא מ"מ הש"ע הביא דין זה. ורק בצירוף ב' טעמים אלו, הוא שאמרו הפוסקים לא לבדוק. ועוד אם יש חשש שיבוא לגרום בעיות בשלום בית, ודאי אינו משובחת".

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

Question: What is Rebbe's psak on the minhag of doing one extra bekida right before toiveling?

R' Y. Berkovits wrote: Never heard of this minhag. [Agav - we are not into doing any extra bedikos nowadays.]

5. פרי טהרה (סעי' י"ח) – "כתבו הפוסקים שבזמן הזה ראוי שלא תבדוק האשה אלא מה שמחוייבת על פי הדין. וכמה טעמים נאמרו בדבר ...".

6. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' פ"א אות א') – "ולמעשה אנחנו נוהגין לפסוק כמו שכתב בחי הלוי (סימן קפ"ד ס"ק ב') כפי המקובל מכמה גדולי הוראה, דבזמן הזה בדרך כלל אין להרבות בבדיקות יותר מהחיוב, שמפני חולשת הדור עלולה לקלקל עצמה על ידי ריבוי הבדיקות".

7. ארחות טהרה (בי' סי' ב') – "ונראה דבזמנינו תדירות של פצעים ושפשופים באותו מקום היא **לכל הפחות כתדירות מאכולות בזמן חז"ל או יותר**, ולכן אין מורין הא דכל המרבה לבדוק הרי זו משובחת משום דאם תבדוק ותמצא דם עפ"י רוב אין זה דם מהמקור אלא דם פצע, והבודקת עצמה לאחר מציאת כתם אין רוח חכמים נוחה הימנה (עיין לקמן אות ג'). שוב אמר לי איש נאמן ת"ח ויר"ש מהעיר לונדאן יצ"ו שכך שמע מפה קדשו של מו"ר הג"ר העניך פאדווע זצ"ל בעל 'חשב האפוד' בשיעורו ברבים שאין לומר לנשים שבזמנינו הא דכל המרבה בבדיקות הרי זו משובחת".

8. מראי מקומות – טהרת הבית (סי' י"ג סעי' ט'), חוט שני (סי' קפ"ו ס"ק א' אות ז', סי' קצ"ו ס"ק י"ד).

(א) דברי יציב (יו"ד סי' ס"ח אות ט') – "והגם שאמרו כל היד המרבה לבדוק הרי זו משובחת, מ"מ לא מצינו כן לחיובא, ואדרבה אם נחייבה לבדוק הרבה פעמים יש לחוש שתקלקל עצמה בסריטות, ולא גרע ממ"ש האחרונים להקל בחומרת החו"ד משום שמקלקלת עצמה לחנם".

(ב) אבני ישפה (אהל יעקב י"ג אלול תש"ע) – "כיון שכל היד המרבה לבדוק הרי זה משובח, ודאי שאם ראתה איזה דבר, וגם שחושבת שזה טהור וגם הרב פסק שהוא טהור, אבל מצוה לבדוק להיות בטוח".

(ג) שבה"ל (ח"ח סי' קצ"ה אות ד', ששבה"ל סי' קצ"ו סעי' ט' סיכום אות א') – "אמרו ריש פ"ב דנדה וריש סי' קפ"ד דכל היד המרבה לבדוק בנשים ה"ז משובחת, והרצון בזה לעתים גם בזמן חזקת טהרתה, כדי לחזק מה שהיא טהורה מעיקר הדין, כי לפעמים באים שינויים גם בוסת קבוע, אבל אין הפירוש לבדוק ממש באופן תמידי מחמת עצבנות כי אשה כזאת מכניסה עצמה ללחצים נפשיים, וגם לפעמים מסרטת עצמה מחמת רוב בדיקות".

(ד) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ד, סי' קפ"ו ס"ק ג') – "כל היד המרבה לבדוק בנשים שלא בשעת תשיש הרי זו משובחת, אך בנשים רגישות העלולות לפצוע עצמן לא ירבו בבדיקות".

ד. תשע מדות: בני שינה.

1. עי' או"ח סי' ר"מ סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ג] פרישה ביום הוסת: דרבנן או דאורייתא - סעיף ב'.

ברייטא (שבועות דף יח; גדה דף סג): – "ת"ר: (ויקרא ט"ו) והזרתם את בני ישראל מטומאתם. אמר רבי יאשיה: **מיכן אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן**. וכמה. אמר רבה: עונה".

א. ראשונים.

1. חיוב הפרישה מדאורייתא.

(א) **רא"ה** (בדה"ב, תחילת שער הפרישות) – "דפלוגתא הוא וסתות אי דאורייתא אי דרבנן למימרא אי מחזקינן לה בשעת וסתה בודאי רואה ואפילו בדקה אחר כך ומצאה טהורה טמאה דאמרינן דודאי חזאי ... ומכל מקום בין למר בין למר אפילו למאן דאמר וסתות דרבנן אפילו בריא לה שלא ראתה אסור לה לשמש משהגיע וסתה כל אותה עונה".

(ב) **ס' התרומה** (סי' צ"ג) – "כדפי' רש"י מ"כ דהא מן התורה אסור מדכתיב והזרתם את בני ישראל".

(ג) **ריטב"א** (שבועות דף יח: ד"ה ת"ר. אמנם עי' יבמות דף סב; ומגיה שם הע' תתקל"א) – "ואיכא למידק למאן דסבר לעיל דאכניסה מחייב מדאורייתא בסמוך לוסתה, וכסברא דאביי ורבא ואידך אמוראי דלעיל וקיימא לן נמי כוותיהו".

(ד) **תוס' הרא"ש** (יבמות דף סב: ד"ה חייב) – "דסמוך לוסתה מדאורייתא היא כדדרשינן מוזהרתם את בני ישראל".

(ה) **סמ"ק** (מצוה רפ"ז) – "לפרוש מאשתו סמוך לוסתה כדכתיב (ויקרא י"ו) והזרתם את בני ישראל מטומאתם כדי עונה וכמה עונה זהו אותו יום או אותה לילה בלבד, וכן אמרו חכמים (פסחים דף קי"ג) שיש לפרוש בסוף מ' לזכר ופ' לנקבה וליל מ"א וליל פ"א, והא דאמרינן (יבמות ס"ב עירובין דף ק') חייב אדם לפקוד אשתו בשעה שיוצא לדרך ואפי' סמוך לוסתה רוצה לומר דברי שלום ולא חיישינן שמא יבא עליה אבל ביאה ודאי אסורה, (ש"ע טור י"ד אפי' בתשמיש שרי ומכל מקום המחמיר שלא לפקדה רק בדברי רצוי ושאר דברים של חיבה חוץ מתשמיש תבא עליו ברכה) כי איך נצטוה מפני דרך הרשות לעשות שום איסור אפילו מדרבנן".

2. רק מדרבנן.

(א) **תוס'** (יבמות דף סב: סוף ד"ה חייב).

(ב) **האשכול** (גדה סי' ל"ג).

(ג) **ראב"ד** (בעלי הנפש תחילת שער וסתות, שער הקדושה) – "אמרו (יבמות סב ב) חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך, ואמרינן התם אפילו בשעת וסתה, מאי טעמא כיון דוסתות דרבנן במקום מצוה לא גזור".

(ד) **תוס' רי"ד** (יבמות דף סב: ד"ה אריב"ל) – "י"ל מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא".

(ה) **רשב"א** (תוה"ב משמרת הבית בית ז' שער ב') – "אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן אסמכתא בעלמא ומדרבנן בעלמא הוא".

(ו) **בעל המאור** (השגות על הראב"ד בעלי הנפש שער וסתות אות י"א).

(ז) **רא"ש** (פרק א' סי' א', פרק ט' סי' ב' השני) – "כיון דוסתות דרבנן".

(ח) **נמ"י** (יבמות דף יט: ד"ה אבל) – "דחייב אדם לפרוש מאשתו עונה סמוך לוסתה ההיא מדרבנן היא".

(ט) **ח"י הר"ן** (שבועות דף יח. ד"ה ומהכא) – "והזרתם אסמכתא היא דהא קיי"ל במס' גדה וסתות דרבנן, וכ"ת כי אמרינן וסתות דרבנן ה"מ לענין דהיכא שעבר זמן הוסת ובדקה ומצאה טהור לא מחזקינן לה בטומאה כדאיתא בפרק כל היד (ט"ז א') אבל מ"מ מצות עשה איכא מדאורייתא לפרוש מן האשה סמוך לוסתה ... לא מצית אמרת הכי דהא אמרינן ביבמות פרק הבא על יבמתו (ס"ב ב') א"ר יהושע ב"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך וכו' ואמרינן עלה א"ר יוסף לא נצרכה אלא סמוך לוסתה ואע"ג דאמרו רבנן חייב אדם לפרוש מאשתו סמוך לוסתה וכו' ואם איתא דעשה דוהזרתם הוי עשה גמור ביוצא לדרך היכי שרו רבנן".

ר"ן (שבועות דף א: ד"ה או יום) – "אם וסתה ביום יפרוש ביום ואם וסתה בלילה יפרוש כל הלילה והכי מפרש לה במסכת גדה בפרק האשה (דף סג ב) והאי והזרתם אסמכתא בעלמא היא דהא קי"ל דוסתות דרבנן וכדמוכח בפ' כל היד (דף טז א) ועוד שהם התיירו ליוצא לדרך לפקוד את אשתו סמוך לוסתה כדאיתא בפ' הבא על יבמתו (דף סב ב) ואי מדאורייתא היכי שרינן אלא ודאי כדכתיבין".

(י) **מאירי** (דף טז.) – "ויש מכריעין לפסוק כשניהם לומר שוסתות דאורייתא לאסור תשמיש ומפני שהתשמיש מעורר את הדם אבל לענין אם לא בדקה בשעת הוסת ובדקה עצמה אח"כ ומצאה טהור אין אומרינן וסתות דאורייתא לטמאה על כל פנים אלא דרבנן ושמא לא בזמנו בא וטהורה ודעת ראשון עיקר".

ב. פוסקים.

1. חיוב הפרישה מדאורייתא.

(א) **נוב"ק** (יו"ד סי' נ"ה, סי' נ"ו, תנינא סי' ק"ג) – "חשש שמא תראה שהוא דאורייתא משא"כ שמא כבר ראתה הוא נגד חזקת טהרה".

(ב) **הגר"נ אדלער** זצ"ל הו"ד ב**חת"ס** (על סעי' ב' ד"ה בשעת, יו"ד סי' ק"ע, סי' קע"ה, סי' קע"ט) – "קבלתי ממ"ו זצ"ל דאפי' למ"ד וסתות ל"ד מ"מ עונה הסמוך לוסתה דאורייתא דשמא ראתה כבר לא חיישינן אבל שמא תראה כמו שמא מת ושמא ימות".

(ג) **גר"ח** (על הרמב"ם איס"ב פרק ד' הל' י"ב) – "ומעתה הרי י"ל, דהדרשא דוהזרתם היא דרשא גמורה מדין תורה, ואע"ג דוסתות דרבנן, דהרי עיקר הדין דוהזרתם הוא שצריך לפרוש במקום שיוכל לבוא לידי טומאה ונדה, וזו היא מצות ההזרה ופרישה, וא"כ כיון דעיקר קביעות הוסת הוא דאורייתא, נהי דבעבר וסתה קי"ל דוסתות דרבנן ולא חיישינן לראתה, אבל מ"מ בשעת וסתה עצמה הרי היא בכלל אפשר להיות רואה, וחייל על זה חובת הזרה ופרישה מדין תורה, וכסתמת לשון הרמב"ם דהוא דין תורה".

ד) דבר משה (סי' נ"ו ד"ה ומעתה אחזה) – "דאף דוסתות דרבנן היא רק לענין לחוש שמא כבר ראתה בזמן וסתה דאיכא חזקת טהרה כנגד חזקה אב"ב אבל לפרוש להבא מחשש שמא תראה בזמן הוסת הוי דאורייתא דשמא תראה אינו כנגד החזק' כענין שאמרו שמא מת לא חיישי' אבל לשמא ימות חיישי' והדברים עתיקים".

2. רק מדרבנן.

(א) ב"י (ס"ק ד', ס"ק ח', ס"ק י', עי' ס"ק ב' (א)).
 (ב) עי' רמ"א (סעי' י') – "ואפילו תשמיש שרי".
 (ג) רדב"ז (ח"א סי' קס"ג) – "דקי"ל דוסתות מדרבנן ואפילו תשמיש עצמו לא הוי אלא מדרבנן".
רדב"ז (ח"ח סי' קל"ו) – "דעיקר איסור לבוא על אשתו סמוך לוסתה לא הוי מן התורה אלא מדרבנן, ואף על גב דילפינן לה [שבועות י"ח ע"ב] מקרא דוהזרתם את בני ישראל מטומאותם, אסמכתא בעלמא היא וכן הסכימו המפרשים ז"ל".
 (ד) ט"ז (ס"ק ב', ס"ק ג', ס"ק י"ד, סי' קפ"ז ס"ק י') – "והבית יוסף הביא בשם א"ז ... ומו"ח ז"ל תיקן את פסק הא"ז הזה לומר אע"ג דהלכתא כר"י מ"מ ראוי להחמיר על זה ותמוה הוא להחמיר על מה שמפורש בתלמוד לקולא בפרט בווסתות דרבנן".
 (ה) ש"ך (ס"ק ה', ס"ק י"ג, סי' קפ"ט ס"ק ע"ג, ס"ק ע"ה) – "צריך לפרוש כו'. היינו מדרבנן כן הסכמת רוב הפוסקים והאחרונים דוסתות דרבנן".

(ו) תוס' יו"ט (נדה פרק ט' משנה ט') – "דקיימא לן וסתות דרבנן קרא אסמכתא בעלמא".

(ז) בית לחם יהודה (ס"ק א') – "צריך לפרוש ... היינו מדרבנן".

(ח) תה"ש (ס"ק י"ב).

(ט) גרי"א (ס"ק כ"ב. וכן אי' בחזו"א סי' פ' ס"ק י"ד).

י) בית מאיר (קונ' צלעות הבית סי' י"ג ד"ה ובזה) – "שו"ת נ"ב ... תמה אני הא התו' עצמם בדבור זה כתבו דלמ"ד וסתות דרבנן א"כ אף סמוך לוסתות דרבנן ... ואף הה"מ פי' ל' הרמ' בה' א"ב דסמוך לוסתה נמי דרבנן הואיל שפול' וסתות דרבנן הרי שלא נמצא אחד מהראשונים ואחרונים שמחלק בסברת אד"מו ואך באשר הסברה לפ"ר מכרעת תמהני מדוע לא נמצא כזה ויגעתי ומצאתי ...".

עי' בית מאיר (על סעי' ט') – "ור"ל דהבדל יש בין שמא תראה דלא מרעינן החזקה בחשש דלעתיד ודומה לשמא ימות או תזנה משא"כ בשעבר הוסת כיון דוסתות דרבנן ר"ל מדרבנן הוא החזקה דאורה בזמנו בא הא מדאורייתא אין זה חזקה וממילא היא בחזקת טהרה לא אמרו חכמים דבריהם לגרוע בה החזקה דאורייתא דאית לה ולחוש בשמא ראתה דהוי דומיא דשמא מת או זינתה".

יא) שיבת ציון (סי' מ"א) – "ואף שאמ"ו הגאון זצ"ל בנודע ביהודה מ"ק חלק יו"ד סימן נ"ה כתב דאף אם וסתות דרבנן אפ"ה עונה סמוך לוסתה דאורייתא, מ"מ שיטת רוב הפוסקים וכן הכריע הב"י בסימן קפ"ד דהא בהא תליא, לדין דקי"ל וסתות דרבנן ע"כ גם עונה הסמוך לוסתה הוא מדרבנן ודרשא דוהזרתם את ב"י אסמכתא בעלמא היא".

יב) סד"ט (סי' קפ"ז ס"ק י"ד ד"ה עוד בש"ך) – "דקיי"ל וסתות דרבנן".

יג) גרי"ז (ס"ק ה', ס"ק ל"ב) – "וקרא אסמכתא בעלמא היא ומדאורייתא אינה אסורה עד שתראה ואפילו שעת הוסת ממש שהיא שעה שרגילה לראות בה ביום או בלילה אין צריך לפרוש ממנה מדאורייתא (רשב"א בתורת הבית ומשמרת הבית דלא כבדק הבית) דוסתות דרבנן ולכן הקילו בהן הרבה כדלקמן".

יד) חורי"ד (חי' ס"ק כ"ח, בי' ס"ק ג', סוף ס"ק י').

טו) רע"א (סי' קפ"ז על הש"ך ס"ק כ') – "כדקי"ל וסתות דרבנן".

טז) מהר"ם שיק (יו"ד סי' קע"ז אות ז') – "דקי"ל וסתות דרבנן ... דלא נראה מ"ש הנוב"י סי' נ"ה אלא כמ"ש הק"ח סי' תס"ז".

יז) קנאת סופרים (השמטות לשירי טהרה סוף סי' ל"ג) – "כהסכמת כל הראשונים דסמוך לוסתה דרבנן ולא כדעת הנו"ב".

יח) פרדס רמונים (פתחי נדה דין הוסתות, סוף עמ' ו' - עמ' י') – "דכל חכמי ישראל חלקים עליו בזה וכבר הראנו לדעת דאין לדברי הנו"ב שום שרש ועיקר בסוגיא".

יט) מחצית השקל (סי' קפ"ט ס"ק ע"א) – "הא קיימא לן וסתות דרבנן והם אמרו והם אמרו".

כ) שירי טהרה (תשובה י"ד) – "דוסתות דרבנן וספקו להקל".

כא) יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' ק"צ) – "דלא התחיל לחול עליו עדיין חובת פרישה כיון דוסתות דרבנן".

כב) זבחי צדק (ס"ק ג').

כג) רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' י"ד) – "איסור דרבנן שמשו בשעת הוסת".

כד) מלבושי טהרה (סעי' ו') – "כך היא הסכמת רוב הפוסקים".

כה) בית יצחק (שער הספיקות סוף סי' י"ט) – "קי"ל וסתות דרבנן".

כו) תהלה לדוד (סי' נ"ו אות ט') – "והיינו רק מדרבנן. (ודלא כהנוב"ק סי' נ"ה וכמ"ש הבית מאיר בקונטרס צלעות הבית סי' י"ג. וכל דברי הנו"ב שם צ"ע כמ"ש בסוסי א'). לכן לא ידענא אם יש להחמיר בוסתות דרבנן כל כך".

כז) ערה"ש (סעי' ה', סי' קפ"ז סעי' ו', סעי' ע"ד) – "דקיי"ל וסתות דרבנן".

כח) משיב דבר (ח"ד סי' ל"ח ד"ה אבל) – "דקיי"ל וסתות דרבנן".

כט) סוגה בשושנים (ריש פתיחה לדיני וסתות) – "בנוב"ק ... והנה נחזי אנן ולאחר העיון נראה בשיטת רוב הפוסקים דחזקת אוב"ב החזקה גופא מדרבנן היא. ואפי' לשמא תראה ל"ח מדאורייתא".

ל) שבה"ל (ח"ד סי' צ"ח אות ב') – "ומכ"מ אין להכחיש דרוב בנין ומנין של הפוסקים הראשונים כ' דסמוך לוסת רק דרבנן וכאשר הוכיח ג"כ הרשב"א במשמרת הבית, וג' סברות בדבר להרשב"א ודעמי' וכ"ה ג"כ דעת השו"ע הט"ז והש"ך כל היום דרבנן".

לא) לבושי עז (תמצית סעי' ב' ס"ק ב') – "וקי"ל דאסורה מדרבנן".

ג. בעונת הוסת עצמה.

1. יש להחמיר.

(א) חכ"א (כלל ק"ח סעי' ג') – "ונראה לי דבעונת הוסת וכן אם לפעמים רואה בתחלתו ופעמים באמצעיתו ופעמים בסופו הוי כל היום עונת הוסת ואסורה כל היום מדאורייתא לכולי עלמא".

ע"י בינת אדם (שער בית הנשים כלל א') – "נראה לי דבר חדש שלא ראיתי בשום חבור שידבר בזה מכל מקום תורה היא ולעניות דעתי צריך עיון כי נראה לי ... וצריך עיון".

(ב) ערה"ש (סעי' ה') – "התינח כשעבר זמן הוסת ולא הרגישה אבל קודם זמן הוסת למה לא נחוש מן התורה דבהגיע זמן הוסת תרגיש ותראה כדרכה מפני שמוחזקת היא בכך והוי רוב וחזקה ולפ"ז איסור דסמוך לוסתה הוי דאורייתא ונהי דאפשר דמן התורה א"צ לחוש עונה שלימה קודם הוסת אבל על שעת הוסת וודאי נראה דהוי מן התורה".

(ג) סוגה בשושנים (שושנים לדוד ס"ק י"ז, ס"ק ל"ז ד"ה אולם).

2. אין לחלק.

(א) מקור מים חיים (ד"ה והנה הרא"ה) – "והנה הרא"ה בב"ה יש לו שיטה חדשה והוא דדעתו לומר דאחר הווסת עד סוף העונה אסורה מדאורייתא מכה הך קרא דהזרתם את בני ישראל וכו' אבל תחילת העונה עד שעת ווסת אף שאסורה לשמש הוא רק מדרבנן והיינו ווסתות דרבנן והרשב"א במשמרת הבית השיג עליו ומבואר דעתו דלמ"ד ווסתות ררבנן אפ"ל שעת הווסת ממש ג"כ הוא מדרבנן וראיתי בספר בינת אדם מהרב המ"ץ דק"ק ווילנא זצ"ל שחקר בזה ודעתו לומר דשעת הווסת לכ"ע דאורייתא ואישתמיטתיה דברי הרשב"א במשמרת הבית שהבאתי וכעת אין ספר בינת אדם תחת ידי".

(ב) בנין עולם (יו"ד ס' ל"ח) – "לפי שראיתי שהרב הגדול בס' בינת אדם בפתיחה לבית הנשים יצא לדון בדבר החדש והוא דמאי דקיי"ל ווסתות דרבנן היינו דווקא אותו עונה יום או לילה שאמרו חכמים שצריך לפרוש אבל שעת הוסת ממש בשע' שהיא רגילה לראות בו הוא מדאורייתא והאריך שם בזה ולפי שלענ"ד נראה היפוך דבריו לזאת הוכרחתי להאריך ולבאר הענין דאינו כן וכל ראיותיו של הרב הנ"ל אינם ראיות ואדרבא יש כמה ראיות להיפוך ונבארם אחת לאחת והוא דבש"ס ... כנ"ל ברור בזה ודלא כדעת בינת אדם".

(ג) לחם ושמלה (שמלה ס"ק ד' ד"ה עוד) – "חכמת אדם ... ולא זכר דברי הראב"ד בבע"ה ולא דברי הרשב"א במ"ה ולא דברי תשוב' הרשב"א שהב"ה בס"י קפ"ז דס"ל דגם שעת הוסת לא הוי אלא דרבנן".

(ד) פרדס רמונים (פתחי נדה דין הוסתות אות ד') – "בשער בית הנשים ... ונעלמו ממנו דברי הראב"ד והרשב"א".

3. מראי מקומות – שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' י' ד"ה ברם), שער יוסף (הוריות דף ח: ד"ה על עשה), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ח, שפ"ח ס"ק ו').

ד. משנה (הוריות דף ח:) – "חייבין על עשה ועל לא תעשה שבנדה, ומביאים אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבנדה. איזו היא מצות עשה שבנדה. פרוש מן הנדה, ומצות לא תעשה. אל תבא על הנדה".

1. רש"י (הוריות דף ח: ד"ה פרוש) – "פרוש מן הנדה. כלומר בסמוך לוסתה כדי שלא תהא רואה בשעת תשמיש דכתיב והזרתם את בני ישראל כדמפרש בגמרא במסכת שבועות בפרק ידיעות הטומאה".

(א) נצי"ב (העמק שאלה שאלתא פ"ט אות ד') – "רש"י ס"ל שהוא מה"ת כמבואר בהוריות".

(ב) מראי מקומות – ריטב"א (שבועות דף יח. ד"ה גירסת, "רש"י ז"ל ... במסכת הוריות (ח' ב') על אותה ששינו שם איזו היא מצות עשה שבנדה פרוש לא תעשה לא תבא על הנדה, פירש רבינו ז"ל שם עשה פרוש שלא תקרב אליה סמוך לוסתה דכתיב והזרתם את בני ישראל מטומאתם, אלמא עשה גמור הוא וכדברי הירושלמי שאמרנו לעיל. ובדאי שאין פירוש שפ"ל שם מחזורי), רי"א חבר (הוריות דף ח: ד"ה פרוש, "דברים אלו תמוהים"), עיני שמואל (הוריות דף ח: ד"ה כלומר, "דברי רש"י צ"ע ... דוהזרתם הוא מדרבנן"), מהרש"ם (הוריות דף ח: ד"ה כלומר).

2. מאירי (הוריות דף ח: ד"ה המשנה) – "ואיזו היא מצות עשה שבנדה פרוש מן הנדה והוא שנאמר והזרתם את בני ישראל לאזהרת פרישה סמוך לוסתה שלא תהא רואה והוא משמש".

3. משא"כ תוס' הרא"ש (הוריות דף ח: ד"ה אין) – "ועשה דידיה דריש התם (שבועות יח:) דכתיב ותהי נדתה עליו בשעת נדתה עליו".

4. מראי מקומות – שער יוסף (הוריות דף ח: ד"ה על עשה).

ה. וסת שאינו קבוע.

1. לכו"ע דרבנן – נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה ואתחיל, תנינא סי' צ"א, ע"י סי' צ"ב), חת"ס (יו"ד סוף סי' קע"ט), לחו"ש (שמלה סוף ס"ק ז'), מלא הרועים (ח"ג ערך וסתות אות י"ז), מהר"ש ענגיל (ח"ז סי' קמ"ה), טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק כ'), שפע טהרה (ס"ק ג'), דברי יציב יו"ד סי' ע"א ס"ק ד', "אך בוסת שאינו קבוע נראה שרק מדרבנן לכו"ע, וכ"כ בטהרת ישראל סי' קפ"ד בבאר יצחק ס"ק כ', ובאמת שקדמו בזה במלא הרועים ח"ג בערך וסתות אות י"ז שכתב להדיא דבוסת שאינו קבוע ודאי דאינו דאורייתא כיון שלא הוחזקו עיי"ש"), שערים מצויינים בהלכה (סי' קנ"ד ס"ק א'), משנה הלכות (ח"י סי' קי"ז ד"ה ומיהו), חוט שני (ס"ק ה' אות א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ג הע' ט').

ו. נ"מ אם וסתות דרבנן או דאורייתא.

1. האם חוששת לוסת או"ז – ט"ז (ס"ק ב').

2. חיבוק ונישוק בימי הוסת – ב"י (הו"ד בט"ז ס"ק ג').

3. ליל טבילה בעונת וסתה - עי' פת"ת (ס"ק ד').
4. רגילה לראות בהנץ החמה - ש"ך (ס"ק י"ג).
5. האשה שהיתה נחבאת במחבוא מפני פחד והגיע וסתה - ב"י (ס"ק ח').
6. הגיע עת וסתה ולא בדקה - נדה (דף טז), ב"ב (ס"ק ט').
7. יוצא לדרך - ט"ז (ס"ק י"ד), פת"ת (ס"ק כ"ב).
8. אשה שיש לה וסת, ושהתה אחר הוסת שיעור שתספור ותטבול, אם יבא עליה ואין צריך לשאול - ב"י (ס"ק י"א).
9. קפיצה מאתמול - עי' ש"ך (סי' קפ"ט ס"ק מ"ט).
10. מעוברת שראתה משהוכר עוברת - ש"ך (סי' קפ"ט ס"ק ע"ג).
11. אשה שעברו ימי עיבור והנקה, מאימתי חוזרת לחוש לוסתה הראשון - ש"ך (סי' קפ"ט ס"ק ע"ה).

ז. מראי מקומות – מ"מ (הל' איס"ב פרק ד' הל' י"ב), מהר"ם מלובלין (סי' ב'), שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' י'), דעת כהן (סי' ע"א), חשק שלמה (נדה דף טו.), מצפה איתן (נדה דף טו.), חכמת בצלצל (נדה דף טז., עמ' קצ"ג), פת"ת (ס"ק ג', סוף ס"ק כ"ב), מהרש"ם (ח"ה סי' מ"ז ד"ה ומה), ערה"ש (סעי' ד' - סעי' י"ב), דרכ"ת (ס"ק ו'), מנחת יצחק (ח"י סי' ע"ה), טהרת הבית (סי' ב' הע' א', יביע אומר ח"ה יו"ד סי' י"ט אות ב'), דרכי טהרה (עמ' נ"ט ד"ה בפרישה), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ג הע' ח', פרק כ"ב הע' ד'), לקט מראי מקומות (ערך נידה), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ח, שפ"ח ס"ק ה').

1. חזו"א (יו"ד סי' פ' ס"ק ח', ס"ק י"ד) – "ומיהו סמוך לוסתה י"ל דהוי מה"ת דמידי חששא לא נפקא ... ואפי' הרא"ה ז"ל דאוסר מה"ת בשעת וסתה ממש היינו שמה"ת יש לו לאדם להרחיק עצמו מן עבירה ואיך יכניס עצמו לספק איסור שהרי לכו"ע עלול שעת הוסת לראי' יותר משאר הזמנים אלא שאינה חזקה גמורה וכמש"נ לעיל, ואפשר דגם המתירים ביוצא לדרך אינו אלא בעונה הסמוכה וכדעת הרא"ה ז"ל".
2. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ח, ח"ד סי' י"ד סעי' ב') – "וקצת תמוה להנו"ב שאוסר מדאורייתא מטעם דשמא תראה חיישינן כמו בשמא ימות, נהי שניחא מה שאינה אסורה קודם זמן הוסת כי אולי זה שאורח בזמנו בא הוא גם חזקה דלא יבא קודם, אבל אחר שעברה וסתה ולא ראתה היה לן לאוסרה לגמרי כמו בשעת וסתה כיון דשמא תראה חיישינן, ואף שכבר ליכא חזקה דאורח בזמנו בא לאוסרה הא מספק בלא חזקות נמי יש לאוסרה מכיון שליכא חזקת טהורה. ועיינתי בנוב"ק סימן נ"ה ולא ראיתי שם תירוץ לזה לפום ריהטא ...".

ח. תשמיש ביום הוסת.

1. עי' סי' קפ"ה סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ד. פרישה: חיבוק ונישוק.

א. מחמיר: אסור מן הדין ביום הוסת.

1. תרה"ד (ח"א סי' ר"נ) – "חביקות ונישקות דנהנין מהן כמו מתשמיש ולא מיקרי פרישות ובכלל תשמיש הן, ומדלא שרי אלא לשאר פרישות משמע בהדיא דחיבוק ונישוק דאורייתא אינון אסירי".
2. ט"ז (ס"ק ג') – "ולוי נראה שאסור מן הדין לדעת הרא"ש וראיה מסי' שפ"ג כתב הרא"ש לענין אבילות שיש להחמיר בחיבוק ונישוק שהוא מביא לידי חשק והוא הדין נמי הכא וכ"ש הוא דיש לו חשק טפי כשהולך לדרך".
3. הו"ד בחזו"ד (חי' ס"ק ה', בי' ס"ק ב').
4. בית לחם יהודה (ס"ק ג', ס"ק י"ב) – "כ' הט"ז שאסור בחיבוק ונישוק שהיא מביא ליד חישוק".
5. עי' חת"ס (על סעי' ב' ד"ה ולא).
6. קיצור שו"ע (סי' קנ"ה סעי' א') – "ולהרבה פוסקים לא לבד בתשמיש היא נאסרה אלא גם בשאר מיני קריבות היא אסורה וכן יש להחמיר".
7. בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות ב') – "מיהו מחבוק ונישוק צריך לפרוש, מאחר דאסור לו לבא עליה איך יעשה חבוק ונישוק ויגרה בעצמו תאות היצר, ושומר נפשו ירחק מזה".
8. פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ג', שפתי חכם ס"ק ו').
9. מלבושי טהרה (סעי' ט"ו, ס"ק ה') – "יש להחמיר".
10. פרי דעה (טורי כסף ס"ק ג', שפתי לוי ס"ק ו') – "שלפי ענ"ד הקלושה דברי הט"ז נכונים".
11. סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ד', ס"ק ט') – "יש להחמיר".
12. שערי טוהר (שער ג' סעי' ד') – "וחיבוק ונישוק אסור".
13. עי' טהרת ישראל (סעי' י"ב) – "יש לאסור ... ותע"ב".
14. באר משה (ח"ד סי' ס"ב ד"ה עכ"ז) – "קבלנו מרבתינו בעלי הוראה להחמיר כהט"ז, ואסור לנו לנטות מהוראתם אפילו כחוט השערה".
15. עמק התשובה (ח"ו סי' שע"ה ד"ה והפרישה, עי' ד"ה והנה לפי) – "אפי' משאר קריבות כגון חיבוק ונישוק וכדומה, ג"כ צריכין לפרוש, אבל מנגיעה אין צריכין לפרוש וכן הושטה מידו לידה מותר".
16. סוגה בשושנים (פרק ל"א סעי' ח') – "אסורים הבעל ואשתו בנגיעה של חיבה זה לזה, ביום הוסת וביום העונה בינונית".

ב. מיקל: צריך לפרוש רק מתשמיש.

1. מחבר (סעי' ב', ב"י ס"ק ב' (ב)) – "ולא משאר קריבות אלא מתשמיש (המטה) בלבד".
2. רמ"א (סעי' ב', סעי' י') – "דכל מיני קורבה ואהבה שרי, מלבד תשמיש".
3. לבוש (סעי' ב') – "וכל הפרישות הללו אינם אלא מתשמיש המטה ולא משאר קריבות משום דבר".
4. רדב"ז (סי' קס"ג, ח"ה סי' קל"ו) – "והוי יודע דרוב הפוסקים אשר אנו רגילין לסמוך עליהם פסקו להקל וכן משמע לשון הרמב"ם ... וכן כתב רא"ב וכן נראה דעת ספר התרומה וכן בספר המצות כתב לשון רבינו המחבר וכן פשט היתר בכל מלכותם ע"כ וכן כתב הטור בלי חולק הילכך **איני רואה לחדש חומרות על ישראל** מה שלא החמירו הראשונים והלואי שישמרו מה **שהוטל עליהם** דתפסת מרובה לא תפסת ולא ישאר בידם לא זה ולא זה".
5. הו"ד בסד"ט (ס"ק ב').
6. שלחן גבוה (ס"ק ה') – "וכן המנהג שאין פורשים מכל זה עד שיפרוס נדה".
7. פת"ת (ס"ק ה').
8. זבחי צדק (ס"ק ח') – "וכך מנהגנו פה בגדאד יע"א שאין לפרוש מכל זה עד שתפרוס נדה".
9. אור יצחק (פרק ה' סעי' י"ח, הע' רפ"ד, ח"א יו"ד סי' כ"ט, ממה צריכים לפרוש אות א') – "ועיקר כוונתם הוא למנוע מתשמיש במשך כל העונה".
10. דרכי טהרה (ריש עמ' ס"ב, דפו"ח פרק ו' סעי' י"ד) – "ולהלכה נוהגים להתיר חיבוק ונישוק, אך אם אדם מכיר את עצמו ויודע שדבר זה עלול להביאו לתשמיש המטה או לאסורים אחרים - ירחק מזה".

ג. טוב להחמיר.

1. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות נ"ב, עי' פתחי דעת ח"ב פרק מ"א הע' ו') – "שיש להורות בלשון 'יש מקום להחמיר', כיון דודאי מן הדין מותר".
2. ששבה"ל (ס"ק ד', ש"ך ס"ק ו', סיכום אות י"ז) – "דלשון הב"ח דמחמיר תע"ב, מ"מ באמת יש להחמיר ... ואף שיש רוצים לאסור מה"ט מעיקר הדין, זה אינו נראה".
3. עי' שבה"ל (ח"ד סי' צ"ז ד"ה וסתות) – "בזמן העונה אסורה גם בחבוק ונישוק וקרבת חיבה".
4. ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' ו') – "כדאי להחמיר".
5. אהל שרה (עמ' מ"ח) – "כתבו האחרונים שנכון להחמיר ולהימנע גם מחיבוק ונישוק בעונת הוסת".
6. עי' פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' ו') – "שיש מקום להחמיר אך הרוצה להקל יש לו על מי לסמוך".

ד. המחמיר תע"ב.

1. ב"ח (ס"ק י') – "דהמחמיר באלה תבא עליו ברכה".
2. הו"ד בש"ך (ס"ק ו', ס"ק כ"ז).
3. תוה"ש (ס"ק ד').
4. חכ"א (כלל ק"ח סעי' א') – "ובחיבוק ונישוק יש אוסרין אפילו למאן דסבירא להו וסתות דרבנן שקרוב הדבר שיבא גם כן לידי בעילה ויש מתירין כיון דהבעילה גופא אינו אלא מדרבנן והמחמיר תבא עליו ברכה".
5. גר"ז (ס"ק ל"ה, קונ"א ס"ק ב') – "ועיין בהראב"ד דכתב להדיא (דף ד' ע"ד) דחבוק ונישוק שרי סמוך לוסתה, והסכימו עמו הרמב"ן ורשב"א ושאר פוסקים ראשונים ואחרונים. אם כן הדבר ברור דליכא איסורא מדינא, אלא דהמחמיר תבא עליו ברכה כמו שכתב הב"ח".
6. מקוה ישראל (סי' א' הע' ב') – "ודאי ראוי ונכון לכל בעל נפש להתיר כמ"ש הש"ך".
7. ערה"ש (סעי' כ"א) – "ויש מי שרוצה לאסור גם בחיבוק ונישוק ואינו עיקר והמחמיר תבא עליו ברכה".
8. טהרת בת ישראל (פרק ט' סעי' ד') – "והמחמיר תבא עליו ברכה".
9. אג"מ (אה"ע ח"ד סי' פ"ו) – "דאפילו חיבוק ונישוק מותר אלא שהמחמיר תע"ב, כהב"ח".
10. תורת הטהרה (סי' ב' סעי' ט', עי' טהרת הבית סי' ב' סעי' ב') – "אין צריך לפרוש מאשתו בעונת וסתה אלא מתשמיש המטה בלבד, אבל חבוק ונישוק ושאר קריבות מתרים מן הדין. ואפילו בשעת הוסת, דהינו באותה שעה שרגילה לראות בה, מתר מן הדין בחבוק ונישוק ושאר קריבות, כל זמן שעדין לא ראתה. והמחמיר לפרש מאשתו בעונת וסתה אף מחבוק ונישוק, תבוא עליו ברכה. ומכל מקום אף על פי שמן הדין מתר בחבוק ונישוק, אם יודע בעצמו שעל ידי חבוק ונישוק יש חשש שיבוא לידי הוצאת זרע לבטלה, יש לו להחמיר בחבוק ונישוק".
11. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות פ"ג) – "פוסקים דפרישה מחו"נ אינו מן הדין המחמיר תע"ב".
12. חוט שני (ס"ק ז' אות א').
13. בדה"ש (ס"ק י"ד) – "שהמחמיר בחיבוק ונישוק ושאר קריבות של חיבה ... תע"ב".
14. פרדס שמחה (ס"ק ז') – "תע"ב".
15. לבושי עז (תמצית ס"ק ו') – "דהמחמיר תע"ב ... והכי קי"ל".
16. מראה כהן (עמ' קס"ט אות ב') – "והמחמיר תבא עליו ברכה".
17. ארחות טהרה (פרק ז' סעי' י"ג) – "המחמיר תבא עליו ברכה".
18. פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ב') – "הב"ח".
19. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר').
20. פרי טהרה (סעי' ג') – "והמחמיר לפרוש מחיבוק ונישוק תבא עליו ברכה".

21. הליכות ביתה (עמ' ע"ב).

ה. מראי מקומות – חופת חתנים (סי' י"ג סעי' ג'), פתחא זוטא (ס"ק ג'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"ח, שפ"ח ס"ק ט').
 1. הגר"נ אדלער זצ"ל (חת"ס על סעי' ב' ד"ה ולא) – "שדעתו נוטה להחמיר ... וכתב דמלשון רמב"ם משמע להדיא דשארי קריבות מותר".

ו. סברות להקל.

1. תשמיש הוא איסור כרת, משא"כ חיבוק ונישוק.
 - א) תרה"ד (סי' ר"נ) – "יכולין לומר דרבנן לא אחמור אלא בתשמיש דאיסור כרת אבל באיסור דלאו לא".
 - ב) רדב"ז (ח"א סי' קס"ג) – "תשובה דבר זה כתב מה"רר ישראל ז"ל ... הרי לך בהדיא בשם הרמב"ן ז"ל עצמו שלא אסרו אלא תשמיש בלבד וטעמא רבא איכא חדא דעיקרו איסור לאו ולא גזרו בו כי היכי דגזרו באיסור כרת. דקי"ל דוסתות מדרבנן ואפילו תשמיש עצמו לא הוא אלא מדרבנן".
 - ג) ראש אפרים (ח"ד קונ' הראיות סי' ל"ח אות ט'), הו"ד ברע"א (על הש"ך ס"ק ו').
 - ד) בדה"ש (ס"ק י"ד).
 - ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' י').
2. שאר קריבות הוא דרבנן.
 - א) מהר"י שטייף (ריש עמ' תט"ו).
 3. דרכו של דם לבא מחמת חימום התשמיש.
 - א) עי' רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ב') – "ואיסור זה מן התורה מדכתיב והזרתם את בני ישראל מטומאתם לפי שדרכו של דם לבא בהרגל התשמיש".
 - ב) חת"ס (יו"ד סי' ק"ע) – "בשלמא חמום התשמיש גורם להקדים הזלת הדם קודם זמנו ואיכא למיחש טפי משא"כ בשארי קריבו מה"ת לחוש".
 - ג) גר"ז (ס"ק ו') – "וכתב הב"ח הטעם שלא אסרו אלא תשמיש המטה בלבד מדינא אף על גב דחבוק ונישוק אסור מדאורייתא בנדה משום לא תקרב מכל מקום לא חששו אלא בתשמיש דחיישינן שמא על ידי תשמיש תראה בעונה זו שהיא רגילה לראות בה (שדרכו של דם לבא בהרגל התשמיש כמ"ש הרא"ה) ולא חיישינן בשאר קריבות שמא יבא עליה כיון דביאה גופא אינה אסורה אלא מדרבנן משום חששא דשמא תראה והוי גזירה לגזירה".
 - ד) לבנון נטע (ס"ק ג').
 - ה) ששבה"ל (ש"ך ס"ק ו').
 - ו) בדה"ש (ס"ק י"ד).
 - ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' י').
 4. יכול לפרוש מיד.
 - א) עי' הגר"נ אדלער זצ"ל, הו"ד בחת"ס (על סעי' ב', יו"ד סי' ק"ע) – "אף על גב דהפרישה היא חיוב מה"ת מ"מ הותר הקריבה ... משום שמא תראה באמצע התשמיש ואסור לפרוש באבר חי ויצטרך להשהות עליה משו"ה אסור לכנוס בתחלה על מנת כן אבל בשארי קריבות אם ירגיש היא תודיע לו ויפרוש מיד אלו דברי מורי זצ"ל".
 - ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' י').

ז. סברות להחמיר.

1. חשש ביאה, שהוא מביא לידי חשק – ט"ז (ס"ק ג', לשונו מובא לעיל), בית לחם יהודה (ס"ק ג', לשונו מובא לעיל), גר"ז (ס"ק ו', "להחמיר באלה משום שמביאים לידי חשק ושמא יבא עליה"), בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות ב', לשונו מובא לעיל).
2. דנהנין מהן, וכמו איסור תשמיש – תרה"ד (ח"א סי' ר"ג, לשונו מובא לעיל).
3. לכאורה הנ"מ: הגדר של חיבוק ונישוק (עי' לקמן), ואולי לענין לישן עמה במטה אחת (עי' לקמן, ובלשון הגר"ז שם).

ח. גדר חיבוק ונישוק.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ"ד) – "שכל הנידן הוא דווקא בחיבוק ונישוק שהוא בהתלהבות שמביא לידי חשק ומרגלה לידי תשמיש. [כן הפשטות, וכן מוכח מהט"ז דנ"ל. וגם התורה"ד שמחמיר בחיבוק ונישוק מקיל בשאר הרחקות.] אבל סתם לנישק אותה כשהוא יוצא מביתו, בוודאי מותר לכ"ע, ואין זה בגדר המחמיר תע"ב".
2. הליכות ביתה (עמ' ע"ב הע' ה') – "שביאור הענין של 'תבא עליו ברכה' הוא שאם עוסק בחיבוק ונישוק יכול לבוא לידי תשמיש, ולכן מי שעושה גדר לעצמו בזה תבא עליו ברכה. ולכן דוקא סוג חיבוק ונישוק בהתלהבות שמעורר תאוה הוא בכלל שזה יכול להביא לידי תשמיש, אבל נשיקה קטנה כשיוצא מהבית וכדו' ודאי מותר. ובמקום הצורך אפשר להקל בחיבוק ונישוק, אבל צריך להשתמש בשכל אם זה ימשוך ויבא לידי תשמיש, והכל לפי הענין. וכן לענין וסתות שהם רק חומרא (כגון חומרת האור זרוע בעונה הקודמת, חומרת הכרתי ופלתי לאסור כל היממה של עונה בינונית, חומרת החו"ד שעונה בינונית הוא יום ל"א), יש מקום להקל יותר בהם בחיבוק ונישוק, אבל גם בזה למעשה צריך להשתמש בשכל אם זה ימשוך ויבא לידי תשמיש, והכל לפי הענין".

ט. בשעת וסת האו"ז.

1. עי' לקמן.

י. בימי המבוכה.

1. עי' לקמן.

ה] פרישה: שאר קריבות.

א. לישן עמה במטה אחת.

1. מחמיר.

א) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות ב') – "הפרשה זו היא דווקא מתשמיש המטה אבל שאר קריבות אין צריך לפרוש, מיהו מחבוק ונשוק צריך לפרוש, מאחר דאסור לו לבא עליה איך יעשה חבוק ונשוק ויגרה בעצמו תאות היצר, ושומר נפשו ירחק מזה. וכן אם דרכו לישן עמה בימי טהרתה בכר וסדין אחד, הנה כל היכא דוסתה בלילה לא ישן עמה בכר אחד, כי **שמא תראה בתוך שינה ולא תרגיש אלא עד אור הבוקר**, ונמצא הוא ישן עמה בקירוב בהיותה פורסת נדה, לכן צריך להזהר בזה".

ב) סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ד').

ג) שערי טוהר (שער ג' סעי' ד') – "והיבוק ונישוק אסור וכש"כ שאסור לישן עמה במטה אחת".ד) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק מ"א הע' י"ט).ה) ששבה"ל (ס"ק ד' ד"ה והנה, סיכום אות י"ז) – "ושינה עמה במטה אסור כמעיקר הדין ואף בלא תשמיש".ו) טהרת הבית (סי' ב' סעי' ב', הע' ב' ד"ה ולענין) – "פן תראה באמצע השינה ולא תרגיש עד אור הבוקר".ז) עי' דרכי טהרה (ריש עמ' ס"ב, דפוח"ח פרק ו' סעי' י"ד) – "ראוי להזהר".ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ"ו) – "שיש להחמיר לזה".ט) פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' ט').

1) רק בקרוב בשר, אבל היא בבגדו והיא בבגדו יש להקל והמחמיר תע"ב – תורת הטהרה (סי' ב' סעי' ט', "אבל הוא בבגדו והיא בבגדה, תבוא עליו ברכה").

2. כמו חיבוק ונישוק.

א) שלחן גבוה (ס"ק ה') – "וז"ש באותיו קטנות המטה והוא מדברי הרב המפה ... לזה פי' דתשמיש דקאמר היינו תשמיש המטה אבל חיבוק ונישוק וישן במטה אחת בקירוב בשר שרי, וכן המנהג שאין פורשים מכל זה עד שיפרוס נדה".

ב) זבחי צדק (ס"ק ח') – "וכך מנהגנו פה בגדאד יע"א שאין לפרוש מכל זה עד שתפרוס נדה".

ג) בדה"ש (ס"ק י"ד) – "שהמחמיר בחיבוק ונישוק ושאור קריבות של חיבה וכן שלא לישן עמה במטה אחת אפילו הוא בבגדו והיא בבגדה תע"ב".

ד) חוט שני (ס"ק ז' אות א').ה) פרדס שמחה (ס"ק ז') – "תע"ב".ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' שצ"ד).ז) לבושי עז (תמצית ס"ק ח') – "תע"ב".

3. יותר חמור מחו"נ.

א) גר"ז (ס"ק ו', קונ"א ס"ק א') – "דעת הט"ז להחמיר באלה משום שמביאים לידי חשק ושמא יבא עליה (ולפי זה כל שכן שאין לישן עמה במטה אחת כדלקמן סי' שפ"ג)".

ב) טהרת ישראל (סעי' י"ב) – "יש לאסור ... וכ"ש שאין לישן עמה במטה אחת ... ותע"ב".ג) פרי טהרה (סעי' ג') – "וכל שכן שיש להחמיר שלא לישן עמה במטה אחת".ד) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' י"ח).ה) אהל שרה (עמ' מ"ח) – "וכ"ש שיש להחמיר שלא לישן עמה במטה אחר (גר"ז ס"ק ו')".4. האם צריך להפריד המיטות [למחמירים לעיל].

א) מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ"ו, "אבל אם ישינים בב' מטות, אין צריך להפריד המטות, שלכאורה זה אינו אלא הרחקה בעלמא, ואינו אפילו במדרגה של חיבוק ונישוק").

ב) יביע אומר (מעין אומר ח"ו פרק א' סי' קל"ד) – "שאלה: האם בזמן העונה בינונית צריכים הבעל והאשה להפריד את המיטות שלהם בזמן השינה [יש וויכוח בהבנת דברי רבינו בטהרת הבית]. תשובה: כדאי להחמיר [או טוב להחמיר, לא זוכר בדיוק הסגנון]".

5. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' ו', "וצ"ע").

ב. שחוק וקלות ראש.

1. מחמיר.

א) ציוני טהרה (עמ' רכ"ו ד"ה ובס', עמ' רכ"ח ד"ה אבל, עמ' ר"ל ד"ה וכן, עמ' רל"א ד"ה פעולה ג', עמ' רל"ב אות ב') – "פשיטא שצריך להתנהג כן".

2. כמו חיבוק ונישוק.

א) מלבושי טהרה (סעי' ט"ו, ס"ק ו') – "יש להחמיר וכן מלדבר עמה דבר הרגל".

ב) הו"ד בדרכ"ת (סוף ס"ק י') – "מלבושי טהרה ס"ק ו' ובבאר מים חיים סעי' ט"ו שהוכיח שיש להחמיר גם מלדבר עמה בדבר הרגל".

- ג) מקוה ישראל (סי' א' הע' ב') – "כמ"ש הש"ך ואף מלדבר עמה דבר הרגל".
 ד) טהרת ישראל (סעי' י"ב) – "יש לאסור ... ואף לא ידבר עמה דבר הרגל כשחוק וקלות ראש בזמנים הנ"ל ותע"ב".
 ה) פרדס שמחה (ס"ק ז') – "תע"ב".
 ו) סוגה בשושנים (פרק ל"א סעי' ט') – "יש להחמיר בימים אלו שלא ידבר עמה דברי הרגל ושחוק וקלות ראש ודיבורים בטלים המרגלין".
 ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' שצ"ה) -

Similarly, one should avoid light-headed or intimate talk which may lead to intimate behavior.

3. מראי מקומות – מהר"י שטייף (ריש עמ' תט"ו, "וצ"ע בזה"), מגיה (בשו"ע מכון ירושלים אדום, סי' קצ"ה אות ב').
 א) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ב' ד'; הקצר ח.), הו"ד בלחוש"ש (שמלה ס"ק ד') – "למי שאינו יוצא לדרך שאסור בעונה זו אפילו בדברים של הרגל כנדה בעלמא".

ג. שאר קריבות [של חיבה].

1. מיקל.
 א) מחבר (סעי' ב') – "בשעת וסתה, צריך לפרוש ממנה עונה אחת, ולא משאר קריבות אלא מתשמיש (המטה) בלבד".
 ב) רדב"ז (ח"ח סי' קל"ו) – "לא אסרו אלא הביאה אבל שאר קריבות מותר לקרב אליה סמוך לוסתה".
 ג) לבוש (סעי' ב') – "וכל הפרישות הללו אינם אלא מתשמיש המטה ולא משאר קריבות משום דבר".
 ד) חכ"א (כלל ק"ח סעי' א') – "ולכולי עלמא אין צריך לפרוש אלא מתשמיש לבד אבל משאר קריבות שאסור בימי נדתה מותר".
 ה) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות ב') – "שאר קריבות אין צריך לפרוש".
 2. מחמיר.
 א) קיצור שו"ע (סי' קנ"ה סעי' ב', לחו"ש לחם ס"ק ז', שמלה ס"ק ד') – "ולהרבה פוסקים לא לבד בתשמיש היא נאסרה אלא גם בשאר מיני קריבות היא אסורה וכן יש להחמיר".
 ב) עמק התשובה (ח"ו סי' שע"ח ד"ה והפרישה, ד"ה והנה לפי) – "אפי' משאר קריבות כגון חיבוק ונישוק וכדומה, ג"כ צריכין לפרוש, אבל מנגיעה אין צריכין לפרוש וכן הושטה מידו לידה מותר".
 3. המחמיר תע"ב.
 א) ב"ח (ס"ק י') – "דהחמיר באלה תבא עליו ברכה".
 ב) הו"ד בש"ך (ס"ק ו').
 ג) תוה"ש (ס"ק ד').
 ד) בדה"ש (ס"ק י"ד) – "שהחמיר בחיבוק ונישוק ושאר קריבות של חיבה וכן שלא לישן עמה במטה אחת אפילו הוא בבגדו והיא בבגדה תע"ב".
 4. צ"ב מה הצירור של שאר קריבות.

ד. נגיעה.

1. מיקל.
 א) תרה"ד (ח"א סי' ר"נ) – "שאר פרישות לא החמירו עליו שאין כאן אלא חשש בדבריהם ע"כ. נראה דר"ל שאר פרישות כגון שלא יגע בה".
 ב) באר משה (ח"ד סי' ס"ב) – "אין שום יסוד לאסור ... נגיעה ודי להחמיר בחיבוק ונישוק".
 ג) עמק התשובה (ח"ו סי' שע"ח ד"ה והפרישה, ד"ה והנה לפי) - לשונו מובא לעיל.
 2. נגיעה שלא בדרך חיבה, מיקל.
 א) ששבה"ל (ש"ך ס"ק ו', סיכום אות י"ז) – "ושאר קירוב של חיבה כנגיעה שרי ... אמנם אם עושה כן משום חיבה אפשר דיש להחמיר כח"ו"נ גם שאר קריבות".
 עי' שבה"ל (ח"ד סי' צ"ז ד"ה וסתות) – "נגיעה בעלמא ... לא גזרו".
 ב) בדה"ש (ס"ק י"ד) – "ונגיעה בעלמא שלא בדרך חיבה אין להחמיר בהם".

ה. הרחקות.

1. לכו"ע מותר.
 א) תרה"ד (סי' ר"נ) – "שאר פרישות לא החמירו עליו שאין כאן אלא חשש בדבריהם ע"כ. נראה דר"ל שאר פרישות כגון שלא יגע בה או שלא יאכל עמה ומזיגת הכוס וכה"ג דהן הרחקות ופרישות".
 ב) ב"ח (ס"ק י').
 ג) סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ד') – "אבל שאר מיני קורבה כגון הצעת המטה וכיוצא בהן המבוארים בסי' קצ"ה שנה גמורה אסורה בהם מותרת בהן בעונת וסתה".
 ד) מלבושי טהרה (סעי' ט"ו) – "אבל משאר קריבות כגון מזיגת הכוס וכו' וכי האי גוונא מותר".
 ה) זרכ"ת (סוף ס"ק י').
 ו) מקוה ישראל (סי' א' הע' ב') – "רק משאר קריבות כגון להושיט מידו לידה וכדומה אין להחמיר".
 ז) טהרת ישראל (סעי' י"ב).
 ח) באר משה (ח"ד סי' ס"ב).

- (ט) שבה"ל (ח"ד סי' צ"ז ד"ה וסתות) – "נגיעה בעלמא או מזיגת הכוס וכדומה הגם שאסורה בימי הטומאה והנקיים בסמוך לוסת אם עדיין לא בא לא גזרו".
- (י) עמק התשובה (ח"ו סי' שע"ח ד"ה וכן, ד"ה והנה לפי) – לשונו מובא לעיל.
- (יא) בדה"ש (ס"ק י"ד) – "שאר ההרחקות השנויים בסימן קצ"ה כמזיגת הכוס וחברותיה ואכילה על שלחן אחד ונגיעה בעלמא שלא בדרך חיבה אין להחמיר בהם".
- (יב) חוט שני (ס"ק ז' אות ב').
- (יג) סוגה בשושנים (פרק ל"א סעי' י') – "בשאר הרחקות כגון מזיגה רחיצה והצעת המטה, וכן אכילה עמה בקערה אחת, ואיסור שיריים וכו', והושטה דהיינו נגיעה על ידי דבר אחר, מותרים".
- (יד) אור יצחק (פרק ה' סעי' י"ח, ח"א יו"ד סי' כ"ט, ממה צריכים לפרוש אות א') – "כל שאר ההרחקות אינן נוהגות בזמן זה".
- (טו) ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' ז').
- (טז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שצ"ה).
- (יז) לבושי עז (תמצית ס"ק ז').
- (יח) מראה כהן (עמ' קס"ט אות ג') – "אף המחמיר לא הצריך אלא לפרוש מחיבוק ונישוק, אך מזיגת הכוס והצעת המטה בפניו מותרות, וכל שכן שאר הרחקות וכגון הושטת חפץ מיד ליד ושיבה על ספסל אחד וכדומה".
- (יט) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' י"ג).
- (כ) פרי טהרה (סעי' ג') – "אך הושטה ומזיגה וכדומה, אף שאסורות בימי נדתה, מכל מקום מותרים ביום הוסת".
- (כא) פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' ח').

ו] עונת אור זרוע.

א. ראשונים.

1. מחמיר, ראוי להחמיר.
 - (א) אור זרוע (סי' שנ"ח) – "ומורי אב"י העזר"י אמר לי שרגילים לפרוש סמוך לוסתה כ"ד שעות שאם רגילה לראות ביום פורש ממנה כל הלילה שלפניו ואם רגילה לראות בלילה פורש ממנה כל הלילה והיום שלפניה".
 - (ב) תוס' רי"ד (יבמות דף סב: ד"ה אריב"ל) – "אר"י לא נצרכה אלא סמוך לוסתה וכמה א"ר עונה, פ"א אם רגילה לראות ביום חייב לפרוש ממנה בלילה ואם רגילה לראות בלילה חייב לפרוש ממנה ביום".
 - (ג) ר' אברהם מן החר (יבמות דף סב: ד"ה וכולן) – "עונה. אם רגילה לראות בלילה, יפרוש ממנה יום שלפניו. ואם רגילה לראות ביום יפרוש ממנה הלילה".
 - (ד) מהרי"ל (הל' נדה אות ד') – "אמר מהר"י סג"ל הא דאמרו רז"ל חייב אדם לפרוש מאשתו עונה סמוך לווסתה, אותה עונה ר"ל יום שלם דהיינו כ"ד שעות".
 - (ה) תרה"ד (לקט יושר יורה דעה עמ' י"ח ענין א') – לשונו מובא לקמן.
 - (ו) מהר"י אוברניק זצ"ל (לקט יושר יורה דעה עמ' י"ח ענין א') – לשונו מובא לקמן.
 - (ז) לקט יושר (יורה דעה עמ' י"ח ענין א') – "מלקוטי מהר"י אוברניק זצ"ל, הא"ז כתב דמצוה לפרוש מאשתו סמוך לווסתה כ"ד שעות. ודרש מורי שיחי' (הוא מו' הגאון מהר"ר איסרלן זצ"ל) כדי הא"ז לסמוך עליו להחמיר אע"פ שבג' איתא רק עונה אחת".
2. אינו חושש.
 - (א) ריטב"א (נדה דף נד. ד"ה וארבעה) – "דלעולם אין הפרשת עונה אלא באותה עונה שהיא רגילה לראות בו ביום או בלילה, וזו שאין ראייתה אלא ביום אינה צריכה לפרוש בלילה כלל עד עמוד השחר".
 - (ב) האגור (סי' אלף שנ"ח) – "ובספר אור זרוע פסק שיפרוש קודם לוסתה כ"ד שעות דהיינו יום ולילה או לילה ויום. וחומרא גדולה היא".

פוסקים.

ב. אינו חושש.

1. מחבר (סעי' ב', ב"י ס"ק ב' ד"ה ומ"ש) – "ואין טעם ושורש לדברים אלו שהרי בגמרא מפורש כדברי הפוסקים ז"ל".
2. רמ"א (סעי' ב', שלא חולק).
3. ט"ז (ס"ק ב') – "ותמוה הוא להחמיר על מה שמפורש בתלמוד לקולא בפרט בווסתות דרבנן".
4. תוה"ש (ס"ק ו') – "והשיג על הא"ז".
5. שאילת יעב"ץ (ח"ב סוף סי' י') – "ואין לחוש לחומרת הא"ז שהסכים עליה הש"ך. ובמ"כ נתבלבל שם בענין שעות זמניות".
6. סד"ט (ס"ק ג' ד"ה בש"ך) – "בש"ך ... אין דבריו ברורים כלל ושכח המשנה דריש מכילתין".
7. בית לחם יהודה (ס"ק ב') – "שיפה כיון הט"ז הן בדין ראשון והן בדין זה של הא"ז שחולק עליו ודלא כש"ך".
8. חוו"ד (בי' סוף ס"ק ג', ע"י חי' ס"ק ו') – "נראה שאין להחמיר בווסתות דרבנן".
9. רע"א (על ש"ך ס"ק ז') – "לפענ"ד ערבך ערבא צריך דבפשוטו י"ל דגם בזה א"צ לפרוש בלילה שקודם דחכמים לא אסרו רק אותו היום שהיה בו הראיה. הן שהיה הראיה זמן מעט הן שהיה הראיה כל היום".
10. גר"ז (לא הביאם כלל).

11. **חכ"א** (כלל ק"ח סעי' ג') – "אבל מנחת יעקב (ס"ק ו') **וכרתי ופלת** (ס"ק ד') כדעת כל הפוסקים דלעולם אין חילוק ואין צריך פרישה לכל היותר אלא עונת הוסת".
12. **מקום חיים** (ס"ק ז', תפארת צבי ס"ק ב') – "ברור דהדין עם הב"י דמסקנא הגמרא דלא כא"ז ודלא כש"ך".
(א) אמנם עי' **תפארת צבי** (סי' קפ"ז ס"ק ט"ו ד"ה וראיתי) – "דכבר נהגו כל המורים לפסוק כאו"ז ב"ה וש"ך".
13. **מהרש"ם** (ח"ג סי' רנ"ה) – "מ"ש רונ"מ מדברי הא"ז וש"ך רסי' קפ"ד כבר הסכימו כל האחרונים דאין לחוש לזה. והמעייין בא"ז הל' נדה סי' שנ"ח ימצא שפי' דברי הש"ס להקל רק שסיים שמורו הראב"י א"ל שרגילים לפרוש כ"ד שעות ע"ש. ומוכח שהוא רק חומרא מצד מנהג בעלמא ולא מדינא".
14. **ערה"ש** (סעי' כ') – "והסכימו כל גדולי אחרונים המנ"י והס"ט והח"ד להב"י והט"ז וכן עיקר לדינא".
15. **תשורת שי** (ח"א סי' ער"ה ד"ה ומ"ש) – "דלא קי"ל כהא"ז דצריכה לפרוש כ"ד שעות לפני הוסת וכמ"ש תוה"ש".
16. **סוגה בשושנים** (שושנים לדוד ס"ק ט"ז) – "אין לנהוג בזה שום חומרא כלל. וכן כתבו הכו"פ והמנח"י דאין לזוז מפסק הש"ע".
17. **חזו"א** (מכתב בראש ספר טהרת בת ישראל אות ו') – "אחרי שה'תורת השלמים' והכו"פ והתפארת למשה והגרע"א והחזו"ד וה'בית לחם יהודה' מקילין, אין להחמיר. וכן נראה מסקנת ה'חכמת אדם' כלל צ"ד דין ג', אלא שהחמיר לענין י"ב שעות. ושאר אחרונים מקילין בזה".
- (א) **חוט שני** (ס"ק ו' אות א' [עמ' מ"א], שאלת אשר סי' ג' אות ו') – "ובמכתב שכתב מרן החזו"א זצ"ל למחבר ספר טהרת בת ישראל, כ' לו החזו"א שלא לכתוב בספר את חומרת האור זרוע. ודעת החזו"א היתה דמכיון שגדולי הפוסקים נקטו להקל בזה, א"כ אין להחמיר בזה להמון העם, אמנם דמכיון שהש"ך פסק את חומרת האור זרוע א"כ **'בני-תורה' ודאי יש להם לנהוג כן**, ואמנם דעת החזו"א היתה כשיש צורך גדול אפשר להקל בזה".
- (ב) **הגרח"ק** זצ"ל (צהר ח"ו עמ' קכ"ה אות ה', אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות א' [עמ' צ"ח]) – "שאלה: השו"ע ביור"ד סימן קפ"ד ס"ב כתב דבשעת הוסת של האשה צריך לפרוש ממנה עונה אחת. והש"ך שם הביא בשם האור זרוע שצריך לפרוש ממנה ב' עונות עונת הוסת והעונה שלפניה. ומרן החזו"א זצוק"ל כתב במכתב הנדפס בריש ספר טהרת בת ישראל שאין צריך לחוש לעונת האו"ז. ונפוצה שמועה שמ"מ הורה לבני תורה להחמיר בזה. האם נכונה השמועה. תשובה: לא שמעתי **וכמדומה שאינו נכון**. וצ"ע".
- (ג) **הגרח"ק** זצ"ל (טהרה כהלכה עמ' קכ"ג אות ז') – "האם מרן החזו"א חשש לעונת האו"ז. תשובה: החזו"א סבר של"צ לחשוש לזה ובמקום צורך אפשר להקל".
18. עי' **טהרת ישראל** (סעי' ט"ז, סעי' י"ז, סעי' כ"ד) – "א"צ לפרוש רק אותו היום כולו והמחמיר לעצמו לפרוש א"ע גם כל לילה שלפניו ... תע"ב".
19. **מהר"י שטייף** (סי' קכ"ה ד"ה מעלת).
20. **טהרת בת ישראל** (פרק ט' סעי' א').
21. **קהלות יעקב** (טהרה כהלכה עמ' קכ"ג אות ח') – "שאלה: האם מרן הסטיפלר ג"כ לא חשש לאו"ז. תשובה: לא חשש".
22. **הגר"י גוסטמאן** זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' ד', עי' עמ' ר"י אות ב') – "שאלתי את רבנו אם קי"ל כחומרת האו"ז. והשיב דקי"ל כהמחבר להקל. ועי' בפוסקים שרוב הראשונים והאחרונים ס"ל כן, ובפרט שוסתות דרבנן".
23. עי' **הגרח"ש** זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' ד' הע' י"ב, סוף הע' י"ד) – "דאם יש לה מיחוש בגופה או דבר אחר (סימטום בלע"ז), שבאים קודם וסתה, אז יש לחוש לחומרא זו וגם לחומרת האביאסוף והנקוה"כ שם (בסי' קפ"ד בט"ז סק"ב), אבל בלא מיחוש וכדומה, אין לחוש כלל. וכבר ביאר ענין זה בספרו אמרי חיים ... דכל אשה יודעה בעצמה אם יבוא האורח בזמן קרוב, ואם אינה מרגישה שקרוב לבוא, אז יש להקל בהוסת של האו"ז".
24. עי' **בדה"ש** (ס"ק י"ז) – "המיקל יש לו על מי לסמוך בפרט כשיש איזה צורך בזה".
25. עי' **פרדס שמחה** (ס"ק ט' אות ב') – "תע"ב".
26. **אור יצחק** (פרק ה' הע' ר"פ, ח"א יו"ד סי' ל"א, סימן קפ"ד) – "דעתי להקל ולא לחשוש לוסת האור זרוע, וכן ידוע שפסק החזו"א".

ג. מחמיר, ראוי לנהוג בחומרא.

1. **ב"ת** (ס"ק ג') – "דכך ראוי לנהוג בחומרא זו דאור זרוע ... וכן שמעתי בימי חרפי שהירא ה' נהג מעולם בחומרא זו".
2. **ש"ך** (ס"ק ז', ס"ק י"ד, ס"ק ט"ו, נקוה"כ על הט"ז ס"ק ב') – "ולפעד"נ להוציא מן הש"ס כמ"ש ודו"ק גם הב"ח כתב שמשמע שהירא דבר ה' נהוג כהא"ז וגם בהגהת ש"ד סימן ז' הביא דברי הא"ז במסקנא וכ"כ בא"ו של מהרי"ל בשם מהרי"ל".
3. **חת"ס** (יו"ד סי' ק"ע ד"ה יהי, סי' קע"ט) – "יש להקל בלא פלוג דידי' ולהתיר בעונה הסמוכה לעונת ראי' כדי שלא תתגרש ויקיים הבעל פ"ו".
4. **קיצור שו"ע** (סי' קנ"ה סעי' ב', לחו"ש לחם ס"ק ו') – "יש אומרים דעונה זו שהוא צריך לפרוש את עצמו זה עונה שלפני העונה שהוסת בה, דהיינו אם וסתה בלילה אסורה גם כל היום שלפניה, ואם וסתה ביום אסורה גם כל הלילה שלפניה וכן יש לנהוג".
5. **מלבושי טהרה** (סעי' ח') – "יש להחמיר".
6. **מרומי שדה** (נדה ריש דף נד.) – "וארבעה לילות מתוך שמנה עשר יום. וקשה לי אמאי לא חשיב לילה הראשון של י"ח. בשלמא ב"ח הראשונים ניהא, שהרי עוד לא ידעה שתראה כלל, וא"א לחקור עוד, אבל מ"ח הראשונים ואילך אמאי אינו מונה לילה זו. ונראה מכאן ראייה לשיטת האו"ז שהביא הש"ך סי' קפ"ד, דפורשין עונה הקודמת לעונת הוסת, ועוד יבואר להלן פ' האשה מקור לדעה זו. הא מיהא מכאן יש להוכיח זה הדין, משו"ה ליל ראשון אסורה משום שדומה כל יום לזמן וסת. משא"כ ארבע לילות שבזמן זיבה, שעפ"י דין אין קובעים בהם וסת, אלא דמכ"מ חוששין לכתחילה כדמסיק סו"פ בנות כותים, אבל מכ"מ עונה הקודמת לכו"ע שרי".

7. סוגה בשושנים (פתיחה לדיני וסתות אות י"ג ד"ה והנה) – "בודאי ראוי להחמיר כדברי האו"ז".
8. דובב מישרים (סי' ח' ד"ה והנה כת"ה פתח) – "שאנו נוהגים כדעת הש"ך בסי' קפ"ד [סק"ז] בנשי דידן לפרוש ביום ראיתה ולילה הקודמת כחומרת האור זרוע [ח"א סי' שנ"ח]".
9. באר מרדכי (ד"ה ובכן) – "צריך לחוש לשיטת האו"ז והדעת הב"ח שפרישה סמוך לוסת היינו כ"ד שעות בסתם".
10. ויען יוסף (יו"ד סי' קנ"ט סוף אות א') – "כבר נתפשט ההוראה לחוש לשיטת אור זרוע".
11. שערי טוהר (שער ג' סעי' א') – "ואם אין לה שעה קבוע לוסתה צריך לפרוש גם בעונה שלפני הוסת, ש"ך ס"ק ז".
12. פאת שדך (ח"ג סי' ס"ז) – "מנהגנו שעושים כדעת אור זרוע לפרוש עונה לפני עונת הוסת".
13. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ה) – "וראוי להחמיר ג"כ חומרת האו"ז המובא בש"ך יו"ד סימן קפ"ד סק"ז לפרוש עונה אחת סמוכה לעונת הוסת אם לא במקום הצורך".
- א) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ' ח"א סי' רכ"ח סוף אות א') – "באגר"מ (יו"ד ח"ג סי' מח) אינו מכתב אביו זצ"ל ואי אפשר להחליט את הדין מהלשון שם".
14. באר משה (ח"ג סי' קל"ז, ח"ד סי' ס"ב אות ג') – "אנו קבלנו מרבתינו זצ"ל להחמיר נוסף עונה אחת לוסתה".
15. שפע טהרה (ס"ק ו', ס"ק ז', ס"ק י"ג, דברי יציב יו"ד סי' ע"ב).
16. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' כ"ט, עי' הגר"א נבנצל שליט"א טהרה כהלכה עמ' קכ"ז אות א') [לשונו מובא לקמן] – "טוב להחמיר בעונת האור זרוע אבל ינהג כן בלי נדר וקבלה".
17. קנה בשם (ח"ג סי' נ"ז, היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות ט"ו).
18. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ג) – "יש להחמיר".
- הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק מ' עי' ט', הע' י"ג) – "שיש מקום להחמיר בחומרא זו".
19. ששבה"ל (עמ' כ"ב ד"ה והנה, סיכום אות ב', שבה"ל ח"ד סי' צ"ז ד"ה ופשוט, ד"ה וסתות, ח"ח סי' קצ"ה אות ה' ד"ה כבר) – "כבר יצאה הלכה לכלל ישראל שפורשים לילה ויום לפני הוסת".
20. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (פסקים דינים ומנהגים פרק ו' סעי' ג') - לשונו מובא לקמן.
21. עמק התשובה (ח"ו סי' שע"ח ד"ה וראוי לדעת, סי' שפ"ה, סי' שפ"ו) – "שנקטו בפוסקים שאשה הרואה ביום צריך פרישה גם בלילה שלפניו".
22. ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' ב') – "וכן נוהגין המדקדקין".
23. אבני ישפה (ח"א סי' קס"ד) – "יש להחמיר".
24. חיי הלוי (ח"א סי' פ"א אות ג') – "שהעולם נהגו להחמיר בכל וסתות לחוש גם בעונה שלפניו".
25. לבושי עז (תמצית ס"ק י"ב) – "והיישנין לזה".
26. ישראל והזמנים (סי' ס' ד"ה ומילא) – "שמנהגינו להחמיר כשיטת האו"ז דבכל מיני וסתות יש חיוב פרישה גם בעונה שלפניו בעונה הסמוך לוסתה".
27. מראה כהן (עמ' ק"ע אות ד') – "כבר פשט המנהג להחמיר בזה".
28. ארחות טהרה (פרק ז' סעי' י"ב) – "ולחומרא".
29. פרי טהרה (סעי' ו', סעי' ז') – "החמירו הפוסקים".
30. חוקת הטהרה (סעי' ז') – "אנו נוהגין להחמיר כדעת האור זרוע".

ד. בני תורה מחמירים.

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' רוחב השולחן ס"ק י"א, עי' הגר"א נבנצל שליט"א טהרה כהלכה עמ' קכ"ז אות א') [לשונו מובא לקמן] – "ולשוואל כיצד להורות, השיב מרן זללה"ה: בני תורה ראוי שיחמירו על עצמם לפרוש בעונת אור זרוע. אמנם כשמשיבים למתקרבים לתורה ומצוות, צריך לדעת שזה חומרא, ע"כ".
2. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ' אות י') – "ובן תורה יחמיר לחוש לשיטת האור זרוע".
3. חוט שני (ס"ק ו' אות א', עמ' מ"א) - לשונו מובא לעיל.
4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ"ט) – "שכן נהגו בני ישיבות להחמיר כהאו"ז בגדר חומרא, אף לוסתות שאינן קבועין כגון וסת החודש וסת הפלגה. [אבל לעונה בינונית יש להחמיר להכו"פ ולא להאו"ז]".
5. פתחי טוהר (פרק ז' סעי' ד') – "שהירא את דבר ה' יחמיר".
6. מנחת איש (פרק ו' סעי' ב') – "אבל מכל מקום כבר נהגו יראי ה' להחמיר כדעה זו ולפרוש גם מהעונה שקודמת לעונת הוסת וכן נוהגים בזמנינו, ואפילו בוסת שאינו קבוע נהגו להחמיר כן".
7. אהל שרה (עמ' מ"ח) – "כמה מגדולי האחרונים לא חששו לדעת האור זרוע, ומכל מקום הרבה בני תורה נוהגים להחמיר בתורת 'חומרא' ולפרוש גם בעונה שלפני עונת הוסת כדברי האור זרוע".
8. מראי מקומות – הגר"ח ק"ז זצ"ל (צהר ח"ו עמ' קכ"ה אות ה', אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות א') [עמ' צ"ה], לשונו מובא לעיל).

ה. בני ספרד.

1. מיקל.
- א) אור לציון (נשמת ישראל עמ' ט', עמ' מ"ז, עי' מגן אבות יו"ד הע' רס"ט) – "דחומרא זו של האור זרוע לא נהגו בה הספרדים. ומ"מ היה אומר דבעונה בינונית ראוי לבעל נפש לחוש לעונת האור זרוע, ולפרוש גם בעונה שקודם עונה בינונית".

- 1) עי' אור לציון (אבני שהם סעי' ב' ס"ק ב' ד"ה ואיך, סי' קפ"ט סעי' א' ס"ק ב' ד"ה אולם [עמ' רכ"ד]) – "הגם שפסק שראוי לחוש לדברי האו"ז - ולאותם שנהגו כפסקי הבא"ח נטה להחמיר ביותר - ס"ל שדי לחוש לדבריו בעונת הוסת הקבוע או ביום העו"ב, אבל בשאר חששות וסת שאינו קבוע אין צורך להחמיר, ועכ"פ הבא לחוש להאו"ז, יאמר שמקבל על עצמו חומרא זו בלא נדר".
- 2) עי' אור לציון (טללי טוהר הל' גדה בקצרה סעי' קכ"ז, הע' קע"ג) – "והבית יוסף כתב שאין לחוש לזה כלל, וכן הלכה לבני ספרד. [ומכל מקום דעתו שבן תורה ירא שמים נכון שיחוש לזה".
- ב) טהרת הבית (סי' ב' הע' א' ד"ה והנה במדרש, הליכות עולם ח"ה עמ' מ', תורת הטהרה סי' ב' אות ג) – "אין זה נכון להורות חומרות יתירות נגד כל הפוסקים ראשונים ואחרונים".
- ג) נטעי גבריאל (פרק צ"א סעי' א').
2. מחמיר, ראוי להחמיר.
- א) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות א') – "והעונה היא יום או לילה, שאם וסתה בלילה אף על פי שרגילה לראות סוף הלילה, צריך לפרוש ממנה מתחלת הלילה. ויש אומרים דעונה זו היא לפני העונה שהוסת בה, דהינו אם וסתה ביום צריך לפרוש ממנה כל הלילה שלפניו, ומרן ז"ל סבירא ליה כדעה הראשונה, אך צריך לחוש לדעה זו השנית, בפרט בימים אלה שהגופים הם חלופים".
- ב) עי' דרכי טהרה (עמ' נ"ט, דפו"ח פרק ו' סעי' ב') – "וראוי להחמיר ולפרוש עונה אחת קודם העונה האסורה בגלל שבימינו נחלשו הגופות וסדירות הוסת נתונה לשינויים ע"י גורמים חיצונים, ויש חשש סביר שהאשה תקדים לראות עונה אחת".

1. למקילין - האם צריך בדיקה להתיר תשמיש.

1. מחמיר.

- א) תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ז') – "בש"ך ס"ק ז' הנ"ל וז"ל ובא"ז כתב וז"ל פורש אדם מאשתו סמוך לווסתה כ"ד שעות כו' עכ"ל. ול"נ דהא"ו מיירי בלא בדיקה דאז אסור לשמש כ"ד שעות קודם וסתה דהיינו מעת לעת דהא קי"ל דכל הנשים מטמאים למפרע מעת לעת אם לא בדקה עצמה אף דהיינו דוקא לטהרות ולא לבעלה היינו דאין בעלה חייב אשם תלוי בדיעבד אבל לכתחלה צריכה בדיקה תוך מעת לעת לשעת וסתה שמא כתלי בית הרחם העמידה והוי כהגיע שעת וסתה לענין זה וגרע מאשה שאין לה וסת דהרבה פוסקים ס"ל דצריכה בדיקה והלא ר"ע מטמא אף לבעלה למפרע מעת לעת ודאי דיש לחוש לדבריו לכתחלה שלא לשמש בלא בדיקה תוך מעת לעת אבל ע"י בדיקה אינה אסורה אלא אותה עונה כמו שכתב הש"ס בהדא. ולפ"ז אם רגילה לראות באמצע יום אסורה לשמש למפרע מעת לעת עד חצי היום שלפניו והא"ז צ"ל דאיירי ברגילה לראות בסוף היום ודו"ק היטב נ"ל ברור לדינא".
- ב) עי' ישועות יעקב (ס"ק ב') – "צריך לפרוש ממנה כ"ד שעות כשאין רצונה לבדוק עצמה כיון שאינ' צריכ' בדיקה ומיירי כאן שלא בדקה או כיון דא"צ בדיקה גזרו אף בבדקה עצמ' בשלשת פעמים וקבע' לה וסת אטו לא בדקה עצמה כיון שאין הבדיק' חיובית".
- ג) שערי טוהר (שער ג' סעי' ה' [לשונו מובא לעיל], ס"ק ה') – "הרוצה לצאת לדרך ... ובח"ס סי' ק"ע אוסר מדינא בתשמיש בכל עונת הוסת אך בעונה שלפני עונת הוסת יש להקל, ומ"מ תבדוק עצמה קודם התשמיש".
- ד) בדה"ש (ס"ק ע"א).
- ה) נטעי גבריאל (פרק צ"א סעי' א') – "ומ"מ גם המורין להקל בעונת או"ז יש לבדוק קודם תשמיש".
- ו) שבילי טהרה (סי' צ"ו).
2. מיקל.
- א) סתימת הפוסקים [וכן מוכח מהחזו"א וכמה ספרים, דאל"כ צריך לדעת וסת האו"ז מצד הבדיקות].
- ז. מראי מקומות – חופת חתנים (סי' י"ג סעי' ב'), פת"ת (ס"ק ד' [מביא חת"ס], ס"ק ז' [מביא החו"ד, ומציין למנ"י וסד"ט]), מי נדה (קונ"א ריש הסי', על הש"ך ס"ק ז'), משנה הלכות (ח"י סי' קי"ז), פותח שער (סי' ל' סעי' ב'), ט"ז וש"ד השלם (כו"ל ס"ק ד', שפ"ח ס"ק י"ט).
1. ר"ת (רשב"א נדה דף גז. ד"ה היא) – "ור"ח ז"ל כתב זו מן הדין היה לה לטבול י"ח ומשמשת כדין כל ימי השמור שטובלת בערב ומשמשת מיהו אמרו רבותינו אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן שנאמר והזרתם את בני ישראל מטומאתם וכמה עונה שהיא י"ב שעה ולפיכך כיון שהגיע יום י"ט יום שהוא יום תחלת נדה מוזהר עליה שלא לשמש לילי יום י"ט דהרי היא נדה".
- א) מורשת משה (נדה דף גז. נד: רש"י ד"ה וארבעה) – "לשיטת האו"ז הנ"ל שצריך לפרוש כ"ד שעות, מבוארים דברי ר"ח, וכדפירש מרומי שדה [מדנפשיה]".
- ב) הגר"ש דבליצקי (מגיה על ראב"ן, על סי' שי"ח [סוף ראב"ן עמ' כ"א]) – "וכונת רבינו חננאל כיון שהעונה תמיד יב"ש וכמו שכתב בפירושו לשבועות שהעתקנו בהערה ראשונה לסי' שיח א"כ ביום הקצר מתחילה וסתה כבר בקצה הלילה וא"כ לא פסיקא ליה לתנא לומר דמשמשת ליל י"ט שהרי אמנם מקצתו מותר אבל לא כולו. ולכאורה אם היה סובר ר"ח לעונה קודם עונה עדיפא מינה הוה מצי לשינויי, שתמיד כל הלילה אסור משום עוקו"ע, [ואכן כך פירש הנצי"ב במרומי שדה את הברייתא, דמש"ה לא מנה התנא ליל י"ט, משום עונה קודם עונה דאו"ז]. וש"מ דלא ס"ל הכי".

ח. האם צריכה בדיקות.

1. מיקל - עי' סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ט. וסת קבוע לשעות.

1. מיקל – תפארת ל^{משה} (על הש"ך ס"ק ט"ו), חו"ד (בי ס"ק ו'), רע"א (על הש"ך ס"ק י"ד), פת"ת (ס"ק י"א), פרי דעה (שפ"ל ס"ק ט"ו), ששבה"ל (ט"ז ס"ק ב' ד"ה ובש"ך, סיכום אות ג', "בוסת קבוע לשעות א"צ להחמיר לפרוש בשאר שעות היום מדין עונת או"ז").
2. מחמיר – מחה"ש (ס"ק י"ד, "אף שלאחר פעם השלישית ראינו שקבעה וסת לשעות מסתמא עבדו חז"ל לא פלוג ואמרו כיון שהוצרך לפרוש ממנה עונה אחרת עד לאחר פעם השלישית גם משם ואילך צריך לפרוש גם כן עונה אחרת").
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"א, ס"ק ל"ג)

י. התרת נדרים.

1. להקל מכאן ולהבא.
- (א) די בהתרה – טהרת הבית (סי' ב' הע' א' ד"ה ועוד, "הדבר ברור שיש להקל על ידי התרה"), שבה"ל (ח"ד סי' צ"ח אות ה', "חומרת האו"ז דלא נתקבלה עכ"פ ברוב ישראל כאשר יראה מהפוסקים הי' מקום להתיר").
2. להקל במקום הצורך.
- (א) לא צריך התרת נדרים – שבה"ל (ח"ד סי' צ"ח אות ה', סי' קנ"ח סי' ע', "דאנו מקילים בלי היתר במקום טבילת מצוה אם חלה בעונת או"ז (כמבואר בפוסקים) ובמקום ביטול מצות פ"ו וכיו"ב דאדעתא דהכי לא קבלו"), חוט שני (ס"ק ו' אות ב', "מפני שקיבלו ע"ע רק בתורת חומרא ולא מעיקר הדין").
3. מראי מקומות – לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' ק"ח ד"ה והנה), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' כ"ט, לשונו מובא לעיל), אור לציון (אבני שהם סעי' ב' ס"ק ב' ד"ה ואיך, לשונו מובא לעיל), שבה"ל (ח"ב סי' ע' ד"ה ואם), נטעי גבריאל (פרק צ"א סעי' י"ג), חוקת הטהרה (סעי' י"ג).

יא. היכא ששכחו ושמשו בעונת אור זרוע: הנוהגים להחמיר.

1. עי' סי' קפ"ה סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ז [או"ז במקום מצוה.**א. ליל חופה.**

1. מיקל - עי' סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ב. ליל טבילה.

1. מיקל - עי' סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ג. ביטול מצות פ"ר.

1. מיקל – שבה"ל (ח"ד סי' צ"ח אות ה').

ד. יוצא לדרך.

1. מיקל - עי' סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ה. בא מן הדרך.

1. מיקל - עי' סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ו. שנה ראשונה.**1. מיקל.**

- (א) הגרשז"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ו' הע' כ"ב, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ל') – "שמעתי שהגרשז"ז אויערבאך זצ"ל היקל בשנה ראשו' שא"צ לנהוג בחומרא זו דחשיב במקום מצוה, [עי' בעה"ט פר' כי תצא עה"פ ושמה את אשתו ושמח כמנין ושמח חוץ מיהו"כ"פ חייב בעונה בשנה א', הראני זה מרן הקה"י זצ"ל]".
- הגרשז"א זצ"ל (הגר"א נבנצל שליט"א טהרה כהלכה עמ' קכ"ז אות א') – "האם ידוע לרב מה הורה מרן הגרשז"א בעונת האור זרוע האם היקל או החמיר. תשובה: כמדומני לרבים היקל וכן בשנה ראשונה וליחידים החמיר".
- (ב) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ"ט) – "ובשנה ראשונה יש שנהגו לא להחמיר להאו"ז אא"כ יש לה וסת קבוע ממש (כעין זה ע' לקמ' 156). והכל כפי משקל החסידות של חומרא".
2. מחמיר.

- (א) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ג, משמרת הטהרה פרק ו' הע' כ"ב, אשרי האישי יו"ד פרק כ' אות י"ב) – "ודעת הגר"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שנהגו להחמיר גם בזה".
- (ב) חוט שני (ס"ק ו' אות ג', עמ' מ"א) – "חתן בן תורה בשנה הראשונה לנשואיו, גם לו יש לנהוג בחומרת עונת האור זרוע".

ג) חוקת הטהרה (סעי' ח', מנחת חן ח"ב יו"ד סי' י"ג) – "דהגרש"ז ... הגרי"ש ... אנחנו נוהגין להחמיר כשיטת אור זרוע אפילו בשנה ראשונה, אם לא לצורך גדול".

ז. ליל שבת.

1. מיקל.
- א) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ב' ד"ה ואין) – "וקבלתי אפילו במקומות שנוהגים כש"ך לפי חומרת או"ז דצריכה לפרוש עונה קודם עונת וסתה. מ"מ אי חל עונת וסת' ביום השבת לא צריכה לפרוש ליל שבת".
2. מחמיר.
- א) עי' פרי השדה (ח"א סי' ע'). הציור שם הוא ליל שבת).
- ב) עי' הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ג, משמרת הטהרה פרק ו' הע' כ', אשרי האיש יו"ד פרק כ' אות י"א) – "ומה שי"א שבליל שבת א"צ לפרוש בעונת האור זרוע, חזי סברא זו לאיצטרופי במקום הצורך".
- ג) נטעי גבריא (פרק צ"א סעי' ג', הע' ח') – "חל עונת וסת ביום השבת י"א שמותרת בעונת או"ז, ולמעשה מורין להחמיר [כן נתפשט ההוראה]".
- ד) סתימת הפוסקים.

ח. האם צריך בדיקות: בזמן שמקילים.

1. מחמיר.
- א) שבה"ל (ח"ח סי' קצ"ה אות ה' ד"ה ואעפ"י) – "אם הלילה הוא רק פרישת עונת או"ז דיש מציאות של היתר לפעמים כמו יוצא לדרך וליל טבילה, וליל החופה, ע"י בדיקה גמורה בחורים וסדקים".
- ב) בדה"ש (ס"ק ע"א).
- ג) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' י') – "ובכל אופן יש לבדוק קודם תשיש".
- ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ת"ח).
2. מראי מקומות – שפע טהרה (ס"ק ז').

ת. או"ז בעונה בינונית.

א. מיקל.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ד אות ד') – "אין צורך להקפיד לחומרת ה'אור זרוע' בעונה הבינונית".
2. דברי יציב (יו"ד סי' ע"ב אות ג', אות ד', סי' ע"ד, שפע טהרה ס"ק ה') – "ואין לגבב חומרות ע"ג חומרות בעונה בינונית דקילא".
3. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ג ד"ה אין להחמיר ולחוש, תשובה י"ד, תשובה ע"א) – "אין צריך להוסיף לפרוש בעונת האור זרוע על עונה בינונית אף אם ראייתה האחרונה היתה בלילה".
- הגריש"א זצ"ל (מה טובו גליון ז' עמ' י"ז אות כ"ט) – "כשראתה בלילה אפשר להקל לא לחשוש לעונת האור זרוע בעונה בינונית ביום שלפניו".
4. חוט שני (ס"ק ו' אות ו' [עמ' מ"ב], שעה"צ ס"ק כ"ג) – "דבעונ"ב הוא זמן קבוע לכל הנשים שאין להם וסת קבוע, ולא שייך בהו עונת האור זרוע".
5. פתחי טוהר (פרק ז' סעי' ח') – "אמנם, לא חיישינן לחומרת האור זרוע בעונה בינונית, ולכן מותרת בעונה שלפני ל'".
6. נטעי גבריא (פרק צ"א סעי' ז') – "לא תקנו עונת או"ז בעונה בינונית".
7. מנחת איש (פרק ו' סעי' ג').
8. הגרי"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ"ט, הע' נ', הע' קי"ד) – "אבל אין להחמיר בין להכו"פ ובין להאו"ז. ויש לחוש להכו"פ בלבד. שבמקרה שראתה בלילה, להכו"פ צריך לפרוש בהיום שלאחריו, ולהאו"ז צריך לפרוש ביום שלפניו".
9. ארחות טהרה (פרק ח' סעי' ג') – "בעונה בינונית אין חומרא לפרוש בעונה קודמת לעונת הפרישה (הנקראת אור זרוע) רק חומרא של מעת לעת, לכן אם עונת הפרישה בלילה אין צריך לפרוש בעונת היום הקודמת".

ב. מחמיר.

1. מלבושי טהרה (סי' קפ"ט סעי' ג', ס"ק א').
2. הו"ד בדרכות (סי' קפ"ט ס"ק ג') – "דעונה בינונית ... ועיי' במלבושי טהרה ... שהאריך בזה ופסק תבנא לדינא כך ... אבל בלא"ה לפמשי"ל סי' קפ"ד שיש לחוש לדעת הא"ז שצריכה לחוש לעונה הקודמת".
3. סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ו' ס"ק ט"ו).
4. טהרת ישראל (סי' קפ"ט סעי' ו', סעי' ז').
5. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ט"ז, מנחת פרי ח"ג סי' י"ד על סי' קס"ג) – "שיש לדון להקל, כיון דהוי תרתי דסתר, דהיינו כיון שהחשש שטראה כרוכ נשים והרי רוב נשים אינן מקדימות ראייתן לפני עונת וסתן הקבוע, ואמרת ד"ז לפני מו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל והוטב בעיניו, ומ"מ אמר לי שלדינא אין להקל (וכל הנפ"מ בעונת היום) ואמרת לו שכ"ה בס' מלבושי טהרה בריש סי' קפ"ט שגם בעו"ב יש להחמיר האו"ז וא"כ ודאי דכן הוא".
6. אור לציון (אבני שהם סעי' ב' ס"ק ב' ד"ה ואיך, סי' קפ"ט סעי' א' ס"ק ב' ד"ה אולם [עמ' רכ"ד]) - לשונו מובא לעיל.
7. קנה בשם (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות ט"ו).

8. ששבה"ל (ט"ז ס"ק ב' ד"ה ועיין בפלתי, סיכום ס"ק ג', סי' ק"צ סעי' א' ס"ק ה', סיכום אות ה') – "בעונה בינונית צריך לפרוש לילה ויום, ואשה שוסתה ה' בעונת לילה יש לפרוש גם עונת או"ז ביום כ"ט, אך בעונת יום אין מחמירים לפרוש גם ביום כ"ט".
9. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (פסקים דינים ומנהגים פרק ו' סעי' ג', סעי' ד') – "יש לחשוש לעונת אור זרוע בעונה בנונית".
10. יסוד הטהרה (פרק י' הע' י"ז).
11. אבני ישפה (ח"א סי' קס"ג ענף א', סי' קס"ד) – "לחומרא לכתחילה".
12. מראה כהן (סוף עמ' קל"ט).

ג. או"ז על עונה בינונית של יום ל"א [חוו"ד]: למחמירים לעיל - ואם הוסת ביום, נפ"מ גם לחומרת הכרתי.
1. מיקל - עי' סי' קפ"ט סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ד. מראי מקומות.

1. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה פ"ז, משמרת הטהרה פרק ז' הע' ל"ז) – "במעוברת אין מחמירין אלא כעיקר דין עו"ב הנזכר בשו"ע, דהיינו בהפלגת הל' ורק כאותה העונה אחרונה שראתה, אם ביום חוששת רק ליום, ואם בלילה חוששת רק ללילה".
2. בדה"ש (סי' קפ"ט ציונים ס"ק י') – "וצ"ע".

ט] או"ז במקום חומרות.

א. חיבוק ונישוק.

1. מיקל.

- (א) סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ד', ס"ק י').
- (ב) באר משה (ח"ד סי' ס"ב).
- (ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ג) – "אין להחמיר".
- (ד) בדה"ש (ס"ק י"ז) – "ודאי שיש להקל".
- (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ת"ג).
- (ו) לבושי עז (תמצית ס"ק י"ז).
- (ז) מראה כהן (פרק ט' הע' י"ב).
- (ח) חוקת הטהרה (סעי' ט', מנחת חן ח"ב יו"ד סי' ט"ו).
- (ט) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ב') – "בעונת האור זרוע (העונה שלפני הוסת) אין צריך להחמיר בחיבוק ונישוק, כיון שעונת הוסת עצמה אינו אלא חומרא (וכ"ז בידוע בעצמו שאין חשש שיבוא על ידי זה להוצאת זרע לבטלה ח"ו)".
- (י) פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' י').
- (יא) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רי"ד).

2. מחמיר.

- (א) ששבה"ל (סיכום אות י"ז, שבה"ל ח"ח סי' קצ"ה אות ה' ד"ה כבר) – "חוו"נ שאנו מחמירים בעונה הסמוכה לוסת".
- (ב) נטעי גבריאל (פרק צ"א סעי' ה', הע' י') – "גם בעונת או"ז יש להחמיר בחיבוק ונישוק ודברי הרגל. [הנה בסוגה בשושנים סי' ב' אות י' כתב להקל שאר קריבות בעונת או"ז עיי"ש, אכן כפי קבלת רבותינו א"א להקל חו"נ בדורות אלו שלא יגרה היצר בעצמו, לכן אין להקל]".
- (ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ"ד) – "שכל הנידון הוא דווקא בחיבוק ונישוק שהוא בהתלהבות שמביא לידי חשק ומרגלה לידי תשמיש. [כן הפשטות, וכן מוכח מהט"ז דנ"ל. וגם התורה"ד שמחמיר בחיבוק ונישוק מקיל בשאר הרחקות.] אבל סתם לנשק אותה כשהוא יוצא מביתו, בוודאי מותר לכ"ע, ואין זה בגדר המחמיר תע"ב. ומאידך גיסה לפ"ז יש להחמיר בחיבוק ונישוק גם בוסת האור זרוע. כיון שהחומרא לא לחבק ולנשק אותה אינו מצד הרחקות, אלא מפני שמרגילה לתשמיש, וא"כ אם מחמיר לאו"ז, גם זה נכלל בתע"ב".

3. מראי מקומות.

- (א) דרכי טהרה (דפו"ח פרק ו' סעי' י"ד) – "והמחמירים לפרש גם עונה קודם עונת הוסת, טוב שיחמירו גם שלא לישן במטה אחת בעונה זו".
- (ב) חוט שני (שאלת אשר סי' ג' אות ז') – "מי שמחמיר כאור זרוע א"כ צריך להחמיר גם בחו"נ, אמנם הצירוף הזה מהני לפעמים כדי להקל ... דאין לו לאדם להקל ולצרף כן ע"ד עצמו, אלא דהמורה יכול לפעמים לצרף כן ולהקל".

ב. וסת שאינו קבוע.

1. מיקל.

- (א) פרי השדה (ח"א סי' ע') – "נ"ל דע"כ לא שייך תירוצו של הש"כ רק באשה שיש לה וסת קבועה לאותו היום רק שלא נקבע באיזו שעה שפיר שייך לומר דהוי כאילו היה וסתה כל היום וצריכ' נמי פריש' בלילה שלפניו, משא"כ בנ"ד שלא נקבע לה עדיין הוסת אע"ג דלעניין לחוש ופעם אחת חוששי' אפילו לוסת שאינו קבוע מ"מ כאן ל"ש לומר דכל היום הוי כאילו היה וסתה דהא אותו היום לא נקבע עדיין רק מחמת אותה ראייה ראשונ' לחוד ... וכן משמע מלשון הא"ז בעצמו שכתב אם 'רגילה' לראות

ביום פורש ממנה כל היום והלילה שלפניו דמשמע דווקא ברגילה שהיום ההוא כבר נקבע רק שאין לו שעה קבועה כמ"ש הש"כ שם ס"ק ז' אז צריכ' לחוש גם ללילה שלפניה משא"כ בנ"ד דלא נקבע עדיין יום ההוא כלל".

(ב) תשורת שי (ח"א סי' ער"ה ד"ה עוד) – "אפילו להא"ז דעונה היינו מעל"ע ה"ד בוסת קבוע משא"כ בוסת שאינו קבוע".

(ג) חלק לוי (יו"ד סי' ע') – "ולענ"ד לא שייך לומר כן אלא בוסת קבוע שכבר נקבע הוסת באופן זה שפעם הראה בתחלת היום ופעם בסופו אבל היכי דלא קבעה וסת אלא שיש לה לחוש משום שראתה פעם אחת מסתבר דאין לחוש שתראה באותו היום לשעה אחרת דאדרבא אמרינן שאם תראה תראה באותה שעה שראתה בה מקודם".

(ד) דרכ"ת (סוף ס"ק ט', סי' קפ"ה ס"ק נ"ז) – "התשורת שי".

(ה) הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה תפילה פרק ט"ז ס"ק נ"א, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' כ"ג) – "מסתבר שאין חומרת האור זרוע נוהגת בוסת שאינו קבוע, כיון ששניהם הם חומרות".

(ו) אור לציון (אבני שהם סעי' ב' ס"ק ב' ד"ה ואיך) - לשונו מובא לעיל.

(ז) יבקש תורה (שו"ע סי' מ"ט) – "נלענ"ד כמילתא דפשיטא שהמקל בושא"ק שלא לחוש לעונת או"ז לא הפסיד מידי".

2. מחמיר.

(א) עי' חת"ס (יו"ד סי' קע"ט. עי' פרי טהרה הע' י"ח, "דאפשר דאינו ראי"ה..."), הו"ד בפת"ת (ס"ק ד').

(ב) מחה"ש (ס"ק י"ד) – "אותה שרגילה לראות בהנץ החמה, לאחר שראתה פעם ראשונה בהנץ החמה כשהגיע אותו היום היה צריך לפרוש ביום ובלילה שלפניו, דכיון דכל הנשים אין וסתן קבוע לשעות מסתמא לא תהיה אשה זו משונה מכל הנשים ובעינן עונה אחרת".

(ג) לשד השמן (יו"ד סי' ט"ז ד"ה ואחרי) – "ליתיה להא כלל מכמה טעמים...".

(ד) טהרת ישראל (סעי' כ"ד).

(ה) באר משה (ח"ג סי' קל"ז) – "כך קבלנו מרבתינו נ"ע להחמיר חומרת האו"ז גם בוסת שאינו קבוע".

(ו) שבט הלוי (ח"ב סי' ע', ח"ד סי' צ"ח אות ה', ששבה"ל סוף עמ' כ"ב, סי' קפ"ט סעי' ב' סיכום אות ט') – "וכמדומני דכן סוגיא דעלמא לנהוג כאור זרוע גם בוסת שאינו קבוע".

(ז) חוט שני (שאלת אשר סי' ג' אות ו') – "דבני תורה צריכים לפרוש בעונת או"ז בין בוסת קבוע ובין בוסת שאינו קבוע".

(ח) בדה"ש (ס"ק י"ז).

(ט) פרדס שמחה (ס"ק ט' אות ג').

(י) לבושי עז (תמצית ס"ק ט"ו).

(יא) נטעי גבריאל (פרק צ"א סעי' ו') – "עונת או"ז נוהג גם בוסת שאינו קבוע, ויש מקילין בוסת שאינו קבוע, ולמעשה נקטינן להחמיר, ובמקום הדחק ישאל שאלת חכם".

(יב) פרי טהרה (סעי' ז').

(יג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ"ט) - לשונו מובא לעיל.

(יד) פתחי דעת (ח"ב פרק מ' סעי' י').

(טו) מנחת איש (פרק ו' סעי' ב') – "ואפילו בוסת שאינו קבוע נהגו להחמיר כן".

3. בשעת הדחק.

(א) שערי טוהר (שער ג' סעי' א', ס"ק א') – "יש להקל בשעת הדחק".

(ב) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' ט') – "ובמקום צורך ודחק יש לסמוך ע"ז".

4. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"ב סי' רי"ט ד"ה מכתבו, ח"ו סי' צ"ז סוד"ה ומה ששאל), יד סופר (ח"א סי' ל"ד ד"ה ואין), מהר"ש ענגיל (ח"ז סי' קמ"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ת"ג), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ה', שפ"ח ס"ק ט"ז).

(א) סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ב', ס"ק ה') – "והמיקל בוסת שאינו קבוע שלא לאוסרה כל מעל"ע רק עונה לחוד אין מזחיחין אותו".

ג. ימי המבוכה.

1. מיקל.

(א) חזו"א, הו"ד בחוט שני (סי' קפ"ט ס"ק י"א ימי המבוכה אות ח').

(ב) לבושי מרדכי (יו"ד ח"א סוף סי' ק"ג) – "אם וסת' רק בלילה ולא ביום אפי' פ"א או תמיד ביום אז מותר בלילה ואם בלילה מותר ביום".

(ג) סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ט"ו) – "פשיטא דאין להחמיר ולאסור כל המעל"ע".

(ד) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ג, תשובה כ', פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' נ"ז) – "אין להחמיר".

עי' הגריש"א זצ"ל (מה טובו גליון ז' עמ' י"ז אות כ"ד) – "אשה שיש לה ימים נבוכים וכל ראיותיה הם ביום מותרת בימי המבוכה בלילה".

(ה) שבה"ל (ח"ב סוף סי' ע', ח"ד סי' צ"ח אות ה', סוף אות ו', ששבה"ל ס"ק ט' עמ' י"ט ד"ה ובשבת, עמ' כ"ב ד"ה וכן, סיכום אות י"ד) – "ברי אצלי דבכה"ג ודאי אין צריך לחוש גם לחומרת האור זרוע לאסור מעת לעת רק בעונת הוסת אם ביום אם בלילה, מלבד יום ראי' האחרונה שצריך לחוש מע"ל להנוהגים כל פעם כאור זרוע, והכי נראה לענ"ד מעיקר הדין, מ"מ המחמיר בכאלה קדוש יאמר לו".

(ו) לבושי עז (תמצית ס"ק ט"ז, ס"ק ל"ה).

(ז) פתחי מגדים (פרק כ"ד סעי' ט"ו אות ה').

(ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' תי"א).

ט) בנין בית נאמן (פרק ז' הע' י"ב ד"ה ויש).
 י) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' מ"ו, פרק מ' סעי' י') – "אין צריך להחמיר בזה בחומרת האו"ז".
 2. מראי מקומות – שו"ת חוט השני (סי' כ"ד), חו"ד (חי' ס"ק ח'). הוא מחמיר, אבל רק לפי מהלכו [עי' לקמן], נטעי גבריאל (פרק צ"ג סעי' א'), מראה כהן (עמ' קמ"ב אות ד', פרק ט' הע' י"ב).
 א) חכ"א (כלל ק"ח סוף סעי' ו') – "ומכל מקום נראה לי דאם קבעה וסתה שהיא רואה תמיד בלילה או תמיד ביום נראה לי דאין צריך להחמיר אלא באותה עונה שרואה שנים או שלושה ביום או בלילה".

ד. או"ז על הכרתי [ל"ו שעות]. כגון ראתה ביום - רק למחמירים בעונה בינונית בדרך כלל (עי' לעיל).
 1. מיקל - עי' סי' קפ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ה. או"ז על הבית מאיר, הפלגה ארוכה שנעקרה ע"י הפלגה קצרה.
 1. עי' סי' קפ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ו. או"ז על האג"מ.
 1. עי' לקמן.

ז. ספק בוסתות.
 1. מיקל – חו"ד (בי' ס"ק ו'), בדה"ש (ס"ק ל"א), מראה כהן (פרק ט' הע' י"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ת"ב).

ח. או"ז על זמן שחושש לוסת הגוף מורכב עם היום.
 1. מיקל – שבה"ל (ח"ג סי' קכ"ד ט"ז ס"ק ל"ט, ששבה"ל סי' קפ"ט סעי' כ"ה ט"ז ס"ק ל"ט ד"ה ולדינא, סיכום אות א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ח הע' ל"ט).

ט. וסת שנקבע ע"י בדיקה: סוף סי' ק"צ.
 1. מיקל – קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות ע"ו, "בוסת שנקבע ע"י בדיקה או וסת אחר שחוששין לזה רק לחומרא, במקום צורך קצת אפשר להקל בעונת אור זרוע").

י. תחילת עיבורה: ג' חדשים ראשונים.
 1. עי' סי' קפ"ט סעי' ל"ג, לשיטות ומראי מקומות.

יא. מעוברת, אם ראתה.
 1. מחמיר – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה י"ג, "שראתה ראייה אחת בימי עיבורה שחוששת לו מדין וסת שאינו קבוע").
 2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ' סוף הע' י"ד).

יב. מעוברת, אחר ג' חדשים: או"ז על עונה בינונית [רק למחמירים לעיל, לגבי עונה בינונית].
 1. מיקל – עי' סי' קפ"ט סעי' ל"ג, לשיטות ומראי מקומות.

יג. מעוברת, אחר ג' חדשים: או"ז על וסת החודש.
 1. עי' סי' קפ"ט סעי' ל"ג, לשיטות ומראי מקומות.

יד. מינקת.
 1. עי' סי' קפ"ט סעי' ל"ג, לשיטות ומראי מקומות.

י) עונת אביאסף.

א. מחמיר, חושש לי"ב שעות.
 1. ראב"ן (סי' שי"ח) – "שאם וסתה ביום יפרוש לילה שלפניו ואם וסתה בלילה יפרוש יום שלפני הלילה, בזמן תקופת ניסן ותשרי שהיום ולילה שוין אבל תקופת תמוז וטבת שאין יום ולילה שוין חצי יום וחצי לילה לפני הווסת".
 2. הו"ד בס' האשכול (סי' ל"ב, עמ' ע"ח) – "ויש מי שאומר...".
 3. מעדני יו"ט (נדה דף ב. אות ל').
 4. ב"ח (ס"ק ג' ד"ה כתב, שו"ת ב"ח החדשות סי' ל"ט) – "והכי נקטינן".
 5. ש"ך (ס"ק ז', נקוה"כ על הט"ז ס"ק ב') – "וכל זה ברור".
 6. חת"ס (יו"ד סי' קע"ט ד"ה והנה).
 7. חכ"א (כלל ק"ח סעי' ב') – "יש להחמיר כחומרת שניהם".

8. לחו"ש (לחם ס"ק י', שמלה ס"ק ה') – "יש להחמיר כתרויהו".
9. סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ב').
10. שפע טהרה (ס"ק ו', דברי יציב יו"ד סי' ע"א, סי' ע"ד).
11. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות ע"ח) – "להלכה יש לחשוש לשי' אביאסף לפרוש לפעמים זמן אחר עונת הוסת (ראה נקודה"כ קפ"ד)".

ב. מיקל, כי חושי הוסתות תלויים רק במהלך החמה והלבנה.

1. הג' מיימונית (הל' איס"ב פרק ד' הל' י"ב אות ט') – "ובאביאסף כתב יום או לילה מימי ניסן ותרי וחצי יום וחצי לילה בתמוז וטבת ותימה".
2. ב"י (ס"ק ב' ד"ה כתבו) – "שאין לחוש לכך".
3. ט"ז (ס"ק ב') – "אנו אין לנו לומר כן דהלכה פסוקה בידינו שאסורה כל היום אפילו אם הוא יום ארוך. וזה ברור ופשוט".
4. תוה"ש (ס"ק ו').
5. בית לחם יהודה (ס"ק ב') – "שיפה כיון הט"ז הן בדין ראשון והן בדין זה של הא"ז שחולק עליו ודלא כש"ך".
6. תפארת ישראל (ס"ק ד') – "העיקר כדברי הרא"ש והרי"ף וסתמ' הש"ע דכן דעת רוב פוסקים ובפרט כי קי"ל וסת דרבנן ובמילתא דרבנן להקל שומעין וכן עיקר".
7. פת"ת (ס"ק ז') – "ואין חילוק בין יומי ניסן ותשרי ליומי תמוז וטבת ב"י ט"ז ואחרונים דלא כש"ך".
8. גר"ז (ס"ק י"ב) – "אין חילוק בזה בין ימי ניסן ותשרי לימי תמוז וטבת לעולם העונה היא יום או לילה (ג) ולא י"ב שעות דוקא (ב"י ממשמעות הגמרא ופוסקים וט"ז ומנחת יעקב דלא כש"ך)".
9. מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ב') – "וכן הורה כל בעל הוראה שהיו אחר ש"ך בחבוריהם והכי נקטינן".
10. זבחי צדק (ס"ק ג') – "דלא כש"ך".
11. ערה"ש (סעי' כ') – "והסכימו כל גדולי אחרונים המנ"י והס"ט והח"ד להב"י והט"ז וכן עיקר לדינא".
12. פרי דעה (טורי כסף ס"ק ב') – "עיקר".
13. טהרת ישראל (סעי' י"ד, סעי' ט"ו).
14. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק מ' הע' כ"א).
15. ששבה"ל (עמ' כ"ד ד"ה ולדינא, סיכום אות ו') – "שחומרא זו לא נתקבלה, וא"א להטילה על בנות ישראל".
16. בדה"ש (ס"ק ט"ו).
17. פרדס שמחה (ס"ק ט' אות ב') – "תע"ב".
18. טהרת הבית (סי' ב' הע' א' ד"ה והנה מרן) – "והכי נקטינן".
19. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' מ"ח) – "שאין צריך לחוש להאביאסף".
20. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רס"ג, עמ' ת"ד) – "common custom".
21. לבושי עז (תמצית ס"ק י') – "ובזמנינו נקטו שלא להחמיר בזה כלל, כיון שיכול לבוא לידי טעות מהמת ריבוי החשבונות".

- ג. מראי מקומות – חופת חתנים (סי' י"ג סעי' ב'), תהלה לדוד (סי' נ"ה, "וצע"ג"), שערי טוהר (שער ג' סעי' א', "ובע"נ יחמיר ע"ע"), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ז', ס"ק ט', ס"ק י', שפ"ח ס"ק י"ב), פתחי דעת (ח"ב פרק מ' סעי' י"ב).
1. ר"ת (שבועות דף יח:) – "ת"ר והזרתם את בני ישראל מיכן אמרו אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן. וכמה אמר רבה עונה. ופירש משמיה דר' יוחנן בסוף מסכת דע"ז בענין כדרך שאמרו בטהרות כך אמרו ביין נסך. וכמה או יום או לילה. ואסיקנא לעולם י"ב שעה וזה השמועה בנדה פרק תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וניסת".
2. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' כ"ד) – "יש מחמירים...".

ד. חיבוק ונישוק.

1. מיקל – סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ד', ס"ק י').

ה. ציורים - למחמירים.

1. עונה בינונית.
- א) מיקל – דברי יציב (יו"ד סי' ע"ד).
2. ליל טבילה - עי' לקמן סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.
3. ליל חופה - עי' לקמן סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.
4. יוצא לדרך - עי' לקמן סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

יא] עונת אג"מ - נשים בזמנינו שרגילין לראות בין ביום ובין בלילה.

א. הלכה.

1. הוסת הוי כ"ד שעות.
- א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ח, מסורת משה ח"א יו"ד אות פ"ח ס"ק ו') – "וביום הוסת של חשבונה שרגילה לראות בין בוסת קבוע ובין בוסת שאינו קבוע צריכה לפרוש מבעלה כל היום אם היא רגילה לראות בין ביום ובין בלילה וכדמצוי ביותר אצל הנשים

שלנו דעונה דידה **כעונה אריכתא דמי** דהיינו כל המעת לעת ואם רגילה תמיד לראות או ביום או בלילה תפרוש רק אותה עונה בלבד, וראוי להחמיר ג"כ חומרת האו"ז המובא בש"ך יו"ד סימן קפ"ד סק"ז לפרוש עונה אחת סמוכה לעונת הוסת אם לא במקום הצורך".

(ב) אג"מ (ראשית דרכו הע' כ"ב) – "ושמעתי מהג"ר שמואל פירסט שליט"א שהגרמ"פ **נקט כן אף לקולא**, כגון אישה שראתה ג' פעמים באותו יום, פעמים ביום ופעמים ובלילה, קובעת וסת אף לקולא שאינה חוששת לשאר וסתות".

1) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' רכ"ח סוף אות א') – "באגר"מ (יו"ד ח"ג סי' מח) אינו מכתב אביו זצ"ל ואי אפשר להחליט את הדין מהלשון שם".

ג) טהרת ישראל (סעי' כ"ה, סעי' כ"ז) – "אשה שראתה וסתה פעמים ביום ופעמים בלילה צריך לפרוש כל היום וכל הלילה מדינא".

באר יצחק (ס"ק נ"א) – "דבה"ג לכ"ע הוסת שלה כל המע"ל מדינא".

יד אליהו (ס"ק נ"א) – "הוא פשוט לכ"ע".

2. רק י"ב שעות.

א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ') – "שלמעשה אין חומרת ר' משה זצ"ל מקובל בינינו".

ב) סתימת כל הפוסקים.

3. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק צ"א סעי' ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' תיא, פרק כ"ב הע' צ"ט), ודברת במ (ח"א סי' רכ"ח).

ב. או"ז.

1. מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ה, לשונו מובא לעיל), הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' רכ"ח סוף אות א').

יב] אשה שמשנית וסתה להקדים [או לאחר] ב' או ג' ימים - רמ"א סעיף ב'.

א. רמ"א (סעי' ב') – "ואשה שמשנית וסתה להקדים ב' או ג' ימים, או לאחר כשמגיע זמן וסתה, צריך לפרוש ממנה ב' או ג' ימים קודם או אחריו. וע"ל לקמן סי' קפ"ט".

1. הג' מיימוניות (הל' איס"ב פרק ח' אות א') – "ושאלתם באשה שאין לה וסת קבוע אם היא אשה שמשנה וסתה או להקדים ב' ימים או ג' כפי מה שרגילה לשנות יפרוש בזמן הגעת הוסת ב' ימים או ג'. יצחק ב"ר אברהם תנצב"ה ע"כ".

ב. **אשה שיש לה וסת קבוע, והקדימה ג' ימים קודם זמנה וראתה למשך כל הג' ימים: צריך לפרוש כל הג' ימים.**

1. דברי חמודות (בדה פרק ט' אות כ"ט) – "תמה על רמ"א שבסי' קפ"ד סעיף ב' כתב בשם הגהת מי"א פ"ח מהא"ב דאשה שמשנית וסתה להקדים ב' או ג' ימים או לאחר כשתגיע זמן וסתה צריך לפרוש ממנה ב' או ג' ימים קודם או אחריו ע"כ שהרי זה סותר להא דפסק דאין הולכין אלא אחר תחלת הוסת בלבד".

א) תפארת ישראל (ס"ק ה') – "ולכן יפה עלה ברוח לח"מ דמירי דנמשך וסת' מן כ"ז לל' יום שהוא קביעות וסתה, ולכך כל הג' ימים בכלל וסת יחשב וצריכה לפרוש כל הג' ימים. רק שהקשה דהא דעת רמ"א בסי' קפ"ט דבתר תחילת וסת אזלינן, ויפה הוק'. ואף לשיטתו י"ל כי אזלינן בתר תחילת וסת היינו באשה דרואה ג' ימים אמרינן תחילת ראייה עיקר, אבל באשה שוסתה קבוע תמיד ביום למ"ד ומקדמת ג' ימים קודם לפרקים ובכל ג' ימים רואה, א"כ ל"ל תחילת ראי' עיקר דהא אלו אין קבוע ויום למ"ד הוא קבוע וחזקה דאורח בזמנו בא, ולאין ספק דסוף ראי' שהוא ביום למ"ד עיקר והנך דמי' דמקדמי היא לרוב רבוי דמי' שיש לה מקדמי ואזלה, ולכך אף ימי' אלו בכלל וסת יחשב ומן יום כ"ז ואילך צריכה לפרוש, והכל בכלל וסת יחשב, וכן הוא בגמ' נדה דף ל"ט ע"ב".

ב) פרדס רמונים (שפ"ח ריש ס"ק ט') – "לפי הנראה מדברי המע"מ (ס"פ האשה) פי' דברי הרב כאן דהיינו שידוע שיש לה וסת בר"ח רק לפעמים היא מקדמת ב' או ג' ימים, והיינו שמתחלת לראות בכ"ח לחודש והיא רואה בכ"ח וכ"ט ור"ח, או לאחר ג' ימים היינו שרואה בר"ח ובב' וג' לחודש, וע"ז פסק הרב שצריכה לפרוש כל הג' ימים שהיא רואה בהם. וע"ז הקשה המע"מ דהא הרב פסק בסקפ"ט סעיף י"ג דהעיקר כדעה שניה דהולכים אחר תחילת הראי', ולפי"ז אינה צריכה לפרוש כ"א העונה הראשונה שהיא רגילה להתחיל בה ואם לא ראתה בה מותרת בימים שאחרי".

2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ט שפ"ח ס"ק ק"ג, ס"ק ק"ד, ס"ק ק"ה).

ג. **היה לה וסת קבוע ושינתה וסתה ליום אחר, צריכה לחשוש לשניהם – לבוש (סעי' ב', לשונו מובא לקמן), ש"ך (סי' קפ"ט ס"ק ל"ט, לשונו מובא לקמן), גר"א (ס"ק ו', לשונו מובא לקמן), גר"י (סי' קפ"ט ס"ק נ"ג, לשונו מובא לקמן).**

1. **מה החידוש:** כך הקשו – תפארת ישראל (ס"ק ה'), "פשיטא מה קמ"ל הלא דבר זה נראה ונשנית בסי' קפ"ט פעמים לאין מספר דוסת שאין קבוע חוששת פעם א' וא"כ היא שהקדימה לראות בכ"ז פשיטא דבהגיע כ"ז שניה דצריך לפרוש וחוששת, עברה כ"ז ולא ראתה אינה חוששת עוד לכ"ז ולפי' הש"ך גם כאן יהיה דינו כן דלמה תפרוש מכ"ז כיון שעקרתו בפעם א', וסת שאינו קבוע עקרתו בפ"א, וא"כ דברי רמ"א כאן הן משנה שאינו צריכה, וא"צ לדברי הגה"מ כלל, וגמרא ערוכה היא זה", חנו"ד (בי' ס"ק ד', "ותמוהין דבריו דהא דין זה מפורש בש"ס ומבואר בסימן קפ"ט"), ערה"ש (סעי' כ"ג, "ויש מי שכתב ... [ש"ך סי' קפ"ט סקל"ט] וא"א לומר כן דא"כ מאי קמ"ל הא משנה מפורשת היא [ס"ג ב] ונתבאר בסי' קפ"ט").

א) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ט') – "והש"ך ... דהתחילה לראות ב' או ג' ימים קודם הוסת והיא רואה עד זמן וסתה, והיינו שמתחלת לראות בכ"ח לחודש והיא ראתה בכ"ח וכ"ט ור"ח, צריכה לפרוש היום שרגילה להקדים בו אבל לא שתפרוש כל הג' ימים".

ימים. והגם שדין זה מבואר בש"ס ופוסקים דאם היתה למודה לראות בט"ו ושינתה ליום עשרים שניהם אסורים. עכ"ז הו"א דדוקא התם שלא ראתה בוסת הקבוע לה מקודם וע"כ חוששת לוסת החדש, ובאמת אם אח"כ ראתה בוסת הקבוע לה מקודם הותר וסת החדש ואינה חוששת לו הגם שלא עקרתו עדיין וכמ"ש בסקפ"ט סי"ד ע"ש, וא"כ כאן שראתה בכ"ה וכו"ט ובר"ח הרי ראתה אח"כ גם בוסת הקבוע לה מקודם. ולפי"ז אם נאמר דכל יום ויום מקרי וסת אחר באפי נפשי' כדעת הראב"ד שהביא בב"י כאן ובסי' קפ"ט, שוב א"צ לחוש לכ"ה בחודש שלהבא מאחר שמקודם הו"ל וסת קבוע בר"ח, וגם עתה אחר שראתה בכ"ה לחודש חזרה וראתה בר"ח הרי חזר הוסת הקבוע למקומו. לזה קמ"ל הרב כאן דצריכה לחוש ליום כ"ה בחודש ומשום דכיון שלא הפסיקה ראייתה רק ראתה ג' ימים ביחד עד ר"ח אין זה מקרי וסת חדש רק הכל הוא ראייה אחת, וע"כ צריכה לפרוש ביום שהוא לה תחילת ראייתה, והוא ע"פ הדעה השני' שהביא הרב בסקפ"ט והמחבר כאן ס"ו דלא מחלקי' הרא"י של כל יום ויום באפי נפשי' רק אמרי' דכולי חדא ראי' היא. ולפי"ז דברי הרב כאן הוא דוקא לפי הדעה השני' בסי' קפ"ט. וזהו שכתב הש"ך בסקפ"ט שם דצריך יום שרגילה להקדים בו וכדכת' כאן כו' ע"ש, וכוון למש"כ. וראיתי בכו"פ והו"ד כאן שנתקשו בדברי הש"ך ע"ש, ולפי מ"ש לק"מ".

(ב) חזו"א (יו"ד סי' פ"ה ס"ק כ"ג) – "והה"ד הקשה לפי זה דלא הו"ל להרמ"א ללמדו מהגה"מ אחרי דמשנה מפורשת היא, ואין זה תימה שהרי בתמונתו דין זה חלוק מדין המשנה, דהתם אין הדרך להשתנות מט"ו לכ' והוא התחלת קביעות וסת אחר והכא מדרך להשתנות והוי עיקר הוסת, וכה"ג דרך האחרונים ז"ל להעתיק דברי הראשונים ז"ל".

(ג) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ז) – "הקשו עליו הכו"פ שם והחזו"ד ... ולע"ד לא קשה כלום דבגמ' הא נאמר זה בהיתה למודה להיות רואה יום ט"ו לטבילתה ושינתה ליום כ' שזה וזה אסורין בדף ל"ט וכן בלמודה להיות רואה יום ט"ו לחדש ושינתה לט"ז בדף ס"ד וכן ביום עשרים ושינתה ליום שלשים שם ודין זה נאמר בש"ע סעיף י"ד שלא שייך לומר דמים יתרים איתוספו בה אלא ודאי הוא שינוי וסת לכן חוששת אבל בהיה לה וסת והקדימה בו"ג ימים שיש לנו לומר אורח בזמנו בא והימים הקודמים שראתה הם דמים יתרים שניתוספו ואין לפרוש אלא ליל הוסת קבוע ולא של תחלת הראיה והשמיענו הרמ"א שמ"מ חוששין גם לעונה הראשונה של תחלת הראיה מספק שמא וסת אחר הוא. וכדחוצרך הטור להשמיענו בב"פ בחד לירחא ובשלישית בכ"ה ובר"ח שאף שקובעת בר"ח חוששת גם ליום הקדימה שמא וסת אחר היא קובעת והוא חדוש גדול והב"י שם הביא חדוש זה גם מהרשב"א ועיי"ש שם בב"ה ובדרישה שהקשו ע"ז ותירצו א"כ ודאי הוא חדוש, ובכאן שהי' לה וסת קבוע ושינתה להקדים ב' וג' ימים שעדיף מהתם, שרק עתה נקבע וממעין פתוח ששייך שם יותר לחוש לשמא וסת אחר הוא כתירוץ הב"ה ודרישה ולא יקבע הוסת ואזלינן הכא והכא לחומרא עיי"ש, דבוסת קבוע לא שייך תירוצם, מ"מ אשמועינן הרמ"א מהגמ"י שמ"מ חיישינן גם לשמא וסת אחר היא קובעת והטעם הוא כדבארתי מאחר דמצוי גם שמשנות וסתן והיה זה עכ"פ תחלת ראייה יש לחוש גם לשינוי וסת ומהטעם דכתבתי דאין לנו לומר יותר מהתם אף שיש סברא להעדיף. עכ"פ ליכא קושיא על הש"ך ופלא על הכו"פ והחזו"ד שדחו דבריו מפני קושיא זו".

(ד) יען יוסף (יו"ד סי' צ"ח) – "הש"ך בסי' קפ"ט ... והחזו"ד דעת בסי' קפ"ד (ביאורים סק"ד) תמה על דבריו הא דין זה מפורש בש"ס ומבואר בסי' קפ"ט ולא היה לו להרב לכתוב זה בשם הגהות מיימוניות. אמנם ראיתי בשו"ע הרב תניא ז"ל סי' קפ"ט ס"ק נ"ג שנקט כהש"ך, והוסיף ביאור על דבריו, ובדבריו מרומז ישוב לתמיהת החוות דעת, וז"ל שצריך לפרוש גם קודם הוסת אותו יום שרגילה להקדים בו, פירוש אותה העונה, אף שהמשיכה ראייתה עד יום וסתה הקבוע לה עכ"ל, פירוש דלא תימא כיון שהמשיכה עד יום וסתה אינו וסת בפני עצמו אלא הוא טפל לעיקר הוסת, קמ"ל דהוא וסת בפני עצמו".

(ה) ששבה"ל (ס"ק ט') – "וי"מ דהרבנותא היא דלא רק בהקדימה הרבה חוששין לוסת שאינו קבוע, אלא אפי' אם הקדימה מעט ב' או ג' ימים די"ל שהוסת נשאר ברגילתו אלא שהיתה תוספת דמים, והו"א דלא ניחוש אפי' כוסת שאינו קבוע, וקמ"ל דחוששין".

(ו) בדה"ש (ס"ק כ', ציונים ס"ק ל"ב) – "סלקא דעתך (כנלענ"ד ליישב קושיית החזו"ד דמאי קמ"ל הרמ"א בזה כאן) אמינא דכהשינוי אינו מופלג מיום הוסת עצמו אלא ב' או ג' ימים א"צ לחוש ליום השינוי שאינו כוסת בפני עצמו אלא וסת הקבוע עצמו הוא שנטה קצת מהרגלו ולחודש הבא ישוב להרגלו שמקודם ולזה קמ"ל הרמ"א דאף בכה"ג חוששת ליום השינוי".

(ז) מראי מקומות – מקור חיים (ס"ק י"ג, לשונו מובא לקמן), ט"ו וש"ך השלם (סי' קפ"ט שפ"ח ס"ק ק"א).

ד. אשה שיש לה וסת, שאין עוברים עליה ימים אלו בלא ראיית דם, צריכה לפרוש כל אותן הימים – תפארת ישראל (ס"ק ה', לשונו מובא לקמן), נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה ובה נלע"ד, לשונו מובא לקמן), חכ"א (כלל ק"ח סעי' ו', לשונו מובא לקמן), סד"ט (ס"ק ד', לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סעי' כ"ג - סעי' כ"ה, סי' קפ"ט סעי' ל"ח, "רבינו הרמ"א ... יש מהגדולים שפירשו דבריו באופן זה והיינו שאשה זו יש לה וסת בכל חדש אך כ"ז ימים תמיד היא טהורה ואח"כ לפעמים רואה בכ"ה ולפעמים בכ"ט ולפעמים ביום ל' ואמרינן שאין זה שינוי אלא שכן דרכה ונמצא שכל הג' ימים הם שעת וסתה ולכן צריכה לפרוש תמיד בכולן [כרו"פ ונודע ביהודה קמא יו"ד סי' מ"ו]).

1. מקור: התרה"ד – נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה ומעתה, "דהנה בש"ע בסי' קפ"ו סעיף ג' אשה שאינה רואה בפחות מ"ד ימים אחר טבילתה אבל לאחר י"ד ימים אין לה קבע עד י"ד יום דינה כדין אשה שיש לה וסת. והנה אני אומר אם לקולא הרי זה כוסת קבוע במשך זמן הזה מעתה אני דן ק"ו לחומרא שהאשה שידעת שעכ"פ לא יעברו עליה שבעה ימים שיהיו נקיים לגמרי אף שבתוך ז' הללו אין זמנה קבוע באיזה זמן שתראה מ"מ צירוף כל השבוע הם וסתה הקבוע שעל כל פנים שבעה ימים לא יעברו בלתי דם. וא"כ כיון שאשה זו עד הנה הוחזקה כמה זמנים שלא תוכל לטהר עצמה לבעלה וזה זמן רב שאינה מספקת לספור ז"נ א"כ כל ז' וז' הם אצלה כוסת קבוע שעכ"פ במשך שבעה הוחזקה לראות").

(א) פת"ת (ס"ק ה') – "נו"ב ... ואיני מבין ראיתו דשם הוחזקה בודאי שלא תראה באותן י"ד ימים משא"כ בנ"ד שלא הוחזק יום א' מאותן הז' ימים שתראה בו בודאי".

2. מקור: ר"מ – תפארת ישראל (ס"ק ה', לשונו מובא לקמן).

3. **מקור: הראב"ד – סד"ט** (ס"ק ד', לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סעי' כ"ג, "כתב רבינו הרמ"א בסוף סעי' ב' ... דה"פ כמ"ש הראב"ד בס' בעלי הנפש וז"ל מפני שהוא רוב המצוי בנשים לשנות וסתן ב' וג' ימים ופעמים שהיא מרחקת ולפעמים שהיא מקרבת וחוזרות למקומן, וכיון שכן, אין ראוי להחזיק כל ימי הוסת לטפילה לתחלת הוסת כי שמא הימים שהן עתה בתוך ימי הוסת היו כבר תחלת הוסת ואע"פ שהן עתה באמצע הוסת לא אבדו מעלן הראשונה לפיכך צריכה עקירה ג"פ לכל ימי הוסת עכ"ל והן דברי רבינו הרמ"א [עי' ח"ד] ולא דמי לסי' קפ"ט סוף סעי' י"ג דהתם תחלת הוסת ברור ע"ש").

ה. חיישינן שמא הוא באופן ששלשתן הוקבעו, ומש"ה חוששת לשלשתן.

1. **חוו"ד** (חי' ס"ק ח', בי' ס"ק ד') – "הש"ך בסי' קפ"ט ... אישתיטתיה דברי הראב"ד בספר בעלי הנפש (דף ד' ע"ג) וז"ל, מפני שהוא רוב המצוי בנשים לשנות וסתן ב' וג' ימים ופעמים מרחקת ופעמים מקרבת וחוזרת למקומן וכיון שכן אין ראוי להחזיק כל ימי הוסת בטפילה לתחלת הוסת כי שמא הימים שהן עתה בתוך הוסת היה כבר תחלת הוסת, ואף על פי שהן עתה באמצע הוסת לא אבדו מעלתן הראשונה לפיכך צריכה עקירה ג"פ לכל ימי הוסת ע"ש. ומבואר מדבריו להדיא דצריכה לפרוש כל הג' ימים דלא כהש"ך. והטעם ברור שמבואר בבעל הנפש (דף ח') דאי חזאי ראש חודש ור"ח וכ"ה בירחא וריש ירחא, אף דפעם הג' תוך ימי נדתה היא קובעת לה וסת לריש ירחא כיון דב' פעמים הראשונים הוחזק ממעיין סתום, וכתב שם דלראייה כ"ה ג"כ קובעת וסת ויש לה שני וסתות ע"ש. א"כ אם משנית וסתה להקדים, כגון שהיה לה וסת בג' לירחא ועתה הקדימה וראתה ג"פ בב' לירחא ובג' לירחא, וחזרה וראתה ג"פ בריש ירחא ובב' לירחא ובג' לירחא דאז חוששת לשלשתן, דהימים שהיו בתחלת וסת אף שהן עתה באמצע וסת לא אבדו מעלתן. וכן משכחת לה במאחרת וסת, כגון שהיה לה וסת קבוע בריש ירחא ואח"כ ראתה ב"פ בב' בירחא דלא נעקר הוסת דריש ירחא עדיין דאין הוסת נעקר עד ג"פ, ובפעם הג' ראתה בריש ירחא ובב' בירחא דאז נקבעו שני הוסתות. דב' בירחא ג"כ הוקבע כיון שב"פ הראשונים הוחזק ממעיין סתום כמ"ש בעל הנפש בהדיא, ואח"כ ראתה ב"פ רק בג' בירחא ובפעם הג' ראתה בריש ירחא וובב' בירחא ובג' לירחא דאז הוקבעו שלשתן, וכיון שמשנית וסתה פעמים מקדמת ופעמים מאחרת **חיישינן שמא היא באופן ששלשתן הוקבעו** ומש"ה חוששת לשלשתן".

2. להלכה – עי' לקמן.

ו. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ח'), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ט שפ"ח ס"ק ק"ה).

1. **תוה"ש** (סי' קפ"ט ס"ק כ"ו) – "ועיין בש"ך מ"ש ליישב קושיא זו. ובאמת לע"ד מעיקרא לק"מ, ואין זו דומה לזו כלל, דלעיל מיירי באשה שאין לה וסת קבוע כמבואר בהגהות מיימוני להדיא, אך בהגיע יום שלשים שהיא עונה בינונית דרכה להקדים ראייתה לגמרי ב' או ג' ימים או לאחר, ולפעמים היא רואה בזמן וסתה ולא מיירי בהמשכת הוסת, על כן צריכה לפרוש באותו זמן העונה דאולי תראה, משא"כ כאן שיש לה וסת קבוע בדלוג ע"י תחילת ראייתה וחוששת אח"כ לוסת הדילוג, וק"ל".

(א) **תפארת ישראל** (ס"ק ה') – "ודברי המ"י אינו מובן כלל, דעדיין לא הועיל למה תפרוש כל ג' ימים הלא וסתה לא נמשכה רק יום א', א"כ אותו יום תפרוש ולמה כל הג' ימים. ולכן מ"ש דמיירי שאין לה וסת רק עונה בינוני אין כלל מענין הקו' שיש בזה וא"צ להאריך ביי".

(ב) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ט שפ"ח ס"ק ק"ה).

2. **מי נדה** (סעי' ב' ד"ה בהגה) – "דשם מיירי שמזלפת בלי הפסק ב' או ג' ימים ...".

יג] שיטת החוו"ד – אשה המשנית וסתה להקדים כגון שהיה לה וסת לג' בחודש והקדימה וראתה ג"פ בב' לחודש ובג' לחודש, וחזרה וראתה ג"פ בר"ח ובב' לחודש ובג' לחודש חוששת לשלשתן, וכן במאחרת וסת, כגון שהיה לה וסת קבוע בר"ח ואח"כ ראתה ב"פ בב' בחודש, ובפעם הג' ראתה בר"ח ובב' בחודש, ואח"כ ראתה ב"פ רק בג' בחודש ובפעם הג' ראתה בר"ח ובב' בחודש ובג' לחודש.

א. הלכה.

1. **מיקל** [דלא קי"ל כהראב"ד].

(א) **פרדס רמונים** (שפתי חכם ס"ק ט') – "מ"ש החוו"ד ... לבד לא ידענא מאי קאמר, הא ודאי דדעת הראב"ד הוא דאם רגילה לראות ג"י צריכה לפרוש כל הג"י, וכן ס"ל בדין המוזכר כאן בס"ו, ומשום דס"ל דלא אזלי בתר התחלת הראי'. אולם אנן לא קי"ל כהראב"ד בזה וכמו שפסק המחבר בפשיטות בס"ו דא"צ לפרוש רק יום התחלת הראי', וכן פסק הרב לקמן בסקפ"ט כדע' השני' והוא דעת הרז"ה שחולק על הראב"ד הנ"ל, וכמבואר כ"ז בב"י ע"ש, וזהו שהקש' להמע"מ דלפי פסק הרב בסקפ"ט והמחבר כאן א"צ לפרוש כל הג"י, ולמה כ' הרב כאן דצריכה לפרוש כל הג"י".

(ב) **מקור מים חיים** (על סעי' ב' ד"ה ונראה) – "דהראב"ד ... ואנן לא קיימ"ל ... ודלא כמ"ש בספר חוות דעת".

(ג) **סוגה בשושנים** (שושנים לדוד ס"ק כ"ד) – "והוא לפלא על הגאון בעל חו"ד".

(1) **י"ל – חזו"א** (סי' פ"ה ס"ק כ"ג, "והח"ד ז"ל כתב לפרש דבאשה שמשנית וסתה וקשה לעמוד על חשבונה ופעמים שתקבע כל ימי השינוי הלכך חיישינן לכלהו דמה"ט כתב הראב"ד ז"ל בכל הנשים דצריכות לחוש לכל משך ראיתן דלמא כבר שינתה והימים שהן עתה באמצע הוסת כבר היו בתחלתו, ונהי דלא קי"ל בהא כהר"א ז"ל, **אבל בידוע שמשנית יש לחוש לכל הימים וכ"כ בס"ט**").

(2) **א"נ י"ל – אג"מ** (יו"ד ח"ב סי' ס"ז ענף ג' ד"ה החוו"ד, "החוו"ד מפרש ... כסברת הראב"ד ואף שאין כוונתו לפסוק כראב"ד דהא הרמ"א פסק דאזלינן רק בתר התחלת הראיה מ"מ בזה שקבעה ממש בתחלת הראיה כל ג' וסתות סובר שמודה הרמ"א להראב"ד. וכן במאחרת כגון ...").

(3) מראי מקומות – **מלבושי טהרה** (ס"ק י"ב), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ט שפ"ח ס"ק ק"ו).

2. מחמיר, הוקבעו שלשתן.

(א) חו"ד (חי' ס"ק ח', בי' ס"ק ד') - לשונו מובא לעיל.

(ב) מלבושי טהרה (ס"ק י"ב ד"ה עוד) - "הח"ד ... ואך שדינו דין אמת, אמנם פשוט הוא דאין זה שייך כלל לדין דאשה שמשנית וסתה. אלא דינו של הח"ד הוא דין שאשה שקובעת וסת בתוך וסת".

(ג) סוגה בשושנים (סי' ב' ס"ק ל"ז).

(ד) טהרת בת ישראל (פרק י"א סעי' ד').

(ה) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ז ענף ג' ד"ה החו"ד) - "החו"ד מפרש ... הנה באירע כן מסתבר שהדין כדבריו".

(ו) מנחת יצחק (ח"ה סי' קל"ה אות ד').

(ז) ששבה"ל (ס"ק ט' ד"ה והחו"ד).

(ח) חוט שני (ס"ק ח' ד"ה ולדינא, אות ו').

3. מראי מקומות.

(א) ערה"ש (סעי' כ"ד) - "ולפ"ז עיקר חידוש דין זה דאע"ג דקיי"ל כששינתה שני פעמים שעת וסתה ובפעם השלישי חזרה לקדמותה דמבטלינן לגמרי השני ראיות הקודמות כמ"ש בס"י קפ"ט זהו כשהזמנים רחוקים זה מזה הרבה ימים אבל ביום או ימים סמוך לוסת הראשון לא חשבינן זה כשינוי והפעם השלישי לא חשבינן שחזרה לקדמותה אלא הכל וסת אחד הוא כל הג' ימים לפעמים מתחלת מהראשון ולפעמים מהשני ולפעמים מהשלישי מפני שכן דרך הנשים וזה שכתב רבינו הרמ"א צריך לפרוש ב' או ג' ימים קודם או אחריו אין הכוונה קודם לכל הראיות אלא ה"פ דאם איחרה פעם שני ליום השני ופעם שלישי ליום השלישי מ"מ צריכה לפרוש גם בפעם השלישי מן יום הראשון וכן בהקדימה יום ושני ימים מקודם צריכה לפרוש גם בהקדימה שני ימים של אחריו ואפילו אם בפעם השלישי ראתה כהוסת הקודם אין זה עקירה לשני הוסתות הראשונות אלא וסת אחד הוא מפני שכן דרך הנשים [והפרדס רימונים בסק"ט האריך לדחות דברי הח"ד מלשון הרמ"א ומסי' קפ"ט דקיי"ל כששינתה ב' פעמים ואח"כ בפעם ג' היה לה וסת הקודם דנבטלו השני וסתות הקודמים ע"ש ולפמ"ש ל"ק כלל דבקירוב ימים לא אמרינן כן מפני שכן דרכן של הנשים וגם לשון הרמ"א ישבנו על מכונו והדברים ברורים בס"ד ודו"ק"]".

ב. למחמירים - אשה שמשנית וסתה פעמים מקדמת ופעמים מאחרת האם חיישינן שמא היא באופן שלשתן הוקבעו.

1. מחמיר.

(א) חו"ד (חי' ס"ק ח', בי' ס"ק ד') - לשונו מובא לעיל.

2. מיקל, דכל שידוע חשבונה יש להורות כפי עיקר הדין.

(א) חזו"א (סי' פ"ה ס"ק כ"ג) - "והח"ד ז"ל כתב ... איברא לא הו"ל להגה"מ והרמ"א בד"מ לקצר כל כך והו"ל לבאר טעמם, ואחרי שהש"ך והגר"א ז"ל לא פ' כן נראה שאין להחמיר בזה אלא כל שידוע חשבונה יש להורות כפי עיקר הדין".

(ב) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ז ענף ג' ד"ה החו"ד) - "הנה באירע כן מסתבר שהדין כדבריו אבל לחוש לזה אף בלא ידוע וכ"ש בידוע בכל פעם איך היה ובפרט שסדר כזה הוא דבר שלא מצוי כלל אף לאחת מאלה ודאי אין מקום לחוש".

(ג) חוט שני (ס"ק ח' ד"ה ולדינא, אות ו') - לשונו מובא לקמן.

(ד) מראה כהן (פרק ח' הע' נ"ג).

(1) ואף בלא ידוע לנו חשבונה אין מקום לחוש לזה - אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ז ענף ג' ד"ה החו"ד, לשונו מובא לעיל).

(2) אם אינה יודעת את החשבון יש לחוש לזה - חזו"א (חוט שני ס"ק ח' ד"ה ולדינא, אות ו'), חוט שני (ס"ק ח' ד"ה ולדינא, אות ו').

3. מראי מקומות - סוגה בשושנים (סי' ב' ס"ק ל"ז, "וצ"ע לדינא"), ויען יוסף (יו"ד סי' צ"ח אות ב'), מנחת יצחק (ח"ה סי' קל"ה אות ד').

ג. מראי מקומות - ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ט שפ"ח ס"ק ק"ו).

[יד] ימי המבוכה - האם הלכה כמו הש"ך והגר"א או כמו התפארת ישראל ונובי"י.

א. ראשונים.

1. מיקל, אינה צריכה לפרוש בימים אלו.

(א) מהר"ג, הו"ד שלטי גבורים (שבועות דף ב.) - "אשה שאין לה וסת קבוע כי לפעמים רואה בכ"ב בחדש ולפעמים בכ"ה ובכ"ט אך לעולם אינה רואה עד לאחר י"ד ימים אחר הטבילה נראה דודאי לעולם א"צ בדיקה כל אותן י"ד ימים שלאחר הטבילה כההיא ממש שכתב ספר תרומת הדשן סימן רמ"ז דקודם י"ד לא היא בכלל אשה שאין לה וסת להצריכה בדיקה. אולם בזה יש להתיישב בימים שהם אחר הי"ד ימים שהוסת משתנה ג' או ד' או ה' ימים כמו שזכרנו, איך נתנהג כי יש פנים להתירה לשמש בכל פעם אחר הי"ד על ידי בדיקה כדן אשה שאין לה וסת קבוע ויש פנים לומר שלאחר הי"ד לעולם היא אסורה לשמש כדן אשה שיש לה וסת כי נראה בעיני שאם נחשוב זאת האשה בכלל אשה שיש לה וסת מפני שאינה רואה לעולם בפחות מ"ד ימים אחר הטבילה א"כ מיד אחר כך היא אסורה לבעלה משום חשש סמוך לוסתה כדן שאר הנשים שיש להן וסת קבוע וכל הימים אשר הוסת בא אליה בדילוג היא אסורה לשמש, דאין לומר דעונה אחת אחר הי"ד תסגי לה לפרוש מבעלה ואם לא בא הוסת בעונה הראשונה שלאחר הי"ד יום תהוי מותרת כההיא דכתב הרא"ש ס"פ האשה שהיא עושה צרכיה שהביא דעת הראב"ד ז"ל והרמב"ן ז"ל והר"ז ז"ל דפליגי בחשש הוסת כמה צריך להרחיק והכריע הרא"ש כמאן דאמר דסגי להרחיק עונה ראשונה וכן כתוב הטור י"ד סי' קפ"ד, דלא דמי דהתם לא פליגי אלא כשהוסת נמשך ב' ימים או שלשה ששופעת או מזלפת תמיד אם כל

- יום ויום חשיב כוסת בפני עצמו או לא אבל הכא בנידון דידן שהוסת דילג בכל פעם מיום ליום אחר נראה דכל אותן הימים שהוא דולג בו הוא וסת בפני עצמו אליבא דכ"ע וצריכה לפרוש בכולם וראיה יש מתשובת ריצב"א שהביא במי"א פ"ח מהל' איסורי ביאה עש"ב, ואולם שאלתי גם בזה את פי מהר"ן ז"ל דרך משא ומתן א"ל שיש להקל".
2. מחמיר, צריך לפרוש ממנה כל אותן הימים.
- (א) מהר"י אוברניק זצ"ל (לקט יושר יורה דעה עמ' י"ח ענין ב') - לשונו מובא לקמן.
- (ב) תרה"ד (לקט יושר יורה דעה עמ' י"ח ענין ב') (וכמו הנו"ב, שמקורו הנו"ב. ודלא כפרדס רמונים, לעיל) - לשונו מובא לקמן.
- (ג) הו"ד בלקט יושר (יו"ד עמ' י"ח ענין ב') - "מלקוטי דלעיל: כת' בתשובה בשם מה"ר שמשון ז"ל, דאשה שיש לה וסת לל' יום ולפעמים משנה וסתה ליום ל"א או ל"ב או ל"ג אבל קודם ל' אינה משנה כלל, מצוה לפרוש הימנה כל אותן ימים מיום ל' ואילך וכן דרש מורי שראוי לנהוג כן, אמנם אם מורגלת לפעמים בח' ימים או יותר, אז אמר שאין להחמיר כ"כ ויש לדמות לאשה שאין לה וסת".

פוסקים:**ב. מיקל.**

1. לבוש (סעי' ב') - "ואשה שדרכה לשנות וסתה להקדים או לאחר ב' או ג' ימים מזמנה הקבוע, צריך לפרוש ממנה בעונה בב' או ג' ימים קודם לכן או אחרי כן. ועיין לקמן סימן קפ"ט בעז"ה".
2. ש"ך (סי' קפ"ט ס"ק ל"ט) - "דלעיל סימן קפ"ד ס"ב ... אין ר"ל שצריך לפרוש כל הג' ימים דא"כ מה ענין שמשנת' וסתה לכאן אלא ר"ל דהיה לה וסת ואח"כ משתנית וסתה להקדים ב' או ג' ימים אז צריכה לפרוש גם קודם הוסת כפי מה שרגילה להקדים כגון שרגילה להקדים ג' ימים צריכה לפרוש אותו יום שרגילה להקדים וכדכתב כאן והיינו שכתב לעיל וע"ל סימן קפ"ט".
3. בית לחם יהודה (סי' קפ"ו ס"ק א') - "כתב ש"ג ... שאלתי את פי מההר"ן ודרך משא ומתן אמר שיש להקל".
4. גרא"א (ס"ק ו') - "ואישה שמשנית כו'. במתני' שם היתה למודה כו' וכ"ש כה"ג".
5. גרי"ז (סי' קפ"ט ס"ק נ"ג, קונ"א ס"ק ה') - "ומה שכתב רמ"א סי' קפ"ד סעיף ב' ... אינו רוצה לומר שצריך לפרוש כל הג' ימים שהמשיכה ראייתה אלא רוצה לומר שצריך לפרוש גם קודם הוסת אותו יום שרגילה להקדים בו (פירוש אותה העונה אף שהמשיכה ראייתה עד יום וסתה הקבוע לה) דהולכין תמיד אחר תחילת הראיה כמו שכתב כאן (ש"ך)".
6. חת"ס (יו"ד סי' קס"ו) - "אם האשה הזאת לא קבעה מעולם שום יום משלשה ימים אלו דהיינו כ"ו כ"ז כ"ח שום יום מאלו לא קבעתה ג"פ זא"ז אלא פעם ראתה בכ"ז ואח"כ נעקר לכ"ח וממנו לכ"ו וכן לעולם באופן שלא נקבע שום א' מימים אלו להיות וסת קבוע ונמצא שנעקר בפעם א' א"כ השתא הכא נעקרו כולם ושוב לא תחוש לשום אחד מהם".
7. חנ"ך (בי' ס"ק ד') - "נודע ביהודה ... ותמוהין דבריו ז"ל בזה דא"כ אם אין לה קבע על עשרים יום בכה"ג צריכה שתהיה ידיה בין עיניה כל הך' יום דמה לי על ז' או ח' ימים ואין הדעת סובל זה וקצת ראייה לזה ... ומה שהביא ראייה מסי' קפ"ו סעיף ג', שאני התם דהוחזקה בודאי שלא תראה באותן י"ד ימים משא"כ בנידון דידן שלא הוחזק יום אחד מאותן הז' ימים שתראה בו בודאי ... לכן דין הנ"ל שכתב הרב תמוה ולא אישתמיט שום פוסק לומר כן".
8. מקור חיים (ס"ק י"ג) - "ולא מוסיף רמ"א בזה ולא מחדש דבר אצא מה שכתב המחבר בין שקובעת בשלשה פעמים או בפעם אחד הראה לנו הרמ"א דתרי חששות ופרישות האלה שייך באשה זו אחת ובראי' אחת".
9. בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות ג').
10. פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ט') - "ובחור"ד ... מ"ש דלא אישתמיט כו', נעלם ממנו דברי השלטי גבורים ברפ"ב דשבועות שפי' דברי הגמ"י (שהם דברי הרב כאן) כפי' הכו"פ והנ"ב הנ"ל עי"ש. אך לדינא סיים הש"ג שם ששאל את פי מוהר"ן וא"ל דרך משא ומתן שיש להקל עי"ש. אולם בתרה"ד סי' רמ"ז שממנו מקור דין זה שהביא המחבר לקמן סי' קפ"ו ס"ג באשה שהוחזקה שלא לראות בפחות מי"ד יום כו' עי"ש סיים שם בתה"ד ע"ז דלענין לפרוש מאשה שדרכה לראות בענין זה עונה אחת סמוך לראי' מבואר שילהי פ' האשה עכ"ל. וברור שכוון למ"ש בש"ס ה' למודה ליום ט"ו ושינתה כליום ט"ז זה וזה אסורין שינתה ליום י"ז הותר ט"ז כו' עי"ש, וה"ה כאן כיון שלא קבעה וסת לשום יום מהימים שהיא רואה בהם אינה חוששת רק לאחרון ... וכ"ז הוא דין ברור ולית בהא ספיקא כלל. ומעתה תו א"א לומר בפ"ה הרב כמ"ש הכו"פ והנו"ב הנ"ל, דבכה"ג אינה חוששת רק לאחרון וכנ"ל ... ובע"כ צ"ל בפ"ה הרב כפי' הש"ך וכפי' שפירשתי דבריו למעלה".
11. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ז) - "נראה דלדינא אין לחוש לזה וכדכתב גם החו"ד וכ"ש אחר שבארתי שדבריו מופרכין מיניה וביה ומסעיף ג' ... לדינא הא בארתי דאין לחוש להם אלא יש להורות כהש"ך שצריך לחוש לראיה האחרונה ושאר הימים דינה כאין לה וסת שלדידן הדין שצריכה בדיקה וכדכתב הכו"פ בעצמו שכן נוהגין. ובאשה שיש לה וסת תצטרך לחוש גם ליום הוסת ובאין לה וסת קבוע לא תצטרך לחוש אלא לראיה אחרונה".
- אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ח) - "ואם תשנה וסתה ב' או ג' ימים יעו"ש באג"מ יו"ד ח"ב סימן (ק"ז) [ס"ז] והעיקר התחלת הוסת כהש"ך סימן קפ"ט ס"ק ל"ט וצריכה לחוש לראיה אחרונה".
- (א) ודלא כאג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ד אות ז', עי' אות כ"א) - "אשה שיש לה קביעות וסת בתוך ג' ימים אסורה בתשמיש כל אותם הימים, ובאופן שיש לה קביעות ליותר מג' ימים אינה אסורה אלא ביום שראתה בחודש שעבר ובשאר הימים רק צריכה בדיקה לפני ואחרי תשמיש".
12. הגרי"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' ה', עי' עמ' ר"י אות י') - "דקי"ל להקל כהש"ך והחו"ד".
13. עי' מנחת יצחק (ח"ה סי' קל"ה, עי' ח"ג סי' פ') - "להלכה למעשה קשה גם בכה"ג להחמיר לאחרים ומכ"ש לאברכים כמובן, וסומך אני למעשה כשיש צורך להקל על המקילים".
14. אור לציון (אבני שהם סעי' ב' ס"ק ו' אות ה' ד"ה לענין, עמ' ל"ז).
15. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קכ"ז) - "הרב מורה כן ואינו חושש לשום שיטה אחרת".

16. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות פ"ד) – "בימים הנבוכים פוסקים מעיקר הדין כהש"ך דלא חוששין".
17. דרכי טהרה (דפו"ח פרק ו' סעי' א').
18. טהרת הבית (שלא הו"ד).
19. פּוּתַח שַׁעַר (סי' כ"ד אות י"ז) – "ומצד ההוראה מורין כדעת הש"ך ושאר פוסקים, לאסור אותה רק כפי וסתה האחרון שלא נעקר, וחומרת הנוב"י לאסור אותה כל הג' ימים היא ביד האדם כפי מה שהוא אדם, אם ירצה להחמיר על עצמו".
20. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל"ג).
21. חוקת הטהרה (סעי' ט"ו, ע"י קובץ תשובות סי' ב') – "וקיימא לן להקל ואין צריך פרישה בימי המבוכה".
22. מנהג ירושלים (בנין בית נאמן הסכמה מהגר"י גנס שליט"א אות א', פרק ז' סוף הע' י"ב, שולחן שלמה נדה פרק ג' סעי' ד', פרק ב' רוחב השולחן ס"ק ג') – "שמעתי ממו"ר מרן הגרשז"א צוק"ל שמנהג ירושלים הוא, שבימי המבוכה לא חייב בפרישה אלא רק בבדיקה".
23. פתחי טוהר (פרק ו' סעי' י"א) – "והעיקר להלכה שאין בהם דין וסת".
24. הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ה') – "מעיקר הדין אפשר להקל בזה כדעת רוב הפוסקים".

ג. מחמיר.

1. תפארת ישראל (ס"ק ה') – "ויותר נראה לומר דלא מיירי שרואה כל ג' ימים בהמשכה רק לפעמים מקדמת וראה בכ"ז או בכ"ח או בכ"ט רק ס"ל דכיון דלר"מ ס"ל בכל אשה שאין לה וסת אסורה לבעלה ור"ח בן אנטגיגנוס פליג והיינו משום דא"כ אשה זו מה תהא עלי' וכי בשביל שאין לה וסת תהי' גלמודה מבעלה לא החמירו ... על אשה לגורשה מבעלה. אבל אשה זו שעד כ"ז יש לה וסת ואינה רואה, רק בג' ימים כאלו אין לה וסת לפעמים מקדמת ולפעמים מאחרת וזה רגילה תמיד כפעם בפעם, א"כ על אותן איזה ימים ודאי דמודה רחב"א לר"מ דאסורה לשמש דלמא תראה בהן, דמה בכך הלא מותרת לבעלה כל כ"ז ימים".
2. חוט השני (שו"ת סי' כ"ד) – "דבר פשוט שהאשה כזו שאין זמנה קבועה רק מקדמת ומאחרת כשנ"י ושלשה ימים חוששת לכל אותן העונות".
3. נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה ומעתה אני) – "רמ"א בהג"ה סימן קפ"ד סעיף ב' ... נ"ל פירושו שכך הוא קביעת וסתה שבתוך אלו השנים או השלשה ימים תראה ובגוף אלו הימים אין לה זמן קבוע אימת לפעמים בזה ולפעמים בזה רק עכ"פ לא יעברו ג"י הללו בלי ראייה א"כ כל הג"י המה הוסת וצריך לפרוש בכולן. ובזה אין אנו צריכין למה שנדחק הש"ך בסימן קפ"ט ס"ק ל"ט ע"ש וק"ל".
4. חכ"א (כלל ק"ח סעי' ו') – "אשה שאין דרכה לראות בפחות מכל יום לכו' יום אבל אחר כך אין לה קצבה ועל פי רוב תראה מכ"ו יום לכ"ו יום אלא שלפעמים מקדמת שעת וסתה ורואה לכ"א או לכ"ב ועד כ"ו ולפעמים מאחרת לכ"ז וכ"ח וכיוצא בו אם כבר קבעה וסתה שלוש פעמים ליום כ"ו ולא עקרה שלוש פעמים רצופים ליום אחר כאשר נבאר משפטי קביעות הוסת ועקירתה בכלל קי"ב ואם כן עד ליל כ' ודאי מותרת ובליל כ"ו ודאי אסורה רק מקודם לזה ואחר זה יש לומר כיון דקיימא לן בסימן הקודם לזה דאזלינן בתר התחלת הוסת ואם כן הכי נמי תאסר ליל כ"א שהיא עונה ראשונה ממה שנשתנה אצלה ואפשר גם ליל כ"ז מפני האיחור יותר ואמנם יש לומר דלא דמי דדוקא התם שראתה בכל אותן הימים כבר נפתח מעינה שפיר אזלינן בתר התחלה אבל הכא בכל יום חיישינן שמא תראה (סעיף ב' ברמ"א). (השלטי גבורים בפרק ב' דשבועות מחמיר וכן כתבו מנחת יעקב וכתתי ופלתי וסדרי טהרה אך בשלטי גבורים מסיק דשאל למהר"ן והשיב לו בדרך משא ומתן דיש להקל וכן כתב לבוש בסימן קפ"ד ושינה לשון רמ"א וכתב צריך לפרוש ממנה בעונה שנים או שלושה ימים קודם לכן או אחר כך עד כאן לשונו וכן כתב הש"ך סימן קפ"ט ס"ק ל"ט ולא ידעתי למה המתין הש"ך להקשות על רמ"א עד סימן קפ"ט ולא הקשה בסימן קפ"ד שהרי שם מבואר בשולחן ערוך דאזלינן בתר התחלת הוסת והרמ"א לא הגיה שם שמע מינה דמודה ובסימן קפ"ט שם שכתב רמ"א וכן עיקר היינו מטעמא שכתב הבית יוסף דהרז"ה והרא"ש שם אזלי לשיטתם דפסקו הכי בסימן קפ"ד דאזלינן בתר התחלת הוסת) והדעת מכרעת כהמחמירין ואמנם נראה דוקא ברגילה בכך אבל בלאו הכי אינה חוששת אלא כדין שאר כל וסת שאינו קבוע שנעקר בפעם אחת כדלקמן כלל קי"ב סימן ב".
5. קיצור שו"ע (סי' קנ"ד סעי' ז', לחו"ש לחם ס"ק כ"ה) – "ויש נשים שאין להם וסת קבוע ממש, אבל יש להן על כל פנים מספר ימים ידועים שבהם אינן רואות, כגון שהיא מוחזקת שבכל חמשה ועשרים יום לאחר ראייתה אינה חוזרת ורואה אלא אחר כך ואז אין לה יום קבוע, שלפעמים היא מאחרת יום או יומים או שלשה ימים, אשה כזו עד חמשה ועשרים יום כיון שהוחזקה שלש פעמים שבימים אלו אינה רואה, דינה בימים אלו כמו אשה שיש לה וסת קבוע, ובימים שלאחר כך שהיא נבוכה בהם ואין לה בהן חזקת טהרה אסורה לבעלה".
6. זבחי צדק (ס"ק י"א, ס"ק כ"ד).
7. מלבושי טהרה (ס"ק י"ב ד"ה עוד כתב) – "אכן הכו"פ והנו"ב וכן נראה מהל"ש שמחמירים בדבר וס"ל שצריכה לפרוש כל הג' ימים, ומצוה לשמוע לדבריהם. ומסתברא כוותיהו".
8. סד"ט (ס"ק ד') – "המחזור נ"ל עפ"י מ"ש הראב"ד ... ולפ"ז כיון שהוא מצוי לקדם או לאחר ב' או ג' לפי דמים יתירים דאתנהו בהן כך דרכה לקדם וסתה ואם מעט דרכה לאחר זמן וסתה איזה ימים מש"ה צריכה לפרוש כל אותן הימים דהא חזינן דאשה דרכה בכך וק"ל".
- א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ז ענף ג' ד"ה הסד"ט) – "הסד"ט מפרש שהוא דוקא בימים מועטין ככו"ג ימים מטעם שכתב הראב"ד בספר בעה"נ שמצוי לשנות וסתן יום ויומים וג' ימים מש"ה צריכה לפרוש כל אותן הימים כיון דחזינן דאשה זו דרכה בכך, וסובר כהנו"ב אך רק לימים מועטין. ומה שהביא מראב"ד בבעה"נ לא מובן דהראב"ד נתן זה לטעם על מה שסובר דצריך לפרוש כל משך הראיה דאף אם נימא שתחלת הראיה הוא עיקר מ"מ הא אפשר דהימים שהם עתה בתוך הוסת היו כבר תחלת

- הוסת ואף על פי שהם עתה אמצעית וסת לא אבדו מעלתם הראשונה עיין שם אבל לאסור בשביל זה הימים שלא ראתה בהן אין ללמד משם ומסברא בעלמא אין לומר דבר כזה".
9. ערה"ש (סעי' כ"ה) – "ובוודאי שגם זה אמת והטעם כמו שבארנו דבימים קרובים זל"ז לא מקרי שינוי".
10. אבני צדק (יו"ד סי' ע"ג, לשונו מובא לקמן) – "ואין בידי להכריע ... אני מצוה להחמיר".
11. לבושי מרדכי (יו"ד סוף סי' ק"ט) – "ולהלכה כבר הכריע בחכמת אדם".
12. שערי טוהר (שער ג' סעי' ז') – "צריך לפרוש ממנה כל הז' ימים".
13. סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ט"ו) – "ויש להחמיר. אך המקילין בזה אין מזחיחין אותו שיש לו על מה לסמוך".
14. טהרת בת ישראל (פרק י"ג סעי' ב').
15. באר משה (ח"ד סי' ס"ח) – לשונו מובא לקמן.
16. קהלות יעקב (טהרה כהלכה עמ' קכ"ד אות י') – "הוא חשש".
17. שפע טהרה (ס"ק ח', ס"ק ט', דברי יציב יו"ד סי' ע"ב אות ח', סי' ע"ג) – "ואינני יכול לזוז מפסק אא"ז בזה דג' ימים יש להחמיר, וביותר מזה תליא בבעל נפש".
18. הגרשו"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתפ"ד, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ה', פרק ג' רוחב השולחן ס"ק ד', הע' ו', פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' נ"א) – "עד ג' ימים אמרינן 'ימי נבוכה' ובהם בעי פרישה מתשמיש וחיבוק, וביותר מג' ימים לא אמרינן 'ימי נבוכה'".
19. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ז, תשובה כ"א, לבושי עז תמצית ס"ק ל"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ' אות ו') – "אסור לשמש ולא מועיל בדיקה".
- א) אמנם עי' הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"א סי' ק"ע תשובה ג') – "דבעל נפש יחמיר לא לשמש בימים אלו".
20. ששבה"ל (ס"ק ט', ס"ק י"ב, שבה"ל ח"ד סוף סי' צ"ח) – "אין ראוי להתיר רק לצורך גדול טובא, וגדרי קדושה מעמידין את ישראל".
21. טהרת בת ישראל (פרק י"ג סעי' ב') – "שהיא נבוכה בהם, ואין לה בהם חזקת טהרה, הרי הם ימי וסתה, והיא אסורה לבעלה".
22. חזקת טהרה (דרך קצרה ס"ק ט"ז, תוספת טהרה אות ז', עמק התשובה ח"א סוף סי' קכ"ה).
23. לבושי עז (תמצית ס"ק כ"ט).
24. משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' מ') – "נוהגין להחמיר בזה".

ד. דעת החזו"א.

1. חזו"א (יו"ד סי' פ"ה ס"ק כ"א, ס"ק כ"ג) – "איברא לא הו"ל להגה"מ והרמ"א בד"מ לקצר כל כך והו"ל לבאר טעמם, ואחרי שהש"ך והגר"א ז"ל לא פי' כן נראה שאין להחמיר בזה אלא כל שידוע חשבונה יש להורות כפי עיקר הדין".
- א) קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ד עמ' ל"ט אות א') – "אמר מו"ר (שליט"א) צוק"ל שהורה מרן החזו"א צוק"ל שצריכה לחוש לכל הימים האלה כאשר בשעת וסתה".
- ב) זכרון שאול (סי' נ"א, בתוך ס' רשמות קהלות יעקב ח"א) – "לכב' ידי"נ היקר הרב הגאון המובהק מהורר"י וסרמן שליט"א ... כת"ר זכה לשמוע פעם ממרן [החזו"א] זללה"ה, על אשה שמשנית וסתה (סי' קפ"ד) את שיעור הימים שעדיין שייכים לדין זה. ולפי שזוכרים אמר שאם משנית במשך ז' ימים צריכה לחוש לכולם. 1) רצוננו כאן לדעת אם גם נשא ונתן בדברי הגו"ב ותה"ד ושה"ג השייכים לזה, אם הביא הוכחות לשיעור זה, או שרק ענה בקצרה, בלי נימוק".
- ג) מנחת פרי (סוף סעי' ב') – "החזו"א ... למעשה מוסרים בשמו שהורה לחוש בימים שרגילה לראות, היות והמציאות היא היום שכך דרכן של הנשים לראות".
- ד) משנת השלחן (אות י"א) – "ומכל מקום מוסרים בשמו ...".
- ה) ששבה"ל (ס"ק ט' ד"ה ולפ"ז) – "ואמנם החזו"א זצ"ל אמר לשואלים לחוש עד ז' ימים מטעמים שלא פירש, אך בספרו (ספ"ה סקכ"ג) כ' דנראה שאין להחמיר בזה, והביאור ברמ"א דחוששין רק לקבוע ולאחרון, אלא שמ"מ חשש להחמיר".
- ו) חוט שני (ס"ק ח' ד"ה ולדינא, אות ו') – "ולדינא העלה החזו"א להקל כדעת הש"ך והגר"א, שאין לחוש לכל אותן הימים שמשנית וסתה דס"ל דלא נזכר כאן גזירה מחודשת – ודוקא כשיודעת את החשבון, שלא קבעה לה וסת לכמה ימים וכמ"ש הראב"ד, [ודלא כמ"ש החזו"ד דגם בזה לחוש כל הימים הללו], אבל אם אינה יודעת את החשבון, כגון רוב נשים שלנו שאינם יודעות חשבון ראיותיהם מתחילתן, יש לחוש לכל אותם הימים שמשנית וסתה, שמא קבעה וסת לכמה ימים ... ונשי דידן, שאין יודעות החשבונות של הוסתות משנים שקודם הנישואין, צריכות עכ"פ לחוש כהחזו"ד, בימים שהיא עכשיו רגילה לשנות בהן, וגם מרן החזו"א לא היקל כאשר אין יודעות חשבון הוסתות".
- ז) הגר"ח"ק זצ"ל (אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות ד', עמ' צ"ח) – "אשה שאין לה וסת הפלגה קבוע, רק מתחלף בכמה ימים, צריכה לחוש לכל הימים. (ומבואר ברמ"א יו"ד סימן קפ"ד ס"ב). ושמעתי בשמו שאם נמשך שבוע, אין אסורה כל הזמן, רק דינה כאשר שאין לה וסת, ומותרת בבדיקה".
- ח) הגר"ח"ק זצ"ל (טהרה כהלכה פרק ה' הע' מ"ב, עמ' קכ"ג אות ט') – "אני שאלתי את החזו"א ואמר לי שצריך לחשוש".
- ט) הגר"ח"ק זצ"ל (טהרה כהלכה פרק ה' הע' מ"ב, עמ' קכ"ד אות י"א) – "בספר החזו"א סי' פ"ה ס"ק כ"ג כתב לגבי ימי המבוכה שכיון שהש"ך בס"ק פ"ט וכן בביאור הגר"א שם הקילו בימי המבוכה כיון שהוסת לא נקבע א"כ אין להחמיר אלא כל שידועת שלא נקבע לה וסת א"צ להחמיר. והרב אמר לי שבע"פ אמר לו החזו"א להחמיר והרי בספר כתב מפורש להקל א"כ מה ביאור הדברים. תשובה: הוא סבר שראוי להחמיר".

ה. רגילה לראות עם מיחוש מסוים, והמיחוש מופיע בכל פעם משך זמן לפני הראיה.

1. מיקל – הגר"ש אויערבאך זצ"ל (מראה כהן פרק ח' הע' נ"ח), לבושי עז (תמצית ס"ק ל"ח, "אשה שיש לה מיחוישי הגוף קודם הוסת, אי"צ לחושי לימי המבוכה"), מראה כהן (עמ' קמ"ג אות ח').

ו. התרת נדרים.

1. שבה"ל (ח"ד סוף סי' צ"ח) – "וכן יראה דבכה"ג ודאי מהני התרת נדרים כנוהג מנהג טוב ביו"ד סי' רי"ד, מ"מ אין ראוי להתיר רק לצורך גדול טובא, וגדרי קדושה מעמידין את ישראל".

ז. מראי מקומות – חופת חתנים (סי' י"ג סעי' ב'), זרכ"ת (ס"ק כ', ס"ק כ"א), מלמד להועיל (יו"ד סי' ס"ז), טהרת ישראל (סעי' ל"ח), הגרפת"ש זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' ה' הע' י"ח), חדושים ובאורים (סי' ו' ס"ק י"ד), חוט שני (ס"ק ח'), אבני ישפה (ח"א סי' ק"ע תשובה ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ת"י), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ט שפ"ח ס"ק ק"ט).

1. יד סופר (ח"א סי' ל"ד) – "בודאי אין בידינו להכריע".
2. בדה"ש (ס"ק כ') – "ולמעשה אעפ"י שיותר טוב להחמיר כדיעה השניה ולפרוש לכל ג' ימים אלו מכל מקום המיקל בזה יש לו על מי לסמוך ופרט אם קשה עליהם הפרישה לשיעור ימים כזה".

3. ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' ו', הדרכה והערות שם) – "ולמעשה ראוי להחמיר בזה ולאסור כל הימים, אבל בעת הצורך אפשר להקל. ובעיה"ק ירושלם נהגו כמה בעלי הוראה להורות בזה כמקילין. [ולגבי בני תורה נראה פשוט שיש להם להחמיר ולצאת מכל דנדוד ספק, כיון שזהו דעת כמה מגדולי הפוסקים, אבל בעיה"ק נהגו להקל וצ"ב]".

טו [ימי מבוכה: בדיקות.

א. למקילים לעיל.

1. ראוי לבדוק.

(א) שו"ת מהרי"ל (חדשות סי' צ"ג אות ה') - לשונו מובא לקמן.

(ב) תפארת ישראל (סי' קפ"ו ס"ק ג' ד"ה אמנם) – "כי רוב נשים אע"פ שאין להן וסת קבוע ליום ועונה מיוחדת מ"מ אינם רואין כי אם בזמן מוגבל ד"מ עד כ"ט יום או ל' אינם רגילין לראות ומימים ואילך אין קביעתן קביעות גמורה פעמים מקדים פעם מאחר וכבר כתבו הפוסקים דעד יום ההוא בכלל יש לה וסת וא"צ בדיקה ובימים אלו אשר היא נבוכה לבד היא בגדר אין לה וסת ובזו כ"ע נוהגים לבדוק, וכל המרבה לבדוק משובחת, ואינו להקל כלל נגד דברי השו"ע והרב ז"ל".

1) מלמד להועיל (יו"ד סי' ס"ז אות ו') – "קשה לי דכנראה הכו"פ עצמו סותר האי דינא במה שכ' בסי' קפ"ו".

(ג) לחם ושמלה (סי' קפ"ו לחם ס"ק ו') – "הפלת".
(ד) סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ט"ו) – "ואפילו להמקילין בכל אלו הימים מ"מ פשיטא דאסורה לשמש בכל אותן הימים בלא בדיקה כדין אשה שאין לה וסת".

(ה) שערי טוהר (שער ג' סעי' ז') – "ואף מי שמיקל מ"מ יחמיר שתבדוק עצמה לפני תשמיש ותבדקו הבדיקה לאור הנר".
(ו) מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' ס"ד) – "ומ"מ צריכה בדיקה ... יש להחמיר אחר ל' עד מ"ג שצריכה בדיקה וכ"כ בס' לחם ושמלה בסימן קפ"ו בלחם סק"ו בשם הפליתי דבימים שהו נבוכה לבד והיא רק אז בגדר שאין לה וסת כ"ע נוהגין לבדוק ואין להקל כלל נגד דברי הרב והש"ע עיי"ש".

(ז) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ז) – "ושאר הימים דינה כאין לה וסת שלדידן הדין שצריכה בדיקה וכדכתב הכו"פ בעצמו שכן נוהגין".
אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ח) – "ושאר ימים דינה כאין לה וסת שצריכה לשמש בבדיקות וכדכתב הכו"פ בתפ"י סימן קפ"ד סק"ה".

(ח) מנחת יצחק (ח"ג סוף סי' פ') – "וכדאי להזכיר את דברי הכו"פ (בסי' קפ"ו אות ג'), דבימים שאין להם קביעות גמורה, פעמים מקדים ופעמים מאחר, דבאלו הימים היא בכלל אין לה וסת, כולי עלמא נוהגים לבדוק (קודם ואחר תשמיש), וכל המרבה לבדוק משובחת, וכדברי הש"ע והרב עיי"ש, ובודאי כוונתו בזה, דאף אם לא נהוג בחומרא לפרוש לגמרי, או משום שיש עוד צירוף להקל, עכ"פ צריכה בדיקה בכ"פ באלו הימים".
מנחת יצחק (ח"ה סוף סי' קל"ה) – "אבל מ"מ בכל אותן הימים אשר מקילין בהם יש לבדוק קודם תשמיש ואחר תשמיש וכן ראיתי באחרונים".

(ט) הגרשז"א זצ"ל (ס' בנין בית נאמן הסכמה מהגר"י גנס שליט"א אות א'), פרק ז' סוף הע' י"ב, שולחן שלמה נדה פרק ג' סעי' ד', סעי' ה', פרק ב' רוחב השולחן ס"ק ג') – "שמנהג ירושלים הוא, שבימי המבוכה לא חייב בפרישה אלא רק בבדיקה [ומאידך יעץ לבדוק אף בימים שהם ספק ימי המבוכה]".

(י) דברי יציב (יו"ד סוף סי' ע"ב) – "ברור שגם אם נאמר להקל כהח"ד וכמ"ש באבני צדק, מ"מ צריכה עכ"פ בדיקה לכו"ע, וכנ"ל לגבי חומרת האו"ז מהתפארת למשה המובא בסד"ט שצריכה בדיקה בעונה הסמוכה, א"כ מכל שכן בהנך ג' ימים שי"ל דהוי שעת הוסת ודו"ק".

(יא) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות פ"ד) – "אולם לעשות בדיקה לפני תשמיש".

(יב) בדה"ש (ס"ק כ') – "מן הראוי לבדוק קודם תשמיש ואחר תשמיש בכל אותן הימים שמקילים בהם".

(יג) ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' י').

(יד) מראה כהן (עמ' קמ"ב אות ד') – "וראוי להחמיר לבדוק לפני תשמיש".

(טו) משמרת הטהרה (פרק ז' סוף סעי' מ') – "ודע דאף הנהגין להקל בימים אלו מ"מ יש להם לבדוק קודם תשמיש".

(טז) פרי טהרה (סעי' ח') – "ולדינא קיי"ל שצריכה לבדוק את עצמה קודם התשמיש בכל יום מימים אלו".

(ז) חוקת הטהרה (סעי' ט"ו, קובץ תשובות סי' ב' אות ח') – "אלא סגי בבדיקה קודם תשמיש בימים אלו".
 (יח) פתחי טוהר (פרק ו' סעי' י"א) – "אבל יש לה לעשות בדיקה לפני שתשמש לוודא שלא התחיל הוסת".
 (יט) אהל שרה (עמ' מ"ד) – "צריכה לעשות בדיקה קודם תשמיש (אג"מ יו"ד ח"ב סי' ס"ז ד"ה ולכן)".

2. עצה טובה לקנח עצמה מבחויץ [עם בגד צבוע].

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל"ג) – "שאין צריך בדיקה, אבל ראוי לקנח עצמה עם בגד צבוע (כדי שלא יטמאה) לראות אם יש שם דם, כדי לא להיות פושע ח"ו. [ואם לא קנחה, וראתה בשעת תשמיש, לכאורה אין לה טענת אונס, ע"ל החת"ס בסוף הערה 13.] וכעין הקינוח שהובאה בפת"ת ס' קפו סק"ב".

(ב) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' כ') – "אם יש להאשה קבוצת ימים קבועה (הנקרא ימים הנבוכים) שרק בימים מסוימים אלו היא מקבלת וסת, פעם ביום זה ופעם ביום אחר, וסדר זה נמשך לפחות בחצי שנה האחרונה, בין אם קבוצת הימים הוא בהפלגה (כגון מ-28 ימים מהוסת עד 32), ובין אם הוא בימי החודש (כגון בימי ו' ז' ח' ט' בימי החודש) אין צריך פרישה מתשמיש בימים אלו, וגם אין צריכה לבדוק עצמה לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש, **אבל ראוי להחמיר** לקנח אותו מקום מבחויץ בנייר לבן בימים אלו תוך חצי שעה לפני תשמיש (ולא לאחר תשמיש), ורק כשרגילה לראות בקבוצה של לא יותר מחמשה ימים אבל ביותר מכך אין צורך להחמיר אפילו בקינוח מבחויץ".

ע"י ארחות טהרה (פרק א' סעי' ב') – "בזמנינו מצוי מאוד שע"י הבדיקות נעשות שריטות ופצעים באותו מקום, ולכן יש לעשות רק את הבדיקות שההלכה מחייבת, ולא שום בדיקות מיותרות וההוראה למעשה, שהאשה לא תבדוק עצמה לא לפני תשמיש (עיין פ"ז סעי' כ') ולא לאחר תשמיש ...".

3. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק צ"ג סעי' ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' תי"ב, פרק כ"ב הע' ק"ה).

ב. למחמירים לעיל.

1. מיקל.

(א) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ג, תשובה כ"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ' אות ו', פתחי דעת ח"ב פרק ל"ט הע' כ') – "בימים אלו אינה מחוייבת בבדיקה ... אם עברו הימים האלו בלא בדיקה ובלא שראתה ורוצים לשמש, רצוי שתבדוק עצמה לפני התשמיש".

(ב) בנין בית נאמן (פרק ז' הע' י"ב ד"ה בששבה"ל).

2. מחמיר.

(א) נב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה ומעתה אשה) – "וצריכה בדיקה כל שבעה בחורין וסדקין בכל יום ויום בבוקר ובערב ובאמצע היום כמה פעמים כי אינה יודעת אימת זמן וסתה".

(ב) הו"ד בחו"ד (בי"ס"ק ד').

(ג) ופת"ת (ס"ק ח') – "נו"ב ...".

(ד) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' מ"א).

3. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק צ"ג סעי' ג'), מראה כהן (עמ' קמ"ג אות ט', "יש שהחמירו"), פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ט סעי' י').

ג. במקום מצוה, ובמקום חומרות.

1. ע"י לקמן.

טז] ימי מבוכה: כמה ימים.

חור"ד (חי' ס"ק ח') – "נודע ביהודה ... ותמוהין דבריו ז"ל **בזה דא"כ אם אין לה קבע על עשרים יום** בכה"ג צריכה שתהיה ידיה בין עיניה כל הך' יום דמה לי על ז' או ך' ימים ואין הדעת סובל זה".

א. אפילו ז' ימים.

1. שו"ת מהרי"ל (חדשות סי' צ"ג אות ה') – "וע"ד דאין לה וסת ג"כ שאין לה וסת קבוע למניין ימים אבל מ"מ יש לה עונה בכל חדש אלא שפוחתת ומותרת כגון ל"א ל"ב ל"ג, כ"ז כ"ח כ"ט. ובלא סדר, וכה"ג רוב נשים שאין להם וסת ראוי להן להחמיר ולחוש באותן הימים כלן כדברי הגאונים הואיל ועלולין, וימי עונתן הן, ואף כי אין להן וסת".

2. לקט יושר (יורה דעה עמ' י"ח ענין ב') – "אמנם אם מורגלת לפעמים בח' ימים או יותר, אז אמר שאין להחמיר כ"כ ויש לדמות לאשה שאין לה וסת".

3. נב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה ומעתה אני) – "בש"ע בסי' קפ"ו סעיף ג' אשה שאינה רואה בפחות מ"ד ימים אחר טבילתה אבל לאחר י"ד ימים אין לה קבע עד י"ד יום דינה כדן אשה שיש לה וסת. והנה אני אומר אם לקולא הרי זה כוסת קבוע במשך זמן הזה מעתה אני דן ק"ו לחומרא שהאשה שיודעת שעכ"פ לא יעברו עליה שבעה ימים שיהיו נקיים לגמרי אף שבתוך ז' הללו אין זמנה קבוע באיזה זמן שתראה מ"מ צירוף כל השבוע הם וסתה הקבוע שעל כל פנים שבעה ימים לא יעברו בלתי דם. וא"כ כיון שאשה זו עד הנה הוחזקה כמה זמנים שלא תוכל לטהר עצמה לבעלה וזה זמן רב שאינה מספקת לספור ז"נ א"כ כל ז' וז' הם אצלה כוסת קבוע שעכ"פ במשך שבעה הוחזקה לראות".

4. שערי טוהר (שער ג' סעי' ז') – "וביותר מן ז' ימים אין להחמיר כלל".

ב. אפילו ה' ימים.

1. שלטי גבורים (שבועות דף ב.) – "בימים שהם אחר הי"ד ימים שהוסת משתנה ג' או ד' או ה' ימים כמו שזכרנו".
2. ארחות טהרה (פרק ז' סעי' כ') - לשונו מובא לעיל.
3. חוקת הטהרה (סעי' ט"ו) – "אשה הרגילה לראות בין כ"ט ימים לל"ג ימים".

ג. ג' ימים.

1. עי' לשון רמ"א (סעי' ב') – "ואשה שמשנית וסתה להקדים ב' או ג' ימים, או לאחר כשמגיע זמן וסתה, צריך לפרוש ממנה ב' או ג' ימים קודם או אחריו".
2. עי' קיצור שו"ע (סי' קנ"ד סעי' ז') – "אין לה יום קבוע, שלפעמים היא מאחרת יום או יומים או שלשה ימים".
3. שערי דעה (ח"ב סי' ר') – "הנה פשוט שהגאון ז"ל לא איירי אלא בשלשה ימים בדוקא וזה יתכן בפ"י דברי הרמ"א וכאשר מצינו בהרבה מקומות בש"ס דג' ימים הם כיום אחד לענין טבעי וכדאשכחן לענין טריפות ונדה וטובא דכוותא".
4. עי' אבני צדק (יו"ד סי' ע"ג) – "ואיזה פעמים נשאלתי בזה באשה שאין לה יום קבוע לווסתה רק שבתוך שלשה ימים רגילה לראות בודאי פעם בזה ופעם בזה ואז אני מצוה להחמיר לפרוש כל הג' ימים כדעת הש"ג ונו"ב, אבל לענין זמן רב כזה מט"ז עד כ"ח הדבר קשה להמוני עם ולכן ראוי להשיב לשואל להודיע כי לבעל נפש ראוי להחמיר ע"ע לבלי לכנוס לבית הספק והרוצה לסמוך על המקילין יש לו על מי לסמוך כי חו"ד אחרון הוא ומיקל בדבר".
5. עצי חיים (יו"ד סי' ט"ז) – "י"ל דגם הרמ"א לא מיירי רק בב' או ג' ימים ולא יותר ובנד"ד כיון שיש מרחק ז' ימים גם הרמ"א מודה דאי אפשר לעגנה מבעלה".
6. הגר"י שטייף זצ"ל (בבאר משה ח"ד סי' ס"ח) – "ג' ימים ותו לא ... השבני בהחלט גמור שאל תחוש לדבריהם וסגי ג' ותו לא".
7. באר משה (ח"ד סי' ס"ח) – "הג' ימים הם עפ"י פ"י הנוב"י, הובא בפ"ת הם דוקא ולא יותר".
8. שפע טהרה (ס"ק ח', ס"ק ט', דברי יציב יו"ד סי' ע"ב אות ח', סי' ע"ג) – "אשה שמשנית וסתה ... וכגון מיום ט"ז עד יום כ"ח ... שבעל נפש יחמיר על עצמו בכל הימים שרגילה לראות, ומכל מקום יזהר שלא יבוא לידי מכשול ... אבל ב' או ג' ימים הסמוכים זה לזה, יש להחמיר אפילו מי שאינו בעל נפש".
9. שבה"ל (ח"ד סי' צ"ח סוף אות ו', מראה כהן פרק ח' הע' נ"ד, ששבה"ל ס"ק ט', סיכום אות י"ב) – "דא"צ לחוש יותר מג' ימים שע"ז עשה ס"ט סמך מדברי הראב"ד, ואע"פ שידענא שמוזכרים בזה דרכים שונים בספרים ויש מחמירים אפילו הרבה משבעה ימים הנה זה בדרך המחמיר על עצמו קדוש יאמר לו לא מיסודות ההלכה".
10. חזקת טהרה (תוספת טהרה סוף אות ז') – "אבל יותר משלשה ימים אף שרגילה לראות באותן הימים אין בו דין משנית".
11. פותח שערי (סי' כ"ד אות י"ז) – "זמן קצר כמו ג' ימים בערך (ובשלטי הגבורים הנ"ל איתא ד' ימים)".
12. נטעי גבריאל (פרק צ"ג סעי' א') – "ודוקא עד ג' ימים".
13. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ת"י) – "more than three days, one may be lenient".
14. פתחי טוהר (פרק ו' סעי' י"א).

ד. תלוי במשך הזמן שנמשכת הראייה.

1. טהרת בת ישראל (פרק י"ג סעי' ב') – "אינו יותר גדול ממספר הימים שבהם נמשך וסתה ... שהיא נבוכה בהם, ואין לה בהם חזקת טהרה, הרי הם ימי וסתה, והיא אסורה לבעלה".
2. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה רוחב השולחן פרק ב' ס"ק ב', פרק ג' רוחב השולחן ס"ק ד') – "ולשואל אחד ענה מרן זללה"ה שצריך לחשוש רק אם מספר הימים שמקדמת או מאחרת אינו גדול יותר ממספר הימים שבהם נמשך הווסת. וכן כתב לי הגר"א נבנצאל שליט"א ששמע ממרן זללה"ה - ובטעם הדבר עי' מש"כ בנדון בחו"ד סי' קפ"ד ס"ק ד' דיש לחוש שמא קבעה וסת בימים אלו ב' ראיות ממעין סתום ואחת ממעין פתוח - ויתכן שהשיעורים שווים, וכן פ"י הגר"י נויבירט זללה"ה שימי וסתה היינו הימים שבהם שופעת דם שזהו עיקר הווסת, והוא בדרך כלל ג' ימים".
- א) עי' הגרשז"א זצ"ל (לבושי עז תמצית ס"ק כ"ט, משנת השלחן תשובה י"ג ד"ה אשה, אוצרות הטהרה עמ' תתפ"ד, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ה') – "דעד ג' ימים חוששת, אבל אם יש לה יותר מג' ימים אינה חוששת כלל לימי המבוכה".
3. חוט שני (ס"ק ח' אות ח', סי' קפ"ט ס"ק י"א ימי המבוכה אות ז', עי' שאלת אשר סי' ד' אות א').

ה. דעת החזו"א.

1. עד ז' ימים – ששבה"ל (ששבה"ל ס"ק ט' ד"ה ולפ"ז, ארחות רבנו ח"ד עמ' ל"ט אות א', מראה כהן פרק ח' הע' נ"ב).
2. תלוי במשך הזמן שנמשכת ראייה – חוט שני (ס"ק ח' אות ח', סי' קפ"ט ס"ק י"א ימי המבוכה אות ז').
3. קהלות יעקב (כתבי קה"י נדה סי' י"ט) – "ידוע לנו בשם מרן החזו"א זללה"ה דכל זה הוא במקדמת או מאחרת ימים אחדים אבל היכא דלפעמים מקדמת או מאחרת שבעה ימים או יותר דינה באותו זמן כאשה שאין לה וסת ולא כאשה בשעת וסתה ומותרת עכ"פ בבדיקה".
4. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית ס"ק ל"ב).

ו. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (לבושי עז ענף ג' ד"ה אמנם, תמצית ס"ק כ"ט, משנת השלחן סוף תשובה י"ח, אשרי האיש יו"ד פרק כ' אות ג', הע' ב', פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' נ"ג) – "דכל שאינם עולים על משך ימי ראייתה, כגון שמשך ראייתה הוא ו' ימים, ויודעת שימים שמתחלת לראות בהם היו בין כ"ה לל"א, צריכה לחוש לכל אותם הימים".

2. הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ז' הע' ע"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ' אות ב') – "דאף שמדינא בודאי שרי יותר מג' ימים, מ"מ ראוי לבן תורה ולבעל נפש לנהוג להחמיר אף בוסת המבוכה של ז' ימים, העלולים לראות בהם".
3. הגריש"א זצ"ל (מה טובו גליון ז' עמ' י"ז אות כ"ה) – "אשה שימיה נבוכים הן 26 27 29 ויום 28 לא ראתה אף פעם כיון שזה ארבעה ימים אינה צריכה לחשוש ליום 28 ותפרוש ב 26 27 29".
- ז. מראי מקומות – ויען יוסף (יו"ד סי' צ"ח אות ד'), פרדס שמחה (ס"ק י"ב אות ג'), מראה כהן (עמ' קמ"ב).
1. יד סופר (ח"א סי' ל"ד) – "הרי לאשה זו ווסתה קבועה שעד כ"ח אינו רואה ומיום כ"ח עד יום ל"ה דרכה לראות באיזה מימים שבין כ"ח יום לל"ה הנה ... עיין בשו"ת אבני צדק ... הנה בני"ד ג"כ נחשב לזמן רב כיון שהוא מיום כ"ח עד יום ל"ה ...".
2. שערי טוהר (שער ג' סעי' ז') – "וביותר מן ד' ימים דינה כדין אשה שאין לה וסת, אך אם ה' לה וסת קבוע ביום אחד רק לפעמים מקדמת ב' או ג"י ולפעמים מאחרת ב' או ג"י צריך לפרוש ממנה כל הז' ימים ... ובעל נפש יחמיר לעצמו בכל אשה שדרכה לראות באחד מן ז' ימים לפרוש כל הז' ימים".

ח. אם יש חזקה.

1. מחמיר – ששבה"ל (ס"ק ט'), "אם במשך הזמן ראתה באיזה ימים ג"פ לסירוגין - הוחזקו שעלולה לראות בהם, ויש לפרוש לגמרי", חוקת טהרה (תוספת טהרה אות ז', עמק התשובה ח"א סוף סי' קכ"ה, "כשחזרה חלילה באותן ג"י עכ"פ כל אחד מהן ג' פעמים אז ידונו אותן הימים כדין משנית").
2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' תי"א).

ט. עקירה.

1. ג' פעמים.
- א) ששבה"ל (ס"ק ט' עמ' כ' ד"ה ובשיעור, סיכום אות ט"ז) – "ולענין עקירה בעינן ג"פ שנעקרו הימים וראתה בימים אחרים, אבל אם אח"כ שוב חזר הוסת - לא אמרינן דחזר למקומו, עד שיחזור שוב ג"פ".
- ב) נטעי גבריא (פרק צ"ג סעי' ט').
- ג) מראה כהן (עמ' קמ"ג אות י') – "אם ראתה ג' פעמים רצופים בימים אחרים שלא בימי המבוכה, אינה צריכה לחוש לימי המבוכה".
2. בערך שנה.
- א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ט) – "צריך שתכנס לקבוצה אחרת, וצריך הרבה ימים בערך כשנה שלא תראה בימים הראשונים, ותראה בקבוצה אחרת".
- הגריש"א זצ"ל (לבושי עז תמצית ס"ק ל"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ' אות ה') – "אין ... נעקרים בג' פעמים, אלא צריכה שיעבור עליה תקופה ממושכת שלא תראה באותם ימים".
- 1) מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' נ"ט).
3. מראי מקומות – שערי טוהר (שער ג' סעי' ז'), מנחת יצחק (ח"ג סי' פ' אות ב'), חוט שני (ס"ק ח' אות י', סי' קפ"ט ס"ק י"א ימי המבוכה אות ט'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' תי"ב).

יז] ימי מבוכה: במקום מצוה.

א. ליל חופה.

1. מיקל - עי' סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ב. ליל טבילה.

1. מיקל - עי' סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ג. יוצא לדרך.

1. מיקל - עי' סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ד. שנה ראשונה.

1. מיקל.

- א) מנחת יצחק ח"ה סי' קל"ה) – "להלכה למעשה קשה גם בכה"ג להחמיר לאחרים ומכ"ש לאברכים כמובן".
- ב) הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' צ"ז) -

See response Minchas Yitzchak 5:135, who notes that one should certainly not impose the stricter view on newlyweds.

- ג) בנין בית נאמן (פרק ז' הע' י"ב ד"ה ע').

- ד) חוקת הטהרה (קובץ תשובות סוף סי' ב').

2. מחמיר.

- א) עי' חוט שני (ס"ק ח' אות ו').

ה. האם צריך בדיקות: בזמן שמקילים.

1. ראוי לבדוק – אהלך באמיתך (פרק ה' אות כ'), לבושי עז (תמצית ס"ק ל"ד, "יש לה לבדוק קודם תשמיש"), נטעי גבריאל (פרק צ"ג סעי' א'), מראה כהן (עמ' קמ"ב אות ו', "וראוי שתבדוק קודם תשמיש"), פתחי מגדים (פרק כ"ד סעי' ט"ו אות ט', "צריכה לבדוק").

יח] ימי מבוכה: במקום חומרות.

א. וסת או"ז.

1. מיקל - עי' לעיל.

ב. בדיקה.

1. ראוי לבדוק - עי' לעיל.

ג. חיבוק ונישוק.

1. מחמיר – הגרשו"א צ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תת"פ, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ה', "ובהם בעי פרישה מתשמיש וחיבוק").
2. תע"ב – לבושי עז (תמצית ס"ק ל"ו, "דהמחמיר תע"ב").

ד. קריבות.

1. מיקל – לבושי עז (תמצית ס"ק ל"ז).

ה. מעוברת.

1. עי' סי' קפ"ט סעי' ל"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ו. מינקה.

1. עי' סי' קפ"ט סעי' ל"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ז. אחר ימי עיבור ולידה.

1. עי' סי' קפ"ט סעי' ל"ד, לשיטות ומראי מקומות.

יט] קטנה, זקנה - סעיף ג'.

א. קטנה, וזקנה - שראתה ג' פעמים שלא בקביעות.

1. עי' סי' קפ"ט סעי' כ"ז, לשיטות ומראי מקומות.

כ] רגילה לראות בהנץ החמה - סעיף ד'.

א. ספק קודם הנץ או אחר נץ: ראשונים.

1. אינו חושש לשניהם [ספק דרבנן לקולא].

(א) בעל המאור (השגות על הראב"ד שם אות ד') – "מצאנו בשער תקון הוסתות באשה הרגילה לראות בהנץ החמה ואין ידוע אם קודם הינץ החמה או לאחר הינץ החמה, בהגהתו חזר בו מדבריו הראשונים ותלה אותם באחר ואמר איכא מ"ד הכי, ולבסוף הגיה ואיכא מ"ד כיון דוסתות דרבנן כ"ש סמוך לוסתה, הילכך הוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא ולא חיישא אלא ליום שהוא ודאי בימי נדתה, מיהו להוה גונא מיהת איבעי לה למיחש. והכי מסתבר. ובה אין לנו לתפשו כל כך, אבל עדיין אין כל דבריו שוין לדברינו. והיאך תחוש ליום שהוא ודאי בימי נדתה אם אין עונת הוסת ידועה. ובהוה גונא של הנץ החמה אין יום ואף לא עונה תמימה... כל ידעה מה כי נעלמה ממנה חכמה... וכמה הפקחת היא או סומא".

2. חוששת לשניהם.

(א) ראב"ד (בעלי הנפש תחילת שער וסתות [גירסא שלנו, עי' תוה"ש ס"ק י"ב]) – "והיכא דרגילה למיחזי בהנץ החמה גופיה אי נמי דלא קים לה במילתא שפיר ולא ידעה אי קודם הנץ החמה אי לאחר הנץ החמה, איכא מאן דאמר דנקיטינן בה לחומרא ואסורה כל הלילה וכל היום. ואיכא מאן דאמר כיון דוסתות דרבנן כל שכן סמוך לוסת, הלכך הוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא ולא חיישינן אלא ליום שהוא ודאי בימי נדתה. ומסתברא כוותיה. מיהו להוה גונא מיהת איבעי ליה לאיניש למיחש כי היכי דלא ליתי לידי איסור נדה".

3. חוששת לזמן השני.

(א) רא"ש (פרק ט' סי' ב' שני) – "וי"א כיון דוסתות דרבנן כל שכן סמוך לוסתה הלכך הוה ליה ספק דרבנן ולקולא ולא חיישינן אלא ליום שהוא ודאי בימי נדתה והכריח הוא להקל".

ב. ספק קודם הנץ או אחר נץ: פוסקים.

1. מחמיר: י"א משום הראב"ד, י"א משום האו"ז, י"א משום מאי הזית (לחוש"ש), וי"א משום חסרון ידיעה (ערה"ש).

(א) ב"ח (ס"ק ה') – "באיסור כרת ראוי להחמיר כיש מחמירין".

- (ב) ש"ב (ס"ק י"ד) – "והב"ח כתב דראוי להחמיר מכה ספק לאסור ביום ובלילה ולפמ"ש לעיל ס"ק ז' כ"ש הכא".
- (ג) תוה"ש (ס"ק י"ב) – "כ"כ הרא"ש [גדה פ"ט סי' ב] ושאר פוסקים בשם ס' בעל הנפש להראב"ד אכן בס' בעלי הנפש שלפנינו דפוס וויניצא' שער תקון הוסתות כתב ז"ל דהיכי דרגילה למחזי' בהנץ החמה גופייהו אי נמי דלא קים לה במלתא שפיר ולא ידענ' אי קודם הנץ החמה אי לאחר הנץ החמה ודאי נקטינן להו לחומרא כל הלילה וכל היום עכ"ל הרי להדיא דפסק הראב"ד בפשיטות להחמיר וגם משמע מתוך דבריו דבנץ החמה מקרי ספק בפני עצמו ועיין בב"ח שכתב גם כן שיש להחמיר".
- (ד) בית לחם יהודה (ס"ק ו') – "דראוי להחמיר".
- (ה) תפארת ישראל (ס"ק ו') – "יש להחמיר".
- (ו) גר"ז (ס"ק י"ט) – "והב"ח כתב על פסק הש"ע אף על גב דכך הלכה מכל מקום באיסור כרת ראוי להחמיר כיש מחמירין לאסור מספק כל היום וכל הלילה".
- (ז) חוו"ד (חי' ס"ק י"ג) – "והש"ך [ס"ק יד] פסק לאסור ביום ובלילה שלפניו".
- (ח) באה"ט (ס"ק ז').
- (ט) לחוו"ש (לחם ס"ק י"ח, שמלה ס"ק ו') – "צריכין לאסור שניהן מספק מאי חזית. ודומי' דשתי קדרות בס' קי"א".
- (י) מלבושי טהרה (סעי' כ', ס"ק י"ד).
- (יא) ערה"ש (סעי' כ"ו) – "וייש מחמירין לאסור מפני הספק בשני העונות אך כיון דוסתות דרבנן אין להחמיר כל כך וכ"כ האחרונים ורק שכתבו דנשי דידן אינן בקיאות כל כך להכיר השעה הקבוע שהן רואות וממילא דאם הוא בתחלת היום או בתחלת הלילה אסורות גם מקודם עונה אחת [עי' נה"כ] דספיקתן הוא מחמת חסרון ידיעתן לדקדק בהשעה הקבוע וכל ספק שמחמת חסרון ידיעה אין זה ספק כמבואר בכללי ספק ספיקא בס' ק"י [נ"ל]".
- (יב) שערי טוהר (שער ג' סעי' ב') – "וייש להחמיר".
- (יג) טהרת ישראל (סעי' מ"ד, סעי' מ"ה) – "וראוי להחמיר".
- (יד) חזו"א (שאלת אשר סי' ז' סוף אות ב').
- (טו) טהרת בת ישראל (פרק ט' סעי' א') – "אם האשה מסתפקת בראיתה, אם היא קודם הנץ, או אחר הנץ, צריך לפרוש ממנה שתי עונות; והוא הדין במסתפקת, אם הראיה היא קודם השקיעה, או לאחריה".
- (טז) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' ט"ו אות א') – "הנה בדבר שראתה בין השמשות, הנה להמחבר סימן קפ"ד סעיף ד' דאם רגילה לראות בהנץ החמה ולא קים לן שפיר אי קודם הנץ החמה או אחריו, אינה אסורה אלא ביום, יש להחשיבה כראתה בלילה, מטעם דוסת מדרבנן אזלינן להקל ואין צריך לפרוש אלא בזמן שהיה ודאי בימי נדתה, כדכתב הש"ך בפירוש בס"ק י"ג. אבל לפי מה שכתב הש"ך בס"ק י"ד בשם הב"ח דראוי להחמיר, ומשמע שהסכים לו כדאיתא בבאה"ט סק"ז, צריך להחמיר. ובתוה"ש ס"ק י"ב נמי סובר להחמיר. אבל מהגר"א ס"ק י"א משמע שסובר כהרא"ש בשם הראב"ד שהוא כראתה אחר הנץ משום דספק וסת להקל, וממילא בביה"ש הוא כראתה בלילה, וא"כ אין לאסור מדינא אלא לוסת הלילה. אבל מהראוי להחמיר כהש"ך שהסכים להב"ח להחשיב תרוייהו לוסת מספק".
- (יז) בדה"ש (ס"ק ל"א).
- (יח) עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ד) – "ראוי להחמיר בתרוייהו".
- (יט) פתחי טוהר (פרק ז' סעי' ג').
2. צריך לחוש רק לזמן השני.
- (א) מחבר (סעי' ד') – "אם רגילה לראות בהנץ החמה, ולא קים לן שפיר אי קודם הנץ החמה או אחריו, אינה אסורה אלא ביום".
- (ב) לבוש (סעי' ד') – "אשה שרגילה לראות בהנץ החמה ולא קים לה שפיר או קודם הנץ החמה או אחריו, הוי ליה ספיקא דרבנן, דהא קי"ל שהוא דרבנן כדלעיל סעיף ב', ואינו פורש ממנה אלא ביום שהוא ודאי ימי נדתה, דהא אף אם היתה ראייתה קודם הנץ היתה גם כן אסורה ביום, ואין צריך לפרוש ממנה בלילה שקודם לכן דספיקא דרבנן לקולא".
- (ג) חכ"א (כלל ק"ח סעי' ד') – "אם רגילה לראות בהנץ החמה ולא ידעה אם קודם הנץ החמה או אחריו אינה אסורה אלא ביום דבלילה מותר דהוי ספק דרבנן (סעיף ד') אבל ביום דאפילו ראתה קודם הנץ היתה אסורה ביום ונחשב היום כמו ודאי וכן אם רגילה לראות בין השמשות אינה אסורה אלא בלילה".
- (ד) שפע טהרה (ס"ק י"ג).
- (ה) עי' ששבה"ל (סיכום אות א').
- (ו) טהרת הבית (סי' ב' סעי' ה').
- (ז) אור יצחק (פרק ה' סעי' י"ז, ח"א יו"ד סי' כ"ט, זמן הפרישה בוסת אות ג') – "הולכים אחר הזמן שהיתה ודאי טמאה".
- (ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"א) - לשונו מובא לקמן.
3. מראי מקומות – מסגרת השלחן (דין ד'), שאלת אשר (סי' ז').

ג. טעם הרא"ש.

1. כיון שעכ"פ טמאה – ט"ז (ס"ק ז'), חוו"ד (בי' ס"ק ו'), "כתב הש"ך ... לפי מ"ש הפר"ח בהל' שבת דמהאי טעמא אסור במלאכה דרבנן בין השמשות כיון שיש יום חול ויום שבת לפניו הוה כחד בחד דאתחזיק איסורא ע"ש, הכי נמי היה לנו לאסור מהאי טעמא ... וצ"ל כטעם הט"ז בסק"ז".
- (א) פרי דעה (טו"כ ס"ק ז') – "עט"ז. וכוונתו, דכיון דוסתות דרבנן אינו מסופקת אם נטמאה בלילה או ביום ואפילו נטמאה בלילה עכ"פ טמאה ביום ג"כ א"כ תלינן קלקלה במקולקלת ודמי לשתי קדירות דסי' קי"א ולהא דסי' ק"צ סמ"א והוא פ"י נכון בדעת הרא"ש שממנו מקור דין זה".

2. ספק דרבנן לקולא וביום ודאי טמאה – רא"ש (פרק ט' סי' ב' שני, לשונו מובא לעיל), לבוש (סעי' ד', לשונו מובא לעיל), ש"ך (ס"ק י"ג), חכ"א (כלל ק"ח סעי' ד', "אם רגילה לראות בהנץ החמה ולא ידעה אם קודם הנץ החמה או אחריו אינה אסורה אלא ביום דבלילה מותר דהוי ספק דרבנן (סעיף ד') אבל ביום דאפילו ראתה קודם הנץ היתה אסורה ביום ונחשב היום כמו ודאי").
- (א) פרי דעה (שפ"ל ס"ק י"ג) – "עש"ך שהביא טעם הרא"ש. נראה כוונתו דהא היכי דאתחזק אסורא לא אמרינן ספק דרבנן לקולא וכמ"ש הש"ך בדיני ס"ס אות כ', וא"כ בלילה מותר משום סד"ר משום דלית לה חזקת איסור, משא"כ ביום כיון דאפילו ראתה בלילה שלפניו היא טמאה עכ"פ ביום אית ליה חזקת איסור ולא אמרינן גביה סד"ר לקולא. והט"ז הוכרח לפרש בענין אחר דאזיל לשיטתו בסי' ס"ט ס"ק כ"ד דלא ס"ל כהש"ך בזה, והש"ך ג"כ לשיטתו דשם בנקה"כ השיג על הט"ז יע"ש שם".
- (ב) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"ה, ס"ק כ"ו).
3. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד, סי' קפ"ד סעי' ד') – "מש"כ הט"ז לא מובן לכאורה. ונראה הטעם משום דאזלינן בתר חזקה שהיתה טהורה עד הנץ החמה, ונאמר שראתה אחר כך. ואף שאינו נוגע עתה – היינו ביום שראתה – למעשה, שהרי ביום שראתה היא טמאה ודאי, ואין נפ"מ אם ראתה בלילה הקודם, אלא נוגע רק לאחר זמן לענין פרישה בחודש האחר, נמי שייך להעמיד אחזקתה דלא ראתה עד אחר הנץ. ואולי זהו כוונת הט"ז. אבל אם לא היתה נטמאת אלא לרגע הראיה, סובר הט"ז דלא היה שייך להעמיד אחזקה דטהרה שהיה, כדי לומר שראתה אחר כך ביום. דעל רגע זה דטמאה לא שייך חזקה לדחותו על אחר כך יותר מבתחילה, כיוון דחוזרת לטהרה (וכיוון דבזמן לידת הספק היא טהורה מכל מקום הרי אית לה חזקה דהשתא שהיתה טהורה היום, ורק בלילה היתה טמאה – כך נראית כוונת מרן זצוק"ל, ועיין באגרות משה יו"ד ח"א סימן רנ"ח, ואה"ע ח"ג סימן ד' ד"ה והנה מצד, ויו"ד ח"ג סי' נ"ה ענף ב'). ולכן הוצרך לכתוב דנעשית טמאה גם אחר כך, לכן שייך החזקה דהתחלה להיות טמאה אחר כך. ומה שכתב הש"ך ס"ק י"ג בשם הרא"ש דהוה ליה ספק דרבנן, תמוה קצת, דהא גם על היום הוא ספק דרבנן דהרי הפרישה היא בעונת תחילת הוסת, ומה לי שהיא נדה ודאית ביום, ואיך משמע דהלילה להקל ולא היום. ואולי גם להש"ך צריך לומר משום חזקת טהרה. אבל אם היה ספק דאורייתא, אפשר סובר דלא היו מעמידין על החזקה כיוון שאז לא היה נוגע לדינא דבדאורייתא לא סמכינן אחזקה שאינה נוגעת לדינא בשעתה, ורק מכיוון שהוא מדרבנן העמידו גם בזה אחזקה. ועדיין צ"ע".
4. מראי מקומות – בית שערים (יו"ד סי' רמ"ה), בדה"ש (ס"ק ל"א), לבושי עז (ס"ק א'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ד, שפ"ח ס"ק כ"ג).

ד. ניעורה בבוקר: מסופקת אם היה הוסת באמצע הלילה.

1. לכ"ע חוששת רק ליום.
- (א) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קכ"ו).
- (ב) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות נ"ו [לשונו מובא לקמן]) – "אם היה רק מעט דם, תולין מעט מציאת הדם, דהיינו עונת היום, ואינה אסורה בלילה שלפניו אלא רק מחומרת האו"ז, אך אם מצאה דם מרובה שהתחיל להתייבש, שרגלים לדבר שהתחילה ראייתה מהלילה, יש להחמיר ולפרוש מדינא גם בלילה שלפניו ... מטעם דבזה"ז אינן מרגישות ויש לחוש לזה כדם הבא בהרגשה".
- (ג) בדה"ש (ס"ק ל"א) – "אמנם באשה שמצאה עצמה טמאה כשקמה בבוקר משינתה כתב האשכול בסי' ל"ב שא"צ להחמיר לחוש לעונת הלילה דמוקמינן לה אחזקתה שהיתה טהורה".
- (ד) פרדס שמחה (ס"ק ט"ז אות ב') – "דעת גדולי הוראה שליט"א".
- (ה) לבושי עז (תמצית ס"ק ג').
- (ו) נטעי גבריאל (פרק פ"ה סעי' ה') – "הוסת נקבע לפי שעת מציאת הדם, ואפי' אם מצאה הדם בקומה משנתה בבוקר שאפשר לומר שכבר התחיל ראייתה בלילה אפ"ה אין צריך לחוש ללילה רק אמרינן שהוסת ביום, אא"כ משערים בבירור שהיתה כבר ראייתה בלילה כגון שמצאה דם הרבה או שידעה שכבר בא הוסת אלא שהיתה במקום שלא היה אפשר לבדוק".
- (ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רע"א).
- (ח) פתחי טוהר (פרק ז' סעי' ג').
- (ט) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' ד').
- (י) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א סוף עמ' רי"ג).
- (יא) פרי טהרה (סעי' ו').
- (יב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"א) – "שבזמה"ז שיש לנו הכתב"י של הראב"ד ראינו שהגירסא נכונה הוא הגירסא שלפני הש"ע. וא"כ הלכה כהש"ע ולהקל. ולכן אשה שקמה בבוקר ומצאה הרבה דם, העונה הוא ביום. אא"כ א"א הוא שכל הדם באה רק לאחר הנץ החמה".
- הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Close to shkiah, a woman feels like she is getting her period (feels liquid in the area, etc.) and goes to the bathroom and there is minimal blood on her colored underwear. She then puts on a pad and doesn't check herself until well after shkiah or until the next morning. In the morning she finds a significant amount of blood and feels a regular flow like her period. When is the onas ha'vest? Is it the day when she felt it starting or the night when it really started coming out or the morning when she finds it?

R' Y. Berkovits wrote: We consider her vest to be the first moment that we know that she was definitely tamei - not before. In this case it would mean the second day. Even though it might be mistavra that it happened overnight, since we don't know for sure - we will go with the later time. Rav

Moshe does say that if it is common for this woman to spot prior to her period then we would consider the initial spotting to be the beginning of the period. However the minhag is not like that.

(ג) אהל שרה (סוף עמ' ל"ח).

(1) קשה: הוי כתם, שלא קובע וסת - עי' תוה"ש (סי' ק"צ ס"ק נ', ס"ק נ"ח), פרדס רמונים (שפתי חכם סוף ס"ק ז').

2. כמו ספק קודם נץ או אחר נץ [אין לחלק].

(א) האשכול (סי' ל"ב, עמ' ע"ז) – "ואם היא ישנה ובבקר מצאה דם וסתה ולא ידעה אם בלילה אם ביום ראתה נחלקו בחבורתנו, אי נימא דחוששת מספק ללילה ויום, ובהגיע זמן וסתה אסורה בלילה וביום. והסכמנו כיון דוסתות דרבנן ספקא לקולא ולא אסרינן אלא עונת היום שהיתה בה ודאי נדה, והכי נמי אמרינן לעיל דלחולין אוקי אשה בחזקת טהרה ולא מטמאינן לה למפרע".

3. מראי מקומות – חוט השני (שו"ת סי' כ"ד).

ה. יש וסת בלילה, וקמה בבוקר ומצאה דם.

1. לילה.

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק כ"ד אות נ"ו) – "קמה בבוקר וראתה דם, אמרינן דהוא מהיום ולא מהלילה. אכן אם יש לה וסת קבוע ללילה, תולה אף ראייה זו בלילה".

(ב) עמק התשובה (קובץ בית תלמוד להוראה ח"ה עמ' קע"ט סי' פ') – "כשרגילה לראות תמיד בלילה וקמה בבוקר ומצאה דם. פ' דבכה"ג תולה ראייתה בלילה, דהואיל וראיותי הן תמיד בלילה הוי כמו שקבעה שעה דהוי קביעות וכנודע דברי החו"ד".

(ג) הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ג הע' מ"ב).

2. מראי מקומות.

(א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות פ"ח ס"ק ג') – "ואם בדקה אחר שקיעה, ומצאה דם, אז אין לחוש שאולי כבר יצא מקודם שקיעה, גם אם היום שלפניו היה, יום החודש של וסת שאינו קבוע. אבל אם ממש נמצא מיד אחר שקיעה, ולמשל בבין השמשות של הגר"א ...".

ו. ספק קודם בין השמשות או אח"כ.

1. כמו ספק קודם נץ או אחר נץ – ש"ך (ס"ק י"ג), טהרת בת ישראל (פרק ט' סעי' א', לשונו מובא לעיל), ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"ג, סיכום אות א'), בדה"ש (ס"ק ל"ד), פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ב סעי' ח').

(א) ישועות יעקב (ס"ק ד') – "הש"ך ... ולדידי אפשר לומר דבזה מודה הראב"ד להחמיר בשניהם ... ואין לומר דממ"נ היא טמאה בלילה אם ראתה ביום שמקודם הלילה הרי יש נ"מ לענין יום השביעי, דאי נימא שראתה בלילה אין יום זה מן חשבון ז' נקיים, ואי נימא שראתה ביום א"כ יום שאחריו הוא בכלל ז' נקיים, וכיון דספיקא דרבנן לקולא נימא אנן לענין ספירת שבע' נקיים דוסתה ה' ביום, ומן עת ההוא תשמור שבע' נקיים, והוי תרי קולי דסתרי אהדדי ... ולפ"ז דברי הרב הש"ך אינן מוכרחים".

(ב) ערך ש"י (על סעי' ג') – "ש"ך ... ולא נראה, חדא דלענין הוסת מיד שהתחיל החמה לשקועי חשוב לילה כמו מע"ה עד נה"ח כן משקיעתה עד צה"כ וכמבואר בחו"ד, ולז' נקיים חשוב יום עד צאת הכוכבים דלכל מילי יום הוא, עיין באו"ח סימן רס"א ולבוש שם, וא"כ ליכא תרתי דסתרי. ועוד לז"נ צריכה שתדע שהיתה נקיה כל ביה"ש כדלקמן סי' קצ"ו ס"א.

2. מראי מקומות – קנאת סופרים (השמטות לשירי טהרה סי' מ"ט ד"ה ומה שהקשה ר"מ על), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"ט).

(א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ב, משמרת הטהרה פרק ו' הע' י*), עי' אשרי האישי יו"ד פרק כ"ד אות כ"ג) – "דבאמת ברואה כמה רגעים אחר השקיעה יש לחוש לחומרא שדינה גם ברואה ביום, מלבד חששא דדינה כרואה בלילה, כיון שאין אנו יודעים בדיוק מה נקרא השקיעה וכן"ל, [עי' בתו' מעשה רב להגר"ח מוולוז'ין זצ"ל שהוא שש דקות אחר השקיעה ואכמ"ל] ולענ"ד יש להחמיר בזה לכה"פ עד כרבע שעה אחר השקיעה".

(ב) אבני ישפה (ח"א סי' ק"ס, סי' ק"ע תשובה י"א) – "אשה שהרגישה שזב ממנה דבר לח כמה דקות לפני השקיעה, והלכה לבדוק אחר שקיעת השמש, ראתה שפרסה נדה. ושאלה אם נחשוב לענין וסתות כראייה ביום או בלילה. ונראה שזה נחשב ראייה ביום".

כא זמן הוסת: מעלות השחר או מנץ החמה, משקיעת החמה או מצאת הכוכבים [לענין פרישה, ולענין חשבון הוסת].

א. מנץ החמה עד שקיעת החמה.

1. תפארת ישראל (ריש ס"ק ד') – "וסת נדה כבר ידוע שתלוי במהלך החמה ולבנה עד שקבעו וסת חודש למהלך לבנה ... סוף כל סוף השמש זורחת או שקוע ובזה תלוי הראי' מהאשה".

2. גר"ז (ס"ק ז') – "מנץ החמה דוקא".

גר"ז (ס"ק ח') – "סמוך לשקיעת החמה דחיישינן שמא על ידי תשיש ימהר הדם לבא".

3. חכ"א (כלל ק"ח סעי' ד') – "נראה לי על פי מה שכתב הכרתי ופלתי דראיית הנדה היא תלויה דלפעמים גורם מה שהחמה נכנסה תחת הארץ או למעלה מהארץ ואם כן לא קשיא מידי".

4. חו"ד (חי' ס"ק י"ב, בי' ס"ק ה') – "דלענין וסת תלוי בהילך החמה והנץ החמה גורם הראייה וא"כ אפשר דאחר שקיעת החמה חשיב לילה לענין זה אף קודם צ"ה".

5. חת"ס (יו"ד סי' ק"צ) – "והנה וסת הנדה נראה זהכל תלי' בסבוב הגלגל דהרי קמן אי וסתה רגע אחר הנץ מותרת לשמש עד הנץ ממש ואסורה לאחריו י"ב שעות ואי הי' וסתה קודם הנץ היא אסורה י"ב שעות לפניו ומותרת לאחריו מיד וע"כ היינו טעמא משום דדבר זה תלי' בגלגל ואשה זו קביעתה תלוי בהיות החמה למעלה מן הארץ לכן מותרת לפניו כ"ו שלא עלה הגלגל ובהיפך מי וסתה לפני הנץ תלוי הכל בהיות השמש תחת הכיפה ע"כ מותרת לאחריו".
6. לחז"ש (שמלה ס"ק ה').
7. פת"ת (ס"ק י') – "דלענין וסתות חשבינן משקיעת החמה עד צ"ה וכן מעלות השחר עד נץ החמה ללילה".
8. ישועות יעקב (ס"ק ד') – "שקיעה החמה".
9. פרי דעה (פתיחה שער השביעי ד"ה ומעתה) – "לענין הלכה העיקר כהחיות דעת ומהרש"ז ... הכי נקטינן".
10. ערך ש"י (על סעי' ג') – "דלענין הוסת מיד שהתחיל החמה לשקועי חשוב לילה כמו מע"ה עד נה"ח כן משקיעתה עד צה"כ וכמבואר בחו"ד".
11. דרכ"ת (ס"ק י"א, ס"ק י"ב).
12. שערי טוהר (שער ג' סוף סעי' א').
13. טהרת בת ישראל (פרק ט' סעי' א').
14. שפע טהרה (ס"ק י', ס"ק י"א, דברי יציב יו"ד סי' ע') – "לענין קביעת וסת ... וכן לענין עונה בינונית ופרישה ביום הוסת".
15. באר משה (ח"ב סי' נ"ז אות ב').
16. דרכי טהרה (עמ' נ"ח, דפו"ח פרק ו' סעי' א').
17. טהרת הבית (סי' ב' סעי' א', הע' א' ד"ה ומה, הליכות עולם ח"ה עמ' מ') – "מהנץ החמה ועד שקיעתה".
18. ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ה', סיכום אות א').
19. חוט שני (ס"ק י"א).
20. עמק התשובה (ח"ו סי' ש"פ, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ה סי' קמ"ז) – "דעניני וסת תלויין בשקיעה ובנץ כפי הסכמת גדולי הפוסקים האחרונים".
21. בדה"ש (ס"ק ט"ז, ציונים ס"ק מ"א).
22. ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' ב', הע' ד').
23. פרדס שמחה (ס"ק י').
24. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רס"א, עמ' ר"ע, סוף עמ' שצ"ב).
25. לבושי עז (תמצית ס"ק ח', סעי' ב' ס"ק י"א).
26. נטעי גבריא (פרק פ"ה סעי' ד') – "לחשבון הוסת נחשב עונת היום מנץ החמה עד השקיעה, ועונת הלילה משקיעה עד נץ החמה".
27. מראה כהן (עמ' קס"ט אות א').
28. פתחי טוהר (פרק ז' סעי' ב').
29. ארחות טהרה (פרק ז' סעי' ג') – "היום נחלק לשתי עונות 'עונת לילה' שהיא משקיעת החמה עד נץ החמה, 'ועונת היום' שהיא מנץ החמה עד שקיעת החמה, ולענין חישוב וסתות אין מחשבינן מצאת הכוכבים ולא מעלות השחר".
30. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רי"ג).
31. פרי טהרה (סעי' ה').
32. פתחי דעת (ח"ב פרק ל"א סעי' ח', הע' י"א) – "הסכימו הפוסקים".
- א) מנץ החמה – ראב"ד (בעלי הנפש ריש שער תקון הוסתות), רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ב', ד-א', "מאותה זמן עד זריחת השמש"), רא"ש (נדה פרק ט' סי' ב'), מחבר (סעי' ד', סעי' ה'), ב"ח (ס"ק ג', ס"ק ה'), ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק ב'), רע"א (על הרמב"ם איס"ב פרק ד' הל' י"ב).

ב. מעלות השחר.

1. האשכול (נדה סי' ל"ב, עמ' ע"ז) – "ואע"ג שדרכה לראות בסוף היום בעי' פרישה מתחלת עלות השחר, ואע"ג שדרכה לראות בסוף לילה בעיא פרישה מתחלת הלילה".
2. עי' ס' חסידים (סי' תק"ט) – "מעשה בחסיד אחד כשהיה סמוך לאחר וסת אשתו וכבר עבר יום אחד ולא ראתה דם הי' מתפלל תפלת המנחה ומשמש קודם שקיעת החמה או קודם עמוד השחר ואחר ששימש מטתו היה רוחץ במים חמין מטיבורו ולמטה ולא היה הולך באותו חלוק משמש מפני שאי אפשר לש"ז שלא יגע בבגד או היה משמש ערום שכך אמרו הוא בבגדו והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה. ולמה היה משמש קודם שקיעת החמה או קודם עמוד השחר לפי שאחר הוסת היה ירא לשמש בתחילת הלילה שמא תהא נדה בלילה ולא פרש עונה והתורה אמרה (ויקרא ט"ו ל"א) והזרתם את בני ישראל מטומאתם יום או לילה, ואילו היה משמש ביום שמא באותו יום תראה דם לכך היה משמש קודם שקיעת החמה (אמרו לו לא היית צריך להחמיר כל כך) ולאותו רגע בין שימוש מטה לשקיעת החמה ובין שימוש מטה לעמוד השחר אין לחוש דמלתא דלא שכיחא היא ולפי שיש נשים שמתעברות סמוך לוסתן לכך היה משמש אחרי הוסת".

ג. מעלות השחר עד צאת הכוכבים.

1. סד"ט (ס"ק ג' ד"ה מ"ש, ס"ק ו') – "דוחק דוסתות האשה תליא במהלך החמה ... ולא תליא כלל בהנץ החמה".

2. אור יצחק (פרק ה' סעי' ד', עי' סעי' א', ח"א יו"ד סי' כ"ט, עיקר דין הוסתות אות ד') – "עונת יום היא מעלות השחר עד צאת הכוכבים, ועונת לילה היא מצאת הכוכבים עד עלות השחר. מהשקיעה עד צאת הכוכבים הוא בין השמשות, ואם ראתה בזמן הזה, העונה שצריכה לחוש לה היא עונת לילה".
 (א) עי' אור יצחק (פרק ה' סעי' ט"ו, ח"א יו"ד פרק ה' זמן הפרישה בוסת אות א') – "צריכה לפרוש ... מעמוד השחר עד צאת הכוכבים - עונת יום, ומהשקיעה עד עמוד השחר - עונת לילה".

ד. מנין החמה עד צאת הכוכבים.

1. פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ז', ס"ק י"ג) – "נראה שהגם דבתחילת תלמי בנין החמה דטבע הוסתות תלמי במהלך החמה כנ"ל, אולם סוף היום תלמי בצאת הכוכבים גם בוסתות, ומשום דקודם צה"כ עדיין לא שקעה חמה לגמרי וצה"כ הוא סוף שקעה"ח וכמ"ש תוס' בזבחים נ"ו א' ד"ה מניין".

ה. חושש לשני הצדדים.

1. עי' ערה"ש (סעי' כ"ז) – "ולדינא יש להחמיר בשני הצדדים".
 2. טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק פ"ח) – "יש להחמיר".
 3. הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' רי"א אות י"ז) – "הערוה"ש".
 4. עי' סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ג') – "לכן בעל נפש יחמיר לעצמו כשני הסברות הן לענין הפרישה והן לענין קביעת וסת".
 5. עי' ויען יוסף (יו"ד סי' קנ"ט אות ב') – "הגם שלהלכה פסקינן כרוב הפוסקים שהחשבון הוא נץ החמה ושקיעה, נכון לבעל נפש לחוש גם לשיטת הסדרי טהרה לחשוב גם כן מעלות השחר עד צאת הכוכבים".
 6. עי' הגר"א פארכהיימער (אהל שרה פרק ג' הע' ו') – "ועדיף לעשותה [בדיקה] לאחר צאת הכוכבים אם אפשר, ולא מיד בשקיעת החמה, כיון שיש דיעות שוסת הלילה מתחיל בצאת הכוכבים".

ו. לפי שיטת ר"ת: שקיעה ראשונה, או שקיעה שניה.

1. שקיעה ראשונה.
 (א) שפע טהרה (ס"ק י', דברי יציב יו"ד סי' ע') – "ועד שקיעה החמה ראשונה ... גם לדעת רבינו תם".
 (ב) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קכ"ה) – "דודאי".
 (ג) ששבה"ל (ס"ק ב') – "אפילו לר"ת ... מ"מ לענין וסתות אזלינן בתר שקיעת גוף השמש".
 (ד) תזקת טהרה (תוספות טהרה אות ז') – "ולפי הדעה דחשבינן מהנה"ח ה"נ חשבינן מתחילת השקיעה אפילו לדעת ר"ת דלפי דעה זו העיקר תלוי בזריחת השמש ולא ביום".
 (ה) ישראל והזמנים (סי' ס' ד"ה ופשוט) – "ופשוט לענ"ד דאף לר"ת דיש שני שקיעות מ"מ לפי שיטת החו"ד אף לר"ת אחר שקיעה ראשונה שנתכסית גוף השמש מן הארץ כבר חשיב כלילה, דזיל בתר טעמא, הא טעם של החו"ד משום דזריחת השמש או סילוקו הוא הגורם הראיה שנתלה בו הווסת, ודלא כמו שראיתי בבדי השולחן (בציונים אות כ"ג) שנסתפק בזה דאולי לר"ת תלוי בשקיעה שני' (שמתחיל להשקע האור לגמרי), וזה אינו דנץ החמה בבוקר (שהוא זריחת גוף השמש) דומה לגמרי לשקעה"ח שבערב (שהוא שקיעת גוף השמש), וכמו שלדידיה בבוקר קודם נצה"ח הוי כלילה לענין וסתות, כמו כן בערב אחר שקיעת גוף החמה הוי כלילה לענין וסתות. וממילא שכן הוא נמי לגבי חיוב פרישה בחודש שלאחריו שאם וסתה העבר היה ביום אזי מעיקרא דדינא חיוב הפרשה (וחיוב בדיקות) הוא ג"כ ביום, מנצה"ח ועד שקעה"ח, ואילו אחר שקעה"ח כבר היא מותרת לבעלה, אף שעודו יום הוא לר"ת (וכן מותרת קודם נצה"ח אף שמה"ת מעלוה"ש ימא הוא), ואם וסתה בלילה חיוב הפרישה הוא משקעה"ח (אף שלר"ת עדיין יום הוא) ועד נצה"ח (אף שמעלוה"ש כבר הוא יום).
 (ו) נטעי גבריאל (פרק א' הע' ג', פרק פ"ה הע' ו') – "וראה בשו"ת דברי יציב סי' ע', שאף לר"ת תליא בשקיעה ראשונה עיי"ש, וכ"כ שבט הלוי סי' קפ"ד ס"ב".
 (ז) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רי"ג).
 2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ג הע' ל"ו).
 (א) בדה"ש (ציונים ס"ק כ"ג) – "ולפי שיטת ר"ת דס"ל ששתי שקיעות הן ... וצ"ע".
 (ב) חוט שני (ס"ק י"א ד"ה אשה) – "דאפשר דר"ת יסבור הך דינא לענין חיוב פרישה [וה"ה לוסתות] רק משקיעה ב', אך אפשר דאם הנץ החמה קובע בבוקר ה"נ שקיעה ראשונה בלילה, הוא הקובע לדעת ר"ת".

ז. מראי מקומות – תורת מרדכי (סי' קל"ב אות י"א), ט"ז וש"ד השלם (כו"ל ס"ק ט"ז, שפ"ח ס"ק כ"ח).

1. מהר"י שטייף (סוף שו"ת, על הטור ד"ה רגילה, עמ' תי"א) – "החו"ד ... ונ"ל דוודאי לענין להקבע בזיבה להעשות זבה גמורה עי' ראי' ג' ימים בוודאי תלמי בצאת הכוכבים כמו בכל דיני תורה, ורק לחוש לשמא תראה היום לזה כ' האחרונים די"ל דהיום מתחיל מהנץ החמה ונמשך עד שקיעת החמה, לענין זה דוקא וזה פשוט לענ"ד".

ח. אשה שהדליקה נרות שבת או שהתפללה תפלת ערבית מבעוד יום: ואח"כ ראתה קודם שקעה"ח.

1. נחשב כראתה בעונת היום.

(א) ישראל והזמנים (השמטות לסי' ס', עמ' תתקכ"ח) – "נראה דאשה שהתפללה תפ"ע קודם שקעה"ח (על סמך דברי הפוסקים דפלגה"מ הוא שעה ורביעית זמניות לפני שקעה"ח) או שהדליקה נרות שבת ואח"כ ראתה עוד קודם שקעה"ח דאעפ"כ נחשב כראתה בעונת היום, ולא אמרינן להחמיר לחשוב כעונת הלילה משום תרתי דסתרי, חדא דמאן יימר דהוא חומרא דילמא הוא

קולא במה שלא מתחשבים עם העונה האמיתי שהוא אז, ועוד דמאחר שכתבנו המציאות של הילוך החמה משפיע על הילוך הווסתות (לא דין יום או לילה) ושעל כן אף אחר עלוה"ש קודם נצה"ח עדיין נחשב לעונת הלילה, וכמו כן בערב אף לשיטת ר"ת מנינן עונת הלילה משקעה"ח ואילך, ממילא בנידונינו לא שייך לומר שתפ"ע שלה או הדלקה"נ שלה משוי למציאות של שקיעת החמה, דרך לדברים שתלויים ב'דין' יום ולילה אמרינן דלאו שפיר דמי למיעבד לאחר שהתפלל תפ"ע או באשה שהדליקה נרות שבת דבזה הוי כעשאו (לדין) לילה וא"כ הוי תרתי דסתרי".

ט. נוסעת במטוס: אשה שרואה את השמש, ולמטה בארץ עדיין לפני הנץ או לאחר שקיעה.

1. מנחת פרי (קונ' התשובות סי' י"ב) – "וסתות קיי"ל כדעת האחרונים דאינו תלוי בדיני יום ולילה, אלא במציאות החמה ובהעדרה ... ולפי"ז אף אם למטה בארץ עדיין לפני הנץ, מ"מ כיון שבמקומה במטוס נראית השמש דינה כראתה ביום וכן בסוף היום ... אלא שיש להעיר לגבי וסת החודש שתלוי בתאריך הרי לר"ת הוא ודאי תאריך של יום שעבר, וא"כ תצטרך לחוש לחודש הבא בתאריך שלפני השקיעה לעונת לילה, ומסתימת הפוסקים משמע לא כך. וצ"ל זכיון דלגבי חובת פרישה הוא עונת לילה גם גורם התאריך נקבע לפי עונת הלילה ועדיין צ"ב".
2. אור יצחק (ח"א י"ד סי' ל"א סי' קצ"ו ד"ה הפסק) – "כפשוטו כל שהיא רואה החמה - בודאי הוי יום, והרי זה כאדם הנמצא בראש ההר שאצלו הוי יום כל זמן שרואה פני החמה".

י. קוטב הצפוני (north pole).

1. בששה החדשים שהוא יום נחשב כראתה ביום כי מציאות זה יום, ולהיפך נחשב לילה – מנחת פרי (קונ' התשובות סי' י"ב ד"ה כמו"כ, "לגבי וסתות דיינינן לכל הראיות שתראה בחדשים אלו לראית יום").
2. דברי יציב (או"ח סי' ק"ח ס"ק ט"ו) – "ויש להעיר ג"כ שאם באותן החדשים ליכא ימים ובטלי החדשים ... ומה עם דיני וסתות, ובפרט למי שבא מהמקומות שבהם אור וחשך משמשין ביום ובלילה, וזה שייך נמי כשכמה חדשים עפ"י התורה יום, ולענין וסתות בחמה ולבנה תליא מילתא ובהילוך המזלות כאשר האריכו בזה הפוסקים [עיין פלתי סי' קפ"ד ס"ק ד' ובחוו"ד שם בחי' ס"ק י"ב], וכשבא לאותן מקומות מה דינייהו. וכן אם יש לה וסת בשאר חדשים שמה, ואח"כ באותן חדשים שכולו יום או לילה אימתי הוי וסת שלה, ואם יש לה וסת מה הדין בחדשים שאח"כ אם הוה זה הפסק, וכמה שאלות המסתעפות מזה ...".
3. מראי מקומות – הגרשו"א צ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' י"ז).

יא. ליקוי חמה (eclipse).

1. אפשר שדינה כראיה בלילה – מנחת פרי (קונ' התשובות סוף סי' י"ב, "לגבי וסתות שהשפעת גוף האשה ממציאות החמה ומהעדרה אפשר שדינה כראית לילה").

כב] נסיעה למזרח או למערב - עברה את הקו התאריך או שהזמנים שונים ממקום שהיתה למקום שהיא שם.

א. ז' נקיים: ה' ימים.

1. עי' סי' קצ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

ב. אשה שטסה בימי פרישה, ממילא היא נחסר שעות של ימי הפרישה.

1. מחמיר, להמתין עד סוף שעות היום של המקום שיצאו משם.
 - (א) שבט הלוי (ח"ד סי' צ"ח אות ג', ששבה"ל ס"ק ו', עמ' כ"ד ד"ה ועי', סיכום אות ז'), הו"ד ובלכתך בדרך (פרק י"ג סעי' ב') – "אשה שנוסעת מאמריקה בלילה מאוחר לא"י ומגיעה לא"י ע"י הבדל השעות בתחלת לילה הבא והיתה עונת הפרישה באותו יום וע"י הנסיעה ממערב למזרח נמשך עונה זאת רק שעות ספורות כידוע, מסופקני מאד אם לא צריכה לפרוש גם בלילה שלאחריו כשיעור שעות משלימות עונה שלמה, דאע"פ דלענין ז' נקיים כתבתי בשבט הלוי יו"ד סי' צ"ג דהדעת נוטה דעלו לה דז' ימים בקר וערב בעינן והא איכא, אבל הכא דעלולה לראות באותם שעות דהם דרך כלל אצלה ביום אלא דעכשיו ע"י השינוי נעשו לילה בחלקם עכ"פ הגם שכתבו הפוסקים דיום ולילה גורמים בעונת הוסת מ"מ נדון זה שאני, ודעת לנבון נקל לחלק בזה".

(ב) מגדלות מרקחים (מכתב בדברי שלום ח"ג סי' קמ"ה ד"ה ומה) – "דהלא הוא מילתא דתלוי בטבע מסתבר לענ"ד להחמיר".

(ג) טהרת הבית (סי' ב' סעי' י"ט) – "נכון להחמיר ולהמתין עד סוף שעות היום של המקום שיצאו משם".

טהרת הבית (סי' ב' סוף הע' י"ט) – "ואשה שנסעה מארץ ישראל לארצות הברית עם בעלה, ביום וסתה, יש לה להמתין במשך כל היום של המקום שבאו לשם, אף על פי שבארץ ישראל הוא כבר לילה".

2. מיקל.

(א) דברי שלום (ח"ג סי' קמ"ה ד"ה ואחר) – "ברור שאין מקום להחמיר כלל וכלל כי המחבר בסימן קפ"ד ס"ב כתב בפירוש דפרישה סמוך לוסת תלוי דוקא ביום ולא בטבע ולכן אם וסתה ביום אפילו בסוף היום מותרת מיד בלילה וכן להיפך".

(ב) הגרש"ש צ"ל (תאריך ישראל סי' ט"ו אות כ"א ד"ה הרי) – "דפרישה ביום וסתה תלויה בגמר היום במקום שהיא שם, וע"כ מותרת מיד בלילה בא"י".

(ג) דרכי טהרה (עמ' פ"ז, דפו"ח פרק ז' סעי' ק"ח) – "אשה הנוסעת לחו"ל או הבאה לארץ ויומה מתקצר או מתארך, אין היא צריכה לשנות את ספירתה משום כך, לא לענין וסתות ולא לענין ז' נקיים, ותחשב כל יום לפי שקיעה וזריחה, בין אם הוא ארוך ובין אם הוא קצר".

ד) הגרש"ק זצ"ל (תאריך ישראל סי' ט"ו אות כ"א) – "היכא שנסעו מאמריקא לא"י והשיב וז"ל מסתבר דמותר עכ"ל".
ה) לברשי עז (סעי' ד' סוף אות ב', תמצית ס"ק י') – "אי"צ להשלים השעות, ומותרת מיד בנה"ח או בשקעה"ח לפי מקום שנמצאת בו".

ו) ישראל והזמנים (השמטות לסי' ס', עמ' תתקכ"ח) – "דברי שלום ... וכן נלענ"ד מטעם אחר והוא על פי המבואר דענין הווסתות משום דטבע של נזילות הדם תלוי בזריחת או שקיעת החמה [ועל כן נקטינן דאם ראתה לאחר שקעה"ח אף שלשיטת ר"ת עדיין יום הוא אעפ"כ נחשב כאילו ראתה בלילה, וכמו שהבאנו בפנים משם החו"ד] על כן בכלל לא שייך לומר שתחוש בלילה כפי מספר השעות של שינוי אופק ארה"ב מאופק ארץ ישראל".

ז) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ט"ז).

3. מראי מקומות – מנחת שמואל (אה"ע עמ' קפ"ה), דודאי השדה (סי' נ"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' ס"ו), תאריך ישראל (סי' ט"ו, סוף התשובה אות י"א), גופי הלכות (סי' קפ"ד משנת הסופרים ס"ק ב').

א) שפע טהרה (ס"ק י"ב) – "אשה שהלכה ביום וסתה ממקום שהשקיעה מקדמת למקום שהשקיעה מאחרת כגון מא"י לחו"ל, מריכה לפרוש ביום וסתה עד שתשקע בחמה בחו"ל".

ג. חשבון של ימי פרישה: ימי הפלגה, ימי החודש.

1. בתר המקום שנמצאת בו עכשיו.

א) באר משה (ח"ז דיני בני א"י יו"ד קפ"ט) – "אשה שיש לה וסת קבוע כגון מיום כ' לכ' או וסת החודש מיום ה' ליום ה' דחודש, וכגון היא דרה בארצות הברית ונסעה לא"י (כדרך התיירים) וביום ה' בערב (שהוא יום ה' דחודש, למשל) בארצות הברית עדיין יום ד' (היינו ד' דחודש) פשוט הדבר דננין אותה לענין הוסת כפי יום ולילה שהיא שם באותה מדינה באין נפ"מ, בין לקולא בין לחומרא, (דודאי שדה ...) ודו"ק".

ב) חוט שני (ס"ק ה' אות ט' [עמ' מ'], סי' קפ"ט ס"ק א' ד"ה אשה שצריכה [עמ' ק"ט], אות ה' [עמ' קי"א]) – "הנוסעת ממדינה למדינה שיש הפרש שעות ביניהם, כגון שנסעו מא"י לארה"ב, שיש הבדל של כ-6-7 שעות ביניהם, וכבר חלפו שעות היום בא"י [כגון שעונת הוסת הוא ביום] עליה לפרוש כל שעות היום שבארה"ב, אף שאם היו בא"י היה כבר חולף עונת היום, וה"ה לחיוב בדיקה, והטעם שיום ולילה הגורם לביאת האורה בעונת הוסת, נקבע לפי השמש והירה במקום שנמצאים בו".

2. יש לחלק בין וסת החודש לוסת הפלגה.

א) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק מ' הע' כ"ג, הע' כ"ד).

ב) פתחי דעת (ח"ב פרק מ' סעי' י"ג).

3. מחמיר.

4. מראי מקומות – ישראל והזמנים (סי' ס' ד"ה בשו"ת).

ד. עברה את קו התאריך (date line).

1. מיקל.

א) שערים מצויינים בהלכה (סי' קנ"ד ס"ק א') – "ולדעתי תלוי בפלוגת האחרונים אם הפרישה בשעת וסת הוא מדאורייתא או מדרבנן דהטו"ז (סי' קפ"ד ס"ק ב') והש"ך (ס"ק ה') ס"ל דהוא מדרבנן והפת"ש (שם אות ג') הביא מאחרונים דהוא מדאורייתא ולפי הפוסקים דס"ל דהוא מדרבנן ובפרט לפי מש"כ בטהרת ישראל (סי' קפ"ד ס"ק כ') דבוסת שאינו קבוע לכו"ע הוא רק מדרבנן, היה נראה שיש מקום להקל".

2. מחמיר.

א) עי' נטעי גבריאל (פרק פ"ז סעי' ט') – "העוברת את גבול קו התאריך שמדלגת יום שלם נחלקו הפוסקים כיצד תנהג ביום הוסת, י"א להקל, ונכון להחמיר".

3. וסת הפלגה תלוי במספר השקיעות שעברו עליה, וסת החודש תלוי בחודש.

א) הגרש"א זצ"ל (הליכות שלמה תפילה פרק ט"ז ס"ק נ"א) – "וכן לכל דבר התלוי בימים אזלינן בתר דידי, ולכן לענין ספירת ז' נקיים וימי וסתות העיקר תלוי במספר השקיעות שעברו עלי, ואין להתחשב עם היום שדילגה".

הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' כ"ג) – "אשה שראתה בב' לחודש ביפן ואח"כ נסעה לארה"ב והפסידה יום, לענין וסת הפלגה ועונה בינונית, יש לספור שקיעות, ואין להתחשב עם היום שדילגה. ותספור שלושים שקיעות לעונה בינונית, וה"ה למספר השקיעות לוסת הפלגה".

הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' כ"ז) – "אשה שראתה בב' לחודש ביפן ואח"כ נסעה לארה"ב והפסידה יום, יש לה לחשוש לאותו תאריך, כלומר שתחוש ליום ב' לחודש הבא בארה"ב. ואף שמפסדת יום, מ"מ חיישינן שיום החודש גורם לה לראות, וזה בין בחודש חסר ובין בחודש מלא".

ב) דרכי טהרה (עמ' פ"ז, דפו"ח פרק ז' סעי' ק"ט) – "ואשה העוברת את 'קו תאריך' תחשב את וסת החודש לפי החישוב העברי בהקום בו היא נמצאת, ואת וסת הפלגה וז' נקיים לפי הימים העוברים עליה (שקיעה וזריחה)".

ג) עי' מגדלות מרקחים (יו"ד סי' ל"ה) – "פשיטא דצריכה לחוש ביום א' לחדש דשם דהא הכל תלוי בחדש ... מיהא בוסת הפלגה ... צ"ע קצת".

4. מראי מקומות – דודאי השדה (סי' צ"ט, גם בתוך שו"ת חלקת השדה), הגרש"א זצ"ל (תאריך ישראל סי' ט"ז אות ח' ד"ה והנה), הגרי"י ניימאן זצ"ל (נטעי גבריאל נדה פרק פ"ז הע' י"ד), הגרש"ק זצ"ל (תאריך ישראל סי' ט"ז אות ח' ד"ה ושוב, אות י"א), תאריך ישראל (סי' ט"ז), גופי הלכות (סי' קפ"ד משנת הסופרים ס"ק ב').

(א) **בני ציון** (ח"א סי' י"ד אות כ"ד), הו"ד **בבירור הלכה** (ח"ג יו"ד סוף סי' קפ"ט) – "כתב בשו"ת בני ציון חלק א' סימן י"ד אות כ"ד וז"ל: ויש לעיין עוד לענין אשה שעברה את מעבר הגבול של התחלת המזרח בנסיעתה ממזרח למערב ביום וסת החודש שלה ואשר עי"ז ניתוסף לה עוד הפעם את יום וסת החודש שלה אי צריכה לחשוש עוד הפעם ביום וסת החודש שלה הכפול לפי"מ שהכריע הש"ך ביו"ד סי' קפ"ט ס"ו ס"ק י"ג דהעיקר כהרשב"א דשיפורא גרים וכמבואר בירושלמי נדרים פ"ו הי"ג יע"ש וכן יש לעיין אם היתה עוברת יום אחד לפני וסת החודש שלה את הגבול ממערב למזרח ונחסר לה עי"ז את יום וסת החודש שלה אי צריכה לחשוש למחרתו אף שאינו יום הוסת החודש שלה או לא ואת"ל דצריכה לחשוש למחרתו עדיין יש להסתפק אם עוברת את הגבול בעוד היום גדול באופן שיש לה עכ"פ מיום וסת החודש שלה איזה שעות וכיוצא עכ"פ זמן מה עד הערב אי נימא דאינה צריכה אז שוב לחשוש למחרתו או לא סגי בזה ובעי' זמן של עונה שלימה וכן יש לעיין אם לא ראתה בוסת החודש שלה רק ביום וסת החודש הכפול שהגיע לה ע"י נסיעה האיך הדין בזה לענין עקירה וקביעת וסת החודש אי הוי כיומא אריכתא או לא וצ"ע עכ"ל".

(ב) **כוכבי יצחק** (ח"ב סי' י"א אות י"ב ד"ה ועיין) – "ועיין בדודאי השדה ... ובשו"ת בני ציון ... והניחו בצ"ע".

(ג) **ישראל והזמנים** (ח"ב פרק י"ג אות י"א, עי' ח"א סי' ס' ד"ה ועשו"ת) – "ולענין אשה שקבעה ווסת ליום החודש ידוע ואח"כ נסעה למקומות הנ"ל שאנו מסופקין שם איזה יום החודש הוא, נראה דלהנ"ל יש לה לפרוש בשני הימים דאף שקיי"ל ווסתות דרבנן כבר כ' הנוב"י (מובא בפ"ת יו"ד סי' קפ"ד סק"ג) דהיינו אם עבר הוסת ולא בדקה דלא אמרינן חזקה אורח בזמנו בא דיש לה חזקת טהרה, אבל פרישה ביום הוסת הוא מה"ת דלשמא שראה חיישינן (כמו דקיי"ל שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן), אבל בווסת שאינו קבוע נראה דיש להקל (דווסת שאינו קבוע בודאי שאינו אלא מדרבנן שמא שקבע ווסת זה). מיהו לגבי עונה בינונית אין נפק"מ בכל זה, כיון דהסכמת האחרונים דעונה בינונית הוא ענין הפלגה (יום ל' לראייתה, ולהחוו"ד יום ל"א), לא יום החודש (דלא כהש"ך סי' קפ"ט סק"ל), וממילא שמנינן מספר הימים שהי' לה זריחה ושקיעה שהפליגה ראייתה ואינו תלוי בהשם שיש לו להיום)".

כג] וסת הנמשך ב' או ג' ימים - סעיף ו'.

א. וסת נמשך כמה ימים: ראשונים.

1. מחמיר, צריכה לפרוש כל הימים.

(א) **האשכול** (סי' ל"ב, עמ' ע"ז) – "הלכך נראה שצריכה לפרוש כל זמן המשכת הוסת".

(ב) **ראב"ד** (בעלי הנפש שער תיקון הוסת סי' א') – "ואשה שהיא למודה לראות בעונותיה ארבעה ימים או חמשה רצופים נאמרו בה שלשה פנים ... דמיבעי ליה למיחש לכל ימי העונה כדברי המחמיר. מאי טעמא, כיון דאיכא שופעת ואיכא נמי מדלפת שהיא כשופעת, שאינן אלא כראיה אחת ואפילו מדלפת כל שבעה, כדאיתא בפרקא קמא דנדה (י ב), הילכך הו' כולהו יומי העונה כיום אחד ושעה אחת. ואשכחן דאפילו ר' יוסי (נדה סג ב) דמיקל בחשש הוסתות שהוא מתירה לפני וסתה ולאחר וסתה, אפילו הכי בשעת הוסת מיהת מודה דחיישינן. הלכך מיבעי ליה למיחש תלתא זמני לכל ימי העונה עד דעקרא להו תלתא זמני לכולהו. אי נמי מפני שהוא דבר המצוי ברוב נשים שהם משנות את וסתן להקדים שלשה ימים או לאחר שלשה ימים ואחר כך חוזרות למקומן. ואותן הימים שהן עתה שניים לוסת כבר היו לה הראשונים ונעשו עיקר וסת. הלכך אין לנו אלא כלשון האחרון שתהא צריכה עקירה שלש פעמים לכל ימי הוסת. וכן הדעת מכרעת".

(ג) **רמב"ן** (הל' נדה פרק ה' הל' כ"ב) – "היתה רואה חמשה וששה ימים רצופים, כל יום ויום כוסת בפני עצמו וחוששת לכולן אפילו נעקר יום א' הראשון חוששת לשאר הימים עד שיעקרו כולן".

(ד) הו"ד **בטור** (סי' קפ"ט סוף סעי' י"ג).

2. מיקל, חוששת רק להתחלת הוסת.

(א) **בעל המאור** (השגות על הראב"ד שם אות י"א) – "אלא ודאי שאין לחוש אלא לתחילת הראיה, ומכאן ואילך זמים שבתוך ימי נדתה הם ואינה קובעת בהם וסת כדאסיקנא בסוף פרק בנות כותים".

(ב) **רשב"א** (תוה"ב בית ז' שער ג', י"ד-ב').

(ג) **רא"ה** (בדק הבית בית ז' שער ג', י"ב-א') – "בענין הוסתות לעולם הולכין אחר התחלת הוסת ואף על פי שהראיה נמשכת בין בוסת הימים בין בוסת קפיצות ופיהוקין ובכל וסת וכן כתב המחבר וכן כתב אדני זקני הרב ר' זרחיה הלוי ז"ל בספר פתחי נדה ומבואר הוא בגמרא בהרבה שמועות וחדא מינייהו הא דאמרינן בפרק האשה היתה למודה לראות עם הנץ החמה אינה אסורה אלא עם הנץ החמה ר' יהודה אומר כל הלילה שלה כלומר אסורה ואי חיישינן להמשכת הוסת אמאי לא מתסרא נמי ביום אלא ודאי כדאמרן".

(ד) **רא"ש** (נדה פרק ט' סי' ג').

(ה) **ריטב"א** (נדה סוף דף יא.) – "אין לה לחוש להפרשת עונה דוסתה אלא העונה שבה התחילה ראייתה או יום או לילה, ואם בדקה בו והיא טהורה אין לה לחוש יותר".

(ו) **ר' ירוחם** (נתיב כ"ו סוף ח"א, רכ"א-א') – "וראשון נראה עקר וכן כתבו רוב הפוסקים וכן כתב הרז"ה והרא"ש".

ב. וסת הנמשך כמה ימים: פוסקים.

1. צריכה לפרוש כל הימים.

(א) **לחז"ש** (לחם ס"ק כ"א) – "ויש לחוש לדבריהם".

עי' **קיצור שו"ע** (סי' קנ"ה סעי' י) – "אשה שראייתה נמשכת שנים או שלשה ימים שהיא שופעת או מזלפת. יום התחלת הראיה הוא העיקר ויש אומרים דמכל מקום צריכה היא לחוש תמיד לכל הימים עד שיעקרו".

- (ב) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות ד') – "וכתב הרב לחם ושמלה דדעת הראב"ד והרמב"ן ... ויש לחוש לדבריהם, עד כאן, וכן עיקר דיש לחוש לדבריהם".
2. רק התחלת הוסת.
- (א) מחבר (סעי' ו', ב"י סי' קפ"ט סוף ס"ק י"ג) – "אינה צריכה לפרוש אלא עונה הראשונה של הוסת".
(ב) רמ"א (סי' קפ"ט סוף סעי' י"ג) – "וי"א שאין כאן וסת שוה כלל, דהולכין תמיד אחר תחלת הראייה, וכן עיקר".
(ג) ב"ח (סי' קפ"ט ס"ק כ') – "דכן עיקר".
(ד) ערה"ש (סעי' ל').
(ה) מהר"י שטייף (סי' קכ"ה ד"ה מעלת).
(ו) טהרת בת ישראל (פרק ט' סעי' ב').
(ז) אור לציון (אבני שהם סעי' ו' ס"ק א' ד"ה לדינא, עמ' מ"ו).
(ח) טהרת הבית (סי' ב' סעי' ג') – "אין לחוש כלל לדברי הרב בן איש חי".
(ט) ששבה"ל (סיכום אות א').
(י) חוט שני (סי' קפ"ט ס"ק י"א ימי המבוכה אות א').
(יא) ההלכה במשפחה (פרק ז' הל' ה') – "ואינה חוששת לימים הבאים, אך שרגילה לזוב בהם דם".
(יב) לבושי עז (תמצית ס"ק א').
(יג) ושאר פוסקים.
3. מראי מקומות – רדב"ז (ח"ח סי' קל"ו).

ג. החילוק בין סעי' ה' לסעי' ו'.

1. סעי' ה' הוי ראייה אחת, סעי' ו' הוי פוסקת וחוזרת.
(א) ב"ח (ס"ק ז').
(ב) ש"ך (ס"ק ט"ז [מהלך א']) – "ול"ד לסעיף ה' דצריכה לפרוש ביום כשיעור הנמשך בו דהתם רואה ראייה מרובה מסוף הנץ החמה עד תוך היום אבל כאן אינה ראייה אחת אלא הראייה שרואה בראשונה היא תחילת הוסת וכל מה שרואה אח"כ דמים יתירים הוא דאתוספו בה כ"כ הב"ח".
(1) כדמפרש הבדה"ש (ס"ק ל"ו).
2. סעי' ה' ההמשך הוא דבר מועט, והוא חד וסת. וסעי' ו' הוי מרובה, והוא תוספת דמים.
(א) לבוש (סעי' ו') – "ואף על גב דבסעיף דבסמוך אמרינן שצריכה לפרוש גם כל משך זמן שדרך וסתה למשוך, שאני התם שדרך הוסת של אשה למשוך כך, אבל הכא במזלפת או שופעת כל כך אין זה דרך וסת אלא אמרינן אורח בזמנו בא, והדמים שהיא רואה אחר כך דמים יתרים הן דאיתוספו בה, הילכך עכשיו כשיגיע זמן עיקר התחלת וסתה ולא ראתה אינה צריכה לחוש עוד לדמים היתרים, שאם עיקר דמי וסתה נסתלקו כל שכן שדמים היתרים נסתלקו, כן משמע טעמא ברא"ש סוף פרק האשה שעושה צריכה עיי"ש, נ"ל".
(ב) דרישה (ס"ק ה').
(ג) ט"ז (ס"ק ט') – "וטעמו דגבי דבר מועט שנמשך ביום חשוב מענין הוסת עצמו משא"כ בכאן שא"א שתהיה הכל ראייה אחת אלא תוספת דמים וכיון שנסתלק עיקר הראייה נסתלק ג"כ התוספת".
(ד) ש"ך (ס"ק ט"ז [מהלך ב']).
(ה) גר"ז (ס"ק כ"ב) – "דבתר תחלת הוסת אזלינן. ואין לאסור שאר העונות משום שעת הוסת עצמו כמו ברואה ראייה מרובה מקודם הנץ החמה עד לאחר הנץ החמה דהתם גבי דבר מועט שנמשך ביום סברא הוא להיות נחשב הכל ראייה אחת מרובה מה שאין כן הכא אין סברא להיות נחשב הכל ראייה אחת אלא שעיקר הראייה הוא תחלתה והשאר הוא תוספת דמים שנתוספו בה וכיון שנסתלק העיקר נסתלק גם כן התוספת (לבוש דרישה ט"ז)".
(ו) פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ט').
(ז) בדה"ש (ס"ק ל"ו) – "יש להקל כדיעה זו".
3. מראי מקומות – בית שערים (יו"ד סי' רמ"ה ד"ה ועוד), שבה"ל (ח"ד ריש סי' צ"ט), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ו).
(א) מחה"ש (ס"ק ט"ז) – "ולפי הנראה הב"ח והפרישה לדבר אחד נתכוונו".
(ב) פרי דעה (שפ"ל ס"ק ט"ז) – "עש"ך. נראה שהבין שהב"ח והפרישה מחולקין דלהפרישה אפילו היא ראייה אחת כיון שהיא ב' או ג' ימים א"א לומר דהכל עיקר משא"כ בזמן מועט. ובאמת י"ל דגם הפרישה כוונתו דכיון שהוא זמן מרובה מסתמא אינה ראייה אחת ולכן בהסתלק העיקר נסתלק הטפל. וכ"נ שהבין הט"ז ולכן כתב שכן מתרצים רבים דברי השו"ע, ולהש"ך לא מתרץ כן רק הב"ח וצ"ע".
(ג) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד, סי' קפ"ד סעי' ה') – "נראה בטעם החילוק של סעיף ה' וסעיף ו' להש"ך ס"ק ט"ז ולהט"ז ס"ק ט', לתרוייהו ראייה ראשונה כל זמן שהיה שופע בלא הפסק נחשבה כולה תחילת הראייה שהוא העיקר, ורק השאר נחשבו עוד ראיות שהם כתוספת דמים. ולכן על זמן הראייה צריך לחוש ואסורה, וברוב הפעמים לא נמשך זה זמן. ואם אירע ששופעת בלא הפסק יום שלם, וגם ב' וג' ימים נמי, הוא כולו ראייה ראשונה ואסורה. ונמצא שתירוץ הש"ך והט"ז הוא תירוץ רק על מזלפת שמפסיקה בראייתה. והט"ז שכתב שאי אפשר שתהיה הכל ראייה אחת, משמע שמתרץ גם בשופעת, משום שאי אפשר שתהיה הכל ראייה אחת, שלכן אף שלא הבחינה שהופסק, תלינן שודאי לא ראתה בבת אחת אלא שהיו עוד ראיות. ואולי גם הש"ך שכתב רק אבל כאן אינה ראייה אחת, ומשמע שאיירי שיודעת שאינה ראייה אחת, מודה להט"ז כדי לתרץ גם שופעת. והפרישה מחלק בין דבר מועט לב' וג' ימים, אבל לא ידוע כמה הוא מועט, מאחר שהוא רחוק טובא - מועט מב' וג' ימים, וליכא למשמע מינה (עיי' לעיל חלק אורח חיים סימן מ"ד

אות ז'), וכן האי אפשר של הט"ז (שכ' משא"כ בכאן שא"א שתהיה הכל ראייה אחת) נמי לא ידוע כמה זמן תמשך ראייה שנאמר שא"א שהיא אחת, ובהכרח נפסקה, וצ"ע לדינא".

כד] מעוברת, מינקת - סעיף ז'.

א. הלכה של מעוברת ומינקת: בזמן חז"ל ובזה"ז.

1. עי' סוף סי' קפ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

כה] פחד - סעיף ח'.

א. מקור.

1. משנה (נדה דף לט.) – "ר"מ אומר: אם היתה במחבא, והגיע שעת וסתה ולא בדקה הרי זו טהורה, מפני שחרדה מסלקת את הדמים".

2. גמרא (נדה דף טו., עי' דף ט"ז) – "הגיע עת וסתה בימי עבודה ולא בדקו מהו ... טעמא דאיכא חרדה, הא ליכא חרדה והגיע וסתה ולא בדקה טמאה, אלמא: וסתות דאורייתא. וכיון דאיכא חרדה דמיה מסולקין, ולא בעיא בדיקה; הכא נמי דמיה מסולקין, ולא בעיא בדיקה".

ב. בדיקה ביום הוסת [ותשמיש].

1. ראשונים.

(א) מיקל.

1) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג' יב.) – "ואפילו לכתחילה נמי אינה צריכה בדיקה".

(ב) מחמיר.

1) רמב"ן (הל' נדה פרק ה' הל' כ"ד) – "האשה שהיתה נחבאת במחבא מפני פחד והגיע יום וסתה חוששת לו אפילו לא היה הוסת קבוע, עבר היום ולא ראתה מותרת לשמש אע"פ שלא בדקה, שחזקה היא שחרדה מסלקת את הדמים".

2) מאירי (נדה דף ח: ד"ה אף) – "אף החרדה מסלקת את הדמים וכל שהיתה במחבא מחמת כרקום או לסטיס והגיע שעת וסתה ולא בדקה ולא ראתה מותרת מאותו יום ואילך אף על פי שבשאר נשים אסורה עד שתבדוק ומ"מ אף זו לכתחילה חוששת ליום הוסת אף בוסת שאינו קבוע מפני שלפעמים ממהרת את הדם אף על פי שרוב פעמים מסלקתו מצד שאיבריה מתפרקין בסבתה וכל שכן שאין הדבר מוחלט כל כך".

3) טור (סעי' ח').

2. פוסקים.

(א) מיקל.

1) מחבר (סעי' ח', [עי' לקמן]) – "היתה נחבית במחבא מפני פחד, והגיע שעת וסתה, אינה חוששת לו".

2) עי' לבוש (סעי' ח'. סתם וי"א הל' כסתם).

(ב) מחמיר.

1) עי' רמ"א (סעי' ח') – "וי"א דוקא אם עבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה, טהורה בלא בדיקה. אבל לכתחילה צריכה בדיקה".

2) ב"ח (סוף ס"ק ח') – "וכן עיקר".

3) ט"ז (ס"ק י"א) – "וע"כ פשט בגמרא במעוברת לכתחילה מהיתה במחבא כל זמן הוסת שאחר כך אינה צריכה בדיקה וזה נכון וברור ותמיהני על המפרשים שלא הרגישו בדבר זה כי סברא נכונה היא וראוי לקבוע כן הלכה".

4) וע"כ פשט בגמרא במעוברת לכתחילה מהיתה במחבא כל זמן הוסת שאחר כך אינה צריכה בדיקה וזה נכון וברור ותמיהני על המפרשים שלא הרגישו בדבר זה כי סברא נכונה היא וראוי לקבוע כן הלכה".

5) טהרת ישראל (סעי' ס').

6) ששבה"ל (סיכום אות א').

7) בדה"ש (ס"ק מ"ט).

8) נטעי גבריאל (פרק קי"ד סעי' א').

ג. הטעם להחמיר לכתחילה.

1. דלא בריר לן כולי האי דתהא מסולקת דמים, דהא חזינן כמה נשי אף על גב דהוו במחבוא לא ישנו את תפקידם.

(א) ב"י (ס"ק ח') – "ושמא י"ל דאף על גב דתלמודא משהו להו אהדדי אליבא דמאן דאמר וסתות דאורייתא לענין דיעבד לא משוינן להו אהדדי להתירן לכתחילה למ"ד וסתות דרבנן דמעוברת דחזינן דכל המעוברות דמיהן מסולקין אמרינן דלמאן דאמר וסתות דרבנן לכתחילה נמי אינה חוששת אבל היתה במחבוא דלא בריר לן כולי האי דתהא מסולקת דמים דהא חזינן כמה נשי אף על גב דהוו במחבוא לא ישנו את תפקידם לא אמרינן בה אינה חוששת אפילו לכתחילה ומסתיין דנימא בה דהיכא דעבר יום וסתה ולא בדקה שמותרת".

(ב) לבוש (סעי' ח').

(ג) ש"ך (ס"ק כ"א) – "בית יוסף והאחרונים".

(ד) ערה"ש (סעי' ל"ד).

2. איכא למיחש שמא באותה שעה שתזקק לבעלה יצא הפחד מלבה.

א) ט"ז (ס"ק י"א) – "ולע"ד נראה הדברים כפשוטן דגבי סילוק דמים משום פחד איכא למיחש שמא באותה שעה שתזקק לבעלה יצא הפחד מלבה וכיון שהוא שעת ווסתה אפשר שאז תטמא כי אורח בזמנו בא ולא אמרו בה שחרדה מסלקת הדמים אלא אם היתה כל שעת הוסת בחרדה ולא הפסיקה ממנה וזה דבר ברור אם היתה בפחד בתחלת שעת הוסת ויצאה מן הפחד בתוך אותו זמן הוסת דאז היא כשאר נשי' דחזר טבעה למקומה הראשון ע"כ לא תשמש עד אחר שעבר כל שעת הוסת משא"כ במעוברת שכבר היא מסולקת דמים ואין חשש לאסור אותה אפילו בשעת הוסת ונמצא שאין דמיון מעוברת להיתה במחבא אלא אחר גמר החרדה דהיינו אחר שיעור הוסת שהוא סילוק דמים בודאי והיינו כל אחת לפי דרכה בזו אחר עבור החרדה ובזו אפילו תיכף".

1) קשה: בדיקה מאי מהני – תפארת ישראל (ס"ק ט'), לשונו מובא לקמן, חו"ד (חי' ס"ק כ"א).

3. שמא ע"י איזה היסח הדעת יסיר פחדה.

א) תפארת ישראל (ס"ק ט') – "והט"ז סקי"א כתב ... ואין דבריו מובנים בדברי רמ"א [שכתב לכתחלה צריכה בדיקה], דמשמע [מהט"ז] דלולי תשמיש אין צריכה בדיקה כלל כמו מעוברת, ולא נזכר כן בדברי [ה]רמ"א כלל. וגם פשיטא דלישנא דטור לא משמע דמייירי [רק] דאסורה לשמש: ולכן נראה סברתו פשוט, דלכתחילה צריכה כל זמן ווסת בדיקה, אולי ע"י איזה הרהור או הסח הדעת בדברים אחרים, יסור פחדה ממנה כמעט רגע וא"כ תראה בו, ולכך לכתחלה צריכה בדיקה כל משך זמן ווסת, אבל בעבר [זמן ווסתה] ולא בדקה כיון דרבנן היא אין חוששין לכך ומותרת ...".

ב) גר"ז (סעי' כ"ז) – "צריכה בדיקה. שמא בשעה שתזקק לבעלה יצא הפחד מלבה ויבא האורח בזמנו (ט"ז). וגם בלא תשמיש דעת רמ"א שבשעת ווסתה צריכה בדיקה לכתחלה להתירה לאחר זמן כי שמא על ידי איזה היסח הדעת יסור פחדה כמעט רגע ותראה (כרתי ופלתי)".

ג) דרכ"ת (ס"ק ל"ז) – "לכתחלה צריכה בדיקה. וגם בלא תשמיש דעת הרמ"א שבשעת ווסתה צריכה בדיקה לכתחלה להתירה לאחר זמן כי שמא ע"י איזה היסח הדעת יסיר פחדה כמעט רגע ותראה. כו"פ וש"ע התניא סקכ"ז".

ד. דעת המחבר.

1. מותר בתשמיש – ט"ז (ס"ק י"א), גר"א (ס"ק י"ז, "היתה כו'. אף בשעת ווסת דהא מדמי לה שם למעוברת וכו"ל"), חו"ד (חי' ס"ק כ'), "הן לענין שמותרת אפילו בשעת ווסתה לשמש הן לענין שאין צריכה בדיקה בשעת ווסתה", בדה"ש (ס"ק מ"ח), לבושי עז (תמצית ס"ק א').

2. יכולין לסמוך לכתחילה בלא בדיקה להתיר אחר זמן הוסת – אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד על סעי' ח'), "היה נראה שגם הב"י לא שייך שיחלוק על זה, דהא כתב בעצמו (על הטור ד"ה אבל קשה) שכמה נשים אע"ג דהוי במחבוא רואות דם וכדהביא הש"ך בשמו, שמסתבר שהוא משום שאינן מפחדות כל כך. אך שסובר המחבר שיכול לכתחילה לסמוך בלא בדיקה להתיר אחר זמן הוסת, באם לא תרגיש. והרמ"א סובר שלכתחילה אין לה לסמוך על מה שלא תרגיש וצריכה בדיקה בשעת ווסתה בשביל להתיר אחר ווסתה. ואולי על זה מקשה הב"י מהדמיון למעוברת שאין לחוש שמא הרגישה ולא אדעתה, אבל לבוא עליה בשעת ווסתה אסור לכ"ע. וצ"ע במה שהט"ז (ס"ק י"א) והגר"א (ס"ק י"ז שכ' על דברי המחבר אינה חוששת, אף בשעת ווסת דהא מדמי לה למעוברת) אין מפרשין כן להמחבר".

א) קשה, אם יש דין שאסור לשמש, לכתחילה יש לה לבדוק. וי"ל, דדינה כמו ווסת שאינו קבוע. והרשב"א סבר (כדמפרש הב"י, כדאי' לקמן) שאסור לשמש, ועדיין אין לה דין בדיקה.

3. מראי מקומות – תפארת ישראל (ס"ק ט').

ה. אין לה ווסת קבוע.

1. עדיין מחמיר – רמב"ן (הל' נדה פרק ה' הל' כ"ד, לשונו מובא לעיל), מאירי (נדה דף ח: ד"ה אף, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק מ"ט, "אפילו בוסת שאינו קבוע"), נטעי גבריאל (פרק קי"ד סעי' א').

ו. אם ראתה.

1. אין מצטרף לקביעות ווסת – חו"ד (חי' ס"ק כ"א, בי' ס"ק ח'), "אין מצטרף לענין קביעות ווסת", פת"ת (ס"ק ט"ו, "ואם ראתה במחבא אינו מצטרף לענין קביעות ווסת. ח"ד"), טהרת ישראל (סעי' ג), ששבה"ל (סיכום אות ב'), פרדס שמחה (ס"ק כ"ב אות ב').

2. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק קי"ד סעי' ז').

כו [פחד פתאומי, ביעתותא - אם יש לה לבדוק.

א. מקור.

1. גמרא (נדה דף עא.) – "בית שמאי אומרים: כל הנשים מתות נדות ... בית שמאי אומרים וכו': מאי טעמייהו דבית שמאי. אי נימא משום דכתיב (אסתר ד') ותתחלחל המלכה, ואמר רב: מלמד שפרסה נדה, הכא נמי אגב ביעתותא דמלאכא דמותא חזיא, והאנן תנן: שחרדה מסלקת את הדמים. הא לא קשיא, פחדא צמית, ביעתותא מרפיא".

ב. מיקל.

1. חת"ס (יו"ד סי' קס"ג) – "אשה שאירע לה פחד פתאום ואח"כ בלילה שמשה מטתה ולמחר מצאה סדינה מלוכלך בדם וגם על עד שלו שבודאי בשעת תשמיש היא ונסתפק אם צריכים כפרה דאע"ג דכ' רמ"א דשלא בשעת ווסתה בכה"ג הוה אנוסים ואין צריכים כפרה מ"מ הכא כיון שקודם תשמיש נתפחה והפחד עלול להביא דם כמשמעו' פ' התינוקות ס"ו ע"א דא"ל זיל בעתה ונפל ממנה חררת דם וא"כ היה לה לבדוק ולא בדקה תו לא הוה אונס אלא שוגג וצריכים כפרה ... והנה מאי דאיתית ראי' מפרק התינוקות

ס"ו זיל בעתה ה"ל למימר מרגניתא ואמרת חספא דמהתם אין ראי' דהחררה איננו דם נדה הרגיל אלא דמים יתירים וטבע אותן הדמים לצאת ע"י ביעתותא וכשיצא אותו החררה שוב אין כח הפחד להדחיק דם שלא בשעת וסת אבל הי' לך להביא ראי' מש"ס מפורש נדה ע"א ע"א דכתי' ותתחלחל המלכה שפרסה נדה והעלו תוס' בסוטה כ' ע"ב דגם ב"ה מודים ולא פליגי אדב"ש אלא אי ביעתותא דמלאך המות בשעת מיתה גורם זילת הדם אבל פחד דעלמא כ"ע מודים אלא דלפ"ז ק' טובא דא"כ נתוסף לנו וסת חדש בכל הנשים וכשם דבוסת הימים איכא יום שלשים השוה בכל הנשים וצריך לפרוש עונה הסמוכה ליום שלשים ה"נ נימא מקרה הפחד הוה מקרה השוה בכל הנשים וצריכה לפרוש מבעלה כמו שקבעה וסת למקרה ממקרי הגוף ולא הי' להפוסקי' לשתוק מזה **ולא ראינו ולא שמענו מעולם** ... והאמת נלע"ד בזה שהפחד פתאום מרפי' ומתחלחל לשעה ברגע הפחד ומרגשת בעצמה ואיננו כשאר מקריי' שחיישי' שמא ראתה טפת דם כחרדל או שמא ארגשה ולא אדעתה וכדומה כי אם **יצא ממנה דם יצא בשפע ולשעתו ובהרגשה רבה** כי זה ענין חלחול דקרא ותתחלחל המלכה ואם לשעתה לא הרגישה תו לא חיישי' לה להצריכה בדיקה או פרישה כלל וממילא בנידון שלפנינו אינם צריכים כפרה".

2. פת"ת (סי' קפ"ה ס"ק ט"ו) – "באשה שאירע לה פחד פתאום ואח"כ בלילה שמשה ולמחר מצאה סדינה מלוכלך בדם וגם על עד שלו שבודאי בשעת תשמיש היה וכתב דאין צריכים כפרה כיון דהיה שלא בשעת וסתה ואף שקודם תשמיש נתפחה והפחד עלול להביא דם כדאיתא בנדה ע"א היינו שהפחד מרפיא ומתחלחל לשעה ברגע הפחד ומרגשת בעצמה ואיננו כשאר מקריים שחיישינן שמא ראתה טיפת דם כחרדל או שמא ארגשה ולא אדעתה וכדומה כי אם יצא ממנה דם יצא בשפע ולשעתו ובהרגשה רבה כי זה ענין חלחול דקרא ותתחלחל המלכה ואם לשעתה לא הרגישה תו לא חיישינן לה להצריכה בדיקה או פרישה כלל וממילא בנ"ד אינם צריכים כפרה".

3. משיב דבר (ח"ב סי' ל"ג) – "חשש ביעתותא אין ברור שתראה מחמת זה ... ונראה דהא ודאי בשעת יציאת הדם מן המקור אפילו בשעת ביעתותא מרגשת שנעקר דם ממנה, וכמו באסתר כתיב ותתחלחל שהרגישה בפנים שנפתח חללה, מש"ה כ"ז שלא הרגישה אין לחוש כלל ... בכל אשה שנבעתה אין לחוש כלל שמא הרגישה וראתה דם, זה פשוט בישוב הענין".

4. סוגה בשושנים (סי' ג' סעי' ט"ז) – "ולא הרגישה מותרת מיד וא"צ לפרוש ממנה בכל העונה כשאר וסת וגם א"צ בדיקה כשאר וסת [תשובות ח"ס סי' קס"ג]".

5. שפע טהרה (ס"ק ט"ו) – "אירע לה פחד פתאום אינה חוששת שראתה דם ולא הרגישה".

6. בדה"ש (בי' ד"ה מפני עמ' י"ג) – "דמכ"מ א"צ לבדוק את עצמה דאם איתא דראתה היתה מאגשת בראייה דרוב דמים באים בהרגשה ומדלא ארגשה מסתמא לא ראתה".

7. חוט שני (ס"ק ט"ו אות ב') – "לא חיישינן שמא ראתה מחמת הפחד, מפני שאם היתה רואה היתה מרגשת. ואין חילוק בזה בין שהיה פחד פתאום זה בעונת הוסת או שלא בעונה וסתה ובלבד שלא תרגיש, וגם אינה צריכה בדיקה מחמת זה".

ג. מחמיר [הוי כמו וסת].

1. קנאת סופרים (השמטות לשירי טהרה סי' כ"ח) – "ודאי היה לה לבדוק ובעינן תשובה ... האשה צריכה כפרה".

2. עמק שאלה (יו"ד סי' כ"ב) – "בתשובת חת"ס ... לכאורה לא משמע כדבריו ... דהיה לה לחוש".

3. טהרת ישראל (סי' קפ"ה סעי' מ"ד) – "מינקת שהיה לה פחד פתאום ... טוב להחמיר דצריכה האשה כפרה".

4. הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ו אות ל"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ז אות ח') – "נחלקו האחרונים ... דהחת"ס ... והגר"ש קלוגר ... נראה דמסתברא כהגר"ש שצריכה בדיקה, דמהכ"ת לומר שמביא הרבה דם ולמימר כיון דלא הרגישה וכו'. **אמנם למעשה בזמנינו, צריך לברר אצל הרופאים אם כהיום הפחד גורם באמת לביאת הדם**".

5. קנה בשם (ח"ד סי' נ"ט, ביאורי שו"ע סעי' ח' אות י"ג, כללי טהרה כלל י"ח הל' ה', אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות ע"ט) – "אף שאין בידינו להכריע בנידון זה בין מרן החת"ס והגאון המהרש"ק זצלה"ה מ"מ **מהמציאות כהיום** נוכחנו לדעת דמפחד פתאום או אפילו מחמת שארי התרגשות פתאומית **הם רואות אפילו רק ראייה מועטת** וא"כ בודאי מן הראוי דלאחר פחד פתאום תבדוק עצמה. ומ"מ אם עברה ולא בדקה בודאי דאין לחוש".

6. עי' גופי הלכות (בה"ל ד"ה מפני) – "ראוי לחוש בכה"ג אם ידוע לבעלה שאירע לה פחד פתאום, וכגון עכוב פתאומי בעת נסיעה יחד במכוניות, וכדומה ... נכון לצוותה שתבדוק את עצמה".

7. עי' לבושי עז (תמצית אות ד') – "אשה שנבעתה באופן פתאומי ע"י עצירת מכונית או שאר פחד שבא לה פתאום, לדעת החת"ס אם לא הרגישה שבא לה דם בשפע טהורה, ואינה צריכה לחוש שמא בא דם. אמנם האחרונים פליגי עליה וס"ל דיש לחוש שמא בא דם, שפחד כזה דרכו להביא טיפת דם, ומשו"ה כתבו דלכתחילה תבדוק, אמנם אם לא בדקה טהורה, ונראה דכ"ז הוא בכלל היד מרבה לבדוק משובחת".

עי' לבושי עז (אות ב') – "לילמד אדם בביתו שכשמגיע לה איזה פחד פתאומי שנבהלת ממנו, כגון מכלב, או מעצירת מכונית באופן פתאומי, שראוי שתבדוק, וע"ז נאמר כל היד המרבה לבדוק הרי זו משובחת. ואולי יש לסמוך על זה על הבגד הסמוך לגופה".

8. נטעי גבריאל (פרק קי"ד סעי' ה') – "מותר בלא בדיקה, אך לכתחילה ראוי לעשות בדיקה".

ד. מראי מקומות – בית הילל (ס"ק י"ט), דרכ"ת (סי' קפ"ה ס"ק נ"ט), מהר"ם שיק (פתיחה ליו"ד ד"ה אלא, סי' קע"ד ד"ה והנה כל), חיי הלוי (ח"ב סי' נ"ט אות ב'), פרי טהרה (בי' אות ג').

1. ערה"ש (סעי' ל"ז) – "ותמיהני למה לא ביארו דזהו רק בפחד הנמשך אבל בפחד פתאומי אדרכא מביא לידי ראייה כמו שדרשו חז"ל במגילה [ט"ו א] על ותתחלחל המלכה מלמד שפירסה נדה ופריך מחרדה ומתרץ ביעתותא מרפיא ע"ש".

2. הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ח שבט תשס"ט) – "שאלה: אשה שבא לה פחד פתאום, האם צריך לעשות בדיקה אחר כך, משום יש לחוש שמא בא דם. תשובה: **עי' נדה ע"א א"**".

ה. אם צריך לשאול.

1. מחמיר.
 - (א) סוגה בשושנים (סי' ג' סעי' ט"ז) – "אסור לו לבעלה לבא עליה אח"כ עד שישאלנה".
 - (ב) גופי הלכות (בה"ל ד"ה מפני) – "שאסור לו לבא עליה עד שישאלנה".
 - (ג) נטעי גבריאל (פרק קי"ד סעי' ה').
2. מראי מקומות – חיי הלוי (ח"ב סי' נ"ט אות ב').

ו. בזמן הזה: פחד.

1. אין אנו בקיאים.
 - (א) מאירי (גדה דף ח: ד"ה אף) – "שאין הדבר מוחלט כל כך שהרי בפרק אחרון ע"א א' אמרו פחדא צמית ר"ל מסלקת את הדמים אבל ביעתותא ר"ל בהלה פתאום מרפה וכדכתיב ותתחלחל המלכה ודרשו בו שפירסה נדה ואין כל הדעות שולטים להכריע בין פחד לבהלה".
 - (ב) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ז אות ט') – "שאין אנו יכולים להבחין בין פחד לבהלה אין להקל בזה, ולכן בפחד הבא בידי שמים או פחד מחמת מלחמה אין אנו מקילים להחשיבה כמסולקת דמים".
2. שאר ציורים [חוץ במחבא] אין אנו בקיאים.
 - (א) מי נדה (קונ"א ריש סעי' ח') – "דדוקא במחבא דהוי פחד ידוע מקלינן, אבל בשאר ביעתותא באמת חוששת לוסתה לדידן שאין אנו בקיאים".
 - (ב) דרכ"ת (ס"ק ל"ה) – "עיין במי נדה בקו"א במה"ת לסי' זה שכ' מדברי המג"א או"ח סי' ג' שתמה למה כ' שם הב"י דלא בקיאים בשיעור ביעתותא וכאן קי"ל בהיתה במחבא מותרת וכו' ופלפל שם והעלה שעכ"פ מדינא ראוי להחמיר שלא להקל בשאר ביעתותא רק במה שמפורש בש"ע היתה במחבא עיין שם".
 - (ג) פתחא זוטא (ס"ק י') – "ובמי נדה ...".
 - (ד) טהרת ישראל (סעי' ס"ד) – "אין להקל בכל הנ"ל רק בנחבית במחבא אבל בשאר ביעתותא יש להחמיר".
 - (ה) בדה"ש (ס"ק מ"ח) – "העלו האחרונים שאין להקל אלא בפחד דמחבא אבל בשאר עניני פחד אין להקל שאין אנו בקיאים מה נידון כפחד להך מילתא".
3. מראי מקומות – מהר"ם שיק (פתיחה ליו"ד ד"ה אלא, סי' קע"ד ד"ה והנה כל), יהודה יעלה (יו"ד סי' קצ"ב), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ל"ו), סוגה בשושנים (פתיחה ס"ק ט' ד"ה והנה).
 - (א) מג"א (סי' ג' ס"ק י"ד), הו"ד ברע"א (על סעי' ח') – "וצ"ע דבי"ד סי' קפ"ד ס"ה פסק דחרדה מסלקת הדמים ולא אמרי' דלא בקיאי בהי ביעתותי ודוחק לחלק בין פחדא לביעתותא וצ"ל דווסתות דרבנן מקילין משא"כ הכא דעון חמור הוא".
 - (ב) שפע טהרה (ס"ק י"ד) – "היינו רק כשהיה לה פחד שנחבית מחמתו במחבא, אבל אם אין לה פחד כל כך אינה בחזקת מסולקת".
 - (ג) ששבה"ל (סעי' ח' ד"ה ובמאירי, שבה"ל ח"ג סי' ק"כ) – "נדפס חי' המאירי על נדה ושם ט' ע"א דעתו כהטור בזה דנחבית במחבא לכתחילה צריכה בדיקה, וטעמא משום דאמרו בנדה ע"א דפחדא מיצמת צמית, אבל ביעתותא ר"ל בהלה פתאום מרפה, ואין כל הדעות שולטים להכריע בין פחד לבהלה יע"ש".

כז. בדיקות בימי הוסת: וסת שאינו קבוע - סעיף ט'.

- א. מיקל, אינה צריכה בדיקה ביום הוסת.
 1. ב"י (ס"ק ט' ב') – "אם יש לה וסת שאינו קבוע והוא לפחות משלשים יום אינה צריכה בדיקה ביום הוסת הזה".
 2. דר"מ הארוך (סוף הסי') – "וכתב הב"י ומשמע לי דהוא הדין אם היה לה וסת שאינו קבוע והוא יותר מעונה בינונית שאינה צריכה בדיקה ביום אותו וסת מאחר שלא הוקבע עדיין והא דנקט בפחות ...".
 3. פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק י"ב, ס"ק י"ג, שפ"ח ס"ק כ"ב) – "ואפי' לכתחילה א"צ בדיקה".
- ב. מחמיר, צריכה בדיקה ביום הוסת.
 1. ב"ח (סי' קפ"ט ס"ק ל"ב) – "דלכתחלה צריכה לבדוק בשעת הוסת".
 2. פרישה (ס"ק י"ח, סי' קפ"ט ס"ק ס"ה. עי' בדה"ש סי' קפ"ד ציונים ס"ק פ"א).
 3. תוה"ש (סי' קפ"ט ס"ק מ"א) – "דברי הב"ח והפרישה ... והוא נכון".
 4. מקור חיים (סי' קפ"ט ס"ק ק"ל, תפארת צבי ס"ק כ"ח) – "ומתרץ הב"ח ...".
 5. גר"ז (ס"ק כ"ח, סי' קפ"ט ס"ק ד', ס"ק ע"ב, ס"ק פ"ח) – "כשיגיע הוסת. אפילו אינו קבוע (ב"ח פרישה מנחת יעקב סימן קפ"ט)".
 6. ערה"ש (סעי' ל"ד, סעי' ל"ח, סי' קפ"ט סעי' נ"ט) – "באשה שידוע שאין לה וסת קבוע לכתחלה צריכה בדיקה בעת וסתה כפי דרך וסתה שאינו קבוע".
 7. סוגה בשושנים (סי' ג' סעי' ח') – "וכן בנשי דידן שאין להם שעה קבוע ...".
 8. עי' טהרת ישראל (סעי' ס"ה) – "ואף שהיא וסת שאינו קבוע וצ"ע בזה אי הוא חיובא ויש להקל בדיעבד".
 9. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ') – "ואם הוא חדש חסר חוששין גם ליום למ"ד שהוא יום החדש כהש"ך סימן קפ"ט ס"ק ל' וצריכה הפרשה ובדיקות כיום הוסת הנ"ל".
 10. באר משה (ח"ב סי' ס') – "אנן פסקינן שתבדוק עצמה גם ביום וסת שאינו קבוע".

11. עי' הגרשז"א זצ"ל (ישורון חט"ו עמ' ק"ס, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ל"ט, סעי' מ"א [לשונו מובא לקמן], עיונים ס' קפ"ד על סעי' ב' [עמ' ער"ב]) – "בוסת שאינו קבוע צריכים לתחלה להחמיר ולבדוק בעונת הוסת כמבואר בשו"ע".
 12. קנה בשם (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות ט"ז) – "צריכה לבדוק".
 13. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ט, פתחי דעת ח"ב פרק ל"ט הע' ג').
 14. ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות ג').
 15. חוט שני (ס"ק י"ז אות ו', ס' קפ"ט ס"ק ה').
 16. עי' בדה"ש (ס"ק נ"ח) – "וטוב להחמיר אם אינו בשעת הדחק".
 17. פרדס שמחה (ס"ק כ"ח, ס' קפ"ט ס"ק י"א).
 18. לבושי עז (תמצית ס"ק ג').
 19. ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' י"א).
 20. פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רע"ט).
 21. שאילת שאול (יו"ד ס' ל"ז ד"ה ובאמת).
 22. ארחות טהרה (פרק ז' סעי' ט"ו).
 23. פרי טהרה (סעי' י') - לשונו מובא לקמן.
 24. פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ט סעי' ג', הע' ג') – "והכרעת הפוסקים".
- ג. מראי מקומות – דברי יציב (יו"ד ס' ס"ח, ס' ס"ט), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק מ"ד, ס' קפ"ט כו"ל ס"ק צ"ד).

כת] מספרה בדיקות בימי הוסת.

א. פעם אחת.

1. אור יצחק (פרק ה' סעי' י"ט, ח"א יו"ד ס' כ"ט פרק ה', ממה צריכים לפרוש אות ב') – "צריכה לעשות בדיקה אחת בתוך עונת הוסת, ואין חילוק אם בדקה בתחילת העונה או בסופה".
2. ארחות טהרה (פרק ז' סעי' ט"ו, סעי' ט"ז) – "רק בדיקה אחת".
3. עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל"ה, הע' ל"ו) – "בשעת וסתה - צריך לבדוק את עצמה פעם אחת בתוך שעת וסתה. [אם וסתה ביום, יש לבדוק פעם אחת סמוך לשקיעה. ואם וסתה בלילה יש לבדוק קודם שהולכת לישון. ומפני המנהג, נכון לבדוק גם כשתקום בבוקר]".
4. הליכות ביתה (עמ' ע"ג) – "בודקת האישה עצמה רק פעם אחת בעונת הוסת, דהיינו פעם אחת ביום החודש ופעם אחת בהפלגה ופעם אחת בעונה בינונית. מעיקר הדין יכולה לעשות הבדיקה בכל שעה שרוצה בתוך אותה עונה, אבל למעשה מומלץ לעשות הבדיקה בתחילתה כדי שלא תשכח".
- א) סמוך לסוף העונה – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ט הע' ט"ו), ששבה"ל (סיכום אות א', לשונו מובא לקמן), חוט שני (ס"ק י"ז אות ב' [לשונו מובא לקמן], שאלת אשר ס' י' אות ה'), משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' כ"א, לשונו מובא לקמן), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל"ה, הע' ל"ו, לשונו מובא לעיל), פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ט סעי' ו').
- ב) תחילת העונה – הליכות ביתה (עמ' ע"ג, לשונו מובא לעיל).
- ג) בתחילת העונה או בסופה – אור יצחק (פרק ה' סעי' י"ט, ח"א יו"ד ס' כ"ט פרק ה', ממה צריכים לפרוש אות ב', לשונו מובא לעיל).

ב. ב' פעמים.

1. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (פסקים דינים ומנהגים פרק ו' סעי' ו') – "בעונת הוסת יש לעשות ב' בדיקות אחת בבוקר ואחת סמוך לשקיעה ואם עונת הוסת חל בלילה תעשה בדיקת אחת אחרי השקיעה ובדיקה אחת לפני שהולכת לישון ואם הראיה היתה מאוחר בלילה יש לה להשתדל לעשות את הבדיקה השניה אחרי השעה שהיתה הראיה".
2. בדה"ש (ס"ק נ"ד) – "תנהוג כך, שאם עונתה בלילה תבדוק פעם אחת בתחלת הלילה ופעם שני מיד כשקמה ממתה בבוקר ואם עונתה היום תבדוק פעם אחת בבוקר ופעם אחת סמוך לערב וטוב להחמיר ולבדוק עוד פעם אחר סוף העונה".
3. ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' ח') – "בעונת הוסת צריכה האישה לבדוק עצמה בתחילת העונה ובסופה. והיינו אם עונתה ביום בודקת בבוקר כשעומדת ממיטתה, ובסוף היום לפני השקיעה. וראוי שתבדוק פעם נוספת בלילה. ואם עונתה בלילה בודקת בלילה ובבוקר כשקמה".
4. לבושי עז (תמצית ס"ק ח' [אא"כ וסת שאינו קבוע]) – "מעיקר הדין סגי בבדיקה פעם אחת ביום הוסת, ולתחילה תבדוק בבוקר וקודם שקיעה"ח, חזו"א. וכן המנהג".
- לבושי עז (תמצית ס"ק י') – "איי"צ להוסיף עוד בדיקה לאחר שקיעה"ח ... דלא נקטינן כהחזו"ד".
- לבושי עז (תמצית ס"ק י"א) – "וסתה בלילה בודקת בתחילת הלילה, ופעם ב' קודם השינה, ואיי"צ להשכים קודם הנה"ח כדי לבדוק".
5. פרי טהרה (סעי' י', סעי' י"א, הע' כ"ה) – "כשמגיע יום הוסת צריכה לבדוק את עצמה שתי פעמים, בין כשיש לה וסת קבוע, ובין כשיש לה וסת שאינו קבוע. אם וסת ביום - תבדוק פעם אחת בבוקר בעת שקמה ממתה [לאחר נץ החמה], ופעם אחת בערב קודם שקיעת החמה. ואם וסתה בלילה - תבדוק פעם אחת בתחילת הלילה ופעם אחת בבוקר כשקמה ממתה [ואם היא ערה בסוף הלילה קודם הנץ החמה, תבדוק אז]".

6. אהל שרה (עמ' ל"ט) – "לבדוק את עצמה ב' פעמים בחורים וסדקים כמו הבדיקות של ז' נקיים. בדיקות אלו יש לעשותן סמוך לתחילת העונה וסמוך לסופה, שאם עונת וסתה ביום צריכה לבדוק את עצמה בדיקה אחת בשחרית אחר הנץ החמה כשקמה ממיטתה, ובדיקה אחת סמוך לשקיעה. ואם עונת וסתה בלילה, צריכה לבדוק את עצמה בדיקה אחת בתחילת הלילה, ובדיקה אחת קודם הנץ החמה. אמנם אין מחייבים אותה להשכים קודם הנץ החמה כדי לבדוק, אלא יכולה לבדוק את עצמה כשקמה ממיטתה אף שהוא כבר יום ואינה עונת הוסת".

א) אשה שיש וסת בלילה, הזמן הנכון לעשות בדיקה שניה [לפי הנוהגים לעשות ב' בדיקות בימי וסת].

1) י"א קודם השינה - שבה"ל, הגר"ש דבליצקי זצ"ל, לבושי עז, עי' אהל שרה.

2) י"א מיד כשקמה ממטתה בבוקר - הגרשז"א זצ"ל, בדה"ש, עמק התשובה, ההלכה במשפחה, פרי טהרה, הגרי"ב שליט"א.

ג. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק כ"ה), מראה כהן (פרק ט' הע' י"ג), יבקש תורה (שו"ע סי' נ"א), פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ט סעי' ד', סעי' ה', סעי' ו', סעי' ח'), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן גדה ח"א עמ' ר"ב).

1. חזו"א (י"ד סי' פ' ס"ק כ"ב) – "סגי בבדיקה בעונת הוסת אפי' פעם אחת".

חזו"א (י"ד סי' פ' ס"ק כ') – "ביום הוסת הרי לא יצאה מספק עד שיהי' טהרה ודאית דהיינו בדיקה, ולפ"ז נראה דכי היכי דהתם סגי בבדיקת שחרית וערבית ואע"ג דיש לחוש דראתה באמצע היום ונפל לארץ, מ"מ לא חייבה תורה אלא ראי' בתחלה וראי' בסוף, ה"נ בבדיקה בתחלת הוסת ובסופו סגי".

חזו"א (גנזי שערי ציון עמ' מ"ג אות ט', אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות ג' [עמ' צ"ח]) – "איך צריך לבדוק ביום הוסת. תשובת החזו"א: צריך להיות שימת לב וכמה בדיקות ביום, אבל אין צריך לשים מוך דחוק כל זמן הוסת".

2. אג"מ (י"ד ח"ג סי' מ"ח) – "ובמשך עונת הוסת שלה תבדוק עצמה כמה פעמים".

א) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' רכ"ח סוף אות א') – "באגר"מ (י"ד ח"ג סי' מח) אינו מכתב אביו זצ"ל ואי אפשר להחליט את הדין מהלשון שם".

ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א י"ד סי' קפ"ד אות י"ז) – "ביום העו"ב וכן בעונת הוסת תלבש בגד תחתון לבן ובסוף היום תעשה בדיקה אחת".

ג) אג"מ (ראשית דרכו הע' מ"ה) – "ושמעתי מהגר"ר שמואל פירסט שדעת האג"מ שאם לובשת בגד תחתון לבן סגי בבדיקה אחת לכתחילה, ואם לובשת בגדי צבעונים צריכה ב' בדיקות".

3. שפע טהרה (ס"ק ט"ז) – "ביום ווסתה צריכה בדיקה אחת, ומשמע לכתחלה תבדוק שחרית ולכתחלה אם אפשר תבדוק ב' פעמים".

שפע טהרה (ס"ק י"ז) – "לא תבדוק עוד אחר שקיעת החמה".

4. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' נוכח השולחן ס"ק ב') – "תבדוק בסוף העונה, כי אם תבדוק באמצע היום יועיל לה על השעות שעברו אבל לא שעתידין לבא".

הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ט"ו) – "בעונה בינונית אין להצריך אלא בדיקה אחת, כיון דכל הבדיקות הללו הם חומרות, די לנו להחמיר בכך".

הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ל"ג) – "בהגיע עונת וסתה, ראוי לכתחילה לבדוק פעמיים בעונה, כלומר אם עונתה ביום תבדוק בבוקר ולפני שקיעה, ואם עונתה בלילה תבדוק בלילה ובקומה משנתה".

הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' מ"א, מקורות וצינונים ס"ק מ"ב) – "בוסת שאינו קבוע אינה צריכה יותר מבדיקה אחת, ומסתבר דבדיקה זו אינה ממש חובה, אלא דראוי לעשותה".

5. ציץ אליעזר (ח"ו סי' כ"ג ד"ה ואגב) – "דלמה שהחזו"א שם בה' נדה מצריך בעונת הוסת מיהת בדיקה פעמיים בתחלת הוסת ובסופו, ואשר החידושים וביאורים מסתמך עליו, נראה הדבר דהחזו"א חזר בו אח"כ מזה, כי בספרו על ב"ב - סנהדרין שם (שנדפס לאח"ז) כותב דסגי בבדיקה בעונת הוסת אפי' פעם אחת עיי"ש".

6. קנה בשם (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות ט"ז) – "ביום שצריכה לחוש משום 'וסת החודש' או משום 'וסת הפלגה', צריכה לבדוק את עצמה בדיקה אחת במשך עונת הוסת, ומן הראוי שיהיה באותו זמן שראתה את וסתה הקודם. וביום שצריכה לחוש משום 'עונה בינונית' שהוא יום השלושים והשלושים ואחד, צריכה לבדוק את עצמה במשך שני ימים אלו, לפעמים ד' בדיקות ולפעמים ה' בדיקות, וזה תלוי...".

קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות פ"ו) – "בדיקה עונה בינונית (ל' ול"א) תעשה לכה"פ בדיקה אחת בתוך העונה ובדיקה אחת אחר כלות העונה. ובדיקות אלו תהי' בעונת יום אחר צאת הכוכבים ובעונת לילה אחר הנץ, ואחר כ"ד שעות היום (ובבדיקה זו יצאה בדיעבד לכל השיטות)".

קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות צ') – "לכתחילה נכון לעשות הבדיקות בימי החששות, בשעת ראיתה הקודמת".

7. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ט, עי' פתחי דעת ח"ב פרק ל"ט הע' י"א, הע' י"ג, הע' י"ד) – "שאינו קבוע מספיק בדיקה אחת, ובעונת וסתה הקבוע המנהג להוסיף עוד בדיקה כדי שיהיה אחת בתחילת העונה ואחת בסופה".

8. יביע אומר (מעין אומר ח"ו פרק א' סי' קמ"ז) – "שאלה: אשה שהקדימה ועשתה את הבדיקה של עונה בינונית באמצע היום, האם עלה לה. תשובה: דיעבד עלה".

9. שבה"ל (ח"ח סוף סי' קצ"ה) – "וביום הפרישה צריכים לבדוק פעמים ושליש".

ששבה"ל (סיכום אות א', מראה כהן עמ' קפ"ו אות ב') – "טוב לבדוק ג' פעמים בעונת יום בג' זמנים ביום - כשקמה בבוקר, ובצהריים, ולפני שקיעה, ואם לא בדקה בסוף היום רצוי לבדוק בלילה, - ולכל הפחות ב' פעמים - בבקר ולפני שקיעה. ובעונת לילה תבדוק בתחילת הלילה, וקודם השינה, ואם משכימה קודם הנץ תבדוק שוב, ורצוי לבדוק גם אם קמה אחר הנץ. - ומי שאינה יכולה לבדוק אפילו ב' פעמים אפשר להקל בפעם אחת ויהי' בסוף היום".

- שבט הלוי (ח"ט סי' קע"ז) – "כמה בדיקות צריכה האשה לעשות ביום וסתה ומתי [ובספר חזו"א סי' פ' אות כ' כתב ב' פעמים ובאות כ"ב כתב פעם אחת]. תשובה: דעתי העני' כמש"כ בשיעורי שבט הלוי סי' קפ"ד ס"ט אות ד' דמצד הטוב תבדק ג"פ ביום העונה בקר צהרים וסוף היום, ואם לא בדקה סוף היום רצוי לבדוק מיד בתחלת הלילה, ואם וסת לילה תבדוק לכתחילה תחלת לילה ולפני השינה, ובעונת אר"ז אם אפשר עכ"פ פעם אחת, ואם הדבר קשה לאשה די פעם או סוף היום".
10. חוט שני (ס"ק י"ז אות ב', מראה כהן עמ' קפ"ח אות ה', שאלת אשר סי' י' אות ה') – "מעיקר הדין צריכה לבדוק פעם אחת בעונת הוסת. ומרן החזו"א זצוק"ל אמר, שתבדוק כמה פעמים בעונת הוסת. ועכ"פ הבודקת פעם אחת, תבדוק לכתחילה לקראת סוף עונת הוסת. [וכן הבודקת כמה פעמים בעונת הוסת, תבדוק בדיקה אחת לקראת סוף עונת הוסת]".
11. עמק התשובה (ח"ו סי' ש"פ, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ד סי' קמ"ז) – "הבדיקות של וסת הקבוע מן הראוי לעשותו 10 מינוט אחר הדלקת הנרות אם הוא ביום. ואם הוא בלילה אז יש לעשותו בבקר אחר קימה ממתה מיד, וצריך שיהא אחר הנץ, ולא מקודם. דענינו וסת תלויין בשקיעה ובנץ כפי הסכמת גדולי הפוסקים האחרונים. וראוי לנהוג שיהי' בדיקה אחת בבקר ואחת בין הערבים כיון שאין השעה קבוע. ולפיכך בעונ' ב' דנידון כדן וסת הקבוע ינהוג כנ"ל. וכפי"מ שכתבנו דעל עונ' ב' יש לחוש בשני ימים א"כ ינהוג כן בשני הימים. ואם יודע שוסתה בלילה אז יש לבדוק נמי בתחלת הלילה ואחר קימה ממתה. אולם כשאין ידוע רק היום אז יש לנהוג כנ"ל דיבדוק רק בקימה ממתה ובין הערבים, דע"ד זה יוצא אפי' אם וסתה הי' בלילה, וכן ע"ד הרוב מיני וסתות הרי הן ביום ויש כאן רובא שהוא ביום לכן יוצא בזה בבדיקת יום לבד, כיון שכן הוא הרוב. כפי המציאות כפי שדיברתי עם מורי הוראה מובהקים, ובדיעבד הא אפי' הי' בלילה הא יוצא בזה. ובדיקת של וסת שאינן קבועין די בבדיקה אחת בסוף היום דהיינו 10 מינוט אחר הדלקת הנרות, אם ידוע שהוא בלילה יבדוק בבקר אחר קימה ממתה, ואם אינו ידוע אז די ומספיק שתבדוק ביום בסוף היום דהיינו 10 מינוט אחר ה"נ וכנ"ל".
12. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שצ"ז) -
- It should be noted, that although Poskim maintain that one should do as many as three bedikos during the onas havest, one must consider whether the excessive bedikos irritate her vagina and whether they are advisable considering her emotional state. One should bear in mind that a vest she'aino kavuah perhaps requires no bedikos and that essentially one bedikah suffices even for a vest kavuah.
13. משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' כ', סעי' כ"א) – "צריכה לבדוק בוסת קבוע פעמיים ביום, אם וסתה ביום בודקת א' שחרית מאחר הנץ ואילך, וא' ערבית דהיינו לעת ערב קודם השקיעה, ואם ראתה בלילה בודקת א' בתחילת הלילה וא' בסופו או מיד לאחר שתקום מהשינה, ויש מצריכין לבדוק אף באמצע היום וכן בלילה קודם שתלך לישון [ובוסת שאינו קבוע א"צ לבדוק ג"פ מלבד בעונה בינונית ראה במקורות]. מדינא כל שבדקה פעם אחת בעונת הוסת סגי בין בתחילת היום בין באמצעיתו ובין בסופו, ואם בודקת רק פעם א' תבדוק בסוף עונת הוסת סמוך להשקיעה לעונת היום או עם הנץ החמה או בסמוך לו לעונת הלילה".
14. פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ג') – "ביום הוסת, לכתחילה בודקת את עצמה פעמיים. אם הוסת ביום, בודקת את עצמה פעם אחת כשקמה ממתה (אחר הנץ החמה) ופעם אחת לפני שקיעת החמה. אם וסתה בלילה בודקת פעם אחת בתחילת הלילה, ופעם שני בבוקר מיד שקמה ממתה, וי"א לפני השינה. ביום ל' ול"א (שהוא עונה בינונית) בודקת פעם אחת בכל אחת מד' העונות".
15. הגרש"פ זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ו') – "לכתחילה יש לה לבדוק שתי בדיקות, אבל בשעת הדחק כגון כשהבדיקות גורמות לה לכאב, סגי אם בודקת פעם אחת".

ד. אם יש לחלק בין וסת קבוע לוסת שאינו קבוע.

1. אין לחלק.
 - (א) ששבה"ל (ס"ק ד', סוף עמ' ל"ד) – "ואף בוסת שא"ק".
 - (ב) פרי טהרה (סעי' י') - לשונו מובא לעיל.
 2. יש לחלק.
 - (א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' מ"א, מקורות וצינונים ס"ק מ"ב) - לשונו מובא לעיל.
 - (ב) הגרש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ט) - לשונו מובא לעיל.
 - (ג) חוט שני (ס"ק י"ז אות ז', עמ' נ"ד) – "חובת בדיקה בעונת הוסת, הוא גם בוסת שאינו קבוע, ואמנם אפשר להקל במנין הבדיקות כיון שהוא וסת שאינו קבוע, ובלבד שתבדוק לכה"פ פעם א'".
 - (ד) עמק התשובה (ח"ו סי' ש"פ, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ד סי' קמ"ז) - לשונו מובא לעיל.
 - (ה) לבושי עז (ס"ק ג' ד"ה והאריכו, עמ' ס"א) – "ובוסת שאינו קבוע ודאי דסגי לה בפעם אחת".
 - (ו) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' כ').
- (1) לכאורה יכול לצרף השיטות שאין חיוב בדיקה כלל בוסת שאינו קבוע.

ה. או"ז.

1. אינה צריכה בדיקות.
- (א) ישועות יעקב (ס"ק ב') – "צריך לפרוש ממנה כ"ד שעות כשאין רצונה לבדוק עצמה כיון שאינ' צריכ' בדיקה ומיירי כאן שלא בדקה או כיון דא"צ בדיקה גזרו אף בבדקה עצמ' בשלשת פעמים וקבע' לה וסת אטו לא בדקה עצמה כיון שאין הבדיק' חיובית".
- (ב) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' כ"ט) – "ומפני שאינו מעיקר הדין אלא חומרא אינה צריכה לבדוק כלל, ודי לנו בפרישה בלבד".
- (ג) הגרש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ג, תשובה כ"ט ד"ה בעונת, פתחי דעת ח"ב פרק ל"ט הע' כ').

- ד) חוט שני (ס"ק ו' אות ד' [עמ' מ"א], ס"ק י"ז אות י', פרק ו' חיוב בדיקה אות ט').
- ה) לבושי עז (סעי' ב' תמצית ס"ק י"ח) – "בעונת או"ז א"צ בדיקה כלל, אלא הוי דין פרישה בעלמא".
- ו) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ב) – "א"צ בדיקה".
- ז) נטעי גבריא (פרק צ"א סעי' ד', הע' ט') – "בעונת או"ז א"צ לעשות בדיקה, שלא תקנו רק פרישה ולא בדיקות [כן נתקבל אצל מורי הוראות]".
- ח) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל נדה פרק ג' הע' פ"ח).
- ט) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' ט"ו, סעי' ט"ז) – "אבל בעונה הקודמת (הנקראת עונת אור זרוע) לא תבדוק כלל".
- י) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רי"ד) – "גם אין חיוב בדיקה בוסת האור זרוע".
- יא) הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי, זרע שמואל הע' ל"ד).
- יב) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ג') – "בעונת האור זרוע אינה צריכה בדיקה".
- יג) אהל שרה (עמ' מ"ח) – "אבל מ"מ אינה צריכה לבדוק את עצמה בעונת אור זרוע".
- יד) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ט סעי' ט').
- טו) הגרש"פ זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ל"ג) – "לא, האור זרוע החמיר רק לאסור תשמיש בעונה הקודמת לוסתה, ולא הצריך בדיקה".
- טז) הליכות ביתה (עמ' ע"ג) - לשוננו מובא לקמן.
- 17) מחמיר, [פעם אחת].
- א) עי' ששבה"ל (ס"ק ד', סיכום אות א', אות ב', שבה"ל ח"ט סי' קע"ז, מראה כהן עמ' קפ"ו אות ב') – "ובעונת או"ז אם אפשר עכ"פ פעם אחת".
3. האם צריך בדיקות להתיר תשמיש, לפי המקילין על וסת האו"ז.
- א) עי' לעיל סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ו. או"ז על הכרתי.

1. אינה צריכה בדיקות – ששבה"ל (ס"ק ד', סיכום אות ב').

ז. חו"ד.

1. מחמיר, צריכה בדיקות.
- א) סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' א') – "צריכה בדיקה ביום ל"א כיום הוסת".
- ב) הגרשי"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ט ד"ה עו"ב) – "ביום הל"א שמחמירים בו בעונה בינונית, אם קשה לה לבדוק ב' בדיקות, יכולה להקל בפעם אחת ורצוי בסופה".
- ג) קנה בשם (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות ט"ז, אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות פ"ו) - לשונם מובא לעיל.
- ד) ששבה"ל (סיכום אות א', אות ב') – "וביום ל"א בעו"ב די בבדיקה אחת בעונה".
- ה) הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' ל"ב).
- ו) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' ט"ז).
- ז) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ג') - לשוננו מובא לעיל.
2. מיקל, אינה צריכה בדיקות.
- א) הליכות ביתה (עמ' ע"ג) – "בודקת האישה עצמה רק בעונת הוסת שהיא מעיקר הדין, שהיא העונה שבה ראתה הראייה האחרונה (ביום או בלילה). אבל אם מחמירה חומרות בענין וסתות (כגון חומרת האור זרוע בעונה הקודמת, חומרת הכרתי ופלתי לאסור כל היממה של עונה בינונית, חומרת החו"ד שעונה בינונית היא יום ל"א), חומרות אלו הם רק לענין פרישה מתשמיש אבל אין לה לבדוק בהם".

ח. כרתי.

1. מחמיר, צריכה בדיקות.
- א) הגרשי"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע"א) – "חייבת לבדוק עצמה בלילה וביום".
- ב) חוט שני (ס"ק י"ז אות ח', פרק ו' חיוב בדיקה אות ז').
- ג) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ב).
- ד) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ג') - לשוננו מובא לעיל.
2. מיקל, אינה צריכה בדיקות.
- א) לבושי עז (תמצית ס"ק י"ד) – "בליל ל' ובליל ל"א ... אי"צ בדיקה בהנך לילות".
- ב) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' ט"ז) – "אבל בעונה האחרת של המעת לעת אף דלהומרא צריך לפרוש אין צריכה לבדוק עצמה, וכן בלילה שלאחר המעת לעת של עונה בינונית אין צריכה לבדוק עצמה".
- ג) הליכות ביתה (עמ' ע"ג) - לשוננו מובא לעיל.

ט. כרתי על החו"ד - לפי המחמירים לעיל.

1. בוסת היום.
- א) מחמיר, צריכה בדיקות.

- (1) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ט ד"ה יש).
- (2) עי' ששבה"ל (ס"ק ד', סיכום אות ב') – "יש מקום להחמיר לבדוק משום עונת או"ז וגם צירוף דעת הפלתי, וצ"ע אם אפשר להקל שלא לבדוק".
- (3) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ג') - לשונו מובא לעיל.
- (ב) מיקל, אינה צריכה בדיקות.
- (1) לבושי עז (תמצית ס"ק י"ד) - לשונו מובא לעיל.
- (2) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ב) – "ומ"מ נהגו לחומרא כהכו"פ וחוו"ד דזה שפיר דמי לבדוק מה שהוא עיקר דין הבדיקה שהחמירו הפו' בעונת הוסת, והיינו כמ"ש בחזו"א ס"ס פ' דבבדיקה א' סגי מדינא ובסוף הוסת, ואם הוא בלילה אזי תבדוק קודם שתלך לישון וא"צ לבדוק כמה פעמים רק בעיקר זמן הוסת".
- (ג) מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' ל"ב).
2. בוסת הלילה.
- (א) מיקל, אינה צריכה בדיקות.
- (1) ששבה"ל (ס"ק ד', סיכום אות ב') – "מעיקר הדין א"צ לחוש אם אין לה הרגשות הרגילות לבא ביום הוסת".
- (ב) מחמיר, צריכה בדיקות.
- (1) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ג') - לשונו מובא לעיל.
- י. כשעברו כל הוסתות: וכי לעולם לא תראה.
1. עי' סי' קפ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

יא. דחיית הבדיקת מחשש קלקול.

1. מיקל.
- (א) הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ח') – "אשה שמצאה כתמים ביום וסתה או ביום העונה בינונית שלה, באופן שהכתמים טהורים (כגון שהם פחות מכריס או ע"ג צבעונים), ועדיין לא בדקה עצמה משום חובת הוסת, וחוששת לבדוק שמא תקלקל ע"י הדם שנשאר בתוכה מהכתם, האם היא יכולה לדחות הבדיקה ליום אחר כדי שלא תתקלקל. תשובה: באופן זה יכולה לדחות הבדיקה, אבל היא אסורה לבעלה עד שתבדוק, כמו כל אשה שלא בדקה בשעת הוסת".
2. מחמיר.
- (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: If a woman has an IUD and is spotting, upon reaching her onah benonis can she skip the bedika and wait until she stops spotting to do it? Would it matter if it took her two months to get clean last time?

R' Y. Berkovits wrote: **What's the heter? She's being mevatel a chiyuv d'rabonon.** If there was a deah that held that she doesn't have to do a bedika, we would rely on it b'shas hadchack - but there is none. Yes, there are deynos that hold if she missed the bedika it won't ruin her cheskas tahara - but no one says that Chazal weren't mechayiv a bedika.

If it helps, she can push off day 30 until the vest hachodesh (which would help for one day, on the months when the vest hachodesh fall out on day 31), and rely on the Shach that says oinah benunis is vest hachodesh.

However, if she is within two years of a baby (which the majority of women that use IUD's are), there are deynos that say she's a mesulakes even nowadays, and therefore no oinah benunis. There are also deynos that say a mesulekes that sees once or twice (or anything not kevua) does not have to keep a vest hachodesh or vest haflaga. Since it's a shas hadchak, we're afraid she won't get out of shivah nekiim, we'd rely on them.

In all cases - First call up Tahareinu, and find out how to stop the spotting.

3. מראי מקומות.

(א) לבושי עז (תמצית ס"ק כ"ו) – "ומ"מ כדאי שתלך לאחות להיבדק ביום הוסת הקבוע".

כט | דרך עשיית בדיקות.

א. האם צריכה לבדוק בחורים וסדקים, או סגי בבדיקת בית החיצון.

1. מחמיר, הבדיקה הוא בחורים וסדקים.
- (א) מהר"ם מרוטנברג (ח"ד סי' תרכ"ה) – "ובכל יום שהצריכה רבותינו בדיקה כגון ביום וסתה או כשסופרת ז' ימים נקיים צריכה להכניס מוך באותו מקום בעומק ולהוציאו ולראות בו אם ניכר שום אדמומית וה"ה בגד פשתן לבן ישן שהוא רך ולא חדש שהוא קשה ואין הדם נדבק", מרדכי (נדה סי' תשל"ה), "ובכל יום שהצריכו רבותי בדיקה כגון ביום וסתה או כשסופרת ז' נקיים צריך להכניס מוך באותו מקום לעומק ולהוציאו לראות בו אם ניכר בו שום אדמומית והוא הדין בגדי פשתן לבן ישן שהוא רך ולא חדש שהוא קשה".

- (ב) סד"ט (ס"ק י"ג ד"ה ולענ"ד).
 (ג) חוו"ד (חי' ס"ק כ"ב, בי' ס"ק י"ב) – "צריכות בדיקה. בדיקת חורין וסדקים, עיין בסימן קצ"ו [סעיף ו]".
 (ד) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק י"ג).
 (ה) פת"ת (ס"ק ט"ז).
 (ו) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק כ"ג ד"ה ומה).
 (ז) ערה"ש (סעי' ל"ח) – "והבדיקה הוא בחורין ובסדקין [ח"ד]".
 (ח) סוגה בשושנים (סי' ג' סעי' ח').
 (ט) שערי טוהר (שער ד' סעי' י"ט).
 (י) טהרת ישראל (סעי' ס"ה).
 (יא) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ב) – "וסת הקבוע מעיקר הדין".
 (יב) ששבה"ל (ס"ק ג', סיכום אות ה').
 (יג) חוט שני (ס"ק י"ז אות ט"ז, סי' קצ"ו סוף ס"ק י"ב אות א').
 (יד) בדה"ש (ס"ק נ"ב, סי' קצ"ו ס"ק צ"א).
 (טו) ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' ט').
 (טז) פרדס שמחה (ס"ק כ"ד).
 (יז) לבושי עז (תמצית ס"ק כ"ג).
 (יח) מראה כהן (עמ' קע"א אות ב').
 (יט) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' י"ד) – "בימי פרישה צריכה לבדוק את עצמה בעומק ובסיבוב בחורים ובסדקים כמו בשבעה נקיים".
 (כ) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר"ב) – "החוות דעת".
 (כא) פרי טהרה (סעי' י"ב).
 (כב) אהל שרה (עמ' ל"ט).
 (כג) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ט סעי' ב').
 2. מיקל, סגי בבדיקת בית החיצון.
 (א) ערך ש"י (סי' קפ"ט על סעי' י"ט) – "מ"ש המרדכי ... וגם החוו"ד ... אין ראייתם מוכרח ... סגי בבדיקת בית החיצון בלא חורין וסדקין ... אין ראייה מז"נ דהבדיקה מן התורה אחריו חכז"ל אבל וסתות דרבנן".
 3. וסת שאינו קבוע.
 (א) צריך – ששבה"ל (ס"ק ג', סיכום אות ה', "וכן בוסת שאינו קבוע").
 (ב) לכתחילה – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ז אות ד', "וסת שאינו קבוע, הבדיקה בחורין וסדקים היא רק לכתחילה").

ב. האם צריך לבדוק עד שהשמש דש.

1. מיקל.
 (א) עי' ערך ש"י (סי' קפ"ט על סעי' י"ט).
 (ב) בדה"ש (ס"ק נ"ב) – "משמע מדברי הפוסקים שאינה צריכה לבדוק בעומק עד מקום שהשמש דש (ר"ל מקום שהאבר מגיע בשעת תשמיש) וכמו שפסק המחבר בסימן קצ"ו סעיף ו' לענין בדיקות דהפסק טהרה וז' נקיים דלענין וסתות דרבנן מקילים אף לכתחילה כדעת רוב הפוסקים שאינה צריכה לבדוק עד מקום שהשמש דש אלא בודקת יפה מסביב בחורים וסדקים בעומק היטב כפי כחה אע"פ שלא תגיע למקום שהשמש דש".
 (ג) ברכת דוד (ס"ק ל"ב אות א').
 (ד) קדושים תהיו (אות נ"א).
 (ה) הגר"י שווארץ שליט"א (שומרי משפט עמ' ס"ג ד"ה ודע).
 2. מחמיר.
 (א) עי' מהר"ם מרוטנברג (ח"ד סי' תרכ"ה) – לשונו מובא לעיל.
 (ב) עי' מרדכי (נדה סי' תשל"ה) – לשונו מובא לעיל.
 (ג) סוגה בשושנים (סי' ג' סעי' ח', סעי' ט').
 (ד) סוגה בשושנים (שושנים לדוד על סעי' ט').
 (ה) גופי הלכות (ס"ק ס"ג, שעה"צ ס"ק פ"א).
 (ו) אהל משה (סי' קפ"ט אות ל"ב).

ל] מוך דחוק.

א. מחמיר.

1. חוו"ד (חי' ס"ק כ"ג, בי' סוף ס"ק ט') – "ואם יש לה שעה קבוע ביום הוסת אינה צריכה בדיקה רק אותה השעה ואם אין לה שעה קבוע וכן בעונה בינונית צריכה בדיקה כל העונה דהיינו שתשים מוך דחוק שיהא שם כל העונה. ונשי דידן אין להם שעה קבועה

- כמו שכתבתי בשם נקודות הכסף וצריכין בדיקה כל העונה. ובמשנית וסתה ב' או ג' ימים המבואר בסעיף ב' צריך שתהיה מוך דחוק בין עיניה כל הג' ימים דכשעת וסתה דמיין. וצריך ללמוד זה תוך ביתו".
2. פת"ת (ס"ק י"ז) – "ואם יש לה שעה קבועה ביום הוסת א"צ בדיקה רק אותה השעה ואם אין לה שעה קבועה וכן בעונה בינונית צריכה בדיקה כל העונה דהיינו שתשים מוך דחוק ויהיה שם כל העונה ונשי דידן אין להם שעה קבועה כמ"ש בשם הנה"כ ובמשנית וסתה ב' או ג' ימים המבואר בסעיף ב' צריך שיהיה מוך דחוק שם כל הב' או ג' ימים דכשעת וסתה דמיין. וצריך ללמוד זה תוך ביתו. ה"ד".
3. לחוש (לחם ס"ק כ"ה, קיצור שו"ע סי' קנ"ה סעי' ט') – "ואם יש לה שעה קבועה ביום הוסת אינה צריכה בדיקה רק אותה השעה ואם אין לה שעה קבועה וכן בעונה בינונית צריכה בדיקה כל העונה דהיינו שתשים מוך דחוק שיהא שם כל העונה ונשי דידן אין להם שעה קבועה (כמ"ש בנה"כ) וצריכות בדיקה כל העונה ובמשנית וסתה ב' או ג' ימים (המבואר בסעיף ב') צריך שתהי' מוך דחוק בין עיני' כל הג' ימים דכולהון שעת וסתה הן. וצריך ללמוד זה תוך ביתו. הו"ד".
4. זבחי צדק (ס"ק כ"ד) – "ואם יש לה שעה קבועה ביום הוסת א"צ בדיקה רק באותה שעה. ואם אין לה שעה קבועה, וכן בעונה בינונית דהיינו משלשים לשלשים יום, צריכה בדיקה כל העונה, דהיינו שתשים מוך דחוק ויהיה שם כל העונה, ונשי דידן אין להם שעה קבועה כמ"ש הרב נקודת הכסף, ואשה שמשנית וסתה ב' או ג' ימים המבואר בסעיף ב', צריך שיהיה מוך דחוק שם כל הב' או ג' ימים, דכשעת וסתה דמיין, וצריך ללמוד זה תוך ביתו".
5. ערה"ש (סעי' ל"ח) – "אם אין לה שעה קבועה בעונה זו צריכה בדיקה כל העונה והיינו להשים מוך דחוק באותו מקום כל משך העונה ולראות אח"כ אם יש עליו דם וכן אם דרכה לשנות ב' וג' ימים צריכה להשים מוך דחוק כל אותו הזמן [ח"ד סק"ט] וכל זה לכתחלה כמ"ש".
6. אהלי יוסף (דיני ווסתות סעי' א', סעי' כ"ד).
7. מסגרת השלחן (סי' קנ"ד סעי' ז', סי' קנ"ה סעי' ע') – "המוך דחוק".
8. שערי טוהר (שער ג' ס"ק י"ב, שער ד' סעי' י"ט) – "ולכתחילה כתב החו"ד שיש להחמיר שתתן מוך דחוק כל שעה הוסת".
9. טהרת בת ישראל (פרק י"ג סעי' ד') – "אם אפשר במוך דחוק".
10. עי' דרכי טהרה (סוף עמ' ס') – "הבדיקה הטובה ביותר נעשית ע"י מוך דחוק' שנמצא כל אותה עונה באותו מקום וסופג כל טיפת דם שיוצאת ומונע את החשש שהטיפה תאבד. במקום מוך דחוק' ניתן להניח טמפון העוצר כל טיפת דם, או בגד תחתון לבן המהודק לגוף, כאשר הוא עוצר כל טיפת דם, ואין חשש שתצא טיפת דם ותאבד".
- ב. מיקל.**
1. אמרי בינה (תשובה סי' ו') – "הח"ד ... לא נתקבלו דבריו בעיני בעלי ההוראה להחמיר בזה כיון דווסת דרבנן וכמעט הוא דבר שבלתי באפשרות ולא חייבו חז"ל רק במה דאפשר לברר".
2. ערך שי (על סעי' ט') – "תוספתא".
3. קרן לדוד (סי' קע"ח הג"ה ד"ה ועל) – "כ' החו"ד ... והיא חומרא שאין רוב הנשים יכולין לעמוד בה, כי אין להן שעה קבועה ולהיות מוך דחוק כל העונה ומכל שכן כמה ימים כמה פעמים גורם קלקול, ומצאתי בספר ערך שי שהביא ראייה דלא כהחוות דעת מתוספתא ...".
4. חזו"א (י"ד סי' פ' ס"ק כ', ס"ק כ"ב, גנזי שערי ציון עמ' מ"ג אות ט', אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות ג' [עמ' צ"ח]), מכתב בהקדמה לס' טהרת בת ישראל אות ב') – "י"ד סי' קפ"ד פ"ת ס"ק י"ז דהיינו שתשים מוך דחוק כו', כ"ז תמוה דהרי נחלקו בגמ' ט"ז א' בבדקה בשיעור וסת אבל בבדקה בזמן הוסת לכו"ע דטהורה היא אפ"ל למ"ד וסתות דאורייתא ואי צריך מוך דחוק כל זמן הוסת לא שייך לדון בבדיקה בשיעור וסת, ואע"ג דהתם לענין דיעבד, אין להחמיר כאן לענין לכתחלה בתוך זמן הוסת כיון דבדיקה של רגע אחת חשיבא בדיקה ומטהרת אפ"ל למ"ד וסתות דאורייתא, וכבר נתבאר הדבר לעיל בסימן זה, והלכך סגי בבדיקה בעונת הוסת אפ"ל פעם אחת".
5. טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק קמ"ד) – "שאין שום נשים נוהגין כן בפרט בזה"ז שהוא דור חלוש וכמה נשים שואלין דגם בעת הפסק טהרה כבד להם מאוד לתחוב העד בפנים ... ואולי גם החו"ד לא החמיר אלא לכתחלה ... ולפמ"ש ודאי בנשי דידן שהם מחולשים בזה ודאי הוה כדיעבד ופשוט להקל דאם תחמיר יוכל לבוא לידי מכשולות אחרים כידוע דעי"ז נתקלקל הוסת ודרכה כנ"ל".
6. קהלות יעקב (כתבי קה"י נדה סי' כ"א) – "מבואר בחזו"א סנהדרין סוף סי' ס"א דאין לחוש כלל לחומרת החו"ד וכן ידוע לנו שהורה בע"פ לשואלים".
7. בדה"ש (ס"ק נ"ד, ב"ד"ה שאר) – "לא נתקבלו דבריו אצל בעלי ההוראה הבאים אחריו".
8. שפע טהרה (ס"ק כ"א) – "אין נוהגין כחומרת החוות דעת".
9. יביע אומר (ח"ו י"ד סי' ט"ז) – "מסקנא דדינא שאין לחוש אף לכתחלה לחומרת החות דעת שצריכה לתת מוך דחוק באותו מקום במשך כל ימי הוסת, אלא די לה בבדיקה בסוף העונה. ואף שבס' זבחי צדק (סי' קפד ס"ק כד) הביא חומרת החות דעת הנ"ל, אין זה עיקר להלכה אלא העיקר כדעת רוב האחרונים שהקילו בזה אף לכתחלה, והעידו שכן המנהג".
10. פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' ל') -
11. פרי טהרה (הע' כ"ב).

One is advised not to follow Chavos Daas' view since it may cause vaginal irritation.

1. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ח) – "ועצה טובה שתלבש בגד לבן הסמוך בהידוק יפה לגופה כל אותה עונה וקודם השינה אפילו אם הוא אחר היום תבדוק בחורין ובסדקין (והטעם פשוט דלענין החשש דשמא יצא ממנה דם לחוד היה נמצא על בגדה, ולענין החשש שמא יצא הדם לבית החיצון שטמאה אף שלא יצא לחוץ הרי בהבדיקה אפילו אחר היום היה נמצא זה על הבדיקה)".
 - אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל פרק א' הע' ק"ח) – "שהאשה בעונת הוסת תלבוש תחתונים לבנים מהודקים לגופה דבזה מרויח גם לדעת החו"ד".
 - אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ד אות י"ז) – "ביום העו"ב וכן בעונת הוסת תלבוש בגד תחתון לבן ובסוף היום תעשה בדיקה אחת".
 2. הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה ל"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות נ"א, הע' ע"ב) – "עצה טובה היא לאשה ללבוש בעונת הוסת בגד [לא צבעוני] מהודק לגופה ולבדוק אחר עונת הוסת".
 3. פרדס שמחה (ס"ק כ"ו אות ג') – "המעולה ביותר דביום וסותה תלבוש בגד המהודק לגופה".
 4. לבושי עז (תמצית ס"ק ט') – "המהדרות בבדיקה, מוסיפות על הבדיקות הנ"ל שלובשות בגד לבן הסמוך לגופה".
 5. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל"ז) – "שטוב לעשות כן. אבל אין צריכה ללבוש תחתונים לבנים המקבלים טומאה. וא"כ בחו"ל יש ללבוש תחתונים סינתטי או להניח 'פד' כנגד אותה מקום, ובא"י להניח פד אבל לא לחבר אותה לבגד תחתון. ע' לקמ' 214 הדיעות בזה. ואף שבימי ליבונה י"א שנוהגין ללבוש דווקא לבנים המקבלים טומאה, שמנהג בשבעה נקיים להיות נקי גם מטומאת כתמים (ע' לקמ' הע' 374). מ"מ לא מצינו מנהג כזה כאן, אלא טוב ללבוש לבנים רק כדי להיות בטוחה שלא ראתה דם ונאבדה".
 6. דעה ברורה (סעי' ט' ד"ה צריכות) – "האג"מ".
- (א) חולק – הגר"ש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ו' רוחב השולחן ס"ק י"א).
- ד. מראי מקומות – קרן לדוד (סי' קע"ח הג"ה ד"ה ועל, לשונו מובא לקמן).
1. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר"א) – "נראים דברי הנצי"ב בספר מרומי שדה (דף ט ד"ה בעא מיניה, ועל רש"י ד"ה וסתות, ודף טו על רש"י ד"ה וסתות) לבאר ענין בדיקת יום הוסת, וז"ל 'הבדיקה גורמת דחיקת המקור', דהיינו שאם האשה עומדת לראות דם, שהרחם כבר מלא דם ועומד להוציא דם באותו יום, הבדיקה מעוררת הדם לצאת, כעין שמצינו שתשמיש גורם ביאת דם [וכעין זה כתבו כמה אחרונים לבאר איך מועיל הפסק טהרה תיכף אחר שרחצה באותו מקום או תיכף אחר הפסק טהרה אחר שמצאה עליו דם]. ולכן גם הבדיקה מוכיחה שלא תראה דם אח"כ, דכיון שלא מצאה דם על עד הבדיקה, ודאי שאין הרחם עומד להוציא דם בקרוב, ואף בדיקת שחרית מועילה לזה, שזה מוכיח שלא תראה דם באותו היום".
- ה. **ביום הוסת: האם מותר ללבוש בגדי צבעונים.**
1. מחמיר.
 - (א) פסקי משנה הלכות (פרק כ"א סעי' י"א) – "מסתבר שאין ללכת בבגדים צבעונים ביום הוסת כמו בשבעה נקיים".
 - (ב) הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקט"ז אות פ"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ל"א, פסקי משנה הלכות פרק כ"א סעי' י"א) – "ביום הוסת אסור לילך בבגדים צבעונים כדי להצילה מטומאת כתמים".
 2. מיקל.
 - (א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות צ"א) – "והשיב רבינו שביום הוסת אין צורך ללבוש לבנים".
 - (ב) אבני ישפה (אהל יעקב ח' אלול תש"ע) – "בענין אם אשה צריכה ללבוש לבנים בימים שהיא פורשת סמוך לוסת, לא שמעתי על דבר כזה ואדרבא מסתבר שמצוה עליה ללבוש צבעונים, כדי שאם תמצא כתם היא לא תטמא. לא מצאנו לבישת לבנים רק בשבעה נקיים שהיא צריכה לספור ימים אלה להיות נקיים".
 - (ג) הגר"ח"ק זצ"ל (מה טובו גליון ח' עמ' קמ"ח אות כ"ד) – "שאלה: האם אשה צריכה ללבוש בגדי לבנים בעונת הוסת. תשובה: לא".
 - (ד) מראה כהן (עמ' ל"ג אות ז') – "לא מצינו בפוסקים שהזכירו לאסור לאשה ללבוש בגד צבעוני ביום וסתה, ולכאורה אם לבשה בגד צבעוני ביום וסתה ומצאה עליו כתם היא טהורה. אכן במקרה כזה ראוי לה שתבדוק עצמה ע"י עד בדיקה הואיל ויום זה עלול לראיה. אכן יש מגדולי ההוראה שהורו שאין ללבוש בכונה בגד צבעוני ביום וסתה אם יודעת שרגילה לראות כתמים לפני שמקבלת את וסתה".
 - (ה) אור יצחק (פרק ה' סעי' י"ח, ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ה', ממה צריכים לפרוש אות א') – "אינה צריכה ללבוש לבנים".
 - אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, סימן קפ"ד) – "ואינה צריכה".
 - (ו) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' י"ט) – "בימי פרישה אין צורך ללבוש בגדים תחתונים בצבע לבן, ולא לפרוס על המטה סדין לבן".
 - (ז) חוקת הטהרה (סעי' י"ד, מנחת חן ח"ב יו"ד סי' מ"ח) – "גם מותר לה ללבוש בכוונה בגדי צבעונים ביום וסתה".
 3. אסור לה בכוונה לעשות מעשה וללבוש צבעונים בעונת וסתה כדי להמלט מבירור טהרתה.
 - (א) הגר"מ הלבארשטאם זצ"ל (מה טובו גליון ח' עמ' קמ"ח הע' כ"ג ד"ה ויש).
 - (ב) חוט שני (סי' ק"צ ציונים ס"ק קע"ד) – "לא חייבו לבישת לבנים בעונת הוסת, ולכן אם לבשה צבעונים קודם עונת הוסת, אינה מחוייבת להסירן וכנ"ל, אמנם הא פשיטא דאסור לה בכוונה לעשות מעשה וללבוש צבעונים בעונת וסתה כדי להמלט מבירור טהרתה".
 4. פת"ת (סי' ק"צ ס"ק כ"ב) – "בספר עמודי כסף כ"י כתב בזה נראה דווקא תלבוש תמיד אבל כדי להציל בימי נדתה ובימי ליבונה לא".

- א) בדה"ש (סי' ק"צ ציונים ס"ק ר"ה) – "בפ"ת שכתב בשם עמודי כסף דבימי נדתה לא תלבש צבעונים ואולי ר"ל ביום וסתה וכהא דמכילתין ט"ז א' ליום וסתה יום נדתה".
- ב) מראה כהן (פרק ג' הע' מ"ה) – "ועיין בפ"ת סי' ק"צ ס"ק כ"ב שכתב בשם ספר עמודי כסף כ"י וז"ל 'נראה דווקא תלבש תמיד אבל כדי להציל בימי נדתה ובימי ליבונה לא', ויל"ע מה כוונתו בימי נדותה ויתכן שהכוונה ליום שעלולה לראות בו והיינו יום וסתה. [שמעתי ממור"ר הרה"ג ר' משה שאול קליין שליט"א]."
- ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' ל"א).
5. "עצה טובה בגד לבן הדוק לגופה" – עי' לעיל.

לא] רחיצה או בריכה: בימי פרישה.

א. מחמיר [צריך ז' נקיים].

1. פרישה (ס"ק י"ח ד"ה גמ) – "שרחצה ביני ביני פניה של מטה ודאי לא סגי לה בבדיקה של אחר כך לצאת בו מחשש אורח בזמנו בא ואסורה לבעלה מחשש נדה משא"כ בוסת שאינו קבוע".
2. קיצור שו"ע (סי' קנ"ה סעי' ט') – "אם בתוך הזמן רחצה את עצמה שוב לא מהני לה בדיקה, ויש לה להחמיר ולהחזיק את עצמה טמאה, כי חזקה היא שהדם בא בזמנו הקבוע".
- א) עי' לחוש (לחם ס"ק כ"ו) – "וצ"ע לדינא".
3. הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ז').
4. באר משה (ח"א סי' נ"ג אות א') – "לא מהני שוב בדיקה, כן אני מורה תמיד".
- באר משה (ח"ב סי' ס') – "לילך לשוט ... שאינו קבוע שרי, ובעונה סמוך לוסת קבוע או בעונה בינונית היינו יום ל', תבדוק עצמה קודם שהולכת לשוט, ותחזיק מוך דחוק במשך זמן שעומדת במים. ואם נקל לה שלא לשוט אותו יום מה טוב. אבל בעונה בינונית דיום ל"א סגי כמו שכתבתי לעיל".
5. שאלת שאול (יו"ד סי' ל"ז) – "דאם רחצה עצמה לפני שעשתה הבדיקה שוב לא מהני לה בבדיקה ואסורה".

ב. מיקל.

1. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות פ"ז) – "אם רחצה ביום העונה, מהני בבדיקה".

ג. מחמיר לכתחלה עד שבדקה עצמה.

1. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ל"א, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ד אות נ"ד, פתחי דעת ח"ב פרק ל"ט הע' כ"ב) – "בעונת הוסת אחר שבדקה עצמה, מותרת להתרחץ באמבטיה אפילו בחמין, וכן מותר לה ללכת לים ... אם בעונת הוסת התרחצה באמבטיה או שהלכה לים בלא שבדקה קודם לכן - בעת הצורך אפשר להקל עליה כשתבדוק עצמה עכשיו, ואם מצאה את עד הבדיקה נקי מותרת לבעלה".
2. חוט שני (ס"ק י"ז אות י"א) – "אין לרחוץ לכתחילה באמבטיה או בבריכה בעונת הוסת, אא"כ בדקה קודם הרחיצה".
3. לבושי עז (תמצית ס"ק י"ג, ס"ק כ"ט) – "מותר לאשה לרחוץ אותו מקום ביום הוסת, ולכתחילה תבדוק קודם רחיצה. ומ"מ לכתחילה לא תבדוק מיד לאחר הרחיצה, אלא תמתין כחמש עד שש דקות".
4. פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ט סעי' י"א).

ד. מחמיר לכתחלה כל היום.

1. בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות ה') – "ותזהר האשה שלא תרחץ ביום הוסת הקבוע לה. דחוששין שמא אורח בזמנו בא וירד ברחיצה ולא תרגיש".
2. שפע טהרה (ס"ק כ') – "לא תרחוץ עצמה ביום וסתה".
3. קנה בשם (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות י"ח) – "לכתחילה יש לחוש שלא לרחוץ א"ע באותו מקום ביום וסתה. ובאופן שחל ליל טבילתה במוצאי יום הפרישה, אע"פ דלכתחילה צריכה להתחיל החפיפה מבעוד יום, מ"מ באופן זה עדיף יותר שלא תתחיל בחפיפתה עד שיעבור עונת הוסת, (רק תתחיל מבעוד יום בחפיפת הראש ולנקות השיניים ולחתוך הצפרניים וכדו'). ואם חל טבילתה במוצאי יום עונה בינונית, אז אחר שיעבור עונת הוסת תבדוק א"ע, ואח"כ תתחיל בחפיפתה ...".
4. שבה"ל (ח"ב סי' ע"א אות א', ח"ה סי' ק"ח, ח"י סי' רע"ז אות ו', ששבה"ל ט"ז ס"ק י"ג ד"ה ולדבריו, סיכום אות י') – "דלכתחלה לא תרחץ, ודיעבד אפשר להקל, מלבד בוסת הפיהוק דלענ"ד יש להחמיר".
5. יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ט"ז) – "ואפי' אם התרחצה בכל חלקי גופה ביום הוסת בדיעבד אין להחזיקה בחזקת טמאה ולחוש שמא אורח בזמנו בא ונשטף עם מי הרחצה, אלא תבדוק עכשיו והרי היא טהורה".
6. בדה"ש (ס"ק נ"ה, בי' ד"ה צריכות) – "כתבו הפוסקים שהאשה לא תרחץ באותו מקום בעונת וסתה (או בעונה בינונית כשאין לה וסת) שגם בזה יש לחוש שהרחיצה תשטוף טיפת דם שבאותו מקום ותאבד במים וכן אם לא בדקה בעונת הוסת עצמה דקיימא לן בסמוך שצריכה לבדוק אחר כך לא תרחץ שם קודם שתבדוק, ובדיעבד אם רחצה באותו מקום בעונת הוסת או אם רחצה שם לאחר העונה קודם שבדקה עצמה ... המיקל גם בזה יש על מי לסמוך ... בפרט באותן הנשים שאין רגילות בביאת האורח עד שיהיו ראשה ואבריה כבידים עליה או שאר מיחושי הגוף דזה עצמו שלא הרגישה במיחושים אלו מוכיח שלא בא וסתה ומכ"מ תראה לבדוק אח"כ".
7. ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' י"ז).

8. פרדס שמחה (ס"ק כ"ו אות ב', שיעורי טהרה עמ' תקס"ו) – "לכתחלה לא תרחוץ ביום וסתה".
 9. מראה כהן (עמ' קע"א אות ד') – "לכתחלה תקפיד שלא תרחץ באותו מקום ביום וסתה. ואם רחצה יכולה לבדוק אחר הרחיצה, ואם מצאה עצמה טהורה הרי היא מותרת לאחר שתעבור עונת וסתה".
מראה כהן (הע' ט"ז) – "ובמקום הצורך מותרת לרחוץ אותו מקום בעונת וסתה, אלא שתעשה הבדיקה לפני הרחיצה".
 10. משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ה) – "תזהר שלא תרחוץ פניה של מטה ביום הוסת הקבוע או בעונה בינונית [או לאחריו כשלא בדקה עדין] שמא יאבד הדם, ומ"מ אם התרחצה אינו מעכב אלא תבדוק שוב כדי לטהר עצמה".

- ה. מראי מקומות – תפארת ישראל (ס"ק י' ד"ה ובזו), פתחא זוטא (ס"ק י"א ד"ה ועי'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שצ"ח).
 1. ב"ח (קונ"א) – "עוד הקשה מהרו"ך ממה שכתב רבינו בסימן קפ"ו דאשה שאין לה וסת דאסורה לשמש עד שתבדוק וכתב על קושיא זו ב' תירוצים ומכל תירוץ הוציא דין חדש שלפענ"ד אינו אמת והדבר פשוט שאין כאן מקום לקושיא ...".
 2. בצל החכמה (ח"ג סי' י"ט) – "רחצה פני' של מטה ביום וסתה אם כי אי אפשר מעתה לברר שלא ראתה, מותרת לבעלה ... בשעת וסתה ואפי' אחר שכבר עבר שעת וסתה, אסורה לכו"ע לעשות דבר שבסיבתו לא תועיל הבדיקה".
 3. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' ל"א, נדה פרק ז' סעי' י"ב) – "ואף שדברי האגרות משה הם חידוש גדול, מ"מ הוא מיירי 'בבדיקה' של ז' נקיים דבדיקת שחרית הוא לדעת שמא ראתה בלילה ולכן לאחר זילוף אין זו בדיקה, משא"כ בעונת הוסת דאכתי לא הוחזקה לטמאה, שפיר מותרת בכל אלה".
הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ל"ד) – "יש מחמירים שלא לרחוץ באמבטיה ביום העונה ובדיעבד אם התרחצה באמבטיה לית בית מיחוש".
הגרשז"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתפ"ז, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ל"ה, פרק ז' סעי' י"ג) – "לבריכה ... בימי פרישה מותר. ובימי ז' נקיים יש מקום להחמיר, ומעיקר הדין מותר".
 4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל"ט) – "שהלכה להקל".

1. מקלחת בעמידה.

1. לכו"ע יש להקל.
 א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ל"ד) – "ולענין הרחיצה במקלחת אין מחמירין, ושרי".
 ב) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה ל"א, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ד אות נ"ד) – "מקלחת אינה בכלל רחיצה, ולכן א"צ להחמיר ולבדוק לפני המקלחת".
 ג) ששבה"ל (ט"ז ס"ק י"ג ד"ה ולדבריו, סיכום אות י') – "מקלחת אינה בכלל רחיצה באו"מ ושרי".
 ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שצ"ט).
 ה) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר"ד).
 2. מראי מקומות.
 א) באר משה (ח"א סי' נ"ג אות א' ד"ה לפ"ז) – "אבל אם רחצה עצמה ע"י טוש (זילוף) דרכי לפסוק דמהני לה בדיקה".

ז. וסת שאינו קבוע.

1. מיקל – בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות ה', לשונו מובא לעיל), באר משה (ח"א סוף סי' נ"ג, ח"ב סי' ס', לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק נ"ה, לשונו מובא לעיל), משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ה, סוף הע' נ"ג, "בושא"ק שאין הבדיקה מטהרת אין קפידא כלל בזה ... ודלא כמו שראיתי שהביאו מהפרישה להחמיר ברחיצה לעולם ביום הוסת").
 2. הם לא מחלקים – שפע טהרה (ס"ק כ'), בצל החכמה (ח"ג סי' י"ט אות ג'), פרדס שמחה (ס"ק כ"ו אות ב', שיעורי טהרה עמ' תקס"ו), לבושי עז (תמצית ס"ק י"ג, ס"ק כ"ט), מראה כהן (עמ' קע"א אות ד').

ח. וסת הגוף.

1. וסת קבוע.
 א) מחמיר [ז' נקיים].
 1) באר משה (ח"א סי' נ"ג) – "השבתי שיש לה לבדוק עצמה קודם תשמיש ואם רחצה באמבטי (ולא טוש) בין אחר זמן שעבר הוסת הגוף שאינו קבוע ובין זמן התשמיש הגדתי לו שלרוב הפוסקים יש להקל ולהט"ז ולהסד"ט שהם יחידים בדבר יש להחמיר ויעשה כלבו חפץ, ולדעתי יש מקום להחמיר כי שיטת הט"ז והסד"ט מאוד נכונים".
 2) שבה"ל (ח"ה סי' ק"ח ד"ה ואמנם, ח"י סי' רע"ז אות ו', ששבה"ל סי' קפ"ד ט"ז ס"ק י"ג ד"ה ולדבריו, סיכום אות י"א) – "דלכתחלה לא תרחץ, ודיעבד אפשר להקל, מלבד בוסת הפיהוק דלענ"ד יש להחמיר".
 ב) בדיעבד מיקל.
 1) עי' בדה"ש (ס"ק נ"ה) - לשונו מובא לע. וסת שאינו קבוע.
 א) מחמיר [ז' נקיים].
 1) עי' באר משה (ח"א סי' נ"ג) – "השבתי שיש לה לבדוק עצמה קודם תשמיש ואם רחצה באמבטי (ולא טוש) בין אחר זמן שעבר הוסת הגוף שאינו קבוע ובין זמן התשמיש הגדתי לו שלרוב הפוסקים יש להקל ולהט"ז ולהסד"ט שהם יחידים בדבר יש להחמיר ויעשה כלבו חפץ, ולדעתי יש מקום להחמיר כי שיטת הט"ז והסד"ט מאוד נכונים ... עכ"ז ביוצא לדרך (ראה בשו"ע סימן קפ"ד) אפשר שאין להחמיר".

(ב) בדיעבד מיקל.

1) ששבה"ל (סי' קפ"ד ט"ז ס"ק י"ג ד"ה ולדבריו).

2) בדה"ש (סי' קפ"ט ס"ק רכ"ח) – "אם רחצה כבר פניה של מטה קודם שבדקה טהורה בלא ז' נקיים אפילו להפוסקים המחמירים בזה להצריכה ז' נקיים בוטת קבוע".

לב] עבר הוסת ולא בדקה - וסת קבוע: האם צריך בדיקות אחרי הוסת, אם לא עשה הבדיקות בתוך הוסת.

נדה (דף טז.) – "איתמר; אשה שיש לה וסת, והגיע שעת וסתה ולא בדקה, ולבסוף בדקה. אמר רב: בדקה ומצאת טמאה טמאה, טהורה טהורה. ושמואל אמר: אפילו בדקה ומצאת טהורה נמי טמאה, מפני שאורח בזמנו בא. לימא בוסתות קמיפלגי, דמ"ס דאורייתא, ומ"ס דרבנן. אמר ר' זירא דכ"ע וסתות דאורייתא, כאן שבדקה עצמה כשיעור וסת, כאן שלא בדקה עצמה כשיעור וסת. ר"נ בר יצחק אמר: בוסתות גופייהו קמיפלגי, דמ"ס וסתות דאורייתא, ומר סבר וסתות דרבנן. אמר רב ששת: כתנאי, ר' אליעזר אומר טמאה נדה, ורבי יהושע אומר תבדק. והני תנאי כי הני תנאי; דתנאי, רבי מאיר אומר: טמאה נדה, וחכ"א: תבדק".

א. וסת הגוף: האם הוא נכלל בהגדרים של "וסת קבוע" לענין אם עבר הוסת ולא בדקה.

1. עי' סי' קפ"ט סעי' כ"א, לשיטות ומראי מקומות.

ב. מיקל, צריך בדיקה רק ביום הוסת.

1. ראשונים – רי"ף, רמב"ם, לפי הר"ן (שבועות דף ה. ד"ה וגרסי', "נ"ל דאינהו ז"ל סברי דחכמים ור' יהושע דאמרי תבדק לאפלוגי את"ק דידהו [הוא דאתו] דאמר כל שלא בדקה בשעת וסתה טמאה נדה משום דוסתות דאורייתא ואמרי ליה לא אלא תבדק כלומר שאין לך חומר אחר בוסתות אלא שצריך בדיקה בשעת הוסת והוא חומר של דבריהם אבל כל שעבר הוסת למה תהא צריך לבדוק והרי כל אשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה מסולקת דמים היא דמ"ה אמרו דיה שעתה ולמה נחוש שיהו דמים מצוים בה שלא בשעת הוסת מפני שלא בדקה בשעת הוסת אלא התם ודאי כי אמרינן תבדק בשעת הוסת אמרו וכדכתיבנא ואע"ג דאמר' התם איתמר אשה שיש לה וסת והגיע שעת וסתה ולא בדקה אמר רב בדקה ומצאה טמא טמא טהור טהור כלומר משום דוסתות הם דרבנן לאו למימרא שצריכה לבדוק אחר הוסת אלא משום דשמואל בעי למימר אפילו בדקה זו ומצא טהור טמא נקט רב מצא טהור וסת ולא שתהא צריכה לבדוק אחר הוסת ובוהו עלו דברי רב אלפס והרמב"ם ז"ל יפה").

2. פוסקים – זבחי צדק (ס"ק כ"ח).

ג. מחמיר: אם לא בדקה בזמן הוסת, טמאה.

1. ראשונים.

(א) יראים (סי' כ"ו) – "ופירש ר' זירא דהיכא דבדקה עצמה כשעור ותם לווסתה פי' מידי בהא קאמר רב דטהור טהור אבל אחרה אחר הוסת אפילו טהור טמא דווסתות דאורייתא, פי' סמכינן עלייהו כאלו הן דאורייתא דאורח בזמנו בא. ואע"ג דאיכא אמוראי דפליגי על ר' זירא ואמרי כרב דאמר טהור טהור אפילו לא בדקה כשיעור ותם לר' זירא חיישינן".

(ב) מרדכי (נדה רמז תשל"ה) – "... מסקנא דמלתא אשה שיש לה וסת אין לה לבדוק כלל אלא ביום וסתה ובשעת וסתה ואז היא מחויבת לבדוק ואם לא בדקה [גם כשיעור וסתה] טמאה אפילו אם אחר הוסת בדקה ומצאה טהורה טמאה".

(ג) הג"ש (הל' נדה אות ז' סוף ד"ה אמר ר' יוחנן).

(ד) מהר"ם מרוטנברג (ח"ד [דפוס פראג] סי' תרכ"ה) – "מסקנא דמלתא אשה שיש לה וסת אין לה לבדוק אלא ביום וסתה בשעת וסתה ואז היא מחויבת לבדוק ואם לא בדקה טמאה ואפי' אם אחר הוסת בדקה ומצאת טהורה".

2. פוסקים.

(א) ב"ת (ס"ק ט' ד"ה ודוקא) – "דראוי לחוש להחמיר לענין מעשה".

(ב) הו"ד בש"ך (ס"ק כ"ג) – "והב"ח פסק דיש להחמיר כמסקנת המרדכי בשם רא"מ וכסה"ת וכהגהת ש"ד בשם סמ"ק דדוקא בבדקה עצמה מיד לאחר וסתה תוך שיעור וסתה אבל לא בדקה תוך הזמן אף על פי שלאח"כ בדקה עצמה ומצאה טהורה טמאה דחזקה אורח בזמנו בא ונפל לארץ ע"כ".

(ג) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז סוף אות א', עי' ח"ג סוף סי' נ') – "ואם לא בדקה בזמן הוסת, תהא אסורה כהש"ך שמסיק דלא כהב"י אלא כהב"ח דיש להחמיר כמסקנת המרדכי".

ד. אסורה עד שתבדוק.

1. ראשונים.

(א) האשכול (נדה סי' ל"ג) – "מיהו ודאי אם לא בדקה בשעת וסתה ואפילו אחרה ימים רבים הרבה מלבדוק ושוב בדקה עצמה ומצאה טהורה, טהורה".

(ב) רמב"ן (הל' נדה פרק ה' הל' י') – "חשש הוסתות מדברי סופרים הוא, לפיכך עברה כל עונת הוסת ובדקה ומצאה טהורה מותרת לשמש, לא בדקה אע"פ שלא הרגישה שבא אורח אסורה עד שתבדוק".

(ג) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' סוף שער ג' טו; הקצר טו.) – "אף אשה שיש לה וסת והגיע עת וסתה ולא בדקה תבדק ואם מצאה טהור טהור. ומיהו אסורה עד שתבדוק ומצאה טהור שאני חושש שמא בא האורח אע"פ שלא הרגישה".

(ד) טור (סעי' ט', סי' קפ"ט סעי' ד', עי' סי' קצ"ו סעי' ט' וב"י שם).

2. פוסקים.

- (א) רמ"א (סעי' ט') – "והכי נהוג".
- (ב) בית לחם יהודה (ס"ק ט') – "וכן נוהגין".
- (ג) תפארת ישראל (ס"ק י"א) – "אין להחמיר".
- (ד) נוב"ת (יו"ד סי' קי"ט ד"ה ועתה) – "דאנן קי"ל בש"ע סימן קפ"ד סעיף ט' דמהני בדיקה אפילו אחר זמן עיין שם בט"ז ובש"ך היינו משום דקיי"ל וסתות דרבנן".
- (ה) סד"ט (ס"ק י"ב) – "וכתבו האחרונים ז"ל שאין לחוש לחומרא זו".
- (ו) מקור חיים (ס"ק ל"ה) – "דהכרעתי בזה להקל כט"ז נגד הב"ח וש"כ".
- (ז) גר"ז (ס"ק כ"ט) – "אפילו לא בדקה עד אחר זמן מרובה ולא חיישינן שמא נפל הדם לארץ בשעת הוסת (ב"י ט"ז כרתי ופלתי דלא כב"ח)".
- (ח) עי' חכ"א (כלל ק"ה סעי' ט', כלל קי"ב סעי' ג') – "ויש אומרים דאף על פי כן אסורה עד שתבדוק וכן עיקר (סעיף ט') ומכל מקום אפילו שהתה זמן מה אחר זמן וסתה מהני בדיקה (ט"ז ס"ק י"ב) ויש אומרים דצריכה לבדוק תיכף ואם לא בדקה תיכף לא מהני בדיקתה אחר כך דסבירא להו דאף על גב דוסתות דרבנן כעין דאורייתא תיקון (ש"ך ס"ק כ"ג) והכרתי ופלתי מקיל כדעת השולחן ערוך".
- (ט) חו"ד (חי' ס"ק כ"ז, בי' סוף ס"ק י') – "והש"ך ... שאין להחמיר כל כך".
- (י) לחנ"ש (לחם ס"ק כ"ו).
- (יא) פת"ת (ס"ק י"ט) – "עבה"ט בשם ב"ח והאחרונים כתבו שאין לחוש לחומרא".
- (יב) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק כ"ג) – "בעיקר הדין כבר כתבו האחרונים דאין להחמיר כל כך בוסתות דרבן ופרט דרוב הפוסקים ס"ל כדעת המחבר והרב ...".
- (יג) ערה"ש (סעי' ל"ח) – "והכי נהוג ... אפילו אחר זמן מרובה אם בדקה ונמצאת טהורה הרי היא טהורה".
- (יד) דע"ת (על סעי' ט' ד"ה ועי').
- (טו) מהר"ש אנגיל (ח"ו סי' צ"ו) – "באמת שיטה והכרעת כל האחרונים שלא לחוש לחומרת הב"ח".
- (טז) חזו"א (חשב האפוד הליכות חנוך פרק ב' אות קכ"ט) – "שיכולה לבדוק אפי' אחר זמן הרבה".
- (יז) טהרת ישראל (סעי' ס"ט).
- (יח) שערי טוהר (שער ג' ס"ק י"ב).
- (יט) טהרת בת ישראל (פרק י"ב סעי' ב').
- (כ) באר משה (ח"א סי' נ"ג אות א').
- (כא) שפע טהרה (ס"ק כ"ד).
- (כב) הגרשז"א (צ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ד') – "ואינה מותרת עד שתבדוק את עצמה אחר כן".
- (כג) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קכ"ט) – "שמותרת ומהני בדיקה".
- (כד) קנה בשם (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות י"ז) – "שכחה ולא בדקה ביום החשש של 'עונה בינונית', אסורה לבעלה עד שתבדוק".
- (כה) שרגא המאיר (ח"א סי' נ"ה אות ד', ח"ה סי' ס"ה אות א').
- (כו) הגרשז"א (צ"ל (משנת השלחן תשובה ל"ב, תשובה ע"ד, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ד אות נ"ט) – "אף אם הבדיקה היתה אחר שיעור וסת".
- (כז) שבה"ל (ח"ד סי' צ"ט אות י"א, סיכום אות ח') – "בש"ך שם וב"ח פסק דיש להחמיר וכו': ולדינא פסקו כל האחרונים להקל כמש"כ בפלתי ועוד".
- (כח) הגר"ש דבליצקי (צ"ל (פסקים דינים ומנהגים פרק ו' סעי' ב') – "עבר וסת קבוע או עונה בינונית ולא בדקה, שאסורה עד שתבדוק".
- (כט) בדה"ש (ס"ק ס"א, ציונים ס"ק פ"ג) – "ודלא כב"ח".
- (ל) הגר"ק (צ"ל (אגרות וכתבים מכתב קפ"ה) – "אם לא הי' בדיקה מועיל לבדוק אח"כ".
- (לא) ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' י"ב).
- (לב) פרדס שמחה (ס"ק כ"ו, סי' קצ"ו ס"ק מ"ג).
- (לג) לבושי עז (תמצית ס"ק ב', ס"ק ו', ס"ק כ"ז) – "אפילו כמה ימים".
- (לד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רע"ח, עמ' שצ"ו).
- (לה) חוט שני (ס"ק י"ח אות א').
- (לו) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ג).
- (לז) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' י"ז).
- (לח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל"ט) – "שהלכה להקל".
- (לט) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ד') – "אם הוא וסת קבוע או עונה בינונית, אסורה עד שתבדוק".
- (מ) פרי טהרה (סעי' ט"ו, סי' קפ"ט סעי' ה').
- (מא) אהל שרה (עמ' ל"ט).
- (מב) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' כ"ז, פרק ל"ט סעי' י"ב, סעי' ט"ז).

1. מחבר (סי' קפ"ט סעי' ד', ב"י סי' קצ"ו ס"ק ט') – "שהקבוע אף על פי שעברה עונתה ולא הרגישה, אסורה לשמש עד שתבדוק ותמצא טהורה".
 2. מחבר (סעי' ט', סתם וי"א הלכה כסתם) – "עבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה, טהורה בלא בדיקה. וי"א שאסורה עד שתבדוק, אם יש לה וסת קבוע".
 3. מראי מקומות – חכ"א (כלל ק"ח סעי' ט', לשונו מובא לעיל), גר"א (ס"ק כ"ה), נטעי נעמנים (סי' ט"ז ד"ה ולולי), פרי טהרה (הע' כ"ט).
- (א) שלחן גבוה (סי' קפ"ט ס"ק ט') – "וזה תימא דלעיל סי' קפ"ד ס"ט ... ידעת דסתם ואח"כ מחלוקת הלכה כסתם והעא סתם כהרשב"א אתמהא".

ו. מראי מקומות – חופת חתנים (סי' י"ג סעי' ו'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ג, שפ"ח ס"ק מ"ה).

ז. חו"ד.

1. מחמיר.

- (א) סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' א') – "וגם אם עבר יום ל"א בלי בדיקה אסור לשמש עד שתבדוק, ואין להקל בזה לענין בדיקה אף דלענין תשימש המיקל אין מזחיחין אותו אבל לא לענין".
- (ב) עי' הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רט"ו אות א') – "כיון דקל לבדוק, לכתחילה יש להחמיר".

ח. מעוברת שלא בדקה.

1. מחמיר, צריכה בדיקה.

(א) חוט שני (שאלת אשר סי' י"א) – "דאפ"י אי שכחה ולא בדקה בעונת הוסת בוסת הקבוע לה, וגם אחר העונה שכחה ולא בדקה, ועברה ושימשה ... וגם בעלה שכח מלשאול אותה אם בדקה ... ונתעברה, ועברו כבר ג"ח מתחילת עיבורה דהיא כבר מסולקת דמים ורק אח"כ נזכרו שלא בדקה ביום וסתה, מ"מ מחויבת עכשיו לבדוק, ומהני הבדיקה שתבדוק עכשיו, וקיימה בזה את חיובה לבדוק משום עונת הוסת, וטהורה היא ... דאחר דזוהי תקנת חז"ל דבעיא בדיקה ומהני הבדיקה גם אחר יום וסתה, אף כגוונא דלא מסתבר לנו כלל שתמצא עכשיו דם, בעיא בדיקה ועלתה לה, דחז"ל לא נתנו לנו גבול בזה".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "אשה ששכחה לעשות בדיקה בעונה בינונית ובעלה שימש עמה, וכעת התגלתה שהיא נכנסה כבר להריון, אבל הדין הוא שעבר ולא בדק אסור לשמש עמה עד שתבדוק, האם בכה"ג הוא צריך לחשוש שכאילו שימש עם נדה, או היות והיא נכנסה להריון לא שייך לומר כן, ולכן האם צריך לעשות תשובה וכן בדיקה אחרי שהיא יודעת שהיא בהריון. תשובה: להחמיר".

2. מיקל, אינה צריכה בדיקה.

(א) הגר"ש פ"ז זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה י"ב) – "נפסק בשו"ע (סי' קפ"ד סעי' ט') שאשה שלא בדקה ביום וסתה או בעונה בינונית שלה אסורה עד שתבדוק. ואם כן מה תעשה אשה ששכחה לבדוק ביום העונה בינונית ונזכרה לאחר כמה חדשים והיא כבר מעוברת, האם עדיין היא צדיקה לבדוק קודם שתשימש או לא. תשובה: באופן זה היא אינה צריכה בדיקה, דלא גרע מכל אשה שכשמיגיע זמן וסתה בימי עיבורה שאינה צריכה בדיקה".

ט. מי שרוצה להחמיר: האם יכולים לברך על הטבילה.

1. מהר"ש אנגיל (ח"ו סי' צ"ו), פרי טהרה (הע' ל"א) – "בגוף הדבר אין להחמיר כלל ואפילו מי שרוצה להחמיר מ"מ אין לברך על הטבילה כזו".

י. עד כמה זמן אחר הוסת יכולה לבדוק [לשיטות לעיל, שסבר שאסורה עד שתבדוק].

1. מיקל, אפילו לא בדקה עצמה עד זמן מרובה מהני.

(א) האשכול (נדה סי' ל"ג) – לשונו מובא לעיל.

(ב) רשב"א (תוה"ב הקצצר בית ז' סוף שער ג') – "בדקה עצמה אפילו לאחר כמה ימים אם מצאה טהור טהורה שוסתות מדבריהם".

(ג) ב"י (סי' קפ"ט סעי' ט"ו) – "אפילו עברו כמה ימים ואח"כ בדקה היא בחזקת טהורה אם מצאה טהורה".

(ד) ט"ז (ס"ק י"ב) – "עד שתבדוק. פי' אפילו אם לא בדקה אלא עד זמן הרבה ולא אמרינן שמא נפל לארץ בזמן הוסת".

(ה) גר"ז (ס"ק כ"ט) – לשונו מובא לעיל.

(ו) חו"ד (חי' ס"ק כ"ז) – "עד שתבדוק. אפילו לא בדקה עצמה עד זמן מרובה".

(ז) ערה"ש (סעי' ל"ח) – לשונו מובא לעיל.

(ח) טהרת ישראל (סעי' ס"ט).

(ט) חזו"א (חשב האפוד הליכות חנוך פרק ב' אות קכ"ט) – לשונו מובא לעיל.

(י) קנה בשם (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות י"ז) – "ומהני הבדיקה אח"כ אפילו שכבר עברו כמה ימים, אך יש להקדים כמה שאפשר".

(יא) בדה"ש (ס"ק ס"א).

(יב) לבושי עז (תמצית ס"ק ו', ס"ק כ"ז).

(יג) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' י"ז) – "ואפילו אם עברו כמה שבועות".

(יד) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ט סעי' י"ג).

2. מחמיר, רק לפי מה שרגילה להיות משך ראייתה באופן דאילו היתה רואה היה עדיין ניכר.
- (א) רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ב') – "ואי דרבנן לא אמרינן בהא דודאי חזאי ולא מחזקי' לה בודאי אלא אמרינן דספק הוא ואפשר דלא חזאי ואם בדקה בתוך זמן שרגילה בו שנמשך לה נדתה ומצאה טמאה הרי היא טמאה דאמרינן דמההיא שעתה הואי ואם בדקה ומצאה טהור טהורה".
- (ב) הו"ד באבני נזר (יו"ד סי' ר"ל אות ב') – "שבדקה אח"כ ומצאה טהורה. והיינו לפמ"ש ברא"ה בס' בדה"ב קס"ה ע"ב דהבדיקה שאח"כ הוא. כגון אשה שדרכה לראות ג' או ד' ימים ביחד. ואם בדקה ומצאה טהורה תלינן שבודאי לא ראתה עוד בשעת ווסתה. שא"כ ה"ל לה לראות גם עכשיו כמנהגה. ואם בדקה ומצאה טהורה תלינן שבודאי לא ראתה בתוך ימי הווסת. ולדם נדה יש ווסת איזה ימים".
- (ג) קרן לדוד (סי' קע"ח הג"ה ד"ה והנה הש"ך) – "ונלענ"ד דמה שכתב הטו"ז דאפילו אם לא בדקה אלא עד זמן הרבה מהני, דהאי זמן הרבה שכתב אין הכוונה בלי גבול, דהוא נגד הסברא שיועיל הבדיקה אחר זמן רב כזה שאפילו אם היתה רואה בזמן ווסתה כבר פסק הדם ונתקנה ואינו ניכר עד האי שעתא, דאז הבדיקה אינה מבררת כלום, אלא הכוונה זמן רב לפי מה שרגילה להיות משך ראייתה באופן דאילו היתה רואה היה עדיין ניכר, וקרי ליה זמן הרבה מפני שדרכן של נשים שנמשך הראיה איזה ימים, ואף אחר שפסק הזיבה עדיין אינה נקיה לגמרי איזה משך זמן ואז עדיין מועיל הבדיקה".
- (ד) שערי טוהר (שער ד' סעי' י"ט, הוספות אות ט') – "שם פי"ט אפ"ל לא בדקה עצמה עד זמן מרובה וכו', ודוקא כ"ז שדרכה להיות הראי' שלה נמשכת אבל אח"כ ל"מ בדיקה כיון דאין דרכה לראות אז ומה שראתה ע"ע בודאי נפל לארץ ובפרט כשהשתינה אח"כ בודאי שטף ועבר הדם שהיה שם מכבר ואם אין דרכה לראות רק ראי' מועטת תוך הוסת ולא אח"כ אז יש להחמיר כדעת הש"ך".
- שערי טוהר (שער ד' ס"ק כ"א) – "דאם דרכה תמיד שכשרואה נמשכת הראיה יום או יומים אז לא חיישינן שמא ראתה טיפת דם ונפל לארץ כי אין זה דרך ווסתה ודי לה במה שתבדוק אח"כ בתוך הזמן הזה, אבל לאחר הזמן הזה לא מהני הבדיקה".
3. מראי מקומות – מחה"ש (ריש ס"ק כ"ג).
- (א) הגרש"ז זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים סי' קפ"ט על סעי' ד', עמ' רצ"ט) – "כל הענין שבדקת לאחר זמן אם עברה ולא בדקה, צ"ע קצת מה מרוויחים מזה, הרי מזמן הוסת כבר עברו כמה ימים ולא יתכן שכותלי בית הרחם העמידוה, ואולי הדין שחל עליה לבדוק עצמה אינו נעקר ונשארת בחיובה, אולם להחזיר"ד שבזמן הוסת צריכה מוך דחוק נמצא שחיוב הבדיקה עכשיו אין זה אותו החיוב שנתחייבה בו, וצ"ע קצת".
- (ב) אור לציון (אבני שהם סעי' ט' ס"ק ב' ד"ה לדעת, עמ' ס"א) – "שמשינום קנס קא אתו עלה, שאם תתירנה ללא בדיקה יבואו לזלזל בה ונמצאת עוקר תקנת הז"ל, וסיים שכן מוכח מהרמב"ן..."
- (ג) פרי טהרה (בי' אות ה') – "ויש לעיין מהו יסוד מחלוקתם. והיה נראה לומר בזה..."
- (ד) יש שביאר שאין מחלוקת: דמש"כ זמן הרבה אין הכוונה בלי גבול, אלא הכוונה זמן רב לפי מה שרגילה להיות משך ראייתה באופן דאילו היתה רואה היה עדיין ניכר - עי' קרן לדוד (לעיל), ושערי טוהר (לעיל).

יא. הדין בשאר קריבות והרחקות, קודם הבדיקה - לפי האוסרין עד שתבדוק.

1. מחמיר.
- (א) עי' תפארת למשה (על הט"ז ס"ק י"ג, כדמפרש הסד"ט).
- (ב) חת"ס (על סעי' י') – "אין לחלק בין תשיש לשארי קריבות ואסורה בכולם ... ודלא כסדרי טהרה".
- (ג) דברי משה (סי' ס"ד אות ב') – "אסורה כדין נדה גם בחיבוק ונישוק ושאר קריבות, עד שתבדוק".
- (ד) ששבה"ל (סיכום אות י"ב) – "ה"ה דאסורה בשאר קריבות שמא כבר ראתה".
- (ה) בדה"ש (ס"ק נ"ט, בי' ד"ה וי"א) – "ונראה להחמיר בזה לנהוג עמה כל דין נדה עד שתבדוק".
- (ו) סוגה בשושנים (פרק ב' סעי' כ"א, עי' פרק ל"א סעי' ט"ז) – "אם עבר יום העו"ב או הוס"ק צריך הבעל לנהוג דיני הרחקות אלו עד שישאלנה אם בדקה עצמה, ואפילו עברו ימים בכדי שתספור ותטובל צריך הבעל לנהוג דיני הרחקות עד שישאלנה".
- 1) אולם יש לחלק בין שאר קריבות והרחקות. שרק הבדה"ש וסוגה בשושנים מחמיר גם על הרחקות, וצ"ע.
2. מיקל.
- (א) סד"ט (ס"ק י"ג ד"ה ובספר) – "ובספר הנ"ל [תפארת למשה] כתב ... ולא עיין במקור הדין לכן כתב את זה..."
- (ב) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה ל"ג) – "עבר עונת הוסת הקבוע בלא שבדקה עצמה - יש להקל בחיבוק ונישוק גם לפני שבדקה עצמה".
- (ג) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (פסקים דינים ומנהגים פרק ו' סעי' ב') – "היינו רק במה שאסורה ביום הוסת אבל בשאר קריבות מותרת, ולא אמרינן שפה החשש שמא כבר ראתה ויש להחמיר בשאר קריבות, וביום הוסת החשש הוא רק שמא תראה לכן מותרת בשאר קריבות, אלא שלמעשה אף כשכבר עובר הוסת מותרת בשאר קריבות".
- (ד) עי' הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק א' טבת תשס"ט) – "שאלה: אשה שלא עשה בדיקה בעונה בינונית שלה, האם היא אסורה לבעלה גם בחיבוק ונישוק, והאם הם צריך לנהג הרחקות לפני שבדקה עצמה. תשובה: כמדומה שלא וצ"ע".
- (ה) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ח' טבת תשס"ט) – "שאלה: אשה שלא עשה בדיקה בעונה בינונית שלה, האם היא אסורה לבעלה גם בחיבוק ונישוק, והאם הם צריך לנהג הרחקות לפני שבדקה עצמה. תשובה: לא".
- (ו) עי' מנחת פרי (קוני' התשובות ריש סי' כ"ג) – "יש להחמיר בחו"נ כמו"ש התפל"מ והחת"ס, ומעיקר הדין אסורה רק בתשיש".
- (ז) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' כ"ד, חוקת הטהרה סעי' כ"ד) – "מעיקר הדין מותר בשאר קריבות, אבל המחמיר תבוא עליו ברכה".

3. מראי מקומות – שרגא המאיר (ח"ה סי' ס"ה אות ב'), לבושי עז (תמצית ס"ק ל"א), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ד הע' ז'), פרי טהרה (הע' כ"ט).
 (א) מראה כהן (פרק ט' הע' י"ט) – "דעת התפארת למשה והגהות חת"ס ס"ק י"ח שאסורה אף בשאר קריבות ולא רק בתשמיש והסד"ט מיקל בזה".
 4. איך לבדוק.
 (א) תיכף – בדה"ש (ס"ק ס'), "ומסתבר שתעשה הבדיקה תיכף כשנוכרה כדי להסמיכה בכל מה שאפשר לעונת הוסת עצמה", פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שצ"ו, פרק י"ד הע' י'), פרי טהרה (סעי' ט"ו), פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ט סעי' י"ג).
 (ב) ולא קודם תשמיש – סד"ט (ס"ק י"ג ד"ה ולענ"ד, "ולא מהני הך בדיקה דסמוך לתשמיש"), בדה"ש (ס"ק ס"א, "שבדיקה זו שבודקת לאחר עונת וסתה לא תעשנה סמוך לזמן שהיא משמשת עם בעלה שאז היא נחפזת ואינה בודקת יפה"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ד הע' י', פרק כ"ב הע' כ"ב).

ב. במקום שאי אפשר לבדוק [כגון שיש לה מכה].

1. מיקל [סומך על הרגשה, א"נ שפע].
 (א) נוב"ק (יו"ד סי' מ"א אות ז').
 (ב) רע"א (ח"א סי' ס"ב) – "ובעת טהרתה לא תבדוק כלל".
 (ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ח, לבושי עז תמצית ס"ק כ"ו) – "אשה שיש לה מכה המוציאה דם באותו מקום, אם תמיד מרגישה כשבא הדם ועבר הוסת ולא הרגישה, יכולה לסמוך על מה שלא הרגישה ואי"צ בדיקה, ואפילו בוסת קבוע, ובזמנינו שאינה מרגישה, יכולה לסמוך על מה שתמיד כשמגיע הדם מגיע בשפע, וכיון שעכשיו לא בא בשפע סגי בקינוח בעלמא".
 (ד) לבושי עז (תמצית ס"ק כ"ו) – "ומ"מ כדאי שתלך לאחות להיבדק ביום הוסת הקבוע".

לג] נאבד העד: בשוגג.

א. מחמיר.

1. חו"ד (חי' ס"ק כ"ד, בי' ס"ק י"א) – "ואם בדקה ונאבד העד אסורה וכל שכן אם השליכה או פשעה באבידת העד אסורה".
 2. פת"ת (ס"ק י"ח) – "ואם בדקה עצמה ונאבד העד אסור דשוב ליכא ראייה מהא דלא הרגישה דסברא הרגשת עד הוא וכ"ש אם השליכה או פשעה באבידת העד דאסורה, ח"ד".
 3. זבחי צדק (ס"ק כ"ה).
 4. ערה"ש (סעי' ל"ט) – "אם בדקה עצמה בשעת וסתה ונאבד העד ולא ראתה בו הרי היא טמאה ואמרינן שראתה על העד בהרגשה ואף שאומרת שלא הרגישה אמרינן שסברה שהרגשת עד הוא [שם] וכ"ש אם השליכה העד בלא ראייה או פשעה בו בהשלכתו שאסורה [שם] וכ"ש אם וסתה תלוי במקרי הגוף והיו לה המקרים בשעת וסתה אף שבדקה ומצאה טהורה שהיא טמאה דבוודאי נפל הדם לארץ".
 5. שערי טוהר (שער ד' סעי' י"ט).

ב. מיקל.

1. מהר"ם שיק (סוף פתיחה ליו"ד) – "ברי לי שלא הרגישה נאמנת ... ואין בזה לתלות בטעות הרגשות כמו בשמשה או בבדיקה".
 2. בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' כ"ד ד"ה אלא, סי' כ"ז ד"ה וא"כ).
 3. פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק י"ג) – "דכאן כ"ע מודו דיש להקל".
 4. דברי שאול (סי' קפ"ט ס"ד) – "חוות דעת ... כל שלא ידענו בבירור שהרגיש' בודאי יש להקל".
 5. חקר הלכה (נדה אות ב') – "דברי החוות דעת תמוהין".
 6. אמרי בינה (בתשובה סי' ו') – "הח"ד ... החומרא שהחמיר באם נאבד עד הבדוק לא נתקבל".
 7. שאילת דוד (יו"ד סי' ג', הגה"ה אות ג') – "הח"ד ... שגגת הוראה וכל הפוסקים הראשונים לא חששו לזה כלל ולא הזכירו זאת בחיבוריהם וכמ"ש דזה הוי מציאות רחוקה שלא תרגיש בין הרגשת עד להרגשות אלו ודו"ק בזה".
 8. דע"ת (על סעי' ט' ד"ה ובחוות) – "אין להחמיר".
 מהרש"ם (ח"ג סי' רי"ד ד"ה ומ"ש) – "ומ"ש ר"מ מדברי החו"ד סי' קפ"ד שהחמיר בבדיקה א"ע בשעת וסתה ונאבד אף שחזרה ובדקה א"ע ונמצאת טהורה כבר השיג עליו בתשו' ב"ש ח"ב סי' כ"ז ובפרט במה שהוסיף בפת"ש להחמיר בהשתנה כבר השיג עליו בשו"ת מהר"ם שיק בתחלת הספר ואני מצאתי בפרישה שם שכל' לחד תי' דוסת קבוע אם קנחה פני' של מטה ולא כיונה לראות אם הי' דם לא סגי בבדיקה א"ע אח"כ לצאת מחשש אורח בזמנו בא ודוקא בוסת שאינו קבוע יש להקל ע"ש וזהו כדברי החו"ד אבל בב"ח בקו"א שם כתב ליישב קושייתו וכתב שהפרישה חידש דין שאינו נכון ומבואר דס"ל להקל בזה ובפרט בנ"ד בוסת שאינו קבוע הרי גם הפרישה פסק להקל".
 9. תהלה לדוד (סי' נ"ו ס"ק ח', סי' נ"ט) – "שטהורה אלא שצריכה בדיקה".
 10. מנחת פתים (על סעי' ט') – "דלא כהחו"ד".
 11. טהרת ישראל (סעי' ע"א).
 12. פתחא זוטא (ס"ק י"א).
 13. סוגה בשושנים (סי' ג' סעי' י') – "ולוי נראה דמותרת".

14. חזו"א (יו"ד סי' פ' ס"ק כ"ב) – "ואם לא בדקה בודקת אחר הוסת אפי' אם בדקה תוך הוסת ואבד העד או הטילה מ"ר תוך הוסת כל שבדקה אחר הוסת ומצאה טהורה היא טהורה, וזה מבואר בלשון הטוש"ע שאילו היה הדין דאם הטמ"ר היא טמאה ודאי לא היו סותמין כיון דהדבר מצוי ועל הרוב לא היתה מועילה בדיקה ואיך השמיטו הפוסקים עיקר זה, ואף אם בדקה לאחר הוסת ונאבד העד בודקת פעם שני' ואף אם רחצה כל בית הסתרים בודקת אחר רחיצה וטהורה".
15. קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ד עמ' ע' אות ה') – "מבואר בחזון איש סוף סי' ס"א דאין לחוש כלל לחומרת החו"ד וכן ידוע לנו שהורה בע"פ לשואלים".
16. טהרת בת ישראל (פרק י"ב סעי' ב') – "ואף אם בדקה תוך זמן הוסת ואבד עד הבדיקה לפני שעינה בו, יכולה לבדוק עוד פעם, וכשמצאה טהורה מותרת לבעלה".
17. הגרשו"א זצ"ל (ישורון חט"ו עמ' קנ"ט, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ל"ח) – "רציתי לשאול למעכ"ת באשה שעבר וסת שאינו קבוע שלה ולא בדקה שמבואר בשו"ע שמותרת בלא בדיקה. לפי מה שביאר בס"ט הטעם עפ"י רשב"א המובא בטור סו"ס קפ"ד שהוא משום שלא הרגישה ע"כ טהורה בלא בדיקה, א"כ הנשים כיום שרגילות יש ביניהן שאין מרגישות בהרבה פעמים ורואות, וע"כ שנשתנו הטבעים. האם ישתנה דין זה אצלן. וכן במש"כ החו"ד סי' קפ"ד ס"ק י"א שנסתפק [שם איירי בוסת קבוע] כיון דעיקר ההיתר בעבר הוסת משום דלא הרגישה א"כ אם בדקה עצמה ונאבד העד אסורה דשוב ליכא ראייה מזה שלא הרגישה דאימא הרגשת עד הוא. א"כ היום לכאורה אין ראייה מהעדר הרגשה שלא ראתה דרואות הרבה בלא הרגש. תשובת מרן זצ"ל: אחרי תת ברכת שלו' רב הנני עונה לו בקצרה: אע"ג שגם בוסת שאינו קבוע צריכים לכתחלה להחמיר ולבדוק בעונת הוסת כמבואר בשו"ע מ"מ אם עברה אותה עונה ולא בדקה וכ"ש אם בדקה לאחר זמן ונמצאת טהורה לא ראיתי מי שמחמיר בזה, כי אפי' בוסת קבוע אפי' בדקה ונאבד העד או הטילה מי רגלים רבו המקילים ולמעשה אין מחמירים בזה, וא"כ בוסת שאינו [קבוע] כ"ש דאין שום חשש".
18. ששבה"ל (סיכום אות ט', שבה"ל ח"ד סי' צ"ט אות י', ח"ה סי' ק"ח) – "... ועוד לפמש"כ הט"ז סי' ק"צ ס"ק כ"ט דאפי' בהרגשת עד ומצאה דם אם יש לתלות אינו אלא ספק דרבנן, וכמש"כ הפוסקים שם והיינו כיון דאפשר לתלות הדם לא חיישינן לספק הרחוק דילמא טעתה בהרגשה א"כ מכ"ש כשאין שום חשש דם לפנינו אלא החשש דילמא אחליף לה הרגשת עד בהרגשת ביאת דם דאין מקום להחמיר ... ולהלכה כיון דהח"ד עצמו ספוקי מספק"ל והרבה נוטים להקל אף אגן עניות דעתינו נוטה כך".
19. יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ט"ז) – "ואם בדקה בשעת הוסת ונאבד העד, תבדוק עתה, והרי היא טהורה".
20. בדה"ש (ס"ק נ"ה, ב"י ד"ה צריכות).
21. לבושי עז (תמצית ס"ק י"ט).
22. פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' י"ז).
23. פרדס שמחה (ס"ק כ"ו אות ב').
24. מראה כהן (עמ' קע"א אות ג') – "בדקה עצמה ביום וסתה ונאבד העד ואינה יודעת אם היה עליו מראה טמא כתבו האחרונים להקל בזה, ותבדוק עצמה פעם שניה".
25. משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ה) – "צריכה להזהר שלא לאבד בדיקתה ביום הוסת לפני שידעת אם היא טהורה ומ"מ אם איבדה הבדיקה אינו מעכב ותבדוק שוב ואף בוסת שאינו קבוע".
26. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל"ד) – "שהלכה כחזו"א להקל בכל זה".
27. פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ט סעי' י"ד).

ג. במזיד.

1. מחמיר – פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק י"ג, "אם נאבד במזיד אסורה לבעלה דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתם"), טהרת ישראל (סעי' ע"א, "אם במזיד האבידה לא מהני בדיקה אח"כ"), הגרשו"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ל', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות ס"ג, "איבדה את העד במזיד ... קונסין אותה והיא אסורה לבעלה עד שתטבול"), ששבה"ל (סיכום אות ט').
- (א) ששבה"ל (סיכום אות ט') – "אבל אם היתה עוד בדיקה אחרת באותו יום מותרת אפילו איבדה במזיד".
- ד. מראי מקומות – קרן לדוד (סי' קע"ח ד"ה ומה), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ד הע' י"ג).
1. הגרשו"א זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה י"ח) – "מהרש"ם ... תשובה: אני סומך על זה באופן שהשואל חושב שלא היה מראה אסור".

לד [הטילה מי רגלים, בשעת וסתה.

א. מחמיר.

1. זבחי צדק (ס"ק כ"ה) – "וה"ה אם בשעת וסתה הטילה מים, ג"כ אסורה כשעבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה, דאימור ארגשה וסברה הרגשת מי רגלים הוא".
- (א) קרן לדוד (סי' קע"ח הג"ה ד"ה ועל) – "ועוד נראה דבזמן הזה שהנשים לובשות מכנסים קטנים סמוכים לגוף אם לבושה בהם באופן שאין מציאות שהדם יפול לארץ ולא יהא ניכר במלבוש זה נראה דיוצאין בזה גם חומרת החוות דעת, אלא דעל שעת הטלת מי רגלים לא מהני זה כמובן אבל בצירוף הבדיקה שאחר הטלת מי רגלים ודאי מהני".

ב. מיקל.

1. מהר"ם שיק (סוף פתיחה ליו"ד).

2. אמרי בינה (תשובה סי' ו') – "אין להחמיר לחוש על הטלת מי רגלים".
3. ערה"ש (סעי' ל"ט) – "וכן אם הטילה מי רגלים בשעת וסתה י"ל ג"כ דהרגישה וסברה שזהו הרגשת מי רגלים וא"כ טמאה אף שבדקה ומצאה טהורה ומ"מ לא נראה לומר כן שהרי אין דרך דם המקור לבא עם המי רגלים כמ"ש בסי' קצ"א ולכן אם בדקה אה"כ ומצאה טהורה הרי היא טהורה".
4. דעת (על סעי' ט' ד"ה ובחנות, מהרש"ם ח"ג סי' רי"ד ד"ה ומ"ש [לשונו מובא לעיל]) – "אין להחמיר".
5. קרן לדוד (סי' קע"ח ד"ה ומה) – "ומעולם לא שמעתי לחוש לזה, כמדומה לי שאין תופסין חומרא זו".
6. חקר הלכה (נדה אות ב').
7. שאילת דוד (יו"ד סי' ג', הגה"ה אות ג') – "שגגת הוראה וכל הפוסקים הראשונים לא חששו לזה כלל ולא הזכירו זאת בחיבוריהם וכמ"ש דזה הוי מציאות רחוקה שלא תרגיש בין הרגשת עד להרגשות אלו ודו"ק בזה".
8. מנחת פתים (על סעי' ט') – "ובפרט בעונה בינונית דלדעת הפלתי סי' קפ"ט היא מעל"ע שלם והאיך יתכן שבמעל"ע שלם לא הטילה מים".
9. סוגה בשושנים (סי' ג' סעי' י') – "ולוי נראה דמותרת".
10. פתחא זוטא (ס"ק י"א).
11. טהרת ישראל (סעי' ע"ב).
12. חזו"א (סי' פ' ס"ק כ"ב) - לשונו מובא לעיל.
13. קהלות יעקב (ארחות רבינו ח"ד עמ' ע' אות ה') - לשונו מובא לעיל.
14. טהרת בת ישראל (פרק י"ב סעי' ב').
15. הגרשז"א זצ"ל (ישורון חט"ו עמ' ק"ס, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ל"ח) - לשונו מובא לעיל.
16. ששבה"ל (סיכום אות ט').
17. יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ט"ז) – "ומכל שכן שאין לה לחוש להטלת מי רגלים במשך כל יום הוסת, ודלא כהפתחי תשובה".
18. פרדס שמחה (ס"ק כ"ו אות ב').
19. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל"ד) – "שהלכה כחזו"א להקל בכל זה".
20. פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ט סעי' י"ד).

ג. מראי מקומות.

1. פת"ת (ס"ק י"ח) – "ולפ"ז ה"ה אם בשעת וסתה הטילה מים ג"כ טמאה כשעבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה דאימור ארגשה וסברה הרגשת מי רגלים הוא דמה"ט כתבתי לעיל ר"ס קפ"ג דאם ראתה אחר הטלת מי רגלים אף בלא הרגישה הוא דאורייתא וצ"ע".

לה] עקירת וסת ע"י בדיקה.

א. אשה שלא בדקה ביום וסת קבוע, אינו עוקר הוסת.

1. חו"ד (חי' ס"ק כ"ו, בי' ס"ק י') – "ואם עברו ג"פ יום וסתה ולא בדקה ולא הרגישה לא מיעקר וסתה אם לא שבדקה ולא ראתה אזי נעקר וסתה".
2. פת"ת (סוף ס"ק י"ח) – "כתב הח"ד אם עבר ג"פ יום וסתה ולא בדקה ולא הרגישה לא מיעקר וסתה".
3. קיצור שו"ע (סי' קנ"ה סעי' ח') – "אם הגיע פעם השלישית ולא ראתה, אם ברור לה בבירור גמור שלא ראתה בכל השלש פעמים, כגון שבכל פעם היה לה מוך דחוק כל משך הוסת, מעתה נעקר וסתה ואינה צריכה לחוש לו עוד".
4. פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט אות ב' ס"ק ב', אות ה') – "אם לא בדקה את עצמה ביום הוסת, הגם שלא הרגישה בו, אין מזה ראייה שנעקר וסתה".
5. זבחי צדק (ס"ק כ"ז) – "ואם עברו ג' פעמים יום וסתה ולא בדקה ולא הרגישה, לא מיעקר וסתה. אם לא שבדקה ולא ראתה אזי נעקר וסתה".
6. בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' כ"ז) – "דברי החו"ד נכונים שבאם קבעה וסת ג"פ ועבר ג"פ יום הוסת ולא הרגישה ולא ראתה כיון שעכ"פ לא בדקה אינו נעקר וסת הקבוע כמפ' בדברי רמב"ן".
7. דעת (על סעי' ט' ד"ה ועשו"ת) – "ועשו"ת ב"ש ... והעלה דאם כבר קבעה וסת ג"פ לא נעקר במה שלא בדקה ... בשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סי' ע"ח האריך ...".
8. ערה"ש (סעי' מ') – "ודע דאע"ג דאמרינן כשעבר זמן הוסת ולא בדקה ולא הרגישה טהורה מ"מ לענין עקירת הוסת לא אמרינן כן כלומר אם היה כן ג' פעמים שהגיע זמן הוסת ולא בדקה ולא הרגישה אין הוסת נעקר בכך אא"כ בדקה בזמן וסתה או תיכף אחר זמן וסתה כפי השיעור שיתבאר בסי' ק"ץ לענין נשים שתולות זו בזו ע"ש [שם] דלענין עקירת הוסת לא סמכינן על מה שלא הרגישה".
9. סוגה בשושנים (סי' ג' סעי' י"א, ס"ק ל') – "וגם בדקה עצמה אחר וסתה ומצאה טהורה לא נעקר הוסת בכך כיון שלא בדקה עצמה שעת דוסת עצמו ... מ"מ נראה דאם הורה המורה להקל דנעקר דוסת במה שלא הרגישה ביום הוסת וגם בדקה עצמה אחר הוסת ומצאה טהורה אין מזחיחין אותו וצ"ע".
10. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ל"ו).
11. ששבה"ל (סי' קפ"ט סעי' ד' ס"ק ג', סיכום אות ג', סעי' כ"ו ס"ק א') – "וסת קבוע אינו נעקר אלא כשבדקה ביום הוסת ולא מצאה דם".

12. דרכי טהרה (עמ' ע') – "ודוקא כשבדקה האשה את עצמה באותו זמן שרגילה לראות (או אפילו באותה עונה, אף שלא באותה שעה)".
13. בדה"ש (סי' קפ"ט ס"ק ק"ל, בי' ד"ה ושינתה, ס"ק רע"ט).
14. פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רע"ח, ריש עמ' שכ"ה).
15. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן גדה ח"א עמ' רט"ז אות ג') – "אפילו אם בדקה אחר כך ולא מצאה דם מ"מ אין כאן עקירת הוסת".
16. פרי טהרה (סעי' י"ז, סי' קפ"ט סעי' ה').
17. ארחות טהרה (פרק י' סעי' ב' אות ב') – "וסת קבוע נעקר רק ע"י שבדקה עצמה ביום זה ולא מצאה דם".
18. אהל שרה (עמ' ל"ד, עמ' ל"ז).

ב. רק אם לא בדקה כלל [בין ביום וסת או אח"כ], יש להחמיר.

1. דברי חיים (ח"ב סי' ע"ח) – "הנה החוות דעת ז"ל כתב בסי' קפ"ד ... נראה לפענ"ד דגם לשיטת הראב"ד וסייעתו דסבירא להו דוסת קבוע אינו נעקר רק ע"י בדיקה דמהני בדיקה אפילו לאחר כך כמו שמותרת לבעלה אפילו עברה כמה בלא בדיקה [אם בדקה עצמה אחר כך כן מבואר בסי' קפ"ד סעיף ד' ובט"ז ס"ק י"ב]".
2. שערי טהרה (שער ד' סעי' כ') – "אם בדקה עצמה אפילו בזמן מרובה אחר הוסת ומצאה טהורה נעקר הוסת".
3. טהרת ישראל (סעי' ס"ט, יד אליהו ס"ק קנ"ב, **אמנם** ע"י סי' קפ"ט סעי' ק"ו) – "אשה שיש לה וסת קבוע ואינה מעוברת או מינקת יעבר זמן הוסת ולא הרגישה ולא בדקה עד זמן מרובה כמה ימים ובדקה אח"כ בחו"ס וגם קנוה פניה של מטה ונמצאת טהורה הרי היא טהורה לבעלה ויש להקל בה"ג באם שעבר כן ג"פ יום וסתה שלא בדקה תיכף ובדקה אחר זמן מרובה בחו"ס ולאור הנר ונמצאת טהורה דנעקר גם הוסת קבועה שלה ע"ז".
4. חשב האפוד (ח"א סי' קכ"ו אות א') – "ולהלכה כיון דחזינן דהב"י חולק בפירוש על הח"ד, וס"ל דכשם דאשה מותרת לבעלה אפי' בדקה אחר שעברו כמה ימים ה"נ נעקר וסתה בכך, והח"ד לא הביא דברי הב"י, יש לנו ללכת אחר הב"י".
5. חוט שני (ס"ק י"ח אות א', סי' קפ"ט ס"ק י"א וסת החודש אות ג', שאלת אשר סי' כ"ט אות ז' ס"ק ב') – "ואם בדקה אחר זמן ולא מצאה דם, חשיב עקירה".
6. בדה"ש (סי' קפ"ט ס"ק ק"ל, ס"ק רצ"ו, ס"ק שי"ב, ציונים ס"ק קכ"ה, בי' ד"ה ושינתה, ע"י בי' ד"ה ואם עמ' קכ"ט) – "ולא בדקה עצמה ביום הוסת ובדקה אחר שעברה עונת וסתה [אפילו זמן מרובה אחר כך] ומצאה טהורה".
7. משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ג') – "אין וסת קבוע נעקר אלא ע"י בדיקה שתבדוק ביום הוסת או לאחריו".
8. נטעי גבריאל (פרק צ"ז סעי' ב') – "כיצד נעקר הוסת כל שעבר ג' פעמים זמן קביעתה ובדקה בחורין וסדקין ולא מצאה נעקר הוסת, אבל בלא בדיקה אף שלא הרגישה ולא ראתה לא נעקר הוסת, ואם בדקה אחר עונת הוסת ולא ראתה ג"כ נעקר הוסת".
9. פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ט סעי' ט"ו).
- (א) חולקים – פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט אות ב' ס"ק ב', לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' מ', לשונו מובא לעיל), ע"י סוגה בשושנים (סי' ג' סעי' י"א, ס"ק ל', לשונו מובא לעיל), ששבה"ל (סי' קפ"ט סעי' ד' ס"ק ג', סיכום אות ג', סעי' כ"ו ס"ק א', לשונו מובא לעיל), ארחות טהרה (פרק י' סעי' ב' אות ב', לשונו מובא לעיל), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן גדה ח"א עמ' רט"ז אות ג', לשונו מובא לעיל).

ג. מראי מקומות – תהלה לדוד (יו"ד סי' נ"ז, "צ"ע"), פתחא זוטא (ס"ק י"ב), לבושי עז (תמצית ס"ק ט"ז, סי' קפ"ט סעי' ד' תמצית ס"ק א').

ד. וסת שאינו קבוע: אם לא בדקה עצמה.

1. מיקל, שוב אינה צריכה לחוש.
- (א) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' א' ד"ה ואע"פ) – "אבל וסת שאינו קבוע אפילו קבעתו שני פעמים הרי הוא נעקר בפעם אחת, ואינו צריך בדיקה אלא שאם הגיע אותו יום ולא בדקה ולא ראתה כיון שעבר אותו יום הותרה היא והותר אותו היום".
- (ב) רמב"ן (הל' גדה פרק ה' הל' י"ט, פרק ו' הל' ז') – "והוסת שאינו קבוע אפילו ראתה בו שתי פעמים מכיון שהגיע זמנו ולא תראה אף על פי שלא בדקה נעקר ממנה לגמרי ושוב אינה חוששת לו".
- (ג) קיצור שו"ע (סי' קנ"ה סעי' ח', סעי' ט') – "וסת שאינו קבוע, דהיינו ראייה שלא קבעתה רק פעם אחת או שתי פעמים, אם הגיע פעם אחת היום הזה או הסימן הזה ולא ראתה, ואף על פי שלא בדקה את עצמה אלא שלא הרגישה שום ראייה, שוב אינה צריכה לחוש לה, כי כל מה שלא נקבע בשלש פעמים נעקר בפעם אחת ואפילו בלא בדיקה".
- (ד) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' כ"ז).
- (ה) דע"ת (על סעי' ט' ד"ה ועשו"ת).
- (ו) תהלה לדוד (יו"ד סי' נ"ז) – "וסת שאינו קבוע אפילו קבעתו ב"פ. אם הגיע אותו יום ולא בדקה ולא ראתה כיון שעבר אותו יום הותרה היא והותר אותו יום".
- (ז) טהרת ישראל (סעי' ס"ח).
- (ח) חשב האפוד (ח"א סי' קכ"ו אות ב') – "אין צריך להחמיר כלל".
- (ט) הגריש"א זצ"ל (מה טובו גליון ו' עמ' י"ד אות ל"ו) – "בוסת שאינה קבוע שלא בדקה ביום הוסת ולמחרת בדקה וראתה דם אם ביום הוסת לא היה לה שום הרגשה ולא מצאה שום כתם הוסת נעקר".

(י) שבה"ל (ח"ג סי' ק"כ על פת"ת סוף ס"ק י"ח, ששבה"ל סי' קפ"ט סעי' ד' סיכום אות ג') – "בפ"ת סוס"ק י"ה, אבל וסת שאינו קבוע דנעקר בפ"א אפשר דנעקר גם בכה"ג וצ"ע, וכן מבואר לדינא באחרונים דוסת שאינו קבוע נעקר גם בלי בדיקה כמש"כ בתשובת בית שלמה יו"ד ח"ב סי' כ"ז ועיין בס' דעת כאן".

שבה"ל (ח"ד סי' צ"ט סוף אות י"א) – "עיין פת"ש סוס"ק י"ח בספק החו"ד אם וסת שאינו קבוע נעקר בלי בדיקה: איברא לדינא מבואר באחרונים דוסת שאינו קבוע נעקר גם בלי בדיקה כמש"כ בתשובת בית שלמה יו"ד ח"ב סי' כ"ז ועיין בס' דעת כאן".

(יא) לבושי עז (תמצית ס"ק י"ז, ס"ק י"ח, סי' קפ"ט סעי' ד' תמצית ס"ק א').

(יב) בדה"ש (סי' קפ"ט ס"ק ל', ס"ק נ', ציונים ס"ק כ"ה, סי' קפ"ז סעי' א' בי' ד"ה רצופים [עמ' ל"ה]).

(יג) חוט שני (סי' קפ"ט ס"ק י"א וסת החודש אות ג').

(יד) נטעי גבריא (פרק צ"ז סעי' ג') – "וסת שאינו קבוע ולא בדקה ולא הרגישה ביום הוסת, נעקר הוסת".

(טו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רע"ז, עמ' שכ"ה).

(טז) פרי טהרה (סי' קפ"ט סעי' ה').

(יז) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ט סעי' ט"ו).

2. מראי מקומות – הגריש"א צ"ל (משנת השלחן תשובה ל"ד).

(א) פת"ת (סוף ס"ק י"ח), הו"ד בזבחי צדק (ס"ק כ"ז) – "ונראה קצת דדוקא וסת קבוע לא מיעקר בכה"ג בין שהיה קבוע בתחלה בין שנעשה קבוע ע"י צירוף הראיות שאח"כ וכמ"ש הח"ד דאמרינן מכח חזקה דוסתות שראתה אפילו בלא הרגשה אבל וסת שאינו קבוע דמיעקר בפ"א אפשר דנעקר גם בכה"ג וצ"ע".

ה. בדיקה בחודש א', ב', ד'. ושכחה בחודש ג'.

1. אינו עוקר.

(א) חו"ד (בי' ס"ק י') – "נסתפקתי אם עברו עליה ג' פעמים יום הוסת ולא הרגישה אם נעקר הוסת בכך. וכן אם באמצע הג' פעמים לא בדקה עצמה ביום הוסת ואחר כך בדקה עצמה ביום הוסת הד' וראתה אם מצטרפין אם נימא דהוי כהפסקה בין הג' פעמים כיון שלא בדקה בינתיים דהא סומכין על מה שלא הרגישה להתיירה לבעלה ה"נ יש לסמוך לענין עקירת הוסת או לא. **ונראה דלא נעקר** ולא נתקלקל הוסת. דהנה בגוף הדין הא דטהורים בלא בדיקה יש לעיין כיון דחייבו חז"ל בדיקה בשעת וסתה ולא סמכו אבירור דהרגשה וחשו לדילמא ראתה בלא הרגשה ונפל לארץ ואם עברה ולא בדקה עצמה מותרת בלא בדיקה אמאי הא מכל שכן יש לחוש לשמא ראתה ועדיין יש דם. ולזה נראה ... אף דקיימא לן דמותרת לבעלה נראה הטעם כיון דהוי תרי דרבנן דוסתות מדרבנן ואפילו אם ראתה בלא הרגשה ג"כ אינה טמאה אלא מדרבנן וגם כדי שלא לקלקל חזקת טהרה דידה לא אמרינן שראתה כבר ומתירין אותה לבעלה. אבל לענין עקירת וקלקול וסת ודאי דלא נעקר וסתה משום דלא ארגשה ...".

2. עוקר.

(א) דברי חיים (יו"ד ח"ב סי' ע"ח) – "החוות דעת ... שמסופק אם לעקירת וסת צריך דוקא בדיקה אתמה על גאון הדור כמוהו איך נשמט ממנו דברי הראב"ד בבעלי הנפש [שער תקון הווסתות (לג א)] ודברי הרמב"ן ודברי הרשב"א ז"ל בארוך [בית ז' סוף שער ג' (טו ב)] ובקצר [שם טו א] שכולם פה אחד דלעקירת וסת קבוע צריך בדיקה ומביאם בית יוסף ז"ל בספרו הארוך בב"י [סי' קפ"ד שם בד"ה ודוקא הני ועי' סי' קפ"ט סעיף ט"ו בדין היתה רגילה לראות ביום כ' ושינתה ליום למ"ד ע"ש בטור וב"י ד"ה ומ"ש משעבר] וגם בקצרה בשו"ע סי' קפ"ט [סעי' ד'] ולא נוכל לגזור שנשמט ממנו דמר אז כל דברי הראשונים ז"ל ואולי כוונתו ... אחר כתבי זאת נתתי אל לבי דאין מקום כלל להחמיר בלא ראתה בלי בדיקה ואין צריך לפלול כלל דהא ידעינן ...".

(ב) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' כ"ז) – "חוות דעת ...".

3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ד הע' י"ד, פרק י"ז הע' ג').

ו. בדיקה בחודש א', ב', ד'. ומצאה דם בכלם. ובחודש ג' לא בדקה ולא מצאה.

1. קבוע וסת.

(א) חו"ד (חי' ס"ק כ"ו, בי' ס"ק י') [לשונו מובא לעיל], סי' קפ"ז בי' ס"ק ב') – "וכן אם באמצע הג"פ לא בדקה ולא הרגישה ביום הוסת מצטרף הראיות שאחר כך שראתה ביום הוסת לג"פ לקביעת וסת".

(ב) פת"ת (סוף ס"ק י"ח) – "כתב הח"ד ... וכן אם באמצע הג"פ לא בדקה ולא הרגישה ביום הוסת מצטרף הראיות שאח"כ שראתה ביום הוסת לג"פ לקביעת וסת ע"ש".

(ג) זבחי צדק (ס"ק כ"ז) – "וכן אם באמצע הג' פעמים לא בדקה ולא הרגישה ביום הוסת, מצטרף הראיות שראתה אחר כך ביום הוסת לג"פ לקביעת וסת".

2. אינו קבוע וסת.

(א) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' כ"ז) – "בספר חוות דעת ... אם נאמר דבכה"ג בראי' הראשונה מצטרפת לקביעות וסת אף שעבר יום הוסת פ"ב ולא הרגישה ולא ראתה כיון שלא בדקה כדברי חו"ד א"כ אמאי נעקר בכה"ג ואינה חוששת כמפ"י בדברי רמב"ן הנ"ל אחא ודאי דהא ליתא".

(ב) ערה"ש (סעי' מ') – "עי' ח"ד סק"י שכתב דאם בהג' פעמים לא בדקה ולא הרגישה ובפעם הד' בדקה והרגישה מצטרפין הראיות להקודם לקביעת וסת ע"ש וצ"ע דאיך נצטרף להקודם הא הני ג' פעמים מחזקינן לה לטהורה ונהי דלא נעקר הוסת בכך מ"מ הפסק מיהו הוי ולכן יש להחמיר ודו"ק".

(ג) תהלה לדוד (יו"ד סי' נ"ז) – "החו"ד ... אינו נראה דמשמע להדיא מדבריהם כיון שכבר נעקרה בפעם הג' שלא בדקה. הרי היא בפעם ד' ראי' חדשה וכן נלע"ד".

ד) בדה"ש (סי' קפ"ט ס"ק ל', ס"ק נ', ציונים ס"ק כ"ה, סי' קפ"ז סעי' א' בי' ד"ה רצופים [עמ' ל"ה]) – "וכן נראה להורות".
ה) לבושי עז (תמצית ס"ק י"ח) – "וכן נקטו האחרונים".

לו] יוצא לדרך סמוך לוסת - סעיף י'

גמרא (יבמות דף סב:) – "ואמר ריב"ל: חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך, שנא': וידעת כי שלום אהלך וגו'. הא מהכא נפקא. מהתם נפקא: [בראשית ג'] ואל אישך תשוקתך מלמד, שהאשה משתוקקת על בעלה בשעה שהוא יוצא לדרך. א"ר יוסף. לא נצרכה אלא סמוך לוסתה. וכמה. אמר רבא: עונה. והני מילי לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה מיטרידי".

א. יוצא לדרך: בכלליות.

1. המצוה - עי' או"ח סי' ר"מ סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
2. שיעור יוצא דרך, שיש חיוב עונה - עי' או"ח סי' ר"מ סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
3. לצורך מצוה - עי' או"ח סי' ר"מ סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
4. הבא מן הדרך, אם יש מצוה - עי' או"ח סי' ר"מ סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. ראשונים.

1. אפילו תשמיש.

א) רש"י (יבמות דף סב: ד"ה וה"מ) – "וה"מ. דחייב לפקדה כי אזל לדבר הרשות אבל לדבר מצוה לא משום דטריד במצוה אי נמי מיטריד בתשמיש ויבטל מצוה".

ב) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' א', שער הקדושה [לשונו מובא לקמן]) – "ועוד מדאמרינן ביבמות (סב ב) חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך ומוקמינן לה אפילו בשעת וסתה, שמע מינה וסתות דרבנן ובמקום מצוה לא גזור, דאי דאורייתא היכי שרינן ליה, ועוד דקא מחייבין ליה נמי, אלא ש"מ דרבנן היא".

ג) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ב' ה' א', משמרת הבית שם ד' א' [לשונו מובא לקמן]) – "ואמר רבי יהושע בן לוי חייב אדם לפקוד את אשתו כשהוא יוצא לדרך שנאמר וידעת כי שלום אהלך. אלמא פקידה זו תשמיש כפקידה שאמר לענין מי שיוודע באשתו שהיא יראת שמים. והא דרבי יהושע בן לוי אוקימנא לה התם בסמוך לוסתה. דאקשינן התם והא מהכא נפקא מהתם נפקא ואל אישך תשוקתך מלמד שהאשה משתוקקת לבעלה בשעה שהוא יוצא לדרך ופרקינן התם אמר יוסף לא נצרכה אלא סמוך לוסתה. אלמא יוצא לדרך בפקידה עצמה מותר ואפילו סמוך לוסתה שאם לולי כן היה לו לומר לא נצרכה אלא סמוך לוסתה ומאי פקידה בדברים אלא ודאי פקידת תשמיש קאמר. ואף רש"י ז"ל כן פירש שם וכן עיקר".

ד) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"א ר"כ-ג) – "וכן מותר ליוצא לדרך לפקוד את אשתו אפילו בשעת וסתה רוצה לומר באותה עונה ואפילו לשמש ויש אומרים כי לא הרשו ליוצא לדרך תשמיש אלא דברי רצוי ודברי הרגל וראשון עקר וכן כתב הרשב"א".

ה) ח"י הר"ן (שבועות דף יח. ד"ה ומהכא) - לשונו מובא לקמן.

2. רק דברי רצוי.

א) ר"ת (טור סעי' י').

ב) בעל המאור (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות השגות הרז"ה סי' א' אות א') – "בשער תקון הוסתות מה שכתב הרב היוצא לדרך פוקד אשתו ואפילו סמוך לוסתה כדגרסינן ביבמות, וקא פריש לה בביאה ממש, ליתא. ואין פקידה זו אלא פקידת שלום ונטילת רשות בלבד ואפילו באשתו נדה. והכי גרסינן לה ביבמות בספרים ישנים מדוקדקים, ועונה שאמרו לא לעונת הוסת אלא לעונת יציאתו לדרך. ומה שהגיהו בספרים אפילו סמוך לוסתה אף על גב דאמר רבא חייב אדם לפרוש מאשתו סמוך לוסתה עונה, הגהה היא שהוגהה משמו של הרב ר' יצחק בן מרן לוי ז"ל, וליתא כל עיקר, ולא נמצאת בספר ישן מעולם. ואין לי בזה להאריך הלא היא כתובה על ספר הישר (סי' מה, ובהוצאות ישנות סי' ט)."

ג) סמ"ק (מצוה רפ"ז) – "לפרוש מאשתו סמוך לוסתה כדכתיב (ויקרא י"ו) והזרתם את בני ישראל מטומאתם כדי עונה וכמה עונה זהו אותו יום או אותה לילה בלבד, וכן אמרו חכמים (פסחים דף ק"ג) שיש לפרוש בסוף מ' לזכר ופ' לנקבה וליל מ"א וליל פ"א, והא דאמרינן (יבמות ס"ב עירובין דף ק') חייב אדם לפקוד אשתו בשעה שיוצא לדרך ואפי' סמוך לוסתה רוצה לומר דברי שלום ולא חיישינן שמא יבא עליה אבל ביאה ודאי אסורה, (ש"ע טור י"ד אפי' בתשמיש שרי ומכל מקום המחמיר שלא לפקדה רק בדברי רצוי ושאר דברים של חיבה חוץ מתשמיש תבא עליו ברכה) כי איך נצטוה מפני דרך הרשות לעשות שום איסור אפילו מדרבנן".

ד) ספר הרוקח (הל' נדה סי' ש"ז) – "ביבמות ב'פ' הבא על יבמתו (דף סב) חייב אדם לפקוד את אשתו כשיוצא לדרך ואמר רב יוסף סמוך לוסתה היינו בדברים ולא בתשמיש לפי שהאשה משתוקקת על בעלה כשיוצא בדרך בפרק בתרא דעירובין".

3. המחמיר תע"ב.

א) סמ"ג (לאוין סי' קי"א ד"ה גרסינן) – "המחמיר תבא עליו ברכה".

4. מראי מקומות.

א) ר' שמשון (ריטב"א יבמות דף סב:) – "ורבינו שמשון ז"ל פירש דפקידה דהכא אינו תשמיש המטה אלא פיוס ורצוי בדברים, וא"ת א"כ אפילו באשתו נדה נמי, י"ל דהתם חיישינן שמא תרגיל אותו לתשמיש מתוך שמשתוקקת לו".

ב) ר' שמשון (סמ"ג לאוין סי' קי"א ד"ה גרסינן) – "אמנם רבינו שמשון איש ירושלם כתב בפרק הבא על יבמתו (עי' שם תד"ה חייב) שאותה פקידה בתשמיש ממש שכן משמע הלשון".

ג. צריך לפקוד אשתו.

1. אפילו תשמיש.

(א) עי' מחבר (סעי' י') – "הרוצה לצאת לדרך צריך לפקוד אשתו אפילו סמוך לוסתה".
 (ב) חמודי דניאל (כת"י), הו"ד בפת"ת (סי' קצ"ה ס"ק א') – "וכתב בספר חמודי דניאל כ"י נראה אפילו לדין שמקילין בת"ה ביוצא לדרך סמוך לוסתה כדלעיל סי' קפ"ד מ"מ בדברי הרגל באשתו גדה אסור".

1) ששבה"ל (סי' קצ"ה סעי' א' ס"ק ג') – "ובפ"ת (סק"א) כתב בשם חמודי דניאל ... אמנם אנו מחמירים בתשמיש ביוצא לדרך וכמש"כ הרמ"א שם, ואולי כן דעת החמודי דניאל עצמו, אך א"כ לא הי' לפת"ש לסתום דבריו, ואולי סתם דבריו משום דמעיקר הדין שרי והרמ"א כתב שם דהמחמיר תע"ב".

ג) טהרת הבית (סי' ב' סעי' י"א, תורת הטהרה סי' ב' סעי' ט"ו) – "הרוצה לצאת לדרך, צריך לפקד את אשתו בתשמיש קדם שיצא אפלו בעונה הסמוכה לוסתה, משום שנאמר בתורה (בראשית ג' טז): 'ואך אישך תשוקתך', מלמד שהאשה משתוקקת לבעלה בשעה שיוצא לדרך, והואיל ואין דין הפרישה סמוך לוסתה אלא מדרבנן – במקום מצוה לא גזרו חכמים, וסמכו חכמים על מה שנאמר (איוב ה', כד): 'יידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא'. ואף אחינו האשכנזים יכולים להקל בזה בן הדין. ויש מאחינו האשכנזים המחמירים על עצמם שלא לפקד את נשותיהם בתשמיש בשעה שיוצאים לדרך בעונה הסמוכה לוסתה, ותבוא עליהם ברכה. וכל זה באשה שיש לה וסת קבוע, אבל באשה שאין לה וסת קבוע, אין להחמיר בזה כלל, וצריך לפקדה בשעה שיוצא לדרך אף בעונה הסמוכה לוסתה. ומכל מקום אם התחילו לה המחויבים שרגילים להיות לה בשעת וסתה, שראשה ואיבריה כבדים עליה, או שחוששת בפי כרסה ושפולי מעיה, שידוע שהיא עלולה לראות דם מיד, ראוי להחמיר שלא לפקדה אף ביוצא לדרך".

2. מחמיר תע"ב.

(א) רמ"א (סעי' י', עי' או"ח סי' ר"מ סעי' ט"ו) – "המחמיר שלא לפקדה רק בדברי רצוי, תע"ב".

(ב) ש"ך (ס"ק כ"ו) – "והעיקר כדברי הרב כאן".

(ג) עי' הגר"א (ס"ק כ"ב) – "וכל הסמ"ג והמחמיר תע"ב".

(ד) חופת חתנים (סי' י"ג סעי' ז').

(ה) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ל"ה).

(ו) ששבה"ל (סיכום אות ב') – "תבא עליו ברכה, וכן נוהגים".

ז) דרכי טהרה (עמ' ס"ב, עמ' קפ"ד ד"ה היוצא, דפו"ח פרק ו' אות ט"ו) – "וביום וסתה עדיף לרצותה בדברי אהבה וחיבה, אם היא מתרצית בכך ומוחלת לו. ובעונה שקודם וסתה צריך לפקדה ממש ... ואם אינה מתרצית בכך – חייב אף בתשמיש המיטה".

ח) מראה כהן (עמ' קע"ב אות י') – "היוצא לדרך צריך לפקוד את אשתו. ואם הלילה שלפני יום יציאתו לדרך חל בעונת וסתה נחלקו הראשונים: יש שהתירו תשמיש ויש שאסרו בתשמיש. וטוב להחמיר ולא לפקדה בתשמיש אלא בשאר ריצוי".

ט) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' י"ב) – "והמחמיר בזה שלא לפקדה בתשמיש אלא בדברי ריצוי תע"ב".

י) ארחות טהרה (פרק ט' סעי' ג', סעי' ה').

יא) פרי טהרה (סעי' כ"ה).

3. אסור לשמש.

(א) חת"ס (יו"ד סי' ק"ע), הו"ד בפת"ת (ס"ק כ"ב) – "כיון דאיכא ספק דאורייתא בודאי אין להקל בתשמיש בעונה הסמוך לוסתה".

(ב) סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ה') – "אסור לפקדה בתשמיש".

(ג) מהר"ש ענגיל (ח"ז סי' קמ"ה) – "וגם ביוצא לדרך אפ"ה אסור לשמש סמוך לוסת".

(ד) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ח אות א') – "ואין שייך לנו להכריע ובפרט שגם המתירין סברי דטוב להחמיר לכן מספק יש לאסור גם מדינא".

(ה) אגורה באהלך (ח"ב סי' קמ"ג אות ד').

(ו) בדה"ש (ס"ק ע"א).

(ז) חוט שני (ס"ק י"ט אות א', שאלת אשר סי' י"ג) – "דהוראה למעשה בזה, דלא מקילים לשמש".

(ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ת"ו).

(ט) פסקי תשובות (סי' ר"מ אות ו' ד"ה ואם) – "ואם חל זמן יציאתו לדרך בעונות וסתה אין לקיים מצות עונה אלא יפקדנה בדברי ריצוי ותו לא".

י) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ג) – "נוהגין להחמיר".

יא) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ו') – "בעונת הוסת עצמה, אסורה בתשמיש אפ"ה ביוצא לדרך".

יב) אהל שרה (עמ' מ"ט) – "יש לו לפרוש מתשמיש המיטה".

יג) פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' י"א) – "ומנהגנו להחמיר בזה".

ד. היכי דחינן איסורא דאורייתא משום פקידת אשתו – עי' חת"ס (לעיל).

1. חיוב פרישה הוי רק דין דרבנן, אסמכתא.

(א) ראב"ד (בעלי הנפש שער הקדושה, שער תיקון הוסתות סי' א' [לשונו מובא לעיל]) – "אמרו (יבמות סב ב) חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך, ואמרינן התם אפילו בשעת וסתה, מאי טעמא כיון דוסתות דרבנן במקום מצוה לא גזור".

(ב) רשב"א (תוה"ב משמרת הבית בית ז' שער ב', ד-א') – "והראב"ד ז"ל בהיה דיבמות דיוצא לדרך חייב לפקוד את אשתו לא גריס סמוך לוסתה אלא הכי גריס לא צריכה אלא לשעת וסתה. והדין עמו ... ועוד מדאמרינן ביבמות חייב אדם לפקוד את אשתו

בשעה שיוצא לדרך ומוקמינן לה בשעת וסתה שמע מינה וסתות דרבנן ובמקום מצוה לא גזור דאי דאורייתא היכי שרינן ליה ועוד דמחייבין ליה נמי אלא שמע מינה דרבנן היא".

(ג) ח' ה"ר' (שבועות דף יח. ד"ה ומהכא) – "והזרתם אסמכתא היא ... דהא אמרינן ביבמות פרק הבא על יבמתו (ס"ב ב') א"ר יהושע ב"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך וכו' ואמרינן עלה א"ר יוסף לא נצרכה אלא סמוך לוסתה ואע"ג דאמרו רבנן חייב אדם לפרוש מאשתו סמוך לוסתה וכו' ואם איתא דעשה דוהזרתם הוי עשה גמור ביוצא לדרך היכי שרו רבנן".

(ד) חופת חתנים (סי' י"ג סעי' ז').

(1) וכן עוד ראשונים, עי' ריש הסימן.

2. הבטחה.

(א) ריטב"א (שבועות דף יח: ד"ה ת"ר) – "ואיכא למידק למאן דסבר לעיל דאכניסה מחייב מדאורייתא בסמוך לוסתה, וכסברא דאביי ורבא ואידך אמוראי דלעיל וקיימא לן נמי כוותיהו, מהא דאמרינן נמי במסכת יבמות (ס"ב ב') חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך שנאמר ופקדת נוך ולא תחטא, ואמרינן שלא נצרכה אלא סמוך לוסתה, היכי דחינן איסורא דאורייתא משום פקידת אשתו ... נראה לומר דלעולם תשמיש ממש, ופקידה דהתם נמי מדאורייתא גמירי לה שהכתוב מבטיחו שלא יבא בכך לידי חטא שתראה בשעת תשמיש, והיינו דקאמר קרא ופקדת נוך ולא תחטא, והכי גמירי לפירושא דההוא קרא".

(1) תשובה מאהבה (ח"ג סי' שנ"ז ד"ה ומ"ש בשטה) – "מצאתי בריטב"א בחדושי שבועות דף י"ח דהאי פקידה דאמר ריב"ל ביבמו' נמי מ"ע דאורייתא ודחי דאורייתא וכו' עכ"ל הנה החבור הזה אינו תח"י לעיין בו אם כן כתוב שם נלענ"ד איזה תלמיד טועה כתב כן בשמו מאי דבר תורה איכא בזה הא פקידה זו אינה אלא מזרבנן בעלמא ואסמכוה אקרא ...".

3. עשה דוחה לא תעשה, שקום ועשה דוחה שב ואל תעשה [אהבה דוחה יראה].

(א) נצי"ב (העמק שאלה שאילתא פ"ט אות ד') – "הרי רש"י ס"ל שהוא מה"ת כמבואר בהוריות, ומכ"מ ס"ל ביבמות ס"ב דמותר לשמש ביוצא לדרך סמוך לוסת. וצ"ל דכיון דאשתו משתוקקת אזי הוי בכלל עונתה לא יגרע, ודוחה מ"ע דוהזרתם. אע"ג דבכ"מ עשה דוחה ל"ת ולא להיפך, מכ"מ זה אינו משום דעשה חמור מל"ת כמבואר ביבמות ד' ז', אלא משום דמצוה של קום ועשה דוחה שב ואל תעשה, וממילא היכא דל"ת בקום ועשה, ועשה בשב ואל תעשה דוחה ל"ת את העשה".

ה. וסת שאינו קבוע.

1. מחמיר – חוט שני (ס"ק י"ט אות א').

(א) קשה. כיון הטעם להחמיר, רק שמצד שהוא דאורייתא, כדאי' בחת"ס (לעיל). ולכו"ע, וסת שאינו קבוע הוי דרבנן. וצ"ע.

2. מסופק – שרגא המאיר (ח"ה סי' ס"ה אות ד', "וצ"ע"), בדה"ש (ס"ק ע"א, "וצ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' ע"ט).

3. מיקל – תורת הטהרה (סי' ב' סעי' ט"ו, "ואף אחינו האשכנזים ... אבל באשה שאין לה וסת קבוע, אין להחמיר בזה כלל, וצריך לפקדה בשעה שיוצא לדרך אף בעונה הסמוכה לוסתה").

ו. המחמיר תע"ב, איך זה חומרא.

1. מונע עצמו מלילך.

(א) מהרש"ל (ביאוריו על הסמ"ג, סי' קי"א).

(ב) הו"ד בתוה"ש (ס"ק י"ט) – "והנכון נראה לי לנהוג היכא דאפשר כמהרש"ל דאז יוצא לכל הדעות".

(ג) פת"ת (ס"ק כ"ג) – "עי' בתוה"ש שכתב דהיכא דאפשר יש לנהוג כמו שפירש מהרש"ל לדברי הסמ"ג דהמחמיר ומונע עצמו מלילך בדרך סמוך לוסתה כדי שלא יכניס עצמו בספק תע"ב ע"ש".

2. שתמחול לו.

(א) גר"ן (ס"ק ל"ג) – "שיפייסנה וידבר על לבה דברי רצוי ופיוסים עד שתתרצה ותמחול לו ויוצא לדברי הכל כי מחילתה מועלת אפילו בחיוב עונה של תורה כ"ש בשל דבריהם (עיין מנחת יעקב בשם רש"ל ודו"ק)"/

(ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק נ"ג).

(ג) לחו"ש (הג"ה לשמלה ס"ק ט').

(ד) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק כ"ו) – "הק' הרש"ל בביאורו לסמ"ג דאיך שייך כאן לומר המחמיר כו' והרי למאן דמתיר אפי' בתשמיש איכא נמי חיוב בזה ... וע"כ נ"ל בישוב קושי' רש"ל הנ"ל ע"פ מ"ש המג"א באו"ח סי' ר"מ ס"ק כ"ט דעיקר חיוב המצוה בזה הוא מפני שהאשה משתוקקת על בעלה בשעה שיוצא לדרך כמ"ש בש"ס. וע"כ אם יכול לפייסה עד שתמחול לו שוב אין חיוב עליו לפקדה ע"ש. מעתה י"ל דה"פ כאן, והמחמיר שלא לפקדה בתשמיש רק בדברי רצוי עד שתמחול לו תע"ב דהשתא יוצא לכל הדעות וא"ש".

(ה) אהלך באמתך (פרק ה' הע' ו').

(ו) בדה"ש (ס"ק ע').

(ז) פרדס שמחה (ס"ק ל"ב).

(ח) לבושי עז (תמצית ס"ק ד').

3. לחו"ש (שמלה ס"ק ט') – "ודעת הרב נראה כיון שהוא עושה כן מצד חומרא שהוא חושש להמפרשים דפקידה זו אינה אלא בדברים אע"ג דעיקר נראה לו כדעת המפרשים דפקידה זו היא תשמיש מ"מ רשות בידו להחמיר ע"ע כהמפרשים המחמירים ותע"ב".

ז. חיבוק ונישוק.

1. אין להחמיר [דווקא כשיודע שלא יגרם ע"י זה ח"ו הוצאת ז"ל].
 (א) ש"ך (ס"ק כ"ז) – "ואע"ג דכתבתי לעיל ס"ק ו' בשם הב"ח דהמחמיר בחיבוק ונישוק תבא עליו ברכה נראה דהכא אין להחמיר כלל כיון די"א דאפי' בתשמיש חיוב ומצוה איכא".
 (ב) תוה"ש (ס"ק כ') – "וכתב הש"כ [סקכ"ז] דאפילו לדעת הב"ח שכתב שהמחמיר בחבוק ונישוק תע"ב כמ"ש לעיל ס"ק ד' מ"מ ביוצא לדרך שאני ואין להחמיר כלל".
 (ג) גר"ז (ס"ק ל"ה) – "ואף על גב דכתבתי לעיל דהמחמיר בחבוק ונישוק תבא עליו ברכה הכא אין להחמיר כלל כיון דיש אומרים דאפילו בתשמיש חיובא ומצוה איכא (ש"ך דלא כט"ז)".
 (ד) חכ"א (כלל ק"ח סעי' ז') – "וחיבוק ונישוק (ש"ך ס"ק כ"ז)".
 (ה) חו"ד (חי' ס"ק כ"ט) – "רק בדברי ריצוי. ואפילו בחבוק ונישוק שרי".
 (ו) מלא הרואים (ח"ג הוספות לערך וסתות ד"ה עוד שם).
 (ז) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק כ"ז) – "דאין להחמיר בזה".
 (ח) סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ה').
 (ט) אג"מ (אה"ע ח"א סוף סי' ס"ח, ח"ד סי' פ"ו, יו"ד ח"ג סי' נ"ה אות א') – "ובדבר חבוק ונישוק אף שמהט"ז ס"ק ג' משמע דגם בזה אסור מ"מ כיון שהש"ך בס"ק כ"ז כתב דאין להחמיר כלל ואף מצוה איכא מסתבר שיש להתיר דהא חזינן אם הוא דרבנן היו מתירין דלכן מתירין להסוברין דוסתות מדרבנן גם לדין הפרישה והקרא הוא רק אסמכתא בעלמא וא"כ חבוק ונישוק להסוברים דאף בנדה ממש הוא דרבנן יש להתיר בסמוך לוסתה אף להסוברים וסתות דאורייתא והפרישה דרבנן ולכן אף שלהרמב"ם הו"א אסור חבוק ונישוק דאורייתא בנדה ממש הו"א לנו בסמוך לוסתה שתי ספקות חדא דשמא עצם חבוק ונישוק הוא רק דרבנן ואף אם דאורייתא שמא פרישה דסמוך לוסתה דרבנן ולכן אין להחמיר אבל הוא רק בידוע שלא יגרם ע"י ד"ו ח"ו הוצאת זרע לבטלה דאל"כ ודאי אסור מצד אחר".

(י) בדה"ש (ס"ק ע"ב).

(יא) פרדס שמחה (ס"ק ל"ג).

(יב) דרכי טהרה (עמ' ס"ב) – "וחייב ביום וסתה בחיבוק ונישוק אף לאלו האוסרים לעיל".

(יג) פותח שער (סי' ל' סעי' ה').

(יד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ת"ו).

(טו) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' י"ב).

(טז) פרי טהרה (הע' נ"ה).

(יז) פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' י"ג) – "אין צריך להחמיר להמנע מחבוק ונישוק".

2. מחמיר.

(א) בית לחם יהודה (ס"ק י"ב).

(ב) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סוף סי' רל"א) – "למעשה יש למנוע מכל חיבוק ונישוק שיכול לבא למכשול בשעת וסתה אע"ג שיוצא לדרך".

3. ט"ז (ס"ק ג') – "ולוי נראה שאסור מן הדין לדעת הרא"ש וראיה מסי' שפ"ג כתב הרא"ש לענין אבילות שיש להחמיר בחיבוק ונישוק שהוא מביא לידי חשק והוא הדין נמי הכא וכ"ש הוא דיש לו חשק טפי כשהולך לדרך".

(א) מחמיר – בית לחם יהודה (ס"ק י"ב), ברכי יוסף (ס"ק ב'), "ולוי ההדיוט דברי הרב ט"ז פשוטים, דקאי כלפי מה שהתיר מור"ם בדין יו"ד ביוצא לדרך בכל מיני קריבות לבד תשמיש, דהמחמיר תבא עליו ברכה, לזה כתב הרב ט"ז דאסור חיבוק ונישוק סמוך לוסתה וכל שכן ביוצא לדרך, לאפוקי מ"ש מור"ם לקמן", גר"ז (ס"ק ל"ה, קונ"א ס"ק ב'), פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ג', "ובחז"ד ... לדעתי אין צורך להגיה ובאמת דעת הט"ז דגם ביוצא לדרך לדעת ר"ת דאסור בתשמיש אסור ג"כ בחיבוק ונישוק"), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ה אות א'), "שמהט"ז ס"ק ג' משמע דגם בזה אסור".

(ב) יש טעות סופר בט"ז – חו"ד (בי' ס"ק ב'), "יש טעות סופר בט"ז שם וכן צ"ל ... כיון דיש לו לפעמים היתר כשהולך לדרך קילא ליה ואתי לזלוולי", מלא הרואים (ח"ג הוספות לערך וסתות ד"ה עוד שם), פרי דעה (טורי כסף ס"ק ג').

(ג) מראי מקומות – הגהות והערות (על שו"ע מכון ירושלים אות ז'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"א, שפ"ח ס"ק נ"א).

ה. וסת או"ז.

1. מיקל.

(א) שאילת יעבץ (ח"ב סוף סי' י') – "ואם חל ליל טבילה סמוך לוסת (שקבעה לה ביום) בין מלפניה בין מלאחריה אז אינה חוששת אלא היום בלבד. וטובלת ומשמשת בלילה שלפניו או של אחריו כך הלכה רווחת כפשיטות הש"ע וכהסכמת ט"ז. ואין לחוש לחומרת הא"ז שהסכים עליה הש"ך".

(ב) לחו"ש (לחם ס"ק ל"א, קיצור שו"ע סי' קנ"ה סעי' ב') – "אינו רשאי להחמיר וחיובא רמיא עלי' לפקדה בתשמיש".

(ג) בית אל (סוף ס"ק ד') – "וכן (לענין) לדעת הא"ז יש לסמוך על רוב הפוסקים בכה"ג".

(ד) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק כ"ו).

ה) מלבושי טהרה (סעי' י"א) – "ואין בזה אפילו חומרא להחמיר על עצמו".
 ו) שערי טוהר (שער ג' סעי' א', ס"ק ב', סעי' ה', ס"ק ה') – "ובח"ס סי' ק"ע אוסר מדינא בתשמיש בכל עונת הוסת אך בעונה שלפני עונת הוסת יש להקל, ומ"מ תבדוק עצמה קודם התשמיש".
 ז) מהר"ם בריסק (ח"ג סי' ל' ד"ה אמנם).
 ח) סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ה').
 ט) טהרת ישראל (סעי' פ"א) – "אין להחמיר לאסור אף בתשמיש".
 י) עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ל"ב) – "אף שנהגו כחומרת האור זרוע אולם ביוצא לדרך מותר, ותש"ח".
 יא) באר מרדכי (ד"ה ובכן) – "אבל יוצא לדרך 'ביום' אינו צריך לפרוש בלילה שלפניו שאינו צריך לנהיג כשיטת הא"ז".
 יב) אהלך באמיתך (פרק ה' אות י"ז).
 יג) קנין תורה בהלכה (ח"ב סי' כ"ה אות א' ס"ק ב').
 יד) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ג).
 טו) ששבה"ל (סעי' ב' סיכום אות ב', שבה"ל ח"ח סי' קצ"ה אות ה' ד"ה ואעפ"י).
 טז) בדה"ש (ס"ק ע"א).

יז) פרדס שמחה (ס"ק ל"ב אות ב').
 יח) חוט שני (ס"ק י"ט אות ג').
 יט) לבושי עז (סעי' ב' תמצית ס"ק ט"ז).
 כ) פותח שער (סי' ל' סעי' ה').
 כא) מראה כהן (עמ' ק"ע אות ה', פרק ט' הע' כ"ד) – "ומיהו בעונת אור זרוע אין צריך להחמיר בזה".
 כב) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' י', סעי' י"ב).
 כג) ארחות טהרה (פרק ט' סעי' ד', סעי' ו', סעי' ז').
 כד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ג) – "אבל מותר בתשמיש בעונת האו"ז (או כו"פ או חו"ד), שאין חומרת האו"ז יכול להפקיע שעבודו דאורייתא".
 כה) פסקי תשובות (סי' ר"מ הע' נ"ד) – "ובעונת או"ז מותר לקיים מצות עונה בל"ט וגם ביוצא לדרך, אחרונים שם".
 כו) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ו') – "היוצא לדרך לדבר רשות [משא"כ לדבר מצוה], חייב לפקוד את אשתו בתשמיש המטה לפני שיוצא ואפ"ל בעונה שלפני הוסת (דהיינו עונת האור זרוע)".
 כז) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר"ו) – "וכן הסכימו כמה אחרונים להקל".
 כח) אהל שרה (עמ' מ"ט).
 2. טוב להחמיר.

א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ח אות א') – "ולא מה שמחמירין כהאו"ז ונקדה"כ לפרוש בעונה שלפניה מטעם דנשי דידן אין להן שעה קבועה דזה יש להקל מדינא ומ"מ טוב להחמיר".
 ב) פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' י"ד).
 3. שאינו קבוע, מיקל.
 א) שרגא המאיר (ח"ב סי' מ"ג אות א').
 ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ת"ו).
 ג) כמה פוסקים סוברים שאין חומרות וסת האו"ז אצל וסת שאינו קבוע – פרי השדה, תשורת שי, חלק לוי, זרכ"ת, הגרשז"א זצ"ל, יבקש תורה – עי' לעיל.
 4. מראי מקומות – משנה הלכות (ח"י סי' קי"ז), אבני ישפה (ח"א סי' קס"א), פרי טהרה (הע' נ"ו), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ה', שפ"ח ס"ק כ', ס"ק נ').

ט. עונה בינונית של יום ל"א [חור"ד].

1. מיקל.

א) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע', משמרת הטהרה פרק ז' סוף הע' כ"ח) – "וכן מקילין בל"א לכתחילה כשהוא ליל טבילה אף כשראתה בלילה ... כשאינו יום החודש מותר. וכן במקום מצות עונה כיוצא לדרך".
 ב) משמרת הטהרה (פרק ו' הע' כ"ז, פרק ז' סעי' י"ט) – "ואם היה ליל טבילה או יוצא לדרך או בא מן הדרך יש להקל בליל ל"א שאינו יום החודש".
 ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ג).
 ד) ארחות טהרה (פרק ח' סעי' י"א, פרק ט' סעי' ז').
 ה) אהל שרה (עמ' מ"ט).
 2. מראי מקומות – משנה הלכות (ח"י סי' קי"ז).

י. וסת ארוכה שהיה אחריו וסת קצרה: בית מאיר.

1. מיקל – אהל שרה (עמ' מ"ט, עי' הע' י"ג).

יא. כרתי.

1. עי' סי' קפ"ט [עונה בינונית], לשיטות ומראי מקומות.

יב. אביאסף.

1. מיקל.

(א) בית אל (סוף ס"ק ד') – "דאף דהש"ך סק"ז כתב להחמיר כדעת האביאסף מ"מ ביוצא לדרך אין להחמיר כ"כ דהא דעה קמייתא ס"ל דמותר בתשמיש ואף להחמיר תע"ב מ"מ יש לסמוך בזה ע"ד הט"ז ס"ק ב' שחלק על הב"י ואביאסף וא"צ לפרוש רק אותה העונה ממש".

(ב) מהר"ם בריסק (ח"ג סי' ל' ד"ה אמנם).

2. אביאסף ביחד עם האו"ז יש להחמיר.

(א) שערי טוהר (שער ג' סעי' א', סוף ס"ק א') – "ובע"נ יחמיר ע"ע כשוסתה ביום בחורף שלא לשמש בתחילת הלילה שלאחריו בעת שביומי ניסן עדיין יום הוא בעת שהוא כדעת השי"ך ס"ק ז' ונה"כ שם, ובלילה שלפניו קודם אור הבוקר בעת שביומי ניסן מתחיל להיות יום בעת שהוא בודאי יש להחמיר אפי' בליל טבילה ויוצא לדרך, כן נ"ל. [ובחורף בקצת הלילה שלפני אור הבוקר אם הוא לפני עונת הוסת בודאי אין להקל כי יש ס"ס להחמיר שמא כהא"ז ושמא כהאביאסף]".

3. מראי מקומות – שרגא המאיר (ח"ב סי' מ"ג אות א').

יג. ימי מבוכה.

1. מיקל.

(א) חכ"א (כלל ק"ח סעי' ו') – "וביוצא לדרך נראה לי דלכולי עלמא מותר שהרי יש מקילין בלאו הכי אפילו סמוך לוסתה ממש".

(ב) סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ט"ו).

(ג) לבושי מרדכי (יו"ד ח"א סוף סי' ק"ג) – "דבנזדמן לה טבילה או יוצא לדרך אפשר להקל כדעת שהביא בש"ג וביוצא לדרך וסיים דודאי יש לסמוך אמתירין וכן אם וסת' רק בלילה ולא ביום אפי' פ"א או תמיד ביום אז מותר בלילה ואם בלילה מותר ביום".

(ד) אהלך באמיתך (פרק ה' אות כ').

(ה) לבושי עז (סעי' ב' תמצית ס"ק ל"ד).

(ו) נטעי גבריא אל (פרק צ"ג סעי' א').

(ז) פתחי מגדים (פרק כ"ד סעי' ט"ו אות ז').

(ח) מראה כהן (עמ' קמ"ב אות ו').

(ט) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' מ').

(י) בנין בית נאמן (פרק ז' הע' י"ב ד"ה ויש).

(יא) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' מ"ז) – "ביוצא לדרך יש להקל שאי"צ לפרוש בימים שהיא נבוכה בהן".

2. מחמיר.

(א) שערי טוהר (שער ג' סעי' ז') – "ביוצא לדרך אין להחמיר ביותר מן ד' ימים".

יד. עונת בינונית למעוברת.

1. מיקל – משמרת הטהרה (פרק ו' הע' כ"ז).

טו. ליל שבת.

1. מחמיר.

(א) תפארת ישראל (סי' קפ"ז סוף ס"ק י') – "וח"ו לומר כן כי לא מצינו שום קולא בליל טבילה ... וא"כ אף בליל שבת יהיה כן דהוא ג"כ עונה כמו ליל טבילה".

(ב) בינת אדם (שער בית הנשים סוף כלל ב') – "סמוך לוסת ... וסברות המתירין הוא כצחוק בעיניהם דאם כן בליל שבת שהוא ליל עונה יהיה מותר אלא ודאי דליתא".

טז. אשה היוצאת לדרך.

1. אין להקל כלל.

(א) דרכ"ת (ס"ק מ"ו) – "ס' נחלה לישראל (להרב מניזנוב ז"ל) בשו"ת הלכה למשה ... בהלכה ב' שנסתפק אם האשה ... אם יש קצת חיוב פקידה עיי"ש אבל פשוט דלהקל לענין וסת בבא מן הדרך או כהיא רוצית לצאת לדרך כיון שלא נמצא בפוסקים ובש"ע בודאי אין להקל בכה"ג".

(ב) עי' הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה ל"ה) – "אשה הרוצה לצאת לדרך והיא בעונת הוסת - אין הבעל חייב לפוקדה".

(ג) תורת הטהרה (סי' ב' סעי' י"ז).

(ד) בדה"ש (ס"ק ע"א) – "אין להקל כלל".

(ה) ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות ד') – "אסור לשמש".

(ו) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות פ"ט) – "אם האשה יוצאת או בא מן הדרך, אין הקולות של יוצא לדרך".

(ז) פרדס שמחה (ס"ק כ"ט אות ה') – "אין לפוקדה סמוך לוסתה".

(ח) חוט שני (ס"ק י"ט אות ב').

(ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' ס"ט).

(י) פרי טהרה (סעי' כ"ז).
 (יא) פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' כ"ב).

יז. אם יש לחלק בין סמוך לוסת, לוסת עצמה.

1. יש לחלק, בשעת וסתה אסור – חו"ד (חי' ס"ק כ"ח, סי' קפ"ז בי' סוף ס"ק א'), לחם ושמלה (שמלה ס"ק ד' ד"ה עוד), שערי טוהר (שער ג' סעי' ה'), חוט שני (שאלת אשר סי' י"ג אות ד').
2. אין לחלק – ראב"ד (בעלי הנפש שער הקדושה, לשונו מובא לעיל), רשב"א (תוה"ב משמרת הבית בית ז' שער ב' ד-א', לשונו מובא לעיל), פרדס רמונים (פתחי נדה דין הוסתות אות ו', "והחו"ד ... ונעלם ממו דברי הראב"ד והרשב"א").
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ס"ח, ס"ק ע"א), משמרת הטהרה (פרק ו' הע' כ"ה).
 (א) חו"א (יו"ד סי' פ' סוף ס"ק י"ד) – "ואפשר דגם המתירים ביוצא לדרך אינו אלא בעונה הסמיכה וכדעת הרא"ה ז"ל".

יח. אם צריכה בדיקה [כמו כל יום הוסת] כדי להתיר תשמיש.

1. מחמיר.
 (א) שערי טוהר (שער ג' סעי' ה' [לשונו מובא לעיל], ס"ק ה').
 (ב) חוט שני (שאלת אשר סי' י"ג) – "דכל הקולא של חז"ל היא רק לגבי תשמיש, אבל האשה חייבת בדיקה בעונת וסתה".
 (ג) בדה"ש (ס"ק ע"א) – "ומכל מקום תעשה בדיקה קודם התשמיש".
 (ד) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א סוף עמ' ר"ו) – "אבל כמובן שיש לה לעשות בדיקה מקודם".
 (1) אפי' בוסת האו"ז – שערי טוהר (שער ג' סעי' ה' [לשונו מובא לעיל], ס"ק ה'), בדה"ש (ס"ק ע"א), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א סוף עמ' ר"ו).

יט. מראי מקומות.

1. אור יצחק (פרק ו' סעי' ה', הע' רצ"ה) – "יוצא לדרך: הנה דין יוצא לדרך נראה לי שאינו שייך כיום, דדוקא בזמנים הקודמים שהיו כל הדרכים בחזקת סכנה, ולכך משתוקקת אליו מאוד וחייב לפקדה. [אמנם ביוצא לצבא בשעת מלחמה או בדרכים מסוכנות גם היום שייך דין זה]".

לז] יוצא לדרך בזמן שאשתו נדה.

א. כשזמן טבילתה תוך עונה אחת.

1. צריך להמתין.
 (א) נמוקי יוסף (יבמות דף יט: ד"ה שיוצא).
 (ב) עי' רמ"א (סעי' י') – "וי"א אם אדם רוצה לילך לדרך, ואשתו נדה ותטבול תוך עונה אחת, צריך להמתין".
 (ג) עי' לבוש (סעי' י').
 (ד) עי' חופת חתנים (סי' י"ג סעי' ז').
 (ה) ערה"ש (סעי' מ"ב) – "יש שפירשו פי' אחר לגמרי וה"פ חייב אדם וכו' א"ר יוסף לא נצרכה אלא סמוך לוסתה כלומר לוסת טבילתה שהוא מחוייב להמתין אם איננה טהורה עד שתטהר וכמה ימתין על טבילתה עונה ולדבר מצוה א"צ להמתין דשמא בתוך כך תתקלקל המצוה [עי' נמק"י שם] ובאמת לפירש"י ור"ת לא אבין מה ששאל וכמה סמוך לוסתה אטו לא ידענו דעונה מקרי סמוך לוסתה ואין עניין זה שייך לשם ועוד דאם הכוונה על התשמיש או על הריצוי למה ניהוש שיטריד בזה ותתקלקל המצוה אבל לפי זה א"ש כיון שצריך להמתין זמן מה בוודאי יש חשש בזה כמובן [עי' ש"ך סקכ"ט וצ"ע".
 (ו) טהרת ישראל (סעי' פ"ד, סי' ר"מ סעי' י"ב).
 (ז) אהלך באמיתך (פרק ה' אות כ"ב).
 (ח) ששבה"ל (סיכום אות ט').
 (ט) עי' דרכי טהרה (עמ' ס"ב) – "י"א".
 (י) לבושי עז (תמצית ס"ק ה') – "לכתחלה יש להמתין".
 (יא) עי' מראה כהן (עמ' קע"ב אות י"ג) – "יש מהראשונים שכתבו שאם הבעל עומד לצאת לדרך ואשתו צריכה לטבול תוך אותה עונה צריך לעכב יציאתו ולצאת אחר שיפקדנה".
 (יב) פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, עמ' רנ"ז).
 (יג) פסקי תשובות (סי' ר"מ אות ו' ד"ה ואם) – "ואם נמצאת אשתו תוך עונה אחת לטבילתה צריך להמתין ולא לצאת לדרך עד שתטבול".
 (יד) עי' פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ו') – "י"א".
 (טו) פרי טהרה (סעי' כ"ח).
 (טז) עי' פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' כ"א) – "י"א".
 2. מראי מקומות – עולת שמואל (ח"א סוף סי' ל"ב), פתחי עולם (סי' ר"מ ס"ק ו').
 (א) בדה"ש (ס"ק ע"ה [עי' פר"ר שפ"ח ס"ק כ"ח]) – "דהיינו יום אחת או לילה אחת (ש"ך) ומה שכתב לילה אחת ... א"נ כגון שיש איזה אונס שאינה עכולה לטבול בלילה שרשאה אז לטבול ביום".

ב. הולך לדבר מצוה.

1. אין צריך להמתין.
 - (א) לבוש (סעי' י').
 - (ב) ש"ך (ס"ק כ"ט) – "מיהו אם הולך לדבר מצוה א"צ להמתין כדאיתא בנ"י שם וכ"כ העט"ז ופשוט הוא ואף לדבר הרשות אם הולך לצורך גדול נראה דאין צריך להמתין משום דהנ"י מפרש כן הש"ס דס"פ הבא על יבמתו ואין פירושו מחוור וגם כל הפוסקים לא פירשו כן".
 - (ג) באה"ט (ס"ק ט"ו) – "מיהו אם הולך לדבר מצוה א"צ להמתין ואף לדבר הרשות אם הולך לצורך גדול א"צ להמתין. ש"ך".
 - (ד) תוה"ש (ס"ק כ"א) – "והיינו נמי דוקא לדבר רשות משא"כ בהולך לדבר מצוה ואף אם הולך לדבר הרשות לצורך גדול נראה דא"צ להמתין. ש"כ [ס"ק כ"ט]".
 - (ה) בית לחם יהודה (ס"ק י"ג).
 - (ו) חופת חתנים (סי' י"ג סעי' ז').
 - (ז) חוו"ד (חי' ס"ק ל') – "ואם הולך לדבר מצוה או לצורך דבר גדול אין צריך להמתין".
 - (ח) גר"ן (ס"ק ל"ח) – "ואם הולך לדבר מצוה אין צריך להמתין ואף לדבר הרשות אם הולך לצורך גדול יוכל לסמוך על כל הפוסקים שלא פירשו הגמרא כיש אומרים אלו שברמ"א".
 - (ט) בינת אדם (שער בית הנשים כלל ב') – "אבל אם הולך לדבר מצוה אין צריך להמתין שלא יתבטל מן המצוה".
 - (י) לחו"ש (לחם ס"ק ל"ו).
 - (יא) זבחי צדק (ס"ק ל').
 - (יב) ערה"ש (סעי' מ"ב) – "ולדבר מצוה א"צ להמתין דשמא בתוך כך תתקלקל המצוה".
 - (יג) אהלך באמיתך (פרק ה' אות כ"ב).
 - (יד) ששבה"ל (סיכום אות ט').
 - (טו) בדה"ש (ס"ק ע"ו).
 - (טז) פרדס שמחה (ס"ק ל"ו).
 - (יז) פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, עמ' רנ"ז).
 - (יח) פרי טהרה (סעי' כ"ח).

ג. הולך לצורך גדול.

1. אין צריך להמתין – ש"ך (ס"ק כ"ט, לשונו מובא לעיל), תוה"ש (ס"ק כ"א, לשונו מובא לעיל), בית לחם יהודה (ס"ק י"ג), חופת חתנים (סי' י"ג סעי' ז'), חוו"ד (חי' ס"ק ל', לשונו מובא לעיל), לחו"ש (לחם ס"ק ל"ו), זבחי צדק (ס"ק ל'), מראה יחזקאל (ח"א סי' נ"ד ד"ה ועוד כיוון), דרכ"ל (ס"ק נ"ו), אהלך באמיתך (פרק ה' אות כ"ב), בדה"ש (ס"ק ע"ו), ששבה"ל (סיכום אות ט'), פרדס שמחה (ס"ק ל"ו), מראה כהן (עמ' קע"ב אות י"ג, "ומ"מ בצורך גדול שנחפו לדרכו יש להקל"), פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, עמ' רנ"ז), פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ו'), פרי טהרה (סעי' כ"ח), פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' כ"א).

ד. ליל טבילה יהיה סמוך לוסת.

1. אין צריך להמתין – תפארת ישראל (ס"ק י"ב, "ופשוט"), פת"ת (ס"ק כ"ה, "עכו"פ שכתב דאם נזדמן שטבילתה יהיה סמוך לוסתה אין צריך להמתין ע"ש"), זבחי צדק (ס"ק ל'), ששבה"ל (סיכום אות ט'), פרדס שמחה (ס"ק ל"ו), לבושי עז (תמצית ס"ק ו').

לה] הבא מן הדרך סמוך לוסת.**א. מחמיר.**

1. רא"ה (בדה"ב בית ז' סוף שער ב') – "ואפילו לבא מן הדרך אעפ"י שהתירו ליוצא לדרך לא התירו לבא שהיא משתוקקת ליוצא יותר".
2. האלף לך שלמה (יו"ד סי' ר"כ) – "נראה בבא מן הדרך נמי אסור בעונה הסמוך לוסתה אף להכני" כיון דבזה איכא חימוד טפי והכי משמע מנדה דף ט"ו דקאמר ר"ל והוא שבא ומצאה תוך ימי עונתה משמע דוקא תוך ימי עונתה אבל סמוך לימי עונתה אסורה".
3. בינת אדם (שער בית הנשים כלל ב') – "בין לטעם הלבוש ובין לטעמא דידי אסור לבעול סמוך לוסתה אפילו בליל טבילה או כשבא מן הדרך".
4. עי' דרכ"ל (ס"ק מ"ו) – "הנה אם גם בבואו מן הדרך יש חיוב לפקוד אשתו הנה בשו"ת חות יאיר סימן קפ"ד לענין תשמיש במחיצה לספרים כ' להקל כשיוצא לדרך או בבואו מן הדרך עיין שם ובאמת בש"ע לא נזכר בשום מקום רק יציאה לדרך ועיין בשו"ת מראה יחזקאל סימן מ"ט מ"ש בזה ועיין בס' נחלה לישראל (להרב מניזנוב ז"ל) בשו"ת הלכה למשה הלכה א' שנתעורר בזה ועיי"ש עוד בהלכה ב' שנסתפק אם האשה היא כאניות סוחר ונוסעת לדרכה או לטייל למשפחה אם יש קצת חיוב פקידה עיין שם אבל פשוט דלהקל לענין וסת בבא מן הדרך או כשהיא רוצית לצאת לדרך כיון שלא נמצא בפוסקים ובש"ע בודאי אין להקל בכה"ג".
5. טהרת ישראל (סעי' פ"ה).

6. פאת שדך (ח"ג סי' ע"ה ד"ה חזרני) – "לא מצינו שיאמרו שחייב לפקוד אפילו סמוך לוסתה אלא ביוצא, וצ"ל דהכי קים להו רבנן, א"נ שיש שום משמעות בקרא".
7. טהרת הבית (סי' ב' סעי' י"ד).
8. ששבה"ל (סיכום אות ג', שבה"ל ח"ה סי' ק"ח על סעי' י') – "וביום ביאה מן הדרך ודאי סתימת הראשונים והפוסקים דלא הותר דין סמוך לוסתה כאשר כ' הרא"ה בבדק הבית בית ז', סוף שער ב', ומה דהזכירו כמה פוסקים באו"ח סי' ר"מ ועוד כ"ד ענין הפקידה ביום בואו מן הדרך, כ"ה באמת אבל אינו בגדר חיוב כמו יציאה לדרך, דביום יציאה הוא בגדר חיוב, וביום ביאה בגדר מצוה, כעין מש"כ בנוב"ת יו"ד סי' קי"ז לחלק בין יציאה לדרך לבין ביאת מצוה של כלה, וכמדומני שביאה מן הדרך הוא ק"ו להחמיר ממה שהחמיר הנוב"ת שם בביאת מצוה של כלה, והטעמים כתבתי ג"כ בעניי בשבט הלוי ח"ג סי' קי"ב, ועיין להגאון מהרש"ם בהגהות דע"ת ולפמש"כ נדחו כמה ראיות שכ' שם. ומה שהביא הגאון מהרש"ם מחי' הרשב"א נדה ט"ו ע"א דהרשב"א מסופק בזה אם בא מן הדרך כיוצא לדרך להתיר אפי' סמוך לוסתה, המעיין שם יראה דהרשב"א צידד כן לפי' הראשונים דס"ל דרבה ב"ח מתיר אפי' הגיע שעת וסתה ממש, והקשה הרשב"א דמה נעשה בדין פרישה סמוך לוסתה דאזהרה לבנ"י שיפרשו מנשיהן סמוך לוסתה, לזה תי' דאולי הם ס"ל דגם זה מותר בבא מן הדרך כיוצא לדרך, אבל למאי דאסיק הרשב"א כהתוס' דגם רבה ב"ח מיירי כר' יוחנן בשהה אחר וסתה ימים שיכולה לטבול, פשיטא דאין שום הכרח לחי' זה להקל בבא מן הדרך, אדרבה ההיפך מוכח מפשטות שיטת התוס' וההלכה לאיסור דוק ותשכח".
9. בדה"ש (בי' ד"ה ואפילו, עמ' י"ח).
10. בירור הלכה (יו"ד סוף סי' קפ"ד, או"ח סי' ר"מ על מ"ב ס"ק י"א [עמ' רס"ט ד"ה כתב]) – "סוף דבר הלכה פסוקה דבא מן הדרך הוי עונה ואף שאינו כיוצא לדרך להתיר סמוך לוסתה אבל הוי חיוב עונה כשאר עונות".
11. פרדס שמחה (ס"ק כ"ט אות ג').
12. פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' ס"ט).
13. משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' י"ד).
14. ארחות טהרה (פרק ט' סעי' ט', סעי' י"ב).
15. פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' כ"ג).

ב. מראי מקומות – משנה הלכות (ח"ז סי' קל"א ד"ה עוד).

1. רמב"ן (נדה דף טו. ד"ה אבל) – "שלא תעלה על דעתך שבבא מן הדרך לא חששו אף לעונת הוסת".
2. רשב"א (נדה דף טו. ד"ה ורבה) – "ושמא אף בזו הקלו בבא מן הדרך כדרך שהתירו לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך ואפי' בעונה הסמוכה לוסת".
3. ר"ן (שבועות דף ה' ד"ה וגרסי') – "שלא תאמר דבבא מן הדרך הקילו שלא לחוש אף לעונת הוסת עצמה".
4. מראה יחזקאל (סי' מ"ט) – "במי שבא מן הדרך אם מותר באשתו סמוך לוסתה כמו ביוצא לדרך...".

ג. וסת או"ז.

1. חיוב פקידה.
- א. קיצור שו"ע (סי' קנ"ה סעי' ב') – "ואך כשהוא יוצא לדרך או שהוא בא מן הדרך או שחל טבילתה בלילה שלפני עונת הוסת לא יחמיר".
- ב. הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ג).
- ג. ששבה"ל (סעי' ב' סיכום אות ב').
- ד. משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' י', עי' סעי' י"ד).
- ה. ארחות טהרה (פרק ט' סעי' י', סעי' י"א, סעי' י"ב).
2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ה').
- ד. עונה בינונית של יום ל"א [חוו"ד].
1. חיוב פקידה.
- א. הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע', משמרת הטהרה פרק ז' סוף הע' כ"ח) – "וכן מקילין בל"א לכתחילה כשהוא ליל טבילה אף כשראתה בלילה... כשאינו יום החודש מותר. וכן במקום מצות עונה כיוצא לדרך או בא מן הדרך. וכן שמעתי למעשה מהגר"ש"א שליט"א [זצ"ל]".
- ב. משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' י"ט) – "ואם היה ליל טבילה או יוצא לדרך או בא מן הדרך יש להקל בליל ל"א שאינו יום החודש".
- ג. ארחות טהרה (פרק ח' סעי' י"א, פרק ט' סעי' י"ב) – "ואם אינו ביום החודש, (דהיינו כשהחודש הקודם שראתה בו היה חסר) חייב לפקדה בתשמיש אפילו בעונת הראיה (דהיינו כשראיה אחרונה היתה בלילה) וכל שכן בעונה קודמת, (כשראיה אחרונה היתה ביום)".

ה. כרתי.

1. עי' סי' קפ"ט [עונה בינונית], לשיטות ומראי מקומות.

ו. בבית אפל ביום, קודם ימי הוסת.

1. אפשר לשמש.

א) ארחות טהרה (פרק ט' סעי' ג') – "הבא מן הדרך מבעוד יום, ובלילה הסמוכה שלאחריו היא עונת הוסת של הפלגה או חודש או של עונה בינונית, אפשר לשמש מבעוד יום בבית אפל".

ז. אשה שבאה מן הדרך.

1. אין להקל כלל.

א) דרכ"ת (ס"ק מ"ו) – "ס' נחלה לישראל (להרב מניזנוב ז"ל) בשו"ת הלכה למשה ... בהלכה ב' שנסתפק אם האשה ... אם יש קצת חיוב פקידה עיי"ש אבל פשוט דלהקל לענין וסת בבא מן הדרך או כהיא רוצית לצאת לדרך כיון שלא נמצא בפוסקים ובש"ע בודאי אין להקל בכה"ג".

לט] ליל טבילה סמוך לוסת.

א. מיקל.

1. כנסת יחזקאל (סי' ל"ג) – אבל בעת וסתה ממש, אסורה. כנסת יחזקאל, הו"ד בבאה"ט (ס"ק י"ד).

2. גליון מהרש"א (סוף סי' קפ"ד) – "ובהגיע ליל טבילתה סמוך לוסתה גם כן צריך לפקדה. תשובות כנסת יחזקאל סימן (י') [לג]".

3. מסגרת השלחן (דין ב' ד"ה אשה) – "נלע"ד כהר" כ"י שאלה ל"ג".

ב. מחמיר, אסור לשמש.

1. אגור (ס' החזון השלם, חידות אות נ"א) – "יש אשה טובלת, וליל ראשון לטבילתה אסור בעלה לשכב עמה וליל שני מותר. הפתרון: הטובלת תוך עונה אחת לוסתה שחייב לפרוש ממנה, ואם עברה הוסת מותרת בליל שני [נדה טז ב]".

2. תפארת ישראל (סי' קפ"ז סוף ס"ק י') – "והנה המנחת יעקב (תורת השלמים סוף ס"ק כט) התיר כאן בליל טבילה לשמש סמוך לוסתה אשר לא קבעוהו ג' פעמים רק מיחש חישי ליה. וח"ו לומר כן כי לא מצינו שום קולא בליל טבילה, רק [ד]ילפינן (בגמ') [מגמ'] דברכות (דף כד ע"א) דהוי בכלל עונת אשתו, כמו עונת ת"ח בליל שבת כן ליל טבילה היא עונה, וא"כ וכי בשביל זו נקל לשמש סמוך לוסתה, דבר זה לא עלה ברוח שום איש, וא"כ אף בליל שבת יהיה כן דהוא ג"כ עונה כמו ליל טבילה. לכן דברים אלו אין להם עיקר ושחר כלל, וח"ו לבדות מלבנו קולות או חומרות, מה שלא מצאנו שרשן בדברי קדמונים ז"ל".

3. גבעת שאול (סי' ס"ב) – "דלא אשמועינן שום חד מהפוסקים ראשונים ואחרונים להתיר סמוך לוסתה רק ביציאה לדרך".

4. נוב"ת (יו"ד סי' קי"ז) – "הדבר פשוט שאפילו הפוסקים הראשונים שהתירו ביוצא לדרך אסורים בליל טבילה".

5. סד"ט (סוף ס"ק ח') [לשונו מובא לקמן], ס"ק י"ד) – "בשו"ת כנסת יחזקאל סי' ל"ג רוצה להקל בליל הטבילה אפילו תוך עונה סמוך לוסתה ומדמה ליוצא לדרך, ובתורת השלמים סי' קפ"ז מסתפק בזה וכל דבריו לאו דסמכי ניהו ואין בהם ממש דלא מצינו מעלה לליל טבילה יותר משאר מצות עונה שנתנו בה חכמים, דליל טבילה לא מצינו בפירוש בגמ' דמצוה הוא, אלא בגמרא דברכות דף כ"ד ע"א משמע כן דאמרינן שם והוי ידענא דיום טבילה הוי, ופירש"י יום שטבלה אשתו דהו"ל ליל תשמיש. ורבינו יונה פירש שם פירוש אחר, ומפירש"י למדו הפוסקים שהיא מצוה, מ"מ לא עדיף משאר עונה, ומ"ש המחבר בא"ח סי' תקע"ד גבי שני רעבון להתיר בליל טבילה אלמא דליל טבילה עדיף משאר עונה, כבר השיגו ע"ז במ"א שם ובס"א א"ר שם, ומ"ש בכנסת יחזקאל דאין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה כבר כתב בפרישה באו"ח סי' ר"מ דמיירי שוסתה ביום והיא שמשה בלילה שלפניו, וגם ביוצא לדרך גופיה כתב הרמ"א דהמחמיר תבא עליו ברכה, לכן נ"ל דאין לסמוך ע"ז להקל ועל המתיר להביא ראיה".

6. שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' י') – "ולענין דינא נראה למסקנא שאם חל ליל טבילתה בתוך עונת הוסת אם היא רוצה תטבול לצאת גם י"ח האומר טבילה בזמנה מצוה. אבל תמתין עכ"פ עד שתעבור העונה אז תשמש את ביתה. או לא תטבול אלא אחר הוסת. כיון דאיכא מ"ד וסתות דאורייתא. ואית דסברי פרישה בסמוך נמי דאורייתא הילכך אפי' יוצא לדרך כה"ג לא תטבול ולא תשמש עד אחר עונת הוסת אלא ימתין אם אפשר לו או ילך לדרכו".

7. תשובה מאהבה (על סעי' י') – "שאינן להקל חלילה".

8. מקור חיים (סי' קפ"ז תפארת צבי ס"ק ט"ו ד"ה וראיתי) – "אם זמן וסתה באותו לילה אסורה לשמש אפילו היא ליל טבילתה ודברי כנסת יחזקאל אינו מוכרחים".

9. אבן השם (יו"ד סי' י"ד) – "סמוך לוסתה אסור ליל טבילתה ... ע"כ נ"ל שכל הנ"ל שהבאתי דאסור לשמש אפילו ליל טבילתה אם הוא בסמוך העונה וגם כל הפוסקים לא דברו אם הוא מותר מי ירום ראש להתיר".

10. חכ"א (כלל ק"ח סעי' ז', בינת אדם שם) – "בליל הטבילה אסור לכולי עלמא סמוך לוסתה (כרתי ופילתי סוף סימן קפ"ז וסדרי טהרה סימן קפ"ד ס"ק י"ד). [ונראה לי דאם אירע ליל טבילה והוא סמוך לוסתה אסור לכולי עלמא וכן פסקו בסדרי טהרה וכרתי ופילתי בסוף סימן קפ"ז וסברות המתירין הוא כצחוק בעיניהם דאם כן בליל שבת שהוא ליל עונה יהיה מותר אלא ודאי דליתא]".

11. חו"ד (חי' ס"ק כ"ח, בי' ס"ק י"ג) – "דיש לאסור".

12. חת"ס (יו"ד סי' ק"ע, סי' קע"ט ד"ה וזאת, על הש"ך ס"ק כ"ח בסוף) – "אשה שהגיע ליל טבילתה ביום יציאת בעלה לדרך והוא בעונה הסמוך לוסתה אם נאמר שבצירוף ב' מצות עונה דהיינו ליל טבילה ויום יציאה לדרך לא נחוש כלל למצות פרישת עונה הסמוך לוסתה ... יהי' איך שיהיה כיון דאיכא ספק דאורייתא בודאי אין להקל בתשמיש בעונה הסמוך לוסתה אך בעונה דאביאספ ודאור זרוע בהאי יש להקל קצת".

13. מקור מים חיים (סוף הסי') – "כנסת יחזקאל ... וכל האחרונים חולקים עליו בספר סדרי טהרה ופילתי וחוות דעת וכנלענ"ד ראי' ברורה לדבריהם ז"ל דאסור סמוך לוסת בליל טבילה דהא הראב"ד ...".

14. פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק כ"ז).
15. לחוש (לחם ס"ק כ"ט) – "והסכימו האחרונים".
16. דברי שאול (השמטות לסי' קפ"ד על סעי' ב') – "הכנס"י מתיר ... והאחרונים חלקו עליו דלא תטבול ולא תשמש".
17. זבחי צדק (ס"ק ה', ס"ק כ"ט).
18. נטעי נעמנים (יו"ד סוף סי' כ"ב) – "נסתר דינו של הרב כנ"י דחויב של ליל טבילה לא רמי' עלי' כלל בסמוך לוסת".
19. שערי דעה (ס"ק ג').
20. ערה"ש (סעי' מ"ג) – "וכבר חלקו עליו גדולי עולם וחלילה להתיר בזה".
21. שם אריה (ח"א סי' מ"ג) – "דקשה לסמוך בזה על הכנ"י במקום שכל האחרונים חולקים עליו".
22. נהרי אפרסמון (יו"ד סי' כ"ט).
23. רב פעלים (יו"ד ח"ב סוף סי' י"ז) – "שאם תספור מיום שישי תהיה טבילתה סמוך לוסתה, וזה א"א להתיר".
24. שאילת יעקב (ח"א סי' קי"ג).
25. סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ז') – "כשחל ליל טבילה בעונה הסמוכה לוסת. אין להקל שום קולא עי"ז".
26. שערי טוהר (שער ג' סעי' ו') – "אסורה בתשמיש".
27. בצל החכמה (ח"ג סי' ע"א) – "חל ליל טבילתה בעונת וסתה אסורה לשמש וממילא גם לא תטבול אז אלא תדחה טבילתה ללילה שאחריו ומותרת אז לטבול גם אם הוא ליל שבת".
28. אג"מ (אה"ע ח"ג סי' כ"ח ד"ה והנה, ח"ד סי' פ"ו) – "שזה האסור לרוב אחרונים עיין בפ"ת ס"ק כ"ב".
29. אגורה באהלך (ח"ב סי' קמ"ג אות ד').
30. דברי שלום (ח"ו סי' ס"ג) – "אשה שראתה כתם וחל ליל טבילתה סמוך לוסתה אינה רשאית לטבול דאין לנו אלא מה שאמרו חז"ל, (כדעת רוב הפוסקים)".
31. שבט הלוי (ח"ג סי' קי"ב, ח"ד סי' צ"ט אות י"ב, ששבה"ל סיכום אות י"א) – "כבר האריכו האחרונים בזה והסכמת כולם להחמיר".
32. קנה בשם (ח"ג סי' נ"ח אות א').
33. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (פסקים דינים ומנהגים פרק ו' סעי' ה') – "כשחל ליל טבילה בליל שישי וזה עונת הוסת, יש לדחות את הטבילה לליל שבת, ואין להקל לטבול בעונת הוסת כדי שלא תצטרך לטבול בליל שבת".
34. חוט שני (ס"ק ה' אות ה', ס"ק י"ט אות י', שאלת אשר סי' ג' אות ח').
35. בדה"ש (סעי' י' בי' ד"ה ואפילו, עמ' י"ז).
36. הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' רכ"ח ד"ה ולענין ליל טבילה) – "דיש להחמיר".
37. סוגה בשושנים (פרק ל"א סעי' י"א).
38. פוחת שער (סי' ל' סעי' ז') – "וחלקו עליו כל האחרונים".
39. משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' י"ד) – "בליל טבילה ובשאר פצות עונה אין בזה קולא כלל בהנהגה עמה בשעת הוסת".
40. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ו) – "שלמעשה אין לסמוך על שיטת הרמ"א אפילו להתירה לליל טבילה או לליל חתונה. וכן היה מעשה בחתן ביום חופתו שאסרוהו על פי פסק של ר' אלישיב של. אבל התירוהו ביחוד".
41. ארחות טהרה (פרק ט' סעי' ט"ו, הע' כ"ח, סעי' י"ז, סעי' י"ח).
42. פרי טהרה (סעי' י"ט).
43. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' כ"ה).
44. לחמי אבירים (סי' ט' אות י"ג).
45. מנחת איש (פרק ו' סעי' ב').
46. אהל שרה (עמ' מ"ט).
47. פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' מ"ו, פרק מ"א סעי' י"ט) – "אין להקל".

ג. מראי מקומות – תוה"ש (סי' קפ"ז סוף ס"ק כ"ט, לשונו מובא לקמן), באה"ט (ס"ק י"ד), פת"ת (ס"ק כ"ב), שיבת ציון (סי' מ"א), חכמת בצלאל (נדה דף סו. ד"ה ומיהו, עמ' תרפ"ח), שו"ת חמדת שלמה (יו"ד סי' כ"ג), שער נפתלי (סוף הספר), יד דוד (ס"ק ג', סי' קצ"ז ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק מ"ה), טהרת ישראל (סעי' פ"ו, "וצ"ע"), מהר"י שטייף (סי' קפ"ב), דרכי טהרה (עמ' ס"ב), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ז שפ"ח ס"ק מ').

1. הפלאה (כתובות קונ"א סי' ע"ו ס"ק ו') – "כל אדם חייב לפקוד את אשתו בליל טבילתה וכו'. עיין בתשו' כנסת יחזקאל סי' ל"ג שרוצה להקל בסמוך לוסתה דומיא דיוצא לדרך, וצ"ע דלא משמע כן ביו"ד סי' קפ"ז סעיף י' ע"ש".
2. מלבושי טהרה (סעי' י"ב, עי' סעי' ט') – "כשאירע לה ליל טבילה בעונת הוסת הלכתה כמו שנתבאר ביוצא לדרך".

ד. להחמירין, מהו לטבול בלי לשמש.

1. עי' סי' קצ"ז סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ה. ליל טבילה, וסת שאינו קבוע.

1. מחמיר – תפארת ישראל (סי' קפ"ז ס"ק י', לשונו מובא לעיל), שערי דעה (ריש סי' קפ"ט, "לדינא נכונים דברי הפלתי דאין להקל"), סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ז'), אגורה באהלך (ח"ב סי' קמ"ג אות ד'), בדה"ש (בי' ד"ה ואפילו, עמ' י"ז), ששבה"ל

- (סיכום אות י"א), הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' רכ"ח ד"ה ולענין ליל טבילה), משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' ט"ו, "ויש להחמיר"), מנחת איש (פרק ו' סעי' ב').
2. מיקל – טהרת הבית (סי' ב' סעי' ט"ו).
3. מראי מקומות – שרגא המאיר (ח"ה סי' ס"ה אות ד', "וצ"ע").
- א) תוה"ש (סי' קפ"ז ס"ק כ"ט) – "ועוד י"ל דלכך נקט ליל שני דבליל טבילה ראשונה בפעם שני אינה חוששת ומותרת לשמש באותו לילה היכא דלא נקבע עדיין, כיון דחייב אדם לפקוד את אשתו באותו לילה כדאיתא בטור או"ח סימן ר"מ ואה"ע סי' כ"ה, א"כ אפשר דאין צריך לפרוש סמוך לוסתה כלל ומותרת לשמש באותו לילה ... כדאמרינן גבי מי שרוצה לצאת לדרך כמבואר לעיל סימן קפ"ד ועיין בטאו"ח ואה"ע משמע דשקולים ושונים הם וצ"ע למעשה".

1. ליל טבילה, יוצא לדרך: תרתי לטיבותא.

1. מחמיר – חת"ס (י"ד סי' ק"ע, לשונו מובא לעיל), טהרת ישראל (סעי' פ"ו, "אין להקל יותר מיוצא לדרך"), בדה"ש (סעי' י' בי ד"ה ואפילו, עמ' י"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ת"ח).
2. מראי מקומות – סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ז', "ואם הוא ליל טבילה וגם יוצא לדרך יש להקל מדינא אפי' בעונה דוסת גופי עכ"פ בוסת שא"ק אפי' בתשמיש ודוקא שלא בשעת הוסת ממש ומ"מ גם בזה המחמיר תע"ב").

ז. או"ז.

1. מיקל.

- א) מקור חיים (סי' קפ"ז תפארת צבי ס"ק ט"ו ד"ה וראיתי) – "ואם אותה לילה הוא ליל טבילה אז מותרת לשמש לכ"ע משום מצות עונה. הואיל בלא"ה איסור לילה זו אינה אלא חומרת קצת אחרונים. ואין לה מקור בתלמוד".
- ב) קיצור שו"ע (סי' קנ"ה סעי' ב') – "שחל טבילתה בלילה שלפני עונת הוסת לא יחמיר".
- ג) מהרש"ם (ח"ו סי' צ"ז) – "אם חל ל"ט ביום הסמוך לוסתה ... פשיטא שיש לסמוך על ש"פ המקילים".
- ד) מלבושי טהרה (ס"ק ג').
- ה) שערי טוהר (שער ג' סעי' א', סעי' ו').
- ו) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ג, משמרת הטהרה פרק ז' הע' ל"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ' אות י"א) – "בליל טבילה (אף אם חל בעונה בינונית), אין מחמירים את פרישת עונת האור זרוע".
- ז) ששבה"ל (סעי' ב' ט"ז ס"ק ב' ד"ה ועיין, סיכום אות ב', סעי' י' ס"ק י"א, סי' קפ"ט סעי' א' ס"ק ה', שבה"ל ח"ד סי' צ"ז ד"ה ופשוט, סי' צ"ח אות ה', ח"ח סי' קצ"ה אות ה' ד"ה ואעפ"י).
- ח) פרדס שמחה (ס"ק י"א) – "אפשר להקל".
- ט) לבושי עז (סעי' ב' תמצית ס"ק ט"ז).
- י) פותח שער (סי' ל' סעי' ח').
- יא) מראה כהן (עמ' ק"ע אות ה').
- יב) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' ז', סעי' י', עי' סעי' י"ד).
- יג) פסקי תשובות (סי' ר"מ הע' נ"ד) – "ובעונת או"ז מותר לקיים מצות עונה בל"ט וגם ביוצא לדרך, אחרונים שם".
- יד) ארחות טהרה (פרק ט' סעי' ט"ז, סעי' י"ז) – "אם חל ליל טבילתה בעונה הקודמת לעונת הראיה (הנקראת עונת אור זרוע), דהיינו כשהראיה שחוששת לו היתה ביום, אין לדחות הטבילה אלא תטבול ותשמש".
- טו) פתחי טוהר (פרק ז' סעי' ד').
- טז) פרי טהרה (סעי' י"ט).
- יז) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' כ"ה).
- יח) ארחות טהרה (פרק ט' סעי' ט"ז).
- יט) מנחת איש (פרק ו' סעי' ב').
- כ) אהל שרה (עמ' מ"ט).
- כא) פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' כ').
2. אין לה וסת קבוע, יש להקל.
- א) סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ז') – "יש להקל עכ"פ בוסת שא"ק וצ"ע".
- ב) שפע טהרה (ס"ק ז', דברי יציב יו"ד סי' ע"א) – "וגם בוסת שאינו קבוע גרידא בליל טבילה כדאי הם הפוסקים הנ"ל לסמוך עליהם שלא להחמיר חומרת האו"ז, ובפרט בדור חלוש ובדיוטא של עקבות משיחא ברוחניות וגשמיות, יש מקום לחוש ח"ו לקלקולא, ופקדת נוך ולא תחטא כתיב [איוב ה' כ"ד, יבמות ס"ב ע"ב] ודו"ק".
- ג) חוט שני (שאלת אשר סי' ג' אות ח', סי' ל"א אות ד') – "דגם בליל טבילה אין להקל נגד הש"ך, אא"כ יש צירוף נוסף ... דבוסת שאינו קבוע מקיל לשמש בעונת או"ז כשחל בליל טבילה. ואפילו בקבעה וסת לחומרא ע"י מעיין פתוח מקיל, ורק בוסת שנקבע בג"פ ממש, אוסר לשמש בליל טבילה בעונת או"ז".
- ע'י חוט שני (ס"ק ו' אות ה' [עמ' מ"ב], ס"ק י"ט אות י' [עמ' נ"ח]) – "יעשה שאלת חכם".
- ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' פ"ז).
3. מחמיר.
- א) נטעי גבריאל (פרק צ"א סעי' ח') – "חל ליל טבילה בעונת או"ז יש מקילין עפ"י הוראת חכם, אכן הכרעת האחרונים לאסור".

4. מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות ק"ג), אגורה באהלך (ח"ב סי' קמ"ג אות ד'), שרגא המאיר (ח"ה סי' ס"ה אות ג'), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' כ"א), ט"ז וש"ד השלם (סי' קפ"ז שפ"ח ס"ק מ').
- א) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות ע"ז) – "ליל טבילה בעונת או"ז, בל' ול"א מחמירין בהפלגה מקילין ואפילו בוסת קבוע".
- ב) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' רכ"ח ד"ה ולענין ליל טבילה) – "המנהג להחמיר אם לא בעת הצורך עפ"י שאלת חכם".

ה. אביאסף.

1. מיקל.
א) שאילת יעקב (ח"א סי' קי"ג ד"ה והנה).
2. אביאסף ביחד עם האו"ז יש להחמיר.
א) שערי טוהר (שער ג' סעי' א', סוף ס"ק א') – "ובע"נ יחמיר ע"ע כשוסתה ביום בחורף שלא לשמש בתחילת הלילה שלאחריו בעת שביומי ניסן עדיין יום הוא בעת שהוא כדעת השי"ך ס"ק ז' ונה"כ שם, ובלילה שלפניו קודם אור הבוקר בעת שביומי ניסן מתחיל להיות יום בעת שהוא בודאי יש להחמיר אפי' בליל טבילה ויוצא לדרך, כן נ"ל. [ובחורף בקצת הלילה שלפני אור הבוקר אם הוא לפני עונת הוסת בודאי אין להקל כי יש ס"ס להחמיר שמא כהא"ז ושמא כהאביאסף]".
3. מראי מקומות – חת"ס (יו"ד סי' ק"ע, לשונו מובא לעיל).

ט. כרתי בליל טבילה.

1. מיקל.
א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע"א ד"ה הואיל, משמרת הטהרה פרק ו' סוף הע' ל"ד * [דפו"ח, הע' ל"ד**], פ"ז הע' ל"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ' אות י"ג. אמנם עי' שבילי טהרה סי' י"ד ד"ה אמנם) – "ליל טבילה שיצא בעונת הכרתי ופלתו (היינו ששיטתו לחוש בעונה בינונית כ"ד שעות מעל"ע. ראה בדבריו סי' קפט ס"ק טו), כדאין הם הסד"ט ורוב האחרונים לסמוך עליהם שלא לבטל ליל טבילה בגלל חומרת הכרתי ופלתו".
- ב) ארחות טהרה (פרק ח' סעי' ז') – "היוצא לדרך, וכן הבא מן הדרך, וכן בליל טבילה, צריך לפקדה בתשמיש בעונה בינונית של יום השלשים שלא בעונת הראייה".
2. מחמיר.
א) אגורה באהלך (ח"ב סי' קמ"ג אות ד') – "אבל ביום ל' (או ל"א שהוא גם יום החודש) הנ"ל אינני מקיל אפילו בעונת או"ז, כיון שיש עוד שיטת הפלתי (סי' קפ"ט סקט"ו) דעו"ב הוא כל המעל"ע ואין כאן צירוף קולא משום עונת או"ז".
- ב) ששבה"ל (סי' קפ"ט סעי' א' סוף ס"ק ה', סיכום אות ה') – "ראוי להחמיר, ובשעת הדחק תעשה ש"ח".
- ג) מעדני אשר (סוף סי' י"ז) – "מובנים יותר דברי המחמירים אפילו בליל טבילה מאחר שד' הכו"פ קרובים להיות דין ממש ולא רק חומרא".
3. מראי מקומות – משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' ט"ז סעי' כ"א), יסוד הטהרה (פרק י' הע' י"ז, "ישאלו חכם"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ח).
- א) חוט שני (סי' קפ"ט ס"ק ב' אות ג') – "בשעת הצורך אפשר להקל בזה".
- ב) לבושי עז (סי' קפ"ט סעי' א' תמצית ס"ק ו') – "ובמקום הצורך כגון בכלת תש"ח".

י. עונה בינונית של יום ל"א [חור"ד].

1. מיקל.
א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע', משמרת הטהרה פרק ז' סוף הע' כ"ח, פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' כ"ד) – "וכן מקילין בל"א לכתחילה כשהוא ליל טבילה אף כשראתה בלילה ... כשאינו יום החודש מותר".
- ב) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' י"ט) – "ואם היה ליל טבילה או יוצא לדרך או בא מן הדרך יש להקל בליל ל"א שאינו יום החודש".
- ג) ארחות טהרה (פרק ח' סעי' י"א, פרק ט' סעי' י"ח) – "אם חל ליל טבילה שלה ביום השלשים ואחד, אם הוא ביום החודש של ראייתה הדין כנ"ל בסעיפים ט"ו וט"ז, (שאם הוא בעונת הראייה תדחה טבילתה, ואם הוא בעונה הקודמת לעונת הראייה אין לדחות הטבילה), ואם אינו ביום החודש בין שהוא בעונת הראייה בין שהוא בעונה הקודמת לעונת הראייה, לא תדחה הטבילה אלא תטבול ותשמש".
- ד) אהל שרה (עמ' מ"ט).
2. מחמיר.
א) ששבה"ל (סי' קפ"ט סעי' א' סוף ס"ק ה', סיכום אות ה') – "יש להחמיר".
- ב) חוט שני (סי' קפ"ט ס"ק ב' ד"ה וכיון, שאלת אשר סי' ל"א אות ד' [לשונו מובא לקמן]) – "ולכן אם חל ליל טבילה ביום ל' או ביום ל"א לראייתה, אסורה לשמש בזמן זה".
- ג) לחמי אבירים (סי' ט' אות י"ג) – לשונו מובא לקמן.
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ח), פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' ל"ב).

יא. עונה בינונית של יום ל"א, עם הכרתי.

1. מיקל.

- (א) ששבה"ל (סי' קפ"ט סעי' א' סיכום אות ה').
 (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ח).
 (ג) ארחות טהרה (פרק ט' סעי' י"ח).
 (ד) לחמי אבירים (סי' ט' אות י"ג) – "ובשעת הדחק מקילין בליל ל"א וזה תלוי בחו"ד של מורה הוראה, וכגון בליל חופה מקילין בליל ל"א אם הי' ווסת האחרון ביום והי' חודש חסר דאז אין כאן חשש של יום החודש".
 2. מראי מקומות – אגורה באהלך (ח"ב סי' קמ"ג אות ד').
 (א) חוט שני (שאלת אשר סי' ל"א אות ד') – "ראתה את ראייתה הקודמת בעונת יום, וחל ליל טבילתה בליל ל"א שאינו יום החודש ... דמ"מ בשעת הצורך יש להקל בליל טבילה. ודווקא בליל ל"א, אבל בליל ל' אין להקל כלל".

יב. ימי מבוכה.

1. מיקל.

- (א) עי' חכ"א (כלל ק"ח סעי' ו') – "ונראה לי דאם אירע ליל טבילה או שיוצא לדרך דאפשר דיש לסמוך אדעת המתירין ואינה צריכה לחוש אלא לעונה הראשונה".
 (ב) לבושי מרדכי (יו"ד ח"א סוף סי' ק"ג) – "דבנזדמן לה טבילה או יוצא לדרך אפשר להקל כדעת שהביא בש"ג".
 (ג) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' נ"ח).
 (ד) ששבה"ל (ס"ק י"א, סעי' ב' ס"ק ט' עמ' כ' ד"ה ובליל, סיכום אות י"ג).
 (ה) לבושי עז (סעי' ב' תמצית ס"ק ל"ד).
 (ו) נטעי גבריאל (פרק צ"ג סעי' א').
 (ז) פתחי מגדים (פרק כ"ד סעי' ט"ו אות ז').
 (ח) מראה כהן (עמ' קמ"ב אות ו').
 (ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' תי"ב).
 (י) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' מ').
 (יא) בנין בית נאמן (פרק ז' הע' י"ב ד"ה ויש).
 (יב) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' מ"ז) – "בליל טבילה יש להקל".
 2. מחמיר.
 (א) שערי טוהר (שער ג' סעי' ז') – "מיהו בל"ט ... אין להחמיר ביותר מן ד' ימים".

יג. וסת ארוכה שהיה אחריו וסת קצרה: בית מאיר.

1. מיקל.

- (א) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' כ"ד) – "להקל בליל טבילה".
 (ב) אבני ישפה (ח"א סי' ק"ע תשובה א') – "ועכ"פ בליל טבילה פשיטא להקל כיון דיש לצרף את דעת הכנסת יחזקאל סי' ל"ג שסובר שבלייל טבילה לא צריך לחשוש לוסת. וכן ראינו שהג' ח"ס הקל בסי' ק"ע בעונה שסמוך לוסתה (הו"ד בפת"ש סי' קפ"ד ס"ק כ"א) כיון דיש לצרף דעת הכנסת יתזקאל. וה"ה לענין וסת ארוך שנעקר ע"י קצר שחל בליל טבילתה, בזה ודאי. שיש להקל ומותרת לטבול".
 (ג) נטעי גבריאל (פרק צ"ו סעי' ג') – "ראתה הפלגה קצרה אחר הפלגה ארוכה וחל ליל טבילתה או עונת או"ז בעונת הפלגה הארוכה, יש להקל".
 (ד) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' כ"ב).
 (ה) אהל שרה (עמ' מ"ט, עי' הע' י"ג).
 2. מראי מקומות.
 (א) פרדס שמחה (אבני ישפה ח"א סי' ק"ע תשובה א' בהג"ה) – "ולדינא לבני תורה ראוי להחמיר בזה כיון דהרמב"ן, הבית מאיר, החזו"א סי' פ"ה ס"ל דאינו עוקר וסת ארוך, ואף בליל טבילה, אמנם להורות כן הוראה כללית קשה בזה כיון דבדורות הקודמים כידוע לא החמירו בוסת זו".

יד. אשה שקבעה וסתה בליל טבילתה.

1. מיקל, משום עיגונא וסתות דרבנן.

- (א) תפארת למשה (על סעי' ב') – "דאשה שקבעה וסתה בליל טבילתה, ואי אפשר לה לטבול עד ליל וסתה, כגון שקבעה וסתה בליל ט"ו לליל ט"ו, ודרכה לראות כל ז' ימים וצריכה למנות שבעה נקיים שבועות שניים וטובלת ליל ט"ו, דמותר לשמש אף שהוא שעת וסתה דוסתות דרבנן ולא החמירו לאסרה על בעלה עולמית, ומכל שכן דאם דרכה לראות ביום ט"ו דאין להחמיר בליל טבילתה ליל ט"ו משום עונה שלפני עונת וסתה כדעת האור זרוע".
 (ב) סד"ט (ס"ק ח' ד"ה תו) – "וכתב על זה בספר הנזכר [תפארת למשה] וז"ל ... ואף שיש לדחות ראייתו, מכל מקום לדינא נראה לי דדבריו נכונים, ודווקא שלא תאסור עולמית הוא דשרינן לה, אבל משום מצות עונה של ליל טבילה לא שרינן לה וסתות דרבנן, וכמו שאכתוב לקמן [ס"ק י"ד]".
 (ג) זבחי צדק (ס"ק ה').
 (ד) טהרת ישראל (סעי' פ"ח).

ה) לבושי עז (תמצית ס"ק ה').

2. מחמיר.

א) לחור"ש (לחם סוף ס"ק ו', שמלה ס"ק א' ד"ה כתב) – "ולדינא נראה לפע"ד דבעונת הוסת אין להקל".
 ב) שבט הלוי (ח"ד סי' צ"ח אות ד', ששבה"ל סוף ס"ק א', סיכום אות ד') – "בענין אשה שדרכה לראות כל יום ט"ו וא"א לטהר עצמה כ"פ רק עד אותה לילה וחל ליל טבילתה תמיד בעונת הוסת, שכ' הפת"ש בשם התפל"מ להקל, ואני בעניי דנתי מדבריו גם לענין אחר בשבט הלוי יו"ד סי' צ"ה דלפעמים ותריו חכמים על גזרתם שלא לעגן אשה לעולם. הנה כאן יש חולקים על פסק זה של התפל"מ עיין בלחור"ש, ועיין בס' פתחא זוטא חותר ליישב פסק התפל"מ, מ"מ נלענ"ד דגם להמתירין כיון **דבזמנינו אנו יש עצות** ע"י כדורי רפואה או זריקות לגוף לשנות או לאחר כל פעם זמן הוסת פשיטא דאין היתר להשתמש בקולת התפל"מ, רק במקום חשש לאסר אשה על בעלה".

3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק ח'), סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ז'), פתחא זוטא (ס"ק ד').

א) הגרשז"א וצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות ג', תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות ג', שולחן שלמה נדה עיונים סי' קפ"ג) – "ועיין גם בפת"ש סי' קפ"ד סק"ד שהביא כן מהתפארת למשה וכן הוא בס"ט שם ובעוד גדולי אחרונים ואף אחד מהם לא הזכיר כלל לצדד ולהקל שלא להתנהג בכה"ג בחומרא דר' זירא".

מ) ליל חופה סמוך לוסת.

א. תשמיש.

1. מיקל.

א) המקנה (קונ"א סי' ס"א ס"ק א') – "י"ל דבעילה ראשונה שהיא בעילת מצוה אין איסור סמוך לוסתה כדקי"ל ביוצא לדרך בי"ד סימן קפ"ד".

ב) שם אריה (יו"ד ח"א סי' מ"ג) – "באלמנה לבי נוקפי להתיר ... אבל בנדון השאלה בבתולה נראה ברור שיש להקל".

ג) הו"ד בדע"ת (על סעי' י' ד"ה ובמ"ש).

ד) טהרת הבית (סי' ב' סעי' ט"ז).

2. מחמיר.

א) נוב"ת (יו"ד סי' קי"ז) – "הדבר פשוט שאפילו הפוסקים הראשונים שהתירו ביוצא לדרך אוסרים בליל טבילה ... אני אומר שאין חילוק בין כלה לאשה אחרת".

ב) האלף לך שלמה (יו"ד סי' ר"כ, סת"ם ח"ב קונ' פרט ועוללות סי' מ"ז [עמ' פ"ה]) – "שא' בחתן אם מותר לבעול בעילת מצוה בעונה הסמוך לוסתה נ"ל דאף הכנ"י המתיר היינו רק בסתם אשה דליכא חימוד כ"כ אבל בביאה ראשונה דהוי חימוד רב ותדע דהרי לכך בעי כלה ז' נקיים לכך ודאי יש לחוש שיקדים הוסת עונה אחת ואסור לכ"ע".

ג) לחור"ש (לחם ס"ק כ"ט) – "וגם בכלה שאירע טבילתה בעונה הסמוך לוסת אוסר".

ד) נהרי אפרסמון (יו"ד סי' כ"ט).

ה) מהר"ש ענגיל (ח"ז סי' קמ"ה).

ו) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות ו') – "כלה שאירע טבילתה בליל חופתה בעונה שהוסת בה, אף על פי שזו הבעילה הראשונה בעילת מצוה קרייה רבנו, אפילו הכי אסור לבא עליה באותה הלילה, ואפילו אם וסתה הוא בסוף הלילה והוא משמש בתחלת הלילה נמי אסור, וכאשר הורה הגאון נודע ביהודה מהדורא בתרא סימן קי"ח".

ז) שאלת יעקב (ח"א סי' קי"ג ד"ה והנה).

ח) נטעי נעמנים (יו"ד סי' כ"ב).

ט) שלחן העזר (ח"ב סי' י' סעי' א') – "דאז יש להחמיר".

י) שערי טוהר (שער י"ג סעי' ב').

יא) אג"מ (אה"ע ח"ד סי' פ"ו) – "ויש לחוש טובא שיבעול שזה האסור לרוב אחרונים עיין בפ"ת ס"ק כ"ב".

יב) פאת שדך (ח"ג סי' פ"ב, עי' סי' ע"ג).

יג) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה י"א, תשובה קע"ח, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ט', פתחי דעת ח"ב פרק מ"א הע' מ"ח) – "וחל ליל החתונה בעונה בינונית, אסורה גם בעונת הכרתי ופלת, וכן אסורה כשלייל החתונה חל בעונת וסת שאינו קבוע בין של יום החודש ובין של הפלגה".

יד) קנה בשם (ח"ג סי' נ"ח אות א').

טו) שבט הלוי (ח"ד סי' צ"ט אות י"ב, ששבה"ל סיכום אות י"א, פאת שדך ח"ג סי' ע"ג) – "בענין מה שרצה להקיל במקנה קידושין בקו"א לסי' ס"א בענין בעילה ראשונה של כלה שחל בעונה הסמוכה לוסת, ובנוב"ת חיו"ד סי' קי"ז ובפ"ת כאן ס"ק כ"ג מחמירים בפשיטות וכן הדעת נוטה להלכה כמש"כ בשבט הלוי שם וכיון שכ' הראשונים דטעם פרישה סמוך לוסת שע"י חום התשמיש מתקדם ונתעורר הדם לצאת א"כ מכ"ש וכ"ש שיש לחוש לזה בביאה ראשונה כמובן".

טז) חוט שני (ס"ק ה' אות ה', ס"ק י"ט אות י', סי' קצ"ב ס"ק א' אות ח').

יז) הגר"ד פיינשטיין וצ"ל (ודברת במ ח"א סי' רכ"ח ד"ה ולענין ליל חופה).

יח) בדה"ש (סעי' י' בי' ד"ה ואפילו, עמ' י"ז).

יט) פותח שער (סי' ל' סעי' ח').

כ) נטעי גבריא (פרק ו' סעי' כ"ח) – "אסור לקיים בעילת מצוה בעונה הסמוכה לוסת".

כא) מראה כהן (עמ' קע"ז אות א').

- (כב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ת"ח, ח"ב עמ' תמ"ב אות כ"ז, עמ' תע"ג).
 (כג) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט ריש פרק ז') – "אסורים בתשמיש".
 (כד) שבילי טהרה (סי' י"ג, סי' י"ד).
 (כה) יסוד הטהרה (פרק י"ב סעי' ו').
 (כו) משמרת הטהרה (פרק ט"ו סעי' י"ג) – "הגיע שעת וסתה אף שאינו קבוע או עונה בינונית אסור לבעול בעילת מצוה, אך בעונת או"ז או ביום ל"א של עו"ב או עונת כו"פ מותר ותבדוק קודם תשמיש".
 (כז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ו) – לשונו מובא לעיל.
 (כח) מנחת איש (פרק ו' סעי' ב').
 (כט) אהל שרה (עמ' מ"ט).
 (ל) פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' כ"ד).
 3. מראי מקומות – שיבת ציון (סי' מ"א), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק כ"ז), פת"ת (ס"ק כ"ב), שרגא המאיר (ח"ב סי' מ"ד, ח"ה סי' ס"ה אות ה'), דרכי טהרה (סוף עמ' ס"ב), הגר"ד מצגר (מגיה לרשב"א בי' סי' ט"ז), פותח שער (סי' ל' סעי' ז'), פרי טהרה (הע' מ'), מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' כ"ה אות ד'), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ז שפ"ח ס"ק מ"א).
 (א) חזו"א (אה"ע סי' ס"ג ס"ק ט"ו) – "אי ביאה ראשונה של מצוה מותרת בשעת וסתה ואי אסורה תלוי בפלוגתא אי אסור דרבנן מחשיב ללא חזיא לביאה, ואפי' אי סמוך לוסתה דאורייתא יש לדון בזה".

ב. בבית אפל ביום, קודם ימי הוסת.

1. מיקל.

- (א) עי' שבה"ל (ח"ט סי' קע"ו אות ט') – שאלה: "חתן שלא בעל בעילת מצוה בליל החופה ובלילה הבא צריך לפרוש משום עונה הסמוכה לווסת האם שרי בבית אפל. תשובה: לפי מה שנתבאר באו"ח סי' ר"מ סי"א דלמעשה הותר רק באופן שחושש שיצרו מתגבר עליו, א"כ אם החתן חושש ליצרו ויתכן דבהרבה חתנים כרגיל יש חשש זה דיש לצדד להקל".
 (ב) משמרת הטהרה (פרק ט"ו סעי' י"ד).
 2. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק ו' סעי' כ"ב).

ג. האם מותר להתייחד בימי וסת.

1. מיקל.

- (א) פאת שדך (ח"ג סי' פ"ב) – "שלבא עליה אסור אבל זה רק משום חשש שמא תפרוס תחתיו, אבל כיון שהיא בחזקת טהורה אין צריך להזהר מן הקירוב ומן היחוד".
 (ב) שרגא המאיר (ח"ב סי' מ"ד).
 (ג) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' קפ"ו, תורת היחוד פרק ב' הע' ח' ד"ה אמנם, משנת השלחן תשובה י"א, תשובה קע"ח, תשובה רי"ז, לבושי עז סעי' ח' תמצית ס"ק ח', סי' קצ"ב סעי' ד' ס"ק ט' דד"ה וע"פ, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות כ"ז, אה"ע ח"ב פרק ט"ו אות מ"ו) – "מותר לחתן וכלה להתייחד בעונה הסמוך לוסת. נזדמן ליל חופתה בעונת הוסת, מותרת ביחוד אף כשאינה נוטלת כדורים".
 (ד) שבה"ל (ח"ו סי' קצ"א אות ד', ששבה"ל סי' קפ"ד סעי' י' ס"ק ב' סוף ד"ה ובשבת) – "דלא גזרו יחוד דרבנן כה"ג".
 (ה) תשובות והנהגות (ח"א סי' תצ"א ד"ה ויש) – "דלא החמירו ביחוד אלא בנדה ממש בליל חופה ראיסורה איסור כרת, ולא במצות פרישה דהוי רק דרבנן, או גם למ"ד דוסתות דאורייתא מ"מ הוא מ"ע בעלמא שאין עלה עוד דין נדה".
 (ו) לבושי עז (סי' קפ"ד סעי' ח' תמצית ס"ק ח', סי' קצ"ב סעי' ד' תמצית ס"ק ט"ז).
 (ז) יסוד הטהרה (פרק י"ב הע' ו') – "אבל ביחוד מותרים".
 (ח) הגרי"מ שטרן שליט"א (אוצרות הטהרה פרק י"ב הע' קמ"א).
 (ט) נטעי גבריאל (פרק ו' סעי' כ"ט) – "אף שמחמירים בבעילת מצוה בעונת הסמוך לוסת, מ"מ מותרים ביחוד. ובפרט אם לוקחים כדורים שמעכב הוסת מלבוא".
 (י) פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' כ"ה).
 (יא) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ו) – לשונו מובא לעיל.
 2. מותר ליחוד רק לזמן קטן.
 (א) אג"מ (אה"ע ח"ד סי' פ"ו, לתורה והוראה ח"ה עמ' כ"ה) – "יש להתיר גם חבוק ונשוק וביחוד אין להחמיר כלל, אבל נראה דהוא רק יחוד לזמן קטן וביום דאין דרך לשמש אבל לישן בלילה יש לאסור מאחר דבלא בעל יצרו תוקפו טובא ויש לחוש טובא שיבעול שזה האסור לרוב אחרונים".
 (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, עמ' תמ"ב אות כ"ז, עמ' תע"ג, עמ' תפ"ג).
 3. מחמיר.
 (א) שם אריה (ח"א יו"ד סי' מ"ג ד"ה אמנם לע"ד נראה דיש, ד"ה לכן) – "סמוך לוסתה ... צריכים שמירה ... ואע"ג דעדיין לא ראיתי למי שחשש לזה וכמוש"ל. מ"מ אחר שנתבאר דהביאה אסורה אז וקשה להתיר. א"כ למה יהיה זה קיל משאר איסורים דרבנן כגון אבילות וז' נקיים דחימוד דצריכים שימורה".
 (ב) הגר"ט גאלדשטיין זצ"ל (קובץ הלכות יחוד פרק י"א סעי' ד') – "שאם מחמירים לענין ביאה צריכים להחמיר גם לענין יחוד, שאין לחלק בין יחוד לביאה, דכ"ז שביאה אסורה יש לחשוש שיצרו יתקפנו".
 (ג) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א סי' קצ"ב ד"ה חל) – "צריכה שמירה, והוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים".

4. מראי מקומות – בדה"ש (סי' קצ"ב סעי' ד' בי' ד"ה וכן, עמ' רל"ח, "וצ"ע"), שבילי טהרה (סי' י"ג), פתחי דעת (ח"ב פרק נ"ד סעי' י"ח).

(א) קנין תורה בהלכה (ח"ב סי' כ"ה אות א' ס"ק ג') – "שהם מתירים לכלה ב"מ סמ"ל, ואח"כ הודיעוני, אשר באמצע הלילה הגיע לה הוסת והוכרח החתן לצאת מחרדה, ומזה לראות כמה מתינות וס"ד צריך להוראה".

ד. חיבוק ונישוק.

1. אין להחמיר – אג"מ (אה"ע ח"ד סי' פ"ו, לתורה והוראה ח"ה עמ' כ"ה, "וביוצא לדרך כתב הש"ך ס"ק כ"ז דאין להחמיר וכ"ש בכלה שטבלה סמוך לוסתה"), פאת שדך (ח"ג סי' פ"ב, לשונו מובא לעיל).
2. מחמיר – פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' כ"ו, "שיש חשש הו"ל").

ה. וסת שאינו קבוע.

1. מחמיר – פאת שדך (ח"ג סי' פ"ב, עי' סי' ע"ג), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה י"א, תשובה קע"ח, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ט', "וכן אסורה כשליל החתונה חל בעונת וסת שא"ק"), משמרת הטהרה (פרק ט"ו סעי' י"ג, לשונו מובא לעיל), מראה כהן (עמ' קע"ז אות א').
- (א) וכן סתימת הפוסקים שמחמיר לעיל.

ו. כלה שלוקחת כדורים - עי' סוף סי' קפ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ז. או"ז.

1. מיקל.
 - (א) שערי טוהר (שער י"ג סעי' ב', ס"ק ב') – "בלילה שלפניו דאסור רק מחומרת או"ז יש להקל".
 - (ב) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות ק"ד).
 - (ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ג, שבילי טהרה סוף סי' י"ד).
 - (ד) ששבה"ל (סעי' ב' ט"ז ס"ק ב' ד"ה ועיין, סיכום אות ב', סעי' י' ס"ק י"א, ח"ה סי' קצ"ה אות ה' ד"ה ואעפ"י).
 - (ה) חוט שני (ס"ק ו' אות א' [עמ' מ"א], סי' קצ"ב ס"ק א' אות ח') – "כשחל ליל חופה בעונת אור זרוע, יש להקל".
 - (ו) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' רכ"ח ד"ה ולענין ליל חופה).
 - (ז) לבושי עז (סעי' ב' תמצית ס"ק ט"ז).
 - (ח) נטעי גבריא (פרק ו' סעי' כ"ח, פרק צ"א סעי' ט') – "אבל בעונות שפורשים מחמת חומרא כגון עונת או"ז וכדומה יש להקל".
 - (ט) מראה כהן (עמ' קע"ז אות א').
 - (י) יסוד הטהרה (פרק י"ב סעי' ו') – "יש להקל".
 - (יא) פתחי הלכה (ארטסקרול פרק כ"ב הע' פ"ח, ח"ב עמ' תע"ג).
 - (יב) משמרת הטהרה (פרק ט"ו סעי' י"ג) - לשונו מובא לעיל.
 - (יג) מנחת איש (פרק ו' סעי' ב').
 - (יד) אהל שרה (עמ' מ"ט).
 - (טו) פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' כ"ז).
2. שאין לה וסת קבוע, יש להקל.
 - (א) מהר"ש ענגיל (ח"ז סי' קמ"ה).
 - (ב) שפע טהרה (ס"ק ו', דברי יציב יו"ד סי' ע"א).
3. מראי מקומות – קנה בשם (ח"ג סוף סי' נ"ז).

ח. ימי מבוכה.

1. מיקל – ששבה"ל (ס"ק י"א, סעי' ב' סיכום אות י"ג), מנחת פרי (קונ' התשובות סוף סי' כ"א, "דיש להקל").

ט. אביאסף.

1. מיקל – נטעי גבריא (פרק צ"א סעי' ט').
2. שאין לה וסת קבוע, יש להקל – מהר"ש ענגיל (ח"ז סי' קמ"ה), שפע טהרה (ס"ק ו', דברי יציב יו"ד סי' ע"א).

י. כרו"פ.

1. מחמיר.
 - (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה י"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ט', פתחי דעת ח"ב פרק מ"א הע' כ"ח, שבילי טהרה סי' י"ד ד"ה אמנם) – "אסורה גם בעונת הכרו"פ".
 - (ב) ששבה"ל (סעי' י' ס"ק ב' סוף ד"ה ובשבת) – "ובעו"ב כשוסתה ביום ראוי להחמיר אף בליל החופה, ומ"מ ישאל לחכם".
 - (ג) מנחת פרי (קונ' התשובות סי' כ"א אות ג') – "והסכימו גדולי הוראה שליט"א".
 - (ד) פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' כ"ח).
2. מיקל.

- א) חוט שני (סי' קצ"ב ס"ק א' אות ח') [לכאורה **סותר** מ"ש בסי' קפ"ד סוף ס"ק ו' (רק בדפו"ח), וצ"ע], מראה כהן פרק י' הע' כ"ב) – "למחמירים בעו"ב כדעת הכו"פ, יש להקל".
 ב) פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, פרק מ' הע' נ').
 ג) משמרת הטהרה (פרק ט"ו סעי' י"ג) – לשונו מובא לעיל.

יא. עונה בינונית.

1. מיקל – אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ד אות ב'), "כשחלה העונה הבינונית בליל החתונה מותר לבעול ביאת מצוה דהוי כמו יוצא לדרך, אולם יש לבדוק קודם תשיש".

יב. תרה"ד על עונה בינונית.

1. מיקל.
 א) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' ל"ב).
 ב) ששבה"ל (סעי' י' ס"ק ב' סוף ד"ה ובשבת) – "אבל כשראיתיה הם אחר יום השלושים דבזה איכא דפליגי אחו"ד (סקפ"ו סק"ג) וס"ל דלא בעיא לחוש לעו"ב, אולי יש לסמוך להקל בעונה בינונית בליל חופה".
 2. מראי מקומות – פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' ל"א).

יג. חו"ד עו"ב [יום ל"א].

1. מיקל – חוט שני (סוף ס"ק ו' [רק בדפו"ח]), "וביום ל"א בעונה בינונית אפשר להקל", משמרת הטהרה (פרק ט"ו סעי' י"ג, לשונו מובא לעיל), אהל שרה (עמ' מ"ט).
 2. מראי מקומות – מראה כהן (פרק י' הע' כ"ב).

יד. בית מאיר.

1. מיקל – אהל שרה (עמ' מ"ט, עי' הע' י"ג).
 2. מנחת פרי (ח"ג סי' ס"ב) – "ומסתמא יש להחמיר גם בליל החתונה וצ"ע".

טו. אג"מ.

1. מיקל – הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' רכ"ח ד"ה ולענין ליל חופה).

מא [אחר שהגיע שעת וסתה] - סעיף י"א.

א. לבוא על הישינה.

1. עי' או"ח סי' ר"מ סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ב. ישינה: וסת שאינה קבוע.

1. מחמיר.

- א) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ל') – "דבישינה אסור לו לבא עלי' אפילו בוסת שא"ק אם לא שהתה שיעור שתוכל לטבול".
 ב) ערה"ש (סעי' מ"ג) – "ודע דמשמע מדבריו דזהו דווקא בוסת קבוע או בסתם ל' יום אבל אם יש לה וסת שאינו קבוע ועבר זמן הוסת שאינו קבוע ומותרת לו כשלא הרגישה אף בלא בדיקה כמ"ש בסעי' ל"ח וממילא דא"צ לשאול ממנה אם טהורה היא כששותקת בשכבה אצלו והיא ערה אבל בישינה פשיטא שאסור כשלא עברו הימים שיכולה להטהר דהא עיקר ההיתר הוא דבוסת שאינו קבוע סומכין על מה שלא הרגישה וא"צ בדיקה וכשהיא ישנה מנא ידע שלא הרגישה [וכ"כ הפר"ר סק"ל]".
 ג) שערי טוהר (שער ג' ס"ק י"ג) – "דעכ"פ מנמנת אסור אפילו בוסת שא"ק".
 ד) טהרת ישראל (סעי' צ"ה).
 ה) פרדס שמחה (ס"ק ל"ט).
 ו) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' צ"ט, סוף עמ' רפ"ז).
 ז) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ח).

2. מיקל.

- א) חו"ד (סי' קפ"ה בי' ריש ס"ק א') – "שאיין לה וסת קבוע קודם שהגיע העונה בינונית דאפילו ישנה מותר ולא צריכין לאמירה דידה".

- ב) תהלה לדוד (סי' נ"ו אות י') – "דבוסת שלא נקבע ג"פ ועבר הוסת א"צ לשאלה ... מותר לבא עליה בין ערה בין ישנה וא"צ לשאלה. וכן משמע להדיא מדברי הרשב"א ...".

- ג) עי' בדה"ש (ס"ק פ"ה) – "שיש להקל בעת הצורך".

- ד) נטעי גבריאל (פרק ס"ג סעי' י"ב).

3. מראי מקומות.

- א) סד"ט (חידוד הלכות סוף דף טו.) – "ואם כן על כל פנים צריך לשואלה אולי ארגשה, וצ"ע".

ג. קשה, הרי אפשר לברורי [בזמן שהיא ערה] - גבי ס"ס.

1. מראי מקומות – תוה"ש (סי' קפ"ה ס"ק א'), תפארת ישראל (סי' קפ"ה ס"ק א'), מחה"ש (ריש סי' קפ"ה), וצריך ישוב להפוסקים סימן ק"י דס"ס איכא לברורי צריך לברורי, פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ל"א, סי' קפ"ה ס"ק ד'), זבחי צדק (סי' קפ"ה ס"ק ב').

א) ערה"ש (סעי' מ"ט) – "והקשו הגדולים הא קי"ל בספק ספיקא דכל היכא דאיכא לברורי מבררין וא"כ למה לא יברר ע"פ שאלת פיה [מנ"י ריש סי' קפ"ה] ויש מי שתירץ מטעם חזקה שהניחה בחזקת טהורה [שם] וא"א לומר כן דבהגיע שעת וסתה נתבטלה חזקת טהורה ואדרבא היא בחזקת איסור כמ"ש בסעיף ז' ויש מי שתירץ משום דהוה ספק דרבנן ובספק ספיקא אזלינן לקולא [כרו"פ] וגם זה אינו ברור דכיון דהחשש שמא ראתה בשעת וסתה והוה כספק דאורייתא [פר"ר סקל"א] ויש מי שתירץ דבאמת רבינו הרמ"א פסק בסי' ק"י בספק ספיקא דא"צ לברר ע"ש בסעי' ט' ואף למי שחולק בזה כמ"ש בסי' ק"י סוף סעי' צ"א ע"ש מ"מ כשיש טירחא בהבירור וודאי דא"צ לברר והכא איכא טירחא להקיצה [שם] ואינו מובן לקרא זה בשם טירחא ועוד דהא משמע דא"צ לשאול כלל אפילו כשהיא ערה".

ב) בדה"ש (צינונים ס"ק קט"ז) – "ואולי י"ל עוד שיש לחוש שע"י השאלה מיגניא באפיה שיזכור דם נדותה שהוא דבר מגונה לאשה ומשו"ה לא חייבוהו לברר".

ד. האם די במעשה: וסת קבוע או עונה בינונית.

1. מחמיר, צריך אמירה.

א) תוה"ש (חי' ס"ק ל"ב, בי' ס"ק י"ד) – "ואפילו אם היא ערה ושוכבת אצלו מכל מקום צריך דוקא שישאלנה ותוציא מפיה שהיא טהורה".

ב) פת"ת (ס"ק כ"ז) – "ואפ"י היא ערה ושוכבת אצלו מ"מ צריך דוקא שישאלנה ותוציא מפיה שהיא טהורה. ח"ד".

ג) ערה"ש (סעי' מ"ג) – "שעבר שעת וסתה והיא ערה ושוכבת אצלו או בא אליה והייתי אומר מדאינה אומרת לו כלום מסתמא בדקה ונמצאת טהורה אלא אין סומכין על זה ומחוייב לישאל ממנה אם טהורה היא והיא משיבה טהורה אני ומסתמא בדקה א"ע ונראה דטוב יותר שישאל ממנה אם בדקה בשעת וסתה או עכ"פ לאחר זמן וסתה".

ד) טהרת ישראל (סעי' צ"א).

ה) קנה בשם (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות כ').

ו) בדה"ש (ס"ק פ"ג, ס"ק פ"ד, בי' ד"ה עד) – "שקצת אנשים טועים ואינם נוהרים בזה והם עושים שלא כדין וראוי להזהירם על זה".

ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' צ"ח, עמ' שצ"ז, ע"י פרק ד' הע' י"ד).

ח) ארחות טהרה (פרק ח' סעי' י"ד) – "לאחר שעבר יום השלשים של עונה בינונית (וכן בוסת קבוע) אסורה לבעלה עד שישאלנה אם בדקה עצמה ונמצאת טהורה, ואם לא שאל אותה תאמר לו מעצמה בדקתי עצמי ונמצאתי טהורה".

2. מיקל, די במעשה.

א) מי נדה (סעי' י"א, סוף עמ' ט"ו) – "מהני בבאה ושוכבת אצלו".

ב) מור ואהללות (אוהל ארץ נוד סוף סי' קפ"ד) – "בחז"ד ... וכן בסי' קפ"ה ... וגם שם פקפק הלחם ושמלה דאין להחמיר וחזקה זו מוציאה מידי ודאי וכ"ש בכה"ג שקימ"ל וסתות דרבנן ודאי דמהני ובפרט כשבאה ושוכבת אצלו דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן ואין כאן הסברא דיצרה אלבשה".

ג) דעה ברורה (ס"ק ל"ז, יוסף דעת ד"ה עד [ומש"כ שם, לא נראה], פתחי טוהר פרק ח' סעי' ה') – "עבר הוסת צריך שישאלנה אם בדקה או לא. ואין צריך דיבור ממש אלא כל סימן שיעשו ביניהם מהני. ודוקא וסת קבוע או עונה בינונית אבל בוסת שאינו קבוע אין צריך שאלה".

3. מראי מקומות – פותח שערי (סי' ל' סעי' ב').

א) ששבה"ל (ס"ק ג') – "לדינא נ' דאם מקילים בודאי ראתה כדלק' סי' קפ"ה כ"ש שיש להקל בספק ראי' ולתלות שבדקה עצמה". ששבה"ל (סיכום אות א') – "וי"א דאפילו אם באה אצלו צריך לשאול".

ה. שאר קריבות: וסת קבוע או עונה בינונית, קודם שאמרה טהורה אני.

1. מחמיר – בדה"ש (ס"ק פ"ב, ג"ם בשאר קריבות עד שישאלנה").

ו. מקומות שאין הנשים טובלות כשאין בעלה בעיר [ולא ידעה שיבא הבעל].

1. מחמיר.

א) תשובה מאהבה (על סעי' י"א) – "ובמקומות שנהגו שלא לטבול אם אין בעלה בעיר ... ודאי צריך לשאול אותה אם טבלה".

ב) לחו"ש (לחם ס"ק ל"ז) – "דוקא כשבעלה בעיר דאז רגילה לטבול".

ג) אבני צדק (יו"ד סי' ע"ה) – "אבל המחבר לטעמי' שסובר בסי' קצ"ז בשאין בעלה בביתו טבילה בזמנה לאו מצוה, רק כשהוא בביתו מצוה לטבול בזמנה משום פ"ו ומצות עונה. לכן רוח ה' דבר בו להשמיט הך לשון הבא מהדרך, להורות דוקא בהיות האיש בביתו מקודם אז א"צ לשאל דאז מצוה לטבול בזמנה, אבל בבא מהדרך ולא טבלה אחר בואו בודאי אסור לבא עלי' בלא שאלה שמא לא טבלה קודם בואו, דקי"ל טבילה בזמנה לאו מצוה ... דקי"ל אם אינו בביתו א"צ לטבול, ולכן בבא מהדרך צריך לשאל בשהה אחר הווסת וכו' כנ"ל נכון וברור להלכה".

ד) מלבושי טהרה (סעי' כ"ח) – "ובזמן הזה שהנשים אינן טובלות ... ודאי דלכתחלה אסור לבוא עלי' בעבר זמן הוסת אפי' שהתה בכדי שתוכל לטבול או באשה שאין לה וסת קבוע עד שישאל אותה אם היא טהורה והיא תאמר הן".

- ה) ערה"ש (סעי' נ', סעי' נ"א) – "אנו רואים מעשים בכל יום בכל תפוצות ישראל כשהבעל בדרך אין האשה הולכת לטבילה ... וממילא דלדין אסור בלא שאלה ותמיהני על רבותינו שלא העירו דבר בזה וצ"ע".
- ו) דרכ"ת (ס"ק ס"ד) – "מלבושי טהרה ... ובזמן הזה שהנשים אינן טובלות אלא דוקא כשבעליהן הם בביתם וגם לא ניכר כלל במלבושיה מימי טהרה לימי טומאה ודאי דלכתחלה אסור לבוא עלי' בעבר זמן הוסת אפי' ששהתה בכדי שתוכל לספור ולטבול או באשה שאין לה וסת קבוע עד שישאל אותה אם היא טהורה והיא תאמר הן".
- ז) טהרת ישראל (סעי' צ"ב) – "ונ"ל דוקא שהיה ידוע לה שיבא אבל בלא"ה מסתמא לא טבלה כלקמן קצ"ו סק"ז וכ"כ לחו"ש סקל"ז בלחם".
- ח) שבה"ל (ח"ג סי' ק"כ על סעי' י"א, ששבה"ל סיכום אות ד') – "סי"א יבא עליה ואין צריך לשאול, ובמקומות שאין הנשים טובלות כשאין בעליהן בעיר לא שייך קולא זאת עיין ד"ת ובס' ערוך השולחן כאן".
- שבה"ל (ח"ד סי' צ"ט אות י"ג) – "ואם שהתה אחרי הוסת שיעור שתספור ותטבול יבא עליה וכו': ובמקומות שאין הנשים טובלות כשאין בעליהן בעיר לא שייך קולא זאת, עיין בס' ד"ת ובס' ערוך השולחן כאן, ובשו"ת תשובה מאהבה בהגהותיו על השו"ע, ומיושב קושית הס"ט ס"ק ט"ו, ועיין תשובת ח"ס יו"ד סי' קצ"ו, ובד"ת סי' קצ"ז ס"ק ב' וג"ו".
- ט) בדה"ש (ס"ק צ"ב).
- י) פרדס שמחה (ס"ק מ"ב) – "האידינא דאין טובלים אם אין בעלה בעיר, אין להתיר נמי בכה"ג".
- יא) לבושי עז (תמצית ס"ק ה').
- יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ד' הע' ט"ו).
2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ז כו"ל ס"ק ה').
- א) הענין שלא לטבול אם אין בעלה בעיר - עי' סי' קצ"ז, לשיטות ומראי מקומות.
- ז. מראי מקומות – שאלת אשר (סי' י"ד).

מב וסת הגוף, וסת האונס - סעיף י"ב.
א. עי' סי' קפ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

"אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הפורש מאשתו סמוך לוסתה - הויין לו בנים זכרים ... רבי יהושע בן לוי אמר: הויין לו בנים ראויין להוראה"
(שבועות דף יח:)

נאמנות האשה

סימן קפ"ה

- [א] אשה טמאה - סעיף א'.
 [ב] עד "שתאמר" לו טהורה אני.
 [ג] הוחזקה נדה - סעיף ב'.
 [ד] שויה אנפשה חתיכה דאיסורא - סעיף ג'.
 [ה] אמתלא.
 [ו] איך לפרוש מנדה - סעיף ד'.
 [ז] ראתה דם באמצע תשמיש בימי טוהר.
 [ח] תשובה: שמשו ביום הוסת.
 [ט] פחות מבן כ', האם יש חיוב תשובה.
 [י] תשובה: אונס, שוגג, מזיד.
 [יא] אונס גמור.
 [יב] שוגג.
 [יג] לפדות התענית.
 [יד] לא ישתה יין ויאכל בשר בליל התענית.

[א] אשה טמאה - סעיף א'.

א. כתובות (דף עב.), ב"י (ס"ק א') - "דא"ר חנינא בר כהנא אמר שמואל: מנין לנדה שסופרת לעצמה. שנאמר: (ויקרא ט"ו) וספרה לה שבעת ימים, לה לעצמה".

1. נדה (דף יב.) - "הניחן בחזקת טומאה לעולם היא טמאה, עד שתאמר לו טהורה אני".

ב. טומאה דרבנן: כתם וכדו'.

1. כמו טמאה דאורייתא - לבנון נטע (סוף ס"ק א', סי' קפ"ד ס"ק י', "דאין חילוק בין היתה טמאה מדאורייתא או משום כתם"), מלבושי טהרה (סעי' א'), דרכ"ת (ס"ק א'), עי' סי' קפ"ד ס"ק ס"ג), ששבה"ל (סוף ס"ק ב', סיכום אות א'), חוט שני (ס"ק א' אות א'), פרדס שמחה (ס"ק א'), לבושי עז (תמצית ס"ק א'), משמרת הטהרה (ס"ק ב'), נטעי גבריאל (פרק ס"ג סעי' ז'), פרי טהרה (הע' א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' צ"ט).

2. מראי מקומות - מי נדה (סי' קפ"ד קונ"א מהדו"ת סעי' י"א, השמטות שם).

ג. שאר הרחקות, חיבוק ונישוק, נגיעה: קודם שתאמר לו טבלתי.

1. מחמיר - לבנון נטע (ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק ד'), חוט שני (ס"ק א' אות ו'), בדה"ש (ס"ק ג'), פרדס שמחה (ס"ק ב'), נטעי גבריאל (פרק ס"ג סעי' א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ד' הע' כ'), משמרת הטהרה (ס"ק ג'), יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' כ"ג), פרי טהרה (סעי' א'), דעה ברורה (ס"ק א').

ד. מה החידוש לרמ"א (סעי' א'), "ומאחר שעברו ימים שאפשר לה למנות ולטבול, נאמנת".

1. אפילו ספק.

א) ש"ך (ס"ק א') - "היינו לאפוקי אם הוא ידוע בודאי שלא עברו הימים אבל אם הבעל אינו יודע אם עברו או לא סומך עליה דכתיב וספרה לה לעצמה".

ב) באה"ט (ס"ק א').

ג) תוה"ש (ס"ק ב') - "ואם הבעל מסופק אם עברו או לא היא נאמנת. ש"כ [סק"א]".

ד) חו"ד (חי' ס"ק ב') - "ואם אינו יודע אם עברו גם כן סומך עליה".

ה) הו"ד בפוסקים.

1) מקור חיים (ס"ק ג', תפארת צבי ס"ק א'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ח') - "עיינ בש"כ ס"ק א' דרצה לדייק מדברי רמ"א ז"ל דוקא

אם ידע הבעל ולא עברה כל כך ימים שתוכל לספור ולטבול [היינו שעדיין תוך י"ב יום מתחילת נדתה] אינה נאמנת לומר טבלתי. אבל אי לא ידע הבעל אי עובר עליה וכו' או לא סומך עלי' ונאמנת והיינו דלא כט"ז. דלסברת הט"ז עכ"פ הבעל

מוכרח לידע שעבר עליה י"ב יום מתחילת נדתה שתכולה לטבול לפי הדין. אלא דספק שלו הואיל דרגילה לטבול אחר י"ג יום. אבל אם מסופק הבעל אי עברה י"ב יום מתחילת נדתה או לא אינ' נאמנת, והפירוש של הט"ז מדחי הש"כ בספר נקודת

הכסף ... ולי נראה דברי רמ"א מכוון להיפוך מסברת ש"ך ... אבל אי לא ידע אי עברו או לא אינו נאמנת כנ"ל ברור בלי גמגום ודלא כש"ך ... מ"מ העולם נוהג וסוגין דעלמא הוא כש"כ אפי' אם הבעל לא ידע אם עברו ימים שאפשר לה למנות

ולטבול או לא עברו נאמנת לומר טבלתי כדין אחר זין נקיים. ונראה לי הטעם ...".

2) מראי מקומות - ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ב').

2. אפילו שלא רגילה ללבוש לבנים ביום ו'.

א) ט"ז (ס"ק א') - "שאפילו אם ספק לו אם עברו כ"כ ימים שאפשר שטבלה דהיינו שרגילה ללבוש לבנים ביום ו' לראייתה ועכשיו א"א בכך אלא שאם טבלה היתה צריכה ללבוש לבנים ביום ה' והיא אומרת שטבלה נאמנת כיון שעכ"פ אפשר בכך".

ב) תוה"ש (ס"ק ב') - "וכתב הט"ז [סק"א] אפילו אם רגילה ללבוש לבנים ביום ו' לראייתה ועכשיו א"א בכך אלא שאם טבלה היתה צריכה ללבוש לבנים ביום ה' והיא אומרת שטבלה נאמנת".

ג) מחה"ש (ס"ק א') - "וכתב הט"ז ...".

ד) חו"ד (חי' ס"ק ב') - "ואפילו אם היתה רגילה ללבוש לבנים ביום ו' לראייתה ועכשיו אי אפשר בכך אלא שאם טבלה היתה צריכה ללבוש לבנים ביום ה', והיא אמרה שטבלה, נאמנת כיון שאפשר בכך".

ה) פת"ת (ס"ק ב') - "וכתב הט"ז ...".

ו) ערה"ש (סעי' ו') – "וכתבו דקמ"ל דזוקא אם יודע בוודאי שעדיין לא עברו הימים אינה נאמנת אבל אם אינו יודע אם עברו אם לא עברו נאמנת [ש"ך סק"א] ואין שום רבותא גם בזה דהא התורה האמינה אלא דקמ"ל דאף אם דרכה תמיד ללבוש לבנים בו' לראייתה ועכשיו אומרת שלבשה בה' לראייתה מ"מ נאמנת כיון דאפשר בכך [ט"ז סק"א].

ז) הו"ד בפוסקים.

1) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ב').

3) אפילו רואה בגדיה מלוכלכות בדם.

א) ערה"ש (סעי' ז') – "ועוד נראה לומר פשוט דזה גופה קמ"ל אפילו רואה בגדיה מלוכלכות בדם ולקמן יתבאר דבלובשת בגדים המיוחדים לימי נדותה דזהו חזקה לטומאה וא"כ כ"ש כשלהדיא מלוכלכות בדם שאינה נאמנת ולזה קמ"ל דמ"מ נאמנת וצ"ל דזהו ג"כ כוונת הטור שכתב ומ"מ כשאומרת לו טבלתי נאמנת ע"ש ואיזה רבותא יש בזה אלא כוונתו גם בכה"ג דכן הוא להדיא ברא"ש פ' המדיר ע"ש".

ה. רמ"א מסיים: **נאמנת לומר טבלתי אפי' רואה בגדיה מלוכלכים בדם.**

1. וצריך הבעל לשאול אותה ושתאמר אמתלא, שעברה בשוק של טבחים וכדו'.

א) עצי לבונה (על ריש סעי' ג') – "ואף בהך דס"א דבגדים מלוכלכים בדם אף דאומרת טבלתי ועברו ימיה וכו' מחויב לשאול אותה והיא תשיב לו בשוק של טבחים עברתי וכו'".

ב) פרדס רמונים (שפ"ח סוף ס"ק ד') – "עצי לבונה ... שכתב הרב בס"א דנאמנת לומר טבלתי אפי' רואה בגדי' מלוכלכים בדם כו' דג"כ צריך הבעל לשאל אותה ושתאמר אמתלא שלה ע"ז שעברה בשוק של טבחים וכדומה עיין שם והוא נכון **דודאי כל מה דאפשר לברורי מבררינן**".

ג) דרכ"ת (ס"ק ט') – "עיין בעצי לבונה להלן סעי' ג' בהג"ה ש' דלפמ"ש הש"ך להלן סק"ד נראה דה"ה כאן מחויב הבעל לשאול אותה מדוע בגדיה מלוכלכים והיא תשוב לו בשוק של טבחים עברתי וכו' עיין שם ועיי' בס' פרדס רמונים בשפתי חכם סוף סק"ד שהביאו והסכים עמו דודאי כל מה דאפשר לברורי מבררינן עיין שם באורך".

2. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק ג'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ט').

ו. **חזקת טומאה ואמרה לא טבלתי, האם מהני אמתלא.**

1. מחמיר.

א) עי' חקר הלכה (ערך אמתלא אות ד') – "נסתפקתי בדבר שיש לו חזקת איסור והוא אומר להחזיק החזקה אי מהני אח"כ להגיד אמתלא ולהוציא מחזקת איסור, כי בכל מקום בש"ס לא מצינו אמתלא רק היכא שהאמתלא אינו נגד החזקה כמו אשה שאמרה אשת איש אני ואח"כ חזרה ואמרה פנויה אני שהיתה גם מקודם בחזקת פנויה, וכן בש"ע יו"ד סי' ב' טבח שעשה סימן בראש הכבש שזהו רובא להתירא דרוב בהמות כשרים וגם אמרינן נשחטה הותרה, אבל היכא דאיכא חזקה לאיסור והוא מחזיק בדבורו כפי החזקה לא מצינו שיהיה מועיל אמתלא ... גם יש ללמוד באשה שהיתה נדה ושאל אותה בעלה אם טבלה ואמרה שלא טבלה אינה נאמנת אח"כ אפילו באמתלא לאמר שטבלה דכאן היא בחזקת איסור ולא מהני אמתלא ... וצ"ע למעשה בכל זה".

ב) בשם ערוגות הבושם (יו"ד בקונ' שבסוף הספר דיני שויה חד"א ואמתלא).

ג) עי' בדה"ש (ס"ק כ"ו, ב' ד"ה נאמנת) – "והני מילי דמהני אמתלא כשהאשה עומדת בחזקת טהרה אבל אשה נדה שאמרה מתחלה לא טבלתי וחזרה ואמרה טבלתי (באותו זמן שאמרה מתחלה שלא טבלה) אפילו נתנה אמתלא טובה למה שאמרה מתחלה שלא טבלה יש להחמיר להצריכה טבילה אחרת".

1) אולם יש להקל מצד אפשר לברורי, עי' לקמן.

2. מיקל.

א) שיעורי טהרה (עמ' תע"ו ד"ה והפרי) – "להלכה למעשה נאמנת לחזור בה על ידי אמתלא ולומר טבלתי. וכ"ה להדיא בנמו"י כתובות שם דכתב וחזרה ואמרה טהורה אני שכבר טבלתי".

3. מראי מקומות – פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ה' ד"ה וזה, לשונו מובא לקמן), פתחא זוטא (ס"ק ד').

ז. **אפשר לברר הדבר: כגון שאמרה תחילה לא טבלתי ואח"כ אמרה טבלתי ומשטה הייתי כך.**

1. נאמנת.

א) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ה' ד"ה וזה) – "דמועיל אמתלא דידה אפילו נימא דבחזקת איסור לא מהני אמתלא, והוא כיון דאפשר לה לברר דבריה שטבלה מהבעלת המרחץ וכדומה וא"כ אם היתה שותקת והיו באין הנשים לפנינו ואמרו שראו שטבלה מנדתה ואנו יודעים שע"פ החשבון הגיע זמן טבילתה היתה לפנינו בחזקת היתר רק שע"י התרחקתה החזקונה בטומאה וכיון שנותנת אמתלא על התרחקתה מהני להחזירה לחזקת טהרה שנתחזקה ע"פ ראיית הנשים וא"ל דכיון שמעיקרא לא העידו הנשים לפנינו הוי חזקה שלא נתבררה בשעתה דאינה חזקה וכמ"ש התוס' בחולין הא ליתא חזא דכיון שהנשים ידעו מזה הרי נתברר להם ואטו צריך שיתברר להבעל או להב"ד דוקא ותו דגם להבעל כיון שהי' אפשר שיתברר לו אז מיקרי חזקה מבוררת ודוקא היכי שלא הי' אפשר להתברר לו בשום אופן לא הוי חזקה וענו"ב מהד"ק חא"ע סי' ל"א שהאריך בזה. ועוד נלפע"ד דאפילו אמרה שטבלה בעיר אחרת וא"ל לברר הדבר תיכף ג"כ שריא עכ"מ שהעלה הנו"ב מהד"ק חא"ע סי' כ"ח רלשיטת הרי"ף שפשט הא דבעי ביבמות אי טעמא דע"א מהימן בעדות אשה הוא משום מילתא דעבידא לגלויא או משום דייקא ומינסבא עיקר הספק משום דאתחזק איסורא ולזה קמבעיא אי מילתא דעבידא לגלויא בעצמי אלים לבטל החזקה או לא ולפי פשיטתו של הרי"ף מילתא דעבידא לגלויא מבטל החזקה וע"ש באריכות. וא"כ אם אומרת שטבלה במקום פלוני כיון שהוא מילתא דעבידא

לגלויא נתבטל חזקת איסור דידה והוי כראינו שטבלה ובחזקת היתר עומדת לולא התרחקתה וכיון שנותנת אמתלא להתרחקתה מהימנא. ותו דבגדה אין הדבר ברור דהוי חזקת איסור כיון דבידה לטבול תדע דאל"ה אמאי לא ילפינן מזה דמהני ע"א נגד חזקת איסור מדמהימנא לומר שטבלה וע' תוס' גיטין ב' ע"ב ד"ה ע"ר. וגם בלא"ה נ"ד קיל מאומרת בפירוש שהיא טמאה והכא לא אמרה בפירוש ובכה"ג אפילו בממון דלא מהני אמתלא לטבול דבר' מהני בכה"ג דהוי כמתרצת עניינה שמקידם ועמ"ש בסק"ב. מכ"ז נלפע"ד ברור דמהימנא בכה"ג בלא טבילה אחרת ודוק".

(ב) עי' מהר"י שטייף (עמ' ת"ל ד"ה ובתשובה) – "באם אפשר לברר הדבר שנאמנת גם בלא אמתלא נגד בעלה כגון שאמרה תחלה לא טבלתי ואח"כ אמרה טבלתי ומשטה אני כך ואפשר לשאול במקום שטובלין אם טבלה או לא שנאמנת דהא אפשר לברורי ואינה משקרת ... אלא שצ"ע אם צריך לברר תחלה או שנסמוך על אמירתה האחרון מטעם דלא תשקר כל שאפשר לברור. ולכאורה משמע דצריך לברר תחלה מטעם דכל היכא דאיכא לברורי מבררין וגם דאיכא כאן חזקת טומאה ... אולי בכה"ג אין צריך לברר תחלה אלא נסמוך על שיברר אח"כ ... מס' פרי דעה ... וצע"ע".

2. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק ד').

(א) אולי תלוי בהשאלה אם חשוד נאמן באיסור דאורייתא כשאפשר לברורי - עי' יו"ד סי' קי"ט סעי' י"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ח. הכשילה בעלה פעם אחת.

1. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק ו'), דרכ"ת (ס"ק ה'), משמרת שלום (סי' קצ"ו אות ה'), טהרת ישראל (סעי' ו'), פתחא זוטא (ס"ק ב'), טהרת הבית (סי' ד' סעי' א'), פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ב'), חוט שני (ס"ק א' אות ח'), שבט הקהתי (ח"ב סי' קנ"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ד' הע' ח'), משמרת הטהרה (ס"ק ו', בה"ל ס"ק ד'), דרכי טהרה (עמ' קכ"א).

(א) חו"ד (ח' ס"ק ב', בי' ס"ק א') – "והאשה החשודה על איסור נדות, אם זינתה בנדותה לא מקרי חשודה לגבי בעלה ונאמנת אפילו בשעת וסתה, ואם הכשילה לבעלה באיסור נדות שוב אינה נאמנת לומר בשעת וסתה וסתה טהורה אני עד שתעשה תשובה, אבל שלא בשעת וסתה וכן לומר שטבלה נאמנת אם לא בימות החורף שהטבילה טירחא".

(ב) פת"ת (ס"ק ב') – "ואשה החשודה על איסור נדה אם זנתה בנדות לא מקרי חשודה לבעלה ונאמנת אפילו בשעת וסתה ואם הכשילה לבעלה באיסור נדות שוב אינה נאמנת לומר בשעת וסתה וסתה טהורה אני עד שתעשה תשובה אבל שלא בשעת וסתה וכן לומר שטבלה נאמנת א"ל בימות החורף שהטבילה טירחא. ח"ד. ואפשר דבמקום שנותנין שכר בעד הטבילה אינה נאמנת".

(ג) ערה"ש (סעי' ג') – "אבל אם הכשילה פעם אחת את בעלה באיסור נדה נ"ל ברור דשוב אינה נאמנת ומחוייב הבעל להעמיד לה עדים או שיוודע בעצמו שהלכה למקוה אחרי הימים הראויים לה כפי שיעור וסתה ולא דווקא עדים כשרים דזה א"א אלא אשה אחת שתראה בעת שתטהר עצמה דאין לנו רק להסיר ממנה הנאמנות עד שתשוב בתשובה שלימה בלי הערמה ואז תשוב לנאמנותה ודבר זה תלוי בראיית עיני הבעל [ע"ש בח"ד שכתב ג"כ דאם הכשילתו שוב אינה נאמנת] ודע דבדור הזה בעוה"ר הרבה יש להבעל להשיג על טהרת אשתו כפי השמועות ששמענו לדאבון לבבנו שרבתה המינות בין הנשים קלי הדעת ולכן מי שיראת ד' נגע בלבו ישגיח היטב על זה".

(ד) נטעי גבריא (פרק ס"ג סעי' י', פרק קכ"ב סעי' ג') – "אם הכשילה לבעלה באיסור נדות אינה נאמנת לומר טבלתי לכן אין עצה רק שישאל הבעל מאשה העומדת ע"ג ויעשה כן עד שתשוב בתשובה שלימה, וזה תלוי בראיית עיני הבעל וכדאי להתקשר עם מורה הוראה".

ט. בעל תשובה ששב ואשתו עדיין לא שבה.

1. מראי מקומות – רבבות אפרים (חק וזמן תיקונים עמ' כ"ח אות ט'), חוט שני (ס"ק א' סוף אות ח').
(א) הגר"ש זצ"ל (חק וזמן תיקונים עמ' כ"ח אות ט') – "דאינה נאמנת וצריכה שחברתה ששומרת שבת תראה את הבדיקות שלה ותאמר שהן טהורות".

(ב) ששבה"ל (סי' קצ"ו סוף סעי' ז', סיכום אות ב') – "אם בטוח הוא שאינה משקרת ונאמנת היא אצלו, יכול לסמוך על בדיקותיה וטבילתה".

(ג) תשובות והנהגות (ח"א סוף סי' שנ"ב, ח"ב סי' ת"ל) – "שאלה: בעל תשובה שאשתו עדיין לא חזרה בתשובה אם נאמנת לעניני נדה ... התחלתי לחפש תרופה, וראיתי בספר אגרות משה (ח"א סימן נ"ד) שאלה ממדינת רוסיא שאוכלים האבות על שולחן בניהם שרובם כופרים ומחללי שבת בפרהסיא רק קים להו להאבות על בניהם שנאמנים, אם מותר להם לסמוך על כך ולאכול אצלם, ומביא ראייה מכתובות (פ"ה) דאמרינן התם שצריך שני עדים ורב פפא לא נאמן אבל בת רב חסדא קים לה בגווה ונאמנת לו, הרי דברי לן מועיל כעדים וכ"ש כע"א ע"ש, ואני תמה דהתם מועיל רק לענין להטיל ספק ולחשוש אבל לא לענין להאמין בודאות שכן כשצריך ברור, והיאך נאמין מחלל שבת להקל ... ובעיקר דינא דברי לי כבי תרי מועיל עיין בח"ה הל' רכילות כלל ו' דין ז', וע"ש דבזה"ז אין לומר דיהני מהימן לי כבי תרי, ורק כשזה לחומרא מחמירין כן ע"ש, ובפרט שאז"ל כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו (עיין ר"ן נדרים ח א) וכאשר גר עמה קשה לו הפרישה וממהר להאמינה, וכשאין לו אסמכתות ברורות על נאמנותה כבי תרי אין מקום להקל אף דעסקינן בבעל תשובה כהנ"ל, ואף כשיש לו אסמכתות ברורות לא רצייתי להכריע בזה, עד שנשמע הכרעת גדולי הוראה בזה".

(ד) משמרת הטהרה (סוף ס"ק ו', בה"ל ס"ק ד' ד"ה ואמנם) – "בבעל תשובה ששב ואשתו עדיין לא שבה ...".

(ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

A guy in the process of becoming frum, who is married for 5 years, has a child. His wife can't stand Yiddishkeit. She's spoken about divorce several times. After a lot of arguing she agreed to start going to the mikvah, on the condition he stops learning Torah, and she can still have contact with him (no harchokos) during the days of niddah without actual intercourse.

Questions:

1. How should he approach the touching issue during her niddah days?
2. What should the procedure be for bedikos and if she refuses to do them is there any way around it?
3. If she is not shomer Shabbos, is there a problem with trusting her for bedikos?
4. Her condition for going to the mikvah is that he can no longer learn Torah. How would Rabbi approach the issue?

R' Y. Berkovits wrote:

The basic premise for these type of shailos is: If he ends up getting divorced over religion - will he stay frum? You tell him, "Be honest, if you know that your yiddishkeit won't survive a divorce, then do whatever you have to, to keep the marriage together."

1. This is לא תקרבו - not just a d'rabonon of harchokos. If he is קרקע עולם or clearly חיבה and you can't technically it is d'rabonon and we would be mekil in this case. If not - it is יירוג ואל יעבור and you can't matir it. However יירוג is not one of the options here - the other option is getting divorced and then he will do worse עבירות for the rest of his life.
2. Minimum of hefsek, one, and seven. No.
3. If he really trusts her to do what she says - there is precedent to be mekil. Rav Moshe was mekil to eat by non-frum parents, if the child really believed them.
4. Can't tell him to lie and can't tell him not to learn. Why does his wife dislike yiddishkeit so much? [Would starting with learning about the Torah's view of respecting one's wife help?] He should be in personal touch with a good בעל עצה.

2. נאמן כפי תרי: בזמן הזה.

(א) עי' יו"ד סי' קי"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב] עד "שתאמר" לו טהורה אני.

א. שתאמר "טהורה אני".

1. מהני – גמרא (נדה דף יב., לשונו מובא לעיל), רמב"ם (הל' איס"ב פרק ד' הל' ט'), רמב"ן (הל' נדה פרק ב' הל' י'), לבנון נטע (ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק ו'), ששבה"ל (ס"ק ב'), סיכום אות א'), בדה"ש (ס"ק ה'), חזקת טהרה (ס"ק ג', מורה דרך ס"ק ג'), פתחי הלכה (ארטסקורול, פרק ד' הע' כ"א).

ב. אמרה "טבלתי".

1. מהני – טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), פוסקים.

ג. שאל אם טבלה והרכינה בראשה כעונה הן, או שאמרה הן.

1. מהני.

(א) בצל החכמה (ח"ה סי' ל"ז) – "שאלה בעלה בליל טבילתה אם טבלה והיא הרכינה בראשה לומר הן, מהני לכו"ע".
(ב) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות צ"א) – "לאו דוקא שאשה צריכה להגיד לבעלה טבלתי, אם הבעל שואל האם טבלה, והיא עונה כן, ג"כ מהני".

(ג) בדה"ש (סוף ס"ק ז') – "וכן מהני אם שואל אותה והיא מרכנת ראשה".

(ד) נטעי גבריאל (פרק ס"ג סעי' ד') – "אם הבעל שאל אותה והיא משיבה הן או מרכנת ראשה דמהני".

ד. שוכבת אצלו.

1. מחמיר, לא מהני.

(א) חו"ד (חי' ס"ק א') – "ואפילו שוכבת אצלו לא מהני עד שתאמר לו בפירוש טבלתי, כן מוכח מתוספות [נדה יא, ב ד"ה תניא]".
(ב) פת"ת (ס"ק א') – "ואפילו שוכבת אצלו לא מהני עד שתאמר לו בפירוש טבלתי. ח"ד".

(ג) לבנון נטע (ס"ק א').

(ד) מלבושי טהרה (סעי' א').

(ה) דרכ"ת (ס"ק ז') – "עפת"ש מ"ש מהחוו"ד דשוכבת אצלו לא מהני עד שתאמר לו בפירוש טבלתי ועיי"ש בחו"ד שכ' שכן מוכח מדברי התוס' ועיין בלחוו"ש בשמלה סק"א שהביא דברי החוו"ד בזה והשיג עליו כי לא מצא בשום מקום בתוס' שמשמע כן מדבריהם והעלה שם ובלחם סק"א לדינא דאם באה ושכבה אצלו ג"כ מהני אף על פי שלא אמרה בפיה טבלתי ע"ש אמנם יעין בס' לבנון נטע סק"א שהחזיק בדברי החוו"ד בזה והביא מאיזה מקומות בגמ' ובתוס' שמשמע כן כמ"ש החוו"ד ושכן הוא משמעות לשון כל הפוסקים דאפי' באה ושוכבת אצלו בחו"נ לא מהני עד שתאמר לו טהורה אני עיין שם".

(ו) שערי טוהר (הוספות ס"ק י"א) – "ובשמלה סק"א א' השיג על החוו"ד ע"ש, ולי נראה דודאי מוכח כן מהתוס' ... ומ"מ ל"מ עד שתאמר בפה כיון דחכו"ל אמרו עד שתאמר לו טהורה אני בעינין אמירה בפה דוקא".

(ז) טהרת ישראל (סעי' ד') – "והיא באה ושוכבת אצלו מהני באי אפשר שתאמר בפירוש טבלתי".

(ח) באר משה (ח"ד סי' נ"ח אות א' ד"ה ויותר, סי' ס').

(ט) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' כ"ו) – "יש לחוש לשיטת החוות דעת שאחר שטבלה לטהרתה צריכה לומר לבעלה 'טהורה אני' ולא סגי ברמז".

(י) אור לציון (אבני שהם סעי' א' ס"ק ג' ד"ה ולמעשה, עמ' פ"ב) – "שצריך גילוי דעת בפה כפשוט לשון מרן, ואם בושה מלומר בפירוש טבלתי, די שהבעל ישאלנה בעקיפין בנוגע לענין הקשור בטבילה, ותשיב לו תשובה שיהיה ניכר ממנה שהיתה במקוה, דהכי נהיר וצהיר טפי מבאה ושוכבת אצלו".

(יא) חוט שני (ס"ק א' ד"ה ונראה, עי' שאלת אשר סי' ט"ו).

(יב) חזקת טהרה (ס"ק ב', מורה דרך ס"ק א') – "ואפילו תבעה ובא ושוכבת אצלו לא מהני עד שתאמר טבלתי".

(יג) בדה"ש (ס"ק ז') – "וייש להחמיר כדיעה זו".

(יד) עי' נטעי גבריא (פרק ס"ג סעי' ב') – "ולכתחילה תאמר בפירוש".

1) משום אפשר לברורי בקל – טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק ח', ונ"ל מ"מ באפשר ודאי טוב שתאמר בפיה דכל מה דאפשר לברר ביותר מבררין רק היכא דא"א כגון שבוישת לומר בפיה מאיזה טעם").

2) משום חז"ל אמרו שצריך דוקא אמירה בפה – שערי טוהר (הוספות ס"ק י"א, לשונו מובא לעיל).

3) משום דחיישינן ששכחה לרגע זו – בדה"ש (ס"ק ז', "דחיישינן ששכחה לרגע זו שהיא טמאה").

4) משום שמא יצרה תקפה – משמרת הטהרה (ס"ק ה', "דהוא מגוף האיסור ושמא יצרה תקפה").

2. מהני.

(א) לחו"ש (לחם ס"ק א', שמלה ס"ק א') – "כתב בחות דעת ... הסברא הפשוטה נראה לפע"ד דמהני".

(ב) ערה"ש (סעי' ד') – "ויראה לי דלאו דווקא באומרת בפיה טבלתי אלא אפילו היא עושה דבר שמרמזת לו טבילתה כגון שנותנת לו חפץ מידה לידו דכשהיא טמאה אסור לעשות כן כמ"ש בסי' קצ"ה ג"כ מותר לו לבא עליה וראיתי מי שאומר דהאמירה מעכבת דאפילו באה ושוכבת אצלו לא מהני [ח"ד סק"ה] ולא ידעתי למה אטו האמירה מעכבת הלא העיקר רק לדעת אם נטהרה וכשהיא מרמזת לו דיו דכמדומני שבנות ישראל בושות לומר בפיהן טבלתי [ע"ש שכתב שכן מוכח מתוס' ולא ביאר מאיזה מקום ונראה כוונתו מתוס' יא ב ד"ה תניא שכתבו דבהניחה בחזקת טמאה אפילו ערה טמאה עד שתאמר טהורה אני עכ"ל ואין שום ראיה מזה דוודאי הוא אסור לו לקרוב אליה אף כשהיא ערה דאין לסמוך על שתיקתה בוודאי טמאה אבל כשהיא מתחלת לעשות דבר סימן מטהרתה אין אמירתה מעכב כנלע"ד".

(ג) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"א) – "ואין צריך שתאמר לו בפה מלא אלא כל שעברו ימים שאפשר למנות ולטבול, והיא באה ושכבה אצלו די בזה, וכמו שכתב הרב לחם ושמלה, ודלא כהרב חוות דעת ז"ל".

(ד) חזו"א (אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות ל"א, עמ' ק"ג) – "אין צריך שתאמר האשה להדיא אחר טבילתה טבלתי (רמ"ג, דלא כפ"ת יור"ד סימן קפ"ה סק"א)".

(ה) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה ל"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ל"ד) – "ומכל מקום נקטינן שמועיל גם כשלא אמרה בפירוש 'טבלתי' אלא שרק רימזה לו שהיא טהורה, לדוגמא: כשיודע שחזרה מן המקוה, או כשבאה לשכב אצלו".

1) אמנם עי' אבני יספה (ח"א סי' ק"ע תשובה ב') - לשונו מובא לקמן.

ו) טהרת הבית (סי' ד' סעי' ב').

ז) עי' ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות א') – "והרוצה להחמיר יש מקום להחמיר".

ח) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק').

ט) פרי טהרה (סעי' א').

(י) חזקת הטהרה (סעי' א') – "למעשה דכיון שבנות ישראל בושות לומר כן בפירוש, אם היה בידה לטבול סגי במה שהיא שוכבת אצלו".

(יא) דעה ברורה (ס"ק ג', סי' קפ"ד ס"ק ל"ז).

(יב) אהל שרה (עמ' ע"ב) – "כתב הערוך השולחן ... אלא די שתעשה איזה סימן או מעשה שמוכיח שהיא טהורה, וזה נחשב כמו שאומרת שהיא טהורה".

3. בימי הוסת: אם צריכה אמירה שבדקה [בוסת קבוע, או עונה בינונית] וטהורה, או די במעשה [כמו שוכבת אצלו].

(א) עי' סי' קפ"ד סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

4. שאלה בעלה אם טבלה: ובמקום להשיב באה ושוכבת אצלו.

(א) מיקל – בצל החכמה (ח"ה סי' ל"ז, "נלענ"ד בס"ד אם בליל טבילתה שאלה בעלה אם טבלה, והיא במקום להשיב באה ושוכבת אצלו לכו"ע מהני כמו בהרכנת הראש כיון שגם זו תשובה על מה שבעלה הזכיר ענין הטבילה בפירוש. עי' בספרי שם (סי' ע"ט אות ט') מש"כ בשם הח"ס ובשם הב"ש והבן. ורק בשכבה אצלו בלי שאלת הבעל ס"ל להחז"ל דלא מהני").

(ב) אין לחלק – חיי הלוי (ח"ב סי' נ"ט אות ג', "לכאורה אפילו באופן שבאה התביעה ממנו ג"כ יש להחמיר לברר מה שאפשר שתוציא בפה שטבלה").

5. בא מן הדרך.

(א) לכו"ע צריכה לומר – לחו"ש (שמלה ס"ק א'), נטעי גבריא (פרק ס"ג סעי' ב'), פרדס שמחה (ס"ק ג').

(ב) מיקל, אין לחלק – הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה ל"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ל"ד, "והוא הדין כשבא מן הדרך ואינו יודע אם היא טמאה או לאו ורימזה לו שהיא טהורה, ולא חיישינן שמא לא הגיע זמנה לטבול ולא טבלה").

6. הוא בא אצלה.

(א) מחמיר – פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק א', "דאפילו ערה אסור וא"י לסמוך ע"ז שאינה אומרת לו שטמאה היא ... י"ל בטעם הדבר דידוע דסתם נשים דעתן קלות וע"כ חיישינן אם יבא עליה בלי שאלה מקודם אימא יצר אלבשה ואף היא לא תגיד לו"),

טהרת ישראל (סעי' ד', "בהוא בא אליה והיא ערה ושוקת לא מהני (מקשה זהב א) ונ"ל דכ"ש בהוא נותן לידה והיא מקבלת בודאי לא מהני"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ד' הע' כ"ה).
 7. מראי מקומות – מור ואהל (אוהל ארץ נוד סוף סי' קפ"ד, לשונו שם), פתחא זוטא (ס"ק א'), באר משה (ח"ד סי' נ"ט), שו"ע המקוצר (ח"ו סי' קנ"ז סעי' י"ב, הע' כ"ג), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר"ט).
 (א) זבחי צדק (ס"ק א') – "ובאה וישבה על מטה שלו, או שנתנה מידה לידו, אין המנהג לשואלה, אבל אם באתה ושכבה על מטה שלו ובא ומצאה שוכבת על מטה שלו, אסור לבא עליה עד שישאלנה".

ה. חיבוק ונישוק.

1. מחמיר – לבנון נטע (ס"ק א', "אפילו אם כבר עשו חיבוק ונישוק לא אמרינן שזה הוכחה דודאי טהורה היא אלא עדיין אסור לו לבא עליה"), דרכ"ת (ס"ק ד', ס"ק ז', לשונו מובא לעיל).
 (א) עי' שערי טוהר (הוספות ס"ק י"א), לשונו מובא לעיל. שצריך דוקא אמירה בפה.
 2. מיקל – כל הפוסקים לעיל שמיקל גבי שוכבת אצלו. ועוד, תלוי בהטעמים לעיל להחמיר.

ו. רמז.

1. מיקל.
 (א) שפע טהרה (אות א') – "אין אשה מותרת לבעלה עד שתאמר טבלתי, ודי שישאלנה בלשון רמז בנעימה האיך היה המים וכדו', ואינה צריכה להוציא מפ"י שטבלה".
 (ב) הגר"ש "זצ"ל (משנת השלחן תשובה ל"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ל"ד) – "ומכל מקום נקטינן שמועיל גם כשלא אמרה בפירוש 'טבלתי' אלא שרק רימזה לו שהיא טהורה, לדוגמא: כשיודע שחזרה מן המקוה".
 (ג) חוט שני (ס"ק א' אות ג').
 (ד) בדה"ש (ס"ק ז') – "נראה דלכולי עלמא לא בעינן שתאמר לו דוקא בפיה אלא סגי במרמזת לו בכיוון שטבלה כגון שמסכימים ביניהם לאיזה סימן כהושטת חפץ מידה לידו וכדומה והוא מכיר בה שעושה כן בכיוון להודיעו שהיא טהורה".
 (ה) מראה כהן (עמ' ק"ח אות ו') – "אשתו טמאה ... כשמגיע לביתו הרי היא אסורה לו עד שתאמר לו טבלתי או שיהיה ניכר מהתנהגותה שמרמזת לו שטבלה. אבל אם אין ניכר מהתנהגותה שבאה לרמז לו שטבלה אלא רק נוהגת היתר באיזה מעשה האסור בימי נדותה, כגון שמושיטה לו חפץ או נוגעת בו, אין לסמוך על זה, דאפשר שטעתה או שכחה שהיא בטומאתה".
 (ו) משמרת הטהרה (ס"ק ה').
 2. מחמיר.
 (א) טהרת ישראל (סעי' ד') – "... באי אפשר שתאמר בפירוש טבלתי, וכן במרמזת לו בכיוון שטבלה ע"י שנותנת לו בכיוון חפץ מידה לידו הדין כן דמהני באופן לעיל".

ז. יודע שהכינה עצמה לטבילה, ויצאה מביתה וחזרה וניכר מהתנהגותה שאכן טבלה.

1. מראי מקומות – באר משה (ח"ד סי' נ"ח, סי' ס'), ששבה"ל (ס"ק ב'), מראה כהן (פרק ו' הע' קי"ב).
 (א) משמרת הטהרה (ס"ק ה') – "דבשוכבת אצלו ... ואם יודע שהלכה לבית הטבילה לכל הדעות מהני, וא"צ שוב לשואלה".
 (ב) אבני ישפה (ח"א סי' ק"ע תשובה ב') – "ובספר שערי טוהר סי' צ' כתב דאם יודעים שהיא הלכה למקוה לטבול, אז בצירוף שוכבת אצלו גם החו"ד מודה שהיא לא צריכה לומר טבלתי. ואין הס' תחת ידי, אבל יתכן טעמו שכאן עשתה מעשה להטהר, ואינו דומה לחו"ד שאירי שהיתה בחוקת טומאה ועדיין לא ידענו שעשתה מעשה להטהר. וכן פוסק מו"ר הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א [זצ"ל] אב"ד ור"מ זכרת מאיר. אמנם גאון אחד שליט"א [זצ"ל] אמר שאין לצרף מה שהלכה למקוה, כי עדיין אין כאן הוכחה שהיא נטהרה, שהרי יתכן שהמקוה היה מקולקל, ע"כ נוהג להחמיר בזה, ובכל גוונא תאמר האשה טבלתי".
 (ג) נטעי גבריאל (פרק ס"ג סעי' ג') – "אם אמרה מקודם שהולכת לטבול וראה שהלכה וגם ניכר שהיתה שם מהני. וכן אם יודע בבירור שהלכה לבית הטבילה מהני".

ח. מראי מקומות.

1. ש"ך (סי' קצ"ב ס"ק ד'), הו"ד בחוו"ד (שם ח"י ס"ק ה') – "וכל חתן כו'. ועכשיו לא נהגו כך ונראה שסומכין על מה שהשושבינים רגילים להודיע להחתן אם היא טמאה".
 2. הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' ר"י אות א') – "אמר רבנו שאין לשאול את אשתו כשחוזרת מהמקוה אם היא טהורה שזה מעצב אותה. ומה שהיא מניחה אותו ליגע בה מיקרי הגדת עדות כמ"ש רש"י בחולין. ורק בזמנים הקודמים שלא היה 'בית יעקב' היו צריכים לשאול".

ג. הוחזקה נדה - סעיף ב'.

גמרא (כתובות דף עב., קדושין דף פ.) – "מלקין על החזקות כרב יהודה, דאמר רב יהודה: הוחזקה נדה בשכינותיה בעלה לוקה עליה משום נדה".

א. אמתלא.

1. לא מהני.

- א) האשכול (סי' ל"ט) – "הוחזקה נדה ... ולא מהני אמתלא".
- ב) רמב"ן (טור סעי' ג') – "כתב הרמב"ן הוחזקה נידה בשכנותיה ואח"כ אומרת טהורה אני אפי' נותנת אמתלא לדבריה שאומרת לא לבשתי בגדים אלו אלא שלא תטרידני עכשיו כי לא הייתי בריאה אינה נאמנת ע"כ ר"ל כיון שראינוה לובשת בגדי נידותה הוי כאילו ראינו שראתה שאז אינה נאמנת לומר לא ראיתי".
- ג) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ב') – "ואוקימנא כדר' יהודה דאמר הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה משום נדה. אלמא כל כי האי גוונא לא איבעי ליה למיסמך עילויה וסתמא קאמר דאלמא אפילו באמתלא לא מהימנא דהא כודאי נדה משוינן לה".
- ד) ר"ן (כתובות דף ט: ד"ה לא) – "אפי' נתנה אמתלא לומר לא לבשתי בגדי נדות אלא מפני כך אינה נאמנת דכיון דבעלה לוקה אלמא כנדה משוינן לה. כ"כ הרשב"א ז"ל".
- ה) מאירי (כתובות דף כב. ד"ה אף, עי' כתובות דף עב.) – "ומכל מקום אם הוחזקה נדה בשכנותיה על ידי לבישת בגדי נדות אע"פ שאם אמרה ספרתי וטבלתי נאמנת אם אמרה לא נטמאתי יראה שאינה נאמנת אף באמתלא שהרי משהוחזקה הויא ליה כודאי נדה ללקות עליה כמו שיתבאר בפרק המדיר ואין דרך לעשות מעשה המחזיקה בנדה משום אמתלא וכן כתבו גדולי הדור אלא שנראה לי שהכל לפי חזק האמתלא".
- ו) אורחות חיים (הל' נדה אות ד') – "אם הוחזקה נדה בשכנותיה אע"פ שנתנה אמתלא לדבריה אינה נאמנת".
- ז) מהרי"ק (סי' פ"ז) - לשונו מובא לקמן.
- ח) שלטי הגבורים (שבועות דף ג.) – "ועוד כיון דרבים ס"ל הכי דהיינו הרמב"ן והרשב"א ומגיד משנה והר"ן ז"ל נראה דאין דוחין דברים אלו מפני התימה של הטור".
- ט) פוסקים – מחבר (סעי' ג'), "אבל אם ראוה לובשת בגדים המיוחדים לימי נדותה, ואח"כ אמרה: טהורה אני, אע"פ שנתנה אמתלא לדבריה, אינה נאמנת". ב"ח (ס"ק ו'), שכנה"ג (הג' הטור ס"ק ט'), ט"ז (ס"ק ב'), שאר פוסקים.

2. מהני.

- א) עי' טור (סעי' ג') – "כתב הרמב"ן ... ותימה הוא וכי עדיף הוחזקה נדה בשכנותיה מכשאומרת בפירוש טמאה אני שנאמנת שוב לומר טהורה אני ע"י אמתלא".
- 1) הטור, אף שתמה בזה, אינו חולק בדין – מהרי"ק (סי' פ"ז), "ואף על גב שתמה עליו בעל הטור יורה דעה מ"מ לא מלאו לבו לחלוק עליו". שלטי הגבורים (שבועות דף ג.), "ואע"ג דטור י"ד סימן קפ"ה הביא דעת הרמב"ן ז"ל והפליא על דבריו מ"מ אין נראה שמלא לבו לחלוק עליו אלא שכתב כן עליו דרך תימה", הו"ד בב"ח (ס"ק ו'), ושכנה"ג (הג' הטור ס"ק ט'), שד"ח (מערכת א' כלל מ"ט).
- 2) הטור חולק בדין – ט"ז (סי' א' ס"ק כ"ב, לשונו מובא לקמן), ערוגות הבושם (יו"ד בקונ' שבסוף הספר דיני שויא חד"א ואמתלא אות כ"ו).
3. רק בימי וסת, או שאין לחלק.
- א) מיקל בזמן שלא הגיע זמן וסתה – תפארת ישראל (ס"ק ב' ד"ה ובאמת, "כשלא הגיע עדין זמן וסתה והרי היא בחזקת טהורה אפשר דאפילו בלבישת בגדים מהני אמתלא ... דין זה ברור ונכון").
- ב) אין לחלק – ערוגות הבושם (יו"ד בקונ' שבסוף הספר דיני שויא חד"א ואמתלא אות כ"ז, "בכרתי ... ואין דבריו נכונים כלל. וחלילה לסמוך עליו בזה"), סתימת הפוסקים.

ב. הטעם דלא מהני אמתלא [מה החילוק בין טמאה אני, ללבשה בגדי נדה].

1. כיון דעשתה מעשה.
- א) האשכול (סי' ל"ט) – "כיון דעשתה מעשה שלבשה בגדי נדה ואין דבור מוציא מידי מעשה".
- ב) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ב') – "ואם תאמר והלא אינה מוחזקת נדה אלא על פיה שלבשה בגדי נדותה ומפני מה אינה נאמנת באמתלא. ומאי שנא מההיא דאמר רב פפא פרק האשה שנתאלמנה אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת. י"ל משום שהיא בושה או משום אונס מיקרי ואמרה טמאה אני אבל לעשות מעשה כולי האי ללבוש בגדי נדה אינה לובשת ולפיכך כל שחזרה ואמרה לא נטמאתי הרי היא כמכחשת מה שאמרה ואינה נאמנת".
- 1) אולי הנ"מ בין האשכול והרשב"א, מעשה קטן - עי' לקמן.
- ג) עי' מאירי (כתובות דף כב. ד"ה אף) - לשונו מובא לעיל.
- ד) לבוש (סעי' ג').
- ה) פרישה (ס"ק ו', דרישה ס"ק א') – "הרשב"א".
- ו) ב"ח (ס"ק ו') – "בתורת הבית ...".
- ז) ש"ך (ס"ק ה') – "הרשב"א ... הב"ח ... בדרישה ...".
- ח) גר"ן (סעי' ז').
- ט) לחוש (לחם ס"ק ו').
- י) חוט שני (שאלת אשר סי' ט"ז אות ה') – "דהעיקר כהרשב"א ולא כמהר"ל מפראג, ולא מהני אמתלא אי עשתה מעשה אפי' רק כפני יחיד (ולא ברבים), וא"כ גם האידנא אי לבשה בגדי נדות בפני בעלה לחודיה, שוב לא מהני אמתלא".
- יא) בדה"ש (ס"ק ל').
- יב) דעה ברורה (ס"ק י"ג).
- 1) נ"מ: שאפילו לא הוכר לרבים יש להחמיר.
2. לא כולם יודעים.

א) מהר"ל מפראג (ביאורו על הטור) – "וי"ל דהרבה יש לחלק דבאמרה טמאה אני, אמרה לבעלה בלחוד, אבל בהחזקה נדה בשכנותיה אילו לא היתה לא לבשה בגדים אחרים, דאם תמצי למימר דסמכה לומר אמתלא לבעלה לשוב להתירה, התוכל להשיב אמתלא לכל שכנותיה".

ב) ט"ז (ס"ק ב') – "ותירוץ נכון הוא ... וגם לפי טעם שכתבתי בשם מהר"ל מפראג דאם ידוע לרבים גרע טפי מ"מ כאן שרי דלא מהני סברא זו רק להחזיקה לטמאה נגד בעלה שאין בעלה יכול לסמוך להיתר משא"כ בזה שבעלה הוא יודע שהיא טהורה באמת קודם שהחזקה נגד הבריות ודאי שרי".

ג. נ"מ: אמרה בפני רבים.

1. מחמיר, שלא מהני אמתלא.
 - א) ט"ז (ס"ק ב') – "ולמדתי מזה עוד דאפי' באמרה יש חילוק דאם אמרה בפני רבים שהיא טמאה לא מהני אחר כך אמתלא ע"כ כתבו הפוסקים אמרה לבעלה טמאה אני דאין הדין כן אלא באמרה לבעלה לחוד כן".
 - ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה מ', אשרי האיש יו"ד פרק כ"א אות ב') – "אמירה בפני רבים 'טמאה אני', לא מועיל אמתלא אלא אם כן בעלה ידע מראש את סיבת אמירתה 'טמאה אני' קודם שאמרה לרבים".
 - ג) ששבה"ל (סיכום אות א').
 - ד) בדה"ש (סעי' ג' בי' ד"ה אמרה, עמ' כ"ג).
2. מהני אמתלא.
 - א) תוה"ש (ס"ק ג') – "נראה לי פשוט, ודלא כמו שכתב הט"ז ... זה אינו".
 - ב) תפארת ישראל (ס"ק ב' ד"ה והט"ז) – "אף כי סברת מהר"ל הנ"ל יישר מ"מ לדינא לא קאי".
 - ג) מקור חיים (ס"ק ו', תפארת צבי ס"ק ב') – "ודלא כט"ז".
 - ד) חכ"א (כלל ק"ט סעי' ג') – "והט"ז כתב דאפילו באמרה לשכנותיה לא מהני אמתלא וצריך עיון דאם כן למה כתב רש"י וכן כתבו הפוסקים כגון שלובשת בגדי נדה ולט"ז באמירה בעלמא לא מהני אמתלא וכן כתב מנחת יעקב דלא כט"ז".
 - ה) פת"ת (ס"ק ג') – "עבה"ט בשם ט"ז דאם אמרה בפני רבים ל"מ אמתלא ועי' בתוה"ש שחולק ע"ז וכתב דאפילו אמרה בפני רבים מהני אמתלא וכ"כ הכו"פ".
 - ו) שערי דעה (ס"ק ד').
 - ז) אבני צדק (יו"ד סי' ע"ו) – "דכבר הסכימו האחרונים במעשה לא מהני אמתלא אבל באמרה אפי' ברבים מהני אמתלא דלא כט"ז".
 - ח) מהר"ש (ח"ז סי' קכ"ו ד"ה ואף) – "לא קיי"ל כשיטת המהר"ל".
 - ט) טהרת הבית (סי' ד' סעי' ט').
 - י) שיעורי טהרה (עמ' תע"ט ד"ה אכן).
3. מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק ח'), מקור מים חיים (סעי' ב'), שד"ח (מערכת א' כלל נ"א), יביע אומר (ח"ה אה"ע סי' ג' אות י"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"ד), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ז').
- א) ערה"ש (סעי' י"ג) – "יש מי שאומר דאם אמרה טמאה אני גם בפני אחרים ששמעו זה לא מהני אמתלא [ט"ז סק"ב] ויש חולקים בזה דבאמירה בעלמא לא חיישינן לה [מנ"י וכו"פ]".

ד. מה בין זה לשחיטה - מחבר (סי' א' סעי' י"ג), "טבח שעשה סימן בראש הכבש השחוט, שיהא נראה שהוא טרפה, וגם היה אומר שהוא טרפה, ואח"כ אמר שכשר היה ולא אמר כן אלא כדי שלא יקחו אותו וישאר לו ליקח ממנו בשר, כיון שנתן אמתלא לדבריו, נאמן".

1. אה"נ מחמיר, כיון שאין חילוק.

- א) ט"ז (סי' א' ס"ק כ"ב) – "וק"ל דהא כתב שם בשם רמב"ן אם החזקה נדה בשכנותיה דהיינו שלבשה בגדים המיוחדים לנדותיה לא מהני אמתלא וכתב ב"י הטעם בשם רשב"א דמשום אונס מיקרי ואמרה אבל לעשות מעש' כולי האי ללבוש בגדי נדה אינה לובשת עכ"ל הרי דאין מחלק אלא בין דבור למעשה דכל שהוא אינו דבור אלא מעשה לא מהני אמתלא ומאי שנא הכא במעשה זה שעשה השוחט סי' בראש הכבש ואין לחלק בין מעשה למעשה ותו דגם לבישת בגדי נדה הוא מעשה כל דהו דהא סגי בלבישת סינר המיוחד לנדותיה והמעייין בתשובת מהרי"ק סי' פ"ז יראה דלבישת בגדי נדה אינו סי' גמור דאמר שם אימור לא נזדמנו לה בגדי טהרותה כו' הרי לפניך דאפי"ה לא מהני אמתלא ועל הרשב"ץ עצמו לק"מ דאפשר דס"ל כדעת הטור בסי' קפ"ה דאפילו החזקה נדה מהני אמתלא אלא דאנן קי"ל כרמב"ן דלעיל א"כ לא קי"ל ג"כ כהך דרשב"ץ. אחר שכתבתי זאת מצאתי בד"מ בסי' קכ"ז שכתב אהך דרשב"ץ וז"ל וצריך לדקדק בסי' קפ"ה מנדה דלבשה בגדי נדה דלא מהני אמתלא ואולי יש לחלק וצ"ע עכ"ל ע"כ נראה שאין להקל בפסק דש"ע בכאן בזה מאחר שרמ"א הניחו בצ"ע".
- ב) פר"ת (סי' א' ס"ק מ') – "יש להחמיר בדין זה".
2. י"ל, שאני שחיטה דא"א בענין אחר.
 - א) ב"ת (ס"ק ו') – "לא היה אפשר לו בענין אחר".
 - ב) ש"ך (ס"ק ה', נקה"כ סי' א' על הט"ז ס"ק כ"ב) – "ול"ד דלעיל סי' א' סי"ג בטבח שעשה סי' בראש הכבש כו' דהתם לא היה אפשר לו בענין אחר אבל הכא היה אפשר שתאמר טמאה אני ולא היה לה ללבוש בגדי נדה".
 - ג) פמ"ג (סי' א' מש"ז ס"ק כ"ב) - לשונו מובא לקמן.
 - ד) גר"ן (סעי' ז') – "ומשום הכי לא דמי לטבח שעשה סימן בראש הכבש שהיא טרפה דלעיל סי' א' סעיף י"ג דהתם לא היה אפשר לו בענין אחר".

3. י"ל, שאני נדה דאלמלא היתה טמאה לא הוה מגניא נפשה.

(א) חוות יאיר (סי' קל"ח) – "וי"ל היינו משום דאין אשה מנוולת עצמה בהם כי מאוסי' ומגונים וטמאים הם בעיני' מש"כ לצנוף מצנפת כדרך הנשי' לפעמים גם בתולות מכסין ראשם מפני כיעור ראשם בשחין וכה"ג י"ל דמהני אמתלא".

(ב) הו"ד בזכרון יוסף (אה"ע סי' ח' ד"ה ואי').

(ג) ושואל ומשיב (תנינא ח"א סי' ל"ח) – "ויעיין בשו"ת חוות יאיר סי' קל"ח כתב ג"כ דאין בגדי נשואין ראי' ועיין בשו"ת זכרון יוסף סי' ח"י ועי' ...".

4. מראי מקומות – תפרי (ס"ק ב'), תוה"ש (ס"ק ו'), תבו"ש (סי' א' ס"ק ע"ו), חו"ד (בי' ס"ק ה'), מקור מים חיים (סעי' ב' ד"ה ובזה), מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ג'), ערה"ש (סוף סעי' ט"ו).

(א) דר"מ (סי' קכ"ז ס"ק ב') – "כתב הר"ש בר צמח טבח שעשה סימן בראש הכבש השחוט שהיה נראה כאילו היה טרפה והיה אומר שהוא טרפה ואח"כ אומר שכשר היה ולא עשה כן אלא כדי שלא יקחו אותו וישאר לו ליקח ממנו כיון שנתן אמתלא לדבריו נאמן עכ"ל ב"י (שם ד"ה כתב הרשב"ץ) וצריך דקדוק לקמן סימן קפ"ה (עמ' ריג) גבי נדה שלבשה בגדי נדה דלא מהני אמתלא ואולי יש לחלק וצ"ע".

(ב) כתב סופר (יו"ד סי' פ"ח ד"ה והנה) – "והנה בכל היישובים שמישבים ומחלקים בין הא דסי' א' וסי' קפ"ה לחלק בין מעשה למעשה ליכא רמז ורמיזא לחלק בין מעשה דלובשה למעשה דשוחט ולולי דברי קדושים היה נ"ל דכד דייקת בלשון רשב"ץ שי"ל שעשה סימן שיהי' נראה כטרפה וגם אמר שהוא טרפה ואח"כ אמר שהוא כשר ואמר אמתלא למה אמר שהוא טרפה צ"ל תרתי למה לי שעשה סי' וגם אמר וכו' ואמתלא אמר למה אמר שהוא טרפה ולא על שעשה סימן והמחבר דייק והעתיק לשון רשב"ץ ככתבו וכלשונו וכן הרמ"א בסי' קכ"ז".

ה. נ"מ, אם אי אפשר בענין אחר.

1. הוי אמתלא.

(א) ב"ח (ס"ק ו') – "לא היה אפשר לו בענין אחר".

(ב) ש"ך (ס"ק ה', נקה"כ סי' א' על הט"ז ס"ק כ"ב) – "דהיכא דלא היה אפשר לה בע"א נאמנת".

(ג) בית לחם יהודה (ס"ק ג').

(ד) פמ"ג (סי' א' מש"ז ס"ק כ"ב) – "אמתלא נאמן. הט"ז הקשה מאי שנא מסי' קפ"ה דבמעשה שלבשה בגדי נדה לא מהימנא והב"ח שם תירץ לזה דבנדה די לה שתאמר למה לבשה שמע מיניה דודאי נדה היא מה שאין כן כאן דאי אפשר בלא סימן שאי אפשר לומר בפה לכל אחד וכן כתב בנקודות הכסף כאן. ולפי זה בכל איסורין אם היה די באמירה והוא עשה איזהו סימן אף מעשה כל זה לא מהני כמבואר בסי' קפ"ה".

(ה) גר"ז (סעי' ז') – "והוא הדין אשה שאי אפשר לה בענין אחר נאמנת כגון אשה שרצתה להסתיר עיבורה מבני ביתה ושכנותיה משום עין הרע ואמרה בפניהם טמאה אני ולבשה בגדי נדה".

(ו) חכ"א (כלל ק"ט סעי' ג') – "ואם לא היה אפשר לה לעשות בענין אחר אלא אם כן שתלבש בגדי נדות גם בזה נאמנת".

(ז) חו"ד (חי' ס"ק ג').

(ח) חת"ס (יו"ד סי' ט' ד"ה אמנם) – "הרמ"א לא הבין כן אלא שאפילו בחזקת טהורה פליג רמב"ן ומסיים רמ"א דעכ"פ מודה רמב"ן באם א"א בענין אחר שנותנת אמתלא המוספקת גם למעשה מהני אמתלא וכן הסכים ב"ח וש"כ ובס' שמ"א סעי' א' ס"ק ע"ו ומייתי ראיות רבות מדוכתא טובא שא"א לסתור אותם שהדין דין אמת ולפע"ד עוד הומ"ל ראי' מעדים שאמרו אנוסים היינו דלולי שאינו חוזר ומגיד היו נאמנים אפילו כתב ידם יוצא ממקום אחר הי' נאמנים באמתלא שאנוסים היו אף על גב דעבדי עובדא וחתמו אע"כ כיון שלפי האמתלא שנאנסו על החתימה לא הי' באפשר בענין אחר מהני אמתלא וכן הסכימו כל האחרונים והד"מ הניחו בצ"ע הא דפסיק בסי' א' בטבח שעשה סי' בראש הכבש דמהני לי' אמתלא משום דס"ל לד"מ דהתם הוה אפשר באמירה בעלמא טריפה הוא וע"כ ס"ל לתשב"ץ כטור דהיכי דאיכא חזקה ורק עפ"י דבורו נאסר הפה שאסר הוא מתיר אפילו באמתלא גרועה וא"כ סתר הש"ע ואין זה קושי' כ"כ אפשר לפי המקום והזמן לא הי' אפשר בלי שיעשה סימן וכן רמז פר"ח סי' א' שם".

(ט) לחו"ש (לחם ס"ק ו').

(י) מלבושי טהרה (סעי' ב', ס"ק ב').

(יא) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' קל"ז, עי' משנת השלחן תשובה מ"ב).

(יב) טהרת הבית (סי' ד' סעי' י').

(יג) בדה"ש (ס"ק ל').

(יד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"ה).

2. מחמיר.

(א) תוה"ש (ס"ק ו') – "דאף באמתלא שלא היה אפשר לה לעשות אלא בענין זה דלבישה גם כן אינה נאמנת".

(ב) עי' תבו"ש (סי' א' סעי' מ"א, ס"ק ע"ו, ס"ק ע"ח).

(1) לפי התוה"ש (לשונו מובא לעיל), רק בנדה יש להחמיר. משא"כ לפי התבו"ש.

3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' י"ד, סי' א' סעי' ס"א), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ט"ו).

ו. אמירה בפני רבים, וגם אי אפשר בענין אחר, [תרתי לטיבותא].

1. לכו"ע מותר.

(א) פדרס רמונים (מקשה זהב ס"ק ב').

(ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ט"ו) – "ועל" בס' פרדס רמונים במקשה זהב סק"ב באמצע הס"ק (דף מ"ח ע"ד מהס') מה שמצדד בזה וכל לחלק בזה דבאמרה אמתלא רק על אמירתה על גוף הדבר למה אמרה שהיא טמאה אבל אין לה אמתלא על מה שפרסמה הדבר ברבים אז לא מקבלינן האמתלא שלה אבל אם לפי האמתלא בודאי הוצרכה לפרסם הדבר בפני רבים כהך עובדא דתשובת הרמ"א שהביא הט"ז בזה גם המהר"ל מפראג מודה דמהני האמתלא ע"ש באריכות".

(ג) אמרי נועם (ח"ב סי' ל"ח ד"ה ולדעתי) – "אם היל' לה אמתלא גם ע"ז מה שאמרה זאת ברבים גם לדברי מהר"ל מהני".

(ד) זבחי צדק (ס"ק ט').

(ה) ערוגת הבשם (יו"ד סי' קמ"ג).

(ו) שערי טוהר (שער ה' סעי' ד') – "ואם אמרה בפני רבים טמאה אני אם נתנה אמתלה למה אמרה כן בפני רבים מהני אבל אם לא נתנה אמתלה רק על אמירתה טמאה אני ולא על מה שאמרה כן בפני רבים לא מהני. כן נ"ל".

(ז) תעלומות לב (ח"ג סי' ל"ה) – "נד"ד לכ"ע מהני אמתלא. כיון שהאמתלא ניכרת שהיתה מוכרחת להגיד בפני רבים כדי שלא יחשדוה".

(ח) יביע אומר (ח"ה אה"ע סי' ג' אות י"ד) – "י"ל דבנ"ד אף הט"ז יודה דשפיר מהני אמתלא, דע"כ ל"ק הט"ז אלא גבי טמאה אני שלא היתה צריכה לומר כן בפני רבים, והאמתלא לא תועיל על מה שאמרה כן בפני רבים, אבל כאן שבע"כ היתה צריכה לטעון כן בפני ב"ד לקבל פס"ד למזונות ופיצויים, והאמתלא מתרצת גם מה שטענה כן בפני רבים, שפיר מהני אמתלא, וכעין מ"ש האחרונים הנ"ל לענין דמהני אמתלא בכה"ג גם כשעשתה מעשה, וכיו"ב ראיתי בדרכי תשובה שם ס"ק ט"ו בשם פרדס רמונים, שאם לפי האמתלא היתה צריכה לומר כן בפני רבים גם המהר"ל מפראג מודה דמהני אמתלא, ע"ש. וכן פסק בשו"ת תעלומות לב ח"ג (סי' ל"ה), ע"ש. וכן מוכח מדברי הצמח צדק (סי' ק"ד) דמהדר בנידונו לבטל האמתלא, ולא העיר לבטל האמתלא משום שהכחשתו הראשונה היתה בפני מנהיגי הקהל, וכ"מ מד' הנוב"י ובשו"ת שיבת ציון סי' ע"ד, ועוד. (ועל"י בהפלאה כתובות כ"ב ע"א, ובשו"ת רעק"א ס"ס פ"ה, ע"ש). ובשד"ח מע' א' כלל נ"א הוכיח מד' הצמח צדק והאחרו"ל הנ"ל שלא כהט"ז, ולפמש"כ גם להט"ז מהני אמתלא בכה"ג, (ועל"י בשד"ח שם בשם כמה אחרונים שחולקים על הט"ז, ע"ש). ודון מינה ואוקי באתרין".

(ט) בדה"ש (סעי' ג' ב' ד"ה אמרה [עמ' כ"ג], וחוזר במלואים) – "וייש להחמיר בכל זה דהוא ספק דאורייתא. והעיר לי ח"א בזה מדברי הש"ך ... ולפ"ז נראה שיש אמנם להקל בדין זה למעשה ודלא כמש"כ בפנים".

ז. שו"ת רמ"א (סי' ב'): עין הרע.

1. מהני – ש"ך (ס"ק ה', נקה"כ על הט"ז ס"ק ב'), בית הילל (ס"ק א'), תוה"ש (ס"ק ה'), חו"ד (חי' ס"ק ג'), לחו"ש (לחם ס"ק ו'), זבחי צדק (ס"ק ט'), ששבה"ל (סיכום אות א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"ה), דרכי טהרה (ריש עמ' ק"כ).

(א) משום אמתלא טובה.

(1) רמ"א (שו"ת סי' ב').

(ב) כמו שמסר מודעה.

(1) ט"ז (ס"ק ב') – "ולפע"ד נראה שאין זה נכנס כלל בכלל הוחזקה נדה כו' כיון דגלתה כן קודם שהוחזקה עצמה לטמאה דעיקר החומרא בהוחזקה נדה להרמב"ן לפי שמעשה לא עבדה בשביל האמתלא כמ"ש ב"י בשם הרשב"א וכאן בטלה תחלה ההוכחה הזאת ודבר זה דומה למוסר מודעה על גט ומתנה דאע"ג דעושה מעשה גדול אח"כ אפ"ה כיון שגלה דעתו תחלה שלא יהיה ממש במעשה שיעשה אח"כ לא אזלינן בתר המעשה ה"נ כן הוא ואין חילוק בין גלתה תחלה בפני בעלה לגלתה בפני עדים כיון שבעלה יודע האמת לא אסרה תורה עליו כלל ... ולדידי אין כאן חזקה כלל שהיתה רפואה קודם למכה במה שגלתה תחילה לבעלה בשעה שהיתה נאמנת על עצמה שהיתה טהורה כנלע"ד פשוט".

(ג) משום דאין כאן חזקה.

(1) ערה"ש (סעי' ט"ז) – "אין שום ספק בדבר שמותר לו לבא עליה דאין כאן לא חזקה ולא דיבור דכיון שעיקר נאמנותה וחזקתה הוא שייך להבעל והוא בכוונה עשה כן א"כ למאי נחוש לה".

2. נ"מ: הנוהגים הרחקות ברבים בשבע ברכות, בזמן שהיא טהורה. לכו"ע מותרת.

(א) נטעי גבריאל (פרק ו' סעי' ל"ג, הע' מ"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תפ"א) – "עצה טובה שבכל אופן בימים שלאחר הנשואין יתנהגו בפרהסיא כבימי נדתה, כיון שנהוג שבנ"א מביטים אחר התנהגות של חו"כ ומדרכי הצניעות שלא ידעו כולם באיזה מצב הם או חזים [כן שמעתי מרבתי]".

(ב) הגרש"פ זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ט"ו) – "שמעתי ממדריך חתנים שהוא מלמד את החתנים שבאופן שהכלה מותרת בימי השבע ברכות, שיש להם לנהוג דיני ההרחקות ברבים משום צניעות. האם מותר לעשות כן או שמא נאסרת עליו מדין אמרה טמאה אני. ואת"ל דמותר לעשות כן, האם נכון הדבר ליעץ לעשות כן. תשובה: מותר להם לעשות כן, ועצה טובה היא".

ח. סברה שהיתה נדה: לבשה בגדי נדות ואומרת שאח"כ נתברר לה שהוא דם מכה והיא טהורה - למקילים לעיל.

1. הרי אמתלא טובה.

(א) טהרת הבית (סי' ד' סעי' ז') – "והחמיר על עצמו בזה תע"ב".

(ב) דעה ברורה (ס"ק י"ג).

2. מחמיר.

(א) תפארת ישראל (ס"ק ב') – "תינח אמתלא דתחילה לא היתה חושבת שהיא נדה רק חשבה שלא יטילו בה עין וכדומה, ועל זה שפיר י"ל כמ"ש רשב"א דמעשה כזה לא עבדה, אבל באמתלא שכתב המרדכי וספר התרומה סבורה אני שאני נדה ועכשיו

נתגלה שמחמת חבורה וכדומה בא הדם, וא"כ למה זה לא יועיל אפילו בלבישת בגדים, הא אז חשבה דבאמת היא נדה ולכך לבשה בגדים אלו ועכשיו נתגלה לה שהיתה טועה. ואין לומר דבאמת באמתלא כזו הרמב"ן מודה ... וצריך לומר דס"ל כשעושה מעשה מתישבת הרבה ומדקדקתו היטב לדעת אי משל דם נדה או כיוצא בזה טרם שתעשה מעשה, ולכך אינה נאמנת בשום אופן".

(ב) גר"ז (ס"ק ז') – "והיכא דאפשר לה בענין אחר אינה נאמנת לומר סבורה הייתי להיות טמאה ועכשיו בדקתי ומצאתי שמחמת מכה בא אלי הדם שכיון שתולה במכתה אם כן לא פירסה נדה אלא שמצאה כתם ולמה היה לה ללבוש בגדי נדה אדרבה היה לה ללבוש לבנים ולהתחיל למנות ז' נקיים ואין הנשים לובשות בגדי נדה אלא כשפורסת נדה שלא תלכלך בגדיה בדם נדה. ומהאי טעמא אמרינן בגמרא דהחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה משום נדה ולא תלינן בכתם שאינו אסור מדאורייתא אלא אמרינן דעל כרחק פירסה נדה כדרך הנשים (עיין כרתי ופלתי בקונטרס אחרון)".

(ג) שו"ת הרי"מ (יו"ד סי' י"א ד"ה ואין) – "למ"ש הרשב"א הובא ב"י סימן קפ"ה הטעם דמשום בושות או אונס מיקרי ואמרה אבל לעשות מעשה כולי האי כו'. וא"כ באותה אמתלא שכתבו הגה"מ והפוסקים הנ"ל. בסבורה להיות נדה ואח"כ כו' י"ל דגם שלבשה בגדי נדות מהני כיון שבאמת סברה כן. רק אף אם נאמר דגם אמתלא כזו לא מהני בלבוש בגדי נדות כו' כדמשמע קצת מלשון הש"ע שכולל בלשון וכל כיוצא בזה אמתלא הנ"ל כמ"ש הש"ך ומשמע דדינה שוה. מכל מקום ע"כ הטעם דמספק לא היה לה לעשות מעשה עד שתחקור לידע בבירור".

(ד) כתב סופר (יו"ד סי' פ"ח) – "דלא תלבש בגדי נדה אם לא אחר בירור גמור".

1) רק בנגדים יש להחמיר – גר"ז (ס"ק ז', לשונו מובא לעיל), זבחי צדק (ס"ק י"ז), שיעורי טהרה (עמ' תפ"ב).

3. מראי מקומות – חוונ"ד (חי' ס"ק ג'), פתחא זוטא (ס"ק ה'), דרכ"ת (ס"ק כ"ו), יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' י"ד אות ג'), בדה"ש (ס"ק ל'), נטעי גבריאל (פרק קכ"ב סעי' י"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ד' הע' נ"א), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ו').

(א) פת"ת (ס"ק ג') – "ועי' ש"ך שכתב דאם לא היה אפשר לה מחמת האמתלא רק ללבוש בגדי נדות מהני אמתלא ואפי' לא ידע בעלה מזה מותר כיון שא"א בענין אחר ע"ש (ולפ"ז אם אמרה האי אמתלא שכתב הש"ך בסק"ג סבורה הייתי להיות נדה אבל עכשיו בדקתי עצמי ומצאתי שמחמת מכה בא אלי הדם מהני לעולם דהא לא שייך לומר שלא היה לה ללבוש בגדי נדות שהרי באמת טענה וסברה שהיא נדה וכדין לבשה בגדי נדות אמנם ראיתי בכו"פ שכתב דאפילו אמתלא זו לא מהני [וכ"כ בס' תוה"ש בשם מהרי"ק סי' פ"ז וצ"ע]). ועי' עוד בתשו' שמן רוקח ח"א סימן מ"ג [ובת' ח"ס סי' ט מ"ש בזה]".

ט. מעשה קטן.

1. מחמיר, לא מהני אמתלא.

(א) מהרי"ק (סי' פ"ז) – "החזקה נדה כגון שראו אותה לובש' בגדי נדותה הרי דבמעשה כל דהו אנו מחזיקים אותה בחזקת אסור ואע"ג דאינו ראייה גמורה דאיכא למימר כמה אמתלאות וטעמים דשמא לא נודמנה לה באותו שעה בגדי טהרתה וה"נ אין לנו לתלות ולהקל ולומר דשמא לא ידעו שאין עדות קרובה מועיל".

(ב) ט"ז (סי' א' ס"ק כ"ב) – "דגם לבישת בגדי נדה הוא מעשה כל דהו דהא סגי בלבישת סינר המיוחד לנדותה".

(ג) פר"ח (סי' א' ס"ק מ').

(ד) דרכי טהרה (עמ' קי"ט) – "כגון אשה שלבשה בגדים ... או שמסר לה הפנץ והיא לא קיבלה מידו, או שהרחיקה את המיטות, או שסמנה לו באיזה סימן אחר המוסכם ביניהם שהיא נדה, אף שאחר כך תבוא ותאמר ... אינה נאמנת".

2. מיקל, מהני אמתלא.

(א) חוט שני (ס"ק ז' אות ט', ציונים ס"ק ל"ד) – "ואמנם אם המעשה, היה מעשה פעוט, שמרמז שהיא טמאה, לא חשיב מעשה ומהני אמתלא, ולכן אם הניחה הפסק בינה לבין, לא חשוב מעשה ומהני אמתלא וכל כיוצא ב".

(ב) בדה"ש (ציונים ס"ק מ"ז) – "משמע קצת דמעשה זוטא כגון למזוג כוסו ע"י שינוי וכדומה עבדה שפיר ונאמנת ע"י אמתלא".

1) אולי יש דרגות של מעשה קטנות.

3. מראי מקומות – יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' י"ד אות ב'), מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' כ"ז, חוקת הטהרה סעי' ד'), אמרי יוסף (סעי' ג' פרק ט').

(א) שערי טוהר (שער ה' סעי' ה', ס"ק ה') – "אם לא אמרה טמאה אני ולא לבשה בגדי נדות רק שהרחיקה עצמה ממנו ולא נגעה בו כדרך הנדות וסבר שהיא טמאה ואח"כ אמרה טהורה אני נאמנת אף בלא אמתלה. כן נ"ל [דדוקא באמרה טמאה אני אמרינן כיון שהגיד וכו' ובעינן אמתל' אבל בלא אמר' כלל א"צ אמתל' ותלינן דדרך שחוק עשתה כן או מטעם אחר או בלא מתכוין]".

(ב) דברי משה (סי' מ"ז, סי' מ"ח) – "דיש לעיין אם מה שנמנעה מלקבל הפנץ מידו ונהגה בהתרחקות כבימי נדותה, אם ד"ז חשיבא כעשיית מעשה ...".

(ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ט"ז אדר תשס"ט) – "שאלה: אשתו שלא רוצה לקבל דבר מידו בשעת שהיא טהור, האם היא צריכה אמתלא למה לא קיבלה. תשובה: לא".

(ד) נטעי גבריאל (פרק קכ"ב סעי' י"ג, סעי' כ"ה) – "גם אם לא אמרה טמאה אני אלא נהגה בהתרחקות בעי אמתלא, והכל לפי המצב".

(ה) נראה שהוא מחלוקת בין האשכול ["ואין דבור מוציא מידי מעשה"] והרשב"א ["אבל לעשות מעשה כולי האי"], לשונם לעיל. ע"ש. וצ"ע.

י. הרחיקה את מטתה ממטת בעלה, האם זה נחשב כמעשה.

1. נכלל במעשה – זבחי צדק (ס"ק י"ז), רב פעלים (יו"ד ח"א סי' ל"ה), שיעורי טהרה (עמ' תפ"ב ד"ה אם), יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' י"ד, טהרת הבית סי' ד' סעי' ח'), דרכי טהרה (עמ' קי"ט, לשונו מובא לעיל).

א) רק שצריך ג"כ דיבור בזה מעשה, דאל"כ אולי מחלק המטות מטעם אחר – רב פעלים (יו"ד ח"א סי' ל"ה, "אע"ג דכך היה מנהגה להבדיל הכרים בימי נדתה, לא היה זה סימן קבוע ביניהם לידע מהבדלת הכרים שהיא נדה, דהא מזדמן לפעמים שהאשה מבדלת מטתה קודם שתישן בה, אם תראה שיש לה איזה כאב שדרכו להיות קודם שתפרוס נדה, ולכך חוששת פן תפרוס נדה בלילה בעת שינה והכרים דבוקים זב"ז, ועל כן מקדמת להבדילם, ויזדמן שזה הכאב אינו מחמת זה ולא תפרוס נדה, ולכן אם רואה שהיא מבדלת הכרים אין זה סימן שפירסה נדה, דאולי לא פירסה אלא הרגישה איזה כאב וחשבה בדעתה דודאי תפרוס נדה בו ביום, ולכך הקדימה להבדיל הכרים מן הבוקר בשביל צורך הלילה, ולעולם היא היתה עודנה טהורה, ונשארה טהורה ..."), ביע אומר (ח"ד יו"ד סי' י"ד, "אפילו לא אמרה תחלה טמאה אני להדיא, עד שראה הבעל הפרדת המטות, ושאלה לפשר דבר, וענתה שראתה כתם בבגדיה, ושוב נותנת אמתלא לדבריה כאמור, הרי היא טמאה ול"מ אמתלא כזאת").

2. חוט שני (שעה"צ ס"ק ל"א) – "ולפ"ז יש להסתפק אם הרחיקה את מטתה ממטת בעלה, אם חשיב מעשה כולי האי".

יא. ראיה מיצחק אבינו: תשובת רמ"א (סי' ב').

1. קשה, למה לא הביא ראיה מאברהם אבינו [פרק כ' פסוק י"א].

א) כלי חמדה (פ' תולדות אות ד') – "והנה אחר נשיקת כפות רגליו של רבינו הרמ"א ז"ל, צע"ג שכנראה לא זכר את התנצלות יצחק והביא דברי אברהם, ועיין שם עוד שמפלפל עוד מזה ונשכח ממנו כרגע כי לא היתה זה תשובת יצחק כלל".

ב) פרדס יוסף (תולדות פרק כ"ו אות ל"ו ד"ה וראיה) – "וצע"ג".

2. קשה, הא קודם מתן תורה שהיו בדין בני נח.

א) עי' מי נדה (ט"ז ס"ק ב' ד"ה אך הנה צריך).

ב) כלי חמדה (פ' תולדות אות ד' ד"ה אך, עמ' ס"ח) – "אמנם לדעת המר"י באסן דהוא מצד נדר א"כ נראה דאפי' אם הוא באמת שקר מ"מ בלא אמתלא אסורה מצד נדר וכבר זכרנו בפ' בראשית שיש פלוגתא בזה בירושלמי אי ב"נ מצווה על כל יחל וא"כ שפיר ה"ל צריך יצחק לאמתלא דלא ה"ל אלא נדרי אונס".

ג) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד סי' קפ"ה סוף סעי' ב') – "הראיה בתשובת רמ"א מיצחק ששמש עמה בסתר אף שאמר אחותי היא, לכאורה קודם מתן תורה שהיו בדין בני נח, לא מצינו שאסור מדין חתיכה דאיסורא והחזקה שהיתה אחותו היתה רק מכוון אמירתם, וצ"ע".

יב. מראי מקומות – יבקש תורה (שו"ע סי' נ"ג).

יד. שויה אנפשה חתיכה דאיסורא - סעיף ג'.

א. כתובות (דף כב.) – "מתני'. האשה שאמרה אשת אישי הייתי וגרושה אני נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר; ואם יש עדים שהיתה אשת איש, והיא אומרת גרושה אני אינה נאמנת ... גמ'. א"ר אסי: מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה. שנאמר: (דברים כ"ב) את בתי נתתי לאיש הזה לאשה, לאיש אסרה, הזה התירה. ל"ל קרא. סברא היא, הוא אסרה והוא שרי לה. אלא, כי איצטריך קרא ... ת"ר: האשה שאמרה אשת איש אני, וחזרה ואמרה פנויה אני נאמנת. והא שוויה לנפשה חתיכה דאיסורא. אמר רבא בר רב הונא: כגון שנתנה אמתלא לדבריה ... בעא מיניה שמואל מרב: אמרה טמאה אני, וחזרה ואמרה טהורה אני, מהו. אמר ליה: אף בזו אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת. תנא מיניה ארבעים זימנין, ואפ"ה לא עבד שמואל עובדא בנפשיה".

1. בעל הטורים (דברים פרק כ"ב פסוק ט"ז) – "את בתי נתתי. בגימטריא הפה שאסר הוא הפה שהתירה (כתובות כב א)".

ב. טעם שהיא טמאה. "אמרה לבעלה טמאה אני, ואח"כ אמרה טהורה אני, אינה נאמנת".

1. שוויה אנפשה חתיכה דאיסורא – גמרא (לשונו מובא לעיל), לבוש (סעי' ג'), חוו"ד (בי' ס"ק ה' ד"ה ולזה), ערה"ש (סעי' י"ז), בדה"ש (ס"ק י"ד), אהל שרה (עמ' ע"א).

א) דין דאורייתא – פמ"ג (יו"ד סי' א' שפ"ד ס"ק ל"ט, "ודאי דבר תורה הוי").

ג. פשט בשויה אנפשיה.

1. מדין נאמנות, כמו הודאת בעל דין [דכתיב כי הוא זה].

א) נוב"ת (אה"ע סוף סי' כ"ג) – "ומה שרצה לחדש דמה דאמרינן שויתה נפשה ח"ד הוא מטעם נדר וקונם. הנה במחילה מכבודו ראיתו מתוך פלפולו שהוא גבר בגוברין בחריפות ובקיאיות גם בשכל צח וישר מה ראה לשטות זה ואם כי ראה הדבר בתשובת מהרי"ט וכי מהרי"ט אמרו הלא מביאו רק בלשון ואין לומר דחאו, ובאמת בלי שום דחיה אין הדבר מתקבל ואיזה נדר ואיזה לשון שבועה או קונם יש כאן או במה מתפס ולדבריו אם יאמר אחד ביום שני בשבת שהיום שבת יהא אסור במלאכה מטעם נדר ואם כדבריו איך אמר ר"ע לר' יהושע שילך אצל ר"ג ביוה"כ שחל להיות בחשבוננו ולמה לא נימא דר"י שוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא מטעם נדר אלא ודאי כל זה שטות ומה דאמרינן שוויה אנפשיה ח"ד הוא מטעם דאדם נאמן על עצמו. ומה שהקשה תינה היכא דאין שני עדים מכחישים אותו, גם זה שטות ואדם נאמן על עצמו יותר משני עדים ולכך בדבר שאי אפשר כגון שאומר על יום חול שהוא שבת או יוה"כ לא אמרינן שוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא".

ב) קצות החושן (סי' ל"ד ס"ק ד', סי' פ' ס"ק ב', סי' רמ"א ס"ק א') – "דאומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה משום דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא (כתובות ט, א) דאינו משום נדר וכמו שעלה על דעת מוהרי"ט (חלק אה"ע סי' א') אלא משום דהתורה האמינתו לכל אדם על עצמו, ואפילו עבד ושפחה דפסילי לעדות היינו לאחרים אבל על עצמן התורה האמינה לכל פסולי עדות.

וע"ש שכתבנו דאבוהן דכולהן כי הוא זה (שמות כב, ח) דכתיב במודה במקצת, וכמ"ש רש"י (קידושין) דף ס"ה (ע"ב ד"ה הודאת בעל דין) הודאת בע"ד כמאה עדים דכתיב אשר יאמר כי הוא זה הרי שסמך על מקצת הודאתו עכ"ל".

ג) קובץ שיעורים (כתובות אות נ"ח) – "וקושיא זו אין לה מקום רק אם נפרש דהא דשויא חתיכה דאיסורא הוא מטעם נדר, אבל מוכח בכמה מקומות דהוא דין נאמנות דאדם נאמן על עצמו לחובתו יותר ממאה עדים".

ד) אור לציון (ח"א יו"ד סי' ו' ד"ה וליכא, אה"ע סי' א') – "דהעיקר להלכה דשויא אנפשה חתיכה דאיסורא הוא משום נאמנות".

2. מדין נדר.

א) חת"ס (אה"ע סי' ק"ג, ח"ב סי' ק"א, כתובות דף ט. משנת תקס"ב ד"ה ואם במהרי"ק, עי' יו"ד סי' קפ"ה) – "שווי' אנפשי' חתיכה דאיסורא וענין חד"א מה הוא לא נעלמה ממנו פלפול בשעה"מ פ"ט מאישות הל' ט"ו ואותן ספרי גדולי ספרדים אינם מצוים בידינו לירד אל תוך כוונתם והענין נראה כיון שהוא מחזיק זה לאיסור קיבל על עצמו שיהי' זה האיסור בכלל שבועות הר סיני וענין קבלה הוא נדר דאוריית' לאו מטעם וענין קונם אלא כמו קבלת תענית ונפקא לן מבפיך זו צדקה".

3. מראי מקומות – מהר"י באסאן (סי' פ'), ר"ב מ"ץ (ח"א סי' ס"ה), שב שמעתתא (שמעתא ו' פרק י"ט), שער המלך (אישות פרק ט' הל' ט"ו), פת"ת (סי' א' ס"ק י"ח, אה"ע סי' קט"ו ס"ק ל"ז), כלי חמדה (פ' תולדות אות ד'), הו"ד בפרדס יוסף (תולדות פרק כ"ו אות ל"ו ד"ה ובכלי), משנה הלכות (חי"ג סי' ק"מ ד"ה איברא, לשונו מובא לקמן), הגר"י רייזמן שליט"א (שמואל ב' מספר נ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ד' הע' ל"ד), לקט מראי מקומות (ערך 'שויה אנפשה חתיכה דאיסורא - נדר או נאמנות').

א) מהרי"ט (ח"ב אה"ע סי' א') – "ולא תימא דהא דאמר' שויה אנפשה חתיכה דאיסורא היינו שמותרת היא לו אלא שדבורו אוסר' כדין הקונמות והיה יכול לישאל עליו דאם איתא מאי קמקשו התוס' לרבא דאיהו לא מיירי אלא לענין איסור דערוה ולא לענין נדר דאיתיה בשאלה ועוד דמשמע דמפקינן ליה מיניה אע"פ שחזר בו מדכתב משמתינן ליה על שגרם שתאסר אשתו עליו ועבר חרם ר"ג דאם איתא לא תצא ונשאל על נדרו שאין פתח גדול מזה שגורם לעבור על החרם ולישנא דעל שגרם שתאסר אשתו עליו משמע דאיהו לא אסרה מדלא קאמר על שאסר את אשתו וגרם לעבור חרם ר"ג אלא שויה אנפשה חתיכה דאיסורא היינו דאינו נאמן אחר כך לומר אני מחזיק את אשתי בכשרה שכבר החזיקה באיסור דומיא דאשה שבאת ממדינת הים ואמרה נשואה אני דמחזקה בא"א על פיה וכן האומרת טמאה אני דשויה נפשה חתיכה דאיסורא ולא מצי הדרה בה".

ד. שויה אנפשה, גבי איסור דרבנן [כמו כתם].

1. מחמיר.

א) שבות יעקב (ח"א סי' צ"ג) – "באיסור חלוצה דרבנן וכה"ג היכא דהוא עצמו לא קים ל' שפיר לא משוי אנפשה חתיכה דאיסורא כי הדרין לכללא ספיקא דרבנן להקל כיון דאיסור חלוצה עצמו דרבנן אף שהספק הו' לענין כהונה מ"מ הוי שפיר ספיקא דרבנן".

ב) פמ"ג (יו"ד סי' ק"י שפ"ד ס"ק ס"ב) – "וממ"ש הרא"ה בפ"מ מ"ה שרי ומדרבנן אין להאמינו על פיו יראה דלהוציא אשה מבעלה אמר כן אבל בעלמא שוויא אנפשה חתיכה דאיסורא אפילו דרבנן".

ג) ערוגות הבושם (יו"ד בקונ' שבסוף הספר בדיני אמתלא אות ד').

ד) שבה"ל (ח"ד סי' ק' אות ג') – "דהאמת דהגרעק"א ח"א סי' ק"י כ"כ בשם הרא"ה בבדק הבית דלא אמרינן דרבנן שוויא אנפשה"א, מ"מ ידוע שכמעט הסכמת אחרונים אינו כן עיין שבוי" ח"א סי' צ"ג דאסיק דגם דרבנן אמרינן כן והוכיח מדברי ר"ת בתוס' גיטין נ"ד ע"ב, ועיין הי' בשד"ח ח"ד מער' ש' י"ב".

ה) בדה"ש (ס"ק י"ד, ציונים ס"ק כ').

ו) שיעורי טהרה (עמ' תע"ב).

ז) נטעי גבריאל (פרק קכ"ב סעי' י"ח) – "גם באמרה טמאה אני שמצאתי כתם או שטמאה מחמת שאר טומאה דרבנן, בעי אמתלא".

2. מיקל.

א) רא"ה (בדה"ב בית ד' שער ב', כד:) – "מההיא דאמרינן בכתובות האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו ואקשינן אמאי ספק ספיקא הוא ספק תחתיו זינתה ספק אינה תחתיו ואם תמצא לומר תחתיו ספק באונס ספק ברצון ומהדרין דבאשת ישראל הכי נמי דשריא ואע"ג דתרי ספיקי לאו מכה תערובות אתי ולא קושיא היא דהתם נמי מספק ראשון מותרות מן התורה דמוקינן לה אחזקה דהיתירא אי נמי כולהו תרי ספיקי בעלמא בכל דוכתא ודאי איסורא דרבנן הוא ולא דאורייתא וכיון דכן הכא גבי אשה אין ראוי להאמינו על פיו לאוסרה עליו כיון דליכא אלא איסורא דרבנן".

1) י"א הרא"ה רק בלהוציא אשה מבעלה, עי' פמ"ג (לשונו מובא לעיל).

3. מראי מקומות – רע"א (כתובות דף ט., שו"ת סי' צ"ט, סי' ק"י, סי' רכ"א), מהרש"ם (ח"ח סי' קע"ג ד"ה אולם), שערי דעה (ח"א סי' מ"ב), לקט מראי מקומות (ערך 'שויה אנפשה חתיכה דאיסורא', באיסור דרבנן).

ה. תוך כדי דיבור.

1. נאמנת – רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ד, רכ"ד-ב', "ודוקא אחר כדי דיבור דבתוך כדי דיבור נאמנת"), הו"ד בב"י (ס"ק ג'), רמ"א (סעי' ג', שו"ת רמ"א סי' ב'), לבוש (סעי' ג'), פרישה (ס"ק ד'), ב"ח (ס"ק ד'), זבחי צדק (ס"ק י"ד), ערה"ש (סעי' ט'), טהרת ישראל (סעי' י"א), שערי טוהר (שער ה' סעי' ד'), טהרת הבית (סי' ד' סעי' ג'), דרכי טהרה (עמ' קכ"ב), חוט שני (ס"ק ג' אות ב', אות ד'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"ב), יסוד הטהרה (פרק א' סעי' י"ח).

ו. עוסק באותו ענין.

1. אינה נאמנת – בדה"ש (ס"ק כ'), חוט שני (ס"ק ג' אות ג').

ז. שויה אנפשה, האם תברך על הטבילה.

1. עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.

ח. ימי וסת.

1. אין ימי וסת – חוט שני (ס"ק ז' אות ד').

2. יש וסת [אא"כ שייך לפרש שהוא כתם] – ששבה"ל (סיכום אות ג', שבה"ל ח"ג סי' קכ"ו אות ב', ח"ד סי' צ"ז ד"ה בענין, "מסופק אני אם שייך בתאריך הבא ענין פרישה סמוך לוסת אם מחזיקים זה כראיה ממש או לא, והדעת נוטה דזה תולה באמירתה דאם אמרה טמאה אני מחמת שהוסת הגיע א"כ גם דין פרישה סמוך לוסת בכלל שויה אנפשה חתיכה דאיסורא דגם זה קבלה על עצמה, אבל אמרה טמאה סתם יתכן מכתם ומכ"ש אם אמרה בפירוש כתם ראיתי").

ט. מיגו.

1. אינה נאמנת [מיגו אינו נאמן כנגד שויה אנפשה].

(א) הפלאה (דף כב. ד"ה בגמרא והא) – "והא שויה אנפשה חתיכה דאיסורא דבזה אין מועיל מיגו דעכ"פ כבר הוי ליה חתיכה דאיסורא".

(ב) חוו"ד (חי' ס"ק ג', ס"ק ד', בי' ס"ק ג') – "ולא מהני אמתלא ... ואפילו יש לה מגו דטבלתי".

(ג) פת"ת (ס"ק ד') – "עח"ד שכתב דאפ"י אם עברו עליה ימים שראויין לספור ולטבול ויש לה מגו דטבלתי ואמרה לא טבלתי וטהורה הייתי אינה נאמנת בלא אמתלא ע"ש".

(ד) ערה"ש (סעי' י"ז) – "אפילו כשיש לה מיגו כגון שעברו ימים שהיתה יכולה להטהר והיתה יכולה לומר כן הייתי טמאה ונטהרתי מ"מ כשאומרת טהורה הייתי אינה נאמנת מטעם דשויתה אנפשה חתיכה דאיסורא ולא מהני מיגו לזה [ח"ד סק"ג] ובאמת גם לסברא זו אין אנו צריכים דכיון שהתורה האמינתה וא"כ מיד שאמרה לו האמינתה התורה והוי כעדים ולכן כשם שאין אומרים מיגו במקום עדים כמו כן אין לומר כאן מיגו".

(ה) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד סי' קפ"ה סעי' ג').

(ו) בדה"ש (ס"ק י"ט).

2. מראי מקומות – שיעורי טהרה (עמ' תע"ב).

י. עדים.

1. עדיין מחמיר – משנה למלך (יבום פרק ג' הל' י"ג), הו"ד בפמ"ג (יו"ד סי' א' שפ"ד ס"ק ל"ט), בדה"ש (ס"ק י"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ד' הע' ל"ו).

יא. בזמן שאינה נאמנת, האם נאמנת על הטבילה.

1. מחמיר.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"כ אות קי"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"א אות ד') – "אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני, ואין לה אמתלא לדבריה, שאינה נאמנת לחזור בה והרי היא טמאה כמבואר בשו"ע, אינה נאמנת בזה על טבילתה וצריכה להביא ראיה שטבלה".

2. נאמנת.

(א) חוט שני (ס"ק ז' אות ה', עמ' ס"ה) – "אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה דרך שחוק שכאמור אינה נאמנת לא איבדה נאמנותה על להבא, כיון שלא הכשילתו בנדח".

3. מראי מקומות.

(א) פת"ת (סי' ב' ס"ק ה') – "עיין בתשובת חות יאיר בהשמטות לדף כ"א נסתפק במי שהעבירוהו מהיות שו"ב ע"י עד אחד עם קצת רגלים לדבר ומ"מ יודע בעצמו ששקר ענה בו אם רשאי לשחוט בביתו או בבואו למקום אחר שאינם יודעים מה שנעשה לו ואפילו אמת הוא שנכשל ויודע ששוגג היה ואפילו העבירוהו ע"פ ב' עדים י"ל דבאין רואים ויודעים שרי. עיין שם ועיין מ"ש לקמן סי' כ"ז ס"ק ז' בשם בכור שור בענין זה. ועיין בתשובת רמ"א סי' ב' הובא בט"ז לקמן סי' קפ"ה סק"ב ודו"ק".

פת"ת (סי' קכ"ז ס"ק ז') – "עי' בס' בכור שור בחידושי למס' יבמות ד' פ"ז ע"ב שנסתפק בשנים שאמרו על דבר א' שאסור הוא ויש אחד שיודע בבירור שהוא מותר ושקר העידו מהו שיאכל מאותו דבר בצנעה בל יודע איש אף על גב דבפרהסיא ודאי אסור ולא כל כמיניה וב"ד מצוים עליו להפרישו מ"מ בצנעה י"ל דשרי וכתב דמדברי הראב"ד פ"א מהל' שגגות נראה להתיר אבל דעת הרמב"ם שם לאסור וצ"ל הטעם כיון דאנן אסרינן עליו בפרהסיא אסור אפילו בצנעה ע"ד שאמרו חז"ל כ"מ שאסרו חכמים מפני מ"ע אפילו בח"ח אסור. ולכן אין להתיר כ"א לצורך גדול. ומינה נמי בדין האומר דבר זה אסור הוא ועדים הכחישוהו דקי"ל דשויה אנפשה חד"א כמ"ש ביו"ד סימן א' וקכ"ז לא יאכל אפ"י בינו לבין עצמו כ"א לצורך גדול עכ"ד (ועמ"ש בזה לעיל סי' ב' סק"ד בשם תשובת חות יאיר) ונראה לי דדוקא אם העדים אמרו על הדבר שאסור מן התורה וכן בדין דשויה חד"א מיירי שאמר שאסור מה"ת אבל אם אמרו שאסור מדרבנן אפשר להתיר אף בלא צורך גדול לפי הטעם שכתב הוא ז"ל דכ"מ שאסרו חכמים כו' וא"כ הרי כתבו התוס' בכתובות ד' ס' ד"ה ממעכן וכן הוא בפסקי תוס' פ"ק דעבודת כוכבים סי' י"ד דלא אמרינן דאפילו בח"ח אסור רק במידי דאיכא חשדא שעובר אדאורייתא אבל אם לא יחשדוהו רק שעובר על איסור דרבנן שרי בחדרי חדרים ע"ש ועיין מה שכתבתי לעיל סימן פ"ז".

(ב) הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה י"ג) – "אשה שאמרה לבעלה טמאה אני ויודעת בעצמה שהיא טהורה, ואין לה אמתלא על מה שאמרה. האם באופן זה היא יכולה לומר לו טבלתי (לאחר שיעור זמן שהיתה יכולה ליטהר) אף על פי שלא טבלה באמת, כדי שתהיה מותרת עליו. תשובה: לדעת האחרונים שהטעם של שוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא הוא משום נאמנות דעד אחד או משום גזירת הכתוב ד'וספרה לה' בודאי יכולה לעשות כן. אבל אם טעם האיסור הוא משום נדר כשיטת המהרי"ט, היא צריכה טבילה ממש".

הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה י"ד) – "על פי הנ"ל, מסתבר דהכא שיש עדים שהעידו על בשר שהוא בשר חזיר, אמנם הוא יודע בודאי שהוא בשר היתר, שיכול לאכול בצנאה. תשובה: אין הכי נמי".

יב. איש שהלך לרב לשאול על העד וכשחזר אמר שהרב טימא, ואח"כ חזר בו ואמר שהרב טיהר.

1. כמו אשה – קנה בשם (ח"ג סי' ס'), "בפשיטות דבודאי בלי אמתלא אינו נאמן לחזור מדבריו הראשונים מכיון שכבר שוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא, אבל אמתלא מהני בזה כמו בכל שאר איסורים".

ה) אמתלא (explanation).

א. כח של אמתלא.

1. חנו"ד (בי" ס"ק ה' ד"ה היוצא) – "היוצא לנו מזה דאמתלא אינו מועיל רק נגד שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא מה שאין כן בדבר שהוא מטעם נאמנות הנוגע לאחרינא אז ודאי דאפילו אמתלא אינו מועיל או דאין צריך אמתלא".
2. שב שמעתתא (שמעתא ו' פרק ח') – "ולפמ"ש ניחא דאמר ליה אף בזה דהימנה רחמנא דכתיב וספרה לה אפ"ה מהני אמתלא, וא"כ מוכח דע"כ לא אמרינן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אלא בהגדת שני עדים ובהו כתיב אם לא יגיד ונשא עונו דבעי הגדה בפני ב"ד ושוב אינו חוזר ומגיד, אבל העדאת ע"א באיסורין דלא בעי ב"ד מש"ה אפילו אומר בפני ב"ד יכול לחזור אם נותן אמתלא לדבריו".
3. נ"מ: אם מועיל רק גבי שויה אנפשיה או תליא בדין של עדות.

ב. אמתלא ביום הוסת.

1. מיקל.

(א) תפארת ישראל (ס"ק ב' ד"ה ובאמת).

(ב) כת"ס (יו"ד סי' פ"ז) – "ומסתימת ראשונים ופוסקים נראה דבכל גווני נאמנת ואפי' בשעת ווסתה".

(ג) ערוגות הבושם (יו"ד בקונ' שבסוף הספר בדיני אמתלא אות כ"ז).

(ד) דרכי"ת (ס"ק כ"ח) – "עיין בתשו' בשמים ראש וכסא דהרסנא סימן קס"ו שיש שרצו לומר דזהו דוקא שלא בשעת וסתה אבל בשעת וסתה גם כשאומרת אמתלא אינה נאמנת דהחזקה דאורה בזמנו בא מחזיק דיבורה הראשון והעלה דהלכה דגם בכזה נאמנת כשאומרת אמתלא כיון דהתורה האמינתה וספרה לה ע"כ ע"י אמתלא בכל גווני נאמנת עיין שם ולמעשה מסתפינא להורות ולסמוך על דבריו מפני חשש זיוף שעוררו בצדק על הס' הנז' כמו שכתבתי כ"פ מזה ועי' בדרכי תשובה סי' קנ"ז סקל"ז ועכשיו מצאתי אח"כ בשו"ת כתב סופר חיו"ד סי' פ"ז שהעלה והביא בעצמו בפלפולא ולהלכה למעשה דגם בשעת וסתה נאמנת כשחוזרת בדבריו ע"י אמתלא עיין שם".

(ה) עי' שבה"ל (ח"ג סי' ק"כ סי' קפ"ה סעי' ג'), ח"ד סי' ק' אות ג', אות ד') – "ואם נתנה אמתלא לדבריה וכו'. ואם אמרה טמאה אני בשעת וסתה אם מהני בזה אמתלא ראיתי שפליגי בזה פוסקים אחרונים ובעניוטי העיקר בזה כהגאון מהרש"ק בס' מי נדה דמהני גם בזה אמתלא".

(ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ד' הע' מ"ו).

(ז) שיעורי טהרה (עמ' תע"ה ד"ה גם).

(ח) חוקת הטהרה (סעי' ג').

2. מחמיר.

(א) חקר הלכה (ערך אמתלא אות ב').

3. מראי מקומות – מי נדה (סוף ש"ך ס"ק ג'), פתחא זוטא (ס"ק ד'), שבילי טהרה (סי' צ"ז), שערי טהרה (ח"ב סי' י"ח).

ג. אמרה שהוא זמן הוסת, אם צריכה אמתלא.

1. מיקל – שערי דעה (ח"א סי' מ"ב).

2. מחמיר – בדה"ש (ס"ק ט"ז), חוט שני (ס"ק ז' אות ג'), עי' שבה"ל (ח"ג סי' ק"כ סי' קפ"ה סעי' ג'), ח"ד סי' ק' אות ג', "דבצורה הזאת שנאסר ובשיעור שנאסר שפיר שייך שויה אנפשיה חד"א ולזה הדעת נוטה", שיעורי טהרה (עמ' תע"ג), עי' נטעי גבריאל (פרק קכ"ב סעי' ט"ז), "אם אומרת שאסורה מחמת שהוא עונת הוסת או עונת או"ז נחלקו הפוסקים אם נאמנת בלא אמתלא, ולמעשה כיון שיש לברר ע"י אמתלא או רגלים לדבר אם אמרה אמת יש לברר הדבר".

ד. דרך שהוק.

1. מחמיר.

- א) **רמב"ם** (אסו"ב פרק ד' הל' י') – "האשה שאמרה לבעלה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני ודרך שחוק אמרתי לך תחלה אינה נאמנת, ואם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת, כיצד תבעה בעלה ואחותו או אמו עמה בחצר ואמרה טמאה אני ואח"כ חזרה ואמרה טהורה אני ולא אמרתי לך טמאה אלא מפני אחותך ואמך שמא יראו אותנו הרי זו נאמנת וכן כל כיוצא בזה".
- ב) **ס' התרומה** (סי' צ"א) – "אמרין פ"ב דכתובות אינה נאמנה לומר תחלה הייתי מכחשת ומשטה בכך אלא צריך הבעל לפרוש ממנה עד שתספור שבעה נקיים ותטבול אבל אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת".
- ג) **פוסקים** – **לבוש** (סעי' ג'), **ב"ח** (ס"ק ד'), **ש"ך** (ס"ק ב'), **בית לחם יהודה** (ס"ק ב'), **גר"ז** (סעי' ד'), **לח"ש** (לחם ס"ק ג'), **זבחי צדק** (ס"ק י"ב), **מקור חיים** (ס"ק ז'), **מלבושי טהרה** (סעי' ה'), **דרכי טהרה** (ריש עמ' קי"ט), **טהרת הבית** (סי' ד' סעי' ג'), **ששבה"ל** (סיכום אות א'), **חוט שני** (ס"ק ז' אות א'), **בדה"ש** (ס"ק כ"ג), **שיעורי טהרה** (עמ' תע"א), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, ריש עמ' ק"ב), **יסוד הטהרה** (פרק א' סעי' י"ח), **חזקת טהרה** (ס"ק י"א).
2. **אג"מ** (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ה אות א') – "אשה שאמרה שלא טבלה ולמחרת אמרה שבאמת טבלה ורק בצחוק אמרה אמתול שלא טבלה, אע"פ שאינה נאמנת מ"מ ע"י **שבועה תהיה נאמנת**".

ה. ניכר שהיה שחוק.

1. מיקל [לכאורה רק אם "אמרה" משטה הייתה כך].

- א) **פרדס רמונים** (שפתי חכם ס"ק ב') – "נראה דגם כאן תליה לפי ראות עיני המורה אם הוא רואה לפי הענין שהיה דרך שחוק והיתול נאמנת לומר משטה הייתי **אך ראוי לעונשה** שלא תשחוק בדברים הללו והכל לפי הענין".
- ב) **ערה"ש** (סעי' י') – "ולוי נראה דוודאי לא מהני דלבד שאין נראה כלל בזה טענת השטאה כמובן הלא קי"ל שם דטענת השטאה לא מהני רק כשהלה תובעו ואומר לו כדרך שהשטית בי לתבוע חנם כן אני הודיתי לך חנם ובכאן לא שייך לומר כן כשתבעה שהרי יכול לתובעה ואי בלא תביעה הלא לא אמרין טענת השטאה ואף כשאומרת שאמרת זה דרך שחוק והיתול כדרך הנשים הלא ניכר האמירה באופן זה ולכן אם הבעל הרגיש שאמרה זה בשחוק והיתול וודאי אינו כלום אבל אם אמרה שלא בדרך שחוק וודאי דאינה נאמנת לומר משטה הייתי כך".
- ג) **טהרת ישראל** (סעי' י"ב) – "אם אומרת משטה הייתי כך מה שאמרת טמאה אני יש לתלות לפי ראות עיני המורה אם הוא רואה לפי הענין שהיה דרך שחוק והיתול נאמנת לומר משטה הייתי אך ראוי לעונשה שלא תשחוק בדברים הללו והכל לפי הענין".
- ד) **טהרת הבית** (סי' ד' סעי' ג').
- ה) **ששבה"ל** (סיכום אות ה').
- ו) **בדה"ש** (ס"ק י"ז) – "כתבו הפוסקים שאם ניכר להבעל שאמירתה היתה דרך שחוק והיתול כדרך הנשים הקלות בדעתן נאמנת היא לומר שאמרה כן להשטאה בעלמא, אבל מכל מקום ראוי להמורה לעונשה שלא תשחוק בדברים הללו".
- ז) **נטעי גבריאל** (פרק קכ"ב סעי' ט"ו) – "אם בעלה מכיר שאומרת דרך שחוק נאמנת לפי ראות עיני המורה, אך ראוי להזהר ולגער בה שלא תיעשה שחוק בעיני כאלה".
- ח) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, סוף עמ' ק"ב) –

If it was obvious to her husband at the time of the original nidus declaration that she was joking, her subsequent claim that it was only a joke is accepted. Nevertheless, she should be reprimanded not to jest in this manner.

- ט) **שיעורי טהרה** (עמ' תע"א) – "וכתב הפרדס רמונים והערוך השולחן, שאם היה ניכר לבעלה מתחילה שאומרת כן בדרך שחוק, נאמנת לומר אחר שטהורה היא, וראוי למורה לעונשה ולקונסה, כדי שלא תשחוק בדבר זה".
2. מראי מקומות – **שואל ונשאל** (ח"ה יו"ד סי' פ"ז אות ח').

1. אמרה אמתלא שאינה מתקבלת, ואח"כ אמרה אמתלא המתקבלת.

1. מחמיר.

- א) **פרדס רמונים** (שפתי חכם סוף ס"ק ה') – "דאם מתחילה כשחזרה ואמרה טהורה אני ושאלוה הלא מקודם אמרת טמאה את השיבה ע"ז אמתלא שאינה מתקבלת ע"פ הדין כגון שאמרה שדרך שחוק אמרה וכדומה אז גם אם אח"כ נתנה אמתלא המתקבלת עפ"י הדין שוב אין מקבלים לאמתלא דידיה דכיון שלא אמרה אמתלא זו מיד הודית שאין לה אמתלא".
- ב) **רב פעלים** (יו"ד ח"א סי' ל"ד).
- ג) **דרכ"ת** (ס"ק י"ט) – "עיין בס' פרדס רימונים בשפתי חכם סוף סק"ה שכ' וז"ל עוד זאת נ"ל דאם מתחלה כשחזרה ואמרה טהורה אני ושאלוה הלא מקודם אמרת טמאה את והשיבה ע"ז אמתלא שאינה מקובלת ע"פ הדין כגון שאמרה דרך שחוק אמרה וכדומה אז גם אם אח"כ נתנה אמתלא אחרת המתקבלת ע"פ הדין שוב אין מקבלין לאמתלא דידיה דכיון שלא אמרה אמתלא זו מיד הודית שאין לה אמתלא אחרת והביא ראי' לזה ע"ש".
- ד) **טהרת ישראל** (סעי' ט"ו).
- ה) **בדה"ש** (ס"ק כ"ב) – "אינה נאמנת דכיון שלא אמרה אמתלא זו מתחלה הודית שאין לה אמתלא".
- ו) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' ק"ו).
2. מיקל [הכל לפי ראות עיני המורה].
- א) **עין יצחק** (יו"ד סי' ט"ז) – "רק שאמרה אמתלא אחרת..."

- (ב) חוט שני (ס"ק ד' ד"ה ודע, ס"ק ז' אות ח') – "אמרה אמתלא שאינה מתקבלת כגון דרך שחוק וכדו', ואח"כ אמרה אמתלא המתקבלת, הרי זו נאמנת. ואמנם אם בזמן שאמרה דרך שחוק אמרתי לך וכדו', אמרה שאין לה אמתלא אחרת רק זו, אפשר דלא מהני".
- (ג) טהרת הבית (סי' ד' סעי' ד') – "והכל לפי ראות עיני המורה".
- (ד) שיעורי טהרה (עמ' תע"ד).

ז. לבעל לשאול לאשתו נדה, אולי טהורה את וטעית.

1. אסור.
- (א) חוו"ד (בי' ס"ק ד') – "שאסור לשאול לכל נדה ולומר לה אולי טהורה את וטעית בכדי להרגילה אצלו".
- (ב) בדה"ש (ס"ק ד') – "ואסור לבעל לשאול לאשתו הטמאה נדה ולומר לה אולי טהורה את וטעית במה שהחזקת את עצמך בטמאה שיש לחוש שיבואו בכך לידי מכשול".
- (ג) לבושי עז (תמצית ס"ק ו').
- (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' ק"ו).
2. מראי מקומות – פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק ג'), משמרת הטהרה (בה"ל ס"ק א'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י').

ה. אמתלא לאחר זמן.

1. נאמנת.
- (א) ערוגות הבושם (יו"ד בקונ' שבסוף הספר דיני שויה חד"א ואמתלא אות כ"ז ד"ה ועוד).
- (ב) ערה"ש (סעי' י"ח) – לשונו מובא לקמן.
- (ג) טהרת ישראל (סעי' ט"ז).
- (ד) בדה"ש (ס"ק כ"ב).
- (ה) טהרת הבית (סי' ד' סוף הע' ד').
- (ו) שיעורי טהרה (עמ' תע"ז).
- 1) וכן נראה מכל מפוסקים שמדברים על הדין של אחר ל' יום, עי' לקמן.
2. מחמיר.
- (א) עי' חזקת טהרה (ס"ק י"ד) – "אפשר דבעינן שתתן האמתלא תיכף ומיד אח"כ שחזרה ואמרה טהורה אני אבל אם לא תתן האמתלא תיכף על אתר רק לאחר זמן אפשר שאינו מועיל אז יותר אמתלא דאם ה' אמת היתה צריכה להגייד מיד זולת אם ג"כ תתן אמתלא על מה שלא הגידה תיכף את האמתלא".

ט. אחר ל' יום.

1. מחמיר [כמו הוחזק].
- (א) בית שמואל (אה"ע סי' י"ט ס"ק ב') – "וכן אשה שאמרה שהיא נדה ושמשה עם בעלה תוך ל' יום מהני אמתלא שלה אבל אם אמרה כל ל' יום שהיא נדה ואח"כ שמשה לא מהני אמתלא".
- (ב) דגול מרבבה (על מחבר סעי' ג') – "ואחר ל' יום לא מהני אמתלא".
- (ג) חת"ס (אה"ע סי' ע"ז) – "ט"ז וב"ש בא"ע סי' י"ט סק"ב דלאחר שלשים יום לא מהני אמתלא ע"ש".
- (ד) פת"ת (ס"ק ה') – "ואחר שלשים יום לא מהני אמתלא. בית שמואל סי' י"ט סכ"ב עכ"ל דגמ"ר ור"ל שכל שלשים יום אמרה שהיא טמאה עב"ש שם".
- (ה) זבחי צדק (ס"ק ט"ו).
- (ו) ערוגות הבושם (יו"ד בקונ' שבסוף הספר דיני שויה חד"א ואמתלא אות כ"ז ד"ה ועוד).
- (ז) שד"ח (מערכת א' כלל נ"ט).
- (ח) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה מ"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"א אות ג').
- (ט) ששבה"ל (סעי' ב' סיכום אות א').
- (י) בדה"ש (ס"ק כ"ה).
- (יא) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' ק"ד).
- 1) אא"כ צריך להאריך שלשים יום, כמו לקטטה – חת"ס (אה"ע סי' ע"ז, "אם לא ה' אפשר בענין אחר מהני אמתלא עד עולם וכ"כ עצי ארזים שם ונלע"ד ראי' ברורה דהרי רמ"א בתשו' מייתי ראי' מיצחק דכתי' ויהי כי ארכו לו שם הימים ע"ש והתם ארכו ימים ואפ"ה מהני אמתלא כיון דא"א בענין אחר"), פת"ת (ס"ק ה'), "ובדרושי הוכחתי דאם האמתלא באופן שהענין היה צריך להאריך שלשים יום מועיל האמתלא ושוב מצאתי בתשו' ח"ס סי' ט' שהחליט כן לדינא ע"ש"), זבחי צדק (ס"ק ט"ו), שד"ח (מערכת א' כלל נ"ט), בדה"ש (ס"ק כ"ה).
- 2) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ט"ז).
2. מיקל.
- (א) בשם שו"ת פני יהושע (אה"ע ח"א סי' א'. וכדאי' במהרש"ם, לשונו מובא לקמן).

(ב) דברי חיים (ח"ב אה"ע סי' ב') – "והסדרי טהרה ז"ל רוצה לחדש דגם באמרה אשת איש אני ונתחזקה בכך שלשים יום שוב לא מהני אמתלא. וכל זה דוחק למאוד דבש"ס [כתובות כ"ב ע"א] מבואר שם לימים עמדה וקידשה משמע אפילו לימים הרבה נאמנת אם נתנה אמתלא".

(ג) תשובה מאהבה (ח"ג סי' שנ"ו) – "הב"ש ... ולא אבין טעם הדבר במקום שהאמתלא טובה ולא אדע מקור מקומו שנובע דין זה".

(ד) ערה"ש (סעי' י"ח) – "יש מי שאומר דאחר שלשים יום לא מהני אמתלא אצלה כיון שהחזקה כל כך זמן [ב"ש באה"ע סי' י"ט סק"ב] ולענ"ד אינו כן דנהי דבכל העניינים אמרינן כן דכשהחזק ל' יום הוי חזקה מ"מ בנדה מעליותא הוא לגבה שהרי יש לה זמן שתטהר ויש לה מיגו ונהי שבארנו דלא מהני לה מיגו מ"מ עכ"פ אריכות הזמן לא מגרע כחה ועוד דכבר בררנו דזה שהאמינתה תורה עדיפא מחזקה ועכ"פ לא גריעא מינה ועל כל זה מהני אמתלא ועוד דהא בהחזקה נדה הוה ג"כ מועיל אמתלא אם לא מפני שעשתה מעשה כמ"ש וא"כ מאי עדיף חזקת ל' יום מחזקה שהחזקה בשכנותיה".

(ה) טהרת הבית (סי' ד' סעי' ל').

(ו) שיעורי טהרה (עמ' תע"ח ד"ה אבל).

3. מראי מקומות – חקר הלכה (ערך אמתלא אות ג'), דרכ"ת (ס"ק כ'), אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד סי' קפ"ה סעי' ג').

(א) מהרש"ם (ח"ג סי' רע"א ד"ה והנה) – "ומ"ש להשיג על הב"ש סי' י"ט שכתב דאחר ל' יום ל"מ אמתלא מתשו' הרמ"א הנ"ל דהא גבי יצחק כתי' ויהי כי ארכו לו שם הימים כבר קדמו בתשו' ב"א ח"א"ע סי' א' והעלה שם דגם להב"ש אם הוחזקה רק מפי עצמה ותוכל לכפור הכל בודאי מהני גם אחר ל' ע"ש. וכן מצאתי פ"י ח"א א"ע סי' א' וע' תשו' חוות יאיר סי' קל"ח".

י. שוכבת אצלו.

1. צריך לשאול אותה.

(א) ב"ח (ס"ק ד') – "נראה דהבעל חייב לשאול אותה".

(ב) ש"ך (ס"ק ד') – "ומ"מ נראה דהבעל חייב לשאול אותה למה היא באה אצלו הרי אמרה אליו טמאה אני דצריך להוציא האמתלא מפיה ... דכל מה דאפשר לברורי מבררינן".

(ג) בית לחם יהודה (ס"ק ד').

(ד) גר"ן (סעי' ו') – "והלחם חמודות והב"ח כתבו דמהרי"ו מריה דהאי דינא לא התיר אלא באמרה אליו תחלה מרגשת אני כאב בבני מעיים וחוששת אני לשינוי וסת אבל אם אמרה לו בפירוש טמאה אני חייב לשאול אותה למה היא באה אצלו דצריכה להוציא האמתלא בפיה. וכן דעת הש"ך דכל מאי דאפשר לברורי מבררינן".

(ה) חוו"ד (חי' ס"ק ה', בי' ס"ק ד') – "עיין ש"ך [ס"ק ד'] דצריך לשאול אותה דבעינן שתאמר האמתלא בפירוש".

(ו) מקור חיים (ס"ק י').

(ז) מלבושי טהרה (סעי' ד').

(ח) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד סי' קפ"ה סעי' ג' ד"ה הא).

(ט) דרכי טהרה (עמ' ק"כ).

2. ערה"ש (סעי' י"ב) – "עוד כתב אבל מדינא נאמנת אפילו בשתיקה אח"כ רק שהיא באה ושוכבת אצל בעלה והוא יודע ומכיר שמה שאמרה תחלה טמאה אני עשתה מחמת קטטה שהיה לו עמה וכדומה לזה עכ"ל וי"א דמ"מ חייב הבעל לשאול אותה הרי אמרת טמאה את וצריך להוציא האמתלא מפיה [ב"ח] וי"א דגם רבינו הרמ"א סובר כן [ש"ך סק"ד] ולא משמע כן [מנ"י] דא"כ מהו זה שאמר דנאמנת אפילו בשתיקה הא אין כאן שתיקה רק שאפשר לומר דנהי דמצד הדין אינו מחוייב מ"מ כל היכא דאיכא לברורי מבררינן [ונ"ל שזהו כוונת הש"ך] ועוד נ"ל דאם הבעל הכיר מקודם בשעה שאמרה טמאה אני שזהו מפני הכעס והרוגז נהי שאסור לו לבא עליה בלי אמתלא מ"מ די כשהיא באה ושוכבת אצלו וזהו כוונת רבינו הרמ"א שכתב והוא יודע ומכיר וכו' כלומר שגם מתחלה הכיר כן אבל אם מתחלה לא הבין שאמרה זה מפני הכעס אלא שעתה כשבאה אצלו הכיר כן צריך להוציא האמתלא מפיה [ולפ"ז אפשר לומר דלא פליג הב"ח על הרמ"א ודו"ק]."

3. מראי מקומות – דברי חמודות (פרק י' אות מ"א), תוה"ש (ס"ק ד'), פרי דעה (שפ"ל ס"ק ד'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ח').

יא. אשה שאמרה שטעתה בחשבון יום הטבילה.

1. אם עכשיו ליל טבילתה בעל נפש יחמיר [דלמא יצרה תקפה לבעילת הלילה], אבל ימים מקודם יש להקל.

(א) חת"ס (יו"ד סי' קפ"ה) – "אם ביום השלישי בעצמו אמרה היום ליל טבילה וטעיתי אתמול יש להחמיר אע"פ שהתורה האמינה לה וכתוב סוגה בשושנים מ"מ בעל נפש יחוש דלמא יצרה תקפה לבעילת הלילה אבל אם הוא יום או יומים קודם לא נחשדו בנות ישראל על כך אע"ג דבשאר עדיות אפ"ל על צד רחוקה ונפלאה הוי נוגע בעדות מכל מקום הכא התורה האמינה אנו מה לנו כך נלע"ד מסברה".

(ב) פת"ת (ס"ק ז') – "עי' בתשו' ח"ס סי' קפ"ה ע"ד אשה שאמרה לבעלה ביום ד' יגיע זמן טבילתה ואחר זמן ביומו או ביום שלאחריו אמרה שטעתה בחשבון וביום ג' יהיה זמן טבילתה והאריך בזה ומסיק אם ביום הג' בעצמה אמרה היום ליל טבילתה וטעיתי אתמול יש להחמיר אע"פ שהתורה האמינה לה מ"מ בעל נפש יחוש דלמא יצרה תקפה לבעילת הלילה אבל אם הוא יום או יומים קודם לא נחשדו בנות ישראל על כך אע"ג דבשאר עדיות אפילו על צד רחוקה ונפלאה הוי נוגע בעדות מ"מ הכא שהתורה האמינה אנו מה לנו ע"ש היטב".

(ג) חזקת טהרה (ס"ק י"א).

(ד) נטעי גבריאל (פרק קכ"ב סעי' י').

(ה) פתחי הלכה (ארטסקורול, עמ' ק"ו).

- 1) חוט שני (ס"ק ד' ד"ה פתחי) – ונראה שאם מוכיחה לו להדיא שהיה כאן טעות, שפיר דמי, שלא שייך הטעם שיצרה תקפה לבעילת הלילה אם מוכח שיש כאן טעות".
- 2) אם האשה מוחזקת לבעלה שהיא כשרה וצנועה, נאמנת, ואין לחושדה כלל – טהרת הבית (סי' ד' סוף הע' ה', "ולפע"ד נראה שאם האשה מוחזקת לבעלה שהיא כשרה וצנועה, ועולה לא נמצא בשפתיה מימים ימימה ... נאמנת, ואין לחושדה כלל ... וגם בעל נפש לא יחמיר בזה כלל, שאם כן נמצא מערער את נאמנותה, ואחריתה מי ישורנה, שלא תהיה לו לפוקה ולמכשול").
- ו) מראי מקומות – זבחי צדק (ס"ק י"ט), חוקת הטהרה (סעי' ה').
- ז) ודוקא טענה בחשבון י"ל שלא מהני ביום טבילה, אבל שאר אמתלא טובה נאמנת אפי' ביום הטבילה.
- 1) מהרש"ם (ח"ג סי' רע"א) – "ועוד די"ל דגם לשי' הדרישה היינו בשמשותו נדה שראינו שיצרה תוקפה לכן אם נתברר שהוחזקה נדה אף שאומרת אמתלא אינה נאמנת. אבל בנ"ד שהיא אמרה בעצמה טמאה אני ולא נודע לשום אדם וחזינן שאין יצרה תוקפה א"כ עכשיו שאומרת אמתלא אף שכבר שמשה אח"כ י"ל דנאמנת שהרי מי הכריחה לומר תחלה טמאה אני. ואין לנו להחזיק ריעותא שבתחלה היתה בחזקת כשרה ואח"ז איתרע חז"כ שלה ותקפה יצרה ושמשה. דאמאי נחזיק להרעות חז"כ שלה שנתברר לפנינו שכל אותן הימים שהחזיקה א"ע בטמאה אני מעצמה היתה בחז"כ ומדוע נחוש שאח"כ יצאה מחז"כ שלה. וא"כ י"ל דבנ"ד גם הדרישה לשי' הטור מודה דנאמנת".
- 2) נטעי גבריאל (פרק קכ"ב סעי' י') – "ודוקא טענה בחשבון לא מהני ביום טבילה אבל שאר אמתלא טובה נאמנת אפי' ביום הטבילה".

יב. עד אחד מעיד שהחכם אסר לה.

1. הוא אינו נאמן – ט"ז (ס"ק ג'), "משא"כ אם אין החכם לפנינו ועד אחד מעיד שהחכם אסר לה אינו נאמן דהא אמרינן בפרק ב' דכתובות (דף כ"ב) כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים כו' וא"כ ה"נ אין אותו העד נאמן להכחיש אותה שהיא כשנים", תוה"ש (ס"ק ז', "ודבריו פשוטים"), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), גר"ו (ס"ק ח'), חוו"ד (חי' ס"ק ו'), זבחי צדק (ס"ק כ'), ערה"ש (סעי' כ').
2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ג' בי' ד"ה החכם, עמ' כ"ו, "צ"ע"), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ט"ז).

ו) איך לפרוש מנדה - סעיף ד'.

א. ממנין תרי"ג מצוות.

1. סמ"ק (מצוה רפ"ח) – "לפרוש מאשה שראתה באמצע תשמיש ואמרה לו טמאה אני ימתין עד שימות איברו ויפרוש והוא בכלל ואל אשה בנדת טומאתה (ויקרא י"ח) לא תקרב לגלות ערותה".
- א) צ"ב.

ב. ימי וסת [הפלגה, חודש, או בינוני].

1. אבר מת.

- א) חוו"ד (חי' ס"ק ז', בי' ס"ק ז', סי' קפ"ט בי' ס"ק כ"ז) – "דה"ה אם שימש סמוך לוסתה ונזכר באמצע תשמיש דצריך גם כן לפרוש ממנה באבר מת כיון דאסורה בתשמיש הפרישה ואבר חי גם כן אסור".
- ב) פת"ת (ס"ק י') – "עח"ד שכ' דה"ה כששימש סמוך לוסתה בשוגג ונזכר באמצע תשמיש צריך ג"כ לפרוש באבר מת".
- ג) פני מבין (יו"ד סי' ש"ג) – "המהר"ם שיי"ק ... שפיר כתב חו"ד דצריך לפרוש באבר מת שלא יעשה איסור לכתחילה".
- ד) עי' טהרת ישראל (סעי' ל"ח).
- ה) שירי טהרה (סי' קפ"ד תשו"ג) – "אם שמשה שלא בעת וסתה ואח"כ הרגישה בעת תשמיש שמתחיל איזה סימן מן הוסת. אף שעדיין לא ראתה. מ"מ כיון שכבר יש לה סימן מן הוסת כגון מוסתות הגוף כבר יש לו דין סמוך לוסתה ואסור לשמש עמה, ממילא גם באבר חי אסור לפרוש דיציאתו הנאה לו כביאתו, והוי כאלו בא על"י סמוך לוסתה".
- ו) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה מ"ג) – "שימש סמוך לעונת הוסת בשוגג ונזכר באמצע, יפרוש באבר מת, וחל עליו חובת תשובה וכפרה".
- ז) משמרת הטהרה (ס"ק ל"ד, בה"ל ס"ק ט"ו) – "שלא יפרוש באבר חי".
- ח) אהל שרה (עמ' ע"ב) – "וה"ה אם שימש בעונת הוסת בשוגג ונזכר באמצע תשמיש, צריך ג"כ לפרוש באבר מת, אם לא שחוששת שהדם ממשמש ובא מיד, שאז יש לו לפרוש מיד אפילו באבר חי".

2. ימהר לפרוש אפילו באבר חי.

- א) מהר"ם שיק (יו"ד סי' קע"ו) – "לא מבעי להראב"ד והרשב"א דס"ל דלצורך מצוה בשעה שיוצא לדרך או כיו"ב שרינין בסמוך לווסתה, א"כ ה"ה דשרי יציאה זו לצורך מצוה ליזוהר משום שמא תראה עדיין, שהרי גם ע"ז נאמר וזהרתם, ואולי לא יתאפק בעצמו בלי דיעה, ולא גרע מצוה זו דוזהרתם ממצוה שחייב לפקוד את אשתו, אלא אפילו אי נימא דאפילו לצורך מצוה אסורה הביאה בסמוך לווסתה, מ"מ אין נראה לאסור לפרוש באבר חי, כיון דהאיסור ילפינן מוזהרתם מכה זריזות ועדיין איכא זריזות ... דיכול לפרוש ומצוה עליו לפרוש באבר חי וספר חו"ד אינו כעת תח"י לעיין בו".
- ב) פרדס רמונים (מקשה זהב סוף ס"ק ג') – "ראיתי בחו"ד ... ולענ"ד אינו מחוור, דהא בסמוך לוסתה עיקר האיסור הוא מפאת דחיישי' שמא תראה בשעת תשמיש. אבל בגוף התשמיש ליכא איסור וע"כ התירו בזה ביוצא לדרך וכמבואר לעיל סי' קפ"ד. ולפי"ז אדרבה נראה שאם נזכר בשעת תשמיש ועדיין לא ראתה מחויב לפרוש מיד מחשש שמא תראה, דבמה שיפרוש עתה באבר חי ליכא איסור מאחר שעדיין לא ראתה, וזה ברור לענ"ד".

- ג) ערה"ש (סעי' ל"ב) – "יש מי שכתב דאם שכח ושימש סמוך לוסתה ונזכר בשעת ביאה ולא ראתה עדיין שאסור לפרוש באבר חי [ח"ד סק"ז] ולא נראה כן דכיון דעיקר האיסור שמא תראה בשעת תשמיש ועדיין לא ראתה ימהר ויפרוש [פ"ר]".
- ד) באר משה (ח"ג סי' ק"כ, ח"ה סי' כ"ה) – "כי לדברי החו"ד לא הסכימו הפוסקים האחרונים"
- ה) ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות ג') – "ולהלכה נוקטים לפרוש מיד".
- ו) טהרה הבית (סי' ב' סעי' כ') – "צריך לפרוש מיד אפילו באבר חי".
- ז) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ח' שבט תשס"ט) – "שאלה: שימש סמוך לעונת הוסת בשוגג ונזכר באמצע, האם צריך לפרוש באבר מת או אבר חי. תשובה: בחי".
- ח) עי' הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק ח' שבט תשס"ט) – "שאלה: שימש סמוך לעונת הוסת בשוגג ונזכר באמצע, האם צריך לפרוש באבר מת או אבר חי. תשובה: כמדומה שא"צ וצ"ע".
- ט) חיי הלוי (ח"ו סי' קל"ג אות ב') – "למעשה יש לנהוג כשיטת הפרדס רמונים ... ואין לחלק בין וסת החודש לוסת הפלגה".
- י) לבושי עז (סי' קפ"ד סעי' ב' תמצית ס"ק ד') – "ובפרד"ר ובערוה"ש כתבו דאזרבה ימהר ויפרוש באבר חי, והכי קי"ל".
3. מראי מקומות – מור ואהללות (אוהל ארץ נוד סוף סי' קפ"ה, דף פ"ח), דרכ"ת (ס"ק מ"ד), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ט כו"ל ס"ק צ"ג).
- א) בדה"ש (סעי' ד' ב' ד"ה ואמרה, עמ' כ"ו) – "למעשה צ"ע איך לנהוג".
- ב) עונת או"ז - עי' לקמן.

ג. לפי השיטה שימהר לפרוש.

1. אא"כ יש חשש להוצאת שז"ל – פרדס רמונים (מקשה זהב סוף ס"ק ג'), טהרת ישראל (סעי' ל"ח), ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות ג'), טהרה הבית (סי' ב' סעי' כ'), אהל שרה (עמ' ע"ב, לשונו מובא לעיל).
2. אא"כ יש לה מיהושי הגוף הבאים לה בעת וסתה – שירי טהרה (סי' קפ"ד תשובה ג', לשונו מובא לעיל), ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות ג'), פרדס שמחה (ס"ק ט"ז אות ב', "לכו"ע"), לבושי עז (תמצית ס"ק ד').
3. אא"כ עבר יום הוסת קבוע, או עונה בינונית – משמרת הטהרה (ס"ק ל"ד, בה"ל ס"ק ט"ו), "ולאחר הוסת ולא בדקה דהחשש שמא ראתה בזה פשוט שיפרוש באבר מת דחיישי כל רגע שמא כבר ראתה דאיתרע חזקת טהרתה לגמרי", הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל"ח, "שלאחר שעת וסתה, במקרה שזכרה בשעת תשמיש ששכחה לבדוק את עצמה בשעת וסתה, צריך הוא לפרוש ממנה באבר מת").

ד. אמרה מרגשת אני.

1. יכול לפרוש באבר חי, דאימור הרגשת שמש, אא"כ יודע בבירור שהוא דם.
- א) חוו"ד (חי' ס"ק ז', סי' ק"צ ב' סוף ס"ק א') – "ודוקא כשמוצאה דם באמצע תשמיש אבל אם אמרה מרגשת אני אינו צריך לפרוש באבר מת דאימור הרגשת שמש הוא אם לא שאמרה מרגשת אני בבירור שהוא הרגשת דם".
- ב) פת"ת (ס"ק י') – "עח"ד ... ודוקא כשמוצאת דם באמצע תשמיש אבל אם אמרה מרגשת אני א"צ לפרוש באבר מת דאימור הרגשת שמש הוא אם לא שאמרה מרגשת אני בבירור שהוא דם ע"ש".
- ג) עבודת אהרן (שבועות בס' נכתבים ס"ק ט', עמ' שכ"ב) – "בפ"ת בשם ח"ד".
- ד) ליקוטי הלכות (סעי' ח') – "ח"ד".
- ה) שערי משה (ויאמר משה יו"ד סי' כ' ד"ה איברא, ויען שמואל גליון כ"א עמ' י"ב).
- ו) חוט שני (ס"ק ח') – "החו"ד ... וכן נקטינן לדינא".
- 1) ושרי לגמור ביאתו – פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ו' ד"ה והנה).
- 2) יש לדון.
2. יפרוש באבר מת [ספק דאורייתא].
- א) תפארת ישראל (סי' קפ"ג ס"ק א' ד"ה ובאמת) – "דאמרה לו הנני מרגיש בפתיחת המקור וכדומה מעניני הרגשה, וא"כ עליו לפרוש מספק".
- ב) לחונ"ש (לחם ס"ק ח', שמלה ס"ק ו').
- ג) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ו' ד"ה והנה, פתיחה שער ה') – "כיון שהיא אמרה לו שהרגישה הוי ליה לאסוקי אדעתיה דילמא אמת קאמרה ולפרוש באבר מת".
- ד) פרדס רמונים (מקשה זהב סוף ס"ק ג') – "ראיתי בחו"ד ... ואזיל לטעמי שכתב בס' ק"צ דבשעת תשמיש א"א להבחין בין הרגשת שמש להרגשת דם עיי"ש וכבר הארכתי בזה בפ"כ בדיני רואה בשעת תשמיש דהעיקר בזה כדעת הח"ץ דודאי יכולה להבחין בזה אמנם כאן גם לפי דעת החו"ד אינו מחוור כלל דמ"מ הא הוי ספק דאורייתא דאם הוא הרגשת דם ה"ה חייב חטאת על הפרישה באבר חי ואיך נתיר לו ספק דאורייתא בלי טעם כלל ולדעתי אין לדבריו בזה שום שורש ועיקר ועיין".
- ה) ערה"ש (סעי' ל"ב) – "וגם מ"ש הח"ד דדוקא במצאה דם אבל אם רק אומרת שהרגישה א"צ לפרוש באבר מת ע"ש ודבריו תמוהים דמ"ש לתלות בהרגשת שמש זהו לחומרא אבל לא לקולא והפר"ר השיג עליו ג"כ ודו"ק".
- ו) דרכ"ת (ס"ק מ"ג) – "עפת"ש ס"ק מ"ש מהחו"ד ... ועיי' בשו"ת אמרי אש חיו"ד סי' ס"ב שהשיג על החו"ד בזה ועי' בס' פרדס רימונים במקשה זהב שהשיג ג"כ על החו"ד בזה דהעיקר כדעת החכם צבי ... וכן בס' פרי דעה ... וכן בערוך השלחן ...".
- ז) טהרת ישראל (סעי' ל"ז).
- ח) בדה"ש (ס"ק ל"ח) – "אסור לו לפרוש מיד מטעם ספק דלמא הוי הרגשת דם".

- (ט) פרדס שמחה (ס"ק ט"ז).
- (י) לבושי עז (תמצית ס"ק ב').
- (יא) נטעי גבריא (נדה ח"ב פרק קכ"ג סעי' ב') – "ולמעשה נקטינן להחמיר אא"כ ידוע שהאשה יש לה דמיונות, לכן ישאל אותה מה מרגשת".
- (יב) משמרת הטהרה (ס"ק ל').
- 1) בזמן הזה [באשה] שאין מצוי הרגשות, יש להקל – לבושי עז (תמצית ס"ק ג'), "בזמנינו שאין מצוי הרגשות, ואמרה לו מרגשת אני, אי"צ לפרוש באבר מת, דתלינן ההרגשה מחמת תשמיש".
3. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק ח').
- (א) חכם צבי (סוף סי' מ"ו) – "כי האשה אינה מרגשת בשעת תשמיש שום שינוי בחדרי בטנה שיורה על שנפתח מקורה ודברי הגמ' דשבועות מיירי במשמש עם הטהורה וא"ל נטמאתי שמרגשת בעצמה שנפתח מקורה ופורסת נדה ממקור דמיה וע"כ הכי הוא שהרי השמש בפנים הוא והוא עדיין לא פירש ממנה שהרי אמרי' דאסור לו לפרוש הימנה עד שימות האבר וא"כ הדבר ברור שאינה רואה בעיניה שום דבר וגם לא ממשמשת בידיה אלא שמרגשת בעצמה בחדרי בטנה שפירסה נדה בודאי וז"ב".
- (ב) חכ"א (כלל ק"ט סעי' ח') – "אם בשעת תשמיש הרגישה ואמרה לו נטמאתי ימלא פחד ורתת על העבירה שבא בידו ואסור לו לפרוש מיד בקישוי אבר דאם פורש מיד חייב כרת שיציאתו הנאה כביאתו".
- (ג) שו"ת אבני מלואים (סי' כ"ג) – "אבל אם הרגישה ממש שנפתח מקורה אפילו בשעת בדיקת העד או בשעת תשמיש יכולה היא שתבחין ותדע בבירור שנפתח מקור וממנו דם יוצא ולא אמרי' גבה שמא הרגשת עד או שמש הוא כיון שמרגשת בבירור שנפתח המקור, ותדע דהא אמרינן [שבועות יח, א] המשמש עם הטהורה ואמרה נטמאתי כו' ומנא ידעה בודאי שנטמאת עד שאמרו שהוא חייב כרת אם לא פירש באבר מת, אלא ודאי שהרגישה שנפתח מקורה והרגשה זו יכולה להיות אפ"ל עם הרגשת עד ושמש או מ"ר, ועיין בתשו' ח"צ סימן מ"ו".

ה. הערה.

1. אין לחלק – עי' בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה חייב, עמ' כ"ז).
2. יכול לפרוש באבר חי [אם אין הנאה] – חוט שני (ס"ק ח' ד"ה הערה).

ז. ראתה דם באמצע תשמיש בימי טוהר.

א. מותר לגמור ביאתו, כמו דם בתולה.

1. נב"ת (יו"ד סוף סי' צ"ו) – "שאני אומר שאפילו אם היתה מרגשת באמצע התשמיש שיצא דם מהמקור ואמרה לו נטמאתי כיון שהוא דם טוהר א"צ להמתין עד שימות האבר ורשאי לגמור ביאתו כרצונו וק"ו הדברים ומה בתולה בדם בתולים שהוא מדין הש"ס שאסרו דם בתולים ואפ"ה גומר ביאתו ורוב הפוסקים לא חשו לחומרת הרב"ד בזה וכמבואר ביו"ד בריש סימן קצ"ג וע"ש בש"ך ס"ק א' ובט"ז ס"ק א' ק"ו בדם טוהר שהוא רק מנהג שנתחדש אחר התלמוד וכבר כתב הרמב"ם שבצרפת היו בועלים גם בימיו על דם טוהר. ואף שבזמננו כבר נתפשט המנהג בכל המדינות אין לך אלא חידושו שלא יבעול אחר שראתה אבל אותה ביאה רשאי לגמור כדרכו בלי שום חשש חטא ועון כלל".
2. מלבושי טהרה (סעי' ג').

ב. אסור לפרוש באבר חי, כמו נדה, [אמנם אם עבר ופירש באבר חי, אין צריך כפרה].

1. הגרש"ק זצ"ל (מי נדה קונ"א סעי' א' ד"ה בהגה, סי' קפ"ה סעי' ד' ד"ה והנה ראיתי עמ' מ"ז) – "ובוודאי אם אמרה לו נטמאתי אסור לגמור ביאתו לבעול יותר, וכיון שכן אף הפרישה אסור, וגם לבו נוקפו ופורש לא שייך בזה".
2. פת"ת (ס"ק ב', נחלת צבי שם) – "לולא דמסתפינא הייתי אומר דיש להחמיר וצריך לפרוש באבר מת ומיהו אם עבר ופירש באבר חי יש להקל וא"צ כפרה".
3. אבני צדק (יו"ד סי' פ"ד).
4. טהרת ישראל (סעי' ב', סעי' ג') – "יש להחמיר לפרוש ממנה מיד באבר מת מיהו אם עבר ופירש באבר חי ... א"צ כפרה".
5. שפע טהרה (ס"ק ב') – "אסור לפרוש באבר חי".
6. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"ב, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ט אות ט') – "אם שימשה בימי טוהר ובאמצע התשמיש הרגישה בביאת דם, צריך הוא לפרוש ממנה באבר מת".
7. ששבה"ל (ס"ק ו' ד"ה ובנוב"ת, סיכום אות ה', שבה"ל ח"ג סי' קכ"ב) – "אסור לפרוש באבר חי".
8. טהרת הבית (סי' י"א הע' ב' ד"ה כתב).
9. פרדס שמחה (ס"ק ה' אות ג') – "יש להחמיר לפרוש באבר מת כבכל נדה".
10. פתחי מגדים (פרק כ"ט סעי' כ"א) – "פורש באבר מת ככל נדה ... אמנם אם עבר ופירש באבר חי, יש להקל ואין צריך כפרה".

ג. לא יגמור ביאתו אבל מותר לפרוש באבר חי.

1. שערי טוהר (שער י"ד סעי' ט"ו) – "ולי נראה דלא יגמור ביאתו אבל מותר לו לפרוש באבר חי".

- ד. מראי מקומות – לחוי"ש (סי' קצ"ג שמלה ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק כ"ב).

[ח] תשובה: שמשו ביום הוסת.**א. תשמיש ביום הוסת.**

1. שניהם צריכים כפרה – תוה"ש (סי' קפ"ד ס"ק ג'), בית לחם יהודה (סי' קפ"ד ס"ק א'), חכ"א (כלל ק"ט סעי' ח'), פת"ת (ס"ק י"ד, סי' קפ"ד ס"ק ב'), זבחי צדק (סי' קפ"ד ס"ק ג'), לחז"ש (לחם ס"ק י"ד), רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' י"ד), הרי שמים (ח"ד סי' קנ"ב ד"ה והנה אף דברמ"א), דרכ"ת (סי' קפ"ד ס"ק ה'), טהרת ישראל (סי' קפ"ד סעי' י"ג), אג"מ (או"ח ח"א סי' קע"ה), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה מ"ג, לשונו מובא לקמן), בדה"ש (סוף ס"ק נ"ה, סי' קפ"ד ס"ק י"ב), פרדס שמחה (ס"ק כ"ד אות ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שצ"ד), לבושי עז (תמצית ס"ק ז', סי' קפ"ד תמצית סעי' ב' ס"ק ג'), מראה כהן (ריש פרק ט'), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר'), פרי טהרה (סי' קפ"ד סעי' ט').
2. איך לפרוש - עי' לעיל.

ב. היכא ששכחו ושמשו בעונת אור זרוע: הנוהגים להחמיר.

1. אין צריכים כפרה.
 - א) בשם בית אוצר (סי' מ"ט ד"ה בשבוע).
 - ב) משמרת הטהרה (ס"ק ל"ד, שעה"צ ס"ק פ"ד) – "בוסת או"ז רשאי לגמור ביאתו כרצונו".
 - ג) חוקת הטהרה (סעי' י"א, מנחת חן ח"ב יו"ד סי' י"ד) – "כיון שהוא רק חומרא בעלמא אין צריכים כפרה".
2. צריכים כפרה.
 - א) לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' ק"ח) – "נלע"ד דצריכ' כפרה כיון שהי' נוהגין עד הנה לפרוש סמוך לווסתן כמ"ש בא"ז ופשיט' דמנהג טוב הוא להיות נוהגים לבדוק לפני התשמיש והא ביו"ד סי' רי"ד קיימ"ל דכל התנהגות של מצוה ודבר טוב הוי כנדר וצריך התרה ... וא"כ צריך עכ"פ כפרה עד"ז".
 - ב) שפע טהרה (אות כ"ב).
 - ג) שבילי טהרה (סי' צ"ו) – "יש לומר שמכיון שהיה בעונת או"ז אע"פ שאינו אלא חומרא מ"מ היה לה לבדוק ומצד שלא בדקה עצמה צריכים שניהם כפרה שהרי יתכן שע"י הבדיקה היתה מוצאת לפני התשמיש שנטמאה".
3. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"ג סי' רנ"ח), שערים מצוינים בהלכה (סי' ק"נ קונ"א ס"ק ב' ד"ה ואם), פרדס שמחה (ס"ק כ"ה אות ד'), פרי טהרה (הע' כ"א).
 - א) ביע אומר (מעין אומר ח"ו פרק א' סי' ר"ז) – "שאלה: אשה שצריכה לחוש לווסת ביום והם נוהגים לחוש לשתי עונות ושכחו ושמשו בלילה וקינחה ולא היה דם ואחר רבע שעה היה דם בעד, וגם אחר יומיים לא קיבלה ווסת. בנוסף לבעלה יש פטרייה שממנה אפשר ויצא דם. האם צריך תיקון. תשובה: אין צורך".

ג. שוגג בדין דרבנן: כגון שוגג בימי הוסת [לשיטות רוב האחרונים, שהוא דרבנן].

1. מחמיר – רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' י"ד).
 - א) עי' או"ח סי' תר"ו, לשיטות ומראי מקומות.
2. שוגג בכתמים.
 - א) מראי מקומות – חת"ס (יו"ד סוף סי' קפ"ח), הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק ט"ו), פתחא זוטא (ס"ק י"א ד"ה ועיין), כבוד מלכים (שערי שלום פתיחה לדיני אונס שוגג מזיד אות קס"ה).
 - ב) הרי שמים (ח"ד סי' קנ"ב ד"ה ולענין) – "ואף דכתם הוא רק דרבנן ובנתה"מ סי' רל"ד כ' דרבנן בשוגג א"צ כפרה מדאמרינן בעירובין ס"ז: בדרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא, אמנם באמת מכמה דוכתי נראה היפך זה עתה"ד סי' מ"ג וש"ך יו"ד סי' רמ"ב ס"ק מ"ב ...".
 - ג) דברי חיים (יו"ד ח"א סוף סי' כ"ח) – "מה שנסתפק בענין הכתונת שמצאה האשה כתם ונראה שהיה בו כבר אם הוי אנוסה או לא והנה אם היה מקודם א"כ לא הוי רק כתם דהוא מדרבנן וגם לא שייך פשעה או מזידה וכי מחוייבת לבדוק כתמים וזה ברור ויעוין ריש נדה [ט"ו ע"א] אי מטמאה בועלה למפרע על כל פנים אינה צריכה כפרה כלל ואם אולי חשו שהיה בעת התשמיש וסברי שהרגשת שמש זה אינו חזא דאם לא מצאה רק על עד שלה בבוקר תולין לאחור כך וגם אפילו אם ח"ו היתה באה לעבירה אינה צריכה תשובה כמבואר ברמ"א ז"ל סי' [קפ"ה סעיף ד'] השם הטוב יכפר ויסלח לכל העם בשגגה".

[ט] פחות מכן כ', האם יש חיוב תשובה.

- א. שבת (דף פט:): – "דל עשרין דלא ענשת עלייהו".
 1. רש"י (שבת דף פט: ד"ה דל) – "דל עשרין דלא ענשת להו. שכן מצינו בדור המדבר שלא ענש הקדוש ברוך הוא אלא מעשרים שנה ומעלה, דכתיב (במדבר יד) במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' מכן עשרים שנה ומעלה אשר הלינותם עלי".
 2. גלינוני הש"ס (שבת דף פט:): – "וע' מהרי"ו סי' קצ"א דזוהו בכל עבירות לבד ממהלוקת דעל מחלוקת אפי' יונקי שדים נענשין ע"ש וע"ע בענין זה בשו"ת לחמי תודה למהר"י באסאן ז"ל סי' ה' וע"ש חידוש דגר שנתגייר אין מענשין אותו מן השמים עד כ' שנה אחר הגירות מטעמא דכקטן שנולד דמי וכן חכם חתן ונשיא עבדינן להו רווחא מן שמיא שלא להענישם עד כ' שנה מיום שנתמנו החכם והנשיא ונשא החתן עש"ה וע' ...".

ב. אינו נענש רק על חטאים המחודשים לשעה, או קודם מתן תורה שהם מצות שכליות.

1. חת"ס (יו"ד סי' קנ"ה) – "ולפע"ד כי לא נאמרו שיעורים הללו במדרשות שבני כ' נעשו בני עונשים למעלה אלא בעונשים על חטאים המיוחדים לשעה כגון עונשי דור המדבר וכן בשרה נאמר בת עשרים כבת ז' בלא חטא התם קודם מתן תורה הוה והכל אצלה כמצות שכליות וע"ז נאמרו שיעורי' הללו אבל עונשי התורה אין שום חלוק כי שיעורים הלכה למשה מסיני בין למלקות בין לקרבן ובן י"ג שהביא ב' שערות שוה לכל עונשים שבתורה ואין צריך לפנים".
2. הו"ד בלחונ"ש (סי' קפ"ה לחם סוף ס"ק י"ב) – "בחת"ס ... דגם פחותים מבני כ' צריכין תשובה".
3. טהרת ישראל (סעי' מ"א, באר יצחק ס"ק ק"ו).
4. פרדס שמחה (סי' קפ"ה ס"ק כ"א אות ב') – "חיובים אלו הם ג"כ בפחות מבן כ' [חת"ס]".

ג. רק בעוה"ז אין עונש, משא"כ בעולם הבא.

1. נוב"ת (יו"ד סי' קס"ד) – "לא מסתבר שלא יהיה שום עונש שמים על האדם קודם עשרים שנה ונמצא עולם הפקר וירצה את רעהו כשלא יהיו שם עדים וינאף ויעשה כל תועבות השם. ולדעתי הכונה שבעה"ז אין הקב"ה עונשו בחייו קודם עשרים שנה אבל אחר מיתה כל מעשה אדם כל ימי חייו משהגיע לכלל דעת אפילו לעונת הפעוטות כשכבר יודע שהיא עבירה צריך לסבול כפי מעשיו".

ד. כשנעשה בן עשרים מענישין על חטאים שעבר קודם כ'.

1. חכם צבי (סי' מ"ט) – "את"ל דאין ב"ד של מעלה מענישין אפי' עונש כרת לפחות מבן כ' ותלמדנו מדור המדבר היינו לענין עונש עוה"ז אבל בעוה"ב יש עליו עונש כרת וכמו זקן בן שמנים שנה שאכל את החלב שלא יתכן בו לא כרת דשני ולא דיומי ע"כ א"א לקיים בו כרת אלא לעוה"ב בעונש גיהנם או כיוצא או דאף שיתחייב כרת פחות מבן י"ג הקב"ה ממתין עד אחר כ' אם ישוב ולא יכריתנו אם יחטא עד אחר כ' ואם לא ישוב אז יכריתנו על העוון אשר חטא בו בהיותו פחות מבן כ' וזה נלע"ד ברור דעכ"פ שייך עונש כרת בפחות מבן כ' נמי".

ה. מראי מקומות – פת"ת (יו"ד סי' קפ"ה ס"ק ט', סי' שע"ו ס"ק ג'), מלבים (ארצות החיים סי' א' ארץ יהודה ס"ק ז' ד"ה ואת), פרדס יוסף (פר' חיי שרה אות א'), ילקוט יוסף (כיבוד אב ואם ה"ב עמ' שצ"ז), מנחת אשר (ח"ג סי' ע"ו אות ב').

1. חנ"י (סי' קס"ו) – "דכל דמפורש בתורה קלות וחמורות וכן כל גזירות ותקנות חז"ל שג"כ נכללים במצות ל"ת ודאי ב"ד של מעלה ושלמטה שווין ועונשין מבן י"ג. האמנם בדבר שלא מפורש ביה כלל אזהרה ומצוה רק דיש ללמדו מסברא דרע ומר הוא כגון מחלוקת של קרח ואפילו לרמב"ם דחשיב לא יהיה כקרח לל"ת מ"מ בעת המחלוקת לא היה אכתי הציווי רק אח"כ לכן שפיר ארז"ל קשה מחלוקת עד שנאבדו אפילו יונקי שדים אף שאין מענישין בידי שמים בפחות מבן כ"ף. וכן שרה שדרז"ל לגבה בת מאה כבת עשרים ג"כ עדיין לא ניתנה תורה וקמ"ל שלא חטאה בדברים השכליי' שראוי למנוע מהם או שראוי לעבוד ה' ולברכו ולאהבו וליראה אותו וכן כל בכה"ג".

2. פמ"ג (פתיחה כוללת או"ח ח"ג אות כ"א, עי' או"ח סי' רי"ט א"א ס"ק א') – "ולענין חטאת אף שקודם עשרים שנה אין בר עונשין בב"ד של מעלה עי' רא"ם פרשת חיי שרה מביא חטאת דכל דבר שזדונו כרת היינו אם היה בן עשרים ומביא חטאת אפילו חטא קודם עשרים".

3. מנ"ח (מצוה קכ"א ס"ק ט"ו) – "ועיין בחכם צבי סי' מ"ט לפלג בקושית הגאון מהר"ל מפראג היאך חייב חטאת עד עשרים שנה, הא אין בזדונו כרת דאין בית דין שלמעלה עונשין פחות מכ' שנים, עיין שם, והאמת כן הוא דחייב תיכף משיגדיל כמו בכל התורה כולה".

י' תשובה: אונס, שוגג, מזיד.

א. צום.

1. אונס - א"צ כפרה, מ"מ יתענה ב' תעניות [חת"ס, הו"ד בפת"ת ס"ק י"ב].
2. שוגג - מ' תעניות.
3. מזיד - ע"ב תעניות.

ב. אשה שאין לה וסת: שאחר ג' פעמים הראשונים אינה חייבת בדיקה.

1. הוי אונס, ואינה צריכה כפרה.
- א) בדה"ש (ס"ק נ"ה) – "אחר ג' פעמים הראשונים שאינה חייבת בדיקה להרי"ף הוה להו אנוסים".
2. צריכה כפרה.
- א) משמרת הטהרה (ס"ק מ"ז, בה"ל ס"ק י"ט) – "וראיתי בבדי השלחן ... ודבריו צל"ע ... וכיון דראוי להחמיר בזה ממילא צריכין כפרה".

ג. מתוך בהלה: האם נחשב מזיד, שוגג או אונס.

1. דינו כמזיד.
- א) ט"ז (או"ח סי' של"ד ס"ק ב') – "מאחר שהוא בהול הרבה על ממונו יכבה במזיד".

(ב) ערה"ש (יו"ד סי' קפ"ה סעי' כ"ט) – "ות"ח שידע הדין שאסור לפרוש באבר חי ופירש אינו חייב קרבן שהרי מזיד הוא [גמ' שם] ונראה דאף אם מפני הבהלה לא התבונן ופירש באבר חי מ"מ קרבן לא שייך דאינו בגדר שוגג [כנ"ל דאל"כ איך יפרוש שלא כדין כיון דת"ח הוא ודו"ק]."

(ג) טהרת ישראל (סי' קפ"ה סעי' ל"ב) – "אף שמפני הבהלה לא התבונן ופירש באבר חי מ"מ כיון שידע הדין דאסור לפרוש באבר חי הוא מזיד".

2. דינו כשוגג.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ח' שבט תשס"ט) – "שאלה: מי שעשה איסור מתוך בהלה האם זה נחשב שוגג או אונס. תשובה: שוגג".

3. קרוב לאונס.

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ח' שבט תשס"ט) – "שאלה: מי שעשה איסור בתוך בהלה האם זה נחשב שוגג או אונס. תשובה: קרוב לאונס".

4. מראי מקומות – עלינו לשבח (ויקרא תשובה ל"ז, חשוקי חמד שבת דף קיז: סוף עמ' תקפ"ג).

(א) ח"א (כלל ט' סעי' י"ב) – "ותענית של מ' יום הוא אפילו עבר במזיד במקום שהיה מפחד שמא יבוא לו סכנה, כגון שהיה דליקה וחפר גומא להטמין מעות. אבל העובר בשאט נפש למלאות תאותו, צריך כפרה ותשובה יותר ויותר, כי הרי זה חייב סקילה או על כל פנים כרת, ולכן צריך תשובה שלימה (סי' של"ד)".

(1) שעה"צ (סי' של"ד ס"ק ס"ו) – "ולא ציירתי מה שכתב החיי אדם מפני הדלקה, כי ממגן אברהם וכן מאור זרוע מוכח דאין צריך לקבל תשובה היכא דאיכא חשש סכנה".

(ב) מ"ב (סי' של"ד ס"ק ע"ח) – "ואפילו כשעבר במזיד היה מחמת שחפר גומא להטמין מעות מפני האנסים וכיו"ב, אבל העובר בשאט נפש למלאות תאותו צריך כפרה יותר ויותר כי הוא חייב סקילה או עכ"פ כרת ולכן צריך תשובה שלמה [ח"א]".

(1) נראה מהמ"ב הגם שנקרא "מזיד" אבל לענין תשובה יש גדר כמו "שוגג".

(2) וכן שו"ר חשוקי חמד (ב"מ דף קה:, ע"י שבת דף קיז:): – "והראה לי גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל] שבמשנה ברורה

(שם ס"ק עח) נאמר: ומיירי כשעבר בשוגג. ואפילו כשעבר במזיד היה מחמת שחפר גומא להטמין מעות מפני האנסים,

וכיוצא בו. אבל העובר בשאט נפש למלאות תאותו, צריך כפרה יותר ויותר, כי הוא חייב סקילה או על כל פנים כרת, ולכן צריך תשובה שלימה, עכ"ל. והלשון תמוה, דמשמע שאם חילל שבת, כדי להציל ממונו אינו חייב סקילה, [ואפילו בהתראה - דומיא ד'בשאט נפש למלאות תאותו' שחייב רק בהתראה], והדבר פלא, הרי אין בזה פיקוח נפש. ואולי הטעם הוא משום שהוא בגדר 'אנוס', כי לא כל אדם מסוגל לעמוד בנסיון גדול של איבוד כל הרכוש".

ד. מתעסק.

1. ע"י ערך מתעסק [סוף הקובץ על הל' שבת], לשיטות ומראי מקומות.

ה. כשהיא נדה וסבור שהיא טהורה.

1. צריך כפרה, הוי שוגג.

(א) בית הלל (ס"ק ו') – "אם נדה היא וסובר טהורה היא צריך כפרה".

(ב) באה"ט (ס"ק ה') – "אם נדה היא וסובר טהורה היא צריך כפרה. בי"ה".

(ג) הו"ד בפת"ת (ס"ק ט"ו) – "עבה"ט ... הבה"י וה"ה"אם נדה היא כו' דהיינו בענין שיש לומר הו"ל למידע".

(ד) רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' ט"ו ד"ה ברם) – "והגאון נ"ב וז"ל דקדק מדבריו לומר שבמקום שע"י החקירה והשאלות היטב היטב, אפשר שלא היה בא לידי שגגה מקרי שוגג ולא אנוס אף על פי שהוא לא היה חייב מן הדין לשאול את פיה ולחקרה ולדרשה אלא כל שבאה וישנה אצלו סגי בכך עכ"ז כיון שאם היה חוקר ודורש ממנה יפה יפה, לומר אם אירע לה איזה דבר בענין טהרתה היתה מגדת לו מה שאירע לה בראיה הנז' וממילא לא היה יוצא מכשול לכן גם זה מקרי שוגג ולא אנוס".

(ה) טהרת ישראל (סעי' מ"ז).

(ו) חזו"א (יו"ד סי' ק"ג ס"ק א') – "והנה מבואר בכאן דפורש בא"ח חייבת גם היא, ונראה דאפ"י אם לא הגידתו שהרגישה חייב קרבן ולא חשיב אונס כיון דהוי ידיעה בעולם הוי כנתחלף לו חלב בשומן דלא חשיב אונס".

(ז) שפע טהרה (אות י"ח) – "שהרי בקל היה יכול לשואלה אם טהורה היא אם לאו".

(1) הביאור [למה נחשב כשוגג] - ע"י המקורות לקמן, להגדר של "אונס".

2. מראי מקומות.

(א) מי נדה (קונ' אחרון על סעי' ד' ד"ה והנה עתה) – "נראה דאף אם היתה טמאה וודאית, והיא היתה יודעת מזה ושקרה לפניו לומר טהורה אני, אין צריך כפרה ... מ"מ אין דומה לב"ד שהעידו לפניהם שמת בעלה, דשם כיון דאפשר להתברר הדבר יותר אחר חקירה ודרישה עוד, ואם יבואו עוד כמה אנשים, דאולי עדים הללו רשעים הם ויבואו אחרים להגיד האמת, או שיבא בעלה וכה"ג, כל כה"ג נחשב טעות ולא אונס. אבל בנדון זה באשה, אם לא יאמין לדבריה אי אפשר לבא לידי בירור, דהבירור בזה לא שכיח הוא שידע אדם אחר אם פרסה נדה או לא ...".

ו. אם יש לה הנאה כשפורש.

1. יש לה הנאה.

(א) נוב"ת (יו"ד סי' פ"ה).

(ב) חו"ד (בי' ס"ק ח') – "ודאי דהנאה לתרווייהו אית להו כשפורש באבר חי".

- ג) חת"ס (יו"ד סי' קנ"ה).
 ד) לחז"ש (לחם ס"ק י"ג).
 ה) פת"ת (ס"ק י"ד) – "אם אמרה לו נטמאתי ופרוש ממני הרי גם היא רצונה בפרישה הרי הרצון והנאה נחשבים גם לה למעשה וק"ו אם סייעה בהפרישה שגם היא נשמטת מתחתיו ואף היא חייבת ומזה מיירי אוקימתא דמס' שבועות הנ"ל".
 ו) ששבה"ל (ס"ק ד', ס"ק י"ב, סיכום אות ו').
 ז) בדה"ש (ס"ק נ"ד, ציונים ס"ק ע"ה).
 ח) דרכי טהרה (עמ' צ"ה ד"ה כל).
 ט) על משמרת הטהרה (בה"ל ס"ק י"ח) – "נראה דיש לחוש ולהצריכה כפרה".
 2. אין לה הנאה.
 א) חכ"א (כלל ק"ט סעי' ח') – "ואין לה הנאה מן הפרישה".
 ב) פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ג') – "אם יש להאשה הנאה בזה לא הוזכר בשום מקום ומנ"ל לחדש איסורין מדעתנו".
 ג) ערה"ש (סעי' ל"א, סעי' ל"ג) – "דלה אין הנאה בפרישתו ויש מהגדולים שסוברים דגם לה יש הנאה ואין הכרח לומר כן [וכ"כ הפר"ר]".
 ד) שפע טהרה (אות ט').

ז. ימי טוהר.

1. צריך תשובה.

- א) ששבה"ל (סי' קצ"ד סעי' א' ס"ק ו' ד"ה ולמעשה, שבה"ל ח"ג סי' קכ"ב) – "וכן אם עבר וצריך תיקון תשובה הוא רק כדין איסור דרבנן, וכן לענין שוגג לדעת נתיבות המשפט (ח"ו"מ סרל"ד) דבדרבנן א"צ כפרה בשוגג".

ח. מראי מקומות.

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קל"ה) – "שאלה: אברך אחד שאל שאחר ששימשו מצאו בבגד שקינחה בו האשה דם ואינם יודעים אם היה מיד אחר התשמיש או לאחר זמן. כמו כן במשך היום לאחר מכן היו לה כתמים ללא הרגשה, מה עליו לעשות. תשובה: אין צורך בתיקון [כרת]. אבל מה [טוב] אם יעשה תיקון כרת וישאר לילה אחד שלם ויעסוק בתורה, זה רווח נקי".
יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קע"ב) – "שאלה: אשה שבדקה ביום ההפלגה והיה נקי ואח"כ שמשה וראתה דם, ונראה לה שזה מפצע. למחרת שוב הייתה הבדיקה נקיה ואח"כ בא ווסתה. האם צריכה תיקון כאילו שמשו כשקבלה ווסתה. תשובה: תעשה בדיקה אצל רופאה אם יש לה פצע. ואמרתי לרבנן: כרגע היא בשעת ווסתה ואי אפשר. וענה מו"ר נר"ו: אח"כ תבדוק".
יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קפ"ו) – "שאלה: אברך ששימש בימי טהרה של אשתו והרגיש רטוב וכשפירש מצא דם ואשתו אומרת שלא הרגישה כלום. ושאל האם צריך תיקון ומה. תשובה: הוא אנוס. ואמרתי לרבנן שהוא ביקש תיקון. וענה מו"ר נר"ו: אינו צריך, שיתן צדקה ודי בכך".
יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רכ"ב) – "שאלה: אשה שאמרה לבעלה זמן מועט אחר תשמיש שהיא מרגישה שקיבלה מחזור וכך אמנם היה, האם צריך לחוש שמא זה היה כבר בשעת תשמיש ולעשות תיקון על כך. תשובה: אין צריך לחוש".
יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ר"ס) – "שאלה: שאלו זוג שבימים שהייתה האשה נידה נכשלו בחיבוק ונישוק, מה התיקון לדבר. תשובה: ירבו בלימוד תורה, זה תיקון לכל. שאלה: חוזרים בתשובה כארבע שנים ונכשלו בעוון נידה ושאלו תיקון על זה. תשובה: שילמדו הרבה תורה. שאלה: זוג צעיר שנכשלו בעוון נידה בקשו תיקון. תשובה: שילמדו הרבה תורה, הלכות נדה".

יא [א] אונס גמור.

א. באיסור נדה.

1. ראשונים: אין צריך כפרה – מהר"ם מרוטנברג (ח"ד דפוס פראג, סי' תרכ"ב), "ושאלת על האשה ששמשה שלא בשעת ווסתה במה תתכפר לפי שלמחרת שימושיה מצאה דם על הסדין לא ידענא מאי תיבעי לי' למר חדא דאנוסה היא ורחמנא פטרה כדמשמע פ' ידיעות הטומאה (י"ח ע"א) ועוד דבפ"ק דנדה (י"ב ע"א) אמרי' גבי בעלה לא החמירו עלי' לבדוק אלא בזמן דאיכא טהרות דמגו דבעיא בדיקה לטהרות בעי' נמי בדיקה לבעלה אבל בזה"ז דליכא טהרות לא בעי' בדיקה וא"כ מאי כפרה שייך כאן", מרדכי (שבועות הל' נדה רמז תשל"א), שו"ת הרא"ש (כלל כ"ט סי' ב').
 א) הו"ד בפוסקים – ב"י (סי' קפ"ה סעי' ד'), רמ"א (סי' קפ"ה סעי' ד'), "ואם שמשה שלא בשעת ווסתה, ומצאה אחר התשמיש דם, אפילו נמצא על עד שלו, מקרי אונס, אפילו לא בדקה תחלה. וא"צ כפרה לא הוא ולא היא", לבוש (סי' קפ"ה סעי' ד'), גר"ז (סי' קפ"ה סעי' י"ג), ושאר פוסקים.
 ב) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קפ"א) – "שאלה: אשה מינקת שמשך חצי שנה לא קיבלה מחזור ובשעת תשמיש הרגישה כאב ואמרה לבעלה שיפסיק וראתה שקיבלה מחזור וגם על האבר של בעלה היה דם. ושאלו אם צריך תיקון. תשובה: אין צורך [אנוסים]".

ב. פוסקים.

1. אין צריך כפרה – פנים מאירות (ח"ב סי' מ"א, ח"ג סי' י"ט, לשונו לקמן), הו"ד בפת"ת (סי' כ"ט ס"ק א'), ערה"ש (סי' תר"ב סעי' ז'), "לאפוקי אונס דא"צ תשובה כמ"ש הרמב"ם בפ"י המשנה סוף יומא ע"ש אבל שוגג אינו דומה לאונס"), מהרש"ם (עין הרועים ערך כפרה אות כ"ג, הו"ן משפ"כ דמים), הגר"ח זצ"ל (דרך שיחה ח"א עמ' תקצ"ה, "שאלה: אם אונס צריך כפרה. תשובה: אין צריך").

ג. אכילה ביום כיפור.

1. אין צריך כפרה – בנין ציון (ח"ב סי' כ"ה), מ"ב (סי' תרי"ח ס"ק ה'), "עוד כתבו דבמקום שמאכילין אותו אין צריך כפרה ע"ז דאונס רחמנא פטריה".

ד. נמצא עוף טריפה.

1. הוי אונס, ממילא אין צריך כפרה.

א) פנים מאירות (ח"ב סי' מ"א, ח"ג סי' י"ט) – "שאלה באחד שאכל עוף ואח"כ מצאו בו אחד מי"ח טריפות אם צריך כפרה כתבתי בספרי בחלק שני משו"ת סי' מ"א דאין צריך כפרה והבאתי ראיה מתוספות דביצה דף כ"ה בד"ה אורח ארעא יעויין שם ועכשיו ראיתי שהוא משנה שלימה בפסחים פרק אלו דברים דף ע"א ע"ב שחטו ונמצא בעל מום חייב שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור מחטאת משום דהוי אונס הרי בפירוש אי מצא טריפה בסתר פטור מקרבן חטאת משום דהוי אונס א"כ ה"ה לענין אכילה דפטור ואין צריך כפרה דאונס רחמנא פטרי' וזה ראיה ברורה שאין להשיב עליה".

ב) פת"ת (סי' כ"ט ס"ק א') – "באחד שאכל עוף ואח"כ מצא בו אחד מי"ח טריפות שאין צריך כפרה על מה שאכל דהוי אונס והביא ראיה ממשנה דפסחים ד' ע"א ומתוס' דביצה דף כ"ה ד"ה אורח ארעא ע"ש".

ג) חלקת יעקב (או"ח סי' ט"ז) – לשונו לקמן.

ד) משנה הלכות (ח"ה סי' א').

2. בגדר שוגג, אף שסמך על הרוב.

א) הגריש"א זצ"ל (חשוקי חמד ברכות עמ' פ"ה, אשרי האיש או"ח ח"ג פרק כ' אות י"ד, יו"ד פרק א' אות ט"ו) – "פנים מאירות ... אולם החמדת שלמה ... וכך מוכיח מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] מדברי הגמרא בקדושין (דף נו ע"ב) 'לא אמרה תורה שלח (את הציפור החיה) לתקלה', ואע"פ שמי שימצא את הציפור מותר לו לסמוך שהוא מן הרוב המותרים, בכל זאת אסור מהתורה לשלוח לתקלה, הרי שיש בזה עון".

3. מראי מקומות – חמדת שלמה (יו"ד סי' א'), חשוקי חמד (ברכות ריש פרק ב', עמ' פ"ח).

א) שבה"ל (ח"א סי' ק"פ) – "ודע דמש"כ הפת"ש יו"ד סימן כ"ט בשם תשובת זקני הפמ"א סי' נ"ט דהאוכל ונמצא טריפה לא צריך כפרה דאונס גמור הוא והביא ראיה מהאי דפסחים שחטה ונמצאת טריפה, ולהנ"ל הלא זה מחלוקת הראשונים היא ולדעת התוס' פשיטא דצריך כפרה כנ"ל, ועיין במה שציינ הרב דרכי תשובה שם".

ה. קנה תפילין ממומחה וגילה לאחר זמן רב שהן פסולות.

1. הוי אונס, ואין צריך כפרה.

א) חלקת יעקב (או"ח סי' ט"ז) – "בני"ד כשקנה תפילין אצל סופר מוחזק בכשרות דינו כאונס דאינו צריך כפרה, וכמבואר להדיא ביו"ד סוסי' קפ"ה בשמשה שלא בשעת וסתה ומצאה דם אפילו על עד שלו מקרי אונס ואפילו לא בדקה תחילה ואי"צ כפרה לא הוא ולא היא. וכן בפמ"א ח"ב סי' מ"א באכל עוף שלא נבדק מח"י טרפות ונמצא טריפה דאינו צריך כפרה, ובח"ג סי' י"ט ג"כ שאלה כזו דאכל עוף ונמצא טריפה דאינו צריך כפרה".

ב) משנה הלכות (ח"ה סי' א') – "אומר אני דבתפילין כיון דלקח מסופר מוחזק בחזקת כשרות אף שהיה יכול לבדוק התפילין בשעת קנייתו מ"מ כיון דרוב העולם אין בודקין התפילין בשעת קנייתן אלא סומכין על הסופר המומחה שכתבן או מוכרן אם הוא בחזקתו ומניחין אותן כך ממילא הכ"נ כן והו"ל אונס גמור לכ"ע בהני תפילין. דומיא די"ח טריפות".

2. מראי מקומות – פרי השדה (ח"ג סי' קי"ז), מחזה אברהם (ח"א סי' ה'), הר צבי (או"ח סי' ל"ה), חשב האפוד (ח"ב סי' נ"ד), יביע אומר (ח"ז או"ח סי' ה'), פסקי תשובות (סי' ל"ד אות ז').

א) שבט הלוי (ח"ט סי' ט"ו) – "ראיתי מו"מ בס' פוסקים אם מי שהוא שהי' אונס ע"ז שלא הרגיש בחסרון אות וכדומה נקרא לגמרי קרקפתא דלא מנחא תפילין לענין שכרו, או נהי דאין לו שכר כמניח ממש מכ"מ כיון דודאי נבדקו התפילין לפני הנחתו ולא הי' חייב ע"פ דין לבדוק בכלל ונתגלה הטעות עכ"פ נשתדל זה להניח תפילין כהלכה ולא עלתה בידו, ועשה פעולות לקיים קבלתו עליו, ולא נתבטל קבלתו ע"י מקרה הטעות, ויש בזה גדר חשב לעשות מצוה ולא עלתה בידו מעלה עליו הכ' כאלו עשאה, ואונסא כמאן דעביד כעין דאיתא בירושלמי לענין אחר, וה"נ בדידן כמאן דעביד בחלקו עכ"פ, ויסלח כב' שאיני מאריך כעת בראיות ע"ז".

ו. קשה: "על חטא שחטאנו לפניך בין באונס ובין ברצון".

1. י"ל, יהרג ואל יעבור – בית דוד (סי' תל"ז), הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת יומא דף פז. ד"ה הרמב"ם), מחזור (של ארטסקרול).

2. י"ל, לשון בני אדם – מחזור (של ארטסקרול).

3. י"ל, יש לו רצון – פני אריה (בסידור אשי ישראל, "מי שהיו אנוס ח"ו על דבר שבלתי אפשר לו להנצל מ"מ אסור לעשותו ברצון וכמו"ש (פסחים כ"ה) לא אפשר והא מכוין אסור").

4. י"ל, שאפשר לו להנצל ברוב תחבולות – פני אריה (בסידור אשי ישראל, "וגם יש אונס שאינו אונס גמור. שאפשר לו להנצל ברוב תחבולות. והוא לא עשה כן").

5. י"ל, יכול היה לשמור עצמו לבל יבא לידי כך – פני אריה (בסידור אשי ישראל, "וגם יש אונס. שהי' ראוי לו להיות רואה את הנולד. ולהזהר מתחלה. לבל יבא לידי כך. ולהתרחק ולהשמר קודם בוא עליו האונס. לבל יפול בזה").
6. י"ל, מגלגלין חוב ע"י חייב – פני אריה (בסידור אשי ישראל, "וגם אונס גמור צריך כפרה בידי שמים שיטאו גרם לו שבא עליו האונס").
- (א) ראייה ליסוד זו, עי' מ"ב (סוף סי' תר"ג).
7. עוד י"ל, עי' לקמן.

ז. קשה: הורו ב"ד, נשאת ע"פ שני עדים, וכדו'.

1. תרומות (פרק ח' משנה א') – "האשה שהיתה אוכלת בתרומה באו ואמרו לה מת בעליך או גרשך וכן העבד שהיה אוכל בתרומה ובאו ואמרו לו מת רבך או מכרך לישראל או נתנך במתנה או עשאך בן חורין וכן כהן שהיה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה רבי אליעזר מחייב קרן וחומש".
2. רמב"ם (הל' שגגות פרק י"ג הל' א') – "כיצד אם חסר אחת מכל הדרכים שביארנו יפטר בית דין ויתחייבו העושים, הרי שהורו בית דין של אחד מן השבטים להם שחלב הקיבה מותר ואכלוהו אנשי מקומם על פיהם, אותו בית דין פטורין וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה על שגגתו, וכן אם הורו בית דין הגדול שדם הלב מותר ולא היה ראש ישיבה עמהן או שהיה אחד מהן אינו ראוי להיות ממונה בסנהדרין כגון שהיה גר או ממזר או זקן או שלא ראה בנים וכיוצא בהן ועשו העם על פיהם ואכלו דם הלב הרי בית דין פטורין וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה על שגגתו, ומנין שאין הכתוב מדבר אלא בבית דין הגדול שנאמר ואם כל עדת ישראל ישגו וגו', ומנין שעד שיהיו כולן ראויין להוראה שנאמר ואם מעיני העדה עד שיהיו להם כעינים, ולהלן הוא אומר ושפטו העדה מה העדה האמורה בדיני נפשות כולן ראויין להוראה אף עדה האמורה בשגגה זו עד שיהיו כולן ראויין להוראה, וכן אם הורו וידע אחד מהן שטעו ואמר להם טועים אתם ורבו עליו המתירים והתירו, הרי בית דין פטורין וכל מי שעשה על פיהם חייב להביא חטאת קבועה על שגגתו, שנאמר ואם כל עדת ישראל ישגו עד שישגו כל הסנהדרין".
3. רמב"ם (הל' שגגות פרק י"ד הל' ג') – "הורו בית דין שיצא השבת לפי שנתכסית החמה ודימו ששקעה חמה ואחר כך זרחה אין זו הוראה אלא טעות וכל שעשה מלאכה חייב אבל בית דין פטורין, וכן אם התירו בית דין אשת איש להנשא לפי שהעידו בפניהם שמת בעלה ואחר כך בא בעלה אין זו הוראה אלא טעות והאשה ובעלה האחרון חייבין חטאת על שגגתן וכן כל כיוצא בזה".

ח. תירוצים.

1. י"ל, אונס זה בא על ידי טעות.
- (א) נוב"ת (יו"ד סי' צ"ו ד"ה והנלע"ד) – "רמ"א ביו"ד סימן קפ"ה ... ולכאורה יפלא למה יתחייב היחיד בזה ואף שהב"ד פטורים אם לא עשו רוב הקהל מ"מ יחיד זה מה פשעו ומה חטאו ואין לך אונס גדול מזה שעשה ע"פ הוראת ב"ד והתורה אמרה ע"פ התורה אשר וגו' שאפילו אומרים על ימין שמאל נשמע להוראתם וא"כ לא היה רשאי היחיד להרהר אחריהם ולמה יחשב זה לשוגג ולא לאונס ... והנלע"ד לחלק דשאני ניסת ע"פ עדים אף שמתרת להנשא על פיהם מ"מ אונס זה ע"פ טעות הוא שהרי באמת העדים העידו בשקר והעדים הטעו אותה בשקר לכן מיחשב הדבר טעות ושגגה ולא אונס משא"כ שימשה שלא בשעת וסתה שהיא מותרת לשמש ואין כאן טעות רק ע"פ דין תורה היא מותרת לשמש אפילו פירסה נדה באמצע הביאה אנוס הוא אכניסה שהרי אין כאן שום טעות וכן אשה שנתייבמה אחר ג' חדשים אפילו נמצאת אח"כ מעוברת הרי ע"פ דין היה מותר לייבמה שרוב נשים עוברין ניכר לשליש ימים והרי התורה אמרה אחרי רבים להטות ומן התורה אזלינן בתר רובא נמצא שהאונס של הייבום הזה לא היה ע"פ טעות. ובזה ניחא ג"כ שיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב קרבן אף שהוא אונס שהרי כתיב ע"פ התורה אשר יורוך מ"מ אונס זה ע"פ טעות בא שהב"ד טעו בהוראה לכך מיחשב שגגה אלא שאם עשו כל ישראל על פיהם העושים פטורים מן הקרבן לא מטעם אונס אלא כיון שהב"ד חייבים קרבן לכך העושים פטורים משא"כ כשעשה היחיד על פיהם שאז אין הב"ד חייבים קרבן חייב היחיד קרבן".
- (ב) רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' ט"ו ד"ה תשובה).
- (1) משנה הלכות (ח"ה סי' א') – "ובעמדי משתומם בינותי בנוב"י סי' צ"ו הנ"ל שכבר עמד על מדוכה זו ויצא לחדש ... ואחר נשיקות עפרות לו לא זכיתי להבין דבריו חדא דהיכן ראינו זה חטא בשוגג והשני חייב להביא קרבן ...".
2. י"ל, אפשר לברר.
- (א) דברי חיים (יו"ד ח"ב סי' ס"ח, עי' סי' פ"ז) – "והנה נראה לי הכלל בזה דאם עשה איזה עבירה יהי' הסיבה מה שיהי' הואיל ויכול הי' להתברר הרי זה חייב דזה לא מיקרי אונס מה שלא הי' בידה בקל לברר על כל פנים הי' הדבר יכול להתברר כמו באשה אם היתה ממתנת וע"י החקירה הי' יכול להתברר שבעלה חי ואפילו הי' באופן שלא הי' בשום אופן אפשר להתברר מכל מקום לא חילקה התורה וכל שוגג חייב ורק באונס פטרה רחמנא ... והא דמבואר בשו"ע [יו"ד סי' קפ"ה סעיף ד' בהגה] דאם נמצא דם אפילו על עד שלו אינם צריכים כפרה הוא משום דאסורה לבדוק קודם התשמיש שלא יהי' לבו נוקפו [עי' נדה י"ב ע"א] והוי טרוד כמו יבמתו דבזיו מינה אבל מה שלא בדקה החלוק נהי' דאינה חייבת לבדוק מכל מקום כיון שאם היא בדקה הי' מבורר האיסור צריכה כפרה".
- (1) קשה, לבדוק שלא בפניו.
- (2) וגם קשה בהבנה, היסוד של לא פלוג שלא חילקה התורה.
- (3) וגם חולק על הפנים מאירות (לעיל).
3. י"ל, היכא דאין מחוייב לעשות גרע.
- (א) ערה"ש (יו"ד סי' קפ"ה סעי' כ"ב) – "וצ"ל דלא אמרינן בקרבן סברא זו דמאי ה"ל למיעבד ואנוס הוא אלא בדבר שהוא מוכרח לעשות כמו בכאן שהרי חייב לקיים עונתה ובהכרח לו לבא עליה לפיכך חשבינן ליה כאנוס משא"כ ביבמות בנשאת ע"פ עדים

- שאינה מוכרחת להנשא ולכן חשבינן לה שוגגת ככל שוגג דעלמא [וזה שגם הנושא אותה חייב בקרבן והוא מצווה על פו"ר י"ל דאינו כאנוס שהיה יכול ליקח אחרת].
- (ב) לבושי מרדכי (ח"א סי' ק"ח).
- (1) קשה, יש לה מצוה של לשבת יצרה [י"ל, ע"י הערה"ש אה"ע סי' א' סעי' ד', לשיטתיה].
- (2) ועוד, מה הדין שלא בשעת עונה.
4. י"ל, כשלא נודע הדבר לשום אדם, עדיף.
- (א) מלבושי טהרה (סי' קפ"ה ס"ק ח') – "והטעם הוא כיון שבשעה שהורו ב"ד או שהעידו עדים שמת בעלה ... דאונס לא מיקרי אלא שבשעת מעשה לא ה' נגלה לשום אדם בעולם שיש בזה איזה חשש וגם החטא ג"כ עדיין לא נגלה עד אחר המעשה".
- (ב) באר יצחק (אה"ע סי' ג' ענף ב' ד"ה ולולא) – "וזה ברור דאם א' הטעה לחבירו ונתן לו טריפה בחזקת כשירה דצריך כפרה, דאף דע"א נאמן באיסורים וי"ל מה הי"ל למיעבד עכ"ז הא קיי"ל ביבמות (דף פ"ז וצ"א) שנשאת ע"י ב' עדים חייבת קרבן ולא נקראת אנוסה להיות פטורה מקרבן, וכן מבואר בתרומות (פ"ו מ"ג) המאכיל פועליו ואורחיו תרומה הן משלמין קרן וחומש, אלמא דזה מקרי שוגג וצריך כפרה, ואף דבשבועות (דף י"ח) אמרו דבלא עת וסתה אנוס הוא, וכ"כ התוס' ביבמות (ל"ה ע"ב) ד"ה ונמצאת מעוברת דאחר ג' חדשים פטור מקרבן דמאי הו"ל למיעבד, ע"כ מוכח לחלק דשא"ה דלא נודע האיסור לשום אדם לכן מקרי אונס, וע' בפסחים (דף ע"א) בשחטו ונמצא טריפה בסתר פטור משום דהוי אנוס, ובתוס' (שם) ד"ה שחטו ונמצא טריפה כו', ובביצה (כ"ה ע"ב) בתוס', ואכמ"ל".
- (ג) תזו"א (יו"ד סי' ק"ג ס"ק א') – "והנה מבואר בכאן דפורש בא"ח חייבת גם היא, ונראה דאפי' אם לא הגידתו שהרגישה חייב קרבן ולא חשיב אונס כיון דהוי ידיעה בעולם הוי כנתחלה לו חלב בשומן דלא חשיב אונס".
5. י"ל, צריך שתפשוט ההוראה בכלל ישראל.
- (א) משנה הלכות (ח"ה סי' א') – "שנלפענ"ד לומר בהתרת ספק זה דיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב כיון שעדיין לא נתפשטה הוראה זו בכל ישראל יש לו לחשוב דלמא אכתי יחזרו מהוראה זו גם כי קיי"ל שאם מי שהוא ידע שב"ד טעו ועשה ע"פ ודאי חייב דזה טעות בהוראה וא"כ הכ"נ יש לו לחשוב ולחקור בתר הדין אבל כל שעשו כבר רוב הקהל ונתפשטה ההוראה בכל ישראל שוב אם עשה יחיד הו"ל אונס ע"פ הוראת ב"ד דכן נוהגים כל ישראל או רובם ואין לו עוד לחשוב בדבר דלמא לא כוונו כהלכה ולכן פטורים מן הקרבן ולא כנוב"י דהפטור ברבים הוא מפני שהב"ד מביאין אלא הפטור הוא משום אונס וכן פי' האחרונים".
6. מראי מקומות – חמדת שלמה (יו"ד סי' א'), חלקת יעקב (או"ח סי' ט"ז בהג"ה), חשב האפוד (ח"ב סי' נ"ד ד"ה והנה), יביע אומר (ח"ז או"ח סי' ה' אות ג').
- (א) שבה"ל (ח"ג סי' קכ"ב) – "בשאלתו אודות אשה שטבלה ששה שבועות ללידת נקבה, ושמשה ב' פעמים בליל טבילה, ואחר איזה שעות קנחה בעד ונתנתו תחת הכר, ובבוקר אחר שהאיר היום שוב שמשה עם בעלה, ואחר התשמיש כשראתה העד שקנחה בו בלילה מצאה דם ואיגלאי מילתא שבא עליה ביאה אחרונה באיסור ושאלתו לענין כפרה ... ואם נ"ד הוא בגדר אונס או שגגה, אף על פי שבדאי יש לצדד לצד אונס ע"פ דברי רבינו הרמ"א סימן קפ"ה דאם שמשו שלא בשעת וסתה דנקרא אונס והוא מש"ס ריש פ"ב דשבועות דף י"ח, ובש"ס נדה דף י"ב ע"א באיבעיא דמה לבדוק לחייב בעלה חטאת משמע דגם בשלא בשעת וסתה איכא חטאת בשוגג ולא אונס, וכבר הרבו לדבר בזה רבותינו האחרונים ע"י בסד"ט שם ובסי' ק"צ סקס"ז ובע"ל שם ובתשובת נוב"ת שם, וכן בתשובת ארי' דבי עילאה האריך טובה בזה, ואני מצאתי בתוס' הרא"ש בנדה שם כבר הרגיש בזה ומסקנתו נראה כמסקנת נוב"ת שם דשיטת הש"ס דשבועות עיקר דאנוס הוא, ומכ"מ הרי מבואר ברמב"ם פ"ה ה"ו משגגות הבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה דם בשעת תשמיש הרי אלו פטורין מקרבן חטאת מפני שזה כאנוס הוא ולא שוגג שהשוגג היה לו לבדוק ולדקדק וכו' אבל זה מה הי' לה לעשות הרי טהורה היתה וכו' וע"ש בכ"מ דר"ל דוקא בדקה לפני תשמיש דעשתה מה דאפשר לעשות, והיינו לרמב"ם לשיטתו, ולדין בלא בדקה לפני תשמיש, אבל זו שבדקה אחרי תשמיש שני ולו בדקה עד הבדיקה היתה רואה שטמאה היא ולא תשמש פעם ג' א"כ בנ"ד הרי אפשר הי' לה לברר ולא בררה ונקרא שוגג ולא אונס, ובגדר שוגג ואונס בזה עיין מש"כ בעניי בשבט הלוי או"ח סי' ק"פ".
- (ב) הגרח"ק זצ"ל (דרך שיחה ח"א עמ' תקצ"ה) – "שאלה: קשה ממשנה דתרומות (פרק ח' משנה א') האשה שהיתה אוכלת בתרומה ובאו ואמרו לה מת בעלך או גרשך כו' ר"א מחייב קרן וחומש כו', ולמה משלמת חומש, הרי אונס א"צ כפרה. תשובה: אין זה אונס, כי היתה יכולה לדעת. חיוב חטאת אפשר שיהיה, דיכולה לברר, רק צריך תיקון למה נזדמן לו דבר כזה, וכמבואר ברמ"א (יו"ד סי' קפ"ה) דנטמאת באמצע ביאה הוי אונס גמור, ומ"מ כתב הרמ"א דימלא פחד ורתת על העבירה שבאה לידו. אבל כפרה א"צ, ומבואר במ"ב שמי שאומר שאם היה צריך לחלל שבת צריך כפרה - הוי הוללות וסכלות. ואמנם שם זה מצוה אבל עבירה באונס י"ל דשאני".
- ט. האם אונס גמור צריך תשובה, מצד נתכוין לאכול טלה ואכל חזיר.
1. קידושין (דף פא:), נזיר (דף כג.) – "רבי עקיבא כי הוה מטי להאי פסוקא הוה בכי, אמר: ומה מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, אמרה תורה: צריכה כפרה וסליחה, מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כמה וכמה. כיוצא בדבר אתה אומר: ולא ידע ואשם ונשא עונו, כשהיה רבי עקיבא מגיע לפסוק זה היה בוכה, ומה מי שנתכוין לאכול שומן ועלה בידו חלב, אמרה תורה: ולא ידע ואשם ונשא עונו, מי שנתכוין לאכול חלב ועלה בידו חלב על אחת כמה וכמה".
2. מחמיר, צריך תשובה.
- (א) ע"י מהר"ם פדואה (סי' כ"ה) – "לענ"ד ומעתה אם אינה צריכה בדיקה היתה כאנוסה גמורה ולכן אל תדקדק עלי' להכבי' עליה יסורין לכפרה ויספיק לה להתענות בה"ב או כדומ' לזה".

- (ב) חת"ס (יו"ד סוף סי' קנ"ה), הו"ד בפת"ת (סי' קפ"ה סוף ס"ק י"ב) – "ואם א' מהם פטור באופן שכתבתי לעיל מ"מ יתענה ב' ימים או יפדה כנ"ל דלא יהי' אלא נתכוין לבשר טלה ועלתה בידו בשר חזיר ע"ז ידוע כל הדוו"ל עיי' פ' עשרה יוחסי' פ"א ע"ב".
- (ג) לחז"ש (סי' קפ"ה לחם ס"ק י"ז).
- (ד) טהרת ישראל (סי' קפ"ה סעי' מ').
- (ה) פרדס שמחה (סי' קפ"ה ס"ק כ"ה).
- (ו) משמרת הטהרה (סי' קפ"ה ס"ק ל"ט, ס"ק נ', שעה"צ ס"ק צ"א, בה"ל אות י"ז).
3. מיקל, אין צריך.

(א) פנים מאירות (ח"ב סי' מ"א, ח"ג סי' י"ט), הו"ד בפת"ת (סי' כ"ט ס"ק א') – "נשאלתי אחד שאכל עוף ואח"כ מצא בו אחד מי"ח טריפות אם צריך כפרה על מה שאכל או לא ולכאורה הי' נראה להביא ראיה מדאמרינן בנזיר דף כ"ג ע"א ולא ידע ואשם ונשא עונו ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר טלה ועלה בידו בשר חזיר כגון חתיכה ספק של שומן ספק של חלב אמר קרא ונשא את עונו כו' מ"מ נראה דווקא התם שנוולד הספק קודם שאכל אבל אם לא נולד הספק עד אחר שאכל הוי אונס ואונס רחמנא פטרי' וראיה דאמרינן בביצה דף כ"ה אמר רמי בר אבא הפשט וניתוח בעולה וה"ה לקצבים מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר קודם הפשט וניתוח וכתבו התו' בד"ה אורה ארעא דוודאי ליכא איסור דמשנשחט' עומדת בחזקת היתר מיהו אם נמצאת טריפה לאחר שיאכל הוא נענש כשוגג ולא כאנוסים שלא הי' לו למהר כל כך ש"מ דלאחר הפשט וניתוח הוי כאונס כיון דאין צריך לבדוק אחר שמונה עשר טריפות ואונס אין צריך כפרה דומיא דאם שימשה שלא בשעת וסתה ומצאה אחר תשימש דם אפילו על עד שלו דמקרי אונס ואינם צריכם כפרה לא הוא ולא היא כמבואר בס"ס קפ"ה ה"נ כיון דהוי אונס לא צריך כפרה וק"ל".

4. מראי מקומות.

(א) פנים יפות (דברים פרק כ"ג פסוק י', המקנה דף פא: ד"ה ובוה) – "ונשמרת מכל דבר רע. דלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה [ע"ז כ ב] כבר כתבתי בסוף קידושין [פא ב] דמ"ש ר"ע דמי שנתכוין לאכול שומן ועלה בידו וכו', ואמר איסי בן יהודה ע"ז ידוע כל הדוו"ל וכו', וכוונות ר"ע הוא מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, ושוב פעם אחרת נתכוון לאכול בשר טלה ועלה בידו בשר חזיר, הרי דהוי כמזיד שהרי חטא במחשבה ובמעשה אלא שלא היה בפעם אחת, וזשחז"ל [שם לט ב] שחסד הקדוש ברוך הוא הוא שאינו מצרף מחשבה רעה למעשה להיות כמזיד גמור, וע"ז ביקש דוד [תהלים יט, יג] שגיאות מי יבין וכו', דהיינו שוגגין ונסתרות היינו מחשבות, אך אחז"ל ספ"ק דקידושין [מ א] מחשבה שעושה פרי מצרפה למעשה שכתבנו שם שאף שהמחשבה לא היתה ביחד עם שגגת המעשה כיון שהוא גורמת למעשה, כענין שאמרו לא יהרהר אדם ביום וכו' אז מצרף ההרהור שהוא הגורם למעשה, אף על פי שהוא אונס".

(ב) חלקת יעקב (או"ח סי' ט"ז אות ד') – "מציינו בחולין ו' לענין תערובות דמאי דאכל ר' אסי דמקשה הגמרא השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן צדיקים עצמן לכש"כ, הרי דאף איסור דרבנן בשוגג מקרי תקלה עכ"פ, ואם כן כשאירע לאדם ח"ו עבירה ואף באונס אף שאי"צ כפרה אבל תקלה ודאי מקרי דלא גרע מעבירה דרבנן בשוגג דגם כן אינו צריך כפרה, ואפי' הכי מקרי תקלה, ועל כן צריך לבקש מהקב"ה להסיר ממנו כל תקלה ולקבל על עצמו לדקדק יותר במצות וסר עוונותיו וחטאתו יכופר, וביוזם דברים וחרטה על לשעבר, וקבלה על להבא לדקדק במצות סגי – ובל ייהי' מר רוח ע"ז, שזה מביא לידי עצבות, גורם רע לעבודתו יתב"ש – וכידוע מספה"ק".

(ג) ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ק"א) – "שאלה: אשה מניקה שלא ראתה זמן רב, וראתה אח"כ ע"ג בגד צבעוני ללא הרגשה. בהמשך היו לה הרגשות ולא בדקה כי הוחזקה בהרגשות טהורות, אח"כ בשעת תשימש ראו דם. האם דבר זה נחשב כאונס, שוגג או מזיד. תשובה: דינו כאונס. אך מ"מ פטור בלא כלום אי אפשר ויתן צדקה".

י. מראי מקומות – בית אוצר (כלל כ"ד), נשמת שבת (סי' של"ד אות קל"ד), קובץ אור ישראל (חמ"ו, ע"ש).

1. בית הלוי (שמות פרק א') – "והענין דהנה איתא במדרש (ילקוט שמות רלה) דשר של מצרים טען הללו עבדו ע"ז והללו עבדו ע"ז, והשיב לו הקדוש ברוך הוא דישראל עבדו מתוך שיעבוד ומתוך טירוף הדעת שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון, הרי דעל זה שחטאו ישראל במצרים יש להם תירוץ מספיק דהיו אנוסים מתוך כובד השיעבוד, ורק דעיקר השיעבוד בא עליהם על שהתחילו להיות יראים מן המצריים וחפשו עצות למצא חן בעיניהם ואולולי זה לא בא עליהם השנאה וממילא לא היה כובד השיעבוד, ונמצא דהם בעצמם הביאו עליהם האונס, ועל כן אמר להם שלא יצאו מצרים עד שיתקנו לכל הפחות זה החטא הראשון דבסיבתו באו כל החטאים אח"כ. וע"כ היו צריכין ישראל למסור נפשם ושחטו אלהיהם של מצרים לעיניהם, ובוה יתוקן עיקר החטא שלהם ובזכות זה יגאלם, דהשאר היו בגדר אונס, ועיין מש"כ בסוף פרשת תולדות דזהו הברכה של גלות שברך יצחק ליעקב שלא לירא על העתיד ולא להתחכם עבור מה שעתידי".

2. קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ד עמ' ס"ג אות ה', דפו"ח ח"ד עמ' ק"ה אות ה', כתבי קה"י נדה סוף סי' י"ח) – "ולענין רואה מחמת תשימש אי צריכים כפרה הנוב"ת חידש בסי' פ"ה דבאשה שאין לה וסת צריכים כפרה הובא בפייט סי' קפ"ה סקי"ד וכתב הנו"ב שם דזהו דוקא כשלא בדקה עצמה לפני תשימש ולאח"ת היא בדקה אנוסין הם דמאי הו"ל למעבד וא"צ כפרה וא"כ בנד"ד א"צ כפרה מתרי טעמי חזא דהיא אשה שיש לה וסת והב' משום דבדקה עצמה לפני ולאחר תשימש [וראיתי בדרכ"ת קפ"ה סקנ"ח בשם מלבו"ט דדעתו נוטה באשה שאין לה וסת צריכין כפרה אע"פ שבדקה לפני ולאח"ת משום שאינו אנוס שיכול לגרשה ולישא אשה שיש לה וסת ואין דבריו מתקבלים כלל כיון דרחמנא שרי' והם עשו כל האפשר לעשות בזהירות אשה זו, וגדולה מזה כתבו התוס' ר"פ החולץ כיון דרוב נשים עוברת ניכר לשליש ימיה הו"ל אח"כ אנוס ופטור מקרבן, ואינו דומה לשוגג כמו שביאר הרמב"ם ז"ל פ"ה משגגות ה"ו שהשוגג הי' לו לבדוק ולדקדק ואילו בדק יפה יפה ודקדק בשאלות לא הי' בא לידי שגגה אבל זה [שבא על אשתו שלא בשעת וסתה] מה לו לעשות כו' אין זה אלא אונס עכ"ל ועי' נו"ב חנינא סי' צ"ו באורך ואכמ"ל ועכ"פ

באשה שיש לה וסת גם לדעת מלכו"ט א"צ כפרה והרוצה אעפ"כ לעשות איזו דבר לכפרה ודאי סגי שיפרישו האיש והאשה דמי כבשה בת שמונת ימים לת"ח נצרכים וסגי בזה לכו"ע]."
 3. גבי דליקה בשבת - עי' או"ח סי' של"ד סעי' כ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

[יב] שוגג.

א. סדר התשובה.

1. **צום: צריך להתענות ארבעים יום** – רמ"א (סעי' ד', 'ואם פירש ממנה בקשוי ובשוגג, שלא ידע שאסור לפרוש ממנה, יתענה מ' יום, ואינן צריכין להיות רצופים, רק כל שבוע שני ימים, כגון שני וחמישי").
 (א) יכול לדחות לימות החורף – שכנה"ג (על ב"י ס"ק ג'), בית לחם יהודה (ס"ק ז'), מחה"ש (על רמ"א סעי' ד'), הלכות עולם (על סעי' ד'), דרכ"ת (ס"ק נ"א), ששבה"ל (ס"ק ט', סיכום אות י'), פרדס שמחה (ס"ק י"ט אות ב'), מקוה ישראל (פרק ט"ו סעי' ג').
2. **לא ישתה יין ולא יאכל בשר בליל התענית** – רמ"א (סעי' ד', 'ובליל התענית אסור ביין ובשר').
 (א) אחר התענית או קודם התענית - עי' לקמן.
3. **ויתן במקום חטאת י"ח פשיטים לצדקה [כשעשה מלאכה דאורייתא בשוגג]**.
 (א) מקורות - עי' לקמן.
4. **אמירת פרשת חטאת [כשעשה מלאכה דאורייתא בשוגג]**.
 (א) חת"ס (יו"ד סי' קנ"ה ד"ה ואם) – "והעיקור להתוודות בכל יום ויום מימי התשובה ולפרוט החטא ולקרית פ' חטאת".
 (ב) פאת שדך (ח"ג סי' צ"ח אות ב').
 (ג) פרדס שמחה (סי' קפ"ה ס"ק כ"א) – "וראוי לקרות פ' חטאת כל יום מימי התשובה ולעשות בכל שנה אותו היום לתשובה [חת"ס תש' קנ"ה]".
 (1) מ"ב (סי' של"ד סוף ס"ק פ') – "וכתבו הספרים שמהנכון שיאמר פרשת חטאת ויבין אופן הקרבתה וכבר אחז"ל כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת".
5. **לרשום בפנקסו החיוב הקרבן [כשעשה מלאכה דאורייתא בשוגג]**.
 (א) רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' י"ד ד"ה ודע דיש) – "ודע דיש לי לומר אם חטא בשוגג בעון נדה מהני ליה צדקה ותפלה ותורה לתקן קלקול ופגם שעשה למעלה וגם להצילו מחיוב כרת, אבל לענין חיוב חטאת לא סגי לפדות קרבן חטאת בצדקה כמ"ש מור"ם ז"ל בהגה"ה דהא רבי ישמעאל בן אלישע כה"ג כשהטה כתב על פנקסו כשיבנה בהמ"ק אביא חטאת שמנה ולא אמרו שנתן דמי חטאת לצדקה, ועוד..."
 (ב) עי' סי' תר"ו, לשיטות ומראי מקומות.

ב. האם צריך ליתן י"ח פשיטים לצדקה במקום חטאת.

1. מחמיר.
 (א) ח"א (חכ"א כלל ק"ט סעי' ח') – "ומלבד התענית יתן לצדקה עבור שהיה חייב חטאת סך שיכול לקנות בעד זה הפחות שבכבשים או בעיזים (עיין כל זה במגן אברהם שם)".
 (ב) חת"ס (יו"ד סי' קנ"ה ד"ה והנה) – "ומיד יפרוש לצדקה כשיעור שיעור לחטאת בזמנינו".
 (ג) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ג') – "אמנם באו"ח ס"ס של"ד כתב הרב אשר מלבד המ' תעניות עוד צריך ליתן לצדקה י"ח פשיטים עבור הקרבן חטאת שנתחייב עי"ש ולא ידענא לחלק בין שם לכאן דכמו שיש שם חיוב חטאת כמו כן הוא כאן ויותר נראה להשוותן זל"ז ושיעור י"ח פשיטין הוא כ"ז ג"פ שלנו".
 (ד) לחם ושמלה (לחם ס"ק י"ב) – "בחת"ס".
 (ה) הלכות עולם (על סעי' ד') – "ומלבד התענית יתן לצדקה עבור שהי' חייב חטאת סך שיכול לקנות בעד זה הפחות שבכבשים או בעיזים (ח"א)".
 (ו) הרי שמים (ח"ד סי' קנ"ב ד"ה והנה ברמ"א).
 (ז) דרכ"ת (ס"ק נ') – "ועי' בפ"ר במקשה זהב שם שהביא בזה ממ"ש הרמ"א באו"ח סוף סי' של"ד דמלבד המ' תעניות שמתענה המחלל שבת עוד צריך ליתן לצדקה י"ח פשיטים עבור קרבן חטאת שנתחייב וכו' ולא ידענא לחלק בין שם להכא דכמו שיש שם חיוב חטאת כמו כן הוא כאן ושיעור י"ח פשיטים הוא כמו כ"ז גרושי"ן פשיטים שלנו ע"ש".
 (ח) פאת שדך (ח"ג סי' צ"ח אות ג').
 (1) **שלא יהא החוטא נשכר** – מג"א (סי' של"ד ס"ק ל"ד), מ"ב (סי' של"ד ס"ק פ').
 (2) שיעור י"ח פשיטים, הוא שיעור סלע - עי' לקמן.
2. מיקל [חוץ מאיסור שבת].
 (א) מחצית השקל (סי' תקס"ח ס"ק י"ב) – "צל"ב קצת על רמ"א דלעיל ס"ס של"ד כ' דבעי' תרתי תענית מ' יום. ותמורת חטאת יתן ח"י פשיטים לצדקה. ובי"ד סי' קפ"ה לא כתב כ"א שיתענה מ' יום או יפדם ולא הזכיר שיתן תמורת חטאת דבר מה. ונראה לי דבתשו' מהר"ם שהביא מרדכי בשבועות. לא הוזכר שיתענה בשגגת נדה כ"א לערך כ' יום בסירונין. וגם לא הזכיר שיתן תמורת חטאת ח"י פשיטים. אך בד"מ בי"ד סי' קפ"ה כ' דע"כ צ"ל דבפסקי מהרא"י סי' ס' ה"ל גירסא אחרת בתשו' מהר"ם דשם כ' שצ"ל מ' יום בסירונין. עכ"פ נראה שיש ב' נוסחאות בתשו' מהר"ם. לכן לענין שבת דחמיר טובא החמיר רמ"א כמו שכ' בפסקי מהרא"י שהיה שאלה לענין שבת והחמיר ב' חומרות דבעינן מ' יום וגם צ"ל עבור חטאת ח"י פשיטים כמש"ש

בפסקי מהרא"י אבל לענין גדה אף שהוא עון כרת מ"מ לא חמיר כ"ה כשבת. לכך הקיל ולא החמיר כ"א בזה שכתב דבעי מ' יום ולא כתב שיפדה החטאת בח"י פשיטים גם אפשר לדחוק בלשון מהרא"י שגם לפי נוסחתו במהר"ם. מהר"ם גופיה לא הצריך בנדה כ"א תענית גרידא ולא ליתן תמורת החטאת דבר מה ע"ש".

(ב) עי' דברי יציב (יו"ד סי' ס"ד) – "ואולי היה מקום ליישב פסקי הרמ"א ולחלק ולומר, דדוקא בשבת דמיירי במזיד וכפשטות הלשון ברמ"א שם, אסור לחלל שבת כדי להציל ממון ואם עבר וחילל וכו', התם אמרינן דבעי תרוייהו, דאף דהתענית גופא במקום קרבן וכנ"ל, מ"מ כיון דמזיד הוי בעי גם ליתן צדקה נגד קרבן אף שלא שייך במזיד, כיון דחמור טפי ובעי תשובה יותר מעלייתא בעי תרוייהו, התעניות לתשובה גמורה ונוסף לכך צדקה נגד קרבן, משא"כ בהל' נדה שמיירי בשוגג סגי בתעניות גרידא שהוא נגד הקרבן, ולזה לא הביא הרמ"א שם הך דקרבן...".

ג. שוגג באיסור דרבנן.

1. עי' או"ח סי' תר"ו, לשיטות ומראי מקומות.

יג] לפדות התענית.

א. רמ"א (סעי' ד') – "ואם פירש ממנה בקשוי ובשוגג, שלא ידע שאסור לפרוש ממנה, יתענה מ' יום, ואינן צריכין להיות רצופים, רק כל שבוע שני ימים, כגון שני וחמישי, ובליל התענית אסור ביין ובשר. **ואם לא יוכל להתענות, יפדה כל יום** בממון שיתן לצדקה, כפי ערך ממון שיש לו, כי עשיר יתן יותר קצת מעני, ויש להחמיר בתשובתו. וכל המרבה לשוב, זכות הוא לו".
1. **דהיינו שלא יפחות מי"ב פשיטים ליום** – מחה"ש (על הרמ"א סעי' ד'), ערה"ש (סעי' ל"א), דרכ"ת (ס"ק נ"ב).

ב. שיעור י"ח פשיטים: הוא שיעור סלע.

1. גר"ז (סי' של"ד סעי' כ"ח) – "ויתן י"ח פשוטים לצדקה במקום חטאת אם נתחייב בה והוא שיעור סלע של תורה".
2. הגר"ח נאה (שיעורי תורה סי' ג' סוף הע' צ"ו, עמ' רפ"ו) – "ועי' או"ח (סי' של"ד) דבמקום חטאת יתן י"ח פשיטים לצדקה (וכ' אדמו"ר שם שהוא שיעור סלע) ולפדיון תענית יתן בעד כל יום י"ב פשיטים לצדקה, והם שוה משקל 4 דרהם כסף מזוקק".
3. שיעור הסלע בזמנינו: י"ח פשיטים.
(א) 17 גרם כסף – מדות ושיעורי תורה (פרק כ"ב סעי' י"א).
(ב) 19.2 גרם כסף [שיעור י"ב פשיטים: 12.8 גרם כסף] – בירור הלכה (קמא או"ח סי' של"ד [עמ' קפ"א], תנינא שם [עמ' קל"ו]).

ג. המציאות - לפי הבירור הלכה (יתד נאמן י"ז טבת תשע"ו).

1. בורסה: גרם כסף - הוא 1.8 שקל.

2. המחיר בחנויות בממוצע, דהיינו בתוספת 35% (דמי תיווך וכיו"ב + 17% מס ערך מוסף) - הוא 2.43 שקל.

לפי המחיר בהחנות	לפי מחיר הבורסה	
31.10 ש"ח	22.90 ₪	פדיון תענית (12.8 גרם)
46.60 ש"ח	33.4 ₪	פדיון חטאת (19.2 גרם)
1290.30 ש"ח	951.1 ₪	חטאת + 40 תעניות (531.2 גרם)

ד. המציאות: כ"א שבט תש"פ.

1. בורסה: גרם כסף - הוא 1.96 שקל.

2. המחיר בחנויות בממוצע, דהיינו בתוספת 35% (דמי תיווך וכיו"ב + 17% מס ערך מוסף) - הוא 2.65 שקל.

3. \$1 = 3.40 שקלים.

לפי המחיר בהחנות	לפי מחיר הבורסה	
33.92 (\$9.98) ש"ח	25.09 (\$7.38) ₪	פדיון תענית (12.8 גרם)
50.88 (\$14.96) ש"ח	37.63 (\$11.07) ₪	פדיון חטאת (19.2 גרם)
1407.68 (\$414.02) ש"ח	1041.15 (\$306.22) ₪	חטאת + 40 תעניות (531.2 גרם)

- **אמנם** י"ב פשיטים. שהוא ח"י מעות וזהו שיעור הפחות אם אפשר לו, והעשיר יתן יותר, הכל לפי עשורו. שהרי טעם הפדיון ששקול צער הממון כנגד צער התענית – מחה"ש (על הרמ"א סעי' ד'), גר"ז (סי' של"ד סעי' כ"ח), עי' פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ג'), מ"ב (סי' של"ד ס"ק פ"א), ערה"ש (סעי' ל'), דרכ"ת (ס"ק נ"ב).
- ולפי המ"ב (סי' של"ד ס"ק פ') בשם המג"א (סי' של"ד ס"ק ל"ד): שפדיון חטאת הוא י"ח פשיטים, "וטעם לשיעור זה שכתבו הפוסקים הוא מפני שזה היה פחות שבכבשים או שבעזים באותו העת ולכך צריך ליתן שיעור זה לצדקה שהרי כשהיה בהמ"ק קיים היה חייב להביא חטאת מאלו המינים אם עשה מלאכה דאורייתא ולא יהא חוטא נשכר". א"כ פדיון חטאת הוא הרבה יותר, ושמעתי, שבזמן הזה הוא קרוב לאלף שקל!
- חת"ס (יו"ד סי' קנ"ה), הו"ד בפת"ת (ס"ק י"ב) – "ואם חטא ב' פעמים בכניסה ויציאה יתענה ב' פ ככה!"

יד] לא ישתה יין ולא יאכל בשר בליל התענית.

א. מצד כפרה.

1. אחר התענית [כמו קרבן, או שגמר דין בלילה].
 - (א) ט"ז (או"ח סי' של"ד ס"ק כ') – "נראה דלילה שאחר התענית קאמר כמו שמצינו לענין לילה שאחר ט"ב סי' תקנ"ח שכ' שם מפני אכלו של יום".
 - (ב) א"ר (סי' של"ד ס"ק כ"ז, עי' סי' קל"ד ס"ק א') – "נראה דלילה שאחר התענית קאמר כמו בט' באב סי' תקנ"ח (ט"ז סק"כ), וכ"מ ביו"ד ס"ס קפ"ה".
 - (ג) תפארת ישראל (ס"ק ד').
 - (ד) סד"ט (ס"ק ג') – "במנחת יעקב [תורת השלמים ס"ק י] מסופק אי הלילה שלפני התענית קאמר או הלילה שאחר התענית, משום דבקדשים הלילה הולך אחר היום והתענית במקום קרבן. ומסיק בשם מהרש"ל [ים של שלמה חולין פ"ה סימן יא] דראוי לנהוג שלא לאכול בשר ויין בלילה שלפני התענית ושלאחר התענית, ועיין במגן אברהם סימן תק"פ [ס"ק ט], ובספר אליה רבה סימן (ק"צ) [תקנח ס"ק ד]. ובמגן אברהם סימן תקנ"ח [ס"ק ג] כתב בשם מהרי"ל [שו"ת סימן קכה] וז"ל, דכמה מיני תעניות של תשובה אשכחן דאין לאכול במוצאי התענית בשר ויין, משמע לאחר התענית קאמר, וכן כתב בט"ז אורח חיים סימן של"ד ס"ק כ".
 - (ה) פמ"ג (או"ח סי' של"ד מש"ז ס"ק כ').
 - (ו) ת"א (כלל ט' סעי' י"ב, חכ"א כלל ק"ט סעי' ח') – "ולאחר התענית, אסור בבשר ויין".
 - (ז) גר"ן (סעי' י"א, או"ח סי' של"ד סעי' כ"ח) – "היינו לילה שאחר התענית (מנחת יעקב)".
 - (ח) לחו"ש (לחם ס"ק י').
 - (ט) מ"ב (סי' של"ד ס"ק ע"ט) – "היינו בלילה שאחר התענית [אחרונים]".
 - (י) בדה"ש (ס"ק נ"ב).
 - (יא) משמרת הטהרה (ס"ק מ"ג) – "והעיקר כדעה הא' והחמיר בשניהם תע"ב".
2. לילה שלפניו ולאחריו.
 - (א) יש"ש (חולין פרק ה' סי' י"א) – "שאין אוכלין בשר ושותין יין לפני התענית ואחר התענית".
 - (ב) הו"ד בתוה"ש (ס"ק י').
 - (ג) פת"ת (ס"ק י"ג) – "עי' בתוה"ש שנסתפק אי הלילה שלפני התענית קאמר או שאחר התענית משום דבקדשים הלילה הולך אחר היום והרי התענית במקום קרבן ומסיק בשם מהרש"ל דראוי לנהוג שלא יאכל בשר ולא ישתה יין בליל שלפני התענית ובליל שאחר התענית ע"ש".
 - (ד) טהרת ישראל (סעי' ל"ג) – "היינו בליל שלאחר התענית ויש להחמיר גם בליל שלפני התענית".
 - (ה) ששבה"ל (ס"ק י', סיכום אות י') – "ובתוה"ש".
 - (ו) עי' פרדס שמחה (ס"ק כ') – "וראוי להחמיר גם לילה שלפני התענית".
3. דעת הערה"ש.
 - (א) ערה"ש (סי' קפ"ה סעי' ל') – "ובליל התענית [קודם התענית ויש מחמיר גם לאחר התענית] אסור בבשר ויין".
 - (ב) ערה"ש (או"ח סי' של"ד סוף סעי' מ"ד) – "וזה שכתב שלא יאכל בשר כונתו ללילה שאחר התענית".
4. מראי מקומות – פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ג').

ב. או"ח סי' תק"פ: "יש מי שאומר שגזרו שיהיו מתעניין בכל שני וחמישי על חורבן הבית, ועל התורה שנשרפה, ועל חלול השם; ולעתיד לבוא יהפכם ה' לששון ולשמחה".

1. קודם התענית.

- (א) מג"א (סי' תק"פ ס"ק ט') – "יש מתעניין בב' וה' מבשר ויין וגם בליל שלפניו, ונ"ל דבימות הקיץ שאוכלין קודם הלילה אין צריך להחמיר אם לא שקבלו עליהם לחשוב כליל' אחר שהתפללו תפיל' ערבי' ועסי' רצ"ט ס"ו בהגה, ויש נוהגין בלילה שאחריהם שלא לאכול בשר ויין, וכתב היש"ש פ"ז דב"ק הטעם מפני שדיני נפשות דנין ביום וגומרין בלילה עכ"ל, ונ"ל שט"ס הוא וצ"ל שדיני ממונות דנין וכו' דהא דיני נפשות אין גומרין בלילה וס"ל דהקב"ה דן אף דיני ממונות אם יפסיד האדם או ירויח ונראה מדבריו שס"ל הטעם שמתענים בב' וה' מפני שהם ימי דין, ותימא דהיכא רמיזא ואדרב' קי"ל אדם נידון בכל יום ומה שמתענין בהם היינו משום שהם ימי רצון כמ"ש סימן קל"ד וכ"כ התו' ורש"י דשבת והתוס' בכתובות דף ג' לכן אין טעם להתענות בלילה שאחריהם דכבר פנה היום".
 - (ב) מ"ב (סי' תק"פ ס"ק ט"ז) – "ויש מתענים מבשר ויין בהם וגם בלילה שלפניהם".
2. מחמיר בב' לילות.
 - (א) יש"ש (חולין פרק ה' סי' י"א) – "דאותן שאין אוכלין בשר ביום ב' וה', לא בלילה שלפניו, ולא בלילה שאחריו".
 - (ב) הו"ד בתוה"ש (סי' קפ"ה ס"ק י').
 - (ג) אג"מ (או"ח ח"ג סי' פ"ח, שמעתתא דמשה סי' תק"פ אות א').
 3. מראי מקומות – א"ר (סי' קל"ד ס"ק א'), כה"ת (סי' קל"ד ס"ק ט', סי' תק"פ ס"ק כ"ט)

ג. שאר תעניות.

1. אחר התענית.

- (א) מיקל – מ"ב (סי' תקנ"ח ס"ק ה'), "מפני אבילות של יום. משמע דרק בזה מפני אבילותו של ט"ב מחמירין גם בלילה שאחריו דהוא כמו בין המצרים דיש אנשים שמחמירין על עצמן מבשר ויין אבל בשאר תעניות אין להחמיר בזה".

(ב) מחמיר – מג"א (סי' תקנ"ח ס"ק ג'), "דכמה מיני תענית של תשובה אשכחן דאין לאכול במוצאי תענית בשר ויין (מהרי"ל) ומה"ט המתענה בעשירי עד חצות אז כל היום אסור בבשר ויין בסעודה ראשונה דשייך גבה אבילות של יום וכן מ"כ").
 2. מראי מקומות – אג"מ (או"ח ח"ג סי' פ"ח, שמעתא דמשה סי' תקנ"ח ס"ק א').
 (א) עי' סי' תק"נ סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ד. מראי מקומות – מנחת שבת (סי' פ"ה ס"ק כ"ו), רש"ש (נדריים דף סג:), עי' ראשונים (שם), פסקי תשובות (סי' תק"נ אות ח', סי' תקס"ד סוף אות א').

1. הגרח"ק זצ"ל (אליבא דהלכתא גליון ס"ח עמ' ק"ג טור ג') – "שאלה: כ' הרמ"א (סו"ס של"ד): עבר וחילל (שבת) צריך להתענות מ' יום, ולא יאכל בשר וישתה יין, וכ' המ"ב היינו בלילה שאחר התענית, וק"ק דהמ"ב בסי' תק"פ כ' בשם המ"א דא"צ לפרוש מבשר ויין במוצאי התענית כי כבר פנה היום. תשובה [בע"פ]: אינו דומה דינו של הט"ז בסי' של"ד לדינו של המ"א בסי' תק"פ, שדיניהם חלוקים".

2. הגרח"ק זצ"ל (אליבא דהלכתא גליון ס"ט עמ' קכ"ה טור א') – "שאלה: כ' הרמ"א (סו"ס של"ד) עבר וחילל שבת צריך להתענות מ' יום, ולא ישתה יין ולא יאכל בשר, וכ' המ"ב בשם הט"ז דהיינו במוצאי התענית, וטעמו דכן מצינו במוצאי ט"ב (אפי' נדחה לרמ"א) מפני אבילות יום, ומקורו מהמהרי"ל שכתב שכן מצינו בתעניות על תיקוני תשובה. ולכאור' קשה, שהמ"ב בסי' תקנ"ח כתב דרק מוצאי ט"ב יש להחמיר כן, ולא בשאר תעניות, והלא מקור הדין הוא מהמהרי"ל, ולדידיה לא שניא ט"ב לא שניא שאר צומות יש להמנע מבשר ויין במוצאי התענית. תשובה: מיירי רק בתעניות שחייבין מדינא".

הגרח"ק זצ"ל (אליבא דהלכתא חס"ט עמ' קכ"ה סוף טור א') – "שאלה: ועוד קשה למה נתעלם המ"ב מהטעם שנקט בתורת השלמים ביו"ד (סו"ס קפ"ה) דתענית הוא במקום קרבן, ובקדשים הלילה הולך אחר היום. תשובה: לא נזכר בגמ'".

בדיקת לפני ואחרי תשמיש

סימן קפ"ו

ז] הלכות.	ד] פוסקים.	א] וסת קבוע - סעיף א'.
ח] וסת תרומת הדשן - סעיף ג'.	ה] מסולקת דמים.	ב] ציורים של וסת קבוע.
ט] שאינה רואה קודם ל"א יום.	ו] בדיקות.	ג] וסת שאינו קבוע: ראשונים - סעיף ב'.

א] וסת קבוע - סעיף א'.

א. מקורות.

1. משנה (דף יא.) – "אף על פי שאמרו דיה שעתה צריכה להיות בודקת, חוץ מן הנדה והיושבת על דם טוהר. ומשמשת בעדים חוץ מיושבת על דם טוהר, ובתולה שדמיה טהורים. ופעמים צריכה להיות בודקת שחרית ובין השמשות, ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה".
- א) גמרא (דף יא:) – "ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה א"ר יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא באשה עסוקה בטהרות, דמגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא נמי בדיקה לבעלה, אבל אינה עסוקה בטהרות לא בעיא בדיקה".
2. נדה (דף יב:) – "ת"ר, אשה שאין לה וסת אסורה לשמש, ואין לה לא כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות, ויוציא ולא מחזיר עולמית דברי ר"מ. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: משמשת בשני עדים, הן עותה הן תקנה ... אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס. ובמאי. אי בעסוקה בטהרות הא אמרה שמואל חדא זימנא ... דא"ר זירא א"ר אבא בר ירמיה אמר שמואל: אשה שאין לה וסת. אסורה לשמש עד שתבדוק, ואוקימנא לה בעסוקה בטהרות. מאן דמתני הא לא מתני הא".
3. משנה (דף יד.) – "דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה והצנועות מתקנות שלישי לתקן את הבית".

ב. ראשונים.

1. צנועות מחמירות קודם תשמיש, ואחר תשמיש צריכים שניהם לבדוק.
- א) רמב"ם (הל' איס"ב פרק ד' הל' ט"ז) – "אשה שיש לה וסת אינה צריכה עד לפני תשמיש אלא משום צניעות בלבד, אבל אחר תשמיש הכל צריכין שני עדים אחד לו ואחד לה אפילו מעוברת ומניקה וזקנה, וקטנה לא תשמש אלא בשני עדים אחד לו ואחד לה".
- 1) אפילו מסולקת דמים [מעוברת, מניקה, זקנה, וקטנה] – רמב"ם (הל' איס"ב פרק ד' הל' ט"ז, לשונו מובא לעיל).
- 2) אין לה לבדוק כלל, כדי שלא יהא לבו נוקפו.
- א) רמב"ם (הל' נדה פרק ה' הל' ב') – "והנשים שיש להן וסת משמשות שלא בשעת וסתן ואינן צריכות בדיקה, ובעל ושונה כמה פעמים ואינם צריכין לבדוק כלל לא לפני תשמיש ולא לאחריו ולא בין תשמיש לתשמיש, לא הזכרה בהן בדיקת עדים בתלמוד אלא בעסוקות בטהרות".
- ב) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ב' ז'ב', הקצר ו'א) – "אם יש לה וסת קבוע מותרות לבעליהן בלא בדיקה ואינן צריכות בדיקה לא לפני תשמיש ולא אחר תשמיש".
- ג) רוקח (סי' ש"ז) – "מיכן ואילך לא תבדוק דכל לבעלה אינה צריכה בדיקה ולא לפרוש מבעלה עד שיגיע ווסתה".
- ד) הג' מיימוניות (הל' איס"ב פרק ד' הל' ט"ז אות כ').

ג. הלכה.

1. צנועות מחמירות קודם תשמיש, ואחר תשמיש שניהם צריכים לבדוק – מלבושי טהרה (סעי' א' ג', ע"י סעי' ה').
- א) אפילו מסולקת דמים [מעוברת, מניקה, זקנה, וקטנה] – רע"א (על סעי' א'), לח"ש (לחם ס"ק ב'), זרכ"ת (ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק ב').
- 2) אין לה לבדוק כלל, כדי שלא יהא לבו נוקפו – רמ"א (סעי' א', סי' קפ"ד סעי' א'), "וסברא הראשונה היא עיקר, וכן נהגו", ב"ח (סוף הסי', "והכי נהוג"), חכ"א (כלל ק"ט סעי' א'), קיצור שו"ע (סי' קנ"ד סעי' ה'), מקור חיים (ס"ק א'), ערה"ש (סעי' י"ד, סעי' ט"ו), "ולענ"ד נראה דאפילו לדעת הרמב"ם א"צ בדיקות בזמנינו", טהרת ישראל (סעי' א'), שערי טוהר (שער ב' סעי' א'), דרכי טהרה (עמ' פ"ח, דפו"ח פרק ח' סעי' ד'), ששבה"ל (ס"ק י', סיכום אות א'), טהרת הבית (סי' ג' סעי' ו'), חוט שני (ס"ק א' אות א'), בדה"ש (ס"ק ב', סי' קפ"ד ס"ק ד'), מראה כהן (עמ' קס"ד אות א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"פ, ח"ב עמ' תמ"ד אות ל"ח, עמ' תפ"ה), פוחת שער (סי' כ"ד אות ד'), לבושי עז (תמצית ס"ק א'), נטעי גבריאל (פרק ס"ד סעי' א'), פרי טהרה (סעי' א'), חק וזמן (פרק ד' סעי' א'), חוקת הטהרה (סעי' א'), פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' ב').

ד. מנהג.

1. נהגו לבדוק קודם תשמיש שלא בפני בעלה.
 - א) בית הלל (ס"ק א') – "אבל עכשיו נהגו לבדוק את עצמן שלא בפני בעלה קודם תשמיש".
 - ב) באה"ט (ס"ק א') – "עכשיו נהגו לבדוק את עצמן שלא בפני בעלה קודם תשמיש. בי"ה".
 - ג) שערי טוהר (שער ב' סעי' א').
2. אין להחמיר.

- (א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד על סי' קפ"ו סוף סעי' א') – "מה שכתב בבאר היטב, שהנשים נהגו לבדוק שלא בפני בעלה קודם תשמיש, תמוה. הא באין לה וסת עיקר הדין הוא שאין צריכה בדיקה, כדמסיק הש"ך, די להחמיר במקום שלא נהגו להקל – באין לה וסת. אבל ביש לה וסת שכל הפוסקים חולקים על הרמב"ם (פ"ד איסורי ביאה הט"ז) אין מקום להתמיר".
- (ב) ששבה"ל (סוף סעי' ב') – "ודלא כמנהג שכתב הבית הלל".
3. מראי מקומות.
- (א) ב"ח (סוף הסי') – "אבל שלא בפני בעלה הרי היא משובחת וכמו שכתבתי לעיל ריש סימן קפ"ד (ס"ב)".

ה. אשה שבדקה כשהיה לה וסת קבוע, ונעקר הוסת, אם מהני בדיקת ג"פ שבדקה אז.

1. לא מהני.
- (א) ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ד' ד"ה אם, סיכום אות ו', שבה"ל ח"ז סי' קנ"א אות ג') – "ובספיקא דמר באשה שבדקה כשהי' לה וסת קבוע ונעקר הוסת אם מהני בדיקת ג"פ שבדקה אז, לכאורה יראה דלא מהני".
- (ב) בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה אם, עמ' כ"ט).
- (ג) עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ו הע' ה').
- (ד) הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק מ' הע' קי"ב).

ב. ציורים של וסת קבוע.

- א. וסת הגוף (למשל, cramps).
1. אינה צריכה בדיקה [שלא בזמן וסתה], כשאר וסת קבוע – גר"ז (ס"ק ב'), טהרת ישראל (סעי' ג'), באר משה (ח"ג סי' קמ"ד אות ט'), עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ו ד"ה אשה, חזקת טהרה ס"ק ט'), בדה"ש (בי' ד"ה ולהרמב"ם, סוף עמ' ל"א), ששבה"ל (ס"ק ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רפ"ג, ח"ב עמ' תפ"ו), משמרת הטהרה (ס"ק א'), נטעי גבריאל (פרק ס"ד סעי' י"ג).
2. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה אשה, עמ' ה', "וצ"ע").

ב. וסת קבוע ושינתה פעם אחת.

1. דינה כוסת קבוע.
- (א) ט"ז (סי' קפ"ד ס"ק י"ג, סי' קפ"ט ס"ק ה') – "שיש לה וסת כדרך שאר נשים אלא ששינתה לראות מכ"ה לכ"ה פעם אחת והיא צריכה לחוש כשיגיע (עד) [עוד] יום כ"ה כדאייתא סי' קפ"ט בזה אמרינן כיון שלא הרגישה באותו יום שהיא חוששת ועבר אותו יום ולא בדקה אחר כך טהורה דהא לא מוחזקת ג"פ בראיה באותו זמן ודי בזה שחוששת לכתחלה וזה פשוט".
- (ב) בדה"ש (סי' קפ"ד ס"ק ה', בי' שם ד"ה ואינה [עמ' ה']) – "ונראה שאפילו אם עברה שעת וסתה פעם אחת ולא ראתה וכגון שוסתה ליום כ' ועבר יום כ' בלא ראייה ג"כ מותרת לשמש בלא בדיקה מיום כ"א ואילך ...".

ג. בתחילת ראייתה: שעדיין לא ראתה עד עכשיו, וזו ראייה ראשונה שלה.

1. מיקל, אינה צריכה בדיקה [אשה שנתחזקה שאין לה וסת, צריכה בדיקה לעולם, מטעם שכתב הר"ן שנראה מעניינה שמקרים גורמים לראייתה כקפיצות ואכילות, ויש לחוש שמקרה חימוד תשמיש גורם ג"כ לראיה. אבל בתחלת ראייתה שעדיין לא נתחזקה באין לה וסת וראתה פעם ראשונה, מותרת לשמש עד יום ל' בלא בדיקה, וכן כשעברה וסתה ולא ראתה מותרת לשמש עד יום ל' בלא בדיקה, דאמרינן דהיא מרוב הנשים שיום החודש או הפלגה גורם לראייתה ולא המקרים].
- (א) ב"ח (סי' קפ"ד ס"ק א') – "רוב הנשים יש להן וסתות וכו' וסתם וסת וכו'. כלומר אם לא קבעה לה וסת ולא ראתה אלא פעם אחת אז מן הסתם לא תראה עד שלשים יום ובא עליה כל קודם שלשים דדינה של אשה זו כדין מי שיש לה וסת קבוע דבא עליה שלא בשעת וסתה וכו' אבל אשה שאין לה וסת איכא מחלוקת בין הפוסקים וכמו שכתוב בסימן קפ"ו".
- (ב) מקור חיים (סי' קפ"ד תפארת צבי ס"ק א') – "כמ"ש הב"ח ... ודוק".
- (ג) הפלאה (ריש סי' קפ"ד).
- (ד) סד"ט (סי' קפ"ד ס"ק א').
- (ה) חוו"ד (סי' קפ"ד חי' ס"ק א', בי' ס"ק א') – "נראה דדוקא אשה שנתחזקה שאין לה וסת אז צריכה בדיקה לעולם מהטעם שכתב הר"ן הובא בב"י בסי' קפ"ו, דכיון דאין לה וסת נראה מעניינה שמקרים גורמים לראייתה בקפיצות ואכילות, יש לחוש שמקרה חימוד תשמיש גורם ג"כ לראיה, ומה"ט אוסר ר"מ אשה שאין לה וסת לגמרי. אבל בתחלת ראייתה שעדיין לא נתחזקה באין לה וסת וראתה פעם ראשונה מותרת לשמש עד יום ל' בלא בדיקה. וכן כשעברה וסתה ולא ראתה מותרת לשמש עד יום ל' בלא בדיקה, דאמרינן דהיא מרוב הנשים שיום החודש או הפלגה גורם לראייתה ולא המקרים".
- (ו) מקור מים חיים (סי' קפ"ד על סעי' א' ד"ה או).
- (ז) פת"ת (סי' קפ"ד ס"ק א') – "או משלשים לשלשים יום. עש"ך דאם לא קבעה וסת מקרי בתוך ל' שלא בשעת וסתה משמע דא"צ בדיקה תוך ל' ועי' בכו"פ שחלק עליו אמנם הס"ט וח"ד קיימו דבריו וכתבו דבתחלת ראייתה שלא נודע למתי תקבע וסת מקרי בתוך ל' שלא בשעת וסתה וא"צ בדיקה אבל כשנתחזקה דאין לה וסת צריכה לעולם בדיקה".
- (ח) פרדס רמונים (סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק ב') – "הב"ח ... בחו"ד".
- (ט) זבחי צדק (סי' קפ"ד ס"ק א').
- (י) מלבושי טהרה (סי' קפ"ד סעי' ד').
- (יא) סוגה בשושנים (סי' א' סעי' ג', ס"ק ג') – "ותירץ הס"ט והחוו"ד דהש"ך מיירי ...".
- (יב) ששבה"ל (סי' קפ"ד סעי' א' ש"ך ס"ק ב' ד"ה בא"ד).

- יג) חוט שני (ס"ק א' אות ב') – "אשה בתחילת ראייתה, כל זמן שלא נתחזקה שאין לה וסת, דינה לענין זה כדין אשה שיש לה וסת קבוע שאינה צריכה בדיקה לבעלה, לא לפני תשמיש ולא לאחריו".
2. מראי מקומות – ש"ך (סי' קפ"ד ס"ק ב'), לחם ושמלה (סי' קצ"ו שמלה ס"ק י"ד), אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד ריש סי' קפ"ד), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק ב').
- א) לשיטת הרמב"ם – עי' לעיל.

ד. ספק וסת קבוע.

1. מחמיר, דינו כוסת שאינו קבוע.
- א) חוט שני (ס"ק א' אות ה') – "אשה החוששת לחומרא שיש לה דין וסת קבוע, או אשה שיש לה ספיקות אם וסתה וסת קבוע, אין לה דין וסת קבוע לקולא לענין בדיקות לבעלה, ודינה כדין אשה שאין לה וסת קבוע".

ה. אם עברה יום הוסת.

1. עדיין אינה צריכה בדיקה – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק מ"ב הע' י"ב), בדה"ש (סי' קפ"ד ס"ק ה', בי' ד"ה ואינה), חוט שני (ס"ק א' אות ג'), פרדס שמחה (ס"ק א' אות ב'), פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' ב').

ו. אם ראתה פ"א בליל תשמיש.

1. עי' סי' קפ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג) וסת שאינו קבוע: ראשונים – סעיף ב'.

א. אין צריכה בדיקה כלל.

1. רש"י (גדה סוף דף יב:).
2. ר"ת (ס' התרומה ריש סי' צ"ד) – לשונו מובא לקמן.
3. ראב"ד (בעלי הנפש שער הספירה והבדיקה סי' ג'), השגות על הרמב"ם הל' איס"ב פרק ד' הל' ט"ז) – "והלכה למעשה כסוגיא דשמעתא דכל לבעלה לא בעיא בדיקה ואפילו אשה שאין לה וסת".
4. בעל המאור (כתובות דף ס:) – "ועוד דהתם בדוכתא אוקימנא בעסוקה בטהרות מיגו דבעיא בדיקה לטהרות בעי נמי בדיקה לבעלה והאידין לית לן עסוקה בטהרות ואם עלה בדעתו לפרש מאי דגרסי' התם מאן דמתני הא לא מתני הא בענין אחר שאין אנו רגילין לפרש וקא ס"ד דפליגי לישני דרבה בר ירמיה ודר"י אהדדי אפ"ה הא קא חזינן לרבא דהוא בתרא דסבר לה כלישנא קמא ואמר ש"מ קסבר שמואל כל לבעלה לא בעיא בדיקה ואין לנו ראייה לדחות הא דרבא ובכ"מ קי"ל כבתראי".
5. רשב"ם (מרדכי שבועות סי' תשל"ה) – "רוצה להחמיר ... לא שבקינן לה דא"כ לבו נוקפו ופורש".
6. ר"י (מרדכי שבועות סי' תשל"ה).
7. התרומה (ריש סי' צ"ד) – "דאשה שהיא טהורה אינה צריכה לבדוק עצמה לא שחרית ולא ערבית ולא בשעת תשמיש ולא מבעיא אשה שיש לה וסת ... אלא אפילו אין לה וסת מותרות בלא בדיקה ... ואפ"ל לדברי רבינו יעקב דמוקי לה פיסקא דרבי חנינא בן אנטיגנוס דמצריך בדיקה אף לבעלה הרי מתיר אידך רב יהודה אמר שמואל ואמוראי אחרוני טובא כדפרישנא ובשל סופרים הלך אחר המקיל".
8. סמ"ג (לאוין קי"א) – "מכל אלה יש ללמוד שאשה אינה צריכה לבדוק את עצמה לא שחרית וערבית ולא בין השמשות ולא בשעת תשמיש ואפילו אין לה וסת (ע"פ סה"ת סי' צד) וכן כתב מורי במסקנא".
9. רוקח (סי' שי"ז ד"ה בדיקה) – "והא דפסק שמואל ב"ר חנינא בן אנטיגנוס דבעי בדיקה דווקא לטהרות אבל לבעלה לא בעי בדיקה. וכן אמוראי טובא פסקי הכי".

ב. צריכה בדיקה לעולם.

1. ר"ח (רא"ש נדה פרק א' סי' ה') – "ורבינו חננאל ז"ל כתב ואסיקנא מאן דמתני הא דשמואל לא מתני הא. וקיימא לן כי הא דאמר לה והלכתא כר"ח בן אנטיגנוס וזהו כפי' השני שסתר רש"י".
2. רמב"ם (הל' איס"ב פרק ד' הל' ט"ז) – "ואשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק, לפיכך היא משמשת בשני עדים אחד לפני התשמיש ואחד לאחר התשמיש".
3. רא"ש (גדה פרק א' סי' ה') – "כך היה נראה בעיני צורתא דשמעתא וכפרש"י דאוקי הלכתא בעסוקה בטהרות אלא שלא מלאני לבי להקל כי דברי ר"ח דברי קבלה הן".
4. ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב רכ"א-א').

ג. צריכה להתחזק עצמה שאינה רואה, ע"י בדיקה ג' פעמים.

1. רי"ף (כתובות דף ס:; פשטות הראשונים דלא כש"ך) – "בנדה ס"פ ראשון אשה שאין לה וסת אסורה לשמש ואין לה כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ויוציא ולא יחזיר עולמית ד"ר מאיר ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים והן הן עוותיה ותקוניה שאם תשמש פעם ראשונה ושניה ושלישית בעדים ומצא דם על עד שלה או שלו בכל פעם ופעם הרי הן עוותיה שהוחזקה נדה כל ימיה ויוציא בלא כתובה ... ואם שמשה בשני עדים אחד לו ואחד לה שלשה פעמים ולא נמצא דם באחד מהן הרי הן תקוניה והרי היא ככל הנשים אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס".

2. רמב"ן (נדה דף יב: ד"ה הא, הל' נדה פרק ה' הל' א') – "כל אשה שאין לה וסת חוששין לה בתחלתה שמא תראה מחמת תשמיש, לפיכך צריכה לבדוק עצמה לפני תשמיש בעד אחד אם מצאה טהור משמשת, ולאחר תשמיש מיד בודקין היא ובעלה את עצמן בשני עדים אחד לו ואחד לה, עשתה כן ג' פעמים ולא ראתה מחמת תשמיש מותרת לשמש בלא בדיקה".
3. רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ב' ז'–ב', הקצר ו'–א') – "ואשה שאין לה וסת פעם ראשונה ושנייה ושלישית משמשין בעדים ובודקין לאחר תשמש אם לא ראתה בג' פעמים ראשונים הרי היא בחזקת טהורה לעולם ואינה צריכה לשמש עוד בעדים".

ד. מראי מקומות – ר"ן (שבועות דף ב:).

1. א"ן (ח"א סי' שנה) – "טוב להחמיר אשה שאין לה וסת לא תשמש כי אם על ידי בדיקה".
2. שו"ת מהרי"ל (החדשות סי' צ"ג אות ה') – "אסיק רש"י ותוס' ורוב חכמי אשכנז וצרפת דאין צריך בדיקא כלל אפי' אין לה וסת, אלא שהרא"ש כתב שלא מלאו לבו להקל הואיל ודברי ר"ח דברי קבלה הם וכן כתב א"ז שטוב להחמיר עכ"ל, ועוד שכל הגאונים בשיטת ר"ח הילכך המחמיר יחמיר והמקיל לא הפסיד".

ד פוסקים.

א. דעת המחבר (סעי' ב') – סתם וי"א בשם הרמב"ם והרא"ש.

1. צריכה בדיקה לעולם.
- (א) תוה"ש (ס"ק ב') – לשונו מובא לקמן.
- (ב) חו"ד (חי' ס"ק א') – לשונו מובא לקמן.
- (ג) יד הלוי (ח"א סי' צ"ד) – "ולענ"ד מוכח שהב"י עצמו מחמיר ע"פ כלל שלו בהקדמתו כיון שתרי מעמודי ההוראה ה"ה רמב"ם ורא"ש מחמירים".
2. חזקת ג' פעמים.

(א) שלחן גבוה (סוף ס"ק ד') – "... וזהו הדעת הראשון שכתב רבינו כאן וסתם כוותיה כיון שרוב הפוסקים מלבד ג' עמודי הוראה סוברים כן וכבר ידעת דסתם ואח"כ מחלוקת הלכה כסתם".

(ב) גר"ן (ס"ק ז', סי' קפ"ט ס"ק י"ג) – "וגם הש"ע לא הביא דעת הרמב"ם והרא"ש אלא שראוי לבעל נפש לחוש לדעתם אבל העיקר כסברא הראשונה שהביא בסתם כנודע".

(ג) לחם ושמלה (סי' קפ"ט שמלה ס"ק ט') – "לפע"ד נראה כי אף שהמחבר בסי' קפ"ו כ' דעת הרמב"ם והרא"ש לבסוף מ"מ להלכה דעתו דהעיקר כסברא הראשונה שכי' שם בסתם דאשה שאין לה וסת קבוע אם הוחזקה שאינה רואה דם מח"ת שוב אינה צריכה בדיקה כלל. ודבר זה יש לנו ללמוד ממ"ש בהקדמתו לב"י וז"ל, ולכן הסכמתי בדעתי כי להיות שלשה עמודי ההוראה וכו' ה"ה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל אמרתי אל לבי שבמקום ששנים מהם מסכים לדעת אחת נפסוק הלכה כמותה אם לא במקצת מקומות שכל חכמי ישראל או רובם חולקים על הדעה ההיא ולכן פשוט המנהג בהיפוך עכ"ל. והנה בסי' קפ"ו כתב וז"ל, ואם אין לה וסת קבוע לדעת כל הפוסקים חוץ מהרמב"ם ז"ל והרא"ש ז"ל אינה צריכה בדיקה כלל כו'. וא"כ איך יניח כל הפוסקים ויפסוק כהרמב"ם והרא"ש (ובש"ך שם סיים וכמדומה שכן עמא דבר שגם אשה שאין לה וסת אינה בודקת לעולם לפני תשמיש). וגם הרמב"ם והרא"ש אינם שווים בדעותיהם כדאיתא שם, ע"כ נראה יותר כי דעת המחבר לפסוק להלכה כדעת כל הפוסקים, ולא הביא דעת הרמב"ם והרא"ש אלא להורות דבעל נפש יכול להחמיר ע"ע ואין בזה משום שלא יהא לבו נוקפו. וגם הרמ"א שהגיה שם והעתיק לשון הרמב"ם ואין צריכין לבדוק וכו' אלא מקנחין עצמן י"ל ג"כ דלא אתא להורות כן הלכה אלא למאן דחייש לדעת הרמב"ם ולכן לא הגיה כאן כלום".

(ד) קנה בשם (ביאורי לשו"ע ס"ק ה') – "דעת המחבר דג"פ הראשונים בעי בדיקה".

(ה) טהרת הבית (סי' ג' הע' ז') – "שו"ת יד הלוי ... ואין דבריו מוכרחים".

(ו) חוט שני (ס"ק ב' ד"ה והרי"ף, עי' ד"ה ולדינא) – "והשו"ע פסק כהרי"ף".

(ז) חזקת טהרה (דרך ישרה ס"ק ג', עמק התשובה ח"א סי' קכ"ו הע' ג') – "ופלא על החו"ד".

(ח) בדה"ש (ס"ק י"ג, ציונים ס"ק י"ג).

(ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ד הע' כ"ו).

3. מראי מקומות – ט"ז (סי' קפ"ט ס"ק ה'), ש"ך (סי' קפ"ט נקה"כ על הט"ז ס"ק ה'), שב יעקב (ח"א סי' מ"ו ד"ה גם מוכח), פתחי דעת (פרק מ"ב הע' י"ד, והשלמות שם).

ב. דעת הרמ"א (סעי' ב') – "ואין צריכין לבדוק עצמם אחר כל תשמיש ותשמיש שעושין בלילה אחת, אלא מקנחין עצמן כל הלילה בעד, ולמחר צריכין בדיקה, ואם נמצא דם טמאה".

1. צריכה בדיקה לעולם.

(א) תוה"ש (ס"ק ב') – לשונו מובא לקמן.

(ב) גר"ן (ס"ק ז'). אמנם עי' קנה בשם ביאורי לשו"ע ס"ק ו') – "ורמ"א לא חש לזה משום דבלאו הכי נמי דעת רש"י ותוס' וסיעתם דאפילו אשה שאין לה וסת כלל אינה צריכה בדיקה כלל לא לפני תשמיש ולא לאחריו כשאינה עסוקה בטהרות אלא דראוי לחוש לדעת הרמב"ם והרא"ש ולדעת הרמב"ם הבדיקה שהוזכרה במשנה אינה לטהרות דוקא ואפילו הכי הקילו לבדוק העד למחר".

(ג) חו"ד (חי' ס"ק א') – לשונו מובא לקמן.

(ד) הג' חת"ס (ס"ק ד' ד"ה והנה).

(ה) פרדס רמונים (סי' קפ"ה מק"ז ס"ק ג') – "נראה דס"ל דיש להחמיר כדעתם ז"ל".

- (ו) ערה"ש (סעי' י"ט) – "באין לה וסת חשש לדעת ר"ה כמו שחשש הרא"ש לדבריו אף שמעיקר הסוגיא לא נ"ל כן כמ"ש ספ"ק ע"ש".
- (ז) יד הלוי (ח"א יו"ד סי' צ"ד) – "פשיטה דסובר כן להדיא שהרי כ' בנאבד העד אסורין לשמש הואיל ואין לה וסת".
- (ח) ששבה"ל (ס"ק י').
2. חזקת ג' פעמים.
- (א) לחם ושמלה (סי' קפ"ט שמלה ס"ק ט') - לשונו מובא לעיל.
- (ב) עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ו הע' ג') – "ופלא על החו"ד".
- (ג) בדה"ש (ס"ק י"ג).

ג. צריכה בדיקה לעולם.

1. ב"ה (סוף הסי') – "ובאין לה וסת צריכה לבדוק לפני תשמיש לעולם אפילו בפני בעלה וכרבינו חננאל ורבינו תם והרמב"ם והרא"ש ולפי מה שכתב המרדכי גם האלפסי סבירא ליה הכי וכן לאחר תשמיש צריכה האשה לבדוק לעולם כהרמב"ם והרא"ש דלא כהרבה גדולים דנמשכין אחר האלפסי דסגי בשלש פעמים אחר התשמיש אלא לעולם צריכה לבדוק גם אחר התשמיש דיש לתפוס לחומרא כסברת הרמב"ם והרא"ש דמסתבר טעמייהו והרמב"ם מצריך שגם הבעל יבדוק עצמו אחר תשמיש והמחמיר גם בזה תבא עליו ברכה".
2. עי' חו"ד (חי' ס"ק א', ב' ס"ק ב') – "דמכל מקום צריכה קנוח ולהשהות העד על גופה כשיעור וסת המבואר בסימן ק"צ סעיף נ"א ולמחר תעיין בו וזה יכול כל אדם לעשות וראוי לעשות כן לחוש לדברי ר"ח ולרוב הפוסקים והמחבר והרמ"א הסכימו כן ומי יבא אחריהן להקל".
3. קיצור שו"ע (סי' קנ"ד סעי' ו', עי' לחו"ש לחם ס"ק ו') – "אשה שאין לה וסת קבוע כלל, יש לה לבדוק את עצמה לפני תשמיש ולאחר תשמיש, וגם הבעל יש לו לקנח את עצמו לאחר תשמיש ולראת אם לא נמצא איזה טפה דם".
4. מלבושי טהרה (סעי' ד', ס"ק ב') – "אסורה לשמש עד שתבדוק ... אחר התשמיש הכל צריכין שני עדים".
5. ערה"ש (סעי' ט"ז) – "והנה הג' פעמים הראשונים היא שיטת הרי"ף וס"ל דהרי"ף סובר דאחר הג' פעמים א"צ שוב שום בדיקות דלא כמו שבארנו לדעתו בסעי' י"ג ואמת שכמה מהפוסקים כתבו כן בדעת הרי"ף בדברי רבינו הב"י ואני תמה מאד שהרי ר"ח היה רבו של הרי"ף וידוע בכל ספרי הרי"ף שכשהוא חולק על רבותיו מביא דבריהם ומדחה אותם ולמה לא הזכיר כאן דעת רבותיו אלא וודאי כדברינו וראיה לדברינו מדברי המרדכי שכתב בשבועות דהרי"ף ס"ל כר"ח דאשה שאין לה וסת צריכה בדיקה לעולם ע"ש והב"י בספרו הגדול דחה את המרדכי ע"ש ולפמ"ש א"ש".
6. אמירה לבית יעקב (פרק ו' סעי' כ"ג, יד הלוי ח"א סי' צ"ד) – "אשה שדרכה לראות בזמנים בלתי קבועים חיבת לבדוק את עצמה לפני כל בעילה ואחריה".
7. עי' טהרת ישראל (סעי' ג', באר יצחק ס"ק י"ב) – "ואם הוחזקה ... אז המיקל במקום שהמנהג להקל בזה שא"צ בדיקה לפני תשמיש ולא אחר תשמיש אין למחות ובלא"ה אין להקל אלא עכ"פ תבדוק ע"י קנוח ולהשהות בעד על גופה כשיעור וסת ולמחר תעיין בו וזה יכול כל אדם לעשות".
8. עי' שפע טהרה (ס"ק ז') – "לאחר שעבר וסת תרה"ד, ראוי להחמיר כשיטת הרמב"ם שתבדוק עצמה קודם תשמיש, אבל די לה שתקנח עצמה".
- (א) בעל נפש יחמיר – ששבה"ל (סיכום אות א', "ראוי להחמיר"), מראה כהן (עמ' קס"ה אות ו', "ובעל נפש יחמיר על עצמו").
- (ב) פאת שדך (ח"ג סי' ס"ז ד"ה על) – "ויש קצת בעלי נפש החוששים לדעת הרמב"ם ... אבל לענ"ד אין לנהוג כן בימי הנעורים כי יצא שכרו בהפסדו".

ד. צריכה לעשות חזקה שלא ראתה ג' פעמים.

1. תפארת ישראל (ס"ק ג') – "דברי הש"ך להקל אין לו שורש במקום שרוב פוסקים מחמירין למעשה ... ואין להקל כלל נגד דברי השו"ע והרב ז"ל".
2. חת"ס (על סעי' ב') – "צריכה בדיקה ג' פעמים ... וכבר הסכימו האחרונים לשיטה זו דלא כש"ך".
3. ישועות יעקב (ס"ק א', סי' קפ"ד ס"ק ו') – "כיון שר"ח גאון כתב כן דאשה שאין לה וסת בעי בדיקה לעולם ולשיטת הרי"ף עכ"פ צריכה בדיקה שלשה פעמים מי גבר יאמר להקל נגדם".
4. מסגרת השלחן (דין ב').
5. חזו"א (ארחות רבינו ח"ד עמ' מ' אות ה') – "שמרן הורה לו כש"ך באשה שאין לה וסת קבוע שאינה צריכה לבדוק לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש ורק שלש פעמים הראשונות יעשו בדיקה כדי להחזיקה שאינה רואה דם מחמת תשמיש".
6. טהרת בת ישראל (פרק י"ג סעי' א').
7. אמת ליעקב (הע' ע"ב) – "למעשה נראה שיש להחמיר ולבדוק קודם ולאחר תשמיש בג' פעמים הראשונים ודלא כש"ך".
8. באר משה (ח"ג סי' קמ"ד, חק וזמן פרק ד' הע' ב') – "שלשה פעמים הראשונים צריכין לבדוק קודם תשמיש ואחר תשמיש כדי שתתחזק שאינה רואה מחמת תשמיש".
9. קנה בשם (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות כ"ז) – "בג' פעמים הראשונים אחר הנישואין צריכה לבדוק את עצמה קודם תשמיש ואחר תשמיש. וגם הבעל יבדוק את עצמו אחר התשמיש, להתחזק שאינה רואה מחמת תשמיש. ובדיקות אלו צריכין להיות ...".
10. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה מ"ו, תשובה מ"ט, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ב אות א') – "שקיי"ל שבג' פעמים הראשונות שלאחר הנישואין צריכה לבדוק עצמה לפני תשמיש ואחרי".

11. דרכי טהרה (סוף עמ' צ', דפו"ח פרק ח' סעי' י"א).

12. טהרת הבית (סי' ג' סעי' ז').

13. עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ו, עי' חזקת טהרה ס"ק י"ג).

14. בדה"ש (ס"ק י"ג, סי' קפ"ז סוף ס"ק ו', בי' ד"ה ולהרמב"ם סוף עמ' ל"א).

15. פרדס שמחה (ס"ק ח').

16. לבושי עז (תמצית ס"ק א', סעי' ג' תמצית ס"ק ב').

17. טהרת בת ישראל (פרק י"ג סעי' א').

18. נטעי גבריא (פרק ס"ד סעי' ב', סעי' ג') – "למעשה נקטינן להחמיר".

19. מראה כהן (עמ' קס"ד אות ב') – "אשה שאין לה וסת קבוע כלל ואין לה ימים בטוחים שאינה רואה בהם, צריכה בדיקה קודם תשמיש ואחר תשמיש ג' פעמים, כדי לברר שאין התשמיש גורם לה לראות דם, וגם הבעל יבדוק את עצמו אחר תשמיש".

20. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רפ"א, ח"ב עמ' תמ"ד אות ל"ו, עמ' תפ"ג) – "accepted practice".

21. ארחות טהרה (פרק ד' סעי' א') – "בזמנינו שאין לנשים וסת קבוע, כל אשה צריכה לבדוק את עצמה שלש פעמים לאחר הנישואין לפני תשמיש ולאחר תשמיש, כדי להחזיק את עצמה שאינה רואה דם מחמת תשמיש".

22. עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' כ"ח) – "שמנהג בני ישיבות לחוש למש"כ בש"ע לעשות הג' בדיקות אלו, וכפשטות דעת הרי"ף לפי הבנת הראשונים".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל"ב) – "שאינן להחמיר להרמב"ם. אף שפשטות דעת הש"ע וגם הרמ"א לחוש להם (לכל הפחות בגדר חומרא), מ"מ אין המנהג להחמיר, וכמש"כ הש"ך".

23. פרי טהרה (סעי' ב') – "ונוהגין להחמיר בזה".

24. משמרת הטהרה (ס"ק י').

25. יסוד הטהרה (פרק י"ב סעי' י"ב).

26. חק וזמן (פרק ד' סעי' א').

27. חוקת הטהרה (סעי' ב', סעי' ג').

28. הגרש"פ זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ט"ו) – "עיקר ההלכה בזה היא כדעת המחבר שהאשה צריכה להחזיק עצמה ג' פעמים ע"י בדיקות קודם ולאחר התשמיש. אולם מקובל בשם הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל שבתחילת הנישואין דשכיח שתקלקל עצמה לחנם משום שיירי הבתולים, הם יכולים לשמש בלא בדיקה, ואינם מחוייבים בבדיקה עד לאחר כמה חדשים לחיי נישואיהם. במקרה שהאשה כבר מעוברת (אף קודם ג' חדשים) הם פטורים מבדיקה זו לגמרי, ואינם צריכים להשלימה לאחר כמה שנים כשתגמור את ימי סילוקה משום עיבור והנקה".

29. פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' א') – "צריכה לבדוק שלשה פעמים לאחר תשמיש".

ה. לא צריכה בדיקה כלל.

1. ש"ך (ס"ק א') – "וכמדומה שכן עמא דבר".

א) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק א', קל"ט-א') – "ובביאור דברי הרי"ף כתב ב' אופנים. הא' הוא כמ"ש הראב"ד בבעה"נ והביאו בש"ך כאן דהאידינא דליכא טהרות לא בעי בדיקה כלל מיהו איכא נ"מ גם דהאידינא אם פ"א ראתה מ"ת שוב אסורה לשמש עד שתבדוק ג"פ והוכיח הראב"ד פי' זה מהברייתא ... האופן הב' כתב הש"ך בפ"א דברי הרי"ף דהגם דלענין איסור לא בעי בדיקה אמנם לענין כתובה יכול הבעל לטעון שאינו רוצה לשמש עמה אלא בעדים שמא יתברר הדבר שהיא רואה מ"ת ויופטר מליתן לה כתובה כו' ע"ש. ועל דבריו אלה התמרמר הכו"פ מאוד וכתב ...".

ב) מראי מקומות – תפארת ישראל (ס"ק ג'), מחה"ש (ס"ק א').

2. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א').

3. חופת חתנים (סי' י"ג סעי' א') – "דעת כל הפוסקים דאשה שאין לה וסת לא בעיא בדיק' כלל לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש. וודאי דהכי קיימא לן דכל לבעלה לא בעיא בדיקה אפ"ל אין לה וסת ואפ"ל רוצה להחמיר על עצמה לבדוק קודם או לאחר תשמיש לא שבקינן דא"כ לבו נוקפו וכו' וכדומה שכן עמא דבר. ש"ך".

4. זבחי צדק (ס"ק ב') – "ופה בגדאד יע"א נהגו להקל כסברת ש"ך ודעמיה".

5. הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' ר"י אות ה') – "לא נהגו לעשות הג' בדיקות אחר החתונה כמ"ש הש"ך בס"י קפ"ו".

6. הגרשז"א זצ"ל (אוצרות הטהרה פרק י"ג סוף סעי' ד', שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' י"ד) – "דאשה שאין לה וסת קבוע אינה צריכה בדיקה קודם תשמיש ואחריו אף בג"פ ראשונות שאחר הנישואין".

7. הגר"מ ביק זצ"ל (חק וזמן פרק ד' הע' ב').

8. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (פסקים דינים ומנהגים פרק ו' סעי' א') – "ולהלכה קיי"ל כדעת הש"ך שם ס"ק א' דכל הבדיקות האלו זה רק לטהרות ולבעלה היא מותרת בלי בדיקה כלל של קודם תשמיש ואחר תשמיש".

9. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט סוף סי' כ"ט, ריש סי' ל') – "אין האשה צריכה לבדוק לא לפני תשמיש ולא אחרי תשמיש - כדי להחזיקה שאינה רואה מחמת תשמיש, כיון שאין מצוי היום רואה מחמת תשמיש בכלל. וגם בבדיקות שתעשה מיד אחר החתונה אינם מועילים לזה כלל, כיון שלרוב הם בזמן שבכלל אינה ראויה לראות, ולא יועילו בבדיקותיה. וכבר הסיק הש"ך בס"י קפ"ו שאין צריך לעשות לבדיקות אלו כלל, ועליו ראוי לסמוך".

10. הגר"ש ווינר (מכתב במייל).

ו. מקום שנהגו להקל.

1. אין להחמיר – תוה"ש (ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), גר"ז (ס"ק ז', לשונו מובא לקמן), פת"ת (ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), דרכי טהרה (דפו"ח פרק ח' סעי' י"א).

ז. דעת התורת השלמים.

1. תוה"ש (ס"ק ב') – "הש"ך ... ולא ירדתי לסוף דעתו איך נתעלם ממנו דברי הרא"ש והטור שנמשכו אחר דברי ר' חננאל וכתב שלא מלאני לבי להקל כי דברי ר"ח דברי קבלה הן עכ"ל ואחר זה נמשך המחבר ומור"ם להחמיר ולהצריך בדיקה לפני כל תשמיש ולאחר תשמיש אבל לפי דעת הרי"ף היה סגי בבדיקה ג"פ לדדעתו וק"ל לכן אין להקל נגד פסק המחבר ומור"ם, אבל מ"מ ... דמקום שנהגו להקל אין להחמיר כי יש להם גדולי פוסקים שיסמכו עליהם".
2. שבות יעקב (ח"ג סוף סי' ע"ח) – "דקי"ל כהראב"ד מדינא דא"צ שום בדיקה אפ"ל אין לה וסת רק שנהגו להחמיר בקצת מקומות וכן הכריע הש"ך עצמו בס"י קפ"ו".

ח. דעת האג"מ.

1. קודם זמן הוסתות לא צריכה בדיקה מעיקר הדין. אחר זמן הוסתות, קודם תשמיש, צריכה בדיקה לעולם [עי' לקמן]. ואחר תשמיש צריך לבדוק, עד שיש לה חזקה – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ'), "ואעפ"י דכשעברה יום הוסת ועונ"ב ויה"ח אינה חוששת עוד לוסת אם אין לה וסת קבוע ליום החדש צריכה לבדוק קודם תשמיש בסמיכות היותר קרוב משום דאשה בת דמים חזקה לראות דם בכל חודש דכי לעולם לא תראה כלשון הפוסקים ולכן צריכה לברר אם עדיין היא בחזקה לבעלה וגם לאחר תשמיש תבדוק שמא חימוד התשמיש גרם לדם לבוא כדהביא הח"ד שם סימן קפ"ו אות ד' וסגי לזה בבדיקה בבקר, ודוקא בעברה וסתה ולא ראתה צריכה בדיקה אף אחר תשמיש אבל קודם זמן הוסת אין אשה צריכה בדיקה אחר תשמיש כלל כהש"ך סימן קפ"ו בדברי הרי"ף ואפילו מתחילת נישואיה והאמת עמיה מצד הדין ומצד המציאות. ואם היא מוחזקת שאינה רואה דם מחמת תשמיש שבדקה עצמה ג' פעמים אחר תשמיש משעברה וסתה ולא מצאה דם שוב אינה חוששת לרואה דם נדות לאחר תשמיש, ובדיעבד כששכחה לבדוק וכ"ש כשלא היה אפשר לפניה ולא בדקה כלל ולא ראתה דם וגם לא מצאה דם על בגדיה וסדיניה לא איתרע חזקה לבעלה דסומכין על הש"ך שם בסימן קפ"ו יעו"ש דכל לבעלה אי"צ בדיקה כלל אפילו אין לה וסת בין קודם תשמיש בין לאחר תשמיש וכיון שבדקה ומצאה טהורה מותרת לבעלה ולא חוששין דשמה בזמנה בא ונפל לארץ אבל לכתחלה תבדוק מיד וכדנזכר לעיל".
2. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ז ענף ג' ד"ה ולכן, מסורת משה ח"א יו"ד אות פ"ח ס"ק ב') – "דרוב הפוסקים סברי באשה שאין לה וסת דלא כהש"ך אלא שצריכה בדיקה".
3. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ו אות ג') – "עבר יום הוסת ולא ראתה יש לה דין כאשה שאין לה וסת קבוע וצריכה לבדוק לפני ואחרי תשמיש".
4. לענין קנוח – עי' לקמן.

ט. קנוח: לדעת המקילים האם צריך לכל הפחות קינוח, או לא.

1. מחמיר, בעי קנוח.
(א) פת"ת (ס"ק ב') – "ועח"ד שכתב דאף האומרים דא"צ בדיקה היינו בדיקת חורין וסדקין לא בעי אבל מ"מ צריכה קנוח ולהשהות העד על גופה כשיעור וסת המבואר בס"י ק"צ סנ"א ולמחר תעיין בו וראוי לכל אדם לעשות כן לחוש לדברי ר"ח ורוב הפוסקים והמחבר והרמ"א והקנוח צריך להיות בשעה שאינה שוכבת אפרקיד עכ"ד".
(ב) מסגרת השלחן (דין ב') – לשונו מובא לקמן.
(ג) טהרת ישראל (סעי' ג', יד אלי' ס"ק י"ב) – לשונו מובא לקמן.
(ד) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ה ד"ה ולענין) – "ולענין בדיקה ג"פ הראשונים לראות אם אינה רואה מחמת תשמיש, לענין הדין הוא כהש"ך שא"צ בדיקה כדביאר באורך בסימן קפ"ו סק"א, אבל מ"מ מאחר שאיכא מחמירין כהמחבר מהראוי להחמיר אבל סגי בקנוח ולהשהות העד על גופה מעט באופן שפניה למטה כדאיתא שם בחו"ד, ואין להחמיר יותר".
(ה) פותח שער (סי' כ"ד אות י') – "ולמעשה הואיל והרבה פוסקים מקילין לגמרי שאינה צריכה בדיקה כלל, מורין לעשות כמש"כ החו"ד שהוא כמו פשרה בין השיטות".
2. מיקל, לא בעי כלום.
(א) עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ו הע' כ"ב) – "ומה שכתוב בפ"ת ס"ק ב' בשם החו"ד דקנוח בעי אפילו לאותן דלא ס"ל דבבעינן בדיקה, [ונמשך אחריו בטהרת ישראל], המעיין בחו"ד יראה להדיא דלא אמר דבר זה מעולם, ואדרבה הוא מיקל דאפילו לאותן דס"ל דצריכה בדיקה די בבדיקת קנוח, אבל אותן דס"ל בדיקה באמת א"צ בדיקה כלל וכלל לא".
(ב) בדה"ש (סעי' ב' ב"י ד"ה והיא, עמ' ל"א) – "ובפתחי תשובה ס"ק ב' העתיק דברי החו"ד כאילו בא לומר שאף לדעת המקילים בעי קינוח אבל המחמירים מצריכים בדיקת חו"ס אבל המעיין בחו"ד בביאורים בס"ק א' יראה שלפי דעתו לכל היותר אין להצריך אלא קינוח ולהמקילין א"צ כלום עיי"ש".
(ג) מגיה (שו"ע מכון ירושלים [אדום] הע' ד').

י. מראי מקומות – מחה"ש (ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק ז'), משמרת הטהרה (ס"ק י"ח), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ').

1. גר"ז (ס"ק ז') – "והש"ך כתב שדעת הרי"ף כדעת רש"י ותוס' וסיעתם דאפילו אין לה וסת כלל אין צריך בדיקה כלל לא הוא ולא היא אפילו בג' פעמים הראשונים וכמדומה שכן עמא דבר. והמנחת יעקב כתב שבמקום שנהגו להקל יש להם על מה שיסמוכו אבל במקום שאין מנהג אין להקל כלל נגד דעת הש"ע".
2. חכ"א (כלל ק"ט סעי' א') – "ואם אין לה וסת שלש פעמים ראשונים צריכין לבדוק קודם תשמיש ולאחר תשמיש הוא בעד שלו והיא בעד שלה ואם הוחזקה באותן שלש פעמים שאינה רואה דם מחמת תשמיש שוב אינה צריכה בדיקה כלל לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש, ולרמב"ם ורא"ש כל זמן שאין לה וסת צריכה היא בדיקה לעולם קודם תשמיש ואחר תשמיש והרמב"ם מצריך שגם הבעל יבדוק עצמו אחר תשמיש".
3. פת"ת (ס"ק ב') – "צריכים לבדוק קודם. והש"ך פסק דא"צ בדיקה וסיים וכן עמא דבר ועיין בתוה"ש שכתב דבמקום שנהגו להקל אין להחמיר אבל בלא"ה אין להקל נגד פסק המחבר והרמ"א".
4. הגרמ"א פריינד זצ"ל (מרא דשמעתא אות שס"ה) – "בענין בדיקה ג' פעמים לפני ואחרי תשמיש, אמר לי דבחוץ לארץ לא שאלו ולא דברו מבדיקות אלו כלל, [והיינו שלא החמירו בזה]".

יא. אם ראתה פ"א בליל תשמיש: אחר שכבר הוחזקה.

1. עי' סי' קפ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ה] מסולקת דמים.

א. קטנה, מעוברת, מינקת, זקינה.

1. אינה צריכה בדיקה, שנחשבת כאשה שיש וסת קבוע.

(א) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב רכ"א-א') – "ר"ח פסק דאפילו לבעלה אם אין לה וסת צריכה בדיקה בשני עדים א' קודם תשמיש ואחד לאחר תשמיש ולעולם צריכה בדיקה כשהגיע וסתה **זולתי המעוברות** שבימי עיבורה אינה צריכה בדיקה אם הגיע וסתה שאין לחוש לוסתה".

(ב) הו"ד בב"י (ס"ק ב' ד"ה וכתב הרא"ש).

(ג) מהר"ם פדוואה (סי' כ"ה).

(ד) תוה"ש (ס"ק ג').

(ה) סד"ט (ריש ס"ק ד').

(ו) מחה"ש (ס"ק א').

(ז) פת"ת (ס"ק ד') – "עי' בתשובת מהר"ם פדוא"ה סי' כ"ה שכתב דאפילו אשה שאין לה וסת אם היא מעוברת שמסולקת דמים א"צ בדיקה כ"כ המ"י והס"ט בשמו. ונראה פשוט דה"ה למניקה דחז טעמא הוא".

(ח) חכ"א (כלל ק"ט סעי' א') – "ואם היא מעוברת או מינקת לכולי עלמא אפילו באין לה וסת אינה צריכה בדיקה".

(ט) גר"ז (ס"ק ז') – "ומעוברת משהוכר עוברת ומניקה כל כ"ד חדש יש להקל בהן אף אם אין להן וסת דדמים מסולקים מהן כדלעיל סי' קפ"ד והלכך אף ששופעות דם ורואות אינו אלא מקרה. ואף שחוששות לראייתן כדרך שחוששות לוסת שאינן קבוע לענין בדיקה בשעת הוסת ולפרוש מבעלה עונה אחת כדלקמן סימן קפ"ט מכל מקום לענין בדיקה לפני תשמיש ואחרי שלא בעונת הוסת יש להקל הואיל ויש מקילין בכל ענין (תשובת מהר"ם פדוואה סי' כ"ה)".

(י) פרדס רמונים (שפתי חכם בסוף הסימן).

(יא) אמרי ברוך (על סעי' ב').

(יב) קיצור שו"ע (סי' קנ"ד סעי' ו') – "ואך כשהיא בחזקת מסולקת מדמים כגון מעוברת לאחר שלשה חדשים או מניקה או זקנה אלו אינן צריכות בדיקה".

(יג) זבחי צדק (ס"ק ד').

(יד) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' ז').

(טו) ערה"ש (סוף סעי' י"ט) – "ופשוט הוא דמעוברת ומניקה א"צ בדיקה אף כשאין לה וסת".

(טז) טהרת ישראל (סעי' ט').

(יז) מנחת יצחק (ח"ג סי' פ' אות א') – "לענ"ד צדקו דבריו בזה, וכמו דאיתא כה"ג בתשו' מהר"ם פדוה, הביאו בסדרי טהרה (סי' קפ"ו ס"ק ד'), באשה שאין לה וסת, להשיטות שסוברים דצריכה היא בדיקה לעולם קודם תשמיש ואחר תשמיש, דאם היא מעוברת א"צ בדיקה עיי"ש".

(יח) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה גדה פרק י"ז סעי' ד').

(יט) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות צ"ד) – "מינקת שאינה רואה דם אינה צריכה בדיקה אפילו לפני תשמיש".

(כ) דרכי טהרה (עמ' צ"א, דפו"ח פרק ח' סעי' י"ד).

(כא) חוט שני (ס"ק ג' אות ב', אות ז').

(כב) בדה"ש (ס"ק ב', ס"ק ו').

(כג) חזקת טהרה (ס"ק י', עמק התשובה ח"א ריש סי' קכ"ו).

(כד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רפ"ג, ח"ב עמ' תפ"ה).

(כה) פרי טהרה (סעי' ג').

(כו) משמרת הטהרה (ס"ק י"ח).

(כז) נטעי גבריא (פרק ס"ד סעי' י"ד).

(כח) חק וזמן (פרק ד' סעי' ח').

- (כט) חוקת הטהרה (סעי' ו').
 (ל) ארחות טהרה (פרק ד' סעי' ו').
 2. מחמיר.
 (א) מלבושי טהרה (סעי' ד') - אבל הוא פסק בוסת קבוע כמו הרמב"ם.
 3. לשיטת הרמב"ם - ע"י לעיל.

ב. אשה שלא ראתה מעולם: הגיע זמנה לראות, בת י"ב שנה וגם הביאה סימנים.

1. מיקל, שדינה כמסולקת [דהיינו שאינה צריכה בדיקה קודם תשמיש. ואחר תשמיש תלוי במחלוקת הרמב"ם ושאר ראשונים].
 (א) חכם צבי (סי' מ"א) - "א"ל ר"ג אשריך שזכית למשפחת דורקטי דלא אתיא לידי ספק נדה ואף אם תאמר דשאני התם דכל המשפחה מוחזקת בחסרון דמים הגע עצמך וכי אשה שהגיע זמנה לראות אף שעדיין לא ראתה מעולם לא תשמש אלא ע"י בדיקה ומעולם לא עלה על דעת אדם לומר כזה והוא טעות בדבר משנה דהרי בתולת דמים היא והוא הראשונה מד' נשים שדיין שעתן שאף רבי יהושע מודה בה ודינה כדין מינקת וחברותיה וכ"ש בזו שעברו עליה כמה שנים ולא ראתה דאין לחוש בה כלל לנידה וזה הדבר פשוט וברור מאוד".
 (ב) הגר"ד עראמה (הל' איס"ב פרק ד' הל' ט' [בס' הליקוטים, דפוס פרנקל]) - "אבל לא ראתה מעולם פשיטא שמותרת דבחזקתה עומדת".
 (ג) פת"ת (ס"ק א') - "כתב הר"ד עראמה דאשה שלא ראתה מעולם דהיינו בתולת דמים בחזקתה קאי וא"צ בדיקה לבעלה וכ"כ בתשובת חכם צבי סי' מ"א ואף על גב דאמר'י בש"ס משהגיעו לפרקן נשים בודקות אותן היינו לטהרות".
 (ד) בדה"ש (ס"ק ו').

ג. בתחילת ראייתה: שעדיין לא ראתה עד עכשיו, וזו ראייה ראשונה שלה.

1. ע"י לעיל.

ד. ימי זיבה.

1. אינה צריכה בדיקה - לחו"ש (לחם ס"ק ד').
 2. צריכה בדיקה - בדה"ש (ציונים ס"ק ז'), ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ד').

ה. האם מועילה בדיקה גבי מסולקת.

1. לא מועיל.

- (א) הגריש"א זצ"ל (חק וזמן פרק ד' הע' י"ז, ישיב משה נדה אות ו', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ב אות ו') - "המניקה, או שנטלה תרופות הגורמות שלא תראה, אין הבדיקה להתחזק שאינה רואה מחמת תשמיש עולה לה אפ"ל בדיעבד, וצריכה לחזור על הבדיקה".
 (ב) ששבה"ל (ס"ק ד' ד"ה בדיקת, סיכום אות א', שבה"ל ח"ז סי' קנ"א אות ד', ח"ט סוף סי' מ') - לשונו מובא לקמן.
 (ג) דרכי טהרה (עמ' צ"ב).
 (ד) חוט שני (ס"ק ג' אות ז') - "ואם עשתה אז לא מהני".
 (ה) בדה"ש (ס"ק ו').
 (ו) מראה כהן (עמ' קס"ו אות י').
 (ז) נטעי גבריאל (פרק ס"ד סעי' י"ד).
 (ח) חק וזמן (פרק ד' סעי' ט).
 (ט) חוקת הטהרה (סעי' ו').

ו. ג' חדשים ראשונים של מעוברת.

1. אינה צריכה בדיקה.

- (א) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"ז סעי' ד').
 (ב) שפע טהרה (ס"ק ח').
 (ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה מ"ח, תשובה נ"ב, לבושי עז תמצית ס"ק י"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ב אות ה', פתחי דעת פרק מ"ב הע' כ"ג) - "מעוברת בשלשה חודשים הראשונים שנקטינן דמסולקת דמים, היא לחומרא (ראה סי' קפד ס"ז), לא תבדוק (דהיינו אינה צריכה לבדוק) קודם תשמיש ואחר תשמיש, אף שעדיין לא נתחזקה שאינה רואה מחמת תשמיש".
 (ד) ע"י ששבה"ל (סי' קפ"ט סעי' ל"ג ס"ק ב' ד"ה עוד, סי' קפ"ד סעי' ז' ס"ק א' ד"ה בדיקה, סיכום אות ג', סי' קפ"ו סעי' ב' אות ב', סיכום אות ב', שבה"ל ח"ג סי' קט"ז, ח"ז סי' קנ"א אות ד', ח"ט סוף סי' מ') - "דגם המחמיר לבדוק יכול להקל בג' חדשים ראשונים, וגם המחמיר בזה יכול להקל עכ"פ בקינוח כחוו"ד וא"צ בחורין ובסדקין, ובפרט דבדיקה יתירה במעוברת עלולה להזיק".
 (ה) הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקורול, פרק כ' הע' י"א).
 (ו) לבושי עז (תמצית ס"ק י"א).
 (ז) יסוד הטהרה (פרק י"ב סעי' י"ג).
 (ח) פותח שער (סי' כ"ד סעי' י"ד) - "יש לצדד ולהקל".

ט) עי' נטעי גבריאל (פרק ס"ד סעי' ט"ו) – "יש להקל, ולכתחלה תעשה קינוח".

י) חק וזמן (פרק ד' סעי' ח').

יא) חוקת הטהרה (סעי' ו').

יב) פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' י').

2. צריכה בדיקה.

א) הגר"מ ברנדסדורפר זצ"ל (אוצרות הטהרה פרק י"א סוף סעי' י', עי' קנה בשם ח"ב סי' מ"ט).

ב) חוט שני (שאלת אשר סי' י"ח אות ב') – "דצריכה לבדוק עכשיו אחר שנתעברה ולקיים חיובה".

ג) עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ו ד"ה ועד, חזקת טהרה תוספות טהרה סדר הנהגת בדיקה ד"ה ועד).

3. מראי מקומות – הגרמ"א פריינד זצ"ל (מרא דשמעתא אות שס"ז), נטעי גבריאל (פרק ק"ג סעי' ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול,

פרק י"ד הע' ל"ד, פרק מ' הע' קי"ג).

א) חוט שני (ס"ק ד' אות ד') – "נסתפק מרן החזו"א זצ"ל, באשה שנתעברה, והיא תוך ג' חדשים לעיבורה, ועברו הימים שלא

רגילה לראות בהם, ואז אין לה וסת קבוע, וגם היא עדיין לא מסולקת דמים, האם תצטרך בדיקות לבעלה".

4. האם מועילה בדיקה.

א) מהני.

1) באר משה (חק וזמן פרק ד' הע' ט"ז).

2) עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה גדה פרק י"ז סעי' ד') – "יתכן דמועיל".

3) קנה בשם (אוצרות הטהרה פרק י"א סוף סעי' י"ב, אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות צ"ה, [לשיטתיה]) – "אשה שאין לה

וסת קבוע, אפשר לה לעשות השלש בדיקות לפני ולאחר תשמיש, בשלש חדשי עיבור הראשונים (דלא הוי עדיין מסולקת

דמים). אבל אם שלש חדשים האלו הוא בתוך שנתיים של לידה קודמת, לא מהני בי' בדיקות אלו".

4) נטעי גבריאל (פרק ס"ד סעי' ט"ז) – "מעוברת בשלשה חדשים הראשונים, אם בדקה בהם עלתה בה חזקה".

5) ארחות טהרה (פרק ד' סעי' ה') – "ואפילו נכנסה להריון יכולה לעשות בדיקות אלו עד שלשה חדשים מיום טבילתה".

ב) לא מהני.

1) הגרשז"א זצ"ל (חק וזמן פרק ד' הע' י"ז, ישיב משה גדה אות ו', אשרי האישי יו"ד פרק כ"ב אות ו' [לשונו מובא לעיל], פתחי

דעת פרק מ"ב הע' כ"ג) – "לא".

2) ששבה"ל (ס"ק ד' ד"ה בדיקת, שבה"ל ח"ז סי' קנ"א אות ד', ח"ט סוף סי' מ') – "לענ"ד פשוט כיון דרוב נשים מסולקים

דמים מיד בתחלת ההריון, אע"ג דדין חזקת מעוברת ליתא רק אחרי ג"ח וכאשר בארתי הדברים במק"א באריכות יותר, ה"נ

פשיטא דלא מהני אלו הג' בדיקות להוכיח שאינה ראה מחמת תשמיש, ולדעתי גם החולקים על הח"ס יודו בזה".

3) חוט שני (שאלת אשר סי' י"ח סוף אות ג') – "דאף שהורה שחייבת לבדוק, מ"מ לא מהני מה שבדקה ג"פ בתוך הג' חודשים

הראשונים לעיבורה, להחזיקה שלא תצטרך שוב לבדוק יותר אחר ימי העיבור וההנקה".

4) חוקת הטהרה (סעי' ו') – "לא מהני אותם בדיקות".

5) פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' י', סעי' י"ב).

ג) מראי מקומות – חק וזמן (פרק ד' סעי' י').

ז. מינקת בזה"ז, תוך כ"ד חודש: בדיקה קודם תשמיש.

1. אין צריכה בדיקה.

א) חוט שני (ס"ק ג' אות ב') – "אף בזמנינו שהנשים רואות תוך כ"ד חודש".

2. צריכה בדיקה, משהתחילה לראות וסתה.

א) הגרשז"א זצ"ל (חק וזמן פרק ד' סוף הע' י"ד, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ב אות ט') – "מינקת בזמננו משהתחילה לראות וסתה,

אם החזיקה עצמה באינה רואה מחמת תשמיש, עלתה לה חזקה".

ב) ששבה"ל (סיכום אות ג') – "לחומר".

ג) פרדס שמחה (ס"ק ח' אות ו') – "וכיום דמיניקת אינה מסולקת דמים, לכו"ע צריכה בדיקה".

ד) לבושי עז (תמצית ס"ק י"ב).

ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק מ' הע' קי"ד).

ו) חק וזמן (פרק ד' סעי' ח') – "משהתחילה לראות וסתה, שוב תקנה קודם תשמיש ככל הנשים".

ז) חוקת הטהרה (סעי' ז') – "שהמציות השתנתה היום ונשים אלו רואות דם לכן היא צריכה בדיקה".

ח) פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' י"א).

3. האם מועיל בדיקה עכשיו להחזיקה לאחר כ"ד חודש.

א) לא מהני.

1) ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ד' ד"ה בדיקה, סיכום אות ג') – "יש להחמיר דלא מהני".

2) חוט שני (ס"ק ג' אות ז') – "ואם עשתה אז לא מהני".

3) לבושי עז (תמצית ס"ק י"ב) – "אך מ"מ נראה דלא יועילו בדיקות אלו להתחזק שאינה רואה מחמת תשמיש".

4) ארחות טהרה (פרק ד' סעי' א') – "אי אפשר לעשותן עד שנתיים מהלידה הבאה".

ב) מהני.

1) הגרשז"א זצ"ל (חק וזמן פרק ד' הע' י"ח, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ב אות ט') - לשונו מובא לעיל.

2) באר משה (חק וזמן פרק ד' הע' י"ח).

3) הגרש"ז אולמאן (חק וזמן פרק ד' הע' י"ח).

4) חק וזמן (פרק ד' סעי' י"א).

4. מראי מקומות.

א) נטעי גבריאלי (פרק ס"ד סעי' י"ז) – "מינקת בזמנינו משהתחילה לראות וסת אע"ג שנקטינן דהוי מסולקת, מ"מ לענין חזקה דאינה רואה מחמת תשמיש מהני לה חזקה".

ה. בדיקה ג' חדשים ראשונים, וגם בימי הנקה אחר שראתה.

1. מהני [ממה נפשך] – חוט שני (שאלת אשר סי' י"ז אות ד'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ד הע' ל"ו, פרק מ' הע' קט"ו).

ו] בדיקות.

א. הטעם שצריך בדיקה קודם תשמיש.

1. להתיר תשמיש לבעלה [דכיון שהצריכו בדיקה לבעלה לאחר תשמיש, כדי לידע שלא ראתה מחמת תשמיש, לכן הצריכו גם לבדוק מקודם כדי לידע שהיא טהורה] – הג' פרישה (ס"ק ח'), סד"ט (ס"ק ד' ד"ה וא"כ), גר"ז (ס"ק ב'), "ומיגו דצריכה בדיקה אחר תשמיש צריכה נמי בדיקה לפני תשמיש כמו בעסוקה בטהרות דלעיל (הג"ה פרישה)", ששבה"ל (ס"ק ה').
2. דאל"כ לא תהא מוחזקת ברואה מ"ת, דאמרינן דאולי הי' הדם מקודם תשמיש – דרישה (ס"ק ב'), "הצריכוה גם כן קודם לכן שלא תאמר גם לפני תשמיש היה הדם", הגרש"ז א זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים סי' קפ"ו, עמ' רע"ג).
3. נ"מ: האם צריך לבדוק העד קודם תשמיש [עי' לקמן]. א"נ, בדיקה לכלה – חוט שני (ס"ק ג' ד"ה והנפ"מ).
4. מראי מקומות – רמב"ן (מלחמת כתובות סוף דף ס:), חיי הלוי (ח"ב סי' נ"ט אות ה'), פרדס שמחה (ס"ק ז'), פרי טהרה (הע' ג').

ב. האם צריך לבדוק העד קודם תשמיש.

1. צריך לבדוק [בג' פעמים הראשונים].

א) לפי הט"ז (סי' קפ"ח ס"ק א', כדאי בפת"ת שם ס"ק ג') – "אך לע"ד בלא"ה אין מובנים לי דברי הט"ז בזה שהרי בס"ק קפ"ו שם א"צ לראות בלילה כלל כמ"ש הרמ"א שם אלא דבדיקה היא שתדע למחר עבה"ט שם ס"ק ב' ומצאתי בח"ד שהרגיש בזה [וצ"ל דס"ל להט"ז דהרמ"א שם קאי רק אבדיקה שלאחר תשמיש וכמ"ש שם ס"ק ג' בשם (תשובה מאהבה) שנסתפק בזה]."

ב) גר"ז (ס"ק ז') – "בג' פעמים הראשונים אין להקל בלא בדיקת העד לאור הנר".

ג) פרדס רמונים (שפתי חכם בסוף הסי') – "נ"ל דמ"ש הרב בדין הא' דא"צ לבדוק העדים אחר כל תשמיש כו' בדוקא כתב דדוקא הבדיקה דא"ת א"צ לבדוק את העד מיד אבל בדיקה דלפני תשמיש בא"ל וסת צריכה בדיקה ברורה לאור הנר דהא אנן השתא קיימי בשיטת הרא"ש...".

ד) לחו"ש (להם ס"ק י', שמלה ס"ק ז').

ה) מקור מים חיים (על הדף סעי' ב').

ו) מלבושי טהרה (סעי' ז').

ז) טהרת ישראל (סעי' ה').

ח) עי' ששבה"ל (ס"ק י"א, סיכום אות ד', אות ה').

ט) דרכי טהרה (עמ' צ"ג, דפו"ח פרק ח' סעי' כ"א).

י) בדה"ש (ס"ק י"ד) – "העלו האחרונים".

יא) לבושי עז (תמצית ס"ק ז').

יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רפ"א, ח"ב עמ' תפ"ד).

יג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' כ"ז) – "שמשמעות סתימת הפוסקים, שלאחר שתיקנו לבדוק מאיזה טעם שיהיה, עכשיו כבדיקה לכל דבריה, גם להסתכל בה לפני תשמיש".

2. לא צריך.

א) חו"ד (בי' ס"ק ב', סי' קפ"ט בי' ס"ק ב').

ב) שערי טוהר (שער ב' סעי' א').

ג) הגרש"ז א זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים סי' קפ"ו, עמ' רע"ג).

3. מראי מקומות – רמ"א (סעי' ב'), פרדס שמחה (ס"ק י"ג, "נחלקו האחרונים").

א) תשובה מאהבה (ח"א סי' ל"ב) – "מהא דאית' בסימן קפ"ו אשה שאין לה וסת אסורה לשמש בלא בדיקה נלע"ד דאם אין לה וסת אז תוכל לבדוק עצמה אף בלילה ותשמש ותניח את העד עד למחר ביום אז היא רואה את העד כדאמרינן שם סעיף ב' בהגהות רמ"א אמנם מלשון הרמ"א לא משמע אלא אחר כל תשמיש ותשמיש תוכל לעשות כן אבל קודם התשמיש לא תוכל לבדוק על סמך שתראה למחר אחר העד אלא צריכה לבדוק ולראות לאלתר וכן מצאתי בהגאון מוהרי"א הנ"ל שם שכ' שנראה מדברי הרמב"ם באין לה וסת אפשר שאינו מועיל שתבדוק ותניח עד אור היום עיי"ש"ה אכן מדברי רש"י ותוספות במס' נדה דף ט"ז ע"ב בד"ה ואבד העד יש למצוא סעד וסמך ולא אוכל לעיין כעת".

ב) הו"ד בפת"ת (ס"ק ג', סי' קפ"ד ס"ק כ', עי' סי' קפ"ח ס"ק ג' [לשונו מובא לעיל]) – "עיין בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' ל"ב דצ"ע אי גם קודם התשמיש תוכל לבדוק על סמך שתראה למחר על העד או דוקא בבדיקה שאחר תשמיש יכולה לעשות כן אבל קודם תשמיש צריכה לבדוק ולראות לאלתר ע"ש ועח"ד".

ג. שיעור הזמן שצריך לבדוק קודם התשמיש.

1. משעה שנתנה דעתה לתשמיש – לחו"ש (סי' קצ"ו שמלה סוף ס"ק י"א, "בשעה שהיא עוברת משאר עסקים לשמש את ביתה"), בדה"ש (ס"ק ט', ע"י ציונים ס"ק ט', "כל שבדקה אחר שנתנה דעתה לתשמיש סגי"), חוט שני (ס"ק ג' אות ד', "הוא מזמן שמכינים עצמם לתשמיש"), לבושי עז (תמצית ס"ק ג').
2. בסמיכות היותר קרוב – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ', "צריכה לבדוק קודם תשמיש בסמיכות היותר קרוב ... לתחלה תבדוק מיד"), ע"י ששבה"ל (סוף ס"ק ה', "ומ"מ ודאי דכל שסמוך טפי עדיף"), ע"י פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' ט"ז).
(א) עד חצי שעה – ע"י אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ו אות א', "שיעור בדיקה קודם תשמיש הוא חצי שעה"), ששבה"ל (סוף ס"ק ה', סוף סעי' ב' ד"ה ולמעשה, סיכום אות א', "תבדוק קודם תשמיש תוך חצי שעה"), יסוד הטהרה (פרק י"ב סעי' י"א), ארחות טהרה (פרק ד' סעי' ח').
3. מראי מקומות – פתחא זוטא (סי' קפ"ו ס"ק ז'), פרדס שמחה (ס"ק ז' אות ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ד הע' כ"ח, פרק מ' הע' ק"ו), נטעי גבריאל (פרק ס"ד סעי' ד', סעי' ה').
(א) שערי טוהר (שער ב' סעי' א', ס"ק ב') – "ואם בדקה עצמה סמוך לשכיבה קודם השינה הוי כבדיקה לפני התשמיש. [אבל בישינה חיישינן שמא ראת' בשעת שינה לכן לא הרגישה]".
(ב) קהלות יעקב (ארחות רבינו ח"ד עמ' ס"ד אות ז') – "ופשיטא דא"צ סמוך לתשמיש ממש כענין אותיום דזהו כמעט נמנע המציאות ובודאי דכל שמכינה עצמה לבעלה בלא הפסק מלאכות אחרות בינתים מקרי שפיר לפני תשמיש אע"פ שיהא הביאה אחר חצי שעה או יותר קצת, אמנם לכאורה יש ללמוד דכל שבדקה עצמה באותה עונה מקרי שפיר לפני תשמיש ממש"כ הרמ"א ז"ל בסי' קפ"ו בשם הרמב"ם ז"ל ...".
(ג) הגר"ש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק מ"ב הע' ל"א) – "שיטה אמצעית בזה, שמחד גיסא אי"צ דוקא בחצי שעה קודם ואפשר להקל גם קודם לזה, ומאיך עדיף להסמך לתשמיש ככל האפשר".

ד. שיעור הזמן שצריך לבדוק אחר התשמיש.

1. מיד.

- (א) גר"ן (ס"ק ג') – "ואחר תשמיש. מיד לידע אם היא רואה מחמת תשמיש (רמב"ן)".
- (ב) לבנון נטע (ס"ק ה') – "משמע קצת אפילו בתוך שיעור וסת דהא בג"פ ראשונים ודאי בתוך שיעור וסת".
- (ג) ששבה"ל (סוף סעי' ב' ד"ה ולמעשה, סיכום אות א').
- (ד) חוט שני (ס"ק ג' אות ה') – "בדיעבד תבדוק לאחר מכן".
- (ה) חזקת טהרה (ס"ק י"ב).
- (ו) בדה"ש (ס"ק י').
- (ז) פרדס שמחה (ס"ק ח' אות ג').
- (ח) מראה כהן (עמ' קס"ה אות ד').
- (ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רפ"ב, ח"ב עמ' תפ"ד).
- (י) יסוד הטהרה (פרק י"ב סעי' י"א).
- (יא) שיעורי טהרה (סוף עמ' תק"ב).
- (יב) משמרת הטהרה (ס"ק י"ג, בה"ל אות ו') – "ולכתחילה מיד בתוך שיעור וסת ומ"מ בדיעבד כל שבדקה סמוך לתשמיש".
- (יג) נטעי גבריאל (פרק ס"ד סעי' ו').
- (יד) ארחות טהרה (פרק ד' סעי' ה', ע"י סעי' ט').
- (טו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Do the three bedikos that are done in the beginning of marriage have to be done immediately afterward - or can it wait at least a few minutes?

R' Y. Berkovits wrote: B'pashtus it should be done as soon as possible.

- 1) צריך להמנע מלשהות עד שיכלו הטיפות – טהרת ישראל (סעי' ז', "בג"פ הראשונים דסק"ח לא ישהה על בטן האשה בשעת תשמיש ולנהוג במידות חסידות").
- 2) איך להמנע מלשהות – ששבה"ל (סוף ס"ק ד', "מ"מ א"צ להמנע מהמובא מהאריז"ל לשהות על הבטן עד שיכלו הטיפות"), שיעורי טהרה (סוף עמ' תק"ב), משמרת הטהרה (בה"ל אות ו').
- 3) מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק ו').
2. תוך ה' דקות – דרכי טהרה (עמ' צ', דפו"ח פרק ח' סעי' י' אות ב').
3. בדיעבד, עד חצי שעה – ששבה"ל (סוף ס"ק ה', סוף סעי' ב' ד"ה ולמעשה, סיכום אות א', "ובדיעבד עכ"פ תוך חצי שעה"), שיעורי טהרה (סוף עמ' תק"ב).
4. מראי מקומות – פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' י"ח).
(א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ' [אולי יש לפרש האג"מ, בבדיקת עד ולא בדיקת האשה]) – "וגם לאחר תשמיש תבדוק שמא חימוד התשמיש גרם לדם לבוא כדהביא הח"ד שם סימן קפ"ו אות ד' וסגי לזה בבדיקה בבקר".

ה. אופן הבדיקה.

1. בחורים וסדקים.

- (א) גר"ן (ס"ק ו') – "והאשה צריכה להכניס העד גם לחורין ולסדקין (רשב"א ר"ן)".
- (ב) לחוי"ש (שמלה ס"ק ה').

- ג) הגריש"א זצ"ל (חק וזמן פרק ד' הע' ג', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ב אות ג', פתחי דעת פרק מ"ב הע' ל') – "שלושת הבדיקות להחזיקה שאינה רואה מחמת תשמיש, צריך לעשותן בחורים ובסדקים".
- ד) ששבה"ל (סעי' א' ס"ק ז', סוף סעי' ב' ד"ה ולמעשה, סיכום אות א').
- ה) עמק התשובה (ח"א סוף סי' קכ"ו) – "וכל מקום שצריכין בדיקה בעינן בדיקת חולין וסדקין".
- ו) דרכי טהרה (עמ' צ"ג, דפו"ח פרק ח' סעי' י"ט).
- ז) בדה"ש (ס"ק י"ב, בי' ד"ה והיא).
- ח) פרדס שמחה (ס"ק ח' אות ב').
- ט) מראה כהן (עמ' קס"ה אות ג').
- י) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רפ"א, ח"ב עמ' תפ"ד).
- יא) לבושי עז (תמצית ס"ק ו', עי' סי' קפ"ד סעי' ט' תמצית ס"ק ל"ב).
- יב) נטעי גבריאל (פרק ס"ד סעי' ח', סעי' ט') – "לכתחלה".
- יג) ארחות טהרה (פרק ד' סעי' ז') – "האשה צריכה לעשות את הבדיקות של לפני תשמיש ולאחר תשמיש בעד לבן ונקי, ותכרוך את עד הבדיקה על האצבע ותכניסו לתוך אותו מקום בעומק ותסובב אותו בחורים ובסדקים".
- יד) חק וזמן (פרק ד' סעי' א') – "בבדיקות אלו תבדוק בחורין וסדקין".
- טו) עי' חוקת הטהרה (סעי' ג') – "לכתחילה אנו מורין שאשה צריכה לעשות בדיקות ג' פעמים הראשונים בחורין וסדקין, ואם קשה לה לבדוק אפשר לצאת ידי השיטות שסוברים שמספיק בדיקה על ידי קינוח".
2. קינוח, ותשהה העד עליה כשיעור וסת.
- א) חוו"ד (חי' ס"ק א', בי' ס"ק ב', סי' קפ"ט בי' ס"ק ב') – "דמכל מקום צריכה קנוח ולהשהות העד על גופה כשיעור וסת המבואר בסימן ק"צ סעיף נ"א ולמחר תעיין בו וזה יכול כל אדם לעשות וראוי לעשות כן לחוש לדברי ר"ח ולרוב הפוסקים והמחבר והרמ"א הסכימו כן ומי יבא אחריהן להקל".
- ב) פת"ת (ס"ק ב') - לשונו מובא לעיל.
- ג) פרי דעה (שפ"ל סוף ס"ק א') – "ועח"ד שהעלה דאפילו להמצריכין בדיקה מ"מ א"צ בדיקת חורין וסדקין רק שלא תבדוק בשעה ששוכבת אפרקיד וגם א"צ בדיקה לאור הנר דוקא יע"ש".
- ד) מסגרת השלחן (דין ב') – "ותו נ"ל דאף לסברת הש"ך יודה דתקנה עצמה ותבדוק למחר על צד היותר טוב וכן נוהגות לקנח עצמן כל הלילה ולבדוק העד ביום דרוב נשים שלנו אין להן וסת קבוע".
- ה) שערי טוהר (שער ב' סעי' א', ס"ק א').
- ו) פתחא זוטא (ס"ק ד') – "... מביאים ראיות נגד חילוקו של החו"ד יעו"ש עכ"ז להלכה שפיר פסק החו"ד דקינוח הוא בדיקה קלה ודאי ראוי שלא להקל נגד הרמ"א ע"ש בחידושים".
- ז) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ה ד"ה ולענין) – "מאחר שאיכא מחמירין כהמחבר מהראוי להחמיר אבל סגי בקנוח ולהשהות העד על גופה מעט באופן שפניה למטה כדאיתא שם בחו"ד, ואין להחמיר יותר".
- 1) אמנם עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ו אות ה') – "הבדיקות של לפני ואחרי תשמיש הן צריכות להיות בחורין ובסדקין".
- ח) פותח שער (סי' כ"ד אות י') – "ולמעשה הואיל והרבה פוסקים מקילין לגמרי שאינה צריכה בדיקה כלל, מורין לעשות כמש"כ החו"ד שהוא כמו פשרה בין השיטות".
- ט) טהרת הבית (סי' ג' סעי' ז') – "ואם החמירה ... תע"ב".
3. בדיקת בית החיצון.
- א) עי' לבנון נטע (ס"ק ב') – "נראה לבעלה נמי לא סגי בקינוח דנהי דל"ב חורין וסדקין מ"מ בעי בדיקה בביה"ח וצ"ע".
- ב) חוט שני (ס"ק ב' ד"ה ולדינא, ס"ק ג' אות ו') – "יש לנהוג להכניס את העד בעומק, אבל אין צריך שיהיה עד מקום שהשמש דש ואין צריך בדיקת חורין וסדקין".
4. קודם תשמיש בקנוח, אחר תשמיש בחו"ס.
- א) באר משה (ח"ג סי' קמ"ד אות ח') – "ובודאי ג' בדיקות אלו דקודם תשמיש לא בעינן בדיקה גמורה של חורין וסדקין רק בדיקה בעלמא. ובדיקה זו דאחר התשמיש הסכימו האחרונים דבעי בדיקה של חורין וסדקין".
- ב) משמרת הטהרה (ס"ק י"ד) – "וקודם תשמיש יש להקל אבל לאחר תשמיש יש לבדוק גם בחו"ס".
5. מראי מקומות – פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' ט"ו, סעי' י"ט).
- א) טהרת ישראל (סעי' ג', יד אלי' ס"ק י"ב) – "צריכין לבדוק בחורין וסדקין (רשב"א ור"ן שע"ה סק"ו) קודם תשמיש ואחר תשמיש מיד ... במקום שהמנהג להקל בזה שא"צ בדיקה לפני תשמיש ולא אחר תשמיש אין למחות ובלא"ה אין להקל אלא עכ"פ תבדוק ע"י קנוח ולהשהות בעד על גופה כשיעור וסת ולמחר תעיין בו וזה יכול כל אדם לעשות והקנוח צריך להיות בשעה שאינה שוכבת אפרקיד. [חו"ד בחדושים א' דבדיקה כזה כ"ע מודים ולא פליגי רק בבדיקת חורין וסדקין ע"ש וע' פת"ז סק"ד]".

ו. קינוח: לדעת המקילים דלעיל, האם צריך.

1. עי' לעיל.

ז. בדיקה בפרקדן.

1. מחמיר, שצריך לקנח בעמידה – חו"ד (חי"ס"ק א', בי"ס"ק ב', "והקנוה צריך להיות בשעה שאינה שוכבת אפרקיד"), פת"ת (ס"ק ב', לשונו מובא לעיל), טהרת ישראל (סוף סעי' ג', לשונו מובא לעיל), שערי טוהר (שער ב' סעי' א'), פותח שער (סי' כ"ד אות י'), נטעי גבריאל (פרק ס"ד סעי' י', "ע"י קינוח, בעינן ע"י עמידה ולא סגי בשכיבה, אבל בדיקת חורין וסדקים מהני גם בשוכבת").

2. מיקל – שפע טהרה (ס"ק ד').

3. מראי מקומות – פתחא זוטא (סי' קפ"ז מהד"ת ס"ק ב'), תשורת שי (ח"א סי' קנ"ט).

(א) פאת שדך (ח"ג סי' ס"ז ד"ה על) – "בחור"ד (קפ"ו סק"א) הקפיד שבבדיקה אינה יכולה להיות פרקדן (אין הכונה שצריך דוקא מעומד, אלא יכולה לכרוע על ברכיה בתוך מטתה ותבדוק)."

(ב) לבדיקת ההפסק טהרה, וז' נקיים בפרקדן – עי' סי' קצ"ו סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ה. ג' ביאות ובדיקות בלילה אחת.

1. לא מהני מצד ג' בדיקות.

(א) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ד הע' כ"ה, פרק מ' הע' ק"ג).

2. מהני.

(א) ששבה"ל (ס"ק ג') – "ומסתבר דמהני אפילו בג"פ בלילה אחד".

(ב) חוט שני (ס"ק ג' אות י"ב) – "בדיקת ג' פעמים הראשונים, יכול להיות אפילו אחר ג' תשמישים בלילה אחד".

(ג) נטעי גבריאל (פרק ס"ד סעי' י"ט).

(ד) פותח שער (חק וזמן פרק ד' הע' ט').

(ה) חק וזמן (פרק ד' סעי' ה', הע' ט') – "דברי מקור חיים ... אין להוכיח מדבריו ולא כלום".

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) לא מהני מצד ג' בדיקות – משנת השלחן (תשובה מ"ז, "צריכים בג' לילות נפרדים").

(ב) מהני – חק וזמן (פרק ד' הע' ט', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ב אות ד', "וכן הורה לי ... כששלחתי לו שאלה זו").

4. מראי מקומות – מקור חיים (ס"ק ט'), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ו'), שפע טהרה (ס"ק ה', "צ"ע"), לבושי עז (תמצית ס"ק ד'), פתחי תשובות (ריש סעי' ב'), גופי הלכות (בה"ל ד"ה שלש פעמים הראשונים), חוקת הטהרה (סעי' ח').

(א) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק ח' שבט תשס"ט) – "שאלה: הג' בדיקות להחזיק שאשה אינו רואה דם מחמת תשמיש, האם יכול לעשות כולם בלילה אחת, או צריכים להיות בג' לילות נפרדים. תשובה: אולי".

ט. ביאה שאינו גמורה.

1. לא מהני – עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ו ד"ה ונראה), פרדס שמחה (ס"ק ח' אות ה').

(א) "ויש שם ביאה גם בלי הזרעה" – בנין בית נאמן (פרק י"ג סוף בי' ג').

י. האם צריך שהבדיקות יהיו רצופות.

1. אינו מעכב.

(א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה מ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ב אות ג', פתחי דעת פרק מ"ב הע' כ"ט) – "ומועילים הם גם אם לא היו רצופים".

(ב) ששבה"ל (ס"ק ג', שבה"ל ח"ז סי' קנ"א אות א') – "ובעניתי יראה דיותר יש לפשוט ממש"כ הגאון חו"ד סי' קפ"ד דכ' להסתפק לענין עקירת וסת אם פעמיים בדקה ולא מצאה, ובפעם ג' לא בדקה, ובפעם רביעי בדקה ולא מצאה אם נעקר הוסת בכך, וכ' דמסתבר דאינו נעקר בכך כיון שיש לה חזקה לראות אמרינן דודאי ראתה שאבדה בפעם הג' שלא בדקה. וא"כ נלמוד מזה ההיפך להקל הכא כיון דסתם אשה אינה בחזקת רואה מ"ת, אדרכה רוב נשים אינם רואות מ"ת, ומה"ט דעת הרבה פוסקים הנו"ב וח"ס ועוד דוסת רואות מ"ת אינו וסת דאורייתא, דחזקה עדין איכא מה"ת, וא"כ כיון שלא היו כלל סימנים שכן ראתה מ"ת בחזקתה מה"ת, ונעשית לה חזקה מתקנה דרבנן להיות בחזקת ודאי שלא מ"ת גם בג"פ אלה הגם שלא היו רצופין".

(ג) עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ו ד"ה ואשה).

(ד) חוט שני (ס"ק ג' אות י') – "בדקה ג' פעמים, אך לא רצופים, מהני לבדיקת ג' פעמים הנ"ל".

(ה) פרדס שמחה (ס"ק ח' אות ח') – "פשוט".

(ו) מראה כהן (עמ' קס"ה אות ה').

(ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רפ"ב, ח"ב עמ' תפ"ד).

(ח) נטעי גבריאל (פרק ס"ד סעי' י"ח).

(ט) חק וזמן (פרק ד' סוף הע' ב') – "רוב פוסקי זמננו".

(י) חוקת הטהרה (סעי' ט').

(יא) פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' י"ד).

2. מעכב.

(א) עי' מקור חיים (ס"ק ה', ס"ק ח') – "היינו בשלשה לילות ראשונים רצופים".

(ב) עי' דרכי טהרה (דפו"ח פרק ח' סעי' ט"ז).

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ח', "וצ"ע").

יא. **בדקה באותם ג' פעמים רק אחר תשמיש בלבד, ולא קודם.**

1. יש חזקה – חיי הלוי (ח"ב סי' נ"ט אות ה', "ונראה פשוט בדיעבד כשר"), חק וזמן (פרק ד' סעי' ב', "בדקה באותם ג' פעמים רק אחר תשמיש בלבד, עלתה לה חזקה"), חוקת הטהרה (סעי' ה', "פשוט שסגי לה בדיעבד").

יב. **רק הבעל בדק ולא האשה.**

1. מהני בדיעבד – ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' כ"ח, "שאלה: קיי"ל אחר הנישואין שאשה שאין לה ווסת קבוע צריכים הבעל והאשה לעשות בדיקה שלוש פעמים ראשונות אחר תשמיש כדי שתהא מוחזקת שאינה רואה דם מחמת תשמיש. מה הדין אם את הבדיקה אחר תשמיש עשה רק הבעל ולא האשה, האם מועיל בדיעבד. תשובה: מועיל בדיעבד").

יג. **בדקה רק האשה ולא הבעל.**

1. מחמיר – עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ו ד"ה ואשה, "מיהו צריך שיהא יודע שגם הוא בדק דאם היא בדקה אבל הוא לא בדק לא עלתה להם הבדיקות עדיין").

ז' הלכות.

א. **אשה שיש לה בתולים.**

1. אינה צריכה בדיקה, עד שי"ל שמכת הבתולים נרפאו.

(א) טהרת בת ישראל (פרק י"ג סעי' א').

(ב) זרכי טהרה (עמ' צ"ב, דפו"ח פרק ח' סעי' י"ז).

(ג) עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ו ד"ה ודע).

(ד) מראה כהן (עמ' קס"ד).

(ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רפ"ב, ח"ב עמ' תמ"ד אות ל"ז, עמ' תפ"ה).

(ו) פרי טהרה (סעי' ג', הע' ז') – "פשוט".

(ז) משמרת הטהרה (ס"ק ט"ו).

(ח) יסוד הטהרה (פרק י"ב סעי' י').

(ט) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל"א) – "שאינן להתחיל הג' בדיקות אלו עד אחר זמן זה שי"ל שמכת הבתולים נרפאו. שכל זמן שיכול לתלות בבתולים, אין שייך לראותה אם היא אשה שרואה מחמת תשמיש או לא, א"כ אין צורך בבדיקות אלו".

(י) ארחות טהרה (פרק ד' סעי' ג') – "אין לעשות בדיקות אלו אלא לאחר שגמרה עם הדם בתולים, דהיינו לאחר שהיתה ביאה גמורה בהכנסת כל האבר, בלי כאב, ובלי ראיית דם".

2. צריכה בדיקה.

(א) עי' בדה"ש (ס"ק ז', בי' ד"ה שלש) – "אבל מביאה שניה ואילך נראה שראוי לה לבדוק ג' בדיקות אלו בין אם לא הרגישה כאב וצער בשעת ביאה בין הרגישה כאב וצער".

3. מראי מקומות.

(א) ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קמ"ט) – "שאלה: כלה אחר נישואיה שצריכה להיות בודקת שלש פעמים ראשונות שאינה רואה דם מחמת תשמיש, אימתי תעשה בדיקות אלו. תשובה: אחרי שיפסיק דם [ב]תשמיש. ושאלתי את רבנו: אם אפשר לאחר את הבדיקות בחודש כי ממילא פצע הבתולים עדין לא נתרפא ואם תראה דם נתלה זאת בפצע. וענה מו"ר נר"ו: אפשר".

ב. **אחר נשואיה כמה שנים.**

1. יש ב' אופנים.

(א) אופן א' - שלא היה לה הזדמנות לבדוק, כגון שנתעברה סמוך לנישואיה. ויש לה כמה ילדים כולם בתוך ב' שנים. וא"כ עדיין שייך להיות שאשה זו רגילה לראות מחמת תשמיש, ועדיין צריכה בדיקה לכו"ע.

(ב) אופן ב' - כשלא ידעו הלכה זו, והיו הרבה הזדמנויות שתוכל לראות מחמת תשמיש. וזה המחלוקת כאן. 2. לא צריך עוד בדיקה.

(א) שבה"ל (ח"ז סי' קנ"א אות ב', ח"ט ריש סי' קע"ז, מראה כהן עמ' קפ"ו) – "שאלה: איש ואשה שלא ידעו ההלכה של בדיקות בג' פעמים ראשונות כמבואר בס' קפ"ו ונודע להם רק אחר כמה שנים האם צריכים לעשות בדיקות אלו, או שאפשר כה"ג לסמוך על הש"ך. תשובה: יראה לענ"ד דאפשר לסמוך על הש"ך, ועוד נוסף לכך הלא מבואר ברמ"א סי' קפ"ז סעי' דכ"מ שצריכה בדיקה אם עברה ושמשה ולא ראתה מותרת דתשמיש שלא ראתה עדיף מבדיקת שפופרת, וכיון שכן גם אנחנו נאמר דכל התשמישים מעת הנישואין עד עכשיו כיון שלא הי' שום סרך מכשול דם זה עצמו הבריור שאינה ראה מ"ת".

ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה ואם, סיכום אות ז') – "אם הי' **ביאה ג"פ** ולא ראתה, אף שלא בדקה חשיבה כבדקה עצמה והוחזקה שאינה רמ"ת".

(ב) מראה כהן (עמ' קס"ו אות י"א) – "איש ואשה הנשואים זמן רב ולא ידעו את הדין שצריכים בדיקה בג' פעמים הראשונות, פטורים מלעשות בדיקות אלו".

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ל') – "שאפילו לאחר כמה שנים עדיין צריכה לבדוק, שהא שלא בדקה עד הכא הוא מפני שלא היה לה הזדמנות לבדוק. וא"כ בסברא עדיין שייך להיות שאשה זו רגילה לראות מחמת תשמיש, רק שלא היה

הזדמנות עד כאן לראות. [אבל אה"נ בזוג שאינם יודעים הלכה זו, והיו להם הרבה הזדמנויות שיוכלו לראות מחמת תשמיש. אין צריכים לבדוק כששומעים הלכה זו, שהוא חוכא ואיטלולא.]."

- (ד) משמרת הטהרה (ס"ק י"א, בה"ל אות ד').
 (ה) פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' כ"ב, סעי' כ"ג).
 3. עדיין צריך בדיקה.
 (א) באר משה (חק וזמן פרק ד' הע' י' ד"ה ומה).
 (ב) קנה בשם (ח"א סי' ס"ה).
 (ג) עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ו ד"ה ואשה, חזקת טהרה תוספות טהרה סדר הנהגת בדיקה ד"ה ואשה).
 (ד) חוט שני (ס"ק ג' אות י"ג) – "אשה שלא בדקה בג' פעמים הראשונים בשוגג, עליה לבדוק מיד, כאשר נודע לה ההלכה הזו, וכן אם נתעברה מיד לאחר נישואיה, עליה לבדוק לאחר שפסקו הכ"ד חודש, אף שכבר עברו עליה שנים רבות מנישואיה".
 (ה) בדה"ש (ס"ק ח') – "ואם שכחו לבדוק בג"פ הראשונים יבדקו ג"פ מתי שיזכרו".
 (ו) פרדס שמחה (ס"ק ח' אות ט') – "פשוט".
 (ז) ע' חוקת הטהרה (סעי' ד') – "מו הראוי".
 4. דעת הגריש"א זצ"ל.
 (א) לא צריך עוד בדיקה – הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה בה"ל ס"ק ד', פרק ז' הע' מ"ז, חק וזמן פרק ד' הע' י' ד"ה אמנם).
 (ב) עדיין צריך בדיקה – הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ב אות ז', "עברו כמה שנים ולא ידעו שצריך להתחזק שאינה רואה מחמת תשמיש, לא נפטרה מהבדיקות וצריכה כעת להתחזק בזה").
 5. מראי מקומות – נטעי גבריא (פרק ס"ד סעי' כ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רפ"ב, ח"ב עמ' תפ"ז), חק וזמן (פרק ד' סעי' ו').

ג. זווג שני: בדקה ג"פ ואח"כ נתגרשה ונישאת לאחר, האם צריכה לבדוק לבעל שני.

1. מיקל.
 (א) באר משה (נטעי גבריא פרק ס"ד הע' ל"ז).
 (ב) ע' עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ו ד"ה גם) – "מיהו לדינא אפשר לסמוך דא"צ בדיקה בבעל השני".
 (ג) חוט שני (ס"ק ג' אות ט') – "אשה שנישאת שנית, אינה צריכה לעשות שוב בדיקות בבעל שני ג' פעמים ראשונות, משום דלא אמרינן דאין כל האצבעות שוות אלא לקולא ולא לחומרא, והראיה מרמ"ת דאם היה תשמיש היתר בינתיים אין מצטרפין, ולא אמרינן שהיה בכח חלש יותר".
 (ד) פרדס שמחה (ס"ק ח' אות ז').
 (ה) שבט הקהתי (ח"ה סי' קס"א).
 (ו) מראה כהן (עמ' קס"ו אות י"ב) – "בבעל שני אינם צריכים לעשות שוב בדיקות אלו".
 (ז) נטעי גבריא (פרק ס"ד סעי' כ"ג) – "כשנשאת שנית, א"צ לבדוק שוב ג' פעמים הראשונים".
 (ח) חוקת הטהרה (סעי' י') – "אינה צריכה לעשות שוב בדיקות בבעל שני ג' פעמים ראשונות".
 2. מחמיר.
 (א) פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' כ"ה) – "צריכה לעשות בדיקות מחדש שאין רואה מ"ת מבעל זה".
 3. דעת הגריש"א זצ"ל.
 (א) מיקל.
 (1) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה מ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ב אות ב') – "בבעל שני אין צריך לבדוק שוב ג' פעמים, דלא אמרינן דאין כל האצבעות שוות".
 (ב) מחמיר.
 (1) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק מ"ב הע' ל"ט).
 4. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה ואם, עמ' ל"א, "וצ"ע").
 (א) אור יצחק (ח"א יו"ד ריש סי' ל') – "עיין נדה [דף ס"ו ע"א] שאין כל האצבעות שוות, וכן הוא בפסחים [דף קי"ב רע"ב], ועפ"י"ז הם הדינים בריש סי' קפ"ז. ולפי"ז צריכה לבדוק ולהחזיק לבעל זה דוקא, אלא שלא מצאתי הדבר מפורש. אמנם למעשה אין אנו נוהגים בבדיקות אלו כלל וכמ"ש הש"ך".

ד. אחר שיש לה חזקה: ראוי להחמיר לבדוק קודם תשמיש [אחר וסת של התרה"ד].

1. באר משה (חק וזמן פרק ד' סוף הע' י"א) – "עצה טובה".
 2. ששבה"ל (סוף סעי' ב' ד"ה ולאחר, סיכום סוף ס"ק א', שבה"ל ח"ו סי' קכ"ג) – "לאחר ג"פ אלו מדינא אינה צריכה בדיקה קודם תשמיש ולאחר תשמיש, אך ראוי להחמיר ולבדוק קודם תשמיש, לכתחילה בחו"ס, ואם קשה תעשה עכ"פ קינוח".
 3. חק וזמן (פרק ד' סעי' ז') – "עצה טובה ... מספיק קינוח ... בלי בדיקת חורין וסדקין".
 4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רפ"ה. הטהרת ישראל שם חושש לשיטות הרמב"ם, ואין ראוי לשבט הלוי).

ה. כשעברו כל הוסתות [וכי לעולם לא תראה], בדיקה [קנחת] קודם תשמיש.

1. מחמיר.

(א) **אג"מ** (י"ד ח"ג סי' נ'), מסורת משה ח"א י"ד אות פ"ה ס"ק א', ס"ק ב') – "ואעפ"י דכשעברה יום הוסת ועונ"ב ויה"ח אינה חוששת עוד לוסת אם אין לה וסת קבוע ליום החדש צריכה לבדוק קודם תשמיש בסמיכות היותר קרוב משום דאשה בת דמים חזקתה לראות דם בכל חדש דכי לעולם לא תראה כלשון הפוסקים ולכן צריכה לברר אם עדיין היא בחזקתה לבעלה".

(ב) **הגר"ש מילר שליט"א** (שושנת ישראל פרק ג' סעי' ל"א, הע' ק"ד) – "ומ"מ תעשה **לפחות קינוח** קודם תשמיש עד שתראה או עד שתדע שהיא מעוברת".

(ג) **פרי טהרה** (סעי' ט"ז) – "אם עברו החששות לוסת שאינו קבוע שצריכה לחוש בחודש הזה - אף שהיא מותרת לבעלה, מכל מקום תבדוק את עצמה קודם התשמיש. ואף שיש מהאחרונים שלא הביאו חומרא זו, מכל מקום יש לעשות כן, והנסיין מוכיח שדבר נחוץ הוא".

(ד) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (שמעתי), בשם הפוסקים - קנוח מבחוץ בדבר צבוע.

(ה) **הגר"א פארכהיימער שליט"א** (הסכמה לס' אהל שרה, עמ' מ"ט הע' י"א, עמ' ע"ב הע' ה') – "האגרות משה ... **ומקשים העולם למה לא מצינו הוראה זו בפוסקים הקודמים**. וי"ל **דלא קשה כלום** משום דבזמנים הקודמים כל זמן שאשה רואה וסתה היא מרגשת זה ואפילו אם היא ישנה אגב צערה מיתערה (גדה ג.) ולכן מדלא ארגשה מוכח שעדיין לא בא וסתה, משא"כ בימינו שאין הנשים מבינות שמרגישות צריכות לחשוש שבאה וסתה, ואין ראיה **מדלא ארגשה**. ובזה מובן גם כן ההוראה דאשה שראתה כתם על בגד צבוע או כתם פחות מכריס אפילו על בגד לבן דאע"פ שהיא טהרה מ"מ צריכה לפרוש מבעלה עשרים וארבעה שעות מעת מציאת הדם משום חשש זה שהתחילה לראות, ורק אם עברו כ"ד ולא ראתה אינה צריכה לחוש עוד. וגם זה לא נזכר בפוסקים הקודמים משום שלא היה אז שום חשש ראיית דם משום שכל זמן שלא הרגישו יש הוכחה שלא בא וסתה. אמנם בזמן הזה שאין כאן הוכחה של מדלא ארגשה צריכה לנהוג כנ"ל. ואל יהיו דברים אלו קל בעיניך כי הרבה והרבה בני אדם כבר נכשלו באיסור כרת ר"ל משום שלא נזהרו באלו דברים".

2. מיקל.

(א) **הגר"י גוסטמאן זצ"ל** (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' ר"י אות ג') – "יש פוסקים (שות אג"מ י"ד ח"ג סי' נ' וס' חזו"א י"ד סי' ע"ט אות ג' בסו"ד) שאחר שעברו ימי העונות של הוסת ועדיין לא ראתה, צריכה בדיקה קודם תשמיש. **אכן אמר רבנו שהיו זקנים בוילנא שהיו מורים כן אבל אנו לא פסקנו כן**".

3. מראי מקומות – **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' תי"ג, פרק מ' הע' קכ"ה).

(א) **הגר"ש פ"ז ממערמאן שליט"א** (שבט הגרשוני תשובה ט"ו) – "אשה שעבר יום וסתה ובדקה עצמה ומצאה טהורה, האם היא צריכה לבדוק שוב כשרוצה לשמש אחר יום הוסת. תשובה: אין חיוב בדיקה, אבל חכם עיניו בראשו, וראוי שתשים לב הרבה בימים אלו מתחלת לראות".

ת) וסת תרומת הדשן - סעיף ג'.

תרה"ד (ח"א סי' רמ"ז) – "שאלה: אשה שרגילה לראות בענין זה שלעולם לא בפחות מי"ד ימים אחר טבילתה, אבל לאחר ארבע עשרה ימים אין לה קבע, לפעמים בט"ו או בט"ז או י"ז ולפעמים בכ"א בכ"ג בכ"ד לאחר טבילה אין לה קביעות לדלוגים הללו כלל, אי חשיבי בכה"ג אשה שאין לה וסת להצריכה בדיקה לבעלה בכל תשמיש או לאו. תשובה: יראה דזו אינה צריכה בדיקה כלל לכל אשר תשמש קודם ארבע עשרה יום לטבילתה, ואפי' לפי ר"ח ור"ת דפסקו דאין לה וסת בעי בדיקה לבעלה וכתב א"ז ואשירי שיש להחמיר כדבריהם, מ"מ נראה דהך אשה לאו אין לה וסת מיקרי קודם הארבע עשרה ימים ... והיכא דאיכא סברא בעלמא אמרינן דאינה צריכה בדיקה ואינו נגד הסברא לחלק ולהקל, **שהרי רשב"ם והרבה גאונים פסקו דלכל לבעלה לא בעי בדיקה, ואפילו אי בעי לאחמורי לא שבקינן לה משום דלבו נוקפו ופורש**, ומהאי טעמא אין דוחק לחלק ולהקל אפילו לאינך גאונים המחמירין".

א. הלכה.

1. אינה צריכה בדיקה, כדין אשה שיש לה וסת.

(א) **מחבר** (סעי' ג') – "אשה שאינה רואה בפחות מי"ד ימים אחר טבילתה, אבל לאחר י"ד ימים אין לה קבע עד י"ד יום, דינה כדין אשה שיש לה וסת".

(ב) **תפארת ישראל** (ס"ק ג' ד"ה אמנם) – "כתבו הפוסקים דעד יום ההוא היא בכלל יש לב וסת ואין צריכה בדיקה".

(ג) **גב"ז** (ס"ק ח').

(ד) **חכ"א** (כלל ק"ט סעי' א') – "ואשה שאינה רואה בפחות מי"ד יום אחר טבילתה אבל לאחר י"ד יום אין לה קבע עד י"ד ימים דינה כיש לה וסת ולאחר זה כאין לה וסת (סעיף ג')."

(ה) **פרדס רמונים** (שפתי חכם בסוף הסי').

(ו) **לחז"ש** (שמלה ס"ק ח', קיצור שו"ע סי' קנ"ד סעי' ז').

(ז) **בית שלמה** (י"ד ח"ב סי' ז') – "פשיטא שאין לזוז מדברי המחבר".

(ח) **מהרש"ם** (ח"ג סי' רנ"ח) – "אין לחוש לדברי החו"ד בזה".

(ט) **ערה"ש** (סעי' כ') – "עיי' ח"ד שגמגם בדין זה ... ואין בכל דבריו טעם לדחות דין זה ע"ש".

(י) **מלבושי טהרה** (סעי' ח', ס"ק ג').

(יא) **יד אליהו** (ח"א סי' צ"ד ד"ה ומה).

(יב) **טהרת ישראל** (סעי' י"ב).

(יג) **שערי טוהר** (שער ב' סעי' א').

(יד) **טהרת בת ישראל** (פרק י"ג סעי' ב').

(טו) **הגרשז"א זצ"ל** (שולחן שלמה נדה פרק ב' רוחב השולחן ס"ק ו').

טז) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה מ"ט, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ב אות א') – "אשה המוחזקת שאינה רואה בהפלגה פחותה ממספר ימים מסוים אחר טבילתה, כגון י"ד יום מהטבילה, ואחר כך אין לה קביעות באיזה יום, במשך י"ד יום אלו דינה כאשה שיש לה וסת קבוע, שאינה צריכה לבדוק עצמה לפני תשמיש (וזהו וסת תרומת הדשן)".

יז) קנה בשם (ח"א סי' ס"ה, סי' ס"ז אות א').

יח) דרכי טהרה (עמ' צ"ב).

יט) טהרת הבית (סי' ג' סעי' ח').

כ) ששבה"ל (סיכום אות א').

כא) חוט שני (ס"ק ד' אות א').

כב) עמק התשובה (ח"א ריש סי' קכ"ו).

כג) פרדס שמחה (ס"ק ט"ז).

כד) פרי טהרה (סעי' ד').

כה) מראה כהן (עמ' קס"ה אות ז').

כו) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רפ"ג, ח"ב עמ' תפ"ו).

כז) לבושי עז (תמצית ס"ק א').

כח) נטעי גבריאל (פרק ס"ד סעי' י"א).

כט) חק וזמן (פרק ד' סעי' ג').

ל) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' כ"ט) – "שכן הלכה".

לא) חוקת הטהרה (סעי' י"א).

לב) פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' ה').

2. מחמיר.

א) חוו"ד (בי' ס"ק ג') – "מאוד לבי מגמגם בדין זה".

3. מראי מקומות – משמרת הטהרה (ס"ק ט"ו).

ב. אופן קביעת וסת תרה"ד.

1. ג' פעמים אחרונות.

א) חוו"ד (בי' ס"ק ג') – "דמחמת שהוחזקה שלשה פעמים שאינה רואה בימים אלו הוה דינה בימים אלו כאשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה ...".

ב) קיצור שו"ע (סי' קנ"ד סעי' ז') – "ויש נשים שאין להם וסת קבוע ממש, אבל יש להן על כל פנים מספר ימים ידועים שבהם אינן רואות, כגון שהיא מוחזקת שבכל חמשה ועשרים יום לאחר ראיתה אינה חוזרת ורואה אלא אחר כך ואז אין לה יום קבוע, שלפעמים היא מאחרת יום או יומים או שלשה ימים, אשה כזו עד חמשה ועשרים יום כיון שהוחזקה שלש פעמים שבימים אלו אינה רואה, דינה בימים אלו כמו אשה שיש לה וסת קבוע".

ג) באר משה (חק וזמן פרק ד' הע' ה' ד"ה גמ).

ד) בדה"ש (ס"ק כ"ד) – "ולעולם הכלל דאזלינן תמיד בתר הפחות שבג' ראיות האחרונות".

ה) גופי הלכות (משנ"ס אות ב') – "דבר פשוט דאינו נקבע רק בג' ראיות".

ו) יסוד הטהרה (פרק י"ב סעי' י"ב) – "משלוש ההפלגות האחרונות".

ז) פותח שער (סי' כ"ד אות ו').

ח) דרכי טהרה (עמ' צ"ב).

ט) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' פ"ז) – לשונו מובא לקמן.

י) הגרש"א אולמן (חק וזמן פרק ד' הע' ה' אות ב' ד"ה גמ).

יא) הגר"מ שטערן (חק וזמן פרק ד' הע' ה' אות ב' ד"ה גמ).

יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק מ' הע' קכ"א).

יג) חק וזמן (פרק ד' הע' ה' אות ב') – "באופן קביעת וסת תרה"ד יש מבוכה גדולה ... הקביעות אזלא בתר המוקדם מבין ג' ראיות האחרונות, וכן עמא דבר".

2. זמן ארוך.

א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה נ"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ' אות א') – "וסת זה נקבע בג' פעמים ... רק אם יעבור תקופה של כשנה שלא תראה בפחות מזה".

עי' הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ג אות ס"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ' הע' א') – "כשנה ושנתיים".

ב) חוט שני (ס"ק ד' אות ב') – "כיצד קובעת וסת זה, ע"י שתמיד לא תראה בהם, ולא סגי ג' פעמים שלא תראה בהם, אלא צריך שמשך זמן ארוך לא תראה בימים הללו".

ג) לבושי עז (תמצית ס"ק ג') – "ובזמנינו נקטו המורים שצריך תקופה ארוכה כדי להתחזק בזה, ולא סגי בג"פ".

ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' כ"ט) – "שמסתברא שהימים אלו אינו תלוי בהג' ראיות האחרונות. אלא אם לא רגילה לראות לפני כ"ו, אף אם במקרה ראתה ביום כ"ה, בהחודש הבא עדיין היא כאשה שיש לה וסת עד יום כ"ו (אבל צריך לפרוש יום כ"ה מחמת וסת הפלגה). בין לקולא בין לחומרא".

3. מראי מקומות – אמרי אברהם (סי' י"א ד"ה ונראה), אמרי חיים (סי' ט' ד"ה כללו), משמרת הטהרה (ס"ק כ"ד).

א) מראה כהן (פרק ח' הע' קמ"ז) – "בתרה"ד סי' רמ"ז מבואר דאשה שהחלה להרחיק ראיותיה, וראתה פעם אחת בהפלגה של צ' יום ופעם אחרת בהפלגת צ"א יום ופעם אחרת בהפלגת פ"ט יום, יכולה לנהוג עד יום פ"ט כאשה שיש לה וסת קבוע. ומבואר דבג' פעמים נהיית האשה מוחזקת שאינה רואה בפחות מכך. **אבל מסתבר** שאשה הרואה כל ימיה בין כ"ח יום לל"ג יום, ובג' פעמים האחרונות ראתה בהפלגת ל"א ל"ב ל"א, שאין להקל בה בימים כ"ח וכ"ט, שהרי רגילה לראות בימים אלו. ולכן יש לעשות שאלת חכם".

ג. אופן עקירת וסת תרה"ד.

1. אינו נעקר פעם אחת.
 - א) חוו"ד (סי' קפ"ט בי' ס"ק ב') – "ומיירי שראתה פעם אחת קודם הי"ד יום".
 - ב) לחו"ש (שמלה סוף ס"ק ח') – "דאם עד י"ד יום אחר הטבילה אינה רגילה לראות ואירע לה פעם א' או שתי פעמים שראתה במוקדם כגון ביום עשירי לטבילתה, וצריכה לחוש ליום זה פעם א' ואם עבר היום ולא ראתה מותרת בלא בדיקה עד יום י"ד".
 - ג) מהרש"ם (ח"ג סי' רנ"ח).
 - ד) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות צ"ב) – "אם ראתה פעם אחת לפני וסת תרומת הדשן לא נתבטלה וסת תרה"ד לימים אחרים (מקורו בנקודת הכסף סי' קפ"ט סעיף ד')".
 - ה) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק מ"ב הע' כ').
 - ע"י הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה נ"א) – "עקירתו סגי בב' פעמים".
 - ע"י הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ' אות ה') – "ראתה רק פעם אחת בתוך וסת תרומת הדשן, אם היה לפני שלושים יום לא נעקר וסת תרומת הדשן, אבל אם אחר ל' יום מתבטל, כיון דהחזו"ד ס"ל דאחר ל' יום ליכא כלל וסת דתרומת הדשן, ולכך כשראתה פ"א מחמירין דנעקר".
 - ו) חוט שני (ס"ק ד' אות ד' ד"ה ואמנם, ע"י שאלת אשר סי' כ' אות א') – "ואמנם אם רואה בימים הללו פעם או פעמיים, אמרינן שמקרה בעלמא הוא, ועדיין דינה כדין אשה שיש לה וסת קבוע גם לענין זה. אמנם אם רואה כבר כמה וכמה פעמים בימים הללו, אף שבדרך כלל לא רואה בהם, חוזר דינה להיות כדין אשה שאין לה וסת קבוע".
 - ז) פרדס שמחה (ס"ק ט"ז אות ד') – "נעקר בג' פעמים".
 - ח) פותח שער (סי' כ"ד אות ה').
 - ט) משמרת הטהרה (ס"ק כ"ד, בה"ל אות י"א).
 - י) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק מ' הע' קכ"א).
 - יא) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' כ"ט) – לשונו מובא לעיל.
 - יב) פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' ח').
2. נעקר בפעם אחת.
 - א) בדה"ש (ס"ק כ"ד, ע"י ציונים ס"ק ל"א) – "וצ"ע".
 - ב) הגרי"מ שטערן (חק וזמן פרק ד' הע' ה' אות ג' ד"ה אמנם).
3. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה גדה עיונים סי' קפ"ו על סוף סעי' ג' [עמ' עד"ר], "צ"ע"), אמרי אברהם (סי' י"א ד"ה כללו), חק וזמן (פרק ד' הע' ה' אות ג').

ד. האם מועילה בדיקה בימי הוסת של התרה"ד.

1. לא מהני.
 - א) חת"ס (על סעי' ב') – "אינו מועיל".
 - ב) פתחא זוטא (ס"ק ד' בשם חתנו) – "כתב לי חתני ... כי הבדיקה שבי"ד ימים הראשונים א"א לחשוב".
 - ג) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה פרק י"ג סעי' ט', חק וזמן פרק ד' הע' ז', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ב אות א'), פתחי דעת פרק מ"ב הע' י"ט) – "בדקה בתוך ימי וסת התרומת הדשן, אין לסמוך על כך אפילו בדיעבד".
 - ד) קנה בשם (בירורי השיטות סי' א', שו"ת ח"א סי' ס"ה) – "ומ"מ להלכה למעשה כבר הורה החת"ס שלא לסמוך על ג' בדיקות שעשתה בימים שרגילה שאינה רואה בהם".
 - ה) דרכי טהרה (עמ' צ"ב, דפו"ח פרק ח' סעי' ט"ז, סעי' י"ח).
 - ו) חוט שני (ס"ק ג' אות ח', שאלת אשר סי' י"ט אות ג') – "לא מהני לה לעשות בדיקות דג' פעמים הראשונים, בימים הללו, שהרי הם מוחזקים אצלה שלא רואה בהם".
 - ז) בדה"ש (ס"ק י"ג).
 - ח) פרדס שמחה (ס"ק ח' אות ד').
 - ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רפ"ד, ח"ב עמ' תפ"ז).
 - י) לבושי עז (תמצית ס"ק ז').
 - יא) פרי טהרה (סעי' ד').
 - יב) חק וזמן (פרק ד' סעי' ד') – "אין לסמוך על כך אף בבדיעבד".
 - יג) חוקת הטהרה (סעי' י"ב) – "אינו מועיל".
 - יד) פתחי דעת (פרק מ"ב סעי' ו', סעי' ז') – "החתם סופר".
2. מהני [בדיעבד].
 - א) אמת ליעקב (הע' ע"ב) – "אין להחמיר כשיטת החת"ס דס"ל שג' פעמים הראשונים צריכים להיות לאחר זמן וסתה".

- (ב) שפע טהרה (ס"ק ג').
 (ג) ששבה"ל (סיכום אות א', שבה"ל ח"ז סי' קנ"א אות ג') – "ובדיעבד שבדקה באותם ימים, מהני".
 (ד) ע"י עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ו ד"ה ואם) – "יש לו על מה לסמוך".
 (ה) נטעי גבריאל (פרק ס"ד סעי' י"ב) – "מהני בדיעבד".
 3. מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק י"ד, "וצ"ע"), מראה כהן (עמ' קס"ו אות ט', "צ"ע"), הגרמ"ש קליין (מראה כהן עמ' ר"ח), בנה ביתך (סי' ז' שעה"ב ס"ק י"ב).

ה. עברה הימים שרגילה לראות בהם.

1. עדיין נחשב כמו וסת שאינו קבוע – ששבה"ל (סעי' ג' סיכום אות ג', שבה"ל ח"ג סי' קט"ז), פרדס שמחה (ס"ק ט"ז אות ה').
2. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים סי' קפ"ו על סעי' ג', עמ' עד"ר).

ו. שאר הלכות שנוגע ל"וסת תרה"ד".

1. אשה שרואה תמיד לאחר ל' יום: ולאחר ל' אין לה וסת פעמים מקדמת ופעמים מאחרת - ע"י לקמן.
2. לענין תליה במכה - ע"י סי' קפ"ז סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ט. אשה שרואה תמיד לאחר ל' יום: ולאחר ל' אין לה וסת, פעמים מקדמת ופעמים מאחרת.

א. מיקל: אינה צריכה לחוש לעונה בינונית.

1. מלבושי טהרה (ס"ק ג') – "נראה נמי דלפי דעת הת"ה וש"ה ודאי דגם בזה אינה חוששת ליום שלשים".
2. טהרת ישראל (סעי' י"ג, סי' קפ"ט סעי' י"ט) – "אשה שהיא רואה תמיד לאחר שלשים ולא קודם שלשים והשלשים אלא שלאחר שלשים יום אין לה יום קבוע אינה חוששת לעונה בינונית שהוא יום שלשים".
3. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ב, סי' ע"ה ד"ה כשאשה) – "שגם בראתה תמיד אחר שלשים שנעקר דין וסת החדש ועונה בינונית אף שלא קבעה וסת לאחר השלשים דפעמים מקדמת ופעמים מאחרת אין לה לחוש לעונה בינונית כדכתב".
4. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ו אות א', סי' נ') – "ואם רגילה לראות בהפלגה מל"א יום ולמעלה אינה חוששת לעונה בינונית כדעת הס"ט".
5. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ט אות ו') – "ואפילו אם פעם אחת ראתה קודם העו"ב במקרה אינה חוששת לעו"ב באותו חודש".
4. הגרשז"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תת"צ, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' י"ט) – "אינה חוששת לעונה בינונית".
5. הגרשז"א זצ"ל (אמרי חיים סי' ט') – "דהסברא נותנת שאין חילוק ודינא דת"ה נאמר גם על עונה בינונית".
6. טהרת הבית (סי' ג' הע' ח') – "... מבואר יוצא מדברי הריטב"א הנ"ל שבימים שהוחזקה שלא לראות, הרי היא בחזקת טהרה, ואינה צריכה לחוש לעונה בינונית, וכן פסק בספר טהרת ישראל (סי' קפו סעיף יג), ושכן כתב המלבושי טהרה. ע"ש. וכן פסק הגאון ר' משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה ... וכן נראה עיקר למעשה. והמחמיר תע"ב".
7. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' פ"ז) – "שאלה: בהפלגות שהם יותר משלושים יום כתב רבינו שאין צריך לבדוק בעונה בינונית. האם זה רק אם שלש הפלגות אחרונות היו יותר משלושים. תשובה: כן [כך הבנתי מתשובת מו"ר גר"ן]".
7. הגרשז"א זצ"ל (אסיפת יצחק ח' שבט תשס"ט) – "שאלה: אשה שאין דרכה לראות קודם יום ל"ב האם היא חוששת לעונה בינונית. תשובה: כמדומה שלא".
8. דרכי טהרה (עמ' ס"ז ד"ה אשה, עמ' ע"ז אות ג') – "שאינן היא עלולה לראות ב'עונה בינונית' ו'ביום החדש'".
9. הגר"א ובבבצל שליט"א (אסיפת יצחק ח' טבת תשס"ט) – "שאלה: אשה שאין דרכה לראות קודם יום ל"ב האם היא חוששת לעונה בינונית. תשובה: לא".
10. הגר"ד מצגר (מגיה לריטב"א, בי' סי' ט"ו) – "ולמעשה מחמירים בזה לחוש לעונה בינונית, וכן מורים בעלי הוראה פה עיה"ק ירושלים ... ולפי"ז ברור דהיא דאיכא חזקת טהרה אין מקום לחוש לעונה בינונית".
11. הליכות ביתה (עמ' ס"ח).

ב. מחמיר: חוששת לעונה בינונית.

1. תפארת ישראל (סי' קפ"ד ס"ק א') – "שלא מצינו בשום דוכתא עקירה לעונה בינונית כל זמן שלא קבעה וסת".
2. חוו"ד (בי' ס"ק ג') – "איתחזקה שלא תראה עד לאחר ל' יום והוי כאשה שיש לה וסת שאינה חוששת לעונה בינונית והא ודאי ליתא".
3. הפלאה (ריש סי' קפ"ד) – "דאיתא לקמן סי' קפ"ו ס"ג כגון שעד ארבעים יום אין דרכה לראות ואח"כ משנית וסתה. ובכה"ג נראה פשוט דצריכה לחוש לעונה בינונית תמיד כיון דאין לה וסת קבוע".
4. ישועות יעקב (סי' קפ"ד ס"ק ו') – "אשה שאין לה וסת קבוע חוששת לעונה בינונית אף שאינה רואה לשלשים יום כיון שרואה תמיד לאחר עבור שלשים אלא שאח"ז אין לה זמן קבוע לראי".
5. שואל ומשיב (מהדו"ג ח"ב סי' מ"ו ד"ה ודרך) – "דשאני עונה בינונית שע"פ רוב הנשים רואות בעונה בינונית ולכך חוששת ואף דאם יש לה וסת קבוע אינה חוששת לעונה בינונית היינו דוקא קבוע ממש דנראה שיצא מכלל הנשים דעלמא אבל כל שאינה קבוע ממש לא יצא מכלל רוב נשים וחוששת לעונה בינונית".

6. עי' פרדס רמונים (סי' קפ"ט שפ"ח ס"ק ז') – "לעולם צריכה לחוש לעונה בינונית, ואפילו לא ראתה בה כמה פעמים, עכ"ז צריכה לחוש לעונה בינונית ... דכל זמן שאין לה וסת קבוע, לעולם חוששת לעונה בינונית".
7. ערה"ש (סעי' כ') – "עי' ח"ד שגמגם בדין זה מאשה שעד אחר ל' אינה רואה לא תחוש לעונה בינונית ולא כן כתב הש"ך בס"י קפ"ט סק"ל אינו דמיון דהתם רוב נשים יש להן עונה בינונית ובכאן הוה להיפוך".
8. שערי טוהר (שער ד' סעי' כ"ח) – "וה"ה כשדרכה שלא לראות עד לאחר ל' יום מתחילת ראי' ואח"כ אק לה וסת חוששת לעונה בינונית".
9. עי' חדרי דעה (סי' קפ"ט על סעי' י"ג ד"ה ומה).
10. סוגה בשושנים (סי' ה' סעי' ח' ס"ק כ') – "קבעה בג"פ שאינה רואה בפחות מל' יום מכל מקום ... חוששת לעו"ב שהיא ל' יום".
11. מהר"ש ענגיל (ח"ז סי' קכ"ח).
12. תשורת ש"י (סי' ער"ה ד"ה ובגוף).
13. לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' ק"ט) – "בעונה בינונית דליכא מ"ד שמקיל צריכי' לחוש וכדברי חו"ד".
14. אמרי יושר (ח"א סי' קפ"ב ד"ה ובאשה) – "דהא אשה כזו חוששת לעו"ב כמ"ש החו"ד סי' קפ"ו".
15. דובב מישרים (שרגא המאיר ח"א סי' כ' ד"ה וע"ד שאלה) – "ולענין דינא בשו"ת שו"א מ מהדורא תליתאה ח"ב סי' מ"ו אע"פ שחולק על החו"ד מ"מ לענין עונה בינונית סובר כהחוות דעת עיי"ש".
16. חלקת יעקב (ח"ב סי' ע"ד, יו"ד סי' צ"ה, סי' צ"ו, סי' צ"ח) – "דלענין עונה בינונית לא מקרי וסת קבוע. ולפע"ד אין לסמוך בזה על ספר טהרת ישראל ... ובמחכת"ה שגג להעתיק פסק כזה".
17. מנחת יצחק (ח"ו סי' פ"ב) – "הרי דבריו ברור מללו, דאע"ג דהוסת שאינו קבוע לאחר ל', כלומר דרואית לעולם לאחר ל', רק שאינו קבוע, דאל"כ אלא רואה פעמים קודם ל', מה רבותא יש בזה, וגם כפל ושנה, דקודם ל' ואחר ל' שוים בזה, וש"מ דמ"מ צריכא בדיקה בעונה בינונית".
18. באר משה (ח"א סי' מ"ז) – "צריכה לחוש לעונה בינונית".
19. אמת ליעקב (פתחי הלכה ארטסקרול, פרק ט"ו סוף הע' ס"ב).
20. דברי יציב (יו"ד סי' ע"ה, שפע טהרה ס"ק ו') – "ולוה נראה שפשוט שצריכה לחוש לעונה בינונית, ורק לבדיקה שאני".
21. אור לציון (נשמת ישראל עמ' מ"ו, אבני שהם סי' קפ"ט ס"ק א' ד"ה והנה).
22. אגורה באהלך (ח"ב סי' קמ"ג אות ד').
23. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה נ', תשובה ע"ב, עי' אוצרות הטהרה עמ' תקקי"ג אות ס"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות ח', פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' כ"ו) – "דודאי יש לחשוש לשיטת הפוסקים דיש לה עונה בינונית".
24. קיצור הלכות (פרק ד' סעי' א' אות י') – "ואף אשה שרגילה בהפלגה של יותר משלשים, כל שאין לה וסת קבוע, הרי זו חוששת לעונה בינונית".
25. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ה אות קט"ו) – "דרכה שלא לראות עד אחרי עונה בינונית חוששת גם לעונה בינונית".
26. שבה"ל (ח"ג סוף סי' ק"כ, ח"ד סי' ק"א אות ב' ד"ה איברא, ששבה"ל סי' קפ"ט סעי' א' ט"ז ס"ק א' ד"ה ובפרי, סיכום אות ד', סי' קפ"ו סעי' ג' סיכום אות ב') – "מש"כ החו"ד ופשוט דאשה שאינה רואה כ"פ רק אחר ל' יום, ולאחר ל' אין לה יום קבוע שצריכה לחוש לעונה בינונית גם לתה"ד נראה דהלכה כן, וכ"כ בהגהות אמרי ברוך להגר"ב פ"כאן ממשמעות התה"ד עצמו, וכ"כ להלכה בתשובת שו"מ שם, אע"פ שחולק על שאר דברי החו"ד, וע"כ תמה אני על ס' טהרת ישראל כאן שסתם להקל".
27. בדה"ש (ס"ק כ"ה, סי' קפ"ט ס"ק ד').
28. עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ח, עי' חזקת טהרה ס"ק כ') – "צריכה לחוש לעו"ב".
29. פרדס שמחה (ס"ק ט"ז אות ב', סי' קפ"ט ס"ק ב' אות ב') – "דצריך לחוש לעונה בינונית".
30. משמרת הטהרה (ס"ק כ"ה, בה"ל אות י"ב, פרק ו' סעי' כ"ג) – "יש להחמיר".
31. חוט שני (ס"ק ד' אות ה', סי' קפ"ט ס"ק ב' אות ה', שאלת אשר סי' כ"א אות א') – "יש לה לחוש ולהחמיר לעונה בינונית ככל אשה שאין לה וסת קבוע".
32. גופי הלכות (ס"ק כ"ד, בה"ל ד"ה דינא) – "חוששת לעונה בינונית כשיגיע יום ל' מראיתה דלענין זה לא מקרי כה"ג ווסת קבוע".
33. מראה כהן (עמ' קל"ט אות ג') – "אשה שאין לה וסת קבוע חוששת לעונה בינונית, אפילו אם בכל פעם רואה בהפלגות יותר גדולות משיעור עונה בינונית, כגון שלעולם אינה רואה בפחות מל"ג יום".
34. פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ד הע' מ"ד, סוף פרק ט"ו, פרק מ' הע' קכ"ג).
35. יסוד הטהרה (פרק י' סעי' כ"א) – "חוששת אחר כל ראייה ליום השלושים וליום השלושים ואחד לראיתה משום עונה בינונית".
36. פרי טהרה (סי' קפ"ט סעי' ל"א) – "צריכה לחוש לעונה בינונית".
37. לבושי עז (תמצית ס"ק ד') – "חוששת לעונה בינונית".
38. חוקת הטהרה (סי' קפ"ט סעי' ח') – "וקיימא לן כדעת רוב האחרונים שיש לחוש לעונה בינונית".
39. מעדני אשר (סי' ט"ז) – "רובם ככולם של האחרונים להחמיר ... וכן פסקו להחמיר בשאר ספרי זמנינו, ולפמ"ש כ לעיל כן מוכח מהתה"ד עצמו ומהב"י".
40. פתחי טוהר (פרק ז' סעי' ז') – "אשה שאין לה וסת קבוע, אפ"י אם תמיד רואה אחר ל', אפ"ה חוששת לעונה בינונית".
41. עי' הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ג' הע' ק"ה) – "צידד לחוש לדעת המחמירין".
42. פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' כ"ד).
43. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רט"ו) – "למעשה נוהגים להחמיר, ובמקום צורך יעשה שאלת חכם".
44. לחמי אבירים (סי' ט' אות ט"ו).

45. מנחת איש (פרק ה' סעי' י').

- ג. מראי מקומות – ב"י (סי' קפ"ד ס"ק ט' (ב')), כת"ס (יו"ד סי' צ'), אמרי אברהם (סי' י"א), שרגא המאיר (ה"א סי' י"ט אות ב', סי' כ' ד"ה וע"ד שאלה, ח"ה סי' ס"ה אות ז'), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק ג', סי' קפ"ט ס"ק ס"ו).
1. סד"ט (סי' קפ"ט סוף ס"ק כ') – "ונראה לכאורה דדוקא בכה"ג שראתה ל' ול"ב ול"ד, הוא דצריכה לחוש לעונה בינונית מראית יום ל"ד, אבל אם היתה רואה ל"א ואח"כ ל"ב ול"ד וכה"ג, לא היתה צריכה לחוש לעונה בינונית, כיון דהוחזקה זו שלא תראה תוך שלשים ... וכמ"ש בתה"ד סימן הנ"ל, ופסק כן המחבר בסימן קפ"ו סעיף ג' ... מיהו י"ל דאיהו לא הקיל אלא לענין בדיקה לפני תשמיש, דבלא"ה הרשב"ם והרבה גאונים סבירא להו דכל לבעלה לא בעי בדיקה, ואפילו אי בעי לאחמורי לא שבקינן, אבל בעלמא אפשר דלא סמכינן אזה, וכן משמע שם".
 2. אמרי ברוך (על סעי' ג') – "בשו"ת מהרי"ל סימן קע"ג מסתימת דבריו שם נראה דהוי כוסת גם נגד חשש עונה בינונית, אבל לא משמע כן בשו"ת תרומת הדשן שמשם מקור דין זה, דכיון דבכהאי גוונא לא נחשב וסת רק להקל שלא תצטרך לבדוק קודם תשמיש".
 3. הגרמ"א רוזינטל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"מ) – "ודיו אם נחוש לזה ליום ל"א, ותו לא מידי. [בזמן שהחודש מלא - שניהם ליום ל"א]. והסכים עמי הגרש"ז אויערבך זצ"ל".
 4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קי"ג) – "הפוסקים בא"י מחמירין בזה, וכן ראוי להחמיר, אבל אין צריך להחמיר להכופ"פ ולהחוד"ד".
- הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: If a woman consistently has a haflagah of more than 30 and 31 days (usually 40+), can she keep just a haflagah onah? I have heard a different variation where such a woman can keep the haflagah and yom hachodesh but doesn't need to keep the beinonis. What is Rebbe's psak?

R' Y. Berkovits wrote: The haflaga and yom hachodesh should be kept. There is a machlokes regarding whether one should keep the onah benoinis. Rav Moshe is of the opinion to be mekil and that seems to be the done thing in America.

ד. מקרים.

1. או"ז.

1. (א) מיקל – הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה נ', תשובה ע"ב), משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ג), חוקת הטהרה (סי' קפ"ט סעי' ח').
2. (ב) מחמיר – ששבה"ל (ס"ק ד', סי' קפ"ט ט"ז ס"ק א' ד"ה ובפרי, "ומסתבר דיש לחוש ככל עו"ב גם ל"א ומעל"ע ועונת או"ז").
3. חוו"ד יום ל"א.
4. (א) מיקל – הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה נ', תשובה ע"ב), משמרת הטהרה (ס"ק כ"ה, פרק ו' סעי' כ"ג), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קי"ג, לשונו מובא לעיל), פרי טהרה (סי' קפ"ט סעי' ל"א, "יכולה להקל"), חוקת הטהרה (סי' קפ"ט סעי' ח'), מנחת איש (פרק ה' סעי' י').
5. (ב) מחמיר – ששבה"ל (ס"ק ד', סי' קפ"ט ט"ז ס"ק א' ד"ה ובפרי, לשונו מובא לעיל), יסוד הטהרה (פרק י' סעי' כ"א, לשונו מובא לעיל).
6. כרתי כ"ד שעות.
7. (א) מיקל – הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה נ', תשובה ע"ב), משמרת הטהרה (ס"ק כ"ה, פרק ו' סעי' כ"ג), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קי"ג, לשונו מובא לעיל).
8. (ב) מחמיר – ששבה"ל (ס"ק ד', סי' קפ"ט ט"ז ס"ק א' ד"ה ובפרי, לשונו מובא לעיל).
9. ליל טבילה.
10. (א) מיקל – עי' מנחת איש (פרק ה' סעי' י').
11. (ב) מראי מקומות – שבה"ל (סוף ס"ק ד', סיכום אות ב', "יש מקום להקל, וצריך שאלת חכם". ח"ג סוף סי' ק"כ, ח"ד סי' ק"א אות ב' ד"ה איברא, "ובאירע כן בליל טבילה אם אפשר לצרף סברא המובאת בטהרת ישראל יש לעי' לדינא, ואולי יש לצדד להקל כיון דבאמרי ברוך כ' ממשמעות תשובת מהרי"ל להקל בזה וצ"ע").
12. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק צ"ב סעי' ו').

ה. וסת החודש במי שושתה לעולם אחר ל' יום: נ"מ לפי המקילים. או לפי המחמירים, אם יש וסת או"ז על החודש, ותרי חומרא לא אמרינן.

1. הסברא לחלק, שוסת תרה"ד מגלה שהיא אינה בכלל רוב הנשים. אמנם מצד עצמה, אולי הוסת שלה יכול להיות לפי החודש. וראיה לזה, שאם וסת תרה"ד למ' יום, ופעם אחת יש הפלגה לכ"ה יום, הדין שחוששת לכ"ה יום, הגם שעדיין יש לה וסת תרה"ד (לפי רוב פוסקים). א"כ ה"ה צריכה גם עכשיו לחשוש לוסת החודש מיד. וצ"ע.
2. מיקל – אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ב, לשונו מובא לעיל), דרכי טהרה (עמ' ס"ז ד"ה אשה, עמ' ע"ז אות ג', לשונו מובא לעיל).
3. מחמיר – הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, לשונו מובא לעיל).

ו. מראי מקומות.

1. מעדני אשר (סי' ט"ז אות ה') – "בס' דרכי טהרה (פ"ה עמ' ס"ז) כתב דאשה שכל הפלגותיה הם יותר מל"ב יום או פחות מכ"ח יום א"צ לחוש לעו"ב, וצייין כמקור לדבריו את ס' טהרת ישראל הנ"ל. והנה על עצם דברי טהרת ישראל תמהנו לעיל (אות ג') שהם נגד משמעות תה"ד והב"י וכמעט כל האחרונים, אולם גם לד' הטהר"י נלע"ד שיש להחמיר באשה שכל הפלגותיה הם פחות מכ"ח. דהנה אפילו באשה שיש לה ו"ק לפחות מל' יום ועבר יום וסתה הקבוע ולא ראתה ס"ל לרמב"ן (ט"ו ע"א) דחוששת לעו"ב, דכיון שלא ראתה בוסתה חיישינן שתראה בעו"ב, ואפילו הרשב"א (שם) שחולק ע"ז הוא רק משום דקביעא לה זמן, אבל בוסת רעוע של תה"ד שאינו קביעות ליום מסוים מסתבר שגם הוא יודה דאם לא ראתה בימים הרגילים דיש לחשוש שתראה בעו"ב".

(א) הדרכי טהרה הוי רק בדפו"י. ועי' דפו"ח פרק ה' סעי' י"ה, ול"מ שם.

רואה מחמת תשמיש

סימן קפ"ז

א] רואה מחמת תשמיש - <u>סעיף א'</u> .	טז] מסולקת: שפופרת למעוברת, מינקת.	לא] נאמנות באשה - <u>סעיף ו'</u> .
ב] מדאורייתא או מדרבנן.	יז] בדיקה תחת בעל הראשון - <u>סעיף ג'</u> .	לב] בודקת, מוצאה כתמים במ"א - <u>סעיף ז'</u> .
ג] רמ"ת ואח"ז נתהוה לה וסת קבוע.	יח] טעמים שמתורת לבעל השני.	לג] רפואה - <u>סעיף ח'</u> .
ד] מסולקת דמים.	יט] תולה בוסתה - <u>סעיף ד'</u> .	לד] עשה רפואה זו לאשה אחת.
ה] לשמש בימי טוהר.	כ] תולה במכתה: ראשונים - <u>סעיף ה'</u> .	לה] נאמנות רופא.
ו] שיעור הזמן לאיסור רמ"ת.	כא] גדר מכה.	לו] הפחידה פתאום - <u>סעיף ט'</u> .
ז] זמן שאנו בקיאים.	כב] דם משונה.	לז] ראתה ליל טבילתה - <u>סעיף י'</u> .
ח] אין אנו בקיאים.	כג] הלכה: רמ"א.	לח] ראתה ג"פ בליל טבילתה.
ט] ראתה דם בזמן מופלג.	כד] יש וסת ומסופק אם מכתה מוציאה דם.	לט] ראתה בימי טוהר.
י] בדיקות.	כה] גדר וסת קבוע.	מ] עברה ושמשה, עקירת הוסת.
יא] בדיקת שפופרת - <u>סעיף ב'</u> .	כו] רק לאיסור רמ"ת או שמא גם לז' נקיים.	מא] רמ"ת, איזה וסת הוא - <u>סעיף י"א</u> .
יב] שפופרת אחר בעל שלישי.	כז] אין וסת קבוע, וספק אם בא מן המקור.	מב] הפלגה.
יג] לא נמצא דם עליו כלל.	כח] מוציאה דם: הגדר.	מג] אסור להשהותה - <u>סעיף י"ב</u> .
יד] האם צריכה ז' נקיים.	כט] בשעת וסתה.	מד] בתולה - <u>סעיף י"ג</u> .
טו] ראתה עוד ג' פעמים בזמן תשמיש.	ל] כתמים: תולה בה בכל ענין.	מה] אינה יכולה לטבול - <u>סעיף י"ד</u> .

נדה (סוף דף סה: - דף סו.) – "תנו רבנן: הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש, עד שתתגרש ותנשא לאחר. ניסת לאחר וראתה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש, עד שתתגרש ותנשא לאחר. ניסת לאחר וראתה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש עד שתבדוק עצמה".

א] רואה מחמת תשמיש: יסוד - סעיף א'.

א. הוי וסת.

1. בית שמואל (סי' קי"ז ס"ק ו') - לשונו מובא לקמן.
 2. תוה"ש (ס"ק כ"ט) – "שמטעם קביעות וסת אנו חוששים לה כמבואר בתשובת הרשב"א".
 3. תפארת ישראל (ס"ק י"ב).
 4. נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג ד"ה והנה, ריש סי' מ"ו, סי' נ"א, סי' ס"א, תנינא סי' צ"א, סי' צ"ב, סי' צ"ג ד"ה וטרם) – "עיקר איסור האשה שרואה ג"פ מחמת תשמיש מטעם וסת נגעו בה שקבעה וסתה במעשה התשמיש וכמבואר בחיבורי נו"ב בכמה מקומות".
 5. סד"ט (ס"ק כ"ו) – "שאינה אלא חששא דרבנן משום וסתות".
 6. חכ"א (כלל ק"י סעי' א', סעי' ו') - לשונו מובא לקמן.
 7. רע"א (על הש"ך ס"ק כ') - לשונו מובא לקמן.
 8. חת"ס (יו"ד סי' קנ"ג ד"ה אך, ריש סי' קס"ד, סי' קע"ה ד"ה ואומר, סי' קפ"א ד"ה ומכ"ש).
 9. דברי חיים (יו"ד ח"ב סי' ע"ה ד"ה והנה).
 10. גליון מהרש"א (ריש הסימן) – "משום וסת נגעו בה".
 11. שירי טהרה (תשובה י"ד) – "הרי דבר פשוט שעיקר דין רמ"ת הוי דרבנן. דוסתות דרבנן וספקו להקל".
 12. שואל ומשיב (תנינא ח"ב סי' ל"ב, ח"ג סי' קל"ו).
 13. פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ז חקירה א') – "דשרש איסורה הוא מטעם וסתה".
 14. ברית אברהם (ח"ב יו"ד סי' מ"ח אות ט"ו).
 15. מהר"ם שיק (יו"ד סי' קע"ז אות ז') - לשונו מובא לקמן.
 16. צמח צדק (יו"ד סי' ק"ט) – "וגם ברמ"ת דהוי וסתות דרבנן".
 17. שערי דעה (ס"ק ד') – "שגוף האיסור בזה אינו אלא משום חשש וסתות דרבנן".
 18. מהרש"ם (ח"א סי' ל"ג) – "והרי מבואר בת"ה להרשב"א, ובב"י, דברמ"ת בעינן ג"פ, דבכלל ווסתות הוא, וכ"ה דעת רש"י וש"פ".
 19. חמדת שלמה (יו"ד סי' כ"ג) – "רק משום חשש וסת".
 20. בית יצחק (שער הספיקות סוף סי' י"ט) – "דאסורה לבעלה הוא משום דקבעה וסת בכך".
- א) ששבה"ל (ס"ק ד') – "רוב הפוסקים דהוי דין וסת".

ב. רק חולי.

1. הגר"א שפיץ (תשובה מאהבה ח"ג סי' שנ"ט) – "נ"ב ... ברור כשמש שאין כאן משום חשש וסת אבל דבר זה שרמ"ת הוא ידוע חולי או תשות כח שאינה יכולה לסבול התשמיש בלא ראיית דם, ואם ביעות' אותה והפילה חררת דם נתרפאת מחלי' ...".

2. ישועות יעקב (ס"ק א') – "בא לידי ספר בשמים ראש ... דרמ"ת מטעם וסת אסורה בשם מורו מוהר"מ מרטנברג והוא השיג עליו ... וכתב הרא"ש דטעם איסור רמ"ת משום דנתברר לנו שיש למעלה דם כנוס במקור שהאבר מגיע לשם ואם יפתחנו ירד הדם למטה והיינו הך ענינא דחררת דם המבואר בש"ס".
- א) אמנם עי' ישועות יעקב (ס"ק כ"ב) – "וגם אין האיסור רק מתורת וסת דהוא דרבנן".
3. לחם ושמלה (שמלה ס"ק ד' ד"ה ובעיקר) – "ובח"ד העלה ... ואם הייתי אומר כי אין כאן שום וסת דקים להו לחז"ל דאין אשה קובעת וסת מחמת תשמיש אלא חולי ומום הוא שיש בה שמקורה חלוש ואינו מחזיק דמיו המרובים ... וע' בחידושי הרמב"ן שכ' וז"ל ופריק מותר' לשני בלא בדיקה מפני שאין כל האצבעות שוות ואין מחזיקין אותה בבעלת מום וכו' עכ"ל, ומדלא כ' דאין מחזיקין אותה דקבעה וסתה בכך משמע דאין כאן משום וסת אלא משום מום".
4. שאילת דוד (יו"ד סי' ב' ד"ה ובעיקר) – "ובעיקר הסברא אם שייך זה לוסתות צ"ע גדול דהא הוי וסת מחמת אונס ואינה נקבעת בוסת ודוחק לומר דהוי כוסת שאינו קבוע דא"כ אפילו פעם אחת יש לחוש לה כמו וסת שאינו קבוע וכן הקשו האחרונים דא"כ בימים שאינה חוששת לוסת שאינו קבוע לא תחוש כלל אף ברואה מחמת תשמיש ולי נראה דאין בזה וסת דאדרבה הטבע הוא להיפוך ואין זה מדרך הוסתות אלא נראה דהוי חולי וברור להם לבעלי התלמוד דמי שרואה דם מחמת תשמיש בזה אחר זה שלשה פעמים יש לה חולי כזה שרואה מחמת תשמיש וקוראין לה ממלא ונופצת ואשה שיש לה חולי זה ברור דתראה בעת תשמיש וא"כ א"א להקל אף למאן דסובר ווסתות דרבנן".
5. ערה"ש (סעי' א'-ד', סעי' ע"ד) – "הרי שקורא לעניין זה מחלה וכן בלשון הש"ס [ס"ו ב] היא דאתיא לקמיה דרבי וכו' אמר רבי נתרפאה זאת ע"ש ורפואה הוי ממחלה כמובן ... והגאון נוב"י קבע בזה מסמרות בכל תשובותיו דזהו וסת גמור ועפ"ז באמת התיר בתניינא בסי' פ"ח במקום הדחק לסמוך על וסת שתקבע אח"כ ע"ש וכבר צווח ככרוכיא על זה הגאון ח"ד בסק"ג וז"ל חלילה לסמוך עליו בזה ולא וטעם וסת לחוד נאסרה רק מטעם חשש אולי ממלאה ונופצת וכו' עכ"ל והודה במקצת אבל לענ"ד גם זה אינו".

ג. ספק וסת, ספק חולי.

1. חנ"ד (בי' ס"ק ג') – "ברואה מחמת תשמיש יש לחוש לשני חששות, או שהיא מחמת חולי, וכן יש לחוש של חימוד התשמיש או לשאר מקרי התשמיש ... לוסת של חימוד התשמיש דלאו מטעם וסת לחודיה נאסרה רק מטעם חשש חולי הממלאה ונופצת".
- ד. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק א'), מגילת ספר (סי' כ"א), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קכ"א).
1. תשובה מאהבה (ח"ג סי' ש"ס) – "שדימה מ"ו הגאון נ"ע לדמות לגמרי רמ"ת לוסת ממש ... לא לכל הדברים דנו ודימו כמו שהאריך ...".

ה. איזה וסת: וסת האונס או כמו וסת הגוף [אכילה].

1. עי' לקמן סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

ו. נ"מ בין הטעמים.

1. י"א אם דרבנן או דאורייתא.
2. י"א ראתה מחמת תשמיש ואח"כ נקבעה וסת וכדו'.
3. י"א אח"כ נתעברה והוכר עובריה.
4. י"א בדקה בשפופרת בימי זיבה.

ב] האם איסור רמ"ת מדאורייתא או מדרבנן.

א. דאורייתא.

1. חלקת מחוקק (סי' קי"ט ס"ק כ"ב) – "ואם הוא איסור דאורייתא כגון סוטה ורואה דם מחמת תשמיש אסורה לדור אף במבוי".
2. בית מאיר (סעי' ה', אה"ע סי' קי"ז ד"ה י"א) – "שאסורה מן התורה כדין כל דבר איסור שהחזק ע"י ג' פעמים".
3. תשובה מאהבה (ח"ג סי' ש"ס) – "לית דין צריך בושש ברמ"ת ג"פ רצופים הוא איסור דאורייתא ככל איסורי דאורייתא דאיתחזקי ג"פ".
4. חנ"ד (בי' ס"ק ג').
5. דבר משה (סי' נ"ו ד"ה ומעתה אחזה) – "ואף אם נחליט ונימא דהיא מטעם וסת מ"מ י"ל דרואה דמ"ת אסורה לשמש מה"ת דאף דוסתות דרבנן היא רק לענין לחוש שמא כבר ראתה בזמן וסתה דאיכא חזקת טהרה כנגד חזקה אב"ב אבל לפרוש להבא מחשש שמא תראה בזמן הוסת הוי דאורייתא דשמא תראה אינו כנגד החזק' כענין שאמרו שמא מת לא חיישי' אבל לשמא ימות חיישי' והדברים עתיקים וא"כ ה"נ י"ל דהיא דאורייתא שהרי קבעה וסת לתשמיש והרי היא משמשת בזמן הוסת ממש ובודאי דאיכא למיחש שמא תראה".
6. ערה"ש (סעי' ו', סעי' ע"ד) – "ולענ"ד נראה דאין כאן ספק כלל דוודאי האיסור הוא מן התורה כדמשמע מפשטיות הש"ס והפוסקים דכבר בררנו דאין זה בגדר וסתות כלל ואין זה נוגע למאי דקיי"ל וסתות דרבנן ואפילו כשלא הרגישה שנפתח מקורה מ"מ אמרינן כיון דרוב דמים באים בהרגשה כמו שבארנו בסי' קפ"ג ולכן אזלינן בתר רובא ואומרים דוודאי הרגישה וזה שלדעתה לא הרגישה משום דסברה שזהו הרגשת אבר".
7. נצי"ב (העמק שאלה שאילתא פ"ט ס"ק ד', קל"ט-א) – "דמשמע בד' ס"ו דרואה שלש פעמים מחמת תשמיש אסור מה"ת וכ"כ בחלקת מחוקק".

משיב דבר (ח"ד סי' ל"ח ד"ה אבל) – "וצ"ל דאע"ג דקיי"ל וסתות דרבנן מכ"מ וסת שגורם שיהא התשמיש מביאה לידי טומאה ודאי הוא אסור מה"ת".
 (א) משום חולי – חו"ד (בי' ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' ו', לשונו מובא לעיל).
 (ב) אפילו מצד וסת, וסת שגורם שיהא התשמיש מביאה לידי טומאה ודאי הוא אסור מה"ת – משיב דבר (ח"ד סי' ל"ח ד"ה אבל, לשונו מובא לעיל).

ב. דרבנן.

1. מהר"ם (שו"ת הרשב"א ח"א סי' תתל"ט), הו"ד בב"י (ס"ק י"ב) – "דכיון דכשתטבול ליכא אלא איסור דרבנן דקיי"ל וסתות דרבנן".
 (א) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח סוף ס"ק ל"ד).
 2. בית שמואל (סי' קי"ז ס"ק ו') – "איסור קל הוא אחר שתטבול כמ"ש בתשו' זו דוסתות מדרבנן הוא".
 3. נב"ק (י"ד סי' מ"ו, סי' נ"א, תנינא סי' צ"א, סי' צ"ב) – "דוסת זה התלוי במעשה שדינו רק כמו וסת שאינו קבוע ודאי אינו דאורייתא אפילו אם שאר וסת הוא דאורייתא זה הוא דרבנן".
 4. חת"ס (י"ד סי' קנ"ג ד"ה אך, ריש סי' קס"ד, סי' קע"ה ד"ה ואומר, סי' קפ"א ד"ה ומכ"ש) – "באמת אפי' וסתות דאורייתא וסת שע"י מעשה לכ"ע דרבנן שאין כאן חזקה גמורה דאל"ה לא ה"ל נעקר בפ"א והוא פשוט".
 5. סד"ט (ס"ק י"ד ד"ה עוד בש"ך, סוף ס"ק כ"ו [לשונו מובא לעיל]) – "אינו אלא איסור דרבנן לשמש אחר כך דקיי"ל וסתות דרבנן".
 6. ישועות יעקב (ס"ק כ"ב) – "וגם אין האיסור רק מתורת וסת דהוא דרבנן".
 7. חכ"א (כלל ק"י סעי' א', סעי' ו') – "דזה הוי כמו וסתות דאמרינן על כל פנים מדרבנן אורח בזמנו בא ... דאינה אסורה עליו אלא מדרבנן דוסתות דרבנן".
 8. רע"א (על הש"ך ס"ק כ') – "י"ל דלבעלה דהאיסור רק דכיון דהוחזקה לראות מחמת תשמיש שמא תראה בשעת תשמיש דהוא ענין וסת דהוי רק דרבנן כדקיי"ל וסתות דרבנן".
 9. דברי חיים (י"ד ח"ב סי' ע"ה) – "הרי דרק מדרבנן אסורה כל אשה אם אינה רואה בהרגשה בין יש לה וסת ובין רואה מחמת תשמיש".
 10. פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ז חקירה א', שפ"ח סוף ס"ק ב', מק"ז ס"ק ג') – "דשורש איסורו אינו רק מדרבנן".
 11. גליון מהרש"א (ריש הסימן) – "נודע ביהודה".
 12. פרי דעה (שפ"ל ס"ק ז', ס"ק ל"ו) – "ומה שכתב החלקת מחוקק ... דבריו תמוהין".
 13. מהר"ם שיק (י"ד סי' קע"ז אות ז') – "הסברא הוא ג"כ כאן לענין רואה מחמת תשמיש דתלי' ג"כ בווסתות דרבנן וכמ"ש הרשב"א סי' תתל"ט דווסת זה גם לדידן מדרבנן לפי מאי דקיי"ל ווסתו' מדרבנן".
 14. שואל ומשיב (קמא ח"ג סי' קל"ו, תנינא ח"ב סי' ל"ב, תליתאי ח"א סי' שע"ט) – "דדמ"ת אינו רק דרבנן".
 15. שירי טהרה (תשובה י"ד) – "הרי דבר פשוט שעיקר דין רמ"ת הוי דרבנן".
 16. נפש חיה (י"ד סי' נ"ט ד"ה ובלא"ה) – "דכל עיקר איסור מחמת תשמיש לא הוי רק מדרבנן".
 17. צמח צדק (י"ד סי' ק"ט) – "ברואה מחמת תשמיש. דהוי איסור וסתות דרבנן ולכן אפשר להקל".
 18. שערי דעה (ס"ק ד', ס"ק ה') – "שגוף האיסור בזה אינו אלא משום חשש וסתות דרבנן".
 19. מהרש"ם (ח"א סי' ל"ג, ח"ח סי' קע"ג ד"ה אולם) – "הדבר ברור דאיסור רמ"ת רק מדרבנן".
 20. אבני נזר (י"ד סי' רכ"א אות ו') – "ומדקיי"ל גם ברמ"ת דבעינן ג' זימני מוכח דגם רמ"ת דרבנן. אך לתוס' שם דברמ"ת גם רבי מודה אין ראי' משם. מ"מ הסכמת אחרונים שיהא דרבנן".
 21. חמדת שלמה (י"ד סי' כ"ג) – "רק איסור דרבנן".
 22. ברית אברהם (ח"ב י"ד סי' מ"ח אות ט"ו) – "וברור דאיסור לבעל' ברואי' מ"ת הוא מדרבנן".
 23. תשורת ש"י (מהדו"ת סי' קל"ח ד"ה ובזה) – "אין אסורה רק מדרבנן".
 24. מלבושי טהרה (ס"ק ד') – "שענין שראתה ג"פ מחמת תשמיש שתהא אסורה לבעלה היא גזירה דרבנן משום וסתות שהוא מדרבנן".
 25. בית יצחק (שער הספיקות סוף סי' י"ט) – "דאסורה לבעלה הוא משום דקבעה ווסת בכך והרי קיי"ל ווסתות דרבנן".
 26. פתחא זוטא (ס"ק א').
 27. שואל ונשאל (ח"ה י"ד סי' פ"ה, סי' פ"ו) – "והנראה לענ"ד בזה דנקיטנן דהוי רק דרבנן".
 28. הגרשז"א (צ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות ב', תנינא ב - ג) סי' ע"ב אות ב') – "דהא דרואה מחמת תשמיש נאסרת הוא רק מטעם וסתות שאינו אלא מדרבנן אפי' אם הרגישה בכל הג' פעמים [ועיין בחלקת מחוקק סי' קי"ט ס"ק כ"ב שסובר דראתה ג' פעמים מ"ת אסורה מה"ת ועיין בזה בהעמק שאלה שאילתא פ"ט מ"מ להלכה נקיטנן שהוא רק מדרבנן]".
 29. פרדס שמחה (ס"ק א') – "רוב הפוסקים".
 30. בדה"ש (סוף ס"ק א') – "וכן נקטו גדולי האחרונים בתשובתיהם דאיסור רואה מ"ת הוא מדרבנן".
 31. יביע אומר (ח"ז י"ד סי' י"ג אות ד', טהרת הבית סי' ה' הע' א' ד"ה והנה) – "וכן עיקר".
- (א) אפי' אם שאר וסתות דאורייתא, כאן הוא דרבנן – נב"ק (י"ד סי' מ"ו סוף ד"ה ואתחיל, תנינא סי' צ"א, לשונו מובא לעיל), הו"ד בפת"ת (ס"ק מ"ז), חת"ס (י"ד סי' קפ"א ד"ה ומכ"ש, דאף להסוברים עונה סמוך לוסתה דאורייתא והוא הרא"ה בבה"ב מ"מ בוסת שע"י מעשה וע"י התשמיש כ"ע מודו שהוא רק מדרבנן אסור"), שואל ומשיב (תנינא ח"ב סי' ל"ב).

ג. מראי מקומות – פרי תבואה (ח"ב סי' כ"ט), לחו"ש (שמלה ריש ס"ק ד'), מהר"ש (ח"א סי' ע"ד ד"ה אך באמת), ששבה"ל (סוף סעי' ב'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ד).

ד. הרגישה בראייה, אבל לא מצאה כלום.

1. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק י', "וצ"ע בזה לדינא").

ג. ראתה ג' פעמים מחמת תשמיש, ואח"ז נתהוה לה וסת קבוע.

א. מיקל.

1. נוב"ק (יו"ד סי' ס"א, תנינא סי' פ"ח, סי' צ"ג ד"ה ואמנם, סי' צ"ד ד"ה ודע) – "אם בשעה שראתה מחמת תשמיש עדיין לא היה לה וסת קבוע כלל אם אח"כ נקבע לאשה זו וסת קבוע בין בימי החודש בין וסת הפלגה שוב אינה אסורה לשמש שכיון שנקבע לה וסת קבוע שוב אינה חוששת לוסת שאינה קבוע כלל אפ"ל לא נעקר עדיין הוסת שאינה קבוע כמבואר בש"ך בס"ק קפ"ט ס"ק מ' שאפילו לא הגיע עדיין יום שלשים מ"מ כיון שנקבע יום עשרים א"צ לחוש".

ב. מחמיר.

1. תשובה מאהבה (ח"ג סי' ש"ס) – "שדימה מ"ו הגאון נ"ע לדמות לגמרי רמ"ת לוסת ממש ובעבור זה המציא קולא גדולה מאד שם בסימן ס"א אשר חלילה לנו להקל בזה עייש"ה".

2. חנ"ד (בי' סוף ס"ק ג') – "בספר נודע ביהודה ... חלילה לסמוך על זה נגד סתימת הש"ס והפוסקים, חדא דכבר העליתי דלאו מטעם וסת לחודיה נאסרה רק מטעם חשש חולי הממלאה ונפצת דאפילו בימי עיבור והנקה שאינה חוששת לוסת חוששת ברואה מחמת תשמיש, וגם במה שכתב דדאשה שיש לה וסת קבוע אינה חוששת לוסת שאינה קבוע כתבתי בסימן קפ"ט דליתא ועיין שם בביאורים (ס"ק טו) וממילא נסתר דין זה".

3. לחו"ש (שמלה ס"ק ד' ד"ה בנו"ב) – "דרואה מחמת תשמיש ג"פ הוי וסת קבוע".

4. מלבושי טהרה (סעי' ט"ז, ס"ק י"ז) – "אינה מותרת לבעלה בלא בדיקה".

5. אבני נזר (יו"ד סי' רכ"ט אות ח') – "גוף דינו של הנוב"י ודמיונו מלמודה לראות ביום כ' ויצתה לשלשים דכשחזרה לראות ביום כ' אינה חוששת לשלשים ומינה למד כשראתה מ"ת ושוב נולד לה וסת קבוע דנעקר ווסת התשמיש. לפענ"ד אינו דמיון כלל. דבשלמא התם דא"א להיות לה שני ווסתות יחד יום כ' ויום ל' וע"כ כשנקבע יום כ' נעקר יום שלשים. משא"כ היכא דאפשר להיות לה שני הווסתות יחד. ומה ענין ווסת הימים לווסת התשמיש. ויותר מזה דכשקובעת ווסת לתשמיש ולהפלגה יחד אין מחשבין ההפלגה מראייתה גרידא רק מראייתה ע"י תשמיש וכדמוכח בש"ע סי' קפ"ט סעי' י"א. וכן מוכח בש"ך סי' קפ"ט ס"ק מ"ח דנקט קפצה וראתה ולאחר כ' יום חזרה וקפצה כו' משום דרא"י שע"י מעשה מעין רא"י אחרת מרא"י לימים וא"כ איך יעקר ווסת שע"י מעשה מקביעת מווסת הימים וזה פשוט".

6. ערה"ש (סעי' ג') – "ועוד דהא מדיני וסתות כשקובעת עצמה לוסת אחר ג' פעמים בטל הוסת הקודם כמ"ש בס"ק קפ"ט וא"כ אף בהחזקה לראות מחמת תשמיש והופרשה מבעלה אם תקבע אח"כ וסת הימים או וסת הגוף ג' פעמים נבטל הוסת הקודם ותותר לבעלה א"כ למה הצריכו חז"ל גירושין נמתין אולי תקבע וסת אחר".

7. פרי דעה (פתיחה השער התשיעי) – "ודבריו נכונים בזה לדחות דברי הנודע ביהודה".

8. בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה לשמש, עמ' ל"ז) – "חוות דעת ובשו"ת אבני נזר ...".

9. פרדס שמחה (ס"ק ג').

א) משום חשש חולי – חנ"ד (בי' סוף ס"ק ג', לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' ג').

ב) אפילו מצד וסתות, דאפשר להיות לה שני הווסתות יחד – חנ"ד (בי' סוף ס"ק ג', לשונו מובא לעיל), אבני נזר (יו"ד סי' רכ"ט אות ח', לשונו מובא לעיל).

ג. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק א'), פרדס רמונים (מקשה זהב סוף ס"ק ח', "צ"ע למעשה"), דרכ"ת (ס"ק ל"ט), טהרת הבית (סי' ה' הע' א' ד"ה הנודע, "אם יש עוד צד להקל חזי לאצטרופי סברת הנודע ביהודה"), לבושי עז (סי' קפ"ט סעי' י"ז תמצית אות י').

ד. ראתה ג' פעמים מחמת תשמיש, והיה לה מקודם וסת קבוע.

1. מחמיר – חנ"ד (בי' סוף ס"ק ג'), "בספר נודע ביהודה ... וגם במה שכתב דאשה שיש לה וסת קבוע אינה חוששת לוסת שאינה קבוע, כתבתי בסימן קפ"ט דליתא", חת"ס (יו"ד סי' ק"ס, "חלילה דודאי אפילו אשה שיש לה וסת קבוע צריכה שתחוש לראיה פ"א ככל הנשים ואין שום חלוק בין וסת קבוע לאינה קבוע"), לחו"ש (לחם ס"ק י"ד, שמלה ס"ק ד' ד"ה בנו"ב), בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה לשמש, עמ' ל"ז), פרדס שמחה (ס"ק ג').

א) כ"ש מהפוסקים שמחמיר בציוור לעיל.

2. מסתפק – נוב"ק (יו"ד סי' ס"א, "שאני מסתפק באשה שיש לה וסת קבוע כבר וראתה ג"פ מחמת תשמיש והוסת עדיין קבוע היא כמו שהיה אם זו אסורה או לאו. וטעם הספק ...").

3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק א').

א) לענין אשה שיש לה וסת קבוע לחודש, וראתה ביום אחר בחודש - ע"י סי' קפ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ה. וסת תרה"ד.

1. מחמיר – בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה עמ', עמ' ל"ז).

ו. וסת סירוטים לרואה מחמת תשמיש.

1. מחמיר – חקר הלכה (ערך נדה אות ט'), בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה להיות, עמ' ל"ח), פרדס שמחה (ס"ק י' אות ד').

ז. ראתה 'כתם' מחמת תשמיש.

1. אינה רואה מחמת תשמיש – שואל ומשיב (תנינא ח"ג סי' קל"ו), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ד'), נפש חיה (יו"ד סי' נ"ט), "דרואה דם מחמת תשמיש דאסורה לבעלה הוא רק בראתה טומאת נדה ולא טומאת כתם ובכתם בוודאי אין חשש רואה מחמת תשמיש"), לבנון נטע (ס"ק א' ד"ה עוד), טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק י'), בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה דם, עמ' ל"ו).
(א) שאין וסתות משום כתמים, ממילא רק במקום שאין חשש דאורייתא – בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' ז'), בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה דם, עמ' ל"ו).
2. מראי מקומות – בית מאיר (על סעי' א'), פת"ת (ס"ק ד', ס"ק מ'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ח').

ד] מסולקת דמים.

א. לשמש אחר שנתעברה [והוכר עוברת], ובימי הנקה.

1. מיקל.

- (א) נב"ת (יו"ד סי' צ"ג ד"ה ואמנם, סי' צ"ה) – "שוב נראה להמציא קולא לאשה זאת. לפי מכתבכם אפשר היא מעוברת וא"כ תמתיך עוד איזה זמן עד שיהיה הוכר עוברת וכיון שזה שרואה בשעת תשמיש מטעם וסת הוא א"כ משהוכר עוברת אינה צריכה לחוש לוסת הקדום ומותרת היא לבעלה".
 - (ב) פרי דעה (פתיחה השער התשיעי) – "בנתעברה מביאה שלישיית והוכר עוברת בזה דבריו נכונים לפי שיטה זו דלא תחוש שוב לוסתה הקודם".
 - (ג) נפש חיה (יו"ד סי' ס') – "כבר הוראה זקן הגרון בעל נו"ב ... אף שהחוות דעת חלק עליו בס"י קפ"ז מ"מ דבריו בזה מעודי אינם מובנים לי".
 - (ד) זכר יצחק (סי' ע"ז אות ד') – "הנה מסתבר הדבר דרואה מחמת שלא בשעת זקנותה והזקינה אח"כ דמותרת, וכן במעוברת אם הוחזקה כשלא היתה מעוברת".
 - (ה) טהרת הבית (סי' ה' סוף הע' א') – "וכן עיקר".
2. מחמיר.

(א) תפארת ישראל (ס"ק י"ב) – "דאין זה רואה מחמת תשמיש שוה לכל דיני וסת אחריו והחמירו בו חז"ל, דאל"כ ביוצא לדרך דמותר לשמש עמה סמוך לוסת תהיה מותרת ביוצא לדרך לשמש לו בפעם הרביעי, ואשה שראתה בביאה ג' פעמים ובביאה ג' נתעברה, כשיהיה הוכר העובר תהיה מותרת לבעלה, דהא היא בחזקת מסולקת דמים ומותרת לו אפ"ל בימי וסתה (ועיין מה שכתבנו לעיל ס"ק ד' בספק בזקנה), אלא ודאי דהחמירו חז"ל בזה".

(ב) חוו"ד (חי' ס"ק ג', ב' ס"ק ג') – "אסורה. אפילו בימי עיבור והנקה".

(ג) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ל"ב) – "וע' ס"ט ... ותמיהני על דבריו, דא"כ אמאי לא התירה ג"כ בימי עיבור והנקה, דהא קי"ל דבימי עיבור ומניקתה א"ח לוסת הקודם. ובאמת הנו"ב התיר בימי עיבור והנקה בהשגתו עד הכו"פ וכמ"ש למעלה. אולם לדעתי יש לאסור בזה ובזה, דחיישי' דלמא מקלקלי לי' בשארי יומי וכמ"ש בש"ס ל"ט א' אליבא דר"מ דס"ל דאשה שא"ל וסת יוציא, דאפ"ל בימי זיבה אסורה דלמא מקלקלי ליה בשארי יומי ע"ש, וה"ה כאן כיון דקיי"ל דיוציא אסורה לו אפ"ל בימי עיבור והנקה וימי טוהר מטעם הנ"ל".

(ד) ערה"ש (סעי' ג') – "דאם נאמר דזהו וסת א"כ נתירנה בימי עיבור ובימי מניקתה אף כשהוחזקה ברואה מחמת תשמיש כדין כל הוסתות שמסולקות מהוסת בימי עיבור והנקה ודבר זה לא שמענו מאחד מהפוסקים".

(ה) בדה"ש (ס"ק י"ז) – "ונראה להחמיר".

3. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק כ"ו, "וצ"ע לדינא"), פת"ת (ס"ק ה'), לחוו"ש (שמלה סוף ס"ק ד'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ק"ג).

ב. עברה ימי עיבורה ומניקותה.

1. חוזרת לאיסורה – נב"ת (יו"ד סי' צ"ג ד"ה ואמנם, סי' צ"ה), "ואמנם אף שלא תראה בימי העיבור וההנקה אחר כלות כ"ד חדשי ההנקה לא תשמש כי מה שלא ראתה כל ימי העיבור וההנקה אינו מועיל לה לעקור הוסת הראשון שקבעה לראות מחמת תשמיש", פת"ת (ס"ק ה', סוף ס"ק ז'), פרדס שמחה (ס"ק ד').
2. מיקל – עי' פרי דעה (פתיחה השער התשיעי ד"ה אמנם, סי' קפ"ט שפ"ל ס"ק ע"ד, "דיש מקום להתיר").

ג. אח"כ הזקינה.

1. מחמיר.

(א) ערה"ש (סעי' ל"ד) - לשונו מובא לקמן.

(ב) טהרת ישראל (סעי' י"ט, אמנם עי' סעי' קי"ב).

(ג) בדה"ש (ס"ק י"ז) – "ונראה להחמיר".

2. מיקל.

- (א) עי' גר"ז (ס"ק ל"ז) – "והוא הדין אף אם לא עשו לה רפואה כלל אלא שהזקינה עד שפסק וסתה וחדל לה אורח כנשים אפשר שיש להתירה לשמש פעם ד' (כרתי ופלתי)".
- (ב) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ל"ה).
- (ג) לחו"ש (שמלה ס"ק ד' ד"ה וראיתי) – "ויותר מיסתבר לי להקל ע"ש. וכן נראה לפע"ד וכן נראה שהי' פשוט להחת"ם סופר בכמה מקומות".
- (ד) זכר יצחק (סי' ע"ז אות ד') – "הנה מסתבר הדבר דרואה מחמת שלא בשעת זקנותה והזקינה אח"כ דמותרת".
- (ה) טהרת הבית (סי' ה' סוף הע' א') – "או שהזקינה וחדל לה אורח כנשים, השבות יעקב ... וכן עיקר".
3. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק כ"ו, "וצ"ע לדינא"), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ה'), פת"ת (ס"ק ז'), פרי דעה (פתיחה השער התשיעי, "וצ"ע"), בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"א).
- (א) תפארת ישראל (ס"ק ט') – "וצ"ע כי לא מצאתי לקדמונים דבר ברור בזה".

ד. קטנה.

1. מחמיר – בדה"ש (סוף ס"ק י"ז).

ה. ראתה ג' פעמים בימי עיבורה, או מניקותה, או זקנותה.

1. מיקל.

(א) עי' גור אריה יהודה (סי' צ') – "לולי דמסתפינא הייתי אומר דבזקינה או בקטנה שלא הגיע זמנה לראות אינה אסורה לבעלה אף ברואה ג"פ מחמת תשמיש ... ברמ"א סי' קפ"ט סעיף כ"ח קטנה וזקינה אין חוששת לוסת שאינו קבוע: והנה איתא בסי' קפ"ט ס"ק י"ז כל וסת שנקבע מחמת אונס כגון שקפצה וראתה אפילו ראתה כמה פעמים אם לא קבעה אותם לימים אינו וסת שמפני האונס שראתה ומיהו חוששת לו כמו לוסת שאינו קבוע עיי"ש: והנה כבר ביאר הש"ך בסי' קפ"ז ס"ק ל"ה דתשמיש חשוב ע"י אונס כמו קפיצה וגם הנב"י סי' מ"ו ... ולפ"ז בזקינה או קטנה דאינן חוששת לוסת שאינו קבוע א"כ גם ברואה ג"פ מחמת תשמיש אין להם לחוש ומותרת לבעלה ועדיין הדבר צריך לימוד כי הוא דבר חדתא".

2. מחמיר.

- (א) גוב"ת (יו"ד סי' צ"א, סי' צ"ג ד"ה ואמנם, סוף סי' צ"ה).
- (ב) חת"ס (יו"ד סי' קס"ד) – "נראה פשוט אי היה כל השלשה פעמים בימי עבור אחר הכרת העובר או בימי הנקה ה"ל רואה דם מ"ת ממש וכדמוכח מתשו' ר' יוחנן שברמ"א".
- (ג) חו"ד (חי' ס"ק ג', בי' ס"ק ג') – "וכן אם ראתה ג' פעמים בימי עיבור והנקה אסורה".
- (ד) לחו"ש (שמלה ס"ק ד' ד"ה וראיתי) – "שו"ת גור אריה יהודה סי' צ' ... אי משום טעם זה ישתקע הדבר ולא יאמר".
- (ה) פת"ת (ס"ק ה').
- (ו) פרי דעה (שפתי לוי סוף ס"ק י"א).

(ז) עי' בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י' ד-ב', סי' י"ט י"ג-א') – "מדברי רמ"א סי' קפ"ז סעי' י' נראה שמחמיר ברואה מ"ת אף בימי מניקותה וע"ש בס"ט ס"ק כ"ז מכל מקום סניף להקל הוי".

(ח) מהר"י אסאד (יו"ד סי' קפ"ח, סי' קצ"א ד"ה הנה) – "שוב מצאתי בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' ס"ח פשיטא ליה מלתא דבזקינה כ"ע מודים לסברת המרדכי ואפי' בלא שום כאב ומכה כלל ובמח"כ הפריז על המדה ולא הרגיש בכל הראיו' הנ"ל שהבאתי מתוספתא ומהרמב"ם ותשו' הרשב"א וכפירש"י הנ"ל דע"כ גם בזקינה אית' לדין רואה מחמת תשמיש לאסרה לעולם בלא בדיקה כנ"ל".

(ט) זכר יצחק (סי' ע"ז אות ד') – "אבל כל שהוחזקה בזקנותה ובעבורה בודאי חוששין כיון דגם אז היתה מסולקת דמים, והרי בימי עבודה כשראתה חוששין לוסתה רק לקבוע וסת לא מהני, וא"כ אין כאן מקום להקל בשביל שהיא וקנה".

(י) טהרת ישראל (סעי' ט"ז).

(יא) בדה"ש (ס"ק י"ז).

(יב) פרדס שמחה (ס"ק ה').

(יג) חזקת טהרה (ס"ק י"א).

(יד) לבושי עז (תמצית ס"ק י"א).

3. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות ד', תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות ד').

4. מתיר בזקנה.

- (א) שבות יעקב (ח"א סי' ס"ח) – "בזקנה שפסקה מלראות לגמרי דעדיפא".
- (ב) ערה"ש (סעי' ל"ד) – "יש מי שאומר דזקנה שפסקה כבר מלראות והתחילה לראות מחמת תשמיש ומרגשת צער וכאב ברחמה שא"צ בדיקת שפופרת [שבוי"י סי' ס"ח] דחזקת טהרתה מסייע לה שזהו וודאי מן הצדדים ויש שפקפק בזה [עי' ס"ט] ונלע"ד דזהו חזקה אלימתא כיון שכבר פסקה מלראות וגם מרגשת צער וכאב יכולין לסמוך על זה אמנם אם גם בילדותה ראתה מחמת תשמיש אין להקל בה [שם]."
- (1) חולקים – מהר"י אסאד (יו"ד סי' קפ"ח, סי' קצ"א, לשונו מובא לעיל).

[ה] לשמש בימי טוהר.

א. מיקל.

1. תפארת ישראל (סוף ס"ק י"ב).

2. סד"ט (סוף ס"ק כ"ו).
 3. תשובה מאהבה (ח"ג סי' ש"ס ד"ה אשה).
 4. גר"ז (ס"ק מ"ח) – "וכן אשה שראתה מחמת תשמיש ג' פעמים רצופים ונתעברה בביאה ג' אף על פי שאסורה לו עד הלידה יש להתירה לו פעם אחת אחר הלידה בימי טוהר".
 5. לחונ"ש (לחם ס"ק ס"ט, שמלה ס"ק כ"ה).
 6. פת"ת (ס"ק ז').
 7. ערה"ש (סעי' ל"ו) – "אשה שראתה מחמת תשמיש ג' פעמים ונתעברה וילדה מותר לה לשמש בימי טוהר אחר שתטהר".
 8. טהרת ישראל (סעי' י"ח).
 9. בדה"ש (ציונים ס"ק כ"ז).
- א) כ"ש מהפוסקים שמקילים לעיל [עי' סי' קפ"ז סעי' א'].

ב. מחמיר.

1. פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ל"ב) - לשונו מובא לעיל.

ג. האם מועיל להתירה אח"כ.

1. מיקל, שמותרת לשמש אח"כ אפי' לאחר שעברו ימי טוהר.
 - א) תפארת ישראל (סוף ס"ק י"ב) – "ואם לא תראה בו הוי זה כמו בדיקת שפופרת".
 - ב) סד"ט (סוף ס"ק כ"ו) – "ואם אינה רואה יש לומר דמותרת לשמש אחר כך אפילו לאחר שעברו ימי טוהר דמה שלא ראתה הוא כמו בדיקת שפופרת אחר דקיי"ל מעין אחד הוא".
 - ג) תשובה מאהבה (ח"ג סי' ש"ס ד"ה אשה) – "בנדוד ביהודה ... יש להקל כדעת הכרתי ופלתי".
 - ד) גר"ז (ס"ק מ"ח) – "שאם לא תראה מותרת לו לעולם (דהא שמשה ולא ראתה עדיף מבדיקת שפופרת כמ"ש רמ"א בסמוך) דבכדי שלא להוציא אשה מבעלה אין להחמיר כל כך בימי טוהר לחוש לוסתות דרבנן. כרתי ופלתי".
 - ה) לחונ"ש (לחם ס"ק ס"ט, שמלה סוף ס"ק כ"ה) – "הפלתי ... והגו"ב חולק ... והנה לדעת רש"י הג"ל נראה דשפיר מקרי הפסקה וכדאי לסמוך עליו".
 - ו) נחל אשכול (דה סי' מ"ח אות ט', עמ' קי"ז) – "בזה אני אומר נתרפאת כדברי כו"פ ומותרת שוב לבעלה".
 - ז) ערה"ש (סעי' ל"ו) – "דבימי טוהר לא חיישינן לראיית דם וממילא אם לא תראה אז מחמת תשמיש הותרה לבעלה".
 - ח) טהרת ישראל (סעי' י"ח).
 - ט) פרדס שמחה (ס"ק נ"ט אות ג').
2. מחמיר.
- א) נוב"ת (יו"ד סי' צ"ה).
3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ז'), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ל"ב), דהסומך בזה על הכו"פ והס"ט לא הפסיד, זרכ"ת (ס"ק קכ"א).
- ד. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ק"ט).

ה. ראתה בימי טוהר.

1. עי' סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ו] שיעור הזמן לאיסור רמ"ת.

- א. משנה (נדה דף יד.) – "נמצא על שלו טמאין וחייבין קרבן. נמצא על שלה, אותיום טמאין וחייבין בקרבן, נמצא על שלה לאחר זמן טמאין מספק, ופטורין מן הקרבן. איזהו אחר זמן כדי שתירד מן המטה ותדיח פניה ואח"כ מטמאה מעת לעת ואינה מטמאה את בועלה".
1. גמרא (נדה דף יד:) – "נמצא על שלה אותיום טמאין וכו': ת"ר איזהו שיעור וסת. משל לשמש ועד שעומדין בצד המשקוף ביציאת שמש נכנס עד, הוי. וסת שאמרו לקינוח, אבל לא לבדיקה: נמצא על שלה לאחר זמן וכו': תנא וחייבין אשם תלוי. ותנא דידן מ"ט. בעינן חתיכה משתי חתיכות: איזהו אחר זמן וכו': ורמינהו, איזהו אחר זמן. פירש ר' אליעזר ברבי צדוק כדי שתושיט ידה לתחת הכר או תחת הכסת ותטול עד ותבדוק בו. אמר רב חסדא מאי אחר, אחר אחר ... רב אשי אמר אידי ואידי חד שיעורא הוא, עד בידה כדי שתירד מן המטה ותדיח את פניה, אין עד בידה כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת ותטול עד ותבדוק בו ...".

ב. כדי שתירד מן המטה [אידי ואידי חד שיעורא].

1. ס' האשכול (סי' מ"ח) – "או תוך זמן כדי שתירד מן המטה ותבדוק".
2. סמ"ג (לאוין קי"א) – "כגון שרואה דם מיד לאחר תשמיש מיד או אחר זמן כדי שתירד מן המטה ותבדוק עצמה שבכך הוי חיוב אשם תלוי".
3. מהר"ם (שו"ת הרשב"א ח"א סי' תתל"ט) – "שקנחה סמוך אותיום אחר זמן כדי שתירד מן המטה ותדיח פניה".

4. רשב"א (שו"ת החדשות מכתב יד סי' צ"ז) – "דשיעור וסת הוא ומילתא דלא שכיחא היא, אף על גב דליכא ביניהו נמי אלא שיעורא זוטא, דהיינו כדי שתירד מן המטה ותדיח פניה, כדאיתא במתניתין בהדיא".
5. סמ"ק (סי' רצ"ג) – "ואשה הרואה דם מחמת תשמיש בתוך שיעור וסת או בכדי שתירד מן המטה".
6. מרדכי (שבועות סי' תשל"ה, א'-ג').
7. ס' התרומה (סי' ק"ז) – "והני מילי שרואה מיד לאחר תשמיש או אחר זמן כדי שתירד מן המטה דהוי חיוב אשם תלוי".
8. הגהות מיימוניות (אסו"ב פרק ד' הל' כ"ב אות ס') – "פלי מיד אחר תשמיש או אחר זמן כדי שתירד מן המטה ותבדוק שבכך הוי חיוב אשם תלוי".
9. מהר"ח או"ז (סי' קי"ב) – "נראה דאם שהתה כדי שתירד מן המטה ותבדוק ואחר כך בדקה דאין לחוש לכלום".
10. טור (סעי' א') – "אשה שרואה דם מחמת תשמיש מיד בכדי שתירד מן המטה".

ג. בכדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת, ותטול עד לבדוק בו ותקנח עצמה.

1. רמב"ם (שגגות פרק ה' הל' ו') – "ואם שהתה כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת ותטול עד לבדוק בו ואחר כך קנחה עצמה שניהן טמאים בספק ופטורין מקרבן, ואם שהתה כדי שתירד מן המטה ותדיח את פניה ואח"כ קנחה עצמה ונמצא דם, בעלה טהור".
2. ראב"ד (בעלי הנפש שער הספירה סי' ג') – "ואם ראתה בכולם אסורה לשמש, והוא שבדקה עצמה כשיעור וסת או כדי שתושיט יד לתחת הכר או תחת הכסת ותטול עד ותבדוק בו שיהא בעלה באשם תלוי. אבל אח"כ הרי הוא כמעט לעת שבנדה שאינה מטמאה את בועלה ואינה מוחזקת ברואה דם מחמת תשמיש ואינה נאסרת על בעלה".
3. מחבר (סעי' א') – "בכדי שתושיט ידה לתחת הכר, או לתחת הכסת, ותטול עד לבדוק בו, ותקנח עצמה".

ד. אין אנו בקיאים מה מקרי מחמת תשמיש, ולכן כל שרואה ג"פ סמוך לתשמיש.

1. י"א בראב"ד (בעלי הנפש שער הספירה סי' ג') – "וי"א שאין אנו בקיאים עכשיו בשיעורין הללו, הלכך כל סמוך לביאה אם בדקה ומצאה דם נאסרת על בעלה והרי היא בחזקת רואה מחמת תשמיש. ומסתברא כוותיה".
2. הו"ד בב"י (ס"ק א' ד"ה וכתב).
3. רמ"א (סעי' א') – "וי"א שאין אנו בקיאים איזה מקרי מחמת תשמיש, כי אין בקיאים בשיעור הנזכר, ולכן כל שרואה ג"פ סמוך לתשמיש מקרי לדידן מחמת תשמיש, ונאסרה על בעלה".
- א) ס' האשכול (סי' מ"ח) – "יש מי שאומר שאין אנו בקיאים בשעורים הללו וכל שרואה דם סמוך לתשמיש הרי היא בחזקת רואה דם מחמת תשמיש ואין טעם לדבר שאין צריך בקיאות לשער כדי שתירד מן המטה ולכמה תקנות חתרו להתיר אשה לבעלה ולמה נוסף חומרא".

ז] זמן שאנו בקיאים.

א. הגדר.

1. יש מפרשים ע"פ סיום דברי הרמ"א, "כל שרואה ג"פ סמוך לתשמיש מקרי לדידן מחמת תשמיש".
 - א) י"א חצי שעה - דמצינו הלשון "סמוך" בכל הש"ס.
 - ב) י"א כדי הילוך כ"ב אמה - כמו שצריך "לסמוך" גאולה לתפלה.
 - ג) י"א איזה רגעים - לפי לשון בני אדם מקרי "סמוך".
2. יש מפרשים ע"פ התחלת הרמ"א "אין אנו בקיאים" שזה טעם וגם גדרי ההלכה.
 - א) שאר שיטות.
 3. מראי מקומות.
 - א) צ"ב המקור של רבע שעה [דברי יציב] ועשר דקות [ששבה"ל].

ב. חצי שעה.

1. מקור חיים (ס"ק י"ב) – "ונראה לי הוא דמצינו בכל הש"ס דסמוך היינו חצי שעה וכמו ... דהואיל דמסתם סתום הראב"ד בלשונו וכתב סמוך היינו חצי שעה ואם ראתה תוך חצי שעה אחר תשמיש אסורה משום רואה מחמת תשמיש ולאחר חצי שעה אין דינה כרואה מחמת תשמיש כנ"ל. ודוק".
2. עיי' דברי חיים (השמטות סי' י"ח) – "ולדעתי הדבר פשוט דמחמת שני פעמים שהיה שיעור חצי שעה דהוי שיעור מופלג ואין צריך לחוש אפילו לחומרת הרמ"א ז"ל ... ועל הבדיקה הא' שהיתה בתוך רבע שעה צ"ע עדיין".
3. לבושי מרדכי (ה"א יו"ד סי' ק"ו) – "דסמוך לא מקרי יותר מחצי שעה כמ"ש בערבי פסחים סמוך למנחה חצי שעה".
4. עיי' טהרת ישראל (סעי' ד') – "לדידן מקרי סמוך לתשמיש שיעור הילוך כ"ב אמה ולא יותר מחצי שעה אבל אח"כ לא מקרי סמוך".

ג. רבע שעה.

1. שפע טהרה (ס"ק א'), עיי' דברי יציב יו"ד סי' ס"ו אות ג' – "ראתה דם יותר מרבע שעה לאחר תשמיש, יש מקום להתיר שאין זה רואה מחמת תשמיש".

ד. עשר דקות.

1. עי' ששבה"ל (ס"ק י"א, סיכום אות ב') – "ויש מחמירים דעד חצי שעה הוי סמוך (מקור חיים סקי"ב), אך למעשה אפשר להקל אפילו פחות מזה וכאחר עשר דקות, ויעשו שאלת חכם".

ה. ה' דקות.

1. מהרש"ם (ח"ב מפתח לס' רי"ט, ח"ח סי' קע"ג ד"ה קונטרס) – "הרמ"א בשם הראב"ד דא"א בקיאים בשיעור מיד בכדי שתושיט ידה וכו' ונסתפק בדין שהתה חמשה מינוטין בינתים אם יש להחמיר והבאתי מדברי האשכול הל' נדה סי' מ"ח שהביא בשם י"א שא"א בקיאים בשיעורים הללו וכו' וכתב וז"ל ואין טעם לדבר שא"צ בקיאות לשער כדי שתרד מן המטה ותבדוק וכמה תקנות חתרו להתיר אשה לבעלה ולמה נוסף חומרא עכ"ל. ואף שהוא כתב שיעור שתרד מן המטה וכדברי הטור ולא קיי"ל כן אך לפמ"ש ה"ב"ח דמירי כשהעד בידיה וחד שיעורא הוא כמו שתושיט ידה לתחת הכר ותטול העד ותבדוק ועמ"ש בנח"א שם בזה ועכ"פ גם אם נחוש לדעת הראב"ד מ"מ בלא בדקה מקודם דלשי' הראב"ד גופי' לא הויא רמ"ת א"כ ממ"נ יש להקל בכה"ג וכ"ה בש"ך סוס"י רמ"ב ועמ"ש"ל ח"א סי' ל"ג ובס' שי"ט להג' מהרש"ק לס' קפ"ז תשובה י' צידד דבשיעור הילוך כ"ב אמה יש להקל וכפי שיעור מיל ח"י מינוטין או כ"ד מינוטין עולה שיעור כ"ב אמה פחות מן חצי מינוט וגם לפ"מ שהחמיר אח"ז שיהי' בינתים כשיעור ביאה י"ל דסגי בחמשה מינוטין ובתשו' ד"ח ח"ב בהשמטות סי' ח"י פסק להקל בחצי שעה ובפחות מזה הניח בצ"ע ולפמ"ש בשם האשכול שחולק על הראב"ד יש להקל בדרבנן ובפרט כשלא בדקה מקודם".

ו. ג' דקות.

1. צמח צדק (לבושי עז ס"ק ד', תמצית ס"ק כ"א).

ז. ב'-ג' דקות.

1. חוט שני (קיצור הל' נדה פרק ט') – "ומצאה דם סמוך ממש להתשמיש, דהיינו כ-2-3 דקות אחר תשמיש".
 (א) אמנם עי' חוט שני (שאלת אשר סי' י"ז אות ז', עי' סי' כ"ב אות א') – "שראתה חמש דקות אחר תשמיש, הוא בכלל דברי הרמ"א ומקרי סמוך לתשמיש. והוסיף דהגבול בזה הוא, כל שהם עסוקים עליין במעשה [א"ה. כגון בחו"נ שא"ת], אף שכבר פירש ממנה מגוף התשמיש, הוי בכלל הסמוך שעליו דיבר הרמ"א".

ח. תוך ב' דקות.

1. הגר"ש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק א' הע' כ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ב אות י"א) – "לאחר תשמיש שיעורו לטמא אותה אף שמצאה פחות מכריס, וזהו אף כשמצאה תוך שתי דקות, כי חמור יותר ממצאה אחר הטלת מי רגלים".

ט. חצי דקה.

1. עי' חזקת טהרה (ס"ק כ', תוספת טהרה אות קמ"ד סוף ס"ק ג', עמק התשובה ח"ו סי' תי"ח, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ב סי' ק"מ) – "ולולא דמסתפינא הייתי אומר שעכ"פ בוודאי אינו יותר מחצי מינוט' ... אך מדברי כמה אחרונים משמע שהוא שיעור יותר מזה וצ"ע".

י. כדי הילוך כ"ב אמה.

1. שיירי טהרה (תשובה י') – "נראה מצד הסברא לומר כעין דמצינו בעלמא [או"ח סי' קס"ו] דשיעור שהייה כ"ב אמה הוי הפסק, כן ה"נ בזה נראה דשיעור כזה הוי הפסק. או אם שהתה כדי שיעור תשמיש שנית לא נקרא סמוך ... וא"כ ברבע שעה ודאי הוי כמה פעמים כשיעור הזה".

עי' שיירי טהרה (תשובה כ"ב ד"ה ומה שנסתפק) – "ומה שנסתפק ברביעית אחר שבדיקה זו שראתה מחמת תשמיש הוי כמו ה' מינוטין אחר הביאה, והוי כמו אחר אחר דאין בו חיוב אשם תלוי ג"כ ואין לה דין רואה מחמת תשמיש. זה נ"ל נכון ג"כ".

2. עי' פרי דעה (שפ"ל ס"ק ז') – "בספר מקור חיים ... ואם באנו לדייק מלשון סמוך שכתבנו הפוסקים גלפע"ד שיעור אחר לזה דבש"ס שלנו קאמר שצריך לסמוך גאולה לתפלה ובירושלמי קאמר ע"ז תיכף לגאולה והובא בטור או"ח סי' קי"א משמע דסמיכה מיקרי לפעמים בשיעור תכיפה וגם בש"ס דילן ברכות מ"ב איתא תיכף לגאולה תפלה ושיעור תכיפה כתבו התוס' בפרק אלו נאמרין (בסוטה) ל"ט ע"א והעתיקו רמ"א באו"ח סי' קס"ו שהוא שיעור כ"ב אמה וכיון דרואה דם מחמת תשמיש הוא מטעם וסתות דרבנן וגם שיעור א"ת ודאי זוטר טובא יש לנו לתפוס סמיכה היותר קטנה שבש"ס דהיינו שיעור כ"ב אמה וכל ששהתה יותר משיעור זה לא מיקרי רואה מ"ת כגלפע"ד ומ"מ לדינא צ"ע בזה".

(א) פחות מחצי דקה – מהרש"ם (ח"ב מפתח לס' רי"ט, "וכפי שיעור מיל ח"י מינוטין או כ"ד מינוטין עולה שיעור כ"ב אמה פחות מן חצי מינוט").

(ב) "לערך כרבע מינוט" – בדה"ש (ס"ק כ"ו).

(ג) "ב שניות" – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' י').

(ד) מראי מקומות.

(1) ערה"ש (או"ח סי' קס"ו סעי' ב') – "וכתב רבינו הרמ"א דאם שהה כדי הילוך כ"ב אמה מקרי הפסק עכ"ל וזהו מדברי התוס' בסוטה [ל"ט. ד"ה כל כהן] שלמדו זה מתיכף לסמיכה שחיטה שאמרו בזבחים [ל"ג]. דבאשם מצורע לא היה אפשר להיות זה מפני שאסור למצורע לעמוד שם והיה עומד ברחוק כ"ב אמות ע"ש ומזה מוכח דשיעור כזה לא מקרי תיכף ואפשר גם בפחות מזה לא מקרי תיכף אלא דשיעור זה וודאי אינו תיכף וכן משמע בזבחים שם [עמג"א סק"ג ומתורץ קושיתו כ"כ הבכור שור] ובוודאי כן הוא כמו תיכף לגאולה תפלה ...".

יא. ט"ו-כ' שניות.

1. יבקש תורה (שו"ע ריש סי' נ"ה, סי' נ"ו) – "וזהו כ-15 ועד 20 שניות מגמר דישה".

יב. איזה רגעים.

1. ערה"ש (סעי' י"ד) – "בכדי שתושיט ידה תחת הכר וכו' הוא שיעור מועט מאד **איזה רגעים** ספורות ובלשון בני אדם אח"כ מקרי סמוך ולכן אם רק לפי לשון בני אדם מקרי סמוך הוה סמוך ממש כדין והוי ספיקא דאורייתא ולחומרא אבל מ"מ אם החכם מבין ברור לפי דבריה שלא היה סמוך כדין נ"ל דאין לאסור אף לדידן".
(א) הפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' י'), מפרש הערה"ש שהוא כמה דקות. אולי אפשר לפרש שהוא כמה שניות. וצ"ע.

יג. בשיווע שיצא מידי הספק של השיעור.

1. לבנון נטע (ס"ק א' ד"ה בש"ך) – "אבל אם בודאי עבר זמן יותר מכדי שתירד אין להחמיר כלל ודוק".
2. עי' פתחא זוטא (ס"ק ז') – "בפר"ד ... מק"ח ... ולפענ"ד אין אני מבין השייכות של שיעור חצי שעה או כ"ב אמה לנ"ד הלא בנ"ד מבואר השיעור בש"ע [עי' לעיל סק"ב] רק דאנן אין אנו בקיאים בשיעור הנזכר א"כ ממילא מובן דאם הוא כ"כ **עד שידוע בבירור שיצאנו מהספק בודאי מהני, האם חמור דין זה מקודשת שבת שביום המעונן צריך להמתין עד שיצא הספק מלבנו, א"כ ה"ה בנ"ד באם שידוע שיצא הספק של השיעור הנזכר בש"ע לא מיקרי שוב רמ"ת וצ"ע**".

יד. בודאי שאינו סמוך לתשמיש.

1. אחר שעה – נוב"ת (יו"ד סי' צ"א ד"ה והנה, "ואף שכתב רמ"א שאנן אין בקיאים איזה מקרי מחמת תשמיש וכל שרואה סמוך לתשמיש אסורה מ"מ היינו בודאי סמוך אבל זו שלא שמה על לבה כלל אולי היה שעה אחר תשמיש").
2. אחר י"ב שעות – שיבת ציון (סי' ל"ח, "ואף שאין אנו בקיאים כמ"ש הרמ"א שם בהג"ה שאין אנו בקיאים בשיעור בכדי שתושיט ידה תחת הכר מ"מ במופלג כל כך יותר מ"ב שעות אחר התשמיש בודאי אין זה בכלל רואה דם מ"ת").

טו. מראי מקומות – בית שלמה (יו"ד סי' י'), מלבושי טהרה (ס"ק ב'), סוגה בשושנים (שושנים לדוד ס"ק י'), דרכ"ת (ס"ק כ"ז), שערים מצויינים בהלכה (סי' קנ"ג ס"ק ז'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' י'), לבושי עז (תמצית ס"ק כ"א), יבקש תורה (סי' ה' ענף ד'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ה').

1. נחל אשכול (גדה סי' ל"ג סוף אות כ') – "מבואר אפי' מצאה דם רביעית שעה אחר זמן וסתה, מדאורייתא לא מחזקינן שראתה כבר בשעת וסתה אפי' ספק דא' לא הוי דהא בועלה טהור גמור".
2. שו"ת הרי"מ (יו"ד סי' י"א ד"ה ועוד דלדעת) – "ועוד דלדעת רוב הפוסקים אחר שיעור אשם תלוי אין לה כלל דין רואה מחמת תשמיש וחומרא הוא דעת י"א שבהג"ה סימן קפ"ז ומפורש ברז"ה דברייתא מיירי בראיית הרגשה ועכ"פ בסתם הרגשת זיבת דבר לח. וכן מפורש בגמ' דהך דנמצא על שלה אותיום בדארגשה. ומ"מ אחר זמן תולין בה"ש כו' ושהדם בא אח"כ וממילא אין לה דין רואה מחמת תשמיש וכיון שהדליקה נר וראתה שטמאה סתמא יותר משיעור שתירד מהמטה ותדיח כנ"ל".
3. תשורת שי (מהדו"ת סי' קל"ח ד"ה ובנ"ד שלא) – "רמ"א ... בספר האשכול ... ואפשר לומר קצת דגם הי"א לא אמרו אלא כשלא ירדה מן המטה ובדקה עצמה רק במטה אחר תשמיש מצאה דאנו צריכין לשער בכדי שתירד מן המטה ותבדק בזה אין אנו בקיאים משא"כ אם ירדה מן המטה והלכה לחזר אחר ובדקה ומבואר דכה"ג לא מיקרי סמוך לתשמיש".
4. בדה"ש (ס"ק כ"ו) – "ונראה שאין להחמיר יותר מדאי בדין זה שנוגע להתיר אשה לבעלה וכמה תקנות מצינו לחז"ל שלא להוציא אשה מבעלה".
5. פרדס שמחה (ס"ק ח') – "ובלא בדקה קו"ת בודאי אפשר להקל בשיעור קטן".

ת) אין אנו בקיאים.

א. אם פירש באבר מת.

1. יש להקל.

(א) שואל ומשיב (קמא ח"ג סי' קל"ו) – "שדרכו להשהות עצמו אף לאחר שיוצא שכבת זרע והוא באבר מת משהה עצמו על הבטן א"כ יכול להיות דאז ראתה ואז הוא שיעור ווסתה ואז שמש באבר מת ואין זה בשיעור ווסתה ... דחזקת טהרה שלה גם לבעל יש שלא נטמא ממנה ... יש לומר דכל ששימש מת ולא הו' חימוד וחמוד כ"כ לא מקרי רואה דם מחמת תשמיש ודו"ק".

(ב) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ז') – "תוס' בשבועות ... ולפי"ז בסתם ביאה מסתמא לא פירש הבעל ממנה עד אחר שימות האבר ואולי השהה אף אח"כ משום ניצוצות וא"כ אם לא מצאה רק אחר הבדיקה היטב אין כאן ספק כלל דודאי כבר עבר השיעור דא"ת וזה ברור לדעת".

(ג) מהרש"ם (ח"ג סוף סי' רמ"ה, ח"ז סוף סי' ח') – "והנה ראיתי בשו"ת שו"מ מהד"ק ח"ג סי' קל"ו שהביא בשם רב א' לחדש עפ"ד התוס' שבועות י"ח ע"א ד"ה המשמש מת וכו' דבאיש הנזהר כמ"ש בקיצור של"ה לפרוש באבר מת מחשש הו"ל ליכא דין רמ"ת כלל דהוי אחר שיעור ווסת ... ופסק להדיא דגם בבעל ראשון אין לחוש לזה ע"ש וכדאי הוא לסמוך עליו".

(ד) טהרת ישראל (סי' קפ"ו סעי' ו'), באר יצחק ס"ק ט"ז).

(ה) טהרת הבית (סי' ה' הע' א' ד"ה ועינא) – "בנידון דידן יש להקל".

(ו) חזקת טהרה (ס"ק ד', ס"ק י"ב, מורה דרך ס"ק ו') – "ולא שייך בקיאות".

2. מחמיר, אם מצאו על עד שלו.

(א) תשורת שי (ח"א סי' קנ"ט [ק"ס]) – "בשו"מ ... ולענ"ד ז"א לפמ"ש תוספת בפ"ק בנדה דף ג' בד"ה מרגשת דשוכבת אפרקיד לא אמרינן אם איתא דהוה דם הוה אתי מעיקרא דכותלי בית הרחם מעמידין אותו ועיי"ש וא"כ בשעת תשמיש דשוכבת אפרקיד אף דנעקר הדם ממקורה נשאר בפרוזדר בכותלי בה"ר ואין האבר מגיע שם רק בשעת דישה כמבואר ברע"ב ותוספת יו"ט רפ"ה דנדה ואם איתא דלא ראתה עד אחר שמת האבר מאין ימצא דם על שלו דאז אינו דש ואינו בעומק כלל".

3. מחמיר.

(א) סוגה בשושנים (סעי' א', שושנים לדוד ס"ק י') – "בס' פ"ר בש"ח סק"ז ...".

4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ז).

(א) תוס' (שבועות דף יח. ד"ה המשמש) – "וצריך לאוקומה דפירש בקישוי דאי בפירש מת אין זה שיעור וסתה".

(ב) הפלאה (סעי' א') – "יצטרך לומר לדברי התוספות דמירי שפירש בקושי וזה דוחק גדול ... והוא דבר תמוה ... צע"ג".

(ג) פתחא זוטא (ס"ק ז', סי' קפ"ו ס"ק ו') – "השו"מ ... וצ"ע בזה".

(ד) בדה"ש (ס"ק כ"ו) – "יש גם כן לצרף שיהוי הזמן של מיתת האבר דדוקא באבר חי יש לחוש שנגרמה הראייה ע"י תשמיש ולא באבר מת".

ב. להוציאה מבעלה: בשאין בקיאים.

1. מחמיר – ערה"ש (סעי' ט"ו, "ולענ"ד נראה דגם מהבעל הראשון א"א להוציאה מפני החומרא דהרבה חשו חכמים שלא להוציא אשה מבעלה אם לא מפני עיקר הדין או מפני ספיקא דאורייתא דמדאנא נלך לחומרא ולכן לא הזכיר רבינו הרמ"א חומרא כדרכו אלא דינא קאמר ולכן הזכיר בסוף דבלא ראתה סמוך לתשמיש לא נאסרה על בעלה ולכאורה קשה מאי קמ"ל אלא דזהו כוונתו דלא תימא דחומרא בעלמא מחמירנן עלה דוודאי אם יתברר להחכם דאין זה סמוך חלילה להוציאה מבעלה אלא דזה הוא מן הנמנעות שהאשה תדקדק ברגעים ספורות ולכן בהכרח להוציאה מבעלה"), פוסקים.

ג. לאסרה לכל העולם: בשאין בקיאים.

1. מסופק.

(א) ש"ך (ס"ק ז') – "צ"ע אי מחמירנן מה"ט דאין אנו בקיאים לאסרה לכל העולם היכא שהוחזקה בשלשה אנשים כן".

(ב) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ז').

(ג) באה"ט (ס"ק ה').

(ד) חכ"א (כלל ק"י סעי' ג') – "ומכל מקום לענין לאסרה על כל העולם לאחר שהוחזקה בשלשה אנשים צריך עיון דאפשר דוקא כשראתה בשיעור שאסורה מדינה אסורה לעולם".

(ה) חו"ד (חי' ס"ק ד') – "כתב הש"ך [ס"ק ז'] צ"ע אם הוחזקה בג' אנשים אם לאסרה לכל העולם מטעם זה".

(ו) לחו"ש (לחם ס"ק י"ב, שמלה ס"ק ז').

(ז) מלבושי טהרה (ס"ק ב').

(ח) לבושי עז (תמצית ס"ק כ"ב).

1) אם אסורה לבעל השלישי.

א. מיקל – עי' מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ד'), לחו"ש (שמלה ס"ק ז', "ובס"ט ... ולפע"ד י"ל כוונת הש"ך ... הספק הוא בשלישי").

ב. מחמיר – סד"ט (ס"ק ד', "דלא חשש אלא לאסור למי שהוחזקה אבל לא לעלמא").

2. מחמיר.

(א) עי' תוה"ש (ס"ק ה') – "ובספר בעלי הנפש משמע דאין לחלק".

(ב) גר"ן (ס"ק ז') – "וכתב הש"ך צריך עיון אי מחמירנן מהאי טעמא דאין אנו בקיאים לאסרה לכל העולם היכא דהוחזקה בג' אנשים כן. והמנחת יעקב כתב דבראב"ד משמע שאין לחלק (וכן משמע ברמב"ן שהשמיט זה לגמרי)".

(ג) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "דגם לאסרה לכל העולם כיון דא"א למיקם עלה והוי ספיקא דאורייתא ולפ"ז תרתי קאמר דאם בלשון בני אדם לא מקרי סמוך פשיטא שמותרת ואם בלשון בני אדם הוה סמוך וגם אין אנו בקיאים כלומר שא"א להחכם לברר מתוך דבריה שלא היה סמוך לפי עיקר הדין ממילא שאסורה".

3. מיקל.

(א) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ד') – "אבל בבעל שלישי לא מחמירין הואיל דלית לה תקנה".

(ב) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ז').

(ג) בדה"ש (ס"ק כ"ז) – "ונראה שיש להקל בזה".

4. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק ד'), דרכ"ת (ס"ק כ"ט), פתחא זוטא (ס"ק ח'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ח).

ט) ראתה דם בזמן מופלג.

א. וסת קבוע: ראתה דם בזמן מופלג אחר תשמיש.

1. צריך בדיקה פעם אחת, אחר תשמיש.

(א) חו"ד (חי' ס"ק א', בי' ס"ק ב', סי' קפ"ו בי' ס"ק ב') – "היוצא מזה דאשה שאין לה וסת לא בעי בדיקה, ואם אתייליד בה ריעותא שמצאה פעם אחת דם בליל תשמיש אפילו במופלג מהתשמיש בעי בדיקה ג' פעמים דוקא אחר כך, שתחזק באינה רואה דם מחמת תשמיש. אבל באשה שיש לה וסת, אם נתייליד בה ריעותא אינה צריכה בדיקה רק פעם אחת אחר כך, ואם לא מצאה שוב אינה צריכה בדיקה".

- (ב) פת"ת (סי' קפ"ו ס"ק ב') – "דאם ראתה פ"א בליל תשמיש אפילו במופלג מהתשמיש מחוייבת שוב בדיקה אחר תשמיש כיון דאתייליד לה ריעותא פ"א ... וביש לה וסת א"צ בדיקה רק פעם א' אח"כ ואם לא מצאה שוב א"צ בדיקה".
- (ג) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ב') - לשונו מובא לקמן.
- (ד) קיצור שו"ע (סי' קנ"ו סעי' ב', לחו"ש סי' קפ"ז לחם ס"ק א') – "וכיון דאתייליד ריעותא באשה זו, לכן אפילו אם יש לה וסת קבוע, מכל מקום כשתשמש פעם שנית צריכה בדיקה לפני תשמיש ולאחר תשמיש, לברר אם לא ראתה עוד מחמת תשמיש ותזהר האשה לעסוק מיד ברפואות. ומכל שכן אם אירע לה שראתה בשעת תשמיש ממש או בסמוך לאחר תשמיש".
- (ה) זבחי צדק (סי' קפ"ו ס"ק ג').
- (ו) טהרת ישראל (סי' קפ"ו סעי' י').
- (ז) שערי טוהר (שער ב' סעי' ב') – "באורים בסי' קפ"ו ס"ק ב".
- (ח) חלקת יעקב (יו"ד סי' צ"ב).
- (ט) קהלות יעקב (ארחות רבינו ה"ד עמ' ס"ג אות ד') – "והנה דין רואה מחיית פ"א דמשמשת פעם שני ושלישית [ואם ראתה ג"פ מח"ת אסורה עד שתותר ע"י בדיקת שפופרת דמהני אפי' לבעל ראשון כמו שפסק הרמ"א ז"ל שם] וכתב החו"ד הובא בפ"ת סי' קפו סק"ב דבפעם שני צריכה בדיקה לפני תשמיש ולאחר תשמיש כיון דאתייליד בה ריעותא ואם יש לה וסת קבוע סגי בבדיקה בתשמיש אחת כדין אשה שיש לה וסת [דבשינתה נעקר בפ"א] ואם אין לה וסת קבוע צריכה להחזיק עצמה ג"פ שאינה רואה מחמ"ת [ק"ו משי' הרי"ף ז"ל] ומש"כ החו"ד דבראתה פ"א מחמ"ת צריכה אח"כ בדיקה זהו שיטת הראב"ד ז"ל כבעה"נ שער הספירה והבדיקה והרז"ה ז"ל שם אות ה' חולק דאין צריכה בדיקה אא"כ ראתה ג"פ מחמ"ת ע"ש ובש"ע הגר"ז ז"ל בסי' קפ"ז סק"ב כתב שכ"ה דעת כל הפוסקים בהרז"ה ז"ל שסתמו ולא הזכירו בדיקה לרואה פ"א או ב"פ מחמ"ת ע"ש, ועכ"פ בנד"ד שהיא אשה שיש לה וסת כמשנ"ת לעיל גם להראב"ד ז"ל סגי בבדיקה לפני תשמיש ולאחר תשמיש פ"א כמש"כ החו"ד, ואח"כ [היינו אם פעם אחת תהי' טהורה אחר תשמיש] מותרת לבעלה ואינה צריכה שום בדיקות כדין אשה שיש לה וסת".
- (י) ששבה"ל (סעי' א' סיכום אות ג', סי' קפ"ו סעי' ב' סיכום אות ה').
- (יא) חוט שני (ס"ק ז', סי' קפ"ו ס"ק א' אות ח', סוף ס"ק ב') – "וסגי בקינוה בלבד, ואם היא בודקת כשהיא שוכבת צריכה בדיקה ממש בעומק ובחורין ובסדקין".
- (יב) מראה כהן (עמ' קס"ו אות י"ג).
- (יג) לבושי עז (תמצית ס"ק ב').
- (יד) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רפ"ה).
- 1) אם צריכה בדיקה קודם תשמיש.
- א. אפילו קודם – קיצור שו"ע (סי' קנ"ו סעי' ב', לשונו מובא לעיל).
- ב. מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק י"ג).
2. מיקל.
- (א) גר"ו (ס"ק ב') – "והרז"ה חולק עליו וסבירא ליה דאף שראתה פעם ושתיים מחמת תשמיש אינה צריכה בדיקה כלל (אם יש לה וסת או למ"ד דאף שאין לה וסת א"צ בדיקה כלל כדלעיל סי' קפ"ו). ורואה מחמת תשמיש שאמרו בגמרא היא ראיית הרגשה שהרגישה בדם ולא ראיית בדיקה והילכך ראייה קמייתא ממניינא וכן משמע מסתימת כל הפוסקים שלא הזכירו חיוב בדיקה זו. ומשום הכי סתמו הפרישה והש"ך והט"ז דלא כהראב"ד".
3. מראי מקומות – פרדס שמחה (סי' קפ"ו ס"ק ג' אות ב'), דרכי טהרה (עמ' פ"ט).
- (א) בדה"ש (ס"ק ו') – "וטוב להחמיר ... אבל המיקל גם בזה יש לו על מי לסמוך".
- ב. וסת שאינו קבוע: ראתה דם בזמן מופלג אחר תשמיש.
1. צריך בדיקה ג' פעמים קודם ואחר תשמיש.
- (א) חו"ד (חי' ס"ק א', בי' ס"ק ב', סי' קפ"ו בי' ס"ק ב') - לשונו מובא לעיל.
- (ב) פת"ת (סי' קפ"ו ס"ק ב') – "דאם ראתה פ"א בליל תשמיש אפילו במופלג מהתשמיש מחוייבת שוב בדיקה אחר תשמיש כיון דאתייליד לה ריעותא פ"א ואם היא אשה שאין לה וסת צריכה ג"פ בדיקה שתתחזק באין רואה מ"ת".
- (ג) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ב', ע"ב), הו"ד בטהרת ישראל (סעי' י"א, ס"ק כ"ט) – "הגם דסתם אשה א"צ לבדוק א"ת עכ"ז אם פ"א בדקה א"ת ומצאה דם הגם שהי' מופלג מן התשמיש ולא חשביל לראיה זו עכ"ז שוב מחוייבת לבדוק תיכף אחר תשמיש לידע אם היא רואה מ"ת ואם שוב בדקה תיכף א"ת ולא מצאה הנה בי"ל וסת פשיטא דשוב א"צ בדיקה כלל אולם בא"ל וסת אם עדיין לא הוחזק שאינה רואה מ"ת פשיטא דצריכ' בדיקה ג"פ בכדי להחזיק שאינה רואה מ"ת וכדלעיל סי' קפ"ו. אך אם כבר הוחזקה בג"פ שאינה רואה מ"ת ואח"כ נזדמן כבדקה א"א א"ת ומצאה דם ושוב אח"כ בפ"ב בדקה ולא מצאה בזה אני מסתפק. אם נאמר דכיון שכבר הוחזקה בג' פעמים שאינה רואה מ"ת הוי דינה כדין אשה שי"ל וסת לענין זה דשוב א"צ לבדוק יותר או נאמר דכיון דאח"כ בדקה פ"א ומצאה איתרע חזקתה וצריכה להתחזק עוד בג"פ. והנה לפי מ"ש בפ' חקירה ב' אות ט"ת נראה דגם אשה שא"ל וסת כיון שהוחזקה ג"פ שאינה רואה מ"ת דינה לענין זה כדין אשה שי"ל וסת ומ"מ המחמיר בזה תע"ב בפרט שהרי יש פוסקים דס"ל דלעולם צריכה בדיקה בא"ל וסת כמו"ש בסק"ו א"כ כאן שמצאה פ"א אחר תשמיש י"ל דלכ"ע צריכה בדיקה לכל הפחות ג"פ בכדי לאחזקה שאינה רואה מ"ת והכי מסתבר".
- (ד) לחו"ש (לחם ס"ק א') – "כתב בחו"ד ...".
- (ה) זבחי צדק (סי' קפ"ו ס"ק ג').
- (ו) שערי טוהר (שער ב' סעי' ב') – "באורים בסי' קפ"ו ס"ק ב".

- (ז) טהרת בת ישראל (פרק י"ג סעי' א').
 (ח) ששבה"ל (סיכום אות ג', סי' קפ"ו סעי' ב' סיכום אות ח', שבה"ל ח"ב סי' ע"ו).
 (ט) דרכי טהרה (סוף עמ' צ"א).
 (י) חוט שני (ס"ק ז', סי' קפ"ו סוף ס"ק ב', ס"ק ג' אות י"א) – "אם אין לה וסת קבוע, צריכה **שוב** ג' פעמים בדיקה לאחר ג' תשמישים הבאים, וסגני בקינות בלבד, ואם שוכבת צריכה בדיקה ממש בחורין ובסדקין".
 (יא) פרדס שמחה (סי' קפ"ו ס"ק ט').
 (יב) מראה כהן (עמ' קס"ו אות י"ג).
 (יג) לבושי עז (סיכות ס"ק א').
 (יד) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רפ"ה).
 2. מיקל.

- (א) גר"ז (ס"ק ב') – "והרז"ה חולק עליו וסבירא ליה דאף שראתה פעם ושתים מחמת תשמיש אינה צריכה בדיקה כלל (אם יש לה וסת או למ"ד דאף שאין לה וסת א"צ בדיקה כלל כדלעיל סי' קפ"ו). ורואה מחמת תשמיש שאמרו בגמרא היא ראיית הרגשה שהרגישה בדם ולא ראיית בדיקה והילכך ראייה קמייתא ממניינא וכן משמע מסתימת כל הפוסקים שלא הזכירו חיוב בדיקה זו. ומשום הכי סתמו הפרישה והש"ך והט"ז דלא כהראב"ד".
 (ב) יבקש תורה (שו"ע סי' נ"ה) – "וקודם לכולהו יש לדעת שבמפורש לא מצינו בשום אחד מהראשונים שפסקו או העירו במפורש לדין זה של הראב"ד של ריעותא המצריך בדיקה ואף באלו שמדויק בדבריהם כן...".
 3. הוחזקה בג"פ שאינה רואה מ"ת, ושוב ראתה דם בזמן מופלג אחר תשמיש.
 (א) צריכה להתחזק בג"פ מחדש – פת"ת (סי' קפ"ו ס"ק ב', לשונו מובא לעיל), עי' פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ב' ע'ב', לשונו מובא לעיל), טהרת ישראל (סעי' י"א, עי' ס"ק כ"ט), חוט שני (ס"ק ג' אות י"א, שאלת אשר סי' י"ז סוף אות ג', לשונו מובא לעיל).
 4. מראי מקומות – קהלות יעקב (ארחות רבינו ח"ד עמ' ס"ג אות ד', לשונו מובא לעיל).
 (א) בדה"ש (ס"ק ו') – "וטוב להחמיר בזה בפרט באשה שאין לה וסת ... אבל המיקל גם בזה יש לו על מי לסמוך".
 (ב) רק ראייה, ולא בכתם – הגר"י רובין שליט"א (שמעתי בראש השנה תשע"ה, [מעשה שהיה, שאשה מצאה כתם חמש דקות אחר תשמיש על רגליה]).

ג. השיעור של זמן מופלג.

1. כל הלילה בכלל מופלג.
 (א) חוט שני (סי' קפ"ו ס"ק א' אות ח', ס"ק ג' אות י"א) – "ומופלג מיקרי כל הלילה שלאחר התשמיש".
 (1) אמנם עי' חוט שני (שאלת אשר סי' י"ז אות ז') – "דלא מבעיא היכא דמצאה בבוקר, דודאי הוי יותר משיעור מופלג מהתשמיש דמירי ביה החו"ד, ולא הוי ריעותא כלל; אלא אפי' במצאה כמה שעות אחר התשמיש, עוד בלילה, ג"כ הוי יותר ממופלג דהחו"ד, וא"צ להחזיק עצמה מחדש בבדיקות ג"פ אי אין לה וסת, או בפ"א ביש לה וסת".
 (2) עי' מש"כ היבקש תורה, לקמן.
 (ב) בדה"ש (ציונים ס"ק רכ"ז) – "ומשמע שאם ראתה ביום שלאחר ליל טבילתה ותשמישה לא חיישינן לה לאוסרה ביום שלאחר טבילתה ותשמישה השניים".
 (ג) יבקש תורה (שו"ע סי' נ"ה) – "ויש לברר מהו השיעור מופלג מתשמיש שמהווה ריעותא לחייב להחזיקה. והאריך בזה בשאלת אשר סי' י"ז ונביא את"ד, ובהקדמה כתב בסק"ט: דכל היכא דאפשר מקילינן בהאי בדיקות של קודם תשמיש ואחריו, ומשום דאמר דמצינו בחז"ל שלא תבדוק כדי שלא יהא לבו נוקפו ופורש, צריכים אנו להקל בהאי דינא בכל מה דאפשר. ולפ"ז י"ל דה"ה הכא, לא מחמירינן בהאי שיעורא דמופלג לחייבה שוב בבדיקות ג"פ. וע"פ יסוד זה נקט שם בסק"ז (לענין אשה שמצאה דם בלילה כמה שעות אחר התשמיש וכן באשה שמצאה דם בבוקר שאחר תשמיש בקומה ממיטתה ע"ג סדינה) דודאי הוי יותר משיעור מופלג מהתשמיש דמירי ביה החו"ד ולא הוי ריעותא כלל, אלא אפילו במצאה כמה שעות אחר התשמיש, עוד בלילה, ג"כ הוי יותר ממופלג דהחו"ד, וא"צ להחזיק עצמה מחדש בבדיקות ג"פ אי אין לה וסת או בפ"א ביש לה וסת. ומבאר המחבר שם דריעותא שייך רק כל היכא דמוכח שיש שייכות בין הראייה לתשמיש אז יש לתלות הראייה במקרה התשמיש שהוא גרם לה, ומשום דלא היה מקרה אחר שהפסיק ביניהם. אבל אי היה הפסק שינה או הפסק אחר וכגון שאכלה או שעשתה שום מלאכה בזה אין שום הוכחה לתלות הראייה בתשמיש דשמא הייתה סיבה אחרת בינתיים דראתה מחמתה. ואף אם נקוט שהדברים מקובלים בסברא אבל מה נעשה דהרי מפורש בחו"ד גופא להיפך מזה דהא כתב הן בסי' קפ"ו בבי' סק"ב ובחי' סק"ג ובסי' קפ"ז חי' א' דאם ראתה פעם אחת בליל תשמיש אפי' מופלג מהתשמיש ה"ז יחשב כריעותא והיינו מכיוון דחזר ג"פ כל שמצאה בליל תשמיש ולא צמצם לזמן הרי שכל הלילה בכלל המופלג ומי בידו לצמצם דברי החו"ד מסברא כנגד המפורש. ובאמת שיעורו של הגר"ק לכאורה מצומצם ביותר דהרי לשיעור לאוסרה על בעלה הרי דהחמיר הרבה והוא כל שעסקים באותו מעשה, וכנגד זה השיעור לריעותא הוא דווקא כל זמן שלא נתעסקה בדבר אחר נמצא שהשיעור לריעותא מצומצם ביותר לשיעור שנאסרת על בעלה. ובעקבות החו"ד כן נקטו כדבר המוסכם לכו"ע: השבט הלוי, חוט שני, חזקת טהרה, בדי השולחן וכמדומני רוב רובן מפוסקי זמננו. ואמנם לא זכיתי להגיע לעקבי תורתם והנני מתאבק בעפר רגליהם, אבל לקטנות דעתי לא זכיתי לרדת לעומק דעתם, הן מחמת שאר דיעות גדולי הפוסקים האחרונים והן מחמת הכרח ביאור החו"ד בדעת הראב"ד...".

א. אם לא בדקה קודם תשמיש.

1. מחמיר.
 - (א) ס' האשכול (סי' מ"ח).
 - (ב) סד"ט (ס"ק ב', סי' קפ"ו ס"ק ד').
 - (ג) בית מאיר (כדאי' בשבה"ל).
 - (ד) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ב').
 - (ה) גר"ז (ס"ק ב') – "ראיה קמייתא ממניינא וכן משמע מסתימת כל הפוסקים שלא הזכירו חיוב בדיקה זו".
 - (ו) חוו"ד (סי' קפ"ו, כדאי' בשבה"ל).
 - (ז) ישועות יעקב (ס"ק ב').
 - (ח) לחם ושמלה (לחם ס"ק ד').
 - (ט) ערה"ש (סעי' י"ב) – "נצטרך לומר דכל דיני רואה מחמת תשמיש זהו דווקא כשבדקה קודם תשמיש ואין זה בשום מקום ואדרבא מוכח להדיא דאם מצאה מיד אחר תשמיש אסורה ולא תלינן בקודם תשמיש".
 - (י) בית שלמה (יו"ד סי' י', ד'ג').
 - (יא) בדה"ש (ס"ק י"ד, בי' ד"ה אסורה).
 - (יב) שבה"ל (ח"ב סי' ע"ו ד"ה ובענין, סי' צ"ט על סי' קפ"ז, ח"ד ריש סי' ק"ב, ששבה"ל ט"ז ס"ק א' ד"ה ועוד, סיכום אות ה') – "הצדק עם כ"ת דודאי פשטות לשון הראב"ד מורה להיפך דל"צ כלל בדיקה לפני זה".
 - (יג) פרדס שמחה (ס"ק ג' אות ב') – "ובצורך גדול תש"ח".
2. מיקל.
 - (א) תוה"ש (ס"ק ב', שבות יעקב ח"ג סי' ע"ח) - לשונו מובא לקמן.
 - (ב) יש להקל פעם ראשונה, כדי שלא לגרש.
3.
 - (א) חת"ס (יו"ד סי' קס"ד) – "איברא הגם שנראה כן דעת הגאון זצ"ל וגם בסדרי טהרה סי' קפ"ו בתחלת דבריו נטה דעתו להראב"ד הנ"ל מ"מ בסוף דבריו חזר בו וגם בסי' קפ"ז סק"ב החליט דלא כהנ"ל וגם בפלתי סי' קפ"ז ססק"ב בסוף לא העלה להקל בזה ע"כ אלו היה השאלה אחר ב"פ לא הייתי מקיל שלא לצרף ראי' ראשונה אך היות כבר עברה ג' תשמישים ואם נאסרה תגרוש ח"ו וקשים גירושי' או תבדוק ונפלין ברברכתא נ"ל לסמוך הפעם להקל שלא לצרף ראי' ראשונה ותידון כרואה ב"פ מ"ת ועתה לא ישמש עמה עד שתשאל לרופאים ותעסוק ברפואות וכיון שאינה מוחזקת עדיין תוכל להאמין לרופאים שנתרפאית ותשמש פ"ג ותראה לדחות התשמיש השלישי ההוא עד אחר ה' או ו' חדשים לעיבורה דבלא"ה אינה עלולה לראות באותן הימים לפי דברי מעלתו וכל שנוכל לעשות הצטדקאות שלא תתקלקל נעשה לה זהו מה שנלע"ד בזה".
 - (ב) הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק ה').
 - (ג) מהרש"ם (ח"ג סי' רמ"ה) – "והנה בנ"ד לפמ"ש ר"מ דכל הג"פ לא בדקה אין להקל רק על ראי' א', דכיון דרמ"ת פעם א' כבר נתחייבה לבדוק ק"ת וכשעברה ולא בדקה אין להקל כמ"ש הח"ס שם".
 - (ד) טהרת הבית (סי' ה' הע' א' ד"ה אולם).
 - (ה) ששבה"ל (ט"ז ס"ק א' ד"ה ועוד, סיכום אות ה', שבה"ל סי' צ"ט על סי' קפ"ז, ח"ד ריש סי' ק"ב).
4. מראי מקומות – תפארת ישראל (ס"ק ב', "דין זה צ"ע"), שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ג סי' פ"ה), מהרש"ם (ח"א סי' קל"ט ד"ה והנה מ"ש), תשורת שי (מהדו"ת סי' קל"ח), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק א', שפ"ח ס"ק י').
- (א) חכ"א (כלל ק"י סעי' א') – "ואפילו לא בדקה עצמה קודם תשמיש צריך עיון אם תלינן שהיה מקודם (סדרי טהרה סימן קפ"ז ס"ק ד' בסופו ועיין כרתי ופלתי וצריך עיון)".

ב. ג' פעמים: עם תשמיש הראשון, או בלי תשמיש הראשון.

1. עם תשמיש הראשון.
 - (א) ס' האשכול (סי' מ"ח).
 - (ב) רמב"ם (אסו"ב פרק ד' הל' כ') – "מי שראתה דם בשעת תשמיש הרי זו מותרת לשמש כשתטהר פעם שניה, ראתה דם בפעם שניה משמשת פעם שלישית, ראתה דם בשלישית הרי זו אסורה לשמש עם בעל זה לעולם".
 - (ג) רמב"ן (הל' גדה פרק ו' הל' ט"ו) – "האשה שראתה דם מחמת תשמיש הרי זו מותרת לשמש פעם שניה כשתטהר, ראתה בפעם שניה משמשת פעם שלישית, ראתה בפעם שלישית הרי זו אסורה לבעל זה עד שתבדוק".
 - (ד) פרישה (ס"ק ג').
 - (ה) ט"ז (ס"ק א') – "פי' עם אותו תשמיש שראתה כבר דם מחמתו".
 - (ו) ש"ך (ס"ק ב') – "עם הראשון, דהיינו עוד ב' פעמים כ"כ בפרישה וכן הוא מוכח בטור".
 - (ז) סד"ט (ס"ק ב', סי' קפ"ו ס"ק ד').
 - (ח) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק א').
 - (ט) תשובה מאהבה (ח"ב סי' שנ"ז על ש"ך ס"ק ב').
 - (י) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ב').
 - (יא) חכ"א (כלל ק"י סעי' א').
 - (יב) חוו"ד (חי' ס"ק א') – "אם בכל שלש פעמים רצופים. פירוש עם הראשון".
 - (יג) עי' פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ב').
 - (יד) גר"ז (ס"ק ב') – "סתמו הפרישה והש"ך והט"ז דלא כהראב"ד".

- (טו) לחו"ש (לחם ס"ק ד').
 (טז) ערה"ש (סעי' י"ב) – "דבר פשוט הוא דבשלושה פעמים נחשב גם הפעם הראשון [ט"ז וש"ך סק"ב וכרו"פ] ויש מי שאומר ... ואין זה עיקר".
 (יז) ששבה"ל (סיכום אות ב').
 (יח) בדה"ש (ס"ק ח').
 (יט) פרדס שמחה (ס"ק ג' אות ב').
 2. בלי תשמיש הראשון [כיון דתלוי אם צריך בדיקות גבי תשמיש, סי' קפ"ו].
 (א) תוה"ש (ס"ק ב') – "והטור ... באשה שאין לה וסת שפסק דצריכה בדיקה אחר תשמיש על כן פסק דגם ראייה ראשונה בכלל ... כל זה נראה לי פשוט וברור לדינא".
 שבות יעקב (ח"ג סי' ע"ח) – "הטור והמחבר וספר בעל הנפש להראב"ד תופסין עיקר כמשמעות הש"ס וכיון דקי"ל כהראב"ד מדינא דא"צ שום בדיקה אפ"י אין לה וסת רק שנהגו להחמיר בקצת מקומות וכן הכריע הש"ך עצמו בסי' קפ"ו ע"כ הכרעתי ג"כ כוותיה להקל בזה שאינה נקראת רואה דם מחמת תשמיש ושאינה נאסרת עד אחר ד' פעמים והוא ברור".
 3. מראי מקומות – תפארת ישראל (ס"ק ב', "וצ"ע"), חת"ס (יו"ד סי' קס"ד ד"ה תבנא), פת"ת (ס"ק ב', ס"ק מ'), אמרי ברוך (הג' על תפארת ישראל ס"ק ב'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ב', שפ"ח ס"ק י"א).

ג. ראתה ג' פעמים שאינם רצופים, אבל בלי בדיקה.

1. מחמיר.
 (א) חו"ד (ח"י ס"ק א', בי' ס"ק ב') – "והנה אם בדקה עצמה בשתי פעמים סמוך לתשמיש וראתה, ואחר כן שמשה כמה פעמים בלא בדיקה כלל ואחר כך בדקה עצמה תיכף אחר תשמיש פעם אחת ומצאה דם, נראה דהוי כשלוש פעמים רצופין והוחזקה להיות רואה דם מחמת תשמיש".
 (ב) פת"ת (ס"ק ג') – "עי' חו"ד שכתב דאם בדקה עצמה ב"פ סמוך לתשמיש ומצאה דם ואח"כ שמשה כמה פעמים בלא בדיקה כלל ואח"כ שמשה פ"א ובדקה ומצאה דם הוי כג"פ רצופים הוחזקה ברואה מחמת תשמיש".
 (ג) לחו"ש (לחם ס"ק ט"ז).
 2. מיקל.
 (א) פרדס רמונים (שפתי חכם סוף ס"ק ב').
 (ב) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' כ"ד, סי' כ"ז).
 (ג) מהרש"ם (ח"א סוף סי' ל"ג) – "ומ"ש ר"מ מדברי החו"ד סי' קפ"ז, דאם שמשה בלא בדיקה כלל אינו מפסיק בינתיים, יעוין בתשו' ברכת יוסף חו"ד סי' מ"ג, ותשו' ר"מ שיק סי' קע"ט, ותשו' ב"ש ח"ב סי' כ"ד כ"ז, שהשיגו ע"ד החו"ד בזה. וע' בשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סי' ע"ט, להקל בשמשה בהיתר בינתיים, ע"ש באורך בזה".
 (ד) מנחת פתים (על סעי' א') – "עי' בחוות דעת סק"ב ... ולענ"ד ל"ד דשאני התם דראתה מקודם ג' פעמים וכבר הוחזקה בוסת, ואפילו ראתה רק פעם אחת ג"כ הוי כוסת דהא אסור לשמש סמוך לוסתה אף פעם אחת לכך אמרינן דזה שלא ארגשה אינה עוקרת הוסת, מה שאין כן ברואה מחמת תשמיש דכל זמן שלא ראתה ג' פעמים אינה וסת כלל".
 (ה) טהרת ישראל (סעי' י') – "וכן עיקר".
 (ו) טהרת הבית (סי' ה' הע' א', ד"ה ומה) – "וכן עיקר להקל, ודלא כהחוות דעת".
 (ז) ששבה"ל (סיכום אות ט') – "ואין מוציאין מבעלה בזה".
 (ח) בדה"ש (ס"ק ט', בי' ד"ה רצופים).
 (ט) פרדס שמחה (ס"ק ג').
 (י) חזקת טהרה (ס"ק י').
 3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י'), פתחא זוטא (ס"ק ד').

יא [בדיקת שפופרת - סעיף ב']

גדה (דף סו.) – "כיצד בודקת את עצמה מביאה שפופרת ובתוכה מכחול, ומוך מונח על ראשו, אם נמצא דם על ראש המוך בידוע שמן המקור הוא בא, לא נמצא דם על ראשו בידוע שמן הצדדין הוא בא ... שפופרת, אפגורי מפגרא לה. אמר שמואל: בשפופרת של אבר, ופיה רצוף לתוכה".

א. בדיקה בזה"ז.

1. אין לסמוך ע"ז לכתחילה.
 (א) ראב"ד (בעלי הנפש שער הספירה והבדיקה סי' ג', עי' מגיה בטור הע' מ"ד) – "והבדיקה הזאת אין לנו עכשיו שאין אנו בקיאים בהכנסת המכחול ואולי יתחלף בו בין ראשו לצדדין ... מיהו אין מוציאין אותה מבעלה אחר בדיקה זו".
 (ב) רמב"ן (הל' גדה פרק ו' הל' י"ט) – "בזמן הזה אין בודקין בשפופרת ... ואם בדקה בהן והרי היא טהורה אין מוציאין אותה מבעלה".
 (ג) עי' ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב, רכ"א-ב') – "וכתב הראב"ד ... ותמה הרא"ש ... ומ"מ נכון להחמיר אף על פי שהוא דבר גדול להוציא אשה מתחת בעלה ע"כ".
 2. מיקל.

א) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ב' ו-ב', הקצר שם ו-א', גדה סוף דף סה:) – "ולענין מעשה כתב הרב רבי אברהם ז"ל דעכשיו אין אנו בקיאים ... ומכל מקום מודה הוא ז"ל שאין מוציאים אותה מבעלה לאחר בדיקה אבל לכתחילה לא תסמוך על זה. ואינו מחזור בעיני דלעולם לא החמירו להוציא מבעלה אחר שאפשר בבדיקה. וגם הרב אלפסי ז"ל כתב בהלכות".

1) ומ"ש הש"ך (ס"ק י"ד) בשם הרשב"א (מהדו' פריעדמאן: תוה"ב הקצר בית ז' שער ד' כ"ג-א') צ"ב.
ב) רא"ש (גדה פרק י' סי' ג') – "כתב הראב"ד ז"ל ... ואין דבריו נראין להחמיר אדם מדעתו ולהוציא אשה מבעלה דמה בקיאות שייך בבדיקה זו לראות אם הדם הוא בראש המוך או מן הצדדין".

ג) ר"ן (שו"ת סי' מ"ט, גדה סוף דף סה:; שבועות דף ג.) – "ואע"פ שהראב"ד ז"ל ... אעפ"כ מודה הרב ז"ל שאם בדקה עצמה ומצאה טהור טהורה, וכן הרב אלפסי ז"ל שהביאה בהלכות נראה שדעתו לנהוג בה בזמן הזה ... וכן דעת הר"מ במז"ל בהלכותיו".

ד) הגהות מיימוניות (אסו"ב פרק ד' הל' כ"ב אות ע').

ה) טור (סעי' ו') – "כתב הראב"ד ... ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אלא ודאי סמכינן עלה".

1) פוסקים – רמ"א (סעי' ב', דר"מ ס"ק ד', "ואף בזמן הזה יש לסמוך אבדיקה זו"), מהר"ם פדואה (סי' ט', "ואשר נסתפק מעל" אם יש לחוש לדברי הרמב"ן שאמר שאין בודקין בזמן הזה מנהגא לא ידענא ומעל" לא צריך להכרעתי אמנם מעשה בא לפנינו בעיר הזאת זה שנים רבות עברו ועלתה הסכמתנו לבדוק כדברי הרא"ש אשר הפיה בדברי המחמיר באלה"), ב"ח (סוף ס"ק ו'), אמונת שמואל (סי' נ"ז, "ואבדיק" זו סמכינן גם בדורינו"), חת"ס (יו"ד סי' קפ"א ד"ה תו, "כ" ש"ך לראב"ד ורמב"ן אין לסמוך כלל אבדיקה והנה דבריהם אינם מובנים ונדחו מכל הראשוני' ואיך נבנה בנין על מה שאין אנו מבינים"), חכ"א (כלל ק"י סעי' א', "ואף בזמן הזה יש לסמוך אבדיקה זו"), ערה"ש (סעי' ל"ח), מלבושי טהרה (סעי' י'), טהרת ישראל (סעי' ל"ה), בדה"ש (ס"ק נ"ב), פוסקים.
2) מראי מקומות – ש"ך (ס"ק י"ד).

ב. סוג השפופרת.

1. אבר [עופרת] – גמרא (גדה דף סו.), פוסקים.

2. עץ.

א) לא – רש"י (גדה דף סו. ד"ה אפגורי), ראשוני, פוסקים.

1) בדקה ומצאה בצדדים, כמו שלא מצאה דם כלל – גוב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה והנה), פת"ת (ס"ק י'), פרדס שמחה (ס"ק י"ד).

3. ברזל.

א) לא – ש"ך (ס"ק ט'), באה"ט (ס"ק ו'), חכ"א (כלל ק"י סעי' א'), גר"ז (ס"ק י"א), ערה"ש (סעי' י"ט), בדה"ש (ס"ק ל"ו).

1) בדיעבד מהני – טהרת ישראל (סעי' ל"ד).

ב) אין לחלק בין ברזל לשאר מתכות – תוה"ש (ס"ק ז', "הש"ך ... ולא ידעתי מאין יצא לו זה, דהא בתשובת משאת בנימין מבואר להדיא דבכל מיני מתכות שפיר דמי לבד של עץ דמסרט, ואף של ברזל יכולין לעשות חלק בענין שאינו מסרט, ושל עץ דלא משום דאף אם עושין אותו חלק מ"מ אין יכול להיות פיה רצוף לתוכו ומסרט, משא"כ במתכות וברזל וכדומה שאפשר להיות פיו רצוף לתוכו, וכן משמע במעדני מלך דף רצ"ח ע"ב, ע"ש. ומ"מ נ"ל דהיכא דאפשר בשל אבר יותר טוב לעשות הבדיקה ע"י שפופרת של אבר דוקא, דלא לחנם נקטו הש"ס והפוסקים של אבר דוקא. והטעם נ"ל משום דמתכות מזריף זריף וכדאיתא בשבת דף קל"ד ע"א. ואפשר דלא קאי התם אאבר רק אשאר מיני מתכות כמו סתם סכין, וק"ל").

ג) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"א).

4. שאר מיני מתכת.

א) כן – משאת בנימין (סוף סי' מ"ט, "דלאו דוקא של אבר אלא ה"ה גם בשאר מיני מתכות שפיר דמי וזה שאמרו של אבר לאו לאפוקי אלא של עץ"), ש"ך (ס"ק ט'), חכ"א (כלל ק"י סעי' א'), "או שאר מתכת שיכולין להחליקו שלא ישרט"), גר"ז (ס"ק י"א), טהרת ישראל (סעי' כ"ז), ערה"ש (סעי' י"ט).

ב) לא [לכתחילה] – תוה"ש (ס"ק ז'), תפארת צבי (ס"ק ה', "דוקא אבר ותו לא"), פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ט', "וכן נ"ל מכמה טעמים"), פרדס שמחה (ס"ק י"ד, "לכתחילה בעי דוקא של אבר ולא מין אחר").

ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ל"ו).

5. ששבה"ל (ס"ק א') – בזמנינו יש סוגים טובים יותר כמו העשויים מניילון וכדומה".

ג. מידה.

1. ארכו.

א) אבר בינוני – משאת בנימין (סוף סי' מ"ט, "שצריכה שתהיה עבה וארוכה כשיעור אבר בינוני"), אמונת שמואל (סי' נ"ז, "כמדת אבר בינוני כי לא נתנה תורה למ"ה"), פת"ת (ס"ק י"ג), מלבושי טהרה (סעי' י'), דעת תורה (ריש סעי' ב'), טהרת ישראל (סעי' כ"ז), בדה"ש (ס"ק ל"ד).

2. עביו.

א) אבר בינוני – משאת בנימין (סוף סי' מ"ט, "ראיתי בשפופרת של מר שהיא דקה מאוד בעובי ואינה אלא כשיעור חצי עובי האבר התשמיש. ולבי מהסס בזה מאד כי נ"ל שצריכה לכתחילה להיות עבה דומה לעובי האבר. ואע"פ שאמרו אין כל האצבעות שוות ואין כל הכוחות שוות. מ"מ מוכח שצריכה שתהיה עבה וארוכה כשיעור אבר בינוני. וכן משמע מדברי כסף משנה בספ"ד. שצריך לדקדק בשיעור עובי ג"כ ודבר מסתבר הוא בלי ספק"), תוה"ש (ס"ק י'), דעת תורה (ריש סעי' ב'), טהרת ישראל (סעי' כ"ז, באר יצחק ס"ק נ"ד), עי' בדה"ש (ס"ק ל"ד, "ויש אומרים"), פרדס שמחה (ס"ק ט').

(ב) לא צריך – אמונת שמואל (סי' נ"ז, "ואפ"י אם יהיה עב או דק יותר מאבר הלא כתב הב"י דהא דאמר'י לא כל האצבעו' וכוחות שוות להחמיר כ"א להקל"), מקור חיים (ס"ק י"ז).
 (ג) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל"ז).
 1) גר"ז (ס"ק י"ב) – "ובמשאת בנימין סיים דמכל מקום צריך להיות השפופרת דומה לעובי האבר לכתחלה כי אף שאין כל האצבעות שוות מכל מקום צריך להיות עבה וארוכה כשיעור אבר בינוני. והש"ך לא העתיק זה. וכן כתב במשאת בנימין בשם בעל הסמ"ע שאין צריך להיות עבה רק ארוכה (וטעמא יש לומר דבאורך דוקא איכא למימר שאם היתה ארוכה כהאבר היתה נוגעת קרוב למקור יותר ועל ידי זה היה בא דם מן המקור אבל דם הבא מחמת העובי הוא בא מדוחק הצדדין בעובי האבר). ולהמשאת בנימין (וכן דעת הב"י) צריך לומר שמחמת העובי נפתח המקור ויוצא ממנו דם. והסמ"ע והש"ך לא סבירא להו הכי כי צואר הרחם רחב הוא רק על ידי משמוש האבר בו בכח קרוב למקור ויוצא ממנו דם בין שהוא עב בין שהוא דק הילכך באורך וכח תליא מילתא (ולא בעובי) ועל זה אמרו שאין האצבעות וכחות שוות להקל ולא להחמיר".

ד. הבדיקה.

1. תחילה שפופרת ואח"כ מכחול בתוכה.
 (א) רמב"ם (אסו"ב פרק ד' הל' כ"ב) – "ומכנסת השפופרת עד מקום שהיא יכולה, ומכנסת בתוך השפופרת מכחול ומוך מונח על ראשו ודופקת אותו עד שיגיע המוך לצואר הרחם ומוציאה המוך".
 (ב) הו"ד בב"י (ס"ק ב').
 (ג) תוה"ש (ס"ק ח') – "וכתב הרמב"ם ...".
 (ד) סד"ט (ס"ק ה'), חכ"א (כלל ק"י סעי' א').
 (ה) פת"ת (ס"ק י"א) – "בתוה"ש שדקדק מדברי הרמב"ם ...".
 (ו) מקור חיים (ס"ק י"ז) – "ודלא כש"ך בס"ק יוד דאינו מדייק בלשונו. ומשמע מדבריו כאלו הכניסם הכל בבת אחת. ודוק".
 (ז) לח"ש (לחם ס"ק כ"א).
 (ח) ערה"ש (סעי' ל"ב) – "הרמב"ם ... וקשה טובא למה שינה מלשון הש"ס ... וברור אצלי דבכוונה שינה כן ...".
 (ט) שאלת דוד (יו"ד סי' א').
 (י) טהרת ישראל (סעי' כ"ז).
 (יא) עי' בדה"ש (ס"ק מ"ב).
 2. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק י'), פרדס שמחה (ס"ק ט"ו).
 (א) גר"ז (סוף ס"ק י"ב) – "וכן דעת הרמב"ם לפי מה שכתב המנחת יעקב שהשפופרת פתוחה מב' ראשיה ומכניסתה לבדה תחלה עד מקום שהיא יכולה לבד ואחר כך מכנסת בתוכה המכחול עם המוך שעל ראשו ודוחקת המכחול לבדו עד מקום שהשמש דש אף על פי שהשפופרת אינה מגעת לשם. ולהמשאת בנימין מה מועיל בדיקה זו שאף אם השפופרת עבה כעובי אבר בינוני הרי המכחול דק הרבה ממנה והוא לבדו מגיע עד מקום שהשמש דש. ומיהו מלשון המרדכי וטור וש"ע ושאר פוסקים משמע שהשפופרת פתוחה מצד אחד בלבד וארוכה כמו המכחול עם המוך שעל ראשו והיא מפסקת בין המוך לצדדים. עיין מרדכי וכ"מ בהדיא במשאת בנימין ואמונת שמואל וכן משמע מלשון מכחול בשפופרת כדלעיל בשם רש"י".

ה. עד כמה מכנסת השפופרת.

1. מכנסת השפופרת לאותו מקום עד מקום שתשער האשה בעצמה לפי אומד דעתה שהגיעה עד מקום שהשמש דש – משאת בנימין (סי' מ"ט, "שמכל הני ראיות דלעיל נתבאר שאין חובת האשה הבודקת בשפופרת להכניס בשפופרת עם המכחול והמוך רק עד מקום שהיא יכולה ומשערת בעצמה לפי אומד דעתה שהגיעה עד מקום דישה והאשה עצמה נאמנת על זה ואין צריך כלל לדחוק השפופרת למקום צר ודוחק ואין לנו לחוש שמא לא הכניסה כשיעור דישה כי לא נתנה תורה למלאכי השרת"), ש"ך (ס"ק י'), תוה"ש (ס"ק י'), באה"ט (ס"ק ז'), גר"ז (ס"ק י"ב), חכ"א (כלל ק"י סעי' א'), חו"ד (חי' ס"ק ה'), "המשאת בנימין", בדה"ש (ס"ק מ"ג).
 2. מראי מקומות – חת"ס (יו"ד סי' קפ"א ד"ה ע"כ), הו"ד בפת"ת (ס"ק י"ז).

ו. בדיקה במכחול בלא שפופרת: האם מהני רק לקולא ולא לחומרא.

1. מהני, ונכון לעשות כן לכתחילה – אמונת שמואל (סי' נ"ז, "והנה שמעתי פה בשם הרב מהר"י מורידיבורג ז"ל שבתחילה בדק שלא בשפופרת ע"י מוך ועץ כעובי ואורך האבר אולי יהיה הדם מן הצד ואז אין צריך תו לבדוק בשפופרת ובאם נמצא בראש המוך אזי לא תועיל הבדיקה לחומרא וחזר ובדק בשפופרת וישר בעיני והגון כדי שלא תאסור האשה הנ"ל לעולם ח"ו על ידי בדיקת שפופרת ופן ואולי תמצ' לה עזר ותרופה מהרופאים קודם בדיקת שפופרת"), סד"ט (ס"ק ז'), חת"ס (יו"ד סי' קנ"ח ד"ה ונבוא, סוף סי' קנ"ג, סוף סי' קנ"ד, ריש סי' ק"ס, סוף סי' קע"ה, סי' קפ"א ד"ה ע"כ), מלבושי טהרה (סעי' י"ז), טהרת ישראל (סעי' ל"ו).
 (א) קשה: שהרי פת"ת (ס"ק י') כ' דבדיקה בעץ לא מהני אם מצאה בצדדים.
 (ב) י"ל, צמח צדק (לובאוויטש, יו"ד סי' ק"ו) – "ולכן נלע"ד להחמיר להצריכה בדיקה דהא"ש סי' נ"ז ע"י מוך ועץ. והיינו ליקח עץ חלק כמו חתיכה מן קאצעלקע עיין בדברי אאזמ"ו נ"ע סי' קפ"ז סקי"א אם הוא חלק כו'. ולמעלה במקום שאינו חלק יש לכרוך עליו מוך הרבה שלא יסרט כו' וגם במקום שהוא חלק אפשר יש לכרוכו במוך כו'.
 (ג) א"ג, זית רענן (כרך ב' סי' י"ח) – "מתחלה יעשה כיס של פשתן לבן ולמלאותו במוך ולשום עץ בתוך האמצעי של המוך והכיס".

2. מראי מקומות – זכרון יוסף (יו"ד סי' כ"ב), פת"ת (ס"ק י"ז).

(א) תוה"ש (ס"ק ח') – "אמונת שמואל ... ולענ"ד היא בדיקה שלא לצורך דאף אם הוא מן הצדדין בודאי יתלכלך ראש המכחול ואטרואחי בכדי למה לי וכמו שכתבתי ועוד דאין להרבות בבדיקה כל כך שאולי על ידי זה תתקלקל האשה בגופה על ידי המישוש והבדיקה".

יב] שפופרת אחר בעל שלישי.

א. אם מותרת לבעל שלישי.

1. מיקל – ש"ך (ס"ק י"ב), הסכמת הפוסקים), תוה"ש (ס"ק ט'), באה"ט (ס"ק ח'), חכ"א (כלל ק"י סעי' א', "אם נמצא דם על הצדדין של השפופרת מותרת אפילו לאותו בעל שהרי יש הוכחה שהדם היה מן הצדדין"), גר"ז (ס"ק י"ג, "ואינה צריכה להתגרש ממנו (ש"ך בשם רוב הפוסקים דלא כרמב"ם)), פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק י"ב), לחו"ש (לחם ס"ק כ"ו), בדה"ש (ס"ק נ"א), פוסקים.
2. מחמיר – רמב"ם (אסו"ב פרק ד' הל' כ'), כדאי' במ"מ שם, לשונו מובא לקמן).

ב. נמצא דם בראש המוך, ואח"כ מצאה רק על הצדדים - נוגע לבעל השלישי. לענין בעל הראשון, עי' לקמן.

1. עדיין אסורה.

(א) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו) – "יצא לנו מזה דין חדש שאשה שראתה מחמת תשמיש ובדקה בשפופרת ומצאה על ראשו שוב אין מועיל לה שום בדיקת שפופרת אף ששוב תבדוק ותמצא בצדדי השפופרת או שלא תמצא כלל נשארה לעולם באיסורה לבעלה שכבר נודע שוודאי לא תעלה ארוכה כל ימיה ... וזה לדעתי ברור לדינא".

(ב) חו"ד (חי' ס"ק ה'*, בי' ס"ק ג') – "ואסורה. ואפילו בדקה שוב אחר כך ונמצא בצדדין אסורה".

(ג) פת"ת (ס"ק י"ד) – "נו"ב".

(ד) מלבושי טהרה (סעי' י"ג, ס"ק ה') – "אין בידי להתיר את האשה הזאת אפילו לבעל אחר".

(ה) ערה"ש (סעי' ל"ז) – "ולהיפך אם נמצא על ראש המוך אסורה לעולם אפילו עשו כמה בדיקות אח"כ ולא נמצא דם כלל או נמצא על הצדדין דכיון דנתברר פעם אחת שהיא רואה מן המקור שוב אין לה תקנה".

(ו) עי' בדה"ש (ס"ק מ"ו) – "ויש שכתבו".

(ז) פרדס שמחה (ס"ק י"ז).

(ח) לבושי עז (סעי' א' תמצית ס"ק י"ח).

2. מיקל.

(א) עי' פרדס רמונים (פתיחה חקירה ב' סוף אות ז').

(ב) עי' טהרת ישראל (סעי' כ"ט) – "י"א דלא מהני ... ומ"מ המיקל לא הפסיד".

ג. בדקה סמוך לוסתה, ומצאה דם.

1. מסופק – פרי דעה (שפ"ח סוף ס"ק ט"ז, "וצ"ע"), בדה"ש (סעי' ג' בי' ד"ה הרשות, עמ' מ"ג), פרדס שמחה (ס"ק י"ז אות ב', "צ"ע").

יג] לא נמצא דם עליו כלל - אם יש לחלק בין שנמצא דם בצדדי השפופרת, לבין שלא נמצא דם עליו כלל.

א. הלכה.

1. מיקל.

(א) ב"ח (ס"ק ב') – "ואם לא ימצא על ראש המכחול אפילו לא נמצא דם גם בצדדי השפופרת בידוע שהדם שראתה מחמת תשמיש כשהיה בא אליה הבעל מתחלה לא היה אלא מן הצדדים דאילו היה מן המקור גם עכשיו היה נמצא על ראש המכחול דכשהחסרון מצד האשה שנפתח מקורה בשעת תשמיש אין חילוק בין אצבע עב לשאינו עב ובין בעל בכח גדול לבעל שלא בכח כלל".

(ב) ש"ך (ס"ק י"א) – "משמע דאם לא נמצא על המוך בין שנמצא בצדדי השפופרת בין שלא נמצא עליו כלל מותרת וכן משמע מדברי הפוסקים וכ"כ הב"ח ... ופשוט הוא".

(ג) הפלאה (על סעי' ב').

(ד) דברי חיים (נוב"ק יו"ד סי' מ"ה) – "ועדיין צריכין אנו למודעי דבבדיקה זו דהש"ס הקילו בה הרבה לדעת הג"מ הביאו ד"מ שאף בלא נמצא דם במכחול ולא בשפופרת טהורה היא דאימא שמא נתרפאת והביאו הש"ך ס"ק י"א להלכה ע"ש כל הפוסקים בפשיטות".

(ה) באה"ט (ס"ק ח').

(ו) חכ"א (כלל ק"י סעי' א') – "ואם לא נמצא לא על המכחול ולא על השפופרת ואם כן יש לומר שכבר נתרפאה ומותרת לשמש אחר כך".

(ז) מהר"ם שיק (יו"ד סי' קע"ז אות ח').

(ח) לחו"ש (לחם ס"ק כ"ה, שמלה ס"ק ט').

(ט) פת"ת (ס"ק ט"ו).

(י) טהרת ישראל (סעי' ל"א).

(יא) בדה"ש (ס"ק מ"ז).

(יב) פרדס שמחה (ס"ק י"ח).

(יג) ושאר פוסקים.

2. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק ו', לשונו מובא לקמן), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ז', שפ"ח ס"ק כ"ג).

א) בית מאיר (על סעי' ב' ד"ה ומעתה) – "שנמצא על שלו ... יש לנהוג כדעת סד"ט שלא להתירה ע"י הבדיקה לעולמים. זולת בנמצא על צדדי השפופרת ... אבל בנמצא על שלה דמצד חסרון בקיאתינו אך מחזיקנו אותה ברואה מחמת תשמיש בזה הסומך על משמעות תלמודן וכל גדולי הפוסקים להתירה לעולמים ע"י בדיקת שפופרת ואפילו לא נמצא כלום לענ"ד לא הפסיד. דהיינו שתשמש פעם אחד ותספור ז' נקיים ותטבול על דם הנמצא".

ב. טעמים להקל.

1. ביאור הדבר: נמצא דם בצדדי השפופרת מקילין משום מכה. בזמן שלא נמצא דם עליו כלל, האם מקילין משום מכה או משום שנתרפאה. דאי משום מכה, אין חילוק בין שנמצא דם בצדדי השפופרת לבין שלא נמצא דם עליו כלל. ואם משום שנתרפאה, יש לחלק ביניהם.

2. תולין שנתרפאה.

א) ריצב"א (בהג' מיימונית), הו"ד בדר"מ (ס"ק ב', ע"י מגיה שם בטור חדש) – "די"ל נתרפא".

ב) ש"ך (ס"ק י"א) – "דלמא נתרפא".

3. תולין שמן הצדדים.

א) הג' שע"ד (ל"מ), הו"ד בגר"ז (ס"ק י"ג ד"ה ועפ"ז) – "אבל בהגהות שערי דורא כתב דכששמה פעם אחת ולא ראתה אף

שראתה אחר כך ג' פעמים רצופים לא נאסרה על בעלה וקרוב לומר שאינה צריכה אפילו ספירת ז' וטבילה משום דתלין שהדם הוא מן הצדדין דכיון שביאת הדם תלויה בגרם כחות שהרי שמה פעם אחת ולא ראתה לפי שלא בעל בכח כל כך הלכך טפי איכא למיתלי בדוחק הצדדין שהאבר דוחק בצדדין בכח מלתלות במקור שאין האבר מגיע אליו. וכן בבדיקת שפופרת שלא נמצא עליה דם כלל תלין שראתה בשעת תשמיש על ידי דוחק האבר בצדדין (כמ"ש הרמב"ם ורמב"ן) יותר מדוחק השפופרת לפי שאינה עבה כל כך לפי דעת הסמ"ע והש"ך דלעיל. ואפילו היא עבה כל כך הרי היא מכניסותה בנחת ואינה דוחקת בכח כל כך כמו האבר ולכן לא הוציאה דם מהצדדים כמו האבר. שאילו בא הדם מן המקור על ידי נגיעת האבר בלבד בצואר הרחם סמוך למקור היה בא גם כן על ידי נגיעת השפופרת סמוך למקור שהרי היא מכניסותה עד מקום שהשמש דש אלא על כרחך לא בא הדם אלא על ידי דוחק וכח אם כן טפי איכא למיתלי בדוחק הצדדין מלתלות במקור שאין האבר מגיע אליו כלל דכל מאי דמצי למיתלי להתירה ברואה מחמת תשמיש תלין כדלעיל. וכן כתב בתשובת אמונת שמואל סי' א' דכששמה פעם אחת ולא ראתה או שבדקה בשפופרת ולא נמצא הדם כלל נתברר הדבר שבא הדם מן הצדדין והלכך כל מה שתראה אחר כך לעולם שלא בשעת וסתה אלא מחמת תשמיש לבד טהורה ואינה צריכה ספירת ז' נקיים וטבילה".

4. מראי מקומות – צמח צדק (יו"ד סי' ק"ד), בדה"ש (ס"ק מ"ז).

א) ע"י לקמן.

ג. אם יש לחלק בין שנמצא דם בצדדי השפופרת לבין שלא נמצא דם עליו כלל. [תלוי במחלוקת לעיל].

1. יש לחלק: נמצא דם בצדדי השפופרת יש להקל משום מכה, ובזמן שלא נמצא דם עליו כלל יש להקל משום שנתרפאה – נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג, דגול מרבבה על סעי' ג', "שבדיקת שפופרת כוללת תרתי. האחת אם אינה מוצאה כלל ע"י שפופרת אנו אומרים שנתרפאה ונעקר וסתה. והב' אם מצאה מן הצדדים אנו מתירין אותה מטעם מכה שהרי אנו רואין שיש לה מכה מן הצד דאל"כ דם זה מנין").

2. אין לחלק: בין בנמצא דם בצדדי השפופרת ובין כשלא נמצא דם עליו כלל, יש להקל משום מכה – חוו"ד (בי' ס"ק ג', "ואף דלא נמצא כלל מכל מקום אמרינן דבצדדין היא דלא הוציא בשפופרת דם הוא משום דלגבי דם צדדין שייך לומר אין כל האצבעות שוות").

3. נ"מ בין הטעמים.

א) י"א, האם צריכה ז' נקיים.

ב) י"א, אם ראתה אח"כ עוד ג' פעמים בזמן תשמיש.

ג) י"א, בדקה בשפופרת בימי עיבורה.

ד) י"א, אם לא מצאה כלום בבדיקה שפופרת גבי בעל הראשון.

ה) י"א, בדקה בימי זיבה.

ו) י"א, בדיקה ע"י כיס מבגד פשתן וכו' – סד"ט הו"ד בפת"ת (ס"ק י"ז). כל תשמיש קנחה עצמה בעד בשחרית

ז) י"א, אם עבר ושמה בעי תלת זימנא [אפי רברבין] – נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה ובזה), הו"ד ברע"א (על הש"ך ס"ק ל"ג).

1) חזו"א (סי' פ"ב ס"ק ד' ד"ה ורואה) – "ובדמ"ר בגליון הש"ך ס"ק ל"ג כ' לישב דעת הא"ר דאינה נעקרת בפ"א משום דסובר

כדעת הטור דגם וסת קפיצות צריכה עקירה ג"פ, או דס"ל דראי" מ"ת הוי כאכילת שום דחשיבא וסת, והא דמהני בדיקת שפופרת, היינו דוקא בנמצא דם בצדדים, וכ"כ בנו"ב קמא סי' מ"ו, והביאו הגרע"א ג"כ בגליון, אבל אינו מובן הלא בגמ' נדה ס"ו א' לא הוזכר תנאי זה שהיה דם בצדי השפופרת אלא כל שלא נמצא דם על ראשו בידוע שמן הצדדין הוא בא וכן העתיקו כל הפוסקים, וכי כך הוא המדה למסתם ולחסר תנאי העיקרי, וליתן מכשול להתיר את האסור, אלא ודאי לשון חכמים מרפא דאפי' לא נמצא דם בצדדין טהורה".

2) ע"י סוף סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ח) י"א, אם ראתה ע"י הרגשה – בדה"ש (ציונים ס"ק ס"ט, "וצ"ע"), פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ג').
 4. אין לחלק: בין נמצא דם בצדדי השפופרת ובין לא נמצא דם עליו כלל, יש להקל משום ס"ס, שמא נתרפאה ומשום מכה – תפארת למשה (על סעי' ב', "נראה לי דאף דמצאה דם בצדדי השפופרת לא הוי מצדדים, דאיכא למימר דלמא הדם שראתה בשעת תשמיש הוי מן המקור אלא שעכשיו נתרפאה, והא דמצאה בצדדי השפופרת הוא מכה השפופרת ששרטה או שמא לאו כל הכחות שוות, אלא דאנו מתירין מכה ספק ספיקא, שמא מצדדים דהא גם עכשיו מצאה בצדדי השפופרת, ואם תמצי לומר ממקור שמא נתרפאה, ומכל שכן אי לא מצאה דם כלל בשפופרת דהוי ספק ספיקא").

[יד] האם צריכה ז' נקיים – ג' שיטות: תלוי אם נמצא דם בצדדים או לא (גר"ז). לעולם מותר (לח"ש). לעולם אסור (ח"ו"ד).
א. בזמן שנמצא דם על צדדי השפופרת.

1. נסתפק.
- א) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג ד"ה והנה אי, סי' מ"ו ד"ה והנראה) – "ונסתפקתי גם בנמצא בצדדים שלא להתירה בלא נקיים".
2. מחמיר.
- א) תפארת ישראל (סוף ס"ק ז') – "מ"מ לא בשביל זה מבורר דם בא מהצדדים לטהר' אותה משום דם ולא תהא צריכה ז' נקים וטהורה בלי טבילה וא"צ לפנים דאלף שופרת אינו מועלים לטהר' מנדה".
- ב) זכרון יוסף (יו"ד סי' כ"ב ד"ה גי"ה) – "אין מועיל שפופרת לטהרה בלתי ז"נ וטבילה".
- ג) בית מאיר (על סעי' ב' ד"ה ודע שאף) – "תלו' בפלוגת רש"י ותוספות ... נהי דהאחרונים הסכימו להקל דלא כרש"י כדי שלא להוציא מבעלה. אבל לטהר הדם יש לחוש לשיטתו. ומה גם שאפשר אף תוס' סוברים בזה כות' וצ"ע".
- ד) ח"ו"ד (חי' ס"ק ו', בי' ס"ק ג') – "אבל ז' נקיים צריכה תמיד אחר כל דם שמוצאת בשעת תשמיש ואפילו על הדם שמוצאה בצדדי השפופרת צריכה ז' נקיים".
- ה) רע"א (ח"א סוף סי' ס' ד"ה אחת) – "ואף דברואה מחמת תשמיש אם נמצא בצד השפופרת אמרינן בידוע שמן הצדדים ול"ח דבהגיע שפופרת סמוך למקור שהוא במקום גמר ביאת האבר, זב המקור לפתח צדדי המקור, והיינו כיון דהוה רק חשש וסתות לא חיישינן כולי האי, ובאמת לא מטהרין הדם ההוא וצריכה ז' נקיים, דהרי בלא"ה פשוט דצריכה ז' נקיים דהא יש לחוש שמא רגע אחד קודם הכנסת שפופרת כן שיעור אשם תלוי, או בתחילת הכנסת שפופרת זב הדם ונכנס לחורין ולסדקין דהרי מדאורייתא חיישינן לזמן מועט כדאמרינן דבעלה באשם תלוי וטהרות תלויות א"כ ביוצא דם בבית הרחם מן הצד א"א בלי ז"נ די"ל דמן המקור בא לשם, א"ו דלא מיירי מז"נ".
- ו) שואל ומשיב (מהדורה תליתאי ח"א סי' שע"ט) – "ומצאה רק על הצדדים ... ז' נקיים ודאי צריכה ולא יסמוך על ספרי הקיצורים דלא פקיע שמייהו ובביתם אין לחם ושמלה דברי רבותינו הראשונים ואחרונים".
- ז) עי' טהרת ישראל (סעי' ל') – "והמיקל בזה לאחרים ... לא הפסיד".
- ח) בדה"ש (ס"ק נ') – "ויש להחמיר בזה".
- ט) ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"א ד"ה ועי', סיכום אות א') – "כמה פוסקים".
- 1) משום ספק דאורייתא לחומרא – ח"ו"ד (בי' ס"ק ג'), "צריכה נקיים דנגד נקיים היא ספק דאורייתא ואדרבה רוב דם מהמקור", רע"א (ח"א סוף סי' ס' ד"ה אחת, לשונו מובא לעיל), פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ז ח"ב אות י"ב).
3. מיקל.
- א) גר"ז (ס"ק י"ג, קונ"א ס"ק א') – "ואינה צריכה ספירת ז' וטבילה לא לראיה זו השלישית ולא בכל עת שתראה מחמת תשמיש אפילו כמה פעמים".
- ב) מהר"ם שיק (יו"ד סי' קע"ז אות ח') – "אם בדקה ומצאה בצדדין מוכחא מילתא דמהצדדין בא וטהור' (ואפילו ז' נקיים לא צריכי' והנוב"י ... ולא משמע כן".
- ג) פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ז ח"ב אות י"ב) – "הוכחנו מהש"ס ופוסקים דגם לטהר הדם מועיל בדיקת שפופרת ...".
- ד) לח"ש (לחם ס"ק כ"ו, שמלה ס"ק י') – "ואין לבי נוקפי בזה כלל".
- ה) שאילת דוד (יו"ד סי' ב' ד"ה אחרי) – "באותו ענין העיר הגאון הנ"ל בשם הנוב"י דגם בדיקת השפופרת אינה מועלת רק לטהרה לבעלה שלא יצטרך לגרשה אבל עכ"ז צריכה סז"נ ואנכי אומר ע"ז דבר זה מתורת רבותינו הראשונים לא למדנו עד שבא הגאון ר"י זצ"ל וחידש לנו זה אבל מסתימת הראשונים נראה שאינה צריכה סז"נ וכן משמע לשון הגמרא בידוע שהוא מן הצדדים הרי דברור הדבר שזה הוי מן הצדדים וכן מוכרח מדברי הרמב"ן אלו שבדין המכה כתב שמותרת לבעלה אחר שתפסוק הדם ולמה אינו אומר כדברים האלו גם בדין בדיקת השפופרת אלא מוכרח דבדיקת השפופרת מתרת אף בלא סז"נ כללו של דבר זה דבר חדש אשר לא שיעורו רבותינו הראשונים כל פוסקי ההלכות וישתקע ולא ישמע וכן מצאתי בהתוספתא ...".
- ו) שו"ת בית יצחק (יו"ד סי' י' אות ה') – "בנמצא דם בצדדי השפופרת דע"כ מהצדדים הוא אין ספק שמא בא ממקור לצדדים דאמרינן מקומו ממש הוא כ"נ וכ"ה ועדיף מרוב ... ובזה נסתלקו חששות של הנוב"י ואפילו בספירת ז' נקיים".
- ז) ערה"ש (סעי' ל"ג) – "אבל בנמצא בהצדדים הרי נתברר דהדם הוא מהצדדים והיא טהורה לגמרי".
- ח) טהרת ישראל (סעי' ל').
4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ט"ז), לבושי עז (סעי' א' תמצית ס"ק י"ז).

ב. בזמן שלא מצאה דם כלל.

1. מחמיר.
- א) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג ד"ה והנה אי, סי' מ"ו ד"ה והנראה) – "ובלא נמצא דם כלל מותרת לבעלה אבל אחר הנקיים".

- (ב) חו"ד (חי' ס"ק ו', בל' ס"ק ג') - לשונו מובא לעיל.
 (ג) רע"א (סוף סי' ד"ה אחת) - לשונו מובא לעיל.
 (ד) גר"ן (ס"ק י"ג) - "לא נמצא דם כלל על השפופרת מכל מקום מותרת לבעלה אחר ספירת ז' וטבילה לראיה השלישית".
 (ה) ערה"ש (סעי' ל"ג) - "דבלא נמצא גם בצדדי השפופרת וודאי צריכה לישב ז' נקיים".
 (ו) שאילת דוד (יו"ד סי' א' הגה"ה ד') - "שלא נמצא גם בהצדדים עכ"פ לטמא הדם שתראה בעת התשמיש להצריכה ז' נקיים אחרי כל ראייה וראיה".
 (ז) טהרת ישראל (סעי' ל"א).
 (ח) בדה"ש (ס"ק ג').
 (ט) לבושי עז (סעי' א' תמצית ס"ק י"ז).
 (1) כ"ש מהפוסקים שמחמירים בציור לעיל.
 2. מיקל.
 (א) לחז"ש (לחם ס"ק כ"ו, שמלה ס"ק י') - "אין שום מקור להסתפק בזה".
 3. מראי מקומות - סד"ט (ס"ק ו' ד"ה והנה), פת"ת (ס"ק ט"ז), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק מ"ה, שפ"ח ס"ק כ"ב).

טו ראתה אח"כ עוד ג' פעמים בזמן תשמיש - ג' שיטות: תלוי אם נמצא דם בצדדים או לא (נוב"י, חכ"א). לעולם מותר (חו"ד, חת"ס). לעולם אסור (תפארת למשה).

א. בזמן שנמצא דם בצדדי השפופרת.

1. מיקל.
 (א) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה והנראה, ד"ה ולתריך) - "דבנמצא בצדדים אז אפ"ל אם אחר זה תחזור ותראה אחר תשמיש כבראשונה כמה פעמים לא תאסר על בעלה ובכל פעם תספור ז"ל ותשתרי ... שאם מצאה בצדדי השפופרת א"כ עדיין לא חיתה המכה מן הצדדים ואף ששוב תשמש ותראה מחמת תשמיש לא תהיה נאסרת על בעלה דתולין בצדדים".
 (ב) חו"ד (חי' ס"ק ו', בל' ס"ק ג') - "אפילו מוצאת דם תמיד בשעת תשמיש מותרת בלי שום בדיקה בשפופרת בין שנמצא בצדדי השפופרת בין שלא נמצא כלל".
 (ג) חת"ס (הג' על סעי' ב').
 (ד) חכ"א (כלל ק"י סעי' א') - "אם נמצא דם על הצדדין של השפופרת מותרת אפילו לאותו בעל שהרי יש הוכחה שהדם היה מן הצדדין ולכן אפילו נמצא אחר כך מחמת תשמיש כמה פעמים טהורה שהרי זה דם צדדין".
 (ה) מלבושי טהרה (סוף סעי' ח').
 (ו) ערה"ש (סעי' ל"ז) - "אבל אם נמצא על הצדדין אז לא תחוש לכל הדמים שתראה אח"כ".
 (ז) טהרת ישראל (סעי' ל').
 (ח) בדה"ש (ס"ק מ"ח).
 (ט) פרדס שמחה (ס"ק י"ח אות ג').
 (1) כ"ש מהפוסקים המקילים בציור לקמן.
 2. מחמיר, אבל מותרת עד בעל רביעי.
 (א) תפארת למשה (על סעי' ב') - "ובמצאה על הצדדים יש להתיר לבעל הא' ע"י בדיקה דלא תלינן בשנוי אצבע כיון שראתה. מיהו אם אח"כ חזרה וראתה ג"פ אסורה דליכא ספק ספיקא".
 3. מראי מקומות - פת"ת (ס"ק ט"ו).

ב. בזמן שלא מצאה דם כלל.

1. מחמיר לכל העולם.
 (א) עי' סד"ט (ס"ק ו') - "הענין תמוה מאד דכיון דלא נמצא כלל מהיכי תיתי למיתלי בצדדים טפי מבמקור ... אם כן הגע בעצמך אשה שראתה ג' פעמים מחמת תשמיש ואח"כ עברה ושימשה ולא ראתה כלל, ואחר כך שימשה ג' פעמים רצופים וראתה מחמת תשמיש תהא האשה טהורה לבעלה, דהא כתב הרמ"א בהג"ה סוף סעיף יו"ד דתשמיש שלא ראתה עדיף מבדיקת שפופרת, וכיון דבבדיקת שפופרת אמרינן היכא דלא נמצא כלל בידוע שהוא מן הצדדין כן נימא נמי בתשמיש שלא ראתה דכל דם שתראה אחר כך תלינן מן הצדדין, והוא דבר זר שאין השכל גוזר, דדל מהכא הראיות הראשונות לא יהא אלא שלא ראתה מעולם והשתא נתקלקלה וראתה ג' פעמים רצופים דאסורה לו לעולם, וכי זו שראתה גם מקודם ג' ראיות אלא שפסקה פעם אחת ולא ראתה עדיפא והא ודאי ליתא ... מדכתבו הגהות מיימוניות דלמא נתרפאה משמע דלא ברירא ליה אם נתרפאה אי לאו רק דרגלים לדבר נתרפאה ואם כן היכא שחזרה וראתה אפילו פעם אחת י"ל דאסורה דאיגלאי מלתא למפרע שלא נתרפאת ... הגם שאין אני כדאי לחלוק על הגדולים, מ"מ מי שירצה להקל ולסמוך עליהם בבדיקה בשפופרת ולא מצאה כלום ואח"כ ראתה ג' פעמים, יסתור כל הראיות שהבאתי לעיל ואח"כ יורה להקל, כי לענ"ד הדבר צריך פנים ודי מי שמקיל להורות שתשמש אחר הבדיקה עד שתחזק. וגם בזה צ"ע וכמ"ש דמדברי הגהות מיימוניות משמע דלא ברירא ליה שנתרפאה ואם כן אם חזרה וראתה אפילו פעם אחת אמרינן דאיגלאי מלתא וכמ"ש לעיל וכמ"ש בתשובות הרש"ך. מיהו לכאורה מדברי הרמ"א שהבאתי לעיל לא משמע כן".

(ב) עי' חכ"א (כלל ק"י סעי' א') – "ואם אחר כך נתחזקה שלש פעמים וראתה צריך עיון גדול להתיר ואפילו בחזרה וראתה פעם אחת הרי איגלאי מילתא שלא נתרפאת".

(ג) זית רענן (כרך ב' סי' י"ח) – "אם לאחר שתבדוק כנ"ל לא תמצא כלל על הכיס, ולאחר תשמיש ראשון תחזור ותמצא, אזי נראה לפענ"ד דאסורה לשמש עוד עם בעלה, שהרי עיקר הטעם הוא דמותרת היכא דלא נמצא כלל משום דאמרינן דלמא נתרפאה".

(1) [ואולי] גם אחר פעם אחת נאסרה – סד"ט (ס"ק ו', לשונו מובא לעיל), זית רענן (כרך ב' סי' י"ח, "ועיין בנוב"י [מהדו"ק סי' מ"ג] בד"ה והנה אמאי וכו' ובחוות דעת [סי' קפ"ז ס"ק ג'] בקושיא ט' ועיין שם, משמע דדוקא כשחזרה וראתה ג' פעמים, ובמחילת כבוד תורתם שגו בזה דפשיטא שגם בפעם אחת נאסרה"), עי' חכ"א (כלל ק"י סעי' א', לשונו מובא לעיל).

2. מחמיר, אבל מותרת עד בעל רביעי.

(א) תפארת למשה (על סעי' ב') – "ונ"ל להכריע דבלא מצאה כלל יש לאסור לבעל א' וב' אפילו ע"י בדיקה".

(ב) נוב"ק (י"ד סי' מ"ו ד"ה והנראה, ד"ה ולתריץ) – "משא"כ אם לא מצאה כלל שאז ההיתר רק משום שנתרפאה אז אם תחזור ותראה תחזור לקבוע וסת בשעת תשמיש ותהי' נאסרת כבראשונה ... אבל אם לא מצאה כלל אף דאיגלי למפרע שראתה מן הצדדים מ"מ כבר חיתה המכה שבצדדים והרי היא עתה ככל הנשים הבריות ואם שוב תראה ג"פ מחמת תשמיש תחזור לאיסורה דמה שתראה מחדש מי יודע אם הוא מן המקור או מן הצדדים כיון שהקלקול שהיה לה בראשונה בצדדים כבר נתרפא הרי היא עתה כאשר חדשה ותבדוק שנית".

(ג) ערה"ש (סעי' ל"ז) – "ויש מי שמחלק דאם בהבדיקה לא נמצא דם כלל אז נאסרת אם ראתה אח"כ ג"פ ... [נודע ביהודה קמא י"ד סי' מ"ו] וכן נראה עיקר לדינא".

(ד) עי' מלבושי טהרה (סעי' ט') – "א"א לטהר אותה לבעלה, אכן אם יש עוד צד להתירא כגון שיש לה צער וכאב בשעת תשמיש או כה"ג הרוצה להקל בזה יש לו על מי לסמוך וכח דהיתירא עדיף".

3. מיקל.

(א) הג' שע"ד (ל"מ), הו"ד בגר"ז (ס"ק י"ג ד"ה ועפ"ז) – "בהגהות שערי דורא כתב דכששמה פעם אחת ולא ראתה אף שראתה אחר כך ג' פעמים רצופים לא נאסרה על בעלה ... וכן בבדיקת שפופרת שלא נמצא עליה דם כלל תלינן שראתה בשעת תשמיש על ידי דוחק האבר בצדדין ... כן דעת האמונת שמואל. וכן דעת הב"ח וט"ז. ויש לסמוך עליהם באיסור וסתות דרבנן שלא להוציא אשה מבעלה אחר בדיקת השפופרת שלא נמצא עליה דם או שעברה ושמה ולא ראתה אף על פי שאחר כך חזרה וראתה ג' פעמים רצופין".

(ב) אמונת שמואל (סי' א') – "ואם לא תמצא דם בראש המוך תהיה מותרת לעולם כשתראה חוץ מראית וסתה ממש".

(ג) הגר"ח צאנזר זצ"ל (נוב"ק י"ד סי' מ"ו ד"ה והנה) – "דלפ"ד מוהרר"ח אין חילוק כלל בין שנמצא דם מצדדי השפופרת ובין שלא נמצא דם כלל בצדדי השפופרת לעולם יצא לאור משפטו שדם שרואה בשעת תשמיש מדוחק הצדדים הוא אף שלא נמצא בבדיקה שום דם שוב תשמש ואף שתחזור ותמצא בשעת תשמיש לעולם לא תחזור לאיסורה להיות מוחזקת ברואה מחמת תשמיש, וכן מבואר בהדיא בדברי מוהרר"ח ונכון הוא לפי טעמו".

(ד) בית מאיר (על סעי' ב' ד"ה ודע דלפי) – "דע"י בדיקה שלא נמצא כלום וע"י בעילת איסור שלא נמצא כלום תותר מדינא דגמרא לעולמים ואפי' תראה אח"כ ג"פ רצופים מן הטעם שבדוע שהיא מן הצדדים".

(ה) חוו"ד (חי' ס"ק ו', בי' ס"ק ג') – לשונו מובא לעיל.

(ו) חת"ס (הג' על סעי' ב', י"ד סי' קפ"א ד"ה ואם) – "ע"י שפופרת י"ל מן הצדדים ה' וכחו של שפופרת אינו מוציא כי אינו פוצע פצע ותלינן בזה יותר מרפואה א"כ מותרת לעולם".

(ז) טהרת ישראל (סעי' ל"א) – "יש להקל".

(ח) חזו"א (רייש ס' חידושים וביאורים על מסכת נדה, עי' חזו"א סי' פ"ב ריש ס"ק ו') – "היא מותרת לעולם אף שהיא רואה בכל פעם מ"ת ... דאף אם לא ראתה ואין דם על השפופרת היא מותרת לעולם דתלינן לעולם בצדדין".

4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ט"ו), פרי דעה (טורי כסף ס"ק ו'), שו"ת בית יצחק (י"ד סי' י' סוף אות ג'), פתחא זוטא (ס"ק י"ב), בדה"ש (ס"ק מ"ח), ט"ז וש"ד השלם (כו"ל ס"ק ז', ס"ק ח', שפ"ח ס"ק כ"ג, ס"ק כ"ד).

[טז] מסולקת: שפופרת למעוברת ומינקת - ג' שיטות: תלוי אם נמצא דם בצדדים או לא (נוב"י, פת"ת). לעולם מותר (תפארת ישראל). לעולם אסור (חוו"ד).

א. בזמן שלא מצאה דם כלל.

1. לאחר ימי עיבורה או מניקותה.

(א) אינו מועיל.

(1) נוב"ק (י"ד סי' מ"ג ד"ה והנה זה, תנינא סי' צ"ד ד"ה ואמנם, סי' צ"ה) – "וגם בבדיקת שפופרת לא מהני כל ימי העיבור וההנקה".

(2) חוו"ד (חי' ס"ק ו', בי' ס"ק ג') – "ובדיקת שפופרת צריכה להיות דוקא שלא בימי עיבור והנקה".

(3) פת"ת (ס"ק ח', ס"ק ט"ז).

(4) שאילת דוד (י"ד סוף סי' ב') – "בימי מניקתה ועיבורה הדין עם הגאון נוב"י דלא מהני לה בבדיקתה אף שאין זה מוכרח עכ"ז יכולין לומר כן מסברא דכיון דבימי הנקתה ועיבורה אינה עלולה לראות דם א"כ אין ראייה מה שלא תמצא דם בראש המכחול

דאפשר דבעת הזאת אף הדם שבא מחמת חולי דמלא ונופצת ג"כ אין דרכו לבוא ואף שאין זה מוכרח עכ"ז צריך לחוש לזה".

(5) לבנון נטע (סוף ס"ק ה').

(6) טהרת ישראל (סעי' ל"ח).

(7) בדה"ש (ס"ק נ"א) – "ונראה להחמיר".

(8) פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ה').

(ב) מועיל.

(1) עיל תפארת ישראל (סוף ס"ק י"ב) – "דאם ראתה ג"פ מחמת תשמיש ובביאה הג' נתעברה דעכ"פ אסורה לבעל נראה דאם ילדה אז בימי טוהר מותרת לבעלה ואם לא תראה בו הוי זה כמו בדיקת שפופרת".

2. בימי עיבור, או הנקה.

(א) מהני הבדיקה.

(1) חוו"ד (חי' ס"ק ו') – "וכשבדקה עצמה בימי עיבור והנקה לא מהני להתירה רק בימי עיבור ולא בשאר ימים".

(2) פת"ת (ס"ק ט"ז).

(3) לבנון נטע (סוף ס"ק ה').

(4) טהרת ישראל (סעי' ל"ח).

(5) בדה"ש (ס"ק נ"א).

(ב) י"א [נו"ב, ועוד] שלא צריכה בדיקה - עי' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

3. אם נאסרה כיון שראתה בימי עיבור.

(א) מהני הבדיקה – פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ה'), "מהני נמי הבדיקה אז".

4. בדיקה דימי עיבורה לימי מניקותה.

(א) מהני הבדיקה – טהרת ישראל (סעי' ל"ח).

(ב) מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק ע"ה).

(1) פת"ת (ס"ק ט"ז) – "ונראה דאם בדקה עצמה בימי עיבור מהני אף לימי הנקה וצ"ע".

ב. בזמן שנמצא דם בצדדי השפופרת.

1. מיקל.

(א) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג ד"ה והנה זה, "אם בדקה ולא מצאה כלל לא מהני בימי עיבורה אבל אם מצאה בצדדי השפופרת שההיתר הוא משום דדם מצדדים קאתי מהני"), פת"ת (ס"ק ח'), שאילת דוד (יו"ד סוף סי' ב', "אבל אם נמצא דם על צדדי המכחול נראה דאף בנעשה בדיקה זו בימי עיבורה והנקתה ג"כ תולין בהצדדים ומותרת לבעלה אף בלא סו"נ ודוק בזה").

2. מחמיר – עי' חוו"ד (חי' ס"ק ו' [לשונו מובא לעיל], בי' ס"ק ג'. שלא מחלק), לבנון נטע (סוף ס"ק ה'), טהרת ישראל (סעי' ל"ח. שלא מחלק).

3. מראי מקומות – בדה"ש (סוף ס"ק נ"א), פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ה', "צ"ע").

ג. בדיקה בימי זיבה.

1. מיקל – שאילת דוד (יו"ד סי' א' הגה"ה ד', סי' ב' ד"ה עוד בענין, "העיר הרב נוב"י דבדיקת שפופרת לא מהני בימי זיבתה והכל סובב הולך על קוטב אחד שהחליט דכל הדין דרואה דם מחמת תשמיש הוי ענין חשש ווסתות אבל אנכי כבר ביארתי בפנים דאין זו האיסורטיא והוי ענין אחר וא"כ אין מקום לדבריו בזה וראי' מפורשת מצאתי היפך מדבריו מהא דקאמר").

2. מראי מקומות – תשובה מאהבה (ח"ג סי' ש"ס), לחוו"ש (שמלה ס"ק ג', "נסתפקתי"), פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ו', "צ"ע").

(א) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג ד"ה והנה זה) – "והנה כל זה לדין הש"ס אבל האידנא קובעת וסת גם בימי נדה ובימי זיבה וכדכתב הטור בסיומן קפ"ט בשם הרמב"ן ... ולפ"ז יפה דבר הראב"ד כיון שהאשה שהוחזקה רואה מחמת תשמיש מטעם וסת נאסרת ובדיקת השפופרת הוא עקירת הוסת לפי שע"י שפופרת רגילה לראות כמו ע"י אבר תשמיש וכיון שבנות ישראל החמירו על עצמן שאפ"ל רואות טיפת דם כחרדל יושבת ז"נ שוב אינן מבחינות בין ימי זיבה ואיך נסמוך אבדיקת שפופרת שמא עתה בימי זיבה עומדת ובימי זיבה אינה עוקרת הוסת ומ"ש הראב"ד אפ"ל אם הוא ידוע שהוא מן הצדדים היינו שעתה הוא מן הצדדים מכל מקום אנו חוששין שמא בשעת תשמיש ראתה מן המקור מאי אמרת אם כן מדוע אינה רואה עתה על ידי השפופרת בראש המכחול מן המקור. היינו משום שאולי עתה ימי זיבה הם ואינה עוקרת הוסת. אמנם גם הא ליתא שאם מוצאה בשעת בדיקת השפופרת מן הצדדים לאו מטעם עקירת וסת נגעו בה שאם לא מצאה כלל הוא מטעם עקירת וסת אבל כשמצאה מן הצד א"כ יש לה בודאי מכה מן הצד המוציא דם ושוב תולה במכה. לכן נ"ל דתרתיה דבר הראב"ד ...".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ע"ב סוף ענף א') – "ואף שלפ"ז צ"ע בראתה ג' פעמים מ"ת דמה טעם לא נתיר אותה לבעלה בימי זיבה ואם תשמש פעם אחת ולא תראה שוב תהא מותרת לגמרי בכל הימים כיון שסומכין על בדיקת שפופרת גם בימי זיבה, אף על גב שלפני תקנת רבי ור' זירא מסתבר דלא הי' מועיל כלל בדיקת שפופרת תוך י"א ימי זיבה, אולם עיין בנוב"ק סי' מ"ג ובתנינא סי' צ"ג שכתב עפ"י דברי הרמב"ן שאחרי שהחמירו בנות ישראל חומרא דר' זירא שוב אין משגיחין במנין ימי נדות וזיבות כלל אפ"ל להקל וכדעת הכרו"פ והתוה"ש שהזכרנו קודם שחולקים על הש"ך בסי' קפ"ט ס"ק ע"א וסברי דכיון שוסתות רק מדרבנן סמכין אקביעות וסת גם בימי זיבה אפ"ל להקל משום טעמא דאם אתה מחלק להן בין ימי נדה לזיבה נמצא שאתה מצריך אותן ללמוד פתחי נדה וימי זיבה ולכן לא פלוג חכמים בתקנתם בין לקולא ובין לחומרא, הן אמנם דבמקום צער גדול של הוצאת אשה מבעלה הי' נראה לכאורה דאין להחמיר משום טעמא דלא פלוג וכמו שמצינו בכמה

מקומות דמשום צער והפסד גדול או במקום מצוה שפיר מקילין בכה"ג שהאיסור הוא רק משום לא פלוג, מ"מ צ"ל דתקנה גדולה זו שלא להצריכן לדעת פתחי נדה וזיבה חמורה יותר ואין מתחשבין כלל בזה"ז עם חשבון ימי נדה וזיבה בדרבנן בין לקולא ובין לחומרא".

[ז] בדיקה תחת בעל הראשון - סעיף ג'.

א. **האם יכולה לבדוק עצמה בעודה תחת הראשון: ראשונים.**

1. אסורה לראשון אפי' ע"י בדיקה [הגמ' מקשה למה תתגרש].

(א) י"א רש"י (דף סו. ד"ה ותבדוק, כדמפרש תוס') – "ותבדוק בביאה שלישיית של בעל ראשון. כלומר מביאה שלישיית של ראשון ואילך תשמש ע"י בדיקה ולמה תתגרש".

(1) י"א שאפשר לפרש רש"י שמותרת לראשון ע"י בדיקה – ב"י (ס"ק ג', "ולענ"ד גם דברי רש"י אפשר להתפרש כן"), ע"י שערי דעה (ס"ק ג').

(2) אם הוחזקה בעילת היתר, יכולה לבדוק בבעל ראשון – חת"ס (יו"ד סי' קפ"א ד"ה ומ"מ, חי' לנדה דף סו. ד"ה ותבדוק, "כ' התרומה שרש"י לא אמרה אלא באשה שנשאית עתה ולא הוחזקה לעולם בבעילת היתר לבעל זה בהא לא שרי' לבדוק לבעלה הראשון אבל אם הוחזקה בעילת היתר בבעל זה יש לתלות יותר במקרה אחר ויש לבדוק בבעל ראשון"), ישועות יעקב (ס"ק ה'), פרי דעה (שפ"ל ס"ק ל"ז), מהרש"ם (ח"א סי' קל"ט ד"ה והנה מ"ש), שבה"ל (ח"ד סי' ק"ב אות א', ששבה"ל ש"ך ס"ק י"ד, סיכום אות א', "ש"ך ס"ק י"ד, ולענ"ד דאין להורות בדיקה בבעל ראשון דהא רמב"ם ורש"י אוסרים. עיין תשובת ח"ס יו"ד סי' קפ"א דגם רש"י לא אוסר רק בנשאת עתה בתחלה ולא חי' עדיין ביאות של היתר שנתקלקלה מיד בתחלת נשואיה, אבל בהיו לה כבר ביאות היתר תחת בעלה הראשון גם לרש"י תבדוק בראשון כמש"כ בסה"ת עש"ה בח"ס").

(3) ערה"ש (סעי' י"ז) – "ודבר פשוט הוא דאפילו לדעת רש"י מותרת לבדוק אצל הראשון קודם שהוחזקה ג' פעמים אלא דבזה אם תצא בהבדיקה לאיסור תגרם רעה לעצמה שתיאסר עליו ולכל העולם".

(4) מראי מקומות – סד"ט (ס"ק ח').

(ב) י"א רמב"ם (אסו"ב פרק ד' הל' כ', כדמפרש המ"מ).

(ג) בעל המאור (השגות על הראב"ד בעלי הנפש שער הספירה והבדיקה סי' ג' אות ה') – "ואנו אין לנו בדיקה ברואה מחמת תשמיש אלא לאחר ביאה שלישיית של בעל שלישי".

2. מותרת לראשון ע"י בדיקה, רק עצה טובה שלא לבדוק [הגמ' מקשה למה מותרת לשני].

(א) ר"ת (תוס' דף סו. ד"ה ותבדוק) – "ור"ת מתיר לראשון בבדיקה ויש להעמיד הברייתא כשאינה רוצה לטרוח בבדיקה או שאינה יודעת לבדוק וכן משמע בירושלמי".

(ב) ר"י (מרדכי שבועות סי' תשל"ה, א' ב') – "ר"י פסק דכן מועלת הבדיקה להתירה מביאה שלישיית ואילך כמו שמועלת לבעל שלישי ומה שלא פי' התנא הבדיקה של ביאה שלישיית להתירה לראשון עצה טובה קמ"ל".

(ג) רמב"ן (הל' נדה פרק ו' הל' י"ז) – "ואם רצו לבדוק בעוד שהיא עם בעל הראשון בודקת, אם מצאה טהורה מותרת לו".

(ד) סמ"ג (לאוין קי"א) – "ודאי אם רוצה לבדוק את עצמה ולישאר לראשון הרשות בידה כמו שמותרת לבעל השלישי על ידי בדיקה ... אם אוהבת בעלה הראשון ורוצה ליכנס בספק זה שתהא אסורה לכל אדם ועגונה כל ימיה אם תראה דם בראש המכחול הרשות בידה לבדוק עצמה תחת הראשון".

(ה) ס' התרומה (סי' ק"ו, סי' ק"ז) – "ודאי אם רוצה לבדוק עצמה ולישאר לראשון הרשו' בידה כמו שמותרת לבעל שלישי ע"י בדיקה ... ולפירוש זה אם אוהבת את בעלה ורוצה ליכנס בספק זה שתהא אסורה לכל אדם ועגונה כל ימיה אם תראה דם בראש המכחול הרשות בידה לבדוק עצמה תחת הראשון".

(ו) סמ"ק (סי' רצ"ג) – "אומר ר"י (בתספת) שאם רצתה לבדוק אחר ביאה שלישיית של בעל ראשון הרשות בידה".

(ז) רא"ש (פרק י' סי' ג') – "והוא הדין נמי אי בעיא לבדוק בביאה רביעית של בעל ראשון שריא ליה אלא עצה טובה קמ"ל".

(ח) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ב', ו-ב') – "אבל אם רצתה להכניס עצמה בבדיקה אפילו בפעם שלישיית של בעל ראשון עושה ושפיר דמי שאם התירו לשלישי בבדיקה לראשון שלא הוחזקה לא כל שכן. ומי שהורה בהיפך זה לא נראו דבריו".

(ט) הגהות מיימוניות (אסו"ב פרק ד' הל' כ"א אות נ') – "ואם רצתה לבדוק כמכחול בשפופרת אולי תמצא טהורה ותשאר תחתיו הרשות בידה ודלא כפירוש רש"י".

(י) מ"מ (אסו"ב פרק ד' הל' כ"ב) – "ועיקר".

(יא) טור (סעי' ג').

ב. **האם יכולה לבדוק עצמה בעודה תחת הראשון: פוסקים.**

1. אסורה לראשון אפי' ע"י בדיקה.

(א) ע"י ש"ך (ס"ק י"ד) – "ולפענ"ד דאין להורות בדיקה בבעל הראשון דהא הרמב"ם ורש"י אוסרים ובספרי כתבתי דבהכי יש ליישב מה שהניחו התוספות (דף ס"ו ע"א) בתימ' אבל אי נימא דמהני בדיקה בבעל הא' א"א ליישב ע"ש ותו דהרי הראב"ד והרמב"ן אוסרים בדיקה בזמן הזה וגם הרשב"א ורבינו ירוחם כתבו דנכון להחמיר כדבריהם גם אם ימצא שם על המוך תהא אסורה לכל העולם ומ"מ הב"ח ומהר"מ מלובלין בתשובות סימן נ"ב ושאר אחרונים מקילין".

(ב) חוו"ד (חי' ס"ק ח') – "והש"ך מחמיר".

(1) אא"כ בהיו לה כבר ביאות היתר תחת בעלה הראשון - ע"י לעיל.

2. מותרת לראשון ע"י בדיקה, רק עצה טובה שלא לבדוק.

- (א) מחבר (סעי' ג', סתם וי"א).
- (ב) רמ"א (סעי' ג') – "ויש לסמוך אסברא ראשונה להקל".
- (ג) רדב"ז (סי' ת"י) – "שמן הדין מותר דסמכינן אבדיקה מ"מ כדי לחוש לדברי המחמירין ותחזור ותבדוק עצמה ואם תחזור ותראה דם מן הצדדין תרפא עצמה פעם ג' ותבדוק עצמה ואם תראה דם מן הצדדין דכיון שבדקה עצמה ג' פעמים ודאי סמכינן עלה והוחזקה שדם זה מן הצדדין ומכה יש לה ומותרת לבעלה אפילו לדעת האומרים דלא סמכינן אבדיקה בדיקה כזו כ"ע מודו דסמכינן עלה".
- (ד) לבוש (סעי' ג') – "יש לסמוך על סברא ראשונה להקל".
- (ה) ב"ח (ס"ק ג') – "דיש לסמוך אסברא זו להקל".
- (ו) מהר"ם מלובלין (סי' נ"ב) – "רוב המפרשים והפוסקים גם האחרונים".
- (ז) אמונת שמואל (סי' נ"ז) – "ואפי' אם הי' ממש בדברי הש"ך בטלה דעתו אצל כל אדם הפוסקים הראשונים והאחרונים בעלי תוס' ורא"ש ומרדכי כו' וכל האחרונים הסכימו שלא כדעת רש"י ובעת רש"י נסתפקו כמה אחרונים".
- (ח) כנסת יחזקאל (סוף סי' ל"ב) – "כבר התירו כל הגדולים כר"י באומרת ניהא לי".
- (ט) גו"א (ס"ק י') – "שכל הפוסקים מסכימים עם תוס'".
- (י) גר"ז (ס"ק ט"ז) – "הסכמת האחרונים דלא כש"ך".
- (יא) חכ"א (כלל ק"י סעי' ב') – "ויש לסמוך להקל כסברא ראשונה".
- (יב) חופת חתנים (סי' י"ח סעי' א').
- (יג) חת"ס (יו"ד סי' קפ"א).
- (יד) פת"ת (ס"ק ג', ס"ק כ') – "וכן פסק הב"ח ובתשובת בשמים ראש סי' נ"ג (ובתשו' רדב"ז החזקות סי' ת"י) ובתשו' מהר"ם מלובלין סי' כ"ב ובתשו' כנסת יחזקאל ס"ס ל"ב (ובתשו' אמונת שמואל סי' נ"ז) והשיג על הש"ך שמפקפק קצת להחמיר בזה ע"ש".
- (טו) שערי דעה (ס"ק ד') – "שגוף האיסור בזה אינו אלא משום חשש וסתות דרבנן ע"כ שומעין לדברי המקילין כי רבים המה".
- (טז) ערה"ש (סעי' י"ז) – "והעיקר כדיעה זו ויש לסמוך עליה להקל ... עי' ש"ך סקי"ד שרצונו להחמיר כדעת רש"י וכבר השיגו עליו כל האחרונים ומרמב"ם ספ"ד אין ראייה דתפס לשון הש"ס כדרכו ועוד דרוב הפוסקים מתירים".
- (יז) לבנון נטע (סוף ס"ק ז').
- (יח) טהרת ישראל (סעי' ל"ט).
- (יט) קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ד עמ' ס"ג אות ד') - לשונו מובא לעיל.
- (כ) טהרת הבית (סי' ה' סעי' ג').
- (כא) ששבה"ל (ש"ך סוף ס"ק י"ד, סיכום אות א'. וחזור ממה שכתב במהדורה תשנ"ב, "ואם מתחילת הנישואין נתקלקלה לא תבדוק") – "ולהלכה בודקת מותרת".
- (כב) בדה"ש (ס"ק ס') – "רוב האחרונים".
- (כג) פרדס שמחה (ס"ק כ"ב).
3. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"א סי' קל"ט ד"ה והנה מ"ש), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"א).

ג. הטעם להחמיר.

1. לא סמכו על הבדיקה – רש"י (דף סו. ד"ה לפי, "ושמא בבעל אחר לא תצטרך בדיקה ומוטב שתתגרש ותתקן ולא תבא לידי כרת הלכך מתגרשת עד שתתחזק בשלש אצבעות").
2. גזירה שמא יבא עליה קודם הבדיקה – רמב"ם (אסו"ב פרק ד' הל' כ'), כדמפרש המ"מ שם, "ונ"ל בדעת רבינו שהוא סובר שאין לה לעמוד עם בעלה בבדיקה שמא יבא עליה קודם בדיקה וכיון שהוחזקה אסורה היא לו וצריכה להתגרש ואינה יכולה שוב לחזור אצלו".
3. נ"מ בין הטעמים.
 - (א) אם מותרת לבעל שלישי – מ"מ (אסו"ב פרק ד' הל' כ'), לשונו מובא לעיל.
 - (ב) אחר ביאה ראשונה או שניה לבעל ראשון, אבל קודם ביאה שלישית, שהיא עדיין מותרת לזה הבעל - לרש"י אין סומכין על הבדיקה, משא"כ לרמב"ם. אמנם עי' ערה"ש (סעי' י"ז, לשונו מובא לעיל).

ד. בזמן שלא מצאה דם כלל. [ב' שיטות - תלוי אם נמצא דם בצדדים או לא (נוב"י). לעולם מותר (חכ"א)].

1. מחמיר.

- (א) תפארת למשה (על סעי' ב') – "דבלא מצאה כלל יש לאסור לבעל א' וב' אפילו ע"י בדיקה".
- (ב) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג ד"ה אבל, דגול מרבבה תנינא על סעי' ג') – "יצא לנו שלהמכשירין לבעל הראשון ע"י בדיקה לא מהני כ"א נמצא בצדדים שאז אנו רואים שיש לה בצדדים כמו מכה המוציאה דם אבל בלא נמצא כלל לא מהני".
- (1) אמנם עי' מהרש"ם (ח"ד סי' כ"ה), לשונו מובא לקמן. ומגיה בשו"ע (מכון ירושלים, אדום), הגהות והערות אות כ"א.
- (ג) סד"ט (ס"ק ח') – "לאחר שבדקה בשפופרת ולא מצאה כלום הא חזינן דאף שנתחזקה לראות מ"מ אין כל האצבעות שוות מש"ה שרינן לה לבעל ד' משום ספק ספיקא משא"כ לבעל ג' דליכא ספק ספיקא כן העלה בני מוהר"מ ונכון הוא".
- (ד) תשובה מאהבה (על ש"ך ס"ק י"ד).
- (ה) פת"ת (ס"ק י"ח) – "נודע ביהודה".

- 1) עי' שאלת דוד (יו"ד סי' א' הגה"ה ד') – "דבעל ראשון לא סמכינן אבדיקת שפופרת באופן זה כשלא נמצא לא בצדדים ולא בראשו..."
2. מיקל.
- א) רדב"ן (סי' ת"י) – "ואם לא תמצא דם כלל הרי זו מותרת לבעלה".
- ב) חכ"א (כלל ק"י סעי' ב') – "אם רוצה לבדוק עצמה בעודה תחת ראשון אחר שראתה שלש פעמים הרשות בידה ואם לא נמצא על ראש המכחול מותרת לו".
- ג) ערה"ש (סעי' כ"ג) – "לשיטת התוס' רשאה לבדוק אחר ג' פעמים של הראשון ובזה קשה וודאי מה מועיל הבדיקה כשלא נמצא דם לא בראשו ולא בצדדין נימא לא כל האצבעות שוות..."
- ד) מהרש"ם (ח"ד סי' כ"ה, עי' ח"א סי' קל"ט ד"ה והנה מ"ש) – "ועכ"פ כפי מה שחזר הנוב"י שם בסי' מ"ו והסכים עם מהר"ח בחדא דגם בלא נמצא כלל תולין בצדדים שוב גם בבעל ראשון יש להקל כ"ז שלא תחזור ותמצא דם וכל חומרת הנוב"י הוא רק לפ"מ שהי' סובר בסי' מ"ג דבלא נמצא כלל תלינן שנתרפאה אבל בתר חזרה שחזר והסכים לד' מהר"ח נראה דגם בבעלה הראשון יש להקל גם בלא נמצא כלל גם להנוב"י... ועכ"פ כ"ז שלא מצאה דם ודאי יש לסמוך ולהקל".
- ה) בית יצחק (שו"ת יו"ד סי' י' אות ב') – "ולפענ"ד מהני גם בבעל ראשון בלא נמצא כלל".
- ו) טהרת ישראל (סעי' ל"ט, יד אליה ס"ק צ"ח).
- ז) בדה"ש (ס"ק נ"ו, בי' ד"ה ומותרת, ד"ה ויש) – "שיש להקל".
- ח) טהרת הבית (סי' ה' סעי' ג').
3. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק י"ח), לבושי עז (סעי' א' תמצית ס"ק ט"ז), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ב).
- א) רע"א (דרוש וחידוש בכתבים ח"ב מכתב ד') – "אבל בבעל הראשון לא מהני זה, דמה דלא ראתה עתה בשפופרת דלאו כל האצבעות שוים, כיון דלא הוחזקה בכל האצבעות וכקושיית ב"י, והא דס"ל דמדינא מהני בדיקה בבעל הראשון היינו דאם תמצא מהצדדים דמוכח דמכה יש לה בצדדים, דלא תלינן דמקודם היה דם מן הצד וכותלי בית הרחם העמידוהו זה מהני גם בבעלה הראשון... ואך מ"מ מלשון הרשב"א וסייעתו דמשמע דאין הפרש בין בעל הראשון לבעל ג', וכמו דמהני בבעל ג' בלא נמצא כלל ה"נ בבעל הראשון".

ה. נמצא דם על ראשו, אסורה לכל העולם: אם בדקה אח"כ פעם שניה ולא מצאה דם על ראשו - נפ"מ לבעל הראשון. לענין בעל שלישי, עי' לעיל.

1. מותרת להנשא לשני.
- א) חוו"ד (חי' ס"ק ה', ס"ק ז', בי' ס"ק ג') – "אם בדקה עצמה תחת הבעל הראשון ומצאה על ראש המוך, ואחר כך בדקה בשפופרת ולא מצאה על ראשו, מותרת לבעל השני ואסורה לבעל הראשון".
- ב) פת"ת (ס"ק י"ד, ס"ק י"ט) – "ועי' ח"ד שכתב דאם בדקה עצמה תחת בעל הראשון ומצאה דם על ראש המוך ואח"כ בדקה ולא מצאה על ראשו מותרת לבעל שני ואסורה לבעל הראשון ע"ש".
- ג) ערה"ש (סעי' ל"ז) – "אבל כשהבדיקה היתה אחר הראשון ונמצא על ראש המוך מ"מ מותרת לשני [ח"ד סק"ה] כשבדקה עצמה אח"כ ולא נמצא דם על ראשו".
- ד) טהרת ישראל (סעי' מ') – "המיקל להנשא לאיש אחר לא הפסיד".
- ה) בדה"ש (ציונים ס"ק פ"ד).
2. מחמיר.
- א) מלבושי טהרה (סעי' י"ג, ס"ק ה') – "הח"ד... ולענ"ד צ"ע מובא להקל בזה דהא מבואר בסמ"ג ובבה"ת הובא בב"י דהטעם דמותר לבעל השני בלא בדיקה הוא מטעם ס"ס ספק שמא מן הצדדים ואת"ל שאינו מן הצדדים שמא אין כל אצבעות שוות וא"כ אם בדקה א"ע בשפופרת ומצאה בראש המוך א"כ נראה שהדם בא מן המקור ולא מן הצדדים וא"כ שוב איך מותרת לבעל שני דהא שוב אין כאן ס"ס ולכן לענ"ד א"א להקל בזה וכך העתקתי בבמ"ח להלכה לענ"ד".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ט), פרדס שמחה (ס"ק י"ז), לבושי עז (סעי' א' תמצית ס"ק י"ח).

יה] טעמים שמותרת לבעל השני.

- א. משום ספק ספיקא: שמא לא בא הדם מן המקור אלא מן הצדדין ואפילו בא לראשון מן המקור שמא לא יבא לבעל שני דאין כל האצבעות שוות.
1. סמ"ג (לאוין קי"א) – "ומה שלא פירוש התנא הבדיקה לאחר פעם שלישית של ראשון כדי שתשאר עמו כמו שפירש לבעל שלישי, נראה דמשום עצה טובה דהשתא מותרת לשני בלא בדיקה מטעם ספק ספיקא שמא לא בא הדם מן המקור אלא מן הצדדין ואפילו בא לראשון מן המקור שמא לא יבא לבעל שני דאין כל האצבעות שוות, אבל אם היתה בודקת לראשון ותראה דם בראש המכחול שעכשיו נתברר שמן המקור בא לא תהא מותרת לשני מטעם שאין כל האצבעות שוות בלבד".
2. ס' התרומה (סי' ק"ו) – "דהשתא מותרת לשני בלא בדיקה מטעם ס"ס שמא לא בא הדם מן המקום אלא מן הצדדין ואפי' בא לראשון מן המקור שמא לא תבא לשני דאין כל האצבעות שוות. אבל אם היתה בודקת לראשון ותראה הדם בראש המכחול דהשתא נתברר שמן המקור בא לא תהא מותרת לשני מטעם לחוד דאין כל האצבעות שוות".
3. ר"י (מרדכי שבועות סי' תשל"ה, א' ב').

- א) **פוסקים** – נוב"ת (יו"ד סי' צ"ג), חכ"א (כלל ק"י סעי' א'), והוי ספק ספיקא שמא מחמת מיעוץ תשמיש ראתה מהצדדין ואם תמצא לומר מן המקור שמא אין כל האצבעות שוות), פת"ת (ס"ק ו'), גר"ז (ס"ק י"ד), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק י"ג), בדה"ש (ס"ק נ"ז).
4. מראי מקומות – צמח צדק (פוסקים יו"ד סי' ק"י על סי' ל"ה ס"ק ג'), בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה ותנשא, עמ' ל"ז).

ב. למה לא אמרינן ספק דרבנן לקולא, ואולי יש לה ספק מכה.

1. אה"נ, דהוי דאורייתא.
- א) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "וגם זה ראייה למ"ש בסעי' ו' דהוה ספק תורה דאל"כ בספיקא דרבנן לא היינו מחמירים ודו"ק".
2. הוא גלגול דאורייתא.
- א) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג ד"ה מטיבותיה) – "וא"ת א"כ בלא שום בדיקה תהא מותרת לבעלה משום ספק שמא מן הצדדים וספיקא דרבנן לקולא הוא שהרי וסתות דרבנן. זה אינו דעכ"פ ספק זה עקרו הוא ספק דאורייתא דאתה מסתפק על הדם אם הוא דם מהמקור או דם טהור מן הצדדים ואף שלענין וסתות שוב הוה מדרבנן מ"מ כיון שעיקר הספק הוא דאורייתא אמרינן להחמיר. ועיין בש"ך בדיני ס"ס כלל י"ט ובפר"ח כלל ח".
- ב) חו"ד (בי' ס"ק א' ד"ה אך) – "כיון דעיקר הספק נולד בדאורייתא והחמרנו עליו לחייבו אשם תלוי לכן אף אם בא אחר כך לידי ספק דרבנן אסור".
- ג) פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ז חקירה א' אות ה') – "דעיקר הספק הוא בדאורייתא אם הוא דם מקור או דם עליה רק ע"י גלגול נעשה דרבנן ובכה"ג לא אמרינן ספק דרבנן להקל כמבואר בדיני ס"ס וכ"כ הנו"ב".
- ד) לבושי עז (ריש סעי' א' ד"ה ולכאורה).
- 1) לענין גלגול דאורייתא – עי' סי' ק"י כללי ס"ס כלל י"ט, לשיטות ומראי מקומות.
3. עוד טעמים.
- א) חו"ד (בי' ס"ק ג' ד"ה והשתא) – "איכא ספק ספיקא להחמיר ספק וסת ואם תמצא לומר מחמת חולי אימר ממקור".
- ב) לבנון נטע (ס"ק א') – "הדבר פשוט דכאן החמירו בספק עיין בב"ח והטעם כיון דכל ימיו יהא בספק איסור כרת וז"ב".
- ג) מהר"ם שיק (יו"ד סי' קע"ז אות ז') – "וצ"ל כיון דמדרבנן חשבי' לה כוודאי תראה וכוודאי אם תראה הדם יהי' טמא דאז הוי ספק דאורייתא ולא תלינן להקל וא"כ כיון דחשבינן לה כוודאי תראה א"א להתירה דהוי כתרי דברים סותרין זה את זה".

ג. קשה, הא אפשר לברורי.

1. ראייה מכאן, שס"ס שאפשר לברורי אינו צריך לברר – בזמן שהבירור הוי טירחא.
- א) ש"ך (סי' ק"י ס"ק ס"ו) – "ותו דהרי הסה"ת והסמ"ג כתבו גבי רואה דם מחמת תשמיש דמותרת בלא בדיקת שפופרת מטעם ספק ספיקא כו' ומביאם ב"י לקמן סימן קפ"ז וכן כתב המרדכי פ"ב דשבועות בשם ר"י".
- ב) פרי חדש (כללי ס"ס אות ב') – "הסה"ת והסמ"ג הביאו הב"י לקמן בסי' קפ"ז דרואה דם מחמת תשמיש בלא בדיקת שפופרת מטעם ס"ס".
- ג) גר"א (סי' ק"י ס"ק ל"ח, עי' סי' קכ"ב ס"ק כ"א) – "וכמ"ש בנדה ס"ו א' ותדבוק כו' ועתוס' שם ד"ה ותדבוק כו' ור"ת כו' ויש להעמיד כו' ופי' סמ"ג דה"ק בגמ' לפי שאין כל כו' ועצה טובה קמ"ל דהשתא מותרת בלא בדיקה משום ס"ס שמא אינו מן המקור ואת"ל מן המקור שמא לא יבא בבעל שני דלא כל האצבעות שוות משא"כ כשתבדוק שיתברר שבא מן המקור ותאסר לשני וכ"כ כל הפוסקים".
2. אין ראייה, כיון שיכול רק לברר רק אחד מהספקות.
- א) נוב"ק (יו"ד סי' נ"ז ד"ה אבל) – "אם אפילו אחר הבירור אכתי לא יבורר לנו רק ספק אחד והספק השני א"א לברר אף שאם כבר היה נתברר לפנינו הספק הראשון שוב ממילא לא היינו מתירין על הספק השני לבד שהרי לא היה אלא ספק אחד ממילא אזלינן לחומרא מ"מ עתה שעדיין לא עמדנו על הבירור ויש לפנינו ספק ספיקא אין אנו אחראין כלל לעמוד על הבירור ואנו מתירין מטעם ס"ס בלי שום בירור כלל. ובזה נדחה מ"ש הש"ך שם לסמוך להתיר וז"ל ותו דהרי סה"ת וסמ"ג כתבו גבי רואה דם מחמת תשמיש דמותרת בלא בדיקת שפופרת מטעם ס"ס ומביאם ב"י לקמן סי' קפ"ז וכ"כ המרדכי פרק ב' דשבועות בשם ר"י ע"ש עכ"ל הש"ך. וכוונתו שאם ראתה ג"פ מחמת תשמיש אנו מתירין אותה להנשא לאחר בלי בדיקה מטעם ס"ס שמא מן הצדדים ואת"ל מן המקור שמא אין כל האצבעות שוות וע"י אצבע של בעל השני לא תראה מחמת תשמיש והרי הספק עומד להתברר ע"י שפופרת אם הוא מן המקור או מן הצדדים. ולדידי א"ש דאף שיתברר שהוא מן המקור אכתי נשאר הספק שמא ע"י אצבע או ע"י כחות של בעל השני לא תראה ואפילו אם תבדוק בג' שפופרות אין הדמיון לשלש אצבעות שהכחות בטבע תלוי ובשפופרת לא שייך כחות".
- ב) חוות דעת (סי' ק"י קונ' בית הספק ס"ק ל"ה, ועי' סי' ק"א ס"ק ז') – "ומ"ש עוד ראייה מבדיקת שפופרת ג"כ אין ראייה דדוקא במקום דאיכא לברורי שני הספקות חייב לברר משא"כ התם דאף דיתברר ע"י בדיקת השפופרת דמן המקור הוא מ"מ הספק השני דשמא אין כל האצבעות שוות לא נתברר וכן כתוב בספר נודע ביהודה".
- ג) רע"א (שו"ת סי' ע"ז ד"ה אמנם) – "היכא דיש לברר רק ספק אחד דגם אחר הבירור לא יהיה ודאי איסור, אלא דהיה אסור מספק לא מקרי איכא לברורי. ובזה ישבתי קושיית הש"כ (סי' ק"י) בדיני ס"ס (אות ל"ה) במ"ש ותו הרי הסה"ת וסמ"ג כ' רק ברואה דם מחמת תשמיש, והיינו דמשם לא מוכח מידי, דהתם אף אם יבורר שהוא מן המקור אסורה רק מספק לבעל אחר, דשמא אין כל האצבעות שוות ... דהתם לענין רואה מחמת תשמיש, דהבירור רק שלא תסמוך על ס"ס להקל, דדלמא ע"י בירור יבורר האיסור [דהא מה לי בבירור להתיר דאם הוא מהצדדים ממילא בלא בדיקה מותר, כיון דקמי' שמיא גליא דהוא דם צדדים

ומה לנו ידיעתינו בזה, וע"כ הבדיקה שע"ז יבורר האיסור] בזה שייך הסברא, כיון דע"י הבדיקה לא יבורר שאסור ודאי אלא דאח"כ יאסור מספק לא מקרי איכא לברורי".

רע"א (הג' יו"ד סי' י"ח על סעי' י"ב) – "מ"מ נלע"ד דזהו רק אם אחר הבירור נעמוד על הבירור דאסור ודאי או לא אבל היכא דרק ספק א' יתברר אלא דאזי לא יהיה ס"ס ויהיה אסור מספק י"ל דלכ"ע א"צ לברר כיון דהשתא איכא ס"ס וגם אחר הבירור לא יהיה ודאי איסור ובזה מיושב קושי' הש"ך (סימן ק"י בדיני ס"ס אות ס"ו) מההיא דרואה דם מחמת תשמיש דהתם ע"י בירור שפופרת יבורר דממקור הוא אבל עדיין לא הוי ודאי איסור דשמא לאו כל אצבעות שוות".

ד) בינת אדם (שער הקבוע כלל נ"ד) – "ומה שכתב הש"ך ראייה מספר התרומות וסמ"ג ברואה דם מחמת תשמיש דמותרת בלא בדיקת שפופרת מטעם ספק ספיקא נראה לי דאינו ראייה כמו שכתב בבאיורי מהרש"ל על הסמ"ג לאוין מצוה קי"ח דהתם שאני דהתם אפילו תבדוק ותמצא דם בראש המכחול אכתי יש לומר לא כל אצבעות שוות ואם כן עדיין אינו אלא ספק איסור מה שאין כן כשיבדוק למצוא ודאי איסור יש לומר דאפילו בספק ספיקא מחויב לברר".

ה) פת"ת (סי' ק"י ס"ק ל"ה, ונחלת צבי שם) – "ע' בתשובת נו"ב ... וכ"כ בתשובת רבינו עקיבא איגר ... והובא דבריו בקיצור בתשובת בית יעקב".

3. י"א שיכול לברר הב' ספיקות.

א) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ג ד"ה אומר. קצ"ב שסותר עצמו לעיל) – "הש"ך הוכיח שפיר דהרי גם כאן אפשר לברר האיסור לגמרי שאם תמצא בראש המכחול הרי נתברר שהוא מן המקור ותבדוק עוד פעמים בשפופרת הזה ושוב תבדוק עוד בשפופרת אחר ג"פ וכיון דשפופרת הוא כמו אצבע הרי נתברר שהחזקה לכל האצבעות ולכל הכחות".

ב) חונ"ד (בי' ס"ק ג'). קצ"ב שסותר עצמו לעיל) – "אפשר לברורי שני הספקות, שיכולה לבדוק עצמה בהרבה שפופרות שאינן שוות והרבה כחות משתנות".

ד. שפע דם.

1. מחמיר [אין ס"ס] – נוב"ת (יו"ד סי' צ"ג ד"ה אהובי, "אם היה בכל הג"פ דם בשפע לא די שנאסרה על בעלה זה אלא גם להנשא לאחר היתה אסורה בלי בדיקה שעיקר ההיתר שמותרת לשני הוא כמו שכתב הסמ"ג שהוא ס"ס ספק מן הצדדים ואת"ל מן המקור שמא אצבע של השני לא תהיה שוה לראשון אבל כשירוד בשפע והוא ודאי מן המקור אין כאן ס"ס והרי היא כמו שכבר בדקה בשפופרת ונמצא על המוך שאסורה להנשא לאחר"), פת"ת (ס"ק ו'), עי' ערה"ש (סעי' ל"ה, "ויש מי שאומר"), שערי טוהר (שער ו' סעי' י"ט, עי' ס"ק כ').

2. אין חילוק – שואל ומשיב (מהדורה תליתאי ח"ג סי' פ"ה ד"ה והנה, "בשו"ת נו"ב"י ... ולפענ"ד נהפוך הוא"), דעת תורה (סעי' ב' ד"ה ואם, "עי' נו"ב"ב ... אבל מסתימת הפוסקים לא נראה כן"), עי' מלבושי טהרה (סעי' מ"ב, "ויפה כחא דהיתרא").

3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה ותנשא, עמ' ל"ז, "וצ"ע"), פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ז').
א) טהרת ישראל (סעי' כ"א) – "אשה שראתה דם ג"פ מ"ת ושפעה דם הרבה בשעת תשמיש המיקל בזה בלא בדיקה לבעל השני אין מזחיחין אותו".

יט] תולה בוסתה - סעיף ד'.

נדה (דף סו.) – "ואם יש לה וסת, תולה בוסתה".

א. פירוש, סמוך לוסתה – רמב"ם (הל' אסו"ב פרק ד' הל' כ'), "אם שמשוה סמוך לוסתה בוסתה", רמב"ן (הל' נדה פרק ו' הל' ט"ו, "אבל אם שמשוה סמוך לוסתה הרי זו תולה בוסתה"), רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ב', "אשה זו שראתה על ידי תשמיש והיא בשעת וסתה תולה בוסתה להקל כדי שלא תתגרש מבעלה"), ר"ן (דף סו. ד"ה ואם), טור (סעי' ד'), מחבר (סעי' ד'), לבוש (סעי' ד').

1. וסת הקודם – ס' האשכול (סי' מ"ח, "יש מי שפירש הא דתניא אם יש לה וסת תולה בוסתה כגון שמשוה סמוך לעונת וסת שלה אף שעדיין לא הגיע העונה אמרינן מחמת חימום התשמיש נתקרב ובא ותו שהוא רוב המצוי בנשים לשנות וסתן עונה או יום לקרב או לרחק, וכיון שהדבר מצוי ודאי נראה שלא לצרף ראייה זו, ומכל שכן שאין מצרפין אם עבר ושמש בעונת וסת עצמה וראתה"), פרישה (ס"ק י"א), תוה"ש (ס"ק י"ג), תפארת ישראל (ס"ק ד', "נראה כדעת הפרישה"), סד"ט (ס"ק י'), בית מאיר (על סעי' ד'), פת"ת (ס"ק כ"א), עי' גר"ז (ס"ק י"ח), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ט"ז, "שפיר י"ל לסמוך עליהן למעשה"), לחונ"ש (לחם ס"ק ל', שמלה ס"ק י"א), ערה"ש (סעי' מ'), "ורבים מן הגדולים קיימו פ"י זה ובוודאי כן הוא דהא מעיינה מלא ועומד להפתח תיכף אחר עונה זו א"כ בנגיעה קלה יכול להיות שנפתח מעיינה", מהרש"ם (ח"ב סי' רי"ט ד"ה ועתה, "באשכול ... ומבואר כדעת הפרישה"), מסגרת השלחן (דין ד'), חסד לאברהם (יו"ד תנינא סי' מ"ג ד"ה נדון), טהרת ישראל (סעי' מ"ו), טהרת הבית (סי' ה' סעי' ה'), ששבה"ל (ס"ק א' ד"ה ודעת הרמב"ם, סיכום אות א'), בדה"ש (ס"ק ס"ב), פרדס שמחה (ס"ק כ"ג).

א) חולק – ש"ך (ס"ק ט"ז, "דאין לתלות לקולא בהכי שלא תהא רואה מחמת תשמיש כיון שאינה רגילה לראות"), עי' חכ"א (כלל ק"י סעי' ה'), "אם היתה אשה שיש לה וסת קבוע נדנתה ועברה ושמשוה בתוך עונת וסתה כגון שהיתה וסתה בלילה ושמשוה באותו לילה (ועיין ש"ך ס"ק ט"ז היכא תמצא בהיתר) לא חשבינן לה לרואה מחמת תשמיש אלא תלינן ראייה זו שהיא ראיית וסתה דאזלינן אחר רוב נשים דאין דרכן לראות מחמת תשמיש".

ב) מראי מקומות – לבושי עז (תמצית ס"ק ה'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ז, ס"ק ל"ח).

2. יוצא לדרך – פרישה (ס"ק י"א), תוה"ש (ס"ק י"ג), פרדס שמחה (ס"ק כ"ג), לבושי עז (תמצית ס"ק ד').

3. עברה ושמשה – פרישה (ס"ק י"א), ש"ך (ס"ק ט"ז, ס"ק כ"ה, "הכא מיירי שעברה ושמשה"), תוה"ש (ס"ק י"ג), מנחת פתים (סעי' ד'), טהרת ישראל (סעי' מ"ב), פרדס שמחה (ס"ק כ"ג).
4. קטנה – ש"ך (ס"ק ט"ז, "אי נמי הכא מיירי בקטנה או שלא הביאה סימנים עדיין שא"צ לפרוש ממנה כל שלא קבעתו בג"פ"), תוה"ש (ס"ק י"ג), מסגרת השלחן (דין ד'), טהרת ישראל (סעי' מ"ט), פרדס שמחה (ס"ק כ"ג), לבושי עז (תמצית ס"ק ז').
5. לענין אשה שחל יום טבילתה בליל וסתה [או ביאה ראשונה שלאחר החופה] – עי' סי' קפ"ד סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

ב. פירוש, וסת לקלוקל – רש"י (נדה דף סו. ד"ה ואם, "ואם יש לה וסת. לקלוקל הזה שאינה רואה כל שעה מחמת תשמיש אלא לפרקים תולה בוסתה ומשמשת בלא בדיקה בין וסת לוסת"), ר"ן (שבועות דף ב:), ב"י (ס"ק ד'), "תרי פירושי הלכתא נינהו דלא פליגי אלא בפירושא מילתא ולא לענין דינא"), ב"ח (ס"ק ד'), ט"ז (ס"ק ח'), תוה"ש (ס"ק י"ד), ערה"ש (סעי' ל"ט), טהרת ישראל (סעי' נ"ב), ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות א').

1. פת"ת (ס"ק מ"ד) – "אמונת שמואל ... המציא דאם ראתה ג' פעמים רצופים ביום ידוע לחודש מ"ת דאינה אסורה רק לאותו יום הידוע ע"ש ועז"ד שהשיג עליו והעלה דאסורה ככל רואה דם מ"ת ואינה תולה בליל טבילתה או ביום החודש גם הס"ט האריך לחלוק על זה ...".

2. יש לחלק: שכאן דברו לענין רמ"ת, משא"כ הפת"ת דיבר לענין וסתות. [ולכן, הגם שכאן אינו רמ"ת, אבל יש דינים של וסתות].

ג. פירוש, דם שרואה היא דם מכה – מרדכי (שבועות סי' תשל"ה, א'-ב'), "ואם יש לה וסת זמן קבוע שהיא רואה דם תולה בוסתה שיכולה לומר דם זה הדם שהיא רואה טהור".

1. הפשט, והלכה – עי' לקמן סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ד. פירוש, וסת הגוף – בעל המאור (השגות על הראב"ד בעלי הנפש שער הספירה והבדיקה סי' ג' אות ו'), "נראה לנו פירוש אם יש לה וסת בוסתות דגופה כגון שפיהקה או שעטשה וכאותה ששנינו אלו וסתות וכו' הרי זו תולה ראיתה בפיהקה או בעטושה ולא בתשמישה, ואין זו רואה מחמת תשמיש עד שיתברר לה שוסת פיהקה או עטושה מורכבת בתשמיש. כך נראה לנו פירוש דבר זה והוא נכון אע"פ שלא מצינו לאחד מכל המפרשים", סד"ט (סוף ס"ק י'), פת"ת (ס"ק כ"א), טהרת ישראל (סעי' נ"א), ששבה"ל (ס"ק א' ד"ה ובפת"ש, סיכום אות א'), פרדס שמחה (ס"ק כ"ג), לבושי עז (תמצית ס"ק ב', ס"ק ג').

1. שבה"ל (ח"ד סי' ק"ב אות ב') – "הרז"ה ... נראה דר"ל דאם רגילה לראות כל פעם ע"י סימני הגוף גם בלי תשמיש ואח"כ שמשה ג' פעמים ברצופים וראתה בצרוף סימני הגוף בזה אנו תולין בסימני הגוף בלא תשמיש, מלבד אם לא רגילה בסימני הגוף לחוד רק בצרוף תשמיש וסימני הגוף דאז הוא המורכב, וגם תשמיש גורם ואסורה [ועיין הי' בחוות דעת לקמן ס"ק י"ד] והא דמשמשת בשעת סימנים של וסתות הגוף הוא ע"ד שנתבאר לקמן סי' קפ"ט סכ"ד והוא ממשנתינו נדה ס"ג דאם מופיע הדם בסופה עדיין מותרת בתחלתה. איברא עיין מאירי נדה ס"ו ע"א כ' וז"ל ויש מפרשים אם יש לה וסת גוף כלומר שאין ראיה בשעת תשמיש באה אלא ע"י מקרים שבגוף כגון פיהוק ועיטוש תולה באותם הענינים ואין ראיתה מחזיקה בראה מחמת תשמיש ע"כ, משמע דגם אם הוא מורכב משניהם אעפ"כ מותר, והוא פירש הרז"ה בתוספת קולא גם במורכב וע"ע מאירי נדה י"א ע"ב מביא ג"כ פי' זה. ואם כנים דברינו דפליגי בזה הרז"ה והמאירי אם לחוש מחמת תשמיש כשראיתה מורכבת מתשמיש וסימני הגוף א"כ מצינו דומיא לפלוגת גדולי הפוסקים בתוה"ש לקמן כ"ט עם תשובת אמונת שמואל והחוו"ד דדעת התוה"ש להקל בוסת מורכב מתשמיש וליל טבילה, ואנו תולים דוקא בשניהם, והחוו"ד ודעמי' מחמירים בזה לדינא והכי קיי"ל לחוש אח"כ גם לתשמיש לחוד, מיהו אפשר לחלק דדוקא לענין טבילה ותשמיש י"ל דלאחר שהחזיקה ג"פ יש לתלות בתשמיש ג"כ לחוד משא"כ סימני הגוף כפיהוק ועיטוש שהם סימנים מובהקים על קרוב ביאת דם וסימני הגוף ממש י"ל דיותר יש לתלות בגרמתם מגרמת התשמיש ודו"ק ועדיין יש לעיין בזה".

2. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה לוסתה, עמ' מ"ו).

ה. וסת שאינו קבוע.

1. אינה תולה.

(א) נוב"ת (יו"ד סי' צ"ג ד"ה והנה, ד"ה אחר) – "דברי הש"ך בסוף ס"ק ט"ז דסיים שנמצא שקבעה וסת בג"פ תולה בוסתה משמע שדוקא בוסת קבוע תולה בוסתה ... דאם יש לה וסת היינו וסת קבוע וכמו בריש נדה במשנה כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה ופירש"י שיש לה וסת קבוע ג"פ".

(ב) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ט"ז) – "הנו"ב ... ונ"ל להסביר טעם הענין, דבשלמא בוסת קבוע תלינן יותר משנימא דראתה מחמת תשמיש, דוסת דמחמת תשמיש לא שכיח כמו קפיצות, ולכן אפי' ראתה ג"פ נעקר בפ"א וכמו שנתבאר בארוכה בפתיחה שער ט' בשיטת הנו"ב יע"ש, ולכן מסתבר למתלי טפי שהראי' הי' מחמת וסתה הקבוע לחדש או להפלגה. אבל בוסת שאינו קבוע מאי חזית למתלי בוסת הימים שאינו קבוע, דילמא התשמיש גרם כיון שראתה ג"פ מ"ת ונחשב עכ"פ כוסת הימים שאינו קבוע".

(ג) מהרש"ם (ח"ב סי' רי"ט ד"ה ועתה) – "ועתה נבא לבאר מכה ראיי' ג' שהיתה סמוך לוסת החדש שאינו קבוע ונסתפק רומ"מ דהא מאי דתולין בוסתה הוא דוקא בוסת קבוע ובמינקת לא קבעה לוסת אם בכה"ג תולין בוסתה. והנה בגוף דברי הפרישה והש"ך סקט"ז הנה באשכול ... ומבואר כדעת הפרישה. אולם בדין מינקת נראה כיון שדעת הרמב"ן דגם בימי מניקתה קובעת וסת ובסד"ט ביאר שכ"ה גם דעת הרמב"ם וגם העלה דדוקא להחמיר אבל להקל אמרי' דלהקל קבעה וסת ע"ש וא"כ לענין רמ"ת יש להקל להחשיב ראיתיה לוסת ובפרט להמקילין לתלות במכה אפי' אם מוציאה דם לענין רמ"ת א"כ לא גרע הוסת שבימי מניקתה למכה שא"י אם מוציאה דם ולכן לענ"ד אין לאשה זו דין רמ"ת כלל".

(ד) בדה"ש (ס"ק ס"ב).

ה) פרדס שמחה (ס"ק כ"ד).

2. תולה.

א) מנחת פתים (סעי' ד') – "דה"ה אם עברה ושימשה בעונת וסת שאינו קבוע ג"כ תולה בוסת ואולי כ"ש היא מיום קודם וסת הקבוע דא"צ לפרוש מדינא אפ"ה תולה מכ"ש בעונת וסת שאינו קבוע שמחויב מדינא לפרוש".

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק מ"ד).

א) פרדס רמונים (שפ"ח סוף ס"ק ט"ז) – "דינא של הנו"ב בוסת שאינו קבוע אינו מוכח וכמ"ש למעלה דהש"ך לית ליה האי דיוקא".

1. עונה בינונית.

1. מסתפק.

א) תפארת ישראל (ס"ק ד') – "ויש לי ספק באשה שאין לה וסת דקיי"ל חוששת לעונה בינונית אם שמשה סמוך לעונה בינונית אם גם זה בכלל אם יש לה וסת תולה בוסתה דהא מהך טעמא צריכה לפרוש סמוך לעונה בינונית דתולין דעלולה לדמים. או לא דאולי דהא חוששין לעונה בינונית היינו לחומרי אבל לא לקולא להקל באשה ולא מצאתי למחברים שדברו בזה".

ב) חכ"א (כלל ק"י סעי' ה') – "ואם אין לה וסת דקיימא לן דחוששת לעונה בינונית אם שמשה סמוך לעונה בינונית צריך עיון ועיין בכרתי ופילתי ס"ק ד".

2. תולה.

א) שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סי' ק"פ) – "בגוף הספק של הכו"פ לפע"ד לענין רואה מחמת תשמיש דאינו רק דרבנן דוסתות אינו רק דרבנן וכ"ש וסת מחמת אונס והו"ל ספק דרבנן מהיכי תיתי להחזיקה ברואה מחמת תשמיש ... אבל לענין רואה מ"ת ודאי דלא חיישינן בזה ומסתבר לתלות בעונה בינונית דהרי כל הרואה מ"ס הוי וסת מחמת אונס כמ"ש כל הפוסקים ופשיטא דלא נחמיר לומר שעשתה וסת מחמת אונס ויותר מסתבר שעשתה לה וסת קבוע בעונה בינונית כרוב הנשים".

ב) פרדס רמונים (שפתי חכם סוף ס"ק ט"ז) – "פשיטא".

ג) חסד לאברהם (יו"ד תניא סי' מ"ג ד"ה ג' דון) – "בכרו"פ ... פשיטא לי טובא".

ד) ערה"ש (סעי' מ"ב) – "ויש מי שמסתפק אי אמרינן גם בעונה בינונית הך דינא לתלות בסמוך לוסתה [כרו"פ] ולפי הנראה וודאי תלינן שהרי חזינן דהז"ל התירו אם יש רק במה לתלות והטעם משום דרוב נשים אין רואות מחמת תשמיש וגם כדי שלא להוציא אשה מבעלה וא"כ למה יגרע עונה בינונית לענין זה והא רוב נשים יש להן עונה בינונית משלשים לשלשים יום".

ה) מנחת פתים (סעי' ד') – "ובעונה בינונית תולה ג"כ אבל יום שקודם עונה בינונית נראה דאינו תולה".

ו) דרכ"ת (ס"ק נ"ד).

ז) טהרת ישראל (סעי' מ"ט, באר יצחק ס"ק קי"ב) – "המיקל ... לא הפסיד".

3. אינה תולה.

א) הגרש"ק זצ"ל (שו"ת קנאת סופרים השמטות לטוב טעם ודעת סי' מ"ב, סי' מ"ד) – "דאם לא נתלה בעונה בינונית כבר הוי וסת קבוע והוחזקה ג"פ א"כ אין לתלות בעונה בינונית דאין ספק מוציא מידי ודאי כיון דלענין רמ"ת הוי חזקה ועונה בינונית הוי רק תלי' בעלמא".

ב) ברית אברהם (יו"ד סי' נ' אות ה') – "ברור דווסת קבוע עדיף מעו"ב ... ולכן תני בברייתא אם יש לה וסת דוקא ולא באשה אחרת שראתה פ"א מקודם התשמיש להקל ולתלות עם יום למ"ד במיעוץ תשמיש".

ג) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ט) – "שראי' שניה היה ביום ל' ... ואין זה כלום טעמים חדא דלזה בעינן דוקא וסת קבוע ממש".

ד) פתחא זוטא (ס"ק ט"ו, סי' קפ"ד סוף ס"ק א').

ה) בדה"ש (ס"ק ס"ג, בי' ד"ה שמשה).

4. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק כ"ד).

ז. מעוברת, מינקת.

1. ג"כ תולה בוסת.

א) מהרש"ם (ח"ב סי' רי"ט ד"ה ועתה) – "ואולם בדין מינקת נראה כיון שדעת הרמב"ן דגם בימי מניקתה קובעת וסת ובסד"ט ביאר שכ"ה גם דעת הרמב"ם וגם העלה דדוקא להחמיר אבל להקל אמרי' דלהקל קבעה וסת ע"ש וא"כ לענין רמ"ת יש להקל להחשיב ראייתה לוסת".

ב) פרדס שמחה (ס"ק כ"ד אות ב').

2. לכאורה למחמירים לעיל גבי עונה בינונית שאינה תולה בו, ה"ה כאן, מקל וחומר. אם בעונה בינונית, שיש לזה דין וסת קבוע, אמרינן רק לחומרא. כ"ש מעוברת ומינקת שאין לה דין וסת קבוע, שאין לסמוך על המקילים. [וצ"ע על הפרדס שמחה].

ח. אם נשתנה הדם מוסתה הרגיל.

1. אין תולים בו – מי נדה (קוני"א על סעי' ה' ד"ה ולענין), פרדס שמחה (ס"ק כ"ד אות ג').

א. גדה (דף סו.) – "ואם יש לה מכה באותו מקום, תולה במכתה".

1. מראה כהן (פרק א' הע' ז') – "מצוי הוא שראיה בשעת תשמיש באה מחמת פצע שיש לה באותו מקום [נרתיק], וכדי לוודא שאכן היה פצע בשעת תשמיש יש למהר לברר זאת ע"י בדיקת אהות וכדומה, דאם תמתין כמה ימים אף אם ימצא פצע לא תמיד נוכל לתלות בו את הדם שראתה, שמא בשעת תשמיש עדיין לא היה שם פצע, וכן יתכן שלא ימצא פצע בבדיקה משום שנרפא הפצע, ותתייעץ בכל זה עם מורה הוראה".

ב. בזה"ז.

1. מחמיר.

(א) רמב"ן (הל' גדה פרק ג' הל' ז') – "היה בה מכה תוך אותו מקום והרי הדם שותת, יש מי שהורה שמטהרין אותה אפילו בזמן הזה, ויראה לי שמטמאין אותה שאם היה דם מכתה משונה מדם ראייתה טמאה דין התלמוד, וא"כ פעמים אתה מביא אותנו להקפיד ולבדוק בדמים".

(ב) עי' רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב רכ"א-ב) – "ומ"מ נכון להחמיר אף על פי שהוא דבר גדול להוציא אשה מתחת בעלה ע"כ".

2. מיקל.

(א) עי' רשב"א (תוה"ב סוף שער ד', הקצר סוף שער ד') – "אבל יש לה מכה מותר כמו שנתבאר בשער הפרישה לפי האשה בחזקת טהרה עומד עד שתראה ודאי וכל שיש לה לתלות ראייתה במכתה תולה ... והמחמיר תבא עליו ברכה".

(ב) רא"ש (פרק י' סי' ג') – "הרמב"ן ז"ל כתב ... ולפי מה שפירשתי לעיל טעם חומרא זו והוא דבר פשוט בידוע שאי אפשר להיות בענין אחר אז אין ראייתו מדם בתולים כלום ועוד אין ראייה מאותה פרישה שהוא לשעה זו שאתה אוסרה איסור עולם. ומצינו שהקילו בה חכמים הרבה שלא הצריכוה חכמים בדיקה עד שתתחזק באצבעות ובכחות אולי לא תצטרך בדיקה כל שכן אחר שהגיעה לכך שהיא צריכה בדיקה שלא נחמיר עליה לבטל בדיקתה מראיות גרועות שאין בהן ממש".

(ג) טור (סעי' ו') – "ואם יש לה מכה באותה מקום תולין אותה בדם מכתה ... והרמב"ן כתב ... ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל".

(1) פוסקים.

ג. איזה מכה: ראשונים.

1. דעת הרשב"א (תוה"ב סוף שער ד') – "דאפילו אינה מרגשת ממש שהדם שותת ויורד מן המכה חדא דאין עיניה בין מכתה ואי אפשר לה לידע אלא בבדיקת שפופרת".

(א) מיקל, לדעת הרשב"א תולה במכתה הגם שאינה יודעת אם מוציאה דם.

(1) ב"י (ס"ק ה' (ב)).

(2) דר"מ (ס"ק ז') – "דהרי הרשב"א (תוה"א ב"ז ש"ד כג א) פסק דתלינן במכה אף על גב דלא ידעינן דמכה מוציאה דם".

(3) ב"ח (סוף ס"ק ד', שו"ת סי' פ"ה) – "דהרשב"א בתורת הבית הארוך הביא ראייה מפורשת מן התוספתא להתיר בכל אשה שיש לה מכה לתלות במכתה אף על פי שאינה מרגשת שמכתה מוציאה דם".

(4) ט"ז (ס"ק י').

(5) הגר' מרדכי כהנא (רבינו יצחק מפוזנא סי' מ"א ד"ה ואף).

(6) רבינו יצחק מפוזנא (סי' מ"ב ד"ה ולפע"ד, ד"ה והנה אציגה).

(7) תפארת ישראל (ריש ס"ק ה') – "והמעייין בדברי רשב"א בתורת הבית הארוך מבואר דא"צ לדעת כלל אם מוציאה דם, דהא כתב ...".

(8) נוב"ק (יו"ד סי' מ"א) – "ראיתי שהגאון חכם צבי בתשובותיו סי' מ"ו בנה דייק ושפך סוללה על כל מפרשי הטור איך שכולם טעו ושגו בהבנת דברי הרשב"א. ולדעתי דברי מפרשי הטור נכונים גלל כן ראיתי ואמרתי לברר וללכך דבר זה ...".

(9) סד"ט (ס"ק י"ד ד"ה והנה) – "הש"ך ... ובאמת דבריו תמוהים".

(10) זרע אמת (ח"ב יו"ד סי' ע"ט ד"ה אכן לא).

(11) הפלאה (על סוף סעי' ה', גבעת פנחס סי' נ"א ד"ה ומעתה) – "נ"ל דדעת הרשב"א דאפי' אינה יודעת שכתה מוציאה דם תולה בה והראי' ...".

(12) גרא (ס"ק י"ד) – "דעת הרשב"א שאין מצריך כלל לידע שהמכה מוציאה דם אפילו בשעת ווסתה".

(13) חתם סופר (יו"ד סי' קמ"ב ד"ה והנה בפ"א, סי' קמ"ד ד"ה הרשב"א) – "הרשב"א בתה"א סוף שער ד' כ' להדי' דביש לה מכה אע"פ שאינה יודעת שמוציאה דם תולה בה אפי' בשעת ווסתה ממש וכן הבין הד"מ והב"ח והט"ז זולת הש"כ והח"ץ סתרו דבריהם ורצו להעמיס בדבריו מה שלא עלה על לבו וא"א לפרש כלל וכבר קמו אחרוני האחרונים כלם והחזירו העטרה ליושנה וכמ"ש והסכים גם בס' פלתי המכונה תפארת ישראל וכאשר הסכים ג"כ גדול האחרונים בס' סדרי טהרה שכוונת הרשב"א כפשוטו שאינה צריכה שתדע שמכתה מוציאה דם ובתשו' א' הארכתי ובררתי שא"א לפרש כוונת הרשב"א בשום אופן אחר".

(14) פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ז חקירה הג' אות ו') – "נראין הדברים כמ"ש הב"י והד"מ".

(15) ערה"ש (סעי' נ"א) – "והנה רבינו הב"י וכל מפרשי הטור פירשו דברי הרשב"א כמו שבארנו דס"ל דמסתמא תולין במכה אף אם אין אנו יודעין כלל אם מכה זו מוציאה דם דמסתמא כל מכה מוציאה דם ויש מהגדולים שאומרים דגם הרשב"א לא קאמר רק שאינה צריכה לדעת שעתה יוצא דם מהמכה אבל בזה מודה שצריכה לדעת שמכה זו מוציאה דם [ש"ך סקכ"ד וחכ"צ בתשו' סמ"ן] וכבר כתבו כמה מהגדולים שאינו כן בכוונת הרשב"א".

(16) חזון איש (סי' פ"ב ס"ק א' ד"ה והנידון) – "הש"ך ס"ק כ"ד כתב דגם הרשב"א מודה דבעינן ידיעה שהמכה מוציאה דם וכונת הרשב"א שא"צ ידיעה שעכשו דם זה בא מן המכה, אבל דעת הגר"א דהרשב"א חולק ולדעתו א"צ ידיעה שהמכה מוציאה דם,

וכן נראה מדברי הרשב"א שהוכיח הדבר מפני שהאשה אינה יכולה לדעת זאת, וכשם שאינה יכולה לדעת בפעם הזאת כך אינה יכולה לדעת בכללותה אם מוציאה דם".

(ב) מחמיר, שגם לדעת הרשב"א צריך שתדע שהמכה מוציאה דם, אלא שאי"צ שתרגיש עתה שהדם בא ממכתה.

1) שו"ת פני יהושע (יו"ד סי' א' ד"ה אבל) – "ויש לתמוה מאוד על הרב ב"י ... דנ"ל ברור דגם הרשב"א ז"ל ס"ל דצריכה לידע אם המכה מוציאה דם ... וכן מוכח לישנא שכתב דאפי' אינה מרגשת ממש שהדם יוצא ממנה, ומדלא כתב שדם יוצא ממנו בלא ה"א הידוע' אלא שכתב שהדם בהי"א הידוע, משמע שר"ל הדם הזה שבכל עת תשמיש. אבל דכ"ע מודו דבעינן שתדע שהמכה מוציאה דם דאל"כ פשיטא שאין תולין דשמא אין המכה מוציאה דם ויותר יש לתלות במקור".

2) ש"ך (סוף ס"ק כ"ד) – "והוכחתי שם דגם הרשב"א בת"ה מודה לזה דלא קאמר אלא שא"צ שתדע שמרגשת עתה שהדם הוא בא ממכתה אבל צריכא שתדע שמכתה מוציאה דם והבית יוסף וד"מ וב"ח הבינו שהרשב"א פליג".

3) חכם צבי (סי' מ"ו) – "שאף שמפרשי הטור ז"ל ס"ל דלהרשב"א אף שאינה יודעת שמכתה מוציאה דם בשום פעם אפ"ה תולין בה כמבואר בדבריהם: הדבר תמוה מאוד בעיני שהרי ... אלא ע"כ הרשב"א מיירי בידידעה/בדידעה/ בודאי שדרך מכתה להוציא דם אלא שאינ' יודעת אם דם זה הוא מן המכה".

4) מי נדה (קונ"א מהדו"ק על הש"ך ס"ק כ"ד) – "עיין בש"ך ובתשובת חכם צבי ... והאמת אתם".

5) השיב ר' אליעזר (סי' ב') – "וכ"כ הש"ך והח"ץ ופני יהושע דאף הרשב"א ס"ל דבעינן לידע שדרך מכתה להוציא דם והוכיח הגאון הח"ץ בתשובתו סי' מ"ו דע"כ דעת הרשב"א כן".

ג) מראי מקומות – ששבה"ל (ש"ך ס"ק כ"ד ד"ה דגם), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק פ"א, עי' ס"ק פ"ג).

2. דרך להוציא דם.

א) ס' התרומה (סי' צ"ב ד"ה ודין, ומפתח שם) – "ודין אשה שיש לה מכה באותו מקום ואינה יודעת אם מוציאה דם אם לאו אם בודקת עצמה באותו מקום ומצאה דם או אם מרגשת כשנופל הדם מן הרחם טמא ואינה תולה במכה דתניא נאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שממנה יוצא דם משמע דווקא יודעת שיוצאה דם מן המכה ותולה בה אבל אם ספק לה אינה תולה".

ב) הגה"מ (אסו"ה פרק י"א הל' י"ג אות ח').

ג) מרדכי (שבועות סי' תשל"ה א-ג').

ד) תרה"ד (ח"ב סי' מ"ז) – "שאינ' ידוע אם מוצאת דם. ודאי חד עד לחוד לא מהני, דבהדיא כתב במרדכי דבעינן דיודעת שהמכה מוציאה דם, אז תולה במכה, אבל אי לא ידעה לא, אע"פ שהיא אומרת שבוודאי יש לה מכה".

ה) כל בו (סי' קמ"ה ד"ה אשה שמצאה).

ד. מכה: בזמן וסתה - ראשונים.

1. אינה תולה במכה [אא"כ היה כתם].

א) סמ"ג (לאוין קי"א ד"ה פרק) – "פירוש לטהרה שלא בשעת וסתה".

ב) ס' התרומה (סי' צ"ב ד"ה ודין) – "אבל בשעת וסתה אפילו יודעת בודאי שדם יוצא מן המכה אינה תולה בה דאם לא כן לא תהא טמאה לעולם אמנם כל כתמים שתמצא בבגדיה טהורים ותולה במכה אפי' אינה יודעת שהמכה מוציאה דם דבכתמים הלכו רבנן להקל וסתם מכה היא לפעמים מוציאה דם".

ג) הגה"מ (אסו"ה פרק י"א הל' י"ג אות ח').

ד) מרדכי (שבועות סי' תשל"ה א-ג').

ה) כל בו (סי' קמ"ה ד"ה אשה שמצאה).

2. תולה גם בזמן וסתה.

א) רמב"ם (אסו"ב פרק ח' הל' י"ד) – "וכן אשה שראתה דם מחמת מכה שיש לה במקור אף ע"פ שראתה בשעת וסתה היא טהורה והדם טהור, שהוסתות מדבריהם כמו שיתבאר בהלכות מטמאי משכב ומושב".

1) לפי הבנת רוב אחרונים – ב"י (ס"ק ה(ב)), דר"מ (כדאי בש"ך ס"ק כ"ו), דרישה (ס"ק א'), מקור חיים (ס"ק ל"ד, תפארת צבי ס"ק י'), קרבן נתנאל (רבי ידידיה טיאה ווייל סי' ל"ז ד"ה וגם מה, "הש"ך ... כל דברי בזה אינו, וסכין המהירות פולטתו, כי זה לשון הרמב"ם בפ"ח מהל' איסורי ביאה הי"ד וכן אשה שראתה דם מחמת מכה שיש לה במקור אע"פ שראתה בשעת וסתה היא טהורה והדם טהור, עכ"ל. והאיך תוכל לומר דאירי במרגשת שעתה בא דם זה מן המכה, הלא מכתה במקור שלה וא"א להרגיש אם דם מכתה היא או דם מקורה").

2) משא"כ הש"ך (ס"ק כ"ו, "ובית יוסף וד"מ והגהת דרישה כתבו דהרמב"ם והרשב"א חולקים וז"א דאע"ג דהרשב"א חולק ומתיר אפילו בשעת וסתה אע"פ שאינה מרגשת שמכתה עתה מוציאה דם מ"מ הרמב"ם לא העתיק אלא הש"ס פרק כל היד וכמו שפירשו התוספות והפוסקים הש"ס במרגשת שעתה בא דם זה מן המכה כך יש לפרש דברי הרמב"ם אלא דהרשב"א חולק בביאור ויחיד הוא נגד כל הפוסקים הנ"ל").

3) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק צ"ד).

ב) רשב"א (תוה"ב סוף שער ד') – "מפני מה אמרו שתולה במכתה ואע"ג שדומה דם מכתה לדם ראייתה לפי שהאשה בחזקת טהרה עומדת אפילו הגיע שעת וסת וסתות דרבנן ומספק אל תאסרנה לעולם".

ה. פשט במרדכי (שבועות סי' תשל"ה, א-ב') – "ואם יש לה וסת זמן קבוע שהיא רואה דם תולה בוסתה שיכולה לומר זה הדם שהיא רואה טהור שעדיין לא הגיע וסתה ותולה במכתה שיכולה לומר מן מכתה היא וטהורה".

1. שהמרדכי מתיר ביש לה וסת שלא בשעת וסתה מטעם דאפ"ל במקום שאין לה מכה ידוע, די"ל דמיעוץ תשמיש גורם להוציא דם מן הצדדים, ודם מכה הוא [פירוש, דהוי שני דינים נפרדים בהמרדכי] – ב"י (ס"ק ד'), דר"מ (ס"ק ג'), שו"ת פנ"י (יו"ד סי' א' ד"ה אבל, "דנראה לי פשוט דהמרדכי אברייתא קאי אסיפא דקתני ואם יש לה מכה תולה במכתה והוא ענין אחר ולא קאי אלעיל"), ש"ב (ס"ק כ'), נקה"כ על ט"ז ס"ק ח'), תוה"ש (ס"ק י"ד), גר"א (ס"ק י"ד), ברית אברהם (יו"ד סי' מ"ו, "שיטת המרדכי לפי הבנת הש"ך דזהו העיקר").
2. שהמרדכי מתיר ביש לה וסת שלא בשעת וסתה רק באופן שיש ג"כ מכה ידוע קודם לזה [פירוש, דהוי חד דין] – ב"ח (ס"ק ד'), ט"ז (ס"ק ח'), ובאמת חדא מילתא היא ור"ל שאם יש לה מכה אע"פ שאין ראוי לתלות בה כ"כ אילו לא היה לה וסת מ"מ עכשיו שיש לה וסת תלינן בה"), שב יעקב (ח"א סי' מ'), "אבל אותן דעת דפרשו דעת המרדכי דתלינן בוסת אפי' באין לה מכה כלל ומה שראתה שלא בשעת וסתה אמרינן דם טהור. לא אוכל לירד לסוף דעתם. ראשון ...", תפארת ישראל (ס"ק ה' ד"ה ואמת, "ברור ונכון דעת המרדכי כמו שהבין מהרא"י והב"ח, דמייירי דתולה בוסתה בצירוף מכה כי אינו מוציא דם, ונכון ואין להחמיר כלל").
- (א) נ"מ בין הב"ח והט"ז, על פרי דעה (לשונו מובא לקמן).
3. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' מ"ד, "לענ"ד נראה כוונת המרדכי ..."), בית יצחק (יו"ד סי' י' אות ו'), ששבה"ל (ט"ז ס"ק ח'), לבושי עז (תמצית ס"ק ו'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י', שפ"ח ס"ק נ"ד).
- (א) פרי דעה (ט"ז ס"ק י') – "והנה בדברי המרדכי נאמרו ונשנו ג' פירושים. הפירוש הא' בדברי המרדכי הוא פי' הב"י וכן הסכים הש"ך בסק"כ, דלדעת המרדכי אם יש לה וסת טהורה אפי' ל"ל שום מכה כלל דתלינן דמן הצדדין הוא בא הואיל שיש לה וסת והוא שלא בשעת וסתה חזקה אין אורח בא אלא בזמן ... ובאין לה וסת בעי שתדע שמכתה מוציאה דם. הפי' הב' בדברי המרדכי הוא פי' הב"ח, וס"ל דהך ותולה במכתה שכתב המרדכי אחר הך בבא דותולה בוסתה אדלעיל קאי דודאי אין שום סברא לומר דבלי שום מכה תהיה טהורה שלא בשעת וסתה, רק דה"ק המרדכי דאם יש לה וסת והוא שלא בשעת וסתה אז תולה במכתה וס"ל דמייירי אפילו אינה יודעת שמוציאה דם ... באין לה וסת ולכן בעי שתדע שמכתה מוציאה דם ... הפי' הג' בדברי המרדכי הוא פי' הט"ז ... והנה הוא מפרש גם כן דברי המרדכי כהב"ח דהך ותולה במכתה שכתב המרדכי אשלפניו קאי דהיינו אבבא דאם יש לה וסת וכו' רק דבהא פליג אב"ח דלהב"ח מייירי ברישא בא"י שמכתה מוציאה דם ולהט"ז גם ברישא מייירי דוקא ביודעת שמכתה מוציאה דם, ותרומיהו בעינן שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה וגם שיש לה מכה המוציאה דם בברור ... ואי תקשי כיון שמכתה מוציאה דם אמאי לא נתלי בה אפי' באין לה וסת, צ"ל דבאין לה וסת כיון שעלולה לראות בכל שעה יותר מסתבר לתלות במקור משנתלי במכה המוציאה דם לפרקים ... וזהו שכתב הט"ז דהמרדכי ס"ל דבעינן שתדע בודאי שיש לה מכה המוציאה דם ושלא בשעת וסתה דוקא, ר"ל שיש לה וסת והוא שלא בשעת וסתה, וקיצר בדבר דכיון דקאמר שלא בשעת וסתה ממילא שמעינן דמייירי ביש לה וסת ... ולא כהחיות דעת ששגה בכוונתו ולכן כתב דדברי הט"ז אינם מדוקדקים".

כא | גדר מכה.

א. במקור.

1. מיקל, תלינן בה.
- (א) דר"מ (סי' קפ"ח ס"ק ג') – "ומה שכתב דאם המכה במקור עצמו איכא למימר דמטמא לה וכו' יש לתמוה דהא נתבאר לעיל סימן קפ"ז דאף אם המכה במקור אפילו הכי תלינן בה כשידוע שהמכה מוציאה דם וא"כ גם כאן למה לא נתלה ג"כ הדם בחתיכות כפשט משמעות דברי הטור ורבינו ירוחם".
- (ב) מהר"ם לובלין (סי' קיא) – "דאותו מקום נאמר על כל מקום שבאשה ואפילו יש לה מכה ברחם עצמו דהיינו במקור עצמו הדם היוצא ממנו הוא טהור ... כדי שלא נשווה להב"י לטואה חלילה ... על כרחך צריכין אנו לפרש דברי הב"י כן ...".
- (ג) דבר שמואל (סי' ע"א).
- (ד) ב"ח (סוף ס"ק ה').
- (ה) ט"ז (סי' קפ"ח ס"ק ה').
- (ו) ש"ב (ס"ק י"ז, ס"ק כ"ו, ע"י סי' קפ"ח ס"ק י') – "כתב הב"ח דאין פירושו בכל איזה מקום שבאותו מקום אלא ר"ל באותו מקום עצמו שמשם יוצא הדם יש לה לשם מכה ולפיכך אם הדם יוצא מן המקור צריך שתדע שיש לה מכה במקור".
- (ז) תוה"ש (ס"ק ט"ו).
- (ח) פת"ת (ס"ק כ"ב) – "מהר"ם מלובלין".
- (ט) בדה"ש (ס"ק ס"ט).
- (י) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' תכ"ח).
2. מראי מקומות.
- (א) ב"י (סי' קפ"ח ס"ק ג') – "אבל הכא שהמכה היתה במקור עצמו איכא למימר דמטמא לה".

ב. מחמת חולשה.

1. הוי דם נדה.
- (א) נוב"ת (יו"ד סי' קי"ד) – "ראיתי שכבוד מעלתו מביא דברי השב יעקב בסימן ל"ז בדין דם הבא מחמת חולשת המקור שאין בו לא פצע ולא חבורה רק מחמת חולשת כח המקור מוציא דמים. האמת אגיד שאין לי נחת ממקצת פלפולים שכתשוכות האחרונים שהם נגד השכל ומה לי בראיותיהם באריכות דבריהם אם גוף הדבר אינו מתקבל על הדעת ואיך נימא שדם היוצא מן

המקור בלי מכה ופצע רק שמחמת חולשת כח המחזיק שבמקור ואין בכחו להחזיקם ויוצאים קודם זמן טהורין א"כ לא טימא הכתוב רק היוצא מן המקור בטבעו הרגיל ולא אם נשתנה ע"פ סיבה להוציא".
(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ט) – "שכן ההלכה להחמיר".

ג. ביאור ההבדל שבין דם נדה לדם מכה.

1. אינו כפי הטבע, אינו דרך ראייה.
(א) דבר שמואל (סי' ע"א) – "על דין חולי הטחורים שנתהווה לאשה ברחמה ... ואף על פי שכפי דברי הרופאים בטחורי אותו המקום אחת הסיבות העצמיות להם הוא העצר דם הנדות והיה בזה קצת פיקפוק לחומרא לחלק בין דם המכה בסתם דם היוצא מהם דשמה דיינין יתיה כדם הנדות גופיה כאילו מיפקד פקיד בהו לזוב מעת לעת ומפקידה לפקידה כמו זר יחשב בעיני קיום החילוק הזה שכמה מכות ומורסות הבאות שמה כפי הטבע. תהיה סיבתם גם כן עצור הזלת דם הנדות המתעכב בבשר להפסדו או תוספת ריבוי, ולא מצינו שחילקו בזה רבותינו ז"ל שאם כן כל דם מכה היה אסור מספק כיון שאי אפשר בכגון זה לצמצם הבחינה בידי אדם, אלא שצריכים אנו לומר שאינו טמא מן התורה אלא הדם היוצא מפנימיות החדר והמקור עצמו בהרגשה כדרך הטבע, שכך גזרה תורתנו הקדושה כדדריש שמואל במסכת נדה פרק הרואה כתם, בבשרה עד שתרגיש בבשרה".
(ב) חזו"א (הפרדס שנה ל"ה ח"ו עמ' ל"ג, פאר הדר ח"ד סי' קל"א, הו"ד בשולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' כ"ה הע' מ"ח) – "רצוני לציין, כי ההלכה קובעת ג' עניני דמים: (א) מותר הדם הניגר מן הגוף לחוץ, כעין דם הפסולת המוכרח להסירו מן הגוף שלא ירעיל את דם החיים, וזו עיקר הוסת, (ב) דם הבא שלא בזמן הוסת על ידי אונס כמו דחיקה או הכאה ברחם הגורם נזילות הדם, [וכעין דם הנוזל מחמת לידה או הפלה], (ג) דם הבא מחמת שרט בעור הרחם, שבצבוץ הדם בא באותו האופן שבא בפצע בשאר הגוף. השנים הראשונים, מצד ההלכה הם אוסרים את האשה ומצריכים לה הפסקה של ז' ימים נקיים וטבילה, והדם השלישי טהור. ממכתב כבודו למדתי שאין הדם הבא בפעולת הנפיחה איננו דם הוסתות, אבל שאלתי אם הדם הוא מסוג השלישי, שאין כאן ענין מיוחד של טבע הרחם וצנורותיה, ולחץ זה הנעשה לוא פגע בבשר שאר הגוף, ג"כ היה מגרה דם, או דם זה הוא מסוג השני המיוחד בטבע הרחם".

חזו"א (יו"ד סי' פ"א ד"ה אבל) – "ואין לומר דנידון דידן גרע טפי כיון דדם הוסת עובר דרך הבעבוע ואין כאן דם מכה אלא דם נדה, ע"כ ז"א דא"כ נפלה טהרת מכה בבירא דדלמא דם נדות עובר דרך המכה והלא סומכין על האשה שמרגשת במכה ולא אמרו חכמים לחקור ברופאים אם דם נדות עובר דרך המכה אלא ודאי כל שהעורק פצוע ומוכה אין דרך ראי' בכך וטהורה".
חזו"א (בגדי שש עמ' נ"א, פאת שדך ח"ג סי' ס"ה) – "מה שאמרו דאימר הרגשת שמש או הרגשת עד אינו אלא ספק הגרעק"א סי' ס"ב כתב דחייב חטאת ולא אשם תלוי וכ' דזה דעת הפוסקים והוכיח כן מן הגמ'. עוקרי המקור מוציאים דם ע"י תנועת האיברים והזדעזעות העצבים וכמו הקפיצה והפתעה וכיוצא בו מן האונסין ואז מוציאים דם בריא ולא המותרות הטבעית וכן דם לידה הוא כעין דם מכה ולפי מושג הרופאים קורין דם נדות לדם המותרות ודם הבריא קורין אותו דם מכה אבל לפי מושג הדין כל שעורכי המקור נפתחין מקרי דם נדה בין שנפתחו בטבען להוצאת המותרות ובין שנפתחו מחמת הכאה או מחמת דחיקה ולכן אין שום מקום להקל וזו שאלה באיסור כרת ממש. י"ד שבט ת"ש".

(ג) הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם יו"ד סי' קפ"ז ס"ק ב', סי' קצ"ד ס"ק ד' ד"ה בדיקת, שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' כ"ה, נדה פרק ה' סעי' י"א) – "ואע"ג שהמכה מוציאה דם גם מאותם הגידים שמתפקעים בשעת הוסת, מ"מ דם נדה הוא רק הדם שיוצא מאליו כדרכו באופן טבעי, וצריכים לומר לפי"ז דפתיחת הקבר אפילו מבחוץ לדעת הנו"ב חשיב נמי כיוצא מאליו, וה"ה בבדיקת אור".

(ד) ציץ אליעזר (חי"ז סי' ל"ז) – "ולא משנה אם דם נדות עובר דרך המכה, כי כל שהעורק פצוי ומוכה אין דרך ראייה בכך וטהורה, וא"כ ה"ה גם בנדו"ד אמרינן נמי דמכיון שעכ"פ השרירין הנקראים פיברויזו שנתהוו ברחם האשה המה הגורמים כך ונראים לעין כמו מכות אם כן לא משנה אפי' אם דם נדות עובר דרכם, כי כל שהשטח פצוע ומוכה אין דרך ראייה בכך וטהורה".

2. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ס"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ג הע' ח'), אסיא (חס"ג עמ' קמ"א).

ד. ציורים.

1. דימום מהשליה (placenta).

(א) נשמת אברהם (יו"ד סי' קפ"ז ס"ק ב' אות א') – "כידוע, ברוב רובם של הריונות השליה נמצאת בחלק העליון של הרחם. לעתים רחוקות היא נמצאת למטה ע"י היציאה מהרחם לנרתיק ובמקרים אלו יכול להיות דימומים בזמן ההריון עקב פיצוץ של כלי דם בשליה משנית ללחץ מהעובר מחד גיסא ומחלק התחתון של הרחם (כשהרחם סגור) מאידך, או מעצם המיקום הלא תקין של השליה שגורמת למצב לא תקין של כלי הדם שם. אמרו לי מומחים, שבמקרים אלו שאשה מדממת בהריון ונמצא בבדיקת על-קולי שהשליה אמנם במצב כזה, שאז - מאחרי 3 חודשי הריון ואלך - הסיכוי הוא כ-99% שהדימום בא מהשליה ולא מכותלי הרחם. גם לפני זמן זה, אם יש דימום הסיכוי הוא גבוה מאד שהדימום בא מהשליה עקב פגם בכלי הדם משנית למיקומה הלא רגילה. אם כן לכאורה הדם הוא דם מכה והאשה טהורה. וכן כתב לי מו"ר הגר"י נויבירט שליט"א [זצ"ל]. וכן אמר לי הגר"י ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שאם ברור לרופאים שהדם בא מהשליה אז מדובר על דם מכה והיא טהורה".

2. דימום עקב הפרדת השליה.

(א) נשמת אברהם (יו"ד סי' קפ"ז ס"ק ב' אות ב') – "אשה שדיממה בזמן הריון ובאולטרה-סאונד סימנים של הפרדה של השליה מהרחם נחשבת כמתחילה להפיל וטמאה, על אף שהדימום מפסיק אח"כ וההריון ממשיך באופן תקין. וכן שמעתי ממו"ר הגר"י נויבירט שליט"א [זצ"ל]."

3. דימום והפלה עקב קיום יחסים – נשמת אברהם (יו"ד סי' קפ"ז ס"ק ב' אות ג').

4. דימום מגידול.

(א) נשמת אברהם (יו"ד סי' קפ"ז ס"ק ב' אות ד') – "אשה שמדממת שלא בזמן וסתה ולדעת הרופאים הדם בא מגידול, שפיר או סרטני, הנמצא בגוף הרחם, טהורה מטעם דם מכה ובתנאי שאין הדימום בזמן וסתה - שמעתי ממו"ר הגר"י נויבירט שליט"א [זצ"ל]".

5. ציסטה (cyst), פיברויז (מיומא).

(א) חשב האפוד (ח"ב סי' קכ"ח אות א') – "שכיח טובא בנשים שיש להם מין מכה בפנים הנקרא ציסט או מיום או פיברואיט, בכל אלה אין המכה בעצמה מוציאה דם, אלא המכה גורמת שוסתה מבולבל ורואה גם שלא בשעת וסתה, אבל הדם בא מן המקור והאשה טמאה".

(ב) הגר"ש"א זצ"ל (נשמת אברהם יו"ד סי' קפ"ז ס"ק ב' אות ד' ד"ה אמר, שולחן שלמה נדה פרק ה' סעי' י"ב) – "שדימום מפיברויז נקרא דם מכה כשלא בשעת וסתה".

(ג) ציץ אליעזר (חי"ו סי' ל"ז) – "הרי לנו שגם החזו"א ז"ל כוון מד"ע לקבוע בכגון דא שסובר הדבר שמואל, דדברי הרופאים בזה לא מעלין ולא מורידין, ולא משנה אם דם נדות עובר דרך המכה, כי כל שהעורק פצוי ומוכה אין דרך ראייה בכך וטהורה, וא"כ ה"ה גם בנדו"ד אמרינן נמי דמכיון שעכ"פ השרירין הנקראים פיברויז שנתהוו ברחם האשה המה הגורמים כך ונראים לעין כמו מכות אם כן לא משנה אפ"ל אם דם נדות עובר דרכם, כי כל שהשטח פצוע ומוכה אין דרך ראייה בכך וטהורה".

(ד) ששכ"ה (נשמת אברהם יו"ד סי' קפ"ז ס"ק ב' אות ד' ד"ה כתב) – "אשה שיש לה פיברויז בתוך רחמה והן מוציאות דם מדי פעם. אבל ידוע שהן מוציאות דם, לכאורה י"ל דהוה כמו דם מכה, שהרי ידוע שהיא רואה דם גם שלא בשעת וסתה, ועוד שנראה לעינים שנמצא במקור שלה פצעים, וידוע כי הם מוציאים דם מזמן לזמן, אף שלא בשעת וסתה. ועיין יו"ד סי' קפ"ז סעי' ה ברמ"א ובש"ך שם, שהוא מחלק בין שעה שיש לה וסת קבוע ונמצא דם שלא בשעת וסתה אם בדקה עצמה ונמצא דם סגי כשיודעת שדרך מכתה להוציא דם אע"פ שלא הרגישה עתה שדם זה ממכתה. וכן, באין לה וסת קבוע, תוך ל' יום (שבין וסת לוסת, אם אינה רגילה לראות בפחות מל' יום), ג"כ תלינן במכתה, אם אמנם היא יודעת שדרך מכתה להוציא דם, אע"פ שלא הרגישה עתה. והחשב האפוד רוצה להחמיר בכה"ג, דאמרינן דסדרי הוסת מבולבלים אצלה, אבל אחרי התייעצות עם רופא, אין הם יכולים להסביר לי מה כוונת המחבר שליט"א (זצ"ל) 'דסדרי הוסת מבולבלים אצלה'. ואדרבא הציץ אליעזר דן בכה"ג דני"ד והוא נשאר במסקנתו כדברינו. כת"ר גם הביא לי דברי החזו"א שגם הציץ אליעזר מביא אותו, וגם הוא נשאר במסקנתו להתיר".

6. אבליציה של הרחם (Uterine Ablation).

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A woman is undergoing a uterine ablation procedure. It is common to see spotting afterward. Is that dam niddah? [Endometrial ablation is a medical procedure that is used to remove (ablate) or destroy the endometrial lining of a uterus.]

Also, after the procedure many women have reduced bleeding during their period. If it reduces to the point of being only a few grisim a month - would that be considered a period or a kesem in halacha?

R' Y. Berkovits wrote: The question is, when dam comes out during the procedure and/or right after it, is that dam coming from the uterine lining which is dam nidda, or is it coming from the uterus itself, which would be considered a wound and tahor. We have no way of knowing (it's probably both) and we are machmir.

Regarding spotting every month, assuming the amount would be considered spotting (kesem) for a standard woman and not a period. I believe in this case we would also treat that amount as a kesem. I have heard that Rav Dovid Feinstein holds that for a woman who sees a smaller amount monthly we call that her period and not a kesem.

[Regarding the procedure itself, it is a shaila of סירוס (sterilizing). Most poskim hold that the issur by woman is d'rabonon (by men it is d'oiraisah), and the Gr"א holds it's d'oiraisah. Rav Moshe held that you can rely on the mekilim b'makom tzorech whereas Rav Elyashiv was machmir for the G'ra so that it would only be mutter b'makom sakana. If she is spotting regularly to a point where she can't become tahor, then anyway she can't have children, which would be considered סירוס אחר סירוס which Rav Elyashiv was matir al yidei Goy. You might want to look into why she is doing this procedure. There are possibly equivalent types of procedures that would be considered grama in halacha.]

ה. היה מכה.

1. צריך לדעת שעדיין יש מכה.

(א) נוב"ק (יו"ד סוף סי' מ"ג, סוף סי' מ"ח, כדאי' בבדה"ש).

(ב) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ט) – "ושמא אעפ"י שהחזק בכך מכבר שמא כבר נתרפא ובמכה שאני שידוע שעתה יש בה מכה משא"כ כשא"י כמ"ש הח"צ סי' ע"ג וכי מכה אינה עשוי' להתרפאות לעולם".

(ג) בדה"ש (ס"ק ע') – "צריכה היא לדעת שהמכה טרם נתרפאה ועדיין נמצא בה בשעת הראייה וכגון שמרגשת עדיין כאב וכדומה אבל אם יודעת שהיתה בה מכה לפני זמן מה אבל אינה יודעת אם עדיין נמצא עכשיו אינה תולה בה דהא איכא למימר שהמכה נתרפאה כטבען של המכות".

כב) דם משונה.

נדה (דף סו.) – "ואם היה דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה".

א. אם צריך לחזור אחר דם מכתה לראות אם הם שוים.

1. מחמיר.
 - (א) **רמב"ן** (הל' נדה פרק ג' הל' ז', כדאיתא ברא"ש).
 2. מיקל.
- (א) **רשב"א** (תוה"ב סוף שער ד', כ"ג-א') – "מפני מה אמרו שתולה במכתה ואע"ג שדומה דם מכתה לדם ראייתה לפי שהאשה בחזקת טהרה עומדת אפילו הגיע שעת וסת וסתות דרבנן ומספק אל תאסרנה לעולם. אם כן הוא הדין והוא הטעם בשאי אתה יכול לעמוד על עיקר מראה דמים שלה אם משתנה אם לאו תולין להקל ומן הסתם אנו אומרים שלא נשתנו מראה דמים ותדע לך דאי לא ליתני אם יש לה מכה רואין אם אין מכתה משונה (דף קפב) מדם ראייתה תולה במכתה ואם לאו אינה תולה אלא ודאי שתמא תולה עד שיתברר שנשתנו מראה דמים שלה כנ"ל. וכן פסק גם הרמב"ם ז"ל".
- (ב) **רא"ש** (פרק י' סי' ג') – "גם אם יש לה מכה תולין לעולם במכתה בסתם עד שיודע לנו ע"פ חכם שהראתה לו דם ראייתה קודם שאירע לה אונס זה או על פי עצמה. אבל אם בסתם קודם שנודע לנו על פי עצמה שדם זה משונה ממראה דם שהיתה רגילה לראות או מדם שהיא רואה עדיין שלא בשעת תשמיש או שתראה שניהם לחכם וזה יוכל אדם לידע אם הם דומין זה לזה. אע"פ שאינו בקי בחילוקי מראות דמים טהורין וטמאין. בשני דמים שלפניו יוכל להבחין אם הם שוין או משונין במראיתן. וכ"ז שלא יתברר לנו שהם משונים מן הסתם אנו תולין בדם מכתה".
- (ג) **ר"ן** (שבועות דף ב: ד"ה לפי) – "ומה שאמר דצריכה לבדוק אם נשתנה ועכשיו אין אנו בקיין במראות הדמים אי מהא לא אריא דאנן לא אמרינן אלא שאם היתה דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה כלומר אם ידוע שהיא משונה אבל כל שאינו ידוע מסתמא תולה במכתה דאי לא לתני הכי אם יש לה מכה רואין אם דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה ואם לאו תולה אלא ש"מ דמסתמא תולה".
- (ד) **מ"מ** (אסו"ב סוף פרק ד') – "ואם דם מכתה משונה וכו' פ' הרשב"א ז"ל דוקא נתברר שהוא משונה הא לא נתברר תולין במכה לפי שהאשה בחזקת טהרה עומדת עד שתראה ודאי וכל שיש לה לתלות תולה".
- (ה) **טור** (סעי' ו') – "לא"א הרא"ש ז"ל אלא תולין מן הסתם לומר שאינו משונה עד שידוע לנו שהוא משונה על פי חכם שיראה שניהם וזה יוכל כל אדם לידע אם דומין זה לזה אף על פי שאין אנו בקיין במראות דמים טמאים וטהורים בשני דמים שהן לפניו יוכל להבחין אם הם שוין או משונים במראיתו".

1) פוסקים.

ב. הטעם להקל: שיש לה חזקת טהרה - רשב"א, מ"מ, ש"ך, ועוד.

1. הזמן שהאשה עומדת בחזקת טהרה: פת"ת (ס"ק כ"ד) - עי' סי' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.
- (א) האם הפסק טהרה מדרבנן או מדאורייתא - עי' סי' קצ"ו ריש סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. אם שניהם לפנינו.

1. מחמיר [אפשר לברורי בקל].
- (א) **פרישה** (ס"ק כ') – "דאם שני דמים באין לפני החכם אז צריך לבדוק אבל מן הסתם ליכא למיחש".
- (ב) **ט"ז** (ס"ק ט') – "בפרישה דאם שניהם לפניו לא ניזול לקולא כיון שאפשר לברורי וכל אדם יוכל לברר אותו ונכון הוא שכן מציינו ג"כ בסימן א' דכל היכא שהשוחט לפנינו לא אמרינן רוב מצויין מומחין הן".
- (ג) **ערה"ש** (סעי' ס"ג) – "וזהו וודאי אם שניהם לפנינו דמחוייבים לראות אם שוין הן שהרי בנקל לברר וכל אדם יכול להכיר זה וכל מאי דמצוי לברורי מבררינן [ט"ז סק"ט ופרישה]".
- (ד) **שאר פוסקים** – **באה"ט** (מהרי"ט, ס"ק י"ד), **באה"ט** (ס"ק ט"ו), **חוו"ד** (חי' ס"ק י"ב, בי' ס"ק ה'*, "הט"ז"), **שערי טוהר** (שער ז' סעי' ב'), **בדה"ש** (ס"ק ע"ו), **פרדס שמחה** (ס"ק כ"ט).
2. מיקל.
- (א) עי' **ש"ך** (ס"ק י"ט) - כדאיתא בחוו"ד [בי' ס"ק ה'*, פרי דעה [שפ"ל ס"ק י"ט], פרדס רמונים [שפ"ח ס"ק י"ט], חוט שני (ס"ק ה' ד"ה והנה נחלקן].
3. פשט במחלוקת.
- (א) **חוט שני** (ס"ק ה' ד"ה ונראה) – "דהנה אשה שרואה דם ויש לה מכה, הרי אין לה חזקת טומאה, והטעם משום שיש לה מכה, וממילא יש לה חזקת טהרה ומש"ה תלינן במכה, ואמנם אין זה דומה ל"ח טריפות שאין צריך לברר, משום דשם אין ריעותא של טריפות לפנינו, משא"כ באשה זו אף שיש לה חזקת טהרה, מ"מ איכא דם לפנינו והוא ריעותא, ולכן ס"ל לפרישה שזה דומה קצת ליש לה חזקת איסור, אבל הש"ך ס"ל דכיון דיש לה חזקת טהרה, אין צריך לברר אף שיש ריעותא לפנינו, ואינו דומה כלל לחזקת איסור".
4. מראי מקומות – דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק י"ט), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"א, שפ"ח ס"ק מ"ח).

כג) הלכה: רמ"א.

א. ד' ציורים.

1. יש לה וסת קבוע, יכולים לתלות שלא בשעת וסתה במכתה, אע"פ שאינה יודעת בודאי שמכתה הוציאה דם.
2. אין לה וסת קבוע, 1) וספק אם הדם בא מן המקור או מהצדדין, תלינן מכה ס"ס. 2) או יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם.
3. מ"מ בשעת וסתה [או מל' יום לל' יום], אינה תולה במכתה [דאל"כ לא תיטמא לעולם].
4. וכתמים, תולה בה בכל ענין.

כד] אשה שיש לה וסת קבוע: במקום שאינה יודעת אם מכתה מוציאה דם.

- א. דעת המחבר (סעי' ה') - "אם יש מכה באותו מקום, תולין בדם מכתה".
 1. מיקל, דלדעת המחבר תולין במכה אע"פ שאינה יודעת אם מכתה מוציאה דם.
 - (א) ב"ח (ס"ק ד' ד"ה אלא) - "אבל ביש לה וסת תולה במכתה אף על פי שאינה יודעת דמכתה מוציאה דם וכן פסק הרב בהגהות שלחן ערוך (ס"ה)".
 - (ב) תפארת ישראל (ריש ס"ק ה') - "המחבר סתם ולא פירש אי המכה מוציאה דם או לא, כי ס"ל העיקר כ[ה]רשב"א (תוה"א ב"ז ש"ד כג ע"א) דס"ל, כפי דעת הבית יוסף (ד"ה וכתב הרשב"א), והדרכי משה (הארוך אות ז), והב"ח (ס"ד, סוד"ה ואם שמשה), דאין צריך לידע כלל [אי מכתה מוציאה דם או לא], ובסתמא אמרינן דמוציאה דם והדם ממנו יוצא".
 - (ג) עי' חת"ס (יו"ד סי' קמ"ב ד"ה והנה בפ"י) - "דדעת רשב"א לתלות במכה אפי' אינה יודעת כלל שמכתה מוציאה דם בשום אופן וכן משמע לשון המחבר בש"ע סי' קפ"ז ס"ה".
 - (ד) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק י"א) - "סתימת לשון המחבר ...".
 - (ה) ערה"ש (סעי' מ"ו, סעי' ס"ו).
 2. מחמיר, דלדעת המחבר אין תולין במכה אלא כשיוודעת שמכתה מוציאה דם.
 - (א) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה ומעתה), הו"ד בפת"ת (ס"ק ל"ז) - "שטחות לשונו בש"ע סעיף ה' משמע כן שכתב אם יש לה מכה באותו מקום תולין בדם מכתה. והנה אם היה כותב תולין הדם במכה שפיר היה משמע שאין אנו יודעים ודאי שהמכה מוציאה דם אלא שאנו תולין הדם במכה שהמכה כבר ידוע לנו אבל לשון הש"ע תולין בדם מכתה משמע שדם מכתה ברור אלא שאנו תולין דם זה בדם מכתה ולכך כתב בסעיף ז' אם כל זמן שהיא בודקת וכו' יש לתלות וכו' והיינו דאפי' אינה יודעת שהמכה מוציאה דם מ"מ דבר זה שאינו מוצאת רק בצד אחד הוא ההודעה שהמכה מוציאה דם".
 3. מראי מקומות - בדה"ש (ס"ק ס"ה, ציונים ס"ק ק"ב), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"ז).

ב. מיקל: אפי' כשאינה יודעת שהמכה מוציאה דם, אם יש לה וסת קבוע, יכולים לתלות במכתה שלא בשעת וסתה.

1. רמ"א (סעי' ה').
 2. ב"ח (ס"ק ד', שו"ת סי' פ"ה) - "דפשיטא דכיון שיש לה מכה תולה במכתה וטהור' לבעלה אף על פי שאינה יודעת דמכת' מוציאה דם וכך אנו עושין מעשים בכל יום פה קק"ק ואין בזה נדנוד ספק כלל".
 3. ש"ך (ס"ק כ', ס"ק כ"ד, נקה"כ על הט"ז ס"ק י').
 4. אמנות שמואל (סי' נ"ז) - "ומה שנסתפק מעל' הרמה במה שחולק הט"ז על רמ"א לתלות באישה שיש לה וסתה שלא בשעת וסתה אף שאינה יודעת בבירור שמכ' כו' אהו' לדעת כ"ת לא נמצא הלכה פסוקה בכל הדינים אלו אם באנו לחוש ח"ו לכל החומרות ולילך בחושך דוק מכ"ת ויראה שדברי הט"ז הם דברים דחוי' ... וכבר פסק גם הב"ח כן להרב מהור"ר יושיע זצ"ל מקראקא כדעת רמ"א ועשה מעשה רב אם כן מה לנו עסק בהאחרון שהכביד עלינו בחומר' יתירות בווסתות דרבנן הנלע"ד כתבתי להלכה ולמעשה".
 5. תוה"ש (ס"ק י"ח).
 6. גר"א (ס"ק י"ד).
 7. חכ"א (כלל ק"י סעי' ו') - "אשה שיש לה מכה במקור אם יש לה וסת קבוע ושימשה שלא בשעת וסתה אף על פי שאינה יודעת כלל שדרכה של מכתה מוציאה דם כיון שיוודעת בודאי שיש לה במקור מכה לא דיינינן לה לרואה מחמת תשמיש דאף על פי שיוודעת דדם זה מן המקור תלינן הראיות על ידי מיעוד האבר במכה מוציאה דם (דכיון דיש פוסקים דסבירא להו אף על גב דוסתות דרבנן מכל מקום סבירא להו דכעין דאורייתא הוא) (עיין ש"ך סימן קפ"ז ס"ק כ"ג) וסבירא להו דאפילו הדם מחזקין בדם מכה ואין צריך אפילו שבעה נקיים דאמרינן אורח בזמנו בא וכיון שעדיין לא הגיע שעת וסתה מוקמינן האשה על חזקת טהרה ואמרינן מסתמא דם מכה הוא ואפילו אינה יודעת כלל אם יש לה מכה עיין במרדכי הביאו הבית יוסף והש"ך בס"ק כ' ואף על גב דלא קיימא לן הכי ולכן אם אינה יודעת שיש לה מכה דיינינן לה לרואה מחמת תשמיש מכל מקום כיון דגם איסור זה שתאסר על בעלה מחמת שרואה מחמת תשמיש גם כן אינו אלא מדרבנן דכיון דראתה הוי ליה כוסתות ולכן שלא בשעת וסת סמכינן על זה שלא לאסור אותה על בעלה כיון דרוב נשים אינן רואות מחמת תשמיש".
 8. חזו"א (יו"ד סי' פ"ב ס"ק א') - "הכרעת רמ"א סי' קפ"ז, כל שיש לה מכה אף שאין ידוע אם המכה מוציאה דם, אם יש לה וסת ושמשה שלא בשעת וסתה, תולין במכתה".
 9. לבושי עז (תמצית ס"ק י"ג).
- (א) סומך על המרדכי - ש"ך (ס"ק כ', ס"ק כ"ד), "דדייק מהמרדכי מכה כל שכן דכיון דסבירא ליה דמחזקה אין אורח בא אלא בזמנו מהני דתולין דדם טהור הוא מה שלא היו תולין בלא זה מכל שכן דסבירא ליה דהיכא דאיכא מכה אע"פ שאינה מוציאה דם דטהורה ובכהאי גוונא אפשר דאף הפוסקים החולקים אהמרדכי מודים כיון דאיכא עוד צד היתר שיש לה מכה ועל פי הדברים האלה הם דברי הרב"), חכ"א (כלל ק"י סעי' ו'), לשונו מובא לעיל).

(ב) בצירוף הרשב"א – ב"ח (ס"ק ד', שו"ת סי' פ"ה), גר"א (ס"ק י"ד, "המרדכי ... ואף שאין הלכה כדבריו מ"מ יש להצטרף בזה דעת הרשב"א שאין מצריך כלל לידע שהמכה מוציאה דם אפילו בשעת ווסתה כן י"ל דעת הרב").

ג. מחמיר: רק כשיודעת שהמכה מוציאה דם, ויש לה וסת קבוע, יכולים לתלות במכה שלא בשעת וסתה.

1. ט"ז (ס"ק י') – "ראוי להחמיר שלא להתיר באשה שיש לה מכה ואינה יודעת שמוציאה דם אם לא בדרך שכתב הש"ע סעיף ז' דוקא והם אחרונים שאנו שותים מימיהם תמיד".
2. צמח צדק (הקדמון, סי' פ"ו) – "אשה שיש לה מכה באותה מקום ויש לה וסת קבוע והיא מוצאת דם שלא בשעת וסתה אם יודעת בבירור שמכתה מוציאה דם תלינן במכתה כיון שהיא שלא בשעת וסתה אבל אם אינה יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם לא תלינן במכתה הן אמת שהרבה מפוסקים סבירא להו ביש לה וסת קבוע יכולה לתלות במכתה שלא בשעת וסתה אפילו בשאינה יודעת שמכתה מוציאה דם וכן כתב נמי הרב בהג"ה ש"ע סימן קפ"ז סעיף ה' שכתב וז"ל וכל זה באשה שיש לה וסת קבוע וכו' עכ"ל. אמנם כיון שהרבה פוסקים חולקים על זה נראה לי שאין להתיר אלא בשתדע שמכתה מוציאה דם דעל זה לא נמצא חולק בין האחרונים".
3. רע"א (ח"א סי' ע"ח) – "כבר החמירו האחרונים הט"ז חולק על הרמ"א".
4. חו"ד (בי' סוף ס"ק ז') – "כיון שהט"ז והש"ך מסכימים שאין לסמוך על דברי הרב בהג"ה זו נראה להחמיר".
5. השיב ר' אליעזר (סי' ב') – "וכבר הסכימו האחרוני' הש"ך והט"ז ושאר גדולי הפוסקים רוב מנין ורוב בנין דאף באשה שיש לה וסת קבוע ושלא בשעת וסתה כענין שיודעת בודאי שדרך מכתה להוציא דם".

(א) אא"כ יש הוכחה שהמכה מוציאה דם, כמו סעי' ז'.

ד. פריך הט"ז (ס"ק י') על הרמ"א, מה בין כאן לסעי' ז'.

1. י"ל: כאן איירי באשה שיש לה וסת קבוע, ושם איירי בשאין לה וסת קבוע - עי' לקמן סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.
 2. י"ל: כאן איירי באשה שיודע שיש לה מכה, ושם איירי בשאין ידוע אם יש לה מכה - עי' לקמן סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.
- ה. מראי מקומות – ט"ז (סי' ק"צ ס"ק כ"ג. עי' ט"ז וש"ך השלם שם ס"ק פ'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ב).
1. ישועות מלכו (יו"ד סי' כ') – "והנה הרמ"א מיקל באשה שיש לה וסת קבוע גם בא"י אם מוציאה דם אלא שהאחרונים חלקו עליו, לכן אם יש לה וסת קבוע יש לטהר ע"פ אופנים שכתב כ"ת שלא בשעת ווסת לפ"ד הרמ"א".

כה] גדר וסת קבוע.

א. וסת תרה"ד.

1. כמו וסת קבוע.

- (א) עי' חו"ד (חי' ס"ק י"ג) – "ואם אין לה וסת רק שאינה רואה תמיד רק אחר י"ד יום אחר ראיתה כמו בסימן קפ"ו סעיף ג', נראה גם כן דתולה באותן י"ד במכה, אף שאין ידוע שמוציא דם ... וע"ש בסימן קפ"ו במה שכתבתי שם שיש לפקפק אדין זה".
- (ב) חת"ס (יו"ד סי' קמ"ב ד"ה הנה) – "נ"ל אפי' אי יהיבנא לי' פירושו במרדכי דמיירי ביש לה מכה שאינה מוציאה דם והואיל ויש לה וסת תולה בה מ"מ לאו דוקא ביש לה וסת ליום ידוע ממש אלא אפי' רגילה להקדים ולאחר ג' או ד' ימים באופן שאין לה שום יום הנקבע ממש מ"מ כיון שברור לה שאינה רואה בפחות מג' או ד' שבועו' וכדומה הרי היא באותן ימים שבנתיים טהור ותולה בוסתה".
- (ג) פת"ת (ס"ק כ"ו) – "ואם אין לה וסת קבוע רק שאינה רואה עד אחר י"ד יום אחר טבילתה נראה דעד י"ד יום דינה כדין אשה שיש לה וסת גם לענין זה כמו בסי' קפ"ו סעיף ג' וכן כתב הח"ד".
- (ד) בדה"ש (ס"ק פ"א).
- (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ג הע' י"ג).

ב. מעוברת.

1. כמו וסת קבוע – בדה"ש (ס"ק פ"ב).

ג. מינקת.

1. כמו וסת קבוע.

- (א) גאוני בתראי (סוף סי' כ"ח) – "דאם יש לה וסת קבועה דתולין שלא בשעת וסתה דהוא מדם מכה כמ"ש מהרא"י בסימן מ' וכ"ש בנ"ד שהיא מניקה ודמיה מסולקין ממנה לגמרי פשיטא דתולין במכתה".
- (ב) לחו"ש (לחם ס"ק ל"ח).
- (ג) מהר"ם שיק (יו"ד סי' קפ"א) – "ובתשובות גאונים בתראי סי' כ"ה כ"ש כשהיא מניקה דדמיה מסולקין ומובא בספר לחם ושמלה".
- (ד) בדה"ש (ס"ק פ"ב).
- (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ג הע' י"ג).
2. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק כ"ט).

ד. זקינה.

1. כמו וסת קבוע – בית מאיר (צלעות הבית סי' י"ג), הו"ד בפת"ת (ס"ק כ"ה), "עי' בס' צלעות הבית להגאון בית מאיר סי' י"ג שכתב דכ"ש בזקינה שיכולה לתלות במכה שא"י שמ"ד אף דבתשובת פ"י סי' ו' לא כתב כן דבריו תמוהים ע"ש"), מהר"ם שיק (יו"ד סי' קפ"א, "בוודאי נראה דזקינה לא גרע מאשה שלא בשעת ווסתה וכבר כ' כן בספר בית מאיר"), בדה"ש (ס"ק פ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ג הע' י"ג).
 (א) מחמיר – שו"ת פנ"י (ח"א סי' ו'), "שאינן להתירה מטעם האחרון שכתבתי שלא בשעת וסתה כיון שאומרת שחזל להיות לה ארח כנשים".

כ"ז נקיים - רק לענין דין רמ"ת או שמא גם ז' נקיים אינה צריכה.

א. דעת המרדכי.

1. רק לענין דין רמ"ת.
 (א) חו"ד (בי' ס"ק ו') – "דהמרדכי לא מטהר רק באתחזקה לראת מחמת תשמיש דהנה ...".
 2. גם ז' נקיים אינה צריכה.
 (א) ש"ך (ס"ק כ') – "מ"מ צריכה לישב ז' נקיים דבכה"ג אין לסמוך אהמרדכי".
 (1) סד"ט (ס"ק י"ד ד"ה ובזה) – "לפי מה שהבין הש"ך דדעת המרדכי לטהרה לגמרי אפי' בלא ז"נ באשה שיש לה וסת וכדמוכח מדברי הש"ך שכל שאין לסמוך בזה עליו אלא לענין שלא תאסר מחמת רואה מ"ת אבל מ"מ צריכה ז"נ משמע דס"ל דהמרדכי מטהרה לגמרי א"כ קשה ...".
 (2) ברית אברהם (יו"ד סי' מ"ד אות ח') – "נשמע מדברי הש"ך דדעת המרדכי הוא לטהר לגמרי. אך דאין לסמוך עליו לענין ז"נ ...".
 (ב) תפארת ישראל (ס"ק ה' ד"ה ומעתה) – "ומרדכי דמטהר בתוך ימי וסתה ... ונכון דעת המרדכי כמו שהבין מהרא"י והב"ח, דמירי דתולה בוסתה בצירוף מכה כי אינו מוציא דם, ונכון ואין להחמיר כלל".
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ז ד"ה ובדעת).
 (א) חזו"א (סי' פ"א ד"ה ולכן) – "ולפ"ז לא מטהרין אותה ראי' עצמה אף לדעת המרדכי אלא צריכה ז"נ וטבילה, אלא דלא מחזקינן לה ברואה מ"ת".
 חזו"א (סי' פ"ב ס"ק ג') – "ולעיל סי' פ"א כתבנו שאין דברי המרדכי אלא שאין אנו מחזיקין אותה לרואה מ"ת, אבל צריכה ז"נ וטבילה, אבל לשון המרדכי סתום שכתב שיכולה לומר זה הדם שהיא רואה טהור ולא פירש איך היא סיבת טהרתו, ולפי' הש"ך כונתו לדם צדדין, ומ"מ משמע שהוא טהור לגמרי, ואפשר שר"ל לענין רואה מ"ת יכולין לתלות לקולא כדין ספיקא דרבנן וכן משמע לשונו שיכולה לומר כו' היינו שאין הדין מכריע לומר כן אלא יש מקום להסתפק, אבל לענין ז"נ וטבילה ספיקא לחומרא, [ולשון יכולה לומר משמע נמי שהנידון הוא באשה אם נאסרת לעולם, ולא בספק טומאת נדה לזמן הנדון]".

ב. דעת הרמ"א.

1. רק לענין דין רמ"ת.
 (א) ש"ך (ס"ק כ') – "אין להתיר אלא לבעלה משום דבכמה מקומות חשו חז"ל שלא להוציא אשה מבעלה ומשום עגונה הקילו הלכך אין להחזיקה ברואה מחמת תשמיש אבל מ"מ צריכה לישב ז' נקיים דבכה"ג אין לסמוך אהמרדכי דהא מדברי רש"י נראה שחולק וגם הרמב"ן והרשב"א והרמב"ם והטור ושאר כל הפוסקים שפירשו ואם יש לה וסת ושמשה סמוך לוסתה תולין בוסתה אלמא לא שמשה סמוך לוסתה אפילו יש לה וסת לא תלינן דם טהור הוא".
 (ב) תוה"ש (ס"ק י"ח).
 (ג) חו"ד (בי' ס"ק ו').
 2. גם ז' נקיים אינה צריכה.
 (א) תפארת ישראל (ס"ק ה' ד"ה ומעתה) – "האמת יורה דרכו דדעת הרמ"א להתיר".
 (ב) נוב"ק (יו"ד סי' מ"א אות א') – "ונ"ל דהרמ"א מטהרה לגמרי וא"צ נקיים כלל ודלא כדעת הש"ך דמפרש דעת הרמ"א דמטהרה רק לענין שאינה נאסרת עליו משום מחזקת ברואה מחמת תשמיש אבל צריכה נקיים. ולענ"ד אין זה במשמעות דברי הרמ"א".
 (ג) זרע אמת (יו"ד סי' ע"ט ד"ה גם מ"ש).
 (ד) טור האבן (שו"ת סי' ב' ד"ה והנה) – "דדעת הש"ע גם להתיר הדם ולא להצריכה ז' נקיים".
 (ה) ברית אברהם (יו"ד סי' מ"ד אות ח').
 (ו) גר"ן (ס"ק כ"ג) – "והיינו אף בלא ספירת ז' וטבילה כמבואר בדרכי משה בשם שערי דורא הובא בש"ך".
 (ז) לחם ושמלה (לחם ס"ק ל"ז) – "ודלא כש"ך".
 (ח) פת"ת (ס"ק כ"ו, ס"ק כ"ז) – "לדעת הרמ"א דס"ל דטהורה אף לענין שבעה נקיים".
 (ט) מי נדה (קונ"א מהדו"ק תשובות השייכים לסי' זה תשובה ראשונה ד"ה ולפ"ז) – "העיקר בזה כדעת הנודע ביהודה שאף לבעלה ותרת בלי זי"ן נקיים".
 (י) עזרת יהודה (סי' כ"ט ד"ה ועכ"ז, רבי איסר יהודה סי' ל"ג ד"ה ומתחילה) – "יש לי ראייה כדעת רמ"א רמיקל לגמרי, ממ"ש ...".

(יא) ערה"ש (סעי' נ"ה) – "וכך הוא דעתו הגדולה דאין שום חילוק בדין זה בין לענין שלא להוציאה מבעלה מפני ראייה מחמת תשמיש ובין לענין לטהר את הדם שלא תשב ז' נקיים ולכן סיים דבשעת וסתה אינה תולה במכתה וכו' ואי לענין שלא להוציא

מבעלה אפילו אין תולין במכתה אין זה רואה מחמת תשמיש כיון דשעת וסתה הוא כמ"ש בסעי' מ' וגם אין לומר דלא מיירי רק בטהרת הדם ולא לעניין ראייה מחמת תשמיש דהא אדברי המחבר קאי דעיקרי דינים אלו הוא לעניין זה אלא וודאי דבתריוהו מיירי ושויין אצלו דזה בזה תלוי".

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק פ"ג), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ז).

הלכה.

ג. רק לעניין דין רמ"ת.

1. ש"ך (ס"ק כ') - לשונו מובא לעיל.

2. תוה"ש (ס"ק י"ח).

3. נוב"ק (י"ד סי' מ"א אות ג') – "ואמנם אע"פ שפירשנו דדעת רמ"א לטהרה לגמרי אם רואה שלא בשעת וסתה אף בלי נקיים ופירשנו טעמו על נכון דהעמד אשה על חזקת טהרה. מ"מ לא נחליטנו למעשה כיון שהש"ך פליג וסובר דדי שלא לאוסרה על בעלה ונקיים צריכה. ונ"ל טעמו דהש"ך דאף דלא בשעת וסתה הוא מ"מ לא מקרי ספק שקול דהמכה אין אנו יודעים בה אם דרכה להוציא דם בשום פעם והמקור עכ"פ יודעים בו שדרכו להוציא דם בשעת וסתה ודמיים יש במקור ואף שעתה שלא בשעת וסתה הוא מ"מ יותר ראוי לתלות במקור דהוסת עביד להשתנות משנתלה במכה שאין אנו יודעים בו אם דרכו להוציא דם כלל וראוי לפסוק הלכה למעשה כן להתירה לבעלה, אבל בנקיים לא".

4. סד"ט (ס"ק י"ד ד"ה עוד).

5. חכ"א (כלל ק"י סעי' ו') – "והש"ך בס"ק כ' ואף על גב דלא קיימא לן הכי ולכן אם אינה יודעת שיש לה מכה דיינינן לה לרואה מחמת תשמיש מכל מקום כיון דגם איסור זה שתאסר על בעלה מחמת שרואה מחמת תשמיש גם כן אינו אלא מדרבנן דכיון דראתה הוי ליה כוסתות ולכן שלא בשעת וסת סמכינן על זה שלא לאסור אותה על בעלה כיון דרוב נשים אינן רואות מחמת תשמיש אבל על כל פנים צריכה שבעה נקיים כיון שאין ידוע לה שמכתה מוציאה דם ולענין שבעה נקיים הוי ליה ספק דאורייתא".

6. חנוד"ר (חי' ס"ק י"ג, בי' ס"ק ו') – "אבל לענין נקיים אינה תולה, כיון שהוא דאורייתא אפילו אינה יכולה ליטהר לבעלה לעולם, עד שתדע שמכתה מוציאה דם".

7. רע"א (ח"א סי' ס"ב ד"ה אמנם כבר, סי' ע"ה ד"ה הנה) – "העלו דרק לענין שלא לאסרם על בעלה אבל מ"מ צריכה ז"נ".

8. מהר"ם שיק (י"ד סי' קפ"א ד"ה והנה) – "לענין ז"נ בוודאי צריכה לספור".

9. רבי ידידיה טיאה ווייל (סי' מ"ה ד"ה ולפמ"ש) – "ולזה הסכימו כל האחרונים".

10. חנוד"ר (י"ד סי' פ"ב ס"ק א') – "אבל לענין טומאת נדה לא מיקילינן לתלות במכה, וצריכה ז"נ על ראי' זו".

11. בדה"ש (ס"ק פ"ג, בי' ד"ה ואז) – "רוב האחרונים".

12. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ב) – "שהלכה כהש"ך. שגם הנוד"ב לא רצה להקל כנגד הש"ך למעשה".

13. טעמים.

(א) משום שלא לאוסרה על בעלה עולמית – ש"ך (ס"ק כ', לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק פ"ג).

(ב) משום וסתות דרבנן – סד"ט (סקי"ד ד"ה עוד בש"ך), חכ"א (כלל ק"י סעי' ו', לשונו מובא לעיל).

1 (א) רע"א (על הש"ך ס"ק כ', שו"ת ח"א סי' ע"ח) – "י"ל דלבעלה דהאיסור רק דכיון דהוחזקה לראות מחמת תשמיש שמא תראה בשעת תשמיש דהוא ענין וסת דהוי רק דרבנן כדקי"ל וסתות דרבנן לזה סמכינן להקל לתלות במכה אבל לענין ז"נ לא סמכינן".

(ג) מראי מקומות.

1 (א) חנוד"ר (י"ד סי' פ"ב ס"ק א' ד"ה הנה) – "הש"ך כתב משום עיגונא אקילו, והגרע"א כתב משום דאיסור רואה מ"ת אינו אלא משום וסתות וקיי"ל וסתות דרבנן ומיקילינן בדרבנן".

(ד) נ"מ, אשה רואה בלא הרגשה – מהר"ם שיק (י"ד סי' קפ"א ד"ה וא"כ, "צ"ע").

1 (א) יש לעי', לכאורה יש דין כתם, שמיקל בז' נקיים.

(ה) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ח).

ד. גם ז' נקיים אינה צריכה.

1. תפארת ישראל (ס"ק ה' ד"ה ומעתה).

2. חת"ס (י"ד סי' קמ"ב) – "והנה יש מי שרוצה לומר דרשב"א נמי לא אמר אלא שלא תתגרש מבעלה שהוא רק דרבנן בעלמא משום שמוש סמוך לוסתה והוי ליה ככתמים אבל נקיים צריכה ותימה דמתחלת לשונו של רשב"א מבואר דמיירי מדין תורה דמתחיל פעמים שאשה רואה מגופה ואינה חוששת וזה ימצא בשני ענינים לבד האחד שיצא בשעת שהיא עושה צרכיה והשני בשיש לה מכה במקור וכו' ומבואר דכשרואה כשהיא עושה צרכיה טהורה לגמרי ולא צריכה נקיים וא"כ הה"נ בשיש לה מכה דבחדא מחתא מחתינהו ועוד...".

3. עין יצחק (ח"א י"ד סי' י"ז אות ג') – "להוכיח כשיטת הסוברים להקל בלא בדיקת זיי"ן נקיים אף במכה שאינה ידועה אם מוציאה דם. מהא דכתובות...".

4. ערה"ש (סעי' נ"ז) – "אך במ"ש הש"ך בסק"כ דזהו רק לעניין רואה מחמת תשמיש ולא לטהר הדם ע"ש וכמ"ש בסעי' נ"ג יכול להיות כן מ"מ נלע"ד דהסומך גם בזה על הרמ"א לא הפסיד דסברותיו ברורות ונקיות ודו"ק".

ה. מראי מקומות – באה"ט (ס"ק י"ז), גר"ז (ס"ק כ"ג), פת"ת (ס"ק כ"ו, ס"ק כ"ז), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ט).
 1. מהרש"ם (ח"ב סי' ע"ב סוף ד"ה הנה) – "ואף דהש"ך סי' קפ"ז מחמיר לענין ז"נ כבר כתבו בתשו' פ"י סי' א' ותשו' שער אפרים סי' ע"ו ושב יעקב סי' מ' וכתר כהונה סי' מ"ו והבית מאיר סי' קפ"ז דגם לענין ז"נ יש להקל".
 מהרש"ם (ח"ג סי' נ"ה) – "לדעת הש"ך סי' קפ"ז גם בוסתה קבוע צריכה ז"נ ורו"מ הביא משו"ע הרב ז"ל דבשעה"ד גדול שלא להוציא אשה מבעלה יש לסמוך ע"ד הרמ"א דא"צ ז"נ ואני בתשו' הבאתי מתשו' פנ"י ח"א סי' א' ושע"פ סי' ע"ו ושב יעקב סי' מ' וכתר כהונה סי' מ"ו ונט"ש סוסי' כ"א שכולם פסקו כהרמ"א ודלא כהש"ך וכדאי הם לסמוך עליהם בשעה"ד כהא דנ"ד".

ו. במקום שאין האשה יכולה לטהר.

1. מיקל.
 (א) עי' חכ"א (כלל ק"י סעי' ו') – "ובמקום שאין האשה יכולה לטהר ויש חשש עיגון אפשר דיש לסמוך על הרשב"א כפי שפירשו דבריו הבית יוסף והדרכי משה והב"ח ושאר אחרונים ועיין בבית אדם סימן ד' דאפילו אינה יודעת אם מכתה מוציאה דם דכיון דיש לה וסת מותרת בין וסת לוסת".

(ב) ערה"ש (סעי' נ"ח) – "וברור הדבר דה"ה בלא ראייה מחמת תשמיש אלא שאינה יכולה להטהר לבעלה מפני שבכל עת מוצאת בדיקות מלוכלכות בדם ג"כ יש להורות כדינים אלו דאם יש לה איזה מכה תולין במכה שלא בשעת וסתה ואותה שאין לה וסת ג"כ תולין כשיש ספק אם מן הצדדין אם מן המקור".

(ג) עי' אג"מ (יו"ד ח"א סי' פ"ג) – "בדבר האשה שיש לה מכה באותו מקום ומכניס הרופא אינסטרומנט לרפאותה ואחר זה בודקת ומוצאה דם. הנה בלא חשש פתיחת הקבר היה מסתבר להתירה שלא בשעת וסתה, כי לבד שהרבה אחרונים סברי דהרמ"א מתיר בסי' קפ"ז סעי' ה' שלא בשעת וסתה אף בלא נקיים אם יש מכה אף באין ידוע שמוציאה דם משום חזקת טהרה וגם משום שלא מצוי אז דמים במקור ואין מצוי שתראה מחמת תשמיש דחזקה אורח בזמנו בא. ומטעמים אלו סובר המרדכי עוד יותר שהובא בש"ך סק"כ דאף בלא ידוע שיש מכה תולין שלא בשעת וסתה שמסתמא אינו מהמקור ונהי שהכל חולקין עליו באין ידוע שיש מכה שא"כ יותר יש לתלות שהוא מהמקור שעכ"פ יש שם דמים ויש סיבות המוציאות דם קודם הזמן ולכן אפשר שהתשמיש גרם אבל ביש מכה אף שאין ידוע אם מוציאה דם ודאי יש לתלות יותר בהמכה (מ) מחמת תשמיש או סיבה אחרת שאין מצוין וגם אית לה חזקת טהרה וזהו סברת הרמ"א לפי האחרונים. ולכן במקום עיגון היה אולי מקום לסמוך על הרמ"א שלא כש"ך וכן משמע מהאחרונים ומפורש זה בערוך השלחן. אבל בעובדא דיין שרק חצי שנה או יותר מעט הוא לא נחשב עיגון לעשות מעשה שלא כהש"ך".

2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ג הע' י"ג).

(א) גר"ז (ס"ק כ"ג) – "ובשעת הדחק הגדול שלא להוציא אשה מבעלה מפני שאינה יכולה לטהר זה ימים רבים אפשר שיש להקל אף ברואה ממש בהרגשה אלא שאינה מרגשת אם הוא מן המקור או מן הצדדין והמכה היא במקור ואינה יודעת אם מוציאה דם לטהרה בלא ספירת ז' וטבילה ולסמוך על הרמב"ם דלא אמרינן שחזקתו מן המקור בנמצא בכותלי בית הרחם וספיקא הוי והוה ליה ספק ספיקא ומותרת אף שאין לה וסת כמ"ש רמ"א בסמוך וצריך עיון בזה".

ז. אם יכול להתרפא.

1. ג"כ מחמיר – חת"ס (יו"ד סי' ק"ס), "אם נאמין להבטחתם שאחר שתגמול בנה תחזק ותתרפא א"כ אין להקל כלל כיון שיש לה תקנה ע"י שתגמול בנה או תמתין עד שתגמלהו", בדה"ש (ציונים ס"ק קל"ג).

ח. ראתה מחמת תשמיש: הדין של ז' נקיים.

1. מיקל.
 (א) כנסת יחזקאל (סי' ל"ד ד"ה סוף) – "אמנם בזו שרואה בעת תשמיש מוכרחין אנו לומר שהמכה מוציאה דם הרי לענין טהרה כמכה שודאי מוציאה דם כנ"ל ברור".
 2. מחמיר.

(א) צמח צדק (סי' פ"ו ד"ה אבל).

(ב) סד"ט (ס"ק י"ד ד"ה עוד) – "כנסת יחזקאל ... טעה טעותא רבא דלא אישתכח כוותיה".

(ג) בדה"ש (ציונים ס"ק ק"ל).

(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ב) – "שהלכה כהסד"ט".

3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק כ"ז).

ט. מכה המוציאה דם.

1. לכו"ע מקילים גם לענין ז' נקיים.
 (א) ש"ך (ס"ק כ"ד) – "מ"מ שלא בשעת תשמיש אם בדקה עצמה ומצאה דם או כשמרגשת שהדם נופל מהרחם דבעינן שתדע שמכתה מוציאה דם סגי כשיודעת שדרך מכתה להוציא דם אע"פ שלא הרגישה עתה שדם זה הוא ממכתה".

(ב) גר"א (ס"ק י"ד, ס"ק ט"ז).

(ג) פת"ת (סוף ס"ק כ"ו).

(ד) חזו"א (יו"ד סי' פ"ב ס"ק א' ד"ה ואם) – "ואם ידוע דמכתה מוציאה דם תולין במכתה אף לענין טומאת נדה ואינה צריכה טבילה כלל דמוקימין לה בחזקת טהרה".

ה) אג"מ (יו"ד ח"א סי' פ"ג) – "אבל הא מסתבר שהיא מכה המוציאה דם מאחר שמרגשת כאב בהכנסת האינסטרומנט שממעך ודוחק המכה ואחר זה היא מוצאת דם על הבדיקה א"כ היא מהמכה. וכן איתא בסדרי טהרה ס"ק י"ד והובא בפ"ת ס"ק כ"ז עיי"ש. וגדולה מזו איתא בחת"ס סי' קמ"ד בעובדא דידיה שהכאב היה לה קודם ראייתה מ"מ מאחר שתמיד יום אחר הכאב שבמקום המכה מוצאת דם הוי זה עד מוכיח שהיא מכה שמוציאה דם. ואף שלא סמך ע"ז לבד, הוא מטעם שהתם לא היתה המכה במקור אלא באברים אחרים אבל הכא שהמכה הוא במקור ודאי שהוא מוכיח שהמכה מוציאה דם כהסדרי טהרה. ולכן מטעם זה היה לנו להתירה שלא בשעת וסתה".

(ו) בדה"ש (ס"ק צ"ה).

(ז) לבושי עז (תמצית ס"ק ט"ו).

(ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ג סוף הע' י"ג).

כז אין לה וסת קבוע, וספק אם הדם בא מן המקור: ספק ספיקא.

רמ"א (סעי' ה') – "וכן אם אין לה וסת קבוע, והוא ספק אם הדם בא מן המקור או מן הצדדין, תלינן במכה מכח ספק ספיקא, ספק מן הצדדין או מן המקור, ואת"ל מן המקור, שמא הוא מן המכה".

א. קשה, שני ספיקות משם אחד – ש"ך (ס"ק כ"ב, "כה"ג לא מיקרי ס"ס כלל וכמ"ש בדיני ספק ספיקא בדין י"א וי"ג ע"ש"), רע"א (ח"א סי' ס"ב ד"ה אמנם, "כבר אקהו ביה על פסקא דהרמ"א דלא הוי ס"ס דשם אונס חד הוא").

1. י"ל, הספק הראשון מתיר יותר מן השני [כיון שמוסיף להתיר אפילו לטהרות].

א) תפארת ישראל (ס"ק ו') – "דכבר מבואר בדיני ס"ס, היכא דיש הבדל בין ספק לספק אפי' דבר כל דהו לא מקרי חד ספק, וכ"כ מהר"ק דאונס ושו"ג לא מקרי חד דזה חייב קרבן וזה פטור. וא"כ לפי מה דקיי"ל מקור אשה טמא, א"כ דם שבא מהמכה העומדת במקור הדם מטמא טומאת ערב, וכ"כ הרמב"ם להדיא, משא"כ אי אמרינן בא מהצדדים א"כ לא היה הדם במקור ואינו מטמא כלל, וא"כ ספק זה דשמא מהמכה אינו כספק של זה שמא מהצדדים, דספק השני מוסיף להתיר אפילו לטהרות, ולכ"ע לא הוי ספק אחד".

ב) נוב"ק (יו"ד סי' מ"א אות ד', סי' מ"ז) – "כבוד הש"ך במקומו מונח וכאן נראה ששגג בזה דכאן אין הספיקות שוין והספק הראשון מתיר יותר מן השני דאם הדם הוא מן הצדדים אז האשה טהורה וגם הדם טהור אבל אם הוא מן המקור רק שהוא מן המכה ואינו דם נדה והאשה טהורה מ"מ הדם טמא ... ועכשיו אף שאין לנו טומאה וטהרה מ"מ הדין דין אמת ומקרי ספק ראשון מתיר יותר ואפי' באיזה סברה כל דהוא שאנו מייפים הספק הראשון מן האחרונים אידחי כלל זה דשני הספיקות הם שם אחד ושוב נקרא שני שמות. ועיי' בש"ך בכללי הס"ס בדין י"ב גבי שני הבכורות דאף דבנקבה ליכא נפקותא כלל לדינא אם יצא ראשון מ"מ שוב לא מקרו שני הספיקות שם אחד וכ"ש כאן שיש נפקותא בדינא לענין טומאה וטהרה".

ג) מחה"ש (ס"ק כ"ב) – "אבל הפלתי ...".

ד) השיב ר' אליעזר (סי' ב') – "כל היכא דהספק הראשון מתיר יותר מן האחרון הוה ס"ס אף שהוא משם אחד ...".

ה) אמת ליעקב (שו"ת סי' ב' ד"ה אמנם נ"ל) – "נ"ל לפענ"ד לקיים תורת משה רבינו אשר מימיו אנו שותים ושתינו, ומשה אמת ותורתו אמת, דהוא ס"ס גמור לפי מאי דקיי"ל דהיכא דספק אחד מתיר יותר מספק האחר הוי ספק ספיקא [וכמ"ש גם מעלתו], ולפי מ"ש הפוסקים אם המכה היא במקור אי אפשר לברר ע"י בדיקה של מוך, דאף אם יראה דם במוך איכא למימר שמא מן המכה הוא, משא"כ כשהמכה היא בצדדי הרחם שפיר יש לברר ע"י בדיקה של מוך, וא"כ הספק הא' מתיר יותר מהאחר ושפיר הוי ס"ס. וק"ל".

ו) רבי ידידיה טיאה ווייל (סי' מ"ה ד"ה וגם).

ז) בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' י"א אות י"א).

ח) סוגה בשושנים (שושנים לדוד ס"ק כ').

1) קשה, דדם מכה אינו טמא משום מק"מ טמא – תשובה מאהבה (ח"א סי' קנ"ה, "בדברי הרמב"ם לענין דם נדה שבמקור פסק מק"מ טמא כתנא דמתני' בסוף פרקין, אבל לענין דם מכה שבמקור פסק כר' שאשה ודם טהורים ... הגאון מוהר"י אייבשיץ ... וגם מורי הגאון ... נראה דאישתמיטת' דברי הרמב"ם מהל' אסורי ביאה ... אלא נכון וברור כשמש כמ"ש מעלתך חתני נר"ו מה שפסק הרמב"ם מק"מ טמא היינו דם נדה שבמקור ... עכ"פ הדבר ברור כמ"ש מעלתך הרב נ"י בחנם השיגו מ"ו הגאון נ"ע והגאון מוהרי"א זצלה"ה על הש"ך ושפתי כהן ישמרו דעת תורה").

2) מי נדה (קונ"א מהדו"ק תשובות השייכים לסי' זה תשובה ראשונה ד"ה והנה הש"ך) – "נודע ביהודה ... ולפענ"ד לא דמי כלל, דהא דקיי"ל דאם ספק הראשון מתיר יותר מן האחרון הוי ספק ספיקא, היינו אם ההיתר הוא בענין אותו דבר עצמו שאנו מסופקין עליו, כגון בכור ... אבל הכא בדם כיון שאנו צריכין לומר שאם אינו מן הצדדין הוא מן המכה, וא"כ לענין האשה ובעלה שאנו דנין אין ספק אחד מתיר יותר משל חבירו, ששניהם שוין לענין איסור והיתר. ואף שיש בזה נפקותא לענין צד אחר, לענין גוף הדם מטמא להנוגע בו, דהרי זה ענין אחר לגמרי, ומה ענין איסור לטומאה, הרי קיי"ל בכל דוכתי דלא ילפינן איסור מטומאה, וא"כ הוי שני ענינים נפרדים לגמרי, ולכך מה מועיל מה דספק אחד מתיר יותר מחבירו לענין טומאה, כיון שלענין זה שאנו דנין עליו הספק ספיקא ורוצין להתיר מכח זה הוי שם אחד לגמרי ואינו מתיר יותר לא מחשיב ספק ספיקא כלל. וזה פשוט וברור בעיני בכוונת הש"ך".

3) מראי מקומות – פרי דעה (שפ"ל ס"ק כ"ב).

2. י"ל, דרואה מ"ת דהזכר בגמ' להסתפק בצדדין, והספק שמא יש לה מכה חשיב ב' שמות.

א) חזו"א (יו"ד סי' פ"א ד"ה בנו"ב שם) – "בנו"ב שם תמך בדברי הרמ"א סימן קפ"ז דספק מן הצדדין ספק מן המקור מן המכה הוי ס"ס ודלא כש"ך, ואינו מובן דאין ס"ס אלא באיכא מאורעות יתירות להיתר מלאיסור אבל כאן אין כאן רק מאורע אחת להיתר היינו שהוא דם מכה ומה לי חד מכה ומ"ל ב' מכות והרי כל מכה יש בה כדי חלוקה לב' מכות, ולא שייך ס"ס דלמא מהאי פלגא דלמא מהאי פלגא ולא משום שהוא שם אחד אלא שאין כאן רוב להיתר, וכש"כ כאן שאין ידוע שיש מכה בצדדים, ואם מכה שאין ידועה שמוציאה דם אין תולין בה דאין ספק מוציא מידי ודאי שדם נדות ודאי וזה ספק, מה יועיל שיש בה ב' מכות ושתייהן ספק אם מוציאות דם, וכש"כ בספק אם יש בה כלל מכה שני', ולכן נראה דבכל ראי' אין לתלות במכה שאין ידועה שמוציאה דם מחמת ספק צדדים, אמנם ברואה מ"ת דהוזכר בגמ' דיש להסתפק בצדדין י"ל דביש לה מכה חשיב ס"ס".

3. י"ל, באיסור דרבנן מקילים אפילו בשם אחד.

א) בית יצחק (שער הספיקות סוף סי' י"ט) – "דאשה הרואה דם מחמת תשמיש מאי דאסורה לבעלה הוא משום דקבעה ווסת בכך והרי קי"ל ווסתות דרבנן וא"כ שפיר סמכינן אהך ס"ס אף דהוי משם אחד ואינו מתהפך".

ב) תשורת ש"י (סי' שפ"ה ד"ה ובעיקר).

4. מראי מקומות – סד"ט (סי' קפ"ח ס"ק ח' ד"ה בתשובת), שמן רוקח (ח"א סי' מ'), חזו"ד (סי' ק"י בית הספק דין י"א ד"ה עוד), לחם ושמלה (שמלה ס"ק י"ד), פת"ת (סוף ס"ק כ"ח), ט"ו וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ס"ט, ס"ק ע"ב, סי' ק"צ כו"ל ס"ק י"ב).

א) עי' סי' ק"י כללי ס"ס אות י"א, לשיטות ומראי מקומות.

ב. קשה, אינו מתהפך – ש"ך (ס"ק כ"ב, "כה"ג לא מיקרי ס"ס כלל וכמ"ש בדיני ספק ספיקא בדין י"א וי"ג ע"ש").

1. י"ל, זה הדרך איך לחקור הספק [שצריך לחקור קודם אם יש ריעותא בכלל].

א) שב יעקב (סי' מ' ד"ה ובוזה מיושב) – "דהא צריך לדון תחילה אם בא דם מן המקור כלל כמ"ש הש"ך אדיני ס"ס בסימני' שלו סי' ט"ו. ובוזה מיושב נמי מה שהשיג הש"ך בסי' קפ"ז ס"ק כ"ב ... ותמ' עליו הלא שם בסמוך בסי' ט"ו מחלק כנ"ל".

ב) תפארת ישראל (ס"ק ו').

ג) נוב"ק (יו"ד סי' מ"א אות ד', סי' מ"ז) – "ואומר אני שאין זה סתירה כלל דמה שמביא הש"ך בכללי הס"ס דין י"ג כוונתו דבעינן ס"ס המתהפך וכאן אינו מתהפך דכשאתה אווז ספק זה תחילה שמא דם מכה שמא דם נדה א"כ שוב א"א להופכו. זה כוונתו. אבל אין זה נכון דכאן לא בעינן ס"ס המתהפך דהרי א"א לספקו כלל בדם נדה רק אם תחליט תחילה שהוא מן המקור וא"כ מתחילה צריך אתה לדון ולספק אם הוא מן המקור או מן הצדדים ואת"ל מן המקור עדיין שמא דם מכה הוא וכמו שנמצא צפורן ארי בגבו של שור וכדרך שכ' הש"ך עצמו בכללי הס"ס דין ט"ו וזהו פשוט וברור".

ד) מחה"ש (ס"ק כ"ב) – "ולואת הקשה [השב יעקב ח"א סימן מ דף סג, ג] על הש"ך דסותר את עצמו, שכתב סימן ק"י בכללי ספק ספיקא דין י"ד וט"ו וז"ל, ויש להקשות דהא כתב הרשב"א [חולין נג, א ד"ה הא דאמר] כו' דבנמצא צפורן של ארי יושבת לו בגבו וספק אם נכנס הארי או לא, מותר מטעם ספק ספיקא, ספק לא נכנס ואם תמצי לומר נכנס שמא צפורן זה לא מיד הארי הוא אלא בכותל נתחכך, עכ"ל [הרשב"א], והא אינו מתהפך, דליכא למימר אם תמצא לומר מן הארי שמא לא נכנס. ותירץ שם [הש"ך] על פי מה שכתב בתשובת מנחם עזריה [סימן קכו] דהא דבעינן ספק ספיקא שמתהפך היינו היכא שלא הוברר איזה ספק נולד ראשון ויכול אתה להתחיל באיזה צד שתמצא, אז בהכרח בעינן שיתהפכו, דאי לא מאי חזית למפתח בהדין ספיקא דאיך גריר בתריה, זיל לאידך גיסא ונפתח בחבריה דליתא לאחרינא בהדיה והוי להו חד ספיקא, אבל הכא כשתמצא לומר שמא צפורן זה מיד הארי הוא אם כן תתפוס שבודאי נכנס ואם כן היאך תתפוס מתחלה בודאי נכנס, ועל כרחך מתחלה צריך אתה לדון אם נכנס כלל או לא ואם תמצא לומר נכנס שמא לא דרס וצפורן זה מהכותל הוא, וכיון דהספק הראשון הוא שמא לא נכנס ואי אפשר בענין אחר מקרי שפיר ספק ספיקא אף שלא תוכל להפכו, עכ"ל [הש"ך], ע"ש. ואם כן גם כאן לא בעינן שיתהפך, דהכא נמי אי אפשר להתחיל באידך גיסא, דכשתמצא לומר שמא דם זה מן המכה שבמקור אם כן תתפוס שבודאי מן המקור, ואיך תתפוס בתחלה שבודאי מן המקור, על כרחך מתחלה אתה צריך לדון אם הדם מהמקור או מהצדדין ואם תמצא לומר מן המקור שמא מן המכה, והוי שפיר ספק ספיקא אף שאינו מתהפך, עכ"ל [השב יעקב]."

ה) רבי ידידיה טיאה ווייל (סי' מ"ה ד"ה אמנם).

ו) פרי דעה (שפ"ל ס"ק כ"ב).

ז) השיב ר' אליעזר (סי' ב') – "דלא צריך ס"ס כזה להתהפך כמ"ש הש"ך בדיני ס"ס סי' ט"ו להמעין שם".

ח) שמן רוקח (ח"א סי' מ' אות ט').

ט) סוגה בשושנים (שושנים לדוד סוף ס"ק כ').

2. י"ל, באיסור דרבנן ל"צ מתהפך.

א) בית יצחק (שער הספיקות סוף סי' י"ט) – "דאשה הרואה דם מחמת תשמיש מאי דאסורה לבעלה הוא משום דקבעה ווסת בכך והרי קי"ל ווסתות דרבנן וא"כ שפיר סמכינן אהך ס"ס אף דהוי משם אחד ואינו מתהפך".

1) עי' סי' ק"י כללי ס"ס אות ט"ו, לשיטות ומראי מקומות.

3. מראי מקומות – ט"ו וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ס"ט, ס"ק ע"א).

ג. קשה, אינו ספק השקול [רוב דמים ממקור].

1. י"ל, רוב דמים אינו מחמת תשמיש.

א) תוה"ש (סי' ק"צ ס"ק א') – "דהוי ספק ספיקא משום דאיתרע לך רובא כיון דרוב נשים אינן רואות מחמת תשמיש ממקור לכן הוה ספק ספיקא גמור".

1) מראי מקומות – אמרי ברוך (על החזו"ד בי' ס"ק ח').

2. י"ל, דשמא הדם מן הצדדים.

א) ט"ז (סי' ק"צ ס"ק ב') – "וא"ל ממ"ש רמ"א ספק ספיקא בסימן קפ"ז סעיף ה' דהתם יש מכה ואפשר שהיא מן הצדדים ועל זה קאי הספק ספיקא".

1) פירוש, כיון שצריך שכל אחד מהשני ספיקות יהיו שקולים מצד כללי ס"ס [סי' ק"י אות ל"ג] – ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' א' ט"ז ס"ק ב'), בדה"ש (סי' ק"י ציונים ס"ק תש"ב).

2) פירוש, שהשני ספיקות נוטה לאיסור – פרדס רמונים (פתחי נדה החקירה השני אות ז', עמ' ט"ז), עי' פרי דעה (ט"כ ס"ק ב', "עט"ז ... ודבריו תמוהין לכאורה דממ"נ אם מודה להכ"מ דספק מעלמא הוי מילתא דלא שכיחא כיון דלא עברה בשוק של טבחים א"כ ל"ל תירוץ אחר, ואי לא ס"ל כהכ"מ א"כ מה הועיל בתירוץ דם צדדין לא שכיח, כיון דספק מעלמא הוי ספק טוב א"כ דמי ממש לסי' קפ"ז דספק מהמכה הוי ספק טוב וספק צדדין לא שכיח ואפ"ה מחשב ס"ס. ואולי י"ל דהט"ז ס"ל כסברת הס"ט בסימן קפ"ז ס"ק ט"ו דהיכא דחד ספק הוא ספק השקול הגם דהשני לא שכיח אמרינן סמוך מיעוטא לפלגא והו"ל רובא, ולכן מיאן בתירץ הכ"מ דמה בכך דמעלמא לא שכיח אי נימא דספק צדדין שכיח הוי שפיר ס"ס. ולכן הוצרך לחדש דגם ספק צדדין לא שכיח, משא"כ בסימן קפ"ז דספק מן המכה הוא שכיח, וצ"ע").

3) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' ק"צ כו"ל ס"ק ז').

3. י"ל, לא צריך ספק השקול.

א) סד"ט (ס"ק ט"ו, סי' ק"צ ס"ק ב') – "דהא קיי"ל דלא מיקרי ספק ספיקא אלא כל היכא דאו"ה שוין ... שכתב הש"ך בסימן נ"ג ס"ק י"ד ובסימן ק". אמנם אני כתבתי בתשובת שאלה דליתא להאי כללא ... אשת כהן שמעוברת ...".

ב) בינת אדם (שער בית הנשים כלל ד') – "במקום ספק ספיקא על כל פנים כיון שספק אחד שקול ואם כן מהני ספק הב' אף על גב שהוא מיעוט על כל פנים איכא רובא להתירא וכן כתב הסדרי טהרה שם".

ג) עין יצחק (ח"ב אה"ע סי' ט"ז אות ד') – "וכן הוא דעת הרמ"א ביו"ד סי' קפ"ז סעי' ה' שכתב לדון דין ספק ספיקא שמה מן המכה וספק שמא מן הצדדין. ואף דהרוב דם הוא מן המקור עכ"ז צירף זה המיעוט להספק השני דהוי ספק השקול. ונראה דס"ל כסברת הפני יהושע".

ד) יביע אומר (ח"ז אה"ע סי' ו' אות ו').

4. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק פ"ט), ט"ז וש"ך השלם (סי' ק"צ כו"ל ס"ק י').

א) עי' יו"ד סי' ק"י כללי ס"ס אות ל"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ד. קשה, דהוי דבר שיל"מ, שתספור ותטבול.

1. י"ל, אין ידוע שבדאי בא המתיר – נחלת צבי (על רמ"א סעי' ה').

א) עי' סי' ק"ב סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

2. י"ל, לשיטות דדבר שחוזר ונאסר לא מיקרי דשיל"מ – נחלת צבי (על רמ"א סעי' ה').

א) עי' סי' ק"ב סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

3. י"ל, רק באכילה וכדו' מקילים [דאפשר להשתמש לאכלו רק פעם אחד], אבל כאן תשימש של היום א"א לעשות למחר (היסוד של הנו"ב) – נחלת צבי (על רמ"א סעי' ה').

א) עי' סי' ק"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

4. י"ל, חזקת היתר – נחלת צבי (על רמ"א סעי' ה').

5. מראי מקומות.

א) עי' סי' ק"י סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

ה. בזמן שהיא נדה: חזקת איסור.

1. פת"ת (ס"ק כ"ח) – "זה משום חזקת טהרה אבל אם היא טמאה נדה ואירע לה כן בימי ליבונה תלינן בפלוגתא אי מתירין ס"ס בחזקת איסור (ועמש"ל ס"ק כ"ד) ודעת הרבה מאחרונים לעיל סי' ק"י דלא מהני ס"ס".

2. מראי מקומות.

א) לענין אי מתירין ס"ס כנגד חזקת איסור – עי' ש"ך (סי' ק"י כללי ס"ס אות כ"ז), לשיטות ומראי מקומות.

ב) לענין הזמן שהאשה עומדת בחזקת טמאה – עי' סי' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ו. מראי מקומות.

1. חכ"א (כלל ק"י סעי' ט') – "וכל זה דוקא אם המכה במקור עצמו אבל אם אינה יודעת שהמכה במקור אף על פי שידעת שיש לה מכה באותו מקום כיון שידעת שהדם מן המקור אינה תולה במכה (ש"ך ס"ק י"ז) דאיך תאמר שמא מן הצדדין כיון שהדם בודאי מן המקור אבל אם אינה יודעת אם הדם בא מן המקור וגם אינה יודעת אם המכה במקור צריך עיון דאפשר דיש לומר ספק מן הצדדין אם תמצוי לומר מן המקור שמא המכה במקור והדם מן המכה או אפשר יש לומר ספק ספיקא להיפך שמא אין לה מכה במקור ואם תמצוי לומר שיש לה מכה במקור שמא אינה מן המכה (אלא דיש לומר דאין זה ספק ספיקא דהכל אחד הוא אם מן המקור או לא)".

הלכה.

ז. מיקל.

1. רמ"א (סעי' ה') – "אין לה וסת קבוע, והוא ספק אם הדם בא מן המקור או מן הצדדין, תלינן במכה מכח ספק ספיקא, ספק מן הצדדין או מן המקור, ואת"ל מן המקור, שמא הוא מן המכה".

2. לבוש (סעי' ה') – "וכן אם הוא ספק אם הדם בא מן המקור או מן הצדדין, תלינן במכה כיון שאינה שעת וסתה מכה ספק ספיקא, ספק מן הצדדין או מן המקור, ואם תימצי לומר מן המקור שמא הוא מכה המכה שמגעת עד המקור".
3. שבות יעקב (ח"ג סי' פ') – "וכה"ג פסק רמ"א להדי' בש"ע סי' קפ"ז סעי' ה' בהג"ה אף שהש"כ שם מפפק עליו כבר דחיתי כל דבריו בס"ק כ' יע"ש ודברי רמ"א עיקר להלכה".
4. נוב"ק (יו"ד סי' מ"א אות ד', סי' מ"ז) – "נשאר הדין של רמ"א יתד תקועה דשפיר מתירין כאן משום ספק ספיקא ומינה לא תזוע".
5. מחה"ש (ס"ק כ"ב).
6. חכ"א (כלל ק"י סעי' ח', בינת אדם שער בית הנשים כלל ד') – "במה דברים אמורים דבאין לה וסת אינה תולה במכתה דוקא שיודעת בבירור שדם זה בא מן המקור בין שבדקה עצמה או שהרגישה שנופל מן המקור אבל אם האשה מסופקת אם הדם מן המקור או מן הצדדין תלינן במכה מכה ספק ספיקא שמא מן הצדדין ואם תמצי לומר מן המקור שמא מן המכה שכיון שיודעת שיש לה מכה במקור אף על גב שאינה יודעת אם מכתה מוציאה דם מכל מקום ספק הוי ולכן האשה טהורה ואינה צריכה שבעה נקיים (שם ברמ"א)".
7. רבי ידידיה טיאה ווייל (סי' מ"ה ד"ה וגם).

ח. רק בלי הרגשה מותרת [הוי דרבנן].

1. חוו"ד (חי' ס"ק י"ד, בי' ס"ק ח') – "דוקא שראתה בבירור שלא בהרגשה ואז מותרת, ואפילו הוא ספק אם המכה בצדדין, אבל כשמוצאת דם על ידי בדיקה או תשמיש דאיכא ספק הרגשה משום הרגשת עד ושמש, לא מועיל ספק ספיקא כזו, ואינה תולה במכה באינה יודעת שמוציאה דם. אמנם אין על אשה זו חיוב בדיקה, שלא תטמא עצמה בחנם, ותמתין עד שתרגיש ותטמא".
2. רע"א (ח"א סי' ס"ב) – "באופן דאם נידון הפאר פאלל למכה שא"י אם מוציא דם יש מקום להקל בבדיקה ומוצאת קרטין דהוי כמו ודאי שלא בהרגשה דבקרטין לא אמרינן דטעתה ומקילים מספק ספיקא".
3. עי' בדה"ש (ס"ק צ"א).

ט. מחמיר.

1. ש"ך (ס"ק כ"ב).
2. שמן רוקח (ח"א סי' מ') – "דשפיר השיג הש"ך על הרמ"א".
3. תשובה מאהבה (ח"א סי' קנ"ה) – "הדבר ברור כמ"ש מעלתך הרב נ"י בחנם השיגו מ"ו הגאון נ"ע והגאון מוהרי"א זצללה"ה על הש"ך ושפתי כהן ישמרו דעת תורה".
4. חזו"א (יו"ד סי' פ"ב ס"ק ב') – "ואם מצאה בקינוח דעת רמ"א שהיא מותרת, מחמת ס"ס שמא מן הצדדים, ושמא מן המכה, יודעת הש"ך דחשיב חד ספק, ספק דם נדה ספק דם מכה, וכן נראה".

י. מראי מקומות – תפארת ישראל (ס"ק ו', "וצ"ע"), פת"ת (ס"ק כ"ה), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ס"ה [לענין על ידי בדיקה], ס"ק ע"ה).

יא. בשעת וסתה - למקילים לעיל.

1. עי' לקמן.

כת) מוציאה דם: הגדר.

א. ע"י שדחקה אצבע בכח הוציאה הדם מן המכה.

1. אינו נחשב כמכה שמוציאה דם.
 - א) פת"ת (ס"ק כ"ג) – "עי' בתשו' נודע ביהודא חלק יו"ד ס"ס נ"ז שכתב דעד כאן לא אמרו שאם דם מכתה משונה אינה תולה במכה אלא כשיצא הדם מעצמו מן המכה כדרכו אבל בעובדא דידן שע"י שדחקה אצבע בכח הוציאה הדם מן המכה שלא בעונתו קודם שנגמר בישולו ולכן היא משונה תולה בו ומ"מ שוב לא נקרא מכה שודאי מוציאה דם רק דינו כמכה שא"י שמוציאה דם וע"ש עוד".
 - ב) בדה"ש (סעי' ה' בי' ד"ה אלא, עמ' נ"א) – "נוב"י".

ב. כל זמן שהיא בודקת מוצאה כתמים במקום אחד בצדדין - מחבר (סעי' ז').

1. הכללים [אם רק כשיודע שיש לה מכה, או אם רק באשה שיש לה וסת] - עי' לקמן.

ג. בשעת הכאב מוצאה דם.

1. מסתמא המכה הוא מוציאה דם.
 - א) פת"ת (ס"ק כ"ז) – "ועי' בס"ט שכתב דאף דכאב אינו כמכה מ"מ לענין זה מהני הכאב היכא דידעה בודאי שיש לה מכה רק שא"י אם מ"ד אם בכל פעם שכואב לה המכה מוציאה דם אז מסתמא המכה הוא מ"ד וכ"כ בתשו' כנסת יחזקאל סי' ל"ה ע"ש".
 2. יש להקל אף לאחר שיפסוק הכאב.

א) ט"ז (סוף ס"ק י') – "ועוד נראה לע"ד שאם בשעת הכאב מוצאה דם מוכחא מילתא דממנו הוא בא ועל כן מותר אף אם לאחר שיפסוק הכאב מוצאה דם נראה דמתמצית אותו הדם שהיה בשעת הכאב נשאר זה כמ"ש רמ"א בסי' קצ"א".
 ב) טהרת ישראל (סעי' ס"ה).

ד. אם מכה כזו נתבררה אצל שארי נשים שמוציאה דם.

1. נחשב כמכה שמוציאה דם.
 א) ט"ז (סוף ס"ק י') – "ועוד נ"ל אם יש לה מכה שרגילין נשים אחרות לראות דם ממכה כזו אף על פי שזו אינה יודעת יש לתלות במכה. כן נראה לע"ד".
 ב) פרדס רימונים (מק"ז סוף ס"ק י"ב) - לשונו מובא לקמן.
 ג) טהרת ישראל (סעי' ס"ו).
 ד) בדה"ש (ס"ק צ"ז).

ה. אם ראתה כעין מוגלא ובתוכו דם.

1. נחשב כמכה שמוציאה דם.
 א) פרדס רימונים (מק"ז סוף ס"ק י"ב) - לשונו מובא לקמן.
 ב) בדה"ש (ס"ק צ"ז) – "אם ראתה כעין מוגלא ובתוכו דם הוי הוכחה שיוצא דם ממכתה ותולה במכה זו אח"כ אף כשרואה דם לבד".

ו. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק צ"ז).

1. פרדס רימונים (פתיחה חקירה ג' אות ה', מק"ז סוף ס"ק י"ב) – "ונידון ידיעתה שמכתה מו"ד מצאנו בזה הרבה בחינות והבאתים בפתיחה חקירה ג' אות ה'. א' אם יש לה מכה ידועה ובעת ראי' הדם מרגשת צער וכאב מן המכה מזה ראי' שהדם יורד מן המכה והוא מבואר בתשו' מהרי"ל סי' קע"ג בשם תשו' מהר"מ. ב' אם מכה כזו נתבררה אצל שארי נשים שמו"ד יכולה גם אשה זו לסמוך ע"ז ט"ז סוף ס"ק י'. ג' אם היא רואה כאין מוגלא מזה ראי' דמן המכה הוא תשו' פ"י וס"ט ס"ק י"ד. ד' דבהא סמכינן לכ"ע על אמירת הרופאים שאומרים שמכה זו מו"ד תשו' כנ"י סי' ל"ד ותשו' פמ"א ח"א סי' י"ב. ה' מה שמבואר בשו"ע כאן סעיף ז' שלעולם אינה מוצאת רק בצד א' לבד מזה ראי' שמהמכה שבאותו צד בא הדם וכבר נתבאר כ"ז באורך בפתיחה שם"

כט | בשעת וסתה.

א. או"ז.

1. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ג הע' כ"א).
 א) שבה"ל (ח"ב סי' ע"ב אות ב', ששבה"ל ס"ק ד', סיכום אות ה') – "בענין המבואר ברמ"א יו"ד סימן קפ"ז ס"ה דאין תולין במכה ביום וסתה או ביום ל' באין לה וסת קבוע, נראה דבליה שלפני העונה רצוני בעונת אור זרוע נהי דלענין פרישה אנו מחמירים, מ"מ לתלות במכה הידועה שמוציאה דם יראה דשפיר דמי וצ"ע בזה".

ב. יום ל'.

1. אפילו אח"כ, מחמיר – חו"ד (חי' ס"ק י"ז, בי' ס"ק י'), "ואפילו אם לא ראתה ביום הל' מכל מקום בראיה הראשונה שרואה אחר יום הל' טמאה", פת"ת (ס"ק ל"ב), "כתב הח"ד ואפילו אם לא ראתה ביום הלמ"ד מ"מ בראיה הראשונה שרואה אחר יום הל' טמאה", פרדס רימונים (שפ"ח סוף ס"ק כ"ו), בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' כ"ח, "החוד"ד), פתחא זוטא (ס"ק י"ח), טהרת ישראל (סעי' צ"ב), בדה"ש (ס"ק ק"ה, סי' קפ"ח ס"ק מ"ז), לבושי עז (תמצית ס"ק י"ז), חזקת טהרה (ס"ק ס"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ג הע' ט"ז).
 2. מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"ח, "שיש להקל בזה").
 3. מראי מקומות – מחה"ש (ס"ק כ"ג), סד"ט (ריש ס"ק י"ד), הו"ד בפת"ת (ס"ק כ"ו).

ג. לענין בדיקות יום הוסת: כמו כל ימי וסת.

1. עי' סי' קפ"ד סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ד. וסת שאינו קבוע.

1. מיקל – חזקת טהרה (ס"ק ס"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ג הע' כ"ב).

ה. מרגשת עכשיו שדם זה בא מן המכה.

1. מיקל, אפי' בשעת וסתה טהורה.
 א) ש"ך (ס"ק כ"ו) – "אבל אם מרגשת עתה שדם זה בא מן המכה אפילו בשעת וסתה טהורה ולא שייך לומר בכה"ג דאל"כ לא תטמא לעולם דהלא תהיה טמאה כשלא תרגיש".
 ב) תורת השלמים (ס"ק כ"ד).
 ג) גר"א (ס"ק י"ד, ס"ק ט"ז).

- (ד) באה"ט (ס"ק י"ט).
 (ה) גר"ז (ס"ק כ"ח) – "ומכל מקום אם מרגשת עתה שדם זה בא ממכתה טהורה אפילו בשעת וסתה דלא שייך לומר בכהאי גוונא דלא תטמא לעולם דהלא תהיה טמאה כשלא תרגיש ולא חיישינן שמא טפת דם נדה מעורבת בדם המכה אף על פי שהיא שעת וסתה כיוון דוסתות דרבנן (תוס' ש"ך)".
- (ו) גר"ז (ס"ק כ"ח).
 (ז) חוו"ד (חי' ס"ק ט"ז) – "אבל אם מרגשת שדם זה בא מהמכה טהורה אפילו בשעת וסתה".
 (ח) לחם ושמלה (לחם ס"ק מ"ז).
 (ט) ערה"ש (סעי' נ"ז) – "מיהו זהו מילתא דפשיטא דגם רבינו הרמ"א מודה דכשמרגשת עתה ברגע זו שיוצא הדם ממכתה דגם בשעת וסתה טהור ואף ש"ל דגם דם נדה מעורב בזה מ"מ כולי האי לא חששו".
 (י) שערי טוהר (שער ז' סעי' ב').
 (יא) טהרת ישראל (סעי' צ').
 (יב) חזו"א (יו"ד סי' פ"א ד"ה אבל, סי' פ"ב ס"ק א' ד"ה ואם) – "אבל מה שיש לדון בזה הוא מדין שיש לה מכה ותולין במכתה, ואע"ג דכתב רמ"א סי' קפ"ז דבשעת וסתה אין תולין במכה, כבר כתבו הש"ך והגר"א שאין דברי רמ"א רק באין ידוע שהמכה מוציאה עתה דם, אלא שהמכה מוציאה דם לפעמים, אבל אם המכה מוציאה עתה דם ואין הספק רק אם יש כאן גם דם נדה, אף בשעת וסתה טהורה, ובנידון דידן לפי דברי הרופאים הבעבעות מוציאות דם בודאי בשעת וסתה, וא"כ יש להקל אף בשעת הוסת".
 (יג) בדה"ש (ס"ק ק"ג).
 (יד) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ג הע' ט"ז).

2. מחמיר.

- (א) מקור חיים (ס"ק ל"ד) – "הש"ך ... נראה דכל זה אינו אלא לפירש הגמרא. ולדעת המתירן הרמב"ם והרשב"א זצ"ל. אבל להכניס היתר זה בדעת רמ"א אשר נמשך אחר המרדכי וסה"ת והגהות מיימוני וש"ד וב"י מסכים עמהם ... אין נראה לי כלל שלמדו היתר זה של ש"ך הואיל דכל הני גאונים המציאים איסור זה דשעת וסתה לא מזכירים היתר זה וחילוק זה בין הרגישה ובין לא הרגישה לעולם בשעת וסתה אינו תולה במכה וטמאה היא ... ואם תאמר הא הוכחת ש"ך אמת ברור הוא ולמה באמת לא כתבו המרדכי וסה"ת והגהות מיימוני וב"י ורמ"א להתיר זה, וגם האחרונים הב"ח וט"ז העלימו עיניהם מהיתר זה אעפ"י שהוא מפורש בתוס'. יש לומר טעם הגון לסברת איסור שלהם. דחיישו למה שכתב רש"י בסוגיא דנדה דף ט"ז ע"א בד"ה אם יש לה ווסת. דביום וסתה אע"ג דמרגשת דדם הבא מן המכה חיישינן דלמא טפה אחת מדם הנדה מעורב בו הואיל דזמנה היום לראות דם נדה".
3. מראי מקומות – ט"ז (סי' ק"צ ס"ק כ"ג. עי' ט"ז וש"ך השלם שם ס"ק פ"א), תפארת ישראל (קונ"א ס"ק ד'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק פ"ט).

ו. לא הרגישה: והיא רגילה להרגיש ראיית דמה כשבא האורח.

1. עי' לקמן.

ז. נימוחו החתיכות: האם מיירי בהאשה שיש לה וסת, ושלא בשעת וסתה.

1. עי' סי' קפ"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ח. אשה שרגילה לראות דם במי רגלים: הארי"ן וינ"ד.

1. מראי מקומות.

- (א) ש"ך (סי' קצ"א ס"ק ז') – "ול"ד למ"ש רז"ל לעיל סי' קפ"ז ס"ה גבי מכה דאל"כ וכי לעולם לא תהיה טמאה דהתם בלא בדיק' היא אבל הכא תהיה טמאה כשתמצא דם על המוך".
 (ב) עי' סי' קצ"א, לשיטות ומראי מקומות.

ל. כתמים: תולה בה בכל ענין.

א. כתמים בשעת וסתה.

1. מיקל.

- (א) ש"ך (ס"ק כ"ז) – "אפילו בשעת וסתה אפילו אינה יודעת שמכתה דרכה להוציא דם כן משמע בדברי הפוסקים".
 (ב) באה"ט (ס"ק כ').
 (ג) חוו"ד (חי' ס"ק י"ח) – "וכתמים תולה. אפילו בשעת וסתה. ש"ך [ס"ק כז]".
 (ד) גר"ז (ס"ק כ"ט) – "אפילו בשעת וסתה (ש"ך) דאפילו אינה יודעת שמכתה דרכה להוציא דם דכתמים דרבנן וסתם מכה היא מוציאה דם לפעמים (ספר התרומה)".
 (ה) טהרת ישראל (סעי' צ"ג) - לשונו מובא לקמן.
 (ו) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"א) – "ובאשה שיש לה מכה באותו מקום שמוציאה דם, והרגישה זיבת דבר לה ומצאה דם, אם יש לתלות במכה. הנה אם הרגישה שיצא מגופה דבר הלח באופן שהרגשה כזו לא שייך ביציאת דם ממכה, הוא ודאי הרגשת דם נדה. ואם הרגשתה הוא רק בזה שהרגישה שנעשה לח בגופה בין רגליה, אין זה בחשיבות הרגשה דדם נדה כלל (לעיל אות ז') והוי רק כראיית דם בעלמא, שכיוון שיש לה מכה יש לה לתלות במכה. וגם בימי ספירת הז' נקיים יש לה לתלות במכה, אם כבר היה לה הפסק טהרה וגם היתה בדיקה נקייה ביום

הראשון פעם אחת. אבל בשעת הוסת, או מל' יום לל' יום, אין תולין במכתה, כמפורש ברמ"א סימן קפ"ז סעיף ה'. ואם לא ראתה דם אלא כתמים תולה במכתה אפילו בשעת וסתה, כדאיתא שם ברמ"א וכתמים תולה בכל עניין, ופי' הש"ך בס"ק כ"ז שהוא אפילו בשעת וסתה, וכנראה שלא פליגי עליו שלכן יש להורות כן".

(ז) ששבה"ל (ס"ק ה', סיכום אות ט').

2. נוב"ת (יו"ד סי' ק') – "ואמנם אף שהש"ך כתב שם שאפי' בשעת וסתה תולה בהכתמים היינו ששם בודאי יש לה מכה עכ"פ אבל אשה זו שאפי' מכה אין לנו בירור שיש לה רק שאני מיקל בה לחשוב הכאב כמכה וקולא זו אני מיקל לפי שיש לה וסת וא"כ על כל פנים כתם שתמצא בשעת וסתה אסורה אבל שלא בשעת וסתה כל כתמים שתמצא אפילו אדומים הרבה וגם גדולים יותר מכגריס תולה בה ומותרת לבעלה".

(א) רק כאב - עי' לקמן סעי' ז'.

ב. מצאה כתם על בשרה.

1. מיקל, אין לחלק – פרדס רימונים (שפ"ח ס"ק כ"ז), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ע"ו), טהרת ישראל (סעי' צ"ג, לשונו מובא לקמן), בדה"ש (ס"ק ק"), עי' ציונים ס"ק קע"ז).
2. מחמיר – עי' רע"א (ח"א סי' פ"א, לשונו מובא לקמן).

ג. כשראתה מגופה בלי הרגשה: בשעת וסתה.

1. מחמיר.

(א) חו"ד (בי' ס"ק ט'), הו"ד בפת"ת (ס"ק ל"א) – "ומכל מקום בשעת וסתה. ואפילו ברואה ממש שלא בהרגשה טמאה. ולא תקשה הא לא שייך כאן לומר סברא דאם כן לא תטמא לעולם, שהרי תהיה טמאה כשתרגיש, דלא פלוג ברואה ממש כיון דאף במרגשת אין כאן הרגשה ברורה, דאימר דם מכה היא מרגשת, דהא מכה במקור ואפילו הכי טמאה, משום הכי אף בלא הרגשה גם כן טמאה, רק בכתמים טהורה אפילו בשעת וסתה. וראיה לזה מדברי הש"ך בס"ק כ"ו שאינו מטהר רק במרגשת שדם זה בא מהמכה, משמע באינה מרגשת כלל טמאה בשעת וסתה".

(ב) לחם ושמלה (שמלה ס"ק י"ד ד"ה וכתב).

2. מיקל, אפי' מכה שאינו מוציאה דם. [י"א מצד ס"ס, נו"ב. י"א מצד כתם, פר"ר. עי' טהרת ישראל].

(א) נוב"ק (יו"ד סוף סי' מ"א), הו"ד בפת"ת (ס"ק כ"ה, ס"ק כ"ט, ס"ק ל"ג) – "נולד לנו אתה ספק אם רואה עתה בשעת וסתה ואינה מרגשת אם בא מן המקור או מן הצדדים מי נימא דתולה במכה דכאן לא שייך שלא תטמא לעולם דהרי כשתרגיש תטמא או נימא אעפ"כ שייך לומר אם תטהרנה ותהא תולה במכה לא תטמא לעולם וליכא למימר כשתרגיש תטמא. זה אינו דהרי גם כשמרגשת היא טהורה מן הדין ואינה טמאה בשעת וסתה רק מטעם שלא תטמא לעולם כמ"ש לעיל באות יו"ד וא"כ כיון דבשניהם במרגשת ואינה מרגשת טהורה היא מן הדין רק שאנו צריכין מטעם שאל"כ לא תטמא לעולם להחמיר בשעת וסתה ושלא לאוקמה אחזקתה א"כ אין חילוק בין מרגשת לאינה מרגשת ובשניהם אנו צריכין לטמאה בשעת וסתה. או אעפ"כ י"ל להקל באינה מרגשת אף דאנו מחמירין בשעת הוסת במרגשת דאינה רק ספק אחד אבל באינה מרגשת דיש ס"ס לא מחמירין. ומסתברא כן דהרי באין המכה מוציאה דם דטהורה רק באינה מרגשת מטעם ס"ס ואז טהורה אפי' בשעת הוסת דשם לא שייך דאל"כ לא תטמא לעולם דהרי כשתרגיש תהי' טמאה מן הדין וכמש"ל באות ז' א"כ איך נחמיר במכה המוציאה דם שתהא טמאה בשעת וסתה. א"כ יציבא בארעא דמכה המוציאה דם לא תתלה בה ליטהר וגיורא בשמי שמיא דמכה שאינו יודעת אם מוציאה דם תולה אפי' בשעת וסתה. זה ודאי לא יתכן ובשניהם אפי' בשעת הוסת טהורה".

(ב) פרדס רימונים (שפ"ח ס"ק כ"ז) – "ויש לחקור בטעמו של דין זה דבכתמים תולין אפי' א"י אם מכתה מו"ד אם הטעם הוא משום דבתמים איכא ס"ס שמא מעלמא ושמא ממכה ... או הטעם משום דכתמים דרבנן ע"כ תלי' להקל לתלות במכה אפי' א"י אם מו"ד. ונ"מ בזה היכא דודאי חזי' מגופה רק דלא ארגשה דג"כ אין איסורו כ"א מדבריהם ... ולפי"ז לטעם הא' הנ"ל לא תלי' במכה כ"א בידועת שמו"ד ולטעם הב' גם כן תלי' אפי' א"י אם מו"ד. והנה בסה"ת ומרדכי והגמ"י מבוואר להדי' דהטעם דתלי' להקל בכתמים הוא משום דכתמים דרבנן וזה מבוואר כטעם הב' הנ"ל. אולם ראיתי בתשו' הגאון מוהר"ע איגר סי' פ"א שדיקדק ... אולם כל המעיין בדברינו ... יראה דבזה נדחו כל מה שכתב הגאון הנ"ל בזה".

(ג) יד אברהם (על הרמ"א סוף סעי' ה') – "ונראה דה"ה נמי ראה דמגופה בלי הרגשה דלא הוי רק מדרבנן ואף שלא בשעת תשמיש דהוה ספק ספיקא ... נודע ביהודה ...".

(ד) טהרת ישראל (סעי' פ"ט, באר יצחק הע' קפ"ב) – "אך ברואה להדי' שלא בהרגשה דודאי לה דלא ארגשה תלינן במכה אפי' א"י שמוציאה דם ואפי' בשעת וסתה [וטעם הנ"ב דמיקל משום ס"ס וטעם השפתי חכם דפוסק כמ"ש בפנים משום דבה"ג דומה לכתמים דיין צ"ג]".

טהרת ישראל (סעי' צ"ג) – "כתמים תולה בכל ענין אף בכתמים שעל בשרה ואפי' בשעת וסתה ואפי' א"י שמכתה דרכה להוציא דם ואפי' שיש לה מכה במקור".

(ה) בדה"ש (ס"ק ק"י).

3. במכה שאינה מוציאה דם יש להחמיר.

(א) רע"א (ח"א סי' ס"ב ד"ה ומה"ט, סי' פ"א ד"ה ולכאורה, עי' הג' על חו"ד בי' ס"ק ט'. לענין ס"ס) – "וברואה שלא בהרגשה בשעת וסתה אסורה, אף דל"ש לומר דאם לא כן לא תהיה טמאה לעולם דהא תהיה טמאה אם תרגיש, מ"מ במכה שא"י אם מוציא דם דבאנו לדון מכה ס"ס יש לומר דבשעת וסתה דעלול המקור להוציא דם לא הוי מכה שא"י אם מוציא דם בגדר ספק".

רע"א (ח"א סי' פ"א. **לענין כתב**) – "די"ל מה דמקילין בכתמים, היינו בכתם דעלמא דמצאה חלוקה וסדינה מלוכלכים, בזה אף במכה שבמקור תלינן להקל, כיון דבלא"ה אפשר מעלמא הוא ועברה בשוק של טבחים ולא אדעתה, אבל כראייה דמגופה, בודאי בלא הרגשה כמו בנידון דידן דמשמשה בעד הבדוק, י"ל דלא מקילין כולי האי, והכי דייקא לישנא דספר התרומות אמנם כל הכתמים שנמצאו בבגדיה וכו' ... אף דמלישנא דהרמ"א שכתב וכתמים תולין בכ"ע והשמיט לישנא דבעה"ת כתמים שבבגדיה, משמע ודאי דאפילו בכתם שעל בשרה תולין להקל, מ"מ י"ל דוקא בכתם וכלישנא דסתם כתמים דהוא שלא בדרך ראייה מגופה וכלישנא דאין בכתמים משום ווסת (בסס"י ק"ץ) וכן בדוכתא טובא אבל בראייה מגופה בודאי בלא הרגשה, י"ל דאינו בכלל כתמים לענין זה. ולכאורה ראייה לזה ...".

(ב) **בדה"ש** (ס"ק ק"ט, בי' ד"ה דאל"כ) – "אשה שיש לה מכה ויודעת בה שמוציאה דם וראתה דם אבל ברי לה שלא הרגישה בראייתה והיא רגילה להרגיש ראיית דמה כשבא האורח שלה יש להקל אצלה לתלות הדם במכתה אפילו בשעת וסתה ותהיה טמאה כשתרגיש [אמנם מה שהקיל עוד בנוב"י שם אף במכה שאינה יודעת אם מוציאה דם ... צ"ע אם יש לנהוג כן כי הגרעק"א שם כתב ...]".

4. מראי מקומות – **ערוגת הבשם** (יו"ד סי' קנ"א ד"ה ומה), **ט"ז וש"ד השלם** (שפ"ח ס"ק פ"ח, ס"ק צ"ו).

(א) **פת"ת** (ס"ק כ"ו) – "אם בדקה בשעת וסתה ומצאה טהורה וראתה שלא בשעת וסתה צריכה שבעה נקיים ואינה תולה במכה שא"י שמ"ד ... אכן במכה שידוע שמ"ד תולה אף בכה"ג דהא כתב הרמ"א בסוף הגהה זו דבשעת וסתה אינה תולה במכה כלל משום דאל"כ לא תטמא לעולם וזה לא שייך הכא".

(ב) **בדה"ש** (סעי' ה' בי' ד"ה דאל"כ, עמ' נ"ג) – "כתב הנודע ביהודה ... נראה שאין דבריו אמורים אלא באשה שדרכה להרגיש בביאת האורח אבל באשה שאינה רגילה בהרגשת דמה בביאת האורח (וכן הוא בהבה נשים בזמננו כידוע) לא שייך לומר שתטמא כשתרגיש שהרי אינה רגילה להרגיש בשום פעם ואינה תולה אשה כזו במכה אף בכה"ג".

(ג) **לבושי עז** (תמצית ס"ק כ"א) – "ראתה דם בלא הרגשה, וודאי שבא מגופה, לדעת הנוב"י ... ולדעת רע"א ...".

(ד) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' ע') – "שהלכה כרמ"א להתיר רק שלא בשעת וסתה (וכפשטות הרמ"א). אבל בשעת וסתה אין להקל כהנו"ב אלא בשעת הדחק".

ד. מראי מקומות – **יבקש תורה** (שו"ע סי' נ"ז), **ט"ז וש"ד השלם** (סי' ק"צ כו"ל ס"ק פ', ס"ק פ"א).

לא] נאמנות באשה - סעיף ו'.

נדה (דף סו.) – "ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא דברי רבי, **רשב"ג** אומר: דם מכה הבא מן המקור טמא. ורבתינו העידו על דם המכה הבא מן המקור שהוא טהור. מאי בנייהו. אמר עולא: מקור מקומו טמא איכא בנייהו".

א. אם אומרת ברי לי שאין דם זה בא מן המקור.

1. מיקל, נאמנת וטהורה.

(א) **רמ"א** (סעי' ו').

(ב) **ערה"ש** (סעי' ס"ד) – "אם אומרת בבירור כן מי יוכל להכחישה על כן דינו של רבינו הרמ"א אמת ויציב".

(ג) **טהרת ישראל** (סעי' ק"ד, סעי' ק"ו).

2. פקפקו בזה, ורק לעשותו סניף.

(א) **שו"ת פני יהשע** (יו"ד סוף סי' א') – "מ"ש מהר"י ווייל ... לענ"ד לא הייתי סומך ע"ז לבד כיון דהרב והרי"ו לא כתבו כ"א בלשון קרוב הדבר בעיני גם לקמן וה"נ שמא גם אשה נאמנות. ויש לתמוה על הר' מהרמ"א שפסקה כפשטה. מ"מ סניף ודאי הוא".

(ב) **תוה"ש** (ס"ק כ"ה) – "וצ"ע אך היכי דאיכא עוד צד להקל אז יש לסמוך עליה".

(ג) **דגול מרבבה** (על רמ"א סעי' ו').

(ד) **חו"ד** (בי' ס"ק י"ב) – "שאיין דם זה בא מן המקור. לא ידעתי מציאות לזה, דודאי אף דם שנמצא בצדדין טמא דאמרינן דמן המקור בא לצדדין, אם לא שתאמר שידועת ששורש הדם לא בא רק מן הצדדין, וזה רחוק שתדע כשאין לה מכה. גם בשו"ת פני יהושע [ח"א יו"ד סימן א] כתב שאין לסמוך על זה לבד רק לעשותו סניף כשיש עוד טעם להיתר".

(ה) **פת"ת** (ס"ק ל"ו) – "ברי לי. עי' בתוה"ש ובדגמ"ר ובח"ד שפקפקו בזה ומ"מ היכא דאיכא עוד צד להקל יש לסמוך עליה וכ"כ בשו"ת **כנסת יחזקאל** סי' ל"ד".

(ו) **ששבה"ל** (ס"ק ב', שבה"ל ח"ה סי' ק"ה) – "וצ"ע להקל אם לא ע"י עוד סניף".

(ז) **בדה"ש** (ס"ק ק"ד).

לב] כל זמן שבודקת מוצאה כתמים במקום אחד בצדדין - סעיף ז'.

מחבר (סעי' ז') – "כל זמן שהיא בודקת בכל החורים והסדקים אינה מוצאה כתמים, כי אם במקום אחד בצדדין, יש לתלות שממכה שבאותו צד בא".

א. כמה פעמים צריכה לבדוק כדי לתלות במכה.

1. שלש – שם אריה (ח"א סי' מ'), "צריכה לעשות כן כמה פעמים ולא פחות מן ג' פעמים", ששבה"ל (ס"ק ג', סיכום אות א', ומסתבר דדוקא אחרי ג"פ שבדקה ומצאה רק במקום אחד, ואם יש כאב בא"מ יש לומר דסגי בב"פ עכ"פ"), בדה"ש (ס"ק קט"ז, "דסגי להחזיק כן בג' בדיקות"), פרי טהרה (הע' א').

ב. הגדר: הא דהקיל המחבר הוא רק אם ידוע שיש לה מכה אלא שאין ידוע אם המכה מוציאה דם, או אפילו באין ידוע אם יש לה מכה. 1. רק אם ידוע שיש מכה, אלא שאין ידוע אם מוציאה דם.

(א) ט"ז (ס"ק י'. כדאי ברע"א סי' ס"א ד"ה ולדון [לשונו מובא לקמן], פר"ר מק"ז ס"ק י', ס"ק י"ב, ערה"ש סעי' ס"ו [לשונו מובא לקמן]).

(ב) ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק י'. כדאי ברע"א סי' ס"א ד"ה ולדון [לשונו מובא לקמן]).

(ג) הגר' מרדכי כהנא (רבינו יצחק מפוזנא סי' מ"א ד"ה ואין להביא) – "איירי שיודעת בבירור שיש לה מכה ... אבל מעולם לא עלה על דעת הרא"י לומר שסמכינן על כאב כאלו שיש לה בבירור מכה, ולסמוך על זה להתיר האשה, רק כוונתו כיון שמרגשת צער וכאב בצד א' באותו צד שיש לה כה, אז סמכינן שמן המכה הדם שותת, וברור שהפירוש כן כל המעיין ומדקדק בדבריו".

(ד) צמח צדק (סי' פ"ו ד"ה ועוד יש) – "ועוד יש צד אחר להתיר באשה שיש לה וסת קבוע שלא בשעת וסתה אפילו היכא שאינה יודעת שמכתה מוציאה דם. אם הוא בענין שמרגשת כאב תמיד במקום אחד באותו מקום. ושם באותו צד במקום שמרגשת כאב מוצאת דם שלא בשעת וסתה. ובצדדים אחרים בכל החורים והסדקין אינה מרגשת כאב ואינה מוצאת דם. ותמיד הוא כן שלעולם אינה מרגשת כאב ואינה מוצאת דם אם היא בודקת בכל החורים והסדקין רק בצד ההוא במקום אחד יש לתלות שהדם הוא מהמכה שבאותה צד וזה מבואר בפסקי מהרא"י סימן מ"ז הביאו הרב בש"ע סימן קפ"ז סעיף ז' ויש להתירה שלא בשעת וסתה".

(ה) גוב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה ומעתה) – "ומעתה נבאר דברי הש"ע בס"י קפ"ז סעיף ז' שהש"ע אדינן דלעיל סובב והולך ובאשה שיש לה מכה עסקינן דבזה מיירי בסעיף ה' וסעיף ו' אלא ששם סתם דבריו ולא הכריע אם צריכה שתדע שמכתה מוציאה דם וגם שטחות לשונו בש"ע סעיף ה' משמע כן שכתב אם יש לה מכה באותו מקום תולין בדם מכתה".

(ו) חכ"א (כלל ק"י סעי' י"א) – "אדוני מורי ורבי בנודע ביהודה סימן מ"ו כתב דזה מיירי דוקא ביודעת שיש לה מכה רק שאינה יודעת אם מוציא דם וכן נראה באמת מדברי מהרא"י ואין לזוז מדבריו (סעיף ז')."

(ז) רע"א (ח"א סי' ס"א ד"ה ולדון) – "והיהא דש"ע (ס"ז) מיירי גם באין לה וסת קבוע, אבל מ"מ בין להט"ז בין להש"כ מיירי רק ביש לה מכה כדמוכח מתוך קושיית הט"ז שנתקשה על פסקי דהרמ"א להקל בשלא בשעת וסתה דלא בעי שתדע שמכתה מוציאה דם מההיא דש"ע (ס"ז) ולא תירץ בפשוטו דהתם מיירי בלית לה מכה, וגם הש"כ לא דחה לקושיית הט"ז מהך טעמא, וע"כ דס"ל דגם ההיא דש"ע (ס"ז) מיירי ביש לה מכה, וביותר לפירושו דהש"כ בודאי מוכח כן כיון דס"ל דהמהרא"י היקל בחד צד, והאי צד דיש לה וסת קבוע לחוד בודאי אין צד היתר בלא מכה, ואף להמרדכי בראיה בעלמא שלא בשעת תשמיש, אם כן בנ"ד דלית לה מכה מבוררת אין צד להקל".

(ח) חו"ד (בי' ס"ק ז', סי' קצ"א חי' ס"ק ח') – "בסימן קפ"ז סעיף ז' באם אינה מוציאה דם תמיד רק מצד אחד דמהני ביש לה כאב או מכה שאינה ידועה שמוציאה דם".

(ט) מהר"ם שיק (יו"ד סי' קע"ח).

(י) פת"ת (ס"ק ל"ז) – "בתשו' נו"ב סי' מ"ו שכתב דדין זה סובב והולך אדלעיל ובאשה שיש לה מכה עסקינן דבזה איירי בסעיף ה' ו' אלא דשם בס"ה שכתב תולין בדם מכתה משמע דדם מכתה ברור לכן כתב בסעיף זה אם כל זמן כו' היינו אפילו א"י שהמכה מוציאה דם וזה מהני גם באשה שאין לה וסת".

(יא) עי' ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות א', שבה"ל ח"ה סי' ק"ה על סעי' ז', ח"ו סי' קכ"ד) – "מהנוב"ק ... אבל בתפל"מ ואבני מילואים (ס"ג) חלקו ... ובזקנה ומסולקת דמים י"ל דיש לסמוך ע"ז".

(יב) בדה"ש (ס"ק קי"ח) – "ונראה להחמיר".

(יג) לבושי עז (תמצית ס"ק ב', סעי' ה' תמצית ס"ק ד').

(1) בכתם מיקל – לבושי עז (תמצית ס"ק ה').

2. אפילו באין ידוע אם יש לה מכה.

(א) תפארת למשה (ד"ה בט"ז) – "בט"ז ס"ק יו"ד וז"ל אבל בנדון דידן לית לה מכה מבוררת כו' עכ"ל. דבריו תמוהים דהתם שאני דלית לה מכה מבוררת לכך הצריך מוך נקי לבדיקה דע"י זה ידעינן שיש לה מכה וכן מבואר בפסקי מהרא"י, תרוה"ד סימן מ"ז שלא הי' לה מכה בודאי, רק שיש לו הוכחה דאית לה מכה וההוכחה היא שכשהיא בודקת בכ"מ בחורים ובסדקי' לא מצאה דם רק באיזה מקום מהצד שכואב לה קצת ודאי ממה שכואב לה קצת מן הצד לחוד לא סמכי' לומר דאית לה מכה לכך הצריך בדיקה ואפ"ה לא הוי מכה מבוררת רק הוכחה והתיר שלא בשעת וסתה".

(ב) מהר"ר יצחק הלוי (נוב"ק יו"ד סי' מ"ד) – "והנה המעיין בפסקי מהרא"י יראה דלא מיירי באשה שיודעת בודאי שיש לה מכה שז"ל אשר כתבת שיש לך הוכחה שיש לה מכה אך שאין יודעת אם מוציאה דם יש שני צדדים להתיר חדא כמ"ש שכל זמן שבודקת בכל החורים אין מוצאת אותן כתמים ושערות דקות כי אם במקום אחד לעולם א"כ אם אותו מקום בצדדים קצת יש הוכחה דמוכח דמן המכה בא ובבדיקת שפופרת אמר תנא דברייתא אם נמצא בראשו של מכחול ע"ש. הרי מוכח מלשונו דלא היתה יודעת בבירור שיש לה מכה רק זו היא הראי' שאין מוצאה כ"א במקום אחד לעולם וע"ז מביא ראי' ממכחול דג"כ לא מיירי במכה גם מוכח שם שכתב דחד עד לא מהני על הא דכתב שיש לך הוכחה שיש לה מכה ואינה יודעת שמוציאה דם. רק יש כאן שני צדדים חדא מ"ש שכל זמן שבודקת כו' משמע דאין הוכחה אחרת להמכה רק מטעם הנ"ל ודוק שם. ולפ"ז לא קשה על רמ"א דלא פליג אהא דבש"ע סעיף ז' דסתימת הש"ע לא מיירי באשה שיש לה מכה וק"ל".

ג) גבעת פנחס (סי' נ"א ד"ה ובזה נראה) – "דהכא אין לה מכה בבירור אלא כיון שוצאת תמיד בזה הצד בשעת הכאב ה"ל כו מכה, ודוקא שהתמיד הרבה פעמים כן אבל בפעם א' אם כואב לה בשעת ציאתה הדם בצד א' אין היתר לור מן הכאב בא".

ד) גרי"ז (ס"ק ל"ג) – "והא דהצריך השלחן ערוך שתהא מוצאת הכתמים במקום אחד שבצדדין לעולם שיש הוכחה דלאו מן החדר בא. היינו משום דלא מיירי בידוע לה בודאי שיש לה מכה גמורה אלא שאין ידוע אם מוציאה דם אלא כמבואר בב"י בשם מהרא"י דמיירי כשאין ידוע אם יש לה מכה כלל וכהאי גוונא אף בכתמים לא תלינן. אלא שיש לה הוכחה שיש לה מכה מאחר שמוצאה במקום אחד לעולם".

ה) אבני מילואים (שו"ת סי' כ"ג ד"ה שוב) – "נראה דאותו דם שמצאה בשעה שבדקה בחורין וסדקין ולא נמצא רק בצד אחד לבדה טהור אפ"י אין לה מכה ומזה מיירי שם בש"ע סימן קפ"ז סעיף ז', ומ"ש בש"ע יש לתלות דמכה שבצדדין בא, היינו משום דכל דם הבא מצדדין ע"י מכה בא שנפסק שם גיד או עורק אחד וכמ"ש הרמב"ם גבי דם הנמצא בפרוזדור דהוי ספק מן העלי' כשישוסע עורק אחד בעלי' ע"ש ואפ"ה אמרינן חזקתו מן המקור, ובתה"ד שבא לטהר גם אח"כ ה"י צריך שני תנאים שיהי' לה כאב ושיהי' בין וסת לוסת".

ו) ערה"ש (סעי' ס"ו) – "ודע שיש שכתבו דרבינו הב"י מיירי בדין זה בידוע שיש לה מכה ואדלעיל קאי אלא דלעיל מיירי כשיודעין בבירור שמכתה מוציאה דם וכאן קמ"ל דע"פ הדברים האלה אנו תולין במכה אף כשאין יודעין בבירור שמכתה מוציאה דם [נוב"ק קמא יו"ד סי' מ"ו וזהו דעת הט"ז סק"י] וזהו לדיעה המצרכת שתדע שמכתה מוציאה דם אבל כבר נתברר שדעת רבינו הב"י אינו כן ולא בעינן שתדע שמכתה מוציאה דם מדמסתם לה סתומי כמ"ש בסעי' מ"ו וא"א לומר דמיירי בכאן שיש לה מכה ידוע ועוד דא"כ דברי רבינו הרמ"א הקודמים פליגי על זה והיה לו לרבינו הרמ"א להגיה עליו דבריו בלשון פלוגתא אלא וודאי דגם הוא כוונתו דמזה נפשוט שבוודאי יש לה איזה מכה או חבורה בהצד הזה או כאב שדינה כמכה ועוד דלדבריהם עיקר הדבר חסר ולפמ"ש א"ש [וכ"כ הפר"ר סקי"ב]."

ז) ישועות מלכו (יו"ד סי' י"ט) – "מש"כ בשם הגאון נוב"י ז"ל הוא רחוק מאוד בלשון הש"ע והגאון מוהרי"צ הלוי חולק עליו ויש לסמוך ע"ז ברואה מחמת תשמיש דאינו רק חשש מדרבנן כמש"כ הפוסקים".

ח) טהרת ישראל (סעי' ק"ז).
 3. מראי מקומות – פרדס רמונים (ס"ק י"ב), פרי דעה (טור כסף ס"ק י"ב), מהרש"ם (ח"ב סי' ק"א), ט"ז וש"ד השלם (כו"ל ס"ק י"ז).

א) צמח צדק (יו"ד סי' קי"ג, סי' קכ"ג אות א', סי' ד"ש ד"ה ובענין) – "בדיני דמהרא"י סי' מ"ז יש ב' פירושים. הנ"ב והח"ד פירשו דמיירי בידוע שיש לה מכה רק שא"י אם מוציאה דם. ודעת אאזמ"ו הגאון ז"ל דלא מיירי בידוע לה בודאי שיש לה מכה גמורה. וכן מצאתי בספר תפ"מ וכ"ד הגר"א".

ג. רק באשה שיש לה וסת, או אפ"י בשאין לה וסת.

1. מחמיר, רק ביש לה וסת מותרת.

א) ט"ז (ס"ק י') – "ובפסקי מהרא"י סי' מ"ז הביאו ב"י סוף סי' כ' להיתר באשה אחת שבודקת בחורין וסדקין ואינה מוצאה דם רק במקום אחד בצדדין והוא מה שהעתיק בש"ע כאן בסעיף ז' היינו ביש לה וסת קבוע אז יש לה היתר זה כל שלא הגיע וסתה אבל בענין אחר לא התיר אפילו שלא בשעת וסתה כיון דלהמרדכי בעינן שתדע שוודאי מכתה מוציאה דם ואותה האשה לא היתה יודעת כן בודאי".

ב) צמח צדק (סי' פ"ו), הו"ד בגליון מהרש"א (על סעי' ז') – "ועוד יש צד אחר להתיר באשה שיש לה וסת קבוע שלא בשעת וסתה אפילו היכא שאינה יודעת שמכתה מוציאה דם. אם הוא בענין שמרגשת כאב תמיד במקום אחד באותו מקום. ושם באותו צד במקום שמרגשת כאב מוצאת דם שלא בשעת וסתה. ובצדדים אחרים בכל החורים והסדקין אינה מרגשת כאב ואינה מוצאה דם. ותמיד הוא כן שלעולם אינה מרגשת כאב ואינה מוצאת דם אם היא בודקת בכל החורים והסדקין רק בצד שהוא במקום אחד יש לתלות שהדם הוא מהמכה שבאותה צד וזה מבואר בפסקי מהרא"י סימן מ"ז הביאו הרב בש"ע סימן קפ"ז סעיף ז' ויש להתירה שלא בשעת וסתה".

1) מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק קצ"א).

ג) סד"ט (ס"ק כ') – "ונכון להחמיר כדעת הצמח צדק".

2. מיקל, אפ"י באשה שאין לה וסת.

א) ש"ך (נקוה"כ על הט"ז ס"ק י') – "דהמעיינן בפסקי מהרא"י יראה לעינים דמתחלה [הקיל] במעשה דאשה שבודקת בחורים וסדקים כו' אף על פי שאינה יודעת שמכתה מוציאה דם, מטעם דכיון שהיא מרגשת בשעת בדיקה כשנוגעת באותו מקום הוא שהוא כואב לה קצת, ובשאר חורים וסדקים אינה מרגשת כאב כלל, יש הוכחה שמן המכה בא. ולפי טעם זה אפילו באשה שאין לה וסת קבוע טהורה, ועל כן כתב בשולחן ערוך סעיף ז' בסתם דיש לתלות שממכה שבאותו צד בא כו', ולא כתב דהיינו דוקא באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה".

ב) תוה"ש (ס"ק כ"ו) – "יש לתלות שממכה שבאותו צד בא. ואפילו באשה שאין לה וסת קבוע כה"ג טהורה וכן משמע מתשובת מהרא"י [בתרומת הדשן] בסימן מ"ז וכן מבואר ומשמע מסתימות לשון המחבר וכ"כ הש"ך בספר נה"כ ודלא כמשמעות בעל צמח צדק בסימן פ"ו שהבין דאף כה"ג אין לתלות במכה אלא ביש לה וסת והיא שלא בשעת וסתה ובאמת זה אינו וק"ל".

ג) תפארת ישראל (ס"ק ח') – "ונכון דברי הש"ך ומנחת יעקב".

ד) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו) – "כתב בסעיף ז' אם כל זמן שהיא בודקת וכו' יש לתלות וכו' והיינו דאפ"י אינה יודעת שהמכה מוציאה דם מ"מ דבר זה שאינו מוצאת רק בצד אחד הוא ההודעה שהמכה מוציאה דם ומהני גם באשה שאין לה וסת וכדעת מהרא"י וכפי הפירוש שפירשתי בדבריו ולכך לא כתב הש"ע שיהיה לה וסת קבוע ומסולק תלונות מהורר"ח מעל הש"ע ... ובזה ג"כ סרה קושיית הט"ז מעל רמ"א ז"ל ודברי הש"ע ודברי רמ"א כנים וברורים".

ה) הו"ד בפת"ת (ס"ק ל"ז) – "ע"י בתשו' נו"ב סי' מ"ו שכתב דדין זה סובב והולך אדלעיל ובאשה שיש לה מכה עסקינן דבזה איירי בסעיף ה' ו' אלא דשם בס"ה שכתב תולין בדם מכתה משמע דדם מכתה ברור לכן כתב בסעיף זה אם כל זמן כו' היינו אפילו א"י שהמכה מחמת מוציאה דם וזה מהני גם באשה שאין לה וסת ובזה מיושב קושית הט"ז בס"ק י' ע"ש".

ו) גר"ז (ס"ק ל"ג) – "ויש להקל בזה אף ברואה שלא מחמת תשמיש ואף באשה שאין לה וסת כך כתב בנקודות הכסף ובמנחת יעקב ממשמעות סתימת לשון הש"ע והרמ"א שלא הגיה עליו כלום. ואף שמהרא"י שממנו מקור דין זה לא התיר אלא באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה ובצירוף דעת המרדכי דלעיל לא חששו לזה הב"י ורמ"א".

ז) טהרת ישראל (סעי' ק"ז).

ח) בדה"ש (ס"ק קי"ט) – "ותולה כן אף באשה שאין לה וסת".

3. מראי מקומות – חו"ד (חי' ס"ק כ'), פרדס רימונים (מק"ז ס"ק י"ב), דרכ"ת (ס"ק צ', ס"ק צ"א), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"ד, ס"ק י"ח, ס"ק כ"ח).

ד. באין ידוע אם יש לה מכה וגם אין לה וסת - להמקילים, בשתי שאלות הנ"ל.

1. מחמיר – בדה"ש (ציונים ס"ק קצ"א).

2. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' ק"ז, וצ"ע").

ה. הרגישה בשעת הבדיקה ששרטה את עצמה בצירוף.

1. מראי מקומות – פרי טהרה (סעי' ב').

א) מי נדה (קונ"א סעי' ה' ד"ה הנה אם) – "דהיכא דהרגישה ששרטה שם בצפורן יכולה לתלות בזה הדם, והוי כמכה המוציאה דם, ויכולה לתלות בזה עכ"פ שלא בשעת וסתה".

ב) דברי מלכיאל (ח"ה סי' רפ"ד) – "ע"ד אשה שבדקה ביום ד' לליבונה ושרטה בצירוף באותו מקום והרגישה כאב ונמצא על העד טיפת דם. ותיכף בדקה שנית והיה העד נקי...".

ג) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז סוף אות ט"ז) – "ובאשה שהתירוה להניח בגופה כלי למניעת הריון שקורין דיפראם וכשהוציאתו אחר איוו שעה מצאה עליו דם, לא שייך שיעור דכגריס ועוד, דהא ליכא מאכולת שם. אבל צריך לחקור אם לא עשתה איזה פצע קטן בידיה וצפורניה כשהכניסו והוציאתו. דאם יש לחוש לזה מסתבר שהיא טהורה אף בנמצא הרבה טפות דם".

ו. מראי מקומות.

1. ציץ אליעזר (ח"ו סי' י"ט) – "אשה שיש לה מכה באותו מקום שאינו ידוע אם מוציא דם, והאשה בדקה עצמה ומצאה נקודת דם על עד הבדיקה אם יש מקום לתלות במכה שלא להצריך ז' נקיים גם לדעת הש"ך ורבים דעימיה (עיין יו"ד סי' קפ"ז סעי' ה' וש"ך סק"כ) בהיות והאשה מינקת...".

2. שבט הלוי (ח"י סי' ק"מ) – "דישנם איזה מורה הוראה בא"י דאם בא לפניהם עד בדיקה שיש עליו טיפת דם ויש חשש דאולי בא מאיזה מכה או פצע באו"מ, דיש לדבריהם עצה פשוטה לברר הספק ע"י שהאשה תשים על האצבע שלה אלכוהול (ספירט) ולהכניסה באו"מ בחו"ס, ואם אומרת שמרגישה כאב ה"ז הוכחה שהדם בא מן הפצע שבאו"מ וסומכים ע"ז לטהרה. וכ"ת שפיר השיג על דרכם, דגם אם אין פצע יכאב לה האלכוהול, ואף שהם טענו דרק אם יש פצע תרגיש כאב, מע"כ שפיר השיב דהא בעינן ידיעה דהמכה יכולה להוציא דם, וידוע דגם אם יש איזה שריטה שאינה מוציאה דם כלל מכ"מ יכאב האלכוהול. וגם העיר מיו"ד סי' קפ"ז ס"ז, דדין שכל זמן שהיא בודקת מרגשת כאב בצד דדעת גדולי הפוסקים דמיירי דוקא בשכבר מוחזק לה מכה מכבר רק ספק אם מוציאה דם, ופליגי רק אם מיירי ביש לה וסת או גם אין לה וסת, וגם המקילים לפרש הלכה זו גם באין מכה ידועה מכבר מכ"מ מקילים רק בצירוף יש לה וסת קבוע, וגם...".

3. אור יצחק (יו"ד סי' ל"א סי' קפ"ז, ע"י סי' כ"ט סוף פרק א') – "שאלת: אשה שתמיד מוצאת דם בבדיקותיה, ובדקה הרופא וראה שיש לה מכה בצדדין, וכשמוציאה את עד הבדיקה רואה תמיד דם בצד אחד, מה דינה. תשובה: אם ודאי לה שהדם בא ממכה זו הרי היא טהורה, אבל צריך בזה זהירות וזרירות יתירה".

4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ס"ט, הע' ת"ה) – "[אבל אף בשעת וסתה יש להקל אם נראה לרב שהדם הוא דם מכה בלי ידיעה שיש לאשה שום מכה] ע' בש"ך ס' קפז סקכ"ו שמקיל באשה שמרגשת שדם יצא מן המכה ומצאה את זה. שיש לתלות שמה שהרגיש הוא מה שמצאה. וז"ל ולא שייך לומר בכהאי גוונא דאם לא כן לא תטמא לעולם, דהלא תהיה טמאה כשלא תרגיש עכ"ל. מוכח שהוא מקיל מדין תלייה, רק שדחו למה אין טענת 'וכי לעולם לא תראה'. וכן מוכח מהש"ך ס' קצא סק"ז ע"ש. ולכן י"ל שה"ה בכל אופן שיש רגלים לדבר שהדם שמצאה הוא דם מכה. ובתנאי שהוא אינה מחמת ידיעה שיש לה מכה, אלא מחמת איך הדם עומד ונראה ע"ג העד בדיקה וכדומה. ולא שייך לומר בכהאי גוונא דאם לא כן לא תטמא לעולם, דהלא תהיה טמאה כשאין רגלים לדבר שהוא דם מכה. וכן שמעתי מרי"ב של' להקל למעשה, אבל רק בצירורים שבולט ע"י הסתכלות בעד הבדיקה שהדם הזה מסתמא דם מכה".

ז. כאב לחוד: לענין כתמים.

1. יש להקל כשיש לה וסת, אא"כ בשעת וסת.

א) ע"י נוב"ת (יו"ד סי' ק') – "ואמנם אף שהש"ך כתב שם שאפי' בשעת וסתה תולה בהכתמים היינו ששם בודאי יש לה מכה עכ"פ אבל אשה זו שאפי' מכה אין לנו בירור שיש לה רק שאני מיקל בה לחשוב הכאב כמכה וקולא זו אני מיקל לפי שיש לה וסת וא"כ על כל פנים כתם שתמצא בשעת וסתה אסורה אבל שלא בשעת וסתה כל כתמים שתמצא אפילו אדומים הרבה וגם גדולים יותר מכגריס תולה בה ומוותרת לבעלה".

- (ב) משמרת הטהרה (ס"ק ע"ה, שעה"צ ס"ק רט"ו) – "אבל לענין כתמים יכולה לתלות אף בכאב לחוד אם הוא שלא בשעת וסתה, כשיש לה וסת. [נוב"י חנינא סי' ק', דבכתמים י"ל דכאב דינו כמכה בצירוף שי' המרדכי שברמ"א ס"ה דאשה שיש לה וסת כשהוא שלא בשעת וסתה תולה במכה ע"ש"]".
2. יש להקל, אא"כ בשעת וסת.
- (א) עי' פת"ת (ס"ק ל"ד) – "ועי' בתשו' נו"ב תנינא סי' ק' שכתב אף דכאב אינו כמכה מ"מ לענין כתמים תולה בה שלא בשעת וסתה אפילו אדומים הרבה גם גדולים יותר מגריס מיהו בשעת וסתה אסורה וכ"ז בימי טהרתה או בד' ימים אחרונים של שבעה נקיים אבל בג' ימים הראשונים אם תמצא כתם הגדול מגריס טמאה ע"ש".
- (ב) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ד ד"ה ועיין) – "ובתשובת נודע ביהודה (מה"ת סי' קפ) כתב דאף דכאב אינו כמכה, מ"מ לענין כתמים כאב כמכה".
- (ג) ערה"ש (סוף סעי' ס"ב) – "וכתמים תולה בהכאב [נוב"י חנינא יו"ד סי' ק']".
- (ד) הרי בשמים (ח"ג סי' כ' ד"ה הנה) – "ובלא"ה הרי כתב בתשו' נוב"י מהד"ת סי' ק' דאף דכאב אינו כמכה היינו לענין ראי' אבל לענין כתמים דרבנן כאב הרי הוא כמכה ע"ש".
- (ה) טהרת ישראל (סעי' צ"ד) – "אף דכאב אינו כמכה מ"מ לענין כתמים תולה בה שלא בשעת וסתה אפ"ל אדומים הרבה גם גדולים יותר מגריס אא"כ בג"י הראשונים מז"נ טמאה בנמצא כתם גדול מגריס".
3. מראי מקומות.
- (א) פי כהן (הל' נדה שער ב' על סי' קפ"ז סעי' ה' פת"ת ס"ק ל"ד) – "בפת"ת סקל"ד. בא"ד מ"מ לענין כתמים תולה בה שלא בשעת וסתה. היינו כמבואר מדבריו שם שכתב וז"ל וקולא זו אני מיקל לפי שיש לה וסת עכ"ל, הרי משמע להדיא דבאין לה וסת לא תהא קולא זו של כאב כמכה אפילו לענין כתמים. וכן בסד"ט [סק"ט] בריש תשובת אב"ד דק"ק ה"ש כתב דבכתמים כשיש עוד צדדים להקל, יש להקל לתלות בכאב. מיהו מדברי החת"ס [סי' קנ"ג ד"ה והנה ובס"ס קנ"ח] משמע דבכל אשה מקילין בכתמים לדון כאב כמכה".

לג] רפואה [פירוש, נאמנות של הרופא, ולא של הרפואה] - סעיף ח'.

א. להתרפאות.

1. קודם שתתחזק מותרת, ואם כבר הוחזקה צריך עיון.

- (א) התרומה (סוף סי' ק"ז) – "ואם יש רופא שסבור לרפאות' לעצור הדם מלבא בתשמיש טוב הדבר לנסות הרפואה לאחר פעם ראשונה או שנייה קודם שהוחזקה אבל לאחר פעם שלישית שכבר הוחזקה צריך עיון אם תוכל לסמוך על הרפואה אפ"ל הוא רופא מומחה בדבר זה ולשמש אחרי כן פעם רביעית".
- (ב) סמ"ג (לאוין קי"א) – "ואם יש רופא שסבור לרפאות אותה ולעצור הדם מלבא על יד תשמיש טוב הדבר לנסות את הרפואה פעם ראשונה ושנייה קודם שהוחזקה, אבל לאחר פעם שלישית שכבר הוחזקה צריך להתיישב אם תוכל לסמוך על הרפואה ואפילו הוא רופא מומחה בדבר זה ולשמש אחר כך פעם רביעית".
- (ג) טור (סעי' ח').
2. לאחר שכבר הוחזקה, ברופא נכרי אסור וברופא ישראל יש להסתפק.
- (א) סמ"ק (סוף סי' רצ"ג) – "ואם יש רופא שסובר לרפאותה טוב לנסות טרם שתיחזק אבל אחר שהוחזקה אסור וצ"ע אם הוא יהודי רופא מומחה אם תוכל לסמוך עליו אם לאו".
3. כבר הוחזקה, ברופא נכרי אסור וברופא ישראל מותר.
- (א) ריצב"א (הג' מיימוניות אסו"ב דפוס קושטא פרק ד' הל' כ"א) – "שאם אמר לה הרופא שנתרפאת משמשת על סמך דיבורו אם הוא ישראל כדאמר' בירושלמי נאמן הרופא לומר קמיע זה מומחה וריפאתי בו ג' פעמים אע"פ שיש לדחות דההוא איירי שידענו שריפא בו כבר פעם אחת אלא שאין אנו יודעים מן השלוש מ"מ דעתי נוטה להתיר בכל ענין אבל אין בידי להתיר על פי דיבור גוי אפילו ברופא דלא מרע נפשיה דקרינן בהו אשר פיהם דבר שוא".
4. כבר הוחזקה יש להחמיר, אא"כ יש הוכחה.
- (א) רדב"ז (סי' ת"י) – "הילכך בנ"ד דאיכא רגלים שהרי משמשת בצער מה שלא היה לה קודם לכן קרוב בעיני שסומכת על רופא מומחה שאמר שנתרפאת ומשמשת פעם ד' ואצ"ל על ידי בדיקה ג"כ. הילכך לצאת מכל ספק תרפא עצמה ויכולה לבדוק עצמה אם רוצה ליכנס בספק ואם אינה רוצה ליכנס בספק זה דעתי נוטה שתסמוך על רופא מומחה ותבעל פעם ד' דקשין גרושין כמיתה".
- (ב) פת"ת (ס"ק ל"ח).
- (ג) בדה"ש (ס"ק קכ"ז).
- (1) לענין עכו"ם – בדה"ש (ציונים ס"ק ר"ח).

ב. פסק דם וסתה.

1. מיקל, אפילו בעכו"ם – ריצב"א (הג' מיימוניות אסו"ב דפוס קושטא פרק ד' הל' כ"א, "ומיהו אם תראה האשה שפסק דם וסתה וראייתה ע"פ הרפואות וניכר שהועילו לה נראה הדברים שיש לסמוך אף על פי גוי שהרי הדבר הזה רפואה יש לו כי ההיא דאפילה חררת דם ואמר רבי נתרפאת זו"), מחבר (סעי' ח').

ג. מה הדין בב' רופאים.

1. מיקל.

- (א) שבות יעקב (ח"א סי' ס"ה) – "דמה"ט מסתפק ספר התרומה וסמ"ג וסמ"ק אם יש לסמוך על רופא מומחה דהיינו רופא אחד דוקא דחיישינן לבדדמי משא"כ בשנים אפי' רופא אחד ישראל ואחד שאינו מישראל ג"כ מהימן".
2. מחמיר [אפילו מאה רופאים].
- (א) חת"ס (יו"ד סי' קע"ה ד"ה והנה ע"א) – "אפילו מאה רופאים כיון שהוכחנו לעיל דאמרי בדדמי לא מהימן בטר דאתחזקה תלתא זימני ברואה מ"ת".
- (ב) בדה"ש (ס"ק קכ"ג) – "וכן נראה להורות".

לד] עשה רפואה זו לאשה אחת.

א. מיקל: שאפי' אם עשה הרפואה זו קודם שהתחזקה, יכולה אשה אחרת לסמוך עליו גם לאחר שנתחזקה.

1. ב"ח (ס"ק ח') – "מיהו נראה דאם רופא זה עשה רפואה זו לאשה אחת קודם שהתחזקה ונתרפאה יכולה אשה אחרת לסמוך עליו אף לאחר שהתחזקה בשלש פעמים ולשמש פעם רביעית לאחר הרפואה".
2. ש"ך (ס"ק כ"ח) – "כתב הב"ח מיהו נראה דאם רופא זה עשה רפואה זו לאשה א' קודם שהתחזקה ונתרפאה יכולה אשה אחרת לסמוך עליו אף לאחר שנתחזקה בשלש פעמים ומותרת לשמש בפעם רביעית לאחר הרפואה עכ"ל".
3. תה"ש (ס"ק כ"ז) – "ואם רופא זה עשה רפואה זו לאשה אחת קודם שנתחזקה ונתרפאת יכולה אשה אחרת לסמוך עליו אף לאחר שנתחזקה בג' פעמים ומותרת לשמש בפעם רביעית לאחר הרפואה. ב"ח וש"ך [ס"ק כח]".
4. באה"ט (ס"ק כ"א).
5. חוו"ד (חי' ס"ק כ"א, אמנם עי' בי' ס"ק י"ג [לשונו מובא לקמן]) – "ואם עשה רפואה לאשה אחת קודם שנתחזקה ונתרפאה, יכולה לסמוך עליו אשה אחרת אפילו אחר שנתחזקה, ש"ך [ס"ק כח]".
6. גר"ז (ס"ק ל"ה) – "ומיהו אם רופא זה עשה רפואה זו לאשה אחת קודם שנתחזקה ונתרפאה יכולה אשה אחרת לסמוך עליו אף לאחר שנתחזקה בג' פעמים ומותרת לשמש בפעם הרביעית אחר רפואה זו (ב"ח ש"ך)".
7. עי' ערה"ש (סעי' ס"ט) - לשונו מובא לקמן.
8. ששבה"ל (סיכום אות ב').

ב. קשה, דאם הראשונה לא נתחזקה עדיין בחולי, האיך נתחזק הוא לרפא.

1. דגול מרבבה (תנינא על הש"ך ס"ק כ"ח) – "דין זה צ"ע דהרי מאן יימר דראשונה מתרפאה דהא יכול להיות הא דלא ראתה משום דלא נתחזקה עדיין בכל הכחות ואפשר שהביאה ראשונה היתה בכח גדול ולכך ראתה".
2. חוו"ד (בי' ס"ק י"ג, אמנם עי' חי' ס"ק כ"א [לשונו מובא לעיל]) – "כתב הש"ך ... והוא תמוה בעיני דאם היא לא נתחזקה עדיין בחולי האיך נתחזק הוא לרופא".
3. פת"ת (ס"ק ל"ח) – "ותמיהא לי כיון דאשה זו שריפא הרופא אותה לא נתחזקה עדיין בחולי א"כ מנא ידעינן שרופא זה מומחה דלמא בלא"ה נמי היה פוסק ומצאתי בח"ד שתמה ג"כ בזה".
4. אמרי ברוך (על הש"ך ס"ק כ"ח) – "תמוה לרבים, כיון שלא הוחזקה שלשה פעמים היכן ידעינן שהיתה צריכה רפואה ושנתרפאה על ידי אותן הרופאים".
5. בדה"ש (ציונים ס"ק קצ"ז, עי' חי' ס"ק קכ"ד [לשונו מובא לקמן]) – "בב"ח שהובא בש"ך ... והקשו ע"ז החו"ד והפ"ת ... ועיין בחת"ס ... ועל הציור שכתבנו בפנים ליכא קושיא".

ג. י"ל, סומך על שיטת רבי שחזקה הוי ב' פעמים.

1. חת"ס (יו"ד סי' קע"ה ד"ה והנה הב"ח, עי' סי' קנ"ח ד"ה והב"ח) – "שצע"ג מנ"ל למסמך על רפואתו של זה כיון דלא אתחזקה ג"פ מקרה בעלמא הי' ולא מ"ת ראתה כלל ואיך נסמוך עליו בראתה ג"פ כבר. ונ"ל לישב קצת עפ"י מ"ש נימוק"י ס"פ הבע"י הנ"ל דאנן מספקינן אי בתלתא אי בתרי זימני הוה חזקה לכן בוסתות דרבנן אזלי' לקולא דלא הוה חזקה עד ג"פ ע"ש ומינה אם כפשוטו דבאי' דרבנן אזלי' לקולא ק' מי לית ביה חומרא הא בקביעת וסת אית ביה חומרא וקולא ועוד הרי כשם שאינו נקבע כך אינו נעקר פחות מג"פ אע"כ ה"פ חזקת של וסת חזקה גרוע דרבנן דמה"ת אין זה בגדר חזקה אפי' כוונה מאה פעמים ליום ידוע ורגע ידוע אין זה חזקה כלל דהטבע עלולה להשתנות ע"י שינוי מאכלים ומקומות וזמנים ושנותיו של אדם ע"כ אין חזקה לוסת מה"ת כלל ורק רבנן עשו מזה חזקה א"כ דיו שיקבע בג"פ בין לקולא בין לחומרא ומ"ש אזלי' לקולא לאו לקולא לדינא קאמרו דהא אפי' לחומרא נמי בעי' ג"פ אלא קולא לענין הקבעי' קאמר כצ"ל בנימוקי יוסף הנ"ל. והשתא דברי הב"ח נכונים דהא קמן דהריצב"א ס"ל להאמין לרופא נגד חזקה גרוע הלז ואפי' אם לא ריפא כלל בשום פעם וכל מה שאנו חוששי' לדברי בעה"ת משום דנימא חזקה אלימתא היא קצת א"כ מכ"ש דנימא אפי' בתרי זימני הוה חזקה והרי א"כ ריפא למי שנתחזקה בב' זימני ואם תאמר בחזקה גרוע כזו לא הוה חזקה בתרי זימני כלל א"כ אפי' בג"פ נאמין להרופא כדעת הריצב"א ...".
2. תשובה מאהבה (ח"ג סי' שס"ב אות ד') – "הש"ך ... חות דעת. ולפענ"ד לא קשה מידי דע מה דקיימ"ל ברמ"ת כרשב"ג בתלת זימנא הוא להקל כמ"ש הרשב"א ... וה"ה נמי לסמוך על חזקת הרופא להקל דבתרי זימנא הוי חזקה".
3. פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק כ"ח), הו"ד בערה"ש (סעי' ס"ט, לשונו מובא לקמן) – "**אמנם** לפי דברינו הנ"ל בעי' דוקא שהאשה שעשתה מתחילתה רפואה זו כבר נתחזקה בב' פעמים אבל אם עשתה רפואה זו אחר שראתה פ"א מ"ה לא מהני ולא מידי".
4. פרי דעה (שפתי לוי ס"ק כ"ח) – "מיירי הכא שהראשונה ראתה ב' פעמים וריפא אותה ושוב לא ראתה ולכן השניה מותרת לשמש הגם שנתחזקה בג"פ ולא אמרינן שהראשונה לא נתחזקה עדיין דלהקל על השניה סמכינן ארבי".

5. בית שערים (י"ד סי' רמ"ט ד"ה ובסימן) – "בש"ך סקכ"ח ... עיין חו"ד ... ובפשיטות אמרתי דלענין זה סמכינן ארופא שאמר שיש לה חולי שרואה מ"ת כיון שראתה ב"פ וכיון שהועיל לה רפואה זו הרי הוחזקה שמרפא מחולי זו: אבל עוד נ"ל דביבמות ס"ד ע"ב אמרינן נישואין ומלקיות כרבי דבתרי זימני הוי חזקה ווסתות ושור המועד כרשב"ג דבתלתא זימני הוי חזקה ועיין בתוס' שם ס"ה ד"ה נשאת דלענין ממון מודה רבי דבעינן איתחזק שלשה פעמים כמו בשור המועד ע"ש אמנם בווסתות נראה דה"ט משום דווסתות דרבנן אזלינן לקולא ועיין רש"י ותוס' נדה ס"ו ולפ"ז אם יש קולא בווסתות אם נאמר בתרי זימני הוי חזקה עבדינן גם בווסתות כרבי ולפ"ז כאן דיחזק לקולא לסמוך על אשה זו שנתרפא ממה שראתה שני פעמים מחמת תשמיש אמרינן בתרי זימני הוי חזקה וסמכינן עלה וא"ש".
6. אריה דבי עילאי (י"ד סי' ט' ד"ה ועכ"פ) – "אף דקיי"ל כרבי דבתרי זימני הוי חזקה משום דכיון ...".
7. טהרת ישראל (סעי' ק"ט).
8. פרדס שמחה (ס"ק מ"ד אות ב').

ד. י"ל, כיון שהוא רק ספק ורגלים לדבר, סומכים על הרופא.

1. עי' ערה"ש (סעי' ס"ט) – "ויש מי שכתב שאם ראינו שהרופא הזה נתן רפואה לאשה שראתה שני פעמים ובפעם השלישי בא עליה בעלה ולא ראתה דם יכולה אחרת לסמוך על הרופא גם אחר ג' פעמים [ב"ח וש"ך סקכ"ח] ומותרת לשמש בפעם הרביעית ורבים הקשו על זה דכיון דהראשונה לא נתחזקה עדיין במה נתחזק הוא לרופא שתסמוך עליו אשה אחרת לאחר חזקת איסור שלה [ח"ד סק"ג ורב"פ ופ"ת] ויש מי שתירץ משום דלרבי בתרי זימני הוה חזקה וא"כ לרבי הרי כבר נתחזקה ולכן סמכינן על זה משום דיש בדברים דקיי"ל כרבי [פר"ר בש"ך שם] ולפ"ז נאמר דדווקא קאמרי שני פעמים ולענ"ד נראה פשוט דכבר בארנו **דאין זה ברור שלא נסמוך על הרופאים דלכן כתבו לשון יש מסתפקים** כמ"ש בסעי' הקודם ולכן כשיש קצת רגלים לדבר אנו סומכים על הרופא ולכן אפילו בפעם אחד שראתה והרופא ריפא אותה הוי רגלים לדבר ויכולה השנייה לסמוך עליו גם בנתחזקה ותפסינן הצד השני דכיון שנתנה התורה רשות לרופא לרפאות נתנה לו התורה נאמנות בכל מה שיאמר [כנלע"ד להלכה ולא למעשה ויש להתיישב בדבר]".
2. שבה"ל (ח"ד סי' ק"ב אות ג', ששבה"ל ש"ך ס"ק כ"ה) – "ש"ך ס"ק כ"ה אם רופא עשה רפואה זו לאשה אחת קודם שהתחזקה וכו'. עיין בפת"ש ס"ק ל"ח שהקשה הח"ד דכיון דהאשה הראשונה עדיין לא נתחזקה א"כ אין הרופא מומחה ואיך סמכינן עלה בשניה שכבר נתחזקה ג"פ בראה דם מ"ת, ועיין תשובת ח"ס י"ד סי' קע"ה כ' דאירי דהראשונה ראתה כבר ב' פעמים ואמרינן להקל דנקרא כבר חזקה ומהני גם להשניה אע"פ שיש לה כבר ג"פ וכיו"ב כ' בס' פר"ד כאן בת"י השני. איברא לשון הב"ח עצמו משמע לכאורה דגם בריפא רק פעם א' בראשונה מהני כלפי השני, וטעמו דכיון דהרופא מצד עצמו רופא מומחה ובקי בנתינת רפואות, נהי דלא סמכינן עליו לבד היכא שהוחזקה ועדיין ולא ניסה רפואה כלל וכספיקו של בעה"ת בטור, מ"מ כיון שעצם ראה דם מ"ת רק ספק דשמא מן הצדדים (ואולי ראתה רק אחרי תשמיש מיד וכקושיית הח"ד באמת ס"ק א') וכיון שהרופא מצד עצמו מומחה ורגלים לדבר שהרי הועילה רפואה סמכינן עלה בשניה אפילו הוחזקה בג"פ, זה הנלענ"ד שיטת הב"ח עיין בדבריו ותראה".

ה. מראי מקומות – ערוגת הבשם (י"ד סי' קמ"ח), סוגה בשושנים (שושנים לדוד ס"ק ל"א), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק צ"ז).

1. לחם ושמלה (שמלה ס"ק י"ט) – "כתב הש"ך ... ובחו"ד ... ולפענ"ד י"ל קצת דעת הב"ח דס"ל דרואה מח"ת הוא מטעם וסת. והנה בכל וסת גם בפעם א' מיחוש חיישינן ליה, והיינו משום דאיכא קצת רגלים לדבר שתראה עוד בעת ההיא כאשר התחילה. וא"כ גם ברואה מח"ת אפ"י פעם א' ה' מקום לחוש שלא תשמש עוד מחשש שמא תראה עוד מח"ת. רק דא"א לחוש דא"כ אף אתה אוסרה לבעלה לעולם ואין דנין אי אפשר מאפשר (ע' ט"ז ס"ק י"ו), אבל עכ"פ הא ודאי דגם ברואה פעם א' מח"ת דאיכא קצת רגלים לדבר דחימום וחמוד התשמיש גרם. והרופא שריפא אותה הרי רגלים לדבר שיודע לרפאות ושהאמת אתו כאשר הוא אומר ... ואולם להש"ך שכתב בס"ק ל"ה דתשמיש לא הוי אלא כקפיצה ודאי קשה".
2. חקר הלכה (ערך נדה אות י"ד) – "עש"ך ... ועחו"ד ... ולענ"ד י"ל כוונת הש"ך דמירי באש' בבעל הראשון אחר ג"פ וקרי' לי לא איתחזיק משום דלא איתחזקה לכל האצבעות וכחות והרופא עשה לה רפוא' ושימשה ולא ראתה א"כ הרופא נתחזק כיון דלבעל זה נתחזק' הרי דהרפואות הועילו ומעתה מועיל הרפוא' גם לאשה שנתחזק' לכל האצבעות וכחות".
3. מור ואהלות (ארץ נוד על הש"ך ס"ק כ"ח) – "עי' חו"ד מה שהניח בצ"ע. ולענ"ד דטעם הב"ח מכה ס"ס שמא סמכינן על רופא לבד בכה"ג באיתמחי גברא לבד דהרי בש"ע נקט רק יש מסתפקים וא"כ כאן יש ס"ס שמא איתמחי הרפואה ג"כ ואז לא היה מקרה כלל והוא דלא מצטרפין ספק צדדין לס"ס דהוי כשני ענינים ונודע ספק א' ואסרנוהו וגם דאיכא לברורי וגם דאין עושין ספק ביד עי' ביו"ד סי' נ"ז בסופו וב"י בשעה"ס ודו"ק".
4. בדה"ש (ס"ק קכ"ז, ציונים ס"ק קצ"ז [לשונו מובא לעיל]) – "רופא שכבר עשה רפואה זו לאשה אחרת שהוחזקה גם כן בג' פעמים לראות מחמת תשמיש וסמכה על הרופא לשמש פעם רביעית (שטעתה וסברה שמותר לסמוך עליו) ולא ראתה בתשמיש הרביעי הרי נתברר שרפואתו הזאת מועלת וגם אשה זו השנייה מותרת לסמוך על רפואתו".

ו. נסיון שנעשה על עכו"ם.

1. אין ראיה לישראל.
- א) חת"ס (י"ד סי' קע"ה ד"ה והנה) – "הנה לא הוה בעי למימר אם עשה רפואה זו לעכו"ם בתר ג"פ משום דאין ראיה מגופי שלהם לגופי שלנו כדאמרי' בשבת פ"ו ע"ב ובע"ז ל"א ע"ב ונדר' ל"ד ע"ב אינהו דאכלו שקצים ורמשי' חביל גופי ע"כ הוצרך לומר שעשה רפואה זו לישראל' קודם שתחזק".
- ב) פת"ת (ס"ק ל"ח) – "חתם סופר".

- (ג) טהרת ישראל (סעי' קי"א).
 (ד) בדה"ש (ס"ק קכ"ד).
 2. יש ראייה לישראל.
 (א) מנחת פתים (סעי' ח') – "חת"ס ... ולענ"ד יש לומר דבזה"ז אין הנכרים רגילים לאכול שקצים ורמשים ואי משום דישראל דאיגי במצות כמ"ש תוס' שם הא לענין חולי הגוף אין לחלק בזה כמ"ש כעין זה התוס' בע"א שם".
 3. טעמים להחמיר.
 (א) משום שהם אוכלים שקצים ורמשים – חת"ס (יו"ד סי' קע"ה ד"ה והנה, לשונו מובא לעיל), פת"ת (ס"ק ל"ח), טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק רכ"ט), בדה"ש (ס"ק קכ"ד).
 (1) י"ל, בזה"ז אין הנכרים רגילים לאכול שקצים ורמשים – מנחת פתים (סעי' ח', לשונו מובא לעיל).
 (ב) משום שאינם דואגים לקיים המצות – בדה"ש (ס"ק קכ"ד).
 (1) י"ל, אין ראייה לחולי הגוף – מנחת פתים (סעי' ח', לשונו מובא לעיל).
 4. חת"ס (ע"ז דף דף לא: ד"ה אידי) – "אידי דאכלי שקצים ורמשים חביל גופי מימי תמהתי אחר שבעו"ה אין לנו מדרש חכמות הרפואות וכל רופאי ישראל לומדי בבית מדרש לאומים וחכמיהם וכל חכמתם בנוי על טבעי גופי דאכלי שקצים ורמשים ולא דאיגי במצות ואיך ישפוט מזה על גופי ישראל דלא אכלי שקצים ודאיגי במצות הרי קמן אלו מסתכנים בגילוי ואלו שתו וחזו ושכבת זרע של אלו מסריח משא"כ אלו והוא איבעי דלא איפשטא פר"ע ובודאי לענין רפואות הגוף מה נעשו נסמך על רופא חנם ית"ש ויתן בפי הרופא ומחשבתו לרפאות נפש עד דכא ושומר פתאים ה' ולענין פ"נ שבת ויה"כ לא יהא אלא ספק נמי מותר אבל לענין איסור נדה צ"ע ואם חז"ל סמכו על הרופאים שהעלה מטבעין ליבנה וכדומה בזמניהם הי' חכמי רופאי ישראל אשר שקלו זה בדעתם אבל רופאי זמנינו אינם עוסקים אלא בטבעי או"ה צל"ע מאוד".
 5. מראי מקומות – סוגה בשושנים (שושנים לדוד ס"ק ל"א), להורות נתן (ח"ג סי' ס"ו), פרדס שמחה (ס"ק מ"ד אות ב'), דף על הדף (שבת דף פו:).

לה [נאמנות רופא.

- א. אינו שומר תורה ומצוות.
 1. כמו עכו"ם.
 (א) לחו"ש (לחם ס"ק נ"ב).
 (ב) מי נדה (קונ"א סוף סי' קפ"ז ד"ה מיהו כל) – "רק ברופא ישראל הכשר לעדות, אבל בזמן הזה כל הרופאים בחזקת מחללי שבתות בפרהסיא, ועוד כמה דברים אשר לא ניתנו להאמר בכתב, לכך על סתם רופא אם לא ידוע שהוחזקה בכשרות אין לו דין ישראל רק דין רופא עכו"ם".
 (ג) מהרש"ם (ח"א סי' י"ג ד"ה אך) – "י"ל דדוקא רופאים ישראלים. וע' במ"נ מ"ת בקו"א בסופו, דרופאי ישראל שבזה"ז שמחללים ש"ק בפרהסיא, י"ל שאינם נאמנים. ומ"מ נראה דאם אמרו ב', זה שלא בפני זה, בצירוף דלא מרעי אומנתם, יש לצדד בזה ובפרט בצירוף רגל"ד".
 (1) לענין ב' רופאים: וכ"כ החלקת יעקב (יו"ד סי' צ"א אות ה'), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה נ"ג), לשונם לקמן.
 מהרש"ם (ח"ב סי' קס"ד ד"ה ומ"ש) – "דצריך שתהא האשה מוחזקת ביראת השם ... וטפי עדיף ע"י מיילדת מלעשות על ידי רופא עכו"ם או ישראל חשוד כדרך רופאי זמנינו שאין להם נאמנות כלל".
 (ד) בדה"ש (ס"ק פ"ה, ס"ק צ"ז).
 (ה) חוט שני (ס"ק ו' אות ב') – "רופא שאינו שומר טהרת המשפחה ... אינו נאמן, ואין אנו סומכין על דבריו".
 (ו) פרדס שמחה (ס"ק מ"ה).
 (ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' תל"ו).
 2. מראי מקומות.
 (א) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ה אות ק') – "הכרעת הפוסקים ברופאים שאינם שומרי תורה, דבשואלים כמה רופאים ואומרים אותו דבר, נאמנים".

ב. אם הרופא נותן כתב וחותרו על מה שמעיד.

1. מיקל.
 (א) חזקת טהרה (חק וזמן פרק ג' הע' ט"ו ד"ה והשמיע, עמק התשובה ח"ג סי' ע"ג) – "דעל הרופאים שהם מומחים לרבים יש להם חזקה דלא מרע אנפשייהו אפי' בעדות אשה דבעי עדות וכל שכן באיסורין. ולפיכך אנו מורין ובאין בדמים הנמצאים בעדים הבדוקים, והרופאים בודקין אותן ואומרים שיש לה שם מכה או חיכוך בצדדין, דיש לסמוך עלייהו אף שהן נכרים או מומרים, הואיל והם רופאים מומחים לרבים לא מרעי נפשייהו, דבאיסורין הדבר פשוט דמעיקר הדין סמכינן אחזקה דלא מרעי נפשייהו, וכן מוכח דעת מרן הד"ח בשו"ת יו"ד ח"ב סי' ע"ז, ואף שהרמ"א ז"ל כתב דהאידינא לא סמכינן, היינו דוקא בטעימה, משא"כ כשאומר שהוא רואה שיש שם מכה ואיכא למיקם עלה דמילתא ע"י רופאים אחרים יש החזקה דלא מרעי נפשייהו אפי' לדין וכש"כ. ולחזוק הדבר אני דורש שיתן בכתב ויחתום מה שיש שם, דבכה"ג בוודאי לא מרעי נפשייהו. אכן זהו דוקא כשאומר שיש עדיין שם המכה והחיכוך באופן דאיכא למיקם עלה דמילתא ע"י רופאים אחרים, אבל אם אומר שבא מהצדדין וכעת כבר חלף ועבר בוודאי אינו נאמן בזה הואיל וליכא חזקה דלא מרעי נפשייהו הואיל וליכא למיקם עלה דמילתא ...".
 (ב) נטעי גבריא (פרק פ' סעי' כ"א) – "אם הרופא נותן כתב וחותרו שזה דעתו, יכולין לסמוך עליו דמירתת לשקר".

ג. באופן שהבדיקה אינה מגיעה לפי המקור.

1. מיקל, שנאמן שהמכה מחמת הטיפול.

(א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה נ"ג, משמרת הטהרה פרק ה' הע' מ"ב) – "אשה שנבדקה אצל רופא ויצא ממנה דם בשעת הבדיקה, והבדיקה היא מסוג שעלול לפצוע אותה ובאופן שהבדיקה אינה מגיעה לפי המקור, כגון בתפירת צואר הרחם או בלקיחת תרבית מצואר הרחם, והרופא אומר שהדם מחמת שפצעה ע"י אחיזת הצבת ושלא הגיע לפי המקור, תולין הדם בהם והיא טהורה".

(ב) חק וזמן (פרק ג' סעי' י"א) – "יאמר לה שם הבדיקה או הטיפול, ואם ידוע למורה דטיפול זה לעולם אינו נכנס למקור טהורה".

ד. טיפול הגורם מכה. [דם זה ממכה של טיפול] - ישראל.

1. נאמן – חק וזמן (פרק ג' סעי' י"א).

ה. טיפול הגורם מכה. [דם זה ממכה של טיפול] - עכו"ם.

1. ידיעה.

(א) נאמן.

1 (ע' מלמד להועיל (ח"ב סי' ס"ה) – "הרי הוא מרע נפשי אם אומר שמחיתוכו בא הדם וטוב היה לו לומר שחיתוכו נתרפא במהרה והדם הוא דם נדה ומה לו לשקר להכשיל ישראל באיסור נדה, אלא ודאי שברור לו שחיתוכו מוציא דם וא"כ יש לטהר האשה".

2 (אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ה) – "ובבדיקת הרופא כשלא היה ברחם שליכא חשש פתיחת הקבר כשהיא טהורה יש לתלות כשראתה דם שהוא ע"י משמוש הרופא שם שעשה איזה פצע ומ"מ צריך לשאול להרופא דמה שיש לברורי מבררין. ובשלשה ימים הראשונים להנקיים מסתבר שאין לתלות דלא ידוע שעשה מכה וא"כ לא ידוע שמוציא דם. אבל אם אמר הרופא שנעשה ע"י משמוש פצע ומשם הוא הדם יש לסמוך עליו אף בג' ימים הראשונים ואף אם אינו שומר תורה ואף שהוא נכרי כיון שיותר טוב היה לפניו לומר שלא גרם שיוצא דם א"כ ראייה שלא משקר ויש להאמינו. והפסק טהרה צריכה לעשות קודם השקיעה".

3 (באר משה (חק וזמן פרק ג' הע' ט"ו ד"ה והשמיע) – "אמר ששרט אותה, נאמן וטהורה, שהרי בכך שאומר ששרט אותה, מרע אומנתיה, ונאמן".

4 (ששכ"ה (חק וזמן פרק ג' הע' ט"ו ד"ה ושמעתי) – "דבמקומות כמו ירושלים, [שיודעים הרופאים דלאשה חשוב כל טיפת דם מהרחם], מתייראים לשקר, ויש להמינם [גם בלי כתב]".

5 (פרי טהרה (הע' ח').

א. לכאורה במקום [כמו בארץ ישראל] שהרופא ידעת שיותר טוב לומר שהוא גורם הפצע, אינו נאמן. ומש"כ הששכ"ה [ע' לעיל], יש לדון.

(ב) נתן חוות דעתו בכתב.

1 (ע' חוקת טהרה (חק וזמן פרק ג' הע' ט"ו ד"ה והשמיע, עמק התשובה ח"ג סי' ע"ג) - לשונו מובא לעיל.

(ג) הורה על טיפול.

1 (חוט שני (חק וזמן פרק ג' הע' ט"ו ד"ה ודעת, ד"ה ובכן) - לשונו מובא לקמן.

2. השערה.

(א) מחמיר – חק וזמן (פרק ג' סוף סעי' י"א).

ו. אופן הבירור שיש מכה.

1. שראה וידוע בבירור.

(א) ישראל, נאמן – מראה כהן (פרק א' הע' כ"ו, לשונו מובא לקמן).

(ב) גוי.

1 (מיקל – אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ז, "... אבל יש חילוק, דלענין שהמכה מוציאה דם יש להאמינו גם בסברא, ולענין שיש שם מכה - אם אומר זה בסברא בעלמא קשה להאמינו, אף שהוא מומחה. אבל כשאומר שרואה ממש ע"י מה שהשקיף שם כדכתבתי, נאמן. אף שסתם אינשי לא יראו כלום, דהוא משום שאין יודעין איך צריך להיות, ואין מבינין שיש שם שינוי. אבל לרופאים שיודעין איך צריך להיות, ורואין איך שבזו איכא שינוי בין במראה בין בעובי המקום, הוא ראייה פשוטה לפנייהם, ויש להאמינם לא רק כשהן שומרי תורה, אלא אפילו כשאינם שומרי תורה ואפילו נכרים, דלא מרעי אומנתייהו"), שבה"ל (ח"ה סי' קכ"ו, ששבה"ל ס"ק ג', סיכום אות ב', "וכן עושים הכל ע"י צילום או בהבחנה במראה ושאר מכשירים, וכמו שרואים הרבנים בכיס השתן, כל כה"ג אפשר לסמוך על הרופאים"), פרי טהרה (סעי' ג', לשונו מובא לקמן).

2 (מחמיר – חוט שני (ס"ק ו').

א. אא"כ הורה על טיפול, במכה שאינה עוברת מעצמה – חוט שני (חק וזמן פרק ג' הע' ט"ו ד"ה ודעת, "בצירוף דגם צוה עליה הרופא טיפול מסויים בכדי לטפל במכה שהוא מבחין בה, דכזה יש להניח שלא היה עושה כן בסתמא בלי ידיעה אמיתית. [ועוד יש להוסיף, דגם אינו יכול לומר דפתאום נעלמה המכה, דאם במכה כזאת העוברת מעצמה עסקינן, לא היה מצוה לה לטפל בה, ולכן מירחת טפי לשקר שיש מכה הנראית], אבל בלא"ה אלא שהוא רק אומר שראה מכה, אין הוא נאמן כי אם ברופא שומר תורה").

(ב) רופאים, נאמן.

3 (ב' רופאים, נאמן.

א. מהרש"ם (ח"א סי' י"ג) - לשונו מובא לעיל.

ב. חלקת יעקב (יו"ד סי' צ"א אות ה') - "ובענין נאמנות הרופאים בענינים כאלו, כבר דשו בו רבים, בשתי המעשיות מובא בנדה כ"ב, אי סמכינן על הרופאים, ע"י חת"ס יו"ד סימן קס"ט וקע"ה, ועוד כמה אחרונים, ודעת מהרש"ם בסי' כ"ד ח"א, ועוד כמה תשובות, דבמה שאומרים הרופאים שרואים בכלי הבטח, הוי בכלל מלתא דעבידא לאיגלווי, ולכ"ע נאמנים, ופסק כן להלכה בכמה תשובות, אף ברופאים עכו"ם, בשנים שאמרו זה שלא בפני זה. אם כן בני"ד, כששני רופאים יאמרו על בטח, שראו בכלי הבטח שניטל כל הרחם מכל וכל, הדין כנ"ל, דצריכה להמתין ז' ימים מחמת נידתה שמקודם ואח"כ תטבול ואין צריך להפסק טהרה, וגם לא לז' נקיים כיון דדם שלה דם מגפתה כנדה ל"ו הנ"ל וכפירש"י, וכשיאמרו דנשתייר עוד קצת מהרחם, אז דינה כשארי נשים לענין הפס"ט, וז' נקיים".

ג. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה נ"ג) - "אפשר לסמוך על ב' רופאים או שאינם שומרים תורה ומצוות, כשכל אחד אינו יודע מהשני, ואף במכה שאינה מוציאה דם ואף באופן שאפשר לברר ע"י הבטח, ואם אין ידוע שיש מכה אין לטהר ע"י הבחנה וטביעות עין לומר שהדם או הנוטה לאדום הוא ממכה".

ע"י הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ה' סעי' י"ב, סעי' י"ג, הע' ל"ג, הע' ל"ו, קובץ תשובות ח"א סי' פ"ג).

4) מראי מקומות - מראה כהן (פרק א' הע' כ"ו, לשונו מובא לקמן).

2. השערה.

(א) ישראל.

1) מיקל.

א. בדה"ש (ס"ק פ"ה, ס"ק צ"ז).

ב. פרי טהרה (סעי' ג') - "אם נבדקה על ידי רופא והוא אומר שיש לה באותו מקום מכה המוציאה דם - אם הוא יהודי שומר תורה ומצוות, הריהו נאמן, והאשה טהורה. אך אם אינו יהודי, או שאינו שומר תורה ומצוות, אז יש בזה חילוק: אם הוא אומר שרואה בעיניו מכה המוציאה דם [ולא רק מכח אומדנא בעלמא] - נאמן, כיון שזה דבר שיכול להתברר תיכף על ידי רופא אחר. והוא הדין אם האשה עצמה יודעת שיש לה מכה, והרופא אומר שמכה זו מוציאה דם - נאמן הרופא. אך אם הרופא אומר באומדנא בעלמא, שדם זה שהיא רואה הוא מחמת מכה - אינו נאמן. [וכתבו הפוסקים שאין לסמוך על הרופאים על גוף פרטי, אך הם נאמנים בדברים כלליים לומר שיש מציאות כזו בעולם]".

2) מחמיר.

א. חוט שני (ס"ק ו' אות א') - "ע"פ השערתו ... אין לסמוך על דבריו, ויש לה לחוש לטומאת נדה".

3) מראי מקומות.

א. מראה כהן (פרק א' הע' כ"ו) - "והנה אם זהו דבר שהרופא רואה בעיניו כגון פצע בנרתיק שמוציא דם אזי אם הוא רופא יר"ש נאמן הוא בודאי, ורופא שאינו יר"ש יש לעשות בזה שאלת חכם. ובדבר שהרופא אומר על פי השערה יל"ע אם גם רופא יר"ש נאמן".

(ב) גוי.

1) אינו נאמן.

א. שבה"ל (ח"ה סי' קכ"ו, ששבה"ל ס"ק ג', סיכום אות ב') - "אם אומרים ברור ע"י אומדנא שלהם לא מהני".

ב. פרי טהרה (סעי' ג') - לשונו מובא לעיל.

2) ב' רופאים, נאמן.

א. ששבה"ל (סיכום אות ב') - "רפואה שמכח אומדנא ... והעצה היא לשאול שני רופאים זה שלט בפני זה, וכששניהם אומרים דיעה אחת - נאמנים".

ז. כשהרופא אומר שראה דם מהמקור.

1. ישראל.

(א) חייב לומר, ונאמן.

2. עכו"ם.

(א) חוששת, ותטבול בלי ברכה.

1) פרי טהרה (סעי' ה') - "אשה שנבדקה על ידי רופא אינו יהודי, ואמר שראה דם בבית החיצון של האשה - יש לחוש לדבריו, והאשה טמאה. ומכל מקום תטבול בלי ברכה".

(ב) אינו נאמן, אא"כ מסיח לפי תומו.

1) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"מ) - "שכיון שמסיח לפי תומו יש להחמיר ליחשבה כנדה, ומפני שהיתה ע"י הרגשה (הרגשת הכלי). [ובודאי יכולה לילך אח"כ לבוקדת ישראלית לבדוק אם הדם הוא ממכה]. ובמקרה שהרופא אמר שראה רק טפת דם, בזה סמכינן לומר שהוא אינו בקי במראות דם, וטהורה היא".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רמ"א) - "וה"ה ע"י בדיקת רופא חילוני. [ודומה לבדיקה שאינו צריכה, שלא צריך לעיין בה]. וכדי שלא לטמאה מדין מסיח לפי תומו, גם מתחילה יכולה לבקש מהרופא לא להגיד כלל לענין אם ראה דם או לא. ועי"ז אף אם לבסוף אמר לה שראה, עכשיו אינו מסיח לפי תומו. [ושמעתי מרי"ב של שמעיקר הדין ה"ה להיפך שיכולה לבקש מהרופא דווקא להגיד לה אם ראה או לא]. וכל זה לגבי רופא נכרי או רופא חילוני. אבל לגבי רופא יהודי הנאמן (שבדקה לא לצורך הלכות נדה), אם ראה דם בה, מחוייב הוא להגידה שהיא טמאה. שהא יש כאן יהודי נאמן שיוודע שהיא טמאה".

א. בארץ ישראל, אין מסיח לפי תומו – חק וזמן (פרק ג' הע' ט"ו ד"ה אמנם שמעתי, "כיום באזורים החרדיים המובהקים בחו"ל [וכ"ש בא"י] יודעים כבר כל הרופאים שיש לנו הלכות נדה, ולא מקרי מסל"ת").
 ג. קהלות יעקב (יאמר יעקב לישראל סי' פ"ג) – "לענ"ד נראה דאפילו אינו בתורת נאמנות כלל מ"מ הכא שאומר שהוא רואה הרי זה מלתא דעבידא לגלוי' דלא משקרי בה ועכ"פ לענין להחמיר ודאי ראוי לחוש ובכמה תשובת אחרונים ז"ל דנו בענין לסמוך אפילו על הרופא עכו"ם, בדברים דאיכא חזקה דלא מרע אומנתו וה"ה במלתא דעבידא לגלוי".
 ד. לענין ברכה – עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.
 3. מראי מקומות – לבושי עז (סי' קפ"ח סעי' ו' תמצית אות ט').

ח. מראי מקומות – באה"ט (סי' י"ז), פת"ת (סי' ל'), ערה"ש (סי' קפ"ח סעי' ס"ד - סעי' ע"א), דרכ"ת (סי' צ"ח), סי' קפ"ח ס"ק ל', סי' קצ"ד ס"ק י"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' תל"ד), יד לילודת (קונ' הבי' פרק ב' אות א'), נשמת אברהם (יו"ד סי' קפ"ז ס"ק ה').

1. נטעי גבריאל (פרק פ' סעי' י"ט) – "י"א שצריכים לשאול שני רופאים זה שלא בפני זה, ואז יש לסמוך על דבריהם".
נטעי גבריאל (פרק פ' סעי' כ"ב) – "בזמננו יכולים לסמוך על הרופא שנאמנים על דבר שעתיד להיות גלוי אם יכולין לברר כגון בכלי הבטה".

לז' הפחידוה פתאום ונפל ממנה חררת דם - סעיף ט'.

א. בזמן הזה.

1. מחמיר.

א. רמב"ן (הל' נדה פרק ו' הל' י"ט) – "בזמן הזה אין בודקין בשפופרת, ולא מתירין אותה בחררת דם שהפילה, ואם בדקה בהן והרי היא טהורה אין מוציאין אותה מבעלה".
 ב. הו"ד בהג' מיימוניות (אסו"ב פרק ד' הל' כ"ב אות ע') – "כתב הרמב"ן ז"ל בזמן הזה אין בודקין בשפופרת ולא מתירין אותן בחררת דם שהפילה ואם בדקה בהם והרי היא טהורה אין מוציאין אותה מבעלה עכ"ל".
 ג. טור (סעי' ט') – "כתב הרמב"ן היו מפחידין אותה פחד פתאום והפילה דם ונתרפא מותרת לבעלה ואם חזרה וראתה דם מחמת תשמיש אפילו פעם אחת בידוע שלא עלתה לה רפואה והאידינא אין מתירין אותה לאחר שראתה דם עד כאן".
 2. ומוסיף "מיהו אין מוציאין אותה מבעלה אחר בדיקה זו ורפואה זו עד שתבעל ותחזור לקלוקלה".
 א. ראב"ד (בעלי הנפש שער הספירה והבדיקה סי' ג') – "גם הרפואה שאמרו בה חכמים שמבעיתין אותה ואם הפילה חררת דם כבר נתרפאת, אין אנו בקיאין בחררה זו, ובין הפילה ובין לא הפילה אסורה לכל אדם. מיהו אין מוציאין אותה מבעלה אחר בדיקה זו ורפואה זו עד שתבעל ותחזור לקלוקלה".
 ב. מחבר (סעי' ט').
 1. פרישה (סי' כ"ב) – "וס"ל דאז אין מתירין אותה לא ע"י שפופרת ולא ע"י חררה ובין אם היא עדיין תחת בעלה דס"ל דאין מוציאין אותה מבעלה באחד משניהן וכן סבירא ליה להרמב"ן גם הבית יוסף כתב דדעת שניהן שוה".
 3. השמיט דין זה – רי"ף, רמב"ם, רא"ש.

ב. ציורים.

1. פחד נמשך, מסולקת דמים - עי' סי' קפ"ד סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.
 2. פחד פתאומי, ביעתותא, אם יש לה לבדוק - עי' סי' קפ"ד סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

לז' ראתה ליל טבילתה - סעיף י'.

א. ראתה ליל טבילתה בלי תשמיש.

1. מיקל [הוי כוסת האונס].

א. חוו"ד (חי' סי' כ"ג, בי' סי' י"ד) – "אינה צריכה לפרוש בליל טבילה שניה, דטבילה כפיצה דמיא".
 ב. פת"ת (סי' מ"ב) – "עז"ד שכתב דזה דוקא באם ראתה בליל טבילתה אחר תשמיש אפילו שלא בשעת תשמיש רק באותה עונה דוסת מורכב הוא לטבילה ולתשמיש אבל אם ראתה בליל טבילה בלא תשמיש כלל א"צ לפרוש ע"ש".
 ג. לחנ"ש (לחם סי' נ"ה).
 ד. ערה"ש (סעי' ע"ו) – "וליהדיא משמע שחוששת בליל המקוה מפני הראייה של תשמיש אבל בלא תשמיש אינה חוששת [וכ"כ הח"ד שם]".
 ה. טהרת ישראל (סעי' קכ"א).
 ו. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ב אות י"ג) – "וכ"ז רק בשימשה בליל טבילה, אבל ראייה בליל טבילה גרידא א"צ לחוש, וכחו"ד ס"ק יד וערוה"ש סס"ו, ודלא כס"ט".
 ז. ששבה"ל (סיכום אות ב').
 ח. בדה"ש (סי' קמ"א).
 ט. פרדס שמחה (סי' נ"א אות ב').
 י. לבושי עז (תמצית אות ה').
 יא. נטעי גבריאל (פרק פ"ג סעי' ה').
 2. מחמיר.

א) עי' הפלאה (גבעת פנחס סי' נ"ד) – "בסי' קפ"ז סעיף יו"ד הרואה דם ... התם טעמא משום טבילה לחוד".
3. ג' פעמים בלא תשמיש כלל.

א) אסרה בליל טבילה בלבד – לבושי עז (תמצית אות ו').

ב. ראתה בשעת תשמיש אחר טבילתה: הזמן.

1. אפילו מופלג [אותה עונה].

א) חו"ד (חי' ס"ק כ"ג, בי' ס"ק י"ד) – "אפילו שלא בשעת תשמיש רק באותה עונה, דוסת מורכב הוא לטבילה ולתשמיש".

ב) לחו"ש (לחם ס"ק נ"ה) – "אפילו לא ראתה בשעת תשמיש ממש רק באותה לילה נמי קבעה וסת הרכבה".

ג) פת"ת (ס"ק מ"ב) – "עח"ד שכתב דזה דוקא באם ראתה בליל טבילתה אחר תשמיש אפילו שלא בשעת תשמיש רק באותה עונה דוסת מורכב הוא לטבילה ולתשמיש".

ד) בדה"ש (ס"ק קמ"ב, ס"ק ע"ז, ס"ק קע"ו, ציונים ס"ק רכ"ז, עי' סי' קפ"ט סעי' י"ח בי' ד"ה ביום) – "דכל שראתה באותו לילה חוששת".

ה) חוט שני (ס"ק ז') – "והנה הרואה מחמת תשמיש [ולא סמוך לתשמיש, שאז מבואר דינה בריש הסימן] אפילו מופלג מהתשמיש [ומופלג מיקרי, כל הלילה שלאחר התשמיש]".

2. צ"ע.

א) ערה"ש (סעי' ע"ט) – "ויש מי שרוצה לומר דבליל הטבילה אפילו לא ראתה בשעת תשמיש אלא אחר התשמיש ג"כ צריכה לחוש מטעם וסת [שם] ולענ"ד לא נראה כן מדברי הפוסקים ואין זה דומה ממש לוסת כמו שבארנו ודווקא אם ראתה בשעת תשמיש צריכה לחוש פעם אחת ולדינא צ"ע".

3. מיקל, רק סמוך יש להחמיר.

א) תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ל') – "דנ"ל יותר דכל שלא ראתה תוך שיעור וסת אין תולין כלל הראיה מכח התשמיש".

4. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' קי"ז, סעי' קכ"א), לבושי עז (תמצית אות ז'), פרדס שמחה (ס"ק נ"א אות ג'), שאילת אשר (סי' י"ז, לשונו מובא לעיל), יבקש תורה (שו"ע סי' נ"ה, לשונו מובא לעיל).

ג. לא שמשה בליל טבילה שניה, מה הדין בליל טבילה שלישי.

1. מחמיר.

א) חו"ד (חי' ס"ק כ"ד, בי' ס"ק ט"ו) – "היינו כשעברה ושמשה בליל טבילה שניה, דנעקר הוסת בהרכבה".

ב) פת"ת (ס"ק מ"ג) – "עח"ד שכתב דהיינו דוקא כשעברה ושמשה בליל טבילה שניה דנעקר הוסת בהרכבה אבל כשלא שמשה בליל טבילה שניה אסורה דכל וסת אינו נעקר רק כעין שנקבע. וא"כ כשראתה בליל טבילה אחר תשמיש אסורה לעולם לשמש בליל טבילה אם לא שעברה ושמשה ולא ראתה חזרה להתירה".

2. מיקל.

א) תוה"ש (ס"ק ל"ה) – "ומשום הכי מותרת אפילו בימי הוסת ... וכן מבואר מדברי הרשב"א ולשון המחבר כאן סעיף י"י".

ב) סד"ט (ס"ק כ"ד) – "צריך לומר דהכא עיקר חששא אינה אלא משום דשמא בטבילה גרמא, ומה שראתה בשעת תשמיש לאו דתשמיש נמי גרמא, אלא שקרה המקרה שראתה בשעת תשמיש".

ג) הפלאה (גבעת פנחס סי' נ"ד) – "בסי' קפ"ז סעיף יו"ד הרואה דם ... התם טעמא משום טבילה לחוד".

ד) גר"ן (ס"ק מ"ב) – "דכיון שדילגה פעם אחת ולא ראתה מחמת תשמיש אף על פי שלא שמשה".

ה) חכ"א (כלל ק"י סעי' ט"ו) – "ואם לא ראתה בליל טבילה שניה אינה צריכה לחוש לליל טבילה שלישי דכיון דלא קבעה שלש פעמים נעקר בפעם אחת ולא אמרינן זה שלא ראתה בליל טבילה שניה היה מחמת שלא שמשה דהטבילה גורמת כשתשמש אז תראה ואם כן עדיין תאסר לעולם בליל טבילה לשמש זה לא חיישינן אלא החששא הוא שהטבילה לבד גורמת לראות בין תשמש או לא תשמש ולכן כשטבלה ולא ראתה נעקר חשש הזה".

ו) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק י"ד) – "החו"ד ... דדברים אלו לא נתנו לכתוב דמאחר ... וע"כ פי' החו"ד הנ"ל אינו מתקבל על הדעת כלל".

ז) לחו"ש (לחם ס"ק נ"ח) – "הקשה סד"ט ... ותי' דצ"ל דהכא עיקר החששא היא משום הטבילה ע"ש ודלא כחו"ד".

ח) קנאת סופרים (השמטות לשירי טהרה סי' ל"ג) – "שראה בחו"ד ... הנה ידידי לית מאן דחש לדבריו בזה".

ט) נחל אשכול (סי' מ"ח ס"ק א') – "והפרישה עצמה מבעלה בליל טבילה השלישי ולא ראתה בו עקרה פעולת הטבילה ומותרת בליל טבילה הרביעי".

י) עי' בית שלמה (יו"ד סוף סי' ל"ב) – "יש להקל בפרט במקום דאיכא קצת סניף לצרף להקל וכ"פ אשר נשאלתי ע"ז וחפשתי איזה סניף להקל והוריתי להקל ולטהרה ויצאו דברינו בטהרה".

יא) מהרש"ם (ח"ג סוף סי' ס"ח) – "ומה ששאל בדין אם יש להקל בפסקה ולא ראתה בל"ט ולא שמשה והביא דברי הח"ד ותשו' ב"ש ח"ב סוסי' ל"ב שחולק על הח"ד ס"ק ט"ו הנה גם בסד"ט ס"ק כ"ד ובנח"א שעל האשכול שם חלקו עליו וגם בשו"ת ק"ס סי' ל"ג וגם בשו"ת ג"פ סוסי' נ"ד ולכן בוודאי יש לדקדק בימי הפלגה כפי שכתב בשו"ע הרב ס"ק מ"א וקו"א אות כ"ב עיי"ש ותבין".

יב) ערה"ש (סעי' ע"ה, סעי' פ"א) – "ויש מי שאומר דבאמת הכוונה הוא כשעבר ושימש [ח"ד סקט"ו] ולא משמע כן דא"כ ה"ל לפרש כן".

יג) טהרת ישראל (סעי' קט"ו).

יד) בדה"ש (ס"ק קמ"ז) – "דעת רוב האחרונים להקל בזה".

טו) ששבה"ל (סיכום אות א', שבה"ל ח"ד סי' ק"ב אות ד', ח"ה סי' ק"ז ט"ז ס"ק ה') – "עיינ פת"ש ס"ק מ"ג בשם הח"ד דהיינו דוקא בעברה ושמשה פעם ב' דנעקר החשש שהי' ג"כ בהרכבה ליל טבילה ותשמיש משא"כ בלא שמשה, ואזיל הח"ד בזה לשיטתו שכ' בס"ק י"ד דהעיקר הגורם לחוש הוא מחמת התשמיש שנחשב כאוכלת שום, משא"כ טבילה דנחשב כאונס קפיצה דלא חיישינן בפעם אחת, איברא בס"ט ס"ק כ"ד ס"ל דגם בלא עברה ושמשה מותרת כשמגיע ליל טבילה שלישיית, והיינו דלדידי' עיקר החשש משום טבילה לחוד ולא חיישינן בתחלה שהתשמיש הוא הגורם, וס"ל דטבילה לא דמי ממש לקפיצות עיין היטב בלשון הס"ט ס"ק כ"ג. וע"כ גם בלא עברה ושמשה מותרת, וכן הסכים הלח"ש".

טז) פרדס שמחה (ס"ק נ"ב).

יז) לבושי עז (תמצית אות ד') – "נקיטת האחרונים".

יח) נטעי גבריא (פרק פ"ג סעי' ד') – "רואה דם בשעת תשמש בליל טבילה, אסור לשמש בליל טבילה שניה אלא ימתין עד למחר, אבל בליל טבילה השלישית מותר".

3. טעמים להקל.

א) תולין בטבילה לחוד – סד"ט (ס"ק כ"ד, לשונו מובא לעיל), הפלאה (גבעת פנחס סי' נ"ד, לשונו מובא לעיל), חכ"א (כלל ק"י סעי' ט"ו, לשונו מובא לעיל), לח"ש (ס"ק נ"ח, לשונו מובא לעיל), נחל אשכול (סי' מ"ח ס"ק א'), בדה"ש (ציונים סוף ס"ק רל"ח).

ב) "דלא אסרו חז"ל מחמת חשש וסת שאינו קבוע היכא דתהיה אסורה לשמש לעולם ביום ידוע" – בדה"ש (ס"ק קמ"ז).

ג) אינו רצופים – גר"ז (ס"ק מ"ב, "מכל מקום הרי אין ראיות הראשונות שמחמת תשמיש מצטרפות עם השלישית שתראה אחר כך לקבוע וסת בצירוף שלשתן לפי שהוסת הזה אינו נקבע אלא ברצופים כדלקמן סי' קפ"ט סעיף י"ח וסעיף י"ט"), בדה"ש (ציונים ריש ס"ק רל"ח).

4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קט"ו).

לח | ראתה ג"פ בליל טבילתה.

א. אם אסורה לעולם או שמותרת לשמש בלילות אחרות.

1. דעת ה"ט"ז (ס"ק י"ד) – "בביאה ראשונה שאחר טבילתה. זה אינו דומה למה שכתב הש"ע בסמוך בענין חשש ראיית ליל טבילה דשמה תלוי החשש באותו לילה דוקא ואח"כ מותרת אבל כאן איכא החשש מחמת ביאה ראשונה שאחר הטבילה אף על פי שהוא זמן רב אחר הטבילה אלא דקשה בזה פשיטא שאסורה ככל אשה שראתה ג"פ רצופים ע"כ צ"ל דמירי אף על פי שבינתיים היו ביאות של היתר וזה מהני בדין שאח"כ מ"מ כאן לא מהני דגם שם לא מהני אלא דאמרינן מכח זה דדם הראשון שאחר לידה היה מחמת הלידה כמבואר שם וזה לא שייך בליל טבילה".

א) מיקל, מותרת בלילות אחרות – אמונת שמואל (סי' א', סי' כ"ג ד"ה ואגב, לשונו מובא לקמן), תורת השלמים (ס"ק כ"ט), תפארת ישראל (ס"ק י' ד"ה ומכח), רבי ידידיה טיאה ווייל (סי' מ"ז ד"ה אמנם), פרדס רמונים (מק"ז ס"ק י"ד, "גם הפי' שכתבו הס"ט והח"ד בדברי ה"ט"ז כאן כל מעיין היטב יראה שהם דברים בטלים אין כדאי להאריך בהם. והדבר ברור שפי' דברי ה"ט"ז הוא כמו"ש בתשו' א"ש והמנ"י והכו"פ").

ב) מחמיר, אסורה לעולם – סד"ט (ס"ק כ"ג, "אלא כך כוונת ה"ט"ז..."), חוו"ד (בי' ס"ק ט"ז, "וכוונת דברי ה"ט"ז...") גר"ז (קונ"א ס"ק י"ג, "אלא ודאי כוונת ה"ט"ז דהחשש הוא בביאה ראשונה אפילו זמן רב אחר הטבילה (והחשש הוא לשון זכר), והראיה לא איכפת לן אפילו אם היתה בליל הטבילה ששמשה כל הג' פעמים בליל טבילתה תלינן בביאה ראשונה ואסורה לעולם, דלא כמו שהבינו האמונת שמואל וכתתי ופלתי בדעת ה"ט"ז, וכמבואר בהדיא מלשון ה"ט"ז סוף ס"ק זה, לא שייך בליל טבילה ע"ש, וכן בס"ק ט"ו אחר לידתה כמו בליל טבילתה כו' אחר לידתה כליל טבילתה כו' ע"ש. וגם סתימת לשון רמ"א מורה כן, דאם כן הוה ליה לפרש שהביאות לא היו בלילות שוות לטבילתה, והעיקר חסר מן הספר"), מלבושי טהרה (ס"ק מ"ו).

ג) מראי מקומות – חכמת אדם (כלל ק"י סעי' ט"ז, לשונו מובא לקמן), בדה"ש (ציונים ס"ק רמ"ד), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ה).

2. מיקל, שהוא רק וסת המורכב: ומותרת בלילות האחרות.

א) תורת השלמים (ס"ק כ"ט, ס"ק ל') – "אמונת שמואל ... ולע"ד אין כאן טעות, ודבר זה דומה ממש לוסת המורכב דהיינו וסת שנקבע לימים ולקפיצות וכה"ג ואם אח"כ הגיע הזמן ולא קפצה או קפצה ולא הגיע אותו זמן אינה חוששת לוסתה כמבואר לקמן בסימן קפ"ט סעיף י"ח וי"ט ולא אמרינן מי הגיד לנו הנביאות דלמא לימים לחוד אחקבע אף אם לא תקפוץ ותיחוש, אלא ודאי דכה"ג אזלינן להקל בוסתות כל שלא ידעינן בודאי דאיקבע וסת לחדא מינייהו. וא"כ ה"ה הכא שמתעם קביעות וסת ... אינה נאסרת על בעלה דיכולה לשמש בליל שני לטבילתה".

3. מחמיר, לעולם אסורה לשמש: דילמא ביאה ראשונה קא גרמה לראות דם וא"כ אסורה לשמש ביאה ראשונה גם בלילות אחרות.

א) אמונת שמואל (סי' א', סי' כ"ג ד"ה ואגב אודיע לכת"ר) – "אין לחלק ולהקל שתשמש בליל שני שאחר טבילתה כיון דלא קבעה אלא בליל טבילתה ואם כן נימא שתפריש אותה עונה ותשמש לאחר אותה עונה ויש מקום לטעות בדברי הש"ע סי' קפ"ז שכתב וז"ל הרואה דם מחמת תשמיש וכו' כגון אם ראתה פעם אחד או פעמים בליל של טבילתה כשהגיע טבילה אחרת ליל של טבילת' צריכא לפרוש וכו' ומשמע דאפי' בג"פ אינה חוששת כ"א ליל טבילתה וכך הבין בס' ט"ז ס"ק י"ד ע"ש והוא טעות מפורסם לענ"ד דמי הגיד להרב ב"י ולנו הנביאות דתיחוש לילה הראשונה דווקא ולא לביאה ראשונה יהי' באיזה לילה שיהי' והיאך יתיר הרב לשמש עמה דילמא היא איתתא צריכא לחשוש לביאה ראשונה דכיון שהוחזק' לראות ג' ראיות אין בידינו להתיר לשמש עמה אפי' שלא בליל טבילתה ביאה הא' וודאי אם לא יכול לשמש אפי' בליל טבילתה כיון שהוסת אינו ליום ידוע אלא מחמת הסיבה של תשמיש".

(ב) תפארת ישראל (ס"ק י' ד"ה והט"ז) – "והמנחת יעקב ... ועוד לדבריו אם ראתה אשה ג' פעמים מחמת תשמיש, דהיינו שטבלה וראתה וחזרה וטבלה וראתה וחזרה וטבלה וראתה, תהיה מותרת לבעלה, אפס לא תשמש בליל טבילתה רק בליל שלאחריו, ודבר זה מהתימה כי לא מצינו היתר כזה בשום פוסק ראשון ואחרון, אדרבה כולם ענו ואמרו דלית לה תקנה".

(ג) סד"ט (ס"ק כ"ג ד"ה אך) – "בספר מנחת יעקב ... ובמחילת כבודו הפריז על המדה להקל בדבר שלא מצינו בשום פוסק קדמון או אחרון ... כללא דמלתא, שדברי בעל מנחת יעקב אין להם שורק ועיקר, וחלילה לסמוך על בזה".

(ד) רבי ידידיה טיאה ווייל (סי' מ"ז ד"ה על) – "אין להקל כדעת המ"י והט"ז".

(ה) חוו"ד (חי' ס"ק כ"ה, בי' ס"ק ט"ז) – "מנחת יעקב ... וחלילה מלומר כן".

(ו) חסד לאברהם (תנינא ריש סי' מ"ד).

(ז) מחצית השקל (ס"ק ל') – "אבל הפלתי [שם] דחה דבריו והסכים לבעל אמונת שמואל, וכן עיקר לדינא".

(ח) ישועות יעקב (ס"ק כ') – "לדברי דברי המנחת יעקב ... א"ו אין לדבר זה שורש ועיקר".

(ט) חכמת אדם (כלל ק"י סעי' ט"ז) – "ואם ראתה מחמת תשמיש שלוש פעמים כל פעם בביאה ראשונה שאחר טבילתה בין שהיה בליל הטבילה או בליל ב' או ג' כיון שראתה שלוש פעמים מחמת תשמיש לכולי עלמא הרי זו מוחזקת שהיא רואה מחמת תשמיש ואסורה עד שתבדוק בשפופרת שהרי רואה תמיד בביאה ראשונה ומכל מקום אם עברה ושימשה והיה ביאת היתר בינתיים מותרת כלדעיל סימן ד' (כרתי ופלתי וסדרי טהרה דלא כמנחת יעקב ומקצת אחרונים שהבינו מט"ז ס"ק י"ד דאפילו היה ביאת היתר בינתיים אסורה ועיין שם בנקודות הכסף (בט"ז ס"ק ט"ו) כל זה דחו בשתי ידיים עיין שם שהאריכו".

(י) חתם סופר (יו"ד סי' קפ"ג) – "ומסתפק רומכ"ת אם יש להתירה בליל שני אחר טבילתה מכאן ואילך כי כן דעת מנחת יעקב סי' קפ"ז סקכ"ג דלא כאמונת שמואל דאוסר ופר"מ שפיר חזי דברי הגאונים הללו והוסיף נופך מדלי' והנה חפשתי בכל האחרונים שאחריו ה"ה הגאון בס' כו"פ המכונה תפארת ישראל ואחריו בס"ט והגאון בחות דעת וס' חכמת אדם ואין דן דינו למזור כולם צווחו כי כרוכיא על קולתו של במנח"י ומחו לי' מאה עוכלי בעוכלי ומי ירום ראש להקל בלי צירוף קולו' אחרות ומעטים המה וממש אפסו בנידון שלפנינו ומ"מ נבאר הלכה בעזה"י וניטל שכר כדרוש ומקבל שכר ... אך נהי שבדברינו נתישב כל הק' שהקשו האחרונים על שיטה זו מ"מ בתשו' רשב"א סי' תת"לח ותת"ט משמע להדי' אם שמשה בליל טבילה וראתה מ"ת ג"פ נאסרה ולא תלינן בטבילה וכמו שכ' זה בכו"פ ואחריו בס"ט ע"כ חלילה לי להקל כלל".

(יא) נחל אשכול (סי' מ"ח ס"ק א') – "מיהו אם ראתה ג"פ רצופין בליל טבילה ובינתיים לא שמשה דאסורה לבעלה".

(יב) מלבושי טהרה (ס"ק מ"ו) – "והכי נקטינן".

(יג) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ט) – "שג' הראיות היה בליל טבילה בזה דברי המנ"י להקל לשמש בליל ב' שאח"ט ולתלות שהטבילה גרמה אף שכל האחרונים חלקו עליו מכל מקום סניף להקל הוי".

(יד) ערה"ש (סעי' ע"ט, סעי' פ"ה) – "ודע שיש מי שרוצה לומר דבראית מחמת תשמיש ג' פעמים בליל טבילתה שמותרת לשמש אח"כ בליל ב' של אחר טבילתה ואמרינן דהטבילה גרם לה [מנ"י] וחלילה לומר כן דאם אמרו להחמיר ע"י הטבילה יאמרו להקל [ס"ט סקכ"ג]".

(טו) בדה"ש (ס"ק קמ"ה, בי' ד"ה ליל) – "ואין מקילים".

(טז) שבה"ל (ח"ד סי' ק"ב סוף אות ד') – "עד שתחזיק בג' פעמים דאם הוחזקה בג"פ מחמת תשמיש בשעת טבילה שוב אמרינן דנתגלה דהתשמיש הוא הגורם, ועכ"פ עלינו לחוש לו, ולזה אסורה אח"כ גם שלא בשעת טבילה, ודלא כתורת השלמים ודו"ק".

(יז) לבושי עז (תמצית אות ח') – "רוב האחרונים".

4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק מ"ד, ס"ק נ"ה), ערוגת הבשם (יו"ד סי' קמ"ז), ט"ז וש"ד השלם (כו"ל ס"ק ל"ו).

(א) נוב"ת (יו"ד סוף סי' צ"ב) – "לפי מ"ש הי' מקום להקל גם בשאר נשים דעלמא שראו ג"פ מחמת תשמיש אם כל הראיות היו בליל טבילה דהיינו שלא שאלה לחכם ושימשה בליל טבילה כי לכתחלה צריכה לפרוש בליל טבילה מ"מ אם לא שאלה ושימשה ואירע לה ג"פ מחמת תשמיש ותמיד בליל טבילה היה מקום להתיר שתפרוש בליל טבילה ואח"כ תשמש מטעם ס"ס שמא דם צדדים ואת"ל דם נדה שמא הטבילה גורמת ולא התשמיש לחוד אלא בשאר נשים לא הייתי סומך על ס"ס זה שהרי אם לא תראה אח"כ בליל שני שאחר הטבילה שוב אח"כ נתיר אותה גם בליל טבילה מטעם ס"ס שמא מה שהוחזקה רואה מחמת תשמיש היה דם צדדים ואת"ל דם נדה שמא התשמיש לחוד היה גורם וכבר נעקר במה שלא ראתה מחמת תשמיש וא"כ ס"ס הללו סתרי אהדדי שמתחלה אמרנו הספק השני שמא הטבילה גרמה ושוב אנו אומרים הספק השני שמא התשמיש לחוד גרם והיכא דסתרי אהדדי לא אמרינן שום ס"ס הללו דהווי תרי קולי דסתרי אהדדי וכמבואר בתוס' בנדה כ"ט ע"א ד"ה חשב".

אמנם עי' דגול מרבבה (על סעי' י') – "ברור מצד הסברא להקל, אם לא תמצא סתירה בפוסקים הראשונים לזה".

(ב) מהרש"ם (ח"א סי' קל"ט ד"ה והנה ר"מ, ח"ג סוף סי' ס"ח) – "ומה ששאל בדין שכל הראיות היו רק בל"ט אם מותרת לשמש בליל ב' שאחר טבילה כבר נודע דעת תוה"ש להקל ובח"ד סקט"ז הרעיש עליו אבל גם בדג"מ מהד"ק פסק כהתוה"ש וע"ש סעי' י' עוד בזה".

(ג) טהרת ישראל (סעי' קט"ז) – "ועדיין צ"ע גדול דבשעת הדחק אפשר להתיר".

(ד) לענין יום קבוע - עי' לקמן, סעי' י"א.

ב. ראתה ג"פ בביאה ראשונה שאחר טבילתה, ובינתיים היו ביאות של היתר.

1. מחמיר.

(א) ט"ז (ס"ק י"ד) – "צ"ל דמיירי אף על פי שבינתיים היו ביאות של היתר וזה מהני בדין שאח"כ מ"מ כאן לא מהני דגם שם לא מהני אלא דאמרינן מכח זה דדם הראשון שאחר לידה היה מחמת הלידה כמבואר שם וזה לא שייך בליל טבילה".

(ב) ש"ך (ס"ק ל') לפי הג' בסוף דפוס קראקא [תוה"ש ס"ק ל', עי' שו"ע מהודרת פריעדמאן הע' ס"ק ל'], נקה"כ על הט"ז ס"ק ט"ו [כדאי בסד"ט ס"ק כ"ג ד"ה אך, ובית מאיר על הש"ך ס"ק ל'. עי' שו"ע מהודרת פריעדמאן הע' ס"ק ל"ה] – "דרואה כל פעם

- אחר טבילתה דלא מהני מה שעברה ושמשה בין טבילה לטבילה, וכמו שכתבתי בש"ך ס"ק ל', [ע"ל בסוף חיבורי שפתי כהן (גר' מהודרת פריעדמאן)].
- 1) מש"כ רע"א (על ש"ך ס"ק ל') בשם אמנות שמואל, ע"ל מה שפריך החזו"א (יו"ד סי' פ"ב סוף ס"ק ה'), "ואם שמשה ג"פ בזא"ז בליל טבילה נראה דמותרת בליל שני של טבילה לאחר שספרה ז"נ וטבלה שהרי ראיות אחרונות אינן מן המניין כיון שהן ממעין פתוח ולכן צ"ע דברי הש"ך ...".
- ג) אמנות שמואל (סי' א').
- ד) תורת השלמים (ס"ק ל').
- ה) בית מאיר (אה"ע סי' קי"ז סעי' א' ד"ה י"א) – "אף שהתלוצץ הכרו"פ וכתב כל השומע יצחק לזה, אפשר להטעים הענין מדתלינן בוסת המורכב של ביאה ראשונה סמוך לטבילה ע"פ ההכרח ששימשה בנתיים בלא דם, יכול להיות שמשעה שישורדת לטהרה והותרה לבעלה אחר האיסור נתרבה תאות' עד שהתשמי' מוציא הדם, וחכמינו ז"ל ידעו שכל פעולת התשמיש פועל השפופרת ומדלא ראתה ע"כ מן הצדדים".
- ו) חופת חתנים (סי' י"ח סעי' א').
- ז) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק י"ד) – "א"א לומר שהוא מדוחק הצדדים, דא"כ מ"ט לא ראתה בביאות דביני וביני. וכמו כן א"ל שהוא מפאת נגיעת האצבע במקור דג"כ יקשה מ"ט לא ראתה בביאות דביני ביני כנ"ל. ובע"כ צ"ל דראייתה מפאת חימוד התשמיש וע"כ אינה רואה רק בביאה ראשונה שאחר טבילתה ומפאת שלא שימשה עם בעלה זה שבוע ויותר גבר עלי' חימוד התשמיש עד שראתה דם מחמת חימוד, וע"כ בביאה שני' שלא היה לה חימוד כל כך לא ראתה".
- ח) מלבושי טהרה (סעי' כ"ד, ס"ק י"א).
- ט) טהרת ישראל (סעי' קכ"ב).
2. מיקל, דמאחר שהיו ביאות של היתר בינתיים הך ראייה דבליל טבילה הוא רק מקרה ואין כאן חזקה.
- א) תפארת ישראל (ס"ק י') – "כיון שהוחזקה בביאת היתר הך ראייה דבליל טבילה הוא רק מקרה ואין כאן חזקה, וכי נתלה שהטבילה גורם וא"כ תרחיק ותשמש ליל שני על שתהיה סר ממנה ענין המים, הלא מקרים נבטלים בזמן, ומה ענין זה לומר שביאה ראשונה דוקא אחר ביאת מים יהיה קרוב או רחוק מביאת מים גורם הזלת דמים ממקורן, דבר זה לא שמענו בטבעיות ולא במחקריות וחז"ל לא אמרו מעולם".
- ב) סד"ט (ס"ק כ"ג ד"ה אך) – "הט"ז ... אין לו מקור ושורש".
- ג) חוו"ד (חי' ס"ק כ"ה, בי' ס"ק י"ז) – "וכן עיקר".
- ד) לחם ושמלה (שמלה ס"ק כ"ב) – "ובאמת כי לדינא י"ל לפע"ד כדעת הפלתי והס"ט והחזו"ד שלא להחזיקה ברואה מח"ת אלא דוקא בג"פ רצופין ממש".
- ה) שערי טוהר (שער ו' סעי' י"ג) – "וכן עיקר".
3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק מ"ד), בדה"ש (ס"ק קמ"ט), לבושי עז (תמצית אות י'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ט, שפ"ח ס"ק ק"א).

לט] ראתה בימי טוהר.

א. מחמיר [כמו כל דם נדה].

1. תפארת ישראל (ס"ק י"ב) – "הש"ך ... ודבריו צריכין ביאור דכיון דכל הטעם משום דאתחזקה לראות מחמת תשמיש, א"כ מה בכך דם טהור הוא, הא קי"ל מעין אחד רק התורה התירה אותו בימים אלו, וא"כ סוף כל סוף הוחזקה שרואה ממעין הוא דם בשעת תשמיש, וא"כ אף לאחר שעברו ימי טוהר כשתשמש תראה. ואם כוונתו לומר דהא זה רואה מחמת תשמיש הוא רק מתורת וסת דקבעה וסת לראות בזמן ביאה, ואמרינן בגמרא דף י"א ע"ב דמימי טהרה לימי טומאה לא קבעה לה וסת אפי' למ"ד מעין אחד הוא. אף מלבד דאין זה רואה מחמת תשמיש שוה לכל דיני וסת אחריו והחמירו בו חז"ל, דאל"כ ביוצא לדרך דמותר לשמש עמה סמוך לוסת תהיה מותרת ביוצא לדרך לשמש לו בפעם הרביעי, ואשה שראתה בביאה ג' פעמים ובביאה ג' נתעברה, כשיהיה הוכר העובר תהיה מותרת לבעלה, דהא היא בחזקת מסולקת דמים ומותרת לו אפי' בימי וסתה (ועיין מה שכתבנו לעיל סק"ד בספק בזקנה), אלא ודאי דהחמירו חז"ל בזה, וא"כ אף דהקילו לענין וסת מנלן דהקילו לענין זה. אף גם דין זה יש בו פקפוקים רבים, חדא דהא הרשב"א בתורת הבית העלה דהך שקלא וטריא בגמרא למסקנא לא קאי, דקיי"ל כמ"ד מעיין אחד הוא ... וא"כ הך דינא דמימי טהרה לימי טומאה לא קבעה לא קאי, דבלאו הכי קיי"ל דאין אשה קובעת וסת בימי מניקתה ע"ש ... ודברי הש"ך ליתא".

ב. מיקל.

1. ס' האשכול (סי' מ"ח) – "אבל בדם טהור לא מצינו חומרא".
2. ש"ך (ס"ק ל"ב) – "נ"ל דדוקא ראתה לאחר ל"ג לזכר וס"ו לנקבה אבל תוך הזמן הזה כיון דמן הדין דם טהור הוא וכדלקמן סי' קצ"ד נראה דאין להוציא אשה מבעלה בשביל כך דנהי דהחמירו האידינא שלא לבעול על דם טהור היינו לעצמן אבל לא להוציאה מבעלה".
3. תורת השלמים (ס"ק ל"ג) – "וכתב הש"ך ...".
4. נב"ת (יו"ד סי' צ"א, סי' צ"ה) – "אני מורה בה כדברי הש"ך והך איתתא מותרת".
5. מקור חיים (ס"ק מ"ט) – "ש"כ והסכים עמו מנחת יעקב ונכון הוא ראייתו של ש"ך".
6. רבי ידידיה טיאה ווייל (סי' מ"ו ד"ה עכ"פ) – "עכ"פ יצא הדבר בהיתר לסמוך על הש"ך והמ"י דדמי ממש לכתם שנמצא ...".
7. תשובה מאהבה (ח"ג סי' שס"א) – "והמה דברים ישרים".

8. ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק ב') – "הרב שפתי כהן (ס"ק לב) כתב דאם ראתה דם מחמת תשמיש תוך ל"ג לזכר, ותוך ס"ו לנקבה, לא חשיבא רדמ"ת, דהא מן התורה דם טהור הוא. וכתב הרד"ק בהגהותיו, וסברא נכונה היא לסמוך עליה הלכה למעשה, ולכן אם ראתה דמ"ת תוך מ' לזכר ותוך פ' לנקבה מחמת תשמיש, ואחר כך ראתה עוד שני פעמים מחמת תשמיש, עדיין לא הוחזקה, כיון דהראשונה אינה מצטרפת. וזה ברור. עכ"ד".
9. חכמת בצלאל (נדה דף יא: [עמ' קל"ח], שו"ת רבי בצלאל מרנשבורג סי' י"ט, תשובה מאהבה ח"ג סי' שס"א, השואל בשו"ת דברי מנחם (שטינהרט) סי' פ"ט) – "והת"י ... ואני בעניי אף שאיני כדאי להרים ראש נגד ראש גולת אריאל הגאון הנ"ל ... ומנא אמנא לה דהדין עם הש"ך ז"ל, מסוגיא דידן אמנא לה, דהרי קתני במשנתנו דמשמשת בעדים חוץ מיושבת על דם טהור שאינה משמשת בעדים, וקשיא לי דתיבדק בעדים לפני ולאחר תשמיש, שאם העד שקודם התשמיש יהי נקי וטראה דם אעד שלאחר תשמיש תלתא זימני תקבע וסת להיות רואה מחמת תשמיש. ואע"ג דבימי המשנה והגמרא הי' בועלין על הדם טהור, אפילו כשהדם יורד ושותת, עכ"פ אכתי תיבדק דדילמא פסק הדם, וטראה אח"כ בשעת תשמיש מחמת התשמיש תלתא זימני ... וכ"ת דכל לבעלה לא בעי בדיקה ... א"ו ס"ל להרמב"ם כהש"ך ז"ל דבכה"ג לא קבעה נמי וסת מימי טהור לימי טומאה, ומהרמב"ם נשמע לדידן, באופן שדברי הש"ך ז"ל מוכרחים להלכה ...".
10. פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ל"ב) – "ובגוף הדין הסכימו האחרונים לדברי הש"ך וכ"כ הנו"ב".
11. גר"ז (ס"ק מ"ח) – "ודוקא כשראתה אחר ימי טהור שהם ל"ג לזכר וס"ו לנקבה אבל בתוך ימי טהור אף על גב דהאינדא החמירו שלא לבעול על דם טהור אין להוציא אשה מבעלה בשביל כך".
12. חונ"ד (חי' סוף ס"ק כ"ו) – "כתב הש"ך ...".
13. חת"ס (יו"ד סי' קמ"ג).
14. מי נדה (קונ"א על הש"ך ס"ק ל"ב) – "נראה דברי הש"ך נכונים מאוד".
15. נחל אשכול (דה סי' מ"ח אות ט', עמ' קט"ז) – "ואני חושב שמה שהחליט הג' כרתי ופלתי אם ראתה בימי טהור הוית נמי רואה מ"ת חזר בו, שביד הרב הנגיד ... תשו' כ"י מבעל כרתי ופלתי לאאז"ק הגמ"ה צבי ז"ל מוורמיישא שהודיעו שכמה פעמים מעשה חזי שראו נשים בימי טהר מחמת תשמיש מחולשת רפיון הרחם ואחר זמן לא ראו עוד מחמת תשמיש".
16. מהרש"ם (ח"ב סי' רי"ט ד"ה והנה) – "מ"ש ר"מ דכיון שראתה תוך ס"ו יום א"ב משום רמ"ת כמ"ש הש"ך סק"ב הוא נכון ואף שקצת אחרונים פקפקו עליו הנה מצאתי בס' האשכול הל' נדה סוס"י מ"ח שכ' וז"ל ומדתנן אף על פי שאמרו די' שעתה צריכה להיות בודקת חוץ וכו' והיושבת על דם טהור ופריך ותבדוק עצמה בימי טהר שמא תקבע וסת ומשני דמימי טהרה לימי טומאה לא קבעה ומה"ט חזי לן דהמשמשת בימי טהר וראתה ג"פ מ"ת כיון דהתורה טיהרה לדם זה לא מיקרי איתחזקה לרמ"ת וצ"ע אם רמ"ת ונאסרה כדנין ושוב פסק וסתה ולא ראתה עוד אי אמרי' שפסק דמה שוב לא תראה עוד עכ"ל. הרי דפשיטא לי דראיית דם טהור אינו ככלל רמ"ת וכדעת הש"ך ובנח"א ביאר דתולין מחמת חולשת הלידה יש רפיון ברחם ושופעת דם והשיג ע"ד כר"ו וגם הביא מדברי הנו"ב מה"ת בזה וגם הביא תשו' בכת"י מהגאון בעל כו"פ זצ"ל שחזר בו ופסק בעצמו להקל וכשבאו לידו כמ"פ מעשים שראו נשים מ"ת בימי טהר מחולשת רפיון הרחם ואח"ז לא רמ"ת יותר ע"ש".
17. ששבה"ל (סיכום אות ג', סי' קצ"ד ס"ק ו' ד"ה ולמעשה, סיכום אות ה').
18. פרדס שמחה (ס"ק ו').

ג. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ז'), מלבושי טהרה (סעי' ל"ב), דרכ"ת (ס"ק קי"ז), טהרת ישראל (סעי' קל"ה), בדה"ש (ציונים ס"ק כ"ז), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ק"ד).

מ] עברה ושמשה, עקירת הוסת.

א. הלכה.

1. רק בג' פעמים.
- (א) אפי רברבי (שער פ"ט סוף אות י"ב) – "ולי נראה דדוקא שעברה ושמשה ג' פעמים ולא ראתה מהני דומיא דקבעה וסת בג"פ דלא נעקר בפחות מג' פעמים וכל שכן בכהאי גוונא די"ל אין כל הבעילות שווין".
- (ב) לחו"ש (לחם ס"ק ס"ו).
2. אפילו פעם אחת.
- (א) ש"ך (ס"ק ל"ג) – "ובספר אפי רברבי דף צ"ג ע"א כ' ולי נראה דדוקא שעברה ושמשה ג' פעמים ולפעד"נ דדברי הרב ברורים בטעמא דתשמיש זה שלא ראתה עדיף מבדיקת שפופרת וכן משמע בתשוב' מיימוני שהבאתי לעיל ס"ק י"א דאצבע הוי השפופרת ע"ש".
- (ב) תוה"ש (ס"ק ל"ד) – "משמע דאפילו בפעם אחת סגי וכ"כ הש"כ [ס"ק לג] שכן עיקר ואף על גב דוסת הימים או וסת הגוף שנקבע ג"פ צריך ג"כ עקירה ג"פ מ"מ לא אסרינן לה על בעלה כל שנעקר בפעם א' ועוד שאין דרך דם לבא ע"י תשמיש תמיד ועמ"ש לעיל בס"ק [י"א ו] י"ב".
- (ג) באה"ט (ס"ק כ"ה).
- (ד) מקור חיים (ס"ק נ').
- (ה) חכ"א (כלל ק"י סעי' ד') – "ואחר כך עברה ושמשה אפילו פעם אחת (ש"ך ס"ק ל"ג) ולא ראתה חזרה להתירה הראשון ומותרת לשמש עם בעלה דבעילה זו של היתר הרי זה כאילו בדקה עצמה בבדיקת שפופרת".
- (ו) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ל"ג) – "אולם מסתימות דברי הפוסקי' נראה דבכל גווני הוא נעקר בפ"א בעברה ושימשה וטעמו ...".
- (ז) מלבושי טהרה (סעי' ל"ד, ס"ק י"ד).

- (ח) טהרת ישראל (סעי' ט"ו).
 (ט) בדה"ש (ס"ק קס"ד).
 (י) פרדס שמחה (ס"ק נ"ט).
 3. מראי מקומות – חו"ד (בי' ס"ק ג', חי' ס"ק ה'), הו"ד בפת"ת (ס"ק י"ד), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ק"י).

ב. טעם ה'אפי רברבי', שצריך ג' פעמים.

1. משום שסבר כהטור שצריך ג' פעמים גבי וסת האונס.

(א) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה ובוה, דגול מרבבה על הש"ך ס"ק ל"ג, מהד"ת על הש"ך ס"ק ל"ג) – "ואני אומר שאפ"ר ס"ל כדעת הטור בסי' קפ"ט דגם וסתות שע"י קפיצה צריך עקירה ג"פ וא"כ בשלמא בדיקת שפופרת אם מצא הדם בצדדי השפופרת אין ההיתר מטעם עקירת וסת אלא ההיתר מטעם שהוא אינו דם המקור אבל בעברה ושימשה אי אתה משכח להתירה כ"א בלא מצאה כלל ומטעם שנתרפאה ונעקר וסת לכך סובר האפ"ר דבעי תלת זימנא".

(ב) הו"ד ברע"א (על הש"ך ס"ק ל"ג) – "ובת' נו"ב כתב לתרץ די"ל דהא"ר ס"ל כהטור לקמן (סי' קפ"ט) דגם וסת קפיצות צריך שתעקר ג"פ".

(1) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו בהג"ה) – "מ"ש בפנים שהאפי רברבי סובר כדעת הטור הנה להיות שספר א"ר אינו בידי ואולי פוסק הא"ר בפירוש שלא כדעת הטור".

(2) אפי רברבי (שער צ"א אות א') – "וסת שנקבע מחמת אונס כגון שקפצה ג"פ וראתה בימים שאינם שווים אינו וסת מכל מקום חוששת לו כמו לוסת שאינו קבוע".

(3) תשובה מאהבה (ח"ג סי' שנ"ח, על הש"ך ס"ק ל"ג) – "בשו"ת נ"ב ... יראה שלא הי' לפניו ספר אפי רברבי דכתב בפירוש דלא קיימ"ל כהרו"ה והטור עיי"ש סי' שצ"א".

2. הוי וסת הגוף, כיון שסובר כהבעל המאור [עי' סי' קפ"ז סעי' כ"ג, לשיטות ומראי מקומות].

(א) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו בהג"ה) – "מ"ש בפנים שהאפי רברבי סובר כדעת הטור הנה להיות שספר א"ר אינו בידי ואולי פוסק הא"ר בפירוש שלא כדעת הטור, ואעפ"כ אמינא לפרש טעם הא"ר שאולי הוא סובר דתשמיש דומה ממש לאכלה שום וכפי סברת בעה"מ בהשגותיו על ספר בעלי נפש שכל שאינו עושה מדעתה מקרי אונס אבל מה שעושה מדעתה להנאתה לא מקרי אונס, ולפי זה גם תשמיש מקרי להנאתה ולכן סובר הא"ר דבעינן ג"פ לעקירתו. אבל דעת שאר הפוסקים שתשמיש הוא כמו קפיצה".

(ב) הו"ד ברע"א (על הש"ך ס"ק ל"ג) – "ובת' נו"ב כתב לתרץ ... דס"ל דתשמיש הוי כמו וסת הגוף דאכלה שום (וכדס"ל להט"ז סקט"ז) מש"ה ס"ל דלא נעקר בפעם א' אא"כ שמשו ג"פ והא דמהני שפופרת היינו באמת רק בנמצא מהצד דראיה דמן הצדדים הוא אבל בתשמיש דל"ש כן בעי ג"פ".

(ג) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ל"ג).

(1) מראי מקומות – חזו"א (סי' פ"ב ס"ק ד' ד"ה ורואה, לשונו מובא לעיל).

3. חושש שחיפהו שכבת זרע.

(א) דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק ל"ג) – "דבתשמיש חיישינן אולי ראתה גם עתה על ידי תשמיש וחיפהו שכבת זרע, מה שאין כן בשלש פעמים לא אמרינן שבכל פעם חיפהו שכבת זרע".

(ב) מראי מקומות.

(1) יביע אומר (חו"ד יו"ד סי' י"ז אות א') – "וכ' הש"ך ס"ק ל"ג, ובספר אפי רברבי ... וכ' ע"ז בדגול מרבבה ... ולפמש"כ אין לחוש לשמא חיפהו ש"ז, דלא שכיח כלל. וה"ז כמבואר. ושוב מצאתי בשו"ת חסד לאברהם תאומים קמא (חיו"ד ס"ס נג) שהעיר על הדג"מ, דה"ט דשמא חיפהו ש"ז לא שכיח כלל, דהא לפרש"י בכתובות (לו) שהבוגרת אין לה טענת פתח פתוח אלא טענת דמים, ונימא שמא חיפהו ש"ז, וחזקת כשרות וברי דידה מסייעי לה, וא"כ אין נאמן להפסידה כתובתה, א"ו דה"ט לא שכיח כלל. וזוהי ראייה ברורה. ע"כ. וע"כ דשאני בדם בתולים שהחמירו חכמים משום לא פלוג. וכנ"ל".

4. הוי וסת הגוף, וחולק על הש"ך – עי' דברי חיים (הג' בנוב"ק סי' מ"ו, לשונו מובא לקמן).

5. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ק"א).

מא [רואה מחמת תשמיש, איזה וסת הוא - סעיף י"א.

א. גדר וסת אכילה.

1. עי' סי' קפ"ט סעי' כ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ב. הוי וסת האונס.

1. נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו, הג' שם, סי' ס"א, תנינא סי' צ"ג ד"ה ונחזור) – "הא זה דומה לוסת שנקבע מחמת אונס".

2. תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ל') – "נראה לי פשוט דברואה מחמת תשמיש הוי כרואה מחמת קפיצות דהא מכח מעשה שעושה היא באה".

3. גור אריה יהודה (סי' צ').

4. חת"ס (יו"ד סי' קס"ד, סי' קע"ה) – "מפני שהוסת שע"י תשמיש דינו כוסת הקפיצות שע"י מעשה ואונס אירע לה".

5. פרי דעה (סי' קפ"ט שפתי לוי ס"ק ע"ד, פתיחה השער התשיעי).

6. זית רענן (כרך ב' סי' י"ח) – "דדמי לווסת דקפיצה דנעקר בחד זימנא, כמש"כ הש"ך [בסי' קפ"ז ס"ק ל"ה], וכן הסכים בעל נודע ביהודא מהדו"ק [יו"ד סי' מ"ו], וכן נראה עיקר לפי עניות דעתי".

7. שואל ומשיב (תנינא ח"ב סי' ל"ב, ה"ג סי' קל"ו).

8. בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ט) – "דוסת שע"י תשמיש דמי לוסת הקפיצות והוסת הקפיצות אף ראתה ג"פ לא הוי וסת קבוע".

9. דרכי טהרה (עמ' פ').

ג. עדיף מוסת הקפיצות [וכמו וסת הגוף, אכילה].

1. ט"ז (ס"ק ט"ז) – "אין להקשות אמאי אמר בסעיף י' בהג"ה ג"פ אחר טבילתה והלא בשתי פעמים צריכה ג"כ לפרש בטבילה כמו הכא דהתם קאי לענין לאוסרה על בעלה ומכח חששא זו דלא הוחזקה בג"פ לא אסרינן לה עולמית על בעלה אלא דכל היכא שאפשר לחוש לפי שעה חוששת כיון שיהיה לה אח"כ היתר כנ"ל".

א) וכן פירשו כמה אחרונים, שהט"ז חולק על הש"ך – סד"ט (ס"ק כ"ה), "מוכח מזה דסבירא ליה להט"ז דלא כהש"ך בס"ק ל"ה, דמדמה לרואה מחמת תשמיש לוסת הקפיצות דאתא על ידי אונס, אלא דסבירא ליה לט"ז דרואה מחמת תשמיש לא דמיא למחמת אונס, משום דמחמת חימוד תשמיש אתיא, דאם לא כן לא הוי מקשה מידי, דשאני התם דלא הוי ביום ידוע, מה שאין כן הכא", רע"א (על הש"ך ס"ק ל"ג, לשונו מובא לעיל), פרי דעה (ט"ו"כ ס"ק ט"ז), מהר"ש (ח"א סי' ע"ד ד"ה אך באמת), חזו"א (סי' פ"ב ס"ק ד' ד"ה ורואה, לשונו מובא לקמן).

ב) חולק – פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ט"ז, "ועס"ט ... ודבריו תמוהין מאוד דאדרבה אם נאמר דהט"ז ס"ל דוסת דמ"ת לא מקרי וסת דמחמת אונס, יקשה לפי"ז למה זה הקשה הט"ז מדברי הרב בהג"ה, ולמה לא הקשה מגוף הדין דרואה מ"ת שמוזכר בש"ס ופוסקים דכ"ז שלא ראתה ג' פעמים מותרת לבעלה, ולמה לא תחוש לזה בפעם א' כמו דחיישי' לוסת שאינו קבוע. אלא ודאי דס"ל להט"ז כמ"ש הש"ך דוסת דמ"ת דמי לוסת הקפיצות דל"ח בפחות מג' פעמים, וע"כ לא הקשה מעיקר הדין דרואה מ"ת רק מדברי הרב בהג"ה משום דוסת זה שקבעה לראות בביאה ראשונה שאחר טבילתה לא מקרי וסת מחמת אונס דמחמת חימוד תשמיש ראתה".

ג) ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק מ"ט).

2. תפארת ישראל (ס"ק י"ג) – "הש"ך ... ודבריו בלתי מובנים, דא"כ לשיטת רש"י והטור דקפיצות מקבעת וסת לחוד, וגם לשיטת התוס' דוסת אכילת שום ודברים המחממים קובעת וסת לחוד דאינה אונס כל כך כמו קפיצות, ומכ"ש תשמיש דהכל יודעים כלה למה נכנסת לחופה, א"כ קושייתו במקומה עומדת. וכן לשיטת הרשב"א הדס"ל דקפיצה לחוד לא מקבע אפי' בג' ימים, וא"כ רואה מחמת תשמיש למה מקבע בג' פעמים בלי קביעות זמן. ועל כרחך צריך לומר דגם הרשב"א מודה דמחמת תשמיש קובע וסת לחוד, הואיל וחימום תשמיש גורם ראית דם וא"כ הקושיא במקומה עומדת. ולכן נראה דהך לחוש בפעם אחת הוא מדרבנן, וברואה מחמת תשמיש אי אפשר לתקן כן, דא"כ כל אשה שרואה בפעם אחת מחמת תשמיש תהא אסורה לשמש לעולם, וא"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו, דאם בפעם אחת תמצא על שלו או בשלה אותיום תצא, וזה פשוט ונכון".

3. דברי חיים (הג' בנוב"ק סי' מ"ו) – "הרב מוהר"ר חיים נר"ו באמת רצה להשיג על הש"ך בגליון הש"ך שלו וכתב שנעלם מהש"ך דברי התוס' בדף ס"ו ע"א בד"ה ונאמנת וכו' שכתבו ור"י מפרש דאפילו רבי מודה ברואה מחמת תשמיש דבעינן ג' זמנין לאחזוקי דומיא דהך דלעיל דאמר לימים ב' ולמה שלא מנו חכמים ג' כגון אכלה שום או פלפלין דאפילו לרבי בעי תלת זמני עכ"ל התוס'. ומזה הביא הרב מוהר"ר חיים ראייה דתוס' משו תשמיש לאכלה שום ובאכלה שום דעת התוספות דהוה כוסת הגוף".

4. סד"ט (ס"ק כ"ג) – "ודאי דרואה מחמת תשמיש גרע, דחיישינן דמחמת חימוד תשמיש ראתה, ולא מיקרי אונס ... י"ל דרואה מחמת תשמיש גרע אפילו מוסתות שעל ידי מקריים שבגופה".

5. חו"ד (בי' ס"ק י"ד) – "טבילה אחרת צריכה לפרוש. משמע דקאי אראתה בשעת תשמיש ... אבל כשראתה בליל טבילה שלא בשעת תשמיש אינה צריכה לפרוש בלילה דטבילה שני דטבילה כקפיצה דמיא כמו שכתב הראב"ד בס' בעל הנפש ... דלא חיישא בפעם אחת כמבואר בסי' קפ"ט, ולטבילה ולתשמיש חיישא דהוי כמו וסת המורכב לקפיצה וימים דחיישא בפעם אחת כמבואר בסי' קפ"ט בש"ך ס"ק מ"ה. ומכאן מוכח דלא כהש"ך לקמן ס"ק ל"ה שכתב דתשמיש כקפיצה דמיא, דאי תשמיש גם כן כקפיצה דמיא מהיכי תיתי יהיה לה קביעות וסת לטבילה ולתשמיש, אטו וסת שנקבע מחמת שני אונסי' הוי קביעות וסת אתמהה, וכל שבג"פ לא הוי וסת קבוע לא חיישינן בפעם אחת. אלא ודאי דתשמיש כאכילת פלפלין דמיא כמ"ש התוס' נדה ס"ו משום הכי חיישא ג"כ להרכבה. והא דלא חיישי' לתשמיש לבד בפעם אחת הוא מטעם שכתב הט"ז בס"ק ט"ז משום דלא מפקינן לה מבעלה משום חשש דוסת שאינו קבוע משא"כ בליל טבילה דאין כאן רק חשש לענין יום וסת בלבד חיישא".

6. מהר"ם שיק (יו"ד סי' קע"ז אות ו').

7. חזו"א (יו"ד סי' פ"ב ס"ק ו') – "מש"כ סק"ד דראי' מ"ת הויא כוסת דקפיצות, מהא דנעקרת בפ"א ומהא דאין חוששין לפ"א, נראה דטעותא היא שהרי בבדיקת שפופרת לא אמרו דבלא נמצא בראשו דם בידוע שנעקרה הוסת אלא אמרו בידוע שמן הצדדים הוא בא ומשמע דאילו בא מן המקור לא אמרינן דנעקרה הוסת, ואף דבמה דאמרו דמן הצדדין הוא בא הרוחנו דמעכשו מותרת לשמש לעולם אף שרואה מ"ת, אבל אם באנו מכח שנעקרה הוסת, כיון שראתה ג"פ חוזרת לאיסורה [ואפשר דבפ"א חוזרת לוסתה], מ"מ לא הוזכר בגמ' דנעקרה הוסת בפ"א, ונראה דבאמת הוי וסת כוסת הגוף, אלא כיון דוסת הגוף דרבנן וגם לא שכיח הדבר הלכך כל שפסקה הדין נותן דלא נחזיק שהיתה כאן וסת ונעקרה אלא מן הצדדים הוא, וכן בפ"א אפשר לתלות בצדדים ומיהו במורכבת בליל טבילה או ביום החדש חוששין לה דזה מצוי קצת טפי מוסת של תשמיש לחוד".

ד. מראי מקומות – פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ט"ז, פתיחה לסי' קפ"ז חקירה א', פתיחה לסי' קפ"ט וסת ט' אות ב'), בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה אבל, עמ' ל"ט), פרדס שמחה (ס"ק א'), לבושי עז (סי' קפ"ט סעי' י"ז תמצית אות ג'), חוט שני (ס"ק א' ד"ה בדין), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק מ"ט, שפ"ח ס"ק קכ"ג).

1. ש"ך (ס"ק ל"ה) – "ותשמיש חשיב ע"י אונס כמו קפיצה".

א) עי' הג' בנוב"ק יו"ד סי' מ"ו. ויש לחלק בין וסת לרמ"ת, כדאי' בשבה"ל סוף סעי' י"א.

2. חזו"א (סי' פ"ב ס"ק ד' ד"ה ורואה) – "ורואה מ"ת נחלקו אחרונים ז"ל, הש"ך סי' קפ"ז ס"ק ל"ה, כתב דחשיבא כקפיצות, ולפ"ז הא דנאסרה לבעלה בג"פ הוא משום דבקפיצות ג"פ נמי חוששין פ"א, ובזה ניחא דאין חוששין לפ"א, וגם בראתה ג"פ נעקרת בפ"א כמש"כ הש"ך סי' קפ"ז ס"ק ל"ג, ודעת הט"ז שם ס"ק ט"ז דחשיבא כאכלה שום או כוסת הגוף, והא דאין חוששין לפעם אחת דכיון דהנידון לאוסרה לעולם לא מחמירין, אבל קשה למה נעקרת בפ"א".

ה. ראייה דעדיף מוסת האונס [וכמו וסת הגוף, אכילה].

1. אע"פ שאין חוששין לב' אונסין ביחד, כאן חוששים אם ראתה ע"י תשמיש אחר טבילה.

(א) חזו"ד (בי' ס"ק י"ד) – לשונו מובא לעיל.

(ב) ערה"ש (סעי' ע"ו) – "למה חוששת בפעם אחת דאטו שני אונסין עדיפא מאונס אחד [וכ"כ הח"ד סקי"ד]".

2. וסת האונס שייך רק ע"י מורכב [לפי המחבר, ר"ן, ועוד].

(א) תפארת ישראל (ס"ק י"ג) – לשונו מובא לעיל.

(ב) סד"ט (ס"ק כ"ג ד"ה אבל) – "ע"כ דרואה מ"ת גרע ולא דמי כ"כ לרואה מחמת אונס דאל"כ לדידן דקיי"ל דלקפיצות לא קבעה וסת אלא בימים קבועים א"כ ק' מ"ט אסורה ברואה ג"פ מ"ת א"ו דרואה מ"ת גרע דחיישינן דמחמת חימוד תשמיש ראתה ולא מיקרי אונס".

ו. ראייה דהוי וסת האונס.

1. מדאין חוששת מיד אחר פעם אחת – ש"ך (ס"ק ל"ה), וואף ע"ג דהתם צריכה למיחש לוסתות הגוף אפילו שלא בשעת וסת החדש כגון שפיהקה פעם אחת וראתה צריכה לחוש כשתפוק עוד פעם שנית באיזה זמן שיהיה שאני התם שהוסת הגוף בא מעצמו אבל בוסת הגוף שבא על ידי אונס כגון קפיצה קי"ל התם בסעיף י"ז דאינה חוששת אלא בשקבעה אותו ביום ידוע ולא כל פעם שתקפוץ ותשמיש חשיב ע"י אונס כמו קפיצה), נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה ואתחול, הג"ה שם, שהרי וסת זה שנקבע לה במעשה תשמיש זה מקרי וסת שנקבע ע"י אונס שהתשמיש הוא גורם להדם שיבוא והרי זה ממש כוסת שנקבע ע"י קפיצות שקפצה וראתה שאף שנקבע לה בג"פ ויותר נעקר בפ"א כמבואר בש"ע בסי' קפ"ט סעיף י"ז שזה לא מקרי וסת קבוע רק שחוששת לו כמו לוסת שאינו קבוע ולכך נעקר בפ"א").

(א) י"ל, דלענין שתאסר לבעלה עי"ז לעולם לא גזרו כ"ז שלא קבעה – ט"ז (ס"ק ט"ז, לשונו מובא לעיל), תפארת ישראל (ס"ק י"ג, לשונו מובא לעיל), סד"ט (ס"ק כ"ג ד"ה ומה), חזו"ד (בי' ס"ק י"ד ד"ה ומכאן, "דלא מפקינן לה מבעלה משום חשש דוסת שאינו קבוע"), רע"א (גליון מהרש"א על הש"ך ס"ק ל"ה, "אם אתה רוצה לחוש לתשמיש לחוד אם כן מיד אתה אוסרה עליו עולמית, שהרי אסורה לשמש, והיכן מצינו אשה שתקבע וסת פעם אחת. וצ"ע על הש"ך שלא הרגיש זה").

2. עברה ושמשה, לא צריך ג' פעמים – נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו).

(א) י"ל, כמו בדיקת שפופרת – סד"ט (ס"ק כ"ג ד"ה ועוד, "ועוד דאם כן למה כתב הרמ"א כאן סוף סעיף זה וז"ל, מיהו אם עברה ושימשה וכו', דתשמיש זה שלא ראתה עדיף מבדיקת שפופרת וכו'. דמסתמא מיירי שלא קבעה לימים שוים, דאם לא כן בלאו הכי אין צריך בדיקת שפופרת בין וסת לוסת, וכמו שכתבתי לדעת הרב מנחת יעקב. וגם בכל סעיף זה הא מיירי כלל מזה, כי אם ברואה דם מחמת תשמיש ג' פעמים שלא בזמנים שוין, אלא בכל עת ששימשה, וכיון שכן למה ליה הטעם דתשמיש זה שלא ראתה עדיף מבדיקת שפופרת, תיפוק ליה בלאו הכי נעקר בפעם אחת כיון דאינה צריכה לחוש אלא לפעם ראשונה. אלא על כרחך דליתא, ורואה מחמת תשמיש גרע, ולא דמי כלל לראיה מחמת אונס...").

ז. פשט באפי רברבי.

1. עי' לעיל, סוף סעי' י".

מב [הפלגה.

א. הציור בשו"ע, אם ראתה באמצע הששה חדשים.

1. כן – חזו"ד (סי' קפ"ט בי' ס"ק כ"ד), בדה"ש (ס"ק קע"ד).

2. לא – גר"ז (ס"ק נ"א, "שוסת המורכב מהפלגה ותשמיש אינה חוששת לו אלא אם כן לא ראתה בינתיים כלל אף שלא מחמת תשמיש כמ"ש בסי' קפ"ט בוסת המורכב מהפלגה וקפיצות מה שאין כן בוסת החדש כמ"ש שם"), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ל"ד, ס"ק ל"ה).

ב. מורכב עם וסת החדש.

1. חוששת.

(1) ש"ך (ס"ק ל"ה) – "ונ"ל דה"ה לוסת החדש חוששת כגון אם שמשה פעם ב' בט"ו בניסן חוששת אח"כ לט"ו באייר ואסורה לשמש בט"ו באייר ואם לא ראתה בט"ו באייר חוששת להפלגה חצי שנה ושוב אינה חוששת לט"ו לחודש".

(2) תוה"ש (ס"ק ל"ו) – "וכתב הש"כ [ס"ק לה] ונראה לי דה"ה לוסת החדש חוששת".

(3) סד"ט (ס"ק כ"ג) – "וכן הוא בתשובת הרשב"א [ח"א] סימן תתל"ט להדיא, וכן כתב בש"ך לקמן ס"ק ל"ה".

(4) חכ"א (כלל ק"י סעי' י"ח) – לשונו מובא לקמן.

(5) חזו"ד (חי' ס"ק כ"ז) – "וכתב הש"ך [ס"ק לה] דאף לוסת החדש חוששת, כגון שראתה פעם ראשונה בראש חודש חוששת לראש חודש".

(6) לחו"ש (לחם ס"ק ע"א).

- (7) מלבושי טהרה (סעי' ל"ח).
 (8) חזו"א (סי' פ"ב ס"ק ה' ד"ה ובראתה).
 (9) בדה"ש (ס"ק ק"פ).

2. מיקל.

- (א) ערה"ש (סעי' פ"ד) – "אמנם לענ"ד בעיקר הדבר דברואה מחמת תשמיש צריכה לחוש גם לימי החדש לא משמע כן מכל הראשונים דאל"כ בגמ' ובפוסקים שכתבו דהרואה מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושנייה ושלישית היה להם לפרש שתחוש לזמן החדש אלא וודאי דאין עניין רואה מחמת תשמיש לכלליות הוסתות דאין זה וסת אלא חולי כמ"ש והא דחיישינן לוסת הפלגה טעם אחר יש בזה דכיון דחזינן דמיהוש זה מפעם הראשון ואילך לא מצאה דם עד זמן רחוק דבריהוק הזמן ראתה עוד פעם בזה שפיר יש לחוש שמא הזמן גורם אבל בסתמא לא חיישינן לזמן ולכן לא הזכירו הפוסקים מזה דבר [כנלע"ד]."
 3. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' ק"מ, "וצ"ע"), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קי"ג).

ג. איך נעקר הוסת [מורכב החודש, או מורכב הפלגה].

1. רק אם עברה ושמה.

- (א) עי' דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק ל"ה) – "צ"ע בדינים הללו, הן במ"ש הש"ע חוששת לאחרון פעם א' דמשמע ששוב אינה חוששת, וכן מבואר בהדיא בש"ך בס"ק הקודם, והן מ"ש הש"ך כאן ששוב אינה חוששת לט"ו בחודש וכל כיוצא בזה, דלדעתי אי אפשר בזה להיות עקירה אלא כשעברה ושמה ולא ראתה, אבל אם לא שימשה אין ראייה מה שלא ראתה, וא"כ לא משכחת עקירה בזה בהיתר כי אם באיסור, ומשמעות דברי הש"ע והש"ך לא משמע כן, וצ"ע. והנה דברי הש"ע לדינא נכונים כי כיון שזה וסת ההפלגה וההפלגה תלויה בראייה שראתה מחמת תשמיש, אם כן אופן הוסת שאחר שראתה מחמת תשמיש כשיגיע חצי שנה תראה ג"כ מחמת תשמיש, וכיון שבהגיע חצי שנה לא שימשה שוב לא משכחת הפלגה של חצי שנה ומותרת שוב לשמש תמיד, ואם יארע שתראה פעם א' מחמת תשמיש אז באמת כשיגיע אחר זה חצי שנה ג"כ תפרוש באותה לילה מבעלה ושוב מותרת, אבל דברי הש"ך דמיירי בוסת החודש קשה".
 (ב) חזו"ד (חי' ס"ק כ"ז, בי' ס"ק כ"א, ס"ק כ"ב) – "ואם עברה ושמה פעם ב' בראש חודש ולא ראתה, מותרת".
 (ג) תוספות שבת (על הש"ך ס"ק ל"ה) – "דהיינו שעברה ושמה".
 (ד) פת"ת (ס"ק מ"ח) – "ועי' ח"ד שכתב דהא דאינה חוששת לט"ו בסיון. היינו כשעברה ושמה בט"ו באייר ולא ראתה דנתעקר בהרכבה אבל כשלא שמה כלל אסורה (וכמ"ל ס"ק מ"א בשמו לענין ליל טבילה) וא"כ כשאשה רואה פ"א מחמת תשמיש נאסרת לאותו יום של החודש של ראייה שניה ולהפלגה לעולם כל ימיה עד שעברה ושמה ולא ראתה ע"ש".
 2. עבר היום, אפילו בלי תשמיש.

- (א) סד"ט (ס"ק כ"ד) – "וכה"ג צריכין אנו לומר במה שכתב הש"ך לקמן ס"ק ל"ה, במה שכתב ואם לא ראתה בט"ו באייר וכו', ושוב אינה חוששת לט"ו בחדש, יע"ש. דקשה אמאי לא תחוש לט"ו בחדש סיון, והא דלא ראתה בט"ו לאייר היינו משום דלא שימשה הוא, על כרחך צריך לומר כמו שכתבתי".
 (ב) חכ"א (כלל ק"י סעי' י"ח) – "אשה שראתה מחמת תשמיש ט"ו תשרי חוששת לוסת החודש ואסורה לשמש ט"ו חשון עבר ט"ו חשון ולא ראתה מותרת לשמש ט"ו כסליו דתלינן שהימים לבד גורמין ולא התשמיש דאין דרך אשה לראות מחמת תשמיש חזרה וראתה מחמת תשמיש ט"ו ניסן הרי יש כאן הפלגה חצי שנה ושמה תקבע וסת להפלגה כדלקמן כלל קי"ב ואף על פי כן צריכה לחוש גם לוסת החודש דהיינו ט"ו אייר ואם לא ראתה ט"ו אייר עקרה לוסת החודש ואסורה לשמש ט"ו תשרי".

(ג) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ל"ה).

(ד) לחזו"ש (שמלה ס"ק כ"ז).

(ה) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ל"ד, ס"ק ל"ה).

- (ו) ערה"ש (סעי' פ"ב) – "השמיענו בסעי' זה לעניין וסת ההפלגות כגון שראתה מחמת תשמיש ואחר חצי שנה ראתה ג"כ מחמת תשמיש אינה חוששת רק להזמן בלבד כלומר כשיגיע חצי שנה נאסרה אותה העונה ואם לא ראתה אז הותרה לגמרי ואם היינו חושבים התשמיש למין וסת א"כ אין ראייה במה שלא ראתה אחר החצי שנה האחרון כיון שלא שימשה אלא דאין אנו חוששין לו כלל וזהו שאומר מותרת לבעלה כלומר אחר שתיחוש להזמן פעם אחת ולא תראה תותר לגמרי".

- (ז) ויען יוסף (יו"ד סי' קי"ז) – "נראה עוד ליתן טעם אמאי א"צ לחוש רק פעם אחת, דלכאורה צריך להבין האי דינא דקיימ"ל דוסת שאינו קבוע צריכה עקירה עכ"פ פעם אחת מטעם שמא תקבענו, הא עכ"פ השתא עדיין לא קבעתו מה איכפת לך שתקבענו די שנאסור אותה מאז והלאה, ולמה תיאסר מהשתא, הא כל וסת שאינו קבוע יש לומר דאינו אלא מקרה, אמנם הטעם פשוט דחיישינן דכבר התחיל מעתה טבע זו של האי קביעת וסת, ואם אח"כ יעשה קבוע איגלאי מילתא דכבר התחיל טבע הקביעות מפעם ראשונה, אלא דאכתי קשה כיון דרק ספיקא הוא שמא יעשה קבוע נימא ספיקא דרבנן לקולא, דהא קיימ"ל וסתות דרבנן, וי"ל דגם ספיקא דרבנן היכא דאיכא לברורי מבררין, ומה שנאסור אותה פעם אחת הוי בכלל איכא לברורי בקל, עיין בש"ך (יו"ד סי' ק"י) סוף כללי ספק ספיקא, אבל בכה"ג דליכא לברורי אלא באיסור, א"כ ליכא לברורי ואמרינן ספיקא דרבנן לקולא ותלינן דלא תקבענו, כן נראה לענ"ד בס"ד".

(ח) בדה"ש (ס"ק קע"ז, ס"ק ק"פ) – "שיש להקל בזה".

3. מראי מקומות – ששבה"ל (על הש"ך ס"ק ל"ה ד"ה ואם, סיכום אות א'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קי"ד).

(א) לענין ליל טבילה – עי' לעיל, סעי' י'.

ד. ג' פעמים רצופים, ביום קבוע לחודש.

1. חוששת רק לוסת המורכב.

- (א) תוה"ש (ס"ק ל').
- (ב) מנחת פתים (סוף סעי' ד').
2. אסורה לעולם.
- (א) חוו"ד (בי' ס"ק ט"ז).
- (ב) חזו"א (יו"ד סי' פ"ב ס"ק ה' ד"ה דעת, ד"ה ואם) – "וצ"ל הטעם דלא דמי לקפצה וראתה דקובעת וסת לימים ולקפיצות אבל לקפיצה לחודא לא חיישינן, דראי' מ"ת שכיחא טפי שאין לה קשר עם הימים, דקפיצה היא כמקרבת את טבע הוסת ליום זה, אבל התשמיש הוא גורם להיות נופצת דמה ואם טבעה בכך הדבר שוה בכל זמנים, ומיהו אם שמשה בינתים ולא ראתה ע"כ תשמיש ויומא קגרים".
- (ג) בדה"ש (ס"ק ס"ו, ציונים ס"ק רפ"ו) – "וחוששים שתראה דם בכל עת שתשמש".
- (ד) לבושי עז (סעי' י' תמצית אות ג') – "להתוה"ש ... והאחרונים חלקו עליו".
3. מראי מקומות.
- (א) שבה"ל (ח"ד סי' ק"ב אות ה') – "בש"ך ס"ק ל"ד. והלכך כשהגיע חצי שנה אחר ראית פעם האחרון ולא ראתה אז תו לא חיישי כלל וכ"ה בתשובת הרשב"א עיין בחו"ד ס"ק כ"א כ"ב כ"ג דאינו נעקר אלא בהרכבה וא"כ נאסרה לאותו יום החדש לעולם עד שעברה ושמשה כמש"כ בפת"ש ס"ק מ"ח. איברא בספר פרי דעה דוסת המורכב כזה נהיה דאם ראתה כבר ג"פ תלינן בהפלגה ותשמיש דרך הרכבה וה"ה לענין יום החודש מ"מ עד ג"פ תלינן יותר בהפלגה לחוד מלבד התשמיש וא"כ אם לא ראתה בפעם השני ג"כ נעקר בלי שעברה ושמשה, ויש עוד נ"מ לדינא דאם נדון כהפלגה בעלמא לא כוסת המורכב א"כ צ"ל דהכא איירי שלא ראתה באמצע החצי שנה דאם ראתה נתבטלה ההפלגה משא"כ אם הוא מטעם וסת המורכב אין הראיה של אמצע חצי שנה שהיא הפלגה בעלמא מבטלת חשש החצי שנה שהיא הפלגה בצירוף הרכבת תשמיש כמש"כ בשו"ע דרב סי' קפ"ט בקו"א. ומדברי הס"ט כאן ס"ק נ"ד יראה סברא שלישית דבעלמא בכה"ג חיישינן מיד לצורת ההרכבה גם בפעם ראשון, רק הכא לענין תשמיש לא תולין בפעם א' וב' לתלות בתשמיש והפלגה יחד עי"ש - והמענין היטב בלשון הש"ך כאן ולקמן סי' קפ"ט ס"ק מ"ח יראה יותר כדעת הס"ט דדוקא לענין תשמיש לא חיישינן להרכבה קודם שנקבע ודו"ק".
- (ב) לענין ליל טבילה - עי' לעיל, סעי' י'.

מג] אסור להשהותה - סעיף י"ב.

א. בזמן הזה.

1. א"א בעל כרחא – תוה"ש (ס"ק ל"ט), פת"ת (ס"ק נ"ב), "ועי' באה"ע סי' א' סעיף ג' בהג"ה דבזמן הזה נהגו שלא לכוף בעניני הזוגים אף למי שלא קיים פ"ו", ערה"ש (סעי' צ"א), "ובזמה"ז שאסור לגרש בע"כ והיא אין רצונה לקבל גט יעשה היתר ע"פ מאה רבנים וברשיון הממשלה ויקח אחרת כמ"ש באה"ע סי' א'", ששבה"ל (ש"ך ס"ק ל"ו, סיכום אות א').

ב. הרחקות.

1. לכאורה תלוי במחלוקת ריש סי' קצ"ה, בחופת נדה אם צריך הרחקות.
2. "אסור להסתכל גם במקומות הגלויים שבה" – הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק כ"ב אות י"ד, "ואסור להסתכל גם במקומות הגלויים שבה"), פרדס שמחה (ס"ק ס"ד אות ב').
3. אסור לה להתקשט – עי' לבנון נטע (ס"ק כ"ד, "אינה טובלת וא"כ אסורה להתקשט. עיין שבת ס"ד וביו"ד סי' קצ"ה דבקושי התירו לנדה להתקשט שלא תתגנה על בעלה והכי ל"ש זה ... וצ"ע"), בדה"ש (ס"ק קצ"ב, "אסור לה להתקשט").

ג. אם יכולה לטבול.

1. מחמיר – לבנון נטע (ס"ק כ"ד, "והנה לדברי הריב"ש דפניות [דפניות] אין טובלות נראה דגם רואה מחמת תשמיש כשלא נתגרשה אינה טובלת"), בדה"ש (ס"ק קצ"ב, "לא תטבול").

ד. אם צריך היתר מאה רבנים לישא אשה שניה.

1. צריך – ערה"ש (סעי' צ"א), טהרת ישראל (סעי' קמ"ג), בדה"ש (ס"ק רכ"ג).
2. מראי מקומות.

(א) אג"מ (אה"ע ח"א סי' ב' ד"ה וברואה) – "וברואה מחמת תשמיש תלוי בב' הטעמים דלטעם ב' אין להצריך מאה רבנים דאין ראוי להטריח עליו ולטעם א' אפשר הוא בכלל האיסור כיון שאפשר לפעמים שתתפא ע"י חררת דם. אבל טעם לא פשעה שכתב החת"ס אינו טעם להצריך ק' רבנים כיון דהצורך ברור. ואף לענין שלא לגרשה בע"כ הוא טעם דחוק מאחר שאסור להשהותה כדאיאת ביו"ד סי' קפ"ז סעי' י"ב. ומסתבר יותר שאין להצריך ק' רבנים מדינא כיון שהרפואה לא שכיחא ואסור להשהותה וא"כ לא מסתבר שלא הוציא זה מכלל האיסור. אבל כיון שהוא דבר דבסתר **טוב** להצריך ק' רבנים שלא יבואו להקל".

מד] בתולה - סעיף י"ג.

א. האם צריכה צער.

1. רק אם יש צער תולין בבתולים.
- (א) מהר"ם פדואה (סי' ט') – "אכן ראוי למור' לדרוש אותה על פי נשים אולי אין לה צער כלל והיא כשאר כל הנשים ואם כן חיתה המכה ואז אין לתלות עוד בבתולים וסברא נכונה היא אף כי לא מצאתי אותה מתוך הספר כי רחוק הוא שלא יכלו בתולים".

(ב) רמ"א (סעי' י"ג) – "אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש, הרי היא ככל הנשים ולא תלינן בדם בתולים".
 (ג) משאת בנימין (סי' מ"ז) – "אם הבתולה מרגשת איזה צער וכאב בשעת תשמיש כל כהאי גוונא לא נתנו חכמים שום שיעור וגבול אלא כל זמן שהיא מרגשת צער וכאב תולין בדם בתולים ואפילו לאחר שיעור שלהן דלא גרע מכה זו הבאה על ידי דם בתולים משאר מכות דתלינן בהו".

(ד) ט"ז (ס"ק י"ז) – "בב"י ... ונראה הא דכתב דמסתפינא היינו מכה מה שזכרתי ולפיכך הצריך ידים מוכיחות כו' והיינו שיש לה קצת צער בביאה וכן כתב מהר"ם מפדואה שאם אין לה צער כלל בביאה הרי היא ככל הנשים ואחריו נמשך רמ"א כאן ומו"ח ז"ל כתב שאין לשמוע לחומרא זו כיון שאין לה ראייה דבגמרא אמרינן עד שתחיה המכה והיינו לשמואל כל זמן שרואה מחמת תשמיש וכבר כתבנו שאין משם ראייה להגיע זמנה לראות וכ"ש אם ראתה בבית אביה קודם הנשואין שאין שיעורה אפי' לדין המשנה רק בעילת מצוה ממילא אחר כך כלו בתוליה וא"כ מנא לן שתהיה עוד אח"כ בתולה כל שאין ידים מוכיחות לזה גם הרמב"ם פרק ה' מהלכות איסורי ביאה כתב הך דרואה מחמת תשמיש דתלינן בבתולים באותה שדינה עד שתחיה המכה דוקא".
 (ה) ש"ך (ס"ק ל"ז) – "והב"ח חולק ופסק דאפילו אין לה צער כלל בשעת תשמיש תלינן בדם בתולים אבל בתשובת משאת בנימין סימן מ"ז האריך ופסק כהרב ע"ש וגם הב"י גופיה כתב בסוף דבריו מסתפינא להקל אלא אם כן יהיו ידים מוכיחות שהוא דם בתולים".

(ו) חלקת מחוקק (סי' קי"ז ס"ק ד') – "אבל בבתולה דתלינן הדם שרואה בדם בתולים ואם אחר כך ראתה ג' פעמים רצופין בלא צער שאין ראוי לתלות בדם בתולים".

(ז) בית שמואל (סי' קי"ז ס"ק ד') – "אבל אם היא בתולה תלינן בדם בתולים ואם ראתה ג' פעמים בכל התשמיש ולא היא קשה לה התשמיש אז לא תלינן בדם בתולים כיון שהיה בלא צער".

(ח) תפארת ישראל (ס"ק י"ד) – "ויהיה איך שיהיה, לדינא אין לזוז מדברי רמ"א דצריך להרגיש כאב וצער".

(ט) נוב"ת (יו"ד סי' צ"ב ד"ה ואמנם) – "ואף שהב"ח מתיר גם בזה מ"מ כל האחרונים לא הסכימו עמו בזה".

(י) חכ"א (כלל ק"י סעי' י"ט) – "אפילו אם לא פסקה לראות פעם אחת אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש לא תלינן בדם בתולים (סעיף י"ג וש"ך ס"ק ל"ז)".

(יא) פת"ת (ס"ק נ"ה).

(יב) פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק י"ז, שפתי חכם ס"ק ל"ז) – "הסכימו כל האחרונים".

(יג) גר"ז (ס"ק נ"ה) – "ואם אין לה צער כלל בשעת תשמיש אף על פי שהיא ככל הנשים כמ"ש רמ"א מכל מקום בתוך ד' לילות בנערה ולילה אחת בבוגרת שלא ראתה בבית אביה אין לאוסרה על בעלה מחמת תשמיש ג' פעמים רצופין שלא הוסיפו חכמי התלמוד להחמיר על דין המשנה אלא לטמא את הדם עצמו לישב עליו ז' נקיים וטבילה אבל לא לאוסרה על בעלה עולמית".

(יד) לחו"ש (לחם ס"ק ע"ו).

(טו) מלבושי טהרה (סעי' ל"ט, ס"ק ס"ו).

(טז) ערה"ש (סעי' צ"ג) – "ורבינו הרמ"א כתב דאפי' אם לא פסקה מלראות פעם אחת אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש הרי היא ככל הנשים ולא תלינן בדם בתולים עכ"ל ויש מי שחולק עליו אבל הרבה מהגדולים הסכימו לדבריו דכל שאין לה צער לא תלינן הרבה זמן בדם בתולים [וכ"כ הט"ז סקי"ז והש"ך סקל"ז]".

(יז) מסגרת השלחן (דין י"ג) – "ולענין דינא נלע"ד דאין בנו כח להתיר אם אינה מרגשת צער כלל".

(יח) טהרת ישראל (סעי' קמ"ה).

(יט) בדה"ש (ס"ק רי"ד).

(כ) חוט שני (ס"ק ח' אות ב').

(כא) לבושי עז (תמצית אות ב').

(כב) נטעי גבריאל (פרק פ"ג סעי' ב') – "הבועל בתולה לעולם מחזיקין שהדם דם בתולים כ"ז שיש צער אפילו כל שהוא, ולא אמרינן דהוי דם מחמת תשמיש".

1 (א) אא"כ יש וסת קבוע [בצירוף המרדכי] – נוב"ת (יו"ד סי' צ"ב ד"ה ואמנם), פת"ת (ס"ק נ"ה), עי' לחו"ש (ס"ק ע"ו), בדה"ש (ס"ק רי"ד), לבושי עז (תמצית אות ג).

2. מיקל.

(א) מחבר (סעי' י"ג. שהשמיט הדין בשו"ע, עי' שלחן גבוה [לשונו מובא לקמן]. ועי' הב"י).

(ב) ב"ח (ס"ק ט' ד"ה ומה, שו"ת ישנות סי' פ"ג) – "ומה שכתב מהר"ם מפאדו"ה מסברת עצמו בלי שום ראייה להחמיר ולעגן את האשה אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש ונמשך אחריו הרב בהגהות שלחן ערוך אין לשמוע לחומרא זו וכעין שכתב הרא"ש (פ"י סי' ג) על דברי הראב"ד (בעה"נ שעה"ס פג / כג. / ע) בבדיקת שפופרת דאין לנו אלא מה שאנו מוצאין בתלמוד אם אדם חשוב מרוב ענותנותו אינו רוצה לסמוך על עצמו ינהג מדת פרישותו לעצמו אבל לא ניתן להכתב בספר להורות בו לדורות הבאים ולהחמיר מדעתו אם לא שיביא ראיות ברורות מן התלמוד, ובתשובה (סי' פג) הארכתי יותר לברר כל זה והכי נקטינן".

(ג) שלחן גבוה (ס"ק כ"ח) – "דאע"ג דבב"י נסתפק ... אחר שחיבר ב"י כשחיבר ספר הזה ראה או ידע איזה ראייה חותכת ומש"ה כתב הכא בסתם להתיר אפילו אין ידים מוכיחות שהוא דם בתולים ועוד ... ולדין כבר קבלנו הוראותיו של מרן".

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק נ"א, שפ"ח ס"ק קכ"ז).

(א) ערה"ש (סעי' צ"ב) – "ויש מהגדולים שפקפקו בעיקר דין זה כשהיא גדולה לאחר זמן בגרותה לתלות הרבה זמן בדם בתולים אא"כ יש לה כאב אבל בסתם קשה לומר שהכל דם בתולים ודי בחמשה או ששה פעמים ולא יותר וצ"ע לדינא".

ב. ראתה בלא צער, ושמשה עוד וראתה דם והרגישה צער - למחמירים לעיל.

1. מיקל, יש לתלות הדם בבתולים.

- (א) עי' חלקת מחוקק (סי' קי"ז ס"ק ד').
 (ב) עי' בית שמואל (סי' קי"ז ס"ק ד').
 (ג) בדה"ש (ס"ק ר"ט, בי' ד"ה ואפילו) – "ומכל מקום נראה שאם אחר התשמיש ההוא שראתה בו בלא צער תשמש עוד ותראה דם ותרגיש צער יש לתלות הדם של התשמיש האחרון בבתולים ואין מצרפים אותו לחשבון ג' פעמים לעשותה לרואה מ"ת".

ג. צער בלי דם.

1. מחמיר – תוה"ש (ס"ק מ'), חוו"ד (חי' ס"ק כ"ט, בי' ס"ק כ"ה), "ולכן אם התשמיש הראשון היה בלא דם, או שלא בדקה עצמה פעם אחת, שוב אינה תולה", פת"ת (ס"ק נ"ד, "עח"ד שכתב דה"ה אם התשמיש הראשון היה בלא דם שוב אינה תולה"), לבנון נטע (ס"ק כ"ה), טהרת ישראל (סעי' קמ"ז), חוט שני (ס"ק ח' אות ב'), בדה"ש (ס"ק ר"ה), לבושי עז (תמצית אות ה').
 (א) אפילו בביאה ראשונה – חוו"ד (חי' ס"ק כ"ט, בי' ס"ק כ"ה), לשונו מובא לעיל), פת"ת (ס"ק נ"ד, לשונו מובא לעיל), בית שלמה (אה"ע סי' ס"ח), טהרת ישראל (סעי' קמ"ז), בדה"ש (ס"ק ר"ה).
 2. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ז').

ד. צער בלי בדיקה.

1. מחמיר – חוו"ד (חי' ס"ק כ"ט, בי' ס"ק כ"ה), "שלא בדקה עצמה פעם אחת, שוב אינה תולה", פת"ת (ס"ק נ"ד, "עח"ד ... וכן אם לא בדקה עצמה פ"א ג"כ שוב אינה תולה ע"ש").
 2. מיקל – פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק י"ז, "בחוו"ד ... אמנם באמת אין דינו מחזור כלל"), בית שלמה (אה"ע סי' ס"ח, "אמנם נראה דבלא"ה כל שלא נבדק ויכול להיות שהי' אדום לא מקרי בעל ולא מצא דם דדוקא בודאי לא מצא מחמיר ר"ח ודלא כהחוו"ד שם"), בדה"ש (ס"ק ר"ד, בי' ד"ה שתשמש), ששבה"ל (סיכום אות ד'), לבושי עז (תמצית אות ח', "רוב האחרונים").
 3. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' קמ"ו).

מה] אינה יכולה לטבול - סעיף י"ד.

- א. מורדת שאינה רוצה לטבול: להתייחד עמה.
 1. עי' אה"ע סי' כ"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

- ב. יקח היתר מאה רבנים – ערה"ש (סעי' צ"א), טהרת ישראל (סעי' קנ"ה), בדה"ש (ס"ק רכ"ב).

מראות סימן קפ"ח

[א] כללי - סעיף א'.	[ב] ירוק ככרתי (גריין, green).	[כג] ענינים שונים.
[ב] חכם שהתיר והשואל רוצה להחמיר.	[ג] כחול (בלו"א, blue).	[כד] נאמנות של אשה - סעיף ב'.
[ג] מי שואל להרב: האשה או הבעל.	[יד] כתום (מראנצען, orange).	[כה] דמי אשתו.
[ד] אדום.	[טו] לבן (white).	[כו] ראתה דם בשפופרת - סעיף ג'.
[ה] אפור (גרוי, grey).	[טז] סגול (ליל"א, purple).	[כז] נכרת הרחם כולו: היסטרקטומיה.
[ו] בורדו (maroon).	[יז] צהוב (yellow).	[כח] פתיחת הקבר.
[ז] ורוד (פינק, pink).	[יח] שחור (black).	[כט] בדיקת חתיכות - סעיף ד'.
[ח] חום (ברוי"ן, brown).	[יט] אם צריכה להמתין עד שיתייבש	[ל] בדיקות בשבת ויו"ט.
[ט] חלודה (ראסט, rust).	[כ] מראה שהיה טהור, ונהפך למראה טמא.	[לא] נימוחו החתיכות - סעיף ה'.
[י] ירוק.	[כא] שינוי לקולא.	[לב] חתיכת דם: ואינו נימוח - סעיף ו'.
[יא] ירוק: הלכה.	[כב] מראין דם בלילה.	

דור המלקטים - תא חזי (חזון).

[א] כללי - סעיף א'.

א. משנה (נדה דף יט.) – "חמשה דמים טמאים באשה: האדום, והשחור, וכקרן כרכום, וכמימי אדמה, וכמזוג. בש"א: אף כמימי תלתן, וכמימי בשר צלי, וב"ה מטהרים. הירוק, עקביא בן מהלאל מטמא, וחכמים מטהרין ... איזהו אדום כדם המכה, שחור כחרת, עמוק מכן טמא, דיהה מכן טהור. וכקרן כרכום כברור שבו, וכמימי אדמה מבקעת בית כרם ומיצף מים, וכמזוג שני חלקים מים ואחד יין, מן היין השרוני".

1. גמרא (נדה דף יט.) – "מגלן דאיכא דם טהור באשה. דלמא כל דם דאתי מינה טמא. אמר רבי חמא בר יוסף אמר רבי אושעיא: אמר קרא כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דם טהור לדם טמא ... וממאי דהני טהורין והני טמאין. אמר רבי אבהו: דאמר קרא ויראו מואב את המים אדומים כדם למימרא דדם אדום הוא. אימא אדום ותו לא. א"ר אבהו: אמר קרא דמיה דמיה הרי כאן ארבעה. והא אנן חמשה תנן. אמר רבי חנינא: שחור אדום הוא, אלא שלקה".

ב. הר צבי (יו"ד סי' קמ"ט) – "מראה צהוב שנהפך ע"י סם לשחור ע"ד השאלה שבדק העד שקינחה בו אחרי הרגשתה זיבת דבר לח והיה המראה ירוק געל, אבל הראה זה אצל הרופא בביה"ח הדסה ועשו בחינה ששפכו ע"ז איזה סם ונעשה המראה נוטה לשחור ואמר הרופא שזוהי בחינה המראה כי זהו דם, שכך הוא טבע דם שאם משימים עליו סם זה משחיר, ובכן אמר שיש להחמיר בענין זה ולהמתין ולבודקו ע"י סם הזה. אבל באמת הובא בפתחי תשובה יו"ד (סימן קפח ס"ק ג) שמביא דברי החכ"צ (סימן מו) דבכה"ג שבתחילה היה מראה טהור ושוב נהפך למראה אדום הוא מתיר זה ואומר דתליא בזמן יציאתו מן הגוף ובזמן יציאתו מן הגוף היה מראה טהור, מה שנעשה אדום אח"כ כשנתייבש אין חוששין לזה, והחוו"ד מסכים לדעת החכ"צ, אך יש מחמירין הב"ח ועוד. ושאלה מעין זו נמצאת בשו"ת נחלת דוד (סימן יג) במראה שמתחילה היה מראה טהור ואח"כ נוטה לשחור, אומר, דאפילו המחמירין, ז"א אלא שנתהפך למראה אדום, אבל למראה שחור כשר לכו"ע, וא"כ מכש"כ כאן שלא נעשה שחור מאליה אלא בשביל תערובת הסם, מכש"כ שהוא טהור".

1. הגר"ש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ב' הע' י') – "אם יצא מראה לבן, גם אם בבדיקת מעבדה ימצא שתרכובתו הינה דם גמור - הרי"ז טהורה".

ג. אם השתנה מראה הדם באשה שלא יהיה צבע אדום.

1. מיקל, טהורה.

(א) צמח צדק (יו"ד סי' קכ"ה) – "י"ל מ"ש הב"ח סי' קפ"ח שדרך הדם להתלבן מחמת רחיצה כו' דאף לו יהא כן אין לחוש כיון שנתלבן קודם שנעקר".

(ב) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע' ד"ה דהא) – "אם האמת שהרחיצה בחמין שינה מאדום ללבן כיון שעכ"פ נעשה לבן אינו דם שאסרה תורה מאחר שעוד בגוף המקור נשתנה. ול"ד לדם שחור שטמא מטעם דא"ר חנינא שחור אדום הוא אלא שלקה, דהתם מפורש בגמ' נדה דף י"ט מברייתא דאיתא בתוספתא ושחור זה לא מתחלתו הוא משחיר אלא כשנעקר הוא משחיר ופרש"י לכשנעקר מן הגוף לוקה ומשחיר עיין שם, משמע דאם היה משחיר בעודנו בגוף המקור היתה טהורה ורק משום דידוע לחכמים שמהמקור יצא אדום והושחר אח"כ בבית החיצון. וכן נצטרך לומר לב"ש בכמימי תלתן וכמימי בשר צלי, וירוק לעקביא בן מהלאל להאב"א דמלקא הוא דלקי היינו שסברי נמי שלקי אחר שנעקר מהמקור".

(ג) ע"י הגר"ש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות כ"ו, תנינא ב - ג) סי' ע"ב אות כ"ו, שולחן שלמה נדה פרק ה' סעי' ג'), הו"ד במגילת ספר (סי' כ"ח אות ה') – "נלענ"ד שאם יתחכם מישהו ע"י תחבולה לשנות מראה הדם שבאשה שיהי' כל שבעת הימים ירוק ולא אדום אפשר שג"כ יעלו אותם הימים למנין נקיים, כיון שכך גזרה תורה שרק ה' דמים טמאים והשאר טהור ואין שום נ"מ אם כך מראהו מצד הטבע או שנשתנה באופן מלאכותי, שהרי גם במראה שחור דאדום הוא אלא שלקה והיה אפשר לומר דכיון שכך טבעו ה"ז חשיב כאילו הוא עדיין באדמימותו, אפ"ה אמרו בגמ' נדה י"ט ע"א דרק לאחר שנעקר הוא משחיר הא אם יודעים ברור שכבר השחיר לפני יציאתו מהמקור ה"ז טהור, וה"נ אם לאחר שיצא מהמקור או לפני שיצא

מביה"פ לביה"ח כבר נשתנה מראיתו למראה טהור הרי היא טהורה, ומטעם זה נראה שאפי' אם תראה אשה מראה כזה שלדעת מומחים הוא תערובת של דם עם ליחה אחרת, מ"מ אם בשעה שעבר את הגבול מביה"פ לביה"ח כבר נשתנה למראה טהור ה"ז טהור".

ע' הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ע"ג ד"ה ג' ידוע) – "אם אירע שהדם נהפך ללבן או ירוק בעודו בתוך המקור אפשר דה"ז טהור כיון דלאו מראה דם הוא כלל".

ד) פרי טהרה (הע' ב') – "צמח צדק ... אגרות משה ... דלא כשו"ת יד סופר".

2. מחמיר, טמאה.

א) יד סופר (סי' י"ב) – "שהמציאו הרופאים שע"י סיכה בסמים אם האשה רואה דם לא הוי אדום או שחור רק לבן או ירוק ... כיון די"ל דבלא סיכה בסמים היה הדם מראה טהורה, לכן אמרינן האי אדום הוא אלא שלקה והאשה טמאה. ועוד נ"ל להוכיח כן דהנה הב"ח ... להלכה ולמעשה ... האשה טמאה, דאמרינן האי דם אדום הוא אלא שלקה, כנלפע"ד ברור ונכון".

ב) הגר"פ עפשטיין (הערה על ס' הלכה ברורה אות מ"ח) – "ובכלל א"א לומר אם נהפך המראה ע"י מלאכותי תחבולות שיהי' נשתנה דינו, ד"ז אינו עולה על הדעת, ולמה כ"ת מאריך להביא בזה באופנים שמעצמו נהפוך הוא".

3. מראי מקומות.

א) הלכה ברורה (אות מ"ח) – "הגרשז"א ... ומאד נפלאיתי עליו איך לא עיין שבדינים אלו במחלוקת הפוסקים שנויה, דהנה הב"ח רס"י קפ"ח ...".

ד. חסרון ידיעה.

1. ערה"ש (סעי' י"ט) – "ואם הספק הוא מחסרון ידיעה אינו ספק ויש להחמיר כמבואר בסי' ק"י בכללי ספק ספיקא שכל ספק דחסרון ידיעה אינו בגדר ספק".

ה. חכם שטימא אין חברו רשאי לטהר.

1. מראי מקומות – שו"ע (יו"ד סי' רמ"ב סעי' ל"א).

2. לענין כתמים ומראות דמים.

א) דברי חיים (ח"ב יו"ד סי' פ"א) – "שאלה אשה שאלה לרב העיר על כתם וטימא לה ואחר כך שאלה לחכם שבמקום אחר וטיהר מה דינה: תשובה באמת בכאן לא שייך הך שקלא וטריא דמס' נדה (כ' ע"ב) וז"ל הגמרא תא שמע דילתא אייתי דמא לגביה דרבה בר בר חנה כו' עד אגמריה סמיך. דאנן אין מורין רק מה שאינו דומה כלל לאודם ולכן גם נשים פקחות רואות דם בזמן הזה וכן בכל זמן וכמבואר בשו"ע [סי' קצ"ו סעיף ז'] ואחרונים וא"כ אין בזה הוראה כלל ואם נסתפק הדבר אזלינן בתר רוב בני אדם: אך לפי מה דהוכיח זקני החכם צבי ז"ל [בסי' מ"ו] דאזלינן בתר יציאת הדם לחוץ ואפילו אם נתאדם לאחר ראייה הראשונה שראינו שהיתה כשירה דתלינן דמחמת שינוי אויר והכלי שהונח שם נתאדם אם כן מכל שכן לחומרא בהיתה אדומה ואחר כך נתלבנה תלינן דמחמת איזה סיבה נתלבנה ומאוויר הגם שהשבות יעקב [ח"ב סי' ע"ד] חולק עליו בקולא זו אבל לחומרא גם השבו"י ז"ל מודה להחמיר והסדרי טהרה [בסי' קפ"ח סק"ב] יראה שמסכים להחכם צבי ז"ל ולכן האשה צריכה ז' נקיים וטבילה: אחר זה מצאתי בהגה ממו"ח הגאון ז"ל בשו"ע יו"ד [סי' הנ"ל ט"ז ס"ק א' בהג' אמרי ברוך (שם)] דהדבר ספק ומספק החמיר הב"ח [סי' קפ"ח ד"ה ואשה שרואה מראה ירוק] ע"י הרגשה אלמא דגם הב"ח מודה דיוכל להיות שנשתנה רק בהרגשה מחמירין א"כ יכולים לתרץ דברי שני חכמים בודאי לא תלינן בהכחשה רק בשינוי אויר כמו שני עדים המכחישין זה את זה ומתרגיזין דבריהם [הו"מ סי' כ"ט סעיף א'] וזה ברור ולכן צריכה האשה טבילה והי' שלום. ד' טו"ב שבט תר"ל".

ב) בית שלמה (יו"ד ח"ב י"ד) – "הוראה בעסק מראות כל שמקובל מרבנותיו שמראה זו טהורה הוי הוראה מגמרא ולא מסברא, אמנם אף לפ"ז דוקא בימיהם ה' שייך לומר כן אבל בזמנינו זה ל"ש לומר בענין המראות אגמרי' סמוך דאין לנו אלא ד' הש"ע דאין לטהר רק מראה לבן וירוק שאין לספקם באדמומית כלל וכל שנוטה אף קצת למראה אדמומית או לשחור טמא ואין שום איש מקובל מרבו בפרט המראות ל"ש לומר אדמרי' סמוך בכה"ג ובודאי לכ"ע בכה"ג בזה"ז הוא רק הוראה מסברא אם המראה אינו נוטה למראה אדום ושחור, ובודאי אי חכם בהוראה טימא הוא טמא ואין חברו רשאי לטהר ואף אם טיהר אינו כלום כמ"ש הראב"ד".

ג) באר משה (ח"ח סי' ק"ב) – "נשאלתי מרב גדול אחד איך אני נוהג בכתם, אם אומר גם בכתמים חכם שטימא כתם אין חברו רשאי לטהר, או אינני אומר בכתם כן. השבתי לכתחילה כשאני יודע שחכם (המוחזק אצלי שיודע היטב דיני מראות) טומא אינני מתיר גם אם היתה באה מעיקרא הייתי מטהר, אבל אם לא הגיד לי השואל שכבר שאל על הכתם חכם (המוחזק אצלי כנ"ל) ושאלני וטהרתי ושוב אמר לי שחכם טימא, אני שולח את השואל לפני רב שלישי ואומר להשואל שלא יאמר להרב מאומה וכאשר יפסוק כן יעשה, ואם החכם שטימא איננו מוחזק אצלי שיודע דיני כתמים ונכתר בכתר הוראה 'למעשה' מעצמו כאשר ישנו הרבה מהם כאן בעירינו עיר ברוקלין בכה"ג לא מבעי' לשכבר טהרתי הכתם אמר לי השואל שחכם כזה טמא בודאי אומר לו שטהור ואין לו לחוש, אלא גם באומר לי השואל מעיקרא שחכם זה טמא ורואה אני שאין ממש בדבריו אני מטהר כי טעה בדבר משנה הוא ואין בדבריו כלום, ואם חכם כזה טמא דבר שיש מהאחרונים המחמירין אז אני שולח השאלה לרב אחר ואומר לשואל שלא יאמר להרב כלום וכאשר יורה כן יעשה. ועתה אפרש ...".

ד) הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות ג') – "ראוי לדעת, דאחרי ששאלו על עד או כתם לחכם, וטמא, אין לשאול חכם אחר, דהרבה פעמים ע"י מימוש וכדומה של החכם במראה או בקרטין לדעת אם דם הוא, אזיל ליה המראה או הקרטין ובודאי חכם אחר יטהר, והוא מכשול גדול".

ה) טהרת הבית (סי' ו' סעי' ה') – "אשה ששאלה לחכם על מראה דם או כתם שראתה, וטימא, אסור לה לשאול לחכם אחר על כך אלא אם כן תודיעהו שכבר שאלה לחכם וטימא, ואז אם החכם השני גדול בחכמה ובהוראה יותר מן הראשון, רשאי לטהר מה

שטימא הראשון, אבל אם הוא שקול כמותו, וכל שכן אם הראשון גדול יותר בחכמה ובהוראה, אסור לשני לחלוק עליו ולטהר, אלא אם כן טעה הראשון בדבר משנה, או בדבר המפורש בפוסקים להיתר. ויש חולקים ואומרים שאפילו אם היה השני גדול בחכמה ובהוראה יותר מן הראשון, אינו רשאי לטהר ולהתיר מה שטימא ואסר הראשון, אלא אם כן טעה בדבר המפורש בדברי הפוסקים להיתר, וכן עיקר".

(ו) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקכ"ד) – "שאלה: האם בזמנינו יש לנו הכלל חכם שטימא לגבי כתמים ומראות דמים. תשובה: כן".

(ז) חיי הלוי (ח"ד סי' ע"ט אות ה') – "דכמה פעמים השאלה תלוי לפי השואל וכשרב הרגיל עם השואל הזה כבר פסק לו, ודאי אין לרב אחר לשנות הפסק בלי להתייעץ עם רב הראשון, אמנם נמצא גם להיפך דהיינו כגון שאין הרב בעיר, או שהשואל אינו בעירו, ושאל לרב אחר שאינו רגיל בו, דבזה יש סברא לומר דהגם שהרב אסר עדיין יכולין לשאול מהרב שהוא רגיל אצלו הגם שהוא יתיר באופן שיש לומר דאם הי' הרב הראשון יודע המצב של השואל לא הי' אוסר, והי' מעשה כזה אצל אשה שהלכה מקודם לשאול מרב שלא היתה רגילה אצלו ואסר לה, ובא המעשה אצל הרב הגרמ"ש מדעברעצין ז"ל בעל שו"ת באר משה ופסק להיתר בצירוף שהלך האשה לשאול מהרב הראשון בלי רשות מבעלה. אכן צריך לדעת שכמה פעמים יכול השאלה להשתנות משעה ששאל מהראשון, וע"כ גם בזה אין להורות לעצמו רק אחר שמפרש כל הענין להמורה".

3. מראי מקומות – מי נדה (קונ"א), חוט שני (ס"ק ה', ס"ק ו'), בדה"ש (ס"ק כ"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קנ"ב), חק וזמן (פרק א' הע' י"ח ד"ה ונביא), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"ה, הע' צ"ו, הע' צ"ז, הע' צ"ט, הע' ק').

ו. נאבד העד.

1. מחמיר.

(א) חכ"א (כלל קי"א סעי' ג', בינת אדם ס"ק ה') – "ונראה לי דהוא הדין אם אמרה ראיתי ונסתפקתי אם הוא אדום או לבן ואבדתיו שהיא טמאה מספק כיון שאין מחזיקין אותה לטועה בדמיונות".

(ב) יד הלוי (יו"ד סי' ע"א) – "ולדינא נ"ל, דאם האשה הזאת יש לה ידיעה במקצת בעניני המראות, א"כ כיון שנסתפקה בו והיה בדעתה להראות לחכם, ודאי דלא היה מראה לבן ממש, וא"כ מדינא צריך הוראת בקי, וכיון שנאבד הרי היא טמאה".

(ג) תהלה לדוד (יו"ד סי' נ"ט).

(ד) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות י"א) – "כשנאבד עד הבדיקה ולא הספיקה לראות את מראהו אין לחשוש שהיה טמא, אולם אם ראתה אותו והיתה מסופקת בכשרותו ואח"כ נאבד צריכים להחמיר. ואם לפי דעתה היה טהור המראה יכולים לסמוך עליה".

(ה) באר משה (ח"ג סי' קכ"ה אות א') – "בבינת אדם".

(ו) לבושי עז (תמצית אות ג').

(ז) חוט שני (ס"ק ב' אות י"ז ד"ה ואם, ס"ק ד' אות ה') – "כספק דאורייתא לחומרא".

(ח) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקי"ט) – "שאלה: רב מורה הוראה קיבל בתיבת דואר ג' מראות עדי בדיקה של שלש נשים נפרדות, אחד מהם היה טמא, ושנים היו טהורים, ועכשיו נתערבו, מה הדין עכשיו. תשובה: כמדומני כאילו אבדו הבדיקות וכולן טמאות מספק".

(ט) חק וזמן (פרק א' סעי' כ', הע' מ"ד) – "בדקה עצמה בפנים בעד הבדוק, וראתה מראה שנדמה לה שהוא דומה לאדום, ונאבד העד, מחמירים מספק. [חכמ"א ... יד הלוי (סי' ע"א), תהלה"ד (יו"ד סי' נ"ט). וע"ע בשו"ת מהרש"ם ... אבל בפוסקים הנ"ל לא חילקו. וכדברי הבי"א פסק בשו"ת משפטיך ליעקב (להגה"ק רבי יעקב גרינוואלד אב"ד פאפא, מח"ס ויגד יעקב, או"ח סי' כ"ד אות ט'), [דבמסתפקת אם היה נוטה לאדום טמאה], ובשו"ת ב"מ (ח"ג סי' קכ"ה אות א'), ובחוט שני (קפ"ח ס"ק ד' בדינה"ע אות ה'), וכן שמעתי מהגאון רבי יחזקאל ראטה שליט"א".

2. לא עיינה כלל על העד לראות אם יש עליו שום מראה טמאה: יש להקל.

(א) תהלה לדוד (יו"ד סי' נ"ט) – "דאף דבדקה א"ע בעד ואבד טהורה. היינו שאינה יודעת כלל שהי' על העד דבר שצריך שאלה לחכם דלא איתרע חזקתה. ואף תוך ז"נ יש לה חזקת טהורה כמ"ש בס"י שלפ"ז".

(ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות י"א) – לשונו מובא לעיל.

(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"ט).

(ד) חק וזמן (פרק א' סעי' כ"א) – "בדקה עצמה בפנים בעד הבדוק ולא עיינה כלל על העד לראות אם יש עליו שום מראה, ונאבד העד, מותרת".

1) נאבד העד בימי וסת – עי' סי' קפ"ד סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

3. מראי מקומות – מנחת אברהם (סי' ל"ז), פרדס שמחה (ס"ק ו' אות ג'), שערי טהרה (סי' ל"ט אות ו' ד"ה אמנם), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ד' הע' ע"ו), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רל"ו, הע' רל"ז, הע' רל"ח, הע' רל"ט).

(א) יד הלוי (ח"א סי' ע"א) – "דאם האשה הזאת יש לה ידיעה במקצת בעניני המראות, א"כ כיון שנסתפקה בו והיה בדעתה להראות לחכם, ודאי לא היה מראה לבן ממש, וא"כ מדינא צריך הוראת בקי, וכיון שנאבד הרי היא טמאה ...".

(ב) מהרש"ם (ח"ג ריש סי' רי"ד, סי' ר"נ) – "ע"ד שאלתו באשה שבדקה א"ע ביום וסתה שאינה קבוע והי' בחודש ד' שאחר לידה והי' מראיתה דיהה והשליכה העד מפני שלא נראה בעיני' לטהור בבירור וחזרה ובדקה ונמצאת טהורה והנה מ"ש מדברי הבי"א שער ביה"נ סי' ה' דבראתה על העד ומסופקת אם טמא אם טהור ונאבד דטמאה כבר כתבתי בתשו' א' דזהו רק אם הספק אולי הי' אדום ממש כדם דהוה סד"א ולשי' הראב"ד שהובא בסד"ט סוסי' קפ"ח רובי דמים טמאים וגם לשי' רז"ה החולק עליו מ"מ ספיקא מיהו הוה אבל היכי שיודעת שלא הי' אדום ממש אלא שמסופקת אולי הי' נוטה קצת לאדום או לבן שהוכחה מראיתו והי' געהל כיון דמדין הש"ס טהור אלא שהגאונים החמירו מפני שא"א בקיאים א"כ הוי סד"ר ולהקל ומוקמינן

בחזקת טהרה ואף דבסחסי"ד מחמירין גם בדרבנן מ"מ בנאבד יש להקל כמ"ש במש"ז סי' ע"ד ואף דבשפ"ד סי' נ"ג הניח בצ"ע מ"מ הרי גם בתב"ש רס"י כ"ט מבואר להקל ועמ"ש בחיבורי דע"ת סי' נ"ג מכמ"ק בזה ול"ד לגבינות שגזרו חז"ל בעלי הש"ס ונחשב כאיסור ודאי וע' בשעה"מ פ"ט מא"י"ב הכ"ג ומרה"פ על הירושלמי פ"ג דתרומות ה"ג אבל בנ"ד שלא נגזר ע"ז מבעלי הש"ס אלא שהגאונים החמירו לא נחשב כאיסור ודאי ובדאיכא עוד ספק יש להקל".

1) מראי מקומות – צמח צדק (יו"ד סי' קכ"ד, "הא דקיי"ל שכל מראה אדום שהאשה רואה או מוצאה בבדיקת עד או בכתם בין אם הוא כהה הרבה או עמוק טמאים וכן כל מראה שחור כמ"ש בש"ע רס"י קפ"ח. יש להסתפק אם חומרא זו הוא מצד הספק שבאמת בכל מראה אודם או שחור אפי' הוא דיהה מן הדיחה י"ל שמ"מ אפשר שהיא אסורה מדאורייתא משום דאולי היא דומה לא' מן ה' דמים הטמאים השונים במשנה די"ט א'. ולפ"ז יש ספק דאורייתא ממש בכל מראה אודם אפי' אם הוא כהה הרבה כשהאשה רואה אותו. או שבאמת אם הוא כהה הרבה אין להסתפק בו כלל אולי הוא מא' מה' דמים הטמאים אלא שאנו מחמירים דרך חומרא לבד לאוסרו וא"כ אין בזה ס' דאורייתא כלל רק איסור דרבנן לבד ...").

ג) פרי טהרה (סעי' ו') – "בדקה את עצמה בעד ונאבד, והיה בו ספק - תעשה שאלת חכם".

ז. המתנה בשאלה לחכם במראות הדמים.

1. אפשר להשהות [אא"כ יודעת שמראותיה משתנות].
(א) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ג' הע' מ') – "אם אינה יודעת שמראותיה משתנות אינה חייבת לשאול באותו יום שבדקה, אלא אפשר להשהות אותם ולשאול על כמה עדים יחד".
2. אין להשהות השאלה.
(א) ששבה"ל (סיכום אות י"א, ע"י שבה"ל ח"ה סי' ק"ו אות ג') – "יש להזהר במראות ששהו כמה ימים, דאפשר שהאדום מאבד מצבעו ונהי' חום, ולכן אין להשהות השאלות".
(ב) פרי טהרה (סעי' ד') – "אם התערור ספק או שאלה על הבדיקה, רצוי לכתחילה לשאול באותו היום או למחרת, לפי שהרבה פעמים המראה משתנה לאחר יום או יומיים. ובאופן שאי אפשר לשאול מיד, לכל הפחות ישתדל לשאול בזמן המוקדם ביותר שאפשר".
- ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"ד) – "שכיון שדרך המראה לדהות עם זמן, לכן כל מי שיש שאלה ראוי להראות מיד לחכם לא יותר מיום או יומיים. שלאחר זמן מאוד שכיח שהמראה שמתחילה היה טמא, עכשיו נראה כטהור. ואף אם המתין ונראה כטהור, מי שהוא בקי בזה יכול לראות שמראה זה מאוד שייך שהיה טמא מתחילה, ולכן הוא לא יכול להורות להקל. ואף שאין דנין אלא במה שבפנינו. זה שפיר נחשב כבפנינו, שידוע הוא ע"י מה שראינו עכשיו, ולא רק חששא בעלמא הוא. ואין צריך להיות כסומא. ואף אם אין ברור לרב שטמאה היתה, יהיה דינה כמו עד הנאבד".
3. מראי מקומות – פתחי דעת (פרק ג' סעי' י"ט).

ב] חכם שהתיר והשואל רוצה להחמיר.

א. אם יכול להחמיר.

1. יכול – חת"ס (יו"ד סי' קמ"ט, אה"ע סי' ע"ו ס"ק ד', "כיון שכן דרכן של פרושים שבישראל להזהר מדבר שהורה בו חכם נהי דבעת הנישואין לא היה מתנהג עדיין בפרישות רק כשארי ת"ח לא מצי למטען לא קבלית עלאי שתהיה חסיד ופרוש אלא אמרינן כיון שנישאת לבחור רגיל הוא זה שעתידי להיות פרוש וחסיד וזקני ת"ח כ"ז שמזקינין וכו' וכשם שאמרו אשרי לנשותיהן של אלדד ומידד שזכו לנבואה ה"ה כל מדרגת מעלת עבודת השם שמחה היא לאשתו וכשצווחת אמר' השתא הוא דאתרעי ומעולם לא נשתעבד לה"), פת"ת (סוף ס"ק ב'), פתחא זוטא (ס"ק ט' ד"ה ועיין), טהרת ישראל (סעי' ט"ז), שפע טהרה (סעי' א'), חמד שלמה (ח"ב עמ' קי"ט), בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה ואין, עמ' ע"ה).
2. מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ה סי' קנ"ט), פותח שערי (סי' ט"ז סעי' ט"ו, סעי' ט"ז).
(א) פאת שדך (ח"ג סי' ס"ז ד"ה ועיין) – "ואע"פ שבשו"ת חת"ס ... לענ"ד בדורנו הפרוץ יש ליהרהר".
(ב) אג"מ (יו"ד ח"ד סוף סי' י"ד) – "הביא בפתחי תשובה ס"ק ב' מחתם סופר ... ועיין בס"ס קט"ז שהביא בפתחי תשובה ס"ק י' מאו"ה שראוי להחמיר גם בביטול ששים וזה תמוה, אלא כדהביא מס' סולת למנחה שאסור להחמיר בזה דמי שרוצה להחמיר לנהוג איסור בדבר שלא מציינו שהחמירו אמוראי הוי כמו אפיקורסות. ואם כן בהורה חכם על מראה שאינה מראה דם - שאם היה קצת ספק היה אוסר בזמן הזה - איזה טעם יש להחמיר אם לא שסובר שהחכם טועה, שלא מסתבר שזה יהיה מעלה, וצ"ע".
- ג) בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה ואין, עמ' ע"ה) – "ויש לראות אם רשאי להחמיר בזה אף כשאינו הולך בדרכי הפרישות בשאר דברים ... או שמא אינו רשאי בזה אא"כ הולך עכשיו בדרכי הפרישות גם בשאר ענינים ומחמיר גם בשאר דברים שהורה בה חכם אבל זולת זה לאו כל כמיניה להפקיע שעבודו מאשתו, וצ"ע".

ב. בעל תשובה.

1. מראי מקומות – חוט שני (סי' קפ"ה שעה"צ ס"ק כ', "וצ"ע").
(א) חת"ס (יו"ד סי' קמ"ט ד"ה אמנם) – "דבשעת נישואין מסתמא היתה כשרה כשאר בנות ישראל ורוצה שיהיה בעלה ת"ח ולא נשתעבד לה מעולם ... אוקמא אחזקת כשרות ... ההיא איתתא דממאנת יצאה מחזקת הכשרות ואמר' השתא הוא דאתרעי' ובשעת נישואין לא לכך נתכוונה ולא נשתעבד לה מעולם ולא אשגחי' בצווחה דילה השתא".

ג. אשה שרוצה להחמיר.

1. לא.

- (א) טהרת ישראל (סעי' ט"ז, באר יצחק ס"ק מ"א) – "אין אשה תוכל להחמיר ע"ע בכתם שטיהר לה חכם [דמשועבדת לבעלה וצריכה להציל לו מיצה"ר כמבואר בגמרא]".
- (ב) בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה ואין, עמ' ע"ה) – "אין אשתו רשאה להחמיר בזה הואיל והיא משועבדת לו".
2. מראי מקומות – ידות טהרה (עמ' פ"ג ד"ה ועיין).
- (א) הלכות קטנות (ח"ב סי' כ"ב) – "ואי באינה מרגשת כתם הוא ואדרכה עד שתראה כגריס מחינן לה אם תשב".
- (ב) פתחא זוטא (ס"ק ט' ד"ה ועיין, מהד"ת ס"ק ד' ד"ה והנה) – "עדיין צ"ע".
3. איך החמירו בנות ישראל על עצמן בחומרא דר"ז.
- (א) חת"ס (יו"ד סי' קס"א) – "ס"פ חזקת הבתים דאר"י מיום שגזרה מלכות כו' ראוי' היה שנגזור על עצמינו שלא לישא נשים כו' ונמצא זרעו של אאע"ה כלה מאיליו אלא שאין גזרין גזירה על הצבור שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה נמצא באותו פולמס לא היה ראוי שיעשו תקנה משום ביטול פו"ר ודי שלא אסרו לישא נשים ... י"ל דברי הראב"ד ז"ל שכתב דבזה"ז שהחמירו בנות ישראל על עצמן בחומרא דר"ז ה"נ נחמיר ברואה מ"ת שלא לבדוק בשפופרת עב"י סימן קפ"ז והוא תמוה מה ענין זה לזה וי"ל דכל קולא שהקילו בשפופרת הוא לבעלה ומשום שלא תתעגן ותתגרש וכיון שהן החמירו על עצמן בחומרת ר"ז ומי נתן להם רשות להרבות בחומרו' אלו ולבטל הבעל מפו"ר וע"כ משום דבזה"ז הניחו להן להחמיר על עצמן מטעמים הנ"ל א"כ ה"נ לא ניקול להם בבדיקת שפופרת בזה"ז מטעם הזה בעצמו".
- (ב) בית שערים (יו"ד סי' רל"ט) – "י"ל דהפניות החמירו ע"ע לענין טהרות והבעל כשנשאה אדעתא דהכי נשאה שתחזיק בחומרא זו וא"כ לא מישעבדא ליה כלל בזמן ההוא וא"ש בזה לשון בנות ישראל ולא נקט נשי ישראל לפי שתחלת החומרא היה בעודה פנויה".
- (ג) מראי מקומות – שיעורי טהרה (עמ' י"א).

ד. כתם.

1. יכול להחמיר.
- (א) פתחא זוטא (ס"ק ט' ד"ה ועיין) – "רשאי לת"ח להחמיר ע"ע בכתם שטיהר החכם".
- (ב) טהרת ישראל (סעי' ט"ז) – "הבעל ת"ח רשאי להחמיר ע"ע בכתם שטיהר חכם".
- 1) אולי הלשון כתם הוי לאו דוקא.
2. אין להחמיר.
- (א) הגר"מ שטרנבוך שליט"א (שערי טוהר עמ' קצ"ח אות ב') – "המדקדק בלשון החת"ס יראה דהוראתו דבעל נפש יכול להחמיר נאמרה על 'עד בדיקה' דחמיר אבל ב'כתם' דכל כולו מתחיל מספק ועוד דהחכם הורה בו להיתר וקי"ל דבכתמים שומעין להקל לאו כל כמיניה להפקיע עצמו משעבודו ולהחמיר ע"ע משום טענה ד'שאלה שהורה בה חכם".
- ה. לקולא - להמתין ה' ימים קודם הפסק טהרה רק מזמן החומרא.
1. עי' סי' קצ"ו סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

ו. לקולא - לענין טבילה בשבת.

1. מחמיר.
- (א) פתחא זוטא (ס"ק ט' ד"ה ברם) – "צריך לדקדק שלא יבוא חומרא זו לידי קולא ... וגם לענין טבילה בשבת".
- (ב) טהרת ישראל (סעי' ט"ז) – "צריך לדקדק שלא יבוא חומרא זו לידי קולא כגון ... וכן לענין טבילה בשבת".

ז. ברכה בטבילה.

1. אין לברך.
- (א) טהרת ישראל (סעי' ט"ז) – "וכן לענין ברכת הטבילה שהיא ספק ברכה".
- (ב) בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה ואין, עמ' ע"ה) – "וספק ברכות להקל".
2. לברך.
- (א) תפארת צבי (ח"ב סי' כ"א) – "... ומטעם זה נ"ל גם בדבר שעפ"י דין המורה מתיר ובעל נפש רוצה להחמיר על עצמו אפשר דתוכל לברך על הטבילה".
3. מראי מקומות.
- (א) פתחא זוטא (ס"ק ט' ד"ה ברם) – "וגם לענין הברכה יש להסתפק".
- (ב) עי' סי' ר', לשיטת ומראי מקומות.

ג. מי שואל להרב: האשה או הבעל.

א. שיטות.

1. משנה הלכות (ח"ז סי' קל"ה, בית רחל נתיב כ"ג) – "ראיתי להעיר כאן ולעורר לבבות אחינו בני ישראל הקדושים מה שראיתי בשנים אחרונות שנשתנה הוסת אצל הרבה בני תורה משנים קדמוניות, והוא א' דראיתי שנעשה מנהג בין אברכים בני תורה שמתערבים בעניני אישות מה שאינו נוגע להם בענין טהרת אשה לבעלה הם מבקשים מנשיהם להראות להם עדי הבדיקה והכתמים, ב' שהם המוציאים והמביאים את השאלות להרבנים ונושאי כלים של אשתו בימי טומאתה, כגון מלבושים התחתונים והלבדים וכיוצא בו לבית הרב, ומלפנים זאת בישראל שהאשה ספרה לעצמה שנאמר בתורה וספרה לה לעצמה התורה האמינה

- לה על טהרתה, וגם לענין השאלות שהיה לה היתה האשה בעצמה הולכת לשאול לבית הרב שהיא המצוה שלה ולא של בעל ואברר זה בס"ד דלהלכה החיוב על האשה לשאול ועכ"פ לא ליתן הבעל וגם לפענ"ד אסור להבעל בכלל לראות בעדי הבדיקה ולהתערב בענינים אלו ולא לשאול אותם, ואין לה להראות לו מתרי או תלת טעמי וזה החלי בס"ד ... בקיצור לפענ"ד אסור גמור הוא לאברכים להתערב בענינים אלו המביאים לידי הרהור ובפרט אברכים בשנה הראשונה וגם לאחריו אין אפטרופוס והנשים יעשו להן ספירה כאשר צותה התורה וספרה לה, וכאשר עשו מלפנים בישראל ויבא הכל על מכונו בשלם".
2. באר משה (ח"ח סי' ק"ד, סי' ק"ה) – "בודאי בזמן הש"ס מפורש יוצא שהנשים באו לשאול כאשר אני זוכר כמו כן הי' ביוראפ שהנשים הביאו שאלותיהן אל אמי הצדיקה והיא הביאה לפני אממ"ר הגאון צ"צ זצ"ל הי"ד להורות, וגם בדעברעצין הרוב שאלות היה הנשים שואלות ורק עתה במדינתנו מדינת אמעריקא המשובשות בגייסות נשתנה הדבר".
3. אום אני חומה (ח"א עמ' ל"ד ציונים של"ג) – "בהלכות טהרה כשאין סיבה שצריך חקירת האשה [בהרגשה, או כאב דמכה וכיו"ב] ישאל הבעל ... ובשו"ת משנה הלכות ... באר משה ...".
4. חק וזמן (פרק א' הע' י"ח ד"ה ולענין מי) – "עע"ש בשו"ת בא"מ ... וכ"ה בפת"ז (קפ"ח מהדו"ת ס"ק ד)".
5. חוקת הטהרה (סעי' כ"א) – "נראה שעדיף שהנשים יבואו וישאלו השאלות בעניני מראות וכו' כמו שנהגו לפנינו בישראל".

ב. מקורות.

1. משנה (נדה דף נח:) – "מעשה באשה אחת שבאת לפני ר"ע, אמרה לו: ראיתי כתם ...".
2. גמרא (נדה דף כ:): – "דההיא אתתא דאייא דמא לקמיה דרבי אלעזר, הוה יתיב רבי אמי קמיה, ארחיה, אמר לה: האי דם חימוד הוא ... אמר רב יהודה: מרישא הוה חזינא דמא, כיון דאמרה לי אמיה דיצחק ברי: האי טיפתא קמייתא לא מייתנין לה קמייהו דרבנן, משום דזהימא - לא חזינא, בין טמאה לטהורה ודאי חזינא. ילתא אייתא דמא לקמיה דרבה בר בר חנה וטמי לה, הדר אייתא לקמיה דרב יצחק בריה דרב יהודה ודכי לה".
3. גמרא (נדה דף יג:): – "הסומא. איה תבדוק לנפשה ותיחזי לחבירתה".
- (א) וכן ברמב"ם, ושו"ע (סי' קצ"ו סעי' ז') – "הסומא בודקת עצמה ומראה לחבירתה".
4. רש"י (ברכות דף ד. ד"ה ידי) – "ידי מלוכלכות בדם. שהנשים מראות לו דם נדה, אם טמא אם טהור, שיש מראות דם טהור באשה".

ג. טעמים, שעל האשה לשאול הרב.

1. שלא תתגנה על בעלה.
- (א) משנה הלכות (שם) – "והנה אמרו ז"ל שבת קנ"ב תנא אשה חמת מלא צואה ופיה מלא דם והכל רצין אחריה ע"ש נראה שהענין של פיה מלא דם הוא ענין של גנאי כחמת מלא צואה ולכן היא מצניעה אותו ולא מראה לאחרים להתגנות מזה וא"כ איך תראה לבעלה ששקדו על האשה שלא להתגנות בפניו ועי"ז שיראה כמה מראות מעופשות שנמצא לפעמים על עד הבדיקה ומסריחות וכ"ש על המלבושים ותתגנה עליו יותר מדאי. ואין זה סותר למש"כ שיהרהר בה שאם אתה אומר שנמאסת עליו האיך יהרהר אבל האמת דתרוייהו איכא ברגע אחת יהרהר מעבירה וברגע אחרת יחשוב על המיאוס וזה פשוט ... ובפרט לפעמים המראה והדם נקרש והמלבוש שלה מלוכלך ממי השתן וכיוצא בו וגם מדם מזוהם עד שהחכם קץ לפעמים לראותו אלא שמחויב לפסוק בין קץ ללא קץ, אבל הבעל מאי עבידתיה".
- (1) עי' לקמן סעי' ב', גבי אם בעל רואה דמי אשתו. שהלחם ושמלה (ועוד) שסבר "מ"מ טוב יותר שתרא' לחכם אחר ולא לבעלה דשמא יהי' לבו נוקפו ופורש ולא יסמוך על חכמתו אי נמי שלא תתגנה בפניו".
2. הרהור [בימי טומאתה].
- (א) משנה הלכות (שם) – "ופשוט דכשהיא בודקת ונותנת לו העד להסתכל בו ורואה ושואל מענינים כך עשית וכך עשית ומהרהר בזה אין לך סרסור גדול להרהור עבירה מזה והוה כמסתכל במקום התורפה ובפרט לאנשים צעירים בשנה הראשונה לדבר בימי טומאתה מדברי בדיקות האלו ולראות עדי בדיקה, שיצרם לא חלל בקרבם ולכן פשוט דצריך להתרחק מזה ולא לראות בו וכ"ש שלא ליגע במלבושיה כשיש לה שאלה על המלבושים ולהסתכל בהם וכיוצא בו שמביא לידי הרהור וקירוב ח"ו ולכן כל מה שאפשר להתרחק כל זמן שאשתו איננה טהורה אסור לו לבעל לשאלה על ענינים אלו וכ"ש שלא לבדוק במלבושי' האלו".
3. מצוה על נשים.
- (א) משנה הלכות (שם) – "שהוא אחת מהמצות שהתורה הטילה על הנשים דוקא ומצוה שלה היא ועליה החוב לקיימה בשלמות".
4. שלפעמים יצטרך החכם לדרוש על השאלה.
- (א) פתחא זוטא (מהד"ת ס"ק ד' ד"ה ועיין) – "שמרדכי צוה על הנשים שיביאו בעצמן את השאלות ולא ע"י שליח, וד"ז טעמא בעי, ואולי מפני שלפעמים יצטרך החכם לדרוש על השאלה, כגון אם בא בהרגשה, או שהי' העד בדוק, ואם שהוא בג' ימים ראשונים או לא, וכדומה, וד"ז א"א להתברר רק ע"י עצמה".
- (ב) באר משה (שם) – "שהעיקר שהנשים תביאו דהלא הבעל הוראה מוכרח לשאול כמה וכמה שאלות מהשואלת למשל לדעת אם ראתה הכתם בהרגשה או בלא הרגשה או יש במה לתלות כי עי"ז נשתנה ההלכה הרבה פעמים. וראייה ברורה ע"ז ממשנה מפורשת (נדה נ"ח ב') במעשה באשה אחת ... ע"כ היא בעצמה צריכה שתבא לשאול. וגם צריך לידע אם הכתם מג' ימים ראשונים, והרבה שאלות כאלו, וכן במראות ע"י בדיקה על העד וכן בשאלות בע"פ, מה שהבעל איננו יודע להשיב ומעיד עלי שהרבה הרבה פעמים לאין מספר מהשאלות לאלפים שבאין לפני, מוכרח אני לומר להבעל שילך לביתו ויצלצל אלי ואשתו תעמוד אצל הטעלעפאן שתהי' יכולה להשיב על שאלותי, ועוד יותר למאות בלא גוזמא אפילו בכה"ג א"א לבא לעומק השאלה ומוכרח האשה שתתפוס הטעלעפאן והיא בעצמה צריכה לפרש השאלה".
5. עוד טעמים.

(א) משנה הלכות (שם) – "דבר טוב שהאשה בעצמה תיכנס לחכם לשאול שעי"ז תראה איש צדיק ת"ח ותתרגל לחכמי התורה וקדושה ותשפיע עליה לגדל את בניה בדרך זה ואולי לפעמים גם הצדיק ידריכנה בדברים הצריכים לה וגם זה נכון, וכעין שמצינו ברבי יוחנן שישב בשערי טבילה כי היכי דלסתכלו ביה ויהי' להן בנים כוותיה והכ"נ אם יראו הת"ח והצדיק שמורה הוראה תתן דעתה להתפלל על בנים תלמידי חכמים. עוד אמרתי דיש בזה דפעמים קיימא לן להלכה לבעל נפש יחמיר על עצמו ואם יבא מי שהוא וישאל לאחרים לא ידע החכם בשל מי הוא ויקל ובאמת אילו ידע שהיא אשת פלוני היה מחמיר לה או להיפך ולכן גם מזה טוב שתבא בעצמה ולא ע"י שליח".

ד] אָדוּם (red).

א. נוטה לאדמימות.

1. טמא.

(א) ראב"ד (בעלי הנפש שער הפרישה סי' א') – "כל מראה אדמימות שבדם טמא וצריכה שבעה נקיים, בין ביולדת בין בשאינה יולדת, חוץ ממראה ירוק ומראה לבן".

(ב) רמב"ן (נדה סוף דף יט.) – "ואנו עכשיו כיון שבטלו רואי דמים כל שיש בו מראה אדמימות ואפילו כמימי בשר צלי ודיהה ממנו יושבת עליו שבעה נקיים, וכן בכל מראה שחור ואפילו כזית ודיהה ממנו ואפילו דיהה מן הדיהה, אבל בדם הירוק ואצ"ל לבן ושאר מראות ודאי אינה יושבת כלום שלא גזרו אלא על דם ותולדותיו אבל אלו אינן בכלל לדברינו שפסקנו הלכה כר' יוסי בירוק, וכן כתב הרמב"ם".

(ג) רא"ש (נדה פרק ב' סי' ד') – "ובדורות הללו אין בקי במראות דמים לישען על חכמתו ולהפריד בין דם לדם ואפילו בימי חכמי הש"ס היו מן החכמים שהיו נמנעים מלראות דמים. כ"ש האידנא שאין לטהר שום דם הנוטה למראה אדמומית".

(ד) ריטב"א (נדה דף יט:) – "אף בזמן הזה שאין אנו רואין דם, כל שהוא לבן או ירוק ככרתי טהור הוא ואין חוששין לו, וכן הסכימו רבותינו ז"ל כולם".

(ה) טור (סעי' א') – "והאידנא שנתמעט הבקיאות חזרו לטמאות כל שיש בו מראה אדום בין אם הוא כהה הרבה או עמוק".

(ו) ח'י' ה"ר"ן (נדה דף יט.).

(1) כל הפוסקים.

2. יש להקור: אנו שאין בקיאים ומחמירין בכל מראה שנוטה לאדמימות.

(א) האם הפשט, שנוטה לאדמימות פי' כל מראה אדום. או נוטה למראה אדום של התורה [רק הד' מראות אדום].

(ב) למשל, כתום שנוטה לאדום, לכאורה אין צד שזה מראה אדום של התורה. [ואין להחמיר שעל זה אנו בקיאים]. אבל לצד השני, הרי הכתום נוטה לאדמימות של כל מראה אדום. ונראה זה חלק מן המחלוקות של כמה מראות לקמן. וצ"ע.

ב. שאר מראות, לא בכלל כשרות ולא בכלל פסולות.

1. מיקל, טהורה.

(א) ב"ב (ס"ק א' ד"ה ואין) – "והשתא מה שכתב הרא"ש ז"ל דהאידנא אין לטהר שום דם אם לא שיהא לבן וירוק כמראה הזהב, מראה הזהב איצטריך ליה לאשמועינן דאילו ככרתי ליכא לספוקי ביה כלל דהוי כלבן מאחר שאין שום צד נטיית מראה אדמומית ולפיכך כתב רבינו דבין ירוק ככרתי בין צהוב כזהב טהור וכן כתב המרדכי בפרק שני דשבועות (סי' תשלה דף א ע"ד) דירוק ככרתי או כעשבים או כשעוה טהור וכן כתב הרב המגיד בפרק י"א (הי"ב): ומשמע דהוא הדין לכל מראות שאין לספק בהן באדמומית כלל דטהורים דומיא דכרתי ולא הזכירו ירוק אלא משום דכשהוא כגון הזהב איכא למאן דאמר דנוטה לאדמימות הוא לפיכך הוצרך להשמיענו בו ולבן שאמרנו לאו דוקא דהוא הדין לכל מראה דאין לספקו במראה אדמומית כלל דשרי דבכלל לבן הוא וכן נראה מדברי הר"ן ז"ל בפרק ב' דשבועות (שם)".

(ב) ב"ב (ס"ק א') – "ומ"ש והאידנא וכו'. כן כתב הרא"ש לשם וצהוב כזהב לאו דוקא דהוא הדין כמראה שעוה או כאתרוג וכחלמון ביצה דהכל הוי בכלל ירוק וכמו שכתבו התוספות בפרק לולב הגזול (סוכה לא ב ד"ה הירוק) אלא רבותא קאמר דאפילו כזהב דנוטה לאדמומית טפי מכל שאר ירוקין נמי טהור ותימה דכיון דמן התורה אין דם טמא אלא ארבע מראות אדום ושחור נמי אדום הוא אלא שלקה למה אמרו ואין טהור אלא בשתי מראות שהן הלבן והירוק הלא כל המראות כולן טהורים חוץ ממראה אדמומית ונראה דלבן וירוק לרבותא נקטינהו וכל שכן שאר מראות דירוק אשכחן לעקביא בן מהללאל דמטמא ליה וקאמר בפרק כל היד (יט ב) דטעמו דכי היכי דשחור אדום הוא אלא שלקה הכי נמי ירוק מלקי הוא דלקי ולבן נמי אמרינן ריש פרק בנות כותים (לב ב) דילפינן מואיש (אשר) [כי] תצא ממנו שכבת זרע (ויקרא טו טז) למעט אשה מלובן ופירשו התוספות בד"ה למעוטי אשה דאע"ג דנפקא לן מדמיה דמיה ד' דמים טמאים ותו לא הוה אמינא דאתא בקל וחומר מאיש דלא מטמא באודם מטמא בלובן אשה לא כל שכן ועיין שם (בדף ל"ב) והשתא ניחא דכיון דנקט אפילו ירוק ולבן טהור כל שכן כל שאר מראות".

(ג) ש"ך (ס"ק א') – "ואסרו כל מראה הנוטה לאדמימות והכשירו כל מראה שאין לספקו באדמומית כלל".

(ד) יד שאול (על סעי' א') – "ובשאר מראות שאינה נמנה לא בכלל כשרות ולא בכלל פסולות, צ"ע אי תלוי במחלוקת התבואות שור בסימן ל"ח והנודע ביהודה קמא חלק יו"ד סימן י', וכאן נראה לפע"ד להחמיר. שוב ראיתי בב"י כאן שכתב בהדיא דשאר מראות כשר דרק אדמימות פוסל, ובטלה דעת".

(ה) לבושי מרדכי (יו"ד ח"א סי' ק"י) – "לענין שאר מראות דמים שאינן ירוק ולבן ולא אדום ... דאין להחמיר באשה לבעלה נגד דעת ר"ן וב"י וש"ך וטו"ז אשר בפיהם פסקו דלאו דוקא מראות ירוק ולבן. וכן בשאר אחרונים כמה מראות בס"ט במראה זאפרע וקאסטאניען ומראנצען".

- ג. יש ז' אופנים שיש שאלה במראות - א) הפסק טהרה. ב) מוך דחוק. ג) ג' ימים ראשונים. ד) ז' ימי נקיים. ה) ימי וסת. ו) כל המרבה לבדוק. ז) כתמים.
1. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ו') – "וכן אין לחוש כשהיא טהורה, אף שהגיע יום וסתה ובדקה ומצאה מראה געל כשעוה וכזהב. כי הרי אף שאורח בזמנו בא, **הא האורח שלה הוא למראה אדום** ולא למראה געל אף כאלו דכשעוה וכזהב. אבל בהפסק טהרה, וכן בג' ימים הראשונים, יש לחוש במראה געל כאלו, שמא מראה זו באה מצד תערובות משהו דם שיש עדיין בתוך הגוף. ולפי מה שחוששין במראה געל הרי יש לחשוש גם לשמא יש שם מעט דם, ודווקא כששייך לחשוש לכך, שהיתה מוחזקת ברואה דם, ולא לחשוש לטמא כשכל המשקה הוא במראה זה והיא בחזקת טהרה, ולכן אין לחוש כשרואה מראה זה בשעת וסתה. וגם בלא זה הא אין לחוש מצד וסתה אלא למראה הוסת, וכיוון שדרך וסתה הוא בדם אדום אין לחוש לגעל".
- א) עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ק"צ אות ט'), עי' ח"ב שאילת אהרן סי' ג' ד"ה בנוגע) – "אין להקל בקולות במראות הכתמים כשנמצאים ביום הוסת".
2. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רמ"א) – "שאלה: הביאו דרכי לרבנו עד בדיקה עם מראה שאמר עליו ת"ח שאם הבדיקה היא של שבעה נקיים, אזי פוסקים שהוא טהור. ואם זאת בדיקה של הפסק טהרה, פוסקים שטמא. תשובה: [רבנינו הפסיק אותי תוך כדי השאלה ואמר] אין דבר כזה".

ד. בדרך כלל כל המראות אינו נכלל בספיקות דאורייתא.

1. כיון שנדה מן התורה די בהפסק טהרה, ולא צריכה ז' נקיים. ולא מסתברא שמדברים באשה שראתה ביום ח' וביום ט' וביום י', שהיא זבה גדולה, וצריכה ז' נקיים מה"ת.
- א) ורק מה שראתה ביום ז' בצהרים נכנס בחשש דאורייתא, [אפי' על הצד שהפסק טהרה הוא דרבנו, כהח"ס], וכן בדיקה בבוקר, מצד שומרת יום כנגד יום. אמנם, בזה כבר יש לה חזקת טהרה.
2. ועוד, שאנו מחמירים בכל דם שיש נטייה לאדמימות. וממילא, כל המראות שאנו מסתפקין בהם הוו רק ספק נוטה לאדום, שהוא ספק דרבנו.
3. ועוד, כדי שיהיה דאורייתא צריך הרגשה. ודילמא ארגשה ולאו אדעתה מצד הבדיקה, הוא מחלוקת. עי' סי' קפ"ג, לשיטות ומראי מקומות. [חוץ מהחידוש מעצם הדין].
4. ולענין ימי וסת, עי' אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ו'), לשונו מובא לעיל) שיש יותר טעם להקל.

ה) אפור (גרוי, grey).

א. טהור.

1. הגרש"ק זצ"ל (שירי טהרה סי' קצ"א תשובה ב') – "ודאי מראה 'גרא' אינו בכלל שחור כלל, ואין להחמיר בזה חומרות יתירות".
2. שבה"ל (ח"ה סי' ק"ו אות ו'), ששבה"ל ש"ך ס"ק ב', סיכום אות ב') – "ולא באתי היום אלא בענין מראה גראו, שפשוט בעיני דגם אם אנו מחמירים בכל דיהה שבשחור כאשר מפורש בלשון השו"ע, מכ"מ **גראו פשיטא דאין לו שייכות עם שחור** ועיין בש"ך ס"ק ב' וכן בד"ת כאן ס"ק ו' בשם הגאון מהרש"ק בשו"ת שירי טהרה סי' קצ"א תשובה ב', דאין לו שייכות גם עם דיהה שבשחור, ולא הוצרכתי לזה אלא שראיתי לבעל ד"ת שחולק ע"ז וחושש להחמיר בנדה ע"פ מה שמסתפק בתב"ש סי' ל"ח ס"ק י"ג במראה גראו, והפוסקים הזכירו שם ביו"ד כ"פ דלענין נדה עלינו להחמיר יותר כיון דכרת הוא וק"ו מריאה, ובעניתי דבריו תמוהים דמה שרוצה להכניס גראו למראה שחור כל המבחין יודע שזה רחוק אפי' מדיהה שבשחור כמש"כ המהרש"ק כנ"ל, ומה שמביא מתב"ש ס"ק ז' שהחמיר במקום שאין הפסד בדיהה שבשחור לענין ריאה, משם עצמו סתירה לדבריו דמפורש מדברי התב"ש"ש ההיפך דאין לנו להחמיר מכח שחור רק דבר שהוא עכ"פ קרוב למראה דיו או זפת או שחורות כעורב, לא כאשר בדרך המבחן אינו דומה כלל. אבל מה שמחמיר בתב"ש בס"ק י"ג במראה גראו הוא ענין אחר לגמרי דבגמ' חולין מוזכרים מראות טריפות בריאה, ומוזכרים מראות כשירות, ויש מראות שאינם מוזכרים לא כאן ולא כאן ומסופק התב"ש"ש אם שייכים למראות האסורות או הכשרות וביניהם גם מראה גראו, אבל לא משום דאתיא מכח שחור, אלא דהיא מראה בפ"ע דיש להסתפק עליה, וכ"ז בריאה דגם שאר מראות כגון געל וכדומה טריפה משא"כ בנדה דאין אסור ביסודו אלא אדום ושחור וידוע שאדום שלקה ונעשה שחור הוא שחור מאד אלא שאין אנו בקיאים אבל היינו שחור לא גראו כלל וכמש"כ הגאון מהרש"ק ז"ל ופשוט".
3. טהרת הבית (סי' ו' הע' א' ד"ה ולענין) – "עיקר לטהר מראה אפור. וזה ברור".
4. נטעי גבריאל (פרק קט"ז סעי' י"ג) – "מראה גרויא (אפור) יש להקל ... אבל טינקל גרויא יש להחמיר".
5. עי' פתחי דעת (פרק ב' סעי' כ"ו) – "ונטיית פוסקי זמנינו להקל בזה".

ב. טמא.

1. דרכ"ת (ס"ק ו') – "עיי' בשו"ת שירי טהרה סי' קצ"א תשו' ב' שכ' דפשיטא לי' דמראה גרויא אינה בכלל שחור כלל גם להמחמיר בנדה בדיהה ואינה שחור כדי ובה אין להחמיר בודאי עכ"ד עיין שם ותמהני מאוד על דבריו ז"ל דהא מפורש בשמ"ח סי' ל"ח סקי"א דמראה גרויא יש לאסור ... וכיון דנדוע לבקיאים וחכמי הטבע דמראה גרויא"א נחשבה כמעורב מראה שחור עם מראה לבן וכאשר נראה בחוש. וא"כ כיון דמראה שחור היא טמאה ע"כ ל"ק לפי דברינו למה לא מנה בש"ס בה' מיני דמים טמאים גם מראה גרויא"א".
- ג. הפסק טהרה.
1. טהור – נטעי גבריאל (פרק קט"ז סעי' י"ג).

ד. כתם.

1. טהור – הגרש"ק זצ"ל (שירי טהרה סי' קצ"א תשובה ב', "וגם המחמירין נראה דלא החמירו רק במצאה כן בבדיקה ולא בכתם").

ה. לבן שנפל עליו אבק (light grey).

1. עי' לבן - לקמן.

ו. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק ג' אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קנ"ו), פתחי דעת (פרק ב' סעי' כ"ו).

1. פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק א') – "דכל מראה שחור טמא ואפילו דיהה מן הדיחה".

2. פרי דעה (שפ"ח ס"ק א') – "אנן קיימא לן דהאידינא לפי דבציר ליבא החמירו לטמאה כל מראה אדום ושחור ואפילו דיהה דדיחה".

3. הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק כ"ג אות י"ד) – "אפור חלש יש להקל, שהרי בשחור לעולם הנידון הוא בדרכן וכו'".

ו] בורדו (maroon).

א. מחמיר, טמאה.

1. פתחי דעת (פרק ב' סעי' כ"ה) – "צבע ה'בורדו' נוטה מאוד לאדום ומטמא בבדיקה".

2. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ב' הע' כ"א) – "בבורדו שהוא ודאי נחשב כ'אדום'".

3. ששבה"ל (סיכום אות ה', עי' שבה"ל ח"ו סי' כ"ד אות ב') – "חום הדומה לבורדו יש להחמיר גם למקילים, כיון שנוטה מאד לאדום, ובכתם אפשר דיש להקל לפי הענין בשעת הצורך".

4. תשובות והנהגות (ח"א סי' תפ"ח) – "ויש כמה סוגי חום (ברוין) יש כהה כקליפת ערמונים או צבע בורדו שרוב מורי הוראה מחמירים".

5. משמרת הטהרה (פרק ב' סעי' ב').

ב. כתם – ששבה"ל (סיכום אות ה', לשונו מובא לעיל).

ז] ורוד (פינק, pink).

א. איזה צבע הוא לבן: לבן לגמרי ממש, או לבן שנוטה לאדמימות כמו ורוד.

1. עי' לקמן לגבי לבן.

ב. טהור.

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קצ"א, סי' קצ"ח) – "ורוד זה לא אדום, ומי אומר שטמא. ולא היה צורך בכלום".

(א) משום שהוא הלבן של חז"ל - עי' לקמן, גבי לבן.

ג. טמא.

1. שמחת כהן (יו"ד ח"ב סי' ס"ד) – "וראיתי להרב עיקרי הד"ט סי' כ"א אות כ"ח שכתב דמראה ירוק בין כמראה 'ויולי' [כמדומה שהוא צבע סגול] ובין כמראה וירד"י או צוור"י כולם בכלל אדום נינהו ויש לטמא. ע"ש. ונראה דמין וירד"י שכתב הוא דומה לשושנים הנקראים וור"ד ומשום הכי אסר שהוא דומה ונוטה לאדום ודלא כמו שהבין הרב פתחא זוטא סי' קפ"ח אות ג' שהוא הנקרא גרי"ן בל"א והוא ירוק ככרתי ומשום הכי תמה עליו דבכהאי גוונא מטהרינן כמו שכתבו התוס' והפוסקים ע"ש [אלא] דקאי על מראה ורד כדכתיבנא. ואף דבתחלת דבריו קרי ליה ירוק מ"מ (כל) [כוונתו] שאינו אדום ממש שהרי כמין הזהב קראוהו ירוק אע"ג שהוא נוטה לאדום".

2. ששבה"ל (ש"ך ס"ק ג' אות א' ד"ה ועוד, סיכום אות י"ד) – "מראה ורוד יש להחמיר, אך בדרך כלל המראות הטהורים כשהם לחים נוטים לורוד וכשמתייבשים הם לבנים וזה טהור".

3. חוט שני (ס"ק ב' אות ד') – "מראות בצבע ורוד טמאים".

4. נטעי גבריא (פרק קט"ז סעי' י"ד) – "כל מראה אדום כל שיש בו נטיה לאדמומית טמא, והיינו בורדו פינק (ורוד) וליל"א (פורפיל)".

5. פתחי דעת (פרק ב' סעי' כ"ג) – "מראות בצבע 'ורוד' מטמא מחמת שנוטה לאדום".

ד. מראי מקומות – שיעורי טהרה (עמ' ל'), משמרת הטהרה (פרק ב' סעי' ב'), חק וזמן (פרק א' הע' כ"ה), פתחי הלכה (פרק ו' הע' נ"ג), חוקת הטהרה (סעי' ה', מנחת חן ח"ב יו"ד סי' כ"ח).

1. אג"מ (הגר"ש אידר זצ"ל פרק א' הע' נ"ב) – "שמעתי מפי הגרמ"פ שליט"א [זצ"ל] להקל במראה ראז"ע, אכן אין להקל בזה בלא שימוש".

2. מנחת יצחק (ח"ה סי' ק"ל) – "תמיד מוצאת בצד העד למטה נקודה קלה וורוד (פינק), וא"א בשום אופן, ואם לאחר כמה וכמה בדיקות (והיינו ג"כ ע"פ ההיתר דלהלן ע"פ רוב) אינו מוצאת בהפסק טהרה אזי תמצא ביום א' מהז"נ ... ובפרט שהמראה קלוש, דל"ה יותר מספיקא דאי, וכמ"ש בצ"צ שם (סי' קכ"ד), אבל בנוגע להפס"ט וז"נ צ"ע",

3. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ס"א, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ג אות ו') – "מראה ורקע הנוטע לצבע ורוד, אין זה בכלל מראות הדמים שגזרו עליהם".

- הגריש"א זצ"ל (ישיב משה נדה אות ד') – "שאלה: מה דינו של מראה ורוד לענין כתמים. תשובה: אולי בתליות יש לצדד, אבל נוהגים בד"כ להחמיר".
- הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ב' הע' ד') – "ומ"מ במראה ורקע הנוטה לצבע ורוד דאין זה בכלל מראות דמים שהחמירו דאין זה מראה דם כלל, ומאחר דבודאי מראה זה אין בו ספק כלל דיהיה מעיקר הה' מיני הדם כי הוא בודאי דיהיה מן הדיחה, והנידון אם הוא בכלל הגזרה דרבנן בודאי מסתברא לומר שאינו בכלל מראות הדמים שגזרו עליהן".
- הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ב' הע' כ"א) – "מרן זצ"ל הכריע להחמיר במראה ורוד, אף שהיו שנים שהיקל בו".
4. מראה כהן (עמ' י"ח אות ה') – "מצוי הרבה פעמים שאשה מוציאה את העד ונדמה לה שנראה שם גוון ורוד, ואח"כ כשמתייבש המראה הוא נראה לבן לגמרי, ומתעורר ספק שמא היה אדום בשעת הבדיקה וצריך לטמאות אף שכעת נעלם הגוון האדום. במקרה זה יש לשאול לחכם ולא לטמאות בחינם, דהרבה פעמים המראה כשהוא לח ומתבוננים בו בכיוון קרני השמש נראה לעינים שהוא ורוד, אע"פ שבאמת הוא מראה בגוון כשר".
5. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ט, הע' פ') – "שהלכה כהפשטות בש"ע שהוא לחומר. [ואין זה מצוי כלל בזמנינו] שכל זמן שמצאו מראה כזה, היה דם מכה. שנגרם ע"י פטריה או דלקת שאור שהיתה באותה מקום. ואפילו בשעת וסת יש להקל. ואף שבעלמא אמרינן שבשעת וסת אין תולין בדם, שאני הכא שהוי כמו שידוע שבא מן המכה, מפני שמראה ורוד לא נמצא אלא מחמת המכה הזה".

ת) חוּם (ברו"ן, brown). א. טהור.

1. שאילת יעב"ץ (ח"א סי' מ"ד) – "מראה דם הנוטה לצבע ברו"ן בל"א שהוא כעין קליפת הערמונים וכמשקה הקאוי לא נתבאר בש"ע ובאחרונים אם הוא ממראות דמים טמאים. ונ"ל להקל בו. דודאי עדיף ממימי בשר צלי. דידוע שיש בו אדמיות וכמ"ש גם הפוסקים. ואפ"ה מטהרי ליה ב"ה וקיי"ל כוותיהו. ואע"ג דאנן מחמירין ביה. היא גופה חומרא גדולה, דהא שפיר בקיאין בגויה, אלא משום דלא ליתי לאחלופי. כיון דאית ביה נטייה לאודם. משא"כ במראה ברו"ן הנז'. שאין לו נטייה לאדמומית אלא לשחרות. וכבר שנינו משנה שלמה בשחור עצמו דיהה מכן טהור. ולית בה ספקא ולא חומרא מדינא דגמרא, כמו בשאר מראות שנחלקו בהן בדיחה. וכ"ש בירוק ברו"ן שהרי אינו שחור ולא אפי' דיהה דדיחה שלו. אלא שעמוק שלו נוטה קצת לשחרות הדיחה. ועוד ק"ו מירוק דמקילינן ביה טובא. ואפי' במראה הזהב. שהרי יש בו ודאי נטייה חזקה אל האודם. וכן כתבו התוס'. ויש ממנו שהוא אדום כדם. וכמ"ש רז"ל זהב פרויים שדומה לדם הפרים. וגם הנמצא אצלינו כשהוא יוצא מיד הצורף מבי סילקי, קרוב מאד לגוון אדום ממש. ואפ"ה סמכינן להתירו כשאין לו נטייה לאדום, כ"ש בירוק ברו"ן שהוא רחוק מאד מן האדום. ואע"פ שיהא עמוק הרבה. אינו אלא כדיחה דשחור. שהוא טהור בלי ספק, ולכן אין להחמיר כלל בברו"ן הנז', ובכתם פשיטא דלית דחש ליה".
2. סד"ט (ס"ק א' ד"ה מצאתי, סי' ק"צ סוף ס"ק נ"ב) – "מצאתי כתוב דם הנוטה לצבע ברו"ן בלשון אשכנז שהוא כעין קליפת ערמונים וכמשקה הקאוי שהוא טהור ואין צריך לומר בכתם לפי שאין נוטה לאדמומית כי אם לשחור וכבר שנינו דיהה מכן טהור".
3. תשובה מאהבה (ח"ג סי' שס"ב) – "ראיתי בסדרי טהרה שכ' וז"ל מ"כ ... ומ"כ הזה הוא הגאון בעל שאילת יעב"ץ".
4. עיקרי דינים (סי' כ"א אות כ"א ד"ה הד"ט) – "להרב יעב"ץ ח"א סימן מ"ד דכתב בפשיטות לטהר מראית ברו"ן".
5. חופת חתנים (סי' ט"ז סעי' א') – "שאלת יעב"ץ ... ומי יבא אחרי המל"ך לאסור למה שהתיר".
6. חכ"א (כלל קי"א סעי' א') – "ומראה הנוטה לצבע ברו"ן בלשון אשכנז שהיא כעין קליפת ערמונים (שקורין קאשטאניס) וכמשקה קאווע טהור וכל שכן בכתם שזה אינו נוטה לאדמומית".
7. ברכי יוסף (שירי ברכה אות ד') – "מראה כמראה קליפת הערמונים אם הוא טהור. עמ"ש הרב שאלת יעב"ץ ח"א סימן מ"ד. עיין שם באורך".
8. פת"ת (ס"ק א') – "ועי' בס"ט בשם מ"כ שדם הנוטה לצבע (ברו"ן) שהוא כעין קליפת ערמונים וכמו משקה (הקאוי) שהוא טהור ואין צ"ל בכתם לפי שהוא אינו נוטה לאדמומית כו' ע"ש".
9. גליון מהרש"א (על סעי' א').
10. חכמת בצלאל (נדה דף יט: ד"ה ומיהו) – "להסד"ט ... שמעתי מערערים על קולא דהגאון סדרי טהרי אחרי שכתב 'מצאתי כתוב' ולא פי' איה איפוא מצא כתוב. ויגעתי ומצאתי דבר זה להגאון מוהר"י עמדין בשו"ת יעב"ץ, והסד"ט אולי טינא היתה בלבו עליו, מפאת המחלוקת שהי' להיעב"ץ נגד רשכב"ה בעל תפארת ישראל וכו"פ ואו"ת ויערות דבש, ולכך הזכירו על שם מצאתי כתוב, וא"כ כדאי' הם לסמוך עליהם בזה".
11. מלבושי טהרה (סעי' ג') – "וכן ברו"ן וכמשקה הקאווע טהור".
12. ערה"ש (סעי' ט') – "הנוטה לצבע ברו"ן דאין זה ממינם כלל ורק נוטה מעט לשחרות פשיטא שאין לנו להחמיר בחנם ... ונהי דבזה יש להחמיר עכשיו מ"מ בצבע ברו"ן חלילה להחמיר [כנ"ל ובזה אתי שפיר כל מה שדקדקו בזה וכן יש להורות]".
13. חיים וברכה (אות ש"ב) – "עיין סד"ט ... שאילת יעב"ץ ...".
14. לבושי מרדכי (יו"ד ח"א סי' ק"י, סי' קי"א) – "לענין שאר מראות דמים שאינן ירוק ולבן ולא אדום ... דאין להחמיר באשה לבעלה נגד דעת ר"ן וב"י וש"ך וטו"ז אשר בפיהם פסקו דלאו דוקא מראות ירוק ולבן. וכן בשאר אחרונים כמה מראות בס"ט במראה זאפרע וקאסטאניען ומראנצען".
15. טהרת ישראל (סעי' ב', יד אלי' ס"ק ח') – "והמיקל אף בבדיקה לאחרים לא הפסיד [ולהקל שומעין וכנ"ל דבזה"ז דיש כמה חולשות לנשים ובאם נחמירים לא יוכלו לטהר לבעלם וכידוע]".

16. שערי טוהר (שער ח' סעי' א') – "ומרא' שקורין ברוין כעין קליפת הערמונים או כמשק' קאווע אף שנוטה לשחרות טהור. פ"ת ס"ק א"י".
17. מהרי"ץ דושינסקיא (ח"א סוף סי' מ"ו) – "אודות מראה ברוין, בשאילת יעב"ץ [ח"א סי' מ"ד] מיקל בזה, וכן בסדרי טהרה [סי' קפ"ח סק"א] כ', מצאתי כתב להתיר, וכן ראוי להורות".
18. פאת שדך (ח"א סי' צ"ה, ח"ג סי' ס"ט אות ב' ד"ה מעיקר, אות ג', אות ה', אות ח', סי' ע"ד) – "אבל המראה הוא ברוין ואנחנו מתירין אותו כהסכמת הרב היעב"ץ".
19. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ח, ע"ה, ע"ה רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ח אות א', אות ג') – "שאם אין זה נוטה לאדמימות של דם אלא כשעוה וזהב או שהוא רק ברוין לא יסתור".
20. באר משה (חק וזמן פרק א' הע' כ"ב ד"ה ובשור"ת, ע"ה ח"ג סי' קכ"ד [לשונו מובא לקמן]).
21. מהרי"ץ דושינסקי, (ח"א סי' מ"ו) – "מראה ברוין, בשאילת יעב"ץ ... כתוב להתיר, וכן ראוי להורות".
22. פוחת שער (סי' ב' סעי' ג') – "ברוין, וכל מראה שאינו נוטה לאדמימות כלל, נוהגין לטהר".
23. ציץ אליעזר (ח"ו סי' כ"ב) – "ברדת הקושיות וממילא כל ההוכחות הנגדיות על השאילת יעב"ץ והסדרי טהרה וכו"ל, נשאר דבריהם כאבני - יסוד להתיר המראה ברוין, כאשר הבאנו גם להבאים אחריהם שהחירו החזיקו לפסוק כדבריהם להלכה פסוקה. וכך סתמו גם לפסוק כמותם העקרי הד"ט סי' כ"א אות כ"א, והתשובה מאהבה על יו"ד עיי"ש. ולכן יש להורות להכשיר המראה ברוין".
24. בדה"ש (ס"ק ו') – "ולדינא יש להקל בזה ובפרט בזמן הזה שיש כמה חולשות לנשים ורגילים במראות הללו ואם נחמיר עליהם לא יוכלו ליטהר לבעליהן".
25. חוקת הטהרה (סעי' ד', קובץ תשובות סי' ג', מנחת חן ח"ב יו"ד סי' ל').

ב. מחמיר, טמאה.

1. בית מאיר (על סעי' א') – "בש"ך סק"ב ואפילו וכו' שנפל עליו אבק. נ"ב דמראה כזה אינו כלל מצד שחרורית וטפי ראוי לחשבו ממראה לבן ואין שחרורית כזה בא ממראה אדמומית דנימא אדום הוא אלא שלקה עכ"ל. ומזה משמע ברור דלא כמו שהעתיק בס"ט בשם מ"כ קולא גדולה במראה שחור ע"ש ... ובזה ברור דכל מראה בראהן טמא דתמיד או דנוטה למראה אדום או למראה שחור".
2. ראש אפרים (סי' ל"ח ס"ק נ"ט) – "ומראה ברוין בל"א הי' נראה **לכאורה שנוטה לאדמומית** הכל לפי ראות עיני המורה לאין הוא נוטה ומצאתי בספר סדרי טהרה ר"י סי' קפ"ח וז"ל מ"כ דם הנוטה לצבע ברוין בל"א שהוא כעין קליפת ערמונים וכמשקה הקאוי שהוא טהור, ואצ"ל בכתם, לפי שאין נוטה לאדמומית אלא לשחור, וכבר שנינו דיהה מכאן טהור עכ"ל, ואנכי לא ידעתי מה ענין ברוין לשחור, קליפת הערמוני' נוטה לאדום יותר משחור ואפי' תאמר שנוטה לשחור המצחצח כבר כתבתי בשם הירושלמי דשחור המצחצח טמא וגם מ"ש וכבר שנינו דיה' מכאן טהור צ"ע דהא קי"ל לטמא כל מראה שחור בנדה אפי' דיהה כמש"ל ואפשר שכוונתו דמטעם זה יש לטהר בכתם ... אך מלשון המ"כ מבואר שדעתו להקל אף בדם ממש וז"א".
3. לחם ושמלה (לחם ס"ק ב', שמלה ס"ק ב') – "כתב בס"ט וז"ל מ"כ דם הנוטה לצבע ברוין שהוא כעין קליפות ערמונים ועין המשקה קאפ"ע שהוא טהור וכו' עכ"ל, ולפע"ד לא נהירא דהא עינינו הרואות דמראה ברוין הוא מהול מאדום ושחור וא"כ מסתבר לומר דאדום הוא אלא שלקה קצת".
4. פרי דעה (שפתי חכם ס"ק א') – "כתב הסדרי טהרה ... ויש לתמוה טובא על דבריו חדא ... ותו קשה טובא דהא אנן קיימא לן דהאידינא לפי דבציר ליבא החמירו לטמאה כל מראה אדום ושחור ואפילו דיהה דדיהה".
5. דעת תורה (ריש סעי' א') – "ועי' בראש אפרים שם דמסיק דאין להקל רק בכתם ולא בדם ממש".
6. בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' ד') – "סד"ט ... אין מקום לסמוך על זה כי המ"כ כ' שם שמראה ברוין נוטה לשחור וכבר שנינו דיהה מכן טהור וז"א דהא עכשיו טימאו חז"ל כל מראה הנוטה לשחור ... בנוטה לשחור אין להתיר בשום אופן וכבר האריך בס' ראש אפרים סי' ל"ח לתמוה על המ"כ בפרט שמראה ברוין נוטה נמי קצת לאדום".
7. פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק א') – "ע" ס"ט ... הוא לכאורה תמוה דהא הפוסקי' כתבו בסתימות דכל מראה שחור טמא ולא חילקו בו בין עמוק לדיהה ומשום דהשתא לא בקיין במראה הדמים ... עכ"פ העיקר בזה דלדידן כל מראה שחור טמא, ואפי' דיהה מן הדיהה, ודלא כהמ"כ שהביא בס"ט".
8. עצי לבונה (על סעי' א') – "ובס"ט ... והביא מ"כ דם הנוטה לצבע ברוין כקליפת ערמונים שהוא טהור ואצ"ל בכתם לפי שאינו נוטה לאדמימות אלא לשחור ושנינו דיהה מכאן טהור ע"ש. ועמש"ל ובסי' ל"ח בשם הפ"ת שם ס"ק נ"א בדבם ממש אין להקל בזה דנוטה לאדום יותר משחור ואף שחור טמא בנדה רק בכתם יש להקל בנוטה לשחור ואין שחור כ"כ ע"ש".
9. תשורת שי (ח"א סי' קל"ה) – "מראה ברוין החשש בגופה שמא נוטה לאדום ושחור ומאד מסתברין דברי לחם ושמלה ואפשר לחלושי הראות כבזה"ז גם בסד"ט ושי"ע יודו ואין להביא ראיה מהם דרב גובריהו והיו זכי הראות להבחין במראות".
10. יד יצחק (ח"ג סי' קמ"ה ד"ה ועתה) – "אין להקל במראה ברוין".
11. עי' הגר"י אלחנן ספקטור זצ"ל (ס' זכרון לבעל פחד יצחק סי' ג') - לשונו מובא לקמן.
12. עי' פתחא זוטא (ס"ק ב', מהד"ת ס"ק ב') – "דברי המ"כ ושו"ת יעב"ץ ... לכן קשה להקל נגד הגדולים המחמירין".
13. דרכ"ת (ס"ק ג', סוף ס"ק ו').
14. בית דוד (על סעי' א') – "החמירו במראה ברוין".
15. חלקת יעקב (יו"ד סי' צ"ג אות ב') – "מראות ברוין ... ובבדיקה להחמיר".

16. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה נ"ט, משמרת הטהרה פרק ב' סוף הע' י', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות י', עי' פתחי דעת פרק ב' הע' י"ז) – "מראה הנוטה לצבע חום כהה כעין קליפת הערמון ומשקה הקווה כשבא בהרגשת או בעד הבדיקה, האשה טמאה, ודע שמראה חום צריך זהירות רבה, שפעמים הוא דם ממש וכשמתייבש נראה חום, וזה לא שייך למחלוקת הפוסקים".
17. שבה"ל (ח"ג סי' קכ"א סי' קפ"ח ד"ה ולענין, ח"ד סי' ק"ג, ח"ה סי' ק"ו אות ו') – "מ"מ לדינא הרבה גדולים מחמירים בברוין וע"כ דרך ראייה או עד הבדוק ראוי להחמיר אם לא לצורך באשה שקשה לטהר עצמה".
- שבה"ל (סוף סעי' א', סיכום אות ג', עי' אות ה') – "מראה חום (ברוין) יש להחמיר".
- אמנם עי' חק וזמן (פרק א' הע' כ"ב ד"ה ובשו"ת) – "ומ"מ ידוע דבעל שבט הלוי שליט"א מיקל למעשה בכל ברוין ואף בסמך ועב".
18. עי' תשובות והנהגות (ח"א סי' תפ"ח, עי' סי' תק"ח אות ב' [לשונו מובא לקמן]) – "ונהגנו להחמיר כשנמצא בבדיקה שקשה לסמוך על בקיאות שלנו כשנוגע לאסור כרת, ולפעמים איזה ליחה מתערב ונראה חום אבל יסודו אדום, וביותר אם רואים העד לאחר זמן שיש והאדום דהה ונעשה כחום, ויש כמה סוגי חום (ברוין) יש כהה כקליפת ערמונים או צבע בורדו שרוב מורי הוראה מחמירים, ויש בהיר יותר שמיקילין בסתם בדיקה מלבד כהפס"ט, כמבואר בחכמ"א".
19. חוט שני (ס"ק ב' ד"ה כתב, אות ו') – "קשה להקל בזה בבדיקות".
20. חזקת טהרה (ס"ק ח') – "לענ"ד קשה להקל בזה בלא צדדין אחרים ואחר העיון והדיוק על המראה היטב שלא יהא בו תערובת אדמונית או שחרורית וצ"ע".
21. לבושי עז (תמצית אות ז') – "היעב"ץ ... אמנם האחרונים חולקים".

- ג. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק ג' אות ב'), שערי טהרה (סי' ס"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' קנ"ו), נטעי גבריאל (פרק קט"ז סעי' א'), שיעורי טהרה (עמ' ל'), ודברת במ (ח"א סי' ר"ל), פתחי דעת (פרק ב' סעי' כ'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ב'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' פ"ג).
1. חזו"א (פאת שדך סי' צ"ה) – "שאע"פ שיש לדקדק בדבר אבל למעשה יש להקל".
- חזו"א (קריינא דאיגרתא ח"ב סי' קכ"ג) – "ושמעתי ממרן החזו"א זצלה"ה דלא כל מראה ברוין כשר, דיש דם עב שנוטה למראה ברוין ומאז ששמעתי ד"ז אני מפחד להורות במראה... לזה קבלה להכיר בטב"ע ומ"מ כשנוטה יותר למראה עפר [לא עפר אדום אלא עפר סתם] כמדומה לי שרובנים מקילים בכזה אך אני אינני יודע בבירור".
- חזו"א (ארחות רבינו ח"ד עמ' מ"א סוף אות ז') – "שלא כל המראות ברוין שוין יש טהורים ויש שאינם טהורים, ומראה ברוין כעפר שהי' בחו"ל שמראיתו כעין המלט התיר".
- חזו"א (ארחות רבינו שם ד"ה אמר) – "הגר"ג שליט"א אמר לו מרן החזו"א זצוק"ל יש להחמיר במראה ברוין כקפה שמתיר הפ"ת הנ"ל ורק ברוין כזה שלא נוטה כלל לאדמונית טהר מרין".
2. קהלות יעקב (ארחות רבינו ח"ד עמ' מ"א אות ז') – "ברוין ... שהוא לעצמו הי' מחמיר בנוטה קצת לאדמונית ואינו יודע אם כך הלכה אבל הי' מחמיר וגם לי החמיר מו"ר".
3. אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל פרק א' סוף הע' מ"ט) – "ושמעתי מפיו שליט"א [זצ"ל] חילוק בין ברוין עז שיש בו אדמונית שאסור בבדיקה אף בשעת הדחק ואף ביום ז' וחזקת טהרה".
4. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ה' סעי' ח') – "מראה חום כהה הנוטה לשחור, אף שיתכן שכתוצאה מהצטברות של חום כהה הוא נראה כשחור, מ"מ אי אפשר להתיר אם נראה עתה כדם שלקה".
- הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ה' סעי' ט') – "מראה חום כהה מאד יש להחמיר, ובשעת הדחק ממש תעשה שאלת חכם".
5. טהרת הבית (סי' ו' הע' א' ד"ה ועתה) – "נראה להלכה שאין להחמיר אלא אם ראתה מראה חום הדומה לצבע הקפה על ידי הרגשה, אבל בבדיקת עד יש להקל, כיון שאינו טמא בודאי מן התורה אלא משום ספק ... וכל שכן בכתמים יש להקל. ואם הוא חום בהיר ונוטה למראה הזהב יש להקל לגמרי, אפילו בראתה כן עח ידי הרגשה, וכן אם הוא נוטה לשחרות יותר, ואין בו אדמונית כלל, יש לטהר לגמרי אפילו בראתה על ידי הרגשה, וכן יש להקל באלה האחרונים גם בהפסק בטהרה, ואין צורך לומר בכתמים".
6. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ה אות ק"ב, אות ק"ג) – "מראה שאוסרים בבדיקה (ברוין עמוק), אסורה גם בכתם (כשאין במה לתלות (ואין חילוק בין ג' ימים לשאר הימים של ז' נקיים. מראה שמתירין (חום כהה וכו'), כשר גם בהפסק טהרה, אולם אם התירו קשה (גם בגע"ל חזק) מחמירין בזה (טעם ההכרעה דהחכמת אדם הוא חומרת אחרונים, ויש חולקים ע"ז)".

ד. ראיות להחמיר.

1. הגר"ש איידר זצ"ל (פרק א' הע' מ"ט) – "ופליאה שהזכירו הפוסקים מראה ירוק ככרתי או כעשבים דאינו שכיח כ"כ כברוין וכ"ש מראה בלו"א שהזכירו המרדכי והרמ"א דכמעט לא שכיח ומראה ברוין דשכיח הרבה השמיטו הראשונים והמחבר והרמ"א לגמרי, ודוחק לומר בזה דנשתנה הטבע ... ונראה דבלשון חז"ל מראה ברוין הנוטה לאדום או שיש בו אדמונית נכלל בצבע שחור וכשאינו נוטה לאדום ולא לשחור נכלל במראה ירוק. עי' רע"ב (ב"ב פרק ה' משנה ו') דתנן 'שחמתית ונמצאת לבנה' שכ' 'שחמתית. אדומה. וכל חום (בראשית ל) מתרגמינן שחום' וכן עי' רשב"ם שם. וכן עי' גיטין (סט.) 'סומקא דלולבא' פרש"י 'דבר אדום הגדל בלולב' ועינינו רואות דהוי ברוין אלא כיון שנוטה לאדום קרוי אדום. וכן עי' סוכה (לה:): 'האי אתרוג דאגליד כאהינא סומקא כשרה' פרש"י 'כאהינא סומקא. תמרה אדומה ואף זה לאחר שנחלף נהפך לאדמונית כדרך כל הנקלפים בפירות' ויש בזה ב' ראיות חדא התמרה מראה ברוין ולא אדום וכן פירות הנקלפים נהפכים לברוין ולא לאדום אלא כיון שנוטה לאדום קרוי אדום. וכן עי' רש"י בכורות (ו.) 'חמור אדום בעלמא הוא וליחייב בכורה קמ"ל סתם סוסיס אדומים הן' והלא סתם סוסיס מראה ברוין אלא כיון שנוטה לאדום קרוי אדום וכהנה רבות ואכמ"ל".

2. רש"י (סוכה סוף דף לה:), ר"ן (סוכה דף יז:), א"ז (סוכה סי' ש"ט אות ד') – "כאהינא סומקא. תמרה אדומה, ואף זה, לאחר שנקלף נהפך לאדמומית, כדרך כל הנקלפים בפירות".
3. רש"י (גיטין דף סט. ד"ה וסומקא) – "וסומקא דלולבא. דבר אדום הגדל בלולב".
4. רש"י (בכורות דף ו. ד"ה חמור) – "חמור אדום. וליחייב בבכורה קמ"ל סתם סוסים אדומים הן".
5. רע"ב (ב"ב פרק ה' משנה ו' ד"ה שחמתית) – "שחמתית. אדומה. וכל חום (בראשית ל) מתרגמינן שחום".
6. מראי מקומות – פאת שדך (ח"א סי' צ"ה אות ט').

ה. "וכמשקה הקאוי", עם חלב או בלי חלב.

1. עם חלב.
 - א) לבושי מרדכי (יו"ד סי' קי"א) – "דברי מ"כ שהביא בס"ט ... מ"ש ברוין כמו קאסטאמען או קאפפע ארוך וכן מ"ש שווארצען קאפפע בלא תערוב' חלב ודאי יש להחמיר וכן אני נוהג. אבל מראה קאפפע כמ"ש בא מחנות או מראה קאפפע בתערוב' חלב שהוא כמ"ש הש"ך בלבן שהוכה' לבנות' ע"י עפר פשיטא שאין מקום להחמיר שאין בזה לא שחרות ולא אדמומית כלל".
 - ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קנ"ז).
 - ג) פי כהן (על שמעתא דטהרה שמעתתא ד' פרק ב' אות ח') – "לבושי מרדכי".
2. קפה שחור.
 - א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).
3. מראי מקומות.
 - א) באר משה (ח"ג סי' כ"ד) – "אני לא כן קבלתי מבית אבא אאמו"ר צוק"ל אלא בכתם היה מיקל גם במראה ערמונים ובבדיקה לא ה' מיקל כולי האי, אבל בכמראה ברוין קאפפי מעורב עם חלב לא היה מחמיר כלל. וכן דרכי להורות ... ומאז אני יקל קצת יותר ...".

ו. הפסק טהרה [למקילים לעיל].

1. חום.
 - א) מחמיר.
 - 1) לחם שמלה (מהדו"ת יו"ד סי' י"ד) – "במראה ברוין ... ומכ"ש בבדיקת הפסק טהרה לע"ד יש להחמיר כד' הח"א".
 - 2) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ח) - לשונו מובא לקמן.
 - 3) באר משה (חק וזמן פרק א' הע' כ"ג).
 - 4) הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות ט') – "מראה חום, הוא הקשה ביותר להכרעה, משום הגוונים הרבים שיש לצבע זה. ולמעשה, בהפסק טהרה מראה חום הוא אסור".
 - 5) ששבה"ל (סיכום אות ח', סי' קצ"ו סיכום אות ו', שבה"ל ח"ו סי' קכ"ט אות כ"ג) – "ובהפסק טהרה מחמירים גם בחום בהיר".
 - 6) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ג') – "בהפסק טהרה שנמצא מראה 'ברוין', אף שהוא בהיר מאוד, אנו מחמירים, אבל כשבדקה בהפסק טהרה בעד וסובבה כדין ומצאה טהורה, ואחר כך בבדיקה במוך דחוק מצאה מראה 'ברוין' שהוא בהיר נהגו להקל".
 - ב) מיקל.
 - 1) חזו"א (ארחות רבינו ח"ד עמ' מ"א סוף אות ז') – "אמר לי הגר"ח שליט"א [זצ"ל] הרבה פעמים מרן החזו"א צוק"ל התיר לו מראה געל (צהוב) וברוין (חום) שאין בהם נטי' לאדמומית. וכדומה לו שאף להפסק טהרה הקיל מרן בזה".
 - 2) הגר"מ שפירא (חק וזמן פרק א' הע' כ"ג).
 - 3) הגר"ט גאלשטיין זצ"ל (חק וזמן פרק א' הע' כ"ג).
 2. חום כהה (dark brown).
 - א) מחמיר – חק וזמן (פרק א' סעי' ו'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי), חוקת הטהרה (סעי' ד', מנחת חן ח"ב יו"ד סי' ל' אות ט').
 - ב) מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' ג', סעי' ד', פרק ז' סעי' ט"ו), חק וזמן (פרק א' הע' כ"ג).

ז. מוך דחוק [למחמירים לעיל].

1. מחמיר.

- א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ח) - לשונו מובא לקמן.
- ב) הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות י"א) – "מראה ברוין כהה, במוך דחוק, רבינו מחמיר בו כבהפסק טהרה".
- ג) ששבה"ל (סי' קצ"ו סיכום אות ו') – "ובחום מחמירים יותר בין בהפ"ט ובין במוך דחוק".
2. מראי מקומות – תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ג', לשונו מובא לעיל).

ח. ג' ימים ראשונים [למחמירים לעיל].

1. מחמיר.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ח) – "ואם ראתה בתוך ג' ימים של פסיקת הדם יש להחמיר גם במראה געל וברוין ... ואם היה זה בלא הרגשה אבל ע"י בדיקה שהוא ספק שמא הרגישה יש מקום להקל בשעת הדחק במראה געל וברוין, אף בג' ימים ראשונים כיון שהוא רק ספק הרגשה".

אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ו') – "שראויה להחמיר בבדיקות כל שלשה ימים הראשונים מעת שבדקה וראתה שפסקו דמיה והיא יכולה להתחיל למנות ז' נקיים, ואח"כ אין לחוש למראות געל כשעוה וכזהב אפילו בבדיקות".

(1) הטעם – אג"מ (יו"ד ח"ג סוף סי' נ"ה), "והנה יש בעלי הוראה שאף שמקילין במראה ברוין ובמראה געל מחמירין בג' ימים ראשונים של הז' נקיים, ובארתי הטעם בזה דכיון שבג' ימים יש לחוש שמא עדיין לא פסק דם המקור לגמרי, כלשון הד"מ בשם המרדכי דצריכה לידע שפסק דם המקור לגמרי לכך צריך שיהא ג' ימים ראשונים של ספירת נקיים טהורים לגמרי, שלכן יש לחוש שמא יצא דם משהו מהמקור לבית החיצון שנטמאה בזה ושם נתערב עם עוד משקין לבנים שנמצאו שם ועי"ז שנתערבו נעשה למראה ברוין וגעל שנמצאו על הבדיקה, אבל אחר ג' ימים שחזינו שלא חששו רבותינו שהרי תולין בהן בכל דבר כשאר כתם אין לחוש למראה ברוין וגעל כמו בשאר ימים, ואף שאיכא חזקה מהפסק הטהרה דכבר נפסקו דמיה הא עכ"פ לחשיבות ימי הספירה הא אין סומכין על חזקה דמקודם ימי הספירה כדלעיל ... עכ"פ איכא חלוק בין ג' ימים הראשונים לענין תליה שהם ג' הימים שאחר הפסק טהרה וג' הימים לענין להחמיר במראה ברוין וגעל הוא רק בג' ימים שאחר שידוע לה שפסקה דמיה אף שלא עשתה הפסק טהרה לאלו שמחמירין בזה".

2. מיקל.

(א) הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' ט"ו) – "אולם בג' ימים הראשונים אין להחמיר במראות געל וברוין אפילו הם כהים".

(ב) נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' ט"ז) – "והמנהג להקל".

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת') – "ויש שהחמירו במראות בג' ימים אלו יותר משאר ימים. ושמעתי מרי"ב של' שהוא אינו מחלק במראות כלל, חוץ מדבר שקרוב לשחור, שבהפסק טהרה ובמוך דחוק הוא מחמיר קצת יותר משאר מראות. אבל כמעט אינו מצוי".

3. מראי מקומות.

(א) הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ה' סעי' ז') – "ביום ראשון של שבעה נקיים, אם רואה על עד בדיקה מראה חום בינוני, יש להחמיר לכתחילה".

ט. כתמים - למחמירים לעיל.

1. מחמיר.

(א) בית שלמה (ח"ב יו"ד סי' ד') – "על כתונת שלה ... שלא הי' מראה הכתם אדום רק מראה ברוין ... סד"ט ... אין מקום לסמוך על זה כי המ"כ כ' שם שמראה ברוין נוטה לשחור וכבר שנינו דיהה מכן טהור וז"א דהא עכשיו טימאו חז"ל כל מראה הנוטה לשחור ... בנוטה לשחור אין להתיר בשום אופן וכבר האריך בס' ראש אפרים סי' ל"ח לתמוה על המ"כ בפרט שמראה ברוין נוטה נמי קצת לאדום".

(ב) עי' תשורת שי (ח"א סי' קל"ה) – "מראה ברוין החשש בגופה שמא נוטה לאדום ושחור ומאד מסתברין דברי הלחם ושמלה ואפשר לחלושי הראות כבזה"ז גם בסד"ט ושי"ע יודו ואין להביא ראיה מהם דרב גובריייהו והיו זכי הראות להבחין במראות ואפשר גם בכתם כיון דהוי מחמת חסרון בקיאות".

(ג) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ה אות ק"ב) – "מראה שאוסרים בבדיקה (ברוין עמוק), אסורה גם בכתם (כשאין במה לתלות (ואין חילוק בין ג' ימים לשאר הימים של ז' נקיים)".

2. מיקל.

(א) הגר"י אלחנן ספקטור זצ"ל (ס' זכרון לבעל פחד יצחק סי' ג') – "וע"ד מה שדרש מעכ"ת ממני אודות מראה הברוין בדיני נדה, הנה בכתמים יש להקל בזה, אבל בדם ע"י בדיקה קשה להקל".

(ב) דעת תורה (ריש סעי' א') – "ועי' בראש אפרים שם דמסיק דאין להקל רק בכתם ולא בדם ממש".

(ג) מנחת פתים (על סעי' א') – "ועי' בשו"ת בית שלמה ח"ב יו"ד סי' ד' מחמיר בכתם ברוין ואין דבריו מוכרחים".

(ד) פתחא זוטא (ס"ק ב' ד"ה אולם עדיין) – "גם בכתם צ"ע".

פתחא זוטא (מהד"ת ס"ק ב') – "בכתם פשיטא דיש להקל במראה ברוין".

(ה) טהרת ישראל (סעי' ב') – "יש להקל בכתם והמיקל אף בבדיקה לאחריים לא הפסיד".

(ו) עי' פני מבין (יו"ד סי' קנ"ג אות א') – "שאל בענין כתם הנוטה למראה 'ברוין' האין דעתי העני' נוטה, הנה כבר הביא מעכ"ת נ"י דס"ט מקיל אפי' בדם ברוין ובשו"ת האחרונים כתבו להחמיר ולענ"ד בכתם כדאי הם האחרונים ס"ט רסי' קפ"ח ותשו' יעב"ץ סי' מ"ד להקל, דתוס' בנדה דף י"ט ד"ה ירד כתבו דבכתם ירוק ודאי מעלמא אתי דלא שכית להיות דם ירוק. וא"כ כיון דתוס' כתבו דבירוק אצל כתם אין לחוש וא"כ ה"ה במראה ברוין ודאי י"ל דמעלמא אתי".

(ז) חלקת יעקב (יו"ד סי' צ"ג אות ב') – "והעולם נהגו, בכתם להתיר".

(ח) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ח) – "ואם הוא ודאי בלא הרגשה שרק נמצא כתם על בגדיה אף שהוא כשיעור גריס שטמאה בכתם, יש להקל במראה געל וברוין אף בתוך ג' ימים ראשונים".

(ט) באר משה (ח"ג סי' קכ"ד) - לשונו מובא לעיל.

(י) שבה"ל (ח"ד סי' ק"ג, ח"ה סי' ק"ו אות ו') – "מ"מ בכתם בראון עיין בראש אפרים סי' ל"ח ס"ק נ"ט שהקיל בכתם עכ"פ".

ששבה"ל (סיכום אות ג') – "ובכתם כשודאי בלי הרגשה - יש להקל".

(יא) חוט שני (ס"ק ב' אות ו').

(יב) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ב') – "במראה 'ברוין' [יש כמה וכמה סוגי גוונים ובדרכי ההוראה בהם אין כאן המקום לפרש], ראוי להזהיר דמצוי שהמראה גופא כשרה ורק בקצוות הכתם יש אדמומית בעד, ולכן יש לבדוק כל כתם שבעד בזהירות ומתינות שמוצאים לפעמים שבקצוות הכתם אדמומי וטמאה, (אבל אם רק כהה יותר בסופו, זה נגרם מריבוי השכבות, וטהורה, ורק כשהמראה טמא בקצוות טמאה). אבל כשאינו בעד אלא כתם לבד שמצאה בבגדה, בכל מראה ברוין נהגו להקל, אבל בימים שזמנה לראות אפילו בכתם ראוי לה להתמין ולא לשמש, וכמש"כ בענין זה (סימן תפח) דמצוי שכבר יש דם במקור ותוך כמה שעות יגיע וסתה וזהו סימן להתחלת נידותה".

(יג) לבושי עז (תמצית אות ז').

3. מראי מקומות – עצי לבונה (על סעי' א', לשונו מובא לעיל), תשובות והנהגות (ח"א סי' תפ"ח), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ב').

(א) יד יצחק (ח"ג סי' קמ"ה סוף ד"ה ומ"ש מעל') – "אין להקל במראה ברוין רק בכתמים לאחר ג' ימים שמז' נקיים דבזה יש לסמוך על דברי היעב"ץ ומ"כ שבסד"ט הנ"ל".

י. ימי טוהר.

1. יש קולא כמו כתם.

(א) חלקת יעקב (יו"ד סי' צ"ג) – "כשהיא עומדת לאחר לידה בימי טוהר שלה, ובדקת לשבעה נקיים ומוצאת מראה ברוין או קצת שחור, כנידון דס"ט, לכאורה גם כן יש להתיר, כיון דהא דאין בועלין על דם טוהר היא רק חומרת הגאונים, ובטור שם בשם בה"ג, דגם בזמן הזה נוהגין בדם טוהר כדין תורה, וכן כתב הרמב"ם שתלוי במנהג, ובאשכנז וצרפת נוהגין בו היתר, אם כן ממילא אף דאנן נהגינן בתר רמ"א דסי' קצ"ד, דכבר נתפשט המנהג בכל ישראל שאין בועלין על דם טוהר, עכ"פ לא עדיף מכתם, משום דהוי דרבנן מקילינן, א"כ כש"כ בדם טוהר דלא הוי רק ממנהגא, דיש להקל אף כשנמצא מראות כאלו על ידי בדיקה, כן נראה לכאורה. אבל לאחר העיון זה אינו, דהא האידנא כל יולדות חשובות יולדות בזוב, וצריכה ז' נקיים, וימי טוהר שלה כשרואה בהן אין עולין לה לספירה ... אכן, כשאינן רמי לאשה שספרה ז' נקיים בשבעה שבועות למשל לאחר לידת נקבה, ואחר כך ראתה עוד הפעם דם בתוך השמונים יום, דלדידן דלא בעלינן על ימי טוהר, פשיטא דצריכה לספור ז' נקיים, וזה ודאי רק מדרבנן, ואין פתוך בזה איסור תורה כלל, באופן זה ודאי דיכולין להתיר מראות ברוין או שחור קצת, מכש"כ מראה געהל ואף בהבדיקה, ואף גם בהפסק טהרה, כיון דכל הענין נוגע רק לאיסור דרבנן, לא גרע מכתם משום דהוי מדרבנן מקילינן וכנ"ל".

(ב) שואל ונשאל (ח"ב יו"ד סי' כ"ד) – "והיא היתה בימי טוהר דהיינו בתוך פ' לנקיבה וכבר נודע דמדאורייתא אחרי ז"נ שאחרי שבועים לנקיבה אם ראתה אח"כ מדאורייתא טהור אלא דנהגו שלא להתיר דם טוהר וא"כ הו"ל ס' גמור בדרבנן וספיקו להקל כ"ש דאיכא חזקת טהרה דז' נקיים והפס"ט הראשונים וגם מהאחרונים כ"ש דהמראה אינו ברור שהוא אודם ובכך התרתי הנדון זה מכמה טעמים הנז'. והגם דכתב מור"ם דדין דם טוהר כשאר דם מ"מ אינו אלא לשאר פרטים אך לא לענין שיהיה מדאורייתא וספיקו להחמיר ודומה ללשון זה כ' מרן בש"ע גבי כתם דדינו כרואה ומ"מ ספיקו להקל ותולין וכן בנ"ד".

(ג) משמרת הטהרה (פרק י"ג הע' י"א) – "וכן במראות שנחלקו הפוסקים כגון במראה חום כערמון שרבים מקילין בו ורבים מחמירין בו. וההוראה ע"פ הגרי"א מקוונא זצ"ל להחמיר בעד בדיקה ולהקל בכתמים דרבנן, ובזה בדם טוהר כיון שעיקר דינו ממנהג יש לסמוך על גדולי הפוס' שמקילין בזה בכל מראה חום".

2. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק ק"ח סעי' ב').

(א) אגורה באהלך (ס"ק ב') – "והדבר תלוי לפי ראות עיני המורה, ואם אין הספק שקול, בודאי צריך להחמיר".

טו. חלודה (ראס"ט, rust).

א. הלכה.

1. טהור – עי' שאלי ציון (יו"ד סי' ל"ז, "על מראה של בדיקת אשה, אחרי יום השלישי לספירתה בדקה את עצמה בעד הבדוק לה והיה המראה כמין חלודה קלושה, ובראותי את המראה בשמש היה זה דליל מאוד כמעט שלא הורגש המראה, וטיהרתי את זה, והוריתי כן לפני מרן הגאון רצ"פ פרנק שליט"א זצ"ל"), נטעי גבריאל (פרק קט"ז סעי' ב').

2. מראי מקומות – פאת שדך (סי' צ"ה סוף אות י', ח"ג סי' ס"ט אות ז').

י. ירוק.

א. משנה (נדה דף יט.) – "הירוק, עקביא בן מהללאל מטמא, וחכמים מטהרין".

1. גמרא (נדה דף יט:) – "הירוק עקביא בן מהללאל מטמא. ולית ליה לעקביא דמיה דמיה הרי כאן ארבעה. אב"א: לית ליה, ואב"א: אית ליה, מי לא א"ר חנינא שחור אדום הוא אלא שלקה, הכא נמי מלקא הוא דלקי".

ב. איזה צבע הוא: ראשונים.

1. כמראה אתרוג – תוס' (נדה ריש דף יט:), "הירוק עקביא בן מהללאל מטמא. האי ירוק היינו כאתרוג ולא ירוק ככרתי דאין זה נוטה לאדמומית וסתם ירוק כן הוא כדאמר בלולב הגזול (סוכה דף לד: ושם) ירוק ככרתי מכלל דסתם ירוק לאו הכי הוא".

2. כמראה הזהב – רשב"א (נדה דף יט.), ח' הר"ן (נדה דף יט.), רא"ש (נדה פרק ב' סי' ד', לשונו מובא לקמן).

3. כמראה חלמון של ביצה – תוס' (סוכה דף לא: ד"ה הירוק), רא"ש (נדה פרק ב' סי' ד', "דירוק סתם הוא צבע הדומה לחלמון של ביצה או לזהב הנוטה למראה אדמומית"), הג' מיימוניות (הל' איס"ב פרק ה' אות א').

4. כמראה שעה – מרדכי (הל' נדה רמז תשל"ה, "דם ירוק דמטהרינן כרבנן דעקביא בין מראה בל"א בין מראה גע"ל בין מראה גרי"ן ... וגע"ל כשעה שהוא ירוק [דאיתא] בתוספתא דנגעים ירקרק ירוק שבירוקי כשעה ואדרבה הוא ירוק שבכולן והוא גע"ל").
5. כמראה בל"א – מרדכי (הל' נדה רמז תשל"ה, לשונו מובא לקמן).
6. כמראה עשבים, גרי"ן – מרדכי (הל' נדה רמז תשל"ה, "דם ירוק דמטהרינן כרבנן דעקביא בין מראה בל"א בין מראה גע"ל בין מראה גרי"ן כולן בכלל ירוק הן דכל ה' דמים הטמאים באשה לצד אדמומית נוטין כדאמרינן פ' כל היד מנא לן דדם אדום טמא שחור נמי אדום הוא אלא שלקה וכל ג' מראות הללו בל"א גע"ל גרי"ן כולן בכלל ירוק בל"א [כדאמר פ' מאימתי] משיכיר בין תכלת לכרתי וכרתי נקרא ירוק בפרק לולב הגזול הירוק ככרתי ותכלת דומה לרקיע וליס שהוא בל"א וגע"ל כשעה שהוא ירוק [דאיתא] בתוספתא דנגעים ירקרק ירוק שבירוקי כשעה ואדרבה הוא ירוק שבכולן והוא גע"ל וירוקה כשרה מדר' נתן פירש"י כעשבים והוא גרי"ן").

ג. איזה צבע הוא: פוסקים.

1. כמראה שעה – מחבר (סעי' א'), חכמת שלמה (נדה דף יט:; לשונו מובא לקמן), ב"ח (ס"ק א', לשונו מובא לקמן), חכ"א (כלל קי"א סעי' א', לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סעי' ז', לשונו מובא לקמן), פוסקים.
2. כמראה זהב – מחבר (סעי' א'), חכ"א (כלל קי"א סעי' א', לשונו מובא לקמן), פוסקים.
(א) שאילת יעב"ץ (ח"א סי' מ"ד) – "ואפי' במראה הזהב. שהרי יש בו ודאי נטייה חזקה אל האודם. וכן כתבו התוס'. ויש ממנו שהוא אדום כדם. וכמ"ש רז"ל זהב פרויים שדומה לדם הפרים. וגם הנמצא אצלינו כשהוא יוצא מיד הצורף מבי סילקי, קרוב מאד לגוון אדום ממש".
3. כמראה אתרוג – ב"ח (ס"ק א', לשונו מובא לקמן), ש"ך (ס"ק ד', לשונו מובא לקמן), תוה"ש (ס"ק ד', לשונו מובא לקמן), באה"ט (ס"ק א', לשונו מובא לקמן), גר"ז (סעי' ד', לשונו מובא לקמן), חוו"ד (חי' ס"ק ד', לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סעי' ז', לשונו מובא לקמן).
4. כמראה חלמון של ביצה – חכמת שלמה (נדה דף יט:; "או כשעווה או כחלמון ביצה"), ב"ח (ס"ק א', "וצהוב כזהב לאו דוקא דהוא הדין כמראה שעה או כאתרוג וכחלמון ביצה דהכל הוי בכלל ירוק וכמו שכתבו התוספות בפרק לולב הגזול אלא רבותא קאמר דאפילו כזהב דנוטה לאדמומית טפי מכל שאר ירוקין נמי טהור. ותימא דכיון דמן התורה אין דם טמא אלא ארבע מראות אדום ושחור נמי אדום הוא אלא שלקה למה אמרו ואין טהור אלא בשתי מראות שהן הלבן והירוק הלא כל המראות כולן טהורים חוץ ממראה אדמומית, ונראה דלבן וירוק לרבותא נקטינהו וכל שכן שאר מראות דירוק אשכחן לעקביא בן מהללאל דמטמא ליה ... ולבן נמי ... הוה אמינא דאתא בקל וחמור מאיש דלא מטמא באודם מטמא בלובן אשה לא כל שכן"), ש"ך (ס"ק ד', "או אתרוג או חלמון ביצה כך הוא בפוסקים"), תוה"ש (ס"ק ד', "או אתרוג או חלמון ביצה"), באה"ט (ס"ק א', "או אתרוג או חלמון ביצה"), חופת חתנים (סי' ט"ז סעי' א'), חכ"א (כלל קי"א סעי' א', "וכן מראה ירוק אפילו כמראה שעה או זהב או חלמון ביצה"), גר"ז (סעי' ד', "או אתרוג או חלמון ביצה שיש בהם נטייה לאדמומית"), חוו"ד (חי' ס"ק ד', "או אתרוג או חלמון ביצה"), ערה"ש (סעי' ז', "וה"ה אם הוא כמראה שעה או כאתרוג וכחלמון ביצה [ש"ך סק"ד]), מלבושי טהרה (סעי' א'), בדה"ש (ס"ק י"ב), חזקת טהרה (ס"ק ז').
5. כמראה עשבים או כרתי, גרי"ן – מחבר (סעי' א').
6. כמראה בל"א – רמ"א (סעי' א').

ד. צבע כתום (מראנצען, orange).

1. ראיות, שירוק הוי כתום.
(א) לשון תוס' (נדה דף יט: ד"ה הירוק) – "האי ירוק היינו כאתרוג ולא ירוק ככרתי דאין זה נוטה לאדמומית וסתם ירוק כן הוא".
(1) נראה משם, שירוק נוטה לאדמומית. והרי כמו שאין ירוק נוטה, ה"ה צהוב לא נוטה, אלא צ"ל כתום.
(ב) וכן לשון הרא"ש (נדה פרק ב' סי' ד') – "פריי דמכאן משמע דירוק סתם הוא צבע הדומה לחלמון של ביצה או לזהב הנוטה למראה אדמומית".
(ג) בעצם חשבון הגמרא (דף יט.) – "אמר רבי אבהו: דאמר קרא ויראו מואב את המים **אדומים** כדם למימרא דדם אדום הוא".
(1) א"כ, לפי עקביא, ירוק הוי נכלל בהדין של 'אדומים כדם'. וא"א לומר צהוב, אלא כתום.
(ד) צבע החלמון של הביצה, הוי כתום, כשאוכלין העופות לפי טבעם הנכון.
(ה) וכן צבע האתרוג שנשאר הרבה זמן מתהפך להיות כתום.
(1) עי' רש"י (עירובין דף נג: ד"ה אתריגו) – "אתריגו לפחמין ארקיעו לזהבין. הבעירו את הפחמין להיות אדומין כאתרוג, שישטחו גחלים הלוחשות על פי הכירה להתחמם כנגדן".
(א) מראי מקומות – אבני נזר (או"ח סי' תפ"ה אות כ'), "והרב ר' יואב יהושע הראני דברי רש"י עירובין (דף נ"ג ע"ב) בד"ה אתרוגי לפחמין וזה לשונו אדומין כאתרוג עיין שם. הרי מפורש דאתרוג מראהו אדום ...".
(ב) לענין מראה אדום באתרוג – עי' סי' תרמ"ח סעי' ט"ז, לשיטות ומראי מקומות.
(ו) וכן זהב הנוטה לאדמומית, הוי כתום.
(1) עי' יומא (סוף דף מד:-מה.) – "אמר רב חסדא: שבעה זהבים הן: זהב, וזהב טוב, וזהב אופיר, וזהב מופז, וזהב שחוט, וזהב סגור, וזהב פרויים. זהב וזהב טוב דכתיב וזהב הארץ ההוא טוב, זהב אופיר דאתי מאופיר, זהב מופז שדומה לפז, זהב שחוט שנטוה כחוט, זהב סגור בשעה שנפתח כל החנויות נסגרות, זהב פרויים שדומה לדם הפרים. רב אשי אמר: חמשה הן, וכל חד וחד אית ביה זהב וזהב טוב. תניא נמי הכי: בכל יום היה זהב ירוק והיום אדום, והיינו זהב פרויים שדומה לדם הפרים".

- (ז) רש"י (שבת דף עז. ד"ה אי) – "ונהי נמי דדרי על חד תלת בטעמא. מראית דם לא הוי אלא בשני חלקים מים ואחד יין, ואי יהיב ביה טפי, דם הדומה לו כדם ירוק הוא, וטהור".
- (1) הו"ד במהרש"ם (ח"ב סי' ע"ב ד"ה ובדבר, "וע' ברש"י שבת (דף ע"ז ע"א) ד"ה א"נ התם וכו' ואי יהיב ב' טפי דם הדומה לו כדם ירוק הוא וטהור משמע ג"כ להקל"), עי' צמח צדק (יו"ד סי' קכ"ד ד"ה הנה).
2. יש לדחות הראיות.
- (א) נ"ל, שיש הרבה צהוב שנוטה לאדמיות. עי' במציאות.
- (ב) וכן מתרץ הרא"ש.
- (ג) וכן י"ל פשוט בהסוגיא.
- (ד) נראה מראשונים ופוסקים, שהחלמון של הביצה הוא צהוב. עי' הטור וכל הפוסקים (באו"ח סי' שי"ט), "בטור כ' וז"ל לא חשיב כבורר שהחלבון והחלמון שניהם אוכלין הם ואין נותנין אותו לתוכו אלא לתקן מראה החרדל". שהחלמון לתקן החרדל, א"כ החלמון הוא צהוב. ועוד, לשון תוס' (סוכה דף לא: ד"ה הירוק), "דירוק דמי לחלמון של ביצה שהוא כעין צבע יאל"ה בלע"ז".
- (1) הערוב (ערך הלבון) – (תרומות פ' י' מי"ב) ביצה שנתבשלה בתבלין אסורין אפי' הלמון שלה אסור ... פ' הלמון הוא הפנימי אדום שבביצה ... (א"ב בנסחאות דידן כתוב חלמון)".
- (2) אורחות חיים (הל' איסורי מאכלות אות פ"ח) – "כתב הר"ם במז"ל (הל' מאכ"א פרק ג' הל' ט') ביצה שנמצא עליה קורט דם אם על החלבון שהוא הריר הלבן שבחוץ זורק הדם ואוכל השאר ואם על החלמון שהוא האדום שבפנים אסורה כלה ע"כ".
- (3) רע"ב (תרומות פרק י' משנה י"ב) – "אפילו חלמון. האודם של ביצה שהוא מבפנים".
- (ה) וכן אתרוג בימי סוכות הוא צהוב. ולכאורה הראשונים כוונו על אתרוג של ימי סוכות.
- (ו) יש כמה מדריגות של זהב. ולשון השו"ע רק "הזהב". ולא הזהב שנוטה לאדמיות. ועוד, לשון תוס' (סוכה דף לא: ד"ה הירוק), "וזהב דומה לצבע יאל"ה".
3. ראיות, שירוק הוא רק צהוב.
- (א) תוס' (סוכה דף לא: ד"ה הירוק) – "דתנן הירוק עקביא בן מהללאל מטמא ואמרין התם מנין לדם נדה שהוא אדום משמע דאין לטמאות באשה א"כ נוטה למראה אדמומית ובכל הצבעים שזכרתי אין בהן נוטה למראה אדמומית אלא צבע יאל"ה בלע"ז".
- (ב) רשב"ם (ב"ב דף פד. ד"ה מדקתני) – "שחמתית ש"מ שחמתית אדומה ועל שם חמה שהיא אדומה קרי לחטין אדומות שחמתית".
- (ג) וכן כל הספרים פירשו דירוק היינו צהוב.

ה. מראי מקומות.

1. משפט כהן (סי' נ' אות ב') – "ומ"ש, דמשו"ה אין תפוחי זהב בכלל האדומים (מעשרות פ"א מ"ב) מפני שמראה זהב אינו אדום, בזה לא כן עמדי, דאין זה כלל, דהפוסקים לא דברו כ"א על זהב הרגיל, אבל יש זהב פרוים, שדומה לדם פרים, שהוא אדום, כיומא מ"ה, ומשנה שלמה היא: והיום זהבה אדום. ובדאי מראה תפוחי זהב הגמורים לגמרי אינו כמראה אתרוג, שהוא דומה לחלמון ביצה ולזהב ירוק, שהוא געל בלע"ז, כ"א הוא אדום. וחלילה להקל בכתמים כעין תפוחי זהב גמורים".

יא [א] ירוק: הלכה.

א. טמא.

1. של"ה (שאר האותיות אות נ"ב) – "בענין המראות, נתבאר בסימן קפ"ח דמראה לבן טהור וכן מראה ירוק אפילו כמראה השעוה או הזהב וכל שכן הירוק ככרתי או כעשבים. והגאון רש"ל כתב בירוק צריך עיון, כי מהר"ם מינץ כתב בתשובותיו בשם הגדולים דאסרינן גם בירוק, עכ"ל. על כן אין להקל במהירות אם הוא כמראה השעוה, ומכל שכן כמראה הזהב, אלא אם יש גם כן צדדין אחרים וסברות מוכיחות שאינו נידות. ואם מצאה מראה הירוק הזה על ידי הרגשה, נראה לי להחמיר, ואם בלא הרגשה מצאה כתם, בזה יש להקל. ואם בקנוח ממנה בלא הרגשה קנחה מראה זו, אזי יש לצדד כך וכך והכל לפי ראות הענין".
- (א) עי' מהרש"ל (ביאורי על הטור) – "גם בירוק צ"ע כי מהר"ם מינץ כתב בשם הגדולים דאסרינן אף בירוק וכו', ומכל מקום ירוק ככרתי אין ראוי להחמיר כדמוכה בהגהות מיימוני".
- (1) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק א') – "בהגהות דמהרש"ל ... ונראה דה"ה מראה שקורין בל"א בלויא דינו ככרתי. דאין להחמיר מפני טועים אלא כמראה שהוא כזהב וכשעוה וכחלמון ביצה שקורין געהל בלשון אשכנז לפי שהן נוטין לאדמומית אבל לא מראה שקורין גריהן או בלויא בל"א. אין להחמיר בהן כלל אף שיש מחמירין".

ב. טהור (וי"א בעל נפש יחמיר לעצמו. סד"ט, לחו"ש, ועוד).

1. מחבר (סעי' א') – "ואין טהור אלא מראה לבן וכן מראה ירוק, אפילו כמראה השעוה או הזהב".
2. ב"ת (ס"ק א' ד"ה ובתרומת) – "והכי נקטינן".
3. דגול מרבבה (תנינא על סעי' א') – "ואין לזוז מדברי השו"ע כן נראה לי".
4. תשובה מאהבה (על סעי' א') – "מורי ורבי הגאון נ"ע אם יש להורות כדעת השל"ה, והשיבני בלשון זו, אין לזוז מש"ע להחמיר לאחריים".
5. חופת חתנים (סי' ט"ז סעי' א').
6. סד"ט (סוף ס"ק ב') – "כתב השל"ה ... והאחרונים השמיטו זה אלמא דלא ס"ל הכי מ"מ בעל נפש יחמיר לעצמו לפי ראות הענין".
7. פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק א') – "דפשוט המנהג להתיר".

8. לחם ושמלה (לחם ס"ק ה') – "ובעל נפש יחוש לעצמו".
9. מלבושי טהרה (סעי' א') – "והרוצה להחמיר על עצמו אינו מן המתמיהין".
10. ערה"ש (סעי' ז') – "ויש מהגדולים שרוצים להחמיר במראה זה מפני שהוא נוטה קצת לאדמיות ואינו עיקר והרוצה להחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים וכל האחרונים השמיטו דבר זה [ס"ט סק"ב] והן אמת דהמורה שאין עינו יפה ואינו בקי במראות קשה עליו להפריד זה מזה אמנם מי שעינו יפה ובקי במראות בקל להפריד זה מזה וכן יש להורות".
11. מהרש"ם (ח"ב סי' ע"ב ד"ה ובדבר) – "ובדבר מראה געהל כבר כתבו האחרונים דאין להחמיר לאחרים וע' בשו"ת ב"ש ח"ב סוסי"ט ובפרט במקום עיגון שא"י ליטהר לבעלה ועוד דבשל"ה עצמו כתב דבדאיכא צדדים ואומדנות שאינו דם נדה יש להקל והרי בנ"ד העידו הרופאים שיש לה מכה ועכ"פ איכא אומדנא להקל גם לדעת רש"ל ושל"ה וע' ברש"י שבת (דף ע"ז ע"א) ד"ה א"נ התם וכו' ואי יהיב בלי טפי דם הדומה לו כדם ירוק הוא וטהור משמע ג"כ להקל ועכ"פ כל הראשונים שהובאו בב"י מתירים ואיך נחמיר על אשה שא"י ליטהר ומצאתי גם בספר האשכול הל' נדה ל"ט שהובא בשם השאלות פ' אחרי שפסק ג"כ להתיר בירוק געל וגם האשכול פסק כן ולכן אין להחמיר בנ"ד כלל".
12. לחם שמלה (מהדו"ת יו"ד סי' י"ד).
13. טהרת ישראל (סעי' ד').
14. חזו"א (ארחות רבינו ח"ד עמ' מ"א סוף אות ז') – "אמר לי הגר"ח"ק שליט"א [זצ"ל] הרבה פעמים מרן החזו"א אצוק"ל התיר לו מראה געל (צהוב) וברוין (חום) שאין בהם נטי' לאדמומית".
15. חלקת יעקב (יו"ד סי' צ"ג אות ב').
16. קהלות יעקב (ארחות רבינו ח"ד עמ' מ"א סוף אות ז', אות ח') – "מראה געל (צהוב) אף בבדיקה טהור ורק כזה שאינו נוטה לאדמומית קצת".
17. פאת שדך (ח"ג סי' ס"ט אות ח', סי' ע').
18. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ו').
19. הגר"ש אייזר זצ"ל (עמ' ט').
20. הגריש"א זצ"ל (משנת השלח תשובה נ"ח, תשובה רפ"ד) – "מחמת מראה שעוה או זהוב (צהוב) - היא טהורה".
21. טהרת הבית (סי' ו' סעי' א').
22. שבה"ל (ח"ג סי' קכ"א סי' קפ"ח, ששבה"ל ס"ק ט' ד"ה אמנם, סיכום אות ט') – "ומ"מ להלכה פשיטא דאין לנו אלא דברי השו"ע והפוסקים להקל בירוק געל כהרמב"ם בחיבורו והרא"ש והטור ורוב רבותינו".
23. בדה"ש (ס"ק י').
24. חוט שני (ס"ק א' ד"ה בדין).
25. לבושי עז (תמצית אות י').
26. נטעי גבריאל (פרק קט"ז סעי' י"א).
27. פותח שער (סי' ב' סעי' ג').
28. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קנ"ח).

ג. רבינו יונה (ברכות דף כב. ד"ה שאפילו), הו"ד בב"י (סי' קפ"ג) – "שאפילו רואות טפת דם כחרדל וכו' י"מ שהחומרא היתה מפני שהיתה מראה הדם כעין החרדל ואין זה נראה דמה חומרא היתה זו שזה מן הדין הוא דהא בהדיא קי"ל במס' נדה שדם כמראה החרדל מטמא".

1. פשט – חכמת בצלאל (נדה ריש דף יט.), טהרת הבית (סי' ו' הע' א' ד"ה כל).
2. חת"ס (יו"ד סי' קצ"א), הו"ד בפת"ת (סי' קצ"ד ס"ק ב') – "דאר"ז בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות טפת דם כחרדל יושבת עליו ז' נקיים וכ' ת"ר יונה בברכות דיש מפורשים כחרדל ר"ל כמראה החרדל וס"ל דמראה טהורה היא בודאי ואפ"ה החמירו על עצמו ור' יונה השיב עליהם ועיי' ר"ן הלכו' נדה ופ' בני העיר נמצא לפי הי"מ הללו הנהיגו עצמן לספור שבעה נקיים על מראה טהורה שהי' ברי להם שהיא טהורה ובלי ספק שברכו על טבילתם דלא לשתמיט שום פוסק לומר שלא יברכו".
3. ערה"ש (סעי' ח') – "כתוב בפ"י ר"י על הרי"ף ... ולכד שלא נמצא זה בכל מס' נדה דהא דתנן בר"פ יוצא דופן [נדה מ' א] ומטמאין בכל שהוא אפילו כעין החרדל ובפחות מכאן ע"ש לא לעניין מראה קמירי אלא לעניין קטנות הכמות כמבואר ועוד דהא עיקרו שנוייה שם לעניין זב ובעל קרי ע"ש ולבר מן דין הא חרדל הוא מראה גע"ל דחרדל הוא מה שאנו קורין זענעפ"ט וכבר תמהו על דברים אלו [מעיי"ט שם ובנדה ספ"ב ובתנוקות] ולכן לא הביאם אחד מהפוסקים ובוודאי לא יצאו דברים אלו מפי גאון קדמון [אם לא שהחרדל שבמקומו היה שחור או אדום דיש שני מיני חרדל כדתנן בפ"א דכלאים חרדל וחרדל המצרי]".

ד. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ב').

1. חכמת בצלאל (נדה ריש דף יט.) – "צ"ע לדינא, כי רבו המחמירין על המקילין".
2. ישועות מלכו (יו"ד סוף סי' כ"א) – "ולענין המראה געל פשוט שבא"א לטהר את עצמה יש להקל במראה געהל כל שאין בו מראית אודם אבל אם יש בו אודם כל שהוא אסורה לבעלה".
3. מראה כהן (עמ' י"ז אות ב') – "צריך לדעת שאין כוונתו של החכמ"א לגוון צהוב בהיר שהוא מראה המצוי ביותר, אלא לגוון המתקרב לכתום וזהוב".

ה. הפסק טהרה.

1. מחמיר, [אא"כ במקום הצורך].

(א) **חכ"א** (כלל קי"ז סעי' ט') – "אם יש בו שום מראה אדמומית או שחור ונראה לי אפילו כמראה געל כשעוה ופשיטא כזהב יש להחמיר בבדיקה זו (דאף על גב דקיימא לן בסימן קפ"ח דירוק טהור כיון דשל"ה כתב בשם רש"ל שכתב מהר"ם מינץ בשם הגדולים דאין לטהר במהירות ולכן על כל פנים בבדיקה זו שעדיין היא בחזקת רואה יש להחמיר כן נראה לי)".

(ב) **לחם שמלה** (מהדו"ת יו"ד סי' י"ד) – "בבדיקת הפסק טהרה יש להחמיר".

(ג) **מהר"ש אנגיל** (ח"ב סוף סי' ל"ג) – "ובדבר השאלה אודות מראה געל, באמת בבדיקת הפסק טהרה יש להחמיר כשיטת השל"ה, ורק באשה שקשה לה להיות בדיקה נקייה ויש חשש ביטול פו"ר יש להקל אף בבדיקת הפסק טהרה במראה געל כנלע"ד ברור בס"ד".

(ד) **חלקת יעקב** (יו"ד סי' צ"ג אות ב') – "ובמראה געל אף בבדיקה מתירין, רק בהפסק טהרה מחמירים מפני שלא נתחזקה בטהרה".

(ה) **אג"מ** (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ו', הגר"ש איידר זצ"ל פרק א' הע' מ"ד, הע' נ') – "בהפסק טהרה, וכן בג' ימים הראשונים, יש לחוש במראה געל כאלו, שמא מראה זו באה מצד תערובות משהו דם שיש עדיין בתוך הגוף. ולפי מה שחוששין במראה געל הרי יש לחשוש גם לשמא יש שם מעט דם".

(ו) **ששבה"ל** (סיכום אות ט', סי' קצ"ו סיכום אות ו', שבה"ל ח"ו סי' קכ"ט אות כ"ג) – "וצהוב הנוטה לזהב אנו מחמירים בהפסק טהרה, - אם לא באשה הרגילה תמיד בזה".

(ז) **פרדס שמחה** (ס"ק ה').

(ח) **חוט שני** (ס"ק א' ד"ה בדין, ס"ק ב' אות ה').

(ט) **טהרת בת ישראל** (פרק ג' סעי' ג') – "הפסק טהרה ... מטמא גם מראה כתום כשעוה, וכן מראה זהב".

(י) **חזקת טהרה** (ס"ק ז', אמנם עי' חק וזמן פרק א' הע' כ"א) – "שאיין להקל במהירות ... ובפרט בהפסק טהרה ... כ"ז הוא דווקא במקום שאין צורך גדול".

(יא) **נטעי גבריאל** (פרק קט"ז סעי' י"א) – "ולמעשה בשעת הדחק ומקום הצורך יש להקל גם בהפסק טהרה".
2. טהור.

(א) **חמדת משה** (סי' פ"ב, הו"ד בדעת תורה).

(ב) **דעת תורה** (סעי' א' ד"ה ועי' פתחי תשובה סק"ב) – "ועי' חכמת אדם ... ולענ"ד הרי בספק פלוגתא לא מהני חזקת איסור, ואין להחמיר לאחרים נגד השו"ע, ואין לחוש לדיעה שלא הובאה בשו"ע".

(ג) **חזו"א** (ארחות רבינו ח"ד עמ' מ"א סוף אות ז', ח"ה עמ' קל"א אות י"ב, משמרת הטהרה פרק ב' הע' ט"ו ד"ה ומ"מ כ') – "אמר לי הגר"ח"ק שליט"א [זצ"ל] הרבה פעמים מרן החזו"א צוק"ל התיר לו מראה געל (צהוב) וברוין (חום) שאין בהם נטי' לאדמומית. וכדומה לו שאף להפסק טהרה הקיל מרן בזה".

חזו"א (הגר"ח"ק זצ"ל מראה כהן עמ' קצ"א אות ב', צהר ח"ו עמ' קכ"ה אות ו') – "האם חשש מרן החזו"א זצ"ל לחומרת החכמת אדם במראה געל' בהפס"ט. תשובה: לפי הענין אם נוטה לאדמימות".

(ד) **גרי"ז** (חק וזמן פרק א' הע' כ"א).

(ה) **פאת שדך** (ח"א סי' צ"ה אות י"א ס"ק א', ח"ג סי' ע') – "בהפס"ט ... במראה געל ממש אין להחמיר אלא לכל היותר ולא ימהר להורות עד שיתייבש, ואף זו היא חומרא יתירא לדידן שאין הדבר מצוי כלל שיתאדם אחר שיתייבש ולא ראינו ולא שמענו שאירע כן".

(ו) **באר משה** (חק וזמן פרק א' הע' כ"א).

(ז) **חשב האפוד** (הליכות חנוך פרק ב' אות קל"ו, אות קפ"ד).

(ח) **ציץ אליעזר** (ח"כ סוף סי' ס"א).

(ט) **טהרת הבית** (סי' ו' הע' א' ד"ה וראיתי) – "נראה לי עיקר, שאף בהפסק בטהרה אין להחמיר במראה געל, שהוא כמראה הזהב והשעוה, או כמראה האתרוג והלמון ביצה".

(י) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (שמעתי).

(יא) **פותח שער** (סי' ב' סעי' ו') – "דלמעשה המנהג להקל בזה במראה געל"ל".

(יב) **הגרמ"ש שפירא** (חק וזמן פרק א' הע' כ"א).

(יג) **הגר"ט גאלשטיין** זצ"ל (חק וזמן פרק א' הע' כ"א).

(יד) **חוקת הטהרה** (סעי' ב') – "וכן נוהגים".

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) **מחמיר** – **הגריש"א** זצ"ל (משנת השלחן תשובה נ"ח, תשובה רפ"ד, משמרת הטהרה פרק ב' הע' ט"ו ד"ה ומ"מ כ', "מחמת מראה שעוה או זהוב (צהוב) - היא טהורה, אך גוונים אלו כשנמצאו בבדיקות הפסק טהרה יש להחמיר עליה כדעת החכ"א, ובאשה שקשה לה ליטהר יש להקל").

(ב) **מיקל** – **לבושי עז** (תמצית אות י"א).

4. **מראי מקומות** – **טהרת ישראל** (סעי' ד', "וצ"ע"), **מנחת יצחק** (ח"ו סוף סי' ט', לשונו מובא לקמן), **הגר"חפ"ש** זצ"ל (חק וזמן פרק א' הע' כ'), **בדה"ש** (סוף ס"ק י'), **מראה כהן** (עמ' י"ז אות ב', "ולענין הלכה - נחלקו גדולי הוראה"), **משמרת הטהרה** (פרק ב' סעי' ו'), **חק וזמן** (פרק א' הע' כ', הע' כ"א).

(א) **קהלות יעקב** (ארחות רבינו ח"ד עמ' מ"א אות ח') – "והא דמחמיר החכ"א בהפסק טהרה זהו רק בצהוב כחלמון ביצה אבל בהיר לכו"ע טוב דהא הליחות שהאשה מפרישה רובם צהוב".

(ב) **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות כ"ו, תנינא ב - ג) סי' ע"ב אות כ"ו, שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' ג', סעי' ד', פרק ז' סעי' ט"ו) – "וגם אפשר דמשום כך חילקו האחרונים לענין מראה געל כזהב בין הפסק טהרה לסתם בדיקה, כי בשעת

הפסק טהרה צריכים לדעת ברור שנסתם מקורה מזיבת דם טמא ולכן במראה געל חוששים שמא מעינה עדיין פתוח אלא שנתערב עם הדם גם ליחה אחרת ולכן נשתנה מראיתו, משא"כ לאחר שכבר פסקה בטהרה והמעין נסתם תו לא חיישינן להכי וכל שאין לו מראה דם טהור".

ו. מוך דחוק.

1. טהור.

(א) טהרת ישראל (סי' קצ"ו סעי' י"ד) – "המיקל לא הפסיד".

(ב) פאת שדך (ח"ג סי' ע') – "אף לדעת בעל החמ"א המחמיר בגעל בהפס"ט מ"מ אין להחמיר במוך".

(ג) מנחת יצחק (ח"ו סוף סי' ט') – "הנה עצה היעוצה עפ"י הוראת כמה בעלי הוראה, לבדוק פעם אחת בדיקה היטב, קודם שקיעת החמה, ואח"כ במוך דחוק כל ביה"ש, - ואז אם שניהם, יהיו נקיים ממראה געהל בודאי טוב, ואם לאו, אם רק אחד משני הבדיקות הנ"ל, יהי נקי לגמרי, אף שיהי' על הבדיקה הב' מראה געהל, ג"כ יש לטהר אותה הפסק טהרה".

(ד) דברי משה (סי' ס"ד אות ד').

(ה) ששבה"ל (ס"ק ט' ד"ה אמנם, סי' קצ"ו סיכום אות ו').

(ו) פרדס שמחה (ס"ק ה').

(ז) חוט שני (ס"ק א' ד"ה בדין, ס"ק ב' אות ה').

(ח) מראה כהן (עמ' י"ז אות ב').

(ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' קנ"ח).

(י) חק וזמן (פרק א' סעי' ט"ו).

(יא) נטעי גבריאל (פרק קט"ז סעי' י"א).

(יב) חוקת הטהרה (סעי' ג').

2. טמא.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ו').

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ב' סעי' ל', הע' ל"ב) – "מראה (ז'הב) בצבע צהוב - ירוק כהה כדוגמת צבע ה'חרדל' ו'שעוה' (כהה) לדעת ... ויש להחמיר כשיטה זו בבדיקת הפסק טהרה ומוך דחוק (דעת מו"ר זצ"ל היתה שדין מוך דחוק זהה לדין הפסק טהרה)".

(ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק כ"ג אות י"ב) – "מראה צהוב, אף לחכמת אדם (כלל קיז סי"ט) שהחמיר בזה בהפסק טהרה, במוך דחוק מקילים, דהרי הוחזק כבר מעיינה סתום ע"י הבדיקה".

4. מראי מקומות.

(א) פתחא זוטא (סי' קצ"ו ס"ק ו' ד"ה ועי', מה"ת שם ס"ק ב' ד"ה ואם) – "ועחכ"א ... י"ל דבכה"ג גם החכ"א יודה להקל כיון שיצאה מחזק"ט בבדיקה הראשונה וצע"ק".

(ב) טהרת ישראל (סעי' ז') – "יש לומר להקל דטהורה וצ"ע".

ז. ג' ימים ראשונים.

1. מחמיר.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ח, ח"ד סי' י"ז אות ו') – "שראוי להחמיר בבדיקות כל שלשה ימים הראשונים מעת שבדקה וראתה שפסקו דמיה והיא יכולה להתחיל למנות ז' נקיים, ואח"כ אין לחוש למראות געל כשעוה וכזהב אפילו בבדיקות".

(1) הטעם – אג"מ (יו"ד ח"ג סוף סי' נ"ה, "והנה יש בעלי הוראה שאף שמקילין במראה ברוין ובמראה געל מחמירין בג' ימים ראשונים של הז' נקיים, ובארתי הטעם בזה דכיון שבג' ימים יש לחוש שמא עדיין לא פסק דם המקור לגמרי, כלשון הד"מ בשם המרדכי דצריכה לידע שפסק דם המקור לגמרי לכך צריך שיהא ג' ימים ראשונים של ספירת נקיים טהורים לגמרי, שלכן יש לחוש שמא יצא דם משהו מהמקור לבית החיצון שנטמאה בזה ושם נתערב עם עוד משקין לבנים שנמצאו שם ועי"ז שנתערבו נעשה למראה ברוין וגעל שנמצאו על הבדיקה, אבל אחר ג' ימים שחזינו שלא חששו רבותינו שהרי תולין בהן בכל דבר כשאר כתם אין לחוש למראה ברוין וגעל כמו בשאר ימים, ואף שאיכא חזקה מהפסק הטהרה דכבר נפסקו דמיה הא עכ"פ לחשיבות ימי הספירה הא אין סומכין על חזקה דמקודם ימי הספירה כדלעיל ... עכ"פ איכא חלוק בין ג' ימים הראשונים לענין תליה שהם ג' הימים שאחר הפסק טהרה וג' הימים לענין להחמיר במראה ברוין וגעל הוא רק בג' ימים שאחר שידוע לה שפסקה דמיה אף שלא עשתה הפסק טהרה לאלו שמחמירין בזה").

2. מיקל.

(א) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' ט"ו) – "אולם בג' ימים הראשונים אין להחמיר במראות געל וברוין אפילו הם כהים".

(ב) חוט שני (סי' קצ"ו ס"ק ט"ו אות ה') – "ודע דחומרת דג' ימים הראשונים, שלא לתלות הכתם בדבר אחר הוא דוקא לדיני תליה, אבל לענין שאר קולות בדיני כתמים כגון שמקילין במראה גע"ל וכדו', וכן אם נאבד הכתם או נתכבס לפני שהראתו לחכם, יש להקל אף תוך ג' ימים הראשונים".

(ג) נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' ט"ז) – "והמנהג להקל".

ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת') – "ויש שהחמירו במראות בג' ימים אלו יותר משאר ימים. ושמעתי מרי"ב של' שהוא אינו מחלק במראות כלל, חוץ מדבר שקרוב לשחור, שבהפסק טהרה ובמוך דחוק הוא מחמיר קצת יותר משאר מראות. אבל כמעט אינו מצוי".

ה. ימי וסת.

1. מיקל.

א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ו') – "וכן אין לחוש כשהיא טהורה, אף שהגיע יום וסתה ובדקה ומצאה מראה געל כשעוה וכזהב. כי הרי אף שאורח בזמנו בא, **הא האורח שלה הוא למראה אדום** ולא למראה געל אף כאלו דכשעוה וכזהב. אבל בהפסק טהרה, וכן בג' ימים הראשונים, יש לחוש במראה געל כאלו, שמא מראה זו באה מצד תערובות משהו דם שיש עדיין בתוך הגוף. ולפי מה שחוששין במראה געל הרי יש לחשוש גם לשמא יש שם מעט דם, ודוקא כששייך לחשוש לכך, שהיתה מוחזקת ברואה דם, ולא לחשוש לטמא כשכל המשקה הוא במראה זה והיא בחזקת טהרה, ולכן אין לחוש כשרואה מראה זה בשעת וסתה. וגם בלא זה הא אין לחוש מצד וסתה אלא למראה הוסת, וכיוון שדרך וסתה הוא **בדם אדום** אין לחוש לגעל".

ב) חוט שני (ס"ק א' ד"ה בדין, ס"ק ב' אות ה').

ט. כתמים.

1. מיקל.

א) של"ה (שאר האותיות אות נ"ב) – "על כן אין להקל במהירות אם הוא כמראה השעוה, ומכל שכן כמראה הזהב ... ואם בלא הרגשה מצאה כתם, בזה יש להקל".

ב) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ח) – "ואם הוא ודאי בלא הרגשה שרק נמצא כתם על בגדיה אף שהוא כשיעור גריס שטמאה בכתם, יש להקל במראה געל וברוין אף בתוך ג' ימים ראשונים".

ג) חוט שני (ס"ק א' ד"ה בדין, ס"ק ב' אות ה').

ד) נטעי גבריאל (פרק קט"ז סעי' י"א).

יב] ירוק ככרתי (גריין, green).

א. איזה צבע הוי ירוק שבש"ס.

1. עי' לעיל.

ב. מיקל – מחבר (סעי' א', "וכ"ש הירוק ככרתי או כעשבים"), ב"ח (ס"ק א' ד"ה ובתרומת, "והכי נקטינן"), ש"ב (ס"ק ה' [עי' מחה"ש]), "וכ"ש גריין שהוא כעשבים"), פוסקים.

1. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה נ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות י"ג) – "מראה ירוק וכשמתייבש נראה כעין שחורית - אין זה שייך כלל לחומרא דשחור, הואיל וניכר שבא ממראה טהור ולא ממראה טמא, ואין שחורית באה מאדומית".

יג] כחול (בלו"א, blue).

א. איזה צבע הוי ירוק שבש"ס.

1. עי' לעיל לגבי ירוק.

ב. מיקל – רמ"א (סעי' א', "וכן מראה שקורין בלו"א בלו"א בכלל ירוק הוא"), ב"ח (ס"ק א' ד"ה ובתרומת, "והכי נקטינן"), פוסקים.

יד] כתום (מראנצען, orange).

א. איזה צבע הוי ירוק שבש"ס: האם נכלל בזה כתום.

1. עי' לעיל לגבי ירוק.

ב. מיקל.

1. לבושי מרדכי (יו"ד ח"א סי' ק"י) – "לענין שאר מראות דמים שאינן ירוק ולבן ולא אדום ... דאין להחמיר באשה לבעלה נגד דעת ר"ן וב"י וש"ך וט"ז אשר בפייהם פסקו דלאו דוקא מראות ירוק ולבן. וכן בשאר אחרונים כמה מראות בס"ט במראה זאפרע וקאסטאניען ומראנצען".

2. הגרש"ז אולמאן (חק וזמן פרק א' הע' כ"ו).

3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).

4. חק וזמן (פרק א' סעי' ה').

5. נטעי גבריאל (פרק קט"ז סעי' י"ז).

א) י"א משום שנכלל בירוק של חז"ל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).

ב) י"א משום שהוא מראה בפני עצמו – לבושי מרדכי (יו"ד ח"א סי' ק"י, לשונו מובא לעיל).

ג. מחמיר.

1. משמרת הטהרה (פרק ב' סעי' ב').

ד. מראי מקומות.

1. טהרת בת ישראל (פרק א' סעי' ב') – "או הכתום כחלמון ביצה, או כשעוה, או כאתרוג ... טהור".
2. חוט שני (ס"ק ב' אות ד') – "ובצבע כתום, יש לעשות בהם שאלת חכם, שיש מהם לפעמים שיש בהם נטיה לאדמומית".
3. הגר"י גנץ שליט"א (פתחי תשובות הע' ע"א) – "דיש להחמיר רק בכתום שנוטה לאדום ולא בכל כתום".
4. פתחי דעת (פרק ב' סעי' כ"ד, הע' כ"ב) – "מראה בצבע 'כתום' צריך לשאול עליו למורה הוראה, משום לפעמים יש בו נטיה לאדמומית ומטמא [חוט שני (עמ' פ"ח)], וכן היה דעת מרן הגריש"א זצ"ל".

ה. הפסק טהרה.

1. מיקל – חק וזמן (פרק א' סעי' ה').

טו [לבן (white)].

א. מהו לבן. לבן לגמרי ממש, או לבן שנוטה לאדמימות כמו ורוד.

1. ראיות שלבן הוא נוטה לאדמימות.
- א) לשון הרא"ש (נדה פרק ב' סי' ד') – "האינדנא שאין לטהר שום דם הנוטה למראה אדמומית אם לא שיהא לבן וירוק כמראה הזהב".

(1) משמע, שמטהר גם לבן שנוטה לאדמומית.

(ב) לשון הט"ז (ריש ס"ק א') – "וכ"ש הירוק כו'. וכ"ש הלבן שאינה נוטה כלל לאדמימות".

(1) משמע, שהשו"ע מדבר בלבן שנוטה לאדמימות.

2. יש לדחות הראיות.

א) שבט הלוי (ח"ה סי' ק"ו סוף אות א') – "ובאמת לולא דהקשה כן הב"ח י"ל דדעת הרא"ש באמת דכל שאין יכולים להסמך מראה למראה לבן או לגדר ירוק דהיינו געל גרין בלוי איה"נ אנו מחמירים בו, וכ"ה פשטות הרא"ש ודו"ק".

(1) פירוש, כל דם שלא נוטה לאדמימות מותר, כמו לבן.

ב) פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק א') – "עט"ז דכ"ש לבן כשר. ולכאורה הוא תמוה דמה בא לחדש הא מבואר הוא בדברי המחבר דלבן כשר. והנראה בכונתו דהנה לפי מ"ש המחבר מתחילה דמראה לבן כשר ואח"כ כתב וכן ירוק כזהב, ועל ירוק ככרתי כתב דכ"ש הוא דכשר, משמע מזה דמראה לבן דומה לירוק כזהב, וירוק ככרתי עדיף משניהם. אמנם באמת זה אינו וכמבואר בש"ס ובב"י דבירוק כזהב נחלקו בו עקביא ורבנן. אמנם במראה לבן וירוק ככרתי טהור לכ"ע על ב"י, ולפי"ז כך הו"ל להמחבר לומר דאנן קיי"ל דירוק כזהב כשר וכ"ש מראה לבן או ירוק ככרתי דהני ב' מראות בני חזא בקתא הן דוודאי טהורים הם לכ"ע. וזהו שכתב הט"ז עמ"ש המחבר וכ"ש הירוק כו' דהאי כ"ש לא קאי רק נגד ירוק כזהב ולא נגד מראה לבן, דמראה לבן ג"כ כ"ש דכשר וכנ"ל. ושרש כוונת הט"ז בזה להורות דמראה לבן אין בו שום פקפוק דוודאי טהור לכ"ע ואינו דומה לירוק כזהב שנחלקו בו עקביא ורבנן וכונתו לחזק בזה מ"ש אח"כ להשיג על הב"ח דאין להחמיר כלל המראה לבן וכמ"ש אח"ז ועי".

3. ראיות, שהוא לבן לגמרי.

א) פשטות לשון הטור, וכן לשון המחבר. [שהם היפך לשון הרא"ש, כדי שלא יפול טעות בדעתו].

ב) ל"מ שום נו"כ על הטור או שו"ע שמפרש לבן, פירוש שנוטה לאדמימות.

ג) "ואפילו אינו לבן לגמרי אלא כמראה בגד לבן שנפל עליו אבק" – לשון הפוסקים (ש"ך, תוה"ש, גר"ז, חכ"א, חו"ד, ועוד).

ד) לשון הב"י (ס"ק א' ד"ה ומשמע) – "ומשמע דהוא הדין לכל מראות שאין לספק בהן באדמומית כלל דטהורים דומיא דכרתי ולא הזכירו ירוק אלא משום דכשהוא כגוון הזהב איכא למאן דאמר דנוטה לאדמימות הוא לפיכך הוצרך להשמיענו בו ולבן שאמרנו לאו דוקא דהוא הדין לכל מראה דאין לספקו במראה אדמומית כלל דשרי דבכלל לבן הוא וכן נראה מדברי הר"ן ז"ל בפרק ב' דשבועות".

(1) פ"י, לבן הוי פשוט. נראה שהוא לבן ממש, ולא ורוד.

ה) לשון הב"ח (ס"ק א') – "ותימא דכיון דמן התורה אין דם טמא אלא ארבע מראות אדום ושחור נמי אדום הוא אלא שלקה למה אמרו ואין טהור אלא בשתי מראות שהן הלבן והירוק הלא כל המראות כולן טהורים חוץ ממראה אדמומית, ונראה דלבן וירוק לרבנות נקטינהו וכל שכן שאר מראות דירוק אשכתן לעקביא בן מהללאל דמטמא ליה ... ולבן נמי ... הוה אמינא דאתא בקל וחמור מאיש דלא מטמא באודם מטמא בלובן אשה לא כל שכן".

(1) פ"י, לבן הוי פשוט. נראה שהוא לבן ממש, ולא ורוד.

ב. אשה שיצא ממנה סמיכות לבן ועב לאחר שרחצה במרחץ כמו שתיים ושלוש שעות.

1. מחמיר: שהיא טמאה, שדרך הדם להתלבן מחמת רחיצה.

א) ב"ח (ס"ק א' ד"ה ומצאתי) – "ומצאתי כתוב ע"ש גדול אחד מה"ר זנוויל כ"ץ שקיבל מאשה חכמה כשנמצא כתם לבנה לאחר שרחצה האשה בחמין דהיא טמאה, שדרך הדם להתלבן אחר הרחיצה ע"כ ... בכתוב בשם מהר"ר יעקב מרגלית שקיבל מפי הרב מהר"ר דוד לנצהוט ... שהאשה שיצא ממנה סמיכות לבן ועב לאחר שרחצה במרחץ כמו שנים ושלוש שעות היא טמאה שדרך הדם להתלבן מחמת רחיצה, ותלינן דדם נדה הוא וטמאה מספק. ונראה שע"פ הוראה זו נהגו הנשים שלא לילך למרחץ בימים שבין לבישת לבנים לטבילה, והוא שחששו פן תראה דם ויתלבן לאחר הרחיצה ותהיה טמאה והיא לא ידעה".

- (ב) פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק א') – "דמה שדחו האחרונים מ"ש הב"ח דרך הדם להתלבן אחר הרחיצה לא ראיתי בדבריהם ראייה ברורה לדחות קבלת הראשונים ... גם נראה ליתן טעם נכון בזה ...".
- (ג) לבושי מרדכי (קמא יו"ד סי' קכ"ג) – "והנה להלכה ראיתי בס' שערי דעה להג' בעל שמן רוקח בסי' קפ"ח שהביא דברי הב"ח הנ"ל וממנהג הנשים ומסקנת' ואם כי הט"ז חולק עד"ז מ"מ כן יעשה להזהיר הנשים על כך ואם כי עכ"ח רוחצת קודם הטבילה משום חפיפה מ"מ במה דאפשר להזהר תזהר. ועתה מי ירים ראש להקל נגד דברי הגאון רבש"י ... רחיצה בחמין במשך זמן יש להזהר כמ"ש בשער"ד הנ"ל".
- (1) במים צוננים יש להקל – לבושי מרדכי (קמא יו"ד סי' קכ"ג ד"ה ועתה, "לענ"ד לחלק ... ודלמא דוקא מים חמי' פועלי' בטבעם ללבן האדום ולא הצונן ואדרב' דרך הצונן להצמית הדם כמובן. וא"כ לפי"ז הי' מותר לרחוץ בצונן וכן דייק' דברי הב"ח עיי"ש"), חוט שני (ס"ק ב' ד"ה הב"ח, "במים צוננים ודאי מותר"), פוסקים.
- (2) לבושי מרדכי (קמא יו"ד סי' קכ"ג ד"ה ועוד) – "ועוד נענ"ד לחלק דדוקא רחיצה שדרכ' בהמשך זמן שעה ושתיים שפיר יש מקום לחוש דיזדמן הראי' ובמשך הזמן יעשה המים פעולת' כטבע', אבל טבילה שהיא רגע כמימרא למה ניחוש לומר שבאות' רגע ראתה ונתהפך האדום ללובן ודאי מילת' דלא משכח' כלל. לפי"ז טביל' אח' הי' מותר גם בחמין ורחיצה בצונן אפי' במשך זמן".
- א. לבושי עז (ס"ק ג') – "יש שפירשו שאחר הרחיצה עברו ב' או ג' שעות, ויש שפירשו ששהתה במרחץ זמן רב כמו ב' או ג' שעות".
2. מיקל, טהורה.
- (א) ט"ז (ס"ק א') – "ומו"ח ז"ל כתב ... ודברים תמוהים הם שלא נמצא בתלמוד ובפוסקים רמז מזה ולא מר בר רב אשי חתום עליה שבאו דברים אלו מפי מהר"י מרגלית ובגמרא אמרין על מראה שחור שהוא אדום אלא שלקה ואם איתא לסברא זאת היה לו לומר רבותא טפי דאפי' בלובן אשכחן לפעמים שלקה וכן מבואר לקמן בסעיף זה דמתיר בלובן בסמיכות והוא עב ולא מחלק בין אם רחצה בחמין קודם לזה אלא דבר זה חומרא יתירא היא והמחמיר יחמיר לעצמו ולא יורה כן לאחרים כלל כן נראה לע"ד".
- (ב) תפארת למשה (ט"ז ס"ק א') – "דלא קי"ל כהב"ח שאוסר אחר רחיצה אלא לא שייך ביה לקותי".
- (ג) באה"ט (ס"ק א').
- (ד) חופת חתנים (סי' ט"ז סעי' א').
- (ה) פרי דעה (טו"כ ס"ק א') – "עיינ' ט"ז ... ודבריו נכונים".
- (ו) לחם ושמלה (לחם ס"ק ו').
- (ז) צמח צדק (יו"ד סי' קכ"ה) – "עפ"ז י"ל מ"ש הב"ח סי' קפ"ח שדרך הדם להתלבן מחמת רחיצה כו' דאף לו יהא כן אין לחוש כיון שנתלבן קודם שנעקר: ועוד ראייה לזה דלא גרע מחציצה דשפופרת אלא שלפ"ז י"ל אפילו נתלבן אחר שנעקר קודם בית החיצון ועיין לעיל אות ב' מיהו זה צ"ע. עכ"פ מנהג דהב"ח אין לו שורש".
- (ח) לבנון נטע (ס"ק א' ד"ה והנה הט"ז ס"ק א') – "כל הספרים לא הזכירוהו משום דתפסי דעת הט"ז החולק על הב"ח עיקר".
- (ט) ערה"ש (סעי' י"ז) – "דאין לנו אלא מה שעיינינו רואות".
- (י) צמח צדק (יו"ד סי' קכ"ה) – "י"ל מ"ש הב"ח סי' קפ"ח שדרך הדם להתלבן מחמת רחיצה כו' דאף לו יהא כן אין לחוש כיון שנתלבן קודם שנעקר: ועוד ראייה לזה דלא גרע מחציצה דשפופרת אלא שלפ"ז י"ל אפילו נתלבן אחר שנעקר קודם בית החיצון ועיין לעיל אות ב' מיהו זה צ"ע. עכ"פ מנהג דהב"ח אין לו שורש".
- (יא) טהרת ישראל (סעי' ח') – "דיש לטהרה והמחמיר יחמיר לעצמו לא לאחרים, ומ"מ באם אירע זה בהפסק טהרה צריכה להמתין עד שיתייבש ולא ישונה".
- (יב) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע') – "לדינא למעשה אינו נוגע כי הש"ך והכו"פ והסד"ט לא הביאוהו כלל והט"ז שהביאו כתב שהם דברים תמוהים ואין להורות כן ... ולדינא אין להורות כהב"ח אלא יש לומר להנשים שאין להן לחוש לזה. ואם תמצא אשה שתסבור כן מסתבר שיש לאסור כהב"ח בימי הנקיים ... ואף בעל נפש אין לו מקום להחמיר שלא בימי ספירה, ואף בימי ספירה אין מקום להחמיר כשהאשה אינה מאמנת להנשים שאומרות שיש לחוש לנשתנה מאדום ללבן ומחזקת את הימים לנקיים כדבארתי ... ומה שהביא אח"כ מספר שערי דעה שדעתו להחמיר כהב"ח ולהזהיר הנשים על ככה, לא נראה כלל ואפילו בעל נפש אין לו להחמיר בזה כדבארתי שאין מקום כלל אלא לאלו הנשים שסוברות כן יש להחמיר מטעם שאין זה ספירה לה".
- (יג) חוט שני (ס"ק ב' אות י"ד).
- (יד) פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ד').
- (טו) לבושי עז (תמצית אות ט').
- (טז) פרי טהרה (הע' ב') – "ועיין ב"ח ... וכבר השיגו עליו הט"ז (ס"ק א'), וערוך השלחן (סי"ז)".
- (יז) חזקת טהרה (ס"ק ד').
- (יח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ח) – "שהלכה להקל".
3. מראי מקומות – שערי דעה (ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק ט'), יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ט"ז אות ה'), ששבה"ל (ט"ז ס"ק א'), סיכום אות י'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ה').
- (א) אפור (גרוי, grey) - עי' לעיל.

ג. לרחוץ במים בימי ספירתה.

1. מראי מקומות – שערי דעה (ס"ק ב'), לבנון נטע (ס"ק א' ד"ה והנה הט"ז ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק ט'), לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' קכ"ג), יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ט"ז), בדה"ש (סי' קצ"ו ס"ק ס"ה, ציונים ס"ק קכ"ט).

א) אג"מ (יו"ד ח"ב סוף סי' ע') – "ובדבר לחוש שלא תרחץ במים שמא תראה דם ויתבטל במים ודאי אין מקום לחוש, ודברי ספר ויאמר יצחק הספרדי שהביא בדרכי תשובה סימן קצ"ו ס"ק ק"ב שאסורה לרחוץ כל הז' ימים שמא ראתה והלך במים ובלא בדקה אלא פעם אחת בכל הז' ימים מכשיר וכתב שגרע רחצה מלא בדקה אלא פעם אחת, לא מובן כלל".

ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ס"ב, ע"י אשרי האיש יו"ד פרק ל"ב אות ט"ז) – "בימי ז' נקיים אין לאשה להתרחץ באבטיה בחמין, ולענין לשטוף כל גופה ולהתרחץ במקלחת, וכן לענין ללכת לבריכה או לים, מותר אך רצוי שתבדוק לפני כן".

ג) שבה"ל (ח"ה סי' ק"ו אות ד', ששבה"ל ט"ז ס"ק א', סיכום אות י') – "בחומרת הב"ח כאן שנשים לא ילכו במרחץ בימי לבונם מחשש דלמא יתלבן הדם, הנה רוב רובם של הפוסקים לא חשו לזה וכן בתשובת צמח צדק יו"ד סי' קכ"ה פסק להקל וסיים דמנהג הב"ח אין לו שורש, איברא בתשובת לבושי מרדכי יו"ד סי' קכ"ג חשש לחומרת הב"ח, אמנם כ' בפשיטות דגם להב"ח רק בחמין לא בצונן, וכן דוקא אם שוהה זמן רב בחמין, אבל טבילה בחמין פ"א ושתיים או רחיצה כיו"ב אין לחוש יע"ש, ולפ"ז פשיטא לי דעל טוש חמין שעושים היום לית מאן דחש לה, כי בלא"ה חומרת הב"ח לא נתקבלה בפוסקים הקדמונים, ובפרט בזה".

ד. עם סמיכות.

1. טמא – תרה"ד (ח"א סי' רמ"ו, "ירא אנכי להקל אם נמצא על העד ליחלוחית דסמיך ושיש בו משום קצת, אע"ג דלובן הוא מפני הטועים שאינם יודעים להפליא בין דם לדם").
2. טהור – רמ"א (סעי' א', "דלא כיש מחמירין לטמאה אם יש בו סמיכות והוא עב"), פוסקים.

ה. לבן שנפל עליו אבק (light grey).

1. טהור.

- א) ב"י (ס"ק א' ד"ה ודע) – "ודע שבתרומת הדשן כתוב דלבן שאינו לבן לגמרי אלא כמראה בגד לבן שנפל עליו אבק שהוכה לבנוניתו נראה דמראה כזה אינו כלל מצד שחרורית וטפי ראוי לחשבו ממראה לבן ואין שחרורית כזה בא ממראה אדמומית כי היכי דנימא ביה אדום הוא אלא שלקה ואע"פ שהוא ז"ל מגמגם להתיר בירוק ולבן מפני שדברי סמ"ק (ריש סי' רצג) סתומים לית דחש ליה בהא וכל מי ששמעתי וראיתי נהגו להתיר להדיא בלא שום גמגום כלל".
- ב) דר"מ (הארוך ס"ק א') – "וכתב ב"י...".
- ג) ט"ז (ס"ק ב') – "מבואר בב"י דאפי' אם אינו לבן לגמרי אלא כמראה בגד לבן שנפל עליו אבק שהוכה לבנותו מותר דאין שחרורית כזה בא ממראה אדמומית".
- ד) ש"ך (ס"ק ב') – "ואפילו אינו לבן לגמרי אלא כמראה בגד לבן שנפל עליו אבק שהוכה לבנוניתו טהורה ודלא כת"ה בסימן רמ"ו שמגמגם בזה וכל מי ששמעתי וראיתי נהגו להתיר להדיא בלי שום גמגום כלל, ב"י".
- ה) תוה"ש (ס"ק ב').
- ו) באה"ט (ס"ק א').
- ז) חופת חתנים (סי' ט"ז סעי' א').
- ח) חו"ד (חי' ס"ק ב') – "לבן. ואפילו אינו לבן לגמרי, רק כמראה בגד לבן שנפל עליו אבק והוכה מראית לבנינותו".
- ט) חכ"א (כלל קי"א סעי' א') – "ואפילו אינו לבן לגמרי אלא כמראה בגד לבן שנפל עליו אבק שהוכה לבנינותו טהור".
- י) גר"ז (סעי' ג') – "ואפילו אינו לבן לגמרי אלא כמראה בגד לבן שנפל עליו אבק והוכה לבנוניתו טהור דאין שחרורית כזה בא ממראה אדמומית דנימא ביה אדום הוא אלא שלקה".
- יא) חסד לאלפים (סעי' א').
- יב) לחם ושמלה (לחם ס"ק ג').
- יג) ערה"ש (סעי' י') – "מראה לבן שטהור אפילו אינו לבן לגמרי אלא כמראה בגד לבן שנפל עליו אבק שהוכה לבנינותו טהורה [ב"י וש"ך סק"ב] וכך נהגו כל בעלי הוראה [שם]".
- יד) טהרת ישראל (סעי' ג').
- טו) הגר"ש איידר זצ"ל (פרק א' הע' מ"א).
- טז) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ס') – "באפור חלש יש להקל, שהרי בשחור לעולם הנידון הוא מדרבנן וכו'".
- יז) טהרת הבית (סי' ו' סעי' א').
- יח) בדה"ש (ס"ק ח').
- יט) פרדס שמחה (ס"ק ד').
- כ) לבושי עז (תמצית אות ב').
- כא) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קנ"ו).
- כב) נטעי גבריאל (פרק קט"ו סעי' ז').
- כג) חזקת טהרה (ס"ק ה').

טז] סגול (ליל"א, purple).

א. הלכה.

1. טמא – נטעי גבריאל (פרק קט"ז סעי' י"ד, "כל מראה אדום כל שיש בו נטיה לאדמומית טמא, והיינו בורדו פינק (ורוד) וליל"א (פורפיל)").
2. טהור – הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).

3. שמחת כהן (יו"ד ח"ב סי' ס"ד) – "וראיתי להרב עיקרי הד"ט סי' כ"א אות כ"ח שכתב דמראה ירוק בין כמראה 'ויולי' [כמדומה שהוא צבע סגול] ובין כמראה וירד"י או צוור"י כולם בכלל אדום נינהו ויש לטמא. ע"ש".
(א) אמנם עי' עיקרי הדינים (סי' כ"א אות כ"א), ושם הגירסא "דכל מראה ירוק בין כמראה זיאלו או וירד"י או אזור"ו כולם בכלל אדום נינהו ויש לטמא".

יז] צהוב (yellow).

א. איזה צבע הוי ירוק שבש"ס.

1. עי' לעיל.
2. להלכה - עי' שם.

יח] שחור (black).

נדה (דף יט.) – "אמר רבי חנינא: שחור אדום הוא, אלא שלקה. תניא נמי הכי: שחור כחרת, עמוק מכן טמא, דיהה אפי' ככחול טהור. ושחור זה, לא מתחלתו הוא משחיר, אלא כשנעקר הוא משחיר, משל לדם מכה לכשנעקר הוא משחיר".

א. באיזה מקום לקה ונעשה שחור [חוץ להגוף. או בתוך הפרוודר. או בתוך הרחם].

1. רש"י (נדה דף יט.) – "לכשנעקר. מן הגוף לוקה ומשחיר".
(א) פי', חוץ הגוף – ערוך לנר (נדה דף יט.) רד"ה לכשנעקר, "מן הגוף. ק"ק דא"כ בשבדקה ומצאה שחור על העד לא תטמא שהרי זה ע"כ כבר בגוף ה' שחור ולולא פי' רש"י ה' אפשר לפרש כשנעקר מן המקור לוקה ומשחיר ואפשר שנשתהה בבית החצון ואפשר לומר לפי' רש"י דמיד כשנעקר מן הגוף ובה על העד הוא משחיר באותו רגע".
(ב) פי', חוץ לרחם – אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע' ד"ה דהא, "דא"ר חנינא שחור אדום הוא אלא שלקה, דהתם מפורש בגמ' נדה דף י"ט מברייטא דאיתא בתוספתא ושחור זה לא מתחלתו הוא משחיר אלא כשנעקר הוא משחיר ופרש"י לכשנעקר מן הגוף לוקה ומשחיר עיי"ש, משמע דאם היה משחיר בעודנו בגוף המקור היתה טהורה ורק משום דידוע לחכמים שמהמקור יצא אדום והושחור אח"כ בבית החצון. וכן נצטרך לומר לב"ש בכמימי תלתן וכמימי בשר צלי, וירוק לעקביא בן מהללאל להאב"א דמלקא הוא דלקי היינו שסברי נמי שלקי אחר שנעקר מהמקור. ומסתבר לע"ד שאין בזה פלוגתא בעצם הדבר בין ב"ש וב"ה ובין רבנן ועקביא בן מהללאל, אלא שבעצם הדבר סברי כולהו דמלקא הוא דלקי, אבל ב"ה ורבנן דעקביא סברי דבעודו במקור לקה מאדום לכמימי תלתן וכמימי בשר צלי ולירוק שלכן מטהרין וב"ש ועקביא סברי שלכשנעקר מהמקור נלקו שלכן מטמאין. וגם אולי רק מספק מטמאין ב"ש ועקביא דשמה נלקו למראות אלו משנעקר מהמקור", חוט שני (ס"ק א' ד"ה משמע).

2. מראי מקומות – פתחי הלכה (פרק ו' הע' נ"א).

(א) חכם צבי (סי' מ"ו) – "וכל הליקויים שהוזכרו בגמ' היינו בעודו הדם תוך הגוף".

(ב) צמח צדק (יו"ד סי' קכ"ה) – "ופרש"י לכשנעקר מן הגוף לוקה ומשחיר. ויש להבין פי' אלא כשנעקר הוא משחיר אם ר"ל כשנעקר מן המקור וירד לבית החצון שם בבית החצון הוא משחיר או ר"ל דתומ"י כשנעקר מן המקור הוא משחיר אף קודם שהגיע לבית החצון דהיינו מן השיניים ולפנים. או אפילו אפשר קודם היינו כשנעקר מגידי המקור שבהם כנוס הדם וכשנעקר מהם להמקור לוקה ומשחיר והיינו כמו דם המכה כשנעקר מגידי המקור שבהם כנוס הדם וכשנעקר".

(ג) הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' כ"ח, נדה פרק ה' סעי' א', סעי' ב', מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ע"ג) – "[ומש"כ לענין דם שנשתנה למראה טהור דאין לדייק ממש"כ רש"י בסוגיין אהא דאמרינן דמראה שחור לכשנעקר משחיר 'לכשנעקר מן הגוף' דמשמע שאם נעשה שחור במקור טהור], הערוך לנר כן מדייק ממ"ש רש"י 'לכשנעקר מן הגוף' דמשמע שאם יצא כשהוא שחור דה"ז טהור, ובזכרוני שהקשו דא"כ כשבדקה בעד ומצא שחור יהא רק ספק דשמה כבר השחיר לפני שיצא מהמקור, ואמרתי כמו"ש כת"ר דרש"י כתב המציאות שהשינוי נעשה תמיד רק בחוץ ולא בפנים, וגם יתכן שדברי רש"י הם על המשל של דם מכה, אולם מצד הסברה מסופקני דאם ננקוט שהוא טמא גם אם השחיר בתוך המקור מסתבר דהוי חשיב לפי"ז כחמש מראות ולא ארבע".

(ד) דברי יציב (יו"ד סי' פ"ב אות ב') – "יש לחקור בהך שלקה, מתי הוא הלקותא, אם תיכף מתחילת ברייתו כן הוא ואיכא ב' מיני אדום, יש אדום סתם ויש אדום שחור מחמת הלקותא שיש בהאשה או הבע"ח, או שמתחילת ברייתו הוי אדום אלא שאח"כ נשתנה האדום לשחור ... ובשו"ע הרב התניא בסי' קפ"ח סק"ב, שהשחור אדום הוא אלא שלקה כשנעקר מן הגוף והושחור וכו' עיי"ש, מבואר להדיא שרק כשנעקר מן הגוף משחיר. ובאמת שהאי לישנא הוא ברש"י שמה בדף י"ט ע"א, לכשנעקר מן הגוף לוקה ומשחיר. אמנם שם קאי רש"י על מ"ש משל לדם מכה לכשנעקר הוא משחיר, אבל על מ"ש לא מתחלתו הוא משחיר אלא כשנעקר הוא משחיר, לא פירש כלום. ואפשר דמשנעקר היינו בתוך המקור, אלא שמתחלת ברייתו היה אדום ודו"ק. אבל הרב התניא כנראה ס"ל דמ"ש רש"י לכשנעקר מן הגוף קאי גם על דם נדה, וא"כ באמת ליכא רק ד' דמים, והדם השחור מטמא ברגע יציאתו כשהוא אדום".

ב. נוטה לשחור.

1. טמא.

(א) ראב"ד (בעלי הנפש שער הפרישה סי' א') – "וכל מראה שחרות נמי טמא לפי שאין אנו בקיאים בין חרת לדיהה ממנו".

(ב) טור (סעי' א') – "כל שיש בו מראה אדום בין אם הוא כהה הרבה או עמוק וכן כל מראה שחור".

(ג) מחבר (סעי' א') – "כל מראה אדום, בין אם היא כהה הרבה, או עמוק, טמאים. וכן כל מראה שחור".

(ד) בית מאיר (על סעי' א') – "לשון בעל הנפש ...".

ה) **חכ"א** (כלל קי"א סעי' א') – "וכן כל מראה שחור דקיבלו חז"ל דשחור אדום הוא אלא שלקה ואף על גב דמדינא אינו טמא אלא שחור כחצרת אבל דיהה הימנו טהור מכל מקום בדורות האחרונים טמאו כל מראה שחור (כמו שכתוב בטור ובשולחן ערוך סימן קפ"ח וכן כתב הראב"ד בספר בעלי הנפש)".

ו) **גכ"ז** (סעי' ב') – "מכל מקום גזרת חכמים האחרונים מחכמי הגמרא או גזרת הגאונים שאחר הגמרא היא לטמא כל מראה שחורות ואדמומיות בזמן הזה שאין בקיאין במראות גזרה שמא יבא אחד לטהר מראה הטמא".

ז) **פרדס רמונים** (שפתי חכם ס"ק א').

ח) **פרי דעה** (שפתי חכם ס"ק א') – "כל מראה אדום ושחור ואפילו דיהה דדיהה וכמ"ש המחבר כאן".

ט) **בית שלמה** (יו"ד ח"ב סי' ד') – "דהא עכשיו טימאו חז"ל כל מראה הנוטה לשחור ... בנוטה לשחור אין להתיר בשום אופן".

י) **מנחת פתים** (על סעי' א') – "ובספר מלבושי טהרה ... טעה מאוד".

יא) **ששבה"ל** (סיכום אות א').

יב) **חוט שני** (ס"ק ב' אות א').

יג) **בדה"ש** (ס"ק ה').

יד) **פרדס שמחה** (ס"ק ג').

טו) **לבושי עז** (תמצית אות ו').

טז) **חק וזמן** (פרק א' סעי' ט').

יז) **פתחי דעת** (פרק ב' סעי' ט"ז).

2. טהור.

א) **מלבושי טהרה** (סעי' ג', ס"ק ב') – "ואף כי בס' ת"י משמע דבנדה יש להחמיר גם בנוטה לשחור ואף שאינו כזפת. אמנם באמת לענ"ד נראה מסברא להיפך ... והכי נקטינן".

3. מראי מקומות – **נטיע גבריאל** (פרק קט"ז סעי' י').

א) **שבה"ל** (ח"ד סי' ק"ג) – "ובעניותי לפי הנסיון הרב שהוא כמאה עדים דמראה שחורה ברובה אינה משורש דם רק ע"צ המיעוט, ואם הוא דם הוא נוטה לשחור ממש משא"כ דיהה, ובאמת נמצא סברא זו בגמ' נדה כ' ע"א דכולם אפילו דיהה ממנו טמא, ורק שחור דיהה ממנו טהור, אלא דלא קי"ל כהאי מ"ד דגם באדום מעיקר הדין דיהה ממנו טהור אלא דאנן מחמרינן בכולם, עכ"פ מפורש דיש מקום לסברא זו להחמיר בדיהה דאדום יותר מדיהה דשחור, והוא מצד המציאות דדם שלקה אינו עובר כ"כ לדיהה דשחור. והשתא נהי דאנן לא בקיאין במראות ומחמרינן גם בדיהה מצד חוסר האבחנה שלנו מ"מ בתרתי לטיבותא דהיינו שהוא רק שחור והוא דיהה, וגם שהוא כתם רחוק מלהחמיר בו, משא"כ באדום שמקום להחמיר יותר בדיהה כנ"ל".

4. כתמים.

א) טהור.

1) **סד"ט** (ס"ק א' ד"ה מצאתי, סי' ק"צ סוף ס"ק נ"ב) – "מ"מ נראה בכתם הנוטה לשחור ואינו שחור ממש, דיש להקל, כיון דליכא איסור דאורייתא אלא מדרבנן, ודוקא בראיה גמורה או על ידי בדיקת עד הבדוק לה, שהיא כראיה גמורה, החמירו ולא בכתם, ומכל שכן המראה שנוטה לצבע ברוין אפילו עמוק הרבה".

2) **דעת תורה** (ריש סעי' א').

3) **פתחא זוטא** (ס"ק ב' ד"ה אולם כ"ז).

4) **חלקת יעקב** (יו"ד סי' צ"ג אות ב') – "מראות ברוין או געהל או קצת שחור ... והעולם נהגו, בכתם להתיר".

5) **שבה"ל** (ח"ד סי' ק"ג) – "ומש"כ הראש אפרים בסי' ל"ח שם ס"ק ט"ו להחמיר גם בכתם היינו בכתם שחור וחולק בזה על הס"ט".

6) **חק וזמן** (פרק א' סעי' ט').

ב) טמא.

1) **בדה"ש** (ס"ק ה').

ג) מראי מקומות.

1) **פרי דעה** (שפתי חכם ס"ק א') – "וצ"ע לדינא".

2) **מנחת פתים** (על סעי' א') – "אם אינו נוטה לאדום רק לשחור יש מקום להקל בכתם ... אמנם עדיין צ"ע ...".

5. **ימי טהור** – עי' **חלקת יעקב** (יו"ד סי' צ"ג, לשונו מובא לעיל גבי חום).

ג. לכלוך.

1. טהור.

א) **ערה"ש** (סעי' י') – "וכן יש על המורה להבין דלפעמים כשבדוקת בבגד מכוער נדמה המראה כשחור ולכן צריך לדקדק אם השחרות הוא בעצם או מפני הלכלוך וכיוצא בזה".

2. מראי מקומות.

א) **הגריש"א** זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ז אות פ"ח, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות ח') – "מראה שחור שניכר שאינו דם אלא לכלוך, בכתמים אפשר להקל בזה, אבל אם הוא על עד בדיקה אין להקל בלא תליה".

ד. מראי מקומות.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ע"ד) – "ושחור כאן היינו שחור **כעין דובדבן שחור**. אבל הרבה פעמים הוא הצטברות של חום, שמחמת שעב נראה כשחור".

יט] אם צריכה להמתין עד שיתייבש.

א. מחמיר: לא יורה בו דבר עד שיתייבש, דלפעמים אחר שיתייבש ימצא אדום בקצותיו.

1. ב"ה (ס"ק א', שו"ת הב"ה סי' פ"ד) – "ואשה שרואה מראה ירוק ולאחר שנתייבשו הכתמים נעשו קצותיו אדומים מכל סביביו נראה דמדינא טמאה היא ... חיישינן בירוק זה דכשנעקר מן הגוף הוא לוקה ונעשה ירוק וכשנתייבש חזר קצת למראהו שהיה אדום מתחלה ... ולכן כשיביאו מראה ירוק ולבן לפני המורה בעודו לח לא יורה בו דבר עד שיתייבש".
2. טוב טעם ודעת (מהדורא ג' ח"א סי' קכ"א ד"ה ובדבר, שירי טהרה תשובה ב') – "והנכון לעשות כן".
3. עי' לחם ושמלה (לחם ס"ק ד', עי' שמלה ס"ק ג' [לשונו מובא לקמן]) – "אם אפשר אין להורות בו כשהוא לח דשמא כשיתייבש יתאדם".
4. עי' הר הכרמל (סי' ח', ו'ב) – "בספר הב"ה ... והנה הרב ט"ז השיג עליו וכל ראיות הט"ז שם אפשר לדחותם ולענ"ד נראה דלכתחילה יחמיר המורה".

ב. מיקל, אין צריך להמתין.

1. ט"ז (ס"ק א') – "פשוט שלא חיישינן לזה דגם בזה אין לדיין אלא מה שעניו רואות ... דאין כאן ריעותא כלל בעודו לח ע"כ נראה דלית מאן דחש לאותה חומרא שלא לראות כשהוא לח".
2. ש"ך (ס"ק ג') – "כ' הב"ה ... ואין נוהגין כן ונראה דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן".
3. חכם צבי (סי' מ"ו) – "אף אנו נאמר דאם איתא דמראה לבן או ירוק כשנתייבש טמאה אין כאן דרכי נועם שהרי אתה מתירה במראות הללו לשמש את ביתה וזו הולכת ומשמשת ומתעברת ואח"כ תמצא אודם בקצות הכתמים הטהורים והרי שמשו נדה והולידו בן הנדה ואין זה דרכי נועם ונהי דלסברת הב"ה אין כאן קושיא שהוא אוסר להורות עד שיתייבש אבל לסברת החולקים עליו ואינם מצריכים להמתין ע"כ הם צריכין להודות דאף בנמצא אח"כ אודם בקצוות הכתם שהוא טהור מטעם האמור: ודרך כלל אין לנו לבדות מלבנו דברים שלא הוזכרו בתלמוד בלי ראיה מכרחת".
4. תוה"ש (ס"ק ג') – "כתב הב"ה ... והט"ז [סק"א] והש"ך [סק"ג] השיגו עליו באריכות וכתבו דאין נוהגין כן וכנ"ל ראיה מהא דאיתא ריש פ"ק דברכות [ד א] אמר דוד לא חסיד אני וכו' וידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה הרי להדיא דאף כשהוא עדיין לח יכולין לראות כדי לטהרה דביבש לא שייך ידי מלוכלכות וק"ל".
5. שאילת יעב"ץ (ח"א סי' י"ב).
6. סד"ט (ס"ק ב') – "כתב הב"ה [עמוד מא דיבור ראשון] כשיבוא מראה ירוק או לבן לפני המורה בעודו לח, לא יורה דבר עד שנתייבש, עד כאן. והש"ך [ס"ק ג] כתב שאין נוהגין כן, וכן כתב בט"ז [ס"ק א ד"ה עוד] ובספר מנחת יעקב [תורת השלמים ס"ק ג]. וכן נראה לי להוכיח מלשון הרמב"ם ... וגדולה מזה כתב בשו"ת חכם צבי ...".
7. באה"ט (ס"ק א').
8. גבעת פנחס (סוף סי' נ"א) – "עכ"פ כבר הסכימו הט"ז והש"ך דאין לחוש ולבדוק אח"כ כלום ומותרת לרחוץ אותו לובן מיד ולכבסו היטב שלא תבא לידי ספק לאחר שהראתה לחכם וטיהר".
9. חופת חתנים (סי' ט"ז סעי' א').
10. עיקרי דינים (סי' כ"א אות ל').
11. גר"ז (סעי' ד') – "וכתב הב"ה ... ואין נוהגין כן דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן כדלעיל סימן נ"ב גבי בני מעיים שאין צריך לשלקן לראות אם נשתנו מראיתן. כן כתבו הש"ך והט"ז".
12. חכ"א (כלל קי"א סעי' ב') – "כשבא דם טהור לפני החכם אינו צריך להמתין לראות עד שתתייבש דלפעמים מאדים אחר כך אלא אין לדיין אלא מה שעניו רואות ואם עכשיו הוא טהור יטהר אותה".
13. חו"ד (חי' ס"ק ג', בי' ס"ק א') – "והט"ז [ס"ק א] והש"ך [ס"ק ג] חלקו עליו, דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן".
14. מקור חיים (תפארת צבי ס"ק א', לד:) – "אבל מה אעשה שכבר נהגו אבותינו ואבות אבותינו כש"כ וט"ז וכאשר שבא המראה לפני חכם בין לח ובין יבש הורה בין להקל ובין להחמיר ומנהג אבותינו תורה היא ומי ירום ראש לחלוק".
15. צמח צדק (יו"ד סי' קכ"ז) – "נראה שאין צריכה להמתין עד שיתייבש ולבדוק כ"א בעודו לבן וירוק לח תוכל לשוטפו במים כו' כמ"ש כת"ר. ויש לסמוך בזה ע"ד הח"צ וסיעתו דלעיל".
16. מלבושי טהרה (סעי' ה') – "ולחקל שומעין".
17. ערה"ש (סעי' י"ד) – "השיגו עליו הפוסקים שהרי להדיא אמרו שאין לו לדיין אלא מה שעניו רואות ודחו דין זה [ש"ך ס"ק ג' וט"ז ס"ק א]".
18. טהרת הבית (סי' ו' סעי' ב').
19. ששבה"ל (סיכום אות י"ב, עי' שבה"ל ח"ה סי' ק"ו אות ב').
20. חוט שני (ס"ק ב' אות י"ח).
21. פרדס שמחה (ס"ק ו').
22. מראה כהן (ריש עמ' כ"א).
23. פרי טהרה (סעי' ה') – "ואין צריכה להמתין עד שיתייבש".
24. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קמ"ב, עמ' ק"ס).
25. לבושי עז (תמצית אות י"ב).

26. פתחי דעת (פרק ג' סעי' י"ד).

ג. יש מחלקים בין לבן לירוק.

1. תפארת למושה (ט"ז ס"ק א') – "ולדינא נ"ל דבלבן אין צריך להמתין דלא קי"ל כהב"ח שאוסר אחר רחיצה אלא לא שייך ביה לקוטי. ובירוק כזהב צ"ע".
2. מקור חיים (תפארת צבי ס"ק א') – "הב"ח ... ונמצא שטעות סופר בדבריו הוא. דמה שכתוב בסוף ולכן כשיביאו מראה ירוק ולבן לפני המורה תיבות לבן טעות הוא ... אחר שכתבתי זאת ראיתי בתשובת הב"ח סימן פ"ד דשם מקור דבריו בדין זה. ולא הזכיר שם מראה לבן כלל".
3. משיבת נפש (יו"ד סי' ל' אות ד') – "ובאמת מדברי הב"ח נראה שלא אמר כן רק בירוק שנזכר בו ליקוי בגמרא וס"ל דבזה מודו חכמים לעקביה דיש ראייה שלקה כיון שמתאדם אח"כ משא"כ בלבן. וכן נראה מדברי ת"צ. ובזה מודה הב"ח דלא אזלינן רק בתר צאתו מגוף".
4. פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק א') – "שאפשר בקל לברר למה לא נחוש באיסור תורה לעמוד על הבירור בזה ... ובירוק כזהב ... ודאי יש להחמיר כדברי הב"ח להמתין עד שיתייבש ... ואפילו במראה לבן לדעתי צ"ע טובא".
5. לחם ושמלה (שמלה ס"ק ג') – "כתב הב"ח ... וקשה דפתח בחדא במראה ירוק (געלב שהוא נוטה לאדמימות כמ"ש התוס') וכתב מכח הסברא דבכה"ג שנתאדם אח"כ י"ל דמודים חכמים לעקביא בן מהלאל, וסיים בתרתי בירוק ולבן, והרי לבן אינו נוטה כלל לאדמימות ולא נחלק בו כלל. ונראה לפע"ד ברור כי תיבת ולבן הוא ט"ס, ולא החמיר הב"ח אלא במראה ירוק (געלב) שנחלקו בו ולא בשאר מראות, ובזה סרו מעליו כל התלונות ... ונראה לפע"ד דאם ראתה בהרגשה יש להחמיר כהב"ח".

(א מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"ז).

ד. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"ג סי' ר"נ ד"ה ועפ"ז), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ', שפ"ח ס"ק ג').

1. תפארת ישראל (ס"ק א') – "כיון דאין לב"ח ראייה מנלן להחמיר דבר חדש דלא נמצא בפוסקים, ומ"מ הכל לפי ראות עיני מורה ובין יבין את אשר לפניו ולא יהיה דעתו קלה באיסור חמור איסור כרת ר"ל".
2. פרדס רמונים (מקשה זהב סוף ס"ק א') – "נ"ל לומר דגם החילוקים על הב"ח לא פליגי רק באשה טהורה שבדקה ... אבל אשה נדה שמתחלת לספור ז' נקיים שהיא בחזקת טמאה וע"י בדיקה זו מחזקינן לה בטהרה א"כ צריכה לידע בבירור שפסק דם המקור י"ל דכ"ע מודו להב"ח דאם מצאה ירוק כזהב שלא תסמוך עליו בעודו לח ותמתין עד שיתייבש וכן אם מצאה מראה לבן ורחצה בחמין מקודם צריכה להמתין עד שיתייבש".
3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"ב, הע' צ"ג) – "[מעיקר הדין יכול להורות על מראה שעדיין לח. אבל נוהגין להמתין עד שנתייבש] והוא מפני שקשה לקבל שימוש כראוי על מראות לחות, כיון שבדרך כלל כשמגיע העד בדיקה להרב, היה יבש. ולמעשה אם מגיע לרב עד שעדיין לחה, יכול הוא לייבשה ע"י דבר אחר (ע"י מכשיר-חימום וכדומה)".

ה. כתמים.

1. לכו"ע יש להקל – חו"ד (בי' ס"ק א', "ונראה דבכתם אפילו הב"ח מתיר"), עצי לבונה (על סעי' א', לישונו מובא לקמן), שערי טהרה (סי' ס"ד).
2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"ח).

כ. מראה שהיה טהור, ונהפך למראה טמא.

א. טהור.

1. חכם צבי (סי' מ"ו) – "היו לבנים ביציאתן מן הגוף אלא שלאחר שעה חזרו להיות שחורי' אף שהשחור הוא טמא כמ"ש במשנתנו אפ"ה כיון שבשעת יציאתן מן הגוף מראיתן טהור אין לנו לילך אלא אחר מראית אותה שעה ולא מיבעיא שאין צורך להמתין מלהורות בכתם לבן וירוק בעודו לח עד שיתייבש שמא יתאדם בקצותיו כמ"ש הב"ח דליתא וכבר חלקו עליו הבאים אחריו אלא אפי' בשראינו שהירוק או הלבן כשנתייבש חזרו קצותיו למראה אודם נמי טהורה דאין לנו לילך אלא אחר שעת יציאתן מן הגוף ומ"ש הב"ח בביאורו ובתשו' פ"ד דטמאה היא ודימה דבר זה למאי דאמר' שחור אדום הוא אלא שלקה וגם כתב דע"כ ל"פ רבנן עליה דעקביא אלא בשנשאר ירוק מתחלתו ועד סופו אבל בשחזר להתאדם בקצותיו אחר שנתייבש אמרינן מילקא הוא דלקי אפי' לרבנן עכ"ד ואינן אלא דברי נביאות ואם איתא להך מילתא לא הוו שתקי רבנן לבעלי התלמוד מלאשמועינן דבר גדול באיסור חמור כזה וכמ"ש הרי"ף ז"ל על בעה"ג אדרבא מדטהרו רבנן ירוק בכל אופן טהרו ועוד מה יאמר בלבן שכל הדעות שוות בו לטהר ולא הזכיר בו ליקוי כלל ומאין הרגלים לבדות מלבנו דבר שלא נזכר בגמ' לא הוא ולא דוגמתו וכל הליקויים שהוזכרו בגמ' היינו בעודו הדם תוך הגוף אבל כשהמראה עת צאתו מן הגוף טהור אלא שנשתנה אח"כ בהיותו על הבגד שימני האויר עם הבגד גרמו לו להתאדם".
2. סד"ט (ס"ק ב', סי' ק"צ סוף ס"ק נ"ב) – "חכם צבי ... שבות יעקב ח"ב סימן ע"ד חולק עליו בזה ומיהו אין ראייתו מוכרח ועיין".
3. תשובה מאהבה (על ש"ך ס"ק ג') – "הגאון חכם צבי ... שאין הולכין אלא אחר המראה בצאת מן הגוף ... שהאריך בדברים של טעם ודעת תורה ודעת נוטה ... ויפה דבר הגאון בעל חות דעת".
4. משיבת נפש (יו"ד סי' ל').
5. חו"ד (חי' ס"ק ג', בי' ס"ק א') – "אמנם אבי זקני הגאון חכם צבי בתשובות שלו סימן מ"ו הכריע דאפילו נשתנה למראה אדום, כיון שבשעת יציאה מן הגוף היה בדם מראה טהור טהורה. והדין עמו, דכמו שהדין במראה אדום שנהפך ללבן ביובש דאזלינן בתר יציאה מהגוף, כן הוא להיפוך".

6. לחם ושמלה (לחם ס"ק ד').
7. מלבושי טהרה (סעי' ה) – "יש להקל מפני שדרכי דרכי נועם".
8. ערה"ש (סעי' י"ד) – "אחד מהגדולים דהא העיקר תלוי איך היה מראיתו בשעת יציאתו מן הגוף [ח"ד סק"א בשם החכ"צ]".
9. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ד') – "לדינא יש להורות בפשיטות כהחכ"צ והח"ד, דאזלינן תמיד בתר יציאה מן הגוף בין להקל בין להחמיר".

ב. טמא.

1. שבות יעקב (ח"ב סי' ע"ד) – "אבל אם אירע שנשתנה יש לטמאו וכן משמע להדיא מסוגיא דש"ס סוף פ' כל היד כיון דחזא דהדר נשתנה אמר האי טמא יע"ש הרי שלא כדבריו".
2. מקור חיים (תפארת צבי ס"ק א') – "ואם אח"כ נראה לו אותו מראה כמראה טמא מטמאה".
3. גבעת פנחס (סוף סי' נ"א).
4. פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק א') – "היכא דחזינן שנתאדם אחר שנתייבש דבזה גם טמאה גם לדעת הט"ז והש"ך כנ"ל".
5. פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ג') – "ודלא כהח"צ שכתב לטהר אפילו נמצא אדום אחר היובש".
6. צמח צדק (יו"ד סי' קכ"ז) – "מה שנחלק בתשו" ח"צ סי' מ"ו על הב"ח סי' קפ"ח דכל שהיה לבן וירוק ביציאתו מן הגוף. הנה בשו"ת מים רבים סי' מ' מ"א פסקו ארבעה רבנים כדעת הח"צ לטהר הכתמים היוצאים בסימני טהרה ... וכ"נ דעת החוות דעת ... ומ"מ למעשה אין להקל נגד משמעות הט"ז וש"ך ודעת המנ"י והבל"י רס"י קפ"ח".
7. האלף לך שלמה (סי' רכ"ד, סי' רכ"ה, טוב טעם ודעת מהדורא ג' ח"א סי' קכ"א ד"ה ובדבר, שירי טהרה תשובה ב', תשובה ה') – "כיון דהח"צ חולק וס"ל אף אם נעשה אח"כ אודם טהורה לכך אין להאשימו על הוראתו בזה אך עכ"פ להבא אין להורות כן".
8. בית דוד (על הט"ז ס"ק א') – "מי יקל ראש נגד ...".
9. חמדת משה (סי' נ"ד) – "לכן לענ"ד בהרגשה או בעד הבדוק דהוי סדר"א ודאי נקטינן כרוב דעות הפוסקים הנ"ל לאסור. אלא בכתמים כה"ג אפשר יש להקל כדעת הח"צ. כיון שכתב הח"ד שם דגם כוונת הב"ח הוא רק בבדיקה או בהרגשה, אבל בכתם אפי' הב"ח מתיר, וכן משמע מהאמרי ברוך שם דמפרש כן דעת הב"ח, וממילא הנה גם דעת הט"ז והש"ך כן, ע"כ יש להקל בכתמים כה"ג בצירוף דעת הח"צ והח"ד ומים רבים [כמ"ש הש"ך בס"י ק"צ סעיף ה' ועוד בכ"מ דבכתמים שומעין להקל היכא דאיכא מחלוקת הפוסקים, וכ"כ רמ"א שם סעיף כ"ז] אבל בהרגשה או בבדיקה אין להתיר".
10. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ג' הע' ל"ה).
11. ששבה"ל (סיכום אות י"ב) – "ודוקא כשנשתנה למראה דם ממש ולא למראה שהוא חומרא".
12. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ה אות ק"ד, אות ק"ה) – "לא פוסקים כהחכם צבי והחוות דעת שמקילים במראה כשר שנשתנה לאדום (אבל לפעמים חזי לאיצטרופא). החוות דעת (קפ"ח סק"א) דגם הב"ח יחיד בכתם (בלא הרגשה וסמיכות דם) שנשתנה מכשר לטמא, ולמעשה חזי לאיצטרופא".
13. חוט שני (ס"ק ב' אות י"א) – "מראה לבן שנתהפך אח"כ לאדום, טמאה".
14. פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ב').
15. מראה כהן (סוף עמ' כ') – "והעיקר להלכה כדעת האחרונים שאם נשתנה לטמא מטמאים אותו".
16. חק וזמן (פרק א' סעי' י"ב) – "ובודאי אדום יש להחמיר".
17. חזקת טהרה (ס"ק ו').
18. פתחי דעת (פרק ג' סעי' י"ג).

ג. כתמים.

1. יש להקל.
2. (א) עצי לבונה (על סעי' א') – "וכ' בח"ד דדוק' בהרגש' ובבדיק' בסמיכת דם החמיר הב"ח ומיישב הראיות של הט"ז אכל בכתם מודה הב"ח דמותר ומשמע אף דבאמת נשתנה עתה כשנתייבש אזלינן בתר מעיקרא דהיה מראה טהור כנ"ל".
3. (ב) חמדת משה (סי' נ"ד) - לשונו מובא לעיל.
4. (ג) אבני נזר (יו"ד סי' רכ"ו אות ג') – "ובכתמים דרבנן נראה להקל".
5. (ד) טהרת הבית (סי' ו' סעי' ב') - לשונו מובא לקמן.
6. (ה) פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ב').
7. מראי מקומות – שאילת יעב"ץ (ח"א סי' י"ב), פת"ת (ס"ק ג'), עיקרי דינים (סי' כ"א אות ל'), מנחת פתים (על סעי' א' ד"ה ובדין אם ראתה), דרכ"ת (ס"ק א'), שערי טהרה (סי' ס"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"ס), פתחי דעת (פרק ג' סעי' י', סעי' י"ב), ט"ז וש"ד השלם (כו"ל ס"ק ט"ו, שפ"ח ס"ק ה').
8. בית מאיר (על הט"ז ססק"א) – "ועיין בח"צ ... ולעת הצורך אפשר כדאי הוא לסמוך עליו".
9. הרי בשמים (ח"א סי' צ"ט ד"ה הנה) – "נלפענ"ד דאף החכם צבי הנ"ל לא כתב להקל היכי דאשתני אחר היובש למראה טמא אלא בזמן שהאשה עומדת בחזקת טהרה, אבל בימי סיפורה הא לאו בחזקת טהרה היא".
10. מהרש"ם (ח"ג סי' ר"נ, ח"ח סי' קע"ד, דעת תורה סעי' א' ד"ה ועי' בשו"ת) – "ועי' בשו"ת מהר"ח אור זרוע סי' ס"ז דמבואר דטמא ודלא כהחכם צבי. ועי' שו"ת גבעת פנחס סוס"י נ"א שדחה ג"כ דברי החכם צבי וראיתו ...".
11. אבני נזר (יו"ד סי' רכ"ה, סי' רכ"ו) – "האשה שזב ממנה ליחות תמיד ובעודה לחה היא מראה טהורה ולאחר שנתייבש היפך הקצה את עינו למראה טמאה ...".

5. טהרת הבית (סי' ו' סעי' ב') – "ולענין הלכה אם המראה הקודם היה על ידי ראייה בהרגשה יש להחמיר, ועל החכם לשוב ולפסוק הדין לחומרא, אבל אם היה הדבר על ידי בדיקת עד או כתם שלא בהרגשה, יש להקל, הואיל ויצא הדבר בטהרה".

כא | שינוי לקולא.

א. מחמיר.

1. חנוד' (חי' ס"ק ג', בי' ס"ק א') – "דכמו שהדין במראה אדום שנהפך ללבן ביובש דאזלינן בתר יציאה מהגוף, כן הוא להיפוך".
2. רע"א (כתב וחותר, תשובות וחיידושים סי' ס"ה ד"ה ובלא"ה מה) – "מה דנראה מדעת חתני נ"י דאם הדין כדמשמע מהט"ז דאם נראה אח"כ אדום דטמאה, הולכים רק בתר שעת ראייה ביבש, ואם בתחילה אדום ואח"כ לבן טהורה, וכן נראה מדברי בעל חוות דעת [סי' קפ"ח ס"ק א'] שהעתיק חתני דמשמע דגם זה תלוי בדעת החכם צבי. ולבבי לא כן ידמה ובפשוטו דהאוסרים באודם בסוף משום דאיגלאי בהתייהו וחזינן דהיה אדום ומכוסה בלבון, אבל בהיפוך דאם תחילה היה אדום הרי חזינן דאדום ומה בכך דאח"כ היה לבן ומוכה דנסתלקה הטיפה אודם ומאיזה טעם נוכל להתיר סוף סוף היה אדום".
3. סד"ט (סי' ק"צ סוף ס"ק צ"ג) – לשונו מובא לקמן.
4. חכמת אדם (כלל קי"א סעי' ב') – לשונו מובא לקמן.
5. אמרי ברוך (הג' על החוות דעת שם).
6. ערה"ש (סעי' ט"ז) – לשונו מובא לקמן.
7. חמדת משה (סי' נ"ד) – "וגם כ"ז דוקא משתנה למראה טמא אבל בנשתנה ממראה טמא למראה טהור אין להתיר אפילו בכתמים כמו שנראה מהאמרי ברוך בהגהות חו"ד הנ"ל ודוק".
8. שבה"ל (ח"ה סי' ק"ו אות ג') – "כי מן הנסיון הרב למדתי דשכיח טובא דאם מראה הדם אפילו אדום אינו אלא חוט דק מאד יתכן שע"י שנתייבש נראה אח"כ מראה טהור ממש כי ע"י דקותו של השטח נתבטל ע"י האויר כל אדמומיתו וצריך סיעתא דשמיא שלא להכשל בזה, ובמקרה כזה אדרבה לכו"ע מצוה להביא מיד".
9. פתחי דעת (פרק ג' סעי' י"א).

ב. שינוי לקולא: בלילה נדמה למראה טמא וביום כשייבש נראה שהוא מראה טהור.

1. מיקל, טהורה.

- א) גבעת שאול (סי' ס"ג) – "כתם בלילה ... ונדמה למראה טמא ... וביום לאחר שנתייבש ראיתי שהוא מראה טהור ... כיון דהבדיקה ראשונה הי' בלילה מכח זה יש להקל".
- 1) אמנם עי' פתחא זוטא (ס"ק א') – "ועי' בס"ט סי' ק"צ הנ"ל דאם האשה התחזקה בלילה לודאי טמא וראתה ביום שהוא מראה טהור דאין להקל ויש לעיין מהא דשו"ת גבעת שאול מובא בפת"ש סק"א בכתם שנדמה בלילה למראה טמא וביום שהי' יבש נראה שהוא מראה טהור דיש להקל ולכאורה הי' כמחלוקת בין הס"ט להג"ש וי"ל דלכן מיקל בג"ש משום שלא התחזקה א"ע לטמא והי' רק ספק אצלה וז"פ".
- 2) וכן השערי טוהר (שער ח' סעי' ג'), לשונו מובא לקמן.
- ב) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ה') – "ובמראה שראה הרב המורה לאור החשמל בלילה והיה נראה לו נוטה למראה דם, ומחמת הספק השאירו למחר לעיין לאור היום, וראהו לאור היום כמראה טהור, פשוט שצריך להתירו. לא רק כשלא פסק עדיין משום שהיה גם בעצמו מסופק שמא אין הראייה דלאור החשמל היה בטוב, אלא אף כשהחליט בדעתו בלילה להורות שהיא טמאה ע"פ ראייתו לאור החשמל, אבל נשארה אצלו המראה שנשאל עליה וראה ביום שהוא מראה טהור, יש לו לחזור מהוראתו ולטהר. ואין לחוש לנשתנה, שלא מצוי. דהא אף לרבי לא היה חש מתחילה לשמא נשתנה, וחזר בו כשראהו טהור ביום ממה שאחזקיה בראיתו בלילה לטמא. שמשמע מרש"י שפסק מתחילה בלילה דינו לטומאה, דהא כתב על מעיקרא אחזקיה בטומאה, כלומר אמר לא מספק טימא אלא שפיר חזייה ואחזיק בטומאה דאמרינן לקמן רבי בדיק לאור הנר. ומ"מ לצפרא דאישתני חזר בו וטיהר. ורק אחר שחזר לאחר שעה דהדר אישתני, דהיה מוכח דהוא שינוי שנעשה ביום, הדר למילתיה קמייתא וטימאו. וג"כ לא מדין ודאי, אף שבלילה היה סבור שהיא טמאה ודאי, דהא אמר אוי לי שמא טעיתי - במה שחזרתי וטימאתי. הרי חזינן שאין לנו לחוש לנשתנה מכפי שיצא מגוף האשה. דאף בנשתנה ודאי מכפי שחזר רבי בלילה, הא בלא ההכרח דנשתנה עוד הפעם הא אומר רבי דודאי טעה בלילה, ולא דנשתנה הדם היום מהמראה שיצא מהגוף. אלמא דהוא דבר שלא מצוי ואין לחוש לזה. אף אם היה החליט בלילה שהוא מראה טמא וגם פסק כן, וכ"ש שאין לחוש לזה כשלא החליט לזה אלא שנדמה לו בעלמא וסמך על מה שיראה ביום, שאין לו לחוש לשמא היה מראה טמא ונשתנה, אלא שצריך לטהר ודאי".
- ג) טהרת הבית (סי' ו' סוף הע' ב') – "העיקר כדברי הגבעת שאול הנ"ל, שאפילו בראיה יש להקל, וכל שכן בכתמים דרבנן".
- ד) חוט שני (ס"ק ב' ד"ה רואים) – "שאם רואים מראה טמא ואח"כ כשרואים טוב, רואים מראה טהור, ויש סיבה לתלות שלא ראו טוב בתחילה, [וזה מצוי בראיית מראות בלילה] מטהרים אל המראה ... וזה מש"כ הפתחי תשובה בשם הגבעת פנחס".
2. מחמיר, טמאה: רק בספק יש להקל.
- א) סד"ט (סי' ק"צ סוף ס"ק צ"ג) – "אלו מספקא ליה בלילה כי הדר וחזי לאור היום שהוא טהור לא תלינן דהדם נשתנה ... אבל היכא דאיתחזקא א"ע לודאי טמא ע"י ראייתה בלילה אע"ג דחזרתו וראתו ביום ויש לו מראה טהור אין להקל".
- ב) חכ"א (כלל קי"א סעי' ב') – "ואם ראה בלילה ונסתפק אם היא נוטה לאדמומית ולמחר רואה שאינו נוטה כלל לאדמומית טהורה ולא אמרינן שנשתנה אבל אם היה מחזיק בחזקת אדום ואף על פי שלמחר רואה שאינו אדום אין להקל (ט"ז ס"ק א') וש"ך ס"ק ג' סדרי טהרה סימן ק"צ סוף ס"ק צ"ג".
- ג) לחם ושמלה (לחם ס"ק א' ד"ה כתב) – "וכתב בסד"ט ...".

(ד) ערה"ש (סעי' ט"ז) – "יש מי שכתב שאם ראה המורה בלילה ונדמה לו שהוא טמא והניחו עד אור היום וראה שהוא טהור תלינן לקולא לומר דלא אתחזי ליה שפיר בלילה [גבעת שאול ס"ג] ולא נהירא לי כלל דהרי בגמ' מפורש להיפך במעשה דרבי ואמרינן שהתייבשותו דיהה מראיתו ועוד שהרי בברנו דלאור הנר הוה כביום ולכן נ"ל כמ"ש אחד מהגדולים [ס"ט סי' ק"צ סקצ"ג] דאם נסתפק לו בלילה יכול לטהרו ביום אבל אם בלילה נדמה לו לאיסור א"א להתיר וכן עיקר לדינא".

(ה) טהרת ישראל (סעי' י') – "באם בלילה הוא נדמה לי ודאי שהוא אדום וביום למחר ראה שהיא מראה טהורה אין להקל".
 (ו) שערי טוהר (שער ח' סעי' ג') – "אם בלילה הי' נדמה למראה טמא וביום כשנתייבש רואין שהוא מראה טהור יש להקל. פ"ת ס"ק א' והשיב משה סי' מ"א. אבל אם בלילה ראה שהוא אדום ממש ואח"כ ביום ראה שהוא מראי טהור אין להקל. ח"א כלל קי"א".

(ז) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ס"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות ב' [לשונו מובא לקמן]) – "אשה שראתה מראה בלילה וחשבתו שהוא טמא ובבקר ראתה שמראיתו טהור – אם בטוחה בדבריה שהיה מראה טמא – טמאה, ואם אומרת נדמה לי שבלילה היה טמא – טהורה".

(ח) בדה"ש (ס"ק ג') – "מיירי דוקא כשנסתפק החכם במראה מתחלה".

(ט) פרדס שמחה (ס"ק ט' אות י').

3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק א'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ט"ז).

כב [מראין דם בלילה].

א. מקור.

1. נדה (דף כ:): – "רבי ראה דם בלילה ... רבי בדיק לאור הנר, רבי ישמעאל ברבי יוסף בדיק ביום המעונן ביני עמודי. אמר רב אמי בר שמואל: וכולן אין בודקין אותן אלא בין חמה לצל. רב נחמן אמר רבה בר אבוח: בחמה, ובצל ידו".
- (א) ירושלמי (נדה סוף פרק ב') – "מהו לראות כתמין בלילה רבי ראה בלילה וטימא אמר שובקתיה לצפרא ראה ביום וטיהר אמר גדולים הן דברי חכמים שאמרו אין רואין כתמין בלילה אמר שובקתיה לרמשא ראה בלילה וטיהר אמר ולא אני הוא שטעיתי הוא הוא שדיהא".
2. מגילה (סוף דף יד.) – "נטלה דם והראתה לו. אמר לה: וכי מראין דם בלילה ...".
- (א) רש"י (שם ד"ה וכי) – "וכי מראין דם בלילה אם טמא או טהור הלא צריך להבחין מראיתו, אם מחמישה דמים הטמאים באשה הוא".

ב. הלכה: בזמן חז"ל.

1. רואין דם בלילה לאור הנר, אבל לא לאור הלבנה והכוכבים.
- (א) האשכול (הל' נדה סי' ל"ט) – "ומדין הגמרא רואין דם בלילה לאור הנר דרבי בדק בלילה וביום בודק אפ"ל ביום המעונן בין העמודים אע"ג שאין מאיר כ"כ כמו תחת הרקיע ואם בידק בחמה עושה צל בידו, והא דאמר במגלה וכי רואין דם בלילה ההוא באור הכוכבים אתמר, ואנן חשכו עינינו מראות ולא נהוג לראות דם בלילה".
- (ב) הר הכרמל (סי' ח', ז' א') – "בפ"ק דמגילה ... דרש"י פירש שם וכי מראין דם בלילה הלא צריך להבחין מראיתו אם מחמישה מיני דמים טמאין באשה הוא. והיינו דהתם הי' באם הדרך כדכתיב קרא ויורדת בסתר ההר, וכן אמרו שם שגילתה את שוקה והלך לאורה שלש פרסאות, ובוזה ודאי דאין רואין דם בלילה שצריך הבחנה וכפרש"י שם, משא"כ רבי דחזא דמא בלילה לאור הנר ראה ואבוקה בידו דמה לי אבוקה ונר ומה לי ימא ממש. ועיי' בסמ"ע סי' ה' ושפיר רבי מדינא חזא לה וכן אמרו שם רבי בדק לאור הנר. אח"ז מצאתי בחדושי רשב"ץ בשם התשב"ץ וז"ל, רואין דם בלילה לאור הנר אבל לא לאור הכוכבים. הרי להדי' כמ"ש".
- (ג) ערה"ש (סעי' י"ב) – "ועדיין אינו מובן שהרי בנדה שם [כ' ב] איתא רבי ראה דם בלילה וטימא ראה ביום וטיהר המתין שעה אחת חזר וטימא ומפרש שם בגמ' דמקודם אחזקיה בטמא כשראה בלילה וכיון דחזא לצפרא דאשתני אמר וודאי טהור הוה ובלילה הוא דלא אתחזי שפיר כיון דחזי דהדר אשתני אמר האי טמא הוא ומפכך הוא דקא מפכך ואזיל כלומר מראה אדומיתו עוברת ע"ש וקשה דהא בימי רבי היו עדיין מבחינים בין דם לדם ואיך ראה רבי בלילה ונ"ל דרבי ס"ל דהא דאין רואין בלילה זהו לאור הלבנה אבל לאור הנר הוה כיום וראיה לזה מהא דאמרינן התם רבי בדק לאור הנר ע"ש וה"פ דאין רואין דם בלילה מ"מ לאור הנר שפיר דמי ובמגילה שם היה במעשה דאבגיל כשפגעה את דוד בדרך ע"ש והיה לאור הלבנה ולא לאור הנר [עי' סמ"ע חו"מ סי' ה' סוף סק"ז וראיה לדברינו ודו"ק]".
2. אין רואין דם בלילה גם לאור הנר.
- (א) בית דוד (הל' נדה סי' צ"ה) – "צ"ע אם רואין דם בלילה, דבספ"ק דמגילה במעשה דאבגיל, אמר וכי רואין דם בלילה. ובסוף פ' כל היד דף כ ע"ב אמר רבי ראה דם בלילה ... ותימה שלא הזכיר הטור מכל זה כלום ... שוב ראיתי בירושלמי ס"פ כל היד, ז"ל מהו לראות כתמים בלילה, רבי ראה בלילה וטמא, אמר שבקתיה לצפרא, ראה ביום וטהר, אמר גדולים הם דברי חכמים שאמרו אין רואים כתמים בלילה, אמר שבקתיה לרמשא ראה בלילה וטהר, אמר ולא אני הוא שטעיתי, הוא הוא שדיהא ע"כ. והוא תימה, דאחר שאמרו חכמים אין רואין כתמים בלילה, האיך היה רואה בלילה ... וטרם רואי הירושלמי כדי לתרץ היא דמגילה ... איירי בלי נר ... אבל לשון הירושלמי מבטל תרוץ, שהרי ודאי מה שראה רבי בלילה לאור הנר היה, ועלה קאמר גדולים דברי חכמים שאמרו אין רואים כתמים בלילה".
- (ב) שו"ת ברכה (ס"ק ו') – "ולפי האמור הא דאמרו במגילה וכי רואין דם בלילה, היינו כמ"ש אין רואים כתמים בלילה, ורבי מפרשה בלא נר, ולדידן הרי אפילו לאור הנר, וכמו דסברי האמוראים בתלמודין, וכמו שפסק הרמב"ם. וכך הם דברי הרב

המאירי בפסקיו למגילה, שכתב וז"ל, אין מראין מראות דמים של נדה בלילה אלא ביום, ולא עוד אלא שצריך לראות בחמה ושיעשה צל בידו. עכ"ל. ודבריו כדעת הרמב"ם, וכמו שכתבנו, דאין רואים דם בלילה לדידן הוי אפילו לאור הנר".
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"א).

ג. בזמן הזה: שאין אנו מטהרים מראות שיש בהם נטייה לאדמימות.

1. מיקל.

(א) תוה"ש (ס"ק א') – "דמטעם זה לא העתיק הטור והמחבר כיצד ינהוג החכם עצמו לראות דם נדה, דהיינו אם רואין דם בלילה ולעשות צל בידו על הדם כמבואר בסוף פ' כל היד וכ"כ הרמב"ם פ"ה מהא"ב, משום דלדידן אינו טהור אלא מראה לבן וירוק, וזה א"צ עיון ודקדוק היטב כי בקל יכול להבחין כל זה לכן בכל ענין שירצה החכם יוכל לראות כדי לטהרה או לטמאה וכ"כ הראב"ד".

(ב) סד"ט (ס"ק א', סי' ק"צ סוף ס"ק צ"ג).

(ג) שירי ברכה (ס"ק ו').

(ד) יד שאול (על סעי' א'), דברי שאול יוסף דעת השמטות סי' קפ"ז סעי' ח' ד"ה והנה) – "אמנם גוף הדין שחידש המנחת יעקב כן נראה מרש"י ... ודו"ק".

(ה) לחם ושמלה (לחם ס"ק א' ד"ה כתב).

(ו) הר הכרמל (סי' ח', ז' א') – "והרב בס"ט כתב דאפשר בזה"ז דאינו טהור אלא המראה לבן וירוק ויכול החכם להבחין בין דם לדם ומזה השמיטוהו הפוסקים".

(ז) עין יצחק (ח"א אה"ע סי' ל"א אות ו') – "הא מציינו דהחמירו חז"ל ואמרו דאין רואין מראות דם בלילה כמבואר במגילה (דף י"ד). וכעין זה אי' בנדה (דף כ' ע"ב) דאין בודקין מראות דם אלא בין חמה לצל וכמבואר בהרמב"ם פ' ה' ה' איסורי ביאה. [וזה ה' בזמן שטיהרו לכל מראות טהורות וקצרותי]".

(ח) ערה"ש (סעי' י"א) – "ודע דבמגילה [י"ד א] איתא בפשיטות דאין רואין דם בלילה ובנדה ספ"ב איתא דרואין דם דווקא בין חמה לצל ידו כלומר נותן ידו כנגד החמה על הדם ועושה צל דבאופן זה המראה ברור בלי טעות וכל הפוסקים לא הזכירו זה כלל והטעם דדווקא בימיהם שהיו מבחינים בין דם לדם א"א לראות בלילה אבל האינדא דכל מראה אדום אסור ורק לבן וירוק כשר אין חילוק בין לילה ליום [ס"ט סק"א] וראיה לזה מרש"י במגילה שם שכתב וכי מראין דם בלילה אם טמא או טהור הלא צריך להבחין מראיתו אם מחמשה דמים הטמאים באשה עכ"ל הרי מפורש דדווקא בין הבחנה אדום לאדום צריך יום דווקא".

(1) ערה"ש (סעי' ט"ז) – "ובודאי גם עתה נכון לראות דווקא ביום דכמה פעמים ראיתי בחוש דאינו דומה המראה ביום להמראה בלילה אך במקום ההכרח יכול לראות בלילה ולהורות כמו שעיניו רואות".

(ט) משיב דברים (י"ד סי' קי"ב) – "ומכ"ש האינדא דאין בקי אין במראות ואין מטהרין רק הלבן והירוק כמבואר בסי' קפ"ח דו"ק שם א"כ יש להקל אפי' לכתחילה ובכל ענין שירצה תמורה לראות יכול לראות אפי' בלילה ועכ"פ יראה אצל ב' נרות, שוב ראיתי במנ"י בסי' קפ"ח ובס"ט דמקילין ג"כ כמש"כ וכנ"ל".

(י) טהרת ישראל (סעי' ט') – "אבל הרב יוכל להורות בהבחנת מראה דם בלילה".

(יא) בית יצחק (מגילה סוף דף יד. ד"ה אמר).

(יב) בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה אין [עמ' פ"ב], סי' קפ"ד ס"ק נ"ג) – "כתבו הפוסקים ...".

(יג) חוט שני (ס"ק ב' ד"ה ראיית, אות כ') – "אנן סומכין להקל ולראות דם בלילה, כיון שאין אנו מטהרים אלא בלבן וירוק לגמרי".

(יד) לבושי עז (תמצית אות ט"ו).

(טו) מראה כהן (עמ' י"ט אות ב', אות ג').

2. ראוי להחמיר.

(א) שירי ברכה (סוף ס"ק ו') – "ולענין הלכה עתה שאין טהור אלא לבן וירוק, דעת הרב תורת שלמים שיכול לראות בלילה, כמו שהבאתי דבריו לעיל. וכן נראה מהטור ומרן ושאר מחברים שהשמיטו דין זה. וראוי להחמיר. וכן ראיתי לאחד קדוש כ"י שהיה נוהר בזה".

(ב) חופת חתנים (סי' ט"ז סעי' א') – "וראוי להחמיר".

(ג) מלבושי טהרה (סעי' ד', ס"ק ג') – "לכתחלה אין להרב לראות את מראות הדם להבחין בין טמא לטהור אלא ביום דוקא ובין חמה לצל אבל בדיעבד אם ראה בלילה ג"כ כשר".

(ד) פני מבין (י"ד סי' קנ"ג אות ב') – "ועתה ראיתי שבכרכי יוסף האריך בזה כמ"ש וסיים שראוי להחמיר יעו"ש. וכן הנכון כבדוק ומנוסה ורק היכא דצורך גדול ודאי אין להחמיר כיון דלא הביאו הטור ומחבר כנלע"ד נכון".

(ה) גידולי טהרה (סוף סי' כ"ח) – "... וכל זה להלכה אבל למעשה מעולם לא שמענו לשום חכם שיסמוך על ראיית לילה, והלואי תספיק לנו ראיית יום בכל מקום. ואפשר דבכתם יכול לסמוך על אראיית לילה אם יודע שיש לו ראייה טובה ובהירה".

3. יש להחמיר במראה גע"ל.

(א) ראש אפרים (סי' ל"ח ס"ק ס"א) – "ולפיכך צ"ע גם בנדה אם יש לחכם להורות במראה געל בלילה דלפעמים הוא נוטה לאדם וכן נרא' להחמיר".

(ב) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ד'), לפי הבנת הדרכת (ס"ק ד') – "דאם בא לפני המורה מראה געל אע"ג דכבר נתפשט המנהג לטהר מראה גע"ל כמ"ש בש"ך סק"ג מ"מ כיון שיש הרבה מחמירים כיון שיש במתה גע"ל נטי' כאדמימות ע"כ עכ"פ צריך המורה להיות נוהר לראות המראה רק ביום דוקא וגם צריך לעשות צל בידו כשרואה נגד החמה".

ג) דעת תורה (סי' ל"ח ס"ק ג', עי' מהרש"ם ח"ג סי' ר"נ ד"ה ומה שהאריך) – "בראש אפרים ... בספר האשכול ... דדוקא בין געל לאדום יש לטעות לאור הנר אבל בשאר מראות יש להקל".

ד) טהרת ישראל (סעי' ט') – "רק במראה געל כזהב לא יורה בלילה ... ואף במראה געל כזהב באם נראה להמורה בלילה אצל הנר שאינו אדום בודאי יוכל להקל רק להחמיר אינו יכול עד שימתין לאור היום".

ד. רמ"א (סי' קצ"ו סעי' ד') – "והבדיקה תהיה לאור היום ולא לאור הנר, ובדיעבד מהני אפילו לאור הנר".

1. בבדיקת ז' נקיים צריך להחמיר, דקיימא בחזקת טומאה.
- א) סד"ט (סי' ק"צ סוף ס"ק צ"ג) – "בשם המנ"י ... ואף שכתב הרמ"א סי' קצ"ו ... י"ל דלא החמירו אלא בבדיקה שתוך ז"נ משא"כ כשהיא בחזקת טהורה דאז רשאי לראות אף בלילה".
- ב) קנה בשם (ביאורי לשו"ע סוף ס"ק א') – "אך לענין בדיקות של ז' נקיים כתב הסד"ט דחמיר טפי מבזמן שהיא בחזקת טהורה, וכמ"ש הרמ"א לקמן בסימן קצ"ו סעיף ד' בבדיקת ז' נקיים, דהבדיקה תהיה לאור היום ולא לאור הנר ובדיעבד מהני אפילו לאור הנר עיי"ש. ויש להודיע זאת לרבים כי הרבה אין יודעים מזה".
2. דוקא לאשה עצמה שאינה בקיאה כל כך במראות.
- א) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ב') – "ומ"ש הרב בסי' קצ"ו ... כתב בס"ט ... אך לפ"ז אם בא לפני החכם איזה שאלה באשה הסופרת ז"נ צריך לראות ביום לכתחילה ולא ראיתי נזהרין בזה. וגם לפ"ז הי"ל להפוסקי' להזכיר דין זה כיון דאיכא נ"מ גם בזמנ"ז כנ"ל. לכן נ"ל דהרב לא החמיר לכתחילה רק בבדיקת האשה דלכל מסורה ולא בראית החכם וכמ"ש בעלמא יבמות כ"ג עידות לב"ד מסורה. והחכם יראה לעצמו אם יסתפק בהמראה יניחנה עד אור היום".
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ד'), ששבה"ל (סי' קצ"ו סוף סעי' ד', סיכום אות י"א).
- א) בדה"ש (סי' קפ"ד ס"ק נ"ג) – "שהרמ"א ... בבדיקת ז' נקיים דקיימא בחזקת טומאה".
- בדה"ש (סי' קצ"ו ס"ק פ"ד) – "והנה בספר פרדס רמונים ... דהרמ"א לא כתב להחמיר בזה אלא לאשה עצמה שאינה בקיאה כל כך במראות ... ויש אמנם שאינן מקפידות על זה אלא מעיינות מיד בלילה וכנראה הטעם לזה שיש לסמוך ולומר שאור החשמל יפה גם כן לבדיקה ועדיף מאור הנר".

ה. כתמים: בזמן הזה.

1. מיקל – פני מבין (יו"ד סי' קנ"ג אות ב', "אפשר להקל בכתמים"), גידולי טהרה (סוף סי' כ"ח, לישונו מובא לעיל), לבנון נטע (סעי' א' ד"ה והנה הט"ז תמה, "ונראה לי ברור דכתם ודאי מותר לראות בלילה עכשיו שאין מטהרין רק לבן וירוק ודוק היטב"), חק וזמן (פרק א' סוף הע' י"ח, "דאף אלו שאין רואים בבדיקות בלילה מ"מ כתמים יכולים לראות בלילה").
- ו. מראי מקומות – מנחת פתים (על סעי' א' ד"ה ובדין אם רואין), דרכ"ת (ס"ק ד'), פאת שדך (ח"ג סי' ס"ט אות ה'), ששבה"ל (סיכום אות י"ט), פרדס שמחה (ס"ק ט' אות ט'), שערי טהרה (סי' ס"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קמ"ד), פתחי דעת (פרק ג' סעי' ה' - סעי' ט'), ט"ו וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"ב).

ז. בדיקה לאור החשמל.

1. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קל"ד) – "במקום הצורך כשבדוק בלילה לא יבדוק לאור פלארעס"ן לעקטע"ר כיון שמלבין את המראה, אבל מותר לבדוק במקום הצורך לאור לעקטע"ר פשוט כיון שבטבעו מאדים ומשנה את המראה לחומרא, ולכן אם לפני לעקטע"ר כזו נראה המראה כשרה, בודאי דכשר".
2. קנה בשם (ביאורי לשו"ע סוף ס"ק א') – "והנה במציאות רואים דבחמה ממש המראה נשתנה שהחמה מחליש אדמומיתו וכן בתאורת פלורוסנט יש הרבה פעמים שמטעה לקולא וע"כ יש להזהר בזה".
3. הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ז אות ל"ב, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות ב') – "נראה דכהיום בזמנינו שאור החשמל הרי מאיר הרבה יותר מבזמננו, א"כ היום אי אפשר לומר כדברי החכמת אדם. ועכ"ז, אשה שראתה מראה בלילה וחשבתו שהוא טמא, ובבוקר ראתה שמראיתו טהור, אם בטוחה בדבריה שהיה מראה טמא, טמאה, ואם אומרת נדמה לי שבליילה היה טמא, טהורה".
4. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רל"א) – "ראיתי אצל מו"ר נר"ו שהביאו לו עדי בבדיקה עם מראות ובדק אותם הן באור של נורת ליבון או של פלורוסנט, אם כי אמר שבאור פלורוסנט יותר טוב".
5. ששבה"ל (סיכום אות י"ט, שבה"ל ח"ה סי' ק"ו אות ה') – "ידוע שבאור האלקטרי איכא מין הנוטה כל מראה לאדום יותר, ואיכא מין הנוטה כל מראה ללבן יותר וצריך לחשוב ע"ז".
6. חוט שני (ס"ק ב' ראיית מראות לאור הנר או החשמל) – "באור החשמל, יש שינויים שונים שהמראה נראה אחרת בגלל האור, וכגון, במנורה צהובה יש בזה נטיה לאדום ולצהוב, ובפלורוסנט יש בו נטיה ללבן, ולכן אפשר בקלות לטעות בזה ...".
7. תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות א') – "אין לבדוק עד באור פלוריסנט, שמראה אדום לא נראה בו ברור, מפני שאור זה מחויר ועלול המורה לטהר שלא כדין, אבל גם באור אלקטרי פשוט כשבדוק ויש נדגוד ספק לא יורה אלא לאור היום למחרת. (בספר 'פותח שער' סימן ב' מעיד בלי ספק שהמציאות דמראה אדום נראה ככרוין בפלוריסנט, וזה בדוק ומנוסה דלא מועיל לענין זה כאור אחר, וכ"ש דאינו כאור היום)".
8. בדה"ש (סי' קצ"ו ס"ק פ"ד) – "שאור החשמל יפה גם כן לבדיקה ועדיף מאור הנר".
9. לבושי עז (תמצית אות י"ז) – "ראוי להחמיר שלא לבדוק המראות לאור פלוריסנט, כיון שדרכו להלבין המראות, וכמו"כ לא יבדוק לאור מנורה רגילה, כיון שדרכה להאדים המראה, ובקל יכול לטעות, ויפנה למורה הוראה".

10. מראה כהן (עמ' כ' אות ד') – "בדיקת מראות לאור מנורה - צריך להזהר ולהשגיח בראיית מראות לאור מנורה, שאור פלואורוסצנט טבעו להלבין את הגוון, ולכן פעמים שגוון טמא אשר באור יום יראה אדמומי, יראה בטעות לאור פלואורוסצנט כמראה כשר. ולהיפך - אורה של נורה רגילה נטייתו להאדים את המראה, ומראה שבאור יום יראה כשר, יראה בטעות לאור נורה רגילה כמראה טמא".
11. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' פ"ט) – "שצריך לזהר לראות באור שאינו מהפך המראה. שהא ע"י אור הנר או ע"י נורה צהובה הכל נראה כטמא. וע"י נורה לבנה (פלורסנט) הכל נראה טהור. ויכול לראות ע"י נורה שאין חשש לזה (כגון מחברה 'וורילקס' בארצה"ב)".
12. חוקת הטהרה (סעי' ט"ו) – "לכתחילה אין להסתכל בשום מראה באור פלורסנט שהוא צנור זכוכית הממולא באד גע"ז המאיר, כי אור זה מחויר כל צבע וגורם מכשול ח"ו, כי מראה אדום נראה כמראה חום, והחוש מעיד על זה, ובאור רגיל אפשר לבדוק בו כשצריכים, ואין חשש מכשול. וכל זה מיירי במראות שיש עליהם שאלה, אבל מראות פשוטים שברור שהם או טהורים או טמאים שהיתרנו לעיל לפסוק עליהם אפילו בלילה כשצריכים, ה"ה כאן באורות אלו אפשר לפסוק עליהם".
13. מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ה', לשונו מובא לעיל).

כג ענינים שונים.

א. זכוכית מגדלת (magnifying glass).

1. מראי מקומות – חוט שני (ס"ק ב' אות כ"ג), שיעורי טהרה (עמ' ל"ד), חוקת הטהרה (סעי' י"ד), פתחי דעת (ריש פרק ג').
- (א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ח אות ד') – "אין צורך להסתכל בעד הבדיקה דרך זכוכית מגדלת בכדי למצוא טיפת דם, אולם אם עשה כן וראה מראות טמאות, ודאי תהיה טמאה, אם הם עכ"פ ניכרים ע"י ראות עיני האדם ע"י עיון רב".
- (ב) הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות ט"ו) – "מראה הנראה רק על ידי זכוכית מגדלת, מחמיר רבינו רק באדום ממש, אבל בנוטה לאדום וכדומה, שבדרך כלל היה מחמיר, בנידון דנן שאינו נראה לעין רגילה מיקל".
- (ג) ששבה"ל (סיכום אות י"ט, שבה"ל ח"ה סי' ק"ו אות ה') – "וכן בזכוכית המגדלת ישנם סוגים הלוקחים מעומק המראה".
- (ד) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ד') – "יש נוהגין בכל ספק להסתכל בזכוכית המגדלת שהראייה אז מכוונת יותר. וגם משום דראייה שלנו מקולקלת לעומת דורות הקודמין, אבל אין חיוב לחכם לבדוק כן, ואם הכתם במראה אדמומי אבל נופל מיד במשמוש היד, מצוי שזהו דבר זר וטהור, ומורה הוראה וותיק מבחין אם זהו דבר זר או דם".
- (ה) מראה כהן (עמ' כ' אות ה') – "זכוכית מגדלת - טבעה שמלבינה את המראה, ולכן עלול לקרות שמראה טמא כאשר יסתכלו עליו בזכוכית מגדלת יאבד את הגוון האמיתי ויראה טהור. ומשום כך אין להשתמש בזכוכית מגדלת אלא לבדיקה אם יש שם סיב".

ב. לעיין בעד בבית הכסא לצורך לימוד הלכות נדה או כדי לפסוק עליו.

1. מחמיר.
- (א) אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "לעיין בעדים של לימוד הלכות נדה בבית הכסא, נראה שהדבר אסור שהרי הוא צריך להזכר בכל ההלכות כדי לדעת איך לפסוק. ודומה לזה כתב המ"ב סי' פ"ה ס"ק ה' שאסור לעיין בדקדוק בבית הכסא כי נזכר בפסוקים".
2. אם אין לו מקום אחר יש להקל.
- (א) שבט הקהתי (ח"ב סי' שכ"ח אות א') – "נראה דשלא לצורך גדול אל יסתכל מראות במקום טמא, דמורה הוראה צריך הרבה סיעתא דשמיא שיפסוק כדת וכהלכה ולא יכשל בדבר הלכה ובפרט במראות, וכמובן דבמקום נקי וידיים נקיים הסיעתא דשמיא הוא גדול יותר".
- (ב) משנת יוסף (חי"ג סי' א') – "לפ"ז מצוה על הרב להורות לעם ה' את הדרך ילכו בה, ואינו בא להורות בביה"כ, אלא לראות העד, כי אין לו מקום צנוע, ואין לו לעכב התשובה לשואל. ולכן שפיר דמי לראות בביה"כ ובצאתו יורה לשואל".
- (ג) שערי יושר (ח"ד סי' ב'), יתד המאיר אדר תשע"ו סי' פ"ד אות א' ד"ה ומה) – "נר' שלכתחילה צריך להמנע מלבדוק עד בדיקה בביה"כ"ס, מחשש שמא יבוא להרהר בהל' טהרה, ועוד דכיון שצריך ס"ד שלא להכשל בהל', צריך לעיין בעד בדיקה במקום נקי, אבל בשעה"ד שאין לו מקום אחר לבדוק, מעיקר הדין מותר לבדוק את העד בביה"כ"ס, מאחר שבדרך כלל ל"צ בשביל זה להרהר בהל' טהרה, רק צריך להתבונן היטב שאין בו שום נטיה לאדום".
- (ד) שערי חיים (ח"ב סי' ב', חי"ג סי' ב') – "וכן כל מצוה עוברת שיותר לעשותה במקום מטונף אין זה ביזוי לעשותה שם, ולכן אין זה ביזוי כשאשה בודקת את המראה שלה במקום שהיא רואה, אולם רב שיכנס במיוחד לבית הכסא, אף דלא חיישינן להרהר בד"ת ומעיקר הדין הדבר מותר אולם אין זה ראוי וכמ"כ".
- (ה) חוקת הטהרה (סי' קפ"ח סעי' י"ז) – "נראה שיותר להסתכל במראה בתוך השירותים (בית הכסא), כגון מורה הוראה שקיבל מראה, ואין לו מקום להסתכל בו אלא בשירותים וכדומה, אפילו אם יארע שיחשוב בלימוד, וראה טעם הדבר בהערה".
- (ו) הגרח"ש סגל (גם אני אודך ח"ב סי' נ"ט) – "היכא דאין אפשרות להסתכל בעד בדיקה, משום דחפצו במקום שאין איש, ובודאי צריך לזהר שלא יהיה בפני בחורים וד"ל, ואזי נאליץ להסתכל בבית הכסא ... העולה מן הדברים: מותר למורה הוראה לראות עד בדיקה בבית הכסא, ובפרט היכא דאין אפשרות אחרת. ומ"מ ישגיח בעצמו שלא ליתן למחשבותיו דרור, כדי שלא יבוא להרהר בפרטי ההלכה והשיטות".
3. מראי מקומות – אבני דרך (חי"ז סי' י', ח"ט עמ' תצ"ה), בית מתתיהו (חי"ג סי' ל').
- (א) קנה בשם (מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' שד"מ) – "אולם שמעתי מידידי הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' שלפני כעשר שנים שאל להגאון האדיר רבי מאיר בראנדסדרפער זצ"ל האם מותר למורה הוראה לבדוק

עד מראה בבית הכיסא, משום צניעות, או שיש חשש שיבוא להרהר שם בדברי תורה, וענה לו שאם מסתכל המורה הוראה רק לרגע לראות איזה צבע זה, ויוצא מיד, מותר, אולם אם צריך לשהות שם, ולבדוק יותר לעומק איזה צבע זה, יש חשש שיתחיל לחשוב דיעות הפוסקים בזה, ואסור להרהר בדברי תורה במקום מטונף".

(ב) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תק"כ) – "שאלה: האם מותר למורה הוראה שקיבל שאלה של בדיקה לקחת אותו לשירותים ולהסתכל בו שם כיון שאין מקום אחר באותו עת שקיבל את השאלה. תשובה: כן".

הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקכ"א) – "שאלה: ומה הדין אם לומדי הוראה רוצים להסתכל במראות בבית הכסא האם זה מותר. תשובה: לא".

ג. הנוגע בעד בדיקה, אם צריך ליטול ידיו אח"כ.

1. מחמיר.

(א) הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקכ"א) – "שאלה: האם נוהגים ליטול ידים אחרי שמסתכלים במראה (עד בדיקה) וכדומה. תשובה: לכאורה כן".

(ב) חוקת הטהרה (סי' קפ"ח סעי' י"ח) – "מורה הוראה שמסתכל ונוגע במראות בידיו, צריך נטילת ידים אח"כ".
2. מיקל.

(א) פסקי בושם (פרק א' סעי' ד') – "הוראה שהנוגע בעד בדיקה מלוכלך אינו צריך ליטול ידיו".
3. מראי מקומות.

(א) שבט הקהתי (ח"ב סי' שכ"ח אות ג') – "הנה ראיתי רבנים מובהקים דאין נוטלין ידיהם אח"כ. ברם נראה לפענ"ד דאם העד מלוכלך מזיעה או שאר ליחות יש ליטול ידיהם כשנגעו בהם, דעי' בס' רוח חיים או"ח [סי' ד' סק"ו] דיש להזהר מליגע בכובעים כשהוא הרבה מזיעה שיש ממשות מזהמא עיי"ש. והנה אם הך עד מלוכלך הזיעה יש ליטול ידיו כשנוגע בו. ועוד דעי' בס' חסידים והג' רע"א בהגהותיו לש"ע [בסי' ד'] ... עכ"פ חזינן דאם אינו נקי יש ליטול ידיו ה"נ אם נוגע בעד שאין נקי יש להחמיר ליטול ידיו".

(ב) קנין דעה (הל' נדה ומקואות עמ' ת"ד אות ד', הו"ד בחוקת הטהרה הע' י"ט) – "מנהג מורי הוראה שמדברים דברי תורה גם בשעה שנוגעים בבדיקות, ובפרט הרבנים שתלמידים עושים אצלם שימוש. ואע"פ שהעדים מלוכלכים בהפרשות שיצאו מהגוף. וכן שמעתי ממורי הגאון רבי משה הלברשטאם זצ"ל שאמר בשם הגאון רבי ישראל יצחק רייזמאן זצ"ל דבשעה שעונים שאלות מדברים בדברי תורה, ורק לאחר שגמרו לענות לצבור נוטלים ידים כדי לדבר דברי תורה בידיים נקיות (והרבה מורי הוראה שליט"א לא נוטלים ידים גם לאחר לענות, והנטילה הנ"ל אינה אלא לכתחילה בעלמא). ונראה שנוקטים דדין ההפרשות הללו כמו צואת האף והאוזן, שלא נחשב כצואה ממש אלא כגדר זיעה וזוהמא, ולכן כשנתייבש מותר ללמוד בעת שנוגעים בו, ועוד יש סברא להקל על פי מה שמבואר בהלכות חליצה דאע"פ שנוגעת בנעל של החלזין אפ"ה אומרת הפוסקים בלי ליטול ידיה בינתיים, וי"א שהטעם שבעת שעוסקים במצוה לא מאוס כ"כ. וה"נ בעת שעוסקים לבדוק המראה לא מאוס כ"כ. [אבל בנעל של חליצה יש עוד טעמים אחרים להקל, משום שלא משתמשים בנעל ללבוש, ואין בו כ"כ זוהמא]. והנה לדעת הגר"א ומג"א או"ח סימן עו סעיף ד' דס"ל דש"ז אין דינו כצואה, פשוט דאפשר להקל. אבל לדעת הרמ"א שם דס"ל דדין ש"ז כמו צואה ואסור ללמוד אפילו כשמונח על גופו ומכוסה בבגד, א"כ לכאורה גבי צואה מבואר דאפילו כשנתייבש, עדיין דין צואה עליו כל זמן שלא נפרך. ועוד שגם בש"ז שמונח על גופו מסתמא נתייבש ואפ"ה אסור בדברי תורה כל זמן שלא רחץ ממנו, וא"כ גם כשנוגע בעד יבש ראוי לומר דאסור לדבר דברי תורה. ואפ"ש"ל שסומכים על הגר"א ומג"א, וגם אפ"ש"ל דדינו כמו צואת האף והאוזן ולא כמו ש"ז וצ"ב. וכיון שהוא שעת הדחק גדול שקשה לעמוד זמן רב בלי לדבר דברי תורה ועוד שצריכים ללמד לתלמידים. ועוד שאסור להחמיר בפני השואל ולהראות שהדבר מאוס, משום דנמצא מכשילו לעתיד (שלא יבוא לשאול לרב, ועוד שמתגנה), לכן נוהגים להקל לדבר דברי תורה אפילו בעת שנוגעים בעד".

ד. להניח עדי בדיקה על גבי ספרים - עי' יו"ד סי' רפ"ב סעי' י"ט, לשיטות ומראי מקומות.

1. מחמיר.

(א) הגר"א בבבצל שליט"א (אהל יעקב הל' כבוד וקדושת הספרים עמ' כ"א אות כ"ה, מציון תצא תורה ח"א אות תקפ"ו) – "שאלה: האם מותר להניח עדי בדיקה על ספר פתוח, וכמו שראינו לפעמים רבנים מניחים העד שהשואלים הביאו על הספר הפתוח כשהם מסבירים להם הפסק וכדומה, האם יש בזה בזיון. תשובה: לענ"ד זה בזיון גדול".

(ב) משנת יוסף (אהל יעקב הל' כבוד וקדושת הספרים עמ' ט"ז אות א', מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ת"י) – "עד בדיקה הוא דבר מאוס ואינו יודע למה עשה כן, כי על גבי ספר מניחים רק כתבים של ד"ת וגם זה לא לזמן רב, כי אין מניחים תורה שבעל פה על תורה שבכתב כמבואר".

(ג) הגר"ע איוערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' ת"י).

(ד) ודרשת וחקרת (אהל יעקב הל' כבוד וקדושת הספרים עמ' מ"ה) – "בענין אם מותר לרב ומו"צ לשים את עד הבדיקה על גבי ספר פתוח כשהוא מסביר הפסק וכדומה, לענ"ד מכווער הוא מאוד, עי' רמ"א באו"ח סימן שט"ו סעיף א' שאסור לעשות צרכיו ולפני ספרים, וע"ע משנה ברורה סימן מ' ס"ק ד-ה, ויש חשש דכי דבר ה' בזה עיין שו"ת מחזה אליהו חלק א' סימן ו' לענין החלפת חיתול לפני ספרים, וע"ע ספר חסידים סימן רע"ד שלא ינשק ספר כשפיו אינו נקי, ומפורש במשנה ברורה סימן קמ"ז ס"ק ג' שאם נגע בידיו במקום טנופות לא יגע בספרים, כ"ש עד הבדיקה דמאוס הוא מאוד, וע"ע במשנה ברורה סימן קנ"ד ס"ק ל"א שכתב וז"ל 'אל יניח קונטרסים שלא נכתבו במ דברי תורה בספר, ולא שום דבר', ועוד עי' בספר מנוחה וקדושה עמוד ל"ב אות ט', שהתמרמר על אלו ששמים הכובע שלהם על הספר, או ששמים על הספרים כל תשמישם, והתורה מתאבלת ואומרת בניך עשוני כדף שמחברים עליו מיני אוכל, עכ"ל. ואין לומר שעדי הבדיקה נעשה לעדה של קדושה לטהר אשה לבעלה, דאטו

מי שבדק צומות הגידין של עוף שחוט לכבוד שבת, יתן העוף המגועל מדם על הספר, וגם נייר קינוח של בית הכסא שיש בו כתם ישים אותו על ספר ח"ו והם מלהזכיר, יהיה מקום לדון כמשתמש בגליון הספר כשדפיו לבנים להשוות העד, כדי לראותו על רקע לבן, כמו שנוהגים כמה רבנים, אבל גם זה לא נלענ"ד, אלא ישתמשו בשרוול הכתונת שלהם לזה, ולא יבזו ספרי קודש כנלענ"ד פשוט וברור".

ה) הגר"י שוב שליט"א (אהל יעקב הל' כבוד וקדושת הספרים עמ' נ' אות י"א) – "שאלה: האם מותר להניח עדי בדיקה על ספר פתוח, וכמו שראינו לפעמים רבנים מניחים העד שהשואל הביא על הספר פתוח כשהוא מסביר לו הפסק וכדומה, האם יש בזה בזיון. תשובה: לא ראיתי רבנים שנוהגים כן ואיני יודע על מה סומכים הרבנים שמקילים בזה ואדרבה תשאל אותם ותודיע לי מה ענו. וכן שמעתי להחמיר מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א".

2. מיקל.

א) שואלין ודורשין (אהל יעקב הל' כבוד וקדושת הספרים עמ' ל"ד אות ט') – "שאלה: האם מותר להניח עדי בדיקה על ספר פתוח, וכמו שראינו לפעמים רבנים מניחים העד שהשואל הביא על הספר פתוח כשהוא מסביר לו הפסק וכדומה, האם יש בזה בזיון ... תשובה: מותר להניח עדי בדיקה על ספר פתוח כיון שהוא שאלה שנוגע להלכה ורוצים לברר את ההלכה וללמוד מזה. אבל בודאי דלכתחילה אין להניח שום דבר על ספרי קודש, וגם בספרי קודש יש דרגות מה מותר לשים על איזה ספר".

3. מראי מקומות.

א) הגר"ח ק"צ"ל (אהל יעקב הל' כבוד וקדושת הספרים עמ' ג' אות כ') – "שאלה: האם מותר להניח עדי בדיקה על ספר פתוח, וכמו שראינו לפעמים רבנים מניחים העד שהשואל הביא על הספר פתוח כשהוא מסביר לו הפסק וכדומה, האם יש בזה בזיון. תשובה: אם אינו לצורך אסור".

ה. שימוש חכמים במראות הדמים.

1. תשובות והנהגות (ח"ו סי' קפ"ב) – "ראיתי המאמר בענין להורות בדם נדה, שהביא בשם גדולי ההוראה שלא צריך שימוש כדי לידע מהו מראה אדום, אלא כל חכם המכיר צבע אדום יכול להורות לפי מראית עיניו אם זה מראה אדום או לאו. ולא הייתי משיב כלל על דבריו, שרוצה לפרוץ גדר טהרה הנהוג בכל ישראל, רק כיון שמביא בשם גדולי ישראל שמסכימים לשיטתו, חייבים לבטל דבריו, וח"ו להאמין לדבריו שכך סוברים גדולי ישראל. והנה בעיקר טענתו שאין צריך שימוש כדי לידע מהו מראה אדום, זה אינו, דכיון דהמנהג המקובל מדורי דורות, שצריך דוקא שימוש כדי להורות בדיקת דם נידה, ח"ו להתירו כיון שמנהג הנעשה לסייג חמור מאוד, וכמו עיקר דין ז' נקיים שיסודו רק חומרא שבנות ישראל החמירו על עצמן, מ"מ אח"כ נעשה דין גמור מחמת המנהג, ולא שרינן אפילו במקום פריה ורביה. וביותר ...".

2. הגר"א בבבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקכ"א) – "שאלה: האם הגרשז"א צ"ל סבר שכדאי ללומדי הוראה להשקיע הרבה זמן בשימוש במראות דמים או מספיק רק כמה פעמים אם מרגישים שתופסים מספיק. תשובה: איני יודע".

3. חוקת הטהרה (סעי' כ', הע' כ"ב) – "דבר פשוט הוא שאין לפסוק במראות שנראים בגדר שצריכים להראות אותם למורה הוראה, אא"כ שימש רב מובהק ומוסמך בהבחנה במראות. [כך קיבלו הרבה מגדולי ישראל לשמש אצל בקי להבין היטב כיצד פוסקים במראות דמים כל אחד לפי המסורת שלו]".

כד [ב] נאמנות של אשה - סעיף ב'.

א. אשה שיודעת שדם כזה טיהר לה החכם.

1. מחמיר, צריכה להראות גם עתה לחכם.

א) סד"ט (ס"ק ג') – "וכתב הרשב"א הביאו הבית יוסף הטעם וז"ל, דדלמא כי היכי דלדידן לא איברר לן ולא יכלינן למיקם עליה איהי נמי לא קים לה, וסברה כזה היה ואינו, עכ"ל. משמע מדבריו דדוקא היכא שהאשה הביאה הדם לפני החכם והוא מסופק, אז לא מהני נאמנות שלה משום דאיכא ריעותא לפנינו, שאנו מסופקים, אבל האשה עצמה אפשר שיכולה לסמוך שהוא כזה, ואינה צריכה להביא ולהראות לפני חכם אחר שיודעת שכזה טיהר לה החכם. אבל מפירש רש"י ... וז"ל, אבל הכא דאיתא קמן נחזי אנו, עכ"ל. משמע דאע"ג דהיכא דאיתא קמן, סמכינן עלה משום דכתיב וספרה לה. אבל היכא דאיתא קמן לא סמכינן עליה, כיון דאפשר לברורי. ואין לומר דדוקא היכא דחברתה רצה לסמוך עליה ... גם יש להוכיח מן המהרש"א ... ועיין בב"ח ובש"ך ס"ק ז' שהעתיקו להלכה דברי רש"י, וכן כתב בספר מנחת יעקב".

ב) פת"ת (ס"ק ו') – "ועי' בס"ט שכ' דאפילו על עצמה אינה יכולה לסמוך בזה כגון שיודעת שכזה טיהר לה החכם וצריכה להראות גם עתה לחכם".

ג) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ד', שפ"ח ס"ק ז') – "אמנם הגם שהארכנו לבאר דבדם של עצמה נאמנת לומר כזה טיהר לי החכם וא"צ לשאול כל פעם מן החכם וכמו שהוכחנו מדברי הפוסקי' הנ"ל. ועכ"ז לבי מגמגם ע"ז דאין לסמוך עלי' בדברים כאלו, והרי אפי' בספק איסור אמרי' דאין הנשים נאמנות ע"ז דדעתן קלות ... וכ"ש כאן שצריך דקדוק הטיב לדמות מלתא למילתא ואיך נמסור דבר כזה לנשים ... רק את הכל תביא אל החכם כמו"ש הס"ט".

ד) עצי לבונה (על סעי' ב') – "ואף האשה עצמה אינה יכולה לסמוך ע"ז כיון שהדם לפנינו וצריכה להראות לחכם עיין בס"ט שמביא ראיות ע"ז".

ה) פרי דעה (שפ"ל ס"ק ז') – "עש"ך ... ולפ"ז ה"ה אשה בדם של עצמה אינה רשאי לדמות מילתא למילתא שתסמוך על מה שנראה לה שכזה טיהר לה החכם כיון דיכולה להראות הדם לחכם וכ"כ הס"ט".

ו) מלבושי טהרה (סעי' ה', ס"ק ד').

ז) טהרת ישראל (סעי' כ"א) – "אין לאשה להורות לעצמה אף שיודעת שכזה טיהר לה חכם אלא צריכה לשאול לחכם".

2. רק בספק צריך לשאול רב. [ובמיוחד בזמן הזה, שכל הנוטה לאדום טמא, אינה צריכה לזה בקיאות גדולה].

א) חכמת בצלאל (גדה דף כ:): – "לפענ"ד כל דברי הסד"ט בזה תמוהים ... דהסד"ט מה שמסיים, שהב"ח והש"ך העתיקו דברי רש"י להלכה, דוודאי הלכה היא, אם כבר באה האשה עם הדם לפנינו, אבל עכ"פ אין מוכרח שצריכה לבוא עם הדם להחכם, ועד כאן לא כתבו אלא שאין אשה רשאי שתסמוך על חברתה, אבל האשה לעצמה תסמוך ותסמוך".

ב) בינת אדם (ס"ק ה') – "נראה לי עוד שאם מראה דם זו שהיא מסופקת בה לחברתה וחברתה אמרה שאינה נוטה לאדמומית מותרת לסמוך עליה דאף על גב דאינה נאמנת לומר כזה טיהר לי פלוני חכם זהו דוקא בימיהם שהיו מטהרים אפילו מראה אדום דלזה צריך בקיאות ואמרינן כיון דאיתא קמן אין סומכין עליה אבל עכשיו שכל הנוטה לאדום טמא שאינה צריכה לזה בקיאות גדולה ודוקא כזה טיהר לי חכם אינה נאמנת דכיון שהיה זקוק למראה זה לשאול לחכם או משום שצריכה לדמות בזה אמרינן דאינה בקיאה אבל אם אומרת שאינה צריכה בזה שאלת חכם אלא שאינו נוטה לאדמומית כלל גם חברתה נאמנת שהרי סומא וחרשת חברותיה בודקין אותה כדאיתא בסימן קצ"ו סעיף ח".

ג) לבנון נטע (ס"ק ב') – "שאם תכף בראיית הדם ידעה שטהור אינה צריכה להביא לפני חכם דאדם רואה דמי עצמו".

ד) ששבה"ל (ש"ך ס"ק ז', סיכום אות ב') – "ובפת"ש (סק"ו) כתב בשם הסד"ט ... ופרש"י ... וכ"כ המרש"א שם, וע"ש בחכמת בצלאל, ולפ"ז אפילו מראה ששאלה הרבה צריכה להראותו בכל פעם. אבל ברשב"א ור"ן שם משמע דמעיקר הדין אשה נאמנת בדם של עצמה ... ורק כשנולד ספק ע"י ספיקא דחכם ושור שחוט לפניך ... ומ"מ אין לסמוך ע"ז אלא היכא דברור לה טובא, אבל בקצת ספק יש להחמיר שהרי המהרש"א ס"ל כהסד"ט ... ובחכ"א (כלל קי"א ס"ג בבינת אדם) כתב דחומרא זו ... והמהרש"ם בדעת העתיק דבריו".

שבה"ל (ח"ג סי' קכ"א על סי' קפ"ח בש"ך ס"ק ז') – "בש"ך ס"ק ז' וכן אשה זו שמסופקת בדם שלה אין לה לסמוך על חברתה שהראתה דמה. עיין בפת"ש בשם הס"ט דאפי' על עצמה לא יכולה לסמוך, והטעם דהדין כן מפרש"י גדה דף כ' ע"ב במש"כ כיון דאיתא קמן נחזי אנן יעש"ה, איברא ממש"כ הרמב"ן הרשב"א והר"ן בחי' שם בנדה משמע דמעיקר הדין אשה נאמנת בעצמה כה"ג דדוקא היכא דנולד ספק ע"י ספיקת דחכם דשור שחוט לפניך כמש"כ הרשב"א שם או דוקא היכא דאין הדבר נוגע לה לעצמה אלא לחברתה שהיא מסופקת, אלא כשהיא כבר הראתה לחכם וברור לה דהאי דם הוא כה"ג נאמנת מעיקר הדין אי לאו כשיש חכם בעיר שצריכה להראות לו מפני כבודו של חכם יע"ש, ועיין בס' חכמת בצלאל להגר"ב רנשבורג בזה. ואמנם נראה דהא דכשאיכא חכם צריכה להראות לו זה דוקא ממדת חסידות דמעיקר הדין דוקא בחכם כיו"ב שייך זה, מ"מ אין לסמוך על הנ"ל אלא היכא דברור לה טובא, כיון שגם מדברי המהרש"א בנדה שם נראה דהחמיר כהס"ט ודו"ק".

ה) בדה"ש (ס"ק ל"ג) – "וכל זה כשהראתה לחכם וטימאו או נסתפק בו אבל נראה שהאשה יכולה לסמוך על הכרתה כשרואה איזה מראה ואם הוא דומה לאיזה מראה אחר שטיהר לה חכם יכולה להחזיק עצמה בטוהרה ואינה צריכה להראותו לחכם".

בדה"ש (סעי' ב' ב' סוף ד"ה אין, עמ' פ"ב) – "ומה שהביאו הש"ך והסד"ט את דברי רש"י צ"ע וכנ"ל דאטו צריכה להראות כל מראותיה לחכם ומה שיעור יש ליתן בזה. שו"ר עיקר סברתי בזה לחלק בין זמן הש"ס לזמננו בבינת אדם אות ה' עיי"ש".

ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' פ"ה).

3. מראי מקומות – דעת תורה (על סעי' ב'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ח').

א) לחם ושמלה (שמלה ס"ק ד') – "י"ל דלא שייכא אלא בזמן חכמי הש"ס שטהרו גם מראה אדמדם אבל אנן שאין מטהרין רק בירוק ולבן לא נ"מ ... וצ"ע בזה כי הוא דבר חדש".

ב. אשה מביאה מראה ואומרת זה שהוא כזה טיהר לי החכם.

1. מחמיר.

א) פת"ת (ס"ק ו') – "ועל' בתוה"ש שכ' דאפילו אם היא מביאה דם הראשון ואומרת זה שהוא כזה טיהר לי החכם דאז ליכא למיחש שמא טעתה בדמיונות מ"מ אין סומכין עליה ע"ש".

ב) טהרת ישראל (סעי' כ').

2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"ו).

א) תוה"ש (ס"ק ה') – "נראה דאם האשה מביאה דם הראשון ואומרת זה שהוא כזה טיהר לי פלוני חכם דנאמנת דהרי אנו רואין שאינה טועה בדמיונות אך מסוגיא דש"ס סוף פ' כל היד [כ ב] מוכח דאף כה"ג אינה נאמנת דאל"כ אמאי לא מתרץ הש"ס התם עובדא דילתא הכי וגם לשון רש"י שם משמע דכל היכי דהדם לפנינו אין סומכין על נאמנות האשה וצ"ע".

ב) בדה"ש (סעי' ב' ב' סוף ד"ה והיא, עמ' פ') – "בתוה"ש ... ויש ליתן בזה שני טעמים הא' דהואיל ואנו מחזיקים מה שראתה עכשיו למראה טמא או עכ"פ מסתפקים אנו בו יש לחוש שהיא משקרת בהגדתה והב' דאולי מראה הראשון כשטיהרו החכם היה מראה טהור ועכשיו נשתנה למראה טמא ואף שהיא אומרת שלא נשתנה חיישינן שהיא טועה בדמיונה והנה כסברה הראשונה הוזכרה בבית שלמה ... וכעין סברא השנייה הבאנו בס"ק כ"ח בשם הדברי חיים ...".

ג. איש: נאמנותו במקום ספק.

1. ג"כ מחמיר [אין לחלק] – בינת אדם (ס"ק ה'), "ובאמת נראה לי דאף על גב דבעי בגמרא על אשה אם נאמנת הוא הדין דמבעיא באיש", חוט שני (ס"ק ד' אות ב'), הגר"ח קצ"ל (דברי שי"ח גליון שנ"א פר' וירא תש"פ, לשונו מובא לקמן).

ד. אשה שלמדה.

1. מיקל [אין לחלק].

א) דברי חיים (יו"ד ח"ב סי' פ"א) – "דאנן אין מורין רק מה שאינו דומה כלל לאודם ולכן גם נשים פקחות רואות דם בזמן הזה וכן בכל זמן וכמבואר בשו"ע [סי' קצ"ו סעיף ז'] ואחרונים".

ב) הו"ד לבנון נטע (סוף ס"ק ב').

(ג) הגר"ש איידר זצ"ל (פרק א' הע' נ"ג).

(ד) חוט שני (ס"ק ד' אות ז').

(ה) הגר"ח זצ"ל (דברי שיי"ח גליון שנ"א, פר' וירא תש"פ) – "נדה כ' ב' איבער"ל כזה טיהר איש פלוני חכם מהו כו'. איתא בשו"ע (חו"מ ס"ו ס"ד) דאשה פסולה לדון ודנו האחרונים אם אשה כשרה לפסוק דין בהוראת איסור והיתר, והביא הברכ"י (מובא בפ"ת שם) ב' ראיות להיתר א' ממש"כ התו' איך דבורה שפטה את ישראל ות' שהיתה מלמדת להם הדינים אלמא דסומכין עליה והב' מד' החינוך שכ' דאשה חכמה שראויה להוראה אסור לה להורות שתויי יין אלמא דיכולה להורות. והנה דבר פשוט שאשה יכולה להעיד הוראה ששמעה וסומכין עלי' כמ"ש בכתובות (ע"ב א') פלוני חכם טיהר לי את הדם ועוד בהרבה מקומות בש"ס בבלי ויררו' ועי' תוספתא דכלים (ב"מ פ"א) וברוריא אומרת וכו', והטעם דעד א' נאמן באיסורין ואפ' אשה כמ"ש התו' גיטין (ב' ב') ובודאי נאמנת להעיד מה ששמעה, וכל הנידון בדבר שצריך שיקול הדעת אם אפשר לסמוך על שיקול דעתה או לא אי דמיא לכזה טיהר לי איש פלוני חכם דמיבע"ל בסוגיין, ולפ"ז יש לדחות ראיית הברכ"י מדבורה די"ל דודאי נאמנת למסור להם הדין כמו שלמדה מחכם והיא מסרה להם והם הכריעו אם זה דומה לכאן וזה נקרא היא שופטה את ישראל כיון שהיו צריכים לה שתמסור להם ההלכות. אבל צ"ב דאם אשה כשרה להורות מ"ט בבעיא דסוגיין קי"ל ביו"ד (סי' קפ"ח ס"ב) לחומרא שאינה נאמנת וי"ל שאם היתה בקיאה היטב בהלכה והכריעה שהוא טהור היו סומכין עלי' אבל הכא באשה שאינה יודעת כלום בהלכה אלא שאומרת שמכרת במראה שכתם זה דומה לזה לכן אינה נאמנת די"ל שטועה בדמיונה כיון שאנו מסופקים אם הוא טהור או טמא וכיון שאפשר לראותו כעת כדמסיק בגמ' אין סומכין עליה שפלוני היקל לה אבל אם אין לפנינו לראותו סומכין עלי' ול"ד אשה דה"ה איש שאינו חכם וכ"כ החכמ"א בבנ"א ס"ה".

(ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' פ"ז) – "אה"נ אשה שבקיאה בכך בוודאי יכולה לראות. וע"ש בבינת אדם שאיש ואשה שווין לדינים אלו. [ואף שע' ברמ"א ס' קז ס"ג שכל מידי שיש צד להקל אין אשה נאמנת, שנשים דעתן קלות להקל בכל שאפשר לתלות לקולא כו'. והובאה בנוגע לכאן בבפת"ת ס' קפז סקל"ה. מ"מ שמעתי מרי"ב של' שלמעשה ראינו שעכשו הם נוהרין טפי.]".

(ז) אבני דרך (חי"ב סי' קס"ה) – "במה שרעייתך שמעה כי נפתח קורס (ע"י רבנים יר"ש) להכשרת קבוצה קטנה של נשים לראות מראות טהרה (ושאר ענייני הלכות נדה), ושאלתה האם דבר זה טוב שנשים יפסקו בשאלות של מראות. ובבדיקה שערכת אכן מדובר בנשות רבנים אשר יראתן קודמת לחכמתן, ורוח טהרה אופפת אותן, וכל כוונתן גרידא לשם שמים. אפתח ואומר שלא ניתן להשוות דברינו לעניין משגיחת כשרות ושאר תפקידים, שכן הכא לא מיירי בתפקיד שררה. ראשית לא ניתן להתעלם שבדבר ברור אשר אינו דורש פלפול וחקירה או חידוש דין והלכה אלא ראיית המציאות מול העיניים התירו לנשים להורות לנשים, שהרי כל בר דעת יודע שמצוי שהבלנית קודם הטבילה בודקת האם יכולה האשה כעת לטבול, וכן בטבילה עצמה מאשרת שכל הגוף (והשיער) היה בתוך הבית. ואמנם ... העולה לדינא: אם אכן יתברר שהקורס מועבר ע"י רבנים יר"ש והנשים בקורס זה מטרותן טהורה ונקיה להרבות שמירת ההלכה בעם ישראל כדרך התורה, נראה דיכולה רעייתך להשתתף בקורס זה. אולם חשוב להעיר כי ישנן נשים אשר פועלות לא מתוך ניקיון כפיים, ומערבות שיקולים זרים, ומכאלה יש להרחיק כמטחוי קשת".

כה] דמי אשתו.

א. לראות דמי אשתו.

1. יכול לראות.

(א) תוס' (נדה דף כ: ד"ה כל) – "אין לומר דאסור לראות דמי אשתו".

(ב) ר"ש (נגעים פרק ב' משנה ה') - לשונו מובא לקמן.

(ג) רשב"א (נדה דף כ: ד"ה ילתא) – "ודאי יכול היה לראות כתמי אשתו".

(ד) ריטב"א (נדה דף כ: ד"ה והיכי) – "ולא קתני שאינו רואה דמי אשתו מכלל שהוא רואה אותם ... וכן הסכימו רבותי".

(ה) חי' הר"ן (נדה דף כ: ד"ה ילתא) – "ודאי יכול היה לראות כתמי אשתו".

(ו) אגודה (נדה פרק ב' סי' י"א).

(ז) פוסקים – מהרש"ל (הג' על הטור), ש"ך (ס"ק ז'), כתבו התוספות ס"פ כל היד דיכול לראות דמי אשתו ומביאו מהרש"ל בהגותו וכו"כ האגודה שם"), ערך לחם (למהריק"ש, ריש הסי'), תורת השלמים (סולת מנחה על ס"ק ה'), באה"ט (ס"ק ב'), מקור חיים (ס"ק ט'), גר"ז (סוף סעי' ז'), וכתבו התוספות דיכול אדם לראות דמי אשתו"), חכ"א (כלל ק"ט סעי' ו'), בינת אדם כלל ג', "הבעל יכול לראות דמי אשתו"), חופת חתנים (סי' ט"ז סעי' ב'), חו"ד (חי' סוף ס"ק ו'), מהר"י אסאד (יו"ד סי' קפ"ז), מהר"ם שיק (יו"ד סי' ל'), סי' ל"ה), שיורי ברכה (ס"ק ז'), פירוש רמב"ם (שפתי חכם ס"ק ז'), לחם ושמלה (לחם ס"ק א' ד"ה כתבו, סוף סי' קצ"ט), פת"ת (ס"ק ו'), לבנון נטע (ס"ק ב'), מלבושי טהרה (סעי' ז'), דעת תורה (יו"ד סי' י"ח ס"ק מ"ד), ערה"ש (סעי' כ"ב), "יכול החכם לראות דמי אשתו ולטהרה או לטמאה"), סוגה בשושנים (סעי' ב'), לשונו מובא לקמן), דרכ"ת (סי' קצ"ט ס"ק מ"ב), שפע טהרה (סעי' ג'), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות ט"ז, "בעל יכול להורות בכתמי אשתו"), יביע אומר (חו"ו יו"ד סי' י"ח), ששבה"ל (סיכום אות ד'), בדה"ש (ס"ק כ"ז), חוט שני (ס"ק ד' אות ח'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"י), פוסקים.

ב. אם יותר טוב להחמיר, משום שלא תתגנה בעיניו או שלא יהיה לבו נוקפו ופורש.

1. לשון ראשונים.

- (א) **תוס'** (נדה דף כ: ד"ה כל) – "שלא היתה רגילה להראות לרב נחמן בעלה ... אי נמי היתה חוששת שמא היה מחמיר על עצמו להיות לבו נוקפו ופורש ולא יסמוך על חכמתו אי נמי שלא תתגנה בפניו".
- (ב) **רשב"א** (נדה דף כ: ד"ה ילתא) – "והא דלא אחזיתיה לרב נחמן בעלה שהיה בקי בהן ג"כ ... היינו טעמא דדילמא מיגניא באפיה".
- (ג) **ריטב"א** (נדה דף כ: ד"ה והיכי) – "אולי לא היה רב נחמן בעיר או שלא היה רוצה לראותם דמגניא באנפיה".
- (ד) **ח"י הר"ן** (נדה דף כ: ד"ה ילתא) – "והאי דלא אחזיתיה לבעלה שהיה בקי בהן ... א"נ דילמא מיגניא באפיה".
- (ה) **ר"ש** (נגעים פרק ב' סוף משנה ה') – "דהא אשכחן בסוף פרק ב' דנדה (דף כ ב) דילתא אייתאי דמה לקמיה דרבה בר בר חנה ולא היתה מראה לר"נ בעלה אף על פי שהיה בקי בדמים כדקאמר התם (יט ב) אדום כדם הקזה לא משום דאסור אלא כדי שלא תתגנה עליו".
- (ו) **אגודה** (נדה פרק ב' סי' י"א) – "פר"י שלא תתגנה בעיניו עשתה".
2. טוב להחמיר.
- (א) **לחם ושמלה** (לחם ס"ק א' ד"ה כתבו) – "מ"מ טוב יותר שתרא' לחכם אחר ולא לבעלה דשמא יהי' לבו נוקפו ופורש ולא יסמוך על חכמתו אי נמי שלא תתגנה בפניו".
- (ב) **פתחא זוטא** (ס"ק ט', מהד"ת ס"ק ד') – "אין שואלין שלא יהיה לבו נוקפו ושלא תתגנה, ויש להביא ראי' מש"ס מגילה דף י"ג ע"ב גבי אסתר".
- (1) **הראיה מאסתר**, י"ל **הגרש"ק** זצ"ל (מי נדה מהדו"ת סי' קפ"ח ש"ך ס"ק ז', "שהיה רשות אחשוורוש עליה ולא היתה מצויה אצל מרדכי כל שעה זולת לפרקים רחוקים, שפיר לא הוי פת בסלו, לכן חיישינן שפיר שבשביל הנאתו יבא להתיר").
- (ג) **טהרת ישראל** (סעי' כ"א) – "ומ"מ טוב יותר שתשאל בכל הנ"ל לחכם אחר ובלא אפשר לא תשאל לו עבודה רק שיסבור ששאלה עבור אשה אחרת".
- (ד) **פרדס שמחה** (ס"ק ט' אות ו', שיעורי טהרה סוף פרק ב') – "והרוצה להחמיר בימי טומאתה יש ע"מ לסמוך - מ"מ ראוי שתראה לחכם ולא לבעלה, שמא יהא לבו נוקפו ולא יסמוך על הוראתו, א"נ שלא תתגנה בעיניו".
3. **רק אם יש חשש**, טוב להחמיר.
- (א) **בדה"ש** (ס"ק כ"ז, סי' קצ"ו ס"ק קי"א) – "אם חוששת שתתגנה עליו בראותו את כתמיה או חוששת שיהיה מחמיר על עצמו להיות לבו נוקפו ויפרוש ולא יסמוך על חכמתו מוטב שתראה מראותיה לאחרים".
- (ב) **נטעי גבריאל** (פרק ק"כ סעי' ג').
- (ג) **סתימת שאר פוסקים**.
4. **מראי מקומות** – ט"ז וש"ך **השלם** (שפ"ח ס"ק י"ג).

ג. **איתחזק איסורא: הפסק טהרה, טבילה.**

1. מחמיר.
- (א) **ר"ש** (נגעים פרק ב' סוף משנה ה') – "דילתא ... כדי שלא תתגנה עליו: ועוד ... היכא דאיתחזיק איסורא לא".
- (ב) **מאירי** (נדה דף כ: ד"ה כשם. ע"י שבט הקהתי ח"ה סי' קנ"ז, שהמאירי הולך על איתחזיק איסור) – "כך הדמים והכתמים אדם רואה כתמי אשתו ודמיה אם לטהר אם לטמא וכן כתובה בתוספות ... ואני מפקפק לומר שכל שהיתה תלוי בו כשל עצמו הוא ואין לו לראות".
- (ג) **חכ"א** (כלל קי"א סעי' ו', בינת אדם כלל ד') – "אף על גב דמותר לראות דמי אשתו היינו משום דלא איתחזק איסורא דאף על גב דהיא טמאה מכל מקום אינה בחזקת רואה תמיד כמו שכתבו תוספות בגיטין דף ב' אבל אם אירע הוראה בטבילה דאיתחזק איסורא שהרי בודאי היא טמאה וטבילה היא דומיא דשחיטה ממש אם כן אסור להורות".
- (ד) **לח"ש** (לחם סוף סי' קצ"ט) – "כתב בס' חכמת אדם בינת אדם אות ג' ... שאלה בטבילה אסור להבעל להורות".
- (ה) **הגרש"ק** זצ"ל (מי נדה דף כ: בתוס' ד"ה כל, מהדו"ת סי' קפ"ח ש"ך ס"ק ז', שירי טהרה תשובה ו') – "דאם אירע לה ספק בטבילתה אל יורה ... לדינא אין לזוז ממה שכתבתי לחלק בין אם היא בחזקת טהרה ובין אם היא בחזקת טמאה".
- (ו) **פת"ת** (ס"ק ו') – "ע"י בספר חכמת אדם כלל צ"ה שכתב דאם אירע לה שאלה בענין הטבילה אינו יכול להורות מאחר דאיתחזק איסורא ע"ש".
- (ז) **בדה"ש** (ס"ק כ"ז) – "ונראה שראוי להחמיר בזה אם לא בשעת הדחק".
- (ח) **חוט שני** (ס"ק ד' אות ח') – "אם השאלה היא בענין הטבילה או החציצה וכדו', אין הבעל יכול להורות בזה".
- (ט) **פתחי מגדים** (פרק י"ח סעי' כ"ט) – "אם אירע לה שאלה בענין הטבילה, אין הבעל יכול להורות".
2. מיקל.
- (א) **פמ"ג** (הנהגות השואל עם הנשאל באו"ה סדר א' אות ד') – "ונדה להורות לעצמו י"ל **דלא איתחזק מקרי שדמיה פוסקין**, עיין קידושין (ע"ב) [ע"ט] [ע"א] קדשה, דחזקה העשויה להשתנות בוודאי לא הוה חזקה, והעד דנאמנת עצמה וכמו שכתב בחידושי הרשב"א גיטין (ג') [ב] [ע"ב ד"ה אימור] עד אחד נאמן כו".
- (ב) **פרדס רמונים** (שפתי חכם ס"ק ז') – "כאן נאמנת אפילו באיתחזק דאיהי נחשבת בעלים בזה. וכמו כן נאמר בדידיה וכנ"ל ודו"ק".
- (ג) **ע"י פרי דעה** (שפתי לוי ס"ק ז') – "דברי רבינו שמשון צריכים עיון".
- (ד) **מהר"ם שיק** (יו"ד סי' ל', סי' ל"ה) – "וצ"ע על הר"ד והטו"ז ועכ"פ אין סברת הר"ש מוסכמת אדרבה רבים פליגו עליו".
- (ה) **מהר"י אסאד** (יו"ד סי' קפ"ז) – "ולהלכה נ"ל כיון דהלחם חמודות ס"פ עד כמה ובית הלל ליו"ד סי' ש"ב ובתשובת חו"י סי' קכ"א ובתשובת בית לחם יהודה ביו"ד סי' א' כולם השיגו על הר"ש ועל הט"ז שהביאו להלכה אלא דגם באתחזק איסור שרי

- להורות לעצמו הכי נקטיגן וכן משמע בפסקי תוס' בכורות שם סי' ע"ג וז"ל בכל איסור והיתר אדם נאמן לראות לעצמו כו' א"כ ודאי נדחה חילוק הר"ש מהלכה אלא גם באתחזק איסור מותר להורות לעצמו".
- (ו) ערה"ש (סעי' כ"ב) – "ויש מי שאומר דזהו דווקא כשעומדת בימי טהרה אבל הוראה להיתר כשהיא בחזקת טומאה אסור לו להורות ומטעם זה אסור לו לחכם להורות לאשתו בדין הטבילה שאז עומדת בחזקת איסור [חכ"א כלל צ"ה] וזה נבנה על היסוד שכתבנו בס"י י"ח סעי' מ"ח שיש שסוברין כן ע"ש אבל כבר בארנו שם דכל רבותינו לא ס"ל כן וכל אדם נאמן על שלו לעצמו אף באתחזק איסורא ורק בבכור הדין כן ע"ש ולכן החכם יכול להורות בכל עניין לאשתו [ועתה ראיתי שכ"כ הפר"ר בש"ך סק"ז ע"ש וכן עיקר לדינא]."
- (ז) דע"ת (יו"ד סי' י"ח ס"ק מ"ד) – "העלה בבינת אדם ...".
- (ח) סוגה בשושנים (סעי' ב', שושנים לדוד ס"ק י') – "ואשתו סומכת עליו להיתר אפילו במקום דכבר איתחזק איסורא, כמו בעניני טבילה וכיוצא בו".
- (ט) טהרת ישראל (סעי' כ"א) – "הבעל המורה מותר להורות לאשתו בדם שלה בין טמא לטהור ואף שאירע לה שאלה לענין טבילה יוכל הבעל להורות".
- (י) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה ס"ו, מנחת פרי סוף סעי' ב', אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ב אות נ"ט, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ס"ו) – "הבעל נאמן לפסוק לאשתו גם בדיני חציצה [כדע"ת ס"ס י"ח בשם מהר"ח או"ז ודלא כחכ"א ומ"נ]".
- (יא) ביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י"ה, טהרת הבית סי' ו' סעי' ד', ח"ג טבילה סעי' י"א) – "מסקנא דדינא בהא סליקנא ובהא נחיתנא שתלמיד חכם רשאי להורות בין להקל בין להחמיר גם בדין דם של הפסק בטהרה, וכן בספק בטבילה של אשתו, אע"פ שהוחזק איסור, ומכל שכן שרשאי להורות אף לקולא בדיני דמים וכתמים של אשתו כשהיא בחזקת טהרה. ובכלל זה גם בתוך שבעה נקיים לספירתה, ואפי' בשלשת הימים הראשונים, כי מיד לאחר ההפסק בטהרה הרי היא בחזקת טהרה, כמבואר ...".
- (יב) שבה"ל (ח"ה סי' ק"ו אות ז', ששבה"ל סיכום אות ד') – "בענין ראית דם אשתו עתוס' נדה כ"א ע"ב, ועיין בפ"ת כאן ס"ק (ב') [ו'], ז', בשם חכ"א כלל צ"ה להחמיר באיתחזק איסור ר"ל בענין טבילה, ועיין בט"ז לעיל סוס"י י"ח ובהרבה אחרונים, ולמעשה אנו סומכים על הוראות הגאון מהר"א יו"ד סי' קפ"ז שפסק כדעת המקילים בזה, ואע"פ שנמצא במאירי נדה כ"א ע"ב ד"ה כשם בסו"ד שכ' לפקפק ע"ד התוס' הנ"ל וכ' ואני מפקפק לומר שכל שהיתה תלוי בו כשל עצמו הוא ואין לו לראות, ומשמע אפי' כתם אפי' מצאה בימי טהרתה כאשר הרגיש מהר"א סופר בהגהותיו שם, אנו אין לנו אלא דברי שאר ראשונים ושאר הרבה פוסקים שכבר הקילו בזה".
- (יג) שיעורי טהרה (סוף פרק ב') – "למעשה ההוראה ... שהבעל יכול להורות בכל הענינים גם בחזקת טומאה וחזקת איסור".
- (יד) נטעי גבריאל (פרק ק"כ סעי' א', סעי' ב') – "המנהג שבעל מורה לאשתו, גם בשאלות של איתחזק איסורא".
- (טו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' צ"א) – "שהלכה להקל כהערוה"ש".
3. דבר מפורש בפוסקים, לכו"ע יכול לפסוק.
- (א) דרכ"ת (סי' קצ"ט ס"ק מ"ב) – "עיי' בחכמת אדם בינת אדם אות ג' ... ועיי' בדרכי תשובה לעיל סי' א' ס"ק מ"א וסי' י"ח ס"ק קפ"ז וס"ק קפ"ח בשם הדע"ק דפשוט הוא דמ"ש בכ"מ דאינו נאמן להורות לעצמו במה דאיתחזק איסורא זהו דוקא בדבר שההוראה הוא עפ"י שיקול הדעת משא"כ בהוראה בדבר משנה והלכה ברורה אין חשש בזה עיין שם".
- (ב) ביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י"ח) – "ואפי' לדברי הר"ש ודעימיה שסוברים שאין לת"ח להורות לעצמו בדאיתחזק איסורא, היינו הוראה שאינה מפורשת בפוסקים, וצריך לדמות מילתא למילתא מסברא. וכמ"ש כיו"ב מרן הש"ע (סי' רמב ס"ט) בדין הוראה בפני רבו. אבל דבר המבואר בספרי הפוסקים, בודאי שרשאי להורות אף לעצמו".
- (ג) בדה"ש (ס"ק כ"ז) – "ונראה שראוי להחמיר בזה אם לא בשעת הדחק וכל זה בשאלה הזקוקה להכרעת דעתו של החכם להורות דבר מלבו או לדמות מלתא למלתא אבל בדין המפורש בשו"ע ובפוסקים נראה דלא מקרי הוראה ומותר לכולי עלמא".
- (ד) חוט שני (ס"ק ד' אות ח') – "אין הבעל יכול להורות בזה, אא"כ זה דבר פשוט בשו"ע".
- (ה) נטעי גבריאל (פרק ק"כ סעי' ג') – "וכל זה דוקא בשאלה התלוי בשיקול הדעת או בסתם, אבל בדבר המפורש בשו"ע פשיטא שבעל יכול להורות".
- (ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ד' הע' פ"ט).
4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"ד, סי' קצ"ט ס"ק מ"ב), שערי טהרה (סוף סי' ס"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף פרק ד'), פרי טהרה (הע' ד'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ב).
- (א) חוות יאיר (סוף סי' קכ"ב) – "ומ"מ א"א לומר דלהר"ש מקרי כל הוראה אתחזק איסורא ... שהרי כתב דמה דלא הראתה ילתא דמה לר"נ לאו משום איסור אלא וכו' ש"מ דלא מקרי הוראה אתחזק איסורא וא"כ נשאר קשה גמ' דחזי לי' בימי טומאתו כנ"ל הא בלה"נ וצ"ע".
- (ב) ערוך לנר (נדה דף כ: תד"ה כל) – "עייין בר"ש ספ"ב דנגעים (משנה ה') ולפי דבריו שם היכא דאתחזק איסורא חכם אינו רואה לעצמו ולפי זה יקשה היאך חכם רואה דם אשתו בימי ספירה הא שם מקרי אתחזק איסורא כנראה מדברי הרשב"א כאן אכן התוס' יבמות (פח א ד"ה מה אם) וגטין (ב ב ד"ה עד אחד) כתבו דלא מקרי אתחזק איסורא".
- ד. מראי מקומות – תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ז', "וצ"ע"), אמרי ברוך (על הש"ך ס"ק ז', "וצ"ע"), דרכ"ת (סי' קצ"ט ס"ק מ"ב), הגר"מ שטרנבוך שליט"א (שערי טוהר עמ' קצ"ח אות ג').
1. חת"ס (נדה דף כ: ד"ה ילתא) – "ולפע"ד דבמלתא דתליא בסברא יש לבעל נפש להחמיר לעצמו דהוי בכלל אין אדם רואה חובה לעצמו ולבו נוטה להקל".

1. מיקל – שבת הקהתי (ח"ה סי' קנ"ז, "אין מי שיחמיר").

כ ראתה דם בשפופרת - סעיף ג'. [ג' ציורים: שפופרת, דם חתיכה, נעקר מקור].

גמרא (נדה דף כ:): – "בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: הרואה דם בשפופרת מהו. **בבשרה אמר רחמנא ולא בשפופרת** ... לימא שפופרת תנאי היא; דתניא, המפלת חתיכה, אף על פי שמלאה דם, אם יש עמה דם טמאה, ואם לאו טהורה. רבי אליעזר אומר: בבשרה ולא בשפיר, ולא בחתיכה ... וחכמים אומרים: אין זה דם נדה אלא דם חתיכה תנא קמא נמי טהורי מטהר. אלא דפלי פלויי איכא בינייהו ... אמר אביי: בשפופרת כולי עלמא לא פליגי דטהורה, כי פליגי בחתיכה; מר סבר דרכה של אשה לראות דם בחתיכה, ומר סבר אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה".

א. למסקנה, מה הפשט בחכמים.

1. לכו"ע אם יש חציצה טהורה, ובפלי פלויי טהורה שאין זה דם נדה אלא דם חתיכה – רש"י (נדה ריש דף כב., "ורבנן בתראי סברי אפי' פלי פלויי טהורה דאין זה דם נדה דאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה").
2. כיון שאין הדרך לראות בכך יש להקל [בין שפופרת בין חתיכה] – ר"ש מקוצי, הו"ד ברא"ש (נדה פרק ג' סי' ב', "ורבנן סברי אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ואע"ג דפלאי פלויי וכיון שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות טהורה אע"ג דהוי דם נדה ודם נוגע בבשרה. ופליגי רבנן ור' אליעזר בטעמא דקרא דדרשינן בבשרה ולא בשפופרת. ר"א סבר דממעטינן שפופרת מטעם הפסקה וכן חתיכה היכא דאין הדם נוגע בבשרה. אבל אי פלאי פלויי קרינן שפיר בבשרה. ורבנן סברי טעמא דממעטינן שפופרת משום דאין דרכה של אשה לראות דם כך וכן חתיכה נמי אפילו אי פלאי פלויי לפי שאין דרך הנשים לראות כך והא דקאמרי רבנן אין זה דם נדה הכי פירושו אין דרך דם נדה רגיל לבוא בזה הענין"), טור (סעי' ג', "טהורה כיון שאין דרך לראות כך"), מתברר (סעי' ג', "כיון שאין דרך לראות כן").

ב. אשה שנעקר מקור שלה וכמין חתיכות בשר נופלים בבית החיצון [אם צריך לחוש לרש"י ותוס'].

1. מחמיר.

- (א) ב"ח (ס"ק ג' ד"ה ולענין) – "מי לנו ערב שפורוש רבינו שמשון הוא האמת ולא פירוש התוספות הלכך נראה לפענ"ד דלמעשה אין להקל כלל".
- (1) עי' הע' לקמן.
- (ב) הו"ד בש"ב (ס"ק ח') – "כתב הב"ח דצ"ע לענין מעשה אם יש להקל כיון דגם דעת התוס' כפירש"י כו' ע"ש משמע שם דוקא כשרואה דם נדות בחתיכה אבל כשהחתיכות נופלות ממנה בלא דם טהורה".
- (1) י"א שלא החמיר אלא בשעת וסתה – חנ"ד (חי' ס"ק ז', בי' ס"ק ג', "ובש"ך ס"ק ח' החמיר בזה בשם הב"ח אף אם רואה דם נדות בחתיכה שנעקר ממקורה בשעת וסתה"), פת"ת (ס"ק ח', "ועח"ד ...").
- (ג) עי' משכנות יעקב (יו"ד סי' מ"ד) – "קשה הדבר לסמוך ע"ז למעשה מבלי טעמים אחרים עוד. חזא ...".
2. מיקל.

(א) מחבר (סעי' ג') – "וכן אשה שנעקר מקור שלה, וכמין חתיכות בשר נופלים בבית החיצון, טהורה".

(ב) ט"ז (ס"ק ה').

(ג) תוה"ש (ס"ק ו') – "ובט"ז מבואר דאין להחמיר כלל בדינים אלו וכנלע"ד עיקר דאין לזוז מפסק הש"ע דכדאי הוא הר"ש והרא"ש והטור ורי"ף לסמוך עלייהו".

(ד) עי' גר"ז (סוף סעי' ט') – "וכתב הש"ך בשם הב"ח דצריך עיון אם יש להקל כפסק הש"ע. והמנחת יעקב כתב דאין לזוז מפסק הש"ע. וכן דעת הט"ז".

(ה) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ה') – "ואין לזוז מפסק ש"ע".

(ו) מלבושי טהרה (סעי' ח').

(ז) ברית אברהם (סי' מ').

(ח) ערה"ש (סעי' ל"ז, סעי' מ"ט) – "אמנם מגדולי הפוסקים שערערו בזה לומר נהי דכן הוא דעת רבינו שמשון מ"מ הא רש"י ותוס' לא ס"ל כן ואיך נסמוך באיסור כרת על דעת יחיד [ב"ח וש"ך סק"ח] ולכן לפי מה שבארנו גם רש"י ותוס' ס"ל כן ולא מיבעיא לפי פירושינו בכוונת רש"י שכתבנו בסעי' ל"א אלא אפילו לפי מה שכולם תפסו בדברי רש"י זהו הכל לאביי ולא לרבא כמו שהוכחנו בבירור בסעי' ל"ב וכן להתוס' אפילו לאביי בררנו דצריך דווקא כעין שפופרת או פלי פלויי אבל טיפי דמים שבתוך החתיכה אינו כלום ולרבא גם לפי התוס' מטהר בכל עניין כמ"ש בסעי' ל"ה וא"כ היתר זה של רבינו שמשון עולה גם לפירש"י ותוס' ... ולפי מה שבארנו גם רש"י ותוס' והרמב"ם והרמב"ן אין חולקים על דינו דרבינו שמשון ופשיטא דלרבא כן הוא".

(ט) טהרת ישראל (סעי' כ"ו).

(י) בדה"ש (ס"ק מ"ב) – "האחרונים העלו שיש לסמוך על הפסק השו"ע בזה".

3. **יש להקל במקום עיגון** [כמוצאת דם בלי הרגשה].

(א) תפארת ישראל (ס"ק ב') – "ומצינו לאחותנו תקנה. ואף כי יש לפקפק בזה, כי מי יאמר באיסור חמור דם נדה לסמוך אהר"ש במקום דרש"י ותוס' חולקין, מ"מ נתתי אל לבי לטהר אשה כזו בבודקת ומוצאה בלי הרגשה, הואיל ובלא"ה כבר כתבתי לעיל בסימן קפ"ג דדעת הר"מ דבעינן דווקא הרגשה גמורה אפי' בבדיקה ד"ת, וסמכתי בצירוף שניהם והוא במקום עיגון והקלתי".

(ב) **חכ"א** (כלל קי"א סעי' ח') – "והנה לפעמים יקרה שעל ידי הלידה על ידי מילדת שאינה בקיאה היטב והיא שומטת את הולד ועל ידי זה נעקר המקור ממקומו ומתהפך כי מושכת צד העליון לחוץ ומחמת זה זבה תמיד דם ולפעמים יש לה וסת כשאר נשים אך תמיד מוצאת טיפת דם ולפעמים שהרחם עומד במקומו רק מחמת חולשת האשה נפשטו הקמטים והקשרים שבו נקשר הרחם ועל ידי זה נשתרבו לחוץ וכמו מעי תלוי לה מבחוץ ועל ידי זה היא מוצאת דם וקורין אותו פאהר פאל (רצה לומר שהרחם נפל לחוץ) והנה יכול להכיר אם הוא שבר של בני מעיים תמצא תמיד מן הצדדים אבל נפילת המקור הוא באמצע בית החיצון גם הבני מעיים הם ירוקים והמקור הוא אדום (סדרי טהרה סימן קפ"ח סוף סעיף קטן ד') והנה כאשר יבדוק רופא מומחה ויאמר שהוא מחמת המקור שנעקר או נשתרבו ממקומו ואם כן אין המקור במקומו עיגון יש לסמוך על הכרתי ופילתי וכן כתב הסדרי טהרה שם שיש לסמוך על הר"ש מקוצי שכתב הרא"ש בפרק המפלת על פי פירושם בר"ש במעשה כזה ואמר שהיא טהורה דכתיב (ויקרא ט"ו, כ"ה) דם בבשרה דוקא כשראתה בדרך שהנשים רואות אבל אם אין המקור במקומו כיון שאין דרך לראות כך טהורה ולפי זה משמע שאפילו בזמן וסתה לעולם טהורה כיון שאין לה מקור (ט"ז ס"ק ה') ואמנם כיון שהרבה פוסקים פירשו דברי ר"ש באופן אחר ואם תמצי לומר שדעת ר"ש כזה מכל מקום מאן יימר דהלכה כמותו ולכן במקום עיגון יש להתיר אם יוצא הדם שלא בהרגשה (כרתי ופילתי סוף סימן קפ"ז) ואמנם שלא במקום עיגון אין להקל אלא אם כן".

(ג) **בית שערים** (יו"ד סי' רנ"ב) – "אינו אלא במקום עיגון אבל לא היכא דליכא עיגון רק שקשה לה להחמיר ולטבול".
4. **מראי מקומות – מחה"ש** (ס"ק ט'), **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות י"ז, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות י"ז), **ט"ז וש"ך השלם** (שפ"ח ס"ק ט"ו).

(א) **סד"ט** (ס"ק ד' ד"ה והנה אף, ד"ה כללא) – "כיון שהמחבר והרמ"א קבעו בש"ע להלכה לדברי הר"ש כדאי הם לסמוך עליהם ובפרט במקום הדחק ועיגון. גם בס' מנחת יעקב כתב דיש לפסוק בזה כש"ע, ואפשר דאף הב"ח שכתב דלמעשה יש להחמיר כדעת התוספות יש לומר דבמקום הדחק ועיגון מודה".

ג. מה הפשט שאין הדרך לראות כך.

1. גורם, סיבה: מצד שהראייה נגמרה ע"י השפופרת.
(א) **גר"ז** (סעי' ח') – "עד המקור (רא"ש) **פירוש ועד בכלל** שהכניסו לתוך מקור דמיה ונכנס הדם בשפופרת והוציאתו לחוץ ואין דרך נשים לראות כן ומשום הכי טהורה שנאמר דם יהיה זובה בבשרה בבשרה ולא בשפופרת וטעמא דקרא לאו משום חציצה הוא שהשפופרת מפסקת בין דם לבשר בית החיצון אלא טעמא דקרא משום שאין דרך נשים לראות דם בזה הענין ולא טמא הכתוב אלא בשרואה כדרך שהנשים רגילות לראות".
(ב) **אבני נזר** (יו"ד סי' רכ"ד אות ד', סי' רכ"ה אות מ"ו) – "ורבנן בתראי ס"ל הטעם משום שלא ראתה כדרך ראי' מעצמה או ע"י אונס שבגופה ולא (אולי צ"ל 'אלא') בגרם הכנסת שפופרת או הוצאת החתיכה שהדם שבתוך החתיכה ממילא יצא עם החתיכה. אך אם יש דם על החתיכה מבחוץ אין ראי' שהדם יצא מחמת החתיכה שמא להיפוך שהטבע הוציאה מותרות הדם ועמו יצאה החתיכה או הוציאה שניהם יחד. ועי' בביאור הרב ז"ל מלאדי בש"ע שביאר הענין היטב".
(ג) **הר צבי** (יו"ד סוף סי' קמ"ח) – "ובאותו ענין נשאלתי מרב אחד ע"ד אשה שיש לה סכנה אם תתעבר ועפ"י הרופאים הניחה מכסה של גומי על פי המקור כדי למנוע ממנה הריון, ולדעת הרב הנז' היה פוסק שאם תראה דם בתוך המכסה לא תטמא משום דהא קי"ל הוואה דם בשפופרת טהורה, ואמרתיו לו שזה טעות, שלדעת הרא"ש והשו"ע מה שהרואה בשפופרת טהורה היינו שהכניסה השפופרת לתוך המקור והשפופרת הוציאה את הדם ולא יצא הדם מעצמו, משא"כ כאן המכסה איננו בתוך המקור, ואין המכסה מוציאה את הדם, והדם זב מעצמו, וקרינן בה ראות הדם כדרך ראייתה, ובודאי דין טומאה יש כאן".
(ד) **בדה"ש** (ס"ק ל"ה) – "ולדינא יש להחמיר כפירוש זה".
1) א"א להקל אם הדם על שפופרת, כיום אולי הדם היה שם קודם – **בדה"ש** (ציונים ס"ק פ"ג).

2. תוצאה: מצד חציצה.

(א) **דברי חיים** (ח"ב סי' ס"ג) – "כל עיקר טומאת האשה הוא בעת יציאת הדם מהמקור לבשרה שבפנים ומה שיתהווה איזה מקרה בדם אחרי יציאה מבשרה שבפנים לא איכפת לנו שכבר נטמא האשה וכן אם לא יצא הדם דרך הבשר שבפנים מתי שיצא מהמקור כיון שלא ה' בבשרה שבפנים טהורה ולכן אם יצאה הדם בשפופרת מהמקור ולא נגע בבשרה שבפנים לכולי עלמא טהורה מגזירת הכתוב דבבשרה שעיקר טומאת אשה מה שיצא מהמקור לבשרה שבפנים".

(ב) **פרדס רמונים** (מקשה זהב סוף ס"ק ו', עי' פתחי נדה חקירה ו' אות י"ד) – "דהר"מ והרא"ש מפרשי' שלא הכניסה השפופרת לתוך המקור רק **עד המקור**".

(ג) **ברית אברהם** (סי' מ').

(ד) **עונג יו"ט** (סי' פ"ד) – "יצא בשעה שהי' השפופרת מונח בתוכה וטהורה משום חציצה".

(ה) עי' **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' ענף ב', תנינא (ב - ג) סי' ע"ב ענף ב') – "דמוכח מכמה מחברים שהבינו בדעת הר"ש דלא כהרב ז"ל ... ועיין במשכנ"י חיו"ד סי' מ"ב שכתב דלענין דינא קשה מאד לפסוק כהר"ש לקולא כיון דרש"י ותוס' והרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והר"ן כולם פירשו בסוגיית הגמ' דטעמא דטהורה הוא רק משום חציצה עיין שם, וכיון שכן הו"ל רק ספק איסור וכיון שאף גם להר"ש והרא"ש ג"כ נתבאר דנפישו רבוותי דסברי שהיא טהורה ואי לאו שכבר הורה זקן להחמיר היינו צריכים לפסוק גם בזה להקל, לכן די לנו לחשוש לדעת הרב ז"ל ולהחמיר בדאורייתא ממש אבל לא במה שכבר נתגלגל לדרבנן וכ"ש בשעת הדחק שיש לחוש להוצאת אשה מיד בעלה ודאי נלענ"ד להקל".

(ו) **חוט שני** (ס"ק ח' אות א').

1) **יש קולא**, אם הניחה השפופרת על פי המקור ולא בפנים. **ויש חומרא**, אם נכנס בשפופרת בפנים, אבל הדם הולך על השפופרת מבחוץ, טמא.

ד. האם יש טומאה דרבנן.

1. טהורה לגמרי.

(א) בינת אדם (סוף כלל קי"א).

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות ח', תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות ח', שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' י') – "המורם מכל האמור דאשה שראתה דם בשפופרת טהורה וכן פסק השו"ע בסי' קפ"ח סעיף ג' 'הכניסה שפופרת והוציאה בה דם טהורה' ומפשטות דברי השו"ע וגם מפורש כתב כן בעל סדרי טהרה והחכמת אדם בכלל קי"ב בבינת אדם אות ז' ועוד גדולי אחרונים דפשוט הדבר בלי שום חולק שטהורה האשה גם מדרבנן ואע"ג שגזרו חכמים טומאה גם על דם שהאשה לא הרגישה כלל ביציאתו אשר גם זה נלמד בריש פ"ח דנדה מקרא דבבשרה עד שתרגיש בבשרה ואפי"ה גזרו טומאה גם על כתמים, מ"מ בראתה דרך שפופרת לא גזרו שום טומאה והיא טהורה ודאי גם מדרבנן. והרבה טעמים וסברות נאמרו באחרונים אהא דלא החמירו רבנן בשפופרת".

(ג) בדה"ש (ס"ק ל"ו).2. אם יצא הדם מעצמו כדרכו.

(א) טמאה מדרבנן.

(1) פרדס רמונים (פתחי נדה חקירה ששית אות י"ד) – "דל"ג חז"ל רק אם הדם יצא מעצמו בזה גזרו חז"ל לטמאה אפי' לא ארגשה ... אמנם היכא דהדם לא יצא מעצמו רק היא הוציאתו ממקור ע"י השפופרת וכדומה ע"ז לא אמרו דחזקתו לבא בהרגשה ולא יבואו לטאות בזה כלל וכיון שמה"ת היא טהורה בכה"ג ל"ג ע"ז".

(2) הגרפ"ש זצ"ל (אמרי חיים עמ' פ"ב) – "ברור לי בעה"ת שהאידינא אחר חומרת ר"ז וחומרת הגאונים בודאי היא טמאה את הראייה ע"י שפופרת היתה בדרך טבע אם לא כמו שצייר המחבר ביו"ד וכמו שנתברר כאן".

(ב) טהורה לגמרי.

(1) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות ט"ו, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות ט"ו) – "בעל פרדס רמונים ... אך היות ולהדיא מבואר שם דלפי פירושו נמצא שדברי הטור והמחבר הם נגד כל הראשונים, וגם תמוה מאד איך לא הזכירו כלל דלדעת כל הראשונים טהורה שפיר גם מדרבנן משום טעמא דחציצה בלבד, וכיון שזה תמוה ואיכא נמי לפרושי בדעת הטור דמיירי בשפופרת קצרה באופן שרק מהמקור יוצא הדם שלא כדרכו ואח"כ הדם נוגע שפיר בבשרה דבכה"ג שפיר אמרינן דאינה טהורה אלא א"כ הי' שינוי בעיקר יציאת הדם מהמקור שלא יצא כלל כדרכו מחמת עצמו אלא מחמת השפופרת, משא"כ בכה"ג דמאי דחשיב שלא כדרכו הוא רק משום חציצה שפיר מסתבר דכיון שמחמת השפופרת נפתח הקבר והדם יוצא אח"כ כדרכו מבין השיניים ונוגע בבשר שבבית החיצון שהיא ודאי טמאה מדאורייתא, וגם אפשר לפרש בדעת הטור כמו"ש קודם דבכה"ג שהכניסה השפופרת לתוך המקור שפיר סברי דבשפופרת עבה יש לחשוש דשמה בשעת פתיה"ק יצא מעט דם ונדבק בדופני השפופרת מבחוץ, וכיון שכן נראה דאין לזוז מכל דברי הראשונים להחמיר בדרבנן ואית לן למינקט להלכה דבכה"ג שמתחלת יציאתו מהמקור ועד סופו לא נגע כלל הדם בבשר דהרי היא טהורה גם מדרבנן אע"פ שהדם עצמו שפיר יצא כדרכו בלא שום שינוי".

(2) חוט שני (ס"ק ח' אות א').

ה. אם יש לה וסת, בזמן שראתה בשפופרת.

1. יש לה וסת.

(א) חזו"א (יו"ד סי' צ"ט ס"ק ד') – "יש לעי' ראת' דם בשפופרת, אי קבעה וסת, וכן אי מקרי מעין פתוח לענין שלא תקבע בראיות שאח"כ, וכן בגיורית שיש לה וסת מימי גיותה אי הוי וסת לאחר גירות, ובטעמא דלא קבעה וסת בימי טוהר, יש לעיין דלכאורה אין הטומאה של ג' הראיות הקובעות את וסתה, מהנות כלום לקביעות הוסת, אלא אחרי שביום הזה כבר הוחזקה ג"פ בראי', הנה יש לחוש לו לראי' עד שתבדוק, ומה יועיל זה שטהרה התורה את הראיות הראשונות, וי"ל דוסתות דרבנן וכה"ג לא גזרו, והעיקר נראה דהטומאה והטהרה יפעלו גם בטבע, וימי הטהרה הם בעצמותם אינם אות לראית יום הזה בימי טומאה, כי הטבע תלוי' במזל ע"פ השגחת ד', ואף אם ראתה ראי' שאינה מטמאה, לא תראה ראי' המטמאה, ולפ"ז נתייירה בטלה לה וסת, וראתה בשפופרת קבעה וסת".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' סוף אות ט"ו, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב סוף אות ט"ו) – "אך יש להדגיש דאף שראתה בשפופרת טהורה מ"מ לענין קביעות וסת אין דינה חלוק משאר נשים והוא פשוט וא"צ לפנים".

(ג) חוט שני (ס"ק ח' אות ב', סי' קפ"ד ס"ק ט"ו ד"ה ובביאור).(ד) לבושי עז (תמצית אות ג').

ו. ימי וסת: בשנעקר מקורה.

1. מיכל – ט"ו (ס"ק ה'), לחם ושמלה (לחם ס"ק י"א).

(א) ודוקא כשהחתיכה נפלה לבית החיצון בשעת וסתה, אבל אם החתיכה נפלה לבית החיצון קודם ובשעת וסתה ראתה דם טמאה – חוו"ד (חי' ס"ק ז', בי' ס"ק ג', ו"כתב הט"ו ... ודוקא כשהחתיכה נפלה לבית החיצון בשעת וסתה אבל אם החתיכה נפלה לבית החיצון קודם ובשעת וסתה ראתה דם טמאה), פת"ת (ס"ק ח', "ועה"ד ...").

2. מחמיר – ב"ח (ס"ק ג' ד"ה וצריך, ו"צריך לומר שאשה זו היה לה וסת ומכה זו שנעקר מקור שלה היה בין וסת לוסת"), תוה"ש (ס"ק ז'), מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ו' ד"ה גם), גר"ז (סעי' י"א, "ומכל מקום בשעת וסתה לא תלינן הדם בחתיכות אלא בוסתה כמו במכה דלעיל סימן קפ"ז (ב"ח מנחת יעקב דלא כט"ז)), בדה"ש (ס"ק מ"ז).

3. מראי מקומות – מחה"ש (ס"ק ט'), מלבושי טהרה (סעי' ח'), טהרת ישראל (סעי' כ"ו), וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ד).

א) חזו"א (יו"ד סי' פ"א ד"ה כ') – "כ' ט"ז סי' קפ"ח סק"ה דמעשה דר"ש טהורה אף בשעת וסתה וכן משמע דהר"ש טיהרה לעולם ואי כיון שעבר וסתה היא אסורה לעולם ולא התירה רק פעם אחת עד הוסת היו הפוסקים מפרשים הדבר, וגם משמע דחולי זה התמיד באשה ולא היתה יכולה לטהר, וא"כ ע"כ מוכח כדברי הט"ז דאף בשעת וסתה טהורה אלא שצריך טעם למה טהורה בשעת וסתה נהי דהכא הוי כמרגשת שהמכה מוציאה דם מ"מ הלא לעולם ראיתה בכך ואם באת להתירה הלא היא מותרת לעולם, והוא ממש נידון דידן, ונראה דכיון דדם הנדות יוצאין כאן שפיר י"ל דבטלה לה וסת דידה דכיון דמתמעטין דמה ע"י הגרת דם הנדות דרך המכה שוב אינה רואה כלל כדרך הרואות ואין חוששין לוסתה ואין דברי התו"ט א' אלא בדם היוצא מבשר המקור ולא בדם נדות וכ"ז כונת ט"ז".

ז. האם צריכה בדיקה בשעת נפילה: בשנעקר מקורה.

1. מיקל – ט"ז (ס"ק ה'), "שמו"ח ז"ל כתב דדין זה אינו מותר אלא בין וסת לווסת ועוד חלק על רמ"א והחמיר שצריך שתבדוק עצמה בשעה שנופל המקור לבית החיצון והיא טהורה ואחר כך תראה דם כו' ואיני רואה שום חילוק בין שעת נפילה לאחר נפילה בזה ותו דמה שיעור יש ליתן בזה אימתי מקרי בשעת נפילה או אחריה", חו"ד (חי' ס"ק ח'). בשם הש"ך, וצ"ב).
2. מחמיר – ב"ח (ס"ק ג' ד"ה וצריך), הו"ד בש"ך (ס"ק ט'), "כתב הב"ח משמע דס"ל דלא בעינן דבדקה בשעה שנעקרה ולא נהירא אלא דוקא בעינן דבשעת נפילתה לבית החיצון בדקה ולא ראתה שום דם כלל דלאחר כך כשהיו בבית החיצון לא היתה פוסקת לראות כל זמן שאותן החתיכות בבית החיצון וטיהר רבי שמשון כו' ועיין שם".
- א) דוקא כשנפלה החתיכה לבית החיצון בשעת וסתה – חו"ד (חי' ס"ק ז', בי' ס"ק ג'), "וכתב הט"ז ... ודוקא כשהחתיכה נפלה לבית החיצון בשעת וסתה אבל אם החתיכה נפלה לבית החיצון קודם ובשעת וסתה ראתה דם טמאה ועיין בי'. ובש"ך ס"ק ח' החמיר בזה בשם הב"ח אף אם רואה דם נדות בחתיכה שנעקר ממקורה בשעת וסתה. אבל כשהחתיכות נופלות ממנה בלא דם טהורה לכולי עלמא", פת"ת (ס"ק ח'), "ועה"ד שכתב דזה דוקא כשהחתיכה נפלה לבית החיצון בשעת וסתה אבל אם נפלה קודם ובשעת וסתה ראתה דם טמאה. ובש"ך ס"ק ח' החמיר בזה אף אם רואה דם בחתיכה שנעקר ממקורה בשעת וסתה אבל כשהחתיכות נופלות ממנה בלא דם טהורה לכ"ע ע"ש ועמ"י סק"ז ודו"ק".
3. מראי מקומות – גר"ז (ס"ק י'), בדה"ש (ס"ק מ"ה).

ח. בדיקה בפושרים, או בצפרניים: בזמן שנעקר המקור.

1. מחמיר – מחבר (סעי' ג').
2. מיקל – דר"מ (ס"ק ד'), הו"ד בש"ך (ס"ק י"א), "ובד"מ כתב ולפי מה שכו' דמירי כאן דידוע היה שנעקר המקור שלה א"כ גם כאן אין דברי הב"י נכונים דאף בלא בדיקה היה ידוע שאין זה דם קפוי רק שהמקור נעקר ולא הוצרך להתיר אלא שלא נאמר דזה עצמו דרך ראייה היא כנ"ל ע"כ", גר"ז (ס"ק י"ב), לחם ושמלה (לחם ס"ק י"ב), מלבושי טהרה (סעי' ט', ס"ק ט'), ערה"ש (סעי' נ"ב), טהרת ישראל (סעי' כ"ו), בדה"ש (ס"ק נ').

ט. שפופרת תוך ז' נקיים.

1. מחמיר – חזו"א, הו"ד בלבושי עז (תמצית ס"ק ד').
2. מראי מקומות – הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' ענף ג'), תנינא (ב - ג) סי' ע"ב ענף ג', "נראה דיש לדון שבשעת הדחק גדול כע"ז שהזכרנו בתחלת הדברים אפשר שיש להקל".

י. הצעת תקנה של לבישת שפופרת, ולהקדים בכך זמן הטבילה: הלכה.

1. מיקל.
- א) הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות י"ז, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות י"ז) – "נראה לכאורה באיש ואשה שנמצאים במקום שאין מקוה טהרה לבנות ישראל דאפשר להפקיע ממנה איסור נדה ע"י זה שתלבש שפופרת של גומי לפני שיגיע זמן הוסת כאמור לעיל באות ד' כיון דאסקינן דלכו"ע טהורה היא בכך אפי' מדרבנן, אך כיון שמפשטות דברי השו"ע משמע דפסקו כהר"ש והרא"ש וכיון שבעל שו"ע הרב ז"ל סובר דלדעת הר"ש והרא"ש הרי היא טמאה נדה בכה"ג מדאורייתא אי אפשר כלל להקל, משא"כ לענין נד"ד כיון שלא ראתה יותר משבעה ימים והיא רק נדה ולא זבה וכשתטבול לאחר ז' ימים הרי תצא ודאי מטומאת נדה דאורייתא, חושבני דאין ראוי להחמיר בזה".
2. מחמיר.
- א) הגרחפ"ש זצ"ל (אמרי חיים עמ' פ"ב) – "ברור לי בעה"ת שהאינדא אחר חומרת ר"ז וחומרת הגאונים בודאי היא טמאה את הראייה ע"י שפופרת היתה בדרך טבע אם לא כמו שצייר המחבר ביו"ד וכמו שנתברר כאן".
- ב) ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות א') – "ולמעשה חלילה להקל בזה דאף במה שרצו להקל בשפופרת לצורך פו"ר מי בקי שיכנס ממש עד המקור בלי שיגיע כלל דם בבית החיצון ואפילו משהו בעלמא דתטמא".
- ג) חוט שני (שעה"צ ס"ק ע"ו) – "ודע דחלילה להורות היתר בזמן הזה להשתמש בשפופרת כדי לטהר האשה, מפני שהמציאות היא שכמעט ואי אפשר לעשות זאת בלי שיהיה דם גם מחוץ השפופרת, וממילא היא טמאה מדינא, ואף אם ימציאו איזה תחבולה, אין לסמוך ע"ז כלל ועיקר, דלא ימלט ממכשול, וחלילה להקל באיסור נדה החמור".
- ד) הלכה ברורה (ספר שלם כנגד הגרשו"א זצ"ל).
3. מראי מקומות – קנה בשם (בירורי השיטות סוף סעי' א'), בדה"ש (ציונים ס"ק פ'), הרי"ז זנב (שושנת העמקים עמ' רכ"ה).

[כז] נכרת הרחם כולו: היסטרקטומיה (hysterectomy).

א. הלכה.

1. טהורה.

(א) **חוט שני** (סי' קפ"ג ס"ק ב' אות א', קיצור הל' נדה ריש פרק י"ד אות י') – "אשה שניטל כל האס (הרחם) שלה [ע"פ הוראת חכמים], וראתה אח"כ דם, טהורה היא, דכל דם שאינו בה ממקורה דהיינו הרחם, לא טמאתו התורה, ואף מד"ס טהורה. אמנם אם אין מוציאים את כל הרחם..."

(ב) **נשמת אברהם** (ס"ק א' אות ב') – "אשה שעברה ניתוח להוצאת הרחם כולו כולל צואר הרחם (היסטרקטומיה), אם הוציאו כל הרחם ועדיין היא רואה דם אח"כ, אז בהכרח שהדם בא מהנרתיק וממילא היא טהורה".
(ג) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (מכתב במייל) - לשונו מובא לקמן.

ב. היתה טמאה לפני הניתוח.

1. **נשמת אברהם** (ס"ק א' אות ב') – "אם היא היתה טמאה נדה ועברה כריתת כל הרחם (כולל צואר הרחם), כל דם שהיא רואה אחרי הכריתה בהכרח בא אך ורק מפצע הניתוח בנרתיק, משם נכרת צואר הרחם".

2. צריך להמתין ז' ימים, אבל אינה צריכה בדיקות - ויש לדון בהפסק טהרה.

(א) **שבט הלוי** (ח"ב סי' צ', ח"ה סי' קכ"ב, ח"ח סי' קצ"ט אות א') – "שאעפ"י שהיא צריכה ז' נקיים מכ"מ בדיקה לא שייך אצלה כיון שכבר אין לה רחם א"כ אין כאן דם נדה ולא דם זיבה ומה בצע בבדיקתה, ומכ"מ בעינן ז' נקיים ספורים לפנינו".

(ב) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (מכתב במייל, ומכתב לקמן) -

Question: A woman had a hysterectomy - and she is bleeding. She was a nidda prior to the operation. Does she have to do bedikos? She cannot possibly be having dam nidda. Can she just wait seven days and go to the mikvah - even while still bleeding? [If it changes matters - the couple is on their way to becoming religious.]

R' Y. Berkovits wrote: No need to do bedikos, she can just go to the mikvah after seven days pass. Rav Vozner has a teshuvah that she should be machmir to do a hefsek. In this case of a not yet frum woman, there is no need to be machmir.

3. צריך להמתין ז' ימים, אבל אינה צריכה הפסק טהרה או בדיקות.

(א) **אג"מ יו"ד ח"ג סי' נ"ה ענף ו' ד"ה אבל הא**) – "כשנעקר רחמה ששוב ליכא מציאות אף שטמאה ז' הימים דספירה ודאי לא תצטרך לבדוק בהן".

(ב) **הגר"ש"א זצ"ל** (נשמת אברהם ס"ק א' אות ב', אוצרות הטהרה עמ' תתק"ט אות מ"ו, אשרי האיש יו"ד ח"א פרק ל"א אות כ"ד) – "עברה ניתוח להוצאת הרחם כולו, כולל צואר הרחם (היסטרקטומיה), כל דם שהיא רואה אחרי הכריתה בהכרח מקורו מפצע הניתוח בנרתיק, משם נכרת צואר הרחם, ואם היתה נדה קודם הניתוח, אינה צריכה הפסק טהרה ולא ספירת שבעה נקיים, כי אין כאן מקור דם טמא, אלא אחרי הפסקת הדימום וריפוי הפצע בנרתיק יכולה מיד לטבול (אחרי ז' ימים - בצירוף ימים נקיים, אם היו לפני הניתוח). אמנם כ"ז דוקא בעקרו כל הרחם ולא נשאר כלום, אבל בנשאר חלק ממנו, דינה ככל אשה לגבי כל הדינים".

(ג) **ששכ"ה** (נשמת אברהם ס"ק א' אות ב') – "אינה צריכה לא הפסק טהרה ולא ספירת ז' נקיים כי אין כאן מקור דם טמא, אלא אחרי הפסקת הדימום וריפוי הפצע בנרתיק יכולה מיד לטבול (וכמובן שעברו ז' ימים בצירוף ימים נקיים, אם היו, מלפני הניתוח)".

4. צריכה הפסק טהרה ובדיקות דז' נקיים.

(א) **חוט שני** (סי' קפ"ג ס"ק ב' אות א' [עמ' כ"ז], ע"י סי' קצ"ו ס"ק ז' ד"ה ודע [עמ' רנ"ה]), ע"י קיצור הל' נדה ריש פרק י"ד אות י' [עמ' תכ"א]) – "ודע שאשה שהוציאו ממנה את כל הרחם, וכמו שמצוי בזמנינו, והיא טמאה נדה עוד מלפני שהוציאו ממנה הרחם, הרי היא צריכה למנות ז' נקיים ולטבול כדי להטהר, ויש לעיין אם אשה זו צריכה הפסק טהרה ובדיקות דז' נקיים, דהרי בעינן ספורין ובדוקין לפנינו, ואפשר שצריכה שתברר לעצמה ע"י בדיקה שאין דם, אף שידוע לן שאין לה במציאות דם, או דלמא כיון דסוף סוף לא שייך אצלה במציאות דם ברחם שפיר קרינן ביה ספורין ובדוקין אף שלא תבדוק, אמנם למעשה כיון שיש שאומרים שמוציאים את כל הרחם, והאמת שיש לפעמים שנשאר קצת חתיכות מהרחם, ממילא שייך בדיקה".

ג. היתה טהורה לפני הניתוח.

1. **נשמת אברהם** (ס"ק א' אות ב') – "והרי בזמן הניתוח שנעשה, אם דרך פתיחת הבטן או אם דרך הנרתיק, אין נוגעים בפנים הרחם כלל וגם אין חותכים הרחם או צואר הרחם, אלא חותכים מסביבו ובנרתיק מסביב לצואר הרחם כדי לשחררו, ואז מוציאים את

הרחם כולו כגוף אחד, ותופרים את הנרתיק בחזרה במקום החתך. משם כמובן יוצא דם החתך והתפירה החוצה באופן שאין כאן אלא דם מכה מהנרתיק. וראה בשו"ת חלקת יעקב ובשו"ת הר צבי. לפי זה לכאורה מסתבר שאשה כזאת נשארת טהורה כי הדם שהיה בזמן הניתוח וגם מה שהיא רואה אחרי הניתוח אינו אלא דם מפצע הניתוח בנרתיק ולא דם מהרחם, שהרי הוציאו לה כל הרחם. אך כתב לי **הגר"ש"ז אויערבאך זצ"ל**: הייתי רגיל להצריך טבילה בברכה אך גם לאחר שנודע לי שטעיתי מ"מ חושבני שלא נכון לפטור לגמרי מטבילה, עכ"ל. והכונה כמובן שתטבול בלי ברכה (כך אמר לי הגאון זצ"ל). ושמעתי ממור"ר **הגר"י נויבירט שליט"א** שאם עברו ז' ימים אחרי הניתוח יכולה לטבול ללא הפסק טהרה וללא ספירת ז' נקיים. שוב כתב לי מור"ר

- שליט"א: שאחרי שמו"ר זצ"ל חזר בו (לגבי מי שעברה בדיקת אויר או צילום הרחם כנראה חזר גם מזה אחרי שהוא הסכים שטיפול רפואי לא מטמא את האשה, עכ"ל. ושוב כתב לי: כמדומני שכאן (אחרי הוצאת הרחם) עדיף כי בשלמא שם (בבדיקת אויר או צילום הרחם) י"ל דגם דם נדה רואה, משא"כ כאן שוודאי אין דם נדה, עכ"ל".
2. שבט הלוי (ח"ב סי' צ', ח"ה סי' קכ"ב, ח"ח סי' קצ"ט אות א', סי' ר', ששבה"ל סי' קפ"ח סעי' ג' סוף ס"ק ג', סי' קצ"ו סעי' ד' סוף ס"ק ד') – "באשה שהוציאו לה הרחם ע"י ניתוח כנהוג בזה"ז אם יש צורך גדול לכך והמנהג שהיא סופרת אח"כ ז' נקיים, והיתה זקנה מסולקת דמים, ושמשה אח"כ עם בעלה לתומה שלא ידעה הוראה זאת..."
3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A woman had a hysterectomy about 20 years ago for medical reasons. About a year previous to the surgery she started keeping taharas hamishpacha. She knows that since the surgery she hasn't gone to the mikvah since she can't become a niddah. 1) Does the surgery itself render her a נדה? (In which case she has been a נדה all these years.) 2) What if it's unclear? If she was aware of her status at the time of the surgery, are we הושש that she was a נדה and just assumed she didn't need a מקוה anymore post-surgery without realizing her נדה status? 3) What's the solution?

R' Y. Berkovits wrote: The operation itself does not render her a nidda - we would say that any dam found after the procedure is dam makeh. [There is a chumrah to go to the mikvah one last time.] However, if she is really not sure what her status was prior to the procedure, then it would be best to go m'safek. She doesn't have to do any bedikos or wait any days (there was already seven days, and it is impossible to find dam nidda), just go to the mikvah. This could be a sensitive topic and would require a sensitive conversation.

ד. מראי מקומות – שבה"ל (ח"ט סי' קע"ח).

1. הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' רי"א אות כ"א) – "מי שעברה ניתוח והוציאו את הרחם אינה צריכה בדיקת, ואפילו לא חשבה על המנין של ז' נקיים, רק ז' ימים אחר הפסקת דמיה יכולה לטבול".
2. לענין דם חימוד - עי' סי' קצ"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

כח | פתיחת הקבר.

א. עי' סי' קצ"ד סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות.

כט | בדיקת חתיכות - סעיף ד'.

נדה (דף כב. - דף כב:) – "בעא מיניה ר' יוסי ברבי חנינא מרבי אלעזר: **דמ יבש** מהו. כי יזוב זוב דמה אמר רחמנא - עד דמידב דייב ליה, לח אין, יבש לא, או דלמא: האי כי יזוב זוב דמה אורחא דמילתא היא, ולעולם אפילו יבש נמי. א"ל: תניתוה, דם הנדה ובשר המת מטמאין לחים ויבשים. אמר ליה: לח ונעשה יבש לא קא מיבעיא לי, כי מיבעיא לי יבש מעיקרא. הא נמי תניתוה: **המפלת כמין קליפה, כמין שערה, כמין עפר, כמין יבחושין אדומין תטיל למים, אם נמוחו טמאה**. אי הכי בלא נמוחו נמי: אמר רבה: כי לא נמוחו בריה בפני עצמה היא ... אמר ריש לקיש: ובפושרין. תניא נמי הכי: תטיל למים, ובפושרין, רשב"ג אומר: **ממעכתו ברוק על גבי הצפורן**. מאי בינייהו. אמר רבינא: מעוך על ידי הדחק איכא בינייהו. התם תנן: כמה היא שרייתן בפושרין מעת לעת הכא מאי. מי בעינא מעת לעת או לא. שרץ ונבלה דאקושי בעינן מעת לעת, אבל דם דרכיך לא, או דלמא לא שנא. תיקו".

א. **בדיקת פושרים בזמננו**.

1. מחמיר, אין אנו בקיאים.
 - א) **חכ"א** (כלל קי"א סעי' ד') – "ונראה לי דבזמן הזה אין אנו בקיאים בזה כיון דצריכין פושרין של מעת לעת (עיין ביורה דעה סימן ל"ו בש"ך ס"ק ט')".
 - ב) ששבה"ל (סוף ס"ק י', סיכום אות ב', עי' שבה"ל ח"ה סי' ק"ו אות ט') – "למעשה אין עושין בדיקה זו".
 - ג) **חוט שני** (ס"ק ט' אות ב').
 - ד) **לבושי עז** (תמצית ס"ק ח').
 - ה) **גופי הלכות** (בה"ל ד"ה ואם) – "ובחכמת אדם ... חת"ס ... למעשה אין בודקין אלא במיעוץ בציפורן".
 - ו) **פתחי דעת** (עמ' ע"א).
2. מיקל, אנו בקיאים.
 - א) **לחו"ש** (לחם ס"ק י"ט) – "ודלא כמ"ש בס' חכמת אדם".
 - ב) **פרי דעה** (שפתי לוי ס"ק י"ד) – "משמע מסתימת כל הפוסקים דגם בזמן הזה סמכינן אבדיקת פושרין".
 - ג) **חת"ס** (יו"ד סי' כ"ו) – "אנסה במים פושרים כל מעת לעת שהוא ממש נמנע במקומ' אחרים שישארו המים הפושרים בתכונה א' מעל"ע וצויתי לתת העדים בתוך צלוחית ולשוקעו בתוך מי המרחץ בזויות א' בתחיתו ונשתהו שם מעל"ע ולא נימוחו וטהרתם".
 - ד) **טוב טעם ודעת** (מהדו"ק סי' רח"צ ד"ה והנה לא, קנאת סופרים השמטות למי נדה סי' ל"ד) – "או בפושרין או במיעוץ בצפורניו".

- ה) ערה"ש (סעי' ע"ב).
 ו) עי' ישועות מלכו (יו"ד סי' ל') – "באם ימצא לאחר מעל"ע שהם שלמים".
 ז) טהרת ישראל (סעי' מ').
 ח) בדה"ש (ס"ק ע"ט, ציונים ס"ק קמ"א) – "רשאי ג"כ לבדוק בפושרים אף בזמננו".
 3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק נ"ז), נטעי גבריאל (פרק ע"ט הע' ב'), חק וזמן (פרק א' הע' כ"ט אות ג').

ב. צורת המיעוד בציפורן.

1. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק ע"ט הע' ג'), פתחי דעת (פרק ג' סעי' כ"ז).
 א) חכ"א (כלל קי"א סעי' ד') – "ואם מעכן ברוק (כן צריך לומר וכן הוא בגמרא ובכל הפוסקים) על גבי הציפורן ולא נימוח טהורה ואין צריך לבדוק על ידי שרייה (ועיין בשער בית הנשים סימן ו' באריכות) דכיון דלא נימוחו קים להו לחז"ל שאינו דם ואפילו יודעת בודאי שבאו מן המקור ודאי מכה יש לה במקור שממנו באו דברים הללו".

ג. נאבד.

1. טמא.
 א) חוט שני (ס"ק ח' אות ה') – "טמא מספק ככל ספיקא דאורייתא לחומרא".
 2. טהור: רק אם אין הרגשה, ולא הגיע זמן וסתה, ואינו בדיקת הפסק טהרה או בתוך ג' ימים ראשונים.
 א) חכ"ס (יו"ד סי' קנ"ט) – "בקרטין כמו אלו באם אירע שנאבדו מעל העד ולא נבדקו יש לסמוך אס"ס ספק מן המכה ואת"ל דם נדה שמא לא ארגשה וה"ל ספיקא דרבנן ולקולא דבכמו אלו ליכא חזקה כלל אך בתנאי שלא יהיה בימי וסתה שאז היא בחזקת רואה וגם יהיה ג' ימים אחר תחלת ימי ליבון שלה לא זולת זה שכבר הוחזקה בטהרה אע"פ דעדיין לא טבלה והיא טמאה מ"מ ה"ל חזקת טהרה".
 ב) בדה"ש (ס"ק ע"ה) – "יש להקל ולטהר האשה אמנם רק בתנאים דלהלן - א) שלא הרגישה ביציאתם - ב) שאינו בשעת וסתה הקבוע ולא ביום ל' באשה שאין לה וסת - ג) שאינו בדיקה של הפסק טהרה וגם לא בתוך ג' ימים הראשונים של ז' נקיים, וכשיושלמו תנאים אלו יכולה להקל אפילו אם ברור לה שהקליפות היו מראה אודם ואפילו מצאה הצורות על ידי בדיקה בעומק בית החיצון, והמחמיר ... תע"ב".
 3. מראי מקומות – בית יעקב (סי' קס"ז), סד"ט (ס"ק ח' ד"ה בתשובת), נטעי גבריאל (פרק ע"ט סעי' ד'), פתחי דעת (פרק ג' סעי' כ"ט).

- א) בינת אדם (כלל ו') – "ואם כן כשנאבדו בלא בדיקה ודאי אפילו לשיטת התוספות לא מוקמינן אחזקה ודומה לריאה ...".
 ב) פת"ת (ס"ק ט') – "כתב בתשובת בי"ע סי' קס"ז דאשה שראתה קרטין ונאבדו בלא בדיקה אם נימוחו דמותר מטעם ס"ס ספק אם הוא אדום או לא ואם תמצא לומר שהוא אדום שמא לא היה נמוח ואע"ג שהאשה אומרת שראתה מקודם שהיה אדום מ"מ כיון שיש מראה אדום שהוא טהור אלא שאין אנו בקיאים חשיב ספיקא כו' ע"ש ועי' בס"ט שחלק על זה דלא חשיב ס"ס דהוי הכל משם אחד אם דם נדה היא או לא ע"ש עוד ועי' בתשו' בגדי כהונה חלק יו"ד סי' ה' [ובתשו' ח"ס סי' קנ"ט וקע"ו]."

ד. קרטין שיתכן שהם מעלמא: ואי אפשר לבדוק אותן מחמת קטנותם.

1. מיקל [ולענין הפסק טהרה: עי' לשונם].
 א) חכ"א (כלל קי"א סעי' ז') – "מה שנמצא על פי רוב על העד כנקודה קטנה אחת או שתיים דק שבדקין לפעמים שחור ולפעמים אדום ודבר קטן כזה יכול להיות שבא מעלמא שהיה נדבק על השערות או על בגדיה ואם כן יש ספק ספיקא שמא מעלמא ואם תמצא לומר מן המקור שמא אינו נימוח וגם לא שייך בהם בדיקה דבודאי אף בזמן הגמרא לא היה באפשר לבדוק אותן בפושרין מחמת קטנותם. ונראה לי דעל כל פנים הבדיקה של הפסק טהרה שהיא מחזקת אותה לטהורה זו צריכה להיות בלא שום תליה אלא בדיקה ברורה אבל שאר הבדיקות אפילו כל שבעה נקיים בנקודות שחורות שהם מצויים מאוד מאוד אזלינן בתר המצוי ותלינן מעלמא אתי ובאדומים בתוך שלש ימים של שבעה נקיים אם אינה שעת הדחק יש לטמאה דזה אינו מצוי כל כך מעלמא ובשעת הדחק שאינה יכולה ליטהר לבעלה זמן מרובה גם באלו יש להקל אפילו תוך שלש ימים ובלבד שילקטם מהעד ויראה שאין שום לכלוך אדום על העד ועיין בבית אדם שהארכתי בזה לקמן כלל קי"ד עוד מדיני הקרטין".
 ב) הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות ז') – "... (חכ"א כלל קיא ס"ז). ויש גם הרבה מורים שמתירין אף בהפסק טהרה, דאפשר לבדוק בטיבם, ואף אם נאבד מותר, כיון שהוברר שאין דברים אלו מגוף האשה, ומ"מ בהפסק טהרה יש להחמיר, וכן נקט רבינו".
 2. אם נאבד יש להקל.

א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Someone had a crumb-like piece on a bedika cloth and was bringing it to a Rav. By the time he got there, the piece fell off. Can he be mekil?

R' Y. Berkovits wrote: B'dieved, if it fell off already, we will be somech on the Chachmas Adam that pieces that fall off could not be דם from the מקור.

3. מראי מקומות – שואל ונשאל (ח"ה יו"ד סי' צ"ב), ציץ אליעזר (ח"ו סי' כ"ד), חוט שני (סי' קצ"ו ס"ק י' אות כ'), חק וזמן (פרק א' הע' כ"ט אות ו').

א) ששבה"ל (ס"ק ג', שבה"ל ח"ו סי' קכ"ט אות כ"ד) – "מש"כ החכ"א בראי' של נקודה אדומה קטנה תולסי בג' ראשונים האם נוקטים כן. תשובה: אם יש באמת במה לתלות ונקודה קטנה מאד מסתברים הדברים כי קרוב שאין פתיחת מקור לנקודה כראש מחט כאשר כתבו המפרשים".

ה. קרטין שחורים.

1. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק ע"ט סעי' ח'), חק וזמן (פרק א' הע' כ"ט אות ז').

ל] בדיקות בשבת ויו"ט.

א. מצד מוקצה.

1. מחמיר.

א) מהרש"ג (ח"א או"ח סי' נ"ט אות ג') – "בלאה"כ אסור לטלטל הדם יבש למעכו בידו בין אצבעותיו, משום דהדם יבש הוא מוקצה גמורה דלא חזי למידי וא"כ אסור מטעם טלטול מוקצה".

ב) הגרש"ז א"צ"ל (שערי טהרה סי' ע"ג אות ז', שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' ל') – "הרי זה מוקצה כיון דמצד עצמו הוא מאוס ואינו ראוי לכלום ... שהבדיקה היא רק לדעת מה טיבו של קורט זה, אין זה חשיב כעומד למתלמד ואסור משום מוקצה".

ג) הגרח"פ ש"צ"ל (חק וזמן פרק א' הע' כ"ט אות ז' בהערות).

ד) חוט שני (ס"ק ח' אות ט') – "אסור לבדוק חתיכות אלו בשבת ויו"ט, משום מוקצה".

ה) הגר"ש וויגדער (חק וזמן פרק א' הע' כ"ט אות ז' בהערות).

2. אינו מוקצה.

א) מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ו) – "אם יש חשש מוקצה על הקרטין המבואר (ביו"ד סי' קפ"ח סעי' ח'), לבדוק אותם ביו"ט, דלכאורה הוי מוקצה מחמת גופו, דקשה לומר ע"ז דראוי למאכל בהמה, וכמה פעמים הוי שעת הדחק, דזמן טבילתה ביו"ט, ויש בזה ענין של לטהר אשה לבעלה ומצוות פו"ר ... לא ידעתי מנ"ל דאינו ראוי לכלבים, דדוקא עצמות קשות אינם ראויים לכלבים, אבל בין שהקרטין בשר יבש, או דם שנתיבש, מנ"ל שאינו ראוי לכלבים, ואף אם יהי' קצת ספק, מ"מ בצירוף די"ל דתשמיש הוי כמו אוכל נפש וכר"י כנ"ל, יש להתיר אפילו ביו"ט ראשון, אם א"א להמתין עד יו"ט שני, כגון שנשאל בליל יו"ט ראשון ליל טבילה, אולם אם נשאל ביו"ט"ר ביום, והוי לצורך הלילה, ל"ש הצירוף האחרון, והעיקר מה שנלענ"ד דהוי ראוי לכלבים כנ"ל".

ב) שערים מצויינים בהלכה (סי' פ"ח ס"ק כ"א) – "בשו"ת מהרש"ג ... וצ"ע דהא דבר מטונף מותר לטלטלו להוציא וכיון שמטלטלו לצורך הוצאה ממילא מותר נמי לבדוק ועוד דאיתא בשו"ע (סי' תצ"ח סט"ו) בשחט ואין לו עפר לכסות אלא באפר מוקצה מותר וכתב שם המג"א דמשום מצות כיסוי מותר לטלטל המוקצה. וה"נ משום מצות עונה להתירה לבעלה יהא מותר לטלטלו ועוד מאי שינא מעד הבדק דמטלטלו אע"ג דלא חזי למידי".

3. מראי מקומות – חק וזמן (פרק א' הע' כ"ט אות ז' בהערות).

א) תולדות שמואל (ח"ג השמטות לדף קצ"ו) – "ועיין בשו"ת מהרש"ג סי' נ"ח בענין בדיקת הקרטין בש"ק דמשום צובע או שוחק אין בו אבל משום מוקצה יש בו ולענ"ד אם יש נפ"מ לאותו יום כגון שהיא טהורה ומצאה אלו הקרטין מותר לבדוק אבל אם הנפ"מ היא רק לימים הבאים אסור לענ"ד גם משום מכין משבת לחול".

ב. מצד טוהן.

1. מחמיר – עי' הגרש"ז א"צ"ל (שערי טהרה סי' ע"ג אות ז', שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' ל').

2. מיקל – הגר"ש א"צ"ל (שערי טהרה סי' ע"ג סוף אות ו', "שאין כאן משום טוהן"), הגרח"פ ש"צ"ל (חק וזמן פרק א' הע' כ"ט אות ז' סוף הערות), הגר"ש אולמן (חק וזמן פרק א' הע' כ"ט אות ז' סוף הערות), הגר"ש וויגדער (חק וזמן פרק א' הע' כ"ט אות ז' סוף הערות).

ג. מצד נולד.

1. מראי מקומות.

א) מהרש"ג (ח"א או"ח סי' נ"ט אות ג') – "יש לחקור הוא רק מצד מה דאיתא בש"ס ובש"ע דאין מרסקין בשבת ... חשוב נולד".

ד. מראי מקומות.

1. נטעי גבריאל (פרק ע"ט סעי' י', הע' י"ד) – "מותר לעשות בדיקת הקרטין בשבת ויו"ט [וכן הורה הגאון רבי טוביה גולדשטיין צ"ל]."

ה. עד בדיקה בשבת.

1. עי' או"ח סי' ש"ח סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

לא] נימוחו החתיכות: האם מיירי בהאשה שיש לה וסת, ושלא בשעת וסתה - סעיף ה'.

א. מחמיר.

1. רמ"א (סעי' ה') – "ודווקא באשה שיש לה וסת, ושלא בשעת וסתה".

- א) פשטים שונים ברמ"א – תוה"ש (ס"ק י"ב, לשונו מובא לקמן), פת"ת (ס"ק י"א), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"ו).
 2. חוו"ד (חי' ס"ק י"א, בי' ס"ק ז').
 3. ששבה"ל (סיכום אות ב').

ב. מיקל, שאם לא נימוחו במים טהורה.

1. אפי רברבי (שער צ"א אות ז').
2. הו"ד בש"ך (ס"ק ט"ז) – "צ"ע דלא נמצא בשום פוסק דמחלק הכא בין שעת וסת או לא ול"ד לדלעיל סימן קפ"ז ס"ה דהתם כיון דרואה דם להדיא לא תלינן במכתה בשעת וסתה מטעם דאל"כ לא תהיה טמאה לעולם אבל הכא הרי אינה רואה דם אלא דברים יבשים והלכך אפילו בשעת וסתה טהורה וצל"ע שוב מצאתי בספר אפי רברבי דף פ"ט ע"ב וז"ל ול"נ כיון שעיקר הטעם דאינו דם רק בריה טהורה אף בשעת וסתה דאף גבי דם מכה ס"ל לרמב"ם ורשב"א דטהורה אף בשעת וסתה דקי"ל וסתות דרבנן וכ"ש בכה"ג דטהורה לכ"ע".
3. תוה"ש (ס"ק י"ב) – "ואפשר דגם דעת הרב כן הוא ומ"ש ודוקא באשה וכו' ושלא בשעת וסתה קאי אמאי שכתב לפני זה דאם בדקה ג' פעמים כו' שוב א"צ לבדוק, דהיינו דוקא שלא בשעת וסתה אבל בשעת וסתה בכל ענין צריכה בדיקה (וכן משמע בלבוש). אבל אם בדיק בפורשים ולא נמוח דעת הרב גם כן דטהורה היא".
4. תפארת ישראל (ס"ק ד') – "וברור".
5. תפארת למשה (סוף הסי') – "בש"ע בהג"ה סימן קפ"ח סעיף ה' וז"ל ודוקא באשה שיש לה וסת ושלא בשעת וסתה כו' עכ"ל. ר"ל דאז מותר בלא בדיקת פורשים אחר שבדקה ג"פ אבל ע"י בדיקת פורשים ודאי מותר אם לא נימא אף בשעת וסתה דלא כש"ך (בס"ק ט"ז) שהניח דבריו בצ"ע".
6. באה"ט (ס"ק ו').
7. מקור חיים (ס"ק ל"ד).
8. עי' חכ"א (כלל קי"א סעי' ד') – "ויש אומרים דאין חילוק בין יש לה וסת או לא או שרואה בשעת וסתה דלענין זה עדיפי ממכה שמוציאה דם לעיל כלל ק"י סימן ח' וט' דהתם אמרינן דאם לא כן לא תטמא לעולם אבל הכא תטמא כשתראה בשעת וסתה דם ממש (ש"ך ס"ק ט"ז)".
9. לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ג).
10. מסגרת השלחן (דין ה').
11. טהרת ישראל (סעי' מ"ג) – "ואם לא נימוחו טהורה אף בשעת וסתה".
12. בדה"ש (ס"ק פ"ז, עי' ס"ק פ"ו, בי' ד"ה ודוקא).

ג. מראי מקומות – גר"ן (סעי' כ"ג), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"ו).

1. ערה"ש (סעי' ע"ה) – "וגם על מה שכתב דדוקא שלא בשעת וסתה בס"י קפ"ז משום דאל"כ לא תטמא לעולם כמ"ש שם והכא לא שייך סברא זו דתטמא כשתראה כדרך הנשים [ש"ך סקט"ז וכו' פ"ד סק"ד] ותרצו דכוונתו הוא לעניין שאמר דכשבדקה ג' פעמים ולא נמוחו שוב א"צ בדיקה דקאמר לעניין זה דאין סומכין על זה בשעת וסתה אבל אם בדקו ולא נימוחו גם בשעת וסתה טהורה [מנ"י וס"ט סק"ו] ויש שערערו גם בזה [עי' כרו"פ שם] ולענ"ד נראה להוסיף דלפי מה שבארנו דהמכה לא היתה באותו מקום אלא במעיה ומהמקור יורד כדרכו לפיכך שפיר החמיר רבינו הרמ"א ולא דמי למכה שבס"י קפ"ז [והח"ד סק"ז האריך בזה והולך לשיטתו שהמכה היתה באותו מקום ונדחק בזה ע"ש ולפענ"ד העיקר כמו שבארנו ודע דבדיקת פורשים צריך על כל מה שהפילה ולא די במקצתו כמ"ש הס"ט שם בשם תה"ד והס"ט פקפק בזה ע"ש ולא ידעתי למה דוודאי כן הוא ודו"ק"]".

לב חתיכת דם: ואינו נימוח - סעיף ו'.

א. ראשונים.

1. מיקל.
 א) בעל המאור (השגות הרז"ה על הבעלי הנפש שער הפרישה סי' א' אות ד') – "כתב הרב הרואה דם יבש אע"פ שלא נמוח טמאה נדה. ואני אומר דא ודא אחת היא. וראיה לדבר ... וזה דבר פשוט וברור הוא".
 ב) רא"ה (בדה"ב בית ז' שער א') – "דכל שאינו נמוח לא חשבינן ליה דם וטהורה ויש חולקין בזה והחכם המחבר הכריע כדבריהם ... ואני אומר ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם ודמי האי מרבנן כדלא גמירי אינשי שמעתא ...".
 ג) רא"ש (פרק ג' סי' ד').
 ד) טור (סעי' ו').
 ה) האגור (סי' אלף שס"ג).
 2. מחמיר.
 א) ראב"ד (בעלי הנפש שער הפרישה סי' א') – "המפלת כמין קליפות כמין שערות כמין עפר כמין יבחושין אדומים ... אבל הרואה דם יבש אע"פ שלא נמוח טמאה נדה".
 ב) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער א', הקצר שם) – "כל דם שתראה האשה בין לח בין יבש ואפילו יבש מעיקרו טמא. ולא עוד אלא אפילו שורין אותו במים פורשין או שמעכו אותו בדוק על גבי צפורן ולא נמוח דם טמא הוא אלא שנתייבש הרבה".

ב. מחמיר.

1. מחמיר – מחבר (סעי' ו', סתם וי"א כדאי' בתוה"ש), ש"ך (ס"ק י"ז, "ובירושלמי ריש פרק המפלת מוכח להדיא כסברא הראשונה ותמהני על מה נתחבטו הגדולים בזה גם לישנא דש"ס אי הכי בשלא נימוחו נמי כו' נמי משמע הכי עיין שם"), תוה"ש (ס"ק י"ג), באה"ט (ס"ק ז'), חכ"א (כלל קי"א סעי' ו', "במה דברים אמורים שצריכה בדיקה בשריה במפלת כמין קליפות ושערות שהם כמין בריות אבל חתיכת דם אף על פי שקשה ואינו נימוח טמא שאין זה אלא דם יבש (שם סעיף ו' ובש"ך ס"ק י"ז)), גר"ז (סעי' כ"ה), חופת חתנים (סי' ט"ז סעי' ה'), חוו"ד (חי' ס"ק י"ב), לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ז), פרי דעה (שפתי לוי ס"ק י"ז), טהרת ישראל (סעי' מ"ה), בדה"ש (ס"ק צ"ב, "קיימא לן להחמיר"), ששבה"ל (סיכום אות א'), לבושי עז (תמצית ס"ק א'), פתחי דעת (פרק ג' סעי' כ"ד).
2. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ע"ו, סעי' ע"ז), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"א).

ג. קרטין (חתיכות קטנות ביותר), כמו עפר.

1. מחמיר.
- (א) לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ז).
2. מיקל, יכולה לבדוק.
- (א) חת"ס (יו"ד סי' קנ"ט, סי' קע"ו ד"ה אמנם) – "והראב"ד ז"ל וסייעתו שכתב דדם ממש אפי' לא נימוח טמא וכמו שהאריך הרא"ש פ"ב דנדה סי' ג' לא נאמרו דבריו אלא בחתיכ' דם ממש אבל לא בקרטין כאלו הנלקחים מעל העד ע"י מחט ולא יכחישו הראב"ד והרשב"א ל' משנתנו כעין עפר כעין יבחושין אדומין הרי דמשנתנו מפרש להדי' דבאדומין מיירי אלא כיון שהוא כעין עפר או חול או יבחושי' וקליפות וכדומה הרי הוא בכלל עובדא דר"א בר צדוק שהעלה מטבעין ליבנה ומעשי' בכל יום בבית מדרשינו ואנו מטהרים ע"י בדיקת רוק וציפורן וכן קבלנו ממרנ"א הגאון נ"י".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ג' הע' נ"ה).
- (ג) בדה"ש (ס"ק צ"ב, עי' ציונים ס"ק קס"ח).
- (ד) לבושי עז (תמצית ס"ק ב').
- (ה) פתחי דעת (פרק ג' סעי' כ"ו) – "לכו"ע ניתן לעשות 'מיעוד'".

"שדבר זה וכיוצא בו לא ניתן רשות לכל מורה לפסוק הדין בזה כ"א לגדולי הדור"

פת"ת (ס"ק ז')

וסתות

סימן קפ"ט

- [א] כללי.
- [ב] **עונה בינונית**: כללי - סעיף א'.
- [ג] **וסת הפלגה**: כללי - סעיף ב'.
- [ד] **וסת החודש**: כללי.
- [ה] וסת על ראש חודש.
- [ו] וסת קבוע על ראש חודש.
- [ז] **וסת השעות** - סעיף ג'.
- [ח] חילוקים בין קבוע לאינו קבוע - סעיף ד'.
- [ט] **וסת הדילוג**: כללי - סעיף ה'.
- [י] דילגה בהפלגה.
- [יא] קבעה וסת הפלגה בדילוג, ושינתה.
- [יב] דילגה בהפלגה למפרע.
- [יג] **וסת השבוע** - סעיף ו'.
- [יד] דילגה בחודש - סעיף ז'.
- [טו] דילגה באופן שחוזר חלילה - סעיף ח'.
- [טז] **וסת הסירוג** - סעיף ט'.
- [יז] דילגה פעם אחת - סעיף י"א.
- [יח] סירגה פעם אחת - סעיף י"ב.
- [יט] קביעות וסת: עונות שוות - סעיף י"ג.
- [כ] וסת הפלגה: מונה עונות או ימים.
- [כא] איזה יום הוי עונה בינונית [חור"ד].
- [כב] זמן העונה של עונה בינונית [כרת'].
- [כג] האם הפלגה קטנה עוקרת הפלגה גדולה.
- [כד] מונה מראשונה או אחרונה [בית מאיר].
- [כה] **חזר הוסת** - סעיף י"ד.
- [כו] חזרה וראתה בהפלגת כ' לראיית ל'.
- [כז] הפסיקה לראות - סעיף ט"ו.
- [כח] וסת קבוע להפלגות פחות מל' יום.
- [כט] וסתות שיש "חזרת הוסת" - סעיף ט"ז.
- [ל] **וסת האונס**: קפיצות לחוד - סעיף י"ז.
- [לא] קפצה וראתה ג' פעמים: ראשונים.
- [לב] קפצה וראתה ג' פעמים: פוסקים.
- [לג] מהו החשש אחר פעם אחת.
- [לד] ציורים.
- [לה] קפיצות מאתמול.
- [לו] וסת המורכב - סעיף י"ח.
- [לז] **וסת הגוף**: כללי (סעיף י"ט - כ"ו).
- [לח] ציורים - סעיף י"ט.
- [לט] וסת הגוף לחודיה.
- [מ] וסת הגוף המורכב.
- [מא] אם חוששת גם כוסת שאינה קבוע.
- [מב] הוברר הדבר, פיהקה מאתמול - סעיף כ'.
- [מג] וסת הגוף שאינו קבוע - סעיף כ"א, כ"ב.
- [מד] צירוף וסתות הגוף - סעיף כ"ג.
- [מה] אכילת דברים חמים - רמ"א סעיף כ"ג.
- [מו] הזמן שחוששת לוסת הגוף - סעיף כ"ד.
- [מז] עם הרכבת היום - סעיף כ"ה.
- [מח] סדר עקירת וסת הגוף - סעיף כ"ו.
- [מט] **מסולקת דמים** (סעיף כ"ז - סעיף ל"ד).
- [מט] קטנה - סעיף כ"ז.
- [נ] זקנה - סעיף כ"ח.
- [נא] איזו היא זקנה - סעיף כ"ט.
- [נב] קביעת וסת בימי נדה וזיבה - סעיף ל"ב.
- [נג] קביעת וסת ע"י מעיין פתוח.
- [נד] וסת ע"י מעיין פתוח **בלי** הפסקה יום א'.
- [נה] וסתות שונים שראתה ע"י מעיין פתוח.
- [נו] מקרים שונים שראתה ע"י מעיין פתוח.
- [נז] עקירת הוסת ע"י המשך ראייה.
- [נח] וסת קבוע, האם חוששת לוסת שאינו קבוע.
- [נט] מעוברת: ג' חדשים ראשונים - סעיף ל"ג.
- [ס] מעוברת: אחר ג' חדשים.
- [סא] לידה.
- [סב] מינקת.
- [סג] אחר כ"ד חדשים - סעיף ל"ד.
- [סד] מינקת שנתעברה.
- [סה] כדורים למניעת וסת.

דור המלקטים - אמרי אברהם (אויערבאך), ארחות טהרה (עטיה), מי דעת (נחומי), סוגה בשושנים (גלייזער).

[א] כללי.

א. השיבות לימוד וידיעת הלכות וסתות.

1. רמב"ן (הל' נדה פרק ו' הל' י"ד) - "צריכות בנות ישראל להזהר בחושי הוסתות ודיניהן, אין לך דבר שצריך תלמוד בדיני הזבה בזמן הזה כחשש הוסתות".
2. של"ה (שער אותיות אות ק' קדושת הזיווג אות נ"א), שיעורי טהרה (ריש פרק כ"ט ד"ה וכן) - "ודברים הללו נתבאר בארוכה יורה דעה סימן קפ"ט. עוד שם כמה דינים ועניינים מענין ימי פרישה. ובעונותינו הרבים רוב העולם אינם נזהרים ואינם משגיחים, על כן אנכי מצוה אתכם ומזהיר אתכם שתהיו בקיאים באלו הדינים ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים".
3. חו"ד (צוואה אות ה', בתוך ס' צוואת הגאונים), שיעורי טהרה (ריש פרק כ"ט) - "תראו ללמוד שתהיו בקיאים היטב בדיני וסתות כי כמעט נשכחה הלכה זו מישראל בעוה"ר בהיות כי הדבר תלוי בנשים דלאו בני תורה נינהו ותכתבו איזה יום ראייתה למען תדעו איזה יום המחוייב בהפרשה".
4. טהרת ישראל (סי' קפ"ד סעי' ל"ט), פרדס שמחה (ס"ק ק"ג אות ג') - "וכל איש מחוייב ללמוד דיני וסתות עד שיהי בקיא היטב בדיני וסתות וזה הלימוד קודם לשארי המודים בפלפול וכדומה".
5. חכ"א (כלל קי"ב סעי' מ'), לחו"ש (לחם ס"ק ה'), שערי טוהר (שער ד' סעי' כ"ט), פרדס שמחה (ס"ק ק"ג אות ג'), שיעורי טהרה (ריש פרק כ"ט ד"ה וכן) - "הרוצה לקיים מצות פרישה כתיקונו יזהר לכתוב תמיד יום הוסת ואז יוכל לחשוב ימי וסתה כתיקונו כך קיבלתי מרבתי וכך הייתי נוהג כל ימי ולא אנה לי כל און ברוך ה' המקדש עמו".

ב. מנין הוסתות.

1. חמשה וסתות.

(א) **ב"י** (ס"ק ב' א') - "ודע שחמשה מיני וסתות הן. האחד וסת ההפלגות דהיינו שהיא למודה לראות בהפלגות מכוונות כגון מעשרים לעשרים יום או משלשים לשלשים יום. השני וסת הימים דהיינו שהיא למודה לראות ביום ידוע בחודש או ביום ידוע בשבוע. השלישי וסת התלוי במעשה לבד כגון פיהקה וראתה או עייטשה וראתה וזה נקרא וסת דגופה. הרביעי וסת מורכב דהיינו שהוא תלוי בימים ובמעשה כגון שקפצה ביום ידוע מהחודש או מהשבוע וראתה. החמישי וסת הדילוג והיינו כגון שראתה היום ולסוף שלשים ראתה שנית וחזרה וראתה ביום ל"א לראייה שנייה וחזרה וראתה ביום ל"ב לראייה שלישית או שראתה בט"ו בניסן ובי"ו באייר ובי"ז בסיון ובכ"ג באייר ובי"ג בסיון כי משפט שניהם שוה וגם בכלל זה הוא וסת הסירוג ... ועוד סובר שם הרמב"ם דלית לן וסת התלוי במעשה דגופה בלי קביעות יום ומיהו בזה חלוק עליו הרשב"א ומסכים לדעת כל המפרשים שסוברים דאיכא וסת התלוי במעשה דגופה בלי קביעות יום".

(ב) ערה"ש (סעי' ב', סעי' ג') – "חמשה מיני וסתות הן האחת וסת הימים כגון שהיא רגילה תמיד לראות בר"ה או בשני לחדש או בשלישי וכו' וזהו וסת הבינוני שרוב נשים רגילות לראות משלשים יום לשלשים יום וכן כשהיא רגילה לראות ביום א' מהשבוע או ביום ב' וכו' ובכלל זה כשהיא רגילה לראות תמיד רק בשעה פלונית. השנית וסת ההפלגות כגון שהיא רגילה לראות בכל כ' יום או בכל כ"ה ימים וכיוצא בזה שאין הראייה קבוע לה ביום פלוני מהחדש או מהשבוע אלא כשמפלגת מספר ימים. השלישית וסת הדילוג כלומר שמדלגת תמיד יום אחד כגון שראייתה הוא באחד בניסן ובשני באייר ובשלישי בסיון וברביעי בתמוז וכן לעולם מדלגת יום אחד וגם בוסת הפלגות יש וסת הפלגה בדילוג כגון שרגילה לראות אחר כ' יום ואח"כ אחר כ"א יום ואח"כ אחר כ"ב יום וכן וסת הדילוג כשפוחתת כגון שהיא רואה ט"ו בניסן וי"ד באייר וי"ג בסיון וכן בהפלגות באופן זה ובכלל זה גם וסת הסירוג כלומר שהיתה מדרכה לראות בכל חדש ועתה סירגה ורואה כל שני חדשים וכל אלו הם וסתות התלויים בזמן: והרביעית וסת הגוף והוא וסת התלוי במעשה כגון שהיא רואה בכל עת שמפקת או מעטשת ובכלל זה וסת הקפיצות כגון שבכל עת שקופצת היא רואה דם וזה נקרא וסת האונס. והחמישית וסת המורכב דהיינו שהוא תלוי בימים ובמעשה כגון שבכל עת שקופצת או מתעטשת ומפקת ביום פלוני היא רואה".

2. ששה וסתות.

(א) לחנ"ש (לחם ס"ק ה') – "ששה מיני וסתות הן: א' וסת ההפלגות. ב' וסת הימים, ג' כ' בסעי' זה ובסעיף ו'. ג' וסת הדילוג. בסעי' ה' ז' ח'. ד' וסת הסרוג, בסעיף ט' י"ב. ה' וסת הגוף. בסעיף י"ט. ו' וסת המורכב. בסעיף י"ח י"ט כ".

3. שבעה וסתות.

(א) ששבה"ל (סעי' א' ס"ק ב') – "ישנן בדרך כלל שבעה אופני וסתות רגילות: א' - וסת החודש, ב' - וסת ההפלגה, ג' - וסת השעות, ד' - וסת השבוע, ה' - וסת הדילוג, ו' - וסת הסירוג, ז' - וסת הגוף, וכו' נכלל וסת המורכב ושאינו מורכב, ויש עוד וסת שבא מחמת אונס, ועונה בינונית כלולה בוסת ההפלגה שהרי עו"ב היא הפלגת ל' יום".

4. עשרה וסתות.

(א) חכ"א (כלל קי"ב סעי' ד') – "נחלק לעשרה מינים. א', עונה בינונית. ב', וסת החודש. ג', וסת הפלגה. ד', וסת החודש בדילוג. ה', וסת הפלגה בדילוג. ו', וסת הימים שוין ובדילוג. ז', וסת השעות. ח', וסת הגוף לזמן ידוע או בלא זמן כלל. ט', וסת שעל ידי אונס קפיצה וכיוצא בו. י', וסת שעל ידי אכילת דברים חריפים".

(ב) שערי טוהר (שער ד' סעי' א') – "עשרה מיני וסתות יש ואלו הם. וסת הפלגה. וסת החודש. וסת השבוע. וסת הדילוג. וסת הסירוג. וסת החוזר חלילה. וסת הגוף. וסת המורכב. וסת האונס. וסת השעות".

(ג) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ח') – "עשרה מיני וסתות הם, וסת הפלגה, וסת החודש, עונה בינונית, וסת השבוע, וסת השעות, וסת הדילוג, וסת הסירוג, וסת החוזר חלילה, וסת הגוף וסת האונס".

5. עשתי עשר וסתות.

(א) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ד') – "הוסת האחד הוא הקבוע בימי החדש. והשני הקבוע בהפלגה. והשלישי הקבוע בדילוג. והרביעי הקבוע בסרוג. והחמישי הקבוע בשעות ואינו קבוע בימים. והששי וסתות דגופה שלא על ידי אונס בימים קבועים. והשביעי וסתות דגופה על ידי אונס בימים קבועים. והשמיני וסתות דגופה שלא על ידי אונס בימים שאינם קבועים. והתשיעי וסתות דגופה על ידי אונס בימים שאינם קבועים. כל אלה בימים הראוין לקביעות. ויש עוד עשירי שאינו בזמן קביעות אעפ"כ חוששת לו, והוא הוסת הנקבע בשעת סלוק דמיה כגון ימי עיבורה וימי מניקתה וימי אחד עשר שבין נדה לנדה וזמן החרדה. והוסת עשתי עשר הוא שאין לו שום קביעות שלא ראתה בו אלא פעם או פעמים, ודומה לאלו לענין חששא ... הרי אלו עשתי עשר וסתות, וכולן על שבעת הדינים הללו הם נחלקים".

(ב) פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט ח"ב) – "שנים עשר מיני וסתות ... (א) וסת הפלגה. (ב) וסת החודש. (ג) וסת השבוע. (ד) וסת השעות. (ה) וסת הדילוג. (ו) וסת הסירוג. (ז) וסת הגוף מפיהוקין ועיטושין. (ח) וסת שע"י מעשה, כמו קפיצה וטבילה וכדומה. (ט) וסת ע"י אכילת דברים חמים, כמו בצל שום ופלפלין. (י) וסת המורכב מב' דברים שונים. י"א) וסת דמחמת תשמיש. י"ב) וסת בתוך וסת".

6. שבעה עשר וסתות.

(א) בעל המאור (השגות על הראב"ד בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג' אות ט"ז) – "ואני אומר מצאנו קביעת הוסתות על שבעה עשר דרכים: א. מפקת. ב. מעטשת. ג. חוששת בפי כרסה. ד. חוששת בשפולי מעיה. ה. שופעת דם טמא מתוך דם טהור. ו. כמין צמרמורות או חזין אותה. ז. ראשה כבד עליה. ח. ואיבריה כבדין עליה. ט. רותתת. י. גוסה. יא. אכלה שום וראתה. יב. אכלה בצל וראתה. יג. כסכסה פלפלין וראתה. יד. קפצה וראתה. טו. ימי השבת כגון בחד בשבת בחד בשבת. טז. ימי החדש כגון ריש ירחא וריש ירחא. יז. הפלגה שוה שבין ראייה לראיה".

ג. מחשב (computer).

1. אין להשתמש.

(א) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות א') – "שאיין להשתמש במכשיר הנ"ל, כי עלול על ידי זה לידי מכשולים ח"ו, על כל אחד כשיגיע לבית הספק עליו להציע את כל פרטי השאלה לרב מובהק ירא שמים, ועל פיו יעשה".

הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ס"ט) – "אין להשתמש בקומפיוטר 'מחשב טוהר' לקביעות וסתות, כי עלול על ידי זה לידי מכשולים".

ד. שכחה יום הוסת.

1. חתם סופר (יו"ד סוף סי' קס"ו) – "אי שכחה ולא ידעה כלל שום זמן קביעו' וסתה רק כמבואר בשאלתה ונסתפקה אי קבעתה א' מן הוסתות ג"פ או לא אין בידי להתיר כלל לשמש בעונה הסמוכה לספק וסתה ...".
 2. יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' ק"צ) – "דלא התחיל לחול עליו עדיין חובת פרישה כיון דוסתות דרבנן קי"ל ודאי אמרינן בכה"ג סד"ר להקל וא"צ לחוש לכל הימים".
 3. הר צבי (יו"ד סי' ק"נ) – "אשה ששכחה יום וסתה. ע"ד מה ששאל בענין המבואר ביו"ד (סימן קפט סעיף לד) ובש"ך, שם, שכשעברו ימי העיבור וההנקה חוזרות לחוש לוסתן הראשון ואינו נעקר בפחות מג' פעמים. מה הדין באשה ששכחה לגמרי יום וסתה הקודם, האם יש לאסור עליה לטבול מחשש דשמא יזדמן ליל טבילתה בליל וסתה, עד שיעברו שלשה חדשים מכלות ימי ההנקה ותתחזק בושת מחדש. הנה לכאורה, כיון דקיי"ל וסתות דרבנן (דאיתא בש"ך סימן קפד ס"ק ה), א"כ יש לתלות להקל דהיום שראתה בו עכשיו, הוא יום וסתה הקודם. אלא שיש לדון בזה עפ"י מש"כ בת' נודע ביהודה קמא (יו"ד סימן נה) דמה דאמרינן וסתות דרבנן היינו רק לענין לחוש שמא כבר ראתה בשעת הוסת, אבל לענין החשש שמא תראה בשעת הוסת, הוי מדאורייתא, ע"ש. והרי בספיקא דאורייתא לא אמרינן שאני אומר [האיסור נפל תוך האיסור כו' כדאיתא ביו"ד סימן קיא סעיף א]. אבל עיין בחוות דעת (סימן קפד סוף ס"ק ד) שכתב בדרך אגב בזה"ל: ואפילו היה לה יום אחד וסת קבוע בודאי בין אותן הימים ולא היתה יודעת איזה יום, היתה מותרת בכל אותן הימים משום דוסתות דרבנן. והנה בנ"ד עדיף יותר דיש לתלות דהיום שראתה בו עכשיו הוא יום וסתה הקודם [וגם בתשובות מהר"י אסאד (סימן קץ) הסיק, באשה ששכחה עונת הוסת שלה, דכיון דקיי"ל וסתות דרבנן אמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא וא"צ לחוש לכל הימים כו'. ועוד, דמכיון דרוב הנשים יש להן סימנים בגופן ביום הוסת סמוך לו, א"כ כל שלא מרגשת שום סימן יכולה לבדוק א"ע ומותרת לבעלה חוץ מיום ל' מתחילת ראייתה שהוא זמן עונה בינונית, ע"ש. וגם יש לעיין בהא דקיי"ל דלאחר ימי עיבורה והנקה חוזרת לוסתה הראשון, אם זה הוא מעיקר הדין, או דזהו רק חששא בעלמא, ואם נימא דזהו רק חששא בעלמא, יש להקל בנידון שאלתנו גם מטעם זה], ולכן למעשה אין לחוש יותר רק לזמן שראתה או לעונה בינונית".
 4. שפע טהרה (ס"ק ד') – "אינה צריכה לחוש כלל".
 5. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ד אות פ"ה) – "אם שכחה יום הוסת, אם זה ספק בין שני ימים שניהם אסורים (דהוי ספק דרבנן חד בחד), אם הספק על יותר משני ימים, מותרים הכל".
 6. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קי"ט) – "שאלה: אשה שאינה זוכרת מתי צריך לחול הזמן בו היא אמורה לפרוש שחוששת לעונה בינונית שלה, מה עליה לעשות. תשובה: מכאן ולהבא תקפיד, ואין צורך יותר".
 7. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ק"צ) – "שאלה: אשה שאיבדה את זמן תאריך העונה בינונית שלה האם אסורה בכל הימים המסופקים. תשובה: לא. שאלה: אשה ששכחה את זמן וסתה, איך תנהג בקשר לדין פרישה בעונה בינונית האם צריכה לחוש לזה. תשובה: כדאי שתחמיר".
 8. ששבה"ל (סי' קפ"ד סעי' ב' ס"ק ב', סיכום אות ח', שבה"ל ח"ה סי' ק"ג אות ה') – "שכחה זמן ראייתה ואינה יודעת איזה יום הוא עונת וסתה, אם אין לה סימני הגוף - מותרת בבדיקה, כל זמן שאינה מרגשת שמגיע זמן וסתה, ואם יודעת בערך כמה ימים שיש להסתפק עליהם - כגון שידעת שראתה בין כ"ו לכ"ח - יש להחמיר בהם".
 9. עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ד, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קס"ז סי' קכ"ט) – "מה שמצוי שאשה שכחה מתי ראתה אם ביום א' לחודש או ביום ב' לחודש, דאם הספק הוא במין ווסת אחד קיי"ל לקולא ותלינן שיום עונת הווסת העיקר הוא ביום ב' דאז בוודאי היתה כבר טמאה, וכדאיתא בס"ד קפ"ד ס"ד לענין ספק אם ראתה מקודם הנץ החמה או אחר הנץ החמה דאינה חוששת רק להאחרון עיי"ש, ולכאורה לפ"ז ה"ה בנ"ד ג"כ צריכה לפרוש ביום ל"ב שהוא ספק יום האחרון, אולם למעשה נלע"ד בספק יום ל"א או ל"ב שאינה חוששת רק ליום ל"א, דכיון דחוששת ממילא ליום ל"א משום עו"ב, וכבר ביארנו דעיקר עו"ב הוא יום ל"א באופן שבוודאי תלינן שראתה ביום ל"א שהוא עו"ב ודו"ק".
 10. לבושי עז (סי' קפ"ד סעי' ד' תמצית ס"ק ה', ס"ק ז') – "אבד לה יום וסתה הקבוע בין כמה ימים, אסורה כל הימים שמסופקת עליהם, משום דין קבוע ... אבד לה יום וסתה שאינו קבוע, וכן במעוברת ומינקת שאבד להן יום וסתן אפילו הקבוע בין כמה ימים, מותרות בכל אותן ימים, דאזלינן בהו בחר רובא, אמנם ראוי שתבדוק באותן הימים קודם התשמיש".
 11. נטעי גבריאל (פרק פ"ה סעי' י"ח) – "אשה ששכחה את לוח חשבונות הוסת, יש מחמירים שצריכה לפרוש כל הימים הנכנסים בספק, אכן למעשה מורין להקל, אך נכון לעשות בדיקה או עכ"פ קינוח בימים המסופקים. וכן הדין כשנסעה מביתה ושכחה לקחת עמה הלוח שרושמת שם חשבונות הוסת".
 12. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, זרע שמואל הע' נ"א) -
- Question: What does a couple do when a woman has lost her calendar and can't remember her previous period (the one before last) in order to calculate her onas haflagah?
- R' Y. Berkovits wrote: Since vestos are midrabanan, in a case where they are unsure when her vest is, we are maikel that they won't have to keep any vest מספק. However, if they can narrow down the safek to one of two subsequent עונות (they are unsure whether it was at day or night), then they should keep the second עונה as the vest.
12. מראי מקומות – אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ד אות ו'), פאת שדך (ח"ג סי' ע"ב), הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"א הע' ח', הע' ט', הע' י'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' תי"ג), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר"ח), פרי טהרה (סי' קפ"ד הע' ד').
 - א) חזו"א (הגרי"ח זצ"ל ל אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות ה', עמ' צ"ח) – "שאלנו, כלה שהולכת לינשא שאין זכורה ימי ראייתה איך תרשום הוסתות, והשיב, שתראה איך היה ג' פעמים האחרונות".

ה. בעלת תשובה: ואין לה ידיעה מזמני וסתות שלה הקודמין.

1. תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות מ"ו) – "בעלת תשובה שמתחילה לשמור דיני נידה ואין לה ידיעה מזמני וסתות שלה הקודמין, שלא רשמה קובעת וסתה כפי ידיעתה כעת ואינה צריכה לחוש יותר, בוסתות דרבנן, רק ראוי לה לבדוק בדיקה גמורה לפני תשמיש עד שתדע וסתותיה".

ו. גיורת שנתגיירה, אם יש לה וסת מזמן שהיא גויה.

1. מיקל.

(א) חזו"א (יו"ד סי' צ"ט ס"ק ד') – "בגיורת שיש לה וסת מימי גיותה אי הוי וסת לאחר גירות, ובטעמא דלא קבעה וסת בימי טוהר, יש לעיין דלכאורה אין הטומאה של ג' הראיות הקובעות את וסתה, מהנות כלום לקביעות הוסת, אלא אחרי שביום הזה כבר הוחזקה ג"פ בראי, הנה יש לחוש לו לראי' עד שתבדוק, ומה יועיל זה שטהרה התורה את הראיות הראשונות, וי"ל דוסתות דרבנן וכה"ג לא גזרו, והעיקר נראה דהטומאה והטהרה יפעלו גם בטבע, וימי הטהרה הם בעצמותם אינם אות לראית יום הזה בימי טומאה, כי הטבע תלוי במזל ע"פ השגחת ד', ואף אם ראתה ראי' שאינה מטמאה, לא תראה ראי' המטמאה, ולפ"ז נתגיירה בטלה לה וסת".

(ב) חוט שני (ס"ק א' ד"ה אשה שקבעה).

(ג) גרות כהלכתה (פרק ח' סעי' כ"ז) – "בטלו אצלה כל הוסתות שהוחזקה בהן עד עתה".

(ד) לחמי אבירים (סי' ט' אות י"ז) – "הכו"פ ... החזו"א".

2. לענין וסת קבוע יש להחמיר.

(א) הגר"ש זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ב הע' מ"ה, הע' מ"ו, עי' קובץ תשובות ח"ב סי' מ"ח ד"ה ברם).

(ב) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ב סעי' כ"ח, סעי' כ"ט).

3. מראי מקומות – שאלת שאול (יו"ד סי' ל"ז), בדה"ש (בי' ד"ה כיצד, עמ' צ"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ג הע' י"ד).

(א) תפארת ישראל (ס"ק ז') – "הוא אמת, וזהו הכל באישי ישראל (י) אשר חלק ה' עמו, והם מושפעים מפאת ה' ולא כפי טבעי והלוכי כוכבים, ולכך כל עניניהם נדון כפי חוקי הבית דין וכאשר יאמרו [הבית דין] כן גזרה חכמתו עליונה להסכים ולהשפיע עליהן, אבל שיהיו בעלי חיים חומרי[ים] מתנהגים עפ"י הסכמת בית דין מול הטבע ומהלך הכוכבים במסילתם זה מהנמנע, וא"כ כל פועל הטבע לשוא ח"ו".

ז. וסת השנה, כגון שרואה כל ערב פסח.

1. מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל סוף הע' קי"ט, "שאיין לנו לחדש שום וסת שלא מצינו בהלכה. וגם אין לקבוע וסת השנה, כגון אם ראתה ג"פ בערב פסח").

עונה בינונית

[ב] כללי - סעיף א'.

גמרא (נדה דף ט:): – "אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה: עונה בינונית, שלשים יום".

א. האם יש דין עונת בינונית.

1. ראשונים.

(א) מיקל.

(1) רי"ף (שהשמיט בהל').

(2) רמב"ם (שהשמיט בהל').

(3) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ד', עי' סי' ג' ד"ה ויש).

(4) רא"ה (בית ז' סוף שער ב', שער ג' יג.) – "ובזו אין לו לחוש כלל ולהוציא מדברי המחבר שכתב שחוששת לעונה בינונית והיינו משלשים יום לשלשים יום ואינו כלום ונתלו באותה שמועה שבפרק כל היד עלה דמתניתין דכל הנשים בחזקת טהרה דאמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה והוא שבא ומצאה בתוך ימי עונתה ואינו דהא אגן סתמא קאמרינן דכל לבעלה לא בעיא בדיקה לעולם באשה שאין לה וסת ומה טעם לחששה זו אחר שאין לה וסת כלל ומה מקום בזה לשלשים יום אלא ענין אחר היא שמועה זו ...".

א. כדאי בגר"ז (קונ"א ס"ק א') – "ועיין ר"ן ומגיד משנה דהרי"ף והרמב"ם לא סבירא להו כלל דין עונה בינונית. וכן דעת הראב"ד. וכן דעת הרא"ה".

ב. וסוגה בשושנים (סי' ד' ס"ק א') - לשונו מובא לקמן.

1. אמנם עי' ש"ך (ס"ק ל') – "וכן מוכח בס' בעלי נפש להראב"ד שכתב שהאשה בתחלה צריכה לחוש לוסת החדש ולוסת ההפלגה ולא הזכיר בספרו כלל שצריכה לחוש לעונה בינונית וגם בסוף שער הוסתות מנה בקצרה כל הוסתות הן הקבוע הן שאינו קבוע ולא מנה עונה בינונית כלל וכן הרמב"ם פ"ח מהא"ב ד"ו כתב דכל יום שראתה בו חוששת ליום הבא שלאחריו ולא הזכיר כלל לחוש לעונה בינונית שהוא שלושים יום ... אלא ודאי עונה בינונית היינו מחדש לחדש דבאותו יום של חדש שראתה בו צריכה לחוש לחדש הבא ותו לא".

2. ומפרש הפרדס רימונים (שפ"ח ס"ק ל' ד"ה ובזה, עמ' ע') – "יקשה, מאי טעמא לא הזכירו הר"מ והראב"ד וסת דעונה בינונית, דחלוק הוא וסת זה מוסת החודש בכמה דברים ... חש להם דין וסת קבוע ... אולם להר"מ והראב"ד דלא ס"ל הכי, וכנ"ל, הוי דין עונה בינונית כדין שארי הוסתות שאינן קבעים, דמכל מקום חוששת להן וכנ"ל".

2. מחמיר.

(א) רש"י (נדה דף טו. ד"ה בתוך) - לשונו מובא לקמן.

(ב) האשכול (נדה סי' ל"ה, עמ' פ"ה) – "וכל אשה שאין לה וסת קבוע צריכה לחוש לעונה בינונית יום ל' לראיתה כאלו הוא וסת קבוע".

(ג) רמב"ן (הל' נדה פרק ה' הל' ה') – "כמה היא עונה שלשים יום מתחלת ראייה לתחלת ראייה אחרת, שרוב נשים כך הן רואות משלשים לשלשים".

(ד) רשב"א (תוב"ה הקצר בית ז' סוף שער ב', משמרת הבית שם) - לשונו מובא לקמן.

(ה) טור (סעי' א').

3. פוסקים, מחמיר – מחבר (סעי' א', סי' קפ"ד סעי' ט'), ש"ך (סי' קפ"ד ס"ק ב'), חכם צבי (סי' קי"ד), חו"ד (בי' ס"ק י"ב), עי' חכ"א (כלל קי"ב סעי' ה', "וזכור כלל זה כי לא אכפול עוד ובכל מקום שנכתוב וסת החודש תדע שהוא בלא עונה בינונית וצריכה לחוש לשניהם למקצת פוסקים וכן נכון להחמיר"), גר"ז (ס"ק א', "ולהלכה אין לנו אלא דברי השלחן ערוך"), קיצור שו"ע (סי' קנ"ה סעי' ג'), פרי דעה (פתיחה השער הח' ד"ה ודע דשורש), בדה"ש (ס"ק ב', בי' ד"ה ל' עמ' צ"א), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ו הע' ל"ז), לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק י'), חוט שני (ס"ק ב'), פוסקים.

ב. פרישה או רק בדיקה.

1. רק לבדיקה.

(א) רש"י (נדה דף טו. ד"ה בתוך) – "בתוך ימי עונתה. ל' יום לראייה אבל לאחר ל' בעיא בדיקה הואיל וסתם נשים חזיין לסוף עונה".

(ב) רמב"ן (הל' נדה פרק ב' הל' י"ב, פרק ה' הל' ב' - הל' ה') – "לא הוקבע לה וסת חוששת משלשים יום לשלשים יום ובדקת ע"י פקחות שכך עונת ראייה לרוב הנשים".

(1) כדאי בגר"ז (קונ"א ס"ק א') – "ואף ברש"י ורמב"ן לא הוזכרה פרישה כלל ... והלכך אין למחות ביד המקילין כיון שיש להם על מה שיסמוכו בפרט להקל בדברי סופרים".

2. גם לפרישה.

(א) רשב"א (תוב"ה הקצר בית ז' סוף שער ב', משמרת הבית שם) – "מדאמרינן בלישנא קמא דרב הונא לא שנו אלא באשה שאין לה וסת אבל יש לה וסת אסורה לשמש ... אף אנו נאמר דכיון דסתם נשים חזיין לשלשים חוששת כמו שחוששות שאר נשים לעונת הוסת בין קבוע בין שאינו קבוע".

(ב) תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ל') – "דביום ל' דהוי כעונת וסתה ממש לא מהני לה בדיקה דאסורה לשמש ביום אפילו ע"י בדיקה דהוי כשעת וסתה כמ"ש סימן קפ"ד".

(ג) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ד').

(ד) גר"ז (ס"ק א') – "חוששת ליום ל' לפרוש מבעלה מתחלת הלילה (של"ה) עד סוף היום".

(ה) קיצור שו"ע (סי' קנ"ה סעי' ג').

(ו) עמודי בית ישראל (כתר כהונה ס"ק ב') – "ש"ך סק"ז. ועונה בינונית כו' ואסור לבעלה אחר שלשים עד שתבדוק עכ"ל וכצ"ל".

(ז) סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' א', ס"ק א').

(ח) סוגה בשושנים (שושנים לדוד ס"ק א') – "ואפילו אם בדקה ומצאה טהורה אסורה לשמש עם בעלה כל היום או הלילה שלפניו. דיום שלושים לעונה בינונית הוי כיום הוסת לאשה שיש לה וסת קבוע, כמבואר בש"ע לקמן סעיף ד', דכתב ועונה בינונית שהיא ללמד יום דינה כוסת קבוע, וכן כתב בס' האשכול בהל' נדה סי' ל"ה ... וא"כ האי חוששת דרישא דמיירי בעונה בינונית הוי דומיא דחוששת דסיפא דכתב הש"ע לגבי וסת קבוע דאסורה לשמש כל היום משום מצות פרישה. וכתבתי את זה לאפוקי מדברי הש"ך בס"ק ז' ... וראיתי בס' תפארת צבי על הל' נדה דמדייק מלשונו אבל אי בדקה ומצאה טהורה מותר לבעלה אפילו ביום שלשים דהוא עו"ב והוא מפלפל להשיג עליו. אבל בעיני היא פשוט דהש"ך לא בא רק לחדש דאחר למד אסורה לשמש עד שתבדוק א"ע פעם אחת".

(ט) יג"ל יעקב (הג' על יו"ד, סי' קפ"ט על הש"ך ס"ק ז') – "בש"ך שם ס"ק ז' ועונה בינונית כו' ואסורה לבעלה לשלשים עד שתבדוק: נ"ב צ"ל לאחר שלשים".

(י) חלקת יעקב (יו"ד סי' צ"ו אות ד') – "ואנו אין לנו אלא דברי השו"ע והאחרונים, שקבעו מסמרים לפסוק בעונ"ב לפרוש כמו בוסת קבוע".

(יא) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע') – "יש חיוב לפרוש".

(יב) חוט שני (ס"ק ב' אות ב').

(יג) בדה"ש (ס"ק ב', ציונים ס"ק ג').

(יד) לבושי עז (סעי' א' תמצית ס"ק א', סעי' י"ג תמצית ס"ק י').

(טו) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ו הע' ל"ז).

3. מראי מקומות – דברי יציב (יו"ד סי' ע"ד, סי' ע"ה אות ד'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ח').

(א) ש"ך (ס"ק ז') – "ועונה בינונית כו'. ואסורה לבעלה לשלשים עד שתבדוק וכדלעיל סי' קפ"ד ס"ט וע"ש".

ג. בזמן הזה.

1. מיקל.

(א) אור יצחק (פרק ה' סעי' ז', ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ה' וסת שאינו קבוע אות ג') – "לפי"ז אם היה משתנה המצב ורוב הנשים היה וסתן לכ"ה יום, היה הדין שצריכות הנשים לחשוש לסתם עונה של כ"ה יום. והנה עתה נשתנה המצב ורוב רובן של הנשים אין להם עונה לשלושים יום - אם לא על דרך המקרה וכשאר ימים, וכן לא קבעו הנשים לעצמן שום זמן קבוע שרגילות לראות בו. לכך אין בזמן הזה לחשוש לעונה בינונית כלל".

אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל' סי' ק"צ) – "למעשה היום כל דין עונה בינונית אינו נוגע, כיון שהיום אין לרוב נשים קביעות וסת ובודאי שאין להם וסת קבוע לשלושים יום, וא"כ אין קזאת עונה בינונית היום לנשים, ואינה צריכה לחוש לה בכלל".

2. סתימת כל הפוסקים.

(א) אפשר להסביר:

(1) שנעשה זה כתקנת חז"ל.

(2) א"נ, שזהו זמן ממוצע (medium) של כל נשים.

א. **אמנם** לא נראה כן מהבית יוסף (ריש סי' קפ"ד), "וסתם וסת כלומר של רוב נשים (mode) הוא משלשים לשלשים יום. הכי אמרינן בפ"ק דנדה (ט: דעונה בינונית שלשים יום וכן כתב רש"י בפרק כל היד (טו. ד"ה בתוך) דסתם נשים חזיין לסוף שלשים יום". וצ"ע.

(3) א"נ, שגם היא זמנה באמת שלשים יום, אבל כיון שהולכת ממקום למקום ואוכלת דבר זרים, זה גורם לעקור הרגילות. [ביאור הדבר - מבואר שבזמן חז"ל היו הוסתות של נשים הרבה יותר קבועות מבזמנינו שאינן קבועות כלל, והסיבה לכך הוא שיש הרבה דברים המשפיעים על וסתה כגון אכילתה וסדר שנתה וכדו', ובזמנים עברו היו חיים באופן יותר מסודר וקבוע ולכן וסתן גם היתה יותר סדירה, משא"כ בזמנינו שתמיד משנים סדר האכילה ושינה וכדו' ולכן גם וסתן משתנה ואינו מסודר. א"כ י"ל שבעצם גם בזמנינו סתם אישה אמורה לראות ביום ל', אלא שהיא תמיד משנה את זה ע"י כל השינויים שהיא תמיד עושה בחיים שלה, וממילא נשאר הדין דעונה בינונית ל' יום כיון שבעצם טבעה לראות ביום ל'].
3. מראי מקומות.

(א) ודברת במ (ח"א סי' רל"ו ד"ה אבל אולי) – "אולי בענין עונה בינונית או ביום וסת הפלגה דאינה קבועה אולי א"צ להחמיר בזה למי שאינה רגילה בכתמים, ואע"ג דנקטינן דעונה בינונית הוי כוסת קבוע לכל דבר כמו דאיתא בסימן קפט (סעיף ד) וסימן קפד (סעיף ט) היינו משום דיש רובא, דרוב נשים רואות ביום ל' כמש"כ הרשב"א (בתורת הבית ב"ז ש"ב ד.), הובא בב"י סי' קפד) ועיין נמי בב"י (סי' קפט) וא"כ בזמנינו דנראה דליכא רוב כה"ג עכ"פ אולי יש להקל לענין לבישת לבנים ביום הוסת".

ד. האם נעקר בפעם אחת.

1. ש"ך (ס"ק ל') – "והעט"ז כתב ג"כ כדברי הב"י והוסיף דצריכה לחוש לעונה בינונית אף על פי שלא תראה היום ויום ל' אינו נעקר בפעם אחת באשה שאין לה וסת קבוע כמו וסת קבוע באשה שיש לה וסת עכ"ל (ואין זה נכון כלל ודוק)".

2. נעקר בפעם אחת.

(א) תוה"ש (ס"ק ד') – "עונה בינונית שלא נקבע רק פעם אחת נעקר בפעם אחת".

(ב) חכ"א (כלל קי"ב סעי' ג') – "לענין עקירה נעקר בפעם אחת (סעיף ד' מנחת יעקב)".

(ג) לחם ושמלה (לחם ס"ק י"ד) – "ומ"מ הוא נעקר בפעם א' כמו וסת שאינו קבוע, ע' ש"ך ס"ק ל'".

(ד) פת"ת (ס"ק ב') – "היינו לענין זה דוקא דאסורה לשמש עד שתבדוק אבל לענין עקירה מתעקר בפ"א כמו וסת שאינו קבוע. תורת השלמים וחכ"א".

(ה) ערה"ש (סעי' ט') – "מיהו לענין עקירה די בפעם אחת כמו כל וסת שאינו קבוע [מנ"י]".

(ו) עי' טהרת ישראל (סעי' י"ט) – "המיקל דנעקר בפ"א לא הפסיד והבע"נ המחמיר לעצמו לחוש לעו"ב אף שלא ראתה בו הרבה פעמים כ"ז שלא קבעה וסת אחר תע"ב".

3. תמיד חוששת ליום ל', אפילו אם עקרתו הרבה פעמים.

(א) מקור חיים (ס"ק י"ב) – "אבל עונה בינונית לא נעקרה בפעם אחת, רוב אחרונים ודלא כמנחת יעקב".

(ב) חוו"ד (בי' סוף ס"ק י"ב) – "ומה שתמה הש"ך על העטרת זהב ... יפה תמה, דתמיד היא חוששת ליום ל' אפילו אם עקרתו הרבה פעמים ולא ראתה בו".

(ג) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ל' ד"ה ומה שהשיג, עי' ס"ק ז') – "אולם עתה ראיתי אשר דברי המנחת יעקב נכונים, בשנעיין מקודם בלשון העטרת זהב, שכתב דצריכה לחוש לעונה בינונית אעפ"י שלא תראה היום, ויום ל' אינו נעקר בפעם אחת כו'. ולכאורה יקשה, אם לא ראתה היום א"כ איך תחוש ליום ל', כיון שאין כאן ראייה ממילא אין כאן יום ל'. אולם נראה דהעטרת זהב סובר כדעת הב"י והט"ז לקמן סעיף ט"ו ס"ק ל"א, דבוסת הפלגה לכ' יום וכדומה, אם לא ראתה לכ' עדיין צריכה לחוש ליום כ' הב', שהוא יום ארבעים לראיה שראתה, וכן ליום כ' השלישי, עד ג' פעמים, עי"ש. ואלה הם דברי העט"ז כאן, דמראיה ראשונה שראתה, צריכה לחוש לעונה בינונית ליום ל' לראיה זו, ואם לא ראתה ליום ל', אינו נעקר בפעם אחת, ואכתי צריכה לחוש ליום ל' הב', שהוא יום ס' מראיה שראתה, וכן צריכה לחוש עד ג' עונות, ואם הפסיקה ג' עונות ולא ראתה, שוב אינה צריכה לחוש לעונה בינונית לפי חשבון ראייה הראשונה ... ועל זה כתב הש"ך דאין זה נכון כלל, ואזיל לטעמיה לקמן ס"ק מ"ה שהסכים לדעת רש"ל והב"ח, דגם בוסת הפלגה כל שהפסיקה עונה אחת ולא ראתה, שוב אינה צריכה לחוש להפלגה השנייה, ועי"ש בנקודות הכסף שהרבה לחלוק על הט"ז בזה עי"ש. והוא הדין כאן בעונה בינונית, אם לא ראתה היום שוב אינה צריכה לחוש ליום ל' הב', שהוא יום ס' מראיה שראתה, שלא אמרו לחוש לעונה בינונית רק ליום ל' לראיה, ולא ליום ס'. וזהו ג"כ

כוונת המנחת יעקב לעיל בסק"ד, שכתב דעונה בינונית נעקרת בפעם אחת, והיינו אם לא ראתה ביום ל', שוב אין חשש עונה בינונית עד שתראה מחדש, וכן הוא דעת המנחת יעקב בוסת הפלגה, כמו"ש בס"ק ל"א ע"ש, וזה ברור. והחוות דעת אחר המחילה לא ירד לעומקו בזה".

(ד) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ז', ס"ק ל', ס"ק מ"ג, פתיחה שער ח' ד"ה ודע דהעט"ז) – "העיקר בכונת הש"ך כפירוש הח"ד ודלא כהמ"י".

(ה) מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ב').

(ו) מנחת יצחק (ח"ו סי' פ"ב) – "ובזה צ"ע על החכמת אדם (כלל קי"ב סעי' ג') וערוך השלחן (סי' קפ"ט סעי' ט') ופתחי תשובה (סי' קפ"ט סק"ב) דהעתיקו דברי התורת השלמים להלכה דעונה בינונית נעקר אף בפעם אחד, והטהרת ישראל נגרר אחריהם ... דהרי כפי הנזכר מוכרח להלכה כדברי המחמירים כנ"ל".

(ז) ויען יוסף (יו"ד סי' ק"כ אות ג').

(ח) דברי יציב (יו"ד סי' ע"ה אות ב') – "ולענ"ד בכוונת הש"ך, שלכו"ע צריכה לחשוש לעונה בינונית מיום ראייתה, ואף שעברו הרבה פעמים יום ל' ולא ראתה, מ"מ ...".

(ט) ששבה"ל (על הש"ך ס"ק ל' ד"ה ולהלכה) – "דחוששין לעו"ב לעולם אחר כל ראייה, אפ"ל אם כמה פעמים לא ראתה לעו"ב, אך עו"ב זו נעקרת בפעם אחת".

(י) קנה בשם (ח"א סי' ע"א).

(יא) בדה"ש (סעי' א' ד"ה חוששת, עמ' צ') – "התוה"ש ... מודה למה שנראה דעת כל הפוסקים שהעו"ב חוששת לה האשה שאין לה וסת אפילו עברה עליה כ"פ שלא ראתה ליום ל' ואין דעתו להשיג אלא על מה שנראה מהעט"ז שחוששת ליום ס' וצ"מ מראייה שראתה".

(יב) לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק י"ב).

4. להלכה - י"א [פרדס רמונים, דברי יציב, ויען יוסף, קנה בשם, בדה"ש] שהתוה"ש איירי במקרה שלא ראתה כלל, וממילא לא חיש לימי ס' (או מהלך אחר. ע"י שבה"ל). ויש [מקור חיים, חו"ד, פרי דעה] חולקים על התוה"ש. ממילא להלכה, חוששת ליום ל', אפילו אם עקרתו הרבה פעמים ולא ראתה בו.

5. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ו הע' ס"ב), מעדני אשר (סי' י"ח), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ז', ס"ק ס"ה). (א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ') – "ואם עבר יום הפלגתה ולא ראתה שוב אינה חוששת ... וגם אינה חוששת לעונה בינונית ויום החדש כדבובא בתה"ש שם קפ"ט אות ד' דעונה בינונית נעקר בפעם אחת".

(ב) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים סי' קפ"ט על סעי' י"ד, עמ' רצ"ט) – "בחכמת אדם ובפתחי תשובה ... וברור שאין כוונתם אלא לענין זה שאם ראתה בפעם האחרון סוף מ' יום דאין חוששין לאחר כ' אלא לאחר ל'. אבל צ"ע דהרי דין זה הוא בכל וסת קבוע ...".

(ג) שבה"ל (ח"ג סי' קכ"ד סעי' ב', ש"ך ס"ק מ"ג) – "דלעולם לא כיון התוה"ש לזה דודאי פשוט הוא דחשש דעו"ב שנעקרה הפעם חוזר וניער אם תראה ראי' בצורה אחרת, וכל א' נידן בפני עצמו, אבל כוונתו ברורה דמיירי שראתה היום וראתה באמת ביום העו"ב ביום ל' בזה ס"ל להלבוש בעט"ז לקמן סי"ג דנידן כוסת קבוע כיון שהאשה מאותם שרואים בעו"ב והו"ל לדידה מיד כוסת קבוע, וצריכה ג"פ שלא תראה, אבל הש"ך והתוה"ש חולקים גם ע"ז, דגם כה"ג נעקר בפעם אחת, וז"פ למעיין בלבוש עצמו בס"ג, והחוו"ד לקמן סוס"ק י"ב הבין דברי הש"ך בכוונה אחרת ממה שהבינם התוה"ש, ודעתו בכוונת הש"ך דמשיג על העט"ז במש"כ דנעקר עכ"פ בג"פ, והש"ך משיג להחמיר דתמיד היא חוששת ליום ל' אפ"ל עקרתו הרבה פעמים. הנה הבין דמש"כ העט"ז דנעקר בג"פ דר"ל ולא תחוש מעתה עוד לעו"ב גם אם תראה ראי' אחרת שוב, ובעניוית לולא דבריו לא כוון העט"ז ע"ז דודאי מודה הוא דראי' אחרת גוררת חיוב חדש של חשש עו"ב, אלא דדעתו כנ"ל שעו"ב שראה פעם א' ה"ה כוסת קבוע שבא ג"פ [ולדעת העט"ז אפ"ל לא תראה צריכה לחוש ג"פ כדעת הסוברים כן בהפלגה לקמן] דוק בלשון התוה"ש תראה כמש"כ".

ה. עברה עונה בינונית, האם חוששת ליום ס'. [פירוש, כשלא ראתה כלום].

1. אינו חושש – אור לציון (אבני שהם סעי' א' ס"ק ב' ד"ה ובימי, עמ' רכ"ו), ששבה"ל (על הש"ך ס"ק ל' ד"ה ולהלכה), בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה חוששת, עמ' צ'), חוט שני (ס"ק ב' אות ח'), הגר"ח זצ"ל (אגרות וכתבים מכתב קפ"ה), יסוד הטהרה (פרק י' סעי' כ'), ארחות טהרה (פרק ח' סעי' ט"ו).

(א) תלוי בהבנת הש"ך (ס"ק ל'), והתה"ש (ס"ק ד') - לעיל.

2. טוב להחמיר.

(א) דרכי טהרה (עמ' ע"ט, עמ' פ"ד) – "ראתה בא' תשרי ולא היה לה וסת קבוע ונתעברה, חוששת לעונה בינונית, לחודש ולהפלגה, ואם לא ראית בהם ממשיכה לחשוש לעונה בינונית בלבד, עוד פעמים, תוך 90 יום מליל טבילתה - עיבורה".

3. מעדני אשר (סי' י"ח אות ג') – "אלא דיל"ע איך הדין בזה לבני ספרד מאחר שהב"י ס"ל בוסת ההפלגה למנות הפלגה מהיום הראוי למרות שלא ראתה בו. ולולא דמיסתפינא הייתי אומר דגם בוסת ההפלגה א"צ לחוש, דהנה הייתי אומר דגם בוסת ההפלגה א"צ לחוש, דהנה הכו"פ (סק"כ), חו"ד (סק"כ), סד"ט (סק"כ) וגר"ז (סקס"ה) הוכיחו מדברי הרמב"ן בהלכותיו (פ"ו ה"ד - ה"ה) שממנו העתיק הטור (סי"ג אות ה') את דבריו דאחר פעם אחת שלא ראתה ביום ההפלגה אינה חוששת עד שתראה פעם נוספת ודלא כמש"כ בב"י ובזמן כתיבת הב"י לא היו לפניו הלכות נדה לרמב"ן כדמוכח ... ודלא כמש"כ בס' דרכי טהרה (עמ' פ"ד) דתוך ג' חדשים מתחילת עיבורה צריכה לחוש ג"פ לעו"ב. [וביותר מפליא שלגבי ו"ק להפלגה כתב שם (עמ' ע"ב ופ"ג) שאחר הפלגה ראשונה שלא ראתה לא חוששת עוד, ודלא כב"י. ואם בו"ק להפלגה לא חשש ליום הראוי הגם שידעינן שזהו טבעה, כ"ש שלא היה לו לחוש לעו"ב]. ובס' אבני שהם (ח"א עמ' קצ"ג) כתב שכשאמרו לגר"ב צ"ל אבא שאול זצ"ל שבאחד

מספרי הקיצורים מחמיר בזה, בטל זאת מכל וכל ואמר שאפילו בו"ק קשה להבין סברת הב"י ודי להחמיר שם כיון שקבלנו הוראות מרן משא"כ בזה שלא מצינו כן לא במרן ולא באחרונים".

ו. אם ראתה קודם ל' יום. כגון ראתה יום א' ניסן, ואח"כ יום כ' ניסן. האם חוששת לל' ניסן מצד עו"ב.

1. חוששת [כמו וסת החודש].
- (א) ט"ז (ס"ק י"ז) – "פשוט שגם כאן חוששת גם ליום א' דראש חודש אייר שהוא יום שלשים מן הראיה דראש חודש ניסן כסתם עונה בינונית לשאין לה וסת קבוע".
- (ב) גר"ז (ס"ק מ"ב) – "וגם ביום א' דר"ח אייר שהוא ל' בניסן חוששת משום עונה בינונית אם אין לה וסת קבוע עדיין".
2. לא חוששת [כמו וסת הפלגה, לכמה אחרונים].
- (א) ב"ח (ס"ק ט"ז).
- (ב) סד"ט (ס"ק י"ב ד"ה ולפ"ז, ס"ק י"ג).
- (ג) תשובה מאהבה (על הט"ז ס"ק י"ז) – "לכאורה הדברים תמוהים, אחרי שראתה גם כ' בו שוב חוששת מיום הראיה ולא עונה בינונית".
- (ד) חכ"א (כלל קי"ב סעי' י"ח) – "שראתה בא' בניסן צריכה לחוש א' דראש חודש אייר משום עונה בינונית ויום ב' דראש חודש אייר שהוא וסת החודש ראתה גם כ' ניסן ניתוסף לה עוד חשש ב' שמא תקבע לה וסת להפלגה של כ' יום אף על פי כן צריכה לחוש לאחד באייר שהוא יום ב' דראש חודש משום וסת החודש שהרי עדיין לא עקרה יום זה אבל אינה צריכה לחוש ליום א' דראש חודש משום עונה בינונית שהרי כבר ראתה לכ' יום".
- (ה) חו"ד (בי' ס"ק י"ב ד"ה ולענין, ס"ק י"ג) – "שכתב הר"ן ד'וכי לעולם לא תראה' ודאי דהחשבון מהראיה הסמוכה וזה פשוט ואין צריך לפנים".
- (ו) רע"א (על הט"ז ס"ק י"ז) – "לא זכיתי להבין דהכא דראתה בכ' בניסן פשיטא דא"צ לחוש ביום א' דר"ח אייר לעונה בינונית ותמיד מחשבי' עונה בינונית מראייה האחרונה. ודברי הב"ח נכונים".
- (ז) פת"ת (ס"ק י').
- (ח) לחו"ש (שמלה ס"ק כ"ג, ס"ק כ"ז. משא"כ לדעת הש"ך, ודלא כסד"ט).
- (ט) אמרי ברוך (על הט"ז ס"ק י"ז) – "דבריו נפלאים, דהא ראתה גם בכ', והחשבון עונה בינונית הוא מן הראיה אחרונה".
- (י) פרי דעה (טורי כסף ס"ק י"ז).
- (יא) סוגה בשושנים (סי' ה' סעי' ג', ס"ק ה') – "והכי נקטינן להלכה".
- (יב) קנה בשם (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות י"א) – "מונים תמיד רק מיום ראייתה האחרונה".
- (יג) ששבה"ל (ט"ז ס"ק י"ז).
- (יד) ששכ"ה (נשמת אברהם ח"ב סי' קפ"ט סוף אות ג') – "דאם לא ראתה והרי בזמן הזה אין כמעט וסת קבוע לחודש, לא שייך לחשוש, דמאיזה יום תחשוש לוסת של עונה בינונית, שלא חוששים רק מראיה ולא מאי-ראיה, וכמבואר באחרונים".
- (טו) בדה"ש (ס"ק ק"ד, ס"ק ק"ט, ציונים ס"ק קל"ח).
- (טז) חוט שני (ס"ק ב' אות ז').
- (יז) פרדס שמחה (ס"ק ל"ו).
- (יח) לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק י"ג, ס"ק י"ט).
- (יט) נטעי גבריאל (פרק צ"ד סעי' א').
- (כ) מראה כהן (עמ' ק"מ אות ו').
- (כא) יסוד הטהרה (פרק י' סעי' י"ט).
- (כב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ו הע' ל"ה, הע' ל"ח).
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ט).

ז. אשה שיש לה וסת קבוע יותר מל' יום, ושינתה פעם אחת ולא ראתה ביום הקבוע, האם צריכה לחוש לעונה בינונית. כגון וסת קבוע ליום ל"ג, וראתה ביום כ"ח.

1. אינה חוששת לעו"ב – תפארת ישראל (ס"ק ט"ו ד"ה ולכן), סד"ט (ס"ק י"ב ד"ה ועוד נ"ל, סוף ס"ק ל"ו, "ולא מצינו דצריכה לחוש לעונה בינונית אלא באשה שאין לה וסת כלל"), חו"ד (בי' ס"ק י"ב ד"ה והנה), פת"ת (ס"ק ל"א), באר משה (ח"א סי' נ"ו אות א'), בדה"ש (ס"ק י"ז, ס"ק קט"ז, בי' ד"ה זה עמ' קי"ב), מראה כהן (עמ' קל"ח אות א', עמ' קנ"ו אות ב'), דרכי טהרה (סוף עמ' ס"ה).
2. חוששת – פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ע"ג ד"ה ואם).
3. מראי מקומות – חלקת יעקב (יו"ד סי' צ"ז, סי' צ"ח אות ב').

ח. איזה יום הוי עונה בינונית.

1. עי' לקמן, סעי' י"ג.

ט. וסת קבוע להפלגות פחות מל' יום, האם חוששת לעונה בינונית: כגון שיש לה וסת קבוע להפלגות כ"ה ימים, ועברה היום ולא ראתה.

1. עי' לקמן, סעי' ט"ו.

י. או"ז על עונה בינונית.

1. עי' סי' קפ"ד סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

יא. מעוברת, מיינקת [מסולקת דמים], אם ראתה.

1. עי' לקמן בסוף הסימן, לשיטות ומראי מקומות.

יב. מי שאינה רואה קודם ל', ["תרה"ד"].

1. עי' סי' קפ"ו סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

וסת הפלגה

ג. כללי - סעיף ב'.

א. הפלגה, מהתחלת הוסת או מסופה.

1. מסוף.

(א) גר"ז (ס"ק ג', סי' קפ"ד ס"ק כ"ב, סי' קפ"ו ס"ק ח', סי' קפ"ז ס"ק מ"א) – "שאלו המשיכה ראייתה ליום שלאחריו מחשבין ההפלגה מיום שלאחריו שהוא סוף ראייתה".

(ב) אוהלי יוסף (וסתות סי' כ"ב) – "מ"מ לענין הפלג' מענין מסוף ראייתה שהפסיק עד תחילת ראי' (ונ"ל שכן לענין עונה בינונית הפלת ל)".

(ג) טהרת ישראל (סעי' כ', סי' קפ"ד סעי' נ"ה) – "וסת ההפלגה אינם הולכים אחר תחלת הוסת לשער ההפלגה מתחלת ראייה לתחלת ראייה אלא מסוף ראייה לתחלת ראייה כגון ... ובע"נ יחמיר לעצמו לחוש לחשוב גם מתחלת ראייה לתחלת ראייה ותע"ב".

2. התחלה.

(א) חת"ס (יו"ד סי' קס"ו אות ג') – "מ"ש שראתה מח' אב עד ט"ו אב ובפעם שנית מי"ט אב עד כ"ו אב עכ"ל אין בזה שום נפקותא לדינא כי כבר הסכימו רוב הפוסקים ראשונים דבתר תחלת ראי' אזלי בקביעות הוסת".

(ב) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' ט"ו) – "שמבואר בש"ע של הג' זצ"ל מלאדי ... ואני אומר דדברי רונ"מ ליתנייהו כלל וגם אינו מתקבל על הלב דכי הוסת נביאה היא שתהי' דוקא לחשבון שהפסיקה האשה בטהרה או שהתחילה לספור ז"נ ... אמנם האמת הוא שאף שהגאון זצ"ל הנ"ל רב גוברי', אמנם מדברי כל הפוסקים משמע שלא כדבריו אלא דמחשבין וסת הפלגה מתחלת ראי' לתחלת ראי' אחרת שנית, וכן מפו' בדברי הרמב"ן בהלכותיו לענין עונה בינונית, וז"ל, כמה היא עונה ל' יום מתחלת ראי' לתחלת ראי' אחרת שרוב הנשים כך הן רואות מל' לל' וכו', עכ"ל. וה"ה והוא הטעם לוסת הפלגה שמחשבין מתחלת ראי' לתחלת ראי', והא דנשען הגאון הנ"ל על לשון מהרי"ל ותה"ד, י"ל דלאו דוקא נקטו רק משום דרוב הנשים משוין משך ימי ראייתן ע"כ לא דקדקו בזה, וגם משום ... ומוטב למצוא ישובים לד' מהרי"ל ותה"ד ממה שנאמר היפך משמעות כה"פ והוראה הפשוטה דוסת הפלגה היינו מתחלת ראי' לתחלת ראי'. אמנם אחר שיצא מפי הג' הנ"ל ונשען על לשון הגדולים הנ"ל, כל בעל נפש ראוי לו לחוש גם לד' הג' ויחמיר לעצמו. אמנם לא להקל עי"ז שלא לחשוב מתחילת ראי' לתחלת ראי' ח"ו להקל, כי כן שורת הדין לפי משמעות לשון כל הפוסקים".

(ג) שואל ומשיב (מהדו"ת ח"א סי' ל"ג) – "בעל התניא ... הדין דין אמת דלא חשבינן רק מתחילת הפלגתה".

(ד) בנין עולם (יו"ד סי' ל"ט) – "מה ששאל מעכ"ת באשה שיש לה וסת הפלגות ורגיל' לראות כמה ימים אם לחשוב מתחיל' הראי' או מסופה נראה ברור דיש לחשוב מתחיל' הראי' דנחזי אנן ...".

(ה) עי' ערך ש"ב (ריש הסי') – "בש"ע תניא ... וצ"ע מפ"ק דנדה דף י"א ... וכה"ג תמצא בח"ר שם וברא"ש ספ"ט".

(ו) מהרש"ג (ח"א יו"ד סוף סי' ס"ד) – "שהעולם אינם נוהגין כדברי התניא הנ"ל רק הנשים מחשבין ווסתן מן תחילת ראייתן לתחילת ראייתן וכבר כתב כן בשו"ת בית שלמה".

(ז) סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' י"ג) – "מונין הפלגתה מראי' ראשונ' לראי' ראשונ' שאחר הפלגת' ... וי"א דבוסת הפלגה מחשבין תמיד ההפלגה מסוף ראי' לתחלת ראי' וכל בעל נפש יחמיר לעצמו לחוש גם לוסת הפלגה שמסוף ראי' לתחילת ראי' אבל לא יורה כן לאחרים ומכ"ש שאין להקל שום קולא ע"י קביעת וסת זה".

(ח) דברי יואל (ח"א סי' ל' אות ה') – "בדבר שיטת התניא (סימן קפ"ד ס"ק כ"ב ועוד) בדיני ווסתות לחשוב מסוף ראי', הרבה יש לדבר בזה אלא שאין לי פנאי להאריך, ועיין בתשו' ב"ש יו"ד ח"ב סימן ט"ו שכתב דמשמעות כה"פ והוראה הפשוטה היא דוסת הפלגה היינו מתחלת ראי' לתחלת ראי', אך כיון שיצא מפי התניא ראוי לבע"נ להחמיר לעצמו אבל לא להקל עי"ז שלא לחשוב מתחלת ראי' לתחלת ראי' ח"ו להקל יעיי"ש בביאור דבריו. ועכ"פ העיד שהוראה הפשוטה היא כמשמעות כה"פ לחשוב מתחלת ראייה".

(ט) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע"ג, קובץ תשובות ח"ב סי' מ"ה, סי' מ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות ב') – "בוסת הפלגה חוששין רק לתחילת הראייה".

(י) ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ב', סיכום אות ז', שבה"ל ח"ד סי' ק' אות א').

(יא) בדה"ש (ס"ק י"ה, סי' קפ"ד ס"ק א', הג"ה שם, מלואים שם).

(יב) פרדס שמחה (ס"ק ה').

(יג) ההלכה במשפחה (פרק ז' הע' א') – "ודלא כגרש"ז".

(יד) נטעי גבריא אל (פרק צ"ה סעי' ג') – "המנהג דמחשבין ההפלגה מתחלת ראייה לתחלת ראייה".
 (טו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ק"ז) – "שכן נוהג חסידי חב"ד, אבל אין זה מנהגינו. אלא מונים מתחילת ראייה לתחילת ראייה".

(זז) אוצרות הטהרה (פרק ט' סוף הע' ב') – "ושמעתי מגדולי המורים דלמעשה לא נהגו לחוש לשיטת שו"ע הרב אף להחמיר".
 (יז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ג).

(יח) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א ריש עמ' רי"ג).
 (יט) פרי טהרה (סעי' י"א, סעי' ל"ז).

3. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' קפ"ד ס"ק כ"ט), ט"ז וש"ד השלם (סי' קפ"ד כו"ל ס"ק כ"ז).

(א) מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ו') – "וסת ההפלגה אינם הולכים אחר תחילת הוסת לשער ההפלגה מתחילת ראייה לתחילת ראייה אלא מסוף ראייה לתחילת ראייה כגון ...".

ישועות חכמה (סי' קנ"ה) – "במסגרת השלחן סעיף ו' וסת ההפלגה אינם הולכים אחר תחלת הוסת לשער ההפלגה מתחילת ראייה לתחילת ראייה. אלא מסוף ראייה לתחילת ראייה. וזה איזה שנים שמעתי בשם הרב הגאון ר' שניאור זלמן שליט"א [זצ"ל] שהיה אבד"ק לובלין שאין נוהגין כן. ואמר שראה באיזה אחרון שחולק על מהרז"ש בזה. וגם מדברי הראשונים לא נראה כן עכ"ד. ולפי דבריו צריך לנהוג כמו שכתבתי במראה מקום להמסגה"ש ס"ק כ"ב בשם החתם סופר דמונין מתחילת ראייה לתחילת ראייה. ומכל מקום נראה דאין לדחות לגמרי דברי רבינו מהרז"ש ז"ל. בשגם שכתב זה בשם קצת מהראשונים ז"ל. ולכן צריך להחמיר כדברי שניהם".

ב. חילוקים: בין הפלגה לחודש.

1. הפלגה, צריך ב' פעמים, וממילא ד' פעמים לקביעות - סעי' ב'.
2. הפלגה, א"א לקבוע ב' וסתות. משא"כ ב' וסת חודש - עי' פת"ת ס"ק י"ב.
3. בוסת קבוע ועבר הוסת ולא ראתה. אין וסת הפלגה [לרוב שיטות], אבל יש וסת חודש - סעי' ט"ז.
4. בוסת קבוע של הפלגה, אם מקדים, מחליף [לרוב פוסקים]. משא"כ חודש.

ג. איך מונה הוסת, הפלגה של עונות או של ימים.

1. עי' לקמן, סעי' י"ג.

ד. האם הפלגה קטנה עוקרת הפלגה גדולה.

1. עי' לקמן, סעי' י"ג.

ה. כשאינו עוקר: מונה מראיה ראשונה או מראיה אחרונה - "בית מאיר".

1. עי' לקמן, סעי' י"ג.

ו. היה לה וסת קבוע להפלגת כ' יום ושינתה ב' פעמים להפלגת ל' יום ואח"כ חזרה וראתה בהפלגת כ' לראיית ל'.
 1. עי' לקמן, סעי' י"ד.

ז. וסת קבוע להפלגה, כשלא ראתה פעם אחת האם מונים כאילו ראתה: כגון שקבעה וסת להפלגת כ' יום, ופסקה ולא ראתה לכ'.
 האם חושש ליום מ'.
 1. עי' לקמן, סעי' ט"ו.

ח. כשחזרה לראות אחר שהפסיקה ג' עונות: איך צריך לראות.

1. עי' לקמן, סעי' ט"ו.

ט. הפלגה יותר מג' עונות, כגון עונה לצ' יום.

1. עי' לקמן, סעי' ט"ו.

וסת החודש

[ד] כללי.

א. האם יש וסת לימי החודש.

1. רמב"ן (נדה דף סד.) – "וקורא אני על עצמי מקרא זה (תהלים קל"ט) פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה, וכי הוסת מזל יום גורם או מזל שעה גורם שיהא תלוי ביום השבוע או ביום החדש, שהרי להפלגות שוות הדין נותן כן שכבר נתמלאת סאתה של זו וכן דרכן של נשים כולן, וכן של אנשים בחלאים של הפסקות שהן באין בהפסקות שוות או בשעת המולד של לבנה ובמלואה אלא שיהא שיפורא גורם תימא הוא, ולפי דעתי בעניותי לא יפה כוונו הראשונים בחלוקי הוסתות שאני אומר אין וסת אלא להפלגה שוה לפי שהאורח בזמנו הוא בא מתמלא ונופצת לזמן הקבוע שכן טבען של בני אדם. וזו שאמרו בט"ו בחדש זה וי"ו בחדש זה וי"ז בחדש זה בחזשים השוים הוא או במלאים או בחסרים וההפלגה שלה שוה היא ליום ל"ב, והדילוג שהורו בו אינו אלא דילוג

הימים לומר שהיא קובעת וסת לדלג ל"ה לי"ט ולכ' וכן לעולם ... **ובעל נפש יחוש להחמיר** בענין הוסתות בין כדברינו בין כדברי הראשונים עד יצרה עלינו או על אחרים רוח ממרום להכריע איזו היא הדרך הישרה שיבור לו האדם, ואם ימצא בחבורי הגאונים או בתשובותיהם ענין מורה על אחת מאלו הדרכים בה ראוי ללכת ולצאת בעקבותיהם".

(א) אמנם, עי' **הרמב"ן** (הל' גדה פרק ה' הל' י"ב) – "כשם שהאשה קובעת וסת בהפלגות שוות כמו שביארנו כך היא קובעת בימי החדש השוין, כיצד ...".

2. כן – **תוס'** (גדה דף סד. ד"ה איתמר, "ואפילו שאחד מלא ואחד חסר ואין הימים שבין ראייה לראייה שוין מ"מ קביעות החדש גורם"), **רשב"א** (תוה"ב ריש שער ג', משמרת הבית שם, "וסתות יש שנקבעין בימים ידועים ... כיצד יש למודה לראות ביום ידוע בחודש או בשבת כגון שלמודה לראות בראש חדש וראש חדש או בחמשה בחדש וכיוצא באלו"), **טור** (סעי' ב'), **מחבר** (סעי' ב'), **פוסקים**.

ב. בטר קידוש החודש או המולד.

1. מולד.

(א) **רא"ה** (בדה"ב בית ז' שער ג', ט.) – "שא"א שיהא קדוש החדש גורם לאשה שתראה אבל כי אמרינן בט"ו בחדש זה לא לקידוש החדש שלנו אמר אלא למוליד הלבנה לשעה שנראה שראוי לקבוע ר"ח ע"פ הראיה שמשעה זו שהוא נראה על הארץ הוא פועל בעולם".

2. קידוש החודש.

(א) **האשכול** (סי' ל"ו) – "קביעות החודש גורם כדאמרינן שיפורא גרים".

(ב) **רשב"א** (משמרת הבית בית ז' שער ג') – "דודאי שיפורא גרים שכל מה שבית דין שלמטה עושה ב"ד שלמעלה מסכימין עמהן דכתיב אשר תקראו אותם אשר תקראו אתם במעודם, וסומכין בקבוע חדשים ועבור שנים במקום כריתות כחמץ בפסח ושחיתת הפסח ועינוי יום הכפורים, גם בביאת הקטנים שאמרו קטנה בת ג' שנים ויום אחד בא עליה אחד מן העריות היא פטורה ואין מומתין על ידה פחות מכאן שניהם פטורין, וכן לענין הקטן בן תשע שנים ויום אחד אחר כן או פחות מכאן אין אנו מונין להם לימים אלא לשנים שבנויין לחדשים מלאים וחסרים ולחדשים ולשנים מעוברות ופשוטות לפי תקוני ב"ד. ואף בחדושי הגוף כן וכמו שדרשו ז"ל בלאל גומר עלי קטנה בת ג' שנים ויום אחד שנבעלה אין בתוליה חוזרים נמנו בית דין ועברו את השנה בתוליה חוזרין הוי לאל גומר עלי".

(ג) **פוסקים** – **ש"ך** (ס"ק י"ג), **תוה"ש** (ס"ק י"א), **בית לחם יהודה** (ס"ק ו'), **חו"ד** (חי' ס"ק ז'), **גר"ז** (ס"ק כ"ג), **סוגה בשושנים** (סי' ד' סעי' ו'), **לבושי מרדכי** (יו"ד ח"ב סי' ע"ח ד"ה ראיתי, "שיטת רוב הפוסקים"), **בדה"ש** (ס"ק מ"ט), **ששבה"ל** (סעי' ו' סיכום אות ו'), **חוט שני** (ס"ק ח'), **עי' לבושי עז** (סעי' ו' תמצית ס"ק ב'), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' רס"ד), **פרי טהרה** (הע' ט'), **פוסקים**.

3. מראי מקומות – **תפארת ישראל** (ס"ק ז').

ג. אין שום וסתות בחודשים לועזיים (secular dates).

1. **חלקת יעקב** (או"ח סי' ט"ז אות ה') – "פשיטא דוסת החדש נקבע רק לפי חודש היהודים ולא של עמים. ובר מן דין בכלל לא שייך קביעות וסת לפי חודשי חמה, כי לאמתו של דבר לא קיים בכלל חודש חמה, והוא רק שם מושאל - כי חודש חמה אינו אלא חלוקה שרירותית של השנה (שזה סיבוב של הארץ סביב החמה שחוזר לנקודתו) לשנים עשרה חלקים, א"כ לא שייך לומר אורח בזמנו בא, משא"כ בחדשי לבנה הרי הלבנה חוזרת כל חודש לאותה נקודה, ושייך לומר אורח בזמנו (דומה לזמן שלפני חודש) בא, א"כ פשיטא דרק לפי חדשי לבנה שייך לקבוע וסת".

2. **טהרת בת ישראל** (פרק י' סעי' ג' הע' א').

3. **דבר יהושע** (ח"ב סי' ו' אות ב') – "אין ספק דלאו וסת החודש הוא ... ח"ו שיעלה על הדעת שחשבונם קובע איזה דבר בטבע העולם".

4. **חשב האפוד** (ח"ב סי' נ"ד אות ב') – "אין לוסתות שום ענין עם חדשי האומות, שדבר אין להם עם הטבע, ואינם אלא ענין של הסכמה, ומינה אין לזוע, ואין לחוש לזה, אפילו לחומרא בעלמא".

5. **מנחת יצחק** (ח"ו סי' נ"ד אות ג') – "אם מהני קביעות וסת לחדשי העמים. הנה דבר זה א"צ לפנים, דוסת החודש תלוי בקביעות חדשים שלנו, דשיפורא גרים, וכמו שכתב הרשב"א במשמרת הבית (בית שלישי שער השלישי) עיי"ש, וכן מבואר בדברי הש"ע ופוסקים כמה פעמים, ומה דאיתא בסה"ק דברי חיים (לחנוכה דף י' י"ג ע"ב), מקורם בדברי ש"ס ופוסקים שהביא במשמרת הבית שם".

6. **דברי יציב** (ליקוטים סי' פ') – "פשיטא דמה שראתה ביום שוה לתאריך העכו"ם אינה כלום".

7. **ששבה"ל** (סעי' ו' סיכום אות ז') – "א"צ לחוש".

8. **חוט שני** (ס"ק א' ד"ה והנה, אות ד').

9. **לבושי עז** (סעי' ג' תמצית ס"ק ג') – "אי"צ לחוש לזה".

10. **דרכי טהרה** (עמ' ס"ו אות ב', עמ' ע"ג) – "וכמובן לחדשים עבריים בלבד".

11. **אור יצחק** (פרק ה' סעי' א', ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ה' עיקר דין הוסתות אות א') – "רק לפי התאריך העברי".

12. **פותח שער** (סי' כ"ו סעי' ב') – "ולא איכפת לן כלל בחדשי האומות (יאנוא"ר, פעברוא"ר)".

13. **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' רס"א).

14. **הגר"ש פעלדער שליט"א** (עזר לשלחן גדה ח"א עמ' י"ב) – "מנחת יצחק".

15. **פרי טהרה** (סעי' ו') – "אינו כלום".

16. אהל שרה (פרק ג' הע' ב') – "כל דיני וסתות נקבעים רק לפי התאריך העברי, ואין שום משמעות לחודש הלועזי (english dates)".

ד. צריך שיהיו הראויות כולם בעונה אחת.
1. עי לעיל.

ה. בזמן שראתה באמצע, אם הוי הפסק. כגון ראתה יום א' ניסן, ואח"כ יום כ' ניסן. האם חוששת לא' אייר מצד וסת החודש.
1. מחמיר, חוששת – פרישה (ס"ק כ"ח), ב"ח (ס"ק ט"ו, ס"ק ט"ז), ט"ז (ס"ק י"ח), ש"ך (ס"ק ל"א, נקה"כ על הט"ז ס"ק י"ח, "לוסת החדש חוששת בין ראתה מקודם או לא ראתה כל שלא שינתה וסתה של החדש"), לחו"ש (לחם ס"ק ל"ד), ערה"ש (סעי' ל"א), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ז), יסוד הטהרה (פרק י' סעי' י"ג), פרי טהרה (סעי' ח').

ו. יש לה וסת קבוע, האם חוששת לוסת שאינו קבוע.
1. ביאור הדבר: ג' ציורים של וסת קבוע, שיש לדון האם צריכה לחוש לוסת שאינו קבוע.
(א) שהיו לה ב' וסתות שאינן קבועים, ואח"כ נקבע לה וסת אחד מהם, כגון (א - כ - א - כ - א - א, [וכן: א - כ - א - א]) שראתה בניסן ביום א' בחודש וגם ביום כ' בחודש, ואח"כ ראתה באייר ביום א' בחודש וגם ביום כ' בחודש, ואח"כ בסיון ראתה ביום א' בחודש - האם חוששת גם לכ' בחודש.
(ב) וסת קבוע לחודש, והוסיפה וראתה ביום אחר בחודש. כגון (א - א - א - א - א) וסת קבוע ליום א' בחודש, וראתה אח"כ גם ביום כ' בחודש, ואח"כ חזרה עוד פעם ליום א' בחודש.
(ג) היה לה וסת קבוע לחודש, ושינתה וחזרה. כגון (א - א - א - א) - [לא ראתה] - (א - כ - א) וסת קבוע לא' בחודש, ולא ראתה בא' בחודש וראתה ביום כ' בחודש, ואח"כ חזרה לא' בחודש.
2. עי' לקמן סעי' ל"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ה] וסת על ראש חודש - יום ל' בחודש מלא, וחודש הבא הוא חודש חסר. כגון ראתה ל' ניסן.

א. חוששת ליום א' הבא [ר"ח סיון].

1. ערה"ש (סעי' י"ב, סעי' כ"ח) – "דכל יום שנושא עליו שם ר"ח הוי קביעות לראשי חדשים".
2. יד יוסף (ח"א סי' ל"ו) – "וצריכה לחוש ליום ר"ח סיון, מפני וסת החודש".
3. סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' ו', ס"ק ו') – "ויש להחמיר".
4. משפטיך ליעקב (או"ח סי' ב' אות ב') – "דאינה חוששת משום וסת החודש רק ביום ר"ח אף דבראי' האחרונה היל' ב' ימים ר"ח והיא ראתה ביום א' דר"ח וכעת הוא ר"ח רק יום א' מ"מ לענין זה כיון דנקרא עליו שם ר"ח לא מסתבר כלל לחוש ליום כ"ט".
5. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' צ"ו אות ה') – "ובדבר אשה שראתה ביום שלשים ניסן שהוא א' דר"ח אייר להט"ז ס"ק י"ז שעונה בינונית היא יום הל' הרי צריכה לחוש לכ"ט אייר וגם ליום ר"ח סיון ולהש"ך דעונה בינונית הוא יום החדש מסתבר שאין לחוש ליום כ"ט אייר שיום זה הא לא ראתה אלא רק ליום ר"ח סיון".
6. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' כ"ה, פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' י"א, הע' י"ג) – "ראתה ביום ל' לחודש והחודש שלאחריו הוא בן כ"ט יום בלבד, הרי זה חוששת לוסת החודש ביום א' לחודש הבא".
7. הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה מועדים פרק א' הע' צ"ט) – "והשיב דביום א' לחודש (שנוהגת בו בלא"ה הרחקה דיום ל"א)".
8. נטעי גבריאל (פרק צ"ד סעי' ג') – "ויש להחמיר לפרוש ג"כ בא' לחודש, ובמקום צורך ושעת הדחק תעשה שאלת חכם, אבל עונת או"ז אין צריך להחמיר".
9. יסוד הטהרה (פרק י' סעי' ט"ו) – "וחוששת לראש חודש הבא".
10. עי' הגר"ח זצ"ל (הליכות חיים ח"ב אות רמ"א) – "אולי ר"ח סיון".
- עי' הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק ה' טבת תשס"ט) – "שאלה: אשה שראתה ביום ל' לחודש מלא, מתי היא צריכה לחוששת לוסת החודש בחודש הבא אם החודש חסר. תשובה: כמודמה מחלוקת".
11. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ח' טבת תשס"ט) – "שאלה: אשה שראתה ביום ל' לחודש מלא, מתי היא צריכה לחוששת לוסת החודש בחודש הבא אם החודש חסר. תשובה: נראה לענ"ד דבא' לחודש".
12. פתחי טוהר (פרק ו' סעי' ג') – "אם ראתה בא' דר"ח (שהוא יום ל' לחודש), בחודש הבא חוששת לר"ח אף שהוא יום א' בחודש".
13. פרי טהרה (סעי' ז') – "ראתה ל' כסליו, ובחודש טבת שלאחריו אין ל' לחודש [שחודש טבת לעולם חסר] - נחשב א' שבט כיום הוסת ואסורה בו".
14. פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' י"א).

(א) או"ז, יש להקל – נטעי גבריאל (פרק צ"ד סעי' ג', לשונו מובא לעיל).

ב. חוששת לשניהם [כ"ט אייר, א' סיון].

1. הגר"ש זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ז' הע' י"ד ד"ה וכיו"ב, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות י"א) – "וכן ראוי להחמיר למעשה".

2. עי' משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' י"ב) – "וראוי להחמיר בכ"ז והמחמיר קדוש יאמר לו".

ג. חוששת בעוד חדשים [כגון לל' סיון].

1. בדה"ש (בי' סעי' י"ג ד"ה חוששת, עמ' ק"ז) – "ונראה שחוששת אשה זו ליום ל' סיון דהוי דומיא דיום ל' ניסן שראתה בו".
2. חוט שני (סוף ס"ק ז', י"ש לעיין). ס"ק י"א וסת החודש אות ב', עמ' ש"ע סעי' ב') – "אשה שראתה בל' ניסן, ובחודש אייר אין יום ל' שהרי הוא חודש שאינו מעובר, הרי היא חוששת לוסת החודש אפ"י שאינו קבוע ליום ל' סיון, מפני שבחודש אייר לא נעקר הוסת, כי לא היה אז ל' בחודש".
3. החכל הוראה (ח"א הוראה קמ"ג אות ח') – "שראתה ל' ניסן, חוששת לל' סיון, כיון שחודש אייר חסר".

ד. חוששת ליום א' [ר"ח סיון], וגם בעוד חדשים [כגון לל' סיון].

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ק"ד) – "[אם ראתה ביום ל', חוששת ליום א' (בחודש חסר), וגם ביום ל' שלאחריו] להחמיר לשניהם, בין ליום א' בין ליום ל' שלאחריו. אבל להקל בעונת האו"ז בשניהם".

ה. אינה חוששת כלל.

1. חזו"א (משמרת הטהרה פרק ז' סעי' י"ב. בשם אמרי אברהם סי' ב', ל"מ) – "וי"א שאינה חוששת כלל כיון שאין בו יום ל', וכן דעת החזו"א".
2. מהר"י שטייף (סי' רע"א אות ג') – "נ' פשוט שאין כאן ווסת 'החודש' שהרי הוא ראתה ביום ל' בחודש ובחודש הבא אין כאן יום ל'".
3. אור לציון (אבני שהם סעי' ו' ס"ק ג' ד"ה ועכ"פ, עמ' רמ"ז).
4. הגרחפ"ש זצ"ל (תאריך ישראל סי' ט"ז סוף אות ט"ו) – "דאין לה וסת החדש כיון דאייר חסר ואין לו יום ל'".
5. אור יצחק (פרק ה' סעי' ז', ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ה' וסת שאינו קבוע אות א') – "ראתה ביום ל' בחודש מלא, וחודש הבא הוא חודש חסר, אינה צריכה לחוש לוסת זה, כי אין כאן יום ל' שתחוש לו".

ו. מראי מקומות – באר משה (ח"ג סי' קי"ט), חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קמ"ג, "אינו יודע להכריע בזה"), הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ז' הע' י"ד), מראה כהן (פרק ח' הע' ל"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ט), מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ל"ז).

1. פרי דעה (טורי כסף ס"ק י"ז) – "צריכה לחוש לשניהם וצ"ע".
2. משיב נפש (על הראב"ד שער תיקון הוסתות אות ס"ד ד"ה ואמנם נולד) – "ספק עצום".
3. לבושי מרדכי (יו"ד ח"ב סי' ע"ח ד"ה ראיתי) – "וצ"ע וכעת לא מצאתי באחרונים גלוי להלכה זו".
4. תולדות זאב (ליקוטים ליו"ד סי' קפ"ט) – "דעת הש"ך דעונה בינונית הוא ממש וסת החדש ולא ביום ל' לראיתה, יש לחקור בראתה ביום ל' לחדש והחדש השני היא חסר ... וצ"ע".
5. אמרי אברהם (סי' ב' ד"ה והנה מה) – "תולדות זאב ... ולכאורה צ"ל דמכיון דבחודש השני אין יום ל' הרי לא יעקר חשש דוסת החדש וא"כ שוב תצטרך לחשוש בחודש סיון ביום ל' ...".
6. חזקת טהרה (דרך קצרה אות מ"ח, דרך ישרה אות ו' ד"ה אכן) – "ועדיין צ"ע בזה".
7. תאריך ישראל (סי' ט"ז אות י"ד) – "וסו"ד אין דבריו ברורים בזה".

ז. ראתה א' ניסן: לאיזה יום החודש חוששת - רק א' אייר, או גם ל' ניסן.

1. רק א' אייר.
- א) ב"ח (ס"ק ט"ו, ס"ק ט"ז) – "שהרואה ליום ראש חודש ניסן חוששת לראש חודש אייר. נראה דחוששת לשני הימים דראש חודש, ביום ראשון חוששת לפי שהוא יום שלשים לראייתה שהוא עונה בינונית, וביום שני דראש חודש חוששת משום ראש חודש".
- ב) ששבה"ל (סעי' ו' סיכום אות ד', שבה"ל ח"ג סי' קכ"ד ט"ז ס"ק י"ז) – "ובס' עה"ש סכ"ח מביא מהפרישה דתחוש גם לל' ניסן משום דשם ר"ח עלה ואין אנו יודעים אם שם ר"ח גורם או א' דחודש ממש, ובמחכ"ת זה אינו דהפרישה כ' לחוש בל' ניסן דהיינו א' דר"ח משום עונה בינונית ולא משום וסת החודש, דהיינו דס"ל כה"ט"ז כאן, ובוזה פליגי כל גדולי הפוסקים, וא"כ משום יום החודש אין לחוש אלא כמסקנת העה"ש שם".
- ג) בדה"ש (ס"ק ק"ד, בי' ד"ה חוששת).
- ד) לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק י"ג).
- ה) יסוד הטהרה (פרק י' סעי' ט"ו) – "אינו חוששת אלא לא' בחודש".
2. שניהם.
- א) ערה"ש (סעי' י"ב, סעי' כ"ח) – "דכל יום שנושא עליו שם ר"ח הוי קביעות לראשי חדשים".

ו) וסת קבוע על ראש חודש.

א. א' ניסן, ל' ניסן, א' סיון.

1. קובעת וסת לר"ח, וחוששת לשני ימים.

א) ב"ח (ס"ק ט"ו) – "דאם ראתה בר"ח ניסן וביום ראשון דר"ח אייר ... ראתה בר"ח סיון קבעה וסת דראש חודש וחוששת לר"ח תמוז לשני הימים דראש חודש".
 ב) ערה"ש (סעי' י"ב, סעי' כ"ח) – "דכל יום שנושא עליו שם ר"ח הוי קביעות לראשי חדשים".
 ג) ששבה"ל (סעי' ו' סיכום אות ד', שבה"ל ח"ג סי' קכ"ד שו"ע סעי' ו', ט"ז ס"ק י"ז) – "עיין בפוסקים לקמן סי"ג דגם אם ראתה אחד בניסן ל' בניסן דהוא א' דר"ח אייר וא' סיון קבעה וסת לר"ח".
 ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"א).

2. קובעת וסת לא' דר"ח.

א) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ה הע' כ"ח).

3. אינו קובעת וסת.

א) אור לציון (אבני שהם סעי' ו' ס"ק ג' ד"ה ועכ"פ, עמ' רמ"ז) – "ואפ"א אם אירע שראתה א', ל', א', אינה קובעתו וחוששת רק ליום החודש האחרון כדין וש"א".

4. מראי מקומות – פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ה סעי' י"ח).

א) תהלה לדוד (יו"ד סי' ס') – "עב"ח שכתב דאם ראתה בר"ח ניסן. וביום א' דר"ח אייר. ובר"ח סיון. קבעה וסת דראש חודש ובר"ח תמוז חוששת ב' ימים דראש חודש ע"כ. ולענ"ד הדבר חידוש גדול ולא ראיתי מי שהביאו".

ב) לבושי עז (סעי' ו' תמצית ס"ק א', סעי' י"ג תמצית ס"ק ט"ז) – "וכתב בסוג"ב דכל זה הוא דוקא לחומרא שצריכה עקירה ג"פ, אבל לעונ"ב צריכה לחוש".

ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ק"ה) – "שלהלכה אין לצרף ראייה של יום א' לראייה של יום ל' כדי לקבוע וסת, אא"כ יום א' הוא גם יום ראשון של ר"ח. וגם אין הלכה כהב"ח לענין מה שכתב שצריך לחוש לשני ימים דר"ח".

ב. ל' ניסן, א' סיון, ל' סיון.

1. קובעת וסת לר"ח, וחוששת לשני ימים.

א) ערה"ש (סעי' י"ב, סעי' כ"ח) – "דכל יום שנושא עליו שם ר"ח הוי קביעות לראשי חדשים".

ב) בדה"ש (ס"ק מ"ח).

ג) לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק י"ז) – "ואפילו לקולא".

2. מיקל.

א) עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ט אות ז') – "אשה שראתה דם ביום ל' ובחודש הבא (חודש חסר) ראתה ביום א', יש לה וסת הפלגה אולם אין לה וסת החודש".

ג. ל' ניסן, א' סיון, א' תמוז.

1. קובעת וסת לר"ח, וחוששת לשני ימים – ערה"ש (סעי' י"ב, סעי' כ"ח), "דכל יום שנושא עליו שם ר"ח הוי קביעות לראשי חדשים".

2. רק לחומרא – לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק י"ח), "רק לחומרא, וחוששת לעונ"ב".

ד. א' אייר, א' סיון, ל' סיון.

1. קובעת וסת לר"ח, וחוששת לשני ימים – ערה"ש (סעי' י"ב, סעי' כ"ח), "דכל יום שנושא עליו שם ר"ח הוי קביעות לראשי חדשים".

2. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק מ"ח).

ה. ג' פעמים ביום א' בחודש. כגון א' ניסן, א' אייר, א' סיון.

1. קובעת וסת לר"ח, וחוששת לשני ימים – ערה"ש (סעי' י"ב, סעי' כ"ח), "דכל יום שנושא עליו שם ר"ח הוי קביעות לראשי חדשים".

2. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק מ"ח), "יש להסתפק".

ו. ג' פעמים ביום שלשים לחדש, כגון בתשרי מרחשון וכסליו בשנה שכולם מלא. [ראתה א' דר"ח מרחשון (ל' תשרי) וא' דר"ח כסליו (ל' חשוון) וא' דר"ח טבת (ל' כסליו)].

1. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ו' בי' ד"ה באחד).

א) חלקת יעקב (או"ח סי' ע"ז הע' ג') – "ויש לעיין בכה"ג אם קבעה לה ג' פעמים ל' לחדש, אח"כ בחדש טבת שאין בו יום ל' מתי יהי וסתה שתחוש לו כדין וסת קבוע שאם עברה וסתה ולא בדקה שאסורה לשמש עד שתבדוק, כיון דוסתה קבוע ליום החדש דוקא. ולהפלגה עדיין לא קבעה דאין לה רק ב' הפלגות שוות, וא"כ הפלגת ל' הו"ל רק וסת שאינו קבוע".

ב) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' צ"ו אות ה') – "ואם ג"פ היה ביום שלשים לחדש כגון בתשרי מרחשון כסלו בשנת מלא וראתה א' דר"ח מרחשון וא' דר"ח כסלו וא' דר"ח טבת גם להט"ז אין להתספק על כ"ט טבת אלא על ר"ח שבט ואח"כ מסתבר שהוא על א' דר"ח אדר ור"ח ניסן אבל לא עיינתי כראוי עדיין וכשאפנה יש לעיין בזה יותר כי לא ראיתי הדין בפירוש ולא נזדמן לי למעשה".

ז. ג' פעמים בסוף החודש – ל' ניסן, כ"ט אייר, ל' סיון. או כגון כ"ט אדר, ל' ניסן, כ"ט אייר.

1. קובעת וסת לערב ר"ח – טהרת ישראל (סעי' מ"א).

2. אינו קובע וסת – ששבה"ל (סעי' ו' ס"ק ד' ד"ה ובפרי, "וסתימת הפוסקים"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש'), מעין טהור (ח"א עמ' ש"ג).
3. מראי מקומות.
- (א) משיב נפש (על הראב"ד שער תיקון הוסתות אות ס"ד ד"ה ואמנם נולד) – "וצ"ע בזה".
- (ב) ערה"ש (סעי' י"א, סעי' י"ב, סעי' כ"ח) – "ויראה לי דה"ה אם ראתה ג' פעמים בערב ראש חודש שג"כ קובעת לה וסת בכל ערב ראש חודש ואף שאינם שוים דבחדש מלא הערב ר"ח אינו יום אחרון של החדש ובחסר הוא יום אחרון מ"מ קביעות ערב ראש חודש קא גרים ... ולפ"ז תקבע לה וסת בכל ערב ראש חודש בחסר אבל במלא הוי וסתה יום א' דר"ח וכל כי האי ה"ל לפרש ועוד דלפ"ז אין הימים שוים לא במספרם ולא בשמותם לפיכך נ"ל דשיגרא דלישנא נקטי וכוונתם דכל יום שנושא עליו שם ר"ח הוי קביעות לראשי חדשים".
- (1) הטהרת ישראל מפרש הערה"ש, שקובע וסת. משא"כ הפתחי הלכה מפרש הערה"ש, שלא קובע וסת.
- (ג) באר משה (ח"ג סי' קי"ט) – "צריך עיון רב מה יהי' דין אשה שראתה ל' ניסן כ"ט אייר ול' סיון אם קבעה וסת בכה"ג או לא".

ז) וסת השעות: כוונתו - סעיף ג'.

א. שעה זמניות או שעות שוות.

1. שעה זמניות – חזו"א (יו"ד סי' פ"ה אות ע"ד), הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ה הע' ס"ד), פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ה סעי' מ"ד).

ב. לאחר שעה ידועה כמו טבילה, ואינה חוששת אלא לשעתו.

1. ט"ז (ס"ק ד') – "וסת לשעות. פירוש כגון אחר טבילה או שאר דברים כיוצא בזה שרגילה לראות מחמת אותו זמן".
2. גר"ז (ס"ק י') – "ולא לימים. כגון אחר טבילה או שאר דברים כיוצא בזה שרגילה לראות מחמת אותו זמן (ט"ז ונסתלקה בזה השגת הר"ז"ה ע"ש)".
3. סוגה בשושנים (שושנים לדוד ס"ק י"ד) – "מקור מים חיים ... ולפי דבריו ופירושו היא נאסרת לשמש בכל יום לעולם באותה השעה, והוא לפלא דהלא לא קבעה לראות בכל יום ויום זה אח"כ אלא ראתה בהפלגת ימים בין ראי' לראי' אלא שלא הי' בהפלגות שוות, ואיך נוכל להזיקה בזה לאוסרה באותה שעה על כל הימים. וראיתי בס' חוות דעת דכתב ... ודבריו נפלאו ממנו ביותר ... אמנם כל זה גרם להם שלא הי' בימיהם ספר האשכול מחותנו ורבו של הראב"ד אשר אנחנו זכינו לאורו ונדפס בימינו אלה שם מבואר היטיב דברי הראב"ד בס' בעה"נ הנ"ל וז"ל בהל' נדה סי' ל"ו, יש מי שאומר שגם אשה קובעת וסת לשעה מיוחדת שאם רואה באיזה ימים בשעה ששית ואין הפלגה שוה ביניהם אינה חוששת אלא לשעה זו, דע"כ לא פליג ר' יהודא ... ולא נהירא דשעות וסת בלא יום קבוע אפילו לר' יוסי לית לי' דא"ה אשה זו אסורה כל ימיה באותה שעה עד שתתקער ולא מצינו כזה בגמרא. ועוד הביא ראי' מהא דאיתא בגמ' ס"ו ע"א ההוא איתתא דכל אימת ... ואף ראי' זו לאו מילתא, דלא השעה היתה גורמת לה הראי' אלא הכניסתה לעיר ופשיטא אם לא נכנסת ולא נראית בפני חברותי' שלא תראה, ודמיא לוסת דקפיצה דאינה רואה בלא קפיצה אפילו קבעה לימים ולקפיצות כ"ז שאינה קופצת [אינה חוששת] ... עכ"ל. הרי הביא בדבריו כל דברי הראב"ד בס' בעה"נ והקשה עליו לסתור כל דבריו, ואשרי חלקו של הגאון הצדיק מהרי"מ פאדווא בס' מקור מים חיים שכונן מדעתו לבאר את דברי הראב"ד בס' בעה"נ כמבואר בשמו בס' האשכול. ואני כתבתי לעיל לסתור דבריו כמבואר ג"כ בס' האשכול, וכ"כ הר"ז"ה ג"כ בהשגות על בעה"נ דא"כ תהוי אשה זו אסורה כל ימיה באותה שעה ולא מצינו כזאת בתלמוד. לכן נכונים המה לבאר דברי הש"ע כמ"ש הט"ז דמירי שקבעה וסת לשעה אחר איזה מעשה ... הוא מוסכם לדינא לכ"ע בין לדעת הראב"ד. ובין לדעת האשכול".

ג. ראתה בימים שאינם שוים, רק קביעות השעה היא שוה, דבכל פעם שהיא רואה ראייתה בשעה קבועה כגון בשעה ששית מן היום, א"כ שעה זו נאסרה לעולם לשמש.

1. מקור מים חיים (על דף של השו"ע, סעי' ג') – "מקור הדין מדברי הראב"ד בספר בעלי הנפש, וכפי הנראה כונתו וכן נראה שהבין הר"ז"ה בהשגות, דהיינו דלא קבעה וסת לימים, והיינו שראייתה בימים שאינם שוים, רק קביעות השעה היא שוה, דבכל פעם שהיא רואה, ראייתה בשעה קבועה כגון בשעה ששית מן היום, אם כן שעה זו נאסרה לעולם לשמש. והטעם מבואר בדברי הראב"ד שם, דלא אתי שאינו קביעות דימים ועוקרת קביעות השעה דהיא וסת השוה. ומדברי הט"ז נראה שלא הבין כן, אלא שרגילה לראות אחר שעה ידועה, כמו טבילה, אם כן משמע שהבין כוונת הראב"ד והיינו דהשעה גרם לה שתראה דם מכל מקום אינה חוששת אלא לשעתו. וצ"ע אם כן היינו קביעות וסת על ידי מעשה ופשיטא דקודם שבא המעשה אין צריך לחוש. ובאמת גם על ראיית הראב"ד עמדו הפוסקים בזה מהך דשמא דימת עיריך נגעה בכ' לכו והבעלי על גבי הנהר, דשם אין ראייה לדינו של הראב"ד כיון דקביעותה היה על [ידי] מעשה, ועיין בספר סדרי טהרה שהאריך ליישב. אמנם כונת הראב"ד הוא כמו שכתבתי".
2. חכ"א (כלל קי"ב סעי' י"ז) – "וסת השעות כיצד. היתה רגילה לראות בשעה ידועה שכל פעם שהיא רואה אינה רואה אלא באותה שעה ביום או בלילה כגון בחצי יום וחצי לילה או כגון אחר טבילה ושאיר דברים וכיוצא בזה שרגילה לראות מחמת אותו זמן אלא שאין לה זמן קבוע לראייתה משום הכי תמיד היא חוששת לאותה שעה בכל יום עברה השעה ולא ראתה מותרת אפילו בלא בדיקה".
3. חזו"א (יו"ד סי' פ"ו אות ב) – "ובט"ז פי' דברי הראב"ד בראתה ע"י וסת מעשה ואמנם מדברי הראב"ד דחוששין לשעה משעות היום כמו לר' יוסי בוסת השעות וכבר פירשו בגליון ממ"ח".

ד. ראתה בימים שאינם שוים, רק קביעות השעה היא שוה, חוששת להוסתות רק לשעתה שיש לה שעה קבוע לראייתה.

1. הו"ד (חי' ס"ק ד', בי' ס"ק א') – "פירש שראתה ג' פעמים בימים שאינן שוין, דהדין דחוששת לאחרון שבהם, כמו שבסעיף י"ג, ואם כן כל אותן הג' פעמים ראתה בשעה ידועה אינה חוששת רק שעתה כשיש לה שעה קבוע לראייתה. והוא הדין הקפיצות או אחר טבילתה, ג"כ אינה אסורה רק שעתה כשיש לה שעה קבוע לראייתה, כיון דוסת שאינו קבוע היא".
2. ערה"ש (סעי' י"ז) – "וכתב רבינו הב"י בסעי' ג' אם קבעה וסת לשעות ולא לימים אינה חוששת אלא שעתה בלבד והוסת הזה הוא נעקר בשעה אחת ואפילו בלא בדיקה עכ"ל ביאור הדברים כגון שראתה ג' פעמים בימים שאינן שוים כגון באחד בניסן ובד' באייר ובט' לסיון דהדין שחוששת לאחרון שבהם כדן וסת שאינו קבוע ובכל הג' פעמים ראתה כולם בשעה אחת כמו שעה קודם חצות היום וכיוצא בזה דאז אינה חוששת בט' תמוז רק בשעה זו ולא עונה שלימה [ח"ד סק"א] וכשעברה השעה ולא בדקה ולא ראתה מותרת והטעם פשוט דכיון שהיום אינו קבוע א"כ אין כאן קביעת יום כלל שנאמר שראתה דווקא ביום זה בשעה זו א"כ הוה בשאר וסת שאינו קבוע דנעקר בפעם אחת ומותרת בלא בדיקה [שם וגם דברי הט"ז סק"ד צריך לפרש כן ע"ש ודו"ק]".

ה. דמיירי שהאשה קבעה וסת לראות להפלגת מספר ידוע של שעות, כגון שרואה תמיד לאחר תפ"ו שעות [שהם כ' מעל"ע ועוד ו' שעות].

1. הפלאה (על סעי' ג') – "שהפלגת השעות מכוונת מראי' לראי' ולא הפלגת דימים ובכה"ג חוששת לשעתה".

ו. מראי מקומות – צמח צדק (על סעי' ג'), בדה"ש (ס"ק ל"א, מלואים שם), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ד').

1. פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ד') – "מקור דין זה הוא מדברי הראב"ד בספר בעלי הנפש, והנה הראב"ד איירי בוסת השעות היומי, כגון שקבעה לראות בשעה ששית ביום ... הביא ראייה לזה מההיא עובדא דבש"ס ס"ו א', בההיא אתתא דכל אימת דסלקא מטבילה הוי חזיא דמא, והתיר לה ר' יוחנן להבעל ע"ג הנהר, וס"ל דעיקר הוסת הוא לראות בליל טבילתה, רק שקבעה לה עת לראיה זו שתראה בעת כניסתה לעיר, וע"כ התיר לה ר' יוחנן להבעל קודם שיגיע העת שהיא רואה בה. ודימה הראב"ד וסת השעות היומי לוסת השעות דמעשה, דכמו שם בוסת השעות דמעשה, דכמו שם בההיא עובדא הנ"ל, דעיקר וסתה הוא לראות בליל טבילתה, רק שהיה לה עת קבוע לראות בכניסתה לעיר, והתירה ר' יוחנן להבעל קודם העת ההיא, מפאת שמצא טעם לומר שהעת גורמת לראות בה, וא"כ הוא הדין כאן שראתה ב' פעמים בי' לחודש, אך קבעה עתה לראות בשעה זו, אמרינן דשעה זו גורמת לראות ביום זה, ואין לאסרה קודם שעה זו או אחריה ... ומעתה נתבררו לנו דברי הט"ז כאן, שכתב על דברי המחבר כאן פירוש כגון אחר טבילתה כו', דלכאורה פשוט דברי המחבר איירי בוסת השעות היומי, וכמו"ש למעלה. רק מפני שהראב"ד הוציא דין זה מוסת השעות במעשה, ודימה אותן להדדי, וכנ"ל, ע"כ פירש הט"ז באופן זה, וכההיא עובדא שבש"ס, אבל לדינא בשניהם אינה חוששת כי אם לשעתה שהורגלה לראות בה וכנ"ל".

ה חילוקים בין וסת קבוע לוסת שאינו קבוע - סעיף ד'.

א. עבר הוסת ולא בדקה.

1. עי' סי' קפ"ד סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ב. חילוקים בין וסת קבוע לוסת שאינו קבוע.

1. קובע, אינה חוששת לעונה בינונית - סעי' א'.
2. קבוע, אינו נעקר רק בג' פעמים. שאינו קבוע נעקר בפעם אחת - סעי' ב'.
3. קבוע, צריך בדיקה אחר יום הוסת - סעי' ד', סי' קפ"ד סעי' ט'.
4. קבוע, בוסתות שלא רגיל מחמיר. וכל זמן שלא נקבע, מיקל - וסת הדילוג, וסת סירוג, (וסת השבוע), וסת השעות - סעי' י"א, סעי' י"ג.
5. קבוע, חוששת רק לוסתה. אינו קבוע, חושש להפלגה וחודש - סעי' י"ג.
6. קבוע, עוקר שאר וסתות לגמרי. אינו קבוע, אינו עוקר שאר וסתות קבוע - ש"ך (ס"ק מ"א).
7. קבוע, כל זמן שלא קבעה וסת אחר חוזרת בפעם אחת לוסת זה - סעי' ט"ו.
8. קבוע, שייך דין וסת האונס. אינו קבוע, אין לה דין וסת האונס - סעי' י"ז.
9. קבוע, קטנה שלא הגיעה זמנה לראות חוששת - סעי' כ"ז.
10. קבוע, אחר ימי העיבור וההנקה חוזרת לוסתה - פת"ת ס"ק ל"ב (יש חולקים).
11. קבוע, אין צריך בדיקה קודם או אחר תשמיש, משא"כ אשה שאין לה וסת (לכמה שיטות) - סי' קפ"ד סעי' א', סי' קפ"ו.
12. קבוע, יש מחלוקת אם דינו דאורייתא. אינו קבוע, לכו"ע רק דין דרבנן - פת"ת (סי' קפ"ד ס"ק ד').
13. קבוע, אינו נעקר רק בבדיקה - עי' פת"ת (סי' קפ"ד ס"ק י"ח).
14. קבוע, צריך לשאול אחר הזמן - סי' קפ"ד סעי' י"א.
15. קבוע, תולה בדם מכה - סי' קצ"ו.
16. קבוע, רמ"ת בזמן מופלג אחר תשמיש, צריך בדיקה פעם אחת אחר תשמיש. אבל אינו קבוע, צריך בדיקה ג' פעמים קודם ואחר תשמיש - פת"ת (סי' קפ"ו ס"ק ב'). עי' סי' קפ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
17. קבוע, רמ"ת שראתה בשעת וסתה, תולה בוסתה (יש חולקים, ותולה אפי' באינה קבוע) - עי' סי' קפ"ז סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
18. קבוע, חוששת גם בזקנה וקטנה. אבל אינה קבוע, אינה חוששת לזקנה וקטנה - רמ"א (סי' קפ"ט סעי' כ"ח).
19. לענין מעוברת, ומינקת - רוב מחמירים, עי' סעי' ל"ג, לשיטות ומראי מקומות.
19. אולי יש לחלק ביוצא לדרך בין סמוך לוסת קבוע לאינה קבוע - עי' סי' קפ"ד סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

וסת הדילוג, וסת השבוע, וסת הסירוג סעיף ה' - סעיף י"ב

[ט] כללי.

גמרא (נדה דף סד.) – "איתמר, ראתה יום חמשה עשר לחדש זה, ויום ט"ז לחדש זה, ויום שבעה עשר לחדש זה. רב אמר: קבעה לה וסת לדילוג. ושמאל אמר: עד שתשלש בדילוג".

א. ראשונים.

1. ג' פעמים [פסק כרב, דהלכתא באיסורין].
 - (א) רבינו חננאל (ברא"ש פרק ט' סי' ג' השני) – "ר"ח פסק הלכה כרב משום דקיימא לן הלכה כרב באיסורי".
 - (ב) ס' האשכול (סי' ל"ו) – "דקיי"לן כרב באסורא".
 - (ג) רא"ש (ב"ק פרק ד' סי' ד') – "ובדילוג הוא דפליגי דשמאל סבר כיון דראיה ראשונה לא היתה בדילוג אינה מן המנין. ועיקר פלוגתייהו בוסתות והלכתא כרב באיסורין".
 - (1) מראי מקומות – טור (סעי' ז', לשונו מובא לקמן), מעדני יו"ט (פרק ט' אות ע'), ט"ז (ס"ק ט'), "ובפרק שור שנגח ד' וה' כ' הרא"ש בדף ח' דקיי"ל כרב בהא וצ"ע".
 - (ד) בעל המאור (השגות הרז"ה על בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג' אות י"ז) – "הלכתא כרב באיסורי".
2. ד' פעמים [פסק כשמאל, ברייתא כוותיה].
 - (א) רמב"ם (הל' איס"ב ר"ק ח' הל' ו', גירסת המ"מ ולא הג' מיימוניות) – "ראתה יום ט"ו בחדש זה ויום ט"ז בחדש של אחריו ויום י"ז בחדש של אחריו ויום י"ח לחדש של אחריו הרי קבעה לה וסת לדילוג".
 - (ב) רמב"ן (הל' נדה פרק ה' הל' י"ב) – "ראתה ביום ט"ו לחדש זה וביום ט"ז לחדש של אחריו וביום י"ז לחדש של אחריו ויום י"ח בחדש האחר, קבעה לה וסת לדילוג הראיה שהרי דילגה ג' חדשים, ויום י"ט בחדש של אחריו הוא יום וסתה ויום כ' מן החדש הבא וכן מדלגת לעולם".
 - (1) מראי מקומות – ט"ז (ס"ק כ"ד [אמנם עי' הנקה"כ שם]), "והנראה לע"ד דהרמב"ן עצמו אע"ג דכתבו משמו שפוסק כשמאל מ"מ הרמב"ן עצמו מחמיר להלכה כרב דשלוש ראיות סגי..." (").
 - (ג) טור (סעי' ז') – "והרמב"ם פסק כשמאל וכ"כ הרמב"ן וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל".
3. יש לחוש [לשניהם].
 - (א) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג') – "וגבי ראיות נמי נקטינן חומרי דרב וחומרי דשמאל, חומרי דרב דחוששת ברביעי ליום י"ח ובעיא עקירה תלתא זימני, וחומרי דשמאל שחוששת ברביעי ל"ז, דאלו לדעת רב אינה חוששת אלא ל"ח".
 - (ב) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג') – "ולענין פסק הלכה פסק רבנו חננאל ז"ל כרב דקיימא לן כוותיה באיסורי. וכן פסק הרב ר"א ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פסק כשמאל משום דאמרין בפריוקא דברייתא דפריקו אליביה דייקא נמי דשבקיה ליום עשרים ושמע מינה. והרמב"ן ז"ל כתב דהכי מסתברא. ומיהו יש לחוש ולהחמיר כדברי ר"ח ז"ל והרב ר' אברהם ז"ל".

ב. פוסקים, חוששים לשניהם – עי' מחבר (סעי' ז', "ויש לחוש לדבריהם ולהחמיר"), ב"ח (סוף ס"ק י'), "והכי נקטינן להחמיר כחומרות שניהם דרב ודשמאל", חדושי הגהות (על הטור ס"ק ז'), ט"ז (ס"ק ט', ס"ק י"ט, "דהיינו דקיימא לן בשניהם להחמיר"), ש"ך (ס"ק ח', ס"ק י"ח, "דלענין הדין יש להחמיר כשני הסברות"), תוה"ש (ס"ק י"ד), תפארת ישראל (ס"ק י'), חוו"ד (ח"א ס"ק י"ב), חכ"א (כלל קי"ב סעי' ט'), גר"ז (ס"ק כ"ח, "ולהחמיר. אבל לא להקל"), לחוש (לחם ס"ק כ"ה), פרי דעה (פתיחה שער ח' ד"ה וסת הדילוג), ערה"ש (סעי' ט"ז, "ויש פוסקים לחומרא ויש לחוש לדברי המחמירים מפני שזהו דעת רבינו חננאל שכל דבריו בקבלה מפי הגאונים ולפ"ז צריכה לחוש לשני ימים ל"ז בתמוז מפני וסת החדש כדין וסת החדש שחוששת אפילו בפעם אחת ולי"ח בתמוז מפני וסת הדילוג להיש חולקים"), מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' י"ט, סעי' כ"ב), סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י'), טהרת ישראל (סעי' מ"ג), מנח"י (ח"י סי' ע"ז אות א'), אור לציון (אבני שהם סעי' ז' סוף ס"ק א', עמ' רנ"א), קיצור הלכות (פרק ד' סעי' א' אות ג'), ששבה"ל (ס"ק א', סעי' ה' סיכום אות א'), בדה"ש (ס"ק ס"ג, ס"ק קמ"ד), דרכי טהרה (עמ' ע"ה), נטעי גבריאל (פרק צ"ט סעי' א'), מראה כהן (עמ' קל"ז אות ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"ג), פרי טהרה (סעי' כ"א, סעי' כ"ד), אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ה', וסת קבוע אות ג' ס"ק א'). פתחי טוהר (פרק ו' סעי' י"ג).

1. **קשה: ספק דרבנן לקולא.**

- (א) י"ל, בכל צד יש קולא וחומרא – לחוש (שמלה ס"ק ט"ו, "הטעם משום דבכל צד איכא חומרא וקולא ולכן אם נתיר יהי' כתרי קולי דסתרי ולכן צריכין להחמיר כמו בשתי קדירות"), ישועות יעקב (ס"ק ז', "דאף דוסתות דרבנן וספיקא דרבנן לקולא מ"מ כיון דלכל צד יש קולא וחומרא מחמירין בשני הצדדי' כמו שהארכתי בזה בכמה מקומי' בשני קדורות של היתר ונפל איסור דרבנן לתוך אחד מהן"), פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט ח"ב וסת ה' אות ו'), "ואיכא כל צד קולא וחומרא, אזלינן לחומרא, דאם נזייל בכל צד לקולא, הוי תרתי דסתרי".
- (ב) מראי מקומות – סוגה בשושנים (שושנים לדוד ס"ק י"ט ד"ה והנה), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"ח, שפ"ח ס"ק מ"א).
 - (1) תפארת ישראל (ס"ק י') – "ומזה נראה דלא אמרינן בספיקא דרבנותא ספק דרבנן להקל".
 - א. פוסקים חולקים – עי' סוף סי' ק"י [כללי ספק דרבנן], לשיטות ומראי מקומות.
 - (2) סד"ט (ס"ק ו') – "ואע"ג דקיי"ל דוסתות דרבנן לא אזלינן מספקא להקל".

3) סוגה בשושנים (סי' ד' ס"ק י"ד) – "כתב הס"ט ... והכר"ו כ' ... אבל באמת יש כמה דיעות דגם בספק פלוגתא אמרינן ספק דרבנן לקולא. העיקר נראה לי כמו שכתב הרשב"א ... דבספק דרבנן שהוא קרוב לבא לידי איסור תורה פעמים מקילין בספקו ופעמים מחמירין, וה"ל לענין וסתות כיון דקרוב לבא לידי איסור תורה דשמא תראה בשעת תשמיש, ויבא לאיסור תורה פעמים מקילין בספקו ופעמים מחמירים".

ג. ציורים: בזמן שחושש לשניהם.

1. או"ז.
- (א) מיקל – סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י', ס"ק י"ד), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קכ"ד, "שאין צריך להחמיר להאו"ז (עונה שלפניה) או להכו"פ (כ"ד שעות בעו"ב) או להחו"ד (יום ל"א). שכל פעם שמחמיר לשמור ב' כתי וסתות, אין צריך להחמיר להם. אא"כ במקרה שהוא וסת לשניהם").
- (ב) מראי מקומות – דברי יציב (יו"ד סוף סי' ע"ח, "ואף דשם בסעיף ז' פסק המחבר דיש לחוש להשיטות דבג' פעמים הוי וסת הדילוג ולהחמיר, מ"מ כשהדבר נוגע ללילה הקודמת לחוש לחומרא דאור זרוע, יש להקל בזה ולצדד דיום י"ד אינו וסת וכדעה ראשונה במחבר דרק בד' פעמים, ואף שפסק המחבר לחוש ולהחמיר, מ"מ בני"ד דאפשר שיום י"ד אינו וסת כלל כסברא הנ"ל וכהצ"ע של הערוך השלחן, יש לצדד ולהקל בעונה הקודמת").
2. כרו"פ.
- (א) מיקל – סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י', ס"ק י"ד), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קכ"ד, לשונו מובא לעיל).
3. כרו"פ, וגם או"ז. ראתה ביום, ויש ב' חומרות.
- (א) מחמיר – סוגה בשושנים (סי' ד' ס"ק י"ד, "יש להחמיר").
4. חו"ד.
- (א) מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קכ"ד, לשונו מובא לעיל).
5. חיבוק ונישוק.
- (א) מיקל – סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י', ס"ק י"ד).
6. בדיקות.
- (א) מחמיר – עי' סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י', ס"ק י"ד, עי' סעי' י"א).
- (ב) מיקל – ששבה"ל (ס"ק א', סעי' ה' סיכום אות ז', "ומ"מ א"צ להחמיר בבדיקה קודם תשמיש").
7. יוצא לדרך.
- (א) בספק של הוסת שאינו קבוע [שמואל], יש להקל – סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י', ס"ק י"ד, עי' סעי' י"א).

ד. דילוג יותר מיום אחד.

1. ראשונים.
- (א) מיקל.
- 1) רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ג') – "אבל בתוספת יותר מזה לא כגון מחמשה עשר לשבעה עשר ואחריו לתשעה עשר וכל שכן בתוספת יותר".
- (ב) מחמיר.
- 1) ס' האשכול (סי' ל"ו) – "אין חלוק בין דלגה יום א' או ב' או ג'".
- 2) רשב"א (משמרת הבית בית ז' שער ג', ט:) – "שם הוסיף בטעיותיו לפי שכתב דמסתברא ליה דוסת הדילוג אינו אלא בתוספת יום א' בלבד כגון שראתה יום ט"ו לחדש זה ויום י"ז לחדש זה וי"ט אינו נקבע לדילוגין כאלו ע"כ וזה מדברי התינוקות אשר לא ראו אור דמה לי דלוג מעט מה לי דלוג מרובה אלא באמת זה וזה אחד הן וכן כתבו הראשונים ז"ל ודברים ברורים הם".
- 3) מ"מ (הל' איס"ב פרק ח' הל' ו') – "והרשב"א ז"ל וסת הדילוג בין שיהיה מיום אחד בין שיהיה יותר על כן והוא שיהיה שוה וזה פשוט".
2. פוסקים.
- (א) מיקל.
- 1) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ט אות י"ג) – "אין וסת הדילוג כשיש כמה ימים בין הראיות כגון כ', כג', כו"ו".
- (ב) מחמיר.
- 1) מחבר (סעי' ה') – "בין שהרחיקה דילוגה הרבה, בין שלא הרחיקה אלא יום אחד, קבעה וסת לדילוג השוה".
- 2) ושאר פוסקים – ש"ך (ס"ק י"א), תוה"ש (ס"ק ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), חו"ד (חי' ס"ק ה'), חכ"א (כלל קי"ב סעי' י"ד), לחוש"ש (לחם ס"ק י"ז), ערה"ש (סעי' י"ט), סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ב), טהרת ישראל (סעי' ל"ב), ששבה"ל (סיכום אות א'), לבושי עז (תמצית ס"ק ד'), נטעי גבריאל (פרק צ"ט סעי' ג'), אהל שרה (עמ' מ"ג), פוסקים.

ה. האם קובעת וסת ע"י מעין פתוח.

1. עי' סוף הסי', לשיטות ומראי מקומות.

ו. נעקר וחזר פעם אחת.

1. עי' לקמן גבי חזרת הוסת, לשיטות ומראי מקומות.

י דילגה בהפלגה: וסת הפלגה בדילוג, כגון ראתה היום וראתה שנית לסוף ל' ושלישית לל"ב - סעיף ה'.

א. תליא בפלוגתא דרב ושמואל, דלרב קבעה לה בד' ראיות, ולשמואל בעינן ה' ראיות [דבהם ג' דילוגים].

1. ב"ה (ס"ק ו') – "דמה שכתב רבינו כגון שראתה היום איירי כשהיה לה מתחלה וסת קבוע מכ"ט יום לכ"ט יום ופירוש מה שאמר כגון שראתה היום היינו שראתה כמו שהיתה למודה לראות לסוף כ"ט דהשתא כשראתה [ראייה] שנייה לסוף שלשים ושלישית לל"א ורביעית לל"ב קבעה וסת לדילוג דבשתי הראיות הראשונות נמי ידעינן לדילוג".
 2. פרישה (ס"ק ל"ז).
 3. ט"ז (ס"ק ו', ס"ק כ"א) – "זהו כיש אומרים שבסעיף ז' אבל לדעה ראשונה דלשם בעינן כאן עוד ראתה בשלשי ושלשה".
 4. ש"ך (ס"ק ח', ס"ק ל"ו, ס"ק מ"ב) – "להפוסקים בס"ז כשמואל א"כ הכא לא קבעה וסת לדילוגים אלא בה' ראיות וכמ"ש הרמב"ן ומביאו הטור כגון שראתה פעם אחת ואח"כ ראתה פעם שנית בכ"ט לראיה ראשונה ואח"כ פעם שלישית בל' לראי' ב' ואח"כ בל"א ואח"כ בל"ב דהשתא בראיה ג' התחילה לדלג ושם דילוג עליה".
 5. תוה"ש (ס"ק ח', ס"ק כ"ט, ס"ק ל') – "וכל סעיף זה קאי אליבא ד"א שבסעיף ז' דלדעה ראשונה בעינן הכא ה' ראיות כ"כ הש"כ [סק"ח] והט"ז [סק"ו]".
 6. בית לחם יהודה (ס"ק ד').
 7. תפארת ישראל (ס"ק ה').
 8. גר"א (ס"ק ז') – "ונראה אף שכתבו תוס' לכ"ע מ"מ לשמואל בעינן ה' וכאן הוא אליבא דרב וכסברא האחרונה שבסעיף ז' וכ"כ בש"ך ע"ש".
 9. סד"ט (ס"ק ה', חזון הלכות דף סד.).
 10. גר"ז (ס"ק ט"ו, ס"ק ס') – "ורביעית לל"ב. וזהו כיש אומרים שבסעיף ז' דלסברא הראשונה שם בעינן הכא עוד חמישית לל"ג שהן ג' דילוגים מל' לל"א ולל"ב ולל"ג (ט"ז ש"ך)".
 11. חכ"א (כלל קי"ב סעי' י"ד, סעי' כ"ד).
 12. חו"ד (חי' ס"ק ה', ס"ק כ"ח) – "ולדעה קמייתא בסעיף ז' בעינן שתראה עוד חמישית לל"ג, ואז חוששת לל"ד, [ש"ך ס"ק ח]".
 13. באה"ט (ס"ק ו', ס"ק ל').
 14. ערה"ש (סעי' י"ח) – "ואדרבא י"א דלדעה ראשונה שבסעי' ט"ז דבוסת הדילוג של החדש צריך ד' ראיות בעינן בוסת הדילוג של הפלגות חמשה ראיות [ט"ז ס"ק ו' וש"ך ס"ק ח] והטעם נראה דהא ראייה ראשונה אין עליה לא שם הפלגה ולא שם דילוג והשנייה יש עליה רק שם הפלגה דדילוג אינו עד השלישית ונצרך לזה עוד שני ראיות והא דהטור והש"ע בסעי' ה' לא הזכירו זה משום דמיירו ביש לה וסת מקודם בכל כ"ט יום דבכה"ג א"צ רק ד' ראיות כמ"ש [ב"ח] אך זה גופה ה"ל לבאר כמ"ש זה בדין הקודם בסעי' ז' ע"ש".
 15. מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' כ"ב).
 16. טהרת ישראל (סעי' כ"ט, סעי' צ"ט).
 17. בדה"ש (ס"ק ל"ה, עי' ציונים ס"ק ל"ד).
 18. אור יצחק (פרק ה' סעי' ט', ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ה', וסת קבוע אות ג' ס"ק ב').
 19. אהל שרה (עמ' מ"ג).
- א) ממילא צריך להחמיר לשניהם – ש"ך (ס"ק ה', ס"ק מ"א, "ולפמ"ש לקמן ס"ח י"ט דלענין הדין יש להחמיר כשני הסברות ה"ה הכא"), תוה"ש (ס"ק ל'), בית לחם יהודה (ס"ק ד'), חכ"א (כלל קי"ב סעי' י"ד, סעי' כ"ד), מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' כ"ב), טהרת ישראל (סעי' כ"ט, סעי' ל'), סעי' ל', סעי' צ"ט), קיצור הלכות (פרק ד' סעי' א' אות ה'), בדה"ש (ס"ק ל"ה, ס"ק קמ"ד), דרכי טהרה (עמ' ע"ז), נטעי גבריאל (פרק צ"ט סעי' ב'), מראה כהן (עמ' קל"ז אות ו'), פרי טהרה (סעי' כ"ד), אור יצחק (פרק ה' סעי' ט', ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ה', וסת קבוע אות ג' ס"ק ב'), אהל שרה (עמ' מ"ג).**
- ב) היה סת קבוע קודם, שפיר קובעת וסת לדילוגים ג"י ד' ראיות – ב"ח (ס"ק ו', לשונו מובא לעיל), בדה"ש (סעי' ה' בי' ד"ה כגון, עמ' צ"ז).**

ב. אין פלוגתא בין רב לשמואל, ואף שמואל מודה דקבעה וסת בד' ראיות.

1. עי' מקור חיים (ס"ק י"ט, תפארת צבי ס"ק ה') – "כאן כשראה ראי' רביעית ביום ל"ב חוששת ביום ל"ב הבא כשמואל דעדיין לא קבעה לדילוג וחוששת ביום ל"ג כרב דכבר קובעת וסת לדילוג. זה אינו אלא לפי דפרשנו בין לרב ובין לשמואל אינו חוששת אלא ליום ל"ג הבא. דכבר קבעה לדילוג. ואע"ג דהוכחתי לע"ד ברור מ"מ הואיל דפרישה וש"כ וט"ז מחמירין דאחר ראיית רביעית צריכה לחוש לשני ימים היינו ליום ל"ב ול"ג הבאים. אינו רשאי להקל נגדם אם לא באיכא עוד צד להקל".
2. עי' פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט ח"ה הוסת ה') – "ולפי מה שאני רואה מכל דברי הפוסקים הנ"ל, התמצית היוצא לנו בענין קביעות וסתות כך הוא, אם עיקר קביעת הוסת הוא ביומו, שקובעת לראות ביום זה, לפי"ז הרי עיקר הקביעות היא הראיה שהוחזקה לראות ביום זה, וע"כ אזלינן בתר הראיה וקבעה וסתה בג' ראיות. אבל היכי דעיקר קביעות הוסת אינו לראות ביום זה, ואדרבה אם נאמר שקבעה וסת הותר יום זה, ועיקר קביעות הוסת הוא שנדע ההרחקה מראיה א' לראיה ב', א"כ הרי עיקר הקביעות היא ההרחקה, וע"כ בעינן ג' הרחקות. וזהו מה שחילקו בין וסת החודש לוסת ההפלגה, דוסת החודש, עיקר הקביעות הוסת לאסור יום הראיה, ולהחזיקו שהיא רואה בו לעולם דם, ע"כ אמרינן אם ראתה ג' פעמים דם ביום זה, כגון בר"ח וכדומה, הוחזק יום זה לעולם שתהיה רואה בו, וע"כ קראוהו הפוסקים הנ"ל וסת היום. משא"כ וסת הפלגה, עיקר קביעות הוסת אינו לאסור יום זה שראתה בו ... רק עיקר קביעותו הוא שנדע כמה ימים אינה רואה אחר ראייתה, וע"כ אמרו דבעינן ג' הפלגות, ולא סגי בג' ראיות, אחר דאין הראיה מחזקת רק ההרחקה, וכנ"ל. אך בוסת החודש בדילוג, נחלקו בזה רב ושמואל, דרב ס"ל כיון

דעיקר קביעת הוסת הוא לאסור היום שבחודש, הגם שאינו אוסר יום הראיה רק יום שלאחריו, דמי לוסת החודש השנה, ונקבע בג' פעמים. ושמאל ס"ל מאחר דוסת זה אינו נקבע ביומו לאסור את היום הראיה, ואדרבה כשתקבע וסת זה הותר יום הראיה, א"כ לא אזלינן בוסת זה בתר הראיות, מאחר שאינו אוסר יום הראיה, רק עיקר קביעות וסת זה לידע המרחק מן ראיה הראשונה, וע"כ בעינן ג' הרחקות, וכמו בוסת הפלגה ... ומעתה לפי האמור, לא פליגי רב ושמאל רק בוסת החודש בדילוג ... אבל בוסת הפלגה לא פליגי כלל רב ושמאל, דכיון דגם בוסת הפלגה בשנה בעינן ד' פעמים אפילו לרב, וכמו כן סגי בדילוג בד' פעמים אפילו לשמאל. דמה לנו בכך מה שבין ראיה א' לראיה ב' לא היה ניכר הדילוג, עכ"פ הרי היה משך הפלגה ביניהם, ובד' ראיות שוב היה ג' הרחקות ונקבע אפילו לשמאל ... ובאמת זולת דברי האחרונים הנ"ל, לא מצאתי בדברי הראשונים דבר מזה, שיאמרו דלשמאל בעינן בוסת הפלגה ה' ראיות ... ועיקר הדברים הוא ממ"ש הטור בסעיף ל"ז, דבעינן שתראיה גם ביום כ"ג שהיא ראיה חמישית, ועפ"ז נתקשו הרבה בדברי הטור בסתירות דבריו. אולם אנחנו אשר זכינו לראות דברי הרמב"ן בעצמם, ולא הוזכר שם רק ד' ראיות, ובראית כ"כ קבעה וסת, והרי דברי הטור הנ"ל הועתקו מדברי הרמב"ן כנ"ל, ובע"כ צ"ל דט"ס הוא בטור ... אולם להלכה איני כדאי לחלוק על כל האחרונים שעשו הלכה פסוקה בזה, דבהפלגה בדילוג בעינן ה' ראיות, וכנ"ל".

3. לחו"ש (להם ס"ק ל"ח, שמלה ס"ק י' ד"ה ובאמת, ס"ק כ"ח, ס"ק ל"ב) – "דאפוי פלוגתא לא מפשינן".

4. מקור מים חיים (על רמ"א סוף סעי' י"ג).

5. עי' סוגה בשושנים (סי' ד' ס"ק ט"ז) – "... וגם ומי יבא אחר הכרעת האחרונים דבהפלגה בדלוג תלוי בפלוגת רב ושמאל, מ"מ כיון שדעת כמה ראשונים דבהפלגה בדלוג קבעה וסת בד' ראיות ויש לפרש כן גם דברי השו"ע. ובדרישה סק"ו מספקא לי' לכן עכ"פ לענין להצריכה בדיקה משום שאין לה וסת ודאי דיש להקל שא"צ בדיקה".

ג. אין פלוגתא בין רב לשמאל, ואף רב מודה דבעינן ה' ראיות, מאחר דבעינן ג' דילוגים וראיה קמייתא לא בדילוג חזיא.

1. עי' רש"ש (דף סד. ד"ה תד"ה) – "אולם דעת הפוסקים אינו כן ובטלה דעת".

2. חזו"א (יו"ד סי' פ"ו ס"ק א') – "נדה ס"ד א' תוד"ה איתמר, ובעינן שתשלש בדילוג כו' ומשו"ה נקט ט"ו כו', מבואר מדבריהם דבהפלגה אין פלוגתא בין רב לשמאל, ואף רב מודה דבעינן ג' דילוגים דראי' קמייתא לא בדילוג חזיא ... וכבר כתב הרש"ש בהגהותיו דכן מבואר בתו' לעיל ט' ב', וכונתם דלא מסתבר למנקט דבר שהוא פלוגתא דלרב הויא וסת, ולזה סיימו דבהפלגה מודה רב דבעינן ג' דילוגין והיינו חמש ראיות וביניהן ד' הפלגות, אחת שוה וג' דילוגין, ולפיכך צ"א צ"ב צ"ג אין כאן וסת אף לרב, וכן מבואר בטור סי' קפ"ט שכ' בוסת החדש פלוגת ר"ש ופלוגת הפוסקים ובוסת הפלגה כתב דבעינן ג' דילוגין ומש"כ כגון שראתה היום וראתה שני' לסוף ל' ר"ל שראתה שני' בדילוג לסוף ל' שהפלגה קדם להפלגה זו היתה של כ"ט וקיצר בדבר המובן, וזה מבואר בדברי הטור במה שהעתיק לשון הרמב"ן דבוסת הדילוג בעינן ה' ראיות א' בניסן וכו' וכו"א וכו"ב וכו"ג, ואף דהרמב"ן פסק כשמאל מ"מ אם לא היה הדין כן לרב הו"ל להטור לפרש, ועוד כתב הטור דשינתה ליום ל' וליום ל"ב וליום ל"ד אין לה וסת, וכבר פירשו כל זה הב"ח והדרישה, אלא שלא פירשו אם הוא דוקא לשמאל או אף לרב, [בדרישה נקט לי' בפלוגת ר"ש] ולמש"כ זה גם לרב, וכ"מ בהדיא בתוספי הרא"ש בסוגין שכתב דהוי מצוי לתרוצי הדין למודה להיות רואה יום ט"ו בוסת הפלגה ומבואר דמודה רב בזה דצריך ג' דילוגין והיינו ה' ראיות. ואמנם רבותינו הט"ז והש"ך ... והדברים צ"ע".

ד. מראי מקומות – פרי טהרה (הע' מ"ד, ב"א אות ו'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י', ס"ק י"א, ס"ק י"ב, שפ"ח ס"ק י"א, ס"ק י"ב, ס"ק ק"א).

יא] קבעה וסת הפלגה בדילוג, וחודש אחר ראתה שלא לפי הוסת, לאיזה יום תחשוש בחודש הבא - כגון ראתה ל', ול"א, ל"ב, ל"ג, ול"ד, וקבעה וסת לדילוגים לכל הדעות. ואח"כ ראתה ביום ל"ז.

א. אם צריכה לחוש מיום שראתה באמת, ז"א מיום ל"ז, או מיום שהיתה צריכה לראות.

1. מיום שראתה.

א) שבה"ל (ח"ב סי' פ"ג) – "הדבר פשוט עפ"י המבואר נדה ל"ט ע"ב, וסימן קפ"ט סי"ד דאנו מונין מיום שראתה באמת, לא מיום שהיתה צריכה לראות, ועש"ה בטור"ז ס"ק י"ח בזה ונראה דאין חלוק בזה, בין קביעות הפלגה סתם, לדילוג של הפלגה, דהוא הטעם והוא הסברא דאם נישחש מיום שהיתה ראוי' לראות, אם כן נקצר ונקדים הפלגת הימים".

ב) חדושים ובאורים (סי' ו' ס"ק ב' ד"ה ונראה) – "היתה להפליג ל"ו אם אירע שראתה לכ"ה חוששת ל"ו מכ"ה".

ג) בדה"ש (בי' ד"ה לדילוג, עמ' צ"ז).

ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"ד).

ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קכ"ד) - לשונו מובא לקמן.

ב. אם צריכה לחוש עכשיו ליום ל"ה, או ליום ל"ו, או ליום ל"ח.

1. חוששת ביום ל"ה.

א) חדושים ובאורים (סי' ו' ס"ק ב' ד"ה ונראה) – "וכל כמה שעדיין לא הפליגה ל"ו חוששת ל"ו".

ב) פרדס שמחה (ס"ק ט"ו).

ג) לבושי עז (סעי' ז' תמצית ס"ק ג') – "אם קבעה וסת הפלגה בדילוג, כגון שראתה ל' ל"א ל"ב ולא ראתה ל"ג, לא אמרינן שתחשוש מראייתה הבאה ל"ד, אלא חוששת ל"ג, ודלא כהמקו"ח".

2. חוששת ביום ל"ו.

(א) עי' מקור חיים (ס"ק כ"ב), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ל"ב) – "קבעה וסת לדילוג וחוששת ובעי פרישה ליום ל"ג לראי' זו אבל לא ליום ל"ב. ואי ראתה ביום ל"ג הדבר פשוט שצריכה לחוש ולפרוש אח"כ ביום ל"ד. ואי לא ראתה ביום ל"ג אפ"ה צריכה לחוש ליום ל"ד ול"ה בשני חדשים הבאים הואיל דכבר קובעת וסת לדילוג אבל אי לא ראתה ביום ל"ג ולא אח"כ ביום ל"ד ונעקר וסת הדילוג בג' זימני וחוששת לעונה בינונית".

(ב) שבה"ל (ח"ד סי' קנ"ח סי' פ"ג) – "אודות אשה שקבעה וסת הפלגה בדילוג, בד"ה אמנם ובא"ד ונראה להכריע וכו' - שוב הראוני בחו"ד סימן קפ"ט ס"ק ח' מפורש דצריך לחוש ליום כ"ו יעש"ה".

עי' שבה"ל (ח"ב סי' פ"ג) – "נסתפק כיו"ב בס' פרי דעה והועתק בס' פתחא זוטא סימן קפ"ט אות ו' אלא שהוא נסתפק בשלא ראתה ג' פעמים כלל, ואח"כ ראתה שוב בחודש הרביעי דבוסתות דעלמא אמרינן דחוזרת לקבעותה כמבואר שם סט"ו, והשתא נסתפק שם אי חוששת לדלוג הבאה אחרי הפסקה הראשונה, או שחוששת לדלוג שהיה צריך לבא אחרי ג' החדשים דהיינו ג' ימים אח"כ, ויסוד הספק כעין שנסתפק כבודו, אלא ממה שהעתיק בס' ד"ת ס"ק ל"ב בשם המקור חיים יראה דעליו לחוש ליום כ"ה, וכך היה דעתי בתחלה מהשקפה ראשונה, ונראה להכריע דביום כ"ה לחוש גם לעונת אור זרוע כאשר אנו רגילים, וביום כ"ו די לחוש לעונה אחת. ומ"מ המחמיר בכאלה קדוש יאמר לו".

(ג) אבני ישפה (ח"א סי' קס"ה, סי' קס"ו) – "למעשה בין בוסת החודש לדילוג ובין בוסת הפלגה לדילוג, ופעם אחת לא ראתה כסדר הדילוג, תחשוש בראייה הבאה כאילו באמת דילגה בראייה הקודמת, ואינה חוששת למאי שהיתה צריכה לראות בראייה הקודמת".

(ד) בדה"ש (סעי' ה' ב' ד"ה לדילוג, עמ' צ"ז) – "המקור חיים ... ונראה דר"ל שלא ראתה ביום ל"ג אלא אח"כ כגון ביום ל"ז וחוששת להפלגת ל"ד מראיית יום ל"ו. אבל אם לא ראתה כלל אינה חוששת להפלגת ל"ד, דמאיזה יום תשער ההפלגה".

(ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"ד).

3. חוששת ביום ל"ח.

(א) עי' משנת רבי אהרן (שו"ת סי' כ"ב אות ט' ס"ק א') – "בדבר האשה שהיה לה וסת קבוע להפלגת כ"ו ימים, ושינתה להפלגת כ"ט, ואח"כ להפלגת כ"ח, לכ"ז, לכ"ו, איך תתנהג להבא ... היוצא מכל האמור להלכה בעזה"י: א'. דאשה זו קבעה לה וסת לדילוג וצריכה לעקירתה ג' פעמים. ואף אם אחרי הראיה של כ"ו תחזור ותראה עוד שני פעמים לכ"ו, עדיין תחוש לוסת הדילוג, היינו לכ"ה לפי ההפלגה במציאות, כהסכמת רוב הפוסקים. דהראיה הראשונה של כ"ו שייך לוסת הדילוג, דלחומרא קי"ל כרב, וכבר קבעה וסת הדילוג בראית כ"ז, ומיתר הטעמים המבוארים באותיות ב וג'. ב. צריכה לחוש גם לוסת השוה של כ"ו מהטעמים המבוארים באותיות ד' ה' וי".

(1) ראתה כ"ו, כ"ו, כ"ו, כ"ט, כ"ח, כ"ז, כ"ו, כ"ו - עדיין חוששת לוסת הפלגה, דהיינו כ"ה. נראה מכאן, שחוששת מראייה זו שראתה עכשיו. שלפי החשבון שלה היא צריכה לחוש לכ"ג. אמנם, יש לדון אולי כמו החדושים ובאורים ולבושי עז (לעיל), ש"כל כמה שעדיין לא הפליגה ל"ו חוששת ל"ו". ולכן המשנת אהרן חושש לכ"ה. [ודלא כהפרי טהרה (לשונו מובא לקמן) הבנה במשנת ר' אהרן]. וצ"ע.

(ב) אור יצחק (פרק ה' סעי' ט') – "בוסת דילוג החודש שקבעה אותו כדינו, וחודש אחד לא ראתה, החשש שיהיה בחודש הבא, יהיה כאילו ראתה בחודש הקודם. לדוגמא: קבעה דילוג ט"ו בחודש ט"ז בחודש י"ז י"ח י"ט, ובכ"ו בחודש לא ראתה, אינה חוששת לוסת זה יותר לפי הסדר הנ"ל. אולם כשתראה שוב תחוש בפעם הבאה גם לעוד חודש ויום".

(ג) פרי טהרה (סעי' כ"ו) – "ולכן אם קבעה לה וסת להפלגה בדילוג, כגון שראתה להפלגת כ"ח, כ"ט, ל', ול"א - צריכה לחוש להפלגת ל"ב. אבל אם לא ראתה בהפלגת ל"ב, כגון שראתה בהפלגת ל"ו - צריכה לחוש להפלגת ל"ז, דלעולם צריכה לחוש לדילוג יום אחד של ראייה זו שראתה עכשיו (שו"ת משנת ר' אהרן [סימן כ"ב אות ט']). [וכן צריכה לחשוש גם להפלגת ל"ו ולאותו יום החודש משום וסת שאינו קבוע]".

4. חוששת ליום ל"ו, וכן ביום ל"ח [שזה גופה היסוד המחלוקת בין רב לשמואל].

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קכ"ד) – "נפק"מ בין רב ושמואל, לגבי וסת הפלגה לדילוג. כגון במקרה שראתה הפלגת כ, כא, כב, כג. שלרב הוסת הוא מדין חזקה וסדר להמספרים, שראתה כ, כא, כב. משא"כ לשמואל הוסת הוא הדילוג שראתה כל הפלגה יום אחד יותר מהקודם. ונפק"מ הוא במקרה שבראייתה השישית ראתה הפלגת כט. שלרב עדיין חשבינן הסדר מהפלגת הראשונים. ונמצא שהוסת הוא הפלגת כה, מהראייה אחרונה (כמו כל וסת הפלגה שמונים מראייה אחרונה). ולשמואל הוסת הוא הפלגת ל' מהראייה אחרונה. וגם בזה שמעתי מרי"ב של' לחוש לשניהם בלי חומרת האו"ז".

ג. הפלגה קטנה: כגון ראתה ל', ול"א, ל"ב, ל"ג, ול"ד, וקבעה וסת לדילוגים לכל הדעות. ואח"כ ראתה ביום כ"ז.

1. חוששת ליום ל"ה מראיית כ"ז – עי' בדה"ש (סעי' ה' ב' ד"ה לדילוג, עמ' צ"ז), "שחושש ליום ל"ג מראיית כ"ז ... שהפלגה קטנה אינה עוקרת חשש הפלגה גדולה ועדיין צ"ע בזה".

2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ז סוף הע' י"ד).

3. פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק י') – "דצריכה לחוש ל"ג ולל"ד וכן לעולם ... אם תראה בראיה ה' ל"ב ... יש להסתפק איך תחוש בראיה ו', אם תחוש ל"ג דזהו סדר דילוגה לפי מה שראתה בראיה ה' ל"ב, או נאמר שתחוש לל"ד כפי סדר הדילוג מתחילת ראיותיה. והנה ל"ב פשיטא דצריכה לחוש, שהרי ראתה ב' ראיות ל"ב, ראיה ד' וראיה ה' ... כי קא מיבעי לי אם לא ראתה בל"ב, אם צריכה לחוש ל"ג או לל"ד וכנ"ל. והנראה דזה תליא במחלוקת הט"ז עם הרש"ל לקמן בט"ז ס"ק ל"א, דדעת רש"ל שם, אם לא ראתה פעם אחת נתבטלה הפלגתה, ואינה צריכה לחוש לפי חשבון הראיות שלה, עי"ש, וא"כ הוא הדין כאן אינה צריכה לחוש לל"ד רק ל"ג, שהרי לא קבעה וסת רק לדלג יום אחד, וכאן הרי בראיה ה' לא ראתה בל"ג רק בל"ב, וע"כ בראיה ו' א"צ לחוש לל"ד רק ל"ג. אמנם לדעת הט"ז שם, דאפילו לא ראתה פעם אחת, עכ"ז צריכה לחוש לפי חשבון הפלגתה

מראיות הקודמות, דאין ראייה זו גורמת לראייה שלאחריה, בכדי שנאמר כיון שזה בטל גם זה בטל, עיי"ש, א"כ גם כאן הגם שלא ראתה בל"ג בראייה ה', עכ"ז צריכה לחוש בראייה ו' לפי חשבון הפלגתה מראיות הקודמות, והיינו ליום ל"ד".

ד. מראי מקומות – מהר"י שטייף (סי' ר"ס אות ג'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ח).

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ק"ה) – "שאלה: היה לאשה וסת יורד דהיינו ראתה תחילה ביום השלושים וחמשה אח"כ שלושים וארבעה, אח"כ שלושים ושלושה, ואח"כ שלושים ושניים, וכעת ראתה ביום הארבעים. למה חוששת. תשובה: לווסת האחרון. [הבנתי שלושים ותשע, דהיינו ארבעים פחות אחד]".

ה. דילגה כסדרן, א' ב' ג': פעם א' דילגה יום אחד, ופעם ב' דילגה ב' ימים, ופעם ג' דילגה ג' ימים [כגון ראתה הפלגת ל' ואח"כ הפלגת ל"א ואח"כ ל"ג ואח"כ ל"ו. אם יש לחוש ליום מ' שהוא בדילוג ד'].
1. קבעה לה וסת לדילוג, שבכל פעם יום אחד יותר וצריכה לחוש אח"כ לדילוג ד' ימים וה' ימים וכן לעולם.

(א) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק י"ב) – "נראה דזהו דווקא אם לא באו הדילוגין כסדרן, אבל אם דילגה בכסדרן, פעם א' דילגה יום אחד, ופעם ב' דילגה ב' ימים, ופעם ג' דילגה ג' ימים, קבעה לה וסת לדילוג בכל פעם יום אחד יותר, וצריכה לחוש אח"כ לדילוג ד' ימים, וה' ימים, וכן לעולם, כן נ"ל".

2. אינה קובעת וסת.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' צ"ו אות ה') – "וזהו אמת שביום ל' ל"א ל"ג ל"ו מ' אינה קביעות וסת אבל יש לה לכה"פ וסת שקודם ל' לא תראה".

(ב) עי' פרי טהרה (הע' מ"ד).

(ג) חוקת הטהרה (תשובה סי' ז' אות י"ג).

(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קי"ט) – "שאינן צריך לחוש לזה. שאין לנו לחדש שום וסת שלא מצינו בהלכה".
3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ה' ד"ה שבכל, עמ' צ"ח, "וצ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ז הע' א'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ט).

ו. וסת העונות לדילוג, בוסת הפלגה: שראתה ביום ל', ואח"כ ליל ל"א, ואח"כ יום ל"א.

1. מיקל, אינה קובעת וסת.

(א) נחל אשכול (נדה סי' ל"ו אות י"א) – "אבל וסת דלוג בהפלגה לעונות, כגון שראתה פעם ראשונה ליל יום א' וראתה אחר ד' שבועות ליל יום א' והוי הפלגה בין רא' לרא' נ"ה עונות שלא ראתה, וביום א' אחר ד' שבועות שניים ראתה בבקר ביום א' והפליגה נ"ו עונות בין רא' לרא', ושוב אחר ד' שבועות שלשיים ראתה בליל ב' והפליגה נ"ז עונות וכן כמה פעמים שמדלגת עונה לא מצינו בפוסקי' דקבעה וסת דלוג לעונות ... שחז"ל ידעו שיום החודש גורם רא', ולפעמים גורם באשה יציאת הדם כשהחמה למעלה ולפעמים כשהיא למטה לפי מזג האשה ולכך אמרו אם ראתה ביום אינו מצטרף לב' ראיות שבלילה אף אם הי' כולם שוה בזמן הפלגה. ומטעם זה מעונה לעונה לא הוי דלוג כיון דא' ביום ושלאחריה בלילה או להפך וכן צ"ל לעולם, דבר זה אינו הטבעי, שידעו חז"ל אם הלילה גורם היציאה אין היום גורם לה, והשנוי שראתה היום ביום ובחדש אחר בלילה, לאו מוסת הטבעי בא אלא ממקרה אחר וכיון שכן לא קבעה וסת דלוג אלא אם דלגה יום שלם, שעכ"פ ראיותיה כולן בגרמת היום או בגרמת הלילה".

2. מחמיר, קובעת וסת.

(א) תפארת למשה (על סעי' ה') – "בש"ע סימן קפ"ט סעיף ה' וז"ל וראתה שנית לסוף ל' ושלישית לל"א ורביעית לל"ב קבעה וסת לדילוג של הפלגות כו' עכ"ל. וה"ה אם ראתה שלישית ליל ל"א ורביעית יום ל"א קבעה וסת לדילוג עונות וצריכה לחוש אח"כ לליל ל"ב ואח"כ ליום ל"ב. ודו"ק נ"ל פשוט".

(ב) ששבה"ל (סעי' ה' סיכום אות ב', שבה"ל ח"ג סי' קכ"ד, סוף סי' קכ"ה) – "בס' תפל"מ כ' דאם ראתה ביום ל', ואח"כ ליל ל"א, ואח"כ יום ל"א ה"ז וסת הדלוג לעונות וצריכה אח"כ לחוש לליל ל"ב ואח"כ יום ל"ב וכן הלאה בדלוג עונה, ובס' פ"ד ר"ל דמש"כ בנוב"ת יו"ד סי' פ"ג ומובא לקמן בפת"ש ס"ק ט' חולק ע"ז היינו דלא חשבינן בוסת הפלגה לעונות כלל, אמנם עיין מש"כ בזה בעניי באריכות לקמן סי"ג".

(ג) פרדס שמחה (ס"ק ל"ה אות ד').

3. מראי מקומות.

(א) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק י"ג) – "להתפארת למשה ... ולפי דברי הנודע ביהודה שהבאתי דבריו צ"ע".

יב דילגה בהפלגה למפרע - אם אפשר לקבוע וסת הפלגה בדילוג למפרע.

א. ראשונים.

1. אינה קובעת וסת.

(א) האשכול (סי' ל"ו) – "ויש מי שאומר דיש גם דלוג למפרע בימי החודש ... או דלוג הפלגה ... ובעניות דעתין לא חזינא טעמא, שאם תקצר ראיותיה לפי קביעות זו תראה כל יום וכי ס"ד דשופעת כי נהרא. ואין לנו להוסיף על התלמוד שלא דברו אלא מדלוג המרחק הראיות וכן דרך טבע האשה שדמה שתמעט עד שפוסקת מכל וכל אבל אינו מוסיף והולך ומרבה בדמים תדיר".

2. קובעת וסת.

(א) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג') – "וכן בדלוג היוצא משרש ההפלגה כגון שראתה שתי ראיות בהפלגת שלשים יום, והשלישית בהפלגת כ"ט יום, והרביעית בהפלגת כ"ח יום".

פוסקים.**ב. אינה קובעת וסת.**

1. עי' תפארת ישראל (ס"ק ו') – "וה"ה דלגה למפרע ... ובאמת יש לפקפק בזה, בשלמא בדלגה שרחקה יום יום י"ל טבע אשה כך למעט בדמים וכן הולך וחסר, עד לבסוף שרואה פעם אחת לשנה ואחת לשבוע ואחת ליוכל. אבל אם מקרבה ראיתה א"כ איך אפשר לומר לבסוף שתראה היום ומחר יהיה לה עוד וסת, וא"כ מחר נמי וכן אין לדבר סוף, וא"כ אשה זו כל ימים בחזקת רואה, ולבסוף יהיה וסת נעקר וצריכה לחזור ולהוסיף לראות מיום א' לב' ולג', א"כ הרי הוסת משונה הולך וחסר והולך ומתגבר וזה לא שמענו בטבעים כלל ... איברא דבספר בעלי הנפש לראב"ד מבואר כמ"ש התוס', ומכל מקום צ"ע **כי מנגד לטבע** בכל אופן, ומנלן זה כי לא מצינו לו ראיה בש"ס".

ג. קובעת וסת.

1. ש"ך (ס"ק ט') – "וה"ה דילגה למפרע כגון ראתה שני' לסוף כ"ט ושלישי' לסוף כ"ח בכל ענין שהיא משהו דילוגה קבעה וסת כמו כן לדילוג וזה פשוט".
2. תוה"ש (ס"ק ז') – "וכתב שם וה"ה אם דלגה למפרע כגון לכ"ט ואח"כ לכ"ח וכ"כ הש"כ [סק"ט] בשם התוספות".
3. בית לחם יהודה (ס"ק ג').
4. סד"ט (ס"ק ג').
5. מקור חיים (ס"ק כ"א).
6. גר"ז (ס"ק י"ט) – "והוא הדין דילגה למפרע כגון שראתה תחלה לסוף ל' ואחר כך לכ"ט ושלישית לכ"ח בכל ענין שהיא משהו דילוגה קבעה לה וסת לדילוג זה (ראב"ד תוס' ש"ך)".
7. חכ"א (כלל קי"ב סעי' י"ד) – "וכן אם דילגה למפרע כגון שרגילה לראות לשלושים ודילגה לכ"ט ואחר כך לכ"ח ולכ"ז דמאי שנא (ש"ך ס"ק ט')".
8. חוו"ד (חי' ס"ק ה') – "והוא הדין אם דילגה למפרע, כגון שניה לכ"ט ושלישית לכ"ח, [שם ס"ק ט]".
9. פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ט') – "ובכרתי ופלתי ... ולא ידעתי מה זה יתפלא על זה, הא אגן לא אמרינן רק שתחוש לראיה האחרת, ואם ראתה בד' לכ"ז, אמרינן לה שתחוש לסוף כ"ו, ואם לא תראה אז, ממילא נתבטל וסתה, ואם תראה לסוף כ"ו, הרי אנו רואין בחוש שרגילה לראות בפחות יום אחד, וצריכה לחוש עוד לסוף כ"ה, ומה בכך שהוא מנגד לשכל, אחר שאנו רואין בחוש הראות שכן הוא, ואם באמת הוא מנגד לטבע כמו"ש הכרו"פ ממילא לא יזדמן כלל דבר זה, ולא תראה תמיד בפחות יום אחד, וממילא יתעקר הוסת".
10. לחוו"ש (לחם ס"ק ט"ו).
11. מלבושי טהרה (סעי' ט').
12. ערה"ש (סעי' ב', סעי' י"ט) – "כן מפורש בס' בעלי הנפש להראב"ד ע"ש".
13. מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' כ"ד).
14. סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ב).
15. פתחא זוטא (ס"ק ז').
16. טהרת ישראל (סעי' ל"ג).
17. לבושי מרדכי (מהד"ת סי' רנ"ח אות ב') – "ומ"ש אם יש להצטרף דעת הפלתי בזה והנה אחרי כי בסד"ט מביא דעת הראב"ד בס' בעה"נ וכן בס' לוי"ש כדעת הש"ך וכן הסכים בחכ"א אין בידינו להכריע להקל".
18. שערי טוהר (שער ד' סוף סעי' ה').
19. עי' שו"ת משנת רבי אהרן (סי' כ"ב אות ה') – "ואף דבדאי הלכה כהש"ך, מ"מ מצטרפת סברת הכו"פ".
20. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ז אות א') – "אבל בסד"ט הביא מבעה"נ שסובר בהדיא כהש"ך וגם בתוה"ש סק"ז הביא מראב"ד בספר בעה"נ שסובר כהש"ך וצריך ממילא להחמיר כהש"ך אבל כדבארתי בכוונתו אף שהטעם צ"ע".
21. קיצור הלכות (פרק ד' סעי' א' אות ה').
22. שפע טהרה (ס"ק י').
23. ששבה"ל (סיכום אות ג', שבה"ל ח"ב סי' צ"ט על סי' קפ"ט ש"ך סק"ט) – "וה"ה דילגה למפרע כו'. עיין בפלתי שהקשה דאין זה בדרכי הטבע שתמעט ותלך עד שלבסוף תראה היום ומחר ושוב תוסיף. ובעניותי דאין זה מוכרח דעכ"פ בדרך הטבע הוא שתלך ותפחת מל' עד י"ד וט"ו וא"כ עכ"פ לאותו זמן וסת הוא".
24. דרכי טהרה (עמ' ע"ז).
25. חוט שני (ס"ק א' אות ב' סוף מספר ג').
26. בדה"ש (ס"ק ל"ז, בי' ד"ה קבעה) – "והוא הדין אם דילגה למפרע".
27. לבושי עז (תמצית ס"ק ג') – "קי"ל דקובעת וסת לדילוג למפרע".
28. מראה כהן (עמ' קל"ז אות ז').
29. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"ז).
30. פתחי טוהר (פרק ו' סעי' י"ג).
31. פרי טהרה (סעי' כ"ג, עי' בי' אות ז').

32. אהל שרה (עמ' מ"ג).

ד. מראי מקומות – מחה"ש (ס"ק ט'), פת"ת (ס"ק ג'), "עבה"ט דה"ה אם דילגה למפרע ועי' כו"פ שמפקפק בזה משום שזה מנגד להטבע ע"ש"), סוגה בשושנים (שושנים לדוד ס"ק כ'), שרגא המאיר (ח"א סי' ע"ב, ח"ה סי' ס"ה אות ט'), יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ק"ה, לשונו מובא לקמן), נטעי גבריאל (פרק צ"ט סעי' ד'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ד, ס"ק ט"ו).

ה. אשה שקובעת וסת בדילוג למפרע (לשיטות לעיל), עד איזה יום יש לחשוש.

1. עד ימי זיבה, עד יום י"ח.
(א) ערה"ש (סעי' י"ט) – "ויראה לי דהפחיתה היא רק עד י"ח ולא יותר משום דשם כלים י"א יום שבין נדה לנדה שהיא מוחזקת בחזקת טהרה".
(ב) טהרת ישראל (סעי' ל"ג).
2. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ז אות א') – "מסתבר שאין לחוש שקביעות וסת בדילוג זה ימשך גם בי"א היום דימי זיבתה ויבטל אז וסת זה ותהיה כאשה שאין לה וסת, ודלא כלשון הפלתי שהביא מחה"ש שימצא להש"ך שיהיה וסת ליום אחר יום אחד שאינו כן, אלא דלהש"ך יהיה הוסת רק עד י"ח ולא בפחות".
1. חושש ג"כ בימי זיבה.
(א) בדה"ש (סעי' ה' ב' ד"ה קבעה, עמ' צ"ז) – "צריכה לחוש שתראה אח"כ לי"ח דהא אנן לא מחלקינן בין ימי נדה לימי זיבה".
3. עד ט"ו יום.
(א) שפע טהרה (ס"ק י') – "עד הפלגה של ט"ו יום".
4. מראי מקומות – שבה"ל (ח"ב סי' צ"ט על סי' קפ"ט ש"ך סק"ט, לשונו מובא לעיל), לבושי עז (תמצית ס"ק ג'), פרי טהרה (סעי' כ"ג).

ו. מעשה באשה שראתה וסת הפלגה בדילוג. כ"ט, כ"ח, כ"ז, בעונה של הלילה - השאלה, אם צריך לחוש ליום כ"ו, כ"ז, כ"ח, כ"ט, ל', ל"א.

1. הספק.
(א) כ"ו, משום שיטת רב, שיש לה וסת קבוע לדילוג למפרע.
(ב) כ"ז, וסת הפלגה לפי שמואל, שסובר שצריך עוד הפלגה כדי שיהיה לה וסת הדילוג, ממילא נשאר רק הפלגה.
(ג) כ"ח, בית מאיר לפי שמואל, שיש וסת הפלגה של כ"ח, כיון שוסת הפלגה קצרה אינו עוקר וסת הפלגה ארוכה.
(ד) כ"ט, בית מאיר לפי שמואל, שיש וסת הפלגה של כ"ח, כיון שוסת הפלגה קצרה אינו עוקר וסת הפלגה ארוכה.
(ה) ל', לפי שמואל, שיש לה עונה בינונית.
(ו) ל"א, החו"ד לפי שמואל, שיש עונה בינונית של יום ל"א.
2. הגר"י ברקוביץ שליט"א - מיקל על יום כ"ו, בצירוף שמואל וכתתי. שהכרתי סבר, אין וסת הפלגה בדילוג למפרע.
3. נראה, שיש להקל על הבית מאיר או על החו"ד. שיש לצרף שיטת רב עם החולקים על הבית מאיר. או שיש לצרף שיטת רב עם עם השיטות שעו"ב הוי רק יום ל'. [ויש לעי', בבית אפל ביום].

יג] וסת השבוע - סעיף ו'.א. ימי השבוע, מה הפשט.

1. יום קבוע בשבוע, בהפסק שבועות שוות.
(א) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג', יז.) – "דאמרינן בפרק קמא דנדה קפצה וראתה קפצה וראתה קפצה וראתה קבעה וסת לימים ואוקמה רב אשי כגון דקפץ בחד בשבא וחזאי וקפץ בחד בשבא וחזאי בלא קפצה. אלמא ימי השבוע קבעי וסת ... והא דאמרינן בפרק קמא כגון דקפצה בחד בשבא וחזאי וקפצה בחד בשבא וחזאי. לא קשיא דהתם לאו בחד בשבא דסמיך לה לקמא קאמר. דההיא בימי זיבה קאי לה אלא בחד בשבא דרחיק קאמר וכגון דחזאי בחד בשבא תליתאה דהוא עשרין ותרתין לראיה קמייתא דהשתא קאי לה בימי נדה דפתח נדתה".
(ב) ב"ח (ס"ק ז').
(ג) ש"ך (ס"ק י"ד) – "פירוש דמראיה הראשונה עד השניה לחשבון שוה למשניה לשלישי' כגון שראתה בא' בשבת וחזרה וראתה בג' שבועות בא' בשבת וחזרה וראתה בג' שבועות בא' בשבת קבעה לה וסת בג' שבועות בא' בשבת ואע"ג דאינן שוות לימות החדש וכן בראתה ג"פ בה' בשבת בזמנים שוים קבעה וסת בג"פ, ב"ח ופשוט הוא".
(ד) תוה"ש (ס"ק ט').
(ה) מקור חיים (ס"ק כ"ט).
(ו) חו"ד (חי' ס"ק ח').
(ז) חכ"א (כלל קי"ב סעי' ט"ו).
1. דהיינו כשראתה שתי פעמים בהפלגה כ"ב יום, או כ"ט יום, או ל"ו יום: קבעה וסת לימי השבוע – פרי טהרה (סעי' י"ט), אהל שרה (עמ' מ"ב).
2. ה"ה שבוע אחר שבוע.
(א) פרישה (ס"ק ח') – "לדידן שקובעין וסת אף בימי נדה וזיבה".
(ב) גר"ז (ס"ק כ"ב) – "וכל שכן אם ראתה ג' פעמים רצופים באחד בשבת דקבעה לה וסת ואינו נעקר אלא בג' פעמים".

3. לא נחלקו בדינא – בדה"ש (ציונים ס"ק מ"ד).

ב. וסת השבוע, ואח"כ נקבע בוסת הפלגה.

1. רק וסת הפלגה – חו"ד (חי' ס"ק ח', בי' ס"ק ד'), לחם ושמלה (שמלה ס"ק י"ב), ישועות יעקב (ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' ט"ו), סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' ט', ס"ק י"ב), טהרת ישראל (סעי' ל"ו), שערי טוהר (שער ד' סעי' ד', ס"ק ד'), ששבה"ל (סיכום אות ג'), יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' ל'), מראה כהן (עמ' קמ"ד אות ג'), זרכי טהרה (עמ' ע"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' שכ"א), אבני ישפה (ח"א סי' קס"ט), פרי טהרה (סעי' כ'), פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ה סעי' מ"א), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רי"ז).
 2. רק וסת השבוע – פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט ח"ב הוסת הג' אות ג' ד"ה וכל [עמ' י"ח], סוף אות ד', הוסת הי' אות ט' ד"ה ואם [עמ' מ"ד]).
 3. מראי מקומות – תפארת ישראל (ס"ק ח', וצ"ע), סד"ט (ס"ק ד', ס"ק ל"א), פת"ת (ס"ק ד').
- (א) חכ"א (כלל קי"ב סעי' ט"ו) – וצריך עיון בדין זה דאם ראתה כבר ד' פעמים בכי האי גוונא דיש לומר דקבעה וסת להפלגה או על פי השבוע מי נימא דראתה בהפלגה ודיינינן לה כוסת הפלגה או דינה כוסת על פי השבוע (ועיין בכרתי ופלתי וסדרי טהרה ס"ק ל"א שהניחו בצריך עיון וסיים בסדרי טהרה שיחוש לחומרא כשניהם כמבואר בסימן ט').

ג. האם צריך שיהיה באותה עונה.

1. רק אם העונות שוות.
 - (א) סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' כ"ב).
 - (ב) אהלי יוסף (דיני ווסתות סעי' ט"ז).
 - (ג) מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ל"ח, ס"ק פ') – "פשוט הוא שדינו גם בזה כמו וסת החדש כמ"ש הכו"פ סק"א ע"ש שוסת השבוע ווסת החדש כחדא הם בדינא וכן כתב החוות דעת סק"ד וסק"י שוסת החדש ווסת השבוע שוין הן".
 - (ד) טהרת ישראל (סעי' ס"ח) – "וסת השבוע שוה לוסת החדש שאין קובעת וסת עד שתראה כולם בעונה אחת".
 - (ה) פתחי מגדים (פרק כ"א סעי' י"ד).
- (ו) יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' כ"ז) – "קביעות וסת לימי השבוע, היא דוקא אם כל שלוש הראיות, שעל ידן נקבע הוסת, היו באותה עונה, כולן בעונת היום או כולן בעונת הלילה, אבל אם לא היו כולן באותה עונה, לא קבעה וסת לימי השבוע".
- (ז) אוצרות הטהרה (פרק ט' סעי' מ"ו).
- (ח) פרי טהרה (סעי' י"ח).

ד. האם חוששת קודם הקביעות, כמו כל וסת שאינו קבוע.

1. מחמיר.
 - (א) חכ"א (כלל קי"ב סעי' ט"ו) – "ונראה לי דעל כל פנים אינה צריכה לחוש עד שתראה ב' פעמים בא' בשבת ואז תחוש לאותו זמן לא' בשבת שהרי אינה יודעת למתי תפליג".
2. מיקל.
 - (א) גר"ז (ס"ק כ"ב) – "דכל זמן שלא נקבע אינה חוששת לו שהרי הוא יום טבילתה ובלאו הכי טמאה היא ואם לא ראתה בפעם אחת וטבלה נעקר בפעם אחת. וכן כשראתה פעם ב' באחד בשבת בסוף ב' או ג' שבועות אינה חוששת עד א' בשבת שבסוף ב' או ג' שבועות ומשום חשש וסת ההפלגות כי חשש וסת השבוע נעקר בפעם אחת שלא ראתה בו וכדין וסת הסירוג דלקמן סעיף י"ב. ולמאן דאמר התם דוסת הסירוג אינו נקבע בפחות מד' ראיות הוא הדין הכא וליכא נפקא מינה בוסת השבוע אלא ברצופים".
 - (ב) בדה"ש (ס"ק מ"ו).
 - (ג) לבושי עז (תמצית ס"ק י"ב).
 - (ד) מראה כהן (ריש עמ' קמ"ד) – "וסת השבוע אין חוששים לו טרם שתקבע".
 - (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שכ"ב).
 - (ו) אוצרות הטהרה (פרק ט' הע' צ"ו) – "שמעתי למעשה מגדולי המורים ... אין חוששים לוסת השבוע שאינו קבוע".
 - (ז) פרי טהרה (סוף סעי' י"ח, הע' ל"ו).

ה. נעקר וחזר פעם אחת.

1. עי' לקמן גבי חזרת הוסת, לשיטות ומראי מקומות.

ו. נתעברה.

1. אבני ישפה (ח"א סוף סי' קס"ט) – "נשאלתי באשה שראתה שתי הפלגות שוות וכגון פעמים הפלגת כ"ח יום, או כ"ט יום, דבזה קבעה וסת לימי השבוע בדילוג וסירוג, ואחר זה היא נכנסה להריון, ושאלה אם צריכה לחשוש כעת לוסת זה. והשבתי שצריכה לחשוש עוד שלש פעמים עד שתעקר כיון שהוא דומה לוסת של ימי החודש ולא כוסת הפלגה. ובשלמא אם היה דינו כוסת הפלגה, היינו אומרים דאעפ"י שהוא וסת קבוע מ"מ אין לה מהיכן להפליג כיון שלא ראתה שוב. עכ"פ כיון שוסת זה הוא כוסת החודש, שפיר חוששין גם בג' חדשים הראשונים של הריונה כיון שהיום המיועד יגיע גם בהריונה. אמנם אחר שהוכר עובריה, שוב אינה חוששת וכמבואר בשו"ע סי' קפ"ט סעי' ל"ד".

ז. אם נעקר ע"י לידה.

1. עי' לקמן גבי אחר הלידה, לשיטות ומראי מקומות.

ח. וסת השבוע בדילוג. כמו יום א' שבוע א', יום ב' שבוע ד', יום ג' שבוע ז'.

1. קובעת וסת.

(א) תפארת ישראל (ס"ק א') – "אשה שראתה ראייה ראשונה והיה דרך משל באחד בשבת, ובסוף (יום) עשרים חזרה וראתה [ש]הוא ביום ו' בשבת, וחזרה וראתה לבסוף עשרים [ש]הוא בד' בשבת, וא"כ הרי כאן ג' ראיות וב' דלוגין בב' ימים והן דלוגין שוים, והרי כאן וסת השבוע לדילוג [למפרע, ובג' ראיות סגי לרב] כמו וסת החודש לדילוג".

(ב) חוו"ד (בי' ס"ק ד') – "דאם וסתה מח' ימים לח' ימים והתחלת ראייתה היה דרך משל ביום א' הרי וסתה בימי השבוע שוין, ואם וסתה מט' ימים לט' ימים הרי וסתה בימי השבוע בדילוג ליום אחד, ואם וסתה לי' ימים הם בדילוג לשני ימים בימי השבוע, ואם לי"א ימים הם בדילוג שלשה ימים, ואם וסתה לי"ב ימים הם בדילוג שלשה ימים למפרע, ואם וסתה לי"ג ימים הם בדילוג ב' ימים למפרע, ואם וסתה לי"ד ימים הם בדילוג יום אחד למפרע".

(ג) אבני ישפה (ח"א סי' קס"ט) – "אשה הרואה בשתי הפלגות שוות קובעת וסת לימי השבוע. וכגון אם ראתה שתי פעמים בהפלגת עשרים ושמונה יום ופעם ראשונה ראתה ביום שישי ופעם שניה ביום חמישי ופעם שלישית ביום רביעי אז קבעה וסת לימי השבוע בדילוג וסירוג וצריכה לחשוש לעוד ד' שבועות ליום שלישי ועוד ד' שבועות [שבועות] ליום שני ועוד ד' שבועות ליום ראשון וכן הלאה כיון שקבעה וסת לימי השבוע בדילוג לאחור יום אחד. וכן אם ראתה שתי פעמים כהפלגת שלושים ואחת יום אז בהכרח קבעה וסת לימי השבוע בדילוג של שתי ימים קדימה שהרי באיזה יום בשבוע שלא תראה הרי שלושים ואחת יום יוצא ד' שבועות ועוד יומים ועוד פעם שלושים ואחת יום יצא עוד ד' שבועות ויומים ולכן קבעה לימי השבוע בדילוג וסירוג ... הוא וסת לחומרא ולא לקולא ועדיין צריכה לחשוש לעונה בינונית ויום החודש".

2. מיקל.

(א) סד"ט (ס"ק ל"א, עי' ס"ק ד' [עי' בדה"ש ציונים ס"ק מ"ט]) – "ועפ"ז כתב להוכיח שלא כדברי הכרתי ופלתי ודבריו הנ"ל, אלא דלא אמרינן דתהיה אשה קובעת וסת ע"י סירוג ודילוג כחדא. ולפי"ז מש"כ השו"ע כאן דקובעת וסת לימי השבוע שוים ושאינם שוים, ימים שאינן שוין דקאמר מיירי שראתה זא"ז בכל שבוע, דהיינו בשבוע א' ביום א' ובשבוע ב' ביום ב' ובשבוע ג' ביום ג'. ונפק"מ אם עבר אח"כ אותו יום ולא בדקה ולא ראתה דאסורה עד שתבדוק כדן וסת קבוע, ואע"ג דזה הוא בימי זיבתה מ"מ לדין דקיי"ל דאשה קובעת וסת בימי זיבתה קבעה וסת".

(ב) הפלאה (ס"ק ב').

(ג) גר"ו (קונ"א סוף ס"ק ב') – "מה שהקשה הכרתי ופלתי על האחרונים, לא קשה מידי, דלכל מיני וסתות הצריכו הראשונים להביא מקורם מהגמרא, וסירוג לחודיה ודילוג לחודיה אשכחן בגמרא, אבל להוסיף וסת המורכב מסירוג ודילוג אין לנו, ודו"ק".

(ד) לחור"ש (שמלה ס"ק י"א).

(ה) פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט ח"ב וסת הג' אות ב' [עמ' י"ז], אות ג') – "דמ"ש הטור והמחבר דקובעת וסת בימי השבוע שוין ושאינן שוין ... איכא לאשכוחי וסת השבוע בתרי גוונא, או באופן שלא סירגה כלל, רק ראתה רצופים בכל יום של א' בשבת, קבעה לה וסת לראות בא' בשבת. ונפקא מינה בזה, אם פעם אחת, או ב' פעמים, לא ראתה בא' בשבת ונטהרה לבעלה, עכ"ז כשיבא א' בשבת השלישי צריכה לחוש לוסתה, עד שיעקר ג' פעמים. או באופן זה, שקבעה וסת השבוע בסירוג, לראות בא' בשבת שאחר שבוע ב' או ג', וכמו"ש למעלה. וזהו שכתבו הטור והמחבר שהיא קובעת וסת בימי השבוע שוין ושאינן שוין, שוין היינו שראתה רצופים בכל א' בשבת, ושאינן שוין הם שסירגה א' בשבת אחת או ב' וראתה בא' בשבת הג' ... ואמרינן דהגם שסירגה, עכ"ז קבעה וסת לא' בשבת, מאחר שראתה ביום זה ג' פעמים אמרינן דמזל יום גורם, וכמו"ש תוס' בב"ק עי"ש. אבל אם לא ראתה כל הראיות ביום אחד, רק שדילגה מא' בשבת לב' בשבת ולג' בשבת, חזינן דלאו מזל יום גורם, ולא קבעה וסת רק להפלגה".

(ו) מלבושי טהרה (סעי' י"ד, ס"ק י').

(ז) בדה"ש (ס"ק מ"ז) – "שיש להקל".

(ח) לבושי עז (תמצית ס"ק ו').

(ט) יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' ל"א).

(י) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קי"ט) – "שר' אלישיב (של') [זצ"ל] ור' וואזנר של' החמירו, אבל למעשה המנהג להקל אף בדילוג ד' פעמים".

(יא) פרי טהרה (סעי' כ"ז) – "לא קבעה וסת לדילוג".

3. מראי מקומות – מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ל"ג, סעי' ל"ה, "ויש חולקים"), סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' ט"ו, ס"ק כ"ז, "נ"ל דהוי ספיקא דדינא והוי ספק וסת בין לקולא בין לחומרא"), מראה כהן (עמ' קמ"ד אות ד'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ז הע' ל"ב), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"ג, ס"ק כ"ד).

4. נ"מ, מה הפשט בשו"ע "ובימי השבוע שוים ואינו שוים".

(א) וסת המורכב מסירוג ודילוג כאחד - הציור הנ"ל.

(ב) ימים שאינן שוין דקאמר מיירי שראתה זא"ז בכל שבוע: היינו בשבוע א' ביום א' ובשבוע ב' ביום ב' ובשבוע ג' ביום ג' – סד"ט (ס"ק ל"א, לשונו מובא לעיל), סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"א), בדה"ש (ס"ק מ"ז).

- ג) שוין היינו שראתה רצופים בכל א' בשבת, ושאינן שוין הם שסירגה א' בשבת אחת וראתה בא' בשבת הג' – פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט ח"ב הוסת הג' אות ג' [עמ' י"ג], לשונו מובא לעיל).
- ד) מקור חיים (ס"ק כ"ט), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ל"ט) – "ובימי השבוע היינו שראתה ביום א' ואחר ג' שבועות הדר חזי' ביום א'. ואחר ג' שבועות חזי' ביום א' קבעה וסת ליום א'. וא"כ לענין הפלגה שווין הם שבין ראי' ראשונה לשני' רחוק כל כך כמו בין שני' לשלישית, אבל לענין ימי החדש אינו שווין, קובעה וסת ליום א' אחר ג' שבועות. והיינו שוין ואינו שוין דקאמר בזה. אע"ג לענין עיקר הראי' שווין הם וכמ"ש מ"מ הואיל אינן שוין הם לענין ימי החדש ודוק. דאי אפשר לפרש שוין ואינו שוין בימי השבוע בענין אחר".
- ה) תוה"ש (ס"ק י') – "או בה' בשבת. זה שאינם שוים".
- 1) מקור חיים (ס"ק ל') – "במנחת יעקב כתב בס"ק יוד ... דבריו נעלמים ... וצ"ע".
- ו) מראי מקומות – דעה ברורה (ס"ק כ"ג), פרי טהרה (בי' אות ד').

ט. אם ראתה באמצע, האם יכולה לעשות וסת קבוע לימי השבוע.

1. מחמיר.
- א) בדה"ש (סוף ס"ק מ"ו).
- ב) פתחי מגדים (פרק כ"ב סעי' י"ד) – "שהרי בוסת הימים אין גרועותא, במה שרואה גם ראוית אחרות".
- ג) מראה כהן (סוף עמ' קמ"ג) – "אף אם ראתה בינתיים ראייה נוספת, כגון שבין הראייה השניה והשלישית ראתה ביום עשרים מהראייה השניה, מ"מ קבעה וסת גמור ליום א' בשבוע בהפרש של ד' שבועות".
- ד) אוצרות הטהרה (פרק ט' סעי' מ"ז).
2. מיקל.
- א) יסוד הטהרה (פרק י"א הע' כ"ו) – "ראתה שלוש פעמים ביום מסויים בשבוע, ובין שלושת ראיות אלו ראתה ראייה נוספת. כגון שראתה בא' נח ובא' ויצא [הפלגת שלושים ושישה יום], בב' וישב [הפלגת ששה עשר יום] ובא' ויחי [הפלגת עשרים ואחד יום] לא קבעה וסת לימי השבוע. ואע"פ שראתה שלוש פעמים ביום ראשון בשבוע בהפרש של חמשה שבועות, מכל מקום הואיל וראתה ראייה נוספת בין שלושת הראיות אינה קובעת וסת לימי השבוע ומ"מ צריכה לפרוש בא' יתרו משום הפלגת שלושים ושישה יום שעדין לא נעקרה".
3. לכאורה תלוי אם וסת קצרה עוקרת ארוכה. וגם למחמירים, יש לעי' אם מונה מראיה חדשה (כש"ך), או מראיה ישנה (רמ"א). למשל, שראתה יום ראשון, ואחר כ"ט יום ראה עוד פעם ביום ראשון, ואחר ט' ימים ראתה ביום שני. האם כשראתה עוד פעם אחר כ"א ימים, אם יש לה וסת קבוע לשבועות. צ"ע.

י. האם קובעה וסת ע"י מעין פתוח.

1. עי' סוף הסי', לשיטות ומראי מקומות.

יד [ד] דילגה בחודש - סעיף ז'.

א. היה וסת קבוע מקודם: דילוג הראשון.

1. בעינן שווה – ב"ח (ס"ק י', ס"ק כ"ב), ט"ז (ס"ק ח', "דבשוה בעינן"), ש"ך (ס"ק י"ח, ס"ק מ"ב, ס"ק ס"ח), תוה"ש (ס"ק י"ג), באה"ט (ס"ק ט'), גר"ז (ס"ק כ"ו), חכ"א (כלל קי"ב סעי' ח', "ואפילו היה לה וסת מקודם כגון בי"ב בחודש ודילגה לט"ו מכל מקום זה הדילוג אינו שווה לדילוגה שאחר כך שזה היה דילוג של כמה ימים ועכשיו אינה מדלגת אלא יום אחד אם לא שהיה לה וסת קבוע מקודם בי"ד לחודש ודילגה לט"ו בניסן וט"ז אייר וי"ז סיון שאזי ניכרים ג' הדלוגין אבל בלאו הכי אינה צריכה לחוש עד שתראה גם י"ח תמוז אז קבעה לה וסת לדילוגין"), לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ג), מלבושי טהרה (סעי' י"ז), מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ט"ו), ערה"ש (סעי' י"ז), סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"א), טהרת ישראל (סעי' מ"ד), בדה"ש (ס"ק ס'), סעי' ה' בי' ד"ה כגון [עמ' צ"ז].
2. אינו צריך שווה – דרישה (ס"ק ג', פרישה ס"ק י"ב), אע"ג דלא היה בדילוג השווה בערך שאר הדילוגים".
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ט"ז, שפ"ח ס"ק ל"ח).

ב. וסת החודש בדילוג: כגון ראתה בט"ו ניסן ובט"ז אייר ובי"ז סיון ובי"ח תמוז.

1. חוששת ל"ח ולי"ט אב (כמבואר בכסף משנה בדעת הרמב"ם) – מקור חיים (תפארת צבי ס"ק י', "דצריכה לחוש ליום י"ח וי"ט בחדש החמישי").
2. אינה חוששת ל"ח באב, רק ל"ט בו – ש"ך (ס"ק ט"ז), תוה"ש (ס"ק י"ב), גר"ז (ס"ק כ"ד), חכ"א (כלל קי"ב סעי' ח'), תוה"ש (סי' ס"ק י', בי' ס"ק ה'), לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"א), מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' י"ד), שערי טוהר (שער ד' סעי' ה'), טהרת ישראל (סעי' מ"ב), עי' משנת רבי אהרן (שו"ת סי' כ"ב אות ו'), "אף דלהלכה לא קיי"ל בזה כהרמב"ם, אבל מצטרפת דעתו", בדה"ש (ס"ק נ"ו).
3. מראי מקומות – סד"ט (סוף ס"ק ה'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"ז).

- ג. קבעה וסת החודש בדילוג וחדש אחר כן לא ראתה, לאיזה יום תחשוב בחודש הבא: כגון ראתה בט"ו ניסן ובט"ז אייר ובי"ז סיון ובי"ח תמוז. קובע וסת ל"ט אב כ' אלול כ"א תשרי. והיא לא ראתה בי"ט אב. בחודש אלול חוששת ל"ט או לכ'.

1. חוששת להבא [כ' אלול] – ב"ה (ס"ק ט'), תו"ד (חי' ס"ק י', בי' ס"ק ה'), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ט"ז ד"ה ומ"ש הש"ך, "החוות דעת ... דין פשוט"), פת"ת (ס"ק ה', "ועה"ד דאפילו לא ראתה בי"ט אב מ"מ חוששת לך' אלול ע"ש"), מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' י"ד), סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י'), טהרת ישראל (סעי' מ"ד), מהר"י שטייף (סי' ר"ס אות ג'), שבה"ל (ח"ג סי' קכ"ד, ששבה"ל סיכום אות ד', "ש"ך ס"ק ט"ז וצריכים לחוש לי"ט וכו' בס' פרי דעה בפתיחה הניח בצ"ע אם לא ראתה בי"ט אב אם חוששת אח"כ לי"ט אלול או לכ' אלול יע"ש, אמנם כבר כ' החו"ד ס"ק ה' בפשיטות דחוששת לכ' אלול הגם דלא ראתה י"ט אב יע"ש"), אבני ישפה (ח"א סי' קס"ה, סי' קס"ו, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק נ"ו), לבושי עז (תמצית ס"ק ב'), נטעי גבריאל (פרק צ"ט סעי' ה'), פתחי מגדים (סי' י"ב העולה לדינא אות א'), פרי טהרה (סעי' כ"ה).
2. כשתראה שוב תחוש בפעם הבאה גם לעוד חודש ויום – אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ה', וסת. קבוע אות ג' ס"ק א', "בוסת דילוג החודש שקבעה אותו כדינו, וחודש אחד לא ראתה, החשש שיהיה בחודש הבא, יהיה כאילו ראתה בחודש הקודם. לדוגמא: קבעה דילוג ט"ו בחודש ט"ז בחודש י"ז י"ח י"ט, ובכ' בחודש לא ראתה, אינה חוששת לוסת זה יותר לפי הסדר הנ"ל. אולם כשתראה שוב תחוש בפעם הבאה גם לעוד חודש ויום").
3. מראי מקומות – פרי דעה (פתיחה השער הח' ד"ה וראוי, "וצ"ע"), הו"ד בפתחא זוטא (ס"ק ח'), אמרי אברהם (סי' ז' ד"ה ובזה). (א) ערה"ש (סוף סעי' ט"ז) – "וכתב הח"ד סק"ה דכשראתה בי"ח בתמוז וצריכה לחשוש לי"ט אב ולכ' אלול וכן לעולם ואפילו לא ראתה בי"ט אב מ"מ צריכה לחשוש לכ' אלול וצ"ע ודו"ק".

ד. קבעה וסת החודש בדילוג וחודש אחר כן ראתה שלא לפי הוסת, לאיזה יום תחשוש בחודש הבא: כגון ראתה בט"ו ניסן ובט"ז אייר ובי"ז סיון ובי"ח תמוז. שקובע וסת לי"ט אב כ' אלול כ"א תשרי. והיא ראתה בכ"ג אב. האם בחודש אלול, חושש לי"ט, או לכ', או לכ"ד.

1. תחוש ביום כ' אלול.
- (א) אמרי אברהם (סי' ז' ד"ה אך) – "צריכה לחוש בחודש אלול ביום כ' משום שזהו היום שצריכה לראות בו לפי סדר ראיותיה למנין ימי החודש".
- (ב) אבני ישפה (ח"א סי' קס"ה, סי' קס"ו) – לשונו מובא לעיל.
2. תחוש ביום כ"ד אלול.

(א) עי' שפע טהרה (ס"ק י"ב, דברי יציב יו"ד סי' ע"ח) – "שראתה י' י"א וי"ב ובחודש הרביעי י"ה, הסברא נוטה שבחודש החמישי אינה חוששת לי"ד כיון שלא ראתה בי"ג בחודש ה', דענין הדילוג הוא שהאשה הזאת מרחיקה ראייתה ביום אחד מהראיה הקודמת, ועכ"פ תלוי במעשה הראיה, ויש לדמותו קצת לוסת הקפיצה בסי"ח ודו"ק. וא"כ בני"ד נסתר סדר הריחוק, ואף שוסת קבוע צריך עקירה ג"פ, מ"מ כיון שריחקה בחודש ה' הרבה למה נחוש בחודש החמישי לי"ד שהוא קרוב לראיה הקודמת מכפי סדרה, ורק אפשר דצריכה לחוש לי"ט בחודש חמישי, שלענין זה נקבע וסתה שמרחקת ראייתה ביום אחד מהראיה הקודמת. ולזה הניח הערוך השולחן בצ"ע את דברי החו"ד. ואפשר שאף החו"ד לא מיירי אלא כשלא ראתה בחודש הרביעי כלל, דאז אפשר לומר לגבי דילוג כסברת הט"ז שם ס"ק ל"א בהפלגה שהיתה עלולה לראות ונתעכב והסדר הקודם לא נתבטל. משא"כ כשראתה בחודש ד' בזמן אחר, הרי נתבטל הסדר הקודם ונשאר רק הקביעות שמרחקת יום אחד מראיותיה הקודמת, ואשר בני"ד הוא יום י"ט בחודש ה'".

3. תחוש ביום כ', וכן לחוש ביום כ"ד [שזה גופה היסוד המחלוקת בין רב לשמואל].
- (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קכ"ד) – "גם נפק"מ בוסת החודש לדילוג, שלפי רב תלוי ביום החודש בלבד, ולפי שמואל דומה להפלגה ומונים מראה אחרונה. כגון אם ראתה ביום א, ב, ג, ד, ובחודש חמישי ראתה ביום ח'. לרב, האשה חוששת בחודש שישי ליום ו'. ולשמואל, האשה חוששת בחודש שישי ליום ט'. כן מוכח מב"י עמ' נג ד"ה כתב הראב"ד ועמ' נט ד"ה ומ"ש מאן. וגם בזה שמעתי מרי"ב של' להחמיר לשניהם".
4. מראי מקומות – פרי טהרה (בי' אות ח').

(א) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ט"ז ד"ה ומ"ש הש"ך) – "אולם גדולה מזו אומר, דאם ראתה בי"ח אב ולא בי"ט, עכ"ז צריכה לחוש בחודש אלול בב' הימים, היינו בי"ח אלול מפאת וסת החודש השנה, ובכ' אלול מפאת וסת החודש בדילוג, שעדיין לא נעקר בפעם אחת. ואם צריכה לחוש לי"ט אלול מפאת הדילוג מראה בחודש אב צ"ע".

ה. אשה שיש לה וסת החודש בדילוג להבא, כשיגיע יום וסתה ליום אחרון לחודש: כגון ראתה בכ"ו טבת ובכ"ז שבט ובכ"ח אדר ובכ"ט ניסן, מה חוששת בפעם הבא. לא' סיון או אינה חוששת עוד.

1. מסופק.
- (א) פרי דעה (פתיחה שער הח' ד"ה וראוי) – "ונראה דא"כ תתחיל מיום א' בחדש ותחוש כסדר אח"כ יום ב' בחדש שאחריו וכן לעולם, ומ"מ צ"ע בזה".
- (ב) הו"ד בפתחא זוטא (ס"ק ט').
- (ג) סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ב) – "ובוסת החדש בדילוג להבא כשהגיעה לראות ביום אחרון לחדש דשוב א"א לה לדלג להבא וא"כ שוב אינה יכולה לחוש לדלוגה שאין כאן עוד יום מאוחר בחדש שתחוש אליו. וכן בדילוג לחדש למפרע ... י"ל בזה בא' מג' פנים. הפן הא', י"ל דבוסת הדילוג להבא כשיגיע יום אחרון בחדש חוזרת לחוש לדילוג למפרע שתחוש בחדש שאחריו לכ"ט ובחדש שאחריו לכ"ח וכן משם והלאה ... הפן הב', י"ל דכשיגיע יום א' בחדש בדילוג למפרע ויום ל' בחדש בדילוג להבא חוששת לדילוג חלילה, דהיינו למשל אם תחלת ראייתה היתה בט"ו לחדש ומשום דלגה עד יום א' או עד יום ל', כשתגיע יום ל' או יום א' בחדש חוזרת לחוש לט"ו בחדש שאחריו וממנה תחוש להלן לדילוג להבא או למפרע כמו שקבעה. הפן הג', י"ל כיון דא"א לחוש עוד לוסתה לדילוג להבא או למפרע כנ"ל. הרי היא כאין לה וסת כלל ואינה חוששת לשום יום עד שתראה פ"א באיזה יום שיהיה ... ולענין הלכה נ"ל עיקר כהפן הג' שאין לה וסת כלל. ומ"מ צריך עיון לדינא ואין בידי להכריע".

- (ד) בדה"ש (בי' ד"ה עד, עמ' ק') – "ובספר פרי דעה [הובא בפת"ז] מצדד לומר שחוששת ליום א' של החודש השני ... אבל בספר אמרי אברהם כתב ששמע בשם החזו"א שהוסת נפקע בהגיע סוף החודש ... והנה לשון השו"ע שכתב שחוששת כן לעולם משמע כדיעה קמיייתא שהוסת לא נעקר בסוף החודש דא"כ אינו לעולם ולמעשה צ"ע".
- (ה) ששבה"ל (סיכום אות ג') – "הוי ספק".
2. חוששת [לא' סיון].
- (א) עי' לחונ"ש (שמלה ס"ק י"ז ד"ה ואולי. כדאי' בפתחי הלכה פרק ט"ז הע' י"ז) – "וסת הדילוג לימי החדש ... ותעצור דמי' לפעמים שלשים ולפעמים ל"א יום ...".
- (ב) עי' טהרת ישראל (סעי' מ"ה) – "הא דנתבאר בוסת החדש בדילוג כשנקבע חוששת לעולם בדילוג וחוששת ל"ט אב ולכ' אלול וכן לעולם עד גמר כל החדש צ"ע לאיזהו יום תחוש אח"כ ונראה דאח"כ תתחיל מיום א' בחדש ותחוש כסדר אח"כ ביום ב' בחדש שאחריו וכן לעולם וצ"ע בזה".
- (ג) מנחת יצחק (ח"י סי' ע"ז אות א') – "להלכה יש להחמיר כנ"ל".
- (ד) חדושים ובאורים (סי' ו' ס"ק ב' ד"ה שם ס"ז) – "שקבעה לה וסת לימי החודש בדילוג כשיגיע לימודה ליום כ"ט לחודש אם החודש הבא מלא חוששת ליום ל' ואם הוא חסר חוששת ליום א' בחודש הבא [וכן כשמגיע וסתה ליום ל' חוזרת לחוש ליום א'] ... וצ"ע".
- (ה) חוקת הטהרה (סעי' י"ז, תשובה סי' ו' אות י') – "ונראה דיש לחוש".
3. אינה חוששת עוד.
- (א) הפלאה (ס"ק ב' ד"ה ודע) – "בוסת החודש בדילוג כשכלין ימי החודש צ"ע אם קבעה בחודש השני בתחלתו בסירוג, כיון דוסתה להרחיק ימי החודש, איך נאמר אח"כ, דאם ראתה בלמ"ד לחודש שתראה אח"כ באחד לחודש אחריו או בחודש השני ... מיהו אין זה תימה, דהכי נמי בוסת הפלגות אם פיתחה על כרחך שיש סוף לוסת זה ויתקרב אחד אל אחד".
- (ב) חזו"א (אמרי אברהם סי' ב' סוף ד"ה אמנם) – "שמעתי מחכ"א ששאל פי מרן החזו"א צוק"ל ספק זה, והורה לו הלכה למעשה שהוסת נפסק אחרי שגמרה ימי החודש".
- (ג) חוט שני (סוף סי' קפ"ט, שבת ח"ב קובץ ענינים יו"ד אות ב') – "ונראה שאין צריך לחוש לחודש הבא כלל והוסת מתבטל מאליו דאין החודש הבא המשך לחודש הזה, כיון דאין זה וסת הפלגה אלא וסת החודש [דגדר וסת החודש בדילוג הוא דאמרין דהיום בחודש גורם שבחודש הבא תראה בדילוג] ואין לחודש המשך הרי הוסת בטל, ואין לחוש לזה. ואמנם בחודש שלאחריו אם ראתה בא' בחודש, ובחודש לאחריו ראתה בב' בחודש שנראה שמתחיל כאן שוב וסת הדילוג, אפשר דיש לחוש לג' לחודש הבא כיון דלא נעקר הוסת אלא שלא היה לאיזה דילוג לחוש, וצ"ע".
- (ד) לבושי עז (סעי' ז' תמצית ס"ק י').
- (ה) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קכ"ח) – "בוסת בדילוג לחודש, אחר שהגיע לסוף החודש, נתבטל הוסת".
- 1) אם דינה כמו שיש לה וסת.
- א. אין וסת – סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ב), "אפילו קודם שראתה שום ראי' חוששת לעו"ב מראית וסתה האחרון", לבושי עז (סעי' ז' תמצית ס"ק י"א).
- ב. יש וסת – בדה"ש (בי' ד"ה עד, עמ' ק'), "אבל קודם לזה דינה עדיין כאשה שיש לה וסת אעפ"י שלמעשה לא יתכן לחוש עוד לוסת זה ... ונפק"מ שאינה צריכה בדיקה בשעת תשמיש ... אינה חוששת ליום החודש ... ולא לעונת בינונית".
4. מראי מקומות – אמרי אברהם (סי' ב' ד"ה והנה יש), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ז הע' י"ז, פרק י"ז הע' כ'), פרי טהרה (הע' מ"ב).
- (א) נטעי גבריאל (פרק צ"ט סעי' ז') – "הגיע חשש הדילוג לסוף החודש כגון שראתה כ"ז כ"ח כ"ט ול' י"א שחוששת בחודש הבא מיום זו ואילך, וי"א שכלה הוסת וא"צ לחוש עוד וספק וסת להקל, ואם לא הי' אלא שלש ראיות וב' דילוגים כגון כ"ח כ"ט ל' בודאי יש להקל".

1. בזמן שהוא מעוברת, מינקת.

1. אינו חוזר.

(א) הגריש"א זצ"ל (בשבילי טהרה סוף סי' כ"ה) – "ולמעשה הסכים הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שלא לחוש לחשבון הדלוגים, מאחר שכל החשבון של הוסת בימי מניקותה אינו מעיקר הדין".

(ב) הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ז הע' ב').

(ג) שבילי טהרה (סי' כ"ה) – "כשעדיין לא ראתה לאחר לידתה שאינה מחוייבת לחוש ליום ט"ז כפי חשבון דילוגה, והטעם שהרי מעיקר הדין הרי אינה חוששת לווסת כל ימי הנקתה ג"כ דהיינו כל כ"ד חדשים, ואע"פ שבזמנינו נשים רואות בזמן הנקתה, מ"מ קביעת הוסת אינו אלא לחומרא ... אינו חייבת לחוש לו".

2. מראי מקומות.

(א) חוט שני (שבת ח"ב קובץ ענינים יו"ד אות ב', עמ' שכ"ט) – "והנה לכאורה במסולקת דמים כגון מעוברת ומניקה שנסתיימו ימי הנקתה והיה לה קודם העיבור וסת החודש בדילוג, לכאורה סגי בראיה אחת כדי לחזור ולחוש לוסת הדילוג שהיה לה, ואפשר דוסת הדילוג הוא רק בהיותו ברצף עם החדשים הקודמים, ובזמן שלא ראינו דילוג בסדר אחר אין צריך לחשוש לדילוג, אך אם ראתה פעם אחת בדילוג כגון בא' ובחודש לאחריו בב' אפשר דיש לחוש לג' לחודש שלאחריו וכנ"ל, וצ"ע".

2. וסת הדילוג לאחר לידה.

1. חוששת.

(א) פתחי מגדים (סי' י"ב העולה לדינא אות ד') – "אחר שעברו ימי עבור והנקה ... שצריכה לחוש בכל האופנים".

ה. וסת העונות לדילוג, בוסת החודש: כגון ראתה בליל ט"ו ניסן, וביום ט"ו אייר, ובליל ט"ז סיון, וביום ט"ז תמוז.

1. מסופק.

(א) הפלאה (סוף סעי' ח') – "אני מסתפק".

(ב) בדה"ש (ס"ק צ') – "שראתה בליל ט"ו ניסן וביום ט"ו אייר ובליל ט"ז סיון וביום ט"ז תמוז יש להסתפק שמא קבוע לה וסת לדלג עונה אחת בכל חודש".

(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ו הע' כ"ג).

ט. אם ראייה ראשונה של וסת הדילוג היה בעונה בינונית שלה.

1. תפארת ישראל (ס"ק י"ט) – "ולולי דמסתפינא הייתי אומר דהואיל דקיי"ל דעונה בינונית הוי כוסת קבוע, כמו שכתבו הטור ואחרונים בסימן קפ"ד וסימן זה בכמה דוכתין, א"כ כי היכי דביש לה וסת מודה רב דאין ראייה ראשונה מהמנין דאין ראייה ראשונה שייך לוסת הדילוג, אף גם אם ראייה ראשונה בעונה בינונית הוה כמו ראתה בוסת קבוע ואין מצטרף לוסת הדילוג כלל, ורב מודה כמו וסת קבוע, ומיירי שלשים היינו מיום ראייה בכלל והוא עונה בינונית כנ"ל. אלא שלא מצאתי דבר זה לאחד מן המחברים כלל, וצ"ע".

טו | דילגה באופן שחוזר חלילה - סעיף ח'.

א. ב' פעמים - ט"ו ט"ז, ט"ו ט"ז, ט"ו ט"ז.

1. מחמיר.

(א) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג') – "שראתה חמשה עשר בחדש זה וששה עשר בחדש זה וחמשה עשר בחדש זה וששה עשר בחדש זה, כשתשלש בשניהם קבעה לה שתי וסתות, כל חדש בראוי לו. וחוששת בתחלה בשני לראשון ובשלישי לשני, וכך היא חוששת בכל חדש מחדש זה לחדש הבא אחריו עד שתשלש בוסת ותקבענו, ומשהוקבעה שוב אינה חוששת לו אלא ליום שקבעה בו זה לחמשה עשר וזה לששה עשר. נמצאו אלו שני הוסתות נקבעים משני חדשים לשני חדשים. וכן בעקירתן כל אחד צריך לעקרו שלש פעמים מחדשו הראוי לו".

(ב) ושאר פוסקים – ב"ח (ס"ק י"א), ט"ז (ס"ק י'), ש"ך (ס"ק כ"א), ס"ק ע"ב, תוה"ש (ס"ק ט"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ז'), באה"ט (ס"ק י"א, ס"ק נ"ב), גר"ז (ס"ק כ"ט), חכ"א (כלל קי"ב סעי' י'), חור"ד (חי' ס"ק י"ג), לחוש"ש (לחם ס"ק כ"ו), מלבושי טהרה (סעי' כ"ג), סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ד), שערי טוהר (שער ד' סעי' ז'), טהרת ישראל (סעי' נ"ב), עי' ששבה"ל (סיכום אות ב'), בדה"ש (ס"ק ס"ה, ס"ק צ"א), דרכי טהרה (ריש עמ' ע"ו), לבושי עז (תמצית ס"ק ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' שי"ז), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קכ"ז).

2. אינו קובע וסת – עי' תפארת ישראל (ס"ק י"א, "ואפשר להחמיר אבל לא להקל י"ל כן").

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ג, שפ"ח ס"ק מ"ח).

ב. ד' פעמים, ויותר - ט"ו ט"ז י"ח, ט"ו ט"ז י"ח, ט"ו ט"ז י"ח, ט"ו ט"ז י"ח.

1. מחמיר – ט"ז (ס"ק י'), גר"ז (ס"ק כ"ט), סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ד), טהרת ישראל (סעי' נ"ג), בדה"ש (ס"ק ס"ה), דרכי טהרה (סוף עמ' ע"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' שי"ז).

ג. לפי שמואל.

1. דילוג הראשון צריך ד' פעמים.

(א) פרישה (ס"ק י"ד).

(ב) תוה"ש (ס"ק ט"ו) – "וי"ז בסיון. לפי דעה ראשונה שהביא המחבר בסעיף ז' א"כ על כרחך צ"ל דכאן מיירי שהיה לה וסת קבוע מתחלה כדלעיל וכ"כ הפרישה וזה נ"ל כוונת הטור והמחבר שכתב ראתה ג"פ בג' חדשים בדילוג משמע שכל הראיות צריכין להיות בדילוג ואם לא היה לה וסת קבוע לא מקרי ראייה ראשונה בדילוג וכמבואר לעיל וא"כ גם בדין זה יש לחוש לחומר שתי הדעות וכמ"ש בס"ק י"ד ובש"כ [סק"כ] השיג על הפרישה וכתב דמשמעות הטור והרשב"א דהכא בין לרב ובין לשמואל סגי בג' ראיות עכ"ל ואין דבריו מוכרחים כלל ואין שום משמעות בדבריהם כלל דאפשר לפרש דבריהם כמ"ש ומנין לנו להקל נגד דעת ר"ח שהובא בתוס' דנדה דף ס"ד ד"ה אתמר וכו' מבואר להדיא דלשמואל אף בכה"ג בעינן ד' ראיות ובפרטות שדין זה נלמד מדברי ר"ח כמ"ש הרשב"א בתה"א דף קע"ד ע"א".

(ג) מלבושי טהרה (סעי' כ"ב, סעי' כ"ג, ס"ק י"ח, ס"ק כ', הארוך ס"ק ד').

(ד) טהרת ישראל (סעי' מ"ט, סעי' נ').

2. רק ג' פעמים.

(א) ב"ח (ס"ק י"א) – "אף על גב דקיי"ל כשמואל דאינה קובעת וסת דימי החודש בדילוג בג' פעמים אלא בד' פעמים כגון שראתה ט"ו בניסן י"ו באייר י"ז בסיון י"ח בתמוז אפילו הכי קבעה לה בשלש פעמים בשלשה חדשים כשחוזר חלילה שלש פעמים בשלשה חדשים בשנייה ובשלישית".

(ב) ש"ך (ס"ק כ') – "לכ"ע סגי בג"פ בכל ענין ... בין לרב בין לשמואל סגי בג"פ דכיון דראתה ג"פ בט"ו וג"פ בט"ז וג"פ בי"ז ה"ל כראתה ג"פ בימי החודש בשוה דלעיל ס"ו ודוק".

- ג) תפארת ישראל (ס"ק י"א) – "האחרונים כתבו כיון דהפוסקים לא ס"ל כפירושו בגמרא אין לנו לומר פלוגתא בזה. ובאמת בשו"ע שחושש לשתי הדיעות א"כ בזו ודאי הלכה כרב, דבזה מסתבר טעמא דרב יותר משמואל, ולכן באמת ר"ח מרא דהאי שמעתא פוסק כרב, וא"כ אין כאן נפקא מינה".
- ד) מקור חיים (ס"ק מ"ב) – "אבל הש"כ ... וכן כתב הב"ח והדין עמם".
- ה) חכ"א (כלל קי"ב סעי' י') – "ואפילו לדעה ב' דלעיל בסימן ח' דבעינן ד' ראיות מודה הכא שכיון שראתה כן ג' פעמים בט"ו לחודש זה וג' פעמים בט"ז וג' פעמים בי"ז אם כן דומה ממש כאילו ראתה בג' פעמים לג' חודשים בימים שוין (סעיף ח' ש"ך ס"ק כ')".
- ו) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק כ').
- ז) לחז"ש (לחם ס"ק כ"ו).
- ח) סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ד, ס"ק כ"ה).
- ט) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קכ"ו) – "שהלכה כש"ך".
3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ו'), ערה"ש (סעי' כ'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק מ"ד, ס"ק מ"ה, ס"ק מ"ו).
- א) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק כ') – "פירש ר"ח ... והתוס' ושאר פוסקים דחו פירושו, ואם חולקים אגוף הדין של ר"ח לא נתבאר בהם. ומסתבר דתליא בהא ובוסת הסירוג קמייתא לאו ממנינא היא לשמואל ובעי ד' ראיות לדידי' או לכ"ע סגי בוסת הסירוג ג' ראיות, דאי נימא דלכ"ע סגי בוסת הסירוג בג' ראיות, א"א לומר דקימ"ל בגוף הדין כר"ח, דכיון דקימ"ל אשה קובעת וסת בתוך וסת, וא"כ נהי דלענין דילוג קמייתא לאו ממנינא היא, הא יש כאן ג' וסת הסירוג, דהיינו ... וא"כ דל וסת הדילוג הרי כאן ג' וסת הסירוג, דהיינו שמסרגת ב' חדשים בכל פעם. ואמנם אי נימא דבוסת הסירוג בעי ד' ראיות בכל פעם לשמואל, וא"כ ליכא כאן וסת הסירוג, וצ"ל דמ"מ קבעה וסת לדילוג חלילה, ושוב יש מקום לדינו של ר"ח דלשמואל קמייתא לאו ממנינא הוא דלאו שם דילוג עלה. ולפ"ז אתיין דברי הפרישה וגם דברי הב"ח וש"ך כמין חומר דכל חד מינייהו לשיטתו אזיל, דהפרישה לשיטתו, מובא לקמן ס"ק כ"ב, דבוסת הסירוג קמייתא לאו ממנינא, ולכן ס"ל דלהלכה נשאר דינו של ר"ח כיון שאין לנו ראיה להיפך, נהי דנדחה פירושו מ"מ מה"ת לדחות דינו (ובפרט שידוע שכל דבריו דברי קבלה). אבל הב"ח וש"ך לשיטתם דס"ל לקמן ס"ק כ"ב דבוסת הסירוג קמייתא ממנינא לד"ה, שוב א"א לומר דקימ"ל להלכה כדינו של ר"ח מטעם שכתב דדל וסת הדילוג מהכא הרי כאן ג' וסתות הסירוג".

ד. חקירה, ג' וסתות של חודש או וסת אחת [הוי וסת הדילוג, או וסת השוה לסירוגין].

1. מראי מקומות – ששבה"ל (ס"ק ב'), בדה"ש (סעי' ח' ב' ד"ה ראתה, עמ' ק"א), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ז הע' כ"ב).
א) יש כמה נ"מ, כמו עקירה ... ע"ש.

טז] וסת הסירוג: וסת ראש חודש לדילוגים - סעיף ט'. א. לפי שמואל.

1. צריך עוד חודש, או היה לה וסת אחר ושינתה.
א) דרישה (ס"ק ט"ו) – "צ"ל לרב, או לשמואל והיה לה וסת אחר ושינתה".
ב) ט"ז (ס"ק י"א) – "זהו ל"א דסעיף ז' אבל לדעה הראשונה צריכה שתראה עוד באחד בתשרי".
2. לא צריך [כמו וסת החודש].
א) ב"י (ס"ק י"ב א').
ב) ש"ך (ס"ק כ"ב, נקה"כ על הט"ז ס"ק י"א) – "וז"א דהכא כיון דראיותיה שוות לעולם בר"ח גם שמואל מודה כדלעיל ס"ו בראתה מר"ח לר"ח ומה לי מר"ח א' לב' או מא' לג' וכ"כ הב"ח דהכא אפילו שמואל מודה וכ"כ הראב"ד בספר בעלי הנפש בהדיא ומביאו ב"י דזהו כוסת הסירוג דסגי בג' ראיות לכ"ע וכדלקמן סעיף י"ב וזה ברור".
- ג) תוה"ש (ס"ק י"ז) – "קבעה לה וסת. וראיה ראשונה מן המנין אליבא דכ"ע וכמ"ש הב"י בשם הבעל הנפש להראב"ד דהוה כוסת השוה וכמבואר בסמוך סעי' י"ב והוא פשוט וכ"כ הש"כ ודלא כפרישה והט"ז [סקי"א]".
- ד) מקור חיים (ס"ק מ"ו, ס"ק נ"ב).
ה) חוו"ד (חי' ס"ק י"ד) – "וכן עיקר".
ו) חכ"א (כלל קי"ב סעי' י"א).
ז) לחז"ש (לחם ס"ק כ"ז).
ח) ערה"ש (סעי' כ"א).
ט) סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ח, ס"ק י"ב).
י) טהרת ישראל (סעי' נ"ז, באר יצחק ס"ק ק"א).
יא) בדה"ש (ס"ק ס"ח).
יב) נטעי גבריאל (פרק צ"ט סעי' י').
3. מראי מקומות – גר"ז (ס"ק ל"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ז הע' כ"ט), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק מ"ט).
א) מלבושי טהרה (סעי' כ"ה), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק מ"ט) – "הרוצה להחמיר על עצמו ולחוש גם לר"ח אלול אינו מן המתמיהין".

ב. ר"ח שבט, ר"ח אדר - ר"ח ניסן, ר"ח סיון, ר"ח אב [ראתה בר"ח שבט ובר"ח אדר ובר"ח ניסן, ושוב סירגה לראות בר"ח סיון ובר"ח אב].

1. קבעתה וסת לסירוג, ולא לכל חודש וא"צ לחוש רק מב' לב' חדשים ולא לכל חודש וחודש.

א) תפארת ישראל (ס"ק י"ד) – "הש"ך ... ותמהני דהחליט הדבר, דהא בגמ' דב"ק הנ"ל (לז ע"ב) מיבעיא ליה שור שנגח ה' ו' שבת שבת ושבת, שבת להך יומא קמא שדינן ואייעד לכולי יומא, או לשבת בתרא שדינן ולא אייעד אלא לשבתות, ועלתה בתיקו. וכן הרמב"ם בהלכות נזקי ממון פרק ו' (הלכה יב) כתב דהוא ספק. וא"כ הדברים דומים למה שכתבנו כאן בלי הבדל כלל והדבר ספק, ואם אמרו בתיקו במילתא דרבנן ספיקא להקל אף כאן יש לילך לקולא בכל צד, ולומר דקבעה וסת לסירוג ולא לכל חודש, וא"צ לחוש רק מב' לב' חדשים ולא לכל חודש וחודש, דהא בגמרא מדמי שור לוסת וכמו שכתב כל הפוסקים וברור".

2. לא קבעה וסת לסירוגין אלא לר"ח.

א) ש"ך (ס"ק כ"ו) – "שראתה בר"ח שבט ובר"ח אדר ובר"ח ניסן ושוב סירגה לראות בר"ח סיון ובר"ח אב נראה דלכ"ע ראיית ניסן אינה מן המנין ולא קבעה וסת לסירוגים אלא לראש חודש".

ב) תוה"ש (ס"ק כ') – "אם היה לה קביעות ג"פ מחדש לחדש אז אין מצטרפין ראייה דניסן וצריכה לראות עוד פעם אחת בסירוג כדי לקבוע הוסת".

ג) באה"ט (ס"ק ט"ו).

ד) מקור חיים (ס"ק נ"ב).

ה) גר"ן (ס"ק ל"ד).

ו) חכ"א (כלל קי"ב סעי' י"ב) – "היה לה וסת קבוע לראש חודש דהיינו כגון שראתה א' שבט א' אדר א' ניסן ואחר כך סירגה וראתה א' סיון א' אב לכולי עלמא שדינן ראיית א' ניסן אחר הוסת הקבוע לה ואינה קובעת עד שתחזור ותראה א' תשרי וכן כל

כיוצא בזה (ש"ך ס"ק כ"ו)".

ז) חו"ד (חי' ס"ק י"ז, בי' ס"ק ו', ס"ק י').

ח) שערי טוהר (שער ד' סעי' ו').

ט) סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ט).

י) בדה"ש (ס"ק ס"ט, בי' ד"ה באחד).

3. הרוצה להחמיר בזה ולחוש לוסת הסירוג אינו מן המתמיהים.

א) מלבושי טהרה (סעי' כ"ז) – "והרוצה להחמיר כדיעה ראשונה אינו מן המתמיהין".

ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק נ"ג).

ג) טהרת ישראל (סעי' ס').

4. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק י"א, "וצ"ע"), ערה"ש (סעי' כ"ג, "צ"ע לדינא"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ז הע' כ"ז), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ט, ס"ק ס').

ג. ר"ח ניסן, ר"ח סיון, ר"ח אב – ר"ח אלול, ר"ח תשרי.

1. קובעת וסת לר"ח – חו"ד (חי' ס"ק י"ז, בי' ס"ק י'), פת"ת (ס"ק ז', לשונו מובא לקמן), סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ט), טהרת ישראל (סעי' ס"א), שערי טוהר (שער ד' סעי' ו'), בדה"ש (סעי' ט' בי' ד"ה קבעה, עמ' ק"ג), "שוסת השוה שכיח טפי מוסת הסירוג".

2. מראי מקומות – סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ט, "ולמעשה צ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ז הע' כ"ז).

ד. ראתה ד"פ לסירוגים ואח"כ ג"פ רצופים.

1. קובעת וסת לר"ח – חו"ד (בי' ס"ק י'), הו"ד בפת"ת (ס"ק ז', "ועח"ד שכתב דה"ה להיפך שראתה ניסן סיון אב אלול תשרי חוששת לוסת השוה ואפילו אם היה מקודם ד' סירוגין ואח"כ חזרה וראתה ג"ח על הסדר נעקר וסת הסירוג ונקבע וסת הסידור").

א) ר"ל כגון ראתה א', ג', ה', ז', ח', ט' – סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ט, "ולמעשה צ"ע").

ב) ר"ל כגון ראתה א', ג', ה', ז', ח', ט', י' – בדה"ש (סעי' ט' בי' ד"ה קבעה, עמ' ק"ג).

ה. וסת העונות בסירוג: שראתה ר"ח ניסן בלילה ר"ח אייר ביום ר"ח סיון בלילה ר"ח תמוז ביום ר"ח אב בלילה ר"ח אלול ביום.

1. קובעת וסת בכך, לחוש לר"ח תשרי בלילו ולר"ח חשון ביומו וכן הלאה – מקור חיים (ס"ק נ"ט), בדה"ש (ס"ק צ"א, ציונים ס"ק פ"ח, ר"ח ניסן בלילה ר"ח אייר ביום ר"ח סיון בלילה ר"ח תמוז ביום ר"ח אב בלילה ר"ח אלול ביום קובע לה וסת בכך לחוש

לר"ח תשרי בלילו ולר"ח חשון ביומו וכן הלאה"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ט).

ו. וסת הסירוג אצל הפלגות.

1. אינה קובעת וסת [שאינו שייך סירוג בוסת הפלגה] – שערי טוהר (שער ד' ס"ק ח', "ובהפלגה לא שייך וסת הסירוג לכן גם וסת הזוה ל"ש בו וגם לא אישתמיט חד מהפוסקים לכתוב דין וסת הזו בהפלגה רק ביום החודש"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"ח), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קל"א, "שפשוט שא"א להיות סירוג בהפלגות. שהא לא ראינו ששייך סירוג במחזור שלה").

2. מראי מקומות – תוה"ש (ס"ק ח'), בדה"ש (סעי' ח' בי' סוף ד"ה ראתה), פרי טהרה (הע' מ"ח).

א) הפלאה (סעי' ח' ד"ה וחוששת) – "נ"ל דבהפלגות כה"ג שראתה כ"ף ולמ"ד ג' פעמים זה אחר זה אין זה קביעות וסת אבל בג"פ כ"ף ולמ"ד ומ"ם תלוי בפיר"ח ...".

ב) סוגה בשושנים (סי' ד' ס"ק כ"ה) – "אך כ"ז י"ל לדעת המ"י ולשיטתיה ...".

ז. נעקר וחזר פעם אחת.

1. עי' לקמן גבי חזרת הוסת, לשיטות ומראי מקומות.

יז] דילגה פעם אחת - סעיף י"א.

א. חודש.

1. אינה חוששת.

- (א) תוס' (נדה דף סד. ד"ה ואינה) – "ואומר הר"י דאין לחוש בדילוג משום חדא זימנא".
 (ב) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג') – "אבל לוסת הדילוג ולוסת הסירוג אינה חוששת עד שתקבענו".
 (ג) רמב"ן (הל' נדה פרק ה' הל' כ"ב) – "וסת הדילוג אינה חוששת לו עד שתקבענו".
 (ד) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג', יד:) – "שמעינן מינה דאין חוששין לוסת של דילוג כלל עד שתקבענו לגמרי. וכן הסכימו רבותינו חכמי הצרפתים ז"ל והרב ר' אברהם והרמב"ן ז"ל".
 (ה) ר' ירוחם (נתיב כ"ו סוף ח"א) – "בוסת הדילוג אינה חוששת עד שתקבענו".
 (ו) מ"מ (הל' איס"ב פרק ה' הל' ו').
 (ז) מחבר (סעי' ב', סעי' י"א) – "דילגה כה פעם אחת או שתיים, אינה חוששת לדילוג, אף על פי שחוששת לשאר וסתות בפעם אחת, אינה חוששת לוסת הדילוג, עד שתקבענו".
 (ח) רמ"א (סעי' י"ג) – "ואינה חוששת לוסת הדילוגין, עד שתקבענו".
 (ט) ושאר פוסקים – לבוש (סעי' ב', סעי' י"א, סעי' ט"ו), ט"ז (ס"ק י"ג), ש"ב (ס"ק מ"ב), חכ"א (כלל קי"ב סעי' ח', סעי' י"ג), ערה"ש (סעי' כ"ב, סעי' ל"ה), סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ז, סי' ה' סעי' ה'), טהרת ישראל (סעי' נ"ו), ששבה"ל (סיכום אות א'), דרכי טהרה (עמ' ע"ד), בדה"ש (ציונים ס"ק ר"ל), נטעי גבריאל (פרק צ"ט סעי' א'), לבושי עז (תמצית ס"ק א'), מראה כהן (עמ' קל"ז אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רפ"ו, עמ' שי"ב), פרי טהרה (סעי' כ"ח), פוסקים.

ב. הפלגה.

1. אינה חוששת – רמ"א (סעי' י"ג), "ואינה חוששת לוסת הדילוגין, עד שתקבענו ... וכן בדרך זה בהפלגה ודילוגין, כי אין חלוק ביניהן", חכ"א (כלל קי"ב סעי' י"ד), לחו"ש (לחם ס"ק ל"ו, ס"ק ל"ח, שמלה ס"ק י"ז), ערה"ש (סעי' ל"ו), טהרת ישראל (סעי' נ"ו), בדה"ש (ס"ק פ'), דרכי טהרה (עמ' ע"ו).

ג. הטעם: שאינה חוששת אחר פעם אחת.

1. לא שכיח, וממילא מקרה בעלמא – תפארת ישראל (ס"ק א'), "דלא שכיח דאשה קבעה וסת לדילוג, לכך אמרינן דאינה חוששת לדילוג עד שתקבענו ג' פעמים", סד"ט (ס"ק ד' ד"ה והנה), חכ"א (כלל קי"ב סעי' ח'), "שכיון שאין דרך נשים לדלוג לא חיישינן כלל שמא תדלוג", הו"ד בפרדס שמחה (ס"ק ז'), חדושים וביאורים (סי' ו' ס"ק ב' ד"ה שם סי"א), בדה"ש (ס"ק ע"ט, עי' ציונים ס"ק פ"ב, "הראב"ד ... ודבריו צ"ב").
 2. מראי מקומות – סוגה בשושנים (סי' ד' ס"ק כ"ט, "בשם הראב"ד הטעם ... וזוה אני תמה על הכר"ו סק"א והס"ט סק"ד ... והא הראב"ד כ' טעם אחר ... אבל איך שיהיה הסברא אמת מבחוץ דוסת הדלוג לא שכיח"), ששבה"ל (ס"ק א'), אמרי אברהם (ריש סי' ז'), פרי טהרה (בי' אות ט').
 (א) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג') – "אבל וסת שסופו מתיר את תחלתו כגון וסת הדילוג שבסופו הותרו כל הראשונים היאך יהיה סופו קל מתחלתו".

יח] סירגה פעם אחת - סעיף י"ב.

א. הלכה.

1. אינו חושש – האשכול (סי' ל"ו), ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג'), "אבל לוסת הדילוג ולוסת הסירוג אינה חוששת עד שתקבענו", מחבר (סעי' י"ב, "וסת הסירוג, ראייה ראשונה ... שלענין חשש וסתה בתחלה הוא שוה לדילוג, שאינה חוששת"), פרי דעה (פתיחה שער ח' ד"ה וסת הסירוג), טהרת ישראל (סעי' ל"ז, סעי' נ"ז), ששבה"ל (סיכום אות א'), דרכי טהרה (עמ' ע"ח אות א'), לבושי עז (תמצית ס"ק א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"ח), פוסקים.

ב. "ואם לא ראתה בר"ח תמוז, אינה חוששת לר"ח אב", מדוע לא חוששת מצד וסת הפלגה.

1. כיון שראתה על החודש.

- (א) חכ"א (כלל קי"ב סעי' י"ג) – "ראתה בראש חודש ניסן חוששת לראש חודש אייר לא ראתה ראש חודש אייר אינה חוששת לראש חודש סיון שהרי כבר נעקר יום זה. ראתה ראש חודש סיון חוששת לראש חודש תמוז לא ראתה ראש חודש תמוז אינה חוששת לראש חודש אב אף על פי שיש כאן הפלגת ב' חודשים (סעיף י"ב) דלא חיישינן להפלגה אלא כשאינה ראויה ראייה שניה להצטרף עם הראשונה לפי ימי החודש כגון שראתה אחת בראש חודש ואחת בכ"ט וכיוצא בו דנמצא דאנו רואים דלא תקבע לחודשים אלא להפלגת זמן אבל כששתי ראיות היו שוין לימי החודש אינה צריכה לחוש לימי הפלגה אלא לחודשים והרי כאן אנו רואים שראתה ראש חודש ניסן ראש חודש סיון ואינה חוששת להפלגה של נ"ט יום דמסתמא תקבע יותר לימים. (בית יוסף בשם בעל נפש)".

- (ב) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק י"ג) – "ובתפארת למשה ... ובחווות דעת ... הם דרגים רחוקים מאוד ... אולם כבר כתבתי בפתיחה בוסת ו' אות ו', דאינה צריכה לחוש כלל לר"ח אב מפאת וסת הפלגה, כיון שאם תראה בו תקבע וסת החודש בסירוג ולא וסת

הפלגה, וכבר כללו הפוסקים דכל וסת שנקבע בסופו צריך לחוש עליו מתחילתו, ע"ש"י.

ג) ערה"ש (סעי' כ"ד) – "ביאור הדברים אע"ג דבכל וסת ההפלגה חוששין אף כשלא קבעה ג' פעמים זהו בשארי הפלגות אבל בהפלגות החדשים דרוב נשים רואות כל חדש לא חשבינן לה להפלגה אלא לביטול [וכ"מ מש"ך סק"ז] ויש מי שר"ל ... ובש"ע שכתוב חדשי החמה לאו דווקא הוא [ח"ד סקי"ט] והדוחק מבואר והעיקר כמ"ש".

1) "ונראה שכל דבריו הם באופן זה שהפלגה הרבה ושינתה מדרך הנשים, דאם דרכה כרוב הנשים שמפליגות מזמן לזמן לא היתה מדלגת חודש אחד שלא תראה לו כלל, ולפיכך לא חיישינן להפלגה" – דרכי חכמה (על חכ"א כלל קי"ב סעי' י"ג אות ב').

2. אה"נ חוששת גם להפלגה – תפארת למשה (על סעי' י"ב, לשונו מובא לקמן), הפלאה (על סעי' י"ב, לשונו מובא לקמן), חור"ד (חי' ס"ק י"ט, בי' ס"ק י"א, לשונו מובא לקמן), מקור מים חיים (על סעי' י"ב), לחם ושמלה (שמלה ס"ק כ'), פת"ת (ס"ק ח'), סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' י"ח, ס"ק ל"ב, "וראיתי להחכ"א ... ודבריו תמוהים"), בדה"ש (ס"ק פ"ח).

א) י"ל, שראתה בינתיים [מכאן, אפי' אם יש לה ראיית בינתיים, קובע וסת לסירוגים].

1) תפארת למשה (על סעי' י"ב) – "ונפקא מינה דאי ראתה בין ר"ח סיון ואב אינה צריכה לחוש לר"ח אב דבטל הפלגת ס"י".

2) הפלאה (על סעי' י"ב) – "וצ"ל דמיירי שראתה בינתיים".

3) סוגה בשושנים (סי' ד' ס"ק ל"ב).

4) אבני ישפה (ח"א סי' קס"ח) – "והתפארת למשה ...".

5) בדה"ש (ס"ק פ"ח).

6) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קכ"ט).

ב) י"ל, שלא היו הפלגות שוות בינתיים.

1) חור"ד (חי' ס"ק י"ט, בי' ס"ק י"א) – "ודוקא שלא היו הפלגות שוות בינתיים, כגון שב' חדשים הראשונים היו מלאים ובב' השניים היה אחד חסר ואחד מלא, משום הכי אינה חוששת ליום החודש. אבל חוששת ליום שלאחריו מפני שהוא שווה להפלגה ... ולפי זה לא דק המחבר בלשונו שנקט הציור בחדשי החמה, שהן תמיד שווה, ובחשון וכסליו היה לו למינקט".

2) מקור מים חיים (על סעי' י"ב) – "פשוט מאוד".

3) פת"ת (ס"ק ח').

4) סוגה בשושנים (סי' ד' ס"ק ל"ב).

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ז).

א) דגול מרבבה (מהדו"ת על סעי' י"ב) – "וצריך לחלק דודאי גם יותר משלשים יום חוששת להפלגה, אלא שזו שהפליגה ב' חדשים, כולי האי לא חיישינן, ודוחק".

יט] קביעות וסת: האם צריך עונות שוות - סעיף י"ג.

א. וסת החודש: האם צריך עונות שוות.

1. רק אם כולם בעונה אחת: ראשונים.

א) האשכול (נדה סי' ל"ה).

ב) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג') – "ושאר הוסתות שהן תלויים בימים כבר אמרנו שהיא חוששת אליהם בכל אותה עונה. וכך הוא דינה, שאם היתה למודה לראות בלילה אינה חוששת אלא בלילה. ואם ראתה שלש פעמים ביום והרביעית בלילה, או שלש פעמים בלילה והרביעית ביום, חוששת ביום ובלילה מפני חשש הוסת הראשון ומפני חשש השני שהוא אחרון. ואם ראתה פעמים ביום ופעמים בלילה שלא על הסדר, או שראתה הראשונה ביום והשלש אחרונות בלילה, או הראשונה בלילה והשלש אחרונות ביום, או שלש בזה ושלש בזה, חוששת לאחרונה בלבד".

ג) רמב"י (הל' נדה פרק ה' הל' י"ד) – "אין האשה קובעת וסת אלא בעונות אפילו ראתה ג' ראשי חדשים זה אחר זה והיתה ראייה ראשונה בלילה החודש והב' ביום החודש והג' בלילה והג' בלילה אין כאן וסת, וכל מקום שנאמר בענין זה יום אין משמעו אלא עונה או יום או לילה".

ד) טור (סעי' י"ג) – "אין האשה קובעת לה וסת אפילו ראתה ג' חדשים זה אחר זה אא"כ יהיו כולם בעונה אחת ביום או בלילה אבל אם היתה הראשונה ביום החדש והשנייה בלילה והג' ביום לא קבעה לה וסת".

2. רק אם כולם בעונה אחת: פוסקים – מחבר (סעי' י"ג, "אין האשה קובעת לה וסת, אפילו ראתה שלשה ר"ח זה אחר זה, אלא אם כן יהיו כולם בעונה אחת, ביום או בלילה"), פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט ד"ה ודע דכל, עמ' מ"ה), ושאר פוסקים.

3. מראי מקומות.

א) מאירי (נדה דף סד. ד"ה למדנו) – "למדנו בענין הוסתות שבכל ענין שהיא משנה ראיותיה אם לימים אם לחדשים אם לדלוג אם לסירוגין קבעה לה וסת על הדרך שהיא משנה ראיותיה הא כל שאינה משנה ראיותיה לא קבעה ויש אומרים שאין אשה קובעת וסת אלא בעונה אחת ר"ל שראתה שלשה פעמים בזמן שווה לאחד מדרכי הוסתות ושלשתן ביום או שלשתן בלילה אבל אם ראתה ראשונה ביום ושניה בלילה אין כאן קביעות שלא נאמר יום בענינים הללו אלא בעונה ר"ל או יום או לילה".

4. בזמן הזה.

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ד אות ט"ו) – "בזמנינו שדרך הנשים לראות ביום ובלילה יכולה לקבוע וסת מיום ללילה וכיו"ב".

אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות פ"ח ס"ק ו') – "שאצלנו נקבע וסת ליום, גם אם בחודש אחד ראתה האשה ביום, ופעם אחת בלילה. דלא שכיח שיש אשה שקבוע כ"כ מדויק. וממילא נחשב כל המצת לעת ביום וסתה. ודין זה הוי בין לקולא, אם יש מציאות, ובין לחומרא".

1) לכאורה **האג"מ** (יו"ד ח"ג סי' מ"ח) לשיטתו, שנשים בזמנינו שרגילין לראות בין ביום ובין בלילה, חשש הוסת הוי כ"ד שעות. ממילא בזמנינו, ג"כ יכול לקבוע הוסת אפי' בעונות שונות. ועי' **ודברת במ** (ח"א סי' רכ"ח ד"ה ועיין באגר"מ). אמנם, אינו מוכרח שתלוי זה בזה. והראיה, **שהטהרת ישראל** (סי' קפ"ד סעי' כ"ה, סעי' כ"ז) ג"כ כ' שנשים בזמנינו יש חשש פרישה לכ"ד שעות. אבל כאן כתב (סעי' ס"ג) כמו המחבר, שאינו קובע וסת אפי' בעונות שוות.

2) **וסתות בהלכה** (סעי' ב' סוף סי' ג') – "ובספר רשומי אהרן ... אולם שמעתי מהרה"ג ר' שאול כ"ץ שליט"א, ששאל מהרה"ג ר' ראובן פיינשטיין שליט"א אם יש להורות כן, והשיב הגאון רבי ראובן שליט"א שאביו האגרות משה זצ"ל לא הורה לו להחמיר בזה, ובהזדמנות אחרת אמר, שאף לא למד אביו עמו כן בשעת חופתו ושלא ראה התשובה עד לאחר מכן. ואפשר שבתקופה קדומה הקיל בזה בעל אגרות משה, ושוב לאחר זמן חזר בו בעל אגרות משה מדעתו הראשונה, והתחיל להחמיר כדבריו בתשובה וכעדות בעל 'רשומי אהרן' וצ"ע".

ב. וסת הפלגה: האם צריך עונות שוות.

1. רק אם העונות שוות – **נוב"ת** (יו"ד סי' פ"ג), **ערה"ש** (סעי' כ"ו) ו"נלע"ד ברור דהדין הזה שכולם יהיו בעונה אחת בכל וסתות הזמנים כן הוא גם בוסת הפלגה". **סוגה בשושנים** (סי' ד' סעי' כ"ב, ס"ק ל"ט), **חזקת טהרה** (ס"ק ע"ו).
 2. יש חולקים: שתלוי אם בוסת הפלגה מונה ההפלגות או מונה הימים - עי' לקמן.
 3. מראי מקומות.
- א) **הגר"י גוסטמאן זצ"ל** (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' ר"י אות ז') – "במה שס"ל להערוך השלחן (סי' קפ"ט סעיף כ"ו) שגם בוסת הפלגה אם אינה באותה עונה שאין צריך להחמיר, אמר שיש לצרפו לסניף".

ג. וסת השבוע: האם צריך עונות שוות.

1. רק אם העונות שוות - עי' סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ד. וסת השעות.

1. מראי מקומות – **הגרשז"א זצ"ל** (שולחן שלמה נדה עיונים סי' קפ"ט על סעי' כ"ד, עמ' ש').

ה. וסת הדילוג של חודש: האם צריך עונות שוות.

1. רק אם העונות שוות – מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' מ'), **חזקת טהרה** (ס"ק ע"ו), **בדה"ש** (ס"ק צ').
 2. מראי מקומות – **מאירי** (נדה דף סד. ד"ה למדנו, לשונו מובא לעיל).
- א) **וסת העונות לדילוג, בוסת החודש**: שראתה בליל ט"ו ניסן, וביום ט"ו אייר, ובליל ט"ז סיון, וביום ט"ז תמוז - עי' סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ו. וסת הדילוג של הפלגה: האם צריך עונות שוות.

1. רק אם העונות שוות – **חזקת טהרה** (ס"ק ע"ו).
 2. מראי מקומות – **מאירי** (נדה דף סד. ד"ה למדנו, לשונו מובא לעיל).
- א) לכאורה תלוי במחלוקת בוסת הפלגה רגילה, האם צריך העונות שוות - עי' לקמן.
- ב) **וסת העונות לדילוג, בוסת הפלגה**: שראתה ביום ל', ואח"כ ליל ל"א, ואח"כ יום ל"א - עי' סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ז. וסת הסירוג: האם צריך עונות שוות.

1. רק אם העונות שוות – **אהלי יוסף** (דיני ווסתות סעי' ט"ז), **חזקת טהרה** (ס"ק ע"ו), **בדה"ש** (ס"ק צ').
 2. מראי מקומות – **מאירי** (נדה דף סד. ד"ה למדנו, לשונו מובא לעיל).
- א) האם שייך וסת הסירוג אצל הפלגות - עי' סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.
- ב) **וסת העונות בסירוג**: שראתה ר"ח ניסן בלילה ר"ח אייר ביום ר"ח סיון בלילה ר"ח תמוז ביום ר"ח אב בלילה ר"ח אלול ביום - עי' סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ח. וסת האונס: האם צריך עונות שוות.

1. עי' סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ט. וסת הגוף: האם צריך עונות שוות.

1. עי' סעי' י"ט, לשיטות ומראי מקומות.

כ) וסת הפלגה: מונה עונות או ימים.

- א. תליא רק בעונות.

1. הגר' דוד טעבלי (נוב"ת יו"ד סי' פ"ג) – "אף שבש"ע כתב דין זה בראתה ג' ראשי חדשים ה"ד והוא הטעם בוסת ההפלגה דאינו וסת קבוע אף שהוא בג' הפלגות שוים אם אינן שוים בעונת יום או לילה ... ומעתה יש בו דעת לשאול מה יהיה דין הוסת בתחלת וסת הפלגה **קודם שקבעתו** ג"פ דלענין וסת החודש מבוואר בש"ע שם דחוששת לאחרונה שאם ראתה בר"ח ניסן ביום ובר"ח אייר בלילה חוששת בר"ח סיון בלילה כיון דלא ראתה בשניהם ביום נעקר החששא דיום וצריכה לחוש למה שראתה מחדש בלילה. אמנם בוסת ההפלגה דרך משל אם ראתה ביום א' ולבסוף ארבעה שבועות ראתה בליל א' או איפכא דפשטא דמלתא דצריכה לחוש לכ"ט יום ובאותה עונה שראתה ראייה אחרונה אבל הוא תמוה דמה ענין ראשונה לשניה לחשוב הפלגות ימים שביניהם כיון שהם בעונות שאינן שוות זו ביום וזו בלילה ומה ענין לחשוב יום ולילה כחדא לענין וסתות כיון דכבר מוסכם דלענין שיהיה האחת קבוע בג"פ לא משכחת לה אלא שיהיו כלם בעונה אחת ואם לאו אפילו ראתה ג"פ בהפלגות שוים אעפ"כ לא הוקבע כיון שלא היו בעונה אחת וגם לאחר שהוקבע כדינו אינה צריכה לחוש רק לאותה עונה שהוסת בה א"כ חזינן דלענין וסתות לא חשבינן יום ולילה כחדא רק בטר עונות אזלינן וא"כ הא דאיתא בש"ס ופוסקים דאשה קובעת וסת בהפלגת ימים שוים הוא ג"כ בהפלגת עונות שוים דרך משל שראתה ד"פ ביום אחד ובין כל אחד לזו שאחריו ד' שבועות היא הפלגה שוה לכ"ט ימים ולשבעה וחמשים עונות ולפי זה אשה שראתה ביום א' וא"כ לסוף ד' שבועות ראתה בליל א' אינה צריכה לחוש לסוף ח' שבועות בליל א' דאף דבהפלגת ימים הוא שוה להפלגת ראייה שניה מראיה ראשונה שהוא מכ"ט יום לכ"ט יום אך בוסתות אין משגיחין רק בעונות וראייה שניה מופלגת מראיה ראשונה ששה וחמשים עונות וא"כ לסוף ח' שבועות היא צריכה לחוש ביום השבת שהוא ג"כ הפלגת ששה וחמשים עונות מראיה שניה שהיתה ליל א' אף שבימים אינה שוה שהרי שבת הוא רק כ"ח יום מ"מ בעונות שוה".

ובספרו לשון זהב (הוריות דף ח: ד"ה ומידי) – "ומעתה יש בי דעת לשאול מה יהיה דינה בתחלת קביעות ווסת להפלגה קודם שקבעתו ג' פעמים דלענין וסת החודש ... לפי סברא זו ה"ל **נ"ל דבדרך זה קובעת וסת להפלגת עונות שוות** כגון אם ראתה ד' פעמים, בפ"א ביום א', בפ"ב בליל א', בפ"ג ביום שבת ובפ"ד בליל שבת א"כ קובעת וסת להפלגת נ"ו עונות וצריכה לחוש פעם חמישית ביום ו' ופעם ששית בליל ו' וכן לעולם וא"כ ה"ל לא תחוש לעונה שראתה בו והוא דבר חדש מה שלא ראיתי בשום פוסק".

2. גר"ז (ס"ק ל"ו) – "ואף בוסת ההפלגות מחשבין מעונה לעונה ולא מיום ליום כגון אם ראתה בלילה ובסוף כ' ביום שנמצאו מ' עונות מראיה לראיה עם עונות הראיות עצמן הרי מ' עונות השניות כלות בליל כ"א והשלישית ביום כ' מראיה ג' וקבעה לה וסת למ' עונות".

3. ע"י לחור"ש (שמלה ס"ק כ"א) – "בוסת הפלגות י"ל דלעולם לא מנינן רק עונות הן לקביעות הן להחששא והיא צריכה לחוש לו בתחלתו ... גם שצד הסברא נחזי אנו ... וצ"ע".

4. אהלי יוסף (דיני ווסתות סעי' ט"ז).

ב. עונות וגם ימים.

1. ערה"ש (סעי' כ"ו) – "ונלע"ד ברור דהדין הזה שכולם יהיו בעונה אחת בכל וסתות הזמנים כן הוא גם בוסת הפלגה ואם ראתה היום ביום ולסוף כ' יום ג"כ ביום עד ד' פעמים קבעה לה וסת אבל אם בשנייה או בשלישית או ברביעית ראתה לסוף כ' יום בלילה אין כאן קביעות וסת של הפלגה כלל וחוששת רק לאחרון לעונה בינונית וזה שכתבו הטור והש"ע ג' חדשים חדא מינייהו נקטו וה"ה לכל הוסתות כדמוכח ממקור הדין בס' בעה"נ להראב"ד [הובא בב"י] וז"ל הוסתות שהם תלוים בימים וכו' אינה חוששת אלא ביום וכו' עכ"ל הרי על כל וסתות הזמן קאי ואין לומר דוסת של הפלגה נחשב עונות דהפלגה ואם ראתה היום ביום ולאחר כ' בלילה נחשב כמה עונות יש בהם ותחוש כך בתשלום מספר העונות דא"ל לומר כן דכל מספר הוסתות הוא לימים ולא לעונות ועוד דא"כ בטלה לה האי כללא שהראיות צריכים להיות שוים כולם ביום או כולם בלילה והיה להם לפרש ועוד דאם בטר עונות יהיה אדרבא דווקא להיפך לדוגמא כשהיום ראתה ביום ולסוף כ' בלילה כשתחשוב למספר העונות יבא החשבון ליום דווקא ואח"כ ללילה דווקא וכן חוזר חלילה ואם כן הוה בוסת הפלגה כששני פעמים הראשונים לא יהיו שוים יהיה הכלל להיפך ואיך אפשר לומר כן וראיתי לאחד מהגדולים שכתב דבוסת של הפלגה לא חיישינן לזמן העונה [נודע ביהודה תנינא יו"ד סי' פ"ג] ותמיהני על זה ולענ"ד נראה עיקר כמה שכתבתי [ע"ש שהשואל הקשה לו אם תראה ביום ובהפלגה ראשונה בלילה דצריכה לחוש לאותה עונה והקשה על זה ע"ש ותמיהני מאד דוודאי בכה"ג א"צ לחוש כלל להפלגה אלא לעונה בינונית ודו"ק].

2. אור יצחק (פרק ה' סעי' ז', ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ה' וסת שאינו קבוע אות ב', קיצור הל' גדה אות ח') – "וסת ההפלגה שיש לחוש לו, הוא רק אם ראתה את שתי הראיות האחרונות באותה עונה, ר"ל שראתה עכשיו בעונת יום, ולסוף שלושים ראתה שוב בעונת יום, אז צריכה לחוש לסוף שלושים הבאים ביום, אולם אם ראתה עכשיו בלילה, ולסוף שלושים ראתה ביום אין עושים מזה וסת הפלגה בכלל".

ג. תליא רק בימים.

1. נוב"ת (יו"ד סי' פ"ג) – "לענין חשבון ההפלגה חשבינן יום המופלג לפי מספרו בין היה הראיה שממנו מופלגה ביום ובין אם היה בלילה לא משגיחין בזה".

2. פרי דעה (שפתי לוי ס"ק י"ג, פתיחה השער השביעי ד"ה ודע).

3. נחל אשכול (גדה סי' ל"ו אות י"א).

4. סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' כ"ב) – "אין משגיחין בהפל' עונות רק בהפלגות ימים".

5. חזו"א (יו"ד סי' פ"ה ס"ק נ"ט - ס"ק ס"ב) – "וע"כ ימים קאמר".

6. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ה) – "דמונין ימים ולא עונות כהנו"ב מה"ת סימן פ"ג".

7. שפע טהרה (ס"ק ט"ו) – "וסת הפלגה נקבע לפי הפלגת ימים ולא לפי הפלגת עונות".

8. חוט שני (ס"ק י"א אות ב', אוצרות הטהרה פרק ט' הע' ט').
9. בדה"ש (ס"ק צ"ב, ב' ד"ה אין).
10. עי' לבושי עז (תמצית ס"ק ב', סעי' א' תמצית ס"ק ז') – "וקי"ל כהנוב"י, ויש שהחמירו לחוש לדעת הרד"ט."
11. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ד).
12. מראה כהן (פרק ח' הע' י"א).
13. יסוד הטהרה (פרק י' סעי' ב', סעי' ג').
14. פרי טהרה (סעי' י"ב).
15. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קמ"ה) – "שהלכה כהנוב"ב".
16. מעדני אשר (סי' י"ז אות ב').
17. דעה ברורה (סעי' י"ג יוסף דעת ד"ה כולם) – "וכן עמא דבר כדעת הנו"ב".
18. אהל שרה (עמ' ל"ה).

א) אין חילוק באיזו עונה אירעה הראייה ראשונה.

- 1) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קל"ח) – "ודלא כהחזון איש".
- 2) חוט שני (שאלת אשר סי' ל' אות ה') – "דההכרעה בזה, דקבעה וסת בכה"ג וכן"ל".
- 3) בדה"ש (ס"ק צ"ב) – "נראה שאין חילוק באיזו עונה אירעה הראייה ראשונה".
- 4) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ד).
- 5) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רי"ג).
- 6) אהל שרה (עמ' ל"ה).
- 7) הליכות ביתה (פרק י"א הע' ד') – "לענין קביעת וסת הפלגה שהוא ע"י ראיית ג' הפלגות (דהיינו ד' ראייות), כתב החזו"א (פה, סב) שהראייה הראשונה אינה צריכה להיות באותה עונה, כיון שבעצם אותה ראייה אינה חלק מהקביעות אלא רק משום שצריכה להפליג מספר ימים מראייה כדי שתהא הפלגה".
- 8) מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק ל"ג אות ב', "צ"ע"), מראה כהן (פרק ח' הע' י"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ג הע' ח'), פתחי דעת (פרק ל"ו סעי' ו').
- 1) חזו"א (יו"ד סי' פ"ה ס"ק ע"ב) – "נראה דגם בראי' ראשונה שממנה היא מתחלת להפליג קפדינן שתהא בעונה אחת אבל ... וצ"ע".
- 2) הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע"ח, לבושי עז סעי' א', פתחי דעת פרק ל"ו הע' ח') – "כאשר הראייה הראשונה היא זוגית וג' הראיות האחרות לא זוגיות, הוי וסת קבוע רק לחומרא והיינו דאינו מבטל להעונ"ב".

ד. מהלך רביעי.

1. מלבושי טהרה (סעי' ז', סעי' ח', ארוך ס"ק ב', קצר ס"ק ז', ס"ק ח').
2. טהרת ישראל (סעי' ע') – "המלב"ט".

ה. חוששין לשיטת הגר"ט וסייעתו [שתלוי רק בעונות], והנו"ב וסייעתו [שתלוי רק בימים].

1. מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' מ' - סעי' מ"ט) – "צריך להחמיר כחומר שני הסברות ולכן ...".
2. עי' הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע"ז, משמרת הטהרה פרק ז' הע' ע"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות ג') – "ראוי הוא להחמיר לחוש כשראתה בעונות שוות ובפרט בוסת קבוע, דהיינו אחר שהחזקה בג' פעמים לראות בהפלגת עונות זוגיות שוות לא בימים שווים, אף שהראיות הם פעם ביום ופעם בלילה, ומ"מ לפני שקבעה - יש להקל במקום הצורך".
3. פרדס שמחה (ס"ק ל"ג) – "ובעי' לחוש לב' השיטות".

ו. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ט', "ואכתי דבריו צריכין תבלין"), נטעי גבריאל (פרק צ"ה סעי' א').

כא) איזה יום הוי עונה בינונית.

א. יום ל'.

1. ב"י (ס"ק ב' (ב') ד"ה לשון הרמב"ן, עמ' נ"ד) – "שמה שכתב שחוששת לשני בסיון משום דחיישינן שתקבע מל"א לל"א לאו למימרא שאינה צריכה לחוש ליום אחר שהרי היא צריכה לחוש ליום שלשים שהרי אין לה וסת קבוע וכל שאין לה וסת קבוע חוששת ליום שלשים כמו שנתבאר".
2. דר"מ (הארוך, ס"ק ו').
3. לבוש (סעי' י"ג) – "לא ראתה לר"ח סיון נעקר לה וסת של ראשי חדשים, דהא וסת שאינו קבוע נעקר בפעם אחת, ואינה חוששת לו עוד משום ר"ח, אף על פי שצריכה לחוש לאותו יום משום שהוא יום ל' לראייתה שהיא עונה בינונית ... משום עונה בינונית צריכה לחוש עוד ביום ל' הבא אף על פי שלא תראה היום".
4. ב"ה (ס"ק ט"ו) – "שהרואה ליום ראש חודש ניסן חוששת לראש חודש אייר. נראה דחוששת לשני הימים דראש חודש, ביום ראשון חוששת לפי שהוא יום שלשים לראייתה שהוא עונה בינונית".
5. פרישה (ס"ק כ"ג, ס"ק כ"ה) – "באמת צריכה לחוש גם כן ליום ראשון שהוא יום שלשים שהוא שיעור בינונית".
6. ט"ז (ס"ק י"ד, ס"ק י"ז) – "פשוט שגם כאן חוששת גם ליום א' דראש חודש אייר שהוא יום שלשים מן הראייה דראש חודש ניסן כסתם עונה בינונית לשאין לה וסת קבוע".

7. בית לחם יהודה (ס"ק י"א) – "ליום א' דר"ח אייר שהוא יום שלשים מיום ר"ח ניסן כסתם עונה בינונית".
8. חכם צבי (סי' קי"ד) – "הדבר ברור דחששת עונה בינונית לדידן דקיי"ל כרש"י והרשב"א והר"ן והטור ז"ל ושאר האחרונים ז"ל אינה אלא ביום ל' לראיה שלפניה וימי שתי הראיות מן המנין שלא כדברי בש"ך".
9. תפארת ישראל (ס"ק ט"ו) – "הדבר מבואר דלא כש"ך".
10. מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ט"ו).
11. גר"ז (ס"ק א', ס"ק מ"ב, קונ"א ס"ק א') – "ול' יום אלו הם מתחילת ראייה לתחלת ראייה וב' ימי הראיות בכלל הל' (ב"י ב"ח פרישה לבוש של"ה ט"ז חכם צבי דלא כש"ך)".
12. שואל ומשיב (מהדורה א' ח"ב סוף סי' ק"פ) – "ולא תשמש אז גם בעונה בינונית הלז תחמיר ולא תשמש ותשמש בליל ל"א".
13. מי נדה (קונ"א קמא על הש"ך) – "ראיה ברורה לדברי החכם צבי דלא כהש"ך".
14. עי' סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' א', ס"ק א', סי' ה' סעי' ב', סעי' ג', ס"ק י"א) – "ומ"מ כל בע"נ יחמיר לעצמו לפרוש גם ביום ל"א".
15. עי' טהרת ישראל (סעי' ה') – "... כדיעה זו דהיא עיקר וי"א דעו"ב היא יום שלשים ואחד והבעל נפש המחמיר לעצמו לחוש ליום ל' כולו וליום ל"א כולו ג"כ תע"ב".
16. הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' ר"י אות ד') – "לא נהגו לפרוש ממנה ביום ל"א, ואם אתה תעיין בהסוגיא ומסיק שצריך להחמיר, אז תוכל להחמיר אחר קיום פו"ר".
17. אור לציון (אבני שהם סעי' א' ס"ק ב' ד"ה וכן, עמ' רכ"ד).
18. דרכי טהרה (עמ' ס"ו) – "יש אומרים שעונה בינונית היא היום ה-31 לתחילת ראייה ואין מחמירים כמותם".
19. טהרת הבית (סי' ב' סעי' ו', תורת הטהרה סי' ב' סעי' ג', סי' ג' סעי' ג', סי' ט"ז סעי' י"ב אות א') – "זמן עונה בינונית: הינו יום השלשים לתחלת ראייה האחרונה, שאם היתה תחלת ראייה האחרונה ביום, צריך לפרש ממנה ביום הל' במשך כל היום, ומותרת בלילה שלפניו וכן בלילה בלאחריו (לאחר בדיקה כראוי). ואם היתה תחלת ראייה האחרונה בלילה, פורש ממנה בליל השלשים כל הלילה, ומותרת ביום שלפניו וביום שלאחריו (לאחר בדיקה כראוי). [ויש מהאשכנזים שנוהגים לפרש בעונה בינונית שתי עונות שלימות, כגון אם רואה ביום, פורש ממנה לאחר שלשים יום גם בליל השלשים וגם ביום השלשים לתחלת ראייה האחרונה, גם ביום השלשים ואחד לראיה האחרונה]".

ב. יום ל"א [חור"ד].

1. תפארת למשה (על הש"ך סוף ס"ק ל') – "ויותר נראה לי דסתם עונה הוא ל' שלימים דהיינו מל"א לל"א בין שהחדש מלא בין שהחדש חסר. ובזה אתי שפיר הכל".
2. חת"ס (יו"ד סי' קס"ו ד"ה והוא) – "וחזרה וראתה י"א ימים אחרי כן שהוא י"ט אב ... ולעונה בינונית שהיא משלשי לשלשים יום ולהיות כי חדש אב מלא נמצא שיום שלשים לראיה שהיא עונה בינונית ויום וסת החדש מקלעי אהדדי לכ"ע עש"כ שם סק"ג ותחוש מיום י"ט אלול ולא לשום חששא אחרת כלל".
3. קיצור שו"ע (סי' קנ"ה סעי' ג', סעי' ה') – "אשה שאין לה וסת קבוע. אזי תמיד יום שלשים שלאחר יום ראייה הוא לה כמו וסת קבוע ונקראת 'עונה בינונית' כגון שראתה יום ב' פרשת נח אזי יום ד' פרשת תולדות הוא לה כמו וסת קבוע".
- לחור"ש (לחם ס"ק א', ס"ק ס"ז, שמלה ס"ק א', ס"ק כ"ג, ס"ק ל"ח) – "וביום ל"א לראייה היא חוששת".
- 1) ש"ך (ס"ק ל') – "משום דעונה בינונית היא ל' יום א"כ א"צ לחוש אלא ליום ל' מסוף יום הא' שראתה בו דהיינו יום ל"א מתחלת ראייתה".
- 2) חור"ד (בי' ס"ק י"ב) – "ומה שהקשה החכם צבי דחכמים אמרו ל' יום ולא ל"א, לא קשה מידי, דודאי אם היו אומרים דחוששת ליום ל' היה משמע דהחששא ביום ל', אבל באמת איפכא מצינו בנדה דף ט' [ע"ב] דעונה בינונית הימים שאינה חוששת בהן לראיה קחשיב, דהא פליגי התם דחזד אמר ל' יום וחד אמר כ"ג יום, וקאמר התם דמר חשיב ימי טומאה וימי טהרה ומר חשיב רק ימי טהרה, אלמא דהימים שאין חוששת בהן קחשיב, וממילא ביום ל"א היא חוששת. ואדרבה משם ראייה לדבריו ...".

ג. יום החודש.

1. ש"ך (ס"ק א', ס"ק כ"ז, ס"ק ל', ס"ק ל"ג, ס"ק מ"ג, ס"ק ס', סי' קפ"ד ס"ק ל"ב) – "ודאי עונה בינונית היינו מחדש מחדש לחדש דבאותו יום של חדש שראתה בו צריכה לחוש לחדש הבא ותו לא וראיה ברורה לדברי ...".
 2. תוה"ש (ס"ק כ"א) – "בראיות ברורות".
 3. עי' פרדס רמונים (שפ"ח סוף ס"ק ל') – "בארנו דעת הש"ך אשר היא שיטה נכונה, ודלא כמו"ש החכם צבי לדחותו בשתי ידיים, אולם לא להכריע למעשה אני בא, כי מה אני להכריע בין ההרים".
 4. עי' ערה"ש (סעי' ד' - סעי' ח', אמנם עי' סי' קפ"ט סעי' ס') – "יותר נראה כדיעה ראשונה דהיינו הך ואם לא נראה לרבתינו שיהיה זה תלוי בזמן קידוש החדש נאמר להיפך דהו"ס הוא ליום ל' ואלו שכתבו לשון חדש ג"כ כוונתם כן וסירכא דלישנא נקטו משום דסתם חדש ל' יום וצ"ע".
- א) הנ"מ בין עונת חודש לעונת בינונית.
- 1) בינונית, עברה וסת ולא בדקה יש חיוב בדיקה (סד"ט ס"ק י"ב, פת"ת ס"ק י').
 - 2) בינונית, חוזר לבית צריך לשאול.
 - 3) בינונית, לפי הכרתי צריך כ"ד שעות.
 - 4) בינונית, אינו נוגע למעוברת או מינקת (פת"ת ס"ק ל"א. אמנם יש חולקים, עי' לקמן סוף הסי').

- (5) בינונית, אם יש וסת קבוע אינו צריך לחוש (חוו"ד ב' ס"ק י"ב, פת"ת ס"ק ל"א).
 (6) בינונית, אינו צריך לחוש אם יש ראייה באמצע. כגון ראתה יום א' ניסן, ואח"כ יום כ' ניסן. ביום א' אייר חושש רק מצד וסת החודש ולא מצד עונה בינונית (סד"ט ס"ק י"ב ד"ה ולפ"ז, פת"ת ס"ק י'. דלא כט"ז).
 (7) בינונית, יש וסת האונס.
 (8) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק פ"ג).

ד. דעת האג"מ.

1. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ') – "חוששת לעונה בינונית דהיינו יום ל"א לראייתה ובזה כהש"ך ולא כהט"ז והב"ח".
 2. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ט אות ד') – "עונה בינונית הוא היום לאחר גמר החודש בין מלא בין חסר".
 3. הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ"א סוף סי' רכ"ח) – "ושמע פעם אחת מאביו זצ"ל דעיקר המנהג היה להחמיר בעונה בינונית ביום ל"א כדעת החוו"ד, ופעמים אחרות שמע מאביו דיכול נמי להתנהג ביום הפרישה כדעת הט"ז ביום ל', וכנראה שלא הכריע בזה ולפיכך כל אחד יכול להתנהג או בל' או בל"א, ואביו זצ"ל לא החמיר כדעת החכ"א להחמיר בשניהם".
 ה. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק י' ד"ה ובענין), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ע"ט).

ו. להלכה - חוששים לשניהם. [ט"ז וגם החוו"ד].

1. העיקר יום ל', וחוששת לשניהם.
 (א) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ל') – "דלענין מעשה ביום ל' ודאי אסורה ... וביום ל"א ראוי לחוש ... הש"ך דיום החדש הוי עונה בינונית ... אין להחמיר כותייהו".
 (ב) פתחא זוטא (ס"ק א').
 (ג) טהרת בת ישראל (פרק י' סעי' ד', הע' א', פרק י"ג סעי' ג') – "וירא שמים יחוש לשניהם".
 (ד) באר משה (ח"א סי' מ"ז) – "ולמעשה בענין עונה בינונית כדעת הט"ז ח"צ כו"פ ועוד, דעונה בינונית הוא יום הל', וגם כחומרת החוו"ד שהוא יום הל"א ... אולם העיקר כהט"ז".
 (ה) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' י"ח, סעי' כ"א, עי' הע' כ"ט).
 (ו) הגרמ"א פריינד זצ"ל (מרא דשמעתתא אות ש"ע) – "אמר לי בשם אביו הק' זיע"א אב"ד הוניאד יצ"ו, דיום ל' הוא העיקר לגבי עונה בינונית, ולא יום ל"א, כי כן היא דעת רוב הפוסקים, והנפ"מ שיש להקל בעת הצורך".
 (ז) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע', פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' ל', עי' קובץ תשובות ח"ב סוף סי' מ"ד) – "מעיקר הדין היינו רק ביום הל' מראייתה האחרונה, אך ראוי להחמיר לפרוש גם ביום הל"א מראייתה האחרונה".
 (1) דברי יעקב (בתשובות הגרי"ש עמ' רט"ו) – "וכן מפורסם כמדומה גם בשם הגריש"א שהדעה העיקרית הוא הבית יוסף ורק שמחמירים גם כהחוות דעת ועיין בספר אשרי האיש עמוד קע"ג וקע"ד שכן נראה מדבריו שם עיי"ש. ובספר קובץ תשובות חלק ב סימן מ"ד ... וביותר צ"ע שנראה מדבריו בקובץ תשובות כאן לענין הלכה למעשה שסגי לשמור בעונה בינונית כהחוות דעת ואין צריך כלל אף לחוש לדעת הבית יוסף לחומרא ומותרת היא לגמרי הלכה למעשה ביום ל' אם הוא בחודש מלא ... ומיד כשיצא הספר קובץ תשובות לאור שאלתי למו"ל הגר"ח זיבלד על דבר זה וכמדומה שאמר לי שתשובה זו היא מהתשובות שראה בהם את הכתב יד עצמו ולא רק העתקה של הכתב יד ושכתב יד כתוב ממש כהכתוב בתשובה בזה ואין זה ט"ס של ההדפסה ואמר לי שיברר דעת הגריש"א בענין זמן עונה בינונית ואמר לי שכפי שברר דעתו דהגריש"א כמו שנתבאר לעיל דהעיקר הוא כדעת הבית יוסף ורק שמחמירים גם כהחוות דעת ואם כן צ"ע בכתוב כאן וצ"ע טובא עכ"ד".
 (ח) שבה"ל (ח"ד סוף סי' צ"ז, ששבה"ל סעי' א' סוף ס"ק ה', סיכום אות א', ש"ך סוף ס"ק ל', סי' קפ"ד סעי' א' ש"ך ס"ק ב' ד"ה אמנם) – "עונה בינונית קיי"ל למעשה היא ביום הל' ולחומרא אנו חוששין גם לל"א כדעת החוו"ד, וכדי שלא לחלק בין חודש לחודש לענין חשש עו"ב וחודש".
 (ט) קנה בשם (ח"ג סי' נ"ז, סוף סי' ס"ג, היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות י') – "לחוש לשני הימים כל הלילה והיום, אם לא במקום הצורך המורה להקל שלא לחוש רק ליום השלישי שהוא דעת רוב הפוסקים".
 (י) אבני ישפה (ח"א סי' קס"ג ענף ב', סי' קס"ד) – "יש להחמיר".
 (יא) חוט שני (ס"ק ב' אות ד') – "צריכה לחוש לשניהם, וכן נכון להחמיר".
 (יב) תשובות והנהגות (ח"א סי' תצ"א, ההלכה במשפחה פרק ו' הל' ד', פרק ז' הל' א' אות ג', הל' ג') – "בעונה בינונית דיום ל"א שיסודה לחומרא (שהב"ב, של"ה, ט"ז, חכ"ץ, חת"ס, הגרש"ז, פרישה ופליתי מפרשים ביום ל' דוקא) נהי דאנן חוששין להחמיר גם בל"א ... יסודה לחומרא ולא מדינא".
 (יג) בדה"ש (ס"ק ח', ס"ק ק"ט, ס"ק י"ד) – "וראוי להחמיר ולנהוג חומרא דעו"ב בשני הימים אמנם בשעת הדחק נראה שיש להקל כדיעה ראשונה (יום ל') שהיא דעת רוב הפוסקים".
 (יד) פרדס שמחה (ס"ק ב') – "וצריך להחמיר נמי יום ל"א".
 (טו) טהרת בת ישראל (פרק י' סעי' ד', הע' א' שם, פרק י"ג סעי' ג') – "וירא שמים יחוש לשניהם".
 (טז) לבושי עז (סעי' א' אות ב' ד"ה אמנם, תמצית ס"ק ב', סעי' י"ג תמצית ס"ק י"א) – "מחמירין לפרוש אף ביום ל"א".
 (יז) יסוד הטהרה (פרק י' סעי' ט"ז) – "ולכתחילה חוששים גם לשיטה זו".
 (יח) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ד).
 (יט) פתחי טוהר (פרק ז' סעי' ה') – "להלכה, נקטינן לעיקר שעונה בינונית הוא יום ל', וחוששין גם ליום ל"א אלא אם כן הוא שעת הדחק".

- (כ) פרי טהרה (סעי' ל') – "ודינא קיי"ל שעונה בינונית היא יום ל' לראייתה, ולחומרא נוהגים לפרוש גם ביום ל"א".
- (כא) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קט"ו) – "שכן ראוי להחמיר בגדר חומרא".
- (כב) חוקת הטהרה (סעי' ה') – "קיימא לן לחשוש ליום ל' לראייתה, ול"א נוהגין לפרוש משום חומרא".
- (כג) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' י', פרק ח' סעי' ה', עי' סעי' י') – "לחומרא".
- (כד) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' כ"ט).
- (כה) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רט"ו) – "רוב הפוסקים סוברים שהוא יום ל', ומ"מ ראוי להחמיר גם ליום ל"א".
- (כו) לחמי אבירים (סי' ט' אות י"ב, אות י"ג) – "וחוששין".
- (כז) מנחת איש (פרק ה' סעי' ח').
- (כח) עי' אהל שרה (עמ' ל"ז) – "שעונה בינונית היא יום ל' לראייתה, כך היא ההלכה מעיקר הדין, אמנם יש שיטה נוספת (שיטת החוות דעת) שעונה בינונית היא יום ל"א לראייתה, והרבה בני תורה נוהגים להחמיר גם כשיטה זו, ופורשים ביום ל' וגם ביום ל"א".
- (כט) הגר"ש פ' זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה י').
2. העיקר יום ל"א, וחוששת לשניהם.
- (א) חוו"ד (חי' ס"ק א', ס"ק י"ח, ס"ק כ"א, בי' ס"ק י"ב) – "בהא שכתב הש"ך דעונה בינונית הוא יום ל"א, נראה עיקר כדבריו".
- (ב) חוו"ד (חי' ס"ק כ') – "דהעיקר דעונה בינונית הוא יום ל"א".
- (ג) פאת שדך (ח"ג סוף סי' ס"ז) – "אבל בשעת הדחק אפשר להקל גם בזה קצת ולסמוך על דעת בעל קיצור שו"ע ... אמנם היכי דאפשר ראוי להחמיר כמ"ש בטהרת ישראל".
- (ג) עמק התשובה (קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קס"ז סי' קכ"ט, עמ' קס"ח סי' קל"ב, עמ' קע"ה סי' קמ"ז, עי' עמק התשובה ח"ו סי' שע"ח ד"ה והפוסקים).
3. לכתחילה שניהם.
- (א) שערי טוהר (שער ד' סעי' י"ח) – "ועונה בינונית צריכה לחוש ליום ל' וגם ליום ל"א".
- (ב) מהר"י שטייף (סי' קכ"ה ד"ה מעלת) – "צריכה לחוש ליום ל' וליום ל"א מטעם עונה בינונית ... משום שיש פלוגתא אם עונה בינונית הוא יום ל' או יום ל"א".
- (ג) חלקת יעקב (יו"ד סי' צ"ו אות ד') – "צריכה לחוש לעונ"ב וליום החדש - כשהחדש מלא, תחוש ליום ל' משום עונ"ב, כשיטת הרבה פוסקים דיום ל' הוא עונ"ב, וליום ל"א משום עונת החדש, וכשהחדש חסר, תחוש ליום ל' משום עונת החדש, וגם משום עונ"ב כנ"ל כשיטת הרבה פוסקים, ובאופן זה גם להש"ך עונ"ב ביום הל' שזה גם עונת החדש, וצריכה לחוש גם ליום ל"א, לדעת החוו"ד דעונה בינונית תמיד בכל חדש היא יום הל"א, וכן נוהגין תמיד לפרוש בשני ימים האלו בכל חדש משום פלוגתת הפוסקים בזה, עי' חכ"א כלל קי"ב סעי' ה'".
- (ד) שרגא המאיר (ח"ה סי' ס"ה אות ח') – "נוהגין להחמיר ביום ל' ול"א".
- (ה) נטעי גבריאל (פרק צ"ב סעי' ג') – "הנהיגו הגדולים בדור האחרון וכן הכרעת רבותי להחמיר לעולם בין ביום ל' ובין ביום ל"א. מלבד הספרדים וחב"ד שהם נקטו להלכה למעשה רק יום ל', ובמקום צורך יש לשאול שאלת חכם".
4. חוששין לט"ז וש"ך. [ולא לחוו"ד].
- (א) חכ"א (כלל קי"ב סעי' ג', סעי' ה', סעי' ו') – "עונה בינונית כיצד סתם נשים שאין להם וסת אחרת דרכם לראות משלשים יום לשלשים יום לפיכך כשראתה היום צריכה לחוש ליום שלשים מראה זו כגון שראתה בט' בניסן צריכה לחוש לח' אייר שהוא יום שלשים (סעיף א') אך יש אומרים שעונה בינונית הוא וסת החדש אשר נבאר בסימן הסמוך ולכן אינה צריכה לחוש ח' אייר אלא ט' אייר (עיין כל זה בש"ך ס"ק ל') וזכור כלל זה כי לא אכפול עוד ובכל מקום שנכתוב וסת החדש תדע שהוא בלא עונה בינונית וצריכה לחוש לשניהם למקצת פוסקים וכן נכון להחמיר".
- (ב) בית שערים (יו"ד סי' רנ"ט אות א') – "אם צריכה לחוש רק לאותו יום בחודש כמ"ש הש"ך שם סק"א והאריך בזה בסק"ל או צריך לפרוש גם יום שלשים מראייה זו כמ"ש ח"א כלל קי"ב אות ה' ודאי פשוט דנכון להחמיר לפרוש בשני הזמנים שלא יבא ח"ו לידי איסור כרת אבל פלוגתא זו הוא רק מה נקרא עונה בינונית אם לימים מל' יום לל' יום או מחודש לחודש שצריכה לחוש לאותו יום בחודש שראתה פ"א".
- ז. במקום מצוה, עם החוו"ד [יום ל"א].
1. יוצא לדרך סמוך לוסת - עי' סי' קפ"ד סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.
 2. בא מן הדרך סמוך לוסת - עי' סי' קפ"ד סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.
 3. ליל טבילה - עי' סי' קפ"ד סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.
- ח. בדיקות על החוו"ד [יום ל"א].
1. עי' סי' קפ"ד סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.
- ט. כרתי על החוו"ד [יום ל"א] - ואם הוסת ביום, יש גם השאלה של האו"ז.
1. עי' לקמן.
- י. או"ז על החוו"ד [יום ל"א] - ואם הוסת ביום, יש גם השאלה של הכרתי.

1. מיקל.

- (א) סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' א', ס"ק א') - לשונו מובא לקמן.
 (ב) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ו' הע' ל"ה) - "דבליל לא' כשראתה ביום א"צ לפרוש בלילה".
 (ג) עי' פרי טהרה (סעי' ל') - "אפשר להקל".
 (ד) חוקת הטהרה (סי' קפ"ד סעי' י', מנחת חן ח"ב יו"ד סי' כ').
 2. מראי מקומות - משמרת הטהרה (פרק ו' הע' ל"ה).
 (א) לענין או"ז על עונה בינונית בכלליות - עי' סי' קפ"ד סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

יא. אשה שראתה ביום ל' לחדש, מתי תחוש לעונה בינונית.

1. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ט, סי' נ') - "אשה שראתה ל' לחדש מלא להש"ך שנשלמה חדשה ביום כ"ט תחוש ליום שלאחריו דהיינו יום א' לחדש השלישי ולהט"ז ודעימיה שחוששין ליום ל' מראיתה כסתם חדש עו"ב שלה ביום כ"ט לחדש השני - ופשוט דאין חוששין ליום ל' לחדש השלישי דאם לא ראתה נעקר עו"ב בפעם אחת ואם ראתה אז תחשוב העו"ב החדשה מיום הראיה החדשה".

כב [זמן העונה של עונה בינונית - עונה אחת, או כ"ד שעות.

א. כ"ד שעות ["כרתי"], חושש לכתחילה.

1. תפארת ישראל (ס"ק ט"ו ד"ה ועוד נראה) - "ועוד נראה לומר דהא אמרינן בסעיף זה דאם קבעה וסת ליום אינה חוששת בלילה וכן להיפוך הוא בענין וסת דזה תליא בלמודה לראות ביום או בלילה אבל עונה בינונית דאמרינן דרך נשים לראות מל' לל' ז"א תליא ביום או בלילה רק אפילו אם רגילה לראות ביום כשיגיע יומו של ל' כל הלילה ויום אסור דהא לא משום וסת אייתנין עליה וזה לפענ"ד ברור ולא נמצא בפוסקים שאף עונה בינונית צריך להיות יום או לילה בשעה שהיא רגילה לראות".
 2. גר"ז (ס"ק א') - "חוששת ליום ל' לפרוש מבעלה מתחלת הלילה (של"ה) עד סוף היום אפילו ראתה עכשיו בלילה (כרתי פלתי וכן משמע בגמרא ופוסקים)".
 3. מסגרת השלחן (סי' קנ"ד סעי' ז', סי' קנ"ה סעי' נ"ז, סעי' ס"ו) - "שבעונה בינונית אסורה כל הלילה והיום".
 4. חקר הלכה (נדה אות א') - "אבל בעונה בינונית שמה שצריכה לחוש הוא מכח רוב הנשים א"כ מאן מפס שרוב הנשים רואות בעונה בינונית בזמן א' אם ביום ביום ואם בלילה בלילה".
 5. אהלי יוסף (דיני ווסתות סעי' א').
 6. סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ו', ס"ק י"ד) - "נאמן עלינו הגאון מורש"ז ומ"מ הרוצה להקל לגמרי כהס"ט ולא לאסור גם בעו"ב רק עונה א' אין מזחזיחין אותו כיון שלא נזכר חומרא זו בשום מקום".
 7. חשב האפוד (ח"א סי' קמ"א) - "ולמעשה ודאי שיש לנהוג פרישה בעונה בינונית כל היום והלילה, וכמו דפשיטא להו להכו"פ ולהרב בש"ע, וכמדומה שכן עמא דבר".
 8. באר משה (ח"א סי' מ"ז אות ד') - לשונו מובא לקמן.
 9. דברי יציב (יו"ד סי' ע"ב אות ד', סי' ע"ד, שפע טהרה סי' קפ"ד ס"ק א') - "שאין להקל נגד השל"ה והפלתי והרב התניא".
 10. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה י"ג, תשובה י"ד, תשובה ע"א, אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ב אות ס"א, אשרי אישי יו"ד פרק כ"ד אות ו', אות ט', פתחי דעת ח"ב פרק מ' הע' ה') - "נקטינן לחוש בעונה בינונית בין ביום ובין בלילה כהפלתי, ואף אשה שכל ראיותיה ביום אין להקל בלילה עונה בינונית".
 11. ששבה"ל (ששבה"ל סעי' א' סוף ס"ק ה', על הש"ך ס"ק ל', סי' קפ"ד ט"ז ס"ק ב' ד"ה ועיין בפלתי, סיכום אות ג') - "יש להחמיר".
 12. טהרת בת ישראל (פרק י"ג סעי' ג') - "צריכה לחוש למעת לעת שלם של אותה עונה".
 13. אבני ישפה (ח"א סי' קס"ג ענף ב', סי' קס"ד) - "יש להחמיר".
 14. קנה בשם (ח"ג סי' נ"ז, סוף סי' ס"ג, היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות ט"ו) - "לחוש לשני הימים כל הלילה והיום, אם לא במקום הצורך ... בודאי שיש לו על מי לסמוך".
 15. חוט שני (ס"ק ב' אות ג') - "ונוהגין להחמיר כדעת הכרתי ופלתי".
 16. בדה"ש (ס"ק ז', ס"ק ט', בי' סעי' י"ג ד"ה אין) - "ונראה להחמיר כדיעה הראשונה לחוש לכל המעת לעת של יום ל'".
 17. ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' ד', הע' י') - "שאסורה כל אותה יממה".
 18. לבושי עז (סעי' א' תמצית ס"ק ו', סעי' י"ג תמצית ס"ק י"א, סי' קפ"ד תמצית ס"ק י"ד).
 19. פרדס שמחה (ס"ק ל"ג אות ג') - "וראו לחוש להם, ובעת הצורך אפשר להקל".
 20. יסוד הטהרה (פרק י' סעי' י"ז) - "ולכתחילה חוששים לשיטה זו".
 21. נטעי גבריאל (פרק צ"ב סעי' ד') - "עונה בינונית אסור כל המעת לעת בין אם ראתה ביום ובין אם ראתה בלילה, וי"א דאינו אסור רק באותה עונה, ובשעת הדחק גדול ושאלת חכם יש להקל".
 22. עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ו).
 23. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' מ') - "המנהג הוא להחמיר".
 24. מעדני אשר (סי' י"ז) - "לכאורה מוכרח דחששא דעו"ב הוא מעל"ע שלם וכד' הכו"פ בין אם ראתה ביום או בלילה שהרי חששא דעו"ב איננו חשש שסיבת הראיה האחרונה תמשיך גם בעתיד אלא הוא חשש שיטבע בה טבע חדש לראות כרוב הנשים. וכ"כ ...".
 25. ארחות טהרה (פרק ז' סעי' ט"ז, פרק ח' סעי' ב') - "ולחומרא צריך לפרוש בכל המעת לעת".

26. פתחי דעת (ח"ב פרק מ' סעי' ג').

27. מנחת איש (פרק ו' סעי' ג').

ב. רק עונה אחת [בעונה שראתה].

1. ב"ח (ריש סי' קפ"ט) – "וצריך לפרוש עונה אחת כשהגיע יום שלשים".
2. סד"ט (סוף ס"ק ל"א) – "כרתי ... ולבי לא כן ידמה ולענ"ד דאינה אסורה אלא ביום ל' מראה ראשונה אם היתה ביום אסורה ביום ואם בלילה אסורה בלילה".
3. פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ל' ד"ה אמנם באמת הא, עמ' ס"ו) – "אמנם חידוש זה חידושו הכו"פ מסברא דידיה, ולא ידעתי מאין הוציא זה להחמיר כל כך, ולמה לא נאמר דבאותה עונה שכלו ל' יום חוששת בה ... שוב ראיתי בסדרי טהרה סוף ס"ק ל"א, שחלק ג"כ על הכו"פ בזה, עי"ש".
4. עי' קנאת סופרים (השמטות לטוטו"ד ויוס"ד סי' מ"ב) – "נראה דראיית דם נדה היה ביום וא"כ הוי זמן עונה בינונית ביום והתשמיש הוי בלילה הסמוך לעונה בינונית ובזה חולק הש"ך בסימן קפ"ז אף ביש לה וסת הקבוע ביום ושמשה בלילה הסמוך לוסתה דאינה תולה בוסתה לזה מכ"ש בעונה בינונית לכ"ע הוי כן ואין לתלות בעונה בינונית לכך יש לה דין רמ"ת ממש".
5. פרי דעה (פתיחה השער הח' בד"ה וראוי שתדע) – "ובאמת מסתימת הפוסקים משמע כהס"ט".
6. נחל אשכול (סוף סי' ל"ג אות ז') – "ולא ככו"פ".
7. פתחא זוטא (סי' קפ"ד ס"ק ה').
8. טהרת ישראל (סי' קפ"ד סעי' כ"ו) – "והחמיר לעצמו לאסור כל המע"ל ביום ל' תע"ב".
9. מהר"י שטייף (סי' קכ"ה ד"ה מעלת).
10. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' כ') – "אין לחשוש בעונה בינונית מעת לעת, אלא רק בעונה שראתה".
11. טהרת הבית (סי' ב' סעי' ו') – "שאם היתה תחלת ראייתה האחרונה ביום, צריך לפרוש ממנה ביום השלשים במשך כל היום, ומותרת בכל הלילה שלפניו. ואם היתה רואה בלילה, פורש ממנה בלילה שלשים כל הלילה, וביום שלשים מותרת".
12. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (פסקים דינים ומנהגים פרק ו' סעי' ד') – "בעונה בינונית אין צריך לפרוש מעת לעת, רק אותו עונה שראתה ועונה לפני זה, כנ"ל בסעיף הקודם".
13. אהל שרה (השמיט דין זה).

ג. כרתי עם החו"ד (יום ל"א) - ואם הוסת ביום, האם יש גם עונת האו"ז.

1. מיקל.

א) סוגה בשושנים (סי' ד' ס"ק א') – "כל בע"נ יחמיר לעצמו לפרוש גם ביום ל"א אך אין להחמיר רק לפרוש באותה עונה שראתה באחרונה ... אף דיש ב' חומרות חומרת האו"ז וחומרות הכר"ו מ"מ הא עיקר כרוב הפוסקים דעו"ב הוא יום ל' ולא יום ל"א ובפרט דיש דעת הרי"ף והרמב"ם והראב"ד והרא"ה דלא ס"ל כלל דין עו"ב".

ב) טהרת ישראל (סי' קפ"ד סעי' כ"ו) - לשונו מובא לעיל.

ג) באר משה (ח"א סי' מ"ז אות ד') – "וביום ל' אני מחמיר כהכו"פ לאסור יום ולילה, אבל ביום ל"א אינני אוסר יום ולילה אלא או יום או לילה וכהסדרי טהרה, דכדאי הם הגאונים הב"ח ובעל סדרי טהרה לסמוך עליהם בכה"ג בחומרת החו"ד".

ד) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע"א ד"ה הואיל, עי' אשרי האישי יו"ד פרק כ"ד אות ו') – "בהפלגת הל"א בכל מקרה אין צריך להחמיר אלא רק כפי העונה שראתה באחרונה".

הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ו' הע' ל"ה [לשונו מובא לעיל], פרק ז' הע' ל"ב, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ד אות ז') – "שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] כלל גדול בזה במקום שנחלקו גדולי הפו' אם נוהג דין עו"ב אזי דינו להחמיר את עיקר דין עו"ב ביום ל' ובאותה עונה דתרי חומרי לא מחמרי, מה גם דעיקר דין עו"ב אינו מוסכם וכמ"ש הגר"ז, ומ"מ גם באופנים שמקילין כ' הסוג"ב וטהר"י דיש לבדוק קודם תשמיש, ולשי"י רש"י והרמב"ן זהו עיקר דין עו"ב".

1) אמנם עי' הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"א הע' ל"א, פרק מ' הע' ה').

ה) אבני ישפה (ח"א סי' קס"ג ענף ב', סי' קס"ד) – "אין לחוש".

ו) ארחות טהרה (פרק ח' סעי' ט') – "אין להחמיר כלל".

ז) הליכות ביתה (עמ' ס"ט) – "וכן לחומרת החו"ד שעונה בינונית הוא יום ל"א (אבל רק באותה עונה שבה ראתה ולא לכל היממה כחומרת הכרתי ופלת, שאין להחמיר חומרא על חומרא)".

2. מחמיר.

א) אהלי יוסף (דיני ווסתות סעי' א').

ב) ששבה"ל (סעי' א' סוף ס"ק ה').

ג) עי' קנה בשם (ח"ג סי' נ"ז).

ד) לבושי עז (סעי' א' אות ב' ד"ה אמנם, סעי' י"ג תמצית ס"ק י"א, סי' קפ"ד תמצית ס"ק י"ד).

ה) יסוד הטהרה (פרק י' סעי' י"ז) – "ואף ביום השלושים ואחד מחמירים לחוש כל היממה".

ו) גופי הלכות (סי' קפ"ד משנת סופרים ס"ק ג').

ז) פתחי טוהר (פרק ז' סעי' ט') – "וגם חוששת ליום ל' ול"א משום עונה בינונית [כל המעת לעת]".

ח) פתחי דעת (ח"ב פרק מ' סעי' ג').

ט) לחמי אבירים (סי' ט' אות י"ג) – "אפשר להקל לענין בדיקה, אבל וודאי לא לענין פרישה כיון דלחחו"ד היא עיקר עו"ב".

3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ח).

א) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' ט"ז, הע' ל"ה) – "ובאמת המעיין בהכו"פ יראה שכל ההכרח לשיטתו הוא אי נימא כשיטתו דיום ל' נאמר בעו"ב וכן ס"ל באמת להכו"פ".

ד. בדיקות על הכרתי.

1. עי' סי' קפ"ד סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ה. או"ז על הכרתי [ל"ו שעות]. כגון ראתה ביום - למחמירים בעונה בינונית בדרך כלל, (שי"א דאין או"ז על עונה בינונית בכלל - עי' סי' קפ"ד סעי' ב').

1. מיקל.

א) סוגה בשושנים (סי' ב' סעי' ו', ס"ק ט"ו) – "נהי דמחמירין כדברי הכר"ו מ"מ אין לאסור עוד גם היום שלפני הלילה משום חומרת האו"ז דבזה דמחמירין לאסור הלילה שלפני היום שראתה בו יוצאין גם חומרת האו"ז".

ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק מ' הע' ז').

ג) ששבה"ל (סעי' א' ס"ק ה', סי' קפ"ד סיכום אות ג', שבה"ל ח"ח סי' קצ"ה אות ה' ד"ה בעונה) – "בעונה בינונית שהיא יום השלשים, להרבה פוסקים יש לפרוש לילה ויום מעיקר הדין, ומ"מ יש מקילים דגם העונה שלפני עיקר העונה רק מחומרת האו"ז".

ד) אבני ישפה (ח"א סי' קס"ג ענף ב', סי' קס"ד).

ה) מראה כהן (פרק ח' הע' מ"ו) – "ואולם לכו"ע אם ראתה ביום אינה צריכה לחוש ליום כ"ט מדין עונת אור זרוע".

ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ו הע' מ"ז).

ז) גופי הלכות (סי' קפ"ד משנת סופרים ס"ק ג') – "אין צריכין".

ח) ארחות טהרה (פרק ח' הע' ד') – "לא הוזכר בשום פוסק".

ט) פתחי טוהר (פרק ז' סעי' ח') – "אמנם, לא חיישינן לחומרת האור זרוע בעונה בינונית, ולכן מותרת בעונה שלפני ל'".

י) פתחי דעת (ח"ב פרק מ' סעי' ה').

2. מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק י', "וצ"ע").

ו. כרתי בליל טבילה.

1. מיקל.

א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע"א ד"ה הואיל, משמרת הטהרה פרק ו' הע' ל"א).

2. מחמיר.

א) ששבה"ל (סעי' א' סוף ס"ק ה', סיכום אות ה') – "ראוי להחמיר, ובשעת הדחק תעשה ש"ח".

ב) מעדני אשר (סוף סי' י"ז) – "מובנים יותר דברי המחמירים אפילו בליל טבילה מאחר שד' הכו"פ קרובים להיות דין ממש ולא רק חומרא".

ג) פתחי דעת (ח"ב פרק מ' סעי' ד').

3. מראי מקומות – משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' ט"ז סעי' כ"א), יסוד הטהרה (פרק י' הע' י"ז, "ישאלו חכם"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ח).

א) חוט שני (ס"ק ב' אות ג') – "בשעת הצורך אפשר להקל בזה".

ב) לבושי עז (סי' קפ"ט סעי' א' תמצית ס"ק ו') – "ובמקום הצורך כגון בכלה תש"ח".

ז. כרתי בליל חופה.

1. עי' סי' קפ"ד סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ח. כרתי כשיוצא לדרך.

1. מיקל – משמרת הטהרה (פרק ו' הע' כ"ז), ארחות טהרה (פרק ח' סעי' ז'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' נ"ג).

2. מחמיר – פתחי דעת (ח"ב פרק מ' סעי' ד').

3. מראי מקומות – אבני ישפה (ח"א סי' קס"א), משנה הלכות (ח"י סי' קי"ז).

ט. כרתי כשבא מן הדרך.

1. מיקל – ארחות טהרה (פרק ח' סעי' ז').

י. עונה בינונית של החו"ד (יום ל"א), עם הכרתי, ליל טבילה.

1. עי' סי' קפ"ד סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

יא. מעוברת.

1. מיקל - עי' סעי' ל"ג, לשיטות ומראי מקומות.

יב. חיבוק ונישוק.

1. מיקל – ארחות טהרה (פרק ה' סעי' ד').

יג. מראי מקומות – פרי טהרה (הע' ס"ג), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק פ"ד).

כג] האם הפלגה קטנה עוקרת הפלגה גדולה.

א. עוקר ההפלגה ארוכה.

1. חי' הר"א (נדה דף לט; עמ' ר"י, עי' מגיה הע' ט') – "הא דחשיב מריש ירח' דניסן עד ריש ירח' דאייר ומה' דאייר עד ה' דסיון ל', והלא כיון דראתה בריש ירח' דאייר ובה' בו נמצאת עוקרת דלוג ראשון של ל' יום, שהרי עכשו לא דלגו אלא ד' ימים, וא"א לומר שרואי אותה כמי שאינה דהא מינה חשיב הפלגה של ל' יום".
2. קיצור פסקי הרא"ש (נדה סי' ב', הו"ד בסד"ט ס"ק י"ד ד"ה אמנם).
3. מהרש"א (נדה דף סד, הו"ד בסד"ט ס"ק י"ד ד"ה אמנם) – "כיון דראתה אח"כ בלא הפלגת י"ז ימים הרי נעקרה ראיית יום י"ז דבחדא זימנא מיעקרה".
4. ב"ח (ס"ק ט"ז ד"ה ומ"ש) – "עקרה הפלגה הראשונה ואינה חוששת אלא להפלגת שנים עשר יום מראייה זו דאחד באייר ... דלמה תהא חוששת לט' אייר שהוא מופלג עשרים יום מראייה שראתה בעשרים בניסן הלא הפסיקה בנתיים בראייה אחרת באחד באייר ואין כאן הפלגת עשרים יום, ואם היה הדין שתהא חוששת להפלגת עשרים לאחר שראתה באחד באייר היתה צריכה לחוש להפלגת עשרים לראיית אחד באייר".
5. פרישה (ס"ק כ"ח) – "נעקרה הפלגה קמא".
6. ש"ך (ס"ק ל"א, ס"ק ל"ד, ס"ק מ', נקה"כ על הט"ז ס"ק י"ח) – "באמת נראה עיקר דאם ראתה בא' באייר א"צ לחוש לט' בו שהפסיקה בראתה בנתיים ואין כאן הפלגת עשרים יום אלא הפלגת י"ב יום ושינתה הפלגה לי"ב ואין צריך לחוש אלא להפלגת י"ב יום מראיה זו דא' באייר וכדלקמן סעיף י"ד וחוששת נמי לעשרי' באייר משום וסת החדש ולא בסיון משום ר"ח אייר".
7. עי' חכ"א (כלל קי"ב סעי' י"ח) - לשונו מובא לקמן.
8. מלבושי טהרה (סעי' מ', ס"ק נ"ד) – "וכן אפילו אם לא היה לה וסת קבוע לעשרים וראתה פעם אחת לשלשים יום ואחר כך ראתה ליום עשרים נעקר לגמרי ראיית שלשים ואינה צריכה לחוש אלא ליום עשרים לראיה זאת".
9. א אמנם עי' מלבושי טהרה (סעי' ל"ב, ס"ק ל"א). וצ"ע.
10. טהרת ישראל (סעי' צ"ד) – "וכן אפילו אם לא היה לה וסת קבוע לכ' וראתה פ"א לל' יום ואח"כ ראתה ליום כ' נעקר לגמרי ראיית ל' ואין צריך לחוש אלא ליום כ' מראיה זאת".
11. אג"מ (יו"ד ח"א ריש סי' קכ"ב) – "באשה שראתה בהפלגת שלשים יום ואח"כ ראתה כ"ט אם הוא עקירה ... ואם פעם ראשון היה בחמישי באייר ופעם שני בששה בסיון שהיא הפלגת שלשים יום ואח"כ ראתה בחמישי בתמוז שהיא הפלגת כ"ט ואין הימים שוים לא בשוה ולא בדלוג, הוא ענין הפלגה וממילא כיון שהפלגת שלשים היה רק פעם אחד נעקר משלשים לכ"ט".
12. שפע טהרה (ס"ק ט"ז) – "וסת הפלגה קצרה עוקרת וסת הפלגה ארוכה".
13. חשב האפוד (ח"א סי' קכ"ו אות ג', הליכות חנוך פרק ב' אות קל"ט, מילואים סי' ד') – "דהכי נהוג עלמא, והוא דרך פשוטה אשר כל איש ואשה יכולים לעמוד בחשבונה".
14. הג' מקאפיש (נטעי גבריאל פרק צ"ו הע' ג').
15. הגרשז"א צ"ל (נטעי גבריאל פרק צ"ו הע' ג').
16. שאילת שאול (יו"ד סי' ל"ח) – "נהגו להורות בזה כהש"ך ... כתבתי כ"ז לפי ששמעתי וגם ראיתי שהרבה ספרי קיצורים שיוצאים היום מעתיקים בפשיטות את דינו של הב"מ כאילו היא הלכה פסוקה ולא ראו שדעת הגר"א והחת"ס כהש"ך וכן ראוי להורות".
17. פותח שעב (סי' כ"ז סעי' ז') – "ונהוג עלמא כהש"ך דחשש הפלגה ארוכה נעקר ע"י ששינתה להפלגה קצרה".

ב. אינו עוקר.

1. רמ"א (סעי' י"ג) – "ראתה בא' בניסן וכ' בו, חוששת לאחד באייר, מפני ר"ח ניסן. ראתה באחד באייר או לא ראתה בו, חוששת לט' באייר, שהוא יום כ' מראיית יום כ' שראתה".
2. לבוש (סעי' י"ג) – "ואם לא ראתה בו או אפילו ראתה בו חוששת ג"כ לט' באייר, משום וסת ההפלגות של עשרים והוא יום עשרים מראיית יום עשרים בניסן".
3. דברי חמודות (פרק ט' אות כ"ז).
4. ט"ז (ס"ק י"ח) – "ובד"מ חלק עליו וכתב ... וכן נ"ל עיקר ויפה הגיה כאן רמ"א ראתה או לא ראתה".
5. תוה"ש (ס"ק כ"ב) – "ועיין בט"ז שמאריך לקיים דעת הרב, וכן נראה לי, וכן מבואר להדיא מדברי הראב"ד".
6. תפארת ישראל (ס"ק י"ח) – "שוב עיינתי בהלכות נידה להרמב"ן שנדפס מחזש וז"ל ... נתן טעם דא"צ לחוש ליום ל' הואיל וחזר וסת קבוע למקומו ולא כש"ך דהואיל ושינתה הפלגתה וצ"ל כמש"ל דאף שהקדימה מ"מ אין כאן עקירה בהפלגה ודבר זה מבואר בהרמב"ן כמע"מ וג"י שלו היה כן בגמרא וברוך השם שהנחני בדרך אמת כי אור ספר רמב"ן היה גנוז".
- א) רמב"ן (הל' נדה פרק ו' הל' ב') – "כשהחזרת לראות ביום וסתה לכ' אע"פ שחזר הוסת למקומו יש שהורה שצריכה לחוש ליום ל' ממנו, ויש שהורה שאינה חוששת כלום משעה שחזר הוסת הקבוע למקומו נעקר שאינו קבוע, ולזה דעתי נוטה, שאם אין אתה אומר כן תהא אשה זו כל ימיה רואה מכל' לכ' ועדיין צריכה לחוש לשלשים".

7. תפארת למושה (על הש"ך ס"ק מ') – "בש"ך בס"ק מ' וז"ל ופ"ל זה צ"ע וע"ק כו' ואין צריכה לחוש אלא להפלגת כ' וכדלעיל סקל"א כו' עכ"ל. לק"מ דעכ"פ היתה צריכה לחוש להפלגת ל' מראיה זו של עכשיו שראתה בכ' משא"כ ע"י שהי' קביעתה האחד בכ' חזר הוסת למקומו ואין צריכה לחוש להפלגה ל' מראיה זו".
- ע"י תפארת למושה (על סעי' י"ב) – "מר"ח ניסן עד ר"ח סיון ס' יום צריכה לחוש ליום ס' לראיה שניה. ונפקא מינה דאי ראתה בין ר"ח סיון ואב אינה צריכה לחוש לר"ח אב דבטל הפלגת ס', מה שאין כן בוסת החדש".
8. מקור חיים (תפארת צבי ס"ק י"ח) - לשונו מובא לקמן.
9. סד"ט (ס"ק י"ד, ס"ק י"ט) – "ודלא כש"ך ומהרש"א שהבאתי לעיל. מיהו מה דסבירא להו להרמ"א וט"ז דמנינן להפלגתה מראיה ראשונה ואין הראיה שבנתיים מפסיק בזה, לא נראה כדבריהם, אלא כדעת הש"ך".
10. בית מאיר (רמ"א סעי' י"ג) – "שינתה לל' ושוב חזרה וראתה בעשרים לא הותר ל' וש"מ דזה לא חשוב עקירה כיון שעדיין לא עברה הפלגת ל' בלא ראייה. אלא עיקר הטעם הכא דאילו ראתה בר"ח אייר שוב לא היתה צריכה לחוש לט' בו מפני הפלגת כ' של ראיית כ' מפני שחשש הפלגה תמיד אין לחוש אלא לראיה האחרונה ואפילו כשקרבה ראייתה".
11. חנ"ד (בי"ס י"ח) – "הש"ך ... דבריו תמוהין ... וזה ודאי אינו".
12. גר"ז (ס"ק מ', ס"ק מ"ג, ס"ק מ"ד, ס"ק נ"ח) – "ובאמת דעת הרמב"ן בהלכותיו פרק ה' ופרק ו' שלא כדברי זה (רמ"א, ט"ז) ולא כדברי זה (ב"ח, ש"ך) אלא דאם ראתה בא' באייר אינה חוששת לט' בו אלא לכ' בו כי אף שלא נעקר וסת הפלגת כ' במה שהקדימה לראות מכל מקום אינה מונה כ' אלא מיום שראתה שנית כדלקמן סעיף י"ד (והלכך חוששת לכ' באייר אף אם אין בו משום חשש וסת החדש דניסן כגון שבניסן ראתה בב' בו ובכ"א בו) וגם צריכה היא לחוש לי"ב בו הואיל ושינתה הפלגתה לי"ב ימים מכ' בניסן לא' באייר ושמה תקבע לה וסת להפלגת י"ב ימים (גמרא רש"י ראב"ד דף י' ע"א). **ובימי רמ"א וב"ח וט"ז וש"ך לא באו עדיין הלכות נדה להרמב"ן לדפוס במדינות אלו לכן כתבו מה שכתבו** (עיי' כרתי ופלתי)".
- א) ע"י רמב"ן (לשונו מובא לעיל).
13. לחוש (לחם ס"ק ל"ד, ע"י סוף ס"ק ל"ח) – "דאע"ג דהפסיק בראי' א' באייר ואין מונין עוד ההפלגה מכ' ניסן ... מ"מ לא נעקרה הפלגה זו וצריכה לחוש לה ומונין מא' אייר ותחוש לכ' בו".
14. ערה"ש (סעי' מ') – "דוודאי לא נעקר עדיין בוסת שאינו קבוע עד שיבא יום הל' השלישי ולא תראה ורק הל' חשבינן מן ראיית הכ' ולא מל' השני".
- ע"י ערה"ש (סעי' ל"א, סעי' ל"ג) – "והט"ז סקי"ח הסכים להרמ"א אך רוב הפוסקים חולקים עליו כמ"ש ונראה להלכה כן דרבים הם ועוד דוסתות דרבנן והולכין בספקו להקל כנלע"ד".
15. מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ס"ז).
16. סוגה בשושנים (סי' ה' סעי' ג').
17. חנ"א (י"ד סי' פ"ה ס"ק ל"ד) – "הש"ך ... האחרונים ז"ל השיגו עליו ודעתם דכל שהקדימה אין זה עקירה, וכ"ה בהדיא בבבב"נ וז"ל ועוד תבין ותדע כי האשה שקבעה כו' כגון כו' מכ' יום לכ' יום ושינתה פ"א לכ"ה שאמרו כו' חוששת לשניהן כשהיא חוששת לוסת הראשון דהיינו הפלגת כ' מונה כ' מיום השינוי ואילך דהיינו מכ"ה ושינתה בו וכשהיא חוששת עוד לכ"ה אם ראתה ביום כ' שחששה בו הרי היא מונה כ"ה יום מכ' ואילך, ואילו לא ראתה ביום כ' היתה חוששת לסוף ה' ימים מאותו יום כ' שהוא כ"ה כו' עכ"ל".
18. משנת רבי אהרן (ח"א סי' כ"ב אות ז' ד"ה אך לכאורה) – "הסכימו רוב האחרונים לחוש להשלשים שאחר כ' ... והבית מאיר הוכיח כן בראיה ברורה מהרמב"ן הלכות נדה פ"ו ה"ב הנדפס בסוף ס' בעה"נ לראב"ד".
19. באר משה (ח"ו סי' קמ"ב) – "דאנו מחמירין כשיטת האחרונים דס"ל שמחוייב לפרוש בהפלגה של מ"ד שלא נתבטל עדיין".
20. בדה"ש (ס"ק י"ט, ציונים ס"ק קכ"ט, ס"ק קל"ב) – "וכוותיהו קיימא לן".
21. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע"ט, משמרת הטהרה פרק ז' הע' נ') – "העיקר כהסוברים שהפלגה קצרה אינה עוקרת הפלגה ארוכה".
- אמנם ע"י הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"א סי' ק"ע תשובה א', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות כ"ט) – "היה מעשה שאני עד לו שלפני גאון אחד שליט"א באה אשה לקבוע וסתות ולא אמר לה לחשוש לתאריך שהוא וסת ארוך שלא נעקר ע"י הקצר, וכאשר שאלתי אותו הוא ענה שלא צריך לחוש. וא"כ משמע שסובר שאפשר להקל כמו הש"ך שם ס"ק ל"א שסובר שוסת קצר עוקר את הוסת הארוך שקדם לה. אמנם ידידי ר' דוד מורגנשרטן שליט"א אמר לי בשמו שראוי **לבן תורה** להחמיר כדעת הבית מאיר".
22. ע"י שבה"ל (ח"ב סי' פ"א, ע"י סי' צ"ט סעי' י"ג) – "אם ראתה בר"ח ראי' נמשכת כדרך וסתה מסתברים דברי הש"ך, רק במה שס"ל להש"ך דוסת קצר עוקר הארוך הדברים נוטים לדברי הבית מאיר וכנ"ל".
- ע"י שבה"ל (ח"ה סי' ק"ז) – "ובמחלוקת הש"ך והבית מאיר כדאי מאד לחוש לשיטת בי"מ והרב שוסת קצר אינו עוקר ארוך וחוששים חשש הראשון מראיה אחרונה".
- ע"י ששבה"ל (ש"ך ס"ק מ', סיכום סעי' י"ד אות ו') – "יראה ההלכה דבוסת שאינו קבוע לא נעקר הל' בכה"ג ... ולצורך גדול נראה לסמוך על הש"ך".
- ע"י שבה"ל (אבני ישפה ח"א סי' ק"ע תשובה א') – "שאלתי את פי מו"ר הרה"ג הרב שמואל הלוי ואזנר שליט"א [זצ"ל] במעשה שבא לפניו שגם הוא לא חשש למחמירים בזה, ושאלתי פיו למה אינו אומר לאנשים לחשוש לב"מ, והרי הוא עצמו בספרו שבט הלוי ח"ב סי' פ"א כותב כמו הב"מ בזה עיי"ש שהאריך. ואמר לי שקשה לחוש לזה למעשה כיון שצריך לזכור וסת מלפני הרבה זמן שפעם אחת היה ארוך ע"כ".
23. חזקת טהרה (ס"ק פ"ח).
24. חוט שני (ס"ק י"א אות ד', רבית עמ' קנ"ו) – "דאין הפלגה קצרה ... עוקרת את הפלגה הארוכה שלא ראתה בו. ואמנם אין היא מונה להפלגה הארוכה אלא מן הראיה האחרונה".

25. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קי"ז, היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות ט') – "פוסקים כהבית מאיר וש"ע הרב שהפלגה קטנה אינה עוקרת הפלגה גדולה (ואפילו אם עברה ג' הפלגות קטנות)".
26. פרדס שמחה (ס"ק ל"ז).
27. מגילת ספר (סי' ל"ח אות ב') – "להלכה נקטינן כדעת הב"מ והסד"ט וש"ע הרב דאין הפלגה נעקרת אלא כשהגיע היום ולא ראתה בו והפלגה קצרה אינה עוקרת ארוכה ומ"מ ראייה באמצע מפסקת ואין חוששים להפלגה אלא מראיה בתרייתא".
28. יסוד הטהרה (פרק י' סעי' ח') – הפלגה קצרה אינה עוקרת ומבטלת את החשש הוסיף להפלגה הארוכה שקדמה לה".
29. מראה כהן (עמ' קל"ח אות א') – "כתבו הפוסקים שהפלגה הקצרה של כ"ד יום אינה עוקרת את ההפלגה הארוכה של כ"ח יום".
30. פתחי מגדים (פרק כ"ב סעי' י', סעי' י"ב, סי' י"ג העולה לדינא אות א').
31. עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"ו) – "שאף שכלל ישראל נהגו להקל כהש"ך, אבל זהו מטעם שלא היה להם הגירסא הנכונה ברמב"ן, וכל יסודם בטעות. ועכשיו שיש לנו הגירסא הנכונה כדנ"ל מהיכי תיתי שיש שום ראשון שמקיל בזה, ולכן ודאי יש להחמיר, וי"ל שהוא גם עיקר הדין ... והא שהפלגה קצרה אינה עוקרת הפלגה ארוכה, **הוא גם לקולא**. למשל, אשה שראתה הפלגת כ"ה, כ', כ"ה, כ"ב, כ"ה, נמצא שנקבעה וסת הפלגה לכ"ה, ועכשיו אינה צריכה לחוש לעונה בינונית (כמו כל אשה שיש לה וסת קבוע). ושמעתי מרי"ב של' שכן יש להקל, שכן דינא ... **אבל לענין** המלמד הלכות נדה לאנשים המתחילים בטהרת המשפחה, אין צריך להגיד להם הלכה זו, כדי לינצל מבלבול (ויכול לסמוך על הש"ך)".
32. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ל) - רוב פוסקים.
33. פתחי טוהר (פרק ו' סעי' ז').
34. ארחות טהרה (פרק ז' סעי' כ"ט) – "הפלגה קצרה אינה עוקרת הפלגה ארוכה".
35. פרי טהרה (סעי' ט"ו) – "נוהגים כדיעה זו".
36. מעדני אשר (סי' כ') – "שנקטו שמה שקצרה לא עוקרת ארוכה הוא קרוב לעיקר הדין כמפורש בראב"ד ורמב"ן".
37. עי' מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ל"ו, חוקת הטהרה קובץ תשובות סי' ה') – "לכתחילה ראוי להחמיר בזה כדעת גדולי הוראה, ובשעת הדחק, ובמקום צורך, יש להקל כהש"ך".

ג. מראי מקומות – רמב"ן (נדה דף לט: ד"ה גרסת רש"י), פת"ת (ס"ק י"ג), פרדס רמונים (מק"ל ס"ק י"ח), יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' נ"ז), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק פ"ח, ס"ק פ"ט, ס"ק קי"ט).

כד כשאינו עוקר: מונה מראיה ראשונה או מראיה אחרונה [לענין וסת שאינו קבוע] - "בית מאיר".

א. מראיה ראשונה.

1. ב"י (ס"ק ט"ו ד"ה ולעולם) – "קשה דאם כן היאך כתב חוששת לאחד באייר מפני ר"ח ניסן ואם לא ראתה חוששת לתשעה בו לשיעור הפלגה של עשרים דמשמע שאם ראתה בראש חודש אייר אינה צריכה לחוש לתשעה בו ואמאי הא כיון שעדיין לא הגיע יום עשרים לראייה שנייה איכא למיחש שמא תקבע וסת להפלגת עשרים יום וי"ל דכיון דראייה ראשונה היתה בראש חודש אילו היתה חוזרת לראות בראש חודש הסמוך לו היינו אומרים דראייה הראשונה שראתה בראש חודש היא עיקר ובה הולך הוסיף ליקבע ולא חיישינן לראייה שנייה שראתה באותו חודש דאמרינן מקרה הוא ודמים יתרים הוא".
 2. רמ"א (סעי' י"ג) - לשונו מובא לעיל.
 3. לבוש (סעי' י"ג) - לשונו מובא לעיל.
 4. דברי חמודות (נדה פרק ט' אות כ"ז).
 5. ט"ז (ס"ק י"ח) - לשונו מובא לעיל.
- (א) **וגם מראיה שניה** - ט"ז (ס"ק י"ח), "נראה עיקר כדברי רמ"א דגם בראתה בראש חודש אייר צריכה לחוש לט' וכ' באייר ... ודאי צריכה לחוש ליום כ' מן ראייה של עשרים וגם ליום עשרים מן ראייה יום שלשים אם כן גם בזה צריכה לחוש להפלגת עשרים ימים מן יום העשרים (באייר) [בניסן] ומן ר"ח אייר".
1. כדאי במשנת ר' אהרן (ח"א סי' כ"ב סוף אות ז') – "דמפורש בט"ז דרק לחומרא חושש להפלגה לזמן הראוי, אבל חושש גם להפלגה מהראיה האחרונה בפועל, ולא מהני מה שלא ראתה בזמן הראוי לעקור החששא לזמן ההפלגה במציאות".
 2. פרי דעה (טו"כ ס"ק י"ח) – "מ"ש הט"ז ... לא זכיתי להבין דבריו, דכיון דמונין כ' יום מיום כ' הרי דאמרינן דראיה דיום ל' לא מבטלת ההפלגה, והיינו ע"כ משום דאמרינן ראייה כ' עיקר וראייה ל' דמים יתירים הוא דאטוספי בה, וא"כ מה"ת שתמנה עוד כ' יום מיום ל'".
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ה).
 6. תוה"ש (ס"ק כ"ב) - לשונו מובא לעיל.
 7. מקור חיים (תפארת צבי ס"ק י"ח) – "פסק מנחת יעקב כרמ"א וכן פסק הט"ז וכן הוכיח מעדני מלך דף רצ"ו. וכן פסק עט"ז כרמ"א והואיל דכל הני אחרונים עט"ז וט"ז ומעדני מלך ומנחת יעקב הסכימו' עם הרמ"א להחמיר כהראב"ד מי מקל כנגדם".
 8. חכ"א (כלל קי"ב סעי' י"ח) – "חזרה וראתה בא' באייר לדעת רוב אחרונים אינה צריכה לחוש לט' אייר שהוא הפלגה של כ' יום מן כ' ניסן שהרי כבר עקרה הפלגה זו על ידי מה שראתה בא' באייר ואם כן הפליגה רק י"ב יום אלא שצריכה לחוש י"ב אייר שהוא הפלגה י"ב יום (ש"ך ס"ק ל"א). ודעת קצת הפוסקים (רמ"א סעיף י"ג וט"ז ס"ק י"ח) דאפילו חזרה וראתה באחד באייר אמרינן דראייה זו לא באה מכח ששינתה הפלגה של כ' יום לקבוע לי"ב יום אלא מה שראתה הוא מחמת שהיום גורם שתקבע גם לימי החודש כמו א' בניסן ואף על פי כן תראה לזמן הפלגה של כ' יום ואם כן צריכה לחוש גם ט' אייר שהוא הפלגה מן כ' ניסן".
 9. חת"ס (יו"ד סי' קס"ו) – "אם האשה הזאת לא קבעה מעולם שום יום משלשה ימים אלו דהיינו כ"ו כ"ז כ"ח שום יום מאלו לא קבעתה ג"פ זא"ז אלא פעם ראתה בכ"ז ואח"כ נעקר לכ"ח וממנו לכ"ו וכן לעולם באופן שלא נקבע שום א' מימים אלו להיות

וסת קבוע ונמצא שנעקר בפעם א' א"כ השתא הכא נעקרו כולם ושוב לא תחוש לשום אחד מהם כי משראתה ביום ח' אב וחזרה וראתה י"א ימים אחרי כן שהוא י"ט אב א"כ לדעת רמב"ן הביאו הד"מ סי' קפ"ט והביאו הש"כ שם סקל"א נעקר ההפלגה שהיתה צריכה לחוש לו ע"י ראי' ח' אב וכן הסכים בס' תפארת ישראל ואפי' להט"ז שם סקי"ח דהאריך וסובר דלא נעקר בראי' המפסקת בנתים מ"מ האשה הזאת כשהגיע יום ג' ד' ה' אלול ולא ראתה בהם הרי נעקרו חששות א' מג' ימים כ"ו כ"ז כ"ח ושוב לא תחוש להם כ"א להפלגה שמיום ח' עד י"ט אב והיינו י"ב ימים וגם זה כבר חלף עבר ביום ר"ח אלול נמצא שאין לה לחוש עתה כ"א לוסת החודש ולעונה בינונית שהיא משלשי' לשלשים יום ולהיות כי חדש אב מלא נמצא שיום שלשים לראיתה שהוא עונה בינונית ויום וסת החדש מקלעי אהדי לכ"ע עש"כ שם סק"ג ותחוש מיום י"ט אלול ולא לשום חששא אחרת כלל כל זה אם לא קבעה וסת ג"פ ביום מן הימים הנ"ל".

(א) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ו הע' י"ט) – "ולכתחילה כדאי לחוש גם לדעת הרמ"א".

ב. מראיה אחרונה - שיטת "בית מאיר".

1. תפארת ישראל (ס"ק ט"ז, ס"ק י"ח) – "וזה ברור דלא כט"ז ... דברי הב"ח וש"ך נכונים".
 2. תפארת למשה (על הש"ך ס"ק מ', עי' על סעי' י"ב) - לשונו מובא לעיל.
 3. סד"ט (ס"ק י"ד, ס"ק י"ט) - לשונו מובא לעיל.
 4. הפלאה (על סעי' י"ב).
 5. בית מאיר (על רמ"א סעי' י"ג) - לשונו מובא לעיל.
 6. גר"ז (ס"ק מ"ג, ס"ק מ"ד, ס"ק נ"ח) - לשונו מובא לעיל.
 7. לחו"ש (לחם ס"ק ל"ד) – "רוב האחרונים".
 8. ערה"ש (סעי' מ') - לשונו מובא לעיל.
 9. מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ס"ז).
 10. סוגה בשושנים (סי' ה' סעי' ג') – "ומנין שניהם מראי' אחרונה".
 11. חזו"א (י"ד סי' פ"ה ס"ק ל"ד) - לשונו מובא לעיל.
 12. משנת רבי אהרן (ח"א סי' כ"ב אות ז' ד"ה אך לכאורה) - לשונו מובא לעיל.
 13. עי' הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' ר"י אות ו') – "לענין מחלוקת הפוסקים אם הפלגה קטנה עוקרת הפלגה גדולה, אמר שהמנהג להקל אבל זה חומרא שיש להחמיר בו".
 14. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קי"ז [לשונו מובא לעיל], היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות ט') – "לא נעקר".
 15. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' כ"א, פרק ל"ו הע' כ"ט) – "שבודאי מחמירים כחומרת הבית מאיר".
 16. שבה"ל (ח"ב סי' פ"א, עי' סי' צ"ט סעי' י"ג, ח"ה סוף סי' ק"ז, ש"ך ס"ק מ', סיכום סעי' י"ד אות ו') - לשונו מובא לעיל.
 17. בדה"ש (ס"ק פ"ה, עי' ס"ק ק"ו).
 18. פרדס שמחה (ס"ק ל"ז).
 19. חוט שני (ס"ק י"א אות ד' [לשונו מובא לעיל], עי' פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' כ"א, פרק ל"ו הע' כ"ט [לשונו מובא לקמן]).
 20. חזקת טהרה (ס"ק פ"ה, ס"ק קי"ד, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קס"ז סי' ק"ל, עמק התשובה ח"ו סי' שע"ח ד"ה גם איכא) - לשונו מובא לקמן.
 21. מגילת ספר (סי' ל"ח אות ב') - לשונו מובא לעיל.
 22. יסוד הטהרה (פרק י' סעי' ח', סעי' ט').
 23. לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק כ"א, ס"ק ל"א) - "והכי קי"ל. ויש מורים שנקטו כהש"ך, ובמקום הצורך תש"ח".
 24. פתחי מגדים (פרק כ"ב סעי' י').
 25. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"ו) - לשונו מובא לעיל.
 26. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ו, עמ' ש"ל).
 27. חיי הלוי (ח"א סי' פ"א).
 28. פתחי טוהר (פרק ו' סעי' ז') – "והעיקר למעשה, שחוששת לו".
 29. ארחות טהרה (פרק ז' סעי' כ"ט, סעי' ל"ב).
 30. פרי טהרה (סעי' ט"ו) – "נוהגים כדיעה זו".
 31. לחמי אבירים (סי' ט' אות ז').
 32. אהל שרה (עמ' מ"ב) – "ויש להחמיר כדעת הבית מאיר".
- (א) **בן תורה יש להחמיר.**
1. עי' הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"א סי' ק"ע תשובה א', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות כ"ט [לשונו מובא לעיל], עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רי"ד [לשונו מובא לקמן]).
 2. הגר"ט גולדשטיין זצ"ל (נטעי גבריאל פרק צ"ו סעי' ב' [לשונו מובא לקמן], הע' ה') – "דת"ה ובן תורה יש לחוש לשיטת הרמב"ן וש"ע הרב".
 3. שבט הלוי (נטעי גבריאל פרק צ"ו סעי' ב' [לשונו מובא לקמן], הע' ה') – "כן הורה לי הגאון בעל שבט הלוי".
 4. אבני ישפה (ח"א סי' ק"ע תשובה א' בהג"ה) – "שלבני תורה ראוי להחמיר".
 5. חוט שני (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' כ"א, פרק ל"ו הע' כ"ט, עי' חוט שני ס"ק י"א אות ד' [לשונו מובא לעיל]) – "שבני תורה נוהגים להחמיר".
 6. נטעי גבריאל (פרק צ"ו סעי' א', סעי' ב') – "ובמקום הצורך יש לסמוך להקל ... אכן לבן תורה יש להחמיר".

7) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' י"ט, פרק ל"ו סעי' י"ט) – "ולהלכה, דרך בני תורה להחמיר כשיטת הבית מאיר שחוששים לשניהם".

8) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רי"ד) – "בדרך כלל בני ישיבה נהגו להחמיר כהבית מאיר, אבל הוא רק בתורת חומרא. פעם אחת דיברתי עם הרב אלישיב זצ"ל לגבי איזו שאלה, ואמרתי 'כיון שאנו פוסקים כהבית מאיר, והרב אלישיב אמר לי 'אין לומר שאנו פוסקים כהבית מאיר, יאמר שאנו מחמירים כהבית מאיר'".

ב) רק אחר ז' יום – חזו"א (יו"ד סי' פ"ה ס"ק מ"ג), "הא דאמרינן דבקרבא ראייתא מונית מראי' בתרייתא נראה דאינו אלא לאחר ז' אבל תוך ז' כיון דראתה ממעין פתוח לאו ראי' היא אלא בתר קמייתא גרירא ואי עבר יום הוסת מיום הראשון אינה חוששת עוד ליום הוסת מיום הראי' שבתוך ז', ונראה דאפי' ראתה למנין ימי הפלגתה דיינינן לה להרחיקה וסתה כגון שהיתה למודה לכ' וראתה לכ' וביום הז' וביום כ' לראית יום ז' שהוא יום כ"ו לראית יום כ' וחזרה וראתה לכ"ו ולכ"ו קבעה וסת לכ"ו ונעקר וסת כ' ולא אמרינן דראית כ"ו קמייתא ראיית כ' הוא מראית יום ז' ועדיין לא ראתה לכ"ו אלא ב' פעמים דלעולם אין מונין לראי' ממעין פתוח", הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ו הע' י"א).

ג. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק י"א), ההלכה במשפחה (הדרכה והערות פרק ז' אות ד').

ד. לשיטת הבית מאיר: האם עונת הוסת נקבע לפי הוסתה ארוכה או הוסת הקצרה - למשל, ראתה בהפלגת ל"ה ביום, ואח"כ ראתה הפלגה של ל"ג בלילה. והשתא יש לה וסת הפלגה קצרה בלילה ל"ג. האם חשבון הארוכה יהיה ביום ל"ה (העונה הישן), או בלילה ל"ה (העונה החדש).

1. הכל לפי העונה החדשה.

א) עי' ששבה"ל (ש"ך ס"ק ל"א ד"ה וכתב, ח"ה סוף סי' ק"ז) – "שראתה בא' ניסן בלילה וכו' ניסן בלילה, והוי הפלגת כ' ימים, ואח"כ ראתה בא' אייר ביום, דנתבאר לעיל בריש הסעיף דראיית יום עוקרת ראיית לילה הקודמת, וחוששת רק לפי האחרון, ואמנם הפלגת כ' לא נעקרה ע"י הוסת הקצר, אך חשש וסת לילה נעקר, כיון דאינה באותה עונה, [פי' אם נימא דהא דרגילה לראות ביום או בלילה אינו מעיקר הוסת רק הם שני ענינים, שיש חשש וסת וסת ליום החודש או להפלגה, וגם שרגילה לראות בעונה מסוימת, ובזה יש לחלק דנהי דראיית לילה נעקרה מ"מ עצם חשש ההפלגה עדיין לא נעקר, ועדיין צע"ק בזה.] ומשום וסת החדש תחוש ללילה כ' אייר משום כ' ניסן, וליומו משום הפלגה של כ' יום מא' אייר שהיה ביום, שהרי רק הלילה נעקר אך עיקר וסת ההפלגה לא נעקר".

1) לפ"ז, משמע שגם וסת הרמ"א יהיה בעונה חדשה. ולא מסתבר.

2. לפי העונה החדשה, בזמן שהעונה קודם הראייה הראשונה ואחר הראייה הראשונה היה שוה.

א) חזקת טהרה (תוספת טהרה אות ק"ב ב') – "ונראה דאם הראייה הקודם להפלגה הארוכה היה ג"כ ביום ובהפלגה קצרה ראתה בלילה, כשחוששת עכשיו להפלגה הארוכה צריכה לחוש ללילה כמו שראתה באחרונה בהפלגה קצרה, ואף שהיה ההפלגה הארוכה מיום ליום, מ"מ כעת שראתה בלילה הוי אותו מספר ההפלגה - מלילה ללילה - כמו מאז שהיה מיום ליום, דאם תאמר שתחוש ביום א"כ אין זה לפי שיעור ההפלגה שראתה לא למספר העונות ולא למספר הימים, דהכלל בזה דהפלגה לפי מספר הימים שהפליגה יחשב ואם עכשיו הוי מספר ההפלגה מלילה ללילה כפי מספר ההפלגה הארוכה שקדמה א"כ חיישינן מלילה ללילה אף שהיה אז מיום ליום".

3. לפי העונה הישנה.

א) חוט שני (רבית עמ' קנ"ו) – "כל וסת חוששת לו לאותו עונה שראתה בו, כגון בארוכה אם ראתה בהפלגה של כ"ט ביום, ובקצרה ראתה בהפלגה של כ"ה בלילה, הרי היא חוששת לכ"ה לעונת הלילה, ולכ"ט לעונת היום".

ב) לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק ל"א) – "ראתה הפלגה ארוכה בעונת היום, ואח"כ ראתה הפלגה קצרה בעונת הלילה, דקי"ל דחוששת לשניהם, מ"מ להפלגה קצרה תחוש בעונת הלילה, ולהפלגה ארוכה תחוש בעונת היום כפי מה שראתה, הגריש"א".

ג) מנחת פרי (הל' נדה קונ' התשובות סי' ז' אות ג') – "מה שנקטנו בפשיטות דאם חיישינן להפלגה ארוכה אחר קצרה דחיישינן לה כאותה עונה שראתה את הארוכה, כגון שראתה בהפלגת ל"א בלילה ואח"כ ראתה בהפלגת כ"ז ביום, חוששת מיום ראייתך האחרון להפלגת כ"ז ביום ולהפלגת ל"א בלילה, והבאת שבס' חזקת טהרה כתב לדינא שחיישינן להפלגה הארוכה לפי העונה שראתה באחרונה דהיינו ל"א ביום. האמת שלדידי הי' פשוט כמוש"כ, אך מאחר שהרבה ת"ח מכל קצוי תבל שאלוני בכתב ובע"פ שאלה זו אחר שיצא בס"ד הקונטרס לאור, שאלתי זאת לגדולי הוראה שליט"א והסכימו לי. ולדעתי הוא מוכרח בסברא...".

ד) יסוד הטהרה (פרק י' תוספת טהרה ס"ק י') – "ואם חוששת להפלגות נוספות, כגון שקדמו לראייה האחרונה עוד הפלגות ארוכות יותר שעדיין לא נתבטלו, חוששת להפלגות אלו כפי העונה שראתה בכל אחת מההפלגות".

ה) נטעי גבריאל (פרק צ"ו סעי' י"א, הע' י"ט) – "כשחוששת להפלגה הארוכה צריכה לחוש לפי אותה העונה שראתה בהפלגה הארוכה ולא לפי הראייה האחרונה שבאה אחר הפלגה קצרה. וזה למדתי מנוב"י תנינא סי' פ"ג שכתב וז"ל, וזה ודאי...".

ו) משמרת הטהרה (פרק ז' הע' נ"ו) – "ובאמת דהדברים מפורשים בנ"ב שם [תנינא סי' פ"ג] וז"ל בסוף התשובה: 'וזה ודאי אם היתה דרכה לראות להפלגת איזה דבר אחר אין אנו משגיחין בדבר אחר הזה שממנו נמשכת ההפלגה אם היה ביום או בלילה ואף אם אירע שדבר זה נעשה לה ביום ומופלג ממנו כך מספר הימים ראתה ביום שוב כשאירע לה דבר זה אפי' אירע דבר זה בלילה כשיגיע ימים מספר הפלגה ממנו כבראשונה צריכה לחוש ביום כיון שראתה ראשונה ביום'. ולהדיא דאם באה למנות מנין הפלגה מדבר מסוים שהיא חוששת לו כעת אין מונין מראייתה האחרונה אלא כפי ההפלגה שחוששת לה, ולכן כאן שחוששת להפלגה הגדולה הקודמת שהיתה ביום אע"פ שראתה כעת בלילה צריכה לחוש ביום כפי חשש אותה הפלגה".

(ז) מעדני אשר (סי' כ' אות ג' ד"ה עוד) – "כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה ס"ס ק"ז, ובשיעורים עמ' קכ"ו) דאף דהפלגה קצרה לא עוקרת ארוכה מ"מ אם ראתה הפלגה ארוכה בלילה ואח"כ הפלגה קצרה ביום נעקר עכ"פ חשש עונת הלילה וחוששת להפלגה הארוכה בעונת היום. והדברים צלע"ג, דאם עונת הלילה נעקרה תו אין מקום לחוש להפלגה הארוכה כיון שגם אם תראה בה לא תקבע וסת מאחר שהפלגה הראשונה היתה בלילה והשנייה ביום. ובס' משמרת הטהרה (פ"ז הערה 56) כתב דמפורש בתשובת נוב"ת (יו"ד ס"ס פ"ג) דחוששים לארוכה כפי העונה שלה. וכ"כ בס' לבושי עז (עמ' ר"ה) בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שחוששת לעונה בה ראתה את ההפלגה הארוכה דבלא"ה לא שייך לקבוע וסת. וכ"כ בס' חוט שני (רבית, קובץ ענינים עמ' קנ"ו), וכ"כ בס' מנחת פרי על ה' נדה (קונטרס התשובות סי' ז' אות ג') בשם גדולי הוראה. וכ"כ הג"ר משה שאול קליין שליט"א בס' יסוד הטהרה (פ"י הערה י')."

(ח) פתחי דעת (פרק ל"ו סעי' י"ד).

4. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) לפי העונה הישנה.

1 (ה) הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סעי' י"ג סוף ס"ק ה', תמצית ס"ק ל"א) – "ראתה הפלגה ארוכה בעונת היום, ואח"כ ראתה הפלגה קצרה בעונת הלילה, דקי"ל דחוששת לשניהם, מ"מ להפלגה קצרה תחוש בעונת הלילה, ולהפלגה ארוכה תחוש בעונת היום כפי מה שראתה."

(ב) לפי העונה החדשה.

1 (ה) הגריש"א זצ"ל (מה טובו גליון ו' עמ' י"ג אות י"ח) – "כשחוששים להפלגה ארוכה שראתה ביום ובהפלגה הקצרה האחרונה ראתה בלילה יש לחשוש להפלגה הארוכה בעונת הלילה."

(ג) מראי מקומות.

1 (ה) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ל"ו הע' כ"א) – "התלבט בזה מו"ר זצוק"ל רבות במשך השנים, ולא היה בזה הכרעה ברורה."

5. מראי מקומות – אוצרות הטהרה (פרק ט' סעי' י"ז).

ה. וסת קבוע [לכ"ע אינו נעקר]: מהיכן חוששת להבא.

1. מראה ראשונה – ש"ך (בקה"כ על הט"ז ס"ק י"ח, "היה לה יום קבוע ליום כ' הלכך אם היתה רואה ליום כ' לא הוי אמרינן דשינתה הפלגתה במה שראתה עשרה ימים אח"כ צריכה לחוש י' ימים אחר ראייתה יום י' דהיינו יום כ").

2. מראה אחרונה – ב"ח (סוף ס"ק ט"ז), תפארת ישראל (ס"ק ט"ז ד"ה והנה, "נראה לומר דודאי סברת הט"ז נכונה דבשביל ששינתה לקרב לא אמרינן דהפסידה הפלגתה והוא ביש לה וסת קבוע להפלגה ולכך בשינתה לקרב אמרינן תוספת דמ' בעלמא קחזי").

(א) וכן כל הפוסקים [סד"ט, בית מאיר, ועוד] שסבר כן בוסת שאינו קבוע.

1. עד כמה צריך לחשוש להפלגה ארוכה - לשיטות שאינו נעקר, וגם מונה מוסת החדש.

1. אינו נעקר כלל.

(א) גר"ן (ס"ק מ"ד) – "כללו של דבר אשה שראתה בתחלה בהפלגה מרובה וחזרה וראתה בהפלגה מועטת וחזרה וראתה בהפלגה מועטת מהשניה וכן כמה פעמים במיעוט אחר מיעוט שלא בסדר השובה בענין שאין כאן וסת הדילוג צריכה לחוש לכל ימי ההפלגות כי לא נעקרו במה שהקדימה לראות אלא עד שיבא יומן ולא תראה ומונין אותה מראה האחרונה."

1 (ה) עי' רמב"ן (הל' נדה פרק ו' הל' ב') – "כשחוזרת לראות ביום וסתה לכ' אע"פ שחזר הוסת למקומו יש שהורה שצריכה לחוש ליום ל' ממנו, ויש שהורה שאינה חוששת כלום משעה שחזר הוסת הקבוע למקומו נעקר שאינו קבוע, ולזה דעתי נוטה, שאם אין אתה אומר כן תהא אשה זו כל ימיה רואה מכ' לכ' ועדיין צריכה לחוש לשלשים."

(ב) מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ס"ז) – "לא נעקר לעולם."

(ג) עי' קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קי"ז) - לשונו מובא לעיל.

(ד) עי' יסוד הטהרה (פרק י' סעי' ז').

(ה) מעדני אשר (סי' כ' סוף אות ג') – "כתב בשו"ת שבט הלוי הנ"ל (ח"ה ס"ס ק"ז, ובשיעורים עמ' קכ"ט) דלא מסתבר שתצטרך לחשוש להפלגה ארוכה במשך כמה שנים, ולכן צידד דאם ראתה ג"פ בהפלגות קצרות אינה צריכה לחוש יותר להפלגה הארוכה. אמנם מלשון הרמב"ן הנ"ל לא משמע כן, דכתב 'שאם אין אתה אומר כן תהא האשה זו כל ימיה רואה מכ' לכ' ועדיין צריכה לחוש לשלושים', משמע דרק בגלל שרואה בקביעות לכ' אינה חוששת לארוכה. וכן כתב להדיא הגר"ז (סקמ"ד) דאם ראתה בהפלגה ארוכה ואח"כ בקצרה ממנה ואח"כ בקצרה מהשניה וכן כמה פעמים במיעוט אחר מיעוט [באופן שאינו מסודר כוסת הדילוג] חוששת לכולם, ומוכח דהפלגה הארוכה לא נעקרת בג"פ. וכן משמע מלשון החזו"א (סי' פ"ה סקל"ו) שכתב 'דכל ששינתה וקבעתן בסדר וסת קבוע אין לחוש להפלגה שאינה קבועה' הרי דרק משום שהפלגות הקצרות יוצרות ו"ק הן עוקרות את ההפלגה הארוכה, אבל ראיות שלא יוצרות קביעות לא עוקרות הפלגה ארוכה. וכ"כ בס' יסוד הטהרה (פ"י ס"ז) דאם ראתה הפלגה ארוכה ואח"כ ראתה ג' הפלגות שכל אחת קצרה מקודמתה צריכה לחוש לארבעה חששות של הפלגה. [ולגבי טענת השבה"ל דלא מסתבר לחשוש להפלגה ארוכה כמה שנים, עיין בס' משמרת הטהרה (עמ' רס"ג) ובס' לבושי עז (עמ' ר"ח) שכתבו בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שאם לא ראתה תקופה ממושכת (כשנה) בהפלגה הארוכה נעקר הוסת, דלא מסתבר שהטבע עדיין קיים בהסתר כ"כ הרבה זמן]."

2. עד זמן גדול.

(א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע"ט, משמרת הטהרה פרק ז' הע' נ"ג, לבושי עז סעי' י"ג תמצית ס"ק ל' [לשונו מובא לקמן], אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות כ"ט) – "ודעת גדולי ההוראה שאם עבר זמן גדול כשנה שהוכח שאין רואה בהפלגה ארוכה שוב אין לחוש לו".

(ב) לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק ל') – "ואנן קי"ל דאין נעקר וסת הארוך אלא ע"י שתעבור תקופה ממושכת שלא תראה בארוך, הגריש"א".

3. עד ג' הפלגות.

(א) הגריש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' י"ג) – "שלוש וסתות קצרות עוקרות וסת ארוכה".

(ב) עי' שבה"ל (ח"ה סי' ק"ז, ששבה"ל סוף סעי' י"ד, סיכום סעי' י"ד אות ז') – "הענין מופלא דלפ"ז צריך לדעת החשבון לאחר כמה שנים ז"א אם ראתה פ"א לפני כמה שנים וסת ארוך ובכל הזמן אח"כ עד עכשיו רק וסתות קצרות מזה, וכנראה דסוגיא דעלמא לא חששה לזה, ובמק"א צדדתי די"ל דאם ג"פ כבר קצרה וסתה לעומת הארוך לא צריכא לחוש עוד להמחמירים וראוי לסמוך על הש"ך בריוח, ועדיין צריך לעיין בזה".

(ג) פתחי מגדים (סי' י"ג העולה לדינא אות ד', אות ה').

(ד) הגר"ח גריינמן (מגילת ספר סי' ל"ח הע' א').

(ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"ז) – "שמקובל להקל ע"י ג' הפלגות קצרות שאינן שווין".

(ו) פתחי טוהר (פרק ו' סעי' ג') – "או שתראה ג' פעמים בהפלגה יותר קצרה".

(ז) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' ל') – "שלוש הפלגות קצרות עוקרות הפלגה ארוכה".

(ח) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רי"ד) – "הפוסקים כתבו".

(ט) לחמי אבירים (סי' ט' אות ז').

4. עד חצי שנה.

(א) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג הע' כ"ב).

5. מראי מקומות – נטעי גבריא (פרק צ"ו סעי' ה'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' של"א, פרק י"ז הע' ל"ב), הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ג' סעי' נ"ח).

(א) חזו"א (יו"ד סי' פ"ה ס"ק ל"ז) – "וצ"ע".

(ב) דברי משה (סי' ס"ד אות ה') – "וצ"ע לדינא".

(ג) חזקת טהרה (סעי' י"ג מורה דרך ס"ק י"ג, עי' עמק התשובה ח"ו סי' שע"ח ד"ה גם איכא) – "אך צ"ע קצת לדעה זאת עד מתי תהא צריכה לחוש לזה".

(ד) מראה כהן (ריש עמ' קל"ד) – "ולכן אשה שאירע לה הפלגה ארוכה צריכה לזכור זאת, כי יכול לעבור זמן רב עד שתעקור הפלגה זו".

מראה כהן (פרק ח' הע' כ"ד) – "ולא נתבאר בפוסקים עד מתי צריכה לחוש להפלגה ארוכה".

(ה) מגילת ספר (סי' ל"ח אות ז') – "וצ"ע".

(ו) פרי טהרה (בי' אות ג') – "ויש נוהגים להורות ... ג' הפלגות קצרות עוקרות הפלגה ארוכה ... אך יש להעיר דבהלכות נדה לרמב"ן מבואר להדיא דאף בכהאי גוונא אינה עוקר".

ז. למעשה: אשה שראתה א' ניסן, כ' ניסן, א' אייר - למה חוששת מצד הפלגה.

1. השיטות.

(א) ב"י - לא חיישינן לראייה שנייה שראתה באותו חודש דאמרינן מקרה הוא ודמים יתרים הוא דאיתוספו בה, הלכך אינה חוששת לא לט' באייר ולא לעשרים בו. [ואם לא ראתה בא' סיון, אולי חוששת לב' סיון מצד הפלגה של ל"א יום].

(ב) רמ"א - מונה ההפלגה ישנה מראיה ישנה.

(ג) ט"ז - מונה ההפלגה ישנה מראיה ישנה, וכן מראיה חדשה.

(ד) ש"ך - נעקרה הפלגה קמא, וחוששת רק להפלגה חדשה.

(ה) בית מאיר - אינו נעקר, אבל מונה ההפלגה ישנה מראיה חדשה.

2. האם חוששת לט' אייר.

(א) חוששת - רמ"א (סעי' י"ג), ט"ז (ס"ק י"ח).

(ב) אינו חוששת - ב"י (ס"ק י"ג(ו)), "וי"ל דכיון דראייה ראשונה היתה בראש חודש אילו היתה חוזרת לראות בראש חודש הסמוך לו היינו אומרים דראייה הראשונה שראתה בראש חודש היא עיקר ובה הולך הוסת ליקבע ולא חיישינן לראייה שנייה שראתה באותו חודש דאמרינן מקרה הוא ודמים יתרים הוא דאיתוספו בה הלכך אינה חוששת לא לט' באייר ולא לעשרים בו", ב"ח (ס"ק ט"ז ד"ה ומ"ש), ש"ך (ס"ק ל"א, נקה"כ על הט"ז ס"ק י"ח), בית מאיר (על רמ"א סעי' י"ג), ערה"ש (סעי' ל"א, סעי' ל"ג), בדה"ש (ס"ק ק"ו, "והמחמיר תע"ב"), נטעי גבריא (פרק צ"ה סעי' ו', סעי' י"א).

(1) משום שהוא רק דמים יתרים - ב"י (ס"ק י"ג(ו)), לשונו מובא לעיל).

(2) משום נעקרה הפלגה קמא - ש"ך (עי' לעיל).

(3) הגם שאינו נעקר, אבל מונה רק מראיה חדשה - בית מאיר (עי' לעיל).

(ג) מראי מקומות - תוה"ש (ס"ק כ"ב).

3. האם חוששת לי"ב אייר.

(א) חוששת - ש"ך (ס"ק ל"א, נקה"כ על הט"ז ס"ק י"ח), לשונו מובא לעיל, בית מאיר (על רמ"א סעי' י"ג).

(ב) אינו חוששת - ב"י (ס"ק י"ג(ו)), לשונו מובא לעיל).

(ג) מה דעת רמ"א, וט"ז.

(1) אינו חוששת – תפארת ישראל (סוף ס"ק ט"ז, "אין ראית ר"ח אייר ענין כלל להפלגה עד שנאמר שיש כאן הפלגה י"ב").
 (2) חוששת – גר"ז (ס"ק מ"ג, "ואף לפי דעת רמ"א וט"ז חוששת לי"ב בו אם לא ראתה בט' בו דלא עדיף מוסת קבוע ששינתה אותו"), לחו"ש (שמלה ס"ק כ"ו, "דאין ה"נ ... אבל הרמ"א לאו כי רוכלא ליזל ולחשוב"), פרדס רמונים (מק"ז סוף ס"ק י"ח).

(3) מראי מקומות – סד"ט (ס"ק י"ד ד"ה ויש לתמוה), ט"ז וש"ד השלם (כו"ל ס"ק ל"ב).

4. האם חוששת לכ' אייר - מצד וסת הפלגה.

(א) אינו חוששת – ב"י (ס"ק י"ג(ו), לשונו מובא לעיל), לכאורה לפי הרמ"א (סעי' י"ג), ש"ך (ס"ק ל"א).
 (ב) חוששת – ט"ז (ס"ק י"ח), בית מאיר (רמ"א סעי' י"ג).

5. מצד עונת בינונית.

(א) ט"ז - י"ט אייר, א' סיון.

(ב) ש"ך - א' סיון.

(ג) חו"ד - ב' סיון.

6. מצד וסת החודש.

(א) ש"ך, ט"ז - כ' אייר, א' סיון.

(ב) ב"י - א' סיון.

ה. וסת קצר שאינו עוקר וסת הארוך - ציורים.

1. או"ז.

(א) מיקל.

(1) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע"ז, משמרת הטהרה פרק ז' הע' נ', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות כ"ט) – "אך יש להקל שלא להחמיר ולהוסיף את עונת האו"ז על עונת הפלגה הארוכה".

(2) עמק התשובה (ח"ו סי' שפ"ה, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קס"ז סי' ק"ל) – "דאף שכתבנו בספרינו חזק"ט קפ"ט דרך קצרה ס"ק פ"ח שהסכמת האחרונים ז"ל הוי כדעה שצריכה לחוש להפלגה הארוכה, מ"מ הרבה גדולי הפוסקים ס"ל דנעקר אפי' מהפלגה קצרה, ואפי' אנן דנקטינן להחמיר, מ"מ בעונה האו"ז שהוא בעצמו חומרא יש להקל, ע"כ אין מן הצורך להחמיר להמוני עם אם לאו שהוא בעל נפש ובוודאי תע"ב".

(3) נטעי גבריאל (פרק צ"ו סעי' ג') – "עונת או"ז בעונת הפלגה הארוכה, יש להקל".

(4) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רי"ד).

(ב) מחמיר.

(1) חיי הלוי (ח"א סי' פ"א אות ג') – "למעשה נראה כיון שהעולם נהגו להחמיר בכל וסתות לחוש גם בעונה שלפניו יש להחמיר גם בזה לכתחילה, וזולת אם יש שעת הדחק".

(ג) מראי מקומות – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל סוף הע' קנ"ח).

2. מעוברת [אפילו בג' חדשים ראשונים].

(א) מיקל - עי' סי' קפ"ט סעי' ל"ג, לשיטות ומראי מקומות.

3. אחר לידה.

(א) מיקל – ששבה"ל (סוף סעי' י"ד, סיכום סעי' י"ד אות ו', "דמתבטל חשש וסת שאינו קבוע"), נטעי גבריאל (פרק צ"ו סעי' י', "אתר הלידה תוך כ"ד חודש, לכו"ע אינו חוששת להפלגה רחוקה שהיא קודם לכן"), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ל"ב, "לכ"ע שוב אינה חוששת"), מראה כהן (פרק ח' הע' כ"ד).

4. שנה ראשונה.

(א) מיקל.

(1) ששבה"ל (ש"ך ס"ק מ', סיכום סעי' י"ד אות ו') – "יש להורות לאברכים בשנה ראשונה אחר החתונה כש"ך דוסת קצר שאינו עוקר הארוך כדי שלא להקשות בהתחלה".

(2) הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ז הע' ל').

(ב) מחמיר.

(1) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' כ"ד) – "החמיר גם בשנה ראשונה אחרי הנשואין".

(2) מנחת פרי (ח"ג סי' ס"ב) – "בעל שבט הלוי מורה ... אך גדולי הוראה שליט"א אין מורין כן, ומסתמא יש להחמיר גם בליל החתונה וצ"ע".

(3) מעדני אשר (סי' כ' אות ג' ד"ה ובס') – "ובס' שיעורי שבה"ל ... ולא הבנתי דבריו, דאחרי שהסכימו האחרונים לראיה מהרמב"ן דקצרה לא עוקרת ארוכה איך שייך להקל בשנה ראשונה. ובס' מנחת אשר על ה' נדה (עמ' ס"ג) העיר ע"ז שאינו זוכר הלכה כלשהי בה' נדה שיקילו בה טפי בשנה ראשונה. ובשו"ת מנחת פרי (ח"ג סי' ס"ב) כתב בשם גדולי הוראה שליט"א דאין מקילין בשנה ראשונה".

(4) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"ו) – "ובשיעורי שבה"ל עמ' קכט כתב וז"ל ומ"מ יש להורות לאברכים בשנה ראשונה אחר החתונה כש"ך דוסת קצר עוקר הארוך כדי שלא להקשות בהתחלה עכ"ל. אבל שמעתי מרי"ב של' לא כזה,

שודאי אין להתחיל הנישואים בכל מיני קולות".

(ג) מראי מקומות.

1) נטעי גבריאל (פרק צ"ו סעי' ב', הע' ה') – "וי"א להכריע דלאברכים בשנה הראשונה יש להקל שהפלגה קצרה עוקרת ארוכה כדי שלא להקשות עליהם בחישוב הוסתות, **אכן לבן תורה** בודאי יש להחמיר [כן הורה לי הגאון בעל שבט הלוי שליט"א, וכן הורה הגאון רבי טוביה גולדשטיין זצ"ל דת"ח וכן תורה יש לחוש לשיטת הרמב"ן ושו"ע הרב]".

5. הפלגה יותר מצ' יום.

א) מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע"ט, משמרת הטהרה פרק ז' הע' נ"ט).
6. ליל טבילה.

א) עי' סי' קפ"ד סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.
7. ליל חתונה.

א) עי' סי' קפ"ד סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.
8. **האם קובע וסת.**

א) קבעה וסת – עי' חזון איש (יו"ד סי' פ"ה ס"ק ל"ד, לשונו מובא לעיל), עמק התשובה (ח"א סי' קל"א, "לענ"ד ס"ל דמצטרף גם הפלגה ראשונה לחשבון הקביעות, ואי תימא האיך תקבע כיון דמ"מ לא היה כסדרן וכנ"ל, לענ"ד הסברן של דברים הכי הוא ..."), בדה"ש (ס"ק י"ט), נטעי גבריאל (פרק צ"ו סעי' ז'), מראה כהן (עמ' קל"ד ד"ה ראתה), הגרי" ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"ו, לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' של"ב, עי' פרק י"ז הע' ל"ב).

ט. **קבעה וסת קבוע יותר קצר.** כגון היה וסת קבוע לכ"ה, ושינתה לוסת קבוע של הפלגה של כ' יום - לפי השיטות שוסת קצרה אינו עוקר וסת ארוכה [בדה"ש (ציונים ס"ק קל"ב)].

1. וסת קבוע קצר לא עוקר וסת קבוע ארוך.

א) בית מאיר (על סעי' י"ג).

ב) מעדני אשר (סי' כ' אות ד') – "ולדינא, אף דדברי הגר"ז מבארים נפלא את דברי הרמב"ן, מ"מ נראה דיש להחמיר לחוש לוסת קבוע הארוך גם לפני שתראה בו, שהרי גירסת הר"ן בגמ' (ס"ד ע"א) היא 'היתה למודה לראות ליום כ' ושינתה ליום ל' וכו', הגיע יום ל' וראתה, יום כ' וראתה הותר יום ל' ונאסר יום כ' מפני שאורח בזמנו בא', והקשה החזו"א (סי' פ"ה סקל"ח - סקל"ט) איך הוכיחה מזה הגמ' דתרי זימני נעקרים בפעם אחת, דלמא שאני הכא שחזרה לוסתה הקבוע של כ'. ותרץ החזו"א דהר"ן ס"ל דו"ק קצר לא עוקר קביעות של ארוך ולכן היות שע"י שחזרת לוסתה עוקרת שתי הפלגות ארוכות מוכח שפיר דב' ראיות דינן כראיה מקרית ולא כו"ק. כגירסת הר"ן גרסו גם הרשב"א והרמב"ם, וא"כ כל הראשונים הללו ס"ל דוסת קבוע ארוך לא נעקר כלל ע"י וסת קבוע קצר, וכן ד' הראב"ד הנ"ל, ובודאי לדינא יש לחוש לדבריהם".

2. דאחר שקבעה לוסת קצר, **אינה חוששת עוד לארוך עד שתראה** בו פעם אחת ואז חוזר למקומו וצריך ג"פ לעקרו [ודינו כוסת קבוע שנעקר מבלי שקבעה וסת אחר].

א) גר"ז (ס"ק נ"ח, קונ"א סוף ס"ק ד') – "דמכל מקום כיון שקבעה לה וסת שני מכ' לכ' ג' פעמים אינה צריכה לחוש לוסת הראשון. שאם לא כן לעולם תהיה רואה מכ' לכ' ועדיין חוששת לל' (עיין רמב"ן) ואינה צריכה לחוש לב' וסתות אלא כשקבעה שניהם יחד כדלקמן סעיף ל"ב".

ב) מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' צ', סעי' צ"א).

ג) טהרת ישראל (סעי' צ"ו).

ד) נטעי גבריאל (פרק צ"ו סעי' ו').

3. מראי מקומות – חזו"א (סי' פ"ה ס"ק ל"ה - ס"ק מ'), בדה"ש (ס"ק ק"מ).

י. **הפלגה ארוכה ביום ל"ה ואח"כ ראתה בליל ל"ה** - לשיטות, שקצרה אינו עוקר ארוכה.

1. אינו עקירה.

א) גר"ז (ס"ק מ') – "ואם האחרונה בלילה לא עקרה הראשונה שביום אלא בוסת החדש ולא בוסת ההפלגות כדלקמן".

2. הוי עקירה.

א) נטעי גבריאל (פרק צ"ו סעי' י"ב) – "היתה לה הפלגה ארוכה ביום ל"ה ואח"כ ראתה בליל ל"ה, אמרינן דהוי עקירה".

3. מראי מקומות – מגילת ספר (סי' ל"ז אות י"ט).

יא. **למעשה - יש ג' וסתות, שהם ח' וסתות.**

1. חודש.

2. הפלגה.

3. הפלגה של וסת ארוכה, ומונה מראיה חדשה - בית מאיר.

4. הפלגה של וסת ארוכה, ומונה מראיה ישנה - רמ"א.

5. בינוני, יום ל'.

6. בינוני, יום ל"א - חו"ד.

7. בינוני, כ"ד שעות - כרתי.

8. חושש להעונה קודם זמן הוסת - אור זרוע.

כה] היה לה וסת קבוע ושינתה, וחזר הוסת - סעיף י"ד.

א. מקור.

1. משנה (נדה סוף דף ג:) – "היתה למודה להיות רואה יום ט"ו ושינתה להיות רואה ליום כ' זה וזה אסורין. שינתה פעמים ליום כ' זה וזה אסורין. שינתה ג' פעמים ליום כ' הותר ט"ו, וקבעה לה יום כ', שאין אשה קובעת לה וסת עד שתקבענה ג' פעמים, ואינה מטרת מן הוסת עד שתעקר ממנה ג' פעמים".
2. גמרא (נדה סוף דף סד.) – "ואינה מטרת מן הוסת וכו': א"ר פפא לא אמרן אלא דקבעתיה תלתא זימני דצריכי תלתא זימני למעקריה אבל תרי זימני בחדא זימנא מיעקר מאי קמ"ל תנינא אין האשה קובעת לה וסת עד שתקבענה שלש פעמים מהו דתימא חדא לחד תרי לתרתי ותלתא לתלתא קא משמע לן. תניא כותיה דרב פפא היתה למודה להיות רואה יום עשרים ושינתה ליום שלשים זה וזה אסורין, הגיע יום עשרים ולא ראתה מותרת לשמש עד יום שלשים, וחוששת ליום שלשים. הגיע יום שלשים וראתה, [הגיע יום עשרים ולא ראתה, והגיע יום שלשים ולא ראתה], והגיע יום עשרים וראתה - הותר יום שלשים ונאסר יום עשרים, מפני שאורח בזמנו בא".

ב. גירסת הגמ': 'הגיע יום עשרים ולא ראתה, והגיע יום שלשים ולא ראתה'.

1. כך הגירסא [ממילא הגם שלא ראתה יום כ' ג' פעמים, עדיין חוזר].
- א) רש"י (נדה ריש דף סד:) – "ונאסר יום עשרים. הבא שהרי למודה בעשרים ולא עקרתו אלא שני פעמים שהרי עקירה האחרונה של עשרים האחרונה שלא ראתה שאחר השלשים שניים לאו עקירה היא שהרי לא שינתה ליום שלשים השלישיים ולא ראתה עד יום עשרים לחדש כווסתה".
- 1) אמנם עי' לחם ושמלה (שמלה ס"ק ל"ג).
- ב) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' א') – "יש הפרש בין וסת קבוע לוסת שאינו קבוע, שהוסת שאינו קבוע כיון שעבר עליה אותו יום ולא ראתה נעקר לגמרי בפעם אחת ואע"פ שלא שנתה לוסת אחר, אבל וסת שהוא קבוע אפילו עברו עליה שלש עונות כמותן ולא ראתה כיון שלא שנתה ליום אחר, נהי דאינה חוששת עוד לאותו יום עד שתחזור ותראה בו, אבל אם חזרה וראתה בו ביום אפילו אחר כמה הפסקות חוזר הוסת למקומו וצריכה עוד שלשה פעמים לעקרו. מאי טעמא, דאמרינן אורח בזמנו בא. דתניא (נדה סד א) היתה למודה להיות רואה יום עשרים ושינתה ליום שלשים זה וזה אסורים הגיע יום עשרים ולא ראתה מותרת לשמש עד יום שלשים וחוששת ליום שלשים הגיע יום שלשים וראתה, יום עשרים ולא ראתה, יום שלשים ולא ראתה, יום עשרים וראתה הותר יום שלשים ונאסר יום עשרים מפני שאורח בזמנו בא, שמעינן מהכא שאע"פ שהפסיקה שלש עונות ולא ראתה כיון שחזרה באותו יום חזר הוסת למקומו אפילו בפעם אחת. ודוקא שלא שנתה לוסת אחר. אבל שנתה לוסת אחר כבר נעקר הראשון לגמרי ואם תחזור עוד לראות בו הרי הוא כתחילת וסת וכאשה שמשנה את וסתה לוסת אחר דבעינן שלשה פעמים לעקירת הראשון ולקביעת השני, והוסת הראשון נעשה שני והשני נעשה ראשון".
- ג) רא"ש (נדה פרק ט' סי' ג') – "תניא כוותיה דרב פפא היתה למודה להיות רואה ליום עשרים ושינתה ליום שלשים זה וזה אסור. הגיע יום כ' ולא ראתה מותרת לשמש עד יום שלשים וחוששת ליום שלשים. הגיע יום שלשים וראתה זה וזה אסור. הגיע יום עשרים ולא ראתה יום שלשים ולא ראתה יום כ' וראתה הותר יום כ' וראתה הותר יום שלשים [דף סד ע"ב] ונאסר יום עשרים. ואע"ג שלא ראתה שלשה פעמים ביום עשרים לא נעקר יום עשרים כיון שלא ראתה יום שלשים כמו שהתחילה כבר שני פעמים ואם אשה מדלגת וסתה פעם אחד או ב' פעמים או ג' פעמים ואינה רואה בינתיים לזמן אחר וחוזרת לראות לזמן הוסת לא נעקר הוסת בכך עד שתקבע לה וסת".
- ד) טור (סוף סעי' ט"ו) – "שלעולם לא יעקר וסת הראשון ממקומו עד שתקבענו בג' ראיות שוות".
- ה) מאירי (נדה דף סד. ד"ה אע"פ) – "היתה למודה להיות רואה ביום עשרים ושינתה ליום שלשים זה וזה אסורים ר"ל שחוששת לעשרים ולשלשים שמיום הראיה המחודשת וכשהגיע יום עשרים ולא ראתה משבדקה עצמה ומצאה טהור מותרת לשמש עד יום שלשים וחוששת ליום שלשים הגיע יום שלשים וראתה והרי שתי ראיות לשלשים והגיע יום עשרים ולא ראתה ועוד הגיע יום שלשים שחוששת לו ולא ראתה ועוד הגיע עשרים וראתה הותר יום שלשים ונאסר יום עשרים ואף על פי שקבעה וסת ליום שלשים שתי פעמים עקרתו בפעם אחת כך היא הגירסא בספרים שלנו ובפירושי גדולי הרבנים ולמדנו ממנה שאע"פ שנעקר הוסת בשלש פעמים אם חזרה אחר הוסת לוסתה הראשון חזרה לוסתה אף בפעם ראשונה הואיל ועדין לא קבעה וסת אחר, ומכל מקום יש גורסין בשמועה זו כך היתה למודה לראות ביום עשרים ושינתה [ה] ליום שלשים זה וזה אסורים הגיע יום עשרים ולא ראתה מותרת לשמש עד יום שלשים וחוששת ליום שלשים הגיע יום שלשים וראתה יום עשרים וראתה יום שלשים ולא ראתה הותר יום שלשים ונאסר יום עשרים ור"ל הותר יום שלשים שלא נקבע אלא שתי פעמים ונאסר יום עשרים שלא נעקר אלא שתי פעמים הא כל שנעקר הוסת הראשון שלשה פעמים אם חזרה בו אחר כן הרי היא כתחלת וסת ואינו וסת עד שתקבענו שלשה פעמים אע"פ שלא קבעה וסת אחר, וכל שחוזרת לוסתה אינה חוששת לוסת האחר ששינתה בו, ויש מחמירין לחוש בו, ואין נראה כן, שאם כן הרי אשה זו רואה כל ימיה מעשרים לעשרים וחוששת לשלשים, אבל שלא קבעה וסת אחר וחזרה לוסת ראשון חזר הוסת למקומו אפילו לאחר שנה, שאין וסת נעקר ברוב זמן אלא בקביעות וסת אחר".

2. אין גירסא זו נכונה.

- א) רמב"ם (אסו"ב פרק ח' הל' ח') – "היה דרכה לראות יום כ' ושינתה ליום כ"ב שניהם אסורין, הגיע כ' ולא ראתה כ"ב וראתה עדיין שניהם אסורין, הגיע יום כ' וראתה טהר יום כ"ב, שהרי חזרה לוסתה הקבוע ונעקר כ"ב מפני שלא נקבע ג' פעמים".
- ב) בעל המאור (השגת על הראב"ד בבעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' א' אות ח') – "ואנן לא הכין גרסינן לה ולא מצאתי אותה גירסא בשום ספר שבעולם. אלא כך: היתה למודה להיות רואה יום עשרים ושינתה ליום שלשים, זה וזה אסורין. הגיע יום עשרים ולא ראתה מותרת לשמש עד יום שלשים, וחוששת ליום שלשים. הגיע יום שלשים וראתה, הגיע יום עשרים וראתה, הגיע יום שלשים ולא ראתה, הותר יום שלשים ונאסר יום עשרים מפני שאורח בזמנו בא. כך הוא לשון הברייתא בדקדוק. ולעולם כל שתעקר ממנה שלש פעמים טיהרה את הוסת. ואם חזרה ליום וסתה הראשון לאחר מיכן הרי זה שנוי אם ראתה בנתיים מתוך וסתות אחרות. ואם לא ראתה כלום בנתיים או שראתה בלא קביעות וסת הרי היא כתחילה ואינה חוששת עד

שתקבענה שלש פעמים, וכמו שאנו עתידים עוד לפרש. וכן בהפסקת ימי עבודה וימי מניקתה אם נעקרו בהם וסתותיה שלש פעמים הרי הן עקורות, ואם ראתה אחר כך הרי היא כרואה בתחילה לענין קביעות וסת, שאינה קובעתה עד שתקבענה שלש פעמים. זה נראה לי לפי דעתי. אלא שראיתי בפ"י רש"י ז"ל הצעת הברייתא שהזכרנו למעלה, וכמדומה לי מתוך פירושו שהוא גורס כלשון הראשון. וכתבתי כל זה לפי שהיא מלאכת שמים".

ג) **רשב"א** (תוה"ב בית ז' שער ג', יד): – "תניא בסוף פרק האשה היתה למודה להיות רואה יום עשרים ושנתה ליום שלשים זה וזה אסורין. הגיע יום עשרים ולא ראתה מותרת לשמש עד יום שלשים וחוששת ליום שלשים הגיע יום שלשים (ולא) ראתה יום עשרים וראתה הותר יום שלשים ונאסר יום עשרים שאורח בזמנו בא".

1) לפי **הט"ז** (ס"ק כ"ח) – "דצ"ל שיש טעות סופר בדבריו שכתב ... צריך להגיה יום למ"ד וראתה".

ד) **ח"י הר"ן** (נדה סוף דף סד). – "היתה למודה להיות רואה ליום עשרים ושינתה ליום שלשים, זה וזה אסורין. הגיע יום עשרים ולא ראתה, מותרת לשמש עד יום ל', וחוששת ליום ל'. הגיע יום ל' וראתה, יום כ' וראתה, הותר יום ל' ונאסר יום כ', שאורח בזמנו בא. כך היא **עיקר הגירסא בעיקר הנוסחאות**, וכי קתני הגיע יום כ' וראתה יום כ' דשלשים קאמר כדלקמי' כדאיתא בס"פ בנות כותים".

3. דעת הרמב"ן – **ט"ז** (סוף ס"ק כ"ח), **סד"ט** (ס"ק י"ט ד"ה ומה שכתב בט"ז), **ט"ז** וש"ך **השלם** (כו"ל ס"ק ס"ו).

ג. פוסקים.

1. אפילו לקולא חוזר הוסת קבוע (dormant).

א) **ב"י** (ס"ק ט"ו, מחבר סעי' ט"ו).

ב) **ב"ח** (ס"ק כ"א בקונ"א).

ג) **ש"ך** (ס"ק מ', ס"ק מ"ד, ס"ק מ"ו, נקה"כ על הט"ז ס"ק כ"ח).

ד) **גר"ז** (ס"ק נ"ט, ס"ק ס"ט).

ה) **חכ"א** (כלל קי"ב סעי' כ"ב, סעי' כ"ו) – "ואפילו עקרה ג' פעמים אם חזרה וראתה באותו יום שהיתה רגילה לראות בו אפילו אחר כמה הפסקות חזרה לקביעות הראשון וחוששת לו תמיד וצריכה עוד ג' פעמים לעקור דאמרינן אורח בזמנו בא (סעיף י"ד) ודוקא שלא שינתה לוסת אחר".

ו) **חוו"ד** (ח"י ס"ק כ"ז) – "כל שלא קבעה וסת אחר, כשחזרה וראתה בזמן הוסת, חזר הוסת למקומו".

ז) **ערה"ש** (סעי' מ').

ח) **סוגה בשושנים** (סי' ה' סוף סעי' ח', ס"ק כ"א) – "דיש לה דין ו"ק לכל דבר כמו"ש הנה"כ וכ"ז פשוט".

ט) **אהלי יוסף** (דיני ווסתות סעי' ב').

י) **שערי טוהר** (שער ד' סעי' כ', ס"ק כ"ג).

יא) **טהרת ישראל** (סעי' צ"ח, סעי' ק"ד).

יב) **טהרת בת ישראל** (פרק י"א סעי' ג', פרק י"ב סעי' ג').

יג) **קיצור הלכות** (פרק ד' סעי' ו') – "בין לחומרא ... ובין לקולא".

יד) **באר משה** (ח"א סי' נ"ו אות ב').

טו) **ששבה"ל** (סעי' ט"ו ס"ק א', ש"ך ס"ק מ"ד, שבט הלוי ח"ג סי' קכ"ד בש"ך ס"ק מ"ד) – "בס' מקו"ח ותפא"צ דייק מלשון הש"ך דדוקא לענין לעקרו ג"פ ה"ה לחומרא וסת קבוע, אבל לענין עונה בינונית חיישינן לחומרא דאין זה עדיין קביעות עד שתראה ג' פעמים שוב ביום כ' ובעניותי דאין סתימת הש"ך והשו"ע כמותו אלא לכל דבר חוזר הקביעות למקומו".

טז) **דרכי טהרה** (סוף עמ' ע"ב, סוף עמ' ע"ג).

יז) **חזקת טהרה** (ס"ק קט"ו, ס"ק ק"כ, תוספת טהרה אות ק"ג) – "בין לקולא ובין לחומרא".

יח) **הלכה במשפחה** (פרק ז' הל' ז').

יט) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק י"ז הע' ט').

כ) **מראה כהן** (פרק ח' סוף עמ' קנ"ז).

כא) **אור יצחק** (פרק ה' סעי' י"ג, ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ה' דיני וסת קבוע אות ד').

כב) **הגר"ש פעלדער שליט"א** (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רט"ז אות ד').

כג) **פרי טהרה** (הע' ס"ק ע') – "והיינו בין לקולא שא"צ לחוש לוסת אחר, ובין לחומרא דצריכה ג' פעמים לעקרו".

כד) **פתחי דעת** (פרק ל"ג סעי' י"ג, פרק ל"ה סעי' י"ז, פרק ל"ו סעי' כ"א).

2. אינו חוזר כלל.

א) **לחוו"ש** (שמלה ס"ק ל"ג, עי' לחם ס"ק מ"ג, ס"ק מ"ה) – "ומעתה מאחר דלגירסת הרמב"ם וסיעתו וכן לגירסת הרז"ה נראה פשוט דבכל ענין שנעקר הוסת נעקר לעולם נראה שיש לפסוק כן להלכה".

3. **חוזר הוסת קבוע רק לחומרא.**

א) **מקור חיים** (ס"ק צ"א, תפארת צבי ס"ק כ"ב) – "ודוקא לענין חומרא בלבד קאמר הטור וש"ע דאם ראתה פעם אחת ביום עשרים חוזרת לקביעות הראשון".

ב) **הו"ד בדרכ"ת** (ס"ק ס"ח).

ג) **משמרת הטהרה** (פרק ז' סעי' ז', הע' ז') – "דאף אם ראתה אה"כ פעם א' שחוזרת לוסתה הא' היינו רק לחומרא ולא לקולא".

ד) **יסוד הטהרה** (פרק י"א הע' ג') – "שהיות ורבים חולקים וסוברים שסגי במה שלא ראתה להיחשב כעקירה גמורה ששוב אינה חוזרת לוסתה הקודמת בחד זמנא, לכן יש להחמיר לחוש גם לוסת שאינו קבוע".

4. **בצירוף, יש להקל.**

(א) בדה"ש (סעי' ט"ו ב' ד"ה ואם, עמ' קט"ו) – "ואף שנראה שאין לנטות מפסק השו"ע בזה מכ"מ היכא דיש עוד צדדים להקל יש לצרף גם דעת כל הנך רבנותא דליכא בזה קביעות וסת".
5. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק י"ט), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קל"ב).

ד. הטעם.

1. משנת רבי אהרן (ח"א סי' כ"ב אות ג' ד"ה עוד) – "דצריך להבין הטעם שחזרה לקביעותה בפעם אחת, ובשאר מקומות לא מצינו כעין זה, דמועד שנתבטל ממועדו בחזרה, אף לר"מ דאית ליה חזרה דראה שלשה שוורים ולא נגח (ב"ק כ"ד), אם אחר החזרה ממועדו יגח אח"כ, לא יחזור להיות מועד בפעם אחת. וה"ה בוסתות עצמן, דרק היכא דלא קבעה לה וסת חדש הרי היא חוזרת לוסתה בפעם אחת, אבל היכא דכבר קבעה וסת חדש, אם חזרה עכשיו לראות בוסתה הראשון, חשוב הוא כוסת חדש שצריך להיקבע בג"פ. וצ"ל הטעם דהיכא דלא קבעה עדיין וסת אחר, כיון דשכיח שיהא וסת לנשים והרוב כן הוא, דיינינן בחזרה פעם אחת דחזרה לוסתה דחזקה אורח בזמנו בא, והא דג"פ ראתה שלא לפי הוסת, הוא דנתקלקל הוסת מסיבה זמנית, ועכשיו חזרה לקביעותה. אבל בשוורים שאין טבעם להיות נגחנים לא שייכא סברא זו, דאחרי החזרה אמרינן דתו לא הוי נגחן".

ה. שיעור הזמן.

1. אפילו כמה שנים.
- (א) חת"ס (יו"ד סי' קס"ו ד"ה אך) – "אפי' רק פ"א מזמן רחוק מאוד לפני ט"ו שנים קבעה וסת יום כ"ח ג"פ ואח"כ עקרה בג' ראיות משונות זה מזה ועדיין לא קבעה לה וסת אחר במקומו א"כ כיון שראתה רק פ"א בכ"ח חזר וסת למקומו וצריך עקירה ג"פ מחדש כמבואר בש"ע סי' קפ"ט סט"ו ונאסרה אשה זו לשמש הלילה שהוא כ"ח ליום י"ט אב וזה פשוט".
- (ב) סוגה בשושים (סי' ה' סעי' ח', ס"ק כ"א) – "כמה שנים".
- (ג) הגריש"א זצ"ל (הגר"ש פעלדער שליט"א עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רט"ז).
- (ד) חזקת טהרה (סוף ס"ק ק"כ) – "כמה שנים".
- (ה) בדה"ש (ס"ק קמ"ז) – "אפילו לאחר שנים הרבה".
- (ו) מראה כהן (פרק ח' הע' קט"ו).
- (ז) יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' ג').
- (ח) נטעי גבריאל (פרק צ"ז סעי' ה') – "חזרה וראתה בהפלגת כ"ה יום אפי' לשנים רבות חוזרת לקביעותה הראשונה וחוששת לו עד שתעקרנה ג' פעמים".
- (ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שכ"ו, פרק י"ז הע' ח', הע' ט"ז).
- (י) פתחי דעת (פרק ל"ה סעי' י"ז, פרק ל"ו סעי' כ"א).
- (יא) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רט"ז).
2. רק בתוך השנה.
- (א) אג"מ (דברי חכמים יו"ד אות נ"ט) – "שמעתי בשם הגרמ"פ, דמה דאמרינן שהוסת יכולה לחזור, הוא רק אם קרה עוד פעם בתוך השנה".
3. מראי מקומות.
- (א) נטעי גבריאל (פרק צ"ז סעי' ו', הע' ט') – "כל אשה שקבעה לה וסת ועקרה ג' פעמים אף שאינה חוששת לו יותר אם אירע שחזרה וזכרה את קביעותה שאף אם יעברו שנים רבות מזמן שעקרה הוסת כל שעדיין לא קבעה וסת אחר במקומו, אם חזרה וראתה ביום קביעותה צריכה לעקרה ג' פעמים מחדש. אכן מדינא א"צ לעשות חשבונות מוסת הישן, כיון שכבר נעקר א"צ לחשוש שמא תחזור ותקבע [כיון שנעקר הוסת לא תקנו חז"ל לחשוש שמא תחזור ובפרט דוסת דרבנן], ונכון להחמיר לכתוב בהלוה סדר הוסת במשך שנה אחת".

[כו] וסת קבוע להפלגת כ' יום, ושינתה ב' פעמים להפלגת ל' יום, ואח"כ חזרה וראתה בהפלגת כ' לראיית ל'.
א. הותר יום ל'.

1. דברי חמודות (נדה פרק ט' אות כ"ז).
2. ט"ז (ס"ק כ"ח) – "ויש בזה רבותא דהותר יום ל' אע"פ שלא נעקר עדיין כיון דעכשיו חזר הוסת למקומו".
3. תפארת ישראל (ס"ק י"ח) – "ודין זה אמת".
4. סד"ט (ס"ק י"ט).
5. בית מאיר (על סעי' י"ג).
6. חכ"א (כלל קי"ב סעי' כ"ב) – "אבל אם קודם שראתה ג' פעמים ביום שלשים ראתה ביום כ' כבר חזר וסת של כ' למקומו ואינה צריכה לחוש ליום ל' כיון שלא ראתה ביום שלשים רק ב' פעמים ועכשיו שינתה וראתה לכ' יום הרי כבר נעקר וסת זה של שלשים (סעיף י"ד וכפי מה שמפרש המעדני מלך בדברי השולחן ערוך שהביא הש"ך ס"ק מ' כרתי ופולתי וסדרי טהרה וכן כתב להדיא ברמב"ן בהלכותיו פרק ו')."
7. לחם ושמלה (שמלה ס"ק ל"א).
8. פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק מ' ד"ה ובעיקר) – "ובעיקר הדין שכתב המעדני מלך, דאם חזרה לוסת הקבוע הוי עקירה לוסת שאינו קבוע, הגם שעדיין לא עקרתו כלל, לפי הנראה לא פליג הש"ך על זה כלל, ולא פליג עליו רק דאין צריך לזה, באופן זה דאיירי ביה הטור והמחבר, שראתה מתחילה ביום ל', ואח"ז ראתה בכ', ביטלה הפלגתה אפילו לא היה יום כ' וסת קבוע, אבל בעיקר הדין דחזרת הוסת חשיב לעקירה על וסת שאינו קבוע, בזה לא פליג הש"ך כלל. ולפי הנראה מבואר דין זה בהדיא בטור בשם הרמב"ן,

ובדברי הרמ"א לעיל סעיף י"ג, שכתבו דלעולם חוששת לכל הוסתות עד שתקבע וסת אחד כדינו כו', או עד שאחר מהן נעקר כו', מבואר מזה דמה שנקבע לה וסת אח"כ, זה נחשב לעקירה על וסת שאינו קבוע, ואינה צריכה לחוש לו, הגם שעדיין לא עקרה אותו, ועי' מ"ש בט"ז שם סק"כ. וא"כ מה לי אם נקבע לה וסת אחר, או שנקבע לה הוסת שהיה לה מקודם, דא ודא אחת הוא".

9. מלבושי טהרה (סעי' מ').
10. ערה"ש (סעי' ל"ט) – "שלאחר יום ל' השניים ראתה לכ' אחר הל' מיד נעקר הל' אף על פי שעדיין לא בא יום ל' השלישי שלא ראתה בו ואולי תראה ומ"מ נעקר הל' והוקבע הכ' [מעיו"ט פ"ט אות כ"ז] וזהו גם דעת הרמב"ם פ"ח דין ח' והראב"ד בס' בעה"נ והטעם דכל שחזר הוסת הקבוע למקומו א"צ לחוש לשאינו קבוע אף שלא בא עדיין פעם השלישי מהוסת הזה שאינו קבוע [וכ"כ הכרו"פ והס"ט סקי"ט וכתבו שכן מבואר להדיא בה' נדה להרמב"ן שהסכים לדיעה זו ואף שהרו"ה בס' בעה"נ חולק בזה דגורס בגמ' על פעם הג' יום ל' ולא ראתה והם גורסים כגירסא שלנו וחולקים על הש"ך סק"מ שלא הסכים להמעיו"ט ע"ש ודו"ק]".
11. סוגה בשושנים (סי' ה' סעי' ז', ס"ק י"ח).
12. טהרת ישראל (סעי' צ"ג).
13. ששבה"ל (סעי' י"ד ס"ק ג', סיכום אות ב').
14. בדה"ש (ס"ק קל"ט).
15. נטעי גבריאל (פרק צ"ז סעי' ח').

ב. לא הותר יום ל' ע"י ראיית הכ'.

1. מקור חיים (ס"ק פ"ד) – "... ויצא לנו חומרא מזה, דאם אחר ששינתה פעמים ליום שלשים ראתה מיד אחר ראיית ביום למד שנייה. ראתה ביום עשרים, לא הותר יום שלשים עד שעבור יום שלשים קודם ראיית יום עשרים הזה ולא ראתה. אבל קודם זה לא הותר יום שלשים דאמרי' דנפיש דמה בפעם הזאת וראתה ביום עשרים. אבל אח"כ תהיה חוזרת לראות ביום שלשים וכמו שראתה בשני פעמים. וזה מדויק בברייתא לפי גירסת שלפנינו ומרש"י ורא"ש ז"ל. וזה החילוק היוצא לנו מפלוגת הש"ך ומעדני מלך, וכאשר ביארתי כל זה באריכות בתפארת צבי ס"ק כ', והרוצה להקל יביא ראייה לסתור דבריי שם".
- ג. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק מ'), לבושי עז (סעי' י"ד תמצית אות ג'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קט"ו).

ד. אמנם אם ראתה ביום ל' [אחר י' ימים], פעם שלישית.

1. קובעת וסת.
 - א) סד"ט (ס"ק י"ט).
 - ב) חור"ד (בי' ס"ק י"ח) – "עש"ך ... נ"ל דבריו תמוהין דמשמע מדבריו דאם ראתה ב' פעמים ביום ל' ושינתה לכ' בטלה הפלגת ל', ומשמע דאפי' ראתה עוד אחר י' ימים אחר ראיית כ' יום בטלה הפלגת ל' כיון שבהפלגה השלישית היה הפסקה, וזה ודאי אינו כדמוכח נדה ד' מ"ט גבי חזאי ריש ירחא וריש ירחא וכ"ה בירחא וריש ירחא, ועיין בר"ן וברמב"ן בחי' דמירי בוסת הפלגות, וכ"כ הראב"ד בחזאי ר"ח ור"ח וכ"ה בחודש ור"ח דקבעה לה וסת לר"ח מטעם דבתר רובא קמא שדינן לה, וכן מוכח בנדה דף י"א דממעין סתום בעי בדיקה".
 - ג) פת"ת (ס"ק י"ג).
 - ד) טהרת בת ישראל (פרק י"א סעי' ה').
2. מראי מקומות – קיצור שו"ע (סי' קנ"ה סעי' ס"ח, "ויש חולקים"), פרי דעה (שפתי לוי ס"ק מ'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קי"ט).

כז [הפסיקה לראות - סעיף ט"ו.

- א. וסת קבוע להפלגה, כשלא ראתה פעם אחת האם מונים כאילו ראתה. כגון שקבעה וסת להפלגת כ' יום, ופסיקה ולא ראתה לכ'. האם חושש ליום מ'.
 1. מחמיר, חוששת ליום שהיתה ראויה לראות שהיא מ' יום מראיה אחרונה.
 - א) ב"י (ס"ק ט"ו ד"ה ומ"ש) – "שהפסיקה מלראות ג' עונות שוב אינה חוששת לפי שאין לה וסת".
 - ב) דר"מ הארוך (ס"ק י') – "וכן פירש הב"י".
 - ג) ט"ז (ס"ק ל"א) – "רש"ל ... לא הבנתיו כלל דודאי כמו שאם לא ראת' בר"ח אחד שחוששת לר"ח השני שאחריו עד שיעקר ג"פ ה"נ בהפלגת ימים דאטו ראייה זו היא גורמת לראיית הפלגה שאחריה עד שתאמר כיון שזה בטל ג"כ זה בטל דמנא לן לומר כן דכיון שאין סילוק דמי' באשה זו נאמר מה שלא ראתה פעם א' בהפלגה היה דרך מקרה וממילא יש בה עדיין דמים יתרים ואורח בזמנו יבוא לימי הפלגתו כדרכה ואין להביא ראייה ... כאן שהיא בתוך עונתה שלא נעקרה ג"פ ודאי שייך הפלגה מיום שהיא ראויה וכאלו ראתה דמי. הלכך נלע"ד כפי' הב"י כן עיקר דמירי הטור בהפסיקה ג' עונות דוקא".
 - ד) מקור חיים (ס"ק צ"ב) – "ואין להאריך דמי יחלוק על הש"ע מחומרא לקולא ואין אחד מן האחרונים דמסכים עם המהרש"ל להקל בעבר חד יום עשרים דלא צריכה למיחש ליום עשרים אלא הב"ח דכתב והכי נקטינן ולית דחש ליה".
 2. מיקל, אינה חוששת עד שתראה.
 - א) רמב"ן (הל' נדה פרק ו' הל' ד') – "הפסיקה ולא ראתה משעבר עליה יום כ' ובדקה ולא ראתה שוב אינה חוששת לעולם, חזרה לראות חוששת ליום כ' מראיה זו שעדיין לא נעקר הוסת".
 - ב) מהרש"ל (ביאורי על הטור סעי' ט"ו) – "ואם הפסיקה כו' ... ואני אומר שאין הטעם בכאן משום דהוי כמסולקת דמים, ולא מיירי דוקא בהפסקה שלש פעמים אלא אפילו פעם אחת, כשהפסיקה לגמרי ולא שינתה ראייתה כלל שוב אינה חוששת לאותו

יום לעולם, וכדמשמע הלשון. והטעם שאינה חוששת ליום עשרים הבא, משום דאין תו הפלגה של עשרים, שהרי פסקה ולא ראתה, ואם ניהוש לעשרים הוי הפלגה ארבעים דאין סברא דחשבינן אותו היום שהפסיקה ולא ראתה דהוי מקרה וכאלו ראתה דמיה, דסוף סוף לא ראתה. בשלמא אם שינתה ראייתה ליום אחר כגון לשלשים, ראייה לחוש לעשרים הבא לראיית שלשים, דהוה זמן הפלגת ראייה וכדאיתא לעיל. אבל באינה רואה לגמרי לא אמרינן דחיישינן ליום העשירי אחר שלשים שהוא יום עשרים לוסת אשר היה ראוי לבא. אלמא דודאי מסתבר למיתלי בראייה מלמיתלי ביום שהיתה ראויה לראות, כל שכן היכא דליכא ראייה כלל, דליכא למיתלי במידי דלא הוי ובחזקת טהורה היא, ואינה חוששת אפילו לעונה בינונית דהיינו שלשים יום לראייה הראשונה, דדוקא באשה שאין לה וסת קבוע [הוא דאמרינן הכי, אבל זו שיש לה וסת קבוע אלא שהפסיקה מלראות] למה לן למיחש דתשנה ראייתה לשלשים מאחר דליכא ריעותא לפנינו. ומה שאמר המחבר (הטור) אח"כ חזרה לראות חוששת ליום עשרים כו', זה קאי אפילו אהפסיקה שלש פעמים, דלעולם כל היכא שהפסיקה וחזרת לראות חוששת לוסת הראשון מעת ראייה זו, אלא דכשמפסיקה שלש פעמים הרי היא מסולקת מדמים ואינה חוששת אלא לוסת הראשון, אבל כל זמן שלא הפסיקה שלש עונות חוששת נמי לוסת הפלגה כמו שהיה יום זה לראייה הראשונה כדלעיל, דחוששת ליום עשרים ויום שלשים נמי, והוא הדין לארבעים ולחמישים אם לא שעברו שלש עונות כדפרישית, בשלמא בוסת הקבוע לימים כגון בראש חודש או כהאי גוונא, בעינן עקירה שלש פעמים, ואם לא חוששה ליום הקבוע אף שהפסיקה פעם אחת, דשמא במקרה בא. אבל בוסת הפלגה כל זמן שהפסיקה ולא ראתה, שוב אין כאן וסת לאותו יום".

ג) ב"ח (ס"ק כ"ד) – "למהר"ש לוריא ... וכל דבריו ברורים וישירים ונכוחים למוצאי דעת והכי נקטינן".
ד) ש"ך (ס"ק מ"ה, נקוה"כ על הט"ז ס"ק ל"א) – "אבל בוסת ההפלגות כגון שהיתה רגילה לראות ליום ל"ב ואחר כך עברה ולא ראתה ליום ל"ב א"צ לחוש להפלגת ל"ב שהיתה ראויה לראות דהיינו ליום ס"ד לראייתה, כ"כ מהרש"ל והב"ח סכ"ד ע"ש".

ה) תוה"ש (ס"ק ל"א, ס"ק ל"ב) – "דבריו ברורים".

ו) תפארת ישראל (ס"ק כ') – "והט"ז האריך בזה ודבריו אינם מובנים, ויש כאן ראיות ברורות נגדו, חדא ...".

ז) דגול מרבבה (סי' קפ"ז על הש"ך ס"ק ל"ה).

ח) סד"ט (סוף ס"ק י"ט, ריש ס"ק כ').

ט) מחה"ש (סוף ס"ק מ"ה).

י) גר"ז (ס"ק ס"ה) – "דלא כט"ז".

יא) חכ"א (כלל קי"ב סעי' כ"ה).

יב) חו"ד (בי' ס"ק כ', סי' קפ"ז בי' ס"ק כ"א, ס"ק כ"ג).

יג) לחו"ש (לחם ס"ק מ"ד) – "שוב אינה חוששת לוסתה".

יד) פת"ת (סי' קפ"ז ס"ק נ') – "עח"ד ...".

טו) ערה"ש (סעי' מ"ב) – "והעיקר כהש"ך".

טז) סוגה בשושנים (סי' ה' סעי' י').

יז) טהרת ישראל (סעי' ק"ב) – "והמתמיר לעצמו ... תע"ב ואינו מן המתמיהין".

יח) שערי טוהר (שער ד' סעי' כ"ד).

יט) מהר"ש שטייף (סי' קכ"ה ד"ה מעלת).

כ) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ') – "ואם עבר יום הפלגתה ולא ראתה שוב אינה חוששת להפלגתה כהש"ך סימן קפ"ט ס"ק מ"ה ואפילו קבעה וסתה להפלגה ג"פ אינה חוששת ג"כ דשוב לא שייך עוד מספר ימי הפלגה כיון דעברה פעם אחת".

כא) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"ז סעי' ב').

כב) ששבה"ל (ט"ז סוף ס"ק ל"א, סעי' ט"ז ס"ק א').

כג) דרכי טהרה (עמ' ע"ב ד"ה מכיון).

כד) חוט שני (ס"ק י"ב אות א').

כה) בדה"ש (ס"ק קנ"ג, ציונים ס"ק קמ"ג).

כו) לבושי עז (סעי' י"ד תמצית ס"ק ו', סעי' ט"ו תמצית ס"ק ג').

כז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רצ"ה, עמ' שכ"ז).

כח) פרי טהרה (סעי' ל"ה).

3. פשט במחלוקת – חוט שני (ס"ק י"ב ד"ה ובביאור, "וסת הפלגה, סיבת ראייתה בחודש הבא, הוא הפלגת כך וכך ימים מהראייה הקודמת ... שע"י ההפלגה רואים כאילו שמחושבים לה התאריכים הבאים שתראה בהם, שזה הסדר שלה לראות ולא משום דהראיה הקודמת היא סיבה לראיה הבאה").

4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ע"ד, שפ"ח ס"ק קל"ג).

ב. חזרה לראות אחר שהפסיקה ג' עונות: איך צריך לראות.

1. כשראתה שיעור הפלגתה שהיתה רגילה לראות.

א) רמב"ן (הל' נדה פרק ו' הל' ה') – "הפסיקה הרבה כדי ג' עונות של וסת וראתה שוב אינה חוששת לוסת הראשון, חזרה לראות לוסף כ' לראיה זו חזר הוסת למקומו והרי הוא כאילו ראתה בו כל ימיה, אפילו הפסיקה שנה משעה שתראה ותחזור ותראה ליום הכ' חזר הוסת למקומו, שאין הוסת נעקר עד שתשנה אותו ג' פעמים לימים אחרים".

ב) ב"י (ס"ק ט"ו) (ב' ד"ה ומה).

ג) ש"ך (ס"ק ס"ה, נקוה"כ על הט"ז ס"ק ל"א) – "אף על פי שחזרה וראתה אינה צריכה לחוש ליום כ', רק כשחזרה וראתה ביום כ"י".

- (ד) חו"ד (בי' ס"ק כ').
- (ה) גר"ז (ס"ק ס"ה) – "פירוש שראתה שנית להפלת כ' מראייה זו שאחר ג' עונות שלה חזר וסתה הראשון למקומו".
- (ו) לחו"ש (לחם ס"ק מ"ד).
- (ז) פת"ת (ס"ק ט"ו).
- (ח) ערה"ש (סוף סעי' מ"א) – "ומ"ש בהפסיקה וכו' ואח"כ חזרה לראות בוסת הראשון וכו' כלומר אחרי הפסקת ג' עונות ראתה וחזרה וראתה כשיעור הפלגתה שהיתה רגילה לראות ובלא"ה לא משכחת לה בוסת הפלגה ודו"ק".
- (ט) מלבושי טהרה (סעי' מ"ד) – "והעיקר כדעיה זאת".
- (י) טהרת ישראל (סעי' ק"א).
- (יא) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ב סי' מ"ז אות ב', עי' אשרי האישי יו"ד פרק כ"ד אות ה') – "ברגילה לראות מל"ה לל"ה ועברו עליה ק"ה יום בלא ראי' א"צ לחוש כשתראה ראי' אחת ליום ל"ה מטעם סלוק דמים. עי' בסדרי טהרה סי' קפ"ט סק"ב בשם הרמב"ן בהפסיקה מלראות ג' עונות וחזרה א"צ לחוש אלא כשתחזור ותראה ליום כ' מראיה זו אז הדרה לוסת הראשונה. וכ"ז שלא חזרה לראות אלא פע"א א"צ לחוש שמא תחזור לוסת הראשון ע"ש".
- (יב) ששבה"ל (ט"ז סוף ס"ק ל"א, סיכום סעי' ט"ו אות ד').
- (יג) בדה"ש (ס"ק קמ"ט).
- (יד) לבושי עז (סעי' ט"ו תמצית ס"ק ה').
- (טו) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ז הע' י"ז).
2. כשתחזור לראות.

- (א) מהרש"ל (ביאורי על הטור סעי' ט"ו) – "דלעולם כל היכא שהפסיקה וחזרת לראות חוששת לוסת הראשון מעת ראייה זו".
- (ב) ב"ח (ס"ק כ"ד) – "למהר"ש לוריא ... וכל דבריו ברורים וישרים ונכוחים למוצאי דעת והכי נקטינן".
- (ג) ט"ז (ס"ק ל"א) – "ובהפסיקה לגמרי די בכך כל אימת שתחזור לראות מכ"מ תחוש ליום כ' שלאחריו".
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ע"ח).
4. עונות: פי' עונה שלה [עונה של כ', פירוש ס' יום (באמת נ"ח יום)]. עונה של ל"ה, פי' ק"ה יום (באמת ק"ג יום) – גר"ז (ס"ק ס"ד, ג' עונות. שהיתה רגילה לראות בהן כגון ביום כ' לראייתה ועכשיו הפסיקה ולא ראתה כלל עד שעברו עליה ג' פעמים כ' יום לראייתה נעקר וסת הראשון ואינה חוששת עוד ליום כ' לראייתה שתראה אחר שעברו ג' עונות שלה), בדה"ש (ס"ק קמ"ט, ס"ק קנ"א), ששבה"ל (סעי' ט"ו ס"ק ב'), חוט שני (ס"ק י"ב אות ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ז הע' י"א, הע' י"ב).

ג. סיכום: בהשאלות הקודמות - 1) בוסת קבוע להפלגה, כשלא ראתה פעם אחת, האם מונים כאילו ראתה. 2) כשתחזור לראות אחר שהפסיקה ג' עונות: איך צריך לראות.

1. פרי דעה (ט"כ ס"ק ל"א), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ע"ג, ס"ק פ') – "ונמצא פסקן של דברים די' בזה ד' שיטות, דלהב"י כ"ז שלא פסקה ג' עונות אפ"ל לא ראתה חוששת ליום כ' מיום שהיתה ראוי' לראות, ואם עברו ג' עונות אינה חוזרת לוסתה שיהא ניכר שחזרה לוסתה דהיינו ע"י ב' ראיות. ולרש"ל משעבר יום כ' פעם א' ולא ראתה שוב אינה חוששת לוסתה לעולם עד שתראה עכ"פ פעם א', ואם ראתה אם הראיה קודם ג' עונות צריכה לחוש לוסתה מיום שראתה וגם לשיעור ההפלגה שיש בין ראייה אחרונה לראיית השינוי, כגון אם ראתה לסוף ל' או מ' מונה כ' יום ממנו ואסורה וגם לסוף ל' או מ' ג"כ אסורה שמא רוצה לקבוע וסת מחודש, ואם הפסיקה ג' עונות וראתה אח"כ חזרה לוסתה בראיה אחת ומונה יום כ' מראיה זו (ובזה מחמיר יותר מהב"י וס"ל כדעת הט"ז בזה). והט"ז נקט חומרי דתרווייהו, דבלא עברו ג' עונות ס"ל כהב"י דמונה כ' מיום שהיתה ראוי' לראות, ובעברו ג' עונות ס"ל כרש"ל דבראי' אחת חזרה לוסתה. והנה"כ נקט קולי דתרווייהו, דבלא עברו ס"ל דא"צ לחוש מיום שהיתה ראוי' לראות וכדעת רש"ל, ובעברו ס"ל דלא חזרה לוסתה רק בשני ראיות וכדעת הב"י".
2. פרדס רמונים (ס"ק ל"א) – "והנה הב"ח הסכים להרש"ל בכל דבריו, הן במ"ש דבהפסיקה עונה אחת אינה חוששת לוסתה, והן במ"ש דגם בהפסיקה ג' עונות וראתה אח"כ אפילו פעם אחת חוזרת לחוש לוסתה. והט"ז הכריע בזה, בהפסיקה עונה אחת ס"ל כהב"י דחוששת לוסתה למנין הראוי וכו"ל, ובהפסיקה ג' עונות ס"ל כהרש"ל דאפילו בפעם אחת חוזרת לחוש לוסתה. ודלא כמו"ש בשו"ע חזרה לראות ביום הוסת כו', דמשמע דבעינן שנדע דוקא שחזרה לראות בוסתה הקדום, וזה אי אפשר לאשכוחי בוסת הפלגה כי אם בב' ראיות, וכו"ל, וזה אינו, דאפילו בפעם אחת חוזרת לחוש לוסתה ... והש"ך בנקודות הכסף הסכים ממש היפך דעת הט"ז, והוא, דבהפסיקה עונה אחת הסכים להרש"ל, דשוב אינה חוששת לוסתה עד שתראה, [וכן כתב כאן בש"ך ס"ק מ"ה], ובהפסיקה ג' עונות חלק על הרש"ל, וס"ל דבעינן שתראה ב' ראיות דווקא אז חוששת לוסתה, עי"ש".
3. סיכום השיטות.

- (א) ב"י - מחמיר ברישא (שחוששת מיום שהיתה ראוי' לראות), מיקל בסיפא (שאינה חוזרת לוסתה עד שיהא ניכר ע"י ב' ראיות).
- (ב) יש"ש - מיקל ברישא (אינה חוששת לוסתה לעולם עד שתראה), מחמיר בסיפא (שחוזר וסתה ע"י ראייה א').
- (ג) ט"ז - מחמיר בשניהם (שחוששת מיום שהיתה ראוי' לראות, ושחוזר לוסתה ע"י ראייה א').
- (ד) ש"ך, ופוסקים - מיקל בשניהם (אינה חוששת לוסתה לעולם עד שתראה, ואינה חוששת לוסתה לעולם עד שתראה).

ד. הפלגה יותר מג' עונות, כגון עונה לצ' יום.

1. מיקל, אינה חוששת להפלגה גדולה של ג' עונות.
- (א) מהרש"ל (ביאורי על הטור סעי' ט"ו) – "כל זמן שלא הפסיקה שלש עונות חוששת נמי לוסת הפלגה כמו שהיה יום זה לראייה הראשונה כדלעיל, דחוששת ליום עשרים ויום שלשים נמי, והוא הדין לארבעים ולחמישים אם לא שעברו שלש עונות כדפרישית".

(ב) ב"ח (ס"ק כ"ד) – "למהר"ש לוריא ... וכל דבריו ברורים וישרים ונכוחים למוצאי דעת והכי נקטינן".

(ג) הו"ד בט"ז (ס"ק ל"א).

2. מחמיר, חוששת להפלגה גדולה של ג' עונות.

(א) חו"ד (חי' ס"ק ל') – "דחוששת להפלגה גדולה של ג' עונות שהפסיקה".

חו"ד (בי' ס"ק כ') – "מה שכתב בשם מהרש"ל דבהפסיקה ג' עונות דאינה חוששת לשיעור ההפלגה של ג' עונות שהיתה רגילה לראות הוא תמוה, דמהיכי תיתי לא תיחוש דילמא שינתה להפלגה גדולה, דרך משל אם היתה רגילה לראות לט"ו יום ועכשיו שינתה למ"ה יום, וכי בג' פעמים ט"ו יום נעשה בחזקת מסולקת דמים. ואפילו בג"פ ל' יום לא נעשה בחזקת מסולקת דמים רק בזקנא כמבואר בסעיף כ"ח, דלא קיי"ל כרבי אליעזר נדה דף י"א, אבל בג' עונות קטנות כעין וסת שהיתה רגילה לראות אפי' רבי אליעזר מודה דלא נעשה בחזקת מסולקת דמים, רק דחזקת יום הוסת נתקלקל כשעבר עליה ג"פ יום וסתה ולא ראתה עד שחזרה וראתה ביום וסתה, ולהפלגה גדולה ודאי שצריכה לחוש".

(ב) פת"ת (ס"ק ט"ו) – "ועי' ח"ד שכתב דחוששת להפלגה גדולה של ג' עונות שהפסיקה וגם לעונה בינונית ע"ש".

(ג) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ל"א ד"ה ותו דבאמת) – "דברי הרש"ל תמוהין מאוד ...".

(ד) שערי טוהר (שער ד' סעי' כ"ד).

(ה) שפע טהרה (ס"ק י"ז, עי' דברי יציב יו"ד סי' ע"ט ס"ק ב') – "צריכה לחוש לווסת הפלגה של ג' עונות".

3. אחר הפלגה קצרה, יש להקל.

(א) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ז' הע' נ"ט, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות ד') – "שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל], דאף דראוי להחמיר כחו"ד אם לא במקום צורך שיש להקל כהרש"ל, מ"מ אם ראתה לאחר מכן בהפלגה קצרה יש להקל בצירוף סברת הרא"ש והש"ך ודעימיה שהפלגה קצרה עוקרת הפלגה ארוכה".

הגריש"א זצ"ל (משנת השולחן תשובה ע"ט) – "אם ראתה הפלגה גדולה יותר מצ' יום, שיש להחמיר לחוש להפלגה זו, ולאחר מכן ראתה הפלגה קצרה - יש למקל שנעקרה מארוכה".

(ב) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ל"ה) – "וראוי להחמיר בזה ומ"מ כשלאחר מכן ראתה בהפלגה קצרה יש להקל שנעקר".

4. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ק"ג, נחלקו הפוסקים), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ז הע' ט"ו), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ע"ב).

(א) דגול מרבבה (מהדו"ת על סעי' י"ב) – "וצריך לחלק דודאי גם יותר משלשים יום חוששת להפלגה, אלא שזו שהפליגה ב' חדשים, כולי האי לא חיישינן, ודוחק. מכל מקום על כל פנים בקבעה ג' הפלגות אפילו הרחיקה תשעים יום קבעה וסת".

(ב) טהרת ישראל (סעי' ק') – "וי"א שחוששת ג"כ להפלגה גדולה של ג' עונות שהפסיקה".

כת] וסת קבוע להפלגות פחות מל' יום, האם חוששת לעונה בינונית - כגון שיש לה וסת קבוע להפלגות כ"ה ימים, ועברה היום ולא ראתה.

א. ראשונים.

1. מיקל.

(א) רשב"א (נדה דף טו. ד"ה ומפרשים) – "ולחאי פירושא נמי אף מי שיש לה וסת ולא ראתה בשעת וסתה בעלה מוזהר עליה לפרוש ממנה ביום העונה וזו חומרא גדולה".

(ב) ריטב"א (נדה דף טו. ד"ה ודרכי, עי' מגיה הע' קמ"ח, הע' קפ"ט) – "ואין לה לשנות דיניה עד שתעקור וסתה שלש פעמים".

2. מחמיר.

(א) האשכול (סוף סי' ל"ג) – "וחזי לן דאפילו אשה שיש לה וסת מכ"ה לכ"ה יום ועבר היום ולא ראתה צריכה נמי לחוש ליום למ"ד מראיתה האחרונה כיון דאתרע חזקת וסת שלה אחר רוב נשים שדינן לה".

(ב) רמב"ן (נדה דף טו., עי' הל' נדה פרק ו' הל' ב') – "שאם עבר עליה עת וסתה כיון שאין אנו חוששין לוסת נחוש לעונה".

(ג) ר"ן (שבועות סוף דף ד.; חי' בנדה דף טו: ד"ה והוא) – "ומיהו כתב הרמב"ן ז"ל [לרבה בר בר חנה] דחוששת לעונה שאחר הוסת שא"א לומר שלא תראה לעולם".

פוסקים.

ב. מיקל, אינה חוששת לעונה בינונית.

1. מהרש"ל (ביאורי על הטור סעי' ט"ו) – "ואינה חוששת אפילו לעונה בינונית דהיינו שלשים יום לראייה הראשונה, דדוקא באשה שאין לה וסת קבוע [הוא דאמרינן הכי, אבל זו שיש לה וסת קבוע אלא שהפסיקה מלראות] למה לן למיחש דתשנה ראייתה לשלשים מאחר דליכא ריעותא לפנינו".

2. ב"ח (ס"ק כ"ד) – "למהר"ש לוריא ... וכל דבריו ברורים וישרים ונכוחים למוצאי דעת והכי נקטינן".

3. הו"ד בט"ז (ס"ק ל"א, עי' סי' קפ"ד ס"ק י"ג) – "ולפיכך אינה חוששת אפילו לעונה בינונית דהיינו שלשים יום לראייה האחרונה דדוקא באשה שאין לה וסת קבוע אמרינן הכי אבל זו שיש לה וסת קבוע אלא שהפסיקה לראות ביום הקבוע אין לנו לחוש כלל ליום ל' מאחר דליכא ריעותא לפנינו".

(א) אמנם עי' חו"ד (בי' ס"ק ב', ס"ק כ'), ופרדס רמונים (מקשה הזהב סוף ס"ק ל"א) – "חושש לעונה בינונית ... וכן הוא דעת הט"ז וכמו"ש לעיל סק"ה, וכן כתב בחוות דעת כאן סק"כ, אך מפאת דכאן לא עסקינן בדין זה, וגם הרש"ל לא כתבו רק דרך אגב, ע"כ לא השיגו הט"ז בזה, אמנם באמת לא ס"ל כוותיה גם בזה".

(ב) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ז', סוף ס"ק ע').

4. סד"ט (ס"ק י"ב ד"ה ועוד, ס"ק ט"ז, סוף ס"ק ל"ו, סי' קפ"ד ס"ק י"ג).
5. גר"ז (ס"ק ב') – "ואינה צריכה לחוש לעונה בינונית אפילו שינתה וסתה פעם ושתים שצריכה היא לחוש גם ליום שינתה בו כדין וסת שאינו קבוע כדלקמן כל זמן שלא נעקר וסת הקבוע לגמרי".
6. טהרת ישראל (סעי' ט"ו) – "וסת קבוע לזמן ידוע כגון מעשרים לעשרים ... א"צ לחוש לעו"ב ואפי' שינתה וסתה פעם ושתים".
7. מהר"י שטייף (סי' קכ"ה ד"ה מעלת) – "יש לאשה וסת קבוע לראות בהפלגת כ"ה ועתה לא ראתה בכ"ה אינה צריכה לחוש כלל עד שתראה".
8. באר משה (ח"א סי' נ"ו אות א').
9. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קי"א) – "להקל, שכן הש"ע סתם כהרשב"א".
10. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ל"ה, חוקת הטהרה סעי' ז) – "אנן נקטינן להקל ... באר משה ...".
11. פתחי דעת (פרק ל"ה סעי' י' אות א', הע' י"ב).
12. הליכות ביתה (עמ' ע"ו) – "בפעם הראשונה שלא ראתה באותו יום אלא ביום אחר, הרי עדיין לא עקרה הוסת הקבוע ולכן חוששת לו. אבל מכיון שגם ראתה ראייה ביום אחר, חוששת לוסתות מאותה ראייה כדין וסת שאינו קבוע, ולכן גם חוששת לוסת החודש והפלגה לאותה ראייה, אבל אינה חוששת לעונה בינונית".
- (א) לעשות בדיקה – משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' כ"ב, "ומ"מ ביום ל' ול"א תבדוק").

ג. מחמיר, חוששת לעונה בינונית.

1. בית מאיר (ריש הסימן) – "דצריכה לחוש להעונה מן הטעם שכתב שא"א לומר שלא תראה לעולם ... וכן עיקר דלא כמהרש"ל וט"ז".
2. מקור חיים (ס"ק ד') – "מכ' לכ' היינו וסת קבוע קודם לעונה בינונית ובוזה אפי' הר"ן בשם הרמב"ן מודה דאם לא ראתה ביום וסת קבוע דחוששת לעונה בינונית ולית חולק בזה ולא ידעתי למה לא כתב הש"ע כן וצ"ע".
3. חוו"ד (בי' ס"ק ב', ס"ק כ', עי' חי' ס"ק ב').
4. פרדס רמונים (פתיחה סי' קפ"ט ח"א אות י"ח, מקשה זהב ס"ק ה', סוף ס"ק ל"א, שפתי חכם ס"ק ל"ג, ס"ק ע"ג ד"ה ואם).
5. לחוש"ש (לחם ס"ק ג', ס"ק מ"ד, שמלה ס"ק ל"ד ד"ה אך, עי' ס"ק ב') – "לפע"ד דצריכה עכ"פ לחוש לעונה בינונית".
6. פת"ת (סוף ס"ק ט"ו. עי' הגהות והערות שם) – "ועי' ח"ד שכתב ... וגם לעונה בינונית ע"ש".
7. סוגה בשושנים (סי' ה' סעי' י') – "ויש להחמיר".
8. אג"מ (יו"ד ח"ג ריש סי' נ', רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ד אות י"ט) – "לאחר שעבר יום הוסת (וסת קבוע), בשאר הימים יש לה דין כאשה שאין לה וסת קבוע וצריכה ג"כ לשמור את העונה בינונית".
9. הגרמ"א פריינד זצ"ל (מרא דשמעתתא אות שע"א) – "יש לה וסת קבוע לפני ל' ועבר ל' ולא ראתה, אמר לי דצריכה לחוש לעונה בינונית".
10. הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק כ"ד אות י', פתחי דעת ח"ב פרק ל"ד הע' ד') – "שמ"מ יש להחמיר לפרוש בעונה בינונית, כח"ד ס"ק כ בשיטת הרמב"ן והר"ן, אבל מ"מ אינה צריכה לחוש לא ליום ל"א ולא ליום החודש".
11. ששבה"ל (סעי' א' סיכום אות ג', ט"ז ס"ק ל"א ד"ה אינה, סיכום סעי' ט"ו אות ג', שבט הלוי ח"ג סי' קכ"ד בט"ז ס"ק ל"א) – "נראה דעת החו"ד עיקר דלכ"ע חוששת לעו"ב".
12. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ה אות קט"ו) – "אם יש לה וסת קבוע לפני יום עונה בינונית ולא ראתה ביום הוסת חוששת לעונה בינונית (כבית מאיר)".
13. בדה"ש (ס"ק י', ס"ק קל"ה, בי' ד"ה ואם).
14. חוט שני (ס"ק ב' אות ו') – "יש עליה לחוש ולפרוש מאשתו ביום הל' והל"א מראייתה".
15. פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ב') – "יש לה ו"ק ... ועבר הזמן יש לחוש לעו"ב".
16. לבושי עז (סעי' א' תמצית ס"ק י"ג) – "יש להחמיר".
17. פרי טהרה (סעי' ל"ב, הע' ט"ו).

ד. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ס"ו, "לעונה בינונית"), קיצור הלכות (פרק ו' סעי' א', סעי' ג', פרק ד' סעי' א' אות י', "ויש מחמירין"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ט), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ו', "וטוב להחמיר". סעי' כ"ב, "והמחמיר תע"ב"), מראה כהן (עמ' קל"ח אות ב', "יש שהחמירו"), יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' י"א, "ובשעת הצורך יש להקל"), נטעי גבריאל (פרק צ"ב סעי' ז'), לחמי אבירים (סי' ט' אות ט"ו).

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים סי' קפ"ט על סעי' י"ד, עמ' רצ"ט) – "וצ"ע להחוו"ד ...".

ה. ציורים.

1. חוו"ד, עונה בינונית של יום ל"א.
(א) מיקל.
- (1) סוגה בשושנים (סי' ה' סעי' י').
- (2) הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סעי' א' תמצית ס"ק י"ג, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ד אות י') – לשונו מובא לעיל.
- (3) בדה"ש (בי' ד"ה ואם עמ' צ"ג, ד"ה זה עמ' קי"ב) – "שלא לנהוג חומרא דעו"ב אלא ביום ל' ולא ביום ל"א הואיל ובלא"ה דעת רוב הפוסקים דעו"ב הוא יום ל' ומותרת לשמש ביום ל"א [ומכ"מ ראוי שתבדוק קודם התשמיש], וכל זה בוסת הפלגה אבל בוסת החודש ...".

- 4) לבושי עז (סעי' א' תמצית ס"ק י"ג) – "אבל מ"מ אינה צריכה לחוש לא ליום ל"א ולא ליום החדש".
- 5) מראה כהן (פרק ח' הע' מ', "וכיון שדין זה שנוי במחלוקת, נראה לכאן להקל בזה בהצטרף ספק נוסף, כגון: שאין צריך לחוש אלא ליום ל' ולא ליום ל"א, וכן אם ראתה ביום אינה צריכה לחוש אלא ליום ולא ללילה שלפניו ואם ראתה בלילה אינה צריכה לחוש ליום שאחריו".
- 6) פרי טהרה (סעי' ל"ב) – "אך יכולה להקל ביום ל"א".
- 7) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ט).
- (ב) מחמיר.
- 1) עי' ששבה"ל (סעי' א' ט"ז ס"ק א' ד"ה ונראה) – "ויש לחוש לזה. ונכון לחוש לכל החששות של עו"ב, כיום ל"א וכן מעל"ע, ולעונת או"ז".
- עי' ששבה"ל (סיכום אות ג') – "ונכון לחוש ככל עו"ב גם לל"א ומעל"ע ועונת או"ז".
- 2) חוט שני (ס"ק ב' אות ו') - לשונו מובא לעיל.
2. כרת, כל כ"ד שעות של עונה בינונית.
- (א) מיקל – סוגה בשושנים (סי' ה' סעי' י'), מראה כהן (פרק ח' הע' מ', לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ט).
- (ב) מחמיר – עי' ששבה"ל (סעי' א' ט"ז ס"ק א' ד"ה ונראה, סיכום אות ג', לשונו מובא לעיל).
3. או"ז [לשיטות שסבר שיש או"ז על עונה בינונית].
- (א) מיקל – מראה כהן (פרק ח' הע' מ'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ו, עמ' ת"ג).
- (ב) מחמיר – עי' ששבה"ל (סעי' א' ט"ז ס"ק א' ד"ה ונראה, סיכום אות ג', לשונו מובא לעיל).
1. מראי מקומות – תפארת ישראל (סי' קפ"ד ס"ק י"ג), הגר"ד מצגר (מגיה לריטב"א, בי' סי' ט"ז), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק א', ס"ק ז', ס"ק ע').
1. תשובה מאהבה (ח"א סי' ל"ב), הו"ד בפת"ת (סי' קפ"ד ס"ק כ') – "ותמהת למה כ' הטור בשם הרשב"א והוא פחות מעונה בינונית דהא אם יש לה וסת קבוע אלא ששינתה פ"א לכ"ע א"צ לחוש לעונה בינונית לעולם לא חיישינן לעונה בינונית אלא באשה שאין לה וסת וכ"כ הט"ז להדי' בסימן קפ"ט ס"ק ל"א בשם מהרש"ל אם הי' לה וסת קבוע כ"ז שלא נעקרה ל"ח לעונה ששינתה ראייתה עיין שם אהובי ידידי תלמידי בקושי' זו כוונתי להגאון מוהר"י אייבשיץ זצללה"ה בהל' נדה וכן מצאתי בספר חדש ונחמד סדרי טהרה עיין שם".

כט) באיזה וסתות יש דין "חזרת הוסת" - סעיף ט"ז.

א. נעקר וסת הפלגה, וחזרה לראות בוסת הראשון.

1. חוזר – מחבר (סעי' ט"ז), פוסקים.

ב. נעקר וסת החודש, וחזרה לראות בוסת הראשון.

1. חוזר – מחבר (סעי' ט"ז), פוסקים.

ג. נעקר וסת הדילוג, וחזרה לראות בוסת הראשון.

1. מסתפק – פרי דעה (פתיחה שער ח' ד"ה וראוי, "וצ"ע"), הו"ד בפתחא זוטא (ס"ק ח'), טהרת ישראל (סעי' ל"א, "וצ"ע"), חדושים ובאורים (סי' ו' ס"ק ב' ד"ה ונראה, "ויש מקום להסתפק בזה"), פרדס שמחה (ס"ק ט"ו, "צ"ע").
2. חוזר – מנחת יצחק (ח"י סי' ע"ז אות א', "צריכין להחמיר ודו"ק"), אבני ישפה (ח"א סי' קס"ו, "סוף דבר נלע"ד דחזרה וסת הדילוג למקומה"), פסקי טהרה (סעי' נ"ז, עי' הע' ס"ו).
3. אינו חוזר – שבט הלוי (ח"ז סי' קמ"ד, "וסת הדילוג שממילא דרכו להפסיק רגילות וסתו' במשך החדשים כאשר כתבתי למעלה ויעיד ע"ז נסיון של תקופה של עשרות בשנים, בזה כדאי רבינו הרמב"ן לסמוך עליו דבכה"ג ע"י ימים שאינם שוין נעקר וסת הדילוג"), לבושי עז (סעי' ז' תמצית ס"ק ד'), פתחי מגדים (סי' י"ב העולה לדינא אות ג', "ונעקרו לגמרי").
- (א) סומך על רמב"ן, שאינם חוזר וסתות – שבט הלוי (ח"ז סי' קמ"ד).
- (ב) כיון שאינה חושש דינו כוסת שאינו קבוע – משנת רבי אהרן (ח"א סי' כ"ב אות ג', "דהא דנקטינן דהוסת הקודם חוזר בראיה אחת אחרי שנעקר בשלש ראיות כנ"ל, הוא היכא דגם אם לא נדון בראיה זו דהוא חזרה לוסת הראשון תחשב הראיה לפחות כוסת שאינו קבוע דחוששין לו, ובזה מהניא הסברא דאורה בזמנו בא שהחשש שהיה צריך לחשוש בראיה זו כדין וסת שאינו קבוע, לעשותו קבוע. אבל היכא דבלא הסברא דחזרה לוסתה הראשון אין צריך לחשוש בראיה זו אף לוסת שאינו קבוע, לא אמרינן בזה שע"י סברת חזרה תקבע לה וסת"), פתחי מגדים (סי' י"ב העולה לדינא אות ה', "טעמא בשם הגר"ג נאדל שליט"א [זצ"ל] דדוקא בהני וסתות דחיישינן להו בפעם אחת שמא יקבעו וסת, אזי אם ראתה ביום הוסת חזר למקומו").
4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ז הע' י"ט, פרק י"ז הע' כ'), פרי טהרה (הע' ס"ח, בי' אות ה').

ד. נעקר וסת הסירוג, וחזרה לראות בוסת הראשון.

1. חוזר, אחר פעם אחת – סוגה בשושנים (סי' ד' ס"ק י"ב, "סגי בראיה פ"א שתחסור לקדמותה"), פסקי טהרה (סעי' נ"ז, עי' הע' ס"ו).

2. לכאורה מי שמיקל לעיל, בוסת הדילוג. ה"ה כאן, בוסת הסירוג.

ה. נעקר וסת השבוע, וחזרה לראות בוסת הראשון.

1. חוזר [אפילו ראתה פעם אחת בימי השבוע].
 - (א) סד"ט (ס"ק ד' ד"ה כיצד, ס"ק ל"א ד"ה אני) – "נפקא מינה בעברו עליה ג' עונות ולא ראתה, דבוסת הפלגה אי אפשר לחזור לקביעות הראשון עד שתראה ב' פעמים כהפלגה שהיתה למודה לראות בו, מה שאין כן בוסת ליום הקבוע".
 - (ב) סוגה בשושנים (סי' ד' ס"ק י"ב) – "נ"מ השלישית שכ' הס"ט בעבר עלי' ג' עונות ולא ראתה דבוסת השבוע אפילו רק חזרה לראות פ"א ביום השבוע הקבוע לה חזרה לקדמותה ... י"ל דדמי ממש לוסת הפלגה דבעינן שתחזור לראות ב' ראיות באותו יום השבוע שהיתה רגילה לראות בו וביניהם הפלגת כך שבועות שהיתה רגילה דאז חזרה לקדמותה ... אמנם להלכה נראה לי עיקר כהס"ט כיון ... סגי בראיה פ"א שתחזור לקדמותה".
 - (ג) פסקי טהרה (סעי' נ"ז, ע"י הע' ס"ו).
 - (ד) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ה סעי' מ"ג).
2. חוזר אחר שראתה פעמים.
 - (א) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שכ"א).
 - (ב) הר"ד לאפפלער (זרע יעקב גליון ל' עמ' תקע"ז) – "אם חזרה לראות ב' ראיות בסירוג שוה כמו שהיתה קביעותה יש להחמיר ולחוש לו עד שנעקר בג' עקירות [כן שמעתי מכמה מורי הוראות פק"ק]".
3. אינו חוזר.
 - (א) מנחת איש (פרק ל' סעי' קכ"ט, הע' רמ"ו) – "ונראה שאחר שעקרתו אפילו אם חזרה לראות ביום מסויים זה ובהפלגת זמן זו אינה חוזרת וחוששת לו אלא כוסת שאינו קבוע. [ביום פלוני בתוך השבוע אינו ראה לכלום שהרי היא מוכרחת לראות באיזה יום מימי השבוע ואין כאן שום הוכחה לסדר מסויים בראייתה אלא במה שראתה בהפלגה מסויימת של סירוג השבועות ותו לא, ואמנם לפ"ז יש לומר דאם תראה ב"פ ביום זה ובסירוג שבועות מסויים נאמר שחזרה וסת למקומה, אבל יותר נראה דגם באופן זה לא חזרה וסת למקומה משום מה שנתבאר בתחילת הדברים, ושוב שמענו מהגר"י בויאר שליט"א שהגאון רבי גדליה נדל ז"ל הורה שלעולם אין אומרים שחזרה וסת למקומה כאשר וסת זו צריכה ליקבע בג' פעמים וכמו שנתבאר]".
 - (ב) הגרמ"ש קליין שליט"א (אוצרות הטהרה פרק ט' הע' ק"ז) – "מגדולי המורים ... שלא חזר וסת הראשון למקומו".
 - (ג) ע"י ברכת יהודה (ריש עמ' תי"ד) – "בפשטות לכו"ע אין וסת השבוע חוזר אחר שנעקר וראתה בו עוד הפעם ולא הוה בזה כשאר וסת (ע"י לקמן סעיף י"ד) וכמו בוסת הדילוג שפירשנו, וצע"ע בזה ע"י סוגב"ש".

- 1) י"ל הטעם, כמו לעיל לגבי וסת הדלוג. כיון שאינו חושש כוסת שאינו קבוע.
4. מראי מקומות – מקוה ישראל (סי' מ"ו, "וצ"ע"), הרי"י ברוין (גינת וורדים גליון ט"ו עמ' ע"ג), הגרש"פ זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה כ"ז).
- (א) מהר"י שטייף (סי' ר"ס אות ב' ד"ה ונ"ל) – "בכה"ג בראתה ביום א' בשבוע י"ל כל שנעקר ג"פ יום א' בשבוע הנ"ל ולא ראתה נעקר לגמרי ואפילו אם אח"כ ראתה בו ביום א' בשבוע לא חשוב כקבוע לומר שחזרה לקביעותה אבל אם היינו דנין בו משום ווסת הפלגה של כ"ב ימים הי' דינו לומר שאם תחזור ותראה אח"כ ליום כ"ב שחזר ווסת הראשון למקומו שתצטרך מחדש עקירת הוסת בג"פ וצ"ע בזה להלכה".
- (ב) שבט הלוי (ח"ט סי' קע"ט) – "אין מוכרח כלל וכלל שגם בוסת השבוע אמרינן האי דינא דש"ס ס"ג וש"ע דחוזר וניער וסת למקומו".

ו. נעקר וסת האונס, וחזרה לראות בוסת הראשון.

1. אינו חוזר - ע"י סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ז. נעקר וסת האונס המורכב, וחזרה לראות בוסת הראשון.

1. חוזר - ע"י סעי' י"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ח. נעקר וסת הגוף המורכב, וחזרה לראות בוסת הראשון.

1. ע"י סעי' כ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

ט. נעקר וסת שנקבע ע"י מעיין פתוח, וחזרה לראות בוסת הראשון.

1. ע"י סעי' ל"ב, לשיטות ומראי מקומות.

י. נעקר וסת שנקבע כרגיל, וחזרה לראות בוסת הראשון ע"י מעיין פתוח.

1. ע"י סעי' ל"ב, לשיטות ומראי מקומות.

יא. אחר לידה.

1. חזר הוסת למקומו – נוב"ת (יו"ד סוף סי' פ"ו), פת"ת (ס"ק ט"ז, "נודע ביהודה"), פוסקים.

יב. יש לה ב' וסתות קבועים, והפסיקה וסת אחד ג' עונות וחזרה וראתה ביום הוסת.

1. חזר הוסת למקומו.

- (א) חור"ד (ח"י ס"ק ל"א, בי ס"ק כ"א) – "ואפילו יש לה שני וסתות והפסיקה וסת אחד ג' עונות וחזרה וראתה ביום הוסת, גם כן חזר הוסת למקומו".
- (ב) פת"ת (ס"ק י"ז) – "עח"ד דאפילו יש לה ב' וסתות קבועים באופן המבואר בס"ל והפסיקה וסת א' ג' עונות וחזרה וראתה ביום הוסת ג"כ חזר הוסת למקומו ע"ש".
- (ג) טהרת ישראל (סעי' ק"ח).
2. מראי מקומות.
- (א) משנת רבי אהרן (ח"א ס"ל כ"ב סוף אות ג') – "היכא דהפסיקה לגמרי הראיה בג' עונות ... וצע"ג בזה לדינא".
- (ב) לבושי עז (סעי' ט"ז תמצית ס"ק ג') – "ולדינא תש"ח".

וסת האונס

סעיף י"ז - סעיף י"ח

ל) קפיצות לחוד - סעיף י"ז.

- א. גמרא (נדה דף יא.) – "א"ר הונא: קפצה וראתה, קפצה וראתה, קפצה וראתה, קבעה לה וסת. למאי. אילימא לימים, הא כל יומא דלא קפיץ לא חזאי. אלא לקפיצות, והתניא: כל שתקבענה מחמת אונס, אפילו כמה פעמים לא קבעה וסת. מאי לאו, לא קבעה וסת כלל. לא, לא קבעה וסת לימים לחודייהו ולקפיצות לחודייהו, אבל קבעה לה וסת לימים ולקפיצות. לימים לחודייהו פשיטא. אמר רב אשי ...".
1. שבה"ל (ח"ו ס"ל כ"ז) – "ודבר פשוט דאפילו להסוברים בש"ס דוסתות דאורייתא היינו וסת שלא באונס אבל הבא מחמת אונס דקפיצות וכה"ג פשוט דאינו רק דרבנן".

ב. גדר הדין.

1. קפיצה הוי גורם, סיבה.
- (א) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג', יג:) – "וסת קפיצות וכיוצא בהן הוא נקבע מחמת אונס הקפיצה".
- (ב) רא"ה (בדה"ב בית ז' סוף שער ג') – "שהקפיצה של יום זה גרם לוסת שיבא למחר אבל הפיהוק אינו כן אלא הוסת גורם לפיהוק שיבא".
- (ג) ח"י הר"ן (נדה דף יא., דף סג.) – "ה"מ בקפיצה וכיוצא בה שהאונס גורם לוסת שיבא".
- (ד) מאירי (נדה דף יא., דף סג.) – "וסת הסיבה".
- (ה) פוסקים – ערה"ש (סעי' נ"ה), טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק ר"פ), דרכי טהרה (עמ' ע"ט), ששבה"ל (ס"ק א'), בדה"ש (ס"ק קס"ב), נטעי גבריאל (פרק צ"ט סעי' י"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שנ"ח), פרי טהרה (פתיחה לסעי' מ"ג).

ג. הטעם דוסת ע"י אונס לא הוי וסת.

1. דכתיב כי יזוב זוב דמה, זיבה דמאליה משמע ולא מחמת אונס.
- (א) לבוש (סעי' י"ז) – "כל וסת שאינו נקבע אלא מחמת אונס, כגון שקפצה וראתה ע"י קפיצה אפילו ראתה כמה פעמים ע"י קפיצה, אם לא קבעה אותו לימים כמו שיתבאר בסמוך אינו וסת, כיון שמפני אונס ראתה, דוכי יזוב זוב דמה אמרה תורה, זיבה דמאליה משמע ולא מחמת אונס".
- 1) לחור"ש (שמלה ס"ק ל"ז) – "ובלבוש ראיתי ... והוא תמוה שאין ענין זה לכאן כלל".
- 2) ששבה"ל (ס"ק ה' ד"ה והטעם) – "והלבוש ... וקשה דא"כ וסת המורכב נמי לא ליהוי וסת, דלולא טעמו שפיר נקבע כיון דיש לו שני גורמים, אך אם סיבת אונס אינה וסת - מאי שנא אם האונס לבדו או עם ימים, ודוחק לומר דתולין שהיום הוא הגורם".

2. משום דלא שכיח שתראה ע"י אונס.

- (א) תפארת למשה (על הש"ך ס"ק מ"ח) – "בש"ך בס"ק מ"ח וז"ל אבל אם לא תקפוץ אח"כ לאותו וסת אין צריכה לחוש דמה שראתה מתחלה כו' ואף על גב כו' דמתחילה ראתה שלא ע"י אונס כן נ"ל ודו"ק עכ"ל הש"ך. ול"נ דאדרב' משום דקפיצה הוי אונס יש לתלות יותר בימים לחוד מבוסתות הגוף דהא מה"ט אין חוששין לקפיצות לחוד אם לא קבעה אותו בימים משום דע"י אונס ראתה ותלינן בימים ומה"ט אמרינן הכא דאם קפצה ב' פעמים בשבת ובפעם ג' בשבת ובאחד חזאי תלינן בימים לחוד ובוסת הגוף בכה"ג אין חוששת לימים לחוד כמו שכתב הט"ז ס"כ וכמו שכתב הש"ך ס"ק נ"ט בהדיא ע"ש ע"כ נ"ל דכ"ש הוא דצריכה לחוש לוסת לימים לחוד ודוק".

(ב) ששבה"ל (ס"ק ה' ד"ה והטעם, שבה"ל ח"ו ס"ל כ"ז) – "מילתא דלא שכיחא".

3. דקביעות וסת שייך רק בדבר שבא ממילא ע"י הטבע, משא"כ אם ראייתה היתה מפאת האונס שהוא גרם לה שתראה.

- (א) פרדס רמונים (פתיחה לס"ל קפ"ט ח"ב הוסת ה"י אות ב') – "דמ"ש התפארת למשה ... הוא מטעם דלא שכיח שתראה ע"י אונס, וע"כ יותר יש לתלות בוסת השכיח. אמנם לדעתי אין הדבר כן, ואדרכה שכיח טובא שתראה ע"י הקפיצה, דמפאת זה ירד הדם ממקורה לחוץ, אמנם מ"ש דוסת שע"י אונס אינו וסת, הכוונה דקביעות וסת לא שייך רק בדבר שבא ממילא ע"י הטבע, דאז אמרינן דכיון שהיה כן ג' פעמים, חזינן דטבע של אשה זו לראות בוסת כזה. משא"כ אם ראייתה היתה מפאת האונס שהוא גרם לה שתראה, לא שייך בזה קביעות וסת, דכיון שראייתה אינה מפאת טבעה, רק האונס הכריחה להוציא הדם טרם זמנו, והמקרה לא תתמיד לעולם באופן אחד. כי לפעמים באה בכח גדול, וכגון שקפצה קפיצה יתירה ביותר, ולפעמים אינו כל כך בכח, או לפעמים היא חלושה בטבעה, ויזיק לה האונס להוציא דמה, ולפעמים טבעה חזק ולא יזיק לה האונס. וע"כ אמרינן דכל

- שהראיה באה ע"י מעשה מבחוץ, אין כאן קביעות וסת. אבל ודאי דבגוף הענין שכיח טובא שתראה ע"י מעשה כזו ... ומעתה לפי"ז אתי שפיר מה דלא חוששת לימים לחוד כל זמן שלא קפצה, ולא דמי לשארי וסתות המורכבים זה עם זה, דצריכה לחוש לכל אחד בפני עצמו, כל זמן שלא נקבעו שניהם יחד, וכמו"ש בסעיף י"ט בהגה. דשם ב' הוסתות שוין במדרגה אחת, דשניהם הן מצד טבע, וכיון דלא ידעינן מאיזה צד גרמה הטבע לאשה זו שתראה דם, אם טבע הימים, או טבע שארי וסתות הגוף, ע"כ צריכה לחוש לשניהם, כל זמן שלא קבעה אחד מהם, או שניהם יחד. משא"כ כאן שראתה בר"ח ע"י קפיצה, והספק הוא אם ראתה מפאת טבעה שוטה הוא לראות בכל ר"ח, או ראתה מפאת אונס הקפיצה, יותר יש לנו לתלות שראייתה הוא מפאת אונס הקפיצה, ממה שנאמר שטבעה לראות בר"ח, דטבעה אינו ידוע לנו, וע"י אונס שכיח שתראה, וכמו"ש למעלה. דדוקא קביעות לעולם אי אפשר לומר בדבר שבא לה ע"י אונס מבחוץ, אבל ודאי זה שכיח שתראה מפאת זה וכנ"ל, ואתי שפיר".
4. מפני שזהו רק מקרה והמקרה אינו קבוע. [אפשר לפרש שהוא לא שכיח. א"נ, שלא בא ע"י טבע].
 (א) לחם ושמלה (שמלה ס"ק ל"ז) – "והוי רק מקרה והמקרה אינו קבוע זהו הטעם הפשוט".
 (ב) דעה ברורה (ס"ק ע"ב).
5. שהקפיצה לבד אינה סיבה לראיה אלא שהיא סיבה להקדים הראיה, ובהיות כן אשה שראתה ג"פ ע"י קפיצה בלא יום קבוע בודאי א"א לומר שקבעה וסת, שהרי הקפיצה אינה אלא ממחרת ראייתה.
- (א) מלבושי טהרה (ארוך ס"ק ט') – "דאי אפשר לומר כן דאם קפצה ג"פ וראתה שנאמר שהאשה הזאת הרגילה שבכל פעם וכל זמן שתקפוץ ודאי שתראה, דזה אין הדעת סובל דהגע עצמך דא"כ אם תקפוץ בכל יום תראה בכל יום, וזה דבר שאי אפשר לומר כן וכי פיה מלא דם אשר תוכל לראות בכל יום שתקפוץ. והוא דבר פשוט ומוכרח לומר כן. ובהיות כן ודאי דיש לומר דהא דאשה זאת ראתה ע"י קפיצה ג' פעמים הוא דטבע האשה הזאת שע"י קפיצה תמהר ראייתה שאם לא היתה קפצה היתה מאחרת ראייתה וע"י קפיצה ממחרת ראייתה ... ודאי הדבר ברור שהקפיצה בלבד אינה סבה לראי' אלא שהיא סבה להקדים הראי' ... ובהיות כן אשה שראתה ג"פ ע"י קפיצה בלא יום קבוע בודאי שאי אפשר לומר שקבעה לה וסת כמו שנתבאר, דהקפיצה אינה אלא ממחרת ראייתה".
6. מראי מקומות – ששבה"ל (ס"ק ה' ד"ה והטעם), בדה"ש (ס"ק קס"ט), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קמ"א).

לא] קפצה וראתה ג' פעמים: ראשונים.

א. קובעת וסת.

1. עי' רש"י (נדה דף יא. ד"ה אלא. לכל הפחות בה"א) – "אלא לקפיצות. כיון דראתה שלש פעמים על ידי קפיצה הורגלה לראיית קפיצה ובכל יום שתקפוץ מחזקינן לה ברואה".
2. בעל המאור (השגות על בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג' אות י"ט) – "דלא אקרי אונס אלא קפיצה בלבד וכיוצא בה כל דבר שאינה עושה אותו מדעתה אלא בעל כרחיה".
3. רמב"ן (הל' נדה פרק ו' הל' י"ב, אמנם עי' בחי' לנדה דף יא.) – "קפצה וראתה קפצה וראתה שלש פעמים קבעה לה וסת לקפיצות".
4. טור (סעי' י"ז) – "יש שקובעת וסת במעשה שתעשה ... כגון שקפצה ג' פעמים וראתה חוששת לכל פעם שתקפוץ בימים".

ב. אינה קובעת וסת.

1. רבינו חננאל (רשב"א נדה דף יא.).
2. תוס' (נדה דף יא. ד"ה אלא, דף סג: ד"ה אכלה) – "אבל קפיצות לחודייהו פשיטא להש"ס דלא קבעה".
3. תוס' הרא"ש (נדה דף יא. ד"ה אלא, דף סג: ד"ה לאיתויי) – "אבל לקפיצות לחודייהו הוה פשיטא ליה דלא קבעה".
4. רמב"ם (הל' איס"ב פרק ח' הל' ה', עי' מ"מ שם) – "כל וסת שנקבע מחמת אונס אפילו ראתה בו כמה פעמים אינו וסת שמפני האונס ראתה".
5. ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג') – "כיון דמחמת אונס קא אתו לא קבעה לה לא בימים לחודייהו ולא בקפיצות ואכילות לחודייהו, דתניא (נדה יא א) כל שתקבענה מחמת אונס אפילו כמה פעמים לא קבעה לה וסת יט. ואמרינן בגמרא לא קבעה וסת לא לימים לחודייהו ולא לקפיצות לחודייהו אלא לימים וקפיצות".
6. רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג' יג., נדה דף יא.) – "אינו נקבע לעצמו עד שיהא בו הרכבת הימים".
7. רא"ה (בדק הבית בית ז' שער ג', י"ב-א') – "בוסת קפיצות נראין דברי המחבר שאין וסת לקפיצות לבד שאין וסת נקבע מחמת אונס והילכך ליכא וסת לקפיצות לחודייהו".
8. חי' הר"ן (נדה דף יא., דף סג.) – "דאמרי' דאין אשה קובעת וסת לקפיצות לחודייהו אלא לימים ולקפיצות".
9. מ"מ (הל' איס"ב פרק ח' הל' ה') – "כל וסת שנקבע מחמת אונס אפילו ראתה בו כמה פעמים אינו וסת שמפני האונס ראתה".
10. האגודה (נדה פרק א' אות ג') – "אמר רב הונא קפצה וראתה ק"ו [ר"ת קפצה וראתה] קבעה ווסת לימים ולקפיצות אבל לחוד מינייהו לא קבעה".
11. פסקי ריא"ז (פרק ט' אות כ"ה) – "אשה שקבעה לה וסת על ידי קפיצה, כגון שהיתה רואה בכל עשרים יום או בכל שלשים יום על ידי קפיצה, אין חוששין לווסתה, אלא אם כן היתה קופצת בעת ווסתה, שהקפיצה והעת גורמין לה לראות".
12. מאירי (נדה דף יא. ד"ה ובסוגיא, דף סג:) – "ולמדת שהקפיצה לבד אפילו ראתה בכל עת שתקפוץ אינה קובעת וסת לקפיצות לבד וכמו שאמרו שכל שתקבענה מחמת אונס אין כאן קביעות וסת".
13. אורחות חיים (הל' נדה ד"ה כתב) – "ואם נקבע מחמת אונס אפילו כמה פעמים כגון מחמת קפיצה וכיוצא בה אינו וסת".
14. כל בו (סי' פ"ה ד"ה האשה) – "ואם נקבע מחמת אונס אפילו כמה פעמים כגון מחמת קפיצה וכיוצא בה אינו וסת".

ג. חוששת כמו וסת שאינו קבוע.

1. האשכול (נדה סי' ל"ד) – "אם ביום שלא נקבע קפצה לא חיישא. מיהו מסתברא אף דלא קבעה וסת לקפיצות לחודייהו, אם ראתה ג"פ ע"י קפיצה בלא הפלגות שוות דחוששת שאם קפצה להבא **צריכה לבדוק** עצמה, אבל נעקר בפעם א' כיון שאינו וסת גמור".
2. הג' מיימוניות (הל' איס"ב פרק ח' הל' ה' אות ג') – "נהי דמיקבע לא קבעה מיחש מיהא חיישינן כיון שאירע ג"פ".
- ד. מראי מקומות – ריטב"א (נדה דף יא.).

לב] קפצה וראתה ג' פעמים: פוסקים.**א. אינה קובעת וסת.**

1. מחבר (סעי' י"ז) – "כל וסת שנקבע מחמת אונס, (כגון שקפצה וראתה), אפילו ראתה בו כמה פעמים, (אם לא קבעה אותן לימים) אינו וסת, שמפני האונס ראתה".
2. לחוש"ש (לחם ס"ק מ"ח, סי' קפ"ז שמלה ס"ק ד' ד"ה וראי').
3. הו"ד בפתחא זוטא (ס"ק כ').
4. עי' ערה"ש (סעי' מ"ז, סעי' מ"ח, סעי' נ') – "וודאי דבקפיצות לחוד אין לחוש כלל אפילו בג' פעמים דכל שמחמת אונס אינו וסת כלל וכלל ... ומ"מ למעשה חלילה לי לחלוק".

ב. קובעת וסת.

1. השיב משה (יו"ד סי' מ') – "נראה דעת הטור עקר ... כיון דרש"י ז"ל יצא זכאי ואדרבא ראיות ברורות נתנו עידיהן דהעיקר כוותי' וודאי דאין להקל ראש נגדו להקל באיסורין ובפרט בדיני נדה החמור".
2. מלבושי טהרה (סעי' מ"ו, ארוך ס"ק ט', קצר ס"ק ס"ה, ס"ק ס"ו) – "שהעיקר בהש"ס כהפוסקים שקבעה וסת לקפיצות לחוד".

ג. חוששת כמו וסת שאינו קבוע: ואסורה לשמש.

1. רמ"א (סעי' י"ז) – "ומ"מ חוששת לו כמו לוסת שאינו קבוע".
2. לבוש (סעי' י"ז) – "מיהו אחר שראתה כן ג' פעמים, אף על פי שהיה ע"י אונס חוששת לו מדרבנן כמו שחוששת לוסת שאינו קבוע".
3. אפי רברבי (שער צ"א אות א') – "וסת שנקבע מחמת אונס כגון שקפצה ג"פ וראתה בימים שאינם שווים אינו וסת מכל מקום חוששת לו כמו לוסת שאינו קבוע".
4. נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו, סי' ס"א) – "שמ"מ חוששת לו כמו וסת שאינו קבוע והיינו אם אירע ג"פ כמבואר בש"ך שם ס"ק מ"ח".
5. הו"ד בפת"ת (סי' קפ"ז ס"ק א').
6. סד"ט (ס"ק כ"א) - לשונו מובא לקמן.
7. חכ"א (כלל קי"ב סעי' ל"ה) – "ודינו כוסת שאינו קבוע".
8. סוגה בשושנים (סי' ו' סעי' ב').
9. שו"ת ערוגת הבשם (יו"ד סי' קס"ז).
10. מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ק"ו) – "חוששת לו כמו לוסת שאינו קבוע".
11. עי' טהרת ישראל (סעי' ק"ט).
12. שערי טוהר (שער ד' סעי' י"ג).
13. חזו"א (סי' פ"ב ס"ק ד') – "קפצה וראתה ג"פ ואין כאן השתוות לא לימי החדש ולא לימי הפלגה, אינה וסת לדעת תו' י"א א' ד"ה אלא, ס"ג ב' ד"ה אכלה, וכ"ה ביו"ד סי' קפ"ט ס"ז, ומ"מ חוששת לה פעם אחת, כמש"כ רמ"א שם, אבל בפעם אחת או שתיים אינה חוששת כלל".
14. חשב האפוד (ח"ג סי' ל"א ד"ה ומה).
15. ששבה"ל (ס"ק ה', סיכום אות א', עי' שבה"ל ח"ו סי' קכ"ז) – "אפילו ראתה בו כמה פעמים - והטעם משום שהוא וסת האונס וזה דעת הר"ח והרשב"א ועוד ראשונים ובס' מקו"ח ה' נדה רצה להתחכם ולחלוק על הוראת המחבר ולחוש לדעת רש"י והרז"ה ודעמי' דאפילו בקפיצות לחוד בלא קביעת ימים חוששת הוסת כמו וסת קבוע, שאם קפצה אח"כ חוששת לעונה אפי' בלא ימים שווים ומסיים דכן ראוי להורות, ובעניות דקשה לדחות הכרעת השו"ע והרמ"א הט"ז והש"ך וכל הפוסקים שהסכימו לדבריהם, דכיון דטעם המקילים משום שדבר שבא ע"י אונס הוא כ"כ לא שכיח דגם אם בא ג' פעמים מ"מ אין זה חזקה, ודבר פשוט דאפילו להסוברים בש"ס דוסתות דאורייתא היינו וסת שלא באונס אבל הבא מחמת אונס דקפיצות וכה"ג פשוט דאינו רק דרבנן, וא"כ דברים אלה ה' הסבה שהכריעו כאן להקל ולא לחוש לקביעות וכן נראה - אמנם היות כי מצאתי אח"כ בתשובת השיב משה סי' מ' מעמיק ומברר כדעת המחמירים ע"כ בטלה דעתינו - אבל פשיטא ופשיטא דמאן דמקיל כדעת השו"ע והרמ"א ג"כ שפיר עביד".
16. דרכי טהרה (סוף עמ' פ').
17. בדה"ש (ס"ק ק"ע) – "וכתבו הפוסקים דלדינא קיימא לן להחמיר כהרמ"א".
18. לבושי עז (תמצית ס"ק ט').
19. פותח שער (סי' כ"ט אות י"א).

20. נטעי גבריא אל (פרק צ"ט סעי' י"ג) – "וסת האונס אין חוששים בפעם אחת, ולא עוד אלא אפילו בשלשה פעמים דינו כוסת שאינו קבוע שחוששין לו רק פעם אחת, דהיינו שבפעם הראשון שתקפוץ צריכה לפרוש ואם לא תראה הרי הוא נעקר ואינה חוששת לו עוד".

21. משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' פ"ו).

22. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ס).

23. יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' ל"ג).

24. שיעורי טהרה (עמ' תרס"א ד"ה ולהלכה).

25. פרי טהרה (סעי' מ"ב) – "חוששת לו כמו לוסת שאינו קבוע".

ד. מחמיר לשניהם.

1. תפארת צבי (ס"ק כ"ג, מקור חיים ס"ק צ"ט) – "ראוי ונכון להחמיר".

2. הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ע"א).

(א) בעל נפש – פרדס שמחה (ס"ק נ"ז אות ג').

ה. מראי מקומות – מנחת פתים (סעי' י"ז).

ו. האם צריכה לבדוק עצמה.

1. מחמיר – האשכול (נדה סי' ל"ד, לשונו מובא לעיל), גר"ן (ס"ק ע"ב), מלבושי טהרה (סעי' מ"ו), מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ק"ו), פרי טהרה (סעי' מ"ב).

ז. נעקר וסת האונס, וחזר פעם אחת.

1. אינו חוזר – פרדס שמחה (ס"ק נ"ז).

[לג] מהו החשש אחר פעם אחת – כגון שקפצה וראתה ביום א' ניסן. **יש ג' שאלות.** (א) אם תחשוש פעם הבא שקפצה. (ב) אם חוששת פעם הבא שהוא מורכב, כשהוא באותו יום וגם קפצה, אם קפצה בא' אייר. (ג) אם חושש פעם הבא באותו יום, א' אייר.

א. קפצה לחוד.

1. אינה חוששת.

(א) ש"ך (ס"ק מ"ח, סי' קפ"ז ס"ק ל"ה) – "ונ"ל דלא אתא אלא לאפוקי שא"צ לחוש לכל פעם שתקפוץ כשלא אירע כן ג' פעמים".

(ב) סד"ט (ס"ק כ"א) – "דאין נפקא מיניה לדידן, דלא פסקינן כהטור וסיעתו".

(ג) חכ"א (כלל קי"ב סעי' ל"ה) – "בוסת שעל ידי אונס אם קפצה פעם אחת וראתה אף על פי שחזרה וקפצה אינה צריכה לחוש כלל דאמרינן מקרה הוא על ידי אונס".

(ד) לחור"ש (לחם ס"ק מ"ז).

(ה) מלבושי טהרה (סעי' מ"ז, קצר ס"ק ס"ח) – "דזה שוה כמו וסת הדילוג".

(ו) סוגה בשושנים (סי' ו' סעי' ב').

(ז) מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ק"ז).

(ח) חזו"א (סי' פ"ב ס"ק ד' ד"ה אם) – לשונו מובא לקמן.

(ט) טהרת ישראל (סעי' קי"ב).

(י) דרכי טהרה (עמ' פ').

(יא) בדה"ש (ס"ק קע"ג).

(יב) לבושי עז (תמצית ס"ק ז').

(יג) נטעי גבריא אל (פרק צ"ט סעי' י"ג).

(יד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שנ"ט).

(טו) יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' מ"ג).

(טז) פרי טהרה (סעי' ל"ט).

(יז) דעה ברורה (ס"ק ע"ד).

2. מראי מקומות.

(א) פרישה (ס"ק נ"ט) – "אבל קודם שלש פעמים חוששת כמו שכתב לקמן גבי פיהקה".

(ב) תפארת ישראל (ס"ק כ"א) – "דברים אלו במחלוקת שנויים".

(ג) הגר"ש קלוגר זצ"ל (מי נדה סעי' י"ז ד"ה ומה) – "צ"ע בזה".

ב. מורכב: בין הפלגה, בין חודש.

1. חוששת.

(א) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג') – "ואלו וסתות הנקבעין על ידי קפיצות ואכילות כמו שהן נקבעים בשלש פעמים כך היא חוששת להן בתחלת קביעתן, שאם קפצה וראתה בריש ירחא דניסן וקפצה בריש ירחא דאייר חוששת לקפיצתה, ומקפיצתה ואילך חוששת כל היום. ואם לא בדקה ולא ראתה שוב אינה חוששת לה שכבר נעקר בפעם אחת".

(ב) ש"ך (ס"ק מ"ח, סי' קפ"ז ס"ק ל"ה) – "אבל לוסת החדש ולהפלגה צריכה לחוש אפילו בפעם אחת כגון שקפצה וראתה צריכה לחוש לוסת ההפלגה ואם אח"כ תקפוץ לוסף כ' צריכה לחוש לו כל העונה דלא יהא ראתה מכ' לכ' בלא קפיצה צריכה לחוש לכ'".

(ג) תפארת ישראל (ס"ק כ"א) – "ופשוט".

(ד) מקור חיים (ס"ק ק').

(ה) סד"ט (ס"ק י"ב, ס"ק כ"ב).

(ו) גר"ז (ס"ק ע"ב).

(ז) חוו"ד (חי' ס"ק ל"ב, סי' קפ"ז בי' ס"ק י"ד) – "אבל לוסת החדש ולהפלגה צריכה לחוש אף בפעם אחת, כגון שקפצה וראתה ולוסף כ' חזרה וראתה ע"י קפיצה, אם אחר כך תחזור ותקפוץ לוסף כ' חוששת. וכן אם קפצה בראש חודש, חוששת בראש חודש שני כשתקפוץ".

(ח) לחוש (לחם ס"ק מ"ז).

(ט) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק מ"ח).

(י) מלבושי טהרה (סעי' מ"ז).

(יא) מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ק"ז).

(יב) סוגה בשושנים (סי' ו' סעי' ז') – "שאם תקפוץ פעם ב' שלא ביום החדש שקפצה פעם ראשון א"ח לו".

(יג) ערוגת הבשם (שו"ת יו"ד סי' קס"ז).

(יד) חזו"א (יו"ד סי' פ"ב ס"ק ד' ד"ה אם) – "אם הוסת של קפיצות מורכבת מוסת ימים, חשיבא וסת גמורה ואינה נעקרת אלא בג"פ, ואינה חוששת לימים לחודיהו ולא לקפיצות לחודיהו אלא לימים וקפיצות, ובזה חוששת אף לפעם אחת, כגון אם קפצה בט"ו בחדש וראתה חוששת לט"ו החדש הבא אם קפצה, אבל בלא קפיצה לא, וכן קפצה ביום אחר לא".

(טו) טהרת ישראל (סעי' קי"ב, סעי' קי"ג).

(טז) שערי טוהר (שער ד' סעי' י"ג).

(יז) ששבה"ל (סיכום אות א', ס"ק ב').

(יח) בדה"ש (ס"ק קע"ג).

(יט) פרדס שמחה (ס"ק נ"ו).

(כ) פותח שער (סי' כ"ט סעי' י"ג).

(כא) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שנ"ט, פרק י"ט הע' ג').

(כב) יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' מ"ד).

(כג) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' פ"ט).

(כד) פרי טהרה (סעי' מ"א, הע' פ"ג).

(כה) דעה ברורה (ס"ק ע"ד).

1) כל שכן הפוסקים שמחמיר לקמן - הפלאה, תפארת למשה, חכ"א, ועוד.

2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קל"ח).

(א) ערה"ש (סעי' מ"ט, סעי' נ') – "ולענ"ד הדברים תמוהים דוודאי קפיצה מגרע גרע משום דהדם בא ע"י אונס ואין כאן טעם הפלגה כלל ובשלמא הפלגה בלי קפיצה שפיר יש לחוש שהרי אנו רואים שדרכה לראות בהפלגה זו אבל בקפיצה אין ראייה שדרכה לראות בהפלגה זו שהרי ראייתה מחמת אונס הקפיצה ואי משום שגם עתה קפצה הלא אין קביעות לקפיצות ואין ראייה מפעם לפעם דהא מהאי טעמא לא קבעה וסת בקפיצות אפילו בהרבה פעמים ... ומ"מ למעשה חלילה לי לחלוק".

ג. אותו יום בלי קפיצה: בין הפלגה, בין חודש.

1. אינה חוששת.

(א) ש"ך (ס"ק מ"ח) – "אם לא תקפוץ אחר כך לאותו וסת א"צ לחוש דמה שראתה מתחילה היה על ידי קפיצה".

(ב) תפארת ישראל (ס"ק ט"ו ד"ה ולכן, סוף ס"ק כ"א) – "בפרישה ... אבל לדידן דקיי"ל דיש הבדל ביניהם לענין קביעות וסת לחוד, גם בזה אפשר לחלק".

(ג) סד"ט (ריש ס"ק י"ב, ס"ק כ"ב) – "אינה צריכה לחוש לאותו יום כל זמן שלא תקפוץ".

(ד) מקור חיים (ס"ק ק') – "וכתב הש"ך ...".

(ה) גר"ז (ס"ק ע"ב) – "אבל אם השתא לא קפצה בסוף כ' או ט"ו בחדש אינה צריכה לחוש לוסת החדש ולהפלגה דתלינן לקולא למימר דמה שראתה מתחלה היה על ידי קפיצה".

(ו) חוו"ד (חי' ס"ק ל"ב) – "אבל לוסת החדש גרידא אין צריכה לחוש".

(ז) לחוש (לחם ס"ק מ"ז).

(ח) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק מ"ח, פתיחה לסי' קפ"ט ח"ב הוסת הי' אות א', אות ב') - לשונו מובא לעיל.

(ט) פת"ת (ס"ק י"ט) – "ובש"ך כתב ...".

(י) אמרי ברוך (בש"ך ס"ק מ"ח) – "ובתפארת למשה ... י"ל דמעשה הקפיצה גורם התעוררות הזלת הדם".

(יא) מלבושי טהרה (סעי' מ"ז) – "א"צ לחוש עד שתקפוץ באותו יום".

- (יב) סוגה בשושנים (סי' ו' סעי' ז') – "אבל כשהגיע אותו יום החדש או יום ההפלגה ולא קפצ' אין חוששין משום יום החדש לחוד או משום ההפלגה לחוד כמו שחוששת בוסת הפיהוק".
- (יג) מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ק"ח) – "א"צ לחוש".
- (יד) טהרת ישראל (סעי' קי"ב, סעי' קי"ג).
- (טו) שערי טוהר (שער ד' סעי' י"ג) – "אבל בלא קפיצה אינה חוששת לא ליום החדש ולא להפלגה".
- (טז) חזו"א (סי' פ"ב ס"ק ד' ד"ה אם) – "חוששת אף לפעם אחת, כגון אם קפצה בט"ו בחדש וראתה חוששת לט"ו החדש הבא אם קפצה, אבל בלא קפיצה לא".
- (יז) טהרת ישראל (סעי' קי"ב) – "אבל בלא קפצה ט"ו אייר א"צ לחוש לאותו יום".
- (יח) ששבה"ל (ש"ך ס"ק מ"ה, בסוף) – "ומ"מ ודאי נקטינן כפשטות הש"ך דאין חוששין בפעם אחת ליום בלא קפיצה".
- (יט) בדה"ש (ס"ק קע"ג, בי' ד"ה לוסת, ד"ה שאינו, ציונים ס"ק רס"א).
- (כ) נטעי גבריאל (פרק צ"ט סעי' ט"ו) – "קפצה וראתה פעם אחת אינה חוששת ליום החדש הבא אלא כשתקפוץ".
- (כא) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שנ"ט).
- (כב) פרי טהרה (סעי' ל"ט, סעי' מ"א) – "אם הגיע היום ולא קפצה, או שקפצה ביום אחר - אינה חוששת".
- (כג) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' פ"ט) – "קפצה וראתה פעם אחת כשחוששת ליום החדש הבא אינה חוששת אלא כשתקפוץ, מלבד עונה בינונית שחוששת אע"פ שלא קפצה".
- (כד) יבקש תורה (שו"ע סי' ס"ו) – "רוב רובן מן האחרונים הסכימו עם הש"ך וכן קיי"ל לדינא".
- (כה) דעה ברורה (ס"ק ע"ד).
2. חוששת.

- (א) הפלאה (על הש"ך ס"ק מ"ח) – עיין ש"ך ... צ"ע, דהא בוסתות הגוף קי"ל בסעיף כ"א דחוששת לראש חודש אפילו בלא פיהוק. ולכאורה וסת הקפיצה דהוי על ידי אונס יותר יש לתלות בימי חודש, וראיה לזה דהא בסימן קפ"ז ...".
- (ב) תפארת למשה (על הש"ך ס"ק מ"ח) – "בש"ך בס"ק מ"ח וז"ל אבל אם לא תקפוץ אח"כ לאותו וסת אין צריכה לחוש דמה שראתה מתחלה כו' ואף על גב כו' דמתחילה ראתה שלא ע"י אונס כן נ"ל ודו"ק עכ"ל הש"ך. ול"נ דאדרב' משום דקפיצה הוי אונס יש לתלות יותר בימים לחוד מבוסתות הגוף דהא מה"ט אין חוששין לקפיצות לחוד אם לא קבעה אותו בימים משום דע"י אונס ראתה ותלינן בימים ומה"ט אמרינן הכא דאם קפצה ב' פעמים בשבת ובפעם ג' בשבת ובאחד בשבת חזאי תלינן בימים לחוד ובוסת הגוף בכה"ג אין חוששת לימים לחוד כמו שכתב הט"ז ס"כ וכמו שכתב הש"ך ס"ק נ"ט בהדיא ע"ש ע"כ נ"ל דכ"ש הוא דצריכה לחוש לוסת לימים לחוד ודוק".
- (ג) חכ"א (כלל קי"ב סעי' ל"ה) – "ומכל מקום צריכה לחוש גם בפעם ראשון לאותו יום דשמא היום גורם ולא הקפיצה וכן בפעם ב' צריכה לחוש משום הפלגה וכל דינו כדן וסת הגוף".
- (ד) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה פ', לבושי עז תמצית ס"ק י"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות י"ג) – "יש להחמיר כדעת החכ"א הסובר שחוששת גם בפעם הראשונה לאותו יום, דשמא היום לבד גרם בלא קפיצה, וכן באופן שהפליגה פעם אחת עם קפיצות, חוששת להפלגה נוספת בלא קפיצה וכן יש להחמיר בזמנינו".
- (ה) לבושי עז (תמצית ס"ק י"א) – "וכן נוהגים בזמנינו".
- (ו) פתחי דעת (פרק ל"ז סעי' י').

3. יסוד המחלוקת:

- (א) אם הוא מילתא דלא שכיח [תפארת למשה (על הש"ך ס"ק מ"ח), לשונו מובא לעיל], או אדרבה שכיח טובא שתראה ע"י הקפיצה [פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט ח"ב הוסת ה' אות א'), לשונו מובא לעיל].
- (ב) א"נ, עי' הששבה"ל (ש"ך ס"ק מ"ח ד"ה ועוד), "ויל"פ בזה, דכיון דיש ג' אפשרויות כנ"ל, וב' מהן דתלוי בקפיצה דלמא קפיצה לבד גורמת או קפיצה עם היום, ורק צד אחד דהיום לבד גורם - אין חוששין לצד השלישי בוסתות דרבנן".
4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קמ"ב).
- (א) פותח שער (סי' כ"ט סעי' י"ג, סעי' ט"ז) – "כן כתב הש"ך (סקמ"ח) והסכימו כן כל הפוסקים המנ"י והסד"ט והחוו"ד, זולת החכ"א ... והוא נגד כל הפוסקים שזכרנו לעיל ונגד מה שהביא הסדרי טהרה (ס"ק כ"ב) מס' בעלי נפש בהדיא שאין צריכה לחוש בפעם הבא עד שתקפוץ עיי"ש. ... ומסתמא נקטינן כהחכ"א, ואם לא מטעמיה דבזה הלכה כהש"ך וכל הפוסקים, אולי הוא מטעם מה שכת' דלא בריר לן שיעור קפיצה וכדומה, זולת אם הזמן והענין מוכיחים להדיא כמש"כ לעיל ויש בדבר דוחק להורות כעיקר הדין".

ד. וסת הפלגה, האם צריך שתקפוץ בשני הימים.

1. גם הראשון רק ע"י קפיצה.
- (א) גר"ן (סי' קפ"ז קונ"א אות י"ב) – "דאם ראתה היום בלא קפיצה ולבסוף כ' יום קפצה וראתה אינה חוששת אפילו לקפיצה שבסוף כ' שנית, ולא אמרינן דלא יהא כו' עיין שם בש"ך".
- (ב) אבני נזר (יו"ד סי' רכ"ט אות ח') – "ויותר מזה דכשקובעת ווסת לתשמיש ולהפלגה יחד אין מחשבין ההפלגה מראייתה גרידא רק מראייתה ע"י תשמיש וכדמוכח בש"ע סי' קפ"ט סעי' י"א. וכן מוכח בש"ך סי' קפ"ט ס"ק מ"ח דנקט קפצה וראתה ולאחר כ' יום חזרה וקפצה כו' משום דראי' שע"י מעשה מעין ראי' אחרת מראי' לימים".
- (ג) סוגה בשושנים (סי' ו' ס"ק כ"ו).
- (ד) בדה"ש (ס"ק קע"ג, ציונים ס"ק ק"פ).
- (ה) נטעי גבריאל (פרק צ"ט סעי' ט"ו).

- (ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ט הע' י"א, הע' י"ט).
 (ז) יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' מ"ה).
 (ח) דעה ברורה (ס"ק ע"ד).
 2. מראי מקומות – משמרת הטהרה (פרק ז' הע' קע"ט), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קל"ו).

ה. איך לחשב ההפלגות.

1. ההפלגה ישנה שהיה קודם הוסת האונס, אינו נעקר [אפילו לשיטת הש"ך, שוסת קצרה עוקר ארוכה] – חשב האפוד (ח"א סי' נ"ו, "ראיה מאונס ואינה חוששת לה כלל ... שהראיה שבינתים היא מחמת אונס ואינה קובעת בה הפלגה חדשה, גם ההפלגה הישנה אינה נעקרת על ידה ומודה הש"ך בזה להט"ז דחוששת ליום כ"ו מהראי' הראשונה"), פותח שער (סי' כ"ט סעי' ט"ו).
 (א) מראי מקומות – פותח שער (סי' כ"ט סעי' ט"ו), ויש להסתפק אם צריכה לחוש להפלגתה הישנה גם מהראייה השנייה שהיתה ע"י אונס".
 2. הפלגה חדשה מונה רק מוסת האונס – ששבה"ל (ס"ק ג', סיכום אות ו', "ניתוח ... ומ"מ אין נחשבת כלא ראתה כלל לחוש לוסת הארוך שמהראי' הקודמת עד הראי' הבאה, רק אפשר לחוש לחומרא לוסת שמיום הניתוח עד הוסת הבאה").

1. עדיין יש עונה בינונית – תפארת ישראל (ס"ק ט"ו ד"ה ולכן), סד"ט (ריש ס"ק י"ב), חו"ד (חי' ס"ק ל"ב, בי' ס"ק כ"ב), פת"ת (ס"ק י"ט), לחו"ש (לחם סוף ס"ק מ"ז, שמלה ס"ק ל"ח), סוגה בשושנים (סי' ו' סעי' ז'), מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' ק"ח), שערי טוהר (שער ד' סעי' י"ג), טהרת ישראל (סעי' קי"ב, סעי' קי"ג), בדה"ש (ציונים ס"ק קע"ח), ששבה"ל (ש"ך ס"ק מ"ח ד"ה אבל, סיכום אות א', אות ב'), פרדס שמחה (ס"ק נ"ו), פותח שער (סי' כ"ט סעי' י"ד), לבושי עז (תמצית ס"ק י"ג), נטעי גבריאל (פרק צ"ט סעי' ט"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שנ"ט), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' פ"ט, לשונו מובא לעיל), פרי טהרה (סעי' מ"א), דעה ברורה (ס"ק ע"ה), פתחי דעת (פרק ל"ז סעי' י"א).
 1. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קמ"ג).

לד [ציורים.

א. קפצה.

1. פירוש, [בחזוק] שקפצה ממקום גבוה – רמב"ם (פיה"מ נדה פרק א' משנה ו', "ואמר ראתה מאונס אם תחרד או תפחד או תקפוץ ממקום גבוה או שתאכל דבר ממגיר הנדות בחזוק זה כולו אונס"), בדה"ש (ס"ק קס"ה, "בחזוק כגון ממקום גבוה"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שנ"ח), פרי טהרה (הע' ע"ז).
 (א) מראי מקומות – מורשת משה (נדה ריש דף יא. ד"ה קפצה), פותח שער (סי' כ"ט סעי' ט"ז), "ולא מצאתי בשום מקום לפרש שיעור קפיצה ... דלכאוי' אם קפצה קפיצה קטנה לא מסתבר לתלות ראייתה בקפיצתה").

ב. חלתה [כיחה], או הכתה בעלה, או נשאת משא כבד.

1. הוי וסת האונס.
 (א) תוספתא (נדה פרק א' הל' ב') – "ואיזהו מאונס חלתה [כיחה] וראתה קפצה וראתה הכתה בעלה וראתה נשאת משא כבד וראתה זה הוא אונס".
 (ב) עי' רמב"ם (הל' מחוסרי כפרה פרק ב' הל' ב' [עי' קרית מלך שם]) – "הרואה ראיות הזוב הגורמות לו להיות זב מחמת חולי או אונס וכיוצא בהן אינו זב שנאמר זב מבשרו מחמת בשרו הוא שיהיה טמא לא מחמת דבר אחר, מכאן אמרו בשבעה דרכים בודקין את הזב: במאכל, ובמשתה, במשא, ובקפיצה, בחולי, ובמראה, ובהרהור, כיצד, אכל אכילה גסה או שתה הרבה, או שאכל או שתה אוכלין או משקין המביאין לידי שכבת זרע, או שנשא משוי כבד, או שקפץ ממקום למקום ובכלל דבר זה אם הוכה על גבו, או שהיה חולה, או שראה אשה והתאוה שכיבתה, או שהרהר בעסקי בעילה אף על פי שלא הרהר בבעילת אשה שהוא מכירה, אם קדם אחד מכל אלו וראה ראייה של זוב תולין בו ואינו מטמא".
 (ג) בעל המאור (השגות על בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג' אות י"ט).
 (ד) גר"ז (ס"ק ע', סי' קפ"ד ס"ק מ"ד) – "או חלתה או הכה בעלה או נשאה משאוי כבד (תוספתא רז"ה)".
 (ה) ושאר פוסקים – לחו"ש (לחם ס"ק מ"ו), עי' חשק שלמה (נדה דף ז'), סוגה בשושנים (סי' ו' סעי' א'), מנחת פתים (סעי' כ"ג ד"ה אכן), דרכ"ת (ס"ק ע'), טהרת ישראל (סעי' ק"ט), ששבה"ל (סי' קפ"ד ש"ך ס"ק ל"ב), בדה"ש (ס"ק קס"ב, ס"ק קס"ד), פרדס שמחה (ס"ק נ"ה), שיעורי טהרה עמ' תרנ"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שנ"ח), לבושי עז (תמצית ס"ק א'), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' פ"ו, "או נפילה והתרגשות"), פרי טהרה (הע' ע"ח), יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' ל"ב), דעה ברורה (ס"ק ע"ב).
 2. מראי מקומות.
 (א) פותח שער (סי' כ"ט סעי' ט"ז) – "ולא מצאתי בשום מקום לפרש שיעור קפיצה או שיעור חלתה והפחדה או שיעור משא כבד וכדומה ... וכן בחלתה מהו שיעור החולי שנתלה בה הראייה. זולת אם נאמר שהזמן מוכיח כגון שראתה בזמן שאינה רגילה כלל לראות דם, שמצד הזמן רגלים לדבר לתלות ראייתה בהאונס, וכן אם טרחה טירחא יתירה מאד ואח"כ ראתה".
 (ב) בנה הכה אותה, וראתה דם מהמקור, האם הייב מיתה משום מכה אמו.
 (1) חשוקי חמד (נדה דף יא.) – "שאלה אשה שרגילה לראות דם נדות כשמכים אותה, וכמבואר בתוספתא (פ"א ה"ב) שאשה הרואה דם מחמת אונס דיה שעתה, ואונס הוא כגון שקפצה וראתה, או שהכתה על ידי בעלה וראתה. ויש להסתפק מה הדין באשה הזאת שבלעה גרעין וצריך להכותה בערפה כדי שהגרעין יצא [ואין חשש שהמכה תפצע אותה ומהפצע ירד דם] ואין

הדבר דחוף והוא סובל דיחוי קצת, האם מותר לבן להכותה למרות שהוא יודע שעל ידי המכות בערפה יצא לה דם מהמקור, שכיון שהדם אינו יוצא מחמת המכה, אלא שהמכה היא רק כמו גרמא אין זה נחשב למכה אמו, או שמא תמתין לבעלה כי סוף כל סוף על ידי המכה יוצא לה דם. תשובה נראה דאין זה בכלל מכה אמו, משום שמבואר במנחת פתים (יו"ד סימן קפט אות כג) שלכן קפיצה אינה קובעת וסת, וכן שאר הדברים השנויים בתוספתא חלתה וראתה או הכתה בעלה, ונשאה משאה כבד, אינן קובעות וסת, משום שאין בכוחם להרבות דם מהגוף למקור, אלא שאם יש דם במקור, טבע הקפיצה להוציאו לחוץ, יעו"ש. לפי זה נמצא שהקפיצה מוציאה דם שביין כך עומד לצאת מעצמו, וכך גם הכאה ואם כן אין זה בכלל מכה אמו, כי הכאה שחייבה עליו תורה הוא על דם שלא יוצא לולא ההכאה, משא"כ דם זה הוא בין כך יוצא אם לא בהכאה הוא יצא לאחר כמה ימים, ועל כך לא מצאנו בתורה שחייב מיתה. ולכן מותר לבן להכות את אמו בעורף למען יצא הגרעין שבלעה למרות שע"כ יצא לה דם מהמקור".

3. נ"מ: סוחבת מזוודות כבדות (carring heavy suitcases), מכוניות מתנגשות (bumper cars).

ג. פחד, חרדה.

1. הוי וסת האונס – רמב"ם (פיה"מ נדה פרק א' משנה ו', לשונו מובא לעיל), רע"ב (נדה פרק א' משנה ו'), בדה"ש (ס"ק קס"ד), פרדס שמחה (ס"ק נ"ה, שיעורי טהרה עמ' תרנ"ח), חוט שני (ס"ק י"ג ד"ה ואמנם), לבושי עז (תמצית ס"ק א').
2. מראי מקומות – פתחי תשובות (סעי' י"ז ד"ה ובכלל, "נחלקו בזה האחרונים"), פתח שער (סי' כ"ט סעי' ט"ז, לשונו מובא לעיל).
3. נ"מ: אזעקה בשעת מלחמה (siren during war), תאונת דרכים (car accident).

ד. דם חימוד: כגון ראתה בהמה מתעסקין זה עם זה.

1. הוי וסת האונס – רמב"ם (הל' איס"ב פרק ה' הל' א', "האשה מתטמאת באונס בין לנדה בין לזיבות, כיצד כגון שקפצה ממקום למקום, או ראתה בהמה או חיה או עוף מתעסקין זה עם זה וחמדה וראתה דם"), הו"ד בב"י (סי' קפ"ג), ב"ח (סי' קפ"ג ס"ק ד'), באר הגולה (סי' קפ"ג אות א'), גר"ז (סי' קפ"ג ס"ק ב'), פרדס רמונים (סי' קפ"ג מקשה זהב ס"ק א', עי' סי' קפ"ז ס"ק ט"ז), חדרי דעה (ריש סי' קפ"ג), דרכ"ת (סי' קפ"ג ס"ק ג'), פרדס שמחה (סי' קפ"ט ס"ק נ"ה), פרי טהרה (סי' קפ"ט הע' ע"ח).
 2. מראי מקומות – רמב"ם (הל' מחוסרי כפרה פרק ב' הל' ב', לשונו מובא לעיל), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ג כו"ל ס"ק ב').
- א) מי נדה (נדה ריש דף כ:): – דם חימוד הוא ... נפקא מינה יותר לענין מה דקיי"ל דאשה שראתה פעם אחת חוששת ליום ראייתה לוסת החודש ולהפלגה כדן וסת שאינו קבוע. וי"ל היינו דוקא אם אין לתלות הראיה בשום דבר לומר דדוקא עתה בא ראייה זו ולא תוסיף לראות עוד, בזה צריכה לחוש לו כדן וסת. אבל אם יש לתלות שדוקא עכשיו ראתה, כגון הכא דהוי דם חימוד מכה דבעלה היה בדרך וחמדתו לו אבל אח"כ כשהוא בביתו דהוי פת בסלו ולא שייך חימוד עוד אין צריך לחוש לו אפילו פעם אחת, וכן נמי בכלה שראתה קודם חופתה דמן הסתם הוי מכה חימוד אין צריך לחוש לו כלל אח"כ דתלינן שרק מכה חימוד בא ואח"כ לא יבוא עוד. וכיון שהיא צלאת דרבנן בפרט וסת שאינו קבוע שומעין להקל, כן נראה לפענ"ד בזה".
- ב) שבט הלוי (ח"ה סי' ק"ב אות ב') – "ובש"ע דרב דהה"ד ראתה חיה ועוף מזדקקין זה לזה וחמדה וראתה מחמת חימוד תשמיש, ובס' ד"ת שיש נפ"מ בזה לענין קביעות וסת דכל שבא מחמת אונס אינו וסת וא"כ הה"ד אם ראתה מחמת חימוד דאינו קובעת יע"ש, ולדידי צל"ע זה לדינא דקשה לשפוט כן בזה"ז בעניני חמוד וכיון דאינו אונס מחמת מעשה פשיטא דאין אנו בקיאים בזה ולהפקיע דין חומרת וסת קבוע, וכן לקמן סי' קפ"ט לא הובא זה להלכה בשו"ע".
- ג) אם זה טומאה דאורייתא או דרבנן - עי' סי' קצ"ב סעי' א' לשיטות ומראי מקומות.
3. נ"מ, 'כלה שחוששת שראתה דם חימוד' - עי' סי' קצ"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ה. קיבלה זריקה כדי שיבא הוסת.

1. מראי מקומות – שיעורי טהרה (עמ' תרנ"ח ד"ה וכן), פרי טהרה (הע' ע"ח), פתחי תשובות (סעי' י"ז ד"ה וה"ה).
- א) חשב האפוד (ח"א סי' נ"ו) – "ראיה מאונס ואינה חוששת לה כלל ... שהראיה שבינתיים היא מחמת אונס ואינה קובעת בה הפלגה חדשה, גם ההפלגה הישנה אינה נעקרת על ידה ומודה הש"ך בזה להט"ז דחוששת ליום כ"ו מהראי' הראשונה".
- ב) שבה"ל (ח"ג סי' קכ"ד ד"ה רמ"א סכ"ג) – "ולפ"ז אשה שמקבלת זריקה כדי שיבא הוסת וכבר פעם א' הועיל לה זריקה זאת אסורה פעם ב' אם קבלה הזריקה ולא בא הדם הגם שלא נקבע עד שתבדוק וצ"ע לדינא".
- שבה"ל (ח"ח סי' קצ"ה סוף אות ה'), ששבה"ל סי' קפ"ד סעי' ב' ס"ק ב' ד"ה נשים, סי' קפ"ט סעי' כ"ג ס"ק ה' ד"ה ובתרופות, סיכום אות ד') – "אשה שאינה רואה וסת רק ע"י כדורים ובלי זה אינה רואה כלל אין בה דין פרישה סמוך לוסת ובארנו זה במק"א, ואחרי שלוקחת התרופה יש לה לפרוש בזמן שהוסת עלול להגיע לפי השפעת התרופה ואף קצת קודם לזה. ואמנם ישנם סוג נשים שאמנם אינם רואים רק ע"י השפעת כדורים, אבל אם כבר לקחה כדורים אז עכ"פ פעמים ושלוש בערך יבא הוסת מצד עצמו, לאלו ישנו החשש של סמוך לוסתה ככל שאר הנשים".
2. אשה שנטלה כדורים והפסיקה ליטלן, וטבע כדורים אלו שעתידיה לראות ג' ימים אחר שהפסיקה - עי' סוף הסי', לשיטות ומראי מקומות.

ו. בדיקת עד.

1. הוי וסת האונס.
 - א) ערוגת הבשם (שו"ת יו"ד סי' קס"ז) – "ע"י בדיקה בעד הבדוק לה, דהו"ל נמי כמו וסת דקפיצה".
 - ב) אור לציון (נשמת ישראל עמ' ס"ה).

ג) משנה הלכות (ח"ט סוף סי' ק"פ) – "דלכאורה וסת הבא לה לאשה ע"י בדיקה בעד הבדוק הו"ל וסת הבא ע"י מעשה שהרי מעצמו לא בא עדיין הדם אלא ע"י הבדיקה מצאה הדם וא"כ הו"ל וסת התלוי במעשה".
 ד) הגר"ש"א זצ"ל (שערי טהרה סי' ע"א אות ו', לבושי עזו סי' ק"צ סעי' נ"ד אות ה' ד"ה והגר"ש"א, תמצית ס"ק ט', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות י"ט, פרק כ"ה אות ס"א) – "והגר"ש"א דימה לוסת הקפיצות, דה"נ הבדיקה גורמת לה לראות".
 ה) דרכי טהרה (עמ' פ') – "בדיקה פנימית".
 ו) אבני ישפה (ח"א סי' ק"ע תשובה י' ד"ה אבל) – "דאנו אומרים דבדיקת העד היא גרמה את הוסת ולא חוששים שוסת זה יבוא מעצמו".

ז) תשובות והנהגות (ח"א סי' תצ"ו) – "נראה שבזמנינו היום אין וסת אלא לג' ימים או ד' וה' ולא שמענו מעולם שוסתה עם מעט דם שנרגש בבדיקה לבד, ואולי בזמן חז"ל אף שגם אצלם רוב פעמים נמשך, מצוי אצלם לעתים וסת שניכר רק בבדיקות, אבל לדין לא שמענו דבר זה, אין לנו לחשוש אלא כשמוחק ג"פ ובלי זה תולין שזהו בא מפני אונס, ולא חיישינן בפעם אחד כמבואר בש"ע יו"ד (קפ"ט סעיף י"ז)".

ח) עי' פרי טהרה (סוף הע' ע"ח).
 2. ע"פ זה, הם מפרשים המחבר סי' ק"צ סעי' נ"ד, לפי השיטות שצריך ג' ראיות ע"י בדיקות העד. [וי"א שדומה שוסת הדילוג. וע"ש לעוד טעמים]. ובזה אתי שפיר, למה יש אומרים שגם אחר ג' פעמים, נחשב כמו וסת שאינו קבוע. ע"ש.
 א) אמנם, יש מעוררים - למה יש וסת, ממ"ש לא לעשות בדיקה ולא יהיה וסת. ואם עשה בדיקה (מצד טעם אחר. כמו שהוא עונה בינונית וכדו'), ול"מ כלום, יש עקירת הוסת.
 ב) ועוד, כל בדיקה של הז' נקיים, לכאורה הוי עקירת הוסת [אא"כ לומר, אין עקירת הוסת בימי זבה]. צ"ע.

ז. התעמלות (exercises), ריקודים (dancing).

1. הוי וסת האונס – דרכי טהרה (עמ' פ'), "התעמלות, ריצה, התרגשות", יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' ל"ב), שיעורי טהרה (עמ' תרנ"ח ד"ה וכן, "וכן הדין באשה שראתה אחר קפיצות כריקודים והתעמלות וכיוצא בזה"), פתחי תשובות (סעי' י"ז ד"ה ובכלל, "כריקודים והתעמלות").

א) פרי טהרה (סעי' ל"ט) – "וייש לעורר שלפעמים מצוי שנגרמת ראיית דם על ידי ריקודים או התעמלות (exercises), ובפרט אחר לידה. ולכן אשה שעלולה לראות מחמת דברים הנ"ל, תמעט בדברים אלו".
 ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

A woman stains from exercise. She usually sees quite a few Grissim within half an hour of jumping around. I sent her to a Bodekes three times and each time the Bodekes said she has a condition (I forget what it's called - it's supposedly very common) where the cervix rubs against the vaginal wall and bleeds (a makkeh). If this happens again, can I be meikel based on the circumstances (just knowing she exercised), or do I have to keep sending her to a Bodekes? Where would we draw the line?

R' Y. Berkovits wrote: Are you describing a prolapse? Then yes she can be somech on it. In general, she can be toleh on any chronic condition that is known to cause spotting.

ח. טיפולי רפלקסולוגיה.

1. הוי וסת האונס – קנה בשם (ח"ג סי' ע"א), הו"ד בפתחי תשובות (סעי' י"ז ד"ה אשה).
 2. מראי מקומות – שבט הלוי (ח"י סי' קל"ח אות ב', סי' קל"ט, "ובענין נשים שמטפלות ברפלקסולוגי ושאר מיני טפולים כאלה, והיו הרבה מקרים שראו דם אח"כ, אם חייבת בבדיקה אחר הטפול באותו יום, דעתי כדעת הרבנים המובהקים בירושת"ו שחייבת בבדיקה, דדבר פשוט דכל דבר שיכול לערער חזקת טהרתה גורר ממילא חיוב בדיקה, הגם שהיא לא מוחזקת ממש לכך מכ"מ הכי נראה כיון שראינו הופעה זאת אצלה ועלולה היא לכך").

ט. תענית.

1. הוי וסת האונס – שיעורי טהרה (עמ' תרנ"ח ד"ה וכן, "וכן יש נשים שראות אחר תענית, ודינו כוסת האונס").

י. מאמץ (exertion).

1. הוי וסת האונס – פרי טהרה (סעי' ל"ט).

יא. טבלה וראתה.

1. הוי וסת האונס – סד"ט (ס"ק א', "די"ל דטבילה הוי כמו קפיצה"), תו"ד (בי' ס"ק א', סי' קפ"ז בי' ס"ק י"ד, "משום דטבילה כקפיצה דמיא דהוה כוסת שאינו קבוע"), פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט וסת ח' אות ד', וסת ט' אות ב'), סוגה בשושנים (סי' ו' סעי' א', סעי' ד', ס"ק ב'), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' פ"ו).

2. מראי מקומות – פרי דעה (טורי כסף ס"ק ד', "צ"ע לדינא"), חזו"א (סי' פ"ב ס"ק ז' ד"ה ס"ו).

א) ערה"ש (סי' קפ"ז סעי' ע"ז) – "ונראה לענ"ד דוודאי לא התשמיש ולא המקוה הם בכלל וסתות הגוף שהרי שניהם ע"י מעשה אלא דבאמת שם וסת בעניין זה היא רק שם המושאל דמה עניין חולי לוסת כמ"ש בריש הסי' אלא דהעניין כן הוא שאנו רואים באשה זו שיש לה בגופה איזה מחלה והסיבה נעלמת מאתנו ולכן חוששין שמא המים גורם לה המחלה שבכל עת שתלך למים

נתרופפו מקורותיה ולכן בביאתו היא רואה דם שידוע שמים קרים או חמים פועלים פעולה עזה על החולי אם כה ואם כה ולכן אין זה דמיון כלל לכל ענייני וסתות דזהו מחלה ולא וסת וצריכין אנו לחוש לכל מה שהשכל מחייב".
3. עי' סי' קפ"ז סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

יב. כשעושה צרכיה.

1. מצאה דם במי רגלים עצמן.
(א) הוי וסת האונס – הג' מיימוניות (הל' איס"ב פרק ח' הל' ה' אות ג'), "ומכאן נלמד לאשה הרואה דם כשעושה צרכיה ואם קבעה וסת לימים ולקפיצות או לעשיית צרכיה או שאר אונס קובעת לה וסת לימים ולאונס", גר"ז (סי' קצ"א ס"ק י"ג, "מכל מקום לא קבעה לה וסת בהכי דעל ידי אונס הוא ונעקר בפעם אחת כדין וסת על ידי אונס דלעיל סי' קפ"ט"), בדה"ש (סי' קצ"א ס"ק נ"ה), לבושי עז (תמצית ס"ק ב', "הגר"ז"). סי' קצ"א תמצית ס"ק ל"ד, "הוי וסת האונס". אמנם ע"ש ס"ק ג', תמצית ס"ק ו', והוי כוסת דאכלה שם". וצ"ב).
2. כשדרכה לראות בעד הבדיקה אחר ההשתנה.
(א) לא הוי וסת האונס, אלא וסת הגוף [כאכלה שום] – ב"י (סוף סי' קצ"א, ריש עמ' קכ"ד, ע"ש במגיה הע' ט"ז, "אלא אם כן יעקר ממנה ג' פעמים"), רמ"א (סי' קצ"א, "אם בדקה עצמה שלש פעמים ומצאה טהורה"), חדרי דעה (סי' קצ"א ד"ה וכו"ז, "וכ"ז שנמצא דם במקרה אבל אשה שרגילה כו' ואם בדקה ג"פ עד"מ בשם המרדכי דהיינו לעקירת וסת ומבואר בסקפ"ט סי"ז דמחמת אונס אפי' ראתה ג"פ נעקר בפ"א. וצ"ל דהא דע"י מ"ר לא חשיב אונס אלא חשיב כוסת הגוף ע"י מעשה וכמו אכלה שום. והנה מבואר בסמוך דקובעת בזה גם לימים. וא"כ גם זה הוה וסת הגוף ע"י מעשה לימים").
3. מראי מקומות – סד"ט (סי' קצ"א ס"ק ו', "וצ"ע"), פותח שער (מילואים סי' ל"ד), פרי טהרה (הע' ע"ח).
(א) תפארת למשה (סי' קצ"א על הרמ"א) – "בהג"ה שם הנ"ל ז"ל ואם בדקה עצמה ג' פעמים ומצאה טהורה כו' עכ"ל. צ"ל דמה שרואה ע"י עשיית צרכיה הוי כוסת הגוף דפיהוק דצריך ג"פ לעקרו אף שאינו ביום ידוע כמ"ש סימן קפ"ד סכ"ו ולא הוי כוסתות הקפיצות דנעקר בפ"א כדאי' שם סי"ז וצ"ע".
(ב) כנסת יחזקאל (יו"ד סי' ל"ד ד"ה עוד לאלק"י) – "דהא לעולם לא חזיא כי אם בעשיית צרכיה וזה עונתה עונה שע"י מקרה שאירע בגופה ודו"ק".
(ג) נוב"ק (סי' מ"ח) – "בסוף התשובה מיירי באשה שהיתה רגילה לראות דם אחר השתנה וקבעה לה וסת במעשה ההשתנה ואם בדקה ג"פ אחר ההשתנה ולא מצאה טהורה מטעם עקירת וסת ולכן בעינן ג"פ כדין עקירה ולא מיירי שם כלל מהכנסת המוך".

יג. ראתה ע"י בדיקת רופא, או ע"י גרידה, או ניתוח.

1. לא הוי אפי' וסת האונס.
(א) דברי יציב (ליקוטים סי' פ') – "בדיני וסת הפיהוק והקפיצות נסתפקתי מה הדין בשאר ענינים שבגוף, כגון הגרידה וכיוצ"ב באיזה פעולה בגופה, האם דוקא בפיהוק וכו' שהיה ידוע לחז"ל כסימן או הוכחה להגעת הוסת וכמ"ש הרשב"א [בתורת הבית והובא בב"י סי' קפ"ט בד"ה ומ"ש וכל אלו הוסתות שבגופה], או דה"ה בכל פעולה ... אך בפעולה שבגוף לא ראיתי מעוררים בזה, האם דוקא באותם דברים שמנו חז"ל או דה"ה בכל פעולת הגוף שקובעת לעצמה. ומלשון הש"ס בנדה ס"ג ע"ב לאתויי מאי וכו' עיי"ש נראה להדיא שרק מה שאמרו חז"ל, וכן נראה מסתמות לשון הפוסקים".
(ב) ששבה"ל (ס"ק ג', סיכום אות ו') – "ניתוח שנעשה ברחם ... אינו נחשב אף כוסת הקפיצות".
(ג) חוט שני (ס"ק י"ג) – "אשה שרואה מחמת ניתוח או בדיקה רפואית, אין זה אונס שנאמר כאן, ואין לה לחוש בזה כלל משום וסת, דכל שיש סיבה חיצונית שרואה, אין לזה שייכות לוסת דאונס דהוי כאילו שאבו ממנה את הדם, משא"כ קפיצות גורמות שמחזור הדם יפעל ויביא את הדם. וכמו אשה שיוולדת או שהפילה עובר, אין היא חוששת לוסתות מפני שהיה כאן סיבה חיצונית שתראה".
(ד) לבושי עז (ס"ק א' ד"ה אשה, תמצית ס"ק ו') – "ראתה ע"י בדיקת הרופא, או ע"י גרידה, אי"צ לחוש משום וסת כלל".
2. פתיחת המקור ע"י רופא: הוי וסת האונס.
(א) שיעורי טהרה (עמ' תרנ"ח ד"ה וכן) – "וכן פתיחת המקור ע"י רופא - עי' ערה"ש".
(ב) בדה"ש (מלואים על סעי' י"ז) – "ונראה דה"ה באשה שנפתח פי רחמה ע"י רופא וראתה דם דתפסינן דמסתמא נגרמה הראייה ע"י פתיחת הרחם ואינה חוששת חששא דוסתות בלא פתיחת רחמה".
3. מראי מקומות – מנחת פרי (קונ' התשובות סי' י').

יד. דם לידה.

1. לא הוי אפי' וסת האונס.
(א) חוט שני (ס"ק י"ג) – "אשה שיוולדת או שהפילה עובר, אין היא חוששת לוסתות מפני שהיה כאן סיבה חיצונית שתראה".
(ב) שיעורי טהרה (עמ' תרס"ד) – "דם שראתה על ידי לידה אינו נחשב כלל לחישוב הוסתות כיון שהוא מחמת אונס הלידה".

טו. רמ"ת: רואה מחמת תשמיש.

1. עי' סי' קפ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

טז. טלטול הדרך.

1. הוי וסת האונס – חשב האפוד (ח"ג סי' ל"א ד"ה ומה, "שראתה מחמת טילטול הדרך וכדומה, הנה נפסקה ההלכה בסי' קפ"ט סעי' י"ז...").
2. מראי מקומות – מהר"ש ענגיל (ח"ז סי' קמ"ה, "לסניף יחשב"), פרדס שמחה (ס"ק נ"ה, "תש"ח").

יז. נסיעה במטוס (airplane).

1. הוי וסת האונס – נטעי גבריאל (פרק צ"ט סעי' ט"ז, הע' כ"ז, "אשה שרואה דם אחר נסיעה במטוס, דינה כוסת הקפיצות [כן קבלתי מבעלי הוראה]).

יח. בושה.

1. הוי וסת האונס.
 - (א) רמב"ן (דף סו. ד"ה הא) – "היא היתה מתביישת מהן מפני שמדברות בה ומתחלחלת והו"ל כוסת של קפיצות ושל אכילות שום".
 - (ב) הו"ד – רשב"א (דף סו. ד"ה אמר), ריטב"א (דף סו. ד"ה לכי), מראה יחזקאל (סי' מ"ט ד"ה אמנם), פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט הוסת הד' סוף אות א'), פתחי דעת (ח"ב עמ' קנ"ו).

יט. האם מצטרפים ג' סוגי אונס.

1. לא.
 - (א) דרכי טהרה (עמ' פ') – "אין גורם אחד מצטרף עם חברו".
 - (ב) שיעורי טהרה (סוף עמ' תרס"א).
2. כן.
 - (א) סוגה בשושנים (סי' ו' סעי' ד', ס"ק ז') – "שקביעת וסתה הי' ע"י ג' מעשים חלוקים שהיא ממיני הקפיצות שבכל פעם מהג"פ עשתה מעשה אחרת וראתה. קבעה לה וסת לחוש לכל מין מעשה שיש בו טורח שהיא ההיני הקפיצות".
 - (ב) יסוד הטהרה (פרק י"א הע' ל"ב) – "והוא הדין אם שלוש פעמים ראתה דם לאחר שהתאמצה בשלושה דברים שונים, כגון פעם אחת לאחר קפיצה ופעם שניה לאחר נשיאת משא כבד ופעם שלישית לאחר חבטה. קובעת וסת לפעולות אלו, וחוששת מעתה לאחר כל אחת מאלו הפעולות, שמא תראה דם. ואף אם תעשה מאמץ גופני חריג אחר, נראה שעליה לחשוש שמא תראה דם".
 - (ג) שבט הקהתי (ח"ג סי' רל"ח אות ב').
 - (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ט הע' ג').
3. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה כמו, עמ' קי"ט), לבושי עז (ס"ק א' ד"ה והנה, תמצית ס"ק ה', "וצ"ע"), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' פ"ז, "וצ"ע").
4. קבעה ע"י סוג אונס אחד: כגון שקפצה וראתה דם ג"פ.
 - (א) אם יכולה לעקור ע"י שאר פעולות.
 - 1) לא – סוגה בשושנים (סי' ו' סעי' ד', ס"ק ח', "ואם בכל הג"פ לא עשתה רק מעשה א' כגון שקפצה בכל הג"פ או שטבל' או שנשאה משא כבד בכל הג"פ וראתה א"ח אח"כ רק להמעשה שעשתה בכל הג"פ ולא לשום מעשה אחר").
 - (ב) אם חוששת לשאר פעולות.
 - 1) מראי מקומות – יסוד הטהרה (פרק י"א הע' ל"ב), "ויש לעיין בקפצה וראתה דם ג"פ, שקבעה וסת. האם חוששת שמא תראה דם גם לאחר שאר מאמץ גופני שתעשה, כגון לאחר נשיאת משא כבד").

כ. מראי מקומות.

1. ש"ך (סי' קפ"ד ס"ק ל"ב) – "לא מצינו בש"ס ופוסקים שום וסת הגוף על ידי מעשה רק קפיצה".
 - (א) שבה"ל (ח"ב סי' צ"ט, על סי' קפ"ד) – "ש"ך סוף ס"ק ל"ב, לא מצינו בש"ס ופוסקים שום וסת ע"י מעשה רק קפיצה, עיין בתוה"ש ס"ק כ"ד, ותמוה בעיני על רבותינו שלא הביאו תוספתא פ"ק דנידה, איזהו אונס קפצה או חלתה או הכה בעלה או נשאה משאוי כבד וראתה הרי זה אונס. ועיין בהשגות הרז"ה על בעה"נ בשער הוסתות אות י"ט".
 - (ב) אולי י"ל שהבעל המאור לשיטתו מביא התוספתא, משא"כ שאר ראשונים - עי' סעי' כ"ג, לשיטות ומראי מקומות.
2. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ט אות י"ד) – "כשאין דרך האשה לראות דם וראתה שלקחה איזו תרופה אינה צריכה לשמור העו"ב ותהיה מותרת לבעלה ע"י בדיקה".

לה] קפיצות מאתמול.

גמרא (נדה דף יא.) – "אמר רב אשי: כגון דקפיץ בחד בשבת וחזאי, וקפיץ בחד בשבת וחזאי, [ובשבת קפצה ולא חזאי], ולחד בשבת חזאי בלא קפיצה; מהו דתימא: איגלאי מילתא למפרע דיומא הוא דקגרים ולא קפיצה, קמ"ל דקפיצה נמי דאתמול גרמא, והאי דלא חזאי, משום דאכתי לא מטא זמן קפיצה. **לישנא אחרינא**, א"ר הונא: קפצה וראתה, קפצה וראתה, קפצה וראתה, קבעה לה וסת לימים ולא לקפיצות. היכי דמי. א"ר אשי: דקפיץ בחד בשבת וחזאי, וקפיץ בחד בשבת וחזאי, (ובשבת קפצה ולא חזאי), ולחד בשבת (אחרינא) חזאי בלא קפיצה, דהתם איגלאי מילתא דיומא הוא דקא גרים".

א. ראשונים.

1. קובעת וסת רק לימים [לישנא בתרא חולק על לישנא קמא].

- (א) **רמב"ם** (הל' איס"ב פרק ח' הל' ה') – "כיצד קפצה באחד בשבת וראתה דם, ולאחר כ' יום קפצה באחד בשבת וראתה דם, ולאחר י"ט קפצה ביום השבת ולא ראתה דם ולאחר שבת ראתה בלא קפיצה, הרי נקבע אחד בשבת אחר כ', שהרי נודע שהיום גרם לה לראות ולא הקפיצה, וכבר נקבע יום זה ג' פעמים וכן כל כיוצא בזה".
2. קובעת וסת לימים ולקפיצות.
- (א) **ראב"ד** (הל' איס"ב פרק ח' הל' ה'), בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג' ד"ה ועוד יש לה).
- (ב) **רמב"ן** (הל' נדה פרק ו' הל' י"ב) – "קפצה באחד בחודש וראתה, וכן בשניה, ובאחד בחדש השלישי ראתה מעצמה, קבעה לה וסת לימים בלא קפיצות, היתה קפיצה שלישית בשאר הימים וראתה קבעתו לקפיצות, וכן כל כיוצא בזה".
- 1 (א) אמנם עי' **הרמב"ן** (נדה דף יא.) – "ולא ידעין אי פליגן לישני ולמדחיה לקמא איתמר בתרא או דילמא אע"ג דלאו הכי איתמר אלא האי תרווייהו איתנהו לענין מעשה, ומסתברא כיון דוסתות דרבנן לקולא נקטינן בהו והלכתא כתרי לישני ולקולא, ואחר שכתבתי זה מצאתי להרמב"ם פאסי ז"ל שהחמיר, ובטלה דעתינו מפני דעתו".
- ג) **רשב"א** (תוה"ק בית ז' שער ג') – "קפצה באחד בשבת וראתה ועוד קפצה באחד בשבת וראתה וקפצה בשבת ולא ראתה ובאחד בשבת ראתה בלא קפיצה אין אומרים נתגלה הדבר שהיום גורם שהרי ראתה זו באחד בשבת בלא קפיצה ובשבת קפצה ולא ראתה אלא אומרים מה שראתה באחד בשבת מחמת קפיצה של אמש הוא שראתה ומה שלא ראתה בשבת אפילו שקפצה בו מפני שעדיין לא הגיע זמנה של קפיצה".
- ד) **רא"ש** (כדאי' בב"י ס"ק י"ז(ב), עי' מגיה בטור ס"ק צ"ב).
- ה) **רא"ה** (בדה"ב בית ז' סוף שער ז').
- ו) **טור** (סעי' י"ז) – "אם קפצה באחד בשבת וראתה וקפצה באחד בשבת וראתה וקפצה בשבת ולא ראתה ובאחד בשבת ראתה בלא קפיצה אין אומרים הוברר הדבר שהיום גורם שהרי קפצה בשבת ולא ראתה וראתה באחד בשבת בלא קפיצה אלא תולין ראיית אחד בשבת בקפיצה שקפצה בשבת ומה שלא ראתה בשבת כשקפצה מפני שלא הגיע זמנה של קפיצה".
- ז) **מאירי** (נדה דף יא. ד"ה ובסוגיא) – "שאם קפצה באחד בשבת וראתה ועוד קפצה באחד בשבת וראתה ושבת שלישית קפצה ולא ראתה ואחד בשבת שאחריה ראתה בלא קפיצה אומרין שקפיצת שבת גרמה ראיית אחד בשבת ולא נקבע וסתה אלא בימים וקפיצות".

ב. פוסקים.

1. קובעת וסת רק לימים [לישנא בתרא חולק על לישנא קמא].
- (א) **מחבר** (סעי' י"ז) – "קפצה באחד בשבת וראתה דם, ולאחר כ' יום קפצה באחד בשבת וראתה דם, ולאחר י"ט יום קפצה ביום השבת ולא ראתה דם, ולאחר השבת ראתה בלא קפיצה, הרי נקבע אחד בשבת אחר כ', שהרי נודע שהיום גרם לה, ולא הקפיצה, וכבר נקבע יום זה ג"פ. וכן כל כיוצא בזה".
- (ב) **לבוש** (סעי' י"ז) – "אמרין כיון שקפצה בשבת ולא ראתה, ואחר כך ביום אחד [בשבת] ראתה בלא קפיצה, איגלאי מילתא שהיום גורם לה ולא הקפיצה, והרי ראתה ביום זה ג' פעמים ונקבע לה וסתה, וכן כל כיוצא בזה".
- ג) **ששבה"ל** (סיכום אות ד').
- ד) **דרכי טהרה** (עמ' פ').
2. קובעת וסת לימים ולקפיצות.
- (א) **גרא"א** (ס"ק כ"ו, ס"ק ל"ב) – "**כל הפוסקים** כתבו דלא פליג אלישנא קמא דבלישנא בתרא מיירי שלא קפצה כלל ביום השבת ומ"ש בנוסחא שלנו בלישנא בתרא ובשבת קפצה ולא חזאי ט"ס הוא ומדברי הרמב"ם הועתקה אבל ליתא דבכל הנוסחאות דידיהו ליתא אלא שהרמב"ם מפרש דלישנא בתרא מיירי נמי כה"ג דלישנא קמא אבל הרא"ש ורשב"א וש"פ כתבו דל"פ הני לישני וכן סתם לקמן ס"כ".
3. **ראוי להחמיר כשניהם.**
- (א) עי' ש"ך (ס"ק מ"ט).
- (ב) **חכ"א** (כלל קי"ב סעי' ל"ה) – "וראוי לחוש ולהחמיר בין לענין לחוש ובין לענין עקירה".
- ג) עי' גר"ז (ס"ק ע"ג).
- ד) עי' ערה"ש (סעי' נ"א).
- ה) **טהרת ישראל** (סעי' קי"ד) – "צריכה לחוש לשני מיני וסתות".
- ו) **בדה"ש** (ס"ק קע"ה).
- ז) **פרדס שמחה** (ס"ק נ"ח).
- ח) **לבושי עז** (סוף ס"ק ח', תמצית ס"ק י"ד, סעי' כ' תמצית ס"ק ד') – "נקטינן לחומרא כדעת השו"ע ... וכן יש להחמיר כדעת הש"ך".
- ט) **משמרת הטהרה** (פרק ז' סעי' צ"א).
- י) **דעה ברורה** (ס"ק ע"ו) – "ויש לחוש ולהחמיר כשתי הדעות".
4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קמ"ז).

ג. אם רק פעם הרביעית ראתה ביום שלאחר הקפיצה.

1. עדיין מחלוקת.
- (א) **חוו"ד** (חי' ס"ק ל"ג) – "ואם כל הג' פעמים ראתה ביום הקפיצה רק בפעם ד' ראתה ביום שלאחר הקפיצה דלדעת המחבר בסעיף י"ט אמרינן ג"כ איגלי מילתא דיומא קא גרים ולדעת הרב שם לא קבעה רק להרכבה".

- (ב) פת"ת (ס"ק כ') – "ע"י ח"ד שכתב דאם כל הג' פעמים ראתה ביום הקפיצה רק בפעם ד' ראתה ביום שלאחר הקפיצה תליא בפלוגתא שהביא הט"ז ס"ק ל"ו דלדעת המחבר אמרינן ג"כ איגלי מילתא דיומא קא גרים ולדעת הרב שם לא קבעה רק להרכבה. ועבה"ט בשם ש"ך שהביא דעת הפוסקים דתולין בקפיצה דאתמול".
2. לא אמרינן דאיגלאי מילתא.
- (א) פרדס שמחה (ס"ק ס' אות ד') – "לא אמרינן דאגלאי מילתא למפרע דיומא קא גרים".
3. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' קט"ז, "וצ"ע").

ד. ב' ימים קודם.

1. אינו מצטרף.
- (א) ע"י נוב"ת (יו"ד סוף סי' צ"ג) – "שהש"ך שם בס"ק מ"ט כתב שיש חולקים שתולין שקפיצה דאתמול גרמה היינו התם שהקפיצה היתה סמוך יום אחד להראיה".
- (ב) הו"ד בפת"ת (ס"ק כ').
- (ג) חוו"ד (סי' קפ"ז ס"ק ט"ו ד"ה ולפי) – "ולפי זה בראתה ליל שלישי או ליל רביעי אחר טבילה, לא חיישא אפילו לדעת הגהות מיימוניות, דכולי האי ודאי לא אמרינן דהטבילה או הקפיצה תגרום. וכן מוכח בסימן קפ"ט דחשיב כל חששות דהוסתות, וחשיב וסת הפלגה הן של מקרים הן וסתות הגוף מיום הראיה, ולא חשיב הפלגה מיום הטבילה, אלא ודאי דבמפלג מהטבילה לא מצרפינן הטבילה להוסת".
- (ד) ערה"ש (סעי' נ"ב) – "ופשוט הוא דדוקא בקפיצה של אתמול תולין ולא בהיום שקודם לו וכ"ש מקודם זה הרבה".
- (ה) סוגה בשושנים (סי' ו' סעי' ה') – "אבל אם לא ראתה עד שני ימים לאחר הקפיצה לא תלינן בקפיצ' כלל".
- (ו) טהרת ישראל (סעי' קט"ו).
- (ז) בדה"ש (סוף ס"ק קע"ה).
- (ח) פרדס שמחה (ס"ק נ"ח אות ד').
- (ט) לבושי עז (תמצית ס"ק ט"ו).
- (י) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' צ"ב).
- (יא) דעה ברורה (ס"ק ע"ו).

ה. כמה סמוך.

1. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק נ"ח אות ה', "צ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ט הע' ט"ז).
- (א) שבה"ל (ח"ג סי' כ"ד ש"ך ס"ק מ"ט, ששבה"ל סוף ס"ק ז', סיכום אות ה') – "ודע דאני מסופק ונבוך די"ל דאף דלא תלינן בקפיצות דאתמול אולי זה דוקא בקפיצה ביום השבת וראתה ביום הא' או קפיצה בליל שבת וראתה בליל א' ר"ל במוצ"ש או הכה"ג גם בראתה ביום א' דעכ"פ עונה שלמה מפסקת ביניהם, אבל קפיצה ביום השבת וכגון שקפיצה בשבת אחה"צ לפנות ערב ומיד בערב אח"כ שכבר נקרא יום א' ראתה שנקראו ב' ימים מ"מ בכה"ג מסתברא מאד לתלות שהקפיצה שלפני שעה קלה היא הגורמת לראי' שאח"כ ואין העונות מחלקות כה"ג, ואינו דומה להמבואר בש"ס ובשו"ע סימן קפ"ד דשינוי העונה גורם, אבל מודינא דסתימת הפוסקים וש"ע לא משמע כדברינו, אלא גם בכה"ג אמרינן דקפיצה של עונת שבת יכולה לגרום לראי' ע"י קפיצה, ואין קפיצות עונת שבת גרם לראית ליל יום א' אע"פ שסמוכה מאוד, וה' יאיר עיני".
- (ב) בדה"ש (בי' ד"ה ולאחר [עמ' ק"כ], ד"ה ביום [עמ' קכ"א]) – "וצריך עיון דמה השיעור יש בדבר".

ו. אם קפיצה כל הג' פעמים יום א' קודם לראיה.

1. בזמנים ידועים.
- (א) וסת רק לימים.
- (1) חוו"ד (חי' ס"ק ל"ג, בי' ס"ק כ"ג) – "ואם היו כל הג' פעמים או אפילו ב' פעמים מאותן הג' ראתה ביום שאחר הקפיצה לא אמרינן קפיצה דאתמול גרם רק יומא דגרים כיון שהיו בהפלגות שוות או בימים שווין", פת"ת (ס"ק כ', "ועח"ד שכתב דמ"מ אם היו כל הג' פעמים בהפלגות שוות ובכל הג' פעמים קפיצה ביום שקודם הראיה קבעה וסת לימים לחודייהו ולא תלינן בקפיצה דאתמול דדוקא אם ראתה ב"פ ביום הקפיצה תלינן ראייה ג' בקפיצה דאתמול משא"כ בשכל הג"פ לא ראתה ביום הקפיצה תלינן בימים לחודייהו".
- (2) ערה"ש (סעי' נ"ב) – "וכן אם כל הג' פעמים היו הקפיצות ביום אתמול אין תולין בהם כלל אלא בהיום [ח"ד] ונ"ל דאפילו כשפעם ראשון היה הראייה ביום הקפיצה והשנים האחרים היה יום מקודם אין תולין בהקפיצה אלא בהימים דבדיוק אמרו חז"ל [שם] דבפעם השלישי בלבד תולין".
- (3) טהרת ישראל (סעי' קט"ז).
- (ב) וסת לקפיצות ולימים [גם לרמב"ם].
- (1) חת"ס (יו"ד סי' קפ"ג ד"ה וכו') – "התם ראתה ב"פ ביום הקפיצה ממש והשתא קפיצה ולא ראתה ולמחר ראתה לא תלינן בקפיצה דאתמול לצרף לתרי זימני דראתה ביום הקפיצה ממש דודאי אינו דומה אונס דיומי' לאונס דיום שלאחריו ואין לצרפם לקביעות אבל אה"נ היכי דראתה ג"פ ביום של אחר הקפיצה קבעה ליום שאחר הקפיצה".
- (2) הגר"ש קלוגר זצ"ל (מי נדה סעי' י"ז ד"ה ולאחר).

- ג) מראי מקומות – סוגה בשושנים (סי' ו' ס"ק ט'), שפע טהרה (ס"ק י"ז, דברי יציב יו"ד סי' ע"ו אות ג', "ובחוות דעת ... אבל אני שבעה"ר דרכי החכמה אינם אתי לא זכיתי להבין דבה"ק, דלמה יהיה קיל טפי, דאדרבה ..."), ששבה"ל (סיכום אות ד', "מחלוקת הפוסקים"), בדה"ש (בי' ד"ה הרי, עמ' ק"כ), פרדס שמחה (ס"ק נ"ח אות ב'), משמרת הטהרה (פרק ז' הע' קפ"ד).
 2. זמנים שאינם ידועים.
 א) חוששת רק ליום שלמחרת הקפיצה [כדין וסת שאינו קבוע] – חור"ד (חי' ס"ק ל"ג, בי' ס"ק כ"ג), פת"ת (ס"ק כ'), "ומ"ש הח"ד עוד בזה אין להעתיקו כי נלמד ממש"ל ס"ק י"ח"), סוגה בשושנים (סי' ו' סעי' ה', ס"ק ט'), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' צ"ב, "קפצה ולא ראתה עד יום שלאחריו ואירע כן ג"פ בזמנים שאינם ידועים חוששת ליום שלמחרת הקפיצה"), בדה"ש (בי' ד"ה חוששת, עמ' קי"ח).
 ז. מראי מקומות – הגרשז"א וצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים סי' קפ"ט על סעי' י"ח, עמ' ש').

לד] וסת המורכב - סעיף י"ח.

א. האם יש עונה בינונית.

1. עדיין חוששין לעונה בינונית.

- א) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג', טו:) – "מכל מקום מסתבר לי שהוא חושש לה לעונה בינונית דכיון דוסתה תלוי במעשה ואימר לא קפצה ולא ראתה מחמת קפיצה אם כן אני חושש שמא בא האורח בעונה בינונית מעצמו ומחשב ימי עונה בינונית ובא עליה".
 ב) טור (סעי' כ"ו, סי' קפ"ד סעי' י"ב) – "כתב הרשב"א חומר בוסת הקפיצות מבשאר הוסתות שוסת הקפיצות בין שהוא קרוב יותר מעונה בינונית בין שהוא רחוק יותר לעולם היא חוששת לזמן עונה בינונית שאני אומר אורח בזמנו בא ובעלה מחשב עונה בינונית ובא עליה".
 ג) מחבר (סי' קפ"ד סעי' י"ב) – "כגון קפיצה וכיוצא בה, כיון שהוסת תלוי במעשה, אימור לא קפצה ולא ראתה, אבל חוששת לעונה בינונית שהיא ל' יום".
 ד) ושאר פוסקים – תוה"ש (ס"ק ל"ו, סי' קפ"ד ס"ק כ"ד), תפארת ישראל (סי' קפ"ד ס"ק י"ד), סד"ט (סי' קפ"ד ס"ק ט"ז), גר"ז (סי' קפ"ד ס"ק מ"ד), חכ"א (כלל ק"ח סעי' י'), לחם ושמלה (סי' קפ"ד לחם ס"ק מ"ד), ערה"ש (סעי' מ"ז, סי' קפ"ד סעי' נ"ב), דרכ"ת (ס"ק ע"ו), טהרת ישראל (סעי' קי"ט), דרכי טהרה (עמ' פ'), שבט הלוי (סי' קפ"ד סעי' י"ב ס"ק ג'), סיכום אות א'), אבני ישפה (ח"א סי' קס"ח ענף ב'), יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' ל"ז), משמרת הטהרה (פרק ז' סוף סעי' פ"ח), פרי טהרה (סעי' ל"ט).
 2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק ס"ג).
 א) רע"א (סי' קפ"ד על הש"ך ס"ק ל"ד) – "לענ"ד י"ל באם היה הוסת המורכב לקפיצה מכ"ה לכ"ה והבעל שהה עד שעבר ל"ג דשריא מטעם ס"ס ספק לא ראתה כלל את"ל דראתה שמא קפצה ביום כ"ה וראתה והגיע עתה זמן טבילה".
 1) מראי מקומות – בדה"ש (סי' קפ"ד סעי' י"ב בי' ד"ה אבל, עמ' כ"א), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק ס"ד).

ב. האם צריך ג' פעמים רצופים.

1. אינו קובע וסת אא"כ היו רצופים.

- א) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג') – "שאם קפצה בריש ירחא דניסן וחזאי וקפצה בריש ירחא דסיון וחזאי וקפצה בריש ירחא דתמוז וחזאי, אע"ג דכולהו ראיות ברישי ירחי נינהו לא קבעה וסת לא לקפיצות ולא לימים. אבל אם קפצה בשלשה ר"ח רצופים וראתה קבעה לה לימים וקפיצות, דכל ריש ירחא דתקפוץ מוחזקת בטומאה עד שתקפוץ שלשה ר"ח רצופים ותמצא טהורה".
 ב) סד"ט (ס"ק כ"ד).
 ג) גר"ז (ס"ק ע"ה, ס"ק צ"א, סי' קפ"ז ס"ק מ"ב) – "והלכך לא בעינן הכא ג' פעמים רצופין באחד בשבת או בר"ח אלא אפילו עברו בינתיים כמה חדשים ולא ראתה ולא קפצה אין זו עקירה ונקבע לה הוסת ביום שקבעה לה ג' פעמים כן דעת הפרישה ס"ח. אבל הראב"ד כתב בהדיא דבעינן רצופים דוקא (וצריך לומר הטעם דכל זמן שלא נקבע הוסת בג' פעמים תלינן לקולא כל מאי דאפשר הואיל וראתה על ידי אונס והילכך כשדילגה ר"ח אחד שלא קפצה ולא ראתה תלינן שיום החדש לבדו גרם לה הראיה ראשונה בלא צירוף הקפיצה כלל והרי נעקר יום זה במה שלא ראתה בו בר"ח השני. ומהאי טעמא נמי בקפצה מכל' לכו' וראתה ובינתיים ראתה בלא קפיצה אינה צריכה לחוש לקפיצה שבסוף כ' שלישית כמו שנתבאר לעיל לפי דעת הש"ך והראב"ד משום דתלינן לקולא שהפלגה לבדה גורמת הראיה בלא צירוף הקפיצה ואין כאן הפלגת כ')."
 2. קבעה וסת.
 א) פרישה (הו"ד בגר"ז, לעיל).
 ב) חור"ד (סי' קפ"ד בי' ס"ק ט"ו, סי' קפ"ט בי' ס"ק ל"ד) – "אף שאלו השלשה ראשי חדשים היו שלא כסדרן".
 3. יש להחמיר כשניהם.
 א) סוגה בשושנים (סי' ו' סעי' ז', סעי' ט') – "עיקר להלכה כדיעה ראשונה ולמעשה יש להחמיר כשני הדיעות".
 ב) בדה"ש (ס"ק ק"פ, בי' ד"ה ביום) – "ונראה להחמיר בזה".
 4. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק ס' אות ב'), מגילת ספר (סי' כ"ג אות ז'), פתחי תשובות (סעי' י"ח), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ק').
 א) טהרת ישראל (סעי' קכ"א) – "צ"ע ... והמיקל לאחרים לא הפסיד".

ג. וסת האונס ביחד עם וסת הגוף.

1. קבעה וסת.

(א) חו"ד (סי' קפ"ז בי' ס"ק י"ד) – "ולטבילה ולתשמיש חיישא דהוי כמו וסת מורכב לקפיצה וימים דחיישא בפעם אחת".
 2. מראי מקומות – תפארת ישראל (ס"ק כ"ג, "יש לנו ספק ... צע"ג"), פת"ת (ס"ק י"ח, "והניח בצ"ע"), מנחת פתים (סוף סעי' כ"ג), טהרת ישראל (סעי' קי"ז, "צ"ע"), פרדס שמחה (ס"ק ס' אות ה'), לבושי עז (סעי' י"ט תמצית אות י"א), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ט הע' י"ד), פותח שער (סי' כ"ט אות י"ח).

(א) ערה"ש (סעי' ס"ו) – "יש מי שמסתפק לפי מה שנתבאר דוסת הגוף הוי כוסת הימים ווסת דקפיצות לבדו לא הוי וסת אלא עם ימים כמ"ש בסעי' מ"ו אם מצרפים וסת דקפיצות עם וסת הגוף ג"כ דהיינו שקפצה ופיהקה וראתה דם וכן עשתה ג' פעמים וכשקפצה לבד או פיהקה לבד לא ראתה אם נאמר דקבעה לה וסת דכל זמן שתקפוץ ותפקה אסורה כמו בקפיצה ליום ידוע ואף דבגמ' [י"א א] מבואר קפיצה וימים חדא מינייהו נקטה וה"ה קפיצה ופיהוק או אפשר דלא מצרף ואין זה וסת [כרו"פ סק"ג]."

ד. לקבוע וסת: האם צריך עונות שוות.

1. אינה צריכה עונות שוות – פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט ד"ה וכל, עמ' מ"ה, "אין נפקא בזה בין עונת היום לעונת הלילה, מאחר דהוסת אינו תלוי בימים").
 2. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית ס"ק ט"ז, "יש להסתפק").

ה. נעקר וסת האונס המורכב, וחזר פעם אחת.

1. חוזר – חו"ד (חי' ס"ק ל"ג, בי' ס"ק כ"ה), פת"ת (ס"ק כ"ב, "ונראה דאם אח"כ חזרה וקפצה בר"ח וראתה דחזר הוסת למקומו כמו בסעיף ט"ו גבי הפסיקה ג' עונות וחזרה וראתה. ח"ד"), סוגה בשושנים (סי' ו' סעי' ז'), טהרת ישראל (סעי' קי"ח), פרדס שמחה (ס"ק ס"א).
 2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קנ"א).
 (א) בדה"ש (סעי' י"ח בי' ד"ה וחוששת [עמ' קכ"ב], סעי' כ"ו בי' ד"ה כן [עמ' קל"ז]) – "צ"ע לענ"ד בדין זה [ובפרט לפימש"כ בסעיף ט"ו בד"ה ואם חזרה שעיקר הדין דהתם לאו דכו"ע היא עיין שם], ומהאי טעמא נראה ג"כ לאידך גיסא ...".

"נראה פשוט דכ"ז דוקא בראתה בודאי מחמת הקפיצה כגון שראתה מיד אחר שקפצה או שראתה ראייה מועטת שלא כדרך וסת, אבל אשה שנשאה משא כבד או התאמצה וראתה לאחר כמה שעות כדרך וסתה והוא בזמן הרגיל אצלה שעלולה לראות בו, כגון שיש לה וסת תה"ד בתוך כמה ימים [ואצ"ל כשהוא בזמן וסת המבוכה] בודאי לא תלינן הראייה בקפיצה אלא תלינן הראייה ביום, ואמרי' דאפשר דאף אם לא קפצה היתה רואה, וממילא חוששת לוסת הפלגה אף בלא קפצה"
 משמרת הטהרה (פרק ז' הע' ק"פ), עי' פותח שער (סי' כ"ט אות ט"ז, לשונו מובא לעיל).

וסת הגוף

סעיף י"ט - סעיף כ"ו

לז' כללי.

א. המציאות.

1. הרבה נשים יש להם וסת זה, ולכן צריך להזהיר הנשים בדיני הוסת הזה.
 (א) באר משה (ח"ג סי' קמ"ד אות ט') – "האשה שיש לה וסת הגוף, וזה מצוי גם בכלות שלנו, היינו שלעולם קודם שרואה וסתה, מפקת או מעטשת או חוששת בפי כרסה".
 (ב) דרכי טהרה (פרק ז' אות ט') – "וסת זה מצוי ברוב הנשים".
 (ג) בדה"ש (ס"ק ר"א) – "וצריך להזהיר הנשים בדיני הוסת הזה שרבות מהן מרגישות במיחושים אלו קודם שבא אורח דמן וחיבות לפרוש מבעליהן".
 (ד) חזקת טהרה (הקדמה לסעי' י"ט) – "שכנראה כהיום רוב הנשים יש להם וסת זה, ר"ל כשיתחיל להתעורר הדם מרגשת בסימנים אלו, דהיינו כגון שראשה ואבריה כבדים עלי', או שחוששת בפי כריסה ובשפולי מעי' כידוע, (וכן מצאתי למאירי בנדה עמוד רע"ב שכתב שרוב נשים ראשן ואבריהן כבדין עליהן בשעת וסת עיי"ש) ולכן נכון לשום לב לדינים אלו שיהיה בקי בהן כדי שידע מה משפטה איך להתנהג".
 (ה) נטעי גבריאל (פרק צ"ח סעי' ט"ו, סעי' י"ח) – "בזמננו רוב הנשים שיש להם אתה מיחוש בגוף קודם ביאת הוסת ... ראוי שתכתוב לה כל מיני הרגשות שבגוף, וגם לכתוב כמה זמן נמשך ההרגשות, כדי לידע באיזה לחוש לדין וסת הגוף".
 (ו) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ח') – "מצוי מאד וסת הגוף".
 2. אינו שכיח בזה"ז, ולכן אין צריך להגיד לנשים דין זה.
 (א) קנה בשם (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות י"ג) – "יש עוד מיני וסתות כמו וסת הגוף וכדו', ולא הבאנו אותם כיון שלא מצוי כ"כ".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קל"ט) – "שאינו מצוי בזמנה" לקבוע וסת הגוף, ומצוי רק להיות וסת הגוף שאינו קבוע. כגון אם יש לה כאבי בטן, וראתה בתוך כ"ד שעות. אבל אין צריך להגיד לנשים דין זה בגלל שהן לא יודעות איך לחלק בין כאב רגיל לכאב שקובעת וסת. ועי"ז יגרום להן לחשוב בכל שעה שמא זהו וסת הגוף".

(ג) ארחות טהרה (השמיט דין זה).

(ד) פתחי טוהר (פרק ו' סעי' י"ד) – "אינו כ"כ שכיח אצלינו (שאינן הסימן שוה באותו עונה ביחס לראית הדם וגם אינו אותו מיוחד בדיוק ואינו סימן מובהק)".

(ה) The Secret of Jewish Femininity (עמ' 154).

A woman who always experiences specific physical symptoms immediately prior to the onset of her period must consider herself as likely to menstruate and must observe the precautions described above. (This does not refer to the general feelings of headaches, cramps, nausea, and the like which commonly precede the onset of a woman's period). This type of phenomenon is rare ...

3. מראי מקומות.

(א) ארחות הבית (פרק כ"ו סעי' ב', ההלכה במשפחה פרק ז' הל' א' אות ב') – "בימינו אין וסת הגוף מצוי כל כך כיון שרגילה בכאבים אלו גם שלא בשעת וסת, ואינם סימן לוסת. שכיח יותר הוא וסת הגוף המורכב בימים, שהוא הרגשת כאבים אלו בהפלגה של מספר ימים המבשרים את בוא הוסת".

ב. גדר.

1. ראיה וסימן לביאת הוסת.

(א) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג', יג:) – "וסת פיהוקין וכיוצא בהן אינו מחמת האונס אדרבה אונסין אלו באין מחמת הוסת".

(ב) רא"ה (בדה"ב בית ז' סוף שער ג') – "אבל הפיהוק אינו כן אלא הוסת גורם לפיהוק שיבא".

(ג) ח"י הר"ן (נדה דף יא., דף סג.) – "אונס הבא מחמת הוסת כי היינו דתנן במתני' בהני לחודייהו בלא ימי' נקבע הוסת לפי שאין אונסין הללו גורמין לוסת שיבא אדרבה הוסת גורם להם שיבאו".

(ד) מאירי (נדה דף יא., דף סג.) – "ואינו דומה לפיהוק או עיטוש שהרי באלו אין האורה בא בסיבתם אדרבה המקרים באים לסבת האורה".

(ה) פוסקים – ערה"ש (סעי' נ"ה), טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק ר"פ), בדה"ש (ס"ק קפ"ד, ס"ק רי"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' של"ח), פרי טהרה (עמ' ל"ז).

ג. חילוקים בין וסת האונס לוסת הגוף.

1. מיחוש לחודיה שאינו קבוע - בוסת האונס, אינה חוששת. בוסת הגוף, יש לחשוש.

2. קבעה וסת במיחוש לחודיה - בוסת האונס, דינה כמו וסת שאינו קבוע [לרמ"א. ולפי המחבר, לא הוי וסת בכלל]. אבל בוסת הגוף, דינה כמו שאר וסת הקבוע.

3. מאתמול - בוסת האונס, קובע וסת היום. בוסת הגוף, פיהקה מתמול קובע וסת המורכב. [לפי המחבר].

ד. האם צריך שיהא שינוי מדרך העולם, [דכל כמה דאפשר לומר שהוא טבע כל האדם, אין מזה וסת הגוף].

1. נ"מ - פצעים (pimples), כאב ראש רגיל (headaches), וכדומה.

2. שינוי מדרך העולם.

(א) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק נ"ד) – "ונראה דהעיקר תליא שיהיה שינוי מדרך העולם, דכל כמה דאפשר לומר שהוא טבע כל האדם, אין מזה להתעררות הדם, אבל אם עשתה הרבה פעמים, עד שאנו רואין שהוא יוצא מטבע כל האדם, זה מורה שהוא מפאת התעררות הדם לצאת".

(ב) אג"מ (ארחות רבינו ח"ד עמ' ס"ט) – "אמרתי לו שהאשה מרגשת תמיד לפני בוא הוסת איזה הרגשה בראשה (אינו זוכר בבירור אם זה הי' כאב אבל דומני שכן הוא) ובגופה, ושאלתי אם זה לא נקרא וסת הגוף, ודחה אותי לגמרי, וזכרתי זה לא כבר טעמו, שאמר שהרגשות כגון אלו רגיל כמעט בכל אשה ולא שייך לחשבו לוסת הגוף".

(1) קהלות יעקב (ארחות רבינו ח"ד עמ' ע' אות א') – "אין לנו אלא דברי הגמ' והשו"ע דראשה כבד הוא וסת הגוף ואין בזה שום ספק ומה שטען דא"כ כל הנשים יש להם וסת הגוף ז"א וידוע לי מכמה שאלות נשים שאין להם שום וסת הגוף והוא רגיל".

(ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה פ"א ד"ה וסת, תשובה פ"ד, משמרת הטהרה פרק ז' הע' קמ"ז), אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות ט"ז) – "דכל הני מיחושים שמסופקת בהם ורגילה בהם גם בימי טהרתה לאו וסת הגוף הן, ובעי' מיחושים הרגילים אצלה בדרך כלל רק בזמן הוסת, דאל"כ לאו שלוחי הדם הם, ויש ללמד דבר זה לנשים דמצוי מאד אצלן דמחמת ריבוי ספיקות ועצבים חוששת לכל דבר שמא וסת הגוף הוא, ובכה"ג שנתבאר יש להורות לה רק שתבדוק קודם תשמיש".

הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה פ"א ד"ה וסת, תשובה פ"ד, משמרת הטהרה פרק ז' הע' קמ"ז) – "ומש"כ שכ"ז באופן שאינו רגיל בשאר הימים כ"מ מתו' ורא"ש הנ"ל, וכ"כ המאירי סג: ד"ה זה וז"ל: 'ויש חוככים להחמיר מפני שרוב נשים ראשן ואיבריהם כבדים עליהם בשעת הוסת וא"כ בטלת תורת עונה מרוב נשים, אלא שנראה להם שלא נאמרה אלא בשאר וסתות של גוף שאין רגילין כשאר נשים' ע"כ. וכן שמעתי מהגריש"א שליט"א [זצ"ל] לדינא".

(1) מאירי (נדה סוף דף סג:) – "זה שביארנו בסוגיא זו שכבודות ראשה ואיבריה הוא וסת הגוף, יש אומרין שהוא כשאר וסתות של גוף לענין שאין אוסרין לפניו ולאחריו אלא שענתו בלבד על הדרך שביארנו במשנה, ויש חוככים להחמיר מפני שרוב נשים ראשן ואיבריהן כבדין עליהן בשעת הוסת, ואם כן בטלת תורת עונה מרוב נשים, אלא שנראה להם שלא נאמרה

אלא בשאר וסתות של גוף שאין רגילין בשאר נשים, וכן לדעתי אף על פי שביארנו במשנתנו בוסת המקרים שאם הורכב ביום קבוע לאותו מקרה אין וסתה קבוע אלא בשניהם, דוקא בשאר וסתות הגוף אבל בכבודות ראשה ואיבריה קובעת וסת ליום ואינה חוששת להם הואיל ורוב וסתות דרכן בכך אבל אלו דרך חומרא נאמרו, ואין שיטת הסוגייה מוכחת כן".

- (2) ל"מ ראייה מהמאירי. וצ"ע.
- (ד) נטעי גבריאל (פרק צ"ח סעי' ב', סעי' ג') – "המיחוישים הנ"ל אינם נחשבים כמורים על ביאת הוסת, אא"כ עושה כן כמה פעמים זה אחר זה ורואין שזה אינו דרך הטבע ... דוקא אם ידעה בידיעה ברורה שהם מסימני התעוררות הטבע שתבא הוסת, אבל אם רגילה בסימנים אלו בשאר הזמנים אינם וסת הגוף".
- (ה) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ע"ד).
- (ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קל"ט) – "אין צריך להגיד לנשים דין זה בגלל שהן לא יודעות איך לחלק בין כאב רגיל לכאב שקובעת וסת. ועי"ז יגרום להן לחשוב בכל שעה שמא זהו וסת הגוף".
- (ז) פרי טהרה (סעי' מ"ד, הע' צ"ג).

ה. אם כל מקרה בכלל, או רק אותם מקרי הגוף שמנו חכמים.

1. ראשונים.
- (א) רמב"ם (הל' איס"ב פרק ח' הל' ב') – "וקודם שיבוא הדם תרגיש בעצמה, מפקת ומתעטשת וחוששת פי כריסה ושיפולי מעיה ויסתמר שערות בשרה או יחם בשרה **וכיוצא במאורעות אלו**, ויבואו לה וסתות אלו או אחד מהן בשעה הקבועה לה מיום וסתה".
- רמב"ם (פירוש המשניות מהדורת קאפח פרק ט' משנה ח', [האנגליש, אסיא גליון צ"ה עמ' קנ"ב]) – "ואמרו 'וכן כיוצא בהן' **כלומר** אחד המאורעות שרגילה שיארעוה בזמן וסתה אם הורגלה בהן שלשה פעמים נעשו לה אותן המאורעות מורים על הוסת, כמו שאנו מוצאים מהן שיארע לה דכאון בלבד [premenstrual depression], ואחרת כאבי ראש בלבד [catamenial migraine], ואחרת דאגה ואי שקט נפשי [anxiety]. ואחרת נמנום, **וכיוצא בכך**".
- (ב) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג') – "ואלו הן הוסתות מפקת מעטשת חוששת בפי כריסה ובשיפולי מעיה ושופעת וכמין צמרורות אוחזין אותה וכן **כיוצא בהן** וכל שתקבע לה שלשה פעמים הרי זה וסת".
- (ג) רא"ש (פרק ט' סי' א' השני) – "**דכל חוש שינוי הגוף** כיון שהחזקה בו הוא סימן להתעוררות עקירת הדם".
2. רק מה שמנו חז"ל.
- (א) יד מאיר (סי' כ"ב ד"ה והנה) – "בפי כריסה ובשיפולי מעיה ... ידעו חז"ל דדרך אותן הכאבים לראות ע"י דם נדות כמו מפקת ומעטשת. ובעלי שתקבע ג"פ לראות ע"י מקרים **והרי שמואל אמר בש"ס** דווסתות בפ"א קובעה וסת וע"כ משום דחז"ל ידעו דדרך אלו המקרים להוציא דם נדות. והרי דעת הט"ז סי' קפ"ט דאף דוסת שאינו קבוע עברה ולא בדקה טהורה וא"צ בדיקה מ"מ בוסת שע"י מקרים אסורה עד שיבדוק וכ"כ הפרישה והסכימו החו"ד והס"ט ע"ש. וע"כ מטעם שאלו המקרים ידעי חז"ל שדרך להזיז דם נדות והוי כעין הרגשה".
- (ב) דברי יציב (סי' פ' אות א' ד"ה ועיין, שפע טהרה אות י"ט) – "**דהא ברור** שאין האשה קובעת וסת הגוף ע"י כל מקרה שהיא אלא ע"י אותם מקרי הגוף שמנו חכמים, דקים להו בדעת קדשם שמקרים אלו סיבתם תלויה בהגעת הוסת".
- (ג) חשב האפוד (ח"ג סי' ל"א) – "ודאי מסתבר מאד אשר כל מאורע בגוף האשה שהוא מורה על התעוררות הדם לבא עכשיו היא וסת הגוף. כי **אין זה הלכה למשה מסיני** שפיהוק וגיהוק הם וסת הגוף אלא שכך שיערו חכמים אשר פיהוק וגיהוק הם סימנים באשה על התעוררות הדם לבא, ואם כן פשוט שכל דבר שיש לנו בירור שהוא סימן על התעוררות הדם לבא הוא וסת הגוף. אלא שאין אנו אדונים להכריע בזה ואף חכמי התלמוד השתדלו למצא סמך לזה, **והיינו דאבעיא להו בנדה דף ס"ג וכיוצא בהם לאתויי מאי**, ועיינו ובאו על המחקר והוסיפו ראשה ואבריה כבדים עלי' וכו'. וכתב הרא"ש מובא בב"י סי' קפ"ט שכל מה שפירשו הראשונים בפיהוק הם דברי אלקים חיים עכ"ל. ונראה הפירוש כי כל מה אשר הראשונים ס"ל שיש לפרש פיהוק נכנס בהסכמת חז"ל. ולפי זה נראה שאין **בידנו להוסיף על וסתות הגוף**".
3. כל מקרה.
- (א) ששבה"ל (סעי' י"ט סיכום אות א') – "והוא הדין אם יש לה מיחוישים אחרים".
- (ב) פרדס שמחה (ס"ק ס"ב, שיעורי טהרה עמ' תרמ"ב) – "וכן שאר הרגשות כגון כאב בגופה או סימנים בגופה הוי וסת הגוף".
- (ג) פתחי מגדים (בי' סי' י"א אות ג') – "כיון דחזינן דהני הרגשות באים עם ראייתה, א"כ כל הרגשה שתרגיש בגופה, ומעידה על ביאת האורח הוי וסת הגוף, ואין צריך ע"ז ראייה מהגמרא, שהרי חזינן בהדיא שלאשה זו האורח גורם לאותה הרגשה, ויש בוסת זו עדות ברורה על ביאת האורח".
- (ד) חיי הלוי (ח"א סי' פ"ב אות א') – "שאין נ"מ בכל זה דבכל מן שינוי הגוף קובעת הוסת".
- (ה) נטעי גבריאל (פרק צ"ח הע' ה') – "ודעת כהן סקי"ב שכתב דאף שמדינא אלו לא הוזכרו בגמ' ובפוסקים, כיון שהם סימנים המורים על ביאת הדם צריך לחוש לוסת הגוף".
- (ו) פרי טהרה (סעי' מ"ג, עי' הע' צ"ב) – "והוא הדין אם היה לה איזה כאב שדרכו לבוא בעת שמגיע הוסת".
4. מראי מקומות – פתחי תשובות (סעי' י"ט ד"ה ולכן), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ח הע' ח').
- (א) ערה"ש (סעי' נ"ג) – "דכל חוש שינוי הגוף כיון שהחזקה בו הוי סימן להתעוררות עקירת הדם וחוששת לו".
- (ב) חזקת טהרה (סעי' י"ט ס"ק קמ"ג, מורה דרך ס"ק א') – "כפי הנראה מדברי הגמ' והפוסקים כל מין שינוי ומקרה שיארע לה אשר נזכרים כאן ואת אשר איננו נזכרים כאן עמנו, כולם אם תתמיד בהן בשעת וסתה כמה פעמים קובעתן באופן זה והם סימן להתעוררות הדם, ודי לדוגמא במה שכתוב כאן בשו"ע ועדיין צ"ע בדין זה".

1. כמה זמן אחר המיחוש יבא הוסת.

1. מיד.

(א) עי' משנה אחרונה (נדה פרק ט' משנה ח') – "אפשר דאין זו וסת הגוף כיון דאין הראיה סמוך מיד לוסת כדמשמע לישנא דם טמא מתוך דם טהור ולא אחר דם טהור ... ובב"י סי' קפ"ט הביא לשון הרמב"ן וסתות הגוף אין חוששת להן אלא שעתן כיצד היתה רגילה בהן לאחר קפיצה מיד או בקרוב לה שעה ושתיים משעבר אותו זמן בודקת ומשמשת את ביתה ע"כ".

2. כל זמן שעדיין מרגשת המיחוש.

(א) פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ל"ז) – "ולא נדע איזה שיעור יש לזה ... אין תולין בקפיצה או בטבילה הקודמת, כי אם כל הזמן שהיא מצטערת מהן ומרגשת עדיין שינוי בגופה מפאת זה, ואז תולין אפילו ביותר ממעת לעת ... וכן באכילת דברים חמים או בוסתות הגוף, כל זמן שהיא מרגשת שינוי בגוף מחמתן תולין בהם, הא לאו הכי לא תלינן אפילו בדאמול וכנ"ל, כן נ"ל בדין זה".

3. כ"ד שעות, [ולוסת קבוע אפילו יותר].

(א) סוגה בשושנים (סי' ז' סעי' ד', סעי' ה', ס"ק ח') – "ודוקא בפיהוק או עיטוש שקדם לראי' יום א' תלינן בפיהוק או עיטוש דאמול אבל בפיהוק ועיטוש שקדם לראי' ב' ימים לא תלינן".

(ב) דברי יציב (סי' ע"ו, שפע טהרה אות כ"ב).

(ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה פ"ב, תשובה פ"ד, משמרת הטהרה פרק ז' הע' קס"ה, הע' קס"ו) – "ואמנם פשוט דכ"ז בלא קבעה וסת ... אבל בלא קבעה וסת לא מציינו לחוש אלא יום א' קודם וכנ"ל ולא ביותר מכן, אלא תבדוק קודם תשמיש, וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל], דבכה"ג תמתין יום א', וביום הב' אע"פ שמרגשת מיחוש תבדוק קודם תשמיש, וע"פ בשבט הלוי ח"ג סי' קי"ז ובשיעוריו".

(ד) חוט שני (ריש ס"ק י"ד, אות ג', עי' שאלת אשר סי' ל"ב אות א') – "אם הוא מופלג יותר מיום אחד לא מציינו שיהא כזה וסת".

(ה) פותח שער (סי' כ"ט אות ט' ד"ה מן) – "מן הסתם אין מקשרין הראייה עם המקרה אלא אם הם בעונה אחת כדמשמע בסעי' כ' ובחור"ד (סי' קפ"ז סוף סקי"ד) לענין קפיצה וה"ה לענין וסת הגוף".

(ו) עי' פרדס שמחה (ס"ק ס"ז אות ג') – "פיהוק ב' ימים קודם, אין תולים הראי' בפיהוק, ועדיין צע"ק".

(ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קמ"ב) – "שכ"ז דווקא אם ראתה בתוך כ"ד שעות מהפיהוק. דאל"ה אין לדבר סוף".

4. לוסת קבוע, אפילו זמן הרבה. [חוששת רק בזמן הוסת עצמו, ולא מזמן המיחוש עד הוסת].

(א) ריב"א (או"ח ויו"ד סי' ע"ג).

(ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ע"ח) – "בשו"ת ריב"א ... באשה שיש לה וסת מורכבת היינו וסת הגוף בימים ידועים דהיינו שהוא לימודה לחוש בפי כריסה ושיפול מעי' ג' ימים קודם יום המוגבל לראייתה ורצה השואל להחמיר להפריש ג' ימים קודם היינו אלו הג' ימים שחוששת כנז' והשיב דהדין פשוט דהפרשה בזה רק אותו עונה שלמודה לראות בו".

(ג) אג"מ (יו"ד ח"א סי' פ"ד) – "בדבר האשה שאין לה וסת ימים אבל כמעט בכל פעם שבוע קודם ראייתה יש לה כאב בחזה בתחלה הוא כאב רפה ואח"כ מתחזק הכאב ובסוף מתרפה עוד הפעם ואז היא רואה, הנה ודאי אין לחוש עד שתתרפה הכאב עוד הפעם דאף אם הוא וסת הגוף הא מפורש בסי' קפ"ט סעי' כ"ד בוסתות הגוף היתה רגילה לראות בסופו אינה אסורה אלא בסופו. אך הוא דוקא בכבר נקבע לה וסת גוף זה אבל מתחלה צריך לחוש גם לימים עד שתקבע רק לוסת זה דהיינו באין לה ממש שום זמן אלא בהפלגות שאינן שוות או אף בהיו ב' פעמים בזמן שוה עם וסת גוף זה דהכאב בחזה ואח"כ בזמן שאינו שוה נמי הוברר שלא היום גרם אלא וסת הגוף זה כדאיתא שם בסעי' כ' בוסת גוף דפיהוק. ומה שכתב ידידי שעל פי רוב התחלת הכאב הוא שבוע לפני הראייה וכן כתב על פי רוב מתרפה עוד הפעם ואז תראה, הנה בדבר התחלת הכאב לא איכפת לן אם היה בכל פעם ראייתה אחר שנתגדל הכאב ונתרפה עוד הפעם שזהו עיקר הוסת. אבל אם הראייה אחר שתתרפה עוד הפעם אינה אלא ברוב הפעמים ויש שהיא רואה גם בעת שהכאב חזק, הנה אם לא היו ג"פ רצופין שראייתה היתה רק אחר שנתרפה הכאב הרי לא הוקבע ג"פ וצריכה לחוש רק כפי פעם האחרון. ואם הוקבע ג"פ תצטרך לחוש לפי פעם האחרון ולפי הקביעות כדין וסת הימים עיין בסעי' כ"ו".

אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"א) – "אם הפסיקה בין הכתמים ושפע הדם יום או יומיים או בדקה בינתיים ומצאה טהורה אין וסתה אלא מזמן שבא הדם בהרגשה, ואין חוששין לכתמים משום וסתות כסוף סימן ק"צ, ודינה כדין וסת הגוף, אבל לא שייך לחוש לזה אלא כשהיה זה ג"פ - ואם היה כן ג"פ ובזמן שוה בין לימי החדש בין להפלגה צריך לפרוש ממנה כשהתחילה לראות כתמים בזמן כהרגילה ואפילו כשהן פחות מכגריס כיון שבאין בזמן הוסת ואם לא באו הכתמים עדיין חוששין ליום הוסת בזמנה וכשלא בא האורח בזמנו הרי נתגלה שאינו מהוסת וטהורה אם לא היו הכתמים כגריס".

(ד) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה פ"ב, תשובה פ"ד, משמרת הטהרה פרק ז' הע' קס"ה, הע' קס"ו) – "אבל ודאי אם קבעה וסת לראות תמיד ב' או ג' ימים אחר הפיהוק בזה צריכה לחוש כפי מנין הימים שראתה, שהרי יודעת אימתי יבוא וסתה. וכ"כ בתשו' ריב"א סי' ע"ג הובא בדרכ"ת סקע"ח ובאגר"מ יו"ד ח"א סי' פ"ד".

(ה) שבה"ל (ח"ג סי' קי"ז, ששבה"ל סעי' י"ט ס"ק י') – "אשה שאצלה ברור דעכ"פ יעברו לרוב רובו שני ימים עד שתראה בשלישי אין לאסור כלל ביום ראשון או שני והמחמיר בזה עליו להביא ראייה, ואין להכביד על בנות ישראל, וכן מצאתי ג"כ בשו"ת ריב"א יו"ד ס"א פ"ג ש"כ להקל בזה אפ"ל במורכב מזמן ופיהוק ומכ"ש כשאין רק פיהוק וכיו"ב שהרי מבואר משנתנו שגם תוך זמן שמפקת מותרת אפילו בשעה ושתיים אם יש לה קביעות שרואה רק בסוף הוסת, ומכ"ש בדבר שתולה בימים, ואין לומר דחיישינן דמחמת חימוד תשמיש תראה כיון שכבר מפקת דהא משנתנו הנ"ל ושו"ע הנזכר ס' כ"ד סתירה לזה כמו שכ' בריב"א שם, וע"כ דקים להו לרו"ל דבוסת הגוף שזה התהליך של הדבר ואין הפיהוק שום סימן שיש כבר התעוררות של פתיחת הרחם להוציא דם טמא".

שבה"ל (ח"ח סי' קפ"ה אות ב') – "ואשר שאל באשה שדרכה לראות אחרי וסת הגוף ע"י מקרים שבגופה, וכמבואר ביו"ד סי' קפ"ט סי"ט רק שאין הראיה מיד אחרי המקרים הללו אלא כל פעם אחרי שני ימים וקבעה כך יותר מג"פ ולא קרה שראתה פעם תוך יומים מהופעת מקרי הגוף. הנה בדבר זה הארכתי בשו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קי"ז והבאתי ראיות מכריעות להקל והוא ק"ו מהמבואר במשנתנו דנדה ס"ג דאפילו בשעת הופעת הסימנים אשר בסופם יבא הוסת מותרת בתחלתם מכ"ש כה"ג וכמבואר ג"כ בתשובת ריב"א יו"ד סי' ס"ג וע"ש בשבה"ל אריכות בזה ובס' שיעורי שבה"ל סי' קפ"ט שם, וכמובן כשמגיע היום שעלולה כבר לראות תפרוש כהלכה ואין להאריך בזה רק להוסיף שתבדוק עצמה בימים אלה כדינא".

(ו) **בדה"ש** (ס"ק קצ"ח) – "ואם רגילה שבא לה אחד ממקרים אלו ב' ימים או יותר קודם ראית דמה (ושכיה כן בנשי דידן) אולם בכל פעם רואה היא מספר שוה של עונות לאחר המקרה וכגון שרואה תמיד בתוך עונה הרביעית שלאחר המקרה (ועונה ר"ל יום או לילה) או עונה חמישית שלאחר המקרה נראה להחמיר ולאסור התשמיש בעונה ההיא וגם להצריכה או בדיקה כדין עונת הוסת, אבל אם אין מספר העונות שוה נראה להקל שלא לאסור לה לשמש ומכל מקום ראוי להחמיר לבדוק עצמה קודם תשמיש בימים ההם".

(ז) **פרדס שמחה** (ס"ק ס"ד אות ד') – "וסת הגוף שמתחיל כמה ימים קודם הראי', אינה חוששת אלא לעונה אחרונה".

(ח) **לבושי עז** (סעי' כ' תמצית ס"ק ט') – "אף במיחוש שהיה ב' ימים קודם הראיה, ובדרכ"ת הוסיף דה"ה בג' ימים".

(ט) **פתחי מגדים** (בי' סי' י"א אות ד') – "בודאי כל וסת הגוף שהוא מעיד על ביאת האורח, ואפילו אם קודם לו יום או יומיים הוי וסת".

5. מראי מקומות – **לחנ"ש** (ס"ק מ"ב, "בא לה יום או יומים קודם יום המועד ..."), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק י"ח הע' ס"ח), **פתחי תשובות** (סעי' י"ט ד"ה דנו).

(א) **הגרשז"א זצ"ל** (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ז') – "נראה שאם הוחזקה לפהק עשרים פעם ואח"כ הפסקה של שעה אחת ורק אח"כ רואה דם, שהוסת הוא רק אחרי שעה ולא תחילת הפיהוק".

הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ח') – "אם הוחזקה לקבל חום ולראות רק כעבור ב' ימים, הוסת הוא לאחר ב' ימים ולא כשמקבלת חום".

הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ט') – "אם ראיתיה נמשכת אפילו לזמן רב מתוך פיהוק, רואים את תחילת הפיהוק כתחילת הוסת".

ז. מראי מקומות – **נטעי גבריאל** (פרק צ"ח סעי' י"ג, סעי' י"ד).

1. **הגרשז"א זצ"ל** (משנת השלחן תשובה פ"א ד"ה וסת, משמרת הטהרה פרק א' הע' ט"ו) – "דמ"מ בזמנינו שאין מצוי ההרגשה יש להחמיר בכל הרגשה כשמצאה הדם לאחריה, ולפי"ז מה שמצוי שיש מיחושים של וסת ולאחר מכן נמצא דם בבשרה **יש להחמיר בזה אף בפחות מכגריס וצבעונין**, ודוקא בדם ממש".

לה] ציורים - סעיף י"ט.

משנה (נדה דף סג.) – "כל אשה שיש לה וסת, דיה שעתה. ואלו הן הוסתות: מפקת, ומעטשת, וחוששת בפי כריסה ובשפולי מעיה, ושופעת, וכמין צמרורות אוחזין אותה, וכן כיוצא בהן. וכל שקבעה לה שלשה פעמים, הרי זה וסת".

גמרא (נדה דף סג.): – "וכן כיוצא בהן לאתויי מאי. אמר רבה בר עולא: לאתויי אשה שראשה כבד עליה, ואבריה כבדים עליה, ורותת, וגוסה".

א. אופני וסת הגוף בחז"ל.

1. מפקת – **משנה** (דף סג.).

(א) כאדם שפושט זרועותיו מחמת כובד (stretching spell) – **רש"י**, **מחבר**.

(ב) כאדם שפותח פיו מחמת כובד (yawning spell) – **תוס'**, **מחבר**.

(ג) כאדם שמוציא קול דרך הגרון (belching spell) – **ערוך** (עי' מגיה בטור, אות צ"ה), **מחבר**.

2. מעטשת – **משנה** (נדה דף סג.).

(א) מתעטשת דרך למעלה (sneezing spell) – **תוס'**, **ש"ך**.

(ב) מתעטשת דרך מטה (spell of flatulence) – **טור**, **מחבר**.

3. חוששת בפי כריסה (aches or cramps in the stomach) – **משנה** (נדה דף סג.), **מחבר**.

4. חוששת בשפולי מעיה (aches or cramps in the lower abdomen) – **משנה** (נדה דף סג.), **מחבר**.

5. שופעת – **משנה** (נדה דף סג.).

6. כמין צמרורות אוחזין אותה – **משנה** (נדה דף סג.).

(א) שאחזוה צירי הקדחת (hot flashes) – **רמב"ן** (הל' נדה פרק ו' הל' ח'), **מחבר**.

(ב) נסתמר שערות בשרה – **רמב"ם** (הל' איס"ב פרק ח' הל' ב', עי' תוס' יו"ט במשנה שם).

7. שראשה כבד עליה (headaches) – **גמ'** (נדה דף סג.), **מחבר**.

8. איבריה כבדים עליה (aches or cramps in limbs) – **גמ'** (נדה דף סג.), **מחבר**.

9. רותת [רותחת] – **גמ'** (נדה דף סג.).

(א) כמין רתת (shivering spell) – **רמב"ן** (הל' נדה פרק ו' הל' ח').

(ב) שיחם בשרה – **רמב"ם** (הל' איס"ב פרק ח' הל' ב', עי' הב"י).

10. גוסה – **גמ'** (נדה דף סג.).

- (א) רוצה להקיא (nausea) – ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג', "גוסה ... פי' אחר רוצה להקיא מעין אכילה גסה"),
רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג' י"ג-ב', "פירוש גוסה מתעורר להקיא מלשון גס").
 (ב) בני מעיה מגיסין והומין לה – רמב"ן (הל' נדה פרק ו' הל' ח').
 (ג) איצטומכא – רמב"ם (פירוש המשניות, עי' בדה"ש ציונים ס"ק רי"ג).
 (ד) חוששת בכסליה – ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג', "גוסה, פי' חוששת בכסליה").

ב. שופעת [עי' לעיל].

1. מאירי (נדה דף סג.) – "ופירשו בגמרא שופעת דם טמא מתוך דם טהור כלומר לראות קודם הוסת דם טהור כגון דם ירוק או לבן ואחר כך רואה דם טמא".
 2. ראתה תחלה כעין מוגלא ואחר בא דם.

(א) הוי וסת הגוף – שו"ת פני יהושע (יו"ד סי' א'), סד"ט (ס"ק כ"ה, "ובשו"ת פני יהושע ... ולדינא דבריו נכונים, אך הפוסקים לא הזכירו זה, וצ"ע"), פת"ת (ס"ק כ"ג, "ועי' בתשו' פ"י חי"ד כתב דה"ה בראתה תחלה כעין מוגלא ואחר זה דם דהיינו שופעת דם טמא מתוך דם טהור ולדינא דבריו נכונים. ס"ט"), לחוש"ש (לחם ס"ק נ"ו), ערה"ש (סעי' נ"ג, "גם לדין כששופעת דם מתוך מוגלא שכן דרכה שמקודם שופעת מוגלא ואח"כ דם והוה המוגלא וסת ובכל אלו אם יארע לה אחד מהם ג' פעמים וראתה דם קבעה לה וסת"), בדה"ש (ס"ק קפ"ז), חוט שני (ס"ק י"ד ד"ה ואם, אות ה'), פרדס שמחה (ס"ק ס"ב, שיעורי טהרה עמ' תרמ"ב ד"ה וכן), נטעי גבריאל (פרק צ"ח סעי' א', "וכן אם מפרישה מראות טהורות כעין מוגלה לבנה ואח"כ ראתה דם"), פתחי תשובות (סעי' י"ט ד"ה ולכן), פתחי מגדים (בי' סי' י"א אות א').

(ב) אינו וסת הגוף – פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ל"ד, "ודאי דכל שהפסיקה בין הראיות כל חדא לחודא קיימא, ואין להם שום הצטרפות זה לזה").

(ג) מראי מקומות – דברי יציב (סי' פ' אות א' ד"ה ועיין, עי' סי' ע"ו אות ג', "ועיין סד"ט ס"ק כ"ה דבגמ' חשיב נמי שופעת דם טמא מתוך דם טהור, והפוסקים השמיטו לפי דהאידינא כל דם בטמא מחזקין ליה, ומשו"ת פ"י שכתב דה"ה בראתה תחלה כעין מוגלא ואח"כ דם, ולדינא דבריו נכונים אך הפוסקים לא הזכירו זה וצ"ע עיי"ש, ואני בער ולא אדע דהא ברור שאין האשה קובעת וסת הגוף ע"י כל מקרה שהיא אלא ע"י אותם מקרי הגוף שמנו חכמים, דקים להו בדעת קדשם שמקרים אלו סיבתם תלויה בהגעת הוסת, ועיין סעיף כ"ג ברמ"א באכלה שום וכו' ולי"א בכל דברים חמים דייקא, ועיין מ"ש בחי' לבנון נטע שם, ומנ"ל לדמות גם לענין ראתה תחלה מוגלא שבאה מחמת מכה שזו יהיה סיבה להגעת הוסת. ואולי קים להו להני רבוותא שגם זה תלוי בדם וסתה וצ"ע"ג"), לבושי עז (סעי' כ' תמצית ס"ק י"א, "וצ"ע").

3. כתמים (stains).

- (א) הוי וסת הגוף – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"א, "אותן נשים שדרכן לראות כתמים בלא הרגשה כמה ימים קודם וסתה ... ודינה כדין וסת הגוף"), דברי יציב (סי' ע"ו ס"ק ג', שפע טהרה אות כ"א, "שרגילה להקדים לראיתה טיפין טיפין בלא הרגשה, או שרגילה להקדים כתמים לראיתה, נראה לחדש למ"ש בסי' קפ"ט ס"ט דאם בא וסת הגוף ..."), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קנ"א, "אם דרכה בכך וקבעה בג' פעמים למצוא כתם ואח"כ לראות וסת, יש לדנון לכל הפחות כוסת הגוף, אפילו ראתה את הוסת אחר מעת לעת"), ששבה"ל (סעי' י"ט ס"ק י' ד"ה ואם, סיכום אות ז'), חוט שני (ס"ק י"ד ד"ה וה"ה, אות ה'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' של"ט), פתחי תשובות (סעי' י"ט ד"ה ולכן), פתחי מגדים (בי' סי' י"א אות ב').
 (ב) אינו וסת הגוף – פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ל"ד, לשונו מובא לעיל).
 (ג) מראי מקומות – לבושי עז (סעי' כ' תמצית ס"ק י"א, "וצ"ע").

ג. ציורים, בפוסקים.

1. פצעים (pimples).

- (א) הוי וסת הגוף – שיעורי טהרה (עמ' תרמ"ב ד"ה ומטעם), נטעי גבריאל (פרק צ"ח סעי' א', "או שבאים לה פצעים על פניה"), פתחי תשובות (סעי' י"ט ד"ה ולכן), פרי טהרה (סעי' מ"ג, "או שרגיל להיות לה פצע (pimple) בעת שמגיע הוסת").
 (1) יש לעי', מצד ג' טעמים. שאינו מקרי בגוף שמנו חכמים [עי' לעיל]. שאינו שינוי מדרך העולם [שכמה נשים מקבלים פצעים אם אוכלים קקאו וכדו'. או אם יש להן נערויים. או אם הן צעירים]. ועוד, בדרך כלל הם יותר מכ"ד שעות, וגם אינו קבוע.
 2. תרגשת חולשה.

(א) הוי וסת הגוף – שיעורי טהרה (עמ' תרמ"ב ד"ה ומטעם).

(1) ג"כ יש לפקפק מהג' טעמים לעיל.

3. מדדה חום [מזמן הביוץ].

- (א) מראי מקומות – קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות ק"ל, "אשה שמרגישה הביוץ ויודעת בדיוק מתי יגיע הוסת, מדינא אי"צ לחשוב וסתה מיום זה, דבשו"ע הרב פוסק דלוסת שלא כתוב בחז"ל אין לחשוש, אבל למעשה תחשוש לחומרא"), גופי הלכות (משנת סופרים ס"ק י"ב), פתחי תשובות (סעי' י"ט ד"ה יש).

ד. מרגישה שהוסת צריך להגיע (a feeling that the period is imminent).

1. מחמיר [קרא למה לי, סברא הוא] – ששבה"ל (סעי' י"ט ס"ק י' ד"ה ויש לפעמים, "לפעמים שאינה מרגשת סימני הגוף, אלא יש הרגשה שהוסת צריך להגיע, ואז יש להחמיר ולפרוש, ולא דמי לסימני הגוף". סיכום אות ח', "אם יש לה הרגשה שהוסת מגיע אך אינם הרגשת סימני הגוף, יש להחמיר ולפרוש"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"מ).

ה. סימני עצבנות ורגזנות (mood changes, depression, irritability).

1. אינו וסת הגוף.

- (א) ששבה"ל (סעי' י"ט ס"ק י' ד"ה ויש סימנים, שבה"ל ח"ג סוף סי' קי"ז) – "ויש סימנים שאינם הקדמה לוסת ואינם משום וסת אלא מעצבנות ורגזנות ואין לחוש בזה".
- ששבה"ל (סעי' י"ט ס"ק י"ט ס"ק י"ט) – "יש סימנים שאינם הקדמה לוסת אלא מעצבנות ורגזנות ואין חוששין להם".
- (ב) נטעי גבריאל (פרק צ"ח סעי' ד') – "סימנים הבאים מעצבנות (נערוועזקיי"ט) ורגזנות שאינם סימן לביאת הוסת, אין לחוש".
- (ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"מ) –

In addition, mood changes which may precede menstruation, such as depression and irritability, are not considered a vest haguf.

2. מראי מקומות.

- (א) רמב"ם (פירוש המשניות מהדורת קאפח פרק ט' משנה ח') – "ואמרו 'וכן כיוצא בהן' כלומר אחד המאורעות שרגילה שיארעוה בזמן וסתה אם הורגלה בהן שלשה פעמים נעשו לה אותן המאורעות מורים על הוסת, כמו שאנו מוצאים מהן שיארע לה דכאון [premenstrual depression] בלבד, ואחרת כאבי ראש בלבד, ואחרת...".

1. מראי מקומות.

1. יביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות ע"ח) – "אשה שהרגישה הרגשה בגופה (שאינם מג' ההרגשות), ומצאה אח"כ על בגדה כתם פחות מכגריס (ולא היה בימים הקרובים לוסתה) יש להקל בזה, מפני שדוקא בראתה דם בשפע כדרכה, אמרינן דשינוי הגוף הוי הרגשה, משא"כ במצאה דם בבגדה או ע"י קנוח, ואח"כ לא ראתה כלום".
2. נטעי גבריאל (פרק צ"ח סעי' ו', הע' י"ב) – "אם באמצע יום ראייתה מרגשת סימני וסת הגוף, א"צ לחשוש בפעם אחרת כשתרגיש סימנים אלו [כן קבלתי מרבותי דבעינן שסימני הגוף הם שלוחי הדם ולא שהדם יביא הסימנים]".

לט] וסת הגוף לחודיה.

א. לקבוע וסת: האם צריך עונות שוות.

1. אין צריך.

- (א) פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט ד"ה וכל, עמ' מ"ה) – "אבל וסת שאינו תלוי בימים, כוסת הגוף וכדומה, אין חילוק בזה בין עונת היום לעונת הלילה".
- (ב) טהרת בת ישראל (פרק י"א סעי' ב') – "אף אם לא היו כל הראיות באותה עונה".
- (ג) ששבה"ל (סעי' י"ט סוף ס"ק י', סיכום אות י') – "וסת הגוף נקבע גם אם אין הראיות שוות באותה עונה דהיינו יום או לילה, אך במורכב אינו נקבע אלא כשהראיות באותה עונה".
- (ד) עי' בדה"ש (סעי' י"ט בי' ד"ה יש, עמ' קכ"ב) – "ולכאורה היה נראה שאפילו אם ג' ראיות אלו שראתה לא אירעו בעונה אחת אלא מקצתן אירעו בעונת יום ומקצתן בעונת לילה ג"כ קבעה לה וסת לחוש... אבל לא ראיתי מבואר כן בפוסקים".
- (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שמ"א).

ב. עונה בינונית.

1. יש לה [אא"כ הדרך לראות בסוף המיחוש].

- (א) רמב"ן (הל' נדה פרק ה' הל' ו') – "היה לה וסת הגוף ואין לה יום קבוע הרי היא אצלו בחזקת טהרה עד העונה כמי שאין לה וסת".
- (ב) עי' ש"ך (סי' קפ"ד ס"ק ל"ב).
- (ג) גר"ז (סי' קפ"ד ס"ק מ"ה) – "ואם לא קבעתו ביום ידוע חוששת לעונה בינונית דהיינו שצריכה בדיקה ליום ל' לראייתה וגם בעלה אסור לבא עליה אחר ל' עד שישאלנה (רמב"ן) וביום שלשים צריך לפרוש ממנה (ש"ך) (כי שמא יארע לה הפיהוק בשעת תשמיש ותראה אלא אם כן קבעה לה וסת לראות בסוף הפיהוק או אחריו כדלקמן סי' קפ"ט סעיף כ"ד)".
- (ד) חוו"ד (חי' ס"ק ב', ס"ק מ', בי' ס"ק ל"ב) – "ואם הוא בתחלתו או שנמשך ראייתה גם אחר הפיהוק אסורה לעונה בינונית".
- (ה) פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט וסת ז' אות ד').
- (ו) מקור מים חיים (סעי' כ"ד).
- (ז) סוגה בשושנים (סי' ז' סעי' ט"ז).
- (ח) שערי טוהר (שער ד' סעי' ח').
- (ט) שבט הלוי (קוני' קנין טהרה במקורות לפרק ה' סי' ד' סעי' י"ג).
- (י) מחזה אליהו (ח"א סי' ק"ג, סי' ק"ד) – "דברים מפורשים דרק כאשר הראיה מתחלת יחד עם תחלת רגשי וסת הגוף הוא דאסורה בבינונית".
- (יא) חזקת טהרה (ס"ק קמ"ט, ס"ק קס"ו).
- (יב) קיצור הלכות (פרק ז' סעי' ה') – "וכן אסורה בעונה בינונית אף שעדיין לא הרגישה במיחושים, שאנו חוששים בכל שעה שיבאו".
- (יג) פרדס שמחה (ס"ק ס"ג, שיעורי טהרה עמ' תרמ"ח) – "וצריכה נמי לחוש לעו"ב ואינה חוששת לשאר וסתות, אבל אם דרכה לראות בסוף הפיהוק אינה חוששת לעו"ב".
- (יד) מגילת ספר (סי' ל"ט אות י"ג).

טו) פתחי מגדים (פרק כ"ד סעי' י"א, סי' ט"ו ענף ג').

טז) פרי טהרה (סעי' מ"ז).

יז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' שמ"ב).

יח) חיי הלוי (ח"א סי' פ"ב).

יט) נטעי גבריא (פרק צ"ח סעי' ט').

1) הדרך לראות בסוף המיחוש ונמשך אחריו, או מתחיל אחריו.

א. מחמיר – חו"ד (חי' ס"ק ב', בי' ס"ק ל"א, לשונו מובא לעיל), פרדס שמחה (ס"ק ס"ג, שיעורי טהרה ריש עמ' תרמ"ט).

ב. מיקל – גר"ו (סי' קפ"ד ס"ק מ"ה, לשונו מובא לעיל).

2) כשרגילה לראות בסוף המיחוש ואין הראיה נמשך אחריו.

א. מיקל – גר"ו (סי' קפ"ד ס"ק מ"ה, לשונו מובא לעיל), חו"ד (חי' ס"ק ב').

ב. מחמיר – סוגה בשושנים (סי' ז' סעי' ט"ז, "ואם אינה רגילה לראות אלא בסוף הפיהוק בזה כתבו החו"ד ומורש"ז דא"ח

בעו"ב עד שתפה ולי העני צ"ע בזה ויש לחוש ולאסו' מתחל' העונה").

2. אין לה.

א) כנסת יחזקאל (יו"ד סי' ל"ד ד"ה עוד לאלקיי) – "שאינה רואה לעולם כי אם בעת עשיית צרכיה א"כ נסתר הסברא לומר שיש לה עונה בינונית דהא לעולם לא חזיא כי אם בעשיית צרכיה וזה עונתה עונה שע"י מקרה שאירע בגופה ודו"ק".

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק ס"א).

ג. חודש, הפלגה.

1. אין לה חודש, והפלגה. [לא דמי לעונה בינונית].

א) סוגה בשושנים (סי' ז' סעי' ה') – "וחששת אח"כ ליום הפיהוק דוקא".

ב) פרדס שמחה (ס"ק ס"ג) – "ואינה חוששת לשאר וסתות".

ג) פתחי מגדים (פרק כ"ד סעי' י"א, סי' ט"ו ענף ג') – "בספר קצור הלכות נדה ... דכיון דקבעה וסת בלא ימים א"כ בכל עת

שתפק חוששים לוסת ... א"כ מהיכי תיתי שתחוש שתקבע ליום שזה הוי סתירה לוסת שלה ... דעונה בינונית לאו משום חשש

שמה תקבע וסת הוא, אלא משום דחיישינן שתראה בעונה זו מחמת מילוי הדם וכמושנ"ת, וא"כ שפיר חוששת לעו"ב אבל לא

לחדש והפלגה ודו"ק".

ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' שמ"ב).

1) אא"כ דרך הראיה קודם הוסת – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ח הע' כ"ט).

2. יש חודש, והפלגה [אא"כ הדרך לראות בסוף המיחוש], שאין חילוק בין זה לעו"ב.

א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ל"ז, תשובה פ"א) – "משעה שנקבע לה וסת הגוף - עדיין יש להחמיר להצריכה לחוש

להפלגה ולחודש, כי יש לדמותו לוסת המורכב לגוף ולימים, שאע"פ שלא הגיע וסת הגוף, חוששת ליום הקבוע".

ב) קיצור הלכות (פרק ז' סעי' ה') – "גם אשה שקבעת לה וסת הגוף צריכה לחוש להפלגה וליום החודש של הראיות ככל הנשים".

ג) חזקת טהרה (ס"ק קמ"ט, ס"ק קס"ו) – "היינו דווקא לחומרא ליתן עלי' כל חומר דין וסת קבוע, אבל לא לקולא ... ומשמע דכן

צריכה לחוש לשאר מיני חשש כגון להפלגה ולחדש".

ד) מגילת ספר (סי' ל"ט אות י"ג ס"ק ד') – "עדיין בקצור הלכות ... ודבריו נכונים ... ועדיין בפרדס שמחה ס"ק ס"ג, ודבריו תמוהים

... אין חלוק בין עו"ב לשאר חששות הוסת דבלמודה לראות בתחלת הפהוק חוששת לכולם ובלמודה לראות בסוף הפהוק אינה

חוששת כלל".

3. מראי מקומות – שערי טוהר (שער ד' ס"ק ט').

א) מלבושי טהרה (סעי' נ"ה, ס"ק ע"ה) – "שיש לחוש שמה תפק עוד ובהתחלת תשמיש תראה".

ב) טהרת ישראל (סעי' קמ"ח) – "אין לה לחוש כלל".

ג) חיי הלוי (ח"א סי' פ"ב) – "ובעיקר דין של וסתות הגוף יש להסתפק אם זה רק לחומרא ...".

ד. רחיצה: וסת קבוע.

1. מחמיר [ז' נקיים].

א) באר משה (ח"א סי' נ"ג) – "השבתי שיש לה לבדוק עצמה קודם תשמיש ואם רחצה באמבטי (ולא טוש) בין אחר זמן שעבר הוסת הגוף שאינו קבוע ובין זמן התשמיש הגדתי לו שלרוב הפוסקים יש להקל ולהט"ז ולהסד"ט שהם יחידי' בדבר יש להחמיר

ויעשה כלבו חפץ, ולדעתי יש מקום להחמיר כי שיטת הט"ז והסד"ט מאוד נכונים".

ב) שבה"ל (ח"ה סי' ק"ח ד"ה ואמנם, ח"י סי' רע"ז אות ו', ששבה"ל סי' קפ"ד ט"ז ס"ק י"ג ד"ה ולדבריו, סיכום אות י"א) –

"דלכתחלה לא תרחץ, ודיעבד אפשר להקל, מלבד בוסת הפיהוק דלענ"ד יש להחמיר".

2. בדיעבד מיקל.

א) עי' בדה"ש (סי' קפ"ד ס"ק נ"ה) - לשונו מובא לקמן.

3. מראי מקומות.

א) לענין אינו קבוע - עי' לקמן.

ב) בכלליות בימי הוסת - עי' סי' קפ"ד סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

מ] וסת הגוף המורכב.

א. **עונה בינונית: במקום שנקבע וסת ג' פעמים רצופים.** [שאינו רצופים, ע"ל לקמן].

1. אינו חוששת לעונה בינונית.
 - (א) **ש"ך** (סי' קפ"ד ס"ק ל"ב) – "דודאי אם יש לה וסת לימים ולוּסַת מוסתות הגוף חוששת לעולם לוּסַתה ולא שייך לוּמַר אימור לא ראתה ואין צריך לחוש לעונה בינונית כיון דיש לה וסת".
 - (ב) **סד"ט** (סי' קפ"ד ס"ק ט"ז).
 - (ג) **גר"ן** (סי' קפ"ד סוף ס"ק מ"ד) – "ומה שכתב השלחן ערוך מוסתות הגוף לא דק דוסתות הגוף הן פיהוק ועיטוש וכיוצא בהן ואינן נקראים וסת התלוי במעשה ואם הן מורכבים מוסת הימים דינן כוסת הימים גרידא לכל דבר (ש"ך מנחת יעקב)".
 - (ד) **חוו"ד** (סי' קפ"ד ב"י ס"ק ט"ו) – "ביש לה וסת ליום ולוּסַת הגוף אינה חוששת רק להיום ולא לעונה בינונית כמבואר בסימן קפ"ט [סוף סעיף י"ט]".
 - (ה) **פרי דעה** (סי' קפ"ד שפ"ל ס"ק ל"ב).
 - (ו) **ערה"ש** (סי' קפ"ד סעי' נ"ב).
 - (ז) **סוגה בשושנים** (סי' ז' סעי' ט"ז) – "אם יש לה וסת הגוף ליום ידוע כגון שקב' לה וסת שבכל יום ר"ח תפה' ותראה א"ח לעו"ב".
 - (ח) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' שמ"ו).
2. **פשט במחבר** (סי' קפ"ד סעי' י"ב) – "היה לה וסת לימים ולוּסַת מוסתות הגוף, כגון קפיצה וכיוצא בה, כיון שהוסת תלוי במעשה, אימור לא קפצה ולא ראתה, אבל חוששת לעונה בינונית שהיא ל' יום".
 - (א) **ש"ך** (סי' קפ"ד ס"ק ל"ב) – "ואולי גם הב"י מודה דבוּסַתות הגוף אם קבעה לימים דינו כקבעה לימים לחוד ולא מיירי אלא בוּסַתות הגוף דבאין ע"י מעשה דידה דומיא דקפיצה וכדנקט כיון שהוסת תלוי במעשה אימר לא קפצה ולא ראתה כו' אבל לא בשאר וסתות הגוף כגון פיהוק ועיטוש ודכותיהו ודוחק".
 - (ב) כגון ע"י אכילה דברים חמים וכדו' – **תוה"ש** (סי' קפ"ד ס"ק כ"ד), "כגון קפיצה וכיוצא בו. דהיינו אכילת שום ושאר דברים חמים או שאר מעשה שהיא עושה שמקרי ראייה ע"י אונס דהוי כמו קפיצה (ע"ל סי' קפ"ט סעיף כ"ג בהג"ה), וזה פשוט ... והש"ך הבין דברי הב"י דקאי אפילו אפיהוק ועיטוש לכן האריך להשיג עליו, וסיים ואולי גם הב"י מודה דבוּסַתות הגוף כו' ולא מיירי אלא בוּסַת הגוף דבאין ע"י מעשה דומיא דקפיצה אבל לא בשאר וסתות כגון פיהוק ועיטוש ודוחק ... הנה מש"כ דלא מצינו שום וסת הגוף ע"י מעשה רק קפיצה זה ודאי אינו, דהא הב"י נמשך בזה אחר הרשב"א והרשב"א חשיב עוד אכילת שום וכיוצא בו כקפיצה וכמ"ש הב"י לקמן בסי' קפ"ט, ובודאי נעלם ממנו שם דברי הב"י. גם מ"ש דפשט דבריו כו', גם זה אינו דאדרבה כיון שכתב הוסת תלוי במעשה אימור לא קפצה כו' משמע ומבואר להדיא להיפוך, ודברי ב"י נכונים ודו"ק", **תפארת ישראל** (סי' קפ"ד ס"ק י"ד), **סד"ט** (סי' קפ"ד ס"ק ט"ז), **גר"ן** (סי' קפ"ד ס"ק מ"ד), **לחם ושמלה** (סי' קפ"ד לחם ס"ק ל"ח), **ערה"ש** (סי' קפ"ד סעי' נ"ב), **ששבה"ל** (סי' קפ"ד ש"ך ס"ק ל"ב), **בדה"ש** (סי' קפ"ד ס"ק צ"ד).
 - (ג) שלא ברציפות – **חוו"ד** (סי' קפ"ד ב"י ס"ק ט"ו), "הש"ך ... ולפענ"ד דלא קשה מידי, דהא ע"כ בקפיצה ליום ידוע אין הכונה שביום הידוע קופצת בודאי דהא מדעתה קא קפצה, וע"כ הכונה הוא דאף שהיה לה כמה ר"ח שלא קפצה ולא ראתה והיה לה כמה קפיצות שלא בר"ח וגם כן לא ראתה, רק שקבעה לה וסת שאם תקפוץ בר"ח שודאי תראה שכן אירע לה ג"פ בג' ר"ח שקפצה וראתה, אף שאלו הג' ר"ח היה שלא כסדרן מ"מ מקרי וסת קבוע לענין זה שצריכה לחוש לקפיצה ר"ח. וכה"ג מיירי בוּסַת הגוף כגון שהיה לה כמה ר"ח שלא פיהקה ולא ראתה רק שכן אירע לה ג"פ בר"ח שלא כסדרן שפיהקה וראתה ופיהקה כמה פעמים שלא בר"ח ולא ראתה, דאז לא הוי וסת קבוע רק לענין זה שאינה צריכה לחוש רק לפיהוק של ר"ח, אבל לר"ח לחוד ודאי דא"צ לחוש שמא תפהק בר"ח ותראה, דהא אלו הג' ר"ח היה שלא כסדרן, וכן לפיהוק גרידא א"צ לחוש דהא פיהקה כמה פעמים שלא בר"ח ולא ראתה, וכצ"ל בוּסַת הקפיצה, ומש"ה צריכה לחוש לעונה בינונית דהא אין לה ושום וסת קבוע על יום הראייה", **פרי דעה** (סי' קפ"ד שפ"ל ס"ק ל"ב), **ערה"ש** (סי' קפ"ד סעי' נ"ב, לשונו מובא לקמן), **ששבה"ל** (סי' קפ"ד ש"ך ס"ק ל"ב).
 - (ד) מראי מקומות – **פרדס רמונים** (סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק ל"ב), **פת"ת** (סי' קפ"ד ס"ק כ"ח), **ט"ז וש"ד השלם** (סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק נ"ו, ס"ק ס"ג).

ב. אינו רצופים.

1. הוי וסת קבוע – **חוו"ד** (ב"י ס"ק ל"ד, סי' קפ"ד ב"י ס"ק ט"ו, לשונו מובא לעיל), הו"ד **בפת"ת** (סי' קפ"ד ס"ק כ"ח), **פרדס רמונים** (שפ"ח ס"ק נ"ו ד"ה והנה), **ערה"ש** (סי' קפ"ד סעי' נ"ב, "וכן אפילו בוּסַתות הגוף שלא ע"י מעשה אם אין הוסת קבוע ליום פלוני כמו בר"ח תפהק ותראה ויש כמה ר"ח שלא פיהקה ולא ראתה וכן כמה ימים שלא בר"ח שפיהקה ולא ראתה אלא וסתה הוא באופן זה שבכל עת שתפהק בר"ח תראה דוודאי בוּסַת כזה אינה צריכה לחוש לר"ח שהרי כמה ר"ח שלא פיהקה ולא ראתה ולכן צריכה לחוש לעונה בינונית [ח"ד סקט"ו]), **ששבה"ל** (סי' קפ"ד ש"ך ס"ק ל"ב), **בדה"ש** (ס"ק ר"ו, ב"י ד"ה ואם, ד"ה אבל עמ' קכ"ט, ס"ק רע"ג), **לבושי עז** (סעי' י"ט תמצית ס"ק י', ע"י סעי' כ"א תמצית ס"ק ה', "ויק"ל כהחוד"), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' שמ"ה).
- (א) אין חיוב פרישה.
- (ב) יש לה עונה בינונית – **חוו"ד** (סי' קפ"ד ב"י ס"ק ט"ו, לשונו מובא לעיל), הו"ד **בפת"ת** (סי' קפ"ד ס"ק כ"ח), **פרי דעה** (סי' קפ"ד שפ"ל ס"ק ל"ב), **ערה"ש** (סי' קפ"ד סעי' נ"ב), **סוגה בשושנים** (סי' ז' סעי' ט"ז), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' שמ"ו).
2. אינו קבוע – **גר"ן** (ס"ק צ"א, "דלא קבעה אלא בג' פעמים רצופים"), **פרי טהרה** (סעי' מ"ח, הע' ק"ג).
3. יש להחמיר כשניהם – **סוגה בשושנים** (סי' ז' ס"ק כ"ב, "נראה כאן להחמיר כדברי שניהם כדעת מורש"ז וכדעת החו"ד").

4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ק').

ג. הפלגה.

1. כשגם הפלגה ראשונה היה לה במיחוש – סוגה בשושנים (סי' ז' סעי' ב'), פרדס שמחה (ס"ק ס"ד אות ב'), בדה"ש (ס"ק ר"ה, ס"ק רל"ז, ציונים ס"ק רכ"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ח הע' ל"א).

מא] וסת המורכב, אם חוששת גם כוסת שאינה קבוע: יש לה וסת הגוף לזמן ידוע: מה הדין אם בא העת בלא המיחוש, ואם בא המיחוש בלא עתו.

א. דעת המחבר (סוף סעי' י"ט) – "ואם בא וסת הגוף לזמן ידוע, כגון מר"ח לר"ח או מכ' יום לכ' יום, קבעה לה וסת לזמן ולמיחוש הוסת, ואינה חוששת אלא לשניהם ביחד, ואם הגיע העת ולא בא המיחוש, או שבא המיחוש בלא עתו אינה חוששת".

1. מחבר (סעי' כ"ה) – "אם אחד מאלו בא לזמן ידוע, אז ודאי אסורה כל עונת הוסת, כמו וסת ימים גרידא".
(א) ולפי הט"ז (שם) דאינה חוששת לעונת הוסת רק אחר שבא המיחוש אז אסורה כל היום, אבל קודם שבא המיחוש אינה חוששת א"ש כאן בפשיטות. אולם לדעת שארי פוסקים שם דס"ל דגם קודם שבא המיחוש חוששת לעונת הוסת קשה – בדה"ש (ס"ק רי"א, ציונים ס"ק רכ"ו).

2. ב"י (ס"ק י"ט ד"ה ומ"ש וכל), הו"ד בט"ז (ס"ק ל"ו) – "וכתב דהא דאינה חוששת אלא לשניהם ביחד יליף לה מוסת הקפיצות וכ"כ הרשב"א בתורת הבית (שם יג:), ופירוש אינה חוששת היינו לומר שאינה חוששת לו כדין וסת קבוע אלא כדין וסת שאינו קבוע".

(א) פ"י, חוששת אם בא המיחוש בלא עתו, וכן אם בא העת בלא המיחוש – ט"ז (ס"ק ל"ו), חו"ד (בי' ס"ק כ"ו), פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ל"ו), שערי טוהר (שער ד' ס"ק י'), לבושי עז (סעי' י"ט תמצית ס"ק כ"א).

(ב) פ"י, חוששת אם בא העת בלא המיחוש, אבל לא אם בא המיחוש בלא עתו – מקור חיים (ס"ק קכ"ב, תפארת צבי ס"ק כ"ו), ערה"ש (סעי' נ"ו), בדה"ש (ס"ק רי"א).

3. אינה חוששת כלל, אפילו כוסת שאינו קבוע – תוה"ש (ס"ק ל"ט), "אינה חוששת. כלל וכלל אפילו לוסת שאינו קבוע ואף על גב דנתבאר בסעיף כ"א דחוששת לוסת שאינו קבוע היינו בלא נקבע עדיין לשניהן יחד", באר היטב (ס"ק מ"ב).

ב. דעת הרמ"א (סעי' י"ט) – "ודוקא שקבעה לה וסת לשניהם ביחד, אבל מתחלה חוששת לכל אחד בפני עצמו, כי אינה יודעת איזהו מהן תקבע".

1. אינה חוששת כלל: בין אם בא המיחוש בלא עתו, ובין אם בא העת בלא המיחוש – ש"ך (ס"ק נ"ו [כדאי בתוה"ש חו"ד ובאר היטב, אבל עי' פרדס רמונים], לשונו מובא לקמן), לבושי עז (סעי' י"ט תמצית ס"ק כ"א).

2. אינה חוששת אם בא המיחוש בלא עתו, אבל חוששת אם בא העת בלא המיחוש – עי' ט"ז (ס"ק ל"ו), וכדאי בחו"ד, אבל עי' התוה"ש ופרדס רמונים], "אבל מהג"ה שאח"ז שכ' ודוקא שקבעה וסת לשניהם יחד כו' משמע שחולק על הבית יוסף בזה וס"ל דכאן אינה חוששת לגמרי כיון שמבורר לנו שאין חשש בפיהוק זולת הימים מדלא ראתה שום פעם בפיהוק ביום אחר ויום זה נקבע לה דוקא לפיהוק דהא לא החמיר לתת לה דין וסת שאין קבוע אלא קודם הקביעות", מקור חיים (תפארת צבי ס"ק כ"ו, "ונראה דגם הרמ"א לא חולק על הב"י"), חו"ד (חי' ס"ק ל"ה, בי' ס"ק כ"ו).

3. מראי מקומות – פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ל"ו, שפ"ח ס"ק נ"ו), צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"ט).

ג. אם בא המיחוש בלא עתו.

1. מיקל.

(א) דרישה (ס"ק י"א, פרישה ס"ק נ"ט) – "דלא כבית יוסף ... ולענ"ד לא נהירא דלשון אינה חוששת משמע אינה חוששת כלל".
(ב) ש"ך (ס"ק נ"ו) – "ואז כשהגיע העת ולא באו שניהם ביחד אינה חוששת כלל אפילו כדין וסת שאינו קבוע לא לוסת המקרה ולא לוסת היום אבל כשלא קבעה שניהם ביחד חוששת לכל אחד בפני עצמו כדלקמן סעיף כ"א כן כתב הפרישה ס"ס ג' ובדרישה סנ"ט וכן נראה מדברי הרב".

(ג) תוה"ש (ס"ק ל"ט) – "אינה חוששת. כלל וכלל, אפילו לוסת שאינו קבוע ... דלא כב"י, ודבריו תמוהין".

(ד) באר היטב (ס"ק מ"ב).

(ה) חו"ד (חי' ס"ק ל"ה, בי' ס"ק כ"ו).

(ו) גר"ז (ס"ק פ"ג) – "אינה חוששת. כלל אפילו כדין וסת שאינו קבוע (ט"ז ש"ך).

(ז) קיצור שו"ע (סי' קנ"ד סעי' ד'. אמנם עי' לחו"ש [לשונו מובא לקמן]) – "אזי כשהגיע יום המוגבל והיא מפקת או מעטשת חוששת לו. אבל ביום גרידא או בפיהוק ועיטוש גרידא אינה צריכה לחוש כיון שלא קבעה אלא בתרוייהו כהדדי".

(ח) ערה"ש (סעי' נ"ו).

(ט) סוגה בשושנים (סי' ז' סעי' ב').

(י) טהרת ישראל (סעי' קכ"ז) – "אם בא המיחוש בלא עתו שהוא זמן ידוע אינה חוששת כלל אפי' כדין וסת שאינו קבוע".

(יא) חוט שני (ס"ק י"ד אות ז', אות י').

(יב) לבושי עז (סעי' י"ט תמצית ס"ק כ"א).

2. מחמיר, שחוששת כוסת שאינו קבוע.

- (א) עין הבדלה (סי' ס"ב ד"ה הדרא) – "ואף שבכו"פ וש"ך סק"ג וט"ז ס"ק ל"ו דאינה חוששת כלל אפילו כווסת שאינו קבוע. דבריהם באמת צ"ע להקל דלמא תקבע עתה ווסת למיחש לחוש ... ודאי ראוי להחמיר ואין להקל, וכן עמא דבר".
- (ב) שערי טוהר (שער ד' ס"ק י').

ד. אם בא העת בלא המיחוש.

1. עי' לקמן סעי' כ"ה, לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק כ"ד), ששבה"ל (סעי' י"ט סיכום אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שמ"ג), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק צ"א, ס"ק צ"ב, שפ"ח ס"ק קנ"ה, ס"ק קנ"ו).

1. לחוש (לחם ס"ק נ"ט, שמלה ס"ק מ"ב) – "וכתב הב"י ... אבל הט"ז כתב כי מלשון הרמ"א ... וכ"כ הש"ך סק נ"ו בשם דו"פ, ושכן נראה מדברי הרב ובאמת כי גם מסתימת לשון המחבר הכי משמע, וכן משמע מלשון הרמב"ן בהלכותיו. אבל לפע"ד הדבר קשה מאוד לומר דאשה שקבעה לה וסת איזה זמן לימים ולמקריים כדרך רוב הנשים שיש להן וסת קבוע ובשעת וסתן (או סמוך לו) הן מרגישות בגופותיהן וחוששות באחד מן המיחושים שמנו חז"ל, ועתה בא לה יום או יומים קודם יום המועד (או אח"כ) המיחוש הזה בעצמו שהיה רגילה לראות בו תהא מותרת לשמש בשעת המיחוש ממש ולא תחוש כלל. ולא זכיתי לדעת מאין למדו דבר זה, ומקפיצות אין ללמוד כיון שהן אינן קובעות וסת לעצמן כלל, אבל וסת שבגופה הרי אלים טובא וחשוב לקבוע בפני עצמו ... אמאי לא נחוש שמא היא משנית עתה וסתה ליום אחר (שהיא רגילות בנשים). והרי הט"ז והש"ך בעצמן כתבו לחלק לדעת המחבר דבקפיצה לא אמרי' קפיצה דאתמול גרם לה משום דהוי אונס, אבל בפיהוק אמרי' דפיהוק דאתמול גרם לה משום דהפיהוק הוא מצד הטבע להיות כן בשעת ראייתה ממותרת הליחה, גם בס"ק ל"ה כתב הט"ז דפיהוק גרע טפי (משאר וסת שאינו קבוע) כיון שדרך הטבע הוא באשה בשעת ראייתה או סמוך לה הוה ריעותא לפנינו ... ולפע"ד צע"ג, וכפי הנראה יש להחמיר בזה עכ"פ כמו בוסת שאינו קבוע וכמ"ש בב"י".

(א) מראי מקומות – ששבה"ל (סעי' י"ט ס"ק י', שבה"ל ח"ג סי' קכ"ד ש"ך ס"ק נ"ו).

מב] הוברר הדבר, פיהקה מאתמול - סעיף כ'.

א. הוברר הדבר.

- עדיין צריכה לחוש לוסת [הפלגה, או יום], כמו וסת שאינו קבוע – פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק נ"ז, פתיחה לסי' קפ"ט ח"ב הוסת הז' אות ג' ד"ה אך), בדה"ש (ס"ק ר"כ, בי' ד"ה הוברר).
- מראי מקומות – שערי טוהר (שער ד' סעי' י').

ב. הלכה.

- קובעת וסת המורכב – רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ג' יד., הקצר שם יב.), רא"ש (נדה פרק ט' סי' א' [השני]), טור (סעי' כ'), מחבר (סעי' כ'), פוסקים.
 - לא קבעה וסת – רא"ה (בדה"ב בית ז' סוף שער ז', "ואינו נכון כלל, ורואה אני דברי חברנו שאין הקפיצות דומין בדין לפיהוקין שהקפיצה גורמת לוסת שיבא וכיון שכן אפשר שהקפיצה של יום זה גרם לוסת שיבא למחר אבל הפיהוק אינו כן אלא הוסת גורם לפיהוק שיבא וא"א לוסת לגרום ביאת הפיהוק יום אחד קודם לכן, וזה נכון וברור").
 - יסוד המחלוקת.
- (א) שבה"ל (ח"ג סי' קכ"ד ד"ה והנה, ששבה"ל ד"ה והמחלוקת) – "ופלוגת הרשב"א והרא"ה ביסוד וסת הפיהוק דשניהם ס"ל דהפיהוק בא מחמת וסת לאפוקי קפיצות שהוסת בא מחמתן, אלא דהרא"ה ס"ל דפיהוקין הם תוצאות מיציאת הוסת ר"ל יציאת דם מהרחם שמקרב ובא וזה לא שייך אלא ביום הראיה ממש, משא"כ הרשב"א ס"ל דהפיהוקין הם תוצאה מאסיפת דם ומילוי הרחם בוסת אף על פי שעדיין אינו יוצא, וע"כ ס"ל להרשב"א דודאי אפשר לתלות הראיה של היום בסימנים של יום אתמול".

ג. ב' ימים.

- הוי וסת – שבה"ל (ח"ג סי' קכ"ד ד"ה וע"פ, ששבה"ל סוף סעי' כ', סיכום אות ב', "ואפילו בהפרש ב' ימים. אך צ"ע שיעור הימים שאפשר לתלות בפיהוק").
- אינו וסת – סוגה בשושנים (סי' ז' סעי' ד', ס"ק ח', "ודוקא בפיהוק או עיטוש שקדם לראי' יום א' תלינן בפיהוק או עיטוש דאתמול אבל בפיהוק ועיטוש שקדם לראי' ב' ימים לא תלינן"), בדה"ש (ס"ק רכ"ד).

ד. פיהקה ג' פעמים ביום שלפני הראיה, וראתה אח"כ ביום שוה ג"פ: כגון פיהקה ג' פעמים א' בחודש, וכל פעם ראתה ב' בחודש. 1. הוי וסת המורכב [לכו"ע].

(א) שבה"ל (ח"ג סי' קכ"ד, ששבה"ל סוף סעי' כ', סיכום אות ב') – "נלענ"ד ברור דאע"פ שכ' בחו"ד ס"ק כ"ג דאם ראתה ג"פ בהפלגות שוות ובכל ג"פ קפצה ביום שקודם הראיה קבעה וסת לימים לחוד ולא תלינן בקפיצה דאתמול דדוקא אם ראתה פ"ב ביום הראיה תלינן ראיה ג' בקפיצה דאתמול יע"ש, דזה דוקא בקפיצות אבל בסימני הגוף בהאי דסעיף כ' פשיטא דגם אם פיהקה ג"פ ביום שלפני הראיה וראתה אח"כ ביום שוה ג"פ דקבעה לשניהם יחדיו והיינו ע"פ הרשב"א הנ"ל דהפיהוקין האלה הם סימנים למילוי הרחם בדם הוסת גם קודם יציאתו וקשורים היטב עם הראיה שתבא אחר כך ביום אחר, וכן נראה דגם דכ' בתשובת נוב"ת יו"ד סי' צ"ג דדוקא קפצה יום א' קודם אבל יומים ויותר שוב אין תולין הקפיצות ביום זה דוקא בוסת הקפיצות אבל בוסת הפיהוקין נראה דאפשר לקשר אותם ע"פ הנ"ל גם ביותר מיום".

- (ב) בדה"ש (סעי' כ' ב' ד"ה ובפעם, סוף עמ' קכ"ז).
 2. אינו וסת המורכב, רק וסת החודש.
 (א) סוגה בשושנים (סי' ז' סעי' ד', סעי' ה').
 3. מראי מקומות – לבושי עז (סעי' כ' תמצית ס"ק ה', ס"ק ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ח הע' ל"ב).

מג] וסת הגוף שאינו קבוע - סעיף כ"א, סעיף כ"ב.

א. דינים.

1. חוששת לחודש.
2. חוששת להפלגה.
3. חוששת למיחוש.
4. חוששת לעונת בינונית.

ב. בדיקות.

1. צריך, כמו וסת קבוע.
 - (א) דברי חמודות (גדה פרק ט' אות י"א) – "וסת הגוף דהוי כעין הרגשה דמשמע התם שצריך בדיקה אף בוסת שאינו קבוע".
 - (ב) ט"ז (ס"ק ל"ח) – "בפיהוק גרע טפי כיון שדרך הטבע הוא באשה לפהק בשעת ראייתה או סמוך לו הוה ריעותא לפנינו שהיא טמאה וע"כ חמיר טפי משאר וסת שאינו קבוע".
 - (ג) סד"ט (ס"ק כ"ז) – "ועיקר כמו שכתב הט"ז דכאן גרע טפי".
 - (ד) חכ"א (כלל קי"ב סעי' ל') – "ואסורה לשמש עד שתבדוק (עיי' ט"ז ס"ק ל"ח)".
 - (ה) חור"ד (חי' ס"ק ל"ח) – "עד שתבדוק. ואף דבשאר וסת שאינו קבוע מותרת לשמש בלא בדיקה כשעבר וסתה, כמבואר סעיף ד', מכל מקום בפיהוק חמיר טפי, שדרך האשה לפהק בשעת ראייה, ט"ז [ס"ק לח]".
 - (ו) פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ל"ח) – "שהאחרונים הסכימו לדעת הט"ז".
 - (ז) לחור"ש (לחם ס"ק ס"ה).
 - (ח) פת"ת (סי' קפ"ד ס"ק כ"א) – "פבוסתות שע"י מקריים שבגופה כיון שהרגישה במקריים הללו בדקה אפילו בוסת שאינו קבוע אסורה לשמש עד שתבדוק כמ"ש הט"ז בסי' קפ"ט ס"ק ל"ח עיי' שם".
 - (ט) מלבושי טהרה (סעי' נ"ב, ס"ק ע"ב) – "ואסורה לשמש עד שתבדוק".
 - (י) יד מאיר (סי' כ"ב ד"ה והנה) – "דעת הט"ז סי' קפ"ט דאף דוסת שאינו קבוע עברה ולא בדקה טהורה וא"צ בדיקה מ"מ בוסת שע"י מקרים אסורה עד שיבדוק וכ"כ הפרישה והסכימו החו"ד והס"ט ע"ש".
 - (יא) שערי טוהר (שער ד' סעי' ח', סוף ס"ק ט').
 - (יב) באר משה (ח"א סי' נ"ג) – "נשאלתי מאיש אחד שאשתו היתה חוששת לוסת הגוף שאינו קבוע ובא הוסת ולא בדקה עצמה אם צריכה בדיקה קודם תשמיש או אם מהני בדיקה כי כבר עבר עונה אחת בין וסת הגוף ובין זמן התשמיש. השבתי שיש לה לבדוק עצמה קודם תשמיש...".
 - (יג) ששבה"ל (סעי' כ"א סיכום אות א', שבה"ל ח"ג סי' קכ"ד ט"ז ס"ק ל"ח).
 - (יד) עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ה ד"ה אכן מה).
 - (טו) חוט שני (ס"ק י"ד ד"ה אשה, אות ו').
 - (טז) עי' בדה"ש (ס"ק רכ"ח, עי' סעי' כ"א ב' ד"ה ואם עמ' קכ"ט, ס"ק רע"ה, ציונים ס"ק רצ"ה) – "ולדינא נראה להחמיר לבדוק לכתחלה בשעת הוסת ובדיעבד שעברה שעת הוסת טוב להחמיר ולעשות אז בדיקה".
 - (יז) ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' י"ג).
 - (יח) לבושי עז (סעי' כ"א תמצית ס"ק א').
 - (יט) שיעורי טהרה (עמ' תרמ"ג ד"ה ולהלכה).
 - (כ) נטעי גבריאל (פרק צ"ח סעי' ח') – "והכרעת האחרונים להחמיר".
 - (כא) פרי טהרה (סעי' מ"ו, הע' צ"ט) – "דלא כפרישה...".
2. כמו כל וסת שאינו קבוע [בזמן שהמתנה זמן מופלג מהמיחוש. אבל צריכה בדיקה כדי להתירה מיד].
 - (א) פרישה (ס"ק ס"ה) – "וי"ל שעד שתבדוק לאו דוקא קאמר אלא ר"ל אסורה לשמש לכתחלה... שינויא קמא עיקר".
 - (ב) ב"ח (ס"ק ל"ב) – "דלכתחלה צריכה לבדוק בשעת הוסת".
 - (ג) ש"ך (נקוה"כ על הט"ז ס"ק ל"ח) – "אבל אם עבר זמן מופלג אחר הפיהוק ולא הרגישה מותרת כיון שאינו קבוע".
 - (ד) תוה"ש (ס"ק מ"א) – "דברי הב"ח והפרישה וכמו כתבתי, והוא נכון".
 - (ה) מקור חיים (ס"ק ק"ל, תפארת צבי ס"ק כ"ח).
 - (ו) עי' גר"ז (ס"ק פ"ח) – "ואסורה לשמש עד שתבדוק. פירוש דלכתחלה צריכה בדיקה בשעת הוסת (ב"ח) או אחריו באותה עונה (פרישה סי' קפ"ד) כדי להתירה אחר העונה כדין שאר וסת שאינו קבוע אלא דביעבד אם לא בדקה באותה עונה מותרת אחר העונה בלא בדיקה כדלעיל סי' קפ"ד. אבל להתירה באותה עונה אין בדיקה מועלת כי שמא תראה בשעת תשמיש אחר הבדיקה (ב"ח פרישה). והלחם חמודות והט"ז פירשו דאף אחר העונה אינה מותרת אלא על ידי בדיקה ולא דמי לשאר וסת שאינו קבוע כיון שדרך הטבע הוא באשה לפהק בשעת ראייתה או סמוך לה הוה ריעותא לפנינו שהיא טמאה. ובנקודות הכסף פירש דמיירי להתירה אחר הפיהוק מיד וכגון שבפעם אחת לא המשיכה ראייתה אחר הפיהוק כלל דבכהאי גוונא אינה חוששת כלל אחר הפיהוק אפילו רגע כדלקמן סעיף כ"ד אלא דאינה מותרת אחר הפיהוק בסמוך אלא על ידי בדיקה ולא דמי לשאר וסת שאינו קבוע".

קבוע דמותרת בלא בדיקה אחר העונה דהתם כיון שהוסת תלוי בזמן אם כן מיד אחר הזמן דהיינו אחר אותה עונה אפילו בסמוך לה כל שלא הרגישה בדם מותרת דכבר עבר זמנו דהזמן נודע אבל אם עבר זמן מופלג אחר הפיהוק ולא הרגישה בדם מותרת בלא בדיקה אפילו באותה עונה כדן שאר וסת שאינו קבוע אחר העונה (וכן הוא בהדיא בהראב"ד דף י"א דלא כלהם המודות וט"ז) ע"ש".

(ז) עי' ערה"ש (סעי' נ"ט) – "שפיר קאמרי הטור והש"ע דאסורה עד שתבדוק כלומר אם רצונה לשמש אחר שעה זו אבל אם תמתין כמה שעות מותרת בלא בדיקה ולמעשה צ"ע כיון דהאחרונים הסכימו להחמיר וכתבו דזהו הרגשה דידה [כ"כ הס"ט סקכ"ז והמעיו"ט בפ"ט בד"ה אות י"א]".

(ח) סוגה בשושנים (סי' ו' ס"ק ו', סי' ז' סעי' ט', ס"ק כ') – "ולדינא נראה עיקר כנה"כ דדוקא אחר הוסת מיד אסורה בלי בדיקה אבל בעבר זמן מה מותרת בלי בדיקה, כיון דלהפרישה והב"ח והסכמת המ"י דא"צ בדיקה כלל אחר הוסת, והמורש"ז הסכים ג"כ עם הנה"כ, וכ' שכן מבואר בהראב"ד, ומ"מ לא הכרעתי בפנים דמה איכפת לך אם תבדוק".

3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שמ"א, עמ' שנ"א), ט"ז וש"ד השלם (כו"ל ס"ק צ"ה).

(א) עמק התשובה (ח"א סי' קכ"ה ד"ה אכן מה), הו"ד בנטעי גבריאל (פרק צ"ח הע' י"ג) – "אכן מה שראוי ליהזר לענ"ד בענין זה, דמצוי הרבה בנשי דידן דראשה ואיברי' כבדין עליהן בשעת וסתן, והרבה פעמים קובעין אפי' וסת קבוע באופן זה, דהוי ממש וסת הגוף, אז אם קבעה אפי' פעם אחת שרואה באופן זה, ואירע בפעם אחרת שהרגישה המאורע ההוא אבל לא בדיקה רק בעונה אחרת, אז מן הסתם תלינן ראייתה מעת עונת המאורע, הואיל ומחויבת לבדוק אחר המאורע ההוא אפי' בפ"א, וכדעת הטו"ז וכנ"ל, וא"כ כשבדקה ומצאה טמאה תלינן מזמן ההוא. אכן כל כשידוע לה עכ"פ בבירור שקבעה פ"א כן ולא עקרה אותו, אז תלינן ראייתה מעת המאורע, אבל כשאין ידוע לה בבירור או בפעם מרחקת ראייתה ממאורעה, ופעם מקרבת אותה למאורעה ואין לה קבע בזה, אז בוודאי אזלינן בתר עונת בדיקתה וכנ"ל".

(ב) לענין הדין של בדיקות בימי הוסת שאינו קבוע - עי' סי' קפ"ד סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ג. רחצה קודם שבדקה עצמה: וסת שאינו קבוע.

1. מחמיר [ז' נקיים].

(א) עי' באר משה (ח"א סי' נ"ג) – "השבתי שיש לה לבדוק עצמה קודם תשמיש ואם רחצה באמבטי (ולא טוש) בין אחר זמן שעבר הוסת הגוף שאינו קבוע ובין זמן התשמיש הגדתי לו שלרוב הפוסקים יש להקל ולהט"ז ולהסד"ט שהם יחידים בדבר יש להחמיר ויעשה כלבו חפץ, ולדעתי יש מקום להחמיר כי שיטת הט"ז והסד"ט מאוד נכונים ... עכ"ז ביוצא לדרך (ראה בשו"ע סימן קפ"ד) אפשר שאין להחמיר".

2. בדיעבד מיקל.

(א) ששבה"ל (סי' קפ"ד ט"ז ס"ק י"ג ד"ה ולדבריו).

(ב) בדה"ש (סי' קפ"ט ס"ק רכ"ח) – "אם רחצה כבר פניה של מטה קודם שבדקה טהורה בלא ז' נקיים אפילו להפוסקים המחמירים בזה להצריכה ז' נקיים בוסת קבוע".

3. מראי מקומות.

(א) לענין וסת קבוע - עי' לעיל.

(ב) בכלליות בימי הוסת - עי' סי' קפ"ד סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

מד [צירוף וסתות הגוף - סעיף כ"ג.

א. הלכה: אינו מצטרף.

1. ראשונים – רמב"ן (הל' נדה פרק ו' הל' ט'), רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג' הארוך יג., הקצר יב.), ח"י הר"ן (דף סג.), מאירי (דף סג.), טור (סעי' כ"ג).

2. פוסקים – מחבר (סעי' כ"ג), "כל אלו הוסתות שנקבעים על ידי מקרה אין אחד קובע עם חבירו, אלא כל שפיהקה שלש פעמים וראתה, קבעה וסת. אבל אם פיהקה פעם אחד ונתעטשה שתי פעמים, אין מצטרפים", חכ"א (כלל קי"ב סעי' כ"ח), ושאר פוסקים.

ב. ג' פיהוקים שונים.

1. אינו קובע וסת.

(א) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק נ"א) – "דכולן אינן מצטרפות זו לזו".

(ב) בצל החכמה (ח"ה סי' ק"ע) – "נלענ"ד פשוט דלאו דוקא פיהקה פעם אחת ונתעטשה שתי פעמים וכה"ג אין מצטרפים ולפי שהם משתי שמות, אלא ה"ה פיהקה פעם אחת כאדם שפושט זרועותיו, שוב פיהקה שתי פעמים כאדם שפותח פיו, או שפיהקה פ"א כאדם שפושט זרועותיו ופיהקה פעם א' כאדם שפותח פיו ושוב פיהקה פ"א כאדם שמוציא קול המבוארים לעיל (סעי' י"ט) שקובעת וסת על ידם, מ"מ אין מצטרפים. ואם כי כולו משם אחד הם כבש"ך שם (סקנ"א) בשם הרא"ש והטור דשלשתן פיהוק הן, והיינו דלפרש"י הוי פיהוק פושט זרועותיו, ולפי' הערוך הוי פיהוק מוציא קול דרך הגרון ולפי' אחר הוי פותח פיו, מ"מ בודאי שאין אחת מפעולות אלה תלוי' וקשורה בהברתה וכל אחת מאלה מתעוררת ע"י גורם אחר וממילא שאינם מצטרפים לקבוע וסת, שאם כי שם משותף לשלשתם לפי פירושים הנ"ל, ענינים נפרדים הם, כמו פיהוק ועיטוש, כי דוקא פשטה זרועותיה הרבה פעמים וראתה ואירע לה כן ג' פעמים קבעה לה וסת, וכן באירע לה כן ג' פעמים בפתיחת הפה, או ג' פעמים בהוצאת קול דרך הגרון. וכן לענין עיטוש דמבואר לעיל (סעי' י"ט) מתעטשת דרך מטה ובש"ך שם (סקנ"ג) מפיהמש"ן להרמב"ם דמתעטש היינו מלמעלה ומסיק דלענין דינא שניהם אמת ע"ש, מ"מ נראה שאין מצטרפים לקבוע וסת ע"י עיטוש

פעם אחת מלמטה ושתי פעמים מלמעלה או להיפך, דלפי הטבע אין דרכי עיטוש אלה תלויין זב"ז. ומה שהטור והשו"ע כותבים דפיהוק ועיטוש אין מצטרפין ולא כתוב רבותא טפי שאפילו שלשה סוגי פיהוק שהזכירו (סעי' י"ט) אינם מצטרפים, היינו לפי שהם נמשכים בזה אחר דברי הרשב"א שכ"כ בתוה"ב, ושם הרי הוא אינו מזכיר הסוגים השונים של פיהוק כלל, רק סתמא כותב פיהוק וכו' וממילא שלא הי' אפשר לו לכתוב דג' סוגי פיהוק אין מצטרפין, וכו' דפיהוק ועיטוש אין מצטרפין והטור והשו"ע נמשכו אחריו בהעתקת הדברים".

ג. בדה"ש (סעי' כ"ג בי' ד"ה כל, עמ' ק"ל) – "שאינם מצטרפים זה עם זה".

2. קובע וסת.

א. שפע טהרה (אות כ"ד) – "אם פיהוק כמה פעמים כאדם שפושט זרועותיו מחמת כובד וראתה, ובפעם ב' כאדם שפותח פיו מחמת כובד, ובפעם ג' כאדם שמוציא קול דרך הגרון, קבעה לה וסת לפיהוק".

ג. פעם בפי כריסה, פעם בשפולי מעיה.

1. מראי מקומות.

א. בדה"ש (סעי' כ"ג בי' ד"ה אין, עמ' ק"ל) – "אם מצטרפים להדדי הואיל ושניהם מענין אחד הם וגם נשנו ביחד במשנתנו ס"ג א' עיי"ש וצ"ע".

ב. שבט הקהתי (ח"ג סי' רל"ח אות א' ד"ה ונראה) – "אם חששה פ"א בפי כריסה ופ"א בשפולי מעיה, י"ל דשפיר מצטרף כיון דהמשנה והרמב"ם שנאה אהדדי וצ"ע עדיין".

ד. ראתה ע"י ב' מקרים.

1. לענין וסת שאינו קבוע.

א. חוששת רק ביחד – ערה"ש (סעי' ס"א), "ויש להסתפק אם בפעם ראשון היה לה שני מקריים כגון פיהוק ועיטוש ואח"כ במשך זמן פיהוק לבד או עיטשה לבד אם צריכה לחוש ונראה דא"צ לחוש כשלא היה לגמרי כפעם הראשון ומ"מ יש להתיישב בזה דאולי מקרה זו היתה העיקר ועי' מה שכתבתי בסעי' ס"ז".

ב. חוששת הכל בפני עצמו – סוגה בשושנים (סי' ז' סעי' ג', ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק רמ"ב).

2. לענין וסת קבוע.

א. חוששת רק ביחד – ערה"ש (סעי' ס"ז), "וכן יש להסתפק בשני דברים ממקרי הגוף אי חיישינן לחדא כגון שפיהוק ועיטשה ג' פעמים וראתה דם אי קבעה לה וסת דווקא לפיהוק ועיטוש אבל לחדא מינייהו לא תיחוש או אפשר דחוששת גם לחדא מינייהו והנה זהו וודאי דאם אירע בתוך הזמן קודם שקבעה הוסת פיהוק לבד או עיטוש לבד ולא ראתה דם דוודאי לא גבעה לחדא מינייהו והספק הוא אם לא אירע זה בתוך זמן קביעות הוסת אם אח"כ אירע חד מנהון אם תחוש לזה אם לאו ונראה דבעינן ממש כפי המעשה שהיה בעת הקביעות ולא באופן אחר וכן בהספק הקודם", סוגה בשושנים (סי' ז' סעי' ג', ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק רמ"ב, בי' ד"ה אם).

3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ח הע' ל').

ה. עקירת הוסת.

1. מראי מקומות.

א. ערה"ש (סעי' ס"ה) – "ויש להסתפק אם מקרים אחרים מקרי עקירת וסת כגון שהיה לה וסת קבוע לפיהוק בכל ר"ח ואח"כ ראתה בר"ח ע"י עיטוש ואח"כ ראתה על ידי עיטוש מלמטה בר"ח ואח"כ ראתה בר"ח ע"י שיפולי כריסה וכה"ג מי אמרינן כיון דלא מצרפינן מקרה אחת לחבירתה לענין וסת קבוע כמ"ש בסעי' ס"א ממילא דמקרי גם עקירת וסת או דילמא דלענין עקירת וסת לא מקרי עקירה כיון שגם אלו מקרי הגוף הן וצ"ע".

[מה] אכילת דברים חמים [חריפים].

נדה (דף סג): – "אמר רב הונא בר חייא אמר שמואל: הרי אמרו לימים שנים, לוסתות אחת, למה שלא מנו חכמים שלשה. למה שלא מנו חכמים לאתויי מאי ... אלא אמר אביי: לאתויי אכלה שום וראתה, ואכלה בצלים וראתה, כססה פלפלים וראתה".

א. ראשונים.

1. כמו וסת האונס.

א. ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג') – "יש לה וסתות אחרות שהן מגופה אלא שהן תלויין במעשה ובימים, כגון אכלה שום וראתה, אכלה בצל וראתה, כססה פלפלין וראתה, קפצה וראתה, וכן אם אכלה כל דבר חורפא וראתה, כיון שקבעה לה שלש פעמים הרי זה וסת. מיהו הנך כיון דמחמת אונסא קא אתו לא קבעה לה לא בימים לחודייהו ולא בקפיצות ואכילות לחודייהו".

ב. רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג' ח; נדה דף יא. ד"ה אמר) – "ויש שלמודה לראות בהרכבת ימים ומעשה כיצד כגון שקפצה באחד בשבת וראתה או שאכלה פלפלין באחד בשבת וראתה ואכלה פלפלין באחד בשבת וראתה וזהו שנקרא וסת מורכב".

2. כמו וסת הגוף.

א. תוס' (דף סג: ד"ה אכלה) – "וא"ת ואמאי לא קאמר נמי קפצה וראתה דהווי נמי על ידי מעשה ויש לומר דאינה קובעת וסת לקפיצות לחודייהו כדאמר בפרק קמא (לעיל יא.) דכל שתקבענה מחמת אונס אפ"ל כמה פעמים לא קבעה אבל אכלה שום לא חשיב אונס כמו טורח של קפיצה שאין הראייה באה על ידי טורח אלא ממילא".

- (ב) רא"ש (נדה פרק ט' סי' א') – "וכן כל כיוצא בהן לאתווי מאי ... וכן אם אכלה שום וראתה אכלה בצל וראתה כססה פלפלין וראתה".
- (ג) בעל המאור (השגות על הראב"ד בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג' אות י"ט) – "דלא אקרי אונס אלא קפיצה בלבד וכיוצא בה כל דבר שאינה עושה אותו מדעתה אלא בעל כרחיה, אבל אכילת שום ובצל שהוא מאכל תאוה וכל דבר שהיא עושה אותו מדעתה להנאתה אין זה נקרא אונס".
- (ד) יראים (סי' כ"ו) – "הלכתא מי שווסתה בסמני גופה ולא לימים או באכלה שום וראתה אכלה פלפלין וראתה מותרת עד שיגיעו אותם הסמנים".
- (ה) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"א, ר"כ-ד') – "וכן אשה אבריה כבדים עליה וכן אם אכלה שום או בצל או כססה פלפלין וראתה צמרירותא אוחזין אותה וכן כל כיוצא בזה".

ב. פוסקים.

1. חוששת לשניהם – תוה"ש (ס"ק מ"ג, לשונו מובא לקמן), לחור"ש (לחם ס"ק ע', "כתב בתו"ה שראוי לחוש להחמיר"), בדה"ש (ס"ק רנ"ו, ע"י בי' ד"ה ו"א עמ' קל"א, "ויש להחמיר כדעה זו ..."), לבושי עז (תמצית ס"ק ט'), גופי הלכות (ס"ק קמ"ח), פתחי מגדים (פרק כ"א סעי' י"ז), פרדס שמחה (ס"ק ע"ד), חיי הלוי (ח"א סי' ס"ז אות ל').
- (א) הדין לענין בדיקה – שבה"ל (ח"ג סי' קכ"ד רמ"א סכ"ג, ששבה"ל ס"ק ה', סיכום אות ג', "מסתפקנא אם גם לענין בדיקה דומה לוסת שבגופה למש"כ הט"ז הנ"ל דבוסת הגוף אסורה דיעבד עד שתבדוק, די"ל דוקא בפיהוק וכיו"ב דהם סימנים מובהקים על עצם הראיה והוסת כנ"ל דבאו מחמת מילוי הרחם בדם הוסת, משא"כ אכילת דברים חריפים, ולעומת זה י"ל דכאן ג"כ גרע דהו"ל כאלו לוקחת תרופה ע"מ שיבא הדם ר"ל תרופה שבטבעה משפיע על ביאת דם הוסת שתבא, ואצלה כבר הואילו אכילת דברים חמים האלה א"כ י"ל גם באינו קבוע עדיין אסורה עד שתבדוק, ולפ"ז אשה שמקבלת זריקה כדי שיבא הוסת וכבר פעם א' הועיל לה זריקה זאת אסורה פעם ב' אם קבלה הזריקה ולא בא הדם הגם שלא נקבע עד שתבדוק וצ"ע לדינא"), פרדס שמחה (ס"ק ע"ד, "יש להסתפק").
2. מראי מקומות – רמ"א (סעי' כ"ג), חכ"א (כלל קי"ב סעי' ל"ד), בית הלוי (סוף פרשת בשלח, לשונו מובא לקמן), ששבה"ל (סעי' כ"ג ס"ק ר'), לבושי עז (תמצית ס"ק ד', "דנחלקו הפוסקים"), דרכי טהרה (עמ' פ', "וי"א אף אכילת דברים חריפים").
3. לענין דעת המחבר – ע"י סי' קפ"ד סעי' י"ב, ואיך מפרשים הנו"כ שם [הו"ד לעיל].

ג. חשש הוסתות.

1. עונה בינונית.
- (א) מחמיר – תוה"ש (ס"ק מ"ג, "אפ"י בלא ימים שווים. וראוי לחוש לדברי שניהם להחמיר וע"ל סוף סי' קפ"ד שיש עוד נפקותא בין שני הדעות לענין עונה בינונית ועמ"ש שם"), לבושי עז (תמצית ס"ק י'), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' צ"ה).
2. וסת החודש, וסת הפלגה.
- (א) מיקל – משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' צ"ה).

ד. צירוף כמה מאכלים.

1. ג' מינים שונים.
- (א) כן – ע"י רמ"א (סעי' כ"ג, "אכלה שום וראתה, אכלה בצל וראתה, אכלה פלפלין וראתה, יש אומרים שקבעה לה וסת לראיה ע"י כל אכילת דברים חמים").
- (ב) לא – גר"א (ס"ק ל"ד, "וכתב ב"י שמדברי הרא"ש ומרדכי משמע דע"י ג' מיני אכילות קבעה וסת. ודבריו תמוהים ..."), לחור"ש (לחם ס"ק ס"ט).
2. מין אחד.
- (א) רק לזה המין – רע"א (על סעי' כ"ג, "בפשוטו נראה דדוקא בכה"ג כיון דראתה בג' מינים חריפים אבל אם אכלה ג"פ שום קבעה רק לשום וכמו בשור המועד דשור חמור גמל הוי מועד לכל. אבל בנגה שור ג"פ הוי מועד רק לשוורים. וא"כ ממילא גם באכלה ב"פ שום וראתה ואכלה בצל וראתה דלא הוקבע כלל. ולפ"ז קשה לי דהא משמע דמחלקים בין וסת הגוף דאין א' קבוע ע"י חבירו אבל בדברים חריפים מצרפים כולם וא"כ אמאי נקט אם פיהקה פ"א ונתעטשה ב"פ הא כה"ג גם באכילת דברים חריפים לא הוי קביעות כנ"ל והו"ל למנקט פיהקה פ"א ונתעטשה וראתה וראתה ובריה כבדים עליה דהוי ג' ענינים שונים דלא קבעה וצ"ע"), ערה"ש (סעי' ס"ט), ששבה"ל (סעי' כ"ג סיכום אות ב'), בדה"ש (ס"ק רמ"ה).
3. ב' מינים שונים.
- (א) אינה קובעת וסת – רע"א (על סעי' כ"ג, לשונו מובא לעיל).
- (ב) קובעת רק להשני מינים – בדה"ש (ס"ק רמ"ה, בי' ד"ה אכלה).
4. שום שום שום בצל ופלפלים, פלפלים בצל שום שום.
- (א) מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק רנ"ז).

ה. עקירת הוסת: אם אכלה שאר דברים חמים ג"פ ולא ראתה.

1. לא נעקר וסתה מאכילת שום ובצלים ופלפלין, אבל אם אכלה שום ג"פ ולא ראתה נעקר הוסת מכל הדברים.

- (א) חוו"ד (ח"י ס"ק ל"ט, בי ס"ק כ"ט) – "ומכל מקום דאם אכלה שאר דברים חמים ג' פעמים ולא ראתה דאינו נעקר הוסת משום ובצל ופלפלין ... אמנם אם אכלה שום ג' פעמים ולא ראתה נעקר הוסת מכל הדברים כיון דנעקר מין אחד מהמינין שנתחזקה על ידן נתבטלה כל החזקה ונעקר הכל".
- (ב) פת"ת (ס"ק כ"ו) – "כתב הח"ד ומ"מ אם אכלה שאר דברים חמים ג"פ ולא ראתה לא נעקר וסתה מאכילת שום ובצלים ופלפלין אבל אם אכלה שום ג"פ ולא ראתה נעקר הוסת מכל הדברים כיון דנעקר מין אחד מהמינין שנתחזקה על ידן נתבטלה כל החזקה ונעקר הכל ע"ש".
- (ג) ששבה"ל (סעי' כ"ו ס"ק ד').
- (ד) בדה"ש (ס"ק רמ"ז).
2. מראי מקומות – בית הלוי (סוף פרשת בשלח, לשונו מובא לקמן).

1. האם בדיקה מעכבת - לפי שיטת ה"ט"ז (ס"ק ל"ח) וסייעתו.

1. מיקל.

(א) סוגה בשושנים (סי' ג' סוף סעי' ט"ו, סוף ס"ק מ') – "לענין בדיקה שאחר הוסת אף שנתבאר לעיל סעיף ט' דבוסת המקרה כפיהוק ועיטוש אם עבר הוסת ולא בדקה י"א דאסורה עד שתבדוק אפילו בוסת שאינו קבוע מכל מקום בופת שע"י אכילת דברים חמים ווסת שע"י קפיצות אם עבר הוסת מותרת בלא בדיקה בוסת שאינו קבוע. [דלענין זה אין דומה לפיהוק ועיטוש כיון שאין המקרה בטבע ולא שייך לא טעם הט"ז ולא טעם הל"ח, ועוד דהוי ספק ספיקא כיון דאף לענין קביעת וסת יש מחלוקת אי מקרים אלו דומה לפיהוק או לקפיצות כמבואר ברמ"א, ונהי דשם מחמירין, מכל מקום לענין בדיקה אחר הוסת, בוסת שאינו קבוע כיון דאפילו בפיהוק הוא מחלוקת אי בעי בדיקה דוקא אחר הוסת, ממילא במקרים אלו דיש מחלוקת אי דומה לקפיצות או לפיהוק ממילא דהוי ספק ספיקא ובודאי דיש להקל דמותרת בלי בדיקה אחר הוסת שע"י אכילת דברים חמים, וכיון שמותרת בלי בדיקה ה"ה שא"צ לשואלה".

2. מסתפק.

(א) שבה"ל (ח"ג סי' קכ"ד ד"ה רמ"א סכ"ג), הו"ד בחייל הלוי (ח"א סי' ס"ז אות ל'), ופתחי תשובות (הע' קצ"ד) – "רמ"א סכ"ג, וי"א שדינו כוסת שתראה ע"י מקרה שבגופה וקובעת אותו אפילו בלא ימים שוים. מסתפקנא אם גם לענין בדיקה דומה לוסת שבגופה למש"כ הט"ז הנ"ל דבוסת הגוף אסורה דיעבד עד שתבדוק, די"ל דוקא בפיהוק וכיו"ב דהם סימנים מובהקים על עצם הראיה והוסת כנ"ל דבאו מחמת מילוי הרחם בדם הוסת, משא"כ אכילת דברים חריפים, ולעומת זה י"ל דכאן ג"כ גרע דהו"ל כאלו לוקחת תרופה ע"מ שיבא הדם ר"ל תרופה שבטבעה משפיע על ביאת דם הוסת שתבא, ואצלה כבר הואילו אכילת דברים חמים האלה א"כ י"ל גם באינו קבוע עדיין אסורה עד שתבדוק, ולפ"ז אשה שמקבלת זריקה כדי שיבא הוסת וכבר פעם א' הועיל לה זריקה זאת אסורה פעם ב' אם קבלה הזריקה ולא בא הדם הגם שלא נקבע עד שתבדוק וצ"ע לדינא".

ז. גדר הדין של וסת אכילה.

- דכיון שעושה דבר זה לדעתה ולרצונה ולהנאתה, לא קרינן ליה אונס – בעל המאור (השגות הרז"ה בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ג' אות י"ט, "דלא אקרי אונס אלא קפיצה בלבד וכיוצא בה כל דבר שאינה עושה אותו מדעתה אלא בעל כרחיה, אבל אכילת שום ובצל שהוא מאכל תאוה וכל דבר שהיא עושה אותו מדעתה להנאתה אין זה נקרא אונס").
- (א) נ"מ, טבילה – תפארת ישראל (ס"ק כ"ג, "טבילה ... אמנם הרז"ה בהשגתו חילק מה שהיא עושה ברצון תאוה אינו דומה לקפיצות וא"כ אף זה כמוהו").
- (ב) קפצה להנאתה, צ"ב – ששבה"ל (ס"ק ד', "בבעה"מ ... וצ"ע אם יש לדייק מדבריו דכתב קפצה בעל כרחיה, דמשמע דאם קפצה להנאתה הוי וסת"), לבושי עז (ס"ק ג', "ודבריו צ"ב, דאטו אם תקפוץ לדעתה ולרצונה ולתאוה לא הוי אונס"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ט הע' כ"ט).
2. תלוי אם ממילא או ע"י טירחא – תוס' (נדה דף סג: ד"ה אכלה, "אכלה שום לא חשיב אונס כמו טורח של קפיצה שאין הראייה באה על ידי טורח אלא ממילא").
- (א) פ"י, יש השפעה ישירה על דם הנדות – ששבה"ל (סוף ס"ק ד', "דבאכילת דברים חמים יש השפעה ישירה על דם הנדות שיבא דם, והוי כזריקה שנותנים לנשים שאין להם דם רק ע"י הזריקה, והיא גורמת לוסת, דפשוט דאינו כקפיצה, ולכן אם הם משפיעים עליה - מוכח דהוי דבר שמשפיע על הדם, והוי דבר רגיל, והוי קביעות").
- (ב) פ"י, מעורר המהלך הטבע – בדה"ש (ס"ק קס"ט, ס"ק רנ"ב, "שעל ידי האכילה מתעורר המהלך הטבעי של ראיית דם באשה זו ובכהאי גוונא שפיר מתרגל גופה לכך וקבעה לה וסת").
3. תוספתא (נדה פרק א' הל' ב') – "ואיזהו מאונס חלתה ...".
- (א) י"ל הבעל המאור לשיטתו מביא התוספתא, משא"כ שאר ראשונים.
- (ב) ואה"נ כמה פוסקים השמיטו התוספתא. [וכנראה מהש"ך סי' קפ"ד ס"ק ל"ב].
- (ג) לפי השבה"ל [הנ"ל] י"ל שאינו השפעה ישירה.
- (ד) לפי הבדה"ש [הנ"ל] י"ל שאינו מעורר הטבע אלא רק גורם חולשה.
4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ט הע' כ"ט).
- (א) נוב"ק (י"ד סי' מ"ו בהג"ה), הו"ד ברע"א (סי' קפ"ז על הש"ך ס"ק ל"ג) – "אמינא לפרש טעם האפי רברבי שאולי הוא סובר דתשמיש דומה ממש לאכלה שום וכפי סברת בעה"מ בהשגותיו על ספר בעלי נפש שכל שאינו עושה מדעתה מקרי אונס אבל מה שעושה מדעתה להנאתה לא מקרי אונס, ולפי זה גם תשמיש מקרי להנאתה ולכן סובר האפי רברבי דבעינן ג"פ לעקירתו. אבל דעת שאר הפוסקים שתשמיש הוא כמו קפיצה".

מז הזמן שחוששת לוסת הגוף לחודיה [בלי הרכבת היום] - סעיף כ"ד.

משנה (גדה דף סג:) – "היתה למודה להיות רואה בתחלת הוסתות, כל הטהרות שעשתה בתוך הוסתות טמאות. בסוף הוסתות כל הטהרות שעשתה בתוך הוסתות טהורות".

מז הזמן שחוששת לוסת הגוף עם הרכבת היום - סעיף כ"ה.

א. האם חוששת כל ימי העונה [קודם וסת הגוף].

1. אסורה מתחילת העונה [אף שהיתה רגילה לראות בסוף הוסת].

(א) **רמב"ן** (הל' גדה פרק ו' הל' י"א) – "היתה רגילה במקרים הללו ביום קבוע וסת הימים במקומו הוא עומד ואסורה לשמש כל היום שמא יארעו לה, לא אירע לה כלום ולא ראתה מותרת לשמש בלא בדיקה אחרת".

(ב) **בעל המאור** (השגות על הראב"ד בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' א' אות ה') – "וכל שמנו חכמים במשנתנו שהוא מאורע שיכול לבא לה בתוך שמושה, היאך תהא מותרת כל אותה עונה שקבעה בה הוסת מאחר שיש לה יום קבוע לאותן וסתות".

(ג) **ש"ך** (נקוה"כ על הט"ז ס"ק ל"ט, סי' קפ"ד ס"ק ח'). **אמנם** עי' סי' קפ"ט ס"ק נ"ו [וט"ז וש"ך השלם (שם ס"ק קנ"ה)] – "וכן נראה עיקר לדינא".

(ד) **תוה"ש** (ס"ק מ"ז).

(ה) **תפארת ישראל** (ס"ק כ"ה) – "ואיך ישמש דלמא תחול לפהק ולראות ולכך כל עונה אסורה".

(ו) **מקור חיים** (ס"ק קכ"ב, ס"ק קמ"א, תפארת צבי ס"ק כ"ו) – "הסכמת כל האחרונים לפרש דברי הראשונים. ודלא כט"ז".

(ז) **גר"ז** (ס"ק פ"ג, ס"ק צ"ז) – "מתחלתה עד סופה שמא יארעו לה המקרים בשעת תשמיש וטראה מיד (רמב"ן רז"ה) דאף שהיתה רגילה לראות בסוף הוסת או אחריו מכל מקום כיון שהוסת קבוע ביום ידוע לחודש או להפלגה והיום גורם הראיה נאסר כל היום דהיינו כל העונה כמו בוסת הימים גרידא".

(ח) **חוו"ד** (חי' ס"ק ל"ה, ס"ק מ"א, בי' ס"ק כ"ו, ס"ק ל"ב).

(ט) **לח"ש** (לחם ס"ק ע"ב).

(י) **פת"ת** (ס"ק כ"ד) – "ועח"ד שהשיב עליו דודאי חוששת לכתחלה לוסת היום גרידא כמו לוסת שאינו קבוע רק כוסת קבוע אינה חוששת דהיינו לענין אם עבר היום ולא בא המיחוש ולא בדקה דמותרת אבל באותו היום אסורה כמבואר בסעיף כ"ה דאסורה כמו וסת ימים גרידא והרמ"א לא פליג רק בבא המיחוש ולא בא העת כמו שצ"ח ט"ז עצמו בס"ק ל"ו ע"ש".

(יא) **ערה"ש** (סעי' נ"ו, סעי' ס"ג) – "וכבר נתבאר דאם אחד מאלו בא לזמן ידוע אסורה כל העונה כלימים גרידא [עי' ט"ז סקל"ט ונקוה"כ ודבריהם דחוקים ועי' כרו"פ ומנ"י דבאמת הראב"ד לא ס"ל כן אך בש"ע לא הביאו דעתו ע"ש ודברי הש"ך סקס"א אין להם שום הבנה כמ"ש הכרו"פ והס"ט ודו"ק]".

(יב) **סוגה בשושנים** (סי' ז' סעי' ב', סעי' ט"ז, ס"ק ל"ג).

(יג) **טהרת ישראל** (סעי' קכ"ז, סעי' קנ"ב).

(יד) **בדה"ש** (ס"ק רי"א, ס"ק ער"ב).

(טו) עי' **ששבה"ל** (סוף סעי' י"ט, סיכום אות ג', סעי' כ"ה ט"ז ס"ק ל"ט, שבה"ל ח"ג סי' קכ"ד ט"ז ס"ק ל"ט) – "מעיקר הדין אינה חוששת, ומ"מ יש להחמיר".

(טז) **פרדס שמחה** (ס"ק ס"ו).

(יז) **לבושי עז** (סעי' י"ט תמצית ס"ק ח', עי' ס"ק כ"א. וצ"ע), סעי' כ"ה תמצית ס"ק א') – "וקי"ל כהש"ך".

(יח) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' שמ"ד, סוף עמ' שמ"ו).

(יט) **פרי טהרה** (סעי' מ"ח).

1) **מיקל באו"ז** – **שבה"ל** (ח"ג סי' קכ"ד ט"ז ס"ק ל"ט, ששבה"ל סעי' כ"ה ט"ז ס"ק ל"ט ד"ה ולדינא, סיכום אות א'), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק י"ח הע' ל"ט).

2. אסורה מתחילת המיחוש.

(א) **ט"ז** (ס"ק ל"ט) – "מסתברא שאין חשש קודם הוסת הגוף דהא תרוייהו בעינן דהיום והוסת הגוף דוקא גורמים הראיה ממילא אין חשש קודם הוסת הגוף כלל מחמת היום ומ"ה כתב שם הראב"ד אבל לפני הוסת מותר".

(ב) **חכ"א** (כלל קי"ב סעי' ל') – "ואם היה הראיה שבראש חודש הג' גם כן על ידי פיהוק או אפילו פיהקה בכ"ט לחודש וראתה בראש חודש הרי זה כאילו פיהקה היום בראש חודש והוברר הדבר ששניהם גורמים ולכן קובעת וסת לשניהם יחד דוקא. ולכן אינה צריכה לחוש אפילו תפהק בתוך ימי החודש ואפילו בראש חודש גם כן אינה צריכה לחוש עד שתפהק שהרי כבר קבעה וסת לשניהם ביחד דוקא".

(ג) **קיצור שו"ע** (סי' קנ"ד סעי' ד') – "אזי כשהגיע יום המוגבל והיא מפהקת או מעטשת חוששת לו. אבל ביום גרידא או בפיהוק ועיטוש גרידא אינה צריכה לחוש כיון שלא קבעה אלא בתרוייהו כהדדי".

(ד) **חוט שני** (ס"ק י"ד אות ז').

3. מראי מקומות – **צמח צדק** (יו"ד סי' קל"א), **ט"ז וש"ך השלם** (כו"ל ס"ק ק"ה).

(א) **ריב"א** (ח"א סי' ע"ג) – "ואי לאו דמסתפינא אומר ליישב סתירת הראב"ד ... דוודאי אם למודה לראות באותו יום בתחלת הפיהוק, יש לחוש כל עונה הסמוכה דלמא תראה באותו עונה ותפהק, כיון דבאותו עונה חיישינ' דמקדמת האורח לבוא א"כ ה"נ יקדם ותפהק ותראה. אבל אם אינה למודה לראות בתחלת הפיהוק ממש, א"כ למה נאסרנה מקודם דלמא תקדים לראות הלא לא תראה עד שתרגיש תחלה פיהוקה ואז יפריש עצמו ממנה, כן נ"ל".

ב. **ביום הוסת, כל זמן שלא בא המיחוש: האם צריכה בדיקה.**

1. מיקל – סוגה בשושנים (סי' ז' סעי' ט"ז, ס"ק ג'), בדה"ש (ס"ק רי"א, ציונים ס"ק רכ"ח).
2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ח הע' מ"ג).

מח [סדר עקירת וסת הגוף - סעיף כ"ו.

א. **לפעמים חוששת בשיפול מעיה (cramps) ובא וסתה, ולפעמים בא הוסת בלי שום מיחוש:** ^(א) פעם שעבר קיבלה וסתה בלי מיחוש זה, מה היא צריכה לחשוש בפעם הבא. ^(ב) פעם שעבר קיבלה וסתה במיחוש זה, מה היא צריכה לחשוש בפעם הבא.

1. תשובה: אם **בכל** פעם שיש המיחוש היא מקבלת הוסת, ורק שיכולה גם לקבל הוסת בלי המיחוש. לכאורה יש לה וסת קבוע להמיחוש, כיון **שלא** עקרה אף פעם המיחוש. וכלשון המחבר (סעי' כ"ו) "ומאימתי עקירתו משיקרה מקרה ולא תראה". וכן עי' סוגה בשושנים [סי' ז' סוף סעי' ח', סעי' ט'].
 - (א) ולכן היא צריכה לחוש להמיחוש, הפלגה, בינוני, וחודש. [לכאורה גם לפי הש"ך (נקה"כ) הבדיקה מעכבת כשקיבלה המיחוש].
 - (ב) רק המיחוש.

ב. **עקרה וסת הגוף המורכב, וחזר פעם אחת לאחר זמן.**

1. יש חזרה – באר משה (ח"א סי' נ"ו אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שנ"ה).
2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' כ"ו בי' ד"ה כן, עמ' קל"ז, "וצ"ע").

בית הלוי (סוף פרשת בשלח) – "וכן באשה שקבעה לה וסת אינו עוקרתו עד שלש פעמים. וכל זה הוא בוסת הגוף שהוא בטבעה בלא שום סיבה. אבל וסת הנקבע ע"י סיבה שמבחוץ לגופה וכמו אכלה שום וראתה מבואר בשו"ע יו"ד (סי' קפ"ט) דדינו כוסת שאינו קבוע דלחוש חוששת ועוקרתו בפעם אחת, וכמו כן הוא הדמיון בישראל לענין תשובה דגם אם הרבו חלילה לחטא בזמנים מרובים מ"מ נעקר מהם בפעם אחת וביום אחד כשיעשו תשובה. וכמו שאמר הכתוב (יחזקאל ל"ג) ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו אמר הכתוב דא"צ לתשובה לא זמנים מרובים כפי חטא וגם לא שלשה ימים רק באותו יום ששב בו שוב לא תזכרנה לו. והטעם לזה הוא כמו שנתבאר דישאל ברצונם הפנימי המה טובים ורק ע"י סיבות חיצוניות שהם חוץ לגופם נכשלים ובאים לידי חטא וכמו שאמר ר' אלכסנדר גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושיעבוד גליות ה"ל כאכלה שום וראתה דנעקר בפעם אחת".

מסולקת דמים - קטנה, זקנה, מעוברת, מינקת

סעיף כ"ז - סעיף ל"ד

מט [קטנה - סעיף כ"ז.

משנה (דף ז.) – "רבי אליעזר אומר, ארבע נשים דיין שעתן: בתולה, מעוברת, מניקה, וזקינה. אמר רבי יהושע: אני לא שמעתי אלא בתולה. אבל הלכה כרבי אליעזר. איזו היא בתולה כל שלא ראתה דם מימיה, אף על פי שנשואה".

א. **אינו מצוי בינינו – חכ"א** (כלל קי"ב סעי' ל"ו), "ולפי שדין זה אינו מצוי בינינו לא אאריך בזה והרוצה לעמוד על דיניה יעיין בסימן קפ"ט סעיף כ"ז", שערי טוהר (שער ג' סעי' ט'), "דין קטנה לא כתבתי כי לא שכיח בזמנינו שתנשא", משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ל"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ע).

ב. **קטנה או זקנה, שראתה ג' פעמים שלא בקביעות.**

1. אינה חוששת.

(א) **ב"י** (ס"ק כ"ז).

(ב) **ש"ך** (נקוה"כ על הט"ז ס"ק מ"ג) – "מה שכתב בפירוש דברי הרשב"א ורב גידל, דבריו נכונים. אבל מה שהעלה לענין דינא דתינוקת שראתה שלש פעמים חוששת לוסת שאינו קבוע, אינו נראה לי כלל, דאם כן היאך כתבו הרשב"א והטור והמחבר ורמ"א בסתמא דאינה חוששת לוסת שאינו קבוע כלל. אלא נראה לי דכל עיקר פלפולו של הרשב"א אינו אלא להוכיח דדין תינוקת שוה לענין טומאה לשאר נשים דראיה ראשונה מצטרפת, ונפקא מינה לענין וסת קבוע דגם בתינוקת ראייה ראשונה מצטרפת, אבל כשאין לה וסת קבוע אינה חוששת כלל שמא תראה, כדמשמע פשט דברי הרשב"א והטור והאחרונים בכמה דוכתי. ואף על גב דכשראתה ראייה שלישית מטמאה מעת לעת, היינו לענין שאם ראתה מטמאה למפרע, אבל כל שלא ראתה אינה חוששת שמא תראה כיון שלא קבעה וסת, דכללא הוא דתינוקת אינה חוששת לוסת שאין קבוע, ודוק".

(ג) **חכ"א** (כלל ק"ח ס"ק ח', כלל קי"ב סעי' ל"ז) – "אינה חוששת עד שתקבע לה וסת כדין בג' פעמים".

(ד) ערה"ש (סעי' ע"ז) – "כשראתה ג' פעמים ביום מיוחד לחדש או ד' פעמים בוסת של הפלגות הרי קבעה לה וסת ככל הנשים שהרי נתגלה שבאה לכלל ראייה וכן בכל מיני וסתות".

(ה) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ל"ו).

(ו) נטעי גבריאל (פרק קי"ג סעי' ב') – "וספק וסת לקולא רק צריכה בדיקה קודם תשמיש".

2. חוששת.

- (א) ט"ז (ס"ק מ"ג, ס"ק מ"ד) – "ואם הראיות שאחר ההפסקה הם בדרך שא"א לעשות מהם וסת קבוע כגון שאין הראיות מכוונות בשוה אז עכ"פ מהני השלש ראיות שתהיה מוחזקת בדם מאותה שעה ודינה כאשה שאין לה וסת".
- 1) אינו חוששת עד שהיה לה פעם אחת וסת קבוע אלא שפסקה ג' עונות וחזרה לקדמותה – מחה"ש (ס"ק ס"ו, "ועיין ט"ז ס"ק מ"ג... ואף על גב דלעיל סימן קפ"ד סעיף ג' נתבאר בקטנה כל זמן שלא קבעה בשלש פעמים בראיות מכוונות אינה חוששת לוסתה, שאני התם דכל זמן שלא קבעתו בשלש פעמים בראיות מכוונות אמרינן דמסולקת דמים ואותן ראיות מקריות הן ואין צריכה להפריש סמוך לוסתה, אבל הכא שכבר היה לה פעם אחת וסת קבוע אלא שפסקה ג' עונות בינוניות שהן צ' ימים וחזרה לקדמותה, אם כן כל שחזרה וראתה שלש פעמים אפילו בראיות שאינן מכוונות איגלאי מלתא דלאו מסולקת דמים היא, וחוששת על כל פנים כדין אשה שאין לה וסת, אלא שאינה קובעת וסת כי אם בשלש פעמים בראיות מכוונות, עכת"ד").
- 2) חוששת אפ"י שלא היה פעם אחת וסת קבוע – עי' חוו"ד (בי' ס"ק ל"ה, "וכן כתב בטור (נט): ושו"ע סימן ק"צ (סע' ב-ג)), רע"א (סי' קפ"ד על סעי' ג'), "שלא קבעתו ג' פעמים. בט"ז לקמן (סימן קפ"ט סקמ"ג) העלה דכל שראתה ג"פ אף דלא קבעתו חוששת. והש"ך שם בנקה"כ חלק דבעי' דוקא קבעתו", לחוש"ש (סי' קפ"ד לחם ס"ק ט"ז), פת"ת (סי' קפ"ד ס"ק ט'), לשונו מובא לקמן), טהרת ישראל (סי' קפ"ד יד אלי' ס"ק ע"ז), ששבה"ל (סי' קפ"ד סעי' ג' ס"ק ה', סיכום אות א'), בדה"ש (ס"ק ש"א, סי' קפ"ד ס"ק כ"ז).
- 3) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קט"ו).
- (ב) סד"ט (ריש ס"ק ל"ד).
- ג) מקור חיים (ס"ק קנ"ד, ס"ק ק"ס, תפארת צבי ס"ק ל"ד).
- ד) חוו"ד (חי' ס"ק מ"ה, בי' ס"ק ל"ה) – "נראה להביא ראייה לדברי הט"ז דאי כהב"י דבעינן דוקא קביעות וסת להיות מוחזקת בדם, אם כן כתמה שבין הפלגה ג' לד' גם כן טהור דקיי"ל דכר' יוחנן נדה דף י' ע"א, ובהדיא כתב הרשב"א בשער הכתמים (יז). דאף דלא נקבע הוסת מכל מקום איתחזקה בראיות דם וכתמה טמא, וכן כתב בטור (נט): ושו"ע סימן ק"צ (סע' ב-ג). לכן העיקר כהט"ז".
- ה) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק מ"ג ד"ה ובאמת) – "וכל זה ברור".
- ו) לחוש"ש (לחם ס"ק פ"א, ס"ק פ"ו, סי' קפ"ד לחם ס"ק ט"ז).
- ז) מי נדה (קונ"א, על הש"ך ס"ק ס"ה ד"ה והנה).
- ח) עי' פת"ת (סי' קפ"ד ס"ק ט') – "משמע דאפילו ראתה הרבה פעמים כל זמן שלא קבעה וסת אינה חוששת כלל ועי' בט"ז לקמן סימן קפ"ט ס"ק מ"ג שדעתו דאם ראתה ג"פ אף על פי שלא נקבע וסת מ"מ חוששת כיון דמוחזקת לראות ובנה"כ שם חולק עליו ועי' בס"ט ובח"ד שם שהסכימו לדעת הט"ז".
- ט) בנין ציון (החדשות סי' י"א) – "שעל מה שפסק הרמ"א (בסי' קפ"ט) והובא בהרשב"א שזקנה אינה חוששת לוסת שאינו קבוע כ' הט"ז דאם ראתה ג' פעמים אף על גב דלא קבעת וסת כיון דמטמא מעת לעת חוששת לזה ואף שהש"ך בנקודת הכסף כתב דאפילו ראתה ג' פעמים כל זמן שלא קבעת וסת אינה חוששת מכ"מ הסדרי טהרה הסכים עם הט"ז ולא ראיתי מי שחולק עליו בזה א"כ מי ירים ראשו לחלוק עליו אחרי שטעמו ונמוקו עמו".
- י) מלבושי טהרה (סעי' נ"ט, ס"ק פ"ט).
- יא) סוגה בשושנים (סי' ט' סעי' ח', ס"ק ט').
- יב) שערי טוהר (שער ג' סעי' ט').
- יג) טהרת ישראל (סעי' קס"ז, סעי' קע"א, סי' קפ"ד סעי' מ"א).
- יד) ששבה"ל (סעי' כ"ז סיכום אות א', סי' קפ"ד סעי' ג' ס"ק ה', סיכום אות א').
- טו) דרכי טהרה (עמ' פ"ו).
- טז) בדה"ש (ס"ק ש"א, ס"ק שי"ז, סי' קפ"ד ס"ק כ"ז).
- יז) פרדס שמחה (ס"ק פ"א, ס"ק פ"ה, ס"ק פ"ח).
- יח) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"פ).
3. מראי מקומות – תוה"ש (ס"ק נ"א), תפארת ישראל (ס"ק כ"ז, "וצ"ע"), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קכ"ד).
- (א) גר"ז (ס"ק ק', סי' ק"צ ס"ק ו') – "ומשמעות הרשב"א וטור ושלחן ערוך כנקודות הכסף. אלא דצריך עיון מנא ליה לרשב"א הא דהא לענין טומאה מטמאה מעת לעת כגדולה (כרתי ופלתי)".

ג. עונות בינוניות: השיעור.

1. פ"ז יום – עי' חכם צבי (סי' קי"ד).
 2. צ' יום עם ראייה אחרונה – עי' חכם צבי (סי' קי"ד).
 3. צ' יום מלבד יום של ראייה אחרונה – חוו"ד (בי' ס"ק י"ב), בדה"ש (ס"ק רצ"ה, "וראו להחמיר כדיעה זו").
 4. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק פ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ' הע' נ"ז).
- (א) גר"ז (ס"ק ג') – "פירוש שאחר שקבעה וסת לא ראתה עד סוף ג' עונות בינוניות מראייה האחרונה דהיינו ביום צ' כי ג' עונות אלו מחשבין בעונות מובדלות שלא יהיה יום ל' עולה לכאן ולכאן (חכם צבי)".

ד. קטנה שיש לה וסת קבוע לזמן גדול: כגון וסת הסירוג מב' חדשים לב' חדשים, או וסת הפלגה מל"ה לל"ה.

1. מחמיר, שדינה כגדולה, דאין וסתה נעקר עד שיעברו עליה ג' עונות שהיתה רגילה לראות ולא תראה – עי' דרישה (ס"ק ט'), "למה נקט שפסקה ג' עונות בינוניות והוה ליה למימר שפסקה שלש עונות מעונות הראשונות יהיה מה שיהיה, אלא צריך לומר "...".

2. מיקל, שאם לא ראתה ג' עונות בינוניות דהיינו צ' יום נעקר וסתה – ש"ך (ס"ק ס"ה), תורת השלמים (ס"ק מ"ט), באר היטב (ס"ק מ"ט), תפארת ישראל (ס"ק כ"ו), עי' סד"ט (ס"ק ל"ב), מקור חיים (ס"ק ק"נ), חו"ד (חי' ס"ק מ"ד, בי' ס"ק ל"ד*), גר"ז (ס"ק ק"א), לחם ושמלה (להם ס"ק ע"ט), מלבושי טהרה (סעי' נ"ח), מרומי שדה (נדה ריש דף ט:), ערה"ש (סעי' ע"ח), סוגה בשושנים (סי' ט' סעי' ג', ס"ק ד'), טהרת ישראל (סעי' קס"ב), ששבה"ל (סיכום ס"ק ג').

3. מראי מקומות – מהרש"א (נדה דף י:), לשונו מובא לקמן), חי' הרד"ל (נדה דף י: ד"ה דקא), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ק"ע).

א) מאירי (נדה ריש דף ט:): – "כבר ביארנו בזקנה שדייה שעתה כל שעברו עליה שלש עונות סמוך לזקנותה ופירשנו בעונות אלו שהם משלשים לשלשים שהם תשעים יום וכן פירשוהו בסוגיא זו ואף זה שאמר עשרים פירושו בלא שבעת ימי נדה ושלש של זיבה שהם שלשים בין הכל ומ"מ י"א שאם היה לה וסת אחר הולכין אחר עונות שלה ולא אמרוה בשלשים אלא שסתם וסתות כך הם".

ה. קטנה שיש לה וסת קבוע פחות מל' יום, ופסקה מלראות ג' עונות אלו, ואח"כ חזרה וראתה באותן עונות קטנות פעם אחת.

1. מחמיר, חוששת לראייתה או לעונה בינונית – פרישה (ס"ק ע"ט), ש"ך (ס"ק ס"ו), מקור חיים (ס"ק קנ"א), באר היטב (ס"ק מ"ט), יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' קפ"א, "ואפילו לדעת מהרש"א בנדה דף י' ע"ב בגמ' שתיים בימי עיבורה וא' בימי מניקה דס"ל הא דבעי' ג' עונות בינונית באין לה וסת דוקא אבל ביש לה וסת חשבי' ג' עונות דידה ולא עונה בינונית היינו דוקא לחומרא דאם עונה שלה מ' יום בעינן ג"פ מ' יום וגם בזה הש"ך סי' קפ"ט ס"ק מ"ה פליג עליו גם להחמיר לא חשבי' עונה דידה ביש לה וסת ממ' למ' לא בעי רק ג' עונות בינונית שהוא יחד צ' ימים והפלתי שם דחה דברי מהרש"א והניחו בצ"ע אבל להקל בפחות מתשעים יום מודה גם מהרש"א דלא חשבי' עונות דידה כנ"ל. ודלא כמ"ש הגאון מהר"ש קלוגר נ"י בס' מי נדה בק"א סי' קפ"ט סעיף כ"ז הנ"ל יעו"ש"), חו"ד (חי' ס"ק מ"ח), גר"ז (ס"ק ק"ב), לחם ושמלה (לחם ס"ק פ'), מרומי שדה (נדה ריש דף ט:), טהרת ישראל (סעי' קס"ג), ששבה"ל (סיכום ס"ק ג'), בדה"ש (ס"ק רצ"ט).

2. מראי מקומות.

א) ערה"ש (סעי' ע"ט) – "וי"א דדוקא בכה"ג אבל אם ראייתה היתה ג' פעמים בעונות קטנות ופסקה מלראות ג' עונות קטנות כאלה שראתה אם אח"כ ראתה באותה עונה אפילו פעם אחת חוששת לראייתה או לעונה בינונית כשארי נשים דווקא כשפסקה צ' יום דהיינו ג' עונות בינוניות דראינו שפסקה הטבע ממנה כשארי נשים אז אמרינן דראיות הראשונות היו מקרים אבל בעונות קטנות דינה כשאר נשים [ש"ך סקס"ו ודרישה] אבל מדברי הרשב"א בתורת הבית בשער הוסתות לא נראה כן שכתב וז"ל תינוקת שלא הגיע זמנה וכו' ואסקינן דה"ה אי חזיא בעונות קטנות אחר שעברו עליה ג' עונות ראשונות לפי שמסולקת דמים היא וחזרה לקדמותה כאלו לא ראתה מתחלה דעכשיו נתגלה שאותן ג' ראיות ראשונות מקרה היה ולפיכך עד שתשוב עוד לראות ג' ראיות וכו' והוסת הראשון כמי שאינו ואינה חוששת לו עד שתראה עוד שלש ראיות עכ"ל וכן נראה מהטור וש"ע סעי' ל"א לענין זקנה שכתבו חזרה לראות בעונות קטנות שהיתה למודה וכו' חזרה לקביעותה הראשון וכו' אפילו בפעם אחת חוזרת לקדמותה וכו' ובזה חמור דין הזקנה מדין הקטנה וכו' עכ"ל ולמה לא ביארו דבעונות קטנות גם באחת חוששת וצ"ע ואם כי יש לחלק מ"מ היה להם לבאר".

ג) זקנה - סעיף כ"ח.

א. גמרא (נדה דף ט.) – "איזו היא זקנה כל שעברו עליה שלש עונות [סמוך לזקנתה]".

1. צריך ב' תנאים. מסולקת דמים, וגם שתהיה זקנה. [לא מספיק שהיא מסולקת, menopause].

ב. באיזה עונה מדובר: עונה בינונית, או מעונה שלה.

1. בעונה שלה.

א) פסקי רשב"ץ (נדה דף ט:), הו"ד בקובץ שיטת קמאי נדה עמ' מ"ט ד"ה כל) – "כל שקוראין אותה אימא מחמת זקנתה ואינה מקפדת בין יש לה וסת בין אין לה וסת (ויעידו) [ויעברו] עליה תשעים יום או שלש עונות שרגילה לראות בהן בוסתה הקבוע דיה שעתה ואינה צריכה בדיקה ואינה חוששת לוסתה".

2. בעונה בינונית.

א) עי' ש"ך (ס"ק ס"ה) – "ועוד קשה לדבריהם, זקנה דלקמן..."

ב) חכ"א (כלל קי"ב סעי' ל"ז) – "זקנה שזקנה כל כך שראויה לקרות לה אימא בפניה מחמת זקנותה ואינה בושה בזה וכיון שהיא זקנה כל כך רגילה להחדיל להיות לה אורח כנשים ואם עברה עליה ג' עונות בינוניות שהם תשעים יום..."

ג) חו"ד (חי' ס"ק מ"ז).

ד) חת"ס (נדה דף ט.) – "היכי דמי סמוך לזקנתה כו' וכמה עונה כו' לפי סדר המשנה היה לו לשאול תחלה כמה עונה ואח"כ היכי דמי סמוך לזקנתה וי"ל קצת דהוי סד"א דכל אשה בעונה שלה משערינן אבל השתא דאמר כל שחברותיה קורין לה אמא והיינו בדעלמא משערינן וכמ"ש תוס' בשם ירושלמי א"כ מסתמא עונה דקתני במתני' נמי בדעלמא משערינן ע"כ שאל כמה סתם עונה. וזהו כדעת הש"ך סי' קפ"ט דס"ל אפילו עונה שלה מופלג הרבה מ"מ בדעלמא משערינן ודלא כמהרש"א לקמן דף י' ע"ב".

ה) בדה"ש (ס"ק ש"י).

1) עונות בינוניות: השיעור - עי' לעיל, אצל קטנה.

3. מראי מקומות – מאירי (נדה ריש דף ט:), לשונו מובא לעיל), סד"ט (ס"ק ל"ב), יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' קפ"א, לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' ע"ט, לשונו מובא לעיל).

א) מהרש"א (נדה דף י:): – "שתיים בימי עיבורה ואחת בימי מניקותה כו' למאי דקאמרינן לעיל דהנך ג' עונות בעונות בינונים מל' יום א"א לאשכוחי אחד בימי מניקותה דה"ל דמי טוהר ואפשר דלא קאמרינן עונות בינונים אלא באשה שאין לה וסת אבל ביש

לה וסת הוי עונה עונה דידה דהשתא אפשר לאשכוחי א' בימי מניקותה באשה שיש לה וסת ועונה דידה הוא יותר ממ' יום ודו"ק".

ג. בזמנינו, ראוי לבדוק קודם תשמיש עד שיעבור חצי שנה שלא תראה.

1. ישועות חכמה (סוף סי' קנ"ה) – "כשיעבור לערך חצי שנה ויותר שלא תראה אין לירא עוד אחר כך זכיון שפוסקת לגמרי אינו שכיח שתראה עוד. וכן אמר לי רב גדול".
2. טהרת ישראל (סי' קפ"ד סעי' מ"ג) – "כשיעבור ערך חצי שנה ויותר שלא תראה אז אין לירא עוד אח"כ דלא שכיח בה"ג שתראה עוד".
3. דרכי טהרה (עמ פ"ו ד"ה אשה).
4. ההלכה במשפחה (פרק ו' הל' י"ח).
5. נטעי גבריא (פרק קי"ג סעי' ו') – "ולמעשה קשה להורות בדין זקנה, כי טבע הנשים כשיגיע סמוך לעת זקנה פוסקת נדתן אך אינן פוסקות מלראות בפעם אחת רק באיטיות, ומכיון שאין לזה סדר קבוע ולכל אשה ואשה טבע אחרת לכן באותה זמן שעלולה לראות תבדוק עצמה קודם תשמיש **עכ"פ בקינות** ותשהה שם הפעד חמש רגעים, וכן מורין בי מדרשא, ואם מרגשת בעצמה איזה חשש שיבוא הוסת לא ישמש אז".
6. מראה כהן (עמ' קס"ג אות ד') – "מכיון שמצוי מאד שנשים מבוגרות רואות ראיות לא סדירות, ויש חשש שמא תראה דם ע"י תשמיש, מן הראוי שבהגיע זמנים אלו שתבדוק עצמה לפני תשמיש".
7. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שפ"א).

ד. שראתה ג' פעמים שלא בקביעות.

1. עי' לעיל, לגבי קטנה.

ה. כתמים אצל זקנה.

1. יש דין כתמים - עי' סי' ק"צ סעי' נ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ו. האם יש לה דם חימוד.

1. עי' סי' קצ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ז. פנויה זקנה, בעילת מצוה.

1. עי' סי' קצ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ח. פתיחת קבר אצל זקנה.

1. עי' סי' קצ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

נא | איזו היא זקנה - סעיף כ"ט.

נדה (סוף דף ט.) – "היכי דמי סמוך לזקנתה. אמר רב יהודה: כל שחברותיה אומרות עליה זקנה היא. ורבי שמעון אומר: כל שקורין לה אמא אמא ואינה בושה. ר' זירא ור' שמואל בר רב יצחק, חד אמר: כל שאינה מקפדת, וחד אמר: כל שאינה בושה. מאי בינייהו. **איכא בינייהו: בושה ואינה מקפדת**".

א. האם תלוי בבושה או במקפדת.

1. אינה בושה.

(א) אורחות חיים (הל' נדה אות ב' ד"ה שלש) – "זקנה שאמרו לאחר שעברו עליה ג' עונות משהזקינה והיא שקורין לה (אמה) [אימא] מפני זקנתה ואינה בושה".

(ב) ט"ז (ס"ק מ"ו) – "וני"ל מדברי הטור והש"ע שכתבו אינה חוששת משמע דוקא אינה בושה ממילא לא מקרי זקינה אלא עד שלא תחוש כלל אפילו בדרך בושה היינו לחומרא שאז דוקא מיקרי זקינה".

(ג) חכ"א (כלל קי"ב סעי' ל"ז) – "זקנה שזקנה כל כך שראויה לקרות לה אימא בפניה מחמת זקנותה ואינה בושה בזה".

(ד) שערי טוהר (שער ג' סעי' ט', ס"ק ט').

2. אינה מקפדת [מיקל].

(א) רמב"ם (הל' איס"ב פרק ט' הל' ה', הל' מטמאי משכב ומושב פרק ד' הל' א') – "ואי זו היא זקנה כל שקורין לה זקנה ואינה מקפדת".

(ב) רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ג' ט.; אמנם עי' בית ז' שער ד' כא:) – "ואיזה היא זקנה כל שקורין אותה זקנה מחמת זקנתה ואינה מקפדת".

(ג) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"א, ר"כ-ג) – "וזקנה היא שקורין אותה אימא מחמת זקנותה ואינה מקפדת פשוט בנדה".

(ד) סמ"ג (עשין סי' ר"מ) – "ואיזהו סמוך לזקנתה כל שחברותיה קוראות לה זקנה בפניה ואינה מקפדת (לשון רמב"ם פ"ד ה"א)".

(ה) מאירי (נדה דף ב. ד"ה ואח"כ) – "ושיעור זמן זקנותה לענין זה פ"י בגמ' שהוא כל שיהו קורין לה אמא מחמת זקנותה או שקורין אותה זקנה ואינה מקפדת".

- (ו) רע"ב (נדה פרק א משנה ה') – "כל שקורים לה אימא אימא מחמת זקנתה ואינה מקפדת".
 (ז) ב"י (ס"ק כ"ח) – "שהרשב"א ... הרמב"ם ...".
 (ח) לבוש (סעי' כ"ט) – "כל שהיא זקנה כל כך שראויה להקרות לה אימא בפניה מחמת זקנותה ואינה מקפדת".
 (ט) תוה"ש (ס"ק נ"ד) – "ופסק הרשב"א והרמב"ם ורבינו ירוחם כמאן דאמר שאינה מקפדת. והטעם נ"ל לפי שבירושלמי איתא להדיא כמ"ד כל שאינה מקפדת, וגם הוא מידי דרבנן אזלינן לקולא, וכן כתב הכסף משנה פרק ד' מהלכות מטמאי משכב ומושב. ונראה שזה גם כן דעת הטור והמחבר, והאי אינה חוששת פירושו שאינה מקפדת, וכן משמע מדברי הב"י, וכן הלבוש כתב להדיא ואינה מקפדת. כל זה נראה פשוט, ודלא כמו שכתב הט"ז דדעת הטור והמחבר לפסוק לחומרא כמ"ד כל שאינה בושה, דזה ודאי אינו כמשמעות הבית יוסף (וגם אינו בכלל הלשון אינה חוששת) והכסף משנה".
 (י) גר"א (ס"ק מ"ז) – "(משמעות הלשון כמ"ד שאינה מקפדת דלא כהט"ז) כדברי המיקל דווסתות דרבנן. ת"ה".
 (יא) מקור חיים (ס"ק קס"ג).
 (יב) גר"ן (ס"ק ק"ט) – "פירוש שאינה מקפדת אף על פי שהיא בושה (רמב"ם רשב"א ב"י לבוש מנחת יעקב דלא כט"ז)".
 (יג) אמרי יושר (ח"א סי' קפ"ב ד"ה מה).
 (יד) סוגה בשושנים (סי' ט' סעי' י').
 (טו) טהרת ישראל (סעי' ק"ע) – "היינו שאינה מקפדת אע"פ שהיא בושה".
 (טז) בדה"ש (ס"ק שכ"א).
 (יז) פרדס שמחה (ס"ק פ"ט).
 (יח) נטעי גבריאל (פרק קי"ג סעי' ד').
 (יט) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ל"ה).
 3. מראי מקומות – מחה"ש (על מחבר סעי' כ"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ' הע' נ'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קכ"ז).
 א) פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק מ"ו) – "תליא באומדן העולם ... אין נפקא מינה בזה כלל אם נאמר אינה בושה או אינה מקפדת, דהכל הולך אל כוונה אחת".
 ב) ערה"ש (סעי' פ"א, ע"י ה' ערה"ש העתיד ה' משכב ומושב סי' קי"א סעי' ה') – "ואם יקראו לה כן בפניה ולא תקפיד וגם אינה חוששת לזה כלל".

ב. תלוי בדידה או בעלמא.

1. בעלמא, דלאו בדידה תליא מילתא – ירושלמי (נדה פרק ד' הל' א', "ובדעתה הדבר תלוי אמר רבי אבין כל שהיא ראויה להיקרות אימא"), תוס' (נדה דף ט: ד"ה כל, "ובירושלמי פריך וכי בדעתה תלויה הדבר ומשני כל שראויה לקרותה אמא"), ב"י (ס"ק כ"ח, "התוספות"), רמ"א (סעי' כ"ט, "שראויה"), לבוש (סעי' כ"ט, "כלומר שאין ראוי שתקפיד מפני שהכל יודעין שהיא זקינה מוחלטת, ואף על פי שהיא מקפדת כשקורין לה כך, לאו בדידה תליא מילתא"), תוה"ש (ס"ק נ"ג, "ואף על פי שהיא מקפדת. וכן אם אינה ראויה לקרות אף על פי שהיא אינה מקפדת כי לאו בדידה תליא מילתא"), מחה"ש (על מחבר סעי' כ"ט), מקור חיים (ס"ק קס"ב), פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק מ"ו, "תליא באומדן העולם"), סוגה בשושנים (סי' ט' ס"ק י"ד), ערה"ש (סעי' פ"א), טהרת ישראל (סעי' ק"ע), שערי טוהר (שער ג' סעי' ט'), בדה"ש (ס"ק שי"ט), ששבה"ל (סעי' כ"ט ס"ק א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ' הע' מ"ז), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ל"ה).
 2. יש לעי', האם יתכן שתליא בדידה. בזמן שיש בעולם שמקפידים, ויש בעולם שאינם מקפידים. ע"י נוב"ק (יו"ד סי' פ"ז, לשונו מובא לקמן), ופרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק מ"ו, לשונו מובא לעיל).

ג. שמות בזה"ז.

1. רמב"ם (פירוש למשניות נדה פרק א' משנה ה') – "וגדר הזקנה האמורה כאן משיקראו לה הנשים אמא פלונית".
 2. זקנה – רמב"ם (הל' איס"ב פרק ט' הל' ה', "ואי זו היא זקנה כל שקוראין לה זקנה"), מאירי (נדה דף ב. ד"ה ואח"כ), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ל"ה).
 3. סבתא – בדה"ש (ס"ק ש"כ), דרכי טהרה (סוף עמ' פ"ה), ששבה"ל (סעי' כ"ט ס"ק א'), חוט שני (ס"ק ט"ז ד"ה זקנה, לשונו מובא לקמן), נטעי גבריאל (פרק קי"ג סעי' ד'), בירור הלכה (תליתאה סי' ק"צ, עמ' שכ"ב), מראה כהן (עמ' קס"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שע"ט), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ל"ה), פתחי תשובות (סעי' כ"ח).
 4. באביא (bubby) – שערי טוהר (שער ג' ס"ק ט', "ובלע"ז מאמי או באביא"), נטעי גבריאל (פרק קי"ג סעי' ד'), בירור הלכה (תליתאה סי' ק"צ, עמ' שכ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שע"ט).
 5. granny – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שע"ט).
 6. מאמי – שערי טוהר (שער ג' ס"ק ט', "ובלע"ז מאמי").
 א) יש לעי'. שיש שינוי בלשון הרמב"ם "זקנה", ולשון הפוסקים "סבתא". ולכאורה יש לחלק במציאות. שנשים בת נ"ה-ס' יהיה מקפדת אם יקראו זקנה, משא"כ סבתא. והטעם, שהנינים והנכדים קרא לה סבתא, אם כן רגיל לה ע"י שם סבתא. ואולי יש לתלות, אם צריך ודאי מסולקת, או שייך לפרשה של מסולקת. וקצת י"ל ע"י החוט שני לקמן.

ד. מי קורא לה.

1. ע"י אחרים.

- א) ע"י גמרא (נדה דף ט.) – "היכי דמי סמוך לזקנתה. אמר רב יהודה: כל שהברותיה אומרות עליה זקנה היא. ורבי שמעון אומר: כל שקורין לה אמא אמא ואינה בושה".

(ב) חוט שני (ס"ק ט"ז ד"ה זקנה) – "פירוש שקורין לה אמא או סבתא מחמת זקנותה, והיינו אם קורין לה כח חברותיה או אנשים ברחוב ואינה בושה בכך, אבל אם רק נכדיה קורין לה סבתא, אין זו זקנה לענינו, דבעינן דמחמת זקנותה קורין לה כח ואינה בושה. ולכן אשה מבוגרת [בגיל 40-50] שיש לה נכדים שקורין לה סבתא, אינה נקראת זקנה, עד שבאמת תזקין, וכך יקראו לה ברחוב אצל אנשים אחרים".

(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שע"ט).

(ד) פתחי תשובות (הע' רי"ג).

ה. איזה גיל.

1. בת נ"ג – פנים מאירות (ח"א סי' י"ב, "שהיא בת נ"ג שנים ופסקה לראות כלל וכלל כדרך נשים הזקנות ...").
2. בת ס' – משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ל"ה, הע' ס"ז ד"ה והנה, "וכהיום מסתבר דבפחות מס' מקפידות שלא יקראו בשם זקנה או סבתא, אבל מס' ומעלה י"ל דאינן מקפידות על שם זקנה").
3. תלוי בטבעה ומזגה – שערי טוהר (שער ג' ס"ק ט', "ולא נתנו חכמים שיעור בשנים בזקנה כי יש ממהרת להזקין ויש מאחרת רק במה שקורין לה אימא ואינה בושה ובלע"ז מאמי או באביא ובסתמא כשהיא בת ס' בודאי הוא בכלל זקנה כמאמרם ז"ל באבות פ"ה בן ס' לזקנה מיהו אפילו היא בת מ' וקורין לה אימא ואינה בושה ה"ה בכלל זקנה, ובפחות ממ' י"ל דאפילו אינה בושה מ"מ בטלה דעתה אצל כל אדם"), דברי יציב (יו"ד סי' פ"א אות ד', שפע טהרה אות כ"ח, "זקנה שהיא מסולקת דמים אין לה זמן קצוב, דלא שייך לקצוב גיל קבוע בזה, היות שהדבר משתנה אצל כל אשה ואשה לפי טבעה ומזגה, וכטבע הזקנה שלפעמים קופצת על בן חמשים ומתהלך על משענתו, ויש בן שבעים שהוא כנער בגבורתו").
4. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק כ"ה, מהדו"ת ס"ק ג'), שמחת כהן (יו"ד ח"ב סי' ל"ז ד"ה ומעתה), פתחי תשובות (סעי' כ"ח), בדה"ש (ס"ק שכ"א, ציונים ס"ק של"ו).
- (א) נוב"ק (יו"ד סי' נ"ה) – "היא סבתא בת ששים ושבע אשר ...".
- נוב"ק (יו"ד סי' פ"ז) – "שאשה זקנה וכבר פסק וסתה וחדל להיות לה אורח כנשים זה שמונה שנים ... ואמנם זו שהיא זקנה היה מקום להקל בזה והוצרך לדקדק אם היא אינה חוששת כשקורין לה אמא בפניה".
- (ב) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' ח') – "האי סבתא בת נ"ח שנים ... ואף דלא נתברר לי עכשיו שפיר הך שיעורא כל שראוי לקרות אמא כו' מ"מ מסתבר דכיון דכבר באתה בשנים כי הני וכבר זמן רב חדל מעיינה ומעיינה יחרב ויבש בכלל זקנה היא ובתשובת פנים מאירות ח"א סי' י"ב באשה בת נ"ג שנים דנה בפשיטות לזקנה".
- בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' כ') – "ואף שעברו ד' שנים שלא ראתה מ"מ בנ"ב מהד"ת ...".
- בית שלמה (יו"ד ח"ב סוף סי' כ"ח) – "קשה עכשיו להורות דין זקנה כ"א בזקנה ממש כמו כהך תשו' של הנו"ב סי' נ"ה ... שהאי סבתא היתה בת ששים ושבע שנים".
- (ג) בנין ציון (החדשות סי' י"א) – "אין לנו זמן קבוע מתי נקראת זקנה לענין שהיא מסולקת דמים שאף שפסקה כבר ושהתה ה' שנים עכ"ז שתקרא זקנה השיעור כפי המבואר (סי' קפ"ט סעי' כ"ט) שזקנה נקראת כשראויה לקרותה אימא בפני מחמת זקנותה ואינה חוששת וקשה לשער זה באשה זו".
- (ד) סוגה בשושים (סי' ט' סעי' י', ס"ק י"ד) – "לא ידענו שיעורו אימתי נקראת זקנה וצ"ע".
- (ה) טהרת ישראל (סעי' ק"ע) – "ואף בזה"ז בת נ"ח שנים דכבר באתה בשנים כי הני וכבר זמן רב חדל מעיינה בכלל זקנה היא ואף באשה בת נ"ג שנים יש לדונה לזקנה ומ"מ צ"ע גם בזה רק בת ס"ז שנים ודאי דינה לזקנה".
- (ו) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רי"ח) – "שאלה: ישנה אשה בת חמישים שהיא כבר חמש שנים ללא ראיית דמים וכעת קיבלה מחזור, האם צריכה לחוש לווסתות של עונה בינונית ויום החודש. תשובה: לא".
- (ז) ששבה"ל (סעי' כ"ט ס"ק ג', סיכום אות א') – "גדר זקנה קשה לקבוע בזמנינו, ובת 60-65 ודאי נידונית כזקנה, אך בסילוק דמים שמתחיל בגיל 45-55 צ"ע".
- (ח) פרדס שמחה (ס"ק פ"ט) – "ואין בזה גיל קבוע".
- (ט) נטעי גבריאל (פרק ק"ג סעי' ה') – "אשה פחות מבת ארבעים שנה אפי' אינה בושה כשקורין אימא, אינה בכלל זקנה שבטלה דעתה אצל כל אחר, ואשה בת ששים שנה עפ"י רוב נקרא זקנה".
- (י) בירור הלכה (תליתאה סי' קפ"ט, עמ' ש"כ - שכ"ג) – "ולסיכום: אימא היינו 'סבתא' ובלע"ז 'באבא', מיהו צ"ע אופן הבחינה בזה ואם תלוי ברוב הנשים, ובת מ"ח שנה עדיין צריכה בחינה ואף שבספר הברית נקט זמן זה, ובת נ"ג שנה יש מי שמיקל בזה ללא בחינה להלכה (ולא למעשה), ובת נ"ח שנה וכבר חדל להיות לה אורח כנשים זה יותר משמונה שנים ובשלש השנים האחרונות מתוך השמונה שנים נתקלקלה ויש שאלות יש להקל לדון בשאלות דין זקנה ללא בחינה, ובת ס"ז שנים הקרובה לשיבה ודאי בכלל זקנה היא מיד ללא בחינה, ונראה שגם בת ששים שנה בכלל זקנה היא והבחינה אינו אלא על פחות מבת ששים שנה לעשותה לזקנה, ובבת פחות מארבעים שנה יש לומר דאינו מועיל הבחינה דבטלה דעתה אצל כל אדם".
- (יא) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שע"ט) -

Certainly, a woman in her fifties would mind being called "old," even though that is the average age when woman reach menopause. Although Poskim give no clear ruling as to the age of "zekeinah," they assume that a woman in her mid-sixties should be considered a zekeinah.

(יב) מראה כהן (עמ' קס"ג אות ב') – "כתבו האחרונים שדין זקנה לענין דיני וסתות הוא בגיל מאוחר, הואיל ואין אנו בקיאים בשיעור זקנה המוזכר בגמ' ובפוסקים".

א. ראשונים.

1. אין קובעת וסת.
 - (א) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' ב').
2. קובעת וסת.
 - (א) רמב"ן (הל' נדה פרק ה' הל' ט"ז) – "בזמן הזה שהחמירו בנות ישראל על עצמן שלא יהיו צריכות למנות ימי הנדות ואחד עשר יום שלאחריהן והחזיקו עצמן טועות יראה לי שכך דינן בוסתות שהן קובעות אותן אפילו בתוך ימי נדה וזיבה".
 - (ב) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ג' י"א-ב', הקצר שם י"ב-ב') – "אבל נראין דברי הרמב"ן ...".
 - (ג) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"א, ר"כ-ג') – "ובזמן הזה אין משגיחין בימי נדה ובימי זיבה כי בכל עת ובכל זמן היא קובעת וסת כי בנות ישראל החמירו על עצמן וכן הורו גדולי המור".
 - (ד) טור (סעי' ל"ב) – "וכתב הרמב"ן וכיון שהאידינא נהגו שלא להפריש בין ימי נדה לימי זיבה ה"נ לענין קביעות וסת אין חילוק לפיכך ...".
 - (ה) מ"מ (הל' איסורי ביאה פרק ח' הל' ט') – "וכתב הרמב"ן ... וכן עיקר".
 - (ו) פסקי ריא"ז (נדה פרק ט' הל' ב' אות י"ז) – "ונראה בעיני שבזמן הזה שאנו מספקים כל הימים בימי נדה ובימי זיבה, ראוי לה לאשה להחמיר על עצמה ביום ווסתה, כדרך שביארנו, בין אם היא בימי נדה בין אם היא בימי זיבה".
 - (ז) עי' אורחות חיים (הל' נדה אות א' ד"ה ונדה) – "יש מרבתי שהורו שבזמן הזה אין משגיחין בימי נדה ובימי זיבה כל עיקר ...".
 - (ח) וכן הפוסקים.

ב. האם קובעת וסת ב"ימי זיבה" לקולא.

1. מחמיר: דכל מקום שנאמר בס"י זה שקבעה וסתה, אם הוא להקל הוא דוקא שלא בימי זיבה, דאין קובעת וסת בימי זיבה.
 - (א) ש"ך (ס"ק ע"א) – "ודע דבכל מקום שנאמר בכל סימן זה שקבעה וסתה אם הוא להקל הוא דוקא שלא בימי נדה וימי זיבה כדאייתא ברשב"א וטור ושאר פוסקי".
 - ש"ך (נקוה"כ על הש"ך ס"ק ע"א [דפו"י, על הט"ז ס"ק ל"ב]) – "דדוקא להחמיר קיימא לן דאין חילוק, אבל להקל חלילה לנו לחלוק על התלמוד. ואם כן היה להם להמחבר והרב להביא דינים אלו. מכל מקום הדין למדנו שבכל מקום שנאמר בכל הסימן הזה שקבעה וסת, אם הוא להקל הוא דוקא שלא בימי נדה וימי זיבה".
 - (ב) בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז) – "ודע דבכל מקום שנאמר בכל הסי' זה שקבעה וסת אם הוא להקל הוא דוקא שלא בימי נדה וימי זיבה. פוסקים".
 - (ג) מלבושי טהרה (סעי' ס"ג) – "כל מקום שנאמר בכל סימן זה שקבעה וסתה אם הוא להקל הוא דוקא שלא בימי נדה וימי זיבה".
 - (ד) ערה"ש (סעי' ע"ג - סעי' ע"ה) – "ולענין דינא ראיתי באמת מי שפסק כן דלקולא לא אמרינן גם בזמנה"ז שיקרא וסת בימי נדה וזיבה [ש"ך סקע"א] ויש מי שחולק בזה [מנ"י ועי' כרו"פ סק"ל] ונתן טעם דא"כ הם צריכים לחשוב ימי נדות וזיבות והרי כל עיקר שהחמירו בנות ישראל הוא מטעם שלא לחשוב ימי נדות וזיבות ולענ"ד אין זה דמיון כלל דצריכין רק לידע דכל וסת הבא בפחות מ"ט יום ל"ט יום אינו וסת לקולא".
2. מיקל: שגם לקולא אמרינן דאשה קובעת וסת בזמן הזה.
 - (א) תוה"ש (ס"ק כ"ז, ס"ק נ"ב) – "ובספר נקודות הכסף בהג"ה השיג על הב"י ... ולענ"ד יפה כיון בזה הב"י, ואין להחמיר בוסתות דרבנן כולי האי בזמן הזה. ותדע, דהא עיקר הטעם כתב הרשב"א בתורת הבית הארוך, והובא גם כן בב"י שכתב וז"ל, ואם אתה מחלק להם בין ימי נדה לימי זיבה נמצאת מצריכין ללמוד פתחי נדה וימי זיבה, עכ"ל. משמע להדיא דבשום ענין אין לחלק, וק"ל".
 - (ב) נוב"ת (יו"ד סוף סי' קכ"א) – "מה שהחמיר בסימן קפ"ט ס"ק ע"א גם אני איני חושש להורות חומרא זו וכאן אין מקום להאריך ובפרט בחששא דרבנן ועוד ע"פ הרוב הקולא הנמשכת מזה הוא שמחמת קביעת וסת זה עוקרת שאר וסתות ויש כאן ס"ס שמא וסת הקדום היה בימי נדה וזיבה ולא הוקבע כלל ושמא הוסת החדש לא בימי זיבה ונדה היא ושפיר הוקבע".
 - (ג) תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ע"ב) – "ואף דכתב הטור בשם הרמב"ן דכיון שהאידינא נהגו שלא להפריש בין ימי נדות לזיבה ה"נ לענין קביעות וסת אין חילוק היינו לענין שתקבע וסת בימי זיבתה כשרואה ממעין סתום כמו בימי נדתה ומטעם שכתב הבית יוסף בשם הרשב"א דאם אתה מחלק להן בין ימי נדה לזיבה נמצא מצרכין ללמוד פתחי נדה וזיבה ע"ש אבל לקבוע וסת בימי נידתה כשרואה ממעין פתוח אין נראה לחלק בין זמנינו לזמן התלמוד (דלא כפרישה ע"ש) אף דיש לחוש שמא ראייה ראשונה היתה בימי זבות וכיון שהפסיקה יום אחד עברה ימי טומאה ד"ת דהוי שומרת יום כנגד יום וא"כ ראייה שני' שראתה ביום ג' או ד' לראית' הוי ממעין סתום וא"כ אם אתה אומר שלא תקבע בו וסת הוא חומרא דאתי לידי קולא הא ע"כ צ"ל דכיון שהחמירו שלא לחלק בין ימי נדה לימי זיבה אפילו לקולא אמרינן הכי דאל"כ לא תקבע שום אשה וסת רק בזמן הזה רק לחומרא ולא לקולא דהיינו דאפילו אשה שיש לה וסת קבועה תהא צריכה לחוש לסתם עונה או לוסת שאינו קבוע שמא הוסת שקבעה הוא בימי הזיבות דלא הוי קביעות. ועוד דגם בההיא דסימן קפ"ד כשרואה ב' או ג' ימים רצופים נחוש דלמא ראייה ראשונה הי' בסוף זיבה דא"צ לשמור יום כנגד יום וכיון שאירי בפוסקת תיחוש גם ליום ב' וג' דהוי כרואה ממעין סתום. ועוד שמא הדמים של יום א' הי' דמים טהורים והראיה שראתה ביום ב' ג' הי' עיקר דודאי זה לא היה ממעין פתוח כיון שדמים ראשונים טהורים (וי"ל ודו"ק)".
 - (ד) סד"ט (ס"ק ל"ד) – "כתב בש"ך ... והמנחת יעקב חולק ... וכן נראה לי כותים. וכן נראה לי להוכיח מן הגהות רמ"א לעיל, שהן דברי הרמב"ן ז"ל, לעיל סעיף י"ג, שכתב האשה שראתה חוששת לוסת החדש וכו', כיצד, ראתה באחד בניסן וכו' בו חוששת לאחד באייר, ראתה באחד באייר או לא ראתה וכו', עד שתקבע וסת א' כדינו דאז אינה חוששת לשני שלא נקבע וכו', עכ"ל. וא"כ אם ראתה בראש חודש ניסן וכו' בו, ובראש חודש אייר וכו' בו, ובראש חודש סיון, אז אינה

צריכה לחוש לכ' בסיון, כיון שכבר קבעה לראש חודש, וא"כ קשה הא ראיותיה בראש חודש אייר ובראש חודש סיון היתה תוך ימי זיבתה, ולהקל לא אמרינן דתקבע וסת, ותיחוש נמי לכ' בסיון, אלא ודאי דלדידן אין חילוק ולעולם קבעה וסת. ואין לומר דשאני הכא כיון דראיות ראש חודש ניסן היתה ממעין סתום, הא ליתא, דמוכח מגמרא דסוף פרק בנות כותים ובכל הפוסקים דלא מקרי מעין סתום אלא היכא דשתי ראיות הראשונות היו ממעין סתום, אז שדינן לראיה ג' בתרייהו ואמרינן דהא דאקדמיה תוספת דמים הוי ומשום דמים יתרים אקדמיה, מה שאין כן בשלא ראתה אלא ראיה א' ממעין סתום אינה קובעת. ועיין מה שכתבתי לעיל סימן קפ"ד על דברי הש"ך. וכן כתב בפרישה בהדיא בסימן זה סעיף צ"א דתרתו בעינן, שיהיה ההתחלה והרוב ממעין סתום."

(ה) מקור חיים (ס"ק קע"ו [לשונו מובא לקמן], תפארת צבי סוף ס"ק ל"ח) – "הש"ך ... ומנחת יעקב חולק ... ופוק חזי מה עמא דבר דהעולם נוהג כמנחת יעקב ונראה לי אע"ג דסברת הש"ך הוא נכון בטעמו מ"מ נוהגים העולם להקל, חדא דוסתות דרבנן הם ומקילין בכמה דברים וכמ"ש הש"ך בעצמו בסוף ס"ק ע"ג, ע"ש. ועוד דהדברים שמביא וסת קבוע לידי קולא שחשב הש"ך בספרו נקודת הכסף לא שכיחי. משו"ה לא חיישו העולם לדברים ההם, כנ"ל לפענ"ד נכון".

(ו) גר"ז (ס"ק קי"ב, קונ"א ס"ק ה', סי' קפ"ד סעי' כ"א).

(ז) לחונ"ש (לחם ס"ק פ"ו, שמלה ס"ק ג') – "וצ"ל דכיון דאם נצטרך ללמדן פתחי נדה וזיבה יבאו מזה כמה קלוקלים, ועפ"י הרוב קביעת הוסת הוא לחומרא, לכן אף אם לפעמים יצמח מזה קולא ע"י מה שקבעה וסת בימי זיבה, מ"מ מוטב לבחור את הרע במיעוטו, כיון דלעולם ליכא רק חששא דרבנן. ולפע"ד נראה דנוכל לעשות סניף לזה, שנסמוך על דעת התוס' שכתבו דריש לקיש ורבי יוחנן פליגי אשמואל וסברי דקובעת בימי זיבה והלכה כמותם, וכן כתב הרז"ה בהשגה י"ד דקימ"ל כר' יוחנן וכו"ל ודלא כרב יהודה אמר שמואל".

(ח) פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט ח"א אות י"ג עד הסוף, שפתי חכם סוף ס"ק ע"א) – "ובאמת דפשט לשון הרמב"ן והרשב"א והרב המגיד, שכתבו דאין משגיחין בימי נדה וזיבה כל עיקר כו', עי"ש, משמע דאין לנו שום נפקא מינה בהם בזמן הזה, ולעולם קובעת וסת ואפילו להקל, וכמו"ש המנחת יעקב ... וגם בדברי המחבר והרב ... מוכח דס"ל דאין חילוק כלל בין שארי הימים ובין ימי זיבה ונדה. דאל"כ היה להם להמחבר והרמ"א להביא דינים אלו בשו"ע ... מבואר דס"ל דהאידינא ליכא נפקא מינה כלל בזה".

(ט) קנאת סופרים (השמטות לחיבורי שירי טהרה סי' ע"ד).

(י) סוגה בשושנים (סי' י' סעי' י"א, ס"ק ט"ו) – "ויש מי שכ' דאף דהאידינא קובעת וסת בימי נדה וזיבה היא דוקא לחומ' אבל לא לקולא (ש"ך) והאחרוני רובן ככולן חלקו עליו".

(יא) עי' טהרת ישראל (סעי' קע"ה) – "והמיקל בזה"ז דאף להקל קובעת וסת בימי זיבה עכ"פ לא הפסיד".

(יב) ששבה"ל (סעי' כ"ח ש"ך ס"ק ע"א, סיכום ס"ק ג').

(יג) בדה"ש (סעי' ל"ב ב' ד"ה כיצד, עמ' קמ"ה) – "שיש לסמוך להקל".

(יד) פרדס שמחה (ס"ק ק"ג אות ב').

(טו) לבושי עז (סי' קפ"ג תמצית ס"ק מ"ד).

(טז) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ק"ה).

(יז) נטעי גבריאל (פרק פ"ה סעי' כ"א) – "קבעה וסת בין לקולא ובין לחומרא אף בתוך ז' ימי נדתה לחומרא".

(יח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"ג) – "שהלכה כהתורה"ש שיכולה לקבוע וסתות בימי נדה וימי זיבה גם להקל".

ג. האם קובעת וסת בימי נדה לקולא. [שי"א לחלק דבימי זיבה קובעת וסת גם להקל, אבל בימי נדה דוקא לחומרא קובעת וסת].

1. מחמיר: דכל מקום שנאמר בסי' זה שקבעה וסתה, אם הוא להקל הוא דוקא שלא בימי נדה, דאין קובעת וסת בימי נדה.

(א) ש"ך (ס"ק ע"א, נקוה"כ שם) - לשונו מובא לעיל.

(ב) בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז) - לשונו מובא לעיל.

(ג) גר"ז (ס"ק קי"ב) – "האי טעמא לא שייך אלא בימי זיבה אבל ז' ימי נדה **הכל יודעים** בהם למנותם מתחלת ראיה ואם חזרה וראתה בהם שנית תדע שהיא בתוך שבעה לראייתה ולא תקבע וסת להקל אלא להחמיר לחוש לו אם כבר נקבע אבל קודם שנקבע אין להחמיר בו כל כך לחוש לו מספק שמא תקבענו כדרך שחוששין בשאר וסת שאינו קבוע הואיל ועכשיו הוא בימי נדתה".

(ד) מלבושי טהרה (סעי' ס"ג) - לשונו מובא לעיל.

(ה) ערה"ש (סעי' ע"ג - סעי' ע"ה) - לשונו מובא לעיל.

(ו) סוגה בשושנים (סי' י' סעי' י"א, ס"ק ט"ו) – "ויש להחמיר כדיע' זו".

(ז) טהרת ישראל (סעי' קע"ה, באר יצחק ס"ק תמ"א) – "כיון דבזה"ז אין בקיאינן בימי זיבה אין להחמיר בוסת דרבנן ומ"מ ה"ט לא שייך אלא בימי זיבה אבל ז' ימי נדה הכל יודעים למנותם מתחלת ראיה ואם חזרה וראתה בהם שנית תדע שהיא בתוך ז' לראייתה ולא תקבע וסת להקל אלא להחמיר לחוש לו אם כבר נקבע".

2. מיקל.

(א) תוה"ש (ס"ק כ"ז, ס"ק נ"ב) - לשונו מובא לעיל.

(ב) נוב"ת (יו"ד סוף סי' קכ"א).

(ג) סד"ט (ס"ק ל"ד) - לשונו מובא לעיל.

(ד) תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ע"ב) - לשונו מובא לעיל.

(ה) מקור חיים (ס"ק קע"ו, תפארת צבי סוף ס"ק ל"ח [לשונו מובא לעיל]) – "דהאידינא קובעת וסת בימי נדה וזיבה אפי' להקל".

(ו) פרדס רמונים (פתיחה ח"א אות י"ג עד הסוף, שפתי חכם סוף ס"ק ע"א).

- (ז) לחו"ש (לחם ס"ק פ"ו, שמלה ס"ק ג').
 (ח) קנאת סופרים (השמטות לחיבורי שירי טהרה סי' ע"ד).
 (ט) ששבה"ל (סעי' כ"ח ש"ך ס"ק ע"א, סיכום ס"ק ג').
 (י) בדה"ש (סעי' ל"ב בי' ד"ה כיצד, עמ' קמ"ו) – "ולדינא נראה שגם בימי נדה יש להקל ... וכן עמא דבר שלא לחשובי פתחי נידות וזיבות כלל והחמיר בזה שלא להקל ע"י וסת שנקבע בימי נידות תע"ב".
 (יא) פרדס שמחה (ס"ק ק"ג אות ב').
 (יב) לבושי עז (סוף סי' קפ"ג ד"ה אבל).
 (יג) נטעי גבריא (פרק פ"ה סעי' כ"א) - לשונו מובא לעיל.
 (יד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"ג) - לשונו מובא לעיל.
 3. מראי מקומות – משמרת הטהרה (פרק ז' הע' ר"ז).

ד. הטעמים להקל.

1. קיימא לן וסתות דרבנן והם אמרו והם אמרו – מחצית השקל (ס"ק ע"א, לשונו מובא לקמן), נוב"ת (יו"ד סוף סי' קכ"א, לשונו מובא לעיל), טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק תמ"א, לשונו מובא לעיל).
2. יש ס"ס, שמא וסת הקדום היה בימי נדה וזיבה ולא הוקבע כלל, ולכן שפיר הוקבע וסת החדש – נוב"ת (יו"ד סוף סי' קכ"א, לשונו מובא לעיל).
3. הדברים שמביא וסת קבוע לידי קולא, לא שכיחי. משו"ה לא חיישו העולם לדברים ההם – מקור חיים (תפארת צבי סוף ס"ק ל"ח, לשונו מובא לעיל).
4. יש לסמוך על השיטות דסברי דקובעת בימי זיבה – לחו"ש (שמלה ס"ק ג', לשונו מובא לעיל).
5. פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט ח"א אות ט"ז) – "אולם מהראוי לעיין בזה, דמאיזה צד נאמר דמפאת שאין אנו בקיאים בפתחי נדה וזיבה, ע"כ אין משגיחין בהם כל עיקר, ואפילו להקל. ולכאורה הוא תמוה מאוד, וצדקו בזה דברי הש"ך בנקודות הכסף סוף סי' זה ... וכבר נתקשה בזה גם הר"ן בחידושי סוף פרק בנות כותים על דברי הרמב"ן הנ"ל, דנהי שהחמירו על עצמם בזמן הזה להיות כטועות, זהו להחמיר, אבל אם נאמר שהיא קובעת וסת בימים הללו, נפק מינה חורבא לאשה שאין לה וסת, שאסורה לשמש בלא בדיקה כו', עיי"ש ... זה א"ש, לפי מ"ש למעלה בקפ"ד בט"ז ס"ק י"ג, ובסי' קפ"ו, בביאור שיטת ר"ח, בשם הב"ח והנקודות הכסף, דדווקא אשה שראתה כמה פעמים בוסתות שאינן שוין, בזה אמרו צריכה בדיקה לבעלה. אבל אשה שעתה התחילה לראות, וראתה פעם או פעמיים בוסת שוה, הגם שעדיין אין לה וסת קבוע, עכ"ז אינה צריכה בדיקה לבעלה, עיי"ש. לפי"ז כל שכן כאן שהיא רואה בוסתות שוה, רק שהם בימי זיבה, דאפילו תאמר דאינה קובעת וסת בימי זיבה, עכ"פ לא גריעי מאשה שעדיין אין לה וסת קבוע כלל, שאינה צריכה בדיקה. ותו ...".
6. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קפ"ה).

ה. מראי מקומות – גר"א (ס"ק נ"א), פאת שדך (ח"ג סי' ס"ח ד"ה בטור), הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ב הע' מ"ב), מגיה (שו"ע מכ"י [אדום] על הש"ך סי' קפ"ג ס"ק ד' אות ד', "ויש להעיר דאף בזמן הזה איכא נפק"מ ..."), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קפ"ו, סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק א').

1. חי' הר"ן (נדה דף לט. ד"ה אבל) – "אבל הרמב"ן ז"ל חולק עליו ואומ' שכיון שהורגלה אשה זאת לראות מט"ו לט"ו היאך נקבע לה וסת מכ"ט לכ"ט אלא שכתב שכיון שהחמירו בנות ישראל על עצמן להיות כטועות ור' נמי אתקין להו הכי אין מונין לעול' ואין משגיחין על י"א ולא על ימי נדה והאשה קובעת וסת בכל זמן שתראה בין במקרבת ראיותיה בין במפלגת אותן וצל"ע בזה דנהי שהחמירו על עצמן להיות כטועות ה"מ לחומרא אבל אם נאמר שתהא קובעת וסת לימים שאין הוסת נקבע בהם נ"מ חורב' לאשה שאין לה וסת שאסורה לשמש בלא בדיקה על דעת מי שסובר דאפי' לבעלה בעיא אעפ"י שאינה עסוקה בטהרות".
- א) תפארת ישראל (ס"ק ל') – "מצאתי להר"ן בחדושי דהביא הך דרמב"ן בסוף פרק בנות כותים (לט ע"א ד"ה אבל), וכתב דצ"ע דנהי דהחמירו על עצמן הני מילי לחומרא אבל לא לקולא, ואם נאמר שקובעת וסת בימים שאינם ראויים לקבוע וסת מדינא נפיק מיניה חורבה וכו' ע"ש. והרי דברי שניהם אמור בספר, ודברי הר"ן מסכים לדעת הש"ך, ולכן וצ"ע".
- ב) סד"ט (סוף ס"ק ל"ד) – "ומ"ש בספר כרתי ופלתי דמדברי הר"ן בחדושי משמע כדעת הש"ך ליתא אף שכתב שצ"ע לדברי הרמב"ן נפקא מינה חורבה מ"מ לא דחה דברי הרמב"ן מהלכה וכ"כ שם בסוף הפרק יע"ש".
2. מחצית השקל (ס"ק ע"א) – "מנחת יעקב ... ואי משום קושיא הנ"ל דאיך אפשר לעקור דין התלמוד, הא קיימא לן וסתות דרבנן והם אמרו והם אמרו. אבל הפלתי ...".
3. חוט שני (ס"ק ט"ז ד"ה הנה) – "ולמעשה אם ידוע החשבון של ימי נדות וימי זיבות, יש לחוש לדברי הש"ך, משא"כ אם אין ידוע החשבון".

נג] קביעת וסת ע"י מעיין פתוח.

א. השאלות.

1. לענין מעיין פתוח, צריך לברר ג' דינים: (1) איך נקבע וסת ע"י מעיין פתוח. (2) איך נעקר הוסת. (3) והדין של חזרת הוסת.
2. ועוד, כיון שבזה"ז קובעת וסת בימי נדה, מטעם דלא בקיאת בין ימי נדה לימי זיבה. יש לחוש שמא הראשון היה ימי זיבה או דם טוהר והשני או השלישי היו דם טמא, ומתחלת נדה שראויה לקביעות וסת. ולמה הולכין רק אחר התחלת הוסת. [שלכאורה הטור (סעי' ל"ב) סותר הדין שהולך רק אחר התחלת הוסת]. וכן עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים ריש סי' קפ"ט, עמ' רצ"ז), "וצ"ע בטעמו של דבר".

ב. גירסא במחבר: ב' או כ'.

1. יש גורסין ב' – פרישה (ס"ק צ"ז, ע"י דרישה ס"ק י"ט), ט"ז (ס"ק מ"ז), לחו"ש (לחם ס"ק צ').
 2. הגירסה כ' – ש"ך (ס"ק ע"ב, נקה"כ על הט"ז ס"ק מ"ז), בית לחם יהודה (ס"ק י"ז), תוה"ש (ס"ק נ"ה), גר"א (ס"ק נ"א), בדה"ש (ס"ק ש"ל).
 3. מראי מקומות – חו"ד (חי' ס"ק מ"ח, בי' ס"ק ל"ו).
- (א) לכאורה תלוי בהדרכים דלהלן. [ע"י פרדס רמונים (מק"ז ס"ק מ"ז, לשונו מובא לקמן), שהט"ז אינו מוכרח].

ג. רק לוסת קבוע או אפי' שאינו קבוע.

1. רק לוסת קבוע – חו"ד (בי' ס"ק ל"ו, סי' קפ"ד בי' ס"ק ז', חי' ס"ק ט"ו, לשונו מובא לעיל), גר"ז (ס"ק קי"ב, סי' קפ"ד ס"ק כ"א, לשונו מובא לעיל), פת"ת (סי' קפ"ד ס"ק י"ב, לשונו מובא לעיל), שערי טוהר (שער ד' סעי' כ"ו), טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק תמ"א, קודם שנקבע אין להחמיר בו"), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ק"ה), פוסקים.

נד [הגדר: האם נקבע וסת ע"י מעיין פתוח בלי הפסקה יום א'.

א. מחמיר: בזמן שפוסקת זמן קצר [כרוב נשים], ובתנאי 1) ששאר הימים לא הוקבעו 2) וגם אינה חוששת עד שהוקבע.

1. חו"ד (סי' קפ"ד חי' ס"ק ט"ו, בי' ס"ק ז') – "עונה הראשונה. וקשה דהא הטור פסק בסימן קפ"ט [עמוד עח] כהרמב"ן [הלכות נדה פ"ה הלכה טז] דבזמן הזה אשה קובעת וסת מטעם דלא בקיאיין בין ימי נדה לימי זיבה ובין דם טהור לדם טמא, ויש לחוש שמא הראשון היה מימי זיבה או דם טהור והשני או השלישי היו דם טמא ומתחלת נדה שראויה לקביעות וסת, וכן פירש שם הב"י ועיין בש"ך ס"ק ע"א. וצריך לומר דדוקא בפוסקת קיימא לן כן, אבל בשופעת אין לחוש לזה דודאי ראייה אחת היא ... אך סוגיין דעלמא קשה, דרוב נשים דרכן לראות ד' או ה' ימים, ואינה חוששת רק ליום ראשון. לכן נראה דדוקא כשהימים שהן בתחלת ראייתה אינן בדרך קביעות וסת כגון שראתה ב' פעמים בריש ירחא ובה' בירחא ובפעם הג' חזאי בה' בירחא ובריש ירחא לא חזאי דאז אין לה רק קביעות וסת של ימי נדוטה חוששת אולי וסת הן וראיות הר"ח מב"פ הראשונים מימי זיבה הן וראיות הה' בירחא הן וסת. וכטעם הרמב"ן שכתב בהלכותיו בפ"ה אבל כשימי תחלת הראייה הן ג"כ וסת קבוע כגון שראתה ג"פ בר"ח ובה' בירחא או המשיכה ראיותיה שכתב הרב בהג"ה סי' קפ"ט סעיף י"ג שימי התחלת הראייה הן וסת קבוע לדילוג אז אינה חוששת להראיות שבתוך ימי נדוטה ולומר אולי הוסת קבוע שבתחלת ראייתה אינן ראויין לקביעות וסת שראיות מקריות הן והראיות שבתוך נדוטה הן ראיות לקביעות וסת ולעשות מהעיקר טפל ומהטפל עיקר כולי האי לא חיישינן וכן נראה דאינה חוששת רק כשהימים בתוך נדוטה כבר נקבעו בג"פ אבל לראות פעם אחת שבתוך נדוטה אינה חוששת כלל כמו לשאר וסת שאינו קבוע".
- חו"ד (סי' קפ"ד חי' ס"ק ח', בי' ס"ק ד') – "וכן משכחת לה במאחרת וסת, כגון שהיה לה וסת קבוע בריש ירחא ואחר כך ראתה ב' פעמים בב' בירחא, דלא נעקר הוסת דריש ירחא עדיין, דאין הוסת נעקר עד ג' פעמים, ובפעם הג' ראתה בריש ירחא ובב' בירחא, דאז נקבעו שני הוסתות, דב' בירחא גם כן הוקבע כיון שב' פעמים הראשונים הוחזק ממעין סתום כמו שכתב בבעלי הנפש בהדיא".

2. גר"ז (סי' קפ"ד ס"ק כ"א, ע"י סי' קפ"ט ס"ק קי"ב) – "או מזלפת. טיף אחר טיף. אבל אם פסק הדם וחזרה וראתה הרי זו קובעת לה וסת בתוך וסת בזמן הזה שהאשה קובעת לה וסת בימי נדתה כדלקמן סוף סי' קפ"ט וצריכה לפרוש גם העונה שחזרה וראתה בה אחר שפסק הדם. והוא שפסק ביום זה וחזרה וראתה ביום שלאחריו שאז יש לחוש שמא ראייה הראשונה היתה בימי זיבה והשניה התחלת נדה כדלקמן שם אבל אם חזרה וראתה ביום שפסקה אינה חוששת אלא לעונה ראשונה של הוסת. (ומיהו אף אם פסקה וחזרה וראתה ביום שלאחריו אפשר שאין צריך לפרוש העונה שחזרה וראתה בה אלא אם כן כבר קבעה לה וסת ג' פעמים בעונה זו אבל קודם שקבעתה בג' פעמים אינה חוששת לה כמו שיתבאר בסי' קפ"ט עיין שם הטעם)".

3. פת"ת (סי' קפ"ד סוף ס"ק ח', ס"ק י"ב) – "ולפ"ז אשה שראתה ב"פ בר"ח ונמשך ראייתה עד ב' או ג' לחודש ובפעם הג' לא ראתה בר"ח רק בב' או ג' לחודש לא קבעה וסת לב' או ג' לחודש דאזלינן תמיד בתר תחלת ראייה ובב"פ ראשונים היו בר"ח וע"י ח"ד שכתב דדברי המחבר כאן דוקא בשופעת (או זולפת) דודאי ראייה אחת היא אבל בפוסקת צריכה לחוש לכל הג' ימים וכן בנדון הנ"ל קבעה לה וסת לב' או לג' דחיישינן אולי ראיית יום ב' או ג' הוא עיקר אמנם זה דוקא בכה"ג שהימים שבתחלת ראייתה לא הוקבעו אבל אם הוקבעו כגון שראתה ג"פ בר"ח ונמשך עד ב' או ג' לחודש אינה חוששת להראיות שבתוך נדתה ומיד שעברה עונה ראשונה מותרת אף בפוסקת וכן כשהראיות שבתוך נדתה לא הוקבעו עדיין אינה חוששת לו ולא לעונה בינונית ממנה ע"ש היטב".

- פת"ת (סי' קפ"ד סוף ס"ק ח', ס"ק י"ב) – "ה"ד".
 4. מלבושי טהרה (סי' קפ"ד ס"ק י"ב ד"ה עוד) – "הח"ד ... ואך שדינו דין אמת".
 5. סוגה בשושנים (סי' ב' ס"ק ל"ז).
 6. שערי טוהר (שער ד' סעי' כ"א, סעי' כ"ה, ס"ק כ"ד).
 7. טהרת בת ישראל (פרק י"א סעי' ד').
 8. מנחת יצחק (ח"ה סי' קל"ה אות ד') – "החו"ד".
 9. ששבה"ל (סי' קפ"ד סעי' ב' ס"ק ט' ד"ה והחו"ד, הוספות עמ' שע"ח ד"ה ראתה) – "ופשטות הפוסקים משמע דאפילו בראיה הנמשכת".
 10. חוט שני (ס"ק י"א ימי המבוכה אות ג' [עמ' קכ"ז], סי' קפ"ד ס"ק ח' אות ג' [עמ' מ"ג], דינים העולים אות ג' [עמ' מ"ד], אות ו', קיצור הל' נדה פרק ז' ימי הנבוכה אות ג' [עמ' שפ"א]).
- (א) אמנם ע"י חוט שני (שאלת אשר סי' ל"ג אות ג', אות י"ב). וצ"ע.

11. עי' בדה"ש (ס"ק קי"א, סי' קפ"ד סעי' ו' בי' ד"ה וכיון [עמ' י"ב]) – "בחוו"ד ... הפר"ר ... היכא שראתה בב' פעמים הראשונים רק בב' בחודש ובחודש שלישי ראתה בא' וגם בב' בו צ"ע אם יש להקל כדבריו מאחר שנוגע לעיקר דין וסת המבואר בגמרא שקובעת אף בימי נדוטה כשראתה ב"פ בתחלה ממעין סתום".
12. עי' לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק ה') – "רק לחומרא".
13. פתחי מגדים (פרק כ"ג סעי' ז').
14. מראה כהן (עמ' קמ"ה אות ב') – "דין זה של ראיית א' א' כ"ה א' נאמר בין באופן שראתה בכ"ה והפסיקה לראות וראתה שוב בא' שלאחריו, ובין באופן שראתה בכל הימים מכ"ה עד א' שלאחריו".
15. פרי טהרה (סעי' כ"ט) – "אבל רק לחומרא".
16. פתחי דעת (פרק ל"ה סעי' ד', עי' הע' ה', ונספח א' שם) – "ונמשכה הראיה עד ...".
17. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קמ"ז) – "שאף שיש לדחוק שאין לחו"ד ראייה ליסודו, ואין זה משמעות הגמ', וגם אינו ברור שהיא לא שופעת, מ"מ מוסכם בפוסקים לחוש לחומרא לקבוע ממעין פתוח בראייה שלישית גם אם ראתה ימים רצופים".
(א) ששבה"ל (סי' קפ"ד סעי' ו' ס"ק ג') – "דלא שכיח שהתחלת הוסת אינה שווה ובאמצע תהיה קביעות ג"פ אחר ההפסקה, וכפי הנראה מגדולי הדורות ומרבתי דלא חששו כלל לחומרא זו ואין חוששין לשאול לאשה אם הפסיקה תוך ימי נדוטה וראתה, ואין מונין הימים של אמצע הראי' שמא הוא וסת חדשה, וכפשוטו הגמ' דאין קובעת וסת בימי נדוטה, ואין חוששין שיקבעו ג"פ ...".

ב. מיקל.

1. פרדס רמונים (מק"ז ס"ק מ"ז, שפ"ח ס"ק ע"ב, סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק ט"ז) [לשונו מובא לעיל] – "בישוב דברי הט"ז בזה ... מדכתבו הטור והמחבר בר"ח ובב' בחודש, ולא כתבו בא' בחודש ובב', מכלל דכוונתם על יום א' דר"ח, דהשתא הוי ראייה דב' בחודש מופלגת יום אחד מראית ר"ח, ולא הוי רצופין, וע"כ שפיר קבעה בשניהם לדין דאשה קובעת וסת בימי נדוטה. ומשכחת לה שיהיה ג' פעמים זה אחר זה, בשנה שלימה דחשון וכסלו מלאים ...".
- פרדס רמונים (סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק ט"ז) – "אם ראתה בא' ובג' קובעת וסת דזה נקרא מעיין סתום מאחר שהפסיקה בינתיים ולא היו רצופים ... בזה"ז דאשה קובעת וסת בימי נדה כו' זהו דוקא בשלא ראתה רצופים".
2. ערה"ש (סי' קפ"ד סעי' כ"ד, סעי' ל"ב) – "פר"ר סקט"ז וצדקו דבריו".
3. מהר"ם בריסק (ח"א סי' קל"ב).
4. חשב האפוד (ח"א סי' קכ"ו אות ד') – "אם בפעם הג' ראתה מכ"ה עד ר"ח בלי הפסק הרי כולה ראייה אחת".
5. קנה בשם (ביאורי ש"ך ס"ק ח' ד"ה דהנה, סוף ס"ק ל"ח, עי' ביאורי שו"ע ס"ק כ"ד) – "דמה דקיי"ל דהאידינא קובעין וסת ממעין פתוח היינו דוקא אם לא היה המשך אחד עם התחלת הראייה שבימים שלפני כן, אז אמרינן דאף שהיא עדיין בימי נדה של התחלת הראייה הג', אפ"ה קובעת, אבל אם ראתה בהמשך אחד ברציפות מכמה ימים שלפני כן עד לתוך אותו יום לא מצטרפת הראייה ממעין פתוח לקבוע וסת על ידה".
6. משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' י"א, סעי' ל') – "שכ"ז דוקא בפסקה ביניהם אבל בממשכת בלא הפסק אינה קובעת ממעין פתוח".

ג. דעת האג"מ.

1. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ז ענף ג' ד"ה החו"ד) – "החו"ד מפרש ... הנה באירע כן מסתבר שהדין כדבריו".
2. אג"מ (נטעי גבריאל פרק פ"ה סעי' כ"ג, הע' מ"א) – "וי"א דלא אמרינן כן אלא אם בפעם השלישי פסקה וחזרה, כגון שראתה א' בניסן ואחר באייר ופעם השלישית ביום כ"ה ופסקה לראות לגמרי ואח"כ חזרה וראתה ביום א' סיון, קבעה לה וסת. [העיד הגר"ם פיינשטיין זצ"ל שכן המנהג]".
3. אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד הע' קכ"ד) – "ור"א פעלדער טען שבעצם מסכים רבינו למה שמוזכר שאחד פתוח צריך להיות כמעין חדש, שיהיה הפסק בינו לראייה רגילה, ורק שמאחר שאין אנו בקיאים במה נחשב כהפסק, נצריך להחמיר בכל אופן".

ד. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ז' סוף הע' י"ג, סוף הע' כ"ד, הע' מ"ז, משנת השלחן תשובה רע"ג) – "דלעולם אינה קובעת ממעין פתוח ואף בראייה שלישית כשהמשיכה לראות בימים רצופים ורק אם פסקה לראות יום א' לכה"פ".
2. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ל"ה הע' ה', סוף נספח א' שם) – "שדין זה אמור גם באופן שהראיה נמשכה ברציפות מתחילת הראייה עד יום קביעותה, ולא רק כשהפסיק הדם ונתחדש ביום הוסת הקבוע".

ה. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק מ"ז, עי' פרדס רמונים שם [לשונו מובא לעיל]), סד"ט (סי' קפ"ד ס"ק ט' ד"ה ונחזור לעניננו), טהרת ישראל (סי' קפ"ד סעי' מ"ט), בדה"ש (סי' קפ"ד סעי' ו' בי' ד"ה וכיון, עמ' י"א), גופי הלכות (סי' קפ"ד סי' ו' בה"ל ד"ה וכיון), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ג הע' ל"ד, appendix D), מעדני אשר (סי' כ"א), נטעי גבריאל (פרק פ"ה סעי' כ"ג), אהל שרה (פרק ג' הע' ג'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קפ"ח), מנחת איש (פרק ד' סעי' צ"ב).

1. ש"ך (ס"ק ע"ב) – "ועוד דהא בב' לחדש ה"ל ב' ימים רצופים דהולכים תמיד אחר תחלת הראייה".
2. שואל ומשיב (מהדו"ד ח"ב סי' ד'). עי' מנחה טהורה סי' י"ג) – "הנה א"מ הרב הגאון נ"י אמר לי ספק מושכל באם קבעה לה וסת יום א' דראש חודש בשני חדשים ובשלישי ראתה בהשמ"ש יום א' דראש חודש וכדומה אי הוה קביעות וסת לענין דא"צ בדיקה או לא וגם אם חוששת לוסת קבוע וצריכה עקירה שלשה פעמים. ולפענ"ד דיש לומר דדמים אתוספו והתחילה בהש"מ והוה קביעות וסת גמור ועיין ביו"ד סי' קפ"ז רק שאם עקרה פעם אחת וראתה ביום ר"ח דוקא אז הסימן שעיקר הקביעות בר"ח הוה כנלפענ"ד".

נה] וסתות שונים שראתה ע"י מעיין פתוח.**א. וסת החודש.**

1. יום החודש.

(א) מחמיר – טור (סעי' ל"ב, לשונו מובא לעיל), הו"ד בט"ז (ס"ק י"ח), ערה"ש (סעי' ע"א), שערי טוהר (שער ד' סעי' כ"א, "אך אם ראת' ב"פ ליום ידוע ובשלישית הקדימ' ראיית' ונמשך ראיית' ביום הוסת לא נעקר ואדרבא נקבע הוסת בזה. וכשא"י אם נמשך ראיית' גם ביום הזה רק שלא פסק' בטהרה לפני יום הזה אזי לא נעקר ולא נקבע. כן נ"ל"), חוט שני (עמ' קכ"ב אות ג'), נטעי גבריאל (פרק פ"ה סעי' כ"ב), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קמ"ז), פתחי דעת (פרק ל"ה סעי' ד'), פרי טהרה (סעי' כ"ט), פוסקים.

(ב) מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"א ריש סי' קכ"ב, "ואם פעם ראשון היה בחמישי באייר ופעם שני בששה בסיון שהיא הפלגת שלשים יום ואח"כ ראתה בחמישי בתמוז שהיא הפלגת כ"ט ואין הימים שוים לא בשוה ולא בדלוג, הוא ענין הפלגה וממילא כיון שהפלגת שלשים היה רק פעם אחד נעקר משלשים לכ"ט. אבל כיון שאשה רואה דם משך ג' ד' ימים נמצא שיום ששה בחדש ראתה בכל השלשה פעמים יהיה לה וסת קבוע ליום ששה בחדש לשיטה הראשונה שברמ"א סעי' י"ג. אך הרמ"א מסיק וכן עיקר אשיטה שניה דהולכין תמיד אחר תחלת הראיה ולכן אין לה וסת קבוע ליום הששה בחדש רק הפלגה פעם אחת לכ"ט וכיון שלא נקבע לה וסת תצטרך לחוש גם ליום החדש של פעם האחרון שהיה בחמישי בתמוז וגם ליום הששה בחדש שראתה בששה בסיון שעדין לא נעקר כיון שעכ"פ ראתה בו אף למסקנת הרמ"א").

2. עונה בינונית.

(א) מחמיר – הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק כ"ד אות כ"א, "אחר חשש קביעות וסת בצורה זו של ב' ממעין סתום ואחד ממעין פתוח, חוששת עדיין לעונה בינונית, מאחר וקביעות זו היא רק מספק"), טהרה כהלכה (פרק כ"ד סעי' נ"ז), פרי טהרה (סעי' כ"ט), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"א, "להחמיר כהב"ח לחוש לעו"ב"), פתחי דעת (פרק ל"ה סעי' ה').

3. יום הפלגה.

(א) מחמיר – פרי טהרה (סעי' כ"ט), פתחי דעת (פרק ל"ה סעי' ה').

(ב) מיקל – עמק התשובה (ח"ו סי' שפ"ב, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קס"ט סי' קל"ו), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"א, "אבל יש לסמוך על החו"ד שאין צריכה להחמיר להפלגה").

4. חו"ד.

(א) מחמיר – פתחי דעת (פרק ל"ה סעי' ה').

(ב) מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"א, לשונו לקמן).

5. או"ז, כו"פ.

(א) מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קנ"א, "ולענין וסתות אלו שהם מתורת חומרא, אינה צריכה להחמיר להאו"ז או להכו"פ או להחו"ד").

ב. וסת הפלגה: האם נקבע ע"י מעיין פתוח.

1. מחמיר, קובעת וסת לחומרא.

(א) חו"ד (בי' ס"ק י"ח) – "עיינ' ש"ך ס"ק מ' ... אמנם באמת נראה לי דבריו תמוהין, דמשמע מדבריו דאם ראתה ב' פעמים ביום ל' ושינתה לכ' בטלה הפלגת ל', ומשמע דאפילו ראתה עוד אחר י' ימים אחר ראיית כ' יום בטלה הפלגת ל' כיון שבהפלגה השלישית היה הפסקה, וזה ודאי אינו, כדמוכח נדה דף ל"ט [ע"ב] גבי חזאי ריש ירחא וריש ירחא וכ"ה בירחא וריש ירחא, ועיין בר"ן [לט, ב ד"ה אלמא] וברמב"ן [לט, ב ד"ה גרסת] בחידושיהם דמיירי בוסת הפלגות, וכן כתב הראב"ד [שער תיקון הוסתות סימן ב הלכה ב - ז] בחזאי ראש חודש וראש חודש וכ"ה בחודש וראש חודש דקבעה לה וסת לראש חודש מטעם דבתר רובא קמא שדינן לה, וכן מוכח בנדה דף י"א [ע"א] דממעין סתום בעי בדיקה והיינו בחזאי ריש ירחא וריש ירחא וכ"ה בירחא וריש ירחא דבעי בדיקה בריש ירחא כיון דיכולה לקבוע וסת בראש חודש משום דהוי ממעין סתום, ע"ש. גם מה שכתב דהרמב"ם מיירי בוסת החודש תמוה, דאם כן אמאי הותר כ"ב הא יש לחוש לקביעות וסת בתוך וסת בוסת החודש, כמו שכתב הט"ז ס"ק י"ח בשמו, ע"ש".

(ב) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ז' הע' מ"ז, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ד אות כ') – "ראתה ב' ראיות להפלגת עשרים וארבע, והראיה השלישית ראתה להפלגת עשרים ואחד, ונמשכה ראייתה גם ליום העשרים וארבע, שחוששת מדין חשש וסת שאינו קבוע להפלגת העשרים ואחד, וכן לחשש וסת קבוע להפלגת עשרים וארבע, ושתייהם מיום תחילת ראייתה".

ע"י הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ל"ו הע' ט') – "היה תקופה שמו"ר צוק"ל הקל ולא חשש לקביעות וסת הפלגה ע"י פעמיים מעין סתום וכו' וכדעת הש"ך וסייעתו, אך שוב חשש לוסת קבוע גם בוסת הפלגה לחומרא".

(ג) חוט שני (שאלת אשר סי' ו' אות ב').

(ד) ההלכה במשפחה (פרק ז' הל' ה') – "ב' פעמים בהפלגת 28 יום, ובפעם השלישית ראתה בהפלגת 27 יום, ונמשכה ראייתה גם ביום ה-28, מצטרפת ראיה זו, וקובעת לה וסת הפלגה של 28 יום".

(ה) לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק ו').

(ו) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ל').

(ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעת, זרע שמואל הע' קמ"ט. [צ"ב, ששם ימי זיבה. ואולי לכו"ע (חוץ מהש"ך)] – "שעדיין צריך לחוש לעו"ב, אבל לא חש לשום וסת של ראיית כ"ט").

(ח) פתחי דעת (פרק ל"ו סעי' ז', סעי' ח').

ט) עי' פרי טהרה (סעי' כ"ט) – "ויש אומרים דהוא הדין בוסת הפלגה".

2. מיקל, לא קבעה וסת.

א) באר משה (נטעי גבריאל פרק צ"ה הע' י"ח) – "וכן קבלתי מהגאון מדעברעצין ז"ל שאם ראתה שני פעמים ממעין סתום וראיה שלישיית ממעין פתוח אינו קובע וסת כיון שהאחרון לא התחיל באותו יום".

ב) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ה אות קט"ז, עי' קנה בשם ביאורי ש"ך סוף ס"ק ל"ח) – "ראתה פעמיים ל"ב ימים בהפלגה, אח"כ התחילה בכ"ט ונמשך לל"ב, אינה חוששת משום וסת קבוע (תלוי במחלוקת חו"ד וש"ע הרב, ואנן נקטינן דישכינן מראיה האחרונה לכן לא הגיע ליום ל"ב, שבט הלוי בהשמטות שכן חוששין)".

ג) עמק התשובה (ח"ו סי' שפ"ב) – "נראה בפשוט דשיטת הראב"ד בבעל הנפש לא נאמרה רק בווסת של ימי החודש, אבל בווסת של הפלגה אז לא נאמר כך".

ד) נטעי גבריאל (פרק צ"ה סעי' ז') – "י"א שגם בוסת הפלגה נקבע אחר שתי ראיות ממעין סתום והשלישי ממעין פתוח, כגון ראתה שתי פעמים בהפלגת כ"ט יום ואח"כ ראתה בהפלגת כ"ח יום והמשיכה ראייתה עד יום כ"ט הוי וסת הפלגה לכ"ט יום, וי"א דלא אמרינן כן בהפלגה, והמקילים יש להם על מי לסמוך".

3. מראי מקומות – כת"ס (יו"ד סי' צ'), פתחי מגדים (פרק כ"ג סעי' ח'), אוצרות הטהרה (פרק ט' סעי' ל"ג), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ק"ח).

א) ששבה"ל (סעי' י"ג ט"ז ס"ק י"ט ד"ה וסתות, הוספות עמ' שע"ה ד"ה ראתה) – "ובשעת הצורך יעשה ש"ח".

שבט הלוי (ח"ב סי' פ"ב) – "והעירני אחד החברים שלנו, דא"כ יקשו תחילת דברי הט"ז שכתב, כגון ראתה בר"ח ניסן, ור"ח אייר וי"ד באייר וכ"ח באייר ור"ח סיון פי' ובה א"צ לחוש עוד מיום כ"ח אייר, והרי ראיית ר"ח סיון הוא בתוך ימי מעיין פתוח של כ"ח אייר, הרי דט"ז לא נחת לסברת הפרישה והב"ח, והוספנו על דבריו אלא מה תאמר כדי שלא יקשה להטו"ז מהמפורש בטור והביאו הט"ז עצמו בס"ק י"ח, דצריך למיחש גם לכ"ה, ע"כ דהט"ז מחלק בין חשש דהפלגה דא"צ למיחש לחשש החודש דצריך למיחש".

ב) מראה כהן (פרק ח' הע' כ"ג) – "ונראה דלדעת הסוברים שהפלגה קצרה עוקרת הפלגה ארוכה תהא כאן עקירה גם באופן שנמשכה ראייתה עד יום כ"ח וצ"ע".

ג. וסת הדילוג: האם נקבע ע"י מעיין פתוח.

1. מיקל.

א) הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סעי' ו' ס"ק ד' ד"ה ונראה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות כ'), פתחי דעת פרק ל"ה הע' ח' אות ב') – "ראתה ב' פעמים בימי השבוע ממעין סתום, ובפעם הג' הקדימה ליום קודם, והמשיכה ראייתה לאותו יום, לא קבעה וסת לימי השבוע, וכן בשאר כל הוסתות - וסת הדילוג ווסת הקפיצות - דלא חיישינן להו בפ"א אלא אחר ג"פ, כיון שהראיה הג' היתה ממעין פתוח, ובוסת דלא שכיח לא קבעה וסת בכה"ג".

ב) פתחי מגדים (פרק כ"ג סעי' י"ג, סי' י"ב אות ט').

ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ק"נ) - לשונו מובא לקמן.

ד. וסת הסירוג: האם נקבע ע"י מעיין פתוח.

1. מיקל.

א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ק"נ) – "שדווקא חוששין למעיין פתוח לקבוע וסת המסתברא. משא"כ כל וסת שאין חוששין אחר ראייה אחת, ה"ה שאין חוששין לקבוע ע"י מעיין פתוח. וה"ה וסת השבוע".

ה. וסת הקפיצות: האם נקבע ע"י מעיין פתוח.

1. מיקל.

א) הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סעי' ו' ס"ק ד' ד"ה ונראה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות כ') - לשונו מובא לעיל.

ו. וסת השבוע: האם נקבע ע"י מעיין פתוח.

1. מיקל.

א) פתחי מגדים (סי' י"ב אות ט').

ב) יסוד הטהרה (פרק י"א הע' כ"ו ד"ה ראתה) – "ראתה פעמיים ביום ראשון בהפרש ארבעה שבועות, ובפעם השלישית הקדימה לראות בשבת [יום אחד קודם, וה"ה יותר] ונמשכה ראייתה גם ביום ראשון, שהוא היום שראויה לקבוע בו וסת לימי השבוע. אע"פ שראתה בו פעמיים ממעין סתום ופעם שלישיית ממעין פתוח, לא קבעה וסת לימי השבוע".

ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ק"נ) - לשונו מובא לעיל.

2. מחמיר.

א) קנה בשם (ביאורי ש"ך ס"ק ח' ד"ה והנה כאשר).

ב) ששבה"ל (סעי' ו' ס"ק ב', סיכום אות ב') – "אם ראתה ביום א', ואחר ג' שבועות ביום א', ואחר ג' שבועות התחילה לראות ב' ימים קודם ונמשך עד יום א', נקבע הוסת השבוע".

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

א) הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סעי' ו' ס"ק ד' ד"ה ונראה, תמצית אות י"ד, משנת השלחן תשובה ע"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות כ') [לשונו מובא לעיל] – "כיון שהראיה הג' היתה רק ממעין פתוח, ובוסת דלא שכיח לא קבעה וסת בכה"ג".

(ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ל"ה הע' ח' אות ג') – "במקרה שראתה בכל יום רביעי בשבוע במשך ארבע שבועות, ובפעם השלישית ראתה ביום ראשון ונמשך עד יום רביעי נקט שקובעת וסת לחומרא ליום רביעי בשבוע מכה המשך ראייה".
4. מראי מקומות – עמק התשובה (ח"ו סי' ת"ז, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' ק"ע סי' קל"ז), אוצרות הטהרה (פרק ט' סעי' מ"ח).

נו [מקרים שונים שראתה ע"י מעיין פתוח.

א. ב' פעמים ממעיין סתום, וראיה ג' ממעיין פתוח [ר"ח, ר"ח, ואח"כ כ"ה ור"ח].

1. מחמיר, וחוששת לוסת קבוע רק לחומרא – טור (סעי' ל"ב, "אם ראתה אותו ממעיין סתום כגון שראתה ב"פ בר"ח ובפעם הג' ראתה בכ"ה בחדש ובר"ח אף על פי שראייה השלישית היתה תוך ימי נידותה לראיית כ"ה בחדש קובעת בר"ח לפי ששתים ראיות הראשונות היו ממעיין סתום וראיית עשרים וחמשה בחדש דמים יתירים נתוספו בה ומיהר לבא וחוששת ג"כ ליום הקדימה שמא וסת אחר היא קובעת"), הו"ד בט"ז (ס"ק י"ח), ב"ח (ס"ק מ"א), ערה"ש (סעי' ע"א), ששבה"ל (סעי' י"ג ט"ז ס"ק י"ט ד"ה וסתות, הוספות עמ' שע"ח ד"ה ראתה), חוט שני (ס"ק י"א ימי המבוכה אות ג' [עמ' קכ"ז], סי' קפ"ד ס"ק ח' אות ג' [עמ' מ"ג], דינים העולים אות ג' [עמ' מ"ד], קיצור הל' נדה פרק ז' ימי הנבוכה אות ג' [עמ' שפ"א]), בדה"ש (ס"ק קכ"ו), פתחי מגדים (פרק כ"ג סעי' ז'), לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק ה', "דקובעת וסת רק לחומרא"), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' י"א), פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ה סעי' ד'), פוסקים.

ב. ב' פעמים ממעיין פתוח, וראיה ג' ממעיין סתום [ר"ח וג', ר"ח וג', ואח"כ רק ג'].

1. קבעה וסת.
(א) חו"ד (סי' קפ"ד בי' ס"ק ז', חי' ס"ק ט"ו) - לשונו מובא לעיל.
(ב) הו"ד בפת"ת (סי' קפ"ד ס"ק י"ב).
2. לא נקבע.
(א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות צ"ה, הע' קכ"ד) – "והשיב רבינו שבדין 'שניים סתום ואחד פתוח' למשל, שראתה בל' ל' כ"ט, לא מסתבר ששייך להגיד להיפוך, ששנים פתוח ואחד סתום, יהיה קביעות להסתום, דזה, שבכ"ט כ"ט ל' יש קביעות לל', דרק כשקרה פעם אחת חוששים שזה אותו וסת ורק שהקדים. [ורבינו כן סובר שאין חילוק בסדר של האחד פתוח]".

ג. פעם א' ממעיין פתוח, וב' פעמים ממעיין סתום [כ"ה ור"ח, אח"כ ר"ח, ר"ח].

1. אינה קובעת וסת.
(א) פרישה (ס"ק צ"א) – "ששתי ראיות צריכות להיות ממעיין סתום".
(ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ט אות ג'. אמנם עי' מסורת משה ח"א יו"ד הע' קכ"ד, לשונו מובא לעיל).
(ג) פרי טהרה (סעי' כ"ט).
2. קובעת וסת.
(א) כ"ש לפי החו"ד (סי' קפ"ד בי' ס"ק ז', חי' ס"ק ט"ו) - לשונו מובא לעיל.
(ב) הו"ד בפת"ת (סי' קפ"ד ס"ק י"ב).
3. מראי מקומות.
(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים ריש סי' קפ"ט, עמ' רח"צ) – "ומסתבר דה"ה נמי אם בפעם אחד ראתה בכ"ה ובא' לחודש שלאחריו, ואח"כ ב' פעמים בא' לחודש, ואולי יש לחלק".

ד. פעם א' וג' ממעיין סתום, ופעם ב' ממעיין פתוח [ר"ח, אח"כ כ"ה ור"ח, ואח"כ ר"ח לחוד].

1. אינה קובעת וסת.
(א) שערי טוהר (שער ד' ס"ק כ"ד) - לשונו מובא לקמן.
(ב) בדה"ש (ס"ק קכ"ד, סי' קפ"ד סעי' ו' בי' ד"ה וכיון [עמ' י"ב]) – "שראתה בי"ז ניסן ובט"ז וי"ז אייר ובי"ז סיון דלא קבעה וסת לי"ז בחודש".
(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' של"ו).
(ד) פרי טהרה (סעי' כ"ט) – "אבל אם ראייה ראשונה או שניה היתה ממעיין פתוח, כגון שראתה בב' ניסן, ולאחר מכן ראתה בא' אייר ונמשכה ראייתה לב' אייר, ולאחר מכן ראתה בב' סיון - לא קבעה וסת".

ה. פעם א' ממעיין סתום, וב' פעמים ממעיין פתוח [ר"ח, אח"כ כ"ה ור"ח, כ"ה ור"ח].

1. קובעת וסת.
(א) מחה"ש (ס"ק ע"א) – "אבל אם בפעם הראשון ראתה בראש חדש ולא ראתה מקודם לכן בכ"ה לחודש, ואח"כ ראתה עוד שתי פעמים בראש חדש, אף שראתה מקודם לזה בכ"ה לחודש, קובעת וסת לראש חדש, דבתר התחלה אזלינן, וכיון שבפעם הראשון לא היה מעינה פתוח קובעת וסת בכך, דמה שראתה בב' ראיות האחרות גם קודם לזה בכ"ה לחודש דמים יתירים נתוספו בה ומיהר לבא".
2. אינה קובעת וסת.
(א) פרישה (ס"ק צ"א).
(ב) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות צ"ח [לשונו מובא לעיל], הע' קכ"ו).

(ג) לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק ו').

(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קמ"ח) – "שלמעשה אין קובעין ממעיין פתוח אלא דווקא מראיה שלישיית".

נד [עקירת הוסת ע"י המשך ראייה] כגון שהקדימה לראות לפני יום הוסת, אך נמשכה הראיה גם ביום הוסת].

א. וסת הפלגה.

1. מחמיר.

(א) חוט שני (שאלת אשר סי' י"ב, סי' כ"ט אות ז' ס"ק א').

(ב) ההלכה במשפחה (פרק ז' הל' ט', עי' הדרכה והערות שם) – "אם ההפלגה קצרה יותר, כגון שראתה בהפלגת 28 יום, ובחודש הבא רואה לאחר 26 יום, וממשיכה לזלוף דם עד 28 יום, הרי זו צריכה לחשוש גם להפלגת 28, כיון שראיית דמה נמשכה גם ביום 28, **ומצוה לפרסם דין זה**, מחמת שנשים טועות בזה, שסבורות שכל ראייה בהפלגה שונה עוקרת את הוסת שאינו קבוע. [מיהו נלע"ד מסברא, שאפילו אם מקדימה תמיד ליום ל"ה, **אם ראתה ג"פ כל פעם ביום אחר**, די לבטל בכך וסת שאינו קבוע, שיסודו הוא חששא בעלמא, והכא דהקדימה ג"פ והוכח שאין יום זה סיבה לתחילת וסתה, דביטלה וסת שאינו קבוע, בהא לא חיישינן לוסת בתוך וסת ומותרת, אבל לא מצאתי דין זה מפורש בפוסקים]".

(ג) פתחי דעת (פרק ל"ו סעי' י"ח).

2. מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק צ"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ז הע' מ"ב).

(א) תלוי במחלוקת לעיל, וכן תלוי במה הדין בשיטת של "הבית מאיר".

ב. וסת החודש: וסת קבוע.

1. מחמיר.

(א) חור"ד (סי' קפ"ד בי' ס"ק ד', ח"י ס"ק ח') – "כגון שהיה לה וסת בג' לירחא, ועתה הקדימה וראתה ג' פעמים בב' לירחא ובג' לירחא, וחזרה וראתה ג' פעמים בריש ירחא ובב' לירחא ובג' לירחא, דאז חוששת לשלשתן, דהימים שהיו בתחלת וסת אף שהן עתה באמצע וסת לא אבדו מעלתן".

(ב) פת"ת (סי' קפ"ד ס"ק ח') – "בח"ד".

(ג) גר"ן (ס"ק ל"ח) – "אבל אם האחרון הוא ביום ושוב הקדימה לראות בליל ר"ח ונמשכה ראייתה בתוך היום לא נעקר במה שהקדימה בלבד".

גר"ן (סעי' מ"ג) – "ואין שום וסת נעקר אלא כשהגיע יומו ולא ראתה בו".

(ד) מנחת יצחק (ח"ה סי' קל"ה אות ד', ח"ח סי' ע"ד) – "דע"י הקדמת הראי' לא נעקר החשש הקודם, ואין לחלק בין הקדימה לראות עונה אחת או כמה עונות, העיקר כיון שנמשך ראייתה גם לעונה אינו נעקר עדיין".

(ה) אג"מ (יו"ד ח"א ריש סי' קכ"ב) – לשונו מובא לעיל.

(ו) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ז' הע' י').

(ז) עמק התשובה (ח"א סי' ק"ל, ח"ו סי' שע"ח ד"ה ויש עוד) – לשונו מובא לקמן.

(ח) שבה"ל (ח"ה סי' ק"ז סעי' י"ג, ששבה"ל סעי' י"ג אות י"ד, סיכום אות ו') – "סי"ג. או שתראה הראשונה ביום וג' אחרונות בלילה וכו'. בשו"ע הרב אבל אם האחרון הוא ביום ושוב הקדימה לראות בליל ר"ח ונמשכה ראייתה בתוך היום לא נעקר במה שהקדימה בלבד כדלקמן ע"כ, הנה יש בזה רבותא גדולה להלכה דהא כולם באו באמת בלילה וכאן ג"כ בא בלילה אלא שנמשך גם ליום וחשש יום רק חשש וסת שאינו קבוע לעומת אחרים מכ"מ עדיין לא נעקר חשש יום אף על פי שנפל באותו יום כמו הקבועים בלילה, והטעם דלעולם אין מעיין פתוח יכול לגרום לעקירת וסת גם שאינו קבוע".

(ט) חוט שני (עמ' קכ"א אות ד', שע"ה צ"ס צ"א, שאלת אשר סי' כ"ט אות ז' ס"ק א').

(י) דבש מסלע (דיני וסתות סי' ה' אות א') – לשונו מובא לקמן.

(יא) פתח שער (סי' ל"א סעי' ד').

(יב) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' י').

(יג) פתחי דעת (פרק ל"ה סעי' ט"ז).

(יד) כ"ש להמחמירים לקמן.

2. מיקל.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק א' סעי' ט"ו, הע' כ') – "לא נהגו לחשוש לשיטת החוות דעת [סי' קפ"ד ס"ק ד' לענין וסת קבוע] והשו"ע הרב שמעיין פתוח אינו עוקר וסת".

ג. וסת החודש: וסת שאינו קבוע.

1. מחמיר.

(א) עי' גר"ן (ס"ק ל"ח, לשונו מובא לעיל. סעי' מ"ג, לשונו מובא לעיל [י"א הפשט בגר"ן שהוא רק במקום שהיא ראה בלילה ונמשך בתוך הוסת של היום]).

(ב) עי' סוגה בשושנים (סי' ד' סעי' כ"ב).

(ג) אג"מ (יו"ד ח"א ריש סי' קכ"ב, מסורת משה ח"א יו"ד אות פ"ח ס"ק ד', רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ד אות כ"ג) – "ואם פעם ראשון היה בחמישי באייר ופעם שני בששה בסיון שהיא הפלגת שלשים יום ואח"כ ראתה בחמישי בתמוז שהיא הפלגת כ"ט ... שלא נקבע לה וסת תצטרך לחוש גם ליום החדש של פעם האחרון שהיה בחמישי בתמוז וגם ליום הששה בחדש שראתה בששה בסיון שעדיין לא נעקר כיון שעכ"פ ראתה בו אף למסקנת הרמ"א".

- 1) מראי מקומות – ודברת במ (ח"א סי' רל"ד).
- ד) מנחת יצחק (ח"ח סי' ע"ד) - לשונו מובא לעיל.
- ה) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ז' הע' י', פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' ט').
- ו) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות ק"כ, היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות ז') – "יום החודש אפילו בוסת שאינו קבוע אינו נעקר, אלא עד שיעבור היום ולא תראה, ואפילו ראתה כתמים מהמשך הוסת ג"כ לא נעקר".
- ז) חזקת טהרה (תוספת טהרה אות י"ב, עמק התשובה ח"א סי' ק"ל, ח"ו סי' שע"ח ד"ה ויש עוד) – "שלענ"ד הרבה נתקשתי בזה למה אין העולם נזהרין בזה, וכן למה אין המורי הוראה מזהירין על זה, דהא זה מילתא דשכיחא טובא שנמשך ראייתה בתוך חשש זמן וסת הראשון, ולעת עתה אין לי טעם אחר לומר אלא דנהי כשיודעת שנמשך ראייתה בתוך זמן וסתה אין נעקר אפי' וסת שא"ק, מ"מ כשלא יודעת בוודאי שנמשך ראייתה גם בזמן ההוא מסתמא גבי וסת שא"ק נעקר דלמה נתלה שראתה אז, נימא כיון שלא הרגישה לא ראתה אז וממילא נעקר, ואפי' אם תמצא אחר זה היום דם נימא שאז ראתה ולא מקודם בזמן וסת שא"ק, דגבי וסת שא"ק לא תלינן שראתה למפרע אם מצאה אח"כ דם, וכשכ"נ זה כבר במקום אחר, ואפי' אם המצא תמצא כתמים על בגדי" מ"מ אין זה בגדר ראי' שלא תיעקר אותו היום משום וסת דהא דאין בכתמים משום וסת, נראה דהה"נ אין בראיית כתמים כח לעכב עקירת הוסת, אלא כיון שלא הרגישה נעקר חשש וסתה שמקודם, אף שמצאה כתמים שראוין לטמאה עבורם, א"כ מסתמא ליכא למיחש. וע"ז סומכין העולם להקל לעקר חשש וסת שא"ק שמקודם, כיון שאין בבירור שראתה אז, אכן אם יודעת בבירור שראתה אז כגון שבדקה, בוודאי אינו נעקר אפי' וסת שא"ק, זה הנלענ"ד להלכה ולמעשה בס"ד".
- ח) שבה"ל (ח"ה סי' ק"ז סעי' י"ג, לשונו מובא לעיל. עי' ששבה"ל סעי' י"ג אות י"ד, וסיכום אות ו').
- ט) חוט שני (סוף ס"ק ז', שעה צ"ס"ק ע"ב, שאלת אשר סי' כ"ט אות ז' ס"ק א').
- י) דבש מסלע (דיני וסתות סי' ה' אות א') – "ולדינא נראה דצריך להחמיר בזה ... סו"ד הנראה בזה דבין אם הי"ל בה' בחודש וסת קבוע ובין ושא"ק, בין אם הגיע לה באותו יום המשך ראייה בשופעת ואצ"ל אם היה בפוסקת, אין החשש שעליה נעקר ועדיין חוששת לו כמקודם".
- יא) בדה"ש (ס"ק צ"ט) – "הוא הדין באשה שראתה לדוגמא בכ' ניסן ובאייר ראתה ב"ט בו או ב"ח בו ונמשכה ראייתה לתוך יום כ' צריכה לחוש בסיון גם ליום כ' שחששת ויום כ' לחודש לא נעקר באייר הואיל וסוף סוף ראתה בו ואינה יוצאה מידי חששא דכ' בחודש עד שיעבור עליה יום כ' בחודש בלא ראייה וצריך להזהר בזה".
- יב) מחזה אליהו (ח"א סי' ק"ב אות ה') – "וראוי לפרסם הדבר שידעו רבים להזהר בה".
- יג) עי' הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סוף סי' רל"ד) – "במקום דאיכא צורך גדול אין צריך להחמיר, ובמקום דליכא צורך גדול יש להתנהג כדברי האג"מ זצ"ל".
- יד) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' י').
- טו) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' של"ה, עי' הע' מ"ג).
- טז) פרי טהרה (סעי' ט') – "וכן אם ראתה בב' ניסן, ובחודש שלאחריו ראתה בא' אייר ונמשכה ראייתה לב' אייר - צריכה לחוש ליום א' וליום ב' של חודש סיון, שראיית א' אייר לא עקרה את ראיית ב' ניסן, כיון שהמשיכה לראות בב' אייר".
- יז) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"א סעי' ט').
- יח) הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה כ"ט).
2. מיקל.
- א) שערי טוהר (שער ד' סעי' כ"א, ס"ק כ"ד) – "ואם הקדימה לראות לפני הוסת ונמשך ראיית' גם ביום הוסת ג"כ נעקר. [וסת דהטעם דחוששת בוסת שא"ק משום שמא תקבע וסת כמבואר בב"י ולקביעות וסת הולכין אחר תחילת הראי' כמ"ש הרמ"א ססי"ג אך כשראתה ב"פ תחילת ראי' ביום הזה אז אפי' הקדימה לראות ונמשך ראייתה גם ביום הזה נקבע הוסת כמבואר בבאורים בסי' קפ"ד ס"ק ד' בשם הבע"נ]."
- ב) הגרש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתצ"ט, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' כ"ו) – "אשה שהיה לה וסת החודש, והקדימה ראייתה לפני יום הוסת אך נמשכה הראייה גם ביום הוסת, הרי זה עקירה לוסת החודש, כיון שלא ראתה בו ממעין סתום רק ממעין פתוח".
- ג) הגר"י בעלסקי זצ"ל (הגר"ש פעלדער שליט"א עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר"ו) – "וכן שמעתי מהרב בעלסקי זצ"ל שהוא למד הלכות נדה מהרב שמעון טייטלבוים זצ"ל, שהיה תלמודו של הרב מאיר אריק זצ"ל, והוא אמר לו שמנהג העולם להקל בזה".
- ד) פותח שער (סי' ל"א סעי' ד', מילואים סי' ל"א אות ד') – "היה לה וסת שאינו קבוע בר"ח ביום, ושוב הקדימה וראתה בליל ר"ח ונמשכה ראייתה ביום, שפיר נעקר וסת שאינו קבוע דר"ח ביום".
- ה) גופי הלכות (בסוף ח"א שו"ת סי' ב') – "אשה שראתה פעם אחת וסת שאינו קבוע ב' לחודש ניסן, ושוב ראתה פעם שנית בט' לחודש אייר והמשיכה ראייתה תוך י' לחודש ... נראה לענ"ד דמיד שעבר ט' לחודש סיון מותרת, ואינה חוששת עוד לי' בו".
- ו) אור יצחק (פרק ה' סעי' ח', יו"ד סי' כ"ט, פרק ה' עקירת וסת שאינו קבוע) – "ראתה בא' בחודש ואח"כ ראתה בכ"ט בחודש והמשיכה ראייתה בא' בחודש הבא, נעקר הוסת של א' בחודש אף שראתה גם בו, דבוסתות מסתכלים רק על יום תחילת ראיית הוסת".
- ז) יבקש תורה (שו"ע סי' נ').
- ח) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר"ו) – "למעשה לא נהגו כן ... וצ"ל טעם הדבר כנ"ל, דממה שראינו ששינתה טבעה והתחילה לקבוע וסת אחר, שוב לא חוששין לוסת הראשון [והגם ששייך שיהיו לאשה ב' וסתות בחודש, היינו בימים רחוקים זה מזה, אבל בימים קרובים זה לזה לא שכיח]".
- 1) לכאורה הסברא להקל: אם "פעם א' וג' ממעין סתום, ופעם ב' ממעין פתוח" אינו קובע וסת [עי' לעיל]. יש לומר, שכל החשש שמא יבא לידי וסת קבוע. אבל אם אינה קובעת וסת, למה תחשוש בשביל וסת שאינו קבוע. [וכן עי' שערי טוהר].

3. ראתה כתם בימי הוסת, אם הוי עקירה.
 (א) מחמיר – קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות ק"כ, לשונו מובא לעיל).
 (ב) מיקל – עמק התשובה (ח"א סי' ק"ל, לשונו מובא לעיל).
 4. עונת או"ו.
 (א) מיקל – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' ט').
 5. מראי מקומות – פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק כ"ח), אוהלי יוסף (דיני ווסתות ס"ק צ"ו), קנה בשם (סי' קפ"ט ביאורי שו"ע על סעי' י"ג אות י"ט, עמ' ר"א), לבושי עז (סעי' י"ג תמצית ס"ק ח', ו"צ"ע"), פתחי מגדים (פרק כ"ג סעי' י"א), מעדני אשר (סי' י"ט).

ד. חזרת הוסת.

1. נקרה וסת שנקבע ע"י מעיין פתוח, וחזר פעם אחת.
 (א) אוצרות הטהרה (פרק ט' סוף הע' ס"ה) – "ושמעתי מגדולי המורים דבוסת זו שנקבע ע"י ב' ראיות ממעין סתום וראיה ג' ממעין פתוח ואח"כ לא ראתה ג' פעמים בזמן הוסת, ולא קבעה וסת אחר, אם חזרה אח"כ וראתה שוב פעם אחת ביום הוסת הקבוע שהיה לה אינה חוזרת לוסתה הקבוע בפעם א', דכיון שהוא וסת המסופקת אפשר לסמוך על הראשונים שמקילין שהוסת הקבוע נעקר לגמרי".
 (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -
 Question: A vest kavuah that we keep m'safek, for example if the third r'eyah was from mayan pasuach, then it was neekar three times, then came back once. Does the vest kavua m'safek come back again?
 R' Y. Berkovits wrote: It's a big chumrah. If you like chumros, you can keep it.

2. עקרה וסת שנקבע כרגיל, וחזר פעם אחת ע"י מעיין פתוח.
 (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -
 Question: A woman once had a vest kavua for the 15th and was oikar it, but never established another vest kavua. If she sees once again on the 14th and bled through the 15th, does her vest kavua come back?
 R' Y. Berkovits wrote: No.

3. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ל"ה הע' ח' אות א', אות ד').

נת] כשיש לה וסת קבוע, האם חוששת לוסת שאינו קבוע.

- א. ביאור הדבר: ג' ציורים של וסת קבוע, שיש לדון האם צריכה לחוש לוסת שאינו קבוע.
 1. שהיו לה ב' וסתות שאינן קבועים, ואח"כ נקבע לה וסת אחד מהם, כגון (א - כ - א - א - כ - א), [וכן: א - א - כ - א] שראתה בניסן ביום א' בחודש וגם ביום כ' בחודש, ואח"כ ראתה באייר ביום א' בחודש וגם ביום כ' בחודש, ואח"כ בסיון ראתה ביום א' לחודש - האם חוששת גם לכ' בחודש.
 2. וסת קבוע לחודש, והוסיפה וראתה ביום אחר בחודש. כגון (א - א - א - א - כ - א) וסת קבוע ליום א' בחודש, וראתה אח"כ גם ביום כ' בחודש, ואח"כ חזרה עוד פעם ליום א' בחודש.
 3. היה לה וסת קבוע לחודש, ושינתה וחזרה. כגון (א - א - א - א - א - א), [א, לא ראתה] - כ - א) וסת קבוע לא' בחודש, ולא ראתה בא' בחודש וראתה ביום כ' בחודש, ואח"כ חזרה לא' בחודש.

- ב. היה לה וסת קבוע, האם חוששת לוסת שאינו קבוע: כשהיו לה ב' וסתות שאינן קבועים, ואח"כ נקבע לה וסת אחד. כגון (א - כ - א - א - כ - א, [וכן: א - א - כ - א]) שראתה בניסן ביום א' בחודש וגם ביום כ' בחודש, ואח"כ ראתה באייר ביום א' בחודש וגם ביום כ' בחודש, ואח"כ בסיון ראתה ביום א' לחודש, האם חוששת גם ביום כ' בחודש.
 1. מחמיר, שחוששת גם ביום כ' בחודש.
 (א) בית מאיר (סוף סעי' י"ג) – "אבל לקבוע וסת תוך וסת ושניהם בחודש בזה אף שנקבע אחת יש חשש שתקבע נמי עוד וסת לה' בחודש וק"ל".

(ב) תכ"א (כלל קי"ב סעי' כ') – "ראתה א' בניסן ... וחזרה וראתה באחד באייר ... אם חזרה לראות א' בסיון הרי קבעה לה וסת החודש לראש חודש ואם ראתה גם כ' באייר חוששת אף על פי כן כ' סיון אף על גב שכבר קבעה לה לראש חודש שמא תקבע עוד וסת לכ' בחודש לא ראתה כ' בסיון נעקר יום כ' בחודש שהרי לא קבעה אותו ג' פעמים אבל חוששת תמיד לראש חודש עד שתעקרנו ג' פעמים ואינה חוששת עוד להפלגה כיון שכבר יש לה וסת קבוע".

(ג) חור"ד (חי' ס"ק כ"ג, בי' ס"ק ט"ו, סי' קפ"ז בי' סוף ס"ק ג') – "לכן נ"ל דדוקא כששני הוסתות הן מחמת גרמת יום החודש כגון בי"ה ובכ"ה בחודש דאז אפשר שיתקיימו שני הוסתות דהא אשה קובעת וסת בתוך וסת כמבואר בסעיף ל"ב, מש"ה חוששת אולי יתקיימו שניהם, משא"כ ביש לה וסת קבוע להפלגה אינה חוששת שוב לוסת אחר שאינו קבוע, דהא א"א שיתקיימו שניהם, דאם תראה עוד באמצע הפלגות בע"כ יתבטל ההפלגות, ואין חוששת לוסת שאינו קבוע לומר אולי יתבטל הקבוע ויתקיים מה שאינו קבוע. וכן ביש לה וסת החודש קבוע אינה חוששת ליום אחר שראתה בו רק משום וסת החודש ולא משום הפלגה מטעם הנ"ל שא"א שיתקיימו שניהם ואמרי' דודאי ידחה מה שאינו קבוע. ודוקא היתה למודה להיות רואה בהפלגת יום ט"ו ושינתה ליום כ' חוששת, מטעם דכיון שאנו רואין ששינתה ולא ראתה בוסת הקבוע חיישינן אולי וסת אחר קובעת, אבל בלא שינתה וראתה גם ביום הקבוע לא חיישי' למה שאינו קבוע ולומר אולי יתבטל הקבוע".

(ד) לחם ושמלה (לחם ס"ק ל"ה) – "... חו"ד ע"ש. וע' נוב"ק סימן ס"א".

- (ה) טהרת ישראל (סעי' ע"ט, סעי' פ"ו).
2. מיקל, שוב אינה צריכה לחוש לכ' בחודש.
- (א) ב"ח (ס"ק מ"א) – "דכשנקבע וסת אחד אינה צריכה לחוש לשני שלא נקבע ואף על פי שלא נעקר וכאן כתב דחוששת נמי ליום הקדימה דהיינו יום כ"ה לחודש חוששת לו בחודש הבא ואף על גב שכבר נקבע וסת דראש חודש ואם כן דברי הרמב"ן ורבינו סותרים זה את זה. ונראה ליישב דהכא ודאי כיון דראיית ראש חודש השלישי שקובעת בו הוסת ממעיין פתוח ראתה אותו שהרי ראתה קודם זה בכ"ה לחודש אלא דתלינן לחומרא ואמרין דילמא דמים יתירים ניתוספו בה ומיהרו לבוא הלכך חיישינן נמי לחומרא איפכא דילמא מעיין פתוח הוא ולא קבעה לה וסת בראש חודש אלא עיקר הוסת תקבע לה בכ"ה לחודש ולהכי חוששת נמי ליום הקדימה וכו' דאזלינן הכא והכא לחומרא".
- (ב) דרישה (ס"ק י"ח. ע"י ס"ק ד', ומגיה שם).
- (ג) ש"ך (נקוה"כ על הש"ך ס"ק ע"א) – "ואע"ג דלעיל סעיף י"ג בהג"ה אמרין דאם קבעה וסת אין חוששת שוב לוסת שאינו קבוע שהיה לה שאני הכא דראיית ראש חודש השלישי לא חשיבא דמים גמורים מאחר שהיה ממעיין פתוח הגהות דרישה וכן כתב הב"ח".
- (ד) נוב"ק (יו"ד סי' ס"א ד"ה ומעתה) – "אם בשעה שראתה מחמת תשמיש עדיין לא היה לה וסת קבוע כלל אם אח"כ נקבע לאשה זו וסת קבוע בין בימי החודש בין וסת הפלגה שוב אינה אסורה לשמש שכיון שנקבע לה וסת קבוע שוב אינה חוששת לוסת שאינו קבוע כלל אפי' לא נעקר עדיין הוסת שאינו קבוע כמבואר בש"ך בסי' קפ"ט ס"ק מ' שאפילו לא הגיע עדיין יום שלשים מ"מ כיון שנקבע יום עשרים א"צ לחוש".
- (ה) סד"ט (סוף ס"ק ל"ד ד"ה כתב).
- (ו) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק מ' ד"ה ראיתי, פתיחה לסי' קפ"ט ח"א אות ו', אות ז').
- (ז) מקור מים חיים (על סעי' י"ג ד"ה עד) – "חוות דעת ... שנתעלם ממנו דברי הב"ח והפרישה ... והביא דבריהם בספר נה"כ ... מוכח מדבריה דאין לחלק בזה כמו שמחלק החוות דעת רק עיקר הטעם דראיות ר"ח לא חשיבא ראייה גמורה ... משמע להדיא בספר בעה"נ להראב"ד ...".
- (ח) שערי טוהר (שער ד' ס"ק כ"ה) – "הנכון כפשטות משמעות הש"ע והרמ"א והש"ך דבקבעה וסת כדינו ולא הי' בימי זיבה אז א"ח לוסת שא"ק כל שראתה גם ביום הקבוע דל"ח שמא תקבע עוד וסת דזה ל"ש שאשה תקבע ב' וסתות ולמלתא דל"ש ל"ח".
- (ט) בדה"ש (ס"ק ק"י, סעי' י"ג ב' ד"ה עד [עמ' ק"ט], ס"ק של"ב, סעי' ל"ב ב' ד"ה וכן [עמ' קמ"ו]).
3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק י"ב, ע"י סי' קפ"ז ס"ק א'), פרי טהרה (הע' כ"א), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קפ"ז).
- (א) סוגה בשושנים (סי' ה' סעי' ד') – "והנה להלכה נראה עיקר כדעה הראשונה דאף בשניהם וסת החדש כיון שנקבע אחד שוב א"ח לשני שלא נקבע ... ומ"מ למעשה יש להחמיר כה"א וצ"ע".
- ג. וסת קבוע לחודש, ומוסיפה לראות ביום אחר בחודש: כגון (א - א - א - כ - א) וסת קבוע ליום א' בחודש, וראתה גם ביום כ' בחודש, ואח"כ חזרה עוד פעם ליום א' בחודש.
1. מחמיר, שחוששת גם ביום כ' בחודש.
- (א) חו"ד (סי' קפ"ז ב' סוף ס"ק ג').
- (ב) פתחי דעת (פרק ל"ה סעי' י"א) – "ובפשטות נקטינן לחומרא".
- (ג) מי מחמיר לעיל [בית מאיר, חכ"א, לחם ושמלה, טהרת ישראל], לכאורה ה"ה כאן. וכן שו"מ בפתחי דעת (פרק ל"ה הע' י"ז).
2. מיקל, אינה צריכה לחוש לכ' בחודש.
- (א) ב"ב (ס"ק י"ג ו') – "דראייה ראשונה היתה בראש חודש אילו היתה חוזרת לראות בראש חודש הסמוך לו היינו אומרים דראייה הראשונה שראתה בראש חודש היא עיקר ובה הולך הוסת ליקבע ולא חיישינן לראייה שנייה שראתה באותו חודש דאמרין מקרה הוא ודמים יתרים הוא דאיתוספו בה הלכך אינה חוששת לא לט' באייר ולא לעשרים בו".
- (ב) ב"ח (ס"ק מ"ג) – "פירוש אם אירע לה כך קבעה לה וסת בתוך וסת אבל לכתחלה ודאי כיון שקבעה לה וסת בראש חודש שוב אינה חוששת לוסת דעשרים לחודש שלא נקבע אף על פי שאינו נעקר".
- (ג) גר"ז (קונ"א ס"ק ד').
- (ד) תהלה לדוד (יו"ד סי' ס"א) – "נוב"ק ... והדבר מבואר בב"ח ד"ה לפעמים. שכתב ...".
- (ה) אמרי יושר (ח"א סי' צ"ג ד"ה אלא) – "שגוף ספיקו של נוב"י מחמת לשון הש"ע סעיף ל"ב תמהני שלא זכר שר מדברי הב"ח סעי' מ"ג ... וכ"כ הרש"ז זצ"ל בקו"א ...".
- (ו) בדה"ש (ס"ק של"ב, ציונים ס"ק שמ"ה) – "בב"ח מבואר בזה להיתירא".
3. מסתפק.
- (א) נוב"ק (יו"ד סוף סי' ס"א, תנינא סי' פ"ח, סי' צ"א) – "שאני מסתפק ... אם בא החדש בעת שלא נעקר הקבוע כמו אשה שיש לה וסת קבוע בר"ח ועתה ראתה ג"כ בראש חודש וראתה גם כן בט"ו לחודש ושוב ראתה בראש חודש אם צריכה לחוש לט"ו בחודש ולא יועיל לזו מה שראתה בר"ח הקבוע לה שהרי גם מתחלה לא פסק וסת הר"ח ממנה ואפ"ה ראתה בט"ו לחודש".
- (1) ע"י סי' קפ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק כ"ח, סי' קפ"ז ס"ק א').
- ד. וסת קבוע לחודש, ושינתה וחזרה: כגון (א - א - א - א - א, לא ראתה) - כ - א) וסת קבוע לא' בחודש, ולא ראתה בא' בחודש וראתה ביום כ' בחודש, ואח"כ חזרה לא' בחודש.
1. עדיין חוששת לכ' בחודש, כיום שלא פקע, ושייך ב' וסת קבוע - וכ"ש המחמירים לעיל.

א) בית מאיר (על סעי' י"ג) – "ודאי חזרת קביעות עשרים בחודש אינו סותר כלל החשש של ל' בחודש שהרי אפשר דתקבע לתרווייהו, ולהכי מה דחזר וסת כ' למקומו אינו עקירה כלל להחשש ל', והתרתו אינו אלא ע"י שעבר ל' ולא ראתה דהיינו עקירה פעם אחד".

ב) חוו"ד (בי' ס"ק ט"ו, ע"י ס"ק י"ח, סי' קפ"ז בי' סוף ס"ק ג') – "יש לחוש לקביעת וסת בתוך וסת בוסת החודש".

ג) ששבה"ל (סעי' י"ד ש"ך ס"ק מ' ד"ה ופשטות, סיכום אות ד') – "אך יום ל' אינו נעקר עד שיגיע יום ל' ולא תראה".

ד) קיצור הלכות (פרק ו' סעי' ב').

ה) פתחי דעת (פרק ל"ה סעי' י' אות ב') – "צריכה לחוש רק לוסת החודש ולא להפלגה".

2. אינו חוששת.

א) נוב"ק (יו"ד סוף סי' ס"א) – "ממה דקיי"ל דאשה שיש לה וסת קבוע אין צריך לחוש לוסת שאינו קבוע וכמבואר בסימן קפ"ט סעיף י"ג בהג"ה ואיכא למימר דוקא אם בשעה שאירע הוסת שאינו קבוע שינתה ולא ראתה בהקבוע ואף שאכתי לא נעקר בחד זמנא מ"מ כיון שעכ"פ לא ראתה בו צריכה לחוש לזה שבא מחדש אף שאינו קבוע וכמבואר בגמ' דף ס"ד ע"א היתה למודה ליום ט"ו ושינתה לששה עשר זה וזה אסורין. ובזה הוא דאיכא למימר אם אח"כ חזר הקבוע למקומו שוב א"צ לחוש לאינו קבוע אף שעדיין לא נעקר לפי שמתחלה לא בא אלא בעת שלא בא הקבוע בזמנו וא"כ עתה שחזר הקבוע איכא למימר ששוב לא יבוא זה החדש".

ב) מקור מים חיים (על רמ"א סעי' י"ג) – "לבעל חוות דעת ... ותמהני עליו ... מוכח מדבריהם דאין לחלק בזה כמו שמחלק החוות דעת".

ג) פת"ת (ס"ק כ"ח) – "נו"ב".

ד) פרדס רמונים (פתיחה לסי' קפ"ט ח"א אות ו') – "ודלא כמו"ש החוות דעת לחלק בזה".

ה) גר"ז (ס"ק מ"ו) – "בין שהוא וסת החדש בין שהוא וסת ההפלגות דאיגלאי מילתא למפרע שוסתה הקבוע הוא זה שקבעתו כדינו והראיות שבנתיים דמים יתירים הוא דאתוספו בה ולא לקביעת וסת באו".

ו) מסגרת השלחן (סי' קנ"ה סעי' פ"ט).

ז) בדה"ש (ס"ק קל"ט בי' ד"ה ואם) – "ונראה שיש להקל כדעיה זו והמחמיר תע"ב".

ח) מראה כהן (עמ' קנ"ז אות ג', פרק ח' הע' ק"י, הע' ק"ד) – "אשה שיש לה וסת קבוע ליום החודש, כגון לט"ו בחודש, ושינתה וראתה ביום אחר, כגון בכ' בחודש, הרי היא חוששת בחודש הבא ליום ט"ו בחודש כוסת קבוע, וכן חוששת לראיית השינוי והיינו בין ליום החודש של ראיית השינוי שהוא יום כ' בחודש ... וראתה בחודש הבא בט"ו לחודש שהוא יום וסתה הקבוע חזרה לקדמותה ואינה חוששת עוד ליום כ"ו".

3. מראי מקומות – חת"ס (יו"ד סי' ק"ס ד"ה ודברי), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ט"ו).

נט] מעוברת: ג' חדשים ראשונים - סעיף ל"ג.

א. משנה (סוף דף ז.) – "רבי אליעזר אומר, ארבע נשים דיין שעתן: בתולה, מעוברת, מניקה, וזקינה ... מעוברת משיודע עוברת".

1. גמרא (דף ח:ז) – "מעוברת משיודע עוברת. וכמה הכרת העובר. סומכוס אומר משום רבי מאיר: שלשה חדשים ... משום דראשה כבד עליה ואבריה כבדין עליה".

ב. ג' חדשים ראשונים קשה לתשמיש.

1. נדה (דף לא.) – "תנו רבנן: שלשה חדשים הראשונים תשמיש קשה לאשה וגם קשה לולד, אמצעיים קשה לאשה ויפה לולד, אחרונים - יפה לאשה ויפה לולד, שמתוך כך נמצא הולד מלובן ומזורז".

2. ע"י או"ח סי' ר"מ סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. הלכה, בזמן חז"ל.

1. דינה כמו כל נשים: צריך לפרוש סמוך לוסתה בג' חדשים הראשונים של העיבור, אך זהו רק כשהיה לה וסת קבוע ליום החודש, שהרי וסת קבוע אינו נעקר אלא רק אחר ג' עונות שלא ראתה.

2. אבל אם לא היה לה וסת קבוע, ועבר עליה עונה אחת בלא ראייה, כבר אינה חוששת לוסתה.

ד. מעוברת בזה"ז: נ"מ רק אם יש לה וסת קבוע, או אם נודע קודם שעבר זמן וסתה.

1. מיד מסולקת דמים, שנשתנו הטבעים.

א) חזו"א (ארחות רבינו ח"ד עמ' מ"ג אות י') – "שהיום נשתנו הטבעיים ומיד כשנכנסת להריון היא מסולקת דמים ודינה כמעוברת, אמר לו הנ"ל בשו"ע כתוב רק לאחר ג' חדשים אמר לו מרן זצוק"ל היום נשתנו הטבעיים ... ופחדתי להדפיס הוראה זו של רבנו הגדול מרן החזו"א זצוק"ל ואמר לי ידינ"פ הגר"ח ק שליט"א [זצ"ל] כמה פעמים אל תפחד תדפיס הוראה זו של מרן החזו"א זצוק"ל כבר הורה זקן ורב חילי".

ע"י חזו"א (גנזי שערי ציון עמ' מ"ג אות י', אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות ח' [עמ' צ"ט]) – "מעוברת שעברו עליה כבר כמה חדשים, ונתברר עתה שלא בדקה רק ביום הוסת הראשון, מה דינה. תשובת החזו"א: מסתמא הוסת הוא של הפלגה, ר"ל כ"ח או כ"ט, אבל אינו וסת החדש שזה דוקא בג"פ באחד לחדש או בד' לחדש וזה אינו מצוי. ובוסת הפלגה כיון שבדקה ביום הוסת נמשך הדבר ולא ראתה, שוב לא שייך וסת הפלגה, וגם עונה בינונית לא שייך כיון שכבר עברו יותר מל' ולא ראתה. ואם באמת היה וסת החדש וצריך ג"פ לעקירתו, אז הדבר קשה קצת, אבל כתבו האחרונים ז"ל דאצלינו נשתנו הטבעים והוסת נפסק תיכף, לכן אין לחוש דיעבד".

(ב) **אג"מ** (יו"ד ח"ג סי' נ"ב אות א', ח"ד סי' י"ד סימן קפ"ד סעי' ז', ע"י ח"א סי' צ"ז ענף ב' ד"ה אבל, אה"ע ח"ב סי' ה', הגר"ש איידער זצ"ל פרק א' הע' פ"ה, הע' פ"ו) – "האידינא נשתנו הטבעים - במעוברת בג' חדשים ראשונים שנפסק דמיה לאלתר ... שלכן יש להקל במעוברת".

אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ט אות א', אות ט"ו, ח"ב שאילת אהרן סי' ג' ד"ה במה, מסורת משה ח"א יו"ד אות צ"ד) – "אם ידוע שהאשה מעוברת (אפילו ע"י מבחן) יש לה דין של מסולקת דמים".

(1) **אמנם** ע"י **אג"מ** (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות א') – "כל שלא ראתה אין לה לחוש כלל, דתלינן דודאי לא ראתה עדיין, כיוון דהיה דרך הנשים שלא יראו דם, ורק כשראתה יש למה לחוש ... מ"מ למעשה, כיוון שרעק"א מסתפק בזה ובאב"נ כתב בפשיטות שאסור, **אין להקל** ... ובספרו צריך כתר"ה לכתוב בלשון הזה, מעוברת קודם הכרת העובר צריכה לבדוק כשהגיע זמן וסתה. (מרן זצ"ל הוסיף על - פה, **שהטעם** שצריך לכתוב כך בספר קיצורי הלכות נדה באנגלית, הוא שהספר נכתב גם עבור בעלי תשובה, שאינם רגילים בדרכי הגמרא והפסק. ועניין שינוי הטבעים - הגורם לשינוי ההלכה - יהיה מזור ובלתי מובן עבורם. עם זאת פסק מרן תמיד, בבירור, כמו שביאר לעיל, שאין מעוברת צריכה לחשוש לווסת, מן הרגע שנתברר עיבורה על ידי בדיקה רפואית. וע"ע באגרות יורה דעה חלק א' סימן צ"ז ענף ב', ואבן העזר חלק ב' סימן ה') ואח"כ אם לא ראתה תבדוק בכל יום פעם אחת, וקודם תשמיש. ואם שכחה איזה פעם מלבדוק, מותרת. אבל כשיגיע יום הוסת, או ביום שלשים, כששכחה ולא בדקה תיכף בשעת הוסת אסורה עד שתבדוק. אבל יש מקום להקל אף כשאיחרה מלבדוק בזמן הוסת, כהב"י שהביא הש"ך סימן קפ"ד ס"ק כ"ג. והטעם שאפשר לסמוך על זה הוא דמדאורייתא אין לאסור בזמננו שפוסקות מעוברות תיכף כשנתעברות מלראות דם. אבל כשראתה אף רק פעם אחת, יש לה לחוש עד ג"ח שהוכר עוברת. ואם לא בדקה בזמן הוסת, תהא אסורה כהש"ך שמסיק דלא כהב"י אלא כהב"ח דיש להחמיר כמסקנת המרדכי".

(2) **וסתות בהלכה** (סעי' ז' סי' ג' ד"ה ברם, עמ' שכ"ז) – "וכל עדויות הללו צריכות עיון, שהרי איך הקיל האגרות משה הלכה ולמעשה נגד מה שכתב הוא עצמו בתשובה שאין להקל נגד הגרע"א והאבני נזר. ושמעתי מהרה"ג ר' שמואל פירסט שליט"א דיין ומו"צ בשיקגו, שפעם אחת הלך לרבו כדי לשאול אותו על הסתירה הנ"ל בתשובותיו, ועל הדרך נפגש עם הרה"ג ר' שמעון איידער זצ"ל ושאל לו על זה, והשיבו הגר"ש שגם הוא שאל את הגר"מ מה לעשות עם ב' התשובות, והשיבו שיש להשאיר את שתייהן".

(ג) ע"י **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' קע"ב) – "שאיין להקל עד שתעבור מחזור אחד, אף אם עשתה בדיקת הריון קודם לזה".

2. דינה כמו שאר נשים, ורק משהוכר עוברת נחשבת כמסולקת דמים, כמו בימי חז"ל [רק לחומרא].

(א) ע"י **רע"א** (ח"א סי' קכ"ח) – "לענ"ד הא הסילוק דמים הוא רק משהוכר עוברת, ואף דעינינו רואות בנשי דידן דמיד כשנתעברו מסולקות דמים ונשתנו הטבעים, וכמ"ש תוס' גבי עינוייתא דוורדא, הא חזינן בש"ע (סי' קפ"ט סל"ג) וכן (בס' ק"צ סנ"ב) וא' מעוברת שהוכר עוברת. ולא נזכר רמז באחרוני' שלדידן אף בלא הוכר עוברת כן".

(ב) **אבני נזר** (יו"ד סי' רל"ח אות ג') – "אני אקשה במעוברת עינויני רואות מעוברת מסתלק דמה בתחילת עיבורה. ואין לנו לסמוך על דמיונינו לבד בהנולד למקוטעין דקים ל' לחכז"ל בעלי הש"ע שנשתנה".

(ג) **הגר"א קוטלר זצ"ל** (הגר"ש איידער זצ"ל פרק א' הע' פ"ה) – "דלא אמרינן בזה נשתנה הטבע".

(ד) **אמת ליעקב** (הע' ע"א) – "שאיין להקל בפחות מג' חדשים, דאף ששייך שיסתלקו דמיה עוד קודם לזה, אבל עד שהעובר גדל קצת שכיח מאד שלא יסתלקו הדמים לגמרי, והרבה נשים [ואולי רובן] רואות בחדש הראשון לעיבורם".

(ה) **באר משה** (ח"א סי' מ"ח) – "דבדואי גם בזה"ז אין דינה כאשה מעוברת להיות מוחזקת בסילוק דמים רק אחר ג' חדשים".

(ו) **שפע טהרה** (ס"ק כ"ט) – "מעוברת היא בחזקת מסולקת דמים, ודוקא כשעברו עלי' ג' חדשים והוכר עוברת, וקודם לכן אינה מסולקת דמים, אפילו אם הרופאים אומרים שהיא מעוברת".

(ז) **הגרשז"א זצ"ל** (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ל"ז).

(ח) **משנה הלכות** (ח"ה סי' קמ"ח) – "ולפענ"ד ח"ו לסמוך על שנוי הטבע ולהקל במקום שהחמירו חז"ל וגזרו לבדוק ג' עונות ראשונות ואפילו אי נימא באמת נשתנו הטבעים מ"מ אכתי ה' מקום לחלוק ולומר דהוה בכלל תיקון חז"ל דאינו מועיל שינוי הטבע דצריך ב"ד אחר להתירו ... **וח"ו לשמוע** לסברת האי גדול דשינוי הטבע להקל ואפילו אי נשמע להם להחמיר לפעמים ועיין יו"ד בהמה שניטל לחי העליון ראוי לחוש לדבריו וכיוצא בזה ויפה עשה שלא החליט להתירא וכל כי הני מילי מעליותא ליתאמרי בשמי אלא דגם לסמוך אאותו גדול אין לסמוך כנלפענ"ד ברור בס"ד".

(ט) **קנה בשם** (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות כ"ב).

(י) **הגריש"א זצ"ל** (משנת השלחן תשובה כ"ג, תשובה פ"ח, פתחי דעת פרק מ"ג הע' ט"ו) – "בזמנינו נשתנו הטבעים, ואשה מעוברת אינה רואה דם אף בג' חדשים ראשונים, אף על פי כן צריך לפרוש סמוך לוסתה בג' חדשים הראשונים של העיבור, אך זהו רק כשהיה לה וסת קבוע ליום החודש, שהרי וסת קבוע אינו נעקר אלא רק אחר ג' עונות שלא ראתה, אבל אם לא היה לה וסת קבוע, ועבר עליה עונה אחת בלא ראייה כבר אינה חוששת לוסתה".

(יא) **שבה"ל** (ח"ג סי' קי"ד, סי' ק"כ ד"ה ס"ז, ח"ד סי' צ"ט אות ח', ששבה"ל סעי' ל"ג ס"ק ב', סי' קפ"ד סעי' ז' ס"ק א', סיכום אות ב') – "כתבתי כ"ז להוציא מדעת הטועים דיתכן חזקת מעוברת לענין דיני נדה גם קודם ג"ח אם יודע שהיא מעוברת, והמעייין בכל דברי ראשונים הנ"ל יראה שזה אינו".

(יב) **ששכ"ה** (נשמת אברהם ח"ב סי' קפ"ט סוף אות ג') – "ידוע לי שיש נשים שבאופן קבוע רואות דם בתחילת הריון ...".

(יג) **דרכי טהרה** (עמ' פ"ד).

(יד) **בדה"ש** (סי' קפ"ד ציונים ס"ק נ"ג) – "ואף שעינויני רואות בנשי דידן כשנתעברו מסתלקים דמיהן אין אומרים בזה שנשתנה הטבע".

(טו) **חוט שני** (ס"ק י"ז, ס"ק י"ח אות ה', סי' קפ"ד ס"ק י"ד) – "היינו רק לחומרא ולא לקולא".

(טז) לבושי עז (סי' קפ"ד סעי' ז' תמצית ס"ק ב'-ד') – "בזמן הזה דרוב הנשים מסולקות דמים הן מיד משנתעברו, נקטינן לחומרא, דאם לא ראתה בג' חדשים ראשונים, אינה עוקרת וסת שהיה לה קודם לכן. וכן חוששת לוסת קבוע שהיה לה קודם לכן בג' חדשים אלו. אם היה לה קודם העיבור וסת שאינו קבוע, חוששת לו פעם לו אחת גם משנתעברה".

(יז) מחזה אליהו (ח"א סי' ק"ה) – "אין מקום להקל כן כלל ... ומבואר דכבר בדורות ההם היו הנשים מסולקות. ומ"מ סתמו כל הקודמים מלהעיר בזה, והוא לענ"ד סימן גדול שהצדק עם החת"ס שאין שום שינוי הטבע כלל".

(יח) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ה' דיני וסת קבוע אות ב').

(יט) פוחח שער (סי' כ"ה סעי' ו') – "ונשאר הדין כן גם בזה"ז".

(כ) חיי הלוי (ח"א סי' ס"ז אות ל"ג) – "אין להקל".

(כא) נטעי גבריאל (פרק ק"ג סעי' ג', עי' פרק ק"ד סעי' ד') – "וגם בזמן הזה אע"פ שתיכף בתחלת עיבורה מסולקת דמים, אין לה דין מעוברת עד שיעבור ג' חדשים".

(כב) מראה כהן (עמ' ק"ס אות ד', אות ה') – "מעוברת תוך ג' חדשים לעיבורה שראתה דם, חוששת לו כשאר נשים שאינן מסולקות דמים ... מעוברת שלא ראתה דם בג' החודשים הראשונים לעיבורה לא עקרה וסת קבוע קודם שהיה לה, ולכן אחר שיעברו ימי עיבורה ומניקותה חוזרת לוסתה הקודם".

(כג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שע"ב) -

However, one should follow the more stringent opinion which is an accord with most Poskim.

(כד) טהרת הבית (סי' ב' סעי' ז') – "ראוי להחמיר".

(כה) פרדס שמחה (ס"ק צ"ג) – "ודי"ז לא נשתנה גם כהיום ... אמנם לחומרא חשיבא מה"ט בחזקת מסולקת דמים".

(כו) פרי טהרה (סעי' נ"ב, סי' קפ"ד סעי' כ"ג) – "אך להלכה קיימא לן שאין האשה נחשבת מסולקת דמים אלא לאחר שלשה חדשים מתחילת עיבורה".

(כז) יד לילודת (פרק י"ד סעי' א', קונ' הבי' אות ג').

(כח) ארחות טהרה (פרק י"ט סעי' ח').

(כט) אהל שרה (ריש עמ' מ"ו).

(ל) פתחי דעת (פרק מ"ג סעי' ו', סעי' ז') – "לחומרא".

3. מראי מקומות – משמרת הטהרה (פרק ו' הע' נ"ט, "וסת שאינו קבוע ... וצ"ע לדינא").

(א) פרדס רמונים (סי' קצ"ד שפ"ח ס"ק ב' ד"ה אמנם) – "זדהא ודאי דרוב נשים נפסק וסתן מיד שנקלט הזרע, וכמו שהורגלו בזה כל הנשים לומר למלתא פסיקתא, דמיד שקלטה הזרע פוסקת מלראות, אמנם איכא מיעוט שאינן פוסקות לראות עד הכרת העובר, שהוא ג' חדשים".

(ב) שערי צדק (ח"ב יו"ד סי' קל"ז ד"ה ועוד) – "תרל"ט ... ובמעוברת חיישינן רק משום מיעוטא דרואין דהא נודע דרוב נשים אין רואות בהיותם מעוברת אף בחודשים ראשונים".

ה. ציורים, בזמנינו.

1. וסת קצר שאינו עוקר וסת הארוך [בית מאיר].

(א) מיקל.

(1) באר משה (ח"ו סי' קמ"ב) – "מאחר שנתברר ע"י רופא מומחה שהיא מעוברת, הגם ... שאין אנו לסמוך על שינוי טבע של נשים שלנו דרובא דרובא תיכף כשנתעברים מפסיקין לראות, שתהי' מותרת לבעלה ביום הוסת עד לאחר ג' חדשים שהוכר עיבור, עכ"ז מאחר שרבים ס"ל שא"צ לפרוש בהפלגה של מ"ד, וגם בראתה ביום בראיה אחרונה, כליל הפלגה דמ"ד אין צריך לפרוש ממנה דבכה"ג יש לסמוך על גדול אחד שהבאתי בספרי (הנ"ל) שמאחר שנשתנה הטבע גם בתוך ג' חדשים דינה כמעוברת. ואם היה הראי' בהפלגה האחרונה כלילה נהי' דלא נשאלתי ע"ז גם אז הי' פוסק דשרי כליל הפלגה דמ"ד מאחר שנחלקו בזה גדולי עולם אם בהפלגה מונין עונות או ימים, ונחלקו אם מחוייב לפרוש בהפלגה דמ"ד בכלל, וגם נשתנה הטבע כידוע ווסת דרבנן שפיר יש מקום עפ"י הלכה להתיר שלא יפרוש".

(2) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק מ"ג הע' י"ח).

(3) ששבה"ל (סוף סעי' י"ד ד"ה ומ"מ, סיכום אות ו') – "יש להקל שלא לחוש לוסת הארוך".

(4) נטעי גבריאל (פרק צ"ו סעי' ט') – "לא עברה עדיין הפלגה ארוכה ונתברר שהיא מעוברת, יש להקל בתוך ג' חדשים".

(5) פתחי דעת (פרק מ"ג סעי' ח').

(6) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' רי"ד, עמ' רי"ח) – "כיון שבלאו הכי בזמן הזה אינו שכיח שאשה תראה דם מאחר שנתעברה אפילו לפני ג' חדשים".

2. או"ז.

(א) מיקל.

(1) משמרת הטהרה (פרק ו' סעי' ל') – "שיש להקל מתחילת עיבורה".

(2) נטעי גבריאל (פרק ק"ד סעי' ה').

(3) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ' סוף הע' י"ד).

(ב) מחמיר.

(1) משנת השלחן (סוף תשובה י"ג) – "יש להוסיף ולפרוש עונה קודם עונת הוסת אף במעוברת בתוך הג' חדשים הראשונים, שראתה ראייה אחת בימי עיבורה שחוששת לו מדין וסת שאינו קבוע".

3. עונה בינונית.

(א) מיקל – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק מ"ג הע' י"ז), פתחי דעת (פרק מ"ג סעי' ח').
 (ב) מחמיר – הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם ח"ב סי' קפ"ט סוף אות ג', שולחן שלמה ערך רפואה ח"ג עמ' מ"ב, "ואם ראתה פעם אחת גם יש שמחמירים לחשוש אפילו לאחר ג' חודשים לעונה בינונית"), ארחות טהרה (פרק י"ט סעי' ט', סעי' י', סעי' י"א), היכל הוראה (ח"ה סי' פ"ב).

4. ימי מבוכה.

(א) מחמיר – פותח שער (סי' כ"ד אות כ'), נטעי גבריאל (פרק ק"ד סעי' ג').
 (ב) מיקל – לבושי עז (סי' קפ"ד סעי' ב' תמצית אות ל"ט, "מעוברת בג' חדשים ראשונים, אף שמחמירים אצלה דינו וסתות אי"צ להחמיר בימי מבוכה"), פתחי מגדים (פרק כ"ד סעי' ט"ו אות ח').
 (ג) מראי מקומות – מראה כהן (עמ' קמ"ג הע' נ"ז, "נראה לכאן דאפשר להקל במעוברת, דימי המבוכה הם חומרא ובצירוף זה שרובא דעלמא בזמן עיבורן מסולקות דמים ועי' שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' פ', ולדינא תעשה שאלת חכם. [ואף למקילים מ"מ צריכה לפרוש בימים המתאימים לפי חשבון הרגיל של ראיותיה]).
 5. בדיקות של קודם ואחר תמיש.
 (א) עי' סי' קפ"ו סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ו. זמן של ג' חדשים.

1. מזמן טבילה [שהתעברה] – ששבה"ל (סעי' ל"ג ס"ק ב' ד"ה ושיעור, סיכום אות א', סי' קפ"ד סעי' ז' ס"ק א' ד"ה וחישוב, סיכום אות א'), נטעי גבריאל (פרק ק"ג סעי' ח', "מחשבין תחלת הריון לגי' חדשים מליל טבילה"), פתחי דעת (פרק מ"ג סעי' ב', הע' ח').
 2. מראי מקומות – עמק התשובה (ח"א סי' קל"ה, ח"ג סי' ע' ד"ה ולדינא).
 (א) חוט שני (ס"ק י"ח אות ב') – "חישוב תחילת ג' חודשים למעוברת הוא ע"פ המקובל אצל הנשים ע"פ הסימנים שהיא מעוברת, או ע"פ בדיקת הרופאים".
 (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ' הע' י"ב) -

One should note that physicians often calculate the pregnancy from the beginning of the last period. Thus, **one cannot rely on the physician's statement** that she is three months pregnant since she actually became pregnant at least twelve days later.

ז. משמש ביום תשעים.

1. נדה (דף לא.) – "תנא: המשמש מטתו ליום תשעים כאילו שופך דמים. מנא ידע. אלא אמר אבני: משמש והולך, (תהלים קט"ז) ושומר פתאים ה'".
 2. עי' או"ח סי' ר"מ סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ס. מעוברת: אחר ג' חדשים.

א. וסת הגוף: האם חוששת במעוברת משהוכר עוברת, ומניקה כל כ"ד חדש.

1. מחמיר.

(א) מי נדה (קו"א מהדו"ת סו"ס קפ"ט) – "בזה חמור וסת הגוף מוסת הימים, דבוסת הימים כיון דלא חזינן ריעותא לכך אין חוששת להם בימי עיבור והנקה, אבל בוסת הגוף כמו דהוחזקה לראות כשתפקה, כן הוחזקה שלא תפקה רק כשתראה דם, שהרי כל זמן שמפקת רואה, וא"כ אי מתחלת לפהק נולד לנו כבר ריעותא, שאם היא מסולקת דמים למה היא מפקת, הרי בזה הוחזקה שלא תפקה רק כשתראה, ואין העיבור והנקה גורם שתפקה בלא ראייה, לכך כיון דמפקת מוכח שתראה דם, ואסורה לשמש כשאר נשים שיש להם וסת, יע"ש בזה. ועכ"פ יש לה לחוש לכתחילה להם כדן וסת שאינו קבוע".
 (ב) שפע טהרה (אות ל"ב, דברי יציב יו"ד סי' פ') – "ולדינא כיון שגם המקור חיים כתב שהב"ח חולק, והגאון מוהר"ש קלוגר נקט בפשיטות שצריכה לחוש, לא מלאני לבי להקל בזה".

2. מיקל.

(א) עי' מקור חיים (ס"ק קפ"א, ס"ק קפ"ב).

(ב) דרכ"ת (ס"ק קל"ז) – "וכן הדין אם היה לה וסת הגוף. פ"י שהי' וסת קבוע לימים ע"י עיטוש או קפיצה א"כ בימי עיבורה ומניקתה כשמעטשת או קופצת לא צריכה פרישה באותו יום גם כשמעטשת או קופצת אבל אחר שעברו ימי עיבורה ומניקתה חוזרת לוסת הראשון כשמעטשת או קופצת חוששת ואסורה לשמש באותו יום. מקור חיים ס"ק קפ"א".

דרכ"ת (ס"ק קל"ט) – "או לזמן ידוע. פ"י שהי' לה וסת הגוף לזמן ידוע היינו בר"ח וזה הוא וסת המורכב א"כ בימי עיבורה ומניקתה כשמעטשת בר"ח לא צריכה פרישה באותו יום משא"כ אח"כ. מקור חיים ס"ק קפ"ב".

(ג) בדה"ש (ס"ק שד"מ, ציונים ס"ק שס"ט) - עי' לקמן.

(ד) פרדס שמחה (ס"ק צ"ה אות ב') – "כל הני דמסולקות דמים הוא גם לגבי וסת הקפיצה [אף לדיעות דקובעת וסת הקפיצות לחודי' עי' לעיל ס"ק נ"ז], וכ"ש גבי וסת הגוף".

3. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק ק"ה סעי' ט').

(א) חת"ס (יו"ד סי' קנ"ה ד"ה ובנידון) – "נראה לפי דעברו ימי וסתה ושוב אין לבעל לחוש כלל מ"מ נהי דימי וסתה עברו מ"מ כפי הנראה יש לה וסת הגוף וע"י כובד האיברים והיא שהרגישה הכובד היה לה לחוש לו ואף על גב שכפי מכתב מעלתך משמע שהי' חושבת הואיל ועברה שלשים יום מראיתה חשבה עצמה למעוברת ולא חששה כלל לכובד האיברים מחשבת של שטות הוא

להתיר פתח לחטאת רובץ וזה ממש כמה שכתבו תוספות פסחים ע"ב ע"ב ד"ה סמוך לוסתה דכשטעה בסמוך לוסתה נמי מתחייב חטאת והכא נמי מידי ספיקא לא נפקא והיה לה לחוש כיון שהרגישה וסת הגוף שלה".

1) עי' הבדה"ש (ציונים ס"ק שס"ט) שמביא ראיה מהחת"ס להקל. אבל עי' הנטעי גבריאל (פרק ק"ה הע' ט"ז) מביא ראיה מהחת"ס להחמיר. וע"ע הפתחי מגדים (סי' כ"ב אות ג').

ב) פתחי מגדים (פרק כ"ה סעי' ד', סי' כ"ב) – "וזהו מדינא (כ"מ בשו"ע סל"ד) אך למעשה יש להחמיר ...".

ב. ראתה תוך ג' חדשים, האם חוששת לאחר ג' חדשים: בזמנינו.

1. מיקל.

א) חיי הלוי (ח"א סי' ס"ז אות ל"ד).

ב) פותח שער (סי' כ"ה סעי' ט', סי' כ"ו אות י"ז, סי' כ"ז אות ט"ו) – "ואינה צריכה לחוש אחר ג' חדשים לעיבורה למה שראתה לפני הג' חדשים".

ג) נטעי גבריאל (פרק ק"ה סעי' ו', הע' י"ב) – "ואף בזה"ז אם ראתה דם בתוך ג' חדשים א"צ לחוש אחר ג' חדשים, כיון שמדינא לא היתה מסולקת [כן קבלתי מגדולי ההוראה. ויש מחמירין לדון אותה כמסולקת לחומרא והוי במעוברת לאחר ג' חדשים שחוששין לראייתה כוסת שאין קבוע, אך כיון דוסת דרבנן א"צ להחמיר]".

ד) ארחות טהרה (פרק י"ט סעי' י"א).

ה) פתחי דעת (פרק מ"ג סעי' ג').

2. מחמיר.

א) אהל שרה (עמ' מ"ו הע' ח') – "בזמנינו אם ראתה דם בחודש השלישי צריכה לחוש לוסת בחודש הרביעי, שמא בחודש השלישי נחשבת כבר מסולקת דמים, ונמצא שצריכה לחוש לוסת בחודש הבא ככל מסולקת דמים שראתה דם בזמן שהיא מסולקת".

3. מראי מקומות – פרי טהרה (סי' קפ"ד סעי' כ"א, סוף סעי' כ"ג).

א) לבושי עז (סי' קפ"ד סעי' ז' תמצית ס"ק ט"ו-ט"ז) – "ראתה בג' חדשים ראשונים של עיבורה, קבעה וסת ... יל"ע אם צריכה לחוש לוסת זו גם בימי העיבור לאחר ג' ראשונים, וצ"ע".

ב) מראה כהן (עמ' ק"מ הע' מ"ט) – "מעוברת תוך ג' חדשים מדינא דגמ' אינה מסולקת דמים ודינה כדין שאר נשים ורק לאחר ג' חדשים דינה כמסולקת. וכיון שבימי סילוקה אינה צריכה לחוש לראיה שקודם סילוקה, לכן מדינא דגמ' אם ראתה ב' חודשים וחצי אחר ימי עיבורה אינה צריכה לחוש לעונה בינונית שחלה לאחר ג' חדשים לעיבורה. אמנם היום רוב הנשים מסולקות מתחילת עיבורן, ומ"מ אפשר שצריכה לחוש לעונה בינונית שהרי אפילו אחר ימי סילוקה יש דעות שצריכה לחוש [אמנם נראה להקל ביום ל"א לראייתה, וצ"ע לענין חומרת הכו"פ שחשש לכל היממה]. וצ"ע בזה".

מראה כהן (עמ' ק"ס הע' קכ"ג) – "יל"ע אם ראתה דם בתוך ג' חדשים לעיבורה, אם חוששת לו לאחר ג' חדשים, מדינא דגמ' אינה צריכה לחוש כיון שלפני ג' חדשים לא היתה מסולקת, אך בזמננו יש לדון אותה כמסולקת לחומרא והוי כמעוברת לאחר ג' חדשים שחוששת לראייתה כוסת שאינו קבוע, ותעשה שאלת חכם".

ג. ראתה משהוכר עוברת [אחר ג' חדשים]: ראשונים.

1. חוששת כמו אשה רגילה, אם קבוע קבוע, אם אינו קבוע אינו קבוע.

א) רמב"ן (נדה דף י"א: ד"ה מדאמרין, הל' נדה פרק ה' הל' כ"ה) – "יראה לי שהימים הללו שהזכרנו קובעין וסת כשאר ימיה של אשה, חוץ מימי טוהר של יולדת שאין ראויין לקביעות וסת דין התלמוד, ובזמן הזה אף הן קובעין וסת להחמיר".

ב) רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ג') – "שהיא קובעת וסת לימי עיבורה ומניקתה מיקבע הוא דקבעה לה אם אירע לה שלשה פעמים כשאר דיני וסתות".

2. חוששת רק כמו וסת שאינו קבוע.

א) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סוף סי' ב') – "יש עתים אחרים שאינם ראויים לקביעות וסת כגון ימי עבודה משהוכר העובר וכן ימי מניקתה וכן מקום החרדה. בכלן אם ראתה אשה לקבוע בהן וסת חדש בתחלה אינו נקבע מפני שדמיה מסולקין ודומין לאחד עשר יום שבין נדה לנדה שאינה קובעת בהן וסת. אבל היא חוששת לראיותיה מידי דהוי אוסת שאינו קבוע עד שתעקר ממנה פעם אחת ואפילו בלא בדיקה שאם לא בדקה ולא ראתה טהורה מיום הוסת ואילך".

ב) עי' הרשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג', י"א) – "אבל הרב ר"א ז"ל כתב דמיקבע הוא דלא קבען הא מיחש חיישן דומיא דאחד עשר שבין נדה לנדה שחוששת לפי מה שפסק הוא כמו שכתבנו למעלה ואעפ"י שהראשון נראה לי עיקר. יש לחוש לדברי הרב ז"ל".

ג) ריטב"א (נדה דף י"א: ד"ה אפ"ה [וכדאי' בש"ך. אמנם עי' מגיה לטור במכ"י ס"ק קס"א]) – "כל זמן שהיא מניקה לעולם לא קבעה ולא בדקה, וכן פירש הרשב"א נ"ר, אבל רבינו הרמב"ן ז"ל דקדק מכאן דאשה קובעת וסת בימי הנקתה בימי טומאה, והראב"ד ז"ל כתב שאינה קובעת לא בימי הנקה ולא בימי עבודה, וכן דעת רבותינו ז"ל, וכן המנהג".

3. אינו חוששת כלל.

א) עיקר דעת של הרשב"א (תוה"ב בית ז' שער ג', י"א; לשונו מובא לעיל).

4. מראי מקומות – טור (סעי' ל"ג).

ד. ראתה משהוכר עוברת [אחר ג' חדשים]: פוסקים.

1. חוששת כמו אשה רגילה, אם קבוע קבוע, אם אינו קבוע אינו קבוע.

א) ב"ח (ס"ק מ"ד) – "והרמב"ן כתב שקובעת בהן וסת דמשמע בכל הימים קובעת אף בימי טוהר ונראה דהכי נקטינן לחומרא ותימה על מה שכתב בשלחן ערוך (סל"ג) בסתם להקל ולא חשש לדעת הרמב"ן שהביא רבינו דעתו כדי להורות חומרא כדבריו".

ב) לחו"ש (לחם ס"ק צ"ה, ס"ק ק', שמלה ס"ק נ"ג) – "ודעת הרמב"ן ... רק לחומרא וראוי לחוש לדבריהם".

ג) עי' מקור חיים (ס"ק קע"ו) – "דראוי להחמיר נמי כרמב"ן ... אבל מה אעשה שכבר כתב הריטב"א שהמנהג כרשב"א ואחריו נמשך הש"ך ומנחת יעקב".

ד) מי נדה (קונ"א ד"ה מעוברת) – "ודאי יש לחוש לדבריהם וכדברי הב"ח".

ה) פתחא זוטא (ס"ק כ"ו).

2. חוששת רק כמו וסת שאינו קבוע.

א) מחבר (סעי' ל"ג) – "אינה קובעת וסת ... ומ"מ חוששת לראיה שתראה כדרך שחוששת לוסת שאינו קבוע".

ב) ש"ך (ס"ק ע"ג) – "כתב הב"ח ... ואין זה תימה ... וכ"ש הכא שהרשב"א בתה"א חולק בהדיא על הרמב"ן ומביאו ב"י והטור לא ראה תה"א כדמוכה בכמה מקומות וכמו שכתב גם הב"י בסימן זה ותו דכיון דהראב"ד והריטב"א מסכימים לדעת הרשב"א כדאיתא בב"י ה"ל הרמב"ן יחיד לגבייהו ותו דהריטב"א כתב שכן המנהג ומביאו ב"י ואמרינן כל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג ותו דהא קי"ל וסתות דרבנן ואזלי בהו לקולא בכמה דוכתי".

ג) הו"ד בכת"ס (יו"ד סי' קמ"ג ד"ה יקבל).

ד) תוה"ש (ס"ק נ"ו) – "וכן עיקר".

ה) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ע"ג) – "לדינא העיקר כהש"ך כיון דוסתות דרבנן".

ו) ערה"ש (סעי' פ"ב, סעי' פ"ג) – "ואף שדעת הרמב"ן שקובעות וסת כמ"ש הטור בשמו מ"מ כל רבותינו לא ס"ל כן ... אבל מעוברת ומניקה חוששין לראיה שתראה כדרך שחוששת לוסת שאינו קבוע".

ז) טהרת בת ישראל (פרק ט"ז סעי' א').

ח) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ג ד"ה מעוברת, תשובה פ"ח ד"ה מעוברת, לבושי עז סי' קפ"ד סעי' ז' בהדפסה שניה ס"ק ה' ד"ה אמנם, תמצית ס"ק ט', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות ל"ו) – לשונו מובא לקמן.

ט) פרדס שמחה (ס"ק צ"ה) – "והכי הלכתא, והמחמיר ... תע"ב".

י) עי' ששבה"ל (סעי' ל"ג ש"ך ס"ק ע"ג, סי' קפ"ד סוף סעי' ז') – "האחרונים הסכימו כש"ך להקל, וכדפסק המחבר, אך יש מחמירים, ועכ"פ ברמב"ן מוכח דבמינקת יש לחוש טפ"י".

יא) פותח שער (סי' כ"ו אות ט"ז, סי' כ"ז סעי' י"ד).

יב) מראה כהן (עמ' קנ"ט אות ב') – "ואפילו ראתה ג' פעמים בימי עיבורה בזמן קבוע לא קבעה וסת".

יג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שע"ד).

יד) ארחות טהרה (פרק י"ט סעי' י"ב).

טו) פרי טהרה (סעי' נ').

טז) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ז').

יז) אהל שרה (עמ' מ"ה).

יח) פתחי דעת (פרק מ"ג סעי' י', סעי' י"ב).

1) רק לקולא.

א. סד"ט (ס"ק ל"ו) – "אע"ג דאמרינן דאינן קובעין וסת, היינו דוקא להחמיר לא אמרינן דיהא צריך תלת זימני למיעקר, אבל להקל אמרינן דקבעי לה וסת ואינה צריכה לחוש אלא כפי מה שקבעה, אם בהפלגה חוששת להפלגה, ואם לימי החדש חוששת לימי החדש, ולא אמרינן דניזיל בתר ראייה בתרייתא ותיחוש מספק לימי החדש ולהפלגה כיון שלא קבעה, הא לא אמרינן".

ב. פת"ת (ס"ק ל') – "וכ' עוד בס"ט דהא דאמרי' דאינן קובעין וסת היינו דוקא להחמיר לא אמרי' דהא צריך תלת זימני למיעקר אבל להקל אמרינן דקבעה וסת וא"צ לחוש אלא כפי מה שקבעה אם בהפלגה חוששת להפלגה ואם לימי החדש חוששת לימי החדש ולא אמרי' דניזיל בתר ראייה בתרייתא ותיחוש מספק לימי החדש ולהפלגה כיון שלא קבעה הא לא אמרינן ע"ש".

ג. ושאר פוסקים – סוגה בשושנים (סי' י' סעי' א'), טהרת ישראל (סעי' קע"ו), ששבה"ל (סעי' ל"ג ס"ק ג'), חזקת טהרה (ס"ק רל"ח), בדה"ש (סעי' ל"ג בי' ד"ה לראיה, עמ' קמ"ח), פרדס שמחה (ס"ק צ"ה אות ג'), נשעי גבריאל (פרק ק"ה סעי' ד', פרק קי"א סעי' ט'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ' הע' כ"ה).

2) מחמיר – פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ע"ג ד"ה ומ"ש, פתיחה לסי' קפ"ט ח"א אות ט"ז ד"ה והנה).

3) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קצ"ט).

3. אינה חוששת כלל.

א) תפארת למשה (על סעי' ל"ג) – "וז"ל ומכל מקום חוששת לראיה שתראה כו' עכ"ל. ונ"ל דהיינו לאחר שעברו ימי העיבור וההנקה חוששת כלושת שאינו קבוע אף שראתה ג"פ שוי' בימי עיבור והנקה. אבל בימי עיבורה והנקה לכ"ע אף להרמב"ן שבטור אינה חוששת כלל דלא עדיף מוסת שנקבע קודם עבודה דאין צריכה לחוש להן בימי עבודה אף דיש לחלק מ"מ נ"ל כמ"ש".

4. דעת האג"מ.

א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות צ"ד) – "ששום מעוברת לא קובעת וסת, גם מעוברת קודם ג' חדשים, ובכלל אינה מחייבת אותה לשמור ראית אפילו כדין וסת שאינו קבוע. דהלא בכל חודש שעובר הולך ומתחזק החזקה שלא תראה דם, וממילא מה שקרה בחודש הקודם אינו נוגע לנו. והרגיש רבינו שזה הדין גם לגבי זיבת דם עם הרגשה".

ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ט אות ט', ח"ב שאילת אהרן סי' ג' ד"ה במה) – "אשה מעוברת שראתה דם צריכה לפרוש גם כן בחודש הבא".

5. מראי מקומות – סד"ט (ריש ס"ק ל"ו), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קל"ד, שפ"ח ס"ק קצ"ה).

א) ערה"ש (סי' קפ"ד סעי' ל"ה) – "וכמדומני שגם המנהג אצל הנשים כן שבודקות גם בימי עיבורן עד שמוחזקות בסילוק הוסת וכן בראשית ימי מיניקותן".

ה. אשה שראתה וחוששת לוסת כמו אינו קבוע: האם זה רק אחר ג' פעמים, או אפילו אחר פעם אחת.

1. דעת הש"ך (סי' קפ"ד ס"ק י"ט) – "א"צ לפרוש כו'. מצאתי בהגהת מהרש"ל לטור וז"ל ונ"ל דמיירי שלא קבעה וסת שלש פעמים בימי עיבורה או בימי מניקתה אלא שחושש לוסתה הראשונה ודו"ק עכ"ל וכ"כ בהגדר סעיף ט"ו וע"ל סימן קפ"ט סל"ג".
 - א) דוקא ג' ראיות, כמהרש"ל – תוה"ש (סי' קפ"ד ס"ק ט"ז, לשונו מובא לקמן), נוב"ת (יו"ד סי' צ"א ד"ה ומה, לשונו מובא לקמן), בית מאיר (על סעי' ל"ג).
 - ב) אפי' אחר ראיה אחת – סד"ט (סי' קפ"ד ס"ק י'), חכ"א (כלל ק"ח סעי' ח', לשונו מובא לעיל), רע"א (סי' קפ"ד על הש"ך ס"ק י"ט, וע"ל סקפ"ט סל"ג. דמשמע אף בפעם א' חוששת"), פרדס רמונים (סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק י"ט), פת"ת (סי' קפ"ד ס"ק י"ד, עי' סי' קפ"ז ס"ק ה', לשונו מובא לעיל), פרי דעה (שפ"ל ס"ק י"ט), ששבה"ל (סי' קפ"ד סוף סעי' ז').
 - ג) מראי מקומות – דגול מרובה (סי' קפ"ד על הש"ך ס"ק י"ט), ויחי יעקב (יו"ד סי' נ"ו), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קל"ב, סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק מ"א).
2. רק אחר ג' פעמים.
 - א) מהרש"ל (סי' קפ"ד, הג' על הטור) – "ונראה דלא מיירי שנקבעה וסתה בשלש פעמים בימי עיבורה או בימי מניקתה אלא שחושש לוסתה הראשונה".
 - ב) פרישה (ס"ק ק"ב, מגיה בסי' קפ"ד ס"ק ט"ז).
 - ג) תוה"ש (סי' קפ"ד ס"ק ט"ז) – "ואם ראתה שלשה פעמים ... דחוששת על כל פעמים לוסת שאינו קבוע וכ"כ בהגהת דרישה וכ"כ בש"ך ס"ק י"ט ע"ש".
 - ד) תפארת ישראל (ס"ק ל"ב) – "ראתה ג"פ הא צריכה לחוש כמו וסת שאינו קבוע".
 - ה) הו"ד במחה"ש (על סעי' ל"ד, עי' סי' קפ"ד ס"ק י"ט) – "וכתב הפלתי [תפארת ישראל ס"ק לב] וצריך לומר דמיירי דלא ראתה שלש פעמים באותה עונה שהיתה למודה לראות, אבל בראתה שלש פעמים הא כתב המחבר בסוף סעיף ל"ג ומכל מקום חוששת לראיה שתראה כדרך שחוששת לוסת שאינו קבוע, אך דזה אינו אלא בראתה שלש פעמים, אבל בפעם אחת או שתי פעמים אינה חוששת כלל".
3. אפילו אחר ראיה אחת.
 - א) ב"י (סוף ס"ק כ"ז ד"ה אבל) – "דגבי מעוברת ומניקה שמסולקות דמים הן כתב שראוי לחוש לדברי האומר שאף על פי שאינה קובעת בהן וסת מ"מ חוששת לזמן ראייה שתראה אפילו בפעם אחת כשם שחוששות שאר נשים".
 - ב) דברי חמודות (פרק א' אות י"ג) – "צריכה שתחוש לוסת שאינו קבוע".
 - ג) סד"ט (ס"ק ל"ז, סי' קפ"ד ס"ק י') – "אפילו בפעם אחת שתראה בימי עבודה ומניקתה צריכה לחוש לו".
 - ד) גר"ז (ס"ק קי"ג, ס"ק קט"ו) – "אפילו בפעם אחת".
 - ה) חכ"א (כלל ק"ח סעי' ח') – "אבל אם ראתה פעם אחת בימי עיבור והנקה מבואר לקמן ובסימן קפ"ט דחוששת כמבואר דינם בכלל קי"ב בסופו (בש"ך סימן קפ"ד ס"ק י"ט מה שכתב בשם רש"ל וסיים ועיין לקמן סימן קפ"ט סעיף ל"ג כוונתו דשם מבואר דמעוברת ומניקה אפילו בפעם אחת חוששת)".
 - ו) חו"ד (חי' ס"ק נ', סי' קפ"ד חי' ס"ק ט"ז) – "אפילו לא ראתה רק פעם אחת חוששת לוסת החודש".
 - ז) עי' רע"א (סי' קפ"ד על הש"ך ס"ק י"ט) – "וע"ל סקפ"ט סל"ג. דמשמע אף בפעם א' חוששת".
 - ח) לחו"ש (לחם ס"ק צ"ט).
 - ט) פת"ת (סי' קפ"ד ס"ק י"ד, סי' קפ"ז ס"ק ה') – "כתב הש"ך מצאתי בהגהת רש"ל דמיירי שלא קבעה וסת ג"פ בימי עיבורה או מניקתה אלא שחושש לוסת הראשון וע"ל סי' קפ"ט סל"ג ע"כ. ור"ל דשם מבואר דאפילו אם ראתה רק פעם א' בימי עיבורה או מניקתה צריכה לחוש לו כדין וסת שאינו קבוע וכ"כ הס"ט וח"ד. ותימא על המ"י בתוה"ש שכתב וז"ל ואם ראתה ג"פ בימי עיבורה או מניקתה יתבאר לקמן סי' קפ"ט דחוששת עכ"פ לוסת שאינו קבוע וכן כתב הש"ך עכ"ל וזה אינו וכמ"ש".
 - י) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ע"ג ד"ה ואם, סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק י"ט).
 - יא) זבחי צדק (סי' קפ"ד ס"ק כ').
 - יב) פרי דעה (טורי כסף ס"ק מ"ח, סי' קפ"ד שפתי לוי ס"ק י"ט).
 - יג) ערה"ש (סי' קפ"ד סעי' ל"ג) – "וי"א דדוקא בג' פעמים ואינו עיקר אלא אפילו בפעם אחת חוששת".
 - יד) דרכ"ת (ס"ק ק"ל) – "חוששת לראייה שתראה. אפי' רק פעם אחת חוששת לוסת החודש".
 - טו) סוגה בשושנים (סי' י' סעי' א').
 - טז) טהרת ישראל (סעי' קע"ז, סעי' קע"ט, סי' קפ"ד סעי' נ"ח).
 - יז) חזו"א (יו"ד סי' פ"ז סוף ס"ק ב') – "כתב בס"ט דאפי' בראי' אחת חוששין, ויש לעי' בהא דאיתא בשו"ע סל"ד ואפי' שופעות ורואות דם באותן עונות אינו אלא כמקרה, ומשמע דאינה חוששת לו כלל, ואמאי הלא חוששין לראיה אחת, וי"ל דאין חוששין

לוסת הפלגה קאמר, כגון שיש לה וסת לכ' יום והגיעה וסתה לאחר שהוכר עוברת וראתה, אינה חוששת לסוף כ' יום אלא ליום החדש, וכן בראתה ב"פ לסוף כ' יום, אבל ראתה ג"פ לא מש"ל דא"כ חוששת משום וסת בימי עיבורה".

(ח) טהרת בת ישראל (פרק ט"ז סעי' א').

(יט) באר משה (ח"א סי' נ"א אות ב'. לענין מינקת).

(כ) שפע טהרה (ס"ק ל', דברי יציב יו"ד סי' ע"ט אות א') – "בימי עוברת חוששת לווסת שאינו קבוע, אפילו ראתה רק פעם אחת".

(כא) הגרש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ג ד"ה מעוברת, תשובה פ"ח ד"ה מעוברת, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות ל"ו [לשונו מובא לקמן]) – "שראתה לאחר ג' חדשים, בין שראתה ג' פעמים ובין שראתה פעם אחת, חוששת לראיה כוסת שאינו קבוע, ליום החדש, להפלגה ולעונה בינונית יום הל' ול"א".

(כב) ששבה"ל (סעי' ל"ג ס"ק ו', סיכום אות ג', סעי' ל"ד ס"ק ב', סי' קפ"ד סוף סעי' ז').

(כג) דרכי טהרה (עמ' פ"ד ד"ה אם).

(כד) חוט שני (ס"ק י"ח אות ד').

(כה) בדה"ש (ס"ק של"ז, סי' קפ"ד ס"ק מ"ה, סי' קפ"ז ס"ק קמ"ה) – "ונקטינן להחמיר".

(כו) פרדס שמחה (ס"ק צ"ח).

(כז) חיי הלוי (ח"א סי' ס"ז אות ל"ב) – "מסקנת הפוסקים".

(כח) פותר שער (סי' כ"ו אות ט"ז, סי' כ"ז סעי' י"ד).

(כט) נטעי גבריא (פרק ק"ה סעי' א', פרק קי"א סעי' ב') – "אפי' פעם אחת חוששת ליום החדש".

(ל) מראה כהן (עמ' קנ"ט אות ב').

(לא) פרי טהרה (סעי' נ"ג, סי' קפ"ד סעי' כ"ב).

(לב) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ז').

(לג) אהל שרה (עמ' מ"ה).

(לד) פתחי דעת (פרק מ"ג סעי' י', סעי' י"ב).

4. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק מ"ח. עי' נוב"ת [לשונו מובא לקמן], מחה"ש על השו"ע סעי' ל"ד, וט"ז וש"ך השלם כו"ל ס"ק קל"ב), בית מאיר (על סעי' ל"ג, "צ"ע"), מי נדה (קונ"א ד"ה ומ"מ, ד"ה ומ"מ (השניה), "וצ"ע כעת"), פתחי תשובות (סעי' ל"ג ד"ה ובשו"ע, ד"ה מעוברת שראתה), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קל"ב).

(א) נוב"ת (יו"ד סי' צ"א ד"ה ומה) – "ובוסת שאינו קבוע אם צריכה לחוש בימי מניקתה נחלקו הש"ך והט"ז והט"ז בס"ק קפ"ט ס"ק מ"ח סובר שאפילו לוסת שאינו קבוע חוששת דאל"כ איך כתב שם שחמור דין מעוברת מדין זקנה דוק בדבריו ותשכח שכן הוא. והש"ך בס"ק קפ"ד ס"ק י"ט בשם הגהת מהרש"ל ובשם הגהת דרישה מביא דדוקא לוסת קבוע חוששת בימי מניקתה וא"כ לפי דעת הש"ך כיון שרואה מחמת תשמיש שאפילו ג"פ אינו נחשב וסת קבוע לא היתה צריכה לחוש לו כל משך כ"ד חודש. אלא שאין רצוני לתקוע עצמי בזה שנחלקו בו הש"ך והט"ז".

(ב) ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' פ"ט) – "שאלה: אשה שראתה דם אחר שלשה חודשים להריונה, איך תעשה חשבון של הפלגה. תשובה: ראתה ביום, מאי נפ"מ. ושאלתי לרבנו: ואם ראתה בלילה. והבנתי שדעת רבנו נוטה שלא צריך כלל. והסבירו לי כיוון שהיא בחזקת מסולקת דמים צריך שתי ראיות בהריון כדי לחוש לזה".

1. ציורים, אחר ג' חדשים.

1. או"ז על וסת החדש.

(א) מיקל – סוגה בשושנים (סי' י' סעי' א', ס"ק ב'), נטעי גבריא (פרק ק"ה סעי' א', סעי' ד').

(ב) מחמיר – חוט שני (סי' קפ"ד ס"ק ו' אות ז' עמ' מ"ב), "מעוברת ומניקה שראו שהם מסולקות דמים, והרי הם חוששות לוסתן בחודש שאח"כ, הרי הם צריכות ג"כ לחוש לעונת האור זרוע", פותר שער (סי' כ"ה סעי' ז').

2. ימי מבוכה.

(א) מיקל – מנחת יצחק (ח"י סי' פ"ז אות א', "עי' בדברינו (בח"ג סי' פ') לענין אשה שמשנית וסתה בימי מניקתה והה"ד בימי עיבורה, דא"צ לחוש לחומרת הרמ"א (יור"ד סי' קפ"ד סעיף ב'), שא"צ לחוש רק להפלגה האחרונה, ולא לב' וג' ימים, כיון שבימי עיבורה או מניקתה אינה קובעת וסת, ואינה צריכה לחוש רק להפלגה האחרונה עיי"ש"), לבושי עז (סי' קפ"ד סעי' ב' תמצית אות ל"ט, לשונו מובא לעיל), פתחי מגדים (פרק כ"ד סעי' ט"ו אות ח'), פותר שער (סי' כ"ד אות י"ט), נטעי גבריא (פרק צ"ג סעי' י"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' ק"ב), בנין בית נאמן (פרק ז' הע' י"ב ד"ה ע').

(ב) מחמיר – חוט שני (סי' קפ"ד ס"ק ח' אות י"א, "ואם ראתה ... ראוי לה לחוש הנבוכים שראתה באותם הימים").

(ג) מראי מקומות – מראה כהן (עמ' קמ"ג הע' נ"ז, לשונו מובא לעיל).

3. בדיקה קודם תשמיש.

(א) מיקל – מנחת יצחק (ח"ג סי' פ'), "לענ"ד צדקו דבריו בזה, וכמו דאיתא כה"ג בתשו' מהר"ם פדוה, הביאו בסדרי טהרה (סי' קפ"ו ס"ק ד'), באשה שאין לה וסת, להשיטות שסוברים דצריכה היא בדיקה לעולם קודם תשמיש ואחר תשמיש, דאם היא מעוברת א"צ בדיקה עיי"ש"), חוט שני (סי' קפ"ו ס"ק ג' אות ב').

2. עונה בינונית.

1. אינה חוששת.

(א) סד"ט (ס"ק ל"ו) – "אין צריכין לחוש לעונה בינונית של אותה ראייה".

(ב) פת"ת (ס"ק ל"א) – "כ"ש במעוברת ומניקה דעדיפי מאשה שיש לה וסת".

- (ג) פרי דעה (טורי כסף ס"ק נ').
- (ד) בית שערים (יו"ד סי' רנ"ט אות א', אות ב'. ע"י סי' ר"ס, וקצ"ב) – "דבתוך כ"ד חודש אינה צריכה כלל לחוש לעונה בינונית".
- (ה) טהרת בת ישראל (פרק ט"ז סעי' א').
- (ו) ע"י ששבה"ל (סעי' ל"ג ס"ק ה', סיכום אות ד') – "למעשה יש לחוש לעו"ב כדעת המהר"ם פדואה, וכ"ש למשנ"ת דנשתנו הטבעים ... אמנם במעוברת דבמציאות אינה רואה, אפשר להקל שאין צריכה לחוש לעו"ב".
- (ז) דרכי טהרה (עמ' פ"ד) – "נוהגים להקל כמותם".
- (ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שע"ד).
- (ט) פרי טהרה (סי' קפ"ד סעי' כ"ב).
- (י) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ז') – "ונקטינן לחומרא".
- (יא) פתחי דעת (פרק מ"ג סעי' י') – "אין חוששת לראייתה משום 'עונה בינונית'".
2. חוששת.
- (א) דברי חמודות (נדה פרק א' אות י"ג) – "שתאסר לבעלה בעונה בינונית שהוא ל' יום לראיתה כדרך כל וסת שאינו קבוע".
- (ב) מהר"ם פאדווה (סי' כ"ה) – "ואפילו לדברי הרמב"ם שהביא הטור י"ד שסובר שקובעת וסת אפשר שמודה דכל זמן שלא קבעה היא עדיפא מאשה שאין לה וסת דמסולקת דמים היא אך כאשר קבעה אתרע' חזקתה בכך אומר לי לבי להקל בבדיקה בכל פעם שתשמש אך להפרישה תמיד אחר שלשים לראיית' עונה אחת ואחר כך תבדוק ותשמש כך נר' לענ"ד".
- (ג) גב"ז (ס"ק קי"ד) – "ולכן חוששת גם כן לעונה בינונית (מהר"ם פדואה סי' כ"ה)".
- (ד) תו"ד (חי' ס"ק נ') – "והוא הדין לעונה בינונית מאותה ראייה שראתה".
- (ה) חסד לאברהם (מהד"ת יו"ד סי' מ"ג ד"ה ואני [מינקת], סי' מ"ה [מעוברת]).
- (ו) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ע"ג ד"ה ואם).
- (ז) דרכ"ת (ס"ק ק"ל) – "וה"ה לעונה בינונית מאותה ראייה".
- (ח) סוגה בשושנים (סי' י' סעי' א', ס"ק ב').
- (ט) טהרת ישראל (סעי' קע"ז) – "ויש להחמיר שגם לחוש לעו"ב ... היינו לוסת החדש ולא להפלגת יום ל"א".
- (י) ע"י הגרשז"א זצ"ל (בשמת אברהם ס"ק ג' אות א' ד"ה וכתב [דפו"י, סוף ס"ק ג'], שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' מ"ב, נדה פרק ב' סעי' כ"ב, ע"י פרק י"ז סעי' ו') – "מעוברת שראתה פעם אחת לאחר ג' חדשים, יש מחמירים לחשוש אפילו באופן זה לעונה בינונית".
- (יא) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קמ"א).
- (יב) ע"י חוט שני (ס"ק ב' אות ט', ס"ק י"ח דין מניקה אות ג') – "יש מקום לחוש".
- (יג) פתח שער (סי' כ"ה סעי' ז').
- (יד) חזקת טהרה (ס"ק רל"ט).
- (טו) ארחות טהרה (פרק י"ט סעי' י"א).
- (טז) פתחי תשובות (סעי' ל"ג ד"ה ובשו"ע).
3. דעת הגריש"א זצ"ל.
- (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה פ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות ל"ו) – "מעוברת שראתה לאחר ג' חדשים, בין שראתה ג"פ ובין שראתה פ"א, חוששת כוסת שאינו קבוע, ואינה חוששת בראיה זו, לא ליום החודש ולא להפלגה, אלא רק לעונה בינונית. ורק יום ל' ורק בעונת הראיה".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק מ"ג הע' כ') – "שאינה חוששת לעו"ב בימי עבודה".
4. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק כ"ח), פרדס שמחה (ס"ק צ"ח), נטעי גבריאל (פרק ק"ה סעי' א'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קל"ג, סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק מ"ב).
- (א) חלקת יעקב (יו"ד סוף סי' צ"ו) – "וצ"ע לדינא".
- (ב) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' מ"ב) – "אם ראתה פעם אחת לאחר ג' חדשים, יש מחמירים לחשוש אפילו בכגון דא לעונה בינונית".
- (ג) אור לציון (אבני שהם סעי' א' ס"ק א' ד"ה בדין, עמ' ר"כ).
- (ד) בדה"ש (ס"ק של"ח, בי' ד"ה ומ"מ) – "וצ"ע".
- (ה) מראה כהן (עמ' ק"מ אות ז', עמ' קנ"ט הע' קכ"א) – "נחלקו הפוסקים".
- (ו) לענין מינקת בזה"ז - ע"י לקמן.
5. יוצא לדרך.
- (א) מיקל – משמרת הטהרה (פרק ו' הע' כ"ז).
6. עונה בינונית של החו"ד (יום ל"א).
- (א) מיקל.
- (1) חסד לאברהם (מהד"ת יו"ד סי' מ"ה).
- (2) הו"ד בפתחא זוטא (ס"ק כ"ט).
- (3) סוגה בשושנים (סי' י' סעי' א', ס"ק ב').
- (4) טהרת ישראל (סעי' קע"ז) - לשונו מובא לעיל.

- 5) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה פ"ז, משמרת הטהרה פרק ז' הע' ל"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות ל"ו [לשונו מובא לעיל]) – "במעוברת אין מחמירין אלא כעיקר דין עו"ב הנזכר בשו"ע, דהיינו בהפלגת הל' ורק כאותה העונה אחרונה שראתה, אם ביום חוששת רק ליום, ואם בלילה חוששת רק ללילה".
- 6) פתח שער (סי' כ"ה סעי' ז').
7. או"ז על עונה בינונית [למחמירין לגבי או"ז על עונה בינונית בכלליות].
(א) מיקל.
- 1) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה פ"ז, משמרת הטהרה פרק ז' הע' ל"ז) – "במעוברת אין מחמירין אלא כעיקר דין עו"ב הנזכר בשו"ע, דהיינו בהפלגת הל' ורק כאותה העונה אחרונה שראתה, אם ביום חוששת רק ליום, ואם בלילה חוששת רק ללילה".
- 2) נטעי גבריאל (פרק ק"ה סעי' א').
- 3) פתח שער (סי' כ"ה סעי' ז').
8. כרתי (כ"ד שעות).
(א) מיקל.
- 1) סוגה בשושנים (סי' י' סעי' א', ס"ק ב').
- 2) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה פ"ז, משמרת הטהרה פרק ז' הע' ל"ז) - לשונו מובא לעיל.
- 3) עי' פתח שער (סי' כ"ה סעי' ז') – "פשיטא שאם יש צורך".
9. בדיקה.
(א) כמו בוסת שאינו קבוע, ואם עבר ולא בדקה בו מותרת.
- 1) אמרי יושר (ח"א סי' קפ"ב ד"ה מה) – "פשוט דעונה בינונית של מעוברת לא חמיר מוסת דידה שא"צ בדיקה וה"ה עו"ב דידה".
- 2) לבושי עז (סי' קפ"ד סעי' ז' תמצית ס"ק י') – "לעונ"ב, מיהו אין לחוש לה כוסת קבוע, אלא כוסת שא"ק, ואם עבר ולא בדקה בו מותרת".
- (ב) כמו וסת שאינו קבוע, שאסורה לשמש עד שתבדוק.
- 1) מהר"ם פאדווה (סי' כ"ה) - לשונו מובא לעיל.
- 2) בדה"ש (ס"ק של"ח).
- ג) מראי מקומות – פרי טהרה (סי' קפ"ד הע' מ"ז).
- ה. בזמן הוסת עצמו [ולא רק סמוך לוסת].
1. מיקל, אין לחלק – מחבר (סי' קפ"ד סעי' ז', ב"י ס"ק ז'), לבוש (סי' קפ"ד סעי' ז'), ט"ז (סי' קפ"ד ס"ק ו'), ש"ך (סי' קפ"ד ס"ק כ'), עי' תוה"ש (סי' קפ"ד ס"ק י"א), גר"א (סי' קפ"ד ס"ק ט"ז), חו"ד (סי' קפ"ד חי' ס"ק י"ט), מלבושי טהרה (סי' קפ"ד סעי' כ"ו, ס"ק כ'), סוגה בשושנים (סי' קפ"ד שושנים לדוד ס"ק ל"ז), סוגה בשושנים (סי' י' סעי' ב'), ששבה"ל (סי' קפ"ד סעי' ז' סיכום אות א'), בדה"ש (סי' קפ"ד ס"ק מ"ו), נטעי גבריאל (פרק ק"ה סעי' ח').
2. מראי מקומות – דרישה (סי' קפ"ד ס"ק ד'), טהרת ישראל (סעי' נ"ו, באר יצחק ס"ק י"ח, "והמחמיר תע"ב"), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ד כו"ל ס"ק כ"ג, שפ"ח ס"ק מ"ג).
- (א) פרדס רמונים (סי' קפ"ד שפ"ח ס"ק כ') – "לענין זמן הוסת עצמו שפיר י"ל דחיישינן לי' עד שיעברו עלי' ג' עונות הוסת ולא ראתה דאז נעקר וסתה ושוב מותרת גם בזמן וסתה".
- (ב) ערה"ש (סעי' ל"ה) – "וכמדומני שגם המנהג אצל הנשים כן שבדקות גם בימי עיבורן עד שמוחזקות בסילוק הוסת וכן בראשית ימי מיניקותן".
- [סא] לידה.
א. דם לידה.
1. לא קובע וסת [בין הפלגה, בין חודש] – בדה"ש (סעי' ל"ג ב' ד"ה שתראה, עמ' קמ"ט), חוט שני (ס"ק י"ג), שיעורי טהרה (עמ' תרס"ד), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א ריש עמ' ר'), פשוט.
2. עד מתי חשוב דם לידה.
- (א) מראי מקומות – חוט שני (שאלת אשר סוף סי' ל"ה), מראה כהן (פרק ח' הע' קכ"ח), ארחות טהרה (פרק י"ט סעי' מ"א), פתחי תשובות (סעי' ל"ג ד"ה אשה).
- 1) הגריש"א זצ"ל (מראה כהן פרק ח' הע' קכ"ח, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות מ"א) – "ושמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שכל שניכר מראיותיה שעדיין לא נתרפאה מכת הלידה לא צריכה לחוש לראיות אלו משום וסת".
- 2) בדה"ש (סעי' ל"ג ב' ד"ה שתראה, עמ' קמ"ט) – "לא נתבאר עד כמה חשוב דם לידה ... וצ"ע".
- 3) אגורה באהלך (ס"ק ג') – "שאם היה הפסק מראיית דם הלידה משך שבוע שלם, תולין שהוא דם נדה ולא דם לידה".
- 4) נטעי גבריאל (פרק קי"א סעי' י"ב, הע' כ') – "חשבון הוסת לאחר לידה מתחיל דוקא כשפסק דם הלידה לגמרי וחזרה וראתה דם, אף שלא טבלה עדיין [וכתב לי הגאון רבי יעקב יצחק ניימאן שליט"א [זצ"ל], הנה בענין מתי מתחיל דם נדה אחר לידה כתב בגנות עלי נהר שהגה"צ רבי נחמן כהנא זצ"ל פסק שאם הי' יום אחד נקי ע"י בדיקה שוב צריך לחוש לדם נדה והוא חומרא גדולה, ודעת כמה רבנים דמן אחר ה' או ו' שבועות מהלידה, ולפענ"ד היא קולא גדולה וטוב לעשות פשרה לקבוע שיהי' שבוע אחד בטהרה וכמדומה לי ששוב אינו ספק עכ"ל"]".

5) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קע"ג) – "שכל זמן שעדיין לא טבלה לאחר לידה, אמרינן שכל דם שראתה הוא מחמת הלידה, אף אם כבר הפסיקה בטהרה כמה ימים. וכן בכל מקרה שנראה לדין שהדם הוא מחמת לידה, ובפרט אם הוא בתוך ימי דם טוהר".

ב. ניתוח קיסרי [יוצא דופן, cesarean]: האם יש דין של מסולקת דמים.

1. מסולקת דמים.
 - (א) בצל החכמה (ח"ו סי' ע"ט אות ו') – "ילדה ע"י ניתוח קיסרי (= יוצא דופן) הרי היא בחזקת מסולקת דמים כל כ"ד חודש שאח"כ".
 - (ב) הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ד, תשובה פ"ט, לבושי עז סי' קפ"ד סעי' ז' ס"ק ג', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות מ', פרק כ"ט אות ג', פתחי דעת פרק מ"ג הע' ל"ו) – "דין מסולקת דמים יש גם למי שילדה בניתוח קיסרי".
 - (ג) קנה בשם (ח"ב סי' מ"ח ענף ג', אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קכ"ג) – "גם ביוצא דופן קי"ל דאבריה מתפרקין ואין נפשה חוזרת עד כ"ד חדש".
 - (ד) ששבה"ל (סי' קפ"ט סעי' ל"ג סיכום אות ה', סי' קפ"ד סעי' ז' סוף ס"ק ד', שבה"ל ח"ו סי' קכ"ב אות א') – "גם ביוצא דופן (ניתוח קיסרי) דאבריה מתפרקין ג"כ מחמת השינויים בגופה, מלבד עצם הלידה, ומשתנה רק בדיני לידה".
 - (ה) הגר"א ובנצל שליט"א (אסיפת יצחק ח' שבט תשס"ט) – "שאלה: אשה שילדה דרך דופן האם יש עליה דין מסולקת דמים לכ"ד חודש. תשובה: יולדת בזמננו אינה מסולקת לכ"ד חודש אלא עד שתחיל לראות גם בילדה דרך דופן".
 - (ו) נטעי גבריאל (פרק ק"ט סעי' ב') – "גם ביוצא דופן יש לה דין מינקת כל כ"ד חודש".
 - (ז) יד ליולדת (פרק י"ד עמ' קנ"ו סעי' י"ג).
 - (ח) פתחי דעת (פרק מ"ג סעי' כ"ב).
2. מחמיר.
 - (א) ע"י משנה הלכות (ח"י סי' קכ"ו) – "לכאורה נראה ראי' ברורה דביוצא דופן לא אמרינן במינקת שהיא מסולקת מן הדמים ומיהו לא אומר בזה ברורות כי לא הספקתי להביאו בכור הבחינות ואין לי זמן לעיין במפרשים כעת לברר יותר".
 - (ב) ע"י הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ז טבת תשס"ט) – "שאלה: אשה שילדה דרך יוצא דופן האם יש עליה דין מסולקת דמים לכ"ד חודש. תשובה: אם מזיקה [אולי צ"ל מניקה]".
 - ע"י הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ב אדר תשס"ט) – "שאלה: אשה שילדה דרך יוצא דופן, האם יש עליה דין מסולקת דמים לכ"ד חודש. תשובה: יתכן שלא".
 - (ג) בדה"ש (סעי' ל"ד בי' ד"ה עברו עמ' קמ"ט, סי' קפ"ד סעי' ז' בי' ד"ה הולד עמ' י"ג, במלואים שם) – "הא ליכא פירוק איברים בשעת לידה אלא הוא כשאר ניתוחים שהרופים עושים".
 - (ד) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ה' דיני וסת קבוע אות ב' ד"ה בלידת) – "בלידת יוצא דופן [ניתוח קיסרי], אין לה כ"ד חודש אלו, דאין אבריה מתפרקים מחמת הלידה".
 - (ה) ע"י חוט שני (סי' קפ"ט ס"ק י"ח דין מניקה אות ו', סי' קפ"ד ס"ק ט"ו אות א', ע"י שאלת אשר סי' ל"ד) – "יש להסתפק ... והדעת נוטה דלא הוי מסולקת דמים כיון שלא עבר עליה תהילך של לידה ופירוק אברים".
 - (ו) פותח שער (סי' ד' סעי' ד', מילואים שם, סי' כ"ה סעי' ה') – "אם ילדה דרך יוצא דופן ע"י 'קייזרשניט', דינה כשאר כל הנשים, אפילו היא מניקה לולד ולכל הפוסקים אם ראתה צריכה לחוש לעו"ב ככל אשה דעלמא".
 - (ז) חיי הלוי (ח"א סי' ס"ז אות ל"ז) – "יש להחמיר שאין לה דין מינקת".
 - (ח) אור יצחק (פרק ה' סעי' י"א) – "בלידת יוצא דופן [ניתוח קיסרי], אין לה כ"ד חודש אלו, דאין אבריה מתפרקים מחמת הלידה".
 - (ט) פרי טהרה (סי' קפ"ט סעי' נ"ה) – "אין דינה כיוולדת רגילה, ועל כן אינה נחשבת כמסולקת דמים".

3. מראי מקומות – אמרות משה (ח"ב סי' ל"א, בתוך ס' אגרות ורשימות קה"י ח"א עמ' רצ"ו).
 (א) מראה כהן (עמ' קס"א אות ג') – "יש שכתבו שהיולדת בניתוח קיסרי דינה כשאר יולדות".

ג. מפלת: האם יש לה דין של מסולקת דמים.

1. ע"י סי' קצ"ד סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ד. קיבלה זריקות [epidural].

1. כמו כל יולדת, מסולקת דמים.
 - (א) חוט שני (ס"ק י"ח דין מניקה אות ז', סי' קפ"ד ס"ק ט"ו אות ב') – "דאמנם היא לא הרגישה את צער הלידה, אבל פריקה איברים איכא".

ה. ליל מ"א אחר לידת זכר, ליל פ"א אחר לידת נקבה.

1. ע"י יו"ד סי' קצ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ו. מראי מקומות.

1. נטעי גבריאל (פרק ק"ז סעי' י', הע' י"א) – "אחר לידה ראוי לחזור וללמוד הלכות גדה והרחקות, כי מאחר שלא היו הלכות אלו נוגע למעשה בחדשי הריון, יש חשש שנשכחו כמה עיקרי דינים [כן נתעוררתי מגדולי רבנים להזהיר ע"ז, כי בעו"ה שמענו הרבה מכשולות מחמת חסרון ידיעה]".

סב] מינקת.

א. משנה (סוף דף ז.) – "רבי אליעזר אומר, ארבע נשים דיין שעתן: בתולה, מעוברת, מניקה, וזקינה ... מניקה עד שתגמול את בנה. נתנה בנה למניקה, גמלתו, או מת, ר"מ אומר: מטמאה מעת לעת, וחכ"א: דיה שעתה".

1. גמרא (דף ט.) – "מניקה עד שתגמול וכו'. ת"ר: מניקה שמת בנה בתוך עשרים וארבע חדש הרי היא ככל הנשים, ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה. לפיכך, אם היתה מניקתו והולכת ארבע או חמש שנים דיה שעתה דברי ר"מ. רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אומרים: דיין שעתן כל עשרים וארבע חדש, לפיכך, אם היתה מניקתו ארבע וחמש שנים מטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה. כשתמצא לומר, לדברי ר"מ **דם נעכר ונעשה חלב**, לדברי רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון **אבריה מתפרקין**, ואין נפשה חוזרת עד עשרים וארבע חדש".

ב. אשה שראתה, בזמן חז"ל.

1. דינה כמו מעוברת אחר ג' חדשים. [שחוששת כמו וסת שאין קבוע, בין שהוי קבוע או לא. ומחלוקת גבי עונה בינונית].

2. מראי מקומות – ערה"ש (סי' קפ"ד סעי' ל"ה), "וכמדומני שגם המנהג אצל הנשים כן שבודקות גם בימי עיבורן עד שמוחזקות בסילוק הוסת וכן בראשית ימי מינקותן".

ג. ראתה בימי עיבורה, האם חוששת בימי מינקותה.

1. מחמיר.

א) נטעי גביראל (פרק ק"ה סעי' י') – "ראתה בימי עיבורה ומצוי שרואה דם בימים הסמוכים ללידה ואח"כ נפסק עד ללידה, צריכה לחוש בימי מינקתה כדין וסת שאין קבוע, כיון שראתה בימי עיבורה יש לחשוש גם בימי מינקתה".

2. מיקל.

א) ארחות טהרה (פרק י"ט סעי' מ"ד) – "אחרי לידה אין צריכה לחשוש לוסת שאינו קבוע שהיה לפני הלידה".

3. מראי מקומות.

א) פת"ת (סי' קפ"ז ס"ק ט"ז) – "ונראה דאם בדקה עצמה בימי עיבור מהני אף לימי הנקה וצ"ע".

ב) בדה"ש (ס"ק של"ט, ציונים ס"ק שס"ו, מלואים שם, עי' סי' קפ"ז ציונים ס"ק ע"ח) – "ספק בדין ... וצ"ע".

ד. ראתה בתוך ימי טהרה.

1. אין לה וסת – תזו"א (סי' פ"ז ס"ק ג', עי' סי' צ"ט ס"ק ד', "כ" ב"י דלדעת הרמב"ן דאשה ק"ו בימי מינקותה בזה"ז קובעת וסת אפי' מימי טהרה לימי טומאה כיון דאין אנו נוהגין טהרה בימי טוהר, ונראה דלדין דאין אשה ק"ו בימי מינקותה, אלא אנו מחמירין לחוש לראיתה כוסת שאינה קבועה, אין להחמיר בוסת של ימי טוהר, דלא מצינו חומרא זו אלא לדעת רמב"ן דבימי מינקותה היא וסת גמורה, ועוד דהרי דעת רשב"א דמעיקר הדין אף לחוש אין חוששין, חוששין, אלא שאין אנו מקילין למעשה כיון שהראב"ד החמיר די לנו להחמיר בימי מינקותה אבל לא מימי טוהר לימי טומאה, והרי דעת הראב"ד דגם לדין אין אשה קובעת וסת בימי זיבתה, ונהי דאנו מחמירין בזה כדעת רמב"ן, מ"מ בימי טוהר שאין כאן וסת אפי' בימי מינקותה רק חוששין כוסת שאינה קבועה אין להחמיר בזה לדין יותר מזמן הגמ"י".

א) החזו"א רק מפרש לפי דינא דגמרא – שבה"ל (ח"ב סי' ע"ט, "ובודאי דאין החזון איש חולק ע"ז אלא הוא ז"ל בעיקר דינא דגמרא עסיק. כ"ז נראה ברור ופשוט"), בדה"ש (סעי' ל"ג ב' ד"ה חוששת, עמ' קמ"ח, "נראה שהלכה גם דעת החזו"א מסכמת להחמיר בזה שלא לחלק בין ימי טוהר לשאר ימים").

ב) מראי מקומות – חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קמ"ט, לשונו מובא לקמן), קנה בשם (ח"א סי' ע"ה, לשונו מובא לקמן).

2. כוסת שאינו קבוע, כמו כל דם נדה.

א) רמב"ן (נדה דף יא: ד"ה מדאמרין, הל' נדה פרק ה' הל' כ"ה) – "יראה לי שהימים הללו שהזכרנו קובעין וסת כשאר ימיה של אשה, חוץ מימי טוהר של יולדת שאין ראויין לקביעות וסת דין התלמוד, ובזמן הזה אף הן קובעין וסת להחמיר".

ב) חת"ס (יו"ד סי' קמ"ג).

ג) מהר"י שטייף (סי' רע"א אות ב') – "מה שראתה אשה בימי מינקתה אפילו בימי טוהר נחשב כווסת שאינו קבוע לחוש לו וגם מצטרף עם הראיות שאח"כ שיחשוב כווסת קבוע".

ד) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קמ"ט) – "וכשיטת החת"ס ... ודלא כחזו"א".

ה) הגר"ש (צ"ל (קובץ תשובות ח"ב סי' מ"ד, משנת השלחן תשובה כ"ה, תשובה צ', משנת השלחן תשובה ר"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות ל"ט) – "ביום שהחמירו שימי טוהר דינם כימי טומאה, לכן דינה ככל מניקה שחוששת לראיה שתראה בדרך שחוששת לוסת שאינו קבוע, וחוששת לוסת ההפלגה [כשתראה עוד פעם], ולוסת החודש וכן דעת רוב הפוסקים הסוברים שמניקת חוששת לעונה בינונית אף אם החודש חסר".

ו) ששבה"ל (סעי' ל"ג ס"ק ו' ד"ה ואם, סיכום אות ו', שבה"ל ח"ב סי' ע"ט) – "ראתה בימי טוהר חוששת לו גם אחר שעברו ימי טוהר".

ז) עמק התשובה (ח"א סי' קל"ו).

ח) קנה בשם (ח"א סי' ע"ד, סי' ע"ה) – "פשוט להלכה בודאי קיי"ל דגם בימי טוהר חוששת לראיתה כוסת שאינו קבוע ... ודברי מרן החזו"א צ"ע".

ט) בדה"ש (סעי' ל"ג ב' ד"ה חוששת, עמ' קמ"ח) – "שם טהור דינו כשאר דם לכל דבר".

- (י) פרדס שמחה (ס"ק צ"ט).
 (יא) לבושי עז (סעי' ל"ג תמצית ס"ק ב', סי' קצ"ד תמצית ס"ק י"ד) – "וראוי להחמיר".
 (יב) פתחי מגדים (פרק כ"ט סעי' כ"א).
 (יג) נטעי גבריאל (פרק ק"ט סעי' ג').
 3. מראי מקומות – נוב"ת (יו"ד סי' צ"ה), סד"ט (סי' קפ"ז ס"ק כ"ו), לחם ושמלה (שמלה ס"ק נ"ה), באר משה (ח"ד סי' ס"ז), "שצריכה לחוש, אבל לא לעונה בינונית", מראה כהן (עמ' קס"א הע' קכ"ח אות א'), פתחי תשובות (סי' קפ"ט הע' רל"ד), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ז שפ"ח ס"ק ק"ז).
 א) חוט שני (שאלת אשר סי' ל"ו אות ו') – "לגבי ימי הפרישה שהם משום וסת החודש וסת ההפלגה, יש לה לאשה לחוש להן בימי טומאה, גם מראיות שראתה בימי טוהר. אבל בעונה בינונית אין צריכה לפרוש, כשראתה את הראיה בימי טוהר ויום השלושים חל אח"כ בימי טומאה".

- ה. מינקת, בזה"ז [נ"מ, וסת קבוע. וי"א עונה בינונית].
 1. נשתנו הטבעים, כ"ש כשפוסקת להניק. [ורק לחומרא].
 א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ב אות א' ד"ה והנה במניקה [לשונו מובא לקמן], ח"ד סי' י"ד סימן קפ"ד סעי' ז', מסורת משה ח"א יו"ד אות פ"ח ס"ק ז', אות קל"ב) – "האידינא נשתנו הטבעים ... ובמינקת שרואה דמים כמו באינה מינקת. שלכן יש להקל במעוברת, ויש להחמיר בכ"ד חדש כשאינה מניקה, ואולי אף במניקה".
 אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ב') – "בדבר מינקת בזה"ז ג"כ נשתנה הטבעין, ואלו שאינן מניקות כמעט שכולן רואות. ואף מהמניקות איכא הרבה שרואות דם, ויש להן הוסת. ולקולא ודאי אין לומר שיהיו בדין דורות הראשונים, שמניקה לא קבעה וסת ולא חששה לוסת הראשון. ולא רק במניקה, אלא כל כ"ד חדש אף כשאינה מניקה, משום שהלכה כר' יוסי דאבריה מתפרקין ואין נפשה חוזרת עד כ"ד חדש (גדה דף ט' ע"א), וברור שצריכות לחוש לקביעות וסת. אבל עכ"פ נראה שכ"ז שלא ראתה עדיין במינקתה אין לחוש. אבל כשראתה אפילו פעם אחת, יש לה לחוש ולבדוק, בזמן הוסת אם היה לה קבוע, או ביום שלשים".
 ב) הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם ח"ב סי' קפ"ט אות ב', שולחן שלמה ערך רפואה ח"ג סוף עמ' מ"ה, גדה פרק י"ז סעי' י"ט) – "דהאידינא כמעט ולא מציאותי שתהא מסולקת דמים כ"ד חודש גם כשהיא מניקה וכ"ש באשה אחרי הפלה, תהיה מסולקת דמים, לכן צריכים להחמיר ולחשוש לעונה בינונית ולקביעות וסת כרגיל".
 ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ה, תשובה צ', לבושי עז סי' קפ"ד תמצית ס"ק י"ח, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות ל"ז, אות ל"ח, אות מ"א) – "בזמנינו משפסקה מלהניק כבר חוששת לוסת החודש קבוע שהיה לה קודם עיבורה אף שהיא עדיין תוך כ"ד חודש, ומ"מ אינה צריכה לחשוש רק אחר שתשוב לראות פעם אחת".
 ד) שבה"ל (ח"ד סי' ק"א, ששבה"ל סעי' ל"ג ס"ק ג', סיכום אות ה', סעי' ל"ד ס"ק ג', סי' קפ"ד סעי' ז' ס"ק ד', סיכום אות ד') – "ולענ"ד נראה דבזמן הזה דהמניקות כל כ"ד חודש רואות דם וכמעט שקובעות וסתות נהי דאין בידינו לקבוע כן גם להקל נגד המבואר לקמן סו"ס קפ"ט, מכ"מ להחמיר עלינו לחוש, ע"כ בודאי יש מקום להמחמירים שיבדקו גם כל כ"ד חודש של הנקה, וגם אם נקיל בזה בזמן שהיא מינקת ממש מכ"מ כשגמלה את הולד בתוך כ"ד חודש כמנהג של היום שמניקות רק זמן מועט ואין סומכות רק על דין מינקת כל כ"ד חודש. בכזה ראוי להחמיר לענין בדיקה".
 ה) חוט שני (ס"ק י"ח דין מניקה אות ג', עי' שאלת אשר סי' ל"ח אות ז') – "שמעיקר הדין הם מסולקות דמים ואפילו שרואות מידי חדש בחודשו את וסתן, אמנם ראוי להם לחוש לוסת החודש ולהפלגה שהיה להם קודם שהיתה מעוברת, אם היה לה אז וסת קבוע".
 ו) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ח' שבט תשס"ט) – "שאלה: אשה שילדה דרך דופן האם יש עליה דין מסולקת דמים לכ"ד חודש. תשובה: יולדת בזמננו אינה מסולקת לכ"ד חדש אלא עד שתתחיל לראות גם בילדה דרך דופן".
 ז) מחזה אליהו (ח"א סי' ק"ו) – "נראה דאף דהמיקל ואינו חושש לבינונית ולקביעות וסת במינקת בזמן הזה ודאי דיש לו על מה לסמוך, דהיינו הגרע"א והאבני נזר והלחם ושמלה, מ"מ מקום להחמיר ודאי יש וכדסבירא להוא גדולי זמנינו שזכרנו ... ומ"מ להחמיר באנו ולא להקל. ולכן נראה שתקבע וסת לחומרא, אבל לא שע"י הקביעות לא תחשוש עוד לוסת החודש הפלגה ובינונית".
 ח) מנחת פרי (קונ' התשובות סי' ט') – "דהרי מעיקר הדין כל כ"ד חודש מסולקת דמים, ואף דהיום מחמירין לאחר שגומלת מלהניק מ"מ הסכמת מורי הוראה שהוא לא לקולא".
 ט) לבושי עז (סי' קפ"ד סעי' ז' תמצית ס"ק ו'-ז', ס"ק י"ח) – "בזמנינו דתלוי בהנקה בלבד, ומיד שפוסקת להניק חוזרת לראות כדרכה, צריכה לחוש לכל הווסתות אפילו תוך כ"ד חדש. וכן אם בעת שמניקה חזרה לראות כדרך שהיתה רואה קודם העיבור, צריכה לחשוש לכל הווסתות לחומרא, אף שעדיין מניקה. ואינה עוקרת ... מ"מ אינה צריכה לחשוש רק אחר שתשוב לראות פעם אחת".
 י) פרדס שמחה (סי' קפ"ט אות צ"ה) – "וכיום דנשים רואות בימי מניקותן, קובעות וסת, אמנם רק לחומרא".
 יא) מראה כהן (עמ' קס"א אות א') – "כיון שבזמננו רגילות לראות דם קודם לכן, ראוי שמזמן שחזרה לראות תחוש לחומרא ככל הנשים".
 יב) יד לילודת (פרק י"ד עמ' קנ"ג).
 יג) עי' פרי טהרה (סעי' נ"א, סעי' נ"ג) – "ולדינא יש לנהוג שאם ראתה שלש הפלגות רגילות [דהיינו ארבע ראיות וביניהם שלש הפלגות רגילות] - נחשבת מכאן ואילך כשאר נשים וקובעת וסת. וגם צריכה לחוש לעונה בינונית מכאן ואילך".
 יד) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ז').

2. מיקל, עדיין חשוב מסולקת דמים.

(א) ע"י חזו"א (גנזי שערי ציון עמ' מ"ד אות י"א, אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות ח' [עמ' צ"ט]) – "מינקת שראתה תוך שנתים, האם צריכה לחוש לווסת לראייתה. תשובת החזו"א: לראיה אחת א"צ לחוש כי תולים במקרה עד שנראה שקבעה שוב ווסת כמקודם. אע"פ שהאחרונים מסכימים לדעת המחבר שתוך שנתיים אין לחשוש כלל לווסת, נראה שאצלנו נשתנו הטבעים, אך בודאי אין להחמיר עד שקבעה שוב כדלעיל".

1 (מראי מקומות – הגר"ח זצ"ל (אמרי יוסף סוף ח"א מכתב א').

(ב) הגר"א קוטלר זצ"ל (הגר"ש איידער זצ"ל פרק א' הע' ע"ח) – "דמינקת בתוך ב' שנים אף בזה"ז חשובה מסולקת דמים".

(ג) קנה בשם (ח"ב סי' מ"ח ענף ב', היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות כ"ב) – "הדבר פשוט וברור דאין לנו לזוז מהמפורש בש"ס ופוסקים ואין בכוחינו לחדש דבר נגד דבריהם כלל ועיקר ותו לא מידי".

ע"י קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קכ"א) – "בגם דבזמנינו אשה רואה דם בימי מינקתה, אעפ"כ אינה קובעת וסת בימים אלו".

אמנם ע"י קנה בשם לגבי חומרת האור זרוע, למינקת.

(ד) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ה' דיני וסת קבוע אות ב').

(ה) ארחות טהרה (פרק י"ט סעי' מ"ה).

3. מראי מקומות – באר משה (ח"א סי' מ"ח, ח"ב סי' ס"ח, סי' ס"ט), פאת שדך (ח"ג סי' צ"ג אות ה'), טהרת הבית (סי' ב' סעי' ח'), נטעי גבריאל (פרק ק"ט סעי' ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שע"ה), פתחי תשובות (סעי' ל"ג ד"ה ודע), פתחי דעת (פרק מ"ג סעי' י"ח, סעי' כ').

(א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה צ', סוף תשובה ר"ג, משמרת הטהרה פרק ו' הע' ס"ב, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות מ') – "באופן סדיר כמו שמצוי בזמנינו אחר הלידה, יש להחמיר שקובעת וסת לחומרא, אבל כשאינה רואה באופן סדיר אלא איזה טיפי דמים, עדיין יש לה דין מסולקת דמים".

(ב) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ב אדר תשס"ט) – "שאלה: מינקת בזה"ז האם הם נחשב מסולקת דמים לכ"ד חודש. תשובה: י"א שלא".

(ג) נטעי גבריאל (פרק ק"א סעי' י') – "ויש מגדולי זמננו שדעתם שאם התחיל אצלה לבוא הוסת כנהוג אז יש להחמיר שקובעת וסת לחומרא, ודוקא כשרואה וסת כסדרה, אבל אם אין הראיה רגילה רק כתמים או טיפי דם, עדיין דין מינקת עליה".

1. מינקת בזה"ז, תוך כ"ד חודש.

1. וסת שאינו קבוע של קודם ימי עיבורה.

(א) מיקל – חיי הלוי (ח"א סי' ס"ז אות ל"ט), נטעי גבריאל (פרק ק"א סעי' י"ג, "אפי' לשיטות המחמירים תוך ימי הנקה לחוש לווסת, מ"מ לווסת שאינו קבוע של קודם העיבור א"צ לחוש").

2. קבעה וסת דילוג בתוך כ"ד חודש.

(א) אינו חוזר אחר כ"ד חודש – הגריש"א זצ"ל (בשבילי טהרה סוף סי' כ"ה [ודלא כאשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות מ"ב], "ולמעשה הסכים הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שלא לחוש לחשבון הדלוגים, מאחר שכל החשבון של הוסת בימי מניקותה אינו מעיקר הדין"), הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט"ז הע' ב'), שבילי טהרה (סי' כ"ה, "כשעדיין לא ראתה לאחר לידתה שאינה מחוייבת לחוש ליום ט"ז כפי חשבון דילוגה, והטעם שהרי מעיקר הדין הרי אינה חוששת לווסת כל ימי הנקתה ג"כ דהיינו כל כ"ד חדשים, ואע"פ שבזמנינו נשים רואות בזמן הנקתן, מ"מ קביעת הוסת אינו אלא לחומרא ... אינו חייבת לחוש לו").

3. ימי מבוכה.

(א) מיקל – מנחת יצחק (ח"ג סי' פ', ח"י סי' פ"ז אות א', לשונו מובא לעיל), נטעי גבריאל (פרק צ"ג סעי' י"ב, פרק ק"א סעי' ח'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ת"ב), בנין בית נאמן (פרק ז' הע' י"ב ד"ה ע').

(ב) מחמיר – פתחי מגדים (פרק כ"ד סעי' ט"ו אות ח'), חוט שני (ס"ק י"א ימי המבוכה אות י"א [דפו"י, אות י"ב]), סי' קפ"ד ס"ק ח' אות י"א, "ואם ראתה ... ראוי לה לחוש הנבוכים שראתה באותם הימים".

4. בדיקות קודם תשמיש.

(א) מיקל – חוט שני (סי' קפ"ו ס"ק ג' אות ב').

(ב) מחמיר – פרדס שמחה (סי' קפ"ו ס"ק ח' אות ו', "וכיום דמיניקת אינה מסולקת דמים, לכו"ע צריכה בדיקה").

5. או"ז.

(א) מיקל – באר משה (ח"ד סי' ס"ז סוף אות ג', "עכ"ז על חומרת האו"ז לפרוש עונה אחת לפני העונה שראתה לא חיישינו").

(ב) מחמיר – קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קל"א, "מינקת שרואה לפעמים, חוששת גם לעונת אור זרוע"), חוט שני (סי' קפ"ד ס"ק ו' אות ז' [עמ' מ"ב], לשונו מובא לעיל), פותח שער (סי' כ"ה סעי' ז').

(ג) מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק ק"א סעי' ו').

6. בדיקה.

(א) כמו וסת שאינו קבוע, ואם עבר ולא בדקה בו מותרת – נטעי גבריאל (פרק ק"א סעי' ז').

ז. עונה בינונית: בזמן הזה. [בזמן חז"ל, היא כמו מעוברת אחר ג' חדשים].

1. מחמיר.

- (א) אג"מ (י"ד ח"ג סי' נ"ב אות א' ד"ה והנה במניקה) – "ובזמננו כשאינה מניקה כמעט כל הנשים רואות דם, ולכן עד שלא תראה פעם ראשונה אינה חוששת כלל דעדיין אית לה חזקת מסולקת דמים אבל כשתראה פעם ראשונה שוב חוששת לעו"ב".
- (ב) באר משה (ח"א סי' נ"א אות ב', ח"ד סי' ס"ז סוף אות ג') – "דמחמירינן בימי מניקתה שתחוש לראתה אפילו פעם אחת לוסת שאינו קבוע לימי חודש ולעונה בינונית".
- (ג) הגרש"א זצ"ל (נשמת אברהם ח"ב סי' קפ"ט אות ב', שולחן שלמה ערך רפואה ח"ג סוף עמ' מ"ה, גדה פרק ב' סעי' ו', פרק י"ז סעי' י"ט) – לשונו מובא לעיל.
- (ד) אבן ישראל (ח"ט סי' ע"ט אות ב') – "ובודאי הנדון הוא בכל כ"ד חודש בין היא מניקה או לא, ונהגינן להחמיר".
- (ה) הגר"ש זצ"ל (קובץ תשובות ח"ב סי' מ"ד, משנת השלחן תשובה כ"ה, תשובה צ', תשובה ר"ג, מחזה אליהו ח"א סי' ק"ו אות ט"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות ל"ט) – "שחוששת לראיה שתראה כדרך שחוששת לוסת שאינו קבוע, וחוששת לוסת הפלגה, ולוסת החודש וכן כדעת רוב הפוסקים הסוברים שמניקת חוששת לעונה בינונית".
- (ו) קנה בשם (ח"ג סי' ס"ג) – "במינקת נקטינן כן להלכה למעשה לחוש לכתחילה לכל השיטות, וכן נמי לחוש לחומרת האור זרוע כמו באשה דעלמא שאינה ינקת, אם לא במקום הצורך".
- קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קכ"ב) – "בימי מינקתה חוששת לעונה בינונית".
- (ז) ששבה"ל (סעי' ל"ג ס"ק ה', סיכום אות ד') – "למעשה יש לחוש לעו"ב כדעת המהר"ם פדואה, וכ"ש למשנ"ת דנשתנו הטבעים ... אמנם במעוברת דבמציאות אינה רואה, אפשר להקל שאין צריכה לחוש לעו"ב".
- (ח) עי' דרכי טהרה (עמ' פ"ד) – "נוהגים להקל כמותם ... ויש מחמירים במניקה יותר מבמעוברת ומצריכים לחשוש גם לעונה בינונית וטוב לחוש לדכריהם".
- (ט) חוט שני (שאלת אשר סי' ל"ו אות ו' [לשונו מובא לעיל], סי' ל"ז אות א') – "א"כ "שראתה בימי טוהר".
- (י) נטעי גבריאל (פרק קי"א סעי' ד') – "וכן נקטינן שצריכה לחוש לעונה בינונית".
- (יא) מראה כהן (עמ' ק"מ הע' מ"ט) – "ולענין מינקת אף שנתבאר שחלקו הפוסקים במסולקת דמים, מ"מ מצוי היום שהרבה נשים מניקות רואות אחר כמה חדשים מהלידה, לכן נראה שצריכה לחוש לעונה בינונית".
- (יב) פותח שער (סי' כ"ה סעי' ז').
- (יג) ארחות טהרה (פרק י"ט סעי' מ"ז).
2. מיקל.
- (א) טהרת בת ישראל (פרק ט"ז סעי' א').
- (ב) עי' פרי טהרה (סעי' נ"ג, עי' הע' קי"ג) – עד שיש ארבעה ראיות רגילות.
- (ג) עי' אהל שרה (עמ' מ"ו) – עד שיש ארבעה ראיות רגילות.
3. עונה בינונית של החו"ד (יום ל"א).
- (א) מיקל – אבן ישראל (ח"ט סי' ע"ט אות ג', "עונה בינונית של החו"ד לא נהגו להחמיר"), פותח שער (סי' כ"ה סעי' ז'), פרי טהרה (סעי' נ"ג).
- (ב) מחמיר – נטעי גבריאל (פרק קי"א סעי' ה', "מינקת אע"פ שאנו מחמירין בעונה בינונית כל המל"ע, דוקא ביום השלשים, אך ביום ל"א אם הוא אינו ביום החודש יש להקל לפרוש רק בעונה שראתה, אם ראתה בלילה לפרוש רק בלילה ואם ראתה ביום לפרוש רק ביום").
- (ג) מראי מקומות – מראה כהן (עמ' ק"מ הע' מ"ט, "וצ"ע אם לחוש ליום הל"א").
4. כרתי (כ"ד שעות).
- (א) מיקל – עי' פותח שער (סי' כ"ה סעי' ז', "פשיטא שאם יש צורך").
- (ב) מחמיר – נטעי גבריאל (פרק קי"א סעי' ה', לשונו מובא לעיל).
5. כרתי על החו"ד (כ"ד שעות על יום ל"א).
- (א) מיקל – נטעי גבריאל (פרק קי"א סעי' ה', לשונו מובא לעיל), פותח שער (סי' כ"ה סעי' ז').
6. מראי מקומות.
- (א) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ק"ד) – "שאלה: אשה שהיא מניקה ראתה דם ואחר זמן עשתה הפסק טהרה וספרה שבעה נקיים, אז שמה לבה שחל ליל טבילתה בזמן העונה בינונית שלה, האם מותרת לשמש. מו"ר נר"ו שאל: אם מדובר בעונת יום או לילה. וענית: בעונת לילה. תשובה: המיקל, יש לו על מי לסמוך".

סג] אחר כ"ד חדשים - סעיף ל"ד.

א. חודש העיבור.

1. אינו עולה.

- (א) ש"ב (סי' קפ"ד ס"ק י"ח [גירסא שלנו]) – "עי' בא"ע סי' י"ג סי"א דאין חדש העיבור עולה למנין".
- (ב) בית לחם יהודה (סי' קפ"ד ס"ק ז').
- (ג) חופת חתנים (סי' י"ג סעי' ה') – "ואין חודש העבור עולה למנין".
- (ד) חו"ד (סי' קפ"ד ח"י ס"ק י"ח).
- (ה) חת"ס (סי' קפ"ד ס"ק י"ב, גדה דף ט. ד"ה דיין) – "ולפע"ד מוכח כהש"ך".
2. עולה.
- (א) תפארת ישראל (סי' קפ"ד ס"ק ח').

(ב) גר"ן (סי' קפ"ד ס"ק כ"ד) – "ואם חדש העבור עולה למנין תלוי בפלוגתא שבאבן העזר סימן י"ג לענין הנקת הולד כן דעת הש"ך. אבל זה אינו כיון דהכא לאו בהנקה תליא מלתא לא דמי להתם ולכולי עלמא חדש העבור עולה למנין כ"ד חדש כיון שהזכירו חכמים חדשים ולא שנים מה שאין כן בהנקה שהזכירו גם כן שנים (בגיטין פרק ז עיין תרומת הדשן סי' רי"ו) (כרתי ופלתי)".

(ג) מחה"ש (סי' קפ"ד ס"ק י"ח).

(ד) פרי דעה (סי' קפ"ד שפתי לוי ס"ק י"ח).

(ה) טהרת ישראל (סי' קפ"ד סעי' נ"ז, סעי' נ"ט).

(ו) פרדס שמחה (סי' קפ"ד ס"ק כ"א).

(ז) חיי הלוי (ח"א סי' ס"ז אות ל"ה).

(ח) נטעי גבריאל (פרק ק"ט סעי' ו').

3. רק לחומרא.

(א) פרדס רמונים (סי' קפ"ד שפ"ה ס"ק י"ח) – "דכל היכא דאיכא חומרא בזה חיישי' לדעת זו דס"ל דאין חודש העיבור מן המנין".

(ב) טהרת ישראל (סי' קפ"ד הו"ד ביד אלי' ס"ק קכ"א).

(ג) בדה"ש (סי' קפ"ד ס"ק מ"א) – "ודע דבאה"ע סי' י"ג יש מחלוקת אם חדש העיבור הוי בכלל כ"ד חדש אם לאו ולכאורה גם כאן כן הוא וי"א דבכאן הכל מודים שאינו בכלל דכיון דהטעם שהיא מסולקת דמים בימי מיניקותה משום דאיבריה מתפרקים עד כ"ד חדש כמ"ש חז"ל א"כ ביותר משיעור זה אינה מפורקת ומה שייך שנת העיבור לכאן [כרו"פ]".

(ד) פתחי דעת (פרק מ"ג הע' ל"ז).

4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק י"ג).

ב. היה לה וסת קבוע, האם חוזרת לחוש לו: ראשונים.

1. חוזר גם בלי שתראה.

(א) האשכול (הל' נדה סי' ל"ה לגבי הע' ט', עמ' פ"ה) – "אם עברו ימי עבור ומניקה חוששת לוסתן הראשון אם היתה רגילה לראות יום קבוע בחודש חוששת ליום זה, וכן אם הי' לה וסת הגוף וכדומה, ואם הי' לה וסת הפלגה כשתחזור ותראה חוששת לזמן הימים שהיתה רגילה להפליג".

(ב) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ג' יג., עי' הקצר שם יא.).

(ג) רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ג', יב.).

2. אינו חוזר עד שתראה בזמן הרגיל.

(א) גדולי המורים (טור סעי' ל"ד).

3. חוזר רק אם תראה.

(א) רמב"ן (הל' נדה פרק ו' הל' ז') – "מעוברת ומניקה ואשה שהיתה במחבא שעברו עליהן ג' עונות ולא ראו אע"פ שנשלם זמנן ויצאו מאותו הכלל אינן חוששות כלום, התחילו לראות אע"פ שלא ראו בזמן הוסת חוששות לוסתן שהרי חזרו דמים למקומן".

(ב) ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות סי' א') – "בהפסקת ימי מניקתה אפילו התחילה לראות בענין אחר חוששת לזה וחוששת לוסת הראשון".

ג. היה לה וסת קבוע, האם חוזרת לחוש לו: פוסקים.

1. חוזר גם בלי שתראה.

(א) מחבר (סעי' ל"ד) – "עברו ימי העיבור וההנקה, חוזרות לחוש לוסתן הראשון. כיצד, היה לה וסת לימים, אם למודה לראשי חדשים, עד חוששת לר"ח ראשון עה שהיא פוגעת בו. וכן כל כיוצא בזה. וכן הדין אם היה לה וסת הגוף או לזמן ידוע, אבל אם היה וסתה וסת ההפלגות, עו אי אפשר לחוש עד שתחזור לראות. חזרה לראות אפילו פעם א' חוששת יום ההפלגה שהיתה למודה להפליג".

(ב) לבוש (סעי' ל"ד).

(ג) קיצור שו"ע (סי' קנ"ה סעי' י"ב, אמנם עי' לחו"ש לחם ס"ק ק"ג).

(ד) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה צ"א) – "כשעברו ימי עיבור והנקה, הרי היא חוששת לוסתה הראשון שהיא פוגעת בו, ואפילו כשעדיין לא התחילה שוב לראות".

(ה) ששבה"ל (סעי' ל"ד סיכום אות ב').

(ו) בדה"ש (ס"ק שנ"ו) – "קשה להקל".

2. רק אם תראה.

(א) ש"ך (ס"ק ע"ה) – "ולא ידעתי למה השמיט המחבר דעתם דהא רבים נינהו וגם דעת הטור נראה כן ועוד דהא בוסתות דרבנן שומעין להקל".

(ב) בית לחם יהודה (ס"ק י"ח).

(ג) גר"ן (ס"ק קט"ז) – "ולא ידעתי למה השמיט השלחן ערוך דעתם דהא רבים נינהו ועוד דהא בוסתות דרבנן שומעים להקל (ש"ך)".

(ד) חכ"א (כלל קי"ב סעי' ל"ח) – "ודעת רוב הפוסקים דאפילו לוסת החודש ושאר וסתות אינה חוששת עד שתראה פעם אחת".

(ה) חו"ו (חי' ס"ק נ"ב) – "פוגעת. והרמב"ן [הלכות נדה פ"ו הלכה ז] כתב שאינה חוזרת עד שתראה פעם אחת, ואיני יודע למה השמיט דעתו, ועוד דבוסתות דרבנן שומעין להקל, ש"ך [ס"ק עה]".

- (ו) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק נ"ב).
 (ז) טהרת ישראל (סעי' ק"פ).
 (ח) הגרשו"א זצ"ל (אמירה לבית יעקב אות י"ג, שולחן שלמה נדה פרק י"ז סעי' י"ז) – "רוב הפוסקים כתבו להקל שאינה חוזרת לוסתה הראשון אא"כ ראתה פעם אחת דם, וחוששת כמו בוסת שאינו קבוע גם מתוך כ"ד על אחר כ"ד חדש".
 (ט) חזקת טהרה (ס"ק רמ"ד).
 (י) עי' פרדס שמחה (ס"ק ק"ב).
 (יא) אהל שרה (עמ' מ"ז).
 3. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' פ"ה), נטעי גבריאל (פרק קי"א סעי' י"ח), פרי טהרה (סעי' נ"ג), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ר"א), פתחי דעת (פרק מ"ג סעי' כ"ד, סעי' כ"ו).

ד. היה לה וסת שאינו קבוע: האם חוזרת לחוש לו.

1. מחמיר.
 (א) עי' הפלאה (גבעת פנחס סי' נ"ד) – "ולפי שלא הוזכר בהדיא חילוק זה בדברי הראשונים בין וסת קבוע לשאינו קבוע נכון להחמיר".
 (ב) הו"ד בפתחא זוטא (ס"ק ל').
 (ג) עי' טהרת ישראל (סעי' ק"פ) – "ונכון להחמיר".
 (ד) בדה"ש (ס"ק שמ"ח, בי' ד"ה חוזרות) – "ונראה להחמיר בזה".
 2. מיקל.
 (א) נוב"ט (יו"ד סי' פ"ו) – "... דבאינו קבוע ודאי אינו צריך לחוש".
 (ב) פת"ט (ס"ק ל"ב) – "עי' (בתשו' נו"ב תניינא ח"ד סי' פ"ו) שכתב דדוקא לוסת הקבוע חוזרת לחוש אבל לוסת שאינו קבוע כיון שנתעברה ופסקה דמים שוב אינה צריכה לחוש לו כלל אחר ההנקה ע"ש".
 (ג) ערה"ש (סעי' פ"ה) – "היה לה וסת שאינו קבוע אינה חוששת לו כלל".
 (ד) פרי דעה (פתיחה שער ז' ד"ה ואם, שפתי לוי ס"ק ע"ד) – "שוב אינה צריכה לחוש לו אפילו אחר עבור ימי העיבור והנקה".
 (ה) סוגה בשושנים (סי' י' סעי' ח') – "לוסת שא"ק דקודם ימי עיבור והנקה א"ח כלל לאחר עבור ימי עיבור והנקה (נובי"ט חו"ד ספ"ו)".
 (ו) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קכ"ד) – "ההכרעה היא, כשיטת הנודע ביהודה שעיבור והנקה עוקרים וסת שאינה קבוע".
 (ז) דרכי טהרה (עמ' פ"ה ד"ה אם).
 (ח) ששבה"ל (סעי' ל"ד ס"ק ד', סיכום אות ד').
 (ט) פרדס שמחה (ס"ק ק"א) – "והמחמיר תע"ב".
 (י) לבושי עז (סי' קפ"ד סעי' ז' תמצית ס"ק י"ב).
 (יא) פותח שער (סי' ל"ה סעי' ג') – "דמנהג הפשוט כמש"כ הנוב"י".
 (יב) נטעי גבריאל (פרק קי"א סעי' כ') – "ולמעשה נקטינן להקל".
 (יג) מראה כהן (עמ' ק"ס אות ז') – "וסת קבוע שהיה לה לפני עיבורה לא נעקר, ולכן אחרי שיעברו ימי העיבור וההנקה צריכה לחוש לוסתה, ואילו וסת שאינו קבוע שהיה לה קודם עיבורה נעקר".
 (יד) פרי טהרה (סעי' נ"ב).
 (טו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קע"א) – "שהלכה להקל".
 (טז) פתחי טוהר (פרק ח' סעי' ח').
 (יז) פתחי דעת (פרק מ"ג סעי' כ"ה).
 (יח) אהל שרה (עמ' מ"ז).
 3. מראי מקומות – לחוש"ש (לחם ס"ק ק"א, שמלה ס"ק נ"ז, "וצ"ע"), דרכ"ת (ס"ק קל"ד), חזקת טהרה (ס"ק רמ"ה).
 (א) חדושים ובאורים (סי' א' סוף ס"ק כ"ו) – "בפ"ת בשם הנו"ב כתב דלוסת שאינו קבוע אינה חוששת כלל, ואין הדבר מוכרע בסברא דהא בוסת שאינו קבוע חיישינן דילמא קובעתו עכשו ומנ"ל דמחמת הספק הקילו, והרי חזרו דמים למקומן".

ה. ציורים: אחר כ"ד חודש.

1. וסת קצר שאינו עוקר וסת הארוך [בית מאיר] - למחמירים לעיל
 (א) מיקל – ששבה"ל (סוף סעי' י"ד, סיכום סעי' י"ד אות ו', "דמתבטל חשש וסת שאינו קבוע"), הגרישו"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' כ"ג), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' ל"ב, "לכ"ע שוב אינה חוששת"), מראה כהן (פרק ח' הע' כ"ד), פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' כ"א).
 2. ימי מבוכה.
 (א) אינה חוששת [כמו וסת שאינו קבוע].
 (1) הגרישו"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ' אות ז', פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' ס') – "אינה חוזרת לימים שנבוכה בהם שחששה להם לפני עיבורה".
 (2) נטעי גבריאל (פרק צ"ג סעי' י"א).
 (ב) חוששת [כמו וסת קבוע].

- (1) פתחי מגדים (פרק כ"ד סעי' ט"ו אות ח').
- (2) חוט שני (ס"ק י"א ימי המבוכה אות י' [דפו"י, אות י"א], סי' קפ"ד ס"ק ח' אות י"א) – "הרי היא חוזרת לחוש לאותם ימים המשתנים שהיו לה קודם שנתעברה".
- (3) לבושי עז (סי' קפ"ד סעי' ב' תמצית ס"ק מ', סעי' ז' תמצית ס"ק י"ד) – "היו לה קודם עיבורה ימים שנכזה בהם, חוזרת לחוש להם לאחר ימי עיבור והנקה".
- ג) מראי מקומות – פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ג סעי' מ"ט).
3. וסת הדילוג: כגון שקבעה וסת החודש בדילוג, ט"ו ט"ז י"ז י"ח, ונתעברה וילדה, לאיזה תאריך תחשו. (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה צ"א) – "היה לה קודם שנתעברה וסת קבוע לימי החודש בדילוג: ט"ז י"ז י"ח - כשעברו ימי עיבור והנקה, הרי היא חוששת לוסתה הראשון שהיא פוגעת בו, ואפילו כשעדיין לא התחילה שוב לראות, דהיינו לי"ט, ואם לא עבר י"ט וראתה בח' - חייבת בחודש הבא לחוש לט' לחודש מדין וסת קבוע".
- (1) מנחת פרי (קונ' התשובות סי' ט') – "שיש להסתפק דתצטרך לחוש לי"ט לחודש ... ויש להעיר דעי נימא דחייבת לחוש לי"ט צריכה להחמיר נמי לאחר כ"ד חודש דהרי מעיקר הדין כל כ"ד חודש מסולקת דמים, ואף דהיום מחמירין לאחר שגומלת מלהניק מ"מ הסכמת מורי הוראה שהוא לא לקולא ... ושוב אמר לי שראתה בח' לחודש ואמר אחד מגדולי ההוראה שליט"א דחייבת לחוש בחודש הבא לט' לחודש מדין וסת קבוע, ולענ"ד דבר זה צע"ק דאם נקטינן דמדין וסת הקבוע הוא י"ט, מדוע כשראתה בתאריך אחר ישתבש קביעות זו, ורק חוששת לט' בחודש מדין וסת שא"ק וכן לי"ט הקרוב מדין וסתה הקבוע שלפני העיבור וההנקה".
- (ב) חוט שני (סוף סי' קפ"ט, שבת ח"ב קובץ ענינים יו"ד אות ב') – "והנה לכאורה במסולקת דמים כגון מעוברת ומניקה שנסתיימו ימי הנקתה והיה לה קודם העיבור וסת החודש בדילוג, לכאורה סגי בראיה אחת כדי לחזור ולחוש לוסת הדילוג שהיה לה, ואפשר דוסת הדילוג הוא רק בהיותו ברצף עם החדשים הקודמים, ובזמן שלא ראינו דילוג בסדר אחר אין צריך לחשוש לדילוג, אך אם ראתה פעם אחת בדילוג כגון בא' ובחודש לאחריו בב' אפשר דיש לחוש לג' לחודש שלאחריו וכנ"ל, וצ"ע".
- ג) בדה"ש (בי' ד"ה וכן, עמ' ק"נ) – "ויש להסתפק בוסת הדילוג לימי החודש מה דינו ... וצ"ע".
4. וסת תרה"ד.
(א) עדיין נשאר – ששבה"ל (סעי' ל"ד סיכום אות ה').
5. וסת השבוע.
(א) אינו נעקר – יסוד הטהרה (פרק י"א הע' כ"ו, "קבעה וסת לימי השבוע, ונתעברה וילדה, כשיעברו ימי העיבור וההנקה תחזור לחוש לוסת השבוע").
- (ב) מראי מקומות – הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה כ"ח).
6. וסת ע"י מעין פתוח.
(א) מחמיר – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ל"ה הע' ח' אות ה').
7. רמ"ת: רואה מחמת תשמיש.
(א) עי' סי' קפ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
- ו. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים סי' קפ"ט על סעי' ל"ד, עמ' ש').

סד] מינקת שנתעברה: האם צריכה ז' נקיים וטבילה.

- א. שו"ת אור שמח (סי' ס"ג) – "נשאלתי באשה שמתעברת בימי מניקותה, והנשים קוראות מתעברות על חלב טהור, אם היא צריכה טבילה וז' נקיים. והשבת ז' תלוי בשני תירוצים שהעלו בתוספות נדה דף יוד: ד"ה דהוי מניקה ואיעברה, דלתירוץ הראשון אפשר דהוי כמו ווסתות למ"ד דאורייתא דאם לא בדקה טמאה יעוין בזה וצריכה ז' נקיים וטבילה, ולתירוץ השני לא צריכה ודו"ק, ואולי לענין טבילה יש להחמיר ואכמ"ל".
1. תוס' (נדה דף י: ד"ה דהוי) – "וא"ת והיכי איעברה בלא ראייה והא אמרינן בשלהי המפלת (לקמן לא): דאין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה או לוסתה וי"ל דרוב פעמים כך הוא וזימנין דמיתרמי ומיעברה א"נ בימים שהיא רגילה לראות אין מתעברת אלא סמוך לטבילתה או סמוך לוסתה".
- ב. מחמיר.
1. הגר"י סגל (מוריה שבט תשמ"ב, עמ' פ') – "וחלילה להקל באיסור נדה החמור בדבר שיצא מפי מרן גאון הדור שלפני פנינו אשר העולם זע ממנו".
2. עי' הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"א) – "לדינא נראה דא"א לומר שמעיקר הדין צריכים לנהוג כן משום דסוף כל סוף לא הוזכר דין זה בראשונים ובפוסקים, ומאידך גיסא הרי האו"ש כתב בזה דברים של טעם ושהיא שיטת תוס' לפ"ד, לכך עכ"פ ראוי לנהוג כן לספור ז"נ וטבילה. [ואף דשם באור שמח כתב דאפשר דבעי רק טבילה, נראה דזה אינו, דאחר שהחמירו לישב ז' נקיים אין לחלק בין ספירת ז"נ לטבילה]".
- ג. מיקל.
1. הגרשז"א זצ"ל (מוריה שבט תשמ"ב עמ' ע"ח, מנחת שלמה סי' ע"ג אות ז', תנינא (ב - ג) סי' ע"ה, שולחן שלמה ערך רפואה ח"ג עמ' מ"ה, נדה פרק י"ז סעי' א') – "בענין תשובת הגאון רבי מאיר שמחה זצ"ל ... אי אפשר לי להאמין שהאי גאון עצום שהאיר את העולם בתורתו יאמר דבר זה להלכה. גם בזמן הש"ס היה מיעוט נשים שנתעברו גם כשהן מניקות, הרי גזרו חכמים על מינקת

שמת בעלה שלא תינשא שמה תעבר, וגם התירו לה משום כך שתשמש במוך, וכן גם בזמננו הרי זה מיעוט המצוי, וכמו שכתב האו"ש שיש לזה שם ונשים קוראות להריון זה בשם של עיבור על חלב טהור, ואם כשיטתו נמצא שהמתעברות בימי הנקה נכשלים ח"ו בג' חדשים הראשונים בספק איסור נדה, כיון שמניקות אינן בודקות עצמן וגם יש שאינן יודעות כלל שהן מעוברות כדי שיתחייבו לשיטתו בז' נקיים וטבילה כי אם לאחר ג' חדשים משהוכר עובר, ונמצא דהולדות שנולדו להם מהריון זה הם ספק בני נדה למ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה, שהרי כתבו שם בתוס' דא"א שתתעבר בלא 'ראיה'. וגם מסתבר דכמו שגזרו חז"ל גם על מניקות לבדוק עצמן ב' פעמים ביום מפני הטהרות, כ"ש שהיה להם להצריך לבדוק לכל הפחות בעונת הוסת כדי שלא להכשל באיסור כרת, ועכ"פ היו צריכים הפוסקים להזהיר מאד על כך שלא יכשלו באיסור נדה כל ימי ההריון. ומוכח מזה שלהלכה שפיר סומכין על זה שמניקות מסולקות מדמים, וכל שלא הרגישה מוכח שהיא מן המיעוט והרי היא טהורה אע"ג שנתעברה".

2. הגר"מ הלבברשטאם זצ"ל (מוריה שבט תשמ"ב, עמ' ע"ט) – "הנה האמת אגיד כי מיד בצאת לאור עולם הספר הנ"ל וראיתיו **נשתוממתי** ונוראות נפלאתי להחמיר בזה. ומעולם לא שמענו מי שיחמיר בזה. ולא נמצא כזאת בשום פוסק מהראשונים וגם האחרונים, והנני תמיד מורה ובא שאין שום צורך בטבילה וכו'. גם דברתי באריכות בנושא זה עם מרן ידי"נ הגאב"ד דפעי"קו"ת ירושת"ו בעל **מנחת יצחק שליט"א** [זצ"ל], ודעתו בהחלט שאין שום מקום להחמיר בזה, ובעיקר, כי קשה מאד להעמיס דבריו בדברי התוס'... ועכ"פ והיוצא מדברינו. ואשר הסכים אתי עמי להלכה ולמעשה, שאין להצריך טבילה ואפילו לחומרא. והנח להן לבנות ישראל כי טהורות הן".

3. הגר"ע יוסף זצ"ל (מוריה שבט תשמ"ב עמ' ע"ח, שלחן יוסף יו"ד אות ע"ט) – "ולפע"ד נראה שאין מקום לחומרא זו כלל, ולית דחש להא. וכבר ראיתי מה שכתב בזה ידידנו הדגול הגאון המפורסם כמהר"ר שלמה זלמן אוירבך שליט"א [זצ"ל] לתמוה על התשובה הנ"ל, וכתב, שלא יאומן כי יסופר שהגאון הגדול שר התורה בעל אור שמח יאמר כן. ע"ש. ובאמת שדבריו נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת, ואינם צריכים חיזוק, והדבר ברור להקל. וכן המנהג פשוט להקל. פוק חזי מאי עמא דבר".

4. הגרי"ד גולדשטיין (מוריה שבט תשמ"ב עמ' ע"ט, אהל יששכר סי' ס') – "והעיקר בזה, שנידון זה הי' מוחזק להיתר משנות קדם ולא עלה על דעת שום א' מהמחברים קדמונים או אחרונים לעורר בזה ספק, וגם הגאון זצ"ל לא החליט הדבר לאיסור ויש משמעות בדבריו שנתן רשות והורמא להבאים אחריו לעיין בדין זה ולכן לענ"ד אין לחוש לחומרא זו".

5. הגרי"מ שטרן שליט"א (שבילי טהרה סי' צ"ח, מוריה מרחשוון תשמ"ב עמ' ק"ט-ק"כ) – "יוצא מכל זה להלכה שאשה שנתעברה בזמן מניקותה אע"פ שלא היה לה ווסת מקודם, אינה צריכה ספירה וטבילה כלל ודברי הגאון האור שמח צע"ג מאוד".

6. הגר"י וינר (ס' זכרון יחי ראובן, עממ' קכ"ו) – "שהדין נותן שאשה מסולקת דמים שנתעברה אינה צריכה לחוש שמה ראתה דם".

ד. מראי מקומות – הגר"ד מצגר (מגיה לרשב"א בי' סי' ט', מוריה שבט תשמ"ב עמ' פ"ב), אבן ישראל (ח"ח סי' ס'), קנין תורה **בהלכה** (ח"ו סי' ע"ז).

1. הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ז טבת תשס"ט) – "שאלה: בשו"ת אור שמח (חלק ב' ס' ס"ג) כתב דמניקה שנתעברה אסורה לבעלה עד שתטבול, האם צריך להחמיר לזה. תשובה: לא שמעתי".

2. הגר"ש דומב (הנאמן תשרי תשמ"ב, עמ' ס"ד) – "תשובה זו ראויה לעיון מיוחד של רבנים ומורי הוראה, מפני חידושה להצריך עכ"פ טבילה, וגם בעיקר הראיה שהביא מהתוס' יש לדון ואכמ"ל".

ה. **האם היא מסולקת דמים:** בזמן שהיא בתוך ג' חדשים ראשונים של העיבור, וגם תוך כ"ד חודש של לידה.

1. מסולקת [ממה נפשך] – **שבה"ל** (קוני' קנין טהרה במקורות לפרק ה' סי' ה' סעי' ז', אוצרות הטהרה פרק י"א הע' ג', "שהרי ממה נפשך היא מסולקת מדמים").

סה] כדורים למניעת וסת (pills).

א. יש ג' שאלות:

1. בזמן שמתחילה לקחת הכדורים, מה הדין **בוסתות הישנות**. [שראתה דם באופן טבעי ואח"כ התחילה ליטול גלולות שגורמות לדחות את ראייתה, האם צריכה לחוש ליום שראתה בו, או שמה נחשבת כמסולקת].

2. אחר שהתחילה לקחת הכדורים, מה הדין **בהוסתות החדשות** שנגרם ע"י הכדורים. [בנטילת גלולות הגורמות לראיה, או שראתה דם עקב הפסקת נטילת גלולות הדוחות ראה (שדבר זה גורם לראות דם לאחר ימים ספורים), האם תצטרך לחוש בחודש הבא ליום ראייתה או שמה חשיב כוסת האונס שלא חוששים לו].

3. כשפסקה ליטול הכדורים, מה הדין בוסתות הישנות שהיה לה מקודם. ומה הדין בוסתות החדשות שנגרם ע"י לקחת הכדורים.

ב. הגיע זמן וסתה הקודם.

1. רדב"ן (ח"ח סי' קל"ו) – "שאלת: ממני אודיעך דעתי, במקצת נשים ששותות משקה או שאר דברים לעכב ווסתן עשרה או עשרים יום, אם אסור לבעלה לבוא עליה אע"פ"י שהיא טהורה דהוי כסמוך לוסתה או לא. תשובה: כבר ידעת דאיכא פלוגתא ביני רבוותא אם חוששת על ימי משך הוסת או לא, שהראב"ד והרמב"ן ז"ל סבירא להו שחוששת, שכל יום ויום ווסת בפני עצמו הוא, ואפילו נעקר יום ראשון חוששת לשאר הימים עד שיעקרו כלם, והר"ז הלוי והרא"ש ז"ל סבירא להו שאינה צריכה לפרוש אלא עונה ראשונה של הוסת, וכיון שעברה עונה ראשונה ולא ראתה מותרת וכן נ"ל שהוא דעת הרמב"ם ז"ל שלא חלק [בהלכ' אסורי ביאה פ"ח] משמע בכל גוונא אם עבר וסתה ולא ראתה מותרת, הילכך בנ"ד אם עבר כל זמן הוסת לכולי עלמא מותרת. **ואם**

נסתה זה המשקה תלתי זימני ומעכב את וסתה הוי חזקה והוי כאילו נעקר וסתה ונקבעה על שתיית המשקה, ובהא פשיטא שהוא מותר לבוא עליה, אבל הספק בפעמים הראשונים שעדיין לא הוחזק הענין ובתוך זמן משך וסתה. ומסתברא לי דמותר לבא

עליה. חדא, דעיקר איסור לבוא על אשתו סמוך לוסתה לא הוי מן התורה אלא מדרבנן, ואף על גב דילפינן לה [שבועות י"ח ע"ב] מקרא דוהזרתם את בני ישראל מטומאותם, אסמכתא בעלמא היא וכן הסכימו המפרשים ז"ל, ומזה הטעם לא אסרו אלא הביאה אבל שאר קריבות מותר לקרב אליה סמוך לוסתה ותו דהוי פלוגתא דרבנות באיסורא דרבנן, ותו דהרמב"ם והרא"ש ז"ל שאנו נגררים אחריהם מקילין, ותו דאפילו המחמירים יודו בנ"ד, דבשלמא כשאורה מתעכב ללא סבה יש לחוש לו כל ימי משך הוסת, אבל במתעכב על ידי משקה שיש בטבעו לפעול פעולה זו יש לסמוך עליו, וכמו שמועיל ליום הראשון יועיל לשאר ימי משך הוסת, ותו שכבר נסו הדבר הזה פעמים רבות שאר נשים והועיל, הילכך יפרוש ממנה היום הראשון של הוסת ומותרת אחר כך. ומכל מקום צריכה בדיקה קודם תשמיש, ואף על גב דבשאר נשים אני תופס מילתא מציעתא דאי אית לה וסת קבוע אינה צריכה בדיקה ואם אין לה וסת קבוע צריכה בדיקה בנ"ד הוי כאין לה וסת קבוע וצריכה בדיקה, ואם נסתה אשה זו משקה זה ג' פעמים שמעכב וסתה, מסתברא דמשמשת בלא בדיקה. והנראה לעניות דעתי כתבתי.

2. **מחמיר.** [הנידון של הרדב"ז הוי רק לגבי הימים שאחר ימי הוסת, אבל לא לגבי יום הוסת עצמו].

(א) **מנחת יצחק** (ח"א סי' קכ"ז) – "מכ"ש דאין להוסיף על המתני' מסולקת דמים מה דלא מצינו אף בש"ס ואך חדשים לבקרים מה שהמציאו הרופאים, וא"כ בודאי לא איישר חילם שיהי' עדיף ממחבא, וכמו דהתם צריך בדיקה לכתחילה, ואסור לשמש בשעת וסת, כמו דפסק הרמ"א שם (סעי' ח') אף זה לא עדיף".

(ב) **קנין תורה בהלכה** (ח"ב סי' פ"ז אות ג') – לשונו מובא לקמן.

(ג) **קנה בשם** (ח"ג סי' נ"ז) – "בזמן חיוב פרישה שהוא אסור מדינא, אין בכוחינו להתיר שלא לפרוש על סמך מה שהיא עושה פעולות למנוע ממנה ראיית וסתה על ידי לקיחת התרופות, אפילו בתרופות כאלו דאיתמחי לן ואתחזק לן בפעולותיהם הנאמנות שהם מונעים ועוצרים הדמים מכל וכל, מכל מקום אפי"ה מה שאסור מדינא אין בכוחינו להתיר, **אמנם** בזמני פרישה שאינו אסור מעיקרא דדינא רק מחמת חומרא, נלע"ד דשפיר יש לסמוך בזה להתיר לה שלא לפרוש על סמך התרופות שהיא לוקחת".

קנה בשם (ח"ג סי' נ"ח אות ב') – "דברי הרדב"ז .. והמעין בלשון השאלה, וכן בדברי הרדב"ז בהסברו ספיקותא של הרב השואל על מה אדני השאלה הטבעו, וכן בסיום דבריו שחיווה דעתו להלכה בנידון זה, יראה להדיא שכל עיקר המשא ומתן בנידון זה, הן מצד השואל והן מצד הרדב"ז, לא דנו כלל על עונת הוסת עצמו שיש בזה חיוב פרישה מעיקרא דדינא, אם מחמת הא ששתתה משקה או שאר דברים לעכב ווסתן מותר לשמש עמה אפילו בעונת וסתה גופא, שהרי מזה לא דברו כלל, ועיקר שאילתן וספיקתן שהעלו בזה לא היה רק על שאר הימים ...".

קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ה אות ק"ג) – "ליל טבילה ביום שלושים, וע"י כדורים ברור שלא תראה, תמתין עד ליל ל"ב".

(ד) **הגר"מ הלבשרשטאם** זצ"ל (פתחי מגדים פרק כ"ד סעי' י"ד) – "שאינן להתחשב בלקיחת כדורים אלו, ואינו מעלה ומוריד לדיני הוסתות".

(ה) **פרדס שמחה** (סי' קפ"ד ס"ק כ"ג אות ב') – "כשהגיע זמן וסתה הקודם אסורה בזמן וסתה, וצריכה בדיקה ככל נשים".

3. **מחמיר, עד שתתחזק ג' פעמים.**

(א) **ציץ אליעזר** (חי"ג סי' ק"ג) – "הרי לנו שכבר הרדב"ז פסק לן זאת ההלכה, וכפי שהעלה המנחת יצחק, ובדברים מפורשים שצריך לפרוש רק מיום הראשון של הוסת, ומותרת אחר כך, והבעל מנח"י לא הוצרך להזכיר מזאת, כי אנן הרי פסקינן בדרך כלל (ביו"ד סי' קפ"ד סעי' ו') כהסוברים שאינה צריכה לפרוש אלא עונה ראשונה של הוסת וכיון שעברה עונה ולא ראתה מותרת. אלא דמ"מ גם לאחר מיכן צריכה מיהת בדיקה קודם תשמיש כי נותן לזה דין של כאין לה וסת קבוע. ומוסף על זה נלמד עוד זאת מדברי הרדב"ז, דאם כבר נסו באשה שלפנינו בזאת התרופה להפסיק וסתה זה שלש פעמים והועיל, דאזי נקרא כבר חזקה והוי כאילו נעקר וסתה ונקבעה על קיחת זאת התרופה ומותר איפוא לבוא עליה ואפילו בלא בדיקה".

(ב) **משנה הלכות** (ח"ז סי' קכ"ג) – "דאף שכבר ניסו הדבר הזה בשאר נשים פעמים רבות והועיל אולי כאן אצלה לא יועיל ואם נסתה הדבר ונטלה הכדורים ג' פעמים ומעכב וסתה מסתברא דמשמשת בלא עדים דהו"ל כקבעה וסת".

(ג) **חוט שני** (ס"ק ט"ו אות א' ד"ה ודע, אות ב', סי' קפ"ד ס"ק ה' אות ז', עי' שאלת אשר סי' ט') – לשונו מובא לקמן.

(ד) **בדה"ש** (סי' קפ"ד ס"ק מ"ח) – "שאינן אנו בטוחים שהסם ידחה הוסת שלא תראה אף טיפת דם ומכל מקום אם בדקה ולא מצאה דם גם עקירת הוסת אינו דשמא נדחה מחמת הסם".

(ה) **פתחי מגדים** (פרק כ"ד סעי' י"ד) – "ג' פעמים לעכב ביאת וסתה".

(ו) **יסוד הטהרה** (פרק י"א סעי' ס"ד) – "אשה שנוטלת גלולות שגורמות שאינה רואה דם כל משך נטילת הכדורים, והחזקה כן ג' פעמים שכל משך נטילת הכדורים אינה רואה דם, אינה צריכה לפרוש בימי הוסת שחלים במשך כל ימי נטילת הכדורים".

(ז) **לבושי עז** (סי' קפ"ד סעי' ח' תמצית ס"ק ה') – "צריכה להתחזק ג'פ שכדורים אלו הועילו שלא יבוא לה וסת".

(ח) **נטעי גבריאל** (פרק ק' סעי' ב') – "כדורים המועילים לאשה אחרת אינו ראייה שמועיל לה, לכן כ"ז שלא ניסתה לעצמה ג' פעמים צריכה לחשוש לדיני הוסת".

(ט) עי' **מראה כהן** (עמ' קנ"ב אות א') – "אשה הנוטלת כדורים אשר טבעם למנוע את הדם מלבא, יש שכתבו שצריכה שתתחזק ג' פעמים שכדורים אלו מונעים אצלה את הדם מלבא וכל עוד שלא הוחזקה הרי היא חוששת לוסתה. ובשעת הדחק יש שהקלו שאינה חוששת לוסתה אפילו אם לא הוחזקה שכדורים אלו מונעים ממנה את ראייתה".

(י) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (מכתב במייל, ועי' המכתבים לקמן) -

1. Are we choshesh for vestos whilst a woman is taking pills to stop her period? (Does she need to be machzik it three times?)

2. Are we meikel for a beilas mitzvah on a onas haveveses by: a. yotzei laderech? b. mikvah night? c. wedding night?

3. Is there a difference if the onas haveveses is kavuah, ona benonis or ayna kavuah?

4. If we are machmir for 1 and 2c, can one be meikel when they are both combined (a onas haveves, on a wedding night, when she is taking pills to stop her period)?

R' Y. Berkovits wrote:

1. Machlokes. We are machmir for the ikur hadin vestos (excluding the chumros), until three times.

2. No.

3. No - just no chumros.

4. In this case one can be mekil, even though there are machmirim.

ע"י הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ק"פ, קפ"א, קפ"ד) – "ולמעשה, בחודש הראשון יש לה לחוש לכל הוסתות של ראייתה הקודמת, אבל אינה צריכה להחמיר להאז"ז כו"פ וחז"ל. ובחודש השני והשלישי אינה צריכה לחוש לוסת שאינו קבוע, אבל עדיין צריכה לחוש לוסת קבוע או לעונה בינונית. ובחודש הרביעי אין צריכה לחוש לכלום".
(א) פתחי דעת (פרק ל"ח סעי' א', סעי' ב', ע"י סעי' ג', הע' ח') – "לוסתות לחומרא בלבד, (כגון חומרת הבית מאיר ...), ולפי סדר לקיחת הכדורים אינה אמורה לראות בזמנים אלו, יש מקום להקל. (כן הורה מו"ר הגר"ש אלישיב זצוק"ל)".

4. מיקל.

(א) ע"י שבה"ל (ח"ד סי' צ"ט אות ט', ששבה"ל סי' קפ"ד סעי' ח' ס"ק ב', סי' קפ"ט סעי' כ"ג ס"ק ה' ד"ה והלוקחות, סיכום אות ה') – "ובזמנינו שהתרופות הוחזקו בנשים רבות אפשר להקל (אחר הבדיקה), אך לכתחילה אפשר דצריכה בדיקה עד שתחזק".

(ב) אור יצחק (פרק ה' סעי' ו', ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ה' עיקרי דיני הוסתות אות ו') – "אשה הלוקחת כדורים המונעים את הופעת הוסת, אינה צריכה לחוש לשום תאריך של וסתות בעוד שהיא לוקחת את הכדורים, דכבר הוחזקו הכדורים למנוע את הוסת, ודין זה גם בבעלת וסת קבוע".

(ג) טהרה כהלכה (פרק כ"ד סעי' ק"ו אות א').

(ד) ע"י הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן גדה ח"א עמ' ר"ז) – "לא דמי למה שכתב בשו"ת הרדב"ז ... ששם מסתמא לא נתברר היטב כל כך ע"י מיליוני נשים כמו בגלולות שלנו, ואין צריך לחוש לדבר שאינו שכיח שלא יועיל אצלה. ומ"מ יש מחמירים בחודש הראשון, שיוכח שגם היא מכלל רוב הנשים שמועילות הגלולות אצלה, אבל יותר נראה שאין צריך להחמיר".

5. יש הבדל בין וסת קבוע לוסת שאינו קבוע.

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ד אות כ"ב) – "אשה שיש לה וסת קבוע ולקחה כדורים למנוע וסתה מ"מ יש לחוש לעונת הוסת מספק".

ע"י אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות צ"ט) – "ושאלתי רבינו בשביל הרב טוורסקי מדענבער איך יש לנהוג לגבי הפרשה בעונה הסמוכה לוסתה, באשה שהיה לה וסת קבוע של כ"ט ימים, ולקחה כדורים למנוע הוסת, כדי לסדרו לחתונתה, ונתאחרה וסתה האחרונה בכמה ימים. והשיב רבינו שמאחר שיש להחשיבו רק כאילו נתאחר וסתה האחרון, יש לסמוך שנשאר עדיין וסתה הקודמת של הפלגת כ"ט ימים, ויש רק לחוש מעת שבא וסתה, כ"ט ימים, אין צורך לחוש לוסת סתם, ואין צורך לחוש לכ"ט ימים מהזמן שהיה צריכה וסתה לבוא אם לא היתה לוקחת כדורים. אבל אם היה לה וסת החודש, אז תצטרך לחוש עדיין לוסת החודש הרגיל ואם תעבור אותו וסת, ולא יבוא וסתה, נו, אולי יש ג"כ להחשיבה כאשה רגילה שעברה וסתה, שבודקת קודם תשיש וכו'".

(ב) באר משה (ח"ו סי' קל"ז) – "בכדורים בכה"ג אם לא היתה צריכה לחוש לאותו יום רק משום ווסת שאינו קבוע, איננה צריכה לחוש לו כלל, כיון שהכדורים האלו כבר נתנסו על מיליאנען נשים בכל כדור העולם ונתחזק שבתוך הזמן שהם בולעים הכדורים אינם רואין דם בשום פעם, ורק אחר שמפסקת לבלוע הכדורים אז בתוך ד' ימים תראה, וא"כ כל הזמן שהיא תחת השפעת הסמים האלו הו"ל כדין מעוברת שהוכר עוברת לג' חדשים שאיננה חוששת לראייתה שראתה קודם שהוכר עוברת, ולא דמי לאשה שהיתה במחבא (לעיל סעיף ה') שכ' הט"ז ... בכדורים אלו לא שייך טעם זה. וכל זה דווקא בווסת שא"ק, אבל בווסת קבוע, וכגון שר"ח ה' אצלה ווסת קבוע או שחוששת בר"ח לעונה בינונית מחמירין עליה לחוש לר"ח הראשון שמא תראה, וצריך שיתברר בפעם אחת שגם אצלה פועלים הכדורים כבכל נשים דעלמא, ושוב אח"כ אין צריכין לחוש עוד. וכל זה בכדורים הקבועים שיעורם וכחם (שטרענגקייט), לא כן באינדזשעקשן (בוזריקות) ...".

6. דעת הגר"ש זצ"ל.

(א) הגר"ש זצ"ל (מראה כהן פרק ח' הע' צ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות מ"ז) – "שמעתי שאשה שיש לה וסת קבוע צריכה להתחזק ג' פעמים שכדורים אלו מונעים ממנה לראות ביום וסתה, ולגבי וסת שאינו קבוע די בכך שהכדורים מנעו את ראייתה פעם אחת".

(ב) הגר"ש זצ"ל (בלבושי עז סי' קפ"ד סעי' ח' ס"ק ג', תמצית ס"ק ה', פתחי דעת פרק ל"ח הע' ז', ע"י הע' ח'), שלא מחלק בין וסת קבוע לוסת שאינו קבוע, "צריכה להתחזק ג' פעמים שכדורים אלו הועילו שלא יבוא לה וסת".

(ג) הגר"ש זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"כ אות ק"ט, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות מ"ט) – "הלוקחת כדורים לדחות ראייתה ומחמת כן ראתה בהפלגה יותר ארוכה מהפלגתה הקודמת, אינה עוקרת ע"ז הפלגתה הקודמת. וצריכה לחוש לוסתות שעל ב' ההפלגות גם האחרונה וגם הקודמת".

7. מראי מקומות.

(א) הגר"ש זצ"ל (מראה כהן פרק ח' הע' צ"ז, עמ' קפ"ד אות ה', שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג ריש עמ' כ"ח, גדה פרק י"ד סעי' א') – "שאלה: אשה הנוטלת כדורים המונעים את ראייתה, האם חוששת לוסתה שלפני לקיחת הכדורים והאם צריכה להתחזק לכל הפחות פעם אחת שכדורים אלו מונעים ממנה ראייה. תשובה: אם הגלולות הוחזקו שמונעות אפשר להקל בשעת הדחק ולסמוך דמי לחרדה שמסלקת דמים, ועכ"פ בעונה הסמוכה לוסת אפשר שפיר להקל".

(ב) ביע אומר (מעין אומר ח"ו פרק א' סי' מ"ה) – "שאלה: אשה הלוקחת כדורים המונעים דם הווסת, האם כאשר מגיע זמן עונה בינונית שלה צריכה לבדוק ולפרוש [היה רב שהורה שאין צריך לבדוק]. תשובה: [רבנו חשב מעט ואמר] תבדוק ומה בכך".
 (ג) הגרש"פ זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה י') – "אשה שלוקחת כדורים כדי למנוע הווסת, והיא מוחזקת שהכדורים מועילים לה. האם היא צריכה לחוש לעונה בינונית שלה. תשובה: יש לה להחמיר לחוש לעונה בינונית שלה ביום ל' לראייתה, אך יכולה להקל ביום ל"א ובעונת האור זרוע [של יום ל'], כיון שאינם ממש מעיקר הדין".

ג. ליל חופה.

1. מחמיר.

(א) קנין תורה בהלכה (ח"ב סי' פ"ז אות ג') – "ולמעשה בהכלות ודאי שאין להתיר בלא בדיקה וכן שלא לבעול ביום הוסת דלכמ"פ פרישה זו דאורייתא ואין לסמוך מספק רק בעונה הסמ"ל ומכ"ש בזמן חומרת הא"ז".
 (ב) קנה בשם (ח"ג סי' נ"ז, סי' נ"ח) – לשונו מובא לעיל.

2. מחמיר, עד שתתחזק ג' פעמים.

(א) משנה הלכות (ח"ז סי' ככ"ג) – "ומיהו למודעי אני צריך דבליל וסת ממש לא תשמש אפי' עם הכדורים אם לא שכבר נסתה ג' פעמים והועיל לה והו"ל כקבעה וסת לכדורים אלו וכמ"ש הרדב"ו הנ"ל, ועוד אחת כתב הרדב"ו דאשה זו צריכה בדיקה קודם תשמיש וכתב עוד ואע"ג דבשאר נשים אני תופס מילתא מציעתא דאם אית לה וסת קבוע אינה צריכה בדיקה ואם אין לה וסת קבוע צריכה בדיקה בנ"ד הו"ל כאין לה וסת קבוע וצריכה בדיקה ע"ש, והטעם כיון שלא נסתה ג' פעמים וכן ראוי להורות כמ"ש".

(ב) חוט שני (ס"ק ט"ו אות ב', סי' קפ"ד ס"ק ה' אות ח', סי' קצ"ב ס"ק א' אות י', עי' שאלת אשר סי' ט' אות ב') – "כשחל ליל החופה בעונה הוסת אף בוסת שאינו קבוע, אסור לחתן ולכלה לסמוך על כדורים המונעים או דוחים את קבלת הוסת, מפני שכל עוד שלא הוחזק אצלה שמשנית וסתה ע"י כדורים אלו, הרי היא חוששת לוסתה הרגיל".
 עי' חוט שני (שאלת אשר סי' ט' אות ב') – "דגבי עונת או"ז [כלומר, אם ליל החופה אינו עיקר עונת וסתה, דוסתה ביום והוי רק עונה קודם], אפשר לסמוך ולהקל".

(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, עמ' תע"ג).

3. מיקל [בצירוף המקנה. עי' סי' קפ"ד סעי' י', לשיטות ומראי מקומות].

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ד אות א') – "כשחל יום הוסת בליל החתונה ולקחה הכלה תרופה למניעת וסתה, יש להתירה לבעלה בבדיקה".

(ב) חלק לוי (יו"ד סי' ע"ג).

(ג) ששבה"ל (סי' קפ"ד סעי' ח' ס"ק ב', סי' קפ"ט סעי' כ"ג סוף ס"ק ו', סי' קצ"ב סעי' ד' ס"ק א').

(ד) לבושי עז (סי' קפ"ד סעי' ח' תמצית ס"ק ז' [לשונו מובא לקמן], עי' סי' קצ"ב סעי' ד' תמצית ס"ק י"ז [לשונו מובא לקמן]).

(ה) יסוד הטהרה (פרק י"א הע' ס"ד) – "אפשר להקל".

(ו) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' כ"ב).

(ז) מעדני אשר (סי' ט"ו) – "ובכלה יש להקל בזה".

(ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, ומכתב לעיל) -

Question: If a kallah is on a pill before her chasuna to prevent a period, and the onah benonis falls out the night of the chasuna, are we mekil l'mayseh?

R' Y. Berkovits wrote: Yes.

4. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סי' קפ"ד סעי' ח' תמצית ס"ק ז', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ח') – "כלה הלוקחת כדורים, מתירין לה בעילת מצוה ביום וסתה, אפילו שלא הוחזקה בהם שמעכבים אצלה. הגריש"א".

(ב) הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סי' קצ"ב סעי' ד' תמצית ס"ק י"ז, משנת השלחן תשובה קע"ח, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו הע' ח') – "אם לקחה כדורים לסלק הוסת, והדבר ברור שאין הוסת בא לאחרי לקחת כדורים אלו, ועשו חופה בליל וסת שאינו קבוע בשעת הדחק מותרים אף בביאה, הגריש"א".

(ג) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ח') – "מסתבר שיש להקל בעונת הכרתי ופלתי, דהיינו אם ראייתה האחרונה היתה ביום, שמותרת בליל השלושים, וכן בליל הל"א ובכל וסת שאינו קבוע, וק"ו בעונת האור זרוע שמותרת. ובכל זה אינה צריכה בדיקה לפני תשמיש, שהרי לוקחת כדורים".

(ד) בעונת הא"ז יש להקל, אך בעונת בינונית יש להחמיר אף בעונת הכרתי ופלתי – הגריש"א זצ"ל (שבילי טהרה סי' י"ד ד"ה אמנם, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו הע' ט', "דיברתי אודות זה עם הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א [זצ"ל], והורה להחמיר בזה, והטעם שסברת הפלתי הוא שבדין עונה בינונית יש להחמיר גם ביום וגם בלילה וזהו לא מחומרת האור זרוע - אלא מאחר שאנו מחזקים שלא יעבור אצל האשה זמן של שלושים יום ולא תראה, הרי בהגיע זמן השלושים יתכן שתראה כל רגע ורגע ולכן אסורה גם ביום וגם בלילה, משא"כ בשאר ווסתות הרי הענין הוא שאמרנו שהעונה של אותה יום גורם הראיה ואותה תגרום גם אח"כ וממילא תלוי מתי היה העונה או ביום או בלילה, ואע"פ ששיטת האור זרוע הוא להחמיר גם בעונה הסמוכה לו מ"מ בזה יש להקל באם היה ליל נישואין וכיו"ב, אך בעונה בינונית יש להחמיר לדחות את הביאה לאחר העונה, ומאחר שלוקחת כדורים הרי על ידי שממשכת ליקח הכדורים יתאחר אצלה הווסת לכן עדיף שתקיים את הביאה למחר מאשר יקימו המצוה בליל הנישואין שלשיטת הפלתי יש כאן דין פרישה סמוך לווסת").

(ה) מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ג הע' ל"ב, פרק מ"א הע' נ"ה).

5. מראי מקומות – פתחי דעת (ח"ב פרק מ"א סעי' כ"ט), הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה י"א).
 (א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע"ג סוף אות א', תנינא (ב - ג) סי' ע"ה סוף אות א', שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' כ"ו, נדה פרק ב' סעי' כ"ח, רוחב השלחן ס"ק ט') – "בנדון כלה שאין לה וסת סדיר וחוששת שתהיה טמאה ביום חתונתה, נראה דכמו שמצינו שחרדה מסלקת את הדמים כמבואר בס"י קפ"ד ס"ח, ואף שלמעשה אוסרים, היינו משום דיש לחשוש שמא היה היסח הדעת כלשהו ובפרט אם תיזקק לבעלה אולי יסור אז ממנה הפחד ותראה דם, וא"כ בזמננו שבדוק ומנוסה שהכדורים ודאי מעכבים את הוסת, מסתבר דיש לסמוך על זה ולהתיר אפילו בעונה הסמוכה לוסת או לאחר עונת הוסת **אם בדקה ולא ראתה**. ומפורש מצינו בתשובת רדב"ז חלק ח' סי' קל"ו שנדפס מחדש, בנשים ששותות משקה או שאר דברים לעכב וסתן, ועיי"ש דמירי במיני משקאות שאין זה כ"כ ברור כמו הכדורים שבזמננו, והוא מצדד שם להתיר. רק יש לברר אם זה גם בדוק ומנוסה שמעכב אפילו טיפת דם כחרדל".

הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' י"ז, סעי' י"ח, סעי' כ"ח).

(ב) **תשובות והנהגות** (ח"א סי' תצ"א) – "יש מהפוסקים בזמנינו שמחמירים אף בכדורים אפילו שהוכח יעילותם, לפרוש בליל וסתה ועונה בינונית (ועיין בזה בשו"ת מנחת יצחק ח"א סימן קכ"ז), (הדבר צ"ב ואכמ"ל), וכנראה דחוששין אף שהוסת לא מגיע מעצמו, מ"מ בתשמיש ובפרט בביאה ראשונה עלול לגרום שתראה משהו דם. ואף שלדעתי אין לזה יסוד, שהרי המציאות הוכיחה לא כן, מ"מ לא מלאני לבי להקל לבדי, אבל לכאורה בעונה בינונית דיום ל"א שיסודה לחומרא (שהב"י, של"ה, ט"ז, חכ"ץ, חת"ס, הגרש"ז, פרישה ופליתי מפרשים ביום ל' דוקא) נהי דאנן חוששין להחמיר גם בל"א, מ"מ בכלה שלקחה כדורים אמרתי להקל. (ובלא"ה דעת המקנה בקו"א שבלייל חופתה אין חוששין לוסתה). ויש סברא שאף שהכדורים בטוחים כמעוברת ומינקת, מ"מ הרי גם במעוברת תוך ג' חדשים שאינה רואה דם חוששת לוסת החודש וכמבואר בשו"ת הגרע"א (סימן קכ"ח) וה"נ אף שע"י הכדורים אינם רואות יש להחמיר שלא להקל בוסתות, ומ"מ נראה דכיון שעיקר החיוב בל"א יסודה לחומרא ולא מדינא, וכמ"ש, לכן במקום בעילת מצוה אין למונעו לבעול בל"א שהוא חומרא דאתי לידי קולא (וגם נראה שבסמוך לוסתה ממש שעיקרה רק מ"ע דפרישה, אף דאסור בתשמיש מ"מ מדינא אין לאסור ביחוד, דנראה דלא החמירו ביחוד אלא בנדה ממש בליל חופה דאיסורה איסור כרת, ולא במצות פרישה דהוי רק דרבנן, או גם למ"ד דוסתות דאורייתא מ"מ הוא מ"ע בעלמא שאין עלה עוד דין נדה). וברם שוב נודע לי שכיום בכדורים שהוכח יעילותם ללא כל ספק, שמונע ווסתה לגמרי ואין אפילו טיפת דם כלל, נהגו הרבה בעלי הוראה להקל דשוב אינה חוששת כלל לזמן וסתה אף בליל ל', ועיין בשבט הלוי ח"ד סימן צ"ט, וא"כ בכלה וודאי יש להקל. שוב מצאתי בשו"ת הרדב"ז החדשות ח"ח (קל"ו) מביא שאם נשים שותות איזה משקה והוכח שמעכב הוסת, אם ג"פ הוכח כן לא צריכה אפילו בדיקה בזמן וסתה שיש לסמוך עליו שמועיל ע"ש. וכ"ש כאן שהוכח כן באפלי מקרים בנשים חרדיות ראוי לסמוך שאין אפילו משהו דם ומותרת, וצ"ל דלא דמי למעוברת בזמנינו תוך ג"ח שחוששין, אף שהיום לא מצוי כלל שהרחם רפוי, וראוי לחשוש בתשמיש, ולמעשה עדיין צ"ב, וכל זה כשהוכח מזמן שמועיל שאין משהו דם, אבל מוציאים מדי פעם המצאות חדשות ובאלו בודאי אין לסמוך כלל".

(ג) **מנחת פרי** (קו"ב התשובות סי' כ"א אות ב') – "אם ליל החתונה חל בעונת וסת שא"ק וק"ו בעונת האו"ז מותרת ... ורק אם הוא וסת קבוע או עונה בינונית יש להחמיר כל זמן שלא הוכח שכדורים אלו משפיעים על אשה זו לסילוק הדם".

(ד) **מראה כהן** (פרק ח' הע' צ"ז) – "יש מקום להקל ותעשה שאלת חכם".

ד. נטלה כדורים והפסיקה ליטלן, וטבע כדורים אלו שעתידה לראות ג' ימים אחר שהפסיקה.

1. צריך לפרוש בזמן שידועת שצריכה לראות.

(א) **באר משה** (ח"ו סי' קל"ז אות ה') – "אמנם בזה יש לייזהר, דכאשר תפסיק לבלוע אלו הכדורים דאז עלולה שתגיע ווסתה בתוך משך של ד' ימים, אזי בפעם הראשונה לאחר תחלת לקיחתם וכגון לאחר הכ' או כ"א יום אסורה לשמש בלי בדיקה קודם תשמיש, ואם הגיע ווסתה ליום ב' משהפסיקה לקחת הכדורים, אזי בפעם האחרת אסורה לשמש ליום ב' משהפסיקה ואפילו בדיקה לא מהני, אבל אם יש לה ווסת הגוף ידוע אזי כל שלא הרגישה בווסת הגוף שלה מותרת לבעלה מאחר שדעת הרופאים שעד ד' ימים לא תראה ומה שראתה אחר ב' הי' כבדרך אונס, דהלא גם ביום ב' בהרגשה ראתה ...".

(ב) **הגרש"א זצ"ל** (לבושי עז סי' קפ"ד סעי' ח' סוף ס"ק ג', תמצית ס"ק ו', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות מ"ו) – "דרך הכדורים, שמשעה שפוסקת מלקחתן בא הוסת תוך ג' ימים, ונקטינן, דלחומרא חוששת לוסת זה, אף באופן שחזינן שמעולם לא הפליגה מספר ימים כה רב".

(ג) **ששבה"ל** (סי' קפ"ט סעי' כ"ג ס"ק ה' ד"ה והלוקחות, סיכום אות ה').

(ד) **חוט שני** (ס"ק ט"ו ס"ק א' ד"ה ואם, סי' קפ"ד ס"ק ה' אות ז', שאלת אשר סי' ה' אות א').

(ה) **פתחי מגדים** (פרק כ"ד סעי' י"ד).

(ו) **לבושי עז** (סעי' כ"ג תמצית ס"ק י"א, סי' קפ"ד סעי' ח' תמצית ס"ק ו').

(ז) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' שס"ז).

(ח) **אור יצחק** (ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ה' עיקרי דיני הוסתות אות ו') – "אשה הלוקחת כדורים המונעים את הופעת הוסת ... ואם רגילה לראות וסת מיד אחר גמר לקיחת הכדורים, או אחר יום או יומים צריך לפרוש בזמן שידועת שצריכה לקבל".

(ט) **נטעי גבריאל** (פרק ק' סעי' ג').

(י) **מראה כהן** (עמ' קנ"ב אות ב') – "אשה שנטלה כדורים והפסיקה ליטלן, וטבע כדורים אלו שעתידה לראות ב' ימים אחר שהפסיקה, אשה זו צריכה לפרוש ולבדוק עצמה ב' ימים לאחר הפסקת נטילת הכדורים. ויש שהצריכו לפרוש יום אחד קודם לכן".

(יא) **משמרת הטהרה** (פרק ז' סעי' צ"ח).

יב) יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' ס"ה) – "זרכן של נשים שהן עשויות לקבל את וסתן תוך יומיים מאז שפסקו לטול סדרה של כדורים. ויש להזהר ולפרוש כשעבר יום אחד מאז נטילת הכדור האחרון. ואם הוחזקה ג' פעמים שאינה רואה בתוך מספר ימים קבוע מנטילת הכדור האחרון, הרי היא בחזקת מסולקת דמים עד שיעברו אותם ימים".

יג) מעדני אשר (סי' ט"ו אות ד').

יד) פתחי דעת (פרק ל"ח סעי' ב').

טו) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר"ח) – "בודאי שאז אסור לבעלה מחשש שיבוא וסתה, והוי כעין וסת של אכילת דברים חריפים".

1) תפרוש יום אחד קודם לכן – ששבה"ל (סעי' כ"ג סוף ס"ק ה', סיכום אות ה', מראה כהן פרק ח' הע' צ"ח, "תפרוש לפחות מעת לעת קודם הזמן שהרופאים אומרים שדרך הדם לבא"), יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' ס"ה, "ויש להזהר ולפרוש יום קודם. וכגון אשה שהוחזקה שאינה רואה בתוך ג' ימים מנטילת הכדור האחרון תפרוש לאחר ב' ימים"), עי' מראה כהן (עמ' קנ"ב אות ב', לשונו מובא לעיל), עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שס"ז).

2) לכאורה בדיקת מעכבת, כמו כל וסת הגוף.

2. לוסת הפלגה או לוסת החודש.

א) אין צריכה לחוש.

1) שבה"ל (ח"ו ריש סי' ק"כ) – "ט"ז ס"ק א' - באונס - פי' ע"י קפיצה - והה"ד אם נחשוב ביאת וסת שבא רק ע"י תרופות וכדורים לאונס עיין סי' קפ"ט סכ"ג ברמ"א די"ל דנקרא אונס - מכ"מ כל שמוחזקת שבשום פעם אינו באה לה בלי תרופות כ"ז שאינה לוקחת אינה אסורה גם בעו"ב וחודש".

2) פותח שער (סי' כ"ט סעי' י"ז).

3) משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' צ"ח, הע' קצ"ז) – "לוסת החודש והפלגה א"צ לחוש [ואף דבפיהוק אסורה גם בלא פיהוק דחיישי' שתפקה בשעת תשמיש, אבל כאן דתלוי במעשה דידה ובלא זה אינה רואה לכ"ע לא חיישא בלא אכילה]".

4) פתחי הלכה (ארטסקרול, שס"ז).

ב) חוששת.

1) לבושי עז (סעי' כ"ג תמצית ס"ק י"א).

2) פתחי דעת (פרק ל"ח סעי' ו').

א. לענין הבית מאיר – לבושי עז (סעי' כ"ג תמצית ס"ק י"ב).

ג) דעת הגריש"א זצ"ל.

1) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ז' הע' קצ"ז, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ד אות מ"ה) – "דבזה פשוט טפי שאין לחוש כשאינה לוקחת הכדורים דידי' שכל ראייתה ע"י הכדורים".

2) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ל"ח הע' י"ג) - חושש.

3. עונה בינונית.

א) מחמיר – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ל"ח הע' י"ג), לבושי עז (סעי' כ"ג תמצית ס"ק י"א), משמרת הטהרה (פרק ז' סעי' צ"ח), פתחי דעת (פרק ל"ח סעי' ו').

ב) מראי מקומות – שבה"ל (ח"ו ריש סי' ק"כ), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ט הע' ל"ה).

1) לכאורה תלוי אם יש לה דין מסולקת [עי' לעיל].

4. אשה שרואה וסת רק ע"י כדורים, ובלי זה אינה רואה כלל.

א) עי' סעי' י"ז [וסת האונס], לשיטות ומראי מקומות.

5. מראי מקומות.

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ד אות ג') – "אשה הלוקחת כדורים ויודעת מתי יבא הוסת תהיה אסורה בתשמיש באותו יום, ולא מספיק לבדוק קודם ואחר תשמיש".

ב) הגרש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתצ"א תשובה י"ג, שולחן שלמה נדה פרק י"ד סעי' א') – "שאלה: הלוקחת כדורים שיגרמו לה לקבל מחזור בין שלשה ימים לשבעה מזמן סיום לקיחת הכדורים האמ צריכה לחשוש בימים אלו ולנהוג בהם פרישה סמוך לווסת. תשובה: אי אפשר לומר שהאשה תיאסר על בעלה במשך כל הימים האלו, מכיון שיש חמשה ימים שבהם היא עלולה לקבל את המחזור, אז בארבעת הימים הראשונים הם מותרים בתשמיש, רק שהאשה תעשה בדיקה לפני כן, אבל ביום החמישי שכבר גדלים מאד הסיכויים שתקבל את המחזור לא כדאי לשמש".

ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, ועי' מכתב לקמן) -

Question: If a woman is using the Pill, for what vestos would she have to be choshesh?

R' Y. Berkovits wrote: Assuming you are referring to the standard pill or nuvaring:

Month one: All three vestos without chumros (last chodesh, last haflaga, and day 30 only, and only the onah itself without Or Zarua or Pleisi).

Month two and three: Only onah benoinis without chumros (only the 12 hours of day 30). This is assuming that she saw the previous month only after she stopped taking the pill.

Month four onward: If she established a pattern to see within a specific onah after stopping to take the pill, then she would be choshesh for that and nothing else. [Ex: She saw three consecutive times in the daytime two days after stopping. This is her vest kavua.] However, if there is no exact pattern, but she would generally see 2-4 days after stopping to take the pill, more than 30 days after her last period, **then**

she doesn't have any vest and wouldn't be required to do any bedikos. For those 2-4 days relations are muter provided she knows that she didn't see yet (which can be accomplished by an external wipe with a colored tissue).

For the nursing pill (cerazette or similar): She is choshesh for all three vestos whenever she sees, without any chumros.

ה. בחודש הבא, אחר ההפסקה.

1. וסת קבוע שנקבע ע"י כדורים, כשתפסיק ליקח הכדורים.

(א) חוששת פעם אחת.

(1) באר משה (ח"ו סי' קל"ז אות ג') – "ונעקר בפ"א, כי נתברר דהאי קביעות אינו קביעת טבעת רק ע"י פעולת הכדורים".
 (2) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, סימן קפ"ט) – "שאלת: וסת קבוע שנקבע ע"י כדורים, כשתפסיק ליקח הכדורים האם עדיין יחשב לוסת קבוע. תשובה: וסת שנקבע ע"י כדורים לפי מיטב ידיעתי אינו נשאר קבוע לאחר שמפסקת לקחת כדורים, ולכך תחשוש לו פעם אחת, ואם לא הגיע אינה צריכה לחוש לו ג' פעמים".

(3) נטעי גבריאל (פרק ק' סעי' ו') – "אם קבעה לה וסת ליום ידוע ע"י הכדורים בין ליום החודש או להפלגה שווה, צריכה לחוש ליום החודש או להפלגה הראשון, גם אחר שפסקה מבלוע הכדורים, דחיישינן שמא ישאר הקביעות, ואם עבר יום הקביעות ולא ראתה בו וראתה ביום אחר, נעקר וסת הראשון לגמרי".

(ב) מיקל, וחוששת רק לעונה בינונית.

(1) קנה בשם (סי' קפ"ט ביאורי שו"ע על סעי' כ"ג, אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קכ"ט) – "אשה שיש לה וסת קבוע ע"י לקיחת כדורים, הוי קבוע רק כשלוקחת, פסקה אינה חוששת לה כקבוע ואינו קבוע, רק חוששת ליום השלושים".

(2) מעדני אשר (סי' ט"ו אות ה').

(3) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שס"ח).

(4) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: If a woman is on birth control pills and this has caused her to have a 28 day cycle for 4 consecutive times, will we call this a kavua? [21 days of pills followed by 7 days of none. The period comes 3 days after she stops taking the pills every month, so every 28th day.] What about when she stops taking the pills altogether?

R' Y. Berkovits wrote: She has a vest kavua on the third day from the last pill. If she stops taking it altogether then the vest won't come up again. In a case you have two possible causes, we go with what is mistavra. In this case, either the haflagas yomim of 28 was the gorim or the pill was the gorim. Since nowadays having a vest for days is a rarity, and we know that the pill generally regulates the vest, we will disregard the days and just be choshesh for the pill. [Similar to the case of a vest haflagah and vest l'shavua, that we will only be choshesh for the haflaga which is more mistaver.]

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Is one choshesh for a vest after stopping a contraceptive?

R' Y. Berkovits wrote: Assuming you are referring to when stopping the standard pill she sees 2-4 days afterwards (which is normal). She should keep the oina beinonis from that re'eyah, but not the vest hachodesh or haflaga.

(ג) צריכה לעקרו בג' פעמים.

(1) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ל"ח הע' כ"ג) – "שחוששת כוסת קבוע, וצריכה לעקרו בג' פעמים".

(2) פתחי דעת (פרק ל"ח סעי' י"ד).

2. **וסת שאינו קבוע שראתה ע"י הכדורים, כשתפסיק ליקח הכדורים.**

(א) חוששת רק לעונה בינונית.

(1) מראה כהן (עמ' קנ"ג אות ד') – "אשה שנטלה כדורים [שטבען שרואה לאחר כמה ימים מעת שהפסיקה ליטלן] במשך כמה חדשים, והפסיקה ליטלן וראתה ב' ימים אחר ההפסקה ובחודש הבא לא נטלה כדורים, נראה דחוששת לעונה בינונית מיום ראייתה האחרון אך אינה חוששת ליום החודש או להפלגה של הראיה שבאה אחרי הפסקת הכדורים".

(2) מעדני אשר (סי' ט"ו אות ה') – "ראתה עקב נטילת או הפסקת הגלולות וכו"ל, ולאחר מכן הפסיקה לגמרי ליטול גלולות, נראה דאינה צריכה לחוש ליום החודש הבא או להפלגה, דלא עדיף מוסת מורכב לאכילת שום לימים ידועים שכתב בס' סוגה בשושנים על ה' וסתות (סי' ה' ס"ג) שכשיגיעו אותם ימים א"צ לחוש אם לא תאכל דדמי לוסת הקפיצות שאינה חוששת כל עוד לא קפצה, וה"נ בנד"ד היות שסיבת הראיה הקודמת היתה הגלולות. אמנם לעו"ב צריכה לחוש שמא מכאן ואילך תראה בהפלגת ל' כשאר נשים".

(3) טהרה כהלכה (פרק כ"ד סעי' ק"ו אות ד').

א. כ"ש המקילים לעיל.

(ב) חוששת פעם אחת לכל הסתות.

(1) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ל"ח הע' כ"ב).

(2) יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' ס"ו) – "הפסיקה לגמרי את נטילת הכדורים, בחודש הבא צריכה לפרוש בעו"ב ... ולכתחילה תחוש לימי ההפלגה והחודש שראתה בהם בזמן נטילת הכדורים (הן וסת קבוע והן וסת שאינו קבוע). ואף שנראה שסיבת הראיות היתה מחמת נטילת הכדורים, אעפ"כ שכיח במקרים רבים שהורגל טבעה לראות באותם זמנים שהיתה רואה ע"י הכדורים. אמנם אם הראיה הראשונה שראתה באופן טבעי לאחר שהפסיקה ליטול כדורים לא היתה באותם זמנים, חזינן ששוב אינה רואה בזמנים אלו, וא"צ לחוש להם".

(3) פתחי דעת (פרק ל"ח סעי' י"ג).

3. ימי הוסת שהיו לה קודם שהתחילה ליטול כדורים.

(א) וסת הקבוע.

(1) חוזרת לוסתה.

א. באר משה (ח"ו סי' קל"ז אות ד') – "כיון דדבר אחר גרם ההפסקה וממילא לא נעקר וסתה הקבוע, ואפילו בווסת שאינו קבוע, טוב לחוש לווסתה הראשון".

ב. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ה אות קי"ד) – "היתה לאשה יום חשש והתחילה לקחת כדורים (פילע"ן) שמשנית וסתה, אינה חוששת לוסתה הקודם, ובגמרה לקחתם אינה חוששת לוסתה לפני הלקיחה, אלא בהיתה לה וסת קבוע".

ג. חוט שני (ס"ק ט"ו אות א', סי' קפ"ד ס"ק ה' אות ב').

ד. נטעי גבריאל (פרק ק' סעי' י"א).

ה. מראה כהן (עמ' קנ"ג אות ה') – "אשה שיש לה וסת קבוע, והחלה ליטול כדורים ועל ידי זה לא בא וסתה בימים הרגילים, כאשר מפסיקה ליטול את הכדורים נראה דחוזרת לוסתה".

ו. עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ט הע' ל"ט).

ז. מעדני אשר (סי' ט"ו אות ג').

ח. טהרה כהלכה (פרק כ"ד סעי' ק"ו אות ב').

ט. פתחי דעת (פרק ל"ח סעי' י"א).

י. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר"ח) – "בודאי שאח"כ חוזרת לחוש לוסת הקבוע שלה, כמו שמצינו לגבי מעוברת ומינקת שצריכות לחוש אח"כ לוסת קבוע שהיה להן לפני כן".

(ב) וסת שאינו קבוע.

(1) חוזרת לוסתה.

א. עי' באר משה (ח"ו סי' קל"ז אות ד') - לשונו מובא לעיל.

ב. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ל"ח הע' י"ט).

ג. עמק התשובה (הגר"ש פעלדער שליט"א עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר"ח) – "שאיין להקל בזה".

ד. הגר"ש אויערבך זצ"ל (סוף ס' מגילת ספר עמ' רמ"ו ד"ה ובאופן).

ה. עי' פתחי מגדים (פרק כ"ד סעי' י"ד).

ו. יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' ס"ו) – "הפסיקה לגמרי את נטילת הכדורים, בחודש הבא צריכה לפרוש בעו"ב. וכן צריכה לפרוש בימי הוסת שהיו לה קודם שהתחילה ליטול כדורים, גם אם הם היו ימי וסת שאינו קבוע. דמה שלא ראתה בהם בזמן נטילת הכדורים, אין בכך סימן לעקירת הוסת".

(2) מיקל.

א. קנה בשם (סי' קפ"ט ביאורי שו"ע על סעי' כ"ג, אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ה אות קי"ד [לשונו מובא לעיל]) – "ולענין עקירת וסת שאינו קבוע שהיה לה קודם שנטלה את הכדורים ועל ידי הכדורים שינתה וסתה, פשוט שהוסת נעקר אף על פי שהשינוי בא מחמת הכדורים, כיון דסו"ס לא ראתה ביום הוסת".

ב. חוט שני (סי' קפ"ד ס"ק ה' אות ב'), "אם פסקה לקחת כדורים אלו ... אבל לוסת שאינו קבוע שהיה לה מקודם אינה חוששת".

ג. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שס"ח).

ד. טהרה כהלכה (פרק כ"ד סעי' ק"ו אות ב').

(3) מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק ק' סעי' י"א), מראה כהן (עמ' קנ"ג אות ו', "תעשה שאלת חכם"), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' ר"ח).

א. מעדני אשר (סי' ט"ו אות ג') – "ונלע"ד דעכ"פ אחר שנטלה גלולות זמן רב א"צ לחשוש לוסת שא"ק שהיה לה מקודם, וכעין מש"כ בס' לבושי עז (עמ' ר"ה) ובס' משמרת הטהרה (פ"ז הערה נ"ג) בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] דהגם שנקטינן שהפלגה קצרה לא עוקרת ארוכה כיון שאין הוכחה שנעקר הטבע של הארוכה מ"מ אם עבר זמן ממושך שלא ראתה בארוכה א"צ לחוש שהטבע של הארוכה נשמר זמן כה רב, ודון מינה ואוקי באתרין".

ו. אשה ששכחה ולא נטלה כדור יום אחד.

1. חוששת.

(א) זרע שמואל (הע' קל"ט [דפו"י]) – "ואם שכחה לקחת הכדור יום אחד (שצריכה לקחת שנים כשתזכור), הפוסקים מיעצים לפרוש ממנה יום אחד, שמא תראה".

(ב) יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' ס"ז) – "אשה ששכחה ולא נטלה כדור יום אחד, צריכה לחשוש שהדבר יגרום לה דימומים. ולכן נכון שתפרוש ביום שבו היא עלולה לראות. וכגון אשה שרגילה לראות כעבור שלושה ימים מאז נטילת הכדור האחרון, תחוש

ותפרוש באותו יום שמא תראה דם. ובשאר הימים, אף שא"צ לפרוש בהם, מ"מ נכון שתבדוק קודם תשמיש עד שיעבור שבוע מאז ששכחה ליטול את הכדור".

ז. תרופה שגורמת לראיית דם.

1. מראי מקומות.
 - (א) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ב סי' מ"ג אות ב', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות מ"ח) – "מי שלוקחת כדורים לריפוי פצע שיש לה באותו מקום מבפנים, ומחמת זה נשתנו סדרי ראייתה, בודאי יש להתחשב עם הראיה הראשונה שאחרי הטיפול, וחוששין לראיה זו, לענין קביעות וסת, ככל ראה אחרת".
 - (ב) יסוד הטהרה (פרק י"א סעי' ס"ח) – "סוגים שונים של תרופות אנטיביוטיות (כגון מוקסיפז. מוקסיויט. היקונסיל. זינט ועוד) עלולים להפחית את היעילות של הכדורים, ויש לחשוש שמא יגרמו לה דימומים. ולכן נכון שהנוטלת תרופה אנטיביוטית תבדוק קודם תשמיש".
 - (ג) שבט הקהתי (ח"ג סי' רל"ח אות ג') – "ומה שנסתפק אם יש זריקה או כדור שגורם לראיית דם, האם האשה אסורה אחר שלקחה הך תרופה, אע"פ שלא נבדק על גופה, אין ספק כיון דנשים רואות על ידי תרופה זו דחוששת, ואפילו יש רק רובא דנשים רואות מחמת הך רפואה ג"כ חוששת ופשוט. ואין צריך להביא ראי' ע"ז, אך יש להסתפק אם לא ראתה דם אי אסורה עד שתבדוק כמו שעבר וסת קבוע או יום ל' או דמותרת בלא בדיקה, וצ"ע".

ח. סיכום:

1. בזמן שמתחילה לקחת הכדורים, הדין בוסתות הישנות: רוב פוסקים מחמירים שצריכה להחזיק בעצמה שהכדורים גורם לה שתהיה מסולקת. ואולי יש להקל בוסת שאינו קבוע.
2. אחר שהתחילה לקחת הכדורים, הדין בהוסתות החדשות שנגרם ע"י הכדורים: צריכה לחשוש רק מזמן שהכדורים גורמים לה לראות. ובהתחלה, נכון להקדים כ"ד שעות. [ומצד עונה בינונית, תלוי בהשאלה לעיל, אם יש לה דין מסולקת. ועוד, בדרך כלל הרופאים גורם שהוסת בא בעונה בינונית או קודם, וממילא אין נ"מ להלכה].
3. כשפסקה ליטול הכדורים.
 - (א) הדין בוסתות הישנות שהיה קודם שנטלה כדורים: צריכה להחמיר ולחשוש להם. וי"א שאפ"ל לוסתות שאינו קבוע.
 - (ב) הדין בוסתות החדשות שנגרם ע"י לקיחת הכדורים: אינה צריכה לחשוש להם. אמנם לכאורה נכון לחשוש לעיקר הוסתות [של וסת קבוע], פעם אחת.

ט. מראי מקומות – מהר"ש ענגיל (ח"ו סי' ק"י), שפע טהרה (סי' קפ"ד ס"ק כ"ב, סי' קפ"ה ס"ק כ"א, סי' קפ"ו ס"ק א', דברי יציב יו"ד סי' ס"ג), בית אבי (ח"א סי' ע"ה), חוט שני (סי' קפ"ו ס"ק א' אות ד', ס"ק ג' אות ג'), חזקת טהרה (דרך ישרה סוף סי' קפ"ט), הגרי"מ שטרן (אוצרות הטהרה עמ' תתקכ"ו), חיי הלוי (ח"א סי' פ'), מגילת ספר (בירור הלכה סי' ו'), פתחי תשובות (סעי' כ"א ד"ה נשים), יבקש תורה (שו"ע סי' ס"ה).

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ט אות י"א) – "כשלוקח כדורים להאריך את ווסתה ובכל זאת ראתה דם, בחודש הבא אין צורך לחוש לאותו יום כיון שהכדורים מאריכים את הוסת".
- אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ט אות ט"ז) – "אשה הלוקחת כדורים לסדר את וסתה אין לזה דין וסת קבוע, כי אין הדבר ברור שיבא הוסת באותו יום דוקא".
- אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ט אות י"ח) – "אשה שהיה לה וסת שאינו קבוע ומחמת נטילת כדורים ראתה כל ימי החודש הבא, אין בראיות אלו כח לעקור את הוסת שלה מהחודש הקודם".
2. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' י"ז) – "אשה הנוטלת כדורים הגורמים לראיית דם ובל"ז אינה רואה דם כלל, אף כשתוצאה מנטילת הכדורים רואה דם, מ"מ אינה צריכה לחשוש לעונה בינונית".
- הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' י"ח) – "אשה הלוקחת כדורים כדי לבנות את כתלי בית הרחם באופן שתראה שוב, יש לה לחשוש לעונה בינונית. אולם די לה לחשוש ליום ל' שהוא עיקר הדין ואינה צריכה לחשוש ליום ל"א שהוא חומרת החוות דעת. ובעל נפש אם רוצה להחמיר על עצמו, יחשוש לעצמו גם ביום ל"א".
3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קע"ח) – "כדור סטנדרט, שהאשה עדיין רואין וסתה כדרכה, רק שהכדור מונע הוסת מלבוא עד שהפסיקה ליטול ... **אבל מינקת**, בפרט בתוך ששה חדשים, אינו נוטלת כדור הזאת. אלא נוטלת כדור אחרת שדרך לא להפסיק, ודרך לא לראות וסתה כלל. אבל פעמים כן ראתה (ובפרט בסביבות שנה לאחר לידה), ודינה לחוש לכל הוסתות מראה זאת אבל בלי חומרות".
4. לענין נטילת כדורים בשבת - עי' סי' שכ"ח סעי' ל"ז, לשיטות ומראי מקומות.

כתמים

סימן ק"צ

<p>סט] הרגה פשפש - <u>סעיף כ"ט</u>. ע] לדמות דבר לדבר - <u>סעיף ל'</u>. עא] ז' סמנים - <u>סעיף ל"א</u>. עב] ספק דם ספק צבע. עג] תחזור להתעסק כמו שעשתה - <u>סעיף ל"ב</u>. עד] עד בדוק, במקום בדוק - <u>סעיף ל"ג</u>. עה] עד בדוק, במקום אינו בדוק - <u>סעיף ל"ד</u>. עו] עד בדוק, וטחתו בירכה - <u>סעיף ל"ה</u>. עז] בדקה בעד שאינו בדוק לה - <u>סעיף ל"ו</u>. עה] שאינו בדוק, וטחתו בירכה - <u>סעיף ל"ז</u>. עט] גדר של העד - <u>סעיף ל"ח</u>. פ] חלוק - <u>סעיף ל"ט</u>. פא] אשה נאמנת לענין השניה - <u>סעיף מ'</u>. פב] תולין הקלקול במקולקלת - <u>סעיף מ"א</u>. פג] האם גילו למפרע לתולה בה. פד] תליה בבתולה, ובדם טוהר - <u>סעיף מ"ב</u>. פה] תליה בסופרת שבעה. פו] תליה בכתם - <u>סעיף מ"ג</u>. פז] תולה בעצמה - <u>סעיף מ"ד</u>. פח] מסולקת, תליה בעצמה - <u>סעיף מ"ה</u>. פט] כביסה - <u>סעיף מ"ו</u>. צ] מקדיר ומגליד. צא] חזקת בדוק, אבל הכתם מקדיר. צב] ג' נשים שלבשו חלוק אחד - <u>סעיף מ"ט</u>. צג] ג' נשים במטה אחת - <u>סעיף נ'</u>. צד] בדקה אחת מהן - <u>סעיף נ"א</u>. צה] חלוק: אם מהני בדיקה תוך שיעור וסת. צו] מסולקת תולה בשאינה מסו' - <u>סעיף נ"ב</u>. צז] תולה בתליות חבירה - <u>סעיף נ"ג</u>. צח] אין בכתמים משום וסת - <u>סעיף נ"ד</u>. צט] ראתה כתם ולמחר ראתה דם. ק] ראייה ע"י עד. קא] בעלת מכה שמצאה גם מראה טהור.</p>	<p>לה] פד: תחבושות היגיניות (pads). לן] מצאה דם בתוך האסלה. לז] מצאה כתם ע"י קנוח. לח] בגדי צבעוניים: הלכה. לט] גדרי ההלכה. מ] כתם שחלקו על לבן וחלקו על צבוע. מא] הצבע. מב] בגד הסמוך לבשר. מג] החפץ. מד] הזמן. מה] כתם בגופה - <u>סעיף י"א</u>. מו] מקומות בגופה. מז] נמצא כתם על ידיה. מח] תליה כשמצא כתם על ידיה. מט] כתם בחלוקה - <u>סעיף י"ב</u>. נ] הלכות. נא] לובשת בגד תחתון המהודק לגוף. נב] כתם בבית יד - <u>סעיף י"ג</u>. נג] פושטת ומתכסה - <u>סעיף י"ד</u>. נד] שתי נשים - <u>סעיף ט"ו</u>. נה] כתם למעלה ולמטה - <u>סעיף י"ז</u>. נו] ציורים. נז] נתעסקה בכגריס. נח] מי שואל להרב - <u>סעיף י"ח</u>. נט] תליה. ס] תליה בבנה, ובעלה - <u>סעיף י"ט</u>. סא] דם דרך פי האמה - <u>סעיף כ'</u>. סב] ספק תליה - <u>סעיף כ"ב</u>. סג] תולה בגוונים משונים - <u>סעיף כ"ג</u>. סד] נתעסקה בתרנגול - <u>סעיף כ"ד</u>. סה] ב' נשים לתליה אחת - <u>סעיף כ"ה</u>. סו] תולה בנתעסקה ובמאכולת - <u>סעיף כ"ו</u>. סז] תולה בנתעסקה ובמאכולת - <u>סעיף כ"ז</u>. סח] שני גריסין, וכינה מעוכה - <u>סעיף כ"ח</u>.</p>	<p>א] גזירת כתמים - <u>סעיף א'</u>. ב] נאבד הכתם: ספק במראה הכתם. ג] כתם על בגד איש. ד] כתם בימי טוהר. ה] ט"ז: ספק ספיקא. ו] תרה"ד: הרגישה ולא מצאה כלום. ז] הלכה למעשה. ח] איזה הרגשה. ט] זיבת דבר לח. י] מצאה מראה טהור. יא] רגילה שיש הפרשה טהורה. יב] מסולקת דמים. יג] קטנה: דין כתמיה - <u>סעיף ב'</u>. יד] מתי נחשב כמו ג' ראיות - <u>סעיף ג'</u>. טו] פסקה מלראות ג' עונות - <u>סעיף ד'</u>. טז] כגריס, תליה או שלא גזרו - <u>סעיף ה'</u>. יז] כגריס: שיעור. יח] שיעור הכתם: במציאות. יט] שיעור גריס. כ] נאבד הכתם. כא] כתם שחור. כב] בדיקה באשה שמצאה פחות מגריס. כג] כתם בגופה - <u>סעיף ו'</u>. כד] פשפש - <u>סעיף ז'</u>. כה] הרגה. כו] צירוף בגופה - <u>סעיף ח'</u>. כז] צירוף בבגד. כח] שאינו מקבל טומאה: הלכה - <u>סעיף י'</u>. כט] בדיקה (שמצאה באמק"ט, או צבעונים). ל] היתר כתמים: טעמים. לא] גדר. לב] דבר שאמקב"ט מונח ע"ג דמקב"ט. לג] ציורים. לד] הזמן.</p>
---	--	---

א] גזירת כתמים - סעיף א'

א. מקור.

- משנה (נדה דף נח:): – "מעשה באשה אחת שבאת לפני ר"ע, אמרה לו: ראיתי כתם. אמר לה: שמא מכה היתה בך. אמרה לו: הן, וחיתה. אמר לה: שמא יכולה להגלע ולהוציא דם. אמרה לו: הן. וטהרה ר"ע. ראה תלמידיו מסתכלין זה בזה, אמר להם: מה הדבר קשה בעיניכם. שלא אמרו חכמים הדבר להחמיר - אלא להקל, שנאמר ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה, **דם ולא כתם**". (א גמרא (נדה דף נט). – "מעשה באשה [וכו']. והתניא: לא אמרו חכמים את הדבר להקל, אלא להחמיר. אמר רבינא: לא להקל על דברי תורה אלא להחמיר על דברי תורה, וכתמים עצמן דרבנן".
- גמרא (נדה דף נז:): – "אמר שמואל: בדקה קרקע עולם וישבה עליה, ומצאה דם עליה - טהורה, שנאמר **בבשרה - עד שתרגיש בבשרה**".
(א) למה צריך ב' פסוקים - עי' סי' קפ"ג, לשיטות ומראי מקומות.
- יש ו' קולות. (1) שיעור כגריס. (2) אינו מקבל טומאה. (3) בגדי צבעוניים. (4) תליות. (5) כתמים של קטנות. (6) י"א כתם על בגד איש.

ב. הטעם שגזרו חכמים.

- דחיישינן שבאמת הרגישה ולא שמה לב לכך – רש"י (נדה דף נח. ד"ה מדרבנן, "דלמא ארגשה ולא אדעתה").
- כדי שלא יבאו לטהר אפילו כשראתה בהרגשה – תוס' (נדה דף נח. ד"ה מדרבנן [לפי הבנת הבדה"ש, ועוד], "פי' הקונטרס דתלינן דלמא ארגשה ולא אדעתה ואין נראה דאפילו מוחזק לה שלא הרגישה טמאה הואיל וראתה דם נדות").
- מראי מקומות – **בדה"ש** (ס"ק ה', ציונים ס"ק י"ג, "מלשון המחבר כאן משמע יותר כשיטת התוס'").

ג. גזרת כתמים: האם רק לטהרות, או גם לבעלה.

1. רק לטהרות.

(א) ע"י שאלתות (שהשמיט דיני כתמים) - כדאי בנחל אשכול אות ג'.(ב) ע"י בה"ג (שהשמיט דיני כתמים) - כדאי בנחל אשכול אות ג', וכן ע"י שואל ומשיב מהד"ק ח"ב סי' ק"ה.(ג) ע"י ר"ף (שהשמיט דיני כתמים) - ע"י ס' האשכול [לשונו מובא לקמן], וכדאי בערל"ג נדה דף נח: ד"ה עוד, ושואל ומשיב מהד"ק ח"ב סי' ק"ה.

1) י"ל, דבזמן זהו נהיגי טהרות היתה אסורה לבעלה – ס' האשכול (ריש הל' נדה, לשונו מובא לקמן). ע"י נחל אשכול שם אות ה'). ערוך לבר (נדה דף נח: ד"ה בגמרא, "י"ל לענין כתם דעיקר נאמר לענין טהרות ומגו דטמאה לטהרות טמאה ג"כ לבעלה אבל בזמן דליכא טהרות אין כאן ג"כ טמאה לבעלה ובזה מזוייק למה כתבו דאין נוהגין בזמן הזה ולא כתבו העיקר דאין נוהג רק לטהרות דבאמת בזמן דאיכא טהרות כגון בימי רשב"ג נוהג גם לבעלה"), ביע אומר (ח"ד יו"ד סי' י"ג אות א'), "אולם לפי דברי הר"א אב"ד בס' האשכול הנ"ל לק"מ, דאה"נ דבזמן זהו נהיגי טהרות היתה אסורה לבעלה, משא"כ האידנא דליכא טהרות. וכן תירץ לנכון הנחל אשכול (שם אות ה). וכ"כ הגאון ערוך לנר".

2. גם לבעלה.

(א) ראב"ד (בעלי הנפש ריש שער הכתמים) – "והרי אני נזקק תחלה לאותן שאומרים שאין הכתמים נוהגים בזמן הזה, וראיתם כי הכתמים מדרבנן הם כמו שאמרו במשנה (נדה נח ב) דם יהיה זובה בבשרה ולא הרואה כתם. וכן מעת לעת שבנדה דרבנן, וכשם שאין מעת לעת אלא לטהרות כך אין הכתמים אלא לטהרות, וכשהיא מטמאה את בועלה ועושה משכבות ומושבות הכל לטהרות, כמו שאמר ר' עקיבא (יד א) במעת לעת שבנדה שמטמאה את בועלה לטהרות ועושה משכבות ומושבות לטמא טהרות אבל לבעלה אין בה איסור. זהו טעם המתירים. והבל הוא בידם, שהרי אמרו בברייתא (נט א) לא אמרו כתמים להקל על דברי תורה אלא להחמיר על דברי תורה, כלומר לעשות סייג לתורה, אלמא לענין איסור נדה נאמרו. ועוד ... ועוד שהרי אמרו בפרק הרואה כתם (נח ב) לדברי אין קץ לדברי חברי אין סוף, לדברי אין קץ שאין לך אשה שטהורה לבעלה שאין כל מטה ומטה שאין עליה כמה טיפי דמים. מדקאמר שטהורה לבעלה ש"מ דלענין איסור בעלה קאמרינן, דאי לטהרות לימא שאין לך אשה שהיא טהורה. ואין אנו צריכין להרבות דברים על זה שכבר הוחזקו בנות ישראל שהן נוהגות איסור בכתמים, וקיימא לן מנהגא מילתא היא כדברי זירא דאמר (נדה סו א) בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו ראות טפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים. והלכה פסוקה היא זו (ברכות לא א). וכן הדין בכתמים שכבר נהגו בהן איסור".

(ב) רמב"ן (נדה דף יט: ד"ה ושוב) – "ושוב ראינו בכתמים שכתב הרב אב"ד ז"ל עיינתי בכל מילי דרבנותא ולא אשכחתי בהון דינא דכתמים אי נהיגי האידנא או לא ואף על גב דאשכחן דמטמאה את בועלה בפ"ק דנדה (ו' א) דלמא לטהרות היא, וזה אינו נכון, וכבר השיב הרב הנבון חתנו ז"ל מדאמרינן ... ועוד השיב מדאמרינן בהדיא בפרק הרואה (נ"ח ב') לדברי אין קץ שאין לך אשה שטהורה לבעלה שאין לך כל מטה ומטה שאין עליה כמה טיפין דמים [נ"א: טיפי דם מאכולת] לדברי חברי אין סוף שאין לך אשה שטמאה לבעלה וכו' אלמא כתמים לבעלה נאמרו, ואין צריך להאריך שהרי הוחזקו בנות ישראל שנוהגות איסור בכתמים וקי"ל דמנהגא מילתא היא כד' זירא, כל אלו דברי הרב ז"ל".

(ג) ח' הר"ן (נדה דף נח: ד"ה לדברי) – "לדברי אין קץ שאין לך אשה שטהורה לבעלה מכאן השיב הראב"ד ז"ל על הרב אב"ד ז"ל במ"ש עיינתי בכל מילי דרבנותא ולא אשכחתי בהון דינא דכתמים אי נהיגי בהון האידנא או לא ואף על גב דאשכחן דמטמאה את בועלה בפ"ק דנדה דילמא לטהרות היא ע"כ וזו היא תשו' לדבריו דמדאמרי' אין לך אשה שטהורה לבעלה ואין לך אשה שטמאה לבעלה אלמא כתמים לבעל נאמר".

(ד) מאירי (נדה דף נח: ד"ה ממה) – "ומדקאמר טהורה לבעלה וטמאה לבעלה אלמא כתמים לענין איסורי ביאה נאמרו ולא הוצרכו לכתוב דבר זה אלא מפני שמצאנוה לקצת מחברים ודברים משובשים הם יאין להעלותם על לב כלל וכל המיקל בדבר זה הרי זה בועל נדה דרבנן ופורץ גדר ישכנו נחש".

(ה) מחבר (סעי' א') – "וחכמים גזרו על כתם שנמצא בגופה או בבגדיה, שהיא טמאה, ואסורה לבעלה אפילו לא הרגישה".

1) שואל ומשיב (מהד"ק ח"ב סי' ק"ה) – "נראה לפע"ד שאין לצרף לסניף שיטת הרי"ף וסייעתו שהרי נדחה מכל הפוסקים ובפרט שהרמב"ם תלמידו של הרי"ף ודרכו תמיד למשך אחר רי"ף רבו וכאן ביאר כל דיני כתמים וגם הראב"ד כתב שכיון שעכ"פ החזיקו ישראל במנהג זה א"כ הוה כמו שנהגו חומרא דר' זירא דאסור דהא קיימו וקבלו היהודים עליהם האיסור כתמים ע"ש ועוד נראה לי ראייה ברורה מהא דאמרו בנדה דף נ"ח ע"ב דאמר רנב"י והא דדוקרת כעיר שיש בה חזירים דמי הרי דדוקרת שהיא עיר של ח"ל ואפ"ה נהגו בה כתמים אלא דתלי בחזירים ודו"ק ועיין בחידושי רמב"ן על נדה בדף י"ט ע"ב שכתב בשם הר"א אב"ד דכתמים לא נהגו האידנא ודוקא לטהרות הוא וחתנו השיג עליו וכיון להראב"ד הנ"ל ע"ש".

(ו) מראי מקומות – ביע אומר (ח"ד יו"ד ריש סי' י"ג).

1) ס' האשכול (ריש הל' נדה) – "הגאון ר' יצחק ז"ל קצר מאד בדיני נדה ... גם מדיני כתמים לא הביא הרב ועיינת בכל מילי דרבנותא ולא אשכח בהון. ואפשר דס"ל דלא נהגו האידנא, ואע"ג דאשכחן דמטמאה בועלה, דלמא לטהרות דוקא, ובזמן דאיכא טהרות לבעלה נמי חששו, דומי' להא דמגו ...".

2) חת"ס (יו"ד סוף סי' קפ"ב [לשונו מובא לקמן], נדה דף נח: ד"ה והנה) – "והנה הרב אב"ד (היינו האשכול: רבנו אברהם ב"ר יצחק אב בית דין נ"ע מנרבונא) ס"ל דלא אמרו כתמים אלא לטהרות ותמה עליו הראב"ד (גיטו) מלקמן ע"ב אין לך אשה שטהורה לבעלה. ולפי הנ"ל יראה כי צדקו דברי הרב אב"ד דבזמן דאיכא טהרות אפשר החמירו גם לבעלה אבל משבטלו טהרות מה לה להשגיח על כתמים והדר הו"ל ס"ס דלמא עברה ולא אדעתה ומ"ט לטמאה. וי"ל כי מכיון שכבר קיבלו עליהם גזירת כתמים בימים ההם כבר היתה רגילה להשגיח על דרכי' גם מטעם כתמי נדה והשתא נמי שבטלו טהרות מ"מ עדיין רגילות לתת לב משום גזירה קדמונית וכי אנן ניקום ונימא לה לא תשגיח שוב על דרכיך ונטהר לך הכתם. ועוד דהוה נמי דבר שבמנין. מכל הלין עלו כהוגן דברי מעיל צדקה שטרה ויגע ומצא שיעור גריס גדול מאד כאשר יתבאר לקמן בדברינו אי"ה

וכתב אל תתמה שאין מאכולת כזה מצוי בינינו אלו הדורות נשתנו ומ"מ דין כתם לא נשתנה ע"ש ולכאורה נפלאו דבריו ממנו האיך אפשר לתלות במאכולת שאינה מצויה בינינו והא"ש דהאשה על הורגלה להשגיח על עצמה לצורך נדה אלא בשיעור גדול ממאכולת שבימים ההם ומפני כן עדיין נטמא אותה בכך. אבל על שיעור פחות מזה לא הורגלה מעולם להזהר משום חשש נדות. וטהרות ליכא בזה"ז אם כן לא נחמיר בפחות מהשיעור ההוא וק"ל".

ב] נאבד הכתם: ספק במראה הכתם.

א. מיקל: ספק דרבנן לקולא.

1. חכ"א (כלל קי"ג סעי' כ"ט) – "אם נאבד קודם שראה החכם ואינה יודעת אם היה בו כגריס או לא או אם היה אדום או לא וכיוצא בו בכתמים שהוא מדרבנן אזלינן לקולא".
2. דברי מלכיאל (ח"ד סי' ס"ז) – "ואם אומרת שספק לה אם היה מראה אדום. או שא"א לה להגביל את גודל הכתם. נראה ודאי שטהורה. דהא הוי ספק דרבנן וגם יש לה חזקת טהרה ... ואף בג' ימים הראשונים נראה שיש להקל בזה. דהא מ"מ הוי רק דרבנן כיון שלא הרגישה".
3. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה צ"ב, תשובה ק"ז, תשובה ק"ל, ע"י פתחי דעת פרק מ"ד הע' ט"ו, והע' ט"ז) – "מצאה כתם על בגדה והכתם התכבס או שאבד ואין יודעים אם היה בו יותר מכגריס או אם היה אדום וכיוצא בו - טהורה, אפ"י היא בתוך ג' ימים ראשונים של ימי ספירתה, הואיל ובכתמים דרבנן אזלינן לקולא".
4. טהרת הבית (עמ' שפ"ה).
5. מראה כהן (עמ' כ"ה אות ו') – "אשה שמצאה כתם ונתכבס או נאבד, וכעת מסופקת אם מראהו היה מראה טמא כתב החכמת אדם שיכולה להקל, דהואיל וטומאת כתמים היא מדרבנן אמרינן ספיקא דרבנן לקולא".
6. יסוד הטהרה (פרק א' סעי' י"ב) - לשונו מובא לקמן.
7. מנחת אשר (סי' ב' אות ד' ד"ה ובמקרה).

ב. מהמיר: רוב דמים באשה הם ממראות הטמאים.

1. שואל ומשיב (מהדורה ד' ח"ג סי' ע"ו) – "באשה שראתה כתם ונאבד הכתם ולא נודע אם היה טהור הנה יפה כ' מעלתו שצריכה למנות ז' נקיים ול"ש בזה ספק דרבנן דרוב דמים מן המקור ... דהוי רוב ומצוי ובכה"ג בוודאי אזלינן בתריה".
2. מי נדה (קונטרס אחרון, סי' ק"צ סעי' מ"ה ש"ך ס"ק ס"א) – "באשה שמצאה כתם ולא הספיקתו להראות לחכם עד שנתכבס, ולא נודע אי היה מראה טהור או טמא. והנה יש מי שרצה לדמותו לנשפך ואמרינן ספק דרבנן להקל. ולפענ"ד אין נראה כן, דבשלמא בנשפך כיון דהוי שני הצדדים שוין, לכך נחשב ספק דרבנן ולהקל, וכן ה"נ הש"ך ... אך בנידון דידן דהספק הוי אם הוי מראה ירוק או אדום, א"כ כל היכא דהוה רוב חיישינן ליה אף מדרבנן ... דמראות ירוק לא שכיחי מגופה".
3. טהרת ישראל (סעי' קל"ג) – "אשה שמצאה כתם ונאבד הכתם ולא נודע אם היה טהור צריכה למנות ז' נ".
4. ע"י בדה"ש (ס"ק ח') – "שראתה כתם ונאבד קודם שהראתהו לחכם והיא מסופקת אם היה מראה טהור או מראה טמא ... וראוי להחמיר בזה [אמנם אם האשה יודעת בעצמה שרגילה במראות טהורות בין וסת לוסת נראה שאז יש להקל בזה שתולים במצוי ומראות הטהורות מצויין אז אצלה יותר]".

ג. בזמנינו, לכו"ע טהורה.

1. לבושי עז (סעי' י"ב תמצית אות ט') – "ספק מראה טהור ספק מראה אדום, יש שמטמאים, ובזמנינו שרוב ההפשרות טהורות, לכו"ע טהורה".

ד. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק מ"ז, ס"ק מ"ח, "וצ"ע בזה"), חוט שני (ס"ק ג' אות ח', ס"ק ז' אות ב', לשונו מובא לקמן), משנת השלחן (עמ' רי"ד), שיעורי טהרה (עמ' צ"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ד' הע' ע"ו), פתחי דעת (פרק מ"ד סעי' ט"ו).
 1. שבה"ל (ח"ג סי' קי"ט אות ט', והג"ה שם) – "הגאון מהרש"ק בקו"א ה' נדה סי' ק"צ דן באשה שמצאה כתם ולא הספיקה להראות לחכם עד שנאבד או שנתכבס, ודעתו הגדולה להחמיר משום דלדידן כל אדום טמא ואינו טהור רק ירוק ובהו ודאי אין לתלות דלא שכיח יע"ש שהאריך לחזק פסק זה. [שו"ר בס' פתחא זוטא סי' ק"צ סל"א, מביא ג"כ דברי הגאון מהרש"ק ז"ל להחמיר וכן משו"ת שו"מ מהדו"ד ח"ג סי' ע"ו, אמנם שם סכ"ז, מביא מס' חכמת אדם כלל קי"ג סכ"ט להקל בנאבד קודם שראה החכם אם הי' בו כגריס, או אם הי' אדום או לא, ובנאבד בימי טהרה בזה"ז נלע"ד להקל כמש"כ בפנים הספר, ובג' ימים ראשונים יש מקום להחמיר, בפרט כשהי' ודאי דם והספק רק אם יש בו כשיעור]. ועניותי צל"ע דאולי בימיו לא היו הנשים מראות רק כתמים הנוטים לאדומות ובאלו אפשר לומר כן דהנוטה לאדום דהיינו להחמיר שכיח טפי אבל מה נעשה במקומות שהנשים מביאים כל הכתמים והליחה הירוקה היוצאה מהגוף שמזה מתהוה כתם שכיח ביותר טובא ממראות טמאות אמנם סברת הגאון יתכן מאד באמרה שהי' צריך הכרעת חכם מחמת שספק הי' בלבה אם אדום ממש או לא בזה איתרע חזקתה או עכ"פ במראה כעין ברזין אלא שהיא לא ידעה, אבל באופן הנזכר והיא לא ידעה מהמראה איך היא נוטה צ"ע, וכן יראה דיש הבדל בין נאבד בימי ספירתה ובפרט ג' ימים ראשונים דאיכא מקום להחמיר אבל בנאבד בימים הטהורים ולא הי' שום רגלים לדבר שיש מראה טמא צ"ע אם יש מקום להחמיר".

ששבה"ל (סיכום לסעי' ל"א אות ב') – "שראתה מראה ונאבד, ומסופקת אם הי' מראה טמא או לא, בזמנינו שמספקים גם על מראות של חום וצהוב - אין צריך להחמיר שמא הי' מראה טמא, ולכן אם נאבד הכתם ולא הי' רגלים לדבר שהוא מראה דם - אפשר להקל, אך באומרת שהי' נוטה לדם וצריך הבחנה, יש להחמיר".

2. נטעי גבריאָל (פרק ע"א סעי' ח') – "אבד הכתם ומסופקת אם מראיתו היה טהור או לא, או שמסופק אם היה כשיעור גריס, י"א להקל, וי"א להחמיר, ויש להכריע שאם מסופקת אם היה אדום ממש יש להחמיר, ואם אמרה רק שנטה לאדום יש להקל".

ג] כתם על בגד איש.

א. מיקל: לא גזרו.

1. פנים מאירות (ח"ב סי' קכ"ז) – "ולא מצינו שניחוש לכתמים בבגד האיש בכל הש"ס כי אם בבגדי אשתו".
2. סד"ט (סוף ס"ק ס"א, סי' קפ"ז ס"ק ג').
3. חכ"א (כלל קי"ג סעי' ד') – "ודוקא בבגד האשה גזרו על הכתמים אבל אם נמצא כתם בבגד האיש ואפילו על חלוקו לאחר התשמיש אין לו דין כתם כלל".
4. פרדס רמונים (סי' קפ"ז שפ"ח ס"ק ד') – "הפמ"א ... ולא מצינו שחששו חז"ל לכתמים שנמצאים בבגד איש".
5. דברי חיים (מהרש"ם ח"א סי' קס"ג) – "וע' הגהת ראשון לציון פ"ח דכלאים והועד לפני מרב א' שהיה אצל הגה"צ אבד"ק צאנז ז"ל ושמע מפיו הלכה למעשה אחר שראה ד' הלוי"ש ודחה ראייתו ופסק להקל וצוה להורות כן ושחק על המחמיר".
6. מהרש"ם (ח"א סי' קס"ג, עי' דע"ת סעי' י"ט ד"ה ועי' פ"ת) – "ודאי מהתוספתא א"א להוכיח כלום כיון שהיא משובשת לפנינו ולא נדע איך להגיה וגם מצינו בכמה מקומות דלא קיי"ל כתוספתא שלא הובא בש"ס ... אך בש"ך חו"מ סי' פ"א סקנ"ו כתב דהיכא דליכא סתירה קיי"ל כן ...".
7. עצי לבונה (סעי' ו') – "דאין לחוש לכתם רק בבגדי אשה ולא בבגדי איש".
8. בית שלמה (שו"ת יו"ד ח"ב סי' י' ד"ה אמנם) – "דלא נאמרו כתמים רק בבגדי אשה ולא בבגדי איש".
9. צמק צדק (פסקי דינים סעי' ה') – "אין חוששין לכתמים אלא בבגדי אשה. ולא בבגדי איש".
10. שאילת יעקב (סי' קי"ח) – "מסתבר לי להורות כמו שאמר לי מו"ח הגאון הקדוש בפשיטות דאין דין כתמים בבגד האיש".
11. אריה דבי עילאי (יו"ד סי' ט' סוף ד"ה ועתה) – "בתשובת פנים מאירות ... והדין עמו מצד הסברא".
12. עי' לבנון נטע (ס"ק ו' ד"ה והנה, עי' סי' קפ"ז ס"ק א' ד"ה עוד).
13. בית שערים (יו"ד סי' רנ"ג, סי' רנ"א) – "בלא נמצא על בגדיה ועל גופה כלל אלא בבגדי איש אין לנו שלא היה בכלל גזירת כתמים כלל מכל הטעמים שכתבתי וכל דברי חכמים ח"א חיים וקיימים".
14. עי' טהרת ישראל (ס"ק ב', סי' קפ"ז באר יצחק ס"ק ו') – "המיקל לאחרים לא הפסיד".
15. קהלות יעקב (קובץ אגרות קודש איגרת ז' אות ג', ארחות רבינו ח"ד עמ' נ"ג את ל' ס"ק ג', עצות והדרכות עמ' נ"ד ס"ק ג') – "כתמים לא אסרו אלא על האשה ובגדים שלה ולא על בגדי האיש וידיו וכיו"ב".
16. טהרת הבית (סי' ח' סעי' י"ט) – "נמצא כתם יותר מכגריס על בגדו של בעלה או על גופו, או שנמצא על בגדו של בנה קטן או על גופו ... ואף על פי שיש חולקים וסוברים שאין לתלות בזה, והאשה טמאה, בכתמים שומעים להקל".
17. שיעורי טהרה (עמ' פ"א) – "להלכה קיי"ל מעיקר הדין כהפנים מאירות דכתם הנמצא בבגד הבעל טהורה".
18. שפע טהרה (ס"ק ו') – "נמצא כתם על בגדי בעלה אין בו דין כתם".
19. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' נ"א) – "ולמעשה כבר בשו"ת מהרש"ם ...".
20. ארחות טהרה (פרק א' סעי' י"ג) – "על בגד הבעל אין דיני כתמים לטמא, ואפילו נמצא כתם דם יותר משיעור גריס על בגד תחתון שלו שהיה לבוש בו לפני התשמיש, ולבש אותו מיד לאחר תשמיש הרי היא טהורה. ואם קינה הבעל את האבר לאחר תשמיש בנייר או בבד או בבגד, נקי ובדוק, בין לבן בין צבעוני, ונמצא עליו דם אפילו טיפה אחת טמאה".

ב. מחמיר: אין לחלק בין בגד אשה לאיש.

1. עמודי אור (סי' נ"ט) – "ולענ"ד דין חלוק שלו כשאר דבר כגון סדין וכיוצא המונח במטתה, וכל שנמצא עליו כתם יותר מכגריס הרי זו טמאה".
2. הו"ד בפת"ל (ס"ק ב', עי' סי' קפ"ז ס"ק ד') – "וכבוד ידידי הרב הגאון מוה' יחיאל העליר זצ"ל אב"ד דק"ק וואלקאווישק הראני שנעלם מהגאון בעל פנים מאירות ז"ל בזה תוספתא ערוכה בנדה פ"ו נמצאת על חלוק בנה השוכב בצדה ה"ז טמאה ולא על בנה בלבד אמרו אלא על כל אדם אלא שדברו חכמים בהוה ע"כ ולכאורה הוא פליאה נשגבה על אא"ז ז"ל".
3. לחנ"ש (לחם ס"ק ג', שמלה ס"ק ד', סי' קפ"ז לחם ס"ק ו') – "מ"ש כאן בס"ט בשם הפמ"א דבכתנות הבעל ליכא אפילו משום כתם ... דליתא".
4. שערי טוהר (שער י' סעי' ד') – "דאם בדק בגדו קודם ששכב עמה ותיכף כשעמד ממטתה מצא הכתם יש להחמיר".
5. חוט שני (עמ' קל"ז) – "וחלילה להקל בכתמים שנמצאו בבגדי בעלה".
6. בדה"ש (ס"ק ט') – "ונראה להחמיר בזה".

ג. רק בשכב עמה במטה יש להחמיר.

1. חדרי דעה (סעי' י"ט) – "בהגה וה"ה שכבה עם נשים שיש להם מכות תולה בהן כמו בבנה ובעלה. נראה מכאן דהוא הדין להחמיר היכי שנמצא כתם בחלוק בנה ובעלה השוכבים עמה במטה טמאה האשה ... למד זה מתוספתא".
2. הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ג' סוף הע' צ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ע"ב) – "יש חילוק בין נמצא דם סתם על בגדיו או חלוקו, דבזה סמכינן על הפנמ"א (ח"ב סי' קכז) וסייעתו (ה"ה הס"ט סי' קפ"ז ס"ק ג', והחכ"א כלל קי"ג ס"ד ועוד) שאומרים דלא גזרו על בגדי האיש. אך אם שכב עימה במיטה בבגדיו, ויש חשש שבא מן המקור על בגדו, יש להחמיר".
3. לבושי עז (סעי' י"ט ס"ק ה', סיכום אות ז') – "... הסכימו לדברי הפנים מאירות, וכן נראה לדינא ... דנראה דבשכב עם אשתו במטה לכו"ע טמאה".

4. משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' מ"ז) – "אך אם שכב עמה במיטה בבגדיו באופן שיש חשש שבא מן המקור על בגדו יש להחמיר".

ד. מראי מקומות – בית מאיר (על סעי' ל"ט ד"ה שאלה, ס"ג-ד'), שואל ומשיב (תנינא ח"א סי' ל"ג, תליתאה ח"א ריש סי' שע"ט), הר המור (סי' י"ח ד"ה גם), שירי טהרה (ח"ב שו"ת לש"ס תשובה ע"ד אות ג'), שואל ונשאל (ח"ד יו"ד סי' ס"ה), דרכ"ת (ס"ק ו', סי' קפ"ז ס"ק ט"ו), שמחת כהן (ח"ה עמ' ש"כ אות י"א), פתחא זוטא (ס"ק ב'), מגילת ספר (סי' ו' אות ט"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רכ"ז), מעדני אשר (סי' כ"ה).

1. שו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י', הג"ה מבן המחבר) – "וצע"ג בזה להלכה".
2. אמרי יושר (ח"א סי' קס"ד) – "והראיה שהביא הלח"ש מתוספתא לענ"ד אדרבא ...".
3. הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא ב - ג) סי' ע"ד סוף אות ב') – "מ"ש הפנים מאירות הו"ד בסד"ט ס"ק ס"א ובחכ"א בהל' ד, דכתם לאחר תשמיש בחלוקו של הבעל אין לו דין כתם ... ורק צ"ע בפת"ש ס"ק ב' שהעיר ע"ז מתוספתא".
4. ששבה"ל (סעי' א' ס"ק ה', סיכום אות ז', סעי' י"ט ס"ק ב') – "לדינא בנראה כדם ממש יש להחמיר".

ד] כתם בימי טוהר.

א. טוהר.

1. התעוררות תשובה (ח"ג סי' כ"ב) – "שמתחלה גזרי כתם לטמא רק לטהרת ולא לבעלה אח"כ הוסיפו שיטמא גם לבעלה בזה (משום אי לא הא לא קיימי הא) וכיון שראתה דם טוהר עד סוף שמונים יום לנקיבה הגם שספרה ז' נקיים וטבלה הוי כטבילת יום ארוך שמטמא טהרות בנגיעתה הגם שטהורה לבעלה כדכת' בכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבא על מלאת ימי טהרה א"כ למה להרבנים לגזור על כתם שתטמא טהרות כל ימי טוהר הלא בלאו"ה מה"ת היא מטמא טהרות ... וכיון שלטהרות לא גזרו פשיטא שלא גזרו על כתם משום בעלה לבד וק"ל".

ב. טמא, כמו כל דם נדה.

1. דגול מרבבה (מהדו"ת) – "שנתפשט המנהג להחמיר אף בכתמים היושבת על דם טוהר".
2. המקנה (קונ"א סוף סי' ס"ג) - לשונו מובא לקמן.
3. חסד לאברהם (קמא סי' ס') – "דאין לחלק בין רואה בהרגשה לרואה בכתם".
4. הגרש"ק זצ"ל (קנאת סופרים השמטות לשירי טהרה סי' ס"ז ד"ה ועל, האלף לך שלמה סי' רכ"ב) - לשונו מובא לקמן.
5. חזו"א (יו"ד סי' פ"ט ס"ק ו') – "וביושבת עד"ט כו', משמע דאפי' לא ראתה תולין בה ואע"ג דהיא מניקה מ"מ כיון שכתמה טמא שפיר תולין בה".
6. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"ד).
7. ששבה"ל (ס"ק ד').
8. בדה"ש (ס"ק כ"א).
9. פרדס שמחה (ס"ק ה' אות א').
10. חזקת טהרה (ס"ק י"ב).
11. דרכי טהרה (עמ' קי"ד).
12. משמרת הטהרה (פרק י"ג סעי' ד').
13. אוצר הברית (פרק ב' סי' ב' סעי' א').

ג. מראי מקומות.

1. מור ואהליות (אוהל ברכות והודאות סי' י') – "י"ל דבכתם אף שגדול יותר מגריס ועוד לא קבלו עליהם ... מצאתי בקנאת סופרים ...".
 2. יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' י"א, סי' י"ב, טהרת הבית סי' י"א סעי' ד') – "והנכון לחוש לדעת האוסרים. ומכל מקום כל שיש עוד צד להתיר יש להקל".
- יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ק"ג) – "שאלה: אשה שראתה בימי דם טוהר כתם שהוא גדול מכתם רגיל אך פחות מהדם שמקבלת בזמן הווסת וזה היה לה ללא הרגשה. האם היא טמאה נידה או לא. תשובה: טמאה נידה, ותטבול ללא ברכה. ודלא כמו שהעליתי בשו"ת יביע אומר [חלק ד יו"ד סימן יב], כי אח"כ מצאתי עוד אחרונים שמחמירים בזה".

ה] ט"ז: ספק ספיקא.

א. מקור.

1. כסף משנה (הל' איס"ב פרק ט' הל' א') – "אין האשה מתטמאה מן התורה וכו' וטומאה זו בספק שמה כתם זה מדם החדר בא. קשה לי הא הוי ספק ספיקא הוא והו"ל למישרי ספק מגופה בא ספק שלא מגופה ואת"ל מגופה ספק מן החדר וטמא ספק מן העליה וטהור י"ל דאעפ"כ החמירו בו חכמים משום דאיסור חמור ועי"ל שמאחר שאין לה דבר לתלות בו החמירו חכמים לומר דהוי כאילו הוא מגופה ודאי ואין כאן אלא ספק אחד ואפשר שלזה נתכוון רבינו".
2. ט"ז (ס"ק ב') – "א"ל הא הוה ספק ספיקא ספק אם יצא ממנה או מעלמא ואת"ל ממנה אימור לאו מן המקור אתי וכמו שמצינו בסימן קפ"ז סעיף ה' י"ל דכיון דרוב דם שיוצא מהאשה שאין לה מכה אתי ממקור לא נחשב זה לספק כלל וכיוצא בזה כתבו התוס' פ"ק דכתובות דף ט' בפשט דספק ספיקא שם וא"ל ממ"ש רמ"א ספק ספיקא בסימן קפ"ז סעיף ה' דהתם יש מכה ואפשר שהיא מן הצדדים ועל זה קאי הספק ספיקא ובכסף משנה נתן תירוץ".

ב. קשה: שתי ספיקות משם אחד - ע"י ש"ך (סי' ק"י כללי ס"ס אות י"א).

1. מראי מקומות – דברי שאול (יוסף דעת בהשמטות, ריש סי' ק"צ), ששבה"ל (על הט"ז ס"ק ב'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ב').
 א. תפארת ישראל (ס"ק ב') – "אך קשה להכ"מ הא הכל ספק אחד אי מגופה או מעלמא או מן עליה, דמאי שנא מעלמא או מעליה הכל ספק אחד אי דם נדה או דם טהור, ומה לי דם חוטמה או דם עליה. ועיין מה שכתבנו לעיל ברמ"א בסימן קפ"ז (סעיף ה) וזה לא שייך כאן, וגם מתהפך לא הוי. ולכן ברור כמו שכתבתי לעיל בסימן קפ"ז (סק"ו) דכאן חזקת אשה דהעמיד אשה בחזקתה בחזקת טהרה מסייע, עד שבעבור זה היא טהורה מהתורה, א"כ בכל ספק ספיקא דעלמא אפי' ספק ספיקא כל דהוא מתירין דהא חזקה מסייע לה".

ב. לחם ושמלה (סי' ק"צ שמלה ס"ק ג' ד"ה עוד) – "כתב הפלתי ... ולפע"ד י"ל דהכס"מ כתב זאת לדעת הרמב"ם דלית לי' סברת התוס' דשם אונס חד הוא, וס"ל דפיתוי קטנה לאו אונס הוא כמ"ש המ"מ בפ"ג מה"ל א"ב ה"ל ב'. ועוד י"ל עפ"מ"ש בחו"ד סי' ק"י וז"ל ע"י כרו"פ שתמה דהא על הרוב הס"ס הם משם א' כגון ספק מחט בחלל הגוף דמתירין מטעם ס"ס דאימור לא בא המחט להחלל ואימור לא ניקב וספק א' הוא דכל הספק הוא אם נקבו אברים הפנימיים וכן בספק על דחשיב ס"ס דאימור לא על ואימור לא דרס הא שם א' הוא דלא על הוא ג"כ מטעם לא דרס וכו'. ול קשיא מידי דכל היכא דלא חיישי' כלל להספק טריפה רק אם נמצא ריעותא ולא מצינן כלל לומר ספק טרפה עד דאמר' הריעות' ואיכא ספק ברעו' זהו ס"ס גמור וא"צ שום תנאי וכו' עכ"ל ע"ש. ולפי"ז יפה הקשה הכ"מ דכיון דבריעותא גופה איכא ספיקא דשמא דם זה אינו מן האשה כלל דמיא לספק על".

ג. קשה: שאינו מתהפך - ע"י ש"ך (סי' ק"י כללי ס"ס אות י"ג).

1. מראי מקומות – תפארת ישראל (ס"ק ב', לשונו מובא לעיל), דברי שאול (יוסף דעת בהשמטות, ריש סי' ק"צ), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ב').

א. י"ל, שיטת הרמב"ם שלא צריך מתהפך - ע"י סי' ק"י כללי ס"ס אות ט"ו, לשיטות ומראי מקומות.

ד. קשה: ספק דרבנן לקולא - ע"י ש"ך (סי' ק"י כללי ס"ס אות י"ז).

1. מראי מקומות – דברי שאול (יוסף דעת בהשמטות, ריש סי' ק"צ), תשובה מאהבה (ח"ג סוף סי' שס"ג), חו"ד (בי' ס"ק ח', נודע ביהודה ...), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ג').

א. נוב"ק (יו"ד סי' נ"ב) – "שגם משום ספק זה לחוד שמא מעלמא היה לטהר שהרי אין כאן איסור תורה כלל שהרי לא הרגישה ובאיסור דרבנן מהני ספק אחד להקל. ונראה לע"ד ...".

ב. פרי דעה (ט"ז ס"ק ב') – "והנה בגוף קושיית הכ"מ והט"ז צ"ע לכאורה דל"ל לאקשוויי מטעם ס"ס, הו"ל להקשות דאפילו בחד ספק תשתרי כיון דאפילו ודאי אתי מגופה שריא מה"ת כיון שלא הרגישה, וכמו שנתבאר בס"ק הקודם. וא"כ אפילו בחד ספק נימא ספק דרבנן לקולא. וצ"ל דס"ל דאי משום הא לא אוריא דמצינו לפעמים דהחמירו רבנן בספיקא דרבנן ג"כ (עיין ט"ז סימן צ"ח סק"ה), ולכן הוצרכו להקשות דהא איכא ס"ס דאפילו בדאורייתא שריא".

ג. שערי טהרה (שער י' ס"ק א') – "ודברי הט"ז ס"ק א' לא זכיתי להבין ... וגם למה הצריך ס"ס הא דרבנן די בספק אחד".

ה. "ספק מעלמא".

1. מראי מקומות – פרי דעה (ט"ז ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ה').

א. חו"ד (בי' ס"ק ב'), ששבה"ל (ט"ז ס"ק א') – "עט"ז וקושייתו אינו מובן, דספק מעלמא אינו ספק כדאמר בנדה דף ג' כיון דבשוק של טבחים לא עברה האי דם ודאי מגופה. וגם ספק צדדין אינו ספק דחזקת דמים מן המקור, דהא דם הנמצא בפרוזדור חיבין עליו על ביאת מקדש, והא דבסימן קפ"ז מחשיב ליה לספק, שם טעמא אחרינא איכא במילתא כמו שכתבתי שם ע"ש".

ב. פרדס רמונים (פתחי נדה החקירה השני אות ו', עמ' ט"ז) – "וראיתי בחו"ד ... והנה מ"ש מנדה ד' ג', אלה הם דברי הכו"פ וכבר נתבאר זה למעלה. ומ"ש דספק צדדי' אינו ספק כו', גרם לו זה שלא עיין רק בט"ז שכתב שמא אינו מן המקור וחשב שכיון לדם צדדים, אולם בכ"מ מבואר להדי' שהספק הוא שמא מן העלי' ע"ש. וכוונתו בזה למ"ש הר"מ בפ"ה דאין חייבי' על ביאת מקדש כ"א בנמצא מן הלול ולפנים, אבל אם נמצא מן הלול ולחוץ טומאתו בספק שמא מן החדר שמא מן העלי' לפיכך אין שורפין עליו תרומה וקדשים ואין חייבים על ביאת מקדש ע"ש. וא"כ כ"ש כאן שלא מצאה רק כתם על הבגד דודאי איכא לאסתפוקי שמא מן העלי', וזהו שהוקשה להכ"מ דבהצטרף לספק זה שמא מן העלי' עוד ספק אחר שמא מעלמא הו"ל ס"ס".

ג. ע"י לקמן.

ו. ט"ז (סי' ק"צ ס"ק ב', ע"י סי' פ"ד ס"ק י"ז בהג"ה) – "י"ל דכיון דרוב דם שיוצא מהאשה שאין לה מכה אתי ממקור לא נחשב זה לספק כלל וכיוצא בזה כתבו התוס' פ"ק דכתובות דף ט' בפשט דספק ספיקא שם".

1. פירוש, כיון שצריך שכל אחד מהשני ספיקות יהיה שקולים בכללי ס"ס [סי' ק"י אות ל"ג] – ששבה"ל (ט"ז ס"ק ב'), בדה"ש (סי' ק"י ציונים ס"ק תש"ב).

2. פירוש, שהשני ספיקות נוטה לאיסור – פרדס רמונים (פתחי נדה החקירה השני אות ז', עמ' ט"ז), ע"י פרי דעה (ט"ז ס"ק ב', עמ' ט"ז) ... ודבריו תמוהין לכאורה דממ"נ אם מודה להכ"מ דספק מעלמא הוי מילתא דלא שכיחא כיון דלא עברה בשוק של טבחים א"כ ל"ל תירוץ אחר, ואי לא ס"ל כהכ"מ א"כ מה הועיל בתירוץ דם צדדין לא שכיח, כיון דספק מעלמא הוי ספק טוב א"כ דמי ממש לסי' קפ"ז דספק מהמכה הוי ספק טוב וספק צדדין לא שכיח ואפ"ה מחשב ס"ס. ואולי י"ל דהט"ז ס"ל כסברת הס"ט בסימן קפ"ז ס"ק ט"ו דהיכא דחד ספק הוא ספק השקול הגם דהשני לא שכיח אמרינן סמוך מיעוטה לפלגא והו"ל רובא, ולכן מיאן בתירץ

הכ"מ דמה בכך דמעלמא לא שכיח אי נימא דספק צדדין שכיח הוי שפיר ס"ס. ולכן הוצרך לחדש דגם ספק צדדין לא שכיח, משא"כ בסימן קפ"ז דספק מן המכה הוא שכיח, וצ"ע").
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ז').
 (א) עי' סי' ק"י כללי ס"ס אות ל"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ו] תרומת הדשן: אשה שהרגישה ולא מצאה כלום.

א. מחמיר.

1. תרה"ד (ח"א סי' רמ"ו) – "ונראה דאשה דהרגישה ובדקה אח"כ ולא מצאתה כלום יש לטמאה, דודאי יצא טיפת דם כחרדל ונתקנה או נימוק. דהרגשה סברא דאורייתא היא, היכא דליכא למיתלי ההרגשה במידי אחרוני, כדמוכח בפרק הרואה כתם דפריך אנמצא לאחר זמן פטורין מן הקרבן אי דארגישה אמאי פטורין, אלמא דסברא דאורייתא היא מדחייב עלה קרבן, וכיון דסברא דאורייתא היא הוי כלמ"ד וסתות דאורייתא, דאפילו בדקה ומצאתה טהורה טמאה".
2. עי' מחבר (סעי' א', סי' קפ"ח סעי' א', עי' ב"י שם) – "ואם הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אחר כך ולא מצאה כלום, יש מי שאומר שהיא טמאה".
3. רמ"א (סי' קפ"ח סעי' א', עי' דר"מ שם ס"ק ב').
4. לבוש (סעי' א') – "יש מי שאומר שהיא טמאה שכיון שהרגישה אמרינן ודאי יצא טפת דם כחרדל ונתקנה או נימוק, ובזה יש להחמיר אפילו בספקו דהרגשה דאורייתא היא, דדרשינן בבשרה שתרגישה הדם בבשרה אף על פי שלא מצאה אותו".
5. השל"ה (שער אותיות אות ק' קדושת הזיווג אות נ') – "כתב בתרומת הדשן ... אם הרגישה ולא מצאה כלום פשיטא דטמאה, וצריך להודיע זה לנשים כי דאורייתא היא. ותכף מיד שהאשה מרגשת מחוייבת לבדוק את עצמה".
6. ב"ח (סי' קפ"ח סוף ס"ק א') – "כתב בתרומת הדשן ... והכי נקטינן".
7. בית הלל (ס"ק א') – "ראוי לדרוש דין זה ברבים, כדי שידעו הכל דין זה, כי לאו כולי עלמא דינא גמירא, ובפרט נשים".
8. באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ב').
9. נוב"ת (יו"ד סי' קי"ט).
10. חכ"א (כלל קי"א סוף סעי' א', כלל קי"ג סעי' א') – "שאפילו אם לא הרגישה זיבת דם רק שהרגישה שנפתח מקורה להוציא דם אם לא בדקה את עצמה אחר זה תיכף או אפילו בדקה ולא מצאה כלום טמאה שאני אומר טיפת דם כחרדל יצא ממנה ונאבד שבודאי בחנם לא תפתח המקור ואף על גב שיש לה חזקת טהרה מכל מקום רוב דמים שבמקור טמאין".
11. קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ג') – "אשה שהרגישה שנפתח מקורה, אפילו בדקה את עצמה מיד ולא מצאה כלום הרי היא טמאה (וצריכין להודיע זאת להנשים, כי הרבה נשים אינן יודעות זאת)".
12. בית יצחק (שו"ת יו"ד ח"ב סי' ט"ו אות ח') – "נכונים דברי התרה"ד".
13. ערה"ש (סעי' ו').
14. טהרת ישראל (ס"ק ה').
15. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ח') – "ולית מאן דפליג על זה כדאיתא בתוה"ש סק"ב".
16. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה צ"ג).
17. בדה"ש (ס"ק כ"א, עי' ב"י סוף ד"ה ואם).
18. ששבה"ל (ס"ק י"א, שבה"ל ח"ח סי' קצ"ד).
19. חוט שני (ס"ק ד' אות א').
20. דרכי טהרה (עמ' י"ג).

ב. מיקל.

1. רדב"ז (סי' קמ"ט) – "כללא דמלתא דאם הרגישה בשעת וסתה בלאו הכי אסורה לשמש כל עונת הוסת ואם הרגישה שלא בשעת וסתה יש לחוש כל זמן שלא בדקה אבל אם בדקה עצמה יפה אינה חוששת כלל ודי להן לבנות ישראל שהחמירו על עצמן שאפי' רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה שבעת ימים נקיים אבל בלא טיפת דם לא מצינו שהחמירו כלל מתוך ההלכה ומתוך דברי הפוסקים: ואיפשר שבזמנו של הרב ובמקומו היו הנשים מחמירות על עצמן גם בהרגשה בלא דם ומצא להם סמך כל זה הוא מהך סוגיא דפרק הרואה כתם. אבל בזמנינו ובמקומינו לא ראיתי ולא שמעתי מי שנוהג חומרא זו".
2. שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' ה') – "אפי' במוחזקת דמים. המחמיר הפסיד בודאי. ואצ"ל הבו דלא לוסיף חומרת תה"ד במסולקת. ולא צריכנא לגמרי לשקלא וטריא דבית לחם יהודא עם תורת השלמים. והיינו משום שהיא חומרא בלי שום יסוד, ואין לה על מה להשען. לדחות מפניה מצוה גדול'. דהו"ל חומרא דאיתא לידי קולא. שנענש יהושע בן נון על שבטל ישראל מפריה ורביה לילה אחת. ולא די מה שאסרה תורה. ומה שהוסיפו חז"ל משמרת וגזרה. מניין לבדות חומרות חדשות שלא שערום אבותינו ורוז"ל. וכמו שכבר דחה הרב"י לדת"ה הלזו (ונלוה עמו בד"מ) אע"ג דבש"ע נושא לה פנים קצת. אין זו מן המדה בתור'. ובש"ך הבטיח ולא עשה כלום בכאן. איך שיהא. בהא נחתי וסלקי. דלית דין צריך בשש. המיקל נשכר. ואין כאן חשש".
 (א) עדיין צריך בדיקה – רדב"ז (סי' קמ"ט, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ציונים ס"ק ל"ו).
 (ב) מראי מקומות – אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"ב, לשונו מובא לעיל).

ג. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ז'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' מ"ז).

1. ישועות יעקב (ס"ק א') – "אף שמקורו ממקום קדוש יהלך בעל תה"ד והחזיק אחריו מוהרמא"י לדעתי איני מוכרח כ"כ אלא דמי גבר יאמר להקל נגד הני אשלי רברבי ובמקום שיש צדדים להקל נ"ל דיש לצרף מ"ש בזה".

ד. לשון 'יש מי שאומר' במחבר.

1. לית מאן דפליג, רק שלא מצא הדבר בשאר פוסקים – תה"ש (ס"ק ב', "אף שבב"י לא נמצא מי שחולק בזה מ"מ כ' בלשון ויש מי שאומר לפי שלא מצא הדבר בשום פוסק רק בתרה"ד לכן כתב בשם יש מי שאומר וכן הוא דרכו בשו"ע כמ"ש הסמ"ע כמה פעמים"), אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ח', "ולית מאן דפליג על זה כדאיתא בתה"ש סק"ב").
(א עי' או"ח סי' שי"א סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
2. יש צד להקל – סד"ט (ריש ס"ק ג', "ובס"מנ"י כתב ... ול"נ דמש"ה כתב בשם יש מי שאומר משום שכתב המחבר לעיל בב"י סימן קפ"ח אחר דברי תה"ד וז"ל ונ"ל חומרות יתרות הם ולית דחש להו עכ"ל"), מנחת אשר (סי' א' אות ג' ד"ה והנה הבית).

ה. תרה"ד (ח"א סי' רמ"ו) – "דהרגשה סברא דאורייתא היא, היכא דליכא למיתלי ההרגשה במידי אחריני, כדמוכח בפרק הרואה כתם דפריך אנמצא לאחר זמן פטורין מן הקרבן אי דארגישה אמאי פטורין, אלמא דסברא דאורייתא היא מדחייב עלה קרבן".

1. קשה: שם מצאה דם – רדב"ז (סי' קמ"ט, "והא דמוכח לה מפרק הרואה דפריך תלמודא אנמצא לאחר זמן פטורין מן הקרבן אי דארגישה אמאי פטורין אלמא סברא דאורייתא היא מדמחייב קרבן עליה לאו הוכחה הוא דהתם בנמצא דם על השמש עסקין ומשום הכי פריך כיון דאיכא דם והרגישה ודאי משעת ההרגשה יצא ואמאי פטורים מקרבן אבל הרגשה בלא דם לא אמרו שיהיו חייבין"), רמ"א (דר"מ סי' קפ"ח ס"ק ב', "מה שכתב מהרא"י דהרגשה דאורייתא כדמשמע פרק הרואה כתם (נז ב) וכו' צריך עיון דהא בגמרא ריש הרואה כתם לא קאמר דהרגשה דאורייתא אלא במצאה כתם עם הרגשה או שמצאה דם במי רגליה אבל בלאו הכי לא משמע שם דטמא גם לא ראיתי לאחד מן הפוסקים שכתבו לטמאות בהרגשה בלא ראייה כלל ולכן דבריו צריכים עיון").
2. תירוצים – חוו"ד (בי' ס"ק ג'), הו"ד בבדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה ואם, עמ' קנ"ג).

ו. ספק הרגשה.

1. מיקל: כיון שהדין של התרוה"ד הוי רק ספק, ממילא יש כאן ס"ס.
(א) נוב"ת (יו"ד סי' קי"ח, סי' קי"ט) – "היכא שהאשה מסופקת על ההרגשה עצמה אם הרגישה כלל הוא ס"ס ספק לא הרגישה ואת"ל הרגישה שמא דם טוהר ראתה ומותרת לבעלה וס"ס זה מתהפך".
(ב) תשובה מאהבה (ח"ג סי' שס"ג) – "ובמקום שיש לה ספק אם נפתח מקורה ולא מצאה כלום ודאי יש להקל מפאת ס"ס ודי להחמיר במקום דליכא ספק".
(ג) פת"ת (סוף ס"ק ז') – "נו"ב ...".
(ד) לחזו"ש (לחם ס"ק ח').
(ה) בית יצחק (שנ"ת יו"ד ח"ב סי' ט"ו אות ח') – "ואף דספק הרגשה הוא ספק בחסרון ידיעה כיון דעיקר הדין יוצא מדברי תה"ד והוא מיירי בודאי הרגשה י"ל בספק מותר ודוק".
(ו) ערה"ש (סעי' י"ג) – "כשיש לה ספק אם נפתח מקורה כגון שבחלום נדמה לה שנפתח מקורה והקיצה משנתה ובדקה ולא מצאה כלום טהורה [נודע ביהודה תנינא יו"ד סי' קי"ט] דדי להחמיר בוודאי ולא בספק מיהו בדיקה וודאי צריכה".
(ז) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה א' ד"ה וכל, תשובה צ"ג ד"ה וכל, תשובה צ"ו).
(ח) הגרפ"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' י"ד אות י"ב) – "הו"ל כספק ספיקא וטהורה".
(ט) ששבה"ל (ס"ק י"א) – "פשוט דדין תרה"ד הוא רק חומרא מספיקא, ובהצטרף עוד ספק אפשר להקל ... ונפ"מ בספק אם היתה הרגשה דהוי ס"ס ... כשנתברר אצל האשה דאינו ודאי הרגשה, הוי צד להקל, דיש לפסוק בכל זה כדין ספק כיון שעיקרו ספק, ורוב נשים אינן יודעות מהי הרגשה ומתברר שלא ידעו אם הרגישו".
(י) אורחות הבית (פרק כ' הע' ז') – "בספק הרגשה איתא בנו"ב מהדו"ת קי"ח ובלחם ושמלה ס"ק ה' שבלא מצאה כלום טהורה, מטעם ס"ס שמא לא הרגישה ואת"ל הרגישה שמא לא ראתה דם, וכתבנו לשאול שאלת חכם שבאיסורי נדה החמורים, בכל ספק כדאי לשאול שאלת חכם דוקא. אבל לבדוק בכל אופן צריכה ופשוט. וכ"ה בערוה"ש".
(יא) בדה"ש (ס"ק ט"ו, בי' ד"ה ואם) – "שיש להקל בזה אפילו אם אירע כן בימי ספירת ז' נקיים שלה".
(יב) מראה כהן (עמ' ז' אות ו') – "ואם אין זה ברור לה שהרגישה אלא היא מסופקת בדבר הרי היא טהורה".
(יג) פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' פ"ד).

1) עדיין צריכה בדיקה – ערה"ש (סעי' י"ג, לשונו מובא לעיל), אורחות הבית (פרק כ' סעי' ג', לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' פ"ד).

2. גבי ז' נקיים.

- (א) מחמיר [ס"ס כנגד חזקת איסור] – נוב"ת (יו"ד סי' קי"ח, סי' קי"ט, "כל זה אם היא עומדת בימי טהרתה אבל אם כבר היא נדה ועומדת בימי ספירה אי מהני ס"ס מבואר בחיבורי נו"ב"), מלבושי טהרה (סעי' ד').
(ב) מיקל – לחזו"ש (לחם ס"ק ח'), בדה"ש (ס"ק ט"ו, בי' ד"ה ואם, "רבו החולקים עליו בזה וסוברים דאף בז"נ עומדת האשה בחזקת טהרה ... שיש לצרף לזה ג"כ דעת הרמ"א שם בסימן ק"י שמתירין בספ"ס אף במקום חזקה וגם דעת הרדב"ז ושאלת יעב"ץ שחולקים על עיקר דינו של התרוה"ד").
3. מראי מקומות – פת"ת (סוף ס"ק ז'), מלבושי טהרה (ס"ק ז'), מגילת ספר (סי' א' אות ב').

ז. ברכה על הטבילה.

1. לא תברך.
(א) טהרת הבית (סי' ז' סעי' א').

- (ב) ששבה ל' (סוף ס"ק י"א, סיכום אות ד') – "בטבילה זו נראה שלא לברך כיון שהוא מכח ספק".
 (ג) לבושי עז (סי' קצ"ד סעי' א' תמצית ס"ק י"ז) – "טובלת בלא ברכה".
 (ד) שיעורי טהרה (סוף עמ' תנ"א) – "וכן הלכה".
 (ה) פתחי תשובות (סי' ר' ד"ה אשה שהרגישה).
 2. תברך.

- (א) שו"ת תפארת צבי (ח"ב יו"ד סי' י"ט אות ב') – "כגון קרטין והרגישה ולא מצאה דם וכיוצא ...".
 (ב) חוט שני (ס"ק ד' אות א', סי' ר' ס"ק א' ד"ה ומה"ט) – "ובברכה".
 3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' סוף הע' מ"ז, פרק ל"ז הע' קי"ז).
 (א) בדה"ש (סי' ר' ס"ק ה', ציונים ס"ק כ"א) – "ואם אפשר טוב לה לשמוע הברכה מחברתה [פני לוי שם]".

ח. ר"ח (רמב"ן דף יב. ד"ה ולדברי), חי' הר"ן (נדה דף יב. ד"ה בעי) – "דמש"ה לבו נוקפו דסבור אלמלא שהרגישה [נ"א: שלא הרגישה] לא בדקה, כלומר דהא קים לה דכל(ה) לבעלה לא בעי בדיקה וזה אינו סבור שמחמת אלא שבדקת משום הרגשה וחוששין כיון שהרגישה ודאי בא אורח וטפה כחרדל היתה ואבדה בעד".

1. אין ראייה לדעת התרה"ד [דלא כסד"ט. ועי' דברי יציב, שיש ראייה להיפוך] – יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ט"ו אות א'), הרא"ב מאדאב (ויען שמואל ח"א סי' י"ז אות ד', עמ' רכ"ח).
 2. דברי יציב (יו"ד סי' פ"ו אות ד') – "ומצאתי לזקיני בדברי חיים ח"א יור"ד סי' ל"ד [בד"ה אך] שהביא מהרמב"ן בחידושו שמה בשם הר"ח שכתב שלא יהא לבו נוקפו, דכל לבעלה א"צ בדיקה ובודאי הרגישה, וכיון שכן אורח בא וטיפה כחרדל היתה ונאבדה, דמזה ע"כ דלא כתה"ד דאל"כ בודאי לא יחשוד הבעל שאשתו ח"ו תעשה איסור לפי הדין, ורק מחמת שעפ"י הדין א"צ בדיקה כלל ורק הוא יחוש שמא מ"מ ראתה ע"י הרגשה ולא בדקה שפיר מחמת שעפ"י הדין באמת א"צ בדיקה עיין שם דברי קדשו, ותלי"ת שזכיתי לכוון לדעת קדשו".

ז [הלכה למעשה.

א. צדדים להקל.

1. כל הדין של התרה"ד הוי רק מדין ספק - עי' לעיל.
 2. יש חולקים על התרה"ד - עי' לעיל.
 3. ספק הרגשה, מקילים - עי' לעיל.
 4. מחלוקת על איזה הרגשה מדברים [והרגשה של פתיחת המקור לא שכיח] - עי' לקמן.
 (א) ובזיבת דבר לח, הוא מחלוקת אם נכלל בכלל הרגשות [עי' סי' קפ"ג, לשיטות ומראי מקומות]. וכן מחלוקת עם נכלל בכלל של התרומת הדשן [עי' לקמן].

ב. מיקל.

1. חזו"א (אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות ב', עמ' צ"ח) – "נשים שרגילות בהרגשות, הקיל ואמר שנשים שלנו אין יודעות מה זה הרגשה. (גיסי הגר"ש ברזם ז"ל בשמו, ועיין יור"ד סימן ק"צ ס"א ובפ"ת ובחזו"א יור"ד סי' פ"ט סק"א)".
חזו"א (ארחות רבנו ח"ד עמ' מ"ד אות י"ג) – "אמר לי הגר"ח ק שליט"א [זצ"ל] שמרן החזו"א צוק"ל אמר לו שנשים דידן אינן יודעות מה זה הרגשת פתיחת המקור ואין להחמיר, וכן היתה עוד עובדא אצל ג"א זצ"ל באשה שהיתה עם עצבים ונדמה לה הרבה פעמים שמרגישה פתיחת המקור ושאל את מרן צוק"ל ואמר לו כנ"ל. (עי' יור"ד סי' ק"צ ס"א, ת"ה)".
חזו"א (קונ' שיח איש עמ' ע"ו אות ב', הע' ב') – "ובחזון איש ... לפנינו מבואר שמרן זיע"א הקיל בכל גוני, אף לנשים דעלמא מתוך הסברא שאין נשים שלנו יודעות מה זה הרגשה. והנה בפ"ת שם (סק"א) מבואר דג' מיני הרגשה יש, וכאן לא חילק בזה, משמע דבכל גוני מרן הקיל, וכן אמר לי מרן [הגר"ח ק] שליט"א".
 2. הגר"מ ביק זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' ב' הע' ט') - "לענין הרגשות בזמן הזה שהנשים אומרות שמרגישות דבר מה בפנים, אי צריכות בדיקה. והשיב דבר זה בא מחמת 'הנערוואן' (עצבים) ואינה צריכה בדיקה".
 3. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט הרגשה אות ג', עי' ריש סי' ל"א) – "אשה שהרגישה שנפתח מקורה ושיצא משם איזה דבר, אין צריכה לחוש אולי יצא משם דם נדה. ולא צריכה לבדוק עצמה".
אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"ב) – "ואם בדקה ולא מצאה כלום, ג"כ טהורה וכשיטת הרדב"ז ודעימיה. ועוד נראה שאפי' אינה צריכה לבדוק, דא"כ צריכה לבדוק תוך שיעור וסת, וברוב פעמים לא יתכן לה לבדוק בשיעור זה. והיות שכמה הרגשות יש לאשה שדומות זו לזו ומתבלבלת בהן יש להקל".
 4. ארחות טהרה (פרק א' סעי' א', בי' סי' א') – "יש לדעת שבזמנינו אין מושג של הרגשות, וכל אשה שמרגישה זיבת דבר לח או הרגשה אחרת לא תשים לב ולא תתייחס כלל להרגשה זו, ובודאי שלא תבדוק את עצמה אחרי הרגשה".

ג. מראי מקומות – בנין בית נאמן (פרק א' הע' י"ח).

1. הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' ב') – "והנה נשאל לרבנו ע"ד אשה שמסופקת מאד אם יש לה הרגשות וצריכה לבדוק או דבאין מחמת עצבים (שהיא 'נערבעז'), ואינה יודעת מה לעשות להבחין אם הן הרגשות או לא, ודואגת ע"ז תמיד ואין לה מנוחת הנפש כלל, מה תקנה יש לההיא אשה. ואמר רבנו דדבר זה מצוי קצת באיזה נשים, וקודם כל צריכים לדעת איך היה הוסת הראשונה שהיתה לה כשהיתה נערה, ואיך היתה ההרגשה, וע"י זה ניקל מאד להבחין עכשיו מה היא ההרגשה אצלה. ואם אינה זוכרת, אז צריכה להשים לב מאד בשעת הוסת שלה ותגיד לנו מה היא מרגישה, ואף בזמן טהרתה צריכה לדקדק מאד מה היא

מרגישה בתוך גופה, ואם תעשה כן ולא הועיל, אז צריכה להתנהג לאידיך גיסא ולשכוח הכל ואל תדאג יותר, ולא תעשה שום בדיקה, ואם יש לה איזה הרגשה בגופה אל תדקדק בה כלל, ואם היא תעשה כן הכל יהי' בסדר. ואולי בתוך חצי שנה בערך, תוכל להבחין בזמן וסתה ההרגשה האמיתית שלה".

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ט"ו) – "שאף שלכתחילה יש לה לבדוק את עצמה גם בהרגשת זיבת דבר לח, מ"מ אין צריך להגיד לנשים הלכות אלו. כדי שלא תהיה מטורפת בדעתה לחוש כל שעה שמא הרגישה, מחמת חוסר ידיעה מהו באמת נחשב כהרגשה אמיתית".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Is it true that Rebbe agrees with the mehalach not to teach women to do a bedika when they think they feel a zivas davar lach? I heard that the reason not to teach this is because it is a chumrah, on top of chumra, on top of chumra, on top of the fact that the general consensus is that nowadays the vast majority of women don't feel any halachik hargasha. Teaching this might cause women to feel unsure and start believing they are unique and actually feel this hargsha, and lead to much confusion and unnecessary bedikos. A woman that is staining lightly due to hormonal medication, will become unnecessarily tamei for at least twelve days, because she 'thinks' she had a hargasha, which her husband won't really believe and won't be helpful for shalom bayis. Maybe they should simply teach: "As for doing a bedika after you think that you had a hargasha, there are various mehalchim in this. Please discuss with your husband what to do.

R' Y. Berkovits wrote: Yes.

זרע שמואל - "בקיזור: א. מח' אם בכלל זיבת דבר לח הרגשה. ב. מח' אף אם נחשב כהרגשה שמא דווקא אם הרגישה שיצא מן המקור לבית החיצון, ולא רק זיבה בתוך בית החיצון. ג. אף אם זיבה בתוך בית החיצון נחשב כהרגשה, היינו אם אח"כ מצאה מאליה דם בבגד התחתון, אבל מהיכי תיתי שהיא מחוייבת בבדיקה לבדוק מבפנים לחפש למצוא טפה. ולכן, כיון שבכלל אינו ברור אם מחוייב בבדיקה, וגם נשים בזמנינו אינן יודעין אם הרגישו או לא, וכל זמן מסתפק להן שמא הרגישו בגלל שאינן מבינין מהו בדיוק הרגשה זאת, והרבה מהן חושבין שהוא רק לחות בעלמא, לכן אין להגיד להן ולהזכיר להן הלכות אלו. אבל אה"נ להלכה אשה שיודעת בודאית שהרגישה זיבת דבר לח של הנוד"ב, שיש לבדוק. אבל למעשה רוב נשים בזמנינו וכמעט כולן אינן מבינין בהרגשה כזאת, ורק עלול לגרום טומאה בלי צורך, ולכן אין להזכיר להן הלכות אלו. [באריכות ... היוצא מזה שיש מח' אם זיבת דבר לח נחשב כהרגשה. ואף אם נחשב כהרגשה יש מח' אם היינו דווקא זיבה ממקור או גם זיבה בבית החיצון. [אבל הרגשת ליחות, אינו הרגשה כלל וכמש"כ באגר"מ שם וכן פשוט.] ואף אם סבר שזיבה בבית החיצון נחשב כהרגשה מ"מ שמא היינו דווקא אם מצאה דם אח"כ אבל מהיכי תיתי שמחוייבת בבדיקה. ולכן בודאי אם היא מסתפקת בזה שאין לבדוק. ולכן קשה ללמד לנשים לחייבן לבדוק, אם במציאות ראינו כמה וכמה פעמים שהן עשו בדיקות מחמת לחות בעלמא, מאיזה טעם שיהיה. הסיבה למה נשים טועין במציאות של ההלכה זאת אינו ברור. שלכאורה יש ללמד אותן בפשיטות, שבאין לבדוק במקרה שאינו ברור כברירות שהרגישה זיבה מבפנים, כיון ששייך שהרגישה רק לחות מבחוץ (אפילו בין השפתיים). אינו ברור הסיבה של הטעות, מ"מ מצינו שבמציאות שהן טועין בדין, וכמה ופעמים נטמאו שלא לצורך, ולכן מהיכי תיתי להמשיך ללמד אותן חומרא כזאת. אפשר שהמלמדת לא הבינה, או הכלה לא הבינה, או הבעל לא הבין, ולכן היא חושבת שצריך לבדוק גם אם רק מרגיש לחות מבחוץ. ואף אם הבינה הדין שצריך להיות רק זיבת מבפנים ממש, פעמים היא מסתפקת אם זה מבפנים וחושבת שמסתמא זהו מבפנים כיון שהיא לא יכולה להרגיש הרגשה אחרת, וחושבת שהיא אינו בת ישראל כשירה אם לא יכולה להרגיש הרגשה שהובאה בחז"ל. או שהיא רוצה להיות מחוברת לטבע ולכן חושבת שכן הרגישה, או ששמעה שרוב נשים לא מרגישים את זה ולכן כדי להרגיש שהיא מיוחדת טוענת וחושבת באמת שכן הרגישה. או סתם בעלת דמיונות מאיזה סיבה וכו. עכ"פ אף שלהלכה ראינו להחמיר לחייבה לבדוק אף שזה חומרא על חומרא, מ"מ היינו רק באשה שיודעת כברירות שהרגישה זיבה מפנים. וכיון שרוב נשים אינן יודעין כברירות אם הרגישה מבפנים, לכן אין צורך ללמד אותן הלכות אלו בשביל המיעוטא (שהבינו ההלכה) דמיעוטא (שהרגישו זיבה מפנים). ואה"נ ע"י שלא מלמדין אותן ההלכות נמצא שלמיעוטא דמיעוטא שכן היה שייך להם, לא עושין בדיקות, ונמצא שע"כ אנו סומכין על הרבה מקילין שסוברים שלא צריך בבדיקה לזיבת דבר לח. והכל כדי להציל רוב נשים מלהיות נטמאו שלא לצורך. וכן שמעתי מרי"ב שליט"א]."

3. ששבה"ל (ס"ק י"א ד"ה ולדינא) – "וגם כשהנשים אומרות שהרגישו הרגילה לבא קודם הוסת, לפעמים הן טועות והן רואות מהרהורי לבן שסבורות שהוסת באה, וסבורות שזו הרגשת פתיחת פי המקור, וגם שאינן יודעות להבחין בהרגשות ומחמירות מחוסר ידיעה, ומתוך נשים רבות היו יחידות שהיה להם באמת הרגשת פתיחת פי המקור, ואע"פ חלילה להקל עפ"ז במקום אחר, אבל הנידון התרה"ד גם זה ניתן להצטרף. ויש נשים שאם נחוש אצלן להרגשה לבד לא יוכלו להטהר, כיון שנדמה להן שמרגישות כך כל יום, והעצה לזה היא הסחת הדעת, ובספר אחד כתב ששאל להרבה נשים מהו פתיחת פי המקור ולא ידעו, ומ"מ כל זה אם נוכל לתלות ההרגשה רק בספק, אבל אם האשה אומרת בוודאות שהרגישה פתיחת פי המקור ובדיקה ולא מצאה כלום ואפילו ליחה טהורה - טמאה".

4. חוט שני (ס"ק ד' אות ג', רק בדפו"ח) – "הרגישה זיבת דבר לח ... בזמנינו כיון שגם טועות בזה, יש להקל".

ה) תרומת הדשן: איזה הרגשה.

א. פתיחת מקורה.

1. מחמיר – תרה"ד (ח"א סי' רמ"ו, "אשה שהרגישה בעצמה שנפתח מקורה להוציא דם ..."), מחבר (סעי' א'), "ואם הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ...", פוסקים.

2. ר"ל דהרגישה שנפתח מקורה וגם הרגישה זיבת דבר לח – נוב"ת (הגה"ה מבן המחבר, יו"ד סי' קי"ט, "ר"ל דהרגישה שנפתח מקורה וגם הרגישה זיבת דבר לח"), הו"ד בפת"ת (ס"ק ז', "דמ"ש בשו"ע אם הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם היינו שהרגישה שנפתח מקורה וגם הרגישה זיבת דבר לח ותרתי דוקא בעינן ובזה מסולק מה שמתמיהים על דין זה").

ב. נזדעזע גופה.

1. מיקל.
 - (א) חכ"א (כלל קי"ג סעי' א'), הו"ד בפת"ת (ס"ק ד') – "בהרגישה שנזדעזעו איבריה אם בדקה ולא מצאה כלום טהורה שתלינן ההרגשה בשאר מקרים כן נראה לי".
 - (ב) מלבושי טהרה (סעי' ב') – "אבל כשמרגשת שנזדעזע כל גופה ואח"כ בדקה ולא מצאה כלום היא טהורה".
 - (ג) ערה"ש (סעי' ט') – "וכן בהרגשה שנזדעזעו איבריה ג"כ אין לחוש [חכ"א]".
 - (ד) טהרת ישראל (סעי' ט') – "הרגישה שנזדעזעו איבריה ובדקה ולא מצאה כלום טהורה".
 - (ה) באר משה (חק וזמן עמ' כ"ה סוף אות ב').
 - (ו) טהרת הבית (סי' ז' סעי' א').
 - (ז) חוט שני (ס"ק ד' אות ב').
 - (ח) הגרש"ז אולמן (חק וזמן עמ' כ"ד אות ב').
 - (ט) מראה כהן (פרק א' הע' י"ד) – "וכתב בספר חכמת אדם כלל קי"ג ס"א, דאם הרגישה רק זעזוע בגופה ולא פתיחת פי המקור או זיבת דבר לח, אין מטמאין אותה אם בדקה מיד ולא מצאה כלום, שאנו תולים את ההרגשה הזו בסיבות אחרות".
 - (י) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ט"ו) – "שגם בשאר הרגשות הפוסקים מחייבין אותה לבדוק את עצמה לכתחילה. אף שהתם אם לא מצאה כלום טהורה".
- 1) עדיין צריכה בדיקה – חכ"א (כלל קי"ג סעי' א', לשונו מובא לעיל), הו"ד פת"ת (ס"ק ד'), מלבושי טהרה (סעי' ב', לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' ט', "ומ"מ צריכה לבדוק"), טהרת ישראל (סעי' ט', לשונו מובא לעיל), ע"י טהרת הבית (סי' ז' סעי' א'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ט"ו, לשונו מובא לעיל).
2. מחמיר.
 - (א) חת"ס (יו"ד סוף סי' ק"נ), הו"ד בפת"ת (ס"ק ו') – "כשהרגישה בבשרה ממש כדרך הנשים שמרגישי פתיחת פה"מ או זעזוע הגוף ואפי' רק כעין צער עקיצת מ"ר וכדומה אזי טמאה אפי' בדקה בכתונת שהוא גרוע מעד שאינו בדוק דעלמא מ"מ טמאה בכ"ש דמידי ספיקא לא נפקא".
 - (ב) מהר"ם שיק (יו"ד סי' קפ"ו) – "שנזדעזע גופה א"כ הוא בחזקת איסור עד שתבדק...".
 - (ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ע"ח).
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק י"ז, ציונים ס"ק כ"ט, סי' קפ"ח ציונים ס"ק מ"ג).

ג. זיבת דבר לח.

1. ע"י לקמן.

ד. בשעת תשמיש.

1. מיקל – חוו"ד (בי' סוף ס"ק א'), "ודע דבשעת תשמיש אין שום אפשרות להבחין בין הרגשת שמש להרגשת דם ולזה אפי' אם אמרה לו בשעת תשמיש מרגשת אני אין צריך לפרוש ממנה באבר מת דכל אשה מרגשת בשעת תשמיש"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' כ"ט).
- (א) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ז) – "חוו"ד רס"י ק"צ והוא תמוה מש"ס דה"י משמש עם הטהורה וא"ל נטמאתי דמיירי בהרגשה וחייב אפרישה".

ט. תרומת הדשן: זיבת דבר לח - לשיטות שזיבת דבר נכלל בגדר 'הרגשה'.

א. מיקל.

1. ע"י חת"ס (יו"ד סי' ק"נ ד"ה מיהו) – "הרגשת זיבת דבר לח אפי' יהיבנא ליה להגאון נב"י ז"ל שהוא הרגשה דאורי' (מה שאניני מודה לו) מ"מ היינו שאם ראתה דם ע"י הרגשה כזו חייבים עלי' כרת שהרי הרגישה בבשרה וקורא אני בה בבשרה שתרגיש בבשרה אבל שיהיה הרגשה כזו מוציאה מחזקת טהרה שלה עד שנאמר שאם נאבד העד או שאינו בדוק תהיה בספק טומאה זה לא אמרי' וא"א לאומרו כלל דכיון דהני נשי דידן רוב ימיהם מרגישים זיבת דבר לח ואיננו דבר חידוש אצלה כמו פתיחת פה"מ והרי אשה בחזקת טהרה עומדת בין וסת לוסת ואיה חזקת טהרתה ודוקא הרגשת פה"מ שהוא דבר רחוק ולא יארע לה כן על הרוב אלא בשעת וסתה וכדומה א"כ אבדה חזקתה משא"כ בזיבת דבר לח ופשיטא שאינה טמאה יותר אלא כשאר בדיקות עד שאינו בדוק".
- (א) אף דבד' החת"ס לא מוזכר בפ"י שהוא מיקל בבדקה ולא מצאה כלום, אלא בבדקה ונאבד העד, ויש קצת חילוק ביניהם. ע"י ליקוטי הערות (על החת"ס שם אות ח').
2. דברי חיים (ח"ב יו"ד סי' ס"ו) – "לטמאות אשה אם לא בדקה עצמה בזיבת דבר לח זה חומרא יתירה ובפרט בזמן הזה ששכיח בנשים שנדמה להם כזיבת דבר לח ואין שום מראה טמאה כלל ולכן יפה פסק בחתם סופר דאין להחמיר רק כשהרגישה שנפתח מקורה".

3. מי נדה (שירי טהרה סי' ק"צ תשובה ל"ח אות ז') – "בדעת התרומת הדשן בהרגישה ולא מצאה כלום טמאה אם בהרגשת זיבת דבר לח נמי כן, והעליתי להיתר מכח ספק ספיקא".
 4. חקר הלכה (נדה אות י"ט ד"ה הדרן) – "מיהו כל דברי התה"ד נאמרים רק בפתיחת פי המקור אבל לא בזיבת דבר לח דהא כל ראיתי תה"ד הוא..."
 5. ערה"ש (סעי' ט') – "י"א דווקא בהרגשת פתיחת פי המקור יש להחמיר אבל בהרגשת זיבת דבר לח תולין במצוי במי רגלים [ס"ט] וכן נשים שרגילות לצאת מהן תדיר ליחה לבנה אם דרכן לצאת בהרגשת פתיחת פי המקור יכולה גם עתה לתלות בזה אף כשלא בדקה דלעולם תולין במצוי [נ"ל] וכ"ש דזיבת דבר לח תולה בהן כשדרכן כן וכן בהרגשה שנודעו איבריה ג"כ אין לחוש [חכ"א] כלומר אפילו להסוברים דזה מקרי הרגשה מ"מ תולין בדבר אחר וכן להסוברים דזיבת דבר לח מקרי הרגשה מכל מקום תולין במי רגלים וכל שכן לפי מה שבארנו דזולת פתיחת פי המקור לא מקרי הרגשה כלל דאין לחוש כמ"ש בסעי' א' ובסי' קפ"ג ומ"מ צריכה לבדוק".
 6. ביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ט"ו, טהרת הבית סי' ז' סעי' א') – "ועכ"פ בהרגישה זיבת דבר לח מיהא בודאי יש להקל מכח הספק ספיקא שכתבנו. וכ"כ בתשורת שי שם ... אולם לפע"ד העיקר לדינא להקל בזה, מכל הני טעמי תריצי דכתיבנא בס"ד. וכדברי כל האחרונים הנ"ל. וכן ראיתי..."
 7. ששבה"ל (ס"ק י"א, סיכום אות ד') – "אין לחוש כשלא מצאה דם".
 8. חוט שני (ס"ק ד' אות ג', רק בדפו"ח) – "אבל בזמנינו כיון שגם טועות בזה, יש להקל".
 9. אוצרות הטהרה (פרק א' סעי' כ') – "בהרגשת זיבת דבר לח אין לחוש אם לא מצאה כלום".
 10. פתחי דעת (פרק א' סעי' כ').
 11. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ט"ו) – "שגם בשאר הרגשות הפוסקים מחייבין אותה לבדוק את עצמה לכתחילה. אף שהתם אם לא מצאה כלום טהורה".
 - הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' כ') – "שהפוסקים מקילים כחת"ס בצירוף שיטת החו"ד שסבר שהא שזיבת דבר לח נחשב כהרגשה הוא דווקא אם הרגישה שזב ממקורה. [וכ"כ הבדה"ש בסקט"ז]. ואף אם אמרה שהרגישה שזב ממקורה, יש להקל מטעם שאמרינן שהיא באמת לא ידעה מה הרגישה רק שחושבת שהרגישה. [והבדה"ש מחמיר בזה]. וכעין הא שכתב בפת"ת ססק"ו לענין אשה שמסופקת אם הרגישה, שמא חלום היתה, שטהורה מטעם ס"ס".
 12. הגר"ש"פ זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ל"ג) – "אני מקיל בזה".
- (א) עדיין צריכה בדיקה – ערה"ש (סעי' ט', לשונו מובא לעיל), עי' טהרת הבית (סי' ז' סעי' א'), עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' פ"ה). הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ט"ו, לשונו מובא לעיל).

ב. מחמיר.

1. חכ"א (כלל קי"ג סעי' ג'), הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק ג') – "נשים שרגיל בהם ליחה לבנה ומוחזקות בזה אפילו הרגישה זיבת דבר לח..."
2. בית שלמה (ח"ב סי' ל"ו) – "הרגישת זיבת לח דודאי יצא ממנה דבר..."
3. מלבושי טהרה (סעי' ב') – "וכן כשמרגשת בעצמה שזב ממנה דבר לח ובדקה אח"כ ולא מצאה כלום ג"כ טמאה".
4. טהרת ישראל (סעי' ד').
5. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ח', אות י', הגר"ש איידר זצ"ל פרק א' הע' ס"ד, עי' מסורת משה ח"א יו"ד אות ק"י) – "לע"ד לענין לא מצאה כלום על בדיקתה יש להחמיר, דהרי כיון שהרגישה זיבת דבר לח, הרי ודאי היה איזו לחלוחית והי"ל לימצא על הבדיקה. אך בהכרח שנפל ממנה קודם שבדקה כיון ששהתה מלבדוק, שזה לכאורה יש לאסור".
6. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קל"ד) – "אשה צריכה לעשות ג' בדיקות אחרי הרגשות של ליחה".
7. בדה"ש (ס"ק ט"ז).
8. מראה כהן (עמ' ו' אות א', הע' י"ד [לשונו מובא לעיל], עי' הע' כ"ג) – "אשה שאינה רגילה לפלוט ליחות טהורות מרחמה, והרגישה פתיחת פי המקור או זיבת דבר לח או שנודעו גופה כדרך שמרגישה בשעת ראיתה, צריכה לחוש שמא נטמאה וצריכה להתרחק מבעלה כדין נדה".
9. מנחת אשר (סי' א' אות ג' ד"ה ובזיבת) – "וכן ראוי לנהוג".
10. עי' אהל שרה (עמ' ב').

ג. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. משנת השלחן (תשובה צ"ג) – "והרגישה זיבת דבר לח פנימית ... ובדקה ולא מצאה כלום - גם כן אסורה".
2. משמרת הטהרה (פרק א' הע' ל"ב) – "דכשמרגשת זיבת דבר לח צריכה לבדוק, אבל בבדקה ולא מצאה כלום מותרת. מכמה טעמים, א' דעת רוה"פ המקילין בזיבת דבר לח לגבי דין תה"ד. ב' דעת המקילין לגמרי בזיבת דבר לח דלא חשיב הרגשה, ג' דעת החולקים על התה"ד, ד' רוב ההרגשות בזיבת דבר לח אינן בעומק ולכ"ע ל"ח הרגשה. ה' מצוי מאד בנשים בזמנינו שהאשה אומרת כן בדדמי מחמת לחץ וכדו', וא"כ לעולם דינו כספק הרגשה וטהורה".
3. אוצרות הטהרה (עמ' תקט"ו אות ע"ז, מראה כהן פרק א' הע' כ"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות כ"ו) – "הרגישה זיבת דבר לח בפרוודור ... אנו מקילים כדעת החו"ד שאינו נחשב בהרגשה בזיבת דבר לח רק במקור".

ד. למחמירים, זיבה אפילו בפרוודור, או רק שיוצא מהמקור.

1. רק שיוצא ממקורה – הגריש"א זצ"ל (לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק ט"ז, והני מילי כשהרגישה זיבת דבר לח ממקורה אבל אם הרגישה איזו זיבה בבית החיצון (וכל שכן אם הרגישה רק איזו לחות שם) היא טהורה אפילו אם לא בדקה עצמה שהרבה פעמים מרגישה האשה הרגשות אלו בבית החיצון ולא יצא כלום ממקורה").
(א) בדה"ש (ציונים ס"ק כ"ט) – "ואפשר שבכ"מ צריכה לכתחלה לבדוק כשמרגשת איזו זיבה בבית החיצון אמנם אם רגילה מכבר לראות מראות טהורות ע"י הרגשה זו נראה שא"צ להחמיר בזה".

ה. מראי מקומות – פרדס רמונים (שפתי חכם סוף ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק י"ד), הגר"ח פ"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' י"ז אות י"ט), אורחות הבית (פרק כ' סעי' ב', הע' ה'), אבני ישפה (ח"א סי' קע"ג תשובה א'), הגר"ש פ"עלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"א עמ' קצ"ח).

1. הגר"מ הלב"שטאם זצ"ל (משנת השלחן תשובה צ"ג ד"ה אשה) – "ואם יש עוד סניף להקל אפשר להקל".

י [תרה"ד: מצאה מראה טהור.

א. הלכה.

1. מיקל – תרה"ד (ח"א סי' רמ"ו, "הואיל ומצאת ליחלוחית דלובן על העד אמרינן דהיא טיפת לובן היא דארגשה דלובן וירוק נמי מן המקור קאתי"), מחבר (סי' קפ"ח סעי' א', "ואפילו הרגישה שנפתח מקורה, ובדקה מיד ומצאה מראות הללו, טהורה"), ב"ח (סי' קפ"ח סוף ס"ק א'), תוה"ש (סוף ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), סד"ט (ס"ק ד' ד"ה ודע), נוב"ת (יו"ד סי' קי"ט), חת"ס (יו"ד ריש סי' קס"ח), חו"ד (חי' ס"ק ב'), מהר"ם שיק (יו"ד סי' קפ"ו), גבעת שאול (סי' ס"ז), חכ"א (כלל קי"ג סעי' א'), פת"ת (ס"ק ו'), גר"ז (ס"ק ב'), קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ג', לחזו"ש לחם ס"ק ז'), צמק צדק (פסקי דינים סעי' א'), חקר הלכה (נדה אות י"ט ד"ה הדרן), ערה"ש (סעי' ה'), טהרת ישראל (ס"ק י"א), בדה"ש (ס"ק י"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ע"ח), פתחי דעת (פרק א' סעי' כ"א), אהל שרה (עמ' ב').

(א) צריך שתמצא מראה לבן שאינו מצוי – עי' חת"ס (יו"ד סי' קס"ח ד"ה הנה), הו"ד בפת"ת (ס"ק ו'), מהרש"ם (פתחא זוטא ס"ק ה', "ומ"ש החת"ם [קס"ח הנ"ל] דלעולם תוציא לפנינו מלוכלך נ"ל דאם הוא רק לח ואין שום ממשות ליחה על העד אין זה בכלל מראה טהור לתלות בו ההרגשה אבל אם יש ממש ליחה עבה וכדומה או יש להקל בזה"), בדה"ש (סי' קפ"ח ס"ק כ"א, ציונים ס"ק מ"ט), פוסקים.

ב. חקירה: האם צריך ראייה שלא היה דם טמא, או שמא צריך לתלות מה שגרם ההרגשה.

1. שיטות.

(א) ראייה שלא היה דם - חו"ד.

(ב) לדעת מה גרם ההרגשה - גבעת שאול.

(ג) לדעת מה שגרם ההרגשה, אם הדעת נוטה - חת"ס.

2. נ"מ.

(א) נאבד מקצת העד, ובחציו יש לחלוחית טהורה - עי' לקמן.

(ב) בדקה רק בחוץ [ולא חורים וסדקים], ומצאה מראה טהור - עי' לקמן.

(ג) בדקה בעד שאינו בדוק. ומצאה גם מראה טהור - עי' לקמן.

(ד) מצאה מראה טמא ומראה טהור - עי' לקמן.

(ה) האם צריך שיהיה הבדיקה בתוך שיעור וסת - עי' לקמן.

3. מראי מקומות – בדה"ש (סי' קפ"ח סעי' א' בי' ד"ה ובדקה), חוט שני (ס"ק ד' ד"ה ובביאור), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ל"ג, הע' ל"ה, הע' מ"ד, הע' מ"ה, עמ' תפ"ג).

ג. נאבד מקצת העד, ובחציו יש לחלוחית טהורה.

1. מחמיר – חו"ד (בי' ס"ק ל"ז, "אפי' נאבד מקצת העד טמאה ואינה טהורה כשהרגישה רק כשודעת בבירור שלא ראתה על העד רק מראות טהורות"), הו"ד בפת"ת (ס"ק ו').

2. מיקל – לפי החת"ס (ארטסקרול, עמ' תפ"ד), פרי דעה (סוף סי' ק"צ על הט"ז, לשונו מובא לקמן), בדה"ש (סי' קפ"ח ס"ק י"ז, בי' ד"ה ובדקה).

ד. בדקה רק בחוץ [ולא חורים וסדקים], ומצאה מראה טהור.

1. מיקל – פתחא זוטא (ס"ק ה', "ובאם לא בדקה כלל ורק מצאה תיכף על הכתונת או שקינחה תיכף באו"מ ומצאה לחות מראות טהורות א"צ לבדוק יותר כן נראה מכל השו"ת המדברים בענין זה להמעין היטב"), בדה"ש (סי' קפ"ח ס"ק י"ז, בי' ד"ה ובדקה).

2. מחמיר – לפי החו"ד (בדה"ש סי' קפ"ח סעי' א' בי' ד"ה ובדקה, עמ' ע"ז).

ה. בדקה בעד שאינו בדוק, ומצאה עליו מראה טהור וגם מראה טמא פחות מכגריס ועוד.

1. מחמיר, דלא תלינן מראות הטהורות בדם מאכולת וטמאה.

(א) הגר' מרדכי סג"ל (גבעת שאול סי' ס"ז) – "ולא תלינן ההרגשה שם במראה הטהור והדם במאכולת כיון דאיכא ריעותא לפנינו שהרגישה".

(ב) חו"ד (חי' ס"ק ב', בי' ס"ק ל"ז) – "דאפילו ראתה על עד שהוא מלוכלך בודאי מדם מראות טהורות טמאה כשהרגישה".

- (ג) מהר"י אשכנזי (יו"ד סי' ל"ו) – "הייתי תמיד נוהג להחמיר ולטמאות שאלה זו כשהי' בא בהרגשה כמבואר בס' ה"ד".
 (ד) לחז"ש (לחם ס"ק ז') – "יש להחמיר".
 (ה) חקר הלכה (נדה אות י"ט ד"ה הדרן) – "אבל במצאה מראה טמאה ג"כ לא אמרינן דמראה טמאה בא אחר ההרגשה ותלינן ברוב דרוב פתיחה המקור למראה טמאה. ועפ"ז נדחה מ"ש בת' גבעת שאול והלב"ש קבעו להלכה בחי' דינים סק"פ דבבדקה בעד שאינו בדוק ומצאה מראה לבינה וטפה פחות מגריס דטהור דכיון שמצאה טפה א' אדומה ג"כ אמרינן דרוב פתיחת המקור למראות הטמאות ואזלינן בתר הרוב וטמאה ורק בלא מצאה רק לבינה הוא דמקיל התה"ד".
 (ו) ששבה"ל (ס"ק י"ג, סיכום אות ח', שבט הלוי ח"ד סי' ק"ד) – "להלכה צל"ע אם להקל בזה, דעינינו רואות דבזה"ז לא שכיחי כ"כ טפי דמים בסדין וכתונת דכנים סתם לא שכיחי, אלא דבכתמים בלי הרגשה, כך גזרו והקילו פחות משיעור בין שכיחי כנים בין לא שכיחי, אבל הכא דמדדן תלי' ממש אתינן עלה כיון דהרגישה, א"כ צריך המציאות להיות כך שאפשר לתלות, ואיני רואה בזה"ז הבדל כ"כ בין עד שאינו בדוק לכתונת וא"כ סתימת הח"ס סי' ק"נ נראה עיקר יותר".
 (ז) בדה"ש (סי' קפ"ח ס"ק י"ט, בי' ד"ה ובדקה [עמ' ע"ז]).
 2. מיקל, יש לתלות ההרגשה במראה הטהור והטמאות נתלה במאכולת.
 (א) גבעת שאול (סי' ס"ז) – "והנה לכאורה היה נראה להקל מהאי דינא היכא דבדקה עצמה בעד שאינו בדוק אפילו משוך טהורה".
 (ב) לבושי שרד (חידושי דינים סי' פ', ס"ק קפ"ט) – "אשה שהרגישה שנפתח מקורו ובדקה בחלוקה שאינו בדוק ונמצה כתם גדול ממראה טהורה ובתוכו היה מראה אדום אם המראה אדום היה פחות מגריס ועוד טהורה".
 (ג) פרי דעה (סוף סי' ק"צ על הט"ז) – "ואם שאינו כדאי להכריע מ"מ מסתבר לפענ"ד כהגבעת שאול ולבושי שרד, דאפילו לדעת הראב"ד בבעלי הנפש דרוב דמים הבאים ע"י הרגשה טמאים, היינו בלא חזינן בבירור שיצא דם טהור מהמקור עכשיו, אבל בדחזינן שיצא עכשיו דם טהור שהוא בא ג"כ בהרגשה מהיכא תיתי לא נתלי ההרגשה במה שאנו רואין למראות עינינו ונחוש להחזיק איסור שיצא ג"כ דם טמא. ולפ"ז ה"ה וכ"ש אם נאבד מקצת העד ובמה שנמצא ליכא רק מראה טהור לא חיישינן שמא בהנאבד הי' מראה טמא".
 (ד) רבי ידידיה טיאה ווייל (יו"ד סי' מ"ב ד"ה ואומר אני דשאלתו, סי' נ"א ד"ה ונבוא).
 (ה) נודע בשערים (תנינא סי' י"ג ד"ה הגם) – "חתם סופר ... לדעתי אינו נראה דהוא חומרא גדולה".
 (ו) צמח צדק (יו"ד סי' קמ"א אות ד', אות ה') – "וגבי בדיקה בעד שאינו בדוק תיומ"י שהרגישה יש להקל בכה"ג. וכן פסק בתשו' גבעת שאול סי' ס"ז להקל גבי עד בכה"ג".
 (ז) עי' אבני נזר (יו"ד סי' רכ"ב אות ז') - לשונו מובא לקמן.
 (ח) טהרת הבית (סי' ז' סעי' ד') – "והלכה כדברי המתירים".
 3. תלוי אם בדקה בכתונת או בעד שאינו בדוק.
 (א) חת"ס (יו"ד סי' ק"פ) – "אשה שהרגישה שנפתח מקורה ובדקה עצמה בכתונת שלה ומצאה מראה טהורה וגם טפי דם פחו' מכגריס ועוד דין זה צ"ע ... אשה שבדקה עצמה בעד שאינו בדוק המלוכלך בכמה לכלוכי' הוה כלא בדקה כלל ותלי' שדם יצא מהמקור והאי מראה טהורה לאו מגופה אלא מעלמא אפי' אין על העד שום דם רק מראה טהור דין זה צ"ע להקל. [ועיי' בס' ק"נ וקס"ח]. מיהו בכתונת יש להקל ... והכא בכתונת טפי דם פחות מכגריס איך שייך לומר בשוק של מטבח' לא עברה הרי עברה ועברה שאין לך כל סדין שאינה מלאה דם כנים ואמנם לענין מראות כשרות מהיכי נתלה שנתעסקה ולא אדעתה טוב לתלות מגופה ואי דלא ארגשה הרי הרגישה ומה"ל להמציא נתעסקה ולא אדעתה ע"כ המיקל לא הפסיד והמתע"ב".
 עי' חת"ס (יו"ד סי' ק"נ, סי' קס"ז, סי' קס"ח) – "אזי טמאה אפי' בדקה בכתונת שהוא גרוע מעד שאינו בדוק דעלמא מ"מ טמאה בכ"ש דמידי ספיקא לא נפקא".
 4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ו', סי' קפ"ח ס"ק ה'), דרכ"ת (ס"ק רס"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' מ"ג), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קנ"ה, ס"ק קנ"ו).
 (א) מהר"ם שיק (יו"ד סי' קפ"ו ד"ה והרב) – "אם נמצא אדום כשיעור מאכולת דשכיחא השתא נוכל לתלות במאכולת אבל אם גדול יותר אע"ג דאינו כגריס או אפילו גדול רק כשיעור מאכולת אבל לפי ענין הכתם נראה שהכל בא ממקום אחד והכל בא מגופה כיון שהי' בדיקה ויש לחוש להרגש' אלא שהיא סברה הרגשת עד הוא נראה דיש להחמיר ואין לדיין אלא מה שענינו רואות".
 (ב) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ג' ד"ה וכן, ס"ק מ"א ד"ה וראיתי) – "נראה דהדין עם הגבעת שאול, דהא ודאי אם היה אפשר לנו לומר דהמראה הטהור אתיא מעלמא, והיינו מסופקים מה ראתה בהרגשה זו, אם מראה טהור ומראה הטמאה היא ממאכולת, או להיפך, שראתה בהרגשה זו מראה טמאה והטהורה אתיא מעלמא, בזה שפיר יש לנו לומר דניזל בתר רובא, ורוב דמים באשה טמאין הן. אמנם אחר שאין הדבר כן, דהמראה הטהור ודאי אתא מגופה, וכמו"ש הרב בתשובתו בסוף סי' זה. וא"כ הדבר ברור לנו שיצא ממנה מראה טהורה, רק שאנו מסופקים שמא יצא ממנה גם המראה הטמאה, וכיון דעכ"פ שוב אין לנו ראייה על ספק זה מפאת הרגשתה, דהא זה ודאי שיצא ממנה מראה טהורה, א"כ שוב דומה דין זה, להיכי שאינה יודעת כלל אם הרגישה, ומצאה פחות מגריס, דמוקינן לה בחזקת טהרה, ותלינן בדם מאכולת, והוא הדין כאן, דממה שהרגישה אין לנו שום ראייה להחמיר, כיון דודאי יצא ממנה מראה טהורה וכנ"ל".

1. בדקה בעד שאינו בדוק, ומצאה עליו רק מראה טהור - לפי המחמירים לעיל.

1. מחמיר.

- (א) עי' חת"ס (יו"ד סי' ק"פ) - לשונו מובא לעיל.
 (ב) בדה"ש (סי' קפ"ח סעי' א' בי' ד"ה ובדקה, עמ' ע"ז) – "אמנם בחת"ס סימן ק"פ שדא נרגא בפסק זה דהואיל והעד אינו בדוק והוא מלוכלך בכמה לכלוכים הא איכא למימר שגם המראה הטהור לא בא מגופה אלא מעלמא והדר הו"ל כלא בדקה כלל דטמאה מחמת ההרגשה ועפ"ז חוכך שם החת"ס להחמיר אפילו לא מצאה דם אדום כלל על העד ... ולענין דינא ... ולענין בדקה

בעד שאינו בדוק שיש לחוש בו שהמראה הטהור בא מעלמא יש להחמיר אפילו לא מצאה עליו מראה טמא דהו"ל כלא בדקה כלל דטמאה וכנ"ל בשם החת"ס".

ז. מצאה מראה טמא ומראה טהור.

1. מחמיר, דלא תלינן מראות הטהורות בדם מאכולת.
 - (א) חוו"ד (בי' ס"ק ל"ז) – "עט"ז ס"ק מ"ח ... ונראה דפלוגתייהו אינה אלא בלא הרגישה, אבל בהרגישה שיצא דם ממקורה ומצאה מראות טהורות על חלוקה וגם מראה אודם לכולי עלמא אינה תולה, אפי' היא בעלת חטטין אינה תולה לומר שהרגשה היה מחמת המראות טהורות כמו בסימן קפ"ח סעיף א' ואודם הוא מהחטטין, ואפילו אם האודם הוא פחות מגריס אינה תולה במאכולת. והטעם דרוב פתיחת המקור מנשים למראות טמאות הן, תדע דהא טמאה בלא מצאה כלל ולא תלינן במראות טהורות".
 - (ב) לחז"ש (שמלה סוף הסי' ד"ה וכל).
 - (ג) בית שלמה (ח"ב סי' ל"ו) – "אף אם מצאה מראה טהורה כיון שנמצא ג"כ דם אדום יש להחמיר אף בפחות מכגריס ועגול ... אמנם אם לא הרגישה פה"מ רק זיבת דבר לח ומצאה מראה טהורה ובתוכה אדום פחות משיעור ועגול יש לסמוך אמקילין ... אבל במשוך ודאי יש להחמיר בכל ענין אף דחלוק הלוששת בו מקרי אינו בדוק לענין פחות מגריס".
 - (ד) חקר הלכה (נדה אות י"ט ד"ה הדרן) – לשונו מובא לעיל.
 - (ה) ערה"ש (סעי' קמ"א) – "אבל הרגישה אין להקל גם בריחוק מקום [ח"ד סקל"ז]".
2. מיקל, יש לתלות ההרגשה במראות הטהורות והטמאות נתלה במאכולת.
 - (א) ע"י מהרש"ם (ח"ו סי' צ"ט) – "שהרגישה ויש לפנינו מראה טהור **שיצא בודאי** ע"י ההרגשה מבפנים שהרי הוא כגריס א"כ אף שנמצא בקצהו מראה אדום פחות מכגריס שיש לתלותו במאכולת לכו"ע מוקמי' להאשה בחזקת טהרה ואין להחזיק מספק שראתה ע"י ההרגשה גם טפת אודם".
 - (ב) אבני נזר (יו"ד סי' רכ"ב אות ז') – "גם זאת אם לא הספיקה ליתן העד על אותו מקום כרגע וזב על הכתונת ומצאה על הכתונת מראות טהורות. וגם פחות מכגריס אודם. תלינן הפחות מכגריס במאכולת. והוא ג"כ מטעם הנ"ל. דאף שאין זו בדיקה המבררת טהרתה. דאפשר שהוא מגופה. זו הא א"צ בדיקה כיון שיש מראות טהורות. ומהכ"ל לחוש שמא הפחות מגריס ג"כ מגופה. כיון שאפשר לתלות במאכולת וכן פסק בתשו' נודע בשערים (ח"ב י"ג) דלא כחת"ס (סי' ק"נ קס"ז קס"ח)".
 - (ג) צמח צדק (יו"ד סי' קמ"א אות ד') – "מ"ש הח"ד סס"י ק"צ דפלוגתא דרמ"א וט"ז מיירי בדלא הרגישה דוקא אין דבריו נכונים דנהי די"ל דמיירי ג"כ בלא הרגישה. ומ"ש הרמ"א בתשו' שם בידוע בודאי שהלבן בא ממנה י"ל כדפי' בתשו' מעיל צדקה סס"י י' כגון דשכיח שראתה כן בבדיקה כדמותו וצלמו וע' בלשון השאלה שברמ"א שם שהיתה רגילה לראות כו'. אבל כמ"כ אפי' בהרגישה ומצאה מראות טהורות וגם מראה טמאה פחות מכגריס י"ל דטהורה דהתה"ד דקאמר דהרגשה סברא דאורייתא היא היינו כשא"א לתלות ההרגשה במידי. אבל כשיש לתלות ההרגשה בהמראות טהורות עדיף מהא דתלינן באימור הרגשת עד ומחמת המראה טמאה פחות מכגריס ודאי אינה טמאה".
 - (ד) ע"י אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ג אות א', אות ב') – "אשה שהרגישה דבר לח יוצא מגופה ומצאה על הבגד התחתון שלה מראות טהורות וגם נקודות של דם, מכל מקום אינה טמאה מכיון שהבגד אינו בדוק והיא בחזקת טהרה".
3. מראי מקומות.
 - (א) בדה"ש (סי' קפ"ח סעי' א' בי' ד"ה ובדקה, עמ' ע"ז) – "נראה שיש להקל כדברי הגבעת שאול הנ"ל והני מילי כשמראה הטמא הוא עגול דאז הוי רגלים לדבר שלא בא מגופה ...".
 - (ב) יש לדון אם תלוי בהשאלה לעיל [בדקה בעד שאינו בדוק]. וכן נראה מהחוו"ד, אבני נזר, ועוד. ויש לפקפק.

ח. בדיקה מיד, ולא עיינה בעד עד לאחר זמן רב, ולא מצאה כלום.

1. מיקל, אם בדקה בתוך שיעור וסת.
 - (א) נוב"ת (יו"ד סי' קי"ט) – "אם בדקה והניחה העד עד הבוקר ובבוקר לא מצאה כלום יותר יש לתלות לטהרה **ותלינן שהיה מראה טהור ונתייבש על העד** עד שאינו ניכר מלומר שהיה אדום שא"כ צריכין אנו לומר שנימוק קודם שבדקה כרגע דזה אינו שכיח ושפיר כתבת סברא זו. ואמנם זה היה אם היתה בודקת מיד שהרגישה כשיעור וסת אבל אם לא בדקה כי אם אחר שיעור וסת ודאי חיישינן שמא נימוק או נאבד דאף דאנן קי"ל בש"ע סימן קפ"ד סעיף ט' דמהני בדיקה אפילו אחר זמן עיין שם בט"ז ובש"ך היינו משום דקיי"ל וסתות דרבנן אבל הרגשה לדעת התה"ד הוא דאורייתא".
 - (ב) פת"ת (ס"ק ז').
 - (ג) מלבושי טהרה (סעי' ו', ס"ק י').
 - (ד) טהרת ישראל (סעי' ז').
 - (ה) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה צ"ט).
2. מחמיר.
 - (א) ערה"ש (סעי' י"ג) – "בהרגשה גמורה שבדקה מיד והניחה העד עד הבוקר ובבוקר לא מצאה כלום וטיהרה ע"ש ואני חוכך בזה לאיסור".
3. מראי מקומות.
 - (א) בדה"ש (בי' ד"ה שהיא) – "וכתב הנוב"י ... ויש לעיין בזה דכפי הנראה אפילו במראה לבן יש להכיר אח"כ על העד אם היה עליו מראה ונתייבש או לא היה עליו כלל שאף הלוברן משאיר קצת כתם ושינוי מראה על העד ואם לא נראה עליו שום שינוי מראה בידוע שלא היה עליו כלום ובדין שתהא טמאה, וצ"ע".

ט. **בדקה אחר זמן וסת, ומצאה מראה טהור.**

1. **טמאה.**
 - (א) תו"ד (בי' ס"ק ל"ז, סי' קפ"ח חי' ס"ק ה', בי' ס"ק ב').
 - (ב) הו"ד בפת"ת (סי' קפ"ח ס"ק ד').
 - (ג) פתחי דעת (פרק א' סעי' כ"ב).
 2. **מיקל.**
 - (א) תפארת ישראל (ס"ק ג').
 - (ב) סד"ט (ס"ק ד' ד"ה ודע) – "וודאי אין סברא דאם הרגישה ואחר זמן רב בדקה את עצמה ומצאה מראה טהורה דאינה יכולה לתלות הרגשה זו בהא, דא"כ אם איתא דהוי מעיקרא בשעת הרגשה, מאן עכביה עד השתא, והיה לו לצאת. אף על גב ...".
 - (ג) חת"ס (יו"ד סי' קס"ח ד"ה הנה בש"ע) – "דאמר שמואל הגיע שעת וסתה ולא בדקה ולבסוף בדקה ומצאה טהורה ה"ז טמאה והקשה הגאון הנ"ל ממ"נ אי לא ארגשה הא לא ארגשה ואי ארגשה בלאה"נ טמאה לתה"ד ות"י תפארת ישראל הנ"ל דמיירי בדבקה ומצאה מראה טהורה דמשום הרגשה היתה טהורה ואלו משום וסת טמאה היא וזהו פשוט מאוד".
 - (ד) מי נדה (שירי טהרה סי' ק"צ תשובה ל"ח אות ז' ד"ה ומה) – "דבמצאה מראות טהורות אפילו אחר שיעור וסת טהורה ... והדין עמי, כי חזקה דכאן נמצא כאן היה הוי חזקה אלימתא אפילו בשל תורה, מכל שכן בכתמים דרבנן ובחזקת טהרה".
 - (ה) בדה"ש (סי' קפ"ח ס"ק י"ח, בי' ד"ה ובדקה, "רוב הפוסקים").
 - (ו) ששבה"ל (ס"ק י"ב).
 - (ז) עד כמה זמן.
 - (1) מעת לעת – ערה"ש (סעי' ח', "דתלינן עד מעת לעת"), טהרת ישראל (ס"ק ו, "עד מעל"ע עה"ש ז"ח"), הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' כ"ב).
 - (2) אחר חצי שעה, מחמיר – הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק י"ח אות ה'), ששבה"ל (ס"ק י"ב, "לא יציל אם תבדוק אחר חצי שעה, וצ"ע שיעור זמן"), מראה כהן (פרק א' הע' י"א, "ובחצי שעה בודאי יש לאסור"), פתחי דעת (פרק א' סעי' כ"ב).
 - (3) חמש דקות – דרכי טהרה (עמ' י"ג, "תבדוק מיד עד חמש דקות ... ואם היא מסופקת והבדיקה היתה תוך כ"ד שעות - יש מקילים וסומכים על סברתם רק במקרים מיוחדים וכשיש עוד סיבות להקל").
 - (4) מראי מקומות – סד"ט (ס"ק ד' ד"ה ודע, "ספק עד כמה מקרי בהא מיד"), צמק צדק (פסקי דינים סעי' א', "והכל לפי ראות עיני המורה"), בדה"ש (סי' קפ"ח סעי' א' בי' ד"ה ובדקה, סוף עמ' ע"ז), חזקת טהרה (הליכות ישראל נדה ח"א סי' כ"ב הע' י"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ל"ה), מנחת אשר (סי' א' סוף אות ג'), מגילת ספר (סי' א' אות ד').
3. **דעת האג"מ** (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י') – "כשלא בדקה תיכף אלא אח"כ, שאינו כלום".
 - (א) מחמיר – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ל"ה).
 - (ב) מיקל – הג"ה בתוך האג"מ (שם, "אבל ציור למעשה ע"ז שצריכה לבדוק דווקא ברגע מסויים, הוא דבר רחוק").
 4. **ע"י לקמן לגבי בגד מהודק לגופה.**

י. **בדקה עצמה בתוך שיעור וסת, ולא מצאה כלום.**

1. **מחמיר.**
 - (א) סד"ט (ס"ק ד' ד"ה ודע) – "ודאי צריך לומר דתיכף להרגשה בדקה את עצמה ...".
 - (ב) נב"ת (יו"ד סי' קי"ט).
 - (ג) תו"ד (חי' ס"ק ב', בי' ס"ק ג', בי' ס"ק ל"ז) – "ואפילו בדקה עצמה בתוך שיעור וסת ומצאה טהורה אם לא שמצאה מראות טהורות".
 - (ד) לחז"ש (לחם ס"ק ה').
 - (ה) מלבושי טהרה (סעי' ג', ס"ק ה').
 - (ו) ערה"ש (סעי' ו') – "גם כשבדקה תיכף היא טמאה כשלא מצאה מראות טהורות".
 - (ז) מראה כהן (עמ' ז' אות ה').
2. **מיקל.**
 - (א) תפארת ישראל (ס"ק ג') – "היינו כשיעור וסת".
 - (ב) ע"י טהרת ישראל (ס"ק ה') – "המיקל לאחרים לא הפסיד".
 - (ג) באר משה (חק וזמן עמ' כ"ה אות ג') – "תוך ב' רגעים (מינוטע"ן) טהורה".
 - (ד) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה א' ד"ה כשמרגשת, תשובה צ"ג ד"ה כשמרגשת, תשובה צ"ה) – "אשה שהרגישה [שנפתח מקורה או הרגשת זיבת דבר לח] ובדקה מיד בתוך שיעור וסת ולא מצאה כלום - טהורה".
 - (ה) הגרפח"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' י"ד אות י"ג, אות י"ד) – "ויש להקל ... שהוא כמה דקות".
 - (ו) חוט שני (עמ' קמ"ג אות ח') – "נוהגים להקל".
3. **מראי מקומות – פת"ת** (ס"ק ה', ס"ק ו', ס"ק ז', סי' קפ"ח ס"ק ד'), טהרת ישראל (סעי' ה'), בדה"ש (ס"ק י"ח, בי' ד"ה ובדקה, מלואים שם), ששבה"ל (ס"ק י"ב), חוט שני (ס"ק ד' אות ז'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' מ"ז).
 - (א) חת"ס (יו"ד סי' קס"ח ד"ה והנה) – "לבי ניקרני בזה ואיני יודע".
 - (ב) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק א' ד"ה אולם) – "לדעתי צ"ע בזה למעשה".

יא. **לבשה בגד סמוך לגופה [בגד שאפשר לבדוק].**

1. מיקל.
 (א) תפארת צבי (סי' א' ס"ק י"ד ד"ה והנה) – "אלא מ"מ כשאפשר לבדוק צריך לבדוק וכ"ש בימי נקיים וכ"ש בג' ראשונים נ' ודאי יש לסמוך על תיקון הנז' לפטרה מטורח הבדיקה".
 (ב) הו"ד בדרכ"ת (סי' ק"צ ס"ק כ"א).
 (ג) באר משה (חק וזמן עמ' כ"ו) – "דבכל ההרגשות יש לסמוך על דברי הגה"ק רבי צדוק גם בלא מצאה כלום וגם ביום הוסת".
 (ד) הגרש"ז אולמאן (חק וזמן עמ' כ"ו) – "דיש לסמוך על דברי רבי צדוק צוקללה"ה לגמרי כמו שכתבם, דהיינו גם בלא מצאה כלום".
2. מחמיר.
 (א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י') – "הא פשוט שבדיקת המכנסים לבד לא יועיל, דאשה המחוייבת לבדוק צריכה גם לבדוק גופה, וכיוון שהשתינה הא"א שוב לבדוק גופה, ואין לטהרה כשמחוייבת בדקה".
3. צריך שיהיה מראה טהור.
 (א) ששבה"ל (ס"ק י"א, סיכום אות ה') – "אבל אם אינה מוצאת כלום, טמאה".
 שבה"ל (ח"ב סי' פ"ח) – "בתשו' תפארת צבי דאם לובשת מכנסים ובו חתיכת בגד פשתן שנדחק לאותו מקום א"כ הוי בדיקה תדירות, ע"ש והובא בד"ת סי' ק"צ סוס"ק נ"א – ומכ"ש בזמנינו דלובשים מכנסים דחוקים מאד לגוף שעל ידם נתברר בירור שלם המראה שראתה אם טהורה היא ואם מצאה בבגד החיצון ולא מצאה על המכנסים טהורה. – ובזה אין אנו צריכים להכניס עצמינו בבדיקת תה"ד ובשיעור וסת".
 (ב) בדה"ש (סי' קפ"ח ס"ק כ"ב) – "ואם לובשת מכנסים ובהם חתיכת בגד פשתן או צמר גפן שנדחק לאותו מקום הוה ליה בדיקה תדירית וכן בזמנינו שלובשות מכנסים דחוקים לגוף ועל ידם מתברר המראה שראתה אם טהורה הוא אם לאו אינה צריכה לבדוק בכל פעם שמרגשת אלא בודקת אח"כ בחתיכת הבגד או במכנסיה קודם שתגע בבעלה".
 (ג) מראה כהן (עמ' ז' אות ג', [לשיטתיה לאות ה']) – "ואם היא לבושה בבגד צמוד ומהודק לגופה, כתבו האחרונים שגם אם לא בדקה את עצמה מיד, יכולה אח"כ לבדוק את עצמה באותו מקום וגם את הבגד, ואם מצאה מראה טהור, בכמות גדולה יותר מהלחות הרגילה באותו מקום, טהורה. אך אם הבגד הוא כהה באופן שאי אפשר להבחין עליו אם המראה טמא או טהור צריכה להקפיד לבדוק את עצמה מיד".
4. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סי' קפ"ג סעי' א' תמצית אות כ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק י"ח אות ג', לשונו מובא לקמן), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' מ"ז אות ג').

יא] רגילה שיש הפרשה טהורה.

א. מיקל.

1. חכ"א (כלל קי"ג סעי' ג') – "דהוא הדין נשים שרגיל בהם ליחה לבנה ומוחזקות בזה אפילו הרגישה זיבת דבר לח ולא בדקה טהורה כיון שמוחזקות בכך ורגילה בכך תלינן במצוי".
2. הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק ג').
3. תפארת צבי (שו"ת סי' א' אות ה') – "דבר המצוי אצלה וכבר בדקה כ"פ ומצאה מראות טהורות ... שיש לסמוך ע"ז".
4. דברי חיים (ח"א סי' ל"ד, סי' ל"ז, ח"ב סי' ס"ו) – "נראה לי כיון דאשה רגילה ומצוי אצלה מראות לבנות והרגישה בעת יציאתן כאשר נתבאר על פי בדיקתה כמה פעמים בודאי תולין במצוי ולא גרע ממכה שיודעת שמוציאה דם שתולה אליבא דכולי עלמא [ע"י סי' קפ"ז סעיף ה'] ודו"ק. אך הא תינח בימי טהרתה".
5. תשורת ש"י (סי' תנ"ו) – "דבשו"ת דברי חיים ... בשו"ת בית שלמה ... כחא דהיתרא עדיף".
6. מהרש"ם (ח"א סי' קפ"ח) – "ומצאתי בשו"ת תפארת צבי להגאבד"ק גלוגא ואה"ו חיו"ד סימן ל"ט שהעלה דבאשה שרגילה לראות ליחה לבנה בשעת הרגשה דיש להקל גם בהרגישה ובדקה ולא מצאה כלום. וגם התה"ד מודה בזה וכתב שם גם כן דכיון דעל פי רוב מוצאת ליחה לבנה וזיבת דם אינו מצוי שלא בשעת ווסתה תולין ברוב ע"ש. וע' בתשו' ד"ח ח"א סימן ל"ד וח"ב סימן ס"ו שהעלה גם כן דאם בדקה כמ"פ היטב ונמצא מראה טהור דיש להקל. ועיין בשו"ת שער צדק להגאון מדעעש (פאנט) סימן קל"ח שפסק גם כן דאם בדקה ג' פעמים ונמצאת טהורה גם בתוך ספירת ז' נקיים יש להקל בכה"ג".
7. ערה"ש (סעי' ט') – "נשים שרגילות לצאת מהן תדיר ליחה לבנה אם דרכן לצאת בהרגשת פתיחת פי המקור יכולה גם עתה לתלות בזה אף כשלא בדקה דלעולם תולין במצוי [נ"ל]".
8. צמח צדק (יו"ד סי' קל"ג אות ו') – "שאם ההרגשה היה רק זיבת דבר לח יש לצדד להקל טפי ובאשה שרגיל בה זיבת ליחה לבינה י"ל אפילו לא בדקה א"ע כלל טהורה".
9. מנחת פתים (סי' קפ"ח על רמ"א סעי' א') – "אפשר להקל בכל ענין כשבדקה כבר כמה פעמים, כהחכמת אדם ותשורת ש"י".
10. טהרת ישראל (סעי' ד').
11. חזו"א (חוט שני ס"ק ד' אות ג' ד"ה ואם, פרק א' דין אשה שהרגישה ולא מצאה דם אות ג').
12. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ט') – "אלו נשים שרגילות להרגיש זיבת דבר לח יוצא מגופן וכשבדקות מוצאות מראות טהורות, אם ידוע זה להן עי"ז שכל הפעמים שהרגישה היה זה מראה טהור – ולא שייך להחשיב זה ידיעה ברורה אלא כשהיה זה בזמנים שונים, היינו כגון ביום ובלילה בשעת עבודתה ובשעת מנוחה וכדומה. אם בכל זמן ובכל אופן בדקה והיו מראות טהורות, יש לסמוך אם בדקה ג' פעמים. ואם היו הג' בדיקות בזמן אחד ובאופן אחד, ואפילו יותר מג', אינו מועיל אלא לאותו הזמן ואותו האופן. ומהני זה רק לימי טהרה ממש שלה, וליום הוסת לא מהני בשום אופן. ולשבעת ימי ספירת נקיים שלה צריכה בדיקה ג"פ ביחוד לימי ספירה – אם יהיו ג"פ אף בימי ספירה של הרבה פעמים שבדקה והיו זה מראות טהורות, תוכל לסמוך ע"ז".
13. באר משה (חק וזמן עמ' כ"ז ד"ה ולמעשה).

14. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ס"ה, תשובה צ"ד, חק וזמן עמ' כ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק י"ח אות ג') [לשונו מובא לקמן], פתחי דעת פרק א' הע' נ"א).
15. ששבה"ל (ס"ק י"א ד"ה ובדברי) – "יש להקל כרוב פוסקים".
- שבט הלוי (ח"ב סי' פ"ח) – "וגם דעת החכמת אדם דנשים הרגילות בליחה טהורה תולים במצוי, ואף שיש חולקים עליו. אמנם הגאון מהרש"ם ח"א סי' קפ"ח פסק כוותי' ע"ש מילתא בטעמא והנסיין מוכיח כוותי' דרוב מובהק הוא דרובא דרובא דזיבות האלה הם טהורים".
16. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קל"ד) – "אשה צריכה לעשות ג' בדיקות אחרי הרגשות של ליחה".
17. חוט שני (ס"ק ד' אות ג', פרק א' דין אשה שהרגישה ולא מצאה דם אות ג').
18. אורחות הבית (פרק כ' סעי' ד') – "אשה שרגילה לפלוט גם בימי טהרתה ליחה במראה טהור, אם בדקה שלוש פעמים ומצאה רק ליחה במראה טהור, יש להקל שאינה צריכה לבדוק עוד כל פעם שמרגישה (חוץ מבימים שעלולה לראות, שהם ימי וסתה), ובפרט בנשים שלובשות מכנסים הדוק לבשרן בודאי ראוי להקל. ומיהו ראוי שתשאל לחכם ויורה לה דינה".
19. מנחת אשר (סי' א' אות ג' ד"ה באשה) – "המקיל לא הפסיד".

ב. מחמיר.

1. בית שלמה (שו"ת יו"ד ח"ב סי' ל"ו) – "אבל מה שחדשים מקרוב באו לסמוך על סברת חכמת אדם (כלל קיג) שכתב דנשים שרגילות בזיבת ליחה לבנה אפילו הרגישה זיבת לח ולא בדקה טהורה כיון שמוחזקת בכך תלינן במצוי ע"ש, ישתקע ולא יאמר, דהא רוב דמים שבאשה טמאה כמו שכתב הראב"ד בספר בעלי הנפש. ואף להשגות הרז"ה (שם), מ"מ הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא, ואין להקל מחמת חזקת טהרה של האשה כמו שכתבו התוס' (ריש פרק המפלת ד"ה ורבנן). מ"מ הרבה קדמונים הסכימו דעכ"פ מדרבנן לא אזלינן בתר חזקת היתר באיסור תורה, ומכל שכן לדברי הראב"ד דרובא אלים מחזקה ... אלא ודאי דדברי החכמת אדם ליתנייהו וישתקע הדבר ולא יאמר".
2. בית יצחק (שו"ת יו"ד ח"ב סי' ט"ו) – "ע"ד השאלה באשה שאין לה וסת קבוע ורגילה בזיבת דבר לח וכבר בדקה א"ע בכל פעם ופעם וכולם המה מראות לבנות והרופאים אמרו כי הוא בא ממכה שיש לה באותו מקום ויען כי זב ממנה הרבה פעמים ביום ובליחה וקשה עלי' לבדוק בכל פעם ובפרט בליחה ע"כ שואל אם יש אופן להתייר שלא תצטרך לבדוק ... סוף דבר להקל להאשה שלא תבדוק כלל אין לנו כיון דאיכא לברורי ולדעתי אין זה טורח כל כך וכבר כתבתי שיש הוכחה קצת דמדאורייתא צריכה לברר אמנם אם תבדוק ולא תמצא כלום כיון דיש ספק בהרגשה גופי' אם הרגישה שנפתח מקורה או רק זיבת דבר לח והרופא אומר שיש לה איזה מכה ויש ס"ס שמא לא הרגישה ושמא לא ראתה בכה"ג יש להקל ואף תה"ד מודה כמ"ש נוב"י תניינא סי' קי"ח ואף דספק הרגשה הוא ספק בחסרון ידיעה כיון דעיקר הדין יוצא מדברי תה"ד והוא מיירי בודאי הרגשה י"ל בספק מותר ודוק".

ג. אשה שאין לה וסת קבוע.

1. מראי מקומות – בדה"ש (סי' קפ"ח ס"ק כ"ב, בי' ד"ה טהורה, "למעשה צ"ע"), חוקת הטהרה (קובץ תשובות סי' ז' אות י').
- (א) חזו"א (יו"ד סי' פ"ט ס"ק א' ד"ה ונראה) – "ונראה דהרגילה בפליטת הרחם יש להקל אף באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה דכיון דהיא מסולקת דמים ורגילה בפליטת שאר שטפון אין חוששין לראיית דם, ואע"ג דקיי"ל נדה ד' ב' דשלא בשעת וסתה מטמאה למפרע, היינו משום דכיון דראתה אגלאי מלתא שדרך טבעה השתא ראתה שלא בזמנה ובטל אורח בזמנו בא, וגרע ממעוברת ומניקה דהן מסולקין בהחלט, וכמו שפרש"י שם, אבל בספק אם ראתה דם או לא יש להעמידה אחזקת טהרה כיון דחזקת סילוק דמים שלא בשעת וסתה מסייעתה, והרי בעי למימר בגמ' שם דלר"ד שלא בשעת וסתה זיה שעתה".

ד. לגבי הרגשה של פתיחת המקור: האם מהני חזקה.

1. מיקל, אין לחלק בין פתיחת מקור לזיבת דבר לח – ערה"ש (סעי' ט', לשונו מובא לעיל), חזו"א (חוט שני ס"ק ד' אות ג' ד"ה ואם, עי' אות י"א), בייע אומר (טהרת הבית סי' ז' סעי' ב', עי' מעין אומר ח"ז פרק א' סי' צ'), חוט שני (ס"ק ד' אות ג', עי' אות י"א, פרק א' דין אשה שהרגישה ולא מצאה דם אות ג'), בדה"ש (סי' קפ"ח ס"ק כ"ב).
2. מחמיר – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק א' הע' נ"א).
3. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' ד', לשונו מובא לקמן), הגרנ"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' ט"ו אות ט"ו), חוקת הטהרה (קובץ תשובות סי' ז' אות ח').

ה. האם צריכה לבדוק לכתחילה: למקילים לעיל.

1. מחמיר.
- (א) שו"ת תפארת צבי (סי' א' אות ה') – "דאפשר שיש לסמוך ע"ז לענין דיעבד שלא נבדוק, אך לכתחלה ודאי צריכה בדיקה".
- (ב) בדה"ש (סי' קפ"ח ס"ק כ"ב) – "ונראה שיש להחמיר בזה אם לא בשעת הדחק".
- (ג) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' פ"ד).
2. מיקל.
- (א) דברי חיים (ח"א יו"ד סי' ל"ד).
- (ב) אבני נזר (יו"ד סי' רכ"ב אות ה').
- (ג) עי' הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סי' קפ"ג עמ' א' תמצית אות כ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק י"ח אות ג') [לשונו מובא לקמן] – "נתחזקה ג"פ ע"י בדיקה בעת שהרגישה זיבת דבר לח שהוא מראה טהור, אין צריכה בדיקה אפילו לכתחילה, אבל אם נתחזקה ע"י שמצאה מראה טהור לאחר זמן בבגד הסמוך לגופה, אף שטהורה אין מועיל לה להתחזקת".

- ד) טהרת הבית (סי' ז' סעי' ב').
ה) אורחות הבית (פרק כ' סעי' ד') - לשונו מובא לעיל.
ו) מראה כהן (עמ' ח' אות י"א) – "ונוהגים להורות שאשה זו הרגילה בפליטות טהורות והרגישה בימים שאינה עלולה לראות בהם, שפטורה אף לכתחילה מלבדוק עצמה".
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ס"ח).
א) מהרש"ם (ח"א מפתח לסי' קפ"ח) – "שו"ר בשו"ת ברכ"מ סי' ט"ו שהביא כן משו"ת צ"צ החדש ועוד כמה מחברים והעלה שא"צ לבדוק כלל וע"ע בשו"ת נטע שורק יו"ד סי' נ"א ושו"ת טטו"ד תליתאה ח"ב סוסי' נ"ז וסי' נ"ח וסי' ס"ה מ"ש בזה".
ב) חוט שני (ס"ק ד' אות ג' ד"ה אם, פרק א' דין אשה שהרגישה ולא מצאה דם אות ג') – "לכתחילה מן הראוי לבדוק עצמה, אף לאחר ג' פעמים, כדי לברר טהרתה. ואמנם אם היא רגילה הרבה במציאת מראות הטהורות לאחר ההרגשה, הרי היא טהורה, ואינה צריכה בדיקה".

ו. אם בדקה עצמה רק בזמנים מסויימים.

1. מחמיר.
א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ט') - לשונו מובא לעיל.
2. מיקל, מועיל לכל זמן.
א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה פרק א' סוף הע' ס"ט, אשרי האיש יו"ד פרק י"ח אות ג') - לשונו מובא לקמן.
ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' י"ז) – "שהעולם נהוג להקל בזה. אבל מ"מ ודאי צריך חזקה לאותה הרגשה. אבל אינו מועיל להרגשה שאינו אלא כעין זה, כל שהוא משונה קצת".

ז. בדקה עצמה קודם הנישואין ג"פ.

1. מיקל.
א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה פרק א' סעי' כ"ה, פתחי דעת פרק א' הע' נ"ג, אשרי האיש יו"ד פרק י"ח אות ד') – "בדקה קודם הנישואין ג"פ לאחר שהרגישה, ומצאה מראות טהורות, מהני בדיקות (אלו) גם ללאחר הנישואין".
2. מחמיר.
א) ששבה"ל (ס"ק י"א ד"ה אם, סיכום סוף אות ה') – "דיש כמה שינויים בוסת אחר הנישואין".

ח. אם יקרה כן ביום הוסת.

1. מחמיר.
א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ט', רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ד אות ח') – "אשה שכבר מוחזקת שההרגשות שלה הם טהורות אין החזקה מועילה לפטור אותה מבדיקה אם יקרה כן ביום הוסת".
ב) עי' הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סי' קפ"ג סעי' א' תמצית אות כ"ה).
ג) עי' ששבה"ל (ס"ק י"א ד"ה ובדברי, סיכום אות ה') – "יש מקום להחמיר".
ד) מראה כהן (עמ' ח' אות י"ב).
ה) בנין בית נאמן (פרק א' הע' ט"ז).
2. בוסת שאינו קבוע יש להקל.
א) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' מ') – "אשה שהרגישה ביום וסת שאינו קבוע אחת מההרגשות המטמאות, אם הוחזקה לראות מראות טהורות בהרגשה כזאת, אינו צריכה עתה בדיקה".
ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק י"ח אות ג') – "אשה שרגילה באחת מההרגשות (שדיברו עליהם הפוסקים), ובדקה עצמה ג' פעמים ובכל פעם מצאה מראה טהור, הרי היא מוחזקת שבכל עת שתרגיש הרגשה זו תראה רק מראה טהור, ושוב אינה צריכה לבדוק עצמה בשעה שמרגשת הרגשה זו, ודין זה נאמר אף אם הרגישה בשבעה נקיים, או ביום וסתה שאינו קבוע. וההתחזקות ע"י בדיקות אלו, מועילה לכל זמן, אף אם בדקה עצמה בזמנים מסויימים (דהיינו שמועיל ליום ולילה, בשעת עבודה ובשעת מנוחה). אכן, אם נתחזקה ע"י שמצאה מראה טהור לאחר זמן בבגד הסמוך לגופה, אף שהיא טהורה, מ"מ אינו מועיל לה להתחזקות".
3. מראי מקומות – חוט שני (ס"ק ד' אות ג', עי' דפו"ח), פתחי דעת (פרק א' סעי' כ"ה).

ט. אם יקרה כן בהז' נקיים.

1. מיקל.
א) מהרש"ם (ח"א סי' קפ"ח) – "ועיין בשו"ת שערי צדק להגאון מדעעש (פאנט) סימן קל"ח שפסק גם כן דאם בדקה ג' פעמים ונמצאת טהורה גם בתוך ספירת ז' נקיים יש להקל".
ב) חזו"א (חוט שני עמ' קמ"ג אות ג' ד"ה ואם, פרק א' דין אשה שהרגישה ולא מצאה דם אות ג').
ג) הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סי' קפ"ג סעי' א' תמצית אות כ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק י"ח אות ג') [לשונו מובא לעיל], פרק ל"ב אות י"ז) – "באופן שנתחזקה ע"י בדיקה ג"פ, מהני לענין שלא תצטרך בדיקה, אפילו הרגישה בשבעה נקיים. וכדלעיל פי"ח ס"ג".
ד) בדה"ש (סי' קפ"ח ס"ק כ"ב).

2. מראי מקומות – דברי חיים (ח"א סי' ל"ד ד"ה אולם), טהרת ישראל (סעי' ח'), אג"מ (יו"ד ה"ד סי' י"ז אות ט'), לשונו מובא לעיל), ששה"ל (ס"ק י"א ד"ה ובדברי, סיכום אות ה'), פתחי דעת (פרק א' סעי' כ"ה).
 (א) טהרת ישראל (סעי' ד') – "ואם בדקה ג"פ ונמצאת טהורה גם בתוך ז"נ יש להקל אבל אם הרגישה פתיחת המקור בה"ג א"א לטהרה בלא בדקה".
 (ב) מראה כהן (עמ' ח' אות י"ב) – "ולענין ג' ימים ראשונים של ז' נקיים תעשה שאלת חכם".

י. מראי מקומות.

1. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קל"ד) – "אשה שלא ידעה מזה עד זמן רב אחרי התחונה לא צריכה בדיקה זו".

יב] מסולקת דמים.

א. מעוברת, מניקה.

1. מיקל: כיון שמסולקת דמים, וכן מראות טהרות שכיחי בנשים אלו.
 (א) תוה"ש (ס"ק ב') – "דבהני נשים שהן בחזקת מסולקת דמים כגון מעוברת ומניקה דאפילו נפתח מקורה טהורה אף אם לא מצאה כלום וכן יש להוכיח מדברי מהרא"י שהביא בת"ה שם סימן רמ"ז כיון דהרגשה סברא דאורייתא הוה כלמ"ד וסתות דאורייתא דאפילו בדקה ומצאה טהורה כדאיתא בפרק כל היד, עכ"ל. ומבואר להדיא בש"ס דנדה דף ט' דאפילו למ"ד וסתות דאורייתא לא בעי בדיקה בימי עיבורן וא"כ ה"ה הכא ודוק היטב. וכל זה אם לא מצאה כלום, אבל אם מצאה מראה לכן וכיוצא בו משאר מראות הטהורין, אף שהרגישה טהורה בכל ענין כמבואר לעיל סי' קפ"ח".
 (ב) שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' ה') – "כיון דת"ה מכח ספק קאתי דבאמת יוכל להיות אף דהרגישה שיצא ממנה דם דילמא ממראות הכשרות הי' דאתי נמי ממקור יש לן להקל במעוברת ומניקות דמסולקים דמים והיינו דמים הידועים הטמאים (וכעי' מ"ש התוס' ד"ה ה"א) ואף שהרגישה אמרינן דמראות הטהורות הי' כאשר **באמת שכיח** דאף מעוברת ומניקות ימצאו בהרות בהרות לבנות ודמי ממש להגיע שעת וסתה ולא בדקה בימי עבודה דטהורה אף למ"ד וסתות דאורייתא".
 (ג) סד"ט (ס"ק ג' ד"ה עוד) – "י"ל דבריו נכונים ... טפי מיסתבר למיתלי להתירה".
 (ד) גליון מהרש"א (על מחבר סעי' א') – "יש מי שאומר שהיא טמאה דחזקת ראתה כחזקת הוסת וע"כ במעוברת ומניקה טהורה".
 (ה) גר"ז (ס"ק ב') – "ונשים שהן בחזקת מסולקת דמים כגון מעוברת ומניקה אפילו הרגישה שנפתח מקורה ובדקה ולא מצאה כלום טהורה".
 (ו) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ב') – "אבל מעוברת ומניקה כיון שהן בחזקת מסולקת בדמים אפילו הרגישה שנפתח מקורה ולא מצאה כלום טהורה דתלינן מה שנפתח מקורה היה להוציא ליחה לבנה או ירוקה שגם אלו באים מן המקור דכיון דהן בחזקת מסולקת בדמים יותר מסתבר לתלות בהם ממה שנאמר שיוצא דם (מנחת יעקב וסדרי טהרה ריש סימן ק"צ)".
 (ז) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק א' ד"ה עי').
 (ח) לחונ"ש (לחם ס"ק ח') – "כ' בתורת השלמים ... והסכים עמו לדינא בס"ט".
 (ט) פת"ת (ס"ק ז').
 (י) ערה"ש (סעי' י"ג) – "י"א אע"ג דביתר הג' נשים לא הקילו בכתמים מ"מ בדין הרגשה שנתבאר שהרגישה שנפתח מקורה ולא מצאה כלום דטמאה מ"מ בג' נשים אלו תלינן ההרגשה במילתא אחריתי כיון שהן בחזקת מסולקת דמים [מנ"י וס"ט] ודברי טעם הם".
 (יא) טהרת בת ישראל (פרק ט"ז סעי' ב').
 (יב) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"ז סעי' י').
 (יג) אמרי יושר (ח"א סי' קפ"ב ד"ה מה) – "ומנהג המורים להקל בזה".
 (יד) טהרת ישראל (סעי' ה') – "המיקל לאחרים אף שבדקה א"ע אחר שיעור וסת ולא מצאה כלום לא הפסיד".
 (טו) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה צ"ז).
 (טז) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ט"ו אות ד', טהרת הבית סי' ז' סעי' ג') – "והעיקר לפע"ד בזה שהואיל ודינו של התה"ד שנוי במחלוקת, ורבו הפוסקים המתירים, וכמש"כ בריש אמיר, הבו דלא להוסיף עלה להחמיר גם במסולקת דמים כמעוברת ומניקה".
 (1) עדיין צריך בדיקה – טהרת הבית (סי' ז' סעי' ג'), אורחות הבית (פרק כ' סעי' ג'), "במעוברת או מינקת שהן בחזקת מסולקת דמים, אם הרגישו כבתחלת וסתן צריכות לבדוק".
 (2) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ט"ז) – "שאף שמעיקר הדין עדיין חייבת לבדוק, מ"מ כלפי מעוברת הפוסקים מקילים, מפני שאינו טוב לבריאותה לבדוק בימי היריונה. אבל אה"נ מינקת עדיין חייבת לבדוק".
 א. אם לא בדקה - עי' לקמן.

2. מחמיר.

- (א) בית לחם יהודה (ס"ק ב') – "ואפי' מעוברת או מניק' ודלא כתורת השלמים".
 (ב) תפארת למשה (על הט"ז ס"ק ג') – "בט"ז סימן ק"צ ס"ק ג' וז"ל דהרגשה דאורייתא היכא דליכא למיתלי במידי אחרונא כו' עכ"ל. ומלשון זה משמע דאשה המעוברת שהרגישה שנפתח מקורה להוציא הולד ולהפיל קודם זמנו ואח"כ לא הפילה ולא ראתה כלום אין צריכה טבילה דתליא ההרגשה ופתיחת קברה בוולד ולא הרגשת דם הוא ואף דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם מ"מ כיון דלא יצא הולד באמת אמרינן שנפתח רק מעט כשפופרת דק דבכה"ג אפשר בלא דם כדאי' סימן קפ"ח ס"ג וס"ו ע"ש ומה"ט אם הרגישה שנפתח כו' וראתה מראות הכשרות טהורה דתולה ההרגשה ופתיחה במראות אלו. ומעשה בא לידי כנ"ל ולא רציתי לסמוך ע"ז להתיר די"ל דהתם הרי יצאו מראות הכשרות ותלי' הפתיחת קבר וההרגשה בהם משא"כ הכא דלא יצא שום

ולד ולא ד"א ממנה. ועוד דדלמא הרגשה שנפתח להוציא הולד אף שלא יצא מ"מ הפתיחה הוי גדול משפופרת וטמאה משום פתיחת הקבר אף בלאו ההרגשה ודו"ק".

ג) רע"א (על סעי' א') – "ובמעוברת כ' המנ"י דטהורה ומדמי לי' כמו דאינה חוששת אף למ"ד וסתות דאורייתא ע"ש ולענ"ד יש לחלק ומדברי התפל"מ גבי מעוברת שמרגישה שנפתח מקורה להוציא הולד מבואר דל"ס כהמנ"י וכ"כ בפשיטות בת' נו"ב מ"ת סי' ק"כ".

ד) תת"ס (יו"ד סי' קס"ח ד"ה ומ"ש) – "דברי ס' תורת שלמים ראיתי ובמח"כ לא נ"ל דבריו בזה".
ה) מלבושי טהרה (סעי' ג', ס"ק ו').

3. מראי מקומות – דברי יציב (יו"ד סי' פ"א אות ג' ד"ה ומה), חוט שני (ס"ק ד' אות י"ב, אות י"ג), בדה"ש (ס"ק כ"ב, בי' ד"ה יש), מראה כהן (עמ' ו' אות א', עמ' ז' אות ז'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' מ"ז אות ד').

א) חזו"א (סי' פ"ט ס"ק א', עי' לבושי עז סי' קפ"ג סעי' א' תמצית אות כ"ג) – "בפ"ת הביא דעת תוה"ש דבד' נשים דדיין שעתן אין חוששין כמו שאין חוששין לוסת, וכבר חלקו אחרונים ז"ל דהתם בימי עיבורה ומניקותה לא שייך אורח בזמנו בא דאדרבה חזקתן לסלק הוסת בימים אלו, ואינו ענין לדין הרגישה שנפתח מקורה, ואמנם הס"ט קיים דין תוה"ש ולא מטעמי' אלא כיון דקיי"ל דאם מצאה מראות טהורות כדאיתא סי' קפ"ח והני ד' נשים כיון דמסולקות דמים הן ואינן מסולקין משאר שפעות, תלינן שנפתח מקורה להפליט שפעת מראה טהורה, ואמנם הגרע"א בגליון הביא דברי תוה"ש וחלק עליו, והביא בשם תפל"מ ובשם נו"ב להחמיר וכ"כ בפ"ת בשם ח"ס להחמיר, ונראה דלא פליגי, דדברי הס"ט באשה הרגילה בפליטת שטפון מרחמה בשעת עיבורה והנקה, אבל מסולקת דמים, ודברי המחמירים באינה רגילה בכך".

ב) הגרשז"א זצ"ל (הג' לס' אמירה לבית יעקב אות א', שולחן שלמה פרק א' סעי' י"ד) – "ונראה דבזמננו אין להקל אלא כשהיא מינקת ממש, ולא כל כ"ד חדש".

ג) ששבה"ל (ס"ק י"ד, סיכום אות ו', עי' שבה"ל ח"ח סי' קצ"ד) – "יש להקל, ועכ"פ יש להקל דמהני בדיקה לאחר זמן, ובמינקת כשמינקת ממש אפשר להקל, וכשאינה מינקת אין להקל".

4. אם לא בדקה.

א) מחמיר – בית שלמה (ח"ב סי' ל"ו, "ואף שהמנחת יעקב שהקיל (ריש סי' קצ) במעוברת ומניקת, היינו בבדקה ולא מצאה כלום").

ב) מיקל – פרי דעה (בפתיחה סוף שער ו' ד"ה והנה, "ומשמע דאפילו לא בדקה כלל טהור לדדהו דס"ס יש לתלות יותר במראה טהור").

ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ"ב).

5. מראי מקומות – פתחי דעת (פרק א' סעי' כ"ז).

ב. קטנה, זקנה.

1. פתיחת מקורה.

א) מיקל, שאין לחלק בין זה למעוברת ומניקה [מסולקת דמים].

1) סד"ט (סוף ס"ק ג') – "מנחת יעקב דבהנך נשים דבחזקת מסולקת דמים הם לא מטמאינן משום הרגשה ... בהנך ד' נשים דבחזקת מסולקת דמים הן".

2) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק א' ד"ה עי') – "וזקינה ... והסדרי טהרה ... הסכים לדינא כהמנחת יעקב".

3) צמק צדק (פסקי דינים סעי' א').

4) ערה"ש (סעי' י"ג) - לשונו מובא לעיל.

5) חוט שני (עמ' קמ"ד אות ט"ו).

ב) מחמיר.

1) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה פרק א' סעי' י"ג).

2) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה צ"ח, אשרי האיש יו"ד פרק י"ח אות ח') – "קטנה או זקנה שהרגישה [פתיחת המקור] ובדקה מיד [עכ"פ אחר שיעור וסת] ולא מצאה כלום, יש להחמיר עליה כדין אשה רגילה".

2. זיבת דבר לח [למחמירים לעיל].

א) לכ"ע מחמיר.

1) לפי הבדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה יש, עמ' קנ"ד).

ב) מיקל.

1) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה צ"ח, אשרי האיש יו"ד פרק י"ח אות ח') – "אולם אם הרגישה בעומק זיבת דבר לח (הפרשה) ובדקה ולא מצאה כלום - יכולים להקל עליה, משום שהן בכלל נשים שדמים מסולקות מהן".

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ"ב).

א) פרי דעה (פתיחה סוף שער ו') – "ונראה להחמיר בזה ... מ"מ לדינא צ"ע בזה".

ב) חוט שני (ס"ק ד' אות ט"ו) – "דינה כדין מעוברת ומניקה".

יג) קטנה: דין כתמיה - סעיף ב'.

א. מקור.

1. בדה"ש (דף ה.) – "דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי חנינא בן אנטיגנוס כל הנשים כתמן טמא למפרע ונשים שאמרו חכמים דייין שעתן כתמן כראייתן חוץ מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות שאפילו סדינין שלה מלוכלכין בדם אין חוששין לה".

2. רש"י (נדה דף ה. ד"ה אין) – "אין חוששין לה. ואפילו אין לה במה לתלות דבשוק של טבחים לא עברה איכא למימר עברה ולא אדעתה דהא בגופה אין לתלות כל עיקר דכתמין דרבנן נינהו וכי גזור רבנן בהגיע זמנה דדם מצוי בה אבל בהא לא גזור הואיל ואין בה דמים".

ב. אם יש לה בעל.

1. מחמיר, חוששת לכתמיה.
 - (א) יש"ש (ביאורי על הטור) – "והאידנא כל אשה שיש לה בעל חוששת לכתמיה אפילו היא קטנה, דהא אפילו לדם בתולים מונין שבעה נקיים, ואין להקל מן המנהג".
 - (ב) ב"ח (ס"ק ד' ד"ה כתב) – "כתב מהרש"ל ... ובודאי כיון שנהגו שלא לחלק בנשואה שלא יבואו לידי טעות אין להקל".
 - (ג) דרישה (ס"ק ב').
 - (ד) ט"ז (ס"ק ד') – "כ' רש"ל והאידנא כל אשה שיש לה בעל חוששת לכתמיה אפילו היא קטנה דהא אפילו לדם בתולים מונין שבעה נקיים ואין להקל מן המנהג עכ"ל".
 2. מיקל, אין חוששת לכתמיה.
 - (א) ש"ך (ס"ק ג', נקוה"כ על הט"ז ס"ק ד') – "מ"ש הב"ח דודאי אין להקל מן המנהג כו' אומר אני שאין בזה מנהג וגם מדברי מהרש"ל גופו נראה שאין מנהג בזה רק בדם בתולים ומשם למד לכאן ועוד דהדבר ידוע דדבר שאינו מצוי אין שייך בו מנהג וכמו שכתבו הרמב"ם והכ"מ סוף פי"א מהלכות מאכלות אסורות ע"ש וגם אילו היה המנהג כן היה הרב כותבו בהג"ה וכו"נ דעת הט"ו ושאר אחרונים שאע"פ שכתבו לקמן סימן קצ"ג דאפי' הבעל הקטנה טמאה (וגם הרא"ש ורוב הפוסקים כ"כ ע"פ הש"ס וכדלקמן סימן קצ"ג בבית יוסף ע"ש) כתבו כאן דכתמיה טהורים".
 - (ב) תוה"ש (ס"ק ה').
 - (ג) בית לחם יהודה (ס"ק ג').
 - (ד) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ה') – "בין שהיא בתולה בן שהיא בעולה (ש"ך ומנחת יעקב דלא כרש"ל)".
 - (ה) גר"י (ס"ק ה') – "ורש"ל כתב דהאידנא כל אשה שיש לה בעל חוששת לכתמיה לכתחלה ואפילו היא קטנה ואין להקל מן המנהג עכ"ל. והש"ך כתב דאין בזה מנהג דבדבר שאינו מצוי לא שייך מנהג וכן דעת רמ"א ושאר אחרונים עכ"ל".
 - (ו) לחו"ש (לחם ס"ק י"ב, שמלה סוף ס"ק ו').
 - (ז) מלבושי טהרה (סעי' י', ס"ק י"ט) – "ויען כי מילתא דרבנן הוא להקל שומעין".
 - (ח) ערה"ש (סעי' י"ב) – "ודע שי"א דהאידנא שהחמירו בדם בתולים בקטנה כמ"ש בס"י קצ"ג כמו כן יש להחמיר בכתמים [רש"ל] וי"א דרך בכתמים שבבגדים שלה הקילו ולא בכתמים שבגופה [ב"ח] וי"א דלא הקילו בה רק בספק אי מגופה אתי אי מעלמא אתי תלינן בה דמעלמא אתי אבל אי בוודאי מגופה אתי טמאה [ח"ד] ולא נראה כן דלהדיא אמרו חז"ל דלא גזרו על כתמיה משמע דבכל עניין לא גזרו עליה אפילו בכתמי גופה ואפילו אין לה במה לתלות כל זמן שלא הרגישה ולא דמי לבתולים דהתם טעמא אחרנא אית ביה משום דביאה לכל מסורה ואין מבחינים בין קטנה לגדולה ויצרו תוקפו לפיכך היה בהכרח להשוות כולן משא"כ כתמים שמסורה למורים [ש"ך ס"ק ג']".
 - (ט) טהרת ישראל (ס"ק ל"ה) – "אחרונים לא כרש"ל".
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ט"ז, שפ"ח ס"ק ט"ו).
 - (א) תפארת ישראל (ס"ק ד') – "עיינן ש"ך ... ונראה דתליא בדעת הפוסקים לקמן קצ"ג, דלמ"ד דמדינא דגמרא לא אמרו בקטנה בועל בעילת מצוה ופורש רק אח"כ ממנהגא החמירו, א"כ יש מקום לומר אם החמירו בדם בתולים דודאי מותר איך לא יחמירו בכתמים. אמנם לשיטת הפוסקים דמדינא דגמרא אסיקו בכל הנשים אפילו בקטנה בועל בעילת מצוה ופורש, ובגמרא (נדה ה ע"א) נאמר דקטנה כתמה טהור, ולדברי מהרש"ל קשיא אהדדי, וכמו דאסיקו שם בבעילת מצוה גם גבי כתם הוי ליה למימר כן. אלא ודאי דיש חילוק כמו שכתב הש"ך בשם הרא"ש (פרק י סימן א), שלא לחלק בין גדולה לקטנה הואיל ובעילה לכל מסור, משא"כ בכתם ופשוט".
 - (1) פרדס רמונים (שפתי חכם סוף ס"ק ג') – "כל עיקר דברי הכרתי ופלתי אינן מובנים לי, במ"ש דאם הוא מדינא דש"ס, והרי בהדיא אמרו בש"ס דקטנה כתמיה מותרין, וע"כ צריך לחלק כו', דהרי לדעת הב"ח לא אמרו בש"ס דקטנה כתמיה מותרין רק בכתם שעל בגדיה, אבל בכתם שעל בשרה כתמיה טמאין מדינא דש"ס, וכמבואר בהדיא בב"ח".
- ג. כתם הנמצא על בשרה של קטנה [ואינו ודאי מגופה].
1. מחמיר, טמאה.
 - (א) ב"ח (ס"ק ד' ד"ה כתב) – "ולפענ"ד נראה מדקאמר תלמודא שאפילו סדינין שלה מלוכלכים בדם ולא קאמר רבותא שאפילו גופה מלוכלך בדם אלמא דדוקא בסדינין מלוכלכים תלינן דעברה בשוק ולא אדעתא אבל בנמצא כתם על גופה לא תלינן להקל אף בקטנה".
 2. מיקל, טהורה.
 - (א) ש"ך (ס"ק ג') – "דלא גזרו בתינוקת כלל אפילו בנמצא על גופה".
 - (ב) תוה"ש (ס"ק ה').
 - (ג) חו"ד (חי' ס"ק ג') [לכאורה הולך על דין זה, ולא על דין של הקטנה שיש לה בעל. וכן עי' פרדס רמונים שפ"ח ס"ק ג' ד"ה ולדינא] – "עש"ך שכן הלכה דלא כהב"ח".
 - (ד) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ה') – "לא גזרו עליה לטמא כתמיה בין שנמצא על סדינים ובין שנמצא על גופה (ש"ך ס"ק ג')".
 - (ה) גר"י (ס"ק ד') – "ואפילו כתמים שבגופה לא גזרו בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות (ש"ך)".

- ו) מלבושי טהרה (סעי' י', ס"ק י"ז).
- ז) פרדס רמונים (ריש פתיחה לסי' ק"צ, אות א', אות ב', שפ"ח ס"ק ג' ד"ה ולדינא) – "יש להקל אפילו בנמצא על בשרה".
- ח) ערה"ש (סעי' י"ב) – לשונו מובא לעיל.
- ט) צמק צדק (פסקי דינים סעי' ב') – לשונו מובא לקמן.
- י) בדה"ש (ס"ק כ"ד) – "רוב הפוסקים".
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ז').
- ד. דם שבודאי אתי מגופה, רק שלא הרגישה.
1. מחמיר [שגזרו, א"נ אין לה נאמנות], טמאה.
- א) חו"ד (חי' ס"ק ג', בי' ס"ק ד') – "אי ודאי אתי מגופה רק שלא הרגישה טמאה".
- ב) עי' רע"א (ח"א סי' ס"ב ד"ה אמנם יש, סי' פ"א) – "תמיה לי על הש"ך דמאן לימא לן דשלא בהרגשה היה וכי אמירה דקטנה מידי מששא אית בה, והא כל דיני נידה וספירתה מדין עד אחד נאמן באיסורין כמ"ש תוס' ריש גיטין והא קטנה אינה נאמנת באסורי דאורייתא".
- ג) לחו"ש (שמלה ס"ק ו') – "מ"מ בקטנה כל שבא הדם מגופה טמאה מדאו'. דהא חזקת דמים שבאים בהרגשה, וזו שהיא קטנה אעפ"י שהיא אומרת שלא הרגישה מ"מ כיון שאינה בת דעת אמרי' ארגשה ולא אדעתה. או שאין אנו מאמינים לה דאין עדות לקטן וקטנה".
- ד) מלבושי טהרה (סעי' י', ס"ק י"ח).
- ה) פרדס רמונים (ריש פתיחה לסי' ק"צ, אות א', אות ב') – "דהדין ברור, דאם ודאי ראתה מגופה, ואומרת שלא הרגישה, לא סמכינן עלה, ואפילו מן התורה טמאה, ובפרט שי"ל שעדיין אינה בקיאה בזה כלל, והיא טועה בהרגשה".
- ו) צמק צדק (פסקי דינים סעי' ב') – "נראה להכריע דכל שאינה יודעת בבירור גמור שבא מגופה, יש להקל אפי' בנמצא על בשרה. אבל כשיודעת בודאי שבא מגופה אין להקל".
- ז) שערי טוהר (שער י' סעי' ב') – "אך אם ידוע שבודאי אתי מגופה, אפילו בלא הרגשה אין להקל".
- ח) ששבה"ל (ש"ך ס"ק ג' בא"ד, סיכום אות א', שבה"ל ח"ה סי' ק"ט אות ב') – "ש"ך ס"ק ג' ... צ"ע רב וכן מצאתי אח"כ בתשובת הגרעק"א ח"א סי' פ"א דשאני נמצא על גופה דקרוב דהוא מן הגוף, ואי משום דלא הרגישה, מי יעיד ע"ז אטו קטנה נאמנת ע"ז, וא"כ תלינן דבא מן הגוף ורוב דמים בהרגשה כמש"כ הרמב"ם, משא"כ בבגדיה דודאי עברה ושכחה כמש"כ רש"י נדה ה' ע"א, וצ"ל כמש"כ רש"י נדה דבגופה אין לתלות כלל הואיל ואין בה דמים, וא"כ נראה דהאי חזקה דאין בה דמים היא חזקה אלימתא ביותר דלא נמצא בה דם כלל, ואפי' על גופה אין לתלות כלל בדם נדה ולא משום דהיא נאמנת שלא הרגישה אלא דכל זמן שלא נתברר שהרגישה ודאי היא בחזקת שלא ראתה בטבע, אבל ודאי כל שנראה דם בא מגופה של קטנה ממש חמור יותר מגדולה כיון דחזינן דהיא מן המיעוט שאינו מצוי שנמצא בה דם בקטנות, ועל שלא הרגישה אינה נאמנת, וז"ב ודלא כס' לחם ושמלה כאן".
- ט) בדה"ש (ס"ק כ"ד) – "נראה להחמיר".
2. מיקל, לא גזרו על כתמיה.
- א) דברי חמודות (נדה פרק א' אות ח') – "ולא גזור כלל כלומר ואפילו א"א לנו שנאמר לאו אדעתה אפ"ה רבנן לא גזור והקרוב אלי עוד לומר שיש חסרון מטעות הסופר בלשונו של רש"י וצ"ל ועוד דכתמים כו".
- ב) תוה"ש (ס"ק ג') – "אפילו אי אפשר לתלות בדבר אחר, וכן כתב הלחם חמודות, ודלא כמשמע קצת מלשון רש"י שם".
- ג) ישועות יעקב (ס"ק ב').
- ד) גר"ז (ס"ק ד') – "ואפילו אין לה במה לתלות דבשוק של טבחים לא עברה ולא נתעסקה בכתמים איכא למימר עברה או נתעסקה ולא אדעתה דהא בגופה אין לתלות כל עיקר דכתמים דרבנן נינהו וכי גזור רבנן בהגיע זמנה דדם מצוי בה אבל בהך לא גזור הואיל ואין בה דמים (רש"י)".
- ה) ערה"ש (סעי' י"ב) – "ולא נראה כן דלהדיא אמרו חז"ל דלא גזרו על כתמיה משמע דבכל עניין לא גזרו עליה אפילו בכתמי גופה ואפילו אין לה במה לתלות כל זמן שלא הרגישה".
3. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק ז', ס"ק צ"ג ד"ה ובהכי ניהא), פת"ת (ס"ק ח'), אג"מ (יו"ד ח"א סי' פ"ו ד"ה אך), חוט שני (ס"ק ה' ד"ה עוד), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ז' הע' כ"ה), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ו', ס"ק ז').
- א) הגרשז"א וצ"ל (מנחת שלמה תנינא ב - ג) סי' ע"ב אות כ"ה) – "חושבני לדעת הש"ך בסי' ק"צ סק"ג דבקטנה שאפי' סדינים שלה מלוכלכים בדם טהורה אמרינן דלגמרי אוקמה אדאורייתא דאפי' אם בודאי ראתה מ"מ סמכינן אדיבורה וכל שלא הרגישה טהורה [עיין שם בפת"ש סק"ח שהחוו"ד חולק ע"ז]".
- ב) דעת הש"ך – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ה').

ה. כתמים של זקנה.

1. עי' סעי' נ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

יד] מתי נחשב ראיות של קטנה כמו ג' ראוית - סעיף ג'.

נדה (דף י'): – "אמר רב חלקיה בר טובי ... תינוקות שלא הגיע זמנה לראות, ושופעת כל ז', אינה אלא ראייה אחת. אמר רב שימי בר חייא: מדלפת ... אינה אלא כשופעת".

א. קטנה הפוסקת מלראות הו"ל כב' ראיות.

1. בין שהיא מזלפת בין שהיא שופעת.
(א) ט"ז (ס"ק ה') – "הטור והש"ע כתבו כמה ימים דהיינו ב' או ג' ימים וזה ודאי אפשר שתחיה ונמצא שכל שיש הפסק בין הראיות הן בין שופעת הן בין מזלפת טיפין נחשב לשתי ראיות. כן נ"ל פשוט".
(ב) תוה"ש (ס"ק ו').
2. תפארת ישראל (ס"ק ה') – "והט"ז ... ודברים אלו דברי נביאות וחקרי סתרי טבע, לומר שג' ימים תוכל להיות שופעת וז' ימים לא. ובאמת דברים פשוטים כי ודאי להיות שופעת תמיד ברובי דמים אי אפשר לחיות, אבל בשביל זה לא יחויב שתצריך להפסיק לגמרי, רק דרך משל שופעת שעה שתיים בשפע ואח"כ נפסק הקלוה ומזלפת מעט מעט, ובעבור שעה ב' חוזרים הדמים לצאת בשפע וכן תמיד כל הימים, אבל לא שתהיה פוסקת לגמרי. וא"כ קושית הגמרא שפיר לס"ד דמדלפת הוי כפוסקת, וא"כ צ"ל דשופעת כנהר בלי הפסק, וע"ז שפיר הקשה הא זה אי אפשר. ולכן משני דמדלפת אינה כפוסקת, וא"כ שפיר יש במציאות דשופעת שעה שנים ומזלפת אחר כן וחזרה להיות שופעת וא"ש. והן הן דברי שו"ע, היתה שופעת כמה ימים, והיינו כהנ"ל דלפעמים פסקה להשפיע כי אם טיף להדי טיף וכמעט שעה חוזרת להשפיע, או שמתחילה ועד סוף רואה רק טיף להדי טיף אינו אלא ראייה אחת, אבל אם הפסיקה, אפילו היתה שופעת והפסיקה ולא היתה מזלפת בין הפסקות כלל, ודאי דמונים לשתי ראיות".
(ד) הו"ד במקור מיים חיים (על סעי' ג') – "שופעת היינו דשופעת כל שבעה, ובינתיים הפסיקה, ולא לגמרי הפסיקה רק מדלפת בינתיים, ומדלפת היינו דכל השבעה היא רק מדלפת ... ובספר פלתי שפירשו כך והוא נכון".
(ה) גר"ז (ס"ק ז') – "בין שהיתה שופעת תחלה וסוף בין שהיתה מזלפת הרי ההפסק מעט עושה אותן ב' ראיות (ט"ז דלא כב"ח)".
(ו) מקום חיים (תפארת צבי ס"ק ב') – "ודלא כב"ח וש"ך ודו"ק היטב כח נכון הוא".
(ז) בדה"ש (ס"ק ל"ח) – "ונראה להחמיר כדבריהם".
3. דווקא במזלפת, אבל בשופעת אינו אלא ראייה אחת.
(א) ב"ח (ס"ק ו').
(ב) ש"ך (ס"ק ד'), נקוה"כ על הט"ז ס"ק ה') – "לא קאי אלא אמזלפת אבל בשופעת אפי' פסקה מעט וחזרה וראתה והפסיקה כך הרבה פעמים כיון שהיא שופעת אינה אלא ראי' אחת דאי אפשר לאשה שופעת כמעין כמה ימים ותחיה וצ"ע".
(ג) חכמת בצלאל (נדה דף י': ד"ה אפילו) – "עיקר כמ"ש הב"ח".
(ד) מלבושי טהרה (סעי' י"א, ס"ק כ', ארוך ס"ק ד').
(ה) ערה"ש (סעי' י"ד) – "לא מהני הפסקה רק למזלפת ולא לשופעת [ב"ח וש"ך סק"ד]".
(ו) טהרת ישראל (סעי' כ"ב).
1. **אם פסקה יום א'**, לכו"ע מוחזקת בדמים – מלבושי טהרה (סעי' י"א, ס"ק כ"א, ארוך ס"ק ד'), "אבל אם פסקה יום אחד ואח"כ שוב שפעה נראה לי דודאי כבר היא מוחזקת בדמים וכתמה טמא", טהרת ישראל (סעי' כ"ב).
3. מראי מקומות – חו"ד (חי' ס"ק ד'), רע"א (נדה דף י':), חכ"א (כלל קי"ג סעי' ה'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ד).

טו] תינוקת שפסקה מלראות שיעור שלש עונות - סעיף ד'.

א. הגדר.

1. עי' זקנה - סי' קפ"ט סעי' כ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

טז] כגריס - סעיף ה'.

א. משנה (נדה דף נח:): – "רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: עד כגריס של פול, ואף ע"פ שלא הרגה".

1. גמרא (נדה דף נח:): – "שאיין לך כל מטה ומטה שאין בה כמה טיפי דם מאכולת".

ב. חקירה: מדין תליה, או שלא גזרו.

1. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ט'), דע"ת (סעי' ה' ד"ה ועי' שואל), שערי טהרה (סי' י'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' ג', הע' י"א, הע' י"ד, הע' לא).

ג. מדין תליה.

1. עי' יראים (מצוה כ"ו) – "ואנן לא בקינן שפיר מהו גריס של פול הלכך צריך להזהר בכתמין לפי שקול הדעת שאין דם מאכולת ופרעושים רבה".
2. קנאת סופרים (השמטות לשירי טהרה סי' מ"ז, טוב טעם ודעת תליתאי ה"ב סי' ע"ה) – "דאני מחמיר בזה לפי מה דאנו רואים דאין בזמנינו מאכולת שיהי' בידם שיעור כגריס איך נתלה במאכולת במה שאנחנו יודעים דבודאי אינו ממאכולת רק מגופה והנה אחר הימים נדפס שו"ת חתם סופר והרגיש בזה ואעפ"כ מיקל ואין דבריו נראין כלל".
- קנאת סופרים (השמטות לשירי טהרה סי' א') – "הה"ס ... ומ"ש דהוי דומיא דטהרות איני מודה לו מתרי טעמי, חדא דאם היה לנו טהרות עתה גם בטהרות היינו מטמאין בכתם קטן, רק שאנחנו טמאין ואין לנו טהרות והמניעה מצד אחר, אבל אם היה לנו טהרות גם בטהרות היינו מטמאין בכתם קטן. ועוד אף בזמננו אם היה ידוע להם שאינו מן מאכולת היה טמא אף בפחות מכגריס, וא"צ עתה שאין בזמנינו מאכולת גדולים, וא"כ ידוע לנו שאין זה ממאכולת. ואם ידוע לנו גם אז היינו מטמאין. ועוד בר מן דין ומן דין נעלם ממנו דברי הט"ז ביו"ד סי' ק"צ ס"ק י"ח בשם הטור בשם הרמב"ן דלא מהני בדיקת סימנין רק לטהרות ולא לבעלה ייע"ש, מבואר דלא תלינן זה בזה, ולא כמ"ש הוא דהוי לבעלה רק מכח טהרות, וא"כ כיון דמהני סימנין לטהרות למה לא יועיל לבעלה. והט"ז ציין לעיין בסי' קצ"א בב"י ד"ה כתב הגמ"י וכו', והמעין שם יראה להדיא דאין לבעלה תליא כלל בטהרות ולבעלה חמור, רק

בבדיקה הוי לטהרות חמור דמעל"ע שייך רק בטהרות אבל בדינים אחרים חמור לבעלה מלטהרות ואין תלויין זה בזה. ומכ"ש בנדון זה דגם לטהרות אם היה שייך בזה"ז דהוי שיעורו בכתם קטן דגם לבעלה הוי ראוי לומר כן. ולכך הודאה בע"ד כמה עדים דמי דראוי בזה"ז להחמיר בכתם קטן ודחיינו כבר בררנו דאינו כלום ולכך הדין דין אמת כאשר כתבתי בחבורינו בעזה"י.

(א) פתחא זוטא (ס"ק ז') – "ועה"ס ... וראיתי בשו"ת קנאת סופרים ... ולפנע"ד דלא נעלם ח"ו מרבינו החת"ס דבר המובא בטו"ז, ויש ליישב קו' הקנא"ס דבאמת תמהו הפמ"א והכו"פ והס"ט בס"ק נ"א על דברי הטו"ז ופירשו דברי הרמב"ן [כמ"ש הראב"ד פ"ט מה' א"ב הלכה ל"ו] דס"ל דאין ז' סמנים ... אלא לענין טהרות דכיון שהוא בלוע בבגד אינו מטמא משום דהוי טומאה בלועה עכתו"ד. א"כ לק"מ קו' הגמורה ש"ק זצ"ל, דלהרמב"ם והטור והש"ע לקמן סעי' ל"א מהני גם לבעלה, ולהרמב"ן לא מהני גם לטהרות, וצדקו דברי החת"ס ועהת"ס סי' קס"א. [והנה רציתי להצדיק גם דברי המהרש"ק ולומר דלשטת' אזיל דבספרו מי נדה בקו"א מהד"ת סעי' ל"א ...].

(ב) מראי מקומות – ט"ז וש"ד השלם (סי' ק"צ כו"ל ס"ק ס"ה).

3. רב פעלים (ח"א יו"ד סי' ל"ו) – "לענין הלכה ודאי יש לנו לחוש לדברי רא"ם ז"ל בספר יראים ... אין לנו לסמוך להתיר בפחות משיעור גריס, אם לא נראה לפי אומדן הדעת שהוא דם מאכולת, או דם פרעוש בזמן שהפרעושין מצויין והם מלאים דם, או בדם יתוש וכיוצא. מיהו אם נראה לנו בהמעשה שבאה לפנינו איזה צד אחר להתיר בעיקר הדין, אז אם הוא פחות מגריס אע"פ שלאומדן הדעת אין זה דם מאכולת, נסמוך להתיר, שיהיה טעם זה סניף גדול להתיר עם אותו צד ההיתר הנראה לנו באותה מעשה".

(א) בעל נפש מחמיר – לחונ"ש (שמלה סוף ס"ק י"ב, "נראה כי בעל נפש יש לו לחוש לעצמו").

(ב) שבה"ל (ח"ג סי' קי"ט אות ד', ח"א סי' ר"ו) – "כמה תשובות מהגאון מהרש"ק בס' קנאת סופרים שחולק על הח"ס, ואם כי הוא חומרא גדולה מ"מ כיון דכמה גדולים חששו לה עכ"פ לא יקל המורה ביותר בפרט אם הוא דם ממש והספק רק בשיעור".

1) בזמן הזה, 5-6 מ"מ – ששבה"ל (ס"ק א' ד"ה אבל, "ולפ"ז השיעור קטן מאד, דכינה בזה"ז עושה כתם קטן מאד כ-5-6 מ"מ"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"א).

ד. לא גזרו.

1. ע' בשמים ראש (סי' קל"ה) – "ועל דבר הכתם פחות מכגריס הרב רבינו אליעזר ממיץ כתב שאין אנו בקיאי' בשיעור זה, וכל דלא מוכחא מלתא שהוא דם מאכולת לא סמכינן עליה וטעמו נראה לי דלא איתפרש בגמרא עביו של הדם המונח על פני הסדין, ואם יש בו ממשות דם אתה משערו כן, ואם אין כאן רק צביעת הסדין אתה משערו בכגריס ובדם גדול כגריס אתה יכול לצבוע כל החלוק, ומ"מ ראיתי רבותי' כולם משערי', ואינם חשים בדבר".

2. מעיל צדקה (סי' כ' ד"ה והיות, סי' כ"ז ד"ה והנה נתקשתי) – "דפשיט לי' בזה השיעור דצריך עכ"פ משום דכל שהוא פחות מכגריס בוודאי לא גזרו רבנן כלל ועל כיוצא בזה לא היתה גזירתה אע"ג דוודאי מגופה קאתי כל שאינו ע"י בדיקה אלא מציאת כתם וכמו שלא גזרו על הכתמים דבגד צבוע וכיוצא בו להכי פשיטא לי' דבעינן כגריס עכ"פ וגם רבי מודה לו בזה ומשמעו' לשון הטור נמי משמע הכי דכתב לא גזרו חכמים על כתם פחות מגריס".

3. חת"ס (יו"ד סי' ק"ג ד"ה ע"ד, סי' קפ"ב ד"ה והנה, ח"ו סי' פ"א, נדה דף נח. ד"ה והנה [לשונו מובא לעיל]) – "שתחלת גזירת כתמים הי' כשהיה עוסקים בטהרות מטעם הנ"ל וממילא נאסר נמי לבעלה ועכשיו נמי שבטלו טהרות מ"מ דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו ובזה א"ש הא דבעינן שיעור גריס אע"ג דבזמנינו לא אשכחן מאכולת כה"ג מ"מ אין לך אלא מה שנאסר במנין הראשון שהי' מאכולת גדול כגריס הקלקי ואע"ג דליכא עכשיו כהאי גוונא מ"מ עכשיו בלא"ה הי' לנו לטהר כל הכתמים רק שא"א להתיר מה שנאסר במנין הראשון ושיעור קטן לא נאסר מעולם וא"ש הכל בעזה"י".

4. שואל ומשיב (תליתאי ח"ג סי' נ"ז) – "העיקר כדברי החת"ס דחז"ל לא גזרו רק כפי השיעור שהי' אז כיון דעיקרו הי' לטהרות ואגב טהרות גזרו גם לבעלה א"כ לא גזרו בזה לבעלה וכעת אין לנו טהרות רק לבעלה ולא גזרו פחות מן השיעור שהי' אז כנ"ל".

5. מהר"ם שיק (יו"ד סי' קפ"ו ד"ה והרב) – "אע"ג דמאכולת האידנא אינו גדול כמוהו מ"מ לא גזרו רבנן על פחות מזה".

6. פת"ת (ס"ק י', ע' ס"ק ט') – "בתשובת ח"ס ...".

7. אבני צדק (יו"ד סי' פ"ב) – "עד כגריס טהור גם בזמנינו וזה ברור לדעת".

8. דברי מלכיאל (ח"ד סי' ס"ח) – "תקנת חז"ל שאין כתם טמא בפחות מכגריס ועוד".

9. דרכ"ת (ס"ק מ') – "ובאמת נהגו בעלי הוראה להקל בכל גווני ולשער בשיעורים שאסרו חז"ל".

10. צפנת פענח (איסורי ביאה פרק ד' הל' י"ט, פרק ט' הל' ו') – "כתם על בגדה פחות מכגריס לא גזרו כלל לא בגדר תליה ... דלא גזרו כלל על כתם פחות מכגריס ואף במקום שא"א למאכולת כלל וגם במקום שידוע שזה הדם משונה מדם מאכולת".

11. חזו"א (ארחות רבנו ח"ד עמ' מ"ה אות י"ד, ח"ה עמ' ק"ל אות י"א, הגר"ח"ק זצ"ל אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות ט"ו [עמ' ק']) – "לא גזרו על פחות מכריס ואין חלוק בין שיש מאכולת או אין חז"ל לא גזרו וכתם פחות מכגריס מותר אפי' במקום דלא שכיח כלל מאכולת".

12. יגל יעקב (יו"ד סי' נ"ה).

13. שערי טוהר (שער י' שערי דעת ס"ק ה').

14. חלקת יעקב (יו"ד סי' ר"ה) – "עיקר ההיתר שתלינן במאכולת, שאיך לך כל מיטה ומיטה שאין בה כמה טיפי דם מאכולת, ובמקומות האלו לא שייך זאת ... ונראה לי ברור ... כיון דבשעת גזירת כתם לא היתה גזירה על פחות מכגריס, משום שאין לך כל מיטה ומטה שאין בה כמה טיפי דם מאכולת, אף האידנא דלא שייך טעם זה לא נגזור מעצמינו, וזה גם הטעם דתלינן בכגריס אף שהמאכולת בימינו אלו אינו גדול כגריס, ע' מעיל צדקה סי' כ"ז וחת"ס סי' קפ"ב שדחקו בזה ולהאמור שפיר ניהא".

15. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ו אות ב', סי' קמ"ב אות ד', לתורה והוראה ח"ב ריש עמ' כ"ב) – "הנה הכתם הפחות מכגריס, חזינן שאף באופן שודאי בא מגופה לא גזרו לטמאה דהרי כתם על דבר שאינו מקבל טומאה אף שהוא גדול הרבה שודאי בא מגופה ואף בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה עליו דם הרבה נמי אמר שמואל בנדה דף נ"ז ע"ב שטהורה ונפסק כן בסעי' י' לכן במה שלא גזרו

על פחות מכגריס נמי לא גזרו אף בידוע שהוא מגופה ולא ממאכולת, אף שהטעם דפחות מכגריס הוא משום דשמן דם מאכולת הוא נמי לא גזרו בכל אופן, וענין מאכולת היה הטעם שלא גזרו בשביל זה אבל בשביל שהיה זה מצוי ולא גזרו אפילו בלא הרגה שהלכה כר"ח בן אנטונינוס בדף נ"ח ע"ב לא גזרו אף בודאי מגופה דקבעו שיעור לכל, ולכן אף במדינות שלא מצוי שם מאכולת כמו במדינתנו טהורה, ול"ד לפשפש שהוא דוקא בהרגה והריחה שלכן כ"ש שבמקומות שלא שכיחי שלא הותרה ... כשיעור כגריס שלא גזרו בשום מקום דהרי נאמר סתם השיעור כגריס, ולא חלקו לומר דהוא במקומות דשכיחי מאכולת, ואף שיש לדחוק שהוא משום דלא היה מקום בזמנם שלא היו שכיחי מאכולת, דעכ"פ היה להו לחלק כדי שאם יזדמן מקום שלא שכיחי מאכולת באיזה זמן, תהיה טמאה גם בכגריס ופחות, ש"מ שבשביל שלא היה מצוי מקומות כאלו לא גזרו בכל מקום, ועיין בפ"ת סק"י שהביא מחת"ס שהוא סובר דשיעור כגריס הוא גדול הרבה שלא נמצא בזמנינו דם מאכולת גדול כזה מ"מ טהורה דכיון שבזמן שגזרו רבנן על כתמים היה מצוי מאכולת גדולות אין לנו לטמא בפחות משיעור ההוא אע"פ שעתה אין נמצא, והוא נתן טעם דהוא משום דעיקר גזירת כתמים היתה בשביל טהרות וטימא בשביל זה גם לבעלה שלכן כיון שבזה"ל ליכא טעם טהרות אין לנו לאסור אלא מה שכבר נאסר אע"פ שבטל הטעם מאחר שנאסר במנין ולא בפחות שלא נאסר אז, ומשמע מדבריו שאם היתה הגזירה בשביל האיסור לבעלה היתה אסורה בזה"ל בפחות מכגריס, או אם היה גם בזה"ל ענין טהרות היתה אסורה אף שבלשון הגזירה נאמר כגריס דוקא מאחר דהטעם שאסרו בשיעור כגריס איכא בזה"ל אף על פחות, ולע"ד פשוט שלא אסרו דהא לא אמרו בגזירתם כל טפת דם שא"א לתלות טמאה אלא אמרו שיעור שא"כ נמצא ששיעור דם כגריס אסרו בשביל הטעם דמגופה אתו אף שלא הרגישה, ולכן בפחות מכגריס לא אסרו בלא הרגישה, אף שהיו גם ענין טהרות בזה"ל ואף שעיקר הגזירה היתה לבעלה, ואם היו רוצים לאסור בשביל הטעם שנעשה גם בפחות היו צריכין לגזור מחדש במנין אחר וכל זמן שלא נמנו במנין ע"ז ולא אסרו ליכא שום איסור, והגאונים שאחר חתימת התלמוד נמי לא אסרו, ואנן לא נוכל לאסור שלכן אף שאיכא טעם לעשות גזירה מאחר שעכ"פ ליכא הגזירה מותרת, עכ"פ לדינא מפורש בחת"ס שאף שידוע שהוא ודאי בא מגופה אינה טמאה בכתם פחות מכגריס כשלא הרגישה בכלום".

אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד סי' קפ"ג סעי' א' ד"ה ועיין) – "לא גזרו על פחות מכגריס כלל. וכמו שעל בגדים צבועין לא גזרו משום שלא ניכר כל כך בהרבה מיני צבע שלכן אף באלו שניכר בהם לא גזרו".

16. **דברי יציב** (יו"ד סי' פ"ב אות ז', שפע טהרה ס"ק ט') – "ויש לומר ג"כ דבאמת בזמנינו הרי אין מצוי מאכולת, ובפרט בארמונות העשירים וכיו"ב לא יזכר ולא יפקד, א"כ לכאורה נפל הך דפחות מכגריס בבירא, וע"כ כיון שתחילת גזירת חז"ל על כתמים לא היה על פחות מגריס, אף שהוסיפו בטעמא משום מאכולת ... לזה בזמנינו עכ"פ בכתם לא נחמיר יותר מאשר היה בתחילת הגזרה. ועיין בשו"ת חתם סופר יור"ד סי' ק"נ וסי' קפ"ב, דכיון דתחילת גזרת כתם היה משום חומרא דטהרות אין לנו לטמאותה בכתם הנמצא אלא בשיעור כתם שבזמניהם שהיו מאכולת גדולות מצויים עיי"ש ... וי"ל עוד דבשעה שגזרו חז"ל על הכתמים ועל פחות מגריס לא גזרו משום שאפשר לתלות במאכולת, אף במקום שלא היה שכיח מאכולת לא גזרו על פחות מגריס, כיון שבהרבה מקומות מצוי והוה כלא שכיח שלא גזרו ודו"ק".

17. **ביע אומר** (ח"ד יור"ד סי' י"ג, ח"ה יור"ד סי' ט"ז) – "... ומכיון שכל הגזירה בכתמים משום טהרות, נשאר השיעור כמו בזמן שהיו מצויים הטהרות, כגריס ועוד. ולכן גם בזה"ל שדם מאכולת הוא פחות מהשיעור הנ"ל אין לאוסרה על בעלה בפחות מכגריס ועוד".

18. **פותח שער** (סי' ה' סעי' ה').

19. **בדה"ש** (ס"ק נ"ו).

20. **חתם שני** (ס"ק ז' ד"ה והנה, אות א', ס"ק אות א').

21. **שיעורי טהרה** (עמ' פ"ח).

22. **מראה כהן** (עמ' כ"ג).

23. **אור יצחק** (ח"א יור"ד סי' כ"ט פרק א' כתם אות ו').

24. **יבקש תורה** (שו"ע סי' ע').

25. **פתחי דעת** (פרק מ"ה סעי' ב') – "לא גזרו".

(א) וכן כל הפוסקים לקמן שהשיעור בזמנינו יותר מעשר מילימטר.

ה. **עד שאינו בדוק.**

1. עי' סעי' ל"ו, לשיטות ולמראי מקומות.

ו. **להחמיר: מה דין הברכה על טבילה** [כתם פחות מכגריס, אבל יותר ממאכולת שבזמנינו, ורוצה להחמיר].

1. לא תברך.

(א) **הגריש"א** זצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות י"א) – "מצאה כתם פחות מכגריס ויותר ממאכולת שבזמנינו ורוצה להחמיר ולטבול, טובלת בלא ברכה".

(ב) **ביע אומר** (ח"ז יור"ד סי' י"ג אות ו', ח"י יור"ד סי' נ"ח) – "ראה ראיתי בשו"ת שבט הלוי ח"ז ... ולפע"ד אין דבריו מחוורים ... דברי האחרונים הנ"ל שכולם כתבו להקל. וכן פסק הגאון הראגצ'ובי בספר צפנת פענח. וכ"כ בשו"ת דברי מלכיאל ח"ד (סי' סח) ובשו"ת אבני צדק (חיו"ד סי' פב). והעיד בדרכי תשובה שכך נהגו בעלי הוראה להורות להקל להלכה ולמעשה. וכ"כ

הגר"מ פיינשטיין באגרות משה (ח"ג מיו"ד סי' מו). ועוד. ומעתה בודאי שאף מי שרוצה להחמיר על עצמו צריך להורות לו שאסור לברך על הטבילה דהוי ברכה לבטלה. ואפילו את"ל ששיעור כתם בזמנינו הוא ספק בהלכה, ושנוי במחלוקת האחרונים, הא קי"ל ספק ברכות להקל. וכמ"ש בשו"ת שאילת שמואל (סי' עד) שבכל ספק פלוגתא דרבנותא אם טמאה היא או טהורה,

פשוט שעל המורה להזהיר את האשה שלא תברך על הטבילה. ע"ש. וכ"כ הגאון ר' אליהו רגולר בשו"ת יד אליהו (ס"ס לח), שבכל כתם או דם המובא לפני חכם, אפילו כשהוא מחמיר מחמת חסרון בקיאות במראה הדמים, צריך החכם להזהיר את האשה

- שלא תברך על הטבילה. וע"ע בפתחי תשובה (סי' קצד סק"ב). וכן העלתי בספר טהרת הבית ח"ב (במשמרת הטהרה עמוד תקמ"א). ע"ש. וכן עיקר. ודלא כהרב שבט הלוי הנ"ל.
- ג) אבני ישפה (ח"ג סי' ע"ט) – "שבט הלוי ... סוף דבר לא זכיתי להבין דבריו הק'. ולכן לענ"ד גם המחמירה לטבול על שעור קטן של גריס וכדעת היראים, אין לה לברך על הטבילה כי ספק ברכות להקל".
2. לא מחינן כלל.
- א) שבט הלוי (ח"ז סי' קמ"ג, ששבה"ל סי' ק"צ סעי' ה' ס"ק א' ד"ה ויש) – "בשיעורי שבט הלוי בשמי בסי' ק"צ ס"ה אות א' ד"ה ויש להסתפק - דמסתבר דאם מחמירין בכתם דם בשיעור קטן דאפשר לברך ג"כ על הטבילה וכב' תמה דהא אפילו בספיקא דדינא כ' הפוסקים דאין לברך מכ"ש מה שהוא רק חסידות בעלמא. הנה אמת כי בשו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קי"ט וח"ד סי' קי"א הזכרתי רק החומרא ולא הברכה על הטבילה, אבל בשיעור ברבים נשאלתי ע"ז ונטיתי דאפשר גם לברך, וכן משמע לי בתשובת רב פעלים ח"א סי' ל"ו דאותם המחמירים החזיקו זה כחיוב טבילה בודאי ונהי דאני רגיל להורות בכל ספק גמור שלא לברך אבל הלב יודע שרוב העולם בכל המדינות ה' מברכים גם על ספיקות וחומרות וכבר הבאתי בכמה מקומות דברי גאון עולם רבי צדוק הכהן מלובלין בשו"ת תפארת צבי דדעתו דיש לברך ממש על כל טבילה הגם שלא פסקנו לה רק מחומרא ומספיקא, ואני בעניי חושש קצת להחמיר בזה, אבל מאן דקבל על עצמו חומרת היראים והגאון מהרש"ק ודעמי' דגם על שיעור קטן צריכים להחמיר, והוא דם ודאי לא כתם להחמיר מכה שאין בקיאים במראות, מאן דמברך בזה לא מחינן ב' וע"כ מ"ש בשבה"ל בשיעורים הוא נכון לדינא. ושוב האירו אותי למה דפליגי גדולי אחרונים אם הספק הוא בפלוגתא הפוסקים בעשיית המצוה כעין ספיקא דידן, עיין שדי חמד מערכת ברכות סי' א' כלל י"ח אות ב' מה שהביא בזה דעות לכאן ולכאן. איברא בנידון דידן דאיכא גם דעת הגה"ק מהר"צ הכהן הנ"ל לברך בכל טבילה ממש יראה כמש"כ דהנהוג לברך גם בשיעור כתם קטן של דם ממש לא מחינן כלל".
3. הגר"מ גרוס (אבני ישפה ח"ג סי' ע"ט) – "שבט הלוי עמ' קס"ג דב"ה ויש, והוא די"ל דלא דמי לכל ספיקות דאם הבעל והאשה מחמירים כשיטה מסוימת כבר שויה נפשייהו חתיכה דאיסורא, ומה"ט יש לברך על הטבילה [וא"ל דבשו"י אנפשי' במקום דהם טהורים לדעת רבים דליכא ברכה, מ"מ בכה"ג דהוא פלוגתא הפוסקים יכולים לקבוע הנהגתם כהפוסקים המחמירים ואיתא ששו"י אנפשי']. ובפרט דמצטרף דעת רבים דס"ל דבכל ספיקא בטהרתה אפשר לברך על הטבילה ע"י מה דהובא בזה באריכות בשערי טהרה סי' נ"ד, ובמיוחד בכתמים דכל טומאתם אינו אלא מספק כמבואר בט"ז רס"י ק"צ".
4. בג' ימים ראשונים.
- א) יכולה לברך – ששבה"ל (סי' קצ"ו סעי' י' ס"ק י"ב, סיכום אות ט'), "כתם כשיעור מאכולת שבזמנינו אין מקום להחמיר אף בג' ימים ראשונים, אבל ביותר משיעור מאכולת שבזמנינו עד שיעור גריס ועוד שיש דעות המחמירות - מדינא אין צריך להחמיר, והרוצה להחמיר יחמיר, - ונראה דבשיעור זה יכולה לברך על הטבילה".

יז) כגריס: שיעור.

א. ל"ו שעורות: של ראשו או של גופו.

1. בראש של אדם.
- א) דר"מ (ס"ק א', ע"י רמ"א סעי' ה') – "ומבואר שם דעדשה היא ד' שעורות שתים אורך ושתים רוחב נמצא ל"ו שעורות הן ט' עדשים פירוש כמו שהן קבועות בראש רחוקות זו מזו".
- ב) ערה"ש (סעי' כ"ג) – "ויראה לי דהכוונה על שעורות הראש וכ"כ רבינו הרמ"א בספרו דרכי משה ע"ש דגם בראש יש הפרש משהו בין שיער לשיער ויש מי שכתב דהכוונה על שעורות שבגוף האדם [ע"י פ"ת סק"י"א] ואינו כן דבגוף יש ריחוק הרבה משיער לשיער כמו שענינו רואות".
2. גופו של אדם [היד].
- א) חכם צבי (סי' ס"ז) – "כבר הכריע מוהרמ"א שיהן של גוף והוכיח במישור הרב החסיד הנ"ל כדבריו ועוד לע"ד החוש סותר דברי האומר שהן הקבועות בראש שהרי ענינו הרואות ...".
- ב) לבושי שרד (סוף ס' תבואות שור, סעי' ע"ט) – "אין השיעור כמו שהן קבועות בראש ששם השערות קרובים אלא ישער בשיעור ו' שעורות הן ואירן כשערות הקבועין בפרק היד הוא הזרוע שבין כף היד ובין הפרק שם ישואר היטב".
- ג) מאיר נתיבים (ח"א סי' ט') – "שמשערין בשערות שבגוף כמו שהכריע רמ"א בסי' ק"צ והוא מתשו' מהרי"ו סי' ס"ו דלא כמ"ש בד"מ שם בשם האגור דמשערין בשערות שבראש. י"ל אידי ואידי חד שיעורא הוא שהמקומות בגוף אינם שווים יש מקומות שהשערות קרובי' מאד כמו על קשרי האצבעו' שנמצאים שם ד' שעורות סמוכות מאד ...".
- ד) פת"ת (ס"ק י"א) – "ע"י בתשובת מאיר נתיבים ח"א סי' ט' שכתב דהכוונה לשער בשערות שבגוף ולא בשערות שבראש ואף שבד"מ כתב כמו שהן קבועות בראש. העיקר כדבריו כאן בהגה"ה וכתב שהוא רגיל לשער אם אין לו גריס של פול בשערות הקבועים בפרק היד הוא הזרוע שבין כף היד ובין הפרק שם ישוער היטב ששה שעורות על ששה הן ואירן ועוד מסביב סביב שיעור חצי אירן ע"ש".
- ה) גר"ן (ס"ק י"א) – "בגופו של אדם. ולא בראשו דבגופו הן מרוחקות זו מזו הרבה מבראשו".
- ו) מלבושי טהרה (סעי' י"ג) – "וכמו שהם קבועות בגופו של אדם ואין השיעור כמו שהם קבועות בראש ששם השערות קרובים".
- ז) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ח') – "עש"ך. וע"י פרישה סעיף ח' הביא דברי הג"ה ז', וכתב עליו פירוש לאפוקי שתאמר [נ"ל] שצ"ל שלא תאמר] ל"ו שעורות ממש כשהן דבוקים זה אצל זה, אלא כמו שהן קבועים בגוף עם החלל שביניהם כו' ע"ש, ואלה הם דברי הש"ך כאן. אולם עוד י"ל, שהרב חידש לנו דאין אנו משערים בשערות הקבועים בראשו של אדם, דשם הם מקורבים מאוד והוי שיעור קטן, אלא משערים בשערות הקבועים בגופו של אדם, כמו בקנה היד וכדומה, דשם הם עומדים מרוחקים קצת זה מזה. והנראה דמה שלא רצו הפרישה והש"ך לפרש כן בדברי הרב, משום דבדרכי משה הביא דברי האגור בשם מהרי"ל, שכתב דהני ל"ו שעורות פירושו כמו שהן קבועים בראש רחוקים זה מזה, ע"ש, וכן הוא בגירסת מהר"מ מטיקטין בגירסת

המרדכי בשבועות ע"ש. הנה מבואר דהרב ס"ל דמשערים בשערות הראש, ומ"ש כאן כמו שהן קבועות בגופו, כיון ג"כ בגופו בראש, ולא בא רק לאפוקי שלא נשער בשערות ממש דבוקות זו בזו. וכן נראה לכאורה מדברי התו"ט בפרק י' דנגעים משנה ג' ד"ה מקום ב' שערות ע"ש. אמנם ראיתי בתשובות מעיל צדקה סי' כ"ז, שתפס דברי הרב כפשוטו, דמשערים דווקא בשערות הגוף ולא בשערות הראש, רק שתמה שם על הרמ"א דמנ"ל הא, כיון שבדרכי משה כתב היפך זה, וכנ"ל. והאריך להביא ראיה לדברי הרב מדיני נגעים, ע"ש דבריו. וכמדומה לי שנעלם ממנו דברי מהרי"ו בתשובות סי' ס"ב, שכתב בהדיא דהני שערות משערים כמו שהן בגופו של אדם, והביא ראיה לזה ממ"ש בתורת כהנים גבי נגעים, מה שיער לבן מקום ב' שערות כו', אלמא דיליף משערות הקבועות בגופו של אדם ע"ש. ודבריו אלה הקצרים, כוללים כל האריכות של המעיל צדקה הנ"ל, כאשר יראה המעיין, וברור שהרב הוציא דבריו שבהג"ה מדברי מהרי"ו הנ"ל, והגם שלא הובא בדרכי משה, **אולי היתה השמטה בזה בדרכי משה**, כידוע שיש כמה השמטות בספרי הדרכי משה שבידינו. והתימא בעיני על הדרישה, שהביא דברי מהרי"ו הנ"ל, ולמה לא פירש כן בדברי הרב בהג"ה שבא להשמיענו דין זה. וכמו כן יש לתמוה על הש"ך ... וכן ראיתי בלבושי שרד בסוף ספרו דין ע"ט, שכתב דמשערים בשערות כמו שהן קבועים בקנה היד, ע"ש דבריו, וכן נראה עיקר לדינא".

(ח) מקור חיים (ס"ק כ"ז) – "בגופו של אדם היינו לקולא דמרוחקת השערות זו מזו יותר משערות שבראש האדם".

(ט) שואל ונשאל (ח"ג יו"ד סי' ש"י) – "כשתשער אותם בל"ו שערות הקבועים בגוף כמ"ש מור"ם שם".

(י) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קפ"ט).

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק נ"ה, מלואים שם), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ט).

ב. אם נזדמן לה גריס יותר גדול מזה השיעור, משערין בו: הטעם.

1. אפשר הכינה יותר גדולה – יש"ש (ביאורי הטור, "ואם נמצא גריס גדול יש גם כן בנמצא כינה גדולה") פרישה (ס"ק ט', "ואם נמצא גריס הגדול יש גם כן כינה גדולה"), ט"ז (ס"ק ז', "דאמרינן דאפשר דיש כינה יותר גדולה"), חכם צבי (סי' ס"ז, "דקים להו לרבנן דאין פול גדול מדם המאכולת"), לחז"ש (להם ס"ק כ"ד), חוט שני (ס"ק ז' אות ה', "דקים להו לחז"ל דאם יש גריס גדול יותר מהשיעור שנמסר לנו, א"כ יש גם מאכולת גדולה יותר").

(א) ב"ח (ס"ק י'), ערה"ש (סעי' כ"ו) – "ואין לשאול איזה עניין הוא לכל גריס שישנו בעולם והרי תלוי בשיעור דם הכינה דאפשר דכשיש גריס יותר גדול יש כינה ג"כ יתר גדולה [פרישה וט"ז ס"ק ז'] ואינו מובן כלל מה עניין זל"ז והראב"ד כתב הטעם דכיון שאמרו חז"ל כל שיעורי חכמים להחמיר חוץ מגריס של כתמים להקל לכן תלינן גם בגריס כשהוא יותר גדול ויראה לי דה"פ דמסתמו חכמים דבריהם לאמר גריס סתם ש"מ דקים להו לחז"ל שכל דם כינה תהיה בו כגריס היותר גדול שבעולם אלא שבמקום שאין גריס גדול הרבה בהכרח לשער בגריס שבאותו מקום וזהו להקל כלומר שלא תצטרך לטרוח לחפש גריס שבמקום פלוני [ולפ"ז מ"ש בסעי' כ"ד דלא נתברר לנו כי יש גדולים וקטנים אין חשש בזה דנוכל לשער בהיותר גדול ויש להתיישב בזה ודו"ק]".

(ב) פתחא זוטא (ס"ק ט', מהד"ת ס"ק ד') – "גריס ויותר גדול כו' עמהד"ק שהבאתי דברי הר"ש אבוהב ודברי המי נדה דסובר דדוקא האשה שמצאה הגריס יותר גדול ועדיין יש בידה תוכל לשער עליו ולא אח"כ ולא אשה אחרת יעו"ש, וכעת ראיתי בערוך השלחן סעי' כ"ו ... ולפ"ז משמע דיכול החכם גם האשה לשער תמיד עפ"י הגריס היותר גדול שמצא אולם הערוה"ש סיים דיש להתיישב בדבר יעו"ש".

2. בזמן הזה.

(א) אין לתלות – לבושי שרד (סוף ס' תבואות שור, ס"ק קפ"ו, "בש"ע כ' שם ואם נזדמן לה גריס יותר גדול מזה השיעור משערין בו ע"ש וכן ראינו אפי' בדורות הללו שיערו הגדולים בזה כמו שאנו רואים בשו"ת ח"צ ובשו"ת מאיר נתיבים סי' ט' מ"מ לא כל הרוצה ליטול את השם כו' וצדקו בזה דברי הרב בעל המחבר ספר חידושי רז"ה בריש ספרו ע"ש שכתב הרבה חקירו' מה שיש בזה ולכן כיון שבעו"ה הלבבו מתמעטים אין לשער בזה וליתן תורת כ"א בידו ואין לשער אלא כמ"ש בש"ע שהוא דבר השווה לכל"), עצי לבונה (סוף סעי' ו'), פרדס רמונים (מקשה זהב סוף ס"ק ז'), דעה ברורה (ס"ק כ"ג).

(ב) תולה – ערה"ש (סעי' כ"ה), צמק צדק (פסקי דינים סעי' ה'), חוט שני (ס"ק ז' אות ה'), "אשה שנזדמן לה גריס גדול, משערין את כתמיה בו", בדה"ש (ס"ק ס"ב).

ג. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק מ"ו).

יה] שיעור הכתם: במציאות (בעיגול).

א. 14 מילימטר.

1. הגר"ח נאה (שיעורי תורה סי' ג' סעי' כ') – "שיעור גריס של פול, יש אומרים שהוא עיגול שרחבו ערך 21 מילימטר, והוא כגודל מטבע המיל של א"י, וי"א ששיעורו פחות הרבה, והוא כמו מטבע כסף של חמשה קאפקיס הקודמים שהיו במדינת רוסיא, וכמדומה שהוא לא יותר מערך 14 מילימטר וכן עיקר".

ב. 18 מילימטר.

1. קהלות יעקב (קובץ אגרות קודש איגרת ז' אות א', ארחות רבינו ח"ד עמ' נ"ג את ל' ס"ק ב', עצות והדרכות עמ' נ"ד ס"ק ב') – "מדרבנן לא אסרו חז"ל אלא אם הוא כגריס [הוא כמטבע שרחבו 18 מילימטר והקיפו 54 מילימטר], וכל פחות מזה אין חוששין כלל".

(א) מעדני אשר (סי' כ"ז אות ב') – "ובס' ארחות רבינו (ח"ד עמ' נ"ג) הובא מכתב רבינו הקה"י שכתב דשיעור גריס לענין כתמים הוא כמטבע שרחבו 18 מ"מ והקיפו 54 מ"מ. ושם בעמ' נ"ה הובא תצלום המכתב מכת"ק. **והדברים צע"ג** הן מחמת הציור

במע"צ והן מחמת דברי החזו"א וכן"ל [בס' שיעורין של תורה סי' ז' אות י"ה כתב שדקדק היטב בציור שבמע"צ דפו"ר ומצא שרוחב הריבוע הוא קצת יותר מ- 18 מ"מ, וא"כ היו ציורי המע"צ לנגד עיניו]. הפניתי את הקושיא לגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל], וענה לי 'קשה לסמוך על צילום הכת"י, נראה זהסכים לדברי'.

ג. 19-18 מילימטר.

1. ששבה"ל (ס"ק א' ד"ה ושיעור, סיכום אות א') – "והוא כעיגול שקוטרו 18-19 מ"מ".

ד. 19 מילימטר - עגול, 19 מילימטר. רבוע, 16.8 מילימטר. משולש, 25.6 מילימטר.

1. ע" דרכ"ת (ס"ק מ') – "וכפי שמקובלנו להורות למעשה בזה מאמור"ר הגה"ק (המחבר) זצלה"ה ומאביו אאזמו"ר הגה"ק מפה"ק זצלה"ה ומשאר גדולי עמודי ההוראה לשער שיעור כתם במטבע של עשרה העללער שהוא בערך גודל המטבע הישן של עשרה צל כסף (שהי' קורין זעקסרי"ל) ויש שמשערין בתמונת קרייצער של נחשת (שהוא שני העללער) וקרובים להיות שוים בשיעורם (והוא בערך 19 מילימעטר)".
2. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ו אות ב', הגר"ש איידר זצ"ל פרק א' הע' ק') – "שיעור כגריס, שהוא כעין פעני (מטבע של סנט אחד של ארה"ב)".
3. הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' כ"ד) – "שהוא כשיעור מטבע שקורין אותו פעני".
4. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קנ"א, ע"י אות קנ"ב) – "ושיערתי עם הרב מטבע הפעני" עם שיעור הגריס ונתברר כי שזהו מדוייק כשיעור המעי"צ".
5. הגר"ט גולדשטיין זצ"ל (נטעי גבריאל נדה פרק ע"ה הע' ב') – "אמר לי הגאון רבי טוביה גולדשטיין זצ"ל אמר שדן ביחד עם הגאון מהר"ם פיינשטיין דשיעור כתם כפעני".
6. ע"י הגרי"י ניימאן זצ"ל (נטעי גבריאל נדה פרק ע"ה הע' ב') – "שא"א לצמצם שהתמונה שנזכר בלחם ושמלה הוא קצת יותר מפעני ופחות מניקעל, לכן יש לשער בפעני שזה יש לטהר בודאות".
7. טהרת בת ישראל (פרק א' סעי' ד') – "עיגול בקוטר 19 מ"מ".
8. יסוד הטהרה (פרק א' סעי' י"ב) – "שיעור גריס שוה לעיגול, שקוטרו כ-19 מ"מ".
9. קנין טהרה (פרק א' סי' ב' סעי' ב') – "והוא עגול בקוטר 19 מילימטר, והיינו שטח של 283 מ"מ מרובעים".
10. קצור שו"ע (פרק י"ב מקורות ה') – "ושיעור גריס הוא, כשטח עיגול שקוטרו 19 מילימטר, דהיינו 2.83 ס"מ מרובעים".
11. אמירה לבית יעקב (פרק א' סעי' ה' הע' ב') – "עגול של תשעה עשר מילימטר".
12. פוח שער (סי' ח' סעי' ט') – "19 מילימעטר ... וכך נוהגין".
- א) הגר"א אולמאן שליט"א (סוף הערות בראש הספר חק וזמן) – "שמה שהעתיק מס' פוח שער סי' ח' סעיף ט' כמו מי"ל ארץ ישראל ישן נכונים דבריו, שכן מדדו כאן מעולם והוא החמש מי"ל שיש חור בתוכו, אמנם מש"כ שם ששיעורו הוא 19 מילימעטר זה אינו נכון כאשר יראה לעיני הרואה שנמצאים עוד מטבעות כאלו בא"י. ע"כ אע"ג דבד"ת סי' ק"צ ס"ק מ' כתב בשם אביו וזקיניו ושאר גדולי עמודי ההוראה שרוחב העיגול הוא 19 מילימעטר מ"מ מנהג ירושלים וא"י מקדמת דנא כשיעור הנדפס בס' מעיל צדקה והסכים עליו מרן החת"ס שהוא משהו יותר גדול וכנראה שעפ"י זה נקבע המנהג כאן בירושלים ת"ו".
13. הגר"מ ביק זצ"ל (חק וזמן עמ' ס"ה ד"ה אבל).
14. ע"י באר משה (חק וזמן עמ' ס"ה ד"ה אבל) – "אלא דאם היה אדום ממש היה מחמיר גם ב-18 מ"מ".
15. הגריש"א זצ"ל (חק וזמן עמ' ס"ה ד"ה אבל, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות א') – "רבינו מורה שגודל גריס הוא עד 19 מ"מ".
16. ע"י קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קל"ז) – "שיעור גריס הוא בערך 19-19 1\2 מילימטר, ובשיעור כזה טהורה בכתם".
17. תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ז', אורחות הבית פרק כ' סעי' ו') – "הוא עגול בקוטר של כ-19 מ"מ".
18. הגר"ש איידר זצ"ל (עמ' כ"ב).
19. שפע טהרה (ס"ק ח') – "שיעור גריס הוא 19 מילימטר".
20. דרכי טהרה (עמ' כ"א) – "כגודלו של אסימון - 19 מ"מ".
21. אהל אריה (סי' ז' אות א') – "ובמדינת אמעריקא יש אומרים שהוא כשיעור 'דיים' אבל רוב פוסקים סברי שהוא כשיעור 'פעני'".
22. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קע"א אות ח', עמ' קפ"ח, עמ' קפ"ט, עמ' קצ"א).
23. חק וזמן (פרק ב' סעי' א').
24. ארחות טהרה (פרק א' סעי' ו') – "מטמא רק ביותר מגודל מטבע שקל של ארץ ישראל, או יותר ממטבע סענ"ט של ארה"ב, (וזהו הנקרא שיעור גריס ועוד, דהיינו שיש בו מעט יותר מכגריס)".
25. דרכי חכמה (על חכ"א, עיקרי הדינים פרק ז' אות ג', ע"י כלל קי"ג סעי' ו' אות ד') – "ושיעור הגריס בעיגול הוא כ"ט מ"מ קוטר".
26. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' מ"ה) – "וכן נוהגין".

ה. 20 מילימטר. [וי"א שהוא 20.32 מ"מ].

1. חזו"א (או"ח, קונטרס השיעורים סי' ל"ט אות ט"ו ד"ה ויש לנו) – "שיעור גריס של כתמים שחשבוהו ה' שעורים על ה' שעורים, [והוא ע"פ הציור של הגאון מעיל צדקה, ע"פ דקדוק העדשים, והח"ס כתב כמה טרחות ויגיעות יגעתי עד שבדקתי אחריו ומצאתי שיעורו נאמן, הובא בפ"ת סי' ק"צ סק"י, והוא 18 מ"מ]".
2. ברורי המדות והשיעורין (מערכת מידה ס"ק כ').
3. חוט שני (ס"ק ז' ד"ה ובשיעור, אות א', ס"ק ח' אות א') – "שהוא 18 מ"מ מרובע, והשטח בעגול הוא קו שאלכסונו כ-2 ס"מ".

4. ביע אומר (ח"ד יו"ד סי' י"ג, ח"י יו"ד סי' נ"ח על רב פעלים ח"א יו"ד אות כ"ו, ע"י מעין אומר ח"ו פרק א' סי' ר"י, סי' רמ"ט) – "שהוא מכוון לשיעור עשרים מילימטר (שני סנטימטר). לפמ"ש בשו"ת מעיל צדקה (סי' כז). וכן היא המדה בדיוק בציור הכתם שהובא שם. וכ"ה בציור הכתם שבס' לחם ושמלה (סי' קצ ס"ק יט) אליבא דהמעיל צדקה הנ"ל ... ונראה שהעיקר להתיר עד כשיעור עשרים מילימטר, כי בכתמים שומעים להקל, דקילי טובא משאר איסורי דרבנן".
- (א) אמנם ע"י ביע אומר (ח"ד יו"ד סי' י"ב אות כ"א) – "שיש בו שיעור שני סנטימטר על שני סנטימטר".
5. שיעורי טהרה (עמ' פ"ז) – "להלכה קיימא לן דמעיקר הדין הוא ב-20 מ"מ ולחומרא לכל היותר בכ-18 מ"מ".
6. בירור הלכה (יו"ד סי' ק"צ על סעי' ה', עמ' ל"ב) – "אך גבול השיעור הודאי שאפשר לסמוך עליו להקל הוא 18 מילימטר במרובע שטח 324 מילימטר מרובע ובעיגול הוא קוטר 20.32 מילימטר".
7. קיצור הלכות נדה (פרק י"א סעי' ד', פאת שדך ח"ג סי' ע"ה) – "והוא בערך כ-18 מילימטר על 18 מילימטר מרובע".
- (א) פאת שדך (ח"ג סי' ע"ה) – "קיצור הלכות בדיני נדה ... לענ"ד דלא דק מע"כ ולקולא לא דק".
8. הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ב' הע' ל"ח).
9. פתחי דעת (פרק מ"ה סעי' ד') – "נקטו הפוסקים שהוא כפי שחישב ה'מעיל צדקה' בעיגול שקוטרו קצת יותר מ-2 ס"מ".

1. 21 מילימטר.

1. ע"י אבן ישראל (ח"ז סי' ז' ד"ה שוב, סי' מ"ד ד"ה הנה) – "בפוסקים ביור"ד סי' ק"צ בשם המעיל צדקה והחת"ס, דשיעור גריס הוא תשע עשרה מ"מ על תשע עשרה מ"מ".
2. הגר"ש ז' אולמאן (חק וזמן עמ' ס"ה).
3. ע"י אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק א' כתם אות ו', קיצור הל' נדה אות י"ח) – "אין הכתם מטמא אלא אם יש לו שיעור של 'כגרים ועוד' דהוא כגון מטבע nickel אמריקאי או כריבוע חיצוני של penny [ובארץ ישראל הוא משהו פחות ממתבע עשר אגורות]. פחות מכאן טהורה".
4. ע"י חזקת טהרה (ס"ק כ"ה, ע"י חק וזמן עמ' ס"ה ד"ה ולמעשה) – "ובידינו עלה שיעור רוחב גריס של המעיל צדקה שני ס"מ ויותר מעט".

ז. מטבעות.

1. ארצות הברית.
 (א) Penny - 19.05 מ"מ.
 (ב) Nickel - 21.21 מ"מ.
 (ג) Dime - 17.91 מ"מ.
 (ד) Quarter - 24.26 מ"מ.
2. ארץ ישראל.
 (א) 1 אגורה - 17 מ"מ.
 (ב) 5 אגורות - 19.5 מ"מ.
 3. מראי מקומות.
 (א) נטעי גבריאל (פרק ע"ה סעי' ג') – "וי"א להחמיר שיעור כתם בערך 14-15 מילימעטר בגודל דיים".
נטעי גבריאל (פרק ע"ה הע' ב') – "ויש מקילים עד ניקל וחשבון הוא עשרים מילימעטר כניקל".
 (ב) חק וזמן (עמ' ס"ד, עמ' ס"ה ד"ה ולמעשה) – "20 מילימעטר ... והוא בדיוק כגודל המטבע בארה"ב שקורין ניקע"ל".

- ח. מראי מקומות – פרדס רמונים (פתיחה לסי' ק"צ תנאי הה' סוף אות כ"ז), לח"ו"ש (לחם ס"ק י"ט), מחשבות בעצה (סי' י"ג), מראה כהן (ריש פרק ג'), נטעי גבריאל (פרק ע"א סעי' ב'), מעדני אשר (סי' כ"ח).
1. הגר"י שטייף זצ"ל (נטעי גבריאל פרק ע"ה הע' ב', חק וזמן עמ' ס"ה) – "ומסר לי הגה"צ ר משה וואלפסאן שליט"א רב דקהל אמונת ישראל ששמע מפ"ק של רבי יונתן שטייף זצ"ל, שבשעת הדחק גדול ה' נכנס בעובי הקורה לטהר עד קוארטער (רבע דולר ארצה"ב)".
2. בדה"ש (ס"ק נ"ג, מילואים שם) – "כעיקול שקו האמצעי שלו הוא שמונה עשר מילימטר והוא כמאתים חמשים וארבעה מילימטר מרובעות בערך. (אמנם בספר בירור הלכה בסימן זה כתוב להוכיח שדעת כל הפוסקים הנזכרים להקל לכל הפחות ב"ט מילימטר ולדעת החזו"א יש להקל אף בעשרים מילימטר ועוד משהו [ושיעורא די"ח מילימטר שהזכיר שם החזו"א היינו בכתם מרובע] ועיין שם באורך ודבריו נראים נכונים)".
3. לבושי עז (עמ' רנ"ז אות א') – "ונקטו הפוסקים במרובע 18 על 18 מ"מ ובעיגול אלכסונו 20 מ"מ, ובדר"ת כתב השיעור בעיגול 19 מ"מ, ונהגו בא"י לשער במטבע אסימון שהיה מצוי בארץ ישראל".
4. מראה כהן (עמ' כ"ב אות א', ע"י עמ' כ"ג אות א') – "כל כתם ששיעורו פחות משיעור כגרים ועוד, טהור. ושיעור כגרים י"א שהוא כשטח ריבוע של כ-18 על 18 מ"מ. [שהוא שטח עיגול שקוטרו כ-20 מ"מ], וי"א שהוא שטח ריבוע של כ-16 על 16 מ"מ [שהוא שטח עיגול שקוטרו 19 מ"מ]".

ט. מאכולת בזמננו.

1. אינו מצוי.
 (א) באר משה (ח"ד סי' ע') – "בזמן הזה כאן בארצות הברית שאין מאכולות ופרעושים מצויים כלל".

- (ב) דברי יציב (י"ד סי' פ"ב אות ז') – "דבאמת בזמנינו הרי אין מצוי מאכולת, ובפרט בארמונות העשירים וכיו"ב לא יזכר ולא יפקד".
- (ג) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקט"ו אות ע"ט, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות כ"ה) – "דבזמנינו אין מצויים מאכולות".
- (ד) ששבה"ל (ס"ק ו' ד"ה ועוד) – "לא שכיח מאכולת בזמנינו".
- (ה) חוט שני (ס"ק ז' ד"ה והנה מש"כ, ס"ק ל"א ד"ה והנה בזמנינו) – "שלמעשה לא מצוי כמו בזמנינו או בבתים נקיים".
- (ו) חזקת טהרה (מורה דרך סעי' ל"ו ס"ק ח', תוספת טהרה אות קמ"ד ס"ק א') – "וא"כ לפי"מ שכתבנו בחז"ק שם בסימן ק"צ בד"ק ס"ק קפ"ה דבזמנינו זה גבי עד בינוני לא תלינן אפילו בשיעור מאכולת כיון שאינו מצוי כלל בבתים בזמנינו זה א"כ ...".
- (ז) תשובות והנהגות (ח"א סי' תצ"ב) – "נראה בזמנינו שאין מאכולת מצויה".
- (ח) לבושי עז (סעי' ל"ד תמצית אות ח', סעי' ל"ו תמצית אות ו') – "בזמנינו שאין מצוי מאכולת כלל".
2. מראי מקומות.
- (א) נטעי גבריא (פרק ע"ה סעי' ו', ע"ה פרק ע"ה סעי' ב') – "בזמנינו שמצוי יתושים ופרעושים ובפרט במחנות הקיץ".

יט] שיעור גריס.

א. כתם שחציו מראה טהור וחציו מראה טמא פחות מכריס ועוד [ונדמה לכתם א'].

1. מחמיר.
- (א) חור"ד (בי' ס"ק ט') – "נראה דאם החצי מהכתם כגריס יש לו מראה טהור וחציה מראה טמא וניכר שהוא כתם אחד דטמאה".
- (ב) ע"ה אג"מ (י"ד ח"ג סוף סי' נ"ג) – "והחור"ד סובר שזה לא שייך למה שלא פלוג בין המקומות דהתם אם היה גם במקום זה מאכולת היה צריך ג"כ שיעור זה, והוי הלא פלוג להחשיב כל המקומות כאיכא שם מאכולת שלכך לא שייך כשהחצי שיעור טהור מצד אחר מחמת שהוא ע"ג בגד צבוע ומחמת שהוא במראה טהור, וכן יפלגו בחצי על דבר שאינו מקבל טומאה והחצי על דבר המקבל טומאה, ולדינא כיון שטעם החור"ד מסתבר מהראוי להחמיר כהחור"ד אף שהוא איסור דרבנן ואף שרוב אחרונים סוברים כהמעיל צדקה, אבל במי שאין לו בנים ובשעת הדחק יש להקל כהמעיל צדקה".
2. מיקל, אף על פי שנראה שהכל כתם אחד.
- (א) מעיל צדקה (סי' כ') – "נ"ל דאפילו בכתם שהוא מוקף בעוגל ותמונה נפלאה או שנראה בעין שהכל התפשטות אחד יש להקל כל שאין האודם שבו כגריס, ואל תתמה אף שנראה שהכל כתם אחד והוא התפשטות הלבן דמ"מ י"ל שדם מאכולת נתערב בו בעודו לח והטבע דהאז חלק האודם לצדדיו, והרי גם אם בא מן הגוף ע"כ אנו צ"ל בכה"ג שהרי הכתם מתוכו לבן, וצ"ל שחלק אדמיותו נדחה לצדדיו, ואל תתמה שנחלק הדבר במקרה רחוק כזה דכל שהוא חשש דם מאכולת תלינן בהיותו רחוק להיות משום דכל הסדינין ... ועוד ראוי שלא גזרו כלל על אדמיות קטן מגריס שמקיף הלבן, דאל"כ אף אם כל כמות הלבן עם האדום שמקיפו היה פחות מכגריס היה מן הראוי להחמיר כל שיש בתוכו לבן באמציעותו, דאלו מן המאכולת הוא לבן מאין בא לשם, וא"כ לא ימלט ששום אחד מן הפוסקים היה מזכירין החידוש הזה, וכן שמעתי מן החברים דהי' מן הראוי לטמא כתם שחור שקטן מגריס מטעם הזה עצמו, ואלו כן לא ימלט שיזכירוהו הפוסקים ... והנני כותב דברי להלכה אבל לא למעשה עד יסכימו עמי מבעלי הורא' המפורסמים".
- (ב) סד"ט (ס"ק נ"ב ד"ה עוד כתב בשל"ה, ס"ק צ"ג ד"ה אך בשו"ת) – "מעיל צדקה ... ואף שמסיים שם הנני כותב דברי להלכה אבל לא למעשה עד יסכימו עמי מבעלי הוראה המפורסמים עכ"ל מ"מ דבריו נכונים ומלתא בטעמא ואין כאן מקום להחמיר".
- (ג) רע"א (על סעי' י') - לשונו מובא לקמן.
- (ד) חת"ס (הגהות וחידושים על שו"ע סוף הסי') – "ובסדרי טהרה הסכים להלכה ולמעשה לדברי מעיל צדקה לטהר אפ"י כשהאדום קץ הלבן והירוק, וכן עיקר לטהר בכל אופן".
- (ה) חכ"א (כלל קי"ג סעי' מ"ח) – "ולכולי עלמא אם האודם פחות מכגריס טהורה אף על פי שנראה שהכל כתם אחד (עיין בסדרי טהרה סימן ק"צ ס"ק צ"ג דף מ"ה (אצלנו דף כ"ה) בשם תשובות מעיל צדקה וכן הוא מסיק להלכה למעשה בפחות מכגריס ותשובת מעיל צדקה אין בידי ולדעתי כן מוכח מרמ"א גופיה)".
- (ו) גר"ז (ס"ק י"ט) – "ואפילו נמצא מין דם לבן או ירוק וקו אדום או שחור יסוב אותו בעוגל או שאר תמונה נפלאה בענין שנראה שהכל הוא כתם אחד והאדום הוא קץ וסוף של הלבן ובין הכל יש יותר מכגריס אלא שבאדום לבדו אין בו כגריס טהורה דתלינן שדם מאכולת נתערב בו בעודו לח והטבע דהאז חלק האדום לצדדיו. והרי גם אם בא מן הגוף על כרחך צריך לומר כן שחלק אדמיותו נדחה לצדדיו (מפני שיש בו עכירות יותר ודרך הטבע לדחות העכירות לצדדיו כמו שנראה בחוש בכתם שנכתם ממי גשמים ונתייבש שקצוותיו משחרין קצת מעכירות המים שנדחו שמה) (תשובת מעיל צדקה סי' כ'). ואפילו אם ידוע בודאי שהמראה הלבן או הירוק בא מהמקור תלינן האדום או השחור שבקצוותיו בדם מאכולת כל שאין בו לבדו כגריס ועוד שכן דרכן של מאכולת להיות במקום זוהמא ולכלוך".
- (ז) לחז"ש (שמלה סוף הסי' ד"ה ולהלכה) – "מעיל צדקה ... והסכים עמו גם בס"ט וכתב שיש לסמוך על דבריו להלכה ולמעשה".
- (ח) מחה"ש (ס"ק ל"ב) – "מעיל צדקה".
- (ט) מלבושי טהרה (סעי' ח', ארוך ס"ק ט"ו).
- (י) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק מ"א ד"ה אמנם בסדרי).
- (יא) מהר"ם שיק (י"ד סי' קפ"ו ד"ה והרב) – "מעיל צדקה".
- (יב) גליון מהרש"א (סוף הסי') – "מעיל צדקה".
- (יג) צמח צדק (י"ד סי' קל"ו).
- (יד) ערה"ש (סעי' ק"מ) – "ומעיל צדקה סי' כ"."

- (טו) מי יהודה (יו"ד סי' ס"ט) – "לית דין צריך בושש דתולין בכתמים להקל לסמוך על כל הני גאונים לטהר האשה לבעלה".
 (טז) טהרת ישראל (סעי' ט"ז).
 (יז) חשב האפוד (ח"ב סי' קל"ו).
 (יח) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק מ"ה הע' ג') – "להקל במעשה שבא לפניו".
 (יט) חוט שני (ס"ק ז' אות י"א, אמנם עי' סי' קפ"ח ס"ק ב' אות ט"ו) – "המוצאת כתם שקצוותיו הוא בגוון של מראה טמא, והמראה שבתוכו הוא מראה טהור, הרי שמשערין רק את הגוון של המראה טמא, ואם יש בו שיעור כגריס טמא, ואם לאו, טהורה".
 (כ) מראה כהן (עמ' כ"ז אות ב') – "פעמים רבות מוצאת האשה כתם שרק קצותיו בגוון אדום והמראה שבתוכו מראה כשר, באופן שאם נשער את כל השטח המוקף יהיה שיעורו יותר מכגריס ואולם אם נשער רק את גודל המראה הטמא נקבל שיעור של פחות מכגריס. וכתבו הפוסקים שבמקרה זה האשה טהורה, וטעמם דתולים לומר שדם מאכולת נתערב בליחה ונדחה לכוון הצדדים".
 (כא) פותח שער (סי' ח' סעי' י"ד).
 (כב) עי' ששה"ל (סעי' ה' סוף ס"ק ב', סיכום אות ה').
 (כג) בדה"ש (ס"ק ע"ט, ציונים ס"ק ק"ל).
 (כד) לבושי עז (סעי' ח' תמצית ס"ק ב').
 (כה) נטעי גבריאל (פרק ע"ה סעי' ה') – "כתם גדול יותר משיעור גריס, אם אין במראה אודם כגריס טהור, כגון כתם ממראה טהור אך סביבו בקצוות שלו מראה אדום ונראה שהוא כתם אחד, אינה טמאה רק אם איכא באודם לבד יותר משיעור גריס".
 (כו) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ב).
 (כז) שיעורי טהרה (עמ' צ"ב).
 (כח) חק וזמן (פרק ב' סעי' ב').
 (כט) ארחות טהרה (פרק א' סעי' י', סעי' י"א [לשונו מובא לקמן], סעי' י"ב) – "אם נמצא על בגד לבן כתם שחלק ממנו חום או שאר מראה כשר, וחלק ממנו אדום, או שכולו מראה כשר והקצוות שלו אדומות, אם יש כשיעור המטמא בחלק האדום לבד הרי היא טמאה, ואם אין כשיעור המטמא בחלק האדום בלבד רק בצירוף המראה כשר אף שכולו כתם אחד אינה טמאה".
 (ל) פתחי דעת (פרק מ"ה סעי' ג').
 3. מראי מקומות – עיקרי הד"ט (יו"ד סי' כ"א אות י"א), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ק"נ).

ב. כתם עב.

- משערין רק כמות שבא לפנינו.
 (א) לחזו"ש (שמלה ס"ק כ"א).
 (ב) ערה"ש (סעי' ל"ד) – "ודע שאין חילוק בשיעורים אלו כגריס ותורמוס בין שהכתם הוא דק בכמותו או עב בכמותו ואף שלפי הסברה כשהוא דק מתפשט יותר ולא כן כשהוא עב בכמותו מ"מ לא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין וכל שיעורי חז"ל כן הוא והמפקפק בזה אינו אלא מן המתמיהים וכ"כ גדולי אחרונים".
 (ג) שערי טוהר (שער י' סעי' ה').
 (ד) חלקת יואב (תניינא סי' ו').
 (ה) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"ה, אוצרות הטהרה עמ' תתקט"ז אות פ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ה') – "מצאה צרירות דם פחות מכגריס באופן שאם נמרח את הדם, יהיה שטחו יותר מכגריס - טהורה, שהרי עכשיו אין בו שטח כגריס, ואין לדיין אלא מה שענינו רואות".
 (ו) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' י"ז אות ב', טהרת הבית עמ' שפ"ב).
 (ז) בדה"ש (סעי' ה' ב' ד"ה לא, עמ' קנ"ז).
 (ח) נטעי גבריאל (פרק ע"ה סעי' ג') – "כתם עב מאד שיכולים למרחו ועי"ז יתפשט שיעורו על הבגד יותר מכריס, אפ"ה משערין כמו שהוא לפנינו".
 (ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ב, עמ' קצ"ד).
 (י) פתחי דעת (פרק מ"ה סעי' ח') – "דנים את הכתם כפי שהוא לפנינו".
 2. בעב הרבה יש להחמיר.
 (א) סד"ט (ס"ק ס"א ד"ה מיהו יש) – "ונראה לי דאין אנו צריכין לשער רק כמות שבא לפנינו. והוא הדין איפכא, היכא שבא לפנינו כתם וראינו שגוף הכתם אינו אלא פחות מכגריס, רק סביבו הוא התפשטות ולכלוכית של גוף הכתם ונצטבע מגוף הכתם, אפילו הכי טמאה. וכך הוא מדות חכמים בלא פלוג, הם אמרו והם אמרו ... מיהו י"ל דהכל לפי ראות עיני המורה, אם הדם צבור ונקוה במקום אחד הרבה דיינינן ליה כאילו נתפשט".
 (ב) הו"ד בפת"ת (ס"ק ט').
 (ג) שיעורי טהרה (עמ' צ"ב) – "ולהלכה קיי"ל כהסד"ט דבכתם עב הרבה תלוי בראות עיני המורה".
 (ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קצ"א) – "שכן הלכה שאין לטמאה אא"כ הוא עב מאוד. ואינו שכיח כלל, ונמצא רק במקרה שדם הרבה נתייבשו זה על גבי זה".
 1) מנחת אשר (סי' ב' אות ב') – "נראה פשוט דאין זה אמור אלא בעובי בולט שאינו שכיח, אבל אי"צ לדקדק בסתם כתם ולחוש שמא יש בו עובי שראוי להחמיר".
 3. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים סי' ק"צ על סעי' ל"ו, עמ' ש"ה), פותח שער (סי' ח' סעי' י"ג), מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' מ"ד).

(א) בשמים ראש (סי' קל"ה) – "ועל דבר הכתם פחות מכגריס הרב רבינו אליעזר ממיץ כתב שאין אנו בקיאי' בשיעור זה, וכל דלא מוכחא מלתא שהוא דם מאכולת לא סמכינן עליה וטעמו נראה לי דלא איתפרש בגמרא עביו של הדם המונח על פני הסדין, ואם יש בו ממשות דם אתה משערו כן, ואם אין כאן רק צביעת הסדין אתה משערו בכגריס ובדם גדול כגריס אתה יכול לצבוע כל החלוק, ומ"מ ראיתי רבותי כולם משערי', ואינם חשים בדבר".

(ב) רע"א (על סעי' ה') – "ואם הדם נצרר ועב במק"א ואם היינו מרדדים הדק הי' בו שיעור גריס ע' בס"ט (סקס"א) ד"ה מיהו יש לעיין".

(ג) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קל"ו) – "כתם עב פחות מכגריס דנצבר עליו דם הרבה במקום אחד דכתב עליו הסד"ט דהכל כפי ראות עיני המורה, הכוונה בזה הוא דאם יש בעביו גריס והמורה רואה שהוא דם מקור יתכן דצריכים לאסור. ויש להחמיר בו במקום שיש ספיקות אחרות".

(ד) חוט שני (ס"ק ז' ד"ה כתב הסדרי, אות ו' ד"ה ואמנם) – "כתב הסדרי טהרה ... ויש לעיין בדבריו שבתחילה כתב 'שמשערינן לפי מה שבא לפנינו', ובסוף דבריו כתב 'שמשערינן כאילו הוא נתפשט', ונראה בביאור דבריו דבתחילה איירי שהדם נצרר ובלוע בתוך הבגד והוא עב שאם היינו מפשטים אותו היה יותר מכגריס, וע"ז קאמר דכיון דהדם הנצרר בלוע בתוך הבגד משערינן לפי מה שהוא בא לפנינו, ואין חילוק אם הדם רב או מעט, מכיון שהוא בלוע בבגד ואין בו כגריס, אבל אם הדם הצבור הוא נצרר על גבי הבגד, ולא רק בלוע בתוך הבגד ויש בו ממשות של דם, בזה משערינן לפי מה שיכול הדם להתפשט, אף שכעת אין בו כגריס, מכיון שהוא נצרר וצבור על גבי הבגד, ומה"ט אם היינו מפשטים אותו והיה יותר מכגריס ועוד, הרי היא טמאה. והביאור בזה ... כתם שהוא פחות מכגריס ועוד, אמנם דם הכתם צרור ובלוע בתוך בגד כגון בגד עבה, ואין הוא צרור על גבי הבגד, אין משערינן אלא מה שנמצא בשטח שעל גבי הבגד, ולא משערינן את מה שבלוע בבגד. ואמנם אם הדם צרור על הבגד, ולא רק בלוע בתוכו, ואין בשטחו כגריס ועוד, משערינן באופן שאם היינו מפשטינן את הכתם שצרור ע"ג הבגד, אם היה בו כגריס ועוד, הרי היא טמאה".

1) שתלוי אם הוא בתוך הבגד [אפי' בגד עבה] או ע"ג הבגד [אפי' אם הכתם אינו עבה].

(ה) מראה כהן (עמ' כ"ד אות ג') – "כתם ששטחו פחות מכגריס אך יש לו עובי באופן שאם יתמרה יהא שטחו יותר מכגריס ועוד, נסתפק בזה הסד"ט ומצדד בסוף דבריו לחומרא, ויש לעשות שאלת חכם".

ג. בגד עבה.

1. מיקל.

(א) פחד יצחק (אות כ' ערך כתם, האחרון) – "דלא חלקו חכמים בין חלוק עב לחלוק דק".

(ב) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ק"ס) – "דעת הרב שכתם שנמצא על פא"ד שלובשות הנשים בעת נדתה שמטבעו מושך דם, דאם אין ברוחב המראה שיעור גריס אין צריכים לחשוב העומק".

(ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"ו, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות ה') – "בגד עבה שנבלע בו הדם עמוק, אין מצרפין העובי ליותר מכגריס".

(ד) חוט שני (ס"ק ז' אות ו') – "דם הכתם צרור ובלוע בתוך בגד כגון בגד עבה, ואין הוא צרור על גבי הבגד, אין משערינן אלא מה שנמצא בשטח גבי הבגד, ולא משערינן את מה שבלוע בבגד".

(ה) נטעי גבריאל (פרק ע"ה סעי' ד') – "בגד עב שיש לו כמה שכבות אין אומרים נחלק השכבות ונמצא שהכתם נתפשט יותר מכשיעור, אלא משערינן הכל ככתם אחד".

(ו) מראה כהן (עמ' כ"ד אות ד') – "יש להסתפק בכתם ששיעורו פחות מכגריס ונמצא על גבי בגד עבה והוא ספוג בתוכו, שלפי עובי הכתם יש מקום לדון שאם היה נמצא על גבי בגד דק היה יותר מכגריס. ובזה דעת גדולי ההוראה להקל דאם לא כן אין לדבר סוף".

(ז) משנת השלחן (סעי' ה' ס"ק ז' אות א') – "בגד עבה שנבלע בו הדם עמוק - אין מצרפין העובי לכגריס ועוד".

(ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ד).

(ט) שיעורי טהרה (עמ' צ"ג ד"ה וכן).

(י) מעדני אשר (סוף סי' כ"ו) – "ונמצא לפ"ז דכתם הנמצא ע"ג פד' (אם נדון אותו כמק"ט) אזלינן בתר השטח של הכתם ולא מתחשבים בעובי שלו".

2. מראי מקומות – הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים סי' ק"צ על סעי' ל"ו, עמ' ש"ה).

ד. בגד שנמתח (stretchable garment): שבעת לבישתו יש בו שיעור גריס ועוד.

1. מחמיר, מודדים לפי שעת לבישתו וטמאה.

(א) הגריש"א זצ"ל (פתחי הדעת פרק מ"ה הע' ה').

(ב) פתחי דעת (פרק מ"ה סעי' י') – "כתם שנמצא על בגד שנמתח (אלסטי - stretch), ובעת לבישתו יש בו שיעור גריס ועוד אך אחר הסרתו הוא מתכווץ ואין בו שיעור, מודדים את שיעורו לפי שעת לבישתו וטמאה".

2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ג).

כ] נאבד הכתם.

א. ספק שיעור כתם, והוא לפנינו.

1. מחמיר, ספק דעת שוטים.

- (א) חכ"א (כלל קי"ג סעי' כ"ט) – "מצאה כתם ואין לה במה לתלות והדבר ספק אם הוא דם או צבע לדין דאין אנו בקיין טמאה מספק אף על גב דהוי ספק לכולי עלמא ויש אומרים דזה הוי ספק גמור (ט"ז בסימן צ"ח) מכל מקום כיון שהוא לפנינו וצריך בדיקה קיימא לן בכל דבר שהוא לפנינו וצריך בדיקה ואין אנו בקיין לבדוק צריכין להחמיר מספק (סעיף ל"א)".
- (ב) שבה"ל (ח"ג סי' קי"ט אות ג') – "אם יש חסרון ידיעה בשיעור של כתם גם בכתמים דרבנן אזלינן להחמיר כמבואר בתשובת מהרי"ל סי' ק"נ, ועיין בתשובת אמרי יושר ח"א סי' פ"ח מביאו ומבארו לדינא יע"ש, וכעת ראיתי כן ג"כ בלח"ו"ש ק"צ סוס"ק י"ב".
- (ג) שערי טוהר (שער י' סעי' ה').
- (ד) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' ט') – "ספק כגריס - ראתה כתם ואבד וספק לה אם היה בו כגריס, טהור דספק דרבנן לקולא, אבל אם הכתם ישנו לפנינו וספק אם יש בו כגריס אין להקל בזה עד שימדדו אם יש בו כגריס".
- (ה) שיעורי טהרה (עמ' צ"ה).
- (ו) נטעי גבריאל (פרק ע"ה סעי' י"א) – "כתם שיש בו ספק בשיעור, יש להחמיר".
- (ז) חוקת הטהרה (סי' ק"צ סעי' י').
- (ח) פתחי דעת (פרק מ"ד סעי' י"ג) – "שטמאה מספק".

ב. נאבד, ספק בגודל הכתם.

1. מיקל.

- (א) חכ"א (כלל קי"ג סעי' כ"ט) – "אם נאבד קודם שראה החכם ואינה יודעת אם היה בו כגריס או לא או אם היה אדום או לא וכיוצא בו בכתמים שהוא מדרבנן אזלינן לקולא".
- (ב) דברי מלכיאל (ח"ד סי' ס"ז) – "ואם אומרת שספק לה אם היה מראה אדום. או שא"א לה להגביל את גודל הכתם. נראה ודאי שטהורה. דהא הוי ספק דרבנן וגם יש לה חזקת טהרה ... ואף בג' ימים הראשונים נראה שיש להקל בזה. דהא מ"מ הוי רק דרבנן כיון שלא הרגישה".
- (ג) תשורת ש"י (ח"ב סי' קל"ח ד"ה ומה"ט) – "ונאבד ואינה יודעת אם היה שיעור כתם דטהורה ואין לומר דזה הוי ספק מחסרון ידיעה כיון דנאבד".
- (ד) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ל"ז).
- (ה) שערי טוהר (שער י' סעי' ה').
- (ו) שפע טהרה (ס"ק י').
- (ז) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה צ"ב, תשובה ק"ז, תשובה ק"ל) – "מצאה כתם על בגדה והכתם התכבס או שאבד ואין יודעים אם היה בו יותר מכגריס או אם היה אדום וכיוצא בו - טהורה, אפי' היא בתוך ג' ימים ראשונים של ימי ספירתה, הואיל ובכתמים דרבנן אזלינן לקולא".
- (ח) טהרת הבית (עמ' שפ"ד, מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קכ"ה) – "אשה שראתה כתם בבגדה שלא בהרגשה, ונסתפקה אם יש בו כגריס ועוד, והניחה אותו למשמרת עד שתעשה שאלת חכם, אך בני ביתה לא ידעו מזה וכיבסו הבגד ... יש לדמות דין זה למאי דקיימא לן ביורה דעה (סימן צח סעיף ב') אם נתערב מין במינו ונשפך בענין שאין יכולים לעמוד עליו ולשער, אם ידוע שהיה רובו היתר מותר, דספיקא דרבנן לקולא ... ומבואר שאף על פי שיש ריעותא בדבר, שהרי נפל שם איסור בודאי, הואיל ויש לומר שהיה ששים נגדו יש להקל בספיקא דרבנן. והוא הדין כאן, שיש לתלות שלא היה בו כגריס ועוד, ותלינן לה בדם מאכולת. והן אמת כי בשו"ת הרשב"א (סימן רסו) כתב, בדין מחט שנמצא בבית הכוסות שצריך לבדוק אם יש קורט דם, ולא הספיקו לבדוק עד שנאבד או שמלחוהו והדיחוהו קודם בדיקה, טריפה. וכן פסק מרן השו"ע (בסי' מח סעיף ה). ע"ש. אולם אין מזה ראיה להחמיר בנ"ד, דשאני התם שעיקר הספק הוא בדאורייתא, אם טריפה היא או כשרה, וכל שלא נבדק הרי היא עומדת בחזקת איסור של תורה, וכמ"ש הש"ך (שם ס"ק כג). משא"כ בנ"ד שעיקר איסור כתמים בלי הרגשה אינו אלא מדרבנן, והאשה בחזקת טהרה עומדת, לפיכך אין להחמיר בה בספק".
- (ט) לבושי עז (סעי' י"ב תמצית אות י', סעי' כ"ב תמצית אות ב').
- (י) מראה כהן (עמ' כ"ד אות ה', הע' ו') – "בגד שנמצא עליו כתם ונתכבס או נאבד, וכעת מסופקים בגודל הכתם אם היה פחות מכגריס או יותר, כתב החכמת אדם שהאשה טהורה דספיקא דרבנן לקולא".
- (יא) יסוד הטהרה (פרק א' סעי' י"ב) – "אבד הכתם או נתכבס הבגד, וספק אם היה בו שיעור גריס, או ספק אם היה בצבע המטמא, או ספק אם הכתם היה על החלק הצבוע שבבגד, יש להקל. וכל זה דוקא בכתם, אבל בבדיקת עד (הבדוק) אם נאבד, ויש ספק על המראה, יש להחמיר".
- (יב) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' ט') – "ספק כגריס - ראתה כתם ואבד וספק לה אם היה בו כגריס, טהור דספק דרבנן לקולא".
- (יג) שיעורי טהרה (עמ' צ"ד).
- (יד) מנחת אשר (סי' ב' אות ד' ד"ה ובמקרה).
- (טו) חוקת הטהרה (סי' ק"צ סעי' ז') – "הוי ליה ספיקא דרבנן לקולא".
- (טז) פתחי דעת (פרק מ"ד סעי' י"ד).

2. מחמיר.

- (א) ששבה"ל (סיכום לסעי' ל"א אות ג') – "אם ראתה ודאי דם אדום ורק יש ספק בשיעור, יש להחמיר".
- (ב) מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק מ"ז, ס"ק מ"ח, "וצ"ע בזה"), בדה"ש (סעי' ה' ב' ד"ה יש עמ' קנ"ז, מלואים שם, "וצ"ע").

- (א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת פרי סוף סעי' ל"א) – "החכ"א שיש להקל ... כיון שאין מאכולות מצוין בינינו כשיעור זה, א"כ אף שמעיקר הדין שיש להקל בזה וכמוש"כ החת"ס, אבל אם יש עוד צד להחמיר שהיה כגריס אפשר שיש להחמיר בזה, ושאלתי את מו"ר הגרשז"א זצ"ל והסכים שראוי להחמיר בזה. ומ"מ המיקל לא הפסיד".
- (ב) הגרשז"א זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ח אות ט"ו) – "ראתה כתם ונאבד ונסתפקה אם היה בו כגריס, ואם היה מראה דם, טהורה".
- (ג) חוט שני (ס"ק ז' אות ב', סי' קפ"ח ס"ק ב' אות י"ז) – "אשה שנסתפק לה אם היה שטח הכתם כשיעור המטמא, ונאבד הכתם או נתכבס, הרי היא טהורה מדינא דספיקא דרבנן לקולא. ואמנם אם החתם הסתפק אי מראה טמא, ונאבד, יש לטמא מספק, ואמנם אם נתעורר ספק אצל האיש או האשה על המראה, והוחלט אצלם להראות את המראה לחכם אח"כ ואח"כ נאבד המראה, הדבר אינו מוכרע שאין צריך להחמיר אף שנאבד".

ג. ג' ימים ראשונים: למקילים דלעיל.

1. מיקל – דברי מלכיאל (ח"ד סי' ס"ז, לשונו מובא לעיל), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה צ"ב, תשובה ק"ז, תשובה ק"ל, לשונו מובא לעיל), שיעורי טהרה (עמ' צ"ד ד"ה ומאחר).
2. מחמיר – תשורת ש"י (ח"ב סי' קל"ח ד"ה אך, "לא תלינן בג"י ראשונים").

ד. נאבד הכתם: ספק במראה הכתם.

1. עי' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ה. נאבד, ספק במראה הכתם וגם בגודלו.

1. לכ"ע מיקל (ספק ספיקא) – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ז' הע' י"ז).

ו. נאבד, ספק דם.

1. רע"א (על סעי' כ"ג) – "ואם נתעסקה בצבע אדום יש לעיין דלכאורה אסור דאפשר לברר ע"י העברת ז' סמנים ... ואף בנאבד יש מקום לאסור כמ"ש כיצא בזה בתפל"מ העתקתיו לקמן (ש"ך ס"ק ס"א) וצ"ע".
2. מחמיר – תזקת טהרה (ס"ק קס"ג, מורה דרך ס"ק ד').

ז. מראי מקומות – דע"ת (סעי' א' ד"ה ועי' במ"נ קונט"א), דרכ"ת (ס"ק ע"ט), ששבה"ל (סעי' מ"ו ס"ק ו'), שערי טהרה (סי' ל"ט), פזחי זוטא (סעי' מ"ז, סעי' מ"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ז' הע' י"ז), משנת השלחן (סעי' ה' ס"ק ט', ס"ק י'), חק וזמן (פרק ב' סעי' ט"ז).

1. רע"א (על ש"ך ס"ק ס"א) – "ובתפל"מ כתב והאידינא דא"א בקיאים בין מקדיר למגליד אף נאבד אסור דמיד כשנמצא הכתם נאסרה מ' דהוי ספק דהוי חסרון ידיעה וע"י שנאבד אח"כ לא הותרה ועי' בפמ"ג בש"ד (סנ"ג סקט"ו) ובלבושי שרד בפתיחה (אות מ"ד)".

כא] כתם שחור: כתם פחות מכגריס וצבע שחור.

א. מחמיר.

1. האשכול (ח"א הל' נדה סי' מ"א, ריש עמ' ק') – "וחזי לן דוקא אם הדם דומה לדם מאכולת שהוא דם כינה ונוטה לאדום, אבל כתם שחור אין תולין בכינה דהא אמרינן אפי' נתעסקה בדם אדום אין תולין בו שחור".
2. ראב"ד (בעלי הנפש סוף שער הכתמים, הדין החמישי) – "אע"פ שאין לה במה לתלות תולה כגריס במאכולת ואינה תולה בה אלא כתם אדום".
3. רע"א (על סעי' ה') – "במראה שחור טמאה אף פחות מגריס. בעל הנפש".
4. תשורת ש"י (מהדו"ת סי' קמ"ב) – "בעל הנפש ... דאינו דעת יחיד ... גם בספר האשכול ...".
5. חזו"א (ארחות רבנו ח"ד עמ' מ"ה אות ט"ו) – "שזה דוקא אם ברור לאשה שאתי מגופה".
6. פותח שער (סי' ח' סעי' ו') – "אם מצאה כתם שחור אפילו רק על בגדה או סדינה ג"כ טמאה בדם כל שהוא ואין צריך שיעור, דאין תולין במאכולת אלא כתם אדום".
7. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה נ"ז, תשובה ק"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות נ"ג, עי' אות נ"ד, עי' אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ז אות פ"ה, פתחי דעת פרק מ"ה הע' כ"ה) – "ומי שמצאה כתם הנוטה לשחור כהה וניכר שמתחילתו היה כהה, וא"א לתלותו בליכלוך - אסורה, לפי הראב"ד - גם אם מצאה שחור פחות מכגריס, היא טמאה, כיון שאין לתלות בדם כינה, שהרי מראה דמו אדום ולא שחור, ולכן אם הכתם שחור כהה וניכר שמתחילתו היה כהה, וא"א לתלותו בליכלוך - יש לחוש לדעת הראב"ד והיא טמאה אף שהכתם פחות מכגריס".
8. הגרשז"א זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ו אות ה') – "יש להחמיר בכתם שחור, אפילו פחות מגריס".
9. שבה"ל (ח"ג סי' קי"ט אות ה') – "בענין כתם שחור פחות מגריס ועוד עיין פת"ש ס"ק י"ב בשם תשובת מעיל צדקה סי' כ' להקל, ודעת הראב"ד בס' בעה"נ להחמיר וכן העתיקו הגרעק"א, ועיין בתשובת תשורת ש"י מהדו"ת סי' קמ"ב הביא כן ג"כ מס' האשכול להחמיר בזה ופסק כן, ובפת"ש הביא מס"ט להקל במקום דאיכא פרעושים, ובהרבה מקומות לא שכיחא כהיום פרעושים, מ"מ הנסיון שהוא כמאה עדים למד אותי דברוב שאלות כאלה ניכר השחור מצד עצמו שהוא ד"א לא דם, ואם הוא דם ברור אין בידינו להקל, [איברא למש"כ בלחם ושמלה מתוס' נדה נ"ב ע"ב בטעם נוסף דיש להקל בפחות מגריס ועוד בכתמים משום שאין

- דרך האשה לראות פחות משיעור זה וכן כ' הגאון ס"ט בחי' נדה שם, א"כ גם בכתם שחור איכא להקל כיון דהוכחה דאינה מגופה, איברא עיין בס' מי נדה בנדה שם דדחה הגאון הבנה זו בדהתוס' וכן בס' ערוך לנר שם דחה דברי הס"ט יע"ש].
10. חוט שני (ס"ק ז' אות י"ב, ע"י סי' קצ"ו ס"ק ט"ו אות ו' ושעה"צ שם) – "שאם מצאה כתם שחור ממש [ולא דיהה ממנו או נוטה לשחור], והוא דם ממש, [ולא שאנו מסופקים בו], יש להחמיר ולטמא אפי' בכל שהוא. ומצוי פעמים רבות מראות שחורים שאינם מגוף האשה, וצריך הבחנת חכם בזה".
11. לבושי עז (עמ' רנ"ז אות ב') – "ואנן מחמירים כהראב"ד דאפילו בכל שהוא טמאה, וצריך בזה הבחנת חכם דפעמים הוא דבר זר או צבע בעלמא".
12. תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ז') – "ראתה בבגד כתם אדום אינו מטמא אלא אם יש שיעור כגריס, (בקוטר 19 מ"מ), אבל אם המראה שחור, ובודאי אי אפשר לתלות שבא מדם מאכולת, גם במשהו יש מטמאין בכתם, ובפרט במדינתנו לא מצוי כלל פרעושים בדם שחור ראוי לטמא".
13. מראה כהן (עמ' כ"ד אות ב') – "מבואר בראשונים שהואיל וכל הטעם שכתם ששיעורו פחות מכגריס טהור הוא מחמת תליה במאכולת, א"כ דוקא בצבע אדום שהוא צבע הדם של מאכולת רק אז שייך לתלות בו. מה שאין כן בצבע שחור, שאין לתלות בו הואיל ודם מאכולת אינו משתנה מאדום לשחור. ולענין הלכה יש לשאול מורה הוראה על כתם במראה שחור ששיעורו פחות מכגריס, דיש אופנים שיהא ניכר למורה שאין זה דם מהמקור".
14. פתחי דעת (פרק מ"ה סעי' י"ז) – "רוב גדולי פוסקי הזמן להחמיר בזה".

ב. מה נכלל במאכולת.

1. כינים – רש"י (שבת דף יב. ד"ה מאכולת, נדה דף יד. ד"ה מאכולת, כינה), רמב"ם (פי' המשניות נדה פרק ח' משנה ב', לשונו מובא לקמן), סמ"ג (לאוין סי' קי"א, לשונו מובא לקמן), מאירי (נדה דף נז:, לשונו מובא לקמן), רע"ב (נדה פרק ח' משנה ב'), פוסקים.
2. ה"ה פרעושים.
- א) רמב"ם (פי' המשניות נדה פרק ח' משנה ב', [ע"י סד"ט ס"ק י', ומה שמתרין האג"מ יו"ד ח"ג סי' קמ"ב אות ד']) – "ר' חנינה בן אנטגנס אומר שאף על פי שלא הרגה ומצאה כגריס של פול או פחות תולה במאכולת ונאמר שמא בעת ישיבתה או התהפכותה נהרג בעל חי כגון הפשפש והכנה ודומיהן וממנו הוא הכתם הזה".
- ב) סמ"ג (לאוין סי' קי"א) – "עד כגריס תולה בדם מאכולת, היא פרעוש וכנה".
- ג) יראים (מצוה כ"ו) – "להזהר בכתמין לפי שקול הדעת שאין דם מאכולת ופרעושים רבה".
- ד) ס' התרומה (הל' נדה ריש סי' צ"ב) – "במאכולת הוא פרעוש".
- ס' התרומה (הל' שבת סי' רי"ח) – "פרעוש שקורין פוצ"א המקפצת ... וגם פוצ"א במסכת נדה אין לך כל סדין וסדין כו".
- ה) מרדכי (רמז תשל"ה) – "אם הכתם כגריס תולה במאכולת שהוא פרעוש וטהורה כל זה שנינו פרק הרואה כתם וכן הלכה".
- ו) מאירי (נדה דף נז:) – "ובמאכולת תולה אף מן הסתם שיש לדון שבהתהפכה מצד לצד נהרגו תחתיה פרעוש או כינה".
- 1) מראי מקומות – דברי יציב (יו"ד סי' פ"ב אות ח').

ג. אם פרעושים מצויים, יש להקל.

1. סד"ט (ס"ק י', ס"ק ס"א ד"ה ולא) – "מעיל צדקה ... ותימה גדולה איך נעלם ממנו דברי הראב"ד ... להדיא מבואר דאינו תולה כתם שחור במאכולת. ובאמת צ"ע על הפוסקים שהשיטו דין זה ולא ביארו בהדיא, מיהו במקומות שמצוין פרעושין שלכלוך שלהם הוא שחור, ואין לך סדין וסדין שלא נמצא בו טפות שחורות מאלו, בודאי יש לתלות בהם".
2. ע"י גר"ז (ס"ק ט') – "ומכל מקום לא תלינן אלא האדום ולא השחור (ראב"ד דלא כמעיל צדקה). ואפשר שבמקום ובזמן שהפרעושים מצויים תלינן אף השחור (קצת) בפרעוש עד כגריס ולא יותר כמ"ש בספר התרומה דהא דתלינן עד כגריס במאכולת היינו פרעוש (עיין שם סי' צ"ב ורי"ח)".
3. ע"י ערה"ש (סעי' כ"ב) – "בין כתם אדום ובין כתם שחור תולין במאכולת דיש בהם שני מינים כינה הרוחשת ודמה אדום ואותה הקופצת שקורין פרעוש ובלע"ז פליי דמה שחור [ס"ט סק"י] ויש מי שאומר דרק כתם אדום תולה [מע"צ] ואינו כן ואף דגם בס' בעלי הנפש כתב דאינה תולה אלא כתם אדום מ"מ כל הראשונים לא כתבו דבר זה ואפשר דמי שכתב כן מיירי במקום שאינו מצוי פרעושים אבל אצלינו פשיטא שתולין גם בשחור [ס"ט שם]".
4. עצי לבונה (סעי' ו') – "אך במקומות שמצוין פרעושים וכל הסדין יש טיפות שחורים מאלו, בוודאי יש לתלות בהם".
5. צמק צדק (פסקי דינים סעי' ה') – "ומ"מ במקום ובזמן שהפרעושים (שקורין פלייה) מצויים אפשר שתולין בהם אף השחור כגריס".
6. טהרת ישראל (סעי' כ"ו, ס"ק נ"ח).
7. באר משה (ח"ד סי' ע') – "בזמן הזה כאן בארצות הברית שאין מאכולות ופרעושים מצויים כלל אין להקל כלל בכתם שחור וגם אם הוא פחות מכגריס".
8. ע"י נטעי גבריאל (פרק ע"ה סעי' ו') – "כתם במראה שחור י"א שטמא גם פחות מכגריס, וי"א שדינו כשאר כתם, ובמקום שמצוי פרעושים תולין אף בכתם שחור. לכן בזמננו שמצוי יתושים ופרעושים ובפרט במהנות הקיץ דינו ככתם".
9. חק וזמן (פרק ב' סעי' ג').

1. מעיל צדקה (סי' כ' ד"ה ועוד) – "וכן שמעתי מן החברים דהיה מן הראוי לטמא כתם שחור שקטן מגריס מטעם הזה עצמו (היינו בנמצא לבן ג"כ ור"ל דגם בשחור שאי אפשר לתלות במאכולת שהוא אדום וכמבואר בפ' כל היד) ואלו כן לא ימלט שיזכרוהו הפוסקים".
 - א) ומש"כ העצי לבונה (על סעי' ו'), "בס"ט ... והביא בשם תשובת מעיל צדקה בכתם שחור פחות מכגריס דאין תולין במאכולת שהוא אדום. וכן כתב הראב"ד ...". לכאורה כוונתו על ה"חברים" של המעיל צדקה, ולא על המעיל צדקה עצמו. וקצ"ע.
 2. עי' דעת תורה (סוף סעי' ה') – "עי' פ"ת ... וכ"ה בספר האשכול סי' מ"א. אבל צ"ע דהא קיי"ל האי שחור אדום הוא אלא שלקה, ועמ"ש להלן על הגליון בסעיף כ"ג".
 3. שערי טוהר (שער י' סעי' ט') – "מלשון הש"ע ס"ה משמע דבכל מין כתם לא גזרו על פחות מכשיעור וכ"מ מסתימת כל הפוס".
 4. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' קמ"ב אות ד', רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ק"צ אות ו') – "ובכתם דמראה שחור שרעק"א בחזושו סימן ק"צ סעי' ה' הביא מראב"ד בספר בעה"נ שהוא פחות מכגריס, וגם הסד"ט ... לכאורה הא איכא תירוץ מוכרח מדברי הסד"ט עצמו דהא כתב אחר זה מיהו במקומות שמצוין פרעושין שלכלוך שלהם הוא שחור יש לתלות בהם והביא מסמ"ג דבכגריס תולה במאכולת היא פרעוש וכנה, וגם מש"ד הביא שגם בפרעוש תולה בכגריס אף שמאכולת פי' שהוא רק כנה לגירסתו, ולגירסת הס"א שהוא במקוץ כתב במאכולת פי' פרעוש וגירסא זו ודאי מוטעת דכנה ודאי בכלל מאכולת וצריך לומר בגירסת ס"א, פי' פרעוש וכנה, עכ"פ גם לש"ד תולה בכגריס גם בפרעוש, וכן מפורש בפה"מ להרמב"ם בטעם ר' חנינא בן אנטיגנוס שעד כגריס תולה במאכולת אע"פ שלא הרגה דאמרינן דבעת שינתה או התהפכה מצד אל צד והרגה בפרעושים ובכנים וכיוצא בהם ומהם הוא זה הכתם הרי נמי מפרש ששיעור גריס הוא בשביל מאכולת שהוא פרעושים וכנים, והביא גם ממרדכי הלכות נדה שהוא בשבועות פ"ב שמאכולת הוא גם פרעוש ובגירסתנו במרדכי המאכולת שהוא פרעוש ופשוט שצריך לגרוס שהוא פרעוש וכנה, וכן קודם זה במקוץ על תולה במאכולת איתא והוא פרעוש וטהור נמי פשוט שצריך לגרוס והוא פרעוש וכנה, דכנה הא ודאי בכלל מאכולת אבל לענין מאכולת דכאן שהזכר לענין שיעור כתמים הוא גם פרעוש בכלל ... ובנדה שעד כגריס לא גזרו מטעם שלא שייך לגזור מטעם שאין לך מטה שאין בה טפי דם מאכולת הרי ודאי בכל מאכולת איירי דהא מצוי פרעושים כמו כנים במטה ואף אם כנים יותר מצוין לא יטעו לומר שאין פרעושין בכלל כיון שעכ"פ הם ג"כ מצוין במטות בהרבה מקומות, ואף אם נימא שאיכא איזה מקומות שלא מצוין לא גזרו בפחות מכגריס, כמו שבדמ אדום שלא גזרו מצד דם כנים אף בנשי שודאי לא נמצא בהן כנים ואף במקומות שלא נמצא בהם כנים דהא בזמננו לא נמצא כנים כאלו שיהיה בהם דם כגריס ומ"מ טהור כתם שפחות משיעור זה דגריס כדאיתא בכת"ס יו"ד סימן ק"נ מחמת שתחלת הגזירה היתה בשביל טהרות שהיה בזמן התנאים וגזרו גם לבעלה, וכן פשוט שכל הראשונים סברי דגם בשביל פרעוש איכא שיעור שג"כ היה מצוי בכמה מקומות ובשביל זה לא גזרו אף בכל מקום אף שאיכא מקומות דלא מצוי פרעושים וחלוק הראב"ד הוא רק דעת יחיד וגם תמוה".
 5. דברי יציב (יו"ד סי' פ"ב, שפע טהרה ס"ק י"א) – "ונראה שלהכי השמיטו הפוסקים דינו של הראב"ד הנ"ל, דמלבד שתולין בפרעושין להרמב"ם והסמ"ג והמרדכי והש"ד ונכלל בכלל מאכולת כמ"ש בסד"ט הנ"ל, תלינן נמי שנשתנה דם המאכולת לשחור מחמת לקותא, כיון דהחשש שמגופה אתי ג"כ הוא דלקה ונשתנה לשחור ודו"ק ... ולזה אף אם אינו מצוי כ"כ שדם הכינה האדומה ילקה וישחיר, מ"מ בפחות מגריס לא גזרו כיון שדם שחור מגופה נמי לא שכיח, וכמו שבזמן גזירתם לא גזרו על פחות מגריס אף בפלטרין של מלכים כגון הילני המלכה ושלציון, ודו"ק היטב כי זו סברא אמיתית לפ"ד. ואינו דומה כלל להך שאין תולין שחור באדום, דמיירי שנתעסקה בה וחזינן שהוא אדום וע"כ אינו מזה. ולזה השמיטוהו הפוסקים ודו"ק ... גם בזמן הש"ס היו תולין במראה שחור. ולזה למעשה מכל הנ"ל נראה שיש להקל גם בכתם שחור בפחות מכגריס ועוד".
 6. יביע אומר (טהרת הבית ח"א עמ' תל"ח, מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רל"ו) – "שאלה: אם אשה מצאה כתם שחור שהוא פחות מכגריס בדבר המקבל טומאה, האם יש לחוש להחמיר לדעת הראב"ד [רשום אצלי ששאלו שכן דעת הראב"ד, אך אין דעתו כן]. תשובה: טהור".
 7. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק א' כתם אות ו') – "וכן הדין בכתם שחור, שאם הוא פחות מכשיעור - טהור".
 8. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קפ"ט) – "שיש להקל. שאף שיש פוסקים שמחמירין בספרם, אבל הוא לא שמע מעשה שהם מחמירין בפועל".
 9. הגרש"ז אולמאן (חק וזמן עמ' ס"ט סוף ד"ה נעבור).
 10. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' מ"ג, חוקת הטהרה סי' ק"צ סעי' ו') – "למעשה נראה להקל בזה, וכן אנו נוהגין".
- ה. מראי מקומות – שערי טהרה (סי' י"ב), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"ד), חוט שני (סי' ק"ז ד"ה ולפ"ז, ד"ה כתב, אות י"ב, אות י"ג), בדה"ש (סי' מ"ז), שיעורי טהרה (עמ' צ"א), מנחת אשר (סי' ב' אות ד').
1. פת"ת (סי' י"ב) – "עי' בתשובת מעיל צדקה סוף סי' כ' שכתב וכן שמעתי מן החברים דהיה מן הראוי לטמא כתם שחור שקטן מגריס מטעם הזה עצמו שא"א לתלות במאכולת שהוא אדום ואילו כן לא ימלט שיזכרוהו הפוסקים עכ"ל ועי' בס"ט שתמה עליו דנעלם ממנו דברי הראב"ד בס' בעה"נ שכתב כן בהדיא דאינה תולה במאכולת אלא כתם אדום. וכתב ומ"מ במקומות שמצוין פרעושים שלכלוך שלהם שחור ואין לך סדין וסדין שלא נמצא בו טיפות שחורות מאלו בודאי יש לתלות בהם והכל כפי ראות עיני המורה ע"ש".
 2. פאת שדך (ח"ג סי' ע"ה) – "ופעם אחת אירע לי לדינא, ולא יכולתי להורות לקולא כיון שהאחרונים חששו לדברי הראב"ד, והוצרכתי להחמיר מספיקא, ונצטערתי הרבה שלא זכיתי לכח הוראה והכרעה כדי להכריע ... אבל דבר זה ברור לדינא, שאם יצטרף עוד איזה ספק, יש לדון ספק ספיקא, כי דינו של הראב"ד אינו ברור אלא ספק".
 3. יסוד הטהרה (פרק א' הע' י"ב) – "כתם שצבעו שחור, דנו הפוסקים אם להחמיר אף אם שטחו פחות משיעור כגריס".

לענין בדיקה אחר שמצא כתם בבגדי צבעונים, או אינו מק"ט - עי' לקמן.

א. חייבת לבדוק.

1. חזושים ובאורים (נדה, סי' ט' סוף אות ג') – "נראה דאשה שמצאה כתם חייבת לבדוק עצמה מיד, ל"ש אם הכתם לח או יבש".
2. עי' קנה בשם (בירורי השיטות סי' ב' אות א', עמ' צ"ב) – "כשבא לפני כתם אפילו פחות מכגריס שממראה הדם נראה שהוא מגופה, הרי מתוך הנסיון הנני נוהג לומר שתעשה בדיקה בעד והרבה פעמים כשבדקים אח"כ מוצאים דם גמור, ואף שאין נמצא בשום מקום שיש לעשות בדיקה זו, מ"מ בזמנינו שהמציאות הוא כנ"ל אם נטהר הכתם בלא כלום הרי זה כעין העלמת עין מן האיסור, והמתחכם אינו אלא מפסיד שאפשר לבוא לידי מכשול, וכן שמעתי שמרן החזו"א הורה לאחד לבדוק אחר מציאת כתם. ומ"מ היינו רק כשהחכם בקי במראות הדמים ונראה לו שהדם מגופה".

ב. נכון לבדוק.

1. אור לציון (טללי טוהר הל' נדה בקצרה סעי' נ"ב, הע' פ') – "יש לה לבדוק את עצמה בעד בדיקה".
2. עי' הגר"ש זצ"ל (שערי טהרה סי' כ"ד אות ג' ס"ק ג', משנת השלחן תשובה ק"ג, תשובה ק"כ, מראה כהן פרק ג' הע' ז', אוצרות הטהרה עמ' תתק"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ל"ד, אות ל"ה) – "מצאה כתם פחות מכגריס - טהורה ואינה חייבת לבדוק את עצמה, מכל מקום אם מצאה שיעור יותר גדול ממאכולות שבזמנינו ואין לה במה לתלות ראוי שתבדוק עצמה, כיון דאיכא לברורי בקל".
3. עי' ששבה"ל (ס"ק א' ד"ה ואשה, מראה כהן פרק ג' הע' ז') – "ואשה שמצאה כתם והחכם טיהר, יש מי שכתב שצריכה לבדוק עצמה, אך נראה דאין לזה מקור ואין חיוב לבדוק, וכל כה"ג היה לפוסקים לפרש, שהוא יסוד גדול בכתמים. אלא דמ"מ יש אופנים שראוי להחמיר, כגון שמצאה כתם פחות מגריס אך גדול ממאכולות שלנו, שאין בו תליה, אלא דמטהרים כחת"ס כיון שחז"ל לא גזרו בשיעור זה אע"ג דהוא ודאי מגופה ... אבל בפחות מכשיעור מאכולות שבזמנינו אין צריך לחוש. ומ"מ כל שהוא נראה דם ממש אלא שפחות מכשיעור מאכולות שלנו טוב שתבדוק עצמה".
4. חוט שני (ס"ק ג' אות ו', מכתב במראה כהן עמ' קפ"ח ע"ש פרק ג' הע' ז', שאלת אשר סי' ח' אות ג') – "המוצאת כתם פחות מכשיעור, שכאמור היא טהורה, אין היא צריכה לבדוק עצמה אח"כ. [אמנם הרי היא בכלל 'כל היד המרבה לבדוק' בנשים משובחת]. ואמנם אם ריבוי הבדיקות גורם לה לשריטות וכדו', אין לה לבדוק, אלא מה שמחויבת עפ"י דין".
5. שיעורי טהרה (עמ' צ"ד) – "מצאה כתם פחות מכגריס, והוא ודאי דם, ואין שום תליה ואפילו רחוקה, אף שמדינא טהורה, מ"מ י"א שראוי שתבדוק את עצמה".
6. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק חשון תשס"ט) – "שאלה: אשה שמצאה כתם פחות מכגריס, או יותר מכגריס על בגד צבעונים, האם יש ענין לעשות בדיקה אחר כך. תשובה: כן".
7. קיצור הל' נדה (פרק י"א סעי' י"ב) – "כל אשה שראתה כתם שהוא טהור, כגון על בגד צבוע או שאינו מקבל טומאה או פחות מכגריס, ראוי שתבדוק עצמה לדעת אם אין דם מן המקור".

ג. מיקל.

1. דעת כהן (ס"ק ג') – "אשה שמצאה כתם שאינה נטמאת על ידו (כגון שאין לו שיעור וכדומה), אינה צריכה לבדוק את עצמה כדי לברר אם אכן היא טהורה".
2. ביע אומר (ח"ז יו"ד סי' י"ג אות א', טהרת הבית ח"א עמ' ת"ב) – "הרואה כתם יותר מכגריס ועוד על בגד צבעוני או על דבר שאינו מקבל טומאה, שע"פ הדין טהורה היא, הדבר ברור שאינה צריכה לבדוק את עצמה בעד הבדוק כדי לברר שהיא טהורה, שהרי בלאו הכי בחזקת טהורה היא עומדת, וכל שכן אם היה הכתם פחות מכגריס, שיש לתלות במאכולות, ואדרבה ראוי ונכון שלא תבדוק עצמה כדי שלא תקלקל עצמה. וכמ"ש ... ואיך יעלה על הדעת שאם תבא אשה לפנינו שע"פ הדין היא טהורה, לגרום לטמאה לבעלה, והן אמת שלפעמים הרואה כתם נבהלת ומעצמה בודקת את עצמה, אבל שתהיה הוראה שצריכה לבדוק עצמה, הוא דבר זר אשר לא נשמע מעולם. עכ"ד. שפתים ישק משיב דברים נכוחים. הנה כי כן מ"ש בס' שערי טהרה בשם הרה"ג רי"ש אלישיב, וכן בס' שבט הלוי, שצריכה לבדוק עצמה בכה"ג, אין להם על מה שיסמוכו. ואורווי מורינן שלא תבדוק עצמה, כיון שהיא עומדת בחזקת טהרה. וזה ברור".
3. עי' הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ח חשון תשס"ט) – "שאלה: אשה שמצאה כתם פחות מכגריס, או יותר מכגריס על בגד צבעונים, האם יש ענין לעשות בדיקה אחר כך. תשובה: אין חייבת".
4. פותח שער (פרק ח' סעי' ל') – "ובכל מציאות כתם אינה מחויבת לעשות בדיקה ולהחריף השאלה, ולהכניס המורה הוראה בשאלה חמורה ... ובדורות חלושים כבזמנינו רבוי יתירה של בדיקות מסרטין הבשר, ואין מורין לה לעשות יותר בדיקות ממה שמחויבת".
5. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק א' כתם אות ג') – "אשה שמצאה כתם, אינה צריכה לבדוק ולקלקל את עצמו".
6. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קע"ה אות ל"ב, עמ' קפ"ג, פרה ישראל עמ' קי"ז [לשונו מובא לקמן], עמ' רצ"ז) - she has nothing to gain and much to lose by performing a bedikah.
7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' כ"ו) – "שגם אחר מציאת כתם אין לבדוק את עצמה (אף שיש מחמירין בזה)".
8. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' פ"א אות ב').
9. ארחות טהרה (פרק א' סעי' ב', סעי' י"ט) – "בזמנינו מצוי מאוד שע"י הבדיקות נעשות שריטות ופצעים באותו מקום, ולכן יש לעשות רק את הבדיקות שההלכה מחייבת, ולא שום בדיקות מיותרות וההוראה למעשה, שהאשה לא תבדוק עצמה לא ... ולא לאחר מציאת דם על הבגד או על תחבושת או על קינוח בנייר, בין בימי טהרתה דהיינו לאחר הטבילה עד קבלת הוסת, ובין בזמן הריון, ובין בזמן הנקה".

ארחות טהרה (בי' סי' ב') – "ונראה דבזמנינו תדירות של פצעים ושפשופים באותו מקום היא לכל הפחות כתדירות מאכולות בזמן חז"ל או יותר, ולכן אין מורין הא דכל המרבה לבדוק הרי זו משובחת משום דאם תבדוק ותמצא דם עפ"י רוב אין זה דם מהמקור אלא דם פצע, והבודקת עצמה לאחר מציאת כתם אין רוח חכמים נוחה הימנה".

10. חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ"ה אות ב') – "שא"צ לבדוק עצמה".

ד. ביום הוסת.

1. נכון לבדוק.
(א) הגריש"א [זצ"ל] (לבושי עז סוף סעי' ה' ד"ה אמנם, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ל"ז) – "ביום וסת, וכן ביום א' של ז' נקיים, וכמו כן באופן שמצאה כתם יותר משיעור מאכולת המצויה כיום, ראוי שתבדוק עצמה".
(ב) שיעורי טהרה (עמ' צ"ד) – "מצאה כתם פחות מכגריס, והוא ודאי דם, ואין שום תליה ואפילו רחוקה, אף שמדינא טהורה, מ"מ י"א שראוי שתדבוק את עצמה. ובפרט בזמן הוסת".
2. צריכה לבדוק.
(א) אור לציון (נשמת ישראל עמ' נ"ז הע' י"ד) – "חייבת לעשות בדיקה מיידית כדי לברר לעצמה שאכן באמת טהורה היא".
(ב) ששבה"ל (סוף ס"ק א', מראה כהן פרק ג' הע' ז') – "ואם מצאה כתם ביום הוסת, מסתבר דצריך לבדוק אפילו מצאה כתם פחות מכשיעור או בבגד צבוע ושאינו מק"ט".
(ג) תשובות והנהגות (ח"א סי' תצ"ב, עי' אורחות הבית פרק כ' סעי' י') – "נראה בזמנינו שאין מאכולת מצויה, בימי ספירה או ביום הוסת צריכה לבדוק כשמצאה כתם בבגד צבוע או פחות מכגריס או אינו מקבל טומאה".

ה. מראי מקומות – שערי טהרה (סי' כ"ד).

1. תשובות והנהגות (ח"א סי' תצ"ב, סי' תק"ח אות ט', עי' אורחות הבית פרק כ' סעי' י') – "נראה בזמנינו שאין מאכולת מצויה ... אבל בימי טהרה אינה צריכה לבדוק, ומ"מ המחמיר להצריכה בדיקה אף בימי טהרה תע"ב כמבואר ברשב"א [מובא בב"י ר"ס ק"צ] לענין בגד צבוע. דהמחמיר לטמא תע"ב, וכן יש מהפוסקים שדנו להחמיר לטמא בזמנינו בפחות מכגריס שאין מאכולת מצויה, וא"כ אף למנהגנו להקל בזה, מ"מ נכון להחמיר עכ"פ להצריכה בדיקה, (וצריך לדון בכל אשה אם כדאי להחמיר אצלה כן)".
תשובות והנהגות (ח"ד סי' ר') – "בנידון שאלתו בהא דבש"ע ופוסקים מכשירים כתם פחות מכגריס או על בגד צבוע או על דבר שאינו מקבל טומאה, ולא העירו שצריכה לבדוק ומשמע שדעתם שאין זו סיבה להצריכה לבדוק, אבל מביא מרבני זמנינו שהעירו שראוי לבדוק אחר שמוצאת כתם פחות מכגריס כיון שאין מצוי בינינו מאכולת, ובפרט מאכולת שיש בדמה שיעור עד קרוב לכגריס, וכן בבגד צבוע או בגד שאינו מקבל טומאה וניכר הדם, צריכה לבדוק, אבל בפוסקים ובש"ע לא הובא ד"ז, וכן בעלי הוראה מעולם לא נהגו כן להודיע שצריך בדיקה. ונראה שאם ראתה כתם יש לחשוש שיש קצת רפיון בהשרירים שסמוך לרחם, וחוששין שע"י הבדיקה עמוק כדון זה גופא עלול לגרום יציאת דם לעד מהרחם גופא ותטמא, ולכן יש נוהגין בשב ואל תעשה, אבל לפי זה נראה שהמחמיר אחרי כתם ורוצה לבדוק רק חושש כהנ"ל, יש לזה עצה שלא תבדוק מיד, אבל תבדוק סמוך לפני תשמיש, והענין הוא שבעלמא האשה שיש לה וסת קבוע לא צריכה לבדוק לפני תשמיש, אבל כאן שראתה כתם ראוי לה לבדוק, ואין לומר שמא הבדיקה גופה תגרום יציאת דם, שאם כן גם בתשמיש ע"כ ח"ו תראה דם, ושפיר עדיף כה"ג לבדוק לפני תשמיש שמא עוד רפוי אצלה סמוך לרחם והתשמיש עלול לגרום דם. ולכן תבדוק סמוך לתשמיש ואם נמצאת טהורה הוכח שאינו רפוי ולא תראה דם בתשמיש. והפוסקים סתמו ולא ביארו כל זאת, והמחמירים ס"ל שבזמנם היו בקיאים בהרגשה, וכשלא הרגישה ע"כ הוי רק מדרבנן, אבל אנו לא בקיאים בהרגשה, ומצוי בזמננו שמרגישה רק לאו אדעתה, שאינן מבינות כל הרגשה, והמקילין ס"ל כפי שביארנו שהחומרא בזה עלול להביא לידי חורבה, שבוה גופא עלולה לראות דם, אבל לדברינו עכ"פ תבדוק לפני תשמיש אם רצונה להחמיר, ואפשר לסמוך על זה לשמש כיון שבבדיקה לא ראתה. וזהו עצה נכונה בעוה"ש"ת למי שרוצה להחמיר בזה רק חושש כמ"ש, אבל מדינא נראה כהפוסקים שסתמו שאינו חיוב, וכמדומני שכך המנהג שלא צריך בדיקה. וראה בדברינו בח"א סימן תצ"ב דמכמה טעמים צידדנו שנכון שבימים שעלולה לראות וסתה נכון להחמיר שתבדוק. [ותלוי בטבעה של כל אשה אם כדאי שתחמיר], ע"ש".
2. מראה כהן (פרק ג' הע' ז') – "מן הדין אין חיוב בדיקה במוצאת כתם פחות מכגריס, ועי' מכתב הגר"נ קרליץ שליט"א [זצ"ל] הנדפס בחלק הבריורים שבסוף הספר, שכתב שאף שלא מצינו חיוב בדיקה אבל זה בכלל כל היד המרבה לבדוק משובחת. גם מהגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] ומהגר"ש ואזנר שליט"א [זצ"ל] שמעתי שנכון לבדוק. ואמר הגר"ש ואזנר שליט"א [זצ"ל] שהאידינא הרבה נשים אינן בקיאות בהרגשות המוזכרות בפוסקים ויתכן שמרגישות ולא שמות לב, ולכן אם מצאה דם ממש, ובאופן שאין לתלות בפצע, נכון הוא שתבדוק את עצמה אף בכתם ששיעורו קטן מכגריס, ובפרט אם הוא גדול משיעור מאכולת שמצויה כיום ואין לה מקום לתלות שהדם בא מפצע או מעלמא. ואם מצאה את הכתם ביום וסתה מצדד הגר"ש ואזנר שליט"א [זצ"ל] שראוי טפי לבדוק סמוך למציאת הכתם, דהואיל ויום זה מועד אצל האשה לראיה ועלולה לראות בו ראוי שתבדוק עצמה".
3. הגר"ש פעלדער שליט"א (נדה ח"ב עזר לשלחן עמ' רצ"ג) – "אשה שמצאה כתם שאינו מטמא אותה, נחלקו הפוסקים אם היא מחויבת עתה אשה לעשות בדיקה לברר אם יש בה דם. בארץ ישראל יש נוהגים להחמיר בזה, אבל בארצות הברית לא נהגו כן. אמנם כל זה הוא במצאה רק כתם אחד, אבל אם מצאה כמה כתמים, אפילו פחות מכשיעור ועל דבר צבוע שאינו מקבל טומאה, מ"מ הרי היא מוחזקת שיש בה דם ויש רגלים לדבר שיש בה עוד דם, ולכן חייבת לעשות בדיקה, ולא אמרינן ספק דרבנן [כיון שלא הרגישה] לקולא, כיון שאפשר לברר".

1. נכון לפרוש מבעלה אותו יום.
 (א) ארחות טהרה (פרק א' סעי' כ') – "אם נמצא דם על בגד צבעוני, או על תחבושת של צמר גפן, או על נייר של קינוח אותו מקום, באופן שלא נטמאה, אף שאין צריכים כלל לנהוג בדיני הרחקות, צריך לפרוש מתשמיש באותו יום, ואם למחרת תהיה נקיה לגמרי בלא ראיית כתמים אפשר בתשמיש".
 (ב) פרי טהרה (סעי' ה') – "מצאה כתם באופן שהיא טהורה, [כגון שהוא פחות משיעור, או שנמצא על בגד צבוע וכדומה], אף שמעיקר הדין היא טהורה, מכל מקום הנסיון מוכיח שעצה טובה היא לפרוש מתשמיש המטה עשרים וארבע שעות מעת מציאת הכתם, משום שיש לחוש שהכתם הזה הוא התחלת ראייה. ואם עברו עשרים וארבע שעות ולא ראתה, אינה צריכה לחוש עוד".
 (ג) הגרי"א פארכהיימער שליט"א (הסכמה לס' אהל שרה, פרי טהרה הע' י"א) – "ובזה מובן גם כן ההוראה דאשה שראתה כתם על בגד צבוע או כתם פחות מכריס אפילו על בגד לבן דאע"פ שהיא טהרה מ"מ צריכה לפרוש מבעלה עשרים וארבעה שעות מעת מציאת הדם משום חשש זה שהתחילה לראות, ורק אם עברו כ"ד ולא ראתה אינה צריכה לחוש עוד. וגם זה לא נזכר בפוסקים הקודמים משום שלא היה אז שום חשש ראיית דם משום שכל זמן שלא הרגישה יש הוכחה שלא בא וסתה. אמנם בזמן הזה שאין כאן הוכחה של מדלא ארגשה צריכה לנהוג כנ"ל. ואל יהיו דברים אלו קל בעיניך כי הרבה והרבה בני אדם כבר נכשלו באיסור כרת ר"ל משום שלא נזהרו באלו דברים".
 (ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעת').

2. מראי מקומות.

(א) מקור חיים (סי' קפ"ח תפארת צבי סוף ס"ק א') – "נהגתי בעצמי כשבא לפני מראה ירוק כזהב וכדומה שיש בו סמיכות ועב הוריתי לאשה לפרוש מבעלה אותה לילה. באומרה לבעלה שיש לו שאלה ואינה יכולה לבוא לפני חכם להורת לה עד למחר ויגיד הזמן ויורה השאלה כי ע"י הנחת וחימום גופה על משכבה רואת דם ממש ואם לא יבא ראיית דם או מראה אדומה טהרתי למחרת על המראה דאמת. ותה"ל כוונתי לדעת אמת כי כמה פעמים שהוריתי כך אע"ג דהיה שאלה זו פעמי' רבות לפני. בא עד למחרת שפע דם ולא צריך האשה לשאול עוד. וזה שכיח בנשים שעוברת וסתם איזה שבועות או איזו ימים. וסוברת שהיא מעוברת ופוסקת וסתה".

כגן כתם בגופה: פחות מכגריס ועוד בבשרה - סעיף ו'.

א. ראשונים.

1. מחמיר.

(א) רמב"ם (הל' איס"ב פרק ט' הל' ו') – "שהכתם הנמצא על בשרה אין לו שיעור".
 (ב) רבינו שמשון (האגור אלף שס"ז) – "כתב הרמב"ן שגם כתם הנמצא על בשרה אינו מטמא עד שיהא כגריס. ורבינו שמשון כתב כמו הרמב"ם שאפילו פחות מכעין חרדל טמאה. שכל הגוף בדוק הוא מדם מאכולת. הגהות מיימונית".
 (ג) רבינו שמחה (הגמ"מ פרק ט' הל' ו' אות א') – "ורבינו שמחה כתב כדברי המחבר שאפילו פחות מכעין חרדל טמאה".
 (ד) תשב"ץ (ח"ג סי' נ"ח) – "ואם הוא בבשרה במקום שיש לחוש שיצא מבית התורפ' אין לו שיעור".
 (ה) כל בו (סי' פ"ה) – "והכתם שנמצא בבשרה אין לו שיעור".
 (ו) עי' אגודה (נדה דף נז; אות ל"א) – "משמע כתם שנמצא על בשרה לא בעי כגריס".

2. מיקל: תולה במאכולת.

(א) האשכול (סי' מ"א) – "ודאי בבשרה נמי בעינן גריס ועוד".
 (ב) ראב"ד (הל' איס"ב פרק ט' הל' ו') – "אין זה מחזור שהרי שאל רבי ירמיה על כתם שבבשרה טפין טפין מהו ואם אין לו שיעור מה שאל ועוד כי בדרך אחר נשנו במשנה חלוק למטה מן הצואר ובשרה כנגד בית התורפה ועל כולן אמרו תולה בכל דבר ועוד שקראוהו כתם ואם כדבריו שאינה צריכה שיעור אף היא טמאה ומונה לה מאותה שעה ואינו כן".
 (ג) ס' הפרדס (לרש"י, הל' נדה) – "לענין כתם הנמצא בבשרה או בבגדה לא מטמאה עד כגריס ועוד".
 (ד) ר"ש (אורחות חיים נדה אות ב') – "כתב הר"ש ז"ל וז"ל הא דאמרין אשה מתטמאה בכל שהוא היינו לענין ראייה אבל לענין כתם הנמצא על בשרה או על בגדיה לא מתטמאה עד כגריס ועוד".
 (ה) רמב"ן (הל' נדה פרק ד' הל' ג') – "אחד הכתם הנמצא על בשרה ואחד הנמצא על בגדיה אינו מטמא עד שיהיה כגריס הקילקי ועוד".

(ו) רשב"א (תוה"ב בית ז' ריש שער ד', ט"ו-ב) – "אחד הכתם הנמצא על בשרה ואחד הנמצא על חלוקה אינו מטמא עד שיהא בו כגריס ועוד".

(ז) רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ד', י"ה-א) - לשונו מובא לקמן.

(ח) ר"ן (נדה דף נח. ד"ה טיפין).

(ט) רשב"ם הו"ד באו"ז (סי' שמ"ט) – "פי' רשב"ם ... וכל הנך דאמרן טמאה בבגדים כדין כתם של חלוק בכל מילי שווין אהדדי כתם בשר וכתם של חלוק עכ"ל".

(י) טור (סעי' ח') - לשונו מובא לקמן.

(יא) פסקי רי"ד (נדה דף נז:): – "וראש גודלה דאמרן טמא [וכל הנך טמאה דאמרן] בכגריס, כדין כתם של חלוק, דלכל מילי שוו כי הדדי כתם בשר וכתם חלוק".

(יב) פסקי ריא"ז (נדה דף נח:): – "ולי נראה שבין הנמצא בבשרה, בין הנמצא על בגדה, אינו מטמא עד שיהיה היתר מן הגריס, ואפילו כל שהוא".

(יג) אהל מועד (שער או"ה דרך י"א נתיב ו') – "ובין בבגדיה ובין בבשרה תולה במאכולת אא"כ הוא יותר מכגריס".

(יד) צדה לדרך (מאמר ג' כלל ה' פרק ד').

(טו) מאירי (דף נח. ד"ה בסוגיא).
 (טז) רשב"ץ (דף נח.) – "והרמב"ם ז"ל [פ"ט ה"ו] סובר דבכתם דבגופה בכל שהוא טמאה שלא נאמר כגריס ועוד אלא בבגד, ופירוש בעיא זו של טפין טיפין דאע"ג דבחדא טמאה כי הוּו טובא מספקא להו. וכל גדולי המורים הראשונים והאחרונים ז"ל חלוקין עליו דאפילו בבשרה בעינן כגריס".

פוסקים.

ב. מחמיר.

1. ש"ך (ס"ק י') – "אין להקל כלל".
2. לחם הפנים (קונ' אחרון סי' ק"צ סעי' ו').
3. הגר"א ברודא ז"ל (שב יעקב סוף סי' מ"ג) – "אני רגיל להחמיר כדברי הרמב"ם".
4. לחו"ש (לחם ס"ק כ"ה, שמלה ס"ק י"ג) – "וכפי הנראה ראוי להחמיר. וגם מי שדעתו להקל מ"מ נראה לפע"ד דוקא אם הוא קטן כ"כ שראוי לתלותו גם במאכולת שבזמנינו, אבל אם הוא גדול מזה ... שאין להקל כ"כ".
5. מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ד') – "ולענין הלכה נראה לי כסברת הש"כ לחומרא דכתם הנמצא על בשרה אפי' פחות מכגריס ועוד טמאה כהרמב"ם וכרא"ש ז"ל".
6. פרדס רמונים (פתיחה לסי' ק"צ תנאי הה' סוף אות כ"ו) – "יש להחמיר בזה כדעת הר"מ וסיעתו".
7. מלבושי טהרה (סעי' ט"ו, ארוך ס"ק ה') – "אם נמצא רק על בשרה בלבד ולא נמצא על חלוקה אפי' נמצא על בשרה פחות מכגריס ועוד כיון שעל חלוקה לא נמצא כלל היא טמאה ולא תלינן הדם שנמצא על כשרה בלבד במאכולת".
8. ערה"ש (סעי' ל') – "נלע"ד דאין להקל נגד הרמב"ם כי דבריו ברורים בטעמן".
9. אמת ליעקב (הע' ע"ג) – "יש להחמיר כדעה זו דכתם על בשרה א"צ שיעור".
10. ששבה"ל (סוף סעי' ו', סיכום אות א') – "וכתם בבשרה מעיקר הדין צריך שיעור לטמא, אבל רק כשיעור כינה המצוי בזה"ז, ולמעשה חוששים לטמא במשהו בבשרה".

ג. מיקל.

1. עי' מחבר (סעי' ו' [סתם וי"א הל' כסתם], סעי' ח') – "הא דבעינן שיעורא, בין בכתם הנמצא על חלוקה בין בכתם הנמצא על בשרה. וי"א שלא אמרו אלא בכתם הנמצא על חלוקה, אבל כתם הנמצא על בשרה בלבד, במקומות שחוששין להם, אין לו שיעור".
- א) תוה"ש (ס"ק ט') – "מדהביא הב"י דעה זו בסתם משמע שכן עיקר כדרכו בש"ע וכן מבואר בדבריו בסעיף ח".
- ב) שלחן גבוה (סוף ס"ק כ"ד) – "ואין להקשות למה נקט רבינו סברא זו בלשון מחלוקת וסתם בתחילה כדעת הרשב"א והא קי"ל סתם ואחר כך מחלוקת הלכה כסתם ודרך רבינו לפסוק כתרי מינייהו רבנן הרי"ף והרא"ש והרמב"ם דהיינו דוקא כשגלו דעתם בפירוש שאני הכא דאין דעת הרא"ש בפירוש אתמר אלא מדיוקא כדבעינן למכתב קמן הילכך לא שביק רבינו פשיטותא דהרשב"א וכל כת דיליה לפסוק כדיוקא דהרא"ש".
2. תוה"ש (ס"ק ט') – "ואין לזוז מפסק הב"ח כי בכתמים שומעין להקל".
3. עי' סד"ט (ס"ק י"ב, ס"ק ט"ז) – "הסומך להקל וכדעת הב"ח לא הפסיד".
4. חכ"א (כלל קי"ג סעי' ז') – "כתם הנמצא על בשרה לבד במקום שחוששין להם גם כן אינו טמא אלא אם כן יש בו כשיעור".
5. עי' שערי טוהר (שער י' סעי' ח') – "והסומך להקל בפחות מכשיעור לא הפסיד".
6. עי' טהרת ישראל (סעי' כ"ז) – "והמיקל לאחריים בלצורך לא הפסיד".
7. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ז') – "וכמדומני שנוהגין להקל כשיטה הראשונה שהוא כרוב הראשונים, אף שהש"ך פוסק להחמיר, עיין בתוה"ש ובסד"ט שדחו דבריו, ולכן אין להחמיר בכתמים".
8. הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"א סי' ק"ע תשובה ז', משנת השלחן תשובה ק"ח, אוצרות הטהרה עמ' תתקט"ז אות פ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ב', פתחי דעת פרק מ"ז הע' ט"ז) – "הרי היא טהורה כדין כתם הנמצא על בגד, גם אם הדם חי ולח ונראה שודאי בא מגופה".
9. הגרפ"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ו אות ד') – "נוהגים להקל".
10. טהרת הבית (סי' ח' סעי' ג') – "וכן הלכה".
- עי' יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קכ"ה) – "שאלה: אשה שראתה מראה על בשרה ואינה בטוחה אם היה בו שיעור כגריס או לא, וכן אינה בטוחה אם המראה צבעו היה אדום או חום. האם היא טהורה. תשובה: טהורה".
11. חוט שני (ס"ק ח' אות א').
12. לבושי עז (ס"ק א' ד"ה וכמדומה, עי' תמצית ס"ק ב') – "וכמדומה שכבר נתפשט הוראה כדעת הב"ח לחלק בין טיפה אחת דטהורה, לכמה טיפין דמצטרפים לכגריס ועוד, אמנם בשיעורי שבה"ל כתב להורות כדעת הרמב"ם, אך מ"מ ההוראה הרווחת היא כמש"כ".
13. עי' הגר"ש איידר זצ"ל (עמ' כ"ז).
14. שיעורי טהרה (עמ' צ"ו ד"ה ולמעשה) – "ההוראה להקל בזה, ולכל היותר בעל נפש יחמיר, ובפרט אם הוא פחות מכגריס שבזמנינו דקיל טפי".
15. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ה).
16. חק וזמן (פרק ב' סעי' ד').
17. מנחת אשר (סי' ב' אות ג') – "וכך עיקר הלכה".

18. חוקת הטהרה (סי' ק"צ סעי' ט') – "וקיימא לן כדעה ראשונה שצריך שיעור גרים אפילו על בשרה כדי לטמאה".
 19. ארחות טהרה (פרק א' סעי' ז').
 20. אוצרות ההלכה (טהרת המשפחה סי' ג' סעי' ו').
 21. פתחי דעת (פרק מ"ז סעי' ה', הע' ט"ז) – "רוב הראשונים".

ד. דעת הב"ח (ס"ק י"ב) – "ומה שכתב הרא"ש אבל על בשרה לא תלינן בדם מאכולת וכו' טעמו לומר דאינו פשוט כל כך לתלות במאכולת וטפי היה לנו לתלות דמגופה קא נפיל ואף בכל שהוא שנמצא על בשרה טמאה אלא דמספקינן בכשורה וכשיר וטיפין טיפין אף ביותר מכגרים משום דלא עביד דנפיל כהאי גוונא ופשטינן לאיסורא בכיותר מכגרים אבל בכגרים תלינן במאכולת אף על גב דלא שכיח מאכולת רצופה בבשר מ"מ גם כן לא שכיח דנפיל מבשרה כהאי גוונא כשורה וכשיר וטיפין וטיפין וכיון דהזכר שקול לכל צד בשוה אזלינן לקולא בכתמים וכך פסק הרשב"א בתורת הבית הארוך (ב"ז ש"ד יח ב) והקצר (שם טו ב) ובארוך כתב שכך פירשו המפרשים וכן דעת הראב"ד ז"ל ודעת רבותינו הצרפתים ז"ל וכן פסק הרא"ה בספר בדק הבית (בת"ה שם יח א)".

1. תפארת למשה (על הש"ך ס"ק י') – "בש"ך ס"ק יו"ד וז"ל ולפע"ד אין להקל כלל דבש"ס דף נ"ח ע"א גבי לא דלמא עביד כרצועה כו' עכ"ל. ועמ"ש על הבית יוסף דלא מוכח מידי ובלא"ה לא דק דהא גם הב"ח פסק דבכרצועה או אפילו טיפים לאורך הירך בפחות מכגרים אלא דבעומדים כשיר וכשורה ודכוותי' ס"ל דצריך צירוף ככגרים ע"ש".
 2. פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק י') – "והב"ח כתב בבאיור דעת הרא"ש, דס"ל דהיכא דעביד כרצועה או טיפין טיפין כסדר לאורך הירך, טמאה אעפ"י שאין בכל הטיפין כגרים, דעל בשרה אין לו שיעור. אולם אם הטיפין הם עומדים בשינוי שלא כסדרן, בזה היכא דליכא ככולן כגרים הרי היא טהורה, דתלינן במאכולת. והגם דבבשר לא שכיח מאכולת, כמו כן לא שכיח שיפול מבשרה כה"ג כשיר וכשורה וכדומה, והדר תו הוי ספק שקול בכל צד, ותלינן להקל בכתמים ... ומעתה דברי הש"ך תמוהין, במ"ש דאין להקל דמש"ס גבי דלמא דעביד כרצועה משמע כהר"מ, והא בעביד כרצועה גם הב"ח ס"ל בזה כהר"מ, דאין לו שיעור ואפילו בפחות מגרים טמאה, רק בטיפין טיפין בשינוי בזה כתב דבעינן כגרים וכנ"ל. שוב מצאתי בספר תפארת למשה שעמד בזה על הש"ך, וכתב עליו דלא דק עי"ש. ובאמת דלכאורה דברי הש"ך תמוהין מאוד, דכיון שדברי הב"ח היו נגד עיניו, איך לא ראה מ"ש הב"ח דעתו בזה ... ראייתי במנחת יעקב שכתב ... ואין לזוז מפסק הב"ח, כי בכתמים שומעין להקל עי"ש. וכן כתב בסדרי טהרה כאן שיש להקל כדיעה הראשונה שבשו"ע, וכדעת הב"ח והמנחת יעקב עי"ש. וגרם להם כל זה, שלא עיינו בב"ח עצמו, וסברו דהב"ח ס"ל כדיעה הא' שבשו"ע, דאין חילוק כלל בין על בשרה לעל חלוקה. אמנם כבר נתבאר דזה אינו, והיכא דאינו משונה, ובאופן דאיירי כאן בסעיף זה, הסכים הב"ח לדעת הר"מ דעל בשרה לא בעינן שיעור, רק היכא שהוא משונה, ובאופן דאיירי בסעיף ט', בזה ס"ל להב"ח דבעינן שיעור כתם גם על בשרה וכנ"ל".
 3. מראי מקומות – מקור חיים (תפארת צבי סוף ס"ק ד'), תמדת שלמה (סי' נ"א ד"ה ודע, "וצע"ג"), ששבה"ל (סעי' ח' ס"ק א'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ').

ה. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"א).

ו. הטעם להחמיר.

1. גופה בדוק ממאכולת.
 א. רבינו שמחה (הגמ"מ פרק ט' הל' ו' אות א') – "שכל הגוף כבדוק הוא אצל דם מאכולת".
 ב. ב"י (ס"ק ו', כס"מ הל' אי"ב פרק ט' הל' ו') – "והגהות כתבו טעם מפני שכל הגוף כבדוק הוא אצל דם מאכולת".
 ג. עי' לבוש (סעי' ו') – "שאינן דרך דם כנה לידבק בבשר גופה ומטמאין לה אפילו בכל שהוא".
 2. מצאה בגופה, רגלים לדבר שבא מגופה.
 א. עי' הרשב"א (תוה"ב בית ז' שער ד', י"ח-א') – "נראה לי טעמא דהכא דכיון דמגופה חזיא ובגופה לחוד אשתכח רגלים לדבר וחזקה מגופה אתא ולא תלינן".
 ב. חו"ד (בי' ס"ק ו', ס"ק כ"ב, עי' ח' ס"ק י"א) – "משום דכיון דבבשרה אישתכח ומבשרה קא חזיא, תלינן בבשרה, דרגלים לדבר".
 ג. רע"א (הג' על חו"ד ב' ס"ק ו') – "כיון דמגופה חזיא ובגופה לחוד אשתכח רגלים לדבר".
 ד. גר"י (ס"ק י"ד) – "שעל חלוקה לא נמצא כלום דרגלים לדבר דמגופה אתא כדלקמן סעיף י"א גבי נתעסקה בכתמים דלא תלינן בנמצא על בשרה לחוד מהאי טעמא משום כיון דמגופה קא חזיא ובגופה לחוד אשתכח רגלים לדבר וחזקה דמגופה קאתי. ומשום הכי נמי לא תלינן במאכולת פחות מכגרים ועוד לסברא זו".
 3. הרשב"א מדבר בתליה בשוק של טבחים. החו"ד רע"א והגר"ז מדמים זה לגרים על גופה. וכן עי' מגיה על החו"ד (בי' ס"ק ו' הע' י').
 4. ערה"ש (סעי' ל') – "וטעמא רבה איכא במילתא דבגופה לא שייך לתלות במאכולת כלל שהרי בע"כ כשהמאכולת נתמעך בשכיבתה או בשיבתה הרי נתמעך על הסדין או על החלוק כמו שהחוש מעיד ובע"כ מגופה זב על בשרה ונשאר הדם שם ולכן לא מוקי הש"ס הך דספק לעניין זה דפחות מכשיעור משום דאין כאן ספק כלל ולבד זה אינו מבין דבשלמא כתם שעל בגדה מביאים הבגד להחכם והוא משער אם יש בו כגרים אם לא אבל בכתם שעל בשרה הלא לא יראה החכם בבשרה ובע"כ שהיא בעצמה צריכה לשער וכי היכן מצינו שנתנו חכמים כח לאשה לשער בשיעורים ואם כי אפשר לומר שתעשה מידה משיעור הכתם ותביא המידה להחכם מ"מ כל כי האי ה"ל לחז"ל לפרש ולכן נלע"ד דאין להקל נגד הרמב"ם כי דבריו ברורים בטעמן".
 5. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ס"ה), מגיה (בב"י הע' כ"ב).

ז. מראי מקומות – שב יעקב (סי' מ"ג), פת"ת (ס"ק י"ג), מראה כהן (עמ' כ"ה אות ח').

1. גר"ז (ס"ק י"ד) – "ודעת הב"ח ומנחת יעקב להקל כסברא הראשונה דבכתמים שומעים להקל. אבל דעת הש"ך להחמיר כסברא האחרונה שכן משמע בגמרא".

ח. כינים של ימי חז"ל, או שלפנינו - למקילים לעיל.

1. רק אם ראוי לתלות בזמנינו – לחוש (שמלה ס"ק י"ג, "וגם מי שדעתו להקל מ"מ נראה לפע"ד דוקא אם הוא קטן כ"כ שראוי לתלותו גם במאכולת שבזמנינו"), פתחא זוטא (ס"ק י'), בדה"ש (ס"ק ע').

2. לא נראה מסתימת שאר פוסקים.

ט. יודעת האשה שהרגה - למחמירים לעיל.

1. מיקל – תפארת למשה (על ב"י ריש סי' ק"צ, "אא"כ הרגה מאכולת וודאי דבהרגה גם בבשרה תולין במאכולת גם להרמב"ם ודמיה למכה דתולין גם בבשרה"), לבנון נטע (ס"ק ז', "ובהרגה מאכולת על בשרה ודאי תולה בו"), ששבה"ל (ס"ק ד', סיכום אות ג', "וברע"א סיים וצ"ע לדינא, וצ"ב אמאי צ"ע הא איכא תליה"), לבושי עז (תמצית ס"ק ד').

א) השיעור כמו בזמן חז"ל – לבנון נטע (ס"ק ז', "וגם בזמנינו שאין מאכולת גדולה כגריס מ"מ בהרגה יש לטהר על בשרה פחות מגריס").

ב) רק בשיעור כינה שבזמנינו – ששבה"ל (סיכום אות ג', "אך דוקא בשיעור כינה שבזמנינו").

2. מסופק – רע"א (על מחבר סעי' ו'), "בתפל"מ כ' דבהרגה מאכולת גם להרמב"ם בוודאי בעי' שיעור כגריס ועוד דדמי למכה שבגופה ע"ש ולענ"ד צ"ע לדינא"), בדה"ש (ס"ק ס"ז, "ולדינא צריך עיון").

א) לפי הערה"ש (לעיל), יש צד להחמיר.

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ב).

א) שיעורי טהרה (עמ' צ"ו ד"ה בהרגה) – "ורע"א הביאו, והניח בצ"ע לדינא, ויש שביארו כוונתו דטעמא דחזקה מגופה אתיא ובגופה אשתכח יש גם בכה"ג".

י. על בגדה וגם על בשרה - למחמירים לעיל.

1. מחמיר.

א) חוו"ד (בי' ס"ק ו', עי' ס"ק כ"ב) – "דהוא הדין על בשרה ועל חלוקה, דטמאה בכל שהוא להרמב"ם".

2. מיקל.

א) רמב"ם (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ג) – "נמצא הכתם על בגדיה ובשרה כאחד תולה בכל שיש לה לתלות, ותולה במאכולת שמא בעת שישבה נהרגה מאכולת ודם זה דם מאכולת הוא".

ב) ב"י (ס"ק ו').

ג) לבוש (סעי' ו') – "במה דברים אמורים כשנמצא על גופה בלבד, אבל אם נמצא על בשרה ועל בגדיה כאחד, תולין בכל מה שיש לתלות כמו בבגדיה לבדן".

ד) שב יעקב (סי' מ"ג ד"ה אבל אחר) – "אם נמצא בחלוק ובגוף יחד תלינן".

ה) תפארת למשה (על ב"י סעי' ו') – "... דלמא איירי בנמצא גם על בגדי'. והוא פחות מגריס דבכה"ג גם להרמב"ם תולין עד כגריס כמו שכתב הרמב"ם פ"ט דין כ"ג ומבעיא ליה אי מצטרפי ליתר מגריס ודוק".

ו) סד"ט (ס"ק י"ב, ס"ק י"ג) – "אבל כשנמצא גם על חלוקה אף הרמב"ם ס"ל דבעי שיעור וכ"כ בב"י".

ז) רע"א (על הט"ז ס"ק כ"ד, הג' על חוו"ד בי' ס"ק ו') – "אבל בעל בשרה וחלוקה תולין".

ח) שואל ומשיב (מהדורה א' ח"א סי' קנ"ג ד"ה והנה החריף) – "דכל שראתה על בשרה ועל חלוקה בעי שיעור כמ"ש הב"י וכ"כ הה"מ פ"ט מא"ב הכ"ג ומצאתי שקדמו בזה בספר מקור מ"ת הנדפס מחדש ובאמת שהדין דין אמת אבל לפמ"ש בטעמו של הרמב"ם דבמקומו ממש אמרינן כאן נמצא כאן היה א"כ גם כאן עכ"פ נמצא על בשרה וצ"ל כיון דנמצא על חלוקה א"כ י"ל דמה שנמצא על בשרה מהחלוק בא וא"כ שוב ל"ש לומר ככ"ה ודו"ק".

ט) פת"ת (ס"ק י"ד) – "עי' בס"ט שכתב דוקא על בשרה לבד אבל אם נמצא גם על בגדיה אז לכ"ע תולה במאכולת אם אינה כגריס וכ"כ בב"י ואפילו הכתם שבבגדיה שלא כנגד הכתם שעל בשרה שכן דרך החלוק להתהפך הנה והנה וכ"מ בספר תפל"מ ע"ש ועי' בח"ד שהוא ז"ל לא כתב כן אלא דגם על בשרה ועל חלוקה טמאה בכ"ש להרמב"ם ע"ש".

י) מקור מים חיים (על סעי' ו') – "ימחול רבינו בעל חוות דעת זצ"ל על כבודו הרמה כי שגה שגיאה גדולה ונעלם ממנו דברי הרמב"ם בפרק ט' ...".

יא) פרדס רמונים (פתיחה לסי' ק"צ תנאי הה' אות כ"ה) – "ובחוות דעת ... ונעלם ממנו דברי הר"מ הנ"ל ...".

יב) לחוש"ש (לחם ס"ק כ"ו, שמלה סוף ס"ק י"ג, ס"ק י"ד).

יג) מלבושי טהרה (סעי' ט"ו, ס"ק כ"ז, ארוך ס"ק ה') – "נראה שגם הרמב"ם מודה לזה".

יד) צמק צדק (פסקי דינים סעי' ו').

טו) פרי דעה (שפ"ל ס"ק י' ד"ה ודע) – "החוות דעת ... ודבריו תמוהין".

טז) חקר הלכה (נדה אות כ"ג) – "החוו"ד ... ודבריו תמוהין".

יז) עמודי אש (קונ' דברים אחרים סי' ט"ז אות ט"ו) – "והנה הח"ד ... ונראה שנעלם ממנו דברי הב"י שכ' להדיא ...".

יח) דרכ"ת (ס"ק מ"ג).

(ט) או"ש (הל' איס"ב פרק ט' הל' ו') – "דוקא על בשרה בלבד, הא על בשרה ובגדה כאחד תולה כו', ותולה במאכולת כו', והחוות דעת (יו"ד סימן ק"צ סקי"ג) לא ראה בדברי רבינו".

(כ) שערי טוהר (שער י' סעי' ח') – "ואם נמצא על חלוקה ועל בשרה בודאי יש להקל בפחות משיעור".

(כא) שבת הלוי (ס"ק ה', ח"ד סי' ק"ד על סעי' ז', ששבה"ל סיכום אות ד') – "בפת"ש ס"ק י"ד בסו"ד במש"כ בשם החו"ד דגם על בשרה וחלוקה טמאה בכ"ש לדעת הרמב"ם, דלא כהס"ט, עיין בס' פרי דעה הוכיח בברור מדברי הרמב"ם פ"ט מאיס"ב הי"ט וכ"ג דהלכה בזה כהס"ט דאם נמצאים גם על בגדה דטהורה, וכמבואר ג"כ בס' תפארת למשה".

(כב) חוט שני (ס"ק ח' ד"ה והנה לדעת) – "כדברי הגרע"א".

(כג) בדה"ש (ס"ק ס"ח).

(כד) לבושי עז (תמצית ס"ק ג') – "רעק"א לחו"ש וסד"ט, ודלא כהחו"ד".

(כה) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ו).

(כו) שיעורי טהרה (עמ' צ"ח).

3. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק כ"ד, [עי' רע"א שם]), פתחא זוטא (ס"ק י"א, [ולדינא צע"ג]), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק צ"ג).
(א) אם אינו ניכר שהם כתם אחד – בדה"ש (ס"ק ס"ח).

יא. **האם מצרפין כתם שעל בשרה עם כתם שעל בגדה לשיעור גריס ועוד.**

1. מחמיר.

(א) לחו"ש (שמלה סוף ס"ק י"ג) – "שלמד הדבר מהרמב"ם דס"ל על בשרה מטמאה בכ"ש וס"ל דאם נמצא גם בבגדי אמרי לקולא דהכל כתם אחד הוא (כמ"ש בס"ק שלאח"ז) כמו כן למען דס"ל דגם על בשרה בעי' כגו"ע מכ"ש שיש להחמיר ולומר דמיצרפין והם כתם אחד".

(ב) חקר הלכה (נדה אות כ"ג).

(ג) שערי טוהר (שער י' סעי' ח') – "מיהו אם הי' כשיעור בצירוף יחד על בשרה ועל חלוקה יש להחמיר. לח"ש אות י"ג".

(ד) שיעורי טהרה (עמ' צ"ז) – "ובאם יש בשניהם יחד שיעור גריס מצטרף וטמאה".

(ה) בדה"ש (ס"ק פ"ו, עי' ציונים ס"ק קמ"ב) – "אם מקצתן על בשרה ומקצתן על בגדה אין אותן שבבגדה מצטרפות לשיעור כגריס והיא טהורה, והני מילי כשאין כתם אחד וכגון שנמצא על חלוקה שלא כנגד מקום הכתם שבבשרה אבל אם נמצא על בשרה ובגדה כאחד **וניכר שהם כתם אחד** אז טמאה אם הם עולים ביחד ליתר מכגריס שהכל נידון ככתם אחד".

2. מיקל.

(א) חוט שני (ס"ק ח' אות ג') – "כתם פחות מכגריס הנמצא על בשרה, ועוד כתם פחות מכגריס שנמצא על בגדיה כנגד הכתם שעל בשרה, אין שני הכתמים מצטרפים, אף אם יש בין ב' הכתמים שיעור כגריס ועוד הרי היא טהורה".

3. עי' לקמן גבי קמטים.

יב. **ידיים - למחמירים לעיל.**

1. עי' סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

יג. **איך יראה החכם בשרה, הא יש איסור הסתכלות.**

1. תמדוד כתם על הנייר, ותראהו לחכם – בדה"ש (ס"ק ע'), חוט שני (ס"ק ח' אות ב'), "ורוצה לשאול חכם, תמדוד כתם על הנייר, ותראהו לחכם", מראה כהן (עמ' כ"ו אות ח'), "אם האשה מסופקת בגודלו של הכתם שנמצא על בשרה וצריכה הכרעת חכם, יש לה לסמן על גבי נייר את גודל הכתם ולהראות לחכם את הנייר", משנת השלחן (סעי' ו' ס"ק ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' קצ"ו), שיעורי טהרה (עמ' צ"ו ד"ה וכשנמצא), מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' מ"ב אות ב').

(א) ערה"ש (סעי' ל') – "בכתם שעל בשרה הלא לא יראה החכם בבשרה ובע"כ שהיא בעצמה צריכה לשער וכי היכן מצינו שנתנו חכמים כח לאשה לשער בשיעורים ואם כי אפשר לומר שתעשה מידה משיעור הכתם ותביא המידה להחכם מ"מ כל כי האי ה"ל להז"ל לפרש".

2. עולת יצחק (ח"ב סי' רל"ה אות ב' ד"ה ועובדא) – "ולפעמים אשה מראה למורה-הוראה חשש חציצה שיש לה בדיה, ופשוט דשרי כיון שאינו מתכוין ליהנות בהסתכלות זו, וקל וחמור **דבעבידתיה טריד להורות הדין**. ואם הוא במקומות המכוסים, לא תגלה אלא המקום הנחוצ בלבד. ואם די במה שיסתכל שם בעלה, חייב לעשות כן, וגם בזה תכסה מה שאין צורך ... וראיתי בספר תפארת שרגא (ירושלים תשנ"א) דף תר"ס שדן כדת מה לעשות במציאת כתם על בשרה ומסופקת אם המראה טמא או טהור, והרי זה דבר שאינו ניתן להראות לחכם. ויעץ שתראה לחכם כתם הדומה לו, וקיימא לן בנדה דף כ: ובסימן קפ"ח סעיף ב' נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואיבדתיו. או שהחכם יראה לה צורות שונות של כתמים [או צבעים] ויורה כראות עיניו ע"כ. ודבר זה טעון זהירות, בפרט בגוון חום שצריך בקיאות גדולה, וכמ"ש לעיל ... עוד כתב שם עצה טובה כשהיא מסופקת בכתם שעל בשרה אם יש שיעור כגריס ועוד, **שתתחנך ניירות קטנים ותניח ע"ג הכתם** ותכסהו בכל זוויותיו, ואח"כ תבדוק אם יש בו כגריס ועוד ע"כ".

3. אום אני חומה (ח"א עמ' ל"ד סעי' ט', ס"ק קל"ד) – "ראיה לצורך פסק הלכה מותרת [כגון שצריך לבדוק כתם דם שעליה אם הוא מראה טהור או טמא או שיעורו אם יש בו שיעור כגריס ועוד, וכן בגוונא דשאלה בהל' חציצה בפניה ידיה וכיו"ב, ואם זה במקומות המכוסים שתעביר הכתם על נייר וכיו"ב, או דיאמר לאשתו להסתכל והיא תפרט לו את השאלה".

יד. מראי מקומות.

1. אג"מ (רשומי אהרן ה"א יו"ד סי' ק"צ אות י"ז) – "אשה שמצאה כתם על גופה וקינחה בבגד צבוע אם אינו ניכר שזה דם גמור טהורה כי יש כאן ספק דרבנן שמא לא היה המראה טמא".

כד] פשפש - סעיף ז'.

א. תורמוס.

1. לא ידוע השיעור.

(א) ערה"ש (סעי' ל"ג) – "שיעור התורמוס לא נתברר לנו דבש"ע כתוב מין ממיני הקטניות הוא מר ובלע"ז לופינו"ו עכ"ל ולא נודע לנו וכ"כ רש"י בביצה [כ"ה ב ד"ה תורמוס] וז"ל מין קטניות עגול כמין עדשה ורחב כמעה קטנה והוא מר מאד עד וכו' עכ"ל וראיתי פתרונו בלשון אשכנז פייגבאהנע"ן ופתרונו פול של תאינים וגם זה נעלם מאתנו ובתו"ט פ"א דטבול יום משנה ד' מבואר שהוא גדול הרבה ע"ש ויש מי שכתב שהוא כמטבע חצי פצ"ן [מנ"י וס"ט סקט"ו] ומטבע זו ג"כ לא נודע לנו וכ"ש דמעה שכתב רש"י אינו ידוע עתה [ומ"ש המנ"י כסלע וודאי תמוה כמ"ש הס"ט שם] ולכן אני משער תמיד כפי ראות עיני".
(ב) טהרת ישראל (סעי' כ"ט) – "ואנו אין יודעים השיעור ... והכל לפי ראות עיני המורה".
(ג) בדה"ש (ס"ק ע"ד) – "אין ידוע לנו שיעור כתורמוס".

ב. שיעור של פשפש.

1. תלוי לפי המקום והזמן.

(א) פתחא זוטא (ס"ק ז' ד"ה וכו"ז).
(ב) שערי טוהר (שער י' שערי דעת ס"ק ו') – "משא"כ בפשפושין שלא התירו רק במקום ששכיח פשפושין ל"ש בזה לומר לא פלוג ואין תולין רק כשיעור דם פשפוש שבזמניו והיא קטן יותר משיעור מטבע הנ"ל וא"כ נפל התירא דפשפושין לבירא".
(ג) שבט הלוי (ח"ב סי' צ"ט סי' ק"צ סעי' ז', ח"ד סי' ק"ד על סעי' ז', ששבה"ל ס"ק א', סיכום אות א') – "לכאורה דבהרגה פשפש כיון שהיא מדין תליה כשאר תליות בסי' זה א"כ אינה יכולה לתלות אלא כעין פשפוש זמנינו שאינם גדולים כל כך, משא"כ שיעור מאכלת".
(ד) בדה"ש (ס"ק ע"ד) – "ולכן המורה צריך לשער לפי ראות עיניו אם יש לתלות כתם הנמצא בפשפשים שבמקומו".
(ה) לבושי עז (תמצית ס"ק ג').
(ו) שיעורי טהרה (סוף עמ' צ"ט).
2. הרב יצחק קפלן שליט"א (שמעת' א) – לכאורה תלוי במחלוקת (לקמן) אם הרגה כמה פשפשים, אם לא פלוג [חוו"ד] כמו כינים, או לא.

ג. כשפשפש מצוי: ראשונים.

1. מיקל.

(א) האשכול (סי' מ"א) – "ובמקום שהפשפש מצוי כגון בבתים ישנים, יש לפשפש דין מאכולת ותולה בו עד כתורמוס".
(ב) רשב"א (תוה"ב בית ז' ריש שער ד', ט"ו-ב) – "פעמים שתולה בכתורמוס במקום שמין הפשפש מצוי וכדאמרינן בפרק הרוואה תולה בפשפש עד כתורמוס".
(ג) ר"ן (נדה דף נח: ד"ה ארכו) – "וקי"ל כר"ח דבסתם מקומות אין תולין אלא כגריס אלא א"כ רחש זה מצוי".
(ד) מאירי (נדה דף נח: ד"ה לפי) – "אבל במקום שהפשפש מצוי תולין בו עד כהורמוס ואינה טמאה משום כתם עד שיהא בו כתורמוס ועוד".
(ה) אורחות חיים (הל' נדה אות ב') – "וכתב הרשב"א ז"ל ובמקומות שרחש הפשפש מצוי שם תולה האשה בכתמיה עד כתורמוס ועוד ואינה טמאה משום כתם עד שיהא בה כתורמוס ועוד".

ד. כשפשפש מצוי: פוסקים.

1. מחמיר.

(א) ב"ח (ס"ק י"א) – "והכי נקטינן".

2. מיקל.

(א) ט"ז (ס"ק ט') – "נראה דבמקום דשכיחי טובא פשפשים יש להקל ולתלות בהן הכתמים עד כתורמוס כנ"ל".
(ב) ש"ך (ס"ק י"א) – "דבכתמים שומעין להקל".
(ג) בית לחם יהודה (ס"ק ה').
(ד) לחם הפנים (קוני' אחרון סי' ק"צ סעי' ז').
(ה) תוה"ש (ס"ק י') – "וכתב הט"ז [סק"ט] והש"כ [ס"ק יא] דבמקומו' שהפשפש והרחש מצוי תולין בה עד כתורמוס אף על פי שלא הרגה כי בכתמים שומעין להקל".
(ו) חוו"ד (חי' ס"ק ט') – "ובמקום דשכיחי תולה בו אפילו לא הרגה".
(ז) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ו') – "ובמקום שמצוי הרחש פשפש (שקורין בלשון אשכנז וואנץ) אפילו אינה יודעת אם הרגה ולא הריחה ריחה ... תולה בו".
(ח) גר"ז (ס"ק י"ז) – "ובמקומות שרחש הפשפש מצוי לרוב תלינן בו עד כתורמוס אף על פי שלא הרגה (ט"ז ש"ך)".
(ט) לחז"ש (לחם ס"ק כ"ט).
(י) פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ט', שפ"ח ס"ק י"א) – "ולדינא הסכימו כל האחרונים לדעת הש"ך".

- (יא) ערה"ש (סעי' ל"ב) – "ולהלכה הכריעו מפרשי הש"ע להקל כדעת הרשב"א ז"ל דבכתמים שומעים להקל [ט"ז סק"ט וש"ך סקי"א] וזה שלא הריחה י"ל מפני שנתמעכה בעת השינה וזה אנו רואים בחוש שבמקומות שהם מצויים נמצאים הרבה דם מהם מעוכים על הסדינים ועל החלוקים וכן מורין הלכה למעשה".
- (יב) מקור חיים (ס"ק ל"ד) – "פסק הרשב"א וט"ז וש"ך הוא מדויק להלכה".
- (יג) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק י"א) – "לדינא העיקר כהסכמת הש"ך וט"ז".
- (יד) טהרת ישראל (סעי' ל').
- (טו) שערי טוהר (שער י' סעי' ו').
- (טז) בדה"ש (ס"ק ע"ו).
- (יז) לבושי עז (תמצית ס"ק ב').
- (יח) שיעורי טהרה (עמ' צ"ט).
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ח).
- (א) טוב טעם ודעת (תליתאי סי' רס"ג דין ה') – "ובענין תליה בג' ימים הראשונים אם הוי יותר מכגריס אפי' במקום דשכיחי פשפשין אין לתלות בהם".

כה] הרגה.

א. הרגה פשפש ומצאה שיעור כתורמוס ועוד [שהוא פחות מכגריס].

1. מחמיר.
- (א) חזו"ד (בי' ס"ק ז') – "לכאורה קשה, דהא מבואר לקמן סעיף כ"ז דאם נתעסקה בצפור שיש בו דם כסלע דתולה עד כסלע וכגריס, אם כן אם הרגה פשפש תחלה גם כן עד כתורמוס וכגריס. ובהרגה מאכולת לא קשה דתולה עד כשני גריסין ... דהא הטעם בתליה עד כגריס אפילו לא הרגה הוא משום דהוי קים להו לחזו"ל דודאי הרגה מאכולת, ואם כן אפילו יודעת שהרגה מאכולת אמרינן דהיא היא המאכולת שהרגה ... ואפילו הרגה הרבה לא פלוג רבנן כמ"ש הרא"ש [נדה פ"ח סי' ו'], משא"כ בפשפש דלא שכיח הוי דינו כהרגה צפור לכאורה. ונראה ... ובמקום דשכיחי פשפשין אפילו רבנן מודו לר"ח בן אנטיגנוס, ובודאי הוי גם כן הדין כמו מאכולת לרבנן דלא תלינן רק בתורמוס, משום הכי אפילו במקום דלא שכיח לא תלינן יותר ממה שתולין במקום דשכיח וממה שתולין לר"ח בן אנטיגנוס, ואפילו הרגה הרבה פשפשין לא פלוג רבנן וכנזכר לעיל".
2. מיקל.
- (א) טהרת ישראל (סעי' ל"א) – "הרגה וואנץ ומצאה כתורמוס ועוד יש להקל לומר דאותו עוד הוא מכינה".
3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ט"ו), לחזו"ש (לחם ס"ק ל'), דרכ"ת (ס"ק מ"ו), דברי יציב (יו"ד סי' פ"ב אות ו'), בדה"ש (ס"ק ע"ח, בי' ד"ה כתורמוס).
- (א) סד"ט (סוף ס"ק ט"ו) – "וצ"ע לדידן דקיי"ל לקולא בהא דאם נתעסקה בכגריס דתולה בנמצא עליה כשני גריסין, וא"כ בהרגה פשפש דהוי כמו נתעסקה בכתמים, וכמ"ש הרא"ש והפוסקים, אם יש לתלות בזה אם היה כתורמוס ועוד ולומר דאותו עוד הוא מן המאכולת".
- (ב) ערה"ש (סעי' ל"ה) – "נ"ל אם ניכר דם פשפש בפ"ע ודם מאכולת בפ"ע אף שמחוברים יחד יש לתלות בשניהם ואע"ג שאין לנו רשות להבחין בין דם לדם מ"מ בתליית כתמים יש לילך בזה להקל בכה"ג".

ב. הרגה כמה כינים.

1. תולה.
- (א) תוס' (נדה דף נח: ד"ה וכדבריו) – "ומיהו היכא דהרגה הרבה מאכולת או פשפש תולה כפי מה שהרגה מידי דהוה אשוק של טבחים".
- (ב) האשכול (סי' מ"א) – "וחזי לן לעניות דעתין אם הרגה שתי מאכולת דתולה בהם כתם גדול של ב' גריסין וכן אם הרגה יותר לפי השעור שהרגה".
2. מחמיר.
- (א) ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים) – "ואם תאמר במאכולת נמי נימא אם הרגה, הכל לפי מה שהרגה, שלא אמרו כגריס אלא בסתם. הא לא מצית אמרת, חזא דלא יכלא למיקם עלה דמילתא לטפויי בשיעורא ... דקים להו לרבנן דלא אפשר במאכולת במקום אחד יותר מכגריס".
- (ב) רא"ש (נדה פרק ח' סי' ו') – "ולא פלוג רבנן בין הרגה הרבה להרגה מעט לעולם אינה תולה ביותר מכגריס".
- (ג) מאירי (נדה דף נח: ד"ה לפי) – "במאכולת אפילו הרגה אינה תולה כפי מה שהרגה שלא נתנו דבריהם לשיעורין בדבר המצוי בכל יום".
- (ד) חזו"ד (חי' ס"ק ז', ס"ק ט', בי' ס"ק ה', ס"ק ז') [לשונו מובא לעיל] – "ומדברי השו"ע דלא חילק משמע דקיימא לן כהרא"ש".
- (ה) גר"ז (ס"ק נ"ה) – "וכן אם הרגה מאכולת הרבה אין תולין יותר מכגריס אחד. לפי שכיון שנתנו חכמים שיעור כתורמוס לפשפש וגריס למאכולת לא פלוג רבנן בשיעורין בין רב למעט שאפילו הרגה מאכולת גדולה ביותר או מאכולת הרבה או פשפש גדול ביותר או פשפשין הרבה שיעור אחד לכולן שמדת חכמים כך הוא ליתן קצבה לדבריהם ושיעור אחד שעליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע לעולם".
- (ו) עצי לבונה (על סעי' ו') – "לא פלוג רבנן".
- (ז) לבנון נטע (ס"ק ח').

(ח) ערה"ש (סעי' כ"ז, סעי' ל"ה) – "יש מרבתינו שכתבו דכשהרגה הרבה מאכולות תולה כפי מה שהרגה [תוס' נ"ח ב ד"ה וכדבריו] ויש שכתבו דלא פלוג רבנן ויותר מכגריס אינה תולה בשום עניין [רא"ש שם סי' ו'] וכן משמע מדברי הטור וש"ע שלא הזכירו מזה דבר וכן משמע מדברי הרמב"ם שסתם דבריו".

(ט) דרכ"ת (ס"ק מ"ה).

(י) פתחא זוטא (ס"ק י"ג).

(יא) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"ט) – "הרגה כמה מאכולות שתולין רק אם נמצא פחות מכגריס ועוד, ולא תולין לפי הכמות שהרגה, משום שאומרים לא פלוג רבנן".

(יב) בדה"ש (ס"ק נ"ט, ס"ק ע"ה).

(יג) שיעורי טהרה (עמ' צ"ט ד"ה הרגה).

3. למחמירים.

(א) הטעם – פרדס רמונים (פתיחה לסי' ק"צ תנאי ה' אות א', "דלא תלינן לומר שנפלו על חלוקה במקום אחד כל הדמים מכל המאכולות שהרגה, אלא ודאי שבא מגופה").

(ב) אא"כ יודע שהדם הוי יותר משיעור חכמים – גר"ז (ס"ק נ"ה), "אם הרגה הרבה מאכולות או פשפשים עד שלפי ראות עינים יוכל הדם להתפשט הרבה יותר משיעור שנתנו חכמים תולה בהן כפי מה שהרגה מידי דהוה אשוק של טבחים ונתעסקה בכתמים", לבנון נטע (ס"ק ח').

4. מראי מקומות – רש"ש (נדה דף נח: ד"ה והנה), צמח צדק (פסקי דינים, סעי' כ"ט), לבושי עז (סעי' כ"ט תמצית אות ה').

ג. הרגה כמה פשפשים.

1. מחמיר.

(א) תו"ד (בי' ס"ק ז', עי' ח' ס"ק ט') – "ואפילו הרגה הרבה פשפשים לא פלוג רבנן".

(ב) גר"ז (ס"ק נ"ה) – "וכן אם הרגה ב' וג' פשפשים אין תולין יותר מכתורמוס אחד ... לפי שכיון שנתנו חכמים שיעור כתורמוס לפשפש וגריס למאכולת לא פלוג רבנן בשיעורן בין רב למעט שאפילו הרגה מאכולת גדולה ביותר או מאכולות הרבה או פשפש גדול ביותר או פשפשים הרבה שיעור אחד לכולן שמדת חכמים כך הוא ליתן קצבה לדבריהם ושיעור אחד שעליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע לעולם".

(ג) לבנון נטע (ס"ק ח').

(ד) עצי לבונה (על סעי' ו') – "לא פלוג רבנן".

(ה) דרכ"ת (ס"ק מ"ה).

(ו) עי' פתחא זוטא (ס"ק י"ג).

(ז) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"ט) – "הרגה כמה פשפשים, במקום שפשפשים אינם מצויין - אם נמצא עד כתורמוס טהורה, ואם יותר מתורמוס - טמאה ... לא פלוג רבנן".

1) אא"כ יודע שהדם הוי יותר משיעור חכמים – גר"ז (ס"ק נ"ה), "אם הרגה הרבה מאכולות או פשפשים עד שלפי ראות עינים יוכל הדם להתפשט הרבה יותר משיעור שנתנו חכמים תולה בהן כפי מה שהרגה מידי דהוה אשוק של טבחים ונתעסקה בכתמים", לבנון נטע (ס"ק ח'), דרכ"ת (ס"ק מ"ה).

2. מיקל.

(א) תוס' (נדה דף נח: ד"ה וכדבריו) – "ומיהו היכא דהרגה הרבה מאכולת או פשפש תולה כפי מה שהרגה מידי דהוה אשוק של טבחים".

(ב) האשכול (סי' מ"א).

(ג) ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים, עי' בדה"ש ציונים ס"ק קי"ח) – "ואם מצאה בו שנים בענין שיכולה לתלות בו שני תורמוסין הרי היא תולה שני תורמוסין".

(ד) מאירי (דף נח: ד"ה לפי) – "פשפש שאינו מצוי תולה כפי מה שהרגה".

(ה) בדה"ש (ס"ק ע"ה) – "שלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורם בדבר המצוי בכל יום ולכן לא חילקו בין הרגה ללא הרגה אבל הריגת פשפשים שהוא דבר שאינו מצוי בכל יום תולה שפיר כפי מה שהרגה".

3. הדין כמו הרגה הרבה כינים.

(א) ערה"ש (סעי' ל"ה) – "כמו שכתבנו בסעי' כ"ז דאפילו הרגה מאכולות הרבה מ"מ אינה תולה ביותר מכגריס לדעת הרא"ש והטור והש"ע ה"ה בפשפשים אפילו הרגה הרבה אינה תולה ביותר מכתורמוס".

כ"ו צירוף בגופה - סעיף ח'.

א. ראשונים.

1. מחמיר.

(א) האשכול (סי' מ"א) – "כתם באיזה צורה שיהיה ואף שאין שיעור כגריס ועוד במקום אחד מצטרף על בשרה".

(ב) ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים) – "על ירכה מצטרפין. ומסתברא כותיה".

(ג) רמב"ן (הל' נדה פרק ד' הל' ג'-ד) – "אחד הכתם הנמצא על בשרה ואחד הכתם הנמצא על בגדיה אינו מטמא עד שיהא כגריס הקילקי ועוד ... נמצא טפין טפין בבגדיה אין מצטרפות".

(ד) רשב"א (תוה"ב הערוך בית ז' שער ד' י"ח-ב', משמרת הבית י"ח-ב', הקצר ט"ו-ב', נדה דף נז: ד"ה וא"ת, עי' דף נח. ד"ה הא) – "שנמצאו טפין טפין סמוכים זה לזה אם על בשרה הם ויש בין כולם כגריס ועוד טמאה שכל שהוא ספק על בשרה ספיקו טמא".

(ה) רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ד', י"ח-א') – "ואע"ג דקיימא לן דטיפין אין מצטרפין התם בבגדיה והכא בבשרה ולעולם בבשרה נקטינן לחומרא ובבגדיה אין מצטרפין לשיעור כגריס ובבשרה מצטרפין".
 (ו) ר"ן (נדה דף נח. ד"ה טיפין) – "בבשרה טיפין טיפין מצטרפין".
 (ז) טור (סעי' ח') – "במה ד"א כשהטיפין על חלוקה אבל אם הם על בשרה מצטרפין לכגריס".
 (ח) אורחות חיים (הל' נדה אות ב') – "לא נמצא כל השיעור מצורף במקום אחד אלא נמצאו טפין סמוכין זה לזה אם על בשרה ויש בין כלן כגריס ועוד מחובר"ר במקו"ם אח"ד טמאה. ואם על בגדיה טהורה עד שיהא כגריס ועוד מחובר במקום אחד".
 (ט) צדה לדרך (מאמר ג' כלל ה' פרק ד') – "אם הם על בשרה מצטרפין לכגריס".

2. מראי מקומות.

(א) ר"י (תוס' נדה דף נח. ד"ה כשורה) – "והא דאמר לקמן טיפין טיפין אין מצטרפין היינו על הבגד והכא מיירי על בשרה דיש יותר לתלות בדם מאכולת על הבגד מעל בשרה".

ב. דעת המחבר (סעי' ח') – "אם אין בכתם במקום אחד כגריס ועוד, אע"פ שיש שם טיפין הרבה סמוכין זה לזה עד שאם נצרפם יש בהם יותר מכגריס, טהורה, שאנו תולין כל טיפה וטיפה בכנה עד שיהא בו כגריס ועוד במקום אחד. וי"א דהני מילי כשנמצאו על חלוקה, אבל אם נמצאו על בשרה, מצטרפין לכגריס ועוד".

1. סתם וי"א, הלכה כסתם – ערה"ש (סעי' ל"ז, "אבל מלשון רבינו הב"י מבואר דס"ל לדינא כדיעה ראשונה ולכן כתב לדיעה זו בשם י"א כדרכו בקודש").

2. יביע אומר (ח"ח י"ד סי' ט"ז אות ב') – "ולכאורה הוי סתם ויש שהלכה כסתם, שהרי בסברא ראשונה לא חילק בין נמצאו על חלוקה או על בשרה. אולם בשו"ת בית דוד (חאו"ח סי' תט וסי' תמא) כתב, דהא דקי"ל שהלכה כסתם נגד וי"א, זהו רק כשכתב בהדיא בסתם הדבר שחולקים עליו, אבל אם תפס בסתם כדן הש"ס, ואח"כ הביא שיש אומרים וכו', הלכה כיש אומרים. והביאוהו מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' תקצ סק"ב) והשלחן גבוה (ס"ס תרכט). וע"ע בפמ"ג (א"א סי' תרפט סק"ד). ע"ש. אולם הערך השלחן (סי' תרכט סק"ג) כ' לחלוק ע"ד הרב בית דוד. וע"ע בערך השלחן (סי' עא, וסי' קס סק"ז, וסי' תקפח סק"ב) שכ' לסתור ד' הבית דוד הנ"ל. וכ"כ בתשובתו שבס' גנזי שלום (חחו"מ סי' ח). וע"ע בס' בית השואבה (דף מג סע"א) ובשו"ת איש מצליח ח"ג (חאו"ח סי' ז דף ל ע"ב). ע"ש ... וזה כעשרים שנה שנשאלתי מידידי הגר"ש אלישיב גר"ו איך להורות בזה לעדות המזרח דאזלי בתר הוראות מרן, והשבתי לו שיש להחמיר ע"פ הנ"ל".

3. מראי מקומות – ברית אברהם (סי' ל' אות ג' ד"ה ולשיטת).

ג. פוסקים.

1. מחמיר.

(א) ב"ח (ס"ק י"ב) – "והנכון כהכרעת הרשב"א ורבינו דבבשרה חמיר טפי מבחלוקה, דטיפין טיפין בבשרה מצטרפין ואם יש בכלם כגריס ועוד טמאה".

(ב) סד"ט (ס"ק ט"ז) – "רוב הפוסקים".

(ג) גר"ז (ס"ק י"ח) – "וכ"פ הב"ח".

(ד) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ז', סעי' י"ב) – "כתם הנמצא על בשרה לבד במקום שחוששין להם גם כן אינו טמא אלא אם כן יש בו כשיעור ומכל מקום חמור בזה מנמצא על חלוקה דאפילו לא היה כשיעור במקום אחד אלא טיפין טיפין אם יש בין כולם להצטרף עד כשיעור טמא".

(ה) לחז"ש (לחם ס"ק ל"ב) – "רוב הפוסקים".

(ו) טהרת ישראל (סעי' ל"ג) – "אף בלצורך ולאחרים אין להקל וטמאה".

(ז) שערי טוהר (שער י' סעי' ח') – "ואם נמצא טיפין הרבה ויש לצרף בכולן כשיעור, טמאה לכ"ע".

(ח) אג"מ (חק וזמן פרק ד' הע' ט' ד"ה ולמעשה).

(ט) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"י, אוצרות הטהרה עמ' תתקט"ז אות פ"ו, יביע אומר ח"ח י"ד סי' ט"ז אות ב', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ג') – "הכתמים מצטרפין לשיעור כגריס ועוד, והיא טמאה".

(י) הגרפ"ש זצ"ל (חק וזמן פרק ד' הע' ט' ד"ה ולמעשה).

(יא) יביע אומר (ח"ח י"ד סי' ט"ז אות ב', טהרת הבית עמ' שע"ח) – "יש להחמיר, משום שכן סברת רוב הפוסקים, כמבואר בבית יוסף".

(יב) עולת יצחק (ח"ב סי' רל"ה אות ב' ד"ה ועובדא) – "כתם הנמצא ע"ג בשרה ... אנו קימ"ל דאפילו בכל-שהוא טמאה".

(יג) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קל"ח) – "כתם על בשרה, אסור דוקא בצירוף שיעור גריס".

(יד) ששבה"ל (סיכום אות א').

(טו) חוט שני (ס"ק ח' אות ד', ס"ק י' אות א').

(טז) בדה"ש (ס"ק פ"ב) – "וכן הלכה".

(יז) לבושי עז (סעי' ו' תמצית ס"ק ב', סעי' ח' תמצית ס"ק א').

(יח) מראה כהן (עמ' כ"ו אות ט') – "יש מהראשונים שכתבו שכל זה דוקא בכתמים הנמצאים על בגדיה, אבל אם נמצאו על בשרה מצטרפים הכתמים זה לזה אף שאין חיבור ביניהם, דהואיל ולא מצוי שיתמעכו הרבה כינים ומאכולות על גופה מסתבר יותר לומר שהכתמים באו מגופה וטמאה. וכתבו הפוסקים להחמיר כדעה זו".

(יט) פותח שער (סי' ח' סעי' כ"ט).

(כ) שיעורי טהרה (עמ' צ"ז).

- (כא) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ה).
 (כב) חק וזמן (פרק ב' סעי' ד').
 (כג) קיצור הלכות נדה (פרק י"א סעי' ה').
 (כד) מגילת ספר (סי' ו' אות י"ג).
 (כה) ארחות טהרה (פרק א' סעי' ז') – "ואם מצאה שני כתמים קטנים או יותר אע"פ שאין בכל אחד מהם יותר מגודל מטבע הנ"ל אם בצירוף יש בהם יותר מגודל מטבע הנ"ל אפילו רחוקים זו מזו הרי היא נטמאת".
 (כו) אוצרות ההלכה (טהרת המשפחה סי' ג' סעי' ח') – "ראוי להחמיר ... לא תברך על הטבילה".
 (כז) פתחי דעת (פרק מ"ז סעי' י') – "טמאה".
 2. מיקל.
- (א) ערה"ש (סעי' ל"ז) – "וכתב רבינו הב"י בסעי' ח' די"א דזהו דווקא כשנמצאו על חלוקה אבל על בשרה מצטרפין לכגריס ועוד אף שאינם מחוברים כלומר דבזה אינו דומה בשרה לחלוקה ויש מהגדולים שהכריעו כדיעה זו [ב"ח וס"ט סקט"ז] ... ובאמת סברת הי"א תמוה דממ"נ כיון דלא ס"ל כהרמב"ם דא"צ שיעור בבשרה אלא דבשרה הוי כחלוקה א"כ למה יש חילוק בעניין זה והנה מחלוקתם תלוי בסוגית הש"ס אבל מ"מ הסברא תמוה [ועוד למה לא משני הש"ס מקודם על ברייתא דספק טמא בכה"ג ולכן צ"ע ודו"ק]".
 (1) אמנם הוא פוסק בסעי' ו' להחמיר. שאפילו במשהו בגופה, טמאה.

ד. לפעמים מצטרפין שיטה זו.

1. עי' נמצא כתם על גב רגלה, לצד לחוץ - לקמן סעי' י"א.
 2. עי' נמצא כתם בשאר אצבעות רגליה, חוץ מן הגודל - לקמן סעי' י"א.
- ה. ניכר שאינו כתם אחד - למחמירים לעיל.
1. מחמיר [במקומות שבגופה שחוששים].
 - (א) טוב טעם ודעת (תליתאי סי' רס"ג דין ה', האלף לך שלמה יו"ד סי' ר"ל) – "אם הוי זה מזה רחוק אם מצטרף. הנה לפע"ד ודאי אם שניהם הוי למטה מן החגור ודאי מצטרפין".
 (ב) פתחא זוטא (ס"ק ט"ו).
 (ג) טהרת ישראל (סעי' ל"ד) – "אם נמצא על בשרה טיפין הרבה רחוק זה מזה אם שניהם הוה למטה מן החגור אף שטיפה זה על רגל אחד וזה על רגל שני ודאי מצטרפין".
 (ד) פותח שער (סי' ח' סעי' כ"ט).
 (ה) בדה"ש (ס"ק פ"ד, ציונים ס"ק קל"ח) – "טוב טעם ודעת ח"ג סימן רס"ג [הובא בפת"ז וטהר"י]".
 (ו) פתחי דעת (פרק מ"ז סעי' י"א, סעי' י"ב).
 2. מיקל.
 - (א) עי' חקר הלכה (נדה אות כ"ג) – "דודאי אין סברא לומר כשעומדים רחוקים הרבה דיצטרפו כיון דלהך דיעה תלינן במאכולת, וכפי הנראה שהוא רק היכא דיש מקום לומר דהוא כתם אחד וצ"ע לדינא".
 (ב) עי' ששבה"ל (ס"ק ד', סיכום אות א') – "ולצורך אפשר להקל".
 3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ח' הע' ל"ו).

- ו. האם מצטרף לחומרא, כתם שעל בשרה עם כתם שעל בגדה: לשיעור גריס ועוד.
1. עי' לעיל סעי' ו'.

כז [צירוף בבגד.

- א. יש על בגד אחד כמה טיפות דם.
1. תולין כל אחד במאכולת – ראשונים, פוסקים.
- ב. כתם שעבר בשני בגדים.
1. מיקל.
 - (א) פחד יצחק (אות כ' ערך כתם, האחרון) – "דנראה לי להחשב שני כגריס כשני מקומות בבגד אחד ולא מצטרפי ... דלא חלקן חכמים בין חלוק עב לחלוק דק".
 (ב) עיקרי הד"ט (סי' כ"א אות י"ב) – "ולא בצירוף מה שיעבור בבגד שתחתיו והוא ברור, וכן ראיתי להרב פחד יצחק באות כ' ... ושכן הסכימו לטהר מהר"י בריאל והרב קזיס ומהר"י אבוהב בלי פקפוק".
 (ג) דעת תורה (סעי' ה' ד"ה ועי' פחד).
 (ד) פתחא זוטא (ס"ק י"ד).
 (ה) פותח שער (סי' ח' סעי' י"א).
 (ו) הגריש"א וצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"ו) – "שאינ מצטרפין את ב' הבגדים כדי לאוסרה".
 (ז) חוט שני (ס"ק ז' אות ז').

(ח) בדה"ש (ס"ק פ', ע"י ציונים ס"ק קמ"ב) – "ואפילו כתם שהוא פחות מכגריס ועוד שעבר בשני בגדים ובצירופם אתה מוצא יותר מכגריס אינם מצטרפים לטומאת כתם דכל אחד מהם נידון ככתם בפני עצמו והיא טהורה".

(ט) מראה כהן (עמ' כ"ז אות ג') – "כתם שלפי הנראה עבר מבגד לבגד באופן שבכל בגד גודלו של הכתם פחות מכשיעור, אמנם אם נצרף את ב' הכתמים לאחד יהיה שיעורם גדול מכגריס, אף על פי כל האשה טהורה כיון שאנו תולים כל כתם במאכולת ואע"פ שלפי הענין נראה שהכתם בא ממקום אחד".

(י) משנת השלחן (סעי' ה' ס"ק ז' אות ב').

(יא) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ד).

(יב) שיעורי טהרה (עמ' צ"ג).

(יג) פתחי דעת (פרק מ"ה סעי' י"ב, סעי' י"ג) – "אין מצטרפים".

ג. ב' טיפות מחוברות על ידי מראה לבן: ויש באדום יחד שיעור כתם טמאה.

1. מחמיר [אם ניכר שבאו כאחד].

(א) מעיל צדקה (סי' ס"ב) – "ואפילו כתם לבן שאינו מטמא אלו ימצא בשני קצותיו כתמים שיהיה בהן כדי שיעור לטמא, י"ל שיש לצרפן ולטמאן".

(ב) רע"א (על סעי' י') – "ת' מעיל צדקה (ס"ב) וכן אם ראתה כתם לבן ובשני קצותיו מראה אדום הלבן מצרפן להאדום שיהיה כתם א' ואם יש באדום יחד שיעור כתם טמאה ע"ש".

(ג) חשב האפוד (ח"ב סי' קל"ו).

(ד) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קי"א, תשובה קי"ט, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ד') – "מצאה שני כתמים סמוכים ולא מחוברים וכל כתם פחות מכגריס ושניהם יחד יותר מכגריס - אינם מצטרפים והיא טהורה, כי תולים כל כתם וכתם בכינה, אבל אם הם מחוברים על ידי ליחה כשרה, וניכר שהליחה שייכת לכתמים - שני הכתמים מצטרפים לכגריס והיא טמאה. והוא שיהיה נראה שמראה הליחה הטהורה והטמאה באו יחד".

(ה) יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"ז אות א') – "העיקר שיש להחמיר".

(ו) חוט שני (ס"ק ז' אות ט', אות י', ס"ק י"א אות ד') – "ודוקא שהכתם הדק הוא מראה טמא, אבל אם הוא מראה שאנו מקילין בו בכתמים, אין הוא מצרף את הכתמים לאחד ... אם נראה שהמראה הלבן וגם הטמא כולו מגוף האשה, [וצריך בזה הבחנת חכם], הרי שהכתם הלבן מצטרף עם המראה האדום, והרי היא טמאה אע"פ שאין באדום שיעור כגריס ועוד לבדו".

(ז) לבושי עז (תמצית ס"ק ב') – "רעק"א משו"ת מע"צ".

(ח) פותח שער (סי' ח' סעי' י"ז).

(ט) בדה"ש (ס"ק ע"ט) – "אבל אם הם מחוברים על ידי מראה לבן או מראה ירוק וטיפים האדומים עצמם עולים לכשיעור גריס ועוד טמאה".

(י) שיעורי טהרה (עמ' צ"ב)

(יא) מראה כהן (עמ' כ"ו אות א) – "פעמים שאשה מוצאת כתמים על בגדיה ואין בכל אחד מהם שיעור, אמנם יש מראה לבן [ליחה וכדומה] שמצרף את שני המראות האדומים באופן שביחד גודלם יותר משיעור כגריס [היינו מבלי לחשב את שטחו של המראה הכשר]. כתבו הפוסקים שבמקרה זה אם נראה שבעצם הכל הוא מראה אחד שחלקו כשר וחלקו מראה טמא מצטרפים המראות לשיעור כגריס ומטמאים את האשה".

(יב) ארחות טהרה (פרק א' סעי' י' [לשונו מובא לעיל], סעי' י"א, סעי' י"ב) – "סדין או חלוק או בגד תחתון שחלק ממנו לבן וחלק ממנו צבעוני, או שהוא לבן ויש עליו פרחים או ציורים אחרים צבעוניים, ונמצא עליו כתם דם אחד שחלק ממנו על הלבן וחלק ממנו על הצבעוני, אם יש יותר מגודל מטבע שקל או סענ"ט על הלבן לבד טמאה, ואם אין כשיעור הזה על הלבן לבד רק בצירוף החלק שעל הצבעוני, אף שהוא כתם דם אחד אינו מטמא".

2. מראי מקומות.

(א) אם מצטרף המראה כשר להחמיר - תלוי במחלוקת לעיל, חצי מראה כשרה חצי מראה טמאה.

ד. טיפין טיפין ויש משהו דק שמקשר ביניהם, אם מצטרפים.

1. מחמיר.

(א) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות ב') – "ובצמח צדק (סקמ"ד) חקר בטיפין טיפין ויש משהו דק שמקשר ביניהם אם מצטרפים, ונוטה להקל כיון דלמעשה כל טיפה עומדת בפני עצמה וניכר דנפרדים, ונראה דאין להורות כן למעשה".

2. מיקל.

(א) ע"י יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' ט"ז אות ב', טהרת הבית ח"א ריש עמ' שפ"ג) – "ומיהו ברואה על חלוקה טיפין טיפין, ויש קוים אדומים שנמשכים מטיפה לטיפה, במשמרת הטהרה (עמוד שפג) הבאתי דברי הצמח צדק מליבאוויטש להקל. אך מה שכתבתי שם שכן פסק בבדי השלחן, חזרתי לראות שם, וראיתי שלא כתב אלא שנסתפק בזה הצמח צדק, ותו לא, וכאשר העיר מר שיחיה, ומ"מ נראה באמת שהצמח צדק נוטה יותר להקל. והסומך עליו לא הפסיד. וכמש"כ במשמרת הטהרה שם".

(ב) לבושי עז (תמצית ס"ק ב') – "אמנם אם יש חוט דק טהור שמחבר הכתמים באופן שנראה שלא באו כאחד אין מצטרפין".

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"ז) – "שכל זה דווקא במראה אחד. אבל אם מסתברא שיש כאן ב' מראות מב' זמנים, רק שבמקרה הם נוגעים זה בזה, בכה"ג אין לצרף המראות טמאות ע"י חיבור שנעשה ממראה טהור".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק מ"ח, "צמח צדק ... ולא החליט להלכה"), בדה"ש (סעי' ח' ד"ה עד, עמ' קס"א, "יש להסתפק"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ג).

(א) צמח צדק (יו"ד סי' קמ"ד) – "על אודות הכתם העשוי טיפים וביין כולם יש כגריס ועוד אי מצטרפי' משום שקוין דקים אדומים נמשכים מטיפה לטיפה י"ל דל"ד לארוך דמצטרף כיון שניכר שהם טיפים מובדלים ודמי לכשיר וכשירה שאפי' יש בהם כגריס ועוד אינו מצטרף לדעת הס"ט על חלוקה דהא בברי' נ"ח א' דאמרינן דכשיר מצטרף היינו על בשרה דוקא ומינה דעל חלוקה טהור. מיהו בש"ע דרבינו נ"ע סקי"ט משמע דגם על חלוקה אינו טהור כשיר אלא פחות מכגריס שכ' או שנמצא כזה (והיינו פחות מכגריס ועוד) בחלוקה כו' כזה דוקא וכ"מ בתה"ק. ושוא בטיפי' טיפי' יש להקל יותר מכשיר דשם מ"מ גוף א' הוא".

ה. קמטים בבגד שאינם תפורים.

1. מיקל.

(א) בינת אדם (ס"ק ט"ו) – "נראה לי פשוט דאין מצטרף כי כל קמט עומד לעצמו ואפילו אם תפורים צריך לעיין דעל כל פנים יש אויר ביניהם ואפשר יש לדמותו לשתי העומד בנגעים פרק י"א משנה ט' דמצטרף".

(ב) פת"ת (ס"ק ט"ז) – "על' בס' בינת אדם שער ב"ה סי' ט"ו לענין כתם הנמצא על בית יד של נשים על מקום הקמטים אי הוי כטיפין טיפין או נאמר שמצטרף וכתב דאם אינו תפור פשוט דאינו מצטרף כי כל קמט עומד לעצמו ואפי' אם תפורים צ"ע דעכ"פ יש אויר ביניהם ע"ש".

(ג) חוט שני (ס"ק ז' אות ח') – "אין הקמטים תפורים, אין הכתמים הסמוכים שעל הקמטים מצטרפים לשיעור כתם".

2. מחמיר.

(א) ערה"ש (סעי' ל"ח) – "יש מי שמסתפק בכתם שנמצא על מקום הקמטים של חלוקה באופן שעתה כשהקמטים נקמטו נראה הגריס ביחד אבל כשיתפשטו הקמטים יתפרדו זה מזה אם מצרפין לכגריס בכהאי גוונא [פ"ת סקט"ז בשם חכ"א] ולדעתי נראה דוודאי מצטרף דאטו דין זה הוא הלכה למשה מסיני דבעינן דווקא מפורדים הרי טעמא רבה איכא במילתא דאמרינן אלו היה מגופה בוודאי היה כולם ביחד דלא שכיח שיפול הדם מפורד אלא וודאי כל טיפה הוא ממאכולת אחרת ובכאן שלפי הקמטים המה ביחד אמרינן דכשיש יותר מכגריס נפל הדם במקום זה ומחובר ביחד על ידי הקמטים ולכן אין להקל בזה [כנלע"ד]."

(ב) פתחא זוטא (ס"ק י"ד).

(ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"ו, פתחי דעת פרק מ"ה הע' ד') – "בגד שיש בו קפלים ואפשר להפרידם ע"י פתיחת הבגד, אם נמצא בו כתם יותר מכגריס על מקום הקפל באופן שאם נפתח את הקפל יהיה שיעור פחות מכגריס על מקום הכפל - אם ניכר שהכל אחד, הכתם נחשב לאחד והיא טמאה".

(ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ג).

(ה) חוקת הטהרה (סי' ק"צ סעי' ח').

(ו) אוצרות ההלכה (טהרת המשפחה סי' ג' סעי' ח').

(ז) פתחי דעת (פרק מ"ה סעי' ט') – "מצטרפים כל חלקי הכתם לכתם אחד".

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק פ"א), מראה כהן (עמ' כ"ז אות ד', לשונו מובא לקמן).

ו. קמטים תפורים.

1. מסופק.

(א) בינת אדם (ס"ק ט"ו) - לשונו מובא לעיל.

(ב) פת"ת (ס"ק ט"ז) - לשונו מובא לעיל.

2. מחמיר.

(א) ערה"ש (סעי' ל"ח) - לשונו מובא לעיל.

(ב) פתחא זוטא (ס"ק י"ד).

(ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"ו) - לשונו מובא לעיל.

(ד) בדה"ש (ס"ק פ"א).

(ה) חוט שני (ס"ק ז' אות ח') – "אם הקפלים תפורים, מצטרפים כל הכתמים לשיעור אם יש מעט כתם על מקום התפר, שנחשב הכל לכתם אחד, ואם יש ריווח אויר ביניהם צ"ע אם מצטרפים".

(ו) מראה כהן (עמ' כ"ז אות ד') – "פעמים שהכתם נמצא בבגד שיש בו קפלים באופן שעל כל קפל יש פחות מכגריס, אכן מכיון שהקפלים מונחים זה על זה נראה שיש כאן כתם אחד ששיעורו גדול מכגריס, ויש בזה שני אופנים: (א) כאשר הקפלים אינם תפורים. (ב) כשהקפלים תפורים. ונחלקו הפוסקים בדין זה אם לדון כל קפל לעצמו או שהמראות מצטרפים. לענין הלכה - כשהקפלים תפורים מצטרפים הכתמים לשיעור, וכשהקפלים אינם תפורים תלוי הדבר לפי ראות עיני המורה".

(ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ג).

(ח) חוקת הטהרה (סי' ק"צ סעי' ח').

3. מראי מקומות – חקר הלכה (נדה אות כ"ד), לבושי עז (תמצית ס"ק ג'), שיעורי טהרה (עמ' צ"ג).

(א) שבה"ל (ח"ג סי' קי"ט אות ו', ששבה"ל סעי' ח' ס"ק ג', סיכום אות ג'), הו"ד בפתחי דעת (פרק מ"ה סעי' י"א) – "שכיח מאד שהבגד התחתון נעשה האריגה צלעות צלעות ויש מרחק משהו בין הצלעות וכשמוצאים הכתם נראה שטח אחד רק כשמותחים אותו קצת כאשר ה' בתחלתו [כי עתה נתכוון] יש הפסק בין חלקי הכתם ואין שיעור במקום א' ע"פ המבואר בש"ס נ"ט ע"א ובשו"ע סי' ק"צ ס"ח, מ"מ בכה"ג עלינו להחמיר כיון דבשעת המצואו היו מחוברים אולי ה' כן גם בשעת ההכתמה, וגם אם לא נתכוון, ויש מרחק משהו מ"מ רואים ברור שהוא כתם א' לא טיפין טיפין צ"ע להקל, ועיין בפת"ש ס"ק ט"ז בשם החכ"א ושור"ר בס' פתחא זוטא אות י"ד החמיר לדינא".

(ב) יש לעי' מה הדין עם רוכסן (zipper), כמו תפור או כמו אינו תפור.

ז. מראי מקומות.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: If a kesem of a gris was found on a stitched seam is there room to be mekil?

R' Y. Berkovits wrote: If there is a minuscule white line in between.

כח דבר שאינו מקבל טומאה: הלכה - סעיף י'.

א. מקור.

1. משנה (נדה דף נט:): – "ישבו על ספסל של אבן, או על האיזטבא של מרחץ. רבי נחמיה מטהר, שהיה רבי נחמיה אומר: כל דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים".
2. גמרא (נדה דף ס:): – "דרש רב חייא בר רב מתנה משמיה דרב: הלכה כר' נחמיה. אמר ליה רב נחמן: אבא תני מעשה בא לפני חכמים וטמאום, ואת אמרת הלכה כרבי נחמיה. מאי היא. דתניא: שתי נשים שהיו טוחנות ברחיים של יד, ונמצא דם תחת הפנימית שתיהן טמאות, תחת החיצונה החיצונה טמאה, והפנימית טהורה, בינתיים שתיהן טמאות. היה מעשה ונמצא דם על שפתה של אמבטי, ועל עלה של זית בשעה שמסיקות את התנור, ובא מעשה לפני חכמים וטמאום. תנאי היא, דתניא: ר' יעקב מטמא, ורבי נחמיה מטהר, והורו חכמים כרבי נחמיה".

ב. מחמיר.

1. ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ב'): – "ואפילו בדקה קרקע עולם וישבה עליו ומצאה עליו דם אם אין לה לתלות במאכולת דהיינו יותר מגריס טמאה, כדאמרין לקמן, דאין הלכה כרבי נחמיה דאמר כל דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים מההיא אתתא דהוה משתיא במשתיא ואשתכח דם תותא במשתיא וכו' (נדה נח א)".

ג. מיקל: פסק כרבי נחמיה.

1. רבינו חננאל (כדאי' בראשונים).
2. רמב"ם (הל' איס"ב פרק ט' הל' ז'): – "כתם שנמצא ע"ד שאינו מקבל טומאה טהור ואינה חוששת לו, כיצד ישבה על כלי אבנים כלי אדמה וכלי גללים או על עור הדג או על כלי חרש מגבו או על בגד שאין בו ג' אצבעות על ג' אצבעות ונמצא עליהן דם טהורה, אפילו בדקה הקרקע וישבה עליה ונמצא כתם על הקרקע כשעמדה הרי זו טהורה, שכל שאינו מקבל טומאה לא גזרו על כתם שימצא בו".
3. האשכול (סי' מ"ב).
4. הרז"ה (השגות על הראב"ד שער הכתמים סי' ב' אות ב'): – "כתב הרב דאין הלכה כרבי נחמיה ... ואדרבא דר' נחמיה עדיפא דאוקימתא דרב אשי דאמר שמואל דאמר כר' נחמיה, ורב נמי הכי סבירא ליה דדרש ר' חייא בר אבא משמיה דרב הלכה כרבי נחמיה (נדה ס ב), ובברייתא תניא (שם) הורו חכמים כר' נחמיה. וההיא דתניא (שם) מעשה בא לפני חכמים וטמאום ואוקימנא כר' יעקב בר פלוגתיה דר' נחמיה, מ"מ דר' נחמיה עדיפא דתליא באשלי רברבי כרב ושמואל".
5. ר"ר (בהגמ"מ איס"ב פרק ט' הל' ז' אות ה').
6. רבינו שמחה, הו"ד בהגמ"מ (הל' איס"ב פרק ט' הל' ז' אות ד').
7. רמב"ן (נדה דף ס:), הלכותיו פרק ד' הל' ה'): – "כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה טהור ואינה חוששת לו, כיצד ישבה ע"ג אבנים או שבדקה הקרקע וישבה עליה ונמצא כתם על הקרקע כשעמדה הרי זו טהורה, כל שאינו מקבל טומאה לא גזרו על הכתם שימצא בו".
8. רשב"א (נדה דף ס: ד"ה ולענין, תוה"ב בית ז' שער ד', כ"ג-ב'): – "ונראה דהלכה כר' נחמיה".
9. ר"ן (נדה ריש דף נח, דף ס: ד"ה דרש) – "וכיון דרב אשי אוקי שמואל כר' נחמיה נקטי' כותיה".
10. סמ"ג (לאוין קי"א) – "דכל דבר שאין מקבל טומאה לא גזרו עליו משום כתמים".
11. סמ"ק (מצוה רצ"ג) – "שכל דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים וכן בדף של בית הכסא, ודוקא כשלא הרגישה".
12. רא"ש (פרק ט' סי' ב') – "ונראה דהלכה כר' נחמיה".
13. טור (סעי' י').
14. רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב, רכ"ו-ב') – "והרמב"ם כת' כי הכתם הנמצא על בשרה אין לה שיעור ותימה הוא בעיני כי הבעיא מטפין טפין או כשיראו כשורה דודאי בבשרה מיירי כדלקמן".
15. אהל מועד (שער או"ה דרך י"א נתיב ו') – "ישבה האשה ע"ג דבר שאינו מקבל טומאה ונמצא בו כתם טהורה שלא גזרו אלא על הכתם הנמצא על דבר המקבל טומאה".

(א) כל הפוסקים.

ד. בזמן הזה יש להחמיר.

1. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קל"ט, אות ק"מ) – "היות שאין מצוי 'כתמים' בזמנינו דבדרך כלל הם ראוית (וראי' דאם תעשה בדיקה תמצא דם) לכן אין להקל ... בבגד שאין מקבל טומאה אין להקל בזמנינו".
2. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ז', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות נ') – "בדקה קרקע עולם וישבה עליו, או הטילה מים, ואח"כ כשקמה מצאה דם יותר מכגריס על הקרקע עולם, אם אי אפשר לתלות שבא מעלמא, טמאה מספק, משום שחוששין שמא

הרגישה ולא אדעתה. מכל מקום אינה חוששת מחמת זה לוסתות, (דהיינו לא לענין לקבוע, ולא לעקור וסת, ולא לענין פרישה סמוך לוסת), משום שטמאה רק מספק, שהרי יש אומרים שאינה טמאה מן התורה, מהטעם שאין דרך שיבוא דם נדות עם מי רגלים".

(א) לא נראה מסתימת שאר הפוסקים.

ה. ריבוי דם.

1. מיקל.

(א) רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', כ"ג-א') – "פעמים שאין לה במה לתלות ואפילו כן אינה חוששת כלל לכתמים. כיצד בדקה קרקע עולם או כל דבר שאינו מקבל טומאה ולא טומאת מדרס וישבה עליו ונמצא עליו דם ואפילו מלוכלך כולו בדם אינה חוששת, שלא טמאו את הכתמים אלא הנמצאים על גבי דבר המקבל טומאה".

(ב) חוט שני (ס"ק י"ב ד"ה ודע דאם מצאה, קיצור הל' נדה פרק י' כתם על דבר שאינו מקבל טומאה אות א') – "המוצאת כתם על גבי דבר שאינו מקבל טומאה, הרי היא טהורה, שחז"ל לא גזרו טומאת כתמים שנמצאו על דבר שאינו מקבל טומאה, ולכן אף אם הכתם הוא יותר מכגריס ועוד, ואף אם הכתם נראה כדם ממש, ואפי' מלוכלך כולו בדם, ואפי' אם ידוע לה שהכתם בא ממנה, אבל לא הרגישה ביציאתו, הרי היא טהורה, [ואמנם הרי היא בכלל כל היד המרבה לבדוק בנשים - הרי זו משובחת]".

(ג) בדה"ש (ס"ק ק"ח) – "טהורה. ואפילו מלוכלך כולו בדם".

2. מחמיר, אמדינן שהיה בהרגשה.

(א) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' מ"ב) – "שאלה: שמעתי פעם מרבנו שריבוי דמים אצל האשה אפילו אם היה ללא הרגשה ע"ג בגד צבעוני או שאינו מקבל טומאה, אנו דנים אותו כווסת. מה הגדרת ריבוי דמים. תשובה: כמו בווסת. ואמרת לרבנו לפעמים זה כמו ביום החמישי של הווסת, אם גם זה נחשב כווסת. וענה מו"ר נר"ו: שהוא לא יודע הגדרה ברורה בזה".

יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ר"י) – "שאלה: בא הרה"ג מנחם בורשטיין שליט"א ראש מכון פוע"ה עם רבני המכון ושאל מרבנו אם ראתה דם על גבי פד ללא הרגשה, בכמה זה מטמא. וענה מו"ר נר"ו: אם זה הרבה מטמא. ושאלו את מו"ר נר"ו: מדוע הרי זה ללא הרגשה. וענה מו"ר נר"ו: אם הייתה זאת אשה שתמיד מרגישה, היה אפשר להקל, אבל בדרך כלל כל הנשים לא מרגישות. ושאלו את רבנו: א"כ מה השיעור שצריך להחמיר. תשובה: עשרים מ"מ. אמנם למעשה מה ששמתי ליבי בכל צירוף הכי קטן היה מו"ר נר"ו מיקל בזה".

יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רמ"ט) – "שאלה: אמרתי למו"ר נר"ו שבדין ראתה דם על נייר ללא הרגשה, מעיד תלמידו של הגאון רבי משה פיינשטיין צ"ל שהיה מיקל עד גודל חצי שטר של דולר [ארה"ב]. תשובה: אני מיקל רק עד עשרים מ"מ".

עי' יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קפ"ח) – "שאלה: אשה שאחרי לידה ראתה על פד כתמים קטנים של דם והיה לה ללא הרגשה. ושאלתי אותה באיזה גודל ואמרה שאם ירכזו את כולם יהא בגודל חצי כף יד. האם טהורה. תשובה: טהורה".

(ב) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' מ"א אות ה') – "אמנם עדיין יש לדון מה נחשב 'הרבה דם', והפוסקים לא נתנו שיעור ברור לזה, והכל לפי ראות עיני המורה".

3. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' י"ז).

(א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ו אות ב' ד"ה ולענין) – "כתם על דבר שאינו מקבל טומאה אף שהוא גדול הרבה שודאי בא מגופה ואף בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה עליו דם הרבה נמי אמר שמואל בנדה דף נ"ז ע"ב שטהורה ונפסק כן בסעי' י"י".

(ב) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רנ"ג) – "שאלה: אשה שבתוך ארבעים יום ללידת זכר ראתה על פד דם הרבה יותר משיעור כגריס שרבנו מחמיר בזה שמא הייתה הרגשה. האם אפשר להקל לה בצירוף שזה דם טהור. תשובה: אפשר להקל".

(ג) לגבי בגדי צבעונים - עי' לקמן.

(ד) לענין הברכה בטבילה - עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.

ו. אם יש שם דם בעין ואפשר לקלפו.

1. מיקל – חוט שני (ס"ק י"ב אות ד', שעה"צ ס"ק קמ"ב), דעה ברורה (ס"ק קט"ז).

2. מראי מקומות.

(א) לענין בגדי צבעונים - עי' לקמן. [ושם, החוט שני כ' להחמיר].

כט] בדיקה: מצאה כתם על דבר שאינו מקבל טומאה, ועל בגדי צבעונים.

א. משנה (דף יג.) – "כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת".

1. נכלל במשנה – חוט שני (ס"ק י"ב אות א', "המוצאת כתם על גבי דבר שאינו מקבל טומאה, הרי היא טהורה ... [ואמנם הרי היא בכלל כל היד המרבה לבדוק בנשים - הרי זו משובחת]". ס"ק י"ג אות ד', "המוצאת כתם בבגדי צבעונים, שהיא טהורה, אינה צריכה לבדוק את עצמה אח"כ, אף שנראה הכתם כדם. [מ"מ הרי היא בכלל כל היד המרבה לבדוק בנשים הרי זו משובחת]".

ב. חייבת לבדוק.

1. חדושים ובאורים (נדה, סי' ט' סוף אות ג') – "נראה דאשה שמצאה כתם חייבת לבדוק עצמה מיד, ל"ש אם הכתם לח או יבש".

2. שערי טהרה (סי' כ"ד) – "במצאה כתם על דבר שאמקב"ט או בגד צבעוני בזה לכאורה מכיון דהוי דם גמור, אלא שאי אפשר לטמא אותה עכ"פ נחשב לריעותא וצריכה לבדוק עצמה".

3. הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ב' סעי' י"ח) – "נמצא כתם גדול אף באופן שהכתם אינה מטמאה מ"מ חייבת עכ"פ לעשות בדיקה כמו בשעת הוסת".
4. היכל הוראה (ח"ה סי' פ"ד) – "מחויב בדיקה לעשותה תיכף אחר הראיה".

ג. ראוי שתבדוק.

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ד' סעי' כ', הע' כ"ד) – "כתם הנמצא על בגד צבוע אף אם הכתם גדול מכגריס ועוד, טהורה, אולם לכתחילה ראוי שתעשה בדיקה לאחר שנמצא הכתם. [משום יראת שמים - הגר"י גנס]".
2. אור לציון (טללי טוהר הל' נדה בקצרה סעי' נ"ב, הע' פ') – "יש לה לבדוק את עצמה בעד בדיקה".
3. ששבה"ל (סעי' ה' ס"ק א' ד"ה ואשה) – "ואשה שמצאה כתם והחכם טיהר, יש מי שכתב שצריכה לבדוק עצמה, אך נראה דאין לזה מקור ואין חיוב לבדוק, וכל כה"ג היה לפוסקים לפרש, שהוא יסוד גדול בכתמים. אלא דמ"מ יש אופנים **שראוי להחמיר**, כגון שמצאה כתם פחות מגריס אך גדול ממאכולת שלנו, שאין בו תליה, אלא דמטהרים כחת"ס כיון שחז"ל לא גזרו בשיעור זה אע"ג שהוא ודאי מגופה ... וכן בבגד צבוע או שאינו מקבל טומאה דטהור אע"ג דודאי מגופה, דבכה"ג שהוא ודאי מגופה יש לחוש שמא ראתה ולבדוק, ואע"ג דמסתימת הפוסקים משמע דגם בזה אין צריך בדיקה".
4. חוט שני (שאלת אשר סי' ח' אות ג') – "אף שאין לה חיוב מעיקר הדין לבדוק עצמה, מ"מ שייך בזה דברי המשנה בנדה דף י"ג א' 'כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת'".
5. פרדס שמחה (ס"ק ל"ה אות ו') – "מצאה כתם על בגד צבוע או אמקב"ט, באופן דליכא לתלות דבא מעלמא, ראוי שתבדוק עצמה".
6. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק חשון תשס"ט) – "שאלה: אשה שמצאה כתם פחות מכגריס, או יותר מכגריס על בגד צבעוני, האם יש ענין לעשות בדיקה אחר כך. תשובה: כן".
- ע"ה הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תק"ו) – "שאלה: מי שמצאה כתם ניכר על בגד צבוע האם היא צריכה לבדוק את עצמה. תשובה: כן".
7. קיצור הל' נדה (פרק י"א סעי' י"ב) – "כל אשה שראתה כתם שהוא טהור, כגון על בגד צבוע או שאינו מקבל טומאה או פחות מכגריס, ראוי שתבדוק עצמה לדעת אם אין דם מן המקור".

ד. מיקל.

1. סתימת הפוסקים.
2. אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות ק"י) – "שאם מצאה איזה כתם, אין צורך לה לעשות בדיקה ... וממילא אם מצאה כתם על דבר צבוע, ולא הרגישה, אין צריך לה לעשות בדיקה".
3. חשב האפוד (ח"ג סי' צ"ט, חק וזמן פרק ב' הע' י"ט ד"ה וע"ע) – "ראיתי בספר אחד אשר יצא בזמן האחרון בה' נדה דכתב שם וז"ל, ויש כמה מהמורים המפורסמים בא"י האומרים דכל אשה שראתה כתם ורוצים לטהרה מדין כתם ר"ל בצבעונים ואמק"ט או מטעם שהוא פחות מכגריס אזי צריכה לבדוק בעומק ורק אם לא תמצא כלום אזי מטהרים לדם הנמצא מדין כתם עכ"ל, וכשראיתי דבר זה **עמדני מרעיד ותימא אקרא**, כי פירושו של דבר זה הוא שאם באה לפנייה אשה שהיא טהורה גם מן התורה וגם מדרבנן משתדלים לעשות אותה רואה דם שתהי' טמאה. ואני ב"ה **זכיתי לשמש את גדולי המורים הזקנים בירושלים עה"ק והוא פשוט בתכלית הפשטות** שאם באה אשה לפנייה והיא אומרת שהיא דבר נמצא (באידיש אגעפינדענע זאך כך הוא הביטוי בירושלים בין הנשים אשר כתם מכנים בשם אגעפינדענע זאך) מטהרים אותה תכף בלי שום היסוס, אם המצב הוא כך שיש לטהרה מדין כתם. והנה איתא בברכות דף ד' שדוד אמר ואני ידי מלוכלכות בדם ושפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה, **ואיך תהי' הוה אמינא** שאם באה אשה לפנינו שהיא טהורה ע"פ ההלכה שנשתדל לטמא אותה לבעלה. והנה אמת נכון הדבר אשר אשה המוצאה כתם מתבהלת וחוששת שמא היא רואה ובודקת עצמה ואינה מוצאה כלום ואין כאן אלא כתם, אבל שתהי' הוראה שצריכה לבדוק עצמה **הוא דבר זר אשר לא נשמע מעולם**".
4. אבן ישראל (חק וזמן פרק ב' סוף הע' י"ט).
5. יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' י"ג אות א', טהרת הבית ח"א עמ' ת"ב) – "הרואה כתם יותר מכגריס ועוד על בגד צבעוני או על דבר שאינו מקבל טומאה, שע"פ הדין טהורה היא, הדבר ברור שאינה צריכה לבדוק את עצמה בעד הבדוק כדי לברר שהיא טהורה, שהרי בלאו הכי בחזקת טהורה היא עומדת ... והן עתה האיר אל עבר פנינו ספרו של ידידנו הדגול הרב הגאון המפורסם רבי חנוך דוב פדווא שליט"א, ראב"ד בלונדון, הוא שו"ת חשב האפוד ח"ג (סי' צט), שכתב ... ואיך יעלה על הדעת שאם תבא אשה לפנינו שע"פ הדין היא טהורה, לגרום לטמאה לבעלה, והן אמת שלפעמים הרואה כתם נבהלת ומעצמה בודקת את עצמה, אבל שתהי' הוראה שצריכה לבדוק עצמה, הוא דבר זר אשר לא נשמע מעולם. עכ"ד. שפתים ישק משיב דברים נכוחים. הנה כי כן מ"ש בס' שערי טהרה בשם הרה"ג רי"ש אלישיב, וכן בס' שבט הלוי, שצריכה לבדוק עצמה בכה"ג, **אין להם על מה שיסמוכו**. ואורווי מורינן שלא תבדוק עצמה, כיון שהיא עומדת בחזקת טהרה. וזה ברור".
- יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ל"ב) – "שאלה: הייתה אשה שראתה דם על גבי תחתון צבעוני והדבר היה שלא בהרגשה, הורו לה לעשות בדיקה וכן עשתה ומצאה בעד הבדיקה דם. האם אמנם כך מורים להלכה. תשובה: אין צריך בדיקה. והוסיף מו"ר נר"ו: מי שהורה נמשך אחרי רבי חיים גריינמן, וכתב עליו הרב פדווא מאנגליה [באדני פז - חשב האפוד] דברים חריפים על פסקו".
6. עמק התשובה (ח"ח סוף סי' ק') – "ומכיון שחז"ל פסקו ואמרו שאשה המוצאת כתם על דבר צבוע או דבר שאינו מק"ט שאין צריכה לבדוק, אדרבה תקנו שיהא לובשות אותן בכדי להצילן מכתמים, [ודי ומספיק הבדיקות שצריכה מחמת תורת ז"נ]".

7. עי' הגר"ק זצ"ל (אסיפת יצחק י"ח חשוון תשס"ט) – "שאלה: אשה שמצא כתם פחות מכגריס, או יותר מכגריס על בגד צבעוני, האם יש ענין לעשות בדיקה אחר כך. תשובה: אין חייבת".
8. הגר"מ מאזוז שליט"א (אור הבית עמ' רנ"ז) – "וביבי"א ח"ז ... טכ"נ להדיא ממה שכתב הרמב"ם פ"ט ה"ז מהלכות איסורי ביאה, לפיכך תקנו חכמים שתלבש האשה בגדי צבעונין כדי להצילה מדין הכתמים ע"ש. ואם איתא שצריכה לבדוק עצמה, מאי הצלה איכא, וכעין זה לשון הרמ"א ביו"ד מי' קצ מעיף י ע"ש".
9. מעדני אשר (סי' כ"ד) – "בספר חידושים וביאורים ... וכבר תמה כן בשו"ת חשב האפוד ... בס' שיעורי שבט הלוי ... ובעניוטי לא זכיתי להבין דבריהם, ותורה היא וללמוד אני צריך. דלכאורה אין תועלת בבדיקה ממה נפשך, אם יש בכוחנו להתיר מעיקר הדין ורק מחפשים סניף נוסף להתיר, הרי הבדיקה לא תעזור לזה, דגם אם הבדיקה תצא נקיה היא לא תטהר את הכתם שמצאה וכמש"כ בשו"ע ק"צ ס"א שחכמים גזרו על כתם שנמצא אפילו בדקה עצמה ומצאה טהורה [וכ"ש אם היתה הרגשה דלא יועיל שתבדוק ותמצא נקי], וכמו שטען בס' פותח שער (סי' ח' סעיף ל'). ואם מסתפינן בזה"ז להתיר כתמים א"כ גם ללא בדיקה עלינו לטמא את כל הכתמים. והתועלת היחידה שתצא מהבדיקה היא שהאשה תיאסר בזה באופן ודאי וממילא לרב שהורה כך לא יהיו יסורי מצפון שאסר כתם שמותר ע"פ הדין, היעלה על הדעת דבר כזה ... בס' חוט שני ... ולכאורה גם לדבריו אין הרב רשאי לפסוק בסתמא שצריכה לבדוק אחר כתם, אלא יכול רק לומר שיש מקום לבע"נ לבדוק. וכן יש לשקול היטב אם אין חשש שתקלקל עצמה בחינם ע"י ריבוי הבדיקות, וכמו כן לקחת בחשבון שאם תאסר עלולים להכשל בהרהורים וכו' ובפרט בדור יתום כשלנו ואכמ"ל. אמנם בעיקר הדבר של 'כל היד המרבה' יש לתמוה טובא, דהנה ... וצ"ע".
10. פרח ישראל (ארטסקרול, עמ' קי"ז, עמ' רצ"ז) -
- should not do a bedikah ... One has nothing to gain and much to lose by doing a bedikah.
11. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' כ"ו) – "שגם אחר מציאת כתם אין לבדוק את עצמה (אף שיש מחמירין בזה)".
12. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' פ"א אות ג', חוקת הטהרה סעי' כ"ו) – "וכן נוהגין".
13. ארחות טהרה (פרק א' סעי' ב', סעי' י"ט) – "בזמנינו מצוי מאוד שע"י הבדיקות נעשות שריטות ופצעים באותו מקום, ולכן יש לעשות רק את הבדיקות שההלכה מחייבת, ולא שום בדיקות מיותרות וההוראה למעשה, שהאשה לא תבדוק עצמה לא לפני תשמיש (עיין פ"ז סעי' כ') ולא לאחר תשמיש, - לא קודם שהגיע יום השליש ולא לאחר שעבר יום השליש - ולא לאחר הרגשה של זיבת דבר לח, ולא לאחר מציאת דם על הבגד או על תחבושת או על קינוח בנייר, בין בימי טהרתה דהיינו לאחר הטבילה עד קבלת הוסת, ובין בזמן הריון, ובין בזמן הנקה".
14. ארחות טהרה (בי' סי' ב') – "ונראה בזמנינו תדירות של פצעים ושפשופים באותו מקום היא לכל הפחות כתדירות מאכולות בזמן חז"ל או יותר, ולכן אין מורין הא דכל המרבה לבדוק הרי זו משובחת משום דאם תבדוק ותמצא דם עפ"י רוב אין זה דם מהמקור אלא דם פצע, והבודקת עצמה לאחר מציאת כתם אין רווח חכמים נוחה הימנה (עיין לקמן אות ג'). שוב אמר לי איש נאמן ת"ח ויר"ש מהעיר לונדאן יצ"ו שכך שמע מפה קדשו של מו"ר הג"ר העניך פאדווע זצ"ל בעל 'חשב האפוד' בשיעורו ברבים שאין לומר לנשים שבזמנינו הא דכל המרבה בבדיקות הרי זו משובחת".

ה. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. חייבת לבדוק.
- א) שיעורי הגר"ד מרגנשטיין שליט"א (שיעור ד', עי' פתחי דעת פרק א' סעי' י"ז, והע' מ"ג, ונספח עמ' ל"ו) – "בודאי צריכים לבדוק לראות אם אכן טמאה נדה, וזה חיוב גמור מן הדין ולא רק חומרא בעלמא".
- ב) הו"ד באשרי האיש (יו"ד פרק כ"ה אות ל"א) – "אשה שבימי טהרתה מצאה על בגד צבעוני כתם גדול מכגריס, שמחמת הבגד שעליו הכתם לא נטמאה, ואם תבדוק כעת באותו מקום, ברור שתמצא דם ותיטמא, אך אם תמתין כמה שעות מלבדוק, יתכן שלא תמצא מאומה ותהיה טהורה, דעת רבינו, שבודאי באופנים אלו חייבת לבדוק מדינא אם טמאה נדה, ואינו חומרא בעלמא בלבד".
2. ראוי ורצוי שתבדוק.
- א) פרדס שמחה (ס"ק ל"ה אות ו', הו"ד באשרי האיש יו"ד פרק כ"ה הע' מ"ט) – "מצאה כתם על בגד צבוע או אינו מקבל טומאה, באופן דליכא לתלות דבא מעלמא, ראוי שתבדוק עצמה".
- ב) משנת השלחן (תשובה ק"ג, תשובה קי"ז ד"ה מ"מ) – "בעלת נפש טוב שתבדוק עצמה אחר מציאת כתם יותר מכגריס על בגד צבוע או על דבר שאינו מקבל טומאה וניכר שזה דם".
- ג) אוצרות הטהרה (עמ' תתק"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה הע' מ"ג) – "על בגד צבוע או על בגד שאינו מקבל טומאה, נראה דאף שמצד הדין אין לו דין כתם כלל, אעפ"כ מסתברא דראוי ורצוי שתבדוק אח"כ, שהרי באמת תנן כל היד המרבה לבדוק משובחת וזה אף בימי טהרה, וק"ו במצאה כתם שהרי כהיום ליכא הרגשו כלל".
- ד) משמרת הטהרה (פרק ג' הע' ס"ד) – "ובפרט בזמנינו שאין בקיאיין בהרגשה דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] דרצוי מאד לבדוק לאחר מכן ולכל הפחות קודם תשמיש שבקל עלולה ליכשל בספק הרגשה".
- ה) לבושי עז (סי' קפ"ג סוף ס"ק ה' ד"ה ולפ"ז, תמצית ס"ק ל"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ל"ד) – "דבעלת נפש תחמיר לבדוק אחר מציאת כתם פחות מכגריס, או יותר מכגריס ונמצא על בגד צבוע או שאינו מקבל טומאה, דנקטינן להלכה דטהורה, מ"מ בע"נ תחמיר לבדוק בעד לראות שהיא נקיה".

ו. ביום הוסת.

1. צריכה לבדוק.
- א) אור לציון (נשמט ישראל עמ' נ"ז הע' י"ד) – "חייבת לעשות בדיקה מיידית כדי לברר לעצמה שאכן באמת טהורה היא".

(ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ל"א) – "ביום הוסת אסור לילך בבגדים צבעונים כדי להצילה מטומאת כתמים, אולם אם הלכה בבגדים צבעונים ומצאה כתם הרי היא טהורה, אבל חייבת אז לבדוק עצמה".
 הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ל"ז) – "מצאה כתם ביום וסתה על גבי דבר שאינו מקבל טומאה, הרי היא טהורה. אבל מחוייבת אז לעשות בדיקה, כיון שזה ריעותא. וכן אם מצאה כתם ביום הוסת או ביום א של שבעה נקיים פחות מכגריס טהורה, ומ"מ ראוי שתבדוק עצמה".

- ז. מראי מקומות – מראה כהן (עמ' ל' אות ח'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ז' הע' כ"ח), פתחי דעת (פרק נ' סעי' ל"ד).
 1. תשובות והנהגות (ח"א סי' תפ"ה, סי' תצ"ב, סי' תק"ח אות ט', ח"ד סי' ר' [לשונו מובא לעיל], עי' אורחות הבית פרק כ' סעי' י') – "נראה בזמנינו שאין מאכולת מצויה, בימי ספירה או ביום הוסת צריכה לבדוק כשמצאה כתם בבגד צבוע או פחות מכגריס או אינו מקבל טומאה, אבל בימי טהרה אינה צריכה לבדוק, ומ"מ המחמיר להצריכה בדיקה אף בימי טהרה תע"ב כמבואר ברשב"א [מובא בב"י ר"ס ק"צ] לענין בגד צבוע. דהמחמיר לטמא תע"ב, וכן יש מהפוסקים שדנו להחמיר לטמא בזמנינו בפחות מכגריס שאין מאכולת מצויה, וא"כ אף למנהגנו להקל בזה, מ"מ נכון להחמיר עכ"פ להצריכה בדיקה, (וצריך לדון בכל אשה אם כדאי להחמיר אצלה כן)".
 2. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"ג) – "אשה שמצאה כתם שאינו מטמא אותה, נחלקו הפוסקים אם היא מחויבת עתה אשה לעשות בדיקה לברר אם יש בה דם. בארץ ישראל יש נוהגים להחמיר בזה, אבל בארצות הברית לא נהגו כן. אמנם כל זה הוא במצאה רק כתם אחד, אבל אם מצאה כמה כתמים, אפילו פחות מכשיעור ועל דבר צבוע שאינו מקבל טומאה, מ"מ הרי היא מוחזקת שיש בה דם ויש רגלים לדבר שיש בה עוד דם, ולכן חייבת לעשות בדיקה, ולא אמרינן ספק דרבנן [כיון שלא הרגישה] לקולא, כיון שאפשר לברר".

ה. לפרוש מתשמיש.

1. נכון לפרוש מבעלה אותו יום - עי' לעיל סעי' ה'.

ל] היתר כתמים בדבר שאינו מקבל טומאה: טעמים.

א. כיון שאין החפץ מקבל טומאה, ה"ה האשה.

1. תוס' (נדה דף נה. ד"ה כרבי) – "טעמא דרבי נחמיה כיון דדבר שהכתם בו טהור גם על האשה לא גזרו טומאה".
 2. הגמ"מ (הל' איס"ב פרק ט' הל' ז' אות ה').
 3. חו"ד (בי' ס"ק ח') – "ועיקר הטעם כמו שכתבו התוספות".

ב. בעינין כתם על דבר שנטמא בדם אשה, שלא יבאו לטהר הבגד.

1. רבן של הרשב"א (נדה דף נז: ד"ה אמר) – "ובנמוקי מורי הרב ז"ל טעמא לפי שלא גזר אלא על דם שנמצא בדבר שראוי לטמאו מחמת ריעות דם דאשתכח בגויה ואגב הכי מטמינן גם האשה".
 2. ר"ן (נדה סוף דף נז:) – "וה"ט משום דבדבר המקבל טומאה כיון שמה שנמצא עליו הכתם טמא גזור בה רבנן כדי שלא יבאו לטהר הבגד אבל כשנמצא בדבר שאינו מקבל טומאה לא גזרו על האשה כלל".
 3. מאירי (נדה דף נז:, עמ' רל"ח) – "או שלא גזרו אלא על דבר שראוי לטמאו מחמת הדם ותיטמא האשה אגבו".
 4. שואל ומשיב (מהדורה א' ח"א סי' קנ"ג ד"ה ובזה) – "טעמו של ר"ן דס"ל דאם נמצא על דבר שאינו מקבל טומאה לא גזרו והיינו כיון דבאמת בא שלא בהרגשה רק דלקדשים ותרומה מחמירין אף בלא בהרגשה וממילא גם לחולין מחמירין לטמא אף למפרע לפ"ז צ"ב א"כ כל דלא נגעה בתרומה וטהרות למה נחמיר בכתמים וצ"ל דנ"מ עכ"פ לענין אותו בגד שראתה עלי' דשייך ביה תרומה וטהרות וא"כ כל דבר שאינו מקבל טומאה לא גזרו עלי'".
 5. ערה"ש (סעי' מ') – "כשגזרו חז"ל על הכתמים גזרו על שני הדברים על טומאת האשה לבעלה ועל טומאת הדבר שנמצא בו הכתם ולפיכך אמרו דאם נמצא הכתם על דבר שאינו מקבל טומאה כגון שישבה על הקרקע ומצאה כתם על הקרקע וכן אם ישבה בבית הכסא על הדף החלול שאינו מקבל טומאה כיון שמחובר לכל הבניין המחובר לקרקע ואף שהדף נעשה מכלי שהיתה מקבלת טומאה מ"מ כיון שחיברה להבניין ועשה בה מעשה בטלה מתורת כלי וכן כל דבר שאינו מקבל טומאה כשישבה על זה ונמצא בו כתם כיון דאין בהדבר טומאה לא גזרו גם על טומאת האשה לבעלה וזהו עיקר הטעם מדין זה".
 א) א"נ המחלוקת תוס' ור"ן, אם הוא גדר וסייג בהל' נדה, תוס'. או גדר וסייג להל' טהרות, ר"ן – סד"ט (ס"ק צ"ג ד"ה אבל מדברי, ד"ה מזה, "בשם הר"ן בחדושו עיקר הגזרה היה לטמא האשה משום דאותו דבר שנמצא עליו הכתם הוא טמא משום מק"מ טמא מש"ה טימאו גם להאשה דאי לאו הא לא קיימא הא ... בכוננת התוס' דס"ל דכיון דאותו דבר שנמצא עליו הכתם טהור השוו מדותיהן ולא רצו לגזור טומאה גם על האשה ..."), חוט שני (ס"ק י"ב).

ג. מפני שלא מצוי.

1. רשב"א (נדה דף נז: ד"ה אמר) – "שלא טמאו כתמים הנמצאים על דבר שאינו מקבל טומאה, ואפשר מפני שלא גזרו אלא על המצוי ודבר שאינו מקבל טומאה אינו מצוי שתשב עליו או שתשתמש בו בישיבה ולבישה וכיוצא באלו שדרך של כתמים לימצא".
 2. מאירי (נדה דף נז:, עמ' רל"ח) – "חכמים העמידוהו בקרקע עולם על דין תורה שלא גזרו אלא על דבר המצוי".

ד. כיון דבגדיה טמאין טומאת ערב.

1. נוב"ק (יו"ד סי' נ"ב), הובא מקצת הדברים באור שמח (הל' אי"ב פרק ט' הל' ז') – "לדידן דקיי"ל דמקור מקומו טמא א"כ הדם שעכ"פ טמא הוא ומטמא האשה טומאת ערב מן התורה נמצא שע"כ אנו צריכין לטמא האשה טומאת ערב שהוא ספק אחד של תורה שמא ממנה וכיון שכבר טמאה טומאת ערב עשינו אותו שהוא מן המקור שוב מוכרחין לטמא אותה משום נדה מדרבנן שאמרו שאף בלי הרגשה טמאה. אלא דלכאורה אפילו טומאת ערב לא היה לנו לטמא את האשה שהרי יש ס"ס ספק אינו ממנה כלל ואת"ל ממנה שמא נטף להדיא מאותו מקום לחוץ ולא נגע בבשרה מחוץ ומגע בית הסתרים אינו מטמא וכיון שאינה טמאה נדה א"כ אין טומאתה רק משום מגע ויש ספק שמא לא נגע בדם בבשרה לחוץ. אבל תינח שאין אנו מוכרחים לטמא האשה אבל עכ"פ צריכין אנו לטמא הבגד שנמצא הכתם משום מגע. ונמצא החלטנו לומר שהוא מן האשה שהרי בזה יש ספק תורה ולכך שלא לחלק מוכרחים אנו לטמא גם האשה משום נדה מדרבנן דלא בעי הרגשה וזהו בנמצא בדבר המקבל טומאה אבל בדבר שאינו מקבל טומאה לא שייך סברא הנ"ל. ולכך אינו מקבל כתמים".
2. דובב מישרים (ח"א סי' מ"ג אות א' ד"ה והנה) – "הנוב"י".
- (א) חולק – חונ"ד (בי' ס"ק ח', נו"ב ... והוא תמוה טובא), שואל ומשיב (מהדורה א' ח"א סי' קנ"ג ד"ה ובוזה, "בטעמו של ר' של נחמיה שאמר דאם הוא דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים ועיין בשו"ת נו"ב מהד"ק יו"ד סימן נ"ב מ"ש בזה וכבר הארכתי בזה לחידושי להלכות נדה לדחות דבריו").
- (ב) מראי מקומות – פת"ת (ריש ס"ק י"ח).
- ה. נ"מ, משתייתא: נדה דף נח., "ההיא איתתא דאשתכח לה דמא במשתייתא, אתאי לקמיה דרבי ינאי, אמר לה: תיזיל ותיתי".
1. אה"נ, חולק על ר' נחמיה, וממילא פסק כר' יעקב.
- (א) ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ב') – "דאין הלכה כרבי נחמיה דאמר כל דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים מההיא אתתא דהוה משתייתא במשתייתא ואשתכח דם תותא במשתייתא".
2. אה"נ, חולק על ר' נחמיה, וממילא לא הובא ר' ינאי להלכה.
- (א) ערל"נ (נדה דף נח. ד"ה תיזיל) – "תיזיל ותיתי. הרא"ש והטור והש"ע הביאו דין זה אמנם **ברמב"ם לא הביאו** ולא ידעתי למה השמיטו גם לא ראיתי מי שהעיר על זה ואולי י"ל שהראב"ד כתב דאין הלכה כר' נחמיה שדבר שאין מקבל טומאה אינו מקבל כתמים מהא דר' ינאי שהרי משתייתא אינו מקבל טומאה והתוס' כתבו לעיל שכיון שטמא טומאת נגעים ג"כ מקרי דבר המקבל טומאה אבל הראב"ד י"ל דס"ל דכיון דהטעם דר' נחמיה דהיכא דהכתם טהור גם האשה טהורה לכן לא סגי דמטמא בנגעים אלא בעינן כתם על דבר שנטמא בדם האשה אמנם הרמב"ם וכל הראשונים חלקו על הראב"ד וס"ל דהלכה כר' נחמיה והשתא י"ל דהרמב"ם ג"כ ס"ל כהראב"ד דמשתייתא לא נקרא דבר המקבל טומאה לענין כתמים רק דבוזה ס"ל אפכא מהראב"ד דהראב"ד דחה הך דר"נ מכח הא דר' ינאי והרמב"ם דחה הך דרבי ינאי דפשיטא לי' דהלכה כר"נ וא"כ ר' ינאי דהוה ס"ל דלא כרבי נחמיה הוה דלא כהלכתא ולכן השמיט הך דשונין כיון דהוא לא פסק כוותי' כר' ינאי בעיקר דינו אע"ג דאפשר דבהא דשונין הלכתא כוותי' מכ"מ כיון דאין דרכו של הרמב"ם להביא רק מה שנאמר בגמרא או בתוספתא והך דין כפי מה שכתוב בגמרא אליב' הוא דלא כהלכתא לכן השמיטו".
3. מקבל טומאה מצד נגעים.
- (א) תוס' (נדה דף נח. ד"ה כרבי).
4. מקבל טומאה.
- (א) הרז"ה (השגות על הראב"ד שער הכתמים סי' ב' אות ב') – "כתב הרב דאין הלכה כרבי נחמיה מההיא דהות משתייתא ואזלא ואשתכח דם תותא במשתייתא. ואין זו ראייה לדבריו, כי משתייתא כלי אורג הוא ודבר המקבל טומאה הוא דמתרגמינן עם המסכת (שופטים טז, יג) עם אכסנא במשתייתא".
- (ב) רמב"ן (נדה דף ס:): – "משתייתא דבר המקבל טומאה הוא דהיינו טווי".
- (ג) רשב"א (נדה דף ס: ד"ה ולענין) – "ומשתייתא מכלי אורג המקבלין טומאה הוא וכדמתרגמינן עם המסכת עם אכסנא במשתייתא. וכן פ'י הרז"ה ז"ל, ויש מי שפירש משתייתא טווי והוא מקבל טומאה".
- (ד) ר"ן (סוף דף ס: ד"ה דרש) – "דדילמא משתייתא מכלי אורג שמקבלין טומאה".
5. מראי מקומות – תפארת ישראל (ס"ק ט', לשונו מובא לקמן).
- (א) רא"ש (נדה פרק ט' סי' ב') – "ונראה דמאחר דלא איתפריש לן שפיר מהו משתייתא ראוי לפרש שהוא כלי המקבל טומאה כדי שלא נדחה כל הנך ראיות שמוכיחות שהלכה כרבי נחמיה. ואת המסכת (שופטים טז) מתרגמינן עם אכסנא וית משתייתא. וי"מ משתייתא טווי והוא מקבל טומאת נגעים".
- (ב) סד"ט (ס"ק צ"ג ד"ה אבל לשיטת) – "לפי שהתוספות מפרשים האי משתייתא דאמר התם בסמוך הוא מקבל טומאת נגעים אם כן **לא שייך לומר כטעם הר"ן**".
- (ג) חת"ס (נדה דף נח.) – "מה ענין משתייתא שאינו מקבל אלא טומאת נגעים ... והא"ש הכל בעזה"י דודאי אשה העסוקה בטהרות ודברים המקבילים טומאה צריכה שפיר לתת לב היכן עומדת ויושבת ובמה עוסקת וממה נכתם בגד זה כי חוששין אפי' לספק הרוקין הנמצאים ולדם ונבילה ושרץ וכל מילי. וא"כ איך תאמר עברה ולא אדעתא משום דלא רמיא עליה הא רמיא עליה ואי תימא בהא עברה ולא אדעתא תימא נימא ארגשא ולא אדעתא דתרווייהו מילתא דרמיא עליה הוא וא"כ אזדא ליה ס"ס ומשו"ה טמאו רבנן ואפי' בגד שאינו מקבל אלא טומאת נגעים מ"מ צריכה לתת לב שלא יבוא נגע אדמדם כמ"ש בפלתי הנ"ל. אמנם דבר שאינו מקבל טומאה כלל אינה צריכה לתת לב עליו שפיר נימא העבירה בשוק של טבחים ולא אדעתא והו"ל ס"ס וטהורה היא".
- ו. מראי מקומות – מהרי"ץ דושניסקי (סי' ע"ה ד"ה אבל), אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ט"ו ד"ה והנה), יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' י"ב אות ט"ו), בדה"ש (ס"ק צ"ו), מגיה (רשב"א נדה דף נז: הע' כ"א).

[לא] גדר.

א. מקבל טומאה רק מדרבנן.

1. מחמיר.

- (א) נוב"ל (יו"ד ריש סי' ק"ט) – "מה שפשוט אצלך שמה שמקבל טומאה מדרבנן אעפ"כ אינו מקבל כתמים אין אני מסכים עמך".
- (ב) פת"ת (סוף ס"ק י"ז) – "ועי' בנו"ב תניינא סי' ק"ט דמה שמקבל טומאה מדרבנן מקבל כתמים ע"ש".
- (ג) ערה"ש (סעי' מ"א) – "ונראה דאף אם מקבל טומאה מדרבנן אף שמן התורה אינה מקבלת טומאה מ"מ טמא בכתמים".
- (ד) מלבושי טהרה (סעי' כ"ג).
- (ה) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ד אות ע"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות מ"א) – "יש שרצה להביא ראיה שמקבל טומאה מדרבנן לא חשיב מקבל טומאה, מהא דאמר שמואל בדקה קרקע עולם ומצאה דם אינו מקבל טומאה, והרי גזרו טומאה על ארץ העמים, ומוכח מזה שמקבל טומאה מדרבנן, לא חשיב מקבל טומאה לענין כתמים. ורבינו נשאל ע"ז, והשיב דקרקע חוץ לארץ אינו דומה לנידון, מאחר ואינו דבר המטמא מדרבנן מחמת עצמו, אלא רבנן רק גזרו עליו טומאה. ולכן למעשה, דבר המקבל טומאה רק מדרבנן, צריך להחמיר בו דחשיב מקבל טומאה לענין כתמים".
- (ו) חוט שני (ס"ק י"ב סוף אות ז') – "דברים המקבלים טומאה מדרבנן ולא מה"ת, כגון כלי זכוכית, וכלי עץ הרחב קצת, וראוי להניח עליו, יש בהם טומאת כתמים".
- (ז) בדה"ש (ס"ק צ"ח, בי' ד"ה על, ס"ק ק"א, ציונים ס"ק קס"ח) – "נראה שיש להחמיר".
- (ח) מראה כהן (עמ' כ"ח אות א').
2. מיקל: הוי גזרה לגזרה.
- (א) נדרי זריזין (קונ' שירי שירים סי' כ"ב ד"ה ובנדון) – "אם אינו טמא רק מדרבנן אין בו כתמים. וא"כ לו יהא דעת הרמב"ם להיפוך. אנו נסמוך על דעת רש"י דמנ"ל להחמיר בכתמים ואין לך בו אלא חדושו. ובכתמים שומעין להקל".
- (ב) עי' טהרת ישראל (סעי' מ"ז) – "המיקל לאחרים שאינו מטמא בכתמים לא הפסיד".
- (ג) עי' ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה מי, סיכום אות ג') – "נוטים להקל".
3. מראי מקומות – דברי יציב (יו"ד סי' פ"ט אות ה' ד"ה וידוע), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' ל"ו).
- (א) פרי דעה (שפ"ל ס"ק ט"ז ד"ה ומה, פתיחה סוף השער הרביעי) – "וצ"ע לדינא".
- (ב) מנחת יצחק (ח"ט סי' צ"ג) – "נדרי זריזין ... ובכתמים שומעין להקל עכ"ל. ד. וכ"ז חזי לאצטרופי לדברי כהדר"ג בזה".
- (ג) פרדס שמחה (ס"ק ל"ב אות ט"ו) – "ובצורך גדול אפשר להקל".
- (ד) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' י"ג) – "ויש מקילין בדבר שאינו מק"ט אלא מדרבנן ... ובמקום הדחק יש לסמוך ע"ז".
4. נ"מ: מצאה דם על מי רגלים - עי' סי' קצ"א, לשיטות ומראי מקומות.

ב. דבר שמקבל רק טומאת נגעים - תלוי מה הביאור ב"שתיתא", עי' לעיל.

1. מחמיר.

- (א) תוס' (נדה דף גח. ד"ה כרבי) – "וההיא משתיתא דבסמוך נהי דלא מקבלה טומאה מ"מ מקבל טומאה בנגעים".
- (ב) עי' ש"ך (ס"ק ט"ז) – "ומבואר מדברי התוס' ריש דף נ"ח ומדברי הרא"ש פרק האשה שכתבו משתיתא נהי דלא מקבל טומאה מ"מ מקבל טומאת נגעים דכלי שמקבל טומא' נגעים אע"פ שאין מקבל שאר טומאה מקבל כתמים וטמאה".
- (ג) עי' תוה"ש (ס"ק י"ג) – "וכתבו התו' והרא"ש דאם הוא דבר שמקבל טומאת נגעים מקבל ג"כ כתמים אף על פי שאינו מקבל שאר טומאה ועיין בש"כ [ס"ק טז] וא"כ לפ"ז אפשר דבבית מקום שמקבל הטומאה דנגעי בתים ג"כ מקבל כתמים ועיין ברמב"ם מה' טומאת צרעת".
- (ד) נוב"ל (יו"ד סי' נ"ב) – "שאפילו דבר שמקבל רק טומאת נגעים גזרו בו כתמים היינו שלא לחלק בדבר המקבל טומאה גזרו על הכל".
- (ה) חוו"ד (חי' ס"ק י"ב, בי' ס"ק ח') – "והוא הדין דבר המקבל טומאת נגעים ... וכן הכותל המקבל טומאת נגעי בתים מקבל כתמים גם כן".
- (ו) תכ"א (כלל קי"ג סעי' ח') – "ואם מקבל טומאת נגעים אף על פי שאין מקבל טומאת מדרס טמאה (סעיף י' ש"ך ס"ק ט"ז)".
- (ז) קול אריה (סי' ס').
- (ח) מלבושי טהרה (סעי' כ"ה).
- (ט) פרי דעה (פתיחה השער הרביעי ד"ה ודבר) – "דהעיקר כהתוס' יש להחמיר בזה וכ"כ הש"ך".
- (י) שערי טוהר (שער י' סעי' י"ב).
- (יא) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ד אות ע"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות מ"ה) – "צריך להחמיר דשייך בו טומאת כתמים, ולכן אם מוצאים כתם בבית בארץ ישראל יש בזה טומאת כתמים כמש"כ בתוה"ש, ולפי"ז המוצאת כתם בבית הכסא בא"י כיון שמחובר לבית יש בו טומאת כתמים כיון דיש בו טומאת נגעים, ואף מושב הפלסטיק שמחובר לבית הכסא מקבל טומאת נגעים כיון דנקרא מחובר לקרקע".
- (יב) בדה"ש (ס"ק ק').
2. מראי מקומות – תפארת ישראל (ס"ק ט', לשונו מובא לקמן), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ח).
- (א) חידושי הגר"ח (סי' תכ"ג) – "גבי טומאת כתמים אמרינן דדבר שאינו מקבל טומאה כגון בית אין בו טומאת כתמים, והקשה אחד הא מקבל טומאה דנגעים, ואמר הגר"ח זצ"ל במה שהיא מקבלת טומאה בנגעים, אין זה נקרא דבר המקב"ט דעכשיו אין לו שום

חלות דין. ורק כשיפול בו נגע יעשה הבית שרץ, ואין נקרא דבר המקב"ט. וחזר אחד והקשה, מהא דאמרינן אין מסככינ בדבר המקבל תומאה אפילו באיני פשתן משום שמקבל תומאת נגעים".

(ב) גר"ז (ס"ק כ"ב) – "ודבר שאינו מקבל תומאת מת ושרץ וכיוצא בהם רק שמקבל תומאת נגעים כגון חוטי שתי או ערב של צמר או פשתן הכרוכים בכרך או פרושים ומסוכים במסכת האורגים בענין שיש בהם רוחב כגריס על כל פנים שהוא שיעור הנגע מקבל תומאת כתמים להתוס' ורא"ש. אבל הרז"ה ורשב"א והר"ן חולקים בזה".

ג. בית: למחמירים לעיל.

1. מחמיר, שיש תומאת נגעים.

(א) תוה"ש (ס"ק י"ג) – "וכתבו התוספות ... וא"כ לפ"ז אפשר דבבית מקום שמקבל התומאה דנגעי בתים ג"כ מקבל כתמים".

(ב) חור"ד (חי' ס"ק י"ב, בי' ס"ק ח') - לשונו מובא לעיל.

(1) אולי הם מדברים רק באר"י. ועי' לקמן, שיש כמה מחמירים באר"י.

2. מיקל.

(א) תפארת ישראל (ס"ק ט') – "עי' ש"ך ... אבל הרז"ה בהשגתו פ' האי משתיתא אין הפ' שתי כמ"ש התוס' רק כלי אורג וא"כ הוי דבר מקבל תומאה, וכן הר"ן בפ' אשה צרכי' דהוי כלי אורג, וכן הרשב"א בת"ה סוף שער הכתמים כתב דהוי כלי אורג. ובאמת דברי התוס' אינן מובנים ... ולכן נראה דמטעם זה השמיטו המחבר והרמ"א, ויהי' איך שיהיה **דוקא בנגעי בגדים** אבל לא בנגעי בתים, דמלבד דאין לו טעם בשום צד, ומה ענין זה לזה, ואפילו בתים צבועים יש בהם משום נגעים, אף גם דזה לא שייך רק בארץ ישראל ולא בחוצה לארץ, וכמה אופנים בה, וזה אין לו לכתם כלל. ולכן יפה פסק הרמ"א דכתם שעל הבנין אינו מטמא אף דמטמא בנגעי בתים, ודלא כמנחת יעקב".

(ב) סד"ט (ס"ק י"ט) – "בספר מנחת יעקב ... ובספר כרתי ופילתי ... וכ"מ פשטי' דש"ע בכך אין להחמיר".

(ג) לחוש"ש (לחם ס"ק ל"ז).

(ד) פרי דעה (פתיחה השער הרביעי ד"ה ואם) – "וכן נלפע"ד עיקר כיון ...".

(ה) ערה"ש (סעי' מ"א) – "ויש שרוצים להחמיר גם במי שמקבל רק תומאת נגעים בלבד ולפ"ז גם בית יקרא דבר המקבל תומאה שהרי יש נגעי בתים ואינו עיקר ודחו הגדולים דבר זה [עי' כרו"פ וס"ט סקי"ט]".

(ו) מלבושי טהרה (סעי' כ"ה).

(ז) חוט שני (ציונים ס"ק קנ"א) – "ונפ"מ לבית בא"י, מ"מ למעשה בכתמים שומעין להקל".

(ח) הגר"ח ק"צ"ל (אסיפת יצחק ג' כסליו תשס"ט) - לשונו מובא לקמן.

(ט) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' י"ג) – "והעיקר לדינא כדעה א"י".

3. אם יש לחלק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ.

(א) מחלק.

(1) עי' תפארת ישראל (ס"ק ט') - לשונו מובא לעיל.

(2) סד"ט (ס"ק י"ט) – "וגם דאין נגעי בתים נוהג אלא בארץ ישראל".

(3) עי' גר"ז (ס"ק כ"ב) – "בכתם הנמצא בבנין שישבה עליו ומצאה דם לכולי עלמא אין להחמיר אף אם הוא בית שיש בו

אבנים ועצים ועפר בענין שראוי לקבל תומאת נגעים הרי אין תומאה זו נוהגת לחוץ לארץ מן התורה שנאמר בבית ארץ אחזתכם. ולכן סתם רמ"א להקל בנמצא על בנין בית הכסא. עיין כרתי ופילתי".

(4) חוט שני (ציונים ס"ק קנ"א) - לשונו מובא לעיל.

(5) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ד אות ע"ד) – "המוצאת כתם בבית הכסא בא"י כיון שמחובר לבית יש בו תומאת

כתמים כיון דיש בו תומאת נגעים".

הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות מ"ה) – "דבר שמקבל רק תומאת נגעים, צריך להחמיר דנחשב למקבל תומאה לענין כתמים, ולכן אם מוצאים כתם בבית בארץ ישראל, דינו כנמצא ע"ג דבר המקבל תומאה לענין תומאת כתמים כמש"כ בתוה"ש. ולפ"ז המוצאת כתם בבית הכסא בארץ ישראל (א.ה). נראה דהכוונה על חלק האבן שבביהכ"ס) כיון שמחובר לבית, הרי הוא כמקבל תומאה לענין תומאת כתמים, כיון דיש בו תומאת נגעים".

(6) בדה"ש (ס"ק ק') – "ואף בארץ ישראל אין בו תומאת נגעים אלא אם כן הוא בנוי באבנים ועפר ועצים ועוד פרטים ...".

א. **ואתי שפיר** למה ל' כת' המחבר (כאן) הדין של 'בית הכסא', שהוא גר בצפת, משא"כ הרמ"א.

(ב) אין מחלק, שניהם טהורים – הגר"ח ק"צ"ל (אסיפת יצחק ג' כסליו תשס"ט, "שאלה: אשה שמצא כתם על דבר שאינו מקבל תומאה שמחובר לקרקע האם היא טמאה, והאם יש חילוק בין ארץ ישראל לחו"ל. תשובה: אין טמאה"), הגר"א בבבצל שליט"א (אסיפת יצחק כסליו תשס"ט, "שאלה: אשה שמצאה כתם ע"ג דבר שאינו מקבל תומאה שמחובר לקרקע, האם היא טמאה, והאם יש חילוק בין ארץ ישראל לחו"ל. תשובה: לא, בין בארץ בין בחו"ל").

(ג) רמב"ם (הל' תומאת צרעת פרק י"ד הל' י"א) – "ירושלים וחוצה לארץ אין מטמאין בנגעים שנאמר בבית ארץ אחזתכם וירושלים לא נתחלקה לשבטים, ובתי העכו"ם שבא"י אין מטמאין בנגעים".

(1) שערי טהרה (סי' כ' ד"ה והנה) – "לכאורה עפי"ז יתכן לחלק בין כותל הנמצא בארץ ישראל גופא שהרי **בירושלים העתיקה** לא נוהג דין נגעים, וכמו"כ בחו"ל לא נוהג דיני נגעי בתים, ולפי"ז כתם הנמצא בהן לא מקבל תומאת כתמים משא"כ בשאר המקומות שמקבל תומאת נגעי בתים ה"ה שמקבל בהן תומאת כתמים. וכן נראה מדברי הפלתי ...".

(2) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קט"ו), עי' שערי טהרה סי' כ' ד"ה והנה) – "דם הנמצא באסלא שבעיר העתיקה שאין שם דין כתמים גם תהיה לה דיני תומאת כתמים".

4. מראי מקומות.

א) פת"ת (ס"ק י"ז) – "ועי' במ"י שרוצה להחמיר בנמצא על בנין מחובר כיון שהוא מקבל תומאת נגעים לשיטת התוס' והרא"ש ע"ש ובכו"פ חולק ע"ז וכן הסכים הס"ט ע"ש".

ד. אוכלים שלא הוכשרו לקבל תומאה.

1. מקבל תומאה.
- א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ד אות ע"א, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות מ"ז) – "אוכלים שלא הוכשרו לקבל תומאה, הרי זה נחשב לדבר המקבל תומאה".
2. מראי מקומות.
- א) בדה"ש (סעי' י' ב' ד"ה שאינו, עמ' קס"ג) – "יש לדון בזה מטעם אחר והוא שהדם נדה עצמו מכשירו לקבן תומאה ... ועיין".

ה. כתם על עכו"ם.

1. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' י' ב' ד"ה או, עמ' קס"ה).
- ו. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ז).

לב) דבר שאמקב"ט מונח ע"ג דמקב"ט.

א. מחמיר.

1. סד"ט (סוף ס"ק צ"ג ד"ה ואין) – "דהא דקיימא לן בנמצא כתם על דבר שאינו מקבל תומאה דלא גזרו בהא וטהורה, מכל מקום אם אותו דבר שנמצא עליו הכתם מונח על גבי דבר המקבל תומאה, כיון שאותו דבר שאינו מקבל תומאה מונח על דבר שמקבל תומאה ונטמא משום משא, לכך גם האשה טמאה".
2. פרדס רמונים (פתיחה לס' ק"צ חלק הד' סוף אות ד').
3. פת"ת (ס"ק י"ז) – "עי' בס"ט סוף ס"ק צ"ג שכתב דיצא לו דין חדש בהא דקי"ל בנמצא כתם ע"ד שאינו מקבל תומאה לא גזרו וטהורה מ"מ אם אותו דבר שנמצא עליו מונח ע"ג דבר המקבל תומאה כיון דנטמא משום משא לכך גם האשה טמאה כו' ע"ש".
4. לחו"ש (לחם סוף ס"ק ל"ד).
5. מלבושי טהרה (סעי' כ"ט, ס"ק מ"א).
6. ויען יוסף (יו"ד סי' קכ"ט ד"ה וכ"ז).
7. חוט שני (ס"ק י"ב אות ה', אות י"א).

ב. מיקל.

1. דובב מישרים (ח"א סי' מ"ג אות א' ד"ה ועפ"י) – "ומה שהעלה הסדרי טהרה [סי' ק"צ ס"ק צ"ג] דאם נמצא כתם על דבר שאינו מקבל תומאה שמונח על כלי שמקבל תומאה טמאה האשה, הואיל וע"כ צריך לטמא הכלי משום תומאת משא, כבר נודע [עי' מנחת חינוך מצוה קס"א וש"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סימן פ'] דדבריו הקדושים תמוהים מהנ"ל".
2. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ט"ו, ודברת במ ח"א סוף סי' רכ"ה אות ג') – "אף למה שסבור דמטמא במשא את הבגד שמונח עליו - לא שייך בזה"ו, שכל הבגדים וכל הכלים בחזקת טמאין במת לבד תומאה דרבנן מעפרה ואוירה דחו"ל, שיטמאו שוב במה שמונח עליהו דבר שיש עליו דם נדה. וכל דינו שייך בזמן טהרות ולא עתה. ומ"מ לא נקט האשה שאחזה את הדבר שאינו מקבל תומאה לקנח בו, אלא הוא כדכתבתי, שאשה שאני שאף שנשאה הכתם אין נפ"מ לעניינה ולכן לא מיטמא משום נדה".
3. שפע טהרה (ס"ק כ"א, סי' קצ"א ס"ק ל"ז) – "כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל תומאה, אף על פי שדבר זה מונח על דבר המקבל תומאה, טהורה".
4. הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ג' סוף הע' ל"ג, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות מ"ט, משנת השלחן תשובה קי"ד ד"ה אם, אמנם עי' תשובה קט"ז) – "החזיקה בידה דבר שאינו מקבל תומאה, ותוך כדי שהוא בידה קיבל כתם, מקילין ככל דבר שאינו מקבל תומאה שנמצא עליו כתם, ולא מתחשבים בזה שהוא מונח ע"ד המקבל תומאה, ודלא כסד"ט".
5. ששבה"ל (סיכום אות א').
6. פרדס שמחה (ס"ק ל"ב אות ט"ז).
7. נטעי גבריא (פרק ע"ג סעי' ד') – "אם הכתם נמצא על דבר שאינו מקבל תומאה שמונח על דבר המקבל תומאה טהורה, כגון שהניחה על הבגד הסמוך לגופה חתיכת בד קטנה או נייר ניילון וכדומה, וכ"ש אם האשה מחזקת בידה דבר שאינו מקבל תומאה כגון נייר ומצאה כתם, טהורה".
8. משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' ט"ז, פרק י"ב הע' י"ג).
9. מנחת אשר (סי' ב' אות ו' ד"ה ובעיקר).
10. יבקש תורה (שו"ע סי' ע"א).
11. מחזה אליהו (ח"ב סי' נ"ג אות ב') – "הסד"ט ... רבו החולקים ... נקודה זו אינו מצדיק לאסור האשה על בעלה".
12. עי' פתחי דעת (פרק נ' סעי' ד', עי' סעי' ז') – "הרבה אחרונים".

ג. מנ"ח (מצוה קס"א סוף ס"ק ד') – "ובספר סדרי טהרה סי' ק"ץ סקצ"ג [דף כ"ז ע"ב] באמצע פסקא המתחיל 'מזה' וכו' כתב, הא דקיימא לן דנמצא כתם על דבר שאינו מקבל תומאה טהור, מ"מ אם הכלי היה מונח על כלי אחר שמקבל תומאה, טמאה גם האשה כיון דהאחרון נטמא במשא, וכן כתב קודם לזה [בד"ה ואין], ומביא ראיה מרש"י נדה נ"ד ע"ב ד"ה היא. ותמהני עליו איך לא שת

- לבו דהר"מ והר"ש חולקים על זה וראייתם מספרא ומתוספתא ומשנה דזבים שם, ודברי רש"י אפשר ליישב, עכ"פ ראויים ראשונים הנ"ל לסמוך עליהם בכתמים דרבנן, וצ"ע עליו דהעלים עין מהם".
1. קושית המנ"ח על הסד"ט הוא רק לענין כלים הנושאים דבר שאמק"ט, ולא על אנשים – הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' קל"ד ד"ה והנה בסדרי), חוט שני (ס"ק י"ב ד"ה ואמנם).
- ד. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק ט"ז, "הדבר צ"ע"), בדה"ש (ס"ק צ"ט, בי' ד"ה דבר, "וצ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' ל"ה), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רי"ג).
1. תהלה לדוד (סי' ס"ב) – "בס"ט ... הדבר פלא דהא אין מתמא במשא אלא האדם ולא הכלים כמ"ש הרמב"ם ... אין מקום לחומרת הס"ט".
2. פרי דעה (פתיחה השער הרביעי ד"ה והנה) – "וראייתו להס"ט ... והנה מלבד דמסתימת הפוסקים לא משמע הכי וכל כי האי לא הוי שתיקי הפוסקים ... יש ראייה ברורה להיפך ... מ"מ לדינא מסתפינא להקל בזה וצ"ע".

לג] ציורים.

א. נייר.

1. מקבל תומאה.
- (א) נוב"ת (יו"ד סי' ק"ה) – "שנייר מעשבים אין לו ענין לטומאת נגעים ונייר שלנו העשוי מבלויי סחבות שעיקרם פשתים וצמר מטמאים בנגעים ... שהנייר הזה לא גרע מלבדים".
- (ב) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ח') [מה שכתב החת"ס (לשונו מובא לקמן) בשם החכ"א, ל"מ. וכן שו"ר אג"מ יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ד (לשונו מובא לקמן), ופתחי הלכה פרק ט' הע' מ"ז)] – "ונייר הוא דבר המקבל תומאה ועיין בבינת אדם דלא כסדרי טהרה".
2. מיקל.
- (א) רמב"ם (כלים פרק ב' הל' א') – "שאינ הנייר מקבל תומאה".
- (ב) סד"ט (ס"ק י"ט) – "כל זמן שאין לו בית קיבול טהור אף נייר דידן שאין זה בכלל בגד ועור שטימא הכתוב".
- (ג) חת"ס (ח"ו סי' פ"א) – "עיינן ספר סדרי טהרה בסי' זה סקי"ט דנייר אינו מקבל תומאה ולא כתמים וכ"כ בס' חכמת אדם כלל קי"ג אות ח' וטעמא נ"ל דהוה כמו גללים אעפ"י שבאו מאוכלי' שהי' מטמאי' מ"מ עתה שנמאסו ונמסו שוב פרחא טומאה מינייהו הה"נ הני ניירו נכתשו הדק היטב ונמסו במים ונהפכו לפנים אחרו' פרחא דין צמר ופשתים מינייהו ועוד נ"ל דלא מיקרי צמר ופשתן אלא העומדי' לבגד ואריג וחבלים ולבדיל וכדומה אבל הני ניירו' שמיחדי' לצרכים אחרו' א"כ אפי' צמר ופשתן בעינא נימא מעש' עץ שימש כמבואר בחולין קכ"ט ע"א ובנב"י תנינא סי' ק"ה נעלם ממנו לשון רמב"ם".
- (ד) לחז"ש (לחם ס"ק ל"ז) – "דנייר אינו מקבל תומאה סד"ט".
- (ה) ערה"ש (סעי' מ"ב) – "וכתם על הנייר טהור כמ"ש הרמב"ם בפ"ב [הל' א'] מכלים דנייר אינו מקבל תומאה ויש מי שרוצה לומר דנייר שלנו העשוי מבלויי סחבות מקבל תומאה [עי' פ"ת סקי"ח בשם השיבת ציון לחזק דברי הנוב"י] ודברים תמוהים הם דהא שורים אותם הרבה עד שנעשו לגמרי כמים שרוים ונתפרדו לגמרי ואח"כ פנים חדשות באו לכאן ואין שום שם בגד על זה ופשיטא דטהור [וכ"כ הח"ס בח"ו סי' פ"א דגם נייר דידן אינו מקבל תומאה ע"ש]".
- (ו) תורה לשמה (סי' קס"ח) – "אין הנייר מקבל תומאה כל עוד שלא נעשה כלי ובית קיבול וכן איתא להדיא בהרמב"ם ... הדבר ברור שאין הנייר מקבל תומאה ואע"ג דעשוי מבלויי הסחבות לא דמי ללבדין דלבדין הם נעשים בגד וכאשר יראה הרואה אותם אבל נייר איך יחשב בגד ורב המרחק ביניהם וזה לא ניתן ליאמר".
- (ז) מהרי"ץ דושינסקי (סי' ע"ה ד"ה ויותר) – "אין להחמיר".
- (ח) חזו"א (יו"ד סי' פ"ט ס"ק ב', כלים סי' ה' ס"ק ד') – "כתב הפ"ת ביו"ד סי' ק"צ ס"ק י"ח בשם הח"ס דנייר שלנו אף אם עשוי מצו"פ, מ"מ בטל שם צו"פ ממנו וחשיב כמין חדש ואינו מקבל תומאה, ונראה דאע"ג דמרבין גם שאר מינין מאו בגד מ"מ לא מרבין נייר דאינו ראוי לבגד, ונראה דמ"מ טמא מדרס דמקרי יש במינו טהרה במקוה, ומש"כ עוד דאפי' צו"פ באופן נייר שאינו עומד לבגד ולאריג טהור צ"ע, ועיקר שיעור ג' על ג' משום שאר תשמישים, וה"נ בנייר המתוקן לשאר צרכים, אי חשיב בגד, ואפשר שדעת ח"ס ז"ל דמ"מ מין הראוי לבגד בעינן, אבל אין הכרח לזה, ואפשר דלעולם אין שם בגד נופל על לבוש האדם, אלא על המין, וכמו שם עור, ומצינו שמכנים בגדי האדם בלשון כלים, היה לבוש כליו, משמש בח' כלים, והלכך י"ל דגם לשון בגד היינו שם המין, ולשון בגד משמש גם במכסה הכלים, ופרשו עליו בגד וגו'".
- (ט) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ד' סעי' ג').
- (י) הגרפ"ש זצ"ל (חק וזמן פרק ב' הע' ל"א ד"ה איברא, אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ח אות י"ד).
- (יא) טהרת הבית (סי' ח' סעי' י'), מעין אומר ח"ו פרק א' סי' ע"ד) – "אשה שישבה על נייר, וכשעמדה מצאה עליו כתם של דם, טהורה, שאין הנייר ראוי לקבל תומאה".
- יביע אומר (מעין אומר ח"ו פרק א' סי' רכ"ד, סי' ר"נ) – "שאלה: אשה כאשר קינחה בנייר ראתה הפרשה עם נקודות אדומות וחשבה שזה תחילת מחזור, כך עבר כשבוע ימים וזה הפסיק, מה דינה. וענה לי מו"ר נר"ו: טהורה, מה השאלה?! זה נייר. ואמרתי לרבנו: השאלה מחמת שנמשך כך שבוע ימים, פעמיים-שלוש ביום, אם יש מה לחוש. תשובה: אין בכך כלום".
- (יב) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות ב') – "נייר שלנו אינו מק"ט".
- (יג) חוט שני (ס"ק י"ב אות ה') – "דברים שאינם מקבלים תומאה, כגון צמר גפן, נייר, נייר טואלט וכדו'".
- (יד) בדה"ש (ס"ק ק"ז) – "יש להקל בזה לענין כתמים".
- (טו) נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' ה') – "נייר אינו מקבל תומאה".
- (טז) מראה כהן (עמ' כ"ט אות ה') – "לענין הלכה - דעת הפוסקים כדעת החת"ס שנייר נחשב כדבר שאינו מקבל תומאה".

- (יז) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' י"ז).
 (יח) מנחת אשר (סי' ב' אות ו') – "וכך נקטינן להלכה".
 (יט) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רי"ב).
 (כ) קיצור שו"ע (פרק ט"ו סעי' ב').
 (כא) שפע טהרה (ס"ק כ"ב).

3. העשוי מבלאי בגדים מקבל תומאה כלבדים, והעשוי מעץ אינו מקבל תומאה.

(א) שיבת ציון (סי' ל"ט) – "אמנם יש נייר שאינו מקבל תומאה והוא מין נייר שהיה להם בדורות הראשונים טרם שידעו ממלאכת נייר שלנו והיו כותבין על עלים שלמים מעלי אילנות וירקות או על קליפת עצים שהחליקו והתקינו אותם כמו שהם גדלים כדי שיקבלו הדיו ויהיו ראויים לכתוב עליהם ונייר זה כיון שהוא כברייתו אינו מקבל תומאה שאין בו מעשה לבדים ולא נשתנה ועדיין הוא עלה וקליפת עץ כגדולו ולא בר קבולי תומאה הוא. ומנייר הזה מיירי הרמב"ם בפ"ב מהל' כלים דכתב ואע"פ שאין הנייר מקבל תומאה היינו שאפי' הוא מנייר שאינו מקבל תומאה מצד עצמותו אפ"ה אם עשה ממנו כלי מקבל תומאה, אבל הנייר המצוי אצלנו שנעשה מבלויי סחבות או מעשבים כתושים והם מעשה לבדים זה בודאי מקבל תומאה".

(ב) עי' הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"ד אות ע', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ל"ח) – "נייר העשוי מבלאי בגדים, הרי זה מקבל תומאה כלבדים, אבל נייר העשוי מעץ (כרוב ניירות דהיום) אינו מקבל תומאה, וכמש"כ בשיבת ציון, עי' בפת"ש סי' קצ סקי"ח. אמנם בבגד של נייר, אפילו שעשוי מעצים, הרי זה מקבל תומאה, כיון שזה עץ שנעשה כלי".

4. בנייר שלנו יש להקל.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ג, יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ד [לשונו מובא לקמן]) – "והנכון כהנו"ב דמק"ט כדלעיל במאי דפליגי, אבל בנייר שלנו שהוא דק ולא שייך לכבסן שיהיה ראוי להשתמש בהו וכמו שהוא מלוכלך בהכתמים ודאי אינו ראוי נבטל זה הנייר והוא כקרוע ומושחת משום תשמיש לגמרי שודאי אינו שוב מק"ט והוי כהסד"ט ולא מטעמיה, ואף הם לא דנו אלא בנייר קשה שלא נשחת בזה וראוי למלאכה עדיין, אבל לא רוב נייר שלנו וכ"ש לא הנייר שנעשו לקנוח בבה"כ וכדומה".

5. מראי מקומות – קול גדול (סי' ע"ג), פת"ת (ס"ק י"ח), דברי יציב (יו"ד סי' פ"ט אות ה'), ארחות רבינו (ח"ד עמ' פ"א - עמ' פ"ו).
 (א) האם ניר טואלט נחשב דבר מקבל תומאה - עי' סי' קצ"א, לשיטות ומראי מקומות.

ב. צמר גפן [המצוי היום].

1. אינו מק"ט.

(א) טהרת הבית (סי' ח' סוף הע' ט', מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ע"ד).

(ב) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה צמר, סיכום אות ו').

(ג) חוט שני (ס"ק י"ב אות ה', מראה כהן פרק ג' הע' כ"ט) - לשונו מובא לעיל.

(ד) קיצור שו"ע (פרק ט"ו סעי' ב').

(ה) נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' ח').

(ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רי"ד).

(ז) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק א' כתם אות ט').

(ח) חק וזמן (פרק ב' הע' ל"א).

2. מק"ט.

(א) הגריש"א זצ"ל (מראה כהן פרק ג' הע' ל', משמרת הטהרה פרק ג' הע' ל', אבני ישפה ח"א סי' ק"ע תשובה ה' [לשונו מובא לקמן], עי' קובץ תשובות ח"ג סי' קל"ג ד"ה ומעתה, עי' אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ל"ט) – "צמר גפן המצוי היום, הואיל ומחובר כאחד, יש לדנו כדון 'לבד', וממילא דינו כדבר המקבל תומאה, כמבואר ברמב"ם (פ"א מכלים הי"א) שלבדים מקבלים תומאה. ודוקא אם יש שטח ישר כמו לבדים, מקבל תומאה, אבל אם יש רק עמוד של צמר גפן, אינו מקבל תומאה".

(ב) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' י"ד).

3. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק ל"ב אות ח'), מראה כהן (עמ' כ"ט אות ו').

(א) אבני ישפה (ח"א סי' ק"ע תשובה ה') – "נראה שדעת הרבה פוסקים שצמר גפן שלנו אינו מקבל תומאה, וגאון אחד שליט"א [זצ"ל] דעתו להחמיר בצמר גפן שהוא מקבל תומאה ואינו מציל מכתמים. אבל לענ"ד אם יש עוד סניף להיתר וכגון מצאה כתם ויש ספק מכה אולי אפשר להקל ובפרט בכתמים שהוא דרבנן. והצעתי הדברים לפני גאון אחד שליט"א [זצ"ל] והסכים להקל בספק וכמו שכתבנו".

ג. כלי פלסטיק [לאפוקי בגדי פלסטיק].

1. מיקל.

(א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"ד אות ע"ב) – "כלים העשויים מפלסטיק אינם מקבלים תומאה".

(ב) בדה"ש (ס"ק ק"ז).

(ג) חוט שני (ס"ק י"ב אות י"ב) – "כתם שנמצא על גבי כלי שאינו מקבל תומאה, כגון שישבה עליו וכדו', אינה תמאה, ולכן כלים העשויים מחומרים סנטטים, פלסטיק וכדו', כגון כסא מפלסטיק וכדו' אינו מקבל תומאת כתמים".

(ד) פרדס שמחה (ס"ק ל"ב אות ב').

(ה) קיצור שו"ע (פרק ט"ו סעי' ד').

1. מראה כהן (עמ' כ"ט אות ב') – "בחזו"א כתב דכלי מגומי אינו מקבל טומאה, דדוקא שבעת המינים שכתב הרמב"ם הם שמקבלים טומאה ולא מינים אחרים. ומזה למדו האחרונים שהוא הדין והוא הטעם בכלי פלסטיק אף שיש להם בית קיבול מ"מ אינם מקבלים טומאה".

2. מראי מקומות.

א) מנחת יצחק (ח"ד סי' ל"ו) – "היא של פלאסטיק, וחוכך אני אם אין חשש דבר המקבל טומאה, אף בפשוטי פלאסטיק, כמו שהעיר הגאון המהרש"ם ז"ל (בח"א סי' ב' ד"ה והנה) בגומי, ופלאסטיק היא נעשה מכמה מינים, ע"י חכמת הכימיה, ויש לדון מה דינו לענין קבלת טומאה, ואם יש בזה משום דבר המקבל טומאה".

3. מראי מקומות – הגר"י רייזמן שליט"א (שמואל ב' מספר קכ"ב).

ד. שיעור ג' על ג'.

1. צמר ופשתים הוי ג' על ג' אצבעות, שאר מינים הוי ג' על ג' טפחים – בשם הרמב"ם (כלים פרק כ"א), בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' ל"ג, כ"ג), טהרת הבית (סי' ח' הע' ט' ד"ה והנה, מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ע"ט [לשונו מובא לקמן], "וכן עיקר").

2. דעת הגריש"א זצ"ל.

א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקט"ו אות ע"ה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות מ"ח, ע"י אות מ') – "נקטינן להלכה כדעת הרמב"ם".

ב) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' קל"ג ד"ה והנה, משנת השלחן תשובה קי"ב) – "כל בגד מצמר ופשתים ואף משאר מינים מקבלים טומאה בג' אצבעות על ג' אצבעות, וזהו שיעור לענין קבלת כתמים".

3. מראי מקומות.

א) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קי"ז) – "שאלה: אשה שראתה כתם גדול מכגריס על גבי תחתון העשוי מכותנה שאין בו שיעור של ג' טפחים על גבי ג' טפחים. האם היא טמאה נדה. תשובה: קשה עלי להתיר".

ב) בדה"ש (בי' ד"ה שנמצא, עמ' קס"ב) – "ברמב"ם ... בשאר מינים שיעורן לקבל טומאה בג' טפחים על ג' טפחים ... אמנם בתשו' באר יצחק חלק חו"מ ס"ה מצדד לומר בדעת הר"ש והרא"ש דאף שאר מינים שיעורן בג"א על ג' אצבעות".

4. אם יחדם.

א) מראי מקומות – בדה"ש (סעי' י' בי' ד"ה שנמצא, עמ' קס"ג, "בתוס' ס' ב' שכתבו שאם חישוב עליהם ויחדם מקבלים טומאה אף בפחות מזה אמנם בתוס' סוכה ט"ז א' ד"ה דלא חלקו ע"ז").

ה. בגדים.

1. כל הסוגים מקבלים טומאה.

א) מנחת יצחק (ח"ד סי' קי"ח אות א') – "לדעתי אין מציאות כזה, שיהי' בגד שלובשים על הגוף, ולא יהי' מקבל טומאה, דאף בנייר דפליגו בזה הפוסקים, אם הוי דבר המקבל טומאה, מ"מ אם נעשה ממנו בגד, נראה דלכ"ע מקבל טומאה, ע"י בטהרת ישראל (באר יצחק סי' ק"צ אות קי"א), וביותר בתשו' מהרש"ם (ח"א סי' ב') עיי"ש, - וממילא גם בגד נילון הוי דבר המקבל טומאה ויש בו משום כתמים".

ב) בדה"ש (ס"ק ק"ז).

ג) מראה כהן (עמ' כ"ט אות ג') – "ואולם בגד שארוג מחוטים סינטטים כתבו האחרונים שמקבל טומאה הואיל ונתרבו מגזירת הכתוב 'או בגד' שכל סוג בגד מקבל טומאה".

ד) מנחת אשר (סי' ב' אות ו' ד"ה אמנם).

2. אמנם ע"י לקמן, שנראה שיש כמה חולקים בבגדי ניילון. ולמפרש היסוד של המחלוקת ע"י טהרת הבית (סי' ח' הע' י"א), משמרת הטהרה (פרק ג' הע' ל"ב).

ו. בגדי ניילון.

1. מיקל [אם עשויים מנפט].

א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ג) – "ניילאן שעושיין מהם בגדים יש טעם גדול שיקבלו טומאה, והטעם דלא נעשו חוטין אלא כעור הוא טעם לפטור מציצית ולא לענין טומאה, אבל עתה שמעתי שנעשה רק מהשמן הנמצא במעינות מעומק האדמה שא"כ ודאי אין מק"ט גם לא מדרבנן ככלי אדמה, וממילא אין עלייהו דין כתם".

ב) הגרפ"ש זצ"ל (חק וזמן פרק ב' הע' ל"ב ד"ה וכן, אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ז אות י"א).

ג) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה ניילון, סיכום אות ה') – "בניילון יש להקל כדן דבר שאינו מקבל טומאה".

ד) טהרת הבית (סי' ח' סעי' י"א) – "הרואה כתם על בגד ניילון, טהורה, שאין הניילון מקבל טומאה. ואם הניילון תפור בקצותיו בחוטי פשתן וכיוצא בזה, יש להחמיר".

ה) חוט שני (ס"ק י"ב אות ו', ע"י שעה"צ ס"ק קנ"ח) – "הניילון אינו מקבל טומאה".

ו) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' ט"ו) – "בגדי ניילון מדינא אינם מקבלים טומאה ולכן אם הבגד עשוי מאה אחוז חומר סיננטי חשוב שאינו מק"ט. ויש מי שמחמיר בזה הואיל ועכ"פ עשאו לשם בגד, והעיקר כדעה א'".

ז) יבקש תורה (פסקי נדה אות קמ"ו).

2. מחמיר. [י"א מצד "בגד" (מנחת יצחק), י"א מצד שנפט מקבל טומאה (מנחת שלמה)].

- (א) חזו"א (שערי טהרה סי' ט"ז סוף אות י"א) – "וכן הביא הרה"ג ר' בנימין זילבר שליט"א [זצ"ל] בחוברת מעין התורה בשם החזו"א".
- (ב) באר משה (חק וזמן פרק ב' הע' ל"ג).
- (ג) מנחת יצחק (ח"ד סי' קי"ח אות א') – "לדעתי אין מציאות כזה, שיהי' בגד שלובשים על הגוף, ולא יהי' מקבל טומאה, דאף בנייר דפליגו בזה הפוסקים, אם הוי דבר המקבל טומאה, מ"מ אם נעשה ממנו בגד, נראה דלכ"ע מקבל טומאה, עי' בטהרת ישראל (באר יצחק סי' ק"צ אות קי"א), וביותר בתשו' מהרש"ם (ח"א סי' ב') עיי"ש, - וממילא גם בגד ניילון הוי דבר המקבל טומאה ויש בו משום כתמים".
- (ד) הגרשז"א זצ"ל (שערי טהרה סי' ט"ז אות ו', וסוף אות י"א, מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ע"ז אות ב', שולחן שלמה נדה פרק ד' סעי' ב') – "נפט' לענין טבילה, ולענין קבלת טומאה בבגד ניילון. מצד הסברא נראה דנפט לא חשיב כלל מים ולא דמי לשאר משקים דמבואר בגמ' חולין פ"ד ע"א דבעינן קרא למעט דלא מהני בהו טבילה, דשאני מי פירות שבחלקם הם ממש כמו מים ולכן סד"א שגם הם כשרים לטבילה כמו דמהני טבילה בדבר שבריאיתו מן המים (גם אפשר דאין צריכים קרא למעט אלא מי פירות שהם כזיעה בעלמא וגם קרויים בשם 'מי' פירות ולא יין ושמן), משא"כ נפט שכולו בוער ושורף ומתחילה ועד סוף הוא נהפך לאש מהיכי תיתי נימא דחשיב מים. אך אם נאמר שגם נפט קרוי מים מפני שהוא נוזלי כמו מים, מ"מ אפשר שרק הגדל בים הוא דממעטנין מטומאה משא"כ נפט נראה דחשיב כגדל ביבשה ולא כגדל בים, דאף שגם בורות מים ונהרות דינם לענין טומאה כים מ"מ נפט הואיל ונוזל זה נמצא רק בתוך יבשה ולא בתוך מים (שהרי גם בימים אינו נמצא אלא בקרקעית הים) לא נתמעט כלל מטומאת בגד, גם נראה שאם היה אפשר לעשות בגד ממי פירות אף על גב דאי לאו דכתבה תורה ג' פעמים במים למעט אותם היינו אומרים דחשיבי כמים וכשרים לטבילה אפ"ה ברור הדבר דמים כאלה חשיבי כגדל ביבשה, וה"נ גם בנפט".
- (ה) שפע טהרה (ס"ק כ"ה).
- (ו) קיצור שו"ע (פרק ט"ו סעי' ה').
- (ז) בדה"ש (ס"ק ק"ז) – "שמקבלים טומאה דכיון דמרבין בגמרא כל המינים לטומאת בגדים אף אלו בכלל".
3. דעת הגריש"א זצ"ל.
- (א) מיקל.
- 1) הגריש"א זצ"ל (לבושי עז תמצית אות ז', חק וזמן פרק ב' הע' ל"ב ד"ה וכן, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות מ"ב, עי' אות מ"ג, עי' שערי טהרה סי' ט"ז ריש אות ד', וסוף אות י"א, וטהרת הבית סי' ח' הע' י"א [סוף עמ' ת"ח]) – "בגד ניילון ופלסטיק העשוי מנפט, אינו מקבל טומאה. דהוי כבגד הבא מן הים ואינו מקבל טומאה".
- 2) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות מ"ג) – "כלים העשויים מפלסטיק, אינם מקבלים טומאה. ולכן אם ישבה על כסא מפלסטיק או מושב אסלה וכיוצ"ב ומצאה כתם, טהורה, דכלי פלסטיק וניילון אינם מקבלים טומאה".
- (ב) מחמיר, לגבי בגד.
- 1) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סוף סי' קל"ד) – "בגדי ניילון העשויים מנפט שאינו מקבל טומאה וכמבואר ברמב"ם פרק א' דכלים דדוקא בגד העשוי מדבר שגדל ביבשה נקרא בגד ומקבל טומאה. מכל מקום כל זה יש לדון כשמצאה על סדין ממין הנ"ל, אבל בגד יש לומר דאין בזה נפקא מינה".
- (ג) מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' א' ד"ה בתו"כ), הגריש"א זצ"ל (דברי יעקב בתשובות הגרי"ש עמ' ט').
4. מראי מקומות – שערי טהרה (סי' ט"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' נ"א), חק וזמן (פרק ב' סעי' ט"ו), פתחי תשובות (על סעי' י', עמ' רמ"ז).
- ז. בגד שרובו עשוי מדבר שאינו מקבל טומאה ומיעוט מבד אחר.
1. מיקל.
- (א) הגרפ"ש זצ"ל (חק וזמן פרק ב' ס"ק ל"ב ד"ה עכ"פ [עמ' ק"ז], אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ח אות י"ב).
- (ב) ששבה"ל (סיכום אות ה') – "בגד סינטטיים כשהרוב מחומר שאינו מק"ט דינם כאין מק"ט".
- (ג) חק וזמן (פרק ב' סעי' ט"ו, הע' ל"ב ד"ה ומה) – "יוצא בנ"ד דבשלמא כשיש עליו חלק מבגד המק"ט, הכל מק"ט, אבל כשנתערב בו מיעוט מבד אחר ישאר הכל טהור ... ומ"מ חשוב לדעת דעפ"י דברי הרמב"ם שהבאנו, הרי אם יש בבגד אפילו חלק אחד קטן שרובו מבד המקבל טומאה - כמו שמצוי שלפעמים יש בבגד סינטטי (כגון גרביונים 'tights') ציפוי פנימי (ביטנה 'lining') קטן מכותנה (cotton) מקב"ט - א"כ הרי כל הבגד כולו מקב"ט, ואפילו לפי קולת המשל"מ".
2. מחמיר.
- (א) שערי טהרה (סי' ט"ז אות ט' ד"ה ומעתה).
- ח. בגד תחתון מנייר עבה לשימוש חד פעמי.
1. טמאה.
- (א) מראה כהן (עמ' ל' אות ז') – "מצויים כיום מכנסי נייר לשימוש חד פעמי, וגם בזה דעת גדולי ההוראה להחמיר ולדון את הכתם הנמצא עליהם כדין כתם הנמצא על גבי דבר המקבל טומאה".
- (ב) מנחת אשר (סי' ב' אות ו' ד"ה אמנם).

1. מיקל – הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ד אות ס"ט, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ל"ז, "מצאה כתם ביום וסתה על גבי דבר שאינו מקבל טומאה הרי היא טהורה. אבל מחוייב אז לעשות בדיקה כיון שזה ריעותא"), בדה"ש (ס"ק ק"ג, ציונים ס"ק ק"ע, "כן משמע מסתימת הפוסקים"), עי' חוט שני (ס"ק י"ב אות ב', "וה"ה המוצאת כתם בעונת וסתה, ע"ג דבר שאינו מקבל טומאה הרי היא טהורה ... ודע דבזמנינו שאין הנשים יודעות להבחין בהרגשת הדם, אם רואה כתם בעונת הוסת על דבר שאינו מקבל טומאה, יש לחוש בזה משום התחלת הוסת, והכל לפי הענין"), מנחת אשר (שו"ת סי' ט"ז אות ג', "דבכתם ביום וסתה ... על דבר שאמק"ט ... לא שמענו מי שיחמיר בזה וכל כה"ג יש ללמוד סתום מן המפורש ומדשתקי רבנן ש"מ לא ניחא להו ואין לחדש חומרות שלא נהגו מעולם שאין להם מקור בפוסקים").

(א) אם צריך בדיקה.

1) מיקל – חוט שני (ס"ק י"ב אות ב', "ואינה צריכה אח"כ בדיקה [אם בדקה כדינה מדין עונת הוסת], ואמנם אם נראה מהכתם, שיש חשש לתחילת וסתה, הרי היא צריכה לבדוק עצמה").

2) חייבת לבדוק עצמה – הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ד אות ס"ט, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ל"ז, לשונו מובא לעיל).

2. לכאורה מותר ללבוש ביום הוסת בגד שאינו מקבל טומאה.

ב. ימי ליבונה: מצאה כתם על דבר שאינו מקבל טומאה.

1. מיקל. עי' השאלה לקמן.

ג. ימי ליבונה: האם מותר ללבוש דבר שאינו מקבל טומאה.

1. עי' סי' קצ"ו סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

לה] פד: תחבושות היגיוניות (pads).

א. שאלות.

1. הדביקה את הפד לבגד.
2. דין נשים שלנו, שלא רגילות להרגיש.
3. דין צמר גפן בזה"ז.
4. האם נידון כמו לבדין.
5. בגד לשימוש חד פעמי.
6. שיטת הסד"ט דדבר שאמק"ט ע"ג דבר המק"ט.

ב. הלכה.

1. מחמיר.

(א) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה צמר, סיכום אות ו').

1) עי' שבט הכהן (פוריות פרק ג' עמ' קי"ד ד"ה דין, הע' קפ"ו) – "וכן נקט השבט הלוי שמעיקר הדין פד אינו מקבל טומאה, אלא שלמעשה החמיר מטעם הכמוס עמו, כ"כ בתשובה בסוף הספר מראה כהן. ואמר לי הג"ר שלמה קאהן שליט"א ששאל את השבט הלוי וענה שטעמו להחמיר הוא שמא תבוא אשה להשתמש בפד בשעת וסתה, ואז תיעקר כל טומאת נדתה. וכן שמעתי מהגרי"מ שטרן שליט"א שמעיקר הדין פד אינו מקבל טומאה, והשבט הלוי החמיר למגדר מילתא".

(ב) חוט שני (ס"ק י"ב אות ה' ד"ה וכן) – "וכן אשה הלובשת בגד הסמוך לגופה, או מניחה או מדביקה על גופה באו"מ מבחוץ, צמר גפן או פד' וכדו' לקבל הליחה והדמים, ומצאה עליו כתם כשיעור הרי היא טמאה, דאף שיש בדברים אלו מהם שאינם מקבלים טומאה, מ"מ כיון שגופה נושא את הדברים הללו, הרי הם טמאים טומאת משא, והרי היא טמאה".

(ג) מראה כהן (עמ' ל' אות ו') – "יש ששמות כנגד אותו מקום מין תחבושת המכונה 'פד', ודעת גדולי ההוראה להחמיר בכתם הנמצא על הפד כדין כתם הנמצא על גבי דבר המקבל טומאה".

(ד) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ב' הע' נ') – "כתם שנמצא ע"ג נייר הנדבק להבגד (סאניטארי פעד בלע"ז), אין להקל דאולי בכה"ג הוא נטפל להבגד שמקב"מ ומטמא".

(ה) הגר"ש פ' זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ל"ד) – "פד הוא דבר המקבל טומאה, ועל כן כתם הנמצא עליו טמא".

1) פתחי דעת (פרק נ' סעי' כ"ג).

2. מיקל.

(א) הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' ר"י אות י"ג) – "יש להקל בכתם שנמצא על 'נעפקין' לנדתה (sanitary napkin) (כמדומה דהוא מה שנקרא בזמנינו 'פד' - pad) שאינו מקבל טומאה".

(ב) הגר"ש זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתפ"ב, שולחן שלמה פרק א' סעי' י') – "גם לאחר שנדבקות על הבגד אינן מקבלות טומאה כי הן עומדות להסרה ולא נתבטלו לבגד".

(ג) הגר"ח פ"ש זצ"ל (חק זמן תיקונים עמ' י') – "ואין הפד מקבל טומאה".

(ד) הגר"י ניימאן זצ"ל (נטעי גבריאל נדה פרק ע"ג הע' ח') – "שפא"ד לא נעשה טפל לגופה אפי' אם מדביקין אותו לא בטלה לגוף ואינו מקבל טומאה".

(ה) טהרת הבית (סי' ח' סוף הע' ט') – "וכן נראה להקל במה שנוהגות נשים רבות לתת על התחוננים נייר עב ספוגי נגד אותו מקום, לספוג ההפרשות שלהן, שאם נמצא עליו כתם יותר מכגריס בלא הרגשה, האשה טהורה".

יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ע"ד, שלחן יוסף יו"ד אות ע"ו) – "שאלה: אשה שראתה דם על גבי פדים הממולאים בנייר או בצמר גפן, האם הם מקבלים טומאה. תשובה: לא מקבלים טומאה. [במצאיאות זה ממולא רק בתאית]".
יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ע"ט) – "שאלה: אשה שראתה דם על גבי פד העשוי מכותנה אך הדבר היה ללא הרגשה, האם פד זה יש לו דין כלי המקבל טומאה ודינו ככתם או לא. תשובה: צריך שלשה טפחים, ואין בזה שיעור, ומותר. [בצמר ופשתן שלוש אצבעות - ראה מקורות]".

יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קס"ה) – "שאלה: אשה שראתה דם על גבי פד אך ללא הרגשה, האם צריכה לחוש לזה ובאיזה גודל. תשובה: אין בזה כלום, ולא יחוש".

יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ר"ח, ע"י סי' רמ"ז) – "ראייה על פד, זה לא כלום".

(ו) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק א' כתם אות ט', סי' ל"א על סי' ק"צ תשובה ה').

(ז) עמק התשובה (ח"ו סי' תט"ז, ח"ט סי' צ"ה, קובץ בית תלמוד להוראה ח"א עמ' קס"ג סי' רנ"א).

(ח) הגרש"ז אולמאן (חק וזמן פרק ב' הע' ל"א ד"ה והנה, שבט הכהן פוריות פרק ג' עמ' קי"ד ד"ה דין).

(ט) נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' ו') – "מצאה כתם על פד, דינו כנייר שאינו מקבל טומאה".

(י) ע"י מנחת אשר (סי' ב' אות ו' ד"ה אמנם, שו"ת סי' ז', סי' ח', ח"ב סי' ס"ב, סי' ס"ג, שבט הכהן פוריות פרק ג' עמ' קי"ד ד"ה דין) – "ולענ"ד אין לדין טמאין ככה"ג ופדים אלו אינם מקבלים טומאה, וצריך עיון למעשה".

(יא) חק וזמן (פרק ב' סעי' י"ד) – "פד אינו מקבל טומאה".

(יב) מחזה אליהו (ח"ב סי' נ"ג) – "ולענ"ד יש להורות לנשים שכאשר יש להם שאלה הנוגעת לפאד שיראו תמיד את הפאד שיש עליו דם כתמים למורה הוראה ולא נכון להתיר להם את הדבר בשופי כל מה שימצאו על פאדים. והסיבה לזה שיש סכנה שאשה תראה וסת קצרה שלמה, והכל יבלע בתוך הפאד ותחשוב שהוא כתם הבא בלי הרגשה, וכפי שחשש בצדק הגאון ר' בנימין פרסט שליט"א בספרו פתחי הלכה ח"א עמוד רי"ד הע' נ"ג. כתבתי מכתב זה בחפזון ואולי עוד חזון למועד להעמיק יותר בכמה פרטים. ועכ"פ לענ"ד הדבר מותר כיון שכיום בין בפנים ובין מבחוץ רובם ככולם עשויים מחומר סנטטי שבנוגע לכלים (לאפוקי בגדים) אינו מקבל טומאה. וכבר אמרו חז"ל דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות".

(יג) ארחות טהרה (פרק א' סעי' ח', סעי' ט').

(יד) שבט הכהן (פוריות פרק ג' עמ' קי"ד ד"ה דין) – "וכן עיקר".

3. תלוי אם אם מדבקות אותו לבגדה [באר"י].

(א) ע"י חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קנ"ט) – "אשה שמצאה דם פחות מכשיעור על העד שלובשות הנשים בעת נדתה שקורין פע"ד, דעת הרב דאם הפע"ד מונח ברפיון על הבגד דינו כשאר כתמים, אבל אם הוא חגור ומהודק ביותר על הבגד לאותו מקום, אז יש לדון אותו כקינוח, שדעתו להחמיר כבדיקה דטמאה בכל שהוא".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רי"ד) – "מקובל בחו"ל להקל ובא"י להחמיר. ושמעתי מרי"ב של' לנהוג להחמיר בא"י (וכעין מה שכתבנו לגבי טישיו שע"י קינוח ע' לע'). אבל אם לא חיברה לבגדה התחתון, יש להקל בזה. וכן פסק רי"ב של' למעשה כמה פעמים. ולכן בא"י, אשה טהורה שמדממת ולא רוצה להתלכך בגדה, הכי טוב הוא להשיג פד צבעוני. אבל אם אין לה, היא יכולה ללבוש פד לבן **בתנאי שלא מחבר אותה לבגדה**, רק להניח אותה בתוך בגדה בלי חיבור דבק".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Is a woman who is tahor but is spotting, allowed to wear a pad in order to avoid soiling her clothing?

R' Y. Berkovits wrote: She should use a colored pad. If that is not available, in chutz laaretz she can be maikel to use a white pad. In Eretz Yisrael we are noheg to be machmir with white pads, however she can use it if she doesn't attach it (via the sticky substance) to her undergarments.

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Are we מיקל that a pad is not מקבל טומאה for 'chutznikim' in EY?

R' Y. Berkovits wrote: What do you mean by Chutznik? Someone not really living here, just visiting, can be mekil. Someone that is living here, even though he keeps two days, should behave like he's living here.

4. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ד, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות נ"א) – "א"כ באשה השמה תחבושת על או"מ לספוג את ההפרשות ומצאה דם מכיון שברור שהדם יצאה מגופה ומכיון שכיום אין ריעותא בגלל חסרון הרגשה שהרי לפי דברי נשי זמנינו אינן מרגישות כלל יש לדון שאין במקרה זה הקולא של כתמים, ורק במצאה דם על הבגד דאיכא למימר מעלמא קאתי כה"ג אינה טמאה מה"ת וכמ"ש הסד"ט סי' ק"צ [ס"ק צ"ג. וטרם אכלה וכו' ד"ה ולענ"ד וכו'] כי תרי מיעוטא כתיבי מן בשרה צריכין למעוטי שלא בהרגשה, ומן הדם ממעט דם ולא כתם ע"ש".

(ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות מ"ד, פתחי דעת פרק א' הע' כ"ו, השלמות לפרק א' הע' כ' [לשונו מובא לקמן]) – "דינו ככתם הנמצא על דבר המקבל טומאה".

(ג) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ג' הע' ל') – "פדים שעשויים עם צמר גפן שמק"ט רק מדין לבד, אם יש בו שיעור ג"ט על ג"ט".

(ד) הגריש"א זצ"ל (הגר"מ אייזנשטיין שליט"א בהסכמה לס' קניני טהרה) – "לגבי נייר, שכמדומה ההוראה המקובלת בא"י (וכפי שהיה דעתו של מרן זצ"ל, ע"י קוב"ת ג, קלד) שיש להחמיר בכל טישיו וכדומה (ולא רק בפד) שנחשב לדבר המקבל טומאה ויש

בו טומאת כתמים. ובקינוח יש עוד טעם להחמיר מצד שדנים אותו כמי שנמצא על גופה (עי' חכמ"א מהדו"ב קיג, ה ובשו"ע הרב סי' קפג ובמהדו"ב שם), וכ"ז מלבד מה שדן הסד"ט (קצ, צג) גם מצד טומאת משא".
 (ה) מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק נ' הע' ל').
 5. מראי מקומות – שאלת שאול (יו"ד סי' ל"ט).
 (א) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' נ"ג) -

There is **no consensus** among contemporary authorities as to the status of sanitary napkins.

ג. שאלה א': הדביקה את הפד לבגד - למיקילים לעיל.

1. מחמיר, בטל להבגד.
 (א) עי' חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קנ"ט) - לשונו מובא לעיל.
 (ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קט"ז ד"ה פד, משמרת הטהרה פרק ג' הע' ל' ד"ה ואמנם, עי' חק וזמן תיקונים עמ' י') – "דאם התשמיש של הפד' שמדביקין אותו בבגד, הר"ז בטל לבגד והר"ז מק"ט כדין הבגד ואף בלא תורת לבד דהדיבוק חשיב כתפירה, כמ"ש הרמב"ם פי"א משבת, והרבה דנתי בקרקע לפני רבינו. דלכא' זה הוי כתפירה שאינה מתקיימת ואין דעתו לבטלה לבגד רק כתשמיש אקראי, וכן משום דעת הרמב"ם פי"ד מכלים ה"ד דציפוי אינו חשוב כמק"ט וכאן אף הוי בטל לבגד לא גרע מצפויים, ולא קיבל רבינו הדברים, אלא דעתו דכיון דדיבוק כתפירה חשיב כבגד א' לגמרי, אבל אם השימוש של הפד' ע"י שמחברין אותו לבגד עם סיכת בטחון וכדו', או בלא הדבקה כלל בזה לכ"ע חזר דינו לדין לבד ששיעורו ג"ט על ג"ט וכמשנית לעיל".
- עי' הגריש"א זצ"ל (חק וזמן תיקונים והוספות עמ' י') – "אמר לי הגאון הרב מרדכי גאלדשטיין שליט"א ששמע מפי הגריש"א אלישיב שליט"א [זצ"ל] שאין מקום להחמיר בפדים משום מחובר לטמא. אמנם אח"כ כשהלך הגרמ"מ קארפ לברר מפיו עמד על כך שהם מקבלים טומאה כשהם מחוברים לבגד".
- (ג) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' י"ד, הע' נ' ד"ה ובמקום) – "ואם מדבקת אותו לבגד דעת גדולי ההוראה שבטל לבגד וחשוב מקבל טומאה".
- ד) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ב' הע' נ'. אפי' בלי שמדבקת לבגדה) - לשונו מובא לעיל.
2. מיקל.
 (א) הגרש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתפ"ב, שולחן שלמה נדה פרק א' סעי' י', חק וזמן תיקונים והוספות עמ' י') – "גם לאחר שנדבקות על הבגד אינן מקבלות טומאה כי הן עומדות להסרה ולא נתבטלו לבגד".
 (ב) הגרש"א זצ"ל (חק וזמן תיקונים והוספות עמ' י') – "דכדי שנטמא מחובר לטמא, צריך להיות דבר אחד, ובנ"ד עדיין הוי ב' דברים נפרדים, ואין הפד' מקבל טומאה".
 (ג) הגרי"י ניימאן זצ"ל (נטעי גבריאל נדה פרק ע"ג הע' ח') - לשונו מובא לעיל.
 ד) עי' הגר"א נבנצל שליט"א (חק וזמן תיקונים והוספות עמ' י"א) – "אם הפד מצד קטנו אינו מק"ט, ומצד חבורו לבגד הוי חבור ארעי ביותר, כדברי כתר"ה, ולכן גם לענ"ד אינו מק"ט, אף אם שרי לצאת בו לרה"ר בשבת".
 (ה) הגרש"א זצ"ל אולמאן (חק וזמן תיקונים והוספות עמ' י', שבט הכהן פוריות פרק ג' עמ' קי"ד ד"ה הדביקה) – "נקט להקל בזה, שאע"פ שכללא הוא דכל דמחובר לטמא טמא (כלים פי"ב), שאני הכא דהוי חיבור לזמן. ועוד שאין מטרת החיבור לבגד שיהיו כלי אחד, אלא שלא יזוה הפד ממקומו".
- ו) שבט הכהן (פוריות פרק ג' עמ' קי"ד ד"ה הדביקה) – "וכן עיקר".
3. מראי מקומות – חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קנ"ט, לשונו מובא לעיל), עמק התשובה (ח"ו סי' תט"ז, קובץ בית תלמוד להוראה ח"א עמ' קס"ג סי' רנ"א).
- (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רי"ד, מכתב במייל) - לשונם מובא לעיל.

ד. שאלה ב': דין נשים שלנו, שלא רגילות להרגיש.

1. הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ד) – "הלכה פסוקה ברמב"ם פי"ד מאסו"ב ואפי' היא קטנה - שהבת מתטמאה בנדה ואפילו ביום לידתה' ובנדה ל"ב מעשה והטבילוה קודם לאמה, ומעתה בקטנה בת יום א' מה שייך הרגשה, וע"כ דאין הטומאה תלוי בהרגשה אלא להיפך אם לא הרגשה כדרכה זה סיבה דהיא טהורה, וע"ש בנדה (נז:): מבשרה עד שתרגיש בבשרה, ופריך הש"ס האי בבשרה מיבע"ל בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה [וע' נדה כ"א אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה] ומשמע תרתי ש"מ, ולפי"ו בקטנה בת יום א' שפיר מתטמא נדה דבר תורה ... א"כ באשה השמה תחבושת על או"מ לספוג את ההפרשות ומצאה דם מכיון שברור שהדם יצאה מגופה ומכיון שכיום אין ריעותא בגלל חסרון הרגשה שהרי לפי דברי נשי זמנינו אינן מרגישות כלל יש לדון שאין במקרה זה הקולא של כתמים, ורק במצאה דם על הבגד דאיכא למימר מעלמא קאתי כה"ג אינה טמאה מה"ת".
- (א) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק א' הע' כ"ו, השלמות לפרק א' הע' כ') – "ועיין בתשובה שכתב מרן ... אך אעפ"כ למעשה לא רצה מרן זצ"ל לשנות מהמבואר בשו"ע והמקובל מדור דור להקל בכתמים אפי' על בגד הצמוד לגופה, ולהקל בכתמי לילה, ולטהר כתם הנמצא על בגד צבוע וכו'. רק אם מצאה כתמי דם על עצמה או על בגדיה מיד אחרי שהרגישה רטיבות בין רגליה או שאר ההרגשות שהיא רגילה להרגיש בעת וסתה, יש להחמיר לטמא אותה".
2. עי' סי' קפ"ג, לשאר שיטות ומראי מקומות.

ה. שאלה ג': דין צמר גפן בזה"ז.

1. עי' לעיל.

(א) כאן יש להחמיר – ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה צמר, סיכום אות ו', אוצרות הטהרה עמ' תתקל"ו ד"ה ולכן, "צמר גפן אינו מק"ט, אך נראה להחמיר כשה' מונח כנגד או"מ מבחוץ וראתה כתם").

ו. שאלה ד': האם נידון כמו לבדין.

1. האם יש ג"ט על ג"ט, יש להחמיר – הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ג' הע' ל', "לגבי פדים שעשויים עם צמר גפן שמק"ט רק מדין לבד, אם יש בו שיעור ג"ט על ג"ט"), משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' י"ד, "בצמר גפן שלנו שתיקנוהו ויחדוהו לתשמיש כעין בגד ארוג כגון הרואה ע"ג 'פד' הר"ז מקבל טומאה כדין לבדים. ודוקא אם יש בו ג' טפחים על ג' טפחים").

ז. שאלה ה': עשוי לשימוש חד פעמי.

1. מחמיר.
(א) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' קל"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות מ"ד) – "אף שאינו ראוי לתשמיש אלא פעם אחת, מכל מקום לא נראה לחלק בכך ... והצמר גפן הואיל ותחילת עשייתו הוא לשם כך, יש עליהן תורת קבלת טומאה".
2. מיקל.
(א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ג, יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ד) - לשונו מובא לקמן.

ח. שאלה ו': שיטת הסד"ט דדבר שאמק"ט ע"ג דבר המק"ט.

1. מחמיר.
(א) חוט שני (ס"ק י"ב אות ה' ד"ה וכן) – "אשה הלובשת בגד הסמוך לגופה, או מניחה או מדביקה על גופה באו"מ מבחוץ, צמר גפן או 'פד' וכדו' לקבל הליחה והדמים, ומצאה עליו כתם כשיעור הרי היא טמאה, דאף שיש בדברים אלו מהם שאינם מקבלים טומאה, מ"מ כיון שגופה נושא את הדברים הללו, הרי הם טמאים טומאת משא, והרי היא טמאה".
2. מיקל.
(א) יבקש תורה (שו"ע סי' ע"א).
(ב) שבט הכנה (פוריות פרק ג' עמ' קי"ד הע' קפ"ו) – "ההוראה הרווחת".
3. לשאר פוסקים - עי' לעיל.

לו] מצאה דם בתוך האסלה.

א. שאלות.

1. האם בצורת הישיבת בשירותים בזמן הזה, יש היתר של ר' יוסי והרמ"א. [לפי המחבר, פשוט שהיא טהורה].
2. האם בדם שנמצא בתוך האסלה, יש הקולות של הל' כתמים.
3. האם האסלה מקבלת טומאה.
4. מה הדין אם האסלה מחוברת לקרקע.
5. האם יש לחלק בין אר"י וחול'ל.
6. נמצא הדם בתוך המים.
7. נמצא הדם על צואה.
8. נמצא הדם על מי רגלים.
9. נמצא הדם על הכסא.
10. כשלא בדקה את האסלה מקודם לראות אם הוא נקי.

ב. תשובות.

1. עי' סי' קצ"א, לשיטות ומראי מקומות.

לז] מצאה כתם ע"י קנוח.

א. שאלות.

1. האם יש חשש הרגשה מצד המי רגלים.
2. האם יש חשש הרגשה מצד הקינוח.
3. האם ראוי להסתכל על נייר הקינוח.
4. אותו מקום בדוק אצל מאכולת, האם אפשר לתלות במאכולת.
5. האם קנוח הוי כאילו נמצא הכתם על בשרה, או על הנייר. [שאפשר שמבשרה נתקנה ע"ג הנייר, וא"כ הוי כנמצא על דבר המקבל טומאה].
6. האם קיי"ל כשיטת הסד"ט, דדבר שאמק"ט ע"ג דבר המק"ט טמא.
7. האם ניר טואלט נחשב דבר מקבל טומאה.
8. הלכה.
9. ניר טואלט צבעוני.
10. קינחה בבית הרעי.

ב. תשובות.

1. ע"י סי' קצ"א, לשיטות ומראי מקומות.

לה] בגדי צבעונים: הלכה.

גמרא (נדה דף סא:) – "ת"ר, בגד צבוע מטמא משום כתם, רבי נתן בר יוסף אומר: אינו מטמא משום כתם, שלא תקנו בגדי צבעונין לאשה אלא להקל על כתמיהן. תקנו. מאי תקנינהו. אלא שלא הותרו בגדי צבעונין לאשה אלא להקל על כתמיהן. הותרו, מכלל דאסירי. אין, דתנן: בפולמוס של אספסיוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס. בקשו לגזור על בגדי צבעונין, אמרי: הא עדיפא, כדי להקל על כתמיהן".

א. ראשונים.

1. מחמיר: פסק כת"ק.

- (א) רמב"ן (הלכותיו פרק ד' הל' ו') – "מצאה ע"ג בגדים אפילו היו כלי צבעונין מכיון שהדם ניכר בהן טמאה".
 (ב) רבינו שמחה (הגמ"מ הל' איס"ב פרק ט' הל' ז' אות ו') – "וכתב עוד דההיא קילותא לא נאמרה אלא לבגד שלא לטמא טהרות הנוגעים בו אבל האשה טמאה מדלא קאמר בגד צבוע אין מקבל כתמים כלישנא דתנן במתני".
 (ג) ראב"ן (הגמ"מ הל' איס"ב פרק ט' הל' ז' אות ו', י"א ט"ס וצ"ל רמב"ן).
 2. מיקל: פסק כרבי נתן בר יוסף.
 (א) רמב"ם (הל' איס"ב פרק ט' הל' ז') – "ולא במקבל טומאה אלא א"כ היה לבן אבל כלי צבעונין אין חוששין לכתם הנמצא בהן, לפיכך תקנו חכמים שתלבש האשה בגדי צבעונין כדי להצילה מדין הכתמים".
 (ב) האשכול (סי' מ"ב).
 (ג) רא"ש (נדה פרק ט' סי' א' השני) – "הרמב"ן ז"ל פסק כתנא קמא והרמב"ם ז"ל כרבי יונתן ובכתמים שומעין להקל".
 (ד) ריטב"א (נדה דף סא:) – "וקיימא לן כרבנן בין לענין כתמים בין לענין אבלות".
 (ה) טור (סעי' י') – "וכתם הנמצא על בגד צבוע פליגי בה תנא קמא מטמא ורבי יונתן מטהר ופסק הרמב"ן כת"ק והרמב"ם כרבי יונתן וכתב א"א הרא"ש ז"ל ובכתמים שומעין להקל".
 (ו) האגור (סי' אלף שס"ז) – "כתם שנמצא על בגד צבוע פליגי בה. תנא קמא מטמא ור' יונתן מטהר. הרמב"ן פסק כתנא קמא. והרמב"ם פסק כר' יונתן. וכתב הרא"ש בכתמים שומעין להקל".
 (ז) אורחות חיים (הל' נדה אות ב') – "ואפילו במקבל טומאה אם לא היה לבן לפיכך תקנו חכמים שתלבש האשה בגדי צבעונין כדי שתנצל מדין הכתמים".
 3. המחמיר תע"ב.
 (א) רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' סוף שער ד') – "הכתם הנמצא על גבי צבעונין יש מי שהורה להקל אלא המחמיר בדברים אלו תבא עליו ברכה".

ב. פוסקים.

1. מחמיר.

- (א) בית הלל (ס"ק ב') – "כבר קבלו עליהם בנות ישראל חומרא זו שלא תלבוש בגדי צבעונין מכמה דורות והוי דברים המותרים ואחרים נוהגין בו איסור אי אתה רשאי להתירה לפנייהם ומכל שכן כאן לדעת הרמב"ם הוא מדינא טמא יש להחמיר".
 (ב) ע"י דגול מרובה (על מחבר סעי' י') – "קשה להקל נגד שלשה חמורי עולם".
 (ג) מקור חיים (ס"ק מ"ח) – "ומי ירום ראש להקל נגד רש"י ורמב"ן וכל הני ראשונים ובפרט נגד הת"ק דנחשב בכל מקום כרבים וכסתם מתניתן וצ"ע גדול. ונראה לי שלא להקל בזה וכן ראיתי בספר בית הלל דכתב המנהג להחמיר".
 (ד) ע"י הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' כ"ה) – "והנה שאלתי את רבנו איך קי"ל בדין כתם יותר מכגריס הנמצא על בגד צבוע. והשיב דמאחר שהדגמ"ר (הנוב"י) היה מגדולי הפוסקים יש להחמיר כדבריו. אמנם בודאי יש לצרף הקולא של בגדי צבעונים לצדדים אחרים של היתר שיש בהנדון".
 2. מיקל.
 (א) מחבר (סעי' י') – "כן כתם שנמצא על בגד צבוע, טהורה".
 (ב) רמ"א (סעי' י') – "לפיכך, תלבש האשה בגדי צבעונין, כדי להצילה מכתמים".
 (ג) לבוש (סעי' י') – "לפיכך תלבש האשה בגדי צבעונין כדי להצילה מכתמים".
 (ד) תשובה מאהבה (ח"א סי' קס"ג) – "לדעת רוב הפוסקי' הרמב"ם והרשב"א וה"ה והרא"ש והטור ובי"ש וש"ע והרמ"א והט"ז כלם כאחד עונים שאין חוששין בהם משום כתם ואין האחרוני' פצו פה ואמרו דבר נגדם להחמיר וכן הורו המורים בכל מקום".
 (ה) ברכי יוסף (ס"ק ד') – "הגהה. לפיכך תלבש האשה בדדי צבעונין וכו'. תמהתי על הרב בזה, שלא השגיח בהגהות מיימוניות פ"ט דאסורי ביאה (אות ו) דדין זה אינו אלא לטהרות דוקא ולא לבעלה, ועל קמאי דקמן שלא העירו עליו תמהתי ביותר, וחלילה לסמוך עליו בזה. הרב דוד קוריאנאלדי בהגהותיו כ"י. ולי ההדיוט נראה שאין כאן תימה, דהגם דהגהמ"י כתבו זה בשם רבינו שמחה ומשם ראב"ן, דאם ניכר הכתם טמא, מ"מ מהרמב"ם (הל' איסו"ב פ"ט ה"ז) ושאר פוסקים שפסקו כרבי יונתן (נדה סא ב), מוכח דפליגי על רבינו שמחה וראב"ן, וכתמים דרבנן (נדה נט א), ומשו"ה נקט להקל. וזה פשוט. וזה גם כן דעת מרן".
 (ו) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ט') – "וכן לא גזרו בכתם שנמצא על בגד צבוע ולפיכך עצה טובה שתלבש אשה ותציע על מטתה בגדי צבעונין כדי להצילה מכתמים ואין חילוק בין אם הוא צבוע אדום או שאר צבעונין (סעיף י')".

- (ז) חת"ס (י"ד סי' קס"א) – "לדינא דקיי"ל כרמ"א דאשה הלובשת בגדי צבעונים מצלת על כתמים שלא לחוש לדברי רבינו שמחה".
- (ח) ערה"ש (סעי' מ"ד) – "והגם שי"א דצבועים הוא רק לטהרת הבגד ולא לטהרת האשה מ"מ רוב הפוסקים לא ס"ל כן ולא הובא דעתם כלל בטור וש"ע".
- (ט) שו"ת ערוגת הבושם (ח"ב סי' קס"ו) – "דכבר הלכה רוחית בישראל לפסוק כשיטות המחבר והרמ"א, וכן היא שיטת רוב ראשונים ואחרונים".
- (י) אג"מ (לתורה והוראה ח"ב עמ' כ"א) – "ומדלא הביא המחבר והרמ"א חולקים בדבר וכתמים מדרבנן נקטינן לקולא כנגד שלשה חמורי עולם".
- (יא) הגר"חפ"ש זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' כ"ה הע' י"ח) – "ושאלתי את הגר"חפ"ש שיינברג זצ"ל אם ניכר שיש דם גמור על בגד צבוע, אם טהורה היא אם לא, והשיב שלא גזרו דין כתם על בגד צבוע אף אם ניכר הדם, וטהורה".
- (יב) יביע אומר (ח"ג י"ד סי' י', ח"ט או"ח סי' צ"ב אות ט"ז).
- (יג) שערי טהרה (סי' כ"ב אות ז' ס"ק א').
3. המחמיר תע"ב.
- (א) לחז"ש (לחם ס"ק ל"ח).
- (ב) בדה"ש (ס"ק קט"ז).
- (ג) פתחי דעת (פרק נ' סעי' כ"ז) – "אמנם הרשב"א ...".
4. מראי מקומות.
- (א) שבט הלוי (ח"ב סי' צ"ט סי' ק"צ סעי' י') – "כתם שנמצא על בגד צבוע טהורה, ובדגול מרבבה הקשה דקשה להקל נגד שלשה חמורי עולם יעוי"ש ונ"ב ומ"מ כל הפוסקים האחרונים פסקו להקל כדעת השו"ע והרמ"א אבל פלא בעיני שלא העירו מדברי הרשב"א בתורת הבית הקצר, הובא גם בב"י כאן, שסיים על דין זה והמחמיר תבוא עליו ברכה, וצ"ע".
- (ב) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קל"ט, אות ק"מ) – "היות שאין מצוי 'כתמים' בזמנינו דבדרך כלל הם ראיות (וראי' דאם תעשה בדיקה תמצא דם) לכן אין להקל בבגד צבוע, אולם בפחות מכגריס ועוד מסתבר לתלות בדבר אחר ... אולם בבגד צבוע שאין מכירין מראיתו, גם לא על הידים, מותרת".

ג. ריבוי דם.

1. מיקל.
- (א) חוט שני (חק וזמן פרק ב' הע' כ"א) – "... דהוא הדין והוא הטעם בכתם על בג"צ".
- (ב) הגר"ש ז' אולמאן (חק וזמן פרק ב' הע' כ"א).
2. מחמיר, אמדינן שהיה בהרגשה.
- (א) אג"מ (חק וזמן פרק ב' הע' כ"א, רשומי אהרן ח"א י"ד סי' ק"צ אות א') – "דאם יש דם מספיק כדי לכסות כל תחתית הבגד [הרגיל סמוך לבשרן], אמדינן שהיה בהרגשה".
- (ב) אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל פרק א' סוף הע' ק"ג) – "דאף שנוהגים להקל בכתם על בגד צבוע מ"מ אם יש כ"כ דם על הבגד שלפי ראות עיני המורה **א"א לבא בלא הרגשה** יש להחמיר".
- (ג) שבה"ל (חק וזמן פרק ב' הע' כ"א).
- (ג) חזקת טהרה (חק וזמן פרק ב' הע' כ"א).
- (ד) מנחת חן (ח"ב י"ד סי' מ"א אות ה', סי' מ"ז אות א') – "אמנם עדיין יש לדון מה נחשב 'הרבה דם', והפוסקים לא נתנו שיעור ברור לזה, והכל לפי ראות עיני המורה".
- (ה) ארחות טהרה (פרק א' סעי' ח') – "אפילו בגודל של כמה שקלים עד לגודל אורך ורוחב של כשלוש אצבעות גדולות שהוא כששה ס"מ על תשעה ס"מ לא מטמא, וכן אם ראתה אפילו פעמיים ביום אחד בגודל אורך ורוחב של כשתי אצבעות גדולות שהוא כארבעה ס"מ על תשעה ס"מ לא נטמאת, ואם ראתה בפעם אחת כתם בגודל של יותר מאורך ורוחב של כשלוש אצבעות גדולות, או שראתה ביום אחד יותר משתי פעמים בגודל אורך ורוחב של כשתי אצבעות גדולות, יש לעשות שאלת רב אם הוא עדיין בגדר של כתם וטהורה, או שנקרא וסת ונטמאת וצריך לחשוש בחודש הבא לראייה זו כוסת ממש".
- (ו) אהל שרה (עמ' י"א) – "והנה שיעור ריבוי הדם לענין זה שנחשב כדם בהרגשה לא נתפרש בפוסקים, ותלוי לפי ראות עיני המורה".
3. יש לעשות בדיקה.
- (א) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (חק וזמן פרק ב' הע' כ"ב) – "דבכתם דברור לן דלא הוי אלא כתם, אין מקור ולא חיוב לבדוק אחר מציאתו בשום פעם, אבל בנ"ד דלא ברירא לן מילתא כלל מה הוא דם זה דיש לצדד דאינו כתם אלא ראייה, אין לטהרה כ"א ע"י בדיקה, כל שעדיין אפשר לה לבדוק, (דהיינו שהכתם עדיין לח)".
- (ב) רבבות אפרים (חק וזמן פרק ב' הע' כ"ב).
- (ג) הגר"מ גראס (חק וזמן פרק ב' הע' כ"ב).
4. דעת יביע אומר.
- (א) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' מ"א) – "שאלה: אשה שראתה דם בכמות כמו שהיא רואה בדרך כלל ביום שלישי של ווסתה, אך זה הראיה הייתה ללא הרגשה ונמשכה יומיים-שלושה. מה דינה. תשובה: תיפוק ליה [שהיא טמאה] מדין כתם. ואמרת לרבנו שראייתה הייתה על גבי בגדים צבעונים. וענה מו"ר נר"ו: אם כן תטבול ללא ברכה".

(ב) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' מ"ב) – "שאלה: שמעתי פעם מרבנו שריבוי דמים אצל האשה אפילו אם היה ללא הרגשה ע"ג בגד צבעוני או שאינו מקבל טומאה, אנו דנים אותו כווסת. מה הגדרת ריבוי דמים. תשובה: כמו בווסת. ואמרתי לרבנו לפעמים זה כמו ביום החמישי של הווסת, אם גם זה נחשב כווסת. וענה מו"ר נר"ו: שהוא לא יודע הגדרה ברורה בזה".

(ג) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רנ"ב) – "שאלה: אשה שראתה הרבה דם על גבי בגד צבעוני ללא הרגשה, האם כאן אם ראתה הרבה תהא טמאה כמו שרבינו פוסק בפד שאמרין אולי הייתה לה הרגשה ולא שמה לב. תשובה: צבעוני זה לא טמא [הסגנון בערך]".

5. מראי מקומות – הגרש"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ו אות ו'), נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' י"ז), חק וזמן (פרק ב' סעי' י').

(א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק א' כתם אות ח' ד"ה והנה) – "והנה אע"פ שבגד צבוע הכתם שעליו טהור, אם תראה דם הרבה על בגד צבוע צריכה לשאול לחכם, מפני שמסתמא הרי זה ראיית דם ממש כדרך ראיית הנשים - וטמאה".

(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' ל"ג) -

There are some who maintain that a stain the size of a half-dollar is tamei even when found upon a colored garment. There seems to be **no source** for this in Halachic literature. **However**, a stain as large as those stains a woman finds on her garments before menstruation is difficult to dismiss even if found on colored garments and even if she is unaware of any hargashah. This stain may be the beginning of her menstruation.

(ג) לגבי דבר שאינו מקבל טומאה - עי' לעיל.

(ד) לענין הברכה בטבילה - עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.

ד. האם יש דין בדיקה.

1. עי' לעיל, לגבי דבר שאינו מקבל טומאה.

ה. היתר צבעוניו: טעם.

1. רש"י (נדה דף סא: ד"ה להקל) – "להקל על כתמיהן. שאין הכתם ניכר בו כמראה דם גמור".

(א) פ"י, אינו ניכר הד' דמים מן התורה – חשב האפוד (ח"ב סי' צ"ב ד"ה שוב), מנחת אשר (סי' ב' אות ה' ד"ה אמנם, "דכיון דבימי חז"ל היו בקיאים בחמשת מיני דמים כמבואר בנדה י"ט ע"א מסתבר דבבחינה דקה זו בין דם לדם כל בגדי צבעונים אפילו בהירים מטשטשים את צבע הדם ומשום כך לא גזרו בבג"צ כלל, וממילא אף לדידן דאין אנו בקיאים במראה הדמים ולפי חומרא דידן אין בין צבעונים בהירים לבגדי לבן מ"מ כיון שלא גזרו לא גזרו. אך מ"מ כיון כאשר ניכר שהוא דם ממש ראוי לחוש כפי שמבואר לעיל"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ג), משמרת הטהרה (פרק ג' הע' מ"א).

(ב) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד סי' קפ"ג סעי' א' ד"ה ועיין) – "וכמו שעל בגדים צבועין לא גזרו משום שלא ניכר כל כך בהרבה מיני צבע (נדה ס"א ע"ב רש"י ד"ה להקל) שלכן אף באלו שניכר בהם לא גזרו".

(ג) מראי מקומות – מקור חיים (ס"ק מ"ה, לשונו מובא לקמן), דרכ"ל (ס"ק ס"ב), יד דוד (בשו"ע של מכון ירושלים, אות י"ג).

ו. לא גזרו, או תליה.

1. לא גזרו.

(א) האשכול (סי' מ"ב) – "דלא גזרו אלא על בגד לבן".

(ב) מעיל צדקה (סי' כ' ד"ה והיותר, סי' כ"ז ד"ה והנה נתקשתי) – "שלא גזרו על הכתמים דבגד צבוע".

(ג) אדני פז (סי' כ') – "בגדי צבעונין לא גזרו".

(ד) הגרש"ק זצ"ל (מי נדה דף טו. תד"ה אמר ד"ה ובני) – "בבגדי צבעונין שלא תקנו חז"ל דין כתם כלל ולא הוי בהו תקנות כתמים כלל".

(ה) לבנון נטע (ס"ק ט"ו) – "בבגד צבוע מעיקרא לא גזרו".

(ו) אג"מ (לתורה והוראה ח"ב עמ' כ"א ד"ה ולאן).

(ז) חשב האפוד (ח"ב סי' צ"ב ד"ה הנה, ד"ה ובזמן).

(ח) דברי יציב (יו"ד סי' פ"ט אות ה' ד"ה וגם).

(ט) הגרש"ש זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' כ"ה הע' י"ח, אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ד אות א') - לשונו מובא לעיל.

(י) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קי"ז) – "כתם הנמצא על בגד צבוע לא גזרו בו חכמים, והיא טהורה גם בנמצא במכנס צבוע המהודק לגופה".

(יא) ששבה"ל (ס"ק ד').

(יב) בדה"ש (ס"ק ק"ט).

(יג) חוט שני (ס"ק י"ג).

(יד) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' כ').

(טו) דרכי טהרה (סוף עמ' כ"ג) - "לא גזרו דין כתמים בבגדים צבעונים".

(טז) יבקש תורה (שו"ע סי' ס"ט ד"ה ועוד).

(יז) מנחת אשר (סי' ב' אות ה' ד"ה אמנם) – "מ"מ כיון שלא גזרו לא גזרו".

יח) פתחי דעת (פרק נ' סעי' כ"ז) – "לא גזרו עליו".

לט] גדרי ההלכה.

א. ניכר שהכתם דם ממש.

1. מיקל.

א) בצל החכמה (ח"ה סי' קמ"ט) – "כתם בבגד צבוע גם אם ניכר בו שהוא דם טהורו חז"ל".

ב) חשב האפוד (ח"ב סי' צ"ב).

ג) הגרחה"ש זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' כ"ה הע' י"ח) - לשונו מובא לעיל.

ד) ששבה"ל (סיכום אות ח', שבט הלוי ח"ב סי' פ"ז) – "יהיה איך שיהיה עכ"פ דברי המ"צ מפורשים להקל גם בשיטת רש"י - וכיון דברמב"ם והגה מי"א מפורש להקל וכמש"כ גם המ"צ לדעתו - ודברי רש"י אין הוכחה שמחמיר וכן סתימת הפוסקים מפורש בודאי הדבר נוטה להקל בכל אופן".

ה) דברי משה (סי' ס"ד אות י', חשב האפוד ח"ב סי' צ"ב ד"ה ובאתי).

ו) חוט שני (ס"ק י"ג אות א') – "המוצאת כתם בבגדי צבעונים, הרי היא טהורה, מפני שאין הדם ניכר בו, ואפילו אם הכתם נראה כדם ממש, ואפ"ל הוא יותר מכריס, הרי היא טהורה".

ז) שערי טהרה (סי' כ"ב אות ז' ס"ק ז').

ח) נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' י"ז) – "אם נמצא הכתם על בגד צבוע או בגד שאינו מקבל טומאה אפ"ל ניכר שהוא דם יותר מגריס טהורה".

ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ז).

2. מחמיר.

א) מקור חיים (ס"ק מ"ח) – "מדברי רש"י דהבאתי בתפארת צבי ס"ק ו' דמפרש בדברי ר' נתן ב"י שאין הכתם ניכר בו כמראה דם גמור עכ"ל משמע הא ניכר בו טמאה".

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקט"ו אות ע"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות כ"ז) – "כתם שנמצא על בגד צבוע, אפילו שניכר שודאי הוא דם מ"מ טהורה, דאע"פ שמתחילה הקילו בבגד צבוע משום דאין הדם ניכר בו, כמו שפירש"י בנדה (דף ס"א ע"ב), מ"מ הקילו בבגד צבוע בכל אופן, ואף שיש שכבה של דם על הבגד וניכר ודאי שזה דם".

ב) הגריש"א זצ"ל (חק וזמן עמ' פ"ד ד"ה מצד, בשבילי הטהרה ריש סי' מ"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה הע' ל"ו) – "שלא להקל בבגד צבוע אם ניכר בו שהוא דם".

ג) מראי מקומות – הליכות ישראל (נדה ח"א סי' כ"ה הע' י"ח).

4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ס"ב), מראה כהן (עמ' ל"א), מנחת אשר (סי' ב' אות ה' ד"ה ובכלל, "וצ"ע בזה").

ב. בגד שצידו אחד צבעונין וצידו אחר לבן, ועבר הכתם גם לצד הלבן.

1. מחמיר.

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ק"צ אות ב') – "כתם שנתפשט מהבגד צבוע לבגד לבן הנמצא תחתיו אם יש בו שיעור גריס על הבגד הלבן תהיה טמאה".

ב) ציץ אליעזר (ח"ו סי' כ"ג אות ט"ז) – "הרי דהך דינא דכלי שאמק"ט אינו מטמא בכתמים מתחלק אפ"ל בכלי א' וטהור כשהוא בצד שאמק"ט וטמא כשהוא בצד המק"ט, וא"כ ה"ה ה"נ בדין בגד צבוע טהור הכתם כשנמצא בצד הצבוע, וטמא הכתם כשנמצא או עבר בהצד שאינו צבוע".

ג) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקט"ז אות פ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות כ"ד) – "הרי היא טמאה, ואין בזה את ההיתר של בגדי צבעונים".

ד) עי' ביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"ז אות ב', טהרת הבית ח"א עמ' שצ"ו) – "שפשוט שאם נמצא הכתם על צידו הצבוע של הבגד הסמוך לבשרה, וחדר עמוק עד שנראה הכתם היטב גם בצדו הלבן, ויש בו כגריס ועוד, טמאה ... ומ"מ בחלוק שאינו סמוך לבשרה, הרוצה לסמוך להקל על דברי הרב בצל החכמה, יש לו על מה שיסמוך".

ה) פרדס שמחה (ס"ק ל"ה אות ה') – "ועבר הכתם מהצד הצבוע לצד הלבן, טמאה".

ו) חוט שני (ס"ק י"ג אות ו') – "בגד שצידו האחד צבוע, ונמצא עליו הכתם, וצידו השני הוא לבן, והכתם עבר לשם, אין לבגד זה קולא ד'בגדי צבעונים".

ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ח).

2. מיקל.

א) בצל החכמה (ח"ה סי' קמ"ט) – "בבגד שצדו אחד לבן וצדו השני צבוע, אם בא הכתם על צדו הצבוע אעפ"י שניכר בו שהוא דם טהורו חז"ל, ממילא גם אם אח"כ נתחלחל הכתם ועבר על צדו השני של הבגד שהוא לבן, אין כאן כתם המטמא, שהרי דם שטהורו חז"ל הוא שעבר לצדו הלבן של הבגד, ואם היתה באה לישאל קודם שעבר לצדו השני היינו מטהרין אותה, אם כן ה"ה בעבר הדם כבר, דומיא דבגד לבן שנגע בכתם לח שע"ג בגד צבוע דלעיל".

ב) עי' שערי טהרה (סי' כ"ב אות ז' ס"ק י"א, ס"ק י"ב) – "שאם צד הפנימי של הבגד צבוע, וצד החיצון לבן ונמצא כתם שעבר לחותו, ג"כ על צד הלבן אפשר שהיא טהורה. משא"כ באם צד הפנימי לבן וצד החיצון צבוע בזה טמאה".

ג) נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' י"ג) – "בגד שצדו האחד צבוע וצדו השני לבן, ועבר הכתם מהצד הצבוע לצד הלבן, אינו טמא משום כתם".

3. מראי מקומות – חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ"ה אות ה').

(א) הגר"א בבבצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט) – "שאלה: אשה שלובש תחתונים שחורים ומצא יותר מכגריס על בגד עליון לבן האם יכולה להקל כמו שמצא על בגד צבוע. תשובה: לא".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A woman wearing colored undergarments found a kesem. It wasn't large enough for a reiya - but it seeped through and there was a gris on the inside of her thigh. The only way for it to get there was to go through the colored garment. Is that a problem?

R' Y. Berkovits wrote: The מציאה was on the leg so it's a kesem found on the guf. [Although I know there are mekilim regarding black pads with white underneath.]

ג. בגד לבן שנגע בכתם לח שע"ג בגד צבוע.

1. מיקל.

(א) בצל החכמה (ח"ה סי' קמ"ט, ח"ו סי' קכ"ה אות ב') – "בגד לבן נגע בכתם לח שע"ג בגד צבוע ונראה בבגד הלבן שהוא דם גמור, אפ"ה לא תטמא היא משום כתם".

(ב) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' י"ז אות ב') – "גם כשנגע בו אח"כ בבגד לבן, הו"ל כאילו נגע בכתם טהור, ושוב אין לטמא אותה".

יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קי"ג) – "שאלה: אשה מצאה כתם על גבי בגד צבועני שבמידה והוא היה על גבי בגד לבן, היינו רואים שהוא אדום, האם זה מטמא. כן מה הדין אם העבירו את המראה מבגד זה לבגד אחר בצבע לבן ורואים שהוא אדום. האם זה מטמא אותה. תשובה: טהור".

(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' א').

(ד) הגרש"ז אולמאן שליט"א (חק וזמן פרק ב' הע' מ"ה).

(ה) נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' ט"ז) – "מצאה כתם על בגד צבוע או על דבר שאינו מקבל טומאה, וקנחתו בדבר לבן או המקבל טומאה, מ"מ טהורה".

(ו) חק וזמן (פרק ב' סעי' כ').

2. מחמיר.

(א) עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ק"צ אות ב') - לישונו מובא לעיל.

(ב) עי' אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, על סי' ק"צ תשובה ג') – "שאלת: אשה שמצאה דם שודאי בא מגופה (בלא הרגשה) על בגד צבוע, ונגעה בו בידה, וניכר שפיר שזה דם, מה דינה. תשובה: טמאה, דכל ההיתר של בגד צבוע הוא מפני שאינו ניכר, ועתה שניכר על גופה ורואים שהוא דם הרי היא טמאה".

(ג) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"א) – "כתבו רוב הפוסקים אם הדם עבר דרך בגד צבוע ויצא על בגד לבן שמתחתיו, טמאה".

(ד) אהל שרה (עמ' ו' ד"ה ויש).

ד. דם עבה על צבעונים: אפשר לקלפו וכדו'.

1. מחמיר.

(א) אג"מ (חק וזמן פרק ב' הע' י"ז).

(ב) באר משה (ח"ד סי' ס"ה) – "בסמיכות דם אין להתיר גם בבגד צבוע, ולא רק בבגד הסמוך לבשר אלא אפילו בבגד שאינו סמוך לבשר".

1) עי' באר משה (חק וזמן פרק ב' הע' י"ז) – "והשיב לו אביו דחומרא זו שכתב בשו"ת בא"מ היא חומרת עצמו".

(ג) הגרש"ז א"צ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ד' סעי' כ"א) – "ראתה כתם בבגד צבועני אך יש על זה ממשות דם שאפשר להעבירו על היד או על בגד לבן ויראו שהוא אדום, יש להחמיר וטמאה".

(ד) חוט שני (ס"ק י"ג ד"ה ודע, ס"ק י"ד דין קינוח אות ב') – "שכתם הנמצא על צבעונים אם אפשר לקלפו, ולהבחין אם הוא נוטה לאדמיות או לשחרות, אין בזה את הקולא דבגדי צבעונים".

(ה) פתחי דעת (פרק נ' סעי' ל').

2. מיקל.

(א) אבן ישראל (חק וזמן פרק ב' הע' י"ח).

(ב) רבבות אפרים (חק וזמן פרק ב' הע' י"ח).

(ג) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (חק וזמן פרק ב' הע' י"ח).

(ד) מנחת אשר (סי' ב' אות ז' ד"ה וגם) – "בחוט שני ... חידוש הוא שלא מצינו בדברי הפוסקים, והלא כל כתם, אפשר להצמיד לו בגד לבן כשהוא לח ולבודקו ולא מצינו שום מקור שצריך לעשות כן, ומשו"כ נראה יותר דכיון דלא גזרו דין כתמים על בגדי צבעונים אינו צריך לעשות שום השתדלות לבודקו דמה שלא אסרו חכמים אין בו איסור כלל".

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) מיקל.

1) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקט"ו אות ע"ח, חק וזמן פרק ב' הע' י"ח, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות כ"ט) – "כתם של דם יבש כגון קרטין אדומים, אף שהוא נפרד מן הבגד ועומד בפני עצמו ואדמומיתו ניכר שפיר אף על הצבוע, מ"מ

היא טהורה, כיון שבכתם שנמצא על דבר צבועני לא גזרו כלל טומאת כתמים".

(ב) מחמיר.

1. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק נ' הע' מ"א).
 4. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' י"ז), יבקש תורה (שו"ע סי' ס"ט), חק וזמן (פרק ב' סעי' ח').
 (א) לענין בגדי שאינו מקבל טומאה - עי' לעיל. [ושם, החוט שני כ' להקל].

מ] כתם שחלקו על מקום לבן וחלקו על מקום צבוע.

א. מחמיר.

1. תשובה מאהבה (ח"א סי' קס"ג) – "נמצא שיעור כתם חציו על הצבוע וחציו על הלבן יש להחמיר כשלשה עמודי עולם שמחמירי בכל בגד צבוע אפי' כלו הפוך אדום אלא שראיתי בשו"ת מעיל צדקה ... וכן העתיקו להלכה ולמעשה בעל סדרי טהרה ... ולי הדבר צ"ע דודאי באופן זה יש להחמיר כשלשה עמודי עולם אחרי שאין המטהרים בבגדי צבעוני' מטהרים על אופן זה".
2. חו"ד (חי' ס"ק י"ג, בי' ס"ק ט') – "ואם מקצתו צבוע ונמצא חצי גריס על מקום הצבוע וחצי גריס על מקום הלבן טמא".
3. תפארת צבי (יו"ד סי' כ"ד, הו"ד בפת"ת ס"ק כ').
4. לחו"ש (ס"ק מ') – "הכתם חציו על הלבן וחציו על הצבוע וניכר שהכל הוא כתם אחד טמא. חו"ד".
5. מהרי"ץ דושינסקי (סי' ע"ה ד"ה וממילא) – "דנראה להחמיר אפילו אם אין שיעור גריס בחוץ לצבע וכמו שהביא בחו"ד".
6. עי' אג"מ (יו"ד ח"ג סוף סי' נ"ג, לתורה והוראה ח"ב עמ' כ"ב) – "ולדינא כיון שטעם החו"ד מסתבר מהראוי להחמיר כהחו"ד אף שהוא איסור דרבנן ואף שרוב אחרונים סוברים כהמעיל צדקה, אבל במי שאין לו בנים ובשעת הדחק יש להקל כהמעיל צדקה".
7. ששבה"ל (סיכום אות י"ב).
8. מנחת אשר (סי' ב' אות ה' ד"ה ולכאורה) – "וראוי להחמיר בזה".

ב. אין הצבוע טמא, אבל מצרפין את חלק הלבן שסביבו לשיעור גריס ועוד.

1. מעיל צדקה (סי' ס"ב ד"ה ובדין) – "שאינן חלק שע"ג הצבוע מצטרף להשלים השיעור ... אבל כל שיש בשני חלקי הלבן כשיעור והוא מתחבר כאחד עם החלק שע"ג הצבוע נ"ל להחמיר".
2. סד"ט (ס"ק כ"א) – "בתשובת מעיל צדקה ...".
3. מחצית השקל (סוף ס"ק ט"ז) – "בתשובת מעיל צדקה ...".
4. רע"א (על סעי' י') – "אם הוא מנומר צבע על לבן והכתם על הצבע ויוצא על קצותי' על הלבן אם במה שיש על הלבן יש בו כשיעור הצבע מצרפן לכתם א' אבל אם אין בו כשיעור רק בהצטרפות שעל הצבע טהורה. ת' מעיל צדקה (ס"ב)".
5. חפ"א (כלל קי"ג סעי' י') – "כתם שנמצא על בגד מנומר בגווני לבנים וגם שאר צבעים כמו גראטקעס (ובלשון אשכנז אין ווערפיל) ולא היה כשיעור על לבן אחד אף על גב שכשנצטרף עמה מה שעל הצבע יש בו כשיעור אינו מצטרף אבל אם עבר הכתם בלבן השני ובב' הלבנים יש בהם כשיעור כתם אף על פי שהצבע הוא באמצע כיון שעל כל פנים הכתם עובר גם על הצבוע מחבר הלבנים ליחשב כאחד וטמא אבל אם אינו עובר גם על הצבוע אין ב' הלבנים מצטרפין (סדרי טהרה ס"ק כ"א בשם תשובת מעיל צדקה) ואם שתיו צבוע וערבו לבן או להיפך הכל הולך אחר הנראה".
6. עי' ערה"ש (סעי' מ"ד) – "בגד שיש בו הרבה גוונין מקצתו לבן ומקצתו צבוע וכן הולך כל הבגד באופן זה והלך הכתם מלבן ללבן בהפסק צבע והכתם הלך על פני כולם נהי שאין הצבוע מצטרף לכגריס מ"מ וודאי דגם אינו מפסיק ואם יש בשני הלבנים כגריס טמא וכן הסכימו הגדולים ויש מחמירים דגם הצבוע מצטרף לכגריס אל הלבן וצ"ע [כן פסק הח"ד סק"ט והביא ראיה מתשו' רמ"א שבט"ז סוף סי' זה ע"ש ואין זה דמיון כלל דהא הכא חכמים תקנו שלא לטמאות כתם בצבעונין ואיך נצרפנו ואף שע"פ דברי רש"י שהבאנו יש ליישב זה מ"מ לא נראה כן ודו"ק"]".
7. צמח צדק (פסקי דינים סעי' י', עמ' רנ"ג) – "אין הצבוע מצטרף עמו ... ויש בין שני הלבנים כגריס ועוד. מצטרפים יחד. ואין הצבוע הפסק".
8. יד דוד (בשו"ע של מכון ירושלים, אות י"ג).
9. שערי טוהר (שער י' סעי' י"ג) – "ויש מקילין ויש לסמוך להקל ... ויש שיעור כתם בצירוף בלבן שבזה ובזה טמא לכ"ע".
10. הגרחה"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ז אות י').
11. יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"ז אות א', טהרת הבית עמ' צ"ה) – "שהעיקר כדברי רוב האחרונים, שאם יש בשני חלקי הכתמים שיעור כגריס ועוד, אין המקום הצבוע מפסיק ביניהם".
12. חוט שני (ס"ק י"ג אות ז') – "בגד מנומר שהכתם נמצא גם על החלק הצבוע וגם על החלק הלבן, אם יש בבגד שבחלק הלבן, שיעור כגריס, הרי זה מצטרף לטמא, אף שהלבן מחולק לכמה חלקים, מכיון שכל הכתם נראה אחד".
13. פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' ר"ה, ריש עמ' ר"ו).
14. קיצור שו"ע (פרק י"ד סעי' ז' - סעי' י"ב).
15. דרכי טהרה (עמ' כ"ד).
16. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' קפ"א, הע' ר"ה) – "שהמנהג להקל כרע"א".
17. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' נ').
18. ארחות טהרה (פרק א' סעי' י"א, סעי' י"ב) – "אם חלק הבד הצבעוני עובר בתוך חלק הבד הלבן ונמצא כתם דם על החלק הצבעוני ועל שני חלקי הלבן שבשני עברי הצבעוני, אם כולו כתם דם אחד הדם שעל שני חלקי הלבן מצטרפים לשיעור המטמא והדם שעל הצבעוני באמצע אינו מצטרף לשיעור".
19. אהל שרה (עמ' ז', עי' הע' ו').
20. פתחי דעת (פרק נ' סעי' ל"ב).

ג. מיקל, וגם אינו מצטרף הב' מקומות לבנות לגריס.

1. עי' גר"ז (ס"ק כ"ג) – "ובגד מנומר בגוונים רבים לבנים ומיני צבעונים ונמצא כתם אחד מקצתו על נימור הלבן ומקצתו על הצבוע אם אין על הלבן כגריס ועוד אין הצבוע מצטרף עמו אף על פי שנראה לעין שהכל כתם אחד מאחר שלא גזרו על הצבוע (ש"ת מעיל צדקה סי' ס"ב)".

א) פשוט בגר"ז, שגם לא מצטרף מה שעל מקומות לבנות – צמח צדק (פסקי דינים סעי' י', עמ' רנ"ג, "בשו"ע של רבינו ז"ל שלא העתיק זה. ונראה שאינו מסכים לזה לפי שמאחר שאין הצבוע מצטרף הרי הוא מפסיק"), עמק שאלה (י"ד סוף סי' ל"ז, "ובש"ע זקוני הגאון זי"ע העתיק דין המעיל צדקה דבכתם בלבן וצבוע אין מצטרף. ולא העתיק הדין המפורש באותה תשובה דמה שעל ב' הלבנים מצטרף. וע"כ נראה דחולק עליו"), ציץ אליעזר (ח"ו סי' כ"ג אות י"ח), יביע אומר (ח"ה י"ד סי' י"ז אות א').

2. אור יצחק (ח"א י"ד סי' כ"ט פרק א' כתם אות ח' ד"ה נמצא) – "הולכים בזה אחר מקום הלבן לבד לשיעור גריס. וכן אם היה קו צבעוני שמחלק את המקום הלבן – אין מצטרפים שני חלקי הלבן".

ד. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקט"ו אות ע"ט, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות כ"ה) – "יש להחמיר לצרפו כדעת החו"ד, כיון דבזמניו אין מצויים מאכולות".

2. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה קי"א, סוף תשובה קי"ח) – "בגד מנומר בצבעים, דהיינו שחלקו צבוע וחלקו לבן, ונמצא כתם חצי גריס על הצבוע וחצי גריס על הלבן – טהורה, ומ"מ חלק הצבוע לא נחשב להפסק בין שני הכתמים, ולכן אם יש חצי גריס על הלבן ועוד חצי גריס על לבן נוסף ובוד צבוע ביניהם וניכל שהכל אחד, הכתמים מצטרפים והיא טמאה".

ה. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק כ', ס"ק כ"א), דרכ"ת (ס"ק ס"ד), חשב האפוד (ח"ב סי' קל"ו), ציץ אליעזר (חט"ז סי' ע' אות א', "ובשעת הדחק תעשה שאלת חכם"), בדה"ש (ס"ק קט"ו), שערי טהרה (סי' כ"ב אות ז' ס"ק ט', ס"ק י', ס"ק י"ג), מראה כהן (עמ' ל"ב אות ד', אות ה'), משנת השלחן (סעי' ח' ס"ק ד'), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"א).

1. הגר"מ אליהו זצ"ל (מכתב בציץ אליעזר חט"ז סי' ע' אות א') – "בספר 'דרכי טהרה' עמוד כ"ד כתם הנמצא בבגד שהוא לבן וצבוע, ויש בחלק הלבן יותר מגריס ומחולק ע"י החלק הצבוע שכתבנו שם שהיא טמאה ... רצוי וחשוב להוסיף מה שכת"ר העיר ולכתוב שאם יהא לאשה כדבר הזה תפנה לרב בשאלה".

מא] הצבע.

א. איזה צבע.

1. כל מיני צבע.

א) מעיל צדקה (סי' ס"ב ד"ה דע) – "דע בני כי כל הצבעים מצילין מן הכתמים ... ש"מ דכל מיני צבעונים מצילין".

ב) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ט') – "ואין חילוק בין אם הוא צבוע אדום או שאר צבעונים".

ג) גר"ז (ס"ק כ"ג) – "ואין חילוק בין צבע אדום לשאר צבעונים".

ד) לחו"ש (לחם ס"ק ל"ט) – "בכל מיני צבע לאו דוקא אדום".

ה) ערה"ש (סעי' מ"ד) – "וכל מין צבע אינו מטמא בכתם".

ב. צבע בהיר (pastel colors).

1. מחמיר.

א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קי"ח, לבושי עז ס"ק ו' ד"ה אמנם, בדין י"ד, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות כ"א) – "אם הבגד צבוע בצבע בהיר [כצהוב בהיר וכדומה] וניכר הכתם הוא דם ממש - יש להחמיר עליה לפי ראות עיני המורה".

עי' הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ג' הע' מ"ב) – "שהגדר בזה כל צבע שמקליש הדם ואינו נראה חוזק הדם כמו שהיה נראה בבגד לבן אע"פ שלפניו נראה דם גמור, מ"מ כיון דהצבע קלקל במראה הדם חשיב צבוע, שכן מקלקל גם בראיית ה' מיני דמים".

ב) שבט הלוי (ח"ב סי' פ"ז) – "סתירת הפוסקים מפורש בודאי הדבר נוטה להקל בכל אופן - מכ"מ בצבע הדומה כמעט ללבן והדם ניכר כבלבן ממש כמו הע"ל גע"ל וכדומה גם דעתי העני' נוטה להחמיר".

ששבה"ל (ס"ק ד', סיכום אות ח', סי' קצ"ו סעי' ג' ס"ק א' ד"ה וגדר) – "למעשה בצבע בהיר נראה להחמיר כיון שניכר בהם כלבן".

ג) חוט שני (ס"ק י"ג אות א' ד"ה ודע) – "ודע דכל גווני הצבעים, הרי הם בכלל 'בגדי צבעונים' שאינם מקבלים טומאת כתמים, שהרי אין ניכר בהם הדם. ואמנם אם הצבע בהיר מאור, כגון צהוב בהיר או תכלת בהיר, הרי הם אינם בכלל 'בגדי צבעונים' שהרי הדם ניכר בהם".

ד) פרדס שמחה (ס"ק ל"ה אות ב') – "בבגד צבוע בצבע בהיר כגון צהוב בהיר וכדו', יש להחמיר".

ה) עמק התשובה (ח"ו סי' תט"ו, קובץ בית תלמוד להוראה ח"א עמ' קס"ג סי' ר"ג) – "במהות בגד צבוע רגיל אני להורות דדין תורת בגד צבוע לענין כתם הוא רק כשצבעו הוא עמוק, אבל כשצבעו בהיר שקורין העל (אולי צ"ל געל) ע"ז אין לו דין בגד צבוע לענין כתם, דלא בעינן לבן ממש לענין כתם אלא שלא יהי' צבוע, והבן".

2. מיקל.

- (א) אג"מ (חק וזמן פרק ב' עמ' פ"ג ד"ה וכדבריהם, רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ק"צ אות י"ח) – "הגדר של בגד צבוע הוא אפילו כשהבגד הוא בצבע כחול בהיר".
- אג"מ (לתורה והוראה ח"ב עמ' כ"א) – "ולאו דווקא בבגד אדום דה"ה בשאר בגדי צבעונים, דלאו משום שאין ניכר בה מראה דם הוא דמי לנו בקיאין במראות דם כחז"ל אפילו להבחין בין דם טהור לדם טמא כספרי ר"פ שופטים וודאי היו בקיאין במראות דם בבגדי צבעונים באיזה צביעה שתהיה, אלא ע"כ דכתם שנמצא על בגדי צבעונים לא היה בכלל גזירת חכמים כנו"ל".
- (ב) באר משה (ח"ד סי' ס"ד) – "כל צבע שאינו לבן בכלל בגדים צבעונים".
- (ג) דברי יציב (יו"ד סוף סי' פ"ט) – "שייך בכל הצבעים".
- (ד) הגר"ח פ"ש זצ"ל (חק וזמן פרק ב' עמ' פ"ג ד"ה ועי', אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ו אות ז').
- (ה) הגר"ט גאלדשטיין (חק וזמן פרק ב' עמ' פ"ג ד"ה וכן).
- (ו) ציץ אליעזר (ח"ו סי' כ"ג) – "מכל הלין נראה ברור דיש לטהר כתמים בבגדי צבעונים בכל סוגי המיני צבעונים כל שלא הוי לבן וכן בכל כמות דם שנמצא כל שלא יצא זה מכלל דין כתמים".
- (ז) אבן ישראל (חק וזמן פרק ב' עמ' פ"ג ד"ה וכן) – "רק שצריך צבעו טוב ולא שהוא כבר דהוי (faded)".
- (ח) עי' הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ח חשון תשס"ט) – "שאלה: האם יש להקל בכתם יותר מכגריס על בגדי צבעונים בצבעים בהירים. תשובה: יתכן".
- (ט) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' כ') – "אין חילוק בצבע הבגד אם הוא אדום צהוב כחול שחור ירוק וכדו', ואף צהוב שצבעו נוטה לבהיר יש לו דין של בגד צבוע כל שבלא הצבע לא היה מראה הדם ניכר בו כל כך כמו עתה חשוב כבגד צבוע".
- (י) בדה"ש (ס"ק קי"א) – "וכל שאינו לבן בכלל צבוע היא".
- (יא) קיצור שו"ע (פרק י"ד סעי' ב') – "כשנמצא על בגדים מכל צבע אחר, אין האשה נאסרת על ידו".
- (יב) זרכי טהרה (סוף עמ' כ"ג) – "ואין זה משנה אם צבע הבגד בהיר וצבע הכתם כהה או להיפך, כי לא גזרו טומאת כתמים על בגד צבוע ... ויש מחמירים ואומרים שבבגד בהיר מאוד ג"כ אין קולא, ואין מחמירים כמותם".
- (יג) רבבות אפרים (חק וזמן פרק ב' עמ' פ"ג ד"ה וכן).
- (יד) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק א' כתם אות ח') – "וכל שאין הבגד לבן אפילו הוא בצבע חלש דינו כצבוע".
- (טו) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק חשון תשס"ט) – "שאלה: האם יש להקל בדם על בגדי צבעונים בצבעים בהירים, או דוקא צריך צבעים ממש. תשובה: יש להקל".
- (טז) שערי טהרה (סי' כ"ב אות ז' ס"ק ב') – "אין הבדל באיזה סוג צבע הוא צבוע ... אמנם אם הוא צבוע לבן יש להחמיר".
- (יז) הגר"ם ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"ב) – "יש להקל אא"כ הוא מלבן (לבן שאינו בהיר)".
- (יח) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ב' סעי' ה').
- (יט) חק וזמן (פרק ב' סעי' ה') – "ומכל מקום אפילו אם לבשה בגד בצבע בהיר (light colors) ונמצא בה כתם, טהורה".
- (כ) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ד) – "common practice".
- (כא) יבקש תורה (שו"ע סי' ס"ט ד"ה וכחילוק).
- (כב) מעדני אשר (נדה סי' ל"ב) – "ואילו היה חילוק בין הצבעים איך לא אשתמיט אף אחד מהאחרונים להשמיענו הלכתא גבירתא דא ולא לסתום בדבר שיש בו מכשול, אלא נראה דהיה פשיטא לכל האחרונים הנ"ל דלא גזרו טומאת כתמים בכל בגדי צבעונים ל"ש בהיר ל"ש כהה".
- (כג) ארחות טהרה (פרק א' סעי' ח') – "אפילו צבעוני בהיר כגון צהוב וכדומה שהדם ניכר עליו בבירור".
- (כד) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"א) – "גם כתם הנמצא על בגד בצבע בהיר כגון צהוב בהיר או ורוד בהיר [light yellow or light pink], ג"כ טהור, ואע"פ שניכר היטב שהוא דם, כיון דמ"מ באותם ה' מראות לא היה אפשר להבחין. [כן נהגו כאן בארה"ב, וכן שמעתי מתלמיד מקורב לרבי משה פיינשטיין זצ"ל שכך היה דעתו, אבל בארץ ישראל יש מחמירים בבגדים מצבעים אלון]".
- (כה) אהל שרה (עמ' ו').
3. מראי מקומות – חוקי חיים (ח"ג סי' ל"ד), נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' ט'), מראה כהן (עמ' ל"ב אות ב'), פתחי דעת (פרק נ' סעי' כ"ט).

ג. אפור בהיר, קרם בהיר, אוף וייט (off white).

1. מיקל.

(א) קנה בשם, היכל הוראה (ח"ה סוף סי' פ"ג, עמ' קס"ד) – "אמרתי שיש להתיר כאן, כיון שהבגד שעליו היה הכתם היה צבוע דהוי מחמת ריבוי הכביסות, ונעשה לצבע אפור בהיר והרי זה חשיב כבגד צבוע, כמו שפסק המחבר ביו"ד (סי' קצ סעי' י) דכתם שנמצא על בגד צבוע, טהורה, ע"כ. וקיבלתי מאאמו"ר זצ"ל שכל זמן שאינו לבן ממש נחשב כבגדי צבעונים, ואם הלבן נכהה מראיתו דינו כבגד צבעוני. עוד שאלתי את אאמו"ר זצ"ל על טלית קטן של צמר שצבעו לבן ונוטה לבעז', ואמר לי דגם זה נחשב לבגד צבעוני".

2. מחמיר.

(א) הגר"ש ז' אולמאן (חק וזמן פרק ב' עמ' פ"ד ד"ה ומ"מ).

(ב) הגר"ט גאלדשטיין (חק וזמן פרק ב' עמ' פ"ד ד"ה ומ"מ).

(ג) נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' ט') – "ובלבן דיהה יש להחמיר".

(ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ה) -

It is assumed that off-white or light beige colors are a variation of white and thus subject to the laws of kesamim.

(ה) מנחת אשר (סי' ב' אות ה' ד"ה ועוד) – "דבצבע אפור בהיר דינו כבגד לבן אף שאינו לבן ממש דמסתבר שבימי קדם לא היו בגדים לבנים וצחורים ממש כבימינו וכל צבע על בסיס לבן ובהיר הוא כלבנים לענין זה".

(ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"ב) - לשונו מובא לעיל.

(ז) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"א) – "אולם בגד שהוא בגווני לבן ('אופווייט') [off-white] אינו נחשב לבגד צבוע, וכן לפעמים בבגד בצבע בהיר [light] שאחר שנתכבס הרבה פעמים דוהה הצבע ונעשה כבגד לבן, ובפרט למטה במקום ששכיח שימצא הדם, וכיון ששם הוא לבן דינו כבגד לבן אע"פ ששאר הבגד עדיין צבוע".

(ח) אהל שרה (עמ' ו').

(ט) כל שכן המחמירים לעיל.

3. מראי מקומות – הרח"ש סגל (גם אני אודך ח"ג סי' פ"א).

ד. שנצבעו לבן.

1. מחמיר – בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' ל"ג, כ"ג, "דבצבוע לבן בכל ענין מטמא"), קנאת סופרים (השמטות לשנות חיים סי' קל"ד, האלף לך שלמה יו"ד סי' רכ"ט, "מראה לבן אינו בכלל סתם צבוע וסתם צבוע הוא רק שאר מינים ולא לבן"), טהרת ישראל (סעי' נ"ד, "יש לטמאה"), פרדס שמחה (ס"ק ל"ה אות ב'), בדה"ש (ס"ק קי"ב), שערי טהרה (סי' כ"ב אות ז' ס"ק ב'), "אם הוא צבוע לבן יש להחמיר"), נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' י'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' ב'), משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' כ').

ה. לבישת בגד תחתון שחור.

1. מחמיר, שלא תלבש.

(א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קי"ה ד"ה הגדר, משמרת הטהרה פרק ג' הע' מ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות כ') – "אך לא 'תהדר' לילך בבגד צבוע שחור כהה, וכמו ששמעתי מהגריש"א שליט"א [זצ"ל] דפעמים שהאשה רואה וסתה בלא הרגשה או שיצא דם בהרגשה כלדהו ומחמת צבע השחור אין הדם ניכר כלל ועלולה לבוא לידי מכשול, וגם פעמים שמרגשת ורואה מראה טהור והאשה אינה מוצאתו בבגד שחור נמצא מקלקלת עצמה בחינם. אלא תלך בבגד צבוע כהה באופן שתוכל לזהות דם הוסת או טיפת דם הבא ע"י הרגשה, או להיפך שתוכל לראות בו מראה טהור שאחרי הרגשה".

(ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק א' כתם אות ח' ד"ה והנה [עמ' צר"ח]), ח"ב יו"ד סי' כ"ז ד"ה ואגב, קיצור הל' נדה אות ל"ו) – "לא תלבש בגדים תחתונים אדומים או שחורים, שהרי כמעט ואי אפשר לראות עליו דם בלי הסתכלות מרובה, ולא תדע שאירע לה ראיית דם ממש, בפרט בדור האחרון שלא בקיאות בהרגשה כלל, והרי היא אסורה באיסור כרת".

(ג) נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' כ"ה) – "כשמיעצין לאשה ללבוש בגד צבוע כדי להנצל מכתמים, תלבוש צבוע בהיר ולא צבוע שחור".

(ד) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ד, עמ' ר"ח, עי' עמ' קפ"ד) -

It is preferable to avoid wearing black or navy blue garments.

(ה) עי' פתחי טהרה (עמ' ר"י) – "ויש לזהר ביותר בימים אלו (מינקת) שלא ללבוש בגדים תחתונים שחורים וכדו', שאין הכתמים ניכרים עליהם, שפעמים שכבר הגיע וסתם והן לא יודעת. רק תלבש בגדים צבעונים בצבעים בהירים, שיהיה ניכר קצת מראה הכתמים, וידעו שעת וסתם להפרישם בשעת נדתן".

(ו) עי' אהל שרה (עמ' י"ב) – "עצה טובה לאשה שחוששת שתראה כתמים שתלבש סמוך לגוף בגדים צבעונים שאינם כהים (not dark) אלא בהירים (light colors) כדי לדעת אם יש לה הרבה דם וטמאה או שאינו אלא כתם וטהרה, שבבגדים כהים כגון שחור וכדומה קשה לבדוק כמה דם יש שם".

2. לא נראה שזה מנהג העולם, או סתימת שאר פוסקים.

ו. צבוע מתחלת ברייתו.

1. חכ"א (כלל קי"ג סעי' י') – "ועורות הצבועות בידי שמים מטמאין בנגעים והוא הדין בכתמים ובידי אדם אינן מטמאין אבל בבגדים אין חילוק בין צבועין בידי אדם או בידי שמים".

2. מיקל – לחוש"ש (שמלה ס"ק ט"ז, "נראה פשוט ... ודלא כמ"ש בס' חכמת אדם"), בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' ל"ג, כ"ג, "ובצביע אדום או שאר מראות אף מברייתו אינו מטמא"), טהרת ישראל (סעי' נ"ג), שערי טוהר (שער י' ס"ק י"ב), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קי"ח), פרדס שמחה (ס"ק ל"ה אות ג'), בדה"ש (ס"ק קי"א), "שיש לסמוך על המקילים", שבט הלוי (ח"ב סי' פ"ז ד"ה ולענין, ששבה"ל ס"ק ד' ד"ה ולענין, סיכום אות ט'), ולענין צבוע בידי שמים שקצת אחרונים נסתפקו בזה, אבל להלכה ודאי פשוט שאין הבדל בין צבוע בידי אדם לצבוע בידי שמים, חוט שני (ציונים ס"ק קס"א), נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' י"ט, "עורות הצבועין אפי' בידי שמים אינם טמאין משום כתמים"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ו).

3. מראי מקומות – האלף לך שלמה (יו"ד סי' רכ"ט, "אם הוא אדום או ירוק בטבע הנה זה מן הנמנע שיהי' ירוק בטבע רק בע"כ החוטין תחלה נצבעו והיינו בגד צבוע"), דרכ"ת (ס"ק ס"ג).

ז. בגד שהושחר מלכלוך וכד', האם דינו כבגד צבוע [אף אם מתלבן בכביסה].

1. מיקל, דינו כבגד צבוע.

(א) ששבה"ל (ס"ק ד') – "ובגד שהושחר מלכלוך וכד' והוא כאפור, אם נשתנה הרבה דינו כבגד צבוע, אף אם מתלבן בכבוס".

- (ב) היכל הוראה (ח"ה סוף סי' פ"ג, עמ' קס"ד) - לשונו מובא לעיל.
2. מחמיר, אינו כבגד צבוע.
- (א) על שיערי טהרה (סי' כ"ב אות ז' ס"ק ג') - "וצ"ע בבגד לבן שלבשה בו הרבה זמן והושחר מחמת הזיעה וכדומה, אם יש לו דין של בגד צבוע. ומצד הסברא נראה שמכיון שכל הענין של צבוע חידוש הוא לא נקל כ"כ".
3. לבישה תחתונים, ומצאה פחות מגריס. ואח"כ נפל עוד דם על אותו מקום, כשיעור גריס, האם יש היתר של בגדי צבעונים מחמת הכתם הראשון. [האם היא עומדת בו' נקיים, לכאורה צריך להחליף, כיון שא"א לבדוק הלבנים. וצ"ע].
- ה. מראי מקומות.
1. ש"ך (סי' קע"ח ס"ק ג') - "שאין דרך הצנועים להיות אדומים בלבושם וצבע השחור הוא דרך צניעו' והכנעה וכדאמרינן מי שיצרו מתגבר עליו ילבש שחורים ויתעטף שחורים כו' ועוד התם מסורת בידינו להקפיד על לבישת האדום לבני עמנו מהרי"ק שם".

מב] בגד הסמוך לבשר.

א. מחמיר.

1. חת"ס (יו"ד סי' קס"א) - "וזה דוקא בבגד עליון אבל בגד הסמוך לבשר כחלוק וכתונת לא שמענו".
2. הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק כ"א).
3. קול אריה (סי' ס') - "סברת החת"ס ז"ל מוטעם היטב ולדעתי חלילה להקל נגדו בזה, כיון דהרמב"ן והר"ש והראב"ן מחמירים וגם הרשב"א בתוהבה"ק כ' שהמחמיר בדברים אלו תע"ב עם בדגול מרבבה כתב דקשה להקל נגד שלשה עמודי עולם, ולכן די להקל במה שמפורש במחבר ורמ"א ז"ל, אבל להקל בבגד התחתון ובימי הליבונין אין לנו".
4. ערוגת הבושם (שו"ת ח"ב סי' קס"ו) - "כל הראשונים והאחרונים לא משמע כן, מ"מ צריכין אנו לכופר ראש במודים דרבנן לקבל דבריו".
5. על מהרי"ץ דושינסקי (סוף סי' ע"ה) - "דברי חת"ס והואיל דנפק מפומי' ובפרט לחומרא ראוי לחוש להוראתו בקדושה וללמוד בתוך ביתו אבל למחות לא ... המיקל על סמך הרמ"א אין למחות בידו והמחמיר תע"ב".
6. טהרת ישראל (סעי' נ"ו) - "רק החלוק התחתון סמוך ממש לגוף לא יהיה צבוע לכתחלה".
7. שערי טוהר (שער י' סעי' י"ג) - "לא תלבש חלוק הסמוך לבשרה מצבעונים".
8. מנחת יצחק (ח"ד סי' קי"ח אות ב', ח"י סי' ע"ח אות א') - "יש לפסוק להחמיר לכתחילה, ולא דיעבד, כהסכמת גדולי האחרונים, שהובאו בטהרת ישראל (שם סעי' נ"ז) ובבא"י שם, - וכן בלבישת צבעונים בו' נקיים, להצילה מכתמים, יש לפסוק כדאיתא שם (סעי' נ"ח)".
9. על הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א סי' כ"ו) - "והנה שאלתי את רבנו איך קי"ל במחלוקת הח"ס והפוסקים באם נמצא כתם על בגד צבוע סמוך לבשר, והשיב דצריך להחמיר כשיטת הח"ס בזה, ואע"ג דכמה אחרונים מקילים בזה, מ"מ כיון שהיה מגדולי הפוסקים קשה לדחות את דבריו בלא צירוף אחר להקל וכגון אם קשה להבחין אם הכתם הוא דם או לא".
- (א) רק לכתחילה - מנחת יצחק (ח"ד סי' קי"ח אות ב', ח"י סי' ע"ח אות א', לשונו מובא לעיל), טהרת ישראל (סעי' נ"ו, לשונו מובא לעיל).

ב. מיקל.

1. טוב טעם ודעת (מהדו"ג ח"ב סי' ס"ג ד"ה והנה) - "שראה בחת"ס ... הנה ידידי אל ישמע לו בזה שהרי לא כתב בזה ראי' מש"ס וראשונים רק מסברא ותמוה עליו דהרי ש"ס מפורש דלא אמרו בכתמים להחמיר אלא להקל".
2. מהרש"ם (ח"א סי' פ"א, סי' פ"ב) - "והדבר ברור לענ"ד שאין לחוש כלל לחומרת הח"ס".
3. מראה יחזקאל (סי' נ') - "מ"ש מעלתו לחלק בין בגד עליון לתחתון וכו', לא ירדתי לסוף דעתו מאחר דבגד צבוע אינו מקבל כתמים מה חילוק יש בין בגד עליון לתחתון".
4. מנחת פתים (סעי' י') - "לענ"ד דברי החת"ס תמוהים דעיקר יסודו שם מדפריך הש"ס אהא דהיתרו מכלל ...".
5. חזו"א (סי' פ"ט ס"ק ד') - "בפ"ת יו"ד סי' ק"צ סקכ"א הביא בשם החת"ס דבגד הסמוך לבשר כמו חלוק וכתנת לא הותרו בהן כתמים בבגדי צבעונים, תמוה מאד דאילו היה חילוק בדבר איך סתמו הדבר כל הפוסקים ונתנו מכשול לרבים וגם בסברא אין חילוק שהרי במקום דליכא למיחוש אין חוששין, וכמש"כ בפ"ת סקכ"ו, ובמקום דאפשר לדם המקור לבוא אין חילוק בין סמוך לבשר לבגד השני, והעיקר דסתימת הראשונים והאחרונים כפירושו שאין בהם דין כתמים כלל, ובר"מ פ"ט ה"ז מבואר דאפ"י ישבה ערומה על בגד צבוע ואח"כ נמצא עליו כתם טהורה כדין ישבה על דבר שאינו מקבל טומאה".
6. קהלות יעקב (ארחות רבינו ח"ד עמ' מ"ה אות ט"ז) - "ששאל את מו"ר שאלת כתם על בגד תחתון של אשתו ואמר לו מו"ר בתוקף שאשתו תלבש בגד צבוע כדי להצילה מכתמים".
7. אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל פרק א' הע' ק"ה, מסורת משה ח"א יו"ד אות ק"כ) - "להקל בכתם על בגד צבוע אף בחלוק וכתונת הסמוך לבשר, ומורה לנהוג כרמ"א ללבוש בגדי צבעונים להציל מכתמים אף בבגד הסמוך לבשר".
8. אמת ליעקב (הע' ע"ד) - "אין להחמיר כדעת החת"ס בכתם על בגד צבוע בבגד תחתון הסמוך לבשר".
9. חשב האפוד (ח"ב סי' צ"ב ד"ה מיהו) - "לא ראיתי ממורי הוראה מובהקים שיחמירו בבגד תחתון יותר מבגד עליון לענין זה".
10. שפע טהרה (ס"ק י"ז).
11. שו"ת דברי משה (סי' ס"ד אות ח') - "כתם על בגד תחתון הסמוך לגופה ממש, נמי דיינינן לה כדין כתם בעלמא".
12. דרכי טהרה (ריש עמ' כ"ד) - "ואין מחמירין כמותם".

13. הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקט"ז אות פ"ב, משנת השלחן תשובה קי"ז, חק וזמן פרק ב' הע' י"ב ד"ה ולמעשה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות כ"ב, אות ל"ה, אות נ"א, פתחי דעת פרק נ' הע' ל"ט) – "כתם שנמצא על בגד צבעוני הסמוך לגוף, יש להקל בו, דלא כמש"כ בשו"ת חת"ס (סי' קסא). ועי' בתשו' מהרש"ם (ח"א סי' פא) שכתב דלא קבלו הוראה זו של החת"ס".
14. קיצור שו"ע (פרק י"ד סעי' ג') – "ואין חילוק בזה בין סתם בגד, לבין הבגד התחתון, הסמוך לגוף האשה".
15. יביע אומר (ח"ג יו"ד סי' י', ח"ה יו"ד סי' י"ז אות ב', ח"ט או"ח סי' צ"ב אות ט"ז, משמרת הטהרה עמ' שפ"ח, נשמת אברהם יו"ד סי' ק"צ סוף ס"ק ב') – "שמותר לאשה ללבוש לכתחלה בגדי צבעונים בימי טהרתה להציל עצמה מכתמים, ואין חילוק בזה בין בגד עליון לסדינים וחלוק וכתונת שהם בגדים הסמוכים לבשר ממש".
16. פרדס שמחה (ס"ק ל"ד) – "טהורה, והמחמיר תע"ב".
17. בדה"ש (ס"ק קי"ד) – "ואף בגד תחתון הסמוך לבשר גם כן טהור מכתמים אם הוא צבוע".
18. חוט שני (ס"ק י"ג אות ג') – "וה"ה בבגד הסמוך לגוף".
19. פותח שער (סי' ח' סעי' י"ט) – "כן הסכימו האחרונים".
20. קיצור הלכות נדה (פרק י"א סעי' ב').
21. הגרש"ז אולמאן (חק וזמן ריש דף ע"ח).
22. נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' כ"ב) – "הקולא של בגדי צבעונים נוהג בכל הבגדים אפי' בבגד הסמוך לבשר, ולמעשה מורים להקל".
23. מראה כהן (עמ' ל"ב אות ג') – "דעת גדולי ההוראה להקל כדעת האחרונים".
24. מנחת אשר (סי' ב' אות ה' ד"ה אמנם) – "ונהגו להקל בזה".
25. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ז).
26. חק וזמן (פרק ב' סעי' ה').
27. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"ד) – "שהלכה להקל כהחזו"א".
28. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' מ"ו) – "דעת רוב האחרונים".
29. פתחי דעת (פרק נ' סעי' כ"ח) – "נקטו הפוסקים".

ג. דעת השבט הלוי.

1. מיקל – שבט הלוי (ח"ב סי' פ"ז, "ואשר שאלת במה שכתב מרן הח"ס יו"ד סי' קס"א דאין להקל בבגדי צבעונים הסמוכים לגוף – והבאת מכמה ספרי אחרונים דלית להו כן ושאלת דעתי העני' בזה אם כי קשה לעשות מעשה נגד מרן הח"ס אבל בזה כנראה הסכמת המורים כדעת החולקים עליו – וכ"כ ברוב פשיטות בחזון איש יו"ד סימן פ"ט").
2. יותר מגריס, יש להחמיר – ששבה"ל (ס"ק ה', סיכום אות י', "ולמעשה הפוסקים דחו דברי החת"ס, וכן נראה להלכה, אבל כשבא בגד צבוע הסמוך לגוף עם כתם יותר מגריס ונראה שהוא דם ממש קשה להקל, ויש לחוש ולהחמיר").
3. דם ודאי, יש להחמיר – שבט הלוי (אוצרות הטהרה עמ' תתקל"ד ד"ה ולכן, "מחמיר מו"ר בעל שבט הלוי שליט"א כשמוצאת דם ודאי על בגד הסמוך לגוף כפי שמצוי בימינו, שלא להקל בו מטעם בגד צבוע, אא"כ הוא ספק דם").
4. שבט הלוי (ח"י סי' קמ"ב) – "ואעפ"י שאין בידינו להחמיר כנגד המפורש להקל בכתמים, כמה פעמים הי' לבי נוקפי, באשה שמצאה על הבגד שסמוך לגוף דם ממש פחות מגריס, אבל הוא דם טרי ממש, וריחו כריח דם נדה ממש, באופן שודאי יצא מן הגוף, איך אנחנו יכולים להקל מספק דם מאכולת, אלא שחז"ל אמרו היותו בלי הרגשה קבעו שיעור טומאה בשיעור זה, אבל להקל עוד ביותר מכשיעור, ורואים דם טרי ממש וריחו כריח דם נדות שיצא מן הגוף ודאי, אלא רוצים להקל דנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה, קשה קצת להקל בזה, ובפרט דאין אנו בקיאים כ"כ בהרגשה כנ"ל, ואעפ"י שעלינו לעשות למען טהרתן של בנות ישראל, מכ"מ מאן דמחמיר בזה אינו מן התמוהים. ואמנם אם אחרי חקירה עיונית אחרי שעיינה האשה במחשבתה ונפשה היא חוזרת ומאשרת שבאמת לא הי' ספק דם בהרגשה ודאי יקוב הדין והלכה פשוטה להקל באופנים הנ"ל, מכ"מ מן הנסיון הרב למדתי דאעפ"כ להקל למעשה בנמצא דם רב על אינו מקבל טומאה, או בגד צבוע, הרבה עזרה משמים צריך".
5. שבט הלוי (ח"י סי' קמ"ג) – "ומכ"ש מה ששאל מעלתו בענין שראתה על בגד צבוע כתם גדול הרבה יותר מהשיעור והוא ניכר דם ממש, לא התרתי כזה מעולם, מחשש הרגשה אשר נתאמת אח"כ עשרות פעמים".

ד. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ס"ו), פזחא זוטא (ס"ק כ"א), חמד שלמה (ח"ב סי' ס"ה), שערי טהרה (סי' כ"ב אות ז' ס"ק ה').

מג] החפץ.

א. אינו בולע.

1. מיקל – פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' ר"ו).
2. מחמיר, כיון שאפשר לקלפו – חוט שני (ס"ק י"ג אות א' ד"ה ואם, "אינו בלוע בהבגד, אלא נצרר על גבי הבגד, באופן שאפשר לקלפו ולדון על המראה בפני עצמו, אין בזה הקולא ד'בגדי צבעונים").
- (א) עי' לעיל.
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק וכן, עמ' קס"ו, "וצ"ע").

ב. כלי צבוע.

1. מחמיר.
- (א) אבן ישראל (חק וזמן עמ' ע"ח ד"ה והנה).

2. מיקל.

(א) הגרש"ק זצ"ל (שירי טהרה ח"א סי' ק"צ תשובה מ"ו, סי' קצ"א תשובה ב') – "נראה לי דבר חדש דכמו דלא גזרו בבגדי צבעונים משום כתם א"כ ודאי לא גרע כלי מבגד ואדרבה בבגד שהיא לבושה בו יותר מסתבר להחמיר. וא"כ אם בבגד צבוע אין בו משום כתם מכ"ש בכלי צבוע אין בו משום כתם. וא"כ נראה כיון דמוכח בש"ך סי' קצ"א דאף להמחמירין שם מ"מ הוי רק כדין בדקה בעד שאינו בדוק והוי רק משום כתם, וא"כ בזה יהיה חמור נמצא תוך המים מאם נמצא על הספל אם הוי הספל צבוע, דאם נמצא תוך המים אז טמאה באופנים המבוארים בסי' קצ"א, אבל אם נמצא מחובר על הספל טהורה בכל ענין דאין דין כתם בבגד צבוע ולא בכלי צבוע".

(ב) הגריש"א זצ"ל (חק וזמן עמ' ע"ח סוף ד"ה ועי', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות כ"ג) – "היתר דצבעוני הוא לא רק בבגד צבוע, אלא גם בנמצא על כלי צבוע".

(ג) פרדס שמחה (ס"ק ל"ה אות ד').

(ד) בדה"ש (ס"ק קי"ג) – "ונראה דהוא הדין שאר דברים צבועים דינם כבגד צבוע".

(ה) חוט שני (ס"ק י"ג אות ב') – "אינו דוקא כתם שנמצא על הבגדים, אלא אפילו כתם שנמצא על כלים צבעונים באופן שאי אפשר לקלפו".

(ו) נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' כ"א) – "גם בכלי צבוע נאמר הדין שאין מקבלת כתמים, כגון במשתנת בכלי שצבוע".

(ז) עי' שערי טהרה (סוף סי' י"ח) – "כלי פלסטיק שהוא צבוע, אפשר שאמקב"ט מדין בגדים צבעונים".

(ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"ב) – "להקל בכל כלים (וכלשון הרמב"ם)".

3. מראי מקומות – חכ"א (כלל קי"ג סעי' י', לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' ג').

ג. עור האשה צבוע.

1. מחמיר.

(א) מנחת יצחק (ח"י סי' ע"ה אות א') – "ע"ד שאלתו כיון דכתם לא גזרו על בגדי צבעונים מה הדין אם מצאה על בשרה צבוע ... נראה בפשיטות ממה שהעלה החת"ס בתשובה (חיו"ד סי' קס"א), דאף בבגדי צבעונים דקיי"ל ברמ"א (יו"ד סי' ק"צ סעי' י') דאשה הלוכת בגדי צבעונים מצלת על הכתמים, שלא לחוש על דברי רבינו שמחה וכו', זה דוקא בבגד עליון, אבל בגד הסמוך לבשר בחלוק וכתונת לא שמענו, עכ"ל, וא"כ מכש"כ דאמרינן כן בנוגע לבשרה ממש ... וא"כ מכש"כ דשייך כן בנמצא על בשרה ממש, דלא נמצא בשום פוסק להקל, כנלע"ד".

(ב) באר משה (חק וזמן עמ' ע"ט).

(ג) הגר"ט גאלדשטיין זצ"ל (חק וזמן עמ' ע"ט).

(ד) הגר"חפ"ש זצ"ל (חק וזמן עמ' ע"ט, אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ז אות ט').

(ה) קנה בשם (חק וזמן עמ' ע"ט).

(ו) נטעי גבריאל (פרק ע"ג סעי' כ') – "עור האדם שנעשה צבוע בידי שמים כגון שיש לו צלקת אדומה או אדם שבשרו שחור או חום, אין להקל בזה כדין צבעונים".

(ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"ב) – "אבל אין להקל במים או באשה כושית, אלא כל שאפשר להבחין בברירות שהוא דם נדה, טמאה היא. דהא בגמ' מטמאים קרקע אי לאו שאינו מקבל טומאה, ומסתמא הקרקע אינו לבן. וכן משמעות הש"ע שם שמקיל לגבי קרקע רק מפני שאינו מקבל טומאה, ואח"כ הביא דין לטהר בגד צבוע".

(ח) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' ג') -

Skin color would normally be classified as colored, especially skin of a darker-colored person. Nevertheless, the Talmud (Niddah 58a) discusses a kesem on the body without ever specifying that it is referring to the unusual case of someone with white skin. Apparently, the limitation of beged tzavua applies only to garments or perhaps other objects, not the skin. If this is true, a woman who finds bloodstains on her **colored fingernails or toenails** cannot dismiss it as a kesem on a devar tzavua.

(1) משום חומרת החת"ס [בגד סמוך לגופה] – מנחת יצחק (לעיל).

(2) משום שאפשר לקלפו – חוט שני (ציונים קסה 1, דפו"ח ס"ק קס"ט, "ויש לודן בכתם על בשרה כשאנו ניכר, כגון באשה כושית, אי אמרינן בהו דינא דבגדי צבעונין, שהרי אפשר לקלפו").

(3) משום סברת החכ"א [צבוע בטבע] – הגר"ש"ז אולמאן (חק וזמן סוף עמ' ע"ט).

2. "דבאשה כושית ממש, שבשרה כהה כ"כ עד שכבר קרוב לנטייה לשחרות יש להקל, אבל בסתם נשים שבשרם כהה אין להקל" – הגריש"א זצ"ל (חק וזמן סוף עמ' פ'), אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ל"ב), הגר"חפ"ש זצ"ל (חק וזמן סוף עמ' פ'), אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ז אות ח'), הגר"ש וויגדער (חק וזמן סוף עמ' פ'), הגר"ש"ז אולמאן (חק וזמן סוף עמ' פ').

(א) חק וזמן (סוף עמ' פ') – "וטעמם מובן, דכל שבשר האשה כהה כ"כ עד שבאמת א"א במציאות להכיר צבע הכתם, בזה א"צ לקולא דבג"צ, דגם בלא"ה מי חייב אותה לחשוב שהוא דם נדות, והא אפילו אם נאמר כהנך ראשונים דס"ל דרוב דמים שבאשה טמאים, מ"מ ודאי דאין רוב הפרשות האשה טמאות, וכמה שאנחנו יודעים הרי אין זה דם כלל כי אם הפרשה בעלמא, דא"א לנו לראות שהוא אדום כדם, ומהיכי תיתי לחשוב שתתחייב ליצור מצב חדש כדי שתוכל להכיר בצבע הפרשה. ופשוט וברור דכל הך תקנה להקל על כתמים בבג"צ, (אפילו לדעת הני פוסקים דס"ל שאין להקל בהם כ"א בצבעים כהים, ראה הערה הבאה), לא צריכא אלא באופן שבאמת אם תתאמץ בהסתכלותה תוכל להכיר במהות הכתם למרות צבע הבגד, וע"ז תקנו חז"ל דכיון דהבגד מטשטש הצבע מעט בכדי להקשות על המסתכל מלהבחין במהותו, אין לטמאה, אבל במקום שאינו ניכר כלל לא הוצרכו להפקיע גזירתם במפורש".

3. מראי מקומות – חק וזמן (עמ' ע"ט), פתחי תשובות (ד"ה עור).
 (א) יבקש תורה (שו"ע סי' ס"ט ד"ה וכחילוק, ד"ה ושמעתי) – "וצ"ע על דברי הגרנ"ק שליט"א [זצ"ל] מספיקו בכתם שעל אשה כושית באם יהיה היתר דצבעונים, והרי שם אין הכתם בלוע בבשרה, ותמיד יש שם סמיכת דם".

מד] הזמן.

א. בג' ימים הראשונים של ז' נקיים.

1. עי' סי' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ב. ימי ליבונה: ומצאה כתם על בגדי צבעונים.

1. מיקל – אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קכ"א, עי' הע' קמ"ה), ששבה"ל (סי' קצ"ו סעי' ג' ס"ק א'), הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקול, פרק ל"ב הע' נ"ח).

2. במזיד - עי' סי' קצ"ו סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ג. ימי ליבונה: האם מותר ללבוש בגדי צבעונים.

1. מחמיר.

(א) פת"ת (ס"ק כ"ב) – "בספר עמודי כסף כ"י כתב בזה נראה דווקא תלבש תמיד אבל כדי להציל בימי נדתה ובימי ליבונה לא".
 (ב) שואל ומשיב (מהדורה ד' ח"ג סי' מ"ג) – "אבל בשבעה ימי ספירה דאחר תטהר אמר רחמנא שלא יהי' טומאה מפסקת וגם בספירת נקיים עכ"פ לא הוי בדיקה. ובוזה יפה כתב מעלה"כ ובוזה יש לי מקום להאריך במ"ש הרמב"ם תקנו ללבוש בגדי צבעונים והב"י הקשה דזה נדחה בש"ס ולפמ"ש יש ליישב דבש"ס קאי בימי ספירתה וכדומה דנדחה אבל אם תמצא כתם בימי טהרה בזה תקנו אף דיש לדחות".

(ג) חוט שני (ס"ק י"ד אות ב') – "העצה של לבישת 'בגדי צבעונים', הוא רק בזמן טהרתה, אבל בזמן שמחויבת ע"פ דין לבדוק עצמה לא תלבש בגדי צבעונים, ולכן בז' נקיים לא תלבש בגדי צבעונים".

(ד) אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' כ"ז).

(ה) מראה כהן (עמ' ל"ג אות ו') – "בימי השבעה נקיים אין לאשה ללבוש בגדי צבעונים [בבגד הסמוך לבשרה]".

(ו) דרכי טהרה (סוף עמ' כ"ד).

2. מיקל.

(א) יביע אומר (ח"ג יו"ד סי' י') – "ואפי' בימי ליבונה דהיינו בתוך השבעה נקיים, מותר לה ללבוש בגדי צבעונים להציל עצמה מכתמים, (ואם נמצא כתם על חלוקה אינה סותרת הז' נקיים). ומיהו בג' ימים הראשונים של הז' נקיים, אע"פ שמן הדין אפשר להקל, בעל נפש יחוש בזה לעצמו. ומיהו אם נוהגות להמתין ז' ימים לפני הז' נקיים אין להחמיר בזה ... ויש להוסיף עוד, שאם סופרת ז' נקיים על ראיית כתם בבגדה וכיו"ב, אף בג' ימים הראשונים יכולה ללבוש בגדי צבעונים, ואם נמצא בהם כתם אינה סותרת ... דמעיקרא לא גזרו בבגדי צבעונים, ולא משום תלייה בד"א הוא".

יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ו') – "שאלה: האם מותר לאשה בימי השבעה נקיים לכתחילה ללבוש בגדים תחתונים צבעוניים, דהיינו האם כך להורות הלכה למעשה. תשובה: מותר, ואפשר להורות כן. לפני מספר שנים כשנעשה רעש מפסק זה של מו"ר נר"ו אמר לי להורות שמי שיש לה בעיות תלבש צבעונים, אבל אשה ללא בעיות תלבש לבנים".

3. בשעת הדחק [כגון שיש לה הרבה כתמים].

(א) עי' סי' קצ"ו סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ס"ז), חמד שלמה (ח"ב סי' ס"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' ל"ב, ח"ב עמ' רי"ב).

ד. ביום הוסת: ומצאה כתם על בגדי צבעונים.

1. מיקל.

(א) באר משה (חק וזמן עמ' פ"ט ד"ה הנה).

(ב) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקט"ז אות פ"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ל"א) – "אם הלכה בבגדים צבעונים ומצאה כתם הרי היא טהורה, אבל חייבת אז לבדוק עצמה".

(ג) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (פסקים דינים ומנהגים פרק ו' סעי' ז') – "מותר ללכת ביום הוסת בבגדים צבעונים".

(ד) עי' חוט שני (ס"ק י"ב אות ה') – "ודע דבזמנינו שאין הנשים יודעות להבחין בהרגשת הדם, אם רואה כתם בעונת הוסת, על בגדי צבעונים, יש לחוש בזה משום התחלת הוסת, והכל לפי הענין".

(ה) בדה"ש (ס"ק ק"ט) – "ומסתימת הפוסקים משמע שהיא טהורה אף אם מצאה הכתם בשעת וסתה".

(ו) הגרש"ז אולמאן (חק וזמן עמ' פ"ט ד"ה הנה).

(ז) רבבות אפרים (חק וזמן עמ' פ"ט ד"ה הנה).

(ח) נטעי גבריא (פרק ע"ג סעי' י"ח) – "כתם שנמצא על בגד צבוע אפילו ביום הוסת טהורה".

(ט) מנחת אשר (חק וזמן עמ' פ"ט ד"ה הנה) – "דבכתם ביום וסתה ... בנמצא על בגדי צבעונים ... לא שמענו מי שיחמיר בזה וכל כה"ג יש ללמוד סתום מן המפורש ומדשתקי רבנן ש"מ לא ניהא להו ואין לחדש חומרות שלא נהגו מעולם שאין להם מקור בפוסקים".

(י) פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' ר"ג).

(יא) חק וזמן (פרק ב' סעי' ט').

(יב) חוקת הטהרה (סי' קפ"ד סעי' י"ד, מנחת חן ח"ב יו"ד סי' מ"ח) – "טהורה".

1) **אם צריך בדיקה.**

א. מיקל – חוט שני (ס"ק י"ג אות ה', "ואינה צריכה בדיקה [אם כבר בדקה מה שצריכה לבדוק משום עונת הוסת] שהרי ע"פ דין היא טהורה, [ומ"מ הרי זו בכלל כל היד המרבה לבדוק בנשים הרי זו משובחת וכנ"ל], ואם יש לחוש שהתחיל וסתה, הרי היא צריכה לבדוק").

ב. חייבת לבדוק עצמה – הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקט"ז אות פ"א, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות ל"א, לשונו מוכח לעיל).

ג. ראוי לה שתבדוק – מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' מ"ח, "ראוי לה שתבדוק").

2. מחמיר.

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ק"צ אות ח', עי' ח"ב שאילת אהרן סי' ג' ד"ה בנוגע) – "כתם הנמצא על בגד צבוע ביום הוסת טמאה".

ה. **ביום הוסת: האם מותר ללבוש בגדי צבעונים.**

1. עי' סי' קפ"ד סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

מה] כתם בגופה - סעיף י"א.

משנה (נדה דף נו:ז) – "הרואה כתם על בשרה, כנגד בית התורפה מטמאה, ושלא כנגד בית התורפה טהורה. על עקבה ועל ראש גודל טמאה. על שוקה ועל פרסותיה, מבפנים טמאה, מבחוץ טהורה, ועל הצדדין מכאן ומכאן טהורה".

א. **מבחוץ טהורה: לא גזרו, או מדין תליה.**

1. לא גזרו – ש"ך (ס"ק י"ט, "אבל כו' טהורה. אפ"ל לא עברה בשוק של טבחים **שאיין במה לתלות** כן מוכח מן הש"ס ופוסקים ופשוט הוא"), חוט שני (ס"ק ט"ו, "ואין זה מדין תליה **אלא הוא תקנת חכמים**, שאם הוא במקום שאין הכתם יכול לבוא ממקורה, הרי היא טהורה, ואף שלא עברה בשוק של טבחים ולא התעסקה בכתמים, ואין לה שום תליה, מ"מ טהורה, דאין הוא במקום שיכול לבוא מהמקור, ומכח זה אנו תולים לומר שהדם הוא ממקום אחר, וכן הוא לשון הרמב"ן והרמב"ם וז"ל..."), פוסקים.

ב. **יכול להגיע הדם ע"י נזילה, אם זה בכלל מחזיקין טומאה ממקום למקום.**

1. לא נכלל [בין לקולא, בין לחומרא].

א) ערה"ש (סעי' מ"ח, כל לשונו מובא לקמן) – "מפני קירוב המקום יכול להיות שהדם נתגלגל לשם".

ב) חוט שני (ס"ק ט"ו אות י', ס"ק כ"א אות ז') – "יכול להגיע אליו ממקום שחוששין לכתמים ע"י נזילה והחלקה על בשרה, הרי היא טמאה, דאין זה מיקרי אחזוקי ריעותא ממקום למקום".

ג. **מכה.**

1. רק אחר ג' ימים – ש"ך (ס"ק כ"ג, "ותוך ג' ימי ראשונים של ספירת ז' נקיים לא תלינן אפילו במכה כדלקמן סי' קצ"ו ס"ק י"ב"),

באה"ט (ס"ק י"ז), מקור חיים (ס"ק ס"ח), חוו"ד (חי' ס"ק כ"ב), לחוש"ש (לחם ס"ק נ"ג), צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"א),

בדה"ש (ס"ק קמ"ה), ששבה"ל (סיכום אות ד').

2. עי' סי' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

מו] מקומות בגופה.

א. **על שוקה ועל פרסותיה מבפנים טמאה, מבחוץ או על הצדדין מכאן ומכאן טהורה.**

1. ד' פשטים - עי' ב"י (ריש ס"ק י"א).

ב. **נמצא הכתם על עקבה, טמאה – משנה** (נדה דף נו:ז).

1. שמא נגע כשישבה כדרך ישמעאלים.

א) פרישה (ס"ק י"ז) – "שמא נגע באותו מקום בישיבתה. פירוש כשישבה כדרך שרגילין ישמעאלים לישב ברגליהם בצד עגבותיהן".

ב) ט"ז (ס"ק י') – "ופירש בפרישה דהיינו כשישיבתה כדרך הישמעאלים ששמימין רגליהם תחת עגבותיהם".

ג) בית לחם יהודה (ס"ק ו').

ד) באה"ט (ס"ק י"א).

ה) מעשה רוקח (הל' איס"ב פרק ט' הל' ח') – "כיצד נמצא על עקיבה וכו'. פ"ל המפרשים ז"ל דהיינו דוקא לאותן הדרים בארצות הישמעאלים שרגילין לישב כך ע"כ והכי מסתברא".

ו) מקור חיים (ס"ק נ"א).

ז) חוו"ד (חי' ס"ק י"ד) – "עקבה. דשמא נגעה באותו מקום בשעת ישיבתה, כדרך הישמעאלים ששמימין רגליהם תחת עגבותיהם".

ח) חכ"א (כלל קי"ג סעי' י"א) – "נמצא על עקבה טמאה **אם** ישבה כדרך הישמעאלים ששמימין רגליהם תחת עגבותיהם (ט"ז) סעיף קטן י') דשמא נגעה באותו מקום".

ט) לחוש"ש (לחם ס"ק מ"א).

י) מלבושי טהרה (סעי' ל').
 יא) ערה"ש (סעי' מ"ו) – "וביאור הדברים דנמצא על העקב טמאה שמא נגע העקב בבית התורפה כשישבה כדרך הישמעאלים שמשמין רגליהם תחת עגבותיהם [ט"ז סק"י] ומתרמי העקב כנגד אותו מקום".
 יב) פרדס שמחה (ס"ק ל"ז).
 2. עוד טעם - עי' לקמן.

ג. **בזה"ז, נמצא הכתם על עקבה: במדינותינו שאין יושבין כדרך ישמעאלים.**

1. מיקל.
 א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ד' סעי' כ"ב, סעי' כ"ג) – "ראתה דם בעקבה - היינו מקום פרסתה שדורכת בו ע"ג קרקע - וטהורה, כיון דבזמנינו אין רגילים לישב כדרך הישמעאלים ואין לחוש למילתא דלא שכיחא. אשה היודעת שישבה קצת כדרך הישמעאלים וראתה כתם בעקבה, יש להחמיר".
 ב) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' כ"ז) – "אבל בנמצא בעקיבה לדידן [שאינן רגילים בשיבה מזרחית] ... טהורה".
2. מחמיר, דלמא אתרמי בדרך מקרה שישבה כן.
 א) עי' פרי דעה (טורי כסף ס"ק י') – "עט"ז ... ומשמע לכאורה דהיינו דוקא לדידהו שדרכן לישב כן, אבל במקומות שלנו שאין דרך בני אדם לישב כן א"א שתבא על עקבה מהמקור וטהורה אם נמצא על עקבה. ומ"מ אין זה מוכרח דנהי דבמקומינו אין דרך לישב כן בקביעות, מכל מקום חיישינן דלמא איתרמי שישבה כן ויגע עקבה באותו מקום, ולא גרע מהא דסי"ג דאפילו אינה יכולה ליגע רק ע"י שחיה הרבה טמאה, וצ"ע".
 ב) ערה"ש (סעי' מ"ו) – "ולכאורה לפ"ז במדינותינו שאין יושבין כן צריך להיות טהור ולמה לא ביארו האחרונים זה וגם רבינו הרמ"א שהיה במדינותינו למה לא ביאר זה ולכן צ"ל דחיישינן שמא ישבה כן ולא אדעתה".
 ג) פתחא זוטא (ס"ק כ"ב) – "עי' ט"ז ... עי' פרי דעה ... ולפענ"ד דאין שום חילוק בזה דאפי' במקומות שלנו שאין דרך בני אדם לישב כשישבת ישמעאלים ג"כ טמאה דאם הי' בזה איזהו חילוק הו"ל להש"ס לחלק בזה ובאמת המעיין בפרישה שכתב וז"ל שמא נגע באותו מקום בשיבתה פ"י כשישבה כדרך ישמעאלים עכ"ל ורצונו לומר דשמא נגע באותו מקום כשהי' מתרמי ישיבתה כדרך הישמעאלים אף שדרכה לישב כשאר כל אדם והבן. ומה שגרם להפ"ד להסתפק בזה נלפע"ד דלשון הט"ז הוא כשישבתה כדרך הישמעאלים, משמע שדרכה לישב כשישמעאלים, ובכה"ג שפיר נפל הספק. אבל לפי מה שלפנינו בהפרישה בהלשון כשישבה כו' אין כאן שום ספק, ואם כנים דברינו אלו צריך ליישב גם לשון החכמ"א כלל קי"ג סעי' י"א יעו"ש".
 ד) טהרת ישראל (סעי' ס') – "נמצא על עקבה טמאה ואפי' במקומות שלנו".
 ה) דרכי טהרה (עמ' כ"ה) – "יש מקילים בעקב ואין הלכה כמותם".
 ו) ששבה"ל (ט"ז ס"ק י') – "דאפשר שישבה כדרך זה".
 ז) בדה"ש (ס"ק קכ"א) – "ואף במקומותינו שאין דרך בני אדם לישב כן מכל מקום חיישינן דלמא אתרמי בדרך מקרה שישבה כן".
 1) כרי לי שלא ישבתי כן – בדה"ש (סעי' י"א בי' ד"ה נמצא, עמ' קס"ז, וצ"ע").
3. מחמיר, כמשכחת לה שהיו רגליה בולטות מעט או סמוכות על ספסל קטן וכדו'.
 א) ערה"ש (סעי' מ"ו) – "אבל באמת נ"ל דאין הטעם מפני ישיבת ישמעאלים דאפילו בשיבה שלנו משכחת לה שהיו רגליה בולטות מעט או סמוכות על ספסל קטן דבאופן זה הוה העקב ממש כנגד אותו מקום ונפל הדם על העקב והפוסקים שכתבו שמא נגעה וכו' זהו לפי מדינתם בספרד שכן הוא דרך ישיבתם ובמדינותינו נאמר שנפל הדם שם כמה שכתבתי".
 ב) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"א) – "ואפשר דבמדינות אלו שאין רגילים לישב כן. אין טמאה בנמצא על עקבה מאחר שהעקב הוא מצדדי הרגל ... ומיהו אפ"ל דחיישינן דילמא מתרמי באיזה אופן שתשים עקיבה כנגד התורפה".
 ג) ששבה"ל (ט"ז ס"ק י') – "ועוד דמשכח"ל כשיושבת על ספסל קטן ורגליה מכונסות, וכ"כ בערה"ש (אות מ"ו)".
 ד) חוט שני (ס"ק ט"ו אות א') – "ואף אם אומרת כרי לי שלא ישבתי כדרך הישמעאלים, מ"מ מילתא דלא רמיא עליה, ואפשר שתעשה איזה תנועה שעקבה יביא סמוך לאו"מ ולא אדעתיה".
 1) מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק רי"א, "בערה"ש ... לא יתכן טעם זה אלא לענין אחורי העקב ולא לענין צד מטה שלו ובמשנה קתני עקבה דמשמע כל עקבה").
4. מראי מקומות – חכ"א (כלל קי"ג סעי' י"א, לשונו מובא לעיל), חדרי דעה (סעי' י"א, "וצע"ג"), שיעורי טהרה (עמ' פ"א), חזקת טהרה (ס"ק נ"ז, מורה דרך ס"ק ב'), דרכי חכמה (על חכ"א כלל קי"ג סעי' י"א אות א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רכ"ו), ט"ז וש"ך השלם (ט"ו ס"ק ל').
 א) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק י') – "עט"ז. ולפי"ז לדידן דאין מנהגינו לישב כדרך הישמעאלים, אין לטאה אם נמצא על עקיבה. אולם ...".
 ב) לבושי עז (תמצית אות ג') – "ובזמנינו לא חיישינן לזה, הואיל ולובשת בגד הסמוך לגופה".

ד. **נמצא כתם על גב רגלה, צד לחוץ.**

1. מחמיר.
 א) ב"י (ס"ק י"א א').
 ב) רמ"א (סעי' י"א) – "וכ"ש על רגליה ממש".
 ג) ט"ז (ס"ק י"א) – "גב הרגל לא גרע מצד חוץ דשוקיה ופרסותיה וכן פ"י מו"ח ז"ל אלא שאין להקל למעשה כיון שכבר הורה זקן ב"י ורמ"א הביאו".

ד) עי' ש"ך (ס"ק י"ז) - לשונו מובא לקמן.
ה) מקור חיים (ס"ק נ"ד) - "זה לשון הרשב"א בת"ה הקצור דף ס"ה ע"ב, הרואה כתם על עקבה ועל רגליה ואפילו בראש גודלה טמאה דאפשר דנגע עקבה בבית התורפה בשעת ישיבה ושמה נטף ג"כ על רגלה או אפי' בגודלה בשעה שהיא מהלכות, עכ"ל ... אבל הט"ז בס"ק י"א רצה לומר מלשון הרשב"א אינו מוכח כן ... ושגגה גדולה היא דלא דק בלשון הרשב"א דכתב אפי' בראש גודלה. וכתב נמי או אפי' בגודלה בשעה שהיא מהלכות. וע"כ דאפי' בגודלה דקאמר היינו לכ"ש ברגלי, ולא יכולה לפרש כמו שרצה הט"ז לומר על אפילו בראש גודלה. ודוק".

ו) גר"ז (ס"ק כ"ו) - לשונו מובא לקמן.
ז) ערה"ש (סעי' מ"ז) - "וכ"ש על רגליה ממש".
ח) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"א).
ט) עי' ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"ז, סיכום אות א') - "ונכון להחמיר".

2. מיקל.

א) ב"ח (ס"ק י"ד) - "שאר גב הרגל לצד חוץ ... טהורה".

3. בצירוף יש להקל.

א) חכ"א (כלל קיי"ג סעי' י"א) - "על רגליה ממש שכנגד הרגל לפעמים דמתרמי בשעת הליכה תחת אותו מקום ונוטף עליו ומכל מקום אם יש עוד צד להקל או שאין בו כגריס במקום אחד יש להקל".

ב) טהרת ישראל (סעי' ס"ג) - "ואם נמצא על שאר גב הרגל שנגד שאר ראשי ד' אצבעות אם יש עוד צד להקל או שא"ב כגריס ועוד במקום א' יש לטהר".

ג) חוט שני (ס"ק ט"ו אות ג').

4. מראי מקומות - חו"ד (חי' ס"ק ט"ו, לשונו מובא לקמן), לבושי עז (תמצית אות ה'), ט"ז וש"ך השלם (טו"ז ס"ק ל"ב).

ה. נמצא כתם בשאר אצבעות רגליה, חוץ מן הגודל (big toe).

1. מסתפק בזה.

א) עי' דרישה (ס"ק ז') - "ומיהו צריך עיון אם בכלל זה נמי ראש אצבעות הרגלים דלכאורה נראה דלא על חנם נקט ראש גודלה אלא משום דסמוך לפנים הוא משא"כ בשאר אצבעות שהן לחוץ אם לא שנאמר ששולרבותא נקטיה שהוא בולט לחוץ אבל זה אינו שהרי ...".

ב) הו"ד בש"ך (ס"ק י"ז, נקה"כ על הט"ז ס"ק י"א) - "והב"ח כתב דדוקא גב הרגל שכנגד הרגל אבל בשאר גב הרגל לצד חוץ וכ"ש בנמצא שאר ראשי ד' אצבעותי טהורה כו' ואין דבריו מוכרחים גם בדרישה כ' שצ"ע בשאר ראשי אצבעות הרגלים כו' עיין שם".

ג) חו"ד (חי' ס"ק ט"ו) - "דוקא גב הרגל שכנגד הרגל אבל גב הרגל לצד חוץ וכ"ש בשאר ראשי ד' אצבעותיה טהורה וצ"ע. ש"ך".

2. מיקל.

א) ב"ח (ס"ק י"ד) - "שנמצא שאר ראשי ד' אצבעות טהורה".

ב) ט"ז (ס"ק י"א) - "אבל זה נראה להקל באם נמצא על שאר האצבעות של הרגל חוץ מן הגודל ואפשר שגם הב"י מודה בו כיון שהוא רחוק מצד פנים".

ג) תוה"ש (ס"ק ט"ז) - "אין להחמיר בכתמים כל כך".

ד) בית לחם יהודה (ס"ק ז').

ה) סד"ט (ס"ק כ"ד).

ו) גר"ז (ס"ק כ"ו) - "פירש הב"ח דהיינו דוקא גב הרגל שכנגד הגודל אבל שאר גב הרגל לצד חוץ אפילו כשהיא מהלכת לא עביד דמתרמי תחת אותו מקום. וכן כתב הט"ז דגב הרגל לא גרע מצד חוץ דשוקיה ופרסותיה אלא שאין להקל למעשה כיון שכבר הורה זקן ב"י ורמ"א מביאו אבל זה נראה להקל אם נמצא על שאר אצבעות של הרגל חוץ מן הגודל עכ"ל. וכן דעת המנחת יעקב דלא כש"ך בשם הדרישה".

ז) לחו"ש (לחם ס"ק מ"ג).

ח) מלבושי טהרה (סעי' ל') - "אבל אם נמצא על שאר אצבעות הרגל חוץ מן הגודל אינה חוששת משום כתם".

ט) ערה"ש (סעי' מ"ז) - "והמיקל לא הפסיד דכן עיקר לדינא".

י) דרכ"ת (ס"ק ס"ט).

יא) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"א) - "והכי קיי"ל".

יב) טהרת ישראל (סעי' ס"ג) - "טהורה".

יג) עי' ששבה"ל (ט"ז ס"ק י"א, ש"ך ס"ק י"ז, סיכום אות א') - "המחמיר כהש"ך תע"ב".

יד) חוט שני (ס"ק ט"ו אות ג').

טו) פרדס שמחה (ס"ק ל"ט).

טז) לבושי עז (תמצית אות ד') - "וקי"ל כהט"ז".

יז) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' כ"ז).

יח) דעה ברורה (ס"ק נ"א).

3. מחמיר.

א) מקור חיים (ס"ק נ"ד).

4. בצירוף יש להקל.
 (א) **חכ"א** (כלל קי"ג סעי' י"א) – "ומ"מ אם יש עוד צד להקל או שאין בו כגריס במקום אחד יש להקל דבשאר גב הרגל שהוא לצד חוץ וכל שכן בנמצא בשאר ראשי ד' אצבעות דטהורה".
 (ב) **בדה"ש** (ס"ק קכ"ו).
 5. מראי מקומות – **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' רכ"ו), **ט"ז וש"ך השלם** (ט"ז ס"ק ל"ג).

1. שוקה: עד היכן מגיע.

1. אף המקום הגבוה יותר מאו"מ.
 (א) **ערה"ש** (סעי' מ"ח) – "והוא דידוע שבאדם בין זכר בין נקבה כל הגוף מחובר יחד ומראש הירך מתחיל להפרד לחצאין ומקום הערוה בולט למטה מראש הירך וזהו ששאלו מבפנים עד היכא כלומר בגובה דהא הדם מבית ערותה נוטף למטה ולא למעלה וא"כ במקום הפירוד שהוא גבוה מבית הערוה אפשר לטהר שם כמו אם היה נמצא על כריסה ולבה ולזה אמרו עד מקום חבק כלומר עד סוף הירך מלמעלה דשם הוא מקום שהגוף חובק שני חצאי הגוף לאחד ואף שהוא מעט למעלה ממקום הערוה מ"מ מפני קירוב המקום יכול להיות שהדם נתגלגל לשם".
 (ב) **שבה"ל** (ח"ב סי' צ"ט סי' ק"צ סעי' י"א, ששבה"ל ס"ק א') – "וכן אם נמצא על כל אורך שוקה כו', משמע עד מקום הכי גבוה מקום חבור הירך לגוף גם בזוית זה תמא אף שבדרך זה אין הדם נוטף מבית התורפה לשם שהוא קצת גבוה מבית התורפה מ"מ **חז"ל לא חלקו** והוא קרוב ביותר למקום יציאת הדם, ועיין בס' ערוך השלחן מש"כ בזה".
 (ג) **פרדס שמחה** (ס"ק ל"ח) – "ואף המקום הגבוה יותר מאו"מ".
 (ד) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק י' הע' מ"ה).

מזן] נמצא כתם על ידיה.

א. ברי לי שלא נגעתי בהמקור.

1. נאמנות.
 (א) **סד"ט** (ס"ק כ"ו ד"ה ועוד) – "אם אומרת ברי לי שלא נגעתי בהמקומות אלו נאמנת, ולא אמרינן דהוא מלתא דלא רמיא עליה למידע ושמא נגעה ושכחה".
 (ב) **הו"ד בערה"ש** (סעי' נ') – "יש מי שאומר שאם אומרת ברי לי שלא נגעתי בהמקור נאמנת ולא אמרינן שמא נגעה ושכחה ורק מן הסתם חיישינן דילמא בדקה ולא אדעתה אבל לא כשאומרת ברי".
 (ג) **חכ"א** (כלל קי"ג סעי' י"ב) – "אם אמרה ברי לי שלא נגעתי באותן המקומות שאפשר ליפול שם דם מן המקור נאמנת ולא אמרינן דהוי מילתא דלא רמיא עלה וטהורה (סדרי טהרה ס"ק כ"ו)".
 (ד) **פת"ת** (ס"ק כ"ג) – "וכ' הס"ט דדוקא מן הסתם חיישינן שמא נגעה בידה במקום דאפשר ליפול דם מן המקור אבל אם אמרה ברי לי שלא נגעתי באותן המקומות שאפשר ליפול שם דם מן המקור נאמנת ולא אמרינן דהוי מלתא דלא רמיא".
 (ה) **לחז"ש** (לחם ס"ק מ"ד).
 (ו) **צמח צדק** (פסקי דינים סעי' י"א).
 (ז) **שערי טוהר** (שער י' סוף סעי' ח') – "סד"ט".
 (ח) **טהרת ישראל** (סעי' ס"ב).
 (ט) **מגילת ספר** (סי' ו' סוף אות כ"ה).
 (י) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' רכ"ה).
 2. מיקל רק אם אין כגריס במקום אחד – **חוט שני** (ס"ק ט"ו אות ד'. מקורו החכ"א, וצ"ע).
 3. מראי מקומות – **דעה ברורה** (ס"ק נ"ד, מקה"ד ס"ק ע"ז, יוס"ד ד"ה באו"מ).

ב. האם נידון כגופה או כנגדה: נ"מ, אם בעינן השיעור כגריס ועוד (סעי' ו'). ואם בעינן הכגריס ועוד במקום אחד (סעי' ח').

1. מיקל, אא"כ נגעה באו"מ ולא נטלה ידיה.
 (א) **סד"ט** (ס"ק כ"ו ד"ה ועוד) – "דאף לדעת המחמירים כדברי הרמב"ם דכתם שעל בשרה אין צריך שיעור, מכל מקום בנמצא על ידיה יש לסמוך על הפוסקים דמקילין דסבירא להו דאף על בשרה צריך שיעור, דהא בלא"ה סבירא ליה לרשב"א בשם רבו דדוקא כשבדקה עצמה ולא נטלה ידיה אח"כ, אבל מן הסתם לא ... ואף על גב דאנן מחמירין כדעת המ"מ ... יש לצדד להקל, דאם לא כן הוא חומרא גדולה שאם תמצא מעט דם על קשרי אצבעותיה שתהיה טמאה, ומכל שכן בג' ימים הראשונים דלא תלינן דמעלמא אתיא דיהיה זה חומרא גדולה, ומעולם לא שמעתי מי שנוהג חומרא זו, אלא ודאי כמו שכתבתי".
 (ב) **חכ"א** (כלל קי"ג סעי' י"ב) – "דאף על גב דבשאר הגוף אפילו אין כגריס במקום אחד אלא על ידי צירוף טמאה כדלעיל סימן ז' מכל מקום בידים יש להקל **דבעינן כגריס במקום אחד** (סדרי טהרה ס"ק כ"ו)".
 (ג) **פת"ת** (ס"ק כ"ג) – "דאף לדברי המחמירים כהרמב"ם (לעיל ס"ו) דכתם שעל בשרה א"צ שיעור מ"מ בנמצא על ידיה יש לסמוך על הפוסקים דאף על בשרה צריך שיעור דהא בלא"ה דעת הרשב"א בשם רבו דדוקא כשבדקה עצמה ולא נטלה ידיה אח"כ ואף דאנן מחמירין כדעת המ"מ כו' ע"ש והביאו גם כן החכמת אדם שם דין י"ב".
 (ד) **צמח צדק** (פסקי דינים סעי' י"א) – "ואפ"י מן הסתם דטמאה דוקא כשיש יותר מגריס. אבל בפחות מגריס אפ"י לדיעה הא' דלעיל (סעיף ו') דעל בשרה טמאה בכל שהוא. מ"מ הכא נמצא על ידה דבלאה"נ [רק] חששא לומר שקרה התזת הדם ממקורה באותו רגע שהניחה שם ידה. יש לסמוך אדיעה ראשונה שסוברים שאינה טמאה כשלא [בדקה] (נטלה ידיה) עכ"פ בפחות מגריס. דאל"כ הוא חומרא גדולה שאם תמצא טפת דם על אצבעותי תהי' טמאה".

- ה) טהרת ישראל (סעי' ס"ב) – "רק באין בכתם כשיעור יש להקל".
 ו) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות ב', סעי' ו' ס"ק ו').
 ז) חוט שני (ס"ק ח' ד"ה והנה אם) – "כתב הסד"ט ... ואמנם אם נגעה בידיה באו"מ ולא נטלה ידיה ואח"כ מצאה הכתם, אזי להרמב"ם שיעורו בכל שהו".
 ח) בדה"ש (ס"ק קכ"ט, ציונים ס"ק רל"א) – "בחכ"א הוסיף עוד שאפילו היו עליו טיפין טיפין אין מצטרפין לכגריס ועוד".
 ט) לבושי עז (תמצית אות ט', אות י') – "סד"ט. ויתירה מזו ...".
 י) מגילת ספר (סי' ו' אות כ"ה).
 יא) שיעורי טהרה (עמ' פ"ג ד"ה הא).
 יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קצ"ו, עמ' רכ"ה).
 יג) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' כ"ט) – "ודוקא כשנמצא על ידיה כשיעור יותר מכריס במקום אחד".
 יד) חק וזמן (פרק ב' סעי' ד').
 טו) דעה ברורה (ס"ק נ"ב).

ג. על גב ידה (back of the hand), למעלה מן קשרי האצבעות.

1. מיקל.
 א) סד"ט (ס"ק כ"ו) – "משמע אבל על גב פס ידה טהורה, דאפילו שחתה לא נגעה".
 ב) ערה"ש (סעי' נ') – "ומיהו משמע דרק על גב קשרי האצבעות תמאה אבל על גב פיסת היד טהורה דא"א להדם לבא שם רק ממקום אחר ואין מחזיקין טומאה ממקום למקום".
 ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רכ"ה).
 ד) שיעורי טהרה (עמ' פ"ג).
 2. בצירוף יש להקל.
 א) חכ"א (כלל קי"ג סעי' י"ב, בינת אדם ס"ק י"ד) – "דאם מצאה על גב ידה למעלה מן קשרי האצבעות במקום שיש עוד צד להקל יש לצרף ולומר דדוקא עד קשרי אצבעות תמאה אבל שאר גב היד כיון דאפילו על ידי שחייה הרבה אי אפשר לה ליגע באותו מקום אינה מטמא כלל בכתמים ומכל שכן כשלא בדקה סמוך לזה או אפילו בדקה אלא שנטלה ידיה דיש לסמוך על הפוסקים דסבירא להו דדוקא כשבדקה ולא נטלה ידיה אזי חיישינן בידיהם אבל בסתם ידים לא גזרינן כלל בידיהם".
 ב) פת"ת (ס"ק כ"ג) – "דאם מצאה על גב ידה למעלה מן קשרי האצבעות במקום שיש עוד צד להקל יש לצדד לומר דדוקא עד קשרי אצבעות תמאה אבל שאר גב היד כיון דאפילו ע"י שחיה הרבה א"א לה ליגע בא"מ אינו מטמא כלל בכתמים ומכ"ש כשלא בדקה סמוך לזה או אפילו בדקה אלא שנטלה ידיה כו".
 ג) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות ג') – "ובגב היד דוקא כשיש עוד סניף להקל או שלא בדקה או שכבר רחצה ידיה".
 ד) חוט שני (ס"ק ט"ו אות ה') – "יש להחמיר, ואם יש עוד צד להקל, יש לטהר".
 ה) בדה"ש (ס"ק ק"ל, בי' ד"ה וכן אם נמצא על ידיה).
 3. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק מ', "יש להסתפק"), לבושי עז (תמצית אות ח').

ד. פיסת היד (palm of the hand).

1. מחמיר.
 א) מנחת פתים (על סעי' י"א) – "ע' בס"ט שכתב דפס היד למעלה מקשרי אצבעותיה טהורה אם יצאה שם וע' בפ"ת בשם ח"א אבל בחדושי הר"ן חולין נ"ח כתב ומשמע דוקא ידה אבל זריעה לא יעו"ש ומוכח דעכ"פ בכל היד תמאה".
 ב) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"א) – "וי"א שאף שלא ומצאה כתם טמאה מפני שהידיים עסקניות הן ושמא נגעו במקום מן הגוף שמכוון כנגד התורפה ואז ניתז עלי' הדם. ולטעם זה אפ"ל על פס ידה טמאה. ואינה טהורה אלא כשנמצא על הזרוע ויש להחמיר כסברא זו (ש"ך וכ"מ בס"ט)".
 ג) בדה"ש (ס"ק ק"ל, בי' ד"ה וכן אם נמצא על ידיה).
 ד) לבושי עז (תמצית אות ו') – "מצאה כתם על כף ידה או על קשרי אצבעותיה, טמאה".
 ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רכ"ד).
 2. מיקל.
 א) מלבושי טהרה (סעי' ל', ס"ק מ"ג, ארוך ס"ק ז') – "אם נמצא על פס ידה ... טהרה".
 ב) ערה"ש (סעי' נ') – "ומיהו משמע דרק על גב קשרי האצבעות תמאה אבל על גב פיסת היד טהורה דא"א להדם לבא שם רק ממקום אחר ואין מחזיקין טומאה ממקום למקום ... ורק מה שמסתפק לעניין פיסת היד נלע"ד ברור כמ"ש וכ"כ החכ"א ופשטא דהש"ס משמע כן ע"ש ודו"ק".
 ג) טהרת ישראל (סעי' ס"ד) – "נמצא כתם על פס ידה יש לטהר".
 3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ע"א), דעה ברורה (ס"ק נ"ג, יוס"ד ד"ה קשרי).
 א) סד"ט (ס"ק כ"ו) – "... ע"כ דס"ל דלאו דוקא אלא ה"ה פס ידה ולא נקט קשרי אצבעות אלא לאורויי אפילו ע"ג היד טמאה א"כ מנ"ל דהמתרץ לא ס"ל הכי וצ"ע".

1. לבושי עז (תמצית אות י"ב) – "בזמנינו יש להקל במצאה על קשרי אצבעותיה, הואיל ואשה יודעת אם נגעה באותו מקום, וגם הדרך הוא שרוחצת ידיה אחר שנוגעת שם".

מה] תליה כשמצא כתם על ידיה.

א. נתעסקה בידיה בכתמים.

1. תולה בידיה – ט"ז (ס"ק י"ד, "אם נתעסקה ממש בידיה בכתמים תולה אף אם נמצא על ידיה"), בית לחם יהודה (ס"ק י'), באה"ט (ס"ק י"ז).
 - (א) אולי אין כאן מחלוקת.
 - (1) כדאי בחוו"ד (בי' ס"ק י') – "עט"ז ס"ק י"ד שכתב דאם נתעסקה ממש בידיה בכתמים תולה אם נמצא על ידיה כצ"ל, ותיבת אף ט"ס. וכ"ה בטור וברשב"א דבבשרה אינו תולה רק כיון שנתעסקה בידיה ונמצא על ידיה תולין אפילו בבשרה. ואם נמצא גם על שאר גופה וגם על ידיה ג"כ תולה כמו בבנה ובבעלה בבר חריף".
 - (2) וכן עי' פרדס רמונים (מק"ז ס"ק י"ד) – "ויותר נראה דגם הט"ז ס"ל הכי, דכבר כתב החוות דעת ... ולדעתי אם נרצה להגיה בדברי הט"ז, יותר נכון להגיה דצ"ל, תולה אף בנמצא על בשרה אם נמצא על ידיה, וזה עולה כדעת הפרישה, דגם לדידיה אין תולין כי אם בנמצא על ידיה ג"כ".
 - (ב) משא"כ בסד"ט (ס"ק כ"ח), פת"ת (ס"ק כ"ה), ובית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ד ד"ה וע"ד שאלתו).
2. אפילו נמצא על בשרה יש לתלות: שתולה על תליה.
 - (א) פרישה (ס"ק ל') – "מכל מקום היכא דנתעסקה ממש בידיה בכתמים וגם נמצא על ידיה תולין הדם שבגופה בדם העסק ואמרינן דמהידיים שנתלכלכו בהעסק בדם בא לשם שנגעו שם, וזה דומה למה שכתב אחר זה שתולין שמבעלה ובנה בא על גופה מחמת שנגעו בה".
 - (ב) סד"ט (ס"ק כ"ח) – "כתב הט"ז ... אבל הפרישה כתב ... ויש לסמוך עליו, דהא לשיטת הראב"ד אפילו בנמצא על בשרה לחוד תלינן דמעלמא אתיא כמ"ש הרשב"א משמו הביאו ב"י וכ"כ הטור בשם י"א, ואף על גב דאנן לא קיי"ל כוותיה מכל מקום בכהאי גוונא י"ל דכ"ע מודים וכמו שכתב הפרישה".
 - (ג) חור"ד (חי' ס"ק כ'), בי' ס"ק י'. אמנם עי' בי' ס"ק י"ג בשם הפרישה, ועי' בתוך הפרישה שתולה זה בזה).
 - (ד) רע"א (על הט"ז ס"ק י"ד) – לשונו מובא לקמן.
 - (ה) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ט"ו) – "אם נגעה בודאי כיון דידה ודאי נתלכלכו תלינן כיון שידים עסקניות הן שמא הכניסה ידיה גם לשאר מקומות שבגוף וטהורה (סעיף י"ב סדרי טהרה ס"ק כ"ח בשם הפרישה)".
 - (ו) חמודי דניאל (כת"י הו"ד בפת"ת ס"ק ל"א) – "בספר חמ"ד שם מ"ש בש"ע כיצד שחטה כו' נראה דלא בעינן שיכול הדם או הכתם לבוא לשם אלא שידה שנתלכלכו תלינן שבא על הבגד מידיה שידים עסקניות הם לכן נשי הקצבים יכולים לתלות כל כתמיהם בדם שנתלכלכה בידיהם ע"כ".
 - (ז) פת"ת (ס"ק כ"ה, ס"ק ל"א).
 - (ח) לחז"ש (לחם ס"ק נ"א).
 - (ט) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק י"ד) – "ולדינא נראה להקל כדעת הפרישה".
 - (י) ערה"ש (סעי' נ"ה) – "בנמצא דם על ידיה תולין בכל גופה מפני זה [פרישה] ויש מי שאומר דרק בעל ידיה תולין ולא בכל גופה [ט"ז סקי"ד] והעיקר כדעיה ראשונה [ס"ט סקכ"ח]".
 - (יא) צמח צדק (פסקי דינים סוף סעי' י"א) – "ויש מוסיפין עוד ... ונראה דאף דעכשיו בעת מציאת הכתם על בשרה כבר עברה לכלוך מידי, מ"מ כיון דודאי ה' על ידיה ממה שנתעסקה בו. אנו תולין שבעוד שהי' לכלוך על ידיה נגעה בבשרה ונתלכלך (וכמו בדין תולה בבנה ובבעלה בסעי' י"ט)".
 - (יב) עי' טהרת ישראל (סעי' ע"א) – "והמיקל לתלות בזה גם הכתמים שבגופה לא הפסיד".
 - (יג) ששבה"ל (ט"ז ס"ק י"ד, סיכום אות ח').
 - (יד) לבושי עז (תמצית אות י"ט).

ב. עברה בשוק של טבחים ומצאה כתם רק על בשרה, במקום מגולה [בין על ידיה. בין על שאר מקומות מגולות, כגון אם הלכה יחיפה וכדו'].

1. מחמיר.

- (א) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ד ד"ה וע"ד שאלתו) – "באשה שעברה יחף בשוק של טבחים ומצאה אח"כ כתם על בשר רגלה לבד במקום שדם המקור יכול ליפול שם אם יכולה לתלות הכתם דהא בנמצא על בשרה לבן אין תולין והביא כ"ת ראי' להקל מד' התוס' דנ"ז ע"ב ... והנה עיניו שפיר חזו אבל לא עיין בב"י שהביא ד' הרשב"א בתה"א שדחה ד' התוס' ... לפ"ד הרשב"א איפשטא ספיקא דבנ"ד להחמיר ... ויותר מזה נלע"ד דאף לפי ד' התוס' מ"מ כיון דאין דרך אשה לגלות בשרה משום הכי אמרו חז"ל דכתם שעל בשרה אינה תולה, שוב לא חילקו חז"ל בשביל מיעוטא דמיעוטא כמו בנידון דידן. ולא פלוג רבנן, ובכל ענין כשנמצא על בשרה לבד אינה תולה, כנלע"ד".
- (ב) עי' חקר הלכה (אות נ' נדה ס"ק כ"ז) – "בספר שירי טהרה ... ודבריו צל"ע דהא להדיא כ' הטור בשם הרשב"א ... הא כבר הביא הב"י לעיל דברי הרשב"א שהביא דברי תוס' ודחאום משום ... והטור הכריע כהרשב"א ... מיהו גם בהגהות רע"א סעיף יו"ד מצדד להקל".

ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קכ"א) – "עברה בשוק של טבחים ונמצא דם על ידיה, טמאה אף על פי שעל ידיה הוי מקום מגולה".
 ד) עי' בדה"ש (ס"ק קל"ח, ציונים ס"ק רנ"ב, סעי' י"א ב' ד"ה אפילו [עמ' ק"ע]) – "קשה להתיר בדברי בדבר שהב"י והט"ז סוברים להחמיר".
 2. מיקל.

א) עי' רע"א (על הט"ז ס"ק י"ד. עי' דרכ"ת ס"ק ע"ב, שכתב על רע"א "וסיים בצ"ע") – "אם נמצא על ידיה. מזה משמע דבעברה ונמצא דם על ידיה דאין תולין. וקשה לי הא הטעם דכבשר לחוד דאין תולין משום הוכחה שהוא מגופה דאלו מעלמא גם על חלוקה היה משתכח וזה שייך בבשר שמכוסה בחלוקה אבל על היד לא שייך כן. אבל באמת במקור הדין בטור בשם רשב"א ליתא כן אלא ונמצאו על ידיה תולין בהן עכ"ל היינו דכיון דנתעסקה בכתמים ונמצא גם על ידיה שידוע שהלכוך הזה הוא מהעסק בזה מה שנמצא גם על גופה תולין בידיה שנגעה שם דזה לא מקרי ממקום למקום דהא ידוע שעל ידיה לכלוך דם דמעלמא. וכן פירש בפרישה. וא"כ י"ל דבעברה ונמצא על ידיה תולין".

ב) שירי טהרה (סי' ק"צ תשובה ח', מי נדה קונ"א סי' ק"צ על סעי' י"א) – "הנה נשאלתי מאשה שהלכה יחפה בלי בתי רגלים שקורין זאקין ומצאה כתם על גב רגלה במקום שהיה יחף והיתה מתחלת עוסקת ומטיילת בבשר כעין עברה בשוק של טבחים ... וראיתי דמוכח מדברי התוס' ... להדיא הא אם הוי דרך לגלות בשרה הוי טהור גם על בשרה לבד רק דאין דרך לגלות בשרה. וא"כ היכי דידוע שהי' מגולה ודאי טהורה. ובע"כ מה דמחמירין בידיה היינו בלא עברה ולא נתעסקה בכתמים ... וז"ב ונכון לדינא ובכתמים שומעין להקל".

שירי שיריים (תשובה ג', הו"ד שירי טהרה [דפו"ח] ח"א סי' ק"צ תשובה מ"ו) – "ובמה שכתב בתחלת דבריו על מה שכתבתי בסימן ק"צ תשובה ח' בענין אם נמצא על רגליה כשהיא יחפה ... ומה שכתב ר"מ לתמוה הרי מפורש דנמצא על ידיה טמאה, ומפורש בב"י בשם הרשב"א, והובא בט"ז [סי' ק"צ י"ד] ג"כ, דאפילו עברה בשוק של טבחים טמאה, ודוקא בנתעסקה בכתמים ממש בזה תולין בידיה וכו'. הנה אני בקיצור דברינו הרגשתי בגוף דברי הש"ע שכתב דאפילו עברה בשוק של טבחים אין תולה, אך כתבתי דזה קאי אלמטה רק על בשרה ולא קאי על ידיה. ולזה הנה אף דהב"י והט"ז כתבו כן בשם הרשב"א, מ"מ מדלא קבע זה בש"ע רק השמיטו, ואדרבא תחלה מיירי בידיה ואח"כ נקט סתם רק על בשרה, מוכח דלא ס"ל כהרשב"א רק כמ"ש. והיינו דהרשב"א אזיל לשיטתיה דס"ל דמגופה הוי ריעותא אף בלי הוכחה מדלא נמצא על חלוקה, אבל המחבר סמך על דברי התוס' דהיכא דליכא הוכחה אף בבשרה תולין, כן היה כוונתי שם. אך כעת שבתי וראיתי דבלא"ה אין ראייה מידיה, ובחנם כתבתי שם טעם אחר, דבלא"ה י"ל דמיירי שהיתה מלובשת על ידיה והיה הבית יד נוגע עד סוף קשרי אצבעותיה. ותדע דהרי כתב שם המחבר בסעיף י"ג אם נמצא על בית יד שלה כו', ומחלק שם בין אם מגיע לבית תורפה או לא, א"כ י"ל גם תחלה מיירי כן שהיה בית יד על ידיה או שבגדיה שעל ידיה הגיעו עד סוף ידיה והיה שם מלבוש, אבל אם היה שם בלי לבוש טהורה כדעתי. ולכך הדין נכון כאשר כתבתי בעז"ה".

ג) טהרת ישראל (סעי' ע"ב) – "אשה שעברה יחף בשוק של טבחים ומצאה אח"כ כתם על בשר רגלה לבד במקום שדם המקור יכול ליפול שם המיקל לאחרים לטהר לא הפסיד וכן בעברה בשוק של טבחים ונמצא כתם על ידיה הדין כן".

ד) לבושי עז (ס"ק ז' ד"ה וברע"א, תמצית אות י"ז, סעי' ו' ד"ה והנה יש) – "עברה בשוק של טבחים ומצאה דם על ידיה, דעת הרעק"א דתולין, וכן במצאה בכל שאר מקומות מגולין שבגופה תולין, אף אם לא נמצא על חלוקה, וכן הסכימו ערוה"ש וטהרת ישראל, ודלא כהבית שלמה".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ע"ב), מגילת ספר (סי' ו' אות ב', לשונו מובא לקמן), ט"ז וש"ך השלם (טו"ז ס"ק ל"ח, ס"ק ל"ט).

ג. עברה בשוק של טבחים ומצאה כתם גם על ידיה (במקום מגולה) וגם על בשרה (במקום מכוסה).

1. רע"א (על הט"ז ס"ק י"ד) – "אלא דבזה אם נמצא דם גם על גופה אין תולין כיון דהלכוך שעל ידיה אין בודאי דמעלמא אין תולין בהם מה שעל גופה וג"ז צ"ע קצת דמ"מ נימא דמה שעל גופה הוא מהלכוך שלפנינו על הידים וכיון דדנין דהלכוך ההוא מעלמא כיון דעברה ממילא הך דם שעל גופה טהור דדינו כדין הדם שעל ידיה".

2. מחמיר, אין תולין.

א) חשק שלמה (הג"ה במחצית השקל סי' קצו סוף ס"ק י"ג) – "ומה שכתב שם בחידושי הגאון רבי עקיבא אייגר [שם ס"ק ח] דאם עברה בשוק של טבחים גם בנמצא על ידיה לחוד תולין, ודלא כהט"ז שם בס"ק י"ד, והעיר שם דאם כן אפילו נמצא על גופה ועל ידיה למה לא נימא דמה שעל גופה הוא מהלכוך שלפנינו על הידים וכו', נראה לי דיש ליישב דאפשר דהא דקיימא לן בעברה בשוק של טבחים ונמצא דם על החלוק ועל הגוף שתולין היינו בעברה במקום דחוק באופן שאי אפשר שלא נתלכלך בגדיה בדם, ולכן תלינן הדם שעל הגוף שבא מדם שעל החלוק, משום דכיון דהחלוק ודאי נתלכלך בדם, דבכתמים מחזיקין טהרה ממקום למקום, אבל הידים דאינו מוכרח דנגעו בדם וצריך לתלות תרי זימני דאימור דהדם שעל היד הוא מדם של טבחים ודם שעל הגוף נתלכלך מדם שעל הידים, וכולי האי לא תלינן, דהבו דלא לוסף עלה, ודו"ק".

ב) לבושי עז (תמצית אות י"ח)

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ע"ב).

מט | כתם בחלוקה - סעיף י"ב.

גמרא (דף נז:): – "אמר ר' יוחנן: על בשרה, ספק טמא ספק טהור; על חלוקה, ספק טמא ספק טהור. ה"ד. אי מחגור ולמטה, על חלוקה אמאי טהור. והא תנן מן החגור ולמטה טמא. ואי מחגור ולמעלה, על בשרה אמאי טמא. והתנן ראתה דם על בשרה שלא כנגד בית התורפה טהורה. אב"א: מחגור ולמטה, ואב"א: מחגור ולמעלה. אי בעית אימא מחגור ולמטה כגון שעברה בשוק של טבחים, על בשרה מגופה אתאי, דאי מעלמא אתאי על חלוקה מיבעי ליה אשתכוחי. על חלוקה מעלמא אתא דאי מגופה אתא על בשרה מיבעי

ליה אשתכוחי. ואיבעית אימא מחגור ולמעלה כגון דאזדקרה; על בשרה ודאי מגופה אתאי, דאי מעלמא אתאי על חלוקה איבעי ליה אשתכוחי, על חלוקה מעלמא אתאי, דאי מגופה אתאי על בשרה איבעי ליה אשתכוחי".

א. על כל חלוקה, או רק על חלוקה שהוא בדוק.

1. רק בדוק.
 - (א) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב, רכ"ב-ב').
 - (ב) הו"ד בב"י (סוף ס"ק י"א(ד)).
 - (ג) ש"ך (ס"ק כ"ז) – "כתב ר' ירוחם אהא דנמצא על חלוקה פ"י חלוקה הבדוק לה כדלקמן ופשוט הוא, ב"י וד"מ".
 - (ד) סד"ט (ס"ק ל"ה ד"ה כתב).
 - (ה) באה"ט (ס"ק י"ט).
 - (ו) חו"ד (חי' ס"ק כ"ג) – "חלוקה. חלוקה הבדוק".
 - (ז) חכ"א (כלל קי"ג סעי' י"ד) – "ואפילו אם החלוקה לא היה בדוק לא אמרינן שהכתם היה על החלוקה מקודם וזה שעל בשרה הוא מגופה אלא תלינן שגם על החלוקה בא לה עתה ממה שנתעסקה בכתמים ומזה בא גם על גופה".
 - (ח) לחו"ש (לחם ס"ק נ"ו).
 - (ט) ערה"ש (סעי' ס"ג) – "ודע דכל נמצא על חלוקה שנתבאר בעניין זה מיירי בחלוקה הבדוק לה [ש"ך סקכ"ז בשם רי"ן]".
 - (י) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"א).
 - (יא) בדה"ש (ס"ק קמ"ח).

ב. נזדקרה: על הצדדים.

1. מיקל.
 - (א) תוה"ש (ס"ק י"ז) – "מן הצדדים לצד חוץ ליכא למיחש ועל דרך זה יתפרשו דברי המחבר והטור ומ"ש אפי' למעלה מהחגור וכו' הוא פ"י של וכל מקום וק"ל וכן מבואר מלשון הראב"ד בספר בעלי נפש דף נ"ט ע"ש".
 - (ב) סד"ט (ס"ק כ"ז) – "כתב בספר מנחת יעקב [תורת השלמים ס"ק יז] דדוקא כנגד המקור בגבה ובכריסה, מה שאין כן מן הצדדים לצד חוץ ליכא למיחש, ע"כ".
 - (ג) לחו"ש (לחם ס"ק מ"ט).
 - (ד) ערה"ש (סעי' נ"א) – "דכשנזדקרה והגביהה רגליה למעלה טמאה בכל מקום שתמצא הכתם על בשרה אפי' למעלה מבית התורפה בין מלפניה בין מלאחריה וגם זה דווקא כנגד המקור בכריסה ובגבה אבל מן הצדדים טהורה **שא"א להדם לבא לשם** כמובן [מנ"י וס"ט סקכ"ז]".
 - (ה) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"א).
 - (ו) פרדס שמחה (ס"ק מ"ה).
 - (ז) דרכי טהרה (עמ' כ"ה).
 - (ח) דעה ברורה (ס"ק נ"ז).
2. מחמיר.
 - (א) מקור חיים (ס"ק ס') – "בכל מקום שתמצא דם בין בגופה למעלה מהחגור מלפניה ומלאחריה ובין על רגלה מלפניה ומלאחריה ומן הצדדים בכל מקום תלינן בדם המקור הנוסף באותו מקום ... ודברים פשוטים ... מנחת יעקב ... ושגגה גדולה שיגג בזה".

ג. בזמן וסתה.

1. מיקל, אין לחלק – חוט שני (ס"ק ט"ו ד"ה ודע).

נ] הלכות.

א. ג' מחלוקות.

1. מצאה כתם רק על בשרה, ועברה בשש"ט.
 - (א) ר"א [ראב"ד] - לישנא בתרא חולק על לישנא קמא.
 - (ב) רשב"א – "ולישנא בתרא לא למיסתר דינא דלישנא קמא קאתי אלא לחדותי אוקמתא לברייתא ואיתיה להא והא".
2. מצאה כתם בשרה וחלוקה, ועברה בשש"ט.
 - (א) רא"ה – מחמיר, דיוק הסיפא עיקר.
 - (ב) רשב"א – מיקל, הרישא עיקר.
3. מצאה כתם רק בחלוקה למעלה, ונזדקרה, ולא עברה בשש"ט.
 - (א) רמב"ם, מחמיר – למעלה כלמטה. וכן פסק הב"ח.
 - (ב) רשב"א, מיקל – "כל שנזדקרה א"א לדם לטפטף אלא דם שותת ויורד ונוגע פעמים אף בחלוקה אבל שלא יגע בבשרה א"א". פוסקים.

ב. ציורים.

לא נזדקרה	לא נזדקרה, ועברה בשש"ט	נזדקרה	נזדקרה, ועברה בשש"ט
-----------	------------------------	--------	---------------------

רק על חלוקה, למטה	1 טמאה	2 טהורה	3 טמאה	4 טהורה
רק על חלוקה, למעלה	5 טהורה	6 טהורה	7 טהורה (רמב"ם וב"ה חולק)	8 טהורה
רק על בשרה, למטה	9 טמאה	10 טמאה, (ר"א חולק)	11 טמאה	12 טמאה, (ר"א חולק)
רק על בשרה, למעלה	13 טהורה	14 טהורה	15 טמאה	16 טמאה, (ר"א חולק)
בשרה וחלוקה, למטה	17 טמאה	18 טהורה, (רא"ה חולק)	19 טמאה	20 טהורה, (רא"ה חולק)
בשרה וחלוקה, למעלה	21 טהורה	22 טהורה	23 טמאה	24 טהורה, (רא"ה חולק)

ג. **דין בשרה כמו חלוקה, או יותר חמור.** [נ"מ, פשט במשנה דף נח:, 'ותולה בכל דבר שהיא יכולה לתלות'. אם גם על בשרה (רישא דמשנה דף נז:). או רק חלוקה (סיפא של המשנה שם)].

1. כמו חלוקה, והחילוק רק במציאות – **תוס'** (נדה דף נז: ד"ה על, "על בשרה ודאי מגופה אתאי. וא"ת מאי שנא דלקמן בשמעתין גבי לבשה שלשה חלוקות ועברה בשוק של טבחים תולה אפילו בתחתון ולא אמרינן אי איתא דמעלמא אתאי אעליון ה"ל לאשתכוחי ויש לומר דהתם לפעמים שהיא מגלה חלוקה העליון ואתי על התחתון אבל אין דרך לגלות בשרה"), **תוס'** (נדה דף נח. ד"ה

¹ טמאה – משנה (דף נז:). **רשב"א** (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', "שנמצא הכתם בחלוק למעלה שלא כנגד בית התורף ... הרי זו טהורה"), **מחבר** (סעי' י"ב, "נמצא הכתם על חלוקה למטה מהחגור או במקום החגור עצמו טמאה"), **פוסקים**.

² טהורה – **גמרא** (דף נז:), **פוסקים**.

³ טמאה – כמו אות א', **רשב"א** (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד').

⁴ טהורה – כמו אות ב'

⁵ טהורה – משנה (דף נז:). **מחבר** (סעי' י"ב, "ואם נמצא על חלוקה בלבד מהחגור ולמעלה טהורה"), **פוסקים**.

⁶ טהורה – כל שכן מאות ה', ואות ב'.

⁷ טהורה – **רשב"א** (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', "למעלה מן החגור אפילו נזדקרה טהורה. שאם דם זה בא מן המקור על בשרה גם כן היה נמצא"). **מחבר** (סעי' י"ב, "ואם נמצא על חלוקה בלבד מהחגור ולמעלה טהורה אפילו נזדקרה והגביהה רגליה ואפילו לא עברה בשוק של טבחים שאילו בא מן המקור היה נמצא גם על בשרה"), **ש"ך** ("ס"ק כ"ו", "הרשב"א וסייעתו רובא נינהו ועוד דבכתמים שומעים להקל").

⁸ טמאה – **רמב"ם** (הל' איס"ב פרק ט', כדאי' במ"מ הל' י"ט), **ב"ח** ("ס"ק י"ח).

⁹ מר"מ – **ערה"ש** (סעי' ס"ב).

⁸ טהורה – **מחבר** (סעי' י"ב, "ואם נמצא על חלוקה בלבד מהחגור ולמעלה טהורה אפילו נזדקרה והגביהה רגליה").

⁹ טמאה – משנה (דף נז:).

¹⁰ טמאה – **רשב"א** (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', "נמצא על בשרה לבד למטה מן החגורה ... אפילו עברה בשוק של טבחים טמאה דכיון שהיא רואה מגופה ונמצא הדם על בשרה לבד חוששין לה מחמירין עליה בספקותיה ואומרינן שאם בא שם מעלמא לא על בשרה לבד היה אלא גם על חלוקה"), **טור** (סעי' י"א, סעי' י"ח, "וי"א שאפילו נמצא בגופה תלינן להקל אם עברה בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים וראשון עיקר"), **מחבר** (סעי' י"ח), **ערה"ש** (סעי' נ"ב).

¹¹ טהורה – **ר"א** (בב"י ס"ק י"א(ב)).

¹² טמאה – כמו אות ט'.

¹³ טהורה – **ר"א** (בב"י ס"ק י"א(ב)).

¹⁴ טמאה – **רש"י** (נדה סוף דף נז:), **רשב"א** (כמו אות י').

¹³ טהורה – משנה (דף נז:), **רשב"א** (תוה"ב הקצר ב"ז ש"ד, "שנמצא על בשרה למעלה מבית התורף כגון שנמצא על כריסה או על גבה הרי זו טהורה"), **מחבר** (י"א).

¹⁴ טהורה – לפי טעם הרשב"א לעיל אות י'.

¹⁵ טמאה – **רשב"א** (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', "אם בריא לה שנזדקרה והגביהה רגליה למעלה וראשה למטה הרי חזר למעלה כלמטה והרי חוששת לכתם שנמצא על בשרה בין בגבה בין בכריסה בין בחלוקה"), **מחבר** (סעי' י"ב).

¹⁶ טמאה – **רש"י** (נדה סוף דף נז:), **רשב"א** (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', "נמצא על בשרה ... למעלה מן החגורה וידעה בבירור שנזדקרה אפילו עברה בשוק של טבחים טמאה דכיון שהיא רואה מגופה ונמצא הדם על בשרה לבד חוששין לה מחמירין עליה בספקותיה ואומרינן שאם בא שם מעלמא לא על בשרה לבד היה אלא גם על חלוקה"), **טור** (סעי' י"א), **מחבר** (סעי' י"א), **פוסקים**.

¹⁷ טהורה – **ר"א** (בב"י ס"ק י"א(ב)).

¹⁸ טמאה – משנה (דף נז:), **פוסקים**.

¹⁸ טהורה – **רשב"א** (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', "נמצא על חלוקה ועל בשרה אם עברה בשוק של טבחים או שנתעסקה בכתמים בין שנמצא למטה מן החגור ... טהורה"), **מחבר** (סעי' י"ב, "ואם עברה בשוק של טבחים טהורה אפילו נמצא לצד פנים ועל בשרה"), **ב"ח** ("ס"ק י"ט).

¹⁹ טמאה – **רא"ה** (בדה"ב בית ז' שער ד', "וכתב המחבר ונראה לי לפרש על בשרה לבד טמא דאם איתא דמעלמא אתא אף על בשרה איבעי ליה לאשתכוחי ע"כ ואינו נכון דסתמא תנן במתניתא על בשרה ספק טהור ספק טמא משמע דכל על בשרה ספקו טמא אבל הנכון דכי אמרינן על בשרה טמא כל על בשרה אמרינן בין בבשרה לבד בין על בשרה וחלוקה כסתם מתניתין דתני על בשרה ספק טהור ספק טמא דכל ספק בבשרה טמאה על חלוקה בלבד דליכא מידי בבשרה טהור").

²⁰ מר"מ – **ערה"ש** (סעי' נ"ג, "וצ"ע").

¹⁹ טמאה – כמו אות י"ז.

²⁰ טהורה – **רשב"א** (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', "נמצא על חלוקה ועל בשרה אם עברה בשוק של טבחים או שנתעסקה בכתמים ... בין שנזדקרה ונמצא למעלה מן החגורה טהורה"), **מחבר** (סעי' י"א, "אבל אם נמצא על בשרה וגם על חלוקה, אם עברה בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים, תולה בו בין שנמצא למטה מהחגור או שהגביהה רגליה ונמצא למעלה מהחגור").

²¹ טמאה – **רא"ה** (לעיל אות י"ח).

²² טהורה – משנה (דף נז:), **פוסקים**.

²³ טהורה – כמו אות ו', אות י"ד.

²⁴ טמאה – לפי טעם הרשב"א לעיל אות ז'.

²⁴ טהורה – **רשב"א** (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', "נמצא על חלוקה ועל בשרה אם עברה בשוק של טבחים או שנתעסקה בכתמים בין שנמצא למטה מן החגור בין שנזדקרה ונמצא למעלה מן החגורה טהורה"), **מחבר** (סעי' י"א).

²⁵ טמאה – **רא"ה** (לעיל אות י"ח).

כשורה, "והא דאמר לקמן טיפין טיפין אין מצטרפין היינו על הבגד והכא מיירי על בשרה דיש יותר לתלות בדם מאכולת על הבגד מעל בשרה".

א) אמנם עי' בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ד ד"ה וע"ד שאלתו), לשונו מובא לקמן.
 2. בשרה יותר חמור, רגלים לדבר שהדם מגופה – רשב"א (נדה ריש דף נז:), "הרואה כתם על בשרה כנגד בית התורפה טמאה. כלומר אע"פ שעברה בשוק של טבחים כדאיתא בגמ' דכיון דמגופה חזיא ובגופה אשתכח רגלים לדבר דמגופה אתא אלא א"כ אשתכח על חלוקה נמי כדאיתא בגמרא, והא דתנן בסמוך תולה בכל דבר לאו ארישא דהא מתני' קאי אלא אראתה על חלוקה דסליק מינה", ר"ן (נדה ריש דף נ"ז:), "וכי תנן ותולה בכל דבר שהיא יכולה לתלות אנמצא על חלוקה קאי ולא אנמצא בבשרה".
 3. מראי מקומות – ששבה"ל (סעי' י"א ס"ק ו'), מגילת ספר (סי' ו' אות ב', "בתוס' ... ולפ"ז מה שמבואר במשנה נ"ח ע"ב ותולה בכל מה שיכולה לתלות, קאי על המשנה נ"ז ע"ב בין על הרישא דנמצא על בשרה, בין על הסיפא דנמצא על חלוקה, גם נראה דדוקא דדוקא בשש"ט אין דרכה לגלות בשרה אבל בביתה דרך לגלות הבשר, ותולה אף באופן שנמצא על בשרה בלבד. הרשב"א חולק ...").

א) לכאורה הנ"מ: עברה בשוק של טבחים ומצאה רק על בשרה, במקום מגולה. וכדאי' בבדה"ש (סעי' י"א בי' ד"ה אפילו, עמ' ק"ע), ומגילת ספר (שם). אמנם, עי' בית שלמה (ח"ב סי' י"ד), לעיל. וש"פ שם.

ב) "דאי מעלמא אתאי - על חלוקה מיבעי ליה אשתכוחי". האם הפירוש הוא על חלוקה כנגד אותו מקום שנמצא הדם בבשרה, או שהיה צריך לימצא גם על חלוקה באיזה מקום שהוא – מגיה (רשב"א נדה דף נז: הע' ג').

ג) שבה"ל (ח"ב סי' צ"ט סי' ק"צ סעי' י"א) – "ודוקא כשנמצא על בשרה לבד אבל אם נמצא על בשרה וגם על חלוקה אם עברה בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים תולה בו. בס' מקור מ"ח תמה שלא הזכירו הפוסקים דברי התוס' פרק הרואה דברוב ימים טמאים אין תולה בשוק של טבחים, ושוב מסתפק לתרץ דהתוס' מיירי לטהרות, ונ"ב, אמנם בתוס' הרא"ש בנדה שם מפורש כן דדוקא לענין טהרות אבל לבעלה אפי' ברוב ימים טהורה".

נא לובשת בגד תחתון המהודק לגוף - שבמציאות א"א שיגיע לשם מאותו מקום.

א. מלבושים של נשים שלנו שכולם תפורים והיא לובשת ממתני' ולמטה.

1. מיקל, כיון שאי אפשר בשום ענין שיבא בגד עליון סמוך לגופה.

א) פנים מאירות (ח"ב סי' קפ"ג) – "יש לחלק בבגדים שלהם שהיה כולם פתוחי' מבית הצואר עד למטה כנראה מתקנת עזרא שתיוקן לאשה לחגור בסינור משום צניעות אבל במלבושים של נשים שלנו שכולם תפורים והיא לובשת ממתני' ולמטה ואי אפשר בשום ענין שיבא בגד עליון סמוך לגופה אפילו במתכוון אי אפשר לה שתתן בגד עליון שתהא כנגד מקום התורפ' לא מחזקינ' ריעותא כלל ולא גרע אם ראתה על בית יד של חלוקה אם אינו מגיע כנגד בית התורפה דטהורה ה"נ בבגדים שלנו שאי אפשר בשום צד שיבא צד חוץ לצד פנים לא מטמאין לה משום כתם אם מצאה בבגד עליון".

ב) סד"ט (ס"ק מ"ה ד"ה ודע) – "ודע דהא דאי' בש"ס לבשה שלשה חלוקים זה על זה אם אינה יכולה לתלות אינה תולה אפי' בעליון דוקא שלשה חלוקים שהם כתונות התחתון ... ובהני איכא למימר שנתקפלו התחתונים אבל במלבושים גמורים ובפרט מלבושים שלנו נראה דאינה חוששת בעליון דליכא למימר במלבושים כאלו שנתקפלו ... אח"ז מצאתי בשו"ת פמ"א ח"ב סי' קפ"ג שכ' כדרי שכתבתי לעיל ומחלק בענין אחר דשאני ...".

ג) פת"ת (ס"ק כ"ו) – "בסדרי טהרה ... פנים מאירות ...".

ד) ערה"ש (סעי' ס') – "אמנם כתבו הגדולים דזהו רק בחלוקות ולא בשארי בגדים וכ"ש בבגדים דידן דא"א בשום פנים שיבא דם מאותו מקום על בגדיה העליונים ולא שייך בהם דין כתמים".

ה) דעה ברורה (מקור הדעה ס"ק קנ"ט).

2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קל"א).

א) מהרש"ם (ח"ו סי' צ"ט) – "ומה שנסתפק בדין מצאה כתם על המכנסים שלובשים הנשים בצד חוץ אי דמי למ"ש הפמ"א וסד"ט סקמ"ה דאם מצאה בבגד העליון אין לחוש להכתם, הנה לענ"ד אין להקל בזה כלל דהא יש לחוש דבשעה שלבשה המכנסים והכניסה רגלי' לתוכן נטף דם מאותו מקום ע"ג המכנסים בצד חוץ וטמא מדין כתם, ומה"ט נראה דהפמ"א וסד"ט מיירי רק בבגדים שלובשים שלא כדרך הכנסת רגלים לתוכו, דאל"כ אפי' בעשר בגדים זע"ז איכא דין כתם מטעמא דכתיבנא".

ב. מצאה כתם על ידיה.

1. תלוי אם ברור לה שלא פשטה הבגד בנתיים וכדו'.

א) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' כ"ט) – "בנשים בזמנינו שהולכות עם בגדים סמוכין והדוקים לגופה ויודעת שלא נתנה ידיה כנגד בית התורפה תחת בגדיה, עד שעה שעשתה צרכיה או עד שעת שינה וכדו' בשעה שהיו ידיה ודאי נקיות מהדם שוב אין לחוש לזה".

2. מראי מקומות – שיעורי טהרה (עמ' פ"ג).

א) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה ויש, סיכום אות ו'), הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י' הע' ל"ז) – "אם הולכת בבגד תחתון הסמוך לגוף, צ"ע אם אפשר להקל לומר שלא נגעה ביד' באותו מקום, או שמא יש לחוש שנגעה".

ג. מצאה על בשרה, ולא בבגד התחתון.

1. תלוי אם ברור לה שלא פשטה הבגד בנתיים וכדו'.

(א) חוט שני (ס"ק ט"ו ד"ה ודע, אות ח') – "לובשת בגד הסמוך לגופה, ואותו הבגד היה נקי, מ"מ הרי היא חוששת לכתמיה וטמאה, מפני שפעמים פושטת הבגד הסמוך לגופה, כגון בעת עשיית צרכיה וכדומה, ויש לחוש שאז יצא הדם ממנה, ואמנם אם ברור לה שלא היה כן ... הרי היא טהורה. וכן אם מצאה הכתם במטתה או ע"ג כסא".

(ב) לבושי עז (סעי' י"א תמצית אות ב', אות ג' [לשונו מובא לעיל]) – "ואם לובשת בגד הסמוך לגופה ויודעת שלא הסירתו אף לרגע אחד, ומצאה דם על בשרה אפילו כנגד אותו מקום, אינה טמאה הואיל ואם היה ממקורה היה נמצא על בגדה, וע"כ דהגיע מעלמא".

2. מראי מקומות.

(א) שבה"ל (ח"ו סי' קל"ד ד"ה ואשר) – "איברא אם הבגד המהודק לגוף מהודק היטב ולא פשטה אותו, ורק החשש שנתכוון, קשה ליתן כלל בזה דהרבה פעמים זה ממש בלתי אפשרי שיתכוון דבר כזה כ"כ עד שלא ניכר רושם דם לא בגוף ולא בבגד, והלב יודע שהחשש בזה רחוק מאד, אבל מודינא שאין ליתן כללים בזה דיש גם אופנים להחמיר והכל לפי ראות עיני מורה מובהק שיש לו סיעתא דשמיא בהוראה".

ד. מצאה רק על חלוקה, ולא בבגד התחתון.

1. תלוי אם ברור לה שלא פשטה הבגד בנתיים וכדו'.

(א) ששבה"ל (סעי' נ"א ס"ק א' ד"ה וכן) – "ודאי אין הכתם מגופה אלא א"כ פשטתו באמצע וכגון בזמן שעשתה צרכיה".
(ב) בדה"ש (ס"ק קנ"ב) – "ונראה שבאלו המכנסים קצרים שלובשות הנשים אין לחוש בהם לכתם שבצד חוץ דכיון שהם מהודקים לבשרם ... וכגון שראתה החלוק אחר שלבשו והוא נקי ... וגם לא פשטתו בינתיים להטלת מי רגלים] אבל אם אינה יודעת כן טמאה שהרי כבר אפשר שנטף על צד החיצון כשלבשתו דרך מרגלותיה או כשפשטתו דרך שם".

(ג) חוט שני (ס"ק י"ז אות ו') – "לבשה בגד הסמוך לגופה, ומצאה כתם על חלוקה, והבגד הסמוך לגופה היה נקי, מ"מ הרי היא חוששת לכתמיה וטמאה, מפני שפעמים פושטת הבגד הסמוך לגופה, כגון בעת עשיית צרכיה וכדומה, ויש לחוש שאז יצא הדם ממנה לחלוקה, ואמנם אם ברור לה שלא היה כן ... הרי היא טהורה".

(ד) לבושי עז (ס"ק ב' ד"ה ומ"מ, תמצית אות ג', אות ה') – "בזמנינו שלובשת בגד הסמוך לגופה ומצאה על חלוקה, אפילו במצאה למטה מן החגור אינה חוששת, אם לא שפשטה את בגדה הסמוך לגופה, דאז חוששת כמבואר בשו"ע".

(ה) פתחי דעת (פרק מ"ו סעי' ט"ו, ע"י פרק מ"ח סעי' ד') – "אם בטוחה ...".

2. מחמיר.

(א) שפע טהרה (ס"ק כ"ו) – "ראתה כתם בשיעור גריס ועוד על בגד החיצון בלבד, הרי היא טמאה, אף על פי שלבשה בגד פנימי מהודק לגוף ונמצא נקי".

(ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קכ"ב, משמרת הטהרה פרק ג' הע' ס"א, הע' ס"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ס"ג, הע' צ', ע"י פתחי דעת פרק מ"ו הע' כ"ב) – "גם הלובשת בגד תחתון הצמוד לבשר, כל שנמצא כתם על החלוק תחת החגור, טמאה. [משמרת הטהרה ח"א עמ' קב. וביאר בהערה, דיש לחוש שכשפשטה הבגד התחתון נטף על החלוק, ואף אם נמצא בצידו החיצון חיישינן שבעת הפשטה או עשיית צרכיה נתהפך צידו החיצון כנגד בית התורפה. ולפ"ז יש לחוש בזה גם בחלוק שבין החגור למקום התורפה, ועוד דכיון שהבגד תחתון צר ממנו, אע"פ שהדוק יש לחוש שהדם נטף דרך הבשר לחוץ ומשם לבגד וכן הורה רבינו]".

(ג) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' ל"א, סעי' ל"ה) – "ויש מקילין בזה כשהולכת בבגד מהודק לבשרה, ויש להחמיר".

3. מראי מקומות – הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ד' סעי' ו', רוחב השולחן ס"ק ו').

ה. מצאה על חלוקה בצד החוץ.

1. תלוי אם ברור לה שלא פשטה הבגד בנתיים וכדו'.

(א) מהרש"ם (ח"ו סי' צ"ט) – לשונו מובא לעיל.

(ב) בדה"ש (ס"ק קנ"ד) – "נראה שאין לטמא הכתם הנמצא מצדדי ומאחורי אותן המכנסים קצרים שלובשות הנשים המהודקים לבשרן כיון שאינן חוזרין הנה והנה ולא יבאו לעולם הצדדים והאחוריים כנגד בית התורפה [זולת אם יתכן שבא הכתם בשעת לבישה או בשעת פשיטה שאז נראה שיש לחוש דאתרמו צדדיו ואחוריו כנגד בית התורפה]".

(ג) ששבה"ל (סעי' י"ב ס"ק ב' ד"ה ובזמנינו, סיכום אות ה') – "בזמנינו שלובשות בגד תחתון המהודק לגוף ונמצא דם בבגד בחלק החיצון, טהורה, באופן שבמציאות א"א שיגיע לשם מאותו מקום, אם לא פשטה הבגד בנתיים שנחוש שנפל דם באותו זמן, - וכן בישיבה על שני כיסויים או כרים במטה ונמצא רק על התחתון".

2. מחמיר.

(א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קכ"ב, משמרת הטהרה פרק ג' הע' ס"א) – "... ועוד דכיון שבגד תחתון צר ממנו אע"פ שהדוק יש לחוש שהדם נטף דרך הבשר לחוץ ומשם לבגד".

ו. מראי מקומות – מראה כהן (עמ' ל"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רכ"ג), חזקת טהרה (ס"ק נ"ו, "וצ"ע לדינא").

ז. מוך, טמפון (tampon).

1. מיקל [כמו אשה שלובשת בגד תחתון, לעיל] – שירי טהרה (שו"ת ח"א סי' ק"צ תשובה כ"ז, "באשה שהיה לה מוך נקי בפנים בימי לבונה, ואח"כ מצאה על החלוק הבדוק כתם, מה דינו. הנה לדעתי ודאי טהורה"), דעת תורה (סעי' י"א), פרדס שמחה (ס"ק נ"ב אות ב'), ששבה"ל (סעי' י"ח ס"ק ה', שבה"ל ח"ו סי' קל"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רכ"ג).

ח. **כתם שנמצא בבגדה למעלה, ולבשה את הבגד דרך מטה.**

1. מחמיר.

(א) **חקר הלכה** (אות נ' נדה ס"ק ל"א) – "נראה לי דהא דכשמצאה כתם למעלה מהחגור דטהורה, דהוא רק כשמצאה בעודה מלובשת בהחלוק, או שפשטה החלוק דרך ראשה, אבל בפשטה דרך מרגלותיה טמאה, דחיישינן שמא באותה רגע שפשטה ניתז מאותו מקום על המקום שלמעלה מהחגור, אם לא כשמכרת שהוא כתם יבש באופן שאין החשש שמא ניתז בשעה שפשטה, אבל אם הניחה החלוק ואחר זמן בדקה, טמאה גם למעלה מהחגור דשמא ניתז מאותו מקום. **דאין לומר שברגע קטן כזה אין החשש** דלמא יצא מגופה שהיתה מרגשת, שהרי בסוף הסימן (ק"צ סעיף נ') בג' נשים שהיו ישינות במטה חיישינן שמא דרך עברתה נטף ממנה אף שהוא ג"כ רק רגע. ובסעיף ד' היתה פושטתו ומכסה בו טמאה, ואלו לא היתה מתכסה טהורה, ע"כ שפשטה דרך ראשה".

(ב) **פרדס שמחה** (ס"ק נ').

(ג) **חוט שני** (ס"ק י"ז אות ד', קיצור הל' נדה פרק י' באיזה מקומות הכתמים מטמאים אות ט"ו) – "מצאה כתם בבגדה למעלה מן החגור, אבל פשטתו דרך מטה, אם לא ידעה שהכתם היה קודם שפשטתו, יש לוש שכשפשטתו ראתה, והרי היא טמאה".

(ד) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' רכ"א).

2. מיקל.

(א) **משמרת הטהרה** (פרק ג' סעי' ל"ג, הע' ס"ג) – "האחרו' הביאו בשם החקר הלכה ... ואמנם נראה ... במתני' היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה כ"מ שנמצא בו כתם טמאה דצ"ע למה הוצרך שתכסה בו בלילה הלא יש לחוש שבשעת ההפשטה יהיה החלוק כנגד בית התורפה ואף די"ל דמיירי בחלוק שפושטתו מעליה מי רמיא עליה שלא תפשוט החלוק מתחתיה. ונראה מזה דלעולם לא חיישי' למצב של רגע א' כנגד בית התורפה דהוא מיעוטא דלא שכיח כלל לחוש כ"כ בכתמים שבאותו רגע שהיה כנגדו החלוק נטף הדם משם, וגם מסתמא היתה רואה ומרגשת בכך. ורק בראש גודלה או בבית ידה חיישי' למצב שיהיה בשעת הליכתה או שמושה בחלוק כנגד בית התורפה לפי שהוא מצב תמידי, ולא רמיא עליה להרגיש בזה בכל רגע. ולכן נקט דהחשש דוקא בפושטתו ומתכסה בו בלילה".

3. מראי מקומות – **לבושי עז** (תמצית אות י"ד).

(א) **הגרשז"א זצ"ל** (מנחת שלמה ח"ב סי' ע"ד, שולחן שלמה נדה פרק ד' סעי' י"ז, סעי' י"ח, סעי' י"ט, עיונים ריש סי' ק"צ עמ' ש"א) – "ספר חקר הלכה ...".

(ב) **שבה"ל** (ח"ד סי' ק"ד על סי' ק"צ סי"ב, ח"ו סי' קל"ד, ששבה"ל ס"ק ד') – "בס' חקר הלכה דהאיך הדין כשפשטה החלוק דרך מטה אם חיישינן שבאותו רגע נתלכלך מבית התורפה אע"ג שלא הרגישה ונטה להחמיר מהא דלקמן ס"נ דחיישינן דילמא דרך עלייתה למטה נטף ממנה אע"פ שאין זה רק רגע ע"ש ובס' פ"ז, ובעניוטי דאין ראי' משם כ"כ דשאני התם דהוחזק עכ"פ טמאה באחת ושוב חיישי' לכולם משא"כ הכא י"ל דלא מחזקינן טמאה כה"ג, **ולדינא** עדין יש לעיין בו. עיין בפת"ש ס"ק כ"ז מש"כ בשם הס"ט ס"ק ל"ה דגם בחלוק חיישינן כה"ג, אמנם סתימת הפוסקים לא יראה כן ושאני בית יד דדרך היד לעבור בכל מקום, ושור"ר כעין זה בס' עה"ש כאן".

נב | **כתם בבית יד** - סעיף י"ג.

א. **הציוור**.

1. מראי מקומות – **דברי יציב** (יו"ד סי' פ"ג, שפע טהרה ס"ק כ"ז, "בדין נמצא על בית יד של חלוקה ..."), **בדה"ש** (סעי' י"ג בי' ד"ה נמצא).

נג | **פושטת ומתכסה** - סעיף י"ד.

נד | **שתי נשים** - סעיף ט"ו.

א. עי' סעי' מ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

נה | **כתם למעלה ולמטה** - סעיף י"ז.

א. **נדה** (דף נט.) – "היו עליה טיפי דמים למטה, וטיפי דמים למעלה **תולה בעליון עד כגריס**. מאי לאו כגריס מלמטה. לא, כגריס מלמעלה".

ב. ג' ימים ראשונים של ז' נקיים.

1. עי' סי' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ג. **אחד שחור ואחד אדום**.

1. אין תולין.

(א) **לבוש** (סעי' י"ז) – "וכל זה דווקא ששני הכתמים הם ממין צבע אחד, דאית לן למימר בבת אחת נתלכלכו ובעת שנתלכלך העליון מעלמא נתלכלך גם כן התחתון מעלמא, אבל אם הם משני מיני צבעים אפילו העליון יותר מכגריס ועוד ואפילו היא יודעת שלא נזדקרה, אין תולין בו דנימא כשם שהעליון על כרחך בא מעלמא על ידי עסק מה שעסקה ולא אדעתא, כן בא התחתון מעלמא על ידי עסק אחר שנתעסקה ולא אדעתא, זה לא אמרינן, שאם אתה אומר כן ביטלת כל גזירת הכתמים, שכל אשה שתמצא שום

לכלוך על חלוקה לא יטמא בה שום כתם, דנימא כי היכי דבא עליה לכלוך זה בלא דעתה הכא נמי בא עליה הכתם מעלמא בלא ידיעתה, וזה אין ספק שאי אפשר לחלוק בלא שום ליכלוך ותבטל כל גזירת הכתמים, אלא מחוורתא דבשני כתמים שהם ממין צבע אחד קמיירינן".

(ב) סד"ט (ס"ק מ"א) – "ודוקא אדום באדום תולה למטה בלמעלה, אבל שחור באדום לא תלינן לדידן, דלא קיימא לן כלישנא קמא דרבא בפרק הרואה כתם [גדה נט, א], וכמבואר בטור ובב"י לקמן [עמוד קא ד"ה וגרסינן], וכן כתב בבאר הגולה כאן [סעיף יז אחר אות מו]".

(ג) חור"ד (חי' ס"ק כ"ו, בי' ס"ק י"א) – "ודוקא כשכל החלוק בדוק ושני הכתמים הן ממין אחד, אבל בשני מינין כגון שתחתון אדום והעליון שחור, או כשאין כל החלוק בדוק, אינה תולה התחתון בעליון".

(ד) חכ"א (כלל קי"ג סעי' כ"א) – "ודוקא אדום באדום תלינן אבל כשאחד אדום ואחד שחור לא תלינן".

(ה) גר"ז (ס"ק מ') – "והוא שב' הכתמים הן ממין אחד שחור או אדום דאמרינן שבפעם אחת נתלכך חלוקה למעלה ולמטה בלא דעתה אבל אם האחד אדום ואחד שחור לא תלינן התחתון בעליון לקולא דאם כן אשה שנמצא עליה שום לכלוך על חלוקה לא יטמא בה שום כתם דנימא דכי היכי דבא עליה לכלוך זה בלא דעתה הכי נמי בא עליה הכתם בלא ידיעתה עכ"ל הרא"ש".

(ו) ערה"ש (סעי' ס"ח) – "אם אינן שוין במראה שזה אדום וזה שחור אין תולין זה בזה".

(ז) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות ב', שבה"ל ח"ה סי' ק"ט אות ד').

(ח) בדה"ש (ס"ק קפ"ד).

(ט) פרדס שמחה (ס"ק ס' אות ב').

(י) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רמ"ג).

2. באר הגולה (ס"ק מ"ו) – "ואם כתם העליון אדום והתחתון שחור או איפכא עיין לקמן סעיף כ"ג".

(א) רע"א (על באר הגולה ס"ק מ"ו) – "עי' לקמן סכ"ג. במחכ"ת הגדול דינא דהתם אינו דומה לזה. דהתם ידיע' דנתעסקה באדום בזה אין תולין בו שחור אבל הכא דלא ידעה משום עסק אלא דמוכח דנתעסקה ולא אדעתה י"ל דתלי' כי היכי דנתעסקה באדום ולא אדעתה ה"נ נתעסקה בשחור ולא אדעתה. והכי איתא להדיא בסוגיא לחד שנוייא והכי פסקו הרבה פוסקים. אבל הר"ח והרא"ש פסקו דגם הכא אין תולין שחור באדום והובא מחלוקתם בטור. אבל ההיא דלקמן סכ"ג היא ברייתא ערוכה ואין בזה חולק. ועי' בלבוש דפסק כהר"ח והרא"ש".

ד. אם ניכר שהם ב' דברים.

1. מחמיר – לחור"ש (לחם ס"ק ע"ג), בדה"ש (ס"ק קפ"ד), חוט שני (ריש ס"ק י"ט), "שניכר שהם ב' דברים אז אין תלינן".

ה. עליון אינו בדוק.

1. מחמיר – חור"ד (בי' ס"ק י"א, "והיינו בחלוק שהיה בדוק לה"), לחור"ש (לחם ס"ק ע"ב), ערה"ש (סעי' ס"ח, "דווקא כשהחלוק בדוק [ח"ד סק"א] דנתברר דהעליון בא מעלמא דאל"כ נימא דהעליון היה מכבר שם"), פתחא זוטא (ס"ק ל"ב ד"ה והיכא), טהרת ישראל (סעי' פ"ט), פרדס שמחה (ס"ק ס"א), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רמ"ד).

נו] ציורים.

א. מצאה כתם על חלוקה [ובשרה] למטה, ועל חלוקה למעלה.

1. מיקל – תוס' (גדה דף נט. ד"ה היו, "דה"פ למטה למטה מן החגור למעלה למעלה מן החגור תולה בעליון אותו שלמטה נתלה בעליון דשמא כמו שעליון מעלמא אתי תחתון נמי מעלמא אתי"), רשב"א (גדה ריש דף נט.), רא"ש (גדה פרק ח' סי' ז'), עבודת הגרשוני (סי' כ"ג), תפארת למשה (על שו"ע סעי' י"ז, לשונו מובא לקמן), בדה"ש (ס"ק קפ"ה), לבושי עז (תמצית אות א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רמ"ג).

ב. מצאה כתם על חלוקה [ובשרה] למטה, ועל בשרה למעלה.

1. מיקל – תפארת למשה (על שו"ע סעי' י"ז, לשונו מובא לקמן), בדה"ש (ס"ק קפ"ה), לבושי עז (תמצית אות ב').

ג. מצאה כתם על בשרה למטה, ועל בשרה למעלה.

1. מיקל.

(א) עבודת גרשוני (סוף סי' כ"ג) – "ולענין הקושי שהקשה מכת"ר וכל פלפולו סובב עליה דהיינו שלפ"ד הטור והש"ע הוה לי לתלמודא להעמיד הברייתא של ג' ספיקו' כו' כגון שמצאה כתם למעלה מחגורה ולמטה מחגורה, וכשנמצא על בשרה טמאה ולא אמרינן כשם כו' משום דאם אי' דמעלמ' אתא כו'. זהו תורף קושייתו. ולע"ד נראה שהתלמודא נדה מאוקימתא זו משום דמשנה שלימה שנינו שלא כנגד בית התורפה טהורה והיינו טעמא משום שאם אומרים שמעלמא אתא ואין אנו משגיחין במה שיש לומר אם איתא דמעלמא אתא על חלוקה כו' דאיכא לדחות ולומר דמבין רגליה ניתז (עיין בב"י מה שכתב בשם הרשב"א ע"ש). אם כן גם כשתמצא למעלה ולמטה יש לנו לומר כשם שהעליון מעלמא אתא והא דלא נמצא על חלוקה היינו משום דאמרינן שמבין רגלי' ניתז כך התחתון מעלמא אתא והא דלא נמצא על חלוקה משום דאמרינן שמבין רגלי' ניתז".

(ב) תפארת למשה (על שו"ע סעי' י"ז) – "דדוקא בנמצא על חלוקה או על חלוקה ובשרה אבל בנמצא על בשרה לבד למעלה ולמטה אין תולין כשם שהעליון בא מעלמא דהא אפי' ודאי עברה בשוק של טבחים אין תולים בנמצא על בשרה לבד ... ולא דמי לעברה בשוק של טבחים שאין תולין דהתם הטעם כמו שכתב הרשב"א ... מה שאין כן בנמצא למעלה מחגור בבשרה דאז על כרחך אף שהוא בגופה מעלמא אתי או ממכה שבגופה, אם כן תולין שפיר למטה, וכן משמע בש"ס דקאמר היו עליה טיפי דמים".

- (ג) רע"א (על מחבר סעי' י"ז) – "בתפל"מ וכ' עוד דאם שלמעלה מהחגור בבשרה לחוד ושלמטה ג"כ בבשרה לחוד דתולים".
 (ד) פרדס שמחה (ס"ק ס').
 (ה) בדה"ש (ס"ק קפ"ה).
 2. מחמיר.
 (א) לחו"ש (שמלה ס"ק כ"ב) – "דבבשרה כה"ג שנמצא כתם א' למעלה מתורפה וכתם אחד למטה אין להקל בזה".
 3. מראי מקומות – פרי דעה (שפ"ל ס"ק ל' ד"ה ודע, "וצ"ע"), לבושי עז (תמצית אות ב').

ד. מצאה כתם על בשרה למטה, ועל חלוקה [ובשרה] למעלה.

1. מסופק.
 (א) סד"ט (ס"ק מ') – "וצ"ע אם למעלה מן החגור מצאה הכתם בחלוקה ולמטה מן החגור נמצא על בשרה אם זה הוא כמו שנמצא על בשרה וחלוקה שתולה אם עברה אם לא כיון דלא ראתה הכל במקום אחד וגם בלא עברה אם תולה התחתון שעל בשרה בעליון שעל חלוקה דכיון שנמצא למעלה מן החגור על חלוקה ודאי עברה ולא אדעתה וניתן למעלה על חלוקה ולמטה על בשרה וצ"ע".
 (ב) פת"ת (ס"ק כ"ט) – "כתב הס"ט דצ"ע אם למעלה מהחגור מצאה הכתם על חלוקה ולמטה מן החגור מצאה על בשרה אם זה הוא כמו שנמצא על בשרה וחלוקה שתולה אם עברה או לא כיון דלא ראתה הכל במקום אחד וגם בלא עברה אם תולה התחתון שעל בשרה בעליון שעל חלוקה דכיון שנמצא למעלה מהחגור על חלוקה ודאי עברה ולא אדעתה או לא ע"ש".
 (ג) חכ"א (כלל קי"ג סעי' כ"א) – "ואם נמצא בחלוקה למעלה מהחגור ועל בשרה למטה מהחגור צריך עיון אם תולה כמו בשניהם בחלוקה (סדרי טהרה ס"ק מ')".
 (ד) לחו"ש (לחם ס"ק ע"ד).
 (ה) צמח צדק (פסקי דינים סוף סעי' י"ז) – "וצ"ע".
 2. מחמיר.
 (א) תפארת למשה (על שו"ע סעי' י"ז בסוף) – "אם נמצא למעלה מחגור בחלוקה ולמטה בבשרה לבד נ"ל דאין תולין תחתון בעליון".
 (ב) רע"א (על מחבר סעי' י"ז) – "בתפל"מ וכ' עוד דאם שלמעלה מהחגור בבשרה לחוד ושלמטה ג"כ בבשרה לחוד דתולים זולת אם שלמעלה על חלוקה ובשרה ושלמטה על בשרה לבד. וכ"כ בעבה"ג (סכ"ג)".
 (ג) ששבה"ל (סיכום אות ג').
 (ד) פרדס שמחה (ס"ק ס').
 3. מיקל.
 (א) לבנון נטע (ס"ק י"ז) – "האמת דתחתון על בשרה ועליון על חלוקה נמי תולין זב"ז".
 4. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' פ"א).
 (א) טהרת ישראל (סעי' צ"ב) – "ויש לטהר ביש עוד איזה ספק".

ה. נזדקרה: ונמצא על חלוקה לבדה למעלה.

1. מסופק.
 (א) סד"ט (ס"ק ל"ט) – "וצ"ע נמצא על חלוקה לבדה אפילו אי נזדקרה נמי תלינן דהא א"א לבוא מן המקור וכמ"ש לעיל בשם הרשב"א וזה דלא כתשו' עה"ג. ואפשר דה"נ אמרינן דתרי קולות לא מקלינן דנימא כיון דלא נמצא אלא על חלוקה ודאי מעלמא אתי וגם לתלות תחתון בעליון כולי האי לא אמרינן דהא לשאר פוסקים ס"ל דאפילו בלא נמצא אלא על חלוקה ובחגור ולמעלה אפ"ה טמאה אם לא עברה בשוק של טבחים".
 (ב) לחו"ש (לחם ס"ק ע"א) – "כתב בסד"ט וצ"ע ... ע"כ".
 2. מחמיר.
 (א) עבודת הגרשוני (סי' כ"ג) – "דעובד' באשה אחת שמצאה כתם בחלוקה א' למעלה מחגורה וא' למטה מחגורה ... אשה זו מסופקת באם שנזדקרה ... דדוקא אם יודעת שלא נזדקרה אזי תלינן תחתו' בעליון ואמרינן כשם שהעליון בא ממקום אחר. כך התחתון בא ממקום אחר כיון שבכתם העליון לית ב' ספיקא כלל שבא מעלמא אמרינן כשם כו' משא"כ אם אינה יודעת שלא נזדקרה אזי יש גם בכתם העליו' ספיקא קצת אז לא אמרינן כשם כו' דאיכא למיחש שמא נזדקרה ולא אדעת".

נז [נתעסקה בכגריס]

- א. נתעסקה בכתם כגריס ועוד.
 1. מחמיר.
 (א) חו"ד (חי' ס"ק כ"ו, בי' ס"ק י"א) – "וכן אם נתעסקה בכגריס ועוד טמאה, שאני אומר ודאי העליון בא מהעסק והתחתון מגופה".
 (ב) לחו"ש (לחם ס"ק ע"ה).
 (ג) ערה"ש (סעי' ס"ח) – "אם ידעה שנתעסקה בדמים ושלא נתעסקה רק בכגריס ועוד ובכאן יש שני גריסין ושני ועודין טמאה דאמרינן העליון הוא מהעסק והתחתון מגופה".
 (ד) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"ז).
 (ה) פרדס שמחה (ס"ק ס"א).

ו) לבושי עז (תמצית אות ג').

ב. מאכולת שלנו או של חז"ל.

1. מיקל, תלוי בזמנינו.

א) שערי ציון (ח"א סי' כ"ז אות א') אליבא דהחת"ס. אבל הוא לעצמו האריך ולחלוק על החת"ס, וסובר שתלוי בשיעור גריס ולא במאכולת של זמנינו. ויש לדון מה מסקנתו בדין זה] – "ולדברי החת"ס הנ"ל ישנה גם בזה השיעור דאם למעלה מן החגור היה יותר משיעור מאכולת דידן דודאי לאו ממאכולת קאתי ומעלמא קאתי, גם למטה מעלמא קאתי אף דלמטה יש יותר מכגריס כמו בזמניהם אם למעלה היה כגריס ולמטה ב' גריסין ג"כ תולה תחתון בעליון וזה דבר חדש".

ב) יגל יעקב (הגהותיו ליו"ד על סעי' י"ז) – "עייין שו"ת חת"ס (סי' נו"ן) הובא בפ"ת לעיל (סוס"ק יו"ד) ועייין מ"ש בשמו בפ"ת (ס"ק מ"ם), ולפי"ז נ"ל לחדש קולא אחת בכאן דאפי' אם אין בעליון כשיעור גריס של חז"ל רק שעכ"פ גדול הכתם משיעור מאכולת שבזמנינו א"כ ע"כ הוא מעלמא וממילא יש לתלות בו כתם התחתון כן ה"ל לענ"ד ברור, אבל תמוה שלא העיר ע"ז החת"ס ושום א' מן האחרונים שאחריו, ואולי מקום הניחו לי משמים תלי"ת".

ג) מנחת פרי (סוף סעי' י"ז) – "שבזמנינו שלא מצוין מאכולת בשיעור כגריס ועוד ... כיון דידעינן שכתם זה הוא לא ממאכולת אלא מעלמא, א"כ אפשר לתלות תחתון מעליון גם אם מצאה פחות מגריס".

ד) שיעורי טהרה (עמ' פ"ד).

ה) חזקת טהרה (ס"ק ק"ח, ובהוספות).

2. מחמיר.

א) לבושי מרדכי (מהד"ת יו"ד סי' ק"ז) – "לפי"ד מרן חת"ס דבזמן הזה ליכא מאכולת כשיעור זה ומעתה אם נמצא למעלה שיעור שאינו בזמן הזה ועכ"ח מעלמא אתא א"כ שפיר תולין התחתון מעליון או נימא דהשוו חכמים מדותיהם כיון דגם לקולא אמרינן כן ... והנה דבריו נכונים ולענ"ד בלא"ה י"ל לפימ"ש התוס' מ' ביצה דף י"ד ע"א ובר"ן במ' מגילה ... דא"א לעשות תרי קולי דסתרי אהדדי, עיי' בת' רע"א סי' מ"ט, וא"כ ה"נ דאם ניקל בזה לומר לתלות בעליון משום דליכא מאכולת בזה"ז כשיעור הנ"ל, היאך ניקל שוב בנמצא כתם לתלות במאכולת דהוה תרי קולי דסתרי אהדדי".

ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קכ"ד) – "ואזלינן בזה כדינא דגמ' אף בזמנינו שהמאכולת נתקטנו והכתם שנמצא הוא יותר גדול ממאכולת שבזמנינו, משום שאמרינן **לא פלוג**".

הגריש"א זצ"ל (פרדס שמחה הע' קע"ט.א), אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות ז') – "ודע, דהכגריס בעליון הוא כגריס המטמא בכתם, ולא בשיעור מאכולת של זמנינו".

3. מראי מקומות – שו"ת ערוגת הבושם (סי' קס"ג אות ג', ע"ש בהוספה, "וצע"ג"), פרדס שמחה (ס"ק ס"ב אות ב', "י"א ... וי"א ..."), בדה"ש (בי' ד"ה כגריס, עמ' קע"ו, "וצ"ע"), לבושי עז (תמצית אות ח'), ט"ז וש"ד השלם (שפ"ח ס"ק נ"א).

א) לבנון נטע (סוף ס"ק כ"א) – "אם למעלה על הבשר פחות מגריס ויותר ממאכולת שבזמנינו יש להקל ולתלות התחתון בעליון ובחלוק יש להחמיר".

ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' פ"ה) -

While this seems very logical, it is difficult to dismiss a halachah cited in Shulchan Aruch.

ג. הרבה טיפות, אם מצטרף לכגריס.

1. בבגדה למעלה, מחמיר [לא מצטרף] – בדה"ש (ס"ק קצ"ב).

2. בגופה למעלה.

א) מיקל – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קכ"ה), "תולין תחתון בעליון אף אם ב' הכתמים נמצאים על בשרה, ובתנאי שיש בעליון יותר מכגריס או שיש בעליון כמה כתמים המצטרפים לכגריס".

ב) מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה אבל, עמ' קע"ו, "ולדינא צ"ע בכ"ז").

ד. היה פחות מגריס על גופה, לפי דעת הרמב"ם.

1. מחמיר.

א) תפארת למושה (על שו"ע סעי' י"ז) – "ונ"ל דאפי' להי"א דבס"ו דכתמים שבבשרה אין להם שיעור היינו לחומרא אבל מ"מ אם אין בעליון כגריס ועוד אין תולין התחתון בו לומר שמעלמא אתי אלא לחומרא תלי' בכנה".

ב) רע"א (על מחבר סעי' י"ז) – "ואף לדעת הי"א לעיל ס"ו מ"מ כיון דנאמר דלאו מגופה הוא שוב י"ל דדם כנה הוא ואין ראייה דנתעסקה. אח"ז ראיתי שכך כתב בתפל"מ".

ג) לבנון נטע (ס"ק י"ז) – "עח"ד ... וז"א דודאי אין טעם לתלות טפי בעלמא ממאכולת".

ד) פרדס שמחה (ס"ק ס"ב).

2. מיקל.

א) עי' חוו"ד (בי' ס"ק י"ב) – "ואם היא על בשרה לכאורה יש לקולא להרמב"ם בסעיף ו' דסבירא ליה דאפילו פחות מגריס אינה תולה במאכולת וטהורה וצ"ע".

3. מראי מקומות – ששבה"ל (ס"ק ג'), דברי חכמים (סי' ט"ז אות ד'), לבושי עז (תמצית אות ו', אות ז').

נח מי שואל להרב: האשה או הבעל - סעיף י"ח.

א. עי' סי' קפ"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

נט] תליה.**א. מה הגדר של תליה.**

1. בכתמים, תולה אף בדבר שהוי חשש רחוק. במידי דאורייתא, תולה אם הוא דבר מצוי.
 - (א) לחור"ש (שמלה ס"ק כ"ג, ע"י ס"ק ל"ג) – "צ"ע דמשמע דאי הוי דאורייתא לא היינו מקילין לתלות בדבר אחר והרי אפילו באיסור דאורייתא תלינן כמו אינקבה ריאה היכא דמשמשא ידא דטבחה דתלינן ... והיינו מטעמא דנשחטה הותרה והרי גם האשה בחזקת טהרה עומדת. וי"ל דכיון דכתמים דרבנן תלינן אפי' בדבר רחוק כגון לבשה ג' חלוקים ונמצא על התחתון וכן במכה שנתרפאה ואפשר לה להתגלע וכו' ... ולפי"ז היכא דאיכא למיתלי בדבר הרגיל יש לתלות אפי' אי איכא חששא דאורייתא כגון סמוך לתשמיש או לכדיקה או להטלת מ"ר".
 - (ב) ששבה"ל (ס"ק א').
 - (ג) בדה"ש (ס"ק קצ"ה).
 - (ד) חוט שני (ס"ק כ') – "הלחם ושמלה".
 - (ה) לבושי עז (תמצית אות א', אות ב') – "ובתליה המצויה תולין אף במידי דאורייתא".
 - (ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' א').
2. מראי מקומות – מהר"ם שיק (יו"ד סי' קפ"ד אות ד' ד"ה ועכ"פ, "י"ל דביו"ד סי' ל"ו מיירי דיש לפנינו דבר ברור לתלות בו דידעין דהעביר הטבח ידו שם בכח וכיוצא בו מאי שא"כ כאן שאין דבר ברור לפנינו לתלות בו דיש הרבה מי יימר דהי' שם כנה ...), שערי טוהר (שער י' ס"ק י"ז), פתחא זוטא (ס"ק ל"ד).

ב. בשעת וסת.

1. מי'קל [תולה] – בדה"ש (ס"ק קצ"ו), חוט שני (ס"ק כ' אות ח'), לבושי עז (תמצית אות ה'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' ב', הע' מ"ד), דעה ברורה (ס"ק פ"א).
- ג. יכול להגיע הדם ע"י נזילה, אם זה בכלל מחזיקין טומאה ממקום למקום.
 1. לא נכלל – ערה"ש (סעי' מ"ח, לשונו מובא לעיל), חוט שני (ס"ק ט"ו אות י', ס"ק כ"א אות ז', לשונו מובא לעיל).

ד. לעשות פעולה כדי לטהר עצמה.

1. מחמיר [אין עושין ספק דרבנן לכתחילה, ובגדי צבעונים לא גזרו].
 - (א) טהרת ישראל (סעי' נ"ז) – "אין אשה מותרת לעשות איזהו פעולה למען תוכל לתלות בו הכתם אשר תמצא כגון להתעסק בכון בכתמים ובכל דבר שתולין כדי לתלות בו".
 - (ב) בדה"ש (ס"ק קצ"ז).
 - (ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רל"ז).
2. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק כ"א ד"ה והנה).
 - (א) הגרש"ק זצ"ל (מי נדה דף טו. תד"ה אמר ד"ה ובני) – "ליתן לה עצה להתעסק בכתמים או באלו שתולין בהם, ועצה זו מותר ליתן כמו שמותרת ללבוש צבעונין, ושוב לא תחוש לכתם, ואתי שפיר ודוק. אמנם כי לענין דינא אפשר לחלק הענינים. דבשלמא בבגדי צבעונין שלא תקנו חז"ל דין כתם כלל ולא הוי בהו תקנות כתמים כלל, לכך מותר לעשותו לכתחלה, דאין זה מצד ספק דרבנן ולהקל רק דלא תקנו בזה דין כתם בנמצא על בגד כזה, אבל בנמצא על בגד דשייך בו דין כתם א"כ תורת כתם עליו רק היכא דיש לתלות תולין, א"כ זה מותר רק מכח ספק דרבנן להקל לכך תולין. א"כ תינח בדיעבד אבל לכתחלה אסורה לעשות כן עבור כך דאין עושין ספק דרבנן לכתחלה ודו"ק, ולדינא צ"ע בזה כעת, והבן".
 - (ב) תורת הטהרה (על סעי' י"ח אות ב') – "מי נדה ... טהרת ישראל ... וצ"ע דלכאורה נראה דאין כאן שום ביטול ולא גרם ספק דרבנן, דהם גזרו על כתם והם אמרו דבכל תליה יש להקל. ועוד דבשעת מעשה אין כאן שום דנדוד עבירה רק שהיא גורמת להתיר ספק איסור דרבנן שיתהווה לאחר מכאן, ועיין בט"ז באו"ח (סימן תרכ"ו ס"ק ב) כעין זה. ועוד, דאפשר שלא יהיה כאן שום איסור דרבנן כלל ובזה אין איסור לגרום לכתחילה כמבואר בש"ך בסימן (צ"ב ס"ק ח). ואפשר שיש לחלק, דלא הקיל הש"ך שם רק באינו מכוי'ן לבטל האיסור רק להציל ההיתר, אבל אם כל הפעולה היא עושה רק כדי לבטל ואין לה שום סיבה אחרת בזה גרע טפי וכ"מ במשנה ברורה (בסימן תמז ס"ק קו) עיי"ש".

ה. ציורים שיש לתלות בהם.

1. לפעמים יוצא דם מחוטמה – חמודי דניאל, הו"ד בפת"ת (ס"ק ל"א, "אשה שיוצא דם מחוטמה לפעמים ורוצה לתלות בזה נראה אם דרכה בכך דבהכאה מועטת נוטף דם מחוטמה יכולה לתלות"), שערי טוהר (שער י' סעי' ט"ז), טהרת ישראל (סעי' צ"ג), ששבה"ל (ס"ק ב'), חוט שני (ס"ק כ"א אות י'), בדה"ש (ס"ק ר"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רל"ט).
2. צואת תרנגולים – חמודי דניאל, הו"ד בפת"ת (ס"ק ל"א, "אם אפשר לה לתלות בצואת תרנגולים לכאורה נראה דתלינן שלפעמים הם אדומים"), ערה"ש (סעי' ע'), שערי טוהר (שער י' סעי' ט"ז), טהרת ישראל (סעי' צ"ג), ששבה"ל (ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק קצ"ח).
3. השואפים אבק הטאב"ק בחוטמיהן – סד"ט (ס"ק נ"ב, "דהאידינא שכיחי נשים ששואפין אבק מטובאק בחוטמיהן, וכשנופל הליחה מחוטמיהן ע"ג בגד פשתן ... נעשה כתם אדום דיש לתלות בו"), הו"ד בפת"ת (ס"ק ל"א), לחור"ש (לחם ס"ק ע"ח), ערה"ש (סעי' ע'), שערי טוהר (שער י' סעי' ט"ז), טהרת ישראל (סעי' צ"ג), ששבה"ל (ס"ק ב').

4. **אם מלפפים התינוקות בבגד אדום** – סד"ט (ס"ק נ"ב), "ועוד בא לידו שכמה פעמים מלפפין התינוק בבגד אדום ועל ידי שהתינוק מטיל מים מפליט הצבע אדומה מהבגד ונצטבע חלוקה והסדין שלה, דודאי יש לתלות בו", הו"ד בפת"ת (ס"ק ל"א), לחו"ש (לחם ס"ק ע"ח), טהרת ישראל (סעי' צ"ג), ששבה"ל (ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק קצ"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' מ').
5. **לובשת בתי שוקיים מבגד אדום** – סד"ט (ס"ק נ"ב), "וכן לפעמים לובשים בתי שוקים מבגד אדום וכשהיא מזיעה נתלכלך חלוקה מן הצבע שהבגד מפליט, יש גם כן לתלות בו", הו"ד בפת"ת (ס"ק ל"א), לחו"ש (לחם ס"ק ע"ח), ערה"ש (סעי' ע'), "אם לובשת בגדים אדומים עליונים או פוזמקאות אדומים ולפעמים בעת הזיעה נופל האדומות על החלוק וכן אם מתכסה במכסה אדומה", שערי טוהר (שער י' סעי' ט"ז), טהרת ישראל (סעי' צ"ג, סעי' צ"ה), ששבה"ל (ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק קצ"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' מ').
- (א) ש"ך (ס' קע"ח ס"ק ג') – "שאינן דרך הצנועים להיות אדומים בלבושם וצבע השחור הוא דרך צניעו' והכנעה וכדאמרינן מי שיצרו מתגבר עליו ילבש שחורים ויתעטף שחורים כו' ועוד התם מסורת בידינו להקפיד על לבישת האדום לבני עמנו מהרי"ק שם".
6. **שאינה מקונחת יפה בעת צאתה לחוץ** – ערה"ש (סעי' ע'), "שאינה מקונחת יפה בעת צאתה לחוץ", טהרת ישראל (סעי' צ"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' מ').
7. **אחות, רופאה** – חוט שני (ס"ק כ' אות ז'), "אשה שעובדת כאחות או רופאה במרפאה או בבית חולים או במעבדה שמצויים שם דמים, תולה כתמיה שמצאה בבגדים שלבשה שם".
8. **נתעסקה בצבעים** – חוט שני (ס"ק כ' אות ג'), פוסקים.
9. **מאכלים אדומים**.
(א) חוט שני (ס"ק כ' אות ג') – "שעשתה מיץ פטל, או אכלה אבטיח או סלק וכדו' או שהכינתם".
(ב) משמרת הטהרה (פרק ג' הע' ע"ט, סעי' מ"ב) – "ועפ"ז פשוט דלדין דמחמירין בכל מיני דמים והנוטים לאדמומית א"כ יש לתלות בכל מיני צבעונים שנתעסקה בהם שנוטים לאדמומית כרסק עגבניות ומיץ פטל שלגונים אדומים סוכריות אדומות וכיו"ב בזמן שיש להסתפק על המראה שמא הוא מן הנ"ל. וכמעט אין בית שאין שם דברים כאלו וא"כ באופן שנתעסקה בהן יש לתלות בהן, אך בספק אם נתעסקה בהן אין לתלות".
10. **עוסק בבשר ודגים**.
(א) מיקל – חכ"א (כלל קי"ג סעי' ט"ו), "ונראה לי שאם המכה ודאי מוציאה דם וידעה שנגעה בודאי במכה וכן אם נתעסקה בידיה בבשר ודגים שהיו מלוכלכים בודאי בדם אף על פי שלא ידעה בודאי שהיו ידיה מלוכלכים בדם מכל מקום טהורה שדבר ידוע שהנוגע בדם ודאי נדבק בידיה", הו"ד בפת"ת (ס"ק כ"ה), טהרת ישראל (סעי' צ"ג), חוט שני (ס"ק כ' אות ב').
(ב) מראי מקומות – ערה"ש (סעי' נ"ה), "וי"א דגם בנתעסקה בבשר ודגים שיש בהם דם הדין כן וצ"ע". סעי' ס"ט, "אם מלחה בשר או נתעסקה בדגים וכל כיוצא בזה תולין בזה".
11. **הכל לפי ראות עין המורה** – ע' טור (סעי' כ"ב, "והכל לפי הענין"), סד"ט (ס"ק נ"ב, "והכל לפי ראות עין המורה"), הו"ד בפת"ת (ס"ק ל"א), לחו"ש (לחם ס"ק ע"ח), ערה"ש (סעי' ע'), "וכן כל כיוצא בזה יש לחקור ולדרוש ותולין בהם הכתם ותן לחכם ויחכם עוד", שערי טוהר (שער י' סעי' ט"ז), טהרת ישראל (סעי' צ"ג, סעי' צ"ה), בדה"ש (ס"ק קצ"ח), "והכל לפי עיני המורה והוא הדין בשאר עניני תלייה שכל שיש להעלות על הדעת שבא הכתם משם תולים בו והיא טהורה", ששבה"ל (ס"ק ב'), משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' מ"ב), דעה ברורה (ס"ק פ').
12. **מראי מקומות**.
(א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז סוף אות ט"ז) – "ובאשה שהתירוה להניח בגופה כלי למניעת הריון שקורין דייפראם וכשהוציאתו אחר איזו שעה מצאה עליו דם, לא שייך שיעור דכגריס ועוד, דהא ליכא מאכולת שם. אבל צריך לחקור אם לא עשתה איזה פצע קטן בידיה וצפורניה כשהכניסו והוציאתו. דאם יש לחוש לזה מסתבר שהיא טהורה אף בנמצא הרבה טפות דם".
(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –
- A woman stains from exercise. She usually sees quite a few Grissim within half an hour of jumping around. I sent her to a Bodekes three times and each time the Bodekes said she has a condition (I forget what it's called - it's supposedly very common) where the cervix rubs against the vaginal wall and bleeds (a makkeh). If this happens again, can I be meikel based on the circumstances (just knowing she exercised), or do I have to keep sending her to a Bodekes? Where would we draw the line?
R' Y. Berkovits wrote: Are you describing a prolapse? Then yes she can be somech on it. In general, she can be toleh on any chronic condition that is known to cause spotting.
1. **טחורים (hemorrhoids)**.
1. מיקל.
(א) ערה"ש (סעי' ע') – "וכן אשה שיש לה חולי הטחורים שקורין גילדענ"א אדע"ר אם לפרקים זב ממנה טיפי דמים מפי הטבעת תולה בזה".
(ב) טהרת ישראל (סעי' צ"ה).
(ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קכ"ו, משמרת הטהרה פרק א' הע' כ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות י"ט, פתחי דעת פרק מ"ח הע' ל"ז) – "דאשה שיש לה טחורים וקינחה ומצאה דם אחר מ"ר תולין בטחורים ומטהרים".
(ד) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "וכן אותה אשה שבדקה ביום השביעי ומצאה טיפת דם על העד, ויש לה טחורים בודאי, האם אפשר לתלות טיפת הדם שהגיע משם. תשובה: כן".

- ה) דעה ברורה (ס"ק פ').
 ו) פתחי דעת (פרק מ"ח סעי' כ"ו).
 ז) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"ג).
 2. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק ס' ד"ה ובשו"ת), ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה אשה), חוט שני (ס"ק כ"א אות י"א), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"מ), משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' מ"ו).
 א) לענין ג' ימים ראשונים של הז' נקיים - עי' סי' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ס) תליה בבנה, בעלה - סעיף י"ט.

א. בני משפחה.

1. בנות.
 א) כמו בן – פשטות הפוסקים.
2. בני גדולים.
 א) מחמיר – ערה"ש (סעי' ע"א, "ויראה לי דרך בבנה הקטן תולה ולא בגדול דאינו מקורב לאמו כל כך כמובן"), טהרת ישראל (סעי' ק"א), טהרת הבית (סי' ח' סעי' ט"ז), פרדס שמחה (ס"ק ס"ז), עי' בדה"ש (ס"ק רי"ח, "ויש שכתבו"), עי' חוט שני (ס"ק כ"ב אות א' ד"ה ואמנם, "אם בנה בגיל שאין דרכו ליגע בה' או לפי הענין, אין תולה בו"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רמ"א), משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' מ"ה).
 1) לכאורה הכל לפי הענין.
 3. בעלה.
 א) בז' נקיים, מחמיר – בדה"ש (ס"ק רכ"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רמ"א), משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' מ"ה), פשוט.

ב. "אם היו עסוקים בדם ולא נמצא בהם דם, אינה תולה בהם אא"כ היו עסוקים בדבר שדרכו לינתו כגון שחיטה וכיוצא בה" – מחבר (סעי' י"ט).

1. אבל אם היה נודע שהיה נמצא בהם דם אף על פי שעכשיו אין בהם דם תלינן שבשעה שנגעו בהם היה בהם דם – ב"ת (ס"ק כ"ד, "נראה דהכי קאמר ולא נודע שנמצא בהם בודאי דם לאחר שהיו עסוקים בדם אבל אם היה נודע שהיה נמצא בהם דם אף על פי שעכשיו אין בהם דם תלינן שבשעה שנגעו בה היה בהם דם"), ש"ך (ס"ק ל"ג), בית לחם יהודה (ס"ק י"ד), חכ"א (כלל קי"ג סעי' ט"ו), לחם ושמלה (לחם ס"ק פ"ט), מקור חיים (ס"ק ק"ב), מסגרת השלחן (דין י"ט), בדה"ש (ס"ק רכ"ד), לבושי עז (תמצית אות ה').
2. מראי מקומות – ט"ו וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ב).

ג. ציורים.

1. אם אינו רגיל, מחמיר – שערי טוהר (שער י' סעי' כ'), "וכשידוע שאין דרכם ליגע בחלוקה בלא שכיבה גם בחלוקה אינה תולה", פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רמ"א).
2. 'ברי לי שלא נגעתי בהן'.
 א) מיקל – משמרת הטהרה (פרק ג' הע' צ"ב, "אבל בידוע שלא נגעו בה אינה תולה ... וכן בילד שאינו בביתה כלל, אבל אם הוא בביתה ואומר שלא נגע י"ל דהוא מילתא דלא רמיא עליה, ואמירת בנה הקטן בזה לית בה מששא, דבגדול בלא"ה אינה תולה").
 ב) מחמיר – מאורי (נדה דף נז: ד"ה תולה, "שמא נגעו בה ומששוא כדרך אשה עם בנה ובעלה ולא ידעה ותולה בהם אא"כ ברור לה שלא נגעו בה"), חוט שני (ס"ק כ"ב אות א' ד"ה ואם, "ברי לי שלא נגעתי בהן, אינה תולה בהן"), בדה"ש (ס"ק רכ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רמ"ב).

ד. תליה בבנה ובעלה במכה שיכול להתגלע.

1. ראשונים.
 א) מיקל.
- 1) מהר"ם מרוטנברג (דפוס פראג, ח"ד סי' תרכ"ח) – "אם בנה או בעלה שכבו עמה או אשה אחרת ויודעת שיש לה גרב שיכולי להוציא דם ע"י קליפת הגלד טהורה ותולה בהן אע"פ שעתה אין מוציאין דם מ"מ שמא חככו וגרדו עצמן עד שיצא דם ולאן אדעתייהו".
- 2) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ד') – "ואם יש בה מכה והיא יכולה להתגלע ולהוציא דם אע"פ שעכשיו עלה עליה קרום ואינה מטפסת אפילו הכי תולה בה שמא גלעה שלא מדעת והוא הדין למכת בנה ובעלה".
- 3) סמ"ג (לאוין קי"א) – "דתולה כתם זה בזה, או בבנה או בבעלה ששכבו עמה או אשה אחרת ויודעת שיש להם מכה או גרב שיכולה להוציא דם על ידי הוצאת הקליפה כמו כן טהורה דתולה בהן, ואף על פי שעתה אינו מוציא דם מכל מקום שמא חפפו וגררו את עצמן עד שהוציאו דם בלא ראות".
- 4) ס' התרומה (נדה סי' צ"ב) – "בבנה או בעלה שכבו עמה או אשה אחרת ויודעת שיש לה מכה או גרב שיכולה להוציא דם ע"י הסרת הקליפה כמו כן הוי טהורה דתולה בהן ואע"פ שעתה אינו מוציא דם מ"מ שמא חפפו וגררו עצמן עד שהוציא דם ולאן אדעתייהו".
2. פוסקים.
 א) מיקל.

- (1) ח"ת"ס (יו"ד סי' קפ"ו) – "וקרוב אני לומר שאפשר לפרש דברי רמב"ם וראב"ד ורמב"ן הסתומים שיסכימו עם דברי רוב הפוסקים המפורשים להקל בכתמים דרבנן ובשגם שיש לנו הכרח גדול מהש"ס הנ"ל שלע"ד הוא ראייה שאין עלי' תשובה ודברי ש"ע צודקי' לדינא לע"ד".
- (2) הו"ד בפת"ת (ס"ק ל"ב).
- (3) מקור חיים (ס"ק ק"א).
- (4) גר"ז (ס"ק מ"ד) – "יכולה להתגלע ולהוציא דם על ידי חיכוך".
- (5) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"ט).
- (6) שערי טוהר (שער י' סעי' כ').
- (7) הגרחפ"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' ל' אות כ').
- (8) ששבה"ל (ס"ק א' ד"ה עוד, שבה"ל ח"ד סי' ק"ד על סעי' י"ט) – "ובס' פ"ז כאן נז"נ בזה והניח הדין בצע"ג, ולא ידעתי למה דראיות הח"ס מלשון רוב ראשונים מכריע מאד, ועיין פת"ש כאן ובתשובת מהר"ם סי' תרכ"ח מפורש להדיא כקולת הח"ס".
- (9) טהרת ישראל (ס"ק ק"א).
- (10) טהרת הבית (סי' ח' סעי' ט"ז).
- (11) בדה"ש (ס"ק ר"כ).
- (12) פרדס שמחה (ס"ק ס"ה).
- (13) לבושי עז (תמצית אות א').
- (14) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רמ"א).
- (15) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' מ"ה).
- ב) מחמיר.
- (1) מי נדה (קונ"א סעי' י"ח, שירי טהרה סי' ק"צ תשובה ט"ו) – "דביכולה להתגלע אינה תולה בהם".
- (2) דברי יציב (יו"ד סי' פ"ד) – "ולדינא כיון דרהיטות לשון המשנה נראה כדעת הגרש"ק, ובשערי דעה צידד שכן גם דעת הרמב"ם, ולמה שכתבנו אין ג"כ ראייה להקל משינוי הסדר בשו"ע, ואדרבה בסעיף י"ט כתב רק אם יש בהם מכה סתמא ולא הזכיר מכה שיכולה להתגלע, על כן קשה בעיני להקל בזה".
- ג) מראי מקומות – דעה ברורה (ס"ק פ"ה).
- (1) שערי דעה (ס"ק ה') – "מלשון המשנה מוכח להיפך".
- (2) רש"ש (נדה דף נח:), – "משמע דוקא בה אבל בבנה או בבעלה אינה תולה אלא במכה לחה. ול"מ בפוסקים שדברו בזה".
- (3) לחם ושמלה (לחם ס"ק פ"ח, שמלה ס"ק כ"ה), דע"ת (סעי' י"ט).
- (4) פתחא זוטא (ס"ק ל"ז) – "ובכן להלכה דין זה צע"ג".
- ה. נמצא בבשרה לחוד, אם תולה בבנה ובעלה.
1. מחמיר [שצריכה למצוא הכתם גם על החלוקה].
- א) עי' חוו"ד (חי' ס"ק כ"ט, בי' ס"ק י"ג) – "דבנמצא על בשרה לחוד אינה תולה, דמבנה ומבעלה הוי כמו מעלמא, דאמרינן אי מהם אתי על חלוקה איבעי ליה לאשכוחי ... וצ"ע".
- ב) שערי טוהר (שער י' סעי' כ').
2. מיקל [אא"כ כשלא נמצא בהם דם אלא שהיו עסוקים בדבר שדרכו לינתז].
- א) מאירי (נדה דף נז: ד"ה תולה) – "תולה בבנה ובעלה ר"ל אם היו ידיהם עסוקים בדמים או בכתמים או אם היה בהם מכה ואפילו נמצא בבשרה שמא נגעו בה ומששוה כדרך אשה עם בנה ובעלה ולא ידעה ותולה בהם".
- ב) פרישה (ס"ק ל').
- ג) סד"ט (ס"ק מ"ג).
- ד) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ט"ז) – "אין בה מכה אבל בעלה או בנה יש להם מכה או שנתעסקו בכתמים ונמצא בהם דם אף על פי שעכשיו אין בהם דם אלא שנודע שהיה בהם אפילו מצאה על בשרה לבד תולה בהם".
- ה) פת"ת (ס"ק ל"ב) – "עי' בס"ט שכתב בשם הפרישה דאפילו נמצא על בשרה לבד תולה בבנה ובעלה **אבל בסיפא** כשלא נמצא בהם דם אלא שהיו עסוקים בדבר שדרכו לינתז ודאי דאין תולין אלא כשנמצא גם על חלוקה אבל בנמצא על בשרה לבד לא דלא עדיף מעברה בשוק של טבחים ע"ש והביאו ג"כ החכמת אדם שם דין ט"ז".
- ו) לחז"ש (לחם ס"ק פ"ז).
- ז) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ל"ד).
- ח) ערה"ש (סעי' ע"א) – "ובזה תוכל לתלות אף בכתם שבבשרה".
- ט) שבה"ל (ח"ד סי' ק"ד על סעי' י"ט, עי' ששבה"ל ס"ק א', סיכום אות א') – "ועיין פת"ש ס"ק ל"ב במש"כ בשם הפרישה דאפי' נמצא על בשרה לבד תולה בבנה, ובחוו"ד ר"ל דוקא בנמצא על בגדה, ובחי' המאירי נדה נ"ז ע"ב מפורש כהפרישה ועיין בהג"י מהר"א סופר שם".
- י) טהרת הבית (סי' ח' סעי' י"ז).
- יא) חוט שני (ס"ק כ"ב אות ג', עמ' שצ"ו אות ג').
- יב) בדה"ש (ס"ק רכ"א).
- יג) פרדס שמחה (ס"ק ס"ט).
- יד) לבושי עז (תמצית אות ב').

3. דעה ברורה (ס"ק פ"ג).
 3. בנתעסקו בכתמים בעינן גם על בגדיה, במכה תלינן בהם אף שנמצא רק על בשרה.
 (א) מלבושי טהרה (סעי' מ') – "תולה בבנה ובבעלה אם יש בהם מכה ואפילו נמצא על בשרה בלבד לפי שדרכם ליגע גם בבשרה בלבד. ואם נתעסקו בעלה ובנה בכתמים ג"כ תולה בהם אלא דבעינן שיהיה נמצא גם על בגדיה".
 (ב) טהרת ישראל (סעי' ק"א) – "בנמצא על בגדיה לבד או על בשרה וגם על בגדיה. ואם יש בהם מכה תלינן בהם אף שנמצא רק על בשרה לבד".
 4. מראי מקומות – דברי יציב (יו"ד סי' פ"ד אות ג').

ו. כתם על בגד איש.

1. עי' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

סא] דם דרך פי האמה - סעיף כ'.

רשב"א (ח"ז סי' קס"א), הו"ד בב"י (סוף סי' ק"צ) – "מי שיוצא ממנו דם מפי האמה בהרגל פעם או פעמים בחדש בין ער בין ישן בלא הרגשה ובשעת תשמיש נמצא בעד האיש והאשה טיפי דמים גם לאחר תשמיש כשהאיש מקנה טפות דם יוצאות מפי האמה אם יש לחוש לספק נדה או תולה בבעלה כמו ששנינו ותולה בכל דבר וכו' ... מיהו ודאי מסתברא ודאי תולה היא זו דכיון דאיכא ודאי מכה בבעל שתהא מוציא דם אפי' שלא בשעת הטלת המים מצאת בשעת תשמיש ודאי תלינן".

א. רגיל, בשעת תשמיש: חשש דאורייתא.

1. ג' פעמים.
 (א) מלבושי טהרה (סי' קצ"א סעי' י"ח) – "דבעינן שיארע לו שלשה פעמים שיצא ממנו דרך פי האמה".
 (ב) טהרת ישראל (סעי' ק"ו) – "בנמצא על העד שלה או בנמצא דם בפנים ממש אין לתלות בו אלא באירע ג"פ שיצא ממנו דרך פי האמה".
 2. ב' פעמים.
 (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קכ"ז) – "מי ש'רגיל' לצאת ממנו דם דרך פי האמה, ובשעת תשמיש נמצא בעד האשה דם, במחבר נפסק שתולה בבעלה. 'רגיל' היינו בשתי פעמים, ודוקא כשנמצא בעד הבדיקה".
 (ב) טהרת הבית (סי' ח' סעי' י"ח) – "ובלבד שהוא רגיל בכך פעמיים או יותר".
 (ג) לבושי עז (תמצית אות ב', עי' סי' קפ"ז סעי' י"ג תמצית אות י').
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ע"ו).

ב. רגיל, בכתם: דרבנן.

1. ב' פעמים.
 (א) בדה"ש (ס"ק רכ"ט) – "בכתמים נראה שיש להקל בב' פעמים".
 2. פעם אחת.
 (א) מלבושי טהרה (סי' קצ"א סעי' י"ח, סעי' י"ט, ס"ק ל"ב, ס"ק ל"ד) – "בנמצא כתם תלינן אף בלא אירע לו אלא פעם אחת".
 (ב) טהרת ישראל (סעי' ק"ו) – "אבל בנמצא בה כתם תלינן בו אף בלא אירע לו אלא פעם אחת".
 (ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קכ"ז) – "אבל כשמצאה כתמים לאחר תשמיש, יש להקל לתלות בבעלה גם אם פעם אחת יצא מהבעל דם מפי האמה".
 (ד) טהרת הבית (סי' ח' סעי' י"ח) – "ואם מצאה כתם על גופה או על חלוקה וסדינה, אפילו פעם אחת תולה בו וטהורה היא".

ג. מראי מקומות – מי נדה (קונ"א סעי' כ' ד"ה והנה ראיתי, "ובפעם אחת נראה דלא מהני לתלות בו. ואפשר דהוא מיירי בהרבה פעמים"), הו"ד בדעת (סעי' כ' ד"ה ועי' במ"ג), דרכ"ת (ס"ק ק"ז, ס"ק ק"ט), פרדס שמחה (ס"ק ע'), אוצרות הטהרה (פרק ב' סעי' קכ"א).

1. ששבה"ל (ס"ק ב', שבה"ל ח"ב סי' ע"ב אות א') – "אודות אשה שבדקה עצמה אחרי תשמיש וראתה דם על העד, והיא תוך זמן וסתה, והדם משונה, והבעל לפני ח' שנים ראה דם בש"ז שלו, וגם כבר היה לו מקרה לילה עם תערובת דם, וגם הרגיש צער בשעת תשמיש, וגם נמצא דם על בגד שלו והוא קצת משונה כנראה ש"ז אדום, אמנם הרופא לא ה' יכול לקבוע דבר, אם נדון אותו כראה דם מחמת תשמיש. נראה להקל בזה עפ"י תשובת הרשב"א המובא בב"י סו"ס ק"צ, וברמ"א סי' קפ"ז סו"ס י"ג, ואע"פ שבלשון הרשב"א מבואר מי שיצא ממנו דם דרך פי האמה פעם או פעמים בחודש, וכ"ה לשון המחבר סימן ק"צ ס"כ מי שרגיל לצאת ממנו דם וכו', וזה שלא ראה כבר ח' שנים אינו רגיל נקרא, מכ"מ כיון דכבר ראה פעם אחת ודאי, וכן אח"כ במקרה לילה, ועכשיו ג"כ היה לו צער בשעת תשמיש וגם עצם הדם נראה כך והרי כתב רמ"א סימן קפ"ז ס"י תשובת מהרי"ו דאם אשה אומרת דברי לי שאין זה דם ממנה דנאמנת לענין ראה דם בשעת תשמיש, ואעפ"י שהרבה פקפקו בזה גדולי הוראה וקשה לסמוך ע"ז למעשה, מכ"מ הכא דברי לה שהוא ממנו וגם איכא הרבה רגלים לדבר אפשר להקל, ועוד דדין זה מובא ב' פעמים בש"ע בסימן ק"צ לענין כתמים והרמ"א סימן קפ"ז שם העתיקו לענין ראה דם מ"ת ולא העתיק הרמ"א מש"כ סימן ק"צ מי שרגיל רק 'מי שיוצא ממנו' וכו'. ונראה אפי' אינו רגיל ממש בכל חודש כצורת שאלת הרשב"א אלא כיון דאפשר לתלות בו שיוצא ממנו פעם אחת בודאי או פעמים מכ"מ לענין ראה דם מחמת תשמיש אפשר להקל, ועוד אפשר לצרף דברי המרדכי שברמ"א סי' קפ"ז ובש"ך שם ס"ק כ' דבין וסת לוסת קיל, ומ"מ החמרת עליה לטהר עצמה לבעלה ולטבול בלי ברכה".

סב] ספק תליה - סעיף כ"ב.

- א. **ספק אם עברה בשוק, מחמיר [ס"ס] – נדה** (דף נח:; "דת"ר: עברה בשוק של טבחים, ספק ניתז עליה ספק לא ניתז עליה תולה, ספק עברה ספק לא עברה טמאה"), פוסקים.
1. **אור זרוע** (סי' שנ"א), הו"ד **בבדה"ש** (ס"ק רל"ח) – "ודוקא בספיקא אחת תולה אבל בתרי ספיקי לא כדאמר בגמרא ישבה אין לא ישבה לא תנינן להא דת"ר עברה בשוק של טבחים ספק נתז עלי' ספק לא נתז עלי' [תולה] ספק עברה ספק לא עברה אינה תולה. פי' **משום דהוה להו תרי ספיקא דאת"ל עברה שמא לא נתז עלי'.**"
2. **מסולקת דמים.**
- א) אין לחלק [מחמיר] – **בדה"ש** (בי' ד"ה ספק, עמ' קפ"ב).
- ב) מראי מקומות – **סד"ט** (ס"ק פ"ג), **מי נדה** (קונ"א סעי' נ"ב ד"ה נשאלתי, לשונו מובא לקמן), **מהרש"ם** (ח"ג סי' שס"ט אות ב', לשונו מובא לקמן).

ב. ספק אם יש לה תליה בשעה שמצאה הכתם.

1. מחמיר.

- א) **מי נדה** (קונ"א סעי' נ"ב ד"ה נשאלתי [אא"כ מסולקת דמים]) – "ומצאה כתם גדול בענין שלא היה לה לתלות במקום אחר ... ולמחרת ... ונתגלו לה חולי הנקרא מורידין שהמה נתראו לה ונפתחו ונמצא דם הרבה, וכעת שואלת אם תוכל לתלות שגם מאתמול היה זה מן המורידין, רק שלא ידעה להרגיש בהם כיון שלא היה חולי זה עד הנה ... נראה להקל בזה עכ"פ בשעת עיבורה, אך אם לא היתה בחזקת מסולקת דמים, לא מלאני לבי להקל כה"ג כל זמן שלא אמצא ראיה ברורה יותר".
- ב) **בית שלמה** (יו"ד ח"ב סי' י"ד) – "באשה שמצאה כתם והי' מראיו נוטה לאדמומית והורה כ"ת שהיא טמאה ואח"כ באתה האשה לפניו ביום המחרת ואמרה שנזכרה שביום שלפני מציאת הכתם ישבה בשוק על ספסל ועכשיו הלכה ומצאה שם על הספסל צואת תרנגולים וביאן כ"ת על הכתונת עם הצואה הנ"ל ולא הי' מראה אודם וטימא אותה ... פשיטא שאין מקום לערעור המערער כיון שאין כאן במה לתלות דהא הכתם מהצואה אינו נוטה לאדמומית. אמנם גם אם היה דומה ממש ... יפה הורה כ"ת דהא אינו ידוע אם בעת ישיבתה שם היה שם צואת תרנגולים במקום שישבה והוי כספק אם עברה בשוק של טבחים דאינו תולה ... והטעם דהמקור ודאי דיש בו דם והתלויה הוא ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי להקל אף בדרבנן".
- ג) **יד יוסף** (דייטש, סי' צ') – "באשה אחת שמצאה כתם בערב ולא היה במה לתלות ואסרה מעצמה ואח"כ בבוקר מצאה ג"כ כתם ונתוודע לה שביום השני יצאה דם מגופה מן חולי הנקרא מורידין ... לא מצאתי פתח להתיר כיון דלא ברור לה שהיה בערב הדם היוצא מגופה ואפשר שלא התחיל אלא בבוקר נראה לי כיון דיצא הכתם באיסור בעת ערב היאך נתיירו עכשיו מספק ולכאורה הוי כעין ס"ס לאיסורא שמא לא היה הדם יוצא מגופה ביום אתמול ושמא הכתם אינו מן הדם ההוא, וחפשי וראיתי בספר מי נדה שחקר ג"כ בדין זה, ולענ"ד נראה ראיה ברורה לאיסור ...".
- ד) **דרכ"ת** (ס"ק קי"ג) – "בשו"ת בית שלמה ...".
- ה) **פתחא זוטא** (ס"ק ס' ד"ה והנה) – "אבל באשה שלא היה לה החולי הזה ומצאה כתם בערב ולא היה במה לתלות ואסרה עצמה ואח"כ בבוקר נתוודע לה שיש לה חולי מורידין ... במי נדה ... בשו"ת יד יוסף ...".
- ו) **בדה"ש** (ס"ק ר"ח).
- ז) **חוט שני** (ס"ק כ"א אות י"ב) – "ואם לא יודעים בבירור שהמכה היתה בזמן מציאת הכתם, אין תולין בזה".
- ח) **לבושי עז** (תמצית אות ב').
- ט) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, עמ' רל"ג).

2. מיקל.

א) **עי' טהרת ישראל** (סעי' צ"ו) – "והמיקל לאחרים ... לא הפסיד".

3. מראי מקומות.

- א) **מהרש"ם** (ח"ג סי' שס"ט אות ב', עי' דע"ת סעי' י"ח ד"ה ועי' שו"ת) – "שאלתו באשה שמצאה כתם בערב ולא הי' לה במה לתלות ואסרתו לעצמה. ואח"כ בבקר חזרה ומצאה כתם ונודע לה שיצא ממנה ביום ההוא דם מגופה מחולי מורידין (טחורים) אם יש להתיר גם הכתם הקדום. והביא משו"ת יד יוסף סי' צ' שהשיב לאיסור ... בנ"ד שביום ב' נודע לה שיצא ממנה דם המורידין שוב י"ל דגם הרשב"א מודה דתולין גם מה שראתה ביום הקדום הי' מחמת זה. וכמ"ש כה"ג בסד"ט סוסי' קפ"ז סוסי' ק"ט באשה שמצאה דם מ"ת כמ"פ ואסרה לבעלה ואח"ז נודע שהבעל יש לו חולי יציאת דם מפי האמה והתיר את האשה למפרע. ורמז לדברי הב"ש א"ע סי' כ"ה סק"ב דמבואר דבכה"ג יש לתלות גם למפרע. ומכ"ש היכי שהי"ל מקודם כמ"פ חולי מורידין בלא עת קבוע אף שבנתים לא ראתה דם מהם מ"מ כיון שעכשיו חזרה וראתה ביום שאחריו י"ל שגם אתמול הי' הדם מזה. ומצאתי בס' מי נדה סי' ק"צ סנ"ב שהאריך ג"כ בנידון כזה והביא ג"כ מדברי הב"ש א"ע הנ"ל. ומ"מ לא רצה להקל למעשה רק במעוברת ומניקה שהיא בחזקת מסולקת דמים ולא בשאר נשים אף שנראה ג"כ להקל להלכה מ"מ למעשה צ"ע ע"ש. אבל בסעי' כ' שם התיר בבעל שנודע שרגיל לצאת דם דרך פי האמה גם למפרע עם עכ"פ רגיל בזה ג"פ. וא"כ גם בנ"ד אם כבר הוחזקה ג"פ בחולי זה יש להקל גם למפרע בזמן קצר כמו בנ"ד. אבל אם לא הוחזקה בזה אין להקל למעשה כנלפע"ד".
- ב) **עי' רמ"א** (סעי' כ"ז), וצ"ב.

ג. למה במכה שנתרפאת תולה שהתגלע, והא הוי ספק תליה.

1. **חוט שני** (ס"ק כ"ז, עי' ס"ק כ"א אות ד', שעה צ"צ ס"ק ר"י) – "ואין להקשות מהא דתלינן במכה אף שעלה עליה קרום, ותלינן בזה שאפשר למכה להתגלע ולהוציא דם, והרי אין כאן סיבה ודאית לומר שממנה בא הדם, שהרי לא ידעינן אם הוסר הגלד מהמכה,

די"ל דכיון שיש לפנינו מכה שיכולה להוציא דם, רואים כאילו יש כאן דם לפנינו, והדם ודאי הוא, והגלד הוא ספק שמא הוגלד, מפני דרכו להגלד".

סג] תולה בגוונים משונים - סעיף כ"ג.

א. אינה תולה שחור באדם, ולהיפך – פוסקים.

1. מ"ט לא תלינן שחור באדם, ונימא אדם הוא אלא שלקה כמו דאמר'י בגמ' (נדה דף יט.) דמראה שחור הוי אדם אלא שלקה. (א) דרק בתוך הגוף משתנה – ששבה"ל (ס"ק ב'), "דבגמ' מוכה דרק בתוך הגוף משתנה ע"י מכה, אבל כשיוצא אינו משחיר ע"י דבר חיצוני, ואדרבה נעשה יותר בהיר").
- (ב) לחומרא אמרינן, ולא לקולא – עי' פתחא זוטא (ס"ק מ"ב, "וי"ל דל"א האי כללא רק לחומרא בנדה ובהדסים בסוכה ל"ג ע"ב ובריאה חולין מ"ז ע"ב ולא לקולא וצ"ע בזה").
- (ג) דאם איתא דלקה היה לוקה גם השני כמוהו – דע"ת (סעי' כ"ג, "צ"ל דאם איתא דלקה היה לוקה גם השני כמוהו, וכיון שזה אדם וזה שחור אין תולין בו"), ששבה"ל (ס"ק ב'), "דאם איתא דלקה הי' לוקה גם השני כמוהו", חוט שני (ס"ק כ"ה ד"ה ויש, "וי"ל דכיון דמכה תליה קאתינן, א"כ אין לתלות אא"כ יש דמיון ביניהם, אף שאפשר שישתנה המראה מאדם לשחור, דא"כ נימא גם השני היה צריך להשתנות, ואין לנו לתלות אלא מה שנראה לנגד עינינו שהם דומים").
- (ד) מראי מקומות – בדה"ש (סעי' כ"ג בי' ד"ה נתעסקה, עמ' קפ"ב), טהרת הבית (עמ' תמ"א ד"ה והא).

ב. אדם, שברור שאינו דומה.

1. מחמיר – ב"ח (ס"ק כ"ו ד"ה ומ"ש אפילו, "דאם ברור לנו דאינו דומה לו הוי ליה כאדם ושחור דאין תולין וטמאה מספק"), סד"ט (ס"ק מ"ה), חכ"א (כלל קי"ג סעי' כ"ה, "ובברי שאינו דומה אין תולין"), גר"ז (ס"ק מ"ח, "אם ברור לנו שאינו דומה לו הוי ליה כאדם ושחור ואין תולין ב"ה"), לחוש"ש (לחם ס"ק צ"ב), ערה"ש (סעי' ע"ד, "אבל כשניכר ממש שאין דמיון זל"ז אין תולין"), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ג), דרכ"ת (ס"ק קי"ז), פתחא זוטא (ס"ק מ"ג), שערי טוהר (שער י' סעי' כ"ב), טהרת ישראל (סעי' ק"ד), פרדס שמחה (ס"ק ע"ו), בדה"ש (ס"ק רמ"ג), חוט שני (ס"ק כ' אות ג' ד"ה ודע, ס"ק כ"ה ס"ק ב' ד"ה ואמנם), לבושי עז (תמצית אות ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ל), משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' מ').

ג. ואם נתעסקה בצבע אדם: רע"א.

1. עי' לקמן סעי' ל"א, לשיטות ומראי מקומות.

סד] נתעסקה בתרנגול - סעיף כ"ד.

"וכל אלו הדברים תלויים בראיית עיני המורה לפי מנהג המלבושים ..."

ערה"ש (סעי' ס')

סה] ב' נשים לתליה אחת - סעיף כ"ה.

גמרא (ריש דף נח:): – "דתניא: שתי נשים שנתעסקו בצפור אחד, ואין בו אלא כסלע דם, ונמצא כסלע על זו וכסלע על זו שתיהן טמאות. שאני התם, דאיכא סלע יתירה".

א. רק אם שתיהן שואלות בבת אחת: כדין חמץ בבית ושני שבילין (פסחים דף י.).

1. עי' ב"ח (ס"ק כ"ז) – "הכי כיון שבאין לשאול כאחת שתיהן טמאות".
2. ש"ך (נקוה"כ על ט"ז ס"ק י"ז, על הט"ז ס"ק ל"ו) – "דברי הב"ח נכונים".
3. תוה"ש (ס"ק כ"ה, ס"ק נ"א) – "וכן נראה עיקר דבכתמים שומעין להקל".
4. גר"ז (ס"ק מ"ט, ס"ק פ"ו) – "והוא שבאו שתיהן לשאול בבת אחת או שבאה אחת מהן לשאול עליה ועל חברתה שאי אפשר לטהר שתיהן בבת אחת משום דמחזי כשיקרא (עיין ר"ן פרק ב' דכתובות) שהרי אחת מהן אין לה במה לתלות וטמאה היא. אבל אם באו בזו אחר זו שתיהן טהורות שכל אחת מהן בפני עצמה יש לטהרה מספק ולתלות בדם צפור (ב"ח נקודות הכסף. עיין כרתי ופילתי דלא כט"ז)".
5. חכ"א (כלל קי"ג סעי' כ"ו) – "אם באו לשאול בזה אחר זה מטהרינן לכל אחת דתלינן כל אחת בדם שנתעסקה אבל באו לשאול בבת אחת או ששואלות אני ועוד אחת עסקנו כיון שמכירה גם חבירתה הרי זה כאילו באו בבת אחת ושניהן טמאות".
6. מקור חיים (ס"ק קט"ו) – "והסכימו עם הב"ח וש"ך האחרונים".
7. מקור מים חיים (ד"ה ועיין בספר) – "ובעיקר הדין הסכימו כל האחרונים דלא כט"ז".
8. פרי דעה (טורי כסף ס"ק י"ז) – "ולענין הלכה בדין דציפור הנה דעת כל האחרונים כדעת הב"ח ... ודברי הט"ז תמוהין ...".
9. מסגרת השלחן (דין כ"ה) – "אבל אחר העיון נלע"ד דדמי ממש לשני שבילין דא' הלך בשביל הטמא ותו דכתמי דרבנן".
10. צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ה).
11. חזו"א (יו"ד סוף סי' ל"ט, טהרות סי' ה' ס"ק י"ג) – "בדין שתי נשים שנתעסקו בצפור בסעיף כ"ה יש לטהר בבאו לשאול בזא"ז דהא התם כשהיא נשאלת בפ"ע יש לטהר אותה ולתלות בצפור, וכדין יש שם מחבואה אחת כתובות כ"ז א' והלכך דוקא כשבאו לשאול בב"א שתיהן טמאות, ודלא כט"ז ס"ק י"ז שלמד דין נתעסקו בצפור מדין ג' נשים שלבשו חלוק".

12. טהרת הבית (סי' ח' הע' ל"ה ד"ה ועינא) – ייש להורות להקל כשבאו לשאול בזו אחר זו.

13. חוט שני (ס"ק כ"ו אות א').

14. לבושי עז (תמצית אות א') – "ובש"ך הכריע כהב"ח, וכן הכרעת שאר אחרונים".

ב. אפילו זה אחר זה: כדין ג' נשים שלבשו חלוק אחת (סעי' מ"ט).

1. דרישה (ס"ק י"ג) – "לא מחלק הכא בין באו לשאול בפעם אחת או זה אחר זה, משום דלא מקילין בזה כי אם באיסור דרבנן אם כבר ביטל או בשתי קדירות לעיל בסימן קי"א ויש באחת כדי לבטל, מה שאין כן הכא דראיית דם גמור הוי מדאורייתא. וגם י"ל דשאני בעכבר שלא נכנס אלא בבית אחד והשני בודאי אין לספק בו, וכן בשתי קדירות דלא נפל האיסור אלא לאחת מהן, מה שאין כן הכא דאיכא למימר דמהציפור בא על כל אחת כחצי סלע והחצי השני הוא דם מקורה דכל אחת".
2. ט"ז (ס"ק י"ז, ס"ק ל"ו) – "כאן בכתמים שכל שאין בו לתלות בשום דבר הוי ספיקא טמא ואין לך היתר רק אם יש בשום דבר לתלות שמסתבר שמשם בא הכתם ומש"ה כאן שיש ב' נשים ויש כאן סלע יתירא ואין סברא לתלות הטומאה באחת יותר מבחברתה נשאר הדבר כאילו לא היה במה לתלות כלל".
3. באה"ט (ס"ק נ"א).
4. ישועות יעקב (ס"ק ו') – "לדעתי העיקר כדעת הט"ז".
5. חוו"ד (חי' ס"ק ל"ב, בי' ס"ק י"ד).
6. ערה"ש (סעי' ע"ו) – "אין דמיון זל"ז דבשם האנשים עומדים בחזקת טהרה אלולי השבילין וכל ספק טומאה הוא אצלם מהשבילין ולכן בזה אחר זה מוקמינן כל אחד בחזקת טהרה וכן בחמץ הבתים בדוקין ואלולי העכבר הרי הם בחזקת כשרות ורק ע"י העכבר נתעורר הספק אבל בכאן הטומאות מהנשים הן מעצמן מהכתמים שמצאו וזה הצפור נצרך להוציאן מכתמיהן לתלות בו ואיך נתלה בו כיון שאינו כנגד שתיהן וממילא עומדין בכתמיהן".
7. מלבושי טהרה (סעי' מ"ז, ס"ק מ"ח).

ג. לעת הצורך.

1. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קכ"ט) – "מיהו בשעת הדחק ובאו לישאל בזה אחר זה, יש להקל ולסמוך על המקילים בזה".
2. ששבה"ל (ט"ז ס"ק י"ז ד"ה ולדינא, סיכום אות א') – "ולצורך מקילים כש"ך דבזא"ז טהורה".
3. פרדס שמחה (ס"ק ע"ח).

ד. הגדר של בבת אחת.

1. שואלת על עצמה ועל חברתה, כמו בבת אחת – גר"ז (ס"ק מ"ט, לשונו מובא לעיל), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ה), בדה"ש (ס"ק רנ"ב).
2. הזכירה חברתה בשאלתה, כמו בבת אחת – חכ"א (כלל קי"ג סעי' כ"ו, לשונו מובא לעיל), חוט שני (ס"ק כ"ו אות ב').

ה. טעם להחמיר: הסברא לחלק בין כאן [ב' נשים], לחמץ בביתו ושני שבילין.

1. שהיא טמאה א"כ יש תליה, ואין כאן ודאי תליה – ט"ז (ס"ק י"ז, לשונו מובא לעיל), לחוו"ש (שמלה ס"ק ל', "... ומתחלה עלה בדעתי לומר שזהו כוונת הט"ז, אך ..."), ערה"ש (סעי' ע"ו, לשונו מובא לעיל).
(א) פשוט – חוו"ד (בי' ס"ק י"ד, "עט"ז ס"ק י"ח ודבריו יש בהן קצת מקושי ההבנה ואבארם ..."), ערה"ש (סעי' ע"ו, לשונו מובא לעיל), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק מ"א).
 - (ב) פרי דעה (טו"כ ס"ק י"ז) – "עט"ז ... דבריו אינם מובנים לכאורה, ונלע"ד בכוונתו דבשלמא בשני שבילין דאי לאו עסק וענין ההילוך גברא בחזקת טהרה קאי, אלא שע"י ענין ההילוך אתה בא לקלקול צריך שיהא הקלקול ברור, ולכן כל היכא דאיכא למתלי שהלך בדרך טהור הגם שע"ז אנו מקלקלין אחר לא איכפת לן בזה, דכיון שאין האחר לפנינו מוקמינן לזה אחזקה קמייתא וכאילו לא הלך כלל. וכן בעכבר כיון ששני הבתים בדוקים, ואי לאו העכבר הבית בחזקת טהרה קאי רק שע"י העכבר אתה רוצה לקלקלם, א"כ כשכל אחד בא בפני עצמו מוקמינן לכל אחד אחזקתו וכאילו לא היה העכבר כלל, ולא איכפת לן מה שמתקלקל האחר כיון שאינו לפנינו. **משא"כ בנ"ד** דכיון שהאשה מצאה הכתם בחזקת טומאה קאי, אלא שע"י העסק אתה רוצה לתקנה ולהוציאה מאיסורה א"כ **צריך שיהא התיקון ברור**, וכל כמה דע"ז תתקלקל אחרת אין התיקון ברור והוי כאילו לא נתעסקה כלל ומוקמינן לה בחזקתה שהיתה אילו לא נתעסקה וממילא טמאה מחמת הכתם שמצאה ... ובספר ח"ד נתחבט ונתלבט מאוד בכוונת הט"ז, והדבר ברור כמ"ש בכוונתו".
 2. כאן הוי דאורייתא – דרישה (ס"ק י"ג, לשונו מובא לעיל).
- (א) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק י"ז ד"ה ומה שנ"ל) – "ומ"ש הט"ז בשם הפרישה ... ומה שנ"ל ליישב דבריו שבכאן, הוא שנאמר דהא ודאי דגם הפרישה ידע דכתמים אינן רק מדרבנן, אמנם מ"ש דכאן הוי מידי דאורייתא, כוונתו הוא דהספק הוא במידי דאורייתא, דאם הדם מגופה הרי היא טמאה מן התורה, והרי זה דומה למ"ש הש"ך בדיני ספק ספיקא אות י"ז וי"ח, **דכל מה שאסרו חז"ל מחשש איסור תורה בגופו, חשוב כודאי איסור תורה** עי"ש. וכה"ג אשכחן ברא"ש פרק החולץ דין ה' ... ועל זה הקשה עליו הט"ז בתרתי, חדא, דאפילו במידי דאורייתא אמרינן כן, וכדאמרינן בב' שבילין, דגם שם אם היה ידוע שהלך בדרך הטמא, הרי הוא טמא מן התורה, רק דמן התורה מוקמינן ליה בחזקת טהרה, ותלינן שלא הלך בטמאה, וכיון דחז"ל תקנו דניחוש שמא הלך בטמאה, הדר תו הוי מילי דאורייתא, וכנ"ל. וכן בשבויה, אם באמת נבעלה, הרי היא אסורה לכהן מן התורה. ותו, דגם

כאן אינו רק מידי דרבנן, דמן התורה אפילו ודאי יצא מגופה הרי היא טהורה, כיון דלא ארגשה, רק חז"ל גזרו דאפילו ודאי לא הרגישה, עכ"ז היא טמאה".

1) לכאורה אתי שפיר לפי רש"י (נדה ריש דף נח.), משא"כ תוס' (שם ד"ה מודה).

2) לחז"ל (שמלה ס"ק ל') – "כ"ה הדרישה ... הקשה עליו הט"ז דהא גם כאן לא הוי אלא כתם ואינו רק מדרבנן, והנה באמת הדרישה לא כתב דכאן הוי דאו' אלא שכתב דראית דם גמור הוי מדאו'. ונראה כוונתו משום דאם הי' דם גמור בהרגשה הוי דאו', לכן גם בזה דהוי שלא בהרגשה החמירו בו חז"ל משום לא פלוג דהא עכ"פ דם לפנינו".

3) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק מ"ה, ס"ק נ"ט)

3. שייך ששתי הנשים טמאות – דרישה (ס"ק י"ג, לשונו מובא לעיל).

4) מראי מקומות – פרדס רמונים (מק"ז ס"ק י"ז ד"ה ומ"ש), לחז"ל (שמלה ס"ק ל'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק מ"ו, ס"ק מ"ז).

4. אין ללמוד איסור מטומאה, והראיה מפסחים, י"ל בצירוף שמא אכלתו.

א) עי' חנו"ך (סי' קי"א ב' ס"ק ט') – "והא דבפסחים ... רצה הש"ס להתיר מטעם אימר אכלתיה".

ב) יד אברהם (סי' קי"א בש"ך ס"ק י"ט) – "דהוי ס"ס דעל כל אחד אפשר לומר שלא נכנס העכבר לתוכו אלא לחבירו. ואת"ל שנכנס לתוכו שמא אכליה".

ג) ערה"ש (סי' קי"א סעי' כ"ג) – "דאין ללמוד איסור מטומאה, [ואע"ג דבפסחים י. למדו לחמץ באתא עכבר ושקיל וכו', י"ל משום דשם יש עוד קולא שמא אכלתו, והוה כספק ספיקא ע"ש דוק]".

5. עוד מהלכים.

א) תפארת למשה (על הט"ז ס"ק ל"ו) – "ול"נ לחלק דבשלמא בב' שבילים אילו לא הלך חבירו בדרך הב' רק שהוא מסופק באיזה הלך היה טהור דספק טומאה בר"ה הוא ומחמת שהלך חבירו בדרך הב' לא גרע כלל דמה לו בכך הא לא בא לשאול רק על עצמו דאפילו אם באו לשאול בבת אחת היה מדינא לטהרם אלא משום דמחזי כי חוכא מטמאין להו כמו שכתב תוס' דף ס' ע"א ד"ה באנו למחלוקת כו' ע"ש משא"כ בסעיף כ"ה בב' נשים שעסקו בצפור דאילו הי' באם בבת אחת היה מטמאין מדינא דיש כאן סלע יתירה גם בלאו חברתה אילו שאלה בפני עצמה דנתעסקה בסלע ונמצא ב' סלעים הי' מטמאין לה אלא שאתה בא לטהרה ולתלות בחברתה אמרינן מאי חזית כו' והוי כבאו לשאול בבת אחת דהא מכה הסלע יתירה שנמצא בחברת' מגרע ונולד הספק ומכ"ש השני' דהוי כספק נתעסקה וכספק עברה כמ"ש סכ"ב ע"ש דהא מספקי' דלמא נדבק כל הסלע בהראשונה גם הראשונה הוי כספק נתעסקה מה"ט ודו"ק. משא"כ בב' שבילין אין אחד תלוי בחבירו כלל ולא נולד הספק מכה חבירו".

ב) גר"ז (ס"ק פ"ו) – "ולמה חולקים שם וכן דעת הטור ושלחן ערוך באורח חיים סי' תל"ט גבי ב' בתים בדוקים צריך לומר דשאני בתים וקדרות שאין בהם דעת לישאל אלא שהבעלים דחדא מינייהו באים לשאול הלכך תלינן באידך דאינו בא לישאל אבל הנשים שיש בהן דעת לישאל אף שלא באה אלא אחת מהן אין לה לתלות כתמה בחברתה דמאי חזית לקלקל הך טפי מהך וכשאתה תולה בה אתה מקלקלה מה שאין כן בבתים וקדרות אין לחוש לקילקולם אלא כשנשאליהם עליהם בעליהם אבל כשאין שואל ואין דורש לא איכפת לן שלא נתנה התורה אלא לישראל ולא לעצים ואבנים והלכך כשהבעלים דחדא מינייהו באים לישאל תלינן להו באידך שאין הבעלים באים לשאול".

ו. האם הדין של "ג' נשים שלבשו חלוק אחד" תלוי בזה.

1. עי' סעי' מ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ז. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ט"ו), סד"ט (ס"ק מ"ז, "אין הכרע"), שואל ומשיב (תנינא ח"ג סי' קי"ד ד"ה ובזה מיושב), יד אברהם (על מחבר סעי' כ"ה), לחז"ל (לחם ס"ק צ"ד, שמלה ס"ק ל'), דרכ"ת (ס"ק קכ"א), בדה"ש (ס"ק רנ"ב, בי' ד"ה שתי, "משמע מדברי התוס' כדעת הט"ז וסייעתו"), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק מ"ח).

1. עי' סי' קי"א סעי' ז', לעוד שיטות ומראי מקומות.

סו] נתעסקה בכגריס: האם תולה בה ובמאכולת - סעיף כ"ו.

גמרא (דף נט.) – "בעי רבי ירמיה: נתעסקה בכגריס, ונמצא עליה בכגריס ועוד מהו ... תא שמע: נתעסקה באדום אין תולה בה שחור, במועט אין תולה בו מרובה. היכי דמי. לאו כי האי גוונא. לא, כגון דנתעסקה בכגריס, ונמצא עליה שני גריסין ועוד. אי הכי, מאי למימרא. מהו דתימא: שקול כגריס צפור שדי בי מצעי, זיל הכא, ליכא שיעורא, זיל הכא ליכא שיעורא, קמ"ל".

א. ראשונים.

1. מחמיר.

א) ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ג') – "ואם נתעסקה בגריס אינה תולה יותר מגריס, כפשטה דברייתא (נדה נט א) דקתני במועט אינה תולה את המרובה".

ב) רא"ש (נדה פרק ח' סי' ח') – "ולא איפשיטא ויראה לחומרא כפשטא דברייתא דמועט אין תולין בו מרובה. ואע"ג דדחי ליה האי דיהויא דחיקא הוא דמילתא דפשיטא הוא דלא שדינן דם צפור בי מצעי ולא הוה צריך למיתנייה".

ג) מאירי (נדה דף נט. ד"ה היה) – "נתעסקה בכגריס או בפחות ממנו ונמצא בה כגריס ועוד הדבר ספק אם נתלה את הגריס במה שנתעסקה בו כדרך שביארנו בנמצא שם מאכולת והשאר הוא פחות מגריס וטהור או שמא אין דנין כן ומתוך כך ראוי להחמיר".

ד) טור (סעי' כ"ו) – "וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה".

ה) פסקי ריא"ז (קובץ שיטות קמאי נדה דף נט., עמ' תר"כ) – "היתה עסוקה בצבע מועט שאין בו אלא כדי לעשות צבע כגריס ונמצא עליה כתם של שני גריסין, הרי זו אינה תולה בו".

2. מיקל.

- (א) רמב"ם (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ו) – "נתעסקה בדם שאי אפשר שיהיה ממנו כתם אלא כגריס ונמצא עליה כתם כשני גריסין הרי זו תולה כגריס בדם שנתעסקה בו ובגריס במאכולת".
- (ב) האשכול (סי' מ"ב, עמ' ק"ג) – "אבל נמצאו עליה שני גריסין ולא יותר, אמרינן חד ממה שנתעסקה וחד מדם מאכולת".
- (ג) רמב"ן (הל' נדה פרק ד' הל' כ"ב) – "נתעסקה בדם שאי אפשר שיהיה ממנו כתם אלא כגריס ונמצא עליה שני גריסין הרי זו תולה כגריס בדם שנתעסקה בו וכגריס במאכולת, נמצא הכתם יותר משני גריסין אינה תולה".
- (ד) רשב"א (תוה"ב ב"ז ש"ד, כ"ב-א') – "שנתעסקה בגריס ונמצא עליה כשני גריסין ועוד הרי זו טמאה. נתעסקה בפחות מגריס ונמצא עליה כגריס ועוד טהורה שאני אומר כתם זה מעסק הכתמים הוא וכבר היה שם דם מאכולת שנצטרף אליו ליתר מגריס אבל בשיש שם ב' גריסין ועוד אפילו תמצא לומר שהיה שם מאכולת כבר בארנו שאין דם מאכולת זה מגיע ליתר מגריס".
- (ה) רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ד', כ"א-א') – "נתעסקה בכגריס ונמצאו עליה שני גריסין אומר גריס אחד ממה שנתעסקה וגריס אחד של מאכולת ואינה טמאה אלא בכשני גריסין ועוד".
- (ו) ח"י הר"ן (נדה דף נט. ד"ה נתעסקה) – "נתעסקה בכגריס ונמצא עליה כגריס ועוד מהו פסק הרמב"ם ז"ל דתלי' ואף על גב דפשטא דבריית' משמע דלא תלינן הא אדחייא וכיון דכתמים דרבנן לקולא אזלי".
- (ז) מ"מ (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ו) – "בעיא דרבי ירמיה שם ולא איפשיטא וה"ל ספיקא דרבנן ולקולא וכן פסקו ז"ל".
- (ח) אורחות חיים (הל' נדה אות ב') – "נתעסקה בדם שאי אפשר שיהיה ממנו כתם אלא כגריס ונמצא עליה כתם כשני גריסין תולה כגריס בדם שנתעסקה בו וכגריס בדם מאכולת ואם נמצא הדם יותר משני גריסין טמאה".
- (ט) כל בו (סי' פ"ה) – "נתעסקה בדם שאי אפשר שיהיה ממנו כתם אלא כגריס ונמצא עליה כתם כשני גריסין תולה כגריס בדם שנתעסקה בו וכגריס במאכולת ואם נמצא הכתם יותר משני גריסין טמאה".
- (י) אהל מועד (שער איסור והיתר דרך י"א נתיב ו') – "נתעסקה בדם שא"א שיהי' ממנו כתם אלא כגריס ונמצא עליה שני גריסין תולה הא' בדם שנתעסקה והא' במאכולת, נמצא יותר משני גריסין אינה תולה".

ב. פוסקים.

1. מיקל – מחבר (סעי' כ"ו, סעי' כ"ז), "נתעסקה בדם שאי אפשר שיהיה ממנו כתם אלא כגריס, ונמצא עליה כשני גריסין, הרי זה תולה כגריס בדם שנתעסקה בו וכגריס במאכולת", רמ"א (סעי' כ"ו), "ומכל מקום נראה דיש לסמוך אמקילין, דבכתמים שומעין להקל", לבוש (סעי' כ"ו), חכ"א (כלל קי"ג סעי' כ"ז), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ו), ערה"ש (סעי' פ'), מלבושי טהרה (סעי' מ"ח), שערי טוהר (שער י' סעי' כ"ד), טהרת הבית (סי' ח' סעי' כ"ג), דברי שלום (ח"ו סי' ס"ז), לבושי עז (תמצית אות א'), פוסקים.
2. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ט"ז).

ג. מאכולת הנמצאות אצלנו, או מאכולת בזמן הז"ל.

1. מחמיר – שערי טוהר (שער י' סעי' כ"ד, "ובזמנינו אין מצטרפין לתלות בכינה אלא כשיעור דם כינה בזמנינו"), לבושי עז (תמצית אות ה').
2. מיקל – פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' רל"א).
3. מראי מקומות – ששבה"ל (ס"ק ב'), סיכום אות א', "צ"ע בזמנינו שאין מאכולת מצויה אם אפשר לתלות בה במצאה בשני גריסין", בדה"ש (סעי' כ"ו ב' ד"ה וכגריס, עמ' קפ"ו, "וצ"ע בזה").

ד. נתעסקה ב' פעמים בדם בכל פעם כסלע, ומצאה כתם אחד שיעור ב' סלעים.

1. מחמיר, שרק במאכולת מיקל – מעיל צדקה (סי' כ' ד"ה ועפ"ז), רע"א (על המחבר סעי' כ"ו, "בת' מ"צ (ס"כ) כתב דוקא במאכולת דשכיח טובא וגם רגיל להיות במקום זוהמא תלינן דנזדמן לדם שנתעסקה ונדמה לכתם א'. אבל בנתעסקה בב' זמנים בכל פעם ופעם כסלע ומצאה כתם ב' סלעים אפשר דאין תולין להקל לומר דאתרמי זה בצד זה"), לחנ"ש (לחם ס"ק צ"ה), ששבה"ל (ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק רנ"ז), פרדס שמחה (ס"ק פ'), לבושי עז (תמצית אות ג'), דעה ברורה (ס"ק ק"א).
(א) כל הכתם מכוון בכיוון אחד.
- 1) מחמיר – על שערי טוהר (שער י' סעי' כ"ד, "ואם נראה לעין שהכל הוא כתם אחד במראה ובעיגול יש להחמיר ... וצ"ע").
- 2) מיקל – מעיל צדקה (סי' כ' ד"ה ועפ"ז), בדה"ש (ס"ק רנ"ו, ציונים ס"ק ת"י), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רל"ב).
2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קכ"ב, ס"ק קכ"ד).

ה. שיעור חצי סלע.

1. יותר מכגריס.
(א) תפארת ישראל (ס"ק י"ד) – "ולפ"ז צ"ל דחצי סלע יותר גדול מכגריס דאל"כ בשני נשים ...".
(ב) תשובה מאהבה (כאן) – "כרתי ופלתי ... ודבריו נראין בטעם ... עם כל זה אין לדחות בזה דברי שו"ת מעיל צדקה".
(ג) בדה"ש (ס"ק רנ"ג, סעי' ז' ב' ד"ה אם [עמ' ק"ס]).
(ד) דעה ברורה (ס"ק צ"ט).
2. מראי מקומות – דרישה (ס"ק י"ג).
(א) האשכול (סי' מ"ב, עמ' ק"ג) – "ואם תאמר נחלק חצי סלע על זו וחציו על זו ויתרון חצי סלע של שניהם נתלה בדם מאכולת כמו שאמרנו בנתעסקה כגריס ונמצא עליה ב' גריסין [והשאר חסר]".

1) עי' נחל אשכול (שם אות ח') – "ואפשר שצ"ל: אאל"כ דחצי סלע גדול מגרים ועוד, וכך הכריע בכו"פ".

סז נתעסקה בפחות מכגריס, ונמצא עליה כשני גריסין - סעיף כ"ז.

א. מיקל – מחבר (סעי' כ"ז).

1. פשט – חי' הפלאה (כאן).

א) לבוש (סעי' כ"ז) – "תלינן לקולא ותולין לומר הך פחות מכגריס שנתעסקה בו הוא נזדמן באמצע, והמותר שבשני הצדדין כל אחד הוא מעט ותולין כל אחד במאכולת בפני עצמו, אף על גב דבסעיף שקודם זה כשנתעסקה בכגריס ומצאה כשני גריסים ועוד לא אמרינן הכי ומטמאינן לה, התם דאיכא הרבה דם יותר משיעור מאכולת בפנינו לא רצו להקל בכך במילתא דלא שכיחא דמתרמי הכי, אבל הכא דדם מועט הוא מעט יותר משיעור דם מאכולת אחת, הקילו לתלות אפילו במילתא דלא שכיח כולי האי **בצירוף שמא מאכולת גדולה היתה** כאן וכולו דם מאכולת הוא והוה ליה כמו תרי ספיקי. כן נ"ל טעמא לפי סברא זו".

ב) תפארת ישראל (ס"ק ט"ו) – "הרי כאן שני ספיקות חזא דלמא שדי ביני מציעתא ועוד דילמא שני מאכולות תכופי' זא"ז והוי שני גריסין מכוון וא"כ דיש כאן ב' ספיקות אף דכל אחד לא שכיחי והוא ספק דחוק מ"מ בהצטרף שניהם יחד הרי כאן ספק אחד ובדברנן ספיקא להקל".

2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ס"ב, שפ"ח ס"ק נ"ו).

ב. מחמיר.

1. עי' רמ"א (סעי' כ"ז) – "ויש מחמירין ומטמאין".

2. דברי חמודות (נדה פרק ח' אות ל"ד).

3. ב"ח (ס"ק כ"ח) – "הבית יוסף ... ושרי ליה מאריה, דליכא למאן דאמר דמטהר בהא".

4. דרישה (ס"ק י"ד) – "ודבריו דבית יוסף אינן נראין".

5. ט"ז (ס"ק י"ח) – "אבל בנתעסקה בפחות מגריס ונמצא שני גריסין ודאי טמאה היא ולא אמרינן כלל שדי בי מצעי כן נראה לע"ד".

6. ש"ך (ס"ק ל"ז, נקוה"כ על הט"ז ס"ק י"ח) – "ודבריו ברוריה הם".

7. תוה"ש (ס"ק כ"ז) – "ויש מחמירין ומטמאין. המעדני מלך [דברי חמודות נדה פרק ח' אות ל"ד] והדרישה והב"ח והש"כ [ס"ק ל"ז] והט"ז [ס"ק יח] השיגו על הב"י בזה וכתבו דליכא מאן דמטהר בהא ובטור יש נוסחא מוטעת עיין דבריהם באורך".

8. גר"א (ס"ק ל"ז) – "טעות הוא דזה לכ"ע טמאה כמש"ש בגמ' ועש"ך".

9. גר"ז (ס"ק נ"ב, ס"ק נ"ג) – "וכן עיקר".

10. לחוש (לחם ס"ק צ"ח).

11. פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ל"ז) – "והעיקר כהסכמת האחרונים דטמאה בכה"ג".

12. צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ז).

13. ערה"ש (סעי' פ') – "וכן עיקר לדינא".

14. מסגרת השלחן (דין כ"ז) – "ונלע"ד דאין להקל כדברי מרן אלא דראוי להחמיר כסברת מור"ם וסיעתן וכ"כ האחרונים".

15. שערי טוהר (שער י' סעי' כ"ד).

16. ששבה"ל (סיכום אות א').

17. בדה"ש (ס"ק רס"ב).

18. לבושי עז (תמצית אות ב').

19. דעה ברורה (ס"ק ק"ה) – "וכן הלכה".

ג. לעת הצורך.

1. טהרת הבית (סי' ח' סעי' כ"ד) – "מרן השלחן ערוך פסק להקל, ורוב אחרונים חולקים ואוסרים. וטוב להחמיר אלא אם כן יש צורך בדבר להקל".

ד. אם יש עוד איזה צד להיתרא יש לצרף לדעת המקיל.

1. מלבושי טהרה (סעי' מ"ח, ס"ק נ') – "שמן הדין יש להחמיר בזה רק אם יש עוד איזה צד להיתרא יש לצרף לדעת המקיל".

2. טהרת ישראל (סעי' קכ"ב) – "יש להחמיר מן הדין רק אם יש עוד איזה צד להיתרא יש לצרף לדעת המקיל".

ה. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קכ"ו), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ס"ד, שפ"ח ס"ק נ"ז).

ו. "אם נתעסקה בדם ואינה יודעת בכמה, אזלינן לקולא ואמרינן שהיה בדם כשיעור הכתם" – רמ"א (סעי' כ"ז), לבוש (סעי' כ"ז), חכ"א (כלל קי"ג סעי' כ"ו), ערה"ש (סעי' פ'), שערי טוהר (שער י' סעי' כ"ד), לבושי עז (תמצית אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רל"ב), פוסקים.

1. צ"ב, למה מיקל יותר מספק תליה, כמו ספק שעבר בשוק של טבחים (סעי' כ"ב). [למה ודאי תליה וספק שיעור, טוב יותר מודאי שיעור וספק תליה].

סח שני גריסין, וכינה מעוכה - סעיף כ"ח.

גמרא (נדה דף נט.) – "איתמר, נמצא עליה כגריס ועוד, ואותו עוד רצופה בו מאכולת, ר' חנינא אומר טמאה, ר' ינאי אומר טהורה. רבי חנינא אומר: טמאה, כי תליא בכגריס, בכגריס ועוד לא תליא. רבי ינאי אומר: טהורה, הני מילי היכא דלא רצופה בו מאכולת, אבל היכא דרצופה בו מאכולת מוכחא מילתא דהאי ועוד דם מאכולת הוא. פש ליה כגריס, כיון דבעלמא תליא, הכא נמי תליא".

א. ראשונים.

1. מחמיר: פסק כרבי חנינא.
 - (א) רמב"ם (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ג) – "אם מצאה הכתם יתר מכגריס אינה תולה במאכולת ואפילו היתה מאכולת רצופה בכתם הואיל והוא יתר מכגריס אינה תולה במאכולת".
 - (ב) אורחות חיים (הל' נדה אות ב') – "היתה יתירה מגריס אעפ"י שהמאכולת רצופה בכתם אינה תולה במאכולת".
 - (ג) כל בו (סי' פ"ה) – "היה יתר מכגריס אף על פי שמאכולת רצופה בכתם אינה תולה במאכולת".
2. מיקל: פסק כרבי ינאי.
 - (א) האשכול (סי' מ"ב, עמ' ק"ג) – "שני גריסין ורצופה בו מאכולת טהורה".
 - (ב) ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ג') – "והא דאמרינן כגריס ועוד אינה תולה, ה"מ שלא נמצא מאכולת רצופה באותו ועוד, אבל אם נמצאת מאכולת רצופה באותו ועוד תולה אפילו ביותר מכגריס, דפלוגתא (נדה נט א) דרבי חנינא ור' ינאי הוא ובשל סופרים הלך אחר המיקל".
 - (ג) רמב"ן (הל' נדה פרק ד' הל' י"ז) – "היתה מאכולת רצופה במקצת הכתם אע"פ שהוא יותר מכגריס הרי זו תולה להקל".
 - (ד) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ד', כ"ב-א) – "נמצאת מאכולת מעוכה על הכתם אני אומר מאכולת זו נתמעכה כאן וכגריס מן הכתם ממאכולת היה והשאר הרי הוא ככתם גריס שתולין אותו מן הסתם במאכולת וטהורה. ויש מי שהורו להחמיר ולא נראו דבריו. שלא נאמר שאין תולין מרובה במועט אלא בנמצא עליו כגריס ועוד על שיעור אותו מיעוט שנתעסקה בו כמו שבארנו".
 - (ה) רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ד') – "לא נתעסקה בכתמים ונמצא עליה גריס ועוד ומאכולת רצופה באותו ועוד תולין להקל דאמרינן אותו ועוד מאכולת אחרת הוא וטהורה".
 - (ו) רא"ש (נדה פרק ח' סי' ח') – "והלכתא כר' ינאי דבשל סופרים הלך אחר המיקל וכל שכן בכתמים".
 - (ז) טור (סעי' כ"ח) – "מצאה עליה כב' גריסין וכינה מעוכה בה טהורה שהגריס האחד ודאי מכינה המעוכה בה ובגריס הב' אנו תולין אותו בכינה אחרת כיון שאין בו כגריס ועוד".
 - (ח) מאירי (נדה דף נט. ד"ה היה) – "היה עליה כגריס ועוד ומאכולת רצופה באותו ועוד יש אומרים שהדבר ספק ומחמירין בו ורוב פוסקים פסקו שטהורה היא שאותו ועוד ודאי דם מאכולת וזה הנמצא שם הוא הוא ונשאר לו כגריס שהוא טהור כר' ינאי".
 - (ט) פסקי ריא"ז (קובץ שיטות קמאי נדה דף נט., עמ' תרי"ט) – "היה הכתם יותר מכגריס והיתה מאכולת רצופה בו הרי זו טהורה, שאותו היתר תולין במאכולת, והגריס טהור".
 - (י) פסקי הרשב"ץ (קובץ שיטות קמאי נדה דף נט., עמ' תר"כ) – "וכן הסכימו האחרונים ז"ל דכתמים להקל".
 - (יא) אהל מועד (שער איסור והיתר דרך י"א נתיב ו') – "היתה במקצת הכתם מאכולת רצופה אף על פי שהוא יותר מכשיעור טהורה".
3. מראי מקומות.
 - (א) חי' הר"ן (נדה דף נט. ד"ה ואותו) – "ואותו עוד רצופה בו מאכולת ר' חנינא אומר טמאה ור' ינאי אומר טהורה הרמב"ם ז"ל פסק כר"ח אבל הראב"ד ז"ל פסק כר' ינאי לקולא".

ב. פוסקים.

1. מיקל: פסק כרבי ינאי – מחבר (סעי' כ"ח), "האשה שמצאה על חלוקה כשני גריסין וכינה מעוכה בו, טהורה. שהגריס הא' ודאי מכינה המעוכה בו, והגריס השני אנו תולין אותו בכינה אחרת, כיון שאין בו כגריס ועוד", לבוש (סעי' כ"ח), ערה"ש (סעי' פ"א), מלבושי טהרה (סעי' מ"ט), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ח), שערי טוהר (שער י' סעי' כ"ד), שבה"ל (ח"ד סי' ק"ד על סעי' כ"ח), לבושי עז (תמצית אות א'), פוסקים.
- ג. גדר של כינה.
 1. הכינה מעוכה: מיירי יש דם כשיעור העודף – לחון"ש (להם ס"ק ק"א), בדה"ש (ס"ק רס"ו), "ומיירי שהכינה המעוכה ... אבל אם אנו רואים שהיא כינה קטנה ואין בה דם כשיעור העודף טמאה".
 - (א) ממילא, אם אין הכינה לפנינו (כגון שנתקנה אחר כך וכדו'), תולין במאכולת שנמצא בזמנינו – ששבה"ל (ס"ק א'), סיכום אות א', בדה"ש (ס"ק רס"ו).
 - (ב) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קכ"ט).
 2. הגריס [הראשון]: מאכולת שנמצא אצלנו, או מאכולת בזמן חז"ל - תלוי במחלוקת לעיל, סעי' כ"ו.

סט [הרגה פשפש - סעיף כ"ט.

עז [לדמות דבר לדבר - סעיף ל'.

א. שניהם לפנינו.

1. עדיין מיקל – פרישה (ס"ק מ"ג, "דאפילו לפנינו אין צריך להקיף"), סד"ט (ס"ק נ"ב), מלבושי טהרה (סעי' נ"א), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ל'), בדה"ש (ס"ק ער"ב), פרדס שמחה (ס"ק פ"ב), חזקת טהרה (ס"ק קנ"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רל"א).

2. מחמיר – ששבה"ל (סעי' י"ח אות ג', סעי' כ"ג אות ג', סעי' ל' ד"ה ועיין).

3. קשה, אפשר לברורי בקל.

(א) י"ל, אינו בירור גמור – מלבושי טהרה (ס"ק כ"א, "ולכאורה יש לדקדק בזה האנן קיי"ל דכל היכי דאיכא לברורי יש לברר אף ברוב וחזקה. אלא דיש לומר בזה. דהא באמת אין אנו בקיאין להבחין בין דם לדם. וא"כ אין זה בירור גמור. ולהכי עדיף טפי שלא לראות ולדמות זא"ז ובפרט בכתמים שהוא דרבנן").

(ב) י"ל, אין כאן ריעתא – לבנון נטע (ס"ק כ"ב, "אין ריעותא בגופה דהא לא ארגשה ... כיון שכתמים דרבנן לכך במקום שיש לתלות לא מחשב כלל ריעותא").

4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קל"א).

עא בדיקת צבע ע"י ז' סמנים - סעיף ל"א.

משנה (סוף דף סא:) – "שבעה סמנים מעבירין על הכתם: רוק תפל, ומי גריסין, ומי רגלים, ונתר, ובורית, קמוניא, ואשלג, הטבילו ועשה על גביו טהרות, העביר עליו שבעה סמנים **ולא עבר הרי זה צבע**, הטהרות טהורות ואינו צריך להטבילו. עבר או שדיהה הרי זה כתם, והטהרות טמאות, וצריך להטבילו".

א. לענין בעלה או לטהרות: ראשונים.

1. לענין טהרה: משום דהוי כטומאה בלועה.

(א) ראב"ד (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ו) – "שאיין זה הבדיקה לטהר את האשה אלא לטהר את הבגד שאע"פ שיהיה דם מאחר שאינו יכול לצאת אינו מטמא מפני שהוא בלוע שאינו יכול לצאת והוא טהור אבל האשה לעולם טמאה".

(ב) רמב"ן (סוף דף סא:; הל' נדה פרק ד' הל' כ"ח) – "כתם הנמצא על הבגד ואין לה במה לתלות יש שהורה שבודקין אותו בסמנים ידועין אם עמד בעינו צבע הוא שדרך הדם לעבור, ואין זו הוראה נכונה שאין בדיקת הסימנים דבר בריא כדי לטהר האשה לבעלה לא הזכירו בתלמוד אלא לענין טומאת מגע".

(ג) רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ד') – "לענין אשה לבעלה הרי היא טמאה שאין הסמנים בדיקה יפה שעדיין איפשר שהוא בדיק אצלה בדיקה יפה לטומאה דתו לא מטמא משום דהוי כטומאה בלועה".

(ד) ר"ן (נדה דף סב, סנהדרין דף מט: ד"ה שבעה) – "דעת הרמב"ם ז"ל כן הוא בפרק ט' מהל' איסורי ביאה, ולא מחזור".

(ה) רבינו שמחה, הו"ד בהג' מיימוניות (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ו) – "וכן כתב רבינו שמחה דלא איירי לטהר את האשה למפרע אך לטהר את הבגד מכאן ולהבא מטבילה ואילך כיון דהוי בלוע שאי איפשר לצאת בטל הוא ודינו הוא כצבע בעלמא וטהור דליכא למימר דמוכחא מילתא למפרע דצבע היה ולא דם דא"כ מה לי להטבילו תחלה אלא טעון טבילה מפני שקיבל טומאה תחילה כשנבלע בו הדם והכי קאמר בגמרא בדם הנדה ודאי דתני רבי חייא דם נדה ודאי מעביר עליו שבעה סמנים ומבטלו והכי מוכח כולה גמרא הילכך לעולם האשה טמאה למפרע ומקולקלת למנינה ע"כ".

(ו) פסקי הרשב"ץ (נדה דף סב.) – "אבל האשה לא הותרה לבעלה אפילו העביר ז"ס ולא עבר וכדאמרן".

2. לענין בעלה.

(א) רמב"ם (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ו) - לשונו מובא לקמן.

(ב) רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד') – "יש מי שהורה שהאשה אינה חוששת לכתם עד שתדע בבירור שהוא וכיצד היא עושה תעביר עליו שבעה סמנים ואם עבר הרי זה דם ואם עמד הרי זה צבע ואינה חוששת לו. ואין ראוי לסמוך על הוראה זו אלא חוששת לו מן הסתם אבל אם העבירו עליו ז' סמנים כסדרן ולא עבר ודאי טהורה שאין לך דם שאינו עובר ע"י ז' סמנים והוא שהעבירן כסדרן".

רשב"א (משמרת הבית בית ז' שער ד') – "מסתברא דמתניתין כוללת בין טהרות בין לבעלה דכוליה מתניתין דלעיל בין לטהרות בין לבעלה הוא".

ע' רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ד') – "והרמב"ן ז"ל פירוש משנתנו לענין טהרות ויפה פירש".

ע' רשב"א (נדה סוף דף סא:), "והרמב"ן נ"ר פירש דלטהרות שנינו, ויפה פירש".

(ג) ריטב"א (נדה סוף דף סא:) – "נראה יותר נכון".

(ד) מ"מ (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ו) – "וכבר כתבתי שדעת הרשב"א בזה מסכמת לדברי רבינו שכל שהעבירו עליו סמנים ועמד כמות שהוא הרי זה טהורה לבעלה וכן נ"ל עיקר".

(ה) אורחות חיים (הל' נדה אות ב') – "וכל כתם הנמצא על הבגד שלא נודע שהוא דם אינו מטמא. ואפילו אין לה במה לתלות".

(ו) כל בו (סי' פ"ה) – "וכל כתם הנמצא על הבגד שלא נודע שהוא דם אינו מטמא ואפילו אין לה במה לתלות".

3. מראי מקומות.

(א) רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב, רכ"ג א') – "כך נראה מדין התלמוד וכן פסקו מן הפוסקים והרמב"ם. ויש אומרים דאין ראוי לסמוך על הוראה זו ולעולם חוששת מן הכתם".

ב. לענין בעלה או לטהרות: פוסקים.

1. לענין טהרות.

(א) חכמת בצלצל (נדה דף סב. ד"ה ולדינא, עמ' תרס"ב) – "רבו המחמירין לבעלה מהמקילין ... ואע"פ העתיק המחבר בשו"ע סי' ק"צ סעיף ל"א, שיטת הרמב"ם ... ומה שלא הגיה עליו הרמ"א, כדרכו לנטות אחרי רוב הפוסקים, הוא לרוב חסידותו, אחרי שראה שהמחבר בעצמו סיים דבזה"ז אין לנו בדיקת סמנים שאין אנו בקיאין במקצתן, ואחרי דלא נפיק מיני' לדינא בזה"ז, לא רצה הרמ"א ז"ל להכריע אף אחרי רבים".

2. לענין בעלה.

- (א) מחבר (סעי' ל"א) – "והדבר מסופק אם הוא דם או צבע, מעברת עליו ז' סמנים אם עמד בעיניו הרי זה צבע וטהורה".
 (ב) לבוש (סעי' ל"א).
 (ג) ערה"ש (סעי' פ"ה) – "ולדינא תפס דעת הרמב"ם והרשב"א".

עב) ספק דם ספק צבע.

א. בזמן חז"ל.

1. דעת הרמב"ם (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ו) – "כל כתם שנמצא על הבגד שאין לה במה יתלה אינו מטמא עד שיודע שהוא דם ואם נסתפק להם שמא הוא דם או צבע אדום מעבירין עליו שבעה סמנים אלו על הסדר, אם עבר או כהה עינו הרי זו כתם דם וטמאה ואם עמד כמות שהוא הרי זה צבע וטהורה".
 (א) מיקל – ראב"ד (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ו), "זה אינו אלא אף הבגד מטמא עד שיודע שהוא צבע ע"י הבדיקה", רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', נדה סוף דף סא:).
 (ב) מחמיר – מ"מ (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ו), "נ"ל ברור בדעת רבינו דכל שאינה בודקת בסמנים הרי היא טמאה והבגד טמא. ומ"ש אינו מטמא עד שיודע שהוא דם ר"ל שאינו מטמא טמאה ודאית שלא יהא לה בדיקה שאם היה דעתו ז"ל לומר שכל שנסתפק הדבר ולא בדק בסמנים טהורה היל"ל נסתפק להם שהוא דם או צבע אדום טהורה ואם העבירו עליו ז' סמנים ועבר או כהה הרי זה דם", ב"י (ס"ק ל"א), ערה"ש (סעי' פ"ג).
 2. מחמיר, אא"כ בדקה – רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', לשונו מובא לעיל), מ"מ (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ו), "ובודאי שדינו של רבינו אמת שכל שהעבירו עליו שבעה סמנים ולא עבר טהורה אפילו לבעלה דלא גרע מספק של דבריהם שהוא להקל כמו שכתבתי", מחבר (סעי' ל"א), "מצאה כתם ואין לה במה לתלות, והדבר מסופק אם הוא דם או צבע, מעברת עליו ז' סמנים אם עמד בעיניו הרי זה צבע וטהורה, ואם אינה מעברת עליו, טמאה מספק", לבוש (סעי' ל"א), ערה"ש (סעי' פ"ה), "ולדינא תפס דעת הרמב"ם והרשב"א", פוסקים.
 (א) הסבר המחלוקת בין הרמב"ם והרשב"א [לפי הבנת הרשב"א, שהוא חולק על הרמב"ם].
 1) לפי הרמב"ם, הגם אפשר לברורי, מותר. והרשב"א מיקל רק אם א"א לברורי – תוה"ש (ס"ק כ"ט), "דהיכא דא"א בבדיקה כ"ע מודו דהוי ספק דרבנן ולקולא וכן הוא דעת הרשב"א והראב"ד וכל זה פשוט להמעין בדבריהם (ודלא כב"ח ס"ק ל"א)".
 2) לפי הרמב"ם, רק אם אי אפשר לברורי, מיקל. ולהרשב"א, הגם שא"א לברורי טמאה – ב"ח (ס"ק ל"א), "ונראה לפי זה דדעת הרמב"ם ... מיהו ודאי היכא דאפשר לה לברורי אם הוא דם או צבע אין זה נקרא ספק ואסורה לבעלה עד שיתברר לה ע"י העברת ז' סמנים אם עבר הרי זה דם ואסורה לבעלה ואם לא עבר הרי זה צבע אלא דהיכא דאי אפשר לה לברורי כגון שאין כאן מי שבקי בהן ובשמותיהן אינה חוששת לכתמים ומותרת לבעלה והשיג עליו הרשב"א דאפילו מן הסתם דלא ידעינן אי דם הוא אם צבע ואי אפשר לברורי נמי אסורה לבעלה".
 א. לפי הב"ח, יש להחמיר בנאבד – עי' בדה"ש (סעי' ל"א ב"י ד"ה ואם, עמ' קפ"ח).
 ב. אולי אין דמיון. וכמו נשפך יותר גרוע מחסרון ידיעה.
 3. מחמיר, הגם שבדקה – ראב"ד (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ו), לשונו מובא לעיל), רמב"ן (סוף דף סא:), הל' נדה פרק ד' הל' כ"ח, לשונו מובא לעיל), רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ד', לשונו מובא לעיל), ר"ן (נדה דף סב., סנהדרין דף מט: ד"ה שבעה, לשונו מובא לעיל), רבינו שמחה, הו"ד בהגהות מיימוניות (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ו), לשונו מובא לעיל), פסקי הרשב"ן (נדה דף סב., לשונו מובא לעיל).
 4. הטעם להחמיר.
- (א) אפשר לברורי – מ"מ (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ו), "שאינו זה ספק של דבריהם זהולכין בו להקל שהרי כבר אנו יכולין לעמוד על עיקרו של דבר בבדיקה", תוה"ש (ס"ק כ"ט).
 (ב) מקור חיים (ס"ק קל"א) – "הרב המגיד ... ולי נראה טעם אחר. דאי נתעסקה במיני צבעונים. לית חולק דתלינן הכתם בצבע לקולא כמבואר לעיל אלא ע"כ לא נתעסקה במיני צבעונים. ודם נדה קרוב ושכיח גבה ומיני צבעונים לא שכיח ולעולם דבר מצוי עם דבר שאינו מצוי לאו ספיקא היא ותלינן במצויה יותר מבשאינו מצויה כודאי נגד הספק ודו"ק".

ב. בזמן הזה, שאין אנו בקיאים.

1. מיקל.

- (א) יד אברהם (על סעי' ל"א) – "יש לצדד ולהקל, כיון דעכשיו אי אפשר בבדיקה, ולא מקרי חסרון ידיעה בכהאי גוונא, כמו שמבואר מדברי האחרונים, והוי ספק דרבנן".
 (ב) אג"מ (י"ד ח"ד סי' י"ז אות ג') – "כתב בתוה"ש בטעם הלבוש שמחמיר, משום דהוי כספק חסרון ידיעה. וכן איתא בחידושי רעק"א בסעיף כ"ג שכתב ואם נתעסקה בצבע אדום יש לעיין, דלכאורה אסור דאפשר לברר ע"י העברת ז' סמנים, ואף דאין אנו בקיאים הוי ספק מחמת חסרון ידיעה. אבל ביד אברהם (סעיף ל"א) כתב בפשיטות להקל, משום שהוא ספק דרבנן דלא מיקרי ספק חסרון ידיעה בכה"ג. ובודאי הנכון כיד אברהם, וכדסובר כן גם בתוה"ש בעצמו רק שהביא מהלבוש דיש להחמיר מספק, ומפרש בטעמו דהוי כספק חסרון ידיעה. הרי זהו בעצמו סובר דאין להחשיב זה כספק חסרון ידיעה, מטעם דהא אנו ודאי לא יהיה לנו ידיעה. דהרי אין לנו ולכו"ע הסמנים ... עכ"פ הרי עתה ודאי אין לנו ולא לכו"ע הסמנים שיבררו אם הוא דם או צבע ... [שער לשונו עי' לקמן]."
 (ג) טהרת הבית (סי' ח' סעי' כ"א) – "מסופק אם הוא דם או צבע ... ואי אפשר לברר הדבר, והוא ספק כתם ספק צבע, יש להקל בספק כתמים דרבנן. וכן עיקר".

2. מחמיר.

(א) לבוש (סעי' ל"א) – "ועכשיו אין אנו בקיאים בקצת משמות של אותן הסמנים ואין אנו יכולין להעביר, לפיכך מטמאין כל כתם שמספקין בו שהוא דם, ואף על גב דכתמים דרבנן ובדרבנן הא אזלינן בספיקא לקולא, שאני הכא דהאי ספיקא יכולין לברר אמתתו על ידי בדיקת הסמנים, וכל ספק שאפשר לברר אמיתתו לא אזלינן ביה לקולא אפילו בדרבנן **שמא יתברר היפוכו** ויהיה בזה זילותא דרבנן".

(ב) סד"ט (ס"ק נ"ב) – "דאף לדידן מחמירין מספק, וע"ש. ועוד, דא"כ נפל כל דיני כתמים בזמן הזה בבירא, דלעולם איכא לספוקי בספק צבע או דם".

(ג) מקור חיים (ס"ק קל"א) – לפי הטעם שלו (עי' לשונו מובא לעיל).

(ד) חכ"א (כלל קי"ג סעי' כ"ט) – "מצאה כתם ואין לה במה לתלות והדבר ספק אם הוא דם או צבע לדידן דאין אנו בקיאים טמאה מספק אף על גב דהוי ספק לכולי עלמא ויש אומרים דזה הוי ספק גמור (ט"ז בסימן צ"ח) מכל מקום כיון שהוא לפנינו וצריך בדיקה קיימא לן בכל דבר שהוא לפנינו וצריך בדיקה ואין אנו בקיאים לבדוק צריכין להחמיר מספק (סעיף ל"א) אבל אם נאבד קודם שראה החכם ואינה יודעת אם היה בו כגריס או לא או אם היה אדום או לא וכיוצא בו בכתמים שהוא מדרבנן אזלינן לקולא".

(ה) גר"ז (ס"ק נ"ז) – "מספק. שאין זה ספק של דבריהם שהולכין בו להקל שהרי כבר אנו יכולין לעמוד על עיקרו של דבר בבדיקה (מנחת יעקב)".

(ו) צמח צדק (פסקי דינים סעי' ל"א) – "וה"ל כספק הבא מחמת חסרון ידיעה. דקיי"ל דלא מקרי ספק".

(ז) בדה"ש (ס"ק רע"ו) – "טמאה כשהדבר מסופק אם הוא דם או צבע ולא מיבעיא לדעת הב"ח ... אלא אפילו לדעת התורת השלמים".

(ח) ששבה"ל (סיכום אות א') – "מצאה כתם ואין לה במה לתלות, והדבר מסופק אם הוא דם או צבע וא"א לבדוק היום בז' סמנים, טמאה מספק".

(ט) פרדס שמחה (ס"ק פ"ג) – "ולכן טמאה מספק, ואעפ"י דהוי ספיקא דרבנן, מכ"מ הוי ספק חיסרון ידיעה".

(י) חזקת טהרה (ס"ק קס"ג, דרך ישרה ס"ק כ"ב).

(יא) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' מ"ח) – "אם הספק מחמת חוסר בקיאות כגון שאין אנו יודעים אם הכתם הוא דם או צבע אף שאיננו בקיאים האידנא לבדוק דבר זה טמא".

3. מראי מקומות – רע"א (על סעי' כ"ג, לשונו מובא לקמן), דרכ"ת (ס"ק קל"ד).

(א) תוה"ש (ס"ק ל') – "נראה דעכשיו כיון שאי אפשר בבדיקה יש להקל בספק אם הוא צבע או דם אכן הלבוש כתב דיש להחמיר מספק וצ"ל דהוי כספק חסרון ידיעה. ועיין בח"ר כלל פ"ה ס"ק מ"ח ובקונטרס הספיקות ס"ק מ"ג".

ג. למחמירים: קשה, לפי השיטות שמיקלין בספק ידיעה לכל העולם – עי' סי' צ"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

1. י"ל, כל ספק שאפשר לברר אמיתתו לא אזלינן ביה לקולא, אפילו בדרבנן, שמא יתברר היפוכו ויהיה בזה זילותא דרבנן – לבוש (סעי' ל"א, לשונו מובא לעיל).

(א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ג') – "וכתב הלבוש שאף שהוא ספק דרבנן אזלינן לחומרא, משום שהוא ספק שאפשר לברר אמיתתו, דלא אזלינן לקולא אפילו בדרבנן. ולכאורה תמה דחשב זה לאפשר לברר אף שבוה"ז וגם מדורות הקודמים מאות בשנים היה ספק, ועד שיבא אליהו ומלך המשיח משמע שלא יתברר. ולא שייך הטעם דמסיק הלבוש משום זילותא דרבנן שלא לחוש בקביעות לספק שלהם, דמ"ש מכל הבעיות שנשאר בהו תיקו בגמ', שכשיבא אליהו יפשוט אותם, ומ"מ הם לקולא. אולי הלבוש היה מסתפק שמא רק אצלינו נשכחו שמות הסמנים, אבל אפשר יבואו חכמים ממדינה רחוקה שהם יודעים. שזה כבר לא שייך במאות אחרונות, ובפרט במאה אחרונה שידועין כל אחינו בני ישראל אשר נמצאו בכל העולם ולא מצאנו מי שידוע מהסמנים יותר, מבין אנשים אלו ששייך לסמוך עלייהו. וליכא החשש דשמא יתברר היפוכו שכתם שהחזקוהו טהור הוא באמת טמא, ולהתחשב מצד זה זילותא, יותר מכל הבעיות וספקות דרבנן שבגמ', שאזלינן לקולא. לכן כתב בתוה"ש בטעם הלבוש שמחמיר, משום דהוי כספק חסרון ידיעה".

2. י"ל, דעוקר כל דיני כתמים – סד"ט (ס"ק צ"ה ד"ה ואע"ג דהך, "הט"ז ביו"ד סימן צ"ח ... מיהו י"ל דשאני התם דאם כן עקרת כל דיני כתמים משום הכי החמירו בזה").

3. י"ל, תלינן במצויה יותר מבשאינו מצויה כודאי נגד הספק – מקור חיים (ס"ק קל"א, לשונו מובא לעיל).

4. י"ל, כיון שהוא לפנינו וצריך בדיקה ואין אנו בקיאים לבדוק צריכין להחמיר מספק – חכ"א (כלל קי"ג סעי' כ"ט, לשונו מובא לעיל).

5. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק מ"ו).

(א) בדה"ש (ציונים ס"ק תל"ג) – "ועיין בסד"ט שהעיר בזה שלהסוברים דספק חסרון ידיעה לכל העולם שמה ספק הו"ל להתיר כאן לפי"ד התוה"ש".

ד. למקילים.

1. קשה, נפל כל דיני כתמים לבירא – סד"ט (ס"ק נ"ב, לשונו מובא לעיל. ס"ק צ"ה ד"ה ואע"ג דהך, לשונו מובא לקמן).

(א) י"ל, צריך ספק השקול – חזקת טהרה (דרך ישרה ס"ק כ"ב).

2. קשה, מי קילור – סד"ט (ס"ק מ"ו, "קשה למה לי כאן שנתעסקה בקילור, תיפוק ליה כיון דעל כרחך מיירי שהוא מסופק אם הוא דם או לא ממילא טהורה לדידן לדעתו").

(א) י"ל, נראה כדם ואינו ספק השקול [כדלעיל] – חזקת טהרה (דרך ישרה ס"ק כ"ב).

3. קשה, לפי השיטות שמחמירים בספק ידיעה לכל העולם - ע"י סי' צ"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
 (א) י"ל, חסרון ידיעה דשמות הסמנים אינו חסרון ידיעה בעצם הספק, אלא שהוא גורם שאי אפשר יהיה לברר את הספק - אג"מ (י"ד ח"ד סי' י"ז אות ג', ו"ל"ד להא דאיסור שנתערב בהיתר וא"א לעמוד על שיעורו שבסימן צ"ח סעיף ג', שאסור אף באיסור דרבנן כגון כשאינו יודעין כמה איסור נפק מיניה (ש"ך שם ס"ק ט'). **דהכא הרי הוא בעצם ספק המותר בדרבנן**, דהא הוא ספק צבע שלא נתברר לנו שהוא דם. ורק שמה שאפשר לברורי ע"י הסמנים עושה שלא יתחשב לספק, ועתה הרי ידוע שלא יתברר דהרי אין לנו, והחסרון ידיעה דשמות הסמנים עשה רק לסלק המציאות דהשגת הסמנים. ובלא השגת הסמנים הרי נשאר ספק ממש לכו"ע. וה"ה אם לעמוד על השיעור לא היה אפשר אף להחכם שיכול לשער, בלי שישגי איזה דבר שנשכח היכן אפשר להשיג אותו הדבר, נמי היה אותו ספק מותר בדרבנן. אבל כיוון שאפשר לחכם לשער בעצמו, וכל אדם כשיעשה חכם ישער בעצמו, נחשב זה חסרון ידיעה בעצם התערובת, שחסרה ידיעה כמה נפיק מהאיסור. אבל חסרון ידיעה דשמות הסמנים אינו חסרון ידיעה בעצם הספק, אלא שהוא גורם שאי אפשר יהיה לברר את הספק").

ה. ספק דם ספק צבע: בזמן הזה עם תליה.

1. רע"א (על סעי' כ"ג), הו"ד דרכ"ת (ס"ק קט"ו) - "נתעסקה בדבר אדום. ואם נתעסקה בצבע אדום יש לעיין דלכאורה אסור דאפשר לברר ע"י העברת ז' סמנים. ואף דא"א בקיאים הוי ס' מחמת חסרון ידיעה. וע"י מנחת יעקב (סי' זה ס"ק (כ"ח) [כ"ט - ל"ן])."
2. מיקל, תליה עדיף מספק.
 (א) תוה"ש (ס"ק כ"ט) - "והא דבסעיף ל' א"צ להקיף הכתם היינו כיון שיש דבר לתלות בה עדיף מספיקא".
 (ב) גר"ז (ס"ק נ"ז) - "ולא דמי לדלעיל סעיף ל' שאין צריך להקיף הכתם דהתם כיון שיש דבר לתלות בו עדיף מספק זה דשמה צבע הוא (מנחת יעקב)".
 (ג) צמח צדק (פסקי דינים סעי' ל"א).
 (ד) ששבה"ל (סעי' כ"ג ס"ק א', סיכום אות ג', סעי' ל"א ס"ק ג') - "ולמעשה אין חוששים לזה".
 (ה) בדה"ש (סעי' כ"ג ב' ד"ה אבל, עמ' קפ"ב, ומלואים) - "נפשט ספקו דהגרעק"א להקל".
 (ו) משמרת הטהרה (פרק ג' הע' פ"א) - "כ' הגרע"א ... ודבריו לא זכיתי להבין מה ענין חיוב העברת סממנין לתליה בנתעסקה, דכל הנידון בספק בלא תליה, וע"ז יש חיוב בירור בהעברת סממנין ולדידן דאין בקיאיין דנו הפו"י אי חשיב ספק חסרון ידיעה אבל בנתעסקה בצבע הרי לא גרע מנתעסקה בקילור דתולין, ובכהאי גוונא אף מבואר בסעיף ל' דא"צ להקיף הכתם ולראות, אלא תולה בו מן הסתם וכל שכן שאין חיוב העברת ז' סמנין אם היה רק מדין תליה דמדין תליה כל שנתעסקה תולה בכל דבר חנוטה לאדום שיש בו ספק במראה אם הוא מאותו הדבר וכנ"ל. וכ"ה להדיא בסד"ט סקמ"ו דפשיטא ליה דבנתעסקה בצבע הוי דומיא דנתעסקה בקילור שתולין בו, ודברי הגרע"א ז"ל צלע"ג".
 (ז) לבושי עז (סעי' כ"ג סיכום אות ג') - "מהאחרונים מוכח דנקטו דבזה"ז תולין".
 1) כל שכן הפוסקים שמיקל בלי תליה [לשונם לעיל] - יד אברהם (על סעי' ל"א), אג"מ (י"ד ח"ד סי' י"ז אות ג'), טהרת הבית (סי' ח' סעי' כ"א).
3. מחמיר - חזקת טהרה (ס"ק קס"ג, מורה דרך ס"ק ד').
4. מראי מקומות - פתחא זוטא (ס"ק מ"ב), חוט שני (ס"ק כ"ה ד"ה נתעסקה, ס"ק כ"ח ד"ה והנה).

ו. ספק דם ספק צבע: בזמן הזה עם תליה וגם נאבד.

1. רע"א (על סעי' כ"ג) - "ואם נתעסקה בצבע אדום יש לעיין דלכאורה אסור דאפשר לברר ע"י העברת ז' סמנים ... ואף בנאבד יש מקום לאסור כמ"ש כיוצא בזה בתפל"מ העתקתיו לקמן (ש"ך ס"ק ס"א) וצ"ע".
2. מחמיר - חזקת טהרה (ס"ק קס"ג, מורה דרך ס"ק ד').
3. מיקל - חכ"א (כלל קי"ג סעי' כ"ט, לשונו מובא לעיל), כל הפוסקים לעיל.
4. מראי מקומות - מרומי שדה (סוף מס' נדה ד"ה ועתה), חוט שני (ס"ק כ"ח ד"ה עוד).
- (א) רע"א (על ש"ך ס"ק ס"א) - "ובתפל"מ כתב והאידינא דא"א בקיאים בין מקדיר למגליד אף נאבד אסור דמיד כשנמצא הכתם נאסרה מ' דהוי ספק דהוי חסרון ידיעה וע"י שנאבד אח"כ לא הותרה וע"י בפמ"ג בש"ד (סנ"ג סקט"ו) ובלבושי שרד בפתיחה (אות מ"ד)".
- (ב) משמרת הטהרה (פרק ג' הע' פ"א) - "ובעיקר דברי הגרע"א הללו דמחמיר אף בנאבד ע' להנצי"ב במרומי שדה סוף נדה בתשובתו שהשיג ע"ז טובא".

ז. בירור ע"י חומר כימי.

1. מהני.
 (א) משמרת הטהרה (פרק ג' סוף הע' צ"ח, סוף הע' צ"ט) - "והנה בזמנינו ניתן לברר כל דבר ע"י בדיקה במעבדה אי הוי צבע או דם או ד"א, ונראה דאף אי נימא שאין חיוב בירור במעבדה [ראה בסמוך] שלא נתנו ביד כל א' לברר ד"ז ואף לבקיאין מ"מ אחר שביררו במעבדה יש לסמוך ע"ז, דכיון דסמכו חז"ל על בדיקה [ול"ג לטמא ספק כתם ספק צבע] אף שאין לנו בדיקת ז' סמנין מ"מ בדיקת מעבדה היא בדיקה מבוררת ואין מי שפקפק לבדיקה זו, ממילא לאחר הבירור הוי כנתברר הדבר דהוי צבע ויש לסמוך ע"ז".
2. מראי מקומות.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת פרי סעי' ל"א) הו"ד במשנת השלחן (אות ג') – "ויש להסתפק באם הוא מראה דם, אך ע"י חומר כימי נתן לברר אם זה דם או לאו, אם מהני לטהרה אם יוברר שאינו דם, ואמר לי מו"ר הגרשז"א זצ"ל שדבר זה אינו ברור וצ"ע".
הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ג' סעי' ו') – "במקום ספק ויש במה לתלות אפשר להשתמש בבדיקות כימיות מהימנות על ידי כדורים או ניירות מיוחדים שבאמצעותם ניתן לקבוע אם בהפרשה היה דם או לאו, או אם הצבע האדום הוא אכן דם. וכ"ש שאפשר להשתמש בהם בכתמים שנמצאו בגופה או על בגדיה, שבהם הקהילו חז"ל יותר".
הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים סי' ק"צ על סעי' כ"ו, עמ' ד"ש) – "נראה דאם יבדקו במעבדה ויחליטו שהדם לא ממנה מסתבר דיש להקל דלא גרע מתליה אחרת רק להחמיר כגון שנתעסקה בדם צפור והבדיקה הוכיחה שזה לא של צפור נלענ"ד דמסתבר להקל. ומיהו בדם שראתה ממש או של בדיקה צ"ע אם נסמוך על בדיקה רפואית אם יש דבר כזה. וצ"ע".
 (ב) שפע טהרה (על סעי' ל"א) – "אפי' אם ימצא בזמה"ז סבון שמעביר דם ואינו מעביר שאר צבע, אין לסמוך ע"ז לבדוק כתמים".

עג] תחזור להתעסק כמו שעשתה - סעיף ל"ב.

א. אם אי אפשר עוד לבדוק.

1. מיקל – עי' טהרות ישראל (סעי' קל"ו, "ואי אפשר לברר המיקל לאחרים לא הפסיד"), בדה"ש (ס"ק רפ"ד).
2. מראי מקומות – מי נדה (סעי' נ"ב ד"ה ועוד היה, "צ"ע"), פתחא זוטא (ס"ק נ', "במי נדה").

עד] בדיקה בעד הבדוק לה, והניחה במקום בדוק - סעיף ל"ג.

נדה (דף יד.) – "מתני'. דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה והצנועות מתקנות שלישי לתקן את הבית נמצא על שלו טמאין וחייבין קרבן. נמצא על שלה, אותיות טמאין וחייבין בקרבן ... גמ'. וניחוש דלמא דם מאכולת הוא. אמר רבי זירא: אותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת, ואיכא דאמרי: דחוק הוא אצל מאכולת. מאי בינייהו. איכא בינייהו דאשתכח מאכולת רצופה, להך לישנא דאמר בדוק הוא הא מעלמא אתאי, להך לישנא דאמר דחוק הוא אימא שמש רַצְפָּה".

א. עד.

1. עד, כמו עדות – רע"ב (כדמפר התוס' יו"ט נדה פרק ח' משנה ד', "כתב הר"ב הבגד שמקנחת כו' קרוי עד כלו' שהוא מעיד אם היא נדה או לא").
2. עד, כמו בגד – ערוך (ערוך עד), רמ"א (סעי' ל"ג, "פירוש סמרטוט מענין וכבגד עדים כל צדקותינו, (ישעיה סד, ה)").

ב. הלכות: בקיצור - יש ג' דרגות. 1) עד בדוק. 2) עד בינוני. 3) עד בחזקת מלוכלך.

1. בדיקה עצמה בעד הבדוק לה.

- א) הניחתו במקום בדוק: טמאה. בין משוך בין עגול, אפילו אם מצאה מאכולת מעוכה שם - סעי' ל"ג.
- ב) הניחתו במקום אינו בדוק: עגול, תולה במאכולת. וכן בשאר תליות - סעי' ל"ד.
- ג) טחתו בירכה: י"א אם עגול, תולה במאכולת. וי"א טמאה - סעי' ל"ה.

2. בדיקה עצמה בעד שאינו בדוק לה.

- א) תולין במאכולת [וכן בשאר תליות] - סעי' ל"ו.
- ב) נמצא הדם על העד, מחלוקת [כשהדם יותר ממאכולת]. נמצא [גם] על ירכה, יש יותר צד להקל - סעי' ל"ז.

3. בדיקה עצמה בעד שבחזקת מלוכלך.

א) טהורה - רמ"א סעי' ל"ו.

ג. נמצא על הכתם מאכולת מעוכה: בדיקה בעד הבדוק לה, והניחה במקום בדוק.

1. מחמיר, טמאה: שפוסקים כלישנא קמא, שאותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת. [ועי' רש"י, שלכו"ע יש להחמיר, והשאלה בהגמרא הוא רק אם היא טמאה נדה או כתם. עי' ב"י. אמנם עי' נחל אשכול על האשכול סי' מ"ג].
 א) האשכול (סי' מ"ג) – "ואין חלוק בזה בין שהדם משוך או עגול, ואפי' מצאה מאכולת רצופה טמאה שאותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת ... ואע"ג דאיכא לספוקי שמא לאו דם קנוח הוא, אלא קודם או לאחר קנוח בא מאכולת רצופה על העד וממנה הדם, שהרי מאכולת רצופה לפניך, מ"מ מידי ספק לא נפיק".
 ב) רשב"א (נדה דף יד. ד"ה ופרקינן, תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', י"ח-א') – "האשה שבדיקה עצמה בעד הבדוק לה ונמצא עליו דם אפילו טפה כחרדל בין עגול בין משוך טמאה ולא עוד אלא אפילו נמצא על הכתם מאכולת מעוכה טמאה ואין אומרים דם זה ממאכולת מעוכה זו היה ועד זה מעכו לפי שאותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת".
 ג) ח"י הר"ן (נדה דף יד. ד"ה איכא) – "איכא בינייהו כגון דאשתכח מאכולת רצופה כיון דלא איפסיקא הלכתא כחד מהני לישני נקטינן לחומרא שאפי' נמצאת מאכולת רצופה טמאה נדה".
 ד) טור (סעי' ל"ג).

ה) רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב רכ"א-ג') – "וכן אם בדיקה עצמה בעד הבדוק לה ומצאה עליו דם טמאה בין משוך בין עגול ואפילו כל שהוא ואפילו מצא עליו מאכולת מעוכה שאותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת".

ו) מ"מ (הל' אי"ס ב פרק ד' הל' י"ח) – "וקי"ל לחומרא דאפילו נמצא על הכתם מאכולת מעוכה טמאה ואין אומרים דם מאכולת מעוכה היא ועד זה מיעכו וכן כתב הרשב"א ז"ל ולזה סתם רבינו".

ז) מחבר (סעי' ל"ג), ושאר פוסקים.

2. מראי מקומות.

(א) האגור (סי' אלף שס"ז) – "נמצא כתם על העד שהיא בודקת בו אם הוא עגול טהורה עד כגריס ועוד. ואם הוא משוך אפי' כל שהוא טמא".

(ב) ערוך לנר (נדה דף יד. ד"ה דאשתכח) – "דאשתכח מאכולת רצופה. הרמב"ם השמיט זה וכתב הרב המגיד משום דפסק כמ"ד בדוק הוא אצל מאכולת לחומרא ולכן סתם וגם הרשב"א והר"ן כתבו דפסקינן כמ"ד בדוק הוא לחומרא ולא זכיתי להבין דמ"ד בדוק אינו המחמיר אלא המקיל שהרי לא הוי ס"ד דניחוש שדם מאכולת הוא ושתהי' טהורה לגמרי אלא הקושיא הי' למה נטמאה ודאי לשרוף תרומה ולהביא חטאת שזו קולא היא רק נימא שספק טמאה היא וכמו שכ' רש"י וכן נראה ג"כ מהתוס' שמה שניחוש שדם מאכולת היא הוא חומרא ולא קולא וכמו שמשמע ג"כ הלשון וניחוש וא"כ כי קאמר א"ב דאשתכח מאכולת רצופה הפי' דלמ"ד דחוק נחמיר שטמאה מספק בלבד ואין שורפין תרומה ולא מביאה חטאת ולמ"ד בדוק נקל שהיא טמאה ודאי לענין תרומה וחטאת וכן יש נפקותא אם ראתה היום עם מאכולת רצופה ולמחר ראתה מגופה למ"ד בדוק היא מונה מהיום וטובלת לערב של יום שביעי ולמ"ד דחוק הוא צריכה לחוש דלמא דם מאכולת היא ומונה לחומרא מיום מחר שראתה ודאי ז' ימי נדה הרי דגם לענין זה המ"ד דחוק הוא המחמיר ואיך כתבו הראשונים דפסקינן כמ"ד בדוק הוא לחומרא וגם על הרמב"ם קשה למה סתם ולא כתב דבמצאה מאכולת רצופה טמאה מספק בלבד ולא ודאי לשרוף תרומה ולהביא חטאת ולמנות ממנו ז' ימי נדה וצ"ע".

ד. "להך לישנא דאמר בדוק הוא, הא מעלמא אתאי".

1. חור"ד (בי' ס"ק ט"ו) – "ע"ט"ז ס"ק כ' שכתב ומאכולת מעלמא אתי בעד שהיא רצופה כצ"ל. ואין לומר דילמא נפלה מאכולת עם הדם מעלמא, דזה אינו דאמרינן ודאי במקום שנרצפה נשאר, וכיון שכאן ודאי לא נרצפה כמ"ש התוס' דהמאכולת אינה מתקרבת סמוך לרחם שיהיה השמש יכול להרציפה ודאי הדם מגופה".

ה. בדקה בעד בדוק ואח"כ הניחתו במקום גלוי.

1. מחמיר, הרי הוא בחזקת בדוק – ב"י (סוף ס"ק ל"ג.ב.), ב"ח (ס"ק ל"ג), ט"ז (ס"ק כ"א), חור"ד (בי' ס"ק ט"ז, "דינו אמת"), מקור חיים (ס"ק ק"מ), חכמת אדם (כלל קי"ג סעי' ל'), גר"ז (ס"ק ס"ב), לחם ושמלה (לחם ס"ק ק"י), מלבושי טהרה (סעי' נ"ה, ס"ק נ"ז), פרי דעה (טו"כ ס"ק כ"א, "והנה בגוף הדין ודאי יפה כוון הט"ז"), טהרת ישראל (סעי' קל"ט), ששבה"ל (ט"ז ס"ק כ"א, סיכום אות ב'), בדה"ש (ס"ק ש').

2. וימכל מקום נראה שאם הניחתו במקום מגולה ומצאה עליו אחר כך קרטין שחורים הקטנים ביותר טהורה שיש לתלות שהם לכלוך בעלמא הבה עליו מן האויר והכל לפי ראות העין – בדה"ש (ס"ק ש'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רל"א, "וע"ש בבדה"ש שנראה לו להקל במקרה וז"ל שמצאה עליו אח"כ קרטין שחורים קטנים, שיש לתלות שהם לכלוך בעלמא הבה עליו מן האויר והכל לפי ראות העין עכ"ל. וכן שמעתי מרי"ב של' למעשה").

3. מראי מקומות – פרדס רמונים (מק"ו ס"ק כ"א), ערה"ש (סעי' צ"ב), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ע"ג, ס"ק ע"ד).
(א) סד"ט (ס"ק נ"ח) – "וני"ל דדין זה אי תלינן במאכולת היכא דהניחתו בגלוי תלי' בפלוגתא דפליגי התוס' והרמב"ן עם הרשב"א בפ"י מה נקרא עד שאינו בדוק. דלשיטת התוספות והרמב"ן ז"ל דאע"פ שהיה עד בדוק לה מ"מ כיון שלא בדקה אותו עכשיו מקרי עד שאינו בדוק ... ולדבריהם הא דקאמר ליה רבי חייא לרבי אי אתה מודה שצריך כגריס ועוד ואמר לו רבי אבל, והא וודאי שהיה מונח בגלוי איירי, דאי היה בקופסא למה צריך כגריס ועוד, אלמא כל היכא דמונח בגלוי אע"פ שהיה בדוק מעיקרא תלינן במאכולת לכ"ע. אם כן ה"ה היכא דבדקה להעד ומיד בגלוי בדקה א"ע ואח"כ הניחתו בגלוי ולמחר מצאה עליו דם תלינן במאכולת, דאין לחלק בין שהיה מונח בגלוי קודם שבדקה א"ע ובין שהיה מונח בגלוי לאחר שבדקה א"ע ולאחר זמן נמצא דם על העד דמ"ש, וכן מוכח בדברי הרשב"א בתה"א ... אבל לפירוש הרשב"א דס"ל דעד שאינו בדוק הוא כגון שלא בדקה להעד מעולם, י"ל דוקא בהא הוא דס"ל לרבי ורבי חייא דבעינן כגריס ועוד לאפוקי מדם מאכולת משא"כ בעד הבדוק ואחר כך הניחתו בגלוי לא תלינן במאכולת כיון שהיה בדוק".

[עו] בדקה בעד הבדוק לה, והניחה במקום שאינו בדוק - סעיף ל"ד.

א. משנה (נדה דף נח:) – "עד שהוא נתון תחת הכר ונמצא עליו דם, עגול טהור, משוך טמא, דברי ר' א"א ברבי צדוק".

1. גמרא (נדה דף נט.) – "עד שהוא נתון. איבעיא להו: מי פליגי רבנן עליה דר"א ברבי צדוק, או לא. תא שמע: כתם ארוך מצטרף, טפין טפין אין מצטרפין. מני. אי רבי אליעזר בר' צדוק למה לי צירוף. האמר: משוך כל שהוא טמא. אלא לאו רבנן, שמע מינה: פליגי. לא, לעולם ר' אליעזר ברבי צדוק, וכי אמר רבי אליעזר ברבי צדוק **בעד**, אבל בכתם לא. ת"ש, דאמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי אליעזר ברבי צדוק. הלכה - מכלל דפליגי, שמע מינה".

ב. פשוט ב"ט"ז (ס"ק כ"ג) – "ויש מקום לתלות בו. משמע כאן דאף בספק שהוא על ידי בדיקה מהני בו לתלות בשום דבר ע"כ נ"ל באשה שרגילה להוציא דם מבית הרעי שלה ע"י איזה סבה ובדקה עצמה אפי' בעד הבדוק ובשעת הבדיקה נגעה גם שם דתולה בה שלא בשעת וסתה דאין כאן ספק דאורייתא כיון שלא הרגישה בדם מן המקור וכמ"ש ב"י כאן בד"ה ומ"מ כו' וז"ל ונ"ל דהיכא דאיכא למיחש שמא בא הדם בעד זה מחמת שנתעסקה סמוך למקום שהעד שם במיני דמים תולין בהם אפילו יותר מכגריס ועוד דמפני שקנחה לא נניח מלתלות במה שאפשר כיון שלא הרגישה ביציאת הדם מגופה והיינו כל שאינה משוך כו' עכ"ל והכי נמי בהאי דינא שזכרנו הוה ממש כן אלא דכאן אפילו משוך טהור כיון שנעשה בקינוח ממקום טהור וכ"ש הוא דזה הוה כמו מכה באותו מקום דלעיל סימן קפ"ז סעיף ה' ואפילו להי"א דסעיף ל"ה מודה בזה דהתם שאני כמו שיתבאר שם ועיין מה שכתבתי בסעיף ל"ט וכתבתי זאת לפי שראיתי מורה אחד שהורה להחמיר בזה ונראה לי דטעה בדבר פשוט".

1. דספק שע"י הבדיקה, כל שלא הרגישה הוי רק ספק דרבנן – שב יעקב (ח"א סי' ל"ו ד"ה ובאמת, עי' לשונו מובא לקמן), מחצית השקל (סי' קפ"ג סוף ס"ק ב', סי' ק"צ ס"ק מ"ב, לשונו מובא לקמן).

2. כשיש ספק בדם אי מעלמא אתי אי מגופה, תולין הדם מעלמא ואומרים דהרגשת עד הוא [ואם לא הי' מקום לתלות, ודאי אסורה מדאורייתא, דתלינן דארגשה וסברה הרגשת עד הוא] – עי' סד"ט (סי' קפ"ג ד"ה ומיהו, לשונו מובא לקמן), הו"ד בפרדס רמונים (סי' ק"צ ט"ז ס"ק כ"ג ד"ה ומ"ש הט"ז דאין), חו"ד (סי' ק"צ בי' ס"ק כ"ז, לשונו מובא לקמן), גר"ז (סי' קפ"ג קונ"א ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), פרי דעה (סי' ק"צ טו"כ ס"ק כ"ג, ס"ק כ', לשונו מובא לקמן).
3. מראי מקומות – מעדני אשר (סי' ל"ה), ט"ז וש"ך השלם (סי' ק"צ כו"ל ס"ק פ"ב, ס"ק פ"ה).

ג. אשה שרגילה שיוצא דם מבית הרעי שלה, ובדקה עצמה אפי' בעד הבדוק ובשעת הבדיקה נגעה גם שם.

1. מיקל, דתולה בה.
 (א) ט"ז (ס"ק כ"ג) – לשונו מובא לעיל.
 (ב) תורת השלמים (ס"ק ל"ד) – "פסק הט"ז ...".
 (ג) בית לחם יהודה (ס"ק י"ח).
 (ד) שב יעקב (סי' ל"ו ד"ה ובאמת) – "אף דאין טעמו נראה לפע"ד מ"מ י"ל דדינו אמת דכיון ...".
 (ה) נודע ביהודה (קמא יו"ד סי' ס' ד"ה לא).
 (ו) סד"ט (סי' קפ"ג ס"ק ב' ד"ה גם).
 (ז) באר היטב (ס"ק ל"ג).
 (ח) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ל"ג) – "ומכל מקום אם יש לה מכה בצידי הרחם שמוציאה דם וכיוצא בו כגון אשה שרגילה שיוצא ממנה דם דרך בית הרעי ובשעת בדיקה יודעת שנוגעת שם אף על פי שהיה העד בדוק תולה בזה אם הוא שלא בשעת וסתה ואפילו אם היה משוך דגם זה נעשה דרך קינוח ודוקא שלא בדקה עצמה מחמת איזה הרגש שקודם לה ואם כן כיון שלא הרגישה אין כאן איסור דאורייתא דאף על גב דיש לומר דהרגישה בשעת בדיקה תלינן דטעתה שסברה שהיא מרגשת ובאמת היה הרגשת העד וגם צריך שיוודע בודאי שנגעה שם וגם שרגילה שיוצא משם דם ואז תולה בזה אפילו יותר מכגריס (ט"ז ס"ק כ"ג ש"ך ס"ק מ"ג ועיין בבית אדם סימן ז)".
 (ט) גר"ז (ס"ק ס"ו).
 (י) לחם ושמלה (לחם ס"ק קט"ו).
 (יא) מלבושי טהרה (סעי' ס', ס"ק ס"ב).
 (יב) ערה"ש (סעי' צ"ז).
 (יג) טהרת ישראל (סעי' קמ"ט).
 (יד) ששבה"ל (ט"ז ס"ק כ"ג ד"ה אפילו, סיכום אות ב').
 (טו) בדה"ש (ס"ק שט"ו).
 (טז) לבושי עז (תמצית אות ב').
 2. מחמיר.
 (א) תפארת למשה (על הט"ז ס"ק כ"ג) – "בט"ז ס"ק כ"ג וז"ל אלא דכאן אפילו משוך טהור כיון שנעשה בקנוח כו' ואפילו להי"א דסעיף ל"ה כו' עכ"ל. ל"נ דא"כ בסעיף ל"ה בטחתה בירכה אמאי משוך טמא בכ"ש נימא שנתמעכה מאכולת בהטחה שהטיחה על ירך (וכמו שכתב הוא עצמו בס"ק כ"ד שאח"ז) דהוי ג"כ דרך קנוח במקום טהור אע"כ דבעינן הוכחה קצת שלא בא מן המקור דהיינו שיהא עגול דאלו מהקנוח בא לא היה עגול. אבל במשוך דליכא הוכחה אף דאיכא למיתלי בקנוח מקום טהור מטמאי' מספק ודוחק לומר דטיחה לא הוי דרך קנוח. ועוד דהא בכתם דעלמא אפילו משוך בעינן גריס ועוד אלמא דגם ע"י מאכולת אפשר להיות משוך ואפ"ה בעד מטמאי' בכ"ש משום דבעינן הוכחה כנ"ל ויפה הורה המורה".
 3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ל"ט), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק פ"ט).

ד. מצאה דם על עד הבדיקה והוא ודאי מגופה טמאה מה"ת, תולין שהרגישה בביאת הדם וטעתה ותלתה ההרגשה בהרגשת העד, דחזקה לדם שבא בהרגשה, אבל כשיש ספק בדם אי מעלמא אתי אי מגופה, תולין הדם מעלמא ואומרים דהרגשת עד הוא, דודאי מסתבר יותר לתלות משנימא שטעתה בהרגשת עד.

1. שב יעקב (ח"א סי' ל"ו ד"ה ובאמת) – "הט"ז דכתב בס"ק כ"ג ... אך אף דאין טעמו נראה של הט"ז נראה לפענ"ד מ"מ י"ל דדינו אמת, דכיון דיש מקום לתלות הדם לא אמרי' דחזי' מגופא כיון שלא הרגישה, וצ"ל דטעות זה הוי עכ"פ מלתא דלא שכיחא ולא אמרי' כן אם לא היכי דידיע' וודאי דחזי' מגופה. ומזה הטעם אמרי' בש"ס הנ"ל עגול טהור משום שיש לתלות בדבר אחר, ואף דמשני דאיירי שהרגישה ואפ"ה היכי שיש לתלות תלינן ואמרי' דהרגשת עד הוא כדאמרי' בש"ס הנ"ל, ומכ"ש היכא שאמרה דלא הרגישה. ומזה איירי גם הב"י שהוציא הט"ז דין זה ממנו ... לא כתב הב"י דהוי דרבנן רק זה הוא ממש דברי הש"ס הנ"ל באינו משוך טהור ותלינן במאכולת שהי' תחת הכר ... אבל היכא שאין לנו במה לתלות הוי ע"י בדיקות העד טומא' דאורייתא. וכן מוכח ממ"ש הב"י איזה שוררו לפני זה ...".
 שב יעקב (ח"א סוף סי' מ"ה) – "דגם הב"י ס"ל דהוי ספק דאורייתא אם אין דבר לתלות אבל אם יש דבר לתלות תלינן במה דאפשר הואיל דלא ארגישה".

2. סד"ט (ס"ק ס"א ד"ה כתב, סי' קפ"ג ס"ק ב' ד"ה ומיהו) – "ומיהו אע"ג דבהרגשת עד הוא ספק דאורייתא מ"מ היכא דאפשר למיתלי תלינן וכ"כ הב"י סי' ק"צ הובא בט"ז שם ס"ק כ"ג וז"ל ... עכ"ל. וכן מוכח מתוס' ורשב"א ... וכן מוכח עוד בכמה דוכתי ... וטעמא דמילתא י"ל משום דכיון דחזי' שלא בהרגשה אע"ג דא"ל דלמא הרגישה וסבורה הרגשת עד הוא מ"מ כיון דלפעמים חזיא דלא ארגשה איכא כאן ס"ס, ספק שמא לאו מגופה חזיא ואת"ל דמגופה חזיא שמא לאו בהרגשה אתיא שהרי לפעמים איכא דם בלא הרגשה. ואע"ג דאכתי מדרבנן טמאה מ"מ מדאורייתא טהורה משום דאיכא ס"ס ויצאנו מאיסור דאורייתא ואינו אלא

איסור דרבנן ומדרבנן תלינן דמעלמא אתיא ... משא"כ היכא דליכא למיתלי ובודאי מגופא חזיא אמרי' דטמאה נדה דמסתמא בהרגשה חזיא. ובוזה צדקו דברי הט"ז ואין כאן סתירה בדבריו ולא קשה מידי מה שהק' בתשובות אמ"ו מהרי"ך דבס"ק כ"ג כ' וז"ל דאין כאן ספק דאורייתא כיון שלא הרגישה בדם מן המקור עכ"ל, אלמא אפי' בדיקת עד ס"ל דאין כאן ספק דאורייתא ולא אמרינן דסבורה הרגשת עד הוא, ואלו לקמן בס"ק כ"ט כ' וז"ל ואע"ג דס"ל לר' ב' כה"י בעד שאינו בדוק וכו' כאלו ראתה בבירור דם על העד אחר הבדיקה והיא טמאה מן התורה עכ"ל. והקשה שם אמאי טמאה מן התורה כיון דלא הרגישה. ולדברינו לק"מ דבס"ק כ"ג איכא ס"ס משא"כ בהא דר' דליכא למיתלי טמאה מן התורה ואמרינן דהרגשה היה ואיהי דקטעי וסברה הרגשת עד היה וכמ"ש הרשב"א במשמרת הבית שהבאתי לעיל ... אלא שמדברי הב"י שם משמע דמטעמא אחרנא תולין אפי' בבדיקת עד, שכ' שם באותו ענין שהבאתי לעיל בשמו וז"ל וכן נראה מדברי התוס' שהם גורסים טמאה נדה ואפ"ה כתבו שיש כגריס ועוד דכיון שלא הרגישה רגלים לדבר שלא בא מגופה וכו', וכן כשהוא כגריס ועוד וודאי מגופה שקנחה בו טמאה נדה וודאי וכו' ע"כ. מדבריו אלו משמע דהיינו טעמא משום דטעות זה עכ"פ מלתא דלא שכיחא ולא אמרינן אלא היכא דמוכח שבא מגופה כיון דרוב דם בהרגשה אתיא, משא"כ היכא דאיכא למיתלי דמעלמא אתיא רגלים לדבר דמעלמא אתיא כיון דלא הרגישה מסתבר טפי למיתלי מעלמא מלומר דאיהי קטעי, וכ"כ בתשובת אמ"ו הגאון הנ"ל".

3. חוו"ד (בי' ס"ק כ"ז) – "עט"ז ס"ק כ"ט ... וכ"כ בס"ק כ"ג ע"ש. ונראה כונתו דכל שהדם ודאי מגופה היא ודאי דאורייתא, דתלינן שהרגשה והיא טענה ותלתה בהרגשת עד, דחזקה לדם שבא בהרגשה כמ"ש הרמב"ם בפ"ט מהל' א"ב גבי דם הנמצא בפרוזדור ע"ש, וכן מבואר ברשב"א ושאר פוסקים. אבל כשיש ספק בדם אי מעלמא אתי אי מגופה, תלינן מדאורייתא דדם מעלמא ובהרגשה אמרינן דהרגשת עד הוא ... והוא ברור דכל שיש לה באיזה דבר ההרגשה והדם במעלמא דתולין מדאורייתא".
4. מחצית השקל (ס"ק מ"ב) – "ועיין ט"ז ס"ק כ"ג שכתב ... מה שכתב דאין כאן ספק דאורייתא כיון שלא הרגישה בדם מן המקור, צריך לומר דסבירא ליה כמאן דאמר שכתבתי בסימן קפ"ג [ס"ק ב], דאפילו ספק שע"י הבדיקה, כל שלא הרגישה לא הוי רק ספק דרבנן, מיהו גם מאן דסבירא ליה התם בספק שע"י בדיקה דהוי ספק דאורייתא, על כרחך מודה לדינא של הט"ז, דהא יצא לו כן מדברי המחבר והרב, ודברי המחבר גמרא ערוכה היא, אלא ודאי גם הם מודים לדינים אלו רק דלא סבירא להו הטעם כמו שכתב הט"ז דמשום הכי גם בספק שע"י בדיקה תולין, הואיל והוי ג"כ רק מדרבנן כשלא הרגישה, דליתא, אלא אף על גב דהוי ספיקא דאורייתא אפילו הכי תולין במצוי כשיש לתלות בשום דבר".
5. חת"ס (סי' קפ"ג על המחבר ד"ה והוא).
6. ע"י מהר"ם שיק (יו"ד סי' קפ"ד אות ד').
7. גר"ז (סי' קפ"ג קונ"א ס"ק ב') – "ואין לטעות בלשון הט"ז סי' ק"צ (ס"ק כ"ג דאין כאן ספק דאורייתא כיון שלא הרגישה בדם מן המקור), דיגיז עליו ריעו בס"ק כ"ט ומ"א מבואר להיפך (ז"ל בס"ק מ"א בעד הבדוק כו' דהוה כראיה לכל דבר, ובס"ק כ"ט כל שלא הרגישה כו' ולא ראתה על העד כו' משמע דראיית העד דמי להרגשה), ובס"ק כ"ג נתכוין למ"ש הב"י (דכיון שלא הרגישה רגלים לדבר שלא בא מגופה ולפיכך תולין במה שאפשר כו'), וקיצר בהעתקה ע"ש".
8. לחם ושמלה (לחם ס"ק ב').
9. פרדס רמונים (מק"ז ס"ק כ"ג ד"ה ומ"ש הט"ז דאין).
10. פרי דעה (טו"כ ס"ק כ"ג, ע"י ס"ק כ') – "עט"ז ... ור"ל דהגם דאם לא הי' מקום לתלות ודאי אסורה מדאורייתא דתלינן דארגשה וסברה הרגשת עד הוא (עיין לקמן ס"ק כ"ט ומש"ש) התם כיון שאין מקום לתלות וחזקת דמי המקור שבאין בהרגשה ההכרח לתלות שטענה בהרגשת עד משא"כ אי איכא מידי למתלי ודאי מסתבר יותר לתלות משנימא שטענה בהרגשת עד וכבר כתבנו מזה בפתיחה שער ג'".
11. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' ק"צ כו"ל ס"ק פ"ב).

ה. עגול ופחות מכגריס ועוד, טהורה: כפי המאכולת הנמצא בזמנינו או כפי הנמצא בזמני חז"ל.

1. מחמיר, כפי המאכולת הנמצא בזמנינו: שהוא מדין תליה.
 - (א) לחז"ש (לחם ס"ק קי"ד).
 - (ב) חקר הלכה (נדה אות ל"ו ד"ה גם) – "דבר פשוט דבכל הני שאירע ע"י בדיקה דאין לתלות רק במאכולת שבזמנינו כיון דלאו מדין כתם נגעו בה רק משום שיש מקום לתלות א"כ אין לתלות רק במידי דשכיח".
 - (ג) בדה"ש (ס"ק שי"א).
 - (ד) פרדס שמחה (ס"ק כ' אות ב', ס"ק צ"ב אות ב').
 - (ה) לבושי עז (תמצית אות ה') – "בזמנינו שלא מצוי מאכולת, בין בעגול בין במשוך טמאה, אם לא באופן שיש לה תליה ודאית".
 - (ו) משמרת הטהרה (פרק ד' סעי' ב') – "וכל זה בזמן ובמקום שמצויין מאכולות, אך לדידן שאין מצויין מאכולות ואף תחת הכר, לא יצא מחזקת עד הבדוק כשנתנה תחת הכר [וכל שכן בטחתו ביריכה שאין לתלות במאכולת בפרט לדידן] אא"כ ידוע שיש שם מאכולות".
 - (ז) ע"י פותח שער (סי' ז' אות ט"ז).
 - (ח) מעדני אשר (סי' ל"ו) – "בוזה"ו שלא שכיח דם מאכולת במטות כו"ע יודו דדם בדיקה הנמצא תחת הכר טמא מדאורייתא כל עוד אין תליה מסתברת, וא"כ אפילו פחות מכגריס יהיה טמא, ודלא כדברי האבני צדק הנ"ל".
2. מיקל: שהוא מדין שלא גזרו.
 - (א) אבני צדק (יו"ד סי' פ"ב ד"ה ועינינו).
 - (ב) וכן לכאורה החולקים על החת"ס בסעי' ל"ו [ע"י שם].
 3. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים סי' ק"צ על סעי' ל"ו, עמ' ש"ה).

ו. ג' ימים ראשונים, עגול ופחות מכגרים ועוד.

1. על ס' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

עו] בדקה בעד הבדוק לה, וטחתו בירכה - סעיף ל"ה.

א. נדה (דף יד.) – "אתמר, בדקה בעד הבדוק לה, וטחתו בירכה, ולמחר מצאה עליה דם, אמר רב: טמאה נדה. א"ל רב שימי בר חייא: והא חוששת אמרת לן. איתמר נמי, אמר שמואל: טמאה נדה, וכן מורין בי מדרשא".

1. דהיינו שמצאה דם על ירכה – רש"י (נדה דף יד. ד"ה ולמחר).

2. דהיינו שמצאה דם על העד – ר"ח (נדה דף יד. תד"ה ולמחר).

ב. עגול ופחות מכגרים ועוד: ראשונים.

1. מיקל: טהורה. [אא"כ הדם משוך או עגול ויש בו כגרים ועוד, טמאה].

א) תוס' (נדה דף יד. ד"ה ולמחר) – "וכגון שיש כגרים ועוד דליכא חששא דמאכולת".

ב) ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ג') – "והשני אם בדקה בעד הבדוק לה והניחתו תחת הכר או תחת הכסת ולמחר מצאה עליו דם (נדה נז ב), משוך טמא בכל שהוא, עגול טהור עד שיהא כגרים ועוד כשאר כתמים. וכן הדין אם טחתו על ירכה ולמחר מצאה דם על העד (נדה יד א)".

ג) רמב"ן (הל' נדה פרק ד' הל' מ"ה) – "המקנחת עצמה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה או שהניחתו תחת הכר או תחת הכסת ונמצא עליו דם, אם משוך טמאה בכל שהוא ואם עגול עד שיהא בו כגרים ועוד כשאר הכתמים, הניחתו בקופסא אפילו היה עגול טמאה בכל שהוא".

ד) רשב"א (נדה סוף דף יד., תוה"ב הקצר בית ז' שער ד' י"ח-א', משמרת הבית שם י"ח-ב') – "בדקה בעד הבדוק לה ואחר כך טחה בירכה או שהניחתו תחת הכר או תחת הכסת ולמחר נמצא עליו דם אם הכתם עגול ואין בו כגרים ועוד טהורה דתולין במאכולת שמא מאכולת נתמעה שם תחת הכר או תחת הכסת או בירכה, ואעפ"י שהעד בדוק הוא חזקה אם דם קנוח היה משוך היה. ואם משוך טמא ואפילו אין בו גרים ועוד ואין אומרים בזה דם מאכולת הוא כיון שהעד בדוק אצלה".

ה) ריטב"א (נדה דף יד. ד"ה איתמר) – "דמיירי כשהדם משוך או שיש בו כגרים ועוד דליכא למיחש לדם מאכלת כדאיתא לקמן במכילתין".

2. מחמיר: טמאה.

א) רמב"ם (הל' איס"ב פרק ד' הל' י"ט [וכן מפרש ר' ירוחם, ומ"מ. אבל עי' משמרת הבית, ופסקי תשב"ץ (נדה דף יד.): וצ"ע]) – "קנחה עצמה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ולמחר נמצא עליו דם הרי זו טמאה, ואין אומרים שמא כשטחה אותה בירכה נהרגה מאכולת".

ב) האשכול (סי' מ"ג) – "בדקה עצמה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ולמחר מצאה עליו דם טמאה אף שנמצא דם בירכה לא אמרינן שמירכה אתי או שהרגה שם מאכולת, ויש שמחלקין בין עגול למשוך ואין לנו רשות לחלק במקום שאמרו מצאה דם טמאה נדה ולא חלקו בדבר".

ג) רא"ה (בדק הבית בית ז' שער ד', י"ח-ב') – "איתמר בדקה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ולמחר מצאה עליו דם אמר רב טמאה נדה. הפירוש הנכון בזה דמצאה עליו דם על העד קאמר ואפילו במשהו דהא להדיא אמרינן טמאה נדה ולא מפרשין שיעור כלל הילכך האי לשנא סתמא ודאי במשהו משמע וכן הדין נותן כיון שהיה עד בדוק לה וכדפרישית לעיל דאלו בעד שלה לא חשו לעולם למאכולת. וראיה גמורה בדבר דהא ר' חייא ורבי פליגי בעד שאינו בדוק רבי אומר טמאה נדה ורבי חייא אומר משום כתם ואמר ליה רבי חייא לרבי דכיון דמשום נדה מטמא לה הוה ליה לטמוי אפילו משהו ובעד הבדוק לא פליגי מכלל דבעד הבדוק אפילו רבי חייא מודה דטמאה משום נדה ורבי חייא מודה דכל היכא דטמאה משום נדה דין הוא שתטמא במשהו. ודברי המחבר לא נתכוונו בזה".

ד) רא"ש (נדה פרק ב' סי' ב', כדאי' בטור ור' ירוחם).

ה) תור (סעי' ל"ה) – "הרא"ש".

ו) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב רכ"א-ג') – "ועוד פשוט בדקה בעד הבדוק לה והניחתו על ירכה ולמחר נמצא דם על העד בין משוך בין עגול טמאה ולא אמרינן כשהניחה על ירכה הרגה מאכולת ... ותמהתי על הרשב"א שכתב שאפי' הניחתו בירכה תולין במאכולת אם הוא פחות מכגרים ועוד כשהו' עגול וראשון נראה עקר וכן כתב הרמב"ם והתוס' והרא"ש ולעולם יש חומרא בעד מחלוק כמו שכתבתי".

ז) מ"מ (הל' איס"ב פרק ד' הל' י"ח) – "וכן הדין".

ח) אורחות חיים (הל' נדה אות ו') – "הניחה העד תחת הכר או תחת הכסת ונמצא עליו דם אם משוך טמאה שחזקה שמן הקנוח הוא ואם עגול טהורה שאין זה אלא דם מאכולת שנהרגה תחת הכר. הניחתו תחת ירכה בין כך ובין כך טמאה ואין חוששין לדם מאכולת ואפילו סחטה (או) [אותן] בירכה".

ט) כל בו (סי' פ"ה) – "הניחה העד תחת הכר ונמצא עליו דם אם משוך טמאה שחזקתו מן הקנוח ואם עגול טהורה שאין זה אלא דם מאכולת שנהרגה תחת הכר, הניחתו תחת ירכה בין כך ובין כך טמאה ואין חוששין לדם מאכולת ואפילו סחטה אותו בירכה".

3. מראי מקומות – מאירי (נדה דף יד. ד"ה דברים).

ג. הלכה.

1. מיקל, אם עגול טהורה – מחבר (סעי' ל"ה), סתם ואח"כ י"א הל' כסתם, "בדקה עצמה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה, ולמחר נמצא עליו דם, אם משוך, טמאה אפילו בכל שהוא, ואם עגול, טהורה, אם אין בו כגרים ועוד. ויש אומרים שאף עגול טמא בכל שהוא".

- (א) שלחן גבוה (ס"ק צ"ז) – "וכבר ידעת דסתם ואח"כ מחלוקת הלכה כסתם וזה תימ' על רבינו דסתם כהרשב"א והרמב"ן הפך הרמב"ם והרא"ש ושביקה כאן לכלליה".
1. עי' שלחן גבוה (סוף ס"ק כ"ד) – "ואין להקשות למה נקט רבינו סברא זו בלשון מחלוקת וסתם בתחילה כדעת הרשב"א והא קי"ל סתם ואחר כך מחלוקת הלכה כסתם ודרך רבינו לפסוק כתרי מינייהו רבנן הרי"ף והרא"ש והרמב"ם דהיינו דוקא כשגלו דעתם בפירוש שאני הכא דאין דעת הרא"ש בפירוש אתמר אלא מדיוקא כדבעינן למכתב קמן הילכך לא שביק רבינו פשיטותא דהרשב"א וכל כת דיליה לפסוק כדיוקא דהרא"ש".
2. וכן י"ל הכא, שע"י הב"י (ס"ק ל"ד.ג.) שלא גלו הרא"ש דעתו בפירוש אלא "דאפשר להכריע דעתו מדהעתיק לשון הגמרא סתם משמע שאינו מחלק בדבר כלל דאם לא כן לא הוה שתיק מלכתוב כן בהדיא".
2. מחמיר – רמ"א (סעי' ל"ח, עי' שו"ע מכון ירושלים, "וכן עיקר"), ב"ח (ס"ק ל"ד), הו"ד בש"ך (ס"ק מ"ג), בית לחם יהודה (ס"ק י"ט), תוה"ש (ס"ק ל"ו), גר"ז (ס"ק ס"ט), "ופסק הב"ח כיש אומרים אלו (ש"ך)", בדה"ש (ס"ק שכ"ב, ס"ק שכ"ד), לבושי עז (תמצית אות ד').
3. מראי מקומות.
- (א) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ל"ב) – "ואם לאחר שבדקה בעד הבדוק טחתו בירכה ואחר זמן נמצא עליו דם יש אומרים דלעולם טמאה אפילו בכל שהוא בין עגול בין משוך דלא דמי לזר וכסת דשם מאכולת מצויה וכן יש להחמיר לכתחלה אבל רוב הפוסקים וכן סתם בשולחן ערוך דגם בזה יש חילוק בין משוך לעגול דבמשוך טמא בכל שהוא אבל בעגול אם אין בו כגריס ועוד תלינן שבא על העד מן הירך".
4. נאבד – בדה"ש (ציונים ס"ק תצ"ב, "וצ"ע").

ד. האם תלוי במחלוקת בסעיף ו'.

1. כן.
- (א) ט"ז (ס"ק כ"ד) – "ונ"ל טעמו דס"ל ממה נפשך יש להחמיר אם נמצא דם על הירך איהו לטעמיה אזיל דכל שנמצא על בשרה לא תלינן במאכולת אפילו בפחות מגריס כמ"ש לעיל סימן זה סעיף ו' בשם י"א דהוא ג"כ הרמב"ם ואם לא נמצא כאן דם על הירך הרי הוכחה לפנינו דהדם שעל העד הוא מגופה דאי מהמאכולת שטחתה על ירכה היה לה להמצא גם על הירך כיון ששם נתמעכה משא"כ אם בא מגופה אפשר שלא נגע בירך באותו חלק שעליו הדם כן נ"ל טעמו והוא נכון מאד".
1. ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק צ"א) – "לפי דבריו צ"ל הא דטחתו בירכה מיירי דוקא במקום שהדם מן המקור יכול ליפול שם, דאל"כ אין כאן ממה נפשך [סדרי טהרה (ס"ק) ופרי דעה, וראה חוות דעת (בי' סק"ב) ופרדס רמונים (ד"ה ועי' סדרי טהרה)]. ובאמת התוס' כתבו דמיירי שאין דם המקור יכול ליפול שם. ואע"ג שנראה מדברי הרשב"א בתוה"א דס"ל נמי דמיירי במקום שהדם מן המקור יכול ליפול שם כו', ועיקר כמו שכתב הש"ך דעל בשרה לא שכיח מאכולת משום הכי לא תלינן בו [סדרי טהרה (שם), וראה שו"ת עמודי אש (סי' ט"ז אות ט"ו) וצמח צדק מש"כ בזה].
2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק צ"א).
2. מי שמיקל שם יכול להחמיר כאן – טור (סעי' ח', סעי' ל"ה), ב"ח (ס"ק י"ב, ס"ק ל"ד), תוה"ש (ס"ק ט', ס"ק ל"ו).
- (א) לבוש (סעי' ל"ה) – "ואפילו לפי היש אומרים שכתבתי לעיל סעיף ו' שאין חילוק בשיעור כתם בין נמצא על חלוקה או על בשרה דבתרוויהו אינה טמאה אלא בכגריס ועוד, הכא מסתבר כיון שגם קנחה עצמה בעד זה באותו מקום והיה בדוק לה שלא היה בו דם קודם שקנחה יש להחמיר יותר".
- (ב) גר"ז (ס"ק ס"ט) – "ואף לסברא הראשונה דלעיל סעיף ו' דבכתם שעל בשרה נמי תלינן במאכולת מכל מקום בעד שבדקה בו לא תלינן במאכולת שעל בשרה שאין המאכולת מצויה על בשרה כל כך כמו על בגדיה וכרים וכסתות שבמטתה שאין לך כל מטה ומטה שאין בה כמה טיפי מאכולת כדלעיל".
- (ג) עי' רע"א (על הט"ז ס"ק כ"ד).
- (ד) מחצית השקל (ס"ק מ"ג) – "ופסק הב"ח כהיש אומרים. וצריך לומר דהב"ח לא סבירא ליה כהט"ז, דהט"ז [ס"ק כד] כתב ... ואף שגם הב"ח סבירא ליה כהיש אומרים שבסעיף ח' כמו שכתב הש"ך בס"ק י' בשמו, והיינו דלא כהרמב"ם, אלא גם על בשרה בעינן כגריס ועוד, ואפילו הכי פסק הכא כהיש אומרים דהוי תרתי דסתרי לשיטת הט"ז, אלא ודאי דהב"ח לא סבירא ליה טעם דהיש אומרים כמו שכתב הט"ז, אלא הטעם משום דודאי מגופה הוא, לא ממאכולת שבירכה, דאין מאכולת מצויה בירכה".
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק צ"ב, שפ"ח ס"ק ס"ד).

ה. כפי המאכולת הנמצא בזמנינו או כפי הנמצא בזמני חז"ל.

1. מחמיר, כפי המאכולת הנמצא בזמנינו: מדין תליה – חקר הלכה (נדה אות ל"ו ד"ה גם, לישונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק שכ"ג), משמרת הטהרה (פרק ד' סעי' ב', לישונו מובא לעיל), עי' פנתח שער (סי' ז' אות ט"ז).
2. מיקל: שהוא מדין שלא גזרו - לכאורה לפי החולקים בסעי' ל"ו.

עז] בדקה בעד שאינו בדוק לה - סעיף ל"ו.

- א. נדה (דף יד.) – "דתניא: בדקה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא, ולמחר מצאה עליו דם, רבי אומר טמאה משום נדה, ורבי חייא אמר טמאה משום כתם ... אמר רב אדא בר מתנא: תנא רבי מטמא, ורבי יוסי מטהר ...".
1. פשט ברבי יוסי - עי' ריש ס' קצ"א, לשיטות ומראי מקומות.

ב. ראשונים.

1. טמאה משום כתם, ותולין במאכולת: פסק כרבי חייא.

(א) האשכול (סי' מ"ג) – "עד שאינו בדוק שקנחה עצמה בו אפי' הניחתו במקום משומר אין חוששת אם תמצא עליו כתם קטן בין עגול ובין משוך, ואם יש בו כגריס ועוד בין עגול ובין משוך טמאה משום כתם דהא חזינן..."

(ב) ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ג') – "יש מי שאומר שאם בדקה בעד שאינו בדוק לה אפילו הניחתו בקופסא אף על פי שיש עליו כגריס ועוד טהורה לגמרי. מאי טעמא, משום דפלוגתא דרבי יוסי ורבי היא (נדה יד ב) רבי מטמא ור' יוסי מטהר, ואמר רבי זירא כשטמא רבי כרבי מאיר כשטהר רבי יוסי לעצמו טהר, דתנן (נדה נט ב) האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם אם עומדת טמאה אם יושבת טהורה דברי ר' מ' ור' יוסי אומר בין כך ובין כך טהורה, וכיון דר' יוסי דהכא כר' יוסי דהתם והתם קי"ל כר' יוסי, הלכך בהא נמי הלכה כר' יוסי. ולא היא, אף על גב דבההיא הלכה כרבי יוסי, בהא הלכה כרבי משום דקאי רבי חייא בשיטתיה דמטמא לה משום כתם, ושקלינן וטרינן בגמרא אליבא דר' חייא, אלמא הלכתא כותיה. וטעמא דמילתא משום דלא דמי עד לחלוק, דאלו חלוק שאינו בדוק לה כתמה טהור, אבל עד כיון שבדקה בו ידים מוכיחות נינהו. מיהו צריכא כגריס ועוד לאפוקי מדם מאכולת שמא נתמעך עליו".

(ג) רא"ש (נדה פרק ב' סי' ב') – "ופר"ח ז"ל רבי יוסי מטהר משום דם ומטמא משום כתם והלכתא כרבי יוסי וכרבי חייא".

(ד) רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב דף רכ"א-ג') – "בדקה עצמה בעד שאינו בדוק לה ר"ל בבגד אפילו הניחתו שמור בתיבתה ומצאה עליו דם טמאה משום כתם ולפי' צריך שיהיה בו דם כגריס ועוד שהוא שיעור הכתמים ופחות מכאן תולין בדם מאכולת כדלקמן פשוט. וי"מ דאפילו היה בו כגריס ועוד טהורה ואפילו היה כתם משוך וכן כתב הרשב"א וראשון נראה עקר וכן כתב הרמב"ם והרא"ש".

(ה) טור (סעי' ל"ו) – "הרא"ש".

2. טמאה נדה, ותולין במאכולת: פסק כרבי.

(א) רמב"ם (הל' איס"ב פרק ד' הל' י"ט) – "קנחה עצמה בעד שאינו בדוק לה ולא ידעה אם היה עליו דם קודם שתקנח בו או לא היה נמצא עליו דם אם היה הדם כגריס ועוד הרי זו נדה, היה פחות מיכן טהורה שאינו אלא מן המאכולת".

3. טהורה אפילו משום כתם: פסק כרבי יוסי.

(א) השגות הר"ה (עח הבעלי הנפש שער הכתמים סי' ג' אות ג') – "כתב הרב ... ואנן קשיא לן מכדי כרבי אמרה לשמעתיא דמטמא בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא, וכיון שהוא משוך למה לי כגריס ועוד, הא נפק ליה מדם מאכולת במשיכתו ואפילו בכל שהוא מפני שהוא דם קנוח. והכי תניא לה בתוספתא (פ"ז ה"ד) העד שהוא נתון תחת הכר ונמצא עליו דם אם עגול טהור שהוא דם מאכולת אם משוך טמא שהוא דם קנוח. ואין המקום הזה לדעתנו מקום שהיא יכולה לתלות בו שמשיכתו מתוך העד מעידה ומוכחת עליו לטעמיה דרבי דאינו בדוק כבדוק משויה ליה, ואלו היה לה במה לתלות היה תולה כדתנן תולה בכל דבר שהיא יכולה לתלות, וכיון דרבי לא שני ליה בין בדוק לשאינו בדוק דין הוא שיהא משוך כל שהוא טמא. ומשכוני נפשינן אדרבי לית לן משום דקם ליה כר"מ ואף על גב דמסייעא ליה ר' חייא, לא חיישינן לה דלא עדיף מר"ש שהוא מטמא כר"מ, וכבר אדחיא לה דר"מ ואפסיקא הלכתא בהדיא כר' יוסי (נדה נט ב), הילכך ליתא לא לדר"מ ולא לר' שמעון ולא לדר' חייא. וההפרש שהפריש הרב ביניהם לא הבינותי, ואף על פי שנמוקו עמו, לא נתברר מדבריו מה טעמו".

(ב) עי' רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', י"ח-א') – "בדקה בעד שאינו בדוק אפילו הניחתו בקופסא ולמחר נמצא בו כתם אפילו גדול כגריס ועוד ואפילו היה הכתם משוך טהורה, אשה זו בחזקת טהורה עומדת ועד זה אינו בדוק אעפ"י שבדקה עצמה בו מספק לא נטמא אותה. ויש מי שהורה בזה להחמיר כל שיש בו כגריס ועוד. והמחמיר תבא עליו ברכה".

עי' רשב"א (שו"ת החדשות (מכתב יד) סי' צ"א) – "אבל זו שבדקה בעד שאינו בדוק לה, אין בדיקת עד שאינו בדוק עושה ולא כלום כדעת מקצת מן הגדולים, ולזה דעתי נוטה להלכה ולמי שאינו רוצה להחמיר על עצמו".

4. מחמיר [אולי משום טמאה נדה, אולי משום כתם], ותולין במאכולת.

(א) עי' רמב"ן (הל' נדה פרק ד' הל' מ"ו, עי' נדה סוף דף יד.) – "בדקה עצמה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם, יראה לי שהיא טהורה לגמרי, והראשונים הורו בזה להחמיר והוא שיהא הכתם כגריס ועוד בין עגול בין משוך, וכדבריהם ראוי לנהוג".

(ב) מ"מ (הל' איס"ב פרק ד' הל' י"ט) – "אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל פסקו כרבי יוסי להלכה ולמעשה הורו כדעת רבינו והראשונים שסוברים להחמיר".

(ג) האגודה (נדה דף יד.) – "בדקה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליה דם רבי אומר טמאה משום נידה רבי חייא אומר טמאה משום כתם".

(ד) אהל מועד (שער איסור והיתר דרך י"א נתיב ו') – "בדקה עצמה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא ואחר מצאה כתם דם עגול אם הוא כשיעור כגריס ועוד טמאה".

(ה) אורחות חיים (הל' נדה אות ו') – "קנחה עצמה בעד שאינו בדוק לה [ולא ידעה אם היה עליו דם קודם שתקנח בו או לא היה (אם היה בו קודם לכן)] ונמצא עליו דם אם היה כגריס ועוד טמאה פחות מכן טהורה שאין זה אלא דם מאכולת".

(ו) כל בו (סי' פ"ה) – "קנחה עצמה בעד שאינו בדוק לה והיה בו דם קודם לכן ונמצא עליו דם אם היה כגריס טמאה פחות מכאן טהורה שאין זה אלא דם מאכולת".

5. מראי מקומות – מאירי (נדה סוף דף יד., דף נז: ד"ה עד), האגור (סי' אלף שס"ז).

ג. פוסקים: עד בינוני.

1. מחמיר, ותולין במאכולת.

- (א) מחבר (סעי' ל"ו) – "בדקה עצמה בעד שאינו בדוק לה, אפילו הניחתו שמור בתיבתה ומצאה עליו דם, אינה טמאה אלא אם יש בו כגריס ועוד".
- (ב) ט"ז (סוף ס"ק כ"ט).
- (ג) ש"ך (ס"ק מ"ד, סי' קצ"א ס"ק ג').
- (ד) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ל"ד) – "בדקה את עצמה בעד שאינו בדוק לה אפילו הניחתו שמור בתיבתה ומצאה עליו דם אינה טמאה אלא אם כן יש בו כגריס ועוד אבל בפחות מכגריס ועוד טהורה ואין חילוק בין משוך לעגול דכיון שהעד לא היה בדוק תלינן שמא מקודם לזה היה על העד ונתקנחה בו עד שנעשה משוך (מה שאין כן כשהניחה תחת הכר או תחת הכסת דתלינן שנעשה ממאכולת שתחת הכר ולכן צריך הוכחה שלא נעשה בדרך קינוח עיין סדרי טהרה ס"ק ס"ב) ודוקא בעד בינוני דהיינו שאין חזקתו בדוק ולא מלוכלך דהיינו שנטלתו ממקום מוצנע שזרכן של נשים להצניע להכין להם עדים ואין מוליכות בשוק ולא מתעסקין בהם בכתמים".
- (ה) גר"ז (ס"ק ע').
- (ו) **האם טמאה נדה או משום כתם.**
- (1) משום כתם – ט"ז (ס"ק כ"ה, סוף ס"ק כ"ט).
- (2) משום נדה – באר הגולה (ס"ק פ"ב).
- (3) מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ח, "דסעיף ל"ו דבדקה בעד שאינו בדוק לה שטמאה אם יש בו כגריס ועוד, ופשוט שהוא כרבי ... אבל הט"ז כתב ומזה ראה למש"כ בסעיף ל"ט דאינו בדוק לא הוי טמאה דאורייתא אף על פי שקנחה עצמה, והוא משום דסובר בדין דסעיף ל"ו שטמאה משום כתם כר"ח ... יש למיפסק כרבי נגד ר"ח וזהו כמעט מפורש במ"מ בכאור הראיה. וכן משמע שפסק גם המחבר בסעיף ל"ו כדאיתא בבאה"ג ...").
- (ז) **קשה: למה תולין במאכולת, הא הוי חשש דאורייתא.**
- (1) משום ספק ספיקא – סד"ט (ס"ק ס"א ד"ה מיהו, סי' קפ"ג ס"ק ב' ד"ה וטעמא).
- (2) משום חזקת טהרה – סד"ט (ס"ק ס"א ד"ה ואע"ג).
- (3) משום "דטעות זה על כל פנים מלתא דלא שכיחא" – סד"ט (ס"ק ס"א ד"ה מיהו, סי' קפ"ג ס"ק ב' ד"ה אלא).
- ד. **כפי המאכולת הנמצא בזמנינו או כפי הנמצא בזמני חז"ל.**
1. כפי המאכולת הנמצא בזמנינו: שהוא מדין תליה.
- (א) חת"ס (יו"ד סי' ק"נ, ח"ו סי' פ"א) – "בדקה עצמה בעד שאינו בדוק ואפ"י ע"י הרגשת זיבת דבר לח אעפ"י שגם דינו בשיעור מאכולות מ"מ אינני מטהר אלא בשיעור מאכולות קטן שבזמנינו או פשפש אם מצויים שם".
- (ב) פת"ת (ס"ק מ', ס"ק ו') – "בתשובת חתם סופר ...".
- (ג) לחז"ש (לחם ס"ק קי"ד, ס"ק קכ"ב).
- (ד) תשורת ש"י (ח"א סי' קס"ו).
- (ה) חקר הלכה (נדה אות ל"ו ד"ה גם) - לשונו מובא לעיל.
- (ו) צפנת פענח (הל' איס"ב פרק ד' הל' י"ט) – "כתם על בגדה פחות מכגריס לא גזרו כלל לא בגדר תליה אך כל זה על כתם הנמצא אבל הך דכאן גבי בדקה בעד שאינו בדוק אז הוה רק בגדר תליה".
- (ז) עי' דברי יציב (שפע טהרה מקור השפע ס"ק ס"ד) – "שכן היה דעת רבינו נוטה".
- דברי יציב (יו"ד סי' פ"ו, סי' פ"ב אות ז') – "ואא"ז באבני צדק יור"ד סי' פ"ב ס"ל דגם בעד שאינו בדוק כן הוא, דכיון שהם לא אסרו רק כגריס אין לנו להוסיף על דבריהם לאסור איסור מה שלא אסרו הם אף שבטל הטעם עיי"ש".
- (ח) משנה הלכות (ח"ז סי' קל"ט ד"ה וכד).
- (ט) הגריש"א זצ"ל (שערי טהרה סוף סי' י', משנת השלחן תשובה קמ"ג, תשובה קמ"ו).
- (י) שבה"ל (ח"ג סי' קי"ט אות ד', ח"ד ריש סי' ק"ד, ח"ה סי' קי"ד ד"ה ודע) – "והגאון אבני צדק בתשובה פקפק על הח"ס ולדעתו גם בשיעור גריס בעד שאינו בדוק אפשר להקל בשיעור הגדיל, אמנם כבר העיר בתשובת תשורת שי' ח"א סי' קס"ו שהמנהג כהח"ס להחמיר".
- (יא) חוט שני (ס"ק ל"א ד"ה והנה בזמנינו) – "שהמציאות היא, שכמעט לא מצוי מאכולת, וכמעט בטלו כל התליות בזה, א"כ בעד שאינו בדוק, אי אפשר להקל אפילו במשהו כתם, מ"מ במקום ובזמן שיש שם קצת בע"ה, תלינן במצוי".
- (יב) בדה"ש (ס"ק שכ"ג, ס"ק של"ד).
- (יג) פרדס שמחה (ס"ק כ' אות ב', ס"ק צ"ח אות ד').
- (יד) לבושי עז (סעי' ל"ד תמצית אות ח', סעי' ל"ו תמצית אות ו') – "כתב החת"ס ... ולפ"ז בזמנינו שאין מצוי מאכולות כלל, נראה דאין לתלות כלל, וטמאה אפילו במשהו".
- (טו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רל"ב) – "שהלכה כהחת"ס".
2. מיקל: שהוא מדין שלא גזרו.
- (א) אבני צדק (יו"ד סי' פ"ב ד"ה ועל) – "דברי החת"ס עצמו תמוהים ...".
- (ב) שערי ציון (ח"א סי' כ"ז) – "דאין הלכה כהחת"ס בזה ... והשיעור גריס הוא בין בכתמים ובין בעד שאינו בדוק".
- (ג) דברי מלכיאל (ח"ד סי' ס"ח) – "ע"ד מ"ש החת"ס להחמיר בעד שאינו בדוק שצריך לשער כפי מאכולת הנמצאת אצלינו. והקשה כת"ר דהא מפורש בש"ס (דף י"ד) דגם בעד שא"ב צריך כגריס ועוד. לא הבנתי מה מקשה מעכ"ת כי הלא החת"ס הביא שם בעצמו בסי' ק"נ את הש"ס הנ"ל. וכתב דמכ"מ כיון דהאידינא אין מצוי מאכולת כזאת לזה יש להחמיר כמו שביאר שם הטעם. ובכ"ז צדק כת"ר בדבריו שאין להחמיר למעשה כדברי החת"ס. ונראה רא"י לזה. דלדברי החת"ס דהא דבעינן כגו"ע הוא

כדי להוציא מספק מאכולת. א"ל ל"ל שיעור מאכולת. דהל"ל כפשוטו דכל שאין לנו במה לתלות ה"ז טמאה. ומ"ש דנקיט מאכולת. וע"כ צ"ל דזה ג"כ הוי מצד תקחז"ל שאין כתם טמא בפחות מכגו"ע. רק כיון דנפיק מתקנה דכגו"ע. ס"ל לרבי שם דטמאה נדה כיון שיש לה חזקת טהרה שלא בשעת וסתה. ולזה בעי כגו"ע כדין כתם וז"ב. ולדעת החת"ס תקשי דנהי דאינו בדוק. מכ"מ הלא צריך לדקדק אם הי' שייך שיהא בו דם מאכולת. דהא מאכולת אינה מצויה. רק בדברים הנלבשים על האדם וכדומה. אבל העיקר כנ"ל דגם בזה עיקר הטעם משום תקחז"ל בכתם וכמש"ל".

ד) הגרפ"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' ל"א אות כ"א).
ה) הגר"מ הלברשטאם זצ"ל (משנת השלחן תשובה קל"ח) – "שיש להקל גם בכתם משוך ששיעורו יותר ממאכולת שבזמנינו".
ו) טהרת הבית (סי' ה' הע' כ"ח ד"ה והנה) – "וכן עיקר".
ז) זרכי טהרה (עמ' י"ח).

3. מראי מקומות – דעת (ריש סעי' ה'), דרכ"ת (סוף ס"ק קמ"ח), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה עיונים סי' ק"צ על סעי' ל"ו, עמ' ש"ה), ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות א', סעי' ל"ד ס"ק ב', סיכום אות א'), חזקת טהרה (ס"ק קפ"ה), מעדני אשר (סי' ל"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' י"ב, פרק ה' הע' ג'), נטעי גבריאל (פרק ע"ה הע' כ"ו, פרק ע"ח סעי' ב').
א) שיעורי טהרה (עמ' קכ"ה) – "ולכתחילה יש להחמיר כדעת החת"ס ובפרט במשוך".

ה. ג' ימים ראשונים, פחות מכגריס ועוד.

1. עי' סי' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ו. שעת וסתה.

1. מראי מקומות.

א) פת"ת (ס"ק מ"א) – "עי' בתשובת בית אפרים חי"ד סי' מ"ה שכתב דר"ל דוקא שלא בשעת וסתה אבל בשעת וסתה חוששין וכמו במכה שבגופה ע"ש".
ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ס"ו) – "דגם בשעת וסתה ...".

ז. מצאה כתם על דבר שאינו מקבל טומאה.

1. מחמיר.

א) גר"ו (ס"ק ע') – "ומכל מקום אין לו דין כתם לגמרי כגון לטהר בדבר שאינו מקבל טומאה כדין כתמים שלא גזרו על דבר שאינו מקבל טומאה אלא לענין משוך וכיוצא בזה דתלינן להקל בכל מאי דתלינן בכתם אבל כשאין דבר לתלות בו והיא טמאה מדרבנן משום שמא מגופה הוא איכא איסורא דאורייתא אם היא מגופה דמסתמא ארגישה וכסבורה הרגשת עד הוא כדלעיל סי' קפ"ג שחזקת הדם שבא בהרגשה הלכך גזרו בזה אף בדבר שאינו מקבל טומאה".

ב) פרי דעה (סי' קצ"א שפתי לוי ס"ק ג' ד"ה וראוי).

ג) בדה"ש (ס"ק של"ג, בי' ד"ה בו, סי' קצ"א ד"ה וי"א עמ' רכ"ד).

ד) לבושי עז (סי' קצ"א ס"ק ד' ד"ה נמצא).

2. מיקל.

א) לחם ושמלה (שמלה סוף ס"ק ב').

ב) הגרפ"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' ל"ב אות כ"ב).

3. מראי מקומות.

א) מעדני אשר (סי' ה' סוף אות ב') – "דהנה בס' פרי דעה (קצ"א לש"ך סק"ג) כתב דאין להקל בזה באמק"ט מחמת דברי הגר"ז ... אמנם מדברי שו"ת חת"ס (חי"ו סי' פ"א) מוכח דלא כהגר"ז, שאחר שהאריך בדין נייר אם דינו כאמק"ט כתב דעכ"פ לענין עד שאינו בדוק אין להקל בזה, משמע דבדבר שהוא ודאי אמק"ט יש להקל אף בעד שאינו בדוק. וכן מוכח מהלח"ש (קפ"ג סק"ב) שכתב דאם בדקה ולא הרגישה יש לה קולא של אמק"ט. והלבנון נטע כנראה נקט בזה כחת"ס ולח"ו ש".

1) מש"כ בשם החת"ס, עי' הבה"ש (ציונים ס"ק תקי"ב).

ה. בדקה בעד בחזקת מלוכלך.

1. מיקל, אפילו יותר מגריס ועוד.

א) רמ"א (סעי' ל"ו) – "ודוקא בעד בינוני דהיינו שאין חזקתו בדוק, אבל אם בדקה עצמה בעד שחזקתו מלוכלך כגון שלקחה עד ממקום שדמים מצויין שם שחזקתו שכבר היו בו כתמים ובדקה עצמה בו ונמצא עליו כתם טהורה אפילו יותר מכגריס".

ב) ט"ז (ס"ק כ"ה).

ג) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ל"ד) – "אבל כשלקחה חלוק מן השוק ואינה יודעת ממי לקחה מנכרית או מישראלית נדה או טהורה או שקנחה בעד המזדמן לה בבית וכל שכן אם בדקה עצמה בעד שחזקתו מלוכלך כגון שלקחה עד ממקום שדמים מצויין שם שחזקתו שכבר היו בו כתמים ובדקה עצמה בו ונמצא עליו כתם לכולי עלמא טהורה אפילו יותר מכגריס (סעיף ל"ו רמ"א וט"ז)".

ד) פוסקים.

2. בעל נפש יחמיר בספק דאורייתא.

א) גר"ו (ס"ק ע"ב) – "אבל הר"ן בשם הראב"ד כתב דאפילו לקחה בגד מן האשפה ובדקה עצמה בו ונמצא עליו כגריס ועוד טמאה משום כתם לר' חייא ומשום נדה לרבי דכיון שרוב הדמים מצויין באשה והיא בדקה עצמה בו רגלים לדבר. ואף שאין לזוז מפסק רמ"א מכל מקום כל בעל נפש יחמיר לעצמו בספק איסור כרת לצאת כל הדעות".

עז | עד שאינו בדוק, וטחתו בירכה - סעיף ל"ז.

א. הציוור.

1. מחבר (סעי' ל"ז) - "נמצא עליו דם", פירוש על העד [על לעיל סעי' ל"ה, מחלוקת רש"י ור"ח פשט בהסוגיא].
(א) וצ"ל שמצאה דם גם על ירכה - עי' ש"ך (ס"ק מ"ה), "והיה נ"ל ליישב דברי המחבר דמיירי ג"כ בשנמצא הדם על ירכה אך העט"ז והמ"מ לא כ"כ וכ"נ מדברי הרב והב"ח דמיירי כשנמצא על העד וצ"ע"), גר"ז (ס"ק ע"ג).
2. רק על העד - ט"ז (ס"ק כ"ו).
3. רק על ירכה - ש"ך (ס"ק מ"ה, "וצ"ע").
4. מראי מקומות - תוה"ש (ס"ק ל"ז), בדה"ש (ס"ק שמ"ג).

ב. הלכה.

1. מיקל: אפילו כגריס ועוד טהורה.
(א) מחבר (סעי' ל"ז) - "בדקה עצמה בעד שאינו בדוק לה, וטחתו בירכה, ואח"כ נמצא עליו דם, אפילו כגריס ועוד, טהורה".
(ב) תוה"ש (ס"ק ל"ז) - "והש"ך ... וכה"ג לא מקרי ס"ס כלל וכמ"ש בדיני ס"ס בדין י"ג עכ"ל. ולפי מ"ש בקונטרס הספיקות ס"ק כ' נראה דחשיב כה"ג שפיר ס"ס כיון דיש שני צדדים להקל. ואף לפי מה שהעתיק הש"ך ... וא"כ הכא איכא ס"ס ספק מהירך נתלכלך ואת"ל שלא נתלכלך מהירך מ"מ שמא ממקום אחר נתלכלך העד כיון שהעד לא היה בדוק. ונ"ל דכאן אין צריכין להתהפך הספק ספיקא כלל, דמתחלה אנו דנין אם נתלכלך העד קודם שנטלתה האשה, ואחר כך אנו דנין דלמא אח"כ נתלכלך בירך האשה, וק"ל. לכן נ"ל פשוט דאין לזוז מפסק הש"ע ושאר גדולי האחרונים".
(ג) סד"ט (ס"ק ס"ד).
- (ד) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ל"ה) - "אבל בדקה בעד שאינו בדוק ואחר זה טחתו בירכה (עיין ש"ך וסדרי טהרה וכתתי ופלת) וכל שכן אם הניחתו במקום שיש לתלות הכתם אפילו ביותר מכגריס טהורה".
(ה) גר"ז (ס"ק ע"ג).
- (ו) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק י"ג) - "ועכ"פ מוכח מזה דפסק הש"ע אמת בטחתה על יריכה אפילו טומאת כתם אינו אלא טהורה לגמרי".
(ז) מסגרת השלחן (דין ל"ז).
- (ח) בדה"ש (ס"ק שמ"ה).
2. מחמיר.
(א) עי' ש"ך (ס"ק מ"ה, נקוה"כ על הט"ז ס"ק כ"ו).
(ב) חו"ד (בי' ס"ק כ"ו, חי' ס"ק מ"ו) - "בש"ך ס"ק מ"ה חולק, והעיקר כדבריו. דאם נאמר דטומאת כתם ג"כ טהורה כשטחתו בירכה, וא"כ קשה הא דג' נשים שישבו על ספסל בזה אחר זה דכולן טמאות, אמאי אמצעית טמאה הא הוי כטחתו בירכה קודם ואח"כ כיון שהראשונה והג' שכבו עליו, אלא ודאי דאינו יוצא מחזקת בדוק רק העבירתו בשוק של טבחים כמבואר בסעיף ל"ח".
(ג) עי' בית מאיר (על סעי' ל"ז) - "עיין ש"ך. ואף שבאמת אין דבריו מוכרחים כאשר השיגו כל האחרונים מ"מ רואה אני שהראב"ד בספר בעה"נ חולק בהדיא. שהרי ז"ל והשלישי אם בדקה בעד שאינו בדוק לה והניחתו תחת הכר או תחת הכסת ואפילו בקופסא צריכה כגריס ועוד בין עגול בין משוך. הרי להדיא דאפי' בהניחתו תחת הכר או הכסת מטמא כגריס ועוד ומכ"ש בטחתו בירכה. ואף הרז"ה לא פליג בזה. ומפני שמרש"י ותוס' אין הכרח נמי כי אפשר לא כתבו דבריהם כ"א לבאר שבאופן זה ליכא למ"ד לטמא משום נדה. מהראוי להחמיר כדעתו".
3. יש להקל רק בעגול, ולא במשוך.
- (א) תפארת ישראל (ס"ק י"ט) - "הש"ך ... לא ידעתי מה חרי האף הזה, דהא בלאו הכי רוב פוסקים ס"ל לדינא דבעד שאינו בדוק אפי' בקופסא מטהרים לגמרי, רק להחמיר אמרינן דטמאה כמ"ש הרשב"א, ועיין ב"י, וא"כ הבו שלא להוסיף עלה, עד כאן אמרינן להחמיר היינו בהניחתו בקופסא כמבואר בגמ' (שם), אבל בטחתו בירכה דלא מבואר כן בגמ' מהכ"ת להחמיר ... ובגוף הדבר דכתב הש"ך דלא הוי ס"ס, אם טעמו משום דלא מתהפך, כבר כתבו האחרונים וביחוד הפרי חדש דאין זה מוחלט. אמנם אם הקושיא דהוי שם אונס חד, אם הוא דם ממקור או מעלמא, ומה לי דבא על העד ממקום אחר או דבא מן יריכה, לכאורה קושיא עצומה היא, אם לא שמא לאו דוקא ספק ספיקא היא רק ב' ספיקות ניהו. אבל יותר נראה דאין הספיקות דומים, דאם הספק הוא רק מן יריכה א"כ במשוך לא שייך כן דחזקתו מן המקור, כמו דאמרינן בעד הבדוק, אבל אם אמרינן מעלמא אתיא אף במשוך טהור, דבעד שאינו בדוק ליכא לחלק, וא"כ אין ב' הספיקות דומים דיש נפקא מינה ביניהם טובא, ולק"מ. ולפ"ז הא דמטהר המחבר בטחתו בירכה, היינו בעגול אבל לא במשוך, דבמשוך אין ענין ירכה נוגע כלל לספק, הוא משום דהוי אינו בדוק ודמיא להניחה בקופסא, וא"ש ודוק. וכן נכון, דהא דעת הש"ך להחמיר בכל ענין, ודי דנקל בעגול אבל לא במשוך".
(ב) לחם ושמלה (לחם ס"ק קכ"ז).
- (ג) שערי דעה (ס"ק י"ב) - "הש"ך בס"ק מ"ה האריך לחלוק בדין זה ואכן בס' מנ"י ובפלתו וסד"ט הסכימו לפסק של המחבר ועי"ש מילתא בטעמא אך העלה הפליתי שאין להקל אלא כעגול אבל לא במשוך".
4. מראי מקומות - ערה"ש (סעי' ק), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח סוף ס"ק ע"ו, ס"ק פ"ו).
(א) פרי דעה (ס"ק מ"ה) - "ולדינא המ"י וס"ט ומהרש"ז הסכימו להמחבר, ולכן המקיל אין מזיחין אותו, ובפרט שגם להש"ך אין בו רק טומאת כתם".

עט | גדר של העד - סעיף ל"ה.

א. מהו עד בדוק.

1. גם שלא נבדק סמוך, הוי עד בדוק.
- (א) **רשב"א** (תוה"ב בית ז' שער ד') – "ואיזה עד הבדוק יש מרובתי שכתבו כשבדקתו ולא הניחתו עד שבדקה בו אבל אם בדקתו **ואחר כך הניחתו** ולאחר שעה בדקה בו אין זה עד בדוק שאני אומר כשהניחתו נכתם בו ממקום אחר ולא נראה לי כן אלא כל שבדקתו בין היא בין חברתה ולא נודע שנכתם בו כתם מצד אחר ולא העבירתו בשוק של טבחים או צד העוסקין בכתמים הרי זה בחזקת בדוק וכזה ראוי להורות".
- (ב) הו"ד **בטור** (סעי' ל"ח).
- (ג) **מחבר** (סעי' ל"ח) – "איזהו עד הבדוק, כל שבדקתו, בין היא בין חברתה, ולא נודע שנכתם בו כתם, ולא העבירתו בשוק של טבחים, ולא בצד המתעסקים בכתמים, הרי זה בחזקת בדוק".
- (ד) **חכ"א** (כלל קי"ג סעי' ל"ו) – "איזהו עד הבדוק. כל שבדקתו בין היא בין חברתה פעם אחת והניחתו במקום מוצנע ולא נודע שנכתם בו כתם ולא העבירתו בשוק של טבחים ולא בצד המתעסקים בכתמים אף על פי שלא בדקתו סמוך לבדיקה מוקמינן אותו על חזקתו והרי זה בחזקת בדוק".
- (ה) **שפע טהרה** (ס"ק ל"ו) – "עד הבדוק הכתוב בשו"ע פירושו שבדקה העד היטב שאין בו דם, ואפילו הניחתו זמן מרובה לפני הבדיקה".
- (ו) **פרדס שמחה** (ס"ק ק"ב) – "עד הבדוק נחשב אף אם לא בדקתו קודם ממש, אלא כיון דהי' בדוק אצלה קודם ולא העבירתו בשוק של טבחים וכדו".
- (ז) **טהרת הבית** (סי' ה' סעי' כ"ז).
- (1) **הגריש"א זצ"ל** (משנת השלחן תשובה קל"א, תשובה קמ"ב) – "**ראוי הוא לכתחילה לחוש** לדעה השניה ולבדוק את העד סמוך לבדיקת עצמה".

ב. עדים הנמכרים כיום.

1. **לבושי עז** (סעי' ל"ו סיכום אות ה') – "עדים הנמכרים כיום לצורך בדיקות, אי מיקרי עד הבדוק או לא, תלוי בפלוגתת הסד"ט והגר"ז, דלהסד"ט דינם כבדוקים, ולהגר"ז דינם כאינם בדוקים. ונייר טישו לכאורה לכו"ע אינו בדוק".
- ג. **גדר עד בינוני, גדר עד שבחזקת מלוכלך.**
1. **הגריש"א זצ"ל** (משנת השלחן תשובה קמ"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ס"ה) – "עד בינוני - פי' שאין חזקתו בדוק ולא מלוכלך, והיינו כל שלא בדקתו, אלא לקחתו ממקום מוצנע שהדרך להניח שם רק בגדים נקיים, וגם נוהרים בדרך כלל לגשת למקום זה בנקיות. וכן בגד שנתכבס כיבוס קל ולא בדקתו נחשב לעד בינוני. מגבות וכלי תשיש שבבית כסדינים וכדומה לאחר שנשתמשו בהם, אם לא בדקום קודם הבדיקה, דינם כעד בינוני שאינו בדוק, שיש להקל אם נמצא בהם דם עד כשיעור מאכולת שבזמנינו, וביותר מכגריס אין להקל".
- (א) בזה"ז, עי' לקמן סעי' ל"ט. שעד בחזקת מלוכלך יש דין כעד בינוני.
2. **שפע טהרה** (ס"ק ל"ו) – "ועד בינוני הכתוב בשו"ע דתולין בו עד כגריס ועוד פירושו שראתה בהשקפה ראשונה שאין עלי' דם או שאר לכלוך, ועד שאינו בדוק הוא שלקחתו ממקום ששכיח בו לכלוך וכדומה".
3. **פרדס שמחה** (ס"ק ק"ב) – "וכן חלוק אחר הכביסה דינו כבדוק ... עד בנינוני הוא שלא בדקתו קודם, אלא לקחתו ממקום מוצנע שדרכן של בנ"א להצניע ואין מוליכות אותו בשוק של טבחים וכדו', וכן חלוק שלובשת אעפ"י דבדקה קודם הלבישה, כיון דלא בדקתו קודם הבדיקה, הוי עד בינוני, אמנם ... אבל לקחה חלוק מן השוק חדש בחזקת נקי, לכו"ע הוי כעד בינוני ... עד שחזקתו ...".

ד. אם לקחה מן השוק וא"י ממי לקחה.

1. כמו חזקת מלוכלך – "ט"ז (ס"ק כ"ה), "אבל כשלקחו מן השוק מודה הרא"ש דטהורה דזה עדיף מעד שאינו בדוק", **חוות דעת** (חי' ס"ק מ"ה, "ט"ז"), לחם ושמלה (לחם ס"ק קכ"ו, "רשב"א"), **מלבושי טהרה** (סעי' ס"ז), **טהרת ישראל** (סעי' קס"ב).
2. כמו עד בינוני – עי' **בית מאיר** (על סעי' ל"ו ד"ה סעיף הנ"ל), **בדה"ש** (ס"ק שמ"א, עי' מלואים על ציונים ס"ק תקכ"ד, "ונראה שיש להחמיר בזה").

ה. בדקה בעד בדוק ואח"כ הניחתו במקום גלוי.

1. עי' לעיל.

ו. ספק עד בדוק.

1. אם הוא בבדיקה יש להחמיר, ובכתם יש להקל.
- (א) **מהר"ם לובלין** (סי' ק"ג) – "שנסתפקת אם העד היה העד בדוק לה ... פשוט הוא בעיני שאין לדמות עד שקנחה בו לכתם הנמצא. גם הסברא נותנת שהעד היה בדוק לה מקודם שנעמיד אותו בסתם עדים שדרכן להיות בדוקים לכל אשה הבודקת עצמה".
- (ב) **סד"ט** (ס"ק ס"א) – "מוהר"ם לובלין ... מוכח מדבריו דזוקא ע"י בדיקה החמיר מספק אם היה בדוק לה אבל בכתם הנמצא וספק אם היה בדוק לה או לאו תלינן להקל".
- (ג) **פחד יצחק** (סוף ערך כתם אשה, דף קח ע"א).
- (ד) **פרדס רמונים** (מ"ז ס"ק כ"ה).

ה) פרדס שמחה (ס"ק צ"ח אות ה') – "ובספק אם העד בדוק, אם הוא בבדיקה יש להחמיר, ובכתם יש להקל".
ו) משמרת הטהרה (פרק ד' סעי' י"ז).

2. מראי מקומות – חקר הלכה (נדה אות ל"ה), דברי יציב (יו"ד סי' פ"ו אות י"ב, "ובספק עד בדוק הביא הסדרי טהרה ..."), משנה הלכות (ח"ז סי' קל"ט).

א) בית לחם יהודה (ס"ק כ') – "אשה שמצאה כתם בעד שלה וספק בידה אם הוא בדוק או לא מסתמא אמרינן בדוק היה ... היינו להיות דינא ככתם כגריס ועוד ולא בעד הבדוק שיהיה טמאה כטיפת חרדל וזה ברור".

ב) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ל"ז) – "ספק אם היה העד בדוק לה קודם שקנחה ונמצא עליו דם מוקמין לה בסתם עדים שדרכן להיות בדוקים (סדרי טהרה בשם מהר"ם לובלין ס"ק ס"א). ונראה לי דהכל לפי הענין יש לדון אותו לעד הבדוק או לשאינו בדוק ועל כל פנים לא הוי כעד המזדמן שחזקתו מלוכלך ואם בדקה עצמה בכתנות שפשטה היא או בעלה וכבר היה מונח בין הכלים המוכנים לכביסה נראה לי דדינו כעד המזדמן (ועיין בסדרי טהרה ס"ק ס"א בשם פנים מאירות) וגם זה לפי הענין אם מצניעה החלוקים בתיבה דשם אינו מצוי דם ועל כל פנים לא גרע מעד שאינו בדוק ועיין בסימן הסמוך".

ז. טיפות קטנות שאין נראין אלא לאחר עיון היטב.

1. מיקל.

א) מ"ץ דק' דובראוונא (שו"ת דברי נחמיה יו"ד שאלה ט"ו ריש אות א') – "מיקל רק מצד שאומרת שלא דקדקה לעיין היטב כ"כ. (וכן רגיל להורות בכה"ג). וס"ל לכת"ר דלענין דם כל שהו כזה לא חשיב עד הבדוק כ"א כשבדקה אותו בעיון טוב ואומרת ברי לי שלא היא מקודם. משא"כ בבדיקה קלה כנ"ד כלא חשיבה לענין זה".

ב) זית רענן (ח"א יו"ד הלכה י"ב נדה סי' א') – "דלגבי טיפות קטנות כאלה שאין נראין אלא לאחר עיון היטב הוי כעד שחזקתיה מלוכלך כמבואר בש"ע סי' ק"צ סעי' ל"ו".

ג) הו"ד בדרכ"ל (ס"ק קס"ד).

ד) חת"ס, הו"ד בששבה"ל (סי' קצ"א סוף ס"ק כ"ב, סיכום אות י"ב) – "והחת"ס והחזו"א ועוד אחרונים סוברים דנקודות קטנות מאד שאינן נראות בעין רגילה אלא בזכוכית מגדלת או למי שיש לו ראי' טובה מאד אין הבגד נחשב בדוק לגביהם כיון שאפילו אם מסתכלים אין שמים לב לזה וטהורים, ומ"מ יש לשאול חכם".

ה) חזו"א, הו"ד בששבה"ל (סי' קפ"ג ש"ך ס"ק ג' ד"ה ולפעמים, סי' קצ"א סוף ס"ק כ"ב) – "ולפעמים יש בבדיקות נקודות קטנות מאד, ואומרים בשם החזו"א וצ"ל שאין הבדים נחשבים בדוקים לגבי נקודות כאלו, דאפשר שלא שמו לב לזה והוי כעד שאינו בדוק, ותעשה שאלת חכם".

ו) בשם שערי טוהר (שער ב' סעי' י"ז) – "אם לא בדקה העד רק דרך העברה ובדקה עצמה בו ומצאה עליו דם פחות מכושיעור ...".

ז) דברי יציב (יו"ד סי' פ"ו, שפע טהרה סי' קצ"ו ס"ק ל"א) – "בדבר ששכיח מאד כעת בנשים שהעד שראתה אותו מקודם ולא הוכר לה שום מראה, לאחר הבדיקה נמצא בו לאחר העיון הרבה כחוט השערה דקה או נקודה קטנה מאוד אדומה, אם אמרינן שכיון שלא ראתה מקודם הך מראה אדומה טמאה כדין עד הבדוק, או תלינן דלמא מתחלה לא בדקה כ"כ בעיון ועתה שעיינה הרבה ראתה החוט או הנקודה שהיו שם מקודם ... והנה שכיח טובא שבאים לשאול שהוי כעין חוטים דקים למאוד מאוד, ויש לתלות שזה מהכיבוס שנסתבך או נתחב איזה חוט מבגד אדום שהיה קודם במים של הכיבוס, או אף משעת הטויה שחוט דק כ"כ לא נרגש וניכר, ומעשים בכל יום שמוצאים חוטים כאלו בחלוקים לבנים לאחר הכיבוס, ולפענ"ד לית דחש לה ודו"ק. והשתא דאתינא להכי נראה לפענ"ד, דאם הוא דם עכ"פ והספק רק אם הוא מן המקור או מעלמא י"ל שהוא כתם שאסרו חכמים ושייך עכ"פ לא פלוג שהזכיר הדברי נחמיה הנ"ל, משא"כ אם יש מקום לומר שזה חוט צמר או פשתן אדום ומחמת קטנותו אי אפשר להכיר מה הוא, אליבא דכו"ע אינו נכנס כלל בגזירת כתם, והוי כספק על ספק לא על הנ"ל, ולענין זה הוה כמלוכלך דמעשים בכל יום יוכיחו שנמצאים בבגדים וכו"ל, ותלינן לכו"ע להקל ודו"ק ... הדרינן לדינא, שבכה"ג שנראה רק כעין חוט דק מאוד יש להקל. והראוני ג"כ שבשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' נ"ו [אות ג'] וכן בסי' קצ"ה [אות ג'] נחית ג"כ לזה, והקיל בזה גם לענין ג' ימים ראשונים דנקיים ... ומ"מ בעיקר הענין וההלכה הוא לפי ראות עיני המורה, שצריך להבחין היטב בדמיונו שזה רק כשערה, ונוטה שזה מבחוץ וששכחה וכה"ג, וגם שלפי הדרך לא נראה זה בראיה סתמית אלא בעיון היטב יותר מהרגילות, שפיר יש לסמוך על הני גאונים המתירים וכפי מה שביארנו בס"ד ודו"ק".

ח) הגריש"א וצ"ל (משנת השלחן תשובה קמ"ט) – "כדין עד שאינו בדוק והיא טהורה".

ט) הגר"מ הלבירשטאם וצ"ל (משנת השלחן תשובה קמ"ט) – "שאפשר להקל בכל אופן".

י) פרדס שמחה (ס"ק ק"ב ד"ה אם) – "אם טיפת הדם קטנה כ"כ עד שבטוחה שבבדיקתה לא היתה שמה לב לזה, אפשר לדונו כעד בינוני, וכמובן עפ"י הוראת חכם".

יא) חוט שני (ס"ק ל"ד אות ד', סי' קפ"ח ס"ק ב' אות ז').

יב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"ל) – "שגם עדי הבדיקה המנמצאים בזמנינו (הנקנות בקופסאות) דינם כעד שאינו בדוק כלפי נקודות קטנות. וצריך האשה לעיין בו קודם שתבדוק עצמה. וטיפות שאינן נראות אלא למי שהורגל ועוסק במראות, מסתמא לא ראתה האשה, ועדיין דינה כעד שאינו בדוק. אבל אם אותה טפה הוא חלק מהמראה, מסתמא בא ע"י המראה. והכל לפי עיני המורה".

יג) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' קכ"ה).

2. מחמיר.

א) דברי נחמיה (יו"ד שאלה ט"ו, שאלה ט"ז) – "על מה שמצוי בנשים שלפעמים מוצאים על העד מראה אדום משהו. ואם ישאלנה המ"ץ אם בדקה היטב את העד מקודם שבדקה א"ע עד שבירי לה שלא היא זה מקודם. משיבה שעם היות שפתחה אותו וראתה בו

לא שמה על לבה לדקדק ולעיין בעיון היטב עד כדי להכיר במשהו. וממילא לפי דעתה יכול להיות שהיא זה מקודם ולא הרגישה ... לכאורה קשה הדבר לסמוך להקל למעשה בדאורייתא מסברא חיצונית שלא נזכר בשום סופר [ספר]."

3. מיקל באשה טהורה, משא"כ בז' נקיים.

(א) הגר"י אייזיק זצ"ל (דברי נחמיה יו"ד שאלה ט"ז ד"ה תשובה, האב"ד דק"ק האמלע) – "לפע"ד נראה להקל וכן אני נוהג להורות רק בתנאי שנו' נראה בעיני באשה טהורה, אבל באשה טמאה שצריכה לספור ז' נקיים כותב עדיין צ"ע וקשה להקל".

4. מראי מקומות – חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קנ"ח), ציץ אליעזר (ח"ו סי' כ"ד אות ג', "זית רענן ... בספר שו"ת דברי נחמיה ...").

(א) לקרטיין - עי' סי' קפ"ח סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ה. עד שאינו בדוק תחת כר וכסת - לפי הש"ך (על סעי' ל"ז) וסייעתו.

1. רק עד מאכולת – בית מאיר (על סעי' ל"ז, לשונו מובא לעיל).

ט. מראי מקומות.

1. ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' נ"א) – "שאלה: לקחה עד בדיקה שהיה מונח בסלסלה עם מברשות שיניים משחות ועוד

ובדקה בו, האם דינו של עד זה כעד בדוק או כעד שאינו בדוק. תשובה: דינו כעד שלא בדוק".

פ] חלוק - סעיף ל"ט.

א. חלוק שאינו בדוק.

1. פי', בחזקת מלוכלך, [ממילא חלוק בינוני יותר מכגריס ועוד, טמאה] – ט"ז (ס"ק כ"ט, "כוונת הש"ע כאן במה שכ' אבל אם אינו בדוק כו' ואינו כלשון אינו בדוק שנו' בסעי' ל"ו דטמאה ביש בה כגריס ועוד דהתם מיירי שהצניעתו בחזקת נקי וכמו שזכרתי שם בשם הרשב"א דבזה איירי בגמ' בעד שאינו בדוק ונגררו הפוסקים אחר לשון הגמרא אבל כאן נקט הש"ע לישנא דעלמא אינו בדוק כלומר אין לה שום ידיעה ממנו"), בית לחם יהודה (ס"ק כ"א), תוה"ש (ס"ק ל"ח, "ט"ז ודלא כב"ח"), מקור חיים (ס"ק קנ"ט, תפארת צבי ס"ק י"ד, לשונו מובא לקמן).

2. פי', עד בינוני. וכאן הוא כתם, סעי' ל"ו הוא בדיקה בעד – ב"ח (ס"ק ל"ו, לשונו מובא לקמן), בית מאיר (סעי' ל"ט, "הברור כדפי' הב"ח ולא הט"ז").

3. נ"מ, חלוק בינוני יותר מכגריס - עי' לקמן.

ב. חלוק בינוני, יותר מכגריס ועוד.

1. מחמיר, טמאה: כמו עד בינוני.

(א) ט"ז (ס"ק כ"ט) – "דמה טעם יש לחלק בין קינחה ולא הרגישה דם למצאה כתם בלא קינחה דהא תרוייהו לאו דאורייתא דמן התורה אין האשה טמאה אפילו ראתה עד שתרגיש שיצא דם מבשרה כמ"ש ר"ס זה וכל שלא הרגישה וקינחה ולא ראתה על העד ואחר כך מצאה על העד הוה ע"ז דין כתם וטומאתו מדרבנן".

(ב) בית לחם יהודה (ס"ק כ"א).

(ג) תוה"ש (ס"ק ל"ח) – "ט"ז ודלא כב"ח".

(ד) מקור חיים (ס"ק קנ"ט, תפארת צבי ס"ק י"ד) – "ואינו בדוק כאן היינו שלקחתו מן השוק דלא היה מעולם בחזקת בדוק לה ולובשו. כן מפרש הט"ז בס"ק כ"ט וכן הסכימו האחרוני' כן מוכח מלשון הש"ך ס"ק מ"ו ודלא כב"ח".

(ה) חת"ס (נדה דף נח. ד"ה אבל) – "אבל לענין טומאה היא טהורה וחברתה טמאה. יל"ד לימא חברתה איני מאמינך שבדקת כראוי קודם שלבשת וגם איני מאמינך שבדקת החלוק כלל ולא מצאת בו כתם והו"ל חלוק שאינו בדוק שאינו מטמא משום כתם. ומזה ראייה למ"ש ט"ז סי' ק"ץ דכזה מיקרי בדוק כיון שאין מוצאתו בשוק. שוב מצאתי מ"ש בזה בפלתי ומ"מ המעיין יבחר".

2. מיקל, טהורה: כמו חזקת מלוכלך.

(א) ב"ח (ס"ק ל"ו) – "וי"ל דבעד בעינן כגריס ועוד לאפוקי מדם מאכולת דכיון דאינו בדוק לה כל כמה דליכא כגריס ועוד הוה לן לתלות בדם מאכולת קודם בדיקה דשכיחי טובא וכיון דנפק לה מדם מאכולת אימא דרגלים לדבר דמגופא אתא בשעה שבדקה וקינחה את עצמה בעד אבל בחלוק כיון שאינו בדוק ולא קינחה בו אפילו ביותר מכגריס תלינן דמעלמא אתא קודם שלבשתו וטהורה".

(ב) ש"ך (ס"ק מ"ו, ס"ק מ"ז) - כדאי' בתפארת ישראל (ס"ק כ"א. מהש"ך ס"ק מ"ז), מחה"ש (ס"ק מ"ו. מהש"ך ס"ק מ"ז), חו"ד (חי' ס"ק מ"ח), פרי דעה (ט"ז סוף ס"ק כ"ט, שפ"ל ס"ק מ"ו. מהש"ך ס"ק מ"ז), ערה"ש (סעי' ק"ז. "וש"ך סקמ"ו"), טהרת ישראל (ס"ק תמ"ו, ס"ק תמ"ח. מהש"ך ס"ק מ"ו), וששבה"ל (ט"ז ס"ק כ"ט ד"ה ולענין, ש"ך ס"ק מ"ו. מהש"ך ס"ק מ"ו). משא"כ המקור חיים (לשונו מובא לעיל).

(ג) תפארת ישראל (ס"ק כ' ד"ה ויהיה) – "וכן דעת הב"ח. דלא כט"ז ... ודברי ב"ח ברורים. ומעתה מצינו לאחיותינו בנות ישראל תקנה גדולה בעסקי כתמיהן, שרוב נשים אין בודקות חלוק וסדין טרם לבושה, רק לובשים כשבא מכובס, וא"כ כל כתמיהן אף בגריס טהור, דליכא כאן חלוק הבדוק כלל".

(ד) סד"ט (ס"ק ס"ז) – "מ"ש הט"ז ס"ק כ"ט כל דבריו אינן אלא דברי תימה ...".

(ה) תפארת למשה (על הט"ז ס"ק ל"ט).

(ו) עי' בית מאיר (סעי' ל"ט) – "המקיל כפשוטו הש"ע לא הפסיד".

(ז) רע"א (על הט"ז ס"ק כ"ט) – "כל דברי הט"ז הם תמוהים בזה דאיך אפשר לומר דכל שלקחתם ממקום מוצנע מקרי בדוק וטמא **הא הרשב"א מיקל אף בעד שבדקו בה אם לקחתו ממקום מוצנע ולא בדקתו מעולם דטהורה**. אף ביתר מכגריס. אלא העיקר כהב"ח דלא בדקתו מעולם מקרי אינו בדוק וטהור ביתר מכגריס ואף להרא"ש (סל"ו) דמחמיר היינו בעד שקנחה בה אבל לא בכתם ומכ"ש לדעת הרשב"א דגם בעד טהור ולזה הסכים בתפל"מ".

(ח) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ל"ח) – "אין האשה טמאה בכתם שנמצא בחלוקה אלא אם כן היה בדוק לה קודם שלבשתו כדין עד הבדוק שבארנו בסימן ל"ו דלא כט"ז (אחרונים) אבל אם אינו בדוק לה קודם שלבשתו ולבשתו בלא בדיקה אפילו נמצא בו כתם יותר מכגריס טהורה".

(ט) גר"ז (ס"ק ע"ו, סוף ס"ק ע"א) – "עיקר להקל בכתמים דלא כט"ז מאחר דהרשב"א מיקל אפילו בעד שאינו בדוק".

(י) מקור מים חיים (על סעי' ל"ט) – "ונעלם ממנו לשון הראב"ד שמפורש ואומר דעת הב"ח הנ"ל".

(יא) עצי לבונה (על סעי' ל"ט) – "כנ"ל ליישב כוונת הט"ז אבל לדינא הסכים הס"ס להב"ח והביא כן בשם הראב"ד לחלק בין עד שאינו בדוק לכתם הנמצא ... וכן בפלתי חולק על הט"ז כאן והסכים עם הב"ח להקל בכתמים בעד בינוני שהיה במקום המוצנע".

(יב) פרי דעה (טו"כ ס"ק כ"ט) – "ולענין הלכה עיין ס"ט שהשיג על הט"ז והסכים להב"ח ודבריו נכונים וראוי להורות כן ובפרט בכתמים דשומעין להקל ודו"ק וכן דעת הש"ך וכמו כנתבאר שם וכן פסק הכרו"פ בס"ק כ' והגאון מהרש"ז ס"ק ע"ו יע"ש".

(יג) ערה"ש (סעי' ק"ו, סעי' ק"ז) – "[ט"ז סק"ט] ודברים תמוהים הם ודחוקים מכמה פנים וכבר השיג עליו אחד מהגדולים [ס"ט סק"ט ע"ש שכתב שכל דבריו בסק"ט אינן אלא דברי תימה ע"ש] ... אבל אם לא היה בדוק לה כלל כגון שהחלוק היה מונח שלא במקום מוצנע או שזה קרוב שלקחתו מן השוק ולא בדקתהו אין בו כלל דין כתמים ואמרינן שזה כבר היה עליה כתם זה מאיזה סיבה ואפילו ביותר מכגריס טהור וכן הסכימו רוב הגדולים [ב"ח וש"ך סק"מ ו"ס"ט סק"ט ו"כרו"פ סק"כ].

(יד) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' ל"ו) – "דהעיקר לדינא הוא כסברת הב"ח שהסכימו עמו כל גדולי האחרונים, שיש לחלק בין עד שקנחה בו ובין החלוק".

(טו) טהרת ישראל (סעי' קע"א).

(טז) שבה"ל (ח"ה סי' ק"י אות ו', ששבה"ל ס"ק א', ט"ז ס"ק כ"ט ד"ה ותו ולענין) – "בעיקר דברי הט"ז **הסכימו כל האחרונים** לדעת הב"ח לחלק בין בדיקה בעד שאינו בדוק לכתם הנמצא דכתם הנמצא אפי' בעד בינוני טהור ביותר בכגריס".

(יז) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קמ"א) – "מצאה כתם על עד בינוני, מותרת".

(יח) בדה"ש (ס"ק שנ"ו, ציונים ס"ק תקמ"ו).

(יט) נטעי גבריא (פרק ע"ה סעי' ט"ו) – "ובגד שאינו בדוק טהור אפילו ביותר מכגריס, דלא גזרו עליה טומאת כתם".

(כ) פרי טהרה (סעי' י"ט).

3. **בזה"ו.**

(א) מחמיר, כמו עד בינוני.

(1) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קמ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ס"ד, אמנם ע"י משנת השלחן תשובה קמ"ו) – "בזמנינו סתם בתים בחזקת נקיים, ואף את הכביסה השאינה נקייה נותנים אותם במקום מסוים כארגז, לכן בזמנינו אין ליתן לעד המזדמן ולבגדים שעומדים לכביסה דין של עד מלוכלך אלא רק דין של עד בינוני".

(2) משמרת הטהרה (פרק ד' סעי' ט"ז) – "ומ"מ בגד שזרקוהו ע"ג הארץ לצורך כביסה ונתיאשו מנקיותו לגמרי ואח"כ בדקו בו, או בגדים שנזרקו על הארץ אף דמדינא משמע בפוסקים דהף כמלוכלך מ"מ **לדידן שהבתים נקיים שאינו מצוי דם בבית כלל**, אף באלו אין להקל אלא כדין עד בינוני שנתבאר לעיל, ורק בפחות מכגריס ועוד טהורה".

א. צ"ע, שחלוק בינוני יש דין כמו חלוק בחזקת מלוכלך. רק יש נ"מ בעד בינוני.

ב) מחמיר בדם טרי.

(1) שבה"ל (ח"ג סי' קי"ט אות ד', ששבה"ל ט"ז ס"ק כ"ט ד"ה אמנם, סיכום אות ב') – "בגדר בגד שאינו בדוק לענין כתמים, אף דהאמת דהסכמת האחרונים כב"ח וש"ך סי' ק"צ סל"ט ובט"ז שם ס"ק כ"ט דאם לא בדקה לפני הלבשה כבר נקרא אינו בדוק לענין כתמים, מ"מ בבא כזאת לפנינו והוא דם טרי דם גמור, אשר כל מבין יבחין מיד דהוא ודאי דם מגופה אלא שנמצא דרך כתם, והלב יודע שבזמן הזה מן הסתם בדירות הנוחות והנקיות אין כמעט מקום לתלות ע"כ מאד לבי נוקף להקל ביותר מכגריס כי מאד צ"ע אם הקילו רבותינו כה"ג, ובפרט לדעת היראים הנ"ל ובפרט אם הוא כתם גדול והוא דם טרי שע"כ היתה צריכה להבחין בזה כאשר לבשה הבגד ומדלא הבחינה ודאי מגופה דמבחוץ א"א לבא כפי מציאת הלבשה והבגד כהיום כידוע, ובכזה לא הקילו חז"ל, ומאן דמקיל בכזה בקלות ראוי לנזיפה".

(2) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' נ"ט).

4. מראי מקומות – חוו"ד (חי' ס"ק מ"ח), לחוו"ש (לחם ס"ק ק"כ), מלבושי טהרה (ס"ק ע"ד), לבושי עז (אות א' ד"ה והרע"א), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קי"א).

(א) פרדס רמונים (ס"ק כ"ט ד"ה הנה בארנו) – "הנה בארנו דברי הט"ז על הנכון בעזה"י. ולענין דינא, הנה המנחת יעקב הסכים להט"ז עי"ש. והוא ודאי דלשון הרשב"א ... וכן הוא ג"כ לשון הרמב"ן בהלכותיו פרק ד' דין כ"ט עי"ש. אמנם כיון דהב"ח והכרתי ופלתי והסדרי טהרה מקילין בזה, וס"ל דבעינן דווקא בדוק, ע"כ אם יש עוד איזה צד להקל, יש לסמוך בזה על המקילין בכתמים דרבנן".

ג. **מצאה כתם על חלוק שהיה מקודם אצל חברתה: האם צריך לברר ולשואלה אם היה בדוק.**

1. מחמיר.

(א) סד"ט (ס"ק ס"ז ד"ה והנה בב"י) – "והנה בב"י כתב בשם הרשב"א וז"ל, חלוק זה שדברו בו חכמים בכל מקום חלוק הבדוק הוא, אבל חלוק שאינו בדוק או שלקחתו חלוק מן השוק ואפי' יודעת ממי לקחתו אין חוששין לו משום כתמים, שאני אומר כבר

היה זה הכתם שהכתמים מדבריהם הולכין בהם להקל, עכ"ל. וכ"כ בס' עט"ז אפילו יודעת וכו' וא"צ לשואלו, וכך כ' הש"ך בס"ק מ', וכ"כ בס' לחם חמודות בפ' הרואה כתם סעיף י"ח בשם העט"ז אפי' יודעת ממי לקחתו וכו'. ולפי"ז י"ל דהיינו רבותא דבכתם הנמצא א"צ לשואלו אע"ג דיודעת ממי לקחתו, משא"כ בנמצא ע"י בדיקה דוקא באינה יודעת ממי לקחתו. אך באמת הוא ט"ס בב"י, שהרי בתה"א ובתה"ק כ' להדיא ואינה יודעת ממי לקחתו לשואל ממנו וכו', וכן הוא בס' בעה"נ להראב"ד ז"ל ... וכן נ"ל שהוא ט"ס בב"י ובמקום ואפי' יודעת צ"ל אינה יודעת, והעט"ז והש"ך נמשכו אחר נוסחא מוטע' שהיה לפנייהם בב"י. וכן נראה דאם אפשר לשואלו ודאי דצריך לשואלו דאין סומכין על חזקה היכא דאפשר לברורי אפי' במילי דרבנן, וכדאמרינן במס' פסחים דף ד' גבי בדיקת חמץ דאי איתא במתא צריך לשואלו ולא סמכין אחזקת בדוק, וכן פסקו הפוסקים וכמבואר בש"ע א"ח סי' תל"ז.

2. מיקל.

(א) לבוש (סעי' ל"ט) – "אינה צריכה לשואל אותה שלקחתו ממנה אם היה בו דם או לא, אלא מסתמא היא טהורה שאני אומר כבר היה כתם זה בחלוק זה, כמו שכבר ידעת שהכתמים מדבריהם והולכין בהן להקל".

(ב) דברי חמודות (נדה פרק ח' אות י"ח) – "וכ"כ רמ"י".

(ג) עי' ש"ך (ס"ק מ"ו) – "טהורה. אפי' יודעה ממי לקחתו כיון שלא היה בדוק אני אומר כתם זה כבר היה שהכתמים מדבריהם והולכים בהם להקל".

(ד) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק מ"ו) – "ולפי"ז י"ל דהרשב"א שכתב כאן דאינה יודעת ממי לקחתו כו', דמשמע דאם יודעת ממי לקחתו צריכה למישייליה, אזיל לטעמו דס"ל כן גם גבי ספק ספיקא, דהיכא דאפשר לברר לא סמכין על הספק ספיקא, וכמבואר לעיל סי' ק"י בש"ך ס"ק ס"ו עי"ש, וא"כ הוא הדין כאן בספק דרבנן. אולם הרא"ש דס"ל דאין צריך לברר בספק ספיקא וכנ"ל, הוא הדין דאין צריך לברר כאן בספק דרבנן. ובזה נתברר לנו ג"כ דעת הטור כאן, שהעתיק כל לשון הרשב"א בקצר, רק תיבות אלו דאינה יודעת ממי לקחתו השמיט הטור עי"ש, ולא במקרה היתה השמטה זו כי אם בכונה עצומה, דאזיל בשיטת הרא"ש אביו דאין צריך לשואל בספק ספיקא, והוא הדין בספק דרבנן וכנ"ל ... עכ"פ היוצא מדברינו, דהגם דבדברי הרשב"א י"ל דצדקו דברי הסדרי טהרה, דט"ס נפל בב"י, וכמו שנראה מדבריו בתורת הבית הארוך והקצר, וכנ"ל. אולם לדינא י"ל דצדקו דברי הלבוש והלחם חמודות והש"ך, דאפילו יודעת ממי לקחתו, אינה מחוייבת לחזור אחר המוכר לשואל ממנו, וכנ"ל".

(1) לכאורה יש לחלק בין אפשר לברורי בקל, לכו"ע צריך לברר. ובין אפשר לברורי בטירחא, שיש מחלוקת הרמ"א והש"ך, כדאי' בפוסקים - עי' סי' ק"י כללי ספ"ס ס"ק ל"ה, לשיטות ומראי מקומות.

(ה) ערה"ש (סעי' ק"ד) – "ולכן נ"ל דעיקר הגירסא הוא כמו שהביא רבינו הב"י בספרו הגדול דאפילו יודעת ממי לקחתו אין חוששין לו ולזה א"ש הטעם דבכתמים שומעים להקל כלומר אף ע"ג דבכל הדברים כל היכי דאיכא לברורי מבררין מ"מ בכתמים אינו כן ויש מן הגדולים שכתבו דנוסחא מוטעת נודמנה לו לרבינו הב"י בתורת הבית וצריך לגרוס ואינה יודעת ממי לקחתו דאלו בידועת צריכה לשואל ממנה כמו בחמץ בבית שהיא בחזקת בדוקה דאם הבעה"ב בביתו צריך לשואל ממנו [ס"ט סקס"ז] ולדעתי הוה להיפוך דא"כ למה צ"ל מפני קולת כתמים אלא וודאי כמ"ש דזהו עיקר הרבותא שא"צ לישאל מהמוכרת וכן נ"ל עיקר לדינא [וכן משמע מהש"ך סקמ"ו]".

3. מראי מקומות – פרי דעה (שפ"ל ס"ק מ"ו), ששבה"ל (ש"ך ס"ק מ"ו), בדה"ש (ס"ק שנ"ט), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק פ"ח).

פא] אשה ראשונה נאמנת לענין השניה - סעיף מ'.

נדה (סוף דף נח.) – "תניא אידך: בדקה חלוקה והשאלתו לחברתה, היא טהורה, וחבירתה תולה בה. אמר רב ששת: ולענין דינא תנן, אבל לענין טומאה היא טהורה וחבירתה טמאה".

א. בדיקת חברתה, נאמנת לטמא לה [משא"כ לממון] – נדה (סוף דף נח., לשונו מובא לעיל), רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ד', "האשה שלבשה חלוקה בדוק וכשפשטתו בדקה עצמה וחלוקה ומצאה טהור והשאלתו לחברתה ונמצא כתם בחלוק הראשונה טהורה והשניה טמאה. דבדיקת חברתה כבדיקת עצמה דכחלוק הבדוק הוא לה"), טור (סעי' מ'), מחבר (סעי' מ'), פוסקים.

ב. למה צריך בדיקה ראשונה.

1. אם בדקה בראשונה, צריך בדיקה שנית, ואם לא בדקה כשפשטתו שתיהן טמאות.

(א) ב"ח (ס"ק ל"ז) – "לדיוקא איצטריך דדוקא כשבדקה פעם שנית כשפשטתו התם הוא דהראשונה טהורה והשנייה טמאה, אבל אם לא בדקה כשפשטתו, אף על פי שבדקה אותו כשלבשתו ופשטתו והשאלתו לחברתה ומצאה בו כתם שתיהן טמאות".

(ב) תוה"ש (ס"ק ל"ח*) – "דוקא נקט בדקתו להראות דדוקא כשבדקתו פעם שנית כשפשטתו טהורה".

2. כדי ללמד שהבדיקה שניה היה בכונה.

(א) ט"ז (ס"ק ל') – "כתב הרשב"א והטור אחריו שבדקה תחילה שנמצא שהבדיקה שאחר ההפשטה היא בכונה מכוונת".

(ב) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ל' ד"ה וראיתי) – "וראיתי בסדרי טהרה, שכתב על דינו של הט"ז הנ"ל, שאינו מוכרח, עי"ש. ולדעתי הוא מוכרח מן הש"ס, דפריך אדין זה דאמרינן דהראשונה טהורה, מאי שנא מב' נשים שנתעסקו בציפור כו', וכבר נתקשה הסדרי טהרה בזה, דמאי קושיא, דלמא איירי שלא היה החלוק בדוק מתחילה קודם שלבשתו הראשונה, וע"כ הראשונה טהורה, והשניה טמאה שהרי בדקתו הראשונה בעת שפשטתו, עי"ש נדחק ליישב זה. אמנם לדברי הט"ז א"ש בפשיטות, דאם לא היה בדוק מתחילה גם השניה טהורה, ואינו מועיל מה שבדקתו הראשונה בעת שפשטה אותו לעשותו חלוק בדוק, כיון שלא היתה צריכה לבדוק, וכנ"ל ... וכעין סברת זו כתב מוהר"ם לובלין ריש נדה, לענין מפקידה לפקידה עי"ש, והביאו במשנה למלך בפרק ג' מהלכות משכב ומושב, עי"ש".

(1) לחולקים - עי' לקמן.

3. אפילו בדקה ראשונה, טהורה.
 (א) ש"ך (ס"ק מ"ז, נקוה"כ על הט"ז ס"ק ל') – "פירוש שבדקה אותו בתחל' ואח"כ לבשתו ואח"כ פשטתו ומצאו טהור והשאלתה לחברתה".
 (ב) גר"ז (ס"ק ע"ז) – "פירוש שבדקה בתחלה ואחר כך לבשתו ואחר כך פשטתו ובדקתו ומצאתו טהור והשאלתו לחברתה. אבל בלא בדקה חלוקה אלא כשפשטתו לא אצטריך לאשמעינן דהראשונה טהורה משום שמצאתו טהור כשפשטתו הא בלאו הכי טהורה כיון שלא בדקתו קודם שלבשתו כדלעיל סעיף ל"ט (ש"ך)".
 (ג) ערה"ש (סעי' ק"ט) – "קמ"ל דדווקא שהיה חלוק בדוק מקודם הלבישה דאל"כ אף אם מצאה כתם טהורה כדין חלוק שאינו בדוק כמ"ש וזהו כוונת הטור שכתב ואם בדקה חלוקה ולבשתו ופשטתו ומצאה טהור והשאלה וכו' דטרחו רבים למה לו הבדיקה שקודם הלבישה אך זהו כוונתו כי היכי דליהוי חלוק בדוק [וזהו כוונת הש"ך בסקמ"ז ולחנם טרחו מפרשי הטור בזה]".
 (ד) בדה"ש (ס"ק ש"ס).
 4. חו"ד (חי' ס"ק נ"ד, בי' ס"ק כ"ח) – "דאע"ג בדקה קודם הלבישה דאז איכא תרתי דסתרי כיון דהיא חייבת בכיבוס וע"כ דנין שהכתם ממנה אחר הלבישה בדקתו מקודם ואם נטהר הוי תרתי דסתרי ואפ"ה מטהרין".
 (א) מראי מקומות – שבה"ל (ח"ה סי' ק"י אות א', ששבה"ל סוף סעי' מ', ו"לא זכיתי לעמוד על ד"ק של החו"ד דהפוסקים הרמב"ם והשו"ע עצמם לא הביאו כלל דין זה דלענין כבוס הראשונה חייבת, וכבר עמדו בזה ועיין בלחם ושמלה דעתו דלהלכה לא קיי"ל כן. ובאמת אין הראשונה חייבת בדמי כבוס, וגם דלו דקיי"ל כן מכ"מ עדיין רבותא גדולה היא דהא כיון דהשניה טמאה ולא הראשונה א"כ מחזקינן בודאי שהכתם נולד אצל השניה, וא"כ כשאתה מחייב את הראשונה בכבוס משום די"ל דהיה כבר אפילו לפני לבישה הראשונה ג"כ רבותא גדולה אע"פ שאינו סתירה בענין טהרת הנשים עצמן".
 5. מראי מקומות – דרישה (ס"ק י"ט, "נראה לי להגיה שלבשתו, והכי קאמר, בדקה חלוקה אחר שלבשתו ... ובתורת הבית הקצר כתב ... משצע בהדיא שבדקה את החלוק קודם לבישה וצ"ע").

ג. פשטה חלוקה ומצאה טהור ולא בדקה שוב קודם לבישתה, והשאלה לחברתה ולבשה ומצאה בו כתם.

1. מיקל, אין חברתה טמאה.
 (א) ט"ז (ס"ק ל') - לשונו מובא לעיל.
 (ב) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ל' ד"ה וראיתי) - לשונו מובא לעיל.
2. מחמיר, שחברתה טמאה.
 (א) סד"ט (ס"ק ס"ח ד"ה ומעתה) – "אין דינו זה מוכרח".
 (ב) סד"ט (ס"ק צ"ב) – "ועיקר בזה כל שאמרה שעשתה זה לאיזה כוונה ודאי דבכה"ג ליכא למימר מלתא דלא רמי' וכו'".
 (ג) חו"ד (בי' ס"ק כ"ח).
 (ד) צמח צדק (פסקי דינים סעי' מ') – "ונראה להלכה דאין לחלק בכך".
 (ה) פרי דעה (טורי כסף ס"ק ל') – "פשיטא דלא קימ"ל כהט"ז כאן ... וכן עיקר".
 (ו) בדה"ש (ס"ק ש"א) – "ונראה להחמיר".
 (ז) טהרת הבית (סי' ח' הע' ל"א ד"ה הסדרי) – "שאף הט"ז לא כתב אלא כשהבדיקה היתה דרך העברה בעלמא, ולא נחתה לבדיקה כראוי, הא לאו הכי אף על פי שאין לה נפקא מינה בבדיקה זו, מודה הט"ז שחברה טמאה".
 3. אינה נאמנת.
 (א) עי' מהר"ם שיק (יו"ד סי' קפ"ג אות ג' ד"ה מיהו).
 4. מראי מקומות – שבה"ל (ח"ה סי' ק"י סוף אות א'), לבושי עז (תמצית אות ד', אות ה'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קכ"א).
 (א) פחד יצחק (ערך כתם אשה, ק"ח-א) – "בדקה עצמה איזה ימים קודם שהתחילה לספור ז' נקיים ומצאה עצמה טהורה ... שמא לא בדקה שפיר ע"כ דברי חמיו והוא משיג".

ד. בדקה האשה ראשונה ומצאה טהורה.

1. רק השניה טמאה [כאן נמצא כאן היה] – פרישה (ס"ק נ"ז, "דהאי ומצאה טהור קאי אאשה ... וקא משמע לן דתליא הכתם בשנייה ... דאף אם השנייה גם כן בדקה נפשה ומצאה עצמה טהור אפילו הכי תולין בשנייה ... דכאן נמצא כאן היה"), סד"ט (ס"ק ס"ח ד"ה ולענ"ד, "דהא לא מצינו בכלולה מכילתין דאשה צריכה בדיקת חלוקה אפילו לטהרות אלא בדיקת עצמה"), לחו"ש (לחם ס"ק קל"א), צמח צדק (פסקי דינים סעי' מ').
 (א) אם צריך בדיקה מיד.
 (1) רק אם בדקה תיכף – חכ"א (כלל קי"ג סעי' מ"ב, לשונו מובא לקמן).
 (2) מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק תקנ"ז, "ובחכ"א ... ולענ"ד לא משמע כן בסד"ט עיי"ש וצ"ע").
 (ב) מה הדין אם השניה ג"כ בדקה עצמה ומצאה טהורה.
 (1) עדיין רק השניה טמאה – פרישה (ס"ק נ"ז, לשונו מובא לעיל).
 (2) שתיהם טמאות – צמח צדק (פסקי דינים סוף סעי' מ').
2. שתיהם טמאות – ט"ז (ס"ק ל'), "ובפרישה ... ודברים תמוהים כתב דכבר פשוט בכל סימן זה דאם שניהם שוים לא אמרינן כאן נמצא כאן היה"), ש"ך (ס"ק מ'), "מ"ש בפרישה ... אינו מכוון ובכה"ג דשתיהן שוות שתיהן טמאות ולא אמרי' הכא כאן נמצא כאן הי' כדמשמע בש"ס (ד' ס' ע"א) גבי מהו דתימא ההיא דאשתכח כתם תקלקל אידך לא קמ"ל והכי משמע מהפוסקים והט"ו לקמן סמ"ג גבי שתיהן טמאות שאפילו נמצא הכתם בשניה הראשונה טמאה ולא אמרינן כאן נמצא כאן היה, נ"ל"), ערה"ש (סעי' ק"ט), מלבושי טהרה (סעי' ע"ז, ס"ק פ"ט, "והעיקר כהמחמירין").

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק קפ"ב), לבושי עז (תמצית אות ג'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קי"ב).
 (א) חכ"א (כלל קי"ג סעי' מ"ב) – "אם בדקה הראשונה את עצמה ומצאה טהורה ולא בדקה החלוק והשאיילה לחברתה אם בדקה עצמה תיכף בשעת פשיטה הראשונה טהורה כיון שהוחזקה בטהרה על ידי הבדיקה אבל השניה אף על פי שבדקה את עצמה קודם לבישה ונמצאת טהורה טמאה שאני אומר עם סילוק ידיה ראתה (דרישה וכן כתב הסדרי טהרה ס"ק ס"ח) אבל דעת הב"ח וש"ך בס"ק מ"ז דאם לא בדקה החלוק פעם שניה כשפשטה אף על גב דבדקה עצמה ומצאה טהורה שתייהן טמאות דמאי חזית דמקלקלת להך תקלקל לאידך".
 (ב) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ט"ו) – "דגדולי אחרונים חולקים על זה היינו הב"ח וש"ך וט"ו. ופסקו לחומרא דבנדון זה שניהם טמאות מי ייקל כנגדם. ומ"מ אי איכא למצוא קצת הוכחה לטובת הראשונה ודאי ראוי להצטרף ולטהר הראשונה".
 (ג) שבה"ל (ח"ה סי' ק"י אות א'), ששבה"ל בט"ז ד"ה בכוונה) – "ובעניוטי כשהראשונה לבושה רק זמן קצר מאד ובפרט רק ביום והשניה לבשה זמן ארוך יותר ובפרט בלילה דרגלים לדבר יותר, הראשונה טהורה".

פב תולין הקלקול במקולקלת - סעיף מ"א.

א. משנה (גדה סוף דף נט:) – "השאיילה חלוקה לנכרית או לנדה הרי זו תולה בה".
 1. גמרא (גדה סוף דף נט: - דף ס.) – "אמר רב: בנכרית הרואה. ממאי דומיא דנדה, מה נדה דקחזיא, אף נכרית דקא חזיא".

ב. נדה, ושניה בתוך ז' ימי ספירתה.

1. מסופק.
 (א) תוס' (גדה ריש דף ס.) – "מספקא ליה להר"י אם טמא קל כגון סופרת מקצת או הכל ולא טבלה תולה בלא ספרה כלל בין בנדה בין בטמא מת ושביילי דשמעתין לא איירי אלא בטהור וטמא".
 (1) אמנם עי' חוו"ד (בי' ס"ק ל"א, לשונו מובא לקמן).
 (ב) תפארת למשה (על ש"ך ס"ק נ"א, "וצ"ע לדינא").
 2. תולה בנדה.
 (א) עי' הרשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ד') – "שהיא תולה אפילו בעצמה כיצד הרי שלבשה חלוק כשהיא נדה ולא בדקתו עכשיו ולבשתו בימי טהרתה או בספירת הנקיים שלה הרי זה תולה בנדתה".
 (ב) מחבר (סעי' מ"א) – "והשאיילתו לישראלית נדה ... שתולה בהן, ואפילו היא בספירת שבעה נקיים".
 (ג) משנה למלך (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ט ד"ה ודע שהתוס') – "ודע דבהא דנסתפקו התוס' קי"ל כהרשב"א חזא דכתמים דרבנן ואזלינן בתר המיקל ותו דלא שבקינן ודאי של הרשב"א משום ספיקן של התוספות ומש"ה מרן ז"ל לא הביא דברי התוספות הללו".
 (ד) חוו"ד (בי' ס"ק ל"א) – "טהורה גמורה תולה בסופרת ז', אבל סופרת ז' בסופרת ו' מספקא להו לתוספות בנדה דף ס' [ע"א] בד"ה תולה בשומרת יום אם תולה בה".
 (ה) מלבושי טהרה (סעי' ע"ח).
 (ו) פוסקים.
 3. מראי מקומות.
 (א) ערוך לנר (גדה דף ס. בתד"ה תולה) – "אין ראי' לענ"ד מהרשב"א ממה שתולה בעצמה ששם אי אפשר לבא לידי כך שיהיו תרי סברות סתרי אהדדי".

ג. יום א' לספירה, ויום ז' לספירה.

1. מחמיר.
 (א) משנה למלך (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ט ד"ה ודע שהתוס') – "אם כולן התחילו לספור שבעה נקיים כולן טמאות וסותרות כל מה שספרו ואין לחלק בין אם האשה סתרה יותר ממה שסותרת חבירתה וזה פשוט".
 (ב) גר"ז (ס"ק פ"ב) – "ז' נקיים. שעדיין היא בטומאתה עד שתספור ותטבול אפילו הכי תולה בנדה שלא התחילה לספור עדיין אף על פי שהיא טמאה כמותה כיון דלא מקלקלה לה מידי אבל אם התחילה לספור אף על פי שזו ספרה יום אחד וזו ספרה ימים רבים אינה תולה בה (משנה למלך)".
 (ג) בדה"ש (ס"ק שצ"ב).

ד. ישראלית נדה, קטנה.

1. דוקא אם הגיע זמנה לראות.
 (א) משנה למלך (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ט ד"ה ומה שהקשה) – "לקטנה שלא הגיע זמנה לראות נ"ל דלא מהני".
 (ב) עי' חוו"ד (חי' ס"ק נ').
 2. תולה בה.
 (א) סד"ט (סוף ס"ק ע') – "אבל קטנה ומעוברת ומניקה שראו עכשיו כל זמן שלא עבר עליהן כל ימי טהרתן ימים שלמים חברתה תולה בה לפי דאף ע"ג שהן בחזקת מסולקת בדמים מ"מ השתא הם בחזקת מעין פתוח".
 3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק שס"ו).

ה. נדה ישראלית שהיא מסולקת דמים.

1. מחמיר, אינה תולה.
 - (א) משנה למלך (פרק ט' הל' כ"ט ד"ה ומה שהקשה) – "לא אמרינן דתולין בנדה אלא בשכולם שוות לראייה אבל אם היתה הנדה מעוברת או זקנה או מניקה אפשר דלא נתלה בהם".
 - (ב) תו"ד (חי' ס"ק נ', בי' ס"ק ל"א) – "ואם הנדה והנכרית הן מעוברות או מניקות אינה תולה בהן".
2. מיקל, תולה.
 - (א) סד"ט (ס"ק ע') – "מל"מ ... דאפילו היכא שאין שתיהן שוות מ"מ תולה בנדה אפילו היא מעוברת או מניקה דבחזקת מסולקת דמים הם מ"מ כיון דהשתא ודאי חזיה א"כ הוא בחזקת מעין פתוח".
 - (ב) רע"א (ח"א סי' נ"ו) – "דד' נשים מסולקים יותר מבשלא בשעת ווסתה ואתי שפיר ההיא דלקמן דף ס' דתולה מעוברת באינה מעוברת דמשמע שם אם האינה מעוברת יש לה ווסת והוא שלא בשעת ווסתה דתולה בה".
 - (ג) תו"א (יו"ד סי' פ"ט ס"ק ו') – "ובמל"מ נסתפק אי תולין בנדה מעוברת ומניקה והדברים ק"ו אם תולין בימי טוהר שלה כש"כ שתולין במניקה נדה, שכבר ראתה".
 - (ד) בדה"ש (ס"ק שס"ו, סעי' מ"א בי' ד"ה נדה [עמ' ר"ב]) – "שיש להקל".
 - (ה) טהרת הבית (סי' ח' הע' ל"ב ד"ה והנה) – "וכן עיקר".
3. מראי מקומות – נחלת אבות (סי' י"ב), לחוש"ש (לחם סוף ס"ק קל"ו, שמלה ס"ק מ"ד), צמח צדק (פסקי דינים, סעי' מ"א), בדה"ש (סעי' מ"ב בי' ד"ה אם, עמ' ר"ו), לבושי עז (תמצית אות ד').

ו. עכו"ם שהיא מסולקת דמים.

1. מחמיר, אינה תולה – תו"ד (חי' ס"ק נ', "ואם הנדה והנכרית הן מעוברות או מניקות אינה תולה בהן"), לחוש"ש (לחם ס"ק קל"ו).
- ז. עכו"ם שלא הגיע זמנה לראות.
 1. מחמיר, אא"כ ראתה – רב (נדה דף ס., לשונו מובא לעיל).
 - (א) ראתה, אבל בעידן שאלה אינה רואה.
 - 1) מיקל, תולין בה – עי' רש"י (נדה ריש דף ס.), ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ג'), "השאילה חלוקה לנכרית או לנדה הרי זו תולה בה. ומפרשין בגמ' לנכרית הרואה, פי' שכבר הגיע זמנה לראות וראתה ואע"פ שאינה נדה באותה שעה דאם כן היינו נדה, אלא שכבר ראתה. ולפי שאינה בודקת את עצמה ואינה יודעת יום שהיא רואה בו ויום שהיא פוסקת בו הילכך תולה בה", רשב"א (נדה סוף דף נט.; תוה"ב הארוך בית ז' שער ד' כ"ב), רא"ש (נדה פרק ט' סי' ב'), טור (סעי' מ"א).
 - א. פוסקים – מחבר (סעי' מ"א), ב"ח (ס"ק ל"ח), פוסקים.
 - 2) מחמיר, אינה תולין בה – רמב"ם (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ט. לפי הב"י והב"ח, משא"כ המ"מ).
 - (ב) ראתה כבר ג' פעמים, תולה בה [כמו סעי' ב'] – עי' לבוש (סוף סעי' מ"א), "ובנכרית שלא ראתה מעולם אף על פי שהגיע זמנה לראות או שלא הגיע זמנה לראות וראתה פעם או שתיים, אינה תולה בה כלום שהרי אין דמים מצויין בה", בדה"ש (ס"ק ש"ע).

ח. ימי וסת.

1. אינה תולה, כיון שרק שמא תראה.
 - (א) משנה למלך (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ט בסוף) – "ודע דע"כ לא אמרינן דתולין בטמאה אלא בטמאה מחמת שראתה אבל אם לא ראתה אלא שהיא טמאה משום שמא תראה כגון עונה אחת סמוך לוסתה דקי"ל דאסורה לבעלה ואיכא מ"ד דאיסור זה הוא מן התורה וכמ"ש מרן הב"י ר"ס קפ"ד מ"מ אם לבשה חלוק זה באותה עונה אינה תולה בה כיון דאין איסורה על מה שעבר אלא משום חששא דלעתיד וזה פשוט".
 - (ב) לחוש"ש (לחם ס"ק קל"ד).
 - (ג) בדה"ש (ס"ק שע"ג, עי' ציונים ס"ק תקע"ד) – "וצע"ק שכנראה שהדבר מפורש בט"ז וש"ך בסעיף נ"ב בשם הב"י עי"ש ואולי הו"מ לדחוקי דמיירי ...".

ט. רואה דם מחמת תשמיש.

1. אינה תולה, כיון שרק שמא תראה – בדה"ש (ס"ק שע"ג).
- י. לבשתו קודם התליה, וגם אחר התליה.
 1. מיקל – מאירי (נדה דף נט.; "שאם בדקה חלוקה ולבשתו ואח"כ הפשיטתו והשאלתו לנכרית או לנדה והחזירוהו ולא בדקה ואח"כ לבשתו היא בלא בדיקה ונמצא עליו כתם תולה בה"), בדה"ש (ס"ק שע"ה).
 2. מחמיר – עצי לבונה (על סעי' מ"א).

יא. מראי מקומות.

1. תו"ד (סי' קי"א בי' סוף ס"ק ג') – "דשם אין תולין רק במעין פתוח ... ואין לדמות שום דבר לשם".
- (א) אמרי בינה (תערובות סי' כ"ז ד"ה ובה"ד) – "ובה"ד ... ודבריו תמוהין".

פג. האם גילו למפרע לתולה בה.

א. פירסה נידה אחר שפשטתו, האם תולה בה.

1. מחמיר: אינה תולה, שהולכין לפי שעת המאורע.

(א) משנה למלך (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ט ד"ה תו) – "גבי ראייה מי איכא מ"ד שאם ראתה אח"כ שתולה בה הא ודאי דאינו תולה בנדה או בזבה אלא בנודע שהיתה נדה או זבה בשעת שאלה וא"כ כ"ש גבי כתם וי"ל דרבנן אשמעינן גבי כתם דאע"ג דחלוק זה שנמצא בו הכתם עכשיו כבר לבשה אותו קודם שאלת החלוק אלא שלא בדקה אותו ואח"כ חזרה ולבשה אותו החלוק לאחר שנולד הספק דסד"א דניתלי דכתם זה כבר היה מקודם שאלת החלוק וא"כ בשעת השאלה כבר היתה טמאה ונתלה בה קמ"ל דלא כיון שלא נודע טומאתה עד אחר שנולד הספק בשתייהן".

(ב) לחו"ש (לחם ס"ק קל"ח).

(ג) טהרת הבית (סי' ה' הע' ל"א).

(ד) בדה"ש (ס"ק שע"ז) – "אין תולין בה".

ע'י בדה"ש (ציונים ס"ק תרע"ח) – "ואף שדעת המי נדה (לשונו מובא לקמן) נראה להקל בזה ... מכל מקום לדינא נראה להחמיר בזה".

ב. נודע הספק אחר שפירסה נידה, האם תולה בה.

1. מחמיר.

(א) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' ל') – "שאלה. כלה וחמותה היו שוים בקומה ובעובי, טבלו שתיהן בליל שני בשבת יתרו, ולבשו שניהם מכנסיים חדשים, ופשטו אותם בערב שבת יתרו, ואחר שבת נתנו כל הכלים שלהם לכובסת לכבס, וראתה המכבסת דם האוסר באחת המכנסיים, אך לא נודע של מי אם של החמות אי של הכלה, כי הם שוים במידה, וגם שוים בגוון שלהם, ושניהם היו חדשים, לכך לא נודע של מי מהם המכנסיים של הדם, והמכבסת ראתה זו ביום שלישי, אך החמות פרסה נדה שראתה דם ביום ראשון קודם הכבוס ונטמאה, ולכך עמד השואל ושאל, אם נאסור את שניהם, כיון דלא ידעינן של מי זאת, או אם תשאיר החמות בטומאתה, כיון דכבר פרסה נדה ביום ראשון ונתיר לכלתה. יורינו המורה ושכמ"ה. תשובה. נראה פשוט דאין לתלות הכתם בחמות משום דפרסה נדה ביום ראשון ונטמאה, כי זה המכנסיים שנמצא בו הדם פשטה אותו בערב שבת קודם יום ראשון, ואותו היום הייתה בחזקת טהורה, ואין תולין הקלקלה במקולקל שיתחדש אח"כ, וכמבואר בש"ע יו"ד סי' קי"א סעיף ו', שתי קדרות של היתר ונפל איסור לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפל, ואח"כ נפל איסור לתוך אחת מהן וידוע לאיזו נפל שתייהן אסורות ע"כ. וכתב הש"ך ז"ל שתייהן אסורות שאין אומרים למקום שנפל איסור האחרון נפל גם הראשון, אלא דינו כמו נפל איסור, ואינו ידוע להיכן נפל, וכאשר נתבאר בסעיף ה' ע"ש".

(ב) יד יהודה (סי' קי"א הארוך ס"ק י"ז, הקצר ס"ק כ"ב, [גבי ב' קדירות]).

(ג) בדה"ש (סי' קי"א ס"ק מ"א, [גבי ב' קדירות]).

2. מיקל, תולה בה.

(א) ערה"ש (סי' קי"א סעי' י"ג, [גבי ב' קדירות]) – "ונראה דדוקא כשנודע הנפילה הקודמת קודם הנפילה השניה".
(ב) ערה"ש (סי' ר"א סעי' ר"י, [גבי ב' מקוואות]) – "ונראה דדוקא כשנודע הנפילה הראשונה קודם הנפילה השנייה דכבר נחזקו שניהם בפסול אבל כשלא נודע הראשונה עד אחרי נפילת השנייה תלינן כיון שנודעו שניהם כאחד וכה"ג בארנו לעיל סי' קי"א סעי' י"ג ע"ש".

(ב) אמרי בינה (בב"ח סי' כ"ז ד"ה הא).

3. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' קי"א ס"ק ס"ו).

(א) פמ"ג (סי' קי"א שפ"ד ס"ק ט"ו ד"ה שתייהן, [גבי ב' קדירות]) – "ויש לעיין ב' קדירות בערב פסח קודם זמן איסורו ונפל נוקשה וא"י להיכן למ"ד נוקשה דרבנן ואחר כך נפל חמץ גמור וכדומה וידוע להיכן נפל דהשתא לאחר זמן איסורו תולין דמה חזית לא שייך הכא והוחזק לא שייך דקודם זמנו עדיין כולו היתר וכן בלא נודע נפילה הראשונה עד לאחר נפילה שניה צ"ע".

(ב) שמן רוקח (ח"א סי' ל"ז - סי' ל"ט [גבי ב' קדירות]), הו"ד בפת"ת (סי' קי"א ס"ק ב', [גבי ב' קדירות]) – "עייין בשו"ת שמן רוקח ... אך אם לא נודע הספק הראשון עד אחר שנולד השני יש להתיישב בדבר ובהפ"מ יש להקל ע"ש. עוד כתב דאם לא נודע הספק הא' מהקדרות הנ"ל עד שנודע השני אז י"ל קצת דאף הא' מהראשונים אשר אין בה ספק בפעם שניה מותרת אך לא מלאו לבו להתיר בזה ע"ש טעמו".

ג. נודע הספק רק אחר שטבלה המקולקלת.

1. מחמיר, אא"כ מעיינה פתוח.

(א) מי נדה (סעי' מ"ב) – "ונראה לי דיש חילוק, אם האשה השאילה לאשה בתוך ז' נקיים שכבר שלמו שבעה ימים הראשונים של נדותה וכבר מעיינה סתום, רק שתולה בה מטעם שתולין הקלקלה במקולקל, על כרחך בעינן שיהיה נמצא הכתם כשהיא עדיין בתוך ימי ספירתה שאז היא מקולקלת. אבל כשהשאלתו לנדה בתוך ז' ימים הראשונים של נדותה שאז מעיינה פתוח ועלולה לראות דם, על כרחך אף בשעה שנמצא הכתם אף השניה כבר טהורה, מ"מ תולה בה, נהי דאין מקולקלת, מ"מ אצלה שכיח הדם לראות שמעיינה פתוח ובעלת החלוק אינה שכיח, על כן תולין במצוי בין להקל בין להחמיר".

2. מיקל [הולכין לפי שעת המאורע].

(א) לחו"ש (שמלה ס"ק מ"ב) – "בספר מי נדה ... מדברי המשנה למלך ... לא נראה כן אלא דהכל תלוי בשעת לבישת החלוק".

(ב) בדה"ש (בי' ד"ה והשאלתו, עמ' ר"א) – "יש לתלות בנדה שכבר טבלה כיון שבשעת המאורע היתה מקולקלת".

(1) וכן נראה מסעי' נ"א, שבדקה עצמה בשיעור וסת מועיל, משום תולה הקלקול במקולקלת – חו"ד (בי' ס"ק ל"ו), חת"ס (נדה

ריש דף ס:), לחו"ש (שמלה ס"ק נ"ט), בדה"ש (ס"ק תע"ב), פרדס שמחה (ס"ק קל"ט).

3. מראי מקומות – הגר"ח (אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ט אות ט"ז, הע' ס"ו).

ד. מראי מקומות – הגר"ח פ"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ט אות י"ז), לבושי עז (סעי' מ"ב תמצית אות י"ב).

[פד] תליה בבתולה, ובדם טוהר - סעיף מ"ב.

נדה (דף ס.) – "ושוין שתולה בשומרת יום כנגד יום בראשון שלה, וביושבת על דם טוהר, ובבתולה שדמיה טהורין".

א. דם בתולים: בזה"ז.

1. ראשונים.

(א) תולין.

1) ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ג') – "ונראה לי דאע"ג דהאידינא ליכא דם טוהר לא בבתולה ולא ביולדת, נהי דלגבי נפשה אחמירו בה מספיקא אבל לאצולי חברתה מספק כתמים שלא יהו שתיהן מקולקלות, אדינייהו מוקמינן להו וחברתה תולה בה והיא מקולקלת וחברתה מתוקנת".

2) רמב"ן (הל' נדה פרק ד' הל' ל"א) – "אע"פ שעכשיו החמירו בהן הרי זו תולה בה מפני ששירפה מצוי".

3) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ד') – "ואפילו בזמן הזה שאין נותנין לבתולה אלא בעולת מצוה בלבד לפי שדמן מצוי ולפיכך תולין בהן".

4) טור (סעי' מ"ב).

(ב) שתיהן טמאות.

1) הר"ז (השגות על הראב"ד סי' ג' אות ג***) – "גם החומר שהחמיר ביושבת על דם טהור ובבתולה שדמיה טהורין לומר שהיא מקולקלת בכמה חומר גדול הוא. לא דיה שאין מוכיחין הדמים, אלא שנגלגל עליה את הכתמים. ולא ראיתי גם בזה לדבריו טעם, וצוף דבש אמרי נועם".

א. בדה"ש (ציונים ס"ק תקפ"ג) – "לדעת הר"ז ה' ... שכשגזרו על דם בתולים לא גזרו רק בראייה ממש ולא בכתם אבל אנן לא קיילין הכי".

2. הלכה: תולין – מחבר (סעי' מ"ב, "תולה בהן ואפילו בזמן הזה"), שאר פוסקים.

3. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ב').

ב. יושבת על דם טהור: בזה"ז.

1. ראשונים.

(א) תולין.

1) ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ג') – "ונראה לי דאע"ג דהאידינא ליכא דם טוהר לא בבתולה ולא ביולדת, נהי דלגבי נפשה אחמירו בה מספיקא אבל לאצולי חברתה מספק כתמים שלא יהו שתיהן מקולקלות, אדינייהו מוקמינן להו וחברתה תולה בה והיא מקולקלת וחברתה מתוקנת".

(ב) שניהן טמאים.

1) רמב"ן (הל' נדה פרק ד' הל' ל"א) – "אם השאילתו ליולדת בימי טוהר שלה בזמן הזה יראה לי שאינה תולה בה".

ג) מראי מקומות – טור (סעי' מ"ב), מ"מ (איסורי ביאה פרק ט' הל' כ"ט).

1) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ד') – "השאילתו ליושבת על דם טוהר יש מי שהורה שתולה בה ואפילו בזמן הזה לפי ששורת הדין היושבת על דם טוהר טהורה לפיכך אם תתלה בה אי אתה מקלקל אחד מהן ואפילו שהחמירו עכשיו בנות ישראל בכל המקומות שלא לישוב על דם טוהר לעצמן החמירו אבל שלא להציל על חברתן לא החמירו. ויש מי שמחמיר בזה שלא אמרו תולה בה אלא בזמן שהיו בוועלים על דם טוהר. אבל עכשיו אינה תולה".

2. תולין.

(א) מחבר (סעי' מ"ב) – "השאילתו ליושבת על דם טוהר, תולה בהן ואפילו בזמן הזה".

(ב) ש"ך (ס"ק נ"ד) – "טור ופוסקים".

ג) בית שלמה (יו"ד סי' קפ"ב).

ד) רב פעלים (ח"א יו"ד סי' ל' ד"ה ברם).

ה) פוסקים.

3. שתיהן טמאות.

(א) חסד לאברהם (קמא סוף סי' ס') – "מדברי הטויו"ד סי' ק"צ מבואר דגם בזה בעי ז"נ דכ' שם ברואה כתם שהשאילתו ליושבת על דם טוהר תולה בה וז"ל שם י"א דאפילו האידינא נמי שאין בוועלין על דם טוהר תולה בה לפי שמן הדין היושבת על דם טוהר טהורה ואם תתלה בה אין כאן קלקול לאחד מהם ואע"פ שהחמירו בנות ישראל שלא לבעול על דם טוהר לעצמן החמירו אבל לענין שלא תציל על חברתה לא החמירו ע"כ מלשון זה משמע דס"ל דדוקא מן הדין שבועלין על ד"ט אין קלקול לחברתה אבל אחר שאין בוועלין על ד"ט גם חברתה מתקלקלת וצריכה לישוב ז"נ ודוחק לפרש דכוונתו דבמה שאנו תולין שהדם ממנה הוי קלקול שאנו אומרים שראת' ואסורה אבל מן הדין ל"ג בימי טוהר על כתם כי זהו רחוק וע"כ חלילה להקל בזה".

4. מראי מקומות – משנה למלך (איסורי ביאה פרק ט' הל' כ"ט ד"ה ודע דבהא דאמרינן דתולין), לבושי עז (תמצית אות ג', סעי' מ"א תמצית אות ו').

[פה] תליה בסופרת שבעה.

גדה (דף ס.) – "ת"ר, תולה בשומרת יום כנגד יום בשני שלה, ובסופרת שבעה שלא טבלה. לפיכך היא מתוקנת. וחברתה מקולקלת, דברי רשב"ג. רבי אומר: אינה תולה, לפיכך שתיהן מקולקלות".

א. **תולה בזבה בימי ספירתה [או שומרת יום כנגד יום, יום ב']**.

1. שתיהן טמאות, הל' כרבי.
- (א) **רמב"ם** (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ט) – "אם השאילה אותו לזבה קטנה ביום השמור או לזבה גדולה בז' ימים נקיים וחזרה ולבשה אותו קודם בדיקה ונמצא עליו כתם שתיהן מקולקלות השואלת והמשאלת אותה שמא מזו שמא מזו".
- (ב) **אורחות חיים** (הל' גדה אות ב').
- (ג) **כל בו** (סי' פ"ה).
2. תולין, הל' כרשב"ג.
- (א) **ראב"ד** (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ג') – "וקי"ל כרשב"ג".
- (ב) **רמב"ן** (הל' גדה פרק ד' הל' ל"ב) – "השאילה אותו לזבה קטנה בין ביום הטומאה בין ביום השימור או לזבה גדולה בשבעת ימי נקיים וחזרה ולבשה אותו קודם בדיקה ונמצא עליו כתם הרי זו תולה בה".
- (ג) **רשב"א** (תוה"ב בית ז' שער ד') – "השאילתו לישראלית שומרת יום כנגד יום אפילו בשני שלה או לנדה ולזבה בימי ספירתה ואפילו ביום ז' לספירתה בעלת חלוק תולה בהן והיא טהורה וחברתה ששאלתו מקולקלת שאילו כבר היו טמאות ותולין טומאה במי שהיתה טמאה".
- (ד) **רא"ש** (פרק ט' סי' ב') – "והלכה כרשב"ג".
- (ה) **טור** (סעי' מ"ב).
- (ו) **מחבר** (סעי' מ"ב) – "וכן אם השאילתו לסופרת ז' שלא טבלה, תולה בה ובעלת החלוק טהורה, וחברתה ששאלתו מקולקלת".
- (ז) **פוסקים**.

ב. **שלמו ז' נקיים, ולא טבלה.**

1. תולין.
- (א) **לבוש** (סעי' מ"ב) – "וכן אם השאילתו לסופרת שבעה נקיים כל זמן שלא טבלה תולה בה, אף על פי שמקלקלה שהרי היא סותרת ספירתה, מכל מקום כיון שהיא גם עכשיו מקולקלת לבעלה, ואף על פי ששלמו שבעה ימי הספירה ויש בידה לטבול, מכל מקום **עדיין מקולקלת היא** ומחוסרת מעשה הטבילה היא ותולין הקלקלה במקולקל".
- (ב) **חי' ר' יעקב מלובלין ור' העשיל מקראקא** (על הטור עמ' קי"ד [בתוך מהדורת טור ושו"ע של מכון ירושלים, אחר הטור]) – "השאילתו לשומרת יום כנגד יום אפילו בשני שלה ולנדה וכו'. וצ"ל דר"ל בנדה ביום השמיני או בשביעי בין השמשות דהרבנות היא דכשתולה בה גם היא מתקלקלת דנעשה שומרת יום כנגד יום ואפילו הכי תולין בה, דאם לא כן מאי רבותא תולה בה כיון שאינה מתקלקלת".
- (ג) **תפארת למושה** (על סעי' מ"א) – "תולין בסופרת ז' ביום ז' כל שלא טבלה".
- (ד) **לחוש"ש** (לחם ס"ק קמ"ז, שמלה ס"ק מ"ח) – "הכל תלוי רק בקלקולה דכל זמן שהוא טמאה יש לנו לתלות בה".
- (ה) **ערה"ש** (סעי' קי"ד, סעי' קי"ח) – "דמשמע מלשונם דתולה בסופרת ז' נקיים שלא טבלה והיינו אפילו אחר שספרה הז' נקיים כל זמן שלא טבלה יש חולקין בזה וס"ל דהכוונה הוא בתוך ימי הספירה שעדיין המעיין פתוח [כדמשמע מרש"י שם ע"ש] אבל לאחר ימי הספירה אינה תולה בה ולא עוד אלא אפילו לא ספרה אם עברו ז' ימים מימי ראייתה אין תולה בה לפי שאין מעיינה פתוח עוד [ח"ד ס' נ"ד] והנה לפ"ז לדידן שהנשים אינן מתחילות למנות הנקיים עד אחרי חמשה ימים לשימושה כמ"ש בס"י קצ"ו לא תתלה בה רק בשני ימים הראשונים כמובן וכל כי האי ה"ל לבעלי הש"ע לבאר ועוד דהרי החזקת מעיין פתוח אינו אלא בג' ימים הראשונים כמ"ש שם ועוד שהרי תולין בכותית אע"פ שאינה רואה עתה כמ"ש בסעי' קי"א אלמא דאין הטעם מפני פתיחת המעיין אלא שתולין במקולקל שעתה היא טמאה [וזהו עיקר הטעם דרש"י שם כמו שמסיים כיון דטמאה השתא עכ"ל] ומאי דהוצרך למעיין פתוח כבר עמד בזה המל"מ פ"ט ולענ"ד נראה דא"א לומר כלל טעם זה דהא מדמה שם לשני שבילין ובשם לא שייך זה ואף ש"ל דבזה פליגי רב חסדא ורב אדא שם וע"ש במהרש"א ד"ה טמא מ"מ נ"ל דכוונת רש"י דלגבי הראשונה נקראת מעיינה פתוח כלומר עלולה לטומאה מפני שטמאה היא וכן הוא בשני שבילין דזה עלול לקבל טומאה מפני שהוא טמא וגם לא נראה לומר דרבי ורשב"ג פליגי בהא ולכן לענ"ד דברי הח"ד צ"ע ופשטיות הטור והש"ע משמע דגם לאחר כך תולה ודו"ק".
- (ו) **ששבה"ל** (ס"ק ה', סיכום אות א') – "אם השאילתו ... לסופרת ז' שלא טבלה - היא טהורה וחברתה טמאה".
- (ז) **חוט שני** (ס"ק מ"א ד"ה והנה, עמ' קצ"ו) - לשונו מובא לקמן.
2. שתיהן טמאות.
- (א) **האשכול** (סי' מ"ב, עמ' ק"ד) – "וכן אם יושבת ז' נקיים אע"ג דלא טבלה נמי אין תולין בה שאין זה מקולקלת כיון **דבידה לטבול בכל עת**".
- (ב) **משנה למלך** (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ט ד"ה ודע דהנראה) – "דהנראה מדברי כל הפוסקים ז"ל הוא דדוקא לזבה בתוך ימי זיבתה ולנדה תוך ימי נדתה הוא שתולה בהן לרשב"ג אבל אם עברו ימי הזיבה אף שעדיין לא טבלה אינה תולה בה דדוקא בז' שלה הוא שתולה בה הא בתר הכי לא ... וטעמא דמילתא משום דדוקא בנדה בתוך ימי נדתה ולזבה בתוך ימי זיבתה שעדיין טומאתה הראשונה קיימת תולין בה אע"פ שמפסדת אבל כשעברו ימי נדותה או ימי זיבתה אע"פ שלא טבלה מ"מ **טומאתה הראשונה כבר פקעה** אלא שגזירת הכתוב היא דבעיא טבילה ואם אנו תולין בה אנו מביאין לה טומאה מחודשת ומאי חזית דנטמא לזו מחדש ולא לזו ומש"ה שתיהן מקולקלות".

ג) סד"ט (ס"ק ע"ח) – "כ' בספר מ"מ ... עכ"ד".

ד) חו"ד (חי' ס"ק נ"ד, בי' ס"ק כ"ט) – "כשכבר ספרה רק שלא טבלה אף שעדיין מקולקלת כיון שכבר נסתם מעינה אינה תולה".
ה) גר"ז (ס"ק פ"ה) – "אבל אחר שעברו ז' נקיים שלה אף על פי שלא טבלה עדיין אינה תולה בה לפי שהנדה והזבה טומאתן תלויה בימים ומאחר ששלמו ימי טומאתן אף שלא נשלמה טהרתה עד שתבא במים כדלקמן סי' קצ"ז מכל מקום אם נתלה בה הכתם אנו מביאים לה טומאה מחודשת התלויה בימים עוד שבעה ומאי חזית דנטמא לזו יותר מזו (משנה למלך) מה שאין כן בתוך ז' נקיים אינה טומאה מחודשת שהרי היא סותרת כל מה שספרה אבל לאחר ז' אינה סותרת כדלעיל סי' קפ"ג (עיי' כרתי ופלתי)".

ו) מלבושי טהרה (סעי' ע"ח, ס"ק צ"ב) – "מבואר במשנה למלך".

ז) טהרת ישראל (סעי' ר"ה, סעי' ר"ו).

ח) טהרת הבית (סי' ח' סעי' ל"ב).

ט) בדה"ש (ס"ק שצ"א) – "ונראה להחמיר בזה".

1) רק אם סופרת. [לפי המקילין לעיל, כ"ש כאן].

א. רע"א (ח"א סי' ס"ג) – "כיון דהרבה מהראשונים דקיי"ל דבעי ספורים או בתחלה ובסוף או בתחילתן אע"פ שאין סופן או סופן אע"פ שאין תחילתן, אבל בלא ספירה כלל אף אם קמי שמיא גליא דלא ראתה דם כל ז', מ"מ לא מהני בלא ספירה וכמ"ש הרשב"א ... וכ"כ הרא"ש ... וכ"כ הלבוש שם, א"כ ממילא בפנויות שלנו דאין דעתן לטבול ואין סופרות לכוונת ז' נקיים מקרי זבה שלא ספרה ותולין בה כנלענ"ד".

ב. פת"ת (ס"ק מ"ג).

ג. גר"ז (ס"ק פ"ה) – "אבל אשה שלא התחילה לספור ז' נקיים עד שעברו יותר מז' ימים אחר ראייתה בעת נדתה אף על פי ששלמה טומאת נדתה מן התורה בסוף ז' מכל מקום עכשיו שצריכות לישב ז' נקיים כל שלא ספרה כל הז' נקיים כהלכתה על דרך שיתבאר בסי' קצ"ו לא שלמה טומאתה ותולה בה והיינו נדה דלעיל סעיף מ"א".

ד. לחו"ש (לחם ס"ק קמ"ז).

ה. נחל אשכול (סי' מ"ב עמ' ק"ד אות ז') – "מ"מ כיון שלא הפסיקה בטהרה ולא ספרה ז"נ הרי היא נדה ממש שאין בידה לטבול היום".

ו. ערה"ש (סעי' קי"ד, סעי' קי"ח) – "ודע דלפי מה שנתבאר בדיני תליות יש בזמנינו קולא גדולה כשאשה טהורה שכבה במטה אחת עם פנויה גדולה בשנים ונמצא דם על הסדין שתולין בהפנויה ואין לנו לחקור אם עומדת הפנויה בימי נדה אם לאו שהרי היא רואה מכבר ולא טבלה כיון שאין לה בעל ולכן לא מיבעיא לפמ"ש בסעי' קי"ד דאפילו בלאחר ימי ספירתה תולין כל זמן שלא טבלה אלא אפילו לדעת הסוברים דאין תולין רק בימי ספירתה כמ"ש שם זהו הכל באשה שיש לה בעל והיא סופרת הז' נקיים אבל הפנויות שאינן בודקות ואינן סופרות כלל נקראות זבות שלא ספרו ותולין בהן [תשו' הגרע"א סי' ס"ג]".

ז. טהרת ישראל (סעי' ר"ז).

ח. בדה"ש (ס"ק שצ"ג).

ט. טהרת הבית (סי' ח' סעי' ל"ב).

י. פתחי דעת (פרק מ"ו סעי' כ', הע' כ"ז, פרק מ"ט סעי' כ"ה) – "רוב האחרונים".

2) אפילו לא סופרת.

א. חו"ד (חי' ס"ק נ"ד, בי' ס"ק כ"ט) – "שכבר נסתם מעינה אף שעדיין לא ספרה ז' נקיים ... אינה תולה".

3) מראי מקומות – מאורי אור (קן טהור, דף קל"ט ע"א, סעי' מ"א), לבושי עז (תמצית אות ז').

3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק מ"ג), לבושי עז (תמצית אות ד'), מעדני אשר (סי' ל"ח), פתחי דעת (פרק מ"ח סעי' כ"ג).

א) רע"א (על סעי' מ"ב) – "וכן אם השאילתו לסופרת. משמע דוקא בתוך ספירתה אבל בשלמו ספירת הז"נ אף דלא טבלה אין תולין בה וע' מ"ל ובתפ"מ ובלבוש סתם בפשיטות דאף בשלמו ימי ספירתה תולין בה כ"ז שלא טבלה".

ג. אחת ספרה ז' נקיים אבל לא טבלה, ואחת עומדת באמצע ספירתה.

1. מיקל – בדה"ש (בי' ד"ה וכן, עמ' ר"ו, "שיש להקל בזה").

פן תליה בכתם - סעיף מ"ג.

נדה (דף ס.) – "בעא מיניה ר' יוחנן מרבי יהודה בר ליואי: מהו לתלות כתם בכתם. אליבא דרבי לא תבעי לך, השתא, ומה התם דקא חזיא מגופה אמרת אינה תולה, הכא דמעלמא קא אתי לא כל שכן. כי תבעי לך אליבא דרשב"ג, התם הוא דקא חזיא מגופה תליא, הכא דמעלמא קאתי לא תליא, או דלמא לא שנא. א"ל: אין תולין. מה טעם. לפי שאין תולין".

א. מחמיר, שאין תולין.

1. רמב"ם (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ט) – "שאיין תולין כתם בכתם".

2. ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ג') – "ואם השאילה חלוקה ליושבת על הכתם אינה תולה בה ושתייהן מקולקלות לפי שאין תולין כתם בכתם".

3. רמב"ן (הל' נדה פרק ד' הל' ל"ג) – "השאילה אותו ליושבת על הכתם אינה תולה בה שאין תולין כתם בכתם, והרי שתייהן מקולקלות לכתם זה".

4. האשכול (סי' מ"ב, עמ' ק"ד) – "אבל כתם בכתם אינה תולה".

5. רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ד') – "השאילתו לבעלת הכתם בין שהיתה יושבת על הכתם קודם שאלה בין שראתה כתם לאחר שאילה אין בעלת החלוק תולה בה".
 6. רא"ש (נדה פרק ט' סי' ב').
 7. משנה למלך (איסורי ביאה פרק ט' הל' כ"ט).
 8. אורחות חיים (הל' נדה אות ב') – "השאילה ליושבת על כתם אינה תולה בה שאין תולין כתם בכתם".
 9. ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב, רכ"ב-ד') – "פשוט דאין תולין כתם בכתם ר"ל אם השאילה חלוקה לבעלת הכתם בין יושבת על הכתם קודם שאלה בין שראתה כתם אח' שאלה אין בעלת החלוק תולה בה".
 10. טור (סעי' מ"ג).
 11. כל בו (סי' פ"ה) – "השאילה ליושבת על הכתם אינה תולה בה שאין תולין כתם בכתם".
 12. מחבר (סעי' מ"ג) – "אין תולות זו בזו ולא זו בזו ושתייהן צריכות לחוש".
 13. גר"ז (ס"ק י"ט, ס"ק פ"ו).
 14. פוסקים.
- (א) המקנה (קונ"א בסי' ס"ג) – "דהא קי"ל בי"ד סימן ק"צ סמ"ג דאין תולים כתם בכתם ואפילו אם בעלת הכתם היא ביום ראשון דלא מקלקל לה אין תולין בה".

ב. רק בבת אחת, או אפילו זה אחר זה צריך להחמיר.

1. צ"ע סתימת הפוסקים. [וע"פ הסברא, תלוי במחלוקת סעי' מ"ט].

ג. הטעם שלא תולה.

1. משום דילמא מעלמא קאתי – גמרא (נדה דף ס., "הכא דמעלמא קאתי לא תליא"), רש"י (דף ס. ד"ה לפי), האשכול (סי' מ"ב, עמ' ק"ד, "כיון שהיא אינה טמאה אלא מספק, דלא ידענא אם הכתם ממנה בא"), רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ד', "לפי שאין בעלת הכתם זה יודעת בבירור שהיא ממנה כתם זה שהיא יושבת עליו כדי שתתלה בו"), רא"ש (פרק ט' סי' ב', "פירוש משום דלא חזיא מגופה ודלמא מעלמא אתא"), ט"ז (ס"ק ל"ד), סד"ט (ס"ק נ"ז), גר"ז (ס"ק פ"ו), לחנ"ש (לחם ס"ק ק"נ).
- (א) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק מ"ט) – "דמדחזינן דאינה תולה לבעלת הכתם כיון שאנו מסופקין אם הוא מגופה ומעיינה פתוח או לא ... והטעם נ"ל דהוי כספק עברה בשוק של טבחים דאסורה".
2. [וגם] שהוא טמאה דרבנן – תוה"ש (ס"ק מ"ג), נ"ל פשוט דהטעם הוא דאף דמטמאינן לה מ"מ לא מקרי מקולקלת לתלות בה כיון דאינה טמאה מדאורייתא רק מדרבנן והוא טומאת ספק להן אין תולין".

ד. ידוע לה שראתה מגופה.

1. תולה.
 - (א) נחלת אבות (סי' י"א) – לשונו מובא לקמן.
 - (ב) עי' רע"א (על סעי' מ"ג) – לשונו מובא לקמן.
 - (ג) קנאת סופרים (השמטות לשירי טהרה סי' מ"ט).
 - (ד) טהרת הבית (סי' ח' סעי' ל"ד).
 - (ה) שבה"ל (ח"ג סי' קי"ט אות י', ח"ה סי' ק"י אות ג') – "ולהלכה יראה דכל דבר שיש בו צד שאינו מגופה, ובכלל זה בדקה עצמה בעד שאינו בדוק למ"ד בש"ס נדה י"ד שמטמאה משום כתם לא משום נדה".
 - שבה"ל (ששבה"ל ס"ק ב', סיכום אות ב') – "מי שראתה כתם בעד הבדוק, הוי כראי' גמורה ותולה בה, ויתכן דאף בראתה בלי הרגשה".
- (ו) בדה"ש (ס"ק ת') – "ולפי"ז נראה שאם ידוע לה שראתה מגופה אלא שלא הרגישה בראייה אע"פ שאינה טמאה אלא מדרבנן תולה בה חברתה דמקולקלת מדרבנן נמי חשיבא מקולקלת ואם נמצא כתם אחר כך בחלוק השאול חברתה טהורה".
2. מחמיר.
 - (א) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רכ"ג) – "שמסתברא שאין לתלות בה".
 3. לכאורה תלוי אי משום מעלמא קאי [ט"ז, ועוד], או משום כתם דרבנן [תוה"ש].

ה. נמצא שני כתמים ביחד.

1. מיקל.
 - (א) נחלת אבות (סי' י"א) – "היינו דוקא התם שמציאת הכתם בחלוק השאול היה אחר מציאת הכתם שבחלוק שלה או קודם מציאת הכתם בחלוק שלה, אבל כשנמצאו בבת אחת אצל האשה ששאלה חלוק אחת המשאלת תולה הכתם בה והמשאלת טהורה, דהא הטעם דאין תולין כתם בכתם פרש"י (נדה ס, א ד"ה לפי שאין תולין) וכל הפוסקים משום דהכתם האחר לאו ודאי מגופה הוא ודילמא מעלמא אתאי ולא בחזקת רואה היא, וא"כ בנידון דידן שמצאה האשה השואלת גם כתם אחר בחלוק שלה או בבגדה תולין בה ממנ"פ, דאי מגופה אתי הכתם שבחלוק שלה ודאי תולין בה, ואי מעלמא אתי וא"כ ע"כ אמרינן שעברה בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים ולא אדעתה א"כ אמרינן נמי שהכתם שבחלוק השאול ג"כ בא מזה, וכמבואר בסי' ק"ץ סי"ז בנמצא כתם למעלה מן החגור וכתם למטה מן החגור אמרינן כמו שהעליון מעלמא אתי כך התחתון מעלמא אתי ואמרינן שבבת אחת ניתז על ב' המקומות כמו שכתב הרא"ש ס"פ הרואה כתם (סי' ז'), וא"כ הכי נמי אמרינן כן שמעלמא אתו ב' הכתמים יחד ותלינן בה והמשאלת טהורה, וכדאמרינן בסי"ג דהא דאמרינן נמצא דם בחלוק או מטה או ספסל כולן טמאות אם נתעסקה אחת

בכתמים כולן טהורות שכולן תולות בה והיא תולה בכתמים ע"ש. והא דפריך הש"ס בפרק האשה (ס, א) לרבה בר ליואי דס"ל דאין תולין כתם בכתם מברייתא דהשאלה חלוקה לנכרית או ליושבת על הכתם תולין בה ומתרץ לה בשינויא דחיקה ולא מוקי לה בכהאי גוונא, היינו משום דלשון יושבת על הכתם משמע שהכתם נמצא בחברתה קודם שאלה, וע"ש בתוספות (ד"ה מהו). והנלפענ"ד כתבתי".

(ב) עי' רע"א (על סעי' מ"ג) – "לאחר ששאלה את זה. לכאורה נראה דמיירי דוקא דלאחר ששאלה ומצאה בו כתם לבשה החלוק אחר ומצאה בו ג"כ כתם דאלו נמצאו שני הכתמים ביחד אמאי לא תלי' זו בזו הא י"ל דמהיכן שבא הכתם שבחלוקה אם מגופה אם שעברה ולא אדעתה אז גם הכתם שבחלוקה השאלו ג"כ בא מאותו מקום עצמו וגם אם תחלה נמצא הכתם שבחלוקה השאלו ואח"כ נמצא בחלוקה שלה מ"מ נימא דאם הכתם אחר אינו מגופה ועברה ולא אדעתה דלמא עברה מקודם שנמצא הכתם בחלוקה השאלו וכשעברה נכתם הכל אע"כ דמיירי דכשנמצא בחלוקה השאלו ידעה שבחלוקה האחר עדיין אין בו כתם (ואם כתם א' אדום וא' שחור לכאורה תליא במחלוקת הפוסקים שכתבתי לעיל סי"ז דלמעלה ולמטה מן החגור אם תולין מין א' במין אחר) ואולם קשה לי הא ע"כ דנמצא הכתם אותיום אחר מציאת הכתם שבחלוקה השאלו דאל"כ למה לי דהיא בעלת כתם ומטעם דלאו מגופה הא אף בראתה ממש לא מהני כדלקמן סנ"א וא"כ איך שייך לומר דמיירי דברגע שמצאה הכתם בחלוקה השאלו ידוע שעדיין לא נכתם חלוקה דידה ומיד ממש מצאה שנכתם ג"כ חלוקה שלה לומר דלא תליא דלא ידעי' בבירור שהכתם יצא מגופה הא א"א שיהיה מעלמא כיון דידוע דבאותו רגע לא עברה וצ"ע".

(ג) עי' ששבה"ל (ס"ק א') – "רע"א".

(ד) בדה"ש (ס"ק שצ"ח).

(ה) לבושי עז (סעי' מ"ב תמצית אות י"א).

ו. כשמחמירים מספק.

1. אינה תולה [כיון שרק ספק] – סד"ט (ס"ק נ"ז), "מה שאין כן כשהיא טמאה מספק דאז אינה מציל דלא הוי אלא כמו כתם", דרכ"ת (ס"ק רי"א), בדה"ש (ס"ק ת"א), עי' חוט שני (ס"ק ל"ז ד"ה אשה).

ז. יושבת על עד שאינו בדוק, ויותר מכגריס.

1. אינה תולה, כיון שרק ספק.

(א) סד"ט (ס"ק נ"ז) – "בכמה דינים שאנו מחמירים מספק מחמת מחלוקת הפוסקים כגון בדקה בעד שאינו בדוק ומצאה ביותר מכגריס דפסק בש"ע דטמאה כהרמב"ם, והרא"ש ולהרשב"א והרז"ה טהורה ... אינו תולה".
(ב) בדה"ש (ס"ק ת"א).

ח. יושבת ז' נקיים מחמת שתבעוה להנשא.

1. אינה תולה, כיון שרק ספק.

(א) המקנה (קונ"א בסי' ס"ג) – "נ"ל דאשה טהור' אינה יכול' לתלו' כתם באות' שספר' ז' נקיים מחמת דם חימוד דלא גרע מבעלה כתם שאין תולין בה וצ"ע שלא הזכירו הפוסקים".

(ב) פת"ת (אה"ע סי' ס"ג ס"ק ג').

(ג) בדה"ש (ס"ק ת"א).

2. מראי מקומות – לבושי עז (סעי' מ"ב תמצית אות ח').

פז. תולה בעצמה - סעיף מ"ד.

א. תולה בעצמה.

1. ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ג') – "וכשם שהיא תולה כתמה בחברתה נדה כך היא תולה בעצמה נדה, שאם לבשה חלוקה בימי נדתה ולא בדקה אותו ולבשתו בימי טהרתה הרי זו תולה בנדתה והוה ליה כחלוק שאינו בדוק לה ואע"פ שבדקתו מתחלה".
2. רמב"ן (הל' נדה פרק ד' הל' ל') – "כשם שהיא תולה בחברתה נדה כך תולה בעצמה נדה, שאם לבשה חלוקה בימי נדותה ולא בדקה אותו ולבשתו בימי טהרתה או בספירת הנקיים שלה הרי זו תולה בנדתה".
3. הג' מיינונית (ריס"ב פרק ט' הל' כ"ט אות ל').
4. רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ד') – "וכשם שתולה בחברתה כך תולה בעצמה".
5. רא"ש (פרק ט' סי' ב') – "ופעמים שהאשה תולה בעצמה כגון אם היה לה חלוק בדוק ולבשתו בימי נדותה ואחרי טהרתה לבשתו ומצאה עליו כתם תולה בימי נדותה".
6. ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב, רכ"ב-ד') – "תולה בעצמה כגון שתולה בחברתה".
7. טור (סעי' מ"ד).
8. האגור (אלף שס"ז).
9. פוסקים – מחבר (סעי' מ"ד), לבוש (סעי' מ"ד), חכ"א (כלל קי"ג סעי' מ'), ערה"ש (סעי' קט"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רט"ז, סוף עמ' רמ"ב, עמ' ר"נ), פוסקים.

ב. כתם.

1. מחמיר.

- (א) האשכול (סי' מ"ב) – "אבל כתם בכתם אינה תולה ... וכן היא עצמה אינה תולה כתם שמצאה השתא בחלוקה בזמן שהיתה יושבת על הכתם והיתה לובשת חלוק זה".
- (ב) חזו"א (יו"ד סי' פ"ט סוף אות ט') – "ולכאורה י"ל דסופרת שלבשה יום ד' ויום ה' אפ"ל אינה מעוברת ביום ה' תולין ליום ד' כיון דאי תרמי לה ליום ד' אין היא מפסדת בכך שאם לא תרמי ליום ד' ע"כ תרמי ליום ה' ואין מקום הספק נופל אלא ליום ה' ושפיר תולין ליום ד', אבל ז"א דהא קי"ל שאין תולין כתם בכתם".
- (ג) שבה"ל (ח"ה סי' ק"י אות ד', ששבה"ל ס"ק ב' ד"ה עוד) – "ולדידי פשוט דגם בימי כתמה של עצמה אינה תולה וכדעת השואל שם, וראיה ברורה ממש"כ הש"ך ס"ק נ"א ... אלא פשוט דכתם אין תולין הן בחברתה הן בעצמה, וכל הראיות שהביא הגאון מהרש"ק נגד השואל אפשר לישב בנקל".
- (ד) טהרת הבית (סי' ח' הע' ל"ד ד"ה והנה) – "וכן עיקר".
- (ה) בדה"ש (ס"ק ת"ח).
- (ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רמ"ג).
2. מיקל, תולין.
- (א) שירי טהרה (תשובה י"ד, קנאת סופרים השמטות לשירי טהרה סי' מ"ט).
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק רי"ט), פתחא זוטא (ס"ק פ"א, "צ"ע").

ג. לבשה בז' נקיים, ולבשה גם עתה בימי טהרתה.

1. מיקל, תולה – בדה"ש (סעי' מ"ד ב' ד"ה לבשה, עמ' ר"ח), "אבל אם לבשה החלוק בימי ספירת ז"נ שעברו זה עתה ... וצ"ע בכ"ז".

ד. ג' ימים ראשונים.

1. עי' סי' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

פה] מסולקת דמים, תליה בעצמה - סעיף מ"ה.

א. תולה קודם שהיתה מסולקת דמים – רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ד', "עוברת שלבשה חלוק שלבשתו קודם שהיית עוברת ונמצא עליו דם תולה בימים שלא היתה עוברת וכן כל כיוצא בזה"), ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב, רכ"ב-ג), מחבר (סעי' מ"ה), פוסקים.

1. צ"ל, שבין ב' הלבישות ראתה דם נידות וספרה ז' נקיים וטבלה – סד"ט (ס"ק פ"ג), "צ"ל דמיירי שהיתה טמאה קודם שנתעברה וירדה לטהרה"), מי נדה (סעי' מ"ה, "דזה דוקא אם אחר שפשטתו היתה נדה בינתיים וספרה ז' נקיים וטבלה"), לחז"ש (לחם ס"ק קנ"ו), בדה"ש (ס"ק ת"ג), "דמיירי הכא שבין ב' הלבישות ראתה דם נידות וספרה ז' נקיים וטבלה"), לבושי עז (תמצית אות א').

(א) מראי מקומות – חזו"א (יו"ד סי' פ"ט ס"ק ט'), חוט שני (ס"ק ל"ח).

פט] כביסה - סעיף מ"ו.

א. משנה (נדה דף נו.) – "כתם שנמצא בחלוק מטמא למפרע, עד שיאמר בדקתי את החלוק הזה ולא היה בו כתם או עד שעת הכבוס".

1. גמרא (נדה דף נו:) – "דתניא א"ר מאיר ... ומפני מה אמרו כתם שנמצא בחלוק מטמא למפרע, עד שיאמר בדקתי את החלוק ולא היה בו כתם, או עד שעת הכבוס מפני שחזקת בנות ישראל בודקות חלוקיהן בשעת כבוסיהן, ואם לא בדקו הפסידו למפרע. ר' אחא אמר: תחזור ותכבסנו, אם נדחה מראיתו בידוע שלאחר כבוס, ואם לאו בידוע שלפני הכבוס. רבי אומר: אינו דומה כתם שלאחר הכבוס לכתם שלפני הכבוס, שזה מקדיר וזה מגליד".

ב. כובסת עכו"ם.

1. אינו נאמן – ב"ת (ס"ק מ"ג ד"ה ומ"ש נתכבס), ש"ך (ס"ק ס"ג), "משמע דה"ה אם היא לפנינו ואומרת שבדקתו ולא היה בו כתם לא סמכינן על דבריה לא לאיסור ולא להיתר ודנין אותה כאלו אינה לפנינו", בית לחם יהודה (ס"ק כ"ה), חזו"ד (חי' ס"ק ס"א), גר"ז (ס"ק צ"ו), "והוא הדין אם היא לפנינו ולא סמכינן על דבריה לא לאיסור ולא להיתר (ש"ך)", לחז"ש (לחם ס"ק ק"ס), ערה"ש (סעי' ק"כ), צמח צדק (פסקי דינים סעי' מ"ו), בדה"ש (ס"ק תכ"ז, ס"ק תל"ה).

(א) אא"כ ניכר שהיא אומרת אמת – ערה"ש (סעי' ק"כ), "ומיהו אם ניכר שהיא אומרת אמת חוששין לדבריה", בדה"ש (ס"ק תכ"ז, "אמנם אם ניכר שהיא אומרת אמת חוששין").

ג. בזמן הש"ך.

1. אין חזקת בדוק.

(א) ש"ך (ס"ק ס"ב) – "ובזמן הזה לא חזינן דדרך בנות ישראל בכך ונראה להחמיר".

(1) מחה"ש (ס"ק ס"ב) – "חזקה כו'. ובזמן הזה לא כו' בנות ישראל בכך כו'. לבדוק הכתמים בשעת כבוס, והיה נראה להקל גם בישראלית ואינו לפנינו וגם החלוק אינו לפנינו לתלות שמתחלה היה, ועל זה כתב הש"ך דאע"פ כן נראה להחמיר".

(2) גר"ז (ס"ק צ"ג) – "... ונראה להחמיר (ש"ך) פירוש כגון שלבשה חלוק הבדוק לה ופשטתו ולא בדקתו ונתנתו לכובסת ישראלית ואחר כך השאלתו לחברתה ולבשתו בלא בדיקה ואחר כך נמצא בו כתם שתיהן טמאות ואין לסמוך בזמן הזה על חזקה שבדקתו כדי לטהר את הראשונה".

(3) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ס"ב) – "דעת הש"ך דודאי בכיבוס דלא רמיא עלי' דידה בכונה מכוונת לנקות הכתם אפשר שישאר הכתם, רק כיון דחזקת בנות ישראל לבדוק אחר כתם אפילו בחלוק של חברתה כדי שאם תמצא כתם תודיע לחברתה וממילא

כיון שמוצאת הכתם בודאי מכבסת יפה יפה כדי שלא ישאר כלום ממנה, ולכן כיון שמוצאין הכתם ע"כ שנכתם עכשיו דאי מקודם בודאי היתה מכבסתו היטב. וע"ז כתב הש"ך דנהי דבזה"ז לא חזינו שיבדקו בחלוק אחר להודיע לחברתה מ"מ יש להחמיר דשמה אשה זו המכבסת היא מהבודקים ... אמנם הגאון מהרש"ז פירש מ"ש הש"ך דיש להחמיר דכוונתו ...".

4) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קכ"ב).

ב) חו"ד (חי' ס"ק ס') – כיבוס. ובזמן הזה לא חזינו דרך בנות ישראל בכך, ונראה להחמיר, ש"ך [ס"ק סב].

ג) באה"ט (ס"ק מ"ז).

2. חזקת בדוק.

א) סד"ט (ס"ק פ"ה) – כתב הש"ך ... ונראה להחמיר, עכ"ל. ולא ידעתי למה החמיר בזמן הזה כיון שאין דרכן בכך, אמאי לא ניתלי בקודם כבוס אם נאבד החלוק ואי אפשר לעמוד עלה אם מקדיר או מגליד. אך כל זה לפי פירושו שפירש דר"ל בנות ישראל בודקות חלוקיהן ושל חברותיהן ואם מצאה בו כתם מגדת לחברתה, שפיר יש לחלק בין זמנם לזמנינו שאין דרכן בכך להגיד לחברותיהן, אך לא ידעתי מנא ליה פירוש זה, אלא הפירוש הוא כמו שכתבו תוספות במכילתין [נדה] דף נ"ו ע"ב [ד"ה בודקות] שחזקה בנות ישראל בודקות חלוקיהן בשעת הכבוס ואם מצאה כתם מעבירה עליו ז' סמנים או תעשה כבוס טוב וגמור, דהא חזינו דע"י כבוס טוב הולך הכתם בלא סמנים. וכן כתב העטרת זהב [לבוש סעיף מו] וז"ל, דסתם ישראלית בודקת חלוקותיהן וסדיניהן בשעת כביסה אפילו אינן שלהן, ואם היה בו כתם היתה כובסתו עד שעבר, עכ"ל. ולפי זה אין לחלק בין זמנם לזמנינו, דודאי גם בזמן הזה בנות ישראל מקפידין שלא תשאר בו כתם".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק רכ"ג), בדה"ש (ציונים ס"ק תרכ"ז, ס"ק תרנ"ד).

ד. כביסה בזה"ז.

1. מחמיר [אם נתכבס בבורית], ואינה תולה.

א) בית מאיר (סעי' ל"ט) – "משא"כ בכיבוס דידן שהוא ע"י מים ואפר ודמי' לגיהוץ דידהו כמבואר בהלכות תשעה באב כ"ע מודים שחזקתו מכובס והוא חלוק שהי' בדוק קודם שלבשתו וק"ל".

ב) עי' גר"ז (ס"ק צ"ג) – "יש לומר שבזמן הזה אפילו נתכבס על ידי נכרית או ישראלית ולא בדקתו חזקתו שנתכבס לפי שבזמן הזה מכבסים היטב ובגמרא מיירי בכיבוס קל ולא בכיבוס גמור וטוב כמ"ש התוס' דעל ידי כיבוס טוב הולך הכתם ע"ש".

ג) לחו"ש (לחם ס"ק קנ"ט, שמלה ס"ק נ"ד).

ד) ערה"ש (סעי' קי"ט) – "שאני מסתפק בכיבוס שלנו שהוא בלוי"ג של אפר ובורית שקורין זי"ף וחובטין הרבה בכלי שקורין פראני"ק על החלוק דנראה דמסתלק ע"י זה ולכן הדינים שיתבארו להקל בזה נ"ל דלא שייך אצלינו".

ה) דרכ"ת (ס"ק רכ"ג) – "ועיני' בש"ע התניא סקצ"ג שכ' כן לדינא דאין חילוק בדין זה בין זמנם לזמן הזה וכתב דאדרבה י"ל דבזמן הזה אפי' נתכבס ע"י נכרית ולא בדקתו שנתכבס לפי שבזה"ז בין ישראלית ובין נכרית מכבסים היטב כיבוס גמור וטוב משא"כ בימי הגמ' שהיה נוהגין לכבס רק בכיבוס קל ע"ש וכ"ש בלחם ס"ק קנ"ט ושמלה סקנ"ד דעתה בזמנינו החוש יעיד דחזקה שכל כתם עובר ע"י כביסה מפני שכובסים בבורית ואפר ונפל כל דין זה בבירא ע"ש ועי' בלבנון נטע סקמ"ד מ"ש בזה".

ו) פתחא זוטא (ס"ק פ"ו).

ז) ששבה"ל (ס"ק ו' ד"ה ומ"מ, סעי' ל"ט ל"ט ד"ה ובמכובס, שבה"ל ח"ה סי' ק"י סוף אות ה', אות ו') – "בזמן הזה שהכביסה יסודית מאד ודאי כל הבגדים הבאים מן הכביסה בחזקת נקיים מכתמים כאשר העיר כאן הגרש"ז בשו"ע דרב ובלחם ושמלה, וקשה בכל אופן לתלות שנשאר מימי נדחה, ומסופק אני אפילו אם יבא מי שהוא ויאמר בקי אני להכיר במקדיר גם אם נקבל בקיאותו מכל מקום כמו שכתבו הפוסקים והתורה"ש דגדג חזקת בנות ישראל בודקת לא מהני בקיאות של מקדיר שהיה לפני הכביסה כמו"כ נגד חזקה אלימתא של כבוס בזה"ז שבודאי רוב רובו מוציא כתמי דמים עד שאינו ניכר שום רשע של דם לא מהני ידיעת מקדיר או מגליד ודו"ק".

ח) חוט שני (ס"ק ל"ט אות א', אות ב').

ט) בדה"ש (ס"ק שנ"ד, ס"ק תכ"ה, ס"ק תכ"ו, ס"ק תל"ב, ס"ק תל"ז, ס"ק ת"מ).

י) פרדס שמחה (ס"ק ק"ב) – "חלוק אחר הכביסה דינו כבודק".

יא) לבושי עז (תמצית אות ז').

יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קכ"ה, עמ' רט"ז).

יג) נטעי גבריאל (פרק ע"ה סעי' ט"ז) – "בגד מכובס בזמננו שהכביסה מסיר כל הלכלוך דינו כבגד בדוק".

יד) משמרת הטהרה (פרק ד' סעי' ט"ז).

2. מראי מקומות – פרי דעה (שפתי לוי ס"ב, ס"ק ס"ג), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קכ"א).

א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קי"ד) – "והראו לרבינו עד, זאת אומרת, בגד תחתון ששימש אשה לבדיקה, בימי טהרה, אחר תשמיש, שלא יזהר סיבה בדקה עצמה אז, והוה בו כתם מסופק, וטענה האשה שזה 'עד בדוק' דהלא רחצה הבגד מקודם במכונת כביסה. והשיב רבינו, שבכלל אין המראה כ"כ גרוע לטמאה בימי טהרה. אבל גם בעצם יש לעיין שאולי כתם זה כבר הוה על העד, שאין להחשיב מה שכובסים בגד במכונת כביסה, כמין בדיקה, להחשיבו בעד בדוק. דהלא לא מסתכלים לראות איפה יש כתם על בגד, שירחוץ הכתם במיוחד. רק זורקים הכל למכונה, ושכיח שגם אחר שנכבס, נשאר כתם, דמעשים בכל יום שמוצאים גם אח"כ כתמים, לא דוקא משל דם, אלא גם שאר כתמים".

ב) דרכי טהרה (עמ' כ') – "וכיום, שרוב הנשים מכבסות במכונה או בחמרים המסירים כתמים, בגד שכובס נחשב לבגד נקי, אך לא לבגד בדוק בגלל ציפורים שעוברות מעל הכביסה, ובגלל הדרך שעושים הבגדים מחבל הכביסה לארון. ולכן, אשה שמקפידה על נקיון הבגדים שנכנסים לארון ובודקת אותם לפני כן, בגדיה נחשבים לבגדים בדוקים. ואשה שלא בודקת את בגדיה לפני הכנסתם לארון, בגדיה הם כבגד שאינו בדוק".

צ] מקדיר ומגלד.**א. אם בקיאים בזמנינו.**

1. אין בקיאים.
 - (א) תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ס"א) – "נ"ל דבזמן הזה דאין הכל בקיאים בין מקדיר למגלד".
 - (ב) רע"א (על מחבר סעי' מ"ו) – "ובתפל"מ כתב והאידינא דא"א בקיאים בין מקדיר למגלד".
 - (ג) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קמ"ב) – "בזמנינו אין בקיאות בין מקדיר ומגלד, ולפי"ז נמצא קולא דלא הוי חסרון ידיעה, דעת שוטים".
2. בקיאים.
 - (א) פרדס רמונים (שפ"ח סוף ס"ק ס"א).
 - (ב) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ל"ח).
 - (ג) ערה"ש (סעי' ק"כ).
 - (ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רי"ט) – "שלהלכה הכיבוס שלנו מעביר הכתם עד כדי שיהיה ניכר לנו אם כתם זה היה מקמי הכביסה או לאחר מכאן. ואנחנו בקיאים בזה".
3. מראי מקומות – פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ס"ד, "וצ"ע"), בדה"ש (ס"ק תל"ב, ציונים ס"ק תרמ"ב, "וצ"ע"), לבושי עז (תמצית אות ו').

ב. חסרון חכמה, ונאבד הכתם.

1. מחמיר.
 - (א) תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ס"א) – "אפילו בנאבד מחמירינן דמיד כשנמצא הכתם נאסרת דהוי ספק חסרון חכמה, וע"י שנאבד אח"כ ודאי דלא נטהרה".
 - (ב) רע"א (על מחבר סעי' מ"ו, הג' רע"א על פמ"ג יו"ד סי' נ"ג שפ"ד ס"ק ט"ו) – "ובתפל"מ כתב והאידינא דא"א בקיאים בין מקדיר למגלד אף נאבד אסור דמיד כשנמצא הכתם נאסרה מ' דהוי ספק דהוי חסרון ידיעה וע"י שנאבד אח"כ לא הותרה וע"י בפמ"ג בש"ד (סנ"ג סקט"ו) ובלבושי שרד בפתיחה (אות מ"ד)".
 - (ג) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ס"ד).
2. מיקל.
 - (א) לבושי שרד (פתיחה לטריפות ועצמות אות מ"ח) – "כשר כל שנאבד מטעם הס"ס דהא בהיותו לפנינו היה רק מחוסר בדיקה ועכשיו שנאבד שרי".
 - (ב) מראה יחזקאל (סי' נ"ב ד"ה וראיתי) – "דכיון דמירי שנאבדו א"כ אין הספק מחמת חסרון ידיעה, אפילו להבקיאים יש ספק בזה, הגם שראיתי בפרי מגדים בי"ד סוף סי' נ"ג [שפתי דעת סקט"ו] שנסתפק בנידון כזה דהיינו כשנאבדו אי מקרי חסרון ידיעה, ומלתא דמספקא ליה פשיטא לי דבכהאי גונא הוי ספק גמור, ויש לי הוכחה לזה ממ"ש המחבר ביו"ד סי' ק"צ סעיף מ"ו יעו"ש".
 - (ג) לחז"ש (לחם ס"ק קס"א, ס"ק קס"ג).
 - (ד) ערה"ש (סעי' ק"כ) – "ואם אין בקיאים בזה אין תולין להקל כמ"ש בסעי' הקודם ואם נאבד החלוק הולכין להקל דהוי ספק גמור".
 - (ה) שבה"ל (ח"ה סי' ק"י אות ה', ששבה"ל ס"ק ו' ד"ה אמנם) – "להלכה מסופקני אם עלינו להחמיר כדעת התפל"מ והגרעק"א כיון דבאמת משמעות וסתומת בעלי שו"ע יראה דפשיטא להו דאפשר להקל בנאבד מכל מקום וחזי לצירופא גם סברת הלבוש כנ"ל, וגם להפמ"ג שם דמסופק אולי אינו מסופק רק בספק ספיקא דאורייתא לא בספק כתמים דרבנן ודו"ק".
 - (ו) עי' בדה"ש (ס"ק תל"ב, עי' סי' צ"ח סעי' ג' בי' ד"ה במה) – "שהמיקל לא הפסיד חדא ... ספק לכל העולם ... ועוד שיש סוברים שאף דבר שנאסר מחמת ספק חסרון ידיעה נותר שפיר אם נאבד ... ועוד שעיקר הדבר שבזמננו אין לנו בקי בבדיקה זו יש מפקקים".
- 1) וכן כל הפוסקים לעיל בדין ספק ואח"כ נאבד, שסוברים להקל.
3. מראי מקומות – דעת (סי' נ"ג אות ל"ג ד"ה ולענין, קונ"א אות קפ"ח ד"ה ובמש"ש), חוט שני (ס"ק ל"ט, "וצ"ע").
 - (א) פמ"ג (יו"ד סי' נ"ג שפ"ד ס"ק ט"ו), הו"ד ברע"א (על מחבר סעי' מ"ו), וגליון מהרש"א (על סעי' מ"ו) – "ויש לחקור חקירה אחת וגדולה היא אלי והוא בספק חסרון חכמה דלא מחשיב לספק אי נאבד הדבר ההוא ואין לפנינו יש לומר דהוה ספק ספיקא גמור או נימא כיון דאלו היה לפנינו לא הוה מחשיב לספק ספיקא עכשיו שנאבד לא עדיף מאיתא לפנינו ויש לאסור".
 - (ב) לבושי שרד (פתיחה אות מ"ד), הו"ד ברע"א (על מחבר סעי' מ"ו), וגליון מהרש"א (על סעי' מ"ו) – "כתב הר"ב פ"מ בשפ"ד סי' נ"ג סקט"ו וז"ל ... עלה בליבי למיפשט האי ספיקא מההו' די"ד סי' ק"צ בחלוק שלבשה בימי נדתה ונתכבס ע"ש בש"ך ס"ק ס"א ...".

ג. ספק אם לבשה החלוק בימי נדותה, ונתכבס.

1. מחמיר [ס"ס].
 - (א) סד"ט (ס"ק פ"ז) – "דמי יימר שהיה בו כתם ואת"ל שנתלכלך קודם שנתכבס מ"מ י"ל שיצא ע"י כביסה".
 - (ב) חכ"א (כלל קי"ג סעי' ל"ט) – "הא דכתבנו דאם מקדיר טהור דוקא כשיודעת שלבשתו בימי נדתה וכשפשטתה לא בדקה החלוק ואף על פי שלא נודע לה שראתה דם בעת שהיה החלוק עליה מכל מקום תלינן דקרוב לודאי שנתלכלך החלוק אבל אם אינה

יודעת אם לבשה החלוק בימי נדותה הוי ספק ספיקא להחמיר שמא לא נתלכלך כלל ואם תמצי לומר נתלכלך שמא עבר על ידי הכיבוס ולא דמי לכתונת שקודם כיבוס דלעיל (סימן ל"ז) דהכיבוס דרך להעביר הדם (סדרי טהרה ס"ק פ"ז).

צא] חזקת בדוק, אבל הכתם מקדיר.

- א. ש"ך (ס"ק ס"א), באה"ט (ס"ק מ"ו) – "ואינה בפנינו כו'. נראה דגם החלוק אינו בפנינו דאם הוא בפנינו תבדוק במקדיר או מגליד ואם אינה בקיאה תחמיר כדלקמן בסמוך אלא מיירי שנאבד החלוק דבכה"ג אין להחמיר".
1. מיקל, תולה בה – תוה"ש (ס"ק מ"ו), סד"ט (ס"ק פ"ד), חו"ד (חי' ס"ק נ"ט, בי' ס"ק ל"ג), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ס"א), פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ס"א, לשונו מובא לקמן), עי' ששבה"ל (על הש"ך ס"ק ס"א).
 2. מחמיר, אינה תולה בה – תפארת ישראל (ס"ק כ"ד, לשונו מובא לקמן), תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ס"א, "הש"ך. דבריו תמוהים דהא באמת מחמירין בלאו הכי מכה דחזקת בדוק ואפילו נאבד החלוק מחמירין מהאי טעמא. ע"כ נ"ל דכל מה שכתב בסעיף קטן זה ט"ס הוא דאין כאן מקומו אלא אמה שכתב המחבר אח"כ בנתכבסה ע"י כותית אפילו אינה בפנינו תולה כו', אזה כתב דמיירי בנאבד, ודו"ק"), רע"א (על מחבר סעי' מ"ו, לשונו מובא לקמן), מרומי שדה (סוף מסכת נדה מכתב ב' ד"ה ואפילו, לשונו מובא לקמן).
 3. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ה', סעי' מ"ז תמצית אות א').
- א) חכ"א (כלל ק"ג סעי' ל"ח) – "ועיין בכרתי ופלתי ס"ק כ' וס"ק כ"ד ובסדרי טהרה ס"ק ס"ז ועיין בש"ך ס"ק ס"א והכרתי ופלתי מגיה דנרשם שלא במקומו דסבירא ליה כיון דחזקתו בדוק לא תליא במקדיר אלא דהש"ך קאי על ישראלית בפנינו והסדרי טהרה מקיים הגירסא וכן משמע מש"ך ס"ק ס"ה דלפי הפסק בשלחן ערוך הכל תלוי במקדיר או מגליד ואפילו בישראלית והחלוק בפנינו אם מקדיר תלינן ולדבריו צריך לומר דהכי פירושו דהש"ך כתב דעל כרחק בישראלית ואינה בפנינו דפוסק בשלחן ערוך דאינה תולה על כרחק דהחלוק נאבד דאם לא כן תבדוק במקדיר או מגליד אלא מיירי שנאבד ובכי האי גוונא אין להחמיר אם לא מהטעם חזקתו בדוק דדוקא אם הוא בפנינו ואינו ידוע אם מקדיר או מגליד טמא מספק אבל בנאבד והוא מסופק אם מקדיר או מגליד הוי לן לטהר רק כיון דנתכבס על ידי ישראלית חזקתו בדוק ולכן אינה תולה".
- ב) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קכ"ד).

ב. מיקל, דאם הוא מקדיר תולה בה.

1. סד"ט (ס"ק ס"ז, ס"ק פ"ד, ועי' ס"ק פ"ו) – "ואם הכתם מקדיר ודאי דהיה בו קודם הכביסה".
2. חו"ד (חי' ס"ק נ"ט, בי' ס"ק ל"ג).
3. גר"ז (ס"ק צ"ד) – "ומכל מקום אם מכרת במראיתו שהוא מקדיר דהיינו שנכנס תוך הבגד בידוע שקודם כבוס היה כדלקמן ובידוע דלא בדקתו בשעת הכבוס כן דעת הרמב"ן והרשב"א במשמרת הבית ובתורת הארוך והטור ושלחן ערוך סעיף מ"ז וכן כתב הש"ך דלא כמנחת יעקב וכרתי ופלתי".
4. פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ס"א).
5. צמח צדק (פסקי דינים סעי' מ"ו).
6. פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ס"א) – "והעיקר כהש"ך וכמ"ש הס"ט ומהרש"ז וח"ד".
7. ערה"ש (סעי' ק"כ) – "דחלוק שלבשתה בימי נדתה ונתכבס וחזרה ולבשתו בזמן שהיא טהורה ולא בדקתו אם נתכבס ע"י ישראלית ואינה בפנינו לשאול וגם החלוק אינו בפנינו להכירו אינה תולה בזה לפי שחזקת בנות ישראל שהן בודקות הכתמים בשעת כיבוס בין שלה בין של אחרת ומשתדלות להעבירן ואמרינן דמסתמא גם היא עשתה כן ... ואם החלוק לפנינו ויש להכיר במראיתו אם מגליד או מקדיר כמ"ש מחוייבין להכיר".

ג. מחמיר, אפילו אם החלוק לפנינו והוא מקדיר אינה תולה בה.

1. תוה"ש (ס"ק מ"ו).
2. תפארת ישראל (ס"ק כ"ד) – "כתב הש"ך ... ואין כאן מקומו, דבישראלית ואינה בפנינו חשבינן לודאי טמאה, דחזקה דהיה נתכבס, ובזה לא סמכינן אקידור וגילוד כלל. רק דברי הש"ך קאי על אם היא ישראלית בפנינו ואמרה שלא בדקה, או גויה אפילו בפנינו הוה כשלא בפנינו, ומשמע מדברי הש"ע דטהורה, וע"ז קאמר הש"ך דהיינו דנאבד החלוק וא"א לבדוק ולולי כן אסורה, ופשוט. וכן משמע בתורת הבית להדיא ע"ש".
3. תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ס"א) - לשונו מובא לעיל.
4. רע"א (על מחבר סעי' מ"ו) – "ואינו תולה באמרה שלא בדקתו או בנתכבסה ע"י כותית אבל בנתכבס ע"י ישראלית דחזקתו בדקתו בשעת כיבוס לא מהני בדיקה זו כ"כ בתפל"מ בכונת הש"ך ועי' מנ"י".
5. לחו"ש (לחם ס"ק קנ"ה, שמלה ס"ק נ"ג).
6. עי' מסגרת השלחן (דין מ"ו) – "דטוב להחמיר".
7. מרומי שדה (סוף מסכת נדה מכתב ב' ד"ה ואפילו) – "ואפילו לדעת הרשב"א והטור דס"ל דבכובסת ישראלית לא סמכינן על הא דמקדיר, ובאמת גם הש"ך ס"ל הכי כמוש"כ הגאון הפליתי ז"ל. והכי מוכח ממש"כ הש"ך בזה"ל, אלא מיירי שנאבד הסדין דבכה"ג אין להחמיר כו', אלמא דלא מיירי אלא בכבא דהבדיקה היא לחומרא, משא"כ בכוכסת ישראלית דהבדיקה באה לקולא, לכו"ע לא סמכינן על הא שרואים שנקדר".
8. בדה"ש (ס"ק תכ"ט) – "נראה להחמיר בזה מפני שיש שכתבו שבזמננו ...".

ד. מראי מקומות – ששבה"ל (על הש"ך ס"ק ס"א, שבה"ל ח"ה סי' ק"י סוף אות ה' [לשונו מובא לעיל]), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קי"ז).

צב] ג' נשים שלבשו חלוק אחד - סעיף מ"ט.

א. אם בבת אחת או אפילו בזה אחר זה.

1. רק בבת אחת, לשיטתו לסעי' כ"ה.

(א) ש"ך (נקוה"כ על הט"ז ס"ק י"ז, על הט"ז ס"ק ל"ו).

(ב) תוה"ש (ס"ק נ"א) – "ודלא כט"ז".

2. אפילו זה אחר זה.

(א) לשיטתו לסעי' כ"ה.

(1) ט"ז (ס"ק ל"ו) – "דאפילו אם אינן באין לשאול בבת אחת אלא בזה אחר זה".

(2) באה"ט (ס"ק נ"א).

(3) חו"ד (חי' ס"ק ס"ד) – "כולן טמאות. אפילו באו לשאול בזה אחר זה".

(4) ערה"ש (סעי' קכ"ד) – "כולן טמאות אפילו באו לשאול זה אחר זה ולא דמי לשני שבילין וטעמו של דבר בארנו לעיל בסעי' ע"ו".

(ב) אפילו אם מיקל בסעי' כ"ה.

(1) תפארת ישראל (ס"ק י"ג, פלתי סי' קי"א ס"ק ח') – "אמנם נראה דאף הב"ח לא אמרה אלא כאן, בשתי נשים שנתעסקו

בצפור, אבל לא בג' נשים שלבשו חלוק אחד, כמו שחשב הש"ך בנקודות הכסף לטהר בכל דוכתא בבאין לשאול זה אחר זה. זו

והחילוק מבואר, דבשלמא כאן אם נתעסקו בצפור היא אומרת אני נתעסקתי בצפור ומצאתי דם, ומה איכפת לי בחברתי, אני

איני יודעת אם חברתי ראתה ג"כ בחלוק שלה או לא, אין שאלתי נוגע לחברתי, א"כ הוי כב' שבילין, דזה אומר אני הלכתי,

מה ענין הליכת חברי להליכתי, וא"כ בבאין לשאול זה"ז שניהם טהורים כב' שבילין. אבל בלובשות ג' נשים חלוק אחד בדוק

ואשה אחת אומרת אני מצאתי כתם, לולי שתתלה בחברתה אין לה טענה להטהר כלל, רק היא אומרת לא ממני בא הכתם רק

מחברתי, הרי שבשאלתה תולה בחברתה, וזהו הוי כבאין לשאול בבת אחת דהא אי אפשר לטהר עד שתתלה בחברתה, ומה לי

שחברתה פה לפנינו לשאול או לא, סוף כל סוף לא נוכל לטהרה רק בתליתה בחברתה, ומה חזית. וזה ברור ונכון".

(2) סד"ט (ס"ק מ"ז ד"ה מיהו מה, ס"ק צ') – "אין ראייה דשאני בההיא דג' נשים דכיון דלא תלינן במקרה כלל משום דהיה חלוק

בדוק מעיקרא מוקמינן לה בחזקת בדוקה מן הסתם כל זמן דלא ידעינן בודאי שעברה במקום דמים, וא"כ מיד דבא הראשונה

לשאול אותו אם אתה בא לטהר אותה צ"ל מיד דהכתם בא מן השני, וא"כ אמרינן מה חזית דמקלקלת להך טפי מהך והוי כמו

באו לישאל בב"א. משא"כ בהאי דב' נשים שנתעסקו בצפור א' דמיד דבאה ראשונה לשאול תלינן כתמה בדם צפור, ואין

הספק נולד עד שבא השני ואמרה שג"כ מצאה כתם מש"ה מהני בזא"ז, וכ"כ בס' כו"פ".

(3) תפארת למשה (על הט"ז ס"ק ל"ו) – "וכן ההיא דסמ"ג דאי לאו חברתה והי' נמצא דם בחלוקה היתה טמאה ודאי אלא שבאה

לטהר עצמה ולתלות בחברתה אמרינן מאי חזית גם הוי כבאו לשאול בבת אחת דהא צריכה להגיד להמורה דגם חברתה הלכה

בהחלוק".

(4) בית מאיר (על סעי' מ"ט) – "בש"ך... ואני אפילו ריח קושי' איני רואה על הרשב"א כיון דבכתובות מסקינן והכא כיון דשרו

לכולהו כבת אחת דמי, וביארו שם התוס' דאף דלא בא לפנינו לשאול אלא אחת מ"מ כיון שהדבר ידוע לכל שיש יותר כבא

לשאול עליהם נמי דמי. ולפרש"י כבר ביאר הר"ן בפ' מרווח דגבי ב' שבילין מה דשרי בזא"ז היינו משום דאיכא למימר דאחד

לא ידע מחברתי, משא"כ גבי נשים דאחת יודעת בגונא דחברתי כראוי לשאול עליו ועל חבריו דמי והלכה כר' יוסי דשתיהם

טמאות. א"כ גבי שתי קדירי' ושלש נשים אף שבאתה אחת מהן מ"מ כיון דעיקר השאלה א"א אלא שאומרת גם מחברתה נמצא

דידוע לב"ד משניהם, וגם להאחד ידוע בגוונא דחברתי' נמצא דלר"י הוי זה כבבת אחת ושניהם אסורים וטמאים".

(5) ישועות יעקב (ס"ק ו') – "ואמנם בהך דהשאלה חלוקה לחברתה כיון דאם באה לפנינו והיתה אומרת שנמצא כתם בחלוקה

פשיטא דהיתה טמאה כיון דאין לה במה לתלות ואי אפשר לטהר אותה רק אם תאמר שלבשתן חברתה ויש לה מקום לתלות

בחברתה א"כ אף ששאלה רק על עצמה הוי כבא לישאל עליו ועל חבריו כיון דממילא נשמע דין חברתה אמרינן מה חזית

דתעמיד אשה זו השואלת בחזקת טהרה העמד חברתה בחזקת טהרה והדבר ברור כשמש בצהרים".

(6) חת"ס (נדה דף נט:): – "שלש נשים הא דלא דיינינן הכא דין ב' שבילים לחלק בין באו בב"א ובין [באן] זא"ז ע' מ"ש נקה"כ

סי' ק"ץ ומ"ש פלתי שם. ולפע"ד יש לחלק עוד דבשני שבילין אלו לא היה אלא א' היה טהור דתלינן בשביל הטהור הלך וע"כ

לא באנו לטמאו אלא משום אידך דכיון דהיו שנים בודאי הלך א' בטמא א"כ נימא מנ"ל שזה הלך דילמא אידך משא"כ הכא

בכתם נהפך הוא אילו היתה אשה א' לבד היה הכתם טמא ולא באנו לטהרו לכתם אלא משום אידך א"כ נאמר מנ"ל שתתלה

בחברתך דילמא את נטמאת".

(7) גר"ז (ס"ק פ"ו) – "ולא דמי לב' נשים שנתעסקו בצפור אחת דלעיל סעיף כ"ה דאפילו כששתיהן באות לישאל בזה אחר זה

שתיהן טהורות וכל שכן כשאחת באה לישאל ואחת אינה באה כלל דהתם אינה צריכה לתלות כתמה בחברתה אלא בדם צפור

וחברתה תהיה טמאה ממילא אבל הכא שצריכה לתלות כתמה בחברתה ומאי חזית לתלות בהך טפי מבהך כן דעת הרשב"א.

ואזיל לשיטתו דגבי ב' קדרות דלעיל סי' קי"א".

(8) לחו"ש (לחם ס"ק קס"ח).

(9) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ל"ו, ס"ק י"ז ד"ה וראיתי בכרתי) – "כאן הסכימו כל האחרונים".

- 10) מקור מים חיים (על סעי' כ"ה ד"ה והנה הט"ז) – "שאני התם כיון דאין לה לתלות בשום דבר זולת מה דיתלה בחברתה והוי כבא לשאול עליו ועל חבריו משא"כ הך דשני שבילין שיכול לשאול עליו בלא חבריו וה"נ בנתעסקה בציפור כיון שתוכל לשאול בלא חברתה".
- 11) פרי דעה (ט"ו כ"ס"ק ל"ו) – "ומיהו אפילו למאן דסבר דהתם שרי באינם באין לשאול בבת אחת מורה הכא דהתם א"צ לתלות כתמה בחברתה אלא בדם ציפור וחברתה ממילא טמאה אבל הכא דצריכא לתלות כתמה בחבתה מאי חזית לקלקל הך טפי מהך".
- 12) צמח צדק (פסקי דינים סעי' מ"ט).
- 13) רב פעלים (ה"א יו"ד סי' כ"ו ד"ה וראיתי) – "וראיתי להגאון פלתי ס"ק ח' שכתב...".
- 14) חזו"א (יו"ד סוף סי' ל"ט, טהרות סי' ה' ס"ק י"ג) – "ולכו"ע אפ"י באו לשאול בזא"ז שתייהן טמאות, וכדעת הט"ז סי' ק"צ ס"ק ל"ו ודברי הנה"כ תמוהים מאד".
- 15) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"נ) – "שתי נשים שלבשו חלוק אחד ומצאו בו כתם מהחגור ולמטה - שתייהן טמאות אף אם לא באו לשאול בבת אחת".
- 16) עי' טהרת הבית (סי' ח' הע' ל"ה ד"ה והנה) – "שלוש נשים שלבשו חלוק אחד ראוי להחמיר כדעת רוב האחרונים, ומכל מקום הרוצה להקל גם בזה אין מזניחים אותו".
- 17) בדה"ש (ס"ק תמ"ח).
- 18) חוט שני (ס"ק מ').
- 19) פרדס שמחה (ס"ק קל"ה, מקור המעין ס"ק של"ח).
3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק כ"ו), לבנון נטע (ס"ק כ'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רכ"ו), "שצ"ע למעשה", ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק מ', ס"ק נ', ס"ק נ"ג, ס"ק קכ"ט).

ב. ברכה על הטבילה: אשה שטמאה מצד "מאי חזית האי מהאי".
1. עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.

צג ג' נשים במטה אחת - סעיף נ'.

א. מקור.

1. משנה (נדה דף ס:) – "שלוש נשים שהיו ישנות במטה אחת, ונמצא דם תחת אחת מהן, כולן טמאות".
2. משנה (נדה דף סא.) – "שלוש נשים שהיו ישנות במטה אחת ונמצא דם, תחת האמצעית כולן טמאות, תחת הפנימית שתיים הפנימיות טמאות והחיצונה טהורה, תחת החיצונה שתיים החיצונות טמאות והפנימית טהורה. אימתי, בזמן שעברו דרך מרגלות המטה, אבל אם עברו דרך עליה כולן טמאות".
3. גמרא (נדה דף סא.) – "מאי שנא רישא דלא מפליג, ומאי שנא סיפא דקמפליג. אמר רבי אמי: במשולבות".

ב. מקומות שנמצאת הכתם.

1. נמצא הכתם על סדין העליון.
 - א) מחמיר, כולן טמאות [שעשוי להתהפך], אפילו אינו משולבות – רא"ש (נדה פרק ט' סוף סי' ד', "ונראה לי דבריו בסדין העליון שמתכסה בו שאותו הוא חוזר ולא התחתון"), טור (סעי' נ'), מחבר (סעי' נ'), "והני מילי כשלא נמצא על סדין העליון, אבל אם נמצא בו, בין כך ובין כך כולם טמאות, מפני שהוא עשוי להתהפך אילך ואילך", צמח צדק (פסקי דינים, סעי' נ'), טהרת ישראל (סעי' רכ"ט), פוסקים.
 2. נמצא הכתם על סדין התחתון.
 - א) מיקל [מי שרחוקה מן הכתם אינה טמאה], בזמן שאינו משולבות – רא"ש (פרק ט' סי' ד', לשונו מובא לעיל), טור (סעי' נ'), עי' מחבר (סעי' נ', לשונו מובא לעיל).
 - ב) מחמיר, כולן טמאות [עשוי להתהפך], אפילו אינו משולבות – מהרש"ל (על הטור סעי' נ', "ולא נהירא כלל, כי עינינו רואות שהתחתון גם כן נמשך"), ב"ח (ס"ק מ"ה ד"ה ומ"ש), ט"ז (ס"ק ל"ז), ש"ך (ס"ק ס"ז), תוה"ש (ס"ק נ"ב), באה"ט (ס"ק נ"ב), חזו"ד (חי' ס"ק ס"ה), צמח צדק (פסקי דינים, סעי' נ'), מסגרת השלחן (דין נ'), טהרת ישראל (סעי' רכ"ט), פרדס שמחה (ס"ק קל"ז).
- 1) ערה"ש (סעי' קכ"ו) – "ואינו מובן מה הוא סדין העליון ומהו התחתון דאין לפרש דהעליון מקרי מה שהיא מכסה בה דזהו מילתא דפשיטא וגם אין לפרש דהתחתון מקרי הכסת שהסדין מונח עליה שקורין פערני"א דמאי שייך עליה לשון סדין ועוד דכסת תחת הסדין פשיטא שאינו מתהפך כלל [ט"ז סקל"ז] מפני כובדו ואפילו בלא סדין עליה אינו מתהפך והמפרשים פירשו שמנהגם שמניחין שני סדינין זה על גבי זה והיא שוכבת ביניהן כדי שלא יתלכך המטה העליונה מחמת הזיעה [ש"ך סקס"ז ופרישה] ואיני יודע פירוש לזה מיהו עכ"פ מדבריהם משמע דעל הסדין שמכסות בה קאי וצ"ע דמאי קמ"ל דכבר נתבאר דהכיסוי עשוי להתהפך ועוד דבאמת כתבו דגם התחתון עשוי להתהפך והחוש מעיד על זה ולענ"ד נראה שהיו מציעין סדין טוב על הכסת ותוחבין הקצוות תחת הכסת ועליה מניחין סדין פשוטה לישכב עליה ולכן אם נמצא על התחתון והיא אינה מתהפכת ואמרינן שתחתה נכרכת העליונה ויצא הדם על התחתון ולפיכך רק היא טמאה והן טהורות [ופי' תוס' כתובות ד': ד"ה והצעת]".

ג) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קל"א).

3. נמצא הכתם על סדין התחתון שלנו.

(א) מיקל [מי שרחוקה מן הכתם אינה טמאה], והכל לפי הענין – ששבה"ל (ש"ך ס"ק ס"ז, סיכום סוף ס"ק א', "ותלוי במציאות בכל מקום"), בדה"ש (ס"ק תס"ה, "בזמננו שעשויים הסדינים התחתונים למדת המטה והן מהודקות היטב בפנות המטה יש להקל בסדין התחתון שהרי עינינו רואות שאינו מתהפך"), לבושי עז (ד"ה ובזמנינו, סיכום אות ז', "והכל לפי הענין").

4. נמצא הכתם על כסת שתחת הסדין.

(א) מיקל [מי שרחוקה מן הכתם אינה טמאה] – ט"ז (ס"ק ל"ז), תוה"ש (ס"ק נ"ב), חור"ד (חי' ס"ק ס"ה), באה"ט (ס"ק נ"ב), לחנ"ש (לחם ס"ק קע"ו), צמח צדק (פסקי דינים, סעי' נ'), טהרת ישראל (סעי' רכ"ט).

(ב) מהו "כסת" - עי' לקמן.

5. נמצא הכתם במטה, ונאבד הסדין.

(א) מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק קל"ח, "יש להסתפק").

6. נמצא הכתם על הכר [pillow].

(א) מיקל, כולן טהורות [בא מעלמא] – ששבה"ל (ש"ך ס"ק ס"ח, סיכום אות ב', שבה"ל ח"ד סי' ק"ד ש"ך ס"ק ס"ח, לשונו מובא לקמן).

7. נמצא הכתם בסוף המטה.

(א) מיקל, כולן טהורות [בא מעלמא] – ששבה"ל (ש"ך ס"ק ס"ח, סיכום אות ב', "נמצא כתם בסוף המטה - טהור, דלא מסתבר שזזה כ"כ, ובפרט אם יש מחיצה בסוף המטה").

8. נמצא הכתם על חלק העליון של המטה.

(א) מיקל, כולן טהורות [בא מעלמא] – ששבה"ל (ש"ך ס"ק ס"ח, סיכום אות ב', "אם אין האשה רגילה להתהפך מראש המטה לסופה, ונמצאת כתם בחלק העליון של המטה, אינה טמאה אלא בחלק שיכול לבא מגופה").

9. נמצא הכתם על חלוק של אחת מהן.

(א) מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק קל"ו אות ב', "צ"ע").

(1) חשק שלמה (מגיה במחצית השקל ס"ק ע"ג) – "ראיתי להסתפק בהא דאיתא בסעיף נ' דשלש נשים שהיו ישנות במטה אחת ומשולבות ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות, דהיאך הדין אם לא נמצא דם תחתיהן רק דנמצא דם על חלוק של אחת מהן מהחגור ולמטה מהו, אם נימא כיון דמשולבות חל הספק על כולן, או דלמא דלא מחזקינן טומאה מאשה אחת על חברתה, ובפרט דבכתמים שומעין להקל, וכן אמרינן בנדה דף נ"ח [ע"א] גבי כתמים ומי מחזקינן טומאה ממקום למקום וכו', ועיין בתוספות שם [ד"ה ומי מחזקינן], ואף דמסקינן דשאני ראש גודלה דעביד דמתרמי, וא"כ הכא נמי כיון דמשולבות עביד דמתרמי דיבא הדם נמי מאידך, מכל מקום מאשה אחת על חברתה י"ל דאף דהיכא דעביד דמתרמי לא חיישינן. ועוד, די"ל דאם איתא דבא הדם מאחרות הוה להו למצוא גם על חלוקן, וכן מצינו הך סברא בריש פרק הרואה כתם [שם נז, ב] בענין אם נמצא על הבשר ולא על החלוק ועברה בשוק של טבחים, ע"ש, וצ"ע בזה. וכן יש להסתפק לאידך גיסא, בבדקה אחת מהן ונמצאת טמאה דקיימא לן דאחרות תולות בה, דאפשר דאם נמצא על החלוק שלא ראתה נדה אינה יכולה לתלות בנדה, דאם איתא דהאי דם מנדה אתי, גם על החלוק של הנדה הוה לה למצוא. והרבה יש לדבר בו, ואין כאן מקום לאריך".

10. נמצא הכתם על גופה של אחת מהם.

(א) רק היא טמאה – לבושי עז (תמצית אות ו').

11. נמצא הכתם על הכרים, במטות שלנו שמוקף בנסרים והכרים נתונות בתוך המטה.

(א) מיקל, שכולן טהורות [שבא מעלמא].

(1) פנים מאירות (ח"ב סי' קפ"ג) – "נשאלתי באשה ששכבה על שנים ושלושה כרים ולמעלה פרסה סדין לבן ומצאתה כתם בכר התחתון ולא בעליון וגם הסדין בדקה ולא מצאה שום ליכלוך דם אם יש לטמאה משום כתם או לא. תשובה, לכאורה נראה דזה הדין ממש מה דאיתא בפ' הרואה כתם דף נ"ח ע"ב ת"ר לבשה שלשה חלוקות הבדוקות לה אם יכולה לתלות תולה אפי' בתחתון אינה יכולה לתלות אינה תולה ואפילו בעליון כיצד עברה בשוק של טבחים תולה אפילו בתחתון לא עברה בשוק של טבחים אף בעליון אינה תולה הרי לפנינו שאם לא עברה בשוק של טבחים אינה תולה אפילו בעליון וטמאה משום כתם אף שלא היה סמוך לגופה א"כ בנידון דידן נמי אף שהכר התחתון לא היה סמוך לגופה מ"מ אם אין לה במה לתלות טמאה משום כתם אבל כד דייקינן שפיר יש לחלק בבגדים שלהם שהיה כולם פתוחי מבית הצואר עד למטה כנראה מתקנת עזרא שתיקן לאשה לחגור בסינור משום צניעות אבל במלבושים של נשים שלנו שכולם תפורים והיא לובשת ממתני' ולמטה ואי אפשר בשום ענין שיבא בגד עליון סמוך לגופה אפילו במתכוון אי אפשר לה שתתן בגד עליון שתהא כנגד מקום התורפ' לא מחזקינ' ריעותא כלל ולא גרע אם ראתה על בית יד של חלוקה אם אינו מגיע כנגד בית התורפה דטהורה ה"נ בבגדים שלנו שאי אפשר בשום צד שיבא צד חוץ לצד פנים לא מטמאינן לה משום כתם אם מצאה בבגד עליון וכן נסרים שנתוני' במטות שלנו העשויים כתיבה מוקף בנסרים והכרי' עשויים כמדת המטה ואי אפשר שיתהפך התחתון לעליון לא מחזקינן ריעות' שנתהפך ונהי בכר עליון שהסדין פרוס עליו יש להחמיר דהא הביא הש"ך בסי' ק"ץ ס"ק ס"ז בשם מהרש"ל דסדין תחתון נמי עשוי להתהפך אילך ואילך דלא כהרא"ש שהביא הטור משמו גבי שלש נשים השוכבות במטה דס"ל דסדין תחתון אין עשוי להתהפך ואפילו לדעת הרא"ש מודה באשה אחת ששוכבת במטה כל מקום שימצא דם במטה טמאה כמו שהביא הש"ך בשם הרשב"א בס"ק מ"ח מ"מ נראה דווקא בסדין וכו' עליון שהסדין פרוס עליו אבל על הכר השני שעיינינו רואות שאין עשוי להתהפך ולא נגעה בגופה יש לטהר וכתמים דרבנן ושומעין להקל ומעולם לא שמענו שטימאו משום כתם בבגד עליון של אשה הנראה לפע"ד כתבתי".

(2) הו"ד בסד"ט (ס"ק מ"ה ד"ה ודע) – "פמ"א".

(3) פת"ת (ס"ק כ"ו).

4) ערה"ש (סעי' ס') – "וכן בכרים שבמטות שלנו דמוקף בנסרים והכרים נתונות בתוך המטה א"א שיתהפך התחתון לעליון ולכן אם נמצא הכתם על הכר השני יש לטהר [ס"ט סקמ"ה ופמ"א ח"ב סי' קפ"ג]".
(ב) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קל"א).

ג. אחת שנה בלי בגדים, ונמצא דם תחתיה, ושניה סמוכה לה עם בגדים.

1. תולה בזו שזה תחתיה.
- א) ערה"ש (סעי' קל"ז) – "יראה לי לפי הסברא בשלש נשים שישנו במטה אחת באופן שגם הסמוכה לה טמאה זהו כששכבו שניהן ערומות או שניהן לבושות אבל אם זו שנמצא הדם תחתיה היא ערומה או אפילו לבושה בחלוק לבד והסמוכה לה לבושה בבגדיה דוודאי לא מסתבר למתלי גם בה כיון שהבגדים מפסיקים ואף שאפשר שבעת השינה נתקפלו בגדיה ונתגלה בשרה מ"מ לא מסתבר להחמיר בכה"ג וכן כל כיוצא בזה לשום לב להבין ולהשכיל בזה".
- ב) טהרת ישראל (סעי' רל"א) – "דוקא כששכבו שניהן ערומות או שניהן לבושות אבל אם זו שנמצא הדם תחתיה היא ערומה או אפי' לבושה בחלוק לבד והסמוכה לה לבושה בבגדיה אין להחמיר כלל להסמוכה בזה וכן כל כיוצא בזה לשום לב להבין ולהשכיל בזה".
- ג) פרדס שמחה (ס"ק קל"ו).
- ד) לבושי עז (תמצית אות ט').
2. שתיהן טמאות.
- א) בדה"ש (ס"ק תנ"ז) – "כולם טמאות ... אפשר שנתקפל החלוק בשעת שינה ונטף דם מן הגוף על המטה".

ד. אשה שלובשת בגד צמוד לגוף.

1. מיקל – ששבה"ל (ס"ק א'), "ובזמנינו שהולכות גם בלילה בבגד צמוד לגוף הדעת נוטה דהוי בירור שטהורה אם לא נמצא עליו דם, דע"פ רוב א"א שתראה ולא ימצא על הבגד, ואפילו באשה אחת טהורה ותולין במעלמא".

ה. מהו "כסת".

1. מזרון.
- א) בדה"ש (ס"ק ש"ב, סי' קצ"ו ציונים ס"ק ע"ד, סי' קצ"ה ס"ק קמ"ו).
2. איזה בד תחת הסדין, שאם האשה תראה הרבה דם וילך לעבר השני של הסדין שילך על זה הכסת ולא ילכלך את המזרון.
- א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל' סי' ק"צ סעי' נ') – "סדין העליון זה מה שאנו קוראים שמיכה, וסדין התחתון זה מה שאנו קוראים סדין סתם המכסה את המטה וגוף האדם שוכב עליו ממש. וכסת שתחת הסדין הוא מה שיש הרבה בני אדם ששמים תחת הסדין עוד איזה בד או סוג ניילון שאם האשה תראה הרבה דם וילך לעבר השני של הסדין שילך על זה הכסת ולא ילכלך את המזרון. ואולי הוא כמין מזרון דק ורך כדי לשכב עליו. וזו הכסת שתחת הסדין אין דרכה להתהפך כלל".
3. לפעמים הפירוש "שמיכה".
- א) מג"א (סי' תרל"ט ס"ק ז') – "מי שאין לו כרים וכסתות כראוי ויש צינה אין לו לישן שם".
- ב) קיצור שו"ע (סוף סי' קל"ב) – "וטוב שלא יתעטף בכרים וכסתות המחממין ועל כל פנים לא יכסה רגליו".
- ג) בה"ל (סי' תר"מ סעי' ד' ד"ה מפני) – "דאפילו יש לו כרים וכסתות להנצל מן הצינה".
4. מראי מקומות – בדה"ש (מלואים, סי' קצ"ו סעי' ג').

ו. אשה אחת.

1. תולה בכל מקום שימצא דם במטה – רשב"א (נדה דף סא, תוה"ב הארוך בית ז' שער ד' כ"א-ב'), "אבל אשה אחת שאין לה מונע בכל מקום שימצא דם במטה טמאה שהמטה כולה מקומה ועוד דם זה מהיכן בא", ב"י (ס"ק נ'), דרישה (ס"ק כ"ג), ש"ך (ס"ק ס"ח), פנים מאירות (ח"ב סי' קפ"ג), שלחן גבוה (ס"ק קכ"ו, "מפני פשטותו השמיטהו"), צמח צדק (פסקי דינים, סוף סעי' נ'), דרכ"ת (ס"ק ר"מ), טהרת ישראל (סעי' רל"ב), חזקת טהרה (ס"ק קנ"ו), בדה"ש (ס"ק תס"ו).
- א) שבה"ל (ח"ד סי' ק"ד ש"ך ס"ק ס"ח) – "בא"ד שהמטה כולה מקומה ועוד דם זה מנין, ויראה לענ"ד פשוט דזה דוקא בשטח המטה עצמה מלבד הכר שתחת ראשה כרגיל היום שזה מקום גבוה יותר מהמטה ואין דרך שתהפך עצמה לגמרי ותניח רגליה על הכר וראשה למטה, ואף על פי שכ' הש"ך עוד ועוד דם זה מנין מ"מ היינו במציאות אפשר, אבל בלא אפשר ע"כ הם ממק"א ופשוט".
- ב) מראי מקומות – קנה בשם (ביאורי שו"ע ס"ק ל"א).

צד | בדקה אחת מהן - סעיף נ"א.

א. מקור.

1. משנה (נדה דף ס:): – "בדקה אחת מהן ונמצאת טמאה, היא טמאה ושתיהן טהורות".
2. משנה (נדה דף סא): – "בדקה אחת מהן ונמצאת טהורה היא טהורה, ושתים טמאות. בדקו שתים ומצאו טהורות, הן טהורות ושלישית טמאה. שלשתן ומצאו טהורות, כולן טמאות".
3. גמרא (נדה דף ס:): – "אמר רב יהודה אמר רב: והוא שבדקה עצמה בשיעור וסת. סבר לה כבר פדא, דאמר: כל שבעלה בחטאת טהרותיה טמאות, בעלה באשם תלוי טהרותיה תלויות, בעלה פטור טהרותיה טהורות. ורבי אושעיא אמר: אפילו בעלה בחטאת טהרותיה תלויות".

ב. האם צריך בדיקה מיד: ראשונים.

1. מחמיר, דוקא שבדקה מיד [פסק כרב יהודה אמר רב] – האשכול (הל' נדה סי' מ"ב), ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ב'), רמב"ן (הל' נדה פרק ד' הל' ל"ז, הל' ל"ט), רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ד', כ"א-ב'), כל בו (סי' פ"ה), אהל מועד (שער או"ה דרך י"א נתיב ו').

(א) פוסקים – מחבר (סעי' נ"א), מלבושי טהרה (סעי' צ"ו), עי' ערה"ש (סעי' ק"ל), צמח צדק (פסקי דינים סעי' נ"א), טהרת ישראל (סעי' רל"ה).

2. מיקל, אפילו בדקה אחר שיעור וסת – רא"ש (נדה פרק ט' סי' ג').

3. מראי מקומות – טור (סעי' נ"א).

(א) הרז"ה (השגות על הראב"ד בעלי הנפש שער הכתמים סי' ב') – "בשער הכתמים כתב הרב בדין החלוק אם בדקה האחרונה שהיא לובשתו בשעור וסת של מציאה ומצאה טהור היא טהורה וכולן טמאות. ונראה מדבריו דהא דאמר רב יהודה אמר רב והוא שבדקה עצמה בשעור וסת של מציאה, אכולה מתני' קאי. ואנו אין לנו אלא ארישא דמתני' שבדקה ומצאה טמא, אבל שבדקה ומצאה טהור לא נאמר בו שעור אלא אפילו לאחר זמן".

(ב) רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב, רכ"ב-ד') – "ויש אומרים שאפילו בדקה עצמה אחר שיעור וסת של מציאה שמצלת וכן נר' דעת התו' וכן כתב הרא"ש והרמב"ם נראה שכתב כסבר' הראשון' וכן כתב הרשב"א".

ג. קשה: אין אנו בקיאים בשיעור וסת - רמ"א (סי' קפ"ז סעי' א').

1. י"ל: בכתמים הקילו, א"נ סומכין על הרא"ש – סד"ט (סוף ס"ק צ"א, "והנה לעיל סימן קפ"ז כתב בהגה"ה סעיף ב' דאין אנו בקיאים בשיעור חיוב א"ת לפ"ז י"ל דה"ה בשיעור זה של חיוב חטאת נמי אין אנו בקיאים ואם כן נפל דין זה בבירא אך כיון שללא הגיה הרמב"ם כאן כמש"ל י"ל דדעתו להקל כאן בכתמים דרבנן, גם כיון דלהרא"ש אינה צריכה תוך שיעור זה משום הכי סתם כדעת המחבר להקל"), צמח צדק (פסקי דינים סוף סעי' נ"א), פרדס שמחה (ס"ק קל"ט).

ד. טעם הדין.

1. תולה הקלוקל במקולקלת.

(א) תו"ד (בי' ס"ק ל"ו) – "הטעם ברור דכיון דסבירא ליה כבר פדא [נדה ס, ב] דודאי קודם שיעור וסת היתה גם כן נדה מהיכי תיתי לא יתלו בה כמו שתולין בנדה, דהא תולין הקלקלה במקולקל ואין מקלקלין אותה יותר כלל דהא בלאו הכי היתה טמאה בודאי משעת מציאה לבר פדא, וגם כל רואה מטמאה למפרע מעת לעת".

(ב) חת"ס (נדה ריש דף ס:) – "בשמצאה בכשיעור וסת דעדיין לא נחית שם טומאה לשום א' מהן אזי תלינן הקלקול בה משא"כ אחר הזמן הזה".

(ג) לחו"ש (שמלה ס"ק נ"ט).

(ד) בדה"ש (ס"ק תע"ב).

(ה) פרדס שמחה (ס"ק קל"ט).

ה. קשה: אולי בא הכתם מאחת מהן לפני כמה שעות, ומאי מהני התכיפות.

1. חזקה, שהלוח אחר זמן מציאת הכתם דעתה נולד הספק ונאמר באמת דעתה כרגע יצא הכתם – ערה"ש (סעי' קכ"ט, "ואולי הכתם יצא זה מאחת מהן מכמה שעות וא"כ מאי מהני התכיפות של עכשיו ואי משום תלייה נתלה גם אח"כ ואין זה דמיון לבעילת הבעל שהיה רגע מקודם ובאמת הרא"ש השיג על הדין שנתבאר מטעם זה [עי' ח"ד סקל"ו שנתפלא על הרא"ש ודבריו ברורים כמ"ש ודו"ק] מ"מ כמה מרבתינו פסקו כן דכן איתא בגמ' שם לחד אמורא דדוקא בכה"ג מועיל והטעם י"ל דעתה אנו צריכים להלוח אחר זמן מציאת הכתם דעתה נולד הספק ונאמר באמת דעתה כרגע יצא הכתם").

2. קולא בכתמים – לחו"ש (שלמה ס"ק נ"ט, "דקל הוא שהקילו חכמים בכתמים"), בדה"ש (ס"ק ת"ע).

ו. תולין בה.

1. אחרות טהורות ואינן צריכים בדיקה.

(א) מחנה אפרים (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ב) – "סיים הר"מ ז"ל ואם בדקה אחת מהן עצמה מיד ומצאה עצמה טמאה הרי השתים טהורות עד כאן, נ"ב משמע אפילו בלא בדיקה כיון שיש לה במה לתלות, ולא דמי לשאר ספק דהיכא דאפשר להתברר בעי בדיקה אפילו בדרבנן".

(ב) צמח צדק (פסקי דינים, סעי' נ"א).

(ג) פרדס שמחה (ס"ק קל"ט אות ב') – "האחרות טהורות ואינן צריכים בדיקה".

ז. טהורה, סגי בקנזה. מה הדין בבדיקה ממש.

1. מחמיר.

(א) גר"ז (ס"ק ק"ט) – "וכן אם בדקה ומצאה טהורה לא מחזיקין לה בטהורה לומר שהדם שבמטה לא בא ממנה אלא כשהיתה טהורה ודאי בשעת מציאת הדם במטה ולא היה בה דם בבית החיצון והיינו שקנחה עצמה תיכף ומיד למציאת הדם בעד שהיה כבר בידה ולא הכניסו לחורין ולסדקין".

2. מיקל.

א) רע"א (על סעי' נ"א) – "קשה לי מנ"ל דלענין מצאה טהורה סגי בקנחה דלמא בעי' בדיקה ממש כמו כל בדיקות שהם לברר שהיא טהורה דצריכים בדיקה גמורה וצ"ע".
 3. מראי מקומות – צמח צדק (פסקי דינים, סעי' נ"א, "צ"ע בזה"), בדה"ש (ס"ק תע"ה, בי' ד"ה וכן).

ה. אם נאמנת בעבור זמן לומר שבדקה מיד.

1. אונ"ש (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ב), הו"ד בבדה"ש (סעי' נ"א בי' ד"ה ואם, עמ' רי"ד) – "אם אמרה לאחר זמן בדקתי עצמי כשיעור וסת למציאת הדם ומצאתי טמאה אינה נאמנת לטהר חברותיה, וז"ב ... ולפלא שלא זכרו זה הקדמונים".

ט. אשה שלובשת בגד צמוד לגוף.

1. כמו בדיקה מיד – ששבה"ל (סוף ס"ק ג', סיכום אות ד', "בזמנינו שהולכות בבגדים סמוכים לגוף - הוי כבדיקה מיד, ואם לא נמצא על הבגד - נתבררה טהרתה").

י. כתם יבש.

1. מיקל.

א) תזו"א (יו"ד סי' צ' ס"ק ד' ד"ה נראה) – "נראה דאם כתם הנמצא כבר נתיבש ובדקה אחת מהן נמצאת טמאה ג"כ כולן טהורות אע"ג דהספק נפל למפרע בכדי שאפשר לו להתיבש ואז היו כולן שוות מ"מ כיון שבשעה שנולד הספק היינו כשנמצא הדם כבר אחת מהן טמאה תולין בה, שהרי אף בדם לח הספק נולד קדם שנמצא אותו, ומ"מ תולין בזו שהיא טמאה בשעת מציאה א"כ גם בנתיבש תולין בה".

2. מחמיר.

א) חידושים וביאורים (סי' ט' ס"ק כ"ג ד"ה דינים אות ג') – "שלא הקילו אלא בכתם לח ולא ביבש".

3. כמו חלוק [ע' לקמן].

א) פרדס שמחה (ס"ק ק"מ) – "יש לכתחלה להחמיר כדעת הראב"ד, ומה"ט בישנו במטה אחת והכתם היה יבש, נמי לא מהני לכתחלה בדיקה בשיעור וסת".

4. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ה').

א) בדה"ש (סעי' נ"א בי' ד"ה שקנחה, עמ' רט"ו) – "אמנם לא ראיתי הדבר מבואר בפוסקים".

צה] חלוק שלבשו זא"ז: אם מהני בדיקה תוך שיעור וסת.

א. לא מהני כלל [שהולכים לפי שעה שנוצר הכתם] - אלא האחרונה [ולהרמב"ן, יכולה להציל חברתה ולא עצמה].

1. ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ב') – "יש הפרש בין חלוק למטה וספסל. כי החלוק האחרונה יכולה לטהר או לטמא את הראשונות, אבל הראשונות אינן יכולות לטהר את עצמן ולא את האחרונה מפני שכבר פשטו אותו והמציאה והבדיקה אינו בשיעור וסת. אבל מטה וספסל שלשתן שוות".

2. רמב"ן (הל' נדה פרק ד' הל' מ"א) – "שלוש נשים שלבשו חלוק אחד או שישבו על ספסל אחד זו אחר זו ונמצא עליו דם יראה לי שאע"פ שבדקה זו עצמה מיד ומצאה טהור כולן טמאות, שהדבר קרוב לתלות בה יותר מחברותיה שכל הטומאות במקום מציאתן תולין אותן להחמיר, בדקה מיד ומצאה טמאה הראשונות טהורות, בדקו הראשונות עצמן בשעת מציאת הכתם לא הועילו כלום שכבר פשטו אותו".

3. רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ד') – "ג' נשים שיושבות על מטה אחת ... ולא דמיא לההיא דרישא דג' נשים שלבשו חלוק אחד דהתם בזה אחר זה".

4. ר"ן (דף ס: ד"ה מתני) – "ג' נשים שלבשו חלוק א' או שישבו על ספסל א'. כלומר בזא"ז דומיא דחלוק ומש"ה לא קתני בדקה א' מהן ומצאה טמא ובדקה א' מהן ומצאה טהור כדקתני באינך בבי משום דבהנהו לפי שהיו ישנות במטה בבת א' בדקה ומצאה טמא היא טמאה ומצלת על האחרות ובדקה ומצאה טהור טהורה לפי שאנו רואין הדם כאילו בא עכשיו, אבל בספסל וחלוק שנשתמשו בזא"ז נהי דאם בדקה אחרונה ומצאה טמא מצלת על האחרות ובדקה ומצאה טהור טהורה היינו דוקא באחרונה אבל בדיקת הראשונות אינה מעלה ולא מורדת לפי שבדיקתן היא עכשיו וספק טומאתן מקודם לכן משעה שלבשה כל א' מהן החלוק או שישבה ע"ג ספסל ולפי שהבדיקה אינה שוה בכולן לא תנא נמי בדיקה דאחרונה".

ב. חלוק דינו כמו מטה [שהולכים אחר שעת מציאת הכתם].

1. רמב"ם (הל' איס"ב פרק ט' הל' ל"ב, לפי המ"מ) – "שלוש נשים שלבשו חלוק אחד זו אחר זו ואחר כך נמצא עליו כתם, וכן אם ישנות במטה אחת נמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות, ואם בדקה אחת מהן עצמה מיד ומצאה עצמה טמאה הרי השתים טהורות".

ג. יכולה להצילה עצמה, ואינה יכולה להצילה חברתה [בזמן שמצאה שהיא טמאה]: חוץ מהאחרונה.

1. רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ד', י"ח-ב') – "ג' נשים שלבשו חלוק אחד ... אם בדקה אחת מהן עצמה תוך שיעור וסת של מציאה ומצאה טהור היא טהורה והשתים טמאות בדקו שתים תוך אותו שיעור ומצאו טהור שתים אלו טהורות והשלישית טמאה ... בדקה הראשונה שלבשה החלוק או שישבה על גבי הספסל או ששכבה על המטה ומצאה טמא ואפילו שתים הראשונות בדקו ומצאו טמא כולן טמאות לפי שאי אפשר לראשונות לבדוק תוך שיעור וסת לזמן שלבשו את החלוק או שישבו על הספסל או

ששכבו על המטה. אבל אם האחרונה שהיא לובשת את החלוק או שיושבת על הספסל או ששוכבת על המטה קנחה עצמה תוך שיעור וסת של מציאה ומצאה טמא אותה שמצאה טמא מצלת על הברותיה והיא טמאה וחברותיה הראשונות טהורות".

ד. דעת המחבר.

1. חלוק דינו כמו מטה [כמו הרמב"ם], לא מחלקים.
 - (א) סד"ט (ס"ק צ"א ד"ה ודע) – "דפסק המחבר ... וכדעת הרמב"ם".
 - (ב) רע"א (במשניות פרק ט' משנה ד' אות ל"ה) – "ובש"ע פסקי' כהרמב"ם".
 - (ג) ערה"ש (סעי' קל"א) – "דלפי המתבאר מהרמב"ם והטור והש"ע הוי דין זה שהאחת בבדיקתה מצלת עצמה או חברותיה על כל מה שנתבאר והיינו גם על ג' נשים שלבשו חלוק אחד זו אחר זו וישבו על ספסל אחד זו אחר זו".
 - (ד) לבנון נטע (ס"ק מ"ח ד"ה לשון).
2. לא מהני בדיקה כלל [כמו הראב"ד], שהדין רק על סעי' נ'.
 - (א) גר"ז (ס"ק ק"י) – "ראב"ד רמב"ן. וכן משמע מסתימת השלחן ערוך וחזר בו ממה שכתב בב"י".
 - (ב) עי' לחו"ש (שמלה ס"ק נ"ט ד"ה והנה) – "המחבר ... יש לפרש בשני פנים, או דקאי גם אחלוק וספסל שבסעיף מ"ט ... או דלא קאי רק אמטה ... פ"י זה נראה יותר קרוב".
 - (ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק תע"ו), לבושי עז (תמצית אות ד').
 - (א) ב"י (סוף ס"ק נ"א.ב.) – "ורבינו שכתב וכל זה מיירי שלא בדקה שום אחת מהן וכו' ואם בדקה ומצאה טמאה האחרות שלא בדקו תולין בה וכו' על כרחך לומר דאף אחלוק קאי מדכתב בטר הכי כמה דברים אמורים בשכולן שוות וכו' והוא אף בחלוק נמי איתא לכולי עלמא ואם כן גם לשון זה שכתב קודם לכן קאי אף אחלוק ועוד ...".

ה. פוסקים.

1. חלוק דינו כמו מטה [כמו הרמב"ם], לא מחלקים.
 - (א) ב"ח (ס"ק מ"ז).
 - (ב) ערה"ש (סעי' קל"א) – "ובאמת להרמב"ם והטור והש"ע נאמר דכמו דלענין הכתם עצמו אנו הולכין אחר שעת המציאה כמ"ש כמו כן בהתכיפות אנו הולכים אחר גמר כולן דכיון דכתמים דרבנן לא חשו לזה [נ"ל]".
 - (ג) ששבה"ל (סיכום אות א').
 - (ד) לא מהני כלל [כמו הראב"ד], אלא האחרונה.
2. גר"ז (ס"ק ק"י) – "לא נשנית בדיקה זו אלא בג' נשים שישנות במטה כאחת ולא בג' נשים שלבשו חלוק אחד או שישבו על ספסל אחד זו אחר זו דלעיל סעיף מ"ט דהתם אין הבדיקה מועלת לטהורה לטהר עצמה ולטמאה לטהר את האחרות אלא בשלישית שקנחה עצמה קודם שפשטה החלוק או תיכף ומיד להפשיטה וכן בספסל אבל הראשונות אף שקנחו תיכף ומיד למציאת הדם אין בדיקה זו מועלת כלום מאחר שכבר פשטו החלוק ועמדו מעל הספסל קודם בדיקתן".
 - (ב) דרכ"ת (ס"ק רמ"ה) – "כל זה. קאי אסעי' שלפ"ז בישנות במטה אחת".
 - (ג) חידושים וביאורים (סי' ט' ס"ק כ"ג ד"ה דינים אות ד').
 - (ד) עי' פרדס שמחה (ס"ק ק"מ) – "יש לכתחלה להחמיר כדעת הראב"ד".
 - (א) יכולה להצילה עצמה, ואינה יכולה להצילה חברתה [כמו הרשב"א], אלא האחרונה.
 - (א) לחו"ש (לחם ס"ק קע"ט, שמלה ס"ק נ"ט ד"ה והנה) – "דעת הרשב"א ... כן יש להורות".
 - (ב) בדה"ש (ס"ק תע"ו, בי' ד"ה שקנחה).
 - (ג) מראי מקומות – שאלת דוד (סי' ו' ד"ה בתו"ה), חזו"א (יו"ד סי' צ' ס"ק ד'), מגיה (חי' הר"ן נדה דף ס: הע' ל"ג).

ו. חלוק, שעבר מעת לעת.

1. לא מהני לכו"ע.
 - (א) לבנון נטע (ס"ק מ"ח ד"ה לשון) – "דוקא בג' נשים שלבשו חלוק א' בתוך מעת לעת".
 - (ב) או"ש (הל' איס"ב פרק ט' הל"ב) – "ונראה דמעל"ע הוו שיעורא, כיון שנמצאו טמאות, ובתוך מע"ל זה לבשו זה החלוק, ובין כך אמרינן דהגס הגס חזיא זה מע"ל, ומזה בא הכתם על החלוק".
 - (ג) עי' פרדס שמחה (סוף ס"ק ק"מ).

ז. מסולקת תולה בשאינה מסולקת - סעיף נ"ב.

א. מקור.

1. משנה (נדה דף ס:) – "ותולות זו בזו, ואם לא היו ראוין לראות רואין אותן כאילו הן ראויות".
2. גמרא (נדה סוף דף ס:) – "ותולות זו בזו. ת"ר: כיצד תולות זו בזו; עוברת ושאינה עוברת תולה עוברת בשאינה עוברת, מניקה ושאינה מניקה תולה מניקה בשאינה מניקה, זקנה ושאינה זקנה תולה זקנה בשאינה זקנה, בתולה ושאינה בתולה בתולה בשאינה בתולה. היו שתיהן עוברות, שתיהן מניקות, שתיהן זקנות, שתיהן בתולות זו היא ששנינו, לא היו ראויות לראות רואין כאילו הן ראויות".

ב. תליה בכתמים של זקנה.

1. מיקל, אין לה דיני כתמים [כמו קטנה, בסעי' ב'].

(א) פנים מאירות (ח"א סי' י"ב) – "בכתם שהחמירו טיהרו בזקינה".

2. מחמיר: ראייה מרמ"א סעי' מ"ה, ומחבר סעי' נ"ב.

(א) סד"ט (ס"ק צ"ה ד"ה ובשו"ת פנים) – "פנים מאירות ... וטעה בדבר שתינוקות של בית רבן יודעים דאין חילוק בין זקנה לילדה".

(ב) פת"ת (סי' קצ"א ס"ק ב') – "פנים מאירות ... ולע"ד צ"ע מ"ש דכתם טהרו בזקנה ובאמת לא נזכר זה בשום דוכתא רק בסי' ק"צ ס"ב איתא לא גזרו בתינוקות שלא הגיע זמנה לראות ע"ש ואדרבה ממ"ש הרמ"א שם סעיף מ"ה דזקנה תולה בעצמה בימים שלא היתה זקנה נראה להיפך וכן מבואר להדיא בסעיף נ"ב ושם וצ"ע [כעת מצאתי בס"ט סי' ק"צ באמצע ס"ק צ"ה שתמה עליו בזה]".

(ג) בית שלמה (שו"ת יו"ד ח"ב סי' ח' ד"ה ע"ד) – "פנים מאירות ... מלתא דתמיהא טובא שכתב להקל בזקנה דאין לה כתם והוא היפך מש"ס וכל הפוסקים".

(ד) רב פעלים (יו"ד ח"א סי' ל"ג) – "מאד נתפלאתי על מעלתכם, שחשבתם ללמוד דבר מדבר, להוציא דין מחודש שתהיה הזקנה כתמה טהור כמו תנוקות שלא ראתה שלא הגיע זמנה לראות, כי באמת תנוקות שאני, משום דלא גזרו בה רבנן מעיקרא דין הכתם, שלא גזרו אלא רק באשה שהגיע זמנה לראות אע"פ שעדיין לא ראתה, וגזרה זו של הכתם חלה על האשה מזמן שהגיע זמנה לראות עד סוף ימיה, שבכל ימיה יהיה כתמה טמא, בין בזמן עיבורה, בין בזמן יניקה, בין בזמן זקנתה, דאע"פ שבכל אלו הנידונים אין דרכה לראות ופוסקת ראייתה, עפ"ז אם מצאה כתם טמאה".

(ה) ערה"ש (סעי' י"א) – "אף על גב דבוסתות הקילו בד' נשים בתולה וזקנה ומעוברת ומניקה כמ"ש בסי' קפ"ט מ"מ בכתמים לא הקילו רק בבתולה בלבד אבל ביתר השלש לא הקילו רק לענין טומאת מעת לעת למפרע דכל הנשים הרואות דם שלא בשעת וסתן מטמאות התרומות והקדשים מעת לעת מקודם וכן כשמצאה כתם ואלו הג' נשים אינן מטמאות למפרע [נדה ה' א] אבל כתמים יש להן".

(ו) בית שערים (יו"ד סי' רנ"ט אות ו') – "ומה ששאלת אודות זקנה שלא ראתה כמה שנים ומצאה כתם ואין לה במה לתלות אם טהורה לבעלה פשוט פ"ק דנדה ה' כל הנשים כתמן טמא למפרע ונשים שאמרו חכמים דיין שעתן [דהיינו בתולה מעוברת וזקינה כמבואר שם ד'] כתמן כראיתן ופרש"י מכאן ואילך טמאות חוץ מתינוקות שלא הגיע זמנה לראות וכו' ומבואר דזקינה כתמה טמא, ודברי פמ"א ח"א סי' י"ב תמוהים וכבר דחאו פ"ת סי' קצ"א אות ב', ומה שהקשית מסי' קפ"ט סעי' ל"ק מ"דשם הפירוש לענין לחוש לוסת דינה כתינוקות שלא הגיע זמנה לראות שמבואר שם דינה קודם לזה ע"ש בטור, והוא מבואר יותר ברמב"ם פ"ט מא"ב ה"ה".

(ז) טהרת ישראל (סי' קצ"א סעי' א').

(ח) שערי טוהר (שער י' סעי' ג').

(ט) ששבה"ל (ס"ק ב', שבה"ל ח"ז סי' קמ"ח) – "פשוט למעשה דיש דיני כתמים בזקנה".

(י) חוט שני (סוף ס"ק ה') – "הפנים מאירות ... והפתחי תשובה שם, וכן הסד"ט תמהו עליו ...".

(יא) נטעי גבריאל (פרק קי"ג סעי' ג') – "דיני כתמים נוהג גם בזקנה".

(יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ק"ע אות ז', פרק ז' הע' י"ח).

(יג) פרי טהרה (סעי' ג').

3. מראי מקומות – דברי משה (יו"ד סי' ל'), חשב האפוד (ח"א סי' קכ"ז ד"ה אמנם).

(א) מהרי"א הלוי (ח"א סי' ס' ד"ה והנה) – "וח"ו לא עלה על דעת הפנים מאירות לומר שכתם טהור בזקנה דבהדיא אמרי' בש"ס נדה דף ה' ע"א נשים שאמרו דיין שעתן כתמן כראיתן. רק כוונתו שהקלו בכתם בזקנה היכי שיש לה לתלות בילדה".

(ב) דובב מישרים (ח"א סי' מ"ג) – "דברי שו"ת פמ"א הנ"ל שתמה עליו הס"ט כנ"ל עי' שו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' ס' שתירץ דבריו בטו"ט".

ג. הראויה לראות, ובדקה תוך שיעור וסת ונמצאת טהורה.

1. רק הראויה טמאה – בדה"ש (ס"ק תע"ח, בי' ד"ה אבל).

2. מראי מקומות – לחו"ש (שמלה ס"ק ס', "מאי"), ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות ב'), פרדס שמחה (ס"ק קמ"ב, "יש להסתפק").

ד. יש לה וסת.

1. אינה תולה באין לה וסת – תוס' (נדה דף ס': ד"ה עוברת, "אור"י דדוקא בהך ענינא דקאמר הש"ס תולין אבל יש לה וסת דמסולקת בדמים דהא אמרינן בה דיה שעתה אינה תולה באין לה וסת"), ש"ך (ס"ק ס"ט), גר"ו (ס"ק קי"א, "יש לה וסת אינה תולה באין לה וסת"), לחו"ש (לחם ס"ק ק"פ), מסגרת השלחן (דין נ"ב), טהרת ישראל (סעי' רל"ז), בדה"ש (ס"ק תע"ט).

2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קל"ג).

ה. שניהם יש וסת.

1. אינה תולה במי שהגיע זמן ימי וסת – תוס' (נדה דף ס': ד"ה עוברת, "וכן יש לה וסת ולא הגיע שעת וסתה אין תולה בהגיע שעת וסתה"), ט"ז (ס"ק ל"ט), ש"ך (ס"ק ס"ט), גר"ו (ס"ק קי"א, "וכן יש לה וסת ולא הגיע שעת וסתה אין תולה בהגיע שעת וסתה"), לחו"ש (לחם ס"ק ק"פ), מסגרת השלחן (דין נ"ב), טהרת ישראל (סעי' רל"ז), בדה"ש (ס"ק תע"ט).

2. תולה – מאירי (נדה דף ס': סוף ד"ה אמר, "יראה לי שאם שתיהן יש להן וסת והאחת סמוך לוסתה שהאחרת תולה בה").

3. מצטרף לסניף להקל – ששבה"ל (ט"ז ס"ק ל"ט ד"ה ועי', סעי' מ"ד ס"ק ב', שבה"ל ח"ד סי' ק"ד על סעי' מ"ד, ט"ז ס"ק ל"ט, "אפשר להקל כיון דבלא"ה הגיע שעת וסתה איכא דעת המאירי, ומצורף למה שבאמת ראתה אחר שיעור וסת וא"כ איכא כעין ס"ס להקל ספק כהרא"ש דמקיל בדין תמיד גם אחר שיעור וסת וספק כהמאירי").

1. ערות, אחר זמן.

1. שניהם טמאות.

(א) ט"ז (ס"ק מ') – "ובזמן קצר כזה שפיר יודעת אם נכנסה למקום חברתה כיון דהוא דבר שאינו רגיל קצת אבל אם יש זמן רב אחר שכיבתן למציאת הדם נ"ל דגם החיצונה טמאה מטעם שאמרנו כן נ"ל".

(ב) סד"ט (ס"ק צ"ב) – "ט"ז".

(ג) לחזו"ש (לחם ס"ק קפ"ז).

(ד) מלבושי טהרה (סעי' צ"ח).

(ה) פרדס רמונים (מק"ז סוף ס"ק מ').

(ו) מסגרת השלחן (דין נ"ב) – "דחילוק הט"ז מסתבר ונכון".

2. מיקל, שאין לחלק בין זמן קצר לזמן מרובה.

(א) ש"ך (נקוה"כ על הט"ז ס"ק מ') – "הקשה על הראב"ד מחושן משפט סימן ע"ט, ומתוך זה הוציא דאם הוא זמן רב טמאה. ולא קרב זה אל זה, דהתם אמרינן לאו אדעתיה ואפשר דמכל מקום אמת שפרעו, אבל הכא הא אומרת ברי לי ורמיא עלה, ואי לאו

דודאי קושטא קאמרה איסורא קעבדה, וודאי דלא בעי למיעבד איסורא. ובלאו הכי נמי לא דמי, מכמה טעמים, וק"ל".

(ב) תוה"ש (ס"ק נ"ז) – "והא דלא אמרינן בכה"ג מלתא דלא רמיא עליה דאינש אמר ולא אדעתיה היינו כיון שהוא זמן קרוב כזה לא חיישינן כולי האי כן כתב הטורי זהב [סק"מ] ועוד יש לומר דבכתמים הולכין להקל ועיין בנה"כ שתירץ דלא חשדינן שתעבד

לאיסורא ובאמת בא"ח סי' תמ"ז [סעיף ח] מבואר דאף לענין איסור אמרינן הכי וע"ל [מנחת יעקב] כלל וסימן ס"א ס"ק ז' וי"ד".

(ג) תפארת ישראל (ס"ק כ"ה) – "ואין צריך לחלק בין זמן קצר לזמן מרובה ופשוט".

(ד) מקור חיים (ס"ק רי"ג) – "אין לדברי ט"ז אלו יסוד ועיקר".

(ה) מזה"ש (ס"ק ע"ג) – "עיינן ט"ז ... אבל הנקודות הכסף [ס"ק יא] ושאר אחרונים חולקים עליו".

(ו) ערה"ש (סעי' קל"ה) – "דגם בכה"ג טהורה האומרת ברי לי דזהו מילתא דרמי עליה ושפיר הוה אדעתיה [נקה"כ] ולבד זה לא דמי לכל המקומות שאמרינן לאו אדעתיה דשם עושה פעולה ואמרינן דלאו אדעתיה כמו בס"י צ"ד בחתיכת סכין [ע"ש בט"ז סקי"ב]

וכיוצא בזה אבל הכא אין כאן פעולה ועוד דאין להחמיר כל כך בכתמים [מנ"י] וכן עיקר לדינא".

3. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' רל"ח, "צ"ע אי מהני ברי לטהרה והמיקל לא מפסיד"), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קמ"א).

צו] תולה בתליות חבירה - סעיף נ"ג.

א. נמצא כתם במקום ציבורי.

1. חוט שני (ס"ק מ"א ד"ה והנה, עמ' קצ"ו) – "והנה אם נמצא הכתם במקום שיש שם ריכוז של נשים, כגון בריכת שחיה, או שיעור לנשים נשואות, ונמצא שם כתם, והרי כולם בכלל הספק, דינם שאם יש שם אחת שהיא נדה שעדיין לא טבלה, או בתולה שראתה

פעם אחת ועדיין לא נישאה, הרי שכל הנשים תולות בה, וכן המעוברות והמניקות תולות בראויות לראות. ונראה שבציבור גדול של נשים, יש להניח דמסתמא יש אחת מהם לכל הפחות שהיא נדה. ודע דאם לאחת מהן יש בגד הסמוך לגופה, שהוא צמוד

היטב לגופה, אין היא בכלל הספק, דחשיב כבדוקה לענין זה, ואין היא בכלל הספק".

(א) בדו"י מסיים "ואמנם אם לכולם יש בגד הסמוך לגופה, כולן טמאות וכו"ל". וצ"ב, כיון שאם יש לכולם בגד הסמוך לגופה, מסתמא כולן טהורות. דהוי כמו למעלה מאותה מקום. ולכאורה זה הטעם שחסר מדפו"ח.

2. מנחת פרי (ח"ו סי' צ"ג) – "עובדא הוה באחת המקואות, שלאחר שטבלו כמה נשים מצאה הבלנית על אחת המגבות דם, והספק מי הטובלת שהשתמשה בזה, ובאה הבלנית לרב לשאול מה הדין, ולכאורה דמי למש"כ בשו"ע יו"ד סי' ק"צ סעיף מ"ט שלש

נשים שישבו על ספסל אחד ... ועוד אפשר שהאשה שהתנגבה במגבת יש לה מכה המוציאה דם ושפשה את המכה במגבת, אלא דלפי"ו תיקשי בג' נשים שלבשו חלוק אחד והאחת אינה לפנינו נימא דאפשר שיש לה מכה המוציאה דם, ואפשר שניכר שאינו דם

מכה וצ"ע".

3. יבקש תורה (שו"ע סי' ע"ג) - לשונו מובא לקמן.

4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: I heard a story that a kesem was found in the mikvah, and they went around announcing that whoever used the mikvah should speak to their Rav. Is that really the halacha, that everyone is tamei? Why can't they be toleh that the one that had the kesem saw it and dealt with it without telling anyone.

R' Y. Berkovits wrote: If they found a bunch of used towels, one with a kesem on it, and we don't know who used it - what makes this any woman's kesem? Each woman can say maybe they never used it, and don't even have to deal with the shaila.

All the cases of kesamim in Chazal are talking about where she vadai used the beged, or vadai walked where the kesem was found, so we call it her kesem, and she has to deal with finding a teliah. But stam "maybe" she used the beged - who says we're machmir? [If the halacha is to be machmir - shouldn't this case be brought down? It's a very simple case - three woman wore three different similar clothing and

then they got mixed up.] Unless there is a source that chazal were machmir - this would be a safek if she has a kesem and would have the regular din of safek d'rabanon l'hakel. Additionally, yes, you can be toleh the woman saw it and dealt with it.

ב. מצאה כתם, האם צריכה להודיע לחברתה.

1. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ס"ט, הע' צ"ח) – "זוג נתנו דירתם לזוג אחר לשבת, ובכואם במוצ"ש לביתם מצאו על המיטה כתם, ודאי שחייבת בעלת הבית להודיע לאשה המתארחת על מציאת הכתם. [שמעתי מרבינו]".
2. יבקש תורה (שו"ע סי' ע"ג) – "שאלה: לאחר כינוס של כ-20 נשים נמצא כתם דם בבית המארחת אשר לא יודעים את מקורו ובאו בשאלה, האם צריך להתקשר לכל המשתתפות לברר באם אחת מהן נדה בכדי לתלות בה ואל"ה האם נטמא את כולן מספק. ועוד נשאלתי במשפחה שהשאלה דירתה לזוג ולאחר שחזרו מצאו כתם דם על אחד הסדינים האם מחוייבים להודיע לזוג ... נראה לענ"ד בשני הנידונים להקל דא"צ להודיע לאשה את כתמיה דשמא היא כבר נדה ושמא יש לה מכה ושמא לבעלה או בנה וכו'. וכ"ש בנדון השני שהיו נשים רבות בשיעור שא"צ לברר באם יש מה לתלות בפרוש אלא כל ששייך במציאות שאחת מהן היתה נדה או בימי טהרתה הרי שא"צ לברר ואין לטמאות אף אחת מהן".
3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A woman found a (tamei) kesem on the bed linen of one of her married daughters who came over to stay for Shabbos. She feels uncomfortable to mention it to her daughter. Is there a heter not to tell?

R' Y. Berkovits wrote: She can ignore it and assume they saw it (or is nidda anyway), unless the mother particularly noticed that they were not keeping harchokes over Shabbos. Agav - why'd she give them white sheets?

צת | אין בכתמים משום וסת - סעיף נ"ד.

א. אין בכתמים משום וסת.

1. ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סוף סי' ג') – "ונראה לי אע"פ שהחמרנו על הכתם ועשינו אותו כראיה לענין שבעה נקיים ולכל דבר, אעפ"כ לא נחמיר עליו לחוש ליום מציאת הכתם כמו שהיא חוששת ליום ראייה. ועוד אני אומר שאין הכתמים קובעים וסת ולא עוקרים וסת חוץ מכתמי העד הבדוק לה שהן מטמאין בכל שהן, והרי הן כראיות לכל דבר".
2. רמב"ן (הל' נדה פרק ד' אות מ"ח) – "אין בכתמים משום וסת".
3. טור (סעי' נ"ד) – "אין בכתמים משום וסת".
4. מחבר (סעי' נ"ד) – "אין בכתמים משום וסת".
5. לבוש (סעי' נ"ד) – "אין בכתמים משום וסת".
6. חכ"א (כלל קי"ג סעי' ב') – "אין בכתמים משום וסת כיצד ...".
7. ערה"ש (סעי' קל"ח) – "ואין בכתמים משום וסת".
8. שערי טוהר (שער ד' סעי' כ"ז) – "ע"י מציאת כתם אפי' במקום שטמאה מ"מ אינו מצטרף לקבוע וסת וגם כדין וסת שא"ק א"ח לו".
9. פוסקים.

ב. ראתה ב' פעמים ראייה גמורה ובפעם הג' מצאה כתם.

1. לא קובעת וסת.
 - (א) עי' פרישה (ס"ק צ"א).
 - (ב) עי' סד"ט (ס"ק צ"ד).
 - (ג) עי' לחו"ש (להם ס"ק ק"צ).
 - (ד) מהרי"א הלוי (ח"א סי' ע"ב).
 - (ה) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קנ"א) – "אם ראתה ב' פעמים ראייה גמורה ובפעם הג' מצאה כתם - אינו קובעת וסת. וכשם שאינה קובעת כך אינה עוקרת וסת".
 - (ו) ששבה"ל (ס"ק ג'), סיכום אות (ב').
 - (ז) בדה"ש (ס"ק תק"ז, ציונים ס"ק תשל"ג) – "כך נראה מדברי הפרישה כאן [והובאו דבריו בלח"ש] ודלא כפת"ז".
 - (ח) חוט שני (ס"ק מ"ג אות א').
 - (ט) פרדס שמחה (ס"ק קמ"ט).
 - (י) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רס"ז).
2. מאחמיר, נקבע וסתה לחומרא.
 - (א) שואל ומשיב (מהדו' רביעאה ח"ג סי' מ"ה ד"ה הנה) – "נראה ראייה מהא דהביא המחבר סי' ק"צ סעיף נ"ד אין בכתמים משום וסת כיצד כו' ואמאי לא כתב המחבר רבותא טפי דראתה ב' פעמים דם ובפעם ג' ראתה כתם אלא ע"כ מספיקא קבעה ווסת".
 - (ב) פתחא זוטא (סי' קפ"ט ס"ק י"ג) – "מספיקא קבעה ווסת".
 - (ג) באר משה (ח"ה סי' קמ"ח) – "נקבע וסתה לחומרא ולא לקולא".

ד) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ב') – "כתמים המטמאים שהתחילו קודם שבא הוסת, אם ראתה את הכתם באותו יום שכבר ראתה בו פעמיים תחילת ראייה גמורה, יש לחשוש גם מראיית הכתם לווסת, ואח"כ גם מהראיה הגמורה".
3. מראי מקומות – מקוה ישראל (סי' נ' אות ג').

ג. הטעם: משום שכתמים דרבנן, או משום דילמא מעלמא אתי.

1. משום שכתמים דרבנן – תורת השלמים (ס"ק נ"ח), מהרי"א הלוי (ח"א סי' ע"ב, "שלענין וסת תליא בטומאה דאורייתא"), באר משה (ח"ג סי' קי"ח), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קנ"א, תשובה קנ"ד, תשובה קנ"ה), טהרת הבית (סי' ח' סעי' ל"ו, "ואפילו אם יודעת בבירור שהכתם בא מגופה, הואיל ולא הרגישה, לא קבעה וסת"), מנחת פרי (קונ' התשובות סי' י' אות ד' ד"ה ואמנם).
2. דילמא מעלמא אתי – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ו אות ב'), "הנה בסימן ק"צ סעי' נ"ד מפורש דאין בכתמים משום וסת, אבל עיין בט"ז ס"ק מ"א דמשמע דהוא משום ספק דשמא אינו מגופה, ולא משום דלא היה בהרגשה דהא מדמה כתמי עד שאינו בדוק שהוא ספק שג"כ אין בו משום וסת אף דשם הוי הספק גם להרגשה, והוא משום דראיות דם אף בלא הרגשה שהיא טהורה מן התורה היו קובעין וסת, וכן מסתבר דהוסת הא הוא ענין טבעי שלכן אף שחסר לה ענין ההרגשה דעכ"פ כשבא הזמן שיוצא הדם הדרך שיצא".
- א) אמנם, יש לעי' היטב באג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"א). שו"ר מנחת פרי (קונ' התשובות סי' י' אות ד' ד"ה ואמנם).
3. נ"מ, ראייה בלי הרגשה - עי' לקמן.

ד. אשה שראתה ראייה גמורה, אבל בלי הרגשה.

1. מיקל [כמו גזירה לגזירה].
- א) גר"ז (ס"ק קכ"ב) – "וכן רואה שלא בהרגשה שאינה טמאה אלא משום כתם".
- ב) צמח צדק (פסקי דינים סעי' נ"ד).
- ג) מהרי"א הלוי (ח"א סי' ע"ב) – "כיון שהראיה היא שלא בהרגשה לא קבעה וסת".
- ד) נאות יעקב (סי' כ"ט) – "דפרישת העונה הרי אינו אלא מדרבנן לדעת רוב פוסקים ... יש לומר דבחדש איסור דרבנן לא גזרו עוד רבנן איסור פרישת העונה".
- ה) טהרת ישראל (סעי' רמ"ד, סי' קפ"ד סעי' כ"ח).
- ו) טהרת הבית (סי' ח' הע' ל"ו) – "שהעיקר להקל כדברי הגר"ז".
- ז) חוט שני (ס"ק מ"ג אות ג').
- ח) פרדס שמחה (ס"ק קמ"ז, ס"ק קנ"ב אות ז').
2. מחמיר.
- א) עי' לבוש (סעי' נ"ד) – "חוץ מכתמי עד הבדוק לה שהיא מקנחת בו גופה והם מטמאים בכל שהו כמו בראיית עצמה והוי לה כראייה לכל דבר, שהרי אנו רואין שביום זה יצא דם מגופה ג' פעמים וזה הוא וסתה".
- ב) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ו אות ב', לפי טעמו) - לשונו מובא לעיל.
- ג) בדה"ש (ס"ק תק"ג, ציונים ס"ק תשכ"ח) – "ולכן אף אותן נשים שאינן מרגישות בראיותיהן חוששות לוסתותיהן".
- ד) מראה כהן (עמ' קכ"ז אות א') – "אשה שראתה ראייה גמורה חוששת לה משום וסת, ואף אם היתה זו ראייה בלי הרגשה".
- ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רס"ח).
3. חשש הרגשה, וממילא רק להחמיר.
- א) באר משה (ח"ג סי' קי"ח) – "בשו"ע הרב ... והאמת כשו"ע הרב עפ"י הש"ס ופוסקים אבל בזמנינו שהרבה נשים מאוד רואות בלא שום הרגשה, בכל ראייה יש בה משום וסת".
- ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קנ"ב) – "ראתה ראית דם ודאית [ולא בשפע] בלא שהרגישה - מעיקר הדין אינה טמאה מן התורה, כיון שלא הרגישה, ולכן גם אינה חוששת ממנו לוסתות, אולם בזמנינו שאין אנו בקיאים כ"כ בהרגשה - חוששת לוסתות, משום שחוששין שהרגישה ולא שמה לב שהרגישה".
- ג) ששבה"ל (ס"ק ב', ס"ק ד', סיכום אות ד', שבה"ל ח"ב סי' פ"ו) – "ראתה ראי' גמורה בלי הרגשה, מעיקר הדין הוי כתם, אך יש לחוש לוסת כיון שאין בקיאים כ"כ בהרגשה, אלא א"כ שמה לב בפירוש ולא הרגישה. ולענין עקירה יש להחמיר דאינה עוקרת עי"ז וסת שנקבעה בהרגשה".
4. אינו עוקר הוסת – תו"ד (סי' קפ"ד בי' ס"ק י'), "דראתה אפילו לא ארגשה ... לענין עקירת וקלקול וסת ודאי דלא נעקר".
- א) פי', כמו ראייה ממש – קנה בשם (שבה"ל ח"ב סי' פ"ו ד"ה וכתב, "וכתב כב' דהחוו"ד סימן קפ"ד סק"י חולק ע"ז ודעתו דראי' בלי הרגשה היא ראייה מעליא לענין קביעת וסת").
- ב) פי', שרק אינו עוקר הוסת – שבה"ל (ח"ב סי' פ"ו ד"ה וכתב, "החוו"ד לא קאמר רק דאם אשה שיש לה וסת מכבר ועברו ג' פעמים שלא בדקה וכן אם לא בדקה פעם א' באמצע הג' - ואח"כ ראתה בפעם הד' דאמרינן דמן הסתם ראתה אפי' בלא הרגשה, וכיון דעכ"פ ראתה יהי' בלא הרגשה שוב לא אבדה חזקת רואה עי"ז, דודאי כן מסתבר מאד דאשה שראתה ג' פעמים ע"י הרגשה דאורייתא, ואח"כ ראתה ג"פ ודאי בלי הרגשה דנהי דאין זה ראי' דאורייתא אבל עכ"פ כיון דהדם בא באותן ימים אין זה עקירת וסת אלא התחזקות וסת, והא דאינה טמאה מה"ת גזה"כ הוא לרוב שיטות, אבל ודאי ראי' מחשבה לענין הנ"ל").
5. מראי מקומות – פתחי תשובות (על סעי' נ"ד), ט"ז וש"ד השלם (כו"ל ס"ק קמ"ז).

(א) תזו"א (יו"ד סי' פ' ס"ק ט"ז) – "כ"ז אי חיישינן לוסתה דארגשה ולא אדעתה אבל אי סמכינן דלא הרגישה אלא דחיישינן לראי שלא בהרגשה קרוב הדבר דלא מחשב ראי לענין קביעות וסת ולא לענין קיום הוסת, מיהו אפשר כיון דמדרבנן טמא מחשב ראי מדרבנן לכל וצ"ע".

ה. יש לה וסת קבוע, וג' פעמים ראתה רק כתם.

1. עוקר הוסת קבוע עד שתראה עוד פעם בימי הוסת [כגון דהיה לה וסת קבוע בר"ח ואח"כ ג"פ לא ראתה בר"ח וג"פ מצאה בה' בחודש לא אמרינן דנעקר לגמרי הוסת דר"ח אלא הוי כלא קבעה וסת אחר דאם אח"כ ראתה פ"א בר"ח חזרה לוסתה הראשון] – פרישה (ס"ק צ"א), סד"ט (ס"ק צ"ד, "בפרישה"), גר"ז (ס"ק קכ"א), רע"א (סוף הסי'), "ולא עוקרתו. היינו לענין דהיה לה וסת קבוע בר"ח ואח"כ ג"פ לא ראתה בר"ח וג"פ מצאה בה' בחודש לא אמרינן דנעקר לגמרי הוסת דר"ח אלא הוי כלא קבעה וסת אחר דאם אח"כ ראתה פ"א בר"ח חזרה לוסתה הראשון. פרישה"), צמח צדק (פסקי דינים סעי' נ"ד), ששבה"ל (ס"ק ה'), סיכום אות ב'), חזקת טהרה (ס"ק ער"ה), בדה"ש (ס"ק תק"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ג הע' כ"ה), לבושי עז (ס"ק א' ד"ה ומש"כ). פרי טהרה (סעי' כ'), דעה ברורה (ס"ק רי"ז).

(א) ה"ה אם מצאה רק כתם ביום הוסת, עוקר הוסת קבוע עד שתראה עוד פעם בימי הוסת – חוט שני (ס"ק מ"ג אות ה'), לבושי עז (ס"ק א' ד"ה ונראה, תמצית אות ג', "ונראה דה"ה אם היה לה וסת קבוע בר"ח, ועבר ג"פ יום הוסת ולא ראתה ראייה ממש, אלא כתם, דכיון שראיית כתם לא מיקרי כראיה לענין וסתות, עקרה לוסתה ואינה צריכה לחוש לוסת דר"ח אע"פ שראתה כתם ביום זה"). נטעי גבריאל (פרק צ"ז סעי' ד'), "אם לא ראתה בעונת הוסת רק שמצאה כתם לא נחשב כראיה והוסת נעקר".

2. אינו עוקר – שערי טהרה (שער ד' ס"ק כ"ט, "ובטור כתב ולא עקרתו ונ"ל לפרש דאם הי' לה וסת קבוע ועקרתו ג"פ שלא ראתה בו אבל מצאה בו כתם לא נעקר הוסת").

1. כתם ודאי מגופה: בזה"ז.

1. ג' פעמים, מחמיר [א"כ ברור שלא הרגישה] – שבה"ל (ח"ב סי' פ"ו, "ודאי נראה באשה שראתה ודאי מגופה ג"פ תחוש משום וסת, כיון שאינם בקיאות בהרגשה וסתם דם בהרגשה בא, אם לא דשמה לב בפירוש ולא הרגישה כלום, וזה כעין שכתב הרב בעל התניא סימן קפ"ג בשיטת הרמב"ם").

2. ישניה.

1. כמו כתם – תורת השלמים (ס"ק נ', ס"ק נ"ח).
(א) בזה"ז - עי' סי' קפ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

צט | ראתה כתם ולמחר ראתה דם.

א. מחשבת ימי וסתה מיום הראיה.

1. שערי טהרה (שער ד' סעי' כ"ז, ס"ק כ"ט) – "ואם מצאה כתם באופן שטמאה או שראתה מראה שהיא מסופקת בו אם יש לו מראה טמא ואח"כ ביום שאחריו ראתה ראייה ממש כדרכה מונה הוסת מיום הראיית דם ממש".
2. הגרשו"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתע"ט, לבושי עז סיכום אות ד', סי' קפ"ג סיכום אות ל"ב, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' א') – "דאין הכתם כתחילת ראייה לעולם, ולא חיישינן להרגשות".
3. שפע טהרה (ס"ק מ"ג, דברי יציב יו"ד סי' ע"ו) – "מחשבת ימי וסתה מיום הראיה".
4. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קכ"ו) – "אם בדיקה או כתם יצאה טמאה, ואחר איזה זמן קיבלה וסתה, חוששת לוסתה מיום הבדיקה. וכ"ז אם היה רצף, אבל אם לא היה המשך בין הבדיקה לוסת חוששת לשתייהם".
5. ציץ אליעזר (ח"ו סי' כ"א אות ב') – "ברור דגם ראיית כתם סמוך במעל"ע לראיית הוסת אין ביכלתו לקבוע או לעקור וסת, ואינו יוצר דינים מיוחדים לא לענין פרישת עונה ולא לענין קביעות ועקירת וסת, אלא דינו כדיון כל הכתמים שדינם פסוק בשו"ע".
6. עי' ששבה"ל (ס"ק ז', ס"ק ו', עי' שבה"ל ח"ג סי' קי"ח, ח"ד סוף סי' צ"ט) – "אם הפסיקה יותר ממל"ע בין כתמה לראייתה אין מקום להחמיר כלל לתלות כתמה בראייתה, ב', בהפסקה פחות ממל"ע לרוב ראשונים נדון ככתם ולא חיישינן לוסת גם לא עוקר וסת בין להקל בין להחמיר ולרש"י כה"ג לדעת המאירי וס"ט וע"ל דינו כראי' גמורה, ג', לדעת הר"מ שברא"ש גם רש"י לא החמיר אלא בראתה כתמה ביום וסתה, ודבריו נראין מאד מ"מ כאמור גם בזה כל הראשונים חלוקים על רש"י והכי הילכתא, מיהו הנוקט שיטת רש"י לדרך הר"מ לחשוש לחומרא ליום זה יש לו על מה לסמוך".
7. טהרת הבית (סי' ח' סוף הע' ל"ז).
8. בדה"ש (ס"ק תק"ד).
9. פירוש שמחה (ס"ק קנ"ב אות ו') – "אם ראתה כתם אף אם בתוך מעל"ע ראתה דם, מונים לוסתה מזמן ראיית הדם, ואף אם היה הכתם בזמן הוסת ובתוך מעל"ע ראתה, אין מונים מזמן הכתם".
10. נטעי גבריאל (פרק צ' סעי' ב') – "ולמעשה נתפשט ההוראה דלעולם אין בכתמים משום וסת רק משעה שבא הדם בשפע".
11. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רע"ב, פרח ישראל עמ' רל"ג) – "this is the commonly accepted view".
12. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

R' Y. Berkovits wrote: Rav Moshe does say that if it is common for this woman to spot prior to her period then we would consider the initial spotting to be the beginning of the period. However the minhag is not like that.

13. ארחות טהרה (פרק ז' סעי' ז').

14. הגרש"פ זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ל"א, ע"י תשובה ל"ב) – "להלכה פסקינן דחוששת לעונה של הראייה ולא של הכתמים, כפשטות דברי השו"ע בסימן ק"צ סעיף נ"ד".

ב. היכא שרגילה לראות מקודם, מחשבת יום וסתה מיום הכתם.

1. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ו אות ב') – "ובדבר שאשה אינה מרגשת אף לא בשעת שפע הדם גם לא זיבת הדם, ודרכה למצא תחלה כתם על בגדיה פעמים פחות מכגריס ופעמים יותר מכגריס ואחר כמה שעות פעמים יותר מתחיל הדם לזוב ואירע שהכתם מוצאת ביום ואח"כ בלילה זב הדם, הנה בסימן ק"צ סעי' נ"ד מפורש דאין בכתמים משום וסת, אבל עיין בט"ז ס"ק מ"א דמשמע דהוא משום ספק דשמא אינו מגופה, ולא משום דלא היה בהרגשה דהא מדמה כתמי עד שאינו בדוק שהוא ספק שג"כ אין בו משום וסת אף דשם הוי הספק גם להרגשה, והוא משום דראיות דם אף בלא בהרגשה שהיא טהורה מן התורה היו קובעין וסת, וכן מסתבר דהוסת הא הוא ענין טבעי שלכן אף שחסר לה ענין ההרגשה דעכ"פ כשבא הזמן שיוצא הדם הדרך שיצא, וא"כ הכתמים שמוצאת תמיד איזה שעות לפני ראיית הדם הרי לא שייך לומר דהוא ממקום אחר ואפילו לא שבא מדם מאכולת, דדם ממקום אחר וממאכולת לא היה שייך שיבואו דוקא איזה שעות קודם לראיית הדם שלה, וא"כ ברור שבא דם הכתם מגופה, אבל הוא בא שלא בהרגשה שטהור מן התורה וכיון שבא מגופה הרי שייך זה לקבוע הוסת כראייה ממש שלא בהרגשה ששייך לקביעות וסת. ואף שהוא רק משהו דם הא ודאי ראיות דמשהו דם כטיפות נמי קובעין וסת. ולכן אם נזדמן שהכתם היה ביום והראיה היתה בלילה שהוא יום אחר נחשב הוסת מיום ראיית הכתם".
 2. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"א) – "אותן נשים שדרכן לראות כתמים בלא בהרגשה כמה ימים קודם וסתה עיקר הוסת מיום שבא שפע הדם בהרגשה, ואם ראתה כן ג' פעמים או אם דרך זיבת הדם לבוא ג"כ בלא בהרגשה עיקר הוסת הוא משתראה הכתמים, דאיגלאי מילתא דכן הוא פתיחת המקור שלה טיפין טיפין תחלה ואח"כ בא השפע...".
 2. עמק התשובה (ח"ג סי' ע"ב, אמנם ע"י קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קס"ט סי' קל"ד) – "דקביעת וסתה דתלוי בראי' מנינן מראיתו לא מכתמה עיי"ש באורך, מ"מ היכי שרגילה בכך לראות מקודם כתמים בכה"ג חוככים אנו לומר דבכה"ג הגעת מכרעת למנות משעת ראיית כתמים, ומכל שכן שראיית טיפין היכי שרגילה בכך מנינן לוסתה משעת ראיית הטיפין".
- א) **א"כ הפסיקה בין הכתמים יום או יומיים**, או בדקה בינתיים ומצאה טהורה – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"א, "אבל אם הפסיקה בין הכתמים ושפע הדם יום או יומיים או בדקה בינתיים ומצאה טהורה אין וסתה אלא מזמן שבא הדם בהרגשה, ואין חוששין לכתמים משום וסתות כסוף סימן ק"צ"), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רע"ב), הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ז' הע' כ"ו), גבי מעת לעת, לשונו מובא לקמן).

ג. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קנ"א) – "מצאה כתם ואח"כ ביום אחר ראתה ראיית וסת, אין בכתמים משום וסת, ועליה לחוש ליום החודש ולעונה בינונית רק מזמן ראיית הוסת, גם אם ודאי בא מגופה ויותר מכגריס. אם דרכה בכך וקבעה בג' פעמים למצוא כתם ואח"כ לראות וסת, יש לדונו לכל הפחות כוסת הגוף, אפילו ראתה את הוסת אחר מעת לעת".
2. הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ז' הע' כ"ו) – "באשה שאינה רגילה בכך או עכ"פ לא קבעה בכך וסת, בזה שמעתי מהגריש"א שליט"א [זצ"ל] דבפחות מגריס שהיא טהורה אין מקום לדון בזה, אבל ביותר מגריס שנוקקנו לטמאותה משום הכתם שמעתי מהגריש"א אלישיב שליט"א [זצ"ל] דלדידן דאין בקיאה בהרגשה וכל הוסתות הם בדרך כלל שלא בהרגשה, א"כ כל שראתה יותר מגריס ואח"כ ראתה יותר כדרך וסתה וכיון שלא פסקה ביניהם יותר ממעל"ע חזינן שזהו תחילת וסתה ואינו כתם בעלמא, ויש להחמיר לחושבו לענין וסת אבל אם היה פחות מגריס, כיון דמטהרינן לה על כרחך דלא חשיב שהתחיל הוסת. וכן כשפוסקת בינתיים יותר מעל"ע, הוי כב' ראיות ולא זהו תחילת ראייתה אע"פ שהא' יותר מכגריס אם אינו אלא כתם. והמראה הא' מטמא' משום כתם והשני משום וסת".
3. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ס') – "אשה שהיה לה תחבושת לספוג ההפרשות באותו מקום, ומצאה שם דם, ולאחר יום התחילה לראות בשפיעה, כיון שבזמנינו ליכא הרגשות, א"כ יתכן שהכתם מיקרי ראייה בהרגשה, וצריכה למנות הוסת אף מיום מציאת הכתם וגם מיום הראיה. אבל בכתם שנמצא על הבגד, דישי צד שבא מעלמא, אינה מונה אלא מיום הראיה עצמה. ובאמת, גם אם קודם ג' וסתות ראתה כתמים שני ימים, אינו כלום, דאין חוששים לכתמים (-משום וסת)".
4. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב עמ' נ' ד"ה מאידך, פרק ל"ב הע' ל"ב, הע' ל"ג), משנת השלחן (תשובה כ"ב).

ד. מראי מקומות – יגל יעקב (יו"ד סי' נ"ד אות ג'), מראה כהן (עמ' קכ"ט אות ו'), פרי טהרה (סי' קפ"ט סעי' ל"ח).

1. ויען יוסף (יו"ד סי' קנ"ט אות י"ב) – "אשה שראתה כתם וביום מחר בא הוסת, אף שמצד הלכה כתם לא נחשב לוסת, אבל אנו יודעים שזאת היא תחילת ראייתה, על כן נכון לחוש לשני וסתות לחומר".
2. באר משה (ח"ד סי' פ') – "העיקר לכל דבר יום הראיה ולא יום ראיית הכתם, אולם אם ביום ראיית הכתם היה יום וסתה אז אם ראתה בתוך מעל"ע מראית הכתם תולים הכתם בראיתה".
3. קנה בשם (ביאורי השו"ע ס"ק ע"ב) – "ולהלכה הנני נוהג להורות שאם התחילה הראייה המועטת ואח"כ הפסיקה כמה ימים ורק אח"כ בא עיקר הוסת צריכה לחשב וסתות משני הימים דהיינו גם מיום שהתחילה הראייה מועטת וגם מיום שהתחילה עיקר הראייה, ואם הוא באופן שהיא רואה בלי להפסיק בינתיים רק שהווסת מתחיל בראיה מועטת ורק כעבור שנים או שלשה ימים אז היא שופעת כהרגלה, הדבר פשוט לענ"ד לחשוב הכל מהתחלת ראייתה בין לקולא בין לחומר".
4. חוט שני (ס"ק מ"ג אות ד', סי' קפ"ג ס"ק ד' אות י"ד, סי' קפ"ד ס"ק י"ג אות ג', סי' קפ"ט ס"ק א' אות י', שאלת אשר סי' ח') – "הנשים בזמנינו שאינן יודעות להבחין בהרגשת הדם בהגיע המחזור שלהן, ומצאה כתמים או טיפי דמים, אף הפחות מכגריס, סמוך

לעונת וסתה, ויש להסתפק בכתמים אלו משום התחלת הוסת, דינה, שאם אח"כ הגיע הוסת כהרגלו, יש לה לחשב את עונת ראיית הכתמים לחומרא לחשבון הוסתות".

ק] ראייה ע"י עד.

א. ראתה ע"י בדיקה, כמו ראייה ממש - כמה פעמים.

1. אפילו פעם אחת.

(א) עי' בית שלמה (שו"ת יו"ד ח"ב סי' ז' בהג"ה אות ב') – "משמע מלשון הש"ע שם דאף בפ"א חוששת כמו בכל וסת שאינו קבוע והדבר הקשה עלי הוא בהני נשי שרגילות להתקלקל בימי ספירתן ומוציאין דם בעד הבדיקה ד"מ ביום י' מתחלת ראייתה ואח"כ מתחלת לספור ז' נקיים מחדש וטובלת אם אסורה לשמש ביום ג' אחר טבילתה דהוי עשרה ימים מעת שמצאה דם על עד הבדיקה וסת שא"ק צריכות לחוש לו בפ"א ואני לא שמעתי מאן דחש לה וצ"ע".

(ב) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ח) – "אשה שבדקה עצמה בימי טהרתה ומצאה עליו מראה שמטמאין מספק ולמחרת ראתה דם ממש כדרכה בנדותה אם צריכה לחוש לאיסור וסת בחדש הבא מיום זה שבדקה או רק ליום המחרת שראתה הדם ממש. הנה בסוף סימן ק"צ איתא בש"ע שכתמי עד הבדוק לה הן כראיות לכל דבר אף לקביעות וסת, וממילא גם לאיסור פרישה דסמוך לוסתה נמי יש לחוש".

1) אמנם עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ק"צ אות ה') – "בזמנינו שדרך הנשים לראות הרבה דם בזמן הוסת אין לקבוע וסת ע"י בדיקה".

2) עי' אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות ק"י, אות קי"ב ס"ק ב', ס"ק ג') – "ואפילו בדיקה, בעצמם, לא קובעים שום וסת, ואין צריך לחוש להם. רק ראייה קובעת וסת".

ג) סוגה בשושנים (סי' י' סעי' י"ב, סעי' י"ג, ס"ק י"ז) – "ובבדקה בעד הבדוק שקובעת בו וסת ה"ה שחוששת בפ"א ולפי"ז אשה שרואה דם שצריכה להמתין ה' ימים קודם שתתחיל לספור ז"נ וכשהחילה לספור ז"נ נתקלקל למשל ביום ד' או ביום ה' לספירתה שהיא תשיעי או עשירי ליום שראתה בו דם והתחלה לספור ז"נ מחדש וספרה וטבלה אסורה לשמש ביום א' או ב' לטבילתה שהוא תשיעי או עשירי מיום שמצאה בו הדם בבדיקה משום וסת הפלגה ... חוץ ממה שצריכה לחוש אח"כ ליום החדש של יום הבדיקה שמצאה בו הדם. והעולם אין נזהרין בזה שהיא דבר השכיח שהאשה מתחלת לספור ז"נ ובתוך ז"נ מתקלקלת בבדיקתה ומתחלת לספור מחדש וחוזרת ומתקלקלת ומתחלת לספור מחדש וסופרת ז"נ וטובלת ואח"כ א"ח להימים שמצאה דם בבדיקת' שבתוך ז"נ לא ליום הפלגה ולא ליום החדש ולא ידעתי למה".

ד) קנה בשם (ביאורי שו"ע ס"ק ע"ב, ח"א סי' פ"ה) – "בשו"ת הרי בשמים ... אין שום סמך להקל מחמת זה ... ולהלכה הנני נוהג להורות שאם התחילה הראייה המועטת ואח"כ הפסיקה כמה ימים ורק אח"כ בא עיקר הוסת, צריכה לחשב וסתות משני הימים דהיינו גם מיום שהתחילה הראייה מועטת וגם מיום שהתחילה עיקר הראייה, ואם הוא באופן שהיא רואה בלי להפסיק בינתיים רק שהווסת מתחיל בראייה מועטת ורק כעבור שנים או שלשה ימים אז היא שופעת כהרגלה, הדבר פשוט לענ"ד לחשוב הכל מהתחלת ראייתה בין לקולא בין לחומרא".

1) אמנם עי' קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קמ"ד) – "אם בדיקה יצאה טמאה, פטסקים כשו"ת הרי בשמים דרק בשלושה פעמים חוששין לוסת. והמנהג דאין מחייבין לזכור כל פעם כדי שיצטרף לשלושה פעמים ביום אחד וכו' רק אם היה כך, חוששת".

ה) תשובות והנהגות (ח"א סי' תצ"ו) – "דאין לנו לחלק כהרי בשמים דראייה בעד הבדוק הוי כהרגשה רק לענין שנטמאת ולא לענין וסתות, כיון דעלול לגרום מכשולים שיקילו בזה ח"ו אף לענין טומאה, וכ"כ הגרש"ז סוס"י קפ"ט דבנמצא דם בבדיקה בעד הבדוק יש בו משום וסת והיינו גם וסת שאינו קבוע, יעושה".

ו) חוט שני (ס"ק מ"ד אות ד', סי' קפ"ד ס"ק י"ג אות ב' [לשונו מובא לקמן]) – "אשה הסופרת ז' נקיים, ובאמצע ימי ספירתה מצאה דם בעד בדיקתה, אף שודאי צריכה היא להפסיק בטהרה מחדש, מ"מ לענין חשש וסתות דינה כדלעיל, שאם עבר יום אחד נקי מדם וכנ"ל, הרי היא חוששת לוסתות גם לעונה שמצאה בו הדם בעד הבדיקה".

ז) פרדס שמחה (ס"ק קנ"ב אות א') – "אף בבדקה פ"א נחשב כראי".

ח) לבושי עז (תמצית אות י"א) – "תחוש לה כראייה בפני עצמה גם אם ראתה כן רק פעם אחת".

2. רק ג' פעמים.

א) הרי בשמים (ח"א סי' צ"ח) – "הוא דוקא היכא דאיקבע בג' פעמים כמו דמוקמינן בכ"מ אחזקה היכי שנתחזק הדבר בג"פ ואינו מטעם ספק".

ב) הו"ד בדרכי"ת (ס"ק ר"ע) – "עיי' בשו"ת הרי בשמים מה"ק סי' צ"ה ע"ד אשה שבדקה א"ע בעד הבדוק בליל טבילתה ונמצא על העד מראה דם והורה המורה שאסורה לשמש בפעם ב' בליל טבילה עפ"ד הראב"ד שפסק המחבר בזה דעד הבדוק שוה לראי' ויש בו קביעת וסת בל"ט ואסורה לשמש בל"ט שאחריו כמ"ש בסי' קפ"ז סעי' י' ובחור"ד שם ורב א' חלק ע"ז והעלה דמ"ש בסי' קפ"ז והחור"ד מירי דוקא בראתה בהרגשה וכן הכא בסעי' זה דכתמי עד הבדוק הוי כראי' היינו דוקא לענין קביעת ועקירת וסת ג"פ אבל לא שתחוש בפ"א והעלה דהדין עם החולק על הוראה זו ואינו קובעת בכתמי עד הבדוק רק בג"פ וגם החור"ד בסי' קפ"ז יודה בזה בכה"ג עיין שם טעמיו".

ג) עי' הר צבי (שערי טהרה סי' ע"א אות ח') – "אמר לי הגאון ר' שלום איזין שליט"א שכבר שאל את הגאון מטשעביץ זצ"ל והגרצ"פ פראנק זצ"ל אם צריך לומר לשואל שבא עם עד הבדוק בשעת הז"נ ונמצא שהיא טמאה אם צריך לומר לו שיקח בחשבון יום זה כיום הווסת ואמרו לו שלא נוהגים כן".

ד) פתחא זוטא (ס"ק ק"ב, תנינא ס"ק כ"ב).

(ה) טהרת ישראל (סעי' רמ"ה, באר יצחק ס"ק תרל"ח) – "והא דמבואר כאן דכתמי עד הבדוק שוה לראייתה הוא דווקא היכא דאיבע בג"פ כמו דמוקמינן בכ"מ אחזקה היכא שנתחזק הדבר בג"פ ואינו מטעם ספק משא"כ לוסת שאינו קבוע לא חיישינן".
 (ו) מנחת יצחק (ח"ד סי' קי"ח אות ג') – "הנה חומרא זו מש"ע הרב, והובא בספר טה"י (שם סעי' נ"ד - רמ"ד), אבל (שם רמ"ה) ובאר יצחק אות תרל"ח), ביאר עפ"י דברי גדולי האחרונים, להקל בזה בוסת שאינו קבוע עיי"ש, ובוסת קבוע, ל"ה דבר השכיח בכה"ג, ול"ש בזה מנהג".

(ז) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קס"א) – "אמר הרב ששמע מפי הרב מטשעבין ז"ל ... יש להורות בזה כמבואר בשו"ת הרי בשמים".

(ח) הגרשז"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתע"ט, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' י"ב, סעי' מ"ב, אמנם עי' עיונים סי' קפ"ט על סוף סעי' ל"ד [עמ' ש"א]) – "ואם ג' פעמים מצאה כתם ע"י בדיקה זה נהפך לדין ווסת שאינו קבוע וצריך לחשב עפ"י"ז ימי פרישה, עונה בינונית וחודש וכו', אך אינו נחשב כווסת קבוע אפילו בג' פעמים. ואם לא היה ג' פעמים בבדיקה אין זה אפילו ווסת שאינו קבוע".

(ט) טהרת הבית (סי' ה' הע' ל"ז) – "לדינא נקטינן לקולא, ובפרט לפי מ"ש השבט הלוי שכן מנהג העולם".
 (י) שבה"ל (ח"ט סוף סי' קע"ז) – "זכורני כמה פעמים ששאלו למרן שליט"א על דבר אשה שראתה דם על גבי עד הבדיקה בז' נקיים האם יש לחשבו לענין חשבון הוסתות ומרן שליט"א הסתפק בזה דמצד אחד ע"פ המבואר בשו"ע סו"ס ק"צ ראייה בעד חשיבא ראייה גמורה לענין חשבון הוסתות ומאידך מסתבר טפי שאין זו ראייה חדשה, ולכא' היה אפשר לדון בזה שיש לחוש לוסת, ולהקל לענין עונת או"ז ומכיון שבדיקות ז' נקיים נעשות ביום ולא בלילה אין בזה נפק"מ כ"כ למעשה רק לחיוב בדיקה. וגם לענין עונה בינונית גם לכא' יש מקום להקל לא לחוש לחומרת הפלתי בכה"ג, ילמדנו רבינו דעתו בזה. תשובה: סברת מעכ"ת מתקבלים אבל סוגיא דעלמא להקל בזה אם לא דראתה ג"פ כל פעם באותו יום [ועיין עוד בשו"ת שבה"ל ח"ב]".
שבה"ל (ס"ק ז', סיכום אות ג', שבה"ל ח"ב סי' פ"ו, סי' פ"ט) – "למעשה מנהג העולם להקל עד ג"פ".

(יא) בדה"ש (ס"ק תקי"ג, בי' ד"ה והרי) – "ראינו ושמענו **מכמה בעלי הוראה** שאין נוהגים כן ואינם מכניסים הבדיקה ההיא בתוך חשבון הוסתות כלל".

(יב) חזקת טהרה (ס"ק רע"ז, עמק התשובה ח"ב סי' ע"ה) – "אם כל ראייתה ה' רק ע"י עד הבדוק ולא ראתה שוב אח"כ כלום בכה"ג לענ"ד נוטה לומר דלא לחשבו כדין ראי' גמורה לענין חשש ווסתות וטעמי דידי הוא היות שדרכן של הנשים בזמננו בבוא עת וסתם לראות בשפע ונמשך ראייתן כמה ימים, ואופן ראי' זו לא ישונה אצלן, א"כ ראי' טיפה קטנה ע"י עד הבדוק אותה ראי' הוי מילתא דלא שכיחא כלל ואינו אפילו בגדר מיעוט המצוי לענ"ד כפי שידוע ליי".

(יג) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רס"ח, פרח ישראל עמ' רל"ג) -

does not calculate a vest from the bedikah (although she becomes a niddah) unless this occurs three times.

(יד) דרכי טהרה (עמ' כ"ז) – "אם בדקה בעד הבדוק לה שלוש פעמים ביום מסוים בחודש או בהפלגה קבועה, וראתה דם בעד, קבעה וסת לבדיקה ביום מסוים".

(טו) אבני ישפה (ח"א סי' ק"ע תשובה ח', תשובה י' ד"ה אבל, סי' קע"א) – "כן מורים הלכה למעשה מגדולי ההוראה בירושלים עיה"ק ת"ו שבדיקת העד רק בג' פעמים קובעת וסת".

(טז) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' ה', סעי' ט') - לשונו מובא לקמן.

(יז) פרי טהרה (סעי' כ"א).

3. חוששת לשני הפירושים.

(א) ויען יוסף (יו"ד סי' קנ"ט אות י') – "מבואר בשו"ע סוף סי' ק"צ שכתמי עד הבדוק נחשבים לוסת, ויש מאחרונים סוברים דזה דווקא בוסת קבוע אבל וסת שאינו קבוע הרי הוא ספק ספיקא, אולי לא תקבע וגם ספק אם היה בהרגשה. והנה גם זאת תליא בשני הפירושים הנ"ל, כי לפי פירוש הא' אנו חוששין שהיה כאן הרגשה אז יש חשש וסת, ולפירוש השני שאין צריך לחוש להרגשה אדרבה אנו מקילים לתלות ההרגשה בעד אפילו אם היא אומרת שהרגישה, א"כ עכ"פ בוסת שאינו קבוע אין צריך לחוש. **והנכון לחוש לוסת לחומרא**, דהיינו לחוש לשתי חשבונות, למשל אשה שראתה בראש חודש ושוב בכ' לחודש ע"י עד הבדיקה, ובכ"ח לחודש ראייה גמורה, צריכה לחוש להפלגת כ"ח ימים כמו שלא היה שום הפסק, אבל היא צריכה לחוש גם להפלגת כ' יום מראש חודש עד כ' שראתה ע"י הבדיקה, וכמו כן לח' יום מכ' עד כ"ח, כי אם תרצה לומר שלא לחוש לכ' היות שהוא רק ספק דרבנן, אם תרצה להקל מכח דרבנן, אז היה צריך לומר ג"כ שלא לחוש להפלגת כ"ח, כי עד הבדוק הפסיקה, וא"כ הוא תרי קולא דסתרי אהדדי, ואזלינן לחומרא לחוש לשתי החשבונות".

4. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) משמרת הטהרה (פרק ח' סוף הע' ר"ג) – "שלעולם מחמרי' אף בפעם אחת משום וסת, וכסתמת לשון הראשונים ז"ל והמחבר 'והרי הן כראיות לכל דבר', דבכלל זה כל שג"פ נקבע חיישי' לו בפ"א, אך זהו דוקא כלשון הראב"ד וש"ר 'כתמי' עד הבדוק. דהיינו כשהוא כתם של דם ולא בטיפה כחרדל, ואמר כדוגמא שהשעור לזה כעין חצי גריס [ויש הרבה אחרו' ז"ל דס"ל דבטיפה כחרדל ל"א חזקת עד הבדוק לענין קביעות וסת]".

(ב) משנת השלחן (תשובה קנ"ה) – "קביעות וסת ועקירתו נקבע על סמך ראיית וסת, והוא הדין על סמך מראה דם הנמצא על עד הבדיקה משום שמראות מחמת בדיקות פנימיות ואפי' מחמת בדיקה פנימית אחת הן כראיה לכל דבר, [שמעתי ממרן הגריש"ש אלישיב: שחוששין מחמת מראה בעד הבדיקה אפי' מחמת פעם אחת, לא כהרי בשמים, ושמה שכתוב באחד הספרים בשמו, שלא חוששים בפעם אחת כי זה כוסת הקפיצות, הדברים אמורים רק בכונת הרי בשמים, גם הלבושי עז סי' קפד סעי' ו' כותב בזה הלשון: אם ראתה על עד הבדיקה דם בשיעור קטן מאוד, אי"צ לחוש לו משום וסת עד שיהיה דבר מהותי. ושדעת הגריש"א: דגם בשיעור גדול מזה אינה חוששת אא"כ ראתה ג"פ, עכ"ל, כי זה כוסת הקפיצות וכל זה עכ"פ בימי טהרתה, ולכן למעשה תש"ח, ואם זה מבדיקת ז' נקיים - עיין משמרת הטהרה פרק ו' סעי' יז ובהערה לח], אבל רק כשהמראה הנמצא על העד הבדוק הוא מראה דם המטמאה בודאות מהתורה ... וכאמור זהו הן לענין לקבוע וסתות, דהיינו

כשבדקה עצמה ג' פעמים בהפרשי זמן קבועים ומצאה על העד דם, ואף כשראתה ב' פעמים וסת ביום שווה, ובפעמים השלישית ראתה על ידי בדיקה, והן לענין איסור פרישה סמוך לוסת, גם אם ראתה רק פעם אחת, והן כשראתה ג' פעמים לענין לעקור וסתות".

ג) משנת השלחן (תשובה קנ"ו) – "מחמת כתם שראתה פעם אחת בעד הבדוק אין צריך להחמיר ממנו לעונת האור זרוע, ולא את חומרות של עו"ב, דהיינו יום הל"א ועונת הכרו"פ, ואת מנין העו"ב והפלגה שלה היא מונה מעיקר הראיה שהיתה קודם הראיה שע"י עד הבדוק, ופשוט שכל זה לחומרא, אבל לקולא ודאי אי אפשר לומר שראיה מועטת בפעם אחת תעקור ראייה אחרת, כגון לחשוש לעו"ב או חישוב הפלגה מחמת דם מרובה שראתה קודם לראיה המועטת".

ד) לבושי עז (תמצית ס"ק ט', סי' קפ"ד סעי' ו' תמצית ס"ק ז', אבני ישפה ח"א סי' ק"ע תשובה ח', תשובה י' ד"ה תשובתי, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ס"א) – "הרבה מן המורים נקטו כהלבוש דרק בראתה ג"פ באופן זה חוששת לוסתות, אבל כשראתה בפעם אחת ע"י בדיקה אינה חוששת לוסתות, וכן נקט בהרי בשמים, וכן נקט הגריש"א".

ה) מראה כהן (פרק ח' הע' ג', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות כ"ב) – "יש מחמירים ... ואמר שבטיפת דם זעירה מאד אפשר להקל".

ו) פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ב הע' י"ט, הע' כ', הע' כ"א).

5. מראי מקומות – צמח צדק (יו"ד סי' קל"א), שערי טוהר (שער ד' סעי' כ"ז), שערי טהרה (סי' ע"א), באר משה (ח"ג סי' קי"ח, "מאוד נחוץ לדעת כי שאלה זו מצוי מאוד"), שו"ת דברי משה (סי' ס"ד אות י"א), מראה כהן (פרק ח' הע' ג'), פתחי תשובות (על סעי' נ"ד ד"ה חוץ).

א) ששבה"ל (ס"ק ז', סיכום אות ג', שבה"ל ח"ב סי' פ"ו, סי' פ"ט) – "למעשה מנהג העולם להקל עד ג"פ".

ב. טעם, שי"א רק בג' פעמים.

1. בצירוף השיטות, שנאמנת לומר שודאי אין לי הרגשה.

א) פתחא זוטא (ס"ק ק"ב ד"ה ולפענ"ד) – "יש לצרף ... אם האשה אומרת ברי לי שלא הרגשתי אינה טמאה אלא מדרבנן".

ב) טהרת ישראל (יד אליהו ס"ק תרל"ח, באר יצחק סוף ס"ק תרל"ח).

2. כיון שוסתות [שאינו קבוע] הווי רק מדרבנן, ספק דרבנן לקולא.

א) טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק תרל"ח) – "דכיון נגד האיסור דרבנן לא איתרע החזקה שפיר מוקמינן לה לענין דאורייתא אחזקת הגוף שלא נשתנה גופה ... דאיבקע בג"פ כמו דמוקמינן בכ"מ אחזקה היכא שנתחזק הדבר בג"פ ואינו מטעם ספק".

ב) טהרת הבית (סי' ח' הע' ל"ז).

3. שאינו רגיל שהוסת בא רק דבר מועט, אדרבא דרך הוסתות שבא דם בשפע. והוי כוסת הדילוג.

א) בדה"ש (סעי' נ"ד ב' ד"ה והרי, עמ' ר"כ) – "שדרך הוסתות אצל הנשים שבא דם בשפע ע"ש ולכן מן הראוי שכתמי עד הבדוק לא יקבעו וסת כיון שהוא רק דבר מועט שלא כדרך הוסתות אמנם כיון שראתה ג"פ באותו יום חזינן שנשתנה אצל אשה זו ענין הוסת".

ב) עמק התשובה (ח"ב סי' ע"ה) – לשונו מובא לעיל.

ג) שבה"ל (ח"ב סי' פ"ט) – "וטעם הדבר היה נראה דכלל גדול יש לנו לענין וסתות דכל וסת שאם תקבע אותו ג"פ הוא וסת גמור חוששת בפעם א' שמא תקבענו - ועכ"ז דוקא בוסת הרגיל לבא לידי קביעות אבל לא בשאינו רגיל כמבואר סי' קפ"ט לענין וסת הדלוג וכה"ג".

4. דהבדיקה גורמת לה לראות, והוי וסת האונס.

א) שו"ת ערוגת הבשם (יו"ד סי' קס"ז) – "ע"י בדיקה בעד הבדוק לה, דהו"ל נמי כמו וסת דקפיצה".

ב) אור לציון (נשמת ישראל עמ' ס"ה).

ג) משנה הלכות (ח"ט סוף סי' ק"פ) – "דלכאורה וסת הבא לה לאשה ע"י בדיקה בעד הבדוק הו"ל וסת הבא ע"י מעשה שהרי מעצמו לא בא עדיין הדם אלא ע"י הבדיקה מצאה הדם וא"כ הו"ל וסת התלוי במעשה".

ד) דרכי טהרה (עמ' פ') – "בדיקה פנימית".

ה) הגריש"א זצ"ל (שערי טהרה סי' ע"א אות ו', לבושי עז אות ה' ד"ה והגריש"א, תמצית ס"ק ט', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות י"ט, פרק כ"ה אות ס"א) – "והגריש"א דימה לוסת הקפיצות, דה"נ הבדיקה גורמת לה לראות".

ו) אבני ישפה (ח"א סי' ק"ע תשובה י' ד"ה אבל) – "דאנו אומרים דבדיקת העד היא גרמה את הוסת ולא חוששים שוסת זה יבוא מעצמו".

ז) תשובות והנהגות (ח"א סי' תצ"ו) – "נראה שבזמנינו היום אין וסת אלא לג' ימים או ד' וה' ולא שמענו מעולם שוסתה עם מעט דם שנרגש בבדיקה לבד, ואולי בזמן חז"ל אף שגם אצלם רוב פעמים נמשך, מצוי אצלם לעתים וסת שניכר רק בבדיקות, אבל לדידן לא שמענו דבר זה, אין לנו לחשוש אלא כשמוחזק ג"פ ובלי זה תולין שזהו בא מפני אונס, ולא חיישינן בפעם אחד כמבואר בש"ע יו"ד (קפ"ט סעיף י"ז)".

ח) עי' פרי טהרה (סוף הע' ע"ח).

1) לכאורה צ"ע. למה יש וסת, ממה נפשך לא תבדוק ולא יהיה וסת. ואם עשה בדיקה (מצד טעם אחר. כמו שהוא עונה בינונית וכדו'), ול"מ כלום, יש עקירת הוסת.

2) ועוד, שכל בדיקה של הז' נקיים, לכאורה הוי עקירת הוסת [אא"כ נאמר שאין עקירת הוסת בימי זבה]. צ"ע.

5. עי' לקמן להנ"מ.

ג. **לשיטות שצריך ג' פעמים - הוי כוסת קבוע, או אינו קבוע.**

1. אינו קבוע.

(א) הגרשז"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתע"ט, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' מ"ב) - לשונו מובא לעיל.

(ב) אבני ישפה (ח"א סוף סי' קע"א) - "שאף אם היא תמצא ג"פ בבדיקות דאמדינן דקבעה וסת, אבל אחרי שתבדוק פעם נוספת ולא תמצא כלום הרי נעקרה וסת זו, דכיון שאנו מדמים הוסת לוסת קפיצות, הרי כתב הרמ"א כס"י קפ"ט סעי' י"ז דחוששים לו כוסת שאינו קבוע, והיינו אחר שראתה ג' פעמים כמ"ש הש"ך ס"ק מ"ח, וא"כ אף אשה זו שמצאה בג' בדיקות דם, כיון שתבדוק פעם ד' ולא תמצא דם, נעקרה הוסת כמו כל וסת שאינו קבוע שנעקרה בפעם אחת, ובתנאי שלא קבעה וסת בבדיקות בימים ידועים, דאז הוי כוסת המורכב בימים וקפיצות ונחשב כוסת קבוע וצריך ג"פ לעקור כמ"ש הש"ך הנ"ל".

2. כוסת קבוע.

(א) פתחי הלכה (ארטסקרול, ריש עמ' רס"ט).3. לכאורה תלוי בטעמים לעיל: אי משום שהוא וסת האונס, יש דין כוסת שאינו קבוע. אי משום שהוי כוסת הדילוג, י"ל שעכשיו הוי וסת קבוע. שאר טעמים, צ"ע.ד. **בדיקה בימי ז' נקיים - לשיטות שחוששין לוסת [בית שלמה, ועוד].**

1. חוששת לוסת, מיד.

(א) עי' בית שלמה (שו"ת יו"ד ח"ב סי' ז' בהג"ה אות ב') - לשונו מובא לעיל.(ב) סוגה בשושנים (סי' י' סעי' י"ב, ס"ק י"ז) - לשונו מובא לעיל.(ג) עי' הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קנ"ז) - "ראתה דם בשפע ועשתה הפסק טהרה, ושוב ראתה ראיית דם אם הראיה השניה היתה תוך מעת לעת - הרי היא חוששת לוסתות רק מהראיה הראשונה, משום שהראיה השניה נחשבת להמשך ראייה. אם הראיה השניה היתה בתוך הג' ימים ראשונים, מעיקר הדין יכולים להקל בזה ולומר שעדיין המעיין פתוח, מ"מ ראוי להחמיר בזה לחוש לוסת רק במה שנוגע לעיקר דין וסת".עי' הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק ל"ב הע' י"ז) - "שבהפסק כ"ד שעות בראיית הדם הרי זה נחשב לשני ראיות וחוששת לשניהם".הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות ס"א) - "בדקה בשבע נקיים ומצאה דם, חוששת משום וסת גם אם אינו קבוע, ולכן חוששת נמי לוסת, להפלטת מעת שראתה דם ועד עתה".(ד) פרדס שמחה (ס"ק קנ"ב אות ד') - "בדקה בו' נקיים ומצאה דם חוששת משום וסת גם אם אינו קבוע, ולכן חוששת נמי לוסת להפלגה מעת שראתה דם ועד עתה".(ה) מראה כהן (פרק ח' הע' ג' ד"ה ונראה) - "רק לוסתות שהן מן הדין. ועל כן יש להקל בעונת אור זרוע ובחומרת הפלתי בעונה בינונית".

2. חוששת לוסת, אחר שעברו ז' ימים מראייתה.

(א) ויען יוסף (יו"ד סי' קנ"ט אות י"א) - "אם ראתה באמצע ז' נקיים, אנו תולים שזאת היתה המשך הראיה, ואין אנו חוששין רק לתחילת הראיה, וזה דוקא אם היתה בתוך ז' ימים של ראייתה, דז' ימים מעיינה פתוח, אבל אחר ז' ימים מראייתה נחשבת לוסת, כן פסק התניא בשו"ע שלו (סי' קפ"ט ס"ק קי"ב)".(ב) קנה בשם (ביאורי שו"ע ס"ק ע"ב) - "ולענין אם הוא להיפך שהווסת הרגיל ראתה קודם, ואחר כמה ימים מעיקר הוסת מצאה דם ע"י בדיקת עד הבדוק, בזה אני סומך על השו"ע הרב (סימן קפ"ט ס"ק קי"ב) שכתב שתוך ז' ימים מתחילת הוסת אינה חוששת לוסת אחר כל זמן שלא קבעה, אפילו בזמן הזה, ורק אחר שעברו ז' ימים מתחילת עיקר הוסת חוששת לראייה ע"י בדיקה כוסת אחר".עי' קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קי"ח) - "ונוהגים בזה כשו"ע הרב דאם ראתה (בהפסקה) בתוך ז' ימים מתחילת הראיה חוששת רק לחומרא ורק אם נקבע וסת זאת".עי' קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קי"ט, עי' עמ' ל"ז אות קמ"ג) - "ראתה ראייה חדשה אחרי שבעה ימים מתחילת הוסת חוששת ליום זה, אם היתה ראייה מועטת חוששת לראיה זו רק לחומרא, אולם אם היה ראייה מרובה יכולה לעקור ראייה הקודמת".(ג) לבושי עז (תמצית אות י"א) - "אם ראתה לאחר שעברו ז' ימים מראייתה הראשונה, תחוש לה כראיה בפני עצמה גם אם ראתה כן רק פעם אחת".

3. לא חוששת.

(א) שפע טהרה (סי' קצ"ו ס"ק כ"ב) - "ראתה דם על עד הבדיקה שבדקה בו תוך ז' נקיים, אינה חוששת לוסת".(ב) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' י"ב, הע' י"ח) - "ויקבלה היתה בידי מורי ההוראה שבירושלים שכל ראייה שהיא בתוך ז' נקיים אפילו ראייה ממש, לא חששו לה משום וסת. [לבושי עז סוסי' ק"צ, ובתיקוני הגליונים - כת"י, ציין הגר"ע 'שמעתי מאאמור"ר זצ"ל]".(ג) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קכ"ח, מילואים סי' ב', סי' ג') - "הרב מורה ובא עפ"י הוראת הג"ר ישראל זאב מינצבערג זצ"ל (רב עיר העתיקה וראב"ד לעדת החסידים בירושלים ת"ו), דאשה שראתה במשך ה' ימים והפסיקה בטהרה והתחילה למנות ימי נקיים ובאמצע ז' נקיים שוב התחילה לראות דם, שאין לחוש לזה לוסת, וחוששת רק ליום התחלת הראייה הראשונה. וטעם הדבר דהנה בחוות דעת (סימן קפ"ד ביאורים סק"ז) כתב דאשה שראתה ופסקה ראייתה וראתה שוב בתוך ימי נדתה אי"צ לחשוש לראי' השני' כל זמן שלא הוקבעה, וטעם הדבר דהגם דאין אנו בקיאין בחשבון הנדות, מ"מ לא נעשה

מהטפל עיקר ומהעיקר טפל לומר שראיה ראשונה לא היה בימי נדות ועתה התחילו ימי הנדות, ורק אם קבעה וסת תוך ראייתה חוששת".

(ד) תשובות והנהגות (ח"א סי' תצ"ו) – "ולמעשה שמעתי מהרבה בעלי הוראה בארץ ישראל דלא חיישי שזהו וסת בימי שבע נקיים, וכן נקטינן הלכה למעשה... למעשה מנהג הרבה בעלי הוראה דבימי ספירה מקילין דאין חוששין לזה בפעם אחת משום וסת ותלינן לה כהמשך ראייה, אם כי בראיה גמורה אחר ז' ימים מתחלת הראיה אם פסקה בינתיים עונה שלימה אף בימי ספירה חוששין לשתי הוסתות (ועי' ש"ך ס"ק ע"א) אבל בראית עד הבדוק נהגו להקל בזה וכמוש"כ בבית שלמה שלא שמענו שמחמירין בזה".

(ה) אבני ברזל (ח"א סי' נ"ט, הליכות חנוך מילואים סי' ב', סי' ג').

(ו) מורי הוראה בירושלים (לבושי עז סוף ס"ק ה', תמצית אות י"ג, סי' קפ"ד סעי' ו' תמצית אות ה') – "קבלה היתה בידי מורי ההוראה שבירושלים, שכל זמן שלא עברו ז' נקיים, אין חוששין לראייתה משום וסת, אפילו בראיות ממש".

4. מראי מקומות – חוט שני (שאלת אשר סי' ל"ג אות ג').

ה. להשיטות שצריך ג' פעמים - למה לא נהוג לרשום ימי ראייתה.

1. פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ג הע' ל"א) -

It would seem that a woman should note on her calendar any day during which she finds a stain on a bedikah cloth, otherwise she will never know that she has established a veset kavuah through bedikos. However this does not seem to be the custom. Apparently, **we consider it unlikely** that she will find a stain on a cloth on the same day of three consecutive months.

1. ראתה ע"י עד, ולמחר ראתה דם.

1. מזמן העד.

(א) שערי טוהר (שער ד' סעי' כ"ז, ס"ק כ"ט) – "ואם מצאה כתם באופן שטמאה או שראתה מראה שהיא מסופקת בו אם יש לו מראה טמא ואח"כ ביום שאחריו ראתה ראי' ממש כדרכה מונה הוסת מיום הראיית דם ממש. אבל כשמצאה על עד הבדוק דם ממש מונה הוסת מיום הזה. כן נ"ל".

(ב) עי' הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קנ"ט) – "ראתה דם בעד הבדוק ואחר מעת לעת ראתה דם בשפע - חוששת לוסתות רק מהראיה הראשונה שהיתה בעד הבדוק, לקבוע וסתות ולעקור וסתות, ובתנאי שהראיה שבעד הבדוק היתה ראייה מרובה, המטמאה בודאות מהתורה ולא מראה ספק ולא מראה הנוטה לאדמימות, ולא מראה קטן".

(ג) עי' קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קכ"ו) – "אם בדיקה או כתם יצאה טמאה, ואחר איזה זמן קיבלה וסתה, חוששת לוסתה מיום הבדיקה. וכ"ז אם היה רצף, אבל אם לא היה המשך בין הבדיקה לוסת חוששת לשניהם".

(ד) עמק התשובה (ח"ב סי' ע"ה) – "היכי שבדקה בעד הבדוק בעונה אחת ושוב אח"כ בעונה אחרת התחילה לראות בשפע דקיי"ל דאזלינן בתר התחלה בכה"ג, גם בנידון זה שראתה רק ע"י עד הבדוק אזלינן בתר ההתחלה ע"י העד הואיל ודרכן של הנשים לראות קימעה קימעה ואח"כ לראות יותר בשפע וכנודע דראי' ע"י עד הבדוק נידון כראי' גמורה".

(ה) חוט שני (סי' קפ"ד ס"ק י"ג אות ב') – "הבדוקת ומצאה דם בעד הבדיקה, אם ידוע לן שהוא דם גמור, הרי זה נחשב לתחילת וסת, ואם ראתה אח"כ דם וסתה, הרי היא חוששת לעונה שמצאה בו הדם בעד הבדיקה בלבד, ואינה חוששת ליום שראתה בו דם הוסת, מפני שהכל נחשב לוסת אחד, שתחלתו היה במציאת הדם בעד הבדיקה. ואמנם אם עבר לכה"פ יום אחד יום ולילה, שהיה נקי [ע"י בדיקה] בבירור מדם, הרי היא חוששת לשניהם".

(ו) לבושי עז (תמצית אות י') – "בדקה עצמה בעד ומצאה עליו דם ודאי, ולמחר הגיע הוסת, מונה לוסתה אף לקולא מיום הבדיקה".

(ז) פרדס שמחה (ס"ק קנ"ב אות ו') – "בדקה בעד בדוק ונמצאת טמאה ואח"כ ראתה, אינה חוששת לוסת מזמן ראייתה, ובע"נ יחמיר לחוש גם ליום ראייתה".

(ח) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, סוף סימן ק"צ) – "ואזלינן בתר יום הבדיקה".
2. רק מהראיה.

(א) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רע"ג) – "this is the common custom".

(ב) ארחות טהרה (פרק ז' סעי' ט') – "אם בדקה עצמה ביום וראתה דם על העד, ובלילה שאחריו או למחר או לאחר כמה ימים הגיע הוסת בשטף כדרכו, יש לחשב ולרשום זמן קבלת הוסת כשהגיע בשטף כדרכו ולא לפי ראיית הדם על עד הבדיקה. אבל המתנת החמשה ימים לפני ספירת שבעה נקיים יש לחשב מיום שנטמאה ע"י ראיית הדם על עד הבדיקה".

3. חוששת לשניהם.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ג') – "אם ביום הוסת ראתה דם בעד הבדוק, ובלילה שלאחריו התחיל הוסת, יש לחשוש לוסתות בשניהם".

(ב) אור לציון (אבני שהם סי' קפ"ד סעי' ו' ס"ק א' ד"ה להלכה, עמ' מ"ט).

4. מראי מקומות – ששבה"ל (ס"ק ז', סי' קפ"ד סעי' ו' ס"ק ג', סיכום אות ד', שבה"ל ח"ב סי' ע"ה אות ב', ח"ד סי' צ"ט).

ז. פעמיים בראיה, ופעם שלישית ע"י עד.

1. כמו ראייה ממש – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קנ"ה, לשונו מובא לעיל).

2. מראי מקומות – פסקי רבותינו (צאנז, סי' י"ט הע' ג').

א) בדה"ש (סעי' נ"ד בי ד"ה והרי, עמ' ר"כ), הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"ג סוף הע' ל') – "החת"ס ... ולכאורה לפי"ז היכא שראתה ראייה ממש ב"פ בר"ח ובפעם השלישית מצאה כתם על העד הבדוק ג"כ לא יהא בו משום וסתות לקבוע וסת לר"ח ומאותו הטעם הנזכר לעיל שאין דרך הוסתות לבא בראייה מועטת ורק כשבדקה ומצאה כן ג"פ חזינן שכך דרכה של אשה זו אבל לא בפ"א וצ"ע בזה".

ח. ראתה ע"י בדיקת עד, ולמחר ראתה דם ביום וסת.
1. מזמן העד – לבושי עז (תמצית אות י', לשונו מובא לעיל).

ט. ראתה ע"י בדיקת עד, וממילא קבעה וסת.
1. אינה צריכה לחשוש לוסת שאינו קבוע – שפע טהרה (ס"ק מ"ב).
2. מראי מקומות – חזקת טהרה (תוספת טהרה אות קמ"ב*).

י. ראתה ע"י בדיקת עד בימי וסת (ובא וסתה הרגיל רק אחר כמה ימים), האם נעקר הוסת [לשיטות שצריך חזקה].
1. אינו עוקר – חזקת טהרה (תוספת טהרה אות קמ"ב*), "שאינן נעקר חשש וסת הראשון אפי' וסת שא"ק אם מצאה דם אפילו רק בעד הבדוק", נטעי גבריא (פרק צ"ז סעי' ד', הע' ו', "אבל אם ראתה בעונת הוסת על הבדיקה מראה טמא אז לא נעקר הוסת [כיון דמבואר בשו"ע דכתמים בעד הבדוק הוי כראיה אף דנקטינן דרק היכא דאיקבע ג"פ איכא משום וסת, מ"מ בודאי עקירה לא הוי כשראתה בעד הבדוק והסכימו לזה גדולי הוראה]).

יא. ראתה בעד שאינו בדוק.
1. אינה חוששת ממנו לוסתות, אפי' יותר מכגריס – ט"ז (ס"ק מ"א), תוה"ש (ס"ק נ"ט), גר"ז (ס"ק קכ"ב), לחוש"ש (לחם ס"ק קצ"א), טהרת ישראל (סעי' רמ"ד), שערי טוהר (שער ד' סעי' כ"ז, "וה"ה במצאה על עד שא"ב אפי' במקום שאסור מ"מ יש לו דין כתם לענין וסת. ש"ע בסי' ק"צ סנ"ד וט"ז שם ס"ק מ"א"), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קנ"ד, "אינה חוששת ממנו לוסתות, משום שאינה טמאה אלא רק מדרבנן"), חזקת טהרה (ס"ק רע"ו), בדה"ש (ס"ק תק"י, בי ד"ה חוץ), חוט שני (ס"ק מ"ג אות ה'), פתחי דעת (ח"ב פרק ל"ב סעי' י"ז).

יב. ראתה ע"י עד הבדוק, ספק מראה.
1. אין דין וסת.

א) אג"מ (י"ד ח"ב סי' ס"ח) – "דבר אשה שבדקה עצמה בימי טהרתה ומצאה עליו מראה שמתמאין מספק ולמחרת ראתה דם ממש כדרכה בנדותה אם צריכה לחוש לאיסור וסת בחדש הבא מיום זה שבדקה או רק ליום המחרת שראתה הדם ממש ... בספק אם הוא מראה דם שנמי אין לחוש משום וסת ... נראה לע"ד שאין לחוש משום וסת ליום הראשון שהיה המראה ספק אף שהוא לכאורה דלא כהט"ז והסד"ט".

ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קנ"ח) – "כל דם שפוסקים לטמא אותו משום שנוטה לאדום ואוסרים אותה בגלל שאין אנו בקיאים במראה שהתורה טימאה, לכו"ע אין חוששין ממנו לוסתות, דוסתות דרבנן ואזלינן לקולא. וכן הדין שאינה חוששת לוסתות בכל מראה השנוי במחלוקת או מראה שאנו מסתפקים בו, או בכל מראה שאינה טמאה מחמתו אלא רק מדרבנן או מחמת טיפת דם קטנה ביותר".

2. מראי מקומות – פרדס שמחה (הע' שס"ט, "וצ"ע לדינא"), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קמ"ו).

יג. וסת אור זרוע.

1. עי' סי' קפ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

קא בעלת מכה שמצאה מראה טהור וגם כתם אדום – ט"ז (ס"ק מ"א).

א. מצאה מראה טהור וגם כתם אדום (יותר מכגריס ועוד) בלא הרגשה, ואפשר לתלות האדום במכה.

1. מחמיר, ואפילו לא יהא אלא ספק אם הוא הכל כתם אחד.

א) רמ"א (שו"ת סי' צ"ז) – "בידוע שנפתח המקור שיצא ממנו הלבן והירוק, א"כ ודאי המראה האדום נמי יצא משם מאחר שנדמה הכל לכתם אחד וטמאה. ואפילו לא יהא אלא ספק אם הוא הכל כתם אחד או לא, נראה דאזלינן לחומרא מאחר שידוע שנפתח המקור למראה לובן וירוק חוששין שגם האדום יצא משם. וראיה מהא דאמרין ...".

2. מיקל, א"כ האדום הוא בקצה הכתם הירוק וודאי ניכר שגם זה הוא מגופה.

א) ט"ז (ס"ק מ"א) – "אם לא באותו ענין שנשאל רמ"א עליו שהיה נראה לראות עין שהאדום הוא קץ של מראה הטהור דהיינו שהוא הולך ומתפשט סביב המראה הטהור כעין קו אז ודאי טמאה אבל בלאו הכי אלא שהמראה הטהור הוא הולך על מראה האדום והולך עליו ואפשר לתלות האדום במידי ודאי לא יצא מדין שאר כתם ואמרין דהאדום היה כבר ממידי אחריו וטהורה".

ב) ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק מ"א) – "מיהו דינו מסתבר".

ג) סד"ט (ס"ק צ"ג ד"ה ועוד יש להביא) – "נראה שהדין עם הט"ז".

ד) תו"ד (בי' ס"ק ל"ז) – "נראה עיקר כט"ז".

ה) חכ"א (כלל קי"ג סעי' מ"ח) – "נמצא כתם לבן על חלוק דנראה שודאי בא מגופה ובראש הכתם הלבן היה נמצא מראה אדום סביב הכתם הלבן כדמות דבר לח המתפשט בבגד ועל כן היה נדמה לעין שהמראה האדום הנ"ל היה קצוות הכתם הלבן ושהכל

כתם אחד אם אין דבר לתלות גם המראה הלובן שבא לה מעלמא אלא שהוא ודאי מגופה ויש באודם לבד כגריס ועוד בין שהוא מקיף הלבן או מחובר עם הלבן אף על פי שיש דבר לתלות האודם בדבר אחר לא תלינן ואמרינן כיון שהלובן ודאי מגופה הכי נמי האודם אבל אם אין באודם לבד כגריס ועוד או שיש לתלות הלובן גם כן שבא מעלמא תלינן וטהורה כן כתב רמ"א בתשובה סימן צ"ז אבל בט"ז כתב דדוקא כשניכר שמראה האודם הוא קצוות הכתם ושהוא ודאי כתם אחד אבל אם המראה כשרה הולך על מראה האודם וכל שכן קצת רחוק ממנו ואפשר לתלות האודם במידי תלינן להקל וכתב הש"ך בנקודות הכסף דדינו מסתבר".

ו) ערה"ש (סעי' קמ"א).

ז) מסגרת השלחן (דין י"ח).

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קע"ב).

ב. **כתם שהציו מראה טהור והציו מראה טמא** פחות מכריס ועוד [ונדמה לכתם א'], ואינו יכול לתלות.
1. עי' סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ג. **מצאה מראה טמא פחות מכריס ועוד, וגם מראה טהור "עם הרגשה"**.
1. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק א').

אשה שמצאה דם בהשתנה

סימן קצ"א

- [א] מקור. [ה] מצאה דם בתוך האסלה. [ט] וסתות.
 [ב] גדרים. [ו] מצאה כתם ע"י קנוח. [י] קרטין שנמצאו בשעת השתנה ובדיקה.
 [ג] ספל שאיש ואשה מטילין שם מים. [ז] רגילה לראות דם במי רגלים: הארי"ן וינ"ד.
 [ד] דם הנמצא מיד לאחר הטלת מי רגלים. [ח] בדיקה: מצאה גם על העד שבדקה עצמה.

[א] מקור.

א. סוגיא.

1. משנה (נדה דף נט:): – "האשה שהיא עושה צרכיה, וראתה דם. רבי מאיר אומר: אם עומדת טמאה, ואם יושבת טהורה. ר' יוסי אומר: בין כך ובין כך טהורה".
 (א) ברייתא (שם) – "דתניא, יושבת תולה, עומדת אינה תולה דברי ר"מ, רבי יוסי אומר: בין כך ובין כך תולה. ר"ש אומר: בין כך ובין כך אינה תולה".
2. גמרא (שם) – "מאי שנא עומדת דאמרינן מי רגלים הדור למקור ואייתי דם, יושבת נמי נימא מי רגלים הדור למקור ואייתי דם. אמר שמואל: במזנות, מזנות נמי, דלמא בתר דתמו מיא אתא דם. אמר ר' אבא: ביושבת על שפת הספל, ומזנות בתוך הספל, ונמצא דם בתוך הספל. דאם איתא דבתר דתמו מיא אתא על שפת הספל איבעי ליה לאשתכוחי".
3. גמרא (שם) – "אמר שמואל, ואמרי לה אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כר' יוסי. וכן אורי ליה רבי אבא לקלא: הלכה כרבי יוסי".

ב. ביאור שיטת רבי יוסי.

1. מיקל בכל הציורים.
 - (א) רש"י (נדה דף נט: ד"ה במזנות) – "עומדת אי אפשר לה לזנוק".
 - (ב) רמב"ם (אסו"ב פרק ה' הל' י"ז) – "האשה שהשתנה מים ויצא דם עם מי רגלים, בין שהשתנה והיא יושבת הרי זו טהורה, ואפילו הרגיש גופה ונודעזעה אינה חוששת שהרגשת מי רגלים היא זו שאין מי רגלים מן החדר ודם זה דם מכה הוא בחלחולת או בכוליא".
 - (ג) ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים סי' ג'. כדאי' בחת"ס יו"ד סי' קמ"ח) – "מכל מקום לגבי אשה שעושה צרכיה ונמצא דם על המים קיימא לן כר' יוסי דאמר טהורה".
 - (ד) רמב"ן (הל' נדה פרק ג' הל' ח') – "אבל האשה שהשתנה מים ויצא דם עם מי רגלים בין מעומד בין מיושב ואפילו הרגיש גופה ונודעזעה אינה חוששת אפי' בזמן הזה שהרגשת מי רגלים היא זו, ובידוע שאין דם הבא עם מי רגלים אלא דם מכה".
 - (ה) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ד', כ"ב-ב') – "פעמים שהאשה רואה דם מגופה ממש ואינה חוששת כיצד הרי שהיא עושה צרכיה וראתה דם עם מימי רגליה בין עומדת בשעת צרכיה בין יושבת על הספל או על שפת הספל ומזנות לתוך הספל בין נמצא דם בתוך הספל טהורה שחזקה דם שיצא עם המים משביל המים בא ואין טמא באשה אלא הבא מן המקור".
 - (ו) רא"ה (כללי נדה פרק ג' סעי' ה') – "האשה שהשתנה מים ויצא דם עם מי רגליה אינה חוששת לו, בידוע שאין דם הבא עם מי רגלים אלא דם מכה".
 - (ז) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"א, ר"כ-ד') – "וכן נראה עקר".
 - (ח) ע"י ס' התרומה (הל' נדה סי' ק"ו) – "ואשה שהשתנה ומצאה דם בתוך המי רגלים שנינו האשה עושה צרכיה בספ' וראתה דם ר"מ או עומדת טמאה יושבת טהורה ר"י אומר בין כך ובין כך טהורה ואמר ר"י אמ"ש הלכה כר"י וכן נמי אמרינן אורי רבא לקולא כר"י וטעמא דהדם לאו מן המקור בא אלא ממי רגלים".
 - (ט) ע"י סמ"ג (לאוין סי' קי"א) – "ואשה שהשתנה ומצאה דם בתוך לח מימי רגליה פסקו שמואל ורבי אבא (נדה נט, ב) כרבי יוסי שאומר בפרק האשה (שם) שהיא טהורה, והטעם הוא מפני שדם זהלט מן המקור לא בא אלא ממקום מימי רגלים (ע"פ סה"ת סי' קו)".
 - (י) אור זרוע (ח"א הל' נדה סי' שנ"ד) – "ומוקמי' פלוגתייהו בגמ' כגון שיושבת על שפת הספל ומזנות בתוך הספל ונמצא דם בתוך הספל דכי האי גונא מפליג ר' מאיר בין עומדת ליושבת אבל ר' יוסי מטהר בכל עניינים. שסובר שלא בא דם זה ממקום דמים אלא ממקום מי רגלים וטהור. ואמר בגמרא אמר שמואל ואמרי לה אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי וכן אורי ליה ר' אבא לקלא הלכה כר' יוסי דאמר בין כך ובין כך טהורה גבי אשה שהיא עושה צרכיה".
 - (יא) ע"י אהל מועד (שער איסור והיתר דרך י"א נתיב ה') – "ואשה שראתה דם עם מי רגלים אינה חוששת שאין זו אלא דם מכה".
 - (יב) אורחות חיים (הל' נדה אות ו') – "האשה שהשתנה דם עם מי הרגלים בין שהשתנה והיא עומדת בין שהשתנה והיא יושבת ואפילו הרגיש גופה ונודעזעה אינה חוששת והיא טהורה הרגשת מי רגלים היא זאת שאין מי רגלים מן המקור ודם זה דם מכה שיש לה בחלחולת או בכוליא".
 - (יג) כל בו (סי' פ"ה) – "האשה שהשתנה וראתה דם מי הרגלים בין שהשתנה והיא עומדת בין שהשתנה והיא יושבת ואפילו הרגיש בגופה ונודעזעה אינה חוששת והרי היא טהורה שהרגשת מי רגלים היא זאת שאין מי רגלים מן המקור ודם זה דם מכה הוא שיש לה בחלחולת או בכוליא".
 2. מיקל רק בחד לטיבותא [ור"מ, בע"י תרתי לטיבותא].
 - (א) רא"ש (נדה פרק ט' סי' א') – "וליהך פירושא לא אשכחן דמטהר ר' יוסי בעומדת ושותת כיון דרבי מאיר לא איירי אלא במזנות ור' יוסי טיהר מה שטימא ר' מאיר אבל בעומדת ושותת דלא איירי ביה רבי מאיר לא אשכחן דמטהר ביה רבי יוסי".

- (ב) עי' טור (סעי' א').
- (ג) צדה לדרך (מאמר ג' כלל ה' פרק ד') – "האשה המטלת מים בספל ונמצא בו דם יושבת טהורה בכל ענין אבל בעומדת ושותתין על שפת הספל טמאה".
3. בעי' שלש לטיבותא [יושבת, מקלחת, תוך הספל].
- (א) ר"ח (תוס' נדה דף יד: ד"ה ורבי) – "מיהו ר"ח פירש דר' יוסי לאו לגמרי מטהר באשה שעושה צרכיה וכמסקנא דר"מ משום נדה איתמר ולפי' זה הא דתנן בפ' האשה איש ואשה שעשו צרכיהן בספל ונמצא דם דר' יוסי מטהר ופריך בגמרא למה לי הך בבא ומשני אי מרישא ה"א דיעבד קמ"ל סיפא דאף לכתחלה לפי' ר"ח לא קאי אף לכתחלה ארישא אלא אסיפא דוקא".
- (1) להסוגיא של עד שאינו בדוק – עי' סי' ק"צ סעי' ל"ו, לשיטות ומראי מקומות.
- (ב) האשכול (סוף סי' מ"ג) – "ורבנו חננאל ... ואף שאין הסוגי' בדוכתין כדבריו יש להחמיר ולחוש להם".
- (ג) מהר"ם מרוטנברג (ח"ד דפוס פראג סי' תר"ל) – "דאע"ג דקיי"ל כרבי יוסי דאמר בין עומדת בין יושבת טהורה כדפסיק שמואל פ' האשה (נ"ט ע"ב) ה"מ כי נמצא דם בספל שאין דרך דם לבא עם מי רגלים אלא ודאי דם מכה הוא אבל אם בדקה אח"כ וראתה דם ההוא דם ודאי אינו אלא מן המקור כיון דלא אתא ממש עם מימי רגלים כדפרכי' ר"פ האשה (שם) גבי יושבת ומזנקת לר"מ אמאי טהורה דלמא בתר דתמו מיא אתא אלמא כל היכא דאיכא למתלי לחומרא תלי' ולא מטהרי' אלא היכא דודאי לא בא מן המקור אע"ג דאיכא למדחי ה"מ לר"מ דמחמיר אבל לר"י דמקיל לא מחמירי' בהא לומר דבתר דתמו מיא אתא. נראה דאפי' לר"י טמאה דע"כ לא פליג ר"י אלא בנמצא דם על המים בספל דודאי לא אתא דם מקור עם זינוק מי רגלים אבל בתר דתמו מיא מודה דטמאה ואפי' היכא דאתא עם מי רגלים ונמצא בספל זימנן דמטמא ר"י דביושבת ס"ל לגמרי כר"מ וליכא פלוגתייהו ביושבת וא"כ כי היכא דלר"מ לא מטהרי' ביושבת אלא במזנקת ה"נ לר' יוסי וכ"ש בתר דתמו מיא לגמרי ובדקה בעד ומצאה דם טמאה כ"ש שיש לאוסרה לפר"ח שפי' דאפי' בנמצא דם על המים דקאמר ר"י טהורה לאו טהורה לגמרי קאמר אלא טהורה משום נדה וטמאה משום כתם".
- (ד) הגהות מיימוניות (אסו"ב פרק ה' הל' י"ז אות ב').
- (ה) מרדכי (סי' תשל"ה) – "ופסק הר"ם דוקא בשנמצא בתוך הספל אבל יושבת על שפת הספל ונמצא על שפתו דם טמאה לכתחלה אף על גב דקיי"ל כרבי יוסי דמטהר בכל ענין ומסיק אפילו לכתחלה ומיהו ר"ח פי' דה"מ בתרי ספיקא אבל בחד ספיקא דיעבד אין לכתחלה לא והיכא דישבה על שפת הספל ונמצא דם על שפתו והעומדת אפילו בתוכו ליכא אלא חד ספק ונכון להחמיר כפי' ר"ח".
4. מראי מקומות – תוס' (נדה דף נט: ד"ה האשה. ה"מ בין השני תירוצים, עי' פרי דעה טו"כ ס"ק א'), האגור (סי' אלף שס"ח).
- (א) שו"ת הר"ן (סי' מ"ט) – "אני מסכים למה שאמרת בשם הרב ר' מאיר מרוטנברק ז"ל דביושבת ונמצא דם על שפת הספל מודה ר' יוסי דטמאה אבל לא כמו שכתבת וכמו שאפרש ...".

ג. הלכה: בני ספרד.

1. מיקל בכל הציוורים.
- (א) מחבר (סעי' א') – "האשה שהשתינה מים ויצא דם עם מי רגליה, בין שהשתינה והיא עומדת, בין שהשתינה והיא יושבת, הרי זו טהורה. ואפילו הרגישה גופה ונודעזעה, אינה חוששת, שהרגשת מי רגליה היא זו שאין מי רגלים מן החדר, ודם זה דם מכה הוא בחלחולת או בכוליא".
- (ב) ששבה"ל (ס"ק ט', סיכום ס"ק א') – "ולבני ספרד יש להקל כמחבר דטהורה בכל אופן, וטוב לעשות ש"ח".
- (ג) ביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ט"ו אות ד') – "ופעם נשאלתי על אשה שראתה דם במי רגלים, והתרתי כדעת מרן הש"ע (סי' קצא ס"א) שהתיר בזה בין כשהשתינה מעומד או מיושב, ודלא כהרמ"א שהחמיר בהשתינה כשהיא עומדת ושותתת על שפת הספל ונמצא שם דם. ונשענתי על הפוסקים הנ"ל שאנו קבלנו הוראות מרן גם בדיני נדה".
2. בזמן הזה יש להחמיר.
- (א) מעדני אשר (נדה סי' ל"ט) – "בשיעורי שבט הלוי ... צ"ב, מנא להו הפשיטות שלא חזאי קודם או אח"כ שהוכיחו מזה שודאי שהדם הגיע בגרימת המ"ר [וכל הספק הוא רק האם יש מכה במ"ר או דהדור מ"ר למקור]. וע"כ צ"ל כמש"כ הפרדס דמונים (פתיחה לסי' קצ"א אות ח', דף ר"פ מדה"ס) דראיה בלא הרגשה מלתא דלא שכיחא היא, ומדלא הרגישה קודם להטלת המ"ר או אח"כ מסתבר שהדם לא בא קודם או אח"כ אלא רק בשעת המ"ר ולכן תלינן שהדם קשור בהכרח למ"ר או מחמת מכה במ"ר או דהדור מ"ר למקור ואיתו דם ... יש לדון אם הדברים שייכים גם בזה"ז שרוב נשים לא מרגישות בבוא האורח, דלכאורה אם אשה תמצא דם במ"ר אין לנו שום ראיה לכך שהדם קשור למ"ר, דאולי הדם הגיע רגע קודם או רגע אח"כ, וממילא לכאורה א"א להקל ולתלות שיש לה מכה במ"ר כשאין שום רגליים לדבר שאכן יש לה מכה ולא הוי אפילו בגדר מכה שאין ידוע שמוציאה דם. ובפרט שבאופן מציאותי פעמים רבות נשים מגלות את בוא האורח כשהן נמצאות בבניה"כ, והטעם לזה הוא שהדם כבר נמצא בבית החיצון וע"י פעולת הוצאת המ"ר יוצא גם הדם שנמצא כבר קרוב לפתח הבית החיצון, וא"כ מסתבר מאד שדם הנמצא במ"ר הוא דם מהמקור (או תחילת וסת או סתם כתם) ובפרט כשאין שום כאבים בהטלת המ"ר, ואין ראיה מדברי הגמ' והפוסקים שבזמננו היה הכרח שהדם קשור למ"ר משא"כ בזמננו שאינן מרגישות. ויש להביא ראיה לדברינו מד' הסד"ט (ק"צ סקצ"ה ד"ה אך מדברי) שכתב דאשה שרגילה לראות קרטין גם שלא בזמן הטלת מ"ר ופעם אחת מצאה קרטין בתוך המ"ר לא שייכים בזה דברי התוס' 'מדלא חזאי קודם עשיית צרכיה או אח"כ א"כ הדם לאו ממילא אתא אלא ע"י מ"ר' שהרי דרכה לראות קודם או אח"כ ואיכא למיחש שגם בזה ראתה קרטין קודם או אח"כ ונפלו לתוך המ"ר, עכת"ד. וכיום המציאות היא כן בכל דם ולא רק בקרטין, וא"כ צע"ג להקל בדם הנמצא במ"ר גם לד' מרן השו"ע".

ד. הלכה: בני אשכנז.

1. מחמיר: צריך שלש לטיבותא (יושבת, מקלחת, תוך הספל).
(א) רמ"א (סעי' א') – "וי"א דאפילו ביושבת אין להתיר אלא במקלחת ונמצא הדם תוך הספל, אבל על שפת הספל, טמאה. ובעומדת, בכל ענין, טמאה. והכי נהוג".
 - (ב) לבוש (סעי' א') – "והכי נהוג לחומרא כלישנא בתרא".
 - (ג) ש"ך (ס"ק ג', ס"ק ח') - לשונו מובא לקמן.
 - (ד) חכ"א (כלל קי"ד סעי' ג') – "והכי נהוג לחומרא (רמ"א וש"ך שם)".
 - (ה) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ג') – "ואין לנו לנטות מהכרעת הרב אף זיז כל שהוא".
 - (ו) מלבושי טהרה (סעי' ה') – "והכי נקטינן להלכה".
 - (ז) אבני נזר (יו"ד סוף סי' רל"ב, סי' רל"ד) - לשונו מובא לקמן.
 - (ח) טהרת ישראל (סעי' א').
 - (ט) שאר פוסקים.
2. מראי מקומות – ושב הכהן (סי' ל"ב ד"ה היוצא), סד"ט (סי' ק"צ ס"ק צ"ה ד"ה ואף שכתב), משיבת נפש (סי' י"ג), חזקת טהרה (ס"ק ט', עמק התשובה ח"ה סוף סי' ע"ה), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ד).
(א) דעת הרא"ש, מה הדין אם מזנקת תחילה ואח"כ שותתת מי רגלים – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ב').

ה. למחמירים: האם הוא מדינא או חומרא בעלמא.

1. מדינא.
(א) ש"ך (ס"ק ג', ס"ק ח', סי' ק"צ ס"ק מ"ד) – "נלפע"ד מוכח מהש"ס והירושלמי כה"א אלו שהם ר"ח וסייעתו (שכל דבריו דברי קבלה)".
2. רק לחומרא, ולא מדינא – וכן לשון האשכול (לשונו מובא לעיל), והמרדכי (לשונו מובא לעיל).
(א) רמ"א (סעי' א') – "יש אומרים ... ויש אומרים ... ויש להחמיר".
(ב) לבוש (סעי' א') – "יש אומרים ... ויש אומרים ... ויש להחמיר".
(ג) פנים מאירות (ח"א סי' י"ב ד"ה ועוד אף) – "והש"ך הפריז על המדה לחלוק על כל הגאוני' שדחו דברי הר"ח לגמרי מהלכה ודי לנו להחמיר מצד החומרא ולא מצד שורת הדין דלפי מה שכתבתי הוא ברור שאין לסברא זו שום שורש וענף מהתלמוד".
(ד) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ג') – "דכתבו האחרונים דמשום חומרא פסקינן כרבינו חננאל וסעיתו. ולא משום דמוכח מסוגיא כן דאדרבה ...".
(ה) פרי תבואה (ח"ב סי' ד' ד"ה ואכתי פש) – "פנים מאירות ... ולא כש"ך שכ' שהוא מעיקר הדין ... והמרדכי שהוא הפוסק כר"ח כ' ונכון להחמיר כדעת ר"ח והרי דמטעם חומרא בעלמא חושש לדבריו".
(ו) חת"ס (יו"ד סי' קמ"ח) – "ואלו היה כדברי הש"ך סי' קצ"א שהעלה שדברי הר"ח דינא הוא והלכה כמותו מעיקר הדין ולא כמו שחשב רמ"א ועט"ז ז"ל ... אמנם אחר הברור אי"ה יבואר דלא כמו שחשב הש"ך במח"כ כי העיקור נראה כדעת שארי הפוסקים הרבים ההמה דפסקו דלא כר"ח ורק משום חומרא בעלמא נחוש לו ועוד יבורר שגם ר"ח בעצמו לפי פירושו בהש"ס אינו אלא חומרא בעלמא ולמיחש בעלמא ולא להוציא אשה מבעלה עי"ז".
(ז) ישועות יעקב (ס"ק א' סוף ד"ה ובחידושי) – "... וגלל כן כתב ההרמ"א שני הדיעות וכתב בלשונו ויש להחמיר דהיינו רק חומרא בעלמא להעמיד פירש התוספות לשיטת הר"ח ובכיון השמיט הרב בדעת הר"ח וקיצר בדבר ולאפוקי מדעת הרב הש"ך".
(ח) אבני נזר (יו"ד סוף סי' רל"ב) – "אנחנו בני אשכנז לא נוזז מפסק רמ"א דמחמיר כפר"ח דעל שפת הספל טמאה ובעומדת לעולם טמאה".
אבני נזר (יו"ד סי' רל"ד) – "לפענ"ד העיקר כפסק המחבר דקי"ל כר' יוסי לטהר לגמרי. ואף שלמעשה לא נוכל לצאת מהמנהג שכתב רמ"א והכי נהוג כפיר"ה. מ"מ מה שאינו מפורש ברמ"א להחמיר נוכל להתיר עפ"י פסק המחבר".
(ט) נטע שורק (יו"ד סי' נ"ח ד"ה אך) – "חת"ס ...".
(י) לבושי עז (ס"ק ז') – "ולמעשה נקטינן לה כחומרא".

ו. דרבנן או דאורייתא, לרמ"א.

1. דרבנן [משום כתם] – ש"ך (ס"ק ג', "מטמא משום כתם"), פנים מאירות (ח"א סי' י"ב), הו"ד בפת"ת (ס"ק ב'), נוב"ת (יו"ד סי' ק"ל ד"ה ואמנם כ"ז), "לשיטת רבינו חננאל והיא שיטת רמ"א בהג"ה שם דר"י מטהר משום נדה אבל מטמא משום כתם", סד"ט (סי' ק"צ ס"ק צ"ג ד"ה ואין להקשות, לשונו מובא לקמן), חוו"ד (בי' ס"ק ח'), "שנמצא במי רגלים שאין בו רק טומאת כתם שהוא מדרבנן", גר"ו (סוף ס"ק א'), "ושיטה שלישית והיא דעת רבינו חננאל דאף רבי יוסי לא טיהר אלא משום נדה אבל טמאה משום כתם מדרבנן ... וזהו דעת היש אומרים הב' שבהג"ה", לח"ש (שמלה ס"ק ד'), רבינו חיים כהן (יו"ד סי' ל"ו), "רק משום כתם ולא משום נדה", הגרש"ק זצ"ל (שירי טהרה סי' קצ"א תשובה ב', לשונו מובא לקמן), דובב מישרים (ח"א סי' מ"ג), ששבה"ל (סיכום ס"ק ב', שבט הלוי ח"א סי' ר"ו), חזקת טהרה (דרך ישרה ס"ק ג'), בדה"ש (ס"ק י"ד), תוס' שני (ס"ק ב' ד"ה ודעת), משמרת הטהרה (פרק י"ב סעי' ו').
2. מראי מקומות – צמח צדק (פסקי דינים ד"ה וי"א), עמק התשובה (ח"א סי' קל"ט ד"ה ובענין).

ז. היתה יושבת באמצע הספל, לשיטת הרמ"א.

1. מחמיר.

- (א) ש"ך (סוף ס"ק ד') – "אבל ביושבת באמצע הספל תמאה והרב קיצר במובן".
 (ב) תוה"ש (ס"ק ב').
 (ג) מקור חיים (ס"ק ח') – "היינו שיושבת על שפת הספל".
 (ד) חכ"א (כלל קי"ד סעי' ג') – "ואין כאן היתר אלא ביושבת על שפת הספל".
 (ה) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ד').
 (ו) לחו"ש (לחם ס"ק ז') – "פי' שיושב' על שפת הספל ...".
 (ז) פרי דעה (טורי כסף ס"ק א' ד"ה ואם, ס"ק ב', שפתי לוי ס"ק ד') – "דעת הש"ך עיקר".
 (ח) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ולפי זה ביושבת באמצע הספל תמאה בכל עניין [ש"ך סק"ד]".
 (ט) טהרת ישראל (סעי' א').
 (י) בדה"ש (ס"ק ט"ו).
 2. מיקל.

- (א) ט"ז (ס"ק א', ס"ק ב'. כדאי בפרי דעה ט"ז ס"ק ב') – "דבעינן תלתא לטיבות' יושבת ומקלחת ותוך הספל".
 (ב) ע"י גר"ז (סוף ס"ק א') – "וכתב הש"ך דלשיטה זו אין לטהר אלא ביושבת על שפת הספל כאוקימתא דר' אבא אליבא דרבי מאיר אבל לא ביושבת באמצע הספל (ורמ"א שלא כתב כך יש לומר דסבירא ליה דלדינא אין להחמיר אלא בעומדת או ביושבת ושותתת בודאי דהיינו בנמצא על שפת הספל אבל בנמצא תוך הספל אף על פי שיושבת באמצע הספל אף על גב דאיכא למיחש דילמא בתר דתמו מיא והוה ליה כמו שותתת הדור למקור ואייתי דם כמ"ש לעיל בשם התוס' והרא"ש מכל מקום כיון דאפילו בודאי שותתת אינה תמאה אלא משום כתם לשטה זו אם כן הוה ליה ספק כתמים ולקולא. ובגמרא לא פריך הכי אלא לרבי מאיר דאמר תמאה נדה)".
 (ג) אבני נזר (יו"ד סוף סי' רל"ב) – "אך **הבו דלא לוסיה עלה** מ"ש הש"ך דאינה טהורה אא"כ יושבת על שפת הספל ומקלחת לתוך הספל. די"ל דוקא לר"מ דבעומדת מטמא משום נדה וה"ה ביושבת ושותתת. הא דפריך ודילמא בתר דתמי מיא אתי דם דהוי ספיקא דאורייתא. **אבל לר' יוסי הוי ספיקא דרבנן**. וכ"כ הרב בביאור הש"ע שכן דעת הרמ"א".
 (ד) ששבה"ל (על הש"ך ס"ק ד') – "ובשו"ע הרב ...".
 (ה) משמרת הטהרה (פרק י"ב סעי' א') – "וכן עיקר".
 3. מראי מקומות – סד"ט (סי' ק"צ ס"ק צ"ה ד"ה ואף שכתב), פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ב'), לבושי עז (תמצית ס"ק י"ג), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ד', שפ"ח ס"ק י"ז).

ה. היתה יושבת על שפת הספל ומקלחת ונמצא הדם תוך הספל וגם על שפת הספל.

1. מחמיר, תמאה – ש"ך (ס"ק ד', ס"ק ח'), מקור חיים (ס"ק ח'), חכ"א (כלל קי"ד סעי' ג'), לחם ושמלה (לחם ס"ק ז'), פרדס רמונים (פתיחה לסי' קצ"א ח"א שיטה הד' אות ב'), טהרת ישראל (סעי' א').
 2. מיקל, טהורה – ושב הכהן (סי' ל"ב ד"ה וראיתי להש"ך ס"ק, "דכיון דנמצא דם תוך הספל דאז הדם הזה שנמצא תוך הספל ודאי דאתי ממי רגלים ולא ממקור כלל, מדמטהר ר' מאיר לגמרי ש"מ דמחזקינן דאתי ממי רגלי' ולא ממקור. וא"כ אפילו אם נמצא על שפת הספל לא חיישינן שמא שמה בתר דתמו מיא הדור מי רגלים למקור ואתי דם משום דכיון שידוע לנו שהי' דם במי רגלי' תו לא חיישינן שמא אתי דם מהמקור ותלינן שכל הדם בא הכל ממי רגלים"), מהרשש"ך (שב יעקב סוף סי' ל"ט ד"ה ומה).
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ט"ו).
 (א) צמח צדק (יו"ד סי' קמ"ה סוף אות ד') – "וביושבת על שפת הספל ונמצא דם בתוך הספל ועל שפת הספל ע' תשו' ושב הכהן סי' ל"ב ד"ה וראיתי להש"ך סק"ד שצידד להקל ונעלמה ממנו טענת הס"ט ס"י ק"צ שיש לחוש לר' מאיר שגם הדם שבתוך הספל בא משפת הספל והכל לאחר דתמו מיא כו'. מיהו חששא זו רק לפי מהר"ם דביושבת ל"פ כלל אבל לפי ר"ח י"ל דטהורה כמ"ש לעיל".

ט. מכה שבחלחולת.

1. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה ודם, עמ' רכ"ב), פרדס שמחה (ס"ק ב').
 (א) חת"ס (יו"ד סי' קנ"ד ד"ה נוסף) – "והיינו הרמב"ם ז"ל שכ' ברואה במי רגלים שהוא ממכה שבחלחולת או בכליות ויפלא לכאורה כי החלחולת הוא המעי שהרעי יוצא ממנו כמבואר פא"ט ניקב החלחולת וירכי' מעמיד' אותו ולא מצינו חלחולת אצל מ"ר ע"כ חשבתי למשפט דהיינו (גילדנ"י אד"ר) וכאשר העיד רדב"ז בח"א סי' שט"ו שיש מורסת בפי טבעת שנפתחות ומהם יתהוה הדם והליחה הסרוחה (וזו היא התשובה שרמז עלי' מג"א סי' ע"ו סק"ח ונדפס בטעות מ"ש מג"א אין לו תקנה צריך להגיה אינו צריך תקנה יע"ש) וכשנסתם השביל ההוא יוצא הדם ההוא עם מ"ר או במקום אחר וא"כ בלי ספק שמתהווים כעין אבעבועות במקום ההוא והיינו מקום גבוה שמרגשת האשה אשר בפגעה בו מוציא דם הוא המורסא שבמקום שהי' בפי הטבעת ובחלחולת נתהוו עתה בשפתי הרחם נמצא שדם (גילדנ"י אד"ר) ודם מכה הנ"ל הכל א' וא"כ אין תימה אם מרגשת באברים בשעת זילת הדם ההוא כי ידוע שכך הוא דרכה של (גילדנ"י אד"ר) לגרום כיוצא בזה".
 (ב) שבה"ל (ח"ב ריש סי' ק'), ששבה"ל (ס"ק ד') – "ודם זה מכה הוא בחלחולת או בכוליא. צ"ע דחלחולת הוא מעי הרעי וא"כ איך מכה שם גורם שיצא הדם עם מי רגלים, ושור"ר בחת"ס יור"ד סי' קנ"ד הקשה כן יעו"ש מה שתירץ בזה".

[ב] גדרים.

א. אם יש היתר של כגריס ועוד.

1. מחמיר [דלא אתי מעלמא].
 (א) דובב מישרים (ח"א סי' מ"ג) – "אין מקום להקל דמה שמצרף כת"ה שיטת המ"י דבפחות מכגריס תלינן שבא מן הצדדים ולהנ"ל ז"א דהא כבר הבאתי דהכא הוי כבא הדם בהרגשה כמבואר בש"ס דקסברא הרגשת מ"ר הוא והיכא שבא הדם בהרגשה לכ"ע טמא אפילו בפחות מכגריס וז"פ".
 (ב) שפע טהרה (ס"ק ג') – "וגם כשהדם שמצאה בהשתנה הוא פחות מכגריס ועוד, טמאה".
 (ג) בדה"ש (ס"ק י"ד, ע"י סי' ק"צ ס"ק ק"ד) – "מסתמת הפוסקים שטמאה בכל שהוא דם ונראה הטעם מפני שדם הנמצא במי רגלים אין לתלותו במיעוד מאכולת וכל שאין לתלותו במאכולת טמא אף בכל שהוא".
 (ד) ע"י בדה"ש (סי' ק"צ סעי' י' בי' ד"ה כיצד, עמ' קס"ה) – "לפי מש"כ החת"ס ... כינה המצויה אצלנו ... ואולי יש להקל בזה כשהטילה מ"ר ואומרת שברי לה שלא הרגישה ...".

2. מיקל.

- (א) הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' רי"א אות כ"ב) – "מצאה דם בתוך הספל (בה"כ) נוכל להקל בפחות מכגריס, ואף אם יש כמה טיפים, אם כל אחד פחות מכגריס יש להקל, אבל ביותר מכגריס יש להחמיר, והיינו שזה אסור".
הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' רי"א אות כ"ג) – "יעוד פעם שאל ואמר דנוכל להקל בכתם פחות מכגריס בספל (בה"כ) אף אם בדקה במים בתחלה ולא היה כלום. וכן בטיפים אם כל אחד פחות מכגריס אבל ביותר מכגריס אסור".
 (ב) ארחות טהרה (פרק א' סעי' כ"ב) – "ואם הסתכלה לפני הטלת מי רגלים לתוך האסלא וראתה שהוא נקי לגמרי, ולאחר ההטלה נמצא דם בתוך המים שבאסלא, אם אין בדם יותר מכשיעור גריס טהורה, ואם יש בו יותר משיעור גריס תעשה שאלת רב".
 3. במקום הצורך יש להקל.
 (א) משמרת הטהרה (פרק י"ב סעי' ו') – "ובמקום צורך ודחק יש לסמוך על דעה זו".
 4. הטעמים והמקורות להחמיר.

(א) חשש הרגשה, ודאורייתא – דובב מישרים (ח"א סי' מ"ג סוף אות א', לשונו מובא לעיל), ע"י בדה"ש (סי' ק"צ ס"ק י"ד, "סמוך ממש להטלת מי רגלים").
 (1) להחולקים - ע"י לקמן.

(ב) סתימת הפוסקים – בדה"ש (ס"ק י"ד, לשונו מובא לעיל).

(1) יש לדון היפוך. כיון שסתימת הפוסקים לא מחלק בין כאן לשאר כתמים דרבנן, לכאורה יש להקל.
 (ג) ליכא סברא דמעלמא אתי – בדה"ש (ס"ק י"ד, לשונו מובא לעיל), לבושי עז (ס"ק ד' ד"ה ולגבי, תמצית ס"ק י', לשונו מובא לקמן).

(1) צ"ב, למה לא תולה שנפל מאכולת בתוך האסלה [ובמיוחד, אם לא בדקה האסלה מיד, תוך שיעור אותיות] מגופה. וכמו לגבי קינוח (לקמן), שתולה בכגריס ועוד (לרוב פוסקים) אם ידעינן בבירור דלא נגעה כ"א בנקב דאו"מ. צ"ע.
 (ד) משערינן שיעור מאכולת זמנינו – בדה"ש (סי' ק"צ ס"ק ק"ד), חזקת טהרה (תוספת טהרה אות קמ"ד ס"ק א', "דאינה טמאה רק משום כתם וכדעת הר"ח וכמו שפסק הש"ך ז"ל. אז הדין דאינה טמאה רק בשיש בו שיעור גריס ועוד כדון כתם, וכן הוא בדיון דהא נלמד זה מדין עד בינוני וכמבואר בפוסקים וכש"כ הש"ך בס"ק ג' ... ולפי"מ שביאר החת"ס ז"ל דגבי עד בינוני משערינן שיעור מאכולת זמנינו א"כ לכאורה הה"נ ... וא"כ לפי"מ שכתבנו בחז"ק שם בסימן ק"צ בד"ק ס"ק קפ"ה דבזמנינו זה גבי עד בינוני לא תלינן אפילו בשיעור מאכולת כיון שאינו מצוי כלל בבתים בזמנינו זה א"כ גם אשה שעושה צרכיה לא מטהרינן כלל אפילו עד כשיעור מאכולת זמנינו דהא אינו מצוי").
 (1) אם יש מאכולת בזמנינו - ע"י סי' ק"צ סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

5. מראי מקומות – פאת שדך (ח"ג סי' פ' ד"ה והרה"ג), שבט הלוי (חי"א סי' ר"ו), ע"י הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רי"א, לשונו מובא לקמן).

(א) הגר"ש זצ"ל (משמרת הטהרה פרק א' הע' כ"ד [לשונו מובא לקמן], אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות י', אות י"א, לבושי עז סי' קפ"ג תמצית אות ל"ה [לשונו מובא לקמן], אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ח', אות ל"ג)
 (ב) לבושי עז (ס"ק ד' ד"ה ולגבי, תמצית ס"ק י', ס"ק י"ב) – "כיון דליכא לסברא דמעלמא אתי".
לבושי עז (סי' קפ"ג תמצית אות ל"ה) – "ראתה דם בקינוח לאחר הטלת מי רגלים, החו"ד והגר"ז והחכ"א ס"ל דטמאה מדאורייתא אפילו בכל שהוא משום דם הבא בהרגשה. ולהפרד"ר והפר"ד והחזו"א הוי רק טמאה דרבנן, ונקטינן כוותייהו, ומשו"ה בפחות מגריס טהורה. וכן נקט הגריש"א".
 (ג) לכאורה תלוי במחלוקת התורת השלמים ותפארת ישראל, סי' קפ"ג. ודאי מגופה, אם יש היתר של כגריס ועוד. אמנם ע"י דובב מישרים (ח"א סי' מ"ג סוף אות א', לשונו מובא לעיל).

ב. אם יש היתר של אינו מק"ט, או של בגד צבוע.

1. מחמיר.

(א) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ג' ד"ה וראוי) – "שאני מסתפק בדיון זה דלר"ח דטמאה משום כתם אם היינו דוקא במשתנת לתוך הספל שהוא כלי המקבל טמאה אבל אם משתנת לתוך הקרקע או בה"כ שאינו מקבל טמאה ונמצא דם אפשר דאינה טמאה ... ככה"ג לא שייך סד"ר לקולא כיון דרבנן גזרו משום שמא מגופה ואסורה מן התורה, הוי כודאי איסור תורה, וכמו שכתב הש"ך ביורה דעה סוף סימן ק"י בדיני ספק ספיקא אות י"ז בשם איסור והיתר דמהאי טעמא לא אמרינן ספק דרבנן לקולא גבי גבינות הגוים הגם שאינם אסורים רק מדרבנן מה שאין כן שאר כתמים, דליכא בהו לתא דאורייתא, דמי לביצת נבילה דספיקו להתיר, ועיין שם ודו"ק".

(ב) אבני נזר (יו"ד סי' רל"ב אות ד') – "ולדידי הדבר ברור דאין חילוק בזה אם ע"ג דבר המקבל טומאה או לא. דכל הטעם מבואר בחי' הר"ן משום דבלא הרגשה אין טומאה באשה רק שלא יבא לטהר הבגד. [שמקור מקומו טמא] והדם מטמא הבגד אף שלא יצא בהרגשה. וכ"כ הנוב"י בביאור יותר דכתב שהוא ספק מעלמא. וכיון דבלא הרגשה דרבנן הו"ל ספק דרבנן. אך הבגד דאפ"ל לא יצא בהרגשה טמא הו"ל ספק דאורייתא. וא"כ בנמצא תוך מ"ר דאם איתא דמגופה ודאי תולין שטעתה בהרגשת מ"ר. כמו דם הנמצא בפרוזדור חייבין עליו כרת ותולין שטעתה בהרגשת עד אי אפשר לחושבו ספק דרבנן".

(ג) שפע טהרה (ס"ק ג') – "גם כשמצאה הדם בהשתנה על דבר שאינו מקבל טומאה, הרי היא טמאה".
 (ד) ע"י ששבה"ל (ס"ק ד"ה ובפרי, סיכום סוף ס"ק ב') – "וכשנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה ראוי להחמיר".
 (ה) לבושי עז (ס"ק ד' ד"ה נמצא, תמצית ס"ק ט') – "כיון דעיקרו דאורייתא".

2. מיקל.

(א) סד"ט (סי' ק"צ ס"ק צ"ג בסופו ד"ה ואין להקשות) – "דבר שאינו מקבל טומאה לא גזרו ... מכל מקום הכלי טמא מחמת טומאה משא".

(ב) משיבת נפש (סי' י"ג אות י') – "ובאמת בשביל לחוש לדעת ר"ח שסובר דטמאה משום כתם היה אפשר לתקן שהשתין על הקרקע. דדבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים כדאיתא בנדה פ' האשה (נט:). וכן אם תשתין בכלי תוכל לעשות לה כלי אדמה שלא נצרף בכבשן דהא אינו מקבל טומאה כמ"ש הרמב"ם (בפ' ראשון מכלים) ואם כן אפ"פ שתמצא דם לא תחוש לדעת ר"ח. ולפ"ז גם בהך דבדקה עצמה בעד שאינו בדוק (כדף י"ד) ובש"ע (סי' ק"ץ סעיף ל"ז) דבדקה עצמה בעד שאינו בדוק אינה טמאה אא"כ יש בו כגריס ועוד. ובגמרא משמע דאינה טמאה אלא משום כתם. וא"כ אם בדקה עצמה בעד שהוא פחות משלש על שלש שאינו מקבל טומאת כתמים אפשר דטהור לגמרי וצ"ע שלא חילקו הפוסקים בכך. ואפשר דאין קולא זו רק בכתם הנמצא אבל לא על ידי בדיקה ...".

(ג) ישועות יעקב (ס"ק א' ד"ה ובחידושי).

(ד) רבינו חיים כהן (יו"ד סי' ל"ו) – "דמשום כתם נגעו בה ... דאין קרקע מקבל טומאה והאשה זו הטינה על הקרקע כנ"ל בהיתר זה".

(ה) ע"י הגרש"ק וצ"ל (שירי טהרה ח"א סי' ק"צ תשובה מ"ו, שירי טהרה סי' קצ"א תשובה ב') – "נראה לי דבר חדש דכמו דלא גזרו בבגדי צבעונין משום כתם א"כ ודאי לא גרע כלי מבגד ואדרבה בבגד שהיא לבושה בו יותר מסתבר להחמיר. וא"כ אם בבגד צבוע אין בו משום כתם מכ"ש בכלי צבוע אין בו משום כתם. וא"כ נראה כיון דמוכח בש"ך סי' קצ"א דאף להמחמירין שם מ"מ הוי רק כדן בדקה בעד שאינו בדוק והוי רק משום כתם, וא"כ בזה יהיה חמור נמצא תוך המים מאם נמצא על הספל אם הוי הספל צבוע, דאם נמצא תוך המים אז טמאה באופנים המבוארים בסי' קצ"א, אבל אם נמצא מחובר על הספל טהורה בכל ענין דאין דין כתם בבגד צבוע ולא בכלי צבוע. כן כתבתי לסניף".

(ו) עמק התשובה (ח"ה ריש סי' ע"ה) – "בפרי דעה ... הדבר תמוה ... אין נפק"מ בכל זה בין סמוך להטלה או למופלג והוא פשוט".

(ז) ע"י לקמן גבי אסלה, ולגבי קנזה. שלכאורה יש הרבה מקילים.

3. במקום הצורך יש להקל.

(א) פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ה') – "ובעת הצורך אפשר להקל".

(ב) משמרת הטהרה (פרק י"ב סעי' ו') – "ובמקום צורך ודחק יש לסמוך על דעה זו".

4. מראי מקומות – דובב מישרים (ח"א סי' מ"ג), שבט הלוי (ח"א סי' ר"ו), בדה"ש (בי' ד"ה וי"א, עמ' רכ"ג, "ובספר פרי דעה ..."), יסוד הטהרה (מקורות וביאורים פרק א' הע' י"ג, "אין להקל אא"כ יש צדדים נוספים להקל"), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ט').

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רמ"ד, הע' רמ"ז) – "אם לא ראתה הדם בתוך המי רגלים עד לאחר זמן מה, יש לה כל הקולות של כתמים".

ג. האם אנו בקיאים לחלק בין מקלחת לשותתת, ואיזה הוא שפת הספל ואיזה תוך הספל.

1. מחמיר.

(א) סד"ט (סי' ק"צ ס"ק צ"ה ד"ה אך מאן) – "מאן גבר ומאן ספון לידע בזמן הזה איזה הוא שפת הספל ואיזה הוא תוך הספל".

סד"ט (סי' ק"צ ס"ק צ"ה ד"ה וגם) – "ומי יכול להבחין איזה מקלחת ואיזהו שותתת".

(ב) רע"א (סוף סי' ס"ב) – "אף דאין אנו בקיאים מה שותתת ומה זינוק, מ"מ בצירוף צדדים הנ"ל יש לסמוך להקל".

(ג) מלבושי טהרה (סעי' ו') – "ויש לחוש ולהחמיר כדבריו".

(ד) טהרת ישראל (סוף סעי' א').

(ה) שפע טהרה (ס"ק א') – "אשה שראתה דם במי רגלים, אפילו יש לה דלקת בכליות, טמאה, ואע"פ שיושבת ומקלחת ולא נמצא דם אלא בתוך הספל טמאה, שאין אנו בקיאים בין תוך הספל לשפת הספל".

(ו) בדה"ש (ס"ק י"ט) – "שאין אנו בקיאים כל כך מהו מקלחת ומהו שותתת ומהו הספל ומהו תוכו ומכל מקום ביש עוד צדדים להתיר יש להקל ולסמוך על ראות העין ולטהרה באופן הנ"ל".

(ז) ששבה"ל (סיכום אות א') – "ואין בקיאים לטהר גם ביושבת ומקלחת ונמצא הדם בתוך הספל בלבד".

(ח) פרדס שמחה (ס"ק ה' אות ב').

2. מיקל.

(א) נוב"ל (יו"ד סי' ק"ל ד"ה ולדברינו).

(ב) **פרדס רמונים** (שפ"ח ס"ק ד' ד"ה וראיתי בסדרי) – "וראיתי בסדרי טהרה ... סתם עלינו הרב את הדרך וגזר ואמר דאין אנו בקיאים ... אמנם לא ידעתי מנ"ל הא, ואם היה הדבר כן, לא הוי שתיק הרב בהגה להודיענו הדבר הזה ... מבואר מזה דגם בזמן הזה אנחנו בקיאים בזה. וכן בדברי שארי הפוסקים האחרונים, לא מצאתי בשום אחד מהן, שיאמר דעכשיו אין אנו בקיאים בזה. גם בעיקר הדבר, לא ידעתי מה בקיאות צריך לזה, ובפרט דלדעת המחבר וסיעתו, הרי היא טהורה בכל גוונא, אפילו עומדת ושותתת. ע"כ לדעתי איני רואה מקום להחמיר בזה".

(ג) **אבני נזר** (יו"ד סוף ס' רל"ב).

(ד) **חוט שני** (שעה"צ ס"ק ט"ו) – "שהרי הסד"ט ... ואמנם אם ברור לן שהוא בתוך הספל יש להתיר, ובספיקות היכן נמצא יש להחמיר כהסד"ט והגרע"א".

(ה) **משמרת הטהרה** (פרק י"ב סעי' ב') – "וכן עיקר".
3. מראי מקומות – פרי טהרה (הע' ה').

ד. זקנה.

1. מראי מקומות – פנים מאירות (ח"א סי' י"ב), פת"ת (ס"ק ב').

(א) האם יש כתם אצל זקנה - עי' סי' ק"צ סעי' נ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ה. האם יש היתר אצל מסולקת דמים.

1. מחמיר, אין לחלק בין נשים.

(א) **ערה"ש** (סוף סעי' ל"ד) – "ודע דבכל אלו אין חילוק בין מסולקת דם כמו מעוברת ומניקה וזקנה לאינה מסולקת דמים ואין להקל בהמסולקות בכל הדינים שנתבארו בסי' זה ולומר דבהם הוי ודאי מחמת מכה דלפעמים גם הם רואות דם [בה"י] וכן נראה עיקר מדלא הזכירו הפוסקים לחלק בזה וכן יש להורות".

2. מיקל.

(א) **אג"מ** (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"א אות א') – "אשה מסולקת דמים שראתה דם סמוך להטלת מי רגלים והיו לה כאבים יכולים לתלות במכה".

(ב) **חשב האפוד** (ח"א סי' קכ"ז) – "... ואם כן בנ"ד שהאשה מעוברת היא נכנסת בכלל הזה, שהרי מבואר בסי' ק"צ סעי' נ"ב שהמעוברת תולה באינו מעוברת, וגם היא בכלל דברי הפנים מאירות שאם מצאה דם במי רגלים טהורה. וקבלתי על הוראה זו הסכמת הגאון מטשעבין שליט"א [זצ"ל]. ולפי הנראה יש להתיר אשה זו אפי' אינה מרגשת כאב בשעת הטלת מי רגלים, ובנ"ד שהיא מרגשת כאב בשעת הטלה כש"כ שהיא טהורה".

3. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ו').

(א) **דברי יציב** (יו"ד סי' צ') – "בזקנה מופלגת וביש לה מחלת הכליות וכואב לה בשעת הטלת מי רגלים, שיש מקום להקל לסמוך על הפנים מאירות להתירה שלא בבדיקת מהרי"ו".

ו. אם הטילה מים וראתה בתחילת הטלתה כעין חוט של דם יוצא עם מי רגליה.

1. מיקל [תולין במכה].

(א) **נודע בשערים** (ח"ב סי' י"ב ד"ה והנה ראיתי) – "וראיתי שכת"ר מסתפק בזה באשה שידעינן שמקלחת דם בתוך הספל אם להקל אח"כ בנמצא דם בשעה ששותת. ודעתי נוטה להקל דכיון דידוע בשעה שמקלחת אין דרך להוציא דם מהמקור הוי כמכה שמוחזקת להוציא דם".

(ב) **חשב האפוד** (ח"א סי' קכ"ז ד"ה שוב).

(ג) **בדה"ש** (בי' ד"ה אלא, עמ' רכ"ד) – "ולפי"ז היכא שראתה דם במי רגליה בתחלת ההשתנה כשהיתה מקלחת היא טהורה אף שמצאה אח"כ על שפת הספל כיון שכבר הוחזקה אצלה שיש לה מכה אמנם עוד תרץ ... אין תולין דם שתמצא אח"כ על שפת הספל במכה שבכליות אמנם היכא שיושבת באמצע הספל וראתה דם יוצא ממנה כשמשתנת בקילוח ואחר גמר ההשתנה מוצאת דם בספל נראה שהיא טהורה ואינה חוששת שבא מקצתו כששתה בסוף ההשתנה דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן להיות חוששת שיצא עוד דם נוסף על מה שראתה בשעת הקילוח".

(ד) **פרי טהרה** (הע' ה') – "ואם הטילה מים וראתה בתחילת הטלת כעין חוט של דם יוצא עם מי רגליה, כתב בשו"ת חשב האפוד דיש להתירה".

(ה) **הגר"י ברקוביץ** שליט"א (זרע שמואל הע' רמ"ג) – "מ"מ נוגע לענין אשה שעשתה בדיקת שתן (הטלת מי רגלים במיכל מיוחד לזה), או לצורך בדיקת הריון, ומצאה טפת דם בתוך מיכל הבדיקה. שאם היא יודעת שהשתנה לתוך המיכל רק ע"י קילוח, נמצא שיש הוכחה שהדם יצא עם הקילוח וטהורה היא (שאמרינן שע"כ יש לה מכה)".

2. מראי מקומות – צמח צדק (יו"ד סי' קמ"ה אות ד'), פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ד').

ג. נמצא בספל שאיש ואשה מטילין שם מים.

א. אם משתמשים בבית הכסא זה גם אנשים אחרים.

1. מיקל, [יש ס"ס] – רמ"א (סעי' א'), אבל אם נמצא בספל שאיש ואשה מטילין שם מים, טהורה בכל ענין, חכ"א (כלל קי"ד סעי' ד'), לבושי עז (תמצית ס"ק י"ז), פוסקים.

(א) רק באופן שלא ברור שהורידו את המים, או שנמצא הדם במקום שאין המים מגיעים שם – חוט שני (ס"ק ב' סוף אות ג'), וכל זה רק כשנמצא הכתם במקום שהמים שוטפים את מה שנמצא שם, כגון בתוך האסלא של בית הכסא, אבל אם נמצא

במקום שאין המים מגיעים שם, דינה שאם יש שם איש או אשה ...), פרי טהרה (הע' ג', "דווקא באופן שלא ברור שהורידו את המים קודם שהשתמשה שם, או שנמצא הדם במקום שאין המים מגיעים שם וכדומה לזה").

ב. ספק ספיקא.

1. הא אינו מתהפך – פרי דעה (שפ"ל ס"ק ו'), ששבה"ל (על הש"ך ס"ק ו'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ט).
2. הא אינו ספק השקל – פרי דעה (שפ"ל ס"ק ו').

ג. מראי מקומות.

1. בדה"ש (בי' ד"ה אבל, עמ' רכ"ד) – "דאין ידוע שהטיל בו מים עכשיו אלא שהספל עומד גם לתשמיש האיש להטיל בו מים ... וצ"ע".
2. בדה"ש (בי' ד"ה אם, עמ' רכ"ה) – "ולכאורה גם בב' נשים בספל אחד יש לטהר שניהם ... ועיין".
3. האם אומרים הס"ס בזמן שהיא עומדת ושותת – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ').
4. האם אומרים הס"ס בזמן שנמצא הדם בשפת הספל – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"א).

ד. דם הנמצא מיד לאחר הטלת מי רגלים - מצא בשיעור אותיות, אם הוי חשש הרגשה או הוי כתם.

א. מצאה דם רק בשפת הספל, בשיטת הרמב"ם.

1. מיקל.
- א) ב"ב (ס"ק א' ד"ה והר"ן) – "והר"ן ... ותמיהני ... ולענין הלכה נראה זכדאי הם הרמב"ם והרשב"א לסמוך עליהם להתיר בכל גווני".
2. מחמיר.
- א) ר"ן (שו"ת סי' מ"ט) – "דמודה ר' יוסי דעל שפת הספל טמאה".
- ב) חוו"ד (בי' ס"ק א') – "והנה ביושבת ומקלחת ולא נמצא הדם רק על שפת הספל ולא בתוכו מטמא הר"ן שם, אף שגם הוא מטמא ביושבת ושותת, מכל מקום מטמא אפילו במקלחת כשלא נמצא הדם רק על שפתו ולא בתוכו, משום דאיכא הוכחה שבודאי ממקור אתי, דאי ממקום המי רגלים, גם בתוך הספל איבעי ליה לאישתכוחי, דגם בשעה שהיתה מקלחת היה לו להדם לירד לתוך הספל, ע"ש".
- ג) חזו"א (סי' צ' ס"ק ב') – "בב"י סיים לענין הלכה כדאי הם הרמב"ם והרשב"א לסמוך עליהם להתיר בכל גווני, והיינו בנמצא דם על שפתו ולא בתוכו, ולמש"כ לעיל בנמצא על שפתו ולא בתוכו טמאה נדה, ולא טיהרוהו לא הרמב"ם ולא הרשב"א ודברי מרן ז"ל צע"ג".
- ד) בדה"ש (ס"ק ד', ציונים ס"ק ט"ו) – "דמוכחא מילתא שהדם בא לאחר גמר ההשתנה דאילו בא עם המי רגלים היה לו להמצא גם בתוך הספל עמהם".
- ה) חוט שני (סוף ס"ק א', ס"ק ב' אות א') – "יש לחוש שהיא טמאה מה"ת, שיש כאן הוכחה שהדם בא מהמקור".
3. לכאורה כל שמצאה דם ע"י קינוח, דינו כמו שמצאה דם על השפת הספל (בזמן שלא מצאה דם ג"כ בתוך האסלה). ואולי יותר חמור כהגר"ז (ס"ק ג'), "כשמקנחת עצמה. ובמי רגלים לא נמצא כלום דבכהאי גוונא לכולא עלמא טמאה מדאורייתא ברואה בלא כאב". וכן עי' מרדכי (רמז תשל"א, לשונו מובא לקמן), הו"ד בב"י. וכן שו"ר עמק התשובה (ח"א סוף סי' קל"ט), "מה דתמה כ"ת דאפי' המחמירין אליבא דר"י לא החמירו אלא משום כתם ... נלענ"ד דלק"מ דמה שהחמירו בקינוח אחר הטלת מ"ר, ר"ל שלא ראתה בשעת הטלת מ"ר, דכבר כתב הב"י בסי' קצ"א ד"ה כתבו וציינו כבר כ"ת דאם לא ראתה רק אחר שהשתינה טמאה לכו"ע בכל אופן ואפי' ביושבת עיי"ש, [ועיי' בשו"ת בית אפרים יו"ד סי' מ"ו (ד"ה ולפי"ז)], ומשמע דר"ל דטמאה נדה דהא קאי אאופן דמירי המשנה. וע"כ הוא משום דגם ר"י ס"ל הסברא דאימור הרגשת מ"ר הוא, אלא דבשראתה במ"ר תלינן הכל במ"ר וכש"כ שם הב"י, משא"כ בלא ראתה במ"ר דליכא למיתלי בי' הדרין להסברא דאימור הרגשת מ"ר הוא, דהא אפי' בסתם אמרינן כסבורה מ"ר הוא ...". וכן עי' עמק התשובה (ח"ה ריש סי' ע"ו).

ב. חשש הרגשה: אם מקנחת עצמה [או מצאה] סמוך להשתנתה.

1. חוו"ד (סי' ק"צ חי' ס"ק א', סי' קפ"ג חי' ס"ק ב') – "ובקינחה הוי דרבנן בלא הרגשה, אם לא שקינחה סמוך לתשמיש או למי רגלים או לבדיקה בתוך שיעור וסת".
- חוו"ד (סי' ק"צ בי' סוף ס"ק א') – "אכן אם מצאה דם סמוך להטלת מי רגלים בשיעור וסת המבואר בסעיף נ"א, טמאה מדאורייתא אף בלא הרגשה, כמו בשיעור וסת אחר תשמיש, דכמו דאמרינן הרגשת שמש כן אמרינן הרגשת מי רגלים היא, בנדה דף נ"ז [ע"ב]".
- א) מראי מקומות – לבושי עז (ס"ק ה', "סתירה בדבריו ...").
2. פת"ת (סי' קפ"ג סוף ס"ק א') – "אבל בקינוח או שלא הכניסה העד בעומק אלא מהפרוזדור ולחוץ אינו אלא מדרבנן כשלא הרגשה וכן סמוך להטלת מי רגלים הוא ג"כ דאורייתא ח"ד ע"ש".
- עי' פת"ת (סי' ק"צ סוף ס"ק י"ח) – "ואם מצאה כתם זה סמוך להטלת מי רגלים יש ג"כ ספק זה עמש"ל ר"ס קפ"ג (ועי' בתשו' חמדת שלמה סי' כ' בד"ה עכ"פ שהביא ראיה דגם בכה"ג טהורה ע"ש)".
3. שערי טוהר (שער י' סעי' י"ג, ס"ק י"ד) – "ואם מצאה כתם אחר לתשמיש או אחר הטלת מ"ר אין להקל אפילו בצבוע, ס"ט ס"ק ל"ו ופ"ת ס"ק י"ח".

4. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ג, הגר"ש איידר זצ"ל פרק א' הע' ס', סוף הס' תשובה אות י"ג) – "כשקניחה אז, אף שאומרת שלא ארגשה ביציאת דם, אפשר שארגשה וחשבה דהרגשת מי רגלים הואי, כדאמר על זה בדף נ"ז ע"ב".
- ע"י אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קפ"ג אות ו', ע"י סי' קצ"א אות ג') – "אם מצאה דם לאחר הטלת מי רגלים אם לא מיהרה לצאת יש להחשיבו ככתם היות ולא היתה לה שום הרגשה, והוא הדין אם קניחה את עצמה שוב בכדי לדעת מצבה".
5. מנחת יצחק (ח"ט סוף סי' צ"ג) – "והנה היכא דראתה תיכף אחרי שעשתה צרכי' די"ל דהרגישה וסברה הרגשת מ"ר היא".
6. ויען יוסף (יו"ד סוף סי' קל"ב) – "הנה אם הקינוח היה סמוך להטלת מי רגלים, כתב החוות דעת בסימן קפ"ג (חי' סק"ב) דאם מצאה דם על העד הו"ל ספיקא דאורייתא, מטעם דילמא ארגשה וקסברה הרגשת מי רגלים הוא".
7. שערים מצויינים בהלכה (סי' קנ"ג ס"ק ז').
8. ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' י' ס"ק ג' ד"ה והחת"ס, סיכום אות ב', סי' קפ"ג ס"ק ד' ד"ה וע"ש).
9. חזקת טהרה (תוספת טהרה אות קמ"ד ס"ק ג', עמק התשובה ח"א סי' קל"ח ד"ה ולענין).
10. בדה"ש (סי' ק"צ ס"ק ק"ד, ס"ק ק"י, ב"י ד"ה כיצד עמ' קס"ד, ד"ה אפילו סוף עמ' קפ"ט, ע"י סי' ק"צ ס"ק ד') – "מצאה הכתם סמוך ממש להטלת מי רגלים ... חשש של טומאה דאורייתא".
11. חוט שני (סי' קצ"א ס"ק ב' אות ד', ע"י סי' קפ"ג שעה"צ ס"ק מ"ה) – "אם הקינוח היה תיכף וסמוך להטלת מ"ר, יש לחוש שמא ראתה בהרגשה".
12. תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות י') – "קניחה בבית הרעי בנייר בימי טהרה, ומצאה דם כגריס טמא ובפחות טהורה, ובימי ספירה אם בוודאי קניחה סמוך ממש להטלת מי רגליה תוך לערך ג' רבעי מינוט טמאה, ובספק או לאחר שיעור הנ"ל, מצאה בכגריס טמאה ובפחות טהורה. ומיהו בשעת הדחק אין להחמיר גם בימי הספירה שרחוק הדבר שעם גמר עשיית צרכיה כדי שתושיט ידה לכה ותבדוק קניחה, דמסתמא עד שקורעת הנייר ומכינה עצמה לקינוח עבר זמן זה (וכן אפשר שהרגשת מ"ר שנתחלף בהרגשת פה"מ עיקרו בתחלת יציאת המ"ר שדומה להרגשת פה"מ), ולכן יש להקל בפחות מכגריס לעת הצורך והמחמיר לעצמו לבד תע"ב. (ויש לברר אם יש לה מכה בטחורים המוציא דם שאז יש לתלות בדם מכה)".
13. עולת יצחק (ח"א סי' ק"א) – "אם יודעת שהקינוח היה מיד אחרי גמר המי רגליים ... טמאה אפילו אין הדם אלא טיפה כל שהוא".
14. משמרת הטהרה (פרק א' סעי' ה', פרק ג' סעי' ז') – "והמנהג להחמיר בכל זה בודאי דם ממש, אבל במראה שאינו ודאי דם יש להקל בסמוך להטלת מי רגלים. [והספרדים נוהגים להקל בכל זה]".
15. פרי טהרה (סעי' א') – "ולכן **עצה טובה** שאחר שגומרת להשתין, תשהה קצת קודם הקינוח".
16. ע"י אהל שרה (עמ' י' אות ג') – "דם שנמצא מיד לאחר הטלת מי רגלים - לדעת כמה פוסקים האשה טמאה מן התורה, שיש חשש שבאמת הרגישה אלא שטעתה בהרגשת מי רגלים".
- ג. מיקל: דינו כמו כתם. [אמנם, לכאורה יש סברא לחלק בין אם מצא דם ע"י קינוח [שיותר צד להחמיר] לנמצא דם בתוך הספל].
1. ע"י הפלא"ה (ד"ה הרמ"א) – "וע' בשו"ת ש"י שנסתפק בלא הרגישה אם י"ל דחיישינן שטעתה בהרגשת מי רגלי'. וצ"ע דא"כ בכל כתמים נחוש לדאורייתא שמא הרגשת מי רגלים היה לה ולא ידעה".
 2. סד"ט (סי' ק"צ ס"ק צ"ג ד"ה ומעתה ניחא, ד"ה נחזור לענייננו, ד"ה וכן נראה, סי' קפ"ז ס"ק ג'. ע"י סי' ק"צ סוף ס"ק ל"ו, וסי' קפ"ג ס"ק ב') – "מדברי הרמ"א בסימן זה סעיף יו"ד שכתב או שנמצאו על גבי בית הכסא, דמשמע אפילו היא עושה צרכיה אפילו הכי אם נמצאו על גבי בית הכסא טהורה, אף על גב דאיכא למיחש שמא ארגשה וסברה הרגשת מי רגלים היא אפילו הכי טהורה".
 3. חמדת שלמה (יו"ד סי' כ' סוף אות י"ז, הו"ד בפת"ת סי' ק"צ ס"ק י"ח [לשונו מובא לעיל]).
 4. לבנון נטע (סי' ק"צ ס"ק י"ד) – "הס"ט ... והח"ד ... ולר"י אינו אלא כתם משום דאין דרך מ"ר לבא יחד עם דם והיכי דנמצא דם על שפת הספל די"ל בתר דתמו מיא אתי דם ... זה רק חששא דרבנן והוי ככל כתם".
 5. רבינו חיים כהן (יו"ד סי' ל"ו).
 6. חזו"א (יו"ד סי' צ' ס"ק א' ד"ה ג') – "אם הרגשת מ"ר כהרגשת שמש יש לטמא גם במצאה ע"ג קרקע שהרי יש כאן משום נדה ולא משום כתם, ואמנם ממה שאמרו ס"א ב' דתקנת בנות ישראל בגדי צבעונין משמע דאין בהרגשת מ"ר משום נדה דהא עד שיתביש הכתם מצוי הרגשת מ"ר ואם הרגישה הרגשת מ"ר יש כאן משום נדה ואין כאן טהרת צבעונין, ומדסתמו הדבר משמע דלעולם הוא משום כתם אף בהרגישה המ"ר".
- (א) אם מצאה רק בשפת הספל החזו"א כ' (הו"ד לעיל) "בנמצא על שפתו ולא בתוכו טמאה נדה". פשוט, "טמאה נדה" פ"י דאורייתא. לכאורה כל קינוח סמוך להשתנתה הוי כמו שמצאה על שפת הספל. ולמה שם הוי טמאה נדה, וכאן רק דרבנן. צ"ע.
7. דברי יציב (יו"ד סי' פ"ט) – "ופשטות משמעות השו"ע והפוסקים לא נראה לחלק במצאה כתם לח לאחר הטלת מ"ר להחמיר משום הרגשת מ"ר וכנ"ל מהפלא"ה. ועיין בפרדס רמונים פתחי נדה [סוף אות י"ב מהחקירה בטעם גזירת כתמים, דף י"ח טור א'], מ"ש על הסד"ט סי' ק"צ ס"ק א' שכתב להחמיר במצאה כתם אחר שימושה, דתמוה מאוד דלמה לא הוזכר בש"ס וכל הפוסקים בכל מקום שהקילו בכתמים מפאת דעיקרן מדרבנן ולא אישתמיט אחד מגדולי הפוסקים שיזכור לנו דין חדש הנ"ל, וששו"מ בסד"ט עצמו בסי' הנ"ל בשאלת הכנים דמסתמת הפוסקים מורה דלעולם הוי כתמים דרבנן, ושכ"כ שם בסוף ס"ק צ"ג בד"ה נחזור לענייננו דלעולם הוי כתמים דרבנן אפילו אחר תשמיש והטלת מ"ר וכדומה עיין שם".
 8. שפע טהרה (סי' ק"צ ס"ק ל"ז) – "קנוח דינו ככתם ולא בדיקה".
 8. הגרצ"ק זצ"ל (משמרת הטהרה פרק א' סוף הע' כ"ד) – "שאחר מ"ר יש מקום להקל בזה ע"פ החזו"א".

9. לבושי עז (סי' קפ"ג תמצית אות ל"ה) – "ראתה דם בקינוח לאחר הטלת מי רגלים, החו"ד והגר"ז והחכ"א ס"ל דטמאה מדאורייתא אפילו בכל שהוא משום דם הבא בהרגשה. ולהפרד"ר והפר"ד והחזו"א הוי רק טומאה דרבנן, ונקטינן כוותייהו, ומשו"ה בפחות מגריס טהורה. וכן נקט הגריש"א".
10. מראה כהן (עמ' ר"ז אות א') – "אשה שקינחה עצמה אחר הטלת מ"ר ומצאה דם על הנייר נחלקו הפוסקים אם יש לחוש כאן שמא הדם בא בהרגשה, והראינו פנים לשיטה שאין לחוש בזה לראיה בהרגשה וכן דעת הרבה מגדולי הוראה".
11. מנחת אשר (סי' ב' אות ז' ד"ה ולענ"ד) – "מסתבר טפי דאין לחוש להרגשה בקינוח חיצוני ואף אם אפשר דבלא משים נכנס הנייר קצת לתוך או"מ כיון שאין קרוב למקור כלל לא מסתבר לחוש להרגשה".
12. הגרי"ג גנס שליט"א (חק וזמן פרק ב' סוף הע' ל"ז).
13. פתחי דעת (פרק א' סעי' י"ב, פרק מ"ד סעי' י').
14. ארחות טהרה (פרק א' סעי' כ"ב, ביאורים אות ח').

ד. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק א' הע' כ"ד, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות י', אות י"א) – "ואמר דדוקא בדם ממש אבל במראה הנוטה לאדמומית אף שמחמרי' בעיקר המראה כל שנוטה לאדום כמ"ש בשו"ע ר"ס קפ"ח בזה לא מחמרי' לענין חשש פרישה וליתן עליו דין ראייה, דהרי רוח"פ מקילין בכ"ז, ושפיר יש עליו דין כתם לענין פחות מגריס".
2. הגריש"א זצ"ל (לבושי עז סי' קפ"ג תמצית אות ל"ה [לשונו מובא לעיל], אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות ח', אות ל"ג) – "[ולהפרד"ר והפר"ד והחזו"א הוי רק טומאה דרבנן]. ונקטינן כוותייהו, ומשו"ה בפחות מגריס טהורה".
3. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק א' הע' ל"א, הע' ל"ב) – "נמצא בספרים שונים שמועות שונות. אמנם יתכן שבדברי כולם אמת שכן שמעו אלא שתלוי הדבר באיזה תקופה ובאיזה ציור שאלו לפני מרן זצ"ל. בתקופה מוקדמת יותר חשש מרן הגריש"א זצ"ל במקצת לדעת החו"ד ... אך בשנים מאוחרות יותר לא חשש מרן הגריש"א זצ"ל לדעת החו"ד והיקל אף בכתם שהוא אדום ממש כל שמצאה כתם על ניר הקינוח כשאינו בשיעור של 'כגריס ועוד'".

ה. מראי מקומות – משבית נפש (יו"ד סי' ל'), הר המור (סי' כ'), פתחא זוטא (שו"ת יו"ד סי' מ"ח), טהרת ישראל (סי' קפ"ג סעי' ח', "וצ"ע בזה בלא הרגשה"), קיצור שו"ע (פרק ט', "יש אומרים ... ויש חולקים"), משמרת הטהרה (פרק א' סעי' ה'), מעדני אשר (נדה סי' ה'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ז' הע' ל"ה, פרק ט' הע' מ"ח אות א'), חק וזמן (פרק ב' סעי' י"ז).

1. חכ"א (בינת אדם סי' ז' אות ח') – "אך צריך עיון דלפי דבריהם משמע דאם אמרה להדיא דהרגישה לא אמרינן שטענה וזה אי אפשר שהרי להדיא כתב הרמב"ם בפרק ה' האשה שהשתינה וכו' אפילו הרגיש גופה ונודעוזה וכו' הרי שמפרש הא דאמרינן לעולם דארגשה רצה לומר שאומרת שהרגישה ואפילו הכי אמרינן הרגשת מי רגלים וכן כתב שם ברש"י ד"ה לעולם דארגשה ולכן נראה לי דשני הפירושים בגמרא הם אמת דבין שאמרה שהרגישה או אפילו שאמרה לא הרגישה ידוע היה לחכמים דאפשר לאשה לטעות בזה ולעולם הוא ספק דמהיכי תיתי לא נאמין לאשה כיון שהתורה האמינתה רק דידוע לחכמים שתוכל לטעות דדוקא הרגש הבא לאשה בלא שום מעשה נאמנת אבל הכא על ידי תשמיש או בדיקה יכולה לטעות. ובזה לא קשה מידי קושית האחרונים דמנא ליה לש"ס דאפילו בדאמרה הרגישה לתלות דטענה לוקמי בדאמרה שלא הרגישה ובזה אנו אומרים שטענה אבל בדאמרה הרגישה למה נחוש לטעות ולדידי לא קשה מידי דידוע היה לחכמים שטועה היא בכך ואין אמירתה ממש: ולפי זה יצא לנו דאם מצאה דם על ידי בדיקה כיון דודאי דם זה מגופה אף על גב דיש להסתפק שמא לא הרגישה ואפילו אומרת שלא הרגישה הוי ודאי דאורייתא ולא נכנס אפילו בגדר ספק שחזקה שבא בהרגשה והיא תולה ההרגש בהרגשת עד וכדאיתא במשנה י"ח ובגמרא שם וחייבין חטאת אבל אם אנו מסופקים בדם זה אם הוא מגופה או מעלמא כמו במי רגלים בזה אמרינן שפיר דאפילו אמרה שהרגישה אמרינן דטענה ובאמת לא הרגישה דלא איתרע חזקתה כלל מה שאין כן כשהדם בודאי מגופה הרי איתרע חזקתה".

2. פרי דעה (פתיחה השער הה' ד"ה והנה) – "הרי להדיא דס"ל להרמב"ם דאפילו בהרגישה ממש תלינן בהרגשת מי רגלים ... שוב מצאתי בבינת אדם שהרגיש בזה, וכתב דשני הפירושים אמת. והיא תימה לתפוס החבל בשני ראשין, ומנ"ל להרמב"ם הנך תרתי, כיון דמהש"ס אין הכרח רק פירוש אחד. תו קשה לי טובא ... ולכן נלפע"ד הקלושה בדעת הרמב"ם, דס"ל דנהי דהש"ס קאמר בהנך תלת בחד לישנא (היינו במי רגלים ועד ושמש) לעולם דארגשה ואימר הרגשת מי רגלים הוא, וכן באינך, מ"מ לאו בהדא מחתא מחתינהו, ואין פרושם שוה. דבשלמא גבי מי רגלים מסתבר לפרש כפשטא דלישנא דאפילו בארגשה ממש תלינן בהרגשת מי רגלים ... משא"כ בעד ושמש ...".

3. מראי מקומות – צמח צדק (יו"ד סי' צ"ח אות ג').

א) כמה מלקטים כתבו [שערי טהרה, מנחת יצחק, בדה"ש, אהל שרה], דם שנמצא מיד לאחר הטלת מי רגלים האשה טמאה מן התורה שיש חשש שבאמת הרגישה אלא שטענה בהרגשת מי רגלים. ולא כתבו רק "בקינוח" אחר הטלת מי רגלים. וצ"ב, שפסקינן כאן שאם מצא תוך הספל הוא רק כתם ודינו דרבנן. [אבל ע"י קינוח יש לחלק, שדינו כמו שנמצא רק בשפת הספל]. וצע"ג.

ו. כמה הזמן תמתין, שלא יהיה חשש הרגשה – למחמירים לעיל.

1. אין אנו בקיאים – בדה"ש (סי' ק"צ ס"ק ק"ד, ציונים ס"ק ד', בי' ד"ה אפילו עמ' ק"צ, "הוא שיעור המפורש בריש סימן קפ"ז ... אמנם איננו בקיאים לשער זה בצמצום וכל זמן שמסתפקת בשיעור זה צריכה להחמיר").

2. דקה – הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק א' הע' כ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות י', ע"י חק וזמן פרק ב' הע' מ', "להחמיר בזה בדם ממש אף סמוך כדקה"), ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' י' ס"ק ג' ד"ה והחת"ס, סיכום אות ב', "תוך שיעור דקה ...").
- א) חק וזמן (פרק ב' הע' ל"ח) – ושמעתי ממור"ר הגר"ש ז' אולמאן שליט"א ... דעת הגר"ש וואזנער שליט"א למעשה הוא להקל אחר 15 שניות".
3. ג' רבעי דקה – תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות י', לשונו מובא לעיל).
4. חצי דקה – באר משה (חק וזמן פרק ב' הע' ל"ט), חזקת טהרה (תוספת טהרה אות קמ"ד ס"ק ג', עמק התשובה ח"ו סי' תי"ח, בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ב סי' ק"מ, לשונו מובא לקמן), הגרמ"ש קליין שליט"א (אוצרות הטהרה פרק א' הע' כ"ט, פרק ב' הע' ט"ז).
5. רבע דקה – הגרמ"מ גרוס שליט"א (אוצרות הטהרה פרק א' הע' כ"ט, פרק ב' הע' ט"ז).
6. י"ב שניות – עולת יצחק (ח"א סי' ק"א, "שתים-עשרה שניות").
7. שיצאו כל הטיפין – אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ג, הגר"ש איידר זצ"ל סוף הס' תשובה אות י"ג, "שאיכא אינשי והעיקר נשי שאין שוהות לישב עד שיצאו כל הטיפין, מחמת שהניחה איזה תינוק ותינוקת לבדו שבוכה, או שהניחה כלי על האש וכדומה ... ובוזה אמרתי דאם לא מיהרה לקנח, אלא ישבה עד שיצאו כל הטיפין, וקינחה ומצאה דם ולא הרגישה כלום - דינה ככתם, דלא שייך לה לחשוב במרגשת דאימור הרגשת מי רגלים הוא, דהרי בשעה שנמצא הדם כבר יצאו כל המי רגלים. שלכן ודאי שלא הרגישה ואין מטמאה אלא בכשיעור גריס ועוד").
8. בשיעור זמן שתקנח עצמה בעד שהיה כבר בידה – חוט שני (אוצרות הטהרה פרק א' סעי' י', פרק ב' סעי' ד', מעדני אשר סוף סי' ה', "דבד"כ עד שלוקחת את הניר ומקנחת עובר השיעור של חשש הרגשה").
9. מראי מקומות – קיצור שו"ע (פרק ט' סעי' ו', "שיש אומרים שהוא עד כרבע דקה, ויש אומרים שהוא כשתי דקות"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' מ"ח).
א) שערים מצויינים בהלכה (סי' קנ"ג ס"ק ז') – "וזהו רק רגעים אחדים".
ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רנ"ג) – "שלמעשה הפוסקים אינם חוששין לשאול השואל אם קינחו היה אותויום להמי רגלים, ודנו מן הסתם ככתם".
10. קינוח השני.
א) מראי מקומות – חק וזמן (פרק ב' סעי' י"ח), עולת יצחק (ח"א סוף סי' ק"א).

ה) מצאה דם בתוך האסלה.

א. שאלות.

1. האם בצורת הישיבת בשירותים בזמן הזה, יש היתר של ר' יוסי והרמ"א. [לפי המחבר, פשוט שהיא טהורה].
 2. האם בדם שנמצא בתוך האסלה, יש הקולות של הל' כתמים.
 3. האם האסלה מקבלת טומאה.
 4. מה הדין אם האסלה מחוברת לקרקע.
 5. האם יש לחלק בין אר"י וח"ל.
 6. נמצא הדם בתוך המים.
 7. נמצא הדם על צואה.
 8. נמצא הדם על מי רגלים.
 9. נמצא הדם על הכסא.
 10. כשלא בדקה את האסלה מקודם לראות אם הוא נקי.
 11. אם מצאה דם על טישו - ע"י לקמן, לגבי קנוח.
- ב. שאלה א': **האם בצורת הישיבת בשירותים בזמן הזה, יש היתר של ר' יוסי והרמ"א.** [לפי המחבר, פשוט שהיא טהורה].
1. הצד להקל: כיון שיושבת מקלחת ומצאה בתוך הספל, י"א שלר' יוסי טהורה. [גר"ז, אבני נזר, י"א דעת של הט"ז]. אבל הרבה חולקים, שצריכה ג"כ לשבת על שפת הספל. ע"י לעיל.
 2. הצד להחמיר: אין אנו בקיאים איזהו מקלחת ואיזה שותתת, ואיזה הוא שפת הספל ואיזה הוא תוך הספל, וצריך להחמיר. ויש חולקים, שבקיאין. ע"י לעיל.
 3. חזקת טהרה (תוספת טהרה אות קמ"ד ס"ק ב', **אמנם** ע"י עמק התשובה ח"ה ריש סי' ע"ה) – "לפי מה שנמצא בתי כסאות בזמנינו שעשוין באופן שיש להן שיפוע מצד הנוטה לפנים, ואם יושבת עליו אפילו באופן שממלאת כל מושב החלל מ"מ נמצא שצד פניו הוא כנגד אותו השיפוע שמלפניו ואם היתה שותתת א"כ היתה שותתת על אותו השיפוע, א"כ בסתמא נידון כדן יושבת על שפת הספל, ואם נמצא דם בתוך הבית הכסא דהוי כתוך הספל ועל אותו השיפוע נידון כשפת הספל לא נמצא, טהורה אפילו אליבא דהר"ח ז"ל. וא"כ בסתמא יש לטהר בזה"ז ביושבת אפילו בשותתת דאין עליו רק תורת כתם, דבתר דתמו מים אתי דם וכסבורה מ"ר הוא וכמו שביארנו בעמק התשובה סימן קל"ח, אין לחוש לזה כיון דלא נמצא על אותו השיפוע. ואין להתעקש ולומר דלא נידון אותו השיפוע כדן שפת הספל כיון שהוא חלק ומשופע והדם מישרק שריק וכמו גבי מליחה דמהני שיפוע לענין כלי שאינו מנוקב, ועוד שהוא רטוב ע"י מ"ר ומישרק שריק הדם, דחילוקים אלו לא מצינו בפוסקים, וא"כ בסתמא חוכך אני לומר דיש להתיר בזמנינו זה ביושבת ועושיית צרכיה, דבסתמא נמצא שהיא יושבת באופן הנ"ל".
- א) לא נראה משאר ספרים.

ג. שאלה ב': **האם בדם שנמצא בתוך האסלה, יש הקולות של הל' כתמים.**

1. עי' לעיל, שיש במחלוקת אם יש ההיתרים של מקבל טומאה ובגדי צבעונים, או של שיעור כגריס ועוד.

ד. שאלה ג': **האם אסלה מקבל טומאה.**

1. מקבל טומאה – כלים (פרק כ"ב משנה י', "האסלה טמאה מדרס וטמא מת"), דובב מישרים (ח"א סי' מ"ג אות א' ד"ה ועפ"ז, "דמשנה איירי שנמצא הכתם על הספל שהוא דבר המקבל טומאה"), מנחת אשר (שו"ת סי' ו').
(א) האם קיי"ל כשיטת הסד"ט, דדבר שאמק"ט ע"ג דבר המק"ט טמא - עי' לקמן.

ה. שאלה ד': **מה הדין אם האסלה מחוברת לקרקע.**

1. אינו מקבל טומאה – אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ק"צ אות י"ב, עי' סי' קצ"א אות ג', עי' מסורת משה ח"א יו"ד אות קי"ז, "דם הנמצא על אסלת השירותים (toilet bowl) יש לו דין כתם, ומאחר שאין הכסא מקבל טומאה טהורה היא"), ויען יוסף (יו"ד סי' קכ"ט), מנחת יצחק (ח"ט סי' צ"ג), קנה בשם (ח"ב סי' נ"ה), עמק התשובה (ח"ה סי' ע"ה אות ד'), מנחת אשר (שו"ת סי' ו', "כנ"פ וברור"), לבושי עז (סי' קפ"ג ס"ק ה' ד"ה ולפ"ז, סי' ק"צ סעי' י' תמצית אות ח'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רי"א), משמרת הטהרה (פרק י"ב סעי' ו', "שבבית הכסא המחובר לקרקע טהורה"), חוקת הטהרה (סעי' ב'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"י, "שכן הלכה"), פתחי דעת (פרק נ' סעי' כ"ה).

ו. שאלה ה': **האם יש לחלק בין אר"י, וחז"ל.**

1. בארץ ישראל, יש להחמיר.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ד אות ע"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות מ"ה) – "צריך להחמיר דשייך בו טומאת כתמים, ולכן אם מוצאים כתם בבית בארץ ישראל יש בזה טומאת כתמים כמש"כ בתוה"ש, ולפי"ז המוצאת כתם בבית הכסא בא"י כיון שמחובר לבית יש בו טומאת כתמים כיון דיש בו טומאת נגעים, ואף מושב הפלסטיק שמחובר לבית הכסא מקבל טומאת נגעים כיון דנקרא מחובר לקרקע".

1) וגם בעיר העתיקה יש להחמיר – הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קט"ו, עי' שערי טהרה סי' כ' ד"ה והנה, "דם הנמצא באסלא שבעיר העתיקה שאין שם דין כתמים גם תהיה לה דיני טומאת כתמים").

2) האם קיי"ל כשיטת הסד"ט, דדבר שאמק"ט ע"ג דבר המק"ט טמא - עי' לקמן.

2. אין חילוק, בשניהם טהורה.

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ג' כסליו תשס"ט) – "שאלה: אשה שנצא כתם על דבר שאינו מקבל טומאה שמחובר לקרקע האם היא טמאה, והאם יש חילוק בין ארץ ישראל לחז"ל. תשובה: **אין טמאה**".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כסליו תשס"ט) – "שאלה: אשה שמצאה כתם ע"ג דבר שאינו מקבל טומאה שמחובר לקרקע, האם היא טמאה, והאם יש חילוק בין ארץ ישראל לחז"ל. תשובה: לא, בין בארץ בין בחז"ל".

3. מראי מקומות.

(א) עי' סי' ק"צ סעי' י', לעוד שיטות ומראי מקומות.

ז. שאלה ו': **מה הדין אם נמצא דם בתוך המים.**

1. מקבל טומאה.

(א) חשב האפוד (ח"ג סי' ק"ה, סי' ק"ו).

(ב) מנחת יצחק (ח"ט סי' צ"ג) – "ומכש"כ אם יש שם מים דמקב"ט, אף דהוי רק טומאה דרבנן מחמירינן בזה כנ"ל".

(ג) הגר"ש"א זצ"ל (לבושי עז סי' ק"צ סעי' י' תמצית אות ט', משנת השלחן תשובה קט"ו, אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ד אות ע"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות מ"ו) – "ובמצאה כתם על המים שבבית הכסא יש לדון שטמאה אף במשהו, אבל אם בית הכסא משותף גם לבני הבית טהורה בכה"ג".

(ד) קנה בשם (ח"ב סי' נ"ה).

(ה) חוט שני (סי' ק"צ סוף ס"ק י"ד אות ב') – "דמים מקבלים טומאה".

(ו) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תק"ה) – "שאלה: כתם הנמצא בתוך מים שבאסלה האם מקבל טומאה. תשובה: כן".

(ז) הגר"ש"פ זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ל"ה) – "המים שבתוך האסלה מקבלים טומאה, וכתם הנמצא עליהם טמא כשהוא יותר מכריס".

2. אינו מקבל טומאה.

(א) ישועות יעקב (ס"ק א' ד"ה ובחידושי) – "ואנן קי"ל במס' נזיר ספק טומאה הצפה על פני המים ספקו טהור ... באמת א"ש דהרי כיון דנקט בסיפא גבי איש ואשה שעשו צרכיהן ונמצא דם על המים **וברישא לא נקט** כהך לישנא ש"מ דרישא איירי בנמצא על הספל בעצמו".

(ב) עי' ויען יוסף (יו"ד סי' קכ"ט) – "ולהלכה נוכל לסמוך על כל הני שיטות דמים שבכלי הכסא לא מקרי דבר המקבל טומאה לענין דין כתמים. אמנם מטעם אחר יש מקום להחמיר אם לאחר שעשתה שם צרכיה מצאה דם בתוך המים, הרי יש לחוש דילמא ארגשה וקסברה הרגשת מי רגלים הוא כמבואר בגמרא חשש זה".

(ג) עמק התשובה (ח"ה סי' ע"ה אות י', חוקת הטהרה הע' ב' [לשונו מובא לקמן) – "יש לטהר".

- (ד) נטעי גבריאָל (פרק ע"ג סעי' ג') – "נמצא כתם על מושב בית הכסא או בתוך המים, טהורה שאינו מקבל טומאה".
 (ה) הגר"י גנס שליט"א (שיעורים עמ' י"ז).
 (ו) חוקת הטהרה (הע' ב') – "ואף שיש מח' גדולה אם בית הכסא והמים בתוכו מקבלים טומאה או לא, מ"מ מוריניו הרב שליט"א סיפר לי שהיה לו משא ומתן ארוכה עם הגר"י ראטה שליט"א, ולמסקנת הדברים הסיקו כדעות שאינם מקבלים טומאה".
 3. מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קט"ז, ע"א אות ק"ח), לבושי עז (סי' ק"צ סעי' י' תמצית אות ט').
 (א) דובב מישרים (ח"א סי' מ"ג אות א' ד"ה ועפ"י"ז) – "דברי שא דמשנה איירי שנמצא הכתם על הספל דהוא דבר המקבל טומאה משום הכי ס"ל להר"ח דטמאה משום כתם, אבל בסיפא דאיירי בנמצא על המים שפיר טהור גם להר"ח כנ"ל".
 (1) ע"ש בתשובה. ולשון "בנמצא על המים", פ"י על מי רגלים.
 (ב) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סוף סי' קנ"ו) – "שאלה: ראתה דם על גבי המים באסלת השירותים, האם נטמאת. תשובה: טהורה".
יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קנ"ז) – "שאלה: ראתה דם במים שבתוך אסלת השירותים, האם זה מקבל טומאה? תשובה: צריך לעיין. ואמרתי לרבנו: לכאורה המים מחוברים לשירותים וא"כ הוי ראייה במחובר? וענה מו"ר נר"ו: צריך לעיין. והוסיף מו"ר נר"ו: בכלל יש בעיה אם אפשר להבחין בצבע אם זה דם".
 (ג) משמרת הטהרה (פרק י"ב סעי' ו') – "ויש מקילין אף בשראתה ע"ג המים".
 (ד) ע"י הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"א) – "שאם האשה יודעת בבירור שיש יותר מכגריס דם אדום בתוך המים במקום אחד, שיש להחמיר. אבל בדרך כלל אין ציור כזה מצוי (בלי ראיית הוסת). **ואם יש בתוך המים גם צואה, יש להקל**, שיש למים דיני מים סרוחים שאינו מקבל טומאה. משא"כ אם אין בה אלא מי רגלים שטמאה, שהא מים ומי רגלים שניהם משקין נינהו, וקשה לטעון שעכשיו ביחד נקראו מים סרוחים".
הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: After going to the bathroom a woman found blood in the toilet water. Is this a problem?

R' Y. Berkovits wrote: Although many poskim are mekil altogether, should she be sure that there is a full gris of blood (connected) there would be room to be machmir. If there is tzoah in the water, one would be mekil.

ח. שאלה ז': מה הדין אם נמצא דם על צואה.

- אינו מקבל טומאה.
 (א) סד"ט (סי' ק"צ ס"ק צ"ג ד"ה נחזור, ד"ה ואין להקשות) – "דמיקרי דבר שאינו מקבל טומאה לא גזרו בו משום כתמים".
 (ב) לחז"ש (סי' ק"צ לחם ס"ק ל"ז).
 (ג) נדרי זריזין (קונ' שירי שירים סי' כ"ב) – "שצואה אינו מקבל טומאה כלל ואין בו דין כתם".
 (ד) מנחת יצחק (ח"ט סי' צ"ג ד"ה הנה) – "נדרי זריזין ... וכתב לו השואל, שהיא משנה מפורשת (פ"ו דמכשירין ונדה נ"ה וכריתות י"ג), והשיב לו דמשם אין ראי' דמירי מטומאת משקין ובצואה רכה, ויש לחלק בין אוכל למשקה, דבמשקה יש להקל יותר מבאוכל, לכן הוצרך בשירי טהרה ראי' דגם צואה עבה אינה מקב"ט, והטעם דבמשקין יש להקל יותר ... דאף דאם נמצא על הרעי לאחר עשיית צרכי, אפילו בדקה מקודם המקום, טהורה משום דהוי דבר שאינו מקב"ט".
 (ה) פרדס שמחה (סי' ק"צ ס"ק ל"ב אות י"ד).
 (ו) חוט שני (סי' ק"צ ס"ק י"ב אות ח', סוף ס"ק י"ד אות ב') – "כתם הנמצא על צואה, חשיב דבר שאינו מקבל טומאה".
 (ז) ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' י' ס"ק ג' ד"ה צואה, סיכום אות ד') – "כתם שנמצא על צואה טהור".
 (ח) לבושי עז (סי' ק"צ סעי' י' תמצית אות י"ג).
 (ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רט"ו).
 (י) משמרת הטהרה (פרק י"ב סעי' ו').
 2. מראי מקומות – פרדס רמונים (סי' קצ"א מקשה זהב ס"ק ב' ד"ה ודע).

ט. שאלה ח': מה הדין אם נמצא דם על מי רגלים.

- מקבל טומאה.
 (א) סד"ט (סוף ס"ק צ"ג ד"ה ואין להקשות) – "בנמצא על מי רגלים טמאה".
 (ב) מנחת יצחק (ח"ט סי' צ"ג) – "משא"כ אם נמצא במי רגלים, ומכש"כ אם יש שם מים דמקב"ט, אף דהוי רק טומאה דרבנן מחמירינן בזה כנ"ל".
 (ג) בדה"ש (בי' ד"ה וי"א עמ' רכ"ג, סוף ד"ה על עמ' קס"ג) – "מדרבנן".
 (ד) חוט שני (סי' ק"צ ס"ק י"ב אות ח', סוף ס"ק י"ד אות ב') – "מ"ר הוי דבר שמקבל טומאה".
 (ה) ע"י לבושי עז (סי' ק"צ סעי' י' תמצית אות י"ב).
 2. אינו מקבל טומאה.
 (א) דובב מישרים (ח"א סי' מ"ג ד"ה ועפ"י"ז) – "והנה מי רגלים בודאי אינן מקבלין טומאת משקין, דהא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מטומאת אוכלין ה' כ"א דרק אם נטמאו ואח"כ נסרחו לא פקעה הטומאה ממשקין שנסרחו, ואפילו לדעת הראב"ד שם דס"ל דמשקין שנסרחו אפילו לכתחילה מקבל טומאה, מ"מ היכא שלא היו ראויים מתחילה לאדם גם לדידיה אינו מקבל טומאה [שם בראב"ד], והא דמבואר ברמב"ם ז"ל פ"י מטומאת אוכלין ה"ב דמי רגלים של אדם חשיב משקה ומשמע גם לענין טומאה, ע"י במשנה אחרונה פ"ו דמכשירין [מ"ה ד"ה תולדות למים] שהעלה דרק מדרבנן הם טמאים, א"כ המי רגלים שאינם ראויים

מעיקרא אינו מקבלין טומאה כנ"ל, וממילא בנמצא דם על המי רגלים הוי כנמצא כתם על דבר שאינו מקבל טומאה, ואף על גב דהמים הם בתוך הספל והספל הוא דבר המקבל טומאה, מ"מ הא מבואר במתני' דכלים פ"א מ"ב דכלים אינם טמאים במשא, וכן מבואר ברש"י שבת דף פ"ג ע"ב [ד"ה טהורין] ע"ש".

(ב) הגר"ח פ"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' כ"ה אות י"ג, הע' ס"ד) – "כתם שנמצא תוך מי רגלים נחשב לדבר שאינו מקבל טומאה וטהורה. [דמה שאיתא ברמב"ם שמי רגלים מקבלים טומאה, הוא דווקא באופן שעומד לתשמיש כגון לבהמה או דבר אחר אבל בעומד לאיבוד אינו מקבל טומאה]".

(ג) ע"י ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' י' ס"ק ג' ד"ה מי, סיכום אות ג') – "נוטים להקל".

3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' נ"ה, "Poskim disagree whether urine is mekabel tumah").

(א) תליה אם מצאה כתם על דבר שמקבל רק טומאה מדרבנן – ע"י סי' ק"צ סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

י. שאלה ט': מה הדין אם נמצא דם על הכסא.

1. אינו מקבל טומאה.

(א) לבושי עז (סי' ק"צ סעי' י' תמצית אות ח') – "המושב שלו, אינו מק"ט".

(ב) ארחות טהרה (פרק א' סעי' כ"א).

2. מראי מקומות.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ג, הגר"ש איידר זצ"ל סוף הס' תשובה אות י"ג) – "והשאלה איך לנהוג אם מצאה דם על הכסא, לא מבואר. דאם הוא סתם כסא שבבית, וכל מקום שישבה האשה ומצאה דם, ה"ז ודאי דם נדה ואם יש לה מראה דם - טמאה. ואם הוא על מקום המושב שלה למעלה ממקום החלול, והיה נקי קודם שישבה, באופן שברור שממנה נתלכלך בדם, והיה הדם קודם שבא על המושב על גופה למעלה מנקביה, הרי ודאי זה בא מנקביה שבסתם אמרינן דהוא מהמקור. אך א"כ הוא בלא הרגשה בברור, שהרי בשעת הטלת המים לא יצא הדם ממנה שנימא שחשבה שהיא הרגשת מי רגלים, כי אז היה יורד לספל, אלא היה זה קודם הטלת המים או אח"כ, או שפסקה באמצע הטלת המים ויצאו איזה טפות דם ובאו דרך גופה למעלה, שהיא עכ"פ טמאה - אף שהוא בלא הרגשה - מדרבנן".

אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל פרק א' הע' קכ"ז) – "דאם מצאה דם בתוך הספל או בתוך מי הספל, חיישינן שמא יצא בהרגשה וטמאה **בכל שהוא** [אם לא שיש מכה ידועה], אבל על הכסא אינו בכלל הנידון דהספל והמים".

יא. שאלה י': כשלא בדקה את האסלה מקודם לראות אם הוא נקי.

1. טהורה.

(א) סד"ט (סי' ק"צ ס"ק צ"ג ד"ה וכן נראה) – "שבדקה מקודם למקום שישבה עליה, דאי לא בדקה פשיטא דטהורה".

(ב) חוו"ד (חי' ס"ק ד', בי' ס"ק ד') – "ודוקא בספל בדוק מעיקרא, אבל בספל בינוני טהורה".

(ג) רבינו חיים כהן (יו"ד סי' ל"ו) – "כגון שהיה הספל נקי מדם ודוקא בזה אנו מטמאין אבל בספל שאינו בדוק מדם תלינן דהדם אתי מעלמא".

(ד) לח"ש (לחם ס"ק ו').

(ה) הגרש"ק זצ"ל (שיורי טהרה סי' קצ"א תשובה ב').

(ו) ערה"ש (סעי' י"ח) – "ודע דכל ספל הנזכר כאן מיירי שידוע שהיתה נקייה לגמרי דאם השתינה במקום שאינו נקי תלינן הדם שהיה שם מכבר אם לא כשידוע שיצא הדם עם המי רגלים".

(ז) דרכ"ת (ס"ק ח') – "חוו"ד".

(ח) טהרת ישראל (סעי' ג').

(ט) ויען יוסף (יו"ד סוף סי' קכ"ט).

(י) מנחת יצחק (ח"ט סי' צ"ג) - לשונו מובא לקמן.

(יא) ששבה"ל (ס"ק ח', סיכום אות ב').

(יב) חוט שני (ס"ק ב' אות ג') – "אם רבים משתמשים בבית הכסא הזה, הרי הוא נחשב לאינו בדוק, שתולה שהכתם הוא מעלמא. ואם אין רבים משתמשים בבית הכסא הנ"ל, והיה ברור לה שהורידו את המים קודם שהשתמשה שם, הרי זה נחשב לבדוק".

(יג) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קמ"ה) – "דם שנמצא בבית הכסא ולא בדקו אותו מקודם, מותרת. דהוי כעד שאינו בדוק".

(יד) בדה"ש (ס"ק כ"ב, סי' ק"צ ס"ק ק"ד).

(טו) פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ז').

(טז) משמרת הטהרה (פרק י"ב סעי' ה').

(יז) פרי טהרה (סעי' ב') – "לא בדקה את הספל לראות אם הוא נקי קודם שהטילה בו מי רגלים".

(יח) ארחות טהרה (פרק א' סעי' כ"ב).

1) כמו עד בינוני, או כמו עד שאינו בדוק.

א. כמו עד בינוני – ששבה"ל (ס"ק ח', סיכום אות ב'), דינו כעד בינוני ... ואפשר להקל עד שיעור גריס, אך ביותר מגריס

קשה להקל"), פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ז', "כעד בינוני"), משמרת הטהרה (פרק י"ב סעי' ה').

ב. כמו עד שאינו בדוק – מנחת יצחק (ח"ט סוף סי' צ"ג, "אך לא בדקה המים מקודם, הרי דברי הסדרי טהרה הנ"ל ברור מללו, דבכה"ג הוי כמו בעד שאינו בדוק לה (לא רק עד בינוני) דל"ש משום כתם אפילו ע"ד המקבל טומאה כנ"ל"), קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קמ"ה, לשונו מובא לעיל).
 (2) תלוי בכמות הדם – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קס"ב, משמרת הטהרה פרק י"ב סוף הע' ט', "הספל הבדוק שבכאן הוא כפי כמות הדם שנמצא בספל שאם נמצא הרבה דם באופן שהיו בודאי מבחינים בו אין להקל"), משמרת הטהרה (פרק י"ב סעי' ה', "אך אם היה שם דם רב שבדאי היו מבחינים בכך קודם אין לתלות בזה").

יב. מראי מקומות.

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' צ"ד) – "שאלה: התפנתה וראתה דם בשירותים, שתתה הרבה כדי שיהיה לה להתפנות כדי לראות מה המצב עד שזה פסק, עשתה בדיקה בעד והייתה נקייה. הרופאה אמרה לה שהיא אינה מבינה את התופעה ואולי היה לה דלקת בשתן וחלפה. האם היא טמאה והאם תטבול בברכה? תשובה: טמאה ותטבול בברכה".
יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קנ"ב) – "שאלה: אשה ביום השביעי לשבעה נקיים ראתה דם בשירותים ואמרה שכך זה קורה לה יום או יומיים לפני מחזור. האם מותרת לטבול ולשמש כי זה ליל טבילה. תשובה: אסורה, צריכה לחשוש".
יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קנ"ו) – "שאלה: אשה אחר ששמשה עם בעלה ראתה דם בשירותים, בהמשך כשקינחה עצמה ראתה דם בנייר. ובבוקר כשהתפנתה ראתה בקינוח בנייר צבע וורוד, ולאחר מכן הייתה נקייה. מה דינה. תשובה: טהורה".
 2. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רי"א) -
 a woman who finds a stain upon the floor (e.g., of the shower stall) is tehorah.

ו] מצאה כתם ע"י קנוח.

א. שאלות.

1. האם יש חשש הרגשה מצד המי רגלים.
2. האם יש חשש הרגשה מצד הקינוח.
3. האם ראוי להסתכל על נייר הקינוח.
4. אותו מקום בדוק אצל מאכולת, האם אפשר לתלות במאכולת.
5. האם קנוח הוי כאילו נמצא הכתם על בשרה, או על הנייר. [שאפשר שמבשרה נתקנה ע"ג הנייר, וא"כ הוי כנמצא על דבר המקבל טומאה].
6. האם קיי"ל כשיטת הסד"ט, דדבר שאמק"ט ע"ג דבר המק"ט טמא.
7. האם ניר טואלט נחשב דבר מקבל טומאה.
8. הלכה.
9. ניר טואלט צבעוני.
10. קינחה בבית הרעי.

ב. שאלה א': **האם יש חשש הרגשה מצד המי רגלים** - דאף שאומרת שלא הרגישה, י"ל שמא יצא דם בהרגשה רק טעתה בזה וסברה הרגשת מי רגלים היא.

1. אם מצא הכתם מיד, תלוי במחלוקת דלעיל, אם דינו ככתם או שנידון כחשש הרגשה. [לכאורה רק בזמן שלא מצאה דם ג"כ בתוך האסלה, לפמ"ש לעיל. אמנם, יש לדון מכמה מקורות].
2. אם מצאה אח"כ, הוי כתם. ויש לדון אם יש ההיתרים של מקבל טומאה ובגדי צבעונים, או של כגריס ועוד.
 (א) מיקל.

(1) פרי דעה (פתיחה שער הג' ד"ה והנה) – "והנה לדעת הס"ט וכו"פ וח"ד דבקינוח אין בו רק טומאת כתם אם קינחה בדבר שאינו מקבל טומאה ומצאה דם טהורה דבכה"ג ליכא טומאת כתמים".

א. ראינו מכאן, שיש לחלק בין מצאה דם באסלה ובין מצאה כתם ע"י קינוח. שאם מצאה דם באסלה, הפרי דעה מחמיר, שדינה כגדר דאורייתא ולהחמיר על דבר שאינו מקבל טומאה. משא"כ ע"י קינוח, הוא מיקל. וצ"ב.

(ב) מראי מקומות – עמק התשובה (ח"א סי' קל"ז).

ג. שאלה ב': **האם יש חשש הרגשה מצד הקינוח** - דאף שאומרת שלא הרגישה, י"ל שמא יצא דם בהרגשה רק טעתה בזה וסברה הרגשת קינוח (עד) היא.

1. מיקל, דינה ככתם – תפארת ישראל (סי' קפ"ג ס"ק א' ד"ה והנה), סד"ט (סי' קפ"ג ס"ק א' סוף ד"ה האחרונים, "ומ"ש הרמב"ם דכ"ז לפני בפרוזדור נראה דווקא כשהכניסה העד בעומק הוא די"ל שטעה בהרגשה, משא"כ מן הפרוזדור ולחוץ דליכא למימר דטעה בהרגשה כיון דהרגשה הוא בפתיחת המקור, וכיון שבדיקת העד היה רחוק מן המקור לא שייך לטעות בזה"), חכ"א (בינת אדם סי' ז' אות ח'), "אבל אם רק קנחה מבחוץ לא אמרינן שטועה בהרגשה ולכך מדייק הרמב"ם וכתב ובדקה ומצאה לפני מן הפרוזדור ואף שאין מוכרח כל כך מכל מקום מילתא דמסתבר הוא דמהיכי תיתי טעיה כיון שלא הכניסה לעד", חו"ד (סי' ק"צ ח"א) ס"ק א'), חת"ס (ח"א סי' קפ"ג, יו"ד סי' קמ"ד ד"ה גלל), פת"ת (סי' קפ"ג ס"ק א'), צמח צדק (יו"ד סי' צ"ט אות ט'), מלבושי טהרה (סי' קפ"ג סעי' ב'), רוב הפוסקים ("טהרת ישראל" (סי' קפ"ג סעי' ז'), דברי יציב (יו"ד סי' פ"ט), שבה"ל (ח"ד סי' ק"ז סי' קצ"ו סעי' ט'), שבה"ל ח"ט סי' קפ"א אות ב'), ששבה"ל סי' קצ"ו סעי' ט' ס"ק ב'), לשונו מובא לקמן), עמק התשובה (ח"א סי' קל"ז), בדה"ש (סי' קפ"ג ס"ק ו'), משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' ז'), חק וזמן (פרק ב' סעי' י"ז), פתחי דעת (פרק א' סעי' י"ג).

2. כשהכניסה בעומק קצת.

- (א) מחמיר, שיש לחוש שמא טעתה בהרגשת העד וטמאה מה"ת.
- 1) חת"ס (חי' סי' קפ"ג ד"ה ודע) – "דוקא כשהכניסה העד כ"כ בעומק עד מקום שהשמש דש שהוא מקום פה המקור כמ"ש הרמב"ם ואז י"ל שטעתה וכסבורה הרגשת עד הוה אבל אם לא הכניסהו כ"כ בעומק אין כאן בית מיוחד כלל וכ"כ סדרי טהרה. אלא דנ"ל הואיל ואין אנו בקיאים לשער במקום שהשמש דש ונהי דלענין בדיקת הפסק טהרה לקמן סימן קצ"ו אנו מחמירים מאד להצריכה בדיקת בעומק מאד מאד בכל יכולתה וכאשר יתבאר שם אי"ה ביותר ביאור. מ"מ לענין ספק הרגשה כל שהכניסה בעומק קצת יש לחוש שמא היינו פי המקור והו"ל ספיקא דאורייתא ואין להקל אלא כשבדקה רק קצת לפנים מפה הרחם אזי יש לסמוך להקל".
- 2) הו"ד בדברי יציב (יו"ד סי' פ"ט אות ג').
- 3) אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ה) – "הכא שנגבה עצמה הוא יותר מכתם דיש לחוש שמא הרגישה וחשבה שהיא הרגשת הקנוח וכיון שיש לחוש להרגשה ובחזקת טהרה לא היתה עדין הוא ספק דאורייתא שאף בבגד צבוע יש לחוש. ואף שמסתבר דבהניגוב לבד לא תטעה בהרגשתה מ"מ אפשר שנגבה פניה של מטה בחוזק ובעומק קצת שהוא כעין בדיקת עד שמצינו בזה דיש לחוש שתטעה בהרגשת עד כדאיתא בנדה דף ג' עיין שם בתוס' בשם רש"י".
- 4) עי' הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ג' סעי' ב') – "אם הכניסה את הנייר בשעת הקינוח במקצת לתוך גופה, אף אם הקינוח לא היה מיד תיכף להטלת המי רגלים ודאי דיש לטמא כדי בדיקה בכל שהוא, ומ"מ יש להקל במקום שיש צורך גדול. וה"ה גם בספק אם נכנס קצת לפנים אפשר להקל ולהחשיבו ככתם".
- 5) קנה בשם (ח"א סי' ע"ו אות ג') – "וכש"כ שאם בשעת הקינוח הכניסה את העד קצת בפנים בין שפתי הערוה ... שיש בזה חשש דאורייתא דשמא טעתה בהרגשה וסברה הרגשת עד הוא".
- 6) ששכ"ה (נשמת אברהם ס"ק א' אות א' ד"ה אך) – "ואמנם אם הכניסה את הנייר בשעת הקינוח במקצת לתוך גופה, ודאי דיש לטמא כדין בדיקה בכל שהוא, ואף אם קינחה בנייר, ואף אם לא קינחה מיד בשעת הטלת מי רגלים. ואם קינחה מבחוץ ודאי לא נכנסה בפנים, והיא קינחה שלא בשעת הטלת מי רגלים, הרבה מורי הוראה נוהגים להחמיר כדין בדיקה ולא כדין כתם, עכ"ל. והסכים עמו הגרש"א זצ"ל, והוסיף לי בכתב: שהרי לדעת הנו"ב בסי' מ"ו גם מעט לתוך ראשית הפרוודור חשיב כבדיקה לגבי בעלה, ומ"מ יש להקל במקום שיש צורך גדול, עכ"ל".
- 7) הגר"א זימערמאן (ריח הבשם פרק ב' הע' ז') – לשונו מובא לקמן.
- (ב) מיקל.
- 1) חוט שני (סי' ק"צ ס"ק י"ד דין קינוח אות ג', אות ד', סי' קפ"ג ס"ק ה' ד"ה ומכיון) – "קינחה עצמה באו"מ ומצאה כתם פחות מכגריס ועוד, הרי היא טהורה, ואמנם אם קינחה עצמה ונכנס קצת בתוך השפתיים של או"מ, ומצאה דם אף פחות מכגריס, הרי היא טמאה מד"ס, דאו"מ בדוק אצל מאכולת, וכמו שביארנו בעז"ה בסי' קפ"ג סק"ה. ואמנם יש לה הקולות של 'בגדי צבעונים'".
- 3) מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק א' הע' ל"ה), מנחת אשר (סי' ב' אות ז' ד"ה ולענ"ד), פתחי דעת (פרק א' סעי' י"ג אות ב'), ט"ז וש"ך השלם (סי' ק"צ כו"ל ס"ק פ"ד).
- (א) פרי דעה (פתיחה השער הג' ד"ה אמנם) – "לדינא צ"ע בזה".
- ד. שאלה ג' - האם ראוי להסתכל על נייר הקינוח. תשובה: אין צורך לבדוק [לא להסתכל!!].
1. הגרש"ק זצ"ל (קנאת סופרים השמטות לשיו"ט סי' ע"ב) – "היותר טוב הוי שאחר שתשתין לא תקנח עצמה כלל בעד ולא בידלי ואם תשכח ותקנח עצמה בעד תשליכה ולא תראה בו כלל".
2. פתחא זוטא (סי' קצ"א ס"ק א') – "נתתי עצה שלא תשגיח כלל על הקינוח בשע' היציאה רק שתשליך את הקינוח וממילא לא יתוודע לה מן הדם ... והנה עצה זו להעלים עין הוא פשוט ומבואר בכמ"ק".
3. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"ח) – "אף בו הנקיים אין שום צורך לאשה לקנח בבה"כ - לא לקטנים ולא לגדולים - בדבר לבן, ואין צורך לה לעיין בקינחה, כי סגי לה בהבדיקות שחייבו לה בז' הנקיים. ואף שכל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת (נדה י"ג ע"א), נראה בפשיטות שאין זה בבה"כ אחר שעשתה צרכיה, שאף כשנאסור אותה - ברוב הדברים יהיה רק מדין ספק".
4. באר משה (חק וזמן פרק ב' הע' מ"ז, ריח הבשם עמ' כ"ט) – "היה מצוה לנשים שלא יסתכלו על הקינוחים".
5. הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' ר"י אות ח') – "אין לה לאשה להסתכל בנייר קינוח אחר שמקנחת את עצמה בבית הכסא (השירותים)".
6. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קע"ה) – "דאשה הסופרת ז' נקיים אינה צריכה לבדוק ולהסתכל על קינוח של בית הכסא, ולא דמי להא דכתב רעק"א (סימן קצ"ו סעיף ד') שצריכה לבדוק עצמה וחלוקה בז' נקיים".
7. שערים מצויינים בהלכה (סי' קנ"ג ס"ק ז') – "ולכתחלה נכון שלא תבדוק הנייר שמקנחת עצמה, ועי' בפמ"ג (א"א תסז סק"ל) דבספק איסור כזה מותר להעלים עין".
- (א) פמ"ג (סי' תס"ז א"א ס"ק ל') – "ועיין שו"ת בית יעקב סימן צ"ט בשם ביאורי מהרש"ל ז"ל [לסמ"ג] הלכות נדה [סוף לאוין קיא] באשה הרואה דם מחמת תשמיש דמי שיש לו ספק איסור בביתו אסור להעלים עיניו, אבל דבר שחומרת הגאונים שרי, ומהר"א שטיינן שם סיים דבר שהוא מצוה אפשר להעלים עיניו".
8. הגרחפ"ש זצ"ל (אמרי חיים פינחס נדה עמ' ל"ב אות כ"ג).
9. ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' י' ס"ק ג' ד"ה ומ"מ, סיכום אות ב', סי' קפ"ד סעי' א' ס"ק י"א, סי' קצ"א ס"ק כ') – "אין צורך לבדוק הנייר הקינוח אחר הצרכים או הטלת מ"ר, אך אם בדקה ומצאה דם או מראה ספק, תעשה ש"ח".

- שבה"ל (ח"ד סי' ק"ז סי' קצ"ו סעי' ט', ששבה"ל סי' קצ"ו סעי' ט' ס"ק ב', סיכום אות ב') – "האשה שמרבה לבדוק וכו' יראה דהיינו בדיקה ממש שהיא מבררת טהרתה אבל מה שהנשים רגילות להסתכל על נייר שקנחה עצמה אחר הטלת מי רגלים וחושבות זה בכלל כל המרבה לבדוק משובחת, בעניוית לא יראה כן דאין זה בדיקה אלא קלקול ללא צורך דהרבה פעמים המים מלוכלכים והיא מקלקלת עצמה, ובלא"ה הלא זה קנוח מבחוץ שאין לו לכל היותר רק דין כתם שעל הגוף ושיעורו תלוי בהמבואר סי' ק"צ ס"ו אבל לענין אין מקבל טומאה ובגד צבוע יש לו דין כתם, ועיין בחו"ד ריש סי' ק"צ ובפוסקים".
- שבה"ל (ח"ח סי' קצ"ה אות ד') – "וגם אין שום סבה שתסתכל על הנייר שמקנחת עצמה אחרי הטלת צרכים, כי כל זמן שלא הרגישה אין סבה לבדוק, וגם אין קנוח הזה בלא"ה בגדרי בדיקה, ומכניסה עצמה לספיקות שלפעמים קשה לפתור אותם, איברא אם כל זאת הסתכלה וראתה כעין דם שמחייב שאלת חכם אל תזרוק את הנייר מיד, ונשים בטבעם רואים וזורקים ואח"כ שואלים, ולא כל פעם יכול החכם להכריע בלי לראות הקנוח הזה".
10. חוט שני (סי' ק"צ ס"ק י"ד דין קינוח אות ה') – "אין האשה מחויבת להסתכל בקינוחים, אלא מיד תשליכו לפני שתסתכל בו, ומ"מ אם הסתכלה בו ונתעורר לה ספק, אסורה עד שתברר את הספק".
11. ששכ"ה (נשמת אברהם ס"ק א' סוף אות א') – "נכון, כי אני צועק כל הזמן, למה לה לבדוק את נייר הקינוח, תקנח ותזרוק".
12. בדה"ש (סי' ק"צ סעי' ל"ג בי' ד"ה אפילו, עמ' קפ"ט) – "מוטב שלא תעיין האשה בנייר הקינוח שאינה חייבת לעיין בו דלמה תחוש שנמצא בו דם והא ליכא שום ריעותא לחוש לכך".
13. פותח שער (סי' ז' סעי' ח') – "אינה מחויבת להסתכל על כל קינוחים שעושה ממיר"ג וכדומה, ויכולה לזרוק אותם מבלי להסתכל עליהם".
14. מראה כהן (עמ' ד') – "ואולם אין חיוב מדינא על האשה לעיין בקינוח שעושה אחר הטלת מי רגלים ויכולה להרגיל את עצמה לזרוק כל קינוח בטרם שתסתכל בו".
15. פתחי הלכה (ארטסקרול סוף עמ' רי"ב, פרח ישראל עמ' ס"ד, סוף עמ' קי"ז, עמ' רצ"ז) –
- A woman should avoid looking at toilet tissues since, by doing so, she may cause unnecessary problems.
16. משמרת הטהרה (פרק י"ב סעי' ז') – "אשה שעלולה לראות דם בעשיית צרכיה ובקינוח, עצה טובה שתעלים עין ולא תבדוק האסלה קודם שעושה צרכיה וכן לאחריה, דלא תסתכל בנייר הקינוח כלל".
17. פרי טהרה (סעי' ג') – "עצה טובה היא, שלא תביט האשה בנייר לאחרי הקינוח, ולא להביט בספל לאחרי שגמרה לעשות את צרכיה".
18. חק זמן (פרק ב' סעי' כ"א) – "ועכ"פ לא תסתכל אחר כך על שום קנוח".
19. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' פ"ב, חוקת הטהרה סעי' י"ז) – "הנה דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שתבדוק בכל קינוח אם יש בו דם, חוץ מהימים הראשונים אחר טבילתה דלא מסתבר שתראה בהם דם, - אולם בשו"ת אגרות משה ... וע"ע בשו"ת שבט הלוי ... וכן כתבו בחוט שני (סימן ק"צ ס"ק י"ד) דין קינוח, ובפותח שער (סימן ז' סעיף ח'). ועיין בחק זמן (פרק ב' סעיף כ"א) שמביא שהגאב"ד דעברעצין זצ"ל הי' מצוה לנשים שלא יסתכלו על הקינוחים, ושהוא בעצמו מצוה לכבות את האור, שיהי' חשוך בחדר - וגם הגאון רבי משה ניישלאס זצ"ל אב"ד שיכון סקווירא הי' דורש בתוקף מהנשים שלא להסתכל על הקינוחים".
20. ארחות טהרה (פרק א' סעי' י"ד) – "אין להסתכל על ניירות של קינוח אותו מקום".
21. אהל שרה (עמ' י"א) – "אין האשה צריכה להסתכל בתוך האסלה או על נייר הקינוח".
22. מראי מקומות.
- (א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה פרק א' סוף סעי' י', פרק ב' סוף סעי' ד', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ט"ו, אות ט"ז) – "דבימים שעלולה לראות בהם, ראוי להסתכל על נייר הקינוח".
- הגריש"א זצ"ל (חק זמן פרק ב' הע' מ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה הע' י"ח) – "שתבדוק בכל קנוח אם יש בו דם, חוץ מהימים הראשונים אחר טבילתה דלא מסתבר שתראה בהם דם".
- (ב) מראה כהן (עמ' י"ט סוף אות ז') – "מצוי באשה שמקנחת עצמה בנייר טואלט בצבע ורוד וכדו' שתמצא אח"כ על עד הבדיקה גוונים מסופקים, ולכן עדיף שתשתמש בנייר בצבע אחר".

ה. שאלה ד': אותו מקום בדוק אצל מאכולת, האם אפשר לתלות במאכולת.

1. מחמיר: אפילו פחות מכגריס, טמאה.
- (א) ויען יוסף (יו"ד סי' ק"ל, סי' קל"א, סי' קל"ה) – "מ"מ בנידון דידן (אי נידון ככתם שעל בשרה) איכא ספק ספיקא להחמיר, ספק דכתם שעל בשרה לא בעי שיעור, ואת"ל דבעי שיעור שמא כלישנא דאמרו אותו מקום בדוק הוא דליכא מאכולת אף סמוך לרחם, ע"כ נראה לענ"ד להחמיר דטמאה, אם לא שיודעת דהקינוח היה גם על מקום רחב לא רק סמוך לרחם, ואף בכה"ג לדעתו אין להקל אלא באם הוא רק כשיעור מאכולת שבזמנינו לא בשיעור גריס ועוד, על דרך שהחמיר החתם סופר (חיו"ד סי' ק"נ) (הובא בפתחי תשובה סימן ק"צ סק"מ) בבדקה בעד שאינו בדוק דדינו דתלינן לקולא, דאף דשאר כתם שיעור כגריס ועוד, בזה אין לתלות אלא כשיעור מאכולת שבזמנינו עיי"ש".
- (ב) חשב האפוד (ח"ב סי' ע"ה ד"ה ולענין) – "ולענין פחות מכגריס הטעם פשוט שאי אפשר להקל בקינוח, שהרי הא דמטהרינן כתם פחות מכגריס אינו אלא לפי שתולין אותו במאכולת, אבל דם אשר ודאי בא ממקורה אע"פ שבא בלא הרגשה ואין טומאתו אלא מדרבנן טמא גם בפחות מכגריס, וכמו שנתבאר יפה בכו"פ ריש סי' קפ"ג".
- (ג) קנה בשם (ח"א סי' ע"ו אות א', סי' ק"צ בירורי השיטות סי' ב' אות ב' [עמ' צ"ב]).
- (ד) עמק התשובה (ח"א סי' קל"ז ד"ה אכן) – "ומ"מ אם נגעה בהעד גם במקום אחר מבחוץ וכדרך הקינוח שמצוי שנוגעת גם בסביבות או"מ דשייך כבר מאכולת, א"כ בכה"ג נידונית כדין עד שבדקה בו והניחתו תחת הכר והכסת המובא בסי' ק"צ סעיף ל"ד דעגול טהורה".

- ה) בדה"ש (סי' ק"צ סעי' ל"ג ב' ד"ה אפילו עמ' קפ"ט, עי' ס"ק ס"ד) – "הדבר מבואר בסד"ט בס"ק נ"ז שאין לטהר בעד שקינחה בו סמוך לאותו מקום באותן המקומות שדרכן להתלכלך מדם נדותה כשיוצא מאותו מקום ... וכן הוא בנידון דידן שאפילו לא הכניסה הנייר בפנים מכ"מ מקנחת סמוך ממש לשם ואין לטהר בזה בפחות מכגריס".
- ו) יסוד הטהרה (פרק א' סעי' י"ג) – "אשה שקנחה עצמה על ידי בגדי באותו מקום מבחוץ, אף אם נמצא עליו טיפת דם כל שהוא, טמאה. הואיל והדם בא בודאי מגופה".
2. מיקל, [אם ידעינן בבירור דלא נגעה כ"א בנקב דאו"מ], צריכה כשיעור כגריס ועוד כדי לטמאה.
- א) פתחא זוטא (שו"ת יו"ד סי' מ"ח) – "בנ"ד מבחוץ אפשר להתיר אפילו בשיעור שבזמן הש"ס, ויצאו דברינו בטהרה".
- ב) מגדלות מרקחים (יו"ד סי' ל"ז, סי' ל"ח) – "נוטה להקל בקנחה א"ע לאחר הטלת מ"ר ומצאה על הקינוח פחות מכגריס נוטה לאדמיות".
- ג) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ט"ז) – "באשה שקינחה עצמה באותו מקום בעד הבדוק ומצאה דם פחות מכגריס, כיוון שאותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת, יש אולי לטמאה גם בפחות משיעור. אבל לכאורה היה פשוט לע"ד דודאי א"א לצמצם במקום הקינוח אף בכיוונה לכך, וכ"ש בלא כיוונה לכך, דאפילו אומרת שכיוונה אינו כלום **דהא א"א לצמצם**, וברור שנגע הקינוח גם סביבות אותו מקום בכולהו או במקצתייהו - שלכן הוא ככל כתם שלא בהרגשה, דצריכה כשיעור כגריס ועוד".
- ד) באר משה (חק וזמן פרק ב' הע' ל"ו אות ד' ד"ה אמנם).
- ה) הגרשז"א זצ"ל (חק וזמן פרק ב' הע' ל"ו אות ד' ד"ה אמנם, שולחן שלמה נדה פרק ג' סעי' ג').
- ו) הגר"ט גאלדשטיין זצ"ל (חק וזמן פרק ב' הע' ל"ו אות ד' ד"ה אמנם).
- ז) הגרשז"א זצ"ל (לבושי עז סי' קפ"ג ס"ק ה' ד"ה ובאופן, משמרת הטהרה פרק ג' הע' ט"ז, הע' י"ח, הע' ל"ח) - לשונו מובא לקמן.
- ח) הגרשז"א זצ"ל (חק וזמן פרק ב' הע' ל"ו אות ד' ד"ה אמנם).
- ט) ששכ"ה (חק וזמן פרק ב' הע' ל"ו אות ד' ד"ה אמנם).
- י) שבה"ל (ח"ד סי' ק"ז סי' קצ"ו סעי' ט' [לשונו מובא לקמן], חק וזמן פרק ב' הע' ל"ו אות ד' ד"ה ולפי"ז, עי' ששבה"ל סי' קפ"ג ס"ק ד' ד"ה ע"ש, סי' ק"צ סעי' א' סוף ס"ק א', סעי' ו' ש"ך ס"ק י', סי' קצ"ו סעי' ט' ס"ק ב') – "אמר לי תלמידו הגדול מו"ר הגרש"ז אולמאן שליט"א (ראב"ד קרית ספר) דפשוט דבסתמא אמרינן דנגעה גם במקומות אחרים ומקילים עד כגריס, ורק אם ידעינן בבירור דלא נגעה כ"א בנקב דאו"מ אפילו מבחוץ ולא יותר, הוא דמחמירים במשהו כל שקנחה עם לבן ומק"ט".
- יא) עולת יצחק (ח"א סי' ק"א ד"ה ואף לדעת) – "דהיינו שבפחות מכגריס ועוד, טהורה".
- יב) חוט שני (סי' קצ"א ס"ק ב' אות ד' ד"ה ואמנם) – "אם קינחה עצמה אחר הטלת מ"ר, אבל לא תיכף וסמוך למ"ר ... אם יש בכתם שיעור כגריס ועוד הרי היא טמאה ... ודוקא כגון שקינחה עצמה גם סביבות או"מ ... אבל אם קינחה עצמה בין השפתיים של או"מ הרי היא טמאה אפילו פחות מכגריס".
- יג) לבושי עז (סי' קפ"ג תמצית אות ל"ד) – "קינחה בנייר שאינו מקבל טומאה, תליא אם יודעת בודאות שקנחה רק באותו מקום וודאי בא מגופה טמאה אפילו בכל שהוא, אמנם אם קינחה גם בסביבות אותו מקום ואין זה ודאי שבא מגופה, חזינן לדם זה כאילו נמצא על גופה, ודין כתם יש לו דבכגריס ועוד טמאה, פחות מכן טהורה".
- יד) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' מ"ט).
- טו) משמרת הטהרה (פרק ג' סעי' ז').
- טז) פרי טהרה (סעי' א').
- יז) פתחי דעת (פרק א' סעי' י"ג, עי' השלמה אות ג').
- יח) חק וזמן (פרק ב' סעי' י"ז).
- יט) מעדני אשר (נדה סי' ל"ד).
- כ) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רנ"ב) – "שכן המנהג".
- כא) ארחות טהרה (פרק א' סעי' ט"ז).
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ט' הע' מ"ח אות ב'), פתחי דעת (פרק מ"ז סעי' ט"ו).
- א) סד"ט (ס"ק נ"ז ד"ה ולענ"ד) – "אותו מקום בדוק הוא ... דהיינו בפנים באותו מקום ... בקנחה מבחוץ אע"ג דאין כאן הרגשה דאורייתא אפילו הכי לא תלינן במאכולת ...".
- ב) מראה כהן (עמ' ר"ז אות ג') – "ולדעת המחמירים לדון זאת ככתם הנמצא ע"ג בשרה, אם מצאה דם פחות מכגריס יש חילוק בזה: אם קינחה עצמה רק משפתי אותו מקום ולפנים יש לאסור. ואם קינחה עצמה בפנים ובחוץ יש מקום להקל, וכן יש להקל אם מסופקת בדבר אם קינחה רק בפנים או גם מחוץ לשפתי או"מ. ואם שהתה בין הטלת מ"ר לבין הקינוח ולא קינחה מיד, בזה יש להחמיר גם כאשר קינחה בפנים ובחוץ או במסופקת [והיינו לדעת המחמירים הדנים זאת ככתם הנמצא ע"ג בשרה. דלדעת הנוקטים דנמצא ע"ג הנייר יש להקל כנ"ל ס"ב]".
- ג) מנחת אשר (סי' ב' אות ז' ד"ה אך) – "אג"מ ... ובשעת הדחק יש להקל כדבריו".

1. שאלה ה': **האם קנוח הוא כאילו נמצא הכתם על בשרה, או על הנייר** - שאפשר שמבשרה נתקנח ע"ג הנייר, וא"כ הוי כנמצא על דבר המקבל טומאה.

1. מחמיר, דהוי כנמצא על דבר המקבל טומאה.

א) חשב האפוד (ח"ב סי' ע"ה ד"ה אכן) – "שהרי ברור שכתם הנמצא על דבר המקבל טומאה והאשה העבירה משם הכתם על דבר שאינו מקבל טומאה, שאין הכתם חוזר להיות טהור בשביל זה".

ב) קנה בשם (ח"א סי' ע"ז, סי' ע"ח, סי' ק"צ בירורי השיטות סי' ב' אות ג' [עמ' צ"ג]).

(ג) הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"א סי' ק"ע תשובה זו, משנת השלחן תשובה קי"ד, אוצרות הטהרה עמ' תתקט"ז אות פ"ג, משמרת הטהרה פרק ג' הע' ל"ח, חק זמן פרק ב' הע' מ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות י"ז, פתחי הדעת פרק א' הע' ל') – "אינה נחשב שמצאה כתם על דבר צבעוני או שאינו מקבל טומאה אלא כמצאה כתם על בשרה, שהרי בקינוח לקחה הכתם מעל בשרה".

(1) **אבל לענין שיעור כגריס**, יש להקל – הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ג' הע' ט"ז, הע' י"ח, הע' ל"ח, "דאף אם לא נקל משום דבר המק"ט כיון שלקחתו מגופה א"כ מותר מדין פחות מכגריס, כיון דקי"ל דגם בבשרה מקילין בפחות מכריס").
 (2) **פתחי דעת** (פרק א' סעי' י"ג) – "ובכתם הנמצא על גופה מצרפים אף כמה כתמים יחד לשיעור כגריס ועוד. ולפיכך אם קנחה במספר ניירות, צריכים לצרף את הדם שעל כל הניירות לראות אם אין בין כולם שיעור של כגריס ועוד".
 (ד) **חוט שני** (סי' ק"צ ס"ק י"ד דין קינוח אות א', סי' קצ"א ס"ק ב' סוף אות ד').
 (ה) **פתחי דעת** (פרק א' סעי' י"ג סוף אות א', עי' פרק מ"ז סעי' י"ג, ופרק נ' סעי' ל"ג).
 2. מיקל, דהוי ככתם על הנמצא על חלוקה.
 (א) **מנחת פתים** (סי' ק"צ סעי' ל"ו).

(ב) **מגדלות מרקחים** (יו"ד סי' ל"ז ד"ה ומה) – "דמ"ש משאר כתם הנמצא על חלוקה דלא אמרי' ודאי מבשרה אתא על החלוקה אלא אמרי' מהמאכולת בא על החלוקה וה"נ י"ל מהמאכולת בא על העד".

(ג) **באר משה** (חק זמן פרק ב' הע' מ"ד ד"ה ועי').
 (ד) **הגרחפ"ש זצ"ל** (חק זמן פרק ב' הע' מ"ד ד"ה ועי').
 (ה) **הגר"ט גאלדשטיין זצ"ל** (חק זמן פרק ב' הע' מ"ד ד"ה ועי').

(ו) **שבה"ל** (ח"ד סי' ק"ז סי' קצ"ו סעי' ט', ששבה"ל סי' קצ"ו סעי' ט' ס"ק ב') – "זה קנוח מבחוץ שאין לו לכל היותר רק דין כתם שעל הגוף ושיעורו תלוי בהמבואר סי' ק"צ ס"ו אבל לענין אין מקבל טומאה ובגד צבוע יש לו דין כתם".

שבה"ל (ח"ט סי' קפ"א אות ד') – "האריך כב' מעלתו במו"מ נאה בשיטת הגאון הגר"ז הרב ז"ל להראות פנים לכאן ולכאן אם בבדיקה ע"י קנוח בעלמא אפשר לטהרה אם בדקה עצמה בדבר שאינו מקבל טומאה, ובודאי סברת המחמירים שחששו לדון דכיון דהדם הי' מקודם לזה על גופה וכבר טמא משום כתם אין לטהרו עוד משום דבר שאינו מקבל טומאה, ובס' שיעורי שבט הלוי סי' ק"צ ס"ו בש"ך ס"ק ח' בסופו חששתי קצת לסברא זו וכתבתי בעניי, וז"ל שם אך לענין שיעור כתם יש לדונו במשהו כיון שנראה ודאי מגופה, וגם צ"ע אם לטמא אפי' בבגד צבוע ושאנו מקבל טומאה, ומ"מ גם בקינוח אינו ודאי מגופה דשמא היתה מאכולת וקינחה ע"כ וכן כב' מצדד להקל וכדעת האחרונים הגדולים המקובלים עלינו".

(ז) **עולת יצחק** (ח"א סי' ק"א ד"ה ואף לדעת) – "מ"מ הכי נמי תלינן מאחר שנמצא ע"ג הנייר אמרינן שהוא ממאכולת".

(ח) **פותח שער** (חק זמן פרק ב' הע' מ"ד ד"ה ועי').
 (ט) **מנחת אשר** (סי' ב' אות ז' ד"ה ולענ"ד) – "נראה דאין לו לדיין אלא מה שענינו רואות וכיון שכתם זה נגלה לעינינו רק ע"ג נייר הקינוח הוי כנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה".
 (י) **חק זמן** (פרק ב' סעי' י"ט).

(יא) עי' **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' רי"ג) – "שע"י סברא זה לחוד לא היה לנו להחמיר, שכלל הוא שהכל הולך אחר שעת מציאה. [ואם מצאה באויר, חשבינן כאילו מצאה על מקום האחרון שהיה. ולפיכך במקרה שנפלה מגופה, חשבינן כאילו מצאה על גופה, ושייך לכל דיני כתמים. כן שמעתי מרי"ב של'. ועוד שמעתי שאפילו אם כוונה לקנח עצמה כדי לראות אם יש שם דם, הולך אחר שעת מציאה (ע"ל סוף הערה 33)].".

3. **דעת האג"מ**.

(א) **אג"מ** (חק זמן פרק ב' הע' מ"ד ד"ה ועי') – "ועי' באגרו"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ד) שכ' דנייר קנוח אינו מק"ט ולא כ' דהיינו דוקא אם לא קנחה בו, ובפרט לפי מה שהוסיף (שם אות ט"ו) דבקנחה בו עדיין מקרי דבר שאינו מק"ט אף דמונח ע"ג ידה המק"ט, והול"ל דמ"מ אינו נוגע למעשה דא"א להקל משום אינו מק"ט כיון דקנחה מעל בשרה, אלא ודאי דס"ל להקל בכך, *וכן שמעתי מתלמידו הגאון הרב אלימלך בלוט שליט"א (תלמיד מובהק להגר"מ פ"פ זצ"ל, אב"ד ועד הרבנים דפלעטבוש)* שהקיל הגאון זצ"ל בנ"ד מחמת צבוע ואינו מק"ט, ורק החמיר הגאון דהא דטיפין טיפין מצטרפין בכתם על בשרה, גם בקנוח מעל בשרה הן מצטרפין".

(ב) **אג"מ** (מסורת משה ח"א יו"ד אות קכ"ב) – "לדינא נראה לרבינו שמאחר שלקינוח יש דין של כתם שע"ג גופה, אז לא שייך להגיד שיש דין כללי שבבגד צבוע לא גזרו כתמים דהלא זה הכתם מקודם היה על גופה, ושם לא שייך המושג של צבוע, וע"י מה ששמו ע"ג בגד, לא שייך להגיד שמשום זה, נאמר שלא גזרו חז"ל על כתם זה, וממילא זה לא טוב [היינו שטמאה]".

4. מראי מקומות – **בדה"ש** (סי' ק"צ סעי' ל"ג ב' ד"ה אפילו עמ' קפ"ט, עי' ס"ק שכ"ו, "וצ"ע בזה"), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק ט' הע' מ"ח אות ד').

(א) **ויען יוסף** (יו"ד סוף סי' ק"ל) – "לענ"ד להסתפק, דאף אי ננקוט כלישנא דאותו מקום דחוק הוא דסמוך לשם שכיח מאכולת, מ"מ אם קינחה עצמה בעד הבדוק ואין לתלות שבא הדם ממקום אחר אלא מבשרה אפשר דדינו ככתם שבבשרה דלדעת הרמב"ם דהוא דעת היש אומרים שבסימן ק"צ סעיף ו' טמאה בכל שהוא ולא תלינן במאכולת, דאף דהיא מצאה הכתם על הבגד, מ"מ הלא ברור דרק מבשרה בא על הבגד כיון שהיה עד הבדוק, ואולי י"ל דדינו כנמצא על בשרה ועל בגדה, וצ"ע בזה האיך לדונו".

(ב) **עמק התשובה** (ח"ו סי' תי"ז, קובץ בית תלמוד להוראה ח"א עמ' קס"ג סי' רנ"ב) – "אשה שהרגישה איזה לחות על בשרה ולא בדקה אותו לראות איזה מין מראה היא ואח"כ מצאתה על בגדה שהי' צבוע מראה אודם. אם דיינין כה"ג כראתה על בשרה הואיל והיתה מרגשת בבשרה איזה לחות או דיינין כדן כתם הנמצא על בגדי צבעונין. תשו', הדבר תלוי אם הי' איזה חיוב בדיקה על הלחות שהרגישה על בשרה אם הי' חיוב בדיקה ומצאתה על בגדה דיינין אותו הכתם כאלו הי' על בשרה מכיון שמאז

ה' חל עלי' חובה לבדוק אותו הליחה, ואם ה' לחות שעל בשרה בזמן שאין כו משום חיוב בדיקה דיינין לי' כמו שנמצא עתה על בגדה ואין צריכין להתחשב עם מה שהרגישה על בשרה שעל אותו הזמן לא ה' חיוב בדיקה כלל".

ז. שאלה ו': האם קיי"ל כשיטת הסד"ט, דדבר שאמק"ט ע"ג דבר המק"ט טמא.

1. גדרו כמו מקבל טומאה – חוט שני (סי' ק"צ ס"ק י"ב אות ה', שעה"צ ס"ק קע"ה, סי' קצ"א ס"ק ב' סוף אות ד', ומה"ט אם האשה מחזקת בידיה דברים שאינם מקבלים טומאה, כגון צמר גפן, נייר, נייר טואלט וכדו', ומצאה כתם כשיעור כגריס, הרי היא טמאה").
2. גדרו כמו שאינו מקבל טומאה – כמה פוסקים (עי' סי' ק"צ סעי' י', לשיטות ומראי מקומות).
3. מראי מקומות – בדה"ש (סי' ק"צ סעי' י' ב' ד"ה דבר עמ' קס"ג, סעי' ל"ג ד"ה אפילו עמ' קפ"ט, וצ"ע בזה"), פתחי הלכה (ארטסקורול, פרק ט' הע' מ"ח אות ג').
4. עי' סי' ק"צ סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ח. שאלה ז': האם ניר טואלט נחשב דבר מקבל טומאה.

1. מחמיר, כדבר שמקבל טומאה.
 - א) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' קל"ד, משנת השלחן תשובה קט"ז) – "נייר טואלט שמתחילתו נעשה לשם כך להשתמש לקינוח - מן הדין מקבל טומאה, אף שאינו ראוי לתשמיש אלא פעם אחת".
 - הגריש"א זצ"ל (הגר"מ אייזנשטיין שליט"א בהסכמה לס' קניני טהרה) – "לגבי נייר, שכמדומה ההוראה המקובלת בא"י (וכפי שהיה דעתו של מרן זצ"ל, עי' קוב"ת ג, קלד) שיש להחמיר בכל טישו וכדומה (ולא רק בפד) שנחשב לדבר המקבל טומאה ויש בו טומאת כתמים. ובקינוח יש עוד טעם להחמיר מצד שדנים אותו כמי שנמצא על גופה (עי' חכמ"א מהדו"ב קיג, ה ובשו"ע הרב סי' קפג ובמהדו"ב שם), וכ"ז מלבד מה שדן הסד"ט (קצ, צג) גם מצד טומאת משא".
 2. מיקל, כדבר שאינו אינו מקבל טומאה.
 - א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ג) – "והנכון כהנו"ב דמק"ט כדלעיל במאי דפליגי, אבל בנייר שלנו שהוא דק ולא שייך לכבסן שיהיה ראוי להשתמש בהו וכמו שהוא מלוכלך בהכתמים ודאי אינו ראוי נבטל זה הנייר והוא כקרוע ומושחת משום תשמיש לגמרי שודאי אינו שוב מק"ט והוי כהסד"ט ולא מטעמיה, ואף הם לא דנו אלא בנייר קשה שלא נשחת בזה וראוי למלאכה עדיין, אבל לא רוב נייר שלנו וכ"ש לא הנייר שנעשו לקינוח בבה"כ וכדומה".
 - אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ד, הגר"ש איידר זצ"ל סוף הס' תשובה אות י"ד) – "בניירות דקות מאד שנעשו במדינותינו לקינוח בבה"כ, ואף הנייר שקורין 'טישוס' יש להקל, גם להורות למעשה, שאין ע"ז דין כתמים. דהא לענין כתמים אף בחת"ס ח"ו סימן פ"א מפורש שהנייר, אף שנעשו מצמר ופשתים, לא מקבלי דין כתמים והובא בפ"ת סימן ק"צ ס"ק י"ח. אבל מש"כ שלענין בדיקת עד שאינו בדוק אינו רוצה להקל, נראה שהוא דווקא בנייר עב שלא נבטל מכל תשמיש, ולא בניירות דקות בדמקומנו שנבטל מכל תשמיש, וגם לא נעשו מצמר ופשתים, שבהם יש להקל אף בזה בפשיטות. ואף החכ"א לגירסא שלנו (דלא כדכתב החת"ס שלדברי החכ"א נייר אינו מקבל טומאה) שנייר הוא דבר המקבל טומאה, מסתבר שיודה בנייר דק שלנו שאינו מקבל טומאה. לא רק אלו שנעשים מעץ ועשבים וכדומה, אלא אף אם נעשה מצמר ופשתים נמי אין זה דבר המקבל טומאה, שהרי לא נעשה לתשמיש המתקיים, וגם לא ראוי לדבר מתקיים, ולכן ודאי שלכו"ע לא מקבלי דין כתמים".
 - ב) הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' ר"י אות ט') – "דם שנמצא על נייר קינוח של בה"כ, מותר כיון שאינו מקבל טומאה".
 - ג) חזקת טהרה (תוספת טהרה אות קמ"ד ס"ק ג', עמק התשובה ח"ו סי' תי"ח, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ב סי' ק"מ) – "אכן לפי"מ שמבואר שם שיעור סמוך בפוסקים האחרונים הה"נ כאן לענין הרגשת מ"ר משערינן בשיעור סמוך דתמן, אולם היות דמצוי דבקינוח שאחר הטלת מ"ר נמצא דם, וכמעט ברור שהוא רק מהצדדין לפי מה שנוכחתי לדעת מהנסיון ברבות הימים, אלא שאין לטהר דעכ"פ הוי רק כמכה שא"א אם מו"ד או אפשר אפילו פחות מזה אכן בקינוח שהיה אחר שנחה כבר אפילו מהרגשת מ"ר אחר שיעור וסת שהוא לא יותר מחצי מינוט וכמו שביארנו ברס"י קפ"ז וכמו שהוא ברוב רובן פעמים בודאי יש להקל בדברים שמקילין בראיה שלא בהרגשה כגון בגד צבוע ובגד שאמק"ט כגון נייר שרוב הקינוחין הן בנייר בודאי יש לדונו רק כדין ראיה שלא בהרגשה ויש להקל בו".
 - ד) חוט שני (סי' קפ"ט ס"ק י"ב אות ה') – "דברים שאינם מקבלים טומאה, כגון צמר גפן, נייר, נייר טואלט וכדו'".
 - ה) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סוף סי' רכ"ה אות ב', עמ' תר"ה).
 - ו) לבושי עז (סי' קפ"ג תמצית אות ל"ג) – "מצאה על נייר שמקנחין בו, הסכמת הפוסקים כהחת"ס דהוי דבר שאינו מקבל טומאה, ודלא כהנו"ב".
 - ז) מראה כהן (עמ' ר"ג הע' א') – "נראה דאין הנייר העומד לקינוח מקבל טומאה כלל ואף שהאריכו האחרונים אם נייר מקבל טומאה או לא מ"מ נייר זה ששמושו חד פעמי בודאי אינו מקבל טומאה, עי' רמב"ם הלכות כלים פ"ב ה"א, פ"ה ה"ז".
 - ח) עולת יצחק (ח"א סוף סי' ק"א) – "הרי נייר אינו מקבל טומאת כתמים".
 - ט) ארחות טהרה (פרק א' סעי' י"ד).
 3. לחלק בין אר"י והו"ל.
 - א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: What does Rebbe hold regarding kesomim on tissues? Does he consider them mekabeil tumah and is it preferable to use colored tissues?

R' Y. Berkovits wrote: There is a מחלוקת regarding this issue. In ארץ ישראל the פוסקים are machmir, this is for a combination of reasons. The אגר"מ was מקיל.

for people that live in ישראל, they should follow the minhag to be machmir. For people that live in לארץ, they can be lenient, however it is preferable to avoid the machlokes and use colored.

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: With regard to the advice in using colored toilet paper to avoid kesamim issues: Many colored ones are really **two easily separable plys, one white and the other color**. Would the fact that they can't be easily separated after being wet consider it as one piece (colored) and thus not be a problem?

R' Y. Berkovits wrote: If when the kesem is found, the two-ply can't be separated easily because it's wet, then you would treat it as one piece, and go with the overall color. [Regardless, in chutz laaretz we are noheg to be maikel even with white tissues.]

4. מראי מקומות – ארחות רבנו (ח"ד עמ' פ"ג ד"ה אמנם), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ג' סעי' א', רוחב השולחן ס"ק א', פרק ד' סעי' ג', רוחב השולחן ס"ק ג').

ט. הלכה.

1. מחמיר, בכל הציוורים.

(א) **חשב האפוד** (ח"ב סי' ע"ה, פותח שער מילואים סי' ג' אות י') – "דפשוט יותר מביעתא בכותחא שדם הנמצא בקינוח דינו כדם הנמצא בבדיקה בעומק, ואעפ"י שדם הנמצא ... בקינוח אין האשה טמאה אלא מדרבנו, מ"מ לא מקילין בדם הנמצא בקינוח הני קולות דמקילין בכתם הנמצא, והאשה טמאה אפילו אם העד הוא דבר שאינו מקבל טומאה או בגדי צבעונין. והאריך בדבר זה וכ"כ בשם זקני הוראה שבירושלים וקבע בה מסמרות להלכה ולמעשה".

(ב) **קנה בשם** (ח"א סי' ע"ו, סי' ע"ז, סי' ע"ח, סי' ק"צ בירורי השיטות סי' ב' אות ב' [עמ' צ"ב]), אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קל"ג) – "קינוח לא הוי כתם".

(ג) **הגר"א זימערמאן** (ריח הבשם פרק ב' הע' ז') – "דיש להחמיר תמיד אפילו אם מצאה פחות משיעור גריס מחמת החשש דשמה הכניסה הנייר לפני קצת ואז יהיה לזה דין מראה כמו כל מראה שבא מחמת בדיקה לפני".

(ד) **בדה"ש** (סי' ק"צ סעי' ל"ג ב' ד"ה אפילו, עמ' קפ"ט) – "אפילו ברי לה שלא הכניסה הנייר בעומק אותו מקום אלא קינחה מבחוץ שאין לחוש אז שטעתה בהרגשת הכנסת הנייר מכ"מ נראה שיש להחמיר לטמאותה".

(ה) **פותח שער** (סי' ז' סעי' ו', סי' ח' סעי' ד', מילואים סי' ג' אות י') – "שדם הנמצא על ידי קינוח דינו כדם הנמצא על ידי בדיקה, ואין לו שום קולות של כתמים, אף על פי שלא הרגישה ביציאת הדם ממקורה, ולא שייך לומר ארגשה וטעתה וסברה הרגשת עד היה, כיון שלא הכניסה העד בפנים, ואינו טמא אלא מדרבנו, מכל מקום אין עליו תורת כתם אלא תורת דם הנמצא בבדיקה מדרבנו, והאשה טמאה בין אם הדם פחות מכגריס, בין אם העד הוא בגד צבוע או דבר שאינו מקבל טומאה".

2. מיקל, בכל הציוורים.

(א) **הגר"י גוסטמאן זצ"ל** (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' ר"י אות ח') - לשונו מובא לעיל.

(ב) **שפע טהרה** (סי' ק"צ ס"ק ל"ז) – "קנוח דינו ככתם ולא כבדיקה, ובקנחה בנייר טהורה, אפי' מצאה עליה יותר מגריס ועוד".

(ג) **יביע אומר** (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ע"ח) – "שאלה: אשה אחר שהתפנתה קינחה בנייר וראתה עליו מראה אדום, האם צריכה לחוש שמא נטמאה נידה. תשובה: אין לחוש".

(ד) **מנחת חן** (ח"ב יו"ד סי' מ"ט) – "כנראה שכן נהגו בעלי הוראה".

3. מראי מקומות – **חשב האפוד** (הליכות חנוך פרק ב' אות קנ"ו, אות קנ"ז).

(א) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' רי"ג) – "יש ג' טעמים להחמיר ע"י קינוח (אף אם הטישיו אינו מקבל טומאה). א. סברת הסד"ט, שאף שהטישיו אינו מקבל טומאה, מ"מ יותר גרוע במה שנמצא כשהוא ביד אשה, שהאשה כן מקבלת טומאה. ב. קינוח לאחר הטלת מי רגלים יש חשש הרגשה. ג. קינוח רק מגלה לנו מה שהיה על בשרה, ודינו ככתם הנמצא על בשרה שכן מטמאה (בכגריס ועוד) ... שיש לדון להחמיר בצירוף כל הני טעמים. ולמעשה לענין קינוח בטישיו מקובל בחו"ל להקל (כמו האגר"מ), ומקובל בא"י להחמיר בכגריס ועוד מאיזה טעם שיהיה כדנ"ל. ולמעשה שמעתי מרי"ב של' שבחו"ל בוודאי צריך לפסוק להקל. אבל בא"י אין למורי הוראה לפסוק כנגד כל הפוסקים כאן. וכן נכון גם לבן חו"ל הבא ללמוד ולגור בא"י לאיזה זמן, להיות מחמיר בזה. אבל תייר אמריקאי בוודאי יש להקל כהפוסקים שלו בחו"ל. [ואין זה תלוי אם הוא נחשב כבן א"י או כבן חו"ל לענין יו"ט שני, והבן.] והא שהחמירו בא"י הוא בצירוף כל הני טעמים".

י. ניר טואלט צבעוני.

1. מיקל.

(א) **דברי יציב** (יו"ד סי' פ"ט) – "שהיה רק קינוח, ולהנ"ל דאין בזה אלא דין כתם א"כ יש לטהר בדבר שאינו מקבל טומאה ... וגם שהנייר צבוע ובבגדי צבעונין לא גזרו משום כתמים וכמו שפסק בשו"ע בסי' ק"צ ס"י ... ויעויין בשו"ת ... שהקילו בצבעונין גם בבגד הסמוך לבשרה, והגם שבשו"ת חתם סופר יו"ד סי' קס"א החמיר בזה וכן החזיק אחריו בשו"ת קול אריה סי' ס' ובערוגת הבשם ח"ב סי' קס"ו עיין שם, מ"מ **בנ"ד** בנייר קיל טפי, ועיין בשבילי דוד סי' ק"צ סק"ד ודו"ק".

(1) להיפך המנחת יצחק, לקמן.

(ב) **שבה"ל** (ח"ד סי' ק"ז סי' קצ"ו סעי' ט', ששבה"ל סי' קצ"ו סעי' ט' ס"ק ב') – "נייר שקנחה עצמה אחר הטלת מי רגלים ... הלא זה קנוח מבחוץ שאין לו לכל היותר רק דין כתם שעל הגוף ושיעורו תלוי בהמבואר סי' ק"צ ס"ו אבל לענין אין מקבל טומאה ובגד צבוע יש לו דין כתם".

- ג) חזקת טהרה (תוספת טהרה אות קמ"ד ס"ק ג', עמק התשובה ח"ו סי' תי"ח, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ב סי' ק"מ) - לשונו מובא לעיל.
- ד) חוט שני (ס"ק ב' אות ד' ד"ה ודע) - "ומצאה דם ב"בגדי צבעונים' כגון בנייר טואלט צבעוני וכדו', הרי היא טהורה. ודוקא כגון שקינחה עצמה גם סביבות או"מ, וכן אם הכתם היה על 'בגדי צבעונים' הרי היא טהורה, ואפי' אם הכתם יותר מכגריס. אבל אם קינחה עצמה בין השפתיים של או"מ..."
- ה) פרי טהרה (סעי' א') - "וכן ראוי שתקנה את עצמה בנייר שהוא צבוע, כיון שכתם על בגד צבוע אינו מטמא".
- ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רט"ו) - "שיש להקל. ולכן כמו שמיעצים לנשים ללבוש בגדי צבעונים, ה"ה שיש לייעץ להשתמש בטישיו צבעוני. [אגב, מצוי שהנייר טואלט אף שנראה צבוע, מ"מ באמת עשוי משני ניירות שאחד מהם לבן גמור ורק השני צבוע. וכיון שיכול להפרידם בקל, הוי כשני חלקים נפרדים, ויש להחמיר בזה (ע' הערה שלאח"ז). אבל שמעתי מרי"ב של' שאם נמצא הכתם עליו כשהוא לח, עכשיו בשעת מציאת הכתם א"א להפרידם (בדרך כלל א"א להפריד טישיו לח בלי לקרוע אותה מחמת שהטישיו דק מאוד). ולכן דינו כחלק אחד. ואם נראה כצבוע, דינו כצבוע ולהקל.]"
- ז) ארחות טהרה (פרק א' סעי' י"ז).

2. מחמיר.

- א) חשב האפוד (ח"ב סי' ע"ה, פותח שער מילואים סי' ג' אות י') - לשונו מובא לעיל.
- ב) מנחת יצחק (ח"ה סוף סי' קי"א) - "בקינחה על נייר צבוע, אם צריכים לומר לה, לראות ע"י קינחה אם רואות ... כיון שראתה על ידי קינחה, דצריך בזה להקל עוד איזה קולות, א' דלא כהחת"ס (סי' ק"ס), דל"מ בגדי צבעונים בכתונת הסמוך לבשרה, וא"כ כ"ש ע"י קינחה דל"מ, ב' דפליגי הפוסקים אם קינחה אין דינו כבדיקה, ג' אחרי הטלת מי רגלים, די"ל דהוי כמו הרגשה, ע"כ לענ"ד קשה להעלים עין בזה".
- ג) קנה בשם (ח"א סי' ע"ז, סי' ק"צ בירורי השיטות סי' ב' אות ג' [עמ' צ"ב]).
- ד) עמק התשובה (ח"א סי' קל"ז) - לשונו מובא לעיל.
- ה) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות י"א) - "קינחה באותו מקום ואין במה לתלות ובודאי בא מגופה, מנהגינו לאסור לדינו כבדיקה וטמאה במשהו ואפילו בבגד צבוע, ולא מיקילין בזה ככתם כיון שמצאה הדם באותו מקום, וגם שאין מאכולת מצוי שמה".
- ו) פוח שער (סי' ז' סעי' ו', סי' ח' סעי' ד', מילואים סי' ג' אות י') - לשונו מובא לעיל.
- ז) פתחי דעת (פרק א' סעי' י"ג סוף אות א').
3. מראי מקומות - אג"מ (חק וזמן פרק ב' הע' מ"ד ד"ה ועי', מסורת משה ח"א יו"ד אות קכ"ב, לשונם לעיל).
- א) דרכי טהרה (עמ' כ"ב אות ג') - "רצוי לאשה להמנע משימוש בנייר טואלט אדום, ובמיוחד בז' נקיים, כדי שלא תמצא אח"כ בבדיקותיה מראות אדומים מהנייר".
- ב) בדה"ש (סי' ק"צ סעי' ל"ג ב' ד"ה אפילו, עמ' קפ"ט) - "שהנייר צבוע יש ג"כ לעיין בו מטעם הנ"ל דשמה נידון ככתם שעל גופה ולא ככתם שעל הנייר והיא טמאה".

יא. קינחה בבית הרעי.

1. מיקל.

- א) באר משה (נטעי גבריאל נדה ח"ב פרק ע"ז סעי' ט', סוף הע' ט"ז) - "[אם הי' הטלת מי רגלים עם עשיית צרכיה, יש להקל בדם שנמצא בקינחה] שאז הטבע שלא לקנח תיכף, ועוד דיש מקום לומר שמא דם ממקום אחר".
- ב) ע'י חשב האפוד (ח"ב סי' קכ"ה) - "שהיא קינחה בבית הרעי ומחמת שמצאה דם היא חוששת שמא נגעה באותו מקום ומשם בא הדם, או ודאי נגעה באותו מקום מחמת קירוב המקומות וחוששת שמשם בא הדם. הנה הדם הזה יתכן שאין עליו אפי' תורת כתם, כי רגילי אינשי לפעמים לראות דם מבית הרעי ואפי' מי שאין לו שום מיחוש וחולי בזה. ואם נרצה להחמיר בזה אפשר ליתן לדם הזה לכל היותר דין כתם, ובכתם הרי תולין אפי' במכה שחיתה אם רק אפשר להתגלע ולהוציא דם. ואם כן כיון שאשה זו כבר אירע לה שהוציאה דם מבית הרעי ואפי' בזמן מופלג, אין לה לחוש כלל לדם הזה וטהורה, ובפרט אחרי שבדקה תכף ומצאה טהורה. שוב הראו לי שנשאל בדומה לזה בשו"ת תשורת שי, והורה להקל גם מבלי שהאשה ראתה כבר פעם דם מבית הרעי".
- ג) נטעי גבריאל (נדה ח"ב פרק ע"ז סעי' ט') - "אם הי' הטלת מי רגלים עם עשיית צרכיה, יש להקל בדם שנמצא בקינחה".
- ד) פוח שער (סי' ט' סעי' י"ג).
2. יותר מכגריס טמא.
- א) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות י', כל לשונו מובא לעיל) - "קינחה בבית הרעי בנייר בימי טהרה, ומצאה דם כגריס טמא ובפחות טהורה, ובימי ספירה אם בוודאי קינחה סמוך ממש להטלת מי רגליה ...".
3. מראי מקומות.
- א) באר משה (חק וזמן פרק ב' סוף הע' מ"ג), הגרש"ז אולמאן (חק וזמן פרק ב' סוף הע' מ"ג), חק וזמן (פרק ב' סוף סעי' י"ח) - "וכל החומרא היא דוקא בקנחה אחר מ"ר לבד, ולא בקנחה אחר מ"ר וגדולים".
- ב) בימי וסת - נטעי גבריאל (נדה ח"ב פרק ע"ז סעי' י').

ז) אשה שרגילה לראות דם במי רגלים: הארי"ן וינ"ד.

א. הארי"ן וינ"ד.

1. חולי שתמיד צריכה להטלת מי רגלים מעט מעט ואין מי רגלים שלהן כלין בבת אחת – סד"ט (ס"ק ה'), חכ"א (כלל קי"ד סעי' ה'), בדה"ש (ס"ק כ"ד), לבושי עז (ס"ק ח').

ב. ראשונים.

1. מיקל.

(א) הר"ר אליעזר (שו"ת מהרי"ל סי' קע"ג) – "יש לי תשובה בשם (ה"ר) [מה"ר] אליעזר וז"ל אשה שיש לה חולי שקורין האר"ן ווינד"א וראתה דם תוך צרכיה, וקודם לכן ולאחר כן לא ראתה, שאלתי אותו אם היא טמאה או טהורה, והשיב לי שהיא טהורה כי אותו דם לא בא לה מן המקור רק מחמת הכאב שיש לה וטהורה לבעלה, כל זה העתקתי".

(ב) הר"ר זלמן (שו"ת מהרי"ל סי' קע"ג) – "גם שמעתי שמהר"ר רונקי"ל ז"ל היה מתיר אותן שרואות האר"ן ווינד"א".
(ג) הר"ר שלום (ספר האגור סי' אלף שס"ח) – "אבל מהר"ר שלום ז"ל כתב שאם היא רואה תמיד ע"י כאב אז תלינן שבא מחמת מכה וטהורה. אבל אם רואה לפעמים בלתי כאב טמאה. ועוד בכאן יש סמך לומר שלא בא מן המקור הואיל ואינו דומה למראה דם אלא למוגלא. ואף ע"פ שאין אנו בקיאים במראה דם לענין כזה מקילין".

2. מחמיר, אא"כ באשה שיש לה וסת ע"י בדיקה.

(א) מהרי"ל (סי' קע"ג) – "אכן לפי מה שכתב מה"ר שמרי' לעיל שצריך לשאל אם אינה רואה בשעת השתנה אלא ממקום מי רגליה ולא מאותו מקום, אני רגיל לומר לנשים כהאי גוונא לבדוק דבר זה כמו שהעתיק' בשם גדול וז"ל האשה שמצאה דם ואומרת שבא מנקב של מי רגלים [צרכיה] להכניס מוך על מקום המקור ותשתין, אם המוך נקי הוכחה דאינו מן המקור, עכ"ל. וכן בדקו מקצת נשים על פיו (ומצאו) [ומצאוהו] נקי. והזהרתי אתהן קודם שיכניסו המוך שיבדקו יפה [יפה] בחורין ובסדקין ובעומק ככל דין בדיקה, ואחר כך יכניסו מוך הרבה בעומק ככל מה שתוכל, ואחר כך תשתין, ואחר ההשתנה תקנה יפה [יפה]. ואם צריך לה תרחוץ באותו מקום שמקנחת, דהיינו מקום הכתלים או בית החיצון, כי הנשים יודעות באיזה מקום מגיעות מי רגלים לרחם, ואות' מקום תקנה כדלעיל מחמת שנתלכלך במי רגלים ודם, ואח"כ תנגב יפה [יפה], ואח"כ תוציא המוך, ואם הוא נקי הרי הוכחה ברורה שלא מן המקור בא. וכל זה (היו) לנשים שהיה להם וסתות ושלא בשעת וסת', אבל זו שכתבת עליה שאין לה וסת, אם כן יש להחמיר, דאם לא כן וכי לעולם לא תהא טמאה כמו שכתבו רבותינו ז"ל. אכן אם יש לה עונה כדרך נשים אפילו אין וסת' קבוע כגון שפיחתה או הותירה ג' ימים או ד' או שבוע או פחות או יותר, רק שיהא לה עונה קבוע' (על) שרגילה להמתין לכל הפחות מסוף ראייה עד תחלת ראייה כך וכך ימים נראה לענ"ד לסמוך על תקנתא דלעיל ועל דברי רבותינו הנ"ל להתיר באותן הימים שאינן בימי העונה. אף כי היה ראוי אפילו בימי העונה להתיר ע"י תקנת' דלעיל הואיל ושכתבת ברואה דם מחמת מכה אי וסתות השיב מהר"ם להרא"ש דאפילו בשעת וסתה טהורין ברואה דם מחמת מכה אי וסתות דרבנן, וז"ל הני מילי כשמרגשת שבא מן המכה שיש לה צער וכאב ומהרגשת דהמכה מוציא' דם ולא חיישינן דגם מן המקור יצא כיון דוסתות דרבנן, עכ"ל, ועוד האריך, ואין צריך להעתיק לך כי הכל מן התוס' פרק כל היד מ"מ לא מלאני לבי להקיל כיון דאיכא מרבנותא דפסקי וסתות דאורייתא וגם כל אותה תשובה [היא] על אשה שהיתה לה שומא בפרוזדור שהיתה מוציא' דם, אבל בנדון זה אין לה מכה מבוררת ומ"מ בין עונה לעונה נראה לסמוך על התירה דלעיל, דבאותה תשובה הקיל שלא בשעת וסתה אפילו אינה מרגשת דמחמת מכה קאתי תלינן בדם מכה למאן דאמר וסתות דרבנן. גם יש קצת ראייה דלאו מן המקור בא הואיל ואינו דומה למראית דם אלא מוגלא כמו שכתבת. אף כי אין אנו בקיאים במראות דמים אפילו כשהדמי' מוקפין לדברי רמב"ן מ"מ שינוי גדול כזה הואיל ואיכא למיתלי (ידיים) [וידיים] מוכיחות דמקום מי רגלים אתו, מסתברא דלא פליג רמב"ן בהא אהרא"ש דאית ליה בקיאיין שפיר להבחין בין דם לדם אם מראותיהן שוין או לאו".

ג. פוסקים: מרגשת כאב בשעה שמטלת מים.

1. מחמיר, אא"כ באשה שיש לה וסת ע"י בדיקה מהרי"ל – רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק ג'), "נראה דיש להתיר בכל ענין ... אך יש מחמירין שלא להתיר רק באשה שיש לה וסת להצריכה בדיקה ... והכי נהוג", לבוש (סעי' א', "והכי נהוג"), חכ"א (כלל קי"ד סעי' ה' - סעי' ח').

ד. אשה שיש לה וסת: הגדר.

1. פי' אורח כנשים: שרואה דם גם שלא בשעת השתנה, אף שרואה בימים שאינם שוים.

(א) ש"ך (ס"ק ז') – "ונראה דמירי שאינה רואה בשום פעם דם כי אם בשעת צרכיה וכן משמע בלשון השאלה שם סימן ר"ג ובאגור שהביא הבי"י שכתב שלא היה לה וסת קבוע אף בכל פעם שראתה ראתה בסמינים כגון מעטשת וחוששת בפי כריסה כו' ועתה נתקלקלה אותה אשה שבשעה שישבה על הספל כו' משמע דר"ל דנתקלקלה שאינה רואה בשום פעם כ"א כשיושבת על הספל לעשות צרכיה כו' ועפ"ז מפרש מ"ש הרב שלא להתיר רק באשה שיש לה וסת ר"ל שרואה אפ"ל בשעה שאינה עושה צרכיה אפילו אין לה וסת קבוע מ"מ היא רואה לפעמים שלא בשעת צרכיה ולכך בין עונה לעונה טהורה וכדכתב מהרי"ל".

(ב) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ו ד"ה ומעתה נבאר, עי' סוף סי' נ"ט) – "וגם דברי הש"ך בסי' קצ"א ס"ק ז' ג"כ נכונים שטיהר אף באין לה וסת קבוע רק שרואה לפעמים שלא בשעת צרכיה".

(ג) הפלא"ה (על רמ"א).

(ד) חכ"א (כלל קי"ד סעי' ח') – "ואפילו באין לה וסת קבוע כגון שפחתה או הותירה שלושה או ארבעה ימים נמי מותרת על ידי בדיקה זו רק שיהיה לה על כל פנים אורח כנשים שתראה גם כן לפרקים שלא על ידי הטלת מי רגלים (ומה שכתב רמ"א אשה שיש לה וסת רצה לומר אורח כנשים) (ולכל הפחות מסוף ראייה היה כך וכך ימים) ולכך טהורה בין עונה לעונה או משלושים יום לשלושים יום אבל אם אין לה אורח נשים כלל ואינה רואה תמיד רק בהטלת מי רגלים ואם כן אם נטהר אותה אם כן לא תהיה טמאה לעולם וזה אי אפשר (ש"ך ס"ק ז')".

- ה) מלבושי טהרה (סעי' ט', ס"ק י"ד).
 ו) טהרת ישראל (סעי' ח').
 2. דוקא ביש לה וסת קבוע טהורה.
 א) תפארת למשה (סוף הסי').
 ב) תפארת ישראל (ס"ק ד') – "עיינ ש"ך שהאריך בסק"ז ... אבל לבכי לא כן ידמה, דא"כ ...".
 ג) סד"ט (ס"ק ה') – "כתב בש"ך ... דברים אלו לא נתנו לאומרן ...".
 ד) גר"ז (ס"ק ה').
 ה) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ז').
 ו) בדה"ש (ס"ק ל"ב, שעה"צ ס"ק נ').
 3. מראי מקומות – חו"ד (בי' ס"ק ח'), פרדס שמחה (ס"ק ח'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ה).

ה. גדר של וסת.

1. אפילו וסת של התרה"ד – לחו"ש (לחם ס"ק י"א), בדה"ש (ס"ק ל"ב), לבושי עז (תמצית ס"ק כ"ג).
2. מסולקת דמים – לחו"ש (לחם ס"ק י"א, "פשוט"), דרכ"ת (ס"ק ל"ב), בדה"ש (ס"ק ל"ג), ששבה"ל (ס"ק י"ד), פרדס שמחה (ס"ק ח' אות ב').

ו. מה החילוק בין סי' קפ"ז סעי' ה' לכאן.

1. הצד שיש להקל כאן [אפי' שאין וסת קבוע ואינו ידוע שמוציאה דם, יש להקל].
 א) דכאב זהכא עדיף ממכה דהתם – ש"ך (נקה"כ סי' קפ"ז על הט"ז ס"ק י'), חכ"א (כלל קי"ד סעי' ה'), "דמאחר דמרגשת כאב ולא מצאה דם רק אחר הטלת מי רגלים ודאי דם מכה הוא", בדה"ש (ס"ק כ"ו).
 2. הצד שיש להחמיר כאן.
 א) שכאן אין לה מכה מבוררת – ש"ך (נקה"כ סי' קפ"ז על הט"ז ס"ק י'), סד"ט (ס"ק ה'), בדה"ש (ס"ק ל"א).
 ב) שכאן אפשר למיקם עלה דמילתא ע"י בדיקה – ש"ך (נקה"כ סי' קפ"ז על הט"ז ס"ק י'), בדה"ש (ציונים ס"ק מ"ח).
 ג) ע"פ הש"ך (קצ"א ס"ק ז') – ש"ך (נקה"כ סי' קפ"ז על הט"ז ס"ק י').
 1) הציוור כאן הוא באשה שאין לה וסת קבוע, ורק שרואה לפעמים שלא בשעת צרכיה. ובסי' קפ"ז, בשאין לה וסת קבוע, מיקל רק לענין רמ"ת ולא לענין ז' נקיים. ממילא היא צריכה בדיקת המהרי"ו.
 ד) מראי מקומות – אבני מילואים (שו"ת סי' כ"ג ד"ה אמנם לענין), בדה"ש (בי' ד"ה אך, עמ' רכ"ו).

ז. בדיקת מהרי"ל: האם אנו בקיאים.

1. אין אנו בקיאים – שפע טהרה (ס"ק ד', "בזמה"ז אין אנו בקיאים האיך לעשות בדיקת מהרי"ו").
2. בקיאים – מקור חיים (ס"ק ט"ו, "ומצינו שגם האחרונים סמכו על בדיקה זו אעפ"י בעלמא בדוכתא טובא במידי דצריך בדיקה אמרינן דאין אנו בקיאים הכא שאני"), דרכ"ת (ס"ק ל"ד), ששבה"ל (ס"ק י"ח).
3. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' תקנ"ב) – "This can be done by inserting a tampon into the vagina".
4. מראי מקומות.

א) אבני מילואים (שו"ת סי' כ"ג) – "אמנם לאו כל הנשים בקיאות בזה עד היכן הוא בית הרחם למלאות אותו היטב במוך הנ"ל, לכן תעשה הבדיק' ההיא ע"י נשים בקיאות ויזהרו שתכניס המוך ותמלא מקורה יפה יפה ג"פ, וראוי להחמיר בבדיק' זו שיהי' ברור שיש לסמוך על אשה בקיא' וחרדה לדבר ה"ו".

ב) דברי חיים (יו"ד ח"ב סי' ס"ד ד"ה אך) – "אך זה ודאי דאין הבדיקה דבר ברור דהנה מבואר בריש נדה [דף ג' ע"א] דמוך מכוון כוויץ ורק במוך דחוק מודה רבא דלא כוויץ והנה מי שיודע דרך הש"ס והראשונים דאנן השתא לא בקיאים בבדיקה ... בנידון הבדיקה דמהרי"ל ז"ל דעם מוך דאם לא ידחוק המוך יוכל להתכווין כדסבירא ליה לרבא וצריך לדחוק ובזה בודאי לא בקיאים אנו בבדיקה ומשום הכי לא מהני בדיקה בלא כאב ולא בשום מקום לא כאשר פסק מרן בנוב"י ז"ל: אך בצירוף שניהם מכה ובדיקה מהני לא מטעם פשרה לומר דתרווייהו עדיף ורק מדינא סבירא ליה כן דהנה קיימא לן [סי' קפ"ז סעיף ה'] דמכה דמוציאה דם תולין במכה".

ח. בדיקת מהרי"ל: כמה פעמים.

1. סגי בפעם אחת [בזמן שמצאה דם].
 א) מהרי"ו ווייל (סי' כ"ה) – "ואינה צריכה לבדוק יותר רק פעם אחת".
 ב) נוב"ק (יו"ד סי' מ"ח, תנינא יו"ד סי' צ', דגול מרבבה על הרמ"א).
 ג) לחם ושמלה (לחם ס"ק י"ג) – "בנו"ב ... וכ"כ במהרי"ו סי' כ"ה להדיא".
 ד) פת"ת (ס"ק ה').
 2. צריכה בדיקה ג' פעמים.
 א) אבני מילואים (שו"ת סי' כ"ג ד"ה ובשו"ת) – "ובשו"ת נ"ב סימן מ"ח השיג בזה על פסק רמ"א במ"ש שתבדוק ג"פ דכיון דמוכה דמן הצדדים הוא לנו אם יש מכה בצדדין או לא, אטו המכה מטהר הדם היוצא מן המכ' הוא המטהר ומה לנו בדם אם יוצא מן המכ' או מן הבשר או מאיז' וריד שבצדדין כיון שנתברר שיש לאש' זו סבה הגורם להוציא דם מן הצדדין תולה בו שלא בשעת וסתה ע"ש, וכ"כ עוד בספרו דגול מרבבה סי' קצ"א ע"ש, אמנם לענ"ד נראין דברי רמ"א נכונים, והוא דודאי מ"ש

בש"ך דהך בדיק' לאו מעליותא וספוקי הוי מספקא לי' למוהרי"ל לסמוך עלי', שפיר קאמר הגאון בעל נו"ב דאין לך בדיק' יותר יפה מבדיקת המוך, איברא לא אתברר לן בבדיק' זו אלא דבפעם הזאת שאנו בודקין ומוצאין המוך נקי ע"כ הדם שבא עתה עם המ"ר מן הצדדין הוא בא, ובחזק' זו יש בידינו להתיר הדם הזה שדם הצדדין הוא בביורור, אך לענין להתירה אח"כ בלא בדיקה אין כאן ראי' במה שיצא עתה פעם אחת דם מן הצדדין, שהרי בכל הנשים נמצא דם בצדדי' ויוצא ג"כ לפעמים ואפ"ה כל הדמים הנמצאים בפרוזדור חזקתן מן המקור לפי שרוב דמים מן המקור וה"נ אין כאן ראי' על כל הדמים שיצאו ממנה אח"כ שהם מן הצדדים, אדרבה במה שנמצא אח"כ בלא בדיק' אמרי' חזקתן מן המקור לכך כתב שצריכ' בדיק' ג"פ וכיון שהחזק' ג"פ אמרי' ודאי דם מכה שבצדדין הוא ושוב א"צ בדיק' ועדיין צריכ' שתרגיש כאב דבזה כיון שהחזק' ג"פ מן הצדדים ולא מן המקור איגלאי מלתא דדם מכה הוא ולכך כל דם שרוא' אחר כך אפילו בלא בדיקה תולין במכתה")

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק מ"ב).

ת) בדיקה: אם מצאה דם תוך מי רגליה, וגם על העד שבדקה עצמה בו.

א. ראשונים.

1. מחמיר.

א) **מרדכי** (רמז תשל"א) – "[*דאע"ג] דקי"ל כרבי יוסי דאמר בין עומדת בין יושבת טהורה כדפסיק שמואל פרק האשה ה"מ כי נמצא דם בספל שאין דרך דם לבא עם מי רגלים אלא ודאי דם מכה הוא אבל אם בדקה אח"כ וראתה דם ההוא דם אין ודאי אלא מן המקור כיון דלא אתא ממש עם מימי רגלים דילה כדפרכינן גבי האשה יושבת ומזנקת אמאי טהורה דילמא בתר דתמו מיא אתא אלמא היכא דאיכא למתלי לחומרא תלינן ולא מטהרינן אלא היכא דודאי לא בא מן המקור דאע"ג דאיכא למימר ה"מ לר"מ דמחמיר אבל לרבי יוסי דמיקל לא מחמירנן בהא דבתר דתמו מיא נראה דאפילו לרבי יוסי טמאה דע"כ לא פליג רבי יוסי אלא בנמצא דם על המים בספל דודאי לא אתו דם מקור עם זינוק מי רגלים אבל בתר דתמו מיא מודה דטמאה ואפילו היכא דאתא עם מי רגלים ונמצא בספל דזימנין דמטמא ר' יוסי דביושבת ס"ל לרבי יוסי לגמרי כר"מ וליכא פלוגתייהו ביושבת וא"כ [כי היכי] [*במ"י כתוב כיון דלימא] דלר"מ לא מטהירנא ביושבת [*פי' ה"ה לר' יוסי נמי טמאה כמו לר"מ] אלא [*בכה"ג ה"נ לר' יוסי לפי שיטת ר"י שפי' דכולה מתניתין בין עומדת בין יושבת במזנקת וכן לפי ר"ח שפירש דאפילו כו' כן הוא בהג"ה מיימוני פ"ה] במזנקת (אבל) [*וא"כ] בתר דתמו מיא לגמרי ובדקה בעד ומצאה דם טמאה וכל שכן שיש לאוסרה לפי ר"ח שפי' דאפילו בנמצא דם על המים דטהורה דא"ר יוסי לאו טהורה לגמרי קאמר אלא טהורה משום גדה וטמאה משום כתם".

ב. פוסקים.

1. מיקל.

א) **ב"ב** (ס"ק א') – "והמרדכי ... ונראה דלהרא"ש דסבר דרבי יוסי מטהר ביושבת בכל גווי כמו שכתבתי לעיל בהא נמי מטהרין משום דאמרינן כיון דעם מי רגליה אתא ודאי לאו דם המקור הוא ודם הזה הנמצא אח"כ אינו אלא תמצית הדם ההוא שיצא עם מי רגלים וכן נראה מדברי הר"ן שאכתוב בסמוך וטעמא משום דכיון דחזינן דאתא עם מי רגלים אמרינן דהאי דם שנמצא אח"כ אינו אלא צחצוחי אותו דם".

2. מחמיר.

א) **רמ"א** (סעי' א') – "אבל אם מצאה דם תוך מי רגליה וגם על העד שבדקה עצמה בו, יש אומרים דהיא טמאה, דלא התירו רק דם שנמצא תוך מי רגליה, (מרדכי ה"נ). וי"א שהיא טהורה דדם שנמצא תולין שעדיין נשאר מתמצית מי רגליה, (ב"י ממשמעות הרא"ש והר"ן). ויש להחמיר, מיהו אינה צריכה לבדוק אחר זה".

ב) **ש"ך** (ס"ק ח') – "מ"ש הרב ויש להחמיר לפי מ"ש לעיל ס"ק ג' שפירש ר"ח הוא עיקר אין כאן חומרא אלא כך הוא שורש הדין".

1) אם הוא רק חומרא או מדינא - עי' לעיל.

ג. **ש"ך** (ס"ק ח') – "י"א שהיא טמאה דלא התירו וכו'. קשה לאיזה צורך כתב כלל האי דינא דהא כבר כתב לעיל דאין להתיר אלא ביושבת ומקלחת והב"י שכתבו היינו לר' יוסי דמטהר בעומדת וא"ל דה"נ ביושבת ומקלחת ואפי' הכי כשנמצא גם על העד טמאה דהא פשיטא דהא אפי' ביושבת על שפת הספל ונמצא דם בשפת הספל ותוך הספל טמאה כ"ש כשנמצא על העד ותוך הספל".

1. תירוצים – בדה"ש (ס"ק נ"א), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ז, ס"ק מ').

ט) וסתות.

א. וסת: אשה רואה דם תיכף אחר השתנה.

1. **רמ"א**: אם רגילה לראות (דהיינו שג' פעמים רצופים מצאה דם בבדקתה סמוך להשתנתה), צריכה לעוקרו ע"י ג"פ (ככל וסת קבוע).

2. **רמ"א**: ואם אינה רגילה לראות רק לפרקים, אם הם בסדר שוה, יש וסת המורכב. [ענין של וסתות, עי' סי' קפ"ט. ש"ך (ט)].

ב. איזה וסת: כשעושה צרכיה - וסת האונס, וסת הגוף, וכדו'.

1. מצאה דם במי רגלים עצמן.

א) הוי וסת האונס – הג' מיימוניות (הל' איס"ב פרק ח' הל' ה' אות ג'), "ומכאן נלמד לאשה הרואה דם כשעושה צרכיה ואם קבעה וסת לימים ולקפיצות או לעשיית צרכיה או שאר אונס קובעת לה וסת לימים ולאונס", גר"ן (סי' קצ"א ס"ק י"ג, "מכל מקום לא קבעה לה וסת בהכי דעל ידי אונס הוא ונעקר בפעם אחת כדין וסת על ידי אונס דלעיל סי' קפ"ט"), בדה"ש (סי' קצ"א ס"ק

- נ"ה), לבושי עז (תמצית ס"ק ב', "הגר"ז". סי' קצ"א תמצית ס"ק ל"ד, "הוי וסת האונס". אמנם ע"ש ס"ק ג', תמצית ס"ק ו', והוי כוסת דאכלה שם". וצ"ב).
2. כשדרכה לראות בעד הבדיקה אחר ההשתנה.
- א) לא הוי וסת האונס, אלא וסת הגוף [כאכלה שום] – ב"י (סוף סי' קצ"א [ריש עמ' קכ"ד] ע"ש בהגהות והערות שירת דבורה הע' ט"ז, "אלא אם כן יעקר ממנה ג' פעמים"), רמ"א (סי' קצ"א, "אם בדקה עצמה שלש פעמים ומצאה טהורה"), חדרי דעה (סי' קצ"א ד"ה וכו'), "וכ"ז שנמצא דם במקרה אבל אשה שרגילה כו' ואם בדקה ג"פ עד"מ בשם המרדכי דהיינו לעקירת וסת ומבואר בסקפ"ט סי"ז דמחמת אונס אפי' ראתה ג"פ נעקר בפ"א. וצ"ל דהא דע"י מ"ר לא חשיב אונס אלא חשיב כוסת הגוף ע"י מעשה וכמו אכלה שום. והנה מבואר בסמוך דקובעת בזה גם לימים. וא"כ גם זה הוה וסת הגוף ע"י מעשה לימים".
3. מראי מקומות – סד"ט (סי' קצ"א ס"ק ו', "וצ"ע"), פּוּתַח שַׁעַר (מילואים סי' ל"ד), פּרִי טְהוּרָה (הע' ע"ח).
- א) תפארת למשה (סי' קצ"א על הרמ"א) – "בהג"ה שם הנ"ל ז"ל ואם בדקה עצמה ג' פעמים ומצאה טהורה כו' עכ"ל. צ"ל דמה שרואה ע"י עשית צרכיה הוי כוסת הגוף דפיהוק דצריך ג"פ לעקרו אף שאינו ביום ידוע כמ"ש סימן קפ"ד סכ"ו ולא הוי כוסתות הקפיצות דנעקר בפ"א כדאי שם סי"ז וצ"ע".
- ב) כנסת יחזקאל (יו"ד סי' ל"ד ד"ה עוד לאלקי') – "דהא לעולם לא חזיא כי אם בעשיית צרכיה וזה עונתה עונה שע"י מקרה שאירע בגופה ודו"ק".
- ג) נוב"ק (סי' מ"ח) – "בסוף התשובה מיירי באשה שהיתה רגילה לראות דם אחר השתנה וקבעה לה וסת במעשה ההשתנה ואם בדקה ג"פ אחר ההשתנה ולא מצאה טהורה מטעם עקירת וסת ולכן בעינן ג"פ כדון עקירה ולא מיירי שם כלל מהכנסת המוך".

י] קרטיין שנמצאו בשעת השתנה ובדקיתה.

א. אבנים אדומות שנימוחו (כאבנים דכליות, kidney stones).

1. מיקל – דר"מ (ס"ק ד'), ב"ח (סוף ס"ק ב'), ט"ז (ס"ק ד'), ש"ך (ס"ק י"א), תוה"ש (ס"ק ה'), מקור חיים (ס"ק י"ט), חכ"א (כלל קי"ד סעי' י"א), חוו"ד (חי' ס"ק י'), לחוש"ש (לחם ס"ק כ"א), צמח צדק (יו"ד סי' קמ"ז. [אבל בבדיקת העד, צ"ע]), ערה"ש (סעי' ל"ד), טהרת ישראל (סעי' ט"ו), בדה"ש (ס"ק ס"ד), פרדס שמחה (ס"ק ט"ז), משמרת הטהרה (פרק י"ב סעי' י').
2. מחמיר – ב"י (בדה"ב ס"ק א').
3. מראי מקומות – גר"ז (ס"ק י"ז, "וצריך עיון"), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ').

ב. מצאה דם.

1. מחמיר – דר"מ (ס"ק ה'), ש"ך (ס"ק י'), סד"ט (ס"ק ח'), חכ"א (כלל קי"ד סעי' י"א), ערה"ש (סעי' ל"ד), בדה"ש (ס"ק ס"ה).

ג. קרטיין הנמצאים שלא בשעת השתנה, וגם מרגשת כאב ומסתמא יש לה מכה.

1. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק ד'), יד מאיר (סי' כ"ב), פת"ת (ס"ק ז'), בדה"ש (בי' ד"ה ואם, עמ' רל"א).

ד. טיפות קטנות שאין נראין אלא לאחר עיון היטב.

1. עי' סי' קצ"א סעי' ל"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות.

1. ערה"ש (סעי' ל"ח) – "כללו של דבר בעניינים אלו יש הרבה מעשיות בתשו' הגדולים והעיקר שלא לדון איסור כרת באומדנא בעלמא אם לא מה שמבואר בש"ע מפורש ושאר מקרים כשיארע אין לסמוך רק על מכה אם ביכולת לברר ע"י מילדות ורופאים שיש לה פצע או חבורה או ע"י כאב אם בשעת הכאב היא מוצאה הדם או הקרטיין או החול ואם לאו יעשו לה בדיקת מוך כמ"ש ואם המוך יצא נקי והבדיקה אדומה זהו מופת חותך שהוא מן הצדדים".
2. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"א אות ב') – "אשה הסובלת מאבן בכליות (Kidney stone) ומצאה דם יכולים לתלות בזה".
3. הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק י"ב הע' י"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות י"ג) – "כהיום שבדקים המ"ר במעבדה ויכולים בבדיקות למצוא בקל אם יש מכה בכליות וכדומה, ובודאי יש לסמוך ע"ז לכו"ע דבדיקות אלו מנוסה אצלם רבבות פעמים ... וכן שמעתי מהגריש"א שליט"א [זצ"ל] שיש לסמוך על בדיקות אלו בשופי כשמוצאים מכה בכליות וכדומה".
4. ששבה"ל (ס"ק ט"ו, סיכום אות ו') – "בזמנינו יש אפשרות לברר ע"י בדיקת שתן אם יש מחלה או חיידק הגורם דלקת והוא סימן למכה, ובדיקה זו מהניא גם אם אין לה וסת וגם אם אין הרגשת כאבים גמורים אך יש אומדנא דמוכח שאינו דם נדות, וסגי בבדיקה אחת וא"צ ג"פ, אך טוב לבדוק בב' מקומות, ולענין למפרע צריך שאלת חכם".
5. לבושי עז (סוף ס"ק י"ח, תמצית ס"ק ל"ה) – "בזמנינו דאפשר לברר לכל הנך ספיקות ע"י בדיקת רופא ובדיקת מעבדה, אין נפ"מ בכל סימן זה".

כלה הנכנסת לחופה

סימן קצ"ב

- [א] תבעוה לינשא: דם חימוד. [ב] הלכה. [ג] יהודה ותמר, בועז ורות. [ד] היסוד: חימוד לנישואין, או לביאה. [ה] מסולקת דמים. [ו] מי נכלל.
- [ז] לא להתראות החתן הכלה לפני החתונה. [ח] מקרים שונים: הזמן למנות החימוד. [ט] מאיזה זמן מונים - סעיף ב'. [י] מעת הטבילה עד בעילת מצוה: בדיקות. [יא] אחר נישואים קודם ביאה: בדיקות. [יב] דחו הנישואין - סעיף ג'.
- [ג] לא בא החתן ביום החופה. [ד] עשה העראה בלבד: יחוד - סעיף ד'. [טו] טהורה שנשאת, ופירסה נדה. [טז] חופת נדה: איסור יחוד. [יז] מחזיר גרושתו - סעיף ה'.

[א] תבעוה לינשא: דם חימוד.

נדה (סוף דף טו.) – "אמר רבא: תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה שתשב שבעה נקיים ... בפירוש אמר רבא ל"ש גדולה לא שנא קטנה. גדולה **טעמא מאי משום דמהמדא**, קטנה נמי מהמדא".

א. דם חימוד, מן התורה או מדרבנן.

1. דאורייתא.

(א) **רשב"א** (נדה דף כ: ד"ה האי) – "האי דם חימוד הוא. פירשו המפרשים דם חימוד וטהור הוא, והוא תימה דהא אמרי' (ס"ו א') תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה לישב שבעה נקיים והתם משום חשש חימוד הוא, אלא משמע דדם חימוד טמא והאי דקאמר דם חימוד הוא לא כדי לטהרה אמר כן אלא כדי להראות חכמתו".

(ב) **תוס' הרא"ש** (נדה דף כ: ד"ה ארחה).

(ג) **ישועות יעקב** (ס"ק א', ס"ק ב') – "ול"נ דברי הרמב"ן נכונים מאד".

(ד) **בדה"ש** (סי' קפ"ג ב' ד"ה בין, עמ' א').

2. דרבנן.

(א) **או"ז** (סי' שמ"א) – "וחזינא בהלכה בשמעתין דדם חימוד טמא הוא. הלכך הא דס"פ כל היד דהיא איתתא דאתאי דם לקמי' דר' אלעזר הוה יתיב ר' אמי קמי' א"ל האי דם חימוד הוא וכו' אין לפרש דם חימוד וטהור. דא"כ תקשי מהכא אלא חכמתו יתירה אתא לאשמועינן וכן פי' רשב"ם התם. ואת"ל דהא דא"ל ר' אלעזר לר' אמי האי דם חימוד הוא דה"ק דם חימוד וטהור אז יש לך לפרש טהור מדאורייתא וטמא מדרבנן והכא מדרבנן".

3. טהור, רק החשש דילמא איתערב ב' דם ממש.

(א) **ר"ן** (נדה דף כ: כ:) – "ודאי דדם חימוד הוא וטהור והאי דצריכה לישב ז' נקיים משום דאגב חמוד מתעוררים דמיה ואף על פי שדם חמוד טהור אפשר שנמשך אף דם נדות עמו".

4. מראי מקומות – **דברי יציב** (יו"ד סי' צ"ב אות ה'), **פרדס שמחה** (ס"ק א').

(א) **שבה"ל** (ח"ב סי' ק') – "בעיקר טעם הגזרה **ישנם ג' סברות**, רוב הראשונים ס"ל משום דם חמוד, ודם חמוד טמא מן התורה, ודעת הר"ן בחי' נדה כ' ע"ב דדם חמוד טהור מעיקר הדין רק החשש דילמא איתערב ב' דם ממש, וכן כתב המאירי שם בשם גדולי המחברים, ובאו"ז ה' נדה סי' שמ"א כ' דדם חמוד טהור מה"ת וטמא מדרבנן והכי אהאי גזירה סמיך יעו"ש ה'".

ב. החשש מפני דם חימוד, מן התורה או מדרבנן - למתמירים לעיל.

1. מדרבנן [אין הרגשה, א"נ מספק לא חיישינן משום שיש לה חזקת טהרה].

(א) **מ"מ** (אסו"ב פרק י"א הל' י') – "דאשה זו מותרת גמורה היא דבר תורה שאפילו בראיה שראתה כל **שלא הרגישה** אינה טמאה כמו שהתבאר בדין הכתמים פ"ט ועל הדרך הנזכר שם וכ"ש זו שהוא ספק אם ראתה כלל ולא מצאה אפילו כתם שהיא מותרת גמורה דבר תורה אלא שחכמים החמירו בזה".

(ב) **ט"ז** (ס"ק א', ס"ק ח') – "הרב המגיד".

(ג) **ש"ך** (סוף ס"ק ז') – "כל עיקר דין זה הוא מדבריה".

(ד) **סד"ט** (ס"ק י"ב ד"ה ולמעשה) – "נראה לי דכדאי הוא הב"ח לסמוך עליו במלתא דרבנן, כמו שכתב הט"ז [ס"ק א'] בשם המגיד משנה פרק י"א מהלכות איסורי ביאה דאפילו ראתה כיון דלא הרגישה טהורה. ובלאו הכי נראה דאינו אלא חששא דרבנן, דמדאורייתא לא חיישינן כלל לשמא ראתה דם נדה מחמת חימוד, **דמוקמי לה בחזקת טהרה**".

(ה) **ישועות יעקב** (ס"ק ד').

(ו) **תכ"א** (כלל קט"ו סעי' א') – "דאינו אלא חומרא דרבנן".

(ז) **שואל ומשיב** (תליתאי ח"א סי' מ"ב).

(ח) **שערי דעה** (ח"ב סי' רמ"ה).

(ט) **מסגרת השלחן** (דין א').

(י) **ערה"ש** (סעי' ב') – "ואיסור זה הוא מדרבנן דמן התורה אפילו ראתה כיון שלא הרגישה אינה טמאה [מ"מ פי"א]".

(יא) **פרי דעה** (טו"כ ס"ק א') – "המקנה ... לא נהירא ...".

(יב) **בדה"ש** (ס"ק ב').

(יג) **פתחי הלכה** (ארטסקרול ח"ב, פרק ל"ט הע' ב').

2. דראוייתא.

א) עי' מקנה (קונ"א סי' ס"א סוף ד"ה ועיין בחידושונו, סי' ס"ג ד"ה הבועל) – "וכתב הט"ז ... י"ל דהכא כיון דהוי חזקה דראתה משום חימוד אינה נאמנת לומר שלא הרגישה".

ג. איזה וסת, כגון ראתה בהמה מתעסקין זה עם זה.

1. הוי וסת האונס – עי' סי' קפ"ט סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.
- א) מי נדה (נדה ריש דף כ:): – "דם חימוד הוא ... נפקא מינה יותר לענין מה דקיי"ל דאשה שראתה פעם אחת חוששת ליום ראייתה לוסת החודש ולהפלגה כדין וסת שאינו קבוע. וי"ל היינו דוקא אם אין לתלות הראיה בשום דבר לומר דדוקא עתה בא ראייה זו ולא תוסיף לראות עוד, בזה צריכה לחוש לו כדין וסת. אבל אם יש לתלות שדוקא עכשיו ראתה, כגון הכא דהוי דם חימוד מכח דבעלה היה בדרך וחמתו לו אבל אח"כ כשהוא בביתו דהוי פת בסלו ולא שייך חימוד עוד אין צריך לחוש לו אפילו פעם אחת, וכן נמי בכלה שראתה קודם חופתה דמן הסתם הוי מכח חימוד אין צריך לחוש לו כלל אח"כ דתלינן שרק מכח חימוד בא ואח"כ לא יבוא עוד. וכיון שהיא צלחא דרבנן בפרט וסת שאינו קבוע שומעין להקל, כן נראה לפענ"ד בזה".
- ב) פרדס רמונים (סי' קפ"ג מקשה זהב ס"ק א', עי' סי' קפ"ז ס"ק ט"ז, פתיחה לסי' קפ"ט הוסת הט' אות ב') – "דהא תבעוה לינשא צריכה לישב ז"נ שמא מחמת חימוד ראתה ... מיקרי מחמת אונס א"כ איכא נ"מ בזה לענין קביעות בזה".
- ג) דרכ"ת (סי' קפ"ג ס"ק ג') – "עבאה"ג ... בפרדס רימונים ... אם ראתה מחמת חימוד תשמיש מקרי אונס ואינה קובעת וסת".
2. מראי מקומות.
- א) שבט הלוי (ח"ה סי' ק"ב אות ב') – "ובש"ע דרב דהה"ד ראתה חיה ועוף מזדקקין זה לזה וחמדה וראתה מחמת חימוד תשמיש, ובס"ד ד"ת שיש נפ"מ בזה לענין קביעות וסת דכל שבא מחמת אונס אינו וסת וא"כ הה"ד אם ראתה מחמת חימוד דאינו קובעת יע"ש, ולדידי צל"ע זה לדינא דקשה לשפוט כן בזה"ז בעניני חמוד וכיון דאינו אונס מחמת מעשה פשיטא דאין אנו בקיאים בזה ולהפקיע דין חומרת וסת קבוע, וכן לקמן סי' קפ"ט לא הובא זה להלכה בשו"ע".

ד. אם מברכת על הטבילה.

1. יש ברכה – עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.

ב] הלכה.

א. שיטות ראשונים.

1. רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ב', ה'–ב') – מעיקר הדין היא צריכה להמתין רק ז' יום [ול"צ הפסק טהרה, וגם ל"צ בדיקות], אבל הוא חושש להרמב"ן.
2. המב"ן (הל' נדה פרק ג' סעי' י"ב) – צריכה חד בדיקה לז' יום [לפי הב"י ולא כמו הב"ח], ול"צ הפסק טהרה.
3. רא"ש (פרק י' סי' ד') – צריכה בדיקות כל ז' ימים, ול"צ הפסק טהרה.
4. י"א בר"ן [רא"ה (כללי נדה פרק ג' אות ח')] – צריכה הפסק טהרה, וגם בדיקות כל ז'.
5. ראבי"ה (נדה סי' קפ"ג) – מספיק בדיקה ביום תביעה.

ב. שיטות הפוסקים.

1. מחבר – כהרמב"ן (צריכה חד בדיקה לז' יום).
2. רמ"א – כהרא"ש לכתחילה (צריכה בדיקות כל ז' ימים, ול"צ הפסק טהרה), בדיעבד כרמב"ן.
3. ש"ך, ושאר פוסקים – כהרא"ה לכתחילה (צריכה הפסק טהרה, וגם בדיקות כל ז'), בדיעבד כהרמב"ן.
4. חו"ד – מועיל מוך דחוק בשעת תביעה.

ג. נהגו להפסיק בטהרה ובודקים כל ז' נקיים – מהרש"ל (הג"ה על הטור ד"ה וכן, "והאידינא נהגו להפסיק אף לבתולה ובודקים כל ז' נקיים"), ב"ח (סי"ק ג'), דרישה (סי"ק ג'), ש"ך (סי"ק א', "והאידינא נהגו להפסיק בטהרה אף לבתולה ובודקים כל ז' נקיים וכ"כ מהרש"ל ומביאו הפרישה והב"ח וכתב מיהו בדיעבד אפילו לא בדקה אלא פעם אחת תוך ז' סגי ופשוט הוא"), תוה"ש (סי"ק ב'), בית לחם יהודה (סי"ק א'), מקור חיים (סי"ק ד', "וכן נוהגין"), סד"ט (סי"ק ג'), חכ"א (כלל קט"ו סעי' א'), חו"ד (חי' סי"ק ב'), פרי דעה (שפתי לוי סי"ק א'), לחוי"ש (לחם סי"ק ו'), באה"ט (סי"ק א'), מסגרת השלחן (דין א'), מלבושי טהרה (סעי' ב', "נהגו"), ערה"ש (אה"ע סי' ס"ג סעי' ב'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ב'), שערי טוהר (שער י"ב סעי' א'), טהרת ישראל (סעי' ב', סעי' ג'), שלחן העזר (סי' ה' סעי' א'), מנחת יצחק (ח"ד סי' ע"ב אות ו'), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קס"ט, תשובה ק"ע), חוט שני (סי"ק א' אות ה'), בדה"ש (סי"ק י'), פרדס שמחה (סי"ק ג'), לבושי עז (תמצית סי"ק ח'), פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, פרק ל"ט הע' תנ"ד).

1. הטעם – אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ה ענף א').
2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח סי"ק א').

ד. בדיעבד, האם מעכב הפסק טהרה – לפי המנהג.

1. מחמיר – שערי טוהר (שער י"ב סי"ק א', "הש"ך כתב ... ומשמע דהפסק טהרה מעכב אפי' בדיעבד וכ"כ בסד"ט סי"ק ג").
2. מיקל – מקור חיים (סי"ק ז'), מלבושי טהרה (סעי' ב'), "ומיהו בדיעבד אם תבעת להנשא ולא הפסיקה בטהרה ... ויכולה לטבול ולטהר לבעלה", צמח צדק (פסקי דינים סעי' ב'), טהרת ישראל (סעי' ג'), בדה"ש (סי"ק י'), לבושי עז (תמצית סי"ק ח').
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח סי"ק ג').

א) סד"ט (ס"ק ג') – "כתב הש"ך ... ור"ל דאף האידנא נהגו להקל, אף שהחמירו האידנא לענין הפסק טהרה ומצריכין הפסק טהרה כרואה ודאי, מ"מ בהא לא מחמירין וסגיא בדיעבד בבדיקה אחת תוך ז'".

ה. בדיעבד, האם בדיקת יום ראשון ויום שביעי מעכב, כמו שפסק בסי' קצ"ו סעי' ד' – לפי המנהג.

1. מיקל, פעם אחת תוך השבעה נקיים סגי בדיעבד – ש"ך (ס"ק ב'), "ולפי זה לדידן דקי"ל התם סעיף ד' דלא סגי אלא בבדקה ביום א' וביום ז' ה"ה הכא אבל אין נראה כן דעת הרב והאחרונים אלא נראה דסבירא ליה דהכא כיון דלא ראתה ודאי עדיף טפיל", מקור חיים (ס"ק ז'), סד"ט (ס"ק ג'), חכ"א (כלל קט"ו סעי' א'), שערי דעה (ס"ק ב'), לחו"ש (לחם ס"ק ח'), מלבושי טהרה (סעי' ב'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ב'), ערה"ש (סעי' ו'), שערי טוהר (שער י"ב סעי' א'), טהרת ישראל (סעי' ג'), בדה"ש (ס"ק י"ז), לבושי עז (תמצית ס"ק ט').
2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ה').

ו. בדקה בשעת תביעה.

1. מיקל – ראבי"ה (נדה סי' קפ"ג, "אם אמרה ברי לי וגם בדקתי עצמי ביום תביעה לא היתה צריכה שבעה נקיים, אלא נבעלת לאלתר, דוספרה לה כתיב, דוספרת לעצמה, וכיון דאומרת ברי לי תהא נאמנת ככל הנשים"), הג' מיימוניות (דפוס קושטא פרק י"א הל' ט', נראה בעיני ראבי"ה ...).
2. עדיין צריך ז' נקיים – רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ב' ה:; קצר ד:; "בדקה עצמה ומצאה טהור חוששין שמא דם טפה היה ונאבד"), טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), ב"י סוף ס"ק א', "והיא דחוויה מכל הפוסקים"), ב"ח (ס"ק א'), תשובה מאהבה (ח"ג סי' שס"ה על הט"ז ס"ק א'), חו"ד (בי' ס"ק א'), ערה"ש (אה"ע סי' ס"ג סעי' ד'), פוסקים.

ז. מוך דחוק בשעת התביעה.

1. טהורה.
- א) חו"ד (בי' ס"ק א') – "דאם היה לו מוך דחוק ברחמה כל שעת התביעה ודאי דלא חיישינן דאי הוי דם על המוך איבעי ליה לאישתכוחי".
- ב) פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ה').
- 1) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות כ"א, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות כ"א, שולחן שלמה רוחב השולחן ס"ק ה') – "יש להזהר לעשות כל זה באופן שהאשה לא תגמור בדעתה דמה שאומרים לה ללבוש שפופרת או להכניס מוך דחוק דחושב כבר כתביעה לנשואין דאם לא כן יש לחשוש תיכף לחימוד ואפשר שתראה דם רגע אחד לפני הלבשה ותו לא מהני כלל אח"כ שפופרת או מוך דחוק, והוא פשוט".
2. מחמיר.
- א) חקר הלכה (נדה אות מ"א).
- ב) שערי טוהר (שער י"ב ס"ק ג') – "דעת החו"ד ... דלא קיימ"ל כן ואין המנהג כן דכיון דחכו"ל גזרו שצריכה ז'נ וטבילה ל"פ רבנן ואין לחדש דבר לבטל גזירתן".
- ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קס"ו).
- ד) שבילי טהרה (סי' י') – "ולא תברך בעצמה שהרי לשיטת החו"ד אינה צריכה כלל ספירה".
- ה) פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, פרק ל"ט הע' ו').
3. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית ס"ק ז').
- א) ערוגות הבושם (יו"ד סי' ק"ע ד"ה ואידי) – "ולדינא צ"ע אם לסמוך בזה על חידושו של החו"ד דמסתימת כל הפוסקים לא משמע כן ... ונר' דרבינו החו"ד בעצמו לא כ' כן להלכה למעשה מדלא הביא חידוש זה בחידושי דינים שם".
- ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות ד', תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות ד', עי' שולחן שלמה נדה פרק י"ג סעי' ג', רוחב השולחן ס"ק א') – "נ"ל תקנה אחרת שתשים מוך דחוק ברחמה כל שעת התביעה וכמו"ש החו"ד בריש סימן קצ"ב דאהא שפיר סמכינן משום דאי הוה דם על המוך איבעי ליה לאשתכוחי, ואח"כ תבדוק עצמה כל יום עד שתינשא, כי דוקא בשעת תביעה ממש לא סמכינן אבדיקת עד דמתוך שהוא דם מועט חוששין שמא נאבד אבל אח"כ רק צריכים לבדוק כל יום ותו לא מידי, דהא ברור הדבר שאם תבעה לינשא ביום א' שעה אחת לפני השקיעה הרי היא פוסקת תיכף בטהרה ומתחלת למנות ממחרת וטובלת לאחר ז' באור ליום ב' ומוכח מזה דלא חיישינן שראתה דם מחמת חימוד כי אם ממש בשעת התביעה אבל אח"כ רק צריכה לבדוק את עצמה ולא יותר, דאי הוה חיישינן דשמה נמשך החימוד גם בערב וראתה גם בלילה טפת דם ולא הרגישה בו לא היה מועיל כלל מה שתטבול באור ליום ב' שהרי עדיין היא בתוך ז', ואף להרא"ש בפרק תינוקת סימן ד' שסובר 'דיותר שהיא קרובה לזמן החתונה יותר לבה הומה ומשתאה ותדיר חיישינן שמא מחמת חימוד תראה' היינו דצריכים משום כך לבדוק אבל לא יותר, וכיון שכך אם תלבש שפופרת או תשים מוך דחוק כל שעת התביעה שפיר מהני בבדיקה ואינה צריכה כלל טבילה וצ"ע".
- ג) ששבה"ל (סיכום אות ג') – "היה לה מוך דחוק כל שעת התביעה הוי בבדיקה מעולה, אמנם במוך שלנו שאינו נכנס היטב בכל החלל אין לסמוך על זה".
- ד) בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה ואפילו, עמ' רל"א) – "לדינא צ"ע אם יש לנהוג כן דמסתימת שאר פוסקים נראה קצת דלא ס"ל הכי".
- ה) אם כלה בתולה צריכה מוך דחוק - עי' סי' קצ"ו סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ח. גדולה [אינה מסולקת דמים].

1. צריכה זו נקיים כנדה גמורה – תוה"ש (ס"ק ג'), "ונראה לי פשוט דכל זה מיירי בקטנה שלא ראתה מעולם וליכא גבה רק חשש דשמא מחמת חימוד ראתה, אבל בגדולה שראתה ואפילו לא ראתה עתה רק זה ימים רבים שראתה מ"מ מסתמא עדיין היא טמאה כנדה גמורה, דמסתמא לא ספרה שבעה נקיים כיון שהיא פנויה, אם כן צריכה שבעה כנדה גמורה (דאין חילוק בין פנויה לנשואה כמבואר לעיל סימן קפ"ג). ואפשר דמטעם זה נתפשט המנהג שכתבתי בסק"ב בשם מהרש"ל, מה שאין כן בזמן הש"ס אפילו בגדולה אין כאן אלא ספק דמחמת חימוד, דמשום ודאי נדה מסתמא טיהרה עצמה אף בפנויה משום טהרות", סד"ט (ס"ק ג'), חכ"א (כלל קט"ו סעי' ב'), "וכל זה מיירי בקטנה שלא ראתה מעולם ולא הגיע זמנה לראות דהיינו פחות מי"ב שנים אבל אם הגיע זמנה לראות או שידעינן שראתה פעם אחת לדידן שאין הנשים וכל שכן בתולות טובלות עצמן רק לבעלה ודאי דכל דין נדה עליהם בין לענין הפסקת טהרה ובין לענין בדיקת כל שבעה", שערי דעה (ס"ק ב'), לחו"ש (לחם ס"ק ח'), מחצית השקל (ס"ק ב'), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק א'), פרי דעה (שפ"ל ס"ק ב'), מלבושי טהרה (סעי' ג'), צמת צדק (פסקי דינים סעי' ג'), ערה"ש (סעי' י"א), שערי טוהר (שער י"ב סעי' א'), טהרת ישראל (סעי' ב'), חוט שני (ס"ק א' אות א' ד"ה ואמנם), בדה"ש (ס"ק י', ס"ק ט"ו), לבושי עז (תמצית ס"ק א'), פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, עמ' תנ"ו).

א) בדיעבד, סגי נמי בפעם אחת – מקור חיים (ס"ק ז'), "מנחת יעקב ס"ק ג' ... ומ"מ נראה לי מדסתמו הרמ"א וכל האחרונים, וכתבו בדעב' סגי בבדיקה אחת תוך ז', ולא חילקו בין גדולה לקטנה, ש"מ דסבירא להו אפ"ל גדולה סגי נמי בדיעבד בפע' אחת. ואפשר דלשון מנחת יעקב עצמו משמע דמודי הוא בדעבד. וכן נ"ל ברור הואל בנדה גמור' עצמה רוב הפוסקים מורים לקמן בסימן קצ"ו סעיף ד' דסגי בבדיקה אחת".

ב) מחמיר, אפילו בדיעבד – שערי דעה (ס"ק ב'), מחצית השקל (סוף ס"ק ב'), פרי דעה (שפ"ל ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק י"ב), "ע"י בתוה"ש ... והנה במקור חיים ... ולא ידעתי להבין סברתו מה חילוק יש בין אשה נדה נשואה ... ומש"כ דמסתימת הפוסקים שלא חלקו בזה משמע דגם בגדולה שכבר ראתה דם נדות דברו וס"ל להקל בדיעבד, לפענ"ד אין כדאי משום זה להקל באיסור נדה, דהא בתוה"ש והס"ט שפיר דברו דכל ס' זה מיירי בע"כ רק בקטנה שלא ראתה מעולם או זקינה ... אבל באשה נדה בין בתולה בין בעולה הבאה לנשוא לבעל לא דברו דבודאי צריכה הפסק טהרה וספירת ז"נ מדינא כשאר נדות וה"ב לפענ"ד", בדה"ש (ס"ק ט"ו).

2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ו').

ט. האם צריכה להמתין ה' ימים.

1. ע"י ס' קצ"ו סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

ג. יהודה ותמר, בועז ורות - דוד ובת שבע, יעקב אבינו ורחל, יעקב אבינו ולא.

א. י"ל, דעדיין לא היתה גזרה – ט"ז (ס"ק א', "דעדיין לא היתה גזרה"), הפלאה (על סעי' א'), מסגרת השלחן (דין א').

1. קשה, מסתמא יהודה שמר כל איסורי דרבנן – מקור חיים (תפארת צבי ס"ק א', "ואע"ג דיש לפקפק דאיתא בגמרא דאבות קיימי כל מילי דרבנן מין שתקנו וגזרו רבנן אח"כ כגון ערובי תבשילין ותחומין וכולהון כדומה. ומסתמא יהודה גביר באחיו למד וידע וקיים כולן, מ"מ הא יהודה באמת לא מתכוין לנשואין בבעילה זו לדקדק על ז' נקיים ותמר ודאי לא ידעה מן הגזרה שגזרו לעתיד מש"ה מתרץ הט"ז שפיר למעשה תמר קודם גזרה היה").

ב. י"ל, דמיד היו עמהם במטה והוי ליה כמי שיש לו פת בסלו.

1. ט"ז (ס"ק א') – "דגבי תמר ורות לא היה חשש שמא תראה מחמת חימוד דמיד שנתפייס יהודה ובוועז אז היו עמהם במטה והוי ליה כמי שיש לו פת בסלו מה שאין כן בשאר כלה".

2. דגול מרבבה (על הט"ז ס"ק א', צל"ח ברכות דף כב. ד"ה רש"י).

3. ישועות יעקב (סוף ס"ק ה').

4. הפלאה (על רמ"א סעי' ד' ד"ה מיהו, המקנה קידושין דף יב. ד"ה נהרדעי, קונ"א ס' ל"ג סעי' א' ד"ה י"א) – "ולכאורה קשה דהא כל היכא שפתה לשם קידושין איכא איסורא דהא קיי"ל תבעוה לינשא וניתפייסה צריכה לישב ז' נקיים. אך לפמ"ש הט"ז ביו"ד ס' קצ"ב דכל היכי דבא עלי' מיד ליכא למיחש לשם חימוד וכן צ"ל ממתני' דלנה עמו בפונדקי".

5. הגרש"ק זצ"ל (שירי טהרה תשובה ו', אמנם ע"י מי נדה קונ"א מהדו"ק ס' קצ"ג ד"ה וגומר).

6. בית שלמה (יו"ד ח"ב ס' מ').

7. חקר הלכה (נדה אות מ').

8. מחמיר, חולק.

א) תפארת למשה (על הט"ז ס"ק א') – "... עכ"ל הט"ז הנ"ל. ול"נ דבגמ' משמע תבעוה לינשא ונתפייסה אסורה אף לבעל לאלתר רק צריכה ז' נקיים".

ב) חוו"ד (בי' ס"ק א') – "אין שום סברא לחלק בין לזמן מועט לזמן מרובה".

ג) הו"ד בפת"ת (ס"ק ג').

ד) ע"י רע"א (כתבים סוף מכתב י"ד) – "במגרש אשתו ולנה דמשמע אף בסמוך אחרי הגירושין יום או יומים, והרי כשרוצה לבעול צריכה ז' נקיים, מחשש שראתה מחמת חימוד כדקיי"ל דמחזיר גרושתו צריכה ז' נקיים".

ה) מחצית השקל (על סעי' א') – "אבל האחרונים חלקו עליו בזה, דליתא, ואף בכהאי גוונא צריכה שבעה נקיים".

ו) הגרשי"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קס"ז).

9. מראי מקומות – תפארת ישראל (ס"ק א'), חת"ס (יו"ד ס' קפ"ד ד"ה והגע), רמ"ץ (יו"ד ס' נ"ז), אג"מ (יו"ד ח"א ס' פ"ו ד"ה ולכן), פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ב'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ט"ז).

א) שלחן גבוה (ס"ק ד') – "כתב בט"ז ... לא הבנתיו לעניות דעתי, דלו יהיה כדבריו במעשה דתמר ויהודה דתכף אחר שנתפייסו ונתן לה הערבון בא עליה ודומה כאילו היו שניהם גם יחד במטה אחת, מכל מקום רות ובוועז עבר זמן מה מהפיוס לביאה ולא היו כאילו הם במטה אחת, שהרי כשבאת רות למטת בוועז בלילה אמר לה ליני הלילה והיה בבוקר אם יגאלך טוב יגאל כו', ובבוקר עלה בוועז אל השערה וקרא לטוב היבם ולזקני שער עירו, ונסתלק טוב היבם ונתפייס בוועז, ואחר כך לקחה לו לאשה בקדושין זו' ברכות ואחר כך בא עליה כמבואר בפסוקים, אם כן עוד היום הרי היא ככל הכלות דעלמא דאחר שנתפייסו צריך לספור ז' נקיים מיום המחרת, אם כן עוד היום הקושיא במקומה עומדת..."

ג. י"ל, היה להם מוך דחוק מקודם – תו"ד (בי' ס"ק א'), "אפשר דתמר ורות נמי היה להם מוך דחוק מקודם".
1. לחולקים - עי' לעיל.

ד. י"ל, יש חימוד רק לנישואין – תפארת ל**משה** (על הט"ז ס"ק א', לשונו מובא לקמן), תו"ד (בי' ס"ק א', לשונו מובא לקמן), הו"ד בפת"ת (ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' ג', לשונו מובא לקמן).
1. מראי מקומות – פרדס רמונים (מק"ז ס"ק א' ד"ה רואה), פרי דעה (טו"כ ס"ק א').
א) ברוך טעם (הערות על התפארת ל**משה**) – "י"ל דאכתי קשה מתמר שנתכונה ליבם והוי כחיבת נישואין שהרי נקנית ליהודה בביאה זו ולי"א פירוש הפסוק ולא יספ עוד לדעתה שלא פסק הרי שנשאת לו לאשה".
ב) לחולקים - עי' לקמן.

ה. י"ל, יש דין חימוד רק לנישואה – תוה"ש (ס"ק א').
1. מראי מקומות – מקור חיים (תפארת צבי ס"ק א'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ח').

ו. י"ל, פסק כראבי"ה – שלחן גבוה (ס"ק ד'), שער אפרים (סי' ע"ה הג"ה מבן המחבר ד"ה אכן, "פסקו כראבי"ה"), עי' תשובה מאהבה (ח"ג סי' שס"ה על הט"ז ס"ק א').
1. לחולקים - עי' לעיל.

ז. מראי מקומות – הפלאה (על רמ"א סעי' ד' ד"ה ולכאורה), פרדס יוסף (פר' וישב אות נ"ג), יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י"ז אות ב'), אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל', סי' קצ"ב).

1. תורת השלמים (ס"ק א') – "עיין בט"ז [סק"א] שמקשה מתמר שאמרה ליהודה טהורה אני וכן רות שנכנסה למטתו של בוועז אחר שטבלה בלי שבעה נקיים ומתריך בכמה גווני ולפי מ"ש לעיל סי' קפ"ג ס"ק ד' דהטעם דבפנויה נדה צריכה שבעה היינו לפי שעכשיו כזבה גדולה שוינהו חכמים על כן אין חילוק בין פנוי' ונשואה להצריך ז' נקיים משא"כ מדין תורה אין להצריך שבעה נקיים בפנוי' רק בנשואה מפני שרגיל וקץ בה צריכה המתנת שבעה וא"כ תמר ורות שהיו פנויות היו מותרות לטבול מיד באותו שעה שבאותו זמן עדיין לא שוינהו כזבה גדולה והוא פשוט".

2. חת"ס (נדה ריש דף כ:): – "כ' הר"ן בחי' דדם חימוד טהור הוא והא דאמרינן תבעוה להנשא ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים היינו משום דחיישינן שמא מחמת התעוררת החימוד נתעורר נמי טפה של דם נדה ע"ש וצ"ל ... דארחי' והכיר שלא נתערב בו אפי' טפה וה"ה אי תבעוה להנשא נמי אי ראתה מיד וקמורח ליה שלא נתערב ביה טפה טהורה. אלא מי שאינו בקי ... ובזה מיושב קו' ט"ז סי' קצ"ב שהקשה מיהודא ובוועז הרי תמר ורות לא הו"ל ז' נקיים. וי"ל שראתה ואורח ליה ואינהו הוי בקיאי בלי ספק".

ה. דוד ובת שבע.

1. מראי מקומות – ערה"ש (סוף סעי' ג', לשונו מובא לקמן).

א) תפארת ישראל (ס"ק א' ד"ה והנה) – "אמנם מדוד [ובת שבע, בשבת נו ע"א, כל האומר דוד חטא בבת שבע אינו אלא טועה, דכל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו], קשיא לי, (אפשר) דכל תירוצם (שבת שם) שהיה על בת שבע בגט כריתות וכדומה, מ"מ הא הוי תבעוה להנשא [וצריכה ז"נ משום דם חימוד]: אך גם זה לק"מ, דקודם חומרא דר' זירא בתבעוה ביום ז' לנדתה מותרת לערב, דמה בכך דראתה דם [מחמת חימוד חוץ מדם נדויה], דהא אפי' שופעת כל ז' רק לעת ערב פוסקת טובלת בלילה ומותרת, וא"כ דוד דתבעוה לבת שבע היה ביום ז' כדכתיב (שמואל ב' יא, ב - ד) (והיא) רוחצת [וכו'] והיא מתקדשת [מטומאתה, שהיה לה חפיפה (סנהדרין קז ע"א) הוי קא חייפא רישא. ומפרש רבינו דהיינו חפיפה ביום שלפני טבילה, וכמ"ש מפרשי הפסוק שהיתה רוחצת להיות טובלת לנדתה, והיה עדיין יום אז כדמשמע התם בגמ', ויקם דוד מעל משכבו הפך [וכו' לשל יום]], וא"כ אף דאז היה לה חימוד וראתה, מ"מ בלילה שטבלה היתה מותרת לדוד, ולק"מ".

ט. יעקב אבינו ורחל.

1. מראי מקומות – הגרש"ק זצ"ל (שירי טהרה תשובה ו'), פרדס יוסף (פר' וישב סוף אות נ"ג).

א) ערה"ש (סעי' ג') – "ולענ"ד נראה ללמוד מנשואי רחל ליעקב דכתיב מלא שבוע זאת והם היו נזהרים בנדה מאד כדכתיב לא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים וגו' והירושלמי בפ"א דמ"ק הל' ז' יליף מזה דאין מערבין שמחה בשמחה אך הש"ס דילן במ"ק ט' א יליף מקרא אחרינו ע"ש ובזה לא שייך לומר דאין למידין דבר מקודם מתן תורה כדאיתא בירושלמי פ' ואלו מגלחין הל' ה' לעניין אבילות דאם כן קשיא הירושלמי אהדדי אלא מילתא דתליא בסברא כמו עירוב שמחה בשמחה שיהא לבו פנוי לשמחה אחת למידין כמ"ש הפ"מ שם וה"נ מילתא דתליא בסברא דהחימוד מעורר הדם והם היו נזהרים בזה כמ"ש ודו"ק".

י. יעקב אבינו ולא.

1. מראי מקומות – הגרש"ק זצ"ל (שירי טהרה תשובה ו' ד"ה והנה, תשובה ח', דפו"ח קונ"א הל' גדה סי' קצ"ב על הט"ז סוף ס"ק א').

ד [היסוד: מצד חימוד לנישואין, או חימוד לביאה.

א. מצד חימוד לנישואין.

1. תפארת למשה (על הט"ז ס"ק א') – "בט"ז ... ולי נראה פשוט דלא גזרו חז"ל שמא מחמת חימוד ראתה אלא בנשואי' לא בזנות דאל"כ לא משכחת זנות דפנוי' בלא איסור גדה והוא ברור **והא ראייה דמי שהיה בדרך כמה שנים** ובא לביתו אשתו מותרת מיד ומחזיר גרושתו אף שכבר בא עליה צריכה ז' נקיים. אע"כ דחימוד נשואים גורמים, לא חימוד ביאה".
2. ישועות יעקב (ס"ק ה') – "דחשש חימוד אינו רק בנשואין ולא בזנות".
3. חוו"ד (חי' ס"ק א', בי' ס"ק א') – "עיין ט"ז ... ולפענ"ד נראה פשוט דלא חשו חז"ל רק בחימוד של נישואין שחימוד גדול יש במה שיקרא לה שם נשואה, שיותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא **דטב למיתב טן דו**, אבל לביאה של זנות אין לה חימוד רק כמו חימוד של כל ביאה. ותדע דהא פילגש אין לו בה קידושין כלל, וכי צריכה לכל ביאה וביאה ז' נקיים, וזהו שאמרו בש"ס תבעוה לינשא".
4. תשובה מאהבה (ח"ג סי' שס"ה על הט"ז ס"ק א') – "חות דעת ... יפה תירץ".
5. מי גדה (קונ"א מהדו"ק סי' קצ"ג ד"ה וגומר) – "י"ל דבזנות לא שייך חימוד כיון שאינו לעולם רק לשעה, וכן מצאתי אח"כ בספר חוות דעת".
6. רמ"ץ (יו"ד סוף סי' נ"ז) – "החוות דעת".
7. ערה"ש (סוף סעי' ג') – "וקושית הט"ז מתמר ורות וכן יש להקשות מבת שבע ל"ק כלל דאין חימוד אלא בנשואין שחימוד גדול יש לה שתקרא עליה שם נשואה כמ"ש הח"ד סק"א **ולשון הש"ס משמע כן תבעוה לינשא**".
8. מהרש"ם (פתחא זוטא ס"ק א') – "ועד"ש במי שקידש אשה בחו"ק ואח"ז ע"י איזהו ערעור הפרישם הבד"צ ולבסוף יצא הדבר בהיתר עפ"י גדולי הדור ועדיין לא בעל אם צריכה ז"נ שנית משום חימוד, כבר כ' החו"ד דעיקר חימוד רק משום נישואין שלבה הומה להקרא בשם נשואה וזה ל"ש בנ"ד".
9. אגורה באהלך (ס"ק א') - לשונו מובא לקמן.

ב. מצד חימוד לביאה.

1. שו"ת פני יהושע (ח"ב יו"ד סי' ל' ד"ה תשובה) – "דהא עיקר החימוד הוא מחת חימוד הבעיל' ואין הנשואים גורמים כ"א הבעיל' ולכן צריכין הז' נקיים להיות סמוך ואע"פ שדין זה ברור בעיני ...".
2. רע"א (כתבים סוף מכתב י"ד) – "דלא כדעת ידידי הגאון בעל חוות דעת, דדוקא בביאה לשם אישות איכא חימוד דנקרא עלה שם אישות, אבל בביאת זנות לא, דא"כ יקשה הא מגרע בביאה לשם קדושין דאיכא חשש דחימוד ועובר על גדה ובכה"ג דביאה לשם אישות מגרע לא אמרינן דבעיל לשם קדושין וכנ"ל, אע"כ דגם בזנות שייך חששא דחימוד".
3. לחוו"ש (שמלה ס"ק א', ס"ק ט') – "כתב בחו"ד ... ולפע"ד לא נהירא כי מכל הפוסקים משמע דהחימוד הוא חימוד לתשמיש חדש, ומה שהקשה מפילגש נראה פשוט דאע"ג דמחזיר גרושתו צריכה ז"נ, היינו משום דכבר אסחה דעתה מהאי גברא ועתה שנתחדש לה להנשא לו נתחדש לה ג"כ חימוד, אבל פילגש מאחר שנבעלה לו פעם אחת (אחר ז"נ) והוא יחדה לו לפילגש לא אסחה דעתה מיני' וליכא חימוד חדש (וגם לפי סברת הט"ז נראה דלא קשה מפילגש). ומ"ש וזהו שאמרו בש"ס תבעוה לינשא, לא ידעתי רמז ראי' מזה, אם רבא נקט לינשא שהוא לשון נקי', והכל יודעין למה כלה נכנסת לחופה, ואם כדבריו דהחמדה היא דוקא בנישואין משום דטב למיתב טן דו, א"כ מאי מקשה בש"ס לרב ורב נחמן דהא התם לא הויין נישואין גמורין רק ליומי. ואף אם נדחק דגם בכה"ג איכא חמדת נישואין, עכ"פ מנ"ל להש"ס להקשות בפשיטות, והרי איכא סברא לחלק דדוקא בנישואין גמורין אמר רבא ולא בנישואין לימים אחרים, א"ו דפשיטא להש"ס דחמדת התשמיש היא, ומצאתי הדבר מפורש במרדכי שכתב משום דמחמדה ורואה דם חימוד מחמת תאות תשמיש, וכן הוא בשערי דורא ובתשומי"י".
4. פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ה') – "בחוות דעת ... נ"ל דהא ודאי דחיישינן ג"כ לחימוד ביאה".
5. מנחת פתים (על סעי' א') – "חוו"ד ... וצ"ע דהא ... וע"כ דגם לחיבת ביאה גופא בעינן נקיים".

ג. נ"מ.

1. לתרץ יהודה ותמר, בועז ורות - עי' לעיל.
2. בדיקות אחר נישואין, לפני ביאה - עי' לקמן, סעי' ב'.

ד. יש לדון בצד שהוא "חימוד לנישואין": האם הוא רק חימוד לנישואין [לאפוקי ביאה], או חימוד לביאה לשם נישואין [לאפוקי ביאה לשם זנות].

1. רק חימוד לנישואין [לאפוקי ביאה].

(א) אגורה באהלך (ס"ק א') - לשונו מובא לקמן.

2. חימוד לביאה לשם נישואין [לאפוקי ביאה לשם זנות].

(א) רע"א (כתבים סוף מכתב י"ד) – "בעל חוות דעת, דדוקא בביאה לשם אישות איכא חימוד דנקרא עלה שם אישות ...".

(ב) פתחא זוטא (ס"ק א', מהדו"ת ס"ק א') – "יש לומר דכוונת החו"ד דחימוד הוא על נשואין וגם על הביאה, דאיכא חיבת נשואין חדשים ואיכא חיבת ביאה כש"ס כתובות נ"ו וכמ"ש בחת"ס סי' קכ"ג [מובא בפת"ש אה"ע סי' ס"ב סק"ט] לענין ז' ברכות יעו"ש".

(ג) ששבה"ל (סעי' א' ס"ק ב' ד"ה מי) – "והיינו דאף אם חימוד נישואין גורם כחו"ד (סק"א), מ"מ צריך שתדע ענין הביאה".
 (ד) חזקת טהרה (דרך ישרה ס"ק א' ד"ה נסתפקתי) – "וכנראה מדברי הפוסקים שעיקר החימוד הוא ע"י חמדת הביאה, עיין תוס' יבמות ל"ז ב' דכיון שפעמים לא בא עלי' לא מחמדא ולא חזיא עיי"ש בד"ה יחודי, הרי דעיקר החימוד הוי חמדת הביאה ... ואפי' להחו"ד שעיקר החימוד הוא רק ע"י נשואין, מ"מ בוודאי הכוונה ע"י נשואין וביאה, אבל לא נשואין בעלמא".

3. נ"מ.

(א) אין לו גבורת אנשים - ע"י לקמן.

(ב) בשנות השואה (holocaust), ואסון - ע"י לקמן.

(ג) בנות צנועות, שאינן יודעות ענין ביאה כלל - ע"י לקמן, סעי' ב'.

ה. מראי מקומות – בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' מ'), באר מרדכי (ס"ק א' ד"ה ובכן נבוא), שמחת כהן (יו"ד ח"ב סי' פ"ד, לשונו מובא לקמן), פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ו'), ט"ז וש"ד השלם (כו"ל ס"ק ה').

1. אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' פ"ו) – "ועיין בחו"ד סי' קצ"ב סק"א שסובר שהחמוד שחששו לשמא ראתה הוא חמוד של נישואין אבל ג"כ צריך לומר דלא על נישואין תקנו אלא על אלו שיש להם חמוד מנישואין או שלא נתקן כלל רק שהודיעו שיש חשש בזה כדבארתי להט"ז".

ה] מסולקת דמים.

א. בכלליות.

1. יש לה דם חימוד – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קס"ד), חוט שני (ס"ק א' אות א').

ב. קטנה.

1. יש דם חימוד – גמרא (נדה דף סו.), מחבר (סעי' א'), פוסקים.

ג. זקנה.

1. יש לה דם חימוד.

(א) רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ב') – "ודאי כל שתבעוה לינשא צריכה ז' נקיים לא שנא קטנה ולא שנא גדולה לא שנא זקנה אע"ג דמסולקת דמים בכולהי איכא למיחש לדם חימוד".

(ב) פסקי הרשב"ץ (נדה דף סו.) – "וכן זקנה".

(ג) מקום שמואל (ח"א סי' ל"ג).

(ד) גבעת שאול (סי' ס"ה).

(ה) בני יהודה (ח"ב בית יהודה סי' ס"ג) – "יש לחוש לדם חימוד דהא ודאי זקינה נמי יש לה יצר דתלבושה ומתאוה וחומדת לתשמיש ככל שאר נשים".

(ו) ושאר פוסקים – אבן השהם (יו"ד סי' י"ד ד"ה אכן), חיים שאל (ח"ב סי' כ"ו), פת"ת (ס"ק ב', "גבעת שאול"), זרע אמת (ח"ג

סי' קט"ו), כתב סופר (על סעי' א'), לחו"ש (לחם ס"ק ד', קיצור שו"ע סי' קנ"ז סעי' א'), הג' יד שאול (על סעי' א'), פרי דעה

(שפתי לוי ס"ק א'), מסגרת השלחן (דין ה' ד"ה מחזיר), בן איש חי (שנה ב' פר' צו סעי' י"ח), ערה"ש (סעי' י"א, אה"ע סי'

ס"ג סעי' ד'), תרשיש שהם (סי' מ'), דרכ"ת (ס"ק ב'), פתחא זוטא (ס"ק ג'), טהרת ישראל (סעי' ד', סעי' מ"ב), שערי טוהר

(שער י"ב סעי' א'), שמחת כהן (יו"ד ח"ב סי' פ"ד), שלחן העזר (סי' ה' סעי' א'), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות

כ"א, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות כ"א, שולחן שלמה נדה פרק י"ג סעי' ב'), בדה"ש (ס"ק ה'), טהרת הבית (סי' ט' סעי' א'),

פרדס שמחה (ס"ק ב'), אורחות הבית (פרק כ"ז סעי' ב'), תשובות והנהגות ח"א סי' תצ"ט), חוט שני (ס"ק א' אות א'), מראה

כהן (עמ' קע"ד), יסוד הטהרה (פרק י"ב הע' א'), לבושי עז (תמצית ס"ק ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, עמ' תנ"ג), נטעי

גבריאל (פרק ד' סעי' י"א), בנין בית נאמן (פרק י' סעי' ב', סעי' ג').

2. אין לה דם חימוד.

(א) יהודה יעלה (יו"ד סי' קצ"א) – "ובקטנה דוקא קמ"ל רבא שהחימוד מעורר הדם לבוא קודם זמנו ולראות האורה משא"כ בזקינה שכבר פסק מעיינה ויבש מקורה אין החימוד מעורר אלא חמימות אבל לא לחלוחית כנ"ל ... נ"ל דהמיקל עפ"י הוכחתנו

לא הפסיד".

3. מראי מקומות – התעוררות תשובה (ח"ד סי' צ"ג).

ד. מעוברת.

1. יש לה דם חימוד – רדב"ן (סי' תתס"ה), "הדבר ברור דצריכה למנות דאי מפני שהיא מעוברת לא גרעה מקטנה שלא הגיעה

לראות דצריכה להמתין. ותו דכמה מעוברות רואות דם", תוה"ש (ס"ק ט'), בית לחם יהודה (ס"ק ה'), מקום שמואל (ח"א סי'

ל"ג), מחה"ש (ס"ק ט', על סעי' ה'), יהודה יעלה (יו"ד סי' קצ"א ד"ה שוב), פת"ת (ס"ק ב', "מקום שמואל ... מנחת יעקב"),

לחו"ש (לחם ס"ק כ"ה, קיצור שו"ע סי' קנ"ז סעי' ד'), בן איש חי (שנה ב' פר' צו סעי' י"ח), ערה"ש (סעי' י"א), טהרת ישראל

(סעי' ד', סעי' מ"ב), שערי טוהר (שער י"ב סעי' א'), שלחן העזר (סי' ה' סעי' א'), בדה"ש (ס"ק ה'), טהרת הבית (סי' ט' סעי' ג',

- "וכן הלכה", פרדס שמחה (ס"ק ב', ס"ק כ"א אות ב'), לבושי עז (תמצית ס"ק ג', סעי' ה' תמצית ס"ק א'), פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, פרק ל"ט הע' ד', הע' ח').
2. מראי מקומות – תשובה מאהבה (על סעי' ה', "צל"ע למעשה"), ששבה"ל (סעי' ה' ס"ק א' ד"ה בתוה"ש, סיכום אות א'), נטעי גבריא (פרק ד' סעי' י"ג).

ה. מיניקות.

1. יש לה דם חימוד – פסקי הרשב"ץ (נדה דף סו., "ואפילו היתה מניקה"), מקום שמואל (ח"א סי' ל"ג), לחוו"ש (לחם ס"ק כ"ה, קיצור שו"ע סי' קנ"ז סעי' ד'), יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' קצ"א), בן איש חי (שנה ב' פר' צו סעי' י"ח), טהרת ישראל (סעי' ה'), שערי טוהר (שער י"ב סעי' א'), שלחן העזר (סי' ה' סעי' א'), בדה"ש (ס"ק ה'), פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, פרק ל"ט הע' ד').
2. מראי מקומות – תשובה מאהבה (על סעי' ה', "צל"ע למעשה").

ו. טעם.

1. יש לה דם חימוד – פרי טהרה (הע' ב').
2. לא פלוג – מי נדה (על סעי' ה' ד"ה והנה הגיעני, "עיקר הטעם מכח לא פלוג").
3. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק ג'), בדה"ש (ס"ק ה').

ז. יש ברכה על הטבילה.

1. עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.

[ו] מי נכלל: מקרים שיש לדון אם חוששין בהם לדם חימוד.

א. היתה כבר נשואה.

1. יש דם חימוד – רשב"ם, הו"ד באו"ז (סי' שמ"א, "ל"ש אלמנה ונתפייסה"), מחבר (סעי' ה'), ט"ז (ס"ק ח'), פוסקים.

ב. סומא.

1. יש לה דם חימוד – חת"ס (יו"ד סי' קפ"ד ד"ה והגע, "ולא לשתמיט שום פוסק להשמיענו קולא זו באשה סומא"), קונ' פוקח עורים (עמ' נ"ח אות ט').

ג. מחזיר גרושתו.

1. יש לה דם חימוד - עי' סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ד. גר: שהיו נשואים בערכאות.

1. אין לה דם חימוד.

(א) דגול מרבבה (יו"ד סי' רס"ט על מחבר סעי' ט') – "שאחר כלות שלשה חדשים כשמחזירה א"צ שבעה נקיים אם לא פרסה נדה בנתיים ואף שנתבאר לעיל סוף סימן קצ"ב שמחזיר גרושתו צריכה ז' נקיים שאני התם שגירשה לחלוטין ונתיאשה ממנו לכך איכא חימוד חדש משא"כ זו שלכתחלה הפרישה על דעת להחזירה אין כאן חימוד חדש".

(ב) פת"ת (ס"ק ח', סי' רס"ט ס"ק ב') – "בדגול מרבבה שכתב ... שאחר שלשה חדשים כשמחזירה א"צ שבעה נקיים אם לא פרסה נדה בינתיים ואף שכתוב לעיל סוף סימן קצ"ב שמחזיר גרושתו צריכה ז"נ שאני התם שגירשה לחלוטין משא"כ הכא ע"ש".

(ג) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ח' ד"ה ועי') – "בדגול מרבבה ...".

(ד) אג"מ (יו"ד ח"א ריש סי' פ"ו).

(ה) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ב סי' נ"ח אות ד', עי' סי' מ"ח ד"ה ברם, משנת השלחן תשובה קס"ד, תשובה קפ"ו, תשובה שכ"ב, תשובה של"ה).

(ו) ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק ד' סי' ל"ט) – "שאלה: גרת צדק שטובלת לשם גרות האם יכולה באותו יום גם להינשא ללא ספירת שבעה נקיים מחשש של דם חימוד או שצריכה שבעה נקיים משום לא פלוג. תשובה: יכולה להינשא. [ע"י הרב אמיר קריספל הי"ו]. נאמר לי שהרה"ג שרמן אמר בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] שלא פלוג ותחכה שבעה נקיים".

(ז) בדה"ש (בי' ד"ה מחזיר, עמ' רמ"א) – "בדגול מרבבה ...".

(ח) פרדס שמחה (ס"ק כ"א אות ג').

(ט) שבט הקהתי (ח"ו סי' שי"ז אות א') – "הדגול מרבבה".

(י) גירות כהלכה (פרק ח' סוף סעי' כ"ה).

(יא) נטעי גבריא (פרק ד' סעי' ט"ו) – "גר שנתגייר ואשתו עמו, שצריכים לפרוש זה מזה ג' חדשים משום הבחנה, מ"מ אינה צריכה אח"כ לישב ז' נקיים משום דם חימוד אם לא פירסה נדה".

(יב) חוקת הטהרה (סעי' י"ב) – "גר שנתגיירו הוא ואשתו צריכים הפרדה לג' חודשים משום הבחנה, ומ"מ לגבי ז' נקיים משום דם חימוד היא לא צריכה להמתין".

ה. נואף.

1. יש לה דם חימוד – דב"ז (סי' תתס"ה, "ואם מפני שכבר היא רגילה בו אדרבה מהאי טעמא חיישינן שמא תראה דם חימוד כיון שהיא מכירתו מהרהרת בו וקרוב הדבר שתראה דם הילכך תמנה ז' נקיים כשאר נשים שתבעום לינשא וזו אינה צריכה לפנים כלל"), מקום שמואל (ח"א סי' ל"ג), חכ"א (כלל קט"ו סעי' י'), פת"ת (ס"ק ב'), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קס"ד, תשובה קפ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ל"ו, לשונו מובא לקמן), בדה"ש (ס"ק ס"א).
2. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ז').

ו. חיו קודם לכן בחיי אישות.

1. אין לה דם חימוד.
 - (א) לשון זהב (סוף סי' ו' ד"ה ועל) – "דבר פשוט שאינה צריכה למנות ז' נקיים. כיון שכל ביאה וביאה שבא עלי' הי' לשם אישות ויותר נחשבת כאשתו מפלגש".
 - (ב) דעת תורה (על סעי' ה' ד"ה ועי' שו"ת).
 - (ג) טהרת ישראל (סעי' ט').
 - (ד) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קס"ד, תשובה קפ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ל"ו) – "בא עליה בעודה פנויה ותבעה לינשא, גם בכה"ג צריכה שבעה נקיים, אבל אם חיו קודם לכן בחיי אישות ואחר כך תבעה לינשא, אינה צריכה שבעה נקיים משום דם חימוד".
 - (ה) עי' ששבה"ל (סעי' ה' ס"ק א' ד"ה ובבעלי, סיכום אות ד') – "אם חיו ללא חופה וקדושין וחזרו בתשובה ונישאו, או שנישאו בנישואין אזרחיים, מסתבר דאין צריך ז"נ מחשש חימוד, אך למעשה צ"ע".
 - (ו) שבט הקהתי (ח"ו סי' שי"ז אות א') – "פשוט".
 - (ז) פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, פרק ל"ט הע' ה').
 - (ח) נטעי גבריאל (פרק ד' סעי' י"ד) – "בעלי תשובה שחיו יחד בלא חופה וקדושין, או שנישאו בנישואין אזרחיים ועכשיו חזרו בתשובה, ורצונם להתחתן בחופה קידושין כדת משה רשאל, אינה צריכה ז' נקיים וטבילה מחשש חימוד".
 - (ט) חוקת הטהרה (סעי' י"ג) – "בעלי תשובה שחיו לפני כן ללא חופה וקידושין או שנישאו בנישואין אזרחיים, מסתבר שאין צריך ז' נקיים".
2. יש לה דם חימוד.
 - (א) טהרת הבית (סי' ט' סעי' ד', מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ק"ח, סי' ק"ט) – "ואפילו אם היתה האשה מעוברת".
 - (ב) שיעורי טהרה (עמ' תשי"ד ד"ה אשה) – "איש ואשה שאינם שומרי תורה ומצוות וחיו חיי אישות בלא חופה וקדושין ואח"כ עשו תשובה ורוצים לינשא כדן, יש מקום לדון שכה"ג לא שייך חימוד, ומ"מ להלכה יש להצריכם ז"נ, דבכל אופן הנישואין גורם חימוד".

ז. תוך ימי טוהר.

1. טמאה.
 - (א) דגול מרבבה (מהד"ת סי' קצ"ד) – "נסתפקתי אם תוך ארבעים לזכר ושמונים לנקבה תבעוה לינשא ונתפייסה אם צריכה ז' נקיים והיינו היכי שילדה אחר מיתת בעלה וספרה זנ"ק ושוב תבעוה ונתפייסה דאל"כ בלא"ה צריכה להמתין שלשה חדשים אחר מיתת בעלה ונראה דלפי מה שנתפשט המנהג להחמיר אף בכתמים היושבת על דם טוהר א"כ גם בזה יש להחמיר".
 - (ב) פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ט').
2. מראי מקומות.
 - (א) מנחת יצחק (ח"ו סי' קמ"ו) – "הדגול מרבבה ... יל"ע, עפי"מ שהביא בסדרי טהרה שם (ס"ק י"ד), וז"ל בספר מנ"י כ' ונראה דה"ה אם גרשה כשהיא מעוברת והחזירה ג"כ צריכה ז"נ ואף דמעוברת בחזקת מסולקת דמים וכו' בריק"ש צידד להקל בגרושה מעוברת אם אמרה שבדקה ביום התביעה דיש לסמוך בזה על ראבי"ה עיי"ש וצ"ע עכ"ד, א"כ במינקת בימי טוהר, דנוסף על הא דמסולקת דמים גם הא דימי טוהר, יש סברא גדולה להצטרף לאם בדקה באותו יום להקל וצ"ע".

ח. אין לו גבורת אנשים.

1. אין לה דם חימוד.
 - (א) חיים שנים (סי' ו') – "נראה דאין צריך שבעה ימי נקיים ויש להביא ראיה ממה שכתב התוס' פרק החולץ דל"ז ע"ב דה"מ יחודי בעלמא הו' מייחדי ויש כאן פת בסלו ... והכונה כמ"ש תוספי הרא"ש כיון שיורעות שאינן נשאות לחבור ולבעילה אלא ליחוד בעלמא לא מחמדא".
 - (ב) טהרת הבית (סי' ט' סעי' ו').
2. מחמיר.
 - (א) דרכ"ת (ס"ק ב') – "חיים שנים ... לענ"ד עדיין צ"ע להלכה כיון דפסקינן בזה דבין גדולה ובין קטנה וגם זקינה וכמ"ש בתשו' גבעת שאול ומובא בפת"ש ועיי' להלן בדברינו (ס"ק ה') וי"ל דלא חלקו חכמים בתקנתם גם בכה"ג מכ"ש באין לו ג"א דרחמי שמים מרובים והיא מצפית ע"ז ושמענו כ"פ דהדרא אתיא והוא שכיח ומאתה אין שום מניעה והיא צעירה לימים ואודתיו היא מצפית שיתרפא כנו' הגם שהראי' שכ' שם מהתוס' יבמות היא מסתברת דכיון דיחודי מייחדי לי' אף שהי' להם רשות לבא עלי' מ"מ לא שכיח הוא ע"כ ל"צ ז"נ דל"ש חימוד כ"ש הכא דלע"ע אין לו ג"א ולוקחה רק ליחודי בעלמא אך זהו כ' התוס' לפי תי' שני דש"ס דואבע"א דיחודי מייחדי לי' אבל לתי' הראשון דאודיעו לי' מעיקרא ובאמת צריכה ז"נ א"כ אין ראי' וכיון דלא ידעינן איוו תירוץ הוא עיקר בזה בש"ס להלכה ע"כ עדיין צ"ע ויש להחמיר".

- (ב) הו"ד בבדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה תבעוה, עמ' רל"א).
 3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, פרק ל"ט הע' ז'), נטעי גבריאל (פרק ד' סעי' י"ב).

ט. אשה שהוציאו רחמה.

1. מיקל.
 - (א) הגרא"ד גרינוואלד זצ"ל (קובץ אור ישראל ח"ח עמ' י"ח) – "דל"ש שום חימוד לא גזרו רבנן ואינו צריכה ז' נקיים".
 - (ב) עי' שרגא המאיר (ח"ד סי' ה' אות א', קובץ שיח תורה ח"א עמ' י"ח) – "בושאי שאינה צריכה ז' נקיים שלא שייך גבה כלל דם חימוד. רק כיון דאיתא בספר חסידים סי' שפ"ט בזה"ו וארחצך במים דמיך, שצריכה טבילה קודם נישואין אעפ"י שלא ראתה דם עכ"ל הספר חסידים (מובא גם בפתזו"ט סי' קצ"ב) הרי אף שלא ראתה דם צריכה טבילה, וע"כ לפענ"ד שתלך לטבילה אבל לא תברך הברכה על הטבילה".
 - (ג) עי' שבה"ל (ח"ה סי' קכ"ב, עי' ששבה"ל סעי' ה' ס"ק א' ד"ה מי, סיכום אות ה') – "דבנ"ד שאינה בגדר ראייה כלל, וגם טהורה מלפני זה (אם טבלה אז) דיש לנו עוד סניף להקל דעת הרשב"ם והאו"ז, והמרדכי שבועות העתיק דבריהם ולא חלק עליהם, ובנדון זה עכ"פ חזי לאצטרופי, ע"כ אמינא דמן הדין ודאי לא צריכא, אם לא מחומרא בעלמא, אבל ודאי לא תברך על טבילה כזאת".
 - (ד) עי' תשובות והנהגות (ח"א סי' תצ"ט) – "ולמעשה צריכים לברר היטב אם חתכו הכל, שבאמת אי אפשר במציאות לראות דם מהמקור, ואז נראה שאין חשש לנדה, ואין בזה דין ספירה, ומצוי שחתכו הרחם ונשאר מעט באופן שבמציאות עוד אפשר אצלה לראות דם ואז פשיטא דחוששין לדם חימוד, ולכן אפשר דאמרינן לא פלוג וגזרו בכל אופן כמו בזקנה ומעוברת, ומיהו כיון שלא שמענו שגזרו והחמירו כ"כ, נראה שאין לנו ראייה לגזור וכנלע"ד עיקר, (וע"ע במנחת יצחק ח"א סי' קכ"ה וח"ח סי' צ"ג ובשבט הלוי ח"ה סי' קכ"ב), ובנידון שבא לפנינו היא בעצמה הציעה שתספור ותטבול לצאת מכל ספק, ואף שבדברבנן יש להקל (דבאשה שנתברר שלא נשתייר כלום מהרחם אין שום חשש דאורייתא), כיון שאין בזה הפסד פעם אחת לספור ולטבול ראוי לה לעשות כן, ומיהו לענין ברכה על הטבילה שיש בזה קולא לענין ברכה לבטלה נראה שלא תברך ויוצאה מכל חשש".
 - (ה) לבושי עז (סעי' ה' תמצית ס"ק ב') – "אמנם אם מעולם לא היה לה רחם, והיינו דאין לה סיבה לטומאה, ודאי דאינה צריכה ז"נ".
2. מחמיר.
 - (א) שערים מצויניום בהלכה (סי' קנ"ז) – "כתוב בשו"ת אמרי דוד (סי' קכח) דה"ה אם היה לה ניתוח ונטלו ממנה האם, ג"כ צריכה לספור דדין אחד הוא בין זקנה שפסקה מלראות או שאין לה האם כמו שמצינו בגמרא (כתובות ס:) זקנה ושאינה ראויה לילד צריכה להמתין ג' חדשי הבחנה כו' ופרש"י שאינה ראויה לילד שנעקר בית הריון שלה, והטעם דלא חילקו חז"ל בגזירותם וה"ל לנדון דהכא דין אחד להם".
 - (ב) עי' יביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות פ"ח) – "אשה שנולדה בלי רחם, ולא ראתה דם נדות מעולם, ועכשיו באה להנשא, צריכה לספור שבעה נקיים, דשמא ראתה דם חימוד".

י. בא בעלה מחוץ לעיר.

1. אין לה דם חימוד.
 - (א) תפארת למשה (על הט"ז ס"ק א') – "דמי שהיה בדרך כמה שנים ובא לביתו אשתו מותרת מיד".
 - (ב) ששבה"ל (סעי' ה' ס"ק א' ד"ה ובדרכ"ת, סיכום אות ג') – "החוזר ממדינת הים והנעדר במלחמה ח"ו וחזר - אינה צריכה ז"נ".
 - שבה"ל (ח"ה סי' קי"א אות ה', ח"ו סי' קכ"ט אות ו') – "וכשה' הבעל במדה"י וחזר אין מקום להחמיר דלא גזרו גזרה זו אלא בשעת נשואין כמבואר בפוסקים עיין ד"ת".
2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ז').

יא. היה נעדר בשנות השואה (holocaust), ואסון, וחזר.

1. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, פרק ל"ט הע' ח').
 - (א) ששבה"ל (סעי' ה' ס"ק א' ד"ה ובדרכ"ת, סיכום אות ג') – "החוזר ממדינת הים והנעדר במלחמה ח"ו וחזר - אינה צריכה ז"נ. ובנעדר באופן שיש הסחת הדעת ממש כבשנות השואה, צ"ע".
 - שבה"ל (ח"ה סי' קי"א אות ה', ח"ו סי' קכ"ט אות ו') – "אמנם בשנות השואה ואסון ר"ל, שהיו נשים בחזקת אלמנות חיות ואירע מקרה טהור שהבעל חזר ונתגלה אם אין זה גורם חשש חמוד קצת צל"ע".

ז. מקרים שונים: הזמן למנות החימוד.

א. קטנה ונתגדלה.

1. די מזמן קטנותה – חת"ס (יו"ד סי' קפ"ד ד"ה והנה הרשב"א, "ואפ"י תבעוה בקטנותה ונתגדלה בנתיים משעה דרמי שערי באסינתא עד כניסה לחופה מ"מ החמדה היותר קלה שבשעת תביעה משביע לה ומרווה צמאונה עכ"פ וה"נ דכוותי").

ב. גיורת שנתגיירה - קבעו להתחתן לאחר שתתגייר.

1. צריכה ז' נקיים מחדש משעה שנתגיירה.

- (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קס"ה, שבילי טהרה סי' ט', עי' קובץ תשובות ח"ב סי' מ"ה ד"ב ברם) – "צריכה ז' נקיים מחדש ... ומתעורר דם חימוד מחדש".

(ב) מנחת פרי (קונ' התשובות סי' כ') – "אך כיון שלא מצאתי דין זה בפוסקים תטבול בלא ברכה".
 (ג) שבה"ל (ח"ה סי' קי"א אות א') – "הנה בגיורת ממש פשוט דאין הספירה לפני הגרות כלום, מכ"מ גם כאן אף דסופרת מצד ספק ישראלית, דמצד הגוית לא שייך טומאה דדלמא ראתה מחמת חמוד, מכ"מ כיון דספרה בשעה שעדיין אינה עומדת לנשואין כי היא מעוכבת מעשה גרות (אפילו על הספק), והרי כתבו הפוסקים דאפילו באותם שצריכים להמתין צ' יום מחמת הבחנה כמבואר באה"ע סי' י"ג, והיא התחילה בימים האחרונים של הצ' יום לא עלו לה כיון שלא היתה אז ראוי לנשואין, וה"נ בדין אם היתה יודעת שעדיין מעוכבת גרות דלא סמכה דעתה. אלא אפי' ניזל בענין צ' יום הנ"ל וכדומה בתר המקילין, וגם נימא כיון דהגרות הובטח לה ואינו מחוסר זמן דסמכה דעתה והיא בכלל תבועה ונתפייסה, מכ"מ קרוב לשמוע דאחר הגרות מתחיל חמוד חדש בשעה שעלתה מטבילה כישראלית גמורה, ונו"נ בזה עם ת"ח גדולים, והצרכנו לספור ז' נקיים אחרי טבילת ספק גרות".

2. לא צריך ז' נקיים.

(א) התעוררות תשובה (ח"ד סי' צ"ה) – "נראה לי דאחד שהבטיח לנכרית לישא אותה, וקבע לה בעודנה בגיורת לישא אותה למחר, ואח"כ טבלה ונתגיירה באותו יום דאינה צריכה להמתין שבעה נקיים משום דם חמוד, שבשעה שהבטיח לה לישא אותה וקבע הזמן כבר ראתה דם חמוד ואינה מטמאה, כיון דנכרית היא, כמו גיורת שאינה צריכה לספור ז' נקיים או להמתין ז' ימים על הדם שראתה קודם שטבלה כי גוים אינם מטמאים בכל אלו".

(ב) נטעי גבריא (פרק ד' סעי' ט"ז) – "המבטיח לנכרית לישא אותה לאחר שהתגייר, מותר לישא אותה תיכף אחר שטבלה".
 3. די בז' נקיים הראשון.

(א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, סי' קצ"ב) – "לענ"ד כל דם חימוד אחד הוא בין גויה ובין ישראלית, וכיון שבדקה עצמה כל הזמן ולא מצאה דם ז' ימים הרי היא טהורה, והרי בגויה ג"כ איכא דם חימוד כדאיתא בנדה [דף כ' ע"ב] באיפרא הורמיז שראתה דם מחמת חימוד ועיי"ש ברש"י [בד"ה איפרא] שנכרית הייתה והייתה משמרת עצמה מנדות וקרובה להתגייר וכו', ע"כ".
 4. מראי מקומות – שבילי טהרה (סי' א', סי' ט', "למעשה עדיין צ"ע").

ג. אשה שעתים שוטה ועתים חלומה.

1. די מזמן שטותה.

(א) שבות יעקב (ח"א סוף סי' ס"ז) – "ועל דבר השאל' שני' ששאל אם צריכה לשמור ז' נקיים מחדש מחמת חימוד הנה ראיתי בספ' בית שמואל מהדורא בתרא בא"ה סי' קי"ט ס"ק י"ג מסתפק בדין זה ומסיק דא"צ ז' נקיים מחדש וכן נ"ל עיקר כיון ששמר' ז' נקיים בעת שטות' על ידי נשים פקחות תו לא צריך דכבר כתבו האחרונים דאף אם דחו הנישואין דבעינן שבעה נקיים מחדש הוא גופא חומרא בעלמא והבו דלא לוסף עלה כנ"ל".

(ב) חת"ס (יו"ד סי' קפ"ד ד"ה והנה הרב) – "מוכח דהחמדה שיבמי שטותה מועיל ג"כ לזמן פקחת".

(ג) פת"ת (ס"ק א') – "חתם סופר".

(ד) טהרת ישראל (סעי' ח') – "יש להקל".

2. מסופק.

(א) בית שמואל (אה"ע סי' קי"ט ס"ק י"ג) – "יש ספק אם היא עתים שוטה ועתים חלים וספרה ז' נקיים לעת שטותה ע"י נשים פקחות אם רשאה להיות נשואיה בעת חלימתה כי י"ל הטעם הוא משום חימוד ועכשיו מעורר החימוד ואפשר ימי שטותה שלה לא היה לה חימוד, וקצת ראייה ... וצ"ע".

(ב) תשובה מאהבה (על הט"ז ס"ק א') – "צריך עיון לדינא".

(ג) רע"א (על סעי' א') – "בבית שמואל".

(ד) לחז"ש (לחם ס"ק ב').

3. מחמיר.

(א) ששבה"ל (ס"ק ב' ד"ה ובבית, סיכום אות ד') – "צריכה שוב ז"נ".

4. מראי מקומות – ישועות יעקב (ס"ק ד'), פתחא זוטא (ס"ק א' ד"ה ומ"ש הפ"ת מהב"ש, מהד"ת ס"ק א' ד"ה ועי'), בדה"ש (בי' ד"ה שבעת, עמ' רל"ד), פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ג').

ד. בעת אבילות.

1. יכולה למנות בתוך ימי אבילות.

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ב') – "(כלה) יכולה לספור שבעה נקיים אף בימי אבלה".

(ב) פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ח') – "מגדולי ההוראה שליט"א".

2. מחמיר.

(א) הגרש"ק זצ"ל (קנאת סופרים בהשמטות לשו"ט סוף סי' ל') – "דבאבילות דידה אינה חומדת לתשמיש ... דבכלה אם ספרה ז' נקיים בתוך שבעה ימי אבלה אף באופן שמותרת להנשא אחר שבעה מ"מ אין ספירת שבעה בתוך ימי אבלה מהני".

(ב) ששבה"ל (סוף ס"ק ב', סיכום אות ו').

3. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק א', "צ"ע בזה"), טהרת ישראל (סעי' ח', "וצ"ע"), בדה"ש (בי' ד"ה שבעת, עמ' רל"ד).

ה. אשה שלא ראתה החתן עד החתונה.

1. לא אמרינן דאיכא חימוד חדש.

- (א) חת"ס (י"ד סי' קפ"ד) – "הנה מסתימת לשון הפוסקים לא משמע לחלק בכך דלא הוי שתקי רבותינו ראשונים וגם אחרונים מחידוש דין זה אע"כ לא חשו להו".
- (ב) פת"ת (ס"ק א') – "חתם סופר".
- (ג) הגרש"ק זצ"ל (שירי טהרה תשובה ז') – "וכן עיקר ... וזה ברור".
- (ד) שו"א ומשיב (תליתאי ח"א סי' מ"ב) – "הדבר ברור דאין לחוש".
- (ה) בית שלמה (י"ד ח"ב סי' מ') – "דאין להחמיר במה שאבותינו ואבות רבותינו נהגו בו היתר והוא כמעט מעשים בכל יום".
- (ו) רמ"ץ (י"ד סי' נ"ז) – "דאין חשש בעובדא דידי' ...".
- (ז) שערי דעה (ח"ב סי' רמ"ה).
- (ח) פתחא זוטא (סוף ס"ק א').
- (ט) טהרת ישראל (סעי' י"א) – "המיקל ... לא הפסיד וכ"ש בראתה אותו ע"י פאטרעט".
- (י) בדה"ש (ס"ק ח') – "יש להקל".
- (יא) ששבה"ל (ס"ק ב' ד"ה ובשו"ת, סיכום אות ג', שבה"ל ח"ה סי' קי"א אות ה', ח"ו סי' קכ"ט אות ד') – "מנהג העולם שא"צ ז"נ משום הראי' שאח"כ, ומנהי עכ"פ בדיעבד".
- (יב) טהרת הבית (סי' ט' סעי' ז').
- (יג) פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ד') – "המחמיר תע"ב".
2. מחמיר.
- (א) לחור"ש (לחם ס"ק א', שמלה ס"ק א' ד"ה בלחם).
- 1) ששבה"ל (ס"ק ב' ד"ה ובשבט, סיכום אות ג', שבה"ל ח"ה סי' קי"א אות ה'), טהרת הבית (ח"א עמ' תפ"ג) – "פשוט בעיני דגם להמחמיר אם ראתה תמונתו כבר לפני זה ע"י פוטוגראף וגם יודעת מהותו לגמרי דאין מקום עוד לחומרא זו".
3. מראי מקומות – אמרי אש (י"ד סוף סי' י"ז, אה"ע סוף סי' ס"ד, "נסתפקתי"), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קס"ה, "ובשעת הצורך אפשר להקל"), ביע אומר (ח"א או"ח סי' ו' סוף אות ג', ח"ז י"ד סי' י"ג אות ה'), פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, פרק ל"ט הע' ל"ג).
- (א) ס' חסידים (סי' קע"ב) – "ומה שאמרו חכמים אין יצה"ר שולט אלא במה שענינו רואות, זה יצר חימוד של חימום התאוה. אבל יצר שהלב בוער אחר אשה בלא ראייה, ענין זה כאדם המשתגע".
- 1) מקור חסד (בס' חסידים שם אות ב') – "ועפ"ד רבינו אלו יש להעיר ע"ד החת"ס ... וצ"ע".

ו. אם צריך החתן להיות בעיר כשסופרת ז' נקיים.

1. לא צריך – ביע אומר (ח"ז י"ד סי' י"ג אות ה', "וכן עיקר").

ז. ז' נקיים בתוך הצ' יום של חדשי הבתנה.

1. מיקל – הגרש"ק זצ"ל (קנאת סופרים בהשמטות לשו"ט סי' ל', "פשוט לנו שמהני הסיפור תוך הצ' יום"), פתחא זוטא (ס"ק א'), טהרת ישראל (סעי' ז'), בדה"ש (ס"ק י"ט), ששבה"ל (ס"ק ב' ד"ה ובאחרונים, סיכום אות ה', "ומסתבר דמהני"), טהרת הבית (סי' ט' סעי' ה'), שבילי טהרה (סי' ב').
2. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק י"ד), פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ח').

ח. זקוקה ליבום.

1. צריכה ז' נקיים מחדש – שער אפרים (סי' ע"ה), רע"א (על סעי' א', "אשה זקוקה ליבום שספרה איזה ימים קודם חליצה לא עלתה לה וצריכה למנות ז' מן אחר חליצה ואילך ת' שער אפרים (סימן ע"ה)), פת"ת (ס"ק א'), טהרת ישראל (סעי' ו'), שערי טוהר (שער י"ב סעי' ב').
2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה שבעת, עמ' רל"ג).

ט. שמעוה שהיא ספק איסורי קהל.

1. לא צריך ז' נקיים חדש – מהרש"ם (ח"ב סי' קמ"א, "ובדין ספירת ז' נגם שהט"ז סי' קצ"ג מחמיר ביש לה ספק בענין החימוד בכ"ז הסד"ט הביא בשם בה"י להקל וגם הוא מיקל וגם בענין ספירת ז' נגם על הספק כבר העלה בתשו' ב"ש ח"א סי' ל"ו להוכיח מסוגי' דטועה בנדה (דף כ"ט) דמהני על הספק"), פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ז').
- (א) בצירוף ראב"ה – בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה דחו, עמ' רל"ח).
2. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק א', מהד"ת ס"ק א'), טהרת ישראל (סעי' ט', "צ"ע").

י. בנות צנועות, שאינן יודעות ענין ביאה כלל.

1. מיקל.

(א) אגורה באהלך (ס"ק א') – "לא שמענו שאבי הכלה יהא צריך להודיע להכלה כל עניני ביאה קודם הז' נקיים, וכן משמע שמה שלא מצינו בשום פוסק שיזהיר בזה. ועוד, שהרי בזמניהם היו נושאות כשהיו י"ב שנים, וקיימו מאי דאי' (פסחים ק"ג א) בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה, וודאי לא ידעו כלים מענין זה, ועל כרחך צריך לומר שהחימוד הוא עצם החיתון, ולא דוקא חימוד התשמיש, ובפרט בזמנינו שהכלות בנות י"ז י"ח, אם כן גם בלאו הכי הרבה יותר מרוב הבתולות יודעות למה נכנסות לחופה, ואף שאין יודעות בדיוק, מכל מקום ידיעה מועטת ודאי סגי לענין דם חימוד".

- (ב) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק ה' אדר תשס"ט) – "שאלה: כלה שאינו ידעה ענין ביאה כלל, האם צריכה להמתין ז' נקיים מזמן שידעה הענין או מזמן תבעוה לינשא. תשובה: משתאה לינשא".
- (ג) חוט שני (ס"ק א' אות י"ג) – "כלות שאינן יודעות מענין הביאה עד יום הנישואין, אינה צריכה לחוש לחימוד חדש, ומועיל מה שישבה עד עכשיו ז' נקיים, שמסתמא ההרגשה הכללית של חימוד היה קודם".
- (ד) שיעורי טהרה (עמ' תש"י ד"ה לפני) – "לפני שמתחילה הכלה לספור הז' צריך להסביר לה ענין הביאה, דאפשר שאח"כ כשיוודע לה איכא חימוד ותראה דם, ואם לא ידעה וספרה ז' ואח"כ נודע לה, אינה צריכה ז' מחדש, דהחשש אינו אלא לכתחילה".
2. צריך ז' נקיים חדש.
- (א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות א') – "צריך להודיע לכלה ענין הביאה קודם ספירת השבעה נקיים, כדי שאחרי זה לא יהיה חימוד חדש".
- (ב) יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' ט"ז אות ג') – "והנה נתעוררו אחרוני דורינו בדבר בנות צנועות שאינן יודעות ענין ביאה כלל, ורק לפני ימים אחדים קודם החופה, מסבירות להן ענין ביאה, ואם הן בתוך שבעה נקיים, יצטרכו לחזור ולמנות ז' נקיים מחדש, והימים הראשונים יפלו, כיון שלא היה שייך בהם ענין חימוד. ולכן צריך להודיען ענין ביאה קודם התחלת ספירת שבעה נקיים".
- (ג) ויען דוד (ח"א סי' ק"ל) – "אשה שאינה יודעת מענין ביאה וספרה שבעה נקיים, לא מהני וצריכה לפסוק בטהרה ולספור שבעה נקיים לאחר שהודיעו לה. וכן משמע מכל הפוסקים".
- (ד) עי' חזקת טהרה (דרך ישרה ס"ק א' ד"ה נסתפקתי) – "נסתפקתי בכחולה שאינה בקיאה בטיב נשואין שאינה יודעת שהחתן יבוא עלי' וסוברת סתם שהוא רק נשואין בעלמא ואחר יום או יומים נודע לה שהוא באופן שהחתן באה עלי' אם צריכה ז' מעת שנתוודע לה שהוא ע"י ביאה, וכנראה מדברי הפוסקים שעיקר החימוד הוא ע"י חמדת הביאה, עיין תוס' יבמות ל"ז ב' דכיון שפעמים לא בא עלי' לא מחמדא ולא חזיא עיי"ש בד"ה יחודי, הרי דעיקר החימוד הוא חמדת הביאה, וכיון שמקודם לא ידעה מזה, הוא עיקר החימוד בשעה שנתוודע שהוא ע"י ביאה ואפי' להחזיר ד' שעיקר החימוד הוא רק ע"י נשואין, מ"מ בוודאי הכוונה ע"י נשואין וביאה, אבל לא נשואין בעלמא - ובאופן כזה שלא ידעה בטיב נשואין א"כ עיקר החימוד הוא בשעת שנתוודע לה שהוא ע"י ביאה, וצ"ע. לכן נלע"ד דבכגון זה שידוע שהכלה אינה יודעת וכן"ל יודיעו אותה שהוא ע"י ביאה בעוד שיהא לה זמן לספור".
- (ה) פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ט') – "מגדולי ההוראה שליט"א".
- (ו) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ט"ז אדר תשס"ט) – "שאלה: כלה שאינו ידעה ענין ביאה כלל, האם צריכה להמתין ז' נקיים מזמן שידעה הענין או מזמן תבעוה לינשא. תשובה: מהמאוחר שבשניהם".
3. מסופק.
- (א) ששבה"ל (סעי' א' ס"ק ב' ד"ה מי) – "מי שלא ידעה ענין ביאה כלל ותבעוה לינשא יש לדון אם חשיב חימוד לענין ז' נ"ג, וצ"ע לדינא. והיינו דאף אם חימוד נישואין גורם כחז"ל (סק"א), מ"מ צריך שתדע ענין הביאה".
- ששבה"ל (סעי' א' סיכום אות ב') – "צ"ע לדינא אם חשיב חימוד להצריך ז' נ"ג. ולכן צריך להודיע לכלות קודם ספירת הז' נ"ג".
4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, פרק ל"ט הע' ז').
- (א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"ג סעי' ה', רוחב השולחן ס"ק ו', עי' ס"ק ז') – "כלה שאינה יודעת לשם מה נכנסת לחופה ולימדו אותה ענין הנישואין לאחר שהתחילה לספור ז' נקיים, אין לחוש לדם חימוד שבא בגלל הידיעה שנתווספה לה. [כיון שהיא גדולה וגם עשתה הפסק טהרה ובדיקות, היא ודאי יודעת שזה ענין של נישואין של אשה לאיש]. אולם כשעשתה הפס"ט והתחילה לספור לא ידעה שזה בשביל ענין של נישואין של אשה לאיש, יש לחוש לדם חימוד מעת שנודע לה".
- (ב) נטעי גבריאל (פרק ב' סעי' ז') – "נכון להודיע לכלה ענין ביאה, לפני שסופרת שבעה נקיים סמוך לחתונה".

ת) מנהג שלא להתראות החתן והכלה לפני החתונה.

א. מקור.

1. קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ד עמ' רמ"ד אות נ') – "בני שיחי' שאל את מו"ר (שליט"א) זצוק"ל עד מתי יכול חתן להפגש עם הכלה סמוך לחתונתם ואמר לו מו"ר טוב להפסיק מלהפגש מה שיותר מוקדם וכתוב בנושאי הכלים של השו"ע ששבועיים לפני החתונה לא יפגשו והטעם עי"כ יהיו להם חיים טובים ומאושרים אחר הנישואין ואמר מו"ר שיודיע לכלה ששבועיים לפני החתונתם יפסיקו להפגש".
2. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ב אות ב') – "מה שנהגו דאין החתן רואה את הכלה קודם לחופה הוא רק ענין של צניעות".
3. אמת ליעקב (אה"ע סי' ס"ד הע' ל"ב) – "מנהג נכון הוא שהחתן לא יתראו זה עם זה שבוע ימים קודם החתונה".
4. הגרשז"א זצ"ל (ישמח לב, אירוסין ונישואין עמ' ל"ט אות נ"ב ד"ה והורה) – "והורה מרן הגרש"ז אויערבך זצוק"ל ששבוע זה משתדלים להתרחק אחד מהשני ולכן אף בטלפון לא ידברו, [ולחתן אחד שכלתו מחו"ל והיו רגילים לדבר בטלפון מידי פעם הורה רבינו ששבוע אחד קודם החתונה לא ידברו אף בטלפון], אולם הוסיף מרן הגרש"ז שאם יש צורך לדברים הכרחיים אז יכולים אף להפגש ולא רק בטלפון, [לשון רבינו: האשה אינה איסורי הנאה בשבוע זה]".
5. דרכי טהרה (עמ' ק', דפו"ח פרק י' אות י"ג) – "יש נוהגים שלא יתראו החתן והכלה זה עם זה שבעה ימים קודם החופה, כדי שלא תראה הכלה בימים אלה דם חימוד. ויש נוהגים שלא להתראות בשבוע החתונה בלבד. ולשני המנהגים מתר לשוחח בטלפון. ויש שאינם נוהגים בחמרות אלו כלל. וכל זוג וזוג ינהג בזה כמנהג אבותיו. ובשעת הצורך נתן להקל בדבר, כי מהדין אין זה מעכב".
6. חוט שני (ס"ק א' אות ה', רק בדפוס ישן תשנ"ט [ובמפתח של שאר דפוסים]) – "מן הדין מותר להפגש החתן עם כלתו לאחר שהחלה לספור ז' נקיים, משום דחשש חימוד שייך בזמן התביעה לנישואין, אמנם מן הראוי להמנע מפגישות באותן ימים, מחשש

- שמה באמת זה יגרום לה לראית דם. ואמנם אם יש מספיק ימים שעדיין תוכל לספור ז' נקיים קודם הנישואין, אף אם תראה, מותר אז להפגש משום חשש זה".
7. הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק א' אדר תשס"ו) – "שאלה: מה טעם של המנהג ששבוע לפני החתונה הכלה לא ראה החתן. תשובה: משום דם חימוד".
8. לבושי עז (סעי' ב' ס"ק א' ד"ה והנה, תמצית ס"ק ג') – "בזה"ז נהגו שלא להתראות החתן והכלה שבוע או שבועים קודם הנישואין, מחשש דם חימוד".
9. שיעורי טהרה (עמ' תש"י ד"ה גמ) – "גם לנוהגים שנפגשים החתן והכלה בין האירוסין לנישואין, מ"מ לא יפגשו החתן והכלה י"ב יום או שבועיים קודם החתונה, שחוששים שמה תראה דם מחמת חימוד. ואף שסגי שלא יפגשו ממתי שמתחלת לספור הז"נ, מ"מ מחמת צניעות שלא לדבר על ענין הספירה, לא נפגשים כשבועיים קודם הנישואין. ואף שעיקר החימוד הוא כשנפגשים, מ"מ גם בטלפון יש חשש חימוד. אמנם אם יש צורך מותר בטלפון, וכן אם חייבים לדבר ביניהם, מותרים להפגש, דאין זה מעיקר הדין".

ב. הזמן.

1. שבועיים לפני החתונה – קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ד עמ' רמ"ד אות נ').
2. שבוע לפני החתונה – הגרשז"א זצ"ל (ישמח לב, אירוסין ונישואין עמ' ל"ט אות נ"ב ד"ה והורה), חוט שני (ס"ק א' אות ה', רק בדפוס ישן תשנ"ט [ובמפתח של שאר דפוסים]), אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ז' כלה לפני החופה אות ח', לישונו מובא לקמן).
3. מראי מקומות – דרכי טהרה (עמ' ק', דפו"ח פרק י' אות י"ג, לישונו מובא לעיל), לבושי עז (סעי' ב' ס"ק א' ד"ה והנה, תמצית ס"ק ג', לישונו מובא לעיל), שיעורי טהרה (עמ' תש"י ד"ה גמ, לישונו מובא לעיל).

ג. הטעם.

1. צניעות – אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ב אות ב', לישונו מובא לעיל).
2. משום דם חימוד – דרכי טהרה (עמ' ק', דפו"ח פרק י' אות י"ג, לישונו מובא לעיל), חוט שני (ס"ק א' אות ה', רק בדפוס ישן תשנ"ט [ובמפתח של שאר דפוסים]), לישונו מובא לעיל), הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק א' אדר תשס"ו, לישונו מובא לעיל), לבושי עז (סעי' ב' ס"ק א' ד"ה והנה, תמצית ס"ק ג', לישונו מובא לעיל), שיעורי טהרה (עמ' תש"י ד"ה גמ, לישונו מובא לעיל).

ד. לדבר בטלפון.

1. הגר"ח"ק זצ"ל (ישמח לב, אירוסין ונישואין עמ' ל"ט אות נ"ב ד"ה אמנם, עמ' שס"ב אות י"ח) – "שאלה: לגבי מה שנוהגים שחתן וכלה לא יפגשו בשבוע שקודם החתונה, האם מותר להם לשוחח בטלפון באותו שבוע. תשובה: מותר".
2. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (ישמח לב, אירוסין ונישואין עמ' ל"ט אות נ"ב ד"ה והורה, לישונו מובא לעיל), דרכי טהרה (עמ' ק', דפו"ח פרק י' אות י"ג, לישונו מובא לעיל), שיעורי טהרה (עמ' תש"י ד"ה גמ, לישונו מובא לעיל).

ה. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"מ אות י"ב, עמ' תנ"ח), ישמח לב (אירוסין ונישואין עמ' ל"ח אות נ"ב), חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' ל"ה אות ב').

1. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ז' כלה לפני החופה אות ח', אות ט') – "יש נוהגים בשבוע לפני החופה שאין החתן והכלה רואים זה את זה. אולם בבואם לאולם לסדר החופה, מותרים להפגש ולהצטלם גם לפני החופה. ואדרבה עצה טובה לעשות כן, כי הרבה פעמים מתעכבים בסדר הצלומים אחר החופה, והמוזמנים מתעייפים והולכים להם, ונמנעים משמחת חתן וכלה".
2. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע אה"ע פרק ו' סעי' א'), שובע שמחות ח"א פרק ו' סעי' א', הע' א') – "יש נוהגים שהחתן והכלה מגיעים לאולם כל אחד בנפרד, לאחר שאין החתן נפגש עם הכלה שבוע ימים קודם החופה. ויש שאין מקפידים בזה, וכן המנהג אצלנו שהחתן הולך לבית הכלה קודם החופה, ומגיעים יחד לאולם, והכלה נכנסת למקום הנשים, והחתן למקום הגברים, עד לעריכת החופה [הנה כידוע המנהג אצל האשכנזים שאין החתן והכלה נפגשים במשך שבוע ימים קודם החופה. ויסוד המנהג הוא ע"פ המבואר בגמ' נדה (סו א) אמר רבא, תבעו להנשא ונתפייסה צריכה שתשב שבעה נקיים. ומסקינו, ל"ש גדולה ול"ש קטנה, גדולה טעמא מאי משום דמחמא וכו'. וכ"ה ברמב"ם (פ"א מהל' איסורי ביאה ה"ט), ובטו"ש"ע (סי' קצב). וכתב הרשב"א בתורת הבית, ומאימתי מונין לה, משעה שמודיעים לה שתכין עצמה להכנס לחופה. וע' בשו"ת חת"ס (חיו"ד סי' קפד) שנשאל מבעל שו"ת אמרי אש, באופן שהכלה לא הכירה מעולם את החתן, וראתה אותו באמצע ז' נקיים, אם סותרת ספירתה מחשש לדם חימוד. ע"ש. ומשמע שאם ראתה אותו קודם לכן, ושוב ראתה אותו באמצע ספירת ז' נקיים, בודאי דאינה סותרת הספירה, ואין חוששין שמה תראה ותסתור. וראה בטהרת הבית ח"א (עמ' תפב). ומטעם זה נהגו שלא להפגש שבוע קודם החופה, שאז הכלה סופרת שבעה נקיים, וחוששין שמה תסתור ספירתה. אולם מעיקר הדין אין בזה איסור, אחר שהכלה כבר הכירה את החתן, ואין זו הפעם הראשונה שהיא רואה אותו, וגם קביעת מועד החתונה נעשית זמן רב קודם שבוע זה. ולכן מעיקר הדין אין בזה חשש, אלא שהאשכנזים החזיקו במנהג זה, ולכן נהגו אצלם שהחתן מגיע לאולם לבדו, והכלה בנפרד לבדה. ואולי עושים זאת גם מטעמים אחרים. [ובספר טהרת יעקב (עמ' מז) כתב, דראוי להנהיג שהחתן והכלה לא יפגשו לפחות שבוע קודם החתונה וכו'. וציין מקור לזה מהש"ע סי' קצב ס"א. אולם לא הוזכר מנהג זה בש"ע, וכוונתו שהמנהג יצא מכח ההלכה המבוארת שם, של דם חימוד. אך מעיקר ההלכה בודאי שאין בזה איסור, אחר שהכלה כבר מכירה את החתן וראתה אותו בין האירוסין לחתונה. ושמעתי ממרן אאמ"ר, שאם כבר היה ראוי שלא להפגש שבועיים, כדי שאם תראה דם חימוד תספיק לספור ז' נקיים. אבל שבוע קודם החתונה אין בזה ענין ע"פ ההלכה. והורה הלכה למעשה כמה פעמים שמותר להם להפגש לצורך. ומכל מקום כתבנו שראוי לאמץ המנהג מהטעם שהרי בלא"ה ראוי להמנע מפגישות]."

1. זיווג שני.

1. הגרש"ק זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ט כסלו תשס"ז) – "שאלה: בזוג שני האם יש מנהג שהכלה לא ראה החתן שבוע לפני החתונה. תשובה: אולי".

[ט] מאיזה זמן מונים - סעיף ב'.

א. משעה שהיא סומכת בדעתה ומכינה עצמה לחופה – רשב"א (נדה דף סו., תוה"ב הארוך בית ז' שער ב' ו-א', הקצר שם ה'-א'), ר"ן (שבועות דף ד:), טור (סעי' ב').

1. פוסקים – מחבר (סעי' ב'), לבוש (סעי' ב'), ערה"ש (סעי' ב'), ושאר פוסקים.

ב. זמן של סמיכות הדעת: בזמן הזה.

1. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קע"א) – "מעיקר הדין כלה יכולה להתחיל לספור ז' נקיים מזמן שמכינה עצמה לחופה, אבל לא קודם לכן. אולם בזמנינו אין הכלה סומכת דעתה לפני ששני הצדדים קבעו את יום הנשואין".

הגריש"א זצ"ל (מה טובו גליון ו' עמ' י"ג אות כ"ד) – "בשו"ע י"ד סי' קצ"ב סעי' א' כתב: תבעוה לינשא ונתפייסה, צריכה לישב שבעה נקיים, ובסעיף ב': שבעת ימים הללו מונים אותה משעה שהיא סומכת בדעתה ומכינה עצמה לחופה, אף על פי שלא נתקדשה עדיין. ע"כ. בזמנינו הוא מזמן שקובעים את זמן החתונה".

2. שבה"ל (ח"ד סי' ק"ה ד"ה בפת"ש, ששבה"ל ס"ק ב' ד"ה ובפת"ש, סיכום אות ב') – "בפת"ש ס"ק א' מביא בשם החמודי דניאל דלא מהני ספירת הז' נקיים לפני כתיבת התנאים וצריכה למנות מחדש ובס' מנחת פתים חולק ע"ז מהא דביבמות ל"ז דאודיע מודע להו, ולא ראה דכבר העירו בזה הגאון מהרש"ק בקו"א לה' נדה בס"י זה במהדו"ת ובתשובת מהרש"ם ח"א סי' צ"ה, ובכ"ז נטו להחמיר, איברא כ"ז במקום דכותבים תנאים או לכה"פ שעושים קנין כנהוג אפי' בלי כתיבת תנאים דלפני זה עדיין לא סמכה דעתה. אבל רגיל מאד בפרט באלמן ואלמנה או גרושה בזוג שני שאין שם לא קנין ולא תנאים אלא דבור בעלמא שרוצים להנשא זה לזה ואומרים שהנשואים יהיו ביום פלוני והיא מתחלת מיד לספור בכה"ג פשוט דלכ"ע מהני הז' נקיים אף דמצד חזרת צד א' אין שום מניעה כיון דליכא שטר וקנין המחייב מכ"מ כיון שזה הסכמתם בדבור בעלמא זה סמיכת דעתם, וזכר לדבר הן הן הדברים הנקנים באמירה קידושין ט' ע"ב ובשו"ע אה"ע סי' נ"א".

3. בדה"ש (ס"ק י"ח) – "אם התחילו מצד החתן להתעסק בצרכי חופה והוציאו ממון על זה יש להקל בזה אף לכתחלה ... ולכן כהיום שעל פי רוב מוציאים הוצאות או עכ"פ משתעבדים להוצאות על החתונה ועניני הזיווג כמה ימים קודם החתונה יש לספור ז' נקיים מן העת ההיא אף שלא נשתעבדו זה לזה כלל בקשר שידוכים".

4. פרדס שמחה (ס"ק ה') – "ונראה דכיום תליא במנהגא שנוהגים דבזה נגמר קשר השידוכין, וקובעים זמן ברור לחתונה".

5. לבושי עז (תמצית ס"ק ב') – "אם התחילו הצדדין להוציא ממון בשביל הנישואין".

6. פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, פרק ל"ט הע' כ') -

It is not clear what these preparations would be nowadays. Perhaps it would be when one signs a contract with the caterer or when the kallah orders her gown. One should note again that this halachah barely applies nowadays.

7. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ט"ז).

(א) פת"ת (ס"ק א') – "וכתב בס' חמודי דניאל כ"י דבלא כתיבת התנאים לא מהני שבעה נקיים וצריכה למנות מחדש".

ג. היה זמן מוגבל לנישואין, והקדימו החתונה.

1. מיקל, אין חימוד חדשה.

(א) דרישה (ס"ק ד'), הו"ד בט"ז (ס"ק ג') – "ואזה נמי מסיק ואמר שמונין לה מצי רמי שערי באסינתא שאף שרגילין לעשות חופה על דרך משל ארבע שבועות אחר זה מכל מקום מונין לה מאותה שעה דאם הסכימו ביני וביני לעשות חופה מיד אינה צריכה למנות ז' נקיים חדשים".

(ב) הגרש"ק זצ"ל (קנאת סופרים בהשמטות לשו"ט סי' ע"א) – "בהגבילו זמן החתונה והתחילה הכלה לספור זיי"ן נקיים ואח"כ הקדימו החופה יום או יומים ... א"צ לפנים דמה חימוד יתעורר אם סוף סוף הטבילה יהיה ביום שהיה דעתה תחלה עליו רק זה אני אומר אפילו אם היה כך שקביעות הנישואין הי' על אחר משך י"ב יום או י"ד יום ומ"מ הכלה התחילה מיד לספור זיי"ן נקיים דמהני ג"כ אם אח"כ בודקת בכל יום לכתחלה ובדיעבד מהני אף אם לא בדקה יום בזה אף דאח"כ הקדימו הנישואין להיות מקודם ואז ימהר הבעלה מ"מ אין צריכה זיי"ן נקיים חדשים דבשביל הקדמת איזה ימים לא נתעורר חימוד חדש ... וזה ברור".

(ג) שערי דעה (ח"ב סי' רמ"ה) – "נ"ד שלא נתעורר לה התחדשות רק בקדימת יום או יומים מהכ"ת לחדש דגם בכה"ג הוי בכלל תביעה חדשה".

(ד) פתחא זוטא (ס"ק ב').

(ה) טהרת ישראל (סעי' י"ב).

(ו) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קע"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ו') – "אם קבעו זמן לינשא, ואחר כך החתן אמר לה שאולי יקדימו את יום הנישואין, וספרה לפי הקדמת הנישואין, לא צריכה שוב שבעה נקיים".

(ז) בדה"ש (מלואים לס"ק כ') – "ומה שכתב הט"ז ... לעולם מצד קביעות הראשון לא היה שום חימוד".

2. מראי מקומות – נוב"ת (יו"ד סי' קט"ו, סי' קט"ז), סד"ט (סי"ב ד"ה כתב), פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ח' ד"ה והד), לחו"ש (לחם ס"ק ט', שמלה ס"ק ז'), מלבושי טהרה (סעי' ט"ז, ארוך ס"ק ז'), טהרת ישראל (סעי' ל"ב, סעי' ל"ג), לבושי עז (סעי' ג' תמצית ס"ק ה'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל סוף ס"ק כ"א, ס"ק ל"ט).

א) ט"ז (ס"ק ח') – "מעשה באלמנה אחת שהיה לה זמן מוגבל בתנאים עם החתן שלה לנשואין אלא שהחתן אמר לה שאפשר שיקדים הנשואין וכן עשה והיא אמרה שסמכה על זה וספרה שבעה נקיים וטבלה ובא עליה נ"ל דאע"פ שהאלמנה עשתה שלא כדין כיון שלא היה לה בירור על הקדמת החתונה עד שבא החתן וכנסה תיכף נמצא שבשעה שהתחילה לדעת הבירור נתחדש החימוד וצריכה לחזור ולמנות ז' נקיים מכ"מ כיון שכבר עברה ועשתה כן אין להפרישם מכה זה".

ב) חכ"א (כלל קט"ו סעי' ח') – "ואם היה זמן מוגבל להנשואין אלא שהחתן אמר שאפשר שיקדים הנשואין וכן אם רצו קרובי הכלה להקדים החתונה איזה ימים לפני יום המוגבל ושלחו להחתן שיקדים ויבא לזמן זה ולפי שפשוט היה בעיניהם שישמע החתן לקולם התחלה הכלה לספור שבעה נקיים שיהיו סמוכים לחופה יכולה לסמוך אספירה זו לטבול סוף שבעה נקיים ותבדוק עצמה בעת שיתברר לה יום הנשואין ובדיעבד אם לא בדקה עצמה באותה שעה ואיכא הפסד שמתקלקלין האוכלין ויצטרכו לעשות חופת נדה יש להקל ובתנאי דתבדוק עצמה בכל יום אחר הטבילה כמו קודם הטבילה (תשובת ב"ח וסדרי טהרה ס"ק י"ב ד"ה כתב הט"ז דלא כט"ז)".

ג) ערה"ש (סעי' ט"ז) – "מעשה באלמנה אחת שהיה לה זמן מוגבל בהתנאים עם החתן לנשואים אלא שהחתן אמר לה שאפשר שיקדים הנשואין וכן עשה והיא אמרה שסמכה על זה וספרה ז' נקיים וטבלה ובא עליה ובודאי עשתה שלא כדין שהרי לא היה לה בירור גמור עד ביאתו ואז נתעורר חימוד חדש והיה לה לספור מאז ז"נ ומ"מ כיון דהוי אחר המעשה אין להפרישם זה מזו כיון דחשש חימוד אינו אלא דרבנן [ט"ז סוף סי' זה]".

י' ד' ימים מעת הטבילה עד בעילת מצוה - לענין בדיקות.

א. אינה צריכה לבדוק.

1. רמ"א (סעי' ב'. כדאי בסד"ט ס"ק ח', אמנם עי' מחה"ש [לשונו מובא לעיל]).
2. לבוש (סעי' ב') – "אך יש לסמוך הטבילה סמוך לבעילת מצוה בכל מה שיוכלו, שלא תראה מחמת חימוד בין הטבילה והבעילה, ומנהגינו עכשיו לטבול הכלה בליל ד' אעפ"י שלא תיבעל קודם מוצאי שבת, שכיון שבימים שבנתיים מתעסקין עמה בחתונתה לא חיישינן לתאוות חימוד באלו הימים, אבל מכל מקום אין להרחיק הטבילה מן הבעילה יותר מזה, ואם לא תיבעל במוצאי שבת יש לה לבדוק עצמה בכל יום עד בעילת מצוה".
3. ערה"ש (סעי' י') – "בזמן הקדמון היה המנהג שטובלת בליל ד' והבעילה במוצאי שבת וכיון דקשה לבטל המנהג לכן סומכין על זה גם לכתחלה אבל עכ"פ יותר מזה לא תמשך ואם נמשך תהיה זהירה עכ"פ לבדוק בכל יום".
4. שערי טוהר (שער י"ב ס"ק ו').
5. עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ב אות ד') – "כלה קודם החתונה לאחר שגמרה הז' נקיים תלבש לבנים ולא תעשה עוד בדיקות שמא תפגע בכתולים ויצא דם".
6. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ז' כלה לפני החופה אות ו' [לשונו מובא לקמן], סי' ל"א סי' קצ"ב) – "אני אומר בזמן הוה לאחר שהכלה הלכה למקוה שלא תבדוק עצמה יותר, ואם באת להחמיר עליה אתה עתיד לקלקלה מכמה טעמים, ואין כאן המקום להאריך".
7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רנ"ט) – "וכן הורה למעשה כמה פעמים".

ב. ימים אלו בעי בדיקה.

1. ב"ח (ס"ק ד', שו"ת סי' קי"ח ד"ה מיהו) – "מנהגינו דטובלים ג' ימים קודם וסומכין על הבדיקה שבודקת בכל יום".
2. מקור חיים (ס"ק י"ג) – "פשיטא".
3. סד"ט (ס"ק ח') – "דאפילו היכא דליכא אלא יום אחד בין טבילה לבעילת מצוה צריכה שתבדוק עצמה".
4. חכ"א (כלל קט"ו סעי' ג') – "אם טבלה איזה ימים קודם הנשואין צריכה לבדוק עצמה בכל יום ויום ואפילו הכי אין לסמוך על זה להרחיק הטבילה מבעילת מצוה יותר מארבע לילות ... (סדרי טהרה בשם ב"ח דלא כמשמע מרמ"א דארבע לילות אינה צריכה בדיקה בכל יום)".
5. מחצית השקל (סעי' ב' בהג"ה) – "ואם לא תבעל במו"ש יש לה לבדוק כו' הלשון לאו דוקא דגם קודם מ"ש יש לה לבדוק עצמה בכל יום מן הטבילה עד הבעילה דמאי שנא".
6. צמח צדק (פסקי דינים סעי' ו').
7. קיצור שו"ע (סי' קנ"ז סעי' א') - לשונו מובא לקמן.
8. דרכ"ת (ס"ק כ"ג) – "עיי' בס"ט סק"ח שהביא מתשו' הב"ח סי' ח' דאין חילוק בזה בין אם יש ג' או ד' ימים בין טבילה לבעילת מצוה או אפי' רק יום א' צריכה בדיקה ע"ש".
9. טהרת ישראל (סעי' י"ח).
10. שלחן העזר (סי' ה' סעי' א').
11. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"ג סעי' ד').
12. ששבה"ל (ס"ק ז', סיכום אות ח').
13. עמק התשובה (ח"ו סי' תכ"ג, קובץ בית תלמוד להוראה ח"א סי' רנ"ג [עמ' קס"ד]) – "היות שהפוסקים חששו לכלה אף שטבלה כבר לבדוק כל יום משום חימוד, אין להתיר לה ללבוש בגדי צבעונין דנידונין עכ"פ כדין ז"נ אף דרק לכתחלה הצריכו בדיקה מ"מ נידונין כדין ימים האמצעיים של ז"נ מכיון שיש חשש חימוד, ולענ"ד צריכה לבדוק גם חלוקה כדין ז"נ, והבדיקות בעצמן

- צריכין שיהיו בסוף כל עונה ועונה דהיינו אחד בסוף עונת הלילה דהיינו בקומה ממטתה ואחד בסוף היום משום דחשש חימוד דהחימוד שייך כל המעל"ע בין ביום ובין בלילה, ואינו דומה לוסת דקביעותה תלוי רק באותה העונה ולא יותר".
14. בדה"ש (ס"ק כ"ח) – "אפילו היכא דליכא אלא יום אחד ביניהם ולכן אשה הטובלת לדוגמא אור ליום ב' והבעילה תהיה אור ליום ג' צריכה לבדוק עצמה ביום ב' וראוי להזהיר הכלות על זה שכמדומה שאינן יודעות מזה".
15. דרכי טהרה (עמ' צ"ח).
16. פרדס שמחה (ס"ק ח').
17. לבושי עז (תמצית ס"ק ז') – "ונראה להחמיר".
18. מראה כהן (עמ' קע"ד אות ה') – "כל כלה גם אחר שטבלה צריכה להמשיך ולבדוק עצמה פעמיים בכל יום עד הנשואין".
19. יסוד הטהרה (פרק י"ב סעי' א') – "בכל מקרה תמשיך ותבדוק עצמה גם לאחר הטבילה עד לבעילת המצוה בכל יום בדיקה אחת".
20. נטעי גבריאל (פרק י"א סעי' ב') – "ותבדוק כל יום אחר הטבילה עד החתונה".
21. ארחות טהרה (פרק ב' סעי' ה') – "לאחר השבעה נקיים עד ליל הנשואין, תבדוק את עצמה בכל יום רק פעם אחת, ואין צריכה ללבוש בגד תחתון לבן, ויכולה לישון בלילה על סדין צבעוני".
22. פתחי טוהר (פרק י' סעי' ד') – "משטבלה, צריכה לבדוק את עצמה פעם אחת כל יום עד שתשמש פעם אחת".
23. הליכות ביתה (עמ' ע"ט) – "גם אחרי שטבלה לכתחילה צריכה לבדוק עצמה פעם אחת בכל יום (ולא שתי פעמים) עד החתונה, כולל יום החתונה עצמו".

ג. כמה בדיקות ביום - למחמירים לעיל.

1. ב' פעמים ביום.
- א) הגהות מיימוניות (אסו"ב פרק י"א הל' ט' אות ה') – "פרשב"ם דבעינן ז' נקיים סמוך לבעילת מצוה וכן כתב בעל הרוקח משום אביו וכל רבותינו וכן כתב מורי רבינו שיחיה. ואם טבלה אחר ז' נקיים ולא נבעלה צריכה לבדוק פעמים בכל יום ויום עד שתבעל דלעולם משתבעה לינשא איכא לספוקי דלמא חזיא מחמת חימוד עד שתבעל הילכך בעינן ז' נקיים סמוך לבעילת מצוה עיין בסימן א' ע"כ".
- ב) לקט יושר (יו"ד עמ' כ"א) – לשונו מובא לקמן.
- ג) עי' הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קע"ב) – "לכתחילה ... מן הדין סגי לה בכל יום בדיקה אחת".
- ד) דרכי טהרה (עמ' צ"ח ד"ה טבילה).
- ה) ששבה"ל (ס"ק ז', סיכום אות ח').
- ו) עמק התשובה (ח"ו סי' תכ"ג, קובץ בית תלמוד להוראה ח"א עמ' קס"ד סי' רנ"ג) – לשונו מובא לעיל.
- ז) מראה כהן (עמ' קע"ד אות ה') – לשונו מובא לעיל.
2. פעם ביום.
- א) יסוד הטהרה (פרק י"ב סעי' א') – לשונו מובא לעיל.
- ב) ארחות טהרה (פרק ב' סעי' ה') – לשונו מובא לעיל.
- ג) פתחי טוהר (פרק י' סעי' ד') – "משטבלה, צריכה לבדוק את עצמה פעם אחת כל יום עד שתשמש פעם אחת".
- ד) הליכות ביתה (עמ' ע"ט) – לשונו מובא לעיל.
3. מראי מקומות.
- א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"י אות מ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ב אות כ') – "כלה שסופרת שבעה נקיים לפני החתונה, והבדיקות גורמות לה לגירויים ופצעים שיש מקום להקל ולפחות בבדיקות (כגון א' ג' וז' וכו' הכל לפי הענין), היינו רק בשבעה נקיים עד הטבילה, אבל באופן שטבלה כמה ימים לפני החתונה (דאיכא אנפי שמקילין בהוראת חכם) שצריכה לבדוק עד החתונה, יש לדון דבזה הבדיקות צריכות להיות תכופות יותר מבשבעה נקיים, כיון דשאני שבעה נקיים שיש עליהם שם של שבעה נקיים ע"י עצם הספירה (דגם לולא הבדיקות מיקרו שבעה נקיים), משא"כ הימים שאחרי הטבילה שאין בהם אלא הבדיקות בלבד, ולכן אף בנגרם לה גירויים צריכה לעשות לכה"פ בדיקה אחת ליומיים (דהיינו יום אחד תבדוק ובשני לא תבדוק ובשלישי תבדוק וכו'), וע"כ בכה"ג לכתחילה עדיף להסמך הטבילה לחתונה כל מה שאפשר, שאז עדיין היא בתוך השבעה נקיים, ותוכל יותר לפחות בבדיקות כמש"נ".
- ד. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, עמ' תנ"ח).
1. שבט הלוי (ח"י סי' קל"ח אות א') – "שאלה: כאשר יעשה איש נישואין לבתו הכלה ביום ראשון, מתי תטבול הכלה אם במוצש"ק או ביום חמישי בערב. תשובה: אין צורך להאריך כי כן דעתנו נוטה שתטבול בזמנה, אם יש רק ימים ספורים עד הנשואין, מהטעמים שכתב כבוד נ"י, ונוסף לזה כי כל כלה בלילה לפני החתונה מתוחה כל כך שאין דעתה מיושבת עליה בשעת טבילה, וכדאי שתטבול בישוב הדעת קצת לפני זה, ותזהר בהלכות עד יום הנשואין, ואין לי להוסיף על דבריו הישרים".
- שבט הלוי (ח"י סי' קמ"ה) – "והוא בענין הכלות שאם חל טבילתם איזה ימים לפני החופה שהדין עפ"י רבותינו הראשונים שצריכות לכתחלה לבדוק עצמן עד החופה כמבואר ברמ"א יו"ד סי' קצ"ב ס"ב, וכ"ת חשש למה שאומרות הנשים שע"י רבוי בדיקות שכיח שמקלקלות עצמן להקל להם בדיקת קנוח לבד בלי חו"ס, דלא כהמקילים להם לגמרי, גם דעתי העני' מסכמת כן, היות כי בלא"ה פליגי רבותינו בנדה ה' ע"א הראב"ד הרמב"ן והרשב"א אם אפילו בדיקה מחויבת ביותר צריכה בדיקת חורין וסדקים, מלבד בדיקת טהרות או בדיקת הפסק טהרה, ודעת רובם ששאר בדיקות סגי בקנוח, וכאשר יפה ביאר הגאון נוב"ק סוסי" מ"ו. מיהו צריך לדעת דד' לשונות מוזכרות בזה, קנוח לגמרי בחוץ בלי הכנסה כלל, קנוח עם הכנסה בתחלת הפרוזדור

אבל בלי בדיקת חו"ס, בדיקת חורין וסדקין, ובדיקה עד דישת השמש שרבות מזדנו בזה רבינו הב"י סי' קצ"ו, וברור מלשונות רבותינו הראשונים מגמ' וסברא דקנוח היינו הכנסה קצת בפנים בתחילת או"מ רק בלי חו"ס, ועיין לשון הגו"ב שם בסוף תשובתו סי' מ"ו, תראה כן, אבל קנוח ממש רק בחוץ ממש לא הי' דעתם להקל, ומובן אם כלה אז אומרת שמרגשת חשש הרגשה ונזילה כמו שעת וסת שצריכה בדיקה החמורה יותר".

ה. הקדימה לטבול יום אחד לפני החופה - למחמירים לעיל.

1. עדיין בעי בדיקות.
 - (א) סד"ט (ס"ק ח') - לשונו מובא לעיל.
 - (ב) קיצור שו"ע (סי' קנ"ז סעי' א') - לשונו מובא לקמן.
 - (ג) דרכי"ת (ס"ק כ"ג) - לשונו מובא לעיל.
 - (ד) שלחן העזר (סי' ה' סעי' א' ס"ק י"ט).
 - (ה) בדה"ש (ס"ק כ"ח) - לשונו מובא לעיל.
 - (ו) דרכי טהרה (עמ' צ"ח ד"ה טבילה).
 - (ז) עי' נטעי גבריאל (פרק ה' סעי' י"ג) - "אם טבלה לפני הנישואין אפי' יום אחד, לכתחלה יש לה לבדוק את עצמה אחר הטבילה בכל יום אם אפשר פעמיים ביום, ולכל הפחות פעם אחת, אכן מדינא עד ארבעה ימים א"צ בדיקה ... ועצה טובה שתלבש בגדי לבנים נקיים עד החתונה, אז יש להקל בלי בדקה כלל במקום צורך בתוך ד' ימים".
2. מראי מקומות - מנחת פרי (קונ' התשובות סי' כ"א אות א').

ו. הימים בין טבילה לבעילה - תלבוש בגדי צבעונין או בגדי לבנים.

1. בגדי צבעונין - ארחות טהרה (פרק ב' סעי' ה', לשונו מובא לעיל), תשובות ישראל (ח"א ענינים שונים אות קס"ז), הליכות ביתה (עמ' ע"ט).
2. בגדי לבנים - אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ב אות ד', לשונו מובא לעיל), עמק התשובה (ח"ו סי' תכ"ג, קובץ בית תלמוד להוראה ח"א סי' רנ"ג [עמ' קס"ד], לשונו מובא לעיל).

ז. אחר ז' נקיים, קודם טבילה.

1. צריך בדיקה כל יום.
 - (א) קיצור שו"ע (סי' קנ"ז סעי' א') - "וגם לאחר ספירת שבעה נקיים יש לה לבדוק את עצמה בכל יום עד הטבילה, וכן לאחר הטבילה עד בעילת מצוה".
 - (ב) שלחן העזר (סי' ה' סעי' א').
 - (ג) שבט הלוי (סעי' ב' ס"ק ח', סיכום אות ח').
 - (ד) נטעי גבריאל (פרק ה' סעי' י"ד) - "גם אם לא טבלה עדיין אחר ספירת ז' נקיים, צריכה בדיקה בכל יום".
2. מראי מקומות - מי נדה (קונ"א מהדו"ק סי' קצ"ז ד"ה וראיה).

ח. אם עברו עליה שבעה ימים לאחר הז' נקיים וטבילה בלא שום בדיקה.

1. מחמיר.
 - (א) סד"ט (ס"ק ט') - "אם בדקה רק פעם אחת תוך שבעה. מבואר, אם לא בדקה אפילו פעם אחת תוך ז' לא עלתה לה טבילה ראשונה, וצריכה לחזור ולספור ז' נקיים. ואף על גב דאשה דעלמא יכולה לטבול את עצמה כמה ימים קודם שתזקק לבעלה, אפילו ימשוך יותר מן ז' ימים עד שתזקק לבעלה, ואינה צריכה בדיקה, שאני הכא דכל שהיא קרובה לנשואין איכא חשש חימוד, משום הכי אם לא בדקה את עצמה פעם אחת תוך ז' ימים שאחר טבילתה, חיישינן לשמא ראתה מחמת חימוד".
 - (ב) חכ"א (כלל קט"ו סעי' ג') - "בדיעבד אם הרחיקה הטבילה יותר מזה ובדקה עצמה פעם אחת בתוך שבע ימים או אפילו ביום השביעי עלתה לה הטבילה אבל אם לא בדקה עצמה שבעה ימים אחר הטבילה לא עלתה לה הטבילה ולא השבעה נקיים ראשונים וצריכה לחזור ולמנות שבעה נקיים דאף על גב דאשה דעלמא יכולה לטבול את עצמה כמה ימים קודם שתזקק לבעלה אפילו יותר משבעה ימים ואינה צריכה בדיקה שאני הכא דכל שהיא קרובה לנשואין איכא חשש חימוד".
 - (ג) לחו"ש (לחם ס"ק י"ב).
 - (ד) צמח צדק (פסקי דינים סעי' ו').
 - (ה) שערי טוהר (שער י"ב ס"ק ו').
 - (ו) בדה"ש (ס"ק ל', ס"ק ל"א).
 - (ז) לבושי עז (תמצית ס"ק ט').
 - (1) לענין ברכה - בדה"ש (ס"ק ע').
2. מיקל.
 - (א) תפארת ישראל (ס"ק ב').
 - (ב) חו"ד (בי' ס"ק ד', עי' ח"י ס"ק ד') - "אבל בכל אשה אפילו עברו עליה ז' ימים בלא בדיקה מותרת, וכן משמע מסתימת לשון ההג"ה ומשאר פוסקים".

- ג) מחצית השקל (על הרמ"א סעי' ב') – "ואם לא תבעל במוצאי שבת יש לה לבדוק כו'. הלשון לא דוקא, דגם קודם מוצאי שבת יש לה לבדוק עצמה בכל יום מן הטבילה עד הבעילה, דמאי שנא. ועל זה כתב אחר כך דהיינו לכתחלה, אבל בדיעבד אפילו לא בדקה עצמה אחר הטבילה כלל וגם קודם הטבילה בתוך השבעה נקיים לא בדקה עצמה רק פעם אחת, אין להחמיר".
- ד) עי' ששבה"ל (ט"ז ס"ק ה', סיכום אות ח') – "הדעת נוטה כהחוו"ד (סק"ד) והפלתי (ס"ב) להקל שעלו לה הז"נ".
3. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' י"ח), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ד).
- א) ט"ז (ס"ק ה') – "הטעם בב"י דלעולם משתבעה לינשא עד שתבעל איכא לספוקי דלמא חזיא מחמת חימוד עכ"ל ומ"מ אין חשש חימוד זה שוה לחשש חימוד דבסעיף א' דהתם בחימוד בשעת התביעה הוא ביותר ע"כ יש לחוש שם אפילו בדיעבד אבל הרשב"א לא ס"ל האי סברא דכל שקרוב לנישואין יש לה חימוד ג"כ אלא לא חשו רק לחימוד של שעת התביעה לחוד והש"ע פסק להחמיר".
- 1) מש"כ "והש"ע" פסק להחמיר כשיטת הרא"ש, יש לדון אם כוונתו הרמ"א, או המחבר בסעי' ג' ע"פ הסד"ט (ס"ק י'), "דלדעת הרשב"א [תורת הבית הארוך בית ז שער ב ה, ב; הקצר ה, א] דסבירא ליה דאין חוששין רק לחימוד של שעת התביעה, אבל אח"כ אין עוד חימוד, א"כ לדעתו אפילו דחו הנישואין בסתם ולא קבעו מועד שני אין לחוש לימים שבנתיים, כיון דליכא עוד חימוד".

יא) אחר נישואים קודם ביאה: לענין בדיקות.

א. מיקל [עיקר חימודה הוא להנישואין].

1. לקט יושר (יו"ד עמ' כ"א) – "וכל אשה צריכה ז' נקיים סמוך לחופה או בודקת בכל יום פעמים היכא שטבלה קודם לחופה. אבל לאחר החופה אינה צריכה בדיקה אע"פ שלא בעל. כתב הג' בהלכות נדה [שהיה לרבו מהר"א זקצ"ל וז"ל], פרשב"ם דבעינן ז' נקיים סמוך לבעילת מצוה וכו'. כשלמדו לפניו תלמידים חשובים הלכות נדה ואני חברתי עמהם ואמר לנו הרבה קבלות ואמ' סמוך לבעילת מצוה פי' סמוך לחופה. בהלכות נדה אלא א"כ יש בחר אחד עמהם כו' כן נוהגינ'".
2. חוו"ד (בי' ס"ק א') – "ולפי זה נראה לי דאין צריכה לבדוק עצמה אפילו לדעת ההג"ה סעיף ב' רק עד שעת נישואין, אבל אחר הנישואין אם לא בעל תיכף אין צריכה בדיקה בימים שביין הנישואין להבעילה
- א) בדה"ש (ס"ק כ"ט) – "ויש [חוו"ד] שכתבו דהרמ"א מיירי שגם הנישואין נדחו".
3. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ז' כלה לפני החופה אות ו') – "אחר הטבילה אינה צריכה שום בדיקות, לא לפני החופה ולא לאחריה, ואפילו אם עברו הרבה ימים ועדיין לא נבעלה".
4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"ס) – "להקל".
5. בנין בית נאמן (פרק י' הע' ו') – "בחוו"ד".
6. הליכות ביתה (עמ' פ' הע' ה').

ב. מחמיר.

1. לחוש"ש (שמלה ס"ק ט') – "עד בעילת מצוה. לשון זה מורה להדיא דגם לאחר נישואין צריכה בדיקה עד שתבעל דכל זמן שלא נבעלה איכא חשש חימוד. וכן מורה לשון התוס' ... ודלא כחוו"ד".
2. פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ה') – "וראייתי בחוות דעת ... ולא ידעתי איך העמיס כן בדברי הרב, ולכאורה דברי הרב מבוארים להיפך, דגם אחר הנישואין צריכה בדיקה, אם לא נבעלה עד מוצאי שבת, וכו"ל. וכן הוא בהגהות מיימוני ...".
3. ערה"ש (סעי' י'). אמנם עי' סוף סעי' ג', וצ"ב).
4. עי' הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"ג סעי' ד') – "ורצוי גם לאחר החתונה כל זמן שלא נבעלה".
5. ששבה"ל (ס"ק ז', סיכום אות ח') – "וכן אם לא נבעלה תבדוק כל יום".
6. בדה"ש (ס"ק כ"ט) – "שיש להחמיר כדבריו וצריך להזהיר כלתו על זה שאם אירע איזה אונס ולא נבעלה ביום הנישואין יש לה לבדוק בכל יום עד הבעילה".
7. חוט שני (ס"ק א' אות י"ב, סי' קצ"ג ס"ק א' אות י"ג) – "כלה שנישאת ועדיין לא נבעלה, הרי היא צריכה בדיקה כל יום עד שתבעל משום דם חימוד, ואמנם אם הם מסופקים אם היה הכנסת עטרה או לא, שוב אינה צריכה בדיקה משום חימוד, דמאחר שהיה קירוב כל כך שוב אין לחוש משום חימוד".
8. מראה כהן (עמ' קע"ד אות ה') – "ואם לא נבעלה מסיבה כל שהיא בליל הנישואין צריכה להמשיך ולבדוק עד שתבעל".
9. יסוד הטהרה (פרק י"ב סוף הע' א') – "עד לבעילת המצוה ואפילו אם עברו כמה ימים אחר החופה ולא נבעלה, צריכה להמשיך ולבדוק עד בעילת המצוה".
10. לבושי עז (תמצית ס"ק ז', עי' סעי' א' תמצית ס"ק ו').
11. פתחי טוהר (פרק י' סעי' ד') – "משטבלה, צריכה לבדוק את עצמה פעם אחת כל יום עד שתשמש פעם אחת".

ג. עד איזה זמן - למחמירים לעיל.

1. עד היחוד – הגר"ש קלוגר זצ"ל (מי נדה קונ"א סעי' ב', שיירי טהרה תשובה ד', "אבל אם נתייחדו פעם אחת יחוד הראוי לביאה, שוב לא שייך חימוד. לא מיבעיא אם כבר היו במטה אחת, דבזה יש לצרף דעת הט"ז דהיכא דהוי במטה אחת לא שייך חימוד ... ואינה צריכה אח"כ בדיקה ... וכיון דהך מלתא דרבנן הוא, ובפרט דדעת הרשב"א בלא"ה להקל דלא שייך חימוד רק פעם אחת, לכן בכה"ג ודאי יש להקל. וכן הורתי הלכה בשאלה שנשאלתי בזה, וזה ברור ונכון"), דרכ"ת (ס"ק כ"ה).
2. עד שהיו יחד במטה – לבושי עז (תמצית ס"ק ח').

3. עד בעילת מצוה – לחו"ש (שמלה ס"ק ט', לשונו מובא לעיל), ששבה"ל (סיכום אות ח', לשונו מובא לעיל), חוט שני (ס"ק א' אות י"ב, סי' קצ"ג ס"ק א' אות י"ג, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק כ"ט, לשונו מובא לעיל), מראה כהן (עמ' קע"ד אות ה', לשונו מובא לעיל), יסוד הטהרה (פרק י"ב סוף הע' א', לשונו מובא לעיל), פתחי טוהר (פרק י' סעי' ד', לשונו מובא לעיל).

ד. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"ד), שלחן העזר (סי' ה' סעי' א' ס"ק י"ט), נטעי גבריאל (פרק ה' סעי' ט"ו, פרק ו' סעי' י"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, פרק ל"ט הע' כ"ה).

1. לכאורה אחר לילה הראשון, **יש כמה צדדים להקל**. א', לפי הרשב"א אין חשש של חימוד חדש. ב', לפי החו"ד החימוד הוא רק לנישואין. ג', לפי הגרש"ק עד החדר יחוד. ד', י"א עד שהיו ביחד בתוך חד מטה. ה', הוא רק חשש דרבנן.

יב] דחו הנשואין - סעיף ג'.

א. דחו הנשואין, ולא הסכימו באותה שעה על איזה זמן יהיו הנשואין.

1. צריכה עוד ז' נקיים – ב"ח (ס"ק ג' ד"ה כתב, שו"ת הב"ח סי' קי"ח ד"ה והנה), ט"ז (ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק ו'), בית לחם יהודה (ס"ק ג'), תוה"ש (ס"ק ה'), חכ"א (כלל קט"ו סעי' ה'), לחוש"ש (לחם ס"ק י"ד), ערה"ש (סעי' י"ב), טהרת ישראל (סעי' כ"ב), שערי טוהר (שער י"ב סעי' ג'), בדה"ש (ס"ק ל"ד), טהרת הבית (סי' ט' סעי' ח'), יסוד הטהרה (פרק י"ב הע' א'), פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, עמ' תנ"ז).

א) משום שצריכה לבדוק כל יום – ב"ח (ס"ק ג' ד"ה כתב, שו"ת הב"ח סי' קי"ח), מהריט"ץ (סי' ס"ז, לשונו מובא לקמן), ש"ך (ס"ק ו'), סד"ט (ס"ק י'), חכ"א (כלל קט"ו סעי' ה'), פרדס רמונים (שפ"ח סוף ס"ק ו').

ב) חשיב כמו חימוד חדש ממש – משאת בנימין (סי' מ"ב, "כשחזרו ונתפשרו הוי כמו שתבעוה לינשא מחדש ואיכא חשש חימוד ולכך צריכה לשבעה נקיים אחרים"), חו"ד (בי' ס"ק ו'), בש"ך ... הלשון תמוה ... אלא עיקר הטעם הוא דנתעורר לה חימוד חדש"), ערה"ש (סעי' י"ב, "הוי חימוד חדש").

ג) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י').

ד) נ"מ, עי' לקמן.

ב. דחו הנשואין ונתפשרו באותו יום (בין בדיקת שחרית וערבית) - תלוי בהטעמים לעיל.

1. ב"ח (שו"ת סי' קי"ח ד"ה והנה) – "ונפקא מינה טובא לענין דינא בין הני תרי חששא כגון בדקת שחרית ואחר כך דחו הנשואין בסתם ואחר כך חזרו וקבעו הנשואין ליום פ' והכל ביום אחד הדחייה והקביעה קודם הערב ואחר כך חזרה ובדקה בערב ומצאה עצמה טהורה דאם היו דנין לזו כתביעה חדשה היתה צריכה לחזור ולספור ז' נקיים כדין כל תבעוה לינשא ונתפיסה דאפילו בדיקה לא מהני לה דחיישינן לשמא ראתה טיפת דם כחרדל מחמת חמוד ונאבד אבל לטעמא דחיישינן לשמא לא מסקא אדעתא כו' א"צ לחזור ולספור ז' נקיים דמאחר דהדחייה והקביעה הכל ביום אחד ושהות מועטת בינתיים והבדיקות דשחרית וערבית דשניהם היו בשעתא דאסקא אדעתא קביעות נשואין והיתה נזוהרת בהם יפה בבדיקות א"כ תו לא צריכה לחזור ולספור ז' נקיים ...".

2. מיקל.

א) מהריט"ץ (סי' ס"ז) – "בנ"ד זה לא נדחו אלא כש"ל או ארבע שעות ותכף נתפשרו ביניהם. ועתה כפי זה מה חששה יש בזה דזיל בתר טעמא טעמא מאי אמרו דצריכה לחזור ולספור משום דכיון דאיחזו הנשואין ואינה מדקדקת בבדיקה שהיא סוברת כיון דאיחזו אידחו. והא לא שייך אלא כשנדחו יום או יומים אבל בנ"ד שבו ביום חזרו ונתפשרו הרי ליכא למיחש כלל דהא הבדיקות הם שני פעמים ביום אחת בבקר ואחת בערב בדיקת הבקר כבר עברה ובדיקת הערב היתה אחר שנתפשרו נמצא דליכא למיחש כלל להך טעמא אליבא דכ"ע אפי' לדברי המחמירים. ומה גם עתה כפי הדין אפי' יהיו נדחים יום או יומים ליכא למיחש כלל".

ב) סד"ט (ס"ק י') – "דלא חיישינן לחימוד חדש, אלא דחיישינן דלא אסקא אדעתה מקודם בבדיקה יפה, א"כ בזה דבדיקות שחרית וערבית היה בשעת דאסקא אדעתה יפה, אינה צריכה לחזור ולמנות ז' נקיים".

ג) פת"ת (ס"ק ו').

ד) עי' ערה"ש (סעי' ט"ו) – "אבל אם בביטול הראשון לא בא חתן אחר ובאותו יום חזרו ונתרצו זל"ז יש מי שאומר דא"צ נקיים מחדש [ס"ט סק"י ועוד כמה גדולים] ודווקא כשעמדו יום או יומים בביטול השידוך כמ"ש בסעי' י"ג צריכה נקיים מחדש ולא באותו יום ואפילו הביטול היה ביום והריצוי בלילה לית לן בה דעדיין לא נתיאשה".

ה) לבושי עז (תמצית ס"ק ג').

3. מחמיר.

א) ששבה"ל (סיכום אות ב').

ב) יסוד הטהרה (פרק י"ב הע' א') – "וכן אם שני הצדדים החליטו שלא לקיים כלל את הנשואין, ושוב חזרו בהם, אפילו אם חזרו בהם מיד, צריכה שוב לספור נקיים ולטבול".

4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י').

ג. דחו הנשואין, והסכימו באותה שעה על איזה זמן יהיו הנשואין.

1. מחמיר.

א) לבוש (סעי' ג') – "ונראה לי אפילו אם מתחלה כשדחו החופה מיום הראשון אחר שהכינו לה והתנו מיד וקבעוה ליום אחר מיוחד ומוגבל אפילו לא הרחיקה רק יום או יומים וכל שכן יותר, אפילו הכי צריכה לחזור ולישב ז' נקיים אחרים, שכיון שהסיחה דעתה מזמן הראשון חזר החימוד להתעורר פעם שנית סמוך לזמן האחרון".

2. לא צריכה עוד ז' נקיים.

א) ב"ח (ס"ק ג', שו"ת הב"ח סי' קי"ח ד"ה והנה) – "אם מתחלה בשעה שהסכימו יחד לדחות הנשואין הסכימו גם כן באותה מעמד וקבעו הנשואין ביום פ' התם אין ספק דפשיטא דאינה צריכה לחזור ולספור ז' נקיים מחדש דליכא למיחש הכא שמא לא היתה חוששת להנך ז' נקיים דאיך לא תהיה חוששת הלא יודעת דליום פ' יקבעו הנשואין".

ב) פני יהושע (שו"ת ח"ב יו"ד סי' ל').

ג) ט"ז (ס"ק ו') – "ובלבד כתב ... ואין דבריו נראין כלל דאף מהרי"ק המחמיר כמו שהעתיק בית יוסף לא החמיר אלא מטעם דילמא חזיא ולא אדעתה כיון שנדחו הנשואין כו' וזה אינו שייך כאן דהא ודאי ידעה שפיר זמן הנשואין ובודקת עצמה תמיד".

ד) ש"ך (ס"ק ו').

ה) שאר פוסקים – בית לחם יהודה (ס"ק ג'), תוה"ש (ס"ק ה'), סד"ט (ס"ק י'), חכ"א (כלל קט"ו סעי' ה'), חו"ד (חי' ס"ק ו', בי' ס"ק ה'), לחו"ש (לחם ס"ק י"ד), פת"ת (ס"ק ו'), מלבושי טהרה (סעי' י"ב), ערה"ש (סעי' י"ב), טהרת ישראל (סעי' כ"ו), שערי טוהר (שער י"ב סעי' ג'), ששבה"ל (סיכום אות ד'), טהרת הבית (סי' ט' סעי' ח'), בדה"ש (ס"ק ל"ה), פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ב'), לבושי עז (תמצית ס"ק ב'), דרכי טהרה (עמ' צ"ט).

1) אא"כ נתבטלה הכנת הנשואין – חו"ד (חי' ס"ק ו', בי' ס"ק ה'), ונראה דדוקא כשקבעו על זמן קרוב קבוע דהיינו באופן שלא נתבטל הכנת הנשואין וא"צ הכנה חדשה אבל אם קבעו על זמן רחוק באופן שצריכין למירמי שיכרא באסינתא מחדש על הנשואין שנקבעו מחדש דודאי צריכה לישב שבעה נקיים מחדש מיום שמתחילין למירמי שיכרא באסינתא על הנשואין שנקבעו שנית דאין שום סברא דאם קבעו הנשואין מחדש עד אחר י"ב חודש שלא תהיה צריכה להמתין אח"כ ופשוט"), פת"ת (ס"ק ו'), לחו"ש (לחם ס"ק י"ד), שלחן העזר (סי' ה' סעי' ב' ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק ל"ה), פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ב').

א. "דר"ל שנתבטלה ההכנה לגמרי אבל אם קיימת עוד מקצתה עדיין סמכה דעתה" – בדה"ש (ציונים ס"ק ע"ט).

2) אא"כ קבעו זמן רחוק – ערה"ש (סעי' י"ב), ונ"ל פשוט דאם קבעו זמן רחוק כמו לחדש ימים וכ"ש יותר דודאי בכל ענין בטלו הקודמים וצריכה מחדש נקיים וטבילה"), שערי טוהר (שער י"ב סעי' ג').

3) "לא יותר משני שבועות" – טהרת ישראל (סעי' כ"ו), שלחן העזר (סי' ה' סעי' ב', ס"ק ב').

א. צ"ע – שבה"ל (ח"ה סי' קי"א אות ד', "ראיתי בס' עה"ש ס"ק י"ב כ' דנ"ל פשוט דאם קבעו זמן רחוק כמו לחדש ימים דודאי בכל ענין בטלו הקודמים וצריכה מחדש נקיים וטבילה, ע"כ. ולדידי דבר זה צ"ע דכיון דאנו מניחים שלא היה הפסק מפיוס הראשון, ולא נתחדש חמוד חדש א"כ ה"ה כשאר כלה שאף שצריכה לכתחילה להסמיך הנקיים לנשואין מכ"מ אהני דיעבד, כמבואר למעלה").

4) האם צריכה לבדוק עצמה בעת שקבעו זמן הב' לנשואין.

א. מחמיר – ש"ך (ס"ק ו'), "ואי בדקה עצמה באותה שעה ומצאה טהורה טהורה היא", הו"ד בבאה"ט (ס"ק ג'), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ו' ד"ה אמנם), עי' מלבושי טהרה (סעי' י"ב, ארוך ס"ק ז', "ולכתחילה ..."), עי' טהרת ישראל (סעי' כ"ז, ס"ק ס"ה, "ולכתחילה ...").

ב. מיקל – סד"ט (סוף ס"ק י'), חו"ד (בי' סוף ס"ק ו'), פת"ת (ס"ק ו'), "ומ"ש הבה"ט ואם בדקה עצמה באותה שעה כו' עס"ט שם שכתב דאינו ידוע בדיקה דאותה שעה למה כיון דבנ"ד לא נתיאשה מן הנקיים הראשונים וכתב דהש"ך לא העתיק יפה דברי הב"ח דשם כתב זה על ענין אחר ע"ש").

ג. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ב).

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ה, שפ"ח ס"ק י"א).

ד. לא נדחה בבירור.

1. לא צריכה עוד ז' נקיים – ט"ז (ס"ק ו'), "דהיינו שלא נדחו בבירור רק מצד סילוק הנדוניה לא הושוו ועל כן לא נעשו הנשואין באותו יום וחשבו שעדיין יתפשרו ותהיה הסעודה למחר ...", חכ"א (כלל קט"ו סעי' ו'), לחו"ש (לחם ס"ק י"ד), טהרת ישראל (סעי' כ"ג), בדה"ש (ס"ק ל"ו), ששבה"ל (סיכום אות ג').

א) פרדס רמונים (מק"ז סוף ס"ק ו') – "דבעינן שיהיה הסכם גמור על זה משני הצדדים לבטל השידוכים, ונגמר ביניהם בביטול הנשואין, אבל מה שאומרים ב' הצדדים בעת המריבה שביניהם לבטל הנשואין, זה לא מיקרי הסכם גמור, כידוע מדרך העולם שאומרים כן מפאת הריב והקטט, ואח"כ מתפייסים יחד. והנה בלבד מבואר בעובדא דידיה, שהעמידו החופה, וסירב החתן לילך לחופה, מחמת שלא השלימו לו הנדוניה, ובאו מתוך כך לריב וקטט, ובתוך כך אמרו לאחר שיקח הוא הנדוניה וילך לחופה, ונתרצה האחר, ואמרו לכלה ונתרצית גם היא, והוליוס לחופה כו', עי"ש. ובאופן זה אם אח"כ שוב נתרצה גם החתן הא' לילך עמה לחופה, אי לא אפסקה אחר, לא היתה צריכה לז' נקיים מחדש, כיון שהיה הכל בעת הריב והקטט, אין כאן הסכם גמור לבטל הנשואין, אך כיון דכבר אפסקיה אחר, ונתרצו האחר והכלה להנשא לזה, זה מקרי נגמר הענין בביטול הנשואין של החתן הא', וע"כ אם אח"כ שוב נתרצה החתן הא', צריכה לז' נקיים מחדש, וא"ש דברי הט"ז".

ה. אם אחד משני הצדדים רצה לקיים את הנשואין, ורק הצד השני רצה לבטלם.

1. רק החתן לא רוצה.

א) לא צריכה עוד ז' נקיים – ט"ז (ס"ק ו'), "אפילו אם החתן גומר ואומר שאינו רוצה לישאנה מחמת שלא סלקה נדונייתו וצד הכלה רודפים אחריו בדין ובפשר לפתותו עד שנתפתה להם אף ע"פ שזה נמשך יום או יומים לא מקרי זה דחיית הנשואין דהכלה דעתה סומכת תמיד באותו זמן שיתפתה החתן בכך", בית לחם יהודה (ס"ק ג'), מקור חיים (ס"ק ט"ו), חו"ד (חי' ס"ק ו'), לחו"ש (לחם ס"ק י"ד), ערה"ש (סעי' י"ג), טהרת ישראל (סעי' כ"ד), שערי טוהר (שער י"ב סעי' ג'), הגריש"א זצ"ל

- (משנת השלחן תשובה קע"ד, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ו אות ד'), בדה"ש (ס"ק ל"ו), פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ג'), יסוד הטהרה (פרק י"ב הע' א', לשונו מובא לקמן).
2. רק הכלה לא רצתה.
 (א) צריכה עוד ז' נקיים.
 (1) בית לחם יהודה (ס"ק ג').
 (2) ערה"ש (סעי' י"ג) – "ויראה לי דאם להיפך כשהכלה אמרה שמבטלת השידוך וצד החתן רודפים אחריה וחזרה ונתרצתה דהוי חימוד חדש אם גמרה באמת בלכה מקודם לבטל השידוך ולכן אם אומרת שלא רצתה באמת בביטולו אלא עשתה כן כדי להוציא ממנו איזה דבר לטובתה נאמנת [נ"ל]".
 (3) טהרת ישראל (סעי' כ"ה).
 (4) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קע"ה, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ו אות ה') – "אם אומרת שהסיחה דעתה לגמרי מהנשואין ולא היה לה שום צד להינשא".
 (5) בדה"ש (ס"ק ל"ו, ציונים ס"ק פ"א).
 (ב) לא צריכה עוד ז' נקיים.
 (1) מקור חיים (ס"ק ט"ו) – "וכן נראה לי להיפך אם הכלה ממאס בהחתן לעת נישואין ולא רצה להינשא ממנו ואבי הכלה וצד החתן רודפין אחריה לפתותה עד שנתפתית וממשיך יום או יומים אם אמרת שבודקת בנתיים אינה צריכה לז' נקיים מחדש".
 (2) חונ"ד (חי' ס"ק ו') – "כתב הט"ז, דוקא שהסכימו שניהן על דחיית הנישואין, אבל אם רק צד אחד דחו הנישואין, ואפילו אמר שאינו רוצה לישאנה כלל, וצד השני רודפין אחריו עד שנתפשרו, אף על פי שנמשך יום או יומיים לא מקרי דחיית הנישואין".
 (3) שערי טוהר (שער י"ב סעי' ג').
 (4) שבה"ל (ח"ה סי' קי"א אות ג') – "וראיתי לשני מחברים אחרונים שחולקים בכוונת הט"ז אם דוקא בכה"ג שהעכוב רק מצד החתן, וצד הכלה רודפים אחריו, אבל כשעכוב מצד הכלה וצד החתן משתדל לפייס ואח"כ נתיישבו ההדורים צריכה עו"פ שבעה נקיים, או דגם בנדון זה כיון דלא הוחלט מצד שניהם לדחות, וצד החתן מוכן לפייס ומפייס אפשר להקל גם בזה, וכצד זה נראה לפי המציאות עכ"פ רוב פעמים כ"ה כל שהכלה רואה שהחתן רוצה לפייס וליישב הדורים גם כשצד הכלה לע"ע מעכבים מ"מ היא באמת לא מסיחה דעת".
 (5) יסוד הטהרה (פרק י"ב הע' א') – "אבל אם אחד משני הצדדים רצה לקיים את הנישואין, ורק הצד השני רצה לבטלם, אין היא צריכה לחזור ולספור שבעה נקיים".
 (ג) מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ג').
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ג).
 (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רס"ב) – "ובמקרה של מזג אויר גרוע שהוצרכו לדחות הנישואין, ועכשיו קשה למצוא אולם, ואינם יודעים מתי יוכלו לעשות החתונה, דנו בזה הפוסקים אם נחשב כדחיית החתונה כיון שאין זמן מסויים, אף ששני הצדדים מחפשים לעשות החתונה הכי מוקדם שאפשר. ולכאורה לפי הט"ז להקל (שהוא מקיל אף אם רק צד אחד רודפים לעשות החתונה), ויש לדון בדעת הש"ך סק"ו. ושמעתי מרי"ב של' שנהגין לעשות הערמה לומר לכלה שהחתונה יהיה ביום פלוני, אף שאינו אמת, כדי שלא תצטרך למנות עוד שבעה נקיים. ואח"כ כשימצאו אולם, יכולים 'להחליף' עוד פעם. ואם לא עשו את זה, מאוד קשה להחמיר".
1. נתחלף החתן.
 1. צריכה עוד ז' נקיים.
 (א) לבוש (סעי' ג') – "נראה לי אפילו לא נדחה הזמן אלא נתחלף החתן, וכמעשה שהיה שהעמידו את החופה וסירב החתן ולא רצה ללכת לחופה מחמת שלא השלימו לו נדונייתו ובאו מתוך כך לריב וקטט, ובתוך כך אמרו לאחר שיקח הוא הנדוניא וילך תחת החופה מיד ונתרצה האחר, ואמרו הדבר לכלה ונתרצתה גם היא, ומיד באותה שעה הוליקום לחופה והכניסום לאותה החופה המוכנת ועומדת היתה, והכלה כבר היא יושבה ז' נקיים והיתה מוכנת לטבול באותה לילה לחתן הראשון. ואמרתי שצריכה לחזור ולישב ז' נקיים אחרות לחתן זה, כי אמרתי נתחדש החתן נתחדש החימוד והימים הראשונים יפלו, ואין להם עסק לזה החתן וצריכה שבעה נקיים מחדש".
 (ב) ט"ז (ס"ק ו') – "כתוב בלבוש ... וזה דבר פשוט לא ניתן להכתב מרוב פשיטותו".
 (ג) ש"ך (ס"ק ו').
 (ד) חת"ס (יו"ד סי' קפ"ד) – "ומ"ש הט"ז סי' קצ"ב והסכימו עמו כל האחרונים בנתחלף החתן צריכה נקיים מחדש הנה הם לא מיירי אלא בנתיאשו מן הראשון שוב אפי' באותו מעמד מיד נתחלף ונתרצה לחתן אחר היינו טעמא משום שנתיאשה מן הראשון אפי' בראשון גופה בנתיאשה וחזרה ונתרצה באותו מעמד איכא פנים חדשות אלא שהש"ך והט"ז ס"ל מסתמא אין כאן יאוש כי עיניה תולות ומיחלו' שעוד יתרצו משא"כ כשלא נתרצו אע"ג דמיד ולא לתר נתרצית לחתן אחר מ"מ הראשון חלף הלך לו ושני פני' חדשות הוא אבל באמת נ"ל אפילו לא הי' יאוש וקטטה כלל משום הפסק אלא שנתרצו להחליף חתן בחתן אחר מכל מקום כיון דהחמדה ראשונה הי' על גוף זה ואין היצה"ר מתגרה מגוף זה לגוף אחר א"כ כיון שנתחלף בגוף אחר הוי חמדה חדשה לגמרי וצריכה ז' נקיים".
 (ה) חונ"ד (חי' ס"ק ו', בי' ס"ק ה') – "ואם הסכימה הכלה באותו מעמד לישא איש אחר, אפילו נכנסה לחופה מיד עם האיש אחר, צריכה ז' נקיים מחדש, דאיכא חימוד חדש מאיש אחר. ואפילו חזר החתן הראשון ונתרצה עמה, כיון דאפסקה אחר צריכה ז' נקיים מחדש, אפילו אם היה צד החתן מרדפין אחריה בשעה שנתרצה עם השני, ט"ז".

1. שאר פוסקים – חכ"א (כלל קט"ו סעי' ד'), פת"ת (סוף ס"ק ו'), לחו"ש (לחם ס"ק ט"ז, קיצור שו"ע סי' קנ"ז סעי' ב'), ערה"ש (סעי' ט"ו), טהרת ישראל (סעי' ל'), שערי טוהר (שער י"ב סעי' ג'), ששבה"ל (סיכום אות ו'), פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ו'), לבושי עז (תמצית ס"ק ו'), סעי' ב' תמצית ס"ק ד').

2. חזר החתן הראשון ונתרצה עמה.

א) צריכה עוד ז' נקיים – ט"ז (סוף ס"ק ו'), "שנראה לי דאם אחר ריצוי עם החתן השני חזר החתן הראשון ונתרצה עמה צריכה גם כן שבעה נקיים מחדש כיון דאפסקה אחר בינתיים כנ"ל", חו"ד (חי' ס"ק ו', בי' ס"ק ה', לשוננו מובא לעיל), חכ"א (כלל קט"ו סעי' ד'), לחו"ש (לחם ס"ק ט"ז, קיצור שו"ע סי' קנ"ז סעי' ב'), ערה"ש (סעי' ט"ו), טהרת ישראל (סעי' כ"ט), שערי טוהר (שער י"ב סעי' ג'), ששבה"ל (סיכום אות ו'), פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ו').

יג] לא בא החתן ביום החופה.

א. מיקל, לא צריכה עוד ז' נקיים.

1. משאת בנימין (סי' מ"ב) – "דמעולם לא נתיאשה מהנישואין ואע"פ שלא בא החתן לזמן הנישואין בשביל זה לא נתיאשה דמימר אמרה דמחמת איזה אונס מעכב וכשיעבור האונס יבא אחר יום או יומים ומכיון דלא נתיאשה ויהבא אדעתא שוב לא צריכה לשבעה נקיים אחרים".
2. ש"ך (ס"ק ז', נקוה"כ על הט"ז ס"ק ו').
3. בית הלל (ס"ק א') – "וכן נוהגין".
4. תפארת ישראל (ס"ק ב').
5. תשובה מאהבה (על הש"ך ס"ק ז').
6. חו"ד (חי' ס"ק ז') – "ואם אירע להחתן אונס בדרך ולא בא על יום המוגבל לנישואין ונתעכב יום או יומיים, להט"ז [ס"ק ו] צריכה לספור מחדש, דאינה סומכת דעתה, שכל הדרכים בחזקת סכנה. והש"ך [ס"ק ז] חולק וסובר דאין צריכה. וסיים דאין להחמיר, דעיקר דין זה מדברייהם, רק באופן שלא עברו עליה ז' ימים בלא בדיקה, ש"ך".
7. ערה"ש (סעי' י"ד).
8. ששבה"ל (סיכום אות ה').

ב. בצירוף שתבדוק עצמה מיד [שיטת הראב"ה] יש להקל.

1. תוה"ש (סוף ס"ק ה') – "נראה לי דצריכה שתבדוק עצמה באותה שעה שבא הציר ומצאה עצמה טהורה".
 2. סד"ט (ס"ק י"ב).
 3. חכ"א (כלל קט"ו סעי' ז') – "ואם ספרה שבעה נקיים אדעת זמן הנישואין שהיו מוגבלים לראש חודש ניסן וכשהגיע ראש חודש ניסן לא בא ולמחרתו בא ציר מהחתן דאתיליד ליה אונסא בדרך ושיבא בתוך יום או יומים אינה צריכה שבעה נקיים אחרים אפילו לא בדקה עצמה בימים שבינתיים אם לא עברו עליה שבעת ימים בלא בדיקה דודאי רמיא אנפשא ויהבה דעתה שתבדוק יפה ושלא תבא לידי חימוד (ש"ך ס"ק ז') ומכל מקום כיון דיש אומרים דבזה יש לחוש לחימוד (עיין ט"ז ס"ק ו') ולכן יש להורות כשיבא הציר תבדוק עצמה מיד (סדרי טהרה ס"ק י"ב ד"ה אעפ"י)".
 4. לחו"ש (לחם ס"ק י"ז).
 5. צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"ד).
 6. טהרת ישראל (סעי' ל"א).
 7. שערי טוהר (שער י"ב סעי' ג').
 8. לבושי עז (תמצית ס"ק ד').
- א) פרדס רמונים (שפ"ח סוף ס"ק ז'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"ד) – "אך כל זה לכתחילה, אבל בדיעבד אם לא בדקה את עצמה בעת ביאת הציר מהחתן, יש להקל בזה כדעת המשאת בנימין והש"ך, וכמו"ש הבית הלל הביאו בסדרי טהרה, שנוהגין לפסוק הלכה למעשה כדעת המ"ב".

ג. מחמיר, צריכה עוד ז' נקיים.

1. פני יהושע (שו"ת סוף סי' ל').
2. ט"ז (ס"ק ו') – "ונראה לי עוד באם לא בא החתן ליום המוגבל לחתונה מחמת אונס אשר קרהו בדרך ואחר אותו יום שלח שליח להכלה והתנצל עצמו מדוע לא בא גם תמול גם היום דהכלה צריכה לשבעה נקיים מחדש דכיון שלא בא ליום המוגבל ודאי מסופקת בדעתה דכל הדרכים בחזקת סכנה ושמא יש סכנה שלא יבוא כלל ואחר שנודע לה שהוא בא ודאי הוה חימוד חדש וראיתי בתשובת משאת בנימין בזה שאינה צריכה לשבעה נקיים דמימר אמרה מחמת אונס נתעכב וכשיעבור האונס יבוא והנראה בעיני כתבתי דודאי היא דואגת על סכנה שלו או שאינו חפץ בה על כן לא בא ביום חתונתו ומשום הכי הוה אחרי כן חימוד חדש כשיצא הספק מלבה כן נראה לע"ד".
- א) באר מרדכי (על סעי' ב' ד"ה ונחזור) – "נ"ל בס"ד שהגם שהט"ז חולק על המ"ב היינו דוקא אם לא בא הציר באותו היום ולפי"ז להט"ז שמחמיר היינו אם יש לכלה לחשוב שתתפרד החבילה, וע"כ רק אם לא בא החתן ביומו חוששת, אבל כל אותו היום ממתנת שיבוא החתן ולא אסחי' אדעת' על ספירה ישינה ואין מקום לתאו' [ועיין ס"ט שם אות י'] ופשיטא שגם הט"ז מודה להמ"ב".

1. שבה"ל (ח"ה סי' קי"א אות ב') – "במחלוקת הט"ז ס"ק ו' והש"ך ... והפוסקים נוטים להקל כהש"ך, הנה זה בימיהם שלא היו הכלים והאפשרות להודיע מיד מאמצע הדרך, אבל כהיום שהחתן נוסע מעבר הים כגון לא"י ובהמשך הדרך לא המשך דרכו לא"י למקום הכלה, ולא נשמע על אנסו, ואין אומר ואין דברים להודיע פשר העכוב ודחית יום החתונה, ובפרט כשהי' ממילא איזה חלוקי דעות כבר לפני זה, בזה חוששני שאם באמת לא בא ביום החתונה הוכחה ברורה שרוצה לבטל, והכלה ביודעה כך הפסיקה לגמרי והסיחה מזה, ובאם אח"כ בא יבא ונתישב בדעתו צריכה עו"פ שבעה נקיים".

ששבה"ל (סיכום אות ה') – "אם אפשר הי' להודיע בטלפון או בדואר או ע"י שילח ואפילו מחו"ל, הוי הוכחה שאינו רוצה לבוא ומסיחה דעתה וצריכה ז"נ".

2. טהרת הבית (סי' ט' הע' ח' ד"ה וכתב עוד) – "וראיתי בשו"ת שבט הלוי ... ובספרו ... אולם אין זה ברור כל כך, כי לפעמים יארע אונס כזה שלא ימצא בנקל טלפון או משרד דואר להבריק להורי הכלה, מחמת איזה סיבות, במשך יום או יומים, ולא דמי לדברי החתם סופר ... על ימים אחדים אין לסמוך על אומדנא זו אף להחמיר, וכיון שעיקר דין זה הוא חומרא יתירה מדרבנן, לכן אין לנו לזוז מהסכמת האחרונים הנ"ל. ודו"ק".

ה. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק י"ג אות ה'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ו, שפ"ח ס"ק ט"ו).

1. הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה קע"ב, שבילי טהרה סי' ד', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ז') – "היה במילואים וקבע זמן לנישואין ולא ידע מתי ישתחרר, וספרה ז' נקיים ולא קיבל שיחרור, ונדחו הנשואין ובא שבועיים אח"כ ולא בדקה בזמן זה, יש להחמיר לחוש לחימוד חדש בקביעות הנשואין החדש, הואיל ועבר זמן רב מהבדיקה, וגם המתנה לו בזמן הקודם ולא הגיע".

יד] עשה העראה בלבד: איסור יחוד - סעיף ד'.

א. מחמיר, יש איסור יחוד.

1. ים של שלמה (כתובות פרק א' סי' ו' ד"ה ולא) – "בעילת מצוה, דהיינו בעילה גמורה, אבל בעילה דרך איברים, או אפילו העראה, לא מהני לענין זה, דנימא נח יצריה, ולעולם ישן בין האנשים, וכן עיקר".

2. הפלאה (על סעי' ד', ע"י כתובות דף ה': בתד"ה מהו) – "ואף שהערה בה אכתי יצרו תקיף וצריך שמירה שלא יערה בה".

3. דעת תורה (סי' קצ"ג ד"ה ומהאי) – "נ"ל דאסור ביחוד בראתה דם בהערה".

4. ששבה"ל (ס"ק ג', סי' קצ"ג ס"ק ז' ד"ה והנפ"מ, סיכום אות ז') – "ונראה בזה להורות לחוש למחמירים, אך אפשר להקל שאין צריך שתי שמירות אלא שכ"א יישן בחדר לבד והיא תסגור עצמה".

5. ע"י דרכי טהרה (סוף עמ' ק"ה) – "ואף שאין הלכה כמותם יש לחוש לדעתם".

ב. מיקל.

1. חזו"א (כדאי' באחרונים. דבר הלכה עמ' קס"ט ד"ה אמנם, חוט שני, מראה כהן, ועוד) – "אמנם היכא דהווי רק נשיקה ולא העראה ספר לי הררנ"ק שליט"א דהוי עובדא קמ' מרן החזו"א זצללה"ה שהיתה רק נשיקה ולא יותר ואח"כ באותה הלילה פרסה נדה [כך הוי עובדא] והורה מרן זצ"ל שאסורים ביחוד".

2. מהר"י שטייף (קובץ הלכות יחוד פרק י"א הע' ט"ז, באר משה ח"ג סי' קל"ב אות ג') – "שיש להקל".

3. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ג אות א') – "חתן שבעל ביאת מצוה בהכנסת העטרה בלבד בלי הוצאת זרע, עדיין נחשב לביאה ומותר ליחוד עמה אם פירסה נדה".

4. באר משה (ח"א סי' נ"ב אות ט', ח"ב סי' ס"ט אות ד', ח"ג סי' קל"ב) – "סגי ההכנסת עטרה שהיא הערה בעלמא שא"צ שמירה ומותרין ביחוד".

5. דברי יציב (יו"ד סי' צ"א, שפע טהרה ס"ק ב') – "אין צריכין שימור, ואפשר לכתחלה לא יעשה שימור".

6. ציץ אליעזר (ח"ו סי' מ' פרק כ"ה אות ד', ח"ח סי' כ"ז אות א', סי' כ"ח) – "ומכיון שיוצא לנו שאיסור היחוד של חתן וכלה כשפי"נ לפני ב"מ אינו אלא מדרבנן נלפענ"ד לפשוט למה דאיסתפקנא לן איך יהא הדין אם רק הערה בה, או פחות מזה [כפי שקורה בהרבה מקרים וביחוד אצל בני תורה שאינם בקיאים כלל] דדינא הוא דמותר לבוא עליה שנית, עיין יו"ד סי' קצ"ג, ולפני שהספיק לעשות זאת בלילה השני' פירסה נדה, אם בכה"ג מותרים ביחוד, מכיון דהביאה שבא עליה הרי אינה נחשבת לביאה גמורה, אבל לפי האמור דיוצא לן דאיסור היחוד בזה אינו בכלל כ"א מדרבנן א"כ יש מקום להקל בזה ולומר דמכיון דסוף סוף התחבר עמה ואיך שהוא כבר בא עליה א"כ התפייס כבר יצרו בכך ותו לא תקיף יצריה עליה, ולכן הותרו כבר שפיר ביחוד כאיש ואשתו דעלמא".

7. קנה בשם (ח"ב סי' ס' אות א', ביאורי ש"ך אות ח') – "הדבר מקובל אצל בעלי ההוראה להורות להקל בזה".

8. משנה הלכות (ח"ה סי' קמ"ז, ח"ט סי' קפ"ב).

9. הגר"ש"א זצ"ל (לבושי עז תמצית ס"ק ז', משנת השלחן תשובה קע"ז, תשובה קצ"ב, משמרת הטהרה פרק ט"ו הע' ל"ה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות כ"ג, אשרי האיש אה"ע ח"ב פרק י"ח אות י"ד) – "חתן שרק הערה בה, ופירסה נדה, המנהג להקל שמתרים ביחוד".

א) אמנם ע"י הגר"ש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק נ"ד סעי' ח', ע"י הע' כ"א) – "לכתחילה אם לא היתה ביאה גמורה היה מן הראוי להחמיר ביחוד, אך במקום שעת הדחק יש להקל אף אם היה רק 'נשיקת אבר' דהיינו שנכנס האבר קצת לתוך אותו מקום (אך לא די בכניסה בתוך השפתיים של או"מ)".

10. טהרת הבית (סי' ט' סעי' י') – "ועשה העראה בלבד, ואחר כך הכלה פירסה נדה, מותרים ביחוד".

11. עי' דבר הלכה (סי' ב' סעי' י"ב. אמנם עי' דפו"ח) – "ונראה לכאורה דאם בא עלי' בהעראה ולא ביאה גמורה, וראתה דם בתולים או שפרסה נדה מותר להתייחד עמה (כ"מ מהש"ע)".
12. תשובות והנהגות (ח"א סי' ת"ק) – "שבספק לו אם הגיע להעראה ואח"כ פירסה נדה, אפשר להקל באיסור יחוד. ובספר 'דבר הלכה' מביא הוראת החזו"א זצ"ל שכה"ג ספק נשיקה או העראה גמורה התיר בלילה בשומר אחד ואמר לקחת קטן לשומר, וכמדומני שמורי הוראה מיקילין בדין זה לגמרי ועכ"פ ראוי לשאול שאלת חכם".
13. פרדס שמחה (ס"ק ט"ו) – "נהגו להקל, מכ"מ בנשיקה גרידא אסור".
14. חוט שני (ס"ק ב' אות ט', יחוד ס"ק ב' אות ט', מכתב במראה כהן עמ' קפ"ט) – "שאלה: חתן שפירסה כלתו נדה קודם שבא עליה הרי הם אסורים ביחוד, וכתב ים של שלמה בפ"ק דכתובות דין ו' שאינם מותרים ביחוד רק אם בעל בעילה גמורה אבל בהעראה לבד ואח"כ פירסה נדה אסורים הם ביחוד דלא נח יצריה עדיין. וכ"כ בספר דעת תורה למהרש"ם ס' קצ"ג, איך יש להורות בזה. תשובה: אם הי' רק נשיקת האבר עדיין אסורה ביחוד, אבל אם הי' הכנסה במקצת מקילין".
15. חוקת טהרה (סי' קצ"ה ס"ק ג', תוספות טהרה אות קמ"ז).
16. אבני ישפה (אהל יעקב ו' אלול תש"ע) – "נראה לי שרק באופן שהיתה לפחות נשיקת אבר והיינו הערה בה, יכולים להקל שאין איסור יחוד אם פרסה נדה, אבל אם רק היה קירוב בשר, יש איסור יחוד. וכן כתב הט"ז סי' קצ"ב ס"ק ז' שאין היתר רק כשבעל. ועיין בבדי השולחן סי' קצ"ב ביאורים ד"ה קודם שדעתו נוטה שצריך הערה בה והביא שיש מחמירים גם בזה, ומוכח שקירוב בשר ודאי שאין להקל".
17. מראה כהן (עמ' קע"ט אות ה') – "אם התחיל לבעול וראתה דם נחלקו הפוסקים האם מותרת ביחוד ומרן החזו"א הורה דאם היתה כניסת מקצת עטרה אפשר להקל שמותרים ביחוד".
18. יסוד הטהרה (פרק י"ב הע' ג') – "ואם לא היתה בעילה גמורה אלא נשיקת איברים, וראתה דם נדות אחר כך, יש להחמיר, אבל בהעראה [דהיינו כניסת עטרה] יש להקל".
19. לבושי עז (תמצית ס"ק ז') – "העראה אפילו במשהו ופירסה נדה, אינם צריכים שימור ... אבל בנשיקת אבר בעלמא צריכה שימור".
20. שבילי טהרה (סי' י"א).
21. משמרת הטהרה (פרק ט"ו סעי' י"ט) – "והמנהג להקל".
22. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ז' הכונס את הבתולה אות ז') – "ואם כבר התחיל לבעול ואחרי זה פירסה נדה - מותרים ביחוד [הגם שלא הכניס האבר כולו ולא הוציא שכבת זרע]. התחלת ביאה לענין זה הוא מה שהכניס אברו באבר חי, אבל אם הכניסו באבר מת אין זה ביאה כלל, ואם אח"כ פירסה נדה אסורים ביחוד".
23. נטעי גבריאל (פרק ו' סעי' ל"ב) – "נטמאה טרם שקיים בעילת מצוה, אם כבר הספיק לעשות עכ"פ העראה מותר ביחוד, ואם עדיין לא נכנס אלא היה בקירוב בשר, ישאל שאלת חכם".
24. חוקת הטהרה (סעי' ח').
25. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רע"ד) – "אבל אם הערה בה, רק שלא גמר ביאתו, בזה שפיר נחשב כבא עליה. ושמעתי מרי"ב של' שיש להקל הכא לשיטת הט"ז בהעראה, אף שלענין כהן אין לאסרה (בצירוף שאין החתן יודע כלום ובצירוף סברת רשז"א זצ"ל). שמח' אמוראים במהו נחשב כהעראה, נשיקה או כניסת העטרה".
26. בנין בית נאמן (פרק י"א סעי' ב').
27. הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ל"ט) – "מה הדין בחתן ששהה עם אשתו במטה, אבל הוא מסופק אם הערה בה ... תשובה: אפשר להקל בזה".

- ג. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה קודם, עמ' רל"ח, "וצ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב, פרק מ' הע' צ"ז), אוצר הפוסקים (אה"ע סי' כ"ב סעי' א' אות ז'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ט), פתחי דעת (ח"ב פרק נ"ד סעי' ח').
1. ששבה"ל (סוף ס"ק ג') – "העראה רק באבר מת לכו"ע אינו כלום".

ד. יחוד בכלה שבדקה ושימשה במקום לא נכון.

1. הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש אה"ע ח"ב פרק י"ח אות ט"ז) – "זוג שהתחתן לפני שבועיים, והכלה לפני החתונה עשתה בדיקות שלא במקום הנכון, ואף שימשו במקום הלא נכון, מותרים הם ביחוד ואינו נקרא חופת נדה, כיון שסוף סוף שימשו וחיים ביחד".

טו. טהורה שנשאת ולא בא עליה [והיה לו שהות לבעול], ופירסה נדה אחר כך.

א. מיקל [והמחמיר תע"ב].

1. תרה"ד (ח"א סי' רנ"ג) – "אחד מן הגדולים הורה לאסור הואיל ולא בעל עדיין כדמשמע לישנא דתלמודא בסתמא, לא שנו אלא שלא בעל כו'. וחד מרבוותא התיר ואמר דמה הספר דבלא בעל אסור להתייחד, היינו דווקא היכא דלא הוות חזיא לבעול בתחילת החופה חיישינן דילמא תקיף עליו יצרו, אבל בנדון דידן דחזינן דלא תקיף ליה יצריה באשה זו אפילו בשעת החופה, ולא בא עליה מעולם וראויה היתה לו לא חיישינן לייחוד דידה דודאי לא יעבור דלא תקיף יצריה ... המחמיר תבוא עליו ברכה".
2. שלטי דבורים (כתובות דף א: אות ז') – "וכתב בספר התרומה דאם נתיחד עמה במטה והיה לו פנאי לבעול ולא בעל ואח"כ פירסה נדה דמותר אח"כ להתייחד עמה".
3. רמ"א (סעי' ד') – "יש אומרים אם היתה טהורה כשנשאת ולא בא עליה, ופירסה נדה אחר כך, א"צ שימור עוד, והמחמיר תע"ב".

4. לבוש (סעי' ד') – "ויש אומרים כשנשאה טהורה ולא בא עליה ופירסה נדה אינה צריכה שימור עוד, כיון שכבר נתייחד עמה בעודה טהורה ולא בא עליה הרי חזינן דלא תקיף יצרו באשה זו, לפיכך לא חיישינן ליחוד דידיה דודאי לא יעבור דהא לא תקיף יצריה עלה, מכל מקום המחמיר בזה תבא עליו ברכה".
5. רדב"ז (סי' קס"ד) – "ואם נשא אשה חדשה ולא בא עליה עדיין ושהה אחר החופה כמה לילות ולא בא עליה ופירשה נדה כתב מהר"ר ישראל ז"ל שהיא פלוגתא דרבנותא ודעתיה להתיר כיון דחזינן דלא תקיף ליה יצריה באשה זו אפי' בשעת החופה לא חיישינן ליחוד דידיה דודאי לא יבוא עליה והוא ז"ל כתב המחמיר תבא עליו ברכה".
6. ש"ך (נקוה"כ על הט"ז ס"ק ז') – "השיג על התרומת הדשן שלא כדת, דהכא נמי סתם בני אדם בחזקת כשרות".
7. תפארת למשה (על הט"ז ס"ק ז') – "זה אינו, דאם כן תקשה למאן דאמר שוורים לאו בחזקת שימור קיימי ע"ש מההיא דראה ג' פעמים ולא נגה, ודו"ק".
8. חכ"א (כלל קט"ו סעי' ט') – "ואם היתה טהורה כשנשאה ולא בא עליה ופירסה נדה אחר כך אינה צריכה שימור עוד דהא חזינן דלא תקיף יצריה כיון שלא בא עליה עד השתא והמחמיר תבא עליו ברכה".
9. חשב האפוד (ח"ב סי' קמ"ו) – "הרי התרה"ד והרמ"א והש"ך קיימי בחדא שיטה דכל שנשאה כשהיא טהורה אין להחמיר בזה".
10. הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (קונטרס יד דוד עמ' ר"ה אות י"ז).
11. מראה כהן (עמ' קע"ט אות ד') – "אם היתה טהורה בשעת הנשואין והיתה להם אפשרות לשמש ולא בעל [מסיבה כלשהי, דבלא סיבה אין לדחות את בעילת המצוה], ולמחרת ראתה דם, מותרים ביחוד. והמחמיר תבא עליו ברכה".
12. פוח שער (סימן י"ב סעי' ה', עי' מילואים) – "שכל שהיתה ראויה לבעול ולא בעל, חזינן דלא תקיף יצריה ומן הדין אין צריך שמירה... ובפרט שהיו פ"א במט"א והיה התחלת דברים ביניהם".

ב. מחמיר: צריך שמירה.

1. ים של שלמה (כתובות פרק א' סי' ו') – "ולא נהירא לי כלל, דאינו דומה אדם לבהמה, דגבי אדם אמרינן, אינו דומה למי שיש לו פת בסלו, ומשום הכי, בתחילה היו פת בסלו, ונח יצריה, אבל השתא דקמה עליו באיסורא, ליכא פת בסלו, וחיישינן דלמא תקיף יצריה".
2. ט"ז (ס"ק ז') – "נראה לי כדברי האוסרין כמשמעות לשון התלמוד דאין היתר רק כשבעל ואין זה בכלל המחמיר תע"ב אלא דין גמור הוא שצריך שמירה".
3. חנ"ך (חי' ס"ק ח') – "ובט"ז מצריך שימור מדינא".
4. עצי לבונה (על רמ"א סעי' ד') – "עיין ט"ז ס"ק ז' דמסיק דמדינא צריכה שימור בזה, וכן הביא בפלתני ראייה מהרמב"ם".
5. פרי דעה (טורי כסף ס"ק ז') – "אחר העיון נראה לפענ"ד דדברי הט"ז נכונים... העיקר כהט"ז".
6. פרדס רמונים (מק"ז סוף ס"ק ז', שפ"ח ס"ק י') – "לדעתי יש להחמיר בזה".
7. ערה"ש (סעי' י"ז, סעי' י"ח) – "אפילו היתה טהורה ולא בא עליה כמה לילות ואח"כ פירסה נדה אע"ג שאנו רואין דלא תקיפא יצריה שהרי נתייחד עמה כמה לילות ולא בעל מ"מ אסור עתה להתייחד עמה דבאיסור היצה"ר בוער יותר".
8. פתחא זוטא (מהד"ת ס"ק ב') – "ולגוף הדין רבו המחמירין כדעת הט"ז ע' בערוך השלחן ובטהרת ישראל כאן ובפרט שגם הת"ה כתב דהמחמיר תע"ב".
9. טהרת ישראל (סעי' מ') – "צריך שמירה".
10. לתורה והוראה (ח"ה סוף עמ' כ"ד, נערך ע"י הרב אלימלך בלוט שליט"א עם הוספות של האג"מ) – "וכן אשה שפירסה נדה קודם בעילת מצוה אפילו היה עמה בקירוב בשר כל זמן שלא בעלה אסור ליחד עמה בלא שומר".
11. משנה הלכות (חט"ז סי' מ"ה) – לשונו מובא לקמן.
12. ששבה"ל (ס"ק ד', סיכום אות ו') – "המנהג להחמיר, ואין מקום להקל בדברים אלו".
13. תשובות והנהגות (ח"א סי' ת"ק ד"ה אמנם) – "דאנן מחמירין כהט"ז בזה כל שלא עשה העראה כנ"ל".
14. בדה"ש (ס"ק מ"ה) – "והט"ז פסק שחייב להחמיר מדינא".
15. חוט שני (ס"ק ב' אות א', עי' אות ח', ושעה"צ ס"ק ז', יחוד ס"ק ב' אות א', אות ח').
16. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תק"ז) – "שאלה: חתן שפירסה כלתו נדה אחרי חיבוק ונישוק האם מותרים להתייחד. תשובה: לא".
17. פרדס שמחה (ס"ק י"ז) – "וראו לחוש להם".
18. לבושי עז (תמצית ס"ק ה') – "אסורים ביחוד".
19. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ז' הכונס את הבתולה אות ז') – "ואין כאן היתר לומר שראינו שלא בעל כמה ימים, וא"כ אין יצרו תוקפו, דחיישינן שמא עתה יצרו יתקפנו".
20. חוקת הטהרה (סעי' ז', עי' אהל יעקב הרחקות עמ' קכ"ב אות כ"ב) – "חתן וכלה שלא הספיקו לעשות אפילו נשיקת אבר רק קירוב בשר ואח"כ פירסה נדה, האם מותרים ביחוד. תשובה: בכה"ג אסורים ביחוד, ובשעת הדחק גדול יעשו שאלת חכם".

ג. מה הגדר: למקילים.

1. רק ג' לילות.
- א) חופת חתנים (סי' י"א אות א' בהשמטה) – "מדברי תה"ד בתשובה נראה דבעינן דלא בא עליה לפחות ג' לילות עי"ש, והרדב"ז בח"א סימן קס"ד כתב ז"ל: אם נשא אשה חדשה ולא בא עליה עדיין ושהה אחר החופה כמה לילות ולא בא עליה ופירשה נדה, דעתי להתיר כיון דחזינן דלא תקיף ליה יצריה אפילו בשעת החופה וכו'. עוד כתב שם ז"ל: והוי יודע שאם פירשה נדה בתוך

ימי חופתה, אפילו שעברו עליה ב' או ג' לילות או יותר, כיון שעדיין לא עברו כל ימי החופה, היא ישנה בין הנשים וכו' (עי"ש ודוק).

(ב) **פרדס רמונים** (מק"ז ס"ק ז' ד"ה ולדעתי) – "דהא ודאי דגם לדעת התרומת הדשן לא נתחזק בלילה אחת דאין יצרו תקפו, ולכל הפחות בעינן ג' לילות, דומיא דשור המועד. וכן הוא בתרומת הדשן שם בשאלה שלו, שהיתה טהורה בשעת החופה, וכמה לילות אח"כ, עי"ש. וזה ידוע דבתרומת הדשן אין לומר מעשה שהיה כך היה, שהוא בעצמו עשה השאלות, כמו"ש בתבואות שור סי' כ"ג ס"ק י"ג עי"ש".

(ג) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' רע"ד) – "שהוא דווקא בג' לילות, שע"ז שייך לומר שהורגלו".

1) מיקל – **חשב האפוד** (ח"ב סי' קמ"ו, לשונו מובא לקמן).

2) מראי מקומות – **ט"ז וש"ך השלם** (כו"ל ס"ק ל"ג).

א. **דבר הלכה** (הוספות לעמ' כ"א, עמ' קנ"ט) – "בספר חופת חתנים ... צ"ע מהרמ"א ממפרשי הש"ע ושאר הפוסקים שכתבו כלשון שהבאנו בפנים דמשמע מזה דמספיק אם פעם אחת היתה לו אפשרות לבעול ולא בעל ופ"נ דמותרת ביחוד וכ"כ השה"ג בשם התרה"ד ... וכ"כ ההפלאה ...".

2. **רק אם ראוי לבא עליה ולא בא.**

(א) **ש"ך** (ס"ק י"א) – "ונראה דהאידינא שהמנהג שלא לבעול רק אחר ב' או ג' ימים אחר הנשואים אף על פי שהוא מנהג של שטות ויש בו איסור מכמה טעמים ונכון לבטלו מ"מ כיון שהמנהג כך א"כ אם פירסה נדה ודאי דצריך שימור דהא דלא בעל תחלה היינו משום המנהג וכן נוהגין להצריך שימור בכה"ג".

1) מיקל, חולק על הציור של הש"ך – **תפארת ישראל** (ס"ק ג'), "וכתב הש"ך ... ושגגה פלטה קולמוסו, דא"כ דאין יצרו תוקפו כל כך עד שיוכל להעציר עצמו מבלי לעבור מנהג של שטות, איך לא יעצר כח הגבורים לבל יבעול ח"ו נדה. ואדרבה זהו מורה כי אין יצרו תוקפו וישמע לקול דברי חז"ל, כי ראינו ששמע למנהג. ואין ספק שתלמיד טועה הוסיף כן, כי שפתי כהן ישמרו דעת", **תפארת למשה** (סוף הסי'), "בש"ך ס"ק י"א וז"ל היינו משום המנהג כו' עכ"ל. ל"נ דזיל בתר טעמא דמ"מ הרי אנו רואים דחתן זה אין יצרו תקפו כל כך והעמיד עצמו אפילו מכה מנהג בעלמא כ"ש שיעמיד עצמו מכה איסור נדה החמורה עד שתטבול וק"ל", **מחה"ש** (ס"ק י"א, "פלת"י), **ששבה"ל** (על הש"ך ס"ק י"א ד"ה כיון, "והפלת"י).

2) מחמיר, פסק כש"ך – **תוה"ש** (ס"ק ז', "והש"ך"), **הפלאה** (על סעי' ד'), **באה"ט** (ס"ק ה', "והש"ך"), **מקור חיים** (ס"ק כ"ג), **חכ"א** (כלל קט"ו סעי' ט'), **חו"ד** (חי' ס"ק ח', "הש"ך"), **שערי דעה** (ס"ק ד', "הש"ך ... פלתי ... ואני אומר אמת ששפתי כהן ישמרו דעת"), **לחם ושמלה** (לחם ס"ק כ"א, "שערי דעה"), **פרי דעה** (שפ"ל ס"ק י"א, "עש"ך ... תל"מ השיג ... העיקר כהש"ך"), **פרדס רמונים** (שפ"ח ס"ק י"א), **עצי לבונה** (על סעי' ד'), **צמח צדק** (פסקי דינים סעי' י"ח), **חלקת יעקב** (אה"ע סי' פ"ו אות ה'), **באר משה** (ח"ב סי' ס"ט אות ו', עי' ח"א סי' נ"ב סוף אות ח').

3) מראי מקומות – **ערה"ש** (סעי' י"א), **חשב האפוד** (ח"ב סי' קמ"ו סוף ד"ה ומכיון), **דבר הלכה** (סי' ב' סוף סעי' י"א), **ט"ז וש"ך השלם** (שפ"ח ס"ק כ').

3. מראי מקומות.

(א) **באר משה** (ח"א סי' נ"ב אות ח') – "**כל יסוד הוראה** זו אינו אלא דוקא בחתן וכלה שכבר היה ראוי לבא עליה ולא בא".

(ב) **בדה"ש** (ס"ק מ"ד) – "אמנם נראה שאף לדיעה זאת אם הדרך הוא כן שאינו בא עליה **עד כעבור איזה שעות** לאחר החופה ואירע שפירסה נדה קודם לזה אין להתיר היחוד שאין לנו הוכחה בזה שאין יצרו תוקפו".

ד. מראי מקומות – **דבר הלכה** (סי' ב' סעי' י"א), **ט"ז וש"ך השלם** (כו"ל ס"ק ל"ה).

1. **הגר"א פארכהיימער שליט"א** (מכתב לר"ד בראנשטיין ר"ח אדר תשפ"ג) – "חתן וכלה אחר חתונה שעסק בחיבה ונשיקה **אבל נמנעים מביאה ראשונה לעוד זמן כדי שלא יהי אסור מדם בתולים**, וקודם ביאה ראשונה כלה פירסה נדה, האם יש איסור יחוד. האם זה דינו של התרומת הדשן או דומה להש"ך. אולי אינו דומה להש"ך שהש"ך מיירי שנמנעים מצד מנהג ואין לא ראייה שנה יצרו. אבל בנידון דידן השאלה הוא אולי הוכיח שיצרו בווער יותר. תשובה: אסורים ביחוד, והנהגה זו שהמנע מביאה, אינה נכונה. ועוד דפעמים רבים גורם לזרע לבטלה".

ה. **חתן שלא בעל מחמת חולשה [וכדו'] ופירסה נדה, האם מותרים ביחוד.**

1. מיקל, דלא תקיף יצרו.

(א) **חשב האפוד** (ח"ב סי' קמ"ו) – "בלילה הראשון השתדל לבא לידי ביאת מצוה וכאשר הרגיש קצת סירוב מצדה משך את ידיו, כי לא רצה לבא עלי' בעקיפין. בלילה השני שוב רצה לבא אל המטרה והי' עמה בקירוב בשר אבל מחמת עיפות לא הצליח ושוב דחה את הדבר. ואחר כך ביום השלישי פירסה נדה ... אני רגיל להורות אשר אם באו כבר לידי מגע והיו כבר קירוב בשר אלא שלא הצליחו להוציא הענין לפועל, אז אין עליהם יותר חיוב שמירה, ודינם ככל איש ואשתו אשר אמרו חכמים עליהם סוגה בשושנים. שהרי כתב הרמ"א ... וכי תימא ... וכאן היו סיבות שלא בא עלי', כי בלילה הראשון ... כי לא מסתבר כלל לפרש כוונת התרה"ד שדחה את הביאה בלי שום טעם וסיבה, דאטו בשופטני עסקינן, אלא ודאי כל שלא בא עלי' מחמת איזה סיבה קלה, או שלא בא לידי גבורות אנשים, היינו דינו של התה"ד ... ונראה דאע"ג דתה"ד וגם הרמ"א אמרו דהמחמיר תבא עליו ברכה, היינו דוקא בגוונא דידהו שהחתן לא בא עדיין במגע עמה, אבל בגוונא דידן שכבר הי' עמה במטה בקירוב בשר ...".

(ב) **ציץ אליעזר** (ח"ח סי' כ"ז אות ב', סי' כ"ח אות ז') – "דיש מקום להתיר גם בגוונא דלא היה יכול לבעול מחמת חולשא [שכת"ר כותב לי שהיה נוכח בעובדא כזאת שבאה לפני הגאון הגרצ"פ פרנק ז"ל והגדו מלהתיר היחוד בזה] דזיל בתר טעמא ...".

(ג) **פנתח שער** (מילואים סי' ט"ו אות ה').

ד) ארחות טהרה (פרק ו' סעי' ח', הע' ל"ח) – "אם החתן והכלה באו לידי מגע בקירוב בשר בנסיון לבעול, אף שלא הצליח לבעול כלל, ואחר כך נטמאה, מותר להם להתייחד בדירה נעולה במנעול בין ביום ובין בלילה כשאר איש ואשתו ואין צריכין שמירה כלל. [כ"כ מו"ר הגר"ע פאדווע זצ"ל גאב"ד לונדאן יצ"ו בשו"ת 'חשב האפוד' ח"ב סי' קמ"ו, וכן פסק מו"ר הגרמ"א פריינד זצ"ל גאב"ד עיה"ק ירושלם תובב"א דכל שניסה לבעול אף שלא בא לידי בעילה אם נטמאה אח"כ אין צריכין שמירה]".

2. מחמיר.

א) **הר צבי** (ציץ אליעזר ח"ח סי' כ"ז אות ב') - לשונו מובא לעיל.

3. מראי מקומות – **קנה בשם** (ח"ב סי' ס' אות א' ד"ה אמנם).

א) **טהרת הבית** (סי' ט' הע' י' ד"ה והנה) – "חשב האפוד ... אולם בספר דבר הלכה ... ולענין הלכה נראה לי שהכל לפי ראות עיני המורה הוראה, ואם יראה שהחתן והכלה יראי שמים ואין חשש ...".

1. חתן שניסה כמה פעמים ולא הצליח.

1. מראי מקומות – **ציץ אליעזר** (ח"ו סי' מ' פרק כ"ה אות ד', לשונו מובא לעיל), **נטעי גבריאל** (פרק ו' סעי' ל"ב).

2. **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"ג סי' ק"ג אות י"ד, דבר הלכה עמ' קפ"ז ד"ה אחרי, שולחן שלמה נדה פרק י"ג סעי' כ', יחוד סעי' ס', רפואה ח"ג עמ' נ"ט, קוני' יחוד סעי' ס') – "בדין יחוד בחתן שפירסה אשתו נדה מצד הסברא (בלא שום ראיה) נלענ"ד כיון דיחוד איסורו רק מדרבנן, וידוע דבזמנינו ה"ז צער גדול עד מאד לחייב אותם זמן רב בשמירה וכמו שכתבת שזה עלול לגרום ריב וקרע בשל' בית, לכן חושבני דיש לצרף גם זה דהבעל הרי ודאי מצטער ומתבייש ולכן לא תעלה כלל על ליבו מחשבת פגול כי יכנס מורא גדול שאף אם האשה תתרצה מ"מ אם לא יצליח הוא עלול לסבול אח"כ מזה, ולכן יש להקל בהורגלו ג' פעמים בקירוב בשר, אך אם יש ב' חדרים טוב שישנו בחדרים נפרדים".

3. **קנה בשם** (ביאורי שו"ע אות י"ג, עי' ח"ב סי' ס') – "טעמא דהאי דינא שמקורו בתרוה"ד ומובא בכ"י, הוא משום דחזינן דלא תקיף יצריה כיון שלא בא עליה עד השתא. ולפי"ז נראה דהיינו דוקא כשלא התחיל כלל לבעול, אבל אם ניסה ולא עלתה בידו, פשוט דאין שייך קולא זו, ואם אח"כ פירסה נדה אסורים ביחוד. וכן אם מחמת איזה מניעה נתעכב ולא בעל ופירסה נדה צריכים שימור. וראיה מהש"ך ס"ק י"א ... ומאחר שנתבאר שחתן שאינו מצליח לבעול, אם תפרוס נדה קודם שיצליח לבעול יאסר להתייחד עמה, לכן יש לייעץ לחתן כזה שימתין ולא ינסה לבעול ברציפות מדי לילה, וזה יועיל כידוע לעצם הענין שיצליח. ואז אפילו אם תפרוס נדה אח"כ עכ"פ יהיה שייך ההיתר של התרוה"ד כיון שנתאפק ולא ניסה כלל לבעול, ושוב לא יצטרך שימור לדעה זו".

4. **משנה הלכות** (חט"ז סי' מ"ה) – "בסימן ל"א נשאל בחתן שנכנס לחופה והכלה טהורה ועברו כמה לילות ולא איסתייעא מלתא לעשות מעשה ובינתיים אורח בזמנו בא ופרסה נדה אי מותר להתייחד עמה או שהוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים ככונס אשה נדה, והאריך בזה קצת והביא מגדולי המורים לאסור, ולפענ"ד הגם שאיני כדאי להבין וכ"ש לחלוק ומ"מ בענייני כבד כתבתי מעין זה בספרינו משנ"ה ח"ה סי' קמ"ז וח"ט סי' קפ"ב וגם כתבתי מזה לידי"נ הגאון הגדול מוהרי"ש אלישיב בירושלים עיה"ק שליט"א [זצ"ל] ומעשים בכל יום מחתנים שאין בידם לבעול כמה חדשים או לפעמים יותר ואפ"ה כל שעשה פעולה מה שבידו אפילו לא גמר ולא בעל לא שמענו מעולם שירחקו אותם וא"כ היה צריך לרחק הרבה הרבה חתנים והי' גורם ח"ו לריחוק בין הדבקים וכמה פעמים ראינו שצריכים לאחר כמה חדשים לסיוע של רופא לפתוח הפתח ולהשיר הבתולים וזה ודאי אין מיעצים מיד ואעפ"כ לא שמענו להפריש אותם ולהפריד בין הדבקים אלא כל שעשה מה שבידו לעשות ולא יכול לו שוב אמרינן דנח רוגזיה והארכתי בזה בס"ד, ואולי כוונת מעכת"ר שלא עשה מעשה כלום ולא קרב אליה כלל מחמת סיבה שהוא ואז ודאי צדקו דבריו דצריך הרחקה אבל אם עשה מה שבידו לעשות אלא שלא עלתה לו אפילו להכניס העטרה לא ראיתי מקום לאסור בזה".

5. **הגרשז"א** זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ט"ו הע' ל"ח, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות כ"ג, אה"ע ח"ב פרק י"ח אות י"ד, עי' אות ט') – "חתן שניסה כמה פעמים, ולא הצליח אלא בנשיקת אבר, אמר רבינו שכבר נח יצרו, ואדרבה הענין למעשה עליו, והמנהג להקל בזה שכבר מותרים ביחוד, כי הוא דבר המצוי, בפרט בזמנינו שרבים אין עולה בידם בפעם הראשונה ולא שמענו נזהרים ביחוד, ויש בכך משום כבוד הבריות. אך כיון דרהיטת ההלכה משמע להחמיר, בודאי יש לעשות לצאת יד"ח המחמירין, ולכן ישנו בחדרים נפרדים, והמפתח בידה".

הגרשז"א זצ"ל (אשרי האיש אה"ע ח"ב פרק י"ח אות ט"ו) – "אכן, חתן שמנסה כבר כמה חודשים ולא מצליח לבעול, אעפ"כ מותר הוא ביחוד עם אשתו".

טז] חופת נדה: איסור יחוד.

א. האם איסור יחוד דרבנן או דאורייתא.

1. דרבנן.

א) בית משה (סי' כ"ב סוף ס"ק א').

ב) **חקרי לב** (אה"ע סי' י"ז ד"ה כי ע"כ נ"ל לישב) – "אין איסור זה כי אם מדבריהם".

ג) **פרדס רמונים** (סי' קצ"ב שפ"ח ס"ק ט') – "רק חז"ל גזרו בזה לאסור היחוד".

ד) **מהר"י הלוי** (ח"א סי' ט"ז ד"ה והנה תורף) – "כיון שיש לה היתר אח"כ אין אסור רק מדרבנן".

ה) **מהר"ל צינץ** (זכרון מלך הל' אישות סי' כ"ט ד"ה ולפי מה שכתבתי לא).

ו) **חזו"א** (אה"ע סי' ל"ד ס"ק ג' ד"ה ונראה, יו"ד סי' צ"א ס"ק ג' ד"ה ונראה, עי' הערות של החזו"א על הגליונות של האבי עזרי אסו"ב פרק כ"ב אות ט') – "ונראה דהאי יחוד הוא מדרבנן דמן הדין התורה העידה עלינו דאל"כ לא היינו מקילין ביום לדעת הר"א, וכן לא היה מקיל התה"ד בהיה יכול לבעול ולא בעל כמש"כ רמ"א".

(ז) באר משה (ח"ב סי' ס"ט אות ח').
 (ח) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ג סי' ק"א ד"ה ומיהו, סי' ק"ג אות י"ד, דבר הלכה עמ' קפ"ז ד"ה אחרי, שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' נ"ט) – "דיחוד זה איסורו רק מדרבנן".
 (ט) ציץ אליעזר (ח"ו סי' מ' פרק כ"ה) – "שיוצא לנו שאיסור היחוד של חתן וכלה כשפי"נ לפני ב"מ אינו אלא מדרבנן".
 (י) קנה בשם (סי' קצ"ב ביאורי שו"ע ס"ק י"א) – "ובחזו"א".
 (יא) בירור הלכות יחוד (עמ' ט"ז, דפו"ח עמ' י"ח) – "בחזון איש".
 (יב) חוט שני (יחוד ס"ק ב' ד"ה וכתב, נדה סי' קצ"ב ס"ק ב' ד"ה וכתב) – "החזו"א".
 (יג) בדה"ש (סי' קצ"ב ס"ק מ"ב).
 (יד) חזקת טהרה (סי' קצ"ב מורה דרך ס"ק א').
 (טו) נטעי גבריאל (נדה פרק ו' הע' ל"ח).
 (1) כ"ש מהפוסקים שאיסור יחוד בנדה הוי רק דין דרבנן - ע"א אה"ע ריש סי' כ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

2. דאורייתא.
 (א) יעלת חן (סי' י"ח בית חתנות שאלה ז' ד"ה גם).
 (ב) טוב טעם ודעת (מהד"ל ח"א סי' ה' ד"ה והנה כעת) – "אך אם לא בעל עדיין כלל דאז תקיף יצרו באמת אסור להתייחד ונראה דיחוד זה הוי מן התורה".
 3. מראי מקומות – רדב"ז (ח"א סי' קס"ד), ב"ת (ס"ק ה'), תורת חסד (ח"ב סי' י"ב אות ב'), אוצר הפוסקים (אה"ע סי' כ"ב סעי' א' אות ו'), דבר הלכה (סי' א' סעי' ט', ועמ' קנ"ט), טהרת הבית (סי' ט' הע' ט'), לבושי עז (סי' קצ"ב סעי' ד' תמצית ס"ק ג'), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ב שפ"ח ס"ק י"ח), פתחי דעת (ח"ב עמ' ת"צ).
 (א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"כ אות קי"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ל"ה, אה"ע ח"ב פרק ט"ו אות מ"ז) – "כלה שהתעורר לה שאלה על טהרתה קודם בעילת מצוה, כגון שעשתה בדיקה ויש לה שאלה על זה אסורים ביחוד ויש להם לצאת מהבית עד שישאלו לרב ויתיר את זה".

ב. שמירה בחדר יחוד: אם סוגרים את הדלת בלא לנעול אותה.

1. מיקל.
 (א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש אה"ע ח"ב פרק י"ח אות ו') – "כשהכלה נדה, לחדר יחוד סגי בשומר אחד וא"צ שתי שומרים, (כי עדיין לא הולכים לישון). וכן אם סוגרים את הדלת בלא לנעול אותה, גם מותר, ואז אין צריך להביא קטן או קטנה לשומר עליהם".
 2. מחמיר.
 (א) פתחי דעת (ח"ב פרק נ"ד הע' י') – "שיסגרו את הדלת ולא ינעלו (אך לא די בזה כיון שאין הדרך לפתוח את דלת החדר הייחוד) ולאחר זמן קצר, מבלי לקבוע מראש עם החתן וכלה, העדים יפתחו את הדלת..."

ג. בלילה: חתן וכלה לבדם בחדר אחד, והשומרים בחדר אחר, ודלתות החדרים ישארו פתוחות קצת.

1. מיקל.
 (א) חזו"א (דבר הלכה סי' ו' סוף סעי' י"א, אחר הדפסה ראשונה) – "ומותר לבעל ואשתו לישון לבד בחדר אחד והשומרים בחדר אחר [אף שאין פתחיהם מכוונים] ובלבד שדלתות החדרים ישארו פתוחות קצת (שמעתי שכ"פ החזו"א זצ"ל)".
 (1) דבר הלכה (הוספות חדשות לתוצאה רביעית) – "הוראה זו (בכלה שפ"נ) בלשון שכתוב כאן ממרן החזו"א זצוק"ל שמעתי לאחר הדפסה ראשונה מבעל העובדא שהוא ממשפחת מרן, וכך היתה גם דעתו של מו"ר (שליט"א) זצוק"ל (בכלה שפ"נ) שאמר לי שהשומרים יכולים לישון בחדר אחר רק שהדלתות יהיו פתוחות, ספרתי למו"ר הוראה זו של מרן ואמר לי להדפיסה, הראתי למו"ר (שליט"א) זצוק"ל את הנוסח לפני הדפסה ואמר לי בסדר".
 (2) אמנם ע"א חוט שני (דפו"ח, ס"ק ב' אות ז') וישיב יצחק (ח"א יו"ד סי' י"ד ד"ה ומש"כ, עמ' קכ"ג), לשונם מובא לקמן.
 (ב) קהילת יעקב (דבר הלכה הוספות חדשות לתוצאה רביעית על סי' ו' סעי' י"א) - לשונו מובא לעיל.
 (ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קע"ט, אשרי האיש אה"ע ח"ב פרק י"ח אות ז', אות י', אות י"א) – "זוג שנאסרו ביחוד, מותר להם לישון בחדר אחד, והשומרים בחדר שני, אף על פי שאין פתחיהם מכוונים זה לזה, ובלבד שיהיו דלתות החדרים פתוחות. חדר שדלתו סגורה עם הידית, אבל לא נעולה עם מפתח, לא נקרא פתוח, ואסורין ביחוד, אבל אם הדלת פתוחה אפ"י רק במקצת, לא נחשב יחוד. אכן, מועיל גם כשסגור ולא נעול אם יכנס כמה פעמים".
 (ד) מראה כהן (סוף פרק י', עמ' קע"ט) – "מותרים לישון החתן והכלה בבית שיש בו איש ואשה נשואים והם יהיו השומרים עליהם, ויכולים החתן והכלה לישון בחדר נפרד, ובלבד שדלת חדרם ודלת החדר של האיש והאשה הנשואים יהיו פתוחים במקצת".
 (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק מ' הע' צ"ו) -

The best and simplest solution is that the chasan and kallah sleep in a home in which there is a man and wife. The chasan and kallah may sleep alone in one room but both couples must leave their doors slightly open. See Chut Shani 192:2[7]. It would seem that both rooms must be on the same floor.

(ו) שיעורי טהרה (עמ' תש"כ ד"ה כל) – "ודעת החזו"א שיכולים לישון שם בחדר אחד ובלבד שישארו את הדלת פתוחה קצת וכן דלת הורים פתוחה, וסגי בהכי, ואף שאין החדרים זה מול זה מהני אם הוא באופן שכשיהיה רעש בחדר זה ישמעו בחדר השני, דזה נחשב כשומרים ... אפשר לומר שכיון שהדלתות פתוחות חשיב שישנים יחד עמהם באותו החדר ומהני אף לדעת

הראב"ד, וכן לשון הרמ"א קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה דמשמע שכל אחד ישן לחוד, נמי אינה ראייה לסתור, דנקט סתמא דמילתא ואין חיוב בהכי".

ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רע"ב) – "[ומותר לחתן וכלה לישון לבדם בחדר אחד, והשומרים בחדר אחרת, ובלבד שדלתות החדרים ישארו פתוחות קצת] **שכן המנהג**, וכן יכול להורות".

2. מחמיר.

א) **בית אבי** (קובץ הלכות יחוד פרק י"א סוף הע' י"ח) – "מהחזו"א ... שאין להקל בכה"ג שמשלשון הגמרא במס' כתובות דף ד' ע"א דהוא ישן בין האנשים והיא ישינה בין הנשים מוכח שהם צריכים לישון בכ' חדרים נפרדים, וכן אמר לי שאר גדולי הוראה שליט"א".

ב) **שבט הלוי** (מלבושי מרדכי יחוד עמ' רס"א) – "ב"ה כסלו תשס"ח לפ"ק. אל כבוד הרבנים הגאונים שליט"א, מלמדי החתנים די בכל אתר ואתר. איתא בשו"ע (סי' קצ"ב סעי' ד') חתן שפירסה כלתו נדה קודם שבא עליה לא יתייחד עמה אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישינה בין הנשים, ע"כ, ומקורו מגמרא (כתובות דף ד'), מבואר להדיא בדברי חז"ל דלא סגי אם יהיו החתן והכלה ישינים בחדר אחד ודלת פתוחה והשומרים יהיו בחדר אחר, על כן באנו לעורר שכפי הנשמע יש המלמדים את החתן וכלה שיכולים לישון בחדר אחד ודלת פתוחה והשומרים בחדר אחר והוא שלא כדין, ומה שתולין עצמם במעשה רב אין בזה ממש כי כפי הנשמע היה במעשה זה עוד צדדים להקל, וע"כ אין לזוז מפשטות דברי השו"ע והפוסקים, ויש להורות שהחתן עם שומר ישן בחדר אחד והכלה עם שומרת תישן בחדר אחר, ובזכות העמדת הבית בראשית דרכו על פי התורה יזכו לדורות ישרים ומבורכים האמונים על ברכי התורה. וע"ז באנו החתום: שמואל הלוי ואזנר. נסים קרליץ".

ג) **חוט שני** (דפו"ח ס"ק ב' אות ז', מלבושי מרדכי יחוד עמ' רס"א [לשונו מובא לעיל]) – "אין לחתן ולכלה לישון בחדר אחד לבד, והשומרים בחדר אחר, או בבית שיש שם איש ואשה נשואין אף שדלתות החדרים ישארו פתוחות. והטעם הוא ... ושמעתי שהמעשה עם החזו"א שהיקל בזה, היה שם צדדים אחרים להקל ...".

ד) **חזו"ר** ממש"כ החוט שני (דפו"י ס"ק ב' אות ז', הע' כ"ח) – "מותר לחתן ולכלה לישון בחדר אחד לבד, והשומרים בחדר אחר, או בבית שיש שם איש ואשה נשואין מפני שהם שומרים, ובלבד שדלתות החדרים ישארו פתוחות קצת. [מובא בספר דבר הלכה סי' ו' הלכה י"א בשם החזו"א ומבואר שם אף שאין פתחיהם מכוונים]".

ה) **ישיב יצחק** (ח"א יו"ד סי' י"ד ד"ה ומש"כ, עמ' קכ"ג) – "ומש"כ בספר דבר הלכה ... שמעתי ממש"כ הגאון רש"ז בריל שליט"א בשם הגאון הגר"ח גריינמן שליט"א שאמר שזוכר העובדה הנ"ל שהביא הדבר הלכה שהתיר החזו"א אבל שם היתה סיבה מיוחדת שהתיר כן וא"כ אין לדון משם לדינא בשאר מקומות".

ה) **גן נעול** (פרק ב' סעי' כ"ב, הע' ע"ה) – "ולדינא יש לאסור".

ו) **אמרתו ארץ** (פרק ג' סעי' ט"ז).

3. מראי מקומות – **פתחי דעת** (ח"ב פרק נ"ד סעי' י"ד).

ד. **האם צריכים השומרים להיות סמוכים להם ממש.**

1. לא – **תורת היחוד** (פרק ב' סעי' י"א).

2. כן – **שבט הלוי** (שיעורי הל' נדה סי' קצ"ב סעי' ד' ס"ק ח', סיכום ס"ק ד', שבה"ל ח"ו סי' קכ"ט אות ה', שער היחוד נספח ב', "הגדר בזה כל שקרובים כ"כ שיכולים לראות ולהרגיש הנעשה בין חתן והכלה, וכמובן שצריכים להיות יחד אתם ברשותם"), **חוט שני** (שער היחוד נספח ב'), **שיעורי טהרה** (עמ' תש"כ ד"ה כל, לשונו מובא לעיל).

3. מראי מקומות.

א) **הגר"ש"א** זצ"ל (תורת היחוד פרק ב' סוף הע' י"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ל', אשרי האיש אה"ע ח"ב פרק י"ח אות י"ב) – "בשמירה על זוג שנאסרו ביחוד, צריכים השומרים להיות באותה דירה, ולא מועיל שיהיו בדירה אחרת שבסמוך, וכשהם באותה דירה, אפילו אם הדירה גדולה שפיר מהני שמירתם, וא"צ שיהיו ממש ליד בני הזוג".

ה. **נעילת דלת בשמירה מיחוד.**

1. מראי מקומות – **פתחי דעת** (ח"ב פרק נ"ד סעי' ט"ו).

א) **הגר"ש"א** זצ"ל (תורת היחוד פרק ב' סוף הע' ט"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ל"א, אשרי האיש אה"ע ח"ב פרק י"ח אות ח') – "בשמירת אנשים על זוג שנאסרו ביחוד, מועיל נעילת הדלת (אף בלא מפתח, אלא) על ידי שיעמידו את המיטה שבה ישנים השומר או השומרת בסמוך לדלת, באופן שלא יוכלו לפתוח את הדלת בלא הזזת המטה".

ו. **עונת הוסת בליל חופה, דין יחוד.**

1. עי' סי' קפ"ד סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ז. **הרחקות.**

1. עי' ריש סי' קצ"ה, לשיטות ומראי מקומות.

ח. מראי מקומות.

1. **יביע אומר** (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רכ"א) – "שאלה: באו זוג שנישא מקרוב והחתן לא עשה אפילו העראה וקיבלה ווסתה, ואמרו שקשה להם מאד להביא שומרים שיהיו כדי שלא יהא יחוד, מה יעשו. תשובה: [מור"ר נר"ו קרה לכלה ואמר לה] שתישן בחדר נפרד ותסגור את הדלת ואפילו שביקש ממנה לפתוח לא תשמע לו".

יז] מחזיר גרושתו - סעיף ה'.**א. מחזיר גרושתו.**

1. מחמיר, יש לה דם חימוד – רשב"ץ (נדה דף סו., "ומחזיר גרושתו ג"כ ואפילו היתה מניקה"), מחבר (סעי' ה'), דרישה (ס"ק א'), דגול מרבבה (יו"ד סי' רס"ט על מחבר סעי' ט', לשונו מובא לעיל), חכ"א (כלל קט"ו סעי' י'), רע"א (על הרמב"ם גירושין פרק י"א סוף הל' י"ח), קיצור שו"ע (סי' קנ"ז סעי' ד'), שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ג סי' ל"ח), פת"ת (סי' רס"ט ס"ק ב'), לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' א'), בן איש חי (שנה ב' פר' צו סעי' י"ח), טהרת ישראל (סעי' מ"ב), פוסקים.
2. אם גירשה והחזירה מיד.
(א) אינה צריכה לספור ז"נ – שיעורי טהרה (עמ' תש"ט ד"ה כתב).
3. שמחת כהן (יו"ד ח"ב סי' פ"ד) – "שאלה. איש אחד שנתקוטט עם אשתו ונכתב ונחתם ביניהם שיתפרדו זה מזו ופטרה אותו מהכתובה וכל תנאי כתובה ולא נשאר ביניהם רק נתינת הגט וכאשר יביא לה גיטה היא מקבלת אותו. ולקח אשה אחרת ואשתו הראשונה היתה עם בנה הנשוי בחצר אחרת ואחרי עשרים שנה מתה אשתו השניה וחזר ונתפטר עם אשתו הראשונה להחזירה אליו. והאשה היא זקנה ומסולקת דמים. האם צריכה שבעה ימי חימוד או לא. תשובה. הנה מצד שהיא זקנה ... ומה שיש להסתפק [בנדון דידן] הוא משום דעדיין לא נתגרשה. ונראה דזה תלוי במחלוקת החו"ד שם סק"א והלח"ו"ש ז"ל דהחו"ד ס"ל דלא חשו חכמים ז"ל רק בחימוד של נישואין דחימוד גדול יש לה במה שיקראו לה נשואה ע"ש ולפ"ז בנדון דידן דלא נתגרשה ועדיין היא נשואה עמו אינה צריכה שבעה ימי חימוד אבל הלח"ו"ש בשמלה שם ובסק"ט חלק עליו דמכל הפוסקים משמע דהחימוד הוא חימוד תשמיש חדש ושכן מוכח מדברי התוס' ביבמות שכתבו דלעולם משתבעה לינשא איכא לספוקי דילמא חזיא מחמת חימוד עד שתבעל ומדלא כתבו עד שתנשא מוכח להדיא דגם לאחר הנישואין איכא חימוד בעילה ע"ש שכן דעת הרב מנחת פתים ז"ל דלא כהחו"ד ע"ש וא"כ בנדון דידן שהיה פרוש ממנה עשרים שנה ודאי אשה אסחא דעתה מיניה והגם דקודם עשרים שנה נבעלה לו מ"מ הוי כמחזיר גרושתו דצריכה ז' ימי חימוד הגם שנבעלה מאיש הזה עצמו. ואפשר דגם להחו"ד י"ל דמודה בנדון דידן מאחר שהיתה עזובה ונטושה כמה וכמה שנים והיא עומדת ומצפה להתגרש, וגם שהיא נשואה הרי היא כאילו אינה נשואה מאחר שהיא פרודה ממנו לגמרי וצרתה עם בעלה דהוי דינה כגרושה וצריכה ז' ימי חימוד. כנ"ל".

ב. אם גירשה כשהיא מעוברת [או מניקה] והחזירה.

1. מחמיר, יש לה דם חימוד – רשב"ץ (נדה דף סו., לשונו מובא לעיל), תוה"ש (ס"ק ט'), מחה"ש (על סעי' ה'), פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ח' ד"ה ע"י), לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ה, "וה"ה מניקה וכ"ה בחידושי הרשב"ץ"), יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' קצ"א, "שוב עיינתי בחידושי הרשב"ץ על מס' נדה דף ס"ה וכתב ז"ל תבעוהו לינשא ונתפייסה צריכה שתשב ז"נ. וכו' ואפי' קטנה חוששין לדם חימוד וכן בוקינה ומחזיר גרושתו ג"כ ואפילו היתה מניקה וכו' עכ"ל הנה כל האחרונים הנ"ל שכתבו בדין גרושה מעוברת לא ראו דברי הרשב"ץ הנ"ל שכתב בהדיא דמחזיר גרושתו מניקה נמי צריכה ז"נ. וגם הב"י ססי' קצ"ב הביא דין מחזיר גרושתו לבד בשם תשובת הר"ש בן הרשב"ץ ג"כ לא ראה הב"י דברי הרשב"ץ עצמו בקידושין שסיים בה טפי דאפילו היתה מניקה וה"ל מעוברת דמ"ש"), בן איש חי (שנה ב' פר' צו סעי' י"ח, "מעוברת או מניקה"), טהרת ישראל (סעי' מ"ב), מסגרת השלחן (דין ה' ד"ה מחזיר), לבושי עז (תמצית ס"ק א', סעי' א' תמצית ס"ק ג'), שיעורי טהרה (עמ' תש"ט ד"ה מחזיר).
2. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק י"ד ד"ה כתב), תשובה מאהבה (ח"ג סי' שס"ה על סעי' ה', "צל"ע למעשה"), ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות א').

ג. אם נתברר אחר שגירשה שהיה הגט פסול.

1. מחמיר, צריכה לה ז' נקיים – מי נדה (ריש סעי' ה', "דודאי צריכה לישב ז' נקיים"), בדה"ש (ס"ק ס"ב), שיעורי טהרה (סוף עמ' תש"ט).

ד. גירש אשתו מחמת שנשבע לגרשה, אבל היא היתה יודעת שישב לקחתה אח"כ.

1. מיקל, א"צ ליישב ז' נקיים.
(א) רדב"ז (סי' אלף של"ד), הו"ד בפת"ת (ס"ק ח') – "ומיהו האי איכא לאיסתפוקי אם גירש אותה כדי לקיים שבועתו והוא עתיד להחזירה והיא יודעת בדבר כיון דדעתה עליוה אין כאן תביעה כלל ואינה מחמדת או דילמא לא חלקו רבנן. ומסתבר לי שאם האשה יודעת וממתנת בכל יום שיחזירנה תבועה ועומדת היא ודעתה עליוה ואין כאן תביעה חדשה ואינה מהרהרת בו שתבא לידי חמוד ודומה למי שיש לה פת בסלה אבל אם נתייאשה ממנו ושוב תבעה להנשא דצריכה להמתין ז' נקיים".
(ב) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ח' ד"ה ע"י).
(ג) בדה"ש (סעי' ה' ב"י ד"ה מחזיר, עמ' רמ"א).
(ד) שבט הקהתי (ח"ו סי' שי"ז אות א').
2. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' מ"ב, "וצ"ע").

ה. שכיב מרע שגירש אשתו כנהוג בהתחייבות לישאנה, אם צריכה לישב ז' נקיים כשנושאה אחר שהבריא.

1. מיקל, אין דם חימוד.
(א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' פ"ו) – "בגירשה בגט שכ"מ כנהוג בהתחייב לישאנה כשיבריא נמי ליכא חמוד חדש דמ"ש מלא גירשה והיה מסוכן שלא היה ראוי לבעול דלא חיישינן לחמוד מחמת שנתייאשה ממנו שלא היתה סבורה שיחיה וכ"כ כשגירשה בגט לא נשתנה לענין זה כלום בשביל הגט דהגט לא עשאו יותר מסוכן ולא נתייאשה ממנו יותר מבלא גט מצד הסכנה ומכיון

שנתחייבו להנשא זל"ז שבדאי יקיימו לא נתייאשה גם מחשש שמא לא ישאנה. ונמצא שהגט עשה רק שיצטרך נישואין אחרים בחו"ק שזה אינו בכלל הגזירה דחמוד ... בשכ"מ שהתחייב לישאנה כשיבריא יש להורות שאין בה גזירת חמוד ואם היא טהורה א"צ לטבול".

ו. עבר וכנס: שלא המתין ז' נקיים מצד דם חימוד, האם מותרים להתיחד.

1. מיקל, א"צ שמירה – ט"ז (ס"ק ח'), "נראה דאם עבר וכנס תוך זמן דאין צריך שמירה כיון דכבר בעלה כשהיתה אשתו בפעם הראשון לא תקיף יצריה עכשיו כל כך ואין צריך שמירה כנ"ל", בית לחם יהודה (ס"ק ה'), תפארת למשה (על סעי' ה'), לשונו מובא לקמן), תוה"ש (סוף ס"ק ט'), סד"ט (ס"ק י"ד), באה"ט (ס"ק ח'), מחה"ש (על סעי' ה'), לחו"ש (לחם ס"ק כ"ו, ע"י שמלה ס"ק י"ב, קיצור שו"ע סי' קנ"ז סעי' ד'), מסגרת השלחן (דין ה'), שערי טוהר (שער י"ב סעי' ו'), טהרת ישראל (סעי' מ"ב), דבר הלכה (סי' ב' סעי' י"ג), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קפ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות כ"ו), ששבה"ל (סיכום אות א'), בדה"ש (ס"ק ס"ג), פרדס שמחה (ס"ק כ"א).

ז. מחזיר גרושתו ופירסה נדה (לפני שבעל), האם מותרים להתיחד.

1. מיקל, מותרת ביחוד.
 (א) רדב"ז (ח"א סי' קס"ד) – "באלמון שנשא אשה ופירסה נדה אם אסור להתיחד עמה בלא שומר או ... אבל במחזיר גרושתו אם החזירה מן האירוסין הדבר ברור דהרי היא כשאר נשים ואם החזירה מן הנשואין כיון דלאו חדשה היא לו שהוא רגיל בה לא תקיף ליה יצריה בה והרי יש לו פת בסלו ומותר להתיחד עמה".
 (ב) תפארת למשה (על סעי' ה') – "בש"ע סעיף ה' וז"ל מחזיר גרושתו צריכה לישב שבעה נקיים עכ"ל. ונ"ל דאם כנסה תוך זמן או שפרסה נדה אין צריכה שעור ומותר להתיחד עמה כיון דבעל קודם גירושין וכן כתב הט"ז".
 (ג) סד"ט (ס"ק י"ד) – "רדב"ז".
 (ד) הו"ד בחכ"א (כלל קט"ו סעי' י') – "אם כנסה בחופת נדה אין צריך שמירה כיון שבעל אותה כבר (ט"ז ס"ק ח' וסדרי טהרה ס"ק י"ד בשם רדב"ז)".
 (ה) פת"ת (ס"ק ח') – "רדב"ז".
 (ו) טהרת ישראל (סעי' מ"ב).
 (ז) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות כ"ו, אשרי האיש אה"ע ח"ב פרק י"ח אות י"ח) – "מחזיר גרושתו שפירסה נדה (לפני שבעל), מותרים ביחוד, כיון שליבו גס בה".
 (ח) בדה"ש (ס"ק ס"ג).
 (ט) פתחי דעת (ח"ב פרק נ"ד סעי' ז').

2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ז).

(א) רע"א (על הט"ז ס"ק ח') – "דא"צ שמירה. מדנקט הט"ז לדינא בעבר וכנס ת"ז ולא נקט בפשוטו דנשא כדן אחר ז' נקיים וקודם הביאה פירסה נדה דמותרת ביחוד היה נ"ל דהט"ז לא סמך על סברתו להקל רק בזה דתוך הז"נ מותר ביחוד כיון דלהרבה פוסקים ל"צ לז"נ בזה מקילים ביחוד אבל בפירסה נדה אסור ביחוד אבל התפל"מ כתב על דברי הט"ז אלו ולפ"ז אם בא עליה פ"א בזנות ואח"כ נשאת ופירסה נדה א"צ שמירה וצ"ע לדינא נראה דס"ל בכוננת הט"ז דהכא אפילו בפירסה נדה א"צ שמירה וכ"כ עוד שם להדיא בשם הט"ז דבמחזיר גרושתו תוך ז"נ או פירסה נדה א"צ שמירה ולענ"ד אין מוכח כן מהט"ז".

ח. בא עליה בזנות, האם מותרים להתיחד.

1. מיקל, א"צ שמירה.
 (א) חכ"א (כלל קט"ו סעי' י') – "הנושא אשה שכבר בא עליה בזנות אף על פי שצריכה שבעה נקיים מכל מקום אם כנסה בחופת נדה אין צריך שמירה כיון שבעל אותה כבר".
 (ב) בית אבי (קובץ הלכות יחוד פרק י"א הע' ח') – "שיכולים להקל בכה"ג".
 (ג) אבני ישפה (אהל יעקב כ"ו אלול תש"ע) – "אם הכלה היא בעולת החתן לפני החופה, לא צריך יחוד בחופת נדה שהרי כבר אין יצרו תוקפו".
 2. מחמיר.
 (א) יביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות צ') – "חתן וכלה בעלי תשובה שקודם נישואיהם חיו חיי אישות באיסור, ועתה חזרו בתשובה ונישאים זה לזה, והכלה פירסה נדה לפני החופה יש להחמיר ולהורות להם שלא יתייחדו למרות שכבר חיו יחדיו כאיש ואשה קודם לכן".
 3. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק י"ד), פרדס רמונים (מק"ז ריש ס"ק ח'), דבר הלכה (סי' ב' סעי' י"ג), פרדס שמחה (ס"ק י"ז אות ג'), בדה"ש (ציונים ס"ק קמ"א).
 (א) תפארת למשה (על ט"ז ס"ק ח') – "בט"ז ... ולפי זה אם בא עליה פעם אחת בזנות ואח"כ נשאת ופרסה נדה אין צריך שמירה, וצ"ע לדינא".
 (ב) אג"מ (מסורת משה ח"א אה"ע אות נ"ה) – "והרב אלימלך בלוט שאל רבינו אודות בעל ובעלת תשובה, שקודם שחזרו בתשובה, דרו ביחד, ועכשיו, חזרו ונשאו, והכלה נדה. והשיב רבינו שבעצם מאחר שכבר בעלה, ליבו גס בה וכו' אין צורך להפרישם, אבל מאחר שאצל בעלי תשובה הענין של נידות הוא דבר רפוי [הכוונה מקודם שחזרו בתשובה], כדאי להדגיש חומר האיסור ע"י מה שתאסרם לדור ביחד עד שתטהר".

ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קפ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ל"ו, אה"ע ח"ב פרק ט"ו אות מ"ח) – "וזוג שחיו יחד בלא נישואין וחזרו בתשובה ונישאו, ופירסה נדה לפני הביאה, אינם צריכים שימור".

דם בתולים

סימן קצ"ג

[א] דם בתולים.	[ד] גמר ביאתו ולא מצאה דם.	[ז] לשכב הבעל על מטתה.
[ב] מוכת עין.	[ה] הערה.	[ח] ביאה שניה: ראתה דם בתולים.
[ג] גומר ביאתו.	[ו] זמן הפרישה.	[ט] שלא יודע אם נשאר בתולים.

[א] דם בתולים.

א. **נדה** (דף סה:) – "**רב ושמואל** דאמרי תרוייהו: **הלכה בועל בעילת מצוה ופורש** ... אינהו דעבדו כרבותינו, דתניא רבותינו חזרו ונמנו: בועל בעילת מצוה ופורש. אמר **עולא**, כי הווי בה ר' יוחנן ור"ל בתינוקת לא הווי מסקי מינה אלא כדמסיק תעלא מבי כרבא, ומסיימי בה הכי: בועל בעילת מצוה ופורש".

- עד כמה זמן יכול לתלות בבתולים, ולא יהיה חשש של רואה דם מחמת תשמיש - ע"י סי' קפ"ז סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.
- לגבי כתמים, האם תולה על דם בתולים - ע"י סי' ק"צ סעי' מ"ב, לשיטות ומראי מקומות.
- האם תולה בג' ימים הראשונים אחר דם בתולים - ע"י סי' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.
- מה הזמן שמתחיל לבדוק לפני תשמיש ואחר תשמיש - ע"י סי' קפ"ו, לשיטות ומראי מקומות.
- טבילה ביום שביעי מדם בתולים - ע"י סי' קצ"ז סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
- בטבילה לדם בתולים, שתעמוד על גבי כלים - ע"י סי' קצ"ח סעי' ל"ו, לשיטות ומראי מקומות.
- ברכה על הטבילה אחר דם בתולים - ע"י סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.
- ביאה ראשונה בשבת - ע"י או"ח סי' ר"פ, לשיטות ומראי מקומות.
- ברכה על דם בתולים - ע"י אה"ע סי' ס"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ב. טעם שאין בדם בתולין דין של מכה.

- חוששין לשמואל – **רשב"א** (ח"ז סי' קס"א, "ואע"פ שאין לך מכה גדולה מזו התם משום דאיכא למיחש לשמואל דאמר יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם"), הו"ד בב"י.
- שאיין מחמירים אלא לשעה – **רשב"א** (ח"ז סי' קס"א, "ואע"פ שאין לך מכה גדולה מזו התם ... ועוד דבבתולה יש להחמיר לפי שאינה אלא שעה אחת ופעם אחת אבל כאן אם תחוש אף אתה אוסרה על בעלה"), הו"ד בב"י.
- (א) **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' פ"ז) – "טעם ב' דהרשב"א דמשום שהיא מכה רק לפי שעה אסרו ... דטעם זה של **הרשב"א** אינו להלכה עיין בסד"ט שהקשה ממה שתולין אף במכה שהיא לפי שעה, ועוד דברור דגם הרשב"א יודה שתלינן דלא כסד"ט בדעת הרשב"א ורק הוא טעם נוסף על מה שחששו בכיאה **לדם חמוד** שהוא חשש רחוק משום שהוא לפי שעה".
- להכל נמסר, חיישינן טפי – **רא"ש** (נדה פרק י' סי' א', "טעם חומרא זו משום דבעילת מצוה לכל מסורה"), הו"ד בבית שמואל (סי' ס"ג ס"ק ב').
- שמה נתערבו דם נדה – **רא"ש** (כתובות פרק א' סי' ט', "החמירו חכמים האחרונים חומרא יתירה לטמאות דם בתולים משום שמה נתערבו בו דם נדות הלכך ליכא הכא קילותא דניחוש דלמא אתי לזלזולי ביה ומה שהתירו לו לגמור ביאתו אי אפשר בענין אחר כדאמרינן בפ' תינוקת (דף סה ב) דא"כ לבו נוקפו ופורש"), הו"ד בחלקת מחוקק (סי' ס"ג ס"ק ב').
- מראי מקומות – **בדה"ש** (סעי' א' בי' ד"ה ואפילו, עמ' רמ"ב).

ג. אם נבדקה ע"י הרופא.

- מיקל.
- (א) **אור יצחק** (ח"א יו"ד סי' ל"ג, סי' ל"ד, סי' ל"ה) – "וטעם איסורו הוא משום שגזרו בתשמיש בתולה אטו רואה מחמת תשמיש ... כיון שהגזירה היא כנ"ל משום הרואה מחמת תשמיש ... א"כ הוא **דוקא בדומה לה**, שיש אפשרות לומר שבא הדם מן המקור, וגם כאן יש אפשרות שאין לה בתולים ובא מן המקור (ואף שהוא חשש רחוק ככו"א גזרו). ולפי"ז אם נבדקה ע"י הרופא קודם הנשואין וידענו בודאות שיש לה בתולים, תו אין ספק שמה בא מן המקור. ושוב אינה דומה לרואה מחמת תשמיש, אלא לאשה שיש לה מכה שאפי' כשראתה בשעת תשמיש מותרת דתלינן במכתה, וה"ה כאן תלינן בבתוליה ומותרת. בדק הרופא ולא נמצאו בתולים, ובא עליה ביאת מצוה, אם לא ראתה דם מותרת. ואם ראתה דם, תבדק שוב, אם יש לה מכה תולה במכתה, ואם אין לה מכה טמאה וצריכה ז' נקים".
- מחמיר.
- (א) **הגרשז"א** ו**צ"ל** (אור יצחק יו"ד סי' ל"ד, ישורון חט"ו עמ' ק"ס, שולחן שלמה נדה פרק א' סעי' כ') – "עברתי על דבריו החשובים שהם בטוב טעם ודעת. אולם אין אני יכול לקבל את מסקנתו. דאם כדבריו אין צריכים כלל לרופא, וכל נערה או בוגרת תהא נאמנת על עצמה לומר שיש לה בתולים, שהרי היא יודעת ומרגישה בזה, וגם כל בתולה נזהרת מאד בבדיקות לא להכניס את העד בעומק ובחורים וסדקים כדי שלא יקרעו הבתולים. ותו דלדבריו אם היו לה כאבים וגם יצא דם בבעילת מצוה, שוב אינה צריכה כלל לחשוש בביאה שניה כשיש לה כאב, כיון שכבר החמרנו עליה להתנהג כנדה בביאה ראשונה של בעילת מצוה, ולמה נחמיר עליה גם אח"כ, אף עידוע שיש לה [מכה]. ולמעשה מקילים רק זה בביאה שניה דסגי בד' ימים, אבל אין תולין כלל במכה. ומשמע מזה שאף אם כבר יודעים ברור שיש לה בתולים דמוציאים דם אפילו הכי נאסרת. ובנוסף לזה הרי גם אם רופא הוציא את הבתולים ע"י מכשיר יום הרבה מחמירים, ועיין במהרש"ם ח"א סי' ר"י שלא העלה כלל על דעתו להסתפק בשמה אינה נאסרת כלל. מכל זה רואים שבנדון זה של דם בתולים, אע"ג שזה רק דרבנן, אפי' הכי הרבו מאד להחמיר בזה, וכתבו לא לפרוץ גדרן של ראשונים".

(ב) ראייה להחמיר, שהיה בכלל הדורות רופאים שיכולים לבדוק אם יש בתולים. ול"מ בשום מקור שנזכר היתר זה.

ד. פנויה זקנה.

1. בועל בעילת מצוה ופורש.
 - (א) יד הלוי (ח"א סי' פ') – "לא פלוג חכמים, ותדע ... ועוד אע"פ שחדל לה ארך כנשים, מ"מ אין בכלל זה לומר, שאי אפשר שתראה עוד קצת דם נדה".
 - (ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות י"ב) – "ודין זה נאמר גם בזקנה בתולה".
 - (ג) פרדס שמחה (ס"ק ד') – "מגדולי הוראה שליט"א".
 - (ד) פרי טהרה (הע' ג').
2. מראי מקומות – שבה"ל (ח"ז סי' קמ"ח ד"ה וגם).

ה. מראי מקומות.

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קע"ו) – "שאלה: בחור עומד לשאת גרושה שאמרה שהיא עדין בתולה כיוון שלבעלה הראשון שנתגרשה הימנו לא היה קישוי. היא עשתה בדיקה אצל רופאה והתברר שאכן נשארו חלק מהבתולים. האם חוששים שוב לדם בתולים. תשובה: רק אם יצא דם".
- יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רל"ב) – "שאלה: אדם הנושא גרת צדק, האם צריך לחוש לה לדם בתולים. תשובה: אם היא אומרת ששמרה עצמה והיא בתולה, צריך".

ב] מוכת עץ.

א. כלה שבתוליה הוסרו ע"י רופא, האם צריכה לישוב ז' נקיים.

1. לא צריכה פרישה.
 - (א) משנת ר' אליעזר (אות נ' ס"ק י"ג) – "ונסתפקו חכמי הדור אי מצי בעיל לאלתר בלתי ספירת ז"נ ... מוכח דלא החמירו אלא משום הבעילה דוקא דעל ידי זה יצרו של אדם תוקפו".
 - (ב) חיים ביד (סי' מ"ו) – "אירע מקרה שבירידתה מן הסולם נכשלה ונפלה ונשרו בתוליה ... דאין צריך לחזור ולמנות מחדש עוד ז' נקיים כשיפסוק הדם ממכת נפילתה שהרי כיון שדם זה הוא בא עליה מחמת המכה".
 - (ג) אג"מ (יו"ד ח"א סי' פ"ז) – "שמותרת לבעלה ואינה צריכה ז' נקיים וטבילה כי הרי דם בתולים הוא בעצם דם מכה ורק במה שיצאו ע"י ביאה אסרו חכמים ולא ע"י הכאת עץ ומאשינקעס. ועיין ברא"ש ר"פ תינוקת ובב"י יו"ד סי' קצ"ג בשם הרשב"א מה שתירצו על עצם הגזירה וטעמיהם ליתנהו ביצאו ע"י הכאת עץ וכדומה, ואף טעם ב' דהרשב"א דמשום שהיא מכה רק לפי שעה אסרו אין שייך בכאן שיש לחוש שידבקו עוד הפעם וא"כ הוא חשש לעולם שלא יוכל לבעול. אך אף אם לא היה מה לחוש שיתדבקו נמי יש להתיר חדא דטעם זה של הרשב"א אינו להלכה עיין בסד"ט שהקשה ממה שתולין אף במכה שהיא לפי שעה, ועוד דברור דגם הרשב"א יודה שתלינן דלא כסד"ט בדעת הרשב"א ורק הוא טעם נוסף על מה שחששו בביאה לדם חמוד שהוא חשש רחוק משום שהוא לפי שעה אבל ע"י עץ וכדומה שליכא חמוד אין לחוש אף לדידיה. ואף לרמב"ן בהלכותיו סוף ספר בעלי הנפש שסובר שאין תולין במכה כדחזינו שאסרו בבתולים נמי מסתבר שע"י עץ וכדומה מותרת דהרי אין מקום לחוש כלל והוי זה דבר ברור שהוא דם הבתולים ורק ע"י ביאה שקצת ספק יש דלמא היה גם דם מהחמוד רק שיש לתלות אוסר הרמב"ן ויליף מזה גם שאין תולין במכה כיון שיש קצת ספק שמא הוא גם דם נדה אבל לא בידוע שרק מהמכה יצא הדם שבו לא יפלוג הרמב"ן. ולכן אין לנו אלא מה שמצינו שאסרו חכמים שהוא רק כשיצאו הבתולים ע"י ביאה".
 - (ד) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' מ', נדה פרק י"ג סעי' כ"ב, נשמת אברהם סי' קצ"ג ס"ק ב' סוף ד"ה ולא) – "בהוציאו את עור הבתולים ע"י ניתוח יש להקל שאינה נטמאת וכדברי האגרות משה. ולא מסתבר להחמיר בזה כי אם נחוש משום רעדה וחלחלה, אזי יש לאסור בכל נתוח שעושים באותו מקום מבחוץ בגלל זה שהיא רועדת".
 - (ה) ע"י הגריש"א זצ"ל (ישיב משה נדה אות ה', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות כ"ב, ע"י פתחי דעת ח"ב פרק נ"ג הע' נ"ה) – "מעיקר הדין כמו שפסק הרב משה פיינשטיין זצ"ל שמיקל בזה. אבל שלא בעת הצורך מחמירין".
 - (ו) יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' י', ח"ט או"ח סי' ק"ז אות ז', ח"י אה"ע סי' כ"ח ד"ה אגב, טהרת הבית סי' י' סעי' ט') – "כלל העולה שיש פנים הנראים להקל בנ"ד שלא תצטרך לא לשבעה נקיים ולא לטבילה, ואם ע"י ביאתו שלאחר כן ימצא דם יש לתלות זאת בדם בתולים, ויצטרך לפרוש ד' ימים ואח"כ תפסוק בטהרה ותספור ז' נקיים ותטבול. אבל אם לא מצא דם אין לחוש שמא היתה טפת דם ואבדה או שחיפה אותה ש"ז, (כמו שחוששים כן בעלמא בהוצאת הבתולים ע"י ביאה ראשונה), מפני שיכולים לתלות שכל דם הבתולים כבר יצא ע"י הרופאים. (וכ"כ בשו"ת אגרות משה סי' פז)".
 - (ז) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"ג) – "אשה שהוציאה הרופא את כל בתוליה, אינה צריכה לספור לדם היוצא בזו ההוצאה ז' נקיים, ויכולה להבעל מיד אח"כ לבעלה".
 - (ח) ע"י הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רס"ז) – "שהוא פוסק להקל בשביל האמריקאים, ולפעמים אף לישראלים".

2. צריכה פרישה.

- (א) מהרש"ם (ח"א סי' ר"י).
- (ב) מהר"י שטייף (סי' קל"א) – "דאמרינן לא פלוג".
- (ג) מנחת יצחק (ח"ד סי' נ"ח) – "שלענ"ד נראה להחמיר, וכן הוראתי להלכה למעשה".
- (ד) ע"י באר משה (ח"ג סי' קמ"ב) – "שטוב להצריכה לספור שבעה נקיים ויכולה להתחיל הז' נקיים תיכף ומיד וא"צ להמתין לא ה' ימים ולא ד' כלל ...".

- ה) חשב האפוד (ח"ב סי' קי"ז) – "כיון שכן דעת מהרש"ם שהי' גדול בדורו מובהק בהוראה, יש לנו לפסוק כן".
- ו) ציץ אליעזר (ח"י סי' כ"ה פרק י"ב) – "נראה דאין להקל בספירת ז' נקיים אלא בגוונא שהרופא אומר שיש לחוש שאם לא יבעול באותו יום יתדבק הפתח עוד הפעם, וכפי שמוזכר מחשש זה בשאלה שנשאל האגרות משה שם, וזאת גם רק לאחר שהרופא יעיד שהדם הוא רק ד"ב ולא מן המקור".
- ז) הגרחפ"ש זצ"ל (אמרי חיים עמ' פ"ד ד"ה והנה) – "ראיתי בס' אגרות משה ... יש לפקפק בדבריו והדעת נוטה יותר דטמאה דמאחר שנתקבלה חומרת דם בתולים תו לא מפליגנן בין דם בתולים לדם בתולים וכמו שאר גזרות חז"ל דאמרי' בהו לא פלוג ... ומצאתי בתשו' המהרש"ם ..."
- ח) ששבה"ל (ס"ק ג', סיכום אות ג', שבה"ל ח"ה סי' קי"ט) – "אם הוציאו הבתולים ע"י מכשיר או באצבע וראתה דם אסורה, ואם לא ראתה דם מותרת".
- ע"י שבה"ל (ח"ט סי' קע"ו אות י') – "בתולה שנחתכו הבתולים ע"י רופא בכלי ודעת הרבה פוסקים דצריכה ז' וטבילה האם צריכה לברך, לפי מה שכתבתי בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קי"ט יש קצת מקום שלא תברך עכ"פ בשם ומלכות".
- ט) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קמ"ח) – "הוציאו דם בתולים ע"י רופא, ג"כ שומרת ז' נקיים".
- י) חוט שני (ס"ק א' אות ח', דפו"ח אות ט' [לשונו מובא לקמן]) – "יש להחמיר ולטמאותה משום דם בתולים, שצריכה לישב ז' נקיים ואח"כ תטבול, כדין דם בתולים שיוצא ע"י ביאה".
- יא) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"א) – "דאין להקל בזה ודינה כדם בתולים".
- יב) בדה"ש (ס"ק ב') – "צריכה לישב על זה ז' נקיים".
- יג) פרדס שמחה (ס"ק ג' אות ב') – "צריכה נמי לישב ז' נקיים".
- יד) לבושי עז (תמצית ס"ק ג') – "צריכה ז"ל לאחר ההוצאה אע"פ שהיתה טהורה".
- טו) פותח שער (סימן י"ב סעי' ו') – "ואפילו אם במקום הצורך הוסרו הבתולים על ידי נתוח וכדומה, היא גם טמאה נדה דרבנן".
- טז) ע"י חוקת הטהרה (סעי' י"ז) – "נחלקו גדולי האחרונים כשהוציאו בתולים על ידי רופא האם צריכה לישב ז' נקיים, וקיימא לן שלכתחילה יש להחמיר לספור ז' נקיים אבל לא צריכה הקדמת ד' ימים, אלא יכולה לספור ז' נקיים מיד".
3. מראי מקומות – פנים מאירות (ח"ג סי' כ"א ד"ה ומה), תעלומות לב (ח"ג בקו' הליקוטים יו"ד סי' ד'), קנין תורה בהלכה (ח"ד סי' צ"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק מ' הע' מ'), פתחי דעת (ח"ב פרק נ"ג סעי' כ"ו).

ב. כשאפשר שאין לה בתולים - מוכת עץ, או ע"י רופא, וכדו'.

1. מחמיר.
 - א) זרע אמת (ח"ב סי' פ"ד) – "דעכ"פ צריך לפרוש ממנה דהן אמת דמוכת עץ אין לה טענת בתולים כדאיתא בפ"ק דכתובות אבל מ"מ לא כלו בתוליה מכל וכל ... מוכת עץ ובוגרת בחדא מחתא מחתייה להו כי היכי דבבוגרת קי"ל דבועל בעילה מצוה ופורש אפילו לא מצא דם ... ה"נ נימא במוכת עץ".
 - ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ה').
 - ג) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"ב פרק נ"ג הע' נ"א).
 - ד) פותח שער (סימן י"ב סעי' ז') – "שההשתמשות לבתולות במוך קשה הנקרא טאמפא"ן, שמכניסות אותו בפנים באותו מקום לספוג דם גדותן, אפשר שיגרום הסרת בתוליהן וכדאי להזהר מזה. מיהו אפילו במקום שידוע שנעשית מוכת עץ, ובא עליה החתן ביאה ראשונה ולא מצא דם, כתב בשו"ת זרע אמת הובא בדרכי תשובה סק"ה דמכל מקום צריך לפרוש ממנה כדין ביאה ראשונה דבתולה, דלא כלו בתוליה לגמרי מכל וכל ואין לה פתח פתוח".
 - ה) פתחי דעת (ח"ב פרק נ"ג סעי' כ"ג).
2. מיקל.
 - א) מהרש"א (כתובות דף ד. [אמנם ע"י בדה"ש (מלואים ס"ק י"ד)]) – "ויש לדקדק לקמן דקאמר דהוא ישן בין האנשים כו' היינו משום דאבילות קילא ליה לעבור הא אית ביה נמי משום דם בתולים דלא קילא ליה לעבור ותהא ישנה עמו כדאמר רב יוסף דמשום גדות לא קילא ליה לעבור ויש מתרצים בזה דאיירי במוכת עץ".
 - ב) אג"מ (יו"ד ח"א סי' פ"ז) – "בהוציאו הבתולים ע"י אינסטרומנט ... ואם ע"י ביאתו אח"כ ימצא דם עדין יתלה בדם בתולים ויצטרך לפרוש עד שתספור ז' נקיים ועד שתטבול. ואם לא ימצא דם לא יצטרך לפרוש דיש לתלות שכל הדם יצא ע"י מעשה הרופא אף אם יאמר שעשה רק פרצה דחוקה".
 - ג) חוט שני (ס"ק א' אות ט', ע"י דפו"ח עמ' רט"ז ד"ה אמנם) – "אם הוציאו קצת מדם הבתולים ע"י מכשיר, [דפו"ח: ואח"כ ספרה ז' נקיים וטבילה,] ואח"כ שמשא ולא ראתה דם [דפו"ח: בתולים], הרי היא טהורה".
 - ד) קנה בשם (ח"ב סי' ס"ג, ביאורי שו"ע ס"ק ג' ד"ה עוד) – "שדברי הזרע אמת בנויים רק על דעת יחידאה, ואין כן דעת שאר הפוסקים וכמו שמוכח גם מדברי המהרש"א".
 - ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רס"ו) – "להלכה".
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק י"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב פרק מ' הע' מ"ב).

ג. אם בודאי אין לה בתולים - מוכת עץ, או ע"י רופא, וכדו'.

1. לא צריכה פרישה – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קפ"ט, שבילי טהרה סי' ה', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות כ'), "שפשוט שאינה צריכה פרישה שהוי כמו בעולה שאין לה בתולים", בדה"ש (ס"ק י"ד, "ומכ"מ היכא שהרופא הוציא בתוליה מכל וכל אפשר שיש להתיר לכו"ע והא דלא חילקו חכמים היינו דוקא כשיש שייכות של ראיית דם בתולים אצלה כדמשמע

לישנא דהרא"ש והרשב"א"), פרדס שמחה (ס"ק ג' אות ב'), לבושי עז (תמצית ס"ק ג', "וטהורה"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תע"ב).

א) כ"ש מהפוסקים שמקילים בהציור לעיל [שאפשר אין לה בתולים] – מהרש"א, אג"מ, חוט שני, קנה בשם.

2. מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ו סי' שי"ו אות ג', אות ד').

א) מהר"ש שטייף (סי' קל"א, סי' רע"ג) – "יש להסתפק ... ע"י בספר ד"ת במי שנולדה בע"ש שאומרים שאין לה ד"ב, ועכ"ז צריך לפרוש, א"כ מוכח שאמרינן בזה סברת לא פלוג. ובזה יש להסתפק עוד".

ד. הסרת בתולים על ידי רופא לפני בעילת מצוה, קודם הנישואין או אחריהם.

1. אור יצחק (ח"א י"ד סי' ל"א, ריש סי' קצ"ב) – "שאלת: אם יש חשש לבתולות להשתמש במוך דחוק מצמר או מין אחר שממלא כל הפרוזדור בפנים, ומן הסתם כוונתך כדי שלא להשיר בתוליה. תשובה: איני יודע מה איסור יש בדבר להשיר הבתולים, ועוד בוגרות דימינו הרבה מהם אין להם בתולים יותר, והרי מועכות של בית רבי היו ממעכין בתוליהן באצבע כדאיתא ביבמות [דף ל"ד ע"ב], וכן האמהות מיעכו בתוליהן באצבע. ומה שכתבו התוס' בכתובות [דף ד' ע"א ד"ה בעילת מצוה], שביאה ראשונה נקראת בעילת מצוה שעושה אותה כלי כדאיתא בסנהדרין [דף כ"ב ע"ב], אין הכוונה על השרת הבתולים אלא על הביאה עצמה. וההכרח לומר כך דאם לא כן יקשה לך מהאמהות ומועכות של בית רבי, וגם בגמ' בסנהדרין משמע כן באמרם אשה גולם היא וכו', וכפשוטו כל אשה במשמע ועין שם במהרש"א, שביאר שענין כלי, שרק אחר שנבעלה נעשית כלי לקבל את פעולת ההולדה".

2. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ט סי' צ', ח"י סי' ע"ז אות ב').

א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות כ"א, פתחי דעת ח"ב פרק נ"ג הע' מ"ט) – "אין לכרות את הבתולים ע"י מכשיר בחנם, כי חז"ל אומרים שאין אשה כורתה ברית אלא למי שעשאה כלי".

ב) שבט הלוי (ח"י סי' כ"ו) – "עד איזה גיל מותר לילדות לרכוב על אופניים, השאלה היא במחנות הקיץ שיש שם אופניים שנעשו במיוחד לנקבות כך שלא יבואו לידי אי צניעות. תשובה: אם אין חשש פגיעה בבתולים, הכל לפי גודל הילדה, וכנראה עד ט' שנים".

ג) חוט שני (סוף סי' קצ"א) – "צריך לידע ולהודיע, שאסור לעשות כדברים הללו, שהרי כך הטביע הקב"ה בבריאתו, שהאשה שומרת על בתוליה לבעלה, וזה אשר משמר עליה, וחלילה לעשות היפך מבריאת האשה שצריכה להיות בטבעה שמורה לבעלה, ואם מתרגלים לעשות תכסיסים והמצאות אלו, מה ישמור על בנותינו. ומה שאמרו במס' יבמות לגבי תמר שבאצבע מעכה, היינו שכוונתה היה לשם שמים והיתה צריכה לתפוס את הרגע הזה כדי להעמיד שבטים, וה"ה מה דאמרו שם לגבי לאה שנישאה ליעקב אבינו, היינו משום דהכל התנהל שם ברמאות והיתה צריכה לתפוס את הזמן ההוא האפשרי כדי להעמיד שבטים. אבל לולי זאת ח"ו לפרוץ גדר ולעשות כדברים הללו. עוד בגמ', אמר רב יצחק, כל מועכות של בית רבי תמר שמן, ולמה נקרא שמן תמר, על שם תמן שמעכה באצבעה, פרש"י, כל מועכות של בית רבי המשירות בתוליהן באצבעותיהן תמר שמן. וביאר הריטב"א וז"ל, של בית רבי ואיכא דגרסי של בית דוד, ואלו ואלו לשם שמים נתכוונו שהיו רוצות להקים זרע מבעליהן והיו כשרים וממשפחת כשרים וקדושים וכדרך שנתכוונה תמר ולכן נקראת על שמה, עכ"ל. ובמאירי כתב וז"ל, והענין שהיו פורשין בעליהן ללמוד תורה והיו רוצות להתעבר לשעתן. ויש גורסין מועכות של בית דוד, ומפני שהיו בעליהן יוצאין לצרכי מלכות, עכ"ל. וביעב"ץ כתב בסיום דבריו וז"ל, ועל כרחק צריכים אנו לומר שהיו עושות כן בפני בעליהן ומראות להם הדם וכו'. ועל כן אין לגמ' הזו ענין ושייכות למה שממציאים בזמנינו ואסור לעשות כן וכנ"ל".

ד) לבושי עז (סוף אות א') – "ומ"מ ודאי שאין להוציא הבתולים ע"י רופא, אם לא שהוא שעת הדחק גדול".

ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רס"ז) – "שאף שבאמת אין איסור בדבר, אבל בוודאי אין לעשות כן אא"כ יש צורך".

ו) ארחות טהרה (פרק ג' סעי' כ"ד) – "הסרת קרום הבתולים צריכה להעשות ע"י הבעל בשעת ביאה, ואין להסירו ע"י רופא, ולא ע"י האשה בדחיקת אצבע, ואם לא הצליח להסירו בפעם הראשונה ינסה כמה וכמה פעמים בביאות שאחר כך. ואם ניסה כמה פעמים ולא הצליח ...".

ז) פתחי דעת (ח"ב פרק נ"ג סעי' כ"א) – "שאין להוציא את הבתולים לפני החתונה ...".

ג. גומר ביאתו.

נדה (דף סה:) – "א"ל ר' אבא לרב אשי: אלא מעתה בעל נפש לא יגמור ביאתו. א"ל: א"כ לבו נוקפו ופורש".

א. פירש ממנה קודם שגמר ביאתו, וראתה דם.

1. אסור לחזור ולגמור הביאה.

א) רשב"א (ח"ח סי' צ') – "מה ששאלת, מי שבא על הבתולה וראתה דם, ופירש קודם שגמר ביאתו מחמת צערה וקשויה, אם מותר לחזור ולגמור ביאתו מיד או לא, מי אמרינן גומר ביאתו אמרו ועד שיגמור חוזר ובעול, או לא. תשובה מסתברא דכל שפירש אינו חוזר. ולא מבעיא לאחר זמן, אלא אפילו לשעה כל שפירש אסור, דלא התירו לו אלא גמר ביאה ראשונה ותו לא".

ב) משנה למלך (אסו"ב פרק י"א הל' ח') – "ואם פירש קודם שיגמור כתב הרשב"א בתשובה ח"ג סי' ר"ב דאינו חוזר וגומר".

ג) בדה"ש (ס"ק ו') – "אסור לו לחזור ולגמור הביאה פירש ממנה קודם שגמר ביאתו אסור לו לחזור ולגמור הביאה".

ד) חוט שני (דפו"ח ס"ק א' ד"ה הא, עמ' רי"ד) – "אם נשמת האבר ממקומו ואינו יכול לגמור ביאתו שם, צריך להתרחק ממנה מיד, ואע"פ שעדיין הוא באמצע המעשה [וגרע הך מצב דדרך אברים מעצם הביאה], ומ"מ אם לא נתרחק ממנה מיד, אין צריך כפרה דהוי שוגג בדרבנן, ואע"פ דבדרבנן נמי מחמירין עליו, מ"מ הכא הוא דרבנן יותר רחוק".

חוט שני (דפ"י ס"ק א' ד"ה הא, עמ' ר"ו) – "אם נשמת האבר ואינו יכול לגמור ביאתו במקומו, צריך להתרחק ממנה מיד, ואע"פ שעדיין הוא באמצע המעשה [וגרע הך מצב בדרך אברים מעצם הביאה], ומ"מ אם לא נתרחק עדיין ממנה, אין צריך כפרה דהוי שוגג בדרבנן, ואע"פ דבדרבנן נמי מחמירין עליו, מ"מ הכא הוא דרבנן יותר רחוק".

(ה) נטעי גבריאל (פרק ז' סעי' י"א) – "באופן שכבר נכנס כל האבר פנימה ומאיזה סיבה נשמת החוצה אע"פ שהחתן אומר בבירור שלא יצא אפילו טיפת זרע, אפ"ה צריך לפרוש משום דחיישינן שמא נאבד".

ב. מת האבר קודם גמר ביאה, אם נחשב כיציאה ממש וצריך לפרוש.
1. מיקל.

- (א) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות ב', שבה"ל ח"ה סי' קכ"א) – "הנראה דמותר לו לגמור ביאתו כל זמן שלא פירש לגמרי, לא מבעיא להסוברים דעד שלא יכנס האבר לגמרי עדיין לא חל חיוב פרישה, אלא אף להסוברים דעטרה עם קצת אבר מתחייבים כבר חיוב פרישה שלא לחזור עוד פעם מ"מ משמעות הפוסקים דבכה"ג לא חל חיוב פרישה".
- (ב) עי' קנה בשם (ח"ב סי' ס"א, סי' ס"ב, ביאורי שו"ע ס"ק ב') – "דכי היכי דבלא מת האבר התירו לו לגמור ביאתו לפ"מ דקיי"ל כהרשב"א אפילו היכא דהדם שותת ויורד, אעפ"י דבכל דישה ודישה יש בזה כח חדש שיהיה נחשב כבעילה גמורה לעצמו, להתחייב עליה אפילו היכא שלא היה חייב על התחלת הביאה, ואפ"ה התירו לו לגמור ביאתו, ה"נ אפילו אם מת אברו והוצרך להתעורר לקישוי חדש, מותר לו ג"כ לגמור ביאתו כל זמן שלא פירש ממנה לגמרי, דמה לי לא מת האבר וגומר ביאתו או מת האבר וגומר ביאתו, הרי בין כך ובין כך נחשב אותה גמר ביאה לבעילה גמורה בפ"ע, ואפ"ה התירו לגמור ביאתו כל זמן שלא פירש, ה"נ אפילו במת אברו מותר לו לגמור ביאתו כ"ז שלא פירש".
- (ג) טהרת הבית (סי' י' הע' א' ד"ה כתב).
- (ד) חיי הלוי (ח"ה סי' פ"ה אות ל"ה).
- (ה) נטעי גבריאל (פרק ו' סעי' י"ז, הע' כ"ג) – "אם באמצע בעילת מצוה מת האבר בעודו בפנים, מותר להמתין כן עד שיחזור ויתקשה האבר ולעשות הביאה בכמה כוחות [שבט הלוי ... קנה בשם ... וכן קבלתי ממו"ר מפאפא והגאון מדעברעצין זצ"ל]".
- (ו) שיעורי טהרה (עמ' תשכ"ו) – "ואף שיש קצת משמעות במקור חיים לאסור ... יש לדחות שכוונתו אם פירש שלא יחזור, ולדינא יכול לחזור ולהתקשות כל זמן שלא פירש".
- (ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' תע"ז).

ג. כשהיה גמר ביאה, אם מותר לשהות ולבעול שנית.
1. מחמיר.

- (א) מקור חיים (ס"ק ד') – "הוסיף השו"ע מלת מיד על לשון הגמרא. לומר דלא תימא הואל דמותר לגמור ביאתו מותר נמי לשהות ולבעול שנית. מש"ה קאמר אחר ביאתו מחויב לפרוש מיד וק"ל".
- (ב) הו"ד בקנה בשם (ח"ב סי' ס"ב אות ג', ביאורי שו"ע ס"ק ב' ד"ה ושוב).
- (ג) חוט שני (ס"ק א' ד"ה הא) – "הא דאיתא דפורש אחר בעילת מצוה, היה מקום לומר דהיינו רק שלא יעשה מעשה חדש, אבל אין צריך להתרחק מיד אחר הגמר ביאה, דלא גרע מעצם הגמר ביאה. אמנם מהא דכתוב בשו"ע 'ופורש מיד' מוכח שצריך לפרוש מיד אחר הגמר ביאה".
- (ד) אורחות הבית (פרק כ"ז סעי' י"א) – "בועל בעילת מצוה וגומר ביאתו אף על פי שדם בתולים שותת ויורד, ואחר שגמר ביאתו ופרש [ואם לא פרש, דהיינו שעל כל פנים ראש האבר - כל העטרה - בפנים, אף שהאבר מת רשאי לחזור ולבעול]".
- (1) שם הע' כ"ח - "ומש"כ דאם לא פירש אף שהאבר מת רשאי לחזור ולבעול כ"נ, וכ"כ בשבט הלוי יו"ד קכ"ה וע"ע בקנה בשם ח"ב סימן ס"א וס"ב".
- (2) שאלתי הגר"מ שטרנבוך שליט"א, ואמר לי שצריך להחמיר. ושאלתי, שבאורחות הבית כ' שיש להקל, ואראה לו בתוך ספרו. וגם שאלתי, שלכאורה המקורות [קנה בשם, ושבה"ל] מדבר בציוור שלא גומר הביאה. ואמר לי שהלשון שבאורחות הבית הוי לאו דוקא, והולך רק אם לא גומר ביאתו. והוא צריך לתקן הלשון.
- (ה) חיי הלוי (ח"ה סי' פ"ה אות ל"ה).

2. מיקל.

(א) שיעורי טהרה (עמ' תשכ"ו) – "ואף שיש משמעות במקור חיים לאסור דמדייק בלשון ופורש מיד דהיינו שלא יבעול שנית, וקצת משמע כוונתו שאם מת האבר לא יתקשה שנית, יש לדחות שכוונתו אם פירש שלא יחזור, ולדינא יכול לחזור ולהתקשות כל זמן שלא פירש".

ד. גמר ביאתו ולא מצאה דם.

א. ראשונים.

1. מיקל.

(א) ראב"ד (בעה"ה שער הפרישה סי' ג') – "ואיכא מאן דאמר דהאי דאמרינן בועל בעילת מצוה ופורש לא שנא היכא דבעל ומצא דם ולא שנא היכא דבעל ולא מצא דם, דחיישינן שמא עם צער הבתולים אתא דם החדר שהוא טמא. ואיכא מאן דאמר דוקא היכא דבעל ומצא דם, אבל לא מצא דם אינו צריך לפרוש. ומסתברא לקולא, והוא דבדקה שפיר בבית החיצון ולא חזיא שום אדממות, מפני שהיא כבדיקת הגדה והזבה כדכתבינן לקמן בשער הבדיקה. ודומה לי כי מפני החומר הזה נהגו מעוכות של בית רבי (יבמות לד ב') שלא יבאו לידי זה הספק בבעילת מצוה".

- (ב) ס' התרומה (סימני התרומה סי' צ"ו), הו"ד במחזיר ויטרי (סי' תצ"ט אות י"א), וכל בן (סי' קמ"ה) – נושא הבתולה בין קטנה בין נערה בין גדולה בועל בעילת מצוה ופורש אם רואה דם בשעת תשמיש אף על פי שהוא דם בתולים".
2. מחמיר.
- (א) האשכול (הל' נדה סי' מ"ז) – "דאמרינן טיפת דם בתולים הי' כאן וחיפהו שכבת זרע או נאבד דרוב נשים יש להן דם בתולין ... הלכך לא פלוג רבנן".
- (ב) רמב"ן (הל' נדה פרק ג' סעי' י'), הו"ד בהג' מיימוניות (הל' איס"ב פרק י"א אות ג') – "אפילו לא ראתה דם בתולים אין אומרים שמא הטוה ועדיין בתוליה קיימין שאין ההטייה מצויה, אלא הואיל ובעל חוששין שמא ראתה דם טפה כחרדל ואבדה לפיכך גומר ביאתו ופורש ממנה שבעה נקיים חוץ מיום הבעילה".
- (ג) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ב' ה'א) – "ולאו דוקא בשראתה דם מחמת בעילה הוא שפורש אלא אפילו לא ראתה דם כלל פורש ממנה דכיון דרוב נשים יש להן דם בתולין חוששין שמא ראתה זו דם טיפה כחרדל ונאבד אי נמי שמא חיפה אותו שכבת זרע. ובהטיה נמי לא תלינן דמילתא דלא שכיחא היא".
- (ד) רא"ה (כללי נדה פרק ג' אות ז') – "אפילו לא ראתה עכשיו אף דם בתולים כלל, שחוששין שמא ראתה דם טיפה כחרדל ואבדה".
- (ה) רא"ש (פרק י' סי' א') – "אפי' בעל ולא מצא דם כיון דרוב נשים יש להן דם בתולים חיישין שמא היה שם טיפת דם כחרדל ונאבד. או שמא חיפהו שכבת זרע. דבהטייה (נמי) לא תלינן דמילתא דלא שכיחא הוא".
- (ו) רבינו ירוחם (נתיב כ"ב ח"ב, קפ"ה-א) – "אם בועל בעילת מצוה ופורש לילה הראשון אפילו לא תראה דם".
- (ז) ר"ן (שבועות דף ד:, חידושי הר"ן נדה דף סה:): – "אעפ"י שלא מצא דם קאמרי' דכיון שרוב נשים יש להם בתולים חוששין שמא ראתה דם טפה כחרדל ונאבד או שחפה אותו ש"ז ולא תלינן במילתא דלא שכיחא".
- (ח) טור (סעי' א') – "ואפילו בדקה ולא מצאה דם טמאה שמא ראתה טיפת דם כחרדל וחיפהו שכבת זרע".
- (ט) רבינו יב"ק (רוקח סי' ש"ז) – "ואם בעל ולא מצא דם נראה לי אעפ"כ פורש דאי אפשר לחבורה בלא דם. אלא שכבת זרע חיפהו. כההיא דפ"ק דכתובות (דף י') גבי רבן גמליאל דשראו במים ומצאו עליו כמה טיפי דם. והא דא' דנדה בפ' תינוקות (דף סד) בעל ולא מצא דם ובעל ומצא דם דפליגי ר' חנינא ור' יוסי דווקא בדורות הראשונים שהיו בקיאים בדמים אבל בזמן הזה אין להקל דרובו דמי מקור הלכך יש לחוש שמא חיפהו שכבת זרע לדם משהו ובכיבוס אין אנו בקיאים כדאי' בפרק א' דכתובות ואי משום חומרתא מעברא להו הלכך לדידן בין רואה בין לא רואה טמאה כך קבלתי מאבא מרי ר' יב"ק אך רוב הרבנים חולקים עלי ואומרים אינה טמאה אם לא שתראה בשעת בעילה".
- (י) אהל מועד (דרך י"א נתיב ה') – "ואפי' לא ראתה דם בתולים חוששין שמא ראתה דם ואבדה".
- (יא) אורחות חיים (הל' נדה אות ח') – והרשב"א".

ב. טעמים להחמיר.

1. שמא חיפה אותו שכבת זרע – טור (סעי' א', לשונו מובא לעיל), רבינו יב"ק (רוקח סי' ש"ז, לשונו מובא לעיל).
 2. שמא ראתה טיפת דם כחרדל ואבדה – רמב"ן (הל' נדה פרק ג' סעי' י', לשונו מובא לעיל), הו"ד בהג' מיימוניות (הל' איס"ב פרק י"א אות ג'), רא"ה (כללי נדה פרק ג' אות ז', לשונו מובא לעיל), אהל מועד (דרך י"א נתיב ה', לשונו מובא לעיל).
 3. ב' טעמים – האשכול (הל' נדה סי' מ"ז, לשונו מובא לעיל), רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ב' ה'א', לשונו מובא לעיל), רא"ש (פרק י' סי' א', לשונו מובא לעיל), ר"ן (שבועות דף ד:, חידושי הר"ן נדה דף סה:), לשונו מובא לעיל), אורחות חיים (הל' נדה אות ח').
- (א) וגם לא פלוג רבנן – האשכול (הל' נדה סי' מ"ז, לשונו מובא לעיל).

ג. פוסקים.

1. מחמיר - כל הפוסקים.
- (א) משום שמא חיפה אותו שכבת זרע – מחבר (סעי' א', אה"ע סי' ס"ג סעי' א'), לבוש (סעי' א'), חכ"א (כלל קט"ו סעי' ט"ו), דרך החיים (סי' רכ"ו סעי' א'), ערה"ש (אה"ע סי' ס"ג סעי' ה', עי' יו"ד סי' קצ"ג סעי' ח'), בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות י"ט).
- (ב) ב' טעמים – בדה"ש (ס"ק י"ג), פתחי דעת (ח"ב פרק נ"ג סעי' ה', לשונו מובא לקמן).

ד. לא יצא זרע, וגמר הביאה.

1. אין לחלק.
- (א) חכ"א (כלל קט"ו סעי' ט"ו) – "אף על פי שלא זרע צריך לפרוש ממנה אף על פי שלא ראתה דם".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"צ, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ט"ו, פתחי דעת ח"ב פרק נ"ג הע' ט"ו) – "בעל ולא הוציא שכבת זרע ולא ראתה דם, אם נכנס רוב אבר - צריך לפרוש ממנה כדין הבעל בתולה, אבל אם נכנס מקצת אבר ולא היה לה כאב ולא הוציא ש"ז - אין צריך לפרוש (משום שתולין שלא הכניס כלל)".
- (ג) אורחות הבית (פרק כ"ז הע' ל').
- (ד) בדה"ש (ס"ק ט"ז) – "דלא פלוג רבנן".
- (ה) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קמ"ו).
- (ו) פרדס שמחה (ס"ק ה').
- (ז) לבושי עז (תמצית ס"ק ז').
- (ח) מראה כהן (עמ' קע"ה אות ג').

- (ט) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ז' הכונס את הבתולה אות ד').
 (י) פתחי דעת (ח"ב פרק נ"ג סעי' ה') – "חוששים לשני טעמים ... שמא יצא טיפת דם ונאבד".
 (יא) פרי טהרה (הע' ה') – "חכמת אדם".
 (יב) אהל שרה (עמ' ק"א) – "ואפילו באופן שלא הזריע נטמאת האשה בביאה ראשונה דלא פלוג חכמים, ולעולם לאחר ביאה ראשונה האשה טמאה".
 2. כשלא מצאה דם יש להקל.
 (א) ארחות טהרה (פרק ג' סעי' ג', הע' ז', סעי' ד') – "ומה שכתב ה'חכמת אדם' ... הוא דעת יחיד נגד גדולי הפוסקים הנ"ל".
 3. מראי מקומות.
 (א) ששבה"ל (ס"ק ה', סיכום ס"ק ד') – "בעל ולא הוציא ש"ז ולא ראתה דם, אם לא היתה ביאה גמורה אע"פ שהי' ברוב אבר מותר".

[ה] הערה.**א. הלכה.**

1. מיקל.

- (א) רמ"א (סעי' א') – "ונהגו להקל אם לא גמר ביאה רק הערה בה ולא ראתה דם; אבל אם בא עליה ביאה ממש, צריך לפרוש ממנה אע"פ שלא ראתה דם".
 (ב) חלקת מחוקק (אה"ע סי' ס"ג ס"ק ד').
 (ג) חכ"א (כלל קט"ו סעי' ט"ו) – "נהגו להקל אם לא גמר ביאה רק הערה בה ולא ראתה דם".
 (ד) אפילו בני ספרד – בן איש חי (שנה ב' פר' צו סעי' י"ט), "והנה פה עירנו בגדאד יכוננה עלינו אמן, נהגו להקל אם לא ראתה דם. אך אם יודע הבעל בעצמו שעשה גמר ביאה, אין להקל, וצריך לפרוש ממנה אף על פי שלא ראתה דם", ביע אומר (ח"ו יו"ד סי' י"ז, ח"ט או"ח סי' צ"ב אות ט"ו, טהרת הבית סי' י' סעי' ב', "ואם לא מצאה דם, ולא גמר ביאתו ממש, יש להקל כדברי הרמ"א וסיעת מרחמוהי"), דרכי טהרה (עמ' ק"ה ד"ה אה, "וכן נוהגים").
 (ה) וכן כמה פוסקים לקמן.
 2. מחמיר.

- (א) בית שלמה (יו"ד סוף סי' ע"ו) – "בנתברר שלא בעל בעילה גמורה ע"ד שכ' בס"ט שם. שרמ"א נוהגין להקל שא"צ ז' נקיים אם לא מצא דם אף שמעולם אינו מקיל בזה. כי קשה עתה להבחין ולידע בירור הדברים בזה".
 (ב) עי' ערה"ש (סעי' ט') – "ובאמת התמרמרו הגדולים בזה על היתר דהערה בה ומי יוכל לדעת ולברר וכל ירא אלקים יראה להזהיר בזה".
 (ג) קנה בשם (ח"ב סי' ס' אות א', ביאורי שו"ע אות ו', סי' קצ"ב ביאורי ש"ך אות ח') – "דרכי להורות בס"ד להצריכם פרישה בהכנסת העטרה לבד אעפ"י שלא ראתה דם, כדברי הבית שלמה וסיעתו דקשה הדבר להבחין ולידע בירור הדברים בזה. אמנם אם מסופקין הם בהכנסת העטרה גופא אם נכנס כבר כל העטרה או לא, בזה הנני מורה ובא להקל שלא להצריכם פרישה, שהרי אפילו אם בודאי היה הכנסת העטרה אינו אלא העראה, ואינם צריכים פרישה מעיקרא דדינא לדעת הרמ"א, אלא שהבית שלמה החמיר בזה משום חסרון בקיאות להבחין בזה, וא"כ בספק אם הכניס העטרה, וגם לרבות אחר החקירה והדרישה על זה מהחתן והכלה על גופא דעובדא היכא הוי אם באמת כדבריהם כן, הוא שהדבר מסופק אם כבר הכניס כל העטרה או לא, נראה לענ"ד שאין להחמיר בזה כלל".
 3. מראי מקומות – חקר הלכה (נדה אות מ"ב ד"ה והנה, "טעם הרמ"א דמקיל בהעראה נעלם ממני ..."), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק מ' הע' ס"ו).

ב. גדר של ביאה שלימה - הכניס כל האבר, או אפילו פחות.

1. עד שיכנס כל האבר הוא בכלל העראה.

- (א) חכ"א (כלל קט"ו סעי' ט"ו) – "נהגו להקל אם לא גמר ביאה רק הערה בה ולא ראתה דם אבל אם בא עליה ביאה ממש דהיינו שהכניס כל האבר אף על פי שלא זרע צריך לפרוש ממנה אף על פי שלא ראתה דם".
 (ב) צמח צדק (פסקי דינים סעי' א') – "ועד שיכנס כל האבר הוא בכלל העראה".
 (ג) מלבושי טהרה (סעי' ב' ס"ק א') – "בנו"ב ... דהכנסת עטרה עם מקצת הגיד ג"כ מיקרי גמר ביאה יע"ש. אמנם בכאן כיון שאינו אלא חומרא דרבנן יש להקל כמו שמבואר בס"ט".
 (ד) אבני נזר (יו"ד סי' ר"כ אות ו') – "הנה הרמ"א סי' קצ"ג ... נראה דכ"ז שלא הכניס כל האבר תלינן בהטי' שהרי בשפחה חרופה דאינו חייב אלא בגמר ביאה ... וכמ"ש הרמב"ם פ"א מה' אס"ב ה"י דמכניס כל האבר הוא הנקרא גומר. וכיון שחילקו התוס' בין ביאה שמתעברת שאין תולין בהטי' ומשפחה חרופה למדין דאינה מתעברת רק במכניס כל האבר. א"כ כ"ז שלא הכניס כל האבר תולין בהטי' ואפשר שלא תראה. וא"כ בני"ד כיון שאומרים שלא הי' ביאה גמורה ואפשר רק העראה ועכ"פ לא הכניס כל האבר תולין דאף שעדיין יש בתולים מ"מ לא ראתה".
 (ה) בן איש חי (שנה ב' פר' צו סעי' י"ט) – "מור"ם ז"ל כתב ... ובדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ה מהלכות אסורי ביאה, מפורש דגמר ביאה הוא הכנסת האבר לפני מן הלול, עיין שם. וזה יהיה בהכנסת כל האבר".
 (ו) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קס"ו) – "דמקובל בידו מהרב מטעפליק ... דאף בנשי דידן שכבר בגרו וראו דם וסתות יש לסמוך על הסדרי טהרה (סימן קצ"ג ס"ק ד"ה ועדיין פש) דס"ל דעד גמר ביאה ממש נקרא עדיין העראה ...".

- (ז) טהרת הבית (סי' י' סעי' ב') – "כשגמר ביאתו, שהוא בהכנסת כל האבר בפנים, אבל אם לא גמר ביאתו בהכנסת כל האבר, אם בדקה ולא מצאה דם, מותר לו לבעול שנית. וכן המנהג".
- (ח) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ז' הכונס את הבתולה אות ד', סי' ל"א סוף סי' קצ"ג) – "כלה אינה נאסרת לבעלה אלא בגמר ביאה, וזה רק כשנכנס האבר כולו, וכן כתב בחכמת אדם [כלל קט"ו סעי' ט"ו]".
2. מחמיר, אפילו רק יותר מעטרה.
- (א) שערי טוהר (שער י"ג סעי' א', ס"ק א') – "נ"ל דודאי כל שיצא מכלל העראה הוי בכלל ביאה ממש אף שלא גמר הביאה".
- (ב) עי' טהרת ישראל (סעי' ב', יד אלי' ס"ק ח') – "דקשה להקל".
- (ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קפ"ח, עי' תשובה ק"צ, תשובה קצ"א, תשובה קצ"ג), עי' אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ט"ו, אות ט"ז) – "כל שנכנס רק חצי אבר היה אפשר להקל, אך כיון שקשה הדבר להבחין יש להחמיר ולאסור כל שנכנס יותר מעטרה".
- הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות י') – "חתן שידוע שיצא מכלל העראה, אך מסופק אם גמר ביאתו, יש להחמיר, ובפרט אם הרגישה כאבים (א.ה. כוונתו שיש להחמיר שמיקרי ביאה, ונאסרת אף שלא מצאה דם)".
- (ד) פרדס שמחה (ס"ק ז') – "יש להחמיר".
- (ה) עי' חוט שני (ס"ק א' אות י"א, מראה כהן פרק י' הע' י"ד) – "כל שהכניס את כל העטרה ומקצת מן הגיד, הרי זו ביאה שחייב לפרוש ממנה אף שלא מצאה דם".
3. רוב האבר.
- (א) עי' ששבה"ל (סיכום אות ה', עי' שבה"ל ח"ב סי' ק') – "אם היתה רק העראה א"צ לפרוש כשלא ראתה דם, ויש מחמירין, אבל הכנסת רוב אבר ואפילו חצי אבר אין להקל, וצריך שאלת חכם, וכן אם הי' צער וכאב צריך שאלת חכם".
- (ב) יסוד הטהרה (פרק י"ב סעי' ד') – "אבל אם היתה ביאה ברוב אבר, אף שלא ראתה דם, צריכים לפרוש".
- (ג) פנתח שער (סימן י"ב סעי' ח') – "מיהו אם מתברר שהכניס רוב אבר ודאי אין כדאי להקל, דבזה בודאי יש לומר מי יוכל לדעת ולברר וכו'".
4. מראי מקומות – אמרי אש (ח"א סי' ס"ו), ערה"ש (סעי' ט'), לבושי מרדכי (יו"ד סי' קי"ט), דרכ"ת (ס"ק ח'), דברי יציב (יו"ד סי' צ"ב), ציץ אליעזר (חט"ז סי' ע' אות ג'), חזקת טהרה (ס"ק ז'), לבושי עז (תמצית ס"ק ט'), מראה כהן (פרק י' הע' י"ד), נטעי גבריאל (פרק ז' סעי' ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק מ' הע' ס"ו), ארחות טהרה (פרק ג' סעי' ה').
- (א) סד"ט (ס"ק ג') – "יש להקל כאן כל זמן שלא גמר הביאה במירוק האבר ולא ראתה דם, כן נראה לפע"ד. ואף שיש לפקפק על זה, מכל מקום נראה בתינוקת ובנערה שלא ראתה יש לסמוך על זה".
- (ב) אג"מ (אה"ע ח"א סי' כ"ד ענף ד') – "אפשר שהרמ"א איירי רק בהכנסת עטרה מה שמיקל בלא ראתה דם מ"מ יש לפרש שגם ביותר מהכנסת עטרה נמי הוא מיקל שגם לכל שלא גמר הביאה ממש במירוק האבר קרי העראה כדסובר הסד"ט".
- אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ג אות א') – "חתן שבעל ביאת מצוה בהכנסת העטרה בלבד בלי הוצאת זרע, עדיין נחשב לביאה ומותר ליחד עמה אם פירסה נדה".
- (ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רס"ה) – "שאם החמירו לפרוש בפעם ראשונה, מאיזה טעם שיהיה לחוש שנחשב כביאה, אין צריכין לפרוש פעם אחרת אחר ביאה שניה. ובחול"ל הם מקילין בכל זה, מטעם שהחתן בדרך כלל לא יודע כלום מה קרה. ואף אם הוא חושב שאולי הוא נכנס במקצת, אמרינן שמסתמא לא נכנס, וטהורה. וגם יש לסמוך על דעת החכמ"א. ופעם אחת שמעתי מר"ב של' להקל עד שהוא מסתפק שמא נכנס כל האבר".

ג. בהערה, אם יש לבדוק אח"כ.

1. צריך לבדוק.
- (א) חקר הלכה (נדה אות מ"ב) – "בהג"ה ויש מקילין ... פשוט דקאי על מה שכתב המחבר להחמיר אפילו בבדקה ולא מצאה דם ... ועל זה כתב הרמ"א להקל אם לא ראתה דם היינו בגוונא דמיירי המחבר שבדקה את עצמה".
- (ב) בדה"ש (ס"ק כ', בי' ד"ה ולא).
2. מיקל.
- (א) ארחות טהרה (פרק ג' סעי' ז', הע' כ"ח) – "וה'חקר הלכה' כתב ... וזה אינו דא"כ הו"ל להרמ"א לכתוב שתבדוק עצמה, וכן מוכח מסתימת הט"ז והש"ך ושאר כל האחרונים שא"צ לבדוק עצמה".
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק מ' הע' ס').

ד. ספק אם היה גמר ביאה או הכנסה בלבד.

1. מראי מקומות – לבושי מרדכי (ח"א סי' קי"ט), בדה"ש (ס"ק י"ט), ארחות טהרה (פרק ג' סעי' ו', סוף הע' כ"ח).
- (א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ט"ז) – "כשיש ספק אם נכנס מעטרה ולמעלה או פחות מזה, אם הרגישה כאבים צריך לפרוש ממנה. אם לא הרגישה כאבים ולא ראתה דם, מעיקר הדין יכולים להקל להתיר לו לבעול שנית אחרי שתבדוק עצמה קודם לכן, כיון דאיכא לברורי בקל".

ו] זמן הפרישה.

א. כמה ימים.

1. ד' ימים.

(א) מהר"ל (הגהות הטור סי' קצ"ו).

- (ב) ט"ז (ס"ק ד', סי' קצ"ו ס"ק ה') – "מצאתי בשם מהר"ל מפראג דאע"פ דהשתא נהוג עלמא דהנדה מתחלת למנות מיום הששי כמבואר סי' קצ"ו מ"מ במתחלת למנות אחר ביאה ראשונה של בתולים מתחלת למנות מיום ה' וכן הורה הלכה למעשה".
- (ג) בית לחם יהודה (ס"ק ב').
- (ד) מים רבים (יו"ד סי' מ"ג, סי' מ"ד).
- (ה) מקור חיים (ס"ק ח', סי' קצ"ו ס"ק פ"א).
- (ו) סד"ט (ס"ק ה').
- (ז) תשובה מאהבה (ח"ג סי' שס"ה על הט"ז ס"ק ד').
- (ח) מחה"ש (ס"ק ב').
- (ט) חו"ד (חי' ס"ק ב', סי' קצ"ו חי' ס"ק ט', דרך החיים סי' רכ"ו סעי' א') – "מכל מקום כאן מתחלת מיום ה'".
- (י) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ב').
- (יא) חכ"א (כלל קט"ו סעי' ט"ז) – "אלא דבזה קיל דיכולה להפסיק בטהרה ביום הרביעי אחר יום הבעילה שיהיה יום החמישי ראשון לשבעה נקיים (ט"ז שם ס"ק ד)".
- (יב) זכור לאברהם (ח"ג אות נ' ס"ק קל"ט ד"ה גדה מבואר).
- (יג) עצי ארזים (הל' קידושין סי' ס"ג ס"ק ג').
- (יד) לחו"ש (לחם ס"ק י"א, שמלה ס"ק ד').
- (טו) מסגרת השלחן (דין א' ד"ה שם).
- (טז) צמח צדק (פסקי דינים סעי' ב') – "ט"ז".
- (יז) בית שלמה (יו"ד ח"א סי' ע"ו).
- (יח) מלבושי טהרה (סעי' ג').
- (יט) ערה"ש (סעי' י', סי' קצ"ו סעי' ל"ט) – "ואף המחמירות שלא למנות עד יום ו' כמ"ש שם מ"מ בבתולים א"צ להחמיר כל כך [ט"ז סק"ד]".
- (כ) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות ח') – "וכן ה"ה כלה שנמאה בדם בתולים ולא פרסה גדה, די לה בחמשה ימים כדין הכתם".
- (כא) דרכ"ת (ס"ק י"ד).
- (כב) טהרת ישראל (סעי' ד') – "רק בזה קיל שיכול לפסוק בטהרה ביום ד' תלמנות ז"נ מיום ה' אחר פעם ראשון".
- (כג) שערי טוהר (שער י"ג סעי' ו', ס"ק ו').
- (כד) שלחן העזר (סי' י' סעי' ה').
- (כה) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ח).
- (כו) דברי יציב (יו"ד סי' צ"ג, ליקוטים והשמטות סי' פ"א) – "ומכל מקום סוגיא דעלמא כהט"ז ומהר"ל מפראג. וי"ל שלגבי חתן שיועד שתטמא תיכף ותצטרך נקיים לזה לא יבעול בין השמשות, ולכך לא חיישינן כלל ודו"ק".
- (כז) שאר פוסקים – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שי"ט), הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"א עמ' מ"ז), בדה"ש (ס"ק כ"ז), ששבה"ל (ט"ז ס"ק ד' ד"ה מיום, סיכום אות י"ג, סי' קצ"ו סעי' י"א סיכום אות ו'), פרדס שמחה (ס"ק י'), חזקת טהרה (ס"ק י'). חוט שני (ס"ק א' אות ו', אות ט"ז, סי' קצ"ו ס"ק ט"ז אות ח'), לבושי עז (סי' קצ"ו סעי' י"א תמצית אות ח'), קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קמ"ז), דרכי טהרה (סוף עמ' ק"ד, עמ' קל"ט), סוגה בשושנים (פרק ל"ב סעי' ד'), מראה כהן (עמ' קע"ו אות ה'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ז, עמ' תס"ט), יסוד הטהרה (פרק י"ב סעי' ז'), פותח שער (סי' ט"ז סעי' כ'), חוקת הטהרה (סעי' ה'), פתחי דעת (פרק י"א סעי' ט', ח"ב פרק נ"ג סעי' כ"ז), ארחות טהרה (פרק ג' סעי' ב'), אהל שרה (עמ' י"ח, עמ' ק"ג).
2. ה' ימים.
- (א) עי' ש"ך (ס"ק ב' [כדאי' פרדס רמונים (שם), פרי דעה (שם), טהרת ישראל (יד אלי' ס"ק י"ב)]) – "עד יום ה'. כדין גדה לקמן סי' קצ"ו סי"א".
- (ב) עי' גר"א (ס"ק ד') – "ולא כו'. ע"ל סי' קצ"ו סי"א".
- (ג) פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ד') – "אין לחלק בזה בין כלה לשארי נשים דעלמא. וכמדומה לי שכן המנהג פשוט".
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ט', שפ"ח ס"ק א', סי' קצ"ו כו"ל ס"ק י"ב).
- (א) לענין ביאה שניה - עי' לקמן.
- ב. הטעם לד' ימים.
1. משום, שאין דרך לבעול בין השמשות – פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ד', "ליכא בכלה חשש דבין השמשות"), לחו"ש (שמלה ס"ק ד'), או"ש (אסו"ב פרק ו' סוף הל' ט"ז, לשונו מובא לקמן).
2. משום קילותא דדם בתולים – ט"ז (סי' קצ"ו ס"ק ה', "דלא גזרינן בה שמא תשמש באותו יום בסופו דהיינו בין השמשות ונראה טעמו כיון דאין כאן דם גדה רק דם בתולים לא החמירו בו משום תשמיש בין השמשות").
- (א) נ"מ, אם ראתה דם גדות אחרי הדם בתולים – עי' אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ח, לשונו מובא לקמן).
- (ב) נ"מ, ביאה שניה ועדיין יש דם בתולים – בית שלמה (יו"ד סי' ע"ו, "משום דל"ש ביאה ביה"ש בכלה ול"ג חז"ל בזה ... וזה ל"ש בביאה שניה אלא שהט"ז סימן קצ"ו סק"ה כ' דטעמו משום קילותא דדם בתולים הוא. וכן מפורש בחי' מהרי"ל מפראג עצמו").
3. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק ד'), ציץ אליעזר (ח"ו סי' כ"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' קמ"ז, פרק מ' הע' כ"ב), לבושי עז (סי' קצ"ו סעי' י"א תמצית אות ח').

ג. בעילת מצוה שהיה בבין השמשות.

1. לכו"ע צריך ה' ימים – ט"ז (סי' קצ"ו ס"ק ה'), "אם באמת נבעלה בעילת מצוה בין השמשות נראה ודאי דחשבינן לה כאלו נבעלת בלילה שאחר אותו בין השמשות אפילו גבי כלה נמצא שאם נבעלה הכלה ליל מ"ש תמנה מיום חמישי ואם נבעלה בביה"ש של סוף יום א' תמנה מיום ו'". (תוה"ש (ס"ק א'), סד"ט (ס"ק ה'), חו"ד (סי' קצ"ו ח' ס"ק ט'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ב'), מלבושי טהרה (סעי' ג', ס"ק ב'), טהרת ישראל (סעי' ד'), שערי טוהר (שער י"ג סעי' ו'), בדה"ש (ס"ק כ"ז), ששבה"ל (ט"ז ס"ק ד' ד"ה וכתב, סיכום אות י"ז), פרדס שמחה (ס"ק י'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"ע), לבושי עז (סי' קצ"ו סעי' י"א תמצית אות י"א), פתחי דעת (פרק י"א סעי' ט', פרק נ"ג סעי' כ"ז).
2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ו כו"ל ס"ק י"ח).

ד. אם תראה דם נדות אחרי הדם בתולים.

1. צריכין להמתין ה' ימים מליל בעילת מצוה [ולא מזמן שפרסה נדה, עי' ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ו כו"ל ס"ק י"ז)].
- (א) רדב"ך (סי' ט"ז) – "שכל שישיבה ה' ימים קודם שתתחיל לספור ז' נקיים בין שתהיה מחמת דם בתולים או דם נדות כתם אם תראה אח"כ בתוך ימי ספירתה אינה צריכה עוד לישב בה' ימים, רק תספור ז' (נקיים) ימים ואח"כ תטהר".
- (ב) סד"ט (ס"ק ה').
- (ג) תשובה מאהבה (ח"ג סי' שס"ה על הט"ז ס"ק ד') – "והדברים פשוטים".
- (ד) תכ"א (כלל קט"ו סעי' ט"ז) – "אבל אם פירסה נדה אחר הבעילה גם זו צריכה להמתין מלמנות שבעה נקיים עד יום השישי לאחר הבעילה (סדרי טהרה ס"ק ה)".
- (ה) זכור לאברהם (ח"ג יו"ד אות נ' ס"ק קל"ט ד"ה נדה מבואר) – "הרי היא ככל הנשים".
- (ו) קנאת סופרים (השמות לחיבורי שירי טהרה סי' נ"ו).
- (ז) צמח צדק (פסקי דינים סעי' ב').
- (ח) תשורת שי (ח"א סי' צ"ט) – "אך ודאי ימים הראשונים לא יפלו ועולה לה בחשבון החמשה שלפני ספירת ז"נ דאינו דומה ללא שמש ולא היה בעלה בעיר דראויה לבעילה משא"כ בזה כיון דאסורה לשמש אין חשש משום פליטת ש"ז והדבר פשוט וא"צ ראייה".
- (ט) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות ח').
- (י) דרכ"ת (ס"ק י"ד).
- (יא) פתחא זוטא (ס"ק ד', מהד"ת ס"ק א').
- (יב) טהרת ישראל (סעי' ד', סי' קצ"ו סעי' פ').
- (יג) שערי טוהר (שער י"ג ס"ק ו').
- (יד) שלחן העזר (סי' י' סעי' ו') – "דמונין הה' ימים מיום בעילת מצוה".
- (טו) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ח) – "וכתב הט"ז בסימן קצ"ו ס"ק ה', ונראה טעמו ... אבל באור שמח ... ולדינא, כיוון שמצוי טובא במדינתנו שעושין נישואין ביום, שנגמרין ביום, ולא אפשר כלל לימשך יותר מכפי שנקבע שכירות האולם, לא שייך להקל בספירת ז' נקיים דאחר דם בתולים אלא רק מטעם שהוא רק מדרבנן, כטעם הט"ז. דא"כ בפירסה נדה אין להקל כדסובר הט"ז. וממילא אף אלו שעשו הנישואין בלילה, נמי אין להקל בפירסה נדה. ואולי היה מודה גם האור שמח במדינתנו, וכה"ג בכרכים גדולים שבמדינות אחרות, שמסתמא נמי הוא כמו כאן במדינתנו. וגם אלו שעשו הנישואין בערב שבת, נמי לא היה שייך טעם האו"ש, דהא בהכרח היתה החופה קודם שבת ולא שייך להתאחר בשביל התיגרא דאיתא בכתובה, והיה שייך שיבעלנה ביאה ראשונה גם בבין השמשות, שלא שייך כלל טעם האו"ש, אלא טעם הט"ז שאין להקל אלא בדם בתולים דמדרבנן, ולא בפירסה נדה".
- (1) דלא כאג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ב אות א') – "כלה שפירסה נדה אחרי ביאה ראשונה צריכה להמתין רק ד' ימים ולא ה' כי לא גזרו בכלל כלל".
- (2) עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ג אות ו') – "חתן שלא עשה גמר ביאה ופירסה אשתו נדה א"צ להמתין אלא ד' ימי פולטת ז' נקיים".
- (זז) באר משה (ח"א סי' נ"ב) – "והימים שספרה מבעילת מצוה עולים ומצטרפים".
- (זח) ציץ אליעזר (ח"ו סי' כ"ו, חט"ז סי' ע' אות ד') – "ברור הדבר כי למעשה אפשר להקל למנות ה' ימים מהבעילת מצוה".
- (יח) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קצ"ח, תשובה ש"ט) – "הה' ימים מזמן שנאסרה מחמת הדם בתולים".
- (יט) טהרת הבית (סי' י"ג סעי' י"ד).
- (כ) דרכי טהרה (עמ' קל"ט, מכתב בציץ אליעזר חט"ז סי' ע' אות ד').
- (כא) ששבה"ל (ט"ז ס"ק ד' ד"ה א, סיכום אות ט"ו).
- (כב) חזקת טהרה (ס"ק י', תוספות טהרה אות קמ"ט).
- (כג) אורחות הבית (פרק כ"ז סעי' ט"ו).
- (כד) בדה"ש (ס"ק כ"ז, ס"ק כ"ט).
- (כה) סוגה בשושנים (פרק ל"ב סעי' ו').
- (כו) פרדס שמחה (ס"ק י').
- (כז) יסוד הטהרה (פרק ג' הע' ו').
- (כח) מראה כהן (עמ' קע"ו אות ה').

- (ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ז, עמ' ת"ע).
- (ל) לבושי עז (סי' קצ"ו סעי' י"א תמצית אות ט', אות ל"ב).
- (לא) פתח שער (סי' ט"ז סעי' כ"ב, מילואים לסעי' כ').
- (לב) נטעי גבריאל (פרק י' סעי' א', פרק מ"ד סעי' ג') – "נטמאה ע"י דם בתולים ואח"כ הגיע וסתה, מונה ה' ימים מזמן שנטמאה מחמת דם בתולים".
- (לג) חוקת הטהרה (סעי' ה', סעי' ו').
- (לד) פתחי דעת (פרק י"א סעי' י"א, ח"ב פרק נ"ג סעי' כ"ט).
- (לה) ארחות טהרה (פרק ב' סעי' י"ב).
- (לו) אהל שרה (עמ' ק"ג).
2. מיקל, יכולה למנות הז' נקיים מיום החמישי.
- (א) אור שמח (הל' איס"ב פרק ו' סוף הל' ט"ז) – "והעיד בט"ז (שם סימן קצ"ג סק"ד) בשם מהר"ל מפראג שבכלה הורה למנות מיום ה', וטעמו נראה, מהא דברישי פרק תינוקת (נדה סה, א) אמר רשב"ג בברייתא נותנין לה עונה שלמה לילה וחצי יום, ומסיק בגמרא (שם ע"ב) אימא גבי נדה חצי יום וחצי לילה כו', שאני גבי כתובה דמגהי בה טפי, ופירושו דאין דרך לבעול קודם חצי לילה, הרי דרשב"ג לא דקדק, וסתם לילה וחצי יום על עונה של י"ב שעות, משום דאין דרך להקדים ביאת נשואין בתחלת הלילה, כש"כ דבין השמשות שמא תשמש ביאה ראשונה לא חייש, וזה טעם נכון, ולכן הקיל המהר"ל בבתולות ונשואות כשהן בוגרות, וכבר ראו דמדינא דמשנתנו אין לה רק ביאה ראשונה, ולפ"ז אף אם אחר ביאה ראשונה פירסה נדה יש לה למנות מיום ה', וברור מאד".
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י', סי' קצ"ו כו"ל ס"ק ט"ז).
- (א) שו"ת רב"ך (סי' י"ז, [בא על החתום מנחם שמשון באזילה, והוא היה רבו של הרב"ך, כדאי' בדברי יציב שם]) – "וע"ד האשה שישבה ה' ימים משום דם בתולים ובאמצע ספירת הז' נקיים פירסה נדה, לבי חוכך להחמיר דכיון דלא מחלקינן בין שמשא ללא שמשא הכי נמי לא מחלקינן בין ישבה בתחלה החמשה ימים ללא ישבה אלא במציאת כתם אבל בפירסה נדה לא מחלקינן, ולעמוד על תוכן המנהג הלכנו שנינו האלוף כמהר"ר גור אריה ואני הצעיר לשאול פי הרבנית אלמנת כמהר"ר יחיאל נורצי זצ"ל, ואמרה לנו בפירוש שהמנהג הוא שכל עוד שתפרוס נדה אפי' שבתחלה ישבה ה' ימים צריכה להמתין ה' ימים אחרים קודם שתתחיל לספור הז' נקיים".
- (ב) שפע טהרה (ס"ק ל"ד, דברי יציב יו"ד סי' ק"ב) – "ראתה דם באמצע ספירת ז' נקיים שישבה מחמת דם בתולים, צריכה להמתין ה' ימים, אבל אם ראתה כתם אינה צריכה להמתין ה' ימים".

ז] לשכב הבעל על מטתה.

א. ראשונים.

1. מיקל.

- (א) ראב"ך (בעלי הנפש שער הפרישה סי' ג') – "וראיתי בתשובה לרבינו האי ... אלא שאין אנו מטמאין משכב שתחתיה בשעת בעילה משום דלאו נדה ודאי היא אלא ספק. ואיני עומד על בירור דבריו במה שאמר שאין אנו מטמאין משכב שתחתיה בשעת בעילה משום דלאו נדה ודאי היא, ואלו היתה נדה ודאי כלום יש טומאה וטהרה בזמן הזה לטמא משכב שתחתיה. ונראה מדבריו שאסור לישן על מטתה של נדה אפילו בשעה שאינה במטה משום הרגל. ודוקא נדה ודאי, אבל כלה מותר לישן על אותה מטה אחר שעמדה מאצלו ואפילו באותו סדין שהדם עליו. ואף על פי שאין זה מן ההלכה הרי הם דברים שהדעת מכרעת עליהם".
- (ב) רא"ש (נדה פרק י' סי' ב') – "הראב"ך".
- (ג) ה' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ד, רכ"ד-א') – "הראב"ך".
- (ד) טור (סעי' א').
- (ה) תשב"ץ (ח"ג סי' מ"ב) – "שהראב"ך ...".
- (ו) האגור (סי' אלף ש"ע).
- (ז) צדה לדרך (מאמר ג' כלל חמישי פרק ה') – "ונוהג עמה ככל משפטי הנדה לענין ההרחקה אלא שנדה גמורה אסור לו לישן על מטתה ואפילו כשאינה שם ובכלה מותר אפילו בסדין שהדם עליו שאינו דומה לדם נדה".

ב. פוסקים.

1. מיקל – מחבר (סעי' א', אה"ע סי' ס"ג סעי' א'), לבוש (סעי' א'), חכ"א (כלל קט"ו סעי' ט"ז), דרך החיים (סי' רכ"ו סעי' א', לישנו מובא לקמן), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ג'), ערה"ש (סעי' י', אה"ע סי' ס"ג סעי' ז'), ושאר פוסקים.
2. בנין ציון (סי' ס"ט), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק כ"ה) – "ראיתי בשו"ת הגאונים ... (סימן קס"ח) בשם רבינו האי גאון ושאלתם הנושא אשה בתולה כו' הלכתא הנושא אשה בתולה כשהוא בועל בעילה הראשונה שהי' מצו' פורש ממנה ואסור לבעול בעילה שנייה עד שתספור ז"נ ותטבול במים חיים מפני שדם בתולים גורם לדם נדה שיצא עמו וכשהיא נבעלת בעילה ראשונה אוזות אותה רעדה וחלחלה ובזמן שהאשה מתחלחלת היא פורסת נדה וכענין מה שכתוב באסתר ותתחלחל המלכה מאוד אמר רב מלמד שפרסה נדה עכ"ל הרי שבפ"י כתבו הגאונים שהחומרא היא משום חשש נדה ובלי ספק אילו ראה הרא"ש דבריהם לא הי' כותב כדבריו וכיון דמה שפורש אחר בעילת מצו' משום חשש נדה הוא לענ"ד אין להקל שישכב הבעל על מטתה כמו שנהגו שלא לשכב בנדה גמורה אחר שכתבנו שדברי רבינו האי שמהם הוציא הראב"ך חילוק זה אין הפי' כן".
- (א) דברי יציב (יו"ד סי' צ"ג אות ב') – "וראיתי שם במפתחות בבנין ציון שכתב באמת כן בזה"ל, השגה על הראב"ך שהעלה משו"ת רבינו האי גאון שאסור לבעול לשכב במטה שיש עליו דם נדה ע"כ. וא"כ קא עקרת להלכה כולה בטור ושו"ע בס"י קצ"ג

וסי' קצ"ה סעיף ה', **וה"ו לומר כן והס מלהזכיר**. ובפנים הספר כתב הבנין ציון שם בסופו, שאין להקל שישכב על מטתה (דכלה) כמו שנהגו שלא לשכב בנדה גמורה אחר שכתבנו שבדברי רבינו האי שמהם הוציא הראב"ד חילוק זה אין הפי' כן עכ"ד, וא"כ סותר את עצמו מיניה וביה, דאם אין הפירוש כן א"כ אין שורש להלכה כולה באיסור שכובה על מטתה כשאינה עליה וכנ"ל. **ולא אאמין שיצאו הדברים מפי אותו גאון המפורסם** בחבוריו על הש"ס ערוך לנר, ואולי שלטו ידי זרים בכתביו וכפי שנראה כן גם ממ"ש במפתח וממ"ש בפנים, ומצוה לפרסם".

ג. רק לילה ראשונה או כל לילות.

1. רק לילה שנאסרה.

(א) **שפע טהרה** (סעי' ז') – "לילה שנאסרה ולא בשאר לילות".

(ב) **קנה בשם** (סוף סי' קצ"ג) – "ונראה להוכיח מזה וכן מלשון לאחר שעמדה מאצלו (ולא כתב בסתם כשאינה במטה), שהקולא שהקילו שמותר לו לישון במטתה אינו קולא כללית בטומאה של דם בתולים שלא נתנו עליו דין הרחקה זו שאסור לו לישון במטתה, אלא דוקא אחר ביאת מצוה שראתה בו דם בתולים לא הטריחו את הבעל לילך מהמטה, אלא מותר לו להמשיך לישון במטתה אחר שעמדה מאצלו, אבל בימים שאח"כ כשהיא עדיין טמאה משום דם בתולים אסור לו לישון במטתה. וכן משמע מלשון הראשונים והטוש"ע שהעתיקו לשון זה של הראב"ד שמותר לו לישון במטתה אחר שעמדה מאצלו, דמשמע שהנידון הוא אחר בעילת מצוה שאז מותר אחר שעמדה מאצלו. ולפלא על אלו מהאחרונים שהביאו דין זה כקולא בטומאה של דם בתולים שאין איסור לישון במטתה כשהיא אינה עמו במטה, ולא חילקו דהיינו דוקא אחר ביאת מצוה. ושמעתי דיוק זה ממו"ר הגאון רבי אברהם צבי כהן זצ"ל שדייק כן ושאל להגאב"ד **דטשיבין** זצ"ל והסכים עמו (לדינא) [דדיוקו נכון בדברי הפוסקים ומכל מקום אמר דקשה להחמיר בדבר שגדולי האחרונים סתמו ונקטו להקל בכל ענין]".

(1) בדפוס חדש, משנה הלשון.

(ג) **שבט הלוי** (ח"א סי' ר"פ אות ה') – "מה שנתעורר בלשון השו"ע יו"ד סי' קצ"ג דבביאה ראשונה לאחר דם בתולים מותר לישון על מטתה לאחר שעמדה מאצלו, אם היתר זה דוקא לילה ראשונה או אפשר להקל בזה כל הימים עד שתטהר מדם בתולים. לא ידעתי איזה ספק, דפשיטא דוקא לילה ראשונה, **דבא על מטתה בהיתר**, וגם עמדה מאצלו לא הטריחו אותו לעמוד, אבל אין זה נותן דמיון לשאר ימים שגזירת חז"ל שלא לשכב או לישב על מטתה".

(ד) **ע"י נטעי גבריאל** (פרק ז' סעי' י"ח) – "וקולא זו נוהגת בכל הימים שאסורה מחמת דם בתולים, אך למעשה יש להחמיר. [כן נראה כיון דעיקר הטעם שעשו היכר בין דם בתולים לשאר דמים. אכן ראה בקנה בושם סי' קצ"ג שמביא בשם מהרא"צ כהן בשם הגאון מטשעבין זצ"ל שדעתו שרק בבעילת מצוה התירו ולא הטריחו, אבל בשאר זמנים אסור עכ"ד, ובטלה דעתו]".

(ה) **סוגה בשושנים** (פרק ל"ב הע' ה').

(ו) **משמרת הטהרה** (ס"ק ט"ו, בה"ל אות ז', ע"י פרק ט"ו הע' ה').

(ז) **פתחי דעת** (ח"ב פרק נ"ג סעי' י"ז) – "כל אותו לילה".

(ח) **אוצר ההרחקות** (פרק כ"א הע' ג').

2. כל זמן שאסורה מצד בתולים.

(א) **דרך החיים** (סי' רכ"ו סעי' א') – "בזה חלוקה משאר נדה דבנדה אסור לו לישב ע"ג מטתה אף שאינה במטה אבל בזו מותר לו לישון על מטתה כשאינה במטה".

(ב) **שרגא המאיר** (ח"ג סי' ס"ב ד"ה ג) – "רוצה כת"ה לחדש שמה שכתב הטור בסי' קצ"ג ובכלה מותר לו לישון באותה מטה לאחר שעמדה מאצלו אפילו בסדין שהדם עליו, כוונת הטור דוקא באותו לילה אחר ביאה הראשונה ... זה אינו, דהלא כל המקור של הלכה זו ...".

(ג) **הגריש"א** זצ"ל (פרדס שמחה הע' ל"ב, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ו אות י"א) – "ודע דכל זמן שטמאה רק מחמת דם בתולים, ליכא הרחקה זו דשינה, ולא דוקא בלילה הראשון".

(ד) **חוט שני** (ס"ק א' אות ח') – "שמותר לחתן לישון על מטתה, לאחר שנאסרה מחמת דם בתולים, אם היא לא נמצאת במטה, וכן לכלה מותר לישון במטתו אם הוא לא נמצא במטה. אבל שאר דיני ההרחקות וסדר טהרתה אין חילוק בין דם בתולים לדם נדה".

(ה) **הגר"א נבנצל** שליט"א (אסיפת יצחק ט"ז אדר תשס"ט) – "שאלה: במחבר (יו"ד קצ"ג) כתב שאחר בועל בתולה חייב בכל הרחקות חוץ מלישון על מטתה, האם היתר זה דוקא בלילה ראשון או כל אחד עשרי ימים. תשובה: כל הימים".

(ו) **פרדס שמחה** (ס"ק י"ב) – "כל זמן דטמאה רק מחמת דם בתולים ליכא הרחקה זו דשינה, ולא דוקא בלילה הראשונה".

(ז) **בירור הלכה** (יו"ד סי' קצ"ג אות ו', אות ז') – "ואך לענין מטתה לא דמי לנדה גמורה שאסור לו אפילו לישב על מטתה ואפילו שלא בפניה וזו מותר לו אפילו לישון על מטתה אפילו בפניה כל זמן שלא ראתה ואין טומאתה אלא מחמת דם בתולים".

(ח) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, ח"ב עמ' תע"א).

(ט) **דרשת וחקרת** (ח"ה יו"ד סי' ל"ד) – "תמיד מותר הוא לישון על מטתה כשהיא טמאה בדם בתולים ... בקנה בשם ... ולא זכיתי בעניי להבין דיוקו".

(י) **חוקת הטהרה** (הע' י"ט) – "וכן הדין כל זמן שטמאה מחמת דם בתולים שמותר לישון על אותה מטה, ולא רק באותו לילה של בעילת מצוה".

(יא) **פרי טהרה** (סעי' ג').

ד. היא לישון על מטתו.

1. מיקל.

- (א) סד"ט (ס"ק ז') – "והוא הדין נמי שהיא מותרת לה לישן על מטה המיוחד לו, אפילו לדעת הט"ז לקמן סימן קצ"ה בס"ק ו' דאסור בנדה, הכא מודה דשרי. ובלאו הכי חולק על זה בספר מנחת יעקב [תורת השלמים שם ס"ק ז'] ומתיר אף בנדה גמורה שהיא מותרת לישן במטה המיוחד לו".
- (ב) חכ"א (כלל קט"ו סעי' ט"ז) – "וכן היא מותרת לישן על מטה המיוחדת לו".
- (ג) דרכ"ת (ס"ק כ"ג) – "מותר לו לישן באותו מטה. וה"ה נמי שהיא מותרת לישן על המטה המיוחד לו. סדרי טהרה סק"ז".
- (ד) חוט שני (ס"ק א' אות ח') – "וכן לכלה מותר לישן במטתו אם הוא לא נמצא במטה".
- (ה) סוגה בשושנים (פרק ל"ב סעי' ה').
- (ו) בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ג אות ז') – "וכן מותר לה ישן על מטתו בפניו".
- (ז) משמרת הטהרה (ס"ק ט"ו, בה"ל אות ז').
- (ח) אוצר ההרחקות (פרק כ"ב סעי' ד').
- (ט) פוסקים.
2. מראי מקומות.
- (א) ט"ז (סי' קצ"ה ס"ק ו') – "ורמ"א מביאו בסמוך דאסור לישב על ספסל ארוך כו' וכ"ש ישיבה במטה שלה דאיכא הרהור טפי ונראה דכ"ש הוא שהיא לא תישן במטה שלו דיש טפי הרהור בשכבה ובקומה".

ה. הצעת המטה [וכן מזיגת הכוס, ורחיצת פניו ידיו ורגליו].

1. רשב"א (תוה"א בית ז' שער ב', ג:), הו"ד בב"י (ס"ק ה' א') – "כתב הראב"ד ז"ל מדברי רבנו האי גאון ז"ל שאסור לישן על מטתה אפילו אינה עמו במטה משום הרגל עבירה. ונראין הדברים קל וחומר שאפילו להציע מטתו בפניו אסור משום הרגל עבירה לישכב על מטתה ממש שיש הרגל יותר לא כל שכן".
2. מחמיר – אוצר ההרחקות (פרק כ"א סעי' ג'), סתימות ופשטות כל הפוסקים.
3. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ב' הע' י"ב, "וצ"ע").
- (א) הר"י טוגנדהפט מתרץ – "נראה דנחלקו הראב"ד והרשב"א למה אסור לישכב על מיטתה. דלהרשב"א הוא ק"ו מאיסור הצעת המטה. ולפ"ז הוא אסור מדינא דגמרא, ובחתן, כמו שאסור בשאר הרחקות, אסור גם בזה. אלא להראב"ד, המובא ברא"ש פרק התינוקות (סי' ב') ובב"י סוף סי' קצ"ג, 'אע"פ שאין זה מן ההלכה, הרי הם דברים שהדעת מכרעת עליהם'. היינו שאינו אסור מדינא דגמרא, אלא דמסתברא לאסור משום הרגל. ולפ"ז, איסור זה הוא יותר קל משאר הרחקות, שהם מדינא דגמרא, ויש להתירה לחתן כיון שאינה נדה ודאי. והטור ושו"ע המתירים אותו לחתן, פסקו כהראב"ד. ואע"פ שהרשב"א מביא איסור זה בשם הראב"ד, הוא חולק עליו במקום הדבר. וגם בהיתר לחתן. ומה שהב"י לא מביא לשון הראב"ד בסימן קצ"ה, הוא משום שכבר הביאו בסי' קצ"ג. ובסי' קצ"ה הוא מציין אותו 'כבר כתבתי לשון הראב"ד בארוכה בסי' קצ"ג כמו שכתבה הרא"ש".
- (ב) ראב"ד (בעלי הנפש סוף שער הפרישה), הו"ד ברא"ש (נדה פרק י' סי' ב'), הו"ד בב"י (סי' קצ"ג ד"ה ונוהג) – "וראיתי בתשובה לרבינו האי ... ונראה מדבריו שאסור לישן על מטתה של נדה אפילו בשעה שאינה במטה משום הרגל. ודוקא נדה ודאי, אבל כלה מותר לישן על אותה מטה אחר שעמדה מאצלו ואפילו באותו סדין שהדם עליו. ואף על פי שאין זה מן ההלכה הרי הם דברים שהדעת מכרעת עליהם".
- (ג) וכן עי' המגיה על הראב"ד (לנפש תדרשנו שם הע' ו') – "שאין זה מן הלכה. ונ"מ שמקילים בזה גבי בעילת מצוה משא"כ בשאר ההרחקות האסורות מדינא. כמבואר בטושו"ע. מיהו דעת הרשב"א לא משמע כן, וז"ל ... משמע שהרחקה זו אסורה מהדין, וכן משמע קצת שם ממה שמונה הרשב"א זו בכלל שאר ההרחקות, וכן לא מביא הרשב"א כלל את הקולא דרבנו בבעילת מצוה".

ו. לישב על ספסל ארוך שמתנדדת ואינה מחוברת לכותל, שהיא יושבת עליו.

1. ט"ז (סי' קצ"ה ס"ק ו') – "ורמ"א מביאו בסמוך דאסור לישב על ספסל ארוך כו' וכ"ש ישיבה במטה שלה דאיכא הרהור טפי ונראה דכ"ש הוא שהיא לא תישן במטה שלו דיש טפי הרהור בשכבה ובקומה".
2. מחמיר – סתימות ופשטות כל הפוסקים.

ז. לענין ביאה שניה.

1. עי' לקמן.

ח [ביאה שניה: ראתה דם בתולים.

א. אם צריך לפרוש באבר מת בביאה שניה אם היה דם בתולים.

1. מחמיר.

- (א) רד"ל (נדה דף סד: ד"ה הרא"ש) – "ולכאורה משמע דהיינו דווקא בעילת מצוה לחודיה. אבל בשארי ביאות ... ולא שייך ג"כ לומר בביאה שניה א"כ לבו נוקפו ופורש. דאין יודע שיהיה דם בביאה שניה".
- (ב) חזקת טהרה (דרך ישרה ס"ק א') – "מה דנתנו קולא לענין בתולים לגמור ביאתו כדרכו היינו דווקא בביאה ראשונה אבל בביאה שניה כבר דינה כשאר אשה הרואה בשעת תשמיש דצריך להמתין עד שימות ולנועץ ציפרניו בקרקע".
2. מיקל.

(א) תורת הטהרה (אות ח' ד"ה וכן) – "אכן לדינא נראה דיש להקל בזה, דאי אפשר להחמיר בביאה שניה, יותר מבראשונה דחומרתו קולתו, דממה שהחמרת עליה לטמאותה משום דם בתולים, ולא מטהרת לה משום דם מכה, מזה אתה צריך להקל

עליה כעיקר דין דם בתולים, ומה שכתב הרשב"א שלא הקילו בדם בתולים אלא משום שהיא בעילת מצוה, לא נקט אלא לשון הגמרא דממעט ביאות חוזרות באותה לילה, אבל לאחר ספירה וטבילה גם ביאה שניה דינה כבעילת מצוה".

(ב) הצד להקל: שרק בעל נפש יש להחמיר. ועוד, שכמה נשים רגילות לראות דם בתולים בביאה שניה, וא"כ לכאורה שייך לבו נוקפו ופורש. כמו גבי בוגרת, שכלו בבתוליה.

3. מראי מקומות.

(א) נחלת צבי (סי' קצ"ד) – "בימי טוהר ... לא שייך לבו נוקפו דמנא ידע שתראה באמצע תשמיש דדוקא גבי דם בתולים שייך לבו נוקפו כיון דבדואי תראה משא"כ הכא".

(ב) הגרה"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ט"ז אדר תשס"ט) – "שאלה: בועל בתולה ביאה שניה (אחר י"א יום) ומצא דם, האם יכול לגמור ביאתו כדרכו, או חייב לפרוש באבר מת ככל אשה שרואה דם בשעת תשמיש. תשובה: יתכן".

(ג) הגרה"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ט"ז אדר תשס"ט) – "שאלה: בועל ביאה שניה של בתולה ומצא דם האם יכול לגמור ביאתו כדרכו, או חייב לפרוש באבר מת ככל אשה שרואה דם מחמת תשמיש. תשובה: לכאורה תלוי אם הוא ודאי דם בתולים".

ב. ביאה שניה, ומצאה דם בתולים. כמה ימים יש להמתין לפני ז' נקיים.

1. מיקל, להמתין רק ד' ימים.
- (א) קנאת סופרים (השמטות לחיבורי שירי טהרה סי' נ"ו) – "הדבר ברור".
- (ב) זכור לאברהם (ח"ג יו"ד אות נ' ס"ק קל"ט ד"ה גדה מבואר).
- (ג) עצי ארזים (אה"ע סי' ס"ג ס"ק ג') – "וכן הוריתי הלכה למעשה".
- (ד) ישמח לב (יו"ד סי' ט').
- (ה) דע"ת (סי' קצ"ו סעי' י"א ד"ה ועי' ט"ז).
- (ו) בית שלמה (יו"ד סי' ע"ו) – לשונו מובא לעיל.
- (ז) דרכ"ת (ס"ק י"ח) – "ועיי' בשו"ת קנאת סופרים תשו' נ"ו ע"ד כשמרגשת עוד כאב בביאה שני' שלאחר ביאת בתולים ומצאה דם מאימת נחשוב ז"נ אם מד' לספירתה או מיום ה' והעלה דפשוט דכמו שהקילו לחשבו לדם בתולים דלא תהי' רואה דם מחמת תשמיש ה"נ לענין ימי הנקיים יש לחשוב רק כמו אחר דם בתולים הנזכר בזה בט"ז ובבאה"ט בשם מהר"ל מפראג ז"ל עיין שם".
- (ח) טהרת בת ישראל (סי' ט"ו סעי' ז') – "זה שביארנו שהרואה דם בתולים, יש לה דין נדה, דין זה הוא אף בביאה שניה ושלישית, כל זמן שלא הפסיקה לראות בשעת הביאה, ואמנם יש לה גם קולא זו, שנתבארה לעיל, שמתחילה ביום חמישי לבעילתה במנין שבעה נקיים".
- (ט) חזו"א (מכתב ריש ספר טהרת בת ישראל אות ז') – "חוברת זו, שכאמור, זכיתי לחברה במחיצתו של מרן זצ"ל, לא נוקתה ממערערים. אחד מהם פנה במכתב עם השגות לחזון איש' זצ"ל. מצא שמונה השגות מהן אחת ... בסימן ט"ו סעיף ז' נאמר ... לדעת המשיג' הדין הזה לא פורש. ונ"ל להחמיר. שלא דברו רבותינו רק מביאה ראשונה לא מביאות האחרות, שלא לחלק בספירותיהן, דעל פי רוב באות ווסתותיהן בינתיים'. מרן זצ"ל השיב על כל ההשגות האלה כדלהלן ... אחרי שהמנהג של ה' ימים חומרא בעלמא על המחמיר להביא ראייה".
- (י) עי' שלחן העזר (סי' י' סעי' ה').
- (יא) באר משה (ח"ג סי' קל"ח) – "טהרת בת ישראל ... ע"ז השיב הגאון החסיד חזו"א זצ"ל: אחרי שהמנהג של ה' ימים חומרא בעלמא, על המחמיר להביא ראייה, עכ"ל"ט. והדין עם הגאון החסיד חזו"א זצ"ל. וכן אני הולך ומורה זה כמה שנים בכל זמן שלא הפסיקה לראות בשעת הביאה ויש לה בכל ביאה וביאה כאבי' דינה להתחיל מנין ז' נקיים ביום החמישי כביאה הראשונה. וכן מצאתי בדרכ"ת (סימן קצ"ג אות י"ח) משמיה דתשו' קנאת סופרים סימן נ"ו, וסברתו נכונה, דאם אנו מקלינן לחשבו לדם בתולים דלא תהי' בכלל רואה דם מחמת תשמיש ק"ו לענין דם בתולים שתתחיל לספור מיום ה' ואיננה צריכה להמתין עד יום ששי עיין שם ... אבל להלכה הדין עם הקנאת סופרים כ"ז שיש לה כאבים בשעת הביאה, אבל לא כן כשאין לה שום כאב בביאות אחרות ולא כבעל הקונטרס הנ"ל שסתם ולא פירש ונתן מכשול לפני הלומד בספר קיצור הלכות".
- (יב) פאת שדך (ח"ג סי' פ"א ד"ה ולגבי).
- (יג) דברי יציב (יו"ד סי' צ"ג, סי' צ"ד) – "ועכ"פ להלכה כפי מ"ש הטו"ז בטעם המהר"ל מפראג, ובבית שלמה כ"כ ממהר"ל גופא, ודאי דאין לחלק בין ביאה ראשונה לשניה".
- (יד) ציץ אליעזר (ח"ו סי' כ"ו).
- (טו) ששבה"ל (סי' קצ"ו סעי' י"א סיכום אות ו').
- (טז) חוט שני (ס"ק א' סוף אות ט"ז) – "וכן אם נמשך הדם בתולים כמה פעמים, הרי היא ממתנה כנ"ל, ולא כדין נדה".
- (יז) לבושי עז (סי' קצ"ו סעי' י"א תמצית אות י').
- (יח) פותח שער (סי' ט"ז סעי' כ"א, מילואים לסעי' כ').
- (יט) בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ג אות י').
- (כ) חוקת הטהרה (סעי' ט') – "אם ראתה דם בתולים בביאה שניה דינה כראתה דם בתולים בביאה ראשונה, ולכן היא לא צריכה להמתין אלא ד' ימים ותספור ז' נקיים, וה"ה בכל פעם שנשמאת מחמת דם בתולים".
- (כא) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"ע, עי' הע' כ"ה).
- (כב) נטעי גבריאל (פרק י' סעי' א').
- (כג) פתחי דעת (פרק י"א סעי' י', ח"ב פרק נ"ג סעי' כ"ה, הע' ס"ד).

2. מחמיר, צריך להמתין ה' ימים.
 (א) טהרת ישראל (סעי' ד', יד אלי' ס"ק י"ג) – "אבל אחר פעם שני ... דינה כבשאר נשים שתפסק בטהרה דוקא ביום ה' ותתחיל לספור ז"נ מיום ו"ו".
 3. מראי מקומות – בית שלמה (יו"ד ח"א סי' ע"ו), פתחא זוטא (ס"ק ד'), סוגה בשושנים (פרק ל"ב סעי' ד', הע' ד'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ח', סי' קצ"ו כו"ל ס"ק י"ג).

ג. לשכב הבעל על מטתה.

1. מחמיר.
 (א) עי' חזקת טהרה (דרך ישרה ס"ק א') – "אבל בביאה שניה ... וכן אפשר דאסור לישן על מטתה".
 2. מיקל.
 (א) תורת הטהרה (אות ח' ד"ה ולענין) – "ולענין לישן על מטתה ... ונ"ל דלפי שני הטעמים שכתבנו שם יש להקל בזה, לא מיבעיא להטעם שהקילו בדם בתולים יותר מנדה גמורה דאין חילוק בין ביאה ראשונה לשניה. אלא גם להטעם השני י"ל דכמו שהקילו בביאה ראשונה להישאר במטה כך הקילו בביאה שניה".
 3. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ל"ב הע' ה').

ט] ביאה שניה: במקום שלא יודע אם נשאר בתולים.

א. חובת בדיקה לאחר ביאה שניה [כשביאה ראשונה היתה גמורה]: אם אין לה צער.

1. צריך לבדוק הסדין.
 (א) ערה"ש (סעי' י"א) – "דבר ידוע ובדוק ומנוסה שלא בביאה אחת כלו הבתולים והרבה יש שגם אחרי טהרתן בביאה שנייה היא רואה בתולים ולפעמים גם בשלישית ולכן צריכות ליזהר לראות על הסדין גם בפעם שנייה ושלישית אולי יש עודנה דם בתולים ואף אם אינו אדום כל כך מ"מ יש להחמיר ולפרוש הימנה כבפעם הראשון אך אם הסדין נקי מדם לא חיישינן לחיפוי שכבת זרע רק בפעם הראשון".
 (ב) טהרת ישראל (סעי' ג').
 (ג) מנחת יצחק (ח"ה סי' ס"א) - לשונו מובא לקמן.
 (ד) בדה"ש (ס"ק כ"ב, בי' ד"ה אם) – "בערוך השלחן".
 (ה) ששבה"ל (סוף ס"ק ז', סיכום אות ח') - לשונו מובא לקמן.
 (ו) סוגה בשושנים (פרק ל"ג סעי' א').
 (ז) פרדס שמחה (ס"ק י') - לשונו מובא לקמן.
 (ח) פותח שער (סימן י"ב סעי' י').
 (ט) עי' פתחי דעת (ח"ב פרק נ"ג סעי' ל"ד, הע' ס"ח).
 2. רק אם יש לה צער צריכה לבדוק הסדינים.
 (א) אהל שרה (עמ' ק"ד) – "אם מרגישה כאבים של קריעת עור בתולים בשעת ביאה שניה צריכה לבדוק הסדינים אם יש עליהם דם, ואח"כ תעשה שאלת חכם. אבל אם לא מצאה שום דם בביאה שניה, הרי היא טהורה".
 3. מיקל, אין צורך שום בדיקה.
 (א) ארחות טהרה (פרק ג' סעי' י"ג) – "אם ביאה ראשונה היתה ביאה גמורה בכניסת כל האבר בקישוי גמור, בין באופן שנטמאה, בין באופן שלא נטמאה, אין צריך לחוש יותר לדם בתולים, ולכן אין צריך לפרוס סדין לבן קודם ביאה השניה, ואפי' אם היתה ביאה השניה ביאה גמורה בקישוי גמור, והרגישה צער וכאב בשעת הביאה אין צריכה לבדוק עצמה לאחר הביאה, ואם לא ראתה דם הרי היא טהורה. ואם לאחר ביאה השניה נמצא דם על הסדין בין לבן בין צבוע ...".
 (ב) הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה מ"א) – "האם יש ללמד החתנים שישימו סדין לבן על מטתם בשעת ביאה שניה כדי שאם תמצא דם משיירי בתוליה יהיה ניכר על הסדין. תשובה: לא, דאין אנו צריכים לחוש לזה".
 4. מחמיר, צריכה לעשות בדיקה ממש.
 (א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"כ אות ק"י, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ו אות י"ד, פתחי דעת ח"ב פרק נ"ג הע' ס"ח) – "כביאה שניה שאחר הנישואין יש לה לבדוק עצמה אם יש לה דם בתולים, ואם הרגישה צער בשעת התשיש יש להחמיר דטמאה אף בלא מצאה דם אם יכול להיות שבביאה השניה נכנס יותר מאשר בביאה הראשונה".
 (ב) חוט שני (פתחי דעת ח"ב פרק נ"ג הע' ס"ח).

ב. במקום שיש לה צער: אם צריכה בדיקה.

1. אין צריכה לבדוק את עצמה.
 (א) עי' מנחת יצחק (ח"ה סי' ס"א) – "בענין דם בתולים, אשר כתבו בקונטרסים עם קצורי דינים, שצריך בדיקה גם אחרי ביאה שני', אם נמצא דם בתולים, ולא מצא זה בש"ע ופוסקים מקובלים, זולת בערוך השלחן, שכתב כן מדעתו, מחמת דשכיח בזמננו, שרואים עוד בכמה בעילות, אבל מדינא לא מובן כן מפשטות הסוגיות, והאריך כת"ה בזה. הנה הצדק עם כת"ה, דהנה מה שכתבו בהקצורי דינים, שצריך בדיקה, זה בודאי טעות, דאף בערוך השלחן איתא רק בדיקת סדין, אבל בנוגע לבדיקה, יש בזה מקום, רק אם הרגישה איזה צער בשעת תשיש, אבל גם בכה"ג, ראיתי בתשו' תשורת ש"י מהד"ת (סי' קל"ד וקל"ה), דאף בהרגישה צער בביאה שני', א"צ לבדוק, משום דיש ס"ס בדאו', וס' א' בדרבנן, שמא לא ראתה, ושמא דם בתולים, וגם יש לה חזקת טהרה, אלא שכתב, דאם יש לה נר, יש להחמיר ולבדוק, וכמו דאיתא בכה"ג בש"ך (יו"ד סי' ק"י ס"ק ס"ו) בס"ס,

דאם היא לפנינו, ואין הפסד בדבר, יש להחמיר ולבדוק, וכמו כן הכא היכא דאפשר, וכ"ז היכא שאמרה שהרגישה צער, אבל א"צ לשאלה, עכ"ל, וממילא על דיעבד אפילו הרגישה צער, אין שום מקום להחמיר, אלא אפילו על לכתחילה, והרגישה צער, ואפשר, יש לדון ולומר, דאין ראוי מדברי הש"ך הנ"ל, דבנד"ד הוי כמו הפסד בדבר, דיש כאן משום ביטול פריה ורביה, דמה"ט איתא בתשו' חת"ס (יו"ד סי' קנ"ז), הקילו שלא להצריכה ה' ימים לשימושה לספירת ז' נקיים, ודי בד' ימים, עיי"ש, אבל בודאי צריכא לבדוק הסדין, דאל"כ הוי כמעלים עין, אבל בדיעבד שאין הסדין לפנינו, בודאי יש להקל מטעם ס"ס וחזקת טהרה כנ"ל".

(ב) ששבה"ל (סוף ס"ק ז', סיכום אות ח') – "תבדוק הסדין כמבואר בפוסקים. ואם מרגישה דם יש לפרוש, וצער לבד אינו מוכיח וא"צ לחוש".

(ג) בדה"ש (ס"ק כ"ב, בי' ז"ה אם) – "לבדוק בדיקת גופה אם הרגישה צער בשעת ביאה ... יש להקל בזה דסגי בבדיקת סדין בפרט שבשאר פוסקים לא הוזכר כלל בדיקות אלו".

(ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תע"ח).

(ה) אהל שרה (עמ' ק"ד) - לשונו מובא לעיל.

2. לבדוק עצמה.

(א) סוגה בשושנים (פרק ל"ג סעי' א').

(ב) פרדס שמחה (ס"ק י') – "הסדין ראוי לבדוק, ובהרגישה צער בביאה יש לה לבדוק עצמה וסדינה".

(ג) פתחי דעת (ח"ב פרק נ"ג סעי' ל"ד).

3. מיקל.

(א) ארחות טהרה (פרק ג' סעי' י"ג) - לשונו מובא לעיל.

(ב) הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה מ') – "חתן וכלה שבשעת ביאה ראשונה בעלו ביאה גמורה ומצאו דם, ושוב בשעת ביאה שניה הכלה אומרת שמרגשת צער, האם היא חייבת לבדוק עצמה לראות אם היא מדממת משיירי בתוליה. תשובה: אין צריכים לחוש לזה".

ג. מרגישה דם.

1. מחמיר – ששבה"ל (סוף ס"ק ז', סיכום אות ח', לשונו מובא לעיל).

ד. הערה בראשונה בלא שגמר ביאה וראתה רק טיפה, ואחר שנטהרה בעל ביאה גמורה ולא מצאה דם.

1. מיקל.

(א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' פ"ה) – "ובהא דבעל ביאה ראשונה בלא גמר ביאה רק בהעראה וראתה רק טיפה דקה ואחר שנטהרה בעל ביאה גמורה ולא מצאה דם, נראה פשוט שיש להקל דאף שכתב הרמ"א דמקילין בהערה ולא ראתה דם ולא חיישינן שמא ראתה וחיפה ש"ז אף שבביאה גמורה חוששינן אלמא דבהעראה אפשר שלא מוציא הבתולים, מ"מ כשראתה בהעראה אפשר שיצא כל הדם שהיה לה בזה משום דלפעמים יוצא כל הדם בהעראה כמפורש ברש"י כתובות דף ט'. ומה שהיה רק טפה אחת, הא בבוגרת דמיה מועטים ואפשר נשאר לה רק טפה אחת. ומסתבר שאף בקטנה ונערה אפשר שלא היה לה אלא טפה אחת, דהא חיישינן בלא ראתה שמא חיפהו שכבת זרע שהוא רק בטפת דם כחדל כמפורש בלשון המחבר בסי' קצ"ג אלמא דלפעמים אף נערה וקטנה אין רואות יותר מטפה כחדל דעל יותר משמע שלא היו חוששינן לחפוי בש"ז. ולכן לא מבעיא בבוגרת שאין לחוש לביאה השניה מאחר שראתה בעת שהערה טפת דם אלא אף בנערה וקטנה אין לחוש".

(ב) בדה"ש (ס"ק כ"א).

(ג) פרדס שמחה (ס"ק ו' אות ב').

(ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תע"ט).

1) אפילו לא ראתה פעם ראשונה כלום, יש להקל – פאת שדך (ח"ג סי' פ"א, "לענ"ד שאין לך אלא מה שאמרו חכמים שביאה ראשונה מצינו שהחמירו, אבל בביאה שניה לא החמירו כ"ז שבדקה ולא מצאה דם").

2. מחמיר.

(א) עי' הגרש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"כ אות ק'), אשרי האישי יו"ד פרק כ"ו אות י"ד, פתחי דעת ח"ב פרק נ"ג הע' ע') – "בביאה שניה שאחר הנישואין יש לה לבדוק עצמה אם יש לה דם בתולים, ואם הרגישה צער בשעת התשמיש יש להחמיר דטמאה אף בלא מצאה דם אם יכול להיות שבביאה השניה נכנס יותר מאשר בביאה הראשונה".

3. מראי מקומות – פרי טהרה (הע' ו'), פתחי דעת (ח"ב פרק נ"ג סעי' ל"ז).

(א) אום אני חומה (ח"ב סי' רכ"ד ד"ה הנה) – "ויל"ע בהא דכתב בשו"ת אג"מ ... אם הוא גם במקום צער טובא, וגם צ"ע אם כ"ה גם בלא בדקה עצמה".

(ב) פותח שער (סימן י"ב סעי' י"ד ד"ה אולם) – "נכון עכ"פ שתבדוק עצמה בעד".

ה. מראי מקומות – תשורת שי (מהד"ת סי' קל"ד, סי' קל"ה), חזקת טהרה (ס"ק ה', מורה דרך ס"ק ה'), פותח שער (סימן י"ב סעי' י"ד).

1. אבן ישראל (בית מלא ח"א שמועות הלכה פרק ב' אות י"א, עמ' קכ"ד) – "שאלה: בדין בדיקת דם בתולים, האם בעינין למיבדק נמי לאחר ביאה שני' שמא נשתייר עוד מדם בתולים, ואסורה היא לו. תשובה: ברור הדבר שא"צ בדיקה".

2. הגרש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק כ"ו אות י"ג) – "חתן בעל כמה פעמים ומצא דם, ובפעם החמישית ג"כ מצא דם וברור לה שיש לה פצע שמוציא דם, ולא היה תשמיש של היתר בינתיים, וכמעט שלא היו כאבים, ואפשר שהכאב בא מהפצע, ובדקה אצל

אחות ואמרה שהבתולים כבר נקרעו לגמרי, ונשאר רק מעט, ויתכן שישאר כך תמיד, נראה להקל לתלות במכה ולא (להחמיר ולתלות) בבתולים. כיון דכל דם בתולים הוא דרבנן, ועוד דמסתבר שהדם מהמכה ולא מהבתולים, דזה ודאי שהמכה מוציאה דם, והבתולים הוי ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי, ובפרט שברוב המקרים בפעם החמישית כבר נגמר הבתולים".

הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות י"ח) – "עובדא הוה באשה בחודש החמישי להריונה, וסובלת תמיד בשעת תשמיש כאבים, ונבדקה בידי רופאים ואמרו לה שעדיין בתוליה קיימין, וזהו סיבת הכאב. הנה אשה זו צריכה בדיקה תמיד אחר תשמיש, דשמא בעל בכח יותר וראתה דם, וכל שלא תראה דם מותרת".

3. טהרת הבית (סי' י' סעי' ו') – "ונכון להחמיר לבדוק אפילו בדיקת שטחית ושלא לאור הנר".

יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' כ"ה) – "שאלה: כלה שאחר ראיית דם בתולים ספרה וטבלה לטהרתה, האם יש צורך לבדוק אם ראתה דם גם בביאה שנייה או שאין צורך. תשובה: זה מחלוקת באחרונים. שאלתי למו"ר נר"ו: ומה נקטינן למעשה. וענה מו"ר נר"ו: שאם ברור לו שגמר ביאתו בפעם הראשונה, אין צורך".

יולדת

סימן קצ"ד

<p>[ג] פתיחת קבר.</p> <p>[ח] אשה שנמשך הפלטה כמה ימים - <u>סעיף י'</u>. [יד] פתיחת המקור מבחוץ.</p> <p>[ט] הלכות מפלת: בכלליות.</p> <p>[י] מפלת: דין של מסולקת דמים.</p> <p>[יא] מאימתי פתיחת קבר.</p> <p>[יב] הרגישה צירי לידה ונפסקו.</p>	<p>[א] דם לידה - <u>סעיף א'</u>.</p> <p>[ב] דם טוהר.</p> <p>[ג] דם טוהר דינו כשאר דם לכל דבר.</p> <p>[ד] בזה"ז: ליל מ"א, ליל פ"א.</p> <p>[ה] טבילה תוך מ' לזכר ופ' לנקבה.</p> <p>[ו] מפלת - <u>סעיף ב'</u>.</p>	<p>[ז] ז' נקיים תוך י"ד יום - <u>סעיף ג'</u>.</p> <p>[ח] אשה שנמשך הפלטה כמה ימים - <u>סעיף י'</u>. [יד] פתיחת המקור מבחוץ.</p> <p>[ט] הלכות מפלת: בכלליות.</p> <p>[י] מפלת: דין של מסולקת דמים.</p> <p>[יא] מאימתי פתיחת קבר.</p> <p>[יב] הרגישה צירי לידה ונפסקו.</p>
---	---	---

[א] דם לידה - סעיף א'.

ויקרא (ריש פר' תזריע) – "דבר אל בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבועת ימים כימי גדת דוטה תטמא ... וישלשים יום וישלשת ימים תשב בדמי טהרה בכל קדש לא תגע ואל תמקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה: ואם נקבה תלד וטמאה שבועים פנדתה וישלשים יום וישלשת ימים תשב על דמי טהרה".

א. האם קובע וסת, ועד מתי חשוב דם לידה.

1. עי' סי' רפ"ט סעי' ל"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ב. שמירה ליולדת.

1. עי' או"ח סי' רל"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ג. הבעל בחדר לידה, וחיתוך חבל הטבור (cutting umbilical cord) ע"י בעל היולדת.

1. עי' סי' קצ"ה סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

[ב] דם טוהר.

א. מקור.

1. נכלל בחומרא דר' זירא.

(א) רמב"ן (נדה סוף דף סו., הל' נדה פרק ז' הל' כ') – "אין ימי טוהר יוצאין מכלל ר' זירא שאף בהן החמירו בנות ישראל לישב ז' נקיים".

2. החמירו אחר חתימת התלמוד.

(א) בה"ג (סי' מ"ב) – "ואי חזיא דם בימי טהרה דם טהור הוא עד ארבעים יום לזכר ושמונים לנקבה. והיא דלא חזאי דם בתוך ימי לידתה לזכר ולנקבה עולין לה לספירת זיבתה, וכן המנהג לעולם וכן הלכה".

(ב) רמב"ם (אסו"ב פרק י"א הל' ה'-ז) – "ומנהג פשוט בשנער ובארץ הצבי ובספרד ובמערב שאם ראתה דם בתוך ימי מלאת אע"פ שראתה אחר שספרה שבעת ימים נקיים וטבלה הרי זו סופרת שבעת ימים נקיים אחר שיפסוק הדם ואין נותנין לה ימי טוהר כלל, אלא כל דם שתראה האשה בין דם קושי בין דם טוהר הכל טמא וסופרת שבעת ימים נקיים אחר שיפסוק הדם. ודין זה בימי הגאונים נתחדש והם גזרו שלא יהיה שם דם טוהר כלל שזה שהחמירו על עצמן בימי חכמי הגמרא אינו אלא ברואה דם שהוא טמא שיושבת עליו ז' נקיים, אבל דם שתראה בימי טוהר אחר ספירה וטבילה אין לחוש לו שאין ימי טוהר ראויין לא לנדה ולא לזיבה כמו שביארנו. ושמענו שבצרפת בועלים על דם טוהר כדין הגמרא עד היום אחר ספירה וטבילה מטומאת יולדת בזוב ודבר זה תלוי במנהג".

3. מראי מקומות – רא"ש (נדה פרק י' סוף סי' ו'), טור (סעי' א').

ב. מנהג.

1. ב"י (ס"ק א', עמ' קמ"א) – "והאידינא פשט איסור זה בכל ישראל ואפילו באשכנזים וצרפתים".

2. רמ"א (סעי' א', דר"מ ס"ק ב') – "כבר פשט המנהג בכל ישראל שאין בועלין על דם טהור, ודינו כשאר דם לכל דבר".

ג. אשה שלא ראתה בשבוע הראשונה אחר לידה של נקבה, וראתה בשבוע השני.

1. מיקל, אינה צריכה ז' נקיים – ב"ת (ס"ק ה').

2. מחמיר, צריכה ז' נקיים – ב"י (ס"ק א' ד"ה ומ"ש אפילו לא), ט"ז (ס"ק א'), תפארת ישראל (ס"ק ב' ד"ה והנה), לחם ושמלה (לחם ס"ק ז', שמלה סוף ס"ק ג'), פרדס רמונים (מק"ז ס"ק א' ד"ה הנה), מלבושי טהרה (סעי' ב', ס"ק ה'), דרכ"ת (ס"ק ו'), טהרת ישראל (סעי' ג').

3. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' י"ט), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ג').

[ג] דם טוהר דינו כשאר דם לכל דבר.

רמ"א (סעי' א') – "כבר פשט המנהג בכל ישראל שאין בועלין על דם טהור, ודינו כשאר דם לכל דבר".

א. סיכום: דינו כשאר דם נדה.

1. **ראתה דם באמצע תשמיש בימי טוהר** - עי' סי' קפ"ה סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות. (א) אסור לפרוש באבר חי, כמו כל דם נדה [אמנם אם עבר ופירש באבר חי, אין צריך כפרה].
2. **תשובה** - עי' סי' קפ"ה סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות. (א) מחמיר.
3. **אם קובעת וסתות בימי טוהר** - עי' סי' קפ"ט סעי' ל"ג, לשיטות ומראי מקומות. (א) מחמיר.
4. **כתם בימי טוהר** - עי' סי' ק"צ סעי' א', לשיטות ומראי מקומות. (א) מחמיר.
5. **תבעוה לינשא תוך ימי טוהר** - עי' סי' קצ"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות. (א) מחמיר.
6. **הרחקות תוך ימי טוהר** - עי' סי' קצ"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות. (א) מחמיר.
7. **כתם בג' ימים ראשונים תוך ימי טוהר** - עי' סי' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות. (א) מחמיר.
8. **להמתין ה' או ד' ימים תוך ימי טוהר** - סי' קצ"ו סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות. (א) מחמיר להמתין ה' ימים.
9. **ראתה דם טוהר ואח"כ ראתה דם נדה, אם סופרת ה' ימים מראית דם טוהר** - עי' סי' קצ"ו סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות. (א) מיקל, יכולה למנות ז' נקיים מיד.
10. **טבילה לליל שבת: על דם טוהר** - עי' סי' קצ"ז סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות. (א) מיקל.
11. **טבילה ביום שביעי: יולדת בדם טוהר** - עי' סי' קצ"ז סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות. (א) מחמיר.
12. **טבילה ביום שמיני: יולדת בדם טוהר** - עי' סי' קצ"ז סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות. (א) מחמיר.
13. **אונס ביום שביעי: יולדת בדם טוהר** - עי' סי' קצ"ז סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות. (א) מחמיר.
14. **ברכה על הטבילה על דם בימי טוהר** - עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות. (א) תברך.
15. **כתם בימי טוהר, האם תברך על הטבילה** - עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות. (א) תברך.

ב. סיכום: אינו כשאר דם נדה.

1. **רואה מחמת תשמיש, האם מותר לשמש בימי טוהר** - עי' סי' קפ"ז סעי' א', לשיטות ומראי מקומות. (א) מיקל.
2. **רואה דם מחמת תשמיש בימי טוהר** - עי' סי' קפ"ז סעי' י', לשיטות ומראי מקומות. (א) מיקל.
3. **מראות בימי טוהר** - עי' סי' קפ"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות. (א) דינו כמו כתם.
4. **אם תולין בדם טוהר, בזה"ז** - עי' סי' ק"צ סעי' מ"ב, לשיטות ומראי מקומות. (א) תולין [כמו בזמן החז"ל].
5. **להמתין ה' ימים היכא דלא שמשה** - עי' סי' קצ"ו סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות. (א) מיקל, יכולה להפסיק מיד.

ג. מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (כרך ז', ערך דם טוהר, טור תצד - טור תק"ו).

ד [בזמן הזה: ליל מ"א, ליל פ"א.

גמרא (פסחים דף קיג:) – "והיושבת על דם טוהר אסורה לשמש. עד כמה. אמר רב: עונה".

א. טעם לפרישה.

1. שהורגלה לשמש כל ימי טוהר, פורש ממנה ליל זו בשביל שיודיענה בעלה שכלו ימי טוהר שלה. (א) **רשב"ם** (פסחים דף קיג: ד"ה היושבת) – "אשה שכלו ימי טוהר שלה והגיע ליל ארבעים ואחד לזכר או ליל שמונים וא' לנקבה שאם תראה עכשיו תהא נדה אסורה לשמש ואע"פ שלא ראתה דהואיל ולמודה היא עד עכשיו להיות משמשת עם ראייתה גזירה שמא תראה ותשמש".

2. כעונת וסת.

א) **בה"ג** (סי' מ"ב) – "(פסחים קיג ב) היושבת על דם טוהר אסורה לשמש, וכמה, אמר רבא עונה, דהיכא דיתיבת שלשים ושלשה לזכר ושלשים ושלשה לנקבה דימי טהרה נינהו, כד מטי ליליא דתלתין וארבעה או דשיתין ושבעה אסיר לה לשמושי ואע"ג דלא קחזיא, כיון דשלימו להו ימי טהרה דאורייתא ועילו לה ימי טומאה הויא לה כתחילת נדה ומיבעי ליה למפרש חדא עונה כנגדה, וכמה עונה או יום או לילה".

ב. לית מאן דחש לה, כיון שבזמן הזה אין בועלין על דם טוהר.

1. **מחבר** (סעי' א', כדאי' בט"ז סוף ס"ק ב') – השמיט דין זה.
2. **שו"ת הרמ"א** (סי' צ"ד) – "בזמן הזה דאין בועלין על דם טוהר ליכא למיחש. וכן לא שמעתי במדינות אלו שמקילים בטבילת יולדת שחוששין לזו".
3. **ט"ז** (ס"ק ב', ס"ק ג') – "וכיון שרוב פוסקים ס"ל הטעם משום גזירה שזכרנו א"צ לפרוש בליל פ"א ומשום הכי לא הביאו כאן בש"ע ולית מאן דחש לה".
4. **תפארת שמואל** (על הרא"ש נדה סוף פרק ג') – "כי דוקא לאותן שבועלין על דם טוהר נאסרה אותו לילה".
5. **תוה"ש** (סוף ס"ק א') – "וסיים עוד הש"כ ובעל נפש יחמיר לפרוש ממנה ליל מ"א וליל פ"א במפלת משום ספק זכר או נקבה ועיין בט"ז ס"ק ב' לית מאן דחש לה".
6. **באה"ט** (ס"ק ב', ס"ק ג', ס"ק ה').
7. **סד"ט** (ס"ק י"ב ד"ה עוד) – "וכן הסכימו שאר האחרונים ובלא"ה מוכח משמעתא דטועה ...".
8. **חוו"ד** (חי' ס"ק ג').
9. **פרדס רמונים** (מק"ז סוף ס"ק ב', עי' שפ"ח סוף ס"ק ד') – "ולדינא הסכימו כל האחרונים, דבזמן הזה אין לחוש לעונה זו".
10. **ערה"ש** (סעי' כ') – "ויש שכתבו לחוש גם בזמנה"ז מפני טעמו של בה"ג שכתב דהוי כשעת וסתה וכבר כתב הט"ז סק"ב דלית מאן דחש לה ובטוש"ע לא הובאו כלל דבריו כי אינם מובנים ולענ"ד **נראה דגם כוונת הבה"ג** הוא ככל הפוסקים רק בזמנו היו בועלים על דם טוהר ולכך קרא לזה שעת וסתה כלומר שהיא צריכה לפרוש אף בלא ראיית דם כבשעת וסתה ודו"ק".
11. **הגרשז"א** זצ"ל (ישורון חט"ו עמ' קנ"ט אות ב', שולחן שלמה נדה פרק י"ז סעי' ט"ז) – "בנוגע לארבעים ושמונים מסתבר כדעת הגדולים, ונכון לבטל מנהג זה שבלא"ה אינו מנהג קבוע".
12. **הגריש"א** זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"א, עי' אשרי האיש יו"ד פרק כ"ט אות ח') – "לדידן שאשה שראתה דם בימי טוהר טמאה ככל נדה - אינה צריכה לפרוש בליל מ"א ובליל פ"א".
13. **הגרנפ"ש** זצ"ל (יד לילדת פרק י"ד הע' מ.א.) – "שא"צ לחשוש לזה".
14. **טהרת הבית** (סי' י"א הע' ב' ד"ה איתא, ח"ד יו"ד סי' י"א, ח"ט או"ח סי' צ"ב אות י"ד) – "הש"ך ... בתפארת צבי ... אך אין דבריו מוכרחים כלל, והעיקר כסברת רוב הפוסקים ומרן השלחן ערוך. וכן הסכים להקל המנחת יעקב ... העיקר בזה להקל, וכן המנהג".
15. **ששבה"ל** (ט"ז ס"ק ב', סיכום אות ז', סעי' ג' ש"ך ס"ק ד') – "אין נזהרים לפרוש בליל מ"א לזכר וליל פ"א לנקבה, ומ"מ הנזהר אינו חסידות של שטות".
16. **לבושי עז** (תמצית ס"ק ט"ו).
17. **נטעי גבריאל** (פרק ק"ח סעי' ד') – "בזה"ז כיון שנהגו איסור בדם טוהר אינו נוהג החומרא לפרוש בליל מ"א או בליל פ"א, שכל הטעם שצריכין לפרוש הוא מתוך שמותר לשמש בימי טוהר אפי' רואה דם חיישינן שמא עכשיו תראה ולא יפרוש, אבל בזה"ז שנוהגין איסור בדם טוהר ליכא חששא זו וא"צ פרישה, וכן עמא דבר".

ג. בעל נפש יחמיר על עצמו.

1. **ש"ך** (ס"ק ד') – "ומ"מ נראה דבעל נפש יחמיר לפרוש ממנה ליל מ"א וליל פ"א משום ספק זכר או נקבה".
2. **מקור חיים** (תפארת צבי סוף ס"ק א') – "ומה שהניח בעל מנחת יעקב לדברי הש"ך בצ"ע ... לאו שפיר הוא שדברי ש"ך נכונים".
3. **לחוש"ש** (לחם ס"ק י"א, שמלה ס"ק ה', קיצור שו"ע סי' קנ"ח סעי' ב') – "יש אומרים שצריך לפרוש מאשתו ליל מ"א לזכר וליל פ"א לנקבה, מפני שאז איכא חששא שמא תראה דם כמו בשעת וסתה, ויש חולקין ובעל נפש יחוש לעצמו. ואם הפילה ספק זכר ספק נקבה, יפרוש ליל מ"א וליל פ"א".
4. **שערי טוהר** (שער י"ד סוף סעי' א') – "ובע"נ יחוש לפרוש ליל מ"א לזכר וליל פ"א לנקבה".
5. **שבט הקהתי** (ח"ו סי' שכ"ב) – "ומסקי הפוסקים דבעל נפש יחמיר".
6. **משמרת הטהרה** (פרק י"ג סעי' ג') – "בעל נפש יחוש לעצמו לפרוש מאשתו גם אחר שטבלה בליל מ"א ללידת זכר וליל פ"א לנקבה, אך מדינא מותרת, ולא נהגו להחמיר בזה".

ד. המחמיר תע"ב.

1. **טהרת ישראל** (סעי' ב', סעי' ג') – "רק מחמיר תע"ב".
2. **בדה"ש** (ס"ק ט"ו, עי' ציונים ס"ק פ"ו) – "המחמיר בזה תע"ב".
3. **יסודות הבית וקדושתו** (פרק ח' סוף הע' רל"ז) – "ולמעשה מסקנת הפוסקים שמותר והמחמיר תע"ב".

ה. מחמיר.

1. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קמ"ט) – "להלכה יש לחשוש לפרוש ליל פ"א מלידת נקיבה, וספירת פ"א כולל יום הלידה".
2. מראי מקומות – ט"ז וש"ד השלם (כו"ל ס"ק ז', שפ"ח ס"ק י').
1. לקט יושר (יו"ד עמ' כ"א עסוף נין א') – "מי שאשתו ילדה נקבה אינו מפסיד אם הוא פורש מאשתו ליל יום שמונים ואחד".
2. חכ"א (כלל קט"ו סעי' כ"א) – "ומכל מקום ראוי לפרוש ממנה ליל מ"א וליל פ"א משום ספק זכר או נקבה (ש"ך ס"ק ד') (ולא הבנתי למה כתב כן במפלת ולא כתב כן מקודם בכל היולדות) אבל לפי מה שכתב הט"ז סעיף קטן ב' לדידן אין צריך לפרוש כלל בליל מ"א או פ"א".
3. תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות כ"ה) – "מנהגינו להקל ואין אנו ממתנינים מליטהר אחר לידה עד פ' יום לנקבה ומ' יום לזכר, אבל מטעמי בריאות מצוי שרצוי להמתין עוד ותלוי בטבע האשה וכזה, וכן אם הבעל יכול להמתין בלי שיגיע להרהורים".
4. שבט הקהתי (ח"ב סי' רס"ג) – "לאילו שמחמירין כדעת הש"ך לפרוש אחר הלילה בליל מ"א לזכר ופ"א לנקבה יחמירו ג"י לבדוק את עצמה".
5. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רפ"ה) – "שבוודאי אין צריך לדקדק בזה. רק אם תזכור, דע שהוא חומרא".

ז. אם ילדה בין השמשות: למחמירים לעיל.
1. מחמיר – שבט הקהתי (ח"ו סי' שכ"ב).

ה) טבילה תוך מ' לזכר ופ' לנקבה.

א. טעם המנהג שלא לטבול עד אחר מ' לזכר או פ' לנקבה.

1. בימים ההם דמים מצויים באשה, שמא תראה ולא תרגיש.
- א) ריב"ש (סי' מ' ד"ה ומה שכתבת) – "במה שנהגו שם להחמיר בימי טוהר של יולדת, אף אם אינה רואה בהן, בזה אני אומר שאם נהגו זה לגדר ופריש', אף על פי שידוע שהוא מותר, או מפני נקיות, מפני שבאותן הימים דמים מצוי' בה, ראוי להניחם על מנהגם, ואין מתירין אותה בפניהם. אבל אם נהגו כן בטעות, מפני שסבורי' שאסור' מן הדין, ראוי להודיעם שטועי' הם, והוא מנהג שיצא להם מן הצדוקים; כדרך שכתב הר"ם ז"ל (פרק י"א מה' א"ב)".
- ב) לבוש (סוף סעי' א') – "מפני שהוא כל כך קרוב ללידתה הדמים מצויים בהן וחוששות שמא יראו ולא ירגישו".
2. פן ישכחו העונה מ' לזכר ופ' לנקבה.
- א) אגודה (פסחים דף קיג): – "היושבת על דם טוהר אסורה לשמש עד כמה עונה נראה לי דמש"ה רגילות נשים יולדות להמתין לטבול, כי יריאות פן ישכחו העונה מ' לזכר ופ' לנקבה".
3. חושש לר"ת.
- א) דר"מ (ס"ק ג') – "דמדרכינו תם החמירו על עצמן כך דהסמ"ג (לאוין קיא לח א) והגהות מיימוניות (פ"ז אות ב) כתבו אף על פי שכל הגאונים חולקים על רבינו תם נהגו בצרפת להחמיר כרבינו תם לומר דאין עולין הואיל והדבר יצא מפיו עכ"ל ואם כן הואיל ואין עולין ימי הלידה אף על פי שאינה רואה בהן א"כ לדידן שאין נוהגין בשתי טבילות א"כ פשוט שצריכה להמתין מלספור ז' נקיים עד אחר ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה ומזו נשתרבה המנהג ולכן אין למחות כלל ביד הנוהגין להחמיר כדעת רבינו תם ואף על גב דלטעם זו של ב' טבילות אין חילוק בהן אם הוא תוך שמונים או אחר כך דלעולם היא בנדתה עד שתבוא במים מ"מ אפשר דאותן שנהגו מנהג זה ראו להחמיר כדברי רבינו תם תוך עיקר ימי לידתה דהיינו תוך ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה אבל לא אח"כ".
4. שמירה כדי שלא יבעלו על דם טוהר.
- א) תפארת ישראל (ס"ק ב') - לשונו מובא לקמן.
5. כיון שלא יכול לברך על טבילה של דם טוהר, אתו בה לידי זלזולא.
- א) לחוש"ש (שמלה ס"ק ד') – "ואם הייתי כדאי הייתי אומר כי מאחר שהנהיגו שלא לבעול על דם טוהר, א"כ אשה שטבלה לאחר ימי לידה אם ראתה אח"כ דם בימי טוהר טבלה א"ע בלא ברכה, דכיון שאינו אלא מחמת מנהג אין מברכין על המנהג. ועי"ז שלא ברכו על טבילה זו כמו על טבילה אחרת אתו בה לידי זלזולא, לכן עמדו שוב והנהיגו שלא לטבול כלל עד אחר ימי טוהר, או י"ל דמיד כשהנהיגו שלא לבעול על דם טוהר ראו כי ע"י שלא יברכו על הטבילה יזלזלו בה, ולכן הנהיגו ג"כ שלא לטבול כלל עד אחר ימי טוהר, ואמנם ראיתי בחת"ס סי' קצ"א שכתב דיש לברך על הטבילה לדם טוהר. ולפע"ד אינו מוכרח".
6. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק ג'), ש"ך (ס"ק א'), ט"ז וש"ד השלם (כו"ל ס"ק ט').

ב. לטבול בתוך מ' ופ' ימי טוהר.

1. מיקל.

א) תפארת ישראל (ס"ק ב') – "ולענ"ד מתחילה כאשר רצו לבטל מבלי לבעול על דם טוהר ולא היה סיפוק בידם, כי האשה שהיתה רואה דם לא היתה מראה לחכמים כלל, כי היה מסורת בידם שבימים אלו הדמים טהורים. לכך גזרו שלא לבעול כלל עד עברו ימי טוהר, ובזה נשמרו שלא יבעלו על דם טוהר, וזה לענ"ד המנהג והטעם. וא"כ עכשיו שעבר ונשכח אצל המון ישראל לבעול בדם טוהר, ולמה איפוא נפריע העם מביטול פריה ורביה ומצות עונה. ובפרט בדורות הללו שיש לחוש לכמה עבירות, פריצות והרהור עברה וקישוי לדעת או קרי ר"ל בעו"ה, ובלאו הכי אינן שומרים כל דם טוהר רק טובלים בנקבה בט' שבועות ולא קרירא ולא חמימא, כי לזו ודאי אין טעם כלל בשום אופן. ולכן כבר עמדו הגאון מהר"צ בהמבורג ונחנו בפראג

- ואני פה ק"ק מיץ **ובטלנו המנהג** שאין לו עיקר ושרש, והתרינו לנשים לטבול תיכף בעמדם והליכתן לבית הכנסת שהוא ד' שבועות אחר לידה, ללכת לבית טבילה ... ולכן כן יש לנהוג בכל מקומות והמחמיר מן המתמיהין".
- (ב) **תפארת שמואל** (על הרא"ש נדה סוף פרק ג').
- (ג) **פרדס רמונים** (מק"ז ס"ק ג' ד"ה ועי') – "המנהג הזה לא נהגו כן עתה".
- (ד) **ערה"ש** (סעי' כ"ג) – "הרמ"א כתב ... ואם כי טרחו ליתן טעמים על מנהג זה [עי' ב"ח וש"ך] מ"מ כולם טעמים לא נכונים ושיש לבטל המנהג הזה [ט"ז וכרו"פ] וכמה גדולים ביטלו המנהג הזה [עי' כרו"פ שהוא ביטל מנהג זה במיץ והגאון חכ"צ בהמבורג והגאונים בפראג ועתה כמדומני שאין המנהג הזה בשום מקום ולאחר ז' לזכר וי"ד לנקבה אם רק ביכולתה לספור ז' נקיים תספור ותלך למקוה ומותרת לבעלה]".
- (ה) **נטעי גבריאל** (פרק ק"ז סעי' ג') – "יש מקומות שנוהגין שאין טובלין תוך ארבעים לזכר ושמונים לנקבה, ולמעשה אין נוהגין כן ובפרט בדורות האחרונות שעלולים לבוא למכשול".
2. מראי מקומות – **דרכ"ת** (ס"ק ז'), **אג"מ** (מסורת משה ח"א יו"ד אות ק"ה), **דברי יציב** (יו"ד סי' צ"ה, שפע טהרה ס"ק א').
- (א) **חלקת יעקב** (יו"ד סי' צ"ג אות א') – "הנה בענין לטבול בתוך שמונים לנקבה, המבואר בסי' קצ"ד, כבר נהגו כמעט בכל המקומות להתיר, עי' בטו"ז ובש"ך שם, ובפ"ת וספרי שו"ת המדברים בזה - עי' בנובי"ק סימן נ"ד וז"ל כי אני לדעתי אם הי' בידי לכתוב לכל המקומות הנוהגין כן שיתאספו להתיר להם הי' נחשב לפני למצוה, כי שמעתי בעו"ה על ידי מנהג זה באים באשכנז לכמה מכשולים, ובמקום שיש לחוש למכשול עבירה ל"ש לומר אי אתה רשאי להתירם בפניהם, כהאי דמקום שנהגו דף נ"א א' אמר ר' אשי אי רובן דגן קאכלי וכו' עכ"ל דנוב"י. והם דברים שמתקבלים על הדעת, כי תנאי החיים במקומות האלו, ובפרט בזה"ז ב"ה, שמקומות דירתם מורווחים הרבה יותר מלפנים, וכל איש ואשתו ישנים בחדר מיוחד, בלי מפריע של בניהם הקטנים והגדולים, (ולא כמו שהי' במקומותינו בפולני' וכדומה) וממילא לבושי השינה שונים מלפנים ותנאי רחיצה והקישוט קודם השינה גם כן שונים מלפנים, וניקל ביותר ח"ו לבוא לידי מכשול, וכל מי שרוצה להחמיר לאחרים ישקול בדעתו, אם לא יבא מזה מכשול עבירה, וגלל כן נתפשט המנהג כמעט בכל המקומות לאחר לידה לטבול בזמן שאפשר לה, לאחר שבעה נקיים".

ו] מפלת - סעיף ב'.

א. מ' יום.

1. יום מ' עצמו כלפני מ' יום – **תפארת צבי** (ס"ק ג'), **דרכ"ת** (ס"ק י"ז), **הגר"ח** (יד ליולדת פרק י"ד הע' ס"ג), **טהרת הבית** (סי' י"א סעי' ו'), **ששבה"ל** (סעי' ב' ס"ק א', סיכום אות א'), **חזקת טהרה** (ס"ק י"ז), **בדה"ש** (ס"ק כ"ז), **לבושי עז** (סעי' ב' תמצית אות א').
2. אם הוי מעת לעת, או דמקצת היום ככולו.
- (א) **מסופק** – **הגר"ש** (זצ"ל (מי נדה דף ל: ד"ה והנה, "אי בעינן בהו מעת לעת או לא, כגון שבא עליה הבעל בראש חדש ניסן ביום לעת ערב, והיא הפילה ביום י"א אייר בבוקר ... והדבר צ"ע לדינא"), **בדה"ש** (ס"ק כ"ז), **נטעי גבריאל** (פרק קי"ב סעי' ד').
- (ב) **מחמיר** – **הגר"ש** (זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"ו, "המפלת תוך מ' יום אינה חוששת לולד. ויום המ' עצמו נחשב כלאחר מ', משום מקצת היום ככולו").
- (ג) **מיקל** – **הגר"ח** (זצ"ל (יד ליולדת פרק י"ד סוף הע' ס"ג).

ב. איך יודעים מתי הוא מ' יום.

1. יולדת שטבלה אחר לידה והפילה תוך מ' לטבילתה – **חת"ס** (יו"ד סי' קס"ט), **מלבושי טהרה** (סעי' ה'), **מסגרת השלחן** (סי' קנ"ח ס"ק ב'), **טהרת ישראל** (סעי' ו'), **שערי טוהר** (שער י"ד סעי' ב'), **בדה"ש** (ס"ק כ"ח, בי' ד"ה אינה), **פרדס שמחה** (ס"ק ז'), **לבושי עז** (סעי' ב' תמצית אות ב'), **משמרת הטהרה** (פרק י"ג סעי' ח').
2. **מביאה ראשונה** – **הגר"י** (מילך זצ"ל (שבתי יעקב ח"א סי' ע"א), **חסדי דוד** (על תוספתא סוף פרק ד', לשונו מובא לקמן), **בדה"ש** (ס"ק כ"ח, בי' ד"ה אינה), **פרדס שמחה** (ס"ק ז'), **לבושי עז** (סעי' ב' תמצית אות ב'), **משמרת הטהרה** (פרק י"ג סעי' ח').
- (א) **ואם בתולה**, **ממביאה שניה** – **חסדי דוד** (על תוספתא סוף פרק ד', "או שזו היתה ביאה ראשונה (ולא היתה בתולה א"נ בעל ושנה"), **הו"ד בבדה"ש** (סעי' ב' בי' ד"ה אינה).
3. **שלא היה עמה לג' חדשים** – **ערה"ש** (סעי' כ"ד), **מלבושי טהרה** (סעי' ה'), **מסגרת השלחן** (סי' קנ"ח ס"ק ב'), **טהרת ישראל** (סעי' ו'), **שערי טוהר** (שער י"ד סעי' ב'), **לבושי עז** (סעי' ב' תמצית אות ב'), **משמרת הטהרה** (פרק י"ג סעי' ח').

ג. תוך מ' יום לטבילתה.

1. **מיקל**, שאין חוששין לולד. [כשטבלה מראיה, ולא מכתם].
- (א) **עבודת הגרשוני** (סי' כ"א) – "כללא דמלתא כיון דרש"י והרמב"ם ס"ל שמחשבין מ' יום מן יום הטבילה וכן משמע מההי' עובדא דמר שמואל. ומן ההיא עובדא דקליאופטר' ליכא פירכא אין לנו לזוז מדברי רש"י והרמב"ם ויש לסמוך ולומר שאם היתה מעוברת לא היתה רואה דם אח"כ".
- (ב) **שבתי יעקב** (ח"א סי' ע"א) – "... נ"ל ברור כוונת העבודת הגרשוני כי ידוע ומפורסם שהיה בעל סברה ישרה".
- (ג) **באה"ט** (ס"ק ד').
- (ד) **תשובה מאהבה** (ח"א סי' ע').
- (ה) **חכ"א** (כלל קט"ו סעי' כ') – "המפלת בתוך מ' לטבילתה שלאחר ראייה ממש (לאפוקי לאחר כתם דנתעברה מקודם) בענין שאין לספק שמא נתעברה קודם הטבילה חוששת משום נדה אפילו לא ראתה מפני שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם

ומיד לאחר שספרה שבעה נקיים אפילו הוא קודם י"ד יום מן הלידה מותרת ואין חוששין שמא היה וולד דקודם מ' יום לא נגמרה יצירת הולד ולכן אין לחוש שמא היה וולד".

2. מחמיר, חושש לולד.

(א) הגר"י מילר זצ"ל (שבות יעקב ח"א סי' ע"א).

(ב) תפארת ישראל (ס"ק ג') – "איך נסמוך להקל ולומר דהולד לאו בר מ' הוא".

(ג) סד"ט (ס"ק ז') – "וכן כתב בספר כרתי ופילתי [תפארת ישראל סעיף ג']".

(ד) חו"ד (חי' ס"ק ה', בי' ס"ק ב') – "דיש להחמיר".

(ה) חת"ס (יו"ד סי' קס"ט) – "דחלילה לסמוך אהא כלל להקל".

(ו) לחו"ש (לחם ס"ק ט"ו).

(ז) בנין ציון (סי' ע"ב, ע"י ערל"נ נדה דף ל. רד"ה ליום) – "להלכה נ"ל שבנדון השאלה צריכה לחוש שמא נקבה הפילה ותמנה י"ד יום מיום שהפילה כדי לצאת מספק איסור כרת".

(ח) ערה"ש (סעי' כ"ד) – "וכבר השיגו על זה כמה גדולים דאינה מסולקת דמים קודם הכרת העובר".

(ט) מלבושי טהרה (סעי' ה', ס"ק ז').

(י) מסגרת השלחן (סי' קנ"ח ס"ק ב') – "מזה שפירסה נדה קודם טבילה זו אין ראייה שאינה מעוברת מקודם דאין מעוברת בחזקת מסולקת דמים רק אחר הכרת העובר שהוא ג' חדשים לעבורה".

(יא) פתח זוטא (ס"ק ד').

(יב) טהרת ישראל (סעי' ז').

(יג) חזו"א (יו"ד סי' קי"ח ס"ק ח') – "ל' א' רש"י ד"ה ליום מ', לטבילה, בס"ט דקדק מאי ראייה מטבילה, ונראה דכונת רש"י ז"ל היינו שביאה שיש להסתפק בעיבורה לא הוי כ"א מ' יום משום דאינו אלא מ' יום מטבילה, ופשוט דמיירי שלא שמש קדם או דמכירין אנו בו שאינו זקן כל כך, ורש"י ז"ל ל' הגמ' לעיל כ"ה ב' 'וחשיב מיומא דאזלא כו' ולא הוי אלא מ' יום נקיט".

(יד) שערי טוהר (שער י"ד סעי' ב').

(טו) טהרת הבית (סי' י"א הע' ו' ד"ה וראיתי, יביע אומר ח"ד אה"ע סימן ב') – "וכן עיקר להחמיר".

(טז) קנה בשם (ח"ב סי' ס"ד) – "בהא מילתא לית לן לאכרעא מדעתינו מדי, שהרי רבו בזה דעת גדולי רבותינו האחרונים המחמירים בזה, ומסתבר טעמיהו וטענה גדולה בידם כי כן מוכח מש"ס ופוסקים, ובודאי שיש לחוש בזה לדעתם ובפרט בדבר הנוגע לדאורייתא ולאיסור כרת".

3. בזמנינו, שאין מצוי לראות גם בג"ח הראשונים.
(א) מיקל.

(1) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"ה) – "בזמנינו מונים את המ' יום מליל הטבילה האחרון לנדתה מחמת ראייה, הואיל ובזמנינו אשה מעוברת בדרך כלל אינה רואה וסת גם בג' החדשים הראשונים של ההריון, ואם היתה מעוברת לא היתה רואה וסת. בד"א כשליל טבילה האחרון היה מחמת ראייה אבל אם טבלה מחמת שמצאה כתם ואחר כך הפילה - לא מונה מ' יום מליל הטבילה, כי אין הוכחה שלא היתה מעוברת קודם מציאת הכתם".

(2) ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ב' ד"ה אבל, סיכום אות ב') – "ובזמנינו שאין רואים וסת רגילה גם בג' חדשים ראשונים לעיבור, וראתה וסת, ודאי לא היתה מעוברת, ומונים מליל טבילה אחרונה, אבל אם ראתה כתם או ראי' חלשה שלא כדרכה אינו מוכיח שלא היתה מעוברת. - ואם נתברר ע"י בדיקות שלא היתה קודם מעוברת - הוי הוכחה, ויכולים לחשב זמן העיבור מליל הטבילה".

(3) דרכי טהרה (עמ' קט"ו) – "ספירת הארבעים יום נעשית מהתשמיש הראשון אחרי הטבילה של וסתה, ובלבד שלא תהיה רגילה לראות דם בזמן עיבורה".

(4) נטעי גבריאל (פרק קי"ב סעי' ג') – "ארבעים ביום מחשבין מליל טבילה האחרונה, וי"א שדוקא באופן שידעה שבעלה לא בא עליה קודם לכן (כיון שאפשר לראות דם בתוך ג"ח), ובזמננו שאין מצוי לראות גם בג"ח הראשונים, יש להקל".

(ב) עדיין מחמיר [שלא מחלקים] – קנה בשם (ח"ב סי' ס"ד), טהרת הבית (סי' י"א הע' ו' ד"ה וראיתי, יביע אומר ח"ד אה"ע סימן ב'), חזקת טהרה (ס"ק י"ח), בדה"ש (ס"ק כ"ז), פרדס שמחה (ס"ק ז'), לבושי עז (סעי' ב' תמצית אות ב'), משמרת הטהרה (פרק י"ג סעי' ט').

(ג) מראי מקומות – מראה כהן (פרק ח' הע' קל"א, "ויל"ע כהיום שרוב הנשים אינן רואות אף בג' חדשים הראשונים, ובפרט אם ראתה את ראיית וסתה כרגיל. ולדינא תעשה שאלת חכם").

4. ע"י בדיקות מעבדה, מיקל.

(א) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק י"ג הע' י"ט).

(ב) טהרת הבית (סי' י"א הע' ו' סוף ד"ה וראיתי) – "אם נתברר הדבר ע"י בדיקה שלא היתה מעוברת קודם לכן, יש להקל".

(ג) משמרת הטהרה (פרק י"ג סעי' ט') – "בזמננו שאפשר לברר ע"י בדיקות מעבדה אם ידוע בבירור ע"י הבדיקות שלא היתה מעוברת קודם ליל הטבילה לנדתה יש לסמוך על תוך מ' יום לטבילה".

5. לפי הגריש"א זצ"ל, בזמן הזה, האם צריך גם בבדיקת מעבדה.

(א) לא צריך – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"ה, לשונו מובא לעיל).

(ב) צריך – משמרת הטהרה (פרק י"ג הע' י"ט, לשונו מובא לעיל).

6. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ג'), יד ליולדת (פרק י"ד סוף הע' ס"ד).

ד. מראי מקומות.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A woman had a late period, more than forty days after going to the mikvah. Is there any reason that she has to be afraid that it was a leyda, which would require her to wait fourteen days?

R' Y. Berkovits wrote: No. Even if she had a positive pregnancy test it wouldn't be a problem, even if the blood was a bit thicker than a regular period. **There is no chashash unless some tissue came out** (ריקום), and it was clearly not a regular period. Then we would be machmir if it was more than forty days from leil mikva.

ז' נקיים תוך י"ד יום - סעיף ג'.

א. מחמיר, צריכה הז' נקיים אחר י"ד יום. [י"א רק במפלת, כנראה מהש"ך שכ' הדין כאן. וכן ע"י מקור חיים. אבל הקיצור שו"ע והח"ח כ' דין זה בכל יולדת].

1. ש"ך (ס"ק ד', גירסא לפנינו) - "אלא צריכה ז' נקיים אחר י"ד יום כדלעיל ס"א ומשמע דבמפלת ליכא מאן דמחמיר להצריכה פ"א יום וסגי לה בז' נקיי אחר י"ד יום".

א) י"א שיש כאן ט"ס [להוסיף מילת "ולטבול", או להוסיף מילת "וגם", או להוסיף אות ו' "ואחר"] - תוס' שבת (על הש"ך ס"ק ד'), עמודי בית ישראל (על הש"ך ס"ק ד', לשונו מובא לקמן), חת"ס (יו"ד סוף סי' קס"ט, לשונו מובא לקמן), הו"ד בפת"ת (ס"ק ז'), ע"י גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק ד', לשונו מובא לקמן), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ד'), עצי לבונה (על סעי' ג', לשונו מובא לקמן), מלבושי יו"ט (ח"ב יו"ד סי' ז', "ברור דט"ס יש בש"ך").

ב) מראי מקומות - ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ז').

2. באה"ט (ס"ק ה').

3. ע"י מקור חיים (תפארת צבי סוף ס"ק ב') - "נ"ל ברור דמביא הש"ך בס"ק א' טעם שלישי זה הואיל דהדמים מצויין ... וכן ראיתי כמה פעמים להורות במפלת צריכה להתתין י"ד ימי לידה אח"כ ספרה ז' נקיים כש"ך".

4. קיצור שו"ע (סי' קנ"ח סעי' א') - "ומצד הדין אם היה הולד זכר, היא טמאה שבעת ימים משום לידה, ואחר כך יכולה לספור שבעה נקיים ותטבול, ואם היה נקבה, היא טמאה ארבעה עשר יום משום לידה אחר כך סופרת שבעה נקיים וטובלת".

5. ח"ה (נדחי ישראל פרק מ"א אות כ"ג, סוף גדר עולם אות כ"ג, טהרת ישראל פרק י"ג אות כ"ג) - "יולדת במדינתנו אינה צריכה להתתין שמונים יום לנקבה כמו שנוהגות איזה נשים. אלא מיד אחר ארבעה עשר יום מיום לידתה לנקבה ושבעה לזכר והיא נטהרה מדם תוכל לעשות בדיקת הפסק טהרה ותתחיל לספור שבעה ימים נקיים ותטבול כדין ומותרת לבעלה".

ח"ה (ספר המצוות ל"ת קל"ב) - "ובמדינותינו, לאחר שבעה ימים לזכר וארבעה עשר לנקבה, אם טהרה מדם, תוכל לעשות בדיקת הפסק טהרה ותתחיל לספור שבעה נקיים, ותטבול אחר כך, ומותרת לבעלה".

ב. מיקל, מונה הז' נקיים אפילו תוך י"ד יום.

1. מחבר (סעי' א', סעי' ג').

2. תפארת למושה (על הש"ך ס"ק ד') - "ש"ך ... אינו נכון, דסגי בז' נקיים שבתוך י"ד יום".

3. תוס' שבת (על הש"ך ס"ק ד') - "בש"ך סק"ד אלא צריכה ז' נקיים וגם אחר י"ד ימים כצ"ל".

4. תוה"ש (ס"ק א') - "הש"כ שם ס"ק ד' וז"ל ומשמע דבמפלת ליכא מאן דמחמיר להצריך פ"א יום וסגי לה בז' נקיים אחר י"ד יום עכ"ל והנה מ"ש להצריך ז' נקיים אחר י"ד יום לא ידעתי למה פסק בפשיטות נגד דעת רוב הפוסקים והש"ע בסעיף א' וג' דאף הי"ד ימים שלא ראתה בהם עולין לספירת הז' נקיים וכן הוא דעת הרב כאן בהג"ה דמ"ש הרב וספר' ז' נקיים היינו תוך ז' לזכר או י"ד לנקבה וכ"כ העט"ז".

5. עמודי בית ישראל (על הש"ך ס"ק ד') - "סק"ד לא עלת' כו' אלא צריכה זיין נקיים ולטבול אחר י"ד כו' וסגי בזיין נקיים ולטבול אחר י"ד יום עכ"ל וכנ"ל".

6. חכ"א (כלל קט"ו סעי' י"ט) - "וצריכות שבעה נקיים וימי לידה שאינה רואה בהן אף על פי שהם ימי טומאה עולין לה לשבעה נקיים ובלבד שלא תטבול קודם י"ד לנקבה".

7. חת"ס (יו"ד סוף סי' קס"ט) - "בטעות שנפל בדפוס ש"כ סימן קצ"ד סק"ג הא לך לשוני על הגליון צריך להיות ז' נקיים ואחר י"ד יום בו' העיטוף והרצון שצריכה האשה ב' דברים הא' שתספור ז' נקיים והשני' שיהי' לה י"ד יום מיום לידתה ואחד בלא אידך לא סגי אבל הא פשוט דהז' נקיים יכולים להיות מכלל הי"ד יום כדלעיל סעי' א'".

8. פת"ת (ס"ק ז') - "חתם סופר".

9. גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק ד') - "ובספר בית ישראל על הלכות נדה וי"ט ראיתי שהגיה וכתב דכן צ"ל אלא צריכה נקיים ולטבול אחר י"ד יום כדלעיל ס"א".

10. פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ד') - "שיש כאן ט"ס ...".

11. עצי לבונה (על סעי' ג') - "ומצאתי בספר שערי טהרה דהביא בש"ך וכצ"ל אלא צריכה ז' ונ"ל ולטבול אחר י"ד יום וכו' וסגי בז' ונ"ל ולטבול אחר י"ד יום וכו' ע"ש".

12. מלבושי טהרה (סעי' א') - "אם לא ראתה בהם עולים לספירת זיבתה".

13. ערה"ש (סעי' י"ב, ע"י סוף סעי' כ"ג).

14. אמירה לבית יעקב (פרק ז' סעי' ב', סעי' ג') - "מתר להתחיל בלבישת לבנים ובספירת שבעה נקיים תוך ארבעה עשר יום".

15. מסגרת השלחן (על הקיצור שו"ע סי' קנ"ח ס"ק א') - "תוכל לספור הז' נקיים תוך הי"ד ימי לידה".

16. מלמד להועיל (יו"ד סי' ס"ח) – "מה שמורה אחד אחז עצמו בדברי הש"ך סי' קצ"ד סק"ד ורצה להחמיר שתמתין עוד ז' ימים כדי שתספור ז' נקיים אחר י"ד יום, לא טוב הורה ... והנה בקיצור ש"ע פסק דצריכה לספור ז' נקיים אחר י"ד יום, נמשך אחר דברי הש"ך, ואינו נכון. שוב ראיתי בח"ס סוף סי' קס"ט שכתב ... הרי שיכולה לטבול אחר י"ד יום בלי שום פקפוק".
17. טהרת ישראל (סעי' ב', סעי' ג').
18. שערי טוהר (שער י"ד סעי' א') – "ואם ספרה ז' נקיים בתוך ימי טומאתה עולים לה לספירת ז"נ אך אסורה לטבול ...".
19. בדה"ש (ס"ק מ"ה).
20. יד ליוולדת (פרק י"ד עמ' קנ"ח).
21. פרי טהרה (סעי' ה').

ג. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק ה' ד"ה ובספר בית), דברות משה (ב"ק סי' ט"ז ענף ז'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ח').

1. יסוד הטהרה (פרק י"ג הע' ט"ז) – "יש לעורר שלפעמים אין יודעים מתי נגמרה הפלת העובר ולכן יש לחשב שבועיים מיום שודאי כבר הפילה כגון ע"י גרידה או בירור אחר ואין לחשב בשום אופן מיום שהתחילה לראות דם".

ד. מראי מקומות.

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קפ"ז) – "שאלה: אשה בהיריון שכבר קודם ארבעים יום כבר העובר לא התפתח ובשבוע השלוש עשרה הייתה הפלה ונרשם בדו"ח שהיה חומר הריוני [ללא צורה]. ועשתה מיד הפסק טהרה ויוצא טבילתה בליל עשירי להפלה, האם צריך לחוש שמא זאת בת ולחכות ליום הארבעה עשר. תשובה: תחכה עוד ארבעה ימים, מה יקרה".
- יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רי"ג) – "שאלה: אשה שהיות והעובר מת במעיה עברה הפלה [גרידה] ביום החמישים ושתיים לטבילה, והיה ספק מתי מת העובר אם בתוך ארבעים יום או לאחר מכן. כעת האשה בתוך שבועיים להפלה ויכולה לטבול, האם צריך לחוש שמא העובר היה נקבה וכן שמא זה אחר ארבעים. תשובה: תחכה שבועיים".

ח אשה שנמשך הפלתה כמה ימים - סעיף י'.

א. מאיזה יום מתחיל למנות הי"ד ימים.

1. מחמיר, למנות הי"ד יום מהחתיכה אחרונה.

(א) הגר"י ניימאן זצ"ל (נטעי גבריאל פרק קי"ב הע' ח').

(ב) שבט הלוי (ח"ט סי' קפ"ב) – "באשה שהפילה כמה חתיכות אחרי מ' יום ונמשך הפלתה ג' ימים שיצא חתיכה בכל יום או איזה חתיכות וביום ה' הוצרכה לרופא לנקות רחמה עדין ממה שנשאר בפנים והאשה הלכה לטבילה אחר י"ד יום מיום ג' של הפלתה, והספק ביזו דמר אם היתה צריכה להמתין הי"ד יום מאותו יום שהרופא ה' מנקה רחמה ונמצא שלא עלתה לה טבילה דהרי מבואר ביו"ד סי' קצ"ד דבהפילה ספק א"א לה לטבול עד י"ד משעה שהפילה, ואם טבלה לא עלתה לה. ואשיב בעניי בקיצור הנה מש"כ כבודו דדרכו להורות כה"ג ביצאו חתיכות כמה ימים למנות הי"ד יום מהחתיכה אחרונה בודאי יפה הורה לכתחלה עכ"פ, אבל לא כמו שסובר כב' שזה יוצא להלכה ממה שמבואר סי' קצ"ד ס"ו לענין שליא שלא יצאה כולה ביום ראשון דמונים הי"ד מיום שני דודאי שליא כ"ה דהוא שק ההריון, ואין שליא בלא ולד, אנו חוששין דילמא יצא הרוב או הראש ביום שני, ואף דהוי ס"ס דילמא זכר כבר כ' תוס' ב"ק י"א ע"א דביום מ"א הוי ס"ס להחמיר ואף דכבר הערותי במק"א דבזה"ז לא שייך זה דהא אנחנו מטמאין ממילא גם דם טוהר, מכ"מ נשאר הדין, או דאנו מחמירים בכל אופן בס"ס עיין תוס' גדה כ"ט ע"א תשב, דחכמים ראו להחמיר כאן אפילו בס"ס. אבל נדון דילי' הוא יותר הנדון של הפילה חתיכה דכן הדרך במקרים אלה, והיינו המבואר שם ס"ג דחתיכה שקרועה ויש בה עצם, ואם אין בה עצם אינה טמאה אלא בשפיר כמבואר בפ"ת שם ס"ק ו' בשם תשובת מעיל צדקה סי' מ"ו. והשתא אם ראו שאין בה עצם א"כ אין חשש ולד כלל, ואפילו לא ראו ונשאר ספק, כבר כ' בנוב"ק סוס"י ס"ב דרהיטת הש"ס גדה כ"א ע"ב וסוגית הראשונים משמע דמספק אין חוששין לעצם, ועוד אפשר להוסיף קצת דאם ראו ברור שהחתיכות הללו לא ה' להם שום נטיל' ללבן אלא היו אדומים כדם הלא איתא בש"ס דדוקא בחתיכה לבנה חוששין וכמבואר ג"כ ברמב"ם פ"י מאיס"ב, ונהי דהטור סי' קצ"ד כ' בין אדומה בין לבנה והכי קיי"ל להחמיר היינו משום שאין אנו משוין אותנו בקיאים במראות, ועיין ה' בהה"מ וכו"מ שם, מכ"מ הוא בגדר ספק, מכל הלין טעמא יראה דעכ"פ איסור לא נעשה בזה. ולענין טבילה עוד פעם אם ברור דעד יום שלישי יצאו רוב חתיכות אפשר לצדד להקל יע"ש ס"ט, אבל אם גם זה ספק יראה שלחומרא לטבול עוד פעם כמש"כ כעין זה בנו"ב שם דהרבה החמירו בזה גם בס"ס, מכ"מ לענין ברכה מסופק אני אם תברך על הטבילה".

ג) פתחי מגדים (פרק כ"ט סעי' כ"ה) – "למעשה לגבי טומאת לידה נקטינן לעולם להחמיר, ואפי' יש כמה ספיקות, שלא הלכו בדינים אלו אחר ספק ספיקא, מפני שהם דינים המסורים לנשים ולעמי הארץ".

ד) נטעי גבריאל (גדה ח"ב פרק קי"ב סעי' ח') - לשונו מובא לקמן.

ה) יסוד הטהרה (פרק י"ג ס"ק ט"ז) – "יש לעורר, שלפעמים אין יודעים מתי נגמרה הפלת העובר, ולכן יש לחשב שבועיים מיום שודאי כבר הפילה, כגון ע"י גרידה או בירור אחר, ואין לחשב בשום אופן מיום שהתחילה לראות דם".

ו) אוצר טהרה (פרק י"ז סעי' ב').

2. מיקל, למנות את הי"ד יום מיום שהתחיל הפלתה.

א) פסקי משנה הלכות (פרק כ"ב סעי' י"ב) - לשונו מובא לקמן.

ב. אשה שנמשך הפלתה כמה ימים ואח"כ הלכה לרופא לנקות רחמה.

1. מחמיר, מונין הי"ד ימים מיום שהרופא מנקה רחמה.

- (א) הגרי"י ניימאן זצ"ל (נטעי גבריאל פרק קי"ב הע' ח') – "עפ"י שו"ע סי' קצ"ד ס"ו".
 (ב) עי' שבט הלוי (ח"ט סי' קפ"ב) - לשונו מובא לעיל.
 (ג) נטעי גבריאל (פרק קי"ב סעי' ח') – "אשה שנמשך הפלתה כמה ימים ואח"כ הלכה לרופא לנקות הרחם, מונין הי"ד ימים מיום שהרופא מנקה הרחם".
 (ד) אוצר טהרה (פרק י"ז סעי' ב').
2. מיקל, למנות את הי"ד יום מיום שהתחיל הפלתה.
 (א) פסקי משנה הלכות (פרק כ"ב סעי' י"ב) – "ואשה שמשך הפלתה כמה ימים ואח"כ הלכה לרופא לנקות הרחם אפשר להקל למנות את הי"ד יום מיום שהתחיל הפלתה ואף דבשו"ע (שם סעי' ו') איתא: ולא יצאה מקצת שליא ביום ראשון ולא נגמרה יציאתה עד יום שני חוששת מיום ראשון אבל אינה מונה אלא מיום שני. מ"מ באופן הרגיל יש כמה ספקות ולכן אפשר להקל למנות את הי"ד יום מיום שהתחיל הפלתה".

ט] הלכות מפלת: בכלליות.

א. האם חוששת בזה לוסת.

1. אין זה וסת. [י"א דינה כמסולקת. עי' מחלוקת מראה כהן ופתחי דעת, לקמן].
 (א) קנה בשם (אוצרות הטהרה פרק י"א הע' ק"ט) – "שמפלת בתוך ארבעים יום וראתה דם עי"ז, כיון דהוי ראייה ע"י אונס, אינה צריכה לחשב הפלגתה מראיה הקודמת עד ראייה זו, וכן אינה צריכה לחוש להפלגה מראיה זו להראיה שתראה אח"כ, דראיה זו שהיה ע"י אונס אין מחשבין שום הפלגה ממנה עם ראייה בלי אונס".
 (ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ד אות מ"ד), הו"ד במראה כהן (עמ' קס"ב אות ד') – "מעוברת שראתה דם כמה פעמים ולבסוף הפילה אינה צריכה לחוש לראיות אלו לוסתות, וכן הדין לגבי דמים שראתה כמה ימים אחרי הפלה".
 (ג) ששבה"ל (עמ' שע"ח בהוספות) – "המפלת תוך מ' אין בו חשש וסת אם יודעים שהי' תחילת יצירת ולד, אך בספק שמא הוא רק דם הנקשר מחמת איחור זמן הוסת, צריך לחוש לוסת".
 (ד) חיי הלוי (ח"ה סי' ע"ט) – "תשובה: נראה דאי"צ לחוש לכלום, רק אם הי' עדיין תוך מ' יום אז צריך לחוש לעונה בינונית, אבל אי"צ לחוש לוסת הפלגה וליום החדש, ואם הי' [בבודאי] לאחר מ' יום א"צ לחוש על יום ההוא לכלום".
 (ה) נטעי גבריאל (ח"ב פרק קי"ב סעי' י"ב) – "המפלת קודם ארבעים יום שאין לה דין יולדת ודינה כנדה, מ"מ אין לחשוב ההפלה לחשבון הוסת כי דינה כוסת ע"י אונס, אלא צריכה לחוש לעונה בינונית".
 (ו) חוקת הטהרה (סעי' י"ד) – "המפלת ורואה דם בשעת הפלה אינה צריכה לחוש לאותה ראייה משום וסת, אך בספק שמא הוא דם שנקשר מחמת איחור זמן הוסת צריך לחוש לוסת".
 (ז) פרי טהרה (סעי' ז', הע' י"ז) – "פשוט. דאין זה וסת' אלא 'הפלה'. ועוד דדמי לוסת ע"י אונס".
 (ח) הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ל') – "אין לה לחוש לעונה בינונית מההפלה".
 (ט) פסקי הטהרה (עמ' ר"י) – "וכן בהפילה נפל, אין חוששת לדם שראתה בתור חשש הוסתות, ואפילו הפילה בתוך ארבעים יום לתחילת עיבורה. וכל זה אם ידוע על כל פנים שהיתה תחילת יצירת הולד".

2. תוך מ' יום.

- (א) עדיין אין חשש וסת [אם יודעים שהיה תחילת יצירת ולד].
 (1) קנה בשם (אוצרות הטהרה פרק י"א הע' ק"ט) - לשונו מובא לעיל.
 (2) ששבה"ל (עמ' שע"ח בהוספות) - לשונו מובא לעיל.
 (3) חיי הלוי (ח"ה סי' ע"ט) - לשונו מובא לעיל.
 (4) נטעי גבריאל (ח"ב פרק קי"ב סעי' י"ב) - לשונו מובא לעיל.
 (ב) יש לה לחשב לחשבון הוסת.
 (1) פסקי משנה הלכות (פרק כ"ב סעי' י"ג) – "המפלת קודם ארבעים יום שאין לה דין יולדת ודינה כנדה, יש לה לחשב את ההפלה לחשבון הוסת וצריכה לחוש בחודש הבא ביום החודש והפלגה ועונה בינונית מההפלה ולא אמרינן שזה וסת ע"י אונס".

3. ספק.

- (א) מחמיר – ששבה"ל (עמ' שע"ח בהוספות, לשונו מובא לעיל), חוקת הטהרה (סעי' י"ד, לשונו מובא לעיל), פסקי הטהרה (עמ' ר"י הע' קל"ח).
 4. עונה בינונית.
 (א) מחמיר – נטעי גבריאל (פרק קי"ב סעי' י"ב, לשונו מובא לעיל).
 (ב) מיקל – הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ל', לשונו מובא לעיל).
 (ג) תלוי אם היה תוך מ' יום או אחר מ' יום – חיי הלוי (ח"ה סי' ע"ט, לשונו מובא לעיל).

ב. קבורת נפל.

1. חיוב קבורה.

- (א) מג"א (סי' תקכ"ו ס"ק כ') – "ולי צ"ע מ"ש הג"מ דאין מצוה לקבור נפל ומביא ראי' מדאמר' בגמ' שפחה שהטילה נפל לבור ואמר' בור שמטילין לתוכו נפלים צ"ע דהא מ"מ קבורה היא כמ"ש הרא"ש פי"ד מ"ג באהלות ועי"ל דמירי בנפל שהוא שפיר כדאי' בע"א ועוד דהא אמר' בנדה דף נ"ז הכותים לא היו קוברים את הנפלים אלא משליכין מאי דרוש כל שיש לו נחלה יש לו גבול משמע דאנן לא קי"ל כוותיהו ועוד מדאיצטריך קרא בת"כ פ' אמור שאין הכהן מטמא לבנו ובתו הנפלים ש"ח שמצוה

- לקוברן שהרי אין הכהן מטמא אלא לצורך קבורה כמ"ש ב"ד סי' שע"ג ס"ה ועוד דבב"ב ספ"ז איתא שהיו עושין כוכין לנפלים וכ"ה בסנה' פ"ו וצ"ע דלכאורה משמע בנדה דף הנ"ל שגם על הנפלים קאי לאו דלא תלין".
- (ב) מור וקציעה (סי' תקכ"ו, שאילת יעב"ץ ח"א סי' מ"א) – "שיש בנפל מצות קבורה".
- (ג) ערה"ש (או"ח סי' תקכ"ו סעי' י"ז) – "דאין מצוה מן התורה לקברו ולכן לא היו הכותים חוששין לזה אבל מדרבנן וודאי יש חיוב".
- (ד) חלקת יעקב (יו"ד סי' קצ"ה, ע"י סי' ר"ז אות ג') – "בנפלים מחלוקת גדולה, ע"י משמ"ש ושד"ח כרך ה' מערכת ק' אות מ', וחת"ס או"ח סימן קמ"ד, ואבני נזר יו"ד תע"ב, דעתם דצריך קבורה כדעת המג"א, וראיתי מביאין בשם אבני צדק יו"ד קמ"ה וז"ל דכיון דקבלו בני ישראל עליהן לקבור נפלים, ממילא הוי כמו חוב כמו תפילת ערבית דשוינהו עלייהו חובה עכ"ל - א"כ ה"ה לאמה"ח, דדעת הנוב"ל ושבי"ע דמדינא אי"צ קבורה, מ"מ גם לדידהו עכ"פ מחויב לקבור מפני טומאה דכהנים".

2. מאיזה חודש קוברים.

- (א) פחות מג' חדשים אין צריך קבורה – מהרש"ם (ח"ד סוף סי' קמ"ו, "ובדין הולד כפי דברי הרופא שמת בהיותו בן ג' חדשים ויש רגלים לדבר שהרי לא הרגישה בו כלל אין לחייבו להוציאו משם ועמ"ש בס' אר"ח החדש לאו"ח סימן תקכ"ו והגהותיי שנדפסו שם בשמי ממכ"ק בזה ובכה"ג דנ"ד לכ"ע פטור מלקברו"), הו"ד שבט הלוי (ח"י סי' רי"א אות ג').
- (ב) מה' חדשים צריך קבורה – משמרת שלום (הל' שמחות אות ק' ס"ק י"ג, "ועיין שו"ת שו"מ דנפל בן ה' או ו' חדשים צריך קבורה כל שהוא שלם באיבריו ע"ש, וכן עמא דבר"), יד ליוולדת (ריש פרק כ"ה).
3. מראי מקומות – נוב"ק (או"ח סי' ט"ז), חת"ס (או"ח סי' קמ"ד, נדה דף נו: ד"ה לא), בנין ציון (סי' קי"ט), מנ"ח (מצוה רס"ג אות ל"ב), מחה"ש (סי' תקכ"ו ס"ק כ'), בינה לעתים (יו"ט א' כ"ג), שד"ח (כלל מערכת הא' אות ש"ו), חזו"א (או"ח סי' קל"ג ס"ק ב'), יו"ד סי' ק"י ס"ק א', סי' ר"ח ס"ק ט', אהלות סי' כ"ב ס"ק ל"ח), לב שומע (מערכת ל' אות מ"ט), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' קנ"ד אות ג' ד"ה וענין, דברות משה שבת ס"ב ענף ז' ד"ה וגם, יבמות סי"ד הע' ע"ז), שבט הלוי (ח"י סי' רי"א), פרי טהרה (סעי' י'), נטעי גבריאל (פרק קי"ב סעי' י"ז), R. J. D. Bleich (ח"ד עמ' קע"ה).
- (א) מ"ב (סי' תקכ"ו ס"ק מ"ט) – "ודע דיש מן אחרונים שחולקין אעיקר דיני נפלים ולדידהו קבורת נפלים נמי מצוה ואם כן אפשר שיש עכ"פ להתיר ביו"ט שני על ידי עכו"ם ועיין בחכמת אדם כלל ק"ע ס"ז".

ג. טומאת כהן - ע"י יו"ד סי' שס"ט.

1. טמאה.

- (א) בית הלל (ס"ק א') – "עיין לקמן בסימן שס"ט לענין כהן שאסור לטמאות למת וכו', ונראה דהוא הדין לנפל, דהיינו בן ארבעים יום שנגמרה צורתו".
- (ב) פרי טהרה (סעי' י"א) – "כהן אסור להיטמאות לנפל, ואפילו אם הולד שלו. ולכן צריך לצאת מחוץ לבית חולים לפני שמתחילים להוציא את הנפל".

ד. עליה תורה.

1. הבעל מחויב לעלות לתורה.

- (א) מג"א (סי' רפ"ב ס"ק י"ח) – "ונ"ל דהמפלת בעלה חיוב אא"כ הפילה צורה שאין אנו בקיאים בה דאז אינו דוחה חיוב אחר דשמא אינו וולד".
- (ב) א"ר (סי' קל"ו ס"ק א') – "המפלת, בעלה חיוב, אלא א"כ הפילה צורה שאין אנו בקיאים בה דאז אינה דוחה חיוב אחר דשמא אינו וולד".
- (ג) דרך החיים (סוף הל' קרה"ת) – "והמפלת בעלה חיוב אא"כ הפילה צורה שאין אנו בקיאים בה".
- (ד) שערי אפרים (שער ב' סעי' ה') – "אשה שהפילה אעפ"כ בעלה חיוב בשבת ראשון שהולכת לבה"כ או אחר מ' יום כו', ודוחה שאר חיובים כמו אם ילדה וולד קיימא, אא"כ הפילה צורה שאין אנו בקיאים בה שאז אינו דוחה חיוב אחר דשמא אינו וולד, ומ"מ יש לקרותו קודם לאחרים".
- (ה) בה"ל (סי' קל"ו סעי' א' ד"ה בשבת) – "והמפלת בעלה חיוב אא"כ הפילה צורה שאין אנו בקיאים בה".
- (ו) שבט הקהתי (ח"ד סי' שכ"ב).
- (ז) פסקי תשובות (סי' קל"ו סוף אות ח').
2. צורה שאין אנו בקיאים בה, אין חיוב לעלות, או רק דאין דוחה חיוב אחר.
- (א) רק אין דוחה חיוב אחר – שערי אפרים (שער ב' סעי' ה'), לשונו מובא לעיל).
- (ב) אין בכלל חיוב לעלות – דרך החיים (סוף הל' קרה"ת, לשונו מובא לעיל), בה"ל (סי' קל"ו סעי' א' ד"ה בשבת, לשונו מובא לעיל).
- (ג) מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ב סי' ס"ד אות ג').

ה. שמירה.

1. ע"י או"ח סי' רל"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ו. מה לעשות כדי למנוע הפלות.

1. חשוקי חמד (פסחים דף ט.) – "שאלה. אשה שמפלת והרופאים לא יודעים מה לעשות כדי למנוע את ההפלות שלה והיא באה לשאול דעת תורה, מה להשיב לה. תשובה. א. בעון שנאת חנם כמבואר במסכת שבת (דף לב ע"ב). ב. אולי דורכת על צפרנים,

כמבואר במסכת נדה (דף יז ע"א). ג. במסכת ברכות (דף ה ע"ב) נאמר: כל הנותן מטתו בין צפון לדרום, אין אשתו מפלת נפלים כתיב הכא וצפונך תמלא בטנם. וכתוב התם וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה. ותקפיד על כך, ואולי עי"כ תוליד זרעא חייא וקיימא".

2. תשובות והנהגות (ח"א סוף סי' קצ"ח) – "ובמג"א כתב שנשים לא מברכות המפיל, אבל בא"ר ופמ"ג וכן הקדוש האריז"ל בשער הכוונות מסקי שנשים מברכות המפיל וכך המנהג, ומובא במשנ"ב בשעה"צ סימן רל"ט ס"ק ט"ז ע"ש, ושמעתי בשם האדמו"ר רבי מאיר מפרימשלאן שזהו סגולה שלא תפיל פרי בטנה, ומיהו נראה שאצלה מספיק כעיקר דינא דגמרא לקרוא פרשה ראשונה דק"ש ויהי נועם ובידך אפקיד והמפיל ודי בכך".

3. מראי מקומות – דברי יציב (ליקוטים והשמטות סי' קי"ח), יד ליוולדת (פרק ט"ו, פרק כ"ח).

י] מפלת: דין של מסולקת דמים.

א. דינה כמסולקת דמים. [י"א רק אחר ג' חדשים, (פתחי דעת). וי"א אפי' אחר מ' יום, (מראה כהן ופתחי הלכה)].

1. תפארת ישראל (סי' קפ"ט ס"ק ל"א) – "נראה הוא הדין במפלת נפל, כל זמן שיש לה דין לידה לענין דם לידה ודם טוהר יש לה דין מניקה, וכמו שמוכח מדברי תוס' נדה דף ל"ו (ע"א) ד"ה ושויין וד"ה דליכא, וכן מוכח מדברי הרמב"ן (שם ד"ה הא דתניא), דדייק דבמניקה לא אמרינן דיה שעתה מדאמרינן יושבת על דם טוהר דיה שעתה, ולא אמרינן דקמ"ל במפלת, אלא ודאי דכל דיש לה דם טוהר יש לה דין מניקה, ופשוט".

2. סד"ט (סי' קפ"ט ס"ק ל"ו) – "בספר כרתה ופלת. ודבריו נכונים".

3. חכ"א (כלל קי"ב סעי' ל"ט) – "ואם הפילה נפל כל שיש לה דין ימי טוהר המבואר בסימן קצ"ד יש לה דין מינקת (כרתי ופלתי סוף סימן קפ"ט)".

4. חו"ד (סי' קפ"ט חי' ס"ק מ"ט, בי' ס"ק ל"ח) – "מת הולד. ואפילו הפילה רוח".

5. פת"ת (סי' קפ"ט ס"ק ל') – "עי' כו"פ שכתב אפילו הפילה נפל כ"ו שיש לה דין לידה לענין דם לידה ודם טוהר יש לה דין מניקה דאין אבריה חוזרין עד לאחר כ"ד חודש ע"ש וכן הסכים הס"ט".

6. בית שערים (יו"ד סי' רנ"ו).

7. טהרת ישראל (סי' קפ"ט סעי' קע"ח).

8. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה כ"ד, תשובה פ"ט, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ט אות ג') – "דין מסולקת דמים יש ... למי שהפילה אחר שהוכר עוברת".

9. ששבה"ל (סי' קפ"ט סעי' ל"ג ס"ק א', סיכום אות ה').

10. חזקת טהרה (סי' קפ"ט ס"ק רל"א).

11. בדה"ש (סי' קפ"ד ס"ק מ"ב).

12. שבט הקהתי (ח"ד סי' שכ"ב ד"ה והך).

13. חיי הלוי (ח"א סי' ס"ז אות ל"ז).

14. פותח שער (סי' כ"ה סעי' ז').

15. נטעי גבריאל (פרק קי"ב סעי' ה') – "המפלת דינה במינקת לענין דיני ווסתות כל כ"ד חודש".

16. מראה כהן (עמ' קס"ב אות ג') – "המפלת אחר ארבעים יום מתחילת עיבורה דינה כשאר יולדת ודמיה מסולקים. ועיין לעיל בדיני מינקת אות א' דמשעה שחזר וסתה הראשון ראוי לה לחוש כשאר הנשים".

17. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שע"ה).

18. פתחי דעת (פרק מ"ג סעי' כ"א, הע' ל"ה) – "אמנם הדברים אמורים דוקא במקרה שהעובר הגיע לשיעור שלשה חדשי הריון, שאז מדינא נחשבת מסולקת דמים. [כדין מעוברת שנחשבת מעוברת בשיעור זה]".

ב. הפילה רוח.

1. מסולקת דמים.

(א) חו"ד (סי' קפ"ט חי' ס"ק מ"ט, בי' ס"ק ל"ח) – "ואפילו הפילה רוח".

(ב) פת"ת (סי' קפ"ט ס"ק ל') – "והח"ד כתב דאפילו הפילה רוח יש לה ג"כ דין מניקה ע"ש".

(ג) בצל החכמה (ח"ו סי' ע"ט) – "הפילה רוח, הרי היא בחזקת מסולקת דמים כל כ"ד חודש שאח"כ".

2. אינו מסולקת.

(א) לחנ"ש (סי' קפ"ט לחם ס"ק צ"ו, שמלה ס"ק נ"ו).

(ב) טהרת ישראל (סי' קפ"ט סעי' קע"ח).

(ג) חזקת טהרה (סי' קפ"ט ס"ק רל"א).

(ד) נטעי גבריאל (פרק קי"ב סעי' ז').

(ה) עי' פתחי דעת (פרק מ"ג הע' ל"ד).

ג. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק כ"ז), פרדס שמחה (ס"ק צ"ו).

1. הגריש"א זצ"ל, הו"ד במראה כהן (עמ' קס"ב אות ד') – "מעוברת שראתה דם כמה פעמים ולבסוף הפילה אינה צריכה לחוש לראיות אלו לוסתות, וכן הדין לגבי דמים שראתה כמה ימים אחרי הפלה".

2. חוט שני (סוף ס"ק י"ז, ס"ק י"ח אות ג', דין מניקה אות ב', קיצור הלכות פרק י"ג סעי' ג', דין מניקה סעי' ב', עי' שאלת אשר סי' ל"ה) – "כתב החו"ד ... והכו"פ כ' ... ולולי דבריהם הקד', היה נראה לומר, דמפלת לא חשיב מניקה לענין שתהיה מסולקת דמים

כ"ד חודש, אלא עד שיהיה הולד בשלב שראוי קצת לינק ואימו ראויה להניק, ולכה"פ שיהיה לה סילוק דמים של מעוברת שהוא ג' חדשים, אבל מבואר בפוסקים הנ"ל שמעת שיש עליו שם ולד והפילה דינה כמניקה".
 3. בדה"ש (סי' קפ"ט סעי' ל"ג ב' ד"ה מעוברת, עמ' קמ"ו) – "ולמעשה צ"ע בדינים אלו".

יא) מאימתי פתיחת קבר.

שבת (דף קכט.) – "מאימתי פתיחת הקבר. אמר אביי: משעה שתשב על המשבר. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: משעה שהדם שותת ויורד. ואמרי לה: משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה".

א. יושבת על המשבר.

1. הוי פתיחת קבר, וממילא טמאה – נחלת שבעה (סי' ט'), תפארת ישראל (סי' ק א'), סד"ט (סי' כ"ה), פת"ת (סי' ק ח'), ערה"ש (סעי' נ"ג), טהרת ישראל (סעי' ח'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ס"ב), פוסקים.
 א) אפילו רק ראוי לישב על המשבר – סד"ט (סי' כ"ה ד"ה ומה, "דלאו דוקא באותה שעה שישבה על המשבר אלא מיד שאחזקה צירים וחבלי לידה ומבקשת להביא לה חכמה צריך הבעל להזהר בה, דודאי לאו ישיבת המשבר גורם פה"ק אלא כל שהיא קרובה ללידה כ"כ שצריכה לישב על המשבר ואיכא למיחש אלו היתה המילדות מזומנת אצלה היתה מושיבה מיד על המשבר"), לחוש"ש (להם סי' א'), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ה, "שלאו דוקא ישבה על המשבר אלא מיד שאחזקה צירים וחבלי לידה ומבקשת להביא לה חכמה צריך הבעל להזהר בה דודאי לאו ישיבת המשבר גורם פתיחת הקבר אלא כל שהיא קרובה ללידה כל כך שצריכה לישב על המשבר ואיכא למיחש אלו היתה המילדות מזומנת אצלה היתה מושיבה מיד על המשבר צריך להיות נזהר בה"), בדה"ש (סי' ל', סי' ק'), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' תס"ד, ח"ב ריש עמ' תק"כ).

ב. אין בה כח להלך בעצמה.

1. הוי פתיחת קבר, וממילא טמאה – אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ה, "אינה יכולה לילך שודאי אסורה"), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"ז ד"ה מעוברת, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ט אות ד', "הוששת לפתיחת הקבר משעה שאינה יכולה לילך מרוב כאבים. ואז צריך בעלה ליהרהר בה ככל אשה נדה"), ששבה"ל (סעי' ב' סי' ד' ד"ה ובכל, סיכום אות ה'), בדה"ש (סי' ל', סי' ק'), "אין בה כח להלך בעצמה"), חוט שני (סי' ד'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ס"ב, עמ' תס"ה, ח"ב עמ' תק"כ), יסוד הטהרה (פרק י"ג סעי' י"ד, "טומאת הלידה מתחילה לאחר שהתרחש אחד מארבעת הדברים הבאים ... ג) איננה יכולה להלך על רגליה, וצריכה לשכב על מיטת [או כסא] הלידה").

א) הגריש"א זצ"ל (יד ליולדת פרק י"ד הע' י"ח) – "דזה דוקא שא"א לה כבר לילך מעצמה וצריכה סמיכה ללכת, אבל מה ששכיח בעת שנוסעים לביה"ח ויש לה צירים חזקים ויכולה ללכת בעצמה אלא שצריכה סיוע לעלית וירידת המדרגות וכדומה, אין זה פתה"ק וטהורה ואינה בכלל מש"כ בפוסקים שאילו היתה המילדת כאן היתה משיבתה מיד על המשבר".

ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רע"ח) – "שראוי להחמיר בזה, אבל כיון שיש להקל מעיקר הדין, וגם אינו ברור בדיוק השיעור לזה, לכן יש להקל עד שהיא אינו יכולה ללכת כלל מעצמה, שהוא קרוב לסוף (בזמן שהיא רוצה לדחוף התינוק ממנה, וקצת מלפנ"ז)".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: At what stage in labor are we choshesh that the woman became tamei?

R' Y. Berkovits wrote: Practically speaking, when she finds dam.

It is unnecessary to inspect to see if she is bleeding. However, when the doctor measures how much she is dilated, you should ask to see the doctor's gloves to see if there is any dam on it. [Generally you will find dam, since the doctor is measuring by pushing against the inside of the cervix and usually ends up with dam on the gloves. Therefore you have to ask to see the gloves. Even though it is questionable why this is considered dam mekor, still we are noheg to be machmir.]

There is a machlokes when she reaches the stage where she can't walk anymore, if she is tamei even though she did not yet see dam. The consensus of many poskim is to be machmir with this. However, the definition of "not being able to walk" is not clear. If she is at the pushing stage, or if she really can't walk at all, then you should be machmir (I hope you're already in the hospital by then). Possibly the transition stage (which is right before the final pushing stage) would also be problematic. **It is not a problem if she can walk between contractions**, even though she can't walk at all during contractions. In all cases, if there are no women around, you can help your wife if necessary and rely on the mekilim that hold that there is no problem until you find dam.

ג) הגר"ש פלדר שליט"א (שיעורי הלכה הל' מעוברת ויולדת עמ' י"ח) – "והנהגה דחברותיה נושאות אותה בזרועותיה, היינו שאינה יכולה לילך בעצמה כלל אפילו בין הצירים (ולא אם רק בשעת הצירים אינה יכולה לילך מחמת הצער). ודבר זה הוא בדרך כלל קרוב ללידה ממש, וכן הא דדם שותת ויורד".

ד) וכן עי' אהלות (פרק ז' משנה ד') שנראה דהיינו כשא"א להלך בעצמה כלל, ולא רק בשעת צירים חזקים.

ג. חבלי לידה, צירים.

1. עדיין טהורה – ששבה"ל (סעי' ב' סיכום אות ה'), דרכי טהרה (עמ' קי"א, "צירים תכופים וקבועים כל ה' דקות או פחות ... אין האשה נחשבת כנדה ... כמו בשעת וסתה. אם לא ילדה, מותרת לבעלה אחרי בדיקה"), בדה"ש (ס"ק ל'), פתחי הלכה (ארטסקורול, סוף עמ' ס"ב, עמ' תס"ה, ח"ב עמ' תק"כ).

2. מאד חזק.

(א) מחמיר – הגרשז"א זצ"ל (מראה כהן עמ' קפ"ה אות ז', שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' מ"ב, נדה פרק י"ז סעי' י"ג, "בצירים חזקים יש להחמיר אבל לא בצירים רגילים"), מראה כהן (עמ' י"ד אות ה'), "אם מרגישה צירים תכופים בהפרשים של בין 3-5 דק' צריכה להחמיר על עצמה שהיא טמאה כדין יושבת על המשבר", יסוד הטהרה (פרק י"ג סעי' י"ד, "טומאת הלידה מתחילה לאחר שהתרחש אחד מארבעת הדברים הבאים ... ב) הופיעו צירים חזקים ותכופים מאוד (כל שתיים שלוש דקות בסדר קבוע)", חוקת הטהרה (סעי' א'), "שיש לה צירים חזקים משלוש עד חמש דקות בקביעות, יש לחוש לפתיחת הקבר וטמאה לבעלה. וכמוכן דעסקינן בזמן שכבר קרובה לילד, ולא בחודש שמיני או תחילת תשיע".

(ב) מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רע"ז, "להקל בכל אלו").

(ג) מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק ק"ו סעי' א', סעי' ב').

(ד) לכאורה זה נכלל בהגדר של 'אין בה כח להלך בעצמה' או של 'יושבת על המשבר'. כיון של"מ בהפוסקים הענין של צירים חזקים, וגם יש לעי' מה הגדר.

ד. ירידת מים ("rupture of membranes, "water breaking").

1. טמאה.

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ד אות ד') – "מאותו שעה 'שנפקעו המים' (water breaks) יש למעוברת דין יולדת וטמאה".

עי' אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' תל"א) – "דאם נשבר שק המים שנחשב התחלת לידה ... דרק באופן זה שע"י שנשבר שק המים כאשר היא קרובה ללידה כל כך שצריכה לישב על המשבר בקרוב נחשב התחלת לידה ולא אם שוהה כך כמה ימים".

(ב) הגר"מ הלבפשטאם זצ"ל (יד לילולת פרק י"ד קונ' הבי' אות י"ז) – "שבירידת מים לחוד נחשב כתחלת לידה והאשה טמאה".

(ג) בדה"ש (ס"ק ל', ציונים ס"ק מ"ח) – "כן מורים בעלי ההוראה".

(ד) תורת היולדת (פרק י"ח סעי' ה', הע' ו') – "ירדו המים, מורים בעלי הוראה שלא יגע בה בעלה כדין נדה, אלא אם כן הוא צורך גדול ואין אחר שיעזור לה. [בדי השולחן קצ"ד. וכמה מגדולי ישראל חולקים על זה וסוברים דאין צריך לחשוש שמעורב דם במים. ויש המחלקים בין ירידת קצת מים לירידת כל המים בפעם אחת שאז פי השליא פתוח ויש לחוש שמעורב בו דם. יענין 'עת ללדת' פ"ג קונטרס הערות ב']".

2. טהורה.

(א) באר משה (ח"ג סי' קנ"ב) – "התקשרתי על ידי הטעלעפאן עם רופא מומחה גדול והשבני בסבר פנים יפות בס"ד, בבירור נמרץ שאין שום קשר לזיבת המים עם ראיית דם וחבלי לידה והמים יכולים לזוב ממנה בלא שום חבלי לידה, רק על ידי מקרה בעלמא כמו קפיצה או נפילה וכיו"ב הרבה. אחרי שיחתי עם הרופא-המומחה השבתי להבעל-השואל שאשתו טהורה היא בלי שום חשש".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מראה כהן עמ' קפ"ד אות ו', נשמת אברהם דפו"ח סי' קצ"ד ס"ק א' אות א', שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' מ"ב, נדה פרק י"ז סעי' י"א) – "בירידת מים גרידא אינה נטמאת".

(ג) שפע טהרה (ס"ק ה') – "טהורה".

(ד) אגורה באהלך (סוף ס"ק ד') – "ודברתי בזה עם מורי הוראות, ונראה שכולם פוסקין להיתרא".

(ה) הגר"מ ביך זצ"ל (יד לילולת פרק י"ד הע' י"ז, קונ' הבי' אות י"ז).

(ו) הגר"ט גאלדשטיין זצ"ל (יד לילולת פרק י"ד הע' י"ז, קונ' הבי' אות י"ז).

(ז) הגר"ח פ"ש זצ"ל (יד לילולת פרק י"ד הע' י"ז, קונ' הבי' אות י"ז).

(ח) ששכ"ה (נשמת אברהם דפו"ח סי' קצ"ד ס"ק א' אות א') – "שאם בדקה את עצמה ולא מצאה דם טהורה".

(ט) טהרת הבית (סי' י"א הע' ו' ד"ה ומיהו) – "בדי השלחן ... שבט הלוי ... ולפע"ד כל שאין רואים דם עם המים אין לחוש לכלום, דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ... וכן עיקר".

(י) חזקת טהרה (יד לילולת פרק י"ד הע' י"ז, קונ' הבי' אות י"ז).

(יא) אבני ישפה (ח"א סי' ק"ע אות ט', סי' קע"ב) – "הרי לנו מפורש שמשקה היוצא מהרחם אינו בגדר פתיחת הקבר, ורק אם יצא גוש או חתיכה יש דין פתיחת הקבר. ולכן אעפ"י שהיתה ירידת מים למעוברת, עדיין היא טהורה לבעלה. ואעפ"י שירידת המים היא סימן שהלידה קרובה, עכ"פ כיון שלא ידוע לנו שהיתה פתיחת הקבר, אין לנו כח לאסור אותה, וכן פסקתי הלכה למעשה".

(יב) לבושי עז (סי' קפ"ח סעי' ו' תמצית אות ו') – "בירידת מים לבד אינה נאסרת, אמנם יש לעיין במים אם אין בהן נימי דם".

(יג) מראה כהן (עמ' י"ג אות א') – "אם ברור שהמים נקיים מדם האשה טהורה. בירידת מים בחודשים מוקדמים אם לא מוצאת בהם דם אין חשש והאשה טהורה".

(יד) דרכי טהרה (עמ' קי"א) – "ירידת מים ... אין האשה נחשבת כנדה ... כמו בשעת וסתה. אם לא ילדה, מותרת לבעלה אחרי בדיקה".

(טו) חוקת הטהרה (סעי' ג') – "אשה שהיתה לה ירידת מים, אם רואים דם בתוך המים הרי היא טמאה כנדה, ואף אם לא רואים דם בתוך המים יש אומרים שהיא טמאה, אך קיימא לן כרוב הפוסקים שסוברים שהיא טהורה".

(טז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רע"ז) – "להקל בכל אלו".

- (ז) הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה כ') – "אם אין במים נטייה לאדום אין האשה אסורה ע"י זה, ואיסורה מתחיל כשאינה יכולה להלך ברגליה או כשרואה דם יוצא ממנה".
3. אם ירידת מים בשפע, יש להחמיר.
- (א) חוט שני (ס"ק ד' ד"ה אשה, ס"א קפ"ג ס"ק ג' אות ד') – "אם המים מרובים, וכמו שמצוי בסוף ההריון, חיישינן לטומאה דאפשר שנפתח מקורה. אמנם אם אין המים מרובים, וכמו שמצוי לפעמים באמצע ההריון, הרי היא טהורה".
- (ב) יסוד הטהרה (פרק י"ג סעי' י"ד) – "טומאת הלידה מתחילה לאחר שהתרחש אחד מארבעת הדברים הבאים: א) ראתה דם, או שהיתה ירידת מים בשפע".
- (ג) נטעי גבריא (פרק ק"ו סעי' ט') – "אם ירדו ממנה מים אם אינה רואה דם אין לאסור אא"כ ירדו מים הרבה".
4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ס"ג, עמ' תס"ה, ח"ב עמ' תקי"ט), יד ליולדת (פרק י"ד עמ' קמ"ה).
- (א) ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ד' ד"ה ובירידת, סיכום אות ו', ששבה"ל ח"י ס"א רע"ז אות ז', ע"א אבני ישפה ח"א ס"א קע"ב בסוף הג"ה) – "בירידת המים אין חוששים לפתיחת הקבר, אמנם אם נראה שעומדת ממש לפני הלידה שיש צירים ופתיחה כמו לפני לידה ומים בשפע, יש לחוש שיצא דם עם המים".
5. דעת הגריש"א זצ"ל.
- (א) משנת השלחן (סוף תשובה ר"ז) – "ירידת מים - הוא אחד מהסימנים של לידה, ובדרך כלל מאז היא נאסרת כדין יושבת על המשבר, אולם לעיתים רחוקות קורה ירידת מים בחדשי ההריון המוקדמים, ואז מנהג המורים להורות להתיר, בתנאי שגוון המים הוא צלול לחלוטין ללא גוון אדמומי".
- (ב) אוצרות הטהרה (עמ' תתק"כ אות קי"ג, אבני ישפה ח"א ס"א קע"ב בסוף הג"ה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ט אות ה') – "ירידת מים לפני הלידה אינה מטמאה אם המים נקיים מדם".
6. מראי מקומות – אוצר הברית (פרק ב' ס"א ב' סעי' ו' ד"ה כמו).

ה. פקק הרחם (mucous plug).

1. מחמיר.
- (א) ע"א ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ד' ד"ה פקק, סיכום אות ח') – "פקק הרחם (הנקרא כפתור) שיוצא לפני הלידה, יש לחוש עליו משום פתה"ק, ויעשה ש"ח".
- (ב) ששכ"ה (נשמת אברהם דפו"ח ס"א קצ"ד ס"ק א' אות ב') – "שהיא טמאה אפילו אם לא היה דם בפקק".
- (ג) מראה כהן (עמ' י"ד אות ו') – "מצוי שלפני הלידה יוצאת חתיכה גושית מהמקור [המכונה 'פקק'], ודעת גדולי ההוראה שיש לטמא את האשה משעה שיוצאת חתיכה זו".
- (ד) נטעי גבריא (פרק ק"ו סעי' י"ב) – "אם לפני הלידה יוצאת ממנה חתיכת גושית מהמקור (פקק), יש לטמא כדין נדה".
2. מיקל [ודינו ככתם].
- (א) ע"א פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' ס"ג, עמ' תס"ה, ח"ב עמ' תקכ"א הע' ס') –
- Others contend that the blood associated with the mucous plug is not uterine in origin and does not render her a niddah. [Discussions with gynecologists support this latter view, which is accepted by many morei hora'ah].
- (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רע"ז) – "להקל בכל אלו. רק החמיר בפקק של הריר אם מצאה דם עליו שהוא יותר משיעור כגריס, ואם אבדה אין לחוש. [ושמעתי מרי"ב של שבאמת צ"ע בכלל למה דם זה מטמאה, הא אינו מן המקור. ולפ"ז לכל הפחות יש להקל לדמות זה להדין של האגר"מ לגבי קינוח להצריך כדי שיעור כגרו"ע (ע"ל הערה 252)]."
- (ג) ארחות טהרה (פרק י"ט סעי' ט"ז) – "מה שמצוי בחודש התשיעי שיוצא ממנה ליחה מסוימת מצואר הרחם הנקרא בפי הרופאים פקק הרחם. אם מצאתו בלא דם טהורה, ואם מצאתו עם דם דינו כמו שאר כתמי דם, שאם נמצא על בגד או סדין לכן אם הוא יותר משיעור גריס (ע"י לעיל בפרק א' סעיף ה' אות ב' מהו הגודל של שיעור זה) טמאה, ואם הוא כשיעור גריס או פחות מזה טהורה, ואם נמצא על בגד או סדין צבעוני, או על נייר שקנחה בו, או על תחבושת שנקרא פע"ד, אפילו יותר משיעור גריס טהורה".
- (ד) הגר"ש פלדר שליט"א (שיעורי הלכה הל' מעוברת ויולדת עמ' כ"א) – "ולענין פקק הרחם (mucus plug), הנה דבר זה אינו בא מן המקור אלא מבית החיצון, וממילא אין בו נידון פתיחת הקבר כלל, ולכן אם יצא דם יחד עם יציאת הפקק דינו ככתם בעלמא ואינה נאסרת אלא אם היה בו שיעור גריס ולא היה על בגד צבוע. אולם אם הרגישה בשעת יציאתו אסורה גם בלא שיעור, וכדין הרגשה דעלמא".
- (ה) הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה כ"ה).
3. דעת הגריש"א זצ"ל
- (א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"כ אות קי"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ט אות ה') – "וכן יציאת פקק הרחם לפני הלידה אינה מטמאה משום פתיחת הרחם".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (נשמת אברהם דפו"ח ס"א קצ"ד ס"ק א' אות ב', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ט סוף אות ה') – "שאם הפקק הוא כגוש היא טמאה אפילו ללא ראית דם משום פתיחת הקבר".

1. סטריפינג (stripping).

1. טמאה.

(א) שבת הלוי (חי"א סי' ר"ב אות ה') – "מש"כ כבודכם שלפעמים מנתק השליא מהצדדים, וקורע הנימים המקשרים גם זה אין חדש לנו, וזה קורה בתקופת סוף חודש תשיעי או גם לפעמים גם לפני זה, גם בזה עליה להודיע למורה צדק בקי ובודאי ניהוש להחמיר".

(ב) אור יצחק (פרק ח' הע' ש"מ) – "פעמים שכדי לזרו את הלידה הרופא מכניס אצבעותיו לרחם ומפריד את קרומי השליה מדופן הרחם, פעולה זו נקראת סטריפינג והיא אוסרת את האשה כיון שמכניס את ידו לרחם ויש לחוש בה משום פתיחת הקבר וכן בדרך כלל יוצא דם שהוא מרירית הרחם. אפיקי מים פ"ד ה"ו".

(ג) פתחי מגדים (פרק כ"ט סעי' ט') – "עשו לה 'סטריפינג' אסורה".

(ד) מראה כהן (עמ' י"ג) – "מצוי באשה שהגיע התאריך המשווער ללידה ועדיין לא הרגישה צירים, שהרופא מכניס אצבע לרחם ומפריד את קרום השליה מדופן הרחם במטרה לזרו את הלידה, וברוב הפעמים מאז שהרופא עושה כן יולדת האשה תוך כ"ד שעות. בדיקה זו מכונה בלשון הרפואה 'סטריפינג'. ומאז שהתבצע טיפול זה נחשבת האשה כנדה ויש לנהוג בכל ההרחקות ואע"פ שלא ראתה דם, כי ע"פ רוב פעולה זו גוררת הוצאת דם, ויש גם לחוש משום פתיחת הקבר".

(ה) נטעי גבריאל (ח"ב פרק ק"ו סעי' י"ג) – "כשרופא מכניס אצבע לרחם ועושה פעולה לזרו את הלידה ונקרא סטרינג, דינה כנדה".

(ו) חוקת הטהרה (סעי' ו').

(ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A woman is 3 days overdue. She went for a checkup and the doctor stripped her membranes. I would assume that that's called pesichas hamekor and she is tamei. However, I have heard different shitahs about membrane stripping and some seem to say a woman is only tamei if she sees dam. (I don't know why.)

Also, this woman is usually very overdue and she is considering going to the mikvah, as she may have 1 or 2 tahor days before induction (which she always needs). I assume she can do just hefsek, 1 and 7. Correct?

R' Y. Berkovits wrote:

1. She is tamei because of p'sichas hakever. 2. If she wants she can do hefsek 1 and 7.

(ח) משנת יהושע (מעוברת ויולדת שער ב' פרק א' סעי' ה', פרק ד' סעי' ג').

(ט) בנין בית נאמן (פרק ט"ו הע' ב').

2. מיקל, כשלא יצא דם.

(א) ארחות טהרה (פרק י"ט סעי' כ"ג) – "לאחר זירוז הנקרא סטריפינג, כשלא יצא דם".

3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תקט"ו אות כ"ד).

ז. קצת פתיחה (dilation).

1. מיקל.

(א) הגרשו"א זצ"ל (נשמת אברהם דפו"ח יו"ד סי' קצ"ד ס"ק א' סוף אות א', שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' מ"ב) – "הואיל ויודעים שהפתיחה היא בגלל העובר".

(ב) בצל החכמה (ח"ה סי' מ"ב) – "לקושטא דמילתא אפי' יש פתה"ק ודאי, יש להקל בלא הרגישה".

(ג) הגרשו"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"ז, משמרת הטהרה פרק א' הע' מ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ט אות ד', אות ו') – "אשה שפי המקור שלה נפתח כדרכו קודם הלידה בלא התעוררות מיוחדת ופתאומיות, יכולים להקל עליה אף בפתיחה גדולה של שתי אצבעות, כי לא חוששים לפתיחת הקבר אלא רק כשיוצא ממנה משהו".

(ד) ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ג' ד"ה ומצוי, סיכום אות ד', ששבה"ל ח"ד סי' ק"ו, ח"ה סי' קצ"ד, חי"א סי' ר"ב אות ב', אות ג') – "עכ"פ בנפתח מאליו בלי גורם לא מבפנים ולא מבחוץ ורצוני כעין הפתיחות בחדשים האחרונים של ההריון דעת לנבון דיש להקל בהם".

(ה) משנה הלכות (חי"א סי' קכ"ד) – "ודע דנמצא בכמה נשים מעוברות דבחדש התשיעי הרבה זמן קודם הלידה נפתח רחם מעצמו לפעמים אפילו איזה שבועות קודם הלידה והרופאים מרגישים את זה ע"י בדיקה ואמנם אפ"ה האשה טהורה היא לבעלה כל זמן שאינה רואה דם לידה או יושבת על המשבר שאינה יכולה להלך ברגליה ובדעת הנוב"י והגליון מהרש"א ומרן הבי"ש ועוד אחרונים וז"פ".

(ו) ששכ"ה (נשמת אברהם דפו"ח סי' קצ"ד ס"ק א' אות א') – "יש לעיתים פתיחת הקבר של שתי אצבעות עוד חדשים לפני הלידה (ללא כל הרגשה מצד האשה) ... שמסתמכים על תשובת הנודע ביהודה לתלמידו התשובה מאהבה הנ"ל, והאשה טהורה".

ששכ"ה (נשמת אברהם דפו"ח יו"ד סי' קצ"ד ס"ק א' סוף אות א') – "שאפילו אם נבדקה ע"י רופא או מילדות ומוצאים שיש פתיחת הקבר, עדיין היא טהורה כל זמן שלא הרגישה בזה ולא מצאה דם".

(ז) פרדס שמחה (ס"ק כ"ו אות ג') – "אם המקור פתוח [כשאינה תחלת לידה ע"י צירים וכדו'] מותרת".

(ח) חוט שני (ס"ק ד' ד"ה אמנם) – "מה שמצוי שיש פתיחה של כמה אצבעות לפני הלידה, אין זה נקרא פתיחת הקבר, דהגדר בזה הוא שמה שמתעורר הרחם להפתח בשביל יציאת הולד אע"פ שעדיין לא יצא, מ"מ מיקרי פתיחת הקבר, אבל מה שהמצב שהגוף שיהיה הרחם מעט פתוח לפני הלידה כשהגוף מתכוונן ללידה, זה לא מיקרי פתיחת הקבר".

(ט) תורת היולדת (פרק י"ח סעי' א') – "רופא שבדק אשה מעוברת בידו או במכשיר ומצא פתיחה עד שתי אצבעות, ועדיין לא החלו צירים, הרי היא טהורה".

(י) מראה כהן (עמ' י"ד אות ב') – "אשה שיש לה פתיחה של אצבע או שתיים לפני הלידה כפי שמצוי אצל נשים רבות הרי היא טהורה, כיון שהפתיחה היא איטית ואינה גורמת ראיית דם".
 (יא) פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' ס"ב, עמ' תס"ה, ח"ב עמ' תק"כ).
 (יב) משמרת הטהרה (פרק א' סעי' י"ב) – "אשה שפי המקור שלה פתוח כדרכו קודם הלידה בלא התעוררות מיוחדת ופתאומיות אע"פ שפתוח כמה אצבעות [בצורה שאינה יוצאת מהכלל] אין בזה חשש פתיחת הקבר".
 (יג) חוקת הטהרה (סעי' ד') – "רופא שבדק אשה מעוברת בידו או במכשיר ומצא פתיחה עד שתי אצבעות, ועדיין לא התחילו צירים, הרי היא טהורה, וזה מצוי הרבה אצל נשים בחודש התשיעי".
 (יד) הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה כ"ו).

2. מחמיר.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ו) – "ובדבר מה שראה באיזה ספר רפואה שבשבועות האחרונות החלק של הרחם אצל פתח הרחם נעשם דק מכח התכווצות ומתחיל לפתוח מעט ושמע שלפעמים נפתח כמטבע הנקרא ניקל וגם כמטבע הנקרא קוואדער, הנה אם היה האמת דנפתח כמטבע ניקל וכ"ש קוואדער היה זה פה"ק והיה תלוי במחלוקת החו"ד והסד"ט שהיה לן להחמיר, אבל **האמת שאינו כן** ועד סמוך להלידה אינו נפתח והנידון של הנ"ש הוא מצד הצירים והחבלים שישבה כבר על המשבר סובר הנ"ש דהיתה פה"ק ללידה ואח"כ עבר זה וחזר ונסתם וע"ז כתבו דלא שכיח דיחזור ויסתום שלכן אמרינן שודאי טעו מלומר שנסתם ולדברי מה ששמע כתר"ה הרי נשאר פתוח שלכן אין לחוש לדבריהם ואין לאסור כדלעיל".

(1) אמנם עי' אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קל"א) – "מישהו שאל אם מעוברת, שבחודשים האחרונים של עיבורה, נפתח רחמה קצת, והרופאים אומרים שזה דבר המצוי, שזה שכיח, האם יש לחוש לענין של פתיחת הקבר (שאו צריכה להאסר לבעלה). והשיב רבינו בוודאי לא, דזה אינו כלום, דכך ברא השם, זהו הטבע הרגיל".

(2) ודברת בם (ח"א סי' רמ"ו) – "האגר"מ ... וכתב האגר"מ דכיון דאין כזו המציאות ואין חוששין לזה ואינה צריכה לבדוק את עצמה. ולכאורה היום בדקו כמה רופאים ישראלים שומרי תורה ומצות הנאמנים בזה ואומרים דבאמת המציאות הרי כן דקרוב ללידה נפתחה רחמה כמש"כ באגר"מ ולפעמים נפתחה רחמה כמה שבועות קודם ללידה וא"כ צ"ע לפי מש"כ שם אם חוששין בכה"ג להצריך בדיקה או לא. ושמעתי ממוה"ג ראש הישיבה ר' דוד פיינשטיין שליט"א דליכא נ"מ בזה. דעיקר היתר של אביו וצ"ל תלוי בזה דלא ברור אם פתיחת הקבר לפני לידה הוי כפתיחת הקבר בכל מקום. דיתקן לומר דאפילו אם המציאות כן לא מקרי פתיחת הקבר לגבי יציאת הדם ולא חיישין לפתיחת הקבר בכה"ג וכמו בזמן הש"ע וליכא נ"מ בזה"ז מזמן הקודם. ותדע דכל הנשים היולדות לובשות בגדים תחתונים הסמוך לגופן וכמעט הוי כדין מוך אלא דיש פעמים שאינה לובשת מכ"מ לא מצינו אפילו מיעוטא דמיעוטא דנשים דרואות כתמים וכדומה מחמת זה בסוף ימי עיבורה וע"כ צ"ל דחז"ל לא איירי בזה וא"צ לחוש בזה. ולכן **אע"ג האגר"מ** משמע דאם נתברר המציאות צריך להחמיר בבדיקה מכ"מ ליכא חילוק בזה בלי ריעותא של ראיית דם".

3. מראי מקומות.

(א) ויען יוסף (יו"ד סימן קמ"א) – "על דבר השאלה [אודות הנשים שכמה שבועות לפני הלידה נפתח הרחם כעדות הרופאים, והנשים אינם מרגישים כלום, אם אמרינן בזה אין פתיחת הקבר בלא דם] אשיב רק בקיצור. הנה עיניך שפיר חזי פלוגתת האחרונים (עיין פתחי תשובה סי' קצ"ד סק"ד) אם הא דאמרו אין פתיחת הקבר בלא דם הוא דוקא אם יצא איזה דבר מהאשה, ולכאורה גם מה שהרופאים אומרים שכבר נפתח הרחם תלוי בהך פלוגתא, אך יש לדחות דאף המחמירים איירי דוקא שנפתח על ידי שהכניסו בה איזה דבר והוציאוהו, אבל יש לצדד גם לאידך גיסא דאפשר שהפתיחה שהוא מחמת דוחק העיבור אולי חמור, אך נראה כיון שלא הרגישה כלום אין כאן חשש דאורייתא אפילו אם יצא דם, וא"כ הו"ל ספיקא דרבנן, דהיינו ספק פלוגתא הנ"ל ואזלינן לקולא מעיקר הדין, אך מ"מ לבעל נפש ראוי להחמיר אחר שנודע לו שנפתח הקבר".

(ב) קנה בשם (סעי' א' ביאורי לשו"ע סוף אות ז', שו"ת ח"ב סי' ס"ה) – "ויש טועין שכשהרופא או המילדת אומרים לאשה שיש כבר פתיחה של אצבע' או יותר, חושבין אותו לפתיחת הקבר, אמנם באמת אין הדבר כן דהפתיחה שהם מדברים עליה היא פתיחה חיצונית של צואר הרחם אבל עצם המקור סגור עד סמוך ללידה".

(ג) **אם יש צירי לידה וגם קצת פתיחה** - עי' לקמן.

ה. מראי מקומות.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רע"ט) – "[ובשעה שהמילדת בודקת אותה לראות כמה הרחיבה, יש לבקש לראות הכפפות של המילדת לראות אם יש דם עליהן] שבדרך כלל בשעה שהרופא או מילדת דוחף בתוך פי המקור למדוד, על פי רוב מוציא דם. ולכן מחוייב לבקש לראות אם יש דם על הכפפות. והטעם שלפני בדיקת הרופא אינה צריכה לחוש שמא יצא דם, וגם אינה צריכה לבדוק לאחר הטלת מי רגלים אם כבר מדמדת, ורק ע"י בדיקת הרופא הוא שמצריכה לבקש לראות הכפפות שלו. שמעתי מרי"ב של', שעד בדיקת הרופא, שפיר יכול להיות שאם בדקה האשה בחורין ובסדקין שתהיה נקי מדם, ולכן לא מצינו שצריכה לבדוק את עצמה. אבל ע"י מדידת הרופא מצינו במציאות שעל פי רוב הוציא דם. והוא בגלל שדוחף באצבעותיו על כותלי הפי מקור מבפנים לבדוק הרויח באצבעות. ואה"נ יש לדון למה באמת דם כזה נחשב כדם מקור, אבל למעשה מנהג להחמיר בדם הזה ליחשב כדם נדה".

יב הרגישה צירי לידה ונפסקו (false labor).

א. טמאה.

1. נחלת שבעה (סי' ט') – "מאחר שהמילדת בודקת אותה ודאי לפתיחת הקבר יחשב, ואין פתיחת קבר בלא דם אע"פ שלא ראתה. ועל כן לדעתי דינא קאמרי דאסורה לבעלה עד שתטהר".

ב. מיקל.

1. איגלאי מילתא למפרע שאין כאן פתיחת קבר.
 - (א) תוה"ש (ס"ק ב') – "נחלת שבעה ... אין דבריו ברורים וכל שכן שאינם מוכרחים כלל ... וזו שלא ילדה איגלאי מילתא למפרע שהיה בטעות".
 - (ב) תפארת ישראל (ס"ק א') – "נחלת שבעה ... ובאמת אין המנהג כדבריו ... כאשר ראינו כי פסקו הצירים ועמדה ממשבר ולא ילדה, הרי אתגלי מילתא דלא כן היה, וכאב בעלמא היה ולא היה פתיחת הקבר כלל, דלא שכיח שיפתח ויהיה חוזר ונסתם מבלי לידה, ונראה שלא היה פתיחת הקבר כלל ופשיטא דטהורה, וכן המנהג בכל מקום".
 - (ג) סד"ט (ס"ק כ"ה) – "סולת מנחה ... שכתב כיון דאחר זה היא הולכת ואינה מרגשת חבלי לידה אתגלי למפרע שהיתה טועה וסברה שהם חבלי לידה, בזה דבריו נכונים ... דלא נהגו איסור".
 - (ד) תשובה מאהבה (ח"א סי' קי"ד) – "כללו של דבר נתגדלתי בעיר הגדולה לאלדים מקהלות פראג והדבר מצוי הרבה שנשים אחזו חבלי לידה ושלחו אל המילדות חכמות ותבואנה והצירים פסקו והולידו אחר ירח ימים והיא העיר רבתי בדעות מלאה חכמים וסופרים ומעולם לא שמעתי שהורו המורים לטמא את האשה לבעלה".
 - (ה) חת"ס (יו"ד סי' קע"ט) – "אם אינה יולדת בסוף איגלאי מלתא למפרע דבטעות ישבה על המשבר והנה אמת נכון הדבר לדינא אלא שחשש למנהג שהעידו נשי פולין לפני הגאון נחלת שבעה אשר ע"כ סיים במקום שכבר נהגו אי' בפולין לא ישנו ואני אומר שהם לא דברו אלא בסתם אבל אם בדקו החכמניות ומצאו הפתח סגור אין יוצא ואין בא אז אפי' מנהגא ליכא".
 - (ו) לחז"ש (לחם ס"ק א') – "כתב הפלתי דאין להחמיר".
 - (ז) ערה"ש (סעי' נ"ג) – "כיון שנמשך זמן רב איגלאי מילתא שטעות היתה ולא היתה יושבת על המשבר כלל ורק כאבים אחזוה ומשנה מפורשת בפ"ז דאהלות דמפתיחת הקבר א"א לה שתלך ע"ש ולכן דחו הוראה זו ומותרת לבעלה [כרו"פ בס"י זה ושבו"י בס' סולת למנחה וס"ט סק"ה והנוב"י בס' תשובה מאהבה סי' קי"ד ובעל תשובה מאהבה וכן יש להורות".
 - (ח) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ו) – "ומשמע שרוב האחרונים סברי דאיגלאי שהיה טעות ולא נפתח הקבר כלל וכן הוא בחת"ס חיו"ד סימן קע"ט".
 - (ט) פרדס שמחה (ס"ק כ"ו אות ב').
 - (י) חוט שני (ס"ק ד').
 - (יא) מראה כהן (ריש עמ' י"ד - עמ' ט"ו אות ז') – "האחרונים דחו דבריו וכתבו דאמנם בשעה שיושבת על המשבר אסורה לבעלה דחיישינן לפתיחת הקבר, מ"מ אם פסקו הצירים ושוב אינה יושבת על המשבר אין טעם לחוש לפתיחת הקבר, והיא טהורה, דאיגלאי מילתא למפרע דלא היה לה פתיחת הקבר ... אם הצירים תכופים מאד באופן שצריכה לישב על המשבר או שאינה יכולה להלך בעצמה, שאז יש מצבים שהיא בחשש הפלה או לידה מוקדמת, לכאורה יש לדון ולומר שיש לפנינו מצב של חשש פתיחת הקבר, ולכן כל זמן שלא פסקו הצירים צריכה לחוש, אך אם פסקו הצירים הרי היא טהורה".
 - (יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תק"כ הע' נ"ה).
 - (יג) חוקת הטהרה (סעי' ב') – "באופן שהפסיקו החבלים לגמרי ונתברר שהיו חבלי שוא ועשתה בדיקה ועלתה יפה טהורה, משום דאיגלאי למפרע שלא היה פתיחת הקבר".
2. משום פתיחת הקבר בלי יציאה, אין איסור.
 - (א) נוב"ת (קונ"א סי' קט"ז, תשובה מאהבה ח"א סי' קט"ז) – "שאשה שאחזוה צירים וחבלים וסברה שהגיע עת לדתה ושלחה אחר המילדת כו'. כבר דבר עמי בזה המנוח הגאון מהור"ר מאיר פישלס זצ"ל והוריתי להיתר ומה לנו בדברי קצת ליקוטם המחפשים חומרות חדשות ובעל נחלת שבעה בתשובה סימן זיין מחמיר בזה ולא משגיחין בדבריו ובחלומותיו דמה בכך אם זה הוא התחלת פתיחת הקבר ורז"ל שאמרו אין פתיחת הקבר בלא דם היינו אם הקבר נפתח ויוצא ממנו דבר גוש כמו ולד או חתיכה כל שאינו דק כשפופרת דק של קש אמרינן בודאי יצא גם דם עמו אבל על פתיחת הקבר לבד ולא יצא ממנו דבר גוש לא אמרו שאי אפשר בלא דם".
 - (ב) בית מאיר (על הבאה"ט) – "ותו נלענ"ד עיקר מדחזינן שכל הראשונים לא הרגישו כלל בדברי נ"ש וזה ענין תמוה מאוד לכן לבי אומר לי שהשוו כל הפוסקים בזה דכל ענין פתיחת הקבר בלא דם לא נאמר אלא במפלת מידי יהי' מה שיהי' ואפילו רוח אבל ביושבת ולא מפלת מידי כ"ע מודים להשאלות דאפשר בלא דם".
 - (ג) חוו"ד (חי' ס"ק א', בי' ס"ק א') – "בתשובת נחלת שבעה פוסק באשה שישבה על המשבר ופסקו החבלים וצירים דצריכה ז"נ משום הא דאמר בשבת מאימתי מחללין עליה שבת משעת פתיחת הקבר, וקתני עלה מאימתי פתיחת הקבר משעה שישבה על המשבר וא"א לפתיחת הקבר בלא דם ע"ש. ולענ"ד לא נראה כן דאם כן הא דאמרינן בסוף הסימן ביוצא דופן דטהורה מנדה וכי מיירי בלא ישבה על המשבר כלל, אלא ודאי נראה דהא דאמרינן דא"א לפתיחת הקבר בלא דם היינו דוקא כשהפילה איזה דבר דנפתח הקבר כ"כ עד שיצא ממנה, אז אמרינן דא"א בלא דם, אבל כשנפתח הקבר ולא יצא ממנה, אף דם אינו יוצא ואין ראייה ממה שחשבה חולה לומר שיצא גם כן ממנה דם".
 - (ד) אמרי ברוך (הג' על החוו"ד בי' ס"ק א').
 - (ה) טהרת ישראל (סעי' ח', באר יצחק ס"ק מ') – "ומה שנפתח המקור כיון שהוא בלא יציאת איזהו דבר טהורה".
3. מיקל.
 - (א) באר משה (ח"ג סי' קנ"ב ד"ה ודע).
 - (ב) נטעי גבריאל (פרק ק"ו סעי' ט"ז).
4. נ"מ בין הטעמים.
 - (א) האם יש לה קצת פתיחה - עי' לקמן.

(ב) האם צריכה בדיקה - ע"ל לקמן.
 5. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ב' ב' ד"ה מפני, עמ' רנ"א), קנה בשם (סעי' א' ביאורי לשו"ע סוף אות ז', וצ"ע בזה").
 (א) משנה הלכות (ח"ז סי' קכ"ו) – "שנלפענ"ד דהני נשי דידן ודאי כל שמתקשות בחבלים ובצירים בסתם אפילו עשה הרופא בדיקות באצבעו וכיוצא בזה אין להם לחוש כלל לטומאה. ומיהו אם ישבו על המשבר כבר ויושבת על המשבר אמרו ז"ל הוא בשעה שכורעת ואינה יכולה עוד לילך הגם כי אז ע"פ רוב כבר ראתה דם ג"כ מ"מ אם מתרמי שלא תראה דם בכה"ג לפענ"ד הרוצה להחמיר לעצמו יש לו על מי לסמוך ואם רוצה לסמוך על רבותינו הצדיקים הגאונים אשר ממימיהם אנו שותים הנוב"י והחוו"ד והגאון ר"מ פישעלס והגאון בעל תשובה מאהבה ודאי יכול לסמוך עליהם בריוח ולאחרים ודאי אין להחמיר אפילו בכה"ג".

ג. קצת פתיחה (dilation).

1. מחמיר.
 (א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ו) – "לכאורה יצא עוד מחלוקת בנפתח הקבר בשביל שצריכה לילד אבל עברו איזה שעות ולפעמים גם יום שלם שלא ילדה דבסד"ט מסיק דצריך הבעל לזוהר ממנה תיכף כשישבה על המשבר דאיכא כבר פה"ק פורתא אף שעדיין יכולה להלך, דהוא רק מחמת שסובר כהסולת למנחה דאם אך איכא פה"ק היתה נאסרת מצד איסור נדה אך שפליג עליו דהסולת למנחה סובר דכל זמן שיכולה להלך ליכא פה"ק והסד"ט סובר דאיכא פה"ק לחשש איסור נדה אף בפחות מעיגול הראש כפיקה שעדיין יכולה להלך ומתני' דאהלות פ"ז מ"ד מפרש דהוא דוקא לענין שלא יתחשב טומאה בלועה עיי"ש, דלכן כיון שישבה על המשבר דליכא טעות ומה שיכולה להלך הוא משום שהוא פה"ק פורתא נמי טמאה לבעלה משום נדה, אבל להחוו"ד דסובר דפה"ק ממש כשלא יצא ממנה שום דבר אמרינן דגם דם אפשר לא יצא אין לאוסרה לבעלה כשבדקה ולא מצאה דם ולא צריך לזוהר מליגע בה, ולדינא בזה צריך להחמיר כהסד"ט".
2. מיקל, אם פחות משתי אצבעות.
 (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"ז) – "כשמרגשת צירי לידה ופסקו לגמרי - כל זמן שאינה רואה דם והיא יכולה ללכת, הרי היא טהורה, ודוקא כשיש פתיחת צואר הרחם פחות משתי אצבעות, כי זה תהליך טבעי של ההריון".
 (ב) לבושי עז (סי' קפ"ח סעי' ג' תמצית אות י"ב, סעי' ו' תמצית אות ד', אות ה', משנת השלחן תשובה ר"ז) – "נקטו האחרונים דלאחר שנפתח הרחם למעלה מב' אצבעות, יש לחשוש שכבר יצא הימנה דם, ותש"ח".
 (ג) דרכי טהרה (עמ' קי"א) – "פתיחה של שתי אצבעות ויותר ... האשה נחשבת כנדה ... ואף אם לא ילדה אחרי פתיחה כזו".
 (ד) יסוד הטהרה (פרק י"ג סעי' י"ד) – "טומאת הלידה מתחילה לאחר שהתרחש אחד מארבעת הדברים הבאים ... (ד) הופיעו צירים ואפילו לא תכופים ויש לה פתיחה של יותר משתי אצבעות בצואר הרחם".
3. אם קצת פתוח, בלי צירים - ע"ל לעיל.

ד. האם צריכה בדיקה.

1. מחמיר.
 (א) שערי טוהר (שער י"ד סעי' י"א) – "ודוקא שפסקו לה החבלי לידה מכל וכל יום או יומים ובדקה עצמה היטב אחר שפסקו החבלי לידה".
 (ב) הו"ד בבדה"ש (סעי' ב' ב' ד"ה מפני, עמ' רנ"א).
 (ג) שפע טהרה (ס"ק ג') – "ועשתה בדיקה ונמצאת נקיה הרי היא טהורה".
 (ד) דרכי טהרה (עמ' קי"א) – "כמו בשעת וסתה. אם לא ילדה, מותרת לבעלה אחרי בדיקה".
 2. ראוי להחמיר.
 (א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ו) – "שרוב האחרונים סברי דאיגלאי שהיה טעות ולא נפתח הקבר כלל וכן הוא בחת"ס חיו"ד סימן קע"ט דלכן אין להצריך בדיקה אך אולי מהראוי להחמיר לכתחלה לחוש להחוו"ד להצריכה לבדוק אבל כשלא עשתה בדיקה שהוא לאסור אין להחמיר כלל".
 (ב) הגר"מ הלברשטאם זצ"ל (מכתב בס' סוגה בשושנים הוספה עמ' תכ"ד) – "הדעת נוטה שאין צורך לבדוק עצמה, אלא לחומרא, וכ"מ באג"מ שמסיק שאין להצריך בדיקה, אלא שכתב שמן הראוי להחמיר, אבל כשלא עשתה בדיקה אין לנו להחמיר כלל וטהורה".
 (ג) הגר"חפ"ש זצ"ל (יד לילדת קונ' הבי' פרק י"ד אות כ"ג).
 (ד) פרדס שמחה (ס"ק כ"ו אות ב') – "וי"א דלכתחילה בעי שתבדוק עצמה".
 (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תק"כ הע' נ"ט).
 (ו) יד לילדת (פרק י"ד עמ' קמ"ו).
 3. מיקל.
 (א) טהרת הבית (סי' י"א הע' ו' ד"ה והנה) – "אגרות משה ... אינו מוכרח, שאף לכתחלה נראה שאינה צריכה בדיקה, והרי היא בחזקת טהרה. וכן משמעות האחרונים להקל אף בלא בדיקה. ומכל מקום המחמירה על עצמה תבוא עליה ברכה".
- ה. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ח'), הגרש"ק זצ"ל (שירי טוהר תשובה א', תשובה ב'), מקור חיים (ס"ק ט"ו), דרכ"ת (ס"ק ל"ט), אגורה באהלך (ס"ק ד'), בדה"ש (סעי' ב' ב' ד"ה מפני, עמ' רנ"א).

א. משנה (נדה דף כא.) – "המפלת חתיכה, אם יש עמה דם טמאה, ואם לאו טהורה. ר' יהודה אומר: בין כך ובין כך טמאה".
1. גמרא (נדה סוף דף כא. - דף כא:.) – "באפשר לפתיחת הקבר בלא דם קמיפלגי".

ב. ראשונים.

1. מיקל [פסק כחכמים].
- (א) שאילתות (פר' תזריע שאילתא פ"ה) – "קמ"ל דהיכא אמרי' אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם היכא דגמר צורתיה דוולד דמיפתח טפי אבל הכא כיון דלא גמר צורתיה דוולד לא מיפתח טפי ואיפשר לפתיחת הקבר בלא דם וכן הילכתא".
- (ב) הו"ד בתוס' (כריתות דף י. ד"ה קא) – "פירוש אפשר לפתיחת הקבר בלא דם והכי פסיק בשאלתות דרב אחאי".
- (ג) רמב"ם (אסו"ב פרק ה' הל' י"ג, פירוש המשניות פרק ג' משנה א') – "המפלת חתיכה אע"פ שהיא אדומה אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה".
- (ד) או"ז (סי' שמ"ג) – "ונראה בעיניי דהלכה כרבנן דסברי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם דהא יחיד ורבים הלכה כרבים".
- (ה) רע"ב (נדה פרק ג' משנה א') – "דסבר רבי יהודה אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ... ואין הלכה כר' יהודה".
2. מחמיר [פסק כר' יהודה].
- (א) רש"י (מחזור ויטרי סי' תצ"ט אות י"ב) – "אשה יולדת בין וולד קיימא בין נפל אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם".
- (ב) ראב"ד (אסו"ב פרק ה' הל' י"ג, פרק י"א הל' י"ב, שער הפרישה סי' א') – "הא דלא כהלכתא דהא אסיקנא דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם פליגי ורבנן סברי א"א לפתיחת הקבר בלא דם".
- (ג) רמב"ן (נדה סוף דף לה; הל' נדה פרק ג' הל' ו') – "וקיימא לן אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם".
- (ד) ס' התרומה (סימנים סי' צ"ז [ומש"כ בהל', לכאורה חסר תיבה "אי"])] – "אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם".
- (ה) סמ"ק (מצוה רצ"ג) – "דק"ל דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם".
- (ו) רשב"א (נדה דף יח: ד"ה אלא, תוה"ב בית ז' שער ו') – "דקי"ל דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם".
- (ז) רא"ש (נדה פרק ג' סי' א') – "בהא פליגי רבנן סברי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ורבי יהודה סבר א"א לפתיחת הקבר בלא דם. והלכה כר"י".
- (ח) רא"ה (בדק הבית בית ז' שער ו', כ"ו-ב') – "הלכתא כרבי יהודה כדאמרינן בפרק תינוקת דרבה סבירא ליה כותיה, וכן כתב המחבר".
- (ט) ריטב"א (נדה סוף דף יח:) – "דקי"ל דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם".
- (י) ר"ן (שבועות דף ד. ד"ה והכי) – "קי"ל דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם".
- (יא) טור (סי' קפ"ח סעי' ג', סי' קצ"ד סעי' א') – "חתיכה גדולה טמאה אפי' לא ראתה כלום שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ואפי' בנפל שלא נגמרה צורתו".
- (יב) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ג, רכ"ג-ב') – "דקיימא לן אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם".
- (יג) רוקח (הל' נדה סי' שי"ז) – "המפלת חתיכה טמאה ז' נקיים ב' המפלת כר' יהודה".
- (יד) תיבונן (פר' תזריע מצוה קס"ו) – "שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם".
- (טו) ראב"ן (סי' של"ז) – "והלכה כר' יהודה להחמיר דאפילו אין עמה דם טמאה ז' ימים".
- (טז) מ"מ (אסו"ב פרק ה' הל' י"ג) – "ולענין הדין דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל לפסוק כר' יהודה משום ההיא דתינוקת שהזכרתי למעלה".
- (יז) הגהות מיימוניות (אסו"ב פרק י' הל' א' אות א') – "אומר ר"י דכל היכא דאמרינן בלידה יבישתא היינו דלא כהילכתא כדדרש רבא פרק בתרא דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ובפרק המפלת דפליגי ר' יהודה ורבנן אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם והלכה כר' יהודה אף ע"ג דרבנן פליגי עליה תוס"ס".
- (יח) פסקי ריא"ז (נדה פרק ג' הל' א' אות א') – "המפלת חתיכה אף על פי שאין עמה דם טמאה, שאי אפשר לפתיחת קבר בלא דם, והרי היא כרואה דם וטמאה משום נדה, כמבון' [אר] בקוב' [טרס] הרא' [יות]".
- (יט) מאירי (נדה דף כא.) – "והסכימו רוב פוסקים שהלכה כר' יהודה".
- (כ) אהל מועד (שער או"ה דרך י"א נתיב ה') – "המשלכת חתיכה מאיזה מראה שתהי' טמאה שא"א לפתיחת הקבר בלא דם".
3. מראי מקומות – האגודה (כריתות דף י., נדה דף סו. אות ל"ט).
- (א) סמ"ג (לאוין סי' קי"א) – "ובשאלתות דרב אחאי (תזריע פה) פירש שבמסכת כריתות מדבר בנפל שלא נגמרה צורתו, הילכך לכל הפחות אנחנו שאין אנו בקיאיין בגמר צורת הוולד, אשה שילדה בין וולד של קיימא בין נפל יש לנו לפסוק שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם".
- (ב) רי"פ (על רס"ג עשין עשה קפ"א) – "אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. והכי קי"ל לדעת השאילתות (פרשת תזריע). והביאוהו התוס' (בפ"ב דכריתות י' ע"א) עיין שם. וזו היא ג"כ דעת רבינו הגאון ז"ל ...".

ג. הלכה.

1. מחמיר [פסק כר' יהודה].

- (א) מחבר (סי' קפ"ח סעי' ג') – "שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם".
- (ב) רמ"א (סעי' ב') – "שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם".
- (ג) לבוש (סעי' א', סעי' ג', סעי' י"א, סי' קפ"ח סעי' ג', סעי' ו').
- (ד) חכ"א (כלל קט"ו סעי' כ') – "שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם".
- (ה) שאר פוסקים.

ד. שיעור שיצא משם דבר.

1. רק דבר גוש, ולא משקה – נוב"ת (קונ"א סי' קט"ז, תשובה מאהבה ח"א סי' קט"ז, "ורז"ל שאמרו אין פתיחת הקבר בלא דם היינו אם הקבר נפתח ויצא ממנו דבר גוש כמו ולד או חתיכה כל שאינו דק כשפופרת דק של קש' אמרינן בודאי יצא גם דם עמו אבל על פתיחת הקבר לבד ולא יצא ממנו דבר גוש לא אמרו ... אבל כשלא יצא דבר או שיצא דבר דק מאד או שיצא משקה אף שנפתח הקבר לא אמרינן א"א לפתיחת הקבר בלא דם דאל"כ היכי משכחת דם טהור הרי עכ"פ יצא מהרחם ונפתח הקבר וכ"ז פשוט"), פת"ת (ס"ק ד'), טהרת ישראל (סעי' י"א), בצל החכמה (ח"ה סי' מ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ג הע' מ'), פוסקים.

ה. נשים מסולקות מדמים [מעוברת, יולדת, זקנה].

1. מחמיר.
 - (א) נוב"ת (יו"ד סוף סי' ק"כ) – גם אין חילוק בין היא ילדה או זקינה המסולקת מדמים או מעוברת ומניקה תמיד אין פתיחת הקבר בלא דם".
 - (ב) פת"ת (ס"ק ד').
 - (ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ס"ח, תשובה ר"ט, אשרי האיש יו"ד פרק י"ט אות י"ב).
 - (ד) בדה"ש (ס"ק ל"א).
 - (ה) חזקת טהרה (ס"ק כ"ב).
 - (ו) חוט שני (סי' קפ"ח ס"ק י' אות ג').
 - (ז) פוסקים.
2. מיקל.
 - (א) זכרון יעקב (ח"א סי' י"ג) – "נ"ל דמעוברת וזקינה כיון דבחזקת מסולקות מדמים הן ל"ש א"א לפתה"ק בלי דם שהרי אין להם מה שיפיל מתוכם ... ודלא כנוב"י".
 3. מראי מקומות.
 - (א) שואל ומשיב (מהדורא ג' ח"ב סי' מ' ד"ה והנה בשנת תרכ"ד) – "וגם לדברי הנוב"י כיון שהיא זקנה ומסולקת דמים שוב לא שייך א"א לפתית הקבר בלי דם ואף שהנוב"י חושש גם בזקנה לפע"נ בזה ודאי דברי אחרונים נראה".
 - (ב) הגריש"א זצ"ל (נשמת אברהם דפו"ח סי' קצ"ד סוף ס"ק ה') – "במסולקת דמים הואיל ופתיחת הקבר היה מבחוץ וחיידש הנו"ב שגם בזה אנו אומרים אין פתיחת הקבר בלא דם, אך הרבה חולקים עליו, ואפשר להקל אם נמצא שהיה לה מכה ברחם שממנה בה הדם".
 - (ג) ששכ"ה (נשמת אברהם דפו"ח סי' קצ"ד סוף ס"ק ה') – "באשה מסולקת דמים אפשר לתלות במכה, גם למפרע".

יד [פתיחת המקור מבחוץ].

- א. מיקל.
 1. תפארת למשה (סי' קפ"ח על סעי' ג') – "שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם כו' עכ"ל. היינו אי נפתח מבפנים אבל מבחוץ ע"י אדם לא דהא השמש דש עד צואר הרחם והוא פתח המקור. ובדיקת שפופרת דסי' קפ"ז וכל הבדיקות דסי' קצ"ו הוא עד מקום ששמש דש".
 2. בית לחם יהודה (הג' בשו"ע, וכדאי בחזו"א יו"ד סי' פ"ג ס"ק א') – "שהמילדות בודקות אין להחמיר חדא דלא מצינו בשום פוסק דין זה ... בוודאי אין בו איסור".
 3. שואל ומשיב (מהדורא ג' ח"ב סי' מ' ד"ה והנה בשנת תרכ"ד) – "מ"ש דברי הנוב"י מהד"ת סי' ק"כ שכתב דאי אפשר לפה"ק בלי דם וא"כ נטמאה לפענ"ד אין דבריו נכונים וכל האחרונים חלקו עליו ולפענ"ד פתיחת הקבר הוא ע"י שנפתח הקבר מאליו אבל מה שהרופא פותח או איזה גרם אחר ל"ש פתיחת הקבר".
 4. עי' מהרש"ם (ח"ד סי' קמ"ו) – "ואם מכניס לתוך פי המקור להרחיבו וכדומה אז אם הוא דקה מן הדקה יש להקל ובפרט דלשיטת תפל"מ יש להקל בכל גווי ונודע מעשה תקפו וגבורתו כאשר העידו עליו כמה גדולים שה' נכד להג' ר' העשיל וה' גאון מובהק ומפורסם בעולם וכדאי לסמוך עליו".
 5. שערי דעה (מסאסניצא, סי' קמ"ט) – "נוב"י ... אין דברי הגאון ז"ל מוכרחים בזה דאפשר דשאני במקום שהפתיחה באה מסיבה טבעיות מבפנים הגוף שקרוב לודאי שזה הסיבה גרמ"ם גם להוציא דם המותרות שהיא עיקר דם נדה ואף שההוצא' הוא ע"י סיבה מ"מ טמאה דהו"ל כעין קפצ' וראתה וכדומה משא"כ בסיבה חצוניות לגמרי מהיכי תיתי להחליט שע"י יצא דם טמא בודאי ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא. ולפ"ז כיון שעיקר דין זה דא"א לפה"ק בלא דם הוא פלוגתא ומחלוקת הראשונים ... ועכ"פ דעתי שאין להחמיר בזה".
 6. אמרי ברוך (הערות על הנוב"ת יו"ד סי' ק"כ, עי' עטרת חכמים יו"ד סי' י"ח ד"ה ואחר) – "יעוין בתפל"מ סימן קפ"ח ד"ה בש"ע ס"ס ג' שכתב בזה"ל. שא"א לפה"ק בלא דם כו' היינו אי נפתח מבפנים אבל מבחוץ ע"י אדם לא כו' עכ"ל. ומלבד זה נראה דאשתמיטתיה להמחבר דברי הרמב"ם בפירוש המשניות ר"פ המפלת שכתב בזה"ל שר"י אומר שא"א לפה"ק בלא דם מעת שיצא מהרחם דבר א"א מבלי שיצא דם בהכרח ע"כ (יעוין ברש"י נדה כ"א ע"א ד"ה בלא דם. דם לידה) והטעם פשוט כאשר בררתי במק"א לדחות דברי המ"ב בסימן מ"ט שסבר שברחם יש תמיד דם בעין בחלל הרחם ולא כן הוא דלא בשעת וסת או סמוך לה דעורקין וגידין סתומין אין שום דם ברחם ע"כ אם נפתח הרחם בידי אדם אין הכרח שיצא דם משא"כ כשמתפעל הרחם להוציא דבר שבזה שפט ר"י בחכמתו שמתפעל ג"כ לפתיחת פיות העורקין שיפתחו אז יזלו דם ויצא".

7. עי' פני לוי (סי' ל"א) – "הנובי" ... ואני העני בדעת נראה לי להביא מדברי הראשונים ז"ל ראיות להיפך ... שהעיקר נ"ל דלא כנובי", דהיכא דהגרם הפתיחה הוא מבחוץ לא שייך פתה"ק, אך לא מלאה לבי להקל נגד הנובי", ודי לנו להחמיר באונסטרומענט עב ולא דק".
8. עי' עמק שאלה (יו"ד סי' ל"א) – "דאף אם נאמר דהאצבע נכנס בפה המקור וכמו לשיטת הב"ח או הסמ"ע. מ"מ אמרינן בזה אפשר בלי דם".
9. עי' דברי מלכאל (ח"ב סי' נ"ו אות ט"ו, ח"ג ריש סי' ס"א) – "ועוד י"ל לדעת הפוסקים הללו שבפה"ק מצד חוץ לא אמרינן הא דא"א בלא דם וכמש"ל. א"כ פשוט שאין חשש בנ"ד. והוא דבר מסתבר מאוד לענ"ד".
10. מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' י"א, ח"ב סי' קצ"ו) – "אם נפתח מבחוץ ע"י רופא אשר כנדון שלנו לא נאמר הך כלל דא"א לפה"ק בלא דם ... דהסברא הנ"ל נראית נכונה ורוב האחרונים מחזיקים בה כנ"ל".
11. מהרי"ל דיסקין (קוני' אחרון אות קמ"ח) – "עיין נודע ביהודה מהדורא תנינא (יו"ד סי' ק"כ), החליט לאסור באשה שנפתח מקורה מבחוץ, ועיין כתבי הג' הכ"מ ז"ל השיג עליו. ולפע"ד מבואר בחולין (עב, א) בחיה שהכניסה ידה, דגור שמא יוציא ראשו, ופריך אשה נמי נטמא לה, משמע דהיא טהורה לגמרי אף דע"כ נפתח מקורה, ונהי דר' ישמעאל גופיה לא ס"ל א"א לפתיחת הקבר בלא דם (כן משמע בכריתות י', ע"ש), אכתי מדשתק הראב"ד לר"מ בסוף הלכות טומאות מת (פכ"ה הי"ב) דאיהו הא ס"ל א"א לפתה"ק, עיין פ"ה מהל' איסורי ביאה".
12. עי' סוכב מיעקב (ח"א סי' ס"ח) – "דברי הנודע ביהודה תמוהין הן מאד, לכן בנידון דידן דהיא ספק אם נגע הרופא בפתיחת הקבר בזה בודאי אין לחוש כלל לדברי הנודע ביהודה".
13. עי' חזו"א (יו"ד סי' פ"ג ס"ק א', ס"ק ב', מכתב בס' דבש מסלע עמ' נ"ז) – "בפ"ת סי' קצ"ד סק"ד הביא בשם הנו"ב דמה שאמרו א"א לפה"ק בלא דם אין חילוק בין גרם הפתיחה מבפנים ובין מבחוץ, צ"ע דהא איכא מ"ד אפשר לפתה"ק בלא דם וא"כ למעוטי בפלוגתא עדיף ופתה"ק המוזכר בגמ' היינו ישבה על המשבר או חברותיה נושאות אותה על אגפיה כדאמר שבת קכ"ט א', ובמתנ' אהלות פ"ז מ"ד, ומבואר בתו' בכורות כ"ב א' ד"ה עד, דפתיחה מבחוץ לא מיקרי פתה"ק אם לא הגיע לשיעור פתה"ק, ואע"ג דשפיר י"ל דלבטל טומאה בלועה שאני ובעינן אתערותא דלידה, אבל מ"מ שמעינן דפתה"ק דבגמרא הוא אתערותא דלידה ומנ"ל לחדש בפתיחה מבחוץ דאינו ענין לאתערותא דלידה שפועל על כל גופה וחשיבא בסכנה לחלל השבת, וכ"כ בבב"י בגליון כאן, דאין פתיחה מבחוץ בכלל פתה"ק, וכמדומה דגם הגאון רב"פ בהגהותיו על הנו"ב חלק עליו בזה ... אמנם מלשון הגר"א בביאורו כאן ס"ק כ"ג מבואר שפי' דברי הטור שמוכיח משפופרת דבדבר קטן ליכא פתה"ק ומבואר דאין חילוק בין פתה"ק מבחוץ לפתה"ק מבפנים, וכדעת הנו"ב, וצ"ע למעשה".
14. טהרת הבית (סי' י"א סעי' ז') – "רופא שבדק את האשה באצבע או בכלי, אפשר מאד שלא יצא ממנה דם כלל, ולכן אם לא ראתה דם לאחר הבדיקה טהורה היא".

ב. מחמיר, אין לחלק.

1. ב"י (סי' קפ"ח ס"ק ג') – "ולפי מה שפסק כרבי יהודה דאמר אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם רואה בשפופרת או בחתיכה אמאי מטהר לה הרי נפתח הקבר על ידם ואי אפשר בלא דם".
2. נוב"ת (יו"ד סוף סי' ק"כ) – "ופשוט הא שמה שאמרו אי אפשר לפה"ק בלא דם אין חילוק בין גרם הפתיחה הוא מבפנים ובין גרם הפתיחה הוא מבחוץ שהרופא הכניס אצבעו או איזה כלי ופתח פי המקור".
3. גר"ז (סי' קפ"ח ס"ק ח') – "ואף על פי שהכניסה השפופרת לתוך המקור ואין פתיחת הקבר בלא דם כדלקמן ודם שעל ידי פתיחת הקבר דרך נשים הוא (בכל עת לידתן) הכא מיירי בשפופרת של קנה שהוא דק ולא נפתח הקבר על ידו (ב"י) כדלקמן סוף סי' זה (אבל בשפופרת עבה שהקבר נפתח על ידו כיון שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ודרך נשים הוא לראות דם על ידי פתיחת הקבר אין השפופרת מועלת לטהר הדם שיוצא על ידי פתיחת הקבר כדרך הנשים דמה לי שנפתח הקבר על ידי וולד שלם או מחותך או חתיכות בשר או שפופרת שכבר ריבה הכתוב זוב דמה לרבות רואה מחמת אונס כל שהיא רואה כדרך הנשים דהיינו שזב הדם מעצמו על ידי פתיחת הקבר או אונס אחר ולא שהוציאנו השפופרת בעצמה בכניסתה למקור שלא על ידי פתיחת הקבר כגון של קנה דק שלא נפתח הקבר על ידו)".
4. פרדס רמונים (סי' קפ"ח מקשה זהב ס"ק ו') – "בספר תפל"מ ... נו"ב מה"ת סוסי' ק"כ כתב בפשיטות להיפך ... ודאי דדברי הנו"ב מסתבריה דמה סברא יש לחלק אם נפתח מבפנים או מבחוץ סוף סוף הרי נפתח המקור וא"א לפה"ק בלא דם".
5. פת"ת (ס"ק ד') – "עי' בנודע ביהודה תנינא חיו"ד ס"ס ק"כ דמה שאמרו א"א לפה"ק בלא דם אין חילוק בין גרם הפתיחה מבפנים ובין מבחוץ כגון שהרופא הכניס אצבעו או איזה כלי ופתח פי המקור גם אין חילוק בין אם היא ילדה או זקנה מעוברת או מניקה תמיד אין פה"ק בלא דם ע"ש".
6. הגרש"ק זצ"ל (שירי טוהר תשובה א', תשובה ב', קנאת סופרים השמטות לשירי טהרה סי' ע"ג) – "וכבר ראה שהנו"ב ואחריו אני בעזה"י מטמאין ... מסתימת לשון הש"ס אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ומלשונם פתיחת הקבר סתם משמע יהיה ע"י פתיחה שיהיה".

7. פרי דעה (סי' קפ"ח טורי כסף ס"ק ו').

8. ערה"ש (סי' קפ"ח סעי' נ"א) – "ודע שיש מי שרוצה לומר דזה דאמרינן א"א לפתיחת הקבר בלא דם זהו בשנפתח ע"י יציאת חתיכה מבפנים אבל בפתיחה מבחוץ כמו ע"י שפופרת או רופא שהכניס כלי לפנים מן המקור דבזה לא אמרינן א"א לפתיחת הקבר בלא דם [תפל"מ] וחלילה לומר כן ואדרבא יותר מסתבר דע"י פתיחת חוץ יותר גורם שירוד הדם מבפנים מכפי אשר תגרום יציאת חתיכה מבפנים שירוד כפי טבעו וכן מוכח מכל הפוסקים שלא חילקו בזה והרי אף בשפופרת כתבו דבעינן דקה מן הדקה [וכ"כ הנו"ב תנינא יו"ד סוף סי' ק"כ והפר"ר בט"ז סק"ו וח"ו לומר לקולא בזה ורק שמעתי מפי רופא מומחה שאין

- מכניסין המלקחים שלהם רק עד הפרוזדור ולא למעלה מזה וא"כ לא שייך בזה פתיחת הקבר ודבר זה צריך דרישה וחקירה מן הרופאים].
9. אבני נזר (י"ד סי' רכ"ד) – "וכבר אמרתי לו בע"פ שמדברי הבי"י (סי' קפ"ח) שהקשה ברואה דם בשפופרת דנימא א"א לפה"ק בלא דם. מבואר להדיא דגם בפתיחה מבחוץ חשיב פה"ק".
10. בית שלמה (י"ד סי' ל"ט).
11. שם אריה (ח"א בהוספות סוף סי' י"ט) – "יש להחמיר כדברי הנו"ב".
12. בית יצחק (י"ד סי' י"ד).
13. ישועות מלכנו (י"ד סי' כ"א, סי' כ"ב, אה"ע סוף סי' י"א) – "אם הכניס הרופא כלי גדול ונוגע בפי הקבר יש לחוש לפתיחת הקבר שא"א בלא דם ויש לבדוק הדבר אצל מילדת הבקיאא שתדע שהכלי הוא גדול עד שהוא נוגע לפי הקבר ובוזה ודאי יש לחוש לדברי הבי"י שא"א לפתיחת הקבר בלא דם, אע"פ שבס' תפלה למשה וכן עוד מהאחרונים חלקו עליו פשיטא שבאיסור כרת יש להחמיר כדעת הבי"י".
14. עונג יו"ט (סי' פ"ד) – "בנוב"י מה"ת (ה' נדה) דאין חילוק בין נפתח מבפנים או נפתח מבחוץ או על ידי כלי בכל גוונא אמרינן דוודאי יצא דם".
15. מנחת שי (סי' נ"ד) – "הדין עם הנוב"י בזה".
16. לבושי מרדכי (ח"ב י"ד סי' פ"ד) – "כ"ע מודים לחוש לפה"ק".
17. בית שערים (י"ד סי' ע"ב) – "אם בדקה בכלי שהכניס בפי הרחם אז ודאי א"א לפתיחת הקבר בלא דם וצריכה להפסיק בטהרה אחר חמשה ימים כדין שאר אשה הרואה דם לספור ז"נ ולטבול".
18. פרי שדה (ח"ג סי' קמ"ו) – "דודאי הא דהיה פשוט כל כך להנוב"י דבכל גוונא אמרינן אי אפשר לפתח"ק בלא דם אין חולק עליו".
19. דרכות (סי' קפ"ח ס"ק מ"ו, עי' סי' קצ"ד ס"ק י"ט).
20. חבצלת השרון (י"ד סי' ס"ה).
21. פתחא זוטא (ס"ק ה') – "דאנו מחמירין להלכה כדעת הנוב"י דאף אם בו מבחוץ א"א לפתח"ק בל"ד".
22. הר צבי (י"ד סי' קנ"ב) – "אם מכניס הכלי למעלה בהחדר אין ספק שהעיקר כהנוב"י".
23. אג"מ (י"ד סי' ח"א סי' פ"ג ד"ה אבל מצד, סי' פ"ט, או"ח ח"ג סי' ק') – "מן הראוי להחמיר כהנוב"י".
24. אמת ליעקב (על סעי' ב') – "מחמירין כהנוב"י".
25. חשב האפוד (ח"ב סי' ס"ב, פאת שדך ח"ג סי' ע"א) – "דבר פשוט שאי אפשר להקל בזה, ויש לאסור גם אם פתיחת הקבר בא מבחוץ על ידי רופא".
26. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ס"ז, תשובה ר"ח, אשרי האיש יו"ד פרק י"ט אות ז', אות ח', פרק כ"ט אות ז', פתחי דעת פרק ה' הע' ט"ו) – "ואנו נוקטים שגם אז חוששין לפתיחת הקבר".
27. ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ה', סי' קפ"ח סעי' ג' ס"ק ד' ד"ה ולהלכה, סיכום אות ה', שבה"ל ח"ו סי' קכ"ט אות ב', ח"א סי' ר"ב אות א') – "ביסודי הדברים אם הלכה כנוב"י סי' ק"כ ודעמ' דיש פתיחת הקבר גם מבחוץ או כהגאון ברוך טעם בהגהות נוב"י שם דדוקא מבפנים, הנה כמעט כל חכמי ישראל נוטים להלכה להחמיר כהנוב"י, וכ"ה דעת הש"י יו"ד סי' קפ"ח ובביאור הגר"א שם, וכן אנו מורים כל היום".
28. בדה"ש (ס"ק ל"א) – "ולמעשה כתב האבני נזר שיש להחמיר בזה שהוא ספיקא דדינא וספק איסורא לחומרא".
29. פרדס שמחה (סי' קפ"ח ס"ק כ"ז אות ב') – "יש להחמיר נמי אם נפתח מבחוץ כגון ע"י כלי וכדו', ובצורך גדול יש לש"ח".
30. חוט שני (סי' קפ"ח ס"ק ח' אות ג' ד"ה וכל, ס"ק י' אות ב', סי' קפ"ג ס"ק ג' אות א').
31. מראה כהן (עמ' י') – "ולמעשה מחמירים בזה [אלא אם כן ישנם צירופים נוספים]".
32. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' תל"ח, ח"ב עמ' תצ"ד הע' ג').
33. לבושי עז (סעי' י' ד"ה ומ"מ, סי' קפ"ח סוף סעי' ג', סעי' ו' תמצית אות ז').
34. משמרת הטהרה (פרק א' סעי' י"ג) – "ודעת רוב הפוסקים שאין בזה חשש פתיחת הקבר, ומ"מ הואיל ויש מגדולי הפוסקים שמחמירין יש להחמיר בזה".
35. יסוד הטהרה (פרק א' סעי' ט"ו) – "אשה, שלתוך מקורה הוכנס דבר זר [כגון מכשיר רפואי או כלי המזריק חומר לצורך צילום רחם] שהרחיב את צואר הרחם, אפילו לא ראתה דם כתוצאה מכך טמאה".
36. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רפ"ט) – "שהלכה כהנו"ב להחמיר".
37. פרי טהרה (סעי' י"ב).

ג. למה אין להתיר בזה מטעם ס"ס.

1. אבני נזר (י"ד סי' רכ"ד), הו"ד בבדה"ש (ציונים ס"ק נ"ב) – "ועתה נשוב ליסוד חקירת כבודו לצרף דעת הרמב"ם דאפשר לפה"ק בלא דם. ולדידי ז"א דצירוף השיטות הוא משום ס"ס. וכאן אם תתפוס שפתיחה יהי' איך שיהי' א"א בלא דם. שוב אין כאן ספק להתיר כלל. ודומה להחליד תחת המטלית דמטרפה [עי' שו"ע יו"ד סי' כ"ד סעי' ח'] ולא אמר' דס"ס שמא תחת העור כשר ואת"ל טריפה שמא תחת המטלית כשר. אלא דזה נקרא ספק אחד שמא תחת המטלית טריפה. וכן בנפסק חוט השדרה במקום פי פרשה שלישיית נאמר ס"ס. שמא שני' כשרה ואת"ל טריפה שמא פי פרשה בכלל שלישיית. ועוד יש שם כמה ספיקות. אלא דזה נקרא רק ספק אחד שמא גם פי פרשה שלישיית בכלל חוט השדרה. וכן בנ"ד שמא פתיחה לבד בלא יציאה דבר מבפנים א"א בלא דם".

2. אג"מ (או"ח ח"ג סי' ק') – "אף שהוא ס"ס בדינא דהא הרמב"ם פוסק כרבנן בנדה דף כ"א שאפשר לפה"ק בלא דם אף בפה"ק דמבפנים, ולהרא"ש והרבה ראשונים והסכים גם המחבר שהלכה כר' יהודה דא"א לפה"ק בלא דם הא יש אחרונים שסברי דפה"ק מחוץ אפשר בלא דם, מ"מ לא ברור לנו במחלוקת אחרונים להחשיב לספק".
3. טהרת הבית (סי' י"א הע' ז' אות ו') – "יש להקל מטעם ספק ספיקא, שמא הלכה כדברי הרמב"ם ... שמא לא אמרו כן אלא בנפתח הקבר מבפנים ... אבני נזר ... ע"ש. אולם לפי האמור אצטמיד הצבא של הספק ספיקא הנ"ל להקל ... אגרות משה ... ע"כ. ובמחכ"ת הדבר ברור דעבדינן ספק ספיקא בפלוגתא דרבוותא גם בסברות האחרונים".

ד. ברכה על הטבילה.

1. עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.

ה. נכנס בצואר הרחם (cervix): פוסקים זמנינו.

1. עדיין מחמיר.
- (א) הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם דפו"ח סי' קצ"ד ס"ק ה' אות א' ד"ה אך).
- (ב) הגריש"א זצ"ל (פתח הדעת פרק ה' הע' י"א) – "שיש להחמיר אף בנפתח רק הפתח החיצוני".
- (ג) ששבה"ל (סי' קפ"ח סעי' ג' ס"ק ד' ד"ה ועי"ל, סיכום אות ה') – "אם פותחים את הצואר הרחם צריך להחמיר, ומ"מ יעשה ש"ח".
- (ד) יסוד הטהרה (פרק א' סעי' ט"ו) – לשונו מובא לעיל.
- (ה) פתחי דעת (פרק ה' סעי' ה') – "ונקטינן להחמיר".
2. מיקל.
- (א) שאלת שלום (סי' נ"ט ד"ה וגם).
- (ב) בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' י"ד אות ט'), הו"ד בבדה"ש (ציונים ס"ק נ"ז).
- (ג) חשב האפוד (ח"ב סי' ז') – "וכל הכנסת יד או אצבע או כלי בפרוזדור שאינה מגעת להאם אין בה שום צד של פתיחת הקבר, וכמו שמבואר בבית אדם, וכמו דפשיטא לי' להחת"ס".
- (ד) אג"מ (יו"ד ח"א סי' פ"ג, או"ח ח"ג סי' ק') – "אבל מאחר שבאשה זו המכה היא בצואר הרחם שהוא הפרוזדור בלשון הגמ' כמפורש ברמב"ם פ"ה מאי"ב ה"ג מסתמא לא הכניס הרופא את האינסטרומנט ברחם אלא בפרוזדור ולא היה פתיחת הקבר".
3. מראי מקומות – הר צבי (יו"ד סי' קנ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' תכ"ה, עמ' תל"ט, עמ' ת"מ, ח"ב עמ' תצ"ז הע' ז').
- (א) חת"ס (נדה ריש דף יח.) – "מהו פרוזדור וחדר וגו' וקרקע ועליה. אחרי החקירה מפי ספרים וסופרים חכמי וספרי הניתוח א"א לנו להכחיש המציאות שאינו כפרש"י ותוס' וציוור מהר"ם לובלין ואין לנו אלא מ"ש הרמב"ם בחיבורו ובפי' המשנה אלא ששם בפי' המשנה יש איזה גמגום בסופו ע"ש ותמצא הציור הנכון בס' מעשי טוביה ובספר שבילי אמונה. ולהיותו קצת משופע לצד שמאל יותר מלימין קראו לשיפועו התחתון קרקעו ולעליון גגו. ושם קבועים ביצים שלה המכונים עליה. עי' היטב. ולכן לא הטרחתי כלל בביאור דברי רש"י ותוספות בשמעתין כי א"א להולמן לפי המציאות האמיתי ואתה דע לך".
- (ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא ב - ג) סי' ע"ב אות ל"ו) – "כי ראיתי באנציקלופדיה התלמודית ערך דם נדה הערה 13 בשם רופא מפורסם 'שהרופאים בזמן הרמב"ם קראו צואר הרחם למה שקוראים היום 'נרתיק' ולא מה שקוראים היום צואר הרחם שהוא התחתלת הרחם עצמו' ולפי"ז מ"ש הרמב"ם ובשעת גמר ביאה האבר נכנס בפרוזדור כוונתו למה שקוראים היום נרתיק ולא שהוא נכנס ממש לתוך המקור".
- (ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ג) – "שהמנהג בא"י להחמיר, ובחו"ל להקל".

- ו. מראי מקומות – שאלת שלום (ח"א סי' נ"ט), שו"ת ערוגת הבשם (יו"ד סי' קע"ד), חמדת משה (יו"ד סי' נ"ה), שערים מצוינים בהלכה (סי' קנ"ג ס"ק ט"ז, קונ"א שם), הגר"ש אייזר זצ"ל (נדה פרק א' הע' ל"ג), יד ליולדת (קונ"א הבי' פרק ב' אות ג'), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ח כו"ל ס"ק ל"ט, שפ"ח ס"ק כ"ג).
1. דבר משה (תאומים, ח"ב סי' מ"ה) – "אם בדקה ע"י המאשין ולא נמצא דם בודאי שלא פתחה השפופרת פי המקור כלל שנאמר דא"א לפה"ק בלא דם ... לדעתי המקיל בזה לא הפסיד אפי' ע"י תחיבת המאשין".

ז. בדיקה ע"י אצבע.

1. מחמיר.
- (א) נוב"ת (יו"ד סוף סי' ק"כ) – "ופשוט הא שמה שאמרו אי אפשר לפה"ק בלא דם אין חילוק בין גרם הפתיחה הוא מבפנים ובין גרם הפתיחה הוא מבחוץ שהרופא הכניס אצבעו או איזה כלי ופתח פי המקור".
2. מיקל.
- (א) חת"ס (יו"ד סי' קע"ט) – "ותמהתי כי לא מצאתי בכל הספרים הנ"ל שהזכרתי שום א' שהזכיר מתחיבת אצבע המילדת כי לעולם לא תגיע אצבע הנשים הן אשה הבודקת עצמה בחורין וסדקים לטהר לבעלה והן המילדת שבדקה לעולם לא יגעו בפתח הקבר שהוא המקור אלא בכית החצון ואפילו השמש הדש אינו נוגע אלא סמוך לפתח הקבר היינו מקור".
- (ב) בית אדם (כלל י"ג אות כ"ג) – "מצאתי בתשובת אדוני מורי ורבי בנודע ביהודה ... דם עד כאן לשונו. ולפי זה היא טמאה אך לא זכיתי לידע מנא ליה הא ואינו מביא שום ראיה לדבריו רק כתב דזה דבר פשוט וצריך עיון דלפי זה כאשר ימשמש הבעל באצבע בשעת תשמיש או כשמכניס האבר גם כן נימא אי אפשר בלא דם ועוד שהרי עיקר הבדיקה בהפסק טהרה שתכניס אצבעה בעומק אלא ודאי דאין זה ענין לפתיחת הקבר שהרי אפילו האבר כשהוא גדול הרבה אינו מגיע רק עד הפרוזדור ולא

לחדר כמו שכתב התוספות יום טוב בשם רמב"ם פרק ב' דנדה משנה ה' ולכן נראה לי דאגב שיטפא כתב כן אדוני מורי ורבי ולא דק בזה".

- (ג) דבר משה (תאומים, ח"ב סי' מ"ה) – "ומכ"ש בבדיקת אצבע בודאי אין חשש לפה"ק".
- (ד) שאלת שלום (סי' נ"ט) – "אין להחמיר כלל בבדיקת המילדת בתחיבת אצבעה".
- (ה) מהרש"ם (ח"ב סי' מ') – "בבדיקת הרופא כבר נתבאר בהשמטות לקו"א שבחיבורי גי"ד אות ס"א שאין בזה חשש".
- (ו) אבני נזר (יו"ד סי' רכ"ד) – "מישיש בפנים באצבעו בטח לא פתח פי המקור כלל וכמ"ש ר"מ. ויש להקל".
- (ז) ישועות מלכו (יו"ד סי' כ"א, סי' כ"ב) – "ואין חשש לפתיחת הקבר כי הקבר הוא בעומק שא"א ליגע באצבע".
- (ח) בית שערים (יו"ד סי' רע"ב) – "סיומא דפסקא אם הרופא לא בדק את האשה רק בהכנסת אצבעו באותו מקום אין כאן פה"ק כלל שאין אצבע מגיע עד פתח המקור".
- (ט) מהרש"ג (ח"ב סי' קצ"ו) – "שהרי אפילו האבר שהוא ארוך יותר אינו מגיע עד המקור כ"ש האצבע של הרופא כל שהוא בלי שום אינשטרומענט".
- (י) אג"מ (או"ח ח"ג סי' ק') – "שהוא טעות שאצבע של אדם אינו מגיע להמקור וכבר כתב כן בחכ"א בחלק בינת אדם והובא בפ"ת סק"ד".
- (יא) אמת ליעקב (על סעי' ב') – "והמנהג הוא אם הרופא בודק ע"י אצבע סומכין על החת"ס והחכ"א להקל לגמרי".
- (יב) דברי משה (סי' ס"ד אות י"ג) – "ומ"מ ראוי שתבדוק א"ע אחרי הבדיקה".
- (יג) יסוד הטהרה (פרק א' הע' ט"ו) – "בבדיקת רופא ע"י אצבע בדרך כלל אינו יכול ליכנס לתוך צואר הרחם אפילו בדוחק, כיון שהמקום צר".
- (יד) יד לילדת (פרק ב' סעי' א').
3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ד'), דברי מלכיאל (ח"ב סי' נ"ו), אבני צדק (יו"ד סי' פ"ג), דרכ"ת (ס"ק י"ט), מלמד להועיל (יו"ד סי' ס"ה).
- (א) עמק שאלה (יו"ד סי' ל"א ד"ה אך) – "מאי דפשיטא לי' כ"כ להגאון ח"ס דשם בלתי אפשר כלל. צ"ע ... דהאצבע נכנס בפה המקור וכמו לשיטת הב"ח או הסמ"ע".
- (ב) הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא ב - ג) סי' ע"ב אות ל"ז) – "החת"ס ... והנה תלונתו על הנו"ב לא ידעתי ופשוט אצלי דהנו"ב מיירי כשהרופא הכניס אצבעו ביגיעה ובתחבולה שהרופאים נוהגים לפעמים להוריד קצת את הרחם ולקרבו באופן שיוכל לנגוע בו באצבעו".

ה. שיעור מבחויץ.

1. אצבע.

(א) מציאות, בערך.

(1) גודל, thumb - כ"ה מילימטר.

(2) אצבע pointer - י"ט מילימטר.

(3) זרת pinky - ט"ו מילימטר.

(4) אמצעי - אמה.

(5) רביעי - קומץ.

(ב) זרת, ט"ו מילימטר.

(1) על פרי דעה (סי' קפ"ח שפתי לוי ס"ק י"ב) – "נראה דאם השפופרת דק מאצבע הדק של אדם בינוני ליכא בי' דין פתיחת הקבר וראיה ... שוב ראיתי ... ולפ"ז נסתר הוכחי דבאצבע דק ליכא פה"ק ובלא"ה יש לדחות ...".

(2) אמת ליעקב (על סעי' ב') – "והמנהג הוא אם הרופא בודק ... ע"י אינסטרומנט אם הוא דק פחות מעובי אצבע קטנה דהיינו זרת ג"כ מקילין ורק אם ארוך מאצבע אמה בינונית ועוביו לפחות כעובי זרת אז מחמירין כהנוב"י".

(3) בדה"ש (ס"ק ל"א, הע' נ"ה) – "אם הכלי הוא קטן ברוחבו מרוחב אצבע קטנה שבאדם שהוא לערך כחמשה עשר מילימטר גם כן יש להקל. [וכן מורים בעלי ההוראה להקל בפחות משיעור זה]".

(4) הגרש"פ זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה כ"א) – "כשיעור ט"ו מ"מ".

(ג) אצבע, י"ט מילימטר.

(1) דברי מלכיאל (ח"ב סי' נ"ו אות י"ג) – "דאף בעובי אצבע אפשר בלא דם".

(2) אג"מ (יו"ד ח"א סי' פ"ט, או"ח ח"ג סי' ק') – "יש להקל באינסטרומענט שעביו פחות מאצבע הסמוך לאגודל דהוא ג' רבעי אינטש בערך".

אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ד אות ב') – "כשהכניס הרופא מכשיר לתוך אותו מקום שהוא רחב בגודל 3/4 inch נחשב הדבר לפתיחת הרחם וטמא".

(3) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ס"ז, תשובה ר"ח, ע"י אשרי האיש יו"ד פרק י"ט אות א', אות ח', פרק כ"ט אות ז') – "הכניס רופא מכשיר לבדיקה, אם המכשיר פחות מרוחב אצבע - אפשר להקל ולתלות שלא נפתח המקור, אך רצוי שתעשה בדיקה בעד מיד. ואם המכשיר רחב יותר מרוחב אצבע - יש לחוש שנפתח מקורה והיא טמאה".

(4) לבושי עז (סי' קפ"ח סעי' ג' תמצית ס"ק י"ג, סעי' ו' תמצית אות ג', אות ז') – "ותליא בעובי המכשיר, ועד עובי אצבע אינה טמאה".

(5) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ר"צ) – "שיש פוסקים בא"י שמחמירים בשיעור 8 מילימטר. וע' בשיעורים. ולמעשה שמעתי מרי"ב של' להקל כשיעור של האגר"מ".

(ד) גודל, כ"ה מילימטר.

1) מקור חיים (ס"ק ט"ו, תפארת צבי סי' קפ"ח ס"ק ט') – "דע"י חתיכה עבה כאצבע גודל לא נפתח הקבר".

2. אפילו דק מאוד.

א) מנחת יצחק (ח"י סי' ל"א אות ג') – "ראיתי בשו"ת מהרש"ם ... ובספר תפארת צבי ... אמנם צ"ע שהרי הדרכי תשובה העיר על דברי התפא"צ דמלשון הפוסקים שכתבו כקנה דק שבדקים, נראה שהוא קולא גדולה כי גם סתם קנה הוא דק הרבה יותר מעובי אצבע אגודל, ומכ"ש קנה דק שבדקין שבדאי שהוא דק הרבה מאצבע ולא הגיע לרביעי ולחמישי ... ועי' בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סי' קט"ז) תשו' הנודע ביהודה שכ' דכל שהשפופרת עב יותר מקש מיקרי פתיחת הקבר, ע"כ נראה דאף בשפופרת שהוא פחותה מעובי אצבע מהנכון להחמיר, וכדומה שכן נהגו".

ב) עי' משנה הלכות (ח"ז סי' קכ"ה, ח"י סי' קכ"ב, סי' קכ"ד) – "שיש מתירין כשאין הכלי מכשיר רחב ב' אצבעות ומחמירין כשהוא רחב יותר מב' אצבעות להצריכה ספירת ז"נ אפילו לא ראה טיפת דם כשבדקה מיד לאחר בדיקת הרופא ... ומיהו אם הכניסו למקור ממש אפילו דק שבדקים אף דאין בנו כח להחמיר נגד מרן זצ"ל ודעימיהו מ"מ בע"נ יחמיר לעצמו אם לא לעת הצורך גדול יסמוך גם בזה על הרופא".

ג) ששבה"ל (סי' קפ"ח סעי' ג' ס"ק ד' ד"ה ובבדיקת) – "צריך להחמיר, אע"פ שהמכשיר הנכנס הוא דק, וכן נהגו".

ד) חוט שני (סי' קפ"ח ס"ק י' ד"ה ולדינא, אות א') – "ולא נודע לנו השיעור בזה, ויש להחמיר דהוי ספיקא דאורייתא".

ה) יסוד הטהרה (פרק א' הע' ט"ו) – "ואם הדבר הזר דק ביותר (עד כ-2 מ"מ) ולא ראתה דם, טהורה בכל ענין".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' קפ"ח ס"ק מ"ד), פתחא זוטא (ס"ק ה' ד"ה ואם), באר משה (ח"ג סי' קמ"ח), קיצור שו"ע (פרק י' סעי' ז'), משנה הלכות (ח"ז סי' קכ"ה, ח"י סי' קכ"ב, סי' קכ"ד, הע' על בית שערים יו"ד סי' רע"ב), הל' נדה (הגר"ש אידר זצ"ל פרק א' הע' ל"ג), פרדס שמחה (סי' קפ"ח ס"ק י' אות ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' תל"ט, ח"ב עמ' תצ"ד הע' ג'), פרי טהרה (הע' כ"ה), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ח שפ"ח ס"ק כ"ב).

א) זכרון יעקב (ח"א סי' י"ג) – "והיינו בטפה כמו מפלת וולד דאין שיליא פחותה מטפח כדאיתא בנדה דכ"ו. וכן משמעות קבר פתוח דהיינו בטפה דפחות מיקרי קבר סתום. אלא דמסתפינא לחדש נגד הפוסקים".

ב) מנחת שי (סי' נ"ד ד"ה אך) – "ואפי' אם בודקין באצבע מהיד י"ל דאינו עב יותר מהקנה חלול. ואף דעכ"פ ספק הוי אולי עב יותר ודעת הב"י להחמיר בספק".

ג) פני לוי (סי' ל"א) – "הנוב"י ... ואני העני בדעת נראה לי להביא מדברי הראשונים ז"ל ראיות להיפך ... שהעיקר נ"ל דלא כנוב"י, דהיכא דהגרם הפתיחה הוא מבחוץ לא שייך פתח"ק, אך לא מלאה לבי להקל נגד הנוב"י, ודי לנו להחמיר באונטרומענט עב ולא דק".

ד) מהרש"ם (ח"ד סי' קמ"ו) – "ובספר תפארת צבי על הלכות נדה מהג' תלמיד השב יעקב הכריע כי עד עובי ב' אצבעות היא בכלל דקה וא"כ ככה"ג יש לסמוך להקל".

ה) בית שערים (יו"ד סי' רע"ב) – "ומהו דק שבדקים יש לסמוך בזה על הרופאים שאומרים שזה נכנס לפתח הרחם בריוח ואינו פותח הקבר יותר ממה שהוא תמיד בטבעו ואפי' למה שהעלה חת"ס יו"ד סי' קע"ה דלא סמכינן על אמירת הרופאים בגוף ידוע מ"מ כאן אינו מעיד על גוף ידוע רק שכך בטבע פתח הרחם שאפשר להכניס בו שפופרת דק שבדקים בריוח".

ו) נשמת אברהם (יו"ד סי' קצ"ד הע' נ"ה, דפו"ח הע' ע"ה) – "ולא הבינותי הא פתח צואר הרחם הוא כ-3 מ"מ כפי שכתבתי לעיל בהקדמתי להלכות נדה, אמנם יש בדיקות שמכניסים לתוך הרחם (אחרי הרחבה של צואר הרחם) מכשירים בעובי של עד כ-12 מ"מ, לא ידוע לי על שום בדיקה שמכניסים מכשיר בעובי כ-20 מ"מ לתוך הרחם, כי לא ניתן לעשות כן בלי לקרוע את צואר הרחם ובלי לגרום לנזק חמור. ולמעשה היום ברוב הבדיקות מכניסים מכשירים לתוך הרחם כשקוטרם דק מאוד, כ-3 מ"מ או פחות, ותלוי בבדיקה".

ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רצ"א) – "שאשה שהולכת לרופא אינה צריכה לחוש לשאול הרופא אם נפתח מקורה, כל זמן שלא כואבת לה הרבה. שאם באמת נפתח המקור כשיעור אצבע קטנה, מוכרחת האשה להרגיש כאב".

ט. בחודש התשיעי: בדיקת אצבע.

1. יסוד הטהרה (פרק א' הע' ט"ו) – "ובסמוך ללידה כשהמקום פתוח קצת, יש אפשרות שהאצבע תכנס לתוך צואר הרחם, ואם הכניס אצבעו, והרחיב את צואר הרחם כדי לזרו את הלידה וכיו"ב, טמאה, ועל כן יש לברר הדבר, ותשאל חכם".

2. נטעי גבריאל (ח"ג פרק נ"ו סעי' כ"ח) – "בחודש התשיעי לקראת סופו במלאות שלשים וששה שבועות להריון, אז עפ"י רוב נפתח המקור מאליו (cervix) כשני סאנטימאר וחצי, ודרך הרפואה לבדוק אז מצב העובר ע"י הכנסת שני אצבעות, ויש לחשוש שבפעולה זו נפתח משהו מהמקור אפילו בלא יודעים, לפיכך דעת גדולי ההוראה שיש לבקש מהרופא שבדיקה זו תעשה רק מבחוץ מפתח המקור בלבד".

3. חוקת הטהרה (סי' קפ"ח סעי' כ"ט) – "לפני כמה שנים יצא בניו יארק קול קורא מרבנים חשובים להזהיר הנשים למנוע מהרופאים לעשות בדיקה בתוך הסירוועק CERVIX משום שיש בזה חשש גדול שהיא טמאה אח"כ, ובכל אופן יש לעשות שאלת חכם אחרי בדיקות האלו".

4. קונו' גן נעול (בענין בדיקת הרופאים לנשים בסוף ההריון בזמננו [שטיין, באלד]) – "אך להיות ששמענו כעת מכמה רופאים מומחים וביניהם שומרי תומ"צ שכהיום בזמנינו עפ"י הרוב אכן מקובל אצל הרופאים בחודש התשיעי להכניס אצבע או אף אצבעיים לתוך המקור במטרה לבדוק מעמד ומצב העובר, ולכ"פ עושים כן פעם אחת סמוך ללידה, ולפעמים אף ממשמים ומסבבים בפנים עם האצבע, ואף נוגעים בהשליא למשש ראש העובר (מבלי לדבר על מה שחלק מהם כתבו שלפעמים אף קורעים את הנימים המקשרים [מעמברעין סטריפינג]). ולהיות שכפי המבואר מדברי גדולי הפוסקים אבירי ההוראה הנ"ל אשר מפיהם אנו חיים, שכל עיקר טעמם להקל הי' עפ"י המציאות בזמננו שלא הי' אפשר להגיע באצבע לבד לפי המקור, הדבר פשוט

וברור שכהיום לפי המציאות בזמנינו, שאכן יכולים להגיע לשם באצבע לבד ע"י תחבולות שונות, וכפי שאישרו וקיימו בעצמם במכתביהם אלינו הרופאים היותר מומחים ומקובלים, שעושים כן למעשה, הדבר ברור שיש להחמיר בספק איסור כרת, וכפי שאף כתבו במפורש כמה מגדולי ואבירי הפוסקים המקילים הנ"ל, שבאם אכן הרופא אומר שהחדיר והגיע עם אצבעו עד לשם יש להחמיר, כי כן פסקו להדיא הגאונים הפוסקים...".

5. פתחי דעת (פרק ה' סעי' י').

י. בדיקת פאפ (pap smear).

1. מיקל, אינה יוצאת מחזקת טהורה.
- (א) נשמת אברהם (דפו"ח סי' קצ"ד ס"ק ה' אות ב') – "בדיקת פאפ-טסט. לוקחים דוגמה מההפרשות שמצידי הנרתיק למעלה על ידי צואר הרחם מבחוץ כדי לבדוק אם יש תאי סרטן. אפילו אם רואה טיפת דם, אינה יוצאת מחזקת טהורה כי אין לבדיקה כל קשר עם חלל הרחם. והסכים אתי מו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א [זצ"ל] וכן אמר לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. והוא הדין בבדיקת תאים מהפה החיצון של תעלת צואר הרחם גם היא קרויה פאפ-טסט, והיא בבדיקה שפוצעת את האזור שממנו נלקחים התאים".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (חק וזמן פרק ג' הע' י"ב ד"ה וכן) – "דגם באותן הפעמים שנכנס הרופא מעט לצואה"ר טהורה".
- (ג) חוט שני (חק וזמן פרק ג' הע' י"ב ד"ה וכן) – "דהרי דק הוא".
- (ד) חוקת הטהרה (סי' קפ"ח סעי' ל"ו) – "בדיקת פאפ טסט אופן הביצוע הוא שלוקחים חומר מצידי הבית החיצון על ידי צואר הרחם מבחוץ, על ידי קיסם ארוך ובראשו צמר גפן לבדיקת הפרשות צואר הרחם, והוא לא יותר עב 6 מ"מ, ותכליתו היא לבדוק אם יש תאי מחלה, קיימא לן להלכה כהסכמת האחרונים דעל ידי בדיקה זו ודאי טהורה כיון שאין לבדיקה זו קשר עם חלל הרחם".
- (ה) פתחי הלכה (ארטסקול, ח"א עמ' תנ"ג, עמ' תס"ב, ח"ב עמ' תקט"ז).
- (ו) חק וזמן (פרק ג' סעי' ח') – "בדיקת פאפ (Pap smear) אינה מטמאה".
- (ז) הגרי"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רצ"א) – "ולמעשה, לענין פאפ סמיר אף שהכניס לתוך המקור, אבל דק הוא וטהורה".
- 1) זרע שמואל (הע' ס"ז) – "וע"ש בט"ז ססק"י שלא דווקא שידעת שאותו מכה מוציא דם בפועל. אלא כל מכה כזאת שראוייה להוציא דם ג"כ יכולה לתלות בה (כגון פאפ סמיר שידוע שמצוי לגרום מכה במקור שראוייה להוציא דם)".
- 2) הגרי"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל סוף הע' ת"ג) – "ג' ימים הראשונים של ז' נקיים] שיש להחמיר, אא"כ הוא שעת הדחק. [וכן החמיר באשה שעשתה פאפ סמיר ביום שני לז"נ, ואח"כ מצאה יותר מכגריס בבגדה של תחתון, אף שדינה כמכה שדרך להוציא דם (ע"ל הע' ס"ז)]."
- א. עי' סי' קצ"ו סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.
2. מראי מקומות – באר משה (ח"ג סי' ק"נ, סי' קנ"א).
- (א) הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה כ"ב, תשובה כ"ג) – "באופן שיש לה צער יכולה לתלות הכתם במכת הבדיקה, כיון שעלול לגרום מכות ... יש לה לבדוק ביום הא' וביום הז' ודי בזה. וכן היא יכולה לבוש צבעונים בתוך הז' נקיים כדי להציל עצמה מכתמים".

טו] התקן תוך רחמי (IUD).

א. כשתראה דם בשעת הכנסת ההתקן.

1. מחמיר, חוששים שהוא דם נדה ולא דם מכה.
- (א) אג"מ (אה"ע ח"ז סי' כ"א) – "אבל מה שרוצה הרופא לשים שם איזו טבעת ברחמה אשר אין מתעברות עי"ז. הנה טבעת זו שנתחדש זה לא כבר והוא לא רק טבעת שגם קנה ארוך הוא ובראשו טבעת והוא מושם ברחם בעומק שתי אצבעות ויש בזה דין פתיחת הקבר להנוב"ת ס"ס ק"כ והובא בפ"ת סימן קצ"ד סק"ד שגם כשהפתיחה היתה מבחוץ הוא בדין פה"ק שאינה בלא דם. ואף להאחרונים החולקים עליו בפתיחה מבחוץ כאן גרע, שהתועלת מזה כפי שנודעתי מרופא מומחה הוא אשר זה עושה שהרחם מתענעע תמיד ומשליך משם הזרע שבא לשם, א"כ באופן כזה יש יותר לחוש לראיית דם. וכן אמר רופא מומחה בכאן שאף שמצד חכמת הרפואה אין לחוש בפה"ק לדם בזה יש לחוש טובא לדם".
- 1) התשובה כ' בשנת תשכ"ה (1965), אמנם היום ההתקן הוא רק 3-4 מ"מ, כדאי' בפתחי הלכה. ולכן לפי האג"מ שפתיחת המקור הוא רק י"ט מ"מ, במקום שאין דם לכאורה יש להקל.
- (ב) חוט שני (ריש קיצור הלכות פרק א' אות ג' [דפו"י עמ' של"א, דפו"ח עמ' שמ"א]) – "וכן מה שהרופאים מכניסים טבעת ברחם [ע"פ הוראת חכם] ואח"כ רואה דם, דם זה מהרחם וטמאה [ואין לסמוך על הרופאים שאומרים שזה דם מכה וכדלהלן], על אף שאם היה מתברר בודאי שהטבעת גורמת שיפשוף וחיכוך במקום וע"י כך יוצא הדם, הרי זה דם מכה וטהורה, אמנם כיון שאין הדבר יכול להתברר בודאות, לכן אין לטהר".
- (ג) נשמת אברהם (דפו"ח סי' קצ"ד ס"ק ה' אות ו', הע' פ"ג, הע' פ"ה) – "הכנסת התקן תוך רחמי (IUD). בזמן הכנסת ההתקן ואחר כך יש דימום, כשברור שרובו בא מתפיסת צואר הרחם מבחוץ על ידי צבת אך גם יתכן שחלק הדם בא מהרחם כתוצאה מחדירת ההתקן - דהיינו דם מכה. אך ישנן חלק מהנשים שיש להן - במשך החדשים הראשונים אחר כן - דימום מהרחם שלא בזמן הוסת. קיימת מחלוקת בין רופאי נשים מומחים כשלדעת חלקם הדימום מהרחם בא מגירוי של הקרום הפנימי אחרי הכנסת ההתקן וממילא יהיה לדם זה דין של דם מכה כפי שיש לדם שבא מתפיסת צואר הרחם מבחוץ. אך לחלק אחר יש דיעה שאי אפשר לומר בביטחון שהדם לא בא מעיוות ויסות ההורמונים. עקב אי-הבהירות הנ"ל פסק מו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א

[זצ"ל] שהיא טמאה וכן פוסק האג"מ [אהע"ז ח"ג סי' כא]. לכן, גם אם אין כל דימום רצוי שתבדוק עצמה כל יום במשך חודש ימים לודא שאין דימום קל מההתקן. גם בזמן כתיבת מהדורא זו לא מצאתי בספרי רפואה שום התייחסות לסיבת הדימום, רק שההתקן יכול לגרום גם לוסת מרובה וגם לדימומים בין וסת לוסת. ודברתי עם הרב ד"ר מרדכי הלפרין שליט"א (שהוא גם רופא נשים) ושאלתי אותו מה ההוכחות שדימום זה באמצע המחזור לא בה מעיוות של הוסת, וענה לי 'שרוב הסיכויים שמדובר על דם מכה'. ודברתי עם הגר"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] באלול תשס"ה והוא שליט"א [זצ"ל] ענה לי שהאשה טמאה לבעלה ושאלתי האם יועיל הלבשת בגדי צבעונים ענה לי 'אין זה כתם ואיך אפשר להעלים עין מהעובדה שהדם בא מהמקור'. לעומתם, הראש"ל הגר"ע יוסף שליט"א [זצ"ל] כותב [טהרת הבית ח"א עמ' רנ"ג] שכל שהדימום לא בא בזמן הוסת הוא נחשב כדם מכה והאשה טהורה. וראה לעיל סי' קפח ס"ק ב (עמ' קסא) מה שכתבתי בשמו. ואם ההתקן עצמו משחרר הורמון (פרוגסטרון) לכל הדעות נאמר שהוא הוא הגורם לדימום והאשה טמאה".

(ד) חוקת הטהרה (סי' קפ"ז סעי' ט').

(ה) שבט הכהן (מניעת הריון עמ' קכ"ב) – "ומ"מ ההוראה היא להחמיר בכל ההתקנים במקרה שראתה דם, מחשש שמא ההתקן גרם לשריטה ברירת הרחם".

2. מיקל.

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

I heard in the name of Rebbe that during the insertion of an IUD, since the cervix is grabbed by some type of utensil and it is not uncommon for it to cause a wound, therefore you can be toleh any blood for a day or two. Is that true? Even during shiva nekiyim? How many days?

R' Y. Berkovits wrote: It's a וודאי - always causes bleeding. Two days for sure. After a few days, if she needs a teliyah - she should check with a bodekes. If it was inserted during or just prior to shiva nekiim, she can just do the hefsek, 1 and 7.

ב. כשלא מצא דם בשעת הכנסת ההתקן.

1. מחמיר, מצד פתיחת המקור.

(א) חוט שני (ריש קיצור הלכות פרק א' אות ג' [דפו"י עמ' של"א, דפו"ח עמ' שמ"א]) – "ודע דאף בזמן הכנסת או הוצאת הטבעת הפנימית לפי הרחם ע"י הרופא, הרי היא טמאה, אף שלא מצאה דם, שאי אפשר לפתיחת הרחם בלי שיוצא ממנו דם".

(ב) שביבי טהרה (פרק ד' סעי' ו') – "טבעת התקן תוך רחמי [למי שהותר לה ע"י מורה הוראה], החדרתו, וכן הוצאת הטבעת, מטמאים אפילו לא ראתה דם, שעביו יותר משני מ"מ".

(ג) הגר"ש קליין שליט"א (שבט הכהן מניעת הריון עמ' קכ"ג).

2. מיקל.

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, זרע שמואל הע' רצ"א [לשונו מובא לעיל]) -

How does insertion of a IUD affect the count? Does one have to be choshesh for hargashah? Should one do a bedikah afterwards?

R' Y. Berkovits wrote: It doesn't affect the count. Supposedly the insertion only requires an opening that is smaller than the shiur for פתיחת המקור. There is no חשש הרגשה (any more than רגלים), and a בדיקה isn't required (other than the two regular daily בדיקות). However, if blood is found afterwards on a בדיקה, it will be מטמאה. It is not uncommon for the womb to release דם מקור as a reaction to the insertion of a IUD, this is not מכה דם.

(The above teshuva was written before the metzius became clearer that the insertion causes wounds)

3. מראי מקומות – שבט הכהן (מניעת הריון עמ' קכ"ב).

ג. כשלא מצא דם בשעת הוצאת ההתקן.

1. מחמיר, מצד פתיחת המקור.

(א) הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם דפו"ח סי' קצ"ד ס"ק ה' אות ז', אסיא גליון נ"ט עמ' כ"ו אות ז', שלחן שלמה רפואה ח"ג עמ' כ"ד) – "הוצאת התקן תוך רחמי (IUD). כתב לי הגרשז"א אויערבאך זצ"ל: התקן תוך רחמי לאחר שהרופא מוציא את ההתקן, יש לחשוש לפתיחת הקבר, עכ"ל. וא"ל רופא נשים שבהוצאת ההתקן בלאו"ה יש דימום קל מתוך הרחם".

(ב) חוט שני (ריש קיצור הלכות פרק א' אות ג' [דפו"י עמ' של"א, דפו"ח עמ' שמ"א]) – "ודע דאף בזמן הכנסת או הוצאת הטבעת הפנימית לפי הרחם ע"י הרופא, הרי היא טמאה, אף שלא מצאה דם, שאי אפשר לפתיחת הרחם בלי שיוצא ממנו דם".

(ג) שביבי טהרה (פרק ד' סעי' ו') – "טבעת התקן תוך רחמי [למי שהותר לה ע"י מורה הוראה], החדרתו, וכן הוצאת הטבעת, מטמאים אפילו לא ראתה דם, שעביו יותר משני מ"מ".

(ד) חק וזמן (פרק ג' סעי' י') – "כשמציא הרופא התקן תוך-רחמי (I.U.D.) יש לחוש לפתיחת הקבר".

(ה) שבט הכהן (מניעת הריון עמ' קכ"ג) – "אלא שמ"מ לדינא יש להחמיר מחשש שיצא דם ולא אדעתה, מאחר שההתקן מותקן בתוך הרירית לא ימלט שבהוצאתו לא ידמם, וכן בנובטי, בהיותו מושאן בדפני הרחם חוששים שמא ידמם בהוצאתו וטמאה".

2. מיקל.

(א) עי' ששכ"ה (הג"ה על הגרשז"א זצ"ל באסיא גליון נ"ט עמ' כ"ו אות ז') – "ואם בדק הרופא את האשה לאחר הוצאת ההתקן התוך-רחמי וראה פצע שממנו בא הדימום, האשה טהורה".

(ב) הגר"ש פעלדר שליט"א (שמעתי מבעל פה"ג השלם).

(ג) דעה ברורה (מכתב במייל).

3. מראי מקומות – אבני שהם (ח"א עמ' ר"ה).

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א -

We got a *heter* to use birth control for a year and had an IUD inserted. The year is up and we're ready to go off it. However, the IUD is called Mona Lisa and I understand Rebbe is *machmir* that a woman is *tamei* when it gets taken out because of the unique width of the size of this particular IUD. She has not yet had her period since birth. Should she take it out now - or can we wait until she gets her period whenever it comes? What is the correct approach to this?

Rav Berkovits: If she didn't get her period she is probably not ovulating anyway, so she can leave it in until she sees. No mitzvah to make herself *tamei*. Even if they'll possibly miss out on the first ovulation.

ד. מסולקת דמים ומצא דם.

1. אין לחלק.

(א) נשמת אברהם (דפו"ח סי' קצ"ד ס"ק ה' אות ח', שלחן שלמה רפואה ח"ג עמ' כ"ד) – "הכנסת התקן באשה מסולקת דמים. שאלתי את הגר"ש אויערבאך זצ"ל מה יהיה הדין באשה, חדשיים אחר הלידה, שמניקה את בנה ועפ"י היתר ממורה הוראה הכניסו לה התקן תוך-רחמי למניעת הריון. האם כאשר תראה דם, מיד אחרי הכנסת ההתקן, עדיין תהיה טהורה שהרי היא מסולקת דמים עקב ההנקה והדם הוא דם מכה, או האם מכיון שידוע היום שיש נשים מניקות ובכל זאת רואות דם וסת, עדיין קיים אותו חשש שמא היא ספק נדה וטמאה. וכתב לי הגר"ש אויערבאך זצ"ל: נלענ"ד שאינה חשובה כמסולקת דמים אך טוב להכניס את ההתקן כאשר עדיין לא טבלה מלידתה. ואם נאמר שהיא טהורה, מה יהיה הדין בחדשים הבאים כשהיא ממשיכה להניק את בנה אך רואה דם בבדיקה. אמנם סתם אשה שיש לה התקן תוך-רחמי ורואה דם הינה טמאה על אף מציאות ההתקן ואין אנו תולים שהדם הוא דם מכה מחמת ההתקן. אך כאן, כשהאשה מניקה, האם ניתן לתלות או ש'לא פלוג' והיא טמאה. וכתב לי הגר"ש אויערבאך זצ"ל: מסתבר שהיא טהורה כשאינה טמאה מחמת פתיחת המקור. אך אח"כ חזר בו הגאון זצ"ל ואמר לי שהאשה טמאה על אף שאינה טמאה מחמת פתיחת המקור, ולא כפי שפסק קודם".

ה. חציצה בטבילה.

1. מיקל - עי' סי' קצ"ח סעי' כ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

1. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקול, ח"א עמ' תע"א, ח"ב עמ' תקכ"ד), הרב ד"ר מרדכי הלפרין (אסיא גליון ס"ג עמ' קל"ח), הר"א שקאני (אסיא גליון ק"ג עמ' קכ"א).

1. טהרת הבית (ח"א עמ' רנ"ג ד"ה אשה) – "אשה שיש לה טבעת למניעת הריון, וראתה דם ע"י בדיקת עד שלא בשעת וסתה, והרופא אומר שהטבעת גרמה לה דימום, נראה שיש מקום להקל בזה, כיון שבשלא בשעת וסתה הרי היא כמסולקת דמים..."

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Regarding spotting caused by an IUD, is there makom lehakeil regarding bedikos? That is, can a woman just do a hefsek, 1 and 7? If so, assuming the IUD can continue to cause spotting, can she continue to be meikal with the bedikos the entire time the IUD is present?

R' Y. Berkovits wrote: If the spotting may be coming from irritation caused by the string, one only does one and seven. However, if the spotting is from the uterus (which is not uncommon for an IUD or pill to be causing,) being mekil is not ideal. It is difficult to see how one can consider the shivah nekiim ספורין knowing that had a bedikah been done one would have found blood.

It is known that Rav Moshe was mekil for 1 and 7 for a woman that is spotting due to an IUD or pill. The sevarah is that a ראייה בלא הרגשה is only סותר שבעה נקיים md'rabonon, and in an issur d'rabonon one could rely on the deyois that hold 1 and 7 is enough. I recommend initially trying to do all the bedikos, but if necessary one could be mekil.

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Rebbe previously answered regarding a woman spotting due to an IUD: "It is known that Rav Moshe was mekil for 1 and 7 for a woman that is spotting due to an IUD or pill. The sevarah is that a ראייה בלא הרגשה is only סותר שבעה נקיים md'rabonon, and in an issur d'rabonon one could rely on the deyois that hold 1 and 7 is enough. I recommend initially trying to do all the bedikos, but if necessary one could be mekil." **Can we rely on the shittos that just day 1 and 2 are enough** (i.e., any two days in shiva nekiim), and not require day 7, because we don't want to wait until day seven and then maybe have to start all over again.

R' Y. Berkovits wrote: Yes.

טז] יוצא דופן [ניתוח קיסרי, cesarean] - סעיף י"ד.

א. האם היא טמאה נדה.

1. בזמנינו המציאות שיש דם דרך הרחם.
 - (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רי"ג) – "למעשה נהגו היום לדון כל יולדת על ידי ניתוח קיסרי כטמאה נדה, כי לפי עדות הרופאים אין בנמצא אשה שתלד בנתוח קיסרי, ולא תראה לפחות טיפת דם כחרדל דרך הרחם".
 - (ב) טהרת הבית (סי' י"א הע' י"ג) – "וחכמי הרופאים אומרים שכיום אינו מצוי כלל שלא תראה דם דרך הרחם גם בניתוח קיסרי".
 - (ג) אגורה באהלך (ס"ק ו') – "בשעת הניתוח ודאי יצא מעט דם מאותו מקום, כי כן הוא המציאות, וע"כ אף בלידה יבישתא איננה טהורה".
 - (ד) נשמת אברהם (דפו"ח סי' קצ"ד ס"ק י"ג) – "והיום אין מציאות כזאת שאשה תעבור ניתוח קיסרי ולא תראה אפילו טיפת דם כחרדל דרך הנרתיק (ואפילו אם לפעמים, הדימום רק מתחיל כמה שעות אחרי כן) כשמקור הדם מהרחם במקום השליא ולא רק עקב הניתוח".
 - (ה) פתחי מגדים (פרק כ"ט סעי' י"ט) – "למעשה נהגו היום לדון כל יולדת ע"י ניתוח קיסרי כטמאה נדה, כי לפי עדות הרופאים אין בנמצא אשה שתלד ע"י ניתוח קיסרי, ולא תראה לפחות טיפת דם כחרדל דרך הרחם".
 - (ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: At what point does a woman become a niddah when she has a scheduled C-Section before she goes into labor. Meaning, some women know they will not be able to give birth naturally and therefore have the surgery scheduled and done before labor starts. At what point does she become a niddah?

R' Y. Berkovits wrote: When she bleeds derech osa makom. B'metzious, after the surgery a lot of dam comes out.

2. רק בדרך חומרא.

- (א) משמרת הטהרה (פרק י"ג סעי' י', הע' כ"א) – "למעשה קשה לסמוך ע"ז בזמנינו שקשה להבחין בכך אם יצאה טיפת דם דרך הרחם או לא, ולכן בכל אופן נוהגין לישב ז"נ משום נדה, וצריך לידע שהוא מחומרא ולא מדינא, וכן אין לה טומאת לידה ולא ימי טוהר אך לא תברך על טבילתה".
3. בדה"ש (ס"ק ק') – "אמנם נראה שאם ישבה על המשבר ללדת או אפילו לא ישבה עדיין על המשבר כי המילדת (או הרופא) טרם באו אצלה לסייעה בלידתה אבל כבר אחזוה צירים וחבלים חזקים כל כך שמבקשת להביא לה המילדת ויש לשער שאילו היתה המילדת כאן היתה מושיבה מיד על המשבר יש לחוש שנפתח רחמה וראתה טיפת דם דרך פי המקור".
 - (א) חולק – חו"ד (בי' ס"ק א', לשונו מובא לעיל), אמרי ברוך (על החו"ד בי' ס"ק א').
 - (ב) משמרת הטהרה (פרק י"ג הע' כ"א) – "בבדי השלחן כ' ... ולא נהירא כלל דכיון דאח"כ ילדה דרך דופן איגלאי מילתא שלא נפתח רחמה [אא"כ בשעת לידה החליטו לעשות ניתוח קיסרי מחמת שהולד לא יכל להוציא הראש]".
4. מראי מקומות – חוט שני (ס"ק ו').
 - (א) ציץ אליעזר (חכ"ב סי' נ"ט אות ג') – "באשה שעוברת ניתוח קיסרי מתי נחשבת טמאה לבעלה, האם מאותה רגע שהרופא מתחיל לחתוך ברחם עצמה, או אפילו לפני כן בהתחלת הניתוח, והמדובר באשה שעוברת ניתוח מוזמנת כשאינ שום סימני לידה לפני כן, ע"כ. לדעתי, מכיון שאין שום סימני לידה לפני כן, אזי כל עוד שהרופא לא מתחיל לחתוך ברחם עצמו, והאשה לא מרגישה בזיבה והרחם לא נפתח איננה נחשבת עדיין כטמאה עם התחלת הניתוח הקיסרי בלבד".

ב. האם יש דין של מסולקת דמים.

1. עי' סי' קפ"ט סעי' ל"ג, לשיטות ומראי מקומות.

**"אחר לידה ראוי לחזור וללמוד הלכות נדה והרחקות, כי מאחר שלא היו הלכות אלו נוגע למעשה
בחדשי הריון, יש חשש שנשכחו כמה עיקרי דינים"
נטעי גבריאל (פרק ק"ז סעי' י')**

הרחקות

סימן קצ"ה

א] מקורות.	כג] היכר.	מה] יחוד בגדים לימי נדותה - <u>סעיף ח'</u> .
ב] טעמים.	כד] האם ההיכר צריך גובה.	מז] להתקשט - <u>סעיף ט'</u> .
ג] הרחקות בשאר נשים.	כה] היכר מפה.	מז] מזיגת הכוס - <u>סעיף י'</u> .
ד] חופת נדה - הרחקות.	כז] קערה אחת.	מח] איזה מאכל.
ה] במקום בושה וכבוד הבריות.	כח] ציורים.	מט] מהי מזיגה.
ו] לדרוך על מקום דריכת רגלה.	כט] שיורי מאכל.	נ] מזיגת הכוס, ולהניח לפניו.
ז] זמנים.	קט] שיורי מאכל: היתרים.	נא] היתר: שלא בפניו.
ח] שחוק וקלות ראש - <u>סעיף א'</u> .	ל] שיורי כוס - <u>סעיף ד'</u> .	נב] היתר: ביד שמאל.
ט] לתת מתנה.	לא] לא ישב במטה המיוחדת לה - <u>סעיף ה'</u> .	נג] היתר: על הכר או הכסת.
י] להריח מבשמים שעליה.	לב] אינה בעיר.	נד] להציע מטו - <u>סעיף י"א</u> .
יא] נגיעה - <u>סעיף ב'</u> .	לג] "מטה" המיוחדת לה.	נה] ליצוק לו מים - <u>סעיף י"ב</u> .
יב] נגיעה בגדיה.	לד] מטה "המיוחדת לה".	נו] הכנת מים.
יג] הושטה.	לה] ספסל המתנדנד.	נז] למזוג לה - <u>סעיף י"ג</u> .
יד] להגביה חפץ ביחד.	לו] הפסק ביניהם.	נח] לשלוח לה כוס יין.
טו] זריקה.	לז] נסיעה לטויל.	נט] ימי לבונה - <u>סעיף י"ד</u> .
טז] לזרוק למעלה.	לח] לא יישן עמה במטה - <u>סעיף ו'</u> .	ס] הוא חולה - <u>סעיף ט"ו</u> .
יז] חיבור ע"י אש.	לט] מטות נוגעות זו בזו אסור.	סא] היא חולה - <u>סעיף ט"ז</u> .
יח] תינוק: להעביר מיד ליד.	מ] הסתכלות: במקומות המכוסים - <u>סעיף ז'</u> .	סב] בעלה רופא - <u>סעיף י"ז</u> .
יט] קוואט"ר: להכניס התינוק לברית מילה.	מא] הסתכלות: במקומות המגולים.	סג] בית הכנסת.
כ] היכר בשעת אכילה - <u>סעיף ג'</u> .	מב] המסתכל בפני נדה - קשה לשכחה.	סד] בית החיים.
כא] שולחן אחד.	מג] קול זמרתה: באשתו נדה.	סה] בנות סמינרים - להכנס לבית הקברות.
כב] אם יש אנשים בשולחן.	מד] הרהור באשתו.	סו] מעוברת בבית הקברות.

דור המלקטים - אהל יעקב (סקוצילס), **אוצר ההרחקות** (גרומסון), **אוצרות ההלכה** (טהרת המשפחה ס"ה ה'), **דיני הרחקות** (שמשי), **דרך השלחן** (ינקלביץ), **זרכי טוהר** (ינקלביץ), **הגריש"א זצ"ל** (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח), **הגר"מ היינעמאן שליט"א** (פסקי הלכות), **הלכות נדה** (איידר ח"ב, אנגלית), **הנהגה כהלכה** (שטיבל), **נאות מרדכי** (מפומייהו דרבנן, נדה עמ' ג - עמ' קנ"ג), **נטעי גבריאל** (ח"א פרק י"ג - פרק מ"ב, עמ' קס"א - עמ' שס"ב), **סוגה בשושנים** (וינד), **פסקי אג"מ** (הרחקות נדה), **פסקי משנה הלכות** (פרק ה'), **קיצור שו"ע** (פפופר, ח"ב), **קצה המטה** (אזולאי), **תורת הטהרה** (עובד), **תפארת הטהרה** (זכאי).

א] מקורות.

- א. **אכילה: שולחן אחד, קערה אחת, שייריה כוס ומאכל** - סעי' ג', סעי' ד'.
 1. **משנה** (שבת דף יא.) – "לא יאכל הזב עם הזבה, מפני הרגל עבירה".

(א) **רש"י** (שם) – "לא יאכל הזב עם הזבה. וכל שכן טהור עם הזבה".

1) **גמרא** (שבת דף יג.) – "כיוצא בו לא יאכל הזב. תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: בוא וראה עד היכן פרצה טהרה בישראל, **שלא שנינו**: לא יאכל הטהור עם הטמאה אלא: לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה. כיוצא בו, לא יאכל זב פרוש עם זב עם הארץ שמא ירגילנו אצלו. וכי מרגילו אצלו מאי הוי. אלא אימא: שמא יאכילנו דברים טמאין. אטו זב פרוש לאו דברים טמאין אכיל. אמר אביי: גזירה שמא יאכילנו דברים שאינן מתוקנין. ורבא אמר: רוב עמי הארץ מעשרין הן, אלא: שמא יהא רגיל אצלו, ויאכילנו דברים טמאין בימי טהרתו".

א. **רש"י** (שם) – "שלא שנינו לא יאכל טהור עם הטמאה. מפני הערוה, לפי **שלא הוצרכו לכך**, שכולן אוכלין חוליהן בטהרה היו, ולא היו אוכלין עם נשותיהן טמאות".

2) **י"ל, מהרש"ל** (שבת דף יא.) – "מה שפסק רש"י כ"ש אינו כן בגמרא אלא רש"י לזמן הזה פסק דאין דין טהרה נוהג עיין לקמן וק"ל".

3) **י"ל, מהרש"א** (שבת דף יא.), **מהר"ם בנעט** (שבת דף יא.) – "כתב מהרש"ל ... דבריו תמוהים כיון דבזמן הזה אין דין טהרה נוהג מאי כ"ש איכא בטהור עם הזבה דבין בזב עם הזבה ובין בטהור עם הזבה ליכא אלא משום הרגל עבירה אבל דברי רש"י דכ"ש טהור עם הזבה הוא ע"פ מה שאמר רשב"א בגמרא בא וראה עד היכן פרצה טהרה בישראל שלא שנינו לא יאכל הטהור עם הטמאה אלא לא יאכל הזב כו' והיינו בזמננו שהיו אוכלים חוליהן בטהרה כפרש"י לקמן וזהו כ"ש הטהור עם הזבה שכתב רש"י דבלאו האי טעמא משום הרגל עבירה נמי לא היה אוכל הטהור עם הזבה וזהו ברור".

4) **מראי מקומות** – **תפארת ישראל** (שבת בועז פרק א' אות ז'), **מהר"ם שיק** (שבת דף יא. ד"ה לא), **מרומי שדה** (שבת דף יא.). א. ממשיך הגמרא, לא יאכל זה פרוש עם זב עם הארץ - רבא, שמא רגל אצלו - ט"ז, אפ"י כשר.
2. **הוא הדין באשתו נדה.**

(א) **גר"א** (שנות אליהו שבת פרק א' משנה ג') – "מפני הרגל עבירה. וכן נדה לא תאכל עם בעלה על השולחן **מהאי טעמא**".

(ב) תפרי (שבת פרק א' אות מ"ב) – "הרגל עבירה. שלא יבוא לבעול, והוא הדין באשתו נדה, רק נקט זב וזבה לרבותא, דאף דתשמיש קשה לשניהן, חיישינן".

ב. מרגילין לערוה: שחוק, קלות ראש, בשמים, וכדו' - סעיף א'.

1. אבות דרבי נתן (ריש פרק ב') – "איזהו סייג שעשתה תורה לדבריה הרי הוא אומר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב (ויקרא י"ח י"ט) יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברים בטלים ת"ל לא תקרב. יכול תישן עמו בבגדיה על המטה ת"ל לא תקרב. יכול תרחץ פניה ותכחול [את] עיניה ת"ל והדוה בנדתה (שם ט"ו ל"ג). כל ימים שבנדתה תהיה בנדוי. מכאן אמרו כל המגולת עצמה בימי נדתה רוח חכמים נוחה הימנה וכל המקשטת עצמה בימי נדתה אין רוח חכמים נוחה הימנה: מעשה באדם אחד שקרא הרבה ושנה הרבה ושמש ת"ח הרבה ומת בחצי ימיו והיתה אשתו נוטלת תפליו וחוזרת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות והיתה צועקת ובוכה ואמרה להם רבותי כתיב בתורה כי היא חייך ואורך ימיך בעלי שקרא הרבה ושנה הרבה ושמש ת"ח הרבה מפני מה מת בחצי ימיו. לא היה אדם שהשיב לה דבר. פעם אחת נודמן לה אליהו זכור לטוב אמר לה בתי מפני מה את בוכה וצועקת. אמרה לו רבי בעלי קרא הרבה ושנה הרבה ושמש ת"ח הרבה ומת בחצי ימיו. א"ל כשאת בנדתך כל אותן ג' ימים הראשונים מהו אצלך. אמרה לו רבי ח"ו שלא נגע בי אפילו באצבע קטנה שלו אלא כך אמר לי אל תגעני בכלום שמא תבא לידי ספק. כל אותן ימים האחרונים מהו אצלך. אמרה לו רבי אכלתי עמו ושתיתי עמו וישנתי עמו בבגדי על המטה ובשרו נגע בבשרי אבל לא נתכוין לדבר אחר. א"ל ברוך המקום שהרגו שכך כתוב בתורה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב".

ג. נגיעה: ובכלל זה הושטה, זריקה, חיבור, וכדו' - סעיף ב'.

1. שבת (דף יג.) – "תני דבי אליהו: מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וקרא הרבה, ושימש תלמידי חכמים הרבה, ומת בחצי ימיו. והיתה אשתו נוטלת תפליו ומחזרתם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ואמרה להם: כתיב בתורה כי הוא חייך ואורך ימיך, בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה, ושימש תלמידי חכמים הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו. ולא היה אדם מחזירה דבר. פעם אחת נתארחתי אצלה והיתה מסיחה כל אותו מאורע. ואמרתי לה: בתי, בימי נדוּתך מה הוא אצלך. אמרה לי: חס ושלום, אפילו באצבע קטנה לא נגע בי. בימי לבוּיך מהו אצלך. אכל עמי, ושטה עמי, וישן עמי בקירוב בשר, ולא עלתה דעתו על דבר אחר. ואמרתי לה: ברוך המקום שהרגו, שלא נשא פנים לתורה, שהרי אמרה תורה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב. כי אתא רב דימי אמר: מטה חדא הואי. במערבא אמרי, אמר רב יצחק בר יוסף: סינר מפסיק בינו לבניה".

(א) תוס' (שבת ריש דף יג.): – "ורש"י היה נוהג איסור להושיט מידו לידה בימי נדוּתה ונראה לר"י שיש סמך מסדר אליהו דקתני אמר לה שמא הבאת לו את השמן שמא הבאת לו את הפך ומיהו התם מסיים ונגע ביד באצבע הקטנה".

ד. שינה יחד במטה, מטות נוגעות זו בזו - סעיף ו'.

1. שבת (דף יג.) – "איבעיא להו: נדה, מהו שתישן עם בעלה היא בבגדה והוא בבגדו ... תא שמע: ואל ההרים לא אכל ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל ואת אשת רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא יקרב, מקיש אשה נדה לאשת רעהו. מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור, אף אשתו נדה הוא בבגדו והיא בבגדה אסור. שמע מינה".

ה. הסתכלות - סעיף ז'.

1. נדרים (דף כ.). – "רבי אחא ברבי אשיה אומר: כל הצופה בנשים סופו בא לידי עבירה, וכל המסתכל בעקבה של אשה הויין לו בנים שאינן מהוגנין. אמר רב יוסף: ובאשתו נדה. אמר רבי שמעון בן לקיש: עקבה דקתני במקום הטנופת, שהוא מכוון כנגד העקב".

ו. מלאכה של חבה: מזיגת כוס, הצעת מטתו [כ"ש שלא ישב במטה המיוחדת לה], רחיצת פניו ידיו ורגליו - סעיף ה', סעי' י', סעי' י"א, סעי' י"ב, סעי' י"ג.

1. כתובות (דף סא.) – "ארבע יושבת בקתדרא. אמר רב יצחק בר חנניא אמר רב הונא: אע"פ שאמרו יושבת בקתדרא, אבל מוזגת לו כוס, ומצעת לו את המטה, ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו. אמר רב יצחק בר חנניא אמר רב הונא: כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה, חויץ ממזיגת הכוס, והצעת המטה, והרחצת פניו ידיו ורגליו. והצעת המטה, אמר רבא: לא אמרן אלא בפניו, אבל שלא בפניו לית לן בה. ומזיגת הכוס. שמואל, מחלפא ליה דביתהו בידא דשמאלא. אב"י, מנחא ליה אפומא דכובא. רבא, אבי סדיא. רב פפא, אשרשיפא".

(ב) טעמים.

א. בשביל שמתייחד תדיר עמה עשו גדר וסייג.

1. רש"י (שבת דף יא. ד"ה מפני) – "מפני הרגל עבירה. מפני שמתוך שמתייחדין יבא לבעול זבה שהיא בכרת".
2. רא"ש (סוף קיצור הל' נדה) – "ובשביל שמתייחד תדיר עמה עשו גדר וסייג שיזכור את נדוּתיה ואמרו (שבת ד' יד א) שלא יאכלו על השלחן אחד בימיהם שהיו שלחנות שלהם קטנים ובפני כל אחד היו נותנים שלחן. והאידינא שכל בני הבית אוכלין על שלחן אחד אוכלת עמו על השולחן. אבל יעשה קצת היכירא ישים קנקן על השלחן ביניהם. ולא יגע בה אפילו באצבע קטנה ולא יקבל שום דבר מידה. אלא מניחתו לפניו והוא נוטלו. ולא תשפוך לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו. ולא תמזוג לו את הכוס ולא תציע לו את המטה בפניו אבל שלא בפניו מצעת היא ולא ישכב על מטתה אפילו כשאינה במטה".

3. סד"ט (ס"ק ט"ו) – "ודע, דבכמה ענינים החמירו באשתו נדה יותר מן ערוה דעלמא, ובכמה ענינים הקילו באשתו נדה יותר מן ערוה דעלמא. וטעמא, כמו שכתב הרא"ש ז"ל בהלכות נדה הקצר [הלכה ב] וז"ל, ומשעת ראייתה עד שתטבול יש לה להתרחק קצת מבעלה בדברים שאפשר (נוסח אחר, בדברים שאפשר), כי התורה אסרה היחוד עם כל העריות, וגם נדה היא בכרת כשאר עריות, אלא שהדבר קשה להזהר מיחוד אשתו נדה, ומצאו רמז מן המקרא להתייר יחוד נדה, ודרשו בסנהדרין דף ל"ז [ע"א] סוגה בשושנים [שיר השירים ז, ג]. ובשביל שמתייחד תדיר עמה, עשו גדר וסייג שיזכור את נדותה, ואמרו שלא יאכלו על שלחן אחד וכו', עכ"ד. משום הכי בקצת החמירו משום סייג וגדר, ובקצת הקילו מפני שראו שהוא דבר קשה ואי אפשר להזהר. וכל המחמיר על עצמו קדוש יאמר לו".
4. צמח צדק (פסקי דינים סעי' א').
5. ערה"ש (סעי' ב') – "מפני שעכ"פ הוא עמה תדיר הוכרחו חז"ל לעשות התרחקות בדברים שאפשר דאל"כ ההתקרבות כשהוא עמה תדיר יביאום לידי מכשול כמ"ש הרא"ש".

ב. לפי שלבו גס בה.

1. רשב"א (ח"א אלף קפ"ח) – "אפילו הושטת כלי מיד אשתו נדה לידו אסור לפי שלבו גס בה. ובקריבות מעט איכא למיחש להרגל עבירה אבל בשאר נשים שאין לבו גס בהן בדברים אלו כגון הושטת כלי וכיוצא בו אין בהם משום הרגל עברה במי שאין לבו גס בה ... שאני אומר דאפשר לומר דכשאסרו הושטת כלי ושאר כל הדברים שאין בהן הרגל כל כך לא אסרו אלא באשתו נדה שלבו גס בה אבל לא בשאר הנשים שאין לבו גס בהן. דהפרש יש בין מי שלבו גס בה ולמי שאין לבו גס בה".
2. ב"י (אה"ע סוף סי' כ"א) – "כתב הרשב"א א ...".
3. יש"ש (קידושין פרק ד' סי' כ"ו).
4. גרא"א (אה"ע סי' כ"א ס"ק י"ט) – "דכל הקירבות אינן אסורין אלא מדרבנן כמ"ש בשבת שם משום לך לך כו' ואין אסור אלא המביא לידי הרגל כמו ישן הוא בבגדו כו' ונשיקה שם ול"ד לנדה מפני שלבו גס בה וכמ"ש במגרש ולנה עמו בפונדק ומודים בנתגרשה כו'".

ג. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ'), פתחי דעת (פרק ו' סעי' י"א).

1. שפת אמת (שבת דף יא. ד"ה במשנה, אמנם עי' ד"ה ברש"י) – "במשנה לא יאכל הזב עם הזבה נראה דה"ה וכו"ש עם אשת חבירו אפי' טהורה למ"ש תוס' לקמן (י"ג) ד"ה מה דבאשת חבירו יצרו תוקפו ביותר הגם דיש לחלק קצת אבל יותר נראה כמ"ש ובקונטרס א' כתבתי לדייק מלשון רש"י שמתוך שמתייחדו כו' דבאשת חבירו שאינו מתייחד עמה מותר ואינו נראה ומ"ש רש"י שמתייחדו הכוונה על אכילה זו שאוכלין ביחד קרי ליה יחוד שהוא קירוב הדעת כמו יחוד כנ"ל".
2. הנ"מ: לכאורה חופת נדה - עי' לקמן.

ג. הרחקות בשאר נשים.

א. מיקל.

1. רשב"א (ח"א אלף קפ"ח) – "דאפשר לומר דכשאסרו הושטת כלי ושאר כל הדברים שאין בהן הרגל כל כך לא אסרו אלא באשתו נדה שלבו גס בה אבל לא בשאר הנשים שאין לבו גס בהן. דהפרש יש בין מי שלבו גס בה ולמי שאין לבו גס בה".
2. ראבי"ה (סי' קע"ג, סי' קצ"ב) – "היה לך לשאול דאמרינן כל מלאכה שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס וכו', ואף על גב דנדה מותרת להתייחד עם בעלה גזרו שלא לקבל מזיגתה ושלא לאכול עמה בקערה אחת ולשתות עמה, ואם כן כל שכן שאר עריות ואפי' פנויות היא אסור לקבל מהן כוס ולשתות ולאכול עמהן, שהרי אפילו להתייחד עמהן אסור, וכל שכן שיהיו אלו דברים אסורים, ומעשים [בכל יום] שאדם אוכל עם אשת איש ושותה עמה ומקבל ממנה כוס ... תשובתי. נראה לי דהיינו טעמא, דמזיגת הכוס וכו' קרובי ביאה היא, וכיון דשרי ליה לייחודי בהדה יצרו תוקפו לבא עליה, מה שאין כן בשאר עריות, כיון דאינו מתייחד עמהן יכול לאכול ולשתות עמם ולא אתי למבעל".
3. רמ"א (אה"ע סי' כ"א סעי' ה') – "וי"א דהוא הדין באכילה עמה בקערה נמי אסור בכל ערוה כמו באשתו נדה. ויש מקילין בכל אלה, דלא אסרו דברים של חבה רק באשתו נדה ... לכן נהגו להקל בדברים אלו".
4. אג"מ (יו"ד ח"א ריש סי' צ') – "הנה האיסורים שאסרו בהרחקות שבין איש לאשתו בימי נדתה הוא רק באשתו משום שרגיל בה ולא יבואו לעשות כהרגלם גם בביאה אבל בשאר נשים ליכא הרחקות אלו אם ליכא איסור יחוד וליכא נגיעה דרך חבה. ואף דברים של חבה כאכילה בקערה אחת שיש אוסרין באה"ע סי' כ"א סעי' ה' ברמ"א מסיק הרמ"א דנוהגין להקל עיי"ש וכמובן באופן שאין לחוש שמחמת זה יבא להרהור".

ב. מראי מקומות.

1. של"ה (שער האותיות אות ז' - אות י', הו"ד בהג' הטור אה"ע סי' כ"א אות ט"ז) – "יראה לי דכל מה שאסור לאדם באשתו נדה, כגון הא דתנן (שבת יא, א), לא יאכל הזב עם הזבה, ואיסור נגיעה והושטה וכיוצא בהן, כולן אסורין מקל וחומר באשת איש, ומה נדה שמותרת ביחוד עם בעלה אסורה בכל אלו, אשת איש שאסורה ביחוד, קל וחומר דאסור בכל אלה ... אבל אין העולם נזהרין, ואפילו המדקדקים אוכלים עם אשת איש בקערה אחת, ובאשתו נדה אסור אפילו הרבה אוכלין גם כן עמו, וכן נותן או מושיט אחד חפץ לאשת איש. ועלה בדעתי ללמוד זכות על העולם ... אמנם בתשובת הרשב"א ... על כל זאת נראה בעיני מאחר שנוהגין העולם להקל בשאר עריות אין לשנות, רק באשת איש לא יקילו, וטעמא בשאר עריות שנקרו עיניו של יצר הרע שלא לגרות בהן כדאיתא בסנהדרין (סד, א), והם העריות שמצד הקורבא אין פסידא להקל, אך באשת איש ראוי להחמיר. וגם כי

בהושטת כוס וכיוצא בזה אין להחמיר גם באשת איש מטעם שכתב הרשב"א דאין לבו גס בה, מכל מקום באכילה עמה בקערה אחת ראוי להחמיר. וכן כתב בהדיא בבנימין זאב סימן קמ"ג, שלא לאכול עם אשת איש בקערה אחת. ואף גם באשת איש אינו מחייב לעשות כן רק כשאוכל עמה לבדו בקערה אחת, אבל כשאוכלין כל בני בית ביחד עמה אין לשנות המנהג. אך הוא לבדו עמה אני אוסר לעשות כן, אף כשאין לאסור משום יחוד כגון שפתח הבית פתוח ויש הרבה בבית, מכל מקום אכילה זו מביא לידי חבה".

2. ערה"ש (אה"ע סי' כ"א סעי' ז) – "שיש מקילים באכילה או להושיט מידו לידה ורק באשתו נדה אסור מ"מ הירא את דבר ד' ירחק מכמו אלה".
3. נטעי גבריא (פרק ט"ו סעי' י"ב) – "מנהג יראים ושלמים שאין לוקחים ולא נותנים שום דבר מיד איש ליד אשה ואפי' מפנויה וכ"ש מנשואה".

ד | חופת נדה - הרחקות.

א. ראמ"ה (שבת דף יא. רד"ה מפני) הו"ד בהר צבי (יו"ד סי' קנ"ד, לשונו מובא לקמן) – "שמתיחדין כו'. נראה דכיון שהתירו לייחד החמירו בזה, וכ"כ הרא"ש בקיצור נדה. ולפ"ז חתן שפירסה כלתו נדה קודם שבעל מותר לאכול עמה ובשאר התקרבות ככל הנשים, ומ"מ בלבו גס בה יש להחמיר מטעם שכתב בתשובות הרשב"א".

ב. מחמיר.

1. ראב"ד (בעלי הנפש שער הפרישה סי' ג') – "מוסף עליהם הנדה שהוא חייב בכל מיני פרישה בחבוק ונשוק ודברים בטלים, ומזיגת הכוס, והצעת המטה, והרחצת פניו ידיו ורגליו, ובאכילת שלחנו, ובשגירת הכוס ואפילו כוס של ברכה, ובנגיעת אצבע קטנה שלה. ואסור להסתכל בעקיבה ובכל מקום הסתר שלה. מוסף עליהם הנדה בימי חופתו ולא בעל שהוא אסור בכל אלה ואסור להתייחד עמה בלילה".
2. תפארת למשה (סי' קצ"ב על סעי' ד') – "דאסורה במזיגת הכוס ושאר דברי חיבה כשאר נדות".
3. תפארת למשה (סי' שמ"ב על הש"ך ס"ק ה') – "י"ל דל"פ רבנן כיון דאח"כ כשתהיה נדה תהיה אסורה במזיגת כוס".
4. אילת אהבים (כתובות דף ד:): – "והקשה הפ"י ... ומשמע אפילו פרסה נדה מיד קודם בעילה נמי אסורה במזיגת הכוס".
5. ע"י טהרת ישראל (סי' קצ"ב סעי' ל"ה) – "ולא יאכלו בקדירה א"י".
6. בדה"ש (סי' קצ"ב ס"ק מ', מלואים שם) – "חייבים הם בכל ההרחקות".
7. חזקת טהרה (סי' קצ"ב ס"ק כ"ו).
8. פרדס שמחה (סי' קצ"ב ס"ק ט"ז אות ב').
9. אורחות הבית (פרק כ"ז סעי' ט').
10. הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק ט"ז אדר תשס"ט) – "שאלה: כלה שפירסה נדה לפני ביאה ראשונה, האם הם צריך לנהוג הרחקות עד שבועל. תשובה: כן".
11. מנחת פרי (סי' קצ"ב סעי' ד' ד"ה ע"י).
12. לבושי עז (סי' קצ"ב תמצית אות ח', סי' קצ"ה סעי' א' תמצית אות י"ב).
13. סוגה בשושנים (קונ' חופת נדה סי' ג' סעי' ד').
14. שיעור טהרה (פרק ז', עמ' קל"ג) – "מהגרא"מ הורויץ ... בפני יהושע ... להלכה לא קי"ל הכי וכמו"ש באילת אהבים ...".
15. נטעי גבריא (נישואין פרק מ"ו סעי' י"ב) – "יזהרו בכל דיני הרחקות הנוהגים בבעל עם אשתו נדה".
16. דעה ברורה (סי' קצ"ב יוסף דעת ד"ה אלא) – "צ"ל דלא פלוג".
17. דיני הרחקות (סעי' א' הע' א').
18. הנשואין כהלכתם (פרק ט"ז סעי' ה') – "נוהגים בכל דיני הרחקות הנוהגים בבעל עם אשתו נדה".

ג. מיקל.

1. ע"י פני יהושע (כתובות ריש דף ד:): – "למימרא דאבילות קילא ליה מנדה והאמר ר' יצחק בר חנינא וכו'. ויש להקשות דלמא לעולם אבילות קילא ליה מנדה והא דמוזגת לו הכוס באבילות היינו משום הא גופא כיון שהחמירו עליו שהוא ישן בין האנשים תו ליכא למיחש להרגל דבר בין לשיטת הרא"ש [סי' ו'] וסייעתו דביום נמי אינו רשאי להתייחד עמה בלי שמירה ובין לשיטת הראב"ד שהתיר להתייחד ביום והיינו ע"כ משום דלא חיישינן שיבעול ביום ומש"ה מוזגת לו הכוס מה שאין כן בנדה שמותר להתייחד אסורה למזוג הכוס דחיישינן להרגל דבר ואחר שדקדקתי כן מצאתי קושיא זו בספר מעשה חייא והניחו בצריך עיון ולכאורה היה נראה לי דהמקשה דהכא לא סליק אדעתיה כלל שיחמירו חכמים באבילות באשתו גמורה שיהא ישן בין האנשים לא מיבעיא באבילות דידה דפשיטא ליה טובא אלא אפילו באבילות דידה כיון ...".
2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רע"ה) – "וע' בראמ"ה שלפ"ז בחופת נדה שאסור להתייחד עמה אין צריכים לנהוג ההרחקות. ושמעתי מרי"ב של' שכן הלכה. ולפיכך מותר להושיט הכתובה מידו לידה תחת החופה ... בא"י מחמירין. וכיון שבא"י הם מחמירין, כשרי"ב של' מסדר קידושין הוא נוהג כא"י שלא להושיט הכתובה מידו לידה. אבל מודיע לחתן שהוא אינו צריך לנהוג הרחקות בצנעה".

ד. מראי מקומות – שפת אמת (שבת דף יא. ד"ה במשנה, ד"ה ברש"י), הגריש"א זצ"ל (סוטה דף יט. ד"ה מתניתין, לשונו מובא לקמן), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב פרק ה' סוף הע' ס"א), שושנת ישראל (פרק ד' הע' ק"נ).

ה. נתינת טבעת הקדושין.

1. מחמיר.

(א) מהרי"ל (מנהגים הל' נישואין אות ה'), הו"ד כנה"ג (אה"ע סי' ס"א הג' הטור ס"ק י"ד) – "ואם אינה טהורה אינו נוגע בה אך הניח ליפול מעצמו לאצבעה".

(ב) בית יהודה (אה"ע סי' ל"ג) – "ולכן כשר הדבר להושיט לה הטבעת על ידי אחר ויאמר בפיו הרי את מקודשת ומיקרי קידשה ע"י עצמו".

(ג) וזאת ליהודה (אה"ע סי' מ"ב) – "ואנו נוהגין דכשהיא נדה פותחת את כפה ואומר לה הרי את מקודשת לי בטבעת זו, ואח"כ זורק הטבעת בתוך כפה והיא מקבלתה ונותנתה באצבעה, והגם דבאשה נדה מור"ם ז"ל בחלק יו"ד (סימן קצ"ה סעיף ב') אוסר זריקה מידו לידה, והחיד"א ז"ל בספר יוסף אומץ סימן פ"ה כתב דראה למוהר"ם ב"ב בתשובה (קרימונה סימן קכ"ד) דאסר גם כן, מ"מ מאחר דאיכא דסברי דשרי לזרוק מידו לידה, הלא הם הרשב"ץ ח"ג סימן (ת"ן) [ח"ן] ומוהריק"ש (ערך לחם סימן קצ"ה סעיף ב') והרב כנסת הגדולה ז"ל (שיירי כנה"ג סימן קצ"ה הג' הטור ס"ק ד'), אף דאנו נוהרין בזריקה כמ"ש החיד"א ז"ל שם דנכון להחמיר וגוערין במי שנוהג היתר ע"ש, כיון דהשעה צריכה לכך אנו סומכין בזה על המתירין, כמו בענין היולדת דרוצה להיות סנדקת, דכתב שם והובאו דבריו בספר זכור לאברהם ח"ג חלק יו"ד אות נ', דיש להקל כשהוא לדבר מצוה וברגע קטון ואתרמי פעם ביובל עש"ב, כן הכא נמי יש להקל, וכל שכן הוא דבד"ז יש מתירין הזריקה בפשיטות".

(ד) טהרת ישראל (סי' קצ"ב סעי' ל"ה) – "טוב שיזרוק הטבעת על אצבעה לא בנתינה ממש".

(ה) מנחת יצחק (ח"ג סי' פ"ג ד"ה הנה) – "מהרי"ל ... והבאר היטב כתב ... והיינו שס"ל דזה הו"י רק כעין הושטת כלי, אבל באמת, אם אינו עושה כדברי מהרי"ל, לא רק הושטה יש, אלא גם נגיעה יש, והו"י ג"כ דרך חיבה לשם קידושין, וגם ל"ש שאין לבו גס בה, כיון שבתוך כדי דבור נעשית אשתו, ותקיף יצרי', דמה"ט צריכה לשתי שמירות כמבואר (ביו"ד סי' קצ"ב), וכבר האריך בשד"ח (מערכת חתן וכלה אות כ"ו), להקשות על הבאר היטב הנ"ל, ומנהגנו לעשות כדברי מהרי"ל הנ"ל".

(ו) חוט שני (סי' קצ"ב סוף ס"ק א' [עמ' ר"ט], עמ' שנ"ח אות ג') – "חופת נדה אסור לחתן להכניס את טבעת הקידושין לתוך אצבעה של הכלה, אלא הכלה תגביה את אצבעה כלפי מעלה, והחתן יכוון את הטבעת מעל לאצבעה, ויניח את הטבעת מעל האצבע, כך שהטבעת תשתרוב על אצבעה".

(ז) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ה') – "בחופת נדה, נוהגין לשים הטבעת על אצבע הכלה באופן שמניחים הטבעת ליפול על האצבע שלה בלי לגעת בידה".

2. מיקל, שמקדש כרגיל.

(א) אור זרוע (ח"א הל' נדה סי' שמ"א) – "מיהו היכא שכבר הכינו צרכי הסעודה ופירסה נדה. ה"ז כונסה לכתחלה ומקדשה ומקבלת הטבעת מידו דכיון דעדיין לא נתקדשה ואינ' מותרת לבוא עלי' לית לן בה אם יגע בידה. וכמדומה אני שכך הורה מורי רבינו שמחה ועבד עובדא בנפשי".

(ב) באה"ט (אה"ע סי' ס"א ס"ק ה') – "וכנסת הגדולה ... בדרשות מהרי"ל ... ואנן לא נוהגין כן אלא שהחתן בעצמו נותן הטבעת באצבעה. דקודם שקדשה בטבעת לא הו"י אשתו ומיד כשקדשה עם הטבעת מרחקה הכלה מהחתן אם היא נדה".

(ג) פת"ת (אה"ע סי' ס"א ס"ק י"ג) – "עבה"ט ומ"ש בדרשות מהרי"ל כתב כו' ואנן לא נוהגין כן כו' וכ"כ בס' עיקרי דינים ליו"ד סי' כ"א אות ד' ע"ש".

(ד) זבחי צדק (שו"ת השמטה) – "הנה בענין נתינת הטבעת מיד החתן להכלה כשהיא נדה נחלקו הפוסקים בזה יש אוסרים ויש מתירים ורבינו הכנה"ג ... מהרי"ל ז"ל ... מיהו כתבו האחרונים ז"ל ומכללם הר' באה"ט ז"ל וז"ל ואכן לא נוהגים כן אלא שהחתן עצמו נותן הטבעת באצבעה דקודם שקידשה בטבעת לא הווייא אשתו ומיד כשקידשה עם הטבעת מרחקה הכלה מן החתן אם היא נדה עכ"ל ע"ש. וכן מנהגינו פה בגדאד יע"א שאחר שנתן החתן הטבעת ביד הכלה וא"ל הרי את מקודשת וכו' אז תכף ומיד פורש ממנה אם היא נדה ואינו נוגע בה כלל".

(ה) שד"ח (מע' חתן וכלה אות כ"ו ד"ה וגם) – "וגם נוהגים שאף כשאינה טהורה נותן החתן טבעת הקידושין באצבע הכלה כדרך החתנים המקדשים כלותיהם הטהורות בלתי שום שינוי ויש להם על מה שיסמוכו ולרגל מלאכתי ארשום בס"ד מה שראיתי שדברו רבני האחרונים בזה הנה ראש המדברים בזה מר ניהו מוהרי"ל בדרשות וה"ד מרן החב"ב בכנה"ג ...".

(ו) שלחן העוז (סי' סעי' ב', ס"ק ו' [עמ' מ"ד-ב]).

(ז) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' קצ"א, אוצרות הטהרה עמ' תתק"ד אות ט"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ס"ה, פתחי דעת ח"ב ריש פרק נ"ד ד"ה וכך [עמ' תפ"ז]) – "בנוגע לקדושי נדה אם יש צורך לשנות נתינת הטבעת, שלא יהיה על ידי החתן אלא על ידי אחת השושבינות, והחתן יגיד לה הרי את מקודשת לי כו'. והדר"ג נ"י הביא מה שכתב מהר"י עי"א בספר לחם יהודה שכשר הדבר להושיט לה הטבעת על ידי אחר. אכן גם הבאר היטב ... ובפתחי תשובה שם שכן כתב בעק"ד ע"ש. ובכך הני תרי רבנן מאשרים שהמנהג הוא לא לשנות נתינת הטבעת. גם אנא ידענא שכך הוא המנהג. ואנן הרי עבדינן כל טצדקי שלא יודע הדבר לרבים. ואף בנוגע לחזר הייחוד מתכננים כל מיני תכניות שלא ירגישו אחרים בדבר, והואיל ועיני כל צופיות לסיודר הקדושין למה אם כן להחמיר ולגרום צער ועגמת נפש להחתן והכלה ביום שמחת לבם".

(ח) ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ג' ד"ה בחופת) – "בחופת נדה פוסקים דיכול לשים הטבעת על אצבעה, ובלבד שלא יגע בה".

(ט) יביע אומר (ח"ה אה"ע סי' י') – "מסקנא דדינא שמותר לחתן לתת טבעת הקידושין באצבע הכלה שפירסה נדה, ואין צורך לעשות שינוי ע"י זריקת הטבעת לידה, או ע"י שהכלה תפרוס סודר על ידיה".

(י) בדה"ש (ס"ק י"ח) – "אמנם בחופת נדה המנהג שהחתן נותן הטבעת על אצבע הכלה כדרך שעושין בחופת טהורה ואין חוששים לאסור בזה אע"פ שעלול ליגה בה וגם אין אוסרים מטעם הושטה ... ויש שכתב להחמיר שיזהר החתן כל מה דאפשר שלא יגע באצבעה כששם עליה הטבעת".

(יא) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ג).

(יב) לתורה והוראה (ח"ה עמ' כ"ד, נערך ע"י הרב אלימלך בלוט שליט"א עם הוספות של האג"מ) – "חופת נדה ... ומותר בנתינת הטבעת באצבעה דקודם שקדשה לא הויה אשתו וליכא איסור קרבות ויזהר שלא ליגע בבשרה - וטוב שקורא הכתובה יתנה להכלה דליכא כל כך פרסום דבר בעיני הנצבים אם טהורה היא או לא דלפעמים כשהיא טהורה ניתנה לה מן הקורא אבל בדהויה למעשה שצריך ליתן לה כתובתה מידו לידה אין לאסור מדהויה ברבים ובפרט לדבר מצוה כמו שהביא העיקרי דינים ח"ד סימן כ"א ס"ד בשם התשב"ץ".

(יג) דרכי טוהר (פרק ג' סעי' כ"ה, ע"ש הע' כ"ה).

3. מראי מקומות – סוגה בשושנים (קוני' חופת נדה סי' ב' סעי' א' - סעי' ה'), שיח יצחק (סי' תצ"ה), עשה לך רב (ח"ז שו"ת בקיצור סי' ס'), פתחי דעת (ח"ב ריש פרק נ"ד).

(א) בנין ציון (סי' קל"ט) – "במהרי"ל ... וגם בזה לא ראיתי נוהגין כן ולענ"ד יש קצת ראי' נגד מנהג זה ממה שכ' רמ"א אהע"ז (סי' ס"א) על מה שכ' הש"ע כשר הדבר שלא תנשא עד שתטהר וז"ל ועכשיו המנהג שלא לדקדק ואין ממתניין ומכ"מ טוב להודיע לחתן תחלה שהיא נדה עכ"ל ולמה כתב טוב להודיע הא צריך להודיע לו למען לא יושיט הטבעת באצבעה ומזה משמע דא"צ להקפיד כיון דבשעה שמושיט עדיין אינה מקודשת ואינה אשתו וכשהושיט וקדשה מעצמו פורש ממנה ועדיין צ"ע כי לא ראינו אינה ראי' ולאנשי מעשה יש להקפיד לעשות כן".

(ב) דרכ"ת (ס"ק י"ג) – "ודרכנו להורות בחופת נדה ליזהר החתן כל מה דאפשר שלא יגיע רק בטבעת כשמושיטה על אצבעה ולא באצבעה וכד' הבנין ציון הנז"ל".

ו. מסירת הכתובה.

1. מראי מקומות – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רע"ה, לישונו מובא לעיל), לתורה והוראה (ח"ה עמ' כ"ד, לישונו מובא לעיל).

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות כ"ו) – "רשאי החתן ליתן הכתובה לכלה גם כשהיא טמאה, מאחר וזה חלק מסידור הקידושין והוי ברבים ג"כ".

(ב) להורות נתן (ח"ח סי' צ"ח) – "כשהיא נדה אי אפשר שהחתן יתן הכתובה בידה אחר הקדושין. ומשו"ה לא נהגו שהחתן יתן לה לידה הכתובה אף כשהיא טהורה, והוא סייג לצניעות".

ה. במקום בושה וכבוד הבריות.

א. אין להקל.

1. פעולת צדיק (ח"א סי' ח') – "אמנם להתיר איסור מטעם חשש בושה, אומר אני, כי כל בר דעת יבוש מלדבר דברים אלו שאין בהם לא טעם ולא ריח, ולנגד בהו דברי חז"ל האמתיים".

2. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ז ד"ה ומטעם) – "ומטעם שהוא כבזיון לה ויש בזה משום כבוד הבריות לא חששו, משום שאין בזה בזיון כ"כ דידוע לכל שהנשים הן נדות י"ב יום בכל חדש כשאינן זקנות ולא מעוברות וצריכין להתרחק מבעליהן באיזה דברים, ואדרבה הא הרבה היו לובשות בגדים מיוחדים לימי הנדות ומזה היו יודעות השכנות שהיא נדה אלמא שלא היו מתביישות בזה. ומה שמתביישות כשהיא נמצאת עם אלו שאינן שומרות דיני התורה אין להחשיב בושת כזה לכבוד הבריות להתיר איסורים ואף לא מנהג ישראל בשביל זה, כיון דאדרבה טוב שלא תתבייש אף לפנייהן בקיום מצות התורה. ומה שמצינו בנדה דף ע"א בראשונה היו מטבילין כלים ע"ג נדות מתות והיו נדות חיות מתביישות והתקינו מחמת זה לב"ש שיהיו מטבילים ע"ג כל הנשים, אינו משום שיש בושת לפרסם שהיא נדה אלא מטעם שפרש"י שם שמתביישין בזה שאפילו במיתתן הן משונים מכל אדם, ואדרבה משמע שלא הוי הבושת גם שם במה שידעו שמתה נדה אלא משום שמתנהגין במיתת נדה שלא כמו שנוהגין עם כל אדם במיתתן".

3. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ו' הע' כ', פרק י' הע' ד').

4. בדה"ש (ס"ק כ"ב).

5. סוגה בשושנים (פרק א' סעי' ב', פרק ל' סעי' ד').

6. מראה כהן (עמ' ס"ד אות ו').

7. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' מ"א).

8. פרי טהרה (סעי' ז').

9. פתחי דעת (פרק ו' סעי' י"ב).

10. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' נ"ו, חוקת הטהרה סעי' כ"ב).

11. אהל שרה (עמ' נ"ו) – "ואין שום היתר להקל בהרחקות משום בושה או ביזיון".

ב. מראי מקומות.

1. אמת ליעקב (הע' פ"א) – "כשאירע חופת נדה והמחותנים רוצים בדוקא לעשות ריקוד של מצוה שהחתן והכלה רוקדים ע"י מטפחת או אזור המפסיק, יש להתיר לעשות כן משום גדול כבוד הבריות".

2. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' מקורות וצינונים ס"ק י"ב) – **"כיצד בעל צריך לנהוג באשתו נדה ששכחה והושיטה חפץ לבעלה בפני אחרים, ותבטיח אם לא יקח מידה. והשיב דראשית דבר יש להשתמש עם השכל, ועלא ודכוותא אנו מבקשים 'ונמצא חן ושכל טוב', והיינו שצריך הבעל למצא אמתלא מדוע אינו נוטל את החפץ מידה באופן שלא תבטיח, כגון שיאמר שכואב לו היד, וכיו"ב. וכל אחד יחשוב מה אפשר לעשות לפי הענין. אבל אם באמת אין שום עצה, ותגרום לאשה בושא גדולה מאד, בכה"ג אמרינן שגדול השלום ויטול את החפץ מידה..."**
- הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"ג סעי' י"ד) – "במקום שנהגו שהחתן מוליך את הכלה לחדר בידה, גם כשמדובר בחופת נדה ויש בזה משום כבוד הבריות שלא לשנות מהמנהג, הקלו שהחתן יחזיק ביד הכלה בהפסקת בגד, דהוי דרבנן".
3. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' כ) – "אם אירע ושכח והושיט חפץ לאשתו בפני רבים או להיפוך אשה לבעלה יש לעשות כל טעדיקי להשמט מלקבל מידו באופן שלא תבטיח כגון שיאמר לה שתמסור את זה למשהו אחר וכדו' ואם אי אפשר להשמט מזה יש לסמוך על המקילים בהושטה בפני אחרים מיד ליד דאין חשש הרגל עבירה בפני הכל".

ו] לדרוך על מקום דריכת רגלי הנדה, להנות ממעשה ידי אשתו נדה.

א. מחמיר.

1. רמב"ן (ויצא פרק ל"א פסוק ל"ה) – "שהזכירו רבותינו בברייתא של מסכת נדה, תלמיד אסור לשאול בשלמה של נדה, רבי נחמיה אומר אפילו הדבור היוצא מפיה הוא טמא, אמר רבי יוחנן אסור לאדם להלך אחר הנדה ולדרוס את עפרה שהוא טמא כמת כך עפרה של נדה טמא, ואסור ליהנות ממעשה ידיה".
- רמב"ן (תזריע פרק י"ב פסוק ד') – "האשה בימי ראייתה תקרא נדה בעבור שינדה וירחיקוה כל בני אדם, והאנשים והנשים ירחקו ממנה, ויושבת בדד לא תספר עם בני אדם כלל, כי גם דיבורה טמא אצלם, והעפר אשר תדרוך טמא להם כעפר רקב עצמות המת, והזכירו זה גם רבותינו, ואף מבט שלה מוליד היזק".
- א) שבה"ל (ח"ד סי' צ"ז) – "הביא הרמב"ן שם מברייתא דמס' נדה שלא נמצא אתנו".
2. רבינו בחיי (בראשית פרק ל"א פסוק ל"ה) – "כי לא אוכל לקום מפניך. זה יורה כי קודם מתן תורה היו הקדמונים נוהגים טומאה בענין הנדה ומחזיקין אותה בטומאה כטומאת המת, וכענין שאמרו רבותינו ז"ל בנדה: (נדה יז א) אסור לשאול בשלומה של נדה, רבי נחמיה אומר אפילו הדבור היוצא מפיה טמא, ואסור לדרוך עפרה שהוא טמא כמת, ואסור ליהנות במעשה ידיה, וע"כ החריש לכן ולא דבר עמה כלל".
3. של"ה (סוף פ' ויצא, שער האותיות אות נ"ה), הו"ד בפת"ת (ס"ק י"ב) – "בספר מגורת המאור בנר ג' כלל ו' ח"ה פרק רביעי כתב ... אמרו בברייתא במסכת נדה (עיין רמב"ן בראשית לא, לה) אסור לישאל בשלומה של נדה, רבי נחמיה אמר, אפילו הדבור מפיה טמא. אמר ר' יוחנן, אסור לאדם להלך אחר הנדה ולדרוס עפרה שהוא טמא כמת כך עפרה של נדה טמא, ואסור ליהנות ממעשה ידיה. ואם ארז"ל (כתובות סא, א), כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה, חוץ מהצעת המטה ומזיגת הכוס והרחצת פניו ידיו ורגליו, היה לפי שראו את העם שלא יסבלו יותר מזה בחסרון שפחות, אבל המחמיר שומר מצרות נפשו".
4. בית לחם יהודה (על סעי' ב') – "אסור לילך אחרי אשתו נדה ולדרוס עפרה, משום שהיא טמא כמת. אסור להנות ממעשה ידי אשתו נדה".
5. מקור חיים (סוף ס"ק ז') – "וכתבו האחרונים לילך אחר אשתו נדה אסור דלא לדוש בעפרה שדשה עליו, ולא להנות ממעשה ידיה".
6. דרכ"ת (ס"ק ח') – "וכ' במקור חיים סוף סק"ז וז"ל וכתבו האחרונים לילך אחר אשתו נדה אסור דלא לדוש בעפרה שדשה עליו ולא להנות ממעשה ידי עכ"ל".
7. טהרת ישראל (סעי' כ"ה) – "אסור לילך אחר אשתו נדה ולדרוס עפרה ואסור ליהנות מאשתו נדה ממעשה ידיה".
8. שמירת הנפש (אות רצ"ב) – "וצריך לזהר מלילך בעקבא שדורסת בה".
9. כה"ח (יו"ד סי' קט"ז ס"ק ר"ג) – "וצריך לזהר מלילך בעקבא שדורסת בה. שה"נ או' רצ"ב".

ב. מיקל.

1. מורה הנבוכים (ח"ג פרק מ"ז) – "והמפורסם מדעת הצאב"ה עד זמננו זה בארצות המזרח, ר"ל שארית המגורתי, שהנדה תהיה בבית בפני עצמה, וישרפו המקומות אשר תלך עליהם, ומי שמדבר עמה יטמא, ואפילו עם עבר רוח על הנדה ועל הטהור יטמא, ראה כמה בין זה ובין אמרנו כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה, ולא יאסר ממנו רק בעילתה כל ימי טומאתה".
2. חת"ס (או"ח סי' כ"ג) – "מ"ש רמב"ן על התורה בפסוק לא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי וגם בפ' נדה שהאומות הראשונים היו יודעים להזהר עוד שלא לדרוך על מקום דריכת רגלי הנדה והיו נזהרים מהבל דבורה וכדומה הרחקות יתירות עפ"י ידיעתם בטבעיות שהוא ארס מזיק, וא"כ ס"ל דכהן שאינו נזהר בזה אינו ראוי לעמוד לשרת לפני ה' משום הקריבהו נא לפחתך, הנה כי כן בזמננו אלה דאין שום אדם נזהר מזה, או דנשתנו הטבעיים והזמנים והמקומות או כיון שדשו בי' רבים שומר פתאים ה', בין כך ובין כך לעת כזאת אין כאן בית מיחוש בענין זה והמחמיר אינו אלא מן המתמיהים".
3. שפע טהרה (ס"ק ב') – "אין מקפידים מלילך אחר אשתו נדה ולדרוס בעפרה".
4. עי' שבה"ל (ח"ה סי' קט"ו) – "ידעתי שאין מי שיזהר בזה שלא לדרוך על עפר אשה נדה או באיסור ביאה לאהלה, או לענין איסור הנאה ממעשי ידיה".
5. סוגה בשושנים (פרק כ"ג סעי' ו') – "ח"ס ...".

ג. מראי מקומות – פרדס יוסף (פר' ויצא אות פ"ה), שמירת הגוף והנפש (סי' רל"ט סעי' ב'), ציוני טהרה (סעי' ב' אות ט"ו), זכר עשה (פרק ז' הע' קס"א).

1. מקור חיים (חו"י, או"ח קיצור הלכות סי' קפ"ג סוף סעי' א') – "מדת הסידות להקפיד בכוס של ברכה על הסתכלות גוי וכן הסתכלות נדה וכ"ש בנגיעתה מטעם דברי הרמב"ן, ובחיי, והחבר לכוזרי מאמר ב' סי' ס' ופי' הקול יהודה שם".
2. דרכ"ת (ס"ק א') – "ועיי' בברכי יוסף סי' זה אות י"ט בשם תשו' הר"י מיגאש ז"ל שיש מקומות שנהגו שהנדה לא תעשה שימוש הבית וכל צרכי הבית מתעכבים בכלל עכ"ל ופשוט דבימינו ומדינתנו לא נהגו כן".

ז' זמנים.

א. ימי לבונה, כתם.

1. כל הרחקות, עי' לקמן סעי' י"ד.

ב. אחר ז' נקיים, לפני שטבלה.

1. עי' לקמן סעי' י"ד.

ג. אשה שחזרה מטבילה, ועדיין לא אמרה טהורה אני.

1. מחמיר – לבנון נטע (סי' קפ"ה ס"ק א'), דרכ"ת (סי' קפ"ה ס"ק ד'), בדה"ש (סי' קפ"ה ס"ק ג'), פרדס שמחה (סי' קפ"ה ס"ק ב'), חוט שני (סי' קפ"ה ס"ק א' אות ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ד' הע' כ'), משמרת הטהרה (סי' קפ"ה ס"ק ג'), יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' כ"ג), פרי טהרה (סי' קפ"ה סעי' א').
2. לענין הוא ישן במטה שלה - עי' סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ד. חופת נדה.

1. עי' לעיל.

ה. דם בתולים.

1. כל הרחקות, חוץ ממטה - עי' סי' קצ"ג, לשיטות ומראי מקומות.
 2. מראי מקומות – בדה"ש (סי' קצ"ג ב' ד"ה וזו, עמ' רמ"ו).
- א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות כ"ה) – "אין להקל בדיני ההרחקות לכלה שטמאה מדם בתולים חוץ ממה שכתבו להדיא בפוסקים".

ו. תוך ימי טוהר.

1. מחמיר, כמו כל דם נדה.
- א) ששבה"ל (סי' קצ"ד סעי' א' ס"ק ו' ד"ה ולמעשה) – "ולמעשה אין שום חילוק בדינים ובהרחקות לענין דם טוהר".
- ב) טהרת הבית (סי' י"א הע' ב' ד"ה לכאורה) – "וכן ראוי להחמיר".
- ג) בדה"ש (סי' קצ"ד ס"ק כ"ג).
- ד) חוט שני (סי' קצ"ד ס"ק א' ד"ה ראתה).
- ה) משמרת הטהרה (פרק י"ג סעי' ד').
- ו) נטעי גבריאל (פרק ק"ח סעי' א').

ז. ימי וסת.

1. לכו"ע מותר - עי' סי' קפ"ד, לשיטות ומראי מקומות.
2. תשמיש, חיבוק ונישוק, לישן עמה במטה אחת, שחוק וקלות ראש, נגיעה, שאר קריבות - עי' סי' קפ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ח. אחר ימי וסת, לשיטות שאסורה עד שתבדוק - מה הדין בשאר קריבות והרחקות.

1. מחלוקת - עי' סי' קפ"ד סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

ט. עומד לגרש.

1. עי' סי' קפ"ז סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.
2. נתינת גט - עי' לקמן.

י. טימא לה החכם מחמת חומרא.

1. כל הרחקות – חוט שני (שעה"צ ס"ק י"ד), דיני הרחקות (סעי' א' סעי' ד').

יא. ספק מראה וכדו', עד שישאלו לחכם.

1. צריך לנהוג בכל דיני הרחקות.

- (א) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ו' הע' ט').
- (ב) הגר"חפ"ש זצ"ל (בירורי משנה קובץ תשובות עמ' קכ"ד שאלה ז') – "האם כשיש ספק טומאה מדרבנן אצל האשה האם צריכים לנהוג בכל דיני הרחקות. תשובה: צריך לנהוג בכל דיני הרחקות".
- (ג) ששבה"ל (סוף ס"ק א', סיכום אות ב') – "כשיש ספק על מראה יש להחמיר בכל ההרחקות עד ששואלים לחכם. וה"ה בכתם".
- (ד) סוגה בשושנים (פרק ב' סעי' י"ג) – "בכל פעם שנולד אצלה איזה שאלה אם היא טמאה או טהורה, כגון שבדקה עצמה ויש שאלה על המראה או מצאה כתם שצריכים לשאול להחכם אם היא טמאה בזה, וכן אם יש איזה שאלה על הטבילה צריך הבעל להתרחק ממנה בכל דיני ההרחקות משעה שנתהווה השאלה עד לבירורה".
- (ה) דברי אור (ח"ב סי' נ"ה) – "שהוא אצלו ספק חסרון ידיעה ויש בידו לברר הספק, כל זמן שלא ביררו נראה דאסור בנגיעה וכן בהושטה".
- (ו) דיני הרחקות (סעי' א' סעי' ה').
- (ז) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ר"ח ניסן תשס"ט) – "שאלה: אשה שיש ספק על עד בדיקה, האם הם צריכים לנהוג על הרחקות (או חיבוק ונישוק) עד ששאלו שאלת חכם. תשובה: כן".
- (ח) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"ה ד"ה אשה).
- (ט) אהל שרה (עמ' נ"ו) – "צריכה להחמיר בכל הלכות הרחקות עד שיתברר הדבר על ידי מורה הוראה".
- (י) חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ"ה אות א') – "בפשטות ודאי שאסורים בקריבות ...".
- (יא) דרכי טוהר (פרק א' סעי' ח').
- (יב) הליכות ביתה (עמ' י"ז) – "אם הם מסופקים על מראה או כתם אם הוא טמא והולכים לשאול רב, צריכים ליזהר בכל דיני הרחקות מספק עד ששואלים את הרב".

2. מראי מקומות.

- (א) באר משה (ח"ד סי' נ"ז) – "חיבוק ונישוק אסורין מצד הדין, ושאר קריבות המביאים לידי הרהור אסורין ג"כ מסברא. אבל להושיט או לזרוק מידו לידה ולהיפך, וכן נגיעה בעלמא בלא קירוב מותר".

יב. שבע ברכות.

1. נטעי גבריאל (פרק ו' סעי' ל"ג, הע' מ"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תפ"א) – "עצה טובה שבכל אופן בימים שלאחר הנשואין יתנהגו בפרהסיא כבימי נדחה, כיון שנהוג שבנ"א מביטים אחר התנהגות של חו"כ ומדרכי הצניעות שלא ידעו כולם באיזה מצב הם אווזים [כן שמעתי מרבתי]".
2. הגר"ש זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה ט"ו) – "שמעתי ממדריך חתנים שהוא מלמד את החתנים שבאופן שהכלה מותרת בימי השבע ברכות, שיש להם לנהוג דיני ההרחקות ברבים משום צניעות. האם מותר לעשות כן או שמא נאסרת עליו מדין 'אמרה טמאה אני'. ואת"ל דמותר לעשות כן, האם נכון הדבר ליעץ לעשות כן. תשובה: מותר להם לעשות כן, ועצה טובה היא".

יג. אשתו נדה שמתה.

1. מיקל – פת"ת (ס"ק ב'), "ועי' בתשובת שמש צדקה ח"ד סי' ס"ז שכתב מי שמתה אשתו ר"ל והיא נדה רשאי ליגע בה ע"ש"), מקוה ישראל (סי' ז' ס"ק ה'), מסגרת השלחן (סוף דין ב'), בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' י"ח אות ב' ד"ה ומצאתי), לבנון נטע (ס"ק ג'), דרכ"ת (ס"ק ה'), טהרת ישראל (סעי' ד'), "ומ"מ המחמיר שלא ליגע בבשרה לטהרה ולהלבישה תע"ב"), שערי טוהר (שער ט"ו ס"ק י"ט), בדה"ש (ס"ק ט"ז), חזקת טהרה (סוף ס"ק ט"ב), פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ה').
2. מראי מקומות.
- (א) נטעי גבריאל (נדה ח"א פרק י"ד סעי' כ"ז) – "מדינא מותר ליגע באשתו מתה רח"ל, אך למעשה יש להחמיר".

יד. איש בעל מחוסר הכרה - איסור קריבה לעריות ב'צמח'.

1. מיקל.

- (א) הגר"מ"ש קליין שליט"א (היכלא ח"ו עמ' קס"ג) – "... בהר נוף ירושלים ... בנידון השאלה אשר נולד בעקבות הפרעות שעשו הרוצחים בביהמ"ד שלכם באמצע התפלה שהרגו ופצעו ללא רחם, ואחד עדיין שוכב מחוסר הכרה, האם מותר לאשה בזמן נדוהתה ללטף את ידו של בעלה השוכב מחוסר הכרה ומוגדר מבחינה רפואית כצמח, לענ"ד אין בזה לא איסור תורה ולא דרבנן, לא מיבעיא לדעת הרמב"ן שאין איסור קריבה מן התורה אלא גדר שלא יבא לידי איסור בודאי לא שייך זה, אלא אפילו להרמב"ם דקריבה אסור איסור עצמי מן התורה, מ"מ בכה"ג לא מיקרי דרך תאוה כיון שלא שייך כלל לבא לידי מעשה ומיקרי נגיעה דרך חיבה בעלמא, וכמו שמותר נגיעה דרך חיבה בבתו ואמו כיון שאין בזה דרך תאוה. ולפני עשרות שנים נשאלתי באשה שבעלה מחוסר הכרה ורוצה לטבול לנדחה, והוריתי לה שלא תברך על הטבילה, דכיון שאין שום תועלת בטבילתה, דהברכה שייך רק היכא שגורם היתר אח"כ, וגרע מפנויה שמותרת מדין נדה, דומיא למ"ש הפוסקים דהשוחט להאכיל לנכרים לא יברך על השחיטה".

- (ב) שושנת ישראל (פרק ד' סעי' ה') – "ההרחקות מוטלות בעיקר על האיש כדי שלא ירגילנה, אבל על האשה אסורות רק אם עלולות להביא את הבעל להרגילה. ולכן הבעל נאסר בהרחקות אף אם אשתו ישנה או אף כשנמצאת במצב של אי הכרה. אבל האשה אינה אסורה בהרחקות אם הבעל נמצא במצב של אי הכרה או כשישן שינה עמוקה ואין חשש שיעור משנתו".

2. מחמיר.

- (א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "לא, תלבש כפפות".

- (ב) אמרי יעקב (שטרן, שו"ת סי' קמ"ז) – "דכמו שאם הוא ישן ואינו מרגיש דודאי אסור בקירוב של הנאה וחיבה ה"ה בזה יש בו איסור מדינא כנ"ל, כיון שזה נעשה דרך חיבה ואהבה..."
3. **אשה מחוסר הכרה, היא צמח.**
- (א) מחמיר – שושנת ישראל (פרק ד' סעי' ה', לשונו מובא לעיל).
- (ב) מראי מקומות – יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קפ"ט, לשונו מובא לקמן).

טו. נתינת גט.

1. מיקל – בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' י"ח, "כיון דכל איסור שלא יושיט הוא מדרבנן שמא יבוא ע"י כן לידי הרגל עבירה. י"ל כיון דהגט לרחוקה אתי לא חיישינן דע"י כן יבא לידי הרגל עבירה"), דרכ"ת (ס"ק י"ג), טהרת הבית (סי' י"ב הע' ד' ד"ה ודע, יביע אומר ח"ב אה"ע סי' י"ט אות ד'), ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ג' ד"ה נתינת, סיכום אות ג'), בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה שום, עמ' רס"ג), חוט שני (ס"ק ב' אות ד'), נטעי גבריאל (פרק ט"ו סעי' ט'), דיני הרחקות (סעי' ב' אות י"א), הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ה', "וכן מותר ליתן לה גט אפילו אם היא נדה").
2. מראי מקומות – שיח יצחק (סי' תצ"ה).
- (א) **חליצה** – טהרת הבית (סי' י"ב הע' ד' ד"ה ודע, יביע אומר ח"ב אה"ע סי' י"ט, "ולענין דינא נראה שהנדה חולצת לכתחלה, ומ"מ אם אפשר בנקל להחמיר ולחכות עד שתטהר, עדיף טפי. ולפ"ז טוב להזהיר כל יבמה שתטבול לפני החליצה. ואם אי אפשר בנקל לעשות כן אוקמי אדינא").

טז. סוטה.

1. הגריש"א זצ"ל (סוטה דף יט. ד"ה מתניתין) – "מתניתין היה נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית. ופירש"י הבעל דהא אמרינן דאין מצוות כהונה במנחות וכו'. ולכאור' היה מקום להקשות לפירש"י שהרי בנדה החמיר רש"י שלא לתת מפתח מידו לידה בעת נדתה (עי' תוס' כתובות ס"א ע"א ד"ה מחלפתא דביתהו, שהביאו בשם המחזור ויטרי בשם רש"י), וכבר כתבו הראשונים דאין זה חומרא שהחמיר רש"י על עצמו אלא יסודו הוא ממאי דתני באבות דר' נתן (פ"ב), וכעין זה הביאו התוס' בכתובות מהגמ' בשבת עיין שם, וא"כ לכאור' ה"נ הכא האיך מסר מידו לידה הרי אסורה עליו, אמנם לא קשיא מידי דודאי שאני איסור נדה משאר איסורים ודוקא בנדה דהכתוב מעיד בו סוגה בשושנים ומותרים ביחוד לכן מאידך גיסא עשו הרחקות, וגם משום דלא מאיסא עליה שהרי תותר לו לאחר זמן, משא"כ באיסור סוטה לא חשדינן דיבואו לידי איסור ולא גרע משאר איסורי ערוה כאשר איש ועוד דלא גזרו בהו דיני הרחקות, ופשוט. (ע' רמ"א אה"ע סי' כ"א ס"ה)".

יז. הרחקות לשאר נשים.

1. עי' לעיל.

יח. יום הכיפורים.

1. עי' או"ח סי' תרט"ו.

יט. תשעה באב.

1. עי' או"ח סי' תקנ"ד סעי' י"ח-י"ט, לשיטות ומראי מקומות.

כ. תשעה באב שחל בשבת, [ונדחה ליום ראשון].

1. עי' או"ח סי' תקנ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

[ח] שחוק וקלות ראש - סעיף א'.

- א. אבות דרבי נתן (ריש פרק ב') – "איזהו סייג שעשתה תורה לדבריה הרי הוא אומר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב (ויקרא י"ח י"ט) יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברים בטלים ת"ל לא תקרב".
1. הו"ד - ראב"ד (בעלי הנפש שער הפרישה ריש סי' א'), רמב"ן (הל' נדה פרק ח' הל' ג'), רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ב', ג:), הו"ד ב"י (ס"ק א'), גר"א (ס"ק ב'), ערה"ש (סעי' ד').
2. יומא (דף יט.) – "אמר רבא: השח שיחת חולין עובר בעשה, שנאמר ודברת במם ולא בדברים אחרים".
3. רש"י (שם) – "ולא בדברים אחרים. שיחת הילדים וקלות ראש".

ב. הגדר.

1. אם מרגילין לערוה – רמב"ן (הל' נדה פרק ח' הל' ג', "ולא ידבר עמה דברים בטלים המביאין לידי הרגל דבר"), טור (סעי' א', "בדברים אם מרגילים לערוה לא ידבר בהם עמה"), ש"ך (ס"ק ב', "אם מרגילין לערוה לא ידבר בהן עמה עכ"ל טור").
2. תפארת ישראל (ס"ק א'), הו"ד במחש"ש (ס"ק ג') – "שאינן אסור שום קירוב דעת, רק קירוב דעת בנגיעת דברים המביאים לידי קורבה דגילוי עריות, ולא תוסיפו פן תגרעו ח"ו".
3. מראי מקומות – הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ד' סעי' ח').

ג. האיסור גם על האשה – חוט שני (ס"ק א' א' אות ה'), דיני הרחקות (סעי' א' אות י').

ד. בדיחות.

1. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' א') – "והגדר הוא שאין להתבדח יותר מהרגילות אצלם אבל הרגיל בבדחנות מותר לו להתנהג כן בימי נדתה אף שמתגלגלים על ידי זה מצחוק מ"מ מותר כיון שזה לא מרגיל אותם לערוה כיון שהם רגילים כן".
2. חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ב' הע' י"א, הע' י"ב) – "גדר בדיחה האסורה הוא, בדיחה כזו שכולם היו צוחקים ממנה אסורה. ואמנם יש אנשים שמדברים הרבה ואצלם עד שלא אומרים בדיחה גדולה מאוד עדיין אינו בגדר שחוק וקלות ראש, ומאידך יש אנשים שהם כמעט ולא אומרים בדיחות ואצלם אפי' בבדיחה קלה חשיב שחוק. והלכך בדיחה כזו שכולם צוחקים ממנה אסורה אצל כולם, אבל יותר מזה כל אחד צריך להכיר את עצמו ולהחמיר לפי איך שרואה דחשיב אצלו שחוק וקלות ראש".
3. הגר"ח זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ב' אות ב') – "מה גדר איסור שחוק וקלות ראש עם אשתו נדה שלכאורה בדיחה קלה מותר א"כ מה כבר אסור. תשובה: יותר מדאי".

ה. ריקידה לפניו.

1. מחמיר – באר משה (ח"ד סי' קכ"ז, "בימי נדותה פשיטא שאסור באיסור גמור לרקוד לפניו לבושה בבגדים, דפעולה זאת בכלל לא ישחוק ולא יקל ראש עמה המפורש בשו"ע"), דיני הרחקות (סעי' א' אות י"א).

ו. לזרוק נשיקה (blow a kiss).

1. מחמיר – באר משה (ח"ג סי' קל"ט אות ב', "השבתי לאסור בבירור דזה הוי דרך האוהבים ביותר"), דיני הרחקות (סעי' א' אות י"ב).

ז. לדבר על תשמיש.

1. מחמיר – טהרת הבית (סי' י"ב סעי' א'), בדה"ש (ס"ק ח'), דיני הרחקות (סעי' א' אות י"ג).

ח. לשחק יחד שחמט (chess), דמקה (dominoes), קלפים (cards).

1. מחמיר.
 - א) אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' ל"ח, רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות ב', מסורת משה ח"ג עמ' רל"ה אות קמ"א).
 - ב) אמת ליעקב (הע' פ') – "אסור לשחק משחקים כגון ש"ך וכדומה עם אשתו נדה".
 - ג) הגרש"ז זצ"ל (קיצור שו"ע פרק ב' סעי' ז', שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' ז') – "משחקים כגון שחמט, דמקה, קלפים, וכיוצא בהם, הרי הם בכלל שחוק וקלות ראש, ואסור לבעל ולאשתו הנדה לשחק בהם יחדיו".
 - ד) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה רי"ד, משמרת הטהרה פרק ח' הע' י"ד, סי' קצ"ה שעה"צ ס"ק י"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות מ"ז) – "אין לשחק בימי נידתה שום משחקים עם אשתו כגון דמקה ושחמט ... אף שאין בהן מצד עצמם קלות ראש, ואין לך הרגל בדברים גדול מזה, מעצם המשחק עמה ואוירת ניצוח בזמן ממושך".
 - ה) משנה הלכות (ח"ה סי' ק"נ, פסקי משנה הלכות פרק ה' סוף סעי' א') – "יש מקום לאסור שהרי הכי נמי דרך שחוק הוא כי ידוע דשחוק של ש"ך הוא ענין של שעשוע והנאה וקירוב הדעת ובר מזה הרי השחוק הזה הוא על דף קצר וקטן וכשהם משחקים ומניחים ידיהם על הדף זה לעומת זה וכמעט היו לאחדים שלא ימלט שלא יבואו לידי נגיעה זה בזה והמה טרודים בהמשחק ולפעמים אחד נוטל את המשחק ושלא ברצון השני אינו מניחו ואומר עליו טעית וכיוצא בזה ואם לד"ת אמרו הקורא בתורה לאור הנר בשבת לא יקרא שמא יטה ואפילו אשתו משמרתו לא מהני וכ"ש הכי דטרידי תרווייהו וגם כי גם שחוק וקירוב הדעת יש כאן".

ו) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ד' ד"ה לשחק) – "לשחק במשחקים המביאים לידי קלות ראש או נגיעה כגון בכדור או בקלפים - אסור".

ז) עי' הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קל"ז).

ח) משמרת הטהרה (פרק ח' סעי' ו', סי' קצ"ה ס"ק ז').

2. מיקל.

א) באר משה (ח"א סי' נ' אות ה', ח"ב סי' ס"ז אות ח') – "משנה הלכות ... א) שחוק שא"ך כו"ע יודעים שאין בו שום קירוב הדעת של חיבה, ב) כו"ע יודעים שדרך המשחקים יושבים זה כנגד זה ולא זה אצל זה, ואין שום אחד מהמשחקים מניח ידו על הטבלא של השא"ך וא"א כלל שיגעו זה בזה, ג) ומה שחושש שאפשר בדרך טעות יגעו, הוא דבר שא"א לומר עפ"י הלכה לאסור בשבילו, באופן שבפרט זה אין דבריו אלא דברי תימה".

ב) חוט שני (ס"ק א' אות ד') – "מותר לשחק יחד בשחמט, או בסביבון בחנוכה וכדו', ואם הוא באופן שמביא לידי שחוק וקלות ראש, יש להתרחק מכך".

ג) אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "מותר לשחק שחמט עם אשתו נדה ובלבד שלא יגיע לידי קלות ראש".

ד) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ר"ח ניסן תשס"ט) – "שאלה: האם מותר לשחק שחמט עם אשתו נדות. תשובה: כן, אבל אדמו"ר זצ"ל אוסר לאיש בכלל לשחק שח, מפני שזו קביעות לביטול תורה".

ה) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רצ"ד) – "שסתם להנות עמה ולשמוח עמה אין זה בגדר קלות ראש, ומותר אפילו לשחק עמה במשחק שרגיל לשחק בה. ובוודאי אין מחוייב להיות בעצבות כל ימי נדותה".

3. מראי מקומות – דיני הרחקות (סעי' א' אות כ"א).

(א) חוקת הטהרה (הע' ה') – "דאין להחמיר בכל מיני משחקים, אלא מסברא יש לחלק דמשחקים כמו שך וכדומה אין לחוש לשחוק וקלות ראש, וכך כתב בעל האגרות משה והוסיף דראוי למנוע מלשחק במשחקים כאלו כשאפשר, אבל מי שעצוב וצריך לשחק כדי להרים המצב רוח שלהם אפילו ה'טוב למנוע' אין כאן".

ט. סביבון בחנוכה.

1. מיקל.

(א) חוט שני (ס"ק א' אות ד') – "מותר לשחק יחד בשחמט, או בסביבון בחנוכה וכדו', ואם הוא באופן שמביא לידי שחוק וקלות ראש, יש להתרחק מכך".

(ב) שיח יעקב (סי' קצ"ה סעי' א' אות ב') – "בשבט הלוי ... החוט שני ... ולענ"ד נראה כהחוט שני".

(ג) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' כ"ד) – "מותר לשחק עמה דרייד"ל (סביבון) בחנוכה".

2. מחמיר.

(א) הגר"י ניימאן זצ"ל (נטעי גבריאל נדה פרק ל"ג הע' ה') – "בענין הדריידל אני חושב שיש חשש שהדריידל יגיע ליד האשה, כי קשה לכוון עד איזה מקום יגיע, וגם אינו דומה למה שהקילו לאכול ביחד עם אחרים, כי אז ממילא אין כאן חיבת אהבה שאוכלים יחד, אבל דבר שמיוחד לשחוק לכאורה אינו מועיל שגם אחרים שוחקים שם".

(ב) עי' שיעורי שבט הלוי (סעי' א' סוף ס"ק ב', סיכום אות ג') – "ויש מקום להחמיר שלא לשחק יחד במשחקים כגון בסביבון בחנוכה וכיו"ב".

(ג) נטעי גבריאל (פרק ל"ג סעי' ג') – "בחנוכה אסור לשחק בסביבון (דריידל) עם אשתו נדה, אפילו יחד עם ב"ב, וכ"ש כשהן לבדם, ויש מתירין כשיש לכל אחד דריידל בפני עצמו, וגם שמשחקים יחד עם שאר ב"ב, ולמעשה יש להחמיר".

3. מראי מקומות – ודרשת וחקרת (שו"ת ח"ד עמ' ש"ב אות ג', "נחלקו הפוסקים"), אוצר ההרחקות (פרק ב' סעי' ה', "מחלוקת").

(א) באר משה (ח"ב סי' קכ"ג ד"ה ודע דלענין), הו"ד באור ישראל (פרק א' סוף הע' פ"ג) – "ודע דלענין שחוק 'דריידל' (מסבב, טרענדל) בחנוכה עם אשתו נדה שמעתי שמקילין, באין חולק, ולדעתי צריכים לעשות היכר היינו שכל אחד ישחק עם 'דריידל' השייך לו לעצמו כשדרכם לשחק עם 'דריידל' אחד כשהיא טהורה או היכר אחר יעשו. ואם כל המשפחה שוחק ביחד השחוק ה'דריידל' אז סגי ב'דריידל' אחד, רק היא היינו אשתו נדה תשב רחוק ממנו בצד האחר, ובשום אופן לא בצד אחד זו אצל זה, ובכה"ג לפענ"ד גם היכר לא מהני".

י. פינג פונג (ping-pong), טניס (tennis), בעד מיטטן.

1. מחמיר.

(א) אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' ל"ו, רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות א', מסורת משה ח"ג עמ' רל"ד אות ק"מ) – "אין לבעל לשחק עם אשתו 'פינג-פונג' (ping-pong) בנידתה".

(ב) אמת ליעקב (הע' פ') – "בודאי אסור לשחק משחק כגון פינג פונג".

(ג) הגרשז"א זצ"ל (קיצור שו"ע פרק ב' סעי' ז').

(ד) משנה הלכות (ח"ה סי' ק"נ) – "נראה דלשחוק פינג פאנג ודאי אסור וכ"ש הוא מטיוול בפרדס דאינו מראה לה חבה יתירה רק הטיוול בעצמו שהוא בכלל חבה כ"ש השחוק שהוא ידוע שהוא רק ענין של חבה וודאי הוא בכלל מה שכתב המחבר ושלא לשחוק עמה, ולשון לשחוק סובל שני פירושים מלשון משחק שחוק וקלות ראש וגם מלשון מצחק דצדיק בשי"ן מתחלף כלשון והנה בן האמה מצחק והכל אחד הוא דע"י שחוק הוא מצחק דזה כל הענין של משחק להשתעשע ולהביא לצחק ... שנית נלפענ"ד דהכא יש עוד משום זורק מידו לידה ... ודאי לפענ"ד הוא איסור גמור בין מטעם שחוק ובין מטעם זריקה מיד ליד ע"י שחוק".

(ה) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ד' ד"ה לשחק) - לשונו מובא לעיל.

(ו) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קל"ז).

(ז) אבני ישפה (אהל יעקב הרחקות נדה עמ' קט"ו ענף ל"ח) – "אין לשחק פינג פונג עם אשתו נדה משום שיכול להביא לידי שחוק וקלות ראש שהרי הוא ממש משחק שאחד נהנה מן השני דרך המשחק בצורה פעילה".

(ח) דיני הרחקות (סעי' א' אות כ"ב).

(ט) חוקת הטהרה (סעי' ג') – "אסור לשחק פינג פונג עם אשתו נדה כיון שהוא בגדר שחוק וקלות ראש".

(י) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"ה).

2. מיקל.

(א) עי' באר משה (ח"א סי' נ' אות ה', אות י"ג, ח"ב סי' ס"ז) – "הוריתי לאיש אחד שנפשו לשאול הגיע, אם שרי לו להשתעשע עם אשתו בהיותה נדה בשחוק הנקרא פינג – פונג ... והשבתי להיתר עפ"י דברי הפליתי אלו. דהלא לא. הוא ולא היא זורקין הכדור מזו לזה ומזה לזו, אלא אדרבה עפ"י חוקי המשחק קודם צריך שיגע הכדור בהשלחן וכשמגביה הכדור עצמו מעל השלחן רק אז צד שכנגד מכה בכדור לחזור אותו לצד השני, ומאחר ששחוק זה אינו קירוב דעת דנגיעה המביא לידי קורבה דג"ע אין לאסור (ועוד ראייה להתיר מהט"ז שם סק"ח עב"ה מאוד ותבין). וביותר שהיא וגם הוא ע"י מן עגול שבידם מכים ונוגעים בהכדור קלות הקפיצה ואין נוגעין בידיים בהכדור כלל. כן הוא הדין לעומק הדברים. ואני דברתי אל לכו לעזוב דרכו זה אפי' כשהיא טהורה ולקבוע העת ללימוד התורה, אבל לא הועילו דברי, כי מענה בפיו שאך ורק ע"י משחק זה שהוא משחק עמה, בידו למנעה מבתי שחוק של מאווי וקינא וכיו"ב. וכן התרתי בכה"ג שמותר לו להבעל לשחוק עם אשתו שעשוע של שא"ך הידוע לכל. ואין בידו לאסור לו ולה בעת נידותה כשא"א למנעם בדברי מוסר שבנחת נשמעים. (ועיין לקמן אות יג), ומאחר שהמשחק בעצמו אין בו שום קירוב דעת אין בידו לאסור מצד ההלכה. ושמה זה הנקרא נבל ברשות התורה להשקפתינו

שאינו דומה להשקפת יושבי מדינת ארצה"ב, ולעומק הילוך מחשבתם אין להאשים כלל ע"ז, כי לא ראו טוב מזה, וההרגל נעשה טבע וקשה מאוד להחליפו".

3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקורול, פרק כ"ה הע' מ"ח), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רצ"ד, לשונו מובא לעיל).

א) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ו') – "לשחק משחק 'פינג-פונג' וכדומה, לית ביה משום הושטה אמנם פעמים די שבו משום קלות ראש".

יא. לנשק תינוק שבידה.

1. מחמיר: זהו בכלל קלות ראש עם אשתו – משיב דברים (ח"ב סי' ק"י), "אף אם נגיעה במה שביד האשה ליכא איסור מ"מ לנשק התינוק שבידה יש איסור מפני הרגל דבר כהא דפסקינן לא ישחק ולא יקל ראש עמה וכו' הרמ"א אפי' בדברים שמא ירגיל לעבירה ובהאי שמנשק התינוק בקל יכול לבא לידי עבירה", דרכ"ת (ס"ק י"א), הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ו), הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ז' הע' כ"ב), אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ד' ד"ה וכן), בדה"ש (ס"ק כ"ז), חוט שני (ס"ק ב' אות ח'), עי' בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה אות ט"ו), "יש מי שכתב", סוגה בשושנים (פרק כ"א סעי' ה'), מראה כהן (עמ' ס"ה סעי' י"א), פתחי הלכה (ארטסקורול, ח"ב עמ' מ"ב), פרי טהרה (סעי' ז'), מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' נ"ה), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"ז), דרכי טוהר (פרק ג' סעי' י"א).

2. מראי מקומות – דרכי טהרה (עמ' מ"ג ד"ה יש).

יב. שחוק וקלות ראש בזמן שהיא במדינה אחרת - דרך טלפון, סקיפ, וכדו'.

1. מחמיר.

א) משנת יוסף (ח"א סי' קנ"ד אות ג', הנהגה כהלכה מכתב א' אות ג'), הו"ד בחקרי הלכה (ח"א יו"ד סוף סי' ל"ט) – "מה הדין כשהבעל נמצא בחו"ל ומדבר עם אשתו נדה בטלפון, האם מותר שחוק וקלות ראש, כיון שלא שייך שירגיל איתה לעבירה, דלא נמצא אתה יחד כלל, או דילמא שחוק וק"ר נאסרו בעצם. תשובה: הנה אם מי קל ראשו ביותר בדברי שחוק המרגילים לקירוב, מסתבר שנאסר בעצם, דמחר יגיע מחו"ל ויהא מורגל עמה. ואפילו נשאר לזמן רב, כשיחזור ייחשב לו להיתר להקל ראשו עמה בנדתה, ואמרינן ליה לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב (ע"ז יז). - ועוד שע"י קלות ראש עם אשתו, כשנמצא רחוק ממנה ואין לו פת בסלו יכול להגיע לעבירה, או להרהורים, והמהרהר ביום בא לידי טומאה ח"ו. - ולכן צ"ע במש"כ בפת"ש (סי' קצה סק"ט) עמש"כ בשו"ע לא ישב במטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה, ונראה פשוט דאם אינה בעיר כלל מותר עכ"ל, ומטעם הרהור שלו, אינו פשוט כ"כ".

ב) הנהגה כהלכה (פרק ב' סעי' י"ג) – "אסור לשחוק עמה אפי' שלא בפניה כגון דרך טלפון, ואפי' הוא בחו"ל והיא בארץ ישראל, ואפי' היא ביום הז' לז' נקיים אסור".

ג) אהל יעקב (הרחקות מן העריות הע' קל"ז).

2. מיקל.

א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, הו"ד בזרע שמואל סוף הע' שכ"ט) -

Question: Is a couple allowed to express affection to each other over the phone when they are in different countries? Would it depend on if she is tahor or not?

R' Y. Berkovits wrote: There is no difference whether she is tahor or not. Showing passion would not be a problem, since they are in different countries it can't be מרגל ליה, therefore harchokos are not applicable. If there would be חשש הרהור, then it would be a problem even if she is tahor.

יג. מראי מקומות.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות י"ג) – "מותר לבעל ללמד את אשתו שיעורי נהיגה (driving lessons) בימי נדתה".

2. בכרמי יהודה (יו"ד תשובה שפ"ג) – "שאלה: האם רשאים לכתוב דברי חיבה זה לזה, או דלמא לא שרא מדיבור. תשובה: דברים שאסורים הם דוקא המרגילין לערוה כמש"כ הש"ך, אבל דברי חיבה מותרים, ומרגילין ודאי אסור".

3. אבני ישפה (אהל יעקב ח' סיון תש"ע) – "האם מותר לשבח בגד שעל אשתו נדה או להגיד לה שאר שבח עליה. אם אומר זה בלי קלות ראש זה מותר".

אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "אין חשש צלצול לביפער או טלפון של הבעל כשהיא נדה, אבל אם מכוונים לקלות ראש אסור".

ט. לתת מתנה.

א. מיקל.

1. תפארת ישראל (ס"ק א') – "וראיות הרב מנחת יעקב (בשו"ת שבסוף ספר מנחת יעקב על תורת החטאת סימן יג) אין בו ממש, דא"כ אף ליתן מתנה לאשתו בימי נידותה יהא אסור. אלא שאין אסור שום קירוב דעת, רק קירוב דעת בנגיעה, דברים המביאים לידי קורבה דגילוי עריות, ולא תוסיפו פן תגרעו ח"ו".

2. הו"ד במחזה"ש (ס"ק ג') – "רק קירוב הדעת בדברים המביאים לידי קורבה דגילוי עריות, דליתא במתנה".

3. הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קל"ז).

4. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות ק"ס).
5. שבה"ל (ח"ה סי' קט"ו, סי' קט"ז) – "ואני בעניי על משמתי שהעיקר כהפלתי, וכיון שאין הכרח לאסור, אין בכחינו להוסיף חומרות".
6. בדה"ש (ס"ק י') – "כתבו הפוסקים שהבעל רשאי לתת מתנה לאשתו בימי נדתה".
7. חוט שני (ס"ק א' אות ו', עמ' רכ"ד) – "מותר לשגר לה פרחים לשבת או יו"ט או אחר לידה או ליום הולדת וכדו', וכן מותר ליתן לה מתנה".
8. פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ב').
9. סוגה בשושנים (פרק כ"ג סעי' ב', עי' ס"ק ה') – "מותר הבעל לתת מתנה לאשתו כשהיא בימי נדתה (כו"פ ס"ק א' מחה"ש סק"ג). וע"ע בבאר".
10. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' סוף אות ד') – "וכן מותר לתת מתנה לאשתו נדה, וכן להיפך".
11. מראה כהן (סוף עמ' ס"ב).
12. יסוד הטהרה (פרק ב' הע' ב').
13. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ע"ד, חוקת הטהרה סעי' ה') – "כתב הפלתי (סימן קצ"ה ס"ק א') דמותר לתת מתנה לאשתו נדה, ומובא במחצית השקל (ס"ק ג'), אכן במקור חיים (תפארת צבי ס"ק י') נראה דמדמה לה לשילוח כוס של ברכה דאסור, ובספר סוגה בשושנים (פרק כ"ג ס"ה) כתב, דיש לומר דגם להמקור חיים האיסור אינו רק במתנה שיש בה חשיבות מיוחדת, - ולמעשה אנחנו נוהגין להקל".
14. תפארת הטהרה (פרק א' סעי' ב').
15. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"ה).
16. אוצרות ההלכה (טהרת המשפחה סי' ה' סעי' י"א).

ב. מחמיר.

1. מקור חיים (תפארת צבי סוף ס"ק י') – "ואין לך מביא חבה יותר מנותן מתנה".
2. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ב') – "אין ליתן מתנה לאשתו בימי נדתה".
3. הגרח"ק זצ"ל (מה טובו גליון ד' עמ' תקל"ג) – "שאלה: אם מותר ליתן מתנה לאשתו כשהיא נדה. תשובה: יזהר".
4. ציוני טהרה (סי' קצ"ה סעי' ב' אות כ"ז) – "והיוצא מזה, דמצאנו גמרא מפורשת שאוסר נתינת מתנה בימי נדתה. וא"כ בודאי ראוי ונכון להמנע שלא לשלוח לה מתנה באותן הימים, ובפרט...".

ג. דבר שיש בו חשיבות מיוחדת וכדו', יש להחמיר.

1. שפע טהרה (ס"ק א') – "אין לבעל ליתן מתנה יקרה לאשתו בימי נדתה".
2. ששבה"ל (ס"ק ד' ד"ה ובפלתי, סיכום אות י"ד, שבה"ל ח"ה סי' קט"ז, ח"ו סי' קל"ו) – "אבל אסור לשלוח מתנה מיוחדת וכיו"ב לקירוב כגון לפני יום הטבילה ממש".
3. חיי הלוי (ח"א סי' ע"ג אות ה', ח"ה סי' פ"ה אות מ"ז, הל' טהרה ס"ק ז') – "וכתב הפלתי (ס"ק א'), שמותר לתת מתנה לאשתו נדה, ומובא במחצית השקל (ס"ק ג'). אכן במקור חיים (תפארת צבי ס"ק י') נראה דמדמי לה לשילוח כוס של ברכה דאסור, ובספר סוגה בשושנים (פרק כ"ג ס"ה) כתב, דיש לומר דגם להמקור חיים האיסור אינו רק במתנה שיש בו חשיבות מיוחדת. והאשה מותרת ליתן מתנה לבעלה".
4. ויצבור יוסף (ח"ג סי' ס"ד) – "למסקנה נראה שמותר לבעל ליתן לאשתו בזמן נדתה מתנה רגילה ובפרט אם זה לכבוד החג וכדו' ולא חיישינן בזה להרגל עבירה. ובודאי גדול השלום בבית שע"ז תשרור השמחה והאהבה וירבה שלום ביתו. ומ"מ אם המתנה מיוחדת ותביא לידי הרגל עבירה וכדו' יש לאסור וראוי לתיתה רק לאחר שתטהר".
5. מראה כהן (פרק ה' הע' ה').
6. משיב נבונים (ח"ד ס' ל"ה) – "נראה לדינא דאין שום איסור לתת מתנה לאשתו בימי איסור. אכן אין לתת בימי איסור מתנה שרגילים לתת לשם חיבה מיוחדת, כמו דברים אחרים שמרבים חיבה".
7. הליכות ביתה (עמ' י"ח) – "ולמעשה גם בזה הכל לפי הענין, שאם קונה מתנה חשובה ומיוחדת ויודע שזה יביא לחיבה יתירה וקורבה, אין לעשות כן כשהיא אסורה".

ד. יום הולדת, יום נישואין.

1. מיקל, אם רגילין בכך.
- (א) הגרשו"א זצ"ל (מעדני שלמה נדה אות כ"א, הע' מ"ט [דפו"ח עמ' שי"א]), שולחן שלמה נדה פרק ח' רוחב השולחן ס"ק ה') – "שאלתי את מרן אם רשאי לתת מתנת יום הולדת לאשתו בימי נדתה, וענה שאצל אנשי ירושלים לא נהגו לתת מתנות יום הולדת אפילו בעת טהרתה, אבל אם אצל אנשי חו"ל נוהגים כך, ודאי שצריך לתת לה, כגון ביום הולדת או חגים [אבל סתם מתנה דאין נהוג לתת אין ליתן בעת נדתה]. וטעם הדבר, שהרי ע"י זה מראה אהבה לאשתו, ואדרבה, 'אהבה תמיד צריך'. והוא בכלל 'מכבדה יותר מגופו', וחו"ל לא אסרו להראות אהבה בעת נדתה, דלא אסרו אלא דברים של חיבה המרגילים לערוה ואין לנו אלא מה שאסרו רבותינו. [והוסיף מרן, דאין ללמוד מהא דאסור לשלוח לה כוס המיוחד לאסור גם הכא, דהתם הוא ענין המראה חיבה ואילו הכא אינו אלא דרך 'כבוד ואהבה' וכמבואר בפנים. ועיין כרתי ופילתי שם 'אין אסור שום קירוב דעות רק קירוב דעת בנגיעת דברים המביאים לידי קורבה דג"ע ולא תוסיפו פן תגרעו ח"ו"]".
- הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' ה') – "מותר לתת מתנה יום הולדת לאשתו גם בימי נדתה, אם רגילים בכך".

- (ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ב') – "אולם ביום הטבילה מותר לתת לה מתנה כשרוצה לפייסה וכן מותר לתת מתנת יום הולדת או יום נישואים וכדו' אם חל בימי נדתה כיון שאין נותן את המתנה מחמת חיבה רק מחמת שזמנו באותו יום. והוא הדין שאין לאשה ליתן מתנה לבעלה ורק באופן הנ"ל מותר".
- (ג) עי' חוט שני (ס"ק א' אות ו', עמ' רכ"ד) - לשונו מובא לעיל.
- (ד) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ד' סעי' י"ג, הע' קנ"ז) – "אין ליתן מתנה יקרה לאשתו נדה אא"כ מקובל לעשות כן לרגלי מאורע מיוחד כגון לאשתו יולדת או לרגלי יום הולדת שלה. וכן מותר לחתן ליתן לכלה בחופת נדה נזמי אוזן או מרגליות, במקומות שמקובל ליתן זאת לכלה אחרי החופה".
- (ה) נטעי גבריא (יום הולדת פרק א' סעי' ל"ו).

ה. לכבוד החג.

1. מיקל.
- (א) הגרשז"א זצ"ל (מעדני שלמה נדה אות כ"א, הע' מ"ט [דפו"ח עמ' שי"א]) - לשונו מובא לעיל.
- (ב) עי' חוט שני (ס"ק א' אות ו', עמ' רכ"ד) - לשונו מובא לעיל.
- (ג) ויצבור יוסף (ח"ג סי' ס"ד) – "למסקנה נראה שמותר לבעל ליתן לאשתו בזמן נדתה מתנה רגילה ובפרט אם זה לכבוד החג וכדו' ולא חיישינן בזה להרגל עבירה".
- (ד) משיב נבונים (ח"ד ס' ל"ה) – "מותר לתת לאשתו בימי איסור מעות שתקנה לה בגד חדש ליו"ט, משום שהוא חיוב מדינא דשו"ע ואינו ניתן להוסיף חיבה. ועוד שאף האוסרים לא אסרו אלא באופן שהוא קונה ומביא לה את המתנה, לא כשהיא קונה לעצמה במעות שלו".
2. מחמיר.
- (א) עי' הגר"ח זצ"ל (תשובות הגר"מ גבאי בס' גם אני אודך ח"ג סי' י"א אות ב', עמ' קי"ט) – "שאלתי למרן הגר"ח קנייבסקי, לשיטתו דאין ליתן לאשתו נדה מתנה מה יעשה קודם יו"ט שצריך לקנות לה בגדים ותכשיטין, והשיב בזה"ל יאמר לה שקנה ותקבל אחר המועד".

ו. אשה שנותנת מתנה לבעל.

1. מיקל.
- (א) בדה"ש (ס"ק י') – "ונראה דהוא הדין שהיא מותרת לתת מתנה לו".
- (ב) סוגה בשושנים (פרק כ"ג סעי' ב', עי' ס"ק ה') – "וכן האשה מותרת לתת מתנה לבעלה".
- (ג) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' סוף אות ד') – "וכן מותר לתת מתנה לאשתו נדה, וכן להיפך".
- (ד) אוצרות ההלכה (טהרת המשפחה סי' ה' סעי' י"א).
- ז. מראי מקומות – חקי חיים (ח"ג יו"ד סי' מ"א אות ב'), פתחי דעת (פרק ז' סעי' י"ד), הגר"מ גבאי (גם אני אודך ח"ג סי' י"א אות ב', עמ' קי"ח).
1. הגר"ש זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תק"ג אות י"ב, משנת השלחן תשובה רס"ה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ס"ב, עי' פתחי דעת פרק ז' הע' כ"א) – "נתינת מתנה לאו מילתא דפשיטא היא דשרי, דלמטרת חיבה אסור...".

י. להריח מבשמים שעליה.

א. הלכה.

1. מחמיר, אפילו אם הסירה.
- (א) פת"ת (ס"ק א') – "עי' בא"ח בש"ת סי' רי"ז סק"ה שכתב בשם ברכי יוסף דאסור להריח מבשמים שלה אף שהתורה העידה סוגה בשושנים מ"מ יש להתרחק וסימן לדבר סוגה בשושנים דצריך סייג גם בשושנים ועי' בט"ז שם ס"ק ג' שכתב דאפילו אם הסירה כו' וה"ה בבשמים של אשתו נדה אם הסירה מעליה ומונחים על השולחן אפ"ה אסור להריח בהם".
- (ב) מקוה ישראל (סי' ז' ס"ק א').
- (ג) מלבושי טהרה (סעי' ו').
- (ד) בן איש חי (שנה ב' פר' צו סעי' כ"ה) – "ואסור להריח בבשמים שלה אף על פי שהסירתם מעליה".
- (ה) טהרת ישראל (סעי' ג').
- (ו) דרכי טהרה (סוף עמ' מ', עמ' נ"א).
- (ז) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ד') – "בפתחי תשובה...".
- (ח) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות ה').
- (ט) בדה"ש (ס"ק קי"ט).
- (י) פרדס שמחה (ס"ק ג' אות ב').
- (יא) בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה סוף סעי' ג').
- (יב) סוגה בשושנים (פרק י"ח סעי' א', סעי' ג').
- (יג) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' ק"ז).
- (יד) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ג').
- (טו) נטעי גבריא (פרק ל"ה סעי' ב').

- טז) פסקי תשובות (סי' רי"ז אות ז') – "ואף באשתו כשהיא נדה אסרו להריח בשמיה אפילו מונחים על השלחן ואינם עליה, וברור שכל זה אפילו בבושם סנטטי וכדו' שאין המנהג לברך עליהם".
2. מיקל.
- א) עי' פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ח' ד"ה עוד ראיתי בפתחי) – "מצד הדין".
- ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות י' הע' ט') – "וראיה לזה דהנה בשו"ע אהע"ז ריש סי' כ"א אמרינן שאסור להביט ביופיה של אשה שהיא ערוה מן העריות, ואפילו להריח בשמים שעליה אסור. מבואר להדיא שאיסור הריח הוא חידוש יותר מהסתכלות. ואם באשתו נדה הותר להסתכל בה [יו"ד קצ"ה סעי' ז'], כ"ש שמותר לו להריח בשמיה. [וגם מלשון הברכי יוסף רי"ז ס"ק ג' שהביא מי שאסר בזה משמע שהוא רק חומרא בעלמא]".
3. **אם הסירה מותר.**
- א) שמח נפש (ערך בשמים של ערוה) – "שאם הסירם עליה יהיו מותרים דכולי האי לית לן למיחש ולהקל בברכות".
- ב) יביע אומר (ח"ח או"ח סי' כ"ג אות ז', טהרת הבית ח"ב עמ' קע"א) – "בערך בשמים של ערוה, בדין בשמים שהיו על אשתו נדה והסירה אותם מעליה, שדעת הרב המחבר להתיר לבעלה לברך עליהם ולהריח בהם, ע' מש"כ בספרי טהרת הבית ח"ב (עמוד קעג) שהעלתי ג"כ להקל כדברי הרהמ"ח. ע"ש".
- ג) שעה"צ (סי' רי"ז ס"ק כ"ז) – "וכפי הנראה **דימה הט"ז דבר זה להסתכלות בבגדי צבעונים** של אשה כשמכירה, שאסור אפילו תלויים על הכותל, כדמבואר באבן העזר סימן כ"א, שמא יבא להרהר בה, ומיירי הט"ז בקופה של בשמים המיוחדת לנשים [נהר שלום]".
4. מראי מקומות – פרי דעה (שפתי לוי ס"ק י"ב).
- א) חסד לאלפים (או"ח סי' רי"ז ס"ק י"ג) – "ויש להחמיר שלא להריח, ואפילו של פנויה, ואפילו של אשתו נדה **בפניה**".
- 1) לא נראה מסתימת שאר הפוסקים. וכן עי' הנהגה כהלכה (פרק ג' הע' א').
- ב) אבני ישפה (ח"א סי' קע"ג תשובה ג') – "אם מותר לאשתו נדה לשים על גופה בושם, שהרי אסור לבעל להריח את הבושם, או שמא מותר לה במקום שהבעל אינו שם לב לזה. תשובה, לא שייך בהלכות אלו אי שימת לב, כיון דאנחנו חוששים שפעם אחת ישים לב ויבא לידי עבירה, ועוד שלא חילקו חז"ל בגזירותיהם, ולכן אין לאשתו נדה להתבשם".
- ב. **בשמים שבאים כדי להעביר הזיעה או ריח רע** (דאורדורנט, deodorant).
1. מראי מקומות.
- א) חוט שני (ס"ק א' אות י"ג) – "הניחה על עצמה בשמים, כדי למנוע ריח רע או זיעה וכדו', מותר להריח מזה כל זמן שלא מתכוין ליהנות מזה, אף שיש מהם ריח טוב, דמסתמא לא נהנים מזה כ"כ".
- ג. **לובשת בגד שנתכבס באבקת כביסה ומריח טוב.**
1. מחמיר – הנהגה כהלכה (פרק ג' סעי' ט'), "בגד שנתכבס באבקת כביסה ומריח מאוד ריח טוב והיא לובשתו מסתבר שאסור".
2. יש לדון.
- ד. **בקבוק בושם המיוחדים לה.**
1. מחמיר.
- א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רט"ו) – "אסור לבעל להריח מבושם המיוחד לה, אפילו כשהם מונחים על השולחן, וכל שכן שאסור להריח מבושם שמחזיקה בידה".
- ב) הגרחה"פ זצ"ל (וזאת הברכה פרק י"ט, עמ' ק"פ אות ו') – "ואפילו אם אינו על גופה אלא בבקבוק המיוחד לה, פסק הגרחה"פ שיינברג בתשובה שאסור להריח בו (ובספר בדי השולחן על הלכות נדה קצה קיט מביא מהעה"ש יו"ד קצה כג שמתיר בכה"ג)".
- ג) הגרחה"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב י"א אות א') – "במ"ב סי' רי"ז מבואר דבשמים המיוחדים לאשתו נדה אסור לבעל להריח מהם, יל"ע מה נקרא מיוחדים לה האם דווקא שכבר נשתמשה בהם פעם אחת או דסגי ביחוד אליה בלבד בלי להשתמש. תשובה: סגי יחוד".
- ד) חוט שני (ס"ק א' אות י"ב) – "בשמים המיוחדים לה, אפי' אם הם מונחים על השולחן, אסור להריח בהם, ומיוחדים לה מיקרי, כל שמיועד לשימוש הפרטי שלה".
- ה) אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "אסור להריח בושם אשתו נדה כיון שזה מיוחד עבורה אף שהוא מונח על השולחן כמו שמשמע במ"ב סי' רי"ז ס"ק י"ז".
- ו) משנת יוסף (הנהגה כהלכה פרק ג' הע' א') – "אור לציון ... ושומר נפשו ירחק מזה".
2. מיקל.
- א) ערה"ש (סעי' כ"ג) – "אבל מותרות הריח שלה בשנשאר בכלי אין קפידא דאין בזה קירוב דעת".
- ב) דרכ"ת (ס"ק ב') – "בערך השלחן".
- ג) אג"מ (שושנת ישראל פרק ד' הע' קנ"ט) – "ואף דבפ"ת סק"א הביא לאסור הרחת בשמים שלה אף כשאין עליה, כבר הסביר הגרמ"פ ז"ל שזהו רק בצרור של בשמים שרגיל להיות עליה משא"כ פרפיום שלנו בבקבוק נחשב רק כשיירי בשמים שלה דשרי".

- (ד) אור לציון (ח"ב פרק י"ד סעי' ל"ט) – "שאלה. האם מותר לברך על בושם של אשה הנתון בתוך בקבוק. תשובה. אם האשה רגילה להשתמש בבושם זה כשהוא נתון בתוך הבקבוק ותלוי על צווארה או בידה וכדומה, אין לברך עליו אפילו כשאינו עליה, אבל אם רגילה לקחת מהבקבוק ולהשתמש בו, מותר לברך על בושם זה כשאינו עליה".
- (ה) דרכי טהרה (סוף עמ' נ', עמ' נ"א).
- (ו) חזון עובדיה (ברכות עמ' של"ב, טהרת הבית ח"ב עמ' קע"א) – "אבל אם הסירה אותם והניחתם על שלחן או אגרטל מותר לברך עליהם".
- (ז) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ד') – "אמנם בבקבוק בושם המיוחד לאשתו נראה דמותר להריח בו".
- (ח) בדה"ש (ס"ק קי"ט).
- (ט) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב סוף עמ' קל"ח).
- (י) שיעורי טהרה (פרק ז', עמ' קמ"ג) – "כ' בערוך השולחן סכ"ג ודרכי תשובה סק"ב, דשירי בושם שלה כלומר שהשתמשה בבושם מבקבוק ונשאר בבקבוק בושם שלא השתמשה בו, מותר לו להריח בו, וה"ה דיכול להשתמש בשירי סבון שלה וכיו"ב, דכל איסור שיריה הוא רק בדברי מאכל ומשתה שהם חיות הגוף וגורם קירוב הדעת, אבל לא בשאר דברים, וכ"כ בשו"ת יד אליהו סי' ס"ה ואמונת שמואל סי' מ"ה לענין מקטרת שהריחה בה, דמותר לו להריח בה. וכן הדין בטבק שהריחה בו, דמותר לו להשתמש בהנשאר".
- (יא) מראה כהן (סוף עמ' פ"ג) – "בבקבוק בושם המיוחד לאשתו נראה דמותר להריח בו".
- (יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ח).
- (יג) נטעי גבריאל (פרק ל"ה סעי' ב', סעי' ג') – "אבל אם הם עדיין בכלי אין קפידא ... כל האיסור להריח בשמים אפי' כשאין עליה, דוקא בבשמים שרגילה לתת אותם על גופה, אבל במי בושם שלנו שרק לוקחת מהבקבוק ונותנת עליה אין איסור להריח בהם כשאין עליה, שליכא בזה חשש הרגל עבירה כיון שאינה משתמשת בהם כמות שהם".
- (יד) הגרש"פ זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה מ"ד) – "לא. כיון שבזמנינו הבושם מיוצר בכמויות גדולות, ואין ריח הבושם מיוחד לאשה זו דווקא, ועל כן לא שייך טעם האיסור בזה".
- (טו) אהל שרה (עמ' נ"ו) – "אבל מותר להריח הבשמים שבבקבוק".
3. מראי מקומות – דיני הרחקות (סעי' א' אות ל"ה).

ה. כשהיא מחזקת הבשמים של הבדלה.

1. מחמיר.

- (א) בית ישראל (ח"א סי' י"ד) – "אסור לכיין לברך על בשמים שביד אשתו נדה".
- (ב) קנה בשם (ח"א סי' פ"ו אות ג') – "ומ"מ לענין להחזיק הבשמים של הבדלה להריח שכתב מע"כ דגם בזה אין איסור דבזה אין שום ראייה לאסור ממשנה דמכשירין, בזה לא צדקו דברי מע"כ, דאה"נ דאין בזה שום שייכות לנגיעה אפ"ה הוא אסור מטעם אחר, דכיון שהוא צריך להתקרב אצלה כדי להריח חיישינן שמא יבא לידי הרגל נשיקה או קירוב בשר כמבואר בשו"ע או"ח (סימן רי"ז ס"ד) ... והגם דלכאורה יש לבעל דין לחלוק דמיירי שם דוקא בבשמים המיוחדים לה ... דעיקר הטעם הוא משום דמתקרב אליה להריח חיישינן שמא יבא לידי נשיקה או לקירוב בשר וכמו שמסיים שם האבודרהם כי האף קרוב לפה, ור"ל כיון שמתקרב אליה להריח בהאף ממילא מתקרב אליה גם עם הפה וחיישינן שיבא לידי נשיקה, וממילא אין חילוק בזה אם הבשמים הם מיוחדים לה או לא".
- (ג) חוט שני (ס"ק א' אות י"א, רק בדפו"ח) – "אסור להריח מבשמים שעל גופה או מבשמים שהחזיקה בידה [ואף אם הם בשמים של הבדלה]".
- (1) עי' חוט שני (ס"ק א' אות ט"ו, הנהגה כהלכה פרק ג' הע' ה') – "וצ"ע".
- (ד) פרדס שמחה (ס"ק ג' אות ב') – "וכן אם מחזקת הבשמים של הבדלה לא יריח".
- (ה) עי' פותח שערי (סי' ט"ו סעי' י"ח) – "נכון למנוע מלהחזיק לה הבשמים להריח כי צריך להתקרב אליה טפ"י".
- (ו) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ח).
- (ז) הגר"י בעלסקי זצ"ל (halachically speaking) שנה ב' מספר ז' הע' ע"ז).
- (ח) עי' נטעי גבריאל (פרק ל"ה סעי' ה') – "יש להחמיר שלא להריח בשמים במוצאי שבת כשהם ביד האשה או להיפוך, אבל אם ריחם חזק שמורגש למרחוק יש להתיר, ונכון שתניח הבשמים על השלחן והוא יקחנו להריח".
- (ט) משנת יוסף (ח"א סי' קנ"ה אות ב', הנהגה כהלכה מכתב ב' אות ב') – "אסור".
- (י) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' פ"ט) – "יש לבעל למנוע מלהחזיק בשמים לאשתו שתריח וכן להיפך".

2. מיקל.

- (א) יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"ז אות ד', טהרת הבית סי' י"ב הע' ל' ד"ה ומעתה) – "ומה שהעיר על מש"כ במשמרת הטהרה (עמוד קעה), שמן הדין מותר לאשתו נדה לקרב הבשמים שבידה לבעלה בהבדלה במוצ"ש, כדי שיברך עליהם, ומ"מ היכא דאפשר טוב שתניח הבשמים על השלחן, והוא יטלם לברך ולהריח בהם. ומהיות טוב אל תקרי רע. והעיר, דלכאורה אין זה מצד מהיות טוב, שהרי בש"ע א"ח (סי' רו ס"ד) איתא, שכל דבר שמברך עליו לאוכלו או להריח בו צריך לאוחזו בימינו כשהוא מברך. יש לומר שכל שהיא אוחות בבשמים שלה הו"ל כיד אריכתא, וכאילו אווחזו בימינו דמי, וכדין המבואר בירושלמי (פרק כיצד מברכין ה"א), וכן נפסק בטור וש"ע (סוף סי' רו), שהעומד על אמת המים, מברך על המים ושותה, אע"פ שהמים ששותה לא היו לפניו כשבירך, מפני שלכך נתכוין מתחילה. ולא הצריכוהו ליטול המים בידי בשעת הברכה. וכיו"ב קי"ל שהנכנס לחנותו של בשם והריח ריח טוב שמברך בורא מיני בשמים, כמ"ש בש"ע (סי' ריז). וע' ביומא (מז א) נטל את המחטה בימין ואת כף בשמאל, יציבא בארעא וגירורא בשמי שמיא, זו מרובה וזו מועטת".

- (ב) אוצרות הטהרה (פרק ד' הע' י"ח) – "ומחשובי המורים שמעתי דס"ל דאף דיש מחמירים בזה משום שיכול לבוא לידי נגיעה, מ"מ אפשר לסמוך על המקילים".
- (ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ר"ח ניסן תשס"ט) – "שאלה: האם מותר לאשתו נדה להחזיק הבשמים בשעת הבדלה, והבעל להריח הבשמים בזמן שהם בידה. תשובה: כן".
- (ד) עי' שיעורי טהרה (פרק ז', סוף עמ' קמ"ג) – "בית ישראל ... אבל להלכה הדבר נוטה להתיר כיון שאין מתכוון להריח כדי להנות מהריח אלא הרחה בעלמא לצורך מצוה, ואין לחשוש שיבואו לקירבה".
- (ה) משמרת הטהרה (ס"ק כ"א, הע' נ"ח, פרק ח' סעי' ט"ו, הנהגה כהלכה מכתב א') – "ולצורך הבדלה מותר [פשוט דליכא הרגל דבר, דהוי של מצוה וגם אינו מיוחד לה]".
- (ו) הליכות ביתה (עמ' י"ט) – "אם האישה מחזיקה הבשמים של הבדלה, מותר לבעל להריח בהם".
3. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק י"ח סעי' ב', פרק כ"ה סעי' ח'), הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב סוף הע' מ"ד), הגר"ח"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ד' אות ג', "אולי". מכתב ט' אות א', "צ"ע"), דיני הרחקות (סעי' א' אות ל"ז).
- (א) ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ג' ד"ה ולהחזיק, סיכום אות ד') – "ולהריח הבשמים אפשר דיש להחמיר".
- (ב) בדה"ש (סעי' ב' ב' ד"ה ולא, עמ' רס"ד) – "ועיין באו"ח סימן רי"ז ... וצ"ע".

ו. להריח בשמים של הבעל.

1. מיקל.
- (א) טהרת הבית (סי' י"ב הע' ל' ד"ה ומעתה) – "שיש להקל".
- (ב) משמרת הטהרה (הנהגה כהלכה מכתב א' אות א') – "נראה דהאיסור דווקא בבשמים של ערוה, אבל בשמים שלו אין ע"ז שם של בשמים של ערוה רק נוי ולא מצינו בזה חשש".
- (ג) נטעי גבריאל (פרק ל"ה סעי' ו', הע' י"ב. אמנם עי' סעי' ה', לשונו מובא לקמן) – "אשה מותרת להריח ריח בשמים של בעלה. [כיון דלא מצינו איסור אלא באשה ולא בבעל]".
- (ד) דיני הרחקות (סעי' א' אות ל"ח). מחמיר.
2. מחמיר.
- (א) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' פ"ט) – לשונו מובא לעיל.
3. מראי מקומות – תפארת הטהרה (פרק א' סעי' ז').
- (א) חוט שני (ס"ק א' אות ט"ו, הנהגה כהלכה פרק ג' הע' ז') – "צ"ע".
- (ב) סוגה בשושנים (פרק י"ח סעי' א', פרק כ"ה סעי' ח') – "וצ"ע".
- (ג) הגר"ח"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב א' אות ב') – "יש איסור להריח בשמים של אשתו נדה, מה הדין בבעל כזה שהוא מתבשם בבשמים האם לאשה יש איסור להריח הבשמים שלו, כמו שלו אסור בשלה. תשובה: לאיש אסור להתבשם".
- (ד) משנת יוסף (חי"א סי' קנ"ה אות א', הנהגה כהלכה מכתב ב' אות א') – "יש חילוק גדול בין שהוא איש שדרכו בכך, אז אינו עושה בזה מעשה קירוב, ובדידה לא חיישינן. אבל אם הוא מתבשם במיוחד בעת נדתה, יש חשש גדול שעשה זאת כדי למשוך תשומת לבה אליו, ובכדי שתתרגל אליו, ובכה"ג ודאי אסור, דלא גרע מהאיסור להקל ראש עמה, וה"נ בזה דמ"ש".
- (ה) נטעי גבריאל (פרק ל"ה סעי' ה'). אמנם עי' סעי' ו', לשונו מובא לעיל) – "יש להחמיר שלא להריח בשמים במוצאי שבת כשהם ביד האשה או להיפוך, אבל אם ריחם חזק שמורגש למרחוק יש להתיר, ונכון שתניח הבשמים על השלחן והוא יקחנו להריח".

ז. מראי מקומות.

1. הליכות ביתה (עמ' י"ט) – "וכן מותר להריח שאר דברים שהיא מחזיקה, כגון אוכל, שרק בשמים שלה אסור".

יא] נגיעה - סעיף ב'.

רא"ש (כתובות פרק ה' סי' כ"ד) – "ואמרינן בתנא דבי אליהו ששאל אליהו לאשתו שמא הבאת לו את הפך שמא הבאת לו השמן ונגע בכך באצבע קטנה".

א. הלכה.

1. אסור – תוס' (שבת ריש דף ג.), רא"ש (כתובות פרק ה' סי' כ"ד, לשונו מובא לעיל), טור (סעי' ב'), מחבר (סעי' ב'), פוסקים.
 (א) אפילו אין חיבה – תכ"א (כלל קט"ז סעי' ב', "לא יגע בה אף על פי שאינו מכיון ליהנות"), פוסקים.
 2. וכן היא לא תגע בבעלה – ט"ז (ס"ק ח'), פתחא זוטא (ס"ק ד'), בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה אות ט'), פוסקים.

ב. נגיעה ע"י דבר אחר: ע"י מקל וכדו' [או כפפות].

1. מחמיר.

- (א) באר משה (ח"א סי' נ' אות י"ח, עי' ח"ד סי' קי"ג אות ז') – "אסור לו (או לה) ליגע בה ע"י מקל ארוך הגם כשא"א באופן אחר להודיע לה דבר מה".
- (ב) קנה בשם (ח"א סי' פ"ו אות ב') – "דפשוט הוא מדברי הפוסקים דנגיעה באשתו נדה ע"י דבר אחר ג"כ אסור".
- (ג) סוגה בשושנים (פרק ג' סעי' ה', הע' ה') – "אסורים לנגוע זה בזה על ידי דבר ארוך כגון מקל וכדומה. [משום דהוי דומיא דהושטה שאסורה אפ"ל בדבר ארוך כמ"ש הש"ך (סק"ג)]."
- (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' ל"ז).

(ה) שיעורי טהרה (עמ' קל"ז ד"ה כמו) – "יש להחמיר".

(ו) מקוה ישראל (פרק ה' סעי' י', בי' סוף סי' ט"ו) – "לא יגעו זה בזה אפילו ע"י דבר ארוך".

(ז) דיני הרחקות (סעי' ב' אות א', אות ד').

2. במקום הצורך יש להקל [אא"כ בדרך שחוק וקלות ראש].

(א) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ה', ע"י סעי' י"ח) – "בנגיעה ע"י דבר אחר יש ג' חילוקי דינים, א) אם הוא בדרך חיבה או בדרך צחוק וקלות ראש, יש בזה איסור גמור, ב) אם אינו דרך חיבה אין בזה איסור גמור אבל ראוי למנוע מזה, אם לא בשעת הצורך,

ג) בשעת הדחק ובחולה מותר".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רצ"ט) – "שיש להקל בנגיעה ע"י דבר אחר לעת הצורך".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, הו"ד בזרע שמואל הע' רצ"ט. [וע"ע מכתב לקמן]) -

Question: If a wife is snoring and the husband can't sleep, he usually shakes her a little and she stops (she doesn't mind). During yemi nidda is the husband allowed to use a book to push her so she'll stop?

R' Y. Berkovits wrote: This is a shaila of אחר על ידי דבר אחר, נגיעה על ידי דבר אחר, which you can be mekil במקום צורך. So if he really can't sleep, then yes it's muter.

(ג) הליכות ביתה (עמ' כ') – "נגיעה ע"י דבר אחר, ראוי למנוע מזה אם אפשר אבל במקום הצורך יש להתיר, וכן במקום חולי ודאי יש להתיר, ובלבד שלא נעשה דרך שחוק שאז אסור מדין שחוק וקלות ראש. גדר נגיעה ע"י דבר אחר הוא כל שנוגע בדבר שנוגע בה (ולא שנוגע בה דרך בגד שזה אסור מעיקר הדין כנ"ל). ובכלל זה כגון לדחוף אותה בכסא גלגלים, להחזיק כוס והיא שותה ע"י קש ממנו, להחזיק סיר והיא מוציאה האוכל ממנו, לקשור שרוך נעליים שלה וכדו', שכל כה"ג יש למנוע אם אפשר אבל במקום הצורך או במקום חולי יש להתיר".

3. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק ח'), חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ה' הע' ד', במקום שהיא סומא. לשונו מובא לקמן).

(א) שירי טהרה (תשובה א') – "הנה מה ששאל אם מותר להדליק הבעל נר מנר שביד האשה. הנה זה ודאי אסור ... כאן דנגיעה בה אסור ה"ה בנוגע בדבר שבידה **כאלו נוגע בה**, וגם לא גרע ממה דאסור שיגעו המטות זה בזה. ואין לומר דמטות שאני מכה דישנים שם. ויש חשש הרגל דבר. דא"כ אף בלי נגיעה יותר. ובע"כ כיון דנדה מותר ביחוד דסוגה בשושנים כתיב. אין בזה איסור רק מצד נגיעות המטות. כנוגע בדבר אחר בה".

(1) בדה"ש (ציונים ס"ק נ"ב) – "ובשירי טהרה ... וצ"ע דאם אסרו במטות מטעם נגיעה יהא אסור גם בנגיעת שלחן אע"כ דמטות שאני".

(ב) לכאורה "חיבור ע"י אש" הוי רק נגיעה ע"י דבר אחר [ע"י לקמן]. אא"כ לחלק בין אם נגע חפץ ביד אשתו, ובין נגע אשתו ע"י חפץ שבעל הבעל. וצ"ע.

(ג) וכן השאלה של "להגביה חפץ ביחד" [ע"י לקמן] תלוי ממש בסוגינו. וצ"ע.

ג. תספורת ע"י כפפות.

1. בעל לספר אשתו.

(א) מחמיר.

(1) באר משה (ח"ד סי' קי"ג סוף אות ו') – "נשאלתי ברגע זו אם שרי להבעל כשלושב בתי ידים, לגלח אשתו נדה. השבתי, איסור גמור הוא, ומובן לאור הכתוב כאן".

(2) דיני הרחקות (סעי' ב') – "אסור לאיש לגעת באשתו גם ע"י כפפות ולכן אין שום היתר לבעל לספר את אשתו ע"י כפפות וכן להיפך".

(3) קצה המטה (עמ' ל"ד) – "באר משה".

2. אשה לספר בעלה.

(א) מחמיר.

(1) דיני הרחקות (סעי' ב') - לשונו מובא לעיל.

3. אשר שסיפרה את בעלה, ובאמצע התספורת פירסה נדה.

(א) דברי בניהו (חכ"ז סי' ס"ו) – "בדבר שאלתו באברך שבערב שבת שעה לפני כניסת שבת ישב להסתפר ע"י אשתו ובאמצע שמספרת אותו פירסה נדה. ובאותה שעה גיסתו היתה בבית, ושואל מה עליו לעשות האם תמשיך אשתו לספרו או יסתפר ע"י גיסתו ... אם יכול איש אחר לגמור את התספורת יעשו כן ואם אין איש שיודע יעשו כן על ידי אשה אחרת על ידי לבישת כפפות לידיה ואם אין מי שיכול לגמור את התספורת שלו תעשה כן אשתו על ידי שתלבש כפפות לידיה ואז אין הנגיעה ישירה בו ומשום כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה שהתירו לאבל שישב להסתפר ומת לו מת שפסק השו"ע יו"ד (סימן שצ סעיף ב) שיגמור הספר לספרו אף על פי שאבל אסור בתגלחת ל' יום, מכל מקום מכיון שכעת הוא חצי מסופר התירו לגמור תספורתו מטעם שגדול כבוד הבריות. הוא הדין בנידון דידן במכל שכן שכיון שאין הנגיעה אלא על ידי כפפות הוי רק איסור דרבנן ואם התירו באיסור לאו של תורה לדחות אותו מטעם שגדול כבוד הבריות כל שכן איסור דרבנן. עיין ...".

4. מראי מקומות.

(א) יצחק ירבן (ח"ב אה"ע סי' א') – "וגם ההיפך שאיש יספר אשה יש לאסור שנוגע בנדה, ומה לי כל מקום בגופה ומה לי שער, והרי אפילו להסתכל באצבע קטנה אסור כ"ש נגיעה במתכווין לספר ולרחוץ דודאי חותה באש הוא, ואש בנעורת ולא תהבהב, ואין יצה"ר שולט אלא במראה עינים (סוטה ח. ועיין ביומא עד:)"

ד. ליגע בדבר שבידה.

1. מחמיר.

(א) שירי טהרה (תשובה א') – "כאן דנגיעה בה אסור ה"ה בנוגע בדבר שבידה כאלו נוגע בה, וגם לא גרע ממה דאסור שיגעו המטות זה בזה. ואין לומר דמטות שאני מכח דישנינים שם. ויש חשש הרגל דבר. דא"כ אף בלי נגיעה יותר. ובע"כ כיון דנדה מותר ביחוד דסוגה בשושנים כתיב. אין בזה איסור רק מצד נגיעות המטות. כנוגע בדבר אחר בה".

(ב) עי' סוגה בשושנים (פרק ג' סעי' י') – "נכון להחמיר שהבעל לא יגע בדבר שבידי אשתו, וכן האשה לא תיגע בדבר שבידי בעלה".

(ג) עי' פתחי מגדים (פרק ג' סעי' כ"ב) – "ונכון להחמיר שלא לנגוע בשום חפץ הנמצא בידי השני או עליו. (שיירי טהרה)".
2. מיקל.

(א) משיב דברים (ח"ב סי' ק"י) – "דדברי היד אליהו צל"ע מנ"ל הא דאסור ליגע בדבר שבידיה עד שבעבור זה אסר ג"כ לחמם במה שבידיה. ובמחבר סי' קצ"ה סעיף י"ב לא משמע כן רק אסור ליגע בה אפי' באצבע קטנה, משמע דוקא בה אבל במה שבידיה מותר אם אינו נוגע בה, וכן מוכח מהאי דלא יושיט מידו לידה, משמע דוקא להושיט אבל רק ליגע בדבר שבידיה אין איסור".

3. נכון להחמיר.

(א) דרכי טוהר (פרק ג' סעי' כ"ו) – "נחלקו האחרונים האם מותר לבעל לגעת בדבר הנמצא ביד האשה. כגון נגיעה בארנק שאוחזת בידה. ולהלכה: נכון להחמיר שלא לנגוע בדבר שנמצא ביד האשה".

4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ב).

(א) מנחת יצחק (ח"ז סי' ע' ד"ה והנה בגוף) – "והנה בגוף דברי היד אלי' דמוכח מדבריו לאסור אף בנגיעה רק במה שבידה, מוכח מדברי התשב"ץ שהביא הפת"ש שם בתכ"ד לענין תינוק, דלא ס"ל כן, וכמו שהוכיח מדבריו בת' משיב דברים (חיו"ד סי' ק"י), אמנם מדברי מהרש"ק בשירי טהרה (סי' קצ"ה סק"א) ובספרו קנ"ס השמטה לשיו"ט (סי' י"ז) הובא בפת"ו ובדבריו, מוכח דאף דלא ברירא ל' לאסור בנר, מ"מ בנגיעה במה שבידה מחמיר, וכבר כתב בסדרי טהרה שם (סק"ד) לענין זריקה למעלה, דאף דמעיקר הדין מותר, מ"מ כל המחמיר בענינים אלו תע"ב עיין שם".

ה. כשישנה.

1. מחמיר – ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות א', "גם כשהיא ישנה לא יגע בה"), דיני הרחקות (סעי' ב' אות ב'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, הו"ד בזרע שמואל הע' רצ"ט, לשונו מובא לעיל), דרכי טוהר (פרק ב' סעי' ד').

1. לקרא ביחד מתוך ספר אחד.

1. מחמיר.

(א) אמת ליעקב (הע' פ', דברי חכמים יו"ד הע' נ"ז) – "אין לקרוא בספר א' עם אשתו נדה, אפילו אם רק האיש אוהז הספר והיא קוראת עמו".

(ב) באר משה (ח"ב סי' ס"ד אות ה', דברי חכמים יו"ד הע' נ"ז) – "שבודאי אסורין דדרך זה דרך חיבה הוא ... אבל שאחד ישב ואחד יעמוד בכה"ג שרי".

(ג) הגר"מ ביק (דברי חכמים יו"ד הע' נ"ז).

(ד) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ל"א) – "בימי נדתה אין לקראות מתוך ספר אחד וכן אין ללכת מתחת למטריה אחת דמחמירים שלא לעשות שום דבר ביחד".

(ה) ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ג' ד"ה יש, סיכום אות ח') – "יש להחמיר ... בקריאה בספר אחד, שיש לחוש לנגיעה".

(ו) משמרת הטהרה (פרק ח' סעי' ל', סי' קצ"ה ס"ק כ"ב) – "ולא תחזיק לפניו ספר או גליון שיקרא מתוכו או שיקראו ביחד בזמן ממושך מספר א' וכיו"ב, שהתעסקות ממושכת כזו מביאה להרגל דבר".

1) י"א מחשש נגיעה – ששבה"ל (לשונו מובא לעיל).

2) י"א מצד חיבה – באר משה (לשונו מובא לעיל).

2. מיקל.

(א) הגרח"פ זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות נ"ז ס"ק ג') – "ושמעתי מהפוסקים שנוהגים היתר בזה (ואין להחמיר במקום שאינו צריך)".

(ב) אור יצחק (דברי חכמים יו"ד הע' נ"ז).

(ג) חוט שני (ס"ק ב' אות י"ד) – "מותר לקרוא יחד מתוך ספר אחד או עתון, ובלבד שיזהרו מנגיעה".

(ד) הגר"א זימערמאן (דברי חכמים יו"ד הע' נ"ז).

(ה) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' ק"ב).

(ו) קנה בשם (ח"א סי' פ"ו אות ג' ד"ה ולענ"ד) – "לא מצינו שאסרו חז"ל התקרבות לאשתו נדה היכא שאין בו חשש נגיעה כמו לקרוא כתב שהיא אוהזת בידיה וכדומה לזה".

(ז) אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) - לשונו מובא לקמן.

(ח) הגרח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ט"ו שבט תשס"ט, אהל יעקב אות ב') – "שאלה: האם מותר לבעל ואשתו נדה לקרא ביחד מתוך ספר אחד. תשובה: לא מצינו איסור".

(ט) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ד' סעי' כ"ח) – "מותר להם לקרוא ביחד בעתון או בספר א'".

(י) הגר"ש פירסט שליט"א (דברי חכמים יו"ד הע' נ"ז).

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

- (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה רכ"א, משמרת הטהרה פרק ח' הע' ס"ד, סי' קצ"ה שעה"צ ס"ק ס', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות מ"ח, פתחי דעת פרק ז' הע' י"ט) – "לא יקראו מספר אחד".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות נ"ז ס"ק ג', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח הע' ע"ב) – "ושמעתי מהפוסקים שנוהגים היתר בזה (ואין להחמיר במקום שאינו צריך)".
- (ג) אשרי האיש (יו"ד פרק כ"ח הע' ע"ב) – "וכנראה הכל לפי מה שהוא אדם ונוהרים שלא ליגע זה בזה טפיל".
4. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ג' סעי' י"ב, "יש להסתפק"), מראה כהן (עמ' ס"ה סעי' י"ג, הע' ט"ז, לשונו מובא לקמן).
- (א) הגר"ח זצ"ל (גם אני אורך בעניינים שונים ח"ב אות קע"ב) – "שאלה: האם מותר לבעל לדפדף סידור לברהמ"ז וכדו' לאשתו נידה, או לא. תשובה: אין לאסור מה שחז"ל לא אסרו".

ז. מטריה (umbrella) אחת.

1. מיקל.
- (א) באר משה (ח"א סי' נ' אות י"ב) – "להתיר".
- (ב) טהרת הבית (ח"ב סי' י"ב סעי' י"ב, עמ' ק"ח) – "וכן מותר לאיש להחזיק מטריה מעל ראשו, ואשתו נדה הולכת עמו מתחת למטריה, וכן להיפך, שהאשה מחזיקה במטריה, וסוככת על ראש בעלה שהולך עמה בעונת הגשמים, ובלבד שיזהרו שלא לנגוע זה בזה".
- (ג) בדה"ש (ס"ק כ"ה) – "שמותר לאחד מהם להחזיק מטריה בידו מעל לראש השני להגין מהגשמים או מהחמה כל שנזהרים מליגע זה בזה".
- (ד) חוט שני (ס"ק ב' אות י"ד) – "מותר ללכת יחד תחת מטריה אחת".
- (ה) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ט).
- (ו) הגר"ח זצ"ל (אשיחה ריש עמ' שצ"ג, תפארת הטהרה פרק א' הע' כ"ט) – "בזמן שאסורים האם מותר לבעל לילך עמה תחת אותה מטריה. תשובה: מותר רק שלא תגע בו".
- (ז) אבני ישפה (אהל יעקב עמ' קי"א ענף י"ט) – "אין איסור לקרוא ספר ביחוד או ללכת תחת מטריה אחת כאשר היא נדה, ובלבד שיזהרו שלא יגעו זה בזה ולא יהיה קלות ראש".
- (ח) הגר"א נבנצל שליט"א (מה טובו גליון ט"ו עמ' ר"ב) – "שאלה: אם שרי לילך עם אשתו נדה במטריה אחת בזמן גשמים. תשובה: כן".
- (ט) חיי הלוי (ח"ה סי' פ"ה אות ל"ט) – "דמותר להחזיק רעגע"ן שירו"ם זה לזה רק שיזהרו שלא יגע השירו"ם למלביש של השני".
- (י) אוצרות ההלכה (טהרת המשפחה סי' ה' סעי' כ"ד) – "מותר לבעל להחזיק מטריה מעל ראשו, כשאשתו הולכת עמו מתחת למטריה, וכן להיפך, שהאשה מחזיקה במטריה, וסוככת על ראש בעלה שהולך עמה בעונת הגשמים, והוא הדין תחת שמשיה אחת בימות החמה, ובלבד שיזהרו שלא יבואו לידי נגיעה, הן בגוף הן במלבושים".
- (יא) עי' תפארת הטהרה (פרק א' סעי' כ"ט) – "שאלה: האם מותר ללכת יחד איש עם אשתו נדה תחת מטריה אחת בימות הגשמים. תשובה: אם יש ברשותם שתי מטריות, לא ילכו יחד תחת מטריה אחת. אולם אם אין ברשותם אלא רק מטריה אחת, מותר להם לילך יחד תחתיה. ובלבד שתהיה מטריה גדולה ורחבה שיכולים להזהר שלא לנגוע זה בזה הן בגוף הן במלבושים, וילכו קצת בריחוק האחד מן השני".
2. מחמיר [שמא יגע].
- (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רכ"א, משמרת הטהרה פרק ח' הע' ס"ד, סי' קצ"ה שעה"צ ס"ק ס') – "יש ליזהר מללכת ביחד מתחת למטריה אחת להגן מגשמים או משמש, כי יש חשש שיגעו אחד בשני".
- (ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ל"א) – "אין ללכת מתחת למטריה אחת דמחמירים שלא לעשות שום דבר ביחד".
- (ג) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה יש, סיכום אות ח') – "יש להחמיר שלא לילך יחד תחת מטריה אחת".
- (ד) משמרת הטהרה (פרק ח' סעי' ל', סי' קצ"ה ס"ק כ"ב).
- (ה) חוקת הטהרה (סעי' ח') – "נחלקו גדולי הפוסקים אם מותר ללכת עם אשתו תחת מטריה אחת משום שמא יגע באשתו נדה, ונראה להחמיר משום דעוללים להתקרב זה לזה בקלות".
3. שעת הדחק.
- (א) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ד' סעי' כ"ח) – "ובשעת הדחק אפשר להקל גם לילך תחת מטריה א' ובלבד שיזהרו מנגיעה".
4. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ג' סעי' י"א, "יש להסתפק"), דרך בת עמי (ח"א סי' רט"ו אות ט"ו, הע' ל"ח), אהל יעקב (סעי' ב' אות ה').
- (א) מראה כהן (עמ' ס"ה סעי' י"ג, הע' ט"ז) – "בפוסקים לא נתפרש איסור בקריאה מתוך ספר אחד או הליכה משותפת מתחת למטריה אחת, אך כיון שפעולות אלו נעשות בדרך כלל ע"י שמתקרבים מאד זה לזה, מן הראוי להתרחק מהן. [וקשה ליתן בדבר זה קצבה והכל לפי הענין]".

ה. לסבב כפרות ערב יום כיפור.

1. מיקל.

- (א) משנה הלכות (חט"ז סי' מ"א) – "אחדשה"ט וכו', בדבר לעשות בעל כפרות לאשתו כשהיא לא טהורה, ולסובב סביב לראשה כמנהג העולם והביא בשם שו"ת יפה נוף להגר"י מציא לאסור דחיישינן שמא יגע בה, ודרוש לה בק"ו מאיסור הושטה מידו

לידה, וזריקה, שאסרו האחרונים ז"ל וכמה מהאחרונים התירו. ולפענ"ד הגם דסחור סחור אמרינן לנזירא ולכרמא לא תקרב וודאי נדה כשמה כן הוא להתרחק מהם עיין א"ע ורמב"ן עה"ת, ומ"מ לענין הק"ו לפענ"ד צ"ע דאדרבה נימא איהו מהדר עליו לשרפו מיכל קאכיל מיניה פ"י דהיכא דהאדם מהדר וזוכר בדבר לא חיישינן שמא ישכח ולמזיד לא חיישינן, וכ"ש שכאן רוצה לכפרה ולטהר מן החטאים האיך ח"ו יוסיף פשע, ולכן כשהולך לעשות כפרה והוא לא טהורה הרי בכיון מרחק עצמו שלא יגע בה ולא חיישינן שמא יגע בה, ובאמת אפ"י יגע בה בלא כוונה לא עשה איסור, ולא דמי להושיטה שכוונתו להושיט לה החפץ או בזרק לה חפץ נמי הרי זורק לה החפץ וחיישינן שמא יבא לידי נגיעה באיזה אופן אבל כאן אדרבה אינו רוצה בנגיעתה ואין לו סיבה לנגוע בכיון וגם העוף לאחר שעשה מעשה כפרה אינו מעבירו להאשה אלא להשוטט לשחוט או להמוכר בכל אופן לפענ"ד אין בזה איסור".

פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' כ"ח) – "מותר לבעל לעשות כפרות לאשתו בזמן נדתה ואין לחשוש שיגעו זה בזה משום שאימת יום הכיפורים עליהם".

(ב) טהרת הבית (ח"ב סי' י"ב סעי' י"ב, הע' י"ב [עמ' ק"ח]) – "פשוט בעיני מאד להתיר".

(ג) אבני ישפה (אהל יעקב הע' סוף הע' כ"ז, עמ' קט"ו ענף מ"ג) – "דמותר לבעל לסובב כפרות מעל גבי ראש אשתו נדה משום שאינו נוגע בה כלל כי כל הענין של כפרות הוא לסובב באויר בלי נגיעה. וגם אין חשש שמא ישכח שהרי לעולם אין האשה רוצה שהתרנגולת תגע בה, והיא נזהרת להתרחק מן התרנגולת".

(ד) הגר"ש קמנצקי זצ"ל (קובץ הלכות יוה"כ פרק כ"ג סוף הע' י"ב) – "ושאלתי ממור"ר שליט"א בבעל שאשתו נדה אם מותר לסבב התרנגול על ראשה או דחיישינן שמא יגע בה, והשיב דשרי ואין לחדש חומרות וחששות חדשות שלא נזכרו".

(ה) סוגה בשושנים (פרק ל"ח סעי' א', הע' א') – "מותר לבעל לסבב הכפרות על ראש אשתו נדה, אם קשה לה בעצמה רק יזהר שלא יגע בה, וכן מותרת האשה נדה לסבב הכפרות על ראש בעלה אם קשה לו בעצמו רק תזהר שלא תיגע בו, אבל להושיט הכפרות זה לזה אסור לכ"ע. [הטעם משום דאין בזה חיבה וקירוב, ולא הוי כהג' מלאכות שאסורים לעשות זה לזה והוי רק טרחה ועבדות ושירות]".

(ו) אוצרות ההלכה (טהרת המשפחה סי' ה' סעי' כ"ה, מצוות הנשים סי' י"ח סעי' ד').

(ז) הנהגה כהלכה (פרק הע' סעי' ל"ח) – "מותר לסובב עליה תרנגולת של כפרות אבל יזהר שלא יגע בה".

(ח) תפארת הטהרה (פרק ב' סעי' כ').

2. מראי מקומות.

(א) מקדש ישראל (ימים נוראים סי' רמ"ז) – "לכתחלה לא, ובאי אפשר יש להתיר".

(ב) חוקת הטהרה (סעי' י', הע' ט"ו, אהל יעקב הע' סוף הע' כ"ז) – "נוהגין לעשות כפרות בערב יום כיפור לכל אחד מבני הבית, ומעיקר הדין מותר להבעל לסבב הכפרות מעל ראש אשתו נדה מכיון שאין חשש שיגע בה, אך נראה דראוי למנוע מזה אם אפשר, ובודאי צריכים ליזהר שלא יגעו זה בזה. [כן כתב לנו מורינו הרב שליט"א מחשש שמא יגעו זה בזה לכן ראוי למנוע מדברים כאלו, וכן החמיר בשו"ת יפה נוף יור"ד (סימן ק"ג)]."

(ג) חיי הלוי (על הל' טהרה ס"ק ל') – "מעיקר ההלכה אין לאסור, רק צריך להזהר ביותר שלא יגע בה, אכן ש"ב מחותני הרה"ג ר' משה ניילאס אב"ד סקווירא ז"ל הורה דלכתחילה אין לעשות כן".

ט. לעלות על אוטובוס צפוף.

1. חזו"א (מכתב ריש ספר טהרת בת ישראל אות א'), הו"ד בטהרת הבית (ח"ב סי' ה' י"ב ד"ה ומה, עמ' ק"ח) – "לפי לשון הספר וודאי אסור לישב בצפיפות, דוודאי איכא נגיעה, ולא הוזכר בספר אוטו אלא ברישא ובנוסעין לטיול, וזה אסור אפילו יושבין מרווחין. ובסיפא כתוב סתם 'ובלבד שיזהרו מנגיעה' וז"א, בצפיפות, אסור, ומי שלומד לקיים וודאי לא ילמוד מזה להתיר במקום דלא אפשר ליזהר מנגיעה. גם באוטו אין הדבר מוחלט, שאי אפשר בלא נגיעה משום הצפיפות. אדרבא, המדקדקים בוחרים ספסל מצומצם, שאין בו רק שני מקומות והיא יושבת אצל הכותל, והוא מצדד אצדודי לאוויר האוטו באופן שהם מובטחים מנגיעה. אבל אם באנו לאסור לגמרי הישיבה באוטו, אנו מביאים את רוב העולם לידי נסיון, שמפני הבושה אינם יכולים להפסיק ביניהם. ומוטב לעשות כדין מלעבור על הדין. וטוב עשה המחבר שקבע דברים כהלכתם".

2. הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב אות ג') – "שאלה: האם מותר להעלות על אוטובוס צפוף עם אשתו נדה שיש לחוש שמא יגע באשתו בלי להתכוין. תשובה: המחמיר תבוא עליו ברכה (אם אין מוכרחים)".

י. מראי מקומות.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Can a woman who is a niddah go swimming in a big kiddie pool in their backyard with her children and husband? She would be dressed tzanuah, as it is in her backyard, and she has four children who would be in the pool at any given point as well.

R' Y. Berkovits wrote: It should be avoided - it doesn't sound right. [The raid is that being in the same water is קרוב להיות נגיעה. It's hard to see that by an Olympic size pool. However a kiddie pool should be avoided.]

[יב] נגיעה בבגדיה.

א. הלכה.

1. מחמיר [ואפילו בגדים הבולטים רחוקים מגופה].

- (א) רוקח (סי' שי"ח) – "מעשה בתלמיד אחד שמת ולא הלכו אחר מטתו עשרה בני אדם התחיל חבריו לבכות אמר זו תורה וזו שכרה פקח הקב"ה עיניו בחלום ואמר לו חבריך לא עבר עבירה מימיו כי אם פעם אחת עברה אשתו נדה לפניו ונגע בבגדיה. לכן הגבו עבירה ממנו. בו בלילה ראה את חבריו מהלך בתוך הפרדס בתוך המעין של מים בתוך גן עדן".
- (ב) תשב"ץ (ח"ג סי' נ"ח אות ט') - לשונו מובא לקמן.
- (ג) פת"ת (ס"ק ג').
- (ד) לבנון נטע (סוף ס"ק ד') – "ועיין פ"ת סק"ג ליגע בבגדיה בעודה לבושה היינו הבולטין רחוק מגופה ודוק".
- (ה) יפה ללב (ח"ה סי' קצ"ה על סעי' א').
- (ו) מקוה ישראל (סי' ז' ס"ק ג').
- (ז) ערה"ש (סעי' ה') – "וכן ליגע בבגדיה כשהיא לבושה בהם אסור".
- (ח) דרכ"ת (ס"ק ו') – "עפת"ש מ"ש מהתשב"ץ ... ועיי' בלבנון נטע סק"ד שכ' ...".
- (ט) טהרת ישראל (סעי' ה').
- (י) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה ובפת"ש שם, סיכום אות י').
- (יא) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ב).
- (יב) דרכי טהרה (עמ' מ"א, עמ' מ"ב).
- (יג) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ב' ס"ק ב') – "וכן אסורים שניהם לנגוע ולאחוז אחד בבגדי השני כשמלוּבש בהם".
- (יד) בדה"ש (ס"ק ט"ו, ציונים ס"ק כ"ה).
- (טו) פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ב') – "ואפילו הבגדים הבולטים רחוק מגופה".
- (טז) בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה אות ח').
- (יז) מראה כהן (עמ' ס"ג אות א').
- (יח) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ל"ז).
- (יט) נטעי גבריאל (פרק י"ד סעי' ב') – "וכן לא יגע בבגדים שעליה, ואפי' אינם צמודים לגופה".
- (כ) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ד').
- (כא) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ד', סעי' ח') – "אפי' הם רחבים ורחוקים קצת ממנה ואינה מרגשת בנגיעתו".
- (כב) פרי טהרה (סעי' ה').
- (כג) אהל שרה (עמ' נ"ז).
- (כד) דרכי טוהר (פרק ב' סעי' ו').
2. מראי מקומות.

(א) עזר מקודש (אה"ע סי' כ"א על סעי' ה' ד"ה ועוד) – "וגם באשתו נדה אין קפידא לפעמים בנגיעה בבגד שעליה".

1) נטעי גבריאל (פרק י"ד הע' ד') – "וראה בעזר מקודש אה"ע סי' כ"א וז"ל גם באשתו נדה אין קפידא לפעמים בנגיעה בבגד שעליה, ואפשר הכוונה דבצמודים אסורה אבל ברפויים ורחוקים מגופה הרבה מותר, אבל הפוסקים לא חילקו בזה ודעתם להחמיר בכל אופן".

ב. היא נוגעת בבגדיו.

1. ג"כ מחמיר – פתחא זוטא (ס"ק ד', "שגם ע"י הבגדים צריכה להתרחק מליגע בו"), אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ב' ס"ק ב', לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק ט"ו), נטעי גבריאל (פרק י"ד סעי' ג'), פרי טהרה (סעי' ה'), דרכי טוהר (פרק ב' סעי' ו').

ג. נגיעת בגדיו בבגדיה.

1. יש להזהר – חיד"א (חיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות מ"ג, שיורי ברכה ס"ק ט"ו, "יש ליהזר שלא יגעו המלבושים שלו במלבושים שלה זה בזה"), מקוה ישראל (סי' ז' ס"ק י"ח, "ע"י בזכור לאברהם ח"ג ע' נדה שכתב דיהזר שלא יגעו המלבושים שלו במלבושים שלה"), ע"י ערה"ש (סעי' כ'), "ובלבד שלא יגעו זה בזו אפילו בבגדיהם", ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה ובפת"ש שם, סיכום אות י'), "ויש להזהר אפילו בגדיו בבגדיהם", בדה"ש (ס"ק ט"ו, מלואים שם בשנת תשנ"ה, ס"ק ק'), פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ב'), חוט שני (ס"ק ב' אות ט"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ל"ז), נטעי גבריאל (פרק י"ד סעי' ד'), פרי טהרה (סעי' ה'), מנחת אשר (מכתב בס' אמרי יוסף סוף ח"א עמ' ל"ד אות ה'), פתחי דעת (פרק ט' סעי' א'), אהל שרה (עמ' נ"ז), דרכי טוהר (פרק ב' סעי' ח').

(א) י"א רק שלא יתקרבו זה לזה באופן שנוגעים בגופם דרך הבגדים, אבל אם רק הבגדים נוגעים זה בזה מותר.

1) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ב הע' נ"ו) – "מש"כ בבדה"ש (ס"ק ט"ו) 'וכן יזהרו שלא יגעו מלבושיהם אלו באלו' וכ' מקורו (בציונים ס"ק כ"ז) מערה"ש (וכ"כ בשיעורי שבט הלוי ס"ב אות ג' ד"ה ובפת"ש וז"ל 'וכן יש להזהר מנגיעת בגדו בבגדה'), ונראה מש"כ בערה"ש (ס"כ) 'ובלבד שלא יגעו זה בזו אפילו בבגדיהם' אין הכוונה שלא יגעו המלבושים זה בזה אלא שלא יגעו האיש והאשה אפילו אם בגדי שניהם מפסיקים, אבל נראה דאינם צריכים להזהר שלא יגע חלק מבגדו שחוץ לגופו לחלק מבגדה שחוץ לגופה".

2) הליכות ביתה (עמ' כ') – "מותר שבגד שלו יגע בבגד שלה, ובלבד שרק הבגדים נוגעים ולא הגופים דר' הבגדים. לכן, צריכים ליהזר כשיושבים ביחד במקום צפוף שלא יתקרבו זה לזה באופן שנוגעים בגופם דרך הבגדים, אבל אם רק הבגדים נוגעים זה בזה מותר".

(ב) מראי מקומות.

1) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' נ"ז) – "בדבר השאלה, דכתבו הפוסקים שיש איסור נגיעה אפילו אם רק נוגעים על ידי בגדיהם, האם אפשר להקל בדבר המצוי מאד כמו תמונות בחתונה או שמחה משפחתית, ואם אי אפשר להתקרב כל כך יגרום בושה, האם אפשר להקל בכי האי גוונא. תשובה: הנה המחבר בשו"ע (סימן קצ"ה סעיף ב) כתב: לא יגע בה אפילו באצבע קטנה, - הנה בשיעורי שבט הלוי הוסיף בזה (בסעיף ב' אות ג') בד"ה ובפתחי תשובה וז"ל: 'וכן יש להזהר בנגיעת בגדו בבגדה', וכן כתב בספר בדי השולחן (ס"ק ט"ו) 'וכן יזהרו שלא יגע מלבושיהם אלו באלו', וכתב מקומו (בציונים ס"ק כ"ז) מהערוך השלחן, - אולם לדעתי נראה יותר, דמה שכתב בערוך השולחן בסעיף כ' 'ובלבד שלא יגעו זה בזה אפילו בבגדיהם', אין הכוונה שלא יגעו 'המלבושים' זה בזה, אלא שלא יגעו האיש והאשה זה בזה, אפילו אם בגדי שניהם מפסיקים, אבל נראה דאינם צריכים להיזהר שלא יגע חלק מבגדו שחוץ לגופו לחלק מבגדה שחוץ לגופה, וכן כתב בהלכות נדה להרב שמעון איידר זצ"ל (עמוד 142). - אולם יעויין בשו"ת חיים שאל ח"ב (סימן ל"ח אות מ"ג) להגאון חיד"א ז"ל, שכתב וז"ל: 'יש להקל לשבת יחדיו בעגלה, אך יש ליזהר שלא יגעו המלבושים שלו במלבושים שלה זה בזה', עיין שם, פשוט לשונו מורה שאפילו המלבושים לא יגעו זה בזה, - ועל כל פנים אפילו אם אנו מקילין כשרק הבגדים נוגעים זה בזה (דגם בזה צריכים ליזהר) מכל מקום זה פשוט כשעומדים צפופים זה אצל זה כשעושים התמונות, אין להקל בכי האי גוונא".

2. מראי מקומות.

א) ב"ח (ס"ק ו' ד"ה ולפי) – "מה שכתב רבינו אפילו כל אחד ואחד בבגדו ואין נוגעין זה בזה היינו לומר שאין נוגעין בקירוב בשר זה בזה אבל ודאי נוגעין זה בזה בבגדיהם ומתקרבים יחד ומתחממין זה בזה ולפיכך אסור".

ב) חוט שני (ס"ק ב' אות י"ז) – "אם הוא מתכוון שיגעו הבגדים זה בזה אסור, **ואם אינו מתכוון** שיגעו הבגדים מותר, ולכן אם נוגעים הבגדים שלא בכונה בשעה שהולכים, אין בזה איסור".

ג) הגר"א בנצול שליט"א (אהל יעקב כ"ז אלול תש"ע, מציון תצא תורה ח"א אות תק"ח) – "שאלה: מי שנמצא בחתונה עם אשתו נדה ולוקחים תמונות, האם יש איסור לקרב אצל אשתו במקום שמלבושיהם נוגעים או לא, ובפרט שיש בני משפחה שם ויכול לגרום בושה. תשובה: יעשה בחכמה להצטלם בלי שמלבושיהם יגעו".

ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Can a couple sit next to each other on a plane during yemei nidda? It's a long flight, and it is likely that they will inadvertently touch during the flight.

R' Y. Berkovits wrote: They have to sit in a way where they won't come to touch each other even accidentally. Rav Moshe zt'l said (מפי שמועה) that they should place something between themselves (ex: a hat box, handbag, or thick pillow). That way, even though they will feel each other's movement via the handbag, this is called דבר אחר and is technically muter. However, touching each other even through clothing, is נגיעה with a hefsek which is still assur. It is unnecessary to switch seats with a stranger due to this, and you can rely on דבר אחר, if it is not done in a lightheaded manner.

ד. בגדים שאינם עליה.

1. מיקל – תשב"ץ (ח"ג סי' נ"ח אות ט'), "ליגע בבגדיה בעודה לבושה יש להתרחק. אבל כשאינן עליה מותר שלא נאסר משכב ומושב שלה אלא לטהרות אבל לבעלה לא", פת"ת (סוף ס"ק ג'), מקוה ישראל (סי' ז' ס"ק ג'), טהרת ישראל (סעי' ה'), בדה"ש (ס"ק ט"ו), פרדס שמחה (ס"ק ד' אות ב'), חוט שני (ס"ק ב' אות ט"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ל"ז), דרכי טהרה (עמ' מ"ב), ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ח'), פרי טהרה (סעי' ה'), דרכי טוהר (פרק ב' סעי' ט').

ה. מראי מקומות.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות ד') – "כשהכלה טמאה מותר לחתן לאחוז בשרוולים (sleeves) בשעת 'הריקוד מצוה' ובלבד שיש שם מי שיוודע במצבם".

יג] הושטה.

א. הלכה.

1. מחמיר – רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' ריש שער ב', ח"א סי' אלף קפ"ח, לשונם לקמן), רא"ש (כתובות פרק ה' סי' כ"ד), ב"ר ירוחם (נתיב כ"ו ח"ד, רכ"ד-ב', לשונם מובא לקמן), תלמידי רבינו יונה (שיטה מקובצת כתובות דף סא. ד"ה וכתבו, לשונם מובא לקמן), מחבר (סעי' ב'), פוסקים.

2. מראי מקומות – מ"מ (הל' איס"ב פרק כ"א הל' ח'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ג').

א) דרכי טהרה (עמ' מ"ב) – "אם אירע ושכח הבעל והושיט חפץ לאשה בפני רבים, לא חייבת לומר לו: 'אני נדה', כי גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה, אלא תקבלנו במורת רוח ובזהירות מרובה שלא לנגוע בבעלה ... וכן אם אירע ושכחה האשה והושיטה לבעלה חפץ, לא יאמר לה: 'את נדה', אלא יקבלנו כנ"ל במורת רוח".

ב) הר צבי (יו"ד סי' קנ"ד) – "**עירוי דם מהבעל לאשתו** בימי טומאתה. נשאלתי באשה שהרופא אמר שהיא צריכה לרפואתה עירוי דם מבעלה דוקא, באופן שהדם הולך ישר מגופו לגופה ע"י שפופרת והיא בימי טומאתה, אם יש בזה משום איסור. לכאורה, מכיון שאסורין ליקח וליתן מיד ליד, וגם ע"י זריקה מידו לידה אסור, הרי כאן לקיחת דם הוא מגופו לגופה. אך יש להעיר שבהגהות הגאון ר' אליעזר משה הורוויץ (בסוף הש"ס דפוס ווילנא, שבת דף יא ע"א) מדייק מלשון רש"י שם במשנה, לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה כתב רש"י וז"ל: מפני שמתוך שמתהידין יבוא לבעול זבה שהיא בכרת, וכתב הגאון הנ"ל, נראה דכיון שהתירו לייחד החמירו בזה, וכ"כ הרא"ש בקיצור הלכות נדה. ולפי"ז חתן שפירסה כלתו נדה קודם שבעל

מותר לאכול עמה ובשאר התקרבות ככל הנשים, ומ"מ בלבו גס בה יש להחמיר וכו', ע"כ. ולפי"ז יש לדון שבפעולה כזאת שבנידון דידן, שאי אפשר לעשות את העירוי רק במעמד הרופא, ופעולה כזאת אינה יכולה להיות ע"י יחוד אלא דוקא בלא יחוד, אפשר שלא יהא אסור כמו בחתן שפירסה כלתו נדה, ואם כי יש לחלק בזה..."

ב. הטעם.

1. שמא יגע.
 - (א) רא"ש (כתובות פרק ה' סי' כ"ד) – "אסור שמא יגע בה".
 - (ב) רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' ריש שער ב') – "ולא יושיט מידו לידה שום דבר שמא יגע בבשרה".
 - (ג) תלמידי רבינו יונה (שיטה מקובצת כתובות דף סא. ד"ה וכתבו) – "וכמו שאסור ליגע בה עד שתטבול כמו כן אסור להושיט לה שום דבר דהושטה כנגיעה דיינינן ליה וכן כתבו רבני צרפת ז"ל".
 - (ד) מחבר (סעי' ב') – "שמא יגע בבשרה".
 2. מצד חיבה.
 - (א) רשב"א (ח"א סי' אלף קפ"ח), הו"ד בב"י (אה"ע סוף סי' כ"א) – "אפילו הושטת כלי מיד אשתו נדה לידו אסור לפי שלבו גס בה. ובקריבות מעט איכא למיחש להרגל עבירה".
 - (ב) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק י"ט, בי' ד"ה וכן, לשונו מובא לקמן), פרי טהרה (הע' י"ד).
 - (א) נ"מ, זריקה.
 - ג. דבר ארוך.
 1. מחמיר, אין לחלק – ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ד, רכ"ד-ב'), "וכן העידו על רש"י שלא היה רוצה לתת מפתח מידו לידה וכן נכון להחמיר אפילו בדבר ארוך שמא לא יזהר בטוב ויגע לידה", הו"ד בב"י (סוף ס"ק ב'), ב"ח (סוף ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק ג'), אפילו בדבר שהוא ארוך", סד"ט (ס"ק ג'), מקור חיים (ס"ק ט'), באה"ט (ס"ק ב'), חכ"א (כלל קט"ז סעי' ב'), חו"ד (חי' ס"ק א'), קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ה'), לחו"ש לחם ס"ק ה'), מסגרת השלחן (דין ב'), מלבושי טהרה (סעי' ב'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ב'), ערה"ש (סעי' ה'), שערי טוהר (שער ט"ו סעי' א'), טהרת ישראל (סעי' ו'), פוסקים.
- (א) הטעם.
1. שמא יגע בידה – ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ד, רכ"ד-ב'), הו"ד בב"י (סוף ס"ק ב'), סד"ט (ס"ק ג'), "מטעם שמא יגע בברשה", עי' פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ג'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ב'), "שלא יגע בבשרה".
 2. מטעם לא פלוג – פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ג'), ערה"ש (סעי' ה'), טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק י"ח), בדה"ש (ס"ק כ"ג, עי' ציונים ס"ק מ"א), לבושי עז (תמצית אות ד'), מראה כהן (עמ' ס"ד אות ד').

ד. ע"י שינוי.

1. עדיין מחמיר – ב"ח (סוף ס"ק ב'), "דהושטה אפילו ע"י שינוי אסור", בדה"ש (ס"ק כ"א, בי' ד"ה ולא), פרדס שמחה (ס"ק ה'), חוט שני (ס"ק ג' אות ב'), סוגה בשושנים (פרק ג' סעי' ט"ו), מראה כהן (עמ' ס"ד אות ה'), פרי טהרה (סעי' ו'), עי' דברי שלום (י"ד סי' ע"ב), "אף דמעיקר הדין מותר הושטה ע"י שינוי מ"מ מאחר והפוסקים נקטו לאסור וכן נהגו, הכי נקטינן, ואין להתיר רק במקום צורך", דרכי טוהר (פרק ג' סעי' ב').
2. מראי מקומות – מעדני אשר (נדה סי' מ"ג).

ה. הושטה לבגדיה, או כלי שבידה [כגון בתוך תיק שלה וכדו'].

1. מחמיר.
 - (א) באר משה (ח"א סי' נ' סוף אות ח') – "נשאלתי אם הבעל פותח הכיס שלו האם שרי לה בעת נדוטה ליטול מעות מהכיס, ואסרתי, אבל אם היא מחזקת אבן המושכת (מאגנט, magnet) בידה ובזה היא רוצה ליקח מטבעות של כסף מהכיס שלו, בכה"ג התרתי".
 - (ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' אות ט"ז) – "אסור בזמן נדוטה לאחד להגביה בשבת קדירה מעל האש והשני יוציא את המאכלים מהקדירה רק שאחד יגביה את הקדירה והשני יניח קדירה רקנית על האש ויחזירו את הסיר על גבי הקדירה הרקנית ובכה"ג מותר להוציא אוכל מן הסיר ואין בזה משום חשש מגיס".
 - (ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"כ, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות נ"ה) – "אסור ליטול חפץ מארנקה או מתוך שקית שבידה או להשים חפץ בארנקה או בשקית שבידה".
 - (ד) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ב' ס"ק ו') – לשונו מובא לקמן.
 - (ה) בדה"ש (ס"ק כ"ז).
 1. הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ו).
 2. חוט שני (ס"ק ב' אות י') – "אם מחזיקה בידה תיק וכדו', אין להניח או ליקח משם חפצים, דהשתמשותו דומה לנגיעה".
 3. ברכת יצחק (ברכה, סעי' ב' אות ו') – "והנה יש לברר מה הדין באשה האוחזת בידה תיק והאיש לוקח מהתיק או איפכא האם מותר ונראה להוכיח מהא דדן החיד"א (הנ"ל ביוסף אומץ) דאשה דאוחזת שתי כריות והאיש לוקח כרית דמותר עם כמה תנאים וכנ"ל משמע דבלא כל הני תנאים אסור דחשיב כלוקח מידה, וא"ת דיש לחלק דשאני התם דהכרית התחתונה מונחת על גבי ידיה אכתי קשה דלמה לא עשו תקנה דיעשו כעין סל גדול והאיש יקח התינוק משם [ודוחק לומר שכך הוא המנהג לקחת דוקא מכרית דיש ענין בדבר] אלא ודאי דאסור וכן ראינו בבדה"ש (ס"ק כז) שכתב לאסור".
 4. ארחות טהרה (פרק י"א סעי' י"ב) – "אין לבעל ליקח כסף או חפץ, מארנקה או תיק או סל המונח בידה של האשה".

(י) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"ז).

(יא) דרכי טוהר (פרק ג' סעי' י"ט) – "יש להחמיר שלא להניח חפצים על בגדיה או בתוך תיק שהיא נושאת, וכן אין ליטול משם חפצים ולכן: אין לקחת כסף מתוך ארנק שהיא מחזיקה בידיה, וכן אין לקחת מאכל מצלחת שהיא אוחזת בידיה, גם אם הוא נוטלו על ידי מזלג, כמו כן יש להחמיר שלא לזרוק חפץ לתוך תיק וארנק שבידיה".

2. מיקל.

(א) תפארת הטהרה (פרק ב' אות ט"ז) – "כשאחד מבני הזוג מחזיק בידו תיק או שקית וכדומה ומונחים שם חפצים, מותר לבן-הזוג השני לקחת משם חפץ, וכן להניח שם חפץ".

3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' מ'), דיני הרחקות (סעי' ב' אות ג', אות י"ז).

4. הושטת חפץ לתוך עגלה שהיא דוחפת.

(א) מיקל.

(1) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות נ"ד) – "אם הבעל מוליך עגלה של תינוק, או עגלת קניות בחנות, מותר לאשה להניח חפצים בעגלה, כיון שהעגלה מונחת על הארץ".

(2) חוט שני (ס"ק ב' סוף אות י') – "להניח דבר בעגלה שהיא מסיעה, ודאי שמותר".

(3) דיני הרחקות (סעי' ב' אות י"ח).

(4) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"ז).

(5) דרכי טוהר (פרק ג' סעי' כ') – "מותר להניח חפץ בתוך עגלה שהיא מסיעה".

(ב) מחמיר.

(1) מנחת פרי (קונ' התשובות סי' כ"ד) – "שאם תוליד עגלה יש מקום לאסור לבעלה להניח חפץ בתוך העגלה".

(2) נטעי גבריאל (פרק ט"ו סעי' ז') – "עגלת קניות (שאפינג קאר"ט) שמשתמשים בה לקניות בחנות, וכן עגלת תינוק אין לאחד לשים חפצים לתוכה כשהשני דוחף או מחזיק בה. אכן לאחר שהסיר ידו מן העגלה, אף שהולכת עדיין מכוחו, מותר. וכן יש להתיר לתפוס העגלה ההולכת מכוחו בעל או להיפוך אם לא כוונו לדחוף זה לזה".

(ג) מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק כ"א סעי' י').

(1) ויען יוסף (יו"ד סי' קמ"ב אות ג') – "אם הבעל דוחף עגלה של תינוק וכבר סר ידו מהעגלה אלא שהעגלה הולכת עדיין מכוחו אם האשה מותרת להשים חפץ בהעגלה כל זמן שהעגלה הולכת, מסתבר להקל דאין בזה סרך חיבה, ואינו דומה לזריקה כלפי מעלה והיא תקבלה שהביא בפתחי תשובה (סק"ד) יש מחמירין, דזה נראה כדרך חיבה".

1. הנחה על הברכים [בין ברכי אשתו, בין ברכיו].

1. מיקל.

(א) אג"מ (מסורת משה ח"ג עמ' רל"ז אות קמ"ז) – "מותר לאיש ולאשה למסור ולהחזיר תינוק האחד לרגלי השני כשהאשה נדה, דצורת מסירה זו נחשבת שינוי, דבאופן רגיל מניחים הילד על ידו של האחר ולא על הברכיים".

ע"א אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות כ"ב) – "רשאי הבעל לקחת תינוק מעל ברכי אשתו כשהיא נדה".

(ב) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ב', הע' ד') – "אבל להניח דבר על ברכיה או ליטול דבר מברכיה, וכגון ליתן תינוק עליה מותר. [וכ"כ בחוט שני (הל' נדה ע' רכה אות ו' ושעה"צ שם אות י"ח) משום דלא הוי כנתינה אלא כאילו לקחו תינוק מע"ג ספסל ולא ממנה, עיי"ש]".

2. מחמיר.

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב י' אות א') – "האם מותר להניח תינוק או כל כיוצ"ב על ברכי אשתו נדה, די"ל דהברכים הם כשולחן בעלמא והוא לא נותן לה אלא מניח על השולחן [ואיירי באופן שאין חשש נגיעה שלו בה]. תשובה: כדומה שאסור".

(ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ב' ס"ק ו') – "ולא רק מיד ליד אסור, אלא אפילו ליטול דבר המונח עליה שאינה אוחזת בו, או להניח עליה דבר הגם שלא תאחוז בו כלל - אסור, ואפילו היא ישנה, וכן להיפך".

(ג) מראה כהן (עמ' ס"ה אות ט') – "כשם שאסור למסור מיד ליד כך אסור לבעל להניח התינוק על ברכי אשתו וכדומה".

3. יש חילוק בין איש לאשה (האיש אסור [אבל מותר ליקח מברכה], ואשה מותרת).

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"ב) – "[אסור להושיט לידה או לקבל מידה. אבל מותרת היא ליקח דבר מעל ברכיו אם הוא לא מסייע כלל]. כן שמעתי רי"ב של'. שכל ההרחקות מצידו ולא מצידה ...".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: During yimei niddah, can a wife take an object off from her husband's lap, or put an object on his lap, if he is being passive? Do you need both the husband and wife to be active to be considered 'passing'? And if not, maybe it is still muter because harchokes are just for the husband and not for the wife?

R' Y. Berkovits wrote: If he is passive: It is muter for her to place something on him or take something from him. Harchokos are for him, not for her. [She can eat his leftovers, even though he can't eat hers.]

If she is passive: He cannot place something on her just like he can't place something in her hand. However, he can take something off her. This is because it only says that he can't be מקבל from her, therefore if she is not participating, then he is not receiving from her, just taking from her, and we don't find that this is assur.

4. מראי מקומות – דיני הרחקות (סעי' ב' אות י"ד).

(א) חוט שני (ס"ק ב' אות ו', שעה"צ ס"ק י"ח) – "בשעת הדחק מותר ליקח תינוק היושב על ברכי אשתו נדה. וכן ליתן תינוק על ברכי אשתו. [אף דמעיקר הדין מותר משום דלא הוי מסירה, דהוי כאילו התינוק יושב על הספסל ולקחו משם או נותנו שם, ולא דמי למש"כ בהלכה ט' דאין ליקח תינוק שמחזקת בו, דהתם הוי מסירה מיד ליד כיון דמחזקת בו, משא"כ הכא הוי כמונח ומש"ה לא הוי בכלל מסירה, ומ"מ אין לנהוג כן אא"כ הוא שעת הדחק, ע"פ מש"כ הברכי יוסף בריש הסי', דיש דברים בהרחקות דאע"פ דמדינא שרי, מ"מ בעל נפש יחמיר דאיכא לפעמים קירוב הדעת, עיי"ש]."

(ב) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"ז) – "אם אינו בידה כלל, רק מונח בחיקה, מותר להניח דבר בתוכו, שאין זה נחשב להושטה כלל".

(ג) לענין להניח תינוק על שמיכת שאשתו מתכסה בה כעת - עי' לקמן.

ז. הושטה ע"י דבר אחר: כגון אם תחבה איזה דבר בכוש והיא מושטת לו את הכוש, והוא נוטל החפץ שבראש הכוש.

1. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"א).

(א) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ח') – "הט"ז כתב ... יש לדון לפי סברת הט"ז הנ"ל, דגם בהושטה מידה לידו ע"י דבר אחר שרי, וכגון אם תחבה איזה דבר בכוש או בכרכר, והיא מושטת לו את הכוש או הכרכר, והוא נוטל החפץ שבראש הכוש והכרכר, וכמו בשפיכת במים מהכלי על ידיו, דאי לאו הטעם דרחיצה הוי מדברים של חיבה היה מותר, וכנ"ל. ולא דמי למ"ש רבינו ירוחם, והובא בש"ך סק"ג, דאפילו דבר ארוך אסור, דשם מכל מקום הוא נוטל הדבר שמחזקת בידה, משא"כ כאן שאינו נוטל הדבר שהיא מחזקת בידה, רק מה שתחוב בראשו. אך מסתימת הפוסקים משמע דאין לחלק בזה".

ח. קוואט"ר בזמן אשתו נדה.

1. עי' לקמן, לגבי תינוק.

ט. אשה נדה נרדמה עם משקפיים ובעלה חושש שישברו באמצע השינה, אם מותר להורידם ממנה.

1. מראי מקומות – פסקי הוראה (גם אני אודך יו"ד סי' ל"ז).

י. מראי מקומות.

1. אבני ישפה (אהל יעקב ח' סיון תש"ע) – "שאלה: האם יש איסור מתי שבעל או אשתו נכנסים לתוך הבית והזלת נעולה, ואחד אוהז בהידית והשני דוחף, האם יש לחוש לכמה רגעים עד שרואים שזה אשתו שאוחזת הדלת או הידית, או שמא אין לחוש לזה. תשובה: אסור שאחד אוהז הידית והשני דוחף הדלת כיון שנמצא ששניהם תופסים בדלת באותו הזמן והוי כמו הושטה מידו לידה".

[יד] להגביה חפץ ביחד [זוג שגרים בקומה גבוהה אם מותר לבעל לסייע לאשתו בימי טומאתה להוריד ולהעלות את העגלה].

א. מיקל.

1. חזו"א (לבושי עז ס"ק ג' ד"ה ולכאורה) – "וכן מטו משמיה דהחזו"א להקל בזה".

2. ציץ אליעזר (חי"ב סי' נ"ח) – "ואמרתי היות ואין בכאן כוונת הושטה מיד ליד שרש"י אוסר אפילו בלי נגיעה כנפסק ביו"ד בסי' קצ"ה סעי' ב'. לכן הו"ל זה לכל היותר כשישיבה על ספסל אחד שמתנדנד או על עגלה אחת וספינה אחת, ושם הרי פוסק הרמ"א בסי' קצ"ה סעי' ה' דרק דרך טיול אסור אבל אם הולך מעיר לעיר לצרכיו מותר אע"פ שהוא ואשתו הם לבדן ובלבד שישבו בדרך שלא יגעו זה בזה, וכן בספסל מתיר כשאדם אחר מפסיק ויושב ביניהם, וא"כ גם בנידוננו יש להתיר היות ועושים זאת לצורך ולא לבילוי ושעשוע בעלמא. וישיבה על ספסל יש לומר דגרוע זה בכלל מנידוננו, כי שמה הישיבה דרך חיבה היא, וכדמצינו שכותב לומר כן בהדיא התה"ד סי' רנ"א דשישיבה על הספסל ביחד נראה בדרך חיבה דרך אוהבים להתקבץ יחד ולהתועד בכה"ג ע"ש, ומשא"כ בנידוננו שאין בזה דרך חיבה כלל כי אם טירחא ומילוי חובת - עזרה, ויש להוסיף לציין דאע"ג דשם גבי ישיבה על ספסל י"ל דהוי דרך חיבה בכל זאת כותב התה"ד שם דחומרא בעלמא היא, והב"י בטור כתב דחומרא זו דשישיבת ספסל שמעתי שנוהגים בה האשכנזים אבל הספרדים לא נהגו בה ע"ש. והוספתי חומרא שילבש אז כפפות על ידיו ויהא זה להיכרא".

3. עי' טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ג') – "בעל ואשה שדירתם בקומה גבוהה ואי אפשר לאחד מהם להוריד את עגלת התינוק לבדו אל רחוב העיר בלי סיוע מהשני, מותר להם להוריד את העגלה ביחד באופן שיזהרו שלא לגעת אחד בשני, אלא הוא מלפנים של העגלה והיא מאחורי העגלה, או להיפך. שבמקום צורך כזה יש לסמוך על דעת המקילים בדין זה. וכן מותר להעלות את עגלת התינוק מקומת הקרקע אל קומת דירתם באופן הנ"ל. והוא הדין שמותר לבעל לסייע לאשתו בכך בהעלאת עגלת התינוק לאוטובוס או בהורדתה מהאוטובוס אל הרחוב".

ב. מחמיר.

1. מנחת יצחק (ח"ז סי' ס"ט ד"ה אולם) – "דאף דבדאי אסור להבעל ואשתו נדה להגביה ביחד קורה כבידה זה מצד זה וזו מצד זו, אף שאינם נוגעים זה בזה, דאף דאינו דומה להושטה מזל"ז או זריקה, דשם הכוונה ליטול או לזרוק מזל"ז, אבל כאן כוונת שתיהן לדבר שלישי, מ"מ בודאי לא עדיף מהמבואר בש"ע שם (סי' קצ"ה סעי' ה') דאסור לישיב על ספסל ארוך שמתנדנדת ואינה מחוברת לכותל כשאשתו נדה יושבת עליו (מרדכי פ"ק דשבת) עכ"ל, וא"כ מכש"כ שאסור להגביה ביחד את הספסל וכיוצא בזה, וכ"ז נוסף על הטעם דשמא יגעו זב"ז".

2. הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ג אות י"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ס"ג, פתחי דעת פרק ט' הע' ח') – "אין שום היתר להעלות עגלה במדרגות או באוטובוס וכדו".
3. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' כ"ה) – "ולמעשה יש להחמיר בזה".
4. ששבה"ל (ש"ך ס"ק ג', סיכום אות ט"ו) – "דאסורים לשאת יחד אפילו חפץ כבד אע"פ שאינו מיד ליד רק נשיאה יחד".
5. הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ט אייר תשס"ט, אהל יעקב אות א') – "שאלה: האם מותר לאיש ואשתו נדה להרים עגלת תינוק ביחד. תשובה: יש לזהר".
6. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ב' ס"ק ח'-י) – "אסורים הבעל והאשה להרים יחד עגלת תינוק אפילו שהיא כבדה. בכלל איסור הושטה, שאסורים לטלטל חפץ או להחזיק בדבר אחד על ידי שניהם בבת אחת. דבר כבד המונח על השולחן, והאשה מחזקת בו שלא יפול על צדו, אסור לבעל לאחוז באותו הדבר כל זמן שהיא אווזת בו".
7. בדה"ש (ס"ק כ"ו).
8. סוגה בשושנים (פרק כ"א סעי' ח') – "אסורים לדחוף או להגביה ביחד עגלת תינוק אפי' באופן שבדאי לא יבואו לידי נגיעה כגון זה בצד זה וזה בצד זה".
9. פרדס שמחה (ס"ק ה' אות ב') – "וכן לא ירים יחד עם אשתו חפץ, ואפילו הוא דבר כבד".
10. פותח שער (סי' ט"ו סעי' י"ב) – "מנחת יצחק".
11. מראה כהן (עמ' ס"ה סעי' י"ב) – "אסורים לשאת ביחד עגלה ואפילו יש בה תינוק וקשה לאחד מהם להעלותו, וכן אסורים לדחוף ביחד עגלה אפילו כבדה".
12. (א) בשיעורים (תשע"ג) מיקל בשעת הדחק כמו החוט שני.
12. פרי טהרה (סעי' ט').
13. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ר"ח ניסן תשס"ט) – "שאלה: האם מותר לאיש ואשתו נדה להרים עגלת תינוק ביחד". תשובה: לא".
14. פתחי דעת (פרק ט' סעי' ג') – "אסורים גם בנשיאה משותפת, כגון לשאת יחד עגלה וכדו".
15. אהל שרה (עמ' נ"ז) – "ומבואר בפוסקים שאין לבני הזוג לשאת או לדחוף דבר אחד ביחד".
16. דרכי טוהר (פרק ג' סעי' כ"א) – "ולהלכה: כתבו הפוסקים אסור לישא משא יחדיו, ואפילו משא כבד ולכן אסור לבעל לעזור לאשתו להוריד עגלה במדרגות מקומה עליונה או ברדתה מהאוטובוס".

ג. בשעת הדחק וכדו', יש להקל.

1. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ה ד"ה ולהרים) – "ולהרים עם אשתו נדה משאוי כבד או לדחוף ביחד מטה ושאר כלים כבדים אף שאין על זה ראייה ברורה משמע שראויה להחמיר דהא תנן בזבים פ"ג מ"ב פורקין מן החמור או טוענין בזמן שמשאן כבד טמאים דשמא מתוך כובד המשא נשען זב על הטהור כדפי' הר"ש שם ורש"י בנדה דף ז', וא"כ אולי יש לחוש לאסור בשביל זה לאיש עם אשתו נדה, אף שלא דמו כלל דיני טומאה לדיני איסור משום שאין בזה ענין חיבה וגם לא ענין רגילות שיצטרכו היכר דאין זה דבר המצוי להרים משאות כבדות ולגרור מטות כבדות וכדומה, מ"מ יש לחוש ולאסור מצד דכל התרחקות יתירה עדיפא, ובמשא קל שאינה צריכה לסיועו אולי יותר חמור בזה דניכר קצת שהוא לחיבה".
- אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' פ"ג) – "דאם ליכא אחרים מותר והטעם דכיון דהוי דבר כבד ליכא חיבה".
- עי' אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קל"ז) – "שמותר, מאחר שבעצם לא סוחבים ביחד".
2. אבן ישראל (ח"ט סי' פ') – "דיש לדון דלשאת משא ביחד איש ואשתו לא נאסר כלל דלא הוה דרך חיבה, מ"מ יש לדון ולאסור מצד שמתנדנד ע"י נשיאת העגלה, והוה כיושבים על ספסל המתנדנד. אולם נראה דבדליכא אחר שיסייע לה להרמת העגלה, ויורד גשם דאי אפשר לחכות בחוץ על הגשמים, לאדם אחר, שפיר שרי בעלה ולסייע לה, עיין חינוך מצוה תקמ"ד דגם באדם איכא מצוות טעינה ופריקה".
3. הגר"ח זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות נ"ז) – "שהיא לא יכולה לסייע לו בהגבהת חפץ כבד (אם לא בשעת הדחק גדול)".
4. דרכי טהרה (עמ' מ"ב) – "אין להרים יחד דבר ארוך או כבד, אלא אם אין אפשרות אחרת, כגון: להרים או להוריד עגלה של תינוק במדרגות כשאין אדם אחר שיכול לעזור, וכל כיוצא בזה".
5. חוט שני (ס"ק ג' אות ד') – "אם קשה לה להוריד או להעלות עגלת תינוק וכדו' במדרגות או באוטובוס, מותר שהוא אווז אווז בצד אחד של העגלה, והיא תאחוז בצד השני שבעגלה, וה"ה לכל כיוצ"ב כשהוא בשעת הדחק".
6. עי' תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ב) – "ובשעת הדחק גדול כשאי אפשר להניח העגלה למטה, ואי אפשר באחד, אף שבעלמא מביא בב"ח דלא מועיל שנוי להתיר ע"ש דמיירי ביד שמאל או בבתי ידים וכדומה, אבל בשנוי ממש כשניכר, ובצירוף שאי אפשר אלא בשניהם וכבד, ואין זה דרך חיבה כלל נראה דיש למיקל על מה לסמוך".
7. לבושי עז (תמצית אות ז') – "בשעת הדחק מותר לגרור משא כבד יחד, אע"פ שמרגיש תנועותיה, וה"ה דמותר להוריד עגלה במדרגות עם אשתו נדה".
8. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ל"ח).
9. דברי אור (ח"ב סוף סי' נ"ה) – "ובמקום שיש טורח כגון לסייע לאשתו בהעלאת עגלת תינוק לבית וכיוצא יש להתיר".
10. חוקת הטהרה (סעי' י"ב) – "נחלקו גדולי הפוסקים אם מותר לשאת ביחד עגלת תינוק כיון שהיא כבידה, ונראה להקל בעת הצורך".
11. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"ד) – "שמעיקר הדין להקל, רק שהאגר"מ טען שראוי להחמיר, ולכן אין להקל אלא לעת צורך".
- הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Can a husband and wife carry up a stroller together while she is a niddah?

R' Y. Berkovits wrote: yes. It is not הושטה, since nothing is being transferred. R' Moshe zt'l says that he has no proof to assur, still he says that it is best to be machmir. One can be mekil לצורך הצורך.

12. ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ל"א, ביאורים אות ט', עי' סעי' ל"ב) – "אין להרים דברים ביחד, ודבר כבד כגון עגלה עם תינוק או שלחן וכיוצא בו, שקשה לאחד מהם להרים לבד, בשעת הצורך ואין ברירה אחרת, מותר להם להרים יחד, ויש בזה חיוב תורה לעזור לשני, ובודאי שעדיף שבעלה ירים איתה ולא איש זר".

13. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"ו) – "במקום צורך יש להקל".

14. הליכות ביתה (עמ' כ"א) – "מעיקר הדין מותר לשאת חפץ ביחד או לדחוף חפץ ביחד, כגון שרוצים להעלות עגלה במדרגות או לדחוף שלחן או ספה, שהרי אין כאן הושטה מיד ליד אלא שנושאים אותו ביחד. אמנם אם הוא יכול לשאת אותו לבד או שיש מישהו אחר שבקל אפשר לבקש ממנו לעזור, עדיף לעשות כן ולא ישאו אותו ביחד, אבל במקום שאכן צריכים שניהם ואינו יכול לעזר ממישהו אחר יש להתיר".

ד. דעת הגרשז"א זצ"ל.

1. הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה יום הכפורים פרק ה' הע' צ"ו) – "שיטת התשב"ץ ... דיש להקל בנשיאת תינוק מיד אשתו נדה משום דחי נושא את עצמו ... ולמעשה הורה דאין לסמוך על כך אלא בשעה"ד גדול, כגון בנסיעה באוטובוס שאין בידה להעלות את העגלה וכדו".

2. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' ל"ח, נדה פרק ח' סעי' ב') – "לענין בעל נדה לסייע לאשתו להוריד או להעלות במדרגות עגלת ילדים (baby carriage), גם אם ילבש אחד מהם כפפות להכירא, ולא יעמדו בצד אחד של העגלה אלא זה לפני העגלה וזה לאחוריה, מ"מ נכון להחמיר ולא להוריד יחד בכל אופן, ולא דמיא לדין של סומא כי שם זה רק בדיעבד וגם להצלה, עיי"ש".

3. הגרשז"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתפ"ו אות ט', שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' א') – "שאלה: לשאת ביחד עם האשה בימי נידותה משאות כבדים או דבר ארוך שמעבירים יחד ממקום למקום, האם אפשר להקל בשעת הדחק. תשובה: אין להקל ח"ו, בדברים כאלו יש להחמיר ולאסור בכה"ג".

4. הגר"י טרגר שליט"א (בעל הליכות שלמה, מכתב במייל) – "נכון להחמיר כשלא צריך".

א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' רוחב השולחן ס"ק א') – "שפ"א התאונו על בעל ואשתו שעמדו לעלות לאוטובוס עם עגלה, והבעל עלה מהדלת הקדמית כדי לשלם, ואילו האשה העלתה את העגלה מהדלת האחורית, וכיון שהיה כבד נצרכה לסיוע של אחרים כדע להעלות את העגלה, וכאב את המחזה ואמר שהיו צריכים להחליף ביניהם, כלומר שהאשה תשלם והבעל יטרח ויעלה את העגלה".

ה. מראי מקומות – בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה אות ט"ז, "ולענין שיסאוו שניהם משא צ"ע"), מעדני אשר (נדה סי' מ"ד), דיני הרחקות (סעי' ב' אות ו').

1. ת"א (פסח כלל ק"ל סעי' י"ט אות ז') – "מגיד - אחרי זה יגביה הקערה, ונוהגין שכל בני ביתו מגביהין הקערה. ולפעמים שאשתו נדה ואז מתביישת או שבאים לידי שחוק, ולכן יותר נכון שלעולם לא תגביה אשתו הקערה, כמו שנוהגין כמה גדולים".
א) אולי משום חשש נגיעה.

ו. לדחוף חפץ ביחד.

1. מחמיר, כמו להגביה חפץ ביחד.

א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ה ד"ה ולהרים) - לשונו מובא לעיל.

ב) עי' באר משה (ח"א סי' נ' אות י"ד) – "נשאלתי (בשנת תשכ"ט חדש אלול) אם שרי לאיש לדחוף העגלה של התינוק עם אשתו נדה ביחד שזה אוזו קרן זוית של אחיזת העגלה מצד שמאל וזו מצד הימין. והשבתי שאין נראה לי להקל כי כשבאים למקום שצריכים להוריד ולהעלות העגלה כמו בסוף כל רחוב לעבור מרחוב לרחוב בע"כ ביחד יטלטלו העגלה וזה אסור, וגם מחמת שאר צדדים יש מקום לאסור הגם שאינם ברורים ולכן יעצתי שטוב למנוע מזה, אבל לאסור בהחלט לא אסרתי כי לא מצאתי למי שהיה אוסר לדחות ביחד דבר המתגלגל על גלגלים, עכ"ז כל הירא וחרד לדברי ה' ירחק מזה להיות נזהר. ועיין היטב בשו"ע (סימן קצ"ה ס"ה) בדין ספסל ארוך שמתנדנד, ומשם יש ללמוד קצת איסור לשאלתינו, ועכ"ז להחליטו לאיסור גמור אין בידי, כי איננו דומה ממש להתם כמובן. אבל הדעת נוטה לאסור (ועיין באות הסמוך אות טו). שוב כשנשאלתי על שאלה זו התחרטתי שלא אמרתי בפעם הראשונה לאסור בהחלט, הגם שלא מצד ההלכה עכ"פ מצד שאפשר שמעשה כזה הרי הוא כענין של חיבה, ולכן אח"כ כשנשאלתי שוב על זה אמרתי להחמיר בלא שום פירושים, כי יראתי שיסמכו עלי להקל".

ג) סוגה בשושנים (פרק כ"א סעי' ח') - לשונו מובא לעיל.

ד) בדה"ש (ס"ק כ"ו).

ה) מראה כהן (עמ' ס"ה סעי' י"ב) - לשונו מובא לעיל.

ו) לבושי עז (תמצית אות ז') - לשונו מובא לעיל.

ז) אהל שרה (עמ' נ"ז) – "ומבואר בפוסקים שאין לבני הזוג לשאת או לדחוף דבר אחד ביחד, כגון: לדחוף את העגלה ביחד, לדחוף ביחד רהיטים (furniture) וכיוצא בזה יש להימנע מכל פעולה שעושים שניהם ביחד בכח שניהם".

ח) הליכות ביתה (עמ' כ"א) - לשונו מובא לעיל.

2. נכון להחמיר.

א) דרכי טהרה (פרק ג' סעי' כ"ג) – "נכון להחמיר שלא לדחוף ביחד עגלה או עריסה".

3. מיקל.

(א) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ל"ב, ביאורים אות י"א ד"ה מותר).
4. מראי מקומות.

(א) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ד' סעי' ל"א) – "לדחוף שלחן כבד ביחד ראוי ג"כ להחמיר. אבל לדחוף דלת בית המחברת יש לצדד להקל".

ז. אחד מדבר בטלפון: האם יכול השני להרים החוט הארוך כדי לעבור.

1. מחמיר.

(א) באר משה (ח"ג סי' קל"א אות א') – "השבתי לאסור דשמא ינוד חלק הטעלעפהאן שבידה ועוד דדומה לספסל המתנדנד דאסור".

(ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ט' הע' ט', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ס"ג) – "ואסור אף כשאין מרגישים כלל זה בנשיאתו של זה, כמו בטלפון שהיא מחזיקה את גוף הטלפון, והוא את האפרכסת, אסור, על אף שיש חוט ארוך ביניהם".

(ג) אבני ישפה (אהל יעקב הרחקות נדה עמ' קט"ו ענף מ"ב) – "נראה לי שאסור להחזיק חוט הטלפון כאשר אשתו מדברת בטלפון משום שנמצא ששניהם מחזיקים באותו הדבר, וזה נחשב כמו מושיט לה שאסור באשתו נדה".

(ד) סוגה בשושנים (פרק י"ד הע' א' ד"ה ולענין אם אחד).

(ה) עי' פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' כ"ט) – "יש להחמיר לכתחילה אם אחד מחזיק את השפופרת של הטלפון דאין לשני להרים את החוט כדי לעבור תחתיו".

(ו) פתחי מגדים (פרק ג' סעי' מ"א) - לשונו מובא לקמן.

(ז) דיני הרחקות (סעי' ב' אות כ"ח).

(ח) דרכי טוהר (פרק ג' סעי' כ"ז) – "אם האשה אווזת בשפופרת הטלפון, ואין אפשרות לעבור אלא אם כן ירים את החוט המאריך - לא ירים את החוט בידו".

2. מיקל.

(א) אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' פ"ד, רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות כ"ג) – "בשעה שמדברת אשתו בטלפון רשאי הבעל להגביה את החוט (cord) כשצריך לעבור".

(ב) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ז).

(ג) חוקת הטהרה (סעי' י"ג) – "אם אחד מהם מדבר בטלפון, והשני לא יכול לעבור אא"כ ירים החוט הארוך של הטלפון יש מחמירים לא להרים אותו, אך למעשה יש לנהוג כדעת המתירין".

(ד) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' כ"ב).

3. מראי מקומות – הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סוף סי' רמ"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ל"ח), תקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ' אות י"ז).

(א) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה כשאחר, סיכום אות י"ח) – "כשאחד מהם אווז בשפופרת הטלפון, מותר לנגוע בחוט המאריך בדרך הליכתו".

(ב) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ה' הע' כ"ט) – "כשהבעל מדבר בטלפון והאשה רוצה להזיז את החוט אם נראה שמתעסקים בדבר אחד אסור ואם אינו נראה כדבר אחד מותר".

ח. לתלות כביסה ביחד על חבל אחד.

1. מיקל.

(א) ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ג' ד"ה כשאחד, סיכום אות י"ט) – "מותר לתלות יחד על חבל כביסה אחד אע"פ שהחבל מתנדנד".

(ב) דרכי טוהר (פרק ג' סעי' ל"ב) – "מותר לתלות כביסה על החבל באותו זמן, או להוריד כביסה מהחבל יחדיו".

2. מחמיר.

(א) עי' פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ל') – "לכתחילה יש להחמיר בזמן נתתה שלא לתלות או להוריד שניהם בבת אחת כביסה מחבל אחד ואפי' אם החוט ארוך שלא יבואו לידי נגיעה, כיון דשניהם אווזים בדבר אחד המתנענע".

(ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ו' הע' י"ט).

(ג) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ה' הע' ל') – "לתלות כביסה על חוט כביסה יחד אסור שנראה שמתעסקים בדבר אחד".

(ד) פתחי מגדים (פרק ג' סעי' מ"א) – "כתבו האחרונים דיש להזהר שלא להשתמש ביחד בכל דבר שמתנדנד, כגון שאחד מהם יחזיק מכשיר טלפון והשני השפופרת. או לתלות ולהוריד כבסים מחבל אחד יחדיו. (מפני שדומה לאיסור ספסל, וכן לנגיעה ע"י דבר ארוך...)"

(ה) משמרה בטהרה (סוף ס"ק כ"ב) – "וכן לא יתלו שניהם יחד כביסה ע"ג החבל".

3. מראי מקומות – תקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ' אות י"ט).

טו | זריקה.

א. הלכה.

1. מחמיר.

(א) מהר"ם (הג' שע"ד סי' י"ח ס"ק ט') – "על אותן שזורקין מפתחות או מעות ביד נשותיהן בעת נידתן ראוי לגעור בהן, דהא אמרינן בפרק אף על פי (סא ע"א) אביי מנח ליה אפומא דכובא רבא מנח ליה אשרשיפא, ואח"כ נוטלת, אבל בזריקה לא

אשכחן דשרי. אף על גב דשמואל מחלפא לה בידא דשמאלא ה"מ בימי ליבונה דבימיהם היו טובלות לסוף ז' לנדתה כדפירש ר"ת, אבל בזמן הזה תהיה בנידתה עד שתבא במים. מהר"ם (תשובות פ"מ ס' קד).

(ב) פוסקים – בנימין זאב (ס' קנ"ט, "ועל אותם המתירים לעצמם וזורקים מפתח או דבר אחר מידו לידה ראוי לגעור בהם"), רמ"א (סעי' ב', דר"מ ס"ק א'), לבוש (סעי' ב'), יוסף אומץ (דיני נדה וערוה, עמ' שמ"ב), ב"ח (סוף ס"ק ב'), סד"ט (ס"ק ד', "ואין לזוז מדברי הרמ"א"), מקור חיים (ס"ק י'), בית מאיר (סעי' ב', "נכון להחמיר"), חכ"א (כלל קט"ז סעי' ב'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ב'), פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ג'), קיצור שו"ע (ס' קנ"ג סעי' ה'), מלבושי טהרה (סעי' ב'), ערה"ש (סעי' ה', סעי' י"ד), ח"ח (נדחי ישראל פרק מ"א אות ד', סוף גדר עולם אות ד', טהרת ישראל פרק י"ג אות ד'), טהרת ישראל (סעי' ז'), שערי טוהר (שער ט"ו סעי' א'), ששבה"ל (סיכום אות י"ב), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ח), חוט שני (ס"ק ג' אות ו'), סוגה בשושנים (פרק ג' סעי' ט"ז), לבושי עז (תמצית אות י"א), טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ב'), בירור הלכה (יו"ד ס' קצ"ה אות י"ב, אות י"ג, "ואף במקומות שנהגו ע"פ המחבר שמזה שלא הזכירו בשו"ע אין סמך כלל להקל בזה"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' מ'), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ה'), פרי טהרה (סעי' ו'), חוקת הטהרה (סעי' כ"א), ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ל'), אהל שרה (עמ' נ"ז).

2. מיקל, אא"כ הוא דרך שחוק.

(א) תשב"ץ (ח"ג ס' נ"ח אות ה') – "ולהשליך מידו לידה מותר שלא אסרו אלא על ידי חבור בהושטה".

(ב) שיירי כנה"ג (הג' הטור אות ד') – "וכן הדעת נוטה דכיון דכל הרחקות הללו כדי שלא יבואו לידי הרגל דבר ע"י זריקה אין לגזור".

(ג) פרישה (ס"ק ג') – רמ"א (ס"ב) ולא נהירא ... זריקות שאינם של חיבה מותר".

3. בני ספרד.

(א) מיקל, אא"כ הוא דרך שחוק.

(1) ערך לחם (למהריק"ש) – "וע"י זריקה אין להחמיר כל שאינו דרך שחוק".

(2) טהרת הבית (ס' י"ב סעי' ה') – "והלכה כמתירים. ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה".

(ב) מחמיר.

(1) חיד"א (שיורי ברכה אות ו', יוסף אומץ ס' פ"ה ד"ה והרב, מורה באצבע אות ק"י) – "אנן דאסרינן".

(2) זכור לאברהם (ח"ג יו"ד אות נ' סוף ס"ק קמ"ח, ס"ה-א) – "יוסף אומץ".

(3) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ב) – "ואפילו לזרוק חפץ מזה לזה אסור".

(4) דברי שלום (יו"ד ס' ע"ב) – "נהגו בארץ ישראל לאסור זריקה מידו לידה, וכן להיפך מידה לידו. (יוסף אומץ)".

(5) דרכי טהרה (עמ' מ"ב).

4. מראי מקומות – דיני הרחקות (סעי' ב' אות ט').

ב. הטעם להחמיר.

1. משום קורבה – מנחת יעקב (שו"ת ס' י"ג ד"ה ואין, "דזורק לידה ואיכא למיחש טפי לקירוב בשר").

2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ב' ב"י ד"ה וכן, עמ' רס"ד, "לפי טעמו של המחבר שאיסור ההושטה הוא מפני חשש נגיעה לא שייך לחוש כן בזריקה ואולי דעת הרמ"א כדעת הרשב"א בתשובה שהבאנו בס"ק י"ט דהוא משום קורבה דאית ביה בהושטה וסובר הרמ"א דבזריקה נמי איכא קצת קורבה ולכן גם הזריקה אסורה").

ג. חשש שבירה.

1. מיקל.

(א) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ו' הע' י"ח) – "אם זרקה אליו האשה כלי שאם לא יתפסו הוא יפול וישבר מותר לו לתופסו".

(ב) משמרה בטהרה (ס"ק כ"ה) – "ואם יש חשש הפסד כגון הכלי הנשבר בזריקה יש להקל לתופסו באויר אבל לא בהושטה".

2. מראי מקומות.

(א) הגר"ח זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ג' אות ג', ע"י מכתב ד' אות ב') – "מה הדין זרקה לו חפץ שאם יפול לריצפה ישבר האם מותר לו לתופסו או לא".

ד. לזרוק דבר על בגדיה.

1. מיקל [והמחמיר תע"ב].

(א) תוה"ש (ס"ק ב') – "אבל על בגדיה משמע דמותר ... ומכל מקום המחמיר תבא עליו ברכה".

(ב) לחו"ש (לחם ס"ק ו') – "אבל על בגדי משמע דמותר ... ומ"מ המחמיר תע"ב".

(ג) טהרת ישראל (סעי' ז') – "יש להחמיר אפי' מלזרוק על בגדיה שעליה ... ותע"ב".

(ד) בדה"ש (ס"ק ל', ציונים ס"ק ס"ב).

(ה) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ח).

2. ראוי להחמיר.

(א) פרדס שמחה (ס"ק ו') – "ראוי להחמיר".

(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' מ').

3. מחמיר.

(א) מקור חיים (ס"ק י').

- (ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רכ"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות נ"ה, פתחי דעת פרק ט' הע' י"א) – "אסור לזרוק חפץ על בגדיה".
- (ג) ששבה"ל (ס"ק ד' ד"ה וכן, סיכום אות י"ב) – "ומחמירים שלא לזרוק על בגדיה או על סל וארנק שבידה".
- (ד) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ה') – "אסורים למסור או לזרוק זה לזה שום דבר. האסור חל הן אם המסירה או הזריקה נעשים מיד ליד, הן אם הם נעשים לתוך כלי [כגון סל או ארנק] שאוחזים ביד, והן אם הזריקה היא על הגוף או על הבגדים שעליהם".
- (ה) נטעי גבריאל (פרק ט"ו סעי' י"ג) – "וכן זריקה לתוך זרועותיה או לתוך חיקה וכדומה אסור. וכן לא יזרוק חפץ על בגדו או על בגדיה כשלבושים בו, ואפי' על בגד שאינו צמוד על גופה כגון בשמלה ארוכה".
- (ו) פתחי דעת (פרק ט' סעי' ד').
4. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ג' סעי' י"ז).

ה. לזרוק דבר לתוך תיק שבידיה.

1. מיקל.
- (א) בדה"ש (ס"ק ל').
- (ב) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' נ"ט, חוקת הטהרה סעי' כ"א) – "אבל לזרוק חפץ לתוך שקית או ארנק שלה יש להקל בזה".
- (ג) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' י"ב) – "אבל מותר לו לזרוק כסף או חפץ לתוך הארנק או התיק או הסל שבידיה".
- (ד) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן גדה ח"ב עמ' רצ"ח).
- (ה) הגר"ש ווינר שליט"א (מכתב במייל) -
- Can one drop something into his wife's purse while she is a niddah? Answer: Yes.
2. יש להקל במקום הצורך.
- (א) נטעי גבריאל (פרק ט"ו סעי' י"ד) – "וכן יש להחמיר שלא לזרוק לתוך ארנקי שבידה, ולצורך יש להקל".
3. בשעת הדחק יש להקל.
- (א) חוט שני (ס"ק ג' אות ז') – "יש להמנע מלזרוק דבר לתוך תיק או שקית שבידיה, ובשעת הדחק מותר".
4. מחמיר.
- (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רכ"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות נ"ה, פתחי דעת פרק ט' הע' י"א) – "וכן אסור לזרוק לתוך ארנקה או לשקית שבידה".
- (ב) ששבה"ל (ס"ק ד' ד"ה וכן, סיכום אות י"ב) - לשונו מובא לעיל.
- (ג) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ה') - לשונו מובא לעיל.
- (ד) פתחי דעת (פרק ט' סעי' ד').
5. מראי מקומות.
- (א) לבנון נטע (סוף ס"ק ד') – "ועי' לקמן סי"ב בט"ז סק"ח משמע כשיש דבר בכלי והיא אוחות הכלי וזורקה הדבר שבתוכו אין איסור אלא במים לרחוץ ע"ש".

ו. לזרוק חפץ לתוך עגלה שהיא דוחפת.

1. מיקל – פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' י"ג, "מותר לזרוק חפץ לתוך עגלה שהיא דוחפת").
- ז. לנפח נוצה או עפר מבגדיה.
1. מיקל.
- (א) תפארת ישראל (ס"ק א', "ולא תוסיפו פן תגרעו ח"ו").
- (ב) הר כרמל (יו"ד סי' י"ח).
- (ג) פת"ת (ס"ק ד') – "עי' בשו"ת שבסוף ס' מנחת יעקב שכתב דאסור לאשה גדה להסיר מבעלה נוצה דרך נפיחה ומביא ראיה מאמימר דשקיל גברא גדפא מיניה א"ל פסילנא לך לדינא ע"ש ועי' בתשו' הר הכרמל ח"ד סי' י"ח שדחה זה והעלה להתיר ע"ש גם הכו"פ כתב דאין להחמיר בזה".
- (ד) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה גדה פרק ח' סעי' ו') – "מותר לנפוח בפיו על נוצה שנמצאת על גבי בגד של אשתו גדה, וכן להיפך".
- עי' הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ע"ה סוף אות ב') – "וכל הנדון של המנחת יעקב (בשו"ת שבסוה"ס, הו"ד בפת"ש קצ"ה סק"ד) ממנפה אדם בית הפרס לענ"ד תמוה מאד, והלא ברור הדבר דהמזיק בהבל פיו חשיב כמזיק בידים כמו סוס שצנף חמור שנערר דחיב, וכן המנפה בכלי זכוכית או המבעיר והמכבה בנפיחת פה בשבת חייב חטאת, אולם כל זה דוקא באותם הדברים דאמרינן 'כחו' כגופו, משא"כ לענין טומאת משא, אף שאם מסיט את הטומאה על ידי דבר אחר גם כן טמא היינו מפני שנוגע בדבר שנוגע בגוף הטומאה, משא"כ בנפיחת פה".
- (ה) לבושי עז (תמצית אות י"ב).
2. המחמיר תע"ב.
- (א) תוה"ש (ס"ק ב', שו"ת מנחת יעקב סי' י"ג) – "המחמיר תע"ב".
- (ב) טהרת ישראל (סעי' ז').
- (ג) לחנ"ש (לחם ס"ק ו').
3. נכון להחמיר.

- (א) חיד"א (שיורי ברכה אות ד', יוסף אומץ סי' פ"ה) – "ומ"מ נכון להחמיר, דכיון דצריך להתקרב טפי לנפוח, שיהיה סמוך ממש, אף שאינו נוגע, הוא קרוב לנגיעה".
- (ב) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ב) – "ואם יש נוצה על בגדיה והוא נופח להסירה ברוח פיו, אוסר הרב מנחת יעקב ז"ל, והגם דהאחרונים התיירו בנפחה, נכון להחמיר".
- (ג) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ט).
- (ד) פרדס שמחה (ס"ק ו') – "ראוי להחמיר".
- (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ל"ט).
- (ו) דרכי טהרה (ריש עמ' מ"ג) – "ראוי להחמיר".
- (ז) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' פ"ח) – "יש לבעל למנוע מלהסיר נוצה או לכלוך מבגדיה ע"י ניפוח".
4. מחמיר.

- (א) סד"ט (ס"ק ד') – "וכן כתב בספר מנחת יעקב [תורת השלמים ס"ק ב] דאפילו לנפוח נוצה או עפרורית מבגדי אשתו כשהיא לובשת בה אין להקל, וסחור סחור וכו'".
- (ב) מקור חיים (ס"ק י').
- (ג) צמח צדק (סעי' ב') – "מ"י".
- (ד) מלבושי טהרה (סעי' ט') – "ויש לחוש לדבריו".
- (ה) ששבה"ל (ס"ק ד' ד"ה ובפת"ש, סיכום אות י"ג) – "יש להחמיר".
- (ו) חוט שני (ס"ק ב' אות י"ח) – "אין לנשוף רוח כדי להסיר נוצה מבגדי אשתו נדה".
- (ז) בדה"ש (ס"ק כ"ט).
- (ח) חיי הלוי (ח"ה סי' פ"ה אות ל"ט).
- (ט) יסוד הטהרה (פרק ב' הע' ד') – "אסורים להסיר זה מבגדו של זה, נוצה או שאר לכלוך וכיו"ב, הן ביד והן ע"י ניפוח בפה".

ה. להשיב רוח ע"י מניפה וכדו'.

1. מחמיר, הוי דרך חיבה.
- (א) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ב) – "מיהו ודאי אסור שתניף עליו במניפה להביא לו רוח קר, כי זה הוי דבר חיבה, אף על פי שאינה נוגעת בו".
- (ב) מנחת יצחק (ח"ו סי' ע' ד"ה ומש"כ) – "ומש"כ דיש להחמיר דאין לאשתו נדה לאחוזי בידה מניפה העושה אויר קר על בעלה, משום דהוי מלתא דחבה, הוא דבר המסתבר...".
- (ג) בדה"ש (ס"ק כ"ט).
- (ד) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ט).
- (ה) דרכי טהרה (ריש עמ' מ"א).
- (ו) על פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ל"ט).
- (ז) יסוד הטהרה (פרק ב' סוף הע' ד') – "אסור לנופף במניפה כדי להשיב אויר על בן הזוג".

ט. להדליק מאורר.

1. מחמיר.
- (א) על חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ה' הע' ל"ה) – "יש מקום להחמיר ולא להדליק מאורר על אשתו נדה".
2. מיקל.
- (א) שיעור טהרה (פרק ז', עמ' קמ"א) – "וכן נקטינן להחמיר בין בניפוח הפה ובין בניפוח של דבר אחר כגון מניפה ומאוורר... אבל להדליק המאוורר שמונח על השולחן או מזגן ולהעמידו כנגד השני מותר, וה"ה להדליק מפזר חום".
3. מראי מקומות.
- (א) הגרח"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ב' אות א') – "האם מותר להדליק מאורר על אשתו נדה או שזה מדיני ההרחקות. תשובה: לא מצינו".
- (ב) חיי הלוי (ח"ה סי' פ"ה אות ל"ט) – "ובענין להדליק וואנטאלטע"ר (פע"ן, fan) זל"ז נראה פשוט דמותר אכן אולי יש להזהר שלא תשב שם בשעת כח הראשון של הפע"ן שבא מכחו וכן נראה שלא יחזיקו זל"ז הפע"ן, כמו שכתבו האחרונים שלא תחזיק אור בידה שבעלה יתחמם עי"ז".

י. זריקה ע"י דבר אחר: לזרוק חפץ מתוך כלי שבידה אל כלי שבידו.

1. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק י"ט), פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ח'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"א).

יא. לגלגל חפץ וכדו'.

1. מחמיר.
- (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' י"ט) – "אסור לגלגל חפץ על הרצפה כדי שהשני יתפסנו".
- (ב) אבני ישפה (ח"א סי' קע"ג תשובה ב') – "אם מותר לגלגל חפץ על הרצפה מידו לידי אשתו נדה. תשובה, יש להחמיר, דדמי לזריקה שאסר הרמ"א סי' קצ"ה סעי' ב', וגם כאן שייך אותו הטעם לאיסור, אמנם יש עצה שלא יעצור הדבר המתגלגל בידו, אלא בנעלו או בבגד שעל מרפקו, כדמשמע בתורת השלמים שם ס"ק ב'. אבל המחמיר תבא עליו ברכה שלא לעשות עצה זו".

ג) נטעי גבריאֵל (פרק ט"ו סעי' י"ז) – "אסור לגלגל חפץ על הרצפה כדי שהשני יתפסנו, שזה בכלל איסור זריקה".
 ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"ה) – "שה"ה שאסור לדחוף או להקפיץ משהו אצלה, אם היא תקבלנה, שאינו גרוע מזריקה".

יב. להעביר עגלה במקום מדרון.

1. פסקי הוראה (גם אני אוּדך יו"ד סי' ל"ח) – "להעביר עגלה לאשתו נדה במדרכה בשיפוע ... ולמעשה בנידון דידן כתב לי הגר"א בנצל שליט"א שזה לכאורה כמו זורק. וכן שמעתי מעוד מורי הוראה שליט"א. מיהו במח"ס שבט הקהתי שליט"א כתב לי שמותר לצורך גדול. והגר"א שלזינגר שליט"א גאב"ד גילה ומח"ס שואלין ודורשין כתב לי נראה פשוט דשרי, כיון שאינה מוסרת מידה לידו אלא העגלה נוסעת מאליה".

יג. זריקת חפץ כשעומדים רחוק זה מזה.

1. מיקל.
 א) אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' פ"ה, מסורת משה ח"ג עמ' רל"ד אות ק"מ) – "דהא דאסור בזריקה מידו לידה בסמוכים זה לזה דאיכא למיגזר שמא יגעו זה בזה אבל ברחוקים אינו בכלל 'מידו לידה' ושרי אם אינם מכוונים לשחוק".
 אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות כ"ז) – "אין איסור בזריקת חפץ לאשתו נדה כשעומדים רחוק הרבה זה מזה, ואין בזה דרך חיבה".
 ב) הליכות ביתה (עמ' כ"א) – "דוקא אסור אם הם סמוכים זה לזה עד שאם היו פושטים ידיהם היו יכולים ליגע אחד בשני, אבל אם עומדים רחוקים זה מזה מותר לזרוק".
 2. סתימת הפוסקים נראה להחמיר, ואין לחלק.

טז | לזרוק למעלה.

א. מיקל, אא"כ דרך שחוק.

1. תפארת ישראל (ס"ק א') – "ואני ראיתי נוהגין שזורקין דבר כלפי מעלה ולא לנוכח אשתו כמתכוין לזרוק לידה, רק זורקה כלפי מעלה והיא פושטה ידה ומקבלת. זו לא הוי כזריקה ונוהגים בו היתר, ויש להקל דבלא"ה הכל חומרא בעלמא".
2. חיד"א (שיורי ברכה אות ו') – "יש נוהגים שאם יש בידו מפתח וכיוצא ורוצה ליתנו לה, זורק החפץ למעלה, וברדתו היא תקבלנו, ויש מי שכתב דשרי. וכן נראה לי ההדיוט להתיר, כיון דאף לזרוק מיד ליד שרו הרשב"ץ ומהריק"ש, אנן דאסרינן, תסגי להחמיר כשיהיה זורק בהדיא מיד ליד".
3. עי' חכ"א (כלל קט"ו סעי' ב') – "ויש מקילין לזרוק כלפי מעלה שלא לנוכח אשתו והיא פושטת ידה ומקבלה (כרתי ופלתי)".
4. אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' פ"ט) – "דשרי".
5. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ב' ס"ק ה') – "מותר לזרוק חפץ מאחזד לשני שלא בדרך שחוק, והאשכנזים מחמירים בזה. וגם הם מקילים באופן שזורק לגובה ואח"כ יורד לידי האשה, שאין החפץ מגיע מחמתו לאשה".
6. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"ד) – "כיון שאינו זורק נוכח אשתו. וסברא הוא, שאין זה נחשב כזורקו לאשתו ... ולכאורה פשוט שאין לזרוק זכוכית וכדומה בענין כזה. שהא ע"כ מוכרחת אשתו לתפוס הזכוכית למנוע מלשבור, ושפיר נחשב כזורקו אצלה. וכן שמעתי מרי"ב של' למעשה ... ושמעתי מרי"ב של' שהרבה פעמים יבא לידי שחוק וקלות ראש וצריך לזיהר מאוד".

ב. המחמיר תע"ב.

1. לחו"ש (לחם ס"ק ו').
2. צמח צדק (פסקי דינים סעי' ב') – "כאלו אינו מתכוין להגיע לידה והיא פושטת ידה ומקבלת".
3. מסגרת השלחן (דין ב' ד"ה כתב) – "המחמיר תעב"ט".
4. פתחא זוטא (ס"ק ה').
5. בדה"ש (ס"ק כ"ח) – "והמחמיר בזה תבא עליו ברכה".
6. חוט שני (ס"ק ג' אות ו') – "יש מקילין בזה והמחמיר תבוא עליו ברכה".
7. משמרה בטרה (ס"ק כ"ד) – "מותר ... וכן הדין אם זורק לה לכיוון מעלה ולא לנוכח אשתו והיא מושטת ידה ומקבלת, והמחמיר בכ"ז תע"ב".

ג. נכון להחמיר.

1. ששבה"ל (ס"ק ד' ד"ה עוד, סיכום אות י"ב) – "וראוי להחמיר".
2. פרדס שמחה (ס"ק ו') – "ראוי להחמיר לכתחילה".

ד. במקום הצורך.

1. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ד') – "וי"א דאם זרק כלפי מעלה מותר לה לקבלה, ויש לסמוך ע"ז במקום הצורך".

ה. בשעת הדחק.

1. ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ל') – "ואם הבעל זורק דבר כלפי מעלה ולא לנוכח אשתו, והיא פושטת ידה ותופסת אותו בירידתו, או להיפך, יש למנוע מזה, ובשעת הדחק יש להקל".

ו. מחמיר.

1. סד"ט (ס"ק ד') – "אע"פ שיש להקל מעיקר הדין מ"מ אין להתיר וכל המחמיר בענינים כאלה תע"ב".
2. ערה"ש (סעי' ה') – "אסור בכל עניין בין שהזריקה הוא במשך שוה בין שהזריקה למעלה או למטה אסור".
3. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ט' הע' י"ב, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות נ"ח) – "אין לזרוק דבר כלפי מעלה, ואשתו נדה תפשוט ידה ותקבלנו".
4. דרכי טהרה (עמ' מ"ב).
5. נטעי גבריאל (פרק ט"ו סעי' י"ג) – "לא יזרקו זה לזו שום חפץ, ואפי' נזרק כלפי מעלה בלי כוונה שהשני יקבלו יש להחמיר לשני שלא לתפסו כשנופל".
6. פתחי דעת (פרק ט' סעי' ה').

ז. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ג' סעי' י"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' מ').

1. פת"ת (ס"ק ד') – "בשו"ת שבסוף ס' מנחת יעקב ... כתב שם שראה נוהגין שזורקין דבר כלפי מעלה ולא לנוכח אשתו כמתכוין לזרוק לידה והיא פושטת ידה ומקבלתו ויש להקל בזה ע"ש [אכן בס"ט כתב דאע"פ שיש להקל מעיקר הדין מ"מ אין להתיר וכל המחמיר בענינים כאלה תע"ב ע"ש]".
2. סוגה בשושנים (פרק ג' הע' י"ח) – "ואם זורק אחד מהם איזה חפץ על הכותל, שיקפוץ חזרה מכה הכותל ויתפסנו השני, אם דרך משחק ודאי אסור ... ובאינו דרך שחוק רק כדי למסור לה החפץ מסתבר דתלוי בהאי פלוגתא".
3. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ד') – "נראה דאם לא זרק נוכח אשתו אלא להצד מותר לה לרוץ שם לקבלה".

ח. כשזורק חפץ למעלה וחוזר תחתיו אז לכו"ע מותרת האשה לקבלו.

1. משנה הלכות (ח"ה סי' ק"נ, ח"ו סי' קנ"ג) – "ולפענ"ד הי' נראה בס"ד לפמ"ש בגמ' סנהדרין ע"ז ע"ב ואמר רב פפא זרק צרור למעלה והלכה לצדדין והרגה חייב אמר ליה מר בר רב אשי לר"פ מ"ט משום דכחו הוא אי כחו תיזיל לעיל ואי לאו כחו הוא תיזיל לתחת אלא כח כחוש הוא עכ"ל ופרש"י והלכה לצדדין דרך נפילתה שלא נפלה כנגדו אלא כשהיא חוזרת לארץ היתה מתרחקת לצדדין אבל אם נפלה נוכחה והרגה פטור דלאו כחו הוא אלא היא חוזרת לארץ מאליה ע"כ ע"ש ובתשובה אחת הארכתי הרבה בזה ובדברי ר"ד שהביאו הר"ז ז"ל והוא דכשזורק אדם חפץ למעלה כל שיש מכחו בחפץ זה הולך למעלה ולאחר שנפסק כח זריקתו מכל וכל אז היא חוזרת למטה מטבע העולם שהארץ יש לה כח המושך אצלה כידוע אבל אם אין הדבר נופל תחתיו ממש אלא הולך לצדדין א"כ נראה מזה דאכתי יש בו מכה האדם ומכחו הוא שנופל לצדדין אף שכחו נקלש דהוא זרקו למעלה והחפץ נופל לצדדין מ"מ אכתי כחו מעורב שם אלא שכחו קלוש ולכן אין ביכולתו לדחפו עוד למעלה אלא לצדדין והבן. ולפ"ז נראה לומר דכשזורק חפץ למעלה וחוזר תחתיו אז לכו"ע מותרת האשה לקבלו כיון דבשעת נפילה כבר פסק כחו ונופלת מאליה ואין זה בכלל זורק מיד ליד כלל אבל כשנופל מכחו א"כ הו"ל מיד ליד דע"י כחו בא ובזה מדויק לשון הברכ"י וברדתה ודו"ק כי זה לפענ"ד דבר חדש ונכון".
- (א) לא נראה משאר פוסקים.

יז] חיבור ע"י אש.

א. הלכה.

1. מחמיר.

(א) יד אליהו (סוף סי' ס"ה) – "במשנה י"א פ"ה דמכשירין האשה שהיה ידיה טהורות ומגיסה בקדירה אם הזיעו ידיה טמאות היה ידיה טמאות ומגיסה בקדירה אם הזיעו ידיה הקדירה טמאה ופי' הרע"ב לפי שההבל מחבר כו' מזה י"ל ראייה לדין אם רוצה האשה נדה להחזיק נר בידה כדי שישתה בעלה טאבק או לחמם עצמו בנר ההוא ועמ"ש פ"ח בסי' ק"ח שיש להזהיר שלא להבעיר הכלי של טבאקו מנרות של חלב לפי ששואב הלחלוחית של חלב ומסתברא דהיינו דוקא כשמקרב הכלי אל הפתילה ומבעירה משם אבל להבעיר מראש השלהבת שהיא רחוקה מהפתילה דהתם מקלי קלי איסורא וליכא מששא ש"ד ובעל נפש יחמיר גם לזה עכ"ל: עמ"ש בשו"ת שבות יעקב סי' ס"ב".

(ב) פת"ת (ס"ק ג').

(ג) שירי טהרה (תשובה א'), קנאת סופרים השמטות לחיבורי שירי טהרה ריש סי' י"ז) – "הנה מה ששאל אם מותר להדליק הבעל נר מנר שביד האשה. הנה זה ודאי אסור ... כאן דנגיעה בה אסור ה"ה בנוגע בדבר שבידה כאלו נוגע בה, וגם לא גרע ממה דאסור שיגעו המטות זה בזה. ואין לומר דמטות שאני מכה דישינים שם. ויש חשש הרגל דבר. דא"כ אף בלי נגיעה יותסר. ובע"כ כיון דנדה מותר ביחוד דסוגה בשושנים כתיב. אין בזה איסור רק מצד נגיעות המטות. כנוגע בדבר אחר בה".

(ד) מקוה ישראל (סי' ז' סעי' ה').

(ה) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ב).

(ו) ערה"ש (סעי' ה') – "וכן כשאוחזת אש בידה לא יבעיר ממנה שום דבר כמו שפופרת של טאבא"ק וכיצא בזה דההבל מחבר

ויש בזה התקרבות".

(ז) מלבושי טהרה (סעי' ז').

(ח) טהרת ישראל (סעי' ח').

- (ט) משנה הלכות (חי"ב סי' פ"ד).
 (י) קנה בשם (ח"א סי' פ"ו אות א') – "ואע"פ שיש לדחות ראיותיו של היד אליהו, מ"מ כיון שהדבר יצא מפי היד אליהו לאיסורא והאחרונים הביאו דבריו להלכה אין להקל בזה".
 (יא) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה ובפת"ש, סיכום אות ד').
 (יב) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ט').
 (יג) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ט).
 (יד) בדה"ש (ס"ק כ"ה).
 (טו) פרדס שמחה (ס"ק ו' אות ב', עי' ס"ק ד' אות ו').
 (טז) חוט שני (ס"ק ב' אות י"ט) – "אין להדליק סיגריה מאש שבידיה".
 (יז) דיני הרחקות (סעי' ב' אות כ"א).
 (יח) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' י', סעי' י"א).
 2. מיקל.

- (א) באר משה (ח"א סי' נ' אות י"ב) – "אין להחמיר והמיקל לא הפסיד".
 3. מראי מקומות – פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ח' ד"ה וראיתי), משיב דברים (ח"ב סי' ק"י, "וצע"ג"), פתחא זוטא (ס"ק ד'), לבושי עז (תמצית אות ח', "והדבר צ"ב"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' מ').

ב. הבדלה: הנאה מנר הבדלה שבידה.

1. מיקל.
- (א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"ג) – "ובדבר אם מותר לבעלה לברך ברכת מאורי האש וליהנות מן האור כשאשתו נדה מחזקת נר הבדלה נראה פשוט שליכא איסור בזה, דל"ד למה שאיתא בפ"ת סק"ג מתשובת יד אליהו שאסור לבעלה להדליק הטאבק או לחמם עצמו בנר שמחזקת בידה וכן להדליק ממנו נר אחר, דהתם הוא מטעם שכתב שההבל מחבר הנר שמחזקת בידה לידי שמתחממים בו, ובהדלקת הטאבק והנר הוא ודאי חבור, ואין צורך להראיה מהרע"ב פ"ה ממכשירין מי"א אלא לחמום הידים, וגם רק כשאיקא זיעה מההבל כמפורש ברע"ב שם ובלא זיעה אולי יש להתיר גם לחמם ידיו, אבל ליהנות מהאור של הנר שליכא שום חבור ודאי מותר".
- (ב) משנה הלכות (ח"י סי' ק"ל, חי"ב סי' פ"ד, פסקי משנה הלכות פרק ה' סעי' כ"ו) – "ומיהו נלפענ"ד מאחר דדרך המבדיל ליקח נר ההבדלה בידו לאחר שהבדיל ולשפוך עליה מיינו או ממימי לכבותה ולהריח בה ולכן כדי להזכירו שלא יקח מידה יש לה להחזיק ההבדלה בשמאלה כדי שיהיה לו היכר ולא יקח מידה אלא תנוח ההבדלה על השלחן לאחר שיבדיל ואח"כ יקח המבדיל ויכבנה כנלפענ"ד".
- (ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רכ"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ס"ו) – "מותר לאשה להחזיק נר של הבדלה, כיון שזה לצורך הבטח בנר בעלמא בלא שהוא משתמש בנר".
- (ד) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ט').
- (ה) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה ולהחזיק, סיכום אות ד') – "ודאי שרי".
- (ו) קובץ הלכות (שבת ח"א פרק כ"ב סעי' מ"א) – "מותר לברך על נר הבדלה שביד אשתו נדה, וכתבו האחרונים שאסור להדליק הנר שבידה אף באופן שאין הגפרור נוגע בהפתילה".
- (ז) בדה"ש (ס"ק כ"ה) – "מותרת היא להחזיק בידה נר ההבדלה אף שהוא מקרב לו ידיו ונהנה מהאור ובבלבד שיזהרו שלא יגעו זה בזה".
- (ח) הגר"ח"ק זצ"ל (מה טובו גליון ד' עמ' תקל"ג) – "שאלה: אם מותר לאשה כשהיא נדה להחזיק נר של הבדלה. תשובה: כמדומה לנהוג להקל".
- (ט) חוט שני (ס"ק ב' אות כ').
- (י) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ט).
- (יא) קנה בשם (ח"א סי' פ"ו אות ג') – "מותר".
- (יב) פרדס שמחה (ס"ק ו' אות ב').
- (יג) פותח שער (סי' ט"ו סעי' י"ח) – "מותרת להחזיק לו נר הבדלה".
- (יד) הגר"י בעלסקי זצ"ל (halachically speaking שנה ב' מספר ז' הע' ע"ו).
- (טו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' מ"א).
- (טז) יסוד הטהרה (פרק ב' הע' ג') – "אפשר להקל שתחזיק האשה נר הבדלה לצורך בעלה".
- (יז) פרי טהרה (סעי' י').
- (יח) דיני הרחקות (סעי' ב' אות כ"ב).
- (יט) חוקת הטהרה (סעי' י"א) – "מותר לאשתו נדה להחזיק הנר במוצאי שבת בהבדלה כדי לברך עליו ולראות בידיו מהאש".
- (כ) תפארת הטהרה (פרק ב' סעי' י"ח) – "מותר".
- (כא) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' י"א).
2. מחמיר.
- (א) בית ישראל (ח"א סי' י"ד) – "אין לברך בורא מאורי האש על נר שביד אשתו נדה משום הרגל דבר וקירוב בשר".
3. מראי מקומות – ציצין אליעזר (חי"ב סי' נ"ח אות ה' ד"ה ויעוין), סוגה בשושנים (פרק כ"ה סעי' ט').
- (א) שפע טהרה (ס"ק כ"א) – "מותר להבעל לשפוך יין על נר הבדלה שאשתו נדה אוחזת".

(ב) משנת יוסף (חי"א סי' קנ"ה אות ב', הנהגה כהלכה מכתב ב' אות ב') – "ובנר הבדלה בשעת הדחק שאין מי שיחזיק זולתה יש להקל ויזהר לא לקרב אצבעותיו לנר".

ג. קריאה לאור הנר שבידה.

1. מיקל.
- (א) בית ישראל (ח"א סי' י"ד) – "אין איסור לאשה נדה להאיר בנר שבידה לבעלה לכל דבר".
- (ב) קנה בשם (ח"א סי' פ"ו אות ג' ד"ה ולענ"ד) – "אין שום חשש ואיסור לאשה נדה להאיר בנר שבידה לבעלה ולא מצינו חילוק בזה אם צריך לעיין מרחוק או מקרוב".
- (ג) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' כ"ז) – "מותר להחזיק נר או פנס כדי להאיר לשני בזמן נדתה".
- (ד) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ט') – "מותר לה להאיר לבעלה בנר או בפנס שבידה כשהוא הולך במקומות אפלים".
- (ה) בדה"ש (ס"ק כ"ה) – "שמותר לאחד מהם להשתמש לאור הנר שביד השני לקריאה וכדומה".
- (ו) פרדס שמחה (ס"ק ו' אות ב') – "מותר לה להחזיק נר בשביל להאיר לו".
- (ז) חוט שני (ס"ק ב' אות כ') – "מותר להחזיק נר או פנס להאיר לה".
- (ח) סוגה בשושנים (פרק י"ט סעי' ה') – "מותרת האשה להחזיק נר בידה להאיר לבעלה וכן מותר הבעל להחזיק נר בידו להאיר לאשתו".
- (ט) דיני הרחקות (סעי' ב' אות כ"ד).
2. מחמיר.
- (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רכ"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ס"ו) – "אסור לה להחזיק נר בשביל שיוכל לקרוא, כיון שמשתמש בנר שבידה".

יח | תינוק: להעביר מיד ליד.

א. מיקל.

1. תשב"ץ (ח"ג סי' נ"ח אות ה', סי' ר"ל) – "וליתול מידה התינוק נראה שמותר דחי נושא את עצמו. ולהשליך מידו לידה מותר שלא אסרו אלא על ידי חבור בהושטה".
2. חיד"א (שיורי ברכה אות ז') – "ליתול מידה תינוק שרי, כיון דהחי נושא את עצמו. הרשב"ץ".
3. פת"ת (ס"ק ג').
4. זכור לאברהם (ח"ג יו"ד אות נ' סוף ס"ק קמ"ח, ס"ה-א') – "ליתול מידה תינוק שרי כיון דהחי נושא את עצמו הרשב"ץ ח"ג סימן ח"ן שם אות ז' ועל תוס' שבת דצ"ד ע"א".
5. מקוה ישראל (סי' ז' סעי' ו').
6. אמת ליעקב (דברי חכמים יו"ד אות נ"ב) – "להתיר".
7. דרכי טהרה (עמ' מ"ג).
8. מראה כהן (שמעתי, עי' פרק ה' סעי' ז').
9. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"ג) – "שהמנהג להקל כהתשב"ץ אף שהוא חידוש (ורי"ב של' החמיר לעצמו). וגם שיש להקל אפילו אם לא רוצה התינוק לילך וצריך ליקח אותו וכפשוטות הבנת הפת"ת בתשב"ץ (בשם רשז"א זצ"ל). וכן נראה לו להתיר אפילו אם הוא ישן (ודלא כה'אולי' בבדה"ש שם). [אא"כ כפות או חולה, וכמש"כ הפת"ת שם בשם המג"א]. ועל במראה כהן עמ' סד שכתב להקל רק אם התינוק נמשך מאליה. [ומה שציין בפשוטות שכ"כ בפת"ת, צ"ע הוא.]. ומסיים שיש שכתבו שאין לנהוג כן למעשה (ומציין לשבה"ל). ושמעתי מרי"ב של' שבכל ענין הוא יכול ליקח ממנה אם היא אינה מסייעת כלל בנתינה. נמצא שאינו 'קבלה' אלא 'לקיחה', ואינו אסור לו אלא לקבל ממנה".
10. הגרש"פ זיממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה מ"ב) – "עיקר ההלכה הוא כהתשב"ץ, ואפשר להקל בזה".
- (א) תלוי בהכללים של חי נושא את עצמו – פת"ת (ס"ק ג', ונראה דאם התינוק קטן או חולה או כפות אסור דאז לא שייך לומר חי נושא את עצמו), מקוה ישראל (סי' ז' סעי' ו'), בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' י"ח אות ד'), לבושי מרדכי (תנינא או"ח סי' מ"א ד"ה אחר), דרכי טהרה (עמ' מ"ג), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"ג, "שהיינו בתינוק שעדיין אינו יכול להפוך את עצמו, והוא בערך בגיל 3-6 חדשים").
- (ב) תינוק ישן – סוגה בשושנים (פרק כ"א סעי' ג', ויש להסתפק), בדה"ש (ציונים ס"ק כ"ד, "ואולי גם בתינוק הישן יהא אסור אף לדעת התשב"ץ"), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"ג, "אפילו אם הוא ישן (ודלא כה'אולי' בבדה"ש שם)).
- (ג) עי' או"ח סי' ש"ח סעי' מ"א, לשיטות ומראי מקומות.

ב. מחמיר.

1. פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ג') – "לפי מה דקיימא לן דאפילו ע"י זריקה אסור, כל שכן דאסור להם לקבל תינוק זה מזה".
2. מלבושי טהרה (סעי' ח') – "שאין להקל בזה".
3. הג' יד שאול (על רמ"א סעי' ב') – "ויש להחמיר שלא ליקח מידה התינוק".
4. הו"ד פתחא זוטא (ס"ק ד').
5. ערה"ש (סעי' ה') – "אין ליתול תינוק מידה או היא מידו ... עי' פ"ת סק"ג בשם תשב"ץ ותמיהני איזה ענין הוא לחי נושא את עצמו".
6. טהרת ישראל (סעי' ו').

7. הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' ה', עי' מקורות וציונים ס"ק ה', ורוחב השולחן סוף ס"ק ג') – "בימים שהאשה איננה טהורה, אין לאחד מבני הזוג להעביר תינוק לכן זוגו. ואין לקחת תינוק הנמצא בידי אשתו נדה".
- עי' הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ע"ה אות ב', שולחן שלמה נדה פרק ח' רוחב השולחן ס"ק ג') – "כיון דגברא רבה אמר מילתא, הנני לבאר דהתשב"ץ סובר דכיון שעיקר איסור זה לא נזכר מפורש בגמ', לכן מצינו לומר דלא אסור כי אם בכה"ג שהכל נעשה רק על ידי הבעל והאשה, אבל בכה"ג דאיכא נמי איניש אחרינא דקמסייע להו להושיט או לקבל, אפשר דשרי, וכיון שכן גם בתינוק הרי הנשוא קמסייע להו, וכיון דהתוס' בריש פרק ר"א דמילה סברי דתינוק בן ח' ימים אמרינן חי נושא את עצמו, ה"ה נמי הכא. והן אמנם דהו"ל כזה יכול וזה אינו יכול דחשיב רק כמסייע שאין בו ממש, מ"מ בכגון דא שפיר סובר דסגי בסיוע כלשהו של גוף אחר".
8. שפע טהרה (ס"ק ג') – "אין מוסרין קטן מידו לידה אפי' יכול לילך בעצמו, ואין אומרים שחי נושא את עצמו".
9. עי' משנה הלכות (ח"ו סי' קנ"ג, פסקי משנה הלכות פרק ה' סעי' כ"א) – "לדידהו שומעין שכתבו להחמיר והמיקל בדבר יש בו משום פורץ גדר. ומיהו היכא דא"א באופן אחר כגון שנוסעים בדרך ואין מקום להניח התינוק שיוכל הבעל ללקחו או כיוצא בזה שא"א באופן אחר כדאי הוא התשב"ץ לסמוך עליו **בשעת הדחק** כזו כנלפענ"ד אבל בלאו הכי המיקל בדבר יש בו משום פורץ גדר".
10. שבה"ל (ח"ב סי' צ"ב, סי' ק' על סעי' ב', ח"ד סי' קי"ב אות ב', ששבה"ל ס"ק ג' ד"ה עוד, סיכום אות ו') – "נראה דהתשב"ץ עצמו לשיטתו בזה שכ' בס' נ"ח דלהשליך מידו לידה מותר שלא אסרו אלא ע"י חבור בהושטה, **אבל לדידן דקיי"ל דע"י זריקה** מידה לידו נמי אסור, לא גרע הושטת תינוק עם כל סברות המקילים מזריקה דאסורה".
11. בדה"ש (ציונים ס"ק כ"ד).
12. חוט שני (ס"ק ב' אות ט', ס"ק ג' אות ג').
13. אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) - לשונו מובא לקמן.
14. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ב' ס"ק ז') – "וכשמ' שאסור להושיט חפץ כן אסור להושיט תינוק, וגם תינוק גדול אסור".
15. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' מ"א).
16. יסוד הטהרה (פרק ב' הע' ה').
17. שושנת ישראל (פרק ד' סעי' כ"א) – "יש מקילין גם ליקח ממנה תינוק המתנער לבוא אליו. ובעת הצורך יש מקילין אף ליקח תינוק היושב על ברכיה, אבל לא כשאוהזתו בידיה".
18. ארחות טהרה (פרק י"א סעי' כ"ה) – "אין להעביר תינוק קטן או גדול מיד ליד".
19. הליכות ביתה (עמ' כ"א) – "אבל אם התינוק אינו פונה מעצמו לשני, אין היתר סתם להעביר תינוק".
- הגר"ש ווינר שליט"א (מכתב במייל) -
- Can one pass a child to his spouse while she is a niddah? Answer: No passing.
20. אהל שרה (עמ' נ"ז) – "אסור ליטול תינוק מיד אשתו נדה".
21. הגר"מ הינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ג') – "אין ליטול תינוק מיד אשתו נדה, ודלא כדברי הפתחי תשובה".

ג. לצורך מיקל.

1. אג"מ (דברי חכמים יו"ד אות נ"ב) – "שיש סברות להתיר (סברת הערה"ש, וגם שלפעמים זה מצטערת האשה, אם לא יכלה לעשות זה) וממילא נטה להתיר בצורך".
- ד. דעת הגריש"א זצ"ל.
1. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ט' הע' י"ג) – "שאין היתר זה מרווח ואין להזדקק לו".
2. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רי"ט, דברי חכמים יו"ד אות נ"ב, עי' אוצרות הטהרה פרק ד' הע' ע"ז, עי' אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות נ"ב) – "יש להחמיר מלקחת תינוק מידו לידה ולהיפך, ובשעת הצורך יש להקל בתינוק גדול שמתפרק לבד".
- ה. תינוק המטה את עצמו.
1. מיקל.
- א) חוט שני (ס"ק ב' אות ט', ס"ק ג' אות ג') – "אם התינוק מטה עצמו אליו לבדו מותר".
- ב) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ה).
- ג) עי' הגר"חפ"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות נ"ב) – "שכל ההיתר (בא מהערה"ש) שכשמעביר התינוק, מגביה ידיו ("stretches hands") להשני, (ואם לאו, אסור)".
- ד) אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "מסירת תינוק מן הידים שלו לידיים שלה רק מותר אם התינוק הולך מעצמו ומושיט ידיו שיקבלו אותו, כמו שכתב הפתחי תשובה סי' קצ"ה ס"ק ג'".
- ה) הליכות ביתה (עמ' כ"א) – "אם אחד מחזיק תינוק והוא פונה מעצמו ונמשך לשני, מותר לשני לקחת אותו, ולא נקרא הושטה כיון שהתינוק הולך מעצמו".
2. מחמיר.
- א) פתחי דעת (פרק ט' סעי' ו') – "והאיסור בזה אף אם התינוק עובר מעצמו מזה לזה".
3. במקום הצורך.

(א) עי' ארחות טהרה (פרק י"א סעי' כ"ו) – "אם התינוק בידיו של הבעל ובוכה מאד ואין הבעל יכול להרגיעו, ואין שם מקום להניחו, אם התינוק גדול קצת באופן שמתרומם קצת מעצמו לעבר המקבלו מותר להבעל להעבירו לידה של האשה".
 (ב) עי' אהל שרה (עמ' נ"ז) – "אמנם תינוק שנמשך ועובר בכוחות עצמו מידי האב או להיפך, יש מקילים במקום הצורך".

ו. מראי מקומות – אז נדברו (ח"ו סי' נ"ט אות ב', עמ' ק"ס, עי' ח"ז עמ' קצ"ב), פרדס שמחה (ס"ק ו' אות ג'), מעדני אשר (נדה סי' מ"ה), פרי טהרה (סעי' ז'), דיני הרחקות (סעי' ב' אות י"ג).

1. מנחת פרי (קונ' התשובות סי' כ"ד) – "קנה בשם ... ולענ"ד אין לאסור בזה דעד כאן לא אסרו בנגיעה ע"י ד"א היכא שנוגע הבעל בדבר שמחזיקה דע"י נגיעתו בחפץ חשיב כנוגע בה, אך כשמתעסק עם תינוק הנמצא בחיקה, אינה מתיחסת נגיעתו לאשה רק לתינוק, הגע עצמך אשה נדה המוליכה אדם חולה רח"ל היושב בכסא גלגלים מסתבר דמותר לבעלה להגיש משהו לאדם היושב בכסא, אף שאם תוליד עגלה יש מקום לאסור לבעלה להניח חפץ בתוך העגלה. אלא דבתינוק יש להמנע מלעשות כן כיון דיש חשש שיגע באשתו".

2. דרכי טוהר (פרק ג' סעי' ה') – "שבשעת הדחק, אפשר לסמוך על המתירים. לדוגמא: אם נמצאים ברחוב, ואין מקום להניח את התינוק, אפשר להקל להעביר את התינוק מידו לידה ולהיפך".

3. ברכי אשתו - עי' לעיל, 'הושטה' לשיטות ומראי מקומות.

ז. לקחת תינוק מעגלה כשהשני תופס בה.

1. מיקל – פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' י"ד, "מותר ליטול וליתן התינוק בהעגלה כשהשני תופס בידו את העגלה").

ח. להניח תינוק על שמיכה שלה.

1. מיקל.

(א) מראה כהן (עמ' ס"ה אות ט') – "ואולם מותר להניח תינוק במטתה של האשה אף כשהאשה שוכבת באותה עת במטה, ואף אם התינוק יהיה מונח במקצת על השמיכה שהאשה מתכסה בה כעת".

2. מחמיר, אפי' על החלק השמיכה שאינה מתכסה בו.

(א) עי' פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ט"ו) – "מותר להניח חפץ או תינוק לאשתו במטתה בעת נדתה אף כשהאשה שוכבת עם במטה אולם על השמיכה שהאשה מתכסה בה כעת אף בחלק שזה לא עליה רק על המטה ראוי להחמיר לא להניח על זה חפצים".

(ב) יסוד הטהרה (פרק ב' הע' ד') – "ולכן כשמניחים תינוק על מטת בן הזוג. יש להקפיד שלא להניחו על השמיכה שבן הזוג מתכסה בה, וראוי להקפיד שלא להניחו אפילו על חלק השמיכה שאינו מונח על גופו של בן הזוג, אלא יניחו על המטה ולא על השמיכה".

(ג) עי' דרכי טוהר (פרק ג' סעי' ט"ו) – "מכל מקום לא יניחו על שמיכתה, וראוי להקפיד שלא להניחו אף על החלק בשמיכה שאינה מתכסה בו".

3. לא להניח על חלק השמיכה שמכוסה בה.

(א) עי' הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות נ"ז, עי' הע' פ"ד, עי' פתחי דעת פרק ט' הע' י"ד) – "השמיכה או הסדין בעת שמתכסה בה, דינו כדין בגד שעליה, ואסור לנגוע בו. אכן מותר להניח תינוק על חלק השמיכה שאינה מכוסה בה. ובמקום צורך גדול, שאי אפשר לה ליקח התינוק רק באופן שיניח עליה, יש להתיר".

(ב) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ד' סעי' כ"ד) – "מותר להניח חפץ על מטתה ואף על השמיכה, אבל לא על חלק השמיכה המכסה את גופה דזה הוי כבגדיה".

4. מראי מקומות – הגר"מ הלבברשטאם זצ"ל (סוגה בשושנים פרק ג' הע' י'), הגרי"י ניימאן זצ"ל (סוגה בשושנים פרק ג' הע' י'), (סוגה בשושנים פרק ג' הע' י').

(א) פתחי מגדים (פרק ג' סעי' ל"א) – "לא אסור לבעל להניח תינוק על אשתו. (שהרי זה בהושטה וכדלעיל הכ"ה) וגם לא יניחו על השמיכה שמתכסה בה כששוכבת במטתה. (ויש שסוברים שאפי' על צידי השמיכה שאינם על גופה [דהם כבגדיה] וכן להניחו על המטה לידה, יש להמנע אם לא בשעת הדחק. וטעמם דדמיה להא דלעיל הכ"א וכ"ב ועי' הכ"ט, ועוד שזה דומה להא דלק' ה"מ. ולדעתם ראוי להניחו על כסא, והיא תקחנו מהכסא. מהגר"מ הלבברשטאם שליט"א [זצ"ל]. ועי' סוג' פ"ג ס"י").

ט. לנשק תינוק שבידה.

1. עי' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

י. נגיעה בתינוק שבידה, נתינת מאכל בפיו, נתינת דבר לתינוק.

1. מיקל.

(א) אג"מ (מסורת משה ח"ג עמ' רל"ז אות קמ"ו) – "והשיב רבינו שמואל לבעל ליתן בקבוק לתינוק שבידי אשתו נדה, כל זמן שנוהר שלא ליגע בה, וגם יכול להלביש התינוק כשהוא נמצא בידה, ובפרט בעת שהם נמצאים בצבור בודאי מותר לעשות כן, כיון שבאופן זה יש פחות חשש לנגיעה של חיבה".

(ב) חוט שני (ס"ק ב' אות ח' ["וללטף תינוק", רק בדפוי"ל], אות י"ב) – "מותר לגעת וללטף תינוק שמחזקת אשתו נדה ... מותר להאכיל תינוק כשהוא בידיה, או ליתן לו תרופה בפיו וכדו', וכן מותר לטפטף טיפות אזנים לתינוק כשהתינוק בידה, ודוקא שיזהרו לא יגע אחד בשני".

(ג) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ד' ד"ה וכן) – "ילד הנמצא בזרועות השני ... להאכילו מותר".

(ד) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ה).

(ה) מראה כהן (עמ' ס"ה סעי' י') – "אשה המחזיקה בידה ילד מותר לאביו להאכילו [וכן ליתן לפיו מוצץ וכל כיוצ"ב] אם אין חשש שיגעו זה בזה".

מראה כהן (פרק ה' הע' י"ג) – "כן נראה פשוט, משום דאין זה בגדר נתינת חפץ ליד האשה שנאסר אף בחפץ ארוך, דכאן המסירה מתייחסת אל הילד".

(ו) מנחת אשר (מכתב בס' אמרי יוסף סוף ח"א עמ' ל"ד אות ו') – "מה שהביא בשמי דאסור לבעל לנגוע בתינוק שביד אשתו אא"כ גדול הוא ויכול ללכת, מעולם לא אמרתי כדברים האלה, ואין בהם טעם, אדרבא אמרתי שלא מצינו שום איסור לנגוע במה שביד אשתו נדה, ולענ"ד מותר מעיקר הדין גם להאכיל תינוק שביד אשתו ולתת לו מוצץ וכדו'".

(ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל סוף הע' ש"ג) – "שמותר ליתן דבר ליד התינוק שבתוך ידה, אף אם החפץ הוא בשבילה. ודוקא אם אינו שחוק וקלות ראש".

(ח) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"ז).
2. לצורך, מיקל.

(א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רכ"ב, משמרת הטהרה פרק ח' הע' נ', אשרי האישי יו"ד פרק כ"ח אות נ"ו, ע"י פתחי דעת פרק ז' הע' כ"ב) – "אם יש צורך ליתן לתינוק מוצץ להרגיעו או כשיש צורך ליתן לו אוכל כשהוא בידה - מותר".

(ב) בדה"ש (ס"ק כ"ז) – "אם הדבר נחוץ ... יש להתיר בזה".

(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' מ"ב).

(ד) משמרת הטהרה (פרק ח' סעי' כ"ג) – "מותר ליתן לו מוצץ להרגיעו או לאכול כשהוא בידה ויש צורך בדבר".

(ה) דרכי טוהר (פרק ג' סעי' ט') – "במקום הצורך - מותר".

3. בשעת הדחק, מיקל.

(א) באר משה (ח"א סי' נ', ח"ג סי' קל"ט אות א') – "התרתו שהבעל יתן לאכול להתינוק כשהוא מחזיקו בידו והיא נדה, וכן להיפך ... אם אין התינוק רוצה לאכול באופן אחר וההורים מצטערים ממה שאין התינוק אוכל כהוגן".

(ב) יסוד הטהרה (פרק ב' הע' ה') – "כשאחד מבני הזוג אוהו תינוק בידו, אין לשני להכניס מוצץ בפיו או להאכילו. אולם במקום הדחק, כגון שצריך לטפטף לתוך עיני התינוק לצורך רפואה, והתינוק אינו מניחם, אפשר להקל".

4. מחמיר.

(א) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה וכן, סיכום אות ו') – "שלא ליתן מאכל לתינוק שמחזיקה בידה".

(ב) ויען יוסף (יו"ד סי' קמ"ב אות ה') – "אם מותר לבעל ליתן חפץ ליד התינוק שבידי אשתו נדה, מסתבר לאסור, דדומה להושטה לידה".

(ג) קנה בשם (ח"א סי' פ"ו אות ד') – "נגיעה ע"י דבר אחר אסור באשתו נדה ... ולפי"ז פשוט דגם בנתינת מאכל לתינוק היושב בחיק אשתו נדה ג"כ אסור".

(ד) אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "אסור להאכיל תינוק בקבוק כאשר הוא בידי אשתו נדה, שהרי זה כאילו שנוגע באשתו כיון שהתינוק הוא בידים שלה".

(ה) ע"י סוגה בשושנים (פרק כ"א סעי' ו') – "נכון להחמיר שהבעל לא יאכיל ולא ימסור מוצץ או שאר חפץ לתינוק שבידי אשתו".

5. מראי מקומות – דיני הרחקות (סעי' ב' אות ט"ז, אות י"ז).

(א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' כ"ד) – "אין להאכיל תינוק או להושיט בקבוק של אוכל לתינוק כשנמצא ביד השני בזמן נדתה אולם בשעת הצורך אפשר להקל ע"י שיעשו איזה היכר כגון שיניחו איזה בגד על היד וכדו'".

(ב) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ד' סעי' כ"ב) – "יש אוסרין להאכיל לתינוק שאשתו אוהו בידה, ויש מקילין. וליתן מוצץ לתוך פיו יש לסמוך לקולא דכיון שאינו דבר של התעסקות אין בזה כ"כ חשש נגיעה".

(ג) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' כ"ט) – "אין להאכיל תינוק כשהוא בידי של השני, ודבר קצר כגון להכניס מוצץ או תרופה, או לתת איזה דבר לידו של התינוק, או לכסות ראשו בכובע שלא יתקרר מותר".

יא. הורים האוחזים בידי ילד.

1. מיקל.

(א) בדה"ש (ס"ק כ"ו) – "אבל תינוק שיכול לילך מעצמו בלא סיוע נראה שמותרים הם לאחוז בידו מזה אחד ומזה אחד וללכת עמו [כל שאין בזה חשש של קלות ראש שאסור בעת נדותה כנ"ל בסעיף א'] שאינם אסורים ליגע שניהם בדבר אחד כל שאינם משתתפים בפעולה אחת על ידי נגיעתם שהרי מותרים שניהם לאכול על יד שלחן אחד אף שנוגעים בשלחן אמנם יזהרו שלא להגביה התינוק ושלא למושכו שהרי אסורים להגביה או למשוך שום דבר ביחד כנ"ל".

(ב) אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "מותר לטייל בעל עם אשתו נדה ושניהם מחזיקים יד אחת של הילד, כיון שהילד הוא הולך מעצמו והם רק מלווים אותו, ודומה לפתחי תשובה סי' קצ"ה ס"ק ד".

(ג) משמרת הטהרה (פרק ח' סעי' ל') – "מותר להם לאחוז ילד המהלך ברגליו, והוא אוהו בידו א' והאשה בידו השניה".

(ד) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' רצ"ז).

2. מחמיר.

- (א) פסקי אג"מ (סוף סעי' ב') – "תינוק בין שהוא יכול לילך מעצמו או אי אפשר ללכת בעצמו לא יחזיקו הבעל ביד אחד ואשתו נדה ביד שני וללכת עמו ברגל. (כתבי הגר"י טאפלין שליט"א)".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ז' הע' כ', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות נ"ג) – "אין ללכת עם אשתו נדה כשמחזיקים בידיה של ילד משני הצדדים, כי הוא ענין של קורבה".
- (ג) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' כ"ב) – "אסור שהבעל יחזיק יד של ילד בצד אחד ואשתו תחזיק הילד בצד השני וללכת עמו בעת נדתה".
3. נכון להחמיר.
- (א) ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ג' ד"ה יש, סיכום ס"ק ט') – "לכתחילה יש להחמיר שלא לילך עם ילד כשכל אחד אוחז ביד אחד של הילד".
- (ב) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ה' הע' כ"ו) – "אין ראוי ללכת עם ילד כשזה נותן לו יד מצד זה וזה נותן לו יד מצד שני, דהילד מחברם".
- (ג) סוגה בשושנים (פרק כ"א סעי' ז') – "נכון להחמיר שהבעל לא יחזיק ידו של ילד בצד אחד ואשתו תחזיק יד הילד בצד שני".
- (ד) דרכי טוהר (פרק ג' סעי' י"ח) – "נכון להחמיר שלא ללכת עם ילד כשכל אחד מחזיק בידי אחת, אפילו כשהוא ילד גדול והולך בעצמו".
4. מראי מקומות.
- (א) הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב אות ז') – "שאלה: האם מותר לבעל ואשתו לטייל עם הילד שלהם ולהחזיק את ידיו שניהם ביחד. תשובה: המחמיר תבוא עליו ברכה (אם אין מוכרחים)".

יב. לדחוף ילד על נדנדה (swing) אחד אחר השני.

1. מיקל.
- (א) עי' הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב אות י"א) – "שאלה: האם מותר בעל ואשתו נדה לדחוף ילד על נדנדה, אחד אחרי השני או שמא זה אסור שמא משום דהוי כזריקה זה לזה. תשובה: המחמיר תבוא עליו ברכה (אם אין מוכרחים)".
- (ב) אבני ישפה (אהל יעקב ט' תשרי תשע"א) – "בדבר הבעל ואשתו דוחפים ילד על הנדנדה אחד אחר השני, נראה לי שהדבר מותר כיון שאינם נוגעים בילד באותו הזמן לא נחשב הושטה או זריקה אחד לשני אלא שתי פעולות שונות שמותר".
- (ג) הגר"א ובנצל שליט"א (פסקי הוראה גם אני אודך יו"ד סוף סי' ל"ח).
- (ד) חוקת הטהרה (סעי' י"ז) – "נראה שמותר לדחוף ילד המתנדנד על נדנדה קודם הבעל ואחר כך אשתו נדה או להיפך, כיון שזה לא דמי לזריקה או הושטה, אלא זה שתי פעולות שונות".
2. מחמיר.
- (א) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (פסקי הוראה גם אני אודך יו"ד סוף סי' ל"ח).
- (ב) הגר"ע אויערבאך שליט"א (פסקי הוראה גם אני אודך יו"ד סוף סי' ל"ח) – "שאסור לעשות כן".
3. לדחוף ילד על נדנדה (swing) מאחד לשני.
- (א) מחמיר.
- 1 (נטיע גבריאל נדה ח"א פרק י"ד סעי' כ"ו, הע' ל"ח) – "אין אחד רשאי לדחוף ילד היושב על סווינג (נדנדה) מצד אחד והשני מצד השני, דהוי נגיעה ע"י דבר אחר. [פשוט שהרי שניהם דוחפין את הספסל ומתנדנד, ועוד דהוי בזריקה זה לזה]".

יג. ליטול ידיים של קטן כשאשתו מחזיקה אותו.

1. מיקל.
- (א) הגר"ח"ק זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' של"ג).
- (ב) הגר"א ובנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תק"ט) – "שאלה: ילד קטן שרוצה ליטול ידיים ללחם וכדומה, וצריך שאחד מההורים ירים אותו ליד הכיור האם מותר לאשתו נדה לשפוך מים על ידי הילד לצורך נטילה בעת שהבעל מחזיק אותו. תשובה: כן".
- (ג) הגר"א שלזינגר שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' של"ג) – "שמותר לעשות כן לכתחילה".
- (ד) עי' הגר"י שוב שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' של"ג) – "לכאורה נראה להקל בזה".
- (ה) עי' הגר"ע אויערבאך שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' של"ג).
- 1 (מנחת חן (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' של"ג) – "והנה לכאורה יש לדמות נידון דידן בזה שכבר דנו המחברים בזמנינו לענין אם מותר לאשה לשפוך מים מכלי על ידיו של בעלה ועל ידיו של אדם אחר באופן שמחזיקים ידיהם אחד למעלה ואחד למטה, כלומר דהנה זה פשוט, דלשפוך מים מכלי על ידיו של בעלה, ועל ידיו של אדם אחד ביחד, באופן שידי שניהם הם זה בצד זה בשוה פשיטא דאסור, דהרי שופכת על די בעלה ממש. אולם באופן שמחזיקים ידיהם אחד למעלה ואחד למטה (כצורת שוא: בכה"ג יש להסתפק אם שרי, דהרי שופכת מים לשניהם, ואינו מיוחד לבעלה, וכמו לגבי מזיגה, שאינו אסור אלא במוזגת כוס מיוחדת רק לבעלה, דאז הוי דרך קירוב וחביבה. אבל אם מוזגת לכמה אנשים יחד מותר, או דילמא אין ראייה ממזיגה דקיל יותר מרחיצה. ועי' בספר סוגה בשושנים (סימן י' סעיף ד') שהוסיף בזה דבאופן שידי בעלה מתחת האחר, יש צד יותר לחקל, דכיון שהמים רוחצים ידי האחר קודם, וממילא אח"כ נשפך לידי הבעל, וא"כ אינו ישירות על ידי הבעל ונשאר בצ"ע עי' שם. אולם בנידון דידן קיל יותר, דכאן אע"פ שיתכן שחלק של המים ישפוך גם על ידי אשתו, מ"מ הכא אין זה כלל לכוונת רחיצת ידי אשתו, וכל עיקר כוונתו בשפיכת המים הוא לרחוץ התינוק, אלא שבדרך ממילא נשפך גם על ידי אשתו. וא"כ בנידון דידן לגבי

- רחיצת התינוק, וכי ענין של חיבה הוא מה שנשפך מים על ידי אשתו שלא בכוונת רחיצה כלל, וכך עיקר כוונתו הוא לרחוץ התינוק, אלא שבדרך ממילא נשפך גם על ידי אשתו".
2. מחמיר.
- (א) הגר"ש דלביצקי זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' של"ג) – "להחמיר בזה".

יט] קוואט"ר: להכניס התינוק לברית מילה.

א. מחמיר.

1. בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' י"ח אות ד') – "אין נוהגין להתיר במילה דהרי יכולה ליתן לאחר והאחר יתן לבעלה".
2. לבושי מרדכי (תנינא או"ח סי' מ"א ד"ה אחרי) – "כבר נוהגים בענין זה שהאשה מושיט לבתה או ע"י בנה לידי אביו או מניחים על הספסל והסנדק נוטל מעצמו".
3. דרכ"ת (ס"ק ט').
4. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' ט', הליכות שלמה יום הכפורים פרק ה' הע' צ"ו).
5. הגריש"א זצ"ל (הבט לברית עמ' תע"ז אות ב', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ס"ח) – לשונו מובא לקמן.
6. הגר"מ הלברשטאם זצ"ל (הבט לברית עמ' תע"ז אות ב') – "נדה, המנהג דאין מקילין להיות בני הזוג קוואטר אף בשני כריות".
7. ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה אין, סיכום אות ה') – "כשהם 'קוואטר' אין להושיט התינוק מדו לידה, וגם לא כשמונח מעל שני כרים ולוקח רק העליון".
8. ששכ"ה (הבט לברית עמ' תע"ז אות ב') – "להנהיג שיעמוד אדם שלישי מתווך בין האשה לאיש, ועדיף לנהוג כן בכל ברית".
9. אבני ישפה (אהל יעקב יום רביעי ז' תשרי תשע"א) – "בעל ואשתו נדה יכולים להתכבד עם קוואטר, אלא שלא מוסרים מיד ליד ושמים התינוק על שולחן או דרך אדם אחר".
10. פרדס שמחה (ס"ק ה' אות ג', שיעורי טהרה עמ' קל"ט [לשונו מובא לקמן]) – "אסור להם להושיט זל"ז".
11. בדה"ש (ס"ק כ"ד) – "אסור להושיט את התינוק מזה לזה ואף לדבר מצוה כגון בברית מילה שנוהגין שאשה מכניסו לחדר המילה ונותנתו לבעלה (שקורים קוואט"ר)".
12. חוט שני (ס"ק ג' אות ח', הנהגה כהלכה פרק ו' הע' ט') – "אסור לאיש ולאשתו כשהיא נדה, להיות 'קוואטר' בברית מילה, שהרי אסור למסור מידה לידו".
13. מראה כהן (עמ' ס"ה אות ח') – "אין לאיש ואשתו נדה להיות 'קוואטר' [היינו שמביאים את התינוק למקום בו עורכים את הברית מילה] דיש בזה משום איסור מסירה מידה לידו".
14. אוצר הברית (פרק ג' סי' י"ב סעי' ה') – "רוב הפוסקים אוסרים".
15. יסוד הטהרה (פרק ב' הע' ה') – "אסורים להיות קוואטער".
16. פרי טהרה (סעי' ח').
17. משמרת הטהרה (פרק ח' סעי' כ"ב).
18. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' נ"ח, חוקת הטהרה סעי' ט"ו) – "זוג שנתכבדו להיות קוואטר בברית מילה והאשה בעת נדתה אסור להושיט התינוק אפילו לדבר מצוה כזו, ואפילו בשינוי כגון על ב' כרים שהתינוק על העליון ולוקחים רק העליון, ויש מקילים בשינוי, אולם נראה שיותר טוב להניח התינוק על השלחן או על הכסא, והבעל יקח משם".
19. נטעי גבריאל (פרק ט"ו סעי' ד') – "אין היתר להיות קוואטער בברית מילה, אא"כ תניח התינוק על השלחן או ע"י אחר, ואפי' מושיטה לו ע"י שני כסתות האשה בבסת אחד ובעלה בשני אסור".
20. ארחות טהרה (פרק י"א סעי' כ"ז).
21. אהל שרה (עמ' נ"ז).
22. דרכי טוהר (פרק ג' סעי' ח') – "לא ישמשו האיש והאשה כמביאי התינוק לברית [קוואטר] כאשר היא נדה, באופן שמוסרת את התינוק לידיו, אלא תניח את התינוק על השלחן ויקחנו הבעל משם, וגם בזה יש את הסגולה. ונהגו העולם, שלא לשמש כלל כמביאי התינוק לברית כשהאשה נדה".

ב. להעביר ע"י אחר, להניח התינוק על העמוד, וכדו'.

1. מיקל.
- (א) פסקי חת"ס (נדה פרק י"ג סעי' ב') – "האשה בזמן נדתה יכולה ליקח קוואטרין ותמסור התינוק לבעלה על ידי ילדה המפסקת בינו לבינה כאשר שכיח וידוע כמה פעמים או להניח התינוק על העמוד והוא יקבל משם".
- (ב) בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' י"ח אות ד') – לשונו מובא לעיל.
- (ג) לבושי מרדכי (תנינא או"ח סי' מ"א ד"ה אחרי) – לשונו מובא לעיל.
- (ד) אז נדברו (ח"ו סי' נ"ט אות ב').
- (ה) ששכ"ה (הבט לברית עמ' תע"ז אות ב') – לשונו מובא לעיל.
- (ו) אבני ישפה (אהל יעקב יום רביעי ז' תשרי תשע"א) – לשונו מובא לעיל.
- (ז) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ו' הע' ט').
- (ח) שיעורי טהרה (עמ' קל"ט) – לשונו מובא לקמן.
- (ט) נטעי גבריאל (פרק ט"ו סעי' ד') – לשונו מובא לעיל.
- (י) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' נ"ח, חוקת הטהרה סעי' ט"ו) – לשונו מובא לעיל.
- (יא) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב ריש עמ' רצ"ח).

(יב) אהל שרה (סוף עמ' נ"ז).

2. מחמיר.

(א) הגרשו"א זצ"ל (הבט לברית עמ' תע"ז אות ב', הליכות שלמה יום הכפורים פרק ה' הע' צ"ו, שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' ט') – "שאלה: בכדי שלא יבואו למכשולים במסירת הקוואטרין לקוואטר, מה עדיף להנהיג, האם להכניס התינוק בשתי כריות תחתון ועליון, והבעל יקח את התינוק עם כר העליון, או להנהיג שיעמוד אדם שלישי מתווך בין האשה לאיש, או לגמרי להתעלם מענין זה. תשובה: לא היתה דעתו נוחה שיעשו דבר שהוא מורגש".

(ב) הגריש"א זצ"ל (הבט לברית עמ' תע"ז אות ב', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ס"ח) – "חובת הזהירות מוטלת על המשפחה שלא לעשות קוואטר כשאשתו נדה, וע"כ גם אין מקום לעשות כן בשתי כריות, או להעמיד אדם שלישי שיהיה הדבר תמוה לרבים".

(ג) הגר"מ הלבפשטאם זצ"ל (הבט לברית עמ' תע"ז אות ב') - לשונו מובא לעיל.

3. סגולה לזכות בזש"ק.

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ד' אות ד') – "בסגולה לזכות בזש"ק להיות קוואטר האם גם כשני הזוג מעבירים ע"י אדם שלישי יש הסגולה או רק כשמעבירים מיד ליד. תשובה: לא ידוע לי".

(ב) שיעורי טהרה (עמ' קל"ט) – "אלא תניחנו על השולחן והוא יקחו. [הסגולה לזש"ק היא גם באופן זה]".

(ג) אהל שרה (סוף עמ' נ"ז) – "וגם באופן זה קיימת סגולת הקוואטר".

(ד) דרכי טוהר (פרק ג' סעי' ח') - לשונו מובא לעיל.

4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ט').

ג. בשתי כריות וכדו'.

1. מיקל.

(א) חיד"א (יוסף אומץ סי' פ"ה) – "יש להקל כשהוא לדבר מצוה וברגע קטון ואקראי פעם ביובל הא כיצד שאשה יולדת באוות נפשה רצתה להיות סנדקת לבן הילוד והמנהג שלוקחת הילד ומוליכתו לבית שעושיין המילה ונותנת ליד אבי הבן ונוהגין לתת הילד ע"ג כסת קטן וקושרין אותו בכסת קטן זה ובן ניתן לאביו ואומר איזה פסוקים ונותנו לסנדק יושב על כסא. ושמעתי דיש נוהגין בשלוניקי יע"ש ושר"ו חכימיא ליולדת שתהיה סנדקת ויתנו שני כסתות קטנים ויקשרו הילד עליהם להציע על כסתן והיולדת תאחו הילד וישימו לה ידים בכסת הראשון ואבי הבן ידו אוחת בכסת השני ע"כ שמעתי. וכן נראה להתיר דהרואה יראה בשיטה מקובצת כתובות על דף ס"א דמייתי מספר יראים ומהתוספות דשרי להושיט מיד ליד רק שלא יגע בבשרה והכי מוכח מדברי רש"י מ"ק שהביא שם והגם שרש"י היה נזהר כמ"ש שם ובספר שבלי הלקט ח"ב סימן ע"ז וכן כתבו ז"ל שיש לזוהר בנ"ד שהוא למצוה וכמו רגע ופעם א' בימיה ויש שינוי שנותנין הילד על שתי כסתות ואינו נוגע בבשרה כלל נראה להתיר".

(ב) זכור לאברהם (ח"ג יו"ד אות נ' ס"ק קמ"ט, ס"ה-א'), הו"ד וזאת ליהודה (אה"ע סי' מ"ב, לשונו מובא לעיל) – "יוסף אומץ".

(ג) תרומת כסף (יו"ד סי' ד') – "אנכי הרואה כחה דהתירה לחד צורבא מרבנן ראה ויתר..."

(ד) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' כ"ז) – "יש להתיר".

2. מחמיר.

(א) הגרשו"א זצ"ל (הבט לברית עמ' תע"ז אות ב', הליכות שלמה יום הכפורים פרק ה' הע' צ"ו, שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' ט') - לשונו מובא לעיל.

(ב) הגריש"א זצ"ל (הבט לברית עמ' תע"ז אות ב', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ס"ח) - לשונו מובא לעיל.

(ג) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה אין, סיכום אות ה') - לשונו מובא לעיל.

(ד) שיעורי טהרה (עמ' קל"ט) – "ולהלכה לא קי"ל כהחיד"א אלא כמ"ש בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' י"ח אות ד' ולבושי מרדכי או"ח סי' מ"א דרכי תשובה סק"ט דאין להתיר ע"י ב' כריות, דגם בשינוי אסור להושיט וגם ע"י הפסק בגד, ותניח התינוק על השולחן והוא יקחנו משם, וכן הלכה רווחת לאסור, וגם בני ספרד שזרכם לפסוק כהחיד"א יש להם להחמיר בזה, וכ"כ במסגרת השולחן הספרדי, אלא תניחנו על השולחן והוא יקחו".

(ה) נטעי גבריא (פרק ט"ו סעי' ד') - לשונו מובא לעיל.

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ט'), מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' נ"ח, חוקת הטהרה סעי' ט"ו, לשונו מובא לעיל).

ד. יום כיפור.

1. עי' או"ח סי' תרט"ו, לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות – בית אבי (ח"ב סי' צ"א), אז נדברו (ח"ו סי' נ"ט אות ב', עמ' ק"ס), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קמ"ז), דרכי טהרה (עמ' מ"ג), דיני הרחקות (סעי' ב' אות י"ב), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ב).

1. אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' פ"ב, הע' ר"ח, מסורת משה ח"ג עמ' רל"ו) – "היכא דקשה להשתמט כיון דהוא ברבים במקום מצוה יש להקל בזה".

כ] היכר בשעת אכילה - סעיף ג'.

משנה (שבת דף יא.) – "לא יאכל הזב עם הזבה, מפני הרגל עבירה".

א. שלחן אחד: ראשונים.

1. מיקל [רק בקערה אחת מחמיר].
(א) רמב"ם (הל' אסו"ב פרק י"א הל' י"ח) – "ולא יאכל עמה בקערה אחת".
(ב) רא"ה (כללי נדה פרק ה' סעי' א', אמנם עי' בדה"ב בית ז' ריש שער ב') – "לא יאכל עמה בקערה אחת".
2. מחמיר.
(א) ראב"ד (אסו"ב פרק י"א הל' י"ח, בעלי הנפש שער הפרישה סי' א' [לשונו מובא לקמן]) – "אנו נוהגים אפילו על שלחן אחד".
(ב) רמב"ן (הל' נדה פרק ח' הל' ג') – "לא יאכל עמה על שלחן אחד ואין צריך לומר בקערה אחת".
(ג) ספר התרומה (הל' נדה סי' צ') – "ואסורים לאכול על שלחן אחד סמוכין זה אצל זה".
(ד) סמ"ג (לאוין סי' קי"א) – "אסור לבעל לאכול (ד"ו דף לז, א) על השולחן שאשתו אוכלת עליו כשהיא נדה".
(ה) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ב', ג:) – "וכן אסרו לאכול עמה על השולחן ואין צריך לומר בקערה אחת. וראיה לדבר דתנן לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה. והתם על השולחן אחד קאמר מפני שהשוו אותן בגמרא עם עלית עוף וגבינה על שולחן אחד כדאיתא בריש פרק כל הבשר".
(ו) רא"ש (שבת פרק א' סי' ל"ב).
(ז) ר"ן (שבת סוף דף ה:).
(ח) רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ד, רכ"ד-ג').
(ט) טור (סעי' ג').
(י) עי' תלמידי רבינו יונה (שיטה מקובצת כתובות דף סא. ד"ה וכתבו) – "וכתבו תלמידי ר' יונה ודוקא מזיגת הכוס בפניו אסור אבל לשתות עמה בכוס אחד או לאכול עמה על שלחן אחד לא מצינו האיסור מפורש בתלמוד שלא מצינו איסור אלא באכילה בקערה אחת אבל היכא שכל אחד ואחד אוכל בקערה שלו או כששותין בכוס אחד לא נאסר בתלמוד בפירושו ומ"מ ראוי להחמיר בדבר ושלא ישתו בכוס אלא אם כן ידיחו אותו או יעשו בו שום שינוי וכמו כן בשעה שאוכלין על שלחן אחד שיהיה לה שתי מפות להיכרא ובהכי סגי וכן הוא המנהג".
(יא) הג' מיימוניות (הל' איסורי ביאה פרק י"א הל' י"ח אות ל') – "בספר התרומה והמצות כתב שאסור לאכול עמה על שלחן אחד אא"כ יש שום שינוי לחם או קנקן בין הקערות מדמדמי ליה התם פ"ק דשבת לשני בני אדם שמכירין זה את זה שאסורים לאכול על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה אלא א"כ יש ביניהם שינוי והפסק והיכרא או יפרוס מפה אחרת לעצמו כן כתב הרמב"ן".
3. רק בשלחן שלהם יש להחמיר, שהוא קטן.
(א) מאירי (נדה דף סד. ד"ה כבר) – "וכן החמירו שלא לאכול עמה על שלחן אחד אא"כ מפרישין ביניהן במפה ומצד מה שאמרו לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה והם מפרשים אותה שלא סוף דבר בקערה אחת אלא על שלחן שהרי השוו אותה כעליית עוף ובשר על שלחן אחד אלא שאין ממנה דמיון לענין זה מפני שהזב וזבה הואיל ושניהם במין טומאה אחת מורים להיתר ואם תמצא לומר לאיסור יראה דוקא בקערה אחת או על שלחן אחד וכשלחן שלהם שלא היה בו מקום אלא לאחד וכל שמצמצמים בו שנים נמצאו משתמשים זה בשל זה אבל בשלנו ודאי מותר בלא שום היכר".
(ב) ארחות חיים (הל' נדה אות י"א) – "ואינו אוכלת עמו על שולחן אחד אם לא עשו היכר ביניהן והיינו דוקא בימיהם ואנו ששולחנות שלנו גדולים אין להקפיד רק שלא יאכלו בקערה אחת ולאכול זה מה שהותר זה מותר".
4. מראי מקומות – מ"מ (הל' אסו"ב פרק י"א הל' י"ח).

ב. שלחן אחד: פוסקים.

1. מיקל.
(א) דר"מ (ס"ק ב') – "ובמדינות האלו הוא המנהג בכל מקום שראיתי שאוכלת עמו על שולחן אחד אבל לא בקערה אחת".
(1) אמנם עי' סד"ט (ס"ק ו') – "בדרכי משה [אות ג] כתב וז"ל, ובמדינות אלו הוא המנהג בכל מקום שראיתי שאוכלין עמה על שלחן אחד, אבל לא בקערה אחת. מיהו נראה לי דמה שכתב בדרכי משה שראה בכל המדינות האלו שאוכלין עמה על שלחן אחד, כדבריו כן הוא, לפי שהוא היה במדינת פולין שאוכלין כל בני הבית מקערה אחת, וכיון שבימי נדתה אוכלת היא מקערה שלה לבדה, הא הוי היכר, וכמו שכתב לקמן [בהגה], מה שאין כן במדינות אשכנז שכל אחד אוכל מקערה שלפניו, משום הכי צריך היכר אחר, ומזה מירי הפוסקים. ומשום הכי השמיט הרמ"א כאן בהג"ה מנהג זה, וסמך עצמו על מה שכתוב לחלק בין דרכן לאכול בקערה אחת או לאו".
(ב) דברי שאול (יוסף דעת בהשמטות סעי' ג') – "צדקו בזה דברי רבינו דדי אם נאסר בקערה אחת ולא בשלחן אחד".
(ג) ערה"ש (סעי' ז') – "וכמדומני שעתה אין נזהרין בזה".
2. מחמיר – מחבר (סעי' ג'), לבוש (סעי' ג'), סד"ט (ס"ק ה'), שאר פוסקים.
3. מראי מקומות.
(א) תפארת למשה (ריש סי' קצ"ה) – "בבית יוסף סימן קצ"ה סעיף ג' [עמוד קנ"ד] בסוף ד"ה ומ"ש ולא יאכל עמה כו' ז"ל אסור לבעל לאכול עמה על השלחן אא"כ יש שום שינוי לחם או קנקן בין קערי' שלו לקערה שלה מדמדמי להו פ"ק דשבת לב' בני אדם כו' עכ"ל. ל"ד דבש"ס מדמי שכיבה עם נדה במטה לב' בני אדם לענין אכילת בשר וגבינה על שלחן אחד ע"ש משא"כ אכילתו עם נדה דאין איסור אף אם יאכל עמה ממש ל"ד לב' בני אדם ודו"ק".
(1) מראי מקומות – סד"ט (ס"ק ה').
(ב) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קנ"ה) – "בשולחן קטן המיוחד לאדם אחד לא מהני היכר לאכול ביחד עם אשתו נדה".

ג. כללים: האם יש לדמות הל' נדה לבשר בחלב ולהיפך.

1. בשר בחלב יותר חמור מנדה.
 - (א) סד"ט (ס"ק ה') – "שריותא דמהני היכרא, וכל שכן הוא מהתם".
 - (ב) ערה"ש (סעי' ז') – "אמרו בגמ' לענין שני בני אדם זה אוכל בשר וזה גבינה על שלחן אחד שצריך היכר ביניהם כשמכירים זא"ז שמא יטול זה משל זה ולענ"ד אין זה דמיון דהתם המאכל עצמו אסור להשני אבל הכא אין האיסור מפני המאכל אלא מפני קירוב דעת וכשיטול הוא ממאכלה אין זה קירוב דעת אלא כשאוכלים ביחד ועוד דבשם המאכלים משונים זה מזה לפיכך יש חשש אבל כשאוכלים מאכל אחד בדרך איש ואשתו למה יטול ממנה ונ"ל ברור שזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל וגם מדברי הראב"ד ז"ל נ"ל דלאו מדינא הוא שכתב אנו נוהגין אפילו על שולחן אחד ע"ש הרי דתלה במנהג ולא בעיקר הדין".
 - (ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, נדה פרק כ"ו הע' מ"ז).
 - (ד) משמרת הטהרה (הע' פ"ה).
2. נדה יותר חמור מבשר בחלב.
 - (א) הפלאה (על סעי' א' ד"ה על) – "ובס"ב אין להקשות דלפי פירוש זה דשינוי מהני נזכר בברייתא למה לא פשיט מהא דשבת דף י"ג דשינוי מהני. וי"ל דנדה חמירא טפי ולא בעי למשפט רק להיתרא ע"ש".

ד. הטעם.

1. שמא יבאו לאכול מקערה אחת – ראב"ד (בעלי הנפש שער הפרישה סי' א', "דומיא דעוף וגבינה דאיכא למגזר ביה עלייה אטו אכילה, וקאמר כיוצא בו, אלמא אכילת זב וזבה נמי על שלחן אחד אסור כי האיך"), הו"ד בר"ן (שבת סוף דף ה:).
 - (א) פשט בראב"ד, כדאי' בסד"ט (ס"ק ז' ד"ה ואך), אמנם עי' הבדה"ש (ציונים ס"ק ע').
 - (ב) דרך חיבה וקירוב – רא"ה (בדה"ב בית ז' ריש שער ב', כדאי' בסד"ט ס"ק ז' ד"ה ובזה), רא"ש (שבת פרק א' סי' ל"ב, "נראה דרך חבה ודמי להצעת מטה ומזיגת כוס והרחצת פניו ידיו ורגליו"), רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ה"ד, רכ"ד-ג', "והיה נראה דרך חבה כשאוכלת עמו על אותו שלחן"), משאת בנימין (סי' קי"ב, "דבהפסק מעט ליכא חיבה וקירוב הדעת").
 - (ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ל"א), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ו הע' ל"ד).
 - (ד) נ"מ.
- (א) י"א, אם שתיה צריך היכר - עי' לקמן.
 - (ב) י"א, היא אוכלת חלב והוא בשר [או להיפך], האם צריך היכר אחד או שניים - עי' לקמן.
 - (ג) י"א, שומר - עי' לקמן.
 - (ד) י"א, הדין רק בשלחן קטן שאוכל כל אחד בפני עצמו.
 - (ה) י"א, אם אנשים אחרים יושבים עמם בשלחן.
 - (ו) י"א, אם מחמיר גם בשלחן אחד או רק בקערה אחת.

ה. אכילת עראי.

1. מחמיר, אין לחלק.
 - (א) שפע טהרה (ס"ק ח').
 - (ב) חזקת טהרה (ס"ק ח') – "דלכאורה אין נפק"מ בזה במהות המאכל מה הוא דהיינו בין חתיכות ובין פירות וכדומה דאכילת יחד בשעת ריעות מביא לידי הרגל".
 - (ג) בדה"ש (ס"ק ל"ב) – "אף באכילת עראי ושתיית עראי".
 - (ד) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קנ"ב).
 - (ה) עי' הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב אות י"ט) – "שאלה: האם מותר לעמוד ולאכול אכילת ארעי בלי היכר עם אשתו נדה. תשובה: אין ראוי".
 - (ו) אבני ישפה (גם אני אודך סי' קמ"ה ענף א') – "הגר"א שם כתב, שהמקור שאסור לאכול עם אשתו נדה על שולחן אחד, הוא מדברי הגמ' שבת י"ג א' שכתבו שם להשוות דין איסור הנדה לדין של איסור אכילת בשר וגבינה על שולחן אחד. ואם כן מוכח שדין אכילה של בשר וגבינה, דומה לדין של אכילה עם אשתו נידה. ואם היה דין אשתו נידה רק בסעודה בלבד, לא שייך להשוות ביניהם, שהרי אכילת בשר וגבינה יותר חמור שהוא אפילו בלי סעודה. לכן אסור לאכול עם אשתו נידה גם עוגה או קפה או פירות על שולחן אחד בלי שיעשה היכר על השולחן".
 - (ז) סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' כ"ד) – "מסתבר נמי דהאיסור לאכול על שלחן אחד בלי היכר הוא בין באוכלים דרך קבע ובין באוכלים דרך עראי, וכן בין באוכלים כדרך אכילה ובין באוכלים שלא כדרך אכילה, ובין באוכלים שיעור אכילה דהיינו כזית, ובין אוכלים פחות מכזית".
 - (ח) עי' מראה כהן (עמ' ס"ו) – "וה"ה אכילת או שתיית עראי [כקפה ועוגה וכדומה]".
 - (ט) נטעי גבריאל (פרק ט"ז סעי' ב') – "גם באכילת עראי נוהג הך איסורא".
 - (י) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ו הע' ל"ג).
 - (יא) פרי טהרה (סעי' י"א).
 - (יב) משמרת הטהרה (ס"ק כ"ו).
 - (יג) עי' חמדת אברהם (ח"ד סי' ל"א) - לשונו מובא לקמן.

(ד) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ס"ה) – "ולדעתי אין חילוק בין אכילת קבע לאכילת ארעי, דאכילה ביחד בשבת ריעות מביא לידי הרגל".

(טו) ע"י שערי יושר (ח"ג יו"ד סי' י"ד) – "יש להחמיר אף האכילה או שתיה עראית עם אשתו נדה על שולחן א' לעשות איזה היכר ביניהם, אפי' כשכל א' אוכל או שותה בכלי אחר, אך באופן שחוששים שאחרים ירגישו בזה ומתביישים מזה, יש להקל שלא לעשות היכר".

(טז) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש').

(יז) אהל שרה (עמ' נ"ח).

2. מיקל.

(א) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' י"ג, לבושי עז ס"ק א', תמצית אות א') – "דכל הנך הרחקות אשר יתבארו בסעיף זה, איירי דוקא בסעודת קבע, ולא בסעודת ארעי".

(ב) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה רכ"ה, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ח אות ז', אמנם ע"י פתחי דעת פרק ח' הע' ז') – "החיוב לעשות היכר, הוא רק כשיושבים לאכול אכילת קבע, אבל לא כשאוכלים אכילת או שתית עראי. כמו כן, אם אוכל רק כזית, שרי לאכול עם אשתו ללא היכר".

(ג) אור לציון (ברכת יהודה ח"א יו"ד סי' מ' ד"ה אולם, אבני שהם סי' קצ"ה על סעי' ג' ד"ה ולענ"ד [עמ' תקמ"ב]) – "שהמנהג להקל שלא להצריך היכר באכילת עראי, וכ"ש בשתיה".

(ד) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' מ"א) – "כשאוכל עם אשתו על שולחן אחד אכילה עראית כגון שתית כוס תה וקפה עם חתיכת עוגה אי"צ להניח היכר ביניהם אולם אם זה בצורה של קבע צריך היכר".

(ה) ע"י ברכת יהודה (ח"א יו"ד סי' מ') – "נמצינו למדים שהמנהג שהעיד עליו מרן ראש ישיבת פורת יוסף הגאון ר' בן ציון אבא שאול ז"ל להקל באכילת עראי יש לו סמוכים מדברי בעל המנהיג. וכן הדין לגבי שתיה על שלחן אחד".

(ו) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ל"ג) – "אבל בסעודת ארעי של עוגה או פירות, ובשתיה חמה או קרה, מותר אפי' על מפה אחת ואין צורך לשים היכר".

(ז) הליכות ביתה (עמ' כ"ה) – "אי"צ היכר".

3. במקום הצורך.

(א) יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"ז אות ה') – "במקום צורך נ"ל שיש להקל באכילת עראי על שלחן אחד, בצירוף דעת כמה פוסקים דס"ל שלא אסרו חכמים אלא בשלחנות קטנים שלהם, ולא בשלחנות שלנו, או שלא אסרו אלא בקערה אחת".

(ב) חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ"ג) – "נראה שבשתיה יש להקל לשתות על שלחן אחד. ובאכילת עראי נכון להחמיר, ויש להניח היכר כגון מטפחת או טבעת וכדומה. ובמקום צורך בודאי שיש מקום להקל וכמ"ש בשו"ת יביע אומר שם".

4. מראי מקומות – בית מתתיהו (ח"ב סי' ט"ו אות ד'), אהל יעקב (הרחקות סעי' ג' אות ב', עמ' כ"ט).

(א) אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "אם האכילה היא בעמידה אין לה שם אכילה ומותר עם אשתו נדה ולא צריך היכר".

(ב) לבושי עז (ס"ק א', תמצית אות א') – "הגרש"ז זצוק"ל ... וע"י במאירי כתובות דף ד. ... דס"ל איפכא דרק בעראי איכא להנך גזירות דמזיגת הכוס".

1. שתיה.

1. מיקל.

(א) ציץ אליעזר (חי"ח סי' כ"ג אות ג') – "אין לאסור גם בשתיה ... ויעוין בספר בעלי הנפש להראב"ד בשער הפרישה שמסביר שהאיסור על שלחן אחד הוא משום דאיכא למיגזר עלייהו אטו אכילה דומיא דעוף וגבינה עיי"ש. ודברי ספר בעלי הנפש הובאו גם בסדרי טהרה סי' קצ"ה סק"ה ע"ש ... וא"כ לפי"ז אין מקום לגזור גם בשתיה על שלחן אחד, דשמה לא שייכא הגזירה הזאת שנגזור עליה אטו שתיה בכוס אחד, דאין רגילות כלל בשום פעם לשתות יחד מכוס אחד. אמנם דעת הרא"ש שהאיסור על שלחן אחד הוא לא משום דגזרו העלאה אטו אכילה, אלא משום דשייבה על שלחן אחד וליכא אחרינא בהדייהו איהו גופיה דרך חיבה היא, יעו"ש בסדרי טהרה סק"ו. אבל מדהשו"ע הזכיר בזה רק אכילה: 'לא יאכל עמה על השלחן וכו'', משמע דנקיט ליה לעיקר כטעמו של הראב"ד בזה, דהוא משום גזירה אטו אכילה, ולכן לא שייך זה בשתיה וכו"ל. וכסברא הנז' לחלק בין אכילה לשתיה כותב נמי הכרתי ופלתי לחלק בנוגע לשיורי מאכל שלה, וכותב דיש לחלק, דודאי אכילה יש בו חיובא כמו בשתיה, רק בשלמא בשתיה זא"ז הוי חיבה ולית כאן היכרא דבפעם אחת אי אפשר לשתות, משא"כ באכילה בקערה כשהיא טהורה אוכלים שניהם יחד מקערה וכו' יעו"ש. והחילוק הזה כחו אתו לשמש גם כשהנידון הוא לקולא כבנידוננו דזיל בתר טעמא. עוד נ"ל ביותר מהאמור, והוא, דגם אליבא דהרא"ש ודעיניה ג"כ יש מקום לחלק בזה בין אכילה לשתיה, ושדוקא באכילה אסור, והוא שאני אכילה דשייכי בה קביעותא, ולכן אסרו בזה משום חיבה, ומשא"כ בשתיה דליכא קביעותא, בה, ולא מיבעיא שאר משקים, דאין בהן קביעותא, אלא אפי' ביין נמי ליכא ביה קביעותא וכדאיתא בברכות דף ל"ה ע"ב דלא קבעי אינשי סעודתייהו על היין, ויעוין גם באו"ח סימן תרל"ט סעיף ב' ומשנ"ב ס"ק י"ג וביאור הלכה ד"ה ויין יעו"ש, ומשו"ה מכיון דליכא בהם קביעותא לא גזרו בה, ובפרט דכפי שכותב הראב"ד שם דהוא משום מנהגא [ויעוין בד"מ בטור שם, ובספר מקור חיים על יו"ד סי' קצ"ה בתפארת צבי סק"ב עיי"ש]. א"כ אין לנו אלא מה שהנהיגו והוא רק באכילה דשייכא בה קביעותא. באופן שיוצא לנו כי דברי השו"ע בזה שכתוב רק אכילה אתיא אליבא דכו"ע, ומשו"ה לא מצינו בנו"כ השו"ע והבאים אחריהם למי שיתעורר להעיר בזה דבר ולומר שיהא אסור גם בשתיה".

(ב) ברכת יוסף (ח"ב סי' קכ"ג) – "מעיקר הדין א"צ היכר בשולחן שאיש ואישה (בימי טומאתה) יושבים לשתות יחד בלי לאכול, והמחמיר בזה תע"ב".

ג) עי' ברכת יהודה (ח"א יו"ד סי' מ') - לשונו מובא לעיל.

ד) חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ"ד) - לשונו מובא לעיל.

2. מחמיר.

א) ס' המנהיג (דין יולדת, ע"ו-א) - "ולא תימא לא יאכל הזב עם הזבה, אבל לשתות מותר, דהא שתייה בכלל אכילה בכל דוכתא כדאיתא בסוף יומא".

ב) שפע טהרה (ס"ק ח').

ג) יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"ז אות ה') - "בספר המנהיג שם (דף עו ע"א) וז"ל: ולא תימא דלא יאכל הזב עם הזבה, אבל לשתות מותר, דהא שתייה בכלל אכילה בכל דוכתא וכו' ... גם להחיד"א אזיל ומודה בדין הנדה שהוא הדין שלא ישתה".

ד) ששבה"ל (סוף ס"ק א', סיכום אות י"ג) - "בשתיית יין ומשקאות צריך היכר כמו במאכלים".

ה) הגר"ח"ק זצ"ל (דרך אכילה סוף עמ' מ') - "שאלה: האם גם בשתיית יין ומשקאות צריך היכר כמו במאכלים. תשובה: צריך היכר".

הגר"ח"ק זצ"ל (בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו אות ד') - "שגם בשתייה לכאוי צריך הכר".

הגר"ח"ק זצ"ל (מה טובו גליון ד' עמ' תקל"א) - "שאלה: בדין הכר שאוכל עם אשתו נדה, אם זהו גם בשתייה כששותים ביחד, או רק באכילה. תשובה: לכאוי גם בשתייה".

עי' הגר"ח"ק זצ"ל (דרך אכילה ריש עמ' מ"א) - "שאלה: בהא דפסק השו"ע יו"ד סי' קצ"ה סעי' ג' דלא יאכל עמה על השולחן אא"כ יש שום שינוי שיהיה שום דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה וכו', מה הדין לענין שתייה בלבד אם צריכים ג"כ היכר או לא. תשובה: ראוי לעשות".

עי' הגר"ח"ק זצ"ל (אהל יעקב אות י"ח) - "שאלה: האם צריכים להניח היכר על שלחן שרק שותים עליו. תשובה: אולי".

ו) בדה"ש (ס"ק ל"ב) - "אף באכילת עראי ושתיית עראי".

ז) מראה כהן (עמ' ס"ו) - "וה"ה אכילת או שתיית עראי [כקפה ועוגה וכדומה]".

ח) נטעי גבריאל (פרק ט"ז סעי' ד') - "אסורים לשתות על שלחן אחד בלי היכר".

ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' נ"ט, ע"י פרק כ"ו הע' ל"ב).

י) משמרת הטהרה (ס"ק כ"ו).

יא) חמדת אברהם (ח"ד סי' ל"א) - "המורם מכל האמור שאיש ואשתו השותים יחד בשני כוסות שתית עראי בזמן נדוה כגון שתית קפה או תה וכיו"ב על שלחן אחד, אע"פ שהמקילין בזה יש להם על מה שיסמוכו, מ"מ רבו הפוסקים המחמירים גם בזה, וכן משמעות כמה מהראשונים, ולכן ראוי ונכון להחמיר ולהצריך היכר או שינוי, אא"כ שותים עם שאר אנשים, שבוה בלאו הכי יש המקילין כמ"ש בס"ד במ"א, והמזהיר והנוזהר ירבה שלומם כנהר".

יב) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ס"ה, חוקת הטהרה סעי' כ"ח) - "דאכילה ביחד בשבת ריעות מביא לידי הרגל, וסתמא דמילתא שייכא הך סברא גם בשתייה, - ואף על פי שהציץ אליעזר רצה לדייק מלשון השו"ע שהזכיר רק אכילה 'לא יאכל עמה על השולחן' וכו', משמע דאסרו רק אכילה על שולחן אחד, נראה דאינה ראי' כלל, דאדרבה סתמא דמילתא שתייה בכלל אכילה".

יג) עי' שערי יושר (ח"ג יו"ד סי' י"ד) - "יש להחמיר אף האכילה או שתייה עראית עם אשתו נדה על שולחן א' לעשות איזה היכר ביניהם, אפי' כשכל א' אוכל או שותה בכלי אחר, אך באופן שחוששים שאחרים ירגישו בזה ומתביישים מזה, יש להקל שלא לעשות היכר".

3. מראי מקומות - מנחת פרי (על סעי' ג' ד"ה וצ"ע), אהל יעקב (הרחקות סעי' ג' אות ג', עמ' ל'), בית מתתיהו (ח"ב סי' ט"ו אות ד'), אוצר ההרחקות (פרק י"ג סעי' ז', "מחלוקת").

א) חוט שני (ס"ק ד' אות ט"ז) - "בשעת קידוש בשבת ויו"ט, אין צריך היכר ביניהם דאין צריך היכר אלא בשעת אכילה, וקידוש לא נחשב לתחילת האכילה לענין זה".

ב) משנת יוסף (ח"ט סי' קפ"ו אות ב') - "מה ששאלת עוד אם גם בשתייה צריך היכר, ודברת בזה בלומדות יפה. - להלכה בודאי תלוי אם זו שתיית קבע, שאם ישבו יחד לשתות כדרך אוהבים, אם שותים על שלחן אחד. משא"כ אם יושבים בנפרד וכל א' מחזיק כוסו בידו, לא שייך בזה היכר, כמו שאין היכר כשמדברים יחד. - ובכל אופן אמרינן לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב (ע"ז יז)".

ז. כשאחד מהם אינו יכול לאכול ממה שהאחר אוכל, מחמת חולי וכדו'.

1. עדיין מחמיר, שצריך היכר - סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' כ"ו), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב סוף הע' קט"ו).

ח. היא אוכלת חלב והוא אוכל בשר [או להיפך] ויש היכר אחד, האם צריך עוד היכר.

1. די בהיכר אחד.

א) אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' קט"ו).

ב) ששבה"ל (סוף אות ג', סיכום סוף אות א') - "אם מניחים היכר לצורך הפסק בין בשר לחלב בשלחן אחד, ודעתם שישמש גם להרחקת נדה, מסתבר דמהני".

ג) מנחת פרי (ח"ג סי' נ"ו אות ב').

ד) סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' כ"ו).

ה) הגר"ח"ק זצ"ל (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' ר"ז) - "אם אשתו נדה, ואוכלים יחד על שולחן אחד, זה בשר וזה חלב, האם די להם בהיכר אחד. תשובה: סגי".

הגרה"ק זצ"ל (פשוטו כמשמעו, סנהדרין אות א') – "שאלה: מי שאוכל מאכל בשרי ואשתו נדה אוכלת אצלו מאכל חלבי האם בעי ב' היכרים על השלחן א' מטעם בשר בחלב וא' מטעם הרחקת נדה או סגי בחד היכר ועולה לשניהם. תשובה: סגי בהיכר א'".

הגרה"ק זצ"ל (מועדי הגר"ה ח"ב תשובה רמ"ב, בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו אות ה') – "שאלה: להמבואר בשו"ע יו"ד ס' פ"ח באוכלין בשר וזה חלב בעי היכר, כשיושב עם אשתו נדה בשבועות, ובעל אוכל בשר והאשה חלב, אם בעי להניח ב' היכר מהל' נדה ומהל' בשר וחלב. תשובה: סגי בהיכר אחד".

הגרה"ק זצ"ל (מה טובו גליון ד' עמ' תקל"א) – "שאלה: כשאוכל עם אשתו נדה, זה בשר וזו חלב, אם צריך ליתן שני הכר או סגי באחד. תשובה: סגי בהכר אחד".

(ו) חוט שני (ס"ק ד' אות י"ב) – "מספיק בהיכר אחד ביניהם גם לאיסור בשר וחלב וגם להרחקה של נדות, דאין זה אלא היכר שאינם אוכלים יחד".

(ז) ויען דוד (ח"א יו"ד סי' קל"ב) – "בשולחנות שלנו כשהבעל ואשתו זה אוכל בשר וזה חלב בהפסק מפה, אין צריך היכר אחר בעת טומאתה. אפילו אם זה דרך אכילתם תמיד אין צריך להוסיף היכר בימי טומאתה".

(ח) הגר"ע אויערבאך שליט"א (כשרות במטבח [אנגלית] עמ' רי"ז) – "איש ואשתו נדה, האוכלים זה בשר וזה חלב ע"ג שולחן אחד, האם די להם בהיכר אחד. תשובה: כן".

(ט) פתחי הלכה (פרק כ"ו הע' מ"ב).

(י) הל' בשר וחלב (הרחקות והזהרות פרק ו' הע' כ"ו).

(יא) הגר"ש פעלדער שליט"א (בשר בחלב קלטת א', שיעור א').

(יב) משנת יוסף (ח"ט סי' קפ"ו אות ג') – "כשיושב הזוג על שלחן אחד, אבל אוכלים בנפרד בשרי ובנפרד חלבי, די בהיכר אחד הצריך להיות ממילא בין בשרי לחלבי (כבשו"ע יו"ד סי' פח), וכמו שהזכרת דעת גדולים בזה".

(יג) מראה כהן (שאלתי).

(יד) חוקת הטהרה (סעי' ל"ב) – "אם איש ואשה בעת נדתה הניחו היכר עבור אכילת בשר וחלב באותו שלחן, הרי זה סגי להיכר גם בעת נדתה, ולא צריכים ב' היכרים שונים".

(טו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל סוף הע' ש"ח) – "במקרה שהבעל אוכל בשרי ואשתו נדה אוכלת חלבי, מספיק ע"י היכר אחד".

(טז) אוצר ההרחקות (פרק ט"ו סעי' י') – "מהני".

(יז) דבר יהודה (ח"א סי' כ"ד) – "נראה שמועיל שיש היכר אחד ביניהם, כי אם נלמד שהטעם שצריך היכר כי על ידי ההיכר לא יבוא לידי חיבה וקירוב הדעת [וכדברי משאת בנימין] ונלמד שאף הטעם שכששני אנשים אוכלים על שולחן אחד זה בשר וזה חלב מועיל היכר הוא כי כיון שיש היכר ביניהם לא יבוא לידי קירוב הדעת ולא יבואו לאכול ממנתו של חברו - וכמו שנראה בדברי משאת בנימין (בתשובה שם) שהטעם שמועיל היכר בשני אנשים שזה אוכל בשר וזה חלב הוא כי כיון שיש היכר ביניהם אין קירוב הדעת, נראה פשוט שכיון שיש היכר בין האיש ואישה נידה שגורם שלא יהיה ביניהם קירוב הדעת מועיל גם שיוכלו לאכול על שולחן אחד זה בשר וזה חלב כיון שאין קירוב הדעת ביניהם ולא יבואו לאכול ממנתו של חברו. ואף אם נלמד שהטעם שצריך היכר באיש ואישה נידה שאוכלים על שולחן אחד הוא כי על ידי ההיכר יזכרו שהיא נידה ולא יבואו לידי הרגל עבירה [וכמו שמשמע מרש"י], ואף נלמד שהטעם שצריך היכר בשני אנשים שאוכלים על שולחן אחד זה בשר וזה חלב הוא כי על ידי ההיכר יזכור שיש להתרחק ביניהם ולא לאכול ממנתו של חברו, יש צד גדול לומר שהטעם הוא שכיון שיש היכר ביניהם 'זוכרים שיש להתרחק אחד מהשני' ועל כן מועיל גם לעניין שיתרחקו זה מזה בענייני התרחקות איש ואישה נידה וגם לעניין שיתרחקו זה מזה באכילה ממנתו של חברו כשזה אוכל בשר וזה אוכל חלב".

(יח) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש').

(יט) חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ"ב אות כ').

(כ) חכמת חיים (סי' פ"ח סעי' כ"ה) – "היכר להרחקות נדה אם מועיל לבשר בחלב כה עשה היכר כדי לאכול עם אשתו נדה, ורוצים לאכול אחד בשר ואחד חלב, אין צריך להניח היכר נוסף, שהיכר אחד מועיל לשניהם, אבל צריך שידעו שניהם שההיכר משמש לשני הענינים, דבלא"ה אינו היכר".

2. מראי מקומות.

(א) מעדני אשר (נדה סי' מ"ז, או"ה סי' ל"ט) – "לרשב"א הסובר דטעם איסור אכילה יחדיו בנדה הוא משום גזירה העלאה אטו אכילה די בהיכר הרגיל שעושים עבור בו"ה בכדי להצילם מפשיטת יד לצלחתו של השני, והיכר אחד יעלה לכאן ולכאן. אבל לרא"ה הסובר דטעם האיסור הוא משום דהוי דרך חיבה, ומטרת ההיכר היא לשמש תזכורת שלא יבוא לידי מכשול כמש"כ הלבוש, נראה דלא יועיל ההיכר שרגילים לשים תמיד עבור בו"ה, כיון שכולה שתא שכיח טובא שאחד מבני זוג אוכל בשרי והשני חלבי, ואין כאן שום תזכורת למעט מדרך חיבה [ודמי למש"כ היד אברהם בענייני דאם רגילים לאכול תמיד כל אחד על מפה שלו, לא הוי היכר לענין בו"ה], וע"כ בנד"ד יצטרכו היכר נוסף".

(ב) חיי הלוי (ח"ה סי' פ"ה אות מ"א) – "ואם האיש אוכל חלב והאשה בשר מסתבר שהיכר אחד עולה לשני הדברים, ואם רגיל כן בכל הימים עדיין צ"ע קצת".

ט. שומר.

1. מועיל.

(א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ל"ז) – "מועיל להעמיד שומר עליהם שיזכירם שלא יבואו לאכול בקערה אחת דאין לך היכר גדול מזה, שעומד עליהם שומר".

- (ב) אבני ישפה (אהל יעקב י"ג אלול תש"ע) – "אם רוצים להעמיד שומר שהוא בן אדם עם התפקיד שלא יבואו לידי חיבה בזמן שסועד עם אשתו נדה, אין לך שמירה יותר טובה מזאת. אמנם אם השומר בעצמו אוכל, לא ברור שזה מועיל שהרי ערבך ערבא צריך (סוכה כ"ו)".
- (ג) חוקת הטהרה (סעי' ל"ו) – "איש ואשתו נדה שאוכלים יחד בשלחן אחד והעמידו שומר עליהם מהני כהיכר".
2. מסופק.
- (א) לבושי עז (תמצית אות ח').
3. מחמיר.
- (א) אגורה באהלך (נטעי גבריאל פרק ט"ז הע' י"ח).
- (ב) חוט שני (שעה"צ ס"ק ל"ג) – "והנה בענין ההיכר כתב הרע"א בחי' ליו"ד סי' פ"ח לענין בשר וחלב דלא מהני שומר, והטעם הוא משום דאפשר שיסיח השומר דעתו מהם ואז חיישין שאחד יאכל מהשני. ואמנם יש שחולקים וס"ל דמהני שומר. ונראה דלענין הרחקות דנדה לכו"ע לא מהני שומר במקום היכר ביניהם, משום דכאן החשש הוא של קירוב הדעת, וזה יכול להיות גם לאחר זמן ומש"ה לכו"ע אסור".
- (ג) הגרחה"ק זצ"ל (בית מתתיהו ו' ד"ה אולם, מה טובו גליון ד' סוף עמ' תקל"א) – "שאלה: אם יכול לעמוד שומר במקום הכר כשאוכל עם אשתו נדה. תשובה: צריך הכר".
- (ד) שיעורי טהרה (פרק ז' עמ' קנ"ז ד"ה וה"ה) – "יש להחמיר".
- (ה) נטעי גבריאל (פרק ט"ז סעי' י"ד) – "גם אם העמידו שומר עליהם שיזכירם שלא יבואו לאכול בקערה אחת אינו מועיל".
- (ו) משנת יוסף (חי"א סי' קנ"ד אות ד', הנהגה כהלכה מכתב א' אות ד').
4. מראי מקומות – אוצר ההרחקות (פרק י"ג סעי' כ"ג, "מחלוקת"), בית מתתיהו (ח"ב סי' ט"ו אות ו').
- (א) סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' ל"א) – "דלהסוברים דבבשר וחלב מהני שומר ... ה"ה הכא דמותרים לאכול על שלחן אחד בלי היכר ושנוי אחר כשמעמידים עליהם שומר, ואפי' להסוברים דלא מהני ... אפשר דלענין אכילה איש ואשתו נדה על שלחן אחד הם מודים דמהני, וצ"ע, ע"י בבאר".
5. לענין בשר בחלב - ע"י יו"ד סי' פ"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

כא [שולחן אחד.

- א. שולחן ארוך, והם רחוקים זה מזה.
1. מחמיר.
- (א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ב אות ו', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ו') – "ביושבים בשלחן ארוך מאד זה בראש השלחן בצד זה וזו בצד זה, נמי מקרי בשלחן אחד ואסורים לאכול ביחד אף שמרוחקים זמ"ז הרבה, והיינו מצד לא פלוג דלכך הו"ל בכלל האיסור".
- (ב) אבני ישפה (אהל יעקב הרחקות נדה עמ' קי"ז ענף מ"ט) – "מה שרצית לטעון שאם יושבים רחוק זה מזה בשולחן שוב לא צריך היכר, נראה לי שזה אינו. ורק מועיל לשבת בריחוק מקום אם הוא שנוי ממה שהם רגילים לשבת".
2. מיקל.
- (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ל"ט) – "אם אוכלים על שולחן ארוך בריחוק זה מזה עד שאין יכולים לפשוט ידיהן למאכל של השני אין צריך להניח היכר ביניהם".
- (ב) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' י"ד) – "אם אוכלים על שלחן גדול, ויושבים רחוקים זה מזה, יש להקל אף בלי שינוי והיכר".
- (ג) חוקת טהרה (דרך ישרה סוף ס"ק א') – "דגם כשאוכלין על שלחן אחד ויש מרחק בינה כל שאין יכולין להושיט מזה לזה כדרך ישיבתן הוי כשני שלחנות".
- (ד) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות י"א, קנין טהרה פרק ב' סי' ב' סעי' ד').
- (ה) חוט שני (ס"ק ד' ד"ה אם) – "בשולחן ארוך מאוד, אין צריך הפסק דלא נחשב שאוכלין יחד, אמנם לא ידוע לן השיעור בזה".
- (ו) פרדס שמחה (ס"ק י"א אות ה') – "אם אוכלים משולחן אחד רחוקים זה מזה, עד שאינם יכולים לפשוט ידם כ"א לקערותו של השני, יש להקל ללא שינוי".
- (ז) מראה כהן (עמ' ס"ו אות ב') – "נראה שבשולחן ארוך ויושבים בשני קצות השולחן שרי".
- (ח) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ז') – "אם יושבים רחוק זה מזה, באופן שאינם יכולים לפשוט ידם זה לצלחתו של זה, אין צורך בהיכר".
- (ט) נטעי גבריאל (פרק ט"ז סעי' ט"ז) – "אם אוכלים על שלחן ארוך בריחוק זה מזה עד שאין יכולים לפשוט ידיהן למאכל של השני, א"צ היכר".
- (י) מנחת פרי (על סעי' ג' ד"ה וצ"ע).
- (יא) דיני הרחקות (סעי' ג' אות ד').
- (יב) חוקת הטהרה (סעי' ל"ח) – "זוג שאוכלים על שלחן אחד והאשה בעת נדתה, אם הם יושבים רחוקים אחד מהשני, עד שאינם יכולים לפשוט את ידיהם ולאכול זה מזה אין צריך היכר בכה"ג".
- (יג) השיעור.

- 1) שאינם יכולים לפשוט ידם כ"א לקערותו של השני – פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ל"ט, לשונו מובא לעיל), ששבה"ל (קנין טהרה פרק ב' סי' ב' סעי' ד', "והיינו במרחק יותר מכדי הושטת ידים"), פרדס שמחה (ס"ק י"א אות ה'), לשונו מובא לעיל), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ז', לשונו מובא לעיל), נטעי גבריאל (פרק ט"ז סעי' ט"ז, לשונו מובא לעיל).
- 2) שאין יכולין להושיט מזה לזה – חוקת טהרה (דרך ישרה סוף ס"ק א', לשונו מובא לעיל)

3) מסופק – חוט שני (ס"ק ד' ד"ה אם, לשונו מובא לעיל).

4) מראי מקומות – מראה כהן (פרק ה' הע' כ', "לדיני בשר בחלב ששנים היושבים על שולחן אחד וזה אוכל חלב וזה בשר, דאם יושבים באופן שאין האחד יכול לפשוט ידו לתוך קערתו של חברו שרי לישב מבלי הפסק [עייני ב"ח יור"ד סי' פ"ח בשם מהרש"ל]. אך יש לחלק בין הנידונים, דשאני דיני הרחקות דנדה דחיישינן לחיבה, משא"כ התם לענין בשר בחלב החשש הוא רק שמא יאכל").

3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ס"ז, פרק כ"ו הע' פ').

א) הגר"ח"ק זצ"ל (דרך אכילה עמ' מ') – "שאלה: בשולחן ארוך ויושבים בשני קצות השולחן האם הוי היכר. תשובה: אם מפסיק ביניהם משהו זה טוב, אם לא מפסיק צריך לשים איזה הפסק".

ב) חכמת חיים (סי' פ"ח סעי' כ"ו) – "ויש לעיין ...".

ב. זה מול זה, על שלחן אחד.

1. מחמיר.

א) עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' ט"ו) – "ראוי להחמיר ולהניח ביניהם דבר להיכר, גם כאשר הם שיושבים אחד ממול השני ולא רק כשיושבים בסמוך".

ב) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות י"א) – לשונו מובא לקמן.

ג) הגר"ח"ק זצ"ל (שאלת רב ח"ב פרק כ"ב אות ל"ז) – לשונו מובא לקמן.

ד) מראה כהן (עמ' ס"ו) – "ויש לידע שאין כל הבדל אם הינם יושבים זה כנגד זה או זה ליד זה".

2. כשאחרים אוכלים עמהם בשולחן.

א) מיקל – באר משה (ח"ב סי' ס"ד, "ובזו כנגד זו שפיר יכולים לאכול בלא שום היכר תמיד ... דשייבה על שלחן א' וליכא אחרינא בהדיהו איהו גופא דרך חיבה היא, וכן כשיושבי ומסובין סמוכין זו אצל זה והוי ג"כ דרך חיבה ואסור. משא"כ כשאחרים יושבים ואוכלים ג"כ מפסיקין ביניהם אין כאן דרך חיבה. ולכן מהיות טוב ירגילו כן כשהולכין אצל אחרים לאכול שתמיד ישבו אצל השולחן זה כנגד זה ולא זו אצל זה ובכה"ג א"צ שום היכר בימי טומאתה").

1) עי' טהרת הבית (ח"ב סי' י"ב סוף הע' י"ד) שלמד הבאר משה בדרך אחרת.

ב) מחמיר – ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות י"א, "אם יושבים זה מול זה, כשקרובים - אסור בלא הפסק, [אף כשאירע שישבו זה מול זה שלא בכוונה רק מריבוי המסובים]), הגר"ח"ק זצ"ל (שאלת רב ח"ב פרק כ"ב אות ל"ז, "בדין הרחקה שאסור לשבת בשולחן בלי הפסק ביניהם, האם מועיל שבראש השולחן יושב איש זר והבעל יושב בצד ימין של השולחן ואשתו יושבת בצד שמאל השולחן ונמצא שהם יושבים זה מול זה. תשובה: לכאן לא מהני").

1) אפשר לפרש המחמירים בב' אופנים. או שהם סוברים כהרשב"א, שכל זמן צריך היכר. אפילו אם יש אנשים שמפסיק ביניהם. א"נ, זה לא נכלל בהגדר "שמפסיק ביניהם". צ"ע.

3. מראי מקומות.

א) חזו"א (גנוזי שערי ציון עמ' מ"ד אות י"ב, אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות כ"ג [עמ' ק"א]) – "האם פאת השולחן (כגון שהאיש יושב בצד צפון והאשה במערב) נחשב להפסק. תשובת החזו"א: לא".

ג. כשאין שולחן ומחזיקים האוכל בידיהם.

1. מיקל.

א) בצל החכמה (ח"ה סי' פ"ו) – "אוכלים סעודתם מתוך שתי קערות או שתי שקיות, אינם אסורים לאכול בלי היכר רק כשהם אוכלים על גבי שלחן, אבל אינם אוכלים על השולחן אלא מחזיקים האוכל בידיהם ואוכלים שפיר דמי".

ב) הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ד אות ט"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ה', הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ב' הע' ע"ר) – "כשאוכלים ביחד ללא שלחן [שכל אחד אוחז בידו את המאכל או הכלי], אין צריך הפסק ביניהם".

ג) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' מ') – "אם אוכלים או שותים בלא שלחן רק יושבים בשני כסאות אחד ליד השני וכל אחד אוחז את האוכל שלו בידו אין צריך להניח היכר ביניהם".

ד) חוט שני (ס"ק ד' אות ט"ו, עמ' רכ"ט) – "אם אין שולחן לפניהם, לא מיקרי אכילה או שתיה יחד. כיון שאין זה חיבור".

ה) הגר"ח"ק זצ"ל (בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו אות ד') – "כשאוכל עם אשתו בעמידה או כשאוכלין ללא שולחן אם צריך היכר, והשיב לכאן א"צ".

הגר"ח"ק זצ"ל (מה טובו גליון ד' עמ' תקל"ב) – "שאלה: כשאוכל עם אשתו בעמידה או כשאוכלין ללא שלחן, אם צריך ליתן הכר כשהיא נדה. תשובה: לכאן א"צ".

ו) אבני ישפה (גם אני אודך סי' קמ"ה ענף ב') – "נראה שאם הם אוכלים בלי שולחן, וכגון שיושבים על ספסל בגינה, אז אין איסור לאכול ביחד כיון שאין כאן שום שולחן. וטעם הדבר שהרי השו"ע שם הזכיר רק אכילה על השולחן, ומוכח שאם אין שולחן, אין חשש של קרבה ביניהם".

ז) משמרת הטהרה (ס"ק כ"ח).

ח) הגר"ע אויערבך שליט"א (הל' בב"ח [הופשטטר] פרק ב' הע' ע"ר) – "א"צ היכר בזה".

ט) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשולחן נדה ח"ב עמ' ש').

2. מחמיר.

א) ששבה"ל (סוף ש"ך ס"ק ז', סיכום אות י"ב, שבה"ל ח"ו סי' קל"ו ד"ה ס"ג) – "ואם יושבים סמוכים נראה דחיישינן להרגל דבר ואפילו אינם אוכלים על שלחן אלא כ"א מחזיק בידו".

- (ב) סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' כ"ג) – "מסתבר דהאיסור לאכול על שלחן אחד הוא אפילו אם אוכלים שניהם בעמידה, אבל כשאחד עומד ואחד יושב יש להסתפק אם נקרא משנה את מקומה, וצ"ע".
- (ג) הליכות ביתה (עמ' כ"ה) – "גם אם אוכלים ביחד בלי שלחן צריכים היכר, אלא שבדרך כלל כשאוכלים באופן כזה הוא רק דרך עראי ולכן אי"צ היכר".
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ו הע' ל"ה), נטעי גבריאל (פרק ט"ז סעי' י"ז).

ד. כשאוכלים בשני שלחנות [נ"מ, מטוס].

1. מיקל.
- (א) הגר"מ גרוס שליט"א (תורת הדרך ח' אות כ"ו, שיעורי טהרה עמ' קנ"ז ד"ה באווירון) – "מותר להם לאכול כל אחד על המדף שלו ללא היכר ביניהם, דהוי שני שלחנות [אמנם כנוסעים ברכבת ויש מדף ארוך שאוכלים עליו שניהם, צריך היכר ביניהם]".
- (ב) תקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ"ב אות ה') – "נראה ברור דשרי".
- (ג) הליכות ביתה (עמ' כ"ה) – "אם אוכלים על שני שלחנות נפרדים כגון במטוס, אינם צריכים היכר".
2. מחמיר.
- (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רכ"ז) – "צריך היכר גם אם רגילים לאכול בב' שלחנות הסמוכים אחד לשני וניכר שזה ב' שלחנות".
- (ב) עי' הגר"ח זצ"ל (תפארת הטהרה פרק ג' סוף הע' כ"ג) – "כתב לי שבאופן זה ראוי להניח היכר".
- (ג) עי' תפארת הטהרה (פרק ג' סעי' כ"ג) – "כשאוכלים על שני שלחנות הסמוכים זה לזה כגון במטוס או ברכבת, האם צריכים להניח היכר. תשובה: ראוי להחמיר להניח היכר כשאוכלים על שני שלחנות הסמוכים זה לזה למרות שהם נפרדים".
3. מראי מקומות.
- (א) לגבי בשר בחלב - עי' יו"ד סי' פ"ח לכמה שיטות ומראי מקומות.

כב [אם יש אנשים בשולחן].

א. שיטות.

1. מיקל לגמרי, אפילו אינו מפסיק ביניהם - משאת בנימין (סי' קי"ב לפי הפת"ת ס"ק ה', לשונו מובא לקמן).
2. מיקל רק אם מפסיק ביניהם - רא"ה (בדה"ב בית ז' ריש שער ב', לשונו מובא לקמן).
3. מחמיר לגמרי, אפילו אם אחר מפסיק ביניהם - רשב"א (משמרת הבית בית ז' ריש שער ב', לשונו מובא לקמן).
- ב. מיקל לגמרי, אפילו אינו מפסיק ביניהם.
1. משאת בנימין (סי' קי"ב, לפי הפת"ת ס"ק ה') – "דדוקא על שולחן אחד יש מקום להתיר בזה אף אם גם כשהיא טהורה הם אוכלים בקערה בפ"ע מ"מ כשגם בני הבית אוכלים עמהם עדיף מהיכר".
2. ערך לחם (למהריק"ש, ס"ק ג') – "ובשלחן גדול עם כל בני הבית י"א דבכל גוויני שרי וכן נהגו".
3. חיד"א (שיורי ברכה אות י', אות י"א) – "ובשלחן גדול עם כל בני הבית, י"א דבכל גוויני שרי. וכן נהגו. הרב מהר"י קשטרו בהגותיו ...".
4. מקור חיים (ס"ק י"ב) – "שלא ראוי לשום מורה לסתור מנהג דידן לאכול על שולחן אחד בלי שינוי אם גם שאר בני ביתם אוכלין עמהם באותו שולחן. אעפ"י שמנהג היתר זה הוא נגד הש"ע. מ"מ יש למנהג היתר זה יסוד מגמרא ורמב"ם ורא"ש וטור וד"מ".
5. שערי דעה (סוף ס"ק ב') – "וכבר נהגו להקל בזה כשב"ב אוכלים עמהם בלא שום היכר".
6. פעולת צדיק (ח"א סי' ח') – "ואעפ"י שהב"י כתב, דנהוג עלמא כהרמב"ן והרשב"א והר"ן, שלא לאכול על שלחן אחד אלא א"כ יש שום שינוי לחם או קנקן בין קערה שלה לקערה שלו, וכן פסק בש"ע סי' קצ"ה. מ"מ אנו נהגינן לאכול בשלחן אחד כל אחד בקערה שלו, או מטעם שסומכים על דברי הרמב"ם שנכתב לעיל, או מטעם שכ' הרא"ש דבשלחנות גדולים שלנו אין לחוש, או מטעם שכ' רמ"א דדוקא כשאין אוכלים בקערה אחת כשהיא טהורה, והבאנו דבריו לעיל וכ"כ המגיד משנה שם שיש מקילין כדברי רבינו. ומלשון זה ומלשון הראב"ד נראה שהדבר תלוי במנהג, ושוב ראיתי למהריק"ש שכתב שכן נהגו להקל".
7. פת"ת (ס"ק ה', עי' סי' פ"ח ס"ק ד').
8. מסגרת השלחן (דין ג') – "ונכון הדבר".
9. מקוה ישראל (סי' ז' ס"ק ז') – "כשב"ב אוכלים עמהם עדיף מהיכר".
10. עי' ערה"ש (סעי' ט') – "ודע דלפי זה נצטרך לומר דכשלא אכלו בקערה אחת כשהיא טהורה אסורים לאכול בשולחן אחד אפילו בקערה בפ"ע ואפילו כשיש עוד אחרים על השולחן וכמדומני שאין נוהגים כן [וצ"ל או דס"ל כדעת הרמב"ם שהבאנו או שתפסו בכוננת הרמ"א דבכל עניין אין איסור כשיש עוד בני בית על השלחן ...]".
11. עי' בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ב) – "וייש מתירין אם יש עוד אחרים מסובין על השלחן".
12. טהרת ישראל (סעי' ט') – "לא יאכל עמה על השלחן אא"כ ... כשבני הבית אוכלים ג"כ על זה השלחן".
13. אמת ליעקב (הע' פ"ב) – "אם אוכלים עמהם בני הבית יש להקל כמש"כ בברכ"י".
14. בצל החכמה (ח"ה סי' פ"ו אות ו') – "ואמנם זה כשרק הם לבדם אוכלים על אותו שלחן, אבל אם עוד מישהו אוכל שם עמהם על השלחן אינם זקוקים להפסק הנ"ל, כמסקנת האחרונים שם".
15. טהרת הבית (סי' י"ב סעי' י"ד) – "אם מסובים עמהם אורחים, או אפילו מבני הבית ... מותר להם לאכול יחדיו אפילו בלי שום שינוי והיכר".

16. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ה' ס"ק א') – "אם יש אדם אחר שאוכל עמהם על השולחן, אף שאינו מפסיק ביניהם מותרים בלי שינוי. וגם ילד אפי' בנם או בתם מועיל - כל שהגיע לגיל שנמנעים מלהתנהג בדברי חיבה לפניו, ולכך תינוק לא מועיל".
17. דרכי טהרה (סוף עמ' מ"ד) – "אם אוכלים איתם זרים או בני הבית, אין צריכים שינוי או היכר, ויכולים לאכול על שולחן אחד".
18. הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סוף סי' רמ"ז) – "המנהג שלנו להקל אם בני ביתו שם, וצ"ע במה דלא כתב כן האגר"מ בתשובה שם, ועיין נמי בטהרת ישראל דמיקל בזה, ולכן למעשה אין צריך היכר בשלחנות גדולים שלנו אם גם בני ביתם שם".
19. פרי טהרה (סעי' י"ד) – "והמנהג להקל".
20. דיני הרחקות (סעי' ג' סעי' ג') – "והמחמיר ... תע"ב".
21. ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ל"ח) – "אם איש אחר או אפילו ילד או ילדה מעל גיל שלש אוכלים אתם, בין מהמשפחה בין זר אין צורך לשים היכר ביניהם".
22. אהל שרה (עמ' נ"ח).
23. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ט') – "כשאוכלים עם אחרים אין בו קירוב הדעת כ"כ ואין חשש שיבאו לידי אי סור לכן אינם צריכים היכר".
24. הליכות ביתה (עמ' כ"ה) – "אם איש אחר (בין אדם זר בין קרוב משפחה) אוכל שם עמהם אינם צריכים היכר. וכן כל ילד או ילדה מעל גיל שלש מהני. ודוקא אם אוכלים שם עמהם באותה שלחן (אפילו אינו יושב ביניהם), אבל מה שאנשים אחרים אוכלים באותו חדר בשלחנות אחרים כגון במסעדה, אינו מועיל, וצריכים לשים היכר".
25. תינוק יושב ליד השולחן.

(א) מחמיר.

1. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ה' ס"ק א') - לשונו מובא לעיל.
2. מראה כהן (פרק ה' הע' כ"ו) – "אכן באופן זה שאין היושב מפסיק ביניהם ורוצים לסמוך על דעת הברכ"י, לא סגי בתינוק שיושב ליד השולחן, כיון שאינו בר דעת ואין נוכחותו מונעת אותם מהרגל דבר. וכתב בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קכ"ד אות ג' שקטן בן ט' שנים בודאי מהני, ולהרבה פוסקים גם מבן ה' שנים מהני".
3. ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ל"ח) - לשונו מובא לעיל.
4. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות י') – "אם יש ילדים שם, כל זמן שהם בגיל שמבינים אינם צריכים היכר, והוא מגיל שש".
5. הליכות ביתה (עמ' כ"ה) - לשונו מובא לעיל.
- (ב) מראי מקומות.
1. שבה"ל (ח"ה סי' קכ"ד אות ג', ששבה"ל סיכום אות ח') – "אולי דוקא קטן שמציל ג"כ מיחוד ע"פ המבואר באה"ע סי' כ"ב ס"י דתנוקת מצלת, וה"ה תינוק כמבואר בפוסקים שם, והיינו כמו שם שיודע טעם ביאה ויבא לספר, ושם פליגי פוסקים מהו השיעור בזה ובבן ט' ודאי מהני, ולהרבה דעות גם בבן ה' למעלה ... וגם באינו יושב ביניהם לא ברור להחוויר כיון דסו"ס איסור יחוד אין כאן רק גדר היכר".

ג. מיקל רק אם מפסיק ביניהם.

1. רא"ה (בדה"ב בית ז' ריש שער ב') – "דדוקא בשאוכלין שניהם בפני עצמן או שמסובין סמוכין אבל אם היו שם אחרים אוכלין ומפסיקין ביניהם מותר".
2. חזו"א (ריש ספר טהרת בת ישראל, דפו"ח) – "חוברת זו, שכאמור, זכיתי לחברה במחיצתו של מרן זצ"ל, לא נוקתה ממערערים. אחד מהם פנה במכתב עם השגות ל'חזון איש' זצ"ל. מצא שמונה השגות מהן אחת על שהחמירתי ושבע על שהקלתי יתר על המידה. החומרא היא במה שמובא להלן סימן ב' סעיף ג', שהאוכל עם אשתו נדה על שולחן אחד צריך לשים היכר על השולחן. ונאמר שם: 'ואם סועד אחר עמהם על אותו שולחן, אם אין האשה יושבת סמוך לאיש, אלא, שהאחר מפסיק ביניהם, הרי זה מותר, ואין צורך בהיכר אחר'. המשיג משיג שב'ברכי יוסף' (שו"ע יו"ד קצ"ה ג') מתיר בכל גווני אם אחרים אוכלים באותו שולחן, אף שאין מפסיקים ביניהם. השגה זו השאיר מרן זצ"ל ללא תשובה. אך זכורני, שדווקא בענין זה דנתי הרבה לפניו וע"פ הוראתו המפורשת כתבתי מה שכתבתי בענין זה, והמעייין ב'ברכי יוסף' יראה שיש מקום להחמיר".
3. דברי יואל (יו"ד סי' ס"ד אות ג') – "דבכה"ג שפיר דמי להקל להלכה למעשה, רק שלא ישבו זה אצל זה אלא בהפסק אדם אחר, כמו שכתב הרא"ה מובא בסדרי טהרה שם".
4. באר משה (ח"ב סי' ס"ד) – "העיקר נראה כדברי הרא"ה וכפי מה שפי' שיטתו הסד"ט (שם סק"ו ד"ה ובזה מבואר) דישיבה על שלחן א' וליכא אחרינא בהדייהו איהו גופא דרך חיבה היא, וכן כשיושבין ומסובין סמוכין זו אצל זה והוי ג"כ דרך חיבה ואסור. משא"כ כשאחרים יושבים ואוכלים ג"כ ומפסיקין ביניהם אין כאן דרך חיבה".
5. טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ג') – "ואם סועד אחר עמהם על אותו שולחן, אם אין האשה יושבת סמוך לאיש, אלא, שהאחר מפסיק ביניהם, הרי זה מותר, ואין צורך בהיכר אחר".
6. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' י"ד, סעי' ט"ז, סעי' י"ז).
7. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' מ"ב) – "נחלקו הראשונים באיסור האכילה על שולחן אחד כאשר יש אנשים נוספים עמהם. ונקטינן שאם אין אדם מפסיק ביניהם צריכים היכר על השולחן אף כשיש אנשים נוספים עמהם, ואולם כשיש מי שמפסיק ביניהם ואפילו תינוק אם אין דרכו לישוב ביניהם בזמן טהרתה כדלעיל בסעיף ל"ח אין צריכים היכר נוסף".
8. חוט שני (ס"ק ד' אות י"ט, אות כ') – "אם אוכלים יחד עם אחרים, והבעל והאשה יושבים אחד ליד השני, צריך להפסיק ביניהם באיזה דבר ... ילד היושב ביניהם, אם הוא יושב במשך כל זמן האכילה, מיקרי הפסק".

9. הגר"ק זצ"ל (אהל יעקב אות כ') – "שאלה: בעל ואשתו נדה שיושבים עם אחרים האם צריכים עדיין להניח היכר על השלחן. תשובה: אם מפסיק אדם ביניהם אין צריך".
- הגר"ק זצ"ל (דרך אכילה עמ' מ') – "שאלה: כשמתארח אצל אחרים ואינו רוצה שירגישו בזמן טהרה וטומאה, האם אפשר לסמוך על שיטות הראשונים שכשיש עוד אנשים בשולחן לא צריך היכר. תשובה: זה קשה להקל, אבל אם מישוהו מפסיק ביניהם או ששמים ביניהם איזה מפתח או משהו, זה אפשר להקל".
- עי' הגר"ק זצ"ל (עלי שי"ח עמ' רל"ה אות ב') – "שאלה: האם צריך היכר על השלחן אם יש עוד בני אדם שיושבים עמהם. תשובה: כן".
10. לבושי עז (תמצית אות ג', עי' אות ד') – "בשעת הדחק יש להקל שיושבים בשלחן אחד עם אחרים".
11. אבני ישפה (אהל יעקב ה' אלול תש"ע) – "בעיקר השאלה אם לסמוך על שיטה זו שלא צריך היכר אם יש סועדים אחרים על השולחן, המעיין בברכי יוסף שהבאנו לעיל יראה שמסקנתו היא לא לסמוך על שיטה זו, וכן נראה לדינא שצריך היכר גם אם יש סועדים אחרים. ורק אם הסועדים האחרים יושבים בינו ובין אשתו אינו צריך היכר".
12. מראה כהן (עמ' ס"ח) – "ולענין הלכה - דעת רוב הפוסקים לחוש לדעת הרא"ה שאם אין אדם מפסיק ביניהם צריכים היכר על השולחן אף כשיש אנשים נוספים עמהם, ואולם כשיש מי שמפסיק ביניהם ואפילו תינוק חשיב הפסק. וכך נהגו".
13. מנחת פרי (על סעי' ג' ד"ה והנה) – "וכמדומה שהמנהג להתיר בזה. וכן מוסרים בשם מרן החזו"א זללה"ה".
14. יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ז', עי' תוספת טהרה שם) – "וכן אם יושב אדם אחר ביניהם, אין צורך בהיכר".
15. משמרת הטהרה (ס"ק כ"ט, פרק ח' סעי' ל"ו) – "בשלחנות גדולים כשלנו יש להקל כשאחרים מפסיקין ביניהם והמחמיר תע"ב".
16. תינוק מפסיק ביניהם.
- (א) מיקל – שבה"ל (ח"ה סי' קכ"ד אות ג', ששבה"ל סיכום אות ט', "יושב ביניהם ממש לא גרע זה משאר היכר המונח על השולחן ביניהם דמהני כ"ש קטן אפילו לא הגיע לשיעור הנ"ל"), מראה כהן (פרק ה' הע' כ"ה, "וסגי אף בקטן שמפסיק ביניהם ואפילו תינוק, אם אין דרכו לישב ביניהם בזמן טהרתה").
- (ב) מחמיר – קנה בשם (ח"ב סי' ע"ג, "שבט הלוי ... גם בלא"ה נלע"ד פשוט דאפילו אם לא היה הרגילות כן להושיב את הילדים עמהם על השלחן, ג"כ לא היה מהני האי להיכרא להתיר איסור אכילה יחד עם אשתו נדה על שלחן אחד, דדוקא היכר המונח על השלחן הוא דמהני וכגון בשימת דבר מפסיק ביניהם להיכרא, וכיוצא בזה שאר הדברים המפורשים בטור וש"ע (שם) שמונחים על השלחן ושייכים להשלחן, או לכל הפחות בדבר השייך להשלחן אעפ"י שאינו מונח על השלחן וכגון ..."), מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ס"ג, "שבט הלוי ... אולם בשו"ת קנה בושם ... וכן נראה להורות").
- (ג) מראי מקומות – פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ל"ה, סעי' מ"ב, לשונו מובא לעיל).
17. מהני מטעם שינוי מקום – הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ו אות א', משנת השלחן תשובה רכ"ד, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ח אות ה', עי' משמרת הטהרה שעה"צ ס"ק פ"א, "ואם אחרים יושבים ביניהם אין צריך לעשות שינוי נוסף").
- (א) לכל הפחות ילד בן שמונה – הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק כ"ח אות ה', "ילד לענין זה הוא כבן שמונה לפחות, אבל הצעיר מגיל זה, לכו"ע לא מועיל להיחשב היכר, מכיון שאינו מבין מהנעשה סביבו").
- (ב) קטן שיכול ללכת – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רכ"ד, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ח הע' י', "המפסיק יכול להיות גם קטן, וקטן לענין זה הכוונה לקטן שיכול ללכת, אבל לא מועיל להניח ביניהם קטן שאינו יודע ללכת").

ד. מחמיר לגמרי, אפילו אם אנשים מפסיקים ביניהם.

1. רשב"א (משמרת הבית בית ז' ריש שער ב') – "אמר הכותב מעולם לא שמענו דבר זה ואולי הוא היה המגיד הראשון ואין לו טעם ולא ריח דאפילו יש אחרים עמהם איזה היכר יש להם ואם יבואו לידי הרגל ולאכול בקערה אחת שניהם מי מעכב א"ת שהאחרים המסובין שם יזכירום וימנעום מאין הם יודעים שהיא נדה וכי צריכין להודיע את המסובין. ועוד דדומיא דבשר וגבינה. על שלחן אחר עשאום כדאיתא בר"פ כל הבשר ואטו התם כי איכא אחריני בהדיהו מי שרי. אלא ודאי לא שנא מן הדין אלא שעכשיו הקלו לאכול עמה על השולחן ובלא שום היכר".
2. שפע טהרה (ס"ק ח') – "ואפילו אחרים מפסיקים ביניהם אסור".
3. קנה בשם (ח"ב סי' ע"ג) – "סברת הרא"ה ... דלא קיי"ל כן להלכה".
4. אור לציון (טללי טוהר פרק ד' הע' פ"ג).
5. עי' ששבה"ל (ש"ך ס"ק ז', סיכום אות ו', ס"ק ט', שבה"ל ח"ה סי' קכ"ד אות ג', ח"ו סי' קכ"ו) – "אם אחרים יושבים עמהם בשלחן, מחמירים לעשות היכר, אבל לצורך גדול כגון שמתביישים כשאחרים מרגישים, יש להקל ... אם האחרים יושבים ביניהם, כשיש צורך אפשר להקל בזה".
6. פתחי דעת (פרק ח' סעי' ה').

ה. כשיש אחרים בשלחן סמוך להם.

1. מחמיר.
- (א) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קנ"ז הע' קי"ז) – "אם אוכלים הבעל ואשתו לבדם על שלחן אחד ואין אחרים אוכלים עמהם באותו שלחן כגון שבני הבית אוכלים על שלחן אחר ואף דהוא במקום רבים כגון במסעדה נראה דלכו"ע בעינן היכר דכל היתר הברכ"י בשם הריק"ש הוא 'בשלחן גדול עם כל בני הבית' וכן מהרא"ה בבדה"ב 'אם היו שם אחרים אוכלין ומפסיקין ביניהם מותר' אבל בהיו שם ואינם יושבים באותו שלחן לא התירו".
- (ב) אבני ישפה (אהל יעקב ה' אלול תש"ע) – "שאלת אם מועיל אנשים אחרים להיכר לסעוד עם אשתו כאשר האחרים הם בשולחן אחר. שיטה זו שמועיל שלא צריכים היכר כאשר אחרים יושבים על יד השולחן מובאת בברכי יוסף יו"ד סי' קצ"ה על סעי' ג'".

שכתב וז"ל: ובשולחן גדול עם כל בני הבית יש אומרים דבכל גווי שרי וכן נהגו, עכ"ל. ושוב כתב דעות שחולקות על שיטה זו. אבל כיון שגם מי שמתיר רק הזכיר שאחרים יושבים על יד השולחן, מוכח שאחרים מועילים רק אם הם יושבים על אותו השולחן שהוא ואשתו יושבים עליו, אבל בלי זה אינו מועיל דבר. וכל שכן שאינו מועיל במסעדה שהרי כתבו הפוסקים שאין זימון במסעדה משולחן לשולחן, והיינו משום שהם לא באו יחד, ואין להם שייכות לסעודה אף שהם מכירים זה את זה. לכן הם נחשבים שומרים לענין לאכול עם אשתו נדה".

ג) הגר"א בנבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקי"ג, כ"ז אלול תש"ע) – "שאלה: לפי המקילים באיש ואשתו נדה שאוכלים עם אחרים שלא צריכים להניח היכר ביניהם, מה הדין אם נמצאים במסעדה וכדומה וחברים שלהם נמצאים בשולחן לידם בקרוב, האם אפשר להקל נמי בכה"ג. תשובה: לא".

ד) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ג אות ט"ו) – לשונו מובא לקמן.

ו. מראי מקומות – דברי יוסף (ח"ד סי' תתקפ"ג ד"ה ועוד, "דבני ביתו קטנים ואפילו בנים ובנות גדולות אינם מעכבים החיבה מאביהם ואמם היושבים על שלחן אחד"), בדה"ש (ס"ק ל"ד, "המקיל ... יש לו על מי לסמוך"), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קנ"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ס"ה), מעדני אשר (נדה סי' מ"ו), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ו').

1. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ז) – "לדינא הא להש"ע ורוב אחרונים אסור אף כשאוכלין על שלחן אחד עם כל הבני בית וכ"ש שאסור מקערה אחת אף עם כל הבני בית מטעם שבארתי לדידהו, ולכן אף שיש שמקילין כמהריק"ש דיו שיקלו על שלחן אחד ולא מקערה אחת שאין להם להקל נגד הש"ע אלא במה שנהגו אף שלהטעמים נראין שוין".

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"ט) – "שרוב פוסקים החמירו בזה, ואפילו בבית של אחרים, ולפיכך יש להחמיר. אבל יכול להקל לענין הסוג של ההיכר. כגון שיש להקל ע"י נתינת פקק וכדומה ביניהם (בשם רשז"א זצ"ל). וכעין זה כתב במראה כהן פ"ה הע' כז בשם ר' אלישיב זצ"ל ע"ש. [אבל דבר יקר, כגון שעון יקר או טבעת עם יהלום, בכל ענין הוא היכר טוב, מרי"ב שלי'] וכן יש להקל בשעת הדחק בלי היכר".

ז. בצירוף היכר קטן, יש להקל.

1. עי' לקמן.

כג) היכר.

א. שינוי מקום ישיבה.

1. מיקל.

א) רבינו פרץ, הו"ד בפסקי מהרי"ח (שבת דף יג.) – "אדם שאוכל עם אשתו נדה צריך לעשות גובה בינתים או ישנה אחד מקומו ובכך סגי".

ב) רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ד, רכ"ד-ג'), הו"ד בב"י (ס"ק ג') – "ויש מתירין שתשנה היא מקומה ולא תשב היא במקומה".
ג) סד"ט (סוף ס"ק ח') – "כתב הבית יוסף [עמוד קנד דיבור ראשון] בשם רבינו ירוחם [נתיב כו ח"ד רכד, ג], דהא דאסור לאכול עמה על שלחן אחד בלא היכר, מכל מקום אם היא אינה יושבת במקומה המיוחד לה בשאר ימות השנה, הוי היכר ושרי".

ד) קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ו'), לחו"ש לחם ס"ק ח') – "שתשנה את מקומה".

ה) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ו').

ו) מקוה ישראל (סי' ז' ס"ק ו').

ז) עי' בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ב) – "ויש מתירין בהיכר דהיא משנה מקומה, שאינה יושבת במקום שרגילה לישב בזמן טהרתה".

ח) דרכ"ת (ס"ק ט"ו).

ט) טהרת ישראל (סעי' ט').

י) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' י"ד, ריש עמ' קי"ט).

יא) חזקת טהרה (ס"ק י').

יב) אבני ישפה (אהל יעקב הרחקות נדה עמ' קי"ז ענף מ"ט) – "מועיל לשבת בריחוק מקום אם הוא שנוי ממה שהם רגילים לשבת, והיינו שרגילים לשבת זה על יד זה וכעת אחד מתרחק מן השני, אז שפיר נחשב היכר כיון שיש שנוי מקום. ונראה לי שהשנוי מקום לא צריך להיות רחוק, אלא כל שיש שנוי מן הרגיל שפיר נחשב היכר. וכן מוכח מדברי הרמ"א יו"ד סי' קצ"ה סעי' ג' שאמר שמספיק מה שרגילים לאכול מקערה אחת וכעת כל אחד אוכל מן הקערה שלו, מוכח שכל שנוי מועיל כהיכר".

יג) פרדס שמחה (ס"ק י"א אות ד', שיעורי טהרה עמ' קנ"ז ד"ה ואולם).

יד) חוט שני (ס"ק ד' אות י"ז, עי' הנהגה כהלכה פרק ט' הע' מ"ד) – "אם האשה מייחדת לה מקום מיוחד, שתמיד יושבת שם בזמן נידותה, ובזמן טהרתה יושבת במקום אחר, הרי זה מועיל כשינוי מקום, כיון שיש לה מקום אחר בזמן האיסור, הוי היכר".

טו) לבושי עז (תמצית אות ה').

טז) דרכי טהרה (עמ' מ"ד אות ג').

יז) עי' מראה כהן (עמ' ס"ו אות א') – "יש שכתבו דאם האשה משנה את מקומה נחשב הדבר להיכר".

יח) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ז' אות ג').

יט) משמרת הטהרה (ס"ק ל') – "ובשלחנות גדולים כשלנו יש להקל".

כ) חוקת הטהרה (סעי' ל"ה).

כא) פתחי דעת (פרק ח' סעי' ד').

(כב) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ל"ז) – "אם יש לה מקום מיוחד אצל השלחן והיא משנה מקומה בימי נדתה אין צורך לשים היכר".
 (כג) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ח') – "כתב הקיצור שלחן ערוך (סי' קנ"ג ס"ו) דאם היא משנה מקומה על השלחן חשוב היכר".
 (כד) חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ"ב אות י"א).
 (כה) הליכות ביתה (עמ' כ"ה) – "אם יש לה מקום קבוע שתמיד יושבת שם, ועכשיו כשהיא נדה משנית את מקומה, הרי זה נחשב כהיכר".
 2. מחמיר.

(א) צמח צדק (פסקי דינים סעי' ג') – "ונראה שאין נוהגין כן".
 (ב) אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "לא נראה לי שמועיל שנוי מקום להיכר לאכול עם אשתו נדה, כי הפוסקים המפורסמים לא העתיקו עצה זו. ונראה הטעם שלפעמים יותר נוח לאדם לשבת במקום אחר בשולחן".
 (ג) הגר"ח"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ג' אות ח', מכתב ח' אות ד') – "האם כשאוכלים על שולחן אחד והאשה משנה את מקומה לשבת במקום אחר ממה שרגילה חשיב היכר לאכול בלי היכר אחר. תשובה: לא".
הגר"ח"ק זצ"ל (דרך אכילה עמ' מ') – "שאלה: אם האשה מייחדת לה מקום מיוחד שתמיד יושבת שם בזמן נידותה, ובזמן טהרתה יושבת במקום אחר, האם זה מועיל כשינוי מקום כיון שיש לה מקום אחר בזמן האיסור והוי היכר. תשובה: זה קשה להקל".

3. מי משנה מקומו - למקילים לעיל.

(א) מרבניו פרץ, הו"ד בפסקי מהרי"ח (שבת דף יג). נראה להקל, שאפי' ישנה אחד מקומו ובכך סגי.
 (ב) אבל מרבניו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ד, רכ"ד-ג'), הו"ד בב"י (ס"ק ג') נראה להחמיר, שדוקא כשהיא משנית מקומה.
 (ג) קנה בשם (ביאורי שו"ע אות ט') – "ומ"מ נראה דאף המקילים בהיכר זה, היינו דוקא כשהיא משנית מקומה, אבל אם הבעל משנה מקומו נראה דאין זה מועיל, דהיכר זה צריך בשבילו (עיין להלן ס"ד ובט"ז סק"ד, ומבואר יותר בב"י בשם הגמ"י דלא יאכל הזב וכו' תנן ולא תנן לא תאכל), וזה שייך רק כשרואה אותה שיושבת שלא במקומה הרגיל".
 (ד) הליכות ביתה (עמ' כ"ה) – "ודוקא אם האישה משנית מקומה, אבל אינו מועיל אם הבעל משנה מקומו".

4. מראי מקומות – אור לציון (טללי טוהר פרק ד' הע' ז'), הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ו אות א', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ה', עי' סוף אות ו', לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק ל"ז), הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קנ"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ס"ו), פרק כ"ו הע' פ"ב), נטעי גבריאל (פרק ט"ז סעי' ט"ו), מנחת אשר (מכתב בס' אמרי יוסף סוף ח"א עמ' ל"ד אות ז'), דיני הרחקות (סעי' ג' הע' א').
 (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"ל, אמנם עי' קובץ תשובות ח"א סי' פ"ו אות א', משנת השלחן תשובה רכ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ה' [לשונו מובא לעיל]) – "שינתה ממקומה הקבוע - לא נקרא היכר, וצריך לעשות היכר אחר".
 (ב) ששבה"ל (סיכום אות ז') – "מותר בלי היכר כשהוא לצורך, או כשאחרים עמהם".
 (ג) לגבי בשר בחלב - עי' יו"ד סי' פ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ב. האם ההיכר צריך להיות ביניהם.

1. מחמיר.

(א) שפע טהרה (ס"ק ט').
 (ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רכ"ח, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ב') – "ההיכר צריך להיות ביניהם, אבל היכר בצד השלחן ולא ביניהם לא חשיב היכר".
 (ג) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ה' ס"ק ב') – "וצריך להניחו בינו לבינה במקום שיראוהו תמיד כשאוכלים".
 (ד) בדה"ש (ס"ק ל"ח) – "אם הלחם או הקנקן מונח בצד השלחן שלא ביניהם נראה דלא חשיב היכר כיון שאינו מפסיק ביניהם".
 (ה) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קנ"ג).
 (ו) חוט שני (ס"ק ד' אות ז', עי' הנהגה כהלכה פרק ז' הע' ט') – "צריך שיהא מונח ביניהם, ולא מפסיק במה שמונח בצד איזה דבר הפסק".
 (ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ס"ב, עי' פרק כ"ו הע' מ').
 (ח) פרי טהרה (סעי' י"א).

2. מיקל.

(א) עי' ששבה"ל (סיכום אות א') – "דבר המפסיק מהני גם אם אינו ממש ביניהם או בין הצלחות, אלא אפילו מרוחק מעט מן הצלחות, ובלבד שניכר לשניהם".
 (ב) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ס') – "הנה אף דמבואר בלשון השו"ע (סימן קצ"ה סעיף ג') 'שיהי' שום דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה', מכל מקום אין הכוונה שזהו לעיכובא שצריך להיות ממש בין שני הקערות, וכמו שכתב בחוט שני: אלא דלאו דוקא שיהא ביניהם ממש אלא כל שמונח על השולחן היכר שיזכיר להם שהיא נדה סגי בכך, וכן כתב בספר שביבי טהרה (פרק ט"ו סעיף י'), - אלא שכתב דלכל הפחות יהי' ההיכר סמוך להם כדי להזכיר להם שלא יבואו לקירבה יתירה".
 (ג) הליכות ביתה (עמ' כ"ה) – "ואינו צריך להיות מונח ביניהם ממש, אלא כל שהוא קרוב אליהם באופן שהוא ניכר להם והם רואים אותו, אבל לא בצד השני של השלחן".
 3. מראי מקומות – הגר"ח"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ו' אות ו'), משמרת הטהרה (ס"ק ל"ג).

(א) לגבי בשר בחלב - עי' יו"ד סי' פ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ג. כתיבה על פתק - למחמירים לקמן גבי גובה.

1. מחמיר.

(א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ד אות י"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ג') – "פתק המונח ביניהם שכתוב עליו שאסור להתקרב וכו', לא מהני להיכר כשאוכלים בשלחן אחד, [אא"כ הוא גדול דבלא"ה מהני מצד היכר]".

(ב) סוגה בשושנים (פרק ד' הע' ל"ז ד"ה והנה).

(ג) שיעורי טהרה (עמ' קנ"ז ד"ה והנה).

2. מיקל.

(א) אבני ישפה (אהל יעקב כ"ט אלול תש"ע) – "בדבר השאלה אם כתיבת פתק להיכר בין אוכל בשר ואוכל חלב ובין בעל לאשתו, לא גרע פתק מכל היכר אחר שמשמשים. רק צריך להיות שהיכר של הפתק יהיה גבוה קצת וכמו שכתב הט"ז בהלכות בשר וחלב יו"ד סי' פ"ח ס"ק ד' לענין היכר, כי אם הוא נמוך לא ישימו לב אליו. העצה היא שיעמידו הפתק בין שתי כוסות שאז הוא יהיה גבוה קצת".

(ב) חוקת הטהרה (סעי' ל"א) – "היושב ואוכל עם אשתו נדה ואין להם היכר אלא פתק הכתוב עליו שהיא נדה בלבד, נראה דסגי להיכר".

3. מראי מקומות – משנת יוסף (חי"א סי' קנ"ד אות ד', הנהגה כהלכה מכתב א' אות ד'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"ט, לשונו מובא לעיל).

(א) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קנ"א) – "ההיכר לאכול ביחד עם אשתו נדה, מהני דוקא אם ההיכר הוא בשולחן (צמח צדק)".

(ב) לגבי בשר בחלב - עי' יו"ד סי' פ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ד. הבעל יודע שיש היכר ולא האשה: האם חיוב ההכר על שניהם.

1. מיקל.

(א) חוט שני (ס"ק ד' אות י"ג) – "האיסור לאכול יחד על השולחן כשאשתו נדה, הוא על הבעל ולא על אשתו, ולכן אם הוא החליט על איזה דבר שישמש להפסק ביניהם, והיא אינה יודעת מזה, הרי זה ממועיל להיכר".

(ב) לבושי עז (תמצית אות י"א) – "כיון דעיקר ההיכר מיועד להבעל, משו"ה אם יש היכר על השלחן שהבעל יודע על קיומו, אף שהאשה אינה יודעת בכך סגי, ואם האשה יודעת והבעל אינו יודע לא מהני".

(ג) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב ריש עמ' ש').

(ד) הליכות ביתה (עמ' כ"ה) – "עיקר האיסור מוטל על האיש, ולכן עליו מוטל לקבוע את ההיכר, אף אם היא אינה יודעת מזה".

2. מחמיר.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' י"ח) – "ובכל אופן צריך שיהא היכר הידוע לשניהם".

(ב) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ד אות י"ח, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ד', פתחי דעת פרק ח' הע' ט') – "הא דמהני היכר ביניהם כשאוכלים בשלחן אחד היינו דוקא כששניהם הן הבעל והן האשה יודעים מזה, ולא סגי באחד מהם יודע".

(ג) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ל"ו) – "צריך ששניהם ידעו מההיכר ולא מספיק אם רק הבעל יודע מההיכר".

(ד) ששבה"ל (ס"ק ג' סיכום אות א') – "וסתימת הפוסקים דאפילו אינו דבר גבוה וניכר כגון טבעת, רק שיהי' ניכר לשניהם ... דבר המפסיק מהני גם אם אינו ממש ביניהם או בין הצלחות, אלא אפילו מרוחק מעט מן הצלחות, ובלבד שניכר לשניהם".

(ה) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ב אדר תשס"ט, אהל יעקב אות ה') – "שאלה: האם האשה צריך לדעת מהו ההיכר בשעת אכילה או רק האיש צריך לדעת. תשובה: שניהם".

הגר"ח"ק זצ"ל (בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו ריש אות ג', מה טובו גליון ד' עמ' תקל"ב) – "שאלה: בחיוב ההכר כשאשתו נדה, אם ה"ז מוטל רק לבעל או גם לאשה. תשובה: על שניהם".

(ו) חיי הלוי (ח"ה סי' פ"ה אות מ') – "דמסתבר ששניהם צריכין לידע מההיכר".

(ז) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ר"ח ניסן תשס"ט) – "שאלה: האם האשה צריך לדעת מהו ההיכר בשעת אכילה או רק האיש צריך לדעת. תשובה: גם היא".

עי' הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב כ"ז אלול תש"ע, מציון תצא תורה ח"א אות תקי"א) – "שאלה: האם שניהם הבעל ואשתו או אוכלי בשר וחלב צריכים לדעת מההיכר, או סגי באחד מהם שיודעים. תשובה: בבעל ואשתו איני יודע, בבשר וחלב לכאורה צריך שכל אחד מהם ידע שלא לאכול מהמין השני".

(ח) עי' אבני ישפה (אהל יעקב הרחקות עמ' קי"ב ענף כ"ב, י"ב אלול תש"ע) – "גם הבעל וגם אשתו צריכים לדעת מה ההיכר שהרי אם אחד אינו יודע הוא חושב שהוא עובר על איסור ואף שאינו עובר אסור לחשוב שעוברים. אמנם אם מגלים לו שיש היכר ולא אומרים מה ההיכר אז זה מותר".

(ט) משנת יוסף (ח"ט סי' קפ"ו אות א') – "זה מעיקר ההלכה".

(י) מנחת פרי (בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו ריש אות ג').

(יא) פתחי מגדים (פרק ג' סעי' נ"ה) – "צריך שיסכימו וידעו שניהם שדבר זה הוא ההיכר".

(יב) ודרשת וחקרת (ח"ד יו"ד סי' ט"ו אות ג') – "ולמעשה כן נוהגים ואין לשנות".

(יג) נטעי גבריאל (פרק ט"ז סעי' ה') – "איסור אכילה על שלחן אחד הוא גם על האשה, וא"כ צריכים שידעו שניהם מההיכר".

(יד) חוקת הטהרה (סעי' כ"ט) – "ההיכר שצריך להניח כשאוכלים על שלחן אחד לכתחילה בעינין שגם הבעל וגם האשה ידעו מכך, ולא מספיק שרק הבעל יודע מזה".
 3. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ד' הע' ל"ו ד"ה וכן, "וצ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ו הע' ל"א, הע' ל"ח), זרע שמואל (הע' ש"ח), אוצר ההרחקות (פרק ט"ו סעי' ג', "מחלוקת"), בית מתתיהו (ח"ב סי' ט"ו אות ג').
 (א) נ"מ: לכאורה המקרה לקמן.

ה. הנחת היכר אם הבעל סומא.

1. מחמיר [בשביל האשה].
 (א) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' של"ו) – "שצריך היכר שהשני ישמור על הסומא".
 (ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקי"ב) – "שאלה: סומא האם הוא צריך להניח היכר בשעה שאשתו נדה, וכן לגבי בשר בחלב, אע"פ שהוא לא יכול לראות את זה. תשובה: כדי שתראה אשתו".
 (ג) תשובות והנהגות (ספר הסומא יו"ד סוף סי' קצ"ה, עמ' ת"ט) – לשונו מובא לקמן.
 (ד) שבט הקהתי (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' של"ו) – "שנראה דצריך היכר בשביל האשה דאע"פ שמותרת לאכול השיריים שלו אפילו בפניו מ"מ יש חשש של קירוב הדעת ויבואו לידי נגיעה".
 (ה) מנחת פרי (בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו סוף אות ג') – "שיתכן בסומא כיון שאין רואה חיוב ההרחקות מוטל על האשה לכו"ע".
 (ו) ברכת ראובן שלמה (בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו סוף אות ג') – "שגם בסומא בעי הכר".
 (ז) תשובת הגר"מ חליהו (גם אני אודך ח"ד סי' כ"ט) – "המשנת יוסף ... וכפ"ז פשיטא מילתא דבהיכא דהבעל סומא יש לאשתו להניח היכר ביניהם, ודוק בזה".
 (ח) דברי בנינו (חכ"ו סי' ס"ב) – "אם האשה או האיש סומים ורוצים לאכול בשלחן צריכים לעשות היכר כדי שלא יבואו לידי נגיעה אחד בשני בשעת אכילה דהא גם בשלחן גדול צריכים לעשות היכר וכמתבאר מדברי השו"ע וכנזכר לעיל וה"ה והוא הטעם באחד מהם סומא שאותו שאינו סומא צריך לעשות לעצמו היכר שלא יבא לידי נגיעה אחד בשני בשעת האכילה".
 (ט) תשובות הגר"פ סאמעט (גם אני אודך ח"א סי' ס"ב) – "למדן מכל זה לדינא, דאין שום חילוק בין אם רואה בעיניו או לא, דבכל אופן אסור לאכול על שולחן אחד עם אשתו נדה בלי היכר, ואדרבה במי שאינו רואה בעיניו והוא באופן שכבר ראה אותה, לא מועיל היתר ההיכר כלל".
2. מיקל.
 (א) חוט שני (בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו סוף אות ג') – "וכן השיב לי מרן הגר"נ קרליץ לשאלתי ע"י הרה"ג רבי חיים הוכמן אם סומא צריך הכר דא"צ".
 (ב) אבני דרך (ח"ו סי' קל"ב, הע' ב') – "לדינא נראה לי דכיוון שהסומא אינו רואה את ההיכר אין צריך להניח. שכן אין לחוש שיתקפנו יצרו כאשר יושבים יחדיו דאין הוא רואה בזה חיבה מיוחדת, וכן יודע הוא מתי זה עת נידתה. אולם מה טוב ומה נעים דיקבעו לעצמם שבעת נידתה תשנה את מיקומה בשולחן. [ביחוד דבימינו לא מצוי שאוכלים כמה אנשים מאותה צלחת]".
 (ג) תפארת הטהרה (פרק ג' סעי' כ"ב) – "מעיקר הדין אינם צריכים להניח הכר, והמחמיר תבוא עליו ברכה".
3. מראי מקומות.
 (א) שושנת ישראל (פרק ד' סעי' ה') – "אם הבעל סומא ואינו מרגיש שאשתו אוכלת עמו מקערה אחת אין בזה איסור".
 4. במקום שבעל ואשה שניהם עיוורים (רח"ל).
 (א) מיקל.
 (1) הגריש"א זצ"ל (ספר הסומא יו"ד סוף סי' קצ"ה, עמ' ת"ט) – "יו"ד שכששני בני-הזוג סומים אין הם חייבים להניח ביניהם דבר-הפסק".
 (2) הגר"י זילברשטיין שליט"א (הנהגה כהלכה פרק ז' הע' מ"א) – "דלא חשיב דאוכלים על שלחן אחד".
 (ב) מחמיר.
 (1) הגר"ח"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ו' אות ד') – "האם ב' עיוורים צריכים להניח ביניהם היכר כשאוכלים או כיון שלא רואים אותו אינם צריכים. לא פלוג".
 עי' הגר"ח"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ח' אות ג') – "ולכאורה יש לדון בזה, שהרי י"ל דכיון שאינם רואים כלל זה את זה ואינם יכולים לראות חשיב כמי שאינם אוכלים ביחד, ובאופן שלא אוכלים ביחד אין דין היכר גם לפקחים א"כ לא שייך לא פלוג. תשובה: קשה להקל".
 אמנם עי' הגר"ח"ק זצ"ל (בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו סוף אות ג', מה טובו גליון ד' עמ' תקל"ב) – לשונו מובא לקמן.
 (2) תשובות והנהגות (ספר הסומא יו"ד סוף סי' קצ"ה, עמ' ת"ט) – "שגם כשאחד מבני-הזוג סומא, חייבים הם להניח ביניהם דבר-הפסק, וכן כששני בני-הזוג סומים חייבים הם גם-כן להניח ביניהם דבר-הפסק, כי למרות שאינם רואים זה את זה הרי הם יודעים שהם מצויים זה ליד זה ועליהם לדעת שיש ביניהם דבר-הפסק".
5. מראי מקומות – הגר"ח"ש סגל שליט"א (תשובת גם אני אודך ח"ב סי' נ"ו אות י'), בית מתתיהו (ח"ב סי' ט"ו סוף אות ג').
 (א) הגר"ח"ק זצ"ל (בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו סוף אות ג', מה טובו גליון ד' עמ' תקל"ב) – "שאלה: סומא שאין רואה אם צריכה אשתו ליתן הכר שבל"ה לא יראה. תשובה: צ"ע".
 הגר"ח"ק זצ"ל (בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו סוף אות ג', מה טובו גליון ד' עמ' תקל"ב) – "שאלה: כתב לי מרן, שצ"ע אם סומא צריך ליתן הכר ע"י אשתו, וצ"ע כיון שה"ז מוטל גם על האשה, היא תצטרך ליתן הכר. תשובה: יתכן שאם אינו עליו גם היא פטורה".

(ב) ודרשת וחקרת (ח"ו יו"ד ס"מ אות ג') – "הנה כשהוא סומא לא יעזור היכר, כי הוא אינו רואהו רק שינוי מקום, שכתב רבינו ירוחם דהוי שינוי, והוא מובא בסד"ט ... ואם היא סומא בודאי צריך היכר בשבילו וזה פשוט".
(ג) יוצר המאורות (יו"ד ס"ו ס"י).

ו. דרך להיות בשלחן.

1. במקום אחר, מיקל.
(א) שפע טהרה (ס"ק ט') – "ואפילו דבר שדרכו להיות מונח על השלחן אם הניחו ביניהם במקום שאין דרכו להיות שם הרי זה היכר".
(ב) מראה כהן (עמ' ס"ז אות ג') – "אגרטל המונח בקביעות על השולחן אינו יכול לשמש כהפסק. ומ"מ אם האגרטל מונח תמיד במרכז השולחן וכעת מניחים אותו ביניהם חשיב היכר".
(ג) נטעי גבריאל (פרק ט"ז סעי' ו') – "דבר שדרכו שיהא מונח באמצע השלחן כגון פרחים, ואוכלת עתה בסוף השלחן ומניחין אותו בקצה השלחן להיכר מהני".
(ד) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ז' אות ב').
(ה) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ל"ה) – "עציץ או שאר חפץ שדרכו להיות בסוף השלחן ועכשיו שמו אותו ביניהם, הרי זה מועיל להיכר".
(ו) פוסקים.
2. מראי מקומות.
(א) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קנ"ב) – "דבר הנמצא כל הזמן על השלחן בכונה שיהי' בין האיש ואשתו נדה, אי"ז שינוי".
(ב) לגבי בשר בחלב - עי' יו"ד סי' פ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ז. להוריד מהשולחן דבר הקבוע על השולחן, אם חשיב היכר.

1. מיקל – פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ל"ה), "אם יש דבר שקבוע על השולחן ביניהם כגון אגרטל וכדו' והורידו את זה כדי שיחשב היכר הרי זה חשיב היכר ואין צריך בדווקא להניח חפץ על השולחן כדי שיחשב היכר".

ח. במקום חושך לגמרי: האם מועיל היכר.

1. מיקל.
(א) הגר"ח (צ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ו' אות ד')) – "במקום חושך לגמרי כגון שבת [אם אין גנרטור, ונכבו הנרות] ורוצים לאכול האם מועיל היכר או כיון שלא רואים לא הוי היכר. תשובה: מועיל".
(ב) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ז' הע' מ').
עי' חוט שני (ס"ק ד' אות י"ח, עמ' רכ"ט) – "אם אוכלים סעודה במקום חושך, כגון בסעודה שלישית בשבת, מהני ההיכר שיניחו ביניהם, אף שאינו נראה כ"כ. משום דבדרך כלל רואים קצת את ההיכר. וזה מספיק להיכר".
(ג) הגר"י זילברשטיין שליט"א (הנהגה כהלכה פרק ז' הע' מ').
(ד) אוצר ההרחקות (פרק ט"ו סעי' ח') – "מהני".

ט. להשתמש בספרים: לצורך היכר.

1. הגר"ח (צ"ל (אהל יעקב הרחקות עמ' ק"ד אות י')) – "שאלה: האם מותר להשתמש עם ספר קדוש להיכר בין איש לאשתו נדה, ובין אוכלי בשר וחלב באותו שלחן. תשובה: אין ראוי".
2. הגר"א בנצל שליט"א (אהל יעקב כ"ז אלול תש"ע, מציון תצא תורה ח"א אות תק"י) – "שאלה: האם מותר להשתמש עם ספר קדוש כהיכר בין איש ואשתו נדה, או בין אוכלי בשר וחלב. תשובה: אסור להניחו לשם כך, אבל אם הוא מונח הוא יכול לשמש כהיכר".
3. משנת יוסף (ח"י סי' קנ"ג אות א') – "הנה הט"ז (יו"ד סו"ס רפב) אוסר להניח ספר מתחת לספר שלומד בו כדי להגביהו, דאסור להשתמש בספר של ד"ת, אפי' לצרכי מצוה, כל שאפשר בחפץ אחר. - וא"כ הה"ד בנדו"ד לוקח ספר ומשתמש בו צורך של חול. - ואין נראה לחלק בין הט"ז שנהנה מגוף הספר, להכא שהנהנה היא רק ממה שהספר מונח כאן במקום זה, אבל אינו עושה ממנו עצמו תשמיש, דמ"מ מביאו לכאן להפריד בינו לאשתו, א"כ עכ"פ משתמש בו לחולין. - וגם ספר לא הוי היכר מעליא, דיש המעיינים בספר בין המאכלים".
4. הגר"ד פיינשטיין (צ"ל (אהל יעקב בב"ח סי' פ"ז סוף הע' כ"ז)) – "דמי שיושב ולומד מספר וכעת בא לאכול עם אשתו או עם חבר שאוכל מין אחר ממנו, מותר להניח את הספר להיכר דמאחר שכבר עיין בו אין חשש ביזוי ספרים, והוסיף דספר המונח על השלחן גם כן נחשב היכר גבוה מספיק כיון שהוא ניכר".
5. אבני ישפה (אהל יעקב בב"ח סי' פ"ז סוף הע' כ"ז, ב' אלול תש"ע) – "בדבר השאלה שרוצים להניח ספר קדוש על השולחן בין איש לאשתו כסימן היכר שצריכים בזמן שאוכלים ביחד בזמן שאשתו נדה. וכיון שאין להביא ספר שהוא דבר קדוש למטרה שעץ ואבן יכולים לשמש לפי דעת הט"ז מובא במ"ב סי' שט"ו ס"ק ל', יש לעיין בספר לפני שהוא מביא אותו לשולחן. ובלאו הכי משמע במ"ב הנ"ל שהכריע כדעת המ"א סי' קנ"ד ס"ק י"ד שמתיר משום מה לי מונח כאן או מונח שם. נראה שספר הוא סימן מצוין להיכר שהרי הוא דבר גדול וניכר וגם אין הרגילות להניח ספר על השולחן, ולכן הוי היכר ובתנאי שלא משתמשים בו וכדברי הט"ז יו"ד סי' קצ"ה ס"ק ה'. ואף שאינו גבוה וכבר הזכיר הט"ז יו"ד סי' פ"ח ס"ק ד' לענין היכר בין אחד אוכל בשר

- ואחד אוכל חלב שההיכר צריך להיות גבוה קצת, וא"כ ה"ה לענין היכר בינו לאשתו נידה, אבל כיון שהספר הוא רחב וטופס מקום בשולחן, הרי זה כמו שהוא גבוה כיון שהוא ניכר".
6. מנחת חן (אהל יעקב הרחקות עמ' קכ"ז אות ל"ג) – "האם מותר להשתמש עם ספר קדוש להיכר. תשובה: אם עיין בה קודם שוב מותר להניח על השולחן ולהשתמש להיכר".
7. אבני דרך (ח"י סי' ק') – "לענ"ד הדלה, אם הם קובעים ללמוד ביחד בעת סעודתם מספר קודש מסויים, אזי יש מקום גדול להתיר להשתמש בו כהיכר, שכן אין הדבר נחשב כתשמיש ביזיון בספר. וכן אין זה דבר שאוכלים בו. אולם ע"פ דברינו עולה חידוש דעליהם לקבוע ללמוד יחד בשני ספרים שונים בעת סעודתם. ספר אחד קבוע בו ילמדו בעת נידתה והוא ישמש כהיכר, וספר אחר שילמדו יחד בתקופה בהם הם טהורים. שהרי בלא זה עלולים להתבלבל שהרי אם אותו הספר יהא תמיד על השולחן גם בעת טהרתה, אין הוא חשיב כהיכר".
8. מראי מקומות – תפארת הטהרה (פרק ג' סעי' כ"ה).

י. כלי ששונים ממנו.

1. מחמיר, אא"כ אין דרכו להיות על השולחן – תורת השלמים (ס"ק ג'), סדרי טהרה (ס"ק ו'), מקור חיים (ס"ק י"ד), מחה"ש (ס"ק ה'), פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק א'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ג'), טהרת ישראל (סעי' ט'), בדה"ש (ס"ק מ"ב), טהרת הבית (ח"ב עמ' קי"ט), פרדס שמחה (ס"ק י'), פתחי מגדים (פרק ג' אות נ"ח), ילקוט יוסף (סי' פ"ח הע' י"ב), משמרת הטהרה (ס"ק ל"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ס"ג), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"ח).
2. מחמיר [ואין מחלקים בין אם דרכו להיות על השולחן או לא] – פרישה (ס"ק ד'), ט"ז (ס"ק א'), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), באה"ט (ס"ק ג'), חוו"ד (ח"י ס"ק ב'), חכ"א (כלל קט"ז סעי' ג'), מסגרת השלחן (דין ג' ד"ה לחם), ערה"ש (סעי' ח'), "ודע דהפסק הלחם או הקנקן אינו אלא כשאין אוכלים עתה מלחם זה ואין שותין עתה מקנקן זה אבל כשאוכלים ושותים מזה אין זה היכר", הגריש"א זצ"ל (משנת השולחן תשובה רכ"ו), "קנקן ששותין ממנו באותה סעודה - לא נחשב להיכר גם אם אין דרכו להיות על השולחן", פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ל"ג), "וקנקן דאין דרכו להיות על השולחן ועכשיו הניחוהו להיכר ומשתמשים בו בשעת הסעודה לא הוי היכר דאין להשתמש עם ההיכר בשעת הסעודה", לבושי עז (משנת השולחן תשובה רכ"ו).
- א) צ"ב על הפרישה והערה"ש, שלגבי בב"ח (סי' פ"ח) הם מקילים כרמ"א שם. וכאן, סתמו לחומרא. ועי' לעיל, שבב"ח הוי יותר חמור מנדה. וצ"ע.
3. מראי מקומות – שערי טוהר (שער ט"ו סעי' ב', ס"ק ב'), מנחת יצחק (ח"ז סי' ע"א), "הנה בסעי' י"ט מדברין וז"ל וההיכר צריך לחם או קנקן וכו' ואם הוא דבר שאינו רגיל להיות על השולחן וכו' מהני אף אם משתמשים בו (תוה"ש ג' מהש"ק ס"ט) עכ"ל. והנה באם דברי המקילין באינו רגיל להיות על השולחן סובבים על קנקן עיי"ש, ה"ל לך להביא גם את החכמת אדם (כלל קט"ז סעי' ג') דלא ס"ל כן שכתב גם בקנקן דוקא שאין שותין ממנו עיי"ש", דעה ברורה (ס"ק י"ד), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק א'), ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ל"ו).

כד [האם ההיכר צריך גובה.

א. מחמיר.

1. עי' צמח צדק (פסקי דינים סעי' ג') – "וכן מנורה הוי היכר. אם הוא גבוה קצת".
2. אמת ליעקב (הע' פ"ג, דברי חכמים יו"ד אות נ"ז ס"ק ב') - לשונו מובא לקמן.
3. הגרשז"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתצ"ה אות כ'), עי' שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' י"ח) – "ונחשב להיכר כל דבר שהוא גבוה קצת אבל לא טבעת או מפתח".
4. שפע טהרה (ס"ק ט') – "ודוקא דבר גבוה, [וכגון כפית] [לעפיל] וכדו', אבל להניח טבעת [רינגעל] לא מהני".
5. הגריש"א זצ"ל (משנת השולחן תשובה רכ"ט, אוצרות הטהרה עמ' תתק"ד אות י"ז, עי' אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות א') – "הפצים קטנים כטבעת וכדומה, אם הם יושבים לבד - לא חשיב הפסק, אבל אם גם אחרים יושבים עמם בשולחן חשיב הפסק".
6. סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' ל"ז) – "ההיכר שמניחים על השולחן צריך להיות גבוה קצת, אבל צלחת וכדומה לא הוי היכר".
7. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ה' ס"ק ב') - לשונו מובא לקמן.
8. בדה"ש (ס"ק מ"א) – "והוא הדין בכל דבר לא מהני אלא בגבוה קצת ולכן לא מהני להניח צלחת או טבעת או מפתח וכדומה להיכר".
9. הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קנ"ד).
10. פרדס שמחה (ס"ק ח' אות ב') – "צריך שיהא ההיכר גבוה קצת".
11. חוט שני (ס"ק ד' אות ב', אות ו') – "ההיכר שמפסיק ביניהם צריך שיהא דבר גבוה קצת וניכר, ולא מועיל מה שמניחין טבעת או מפתח. ואמנם אין צריך שיהא גבוה טפה. ולכן מועיל להפסיק אם מונח ביניהם שעון שיש לרצועתו מעט גובה, או מפית נייר וכדו' מקופלת שיש בהם קצת גובה וכל כיו"ב".
12. לבושי עז (תמצית אות י') – "מעיקר הדין הוה סגי שיניחו להיכר אפילו דבר נמוך על השולחן בשעה שאוכלין יחד, ובזמנינו נהגו להחמיר שיהיה דבר גבוה שפיר שיהיה ניכר יותר".
- עי' לבושי עז (ס"ק ד') – "ובדורות הקודמים היו מורים דבנדה סגי בהיכר נמוך".
13. אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "פרוסה של לחם אינו היכר בינו ובין אשתו כי אינו גבוה וגם דבר מצוי על השולחן".
14. מראה כהן (עמ' ס"ז אות ג') – "ולהיכר נחשב כל דבר שהוא גבוה קצת [למעט טבעת או מפתח]".
15. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ס"ב).
16. מנחת פרי (על סעי' ג' ד"ה דיני) – "ולפי"ז פשוט דמפתח או טבעות שלה לא מהני להיכר".

17. פרי טהרה (סעי' י"א).
18. משמרת הטהרה (ס"ק ל"ב) – "והוא שיהיה דבר הגבוה מעט וניכר כעין לחם או קנקן כמנורה כוס הפוכה וכדו' אבל טבעת או מזלג וכדו' לא מהני".
19. חוקת הטהרה (סעי' ל') – "נחלקו הפוסקים אם ההיכר צריך להיות גבוה קצת, וקיימא לן כדעת המחמירים שצריך להיות דוקא גבוה קצת".
20. פתחי דעת (פרק ח' סעי' א' אות א').
21. ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ל"ג) – "צריך לשים איזה דבר גבוה קצת ביניהם להיכר".
22. אהל שרה (עמ' נ"ח).

ב. מיקל.

1. האשכול (סי' מ"ט) – "די בהיכרא כל דהו, כגון שמניח דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה ודי בזה".
2. טור (סעי' ג') – "שרגילין רבים לאכול על שלחן אחד מותר ובלבד שיעשו שום היכר".
3. מחבר (סעי' ג') – "אא"כ יש שום שינוי שיהיה שום דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה".
4. חכ"א (כלל קט"ז סעי' ג') – "אסור לאכול עמה אלא אם כן יש שום שינוי כגון שכולם אוכלים על טעלער אחד והוא מניח כלי תחת הטעלער או מפה או שיהיה שום דבר מפסיק בין קערה שלו לשלה דבר שאין משתמשין לצורך אותה סעודה".
5. קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ו') – "לא יאכל עמה על השלחן אלא אם כן יש איזה שינוי דהיינו שיהיה איזה דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה".
6. מקוה ישראל (סי' ז' סעי' ז') – "אא"כ יש שום שינוי שיהיה שום דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה".
7. ערה"ש (סעי' ו') – "דעכ"פ צריך איזה היכר בינו לבינה או שכל אחד יאכל במפה בפ"ע או שום שינוי אחר".
8. טהרת ישראל (סעי' ט') – "אא"כ יש שום שינוי שיהיה שם דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה".
9. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ל"ד) – "אין צריך שהיכר יהיה בדוקא דבר גבוה כלחם וקנקן רק כל דבר שמניחים ביניהם חשיב היכר אף טבעת או מפתח".
10. ששבה"ל (ס"ק ג', סיכום אות א') – "וסתימת הפוסקים דאפילו אינו דבר גבוה וניכר כגון טבעת, רק שיהי' ניכר לשניהם".
11. עי' טהרת הבית (ח"ב עמ' קי"ט ד"ה ומה) – "יש להקל בהיכר כל דהו, כגון טבעת ששמים אותה במיוחד להיכר, או כששמים צלחת תחת צלחת כשאינם רגילים לעשות כן תמיד ... הנוהגים להשל בזה יש להם על מה שיסמוכו".
12. הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ב אדר תשס"ט, אהל יעקב אות ד') – "שאלה: האם ההיכר בין איש ואשתו נדה בשעת אכילה בשלחן אחד, צריך להיות גבוה קצת (כמו גבוה טפח) או אפילו כל שהו מהני. תשובה: שיכירו".
13. עי' הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב אות ט"ו, עי' דרך אכילה עמ' מ' [לשונו מובא לקמן]) – "שאלה: האם פרוסה של לחם נחשב כהיכר גבוה מספיק בין איש ואשתו נדה. תשובה: המחמיר תבוא עליו ברכה (אם אין מוכרחים)".
14. יסוד הטהרה (פרק ב' הע' ז') – "ודי בחפץ נמוך וקטן, ובלבד שיהא ניכר".
15. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ר"ח ניסן תשס"ט) – "שאלה: האם ההיכר בין איש ואשתו נדה בשעת אכילה בשלחן אחד, צריך להיות גבוה קצת (כמו גבוה טפח) או אפילו כל שהו מהני. תשובה: אם ניכר".
16. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"ט) – "אבל דבר יקר, כגון שעון יקר או טבעת עם יהלום, בכל ענין הוא היכר טוב".

ג. שיעור - למחמירים לעיל.

1. טפח.
 - א) כן – אמת ליעקב (הע' פ"ג, דברי חכמים יו"ד אות נ"ז ס"ק ב'), "הדבר המפסיק צריך להיות גבוה קצת, והיינו כטפח, ועט או מעטפה בודאי לא מהני", אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ה' ס"ק ב'), "ובלבד שיהיה גבוה טפח".
 - ב) לא – חוט שני (ס"ק ד' אות ב'), "אין צריך שיהא גבוה טפח", פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ה הע' מ"ט).
- ## ד. בצירוף שגם אחרים יושבים עמם, יש להקל.
1. הגריש"א זצ"ל (מראה כהן פרק ה' הע' כ"ז, משנת השלחן תשובה רכ"ט, משמרת הטהרה הע' פ"ה, פרק ח' הע' פ', סי' קצ"ה שעה"צ ס"ק פ"א, ס"ק פ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות א') – "חפצים קטנים בטבעת וכדומה, אם הם יושבים לבד - לא חשיב הפסק, אבל אם גם אחרים יושבים עמם בשולחן חשיב הפסק".
 2. הגר"ח זצ"ל (דרך אכילה עמ' מ') – "שאלה: כשמתארח אצל אחרים ואינו רוצה שירגישו בזמן טהרה וטומאה, האם אפשר לסמוך על שיטות הראשונים שכשיש עוד אנשים בשולחן לא צריך היכר. תשובה: זה קשה להקל, אבל אם מישוהו מפסיק ביניהם או ששמים ביניהם איזה מפתח או משהו, זה אפשר להקל".
 3. חיי הלוי (ח"א סי' ע"ג אות ט"ו) – "ונראה דלכתחלה יש ליתן עכ"פ דבר קטן שהם ידעו שנעשה להיכר ובני הבית לא ירגישו וראיתי ... ולפ"ז לכאורה כל שכן שאין להקל באופן שהבני בית אינם יושבין עמהם רק שהם יחד עמם באותו חדר, אכן נראה דבאופן שיש דוחק יש להקל גם בזה להניח רק דבר קטן, שרק האיש והאשה ידעו שדבר זה נעשה להיכר".
 4. משמרת הטהרה (ס"ק כ"ט, ס"ק ל"ב) – "ומ"מ במקום שההפסק הוא רק על דרך חומרא כגון שמסובין שם אנשים אחרים כדלעיל או' כ"ט יש לסמוך גם על הפסק כלדהו כטבעת וכדו'".
 5. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ס"ז, חוקת הטהרה סעי' ל"ז) – "דמנהג העולם להקל בזה, והמקיל כמותם אין למחות בידו, ובכל אופן סגי בכי האי גוונא בהיכר קטן".

ה. מראי מקומות – נטעי גבריא אל (פרק ט"ז סעי' ח'), אוצר ההרחקות (פרק ט"ו סעי' ב', "מחלוקת").
 1. לגבי בשר בחלב - ע"י יו"ד סי' פ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

כה] היכר מפה.

א. היסוד: מצד היכר, או שנחשב כב' שלחנות.

1. היכר.

- (א) ראב"ד (בעלי הנפש שער הפרישה סי' א') – "שאם הפרישה מפה אחרת לעצמה אעפ"י שהיתה אוכלת על השלחן מותר, דהא איכא הכירא להרחקה".
 (ב) הו"ד בר"ן (שבת סוף דף ה:).
 (ג) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ב') – "לא תאכל עמו על השולחן אלא אם עשו היכר ביניהם בפרישת מפה וכיוצא בזה".
 (ד) טור (סעי' ג') – "שיעשו שום היכר כגון שפירש לו מפה לבד".
 (ה) חכ"א (כלל קט"ז סעי' ג') – "יש שום שינוי כגון שכולם אוכלים על טעלער אחד והוא מניח כלי תחת הטעלער או מפה".
 (ו) ערה"ש (סעי' ח').
 (ז) בדה"ש (ס"ק מ"ג).
 (ח) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קנ"ד).
 (ט) פרדס שמחה (ס"ק י"א, שיעורי טהרה עמ' קנ"ז ד"ה והא).
 (י) חוט שני (ס"ק ד' אות ח') – "דמפה דמועיל להפסק הוא מדין היכר, ולא משום דהוי כשולחן בפני עצמו".
 (יא) מראה כהן (עמ' ס"ז אות ד').
 (יב) מנחת פרי (קונ' התשובות סי' כ"ג בפ"ד סעיף מ"ב).
 (יג) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ז').

2. ב' שולחנות.

- (א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ה' ס"ק ד') – "נחשב כאילו אוכלים על שני שולחנות".
 3. סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' מ"ב בי' אות ג' ד"ה ויש לעיין) – "ויש לעיין בטעם היתר דמפה אי הוי מטעם היכר ושינוי על השלחן ... או דהיתר מפה הוא מטעם דהוי כשלחן נפרד בפ"ע ... חזינן דהיכר צריך להיות גבוה, ולמה מהני מפה שאינה גבוהה, משמע דהטעם הוא משום דנעשה כב' שלחנות ... וצ"ע בכל זה".
 (א) מנחת פרי (על סעי' ג' ד"ה ומדברי, קונ' התשובות סי' כ"ג בפ"ד סעיף מ"ב) – "ומה שהקשה הרי היכר זה אינו עומד גבוה, צ"ל כיון שהוא היכר בגוף הכלי שאוכל בו סגי אף בכה"ג".

ב. כשרגילין לאכול כל הימים במפות נפרדות.

1. מחמיר – סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' מ"ב בי' אות ד'), בדה"ש (ס"ק מ"ד), חוט שני (ס"ק ד' אות ח'), ולכן דברים שהדרך תמיד להניח תחת הקערה, לא יועיל להיכר, כגון אם רגילים להניח כלי תחת קערתו וכדו', וכן אם רגילים להניח איזה מפה קטנה תחת קערתו, כדי שלא יתלכלך השולחן, אם רגיל להיות כן תמיד לא הוי הפסק), ישיב יצחק (ח"ד סי' ט"ז), מעדני אשר (או"ה סי' ל"ט), נטעי גבריא אל (פרק ט"ז סעי' ט'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"ח, "שפשוט שזהו דווקא אם אין אוכלין כזה גם בימי טהרה"), פתחי דעת (פרק ח' סעי' ג'), אהל שרה (עמ' נ"ח), הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ז').
 2. לכאורה תלוי בהשאלה הנ"ל.
 3. לגבי בשר בחלב - ע"י יו"ד סי' פ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ג. אם מניחים היכר לעולם, גם בימי טהרה [כדי שלא יכירו מתי ימי טומאתה].

1. מחמיר – חוט שני (ס"ק ד' אות י"א, הנהגה כהלכה פרק ז' הע' ל"ד, "אם מתארת אצל אחרים, ואינו רוצה שירגישו בזמן טהרה וטומאה, ומניח לעולם היכר בשעת סעודה, אפשר שמקלקל להיכר של זמן הטומאה, משום דבעינן שהיכר יזכיר את האיסור. ואם גם בביתו מתנהג כן, ודאי שלא מועיל ההיכר הנ"ל").
 2. מיקל – הגר"ח זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ב' אות ג', "מהני")

ד. האם מהני להניח מפה מיוחדת על השלחן.

1. מיקל – הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ר"ח ניסן תשס"ט, שאלה: "האם מהני מפה מיוחדת על השלחן בזמן גדות, לענין ההיכר בשעת אכילה. תשובה: כן").

ה. אם המפות עצמם שונים בצבעם, האם זה היכר.

1. מיקל.

- (א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ה' ס"ק ה') – "וכן אם שינוי בצבע המפות הרגילות".
 (ב) חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ"ב אות י').
 2. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' מ"ב בי' אות ו').
 (א) לגבי בשר בחלב - ע"י יו"ד סי' פ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

כו] קערה אחת.

א. הלכה.

1. מחמיר.

(א) ראשונים – רמב"ם (אסו"ב פרק י"א הל' י"ח, "ולא יאכל עמה בקערה אחת"), רמב"ן (הל' נדה פרק ח' הל' ג', "ואין צריך לומר בקערה אחת"), רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ב', "ואין צריך לומר שלא תאכל עמו בקערה אחת"), רא"ה (כללי נדה פרק ה' סעי' א', לשונו מובא לעיל), טור (סעי' ג'), תלמידי רבינו יונה (שיטה מקובצת כתובות דף סא. ד"ה וכתבו, לשונו מובא לעיל), מאירי (נדה דף סד. ד"ה כבר, לשונו מובא לעיל), ארחות חיים (הל' נדה אות י"א, לשונו מובא לעיל).

(ב) פוסקים – רמ"א (סעי' ג', סעי' י"ד), יש"ש (הג' על הטור), ב"ח (ס"ק ג'), פרישה (סוף ס"ק א'), ט"ז (ס"ק ב'), ש"ך (ס"ק ד', "ואצ"ל שאסור לאכול עמה בקערה א' בזה אחר זה אע"פ שאין נוגעים ביחד"), תוה"ש (ס"ק ה'), חכ"א (כלל קט"ז סעי' ג'), ח"ח (נדחי ישראל פרק מ"א אות ד'), אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"א), שפע טהרה (ס"ק ו'), הגר"ש א' זצ"ל (משנת השלחן תשובה רל"ב, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות י"ח), אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ה' ס"ק ו'), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קנ"ח), חוט שני (ס"ק ד' איסור אכילה מקערה אחת אות א'), פרדס שמחה (ס"ק ז'), מראה כהן (עמ' ס"ט), פרי טהרה (סעי' ט"ו), פוסקים.

2. אפילו בלי שולחן – בצל החכמה (ח"ה סי' פ"ו, "איש ואשתו נדה אסורים לאכול סעודתם מתוך קערה או שקית אחת, גם כשאנינם אוכלים על יד שלחן, אלא כל אחד מחזיק האוכל בידי ופילו כשהם אוכלים מעומד").

ב. מצד סכנה.

1. מחמיר.

(א) אר"ן (הל' נדה סי' ש"ס) – "ופסקי נדה כתבו אנו מחמירין על עצמינו ואין אנו אוכלין לא בקערה שלה ולא משירי מאכלה ולא כתב שום טעם. ואני שמעתי מטעם סכנה".

(ב) קב הישר (פרק י"ז) – "והמכשפים עושין כישוף באינן הצפרנים וכל מכשפה מהדרת לפעול בכשפיה דווקא בימי נדתה, כי אז הכישוף הוא מצליח יותר. על כן צריך האדם להתרחק בכל הרחקות שבעולם מאשה נדה, הן בדיבור ומכל שכן שלא להסתכל בה, כי אם מעט מזעיר על פי ההכרח ולנהוג בכל מיני חומרות בענין למנוע מלאכול עמה בקערה אחת, אפילו שאר בני הבית לא יאכלו עם אשה נדה, כי שירי הרוק מפיה הבא לתוך הכף ומכף להקערה הוא גורם שיבא האדם לידי סכנה".

(ג) יפה ללב (ח"ג יו"ד סי' קט"ז ס"ק י') – "לא יאכלו עם אשה נדה אפי' שאינה אשתו כי שירי הרוק מפיה הבא לתוך הכף ומהכף לקערה הוא גורם שיבא האדם לידי סכנה. קב הישר פי"ז. וטוב ויפה המנהג שנתפשט עכשיו בכמה בתים לאכול כל א' בקערה בפ"ע כמנהג הלועזים".

(ד) דרכ"ת (סי' קט"ז ס"ק פ"ד) – "עי' בס' קו הישר פרק י"ז שכ' שצריך לזהר שלא לאכול עם אשה נדה בקערה א' אפי' שאינה אשתו כי שירי הרוק שמפי' הבא לתוך הכף ומהכף להקערה הוא גורם שיבא האדם לידי סכנה עיין שם והביאו הרב יפה ללב חלק ג' אות יו"ד ועיי"ש מ"ש בזה".

(ה) כה"ח (סי' קט"ז ס"ק קי"ד) – "לא יאכלו עם אשה נדה אפילו אינה אשתו כי שירי הרוק מפיה הבא לתוך הכף ומהכף לקערה הוא גורם שיבא האדם לידי סכנה. קב הישר פרק י"ז. וטוב ויפה המנהג שנתפשט עכשיו בכמה בתים לאכול כל אחד בקערה בפני עצמה כמנהג הלועזים. יפה ללב שם אות יו"ד".

(ו) קנה בשם (ח"ב סי' ע' אות ו') – "ובמש"כ האור זרוע ששמע בטעם איסור האכילה בקערה שלה משום סכנה, כעין זה מבואר גם בספר קב הישר (פרק י"ז) שהזהיר בזה לנהוג בכל מיני חומרות בענין למנוע מלאכול עמה בקערה אחת, וכתב דאפילו שאר בני בית לא יאכלו עם אשה נדה כי שירי הרוק מפיה הבא לתוך הכף ומהכף לתוך הקערה הוא גורם שיבא אדם לידי סכנה עכ"ל, והביאו בספר יפה ללב (ח"ג יו"ד סי' קי"ו אות י') ומסיק בזה דטוב ויפה המנהג שנתפשט עכשיו בכמה בתים לאכול כל אחד בקערה בפני עצמו כמנהג הלועזים עכ"ל, ועיין בספר דרכי תשובה (סי' קצ"ה ס"ק י"ד) מאי דשקיל וטרי בדברי הקב הישר בזה, ואולי גם כוונת האור זרוע כן הוא דמחמת הרוק שחוזר מהכף לתוך הקערה יש סכנה שלא לאכול בקערה שלה".

2. לא נזהרין בזה.

(א) שערי טהרה (פרק ה' סוף הע' ג') – "עיין ספר יפה ללב ח"ג שהביא מספר קב הישר פי"ז שכתב אפי' בני הבית לא יאכלו עם אשה נידה כי שירי הרוק שלה בא לקערה וגורם לאדם שיבוא לידי סכנה עיי"ש. והיום לא נזהרין בזה".

3. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ד' סוף הע' א'), שמירת הגוף והנפש (סי' רל"ט סעי' ב'), אוצר ההרחקות (פרק י"ד הע' א' ד"ה ועי').

(א) דרכ"ת (ס"ק י"ד) – "ועיי' בס' יפה ללב לעיל סי' קי"ו אות י' שהביא מהס' קב הישר פי"ז שכ' דחוף מאיסור נדה יש בזה גם ענין סכנה כי שירי הרוק הבא מפיה לתוך הכף ומהכף לתוך הקערה מביא את האדם לידי סכנה וסיים הרב יפה ללב ע"ז וז"ל ויפה המנהג שנתפשט עכשיו בכמה בתים לאכול כל א' בקערה בפ"ע כמנהג הלועזים עכ"ל ופשט שהקב הישר כתב זה רק לזהירות יתירה אבל מעיקר הדין בודאי דאין בזה חשש סכנה דאל"כ לא נוכל לפרנס דברי הטור והרמ"א בסעי' ד' להלן שמתירין לשתות משירי כוס ששתתה היא כשהפסיק אדם אחר או כשהורק מכוס זה לכוס אחר או במה שמתירין כשתתתה והוא לא יודע שאצ"ל להגיד לו ואם נימא שיש בזה חשש סכנה איך מתירין ככל אלה והנה עיינתי גם בס' קב הישר וראיתי שכ' דאפי' שאר בני בית לא יאכלו עם אשה נדה מה"ט ומעולם לא שמענו שבעה"ב שאוכל בשלחן א' עם ב"ב יש ביניהם בנות נשואות ובתולות שיש להם אורח כנשים ומעולם לא שמענו שיזהר מי בזה דלפי דבריו משמע דאפי' נשים טהורה נזהרים בזה שלא יאכלו עם נשים נדות ובפרט בבתולות שהגיעו לפרקן דלעולם נדות הם דכל זמן שלא טבלו שורר עליהם טומאת נדה ולא שמענו משום אדם לזהר שהאב והאם ואחותיהם וגינותיהם טהורות יזהרו שלא יאכלו עמהם בקערה אחת איברא כי מהראי' שהביא ממכשפות שאין עושין פעולתם בכשפיהם אלא דוקא בימי נדתה נראה מדבריו דזה הוא בימי זיבת דמיה דייקא וצ"ע כי לא ראיתי בשום ספר שיבאר ענין זה בפרטות".

ג. טעם הדין.

1. דרך חיבה וקירוב – ראב"ד (בעלי הנפש שער הפרישה ריש סי' א', "בקערה אחת אינה אלא גזרת הרגל"), ראב"ן (ראבי"ה סי' קע"ג, "יש לחוש להרגל עבירה").
2. שישכח שהיא נדה – ראבי"ה (סי' קע"ג, "דטעמא מתוך שרגיל עמה לאכול ישכח שהיא זבה וסבר דטהורה היא ויבוא עליה ... דטעמא משום שכחה, דאי חיישינן ליצרו תוקפו מה הועלנו בשנוי").
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ל"א).

ד. היכר.

1. מחמיר.
 - א) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קנ"ט, הע' קכ"ח).
 - ב) חוט שני (ס"ק ד' איסור אכילה מקערה אחת אות א', עמ' רכ"ט) – "אסור לאכול הבעל ואשתו נדה מקערה אחת או מקדרה או צלחת וכדו' אחת, ולא מהני היכר או מפה אחרת כדלעיל, משום דעצם האכילה מתוך קערה אחת, הוי דרך חיבה ואסור".
 - ג) בדה"ש (ס"ק נ"ו, ציונים ס"ק קי"ט) – "ואף הנחת היכר על השלחן לא מהני בזה. [סד"ט וכן משמע בטור]".
 - ד) סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' א') – "ולכו"ע לא מהני בזה היתר של עשיית היכר באמצע הקערה".
 - ה) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש').
2. מיקל.
 - א) חזקת טהרה (דרך קצרה ס"ק ט', דרך ישרה ס"ק א') – "היה נלענ"ד דכל שיש היכר ביניהן שרי אפילו לאכול מתוך קערה אחת דתו לא חיישינן לשמא ישכח כיון שיש היכר אם גוף המאכל הוי דבר שאין שייך ב' שיריים באופן שמכח גוף המאכל לא שייך קירוב הדעת".
 3. מראי מקומות – פרדס רמונים (שפ"ח סוף ס"ק ו'), דעה ברורה (סעי' ג' יוסף דעת ד"ה אם).

ה. קערת הגשה מרכזית (serving plate).

1. מיקל – ט"ז (ס"ק ב', "מ"מ משמע דכשמשימין קערה עם החתיכו גדולות כדרך שמשמין בקדרה וכל א' נוטל מן הקערה ומשיים לפניו על כלי מיוחד ואוכל משם אין בזה איסור כיון דאין האכילה מיד בליקחתו מקערה שלוקחה גם היא אלא משתמש בכלי אחר בינתיים כן נראה לע"ד"), תוה"ש (ס"ק ה'), חו"ד (חי' ס"ק ג'), חכ"א (כלל קט"ז סעי' ג'), לחו"ש (לחם ס"ק י'), מקוה ישראל (סי' ז' סעי' ז'), מסגרת השלחן (דין ג' ד"ה לשון), בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ב), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ג'), טהרת ישראל (סעי' י"א), שערים מצויינים בהלכה (סי קנ"ג ס"ק י"ט), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רל"ב, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות י"ח), טהרת הבית (ח"ב עמ' קי"ז), אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ה' ס"ק ו'), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' ק"ס), חוט שני (ס"ק ד' איסור אכילה מקערה אחת אות ג'), מראה כהן (עמ' ס"ט), פרדס שמחה (ס"ק י"ב אות ב'), דרכי טהרה (סוף עמ' מ"ה).
 2. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ח' סוף הע' כ"ז).
- א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שי"א) – "שאיין צריכים שניהם לשים בכלי אחרת, אלא או הוא או היא. שגם ע"י אחד מהם נמצא שאינו אוכל עמה מקערה אחת".

ו. שיטת האג"מ.

1. יש ב' אופנים שנכלל בקערה אחת, שהם מצד קירוב. וזה הפשט בט"ז, "אסור מצד שהוא מקערה אחת כזו שהדרך שנותנין שם רק לאחד ומצד חיבתו והתקרבותו שבין איש לאשתו אוכלין שניהם מאחת לכן אסור".
- א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"א) – (eating together from one plate, even though it two portions), "שאיסור מקערה אחת הוא רק מה שלשני בני"א הדרך ליתן לכ"א בקערה מיוחדת ורק מצד חיבתו והתקרבות שבין איש לאשתו אוכלין שניהם מאחת אסור וא"כ הוא רק עצם האכילה שיטול הוא אחת והיא אחת אסור".
- ב) אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ב) – (sharing one portion, even though its on two plates), "אבל מהחתיכה שחתיכה לעצמה יהיו אסורין לאכול שניהם ממנו ואף אחר שישתייר מחתיכה שלה יהיה הבעל אסור לאכול ממנה כדין שיורי מאכל שלה. וכ"כ נראה פשוט שמהחלות הקטנות הנקראים 'ראָלס' וכדומה שהוא נעשה רק לאכילת אחד יהיו אסורין לאכול שניהם מאחד. וכן יהיה הדין בקנקן שמותרין שניהם לשתות ממנו".
- א) אג"מ (מסורת משה ח"ג עמ' רל"ה אות קמ"ג) – "שאלתי את רבינו לגבי מה שכתב באג"מ (שם סי' צב) במציאות מה הדין בקנקן קטן של 'סודה', שכתב רבינו שם 'וכן יהיה הדין בקנקן וכו', אבל מכלי קטן שהוא נעשה לשתית אחד מסתבר שיהו אסורים לשתות ממנו אף ע"י שיקחו ממנו לכלים אחרים'. והשיב רבינו שאם במציאות זה דבר שלפעמים שותה עם חבריו ג"כ, כגון שקונה קנקן אחד וכשאינו רוצה לשתות כולו לוקח קצת לכוסו ונותן קצת לחביריו וכדומה אז אין איסור, רק דבר שממש באופן רגיל שותהו רק בעצמו, כמו באוכל לחמניה שהוא דבר שאוכל בעצמו אז יש דין כזה, וזה דבר שתלוי במציאות".
- 2) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ב) – "אגרות משה ... להחמיר רק באופן שאין דרך שאר בני אדם לאכול אותו יחד בשום אופן, אבל כגון פחית שתיה [can of soda], אינו מופקע משאר בני אדם שימזגו חלקו לכוס ויהיו שנים שותין ממנו יחד, וכמה בני אדם אין שותין כולו לבדם ונותנים מקצתו לחבריהם, ולכן יש להקל אפילו לפי רב משה. ורק בפחית קטנה כמו הדרך ליתן בבית חולים אסור לפי רבי משה לשתותו יחד. וכמו כן חלה קטנה אסור רק כשאיין דרך ב'

בני אדם לאוכלה יחד, אבל כגון בסעודה שלישית שהדרך לפעמים ששני בני אדם אוכלים יחד חלה קטנה, מותר לעשות כן אף עם אשתו".

ז. מאכל שדרך לאכול רק לאדם אחד: אם מותר לחלק קודם שאכל - כמו לחתוך לחמניה וכדו' (sharing).

1. מחמיר.

(א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ב) - לשונו מובא לעיל.

(ב) עי' פרי טהרה (סעי' י"ז) - "יש אומרים".

2. מיקל.

(א) עי' באר משה (ח"ג סי' קכ"ח אות ה') - "מה שכתב האגרות משה ... שמקנן קטן שדרכו שאחד שותה כל מה שבתוך הקנקן קטן אסור לו לערות ממנו לתוך גביע שלו אחר שהיא עירה מהמים שבקנקן קטן לתוך גביע שלה. וזה ג"כ במכתה"ק כי גדולה היא, תמיהה גדולה היא לאסור את המותר בבירור בלא שום חשש ... ולפענ"ד למשל בקבוק קטן מי סאראטאגא שהדרך שאיש אחד שותה כולו, ואם היא עירתה מהבקבוק הקטן הזה חצי המים לתוך גביע שלה בלא שום ספק שרי לו להבעל לערות הנשאר לתוך גביע שלו בלא שום פקפוק. והלא ק"ו להתיר. מה אם הורק שיורי כוס שלה לכוס אחר הותר השיריים ממש שלה, ק"ו בן ק"ו משקה הנשאר בהקנקן שמעולם לא הי' שיריים ממש שלה והורק לגביע שלו שבודאי שרי ושרי לו לשתות, ואין כאן צל ספק בדבר ... פת קטן למשל 'ראלס' אם אכלה היא מהפת קטן (ראל) אסור לו לאכול הנשאר, בודאי יפה כיוון, והדין עמו, אבל אם אין דרכה לאכול כל הראל ולכן בכיוון חתכה בסכין מקצתו כדי שהבעל יוכל לאכול הנשאר והניחה הנשאר באמצע השלחן או על קערה שבה הפת מונח, בודאי שרי לו לאכול הנשאר, ואם האג"מ אסור גם בכה"ג אין שומעין לו כלל".

(ב) משנה הלכות (ח"ז סי' קמ"א) - "כהדר"ג כש"ת מוה"ר משה פיינשטיין ... בסימן צ"ב ... ולי אסקופא הנדרסת, הדברים תמוהים דהאיך יעלה על הדעת לאסור כל אחד מכלי שלו משום דנעשה רק בשביל אחד והלא אפילו מה שבאמת כבר שתתה מכוס ונשאר שיריים שכבר נאסרו אם לקחן ושפכן לכוס אחר חוזר להתירא ואפילו מותר להחזיר בכוס ראשון כ"ש שעד שלא שתתה כלל רק שלקחו להם זה בכוס שלו וזו בכוס שלה דודאי לא נאסרו המשקין לשתות וזה לא מקרי שיריה עד שלא שתתה וכן נמי לפענ"ד בפת קטן כמו ראל בלע"ז שאם עד שלא אכלה ממנו חלקה אותו לשנים ולקחה לעצמה חלק אחד ולו חלק אחד ליכא בזה משום שיורי מאכל ואמשול משל לאשה שאין לה רק מנה אחת בשר ובשלה הבשר בקדרה שלא היה לה יותר וכי לא תוכל לחלוק הבשר לשנים ותאכל היא החצי האחד והבעל החצי שני והרי בערי יוראפף רוב פעמים עשו כן אמותינו שחלקו את כל מה שהיה להם וכפתגם העממי 'מען האט זיך געטיילט מיט דעם ביסען'. וזכר לדבר ...".

(ג) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שט"ו) - "שאינן להקל לקולא של האגר"מ, ואם רוצה להחמיר לחומרתו, תע"ב".

(ד) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' מ"א) - "מותר להם לשפוך מבקבוק אחד או מפחית אחת כל אחד לתוך כוסו ולשתות, וכן מותר לשניהם לחתוך מלחמניה אחת ולאכול".

(ה) סתימת כל הפוסקים.

3. מראי מקומות - ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ב').

(א) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סי' רמ"ח ד"ה ושמעתי) - "... ומשמע דלא כמ"ש האגר"מ. ולכן לדינא במקום הצורך יש להקל עפ"י מה שנראה סתימת האחרונים דלא מחלקים בזה וצע"ג".

(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ו הע' ה', הע' ע"א) -

the prohibition, presented by Igros Moshe, of a husband and wife sharing a roll or bottle of soda while she is a niddah is **not found** in the writings of the other Poskim.

ה. קערה מרכזית, אם צריך להניח לפניו האוכל קודם שיאכל - דברים קטנים.

1. מחמיר [החיבור מצד הכלי המשותף].

(א) בצל החכמה (ח"ה סי' פ"ה) - "גם אם בימי טהרתם רגילים לאכול מקערה אחת, אסורים לאכול בימי נדתה מקערה אחת פירות קטנים כגון בטנים ולוזים קלופים, גם אם חופנים מתוך הקערה בידם השמאלית ושוב נוטלים ממנה בידם הימנית ואוכלים".

(ב) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ה אות כ'), אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות י"ח, אות י"ט, אמנם עי' לבושי עז תמצית אות י"ד) - "קערת פיצוחים שהאשה לקחה ממנה חופן אחד בידה ואוכלת אחד אחד, אסור לבעל ליקח עכשיו מהקערה דמיקרי אכילה מקערה אחת".

(ג) בדה"ש (ס"ק נ"ו, ציונים ס"ק קכ"ב) - לשונו מובא לקמן.

(ד) חוט שני (ס"ק ד' איסור אכילה מקערה אחת אות ה') - "יש להניח לפניו קודם האכילה, וכן פירות או פיצוחים וכדו', אף שאין הפיצוחים מוכרחים לקערה. מפני שעצם זה ששניהם אוכלים מקערה אחת הרי זה קירוב".

(ה) דרכי טהרה (סוף עמ' מ"ה) - "דברים שאוכלים ישירות מצלחת מרכזית, כגון: לחם פרוס, זיתים, מרגרינה, גרעינים, בוטנים וכד' - אסור. לכן אם מוגשים דברים אלה בצלחת מרכזית יעבירו אותם לצלחת אישית ומשם יאכלום".

(ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' נ"ה, עמ' נ"ו).

(ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שט"ו) - "באגר"מ יו"ד ח"א ס' צב שכתב שקערה אחת היינו שאיש ואשתו אוכלים

ביחד בדרך שאין שני בני אדם אוכלים. שע"ז יהיה להם חיבה וקירבה. ויצא ממנו קולא, במקרה שיש חתיכות קטנות שכן דרך שני בני אדם ליטול מקערה אחת זה אחר זה, כגון ארבעס, אגוזים, פופקורן, ושוקולד. שלפי האגר"מ יהיה מותר גם לאיש ואשתו לאכול באופן כזה ... ולמעשה שמעתי מרי"ב של' שאין להקל לקולא של האגר"מ, ואם רוצה להחמיר לחומרתו, תע"ב".

(ח) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' מ"ד).

- 1) **אם יש היתר** אם מישוהו אחר אוכל אותם מאותה צלחת, ע"פ פת"ת (ס"ק ה'), "דדוקא על שולחן אחד יש מקום להתיר בזה אף אם גם כשהיא טהורה הם אוכלים בקערה בפ"ע מ"מ כשגם בני הבית אוכלים עמהם עדיף מהיכר אבל מקערה אחת מדינא יש לאסור לפמ"ש הרמ"א שאסור לו לאכול משיורי מאכל שלה א"כ כשאוכלים בקערה אחת בודאי אוכל משיורי מאכל שלה".
2. מיקל [החיבור מצד חיבתו והתקרבות של האוכל].
 (א) ע"פ אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"א, סי' צ"ב).
 אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות כ"ח, מסורת משה ח"ג עמ' רל"ה אות קמ"ב) – "מותר לאיש ואשתו לאכול מאותה חבילה של עוגיות וכדו' מכיון שאינה מיוחדת לאדם אחד".
 (ב) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קס"ב, ע"י הע' קכ"ב, ע"פ האג"מ) – "האוכלים מאכלים כגון potato chip או popcorn ... ונראה דשקית גדולה שעשו' להרבה בני אדם ... ושרי".
 (ג) ע"פ פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' נ"ג) – "אם האשה אכלה פיצוחים מן הקערה המונחת על השולחן, אין לשאר דין שיירים אף שאין אחרים אוכלים עמהם".
 (ד) לבושי עז (תמצית אות י"ד).
 (ה) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ח') – "אם הדרך הוא לאכול מצלחת מרכזית (serving plate), מבואר בשו"ת אג"מ (ח"א סי' צ"ב) דלית ביה משום קערה אחת דאין בזה משום קירוב דעת וחיבה כלל. ולכן מותר לאכול פופקורן (popcorn) או צ'יפס (potato chips) וכדומה מקערה אחת. וה"ה בסוכריות כיון דהוי חתיכות נפרדות, ובפרט כשהם מעוטפים, מותר".
3. מראי מקומות – **שערים מצויינים בהלכה** (סי קנ"ג ס"ק י"ט, "ויש לדון"), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' י"ב, ע"י רוחב השולחן ס"ק י'), **משנה הלכות** (ח"ז סי' קמ"א, פסקי משנה הלכות פרק ה' סעי' מ"ד, ע"י סעי' נ"ג [לענין קערה אחת]), **עמק התשובה** (ח"ו סי' שע"ח ד"ה ואם הונח), סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' י"ג), **תוקת הטהרה** (סעי' כ"ו).
 (א) הגרשז"א גלבר שליט"א (מראה כהן עמ' קצ"ו, פרק ה' הע' כ"ט) – "ואם אוכלים עמהם אנשים אחרים והגישו קערה משותפת לכולם יש להתיר בדברים יבשים אף אם נוטל מהקערה אחרי אשתו".
 (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שי"ב) – "בחתיכות קטנות אם לוקחים הרבה בבת אחת ומשתמש ביד כמו צלחת, כגון לקחת פופקורן ביד אחת ולאכול ע"י ידו האחרת".
 (ג) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' מ"ב) – "איסור אכילה מקערה או צלחת אחת היינו רק כשלוקחים ומכניסים מיד לפה כגון מרק ובשר ודגים ושאר מאכלים, וכן דובדבנים ועוגיות קטנות שנאכלות בנגיסה אחת, ואגוזים ושקדים קלופים וכיוצא בו כשלוקחים ומכניסים מיד לפה, אבל אם לוקחים ביד כמה אחדים ביחד ואוכלים אחד אחד ממה שבתוך היד מותר".
- ט. **קערה מרכזית, אם צריך להניח לפניו האוכל קודם האכילה - דברים גדולים, כגון לחם פרוס, או תפוח.**
1. מחמיר.
 (א) ע"פ הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' כ"ה) – "וטוב להניח".
 (ב) **בדה"ש** (ס"ק נ"ו) – "כשאוכלים שניהם פירות שהוגשו לשולחן בכלי אחד יש לאחד מהם ליטול מן הכלי שהוא ולשים הפירות שרוצה לאכול בכלי שני ... וכן אם הוגש לשולחן לחם בקערה או בסל יש לאחד מהם ליטול ולהניח פרוסתו בכלי שני".
 (ג) **חוט שני** (ס"ק ד' איסור אכילה מקערה אחת אות ה') - לשונו מובא לעיל.
 (ד) **דרכי טהרה** (סוף עמ' מ"ה) - לשונו מובא לעיל.
 2. מיקל.
 (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השולחן תשובה רל"ב אות ד', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות י"ח, אות י"ט) – "פירות בקערה אין נחשב לאכילה מקערה אחת ומותר".
 הגריש"א זצ"ל (מה טובו גליון ו' עמ' י"ג אות כ"ב) – "דבר שרגילים לאכול מקערה אחת כגון פירות ועוגות אינו חשיב כקערה אחת לענין הרחקות ומותר להם לאכול מזה ביחד".
 (ב) ע"פ **ששבה"ל** (ס"ק ח' ד"ה דברי, ט"ז ס"ק ב', סיכום אות ג') – "אסור לאכול מקערה אחת ... ואפילו לחתוך חתיכות קטנות בקערה והוא נוטל אחת והיא נוטלת אחת, ויש להחמיר גם בצלחת עם פירות, וכ"ש פירות חתוכים, אבל בפרוסות לחם מותר, שכן דרך אכילה לחתוך לפרוסות וכל אחד לקח".
 (ג) **קנה בשם** (ח"א סי' פ"ז) – "אעפ"י שאין משתמשים בינתיים בכלי אחר, מ"מ כיון שאינם אוכלים מקערה אחת ביחד ממש אין שום איסור בזה ... פשוט שאין מקום לאסור".
 (ד) **מראה כהן** (עמ' ס"ט) – "נראה דדברים גדולים כגון פרוסת לחם או תפוח וכיוצ"ב רשאים ליקח מקערה אחת ולאכול אף מבלי להניח לפניהם".
 (ה) כ"ש מהפוסקים שמקילים לעיל, גבי דברים קטנים.
 3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' נ"ו).

כז [ציוורים]

א. ממרחים (spreads): **חמאה, ריבה, וכדו'.**

1. מחמיר.

(א) **בית ישראל** (ח"א סי' ט"ו) – "וכאן אין כלי אחר בינתיים דממה שכל אחד מהם ממרח חמאה על פת שלו לא נקרא כלי אחר בינתיים ועוד והוא עיקר ... לפעמים כשאכלה החתיכות פת שלה עם החמאה שעליו בסכין שלה חוזרת ונוטלת עם הסכין הזה שיש עליו שיורי מאכל חמאה ממה שאכלה 'מהטעלער' ויש חשש שהבעל יאכל אח"כ שיורי מאכל שלה".

2. מיקל.

(א) עי' אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ב ד"ה וממילא) – "נראה שבקערה חמאה שהדרך שכל אחד נוטל בכף ובסכין משם חמאה למרח על חתיכות הפת שלו שיש להתיר מדינא ואף שכתב הט"ז בחתיכות הגדולות לשון שמשמש בכלי אחר בינתים הוא רק התם שאם אין להם כלים אחרים הרי נמצא שיצטרכו להחזירם להקערה להניחם שם כשיצטרכו לחתוך פת או להפסיק באכילתם באיזה דבר ולחזור וליקח משם כדרך רוב אכילות ונמצא שישמשו שניהם בהקערה ההיא גם לאכילתם שזה אסור דהווי אוכלים מקערה אחת ומ"ל מה שבתחלה הונח שם שלא לאכילה לכן מצריך הט"ז שיהיה להם כלים אחרים להניח שם. אבל בחמאה שישתייר החמאה על הפת ואין הדרך להניח הפת המרוח בחמאה בקערת החמאה יש להתיר. אבל מ"מ יפה להתמיר בזה משום שנראה קצת כמקערה אחת וגם לפעמים אפשר לבא לשיורי מאכל אם לא נזהרה ולקחה חמאה הרבה יותר מצורכה והחזירה החמאה שנשארה בהכף ועל הסכין להקערה וישכח ויקח הוא אח"כ את הנשאר למרח על פתו, אף שמדינא אין לאסור בשביל חשש זה".

(ב) הגר"ש זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' כ"א) – "מותר לאיש לאכול גבינה וחמאה וכדו' מקערה אחת שנוטלת ממנה גם אשתו נדה, כיון שכך הרגילות להשתמש בממרחים בכלי מרכזי".

(ג) שפע טהרה (הע' י"א).

(ד) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה רל"ב אות ז').

(ה) טהרת הבית (ח"ב עמ' קי"ח).

(ו) ששבה"ל (ס"ק ח' ד"ה דברי, ט"ז ס"ק ב' ד"ה ובעיקר, סיכום אות ד') – "דברי מריחה נראה שאין נחשב כאכילה מקערה אחת".

(ז) קנה בשם (ח"א סי' פ"ז אות ב') – "ופשוט הוא".

(ח) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' נ"א) – "מותר ליקח ממרח מאותה קערה ולהניחו על גבי לחם וכדו' ואין בזה משום איסור אכילה מקערה אחת".

(ט) מראה כהן (סוף עמ' ס"ט) – "מותר ליקח ממרח מאותה קערה ולהניחו על גבי לחם וכדומה".

(י) יסוד הטהרה (פרק ב' הע' ו').

(יא) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ס"ב, חוקת הטהרה סעי' מ"ג) – "דברים הנמרחים על הלחם כגון חמאה, ומרגרינה, וכיוצא בזה, פסקו האחרונים שמותרים שניהם להשתמש באותה החבילה, ולא נחשב כאוכלים מקערה אחת, וטעמא דמילתא כתב בשיעורי שבט הלוי, דבפשטות כל הממרחים אינם נחשבים לאוכל בפ"ע, רק הם מכשירים את האוכל לאכילה אחר כך, ועוד יותר, שאפילו אם נימא דאכן נחשבים כאוכלים, מכל מקום יש לומר דשרי משום ההפסקה, והיינו שאין אוכלים אותו באופן ישיר, אלא מורחים אותו תחילה על הלחם ורק אחר כך אוכלים ממנו, וזה חשיב כהפסק דעת הט"ז והאחרונים להתיר. אולם בשו"ת אגרות משה ... והנה בהא שטען האגרות משה דיש חשש שיורי מאכל במקרה שהחזירה האשה מהחמאה שעל סכינה לתוך הצלחת ויהא אסור לו ליטול משם, - כתב בבדי השולחן (סימן קצ"ה סעיף ג) ביאורים ד"ה שאסור, דאף על פי שמחזירה החמאה לכלי אינו אסור מטעם שיורי מאכל, דהוי ליה כהורק מכלי אל כלי דשרי כמו שכתב הרמ"א בסעיף ד', והכא נמי הורק מסכינה לתוך הצלחת, וכן כתב בסוגיה בשושנים (סימן ל"ב בא"א), וכן התיר בשו"ת קנה בושם (סימן פ"ז אות ב'). ועוד יותר מצדד להתיר בבדי השלחן (ס"ג בביאורים ד"ה שאסור) שאפילו באופן שנותנים לכל אחד חתיכות קטנות של חמאה המיוחד לכל אחד בפני עצמו (butter patties) ועשויה למנה לאדם אחד ונטלה קצת ממנו, גם בזה יש לצדד להיתרא "דכיון שאין החמאה נאכל בפני עצמו, אלא נאכל עם הפת וכטפל לו, אם כן אינו בא לכלל מאכלה עד שיתמרח על פתה וכו', עיין שם. ועיין בספר חזקת טהרה (דרך ישרה ס"ק א' ד"ה עוד ראיתי) שכתב עוד סברא להתיר, - אמנם מדברי האגרות משה הנ"ל (סד"ה וממילא), מוכח דלא סבירא ליה כסברת הבדי השולחן, וגם דלא כסברת החזקת טהרה הנ"ל. וכן התיר בממרחים בשו"ת באר משה ח"ג (סימן קכ"ח)".

3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ג' בי' ד"ה וכמו, עמ' רס"ח), חוט שני (ס"ק ד' איסור אכילה מקערה אחת אות ח'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' נ"ז), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ג').

4. עי' לקמן אם נכלל בשיורי מאכל.

ב. מלח, סוכר.

1. אינו נחשב קערה אחת.

(א) שפע טהרה (ס"ק ו') – "אבל סוכר או מלח מותר דלא חשיב כמאכל".

(ב) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה רל"ב אות ז', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות כ') – "מלח וסוכר וכדומה אין בהם איסור של אכילה מקערה אחת, כיון שאין דרך ליקח בזה אחר זה".

(ג) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' מ"ו) – "מה שטובלים הפת במלח אין בזה דין של אכילה מקערה אחת דאין לזה שם אכילה. וכן מה שמטבילין פרוסת המוציא בחודש תשרי בדבש אין בזה משום אכילה מקערה אחת".

(ד) עי' חזקת טהרה (ס"ק ט"ו, דרך ישרה ס"ק א' ד"ה עוד).

(ה) טהרת הבית (ח"ב סוף עמ' קי"ח).

(ו) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קס"ב).

(ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ל"ח).

(ח) דיני הרחקות (סעי' ג' אות ט').

2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ג' בי' ד"ה וכמו, עמ' רס"ח).

3. עי' לקמן אם נכלל בשיורי מאכל.

ג. טעמה קצת מהתבשיל.

1. אינו נחשב קערה אחת – טהרת ישראל (סעי' י"ג), חוט שני (ס"ק ד' איסור אכילה מקערה אחת אות ט'), דיני הרחקות (סעי' ג' אות י').
2. עי' לקמן אם נכלל בשירי מאכל.

ד. צלחת שיש בה כמה בתי קיבול.

1. מיקל.
- (א) חוט שני (סוף ס"ק ד' אות ו') – "קערה שיש בה כמה בתי קיבול ובכל בית קיבול יש בו מאכל אחר, הרי שכל בית קיבול נחשב כקערה נפרדת, ואם אכלה מבית קיבול אחד, מותר לו לאכול מהבית קיבול האחר".
- (ב) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ס"ו, חוקת הטהרה סעי' כ"ה) – "נראה פשוט דקערה שיש בה כמה בתי קיבול, ובכל בית קיבול יש בו מאכל, בכי האי גוונא כל בית קיבול נחשב כקערה בפני עצמה, דלא כש"ת בצל החכמה ח"ה (סימן פ"ה), ובסוגה בשושנים דנשאר בצריך עיון".
2. מחמיר.
- (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' מ"ה) – "באיסור אכילה מקערה אחת יש גם לאסור לאכול מכלי אחד שיש לו כמה בתי קיבול אף שבכל בית קיבול יש מין אוכל אחר וכל אחד אוכל מבית קיבול אחר".
3. מראי מקומות – הגר"ח זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ח' אות א'), סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' ד').

ה. אם אכל אחד וגמר אכילתו, והשאיר בצלחתו [במקום שאין חשש מצד שיירי מאכל].

1. מיקל.
- (א) בדה"ש (ס"ק ל"א, סוף ס"ק נ"א) – "בתחלה אכלה היא לבדה וגמרה סעודתה קודם אכילת בעלה שאין לאסור בזה מטעם אכילת קערה אחת אלא מטעם אכילת שיריה [ולהיפך כגון שהוא התחיל וגמר אכילתו והיא רוצה עכשיו לאכול משיריו מותרת באמת בכך שאיסור השיריים רק עליו ולא עליה]".
- (ב) סוגה בשושנים (פרק ד' סעי' ז') – "מותרת אשתו לאכול אחר כך מהמאכל עצמו מה שהשאיר בעלה אפי' באותה קערה וכן באכלה האשה ... מותר לבעלה לאכול מאותה הקערה".
- (ג) מראה כהן (פרק ה' הע' ל"ב) – "וההיתר כאן באופן שהאשה סיימה את אכילתה".
- (ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שי"ד) – "להקל".
2. מראי מקומות.
- (א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"א) – "כשעצם האכילה הם בקערות מיוחדות אך שאירע שלא אכלה כל החתיכות שזה גם לאחר שאינו בעלה היתה נותנת לאכול אין כאן בזה שום חבה והתקרבות גם לבעלה ואין לאסור בעצם אף כשיאכל החתיכות הנשארות באותה קערה אם לא תאכל אז יותר באותה קערה אבל טוב להחמיר ליקח אותם לקערה אחרת".

ו. מראי מקומות.

1. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ס"א) – "בדבר השאלה היו ב' חתיכות בשר על צלחת אחת והיא אכלה אחד מהם בלי להניחו על צלחת שלה, האם מותר לו לאכול החתיכה שני'. תשובה: הנה בכי האי גוונא שהיו ב' חתיכות בשר על צלחת והיא אכלה אחד מהם, אף שליכא איסור משום שירי מאכל כיון שלא אכלה מגוף החתיכה השניה והווי חתיכות נפרדות, כמו שכתב אגרות משה ח"א (סימן צ"ב), מכל מקום בכי האי גוונא עדיין יש איסור מצד איסור אכילה בקערה אחת ושייך בזה חיבה כמו שכתב בסוגה בשושנים (פרק ד'), ואם כן אסור לאוכלו תיכף לאחר שנוטלו מהקערה, אבל באופן שלוקח ומניח על הכלי שלו או על השולחן מותר".

כת) שירי מאכל.

שבת (דף יג:) – "בימי לבוניך מהו אצלך. **אכל עמי, ושתה עמי**, וישן עמי בקירוב בשר, ולא עלתה דעתו על דבר אחר. ואמרתי לה: ברוך המקום שהרגו, שלא נשא פנים לתורה".

א. הלכה.

1. בני אשכנז.
- (א) מחמיר – עי' רמ"א (סעי' ג'), י"א שאסור לו לאכול משירי מאכל שלה, כמו שאסור לשתות משירי כוס שלה), פרישה (ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק ח', 'ואדרבה שתיה נלמד מאכילה'), חכ"א (כלל קט"ז סעי' ד'), עי' קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ז', 'ויש אומרים'), עי' צמח צדק (פסקי דינים סעי' ד', 'י"א'), מלבושי טהרה (סעי' י'), ח"ח (נדחי ישראל פרק מ"א אות ד'), טהרת ישראל (סעי' י"ב, 'רק בשעה"ד...'), שערי טוהר (שערי ט"ו סעי' ב'), אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"א, סי' צ"ב), באר משה (ח"ב סי' ס"ג, ח"ג סי' קכ"ו), קנה בשם (ח"א סי' פ"ז ד"ה ואעפ"י), פוסקים.
- (ב) מיקל – ערה"ש (סעי' י"ב, 'רבינו הב"י בספרו בד"ה כתב מפורש דשירי מאכל מותר והסכימו לזה גדולי אחרונים דבשלמא בשתייה שא"א לשתות ביחד מכוס אחד שפיר הוי דרך חיבה באופן זה אבל באכילה זהו עצמו שאין אוכלין ביחד הוה היכר [כרו"פ וס"ט סק"ח] ועוד דידוע דההתקרבות בנהוג העולם בשתיות ולא באכילות כדכתיב ויין ישמח לבב אנוש וכן כוס ישועות אקרא").
2. בני ספרד.

- (א) מיקל – ב"י (סוף סעי' ד' בבדה"ב, "כתוב בארחות חיים (הל' נדה סי' ט אות יא) ובקערה לאכול זה מה שהותר זה מותר"), ערך לחם (למהריק"ש, ס"ק ד', "ובקערה כשאוכל זה מה שהותר זה מותר"), יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"ז אות ג', ח"י סי' נ"ח על רב פעלים ח"ב יו"ד אות י"ג, טהרת הבית סי' י"ב סעי' י"ז, "שהעיקר לספרדים כמו שפסק מרן שמותר לאכול משיורי מאכל שלה").
- (ב) מחמיר – בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ב, "וכן לא יאכל משיורי מאכל שלה"), דרכי טהרה (עמ' מ"ה).
3. מראי מקומות – תפארת ישראל (ס"ק ב'), סד"ט (ס"ק ח'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ג).

ב. גלידה: כמאכל או כמשקה - למקילים לעיל.

1. אם אכלה אפ"י מעט מהגלידה או מהארטיק, מחמיר.
- (א) יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"ז אות ג', טהרת הבית סי' י"ב סעי' י"ז) – "מה הדין במשקה קרוש כגון גלידה או ארטיק, אם נידון כמאכל או כמשקה לענין זה, נראה שאם מצצה או ליקקה מהגלידה או מהארטיק יש להחמיר שלא ילקק אחריה, שזהו דרך חיבה, שאינו נמאס מהרוק שבפיה ... אבל אם חתכה מהגלידה ע"י כף או סכין, מותר לו ליהנות מהשאר".
- (ב) דיני הרחקות (סעי' ד' אות ו').

ג. שיורי טאבק.

1. מיקל – יד אליהו (סי' ס"ה, "והנהגה בנדון הטבאק אף שהאחרונים דקדקו ודימו לאכילה ושתיה נראה לענין זה ל"ד לאכילה ושתיה דלא שייך חיבה כ"כ כמו באכילה ושתיה דהוא עיקר חיותא דאדם ומדה זו נוהג בכל אדם ודבר השווה לכל נפש"), חיד"א (שיורי ברכה אות י"ג), פת"ת (ס"ק ו'), לחו"ש (לחם ס"ק י"ב), מקוה ישראל (סי' ז' ס"ק י'), טהרת ישראל (סעי' ט"ו, "וכן בעישון טוטין הדין כן"), בדה"ש (ס"ק נ"ג), סוגה בשושנים (פרק י"ח סעי' ז', פרק ו' סעי' ד'), פרדס שמחה (ס"ק י"ד אות ב'), חזקת טהרה (ס"ק כ'), שיעורי טהרה (פרק ז', עמ' קמ"ג, לשונו מובא לעיל).
2. מראי מקומות – ששבה"ל (סוף ס"ק ח', סיכום אות כ"א, "צ"ע").

ד. שיורי סיכה.

1. אפשר דמותר – יד אליהו (סי' ס"ה, "ואפשר דאפילו בדבר ששייך בו סיכה כשתיה אעפ"כ מותר לסוך אחרי' עמ"ש בס' פ"ח סי' ק"ח סקכ"ה דריח אין בו משו' אכילה ושתיה"), סוגה בשושנים (פרק י"ח סעי' ו', עי' פרק ו' סעי' ד').
2. מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק קי"ג).

ה. משחת שיניים (toothpaste), סבון.

1. מיקל – באר משה (ח"ד סי' ע"א, "להתיר"), ששבה"ל (סוף ס"ק ח', סיכום אות כ"א), חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ט' הע' ל'), בדה"ש (ס"ק נ"ג), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב סוף עמ' קס"ט), שיעורי טהרה (פרק ז', עמ' קמ"ג, לשונו מובא לעיל), דיני הרחקות (סעי' ג' אות כ"ה), חוקת הטהרה (סעי' מ"ד).
2. מראי מקומות – באר משה (ח"ד סי' ע"א, לשונו מובא לקמן).
- (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ל"ב) – "וסבון נהגו שכל אחד היה לו סבון בנפרד ואם אין להם שני חתיכות סבון יכול להקל להשתמש בסבון שאשתו השתמשה בזה".
- (ב) חוט שני (ס"ק א' אות י"ז) – "יש לדון לאסור להשתמש בימי טומאתה בסבון המיוחד לה, משום בשמים שלה, אבל סבון משותף מותר".

ו. מברשת שיניים (toothbrush).

1. מיקל.
- (א) טהרת הבית (סי' י"ב סוף הע' ב').
- (ב) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק י' הע' מ"ב).
- (ג) סוגה בשושנים (פרק כ"ג סעי' ב') – "מברשת שניים אפילו המיוחדים לאחד מהם מסתבר דמותר השני להשתמש בהן".
- (ד) דרכי טהרה (פרק ב' סעי' ד').
2. מחמיר.
- (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ל"ב) – "במברשת שיניים יש להחמיר שלא ישתמשו באותו מברשת כיון שאנשים זרים מקפידים לא להשתמש במברשת שיניים כיון שאנשים זרים מקפידים לא להשתמש במברשת שיניים של אחרים לכן יש בזה משום חיבה להשתמש באותו מברשת".
3. בשעת הצורך.
- (א) דיני הרחקות (סעי' ב' אות י').
4. מראי מקומות.
- (א) באר משה (ח"ד סי' ע"א) – "אם היא ניקתה שיניה ע"י הבארשט ושוב הדיחה יפה יפה הבארשט שרי לו אח"כ לנקות עם אותו בארשט".

ז. תרופה.

1. מיקל – שבה"ל (ח"ט סי' קע"ו אות ד', ששבה"ל סוף ס"ק ח', סיכום אות כ"א, "דבר פשוט דיש להקל"), דיני הרחקות (סעי' ג' אות כ"ה).

ה. מלח, סוכר.

1. מיקל – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רל"ב אות ז'), בדה"ש (ס"ק נ"א), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ע"ג), דיני הרחקות (סעי' ג' אות י"ט), ארחות טהרה (פרק י"א סעי' נ"ג), הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ט"ז).
2. עי' לעיל אם נכלל בקערה אחת.

ט. ממרחים (spreads): חמאה, ריבה, וכדו'.

1. מיקל.

א) באר משה (ח"ג סי' קכ"ח) – "השבתי להתיר. ביאור דברים, חדא, דלא מצינו בשום מקום שיאסרו שיורי מאכל שלה שאי אפשר לאכול ממנו ישר ואין משתמשים המאכל רק למרוח אותו על מאכל אחר. שנית, מאחר שע"כ היא מורחת החמאה על פתה הרי היא כאלו נוטלת מהקערה הגדולה ואיננה אוכלת ישר מהקערה הגדולה אלא מתחילה קודם שאוכל המאכל נותנת בקערה קטנה שלפניה, ובכה"ג הדבר מפורש להיתר בט"ז ... ועוד דהלא בחמאה אין כאן שום קירוב הדעת אם הוא נוטל עם סכין קצת מהחמאה ואח"כ נוטלת היא, דבכה"ג גם זרים אוכלים זאח"ז, ואין שום קירוב אהבה בזה כלל וכלל לא".
ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רל"ב אות ז', משמרת הטהרה פרק ח' הע' ק"ו, סי' קצ"ה הע' קי"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות י"ב) – "ממרח חמאה וכדומה, אין הנשאר נאסר כשיריים, דאין חל ע"ז שם שיריים, דשיריים הוא מה שנשאר בצלחת".

ג) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' נ"א) – "וכן אם האשה נטלה ממרח מהקופסא ומרחה על הלחם אף שהחזירה לקופסא מה שנשאר על הסכין אין בזה משום שיירי מאכלה של האשה".

ד) ששבה"ל (ס"ק ח' ד"ה דברי, סיכום אות י"ז).

ה) בדה"ש (ס"ק נ"א, בי' ד"ה שאסור עמ' רס"ז)

ו) מראה כהן (עמ' ע' אות ג').

ז) יסוד הטהרה (פרק ב' הע' ח').

ח) דיני הרחקות (סעי' ג' אות כ"א).

ט) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ס"ב, חוקת הטהרה סעי' מ"ג) - לשונו מובא לעיל.

י) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' נ"ד) – "מותר לשניהם למרוח הלחם מחבילת חמאה אחת".

יא) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות י"ח).

2. מראי מקומות – בית ישראל (ח"א סי' ט"ו, לשונו מובא לעיל), אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ב ד"ה וממילא, לשונו מובא לעיל), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קע"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ע"ג), משמרת הטהרה (פרק ח' סעי' נ"ב, סי' קצ"ה ס"ק מ"א), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ג').

3. עי' לעיל אם נכלל בקערה אחת.

י. טעמה קצת מהתבשיל.

1. אינו נחשב שיריים – דברי שאול (יוסף דעת בהשמטות סוף סעי' ג', "ובעשרה בטבת שנת תרט"ז הגיעני מכתב ... ושאל במה שאשה לעסה לתינוק איזה מאכל וכן אם טעמה תבשיל שמבשלין אי שרי לבעל לאכול אח"כ. והשבתי שפשוט שמותר דאין בזה משום חיבה דמלבד שלעסה ונמאס אף גם דלא נתכוונה לתת לבעלה רק לתינוק וגם טעמה התבשיל שתהי' טוב ול"ש חיבה וז"פ"), מקוה ישראל (סי' ז' ס"ק ט'), פתחא זוטא (ס"ק ו'), טהרת ישראל (סעי' י"ג), שערים מצויינים בהלכה (סי' קנ"ג ס"ק כ'), עי' באר משה (ח"ג סי' קכ"ז), טהרת הבית (סי' י"ב סעי' י"ז), חוקת טהרה (ס"ק ט"ו, דרך ישרה ס"ק א' ד"ה ונראה, ד"ה ומה שהאשה), ששבה"ל (ס"ק ח' ד"ה טעימה, סיכום אות ט"ז), בדה"ש (ס"ק נ"ד), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קע"א), פרדס שמחה (ס"ק י"ד אות ג'), סוגה בשושנים (פרק ו' סעי' ה'), מראה כהן (עמ' ע"א), דרכי טהרה (עמ' מ"ה), יסוד הטהרה (פרק ב' סוף סעי' ח'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ע"ג), פרי טהרה (סעי' י"ח), דיני הרחקות (סעי' ג' אות י"ז), מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ס"ד, חוקת הטהרה סעי' מ'), הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ט"ו), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן גדה ח"ב עמ' ש').

2. עי' לעיל אם נכלל בקערה אחת.

יא. לעסה מתבשיל כדי לתת לתינוק.

1. אינו נחשב שיריים – האלף לך שלמה (יו"ד סי' רכ"ז, "מה ששאל אם מותר הבעל לאכול מה ששיירה אשתו נדה ממה שלעסה לתינוק הנה זה ודאי מותר כי הנה מה ששיירה ממאכלה או מכוסה מה שעשתה להנאתה זה נראה דרך חיבה לכך אסור אבל מה דלעסה רק לתינוק ולא להנאתה אין זה דרך חיבה ומותר"), פתחא זוטא (ס"ק ו'), טהרת ישראל (סעי' י"ג), טהרת הבית (ח"ב סוף עמ' קכ"ו), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קע"א), סוגה בשושנים (פרק ו' סעי' ה'), דיני הרחקות (סעי' ג' אות י"ח).

2. סוגה בשושנים (פרק ו' הע' ה') – "הא דמתיר בלעסה לתינוק צ"ע בכוונתו אם נימא דכוונתו על הנשאר מהמאכל שממנו לעסה דומיא בטעמה התבשיל, וכן באמת הבין בכוונתו הטהר"י ... דכוונתו על גוף המאכל מה שלעסה לתינוק דמותר הבעל לאכול ממנו ... וצע"ג".

יב. בסעודה אחרת.

1. מחמיר, אין לחלק.

(א) הגר"ח זצ"ל (דרך אכילה עמ' מ"א) – "שאלה: באיסור אכילת שיירי אשתו נדה, האם אסור לאכול בפניה נמי כשהוא בסעודה אחרת, או דילמא ליומא אחרינא. תשובה: מה נ"מ באיזה סעודות".

כט [שירי מאכל: היתרים.

א. אם יש היתרים של שירי כוס.

1. יש כל ד' ההיתרים כמו שירי שתיה – ט"ז (ס"ק ד', "ואם הפסיק אחר ביניהם מותר כמו בשירי כוס בסמוך וכן בכל הקולות שישנן שם יש בזה"), חכ"א (כלל קט"ז סעי' ד', "וכן בכל הקולות שיש בשתיה הוא הדין באכילה ט"ז"), לחו"ש (לחם ס"ק י"א), פרי דעה (טורי כסף ס"ק ד'), מקור חיים (ס"ק י"ז, "ומהאי טעמא נמי אי אכל האיש מקערה מותרת האשה לאכול אח"כ מן שירי מאכלו כמו שמתרת בשתייה"), מסגרת השלחן (דין ג' ד"ה י"א), בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ב), טהרת ישראל (סעי' י"ב), טהרת הבית (סי' י"ב סעי' י"ז), ששבה"ל (ס"ק ח' ד"ה ובשירי, סיכום אות כ'), חזקת טהרה (ס"ק ט"ז), טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ד'), בדה"ש (ס"ק נ"ה), מראה כהן (עמ' ע"א), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ח'), דרכי טהרה (עמ' מ"ה).
2. וגם אשתו מותרת בשירי מאכל שלו – פוסקים.

ב. אם יש חילוק בין שירי כוס לשירי מאכל.

1. יש חילוק - תלוי אם יש להמאכל צורה, או לא.
 - (א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"א) – "יש חלוק דאם היה האיסור מצד שירי מאכל ליכא תקנה אבל כיון שהוא רק מצד קערה אחת יכול להניח החתיכות הנשארות על קערה אחרת ולאכול".
 - אג"מ (יו"ד ח"ג סי' י' אות ג') – "והנה שירי מאכל שכתבתי באג"מ יו"ד ח"א סי' צ"ב, שליכא תקנה, הנה מאכל שכתבתי איירי שאכלה האשה ממש מקצת מאותה החתיכה שאין דרך לאינשי כלל לאכול מהחתיכה שאכל אחר אף אלו שאין מקפידין לשתות מאותן המשקין ששתו אחרים ורק בעל עם אשתו מרוב חיבה אין מקפידין גם לאכול מחתיכה אחת, לכן בשתיה מהני הפסק איש אחר שעושה כדרך אינשי והבעל כששתה אח"כ הוא מרוב אינשי שאינו מקפיד גם לשתות עם אחרים ולא ניכר ממילא בזה חיבה לאשתו, אבל באכילה מחתיכה אחת שאין דרך האינשי לאכול מחתיכה שאכלו אחרים ודאי מה שיאכל אף אחר שאכל אחר שלא כדרך האינשי יהיה מחמת חיבת אשתו שאכלה מחתיכה ההיא לכן מסתבר לע"ד לאסור. והט"ז בס"י קצ"ה בסק"ד שגם במאכל מתיר בהפסק אחר הוא מאכל כעין שתיה שהן חתיכות קטנות שנעשו אחד שאוכלין מקערה אחת ודמי לשתיה כאכילת דייסא בין כשאוכלין בכפות בין בידיים עיין נדרים דף מ"ט ע"ב יהיה כשתיה שמותר בהפסק אחר ויהיה מותר בהנחה לכלי אחר".
 - אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות י"ט) – "אין לבעל לאכול שיירי מאכל של אשתו ואפילו אם הוריקו לכלי אחר מכיון שניכר במאכל עצמו שהוא שיריים של אשתו ואינו דומה לשיירי משקה וכן להיפך".
 - (ב) אמת ליעקב (הע' פ"ד) – "שההיתר של סילוק מקערה לקערה לא מהני בשירי מאכל כדמהני בשירי כוס (וכדעת האג"מ יו"ד ח"ג ס"י). והגדרה בזה הוא, כי מצינו במשנה (קידושין מ"ח ב') דהמקדש 'בכוס זה' פעמים שהמכוון הוא על הכוס ומה שבתוכו, דהיינו שהכלי והמשקה ביחד הם כדבר אחד, וזה שייך במשקין ולא באוכלין".
 - אמת ליעקב (פרי טהרה הע' ל"ח) – "דמשקה בעצם אין לו צורה, וא"כ אם מעביר אותו מכוס שלה לכוס שלו יש לו את הצורה של הכוס שלו, והוי כנשתנה צורתו. משא"כ בשירי מאכל, אף אם מעבירו לקערה שלו, מכל מקום לא נשתנה צורתו, ומשו"ה לא מהני להעבירו לכלי אחר".
 - (ג) פרי טהרה (סעי' י"ח) – "נחלק דינו בין משקה למאכל ... אם הוא חתיכה אחת כגון בשר וכדומה - אף אם מעבירו לקערה שלו אסור לאוכלו, כדין שירי מאכל. אך מאכל שיש בו כמה חתיכות, כגון חתיכות תפוחי אדמה וכדומה, שכל חתיכה עומדת בפני עצמה - אם מעביר את המאכל לקערתו מותר לאוכלו".
 - (ד) עי' הגר"ש אידר זצ"ל (ח"ב עמ' ק"ע, עי' הע' קל"ט. ע"פ האג"מ, תלוי אם נשכה מהחתיכה).
 - (ה) אהל שרה (עמ' נ"ט) – "וראוי להחמיר אם לא שהוא במקום הצורך [וכגון שקשה לצאת מהחדר] שאז יש להקל ולסמוך על המתירים".
2. אין לחלק.
- (א) משנה הלכות (ח"ז סי' ק"מ, פסקי משנה הלכות פרק ה' סעי' מ"ח) – "באגרות משה ... משמע מדברי כהדר"ג דלאיסור שירי מאכל ליכא היתר להשימה על קערה אחרת ולאכול דהכי משמע לישנא דאם ה"ל האיסור מצד שירי מאכל ליכא תקנה וצ"ע שהרי כ' הט"ז שם סק"ד ד"ה מאכל שלה וז"ל ואם הפסיק אחר ביניהם מותר כמו בשירי כוס בסמוך וכן בכל הקולות שישנן שם יש בזה עכ"ל ובכוס הרי מבואר דמשורה מכוס זה אל כוס אחר מותר וא"כ הכי נמי בשירי מאכל הדין כן ועי' פרי דעה אות ד' שכתב להדיא כן וז"ל מאכל שלה וכו' ומ"ש דכן כל הקולות שייכי הכא היינו בהורק מכלי אל כלי וכה"ג".
 - (ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ח' הע' ל"ז, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ט"ז) – "ניתן להקל לאכול משיירי מאכלה אם אכל אחר ביניהם, גם במאכל המקובל לאכלו כמנה אישית, כלחמניה וכדו".
 - (ג) טהרת הבית (סי' י"ב סוף הע' י"ז) – "אגרות משה ... ובמחכ"ת דבריו נפלאו ממני ... כבר כתב הט"ז שכל הקולות שנאמרו בדין שירי שתיה שלה, יש להקל בהם גם בשירי מאכל שלה ... גם מה שמוכח מדבריו שאיסור אכילה מקערה אחת הוא גם לאחר שהפסיקה לאכול ממנה, תמוה מאד, שהרי לא אסרו חז"ל אלא לאכול 'עמה' בקערה, וא"כ פשוט מאד שלאחר שהפסיקה לאכול מהקערה אין עליו שום איסור לאכול באותה קערה".

- ד) הגר"ח זצ"ל (דרך אכילה עמ' מ"א) – "שאלה: שיורי אכילתה שמעבירים לכלי אחר, האם הוה כשתיה שמותר. תשובה: שיורי אכילתה כמו שיורי שתיה, אותו דבר".
- ה) סוגה בשושנים (פרק ו' הע' ח') – "ולמעשה נראה דמותר הבעל לאכול שיורי אכילה של גוש אחד לכולי עלמא כשהניחם בכלי שני".
- ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ע"ב, עמ' ע"ד, ע"י פרק כ"ו הע' ק"ז, הע' קכ"ה).
- ז) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' מ"ז).
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ט').
- א) סד"ט (ס"ק ח') – "ועוד, דבשתיה מראה חבה כשהוא שותה אחריה, דאינש דעלמא אין דרך לשתות משיורי כוס ששתה חבירו, כדאיתא באורח חיים סימן ק"ע [סעיף טז], משום הכי י"ל אם הוא שותה אחריה מראה חבה יתירה, מה שאין כן באכילה".
- ב) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב הע' קל"ט) – "באג"מ ... ומשמע דיש יותר שאינן מקפידים לשתות ממשקים ששתו אחרים צ"ע בזה".
- ג) למחמירם: יש לדון על איזה ציורים איירי האג"מ וסייעתו.
- 1) להניח בכלי אחר - מפורש להחמיר.
- 2) שמפסיק אדם אחר ביניהם, הציור של הט"ז - נראה מהאג"מ (שבסוף מסיים "דייסא ... כשתיה שמותר בהפסק אחר") להחמיר. וכן פסק הפרי טהרה (הע' מ"ג).
- 3) אם אכלה והוא אינו יודע, ורוצה לאכלה מקערה שלה - ע"פ סברא, יש להקל.
- 4) אם היא מותרת לאכול ממאכל שאכל - ע"פ סברא, יש להקל.
- 5) רק יש לדון, אם אכלה מקערה והלכה לה, האם מותר לו לאכול המותר, דמאחר שכבר הלכה אין כאן חבה - דיתכן לומר, שאין חבה רק בשתיה, ולא במאכל. וכן מדוייק קצת מהאג"מ שכ' "שליכא תקנה", שצריך להחמיר. אבל ראיתי שהפרי טהרה (סעי' כ"ד) מיקל. וצ"ע.

ג. אם יש לחלק באוכל שאין הדרך להשתמש בצלחת - למקילים לעיל.

1. מחמיר.
- א) מנחת יצחק (ח"ז סי' ע') – "ומה שנסתפקת אם מהני מה שנותן לכלי אחר, בדבר שאין דרכו לאכול בכלי כגון פת וכיב"ז, הנה הסברא פשוטה דדבר שאין דרכם להניח בכלי, ל"מ הנחה לכלי כיון שאין דרכם בכך".
- ב) הגר"ש זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' כ"ד, אוצרות הטהרה עמ' תצ"ט אות כ"ה) – "וכל זה מהני רק באוכלים הנצרכים לכלי, אבל בדברים שאינם צריכים לכלי, לא מהני".
- ג) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' מ"ז) – "היינו דוקא באוכלים הנצרכים לכלי אבל בדברים שאינם צריכים לכלי כגון פרוסת לחם לא מהני".
- ד) ששבה"ל (ס"ק ח' ד"ה ובשיורי, סיכום אות כ') – "וכשמעבירים לכלי אחר, אם המאכל צריך לכלי הוה כשיורי שתי דשרי, ואם אינו צריך לכלי יש להחמיר".
- ה) סוגה בשושנים (פרק ו' סעי' ט') – "ומסתבר דהורקה לכלי אחר מהני רק בדבר שצריך לכלי, אבל דבר שאין דרכו להניחו בכלי ואין צריך לכלי, לא מהני מה שמניחו תוך כלי אחרת".
- ו) מראה כהן (פרק ה' הע' ל"ז) – "המנחת יצחק".
- ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ע"ב, ע"י פרק כ"ו הע' ק"י, [הציור של sandwich שם, יש לדון]).
- ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי, זרע שמואל הע' ש"כ) – "שכל זה בדבר שצריך כלי. אבל בדבר שאינו צריך כלי כלל (כגון תפוח או עוגיה וכדומה) אינו מועיל מה שנותנים לתוך כלי אחר".
- ט) אהל שרה (סוף עמ' נ"ט) – "ולכל הדעות".
2. מיקל.
- א) הגר"ש זצ"ל (אוצרות הטהרה פרק ד' אות פ"ו סוף ס"ק ב', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות י"ג, פתחי דעת פרק ח' הע' ל"ז) – "אף מאכל שאינו צריך כלי, מועיל להעבירו לכלי אחר כדי להתיר לאכול משיריה".
- ד. כשחתך את מקום אכילתה עד שאינו ניכר שאכלה ממנו, האם מותר לבעל לאוכלו.
1. מיקל.
- א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' מ"ט) – "אשה שאכלה מאכל כגון חתיכת בשר וחתכו במקום אכילתה עד שאינו ניכר שאכלה מזה מותר לבעלה לאכול את המאכל אף שלא העבירו לצלחת אחרת".
2. מחמיר.
- א) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ט' הע' ז').
- ב) ע"י הגר"ח זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ו' אות ב') – "בדין שיירי מאכלה, מה הדין אם חתכו את המאכל שאכלה, והמקום שנגע בפיה לא יאכלנו הבעל, האם זה מתיר לאכול השאר דהוי כמו שהפסיק אחר ביניהם ואין בזה חיבה או דילמא סוף סוף זה חלק מהשיריים ואסור. תשובה: אין ראוי".
- ה. מראי מקומות.
1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות כ') – "במקרה שהיו שתי חתיכות בשר על צלחת בעלה ורק אכל אחת מהן, רשאית אשתו לקחת את החתיכה השניה ולאכולה על הצלחת שלה".

ל] שיורי כוס - סעיף ד'.א. הלכה.

1. ה' היתרים.

(א) שמפסיק אדם אחר ביניהם.

(ב) שהורק מכוס זה אל כוס אחר אפילו הוחזר לכוס ראשון.

(ג) אם שתתה והוא אינו יודע ורוצה לשתות מכוס שלה, אינה צריכה להגיד לו שלא ישתה.

(ד) אם שתתה מכוס והלכה לה, י"א שמותר לו לשתות המותר, דמאחר שכבר הלכה אין כאן חבה.

(ה) היא מותרת לשתות מכוס ששתה הוא.

ב. כשמפסיק אדם אחר ביניהם, מה הדין בתינוק.

1. מיקל, אפילו תינוק מועיל להפסיק.

(א) משמרת הטהרה (ס"ק מ"ח) – "ומותר לעשות כן לכתחילה כדי להתירה בשתיה. ואפי' בטעימה בעלמא מהני להפסיק ביניהם, ואע"פ שהאדם אחר הוא בנם או בתם ואפי' תינוק מועיל להפסיק".(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"א) – "שאפילו תינוק יכול להפסיק ביניהם, כל שיכול לשתות ולאכול ממנה".2. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ו' הע' י"ט, "אי אדם גדול דוקא ... ונראה דתלוי בטעם שמותר ...").(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות י"ח) – "אם האשה שתתה מכוס ואחריה שתה משהו אחר עדיין אסור לבעל לשתות ממנה אם הכוס מיוחדת לאשתו".ג. שהורק מכוס זה אל כוס אחר, אפילו הוחזר לכוס ראשון - לכתחילה.1. מיקל – מנחת יצחק (ח"ז סי' ע', "וע"ד המבואר ברמ"א (סעי' ד') דאם הוריק מכוס זה לכוס אחר אפילו הוחזר לכוס ראשון מותר לשתות, ומסופק אתה אם מותר להוריק לכתחילה. הנה מבואר בהדיא במרדכי (פ"א דשבת סי' רל"ז) ובהגמ"י (פי"א מא"ב) והובא בב"י ובד"מ דמותר אפילו לכתחילה, ונראה דיש עוד מעלה בהרקה לכתחילה, עפי"מ שכתב בחי' אנשי שם על המרדכי שם, בישוב מה דצריך לומר דה"ד בקנקן, משום דס"ד דוקא כוס מהני הרקה דמראה בעצמו שאסור לשתות אחרי' מאחר שצריך לשינוי, אבל מקנקן לכוס דרכו בכך והו"א דאסור קמ"ל עיי"ש, א"כ כ"ז שייך היכא דעושה כן לכתחילה, אבל אם נעשה שלא בכוונה ל"ש הא דמראה בעצמו הנ"ל"), בדה"ש (ס"ק ס"ז), סוגה בשושנים (פרק ו' סעי' י').2. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ה' ס"ק ז' אות ד') – "אם הורק לכלי אחר. ומותר גם אם אח"כ חזר לכלי הראשון. אמנם זה דוקא באופן שלא היה נמנע אדם אחר מלשתותו עתה, אולם אם זה שארית שאדם אחר ימאס מלאכלו רק שאין בעל ואשה נמאסים זה מזה אסור גם אם הורק לכלי אחר - דזה סימן לחיבתם".(א) לא נראה מסתימת שאר פוסקים.

3. מראי מקומות.

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות ט"ז) – "מה שכתב הרמ"א להתיר לבעל לשתות את משקה אשתו לאחר שהורק לכוס אחר אין הכוונה לנהוג כן לכתחילה, אלא שאם נעשה שלא בכוונה אז מותר".ד. גדר של "והלכה לה".

1. שהלכה לגמרי.

(א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קל"ה) – "שאם הלכה, דהיינו, שממש עזבה הבית, ולא סתם נכנסה לרגע לחדר אחר, שממילא לא תדע אם שתו או לא, מותר".(ב) שפע טהרה (ס"ק י"א) – "היינו דוקא שהלכה לגמרי ולא די במה שיצאה מהחדר לכמה רגעים".(ג) הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רל"ד, תשובה רל"ה) – "אסור לשתות משיורי שתייתה שלא בפניה באופן שהיא נכנסת ויוצאת בקביעות, משום שחוששין שתכנס באמצע שתייתו וישתה בפניה".הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ב אות ה', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ט"ו) – "פשוט שהכונה בזה כשהלכה לגמרי, דהיינו בכגון שיצאה מהבית, [ופשוט שהיציאה לא תהיה לצורך זה - הערת הכותב], או בכגון שהלכה לישון דיש לדון דבזה נמי שרי, משא"כ ביציאה מהחדר כיון שדרכה לצאת ולבא ואין זה יציאה מוחלטת לא מקרי שהלכה לה".(ד) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קנ"ד) – "ההיתר לאכול משיריים של אשתו נדה ולהמשיך כשהחזרת, אינו אם עוזבת לזמן קצר על דעת לחזור".(ה) אבני ישפה (אהל יעקב ז' תשרי תשע"א) – "גם שאלת מה נחשב שהאשה הלכה שהזכיר הרמ"א יו"ד סי' קצ"ה סעי' ד' ומותר לגמור המאכל והשתיה שלה. נראה לי רק אם האשה עזבה את החדר מותר לגמור השיירים שלה, אבל אינו די במה שהיא גמרה לאכול ועוסקת בדברים אחרים. גם צריך עזיבה גמורה ולא שיצאה לשירותים או להביא איזה חפץ".(ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ב) – "שמעתי מרי"ב של' לדייק מדלא נקט הרמ"א (והמרדכי) לשון 'שלא בפניה' (הלשון שמצינו במזיגת הכוס הצעת המטה) אלא נקט לשון 'והלכה לה', משמע שההיתר כאן הוא משום שגמרה והלכה. אבל סתם לאכול שלא בפניה, אין להקל. וגם אין לבקש ממנה ללכת רק כדי שהוא יכול לאכול שיריים שלה".

2. אפילו רק חוץ לחדר.

(א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' נ"ו) – "אין להתיר לאכול את שיורי מאכלה של אשתו על ידי שהיא תעצום את עיניה או שתחזור את פניה לצד השני, אולם מותר לו לבקש ממנה לצאת מהחדר כדי שיוכל לאכול את שירי מאכלה".

- (ב) עי' ששבה"ל (סיכום אות ה') – "ואפשר דיש להקל אפילו רק יצאה מהחדר ולא מכל הבית".
- (ג) טהרת הבית (ח"ב עמ' קכ"ח) – "ובספר גופי הלכות בביאור הלכה כתב, שאם היא יוצאת ונכנס בתוך הבית מחדר לחזור אסור לו להתחיל לשתות. ואין דבריו מוכרחים. והעיקר כמו שכתבנו להקל".
- (ד) חזקת טהרה (ס"ק כ') – "היינו שהלכה מלפניו אף שעדיין מצוי בתוך הבית".
- (ה) חוט שני (ס"ק ה' אות ג') – "מהו 'הלכה לה': אם יצאה מחדר".
- (1) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ט' הע' י"ז) – "באופן שהאשה נכנסת ויוצאת מן החדר ויודע שבכל רגע אמורה להיכנס אסור לאכול ולשתות שייריה אף בזמן שהיא בחוץ".
- (ו) הגרחה"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ג' אות ז') – "כתוב בפוסקים שאם יצאה האשה מותר לשתות משיירי כוסה, מה הדין כשהיא יוצאת ונכנסת והוא יודע שהיא תיכף תשוב האם כשהיא לא לפניו מותר לו לשתות או כיון שיודע שתשוב אסור וכל ההיתר זה רק כשהלכה לגמרי. תשובה: מהני".
- עי' הגרחה"ק זצ"ל (דרך אכילה עמ' מ"א) – "שאלה: במה שקיי"ל שאם שתתה והלכה לה מותר לו לשתות, מהו 'הלכה לה'. תשובה: הכונה כפשוטו, שהלכה שלא נמצאת פה, ואם נמצאת פה יש מקום להקל שלא בפניה".
- (ז) מראה כהן (עמ' ע"א אות א') – "שלא בפניה, והיינו שאינה נמצאת בחדר בו הבעל אוכל. ומותר לבעל לבקש ממנה לצאת מהחדר על מנת שיהא מותר לאכול".
- (ח) אהל שרה (עמ' ס').
3. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק י"ח אות ב', "יש להסתפק").
- (א) שבה"ל (ח"ט סי' קע"ו אות ה') – "כיון דטעם הלכה זאת שבאה האשה באמצע היינו דכיון שכבר הלכה אין כאן חכה כמש"כ רמ"א והו"ל היתר גמור אבל בידעו שתחזור באמצע אכילתו הו"ל כפניה וחוזר חביתה למקומו".
- (ב) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קנ"ג) – "אם אשתו נדה נמצאת בחדר הגם שהיא לא רואה, או יושנת אסור לבעלה לאכול משיירים שלה".
- (ג) לבושי עז (תמצית אות ח') – "אם לוקח הכוס בפניה בשביל לשתות בחדר אחר, לא מהני, מפני שלקחת הכוס עצמה מעשה חבה הוא".
- (ד) פותח שער (סי' ט"ו סעי' ל"א) – "הלכה לה לגמרי ... אפילו רק מן החדר כשגמרה לאכול".
- (ה) משנת יוסף (חי"א סי' קנ"ד אות ה', הנהגה כהלכה מכתב א' אות ה') – "ומש"כ הרמ"א (סוף סעי' ד' בהגה) שאם שתתה מכוס והלכה לה, י"א שמותר לו לשתות המותר, דמאחר 'שכבר הלכה' אין כאן חיבה. מלשון זה מבואר שכבר הלכה ואינה עשויה לחזור עכשיו או בקרוב, אבל אם יוצאת ונכנסת הרי אין זה בגדר 'שכבר הלכה'".

ה. 'הלכה לה' והתחיל בעלה לאכול משיורי מאכלה, וחזרה.

1. מיקל.

- (א) יד אליהו (סי' ס"ד) – "י"ל דמותר לגמור אכילתו ואפילו אם לא התחיל עדיין לאכול עד שבאה יש מקום לומר דמאכל זה הותר לו תיכף כשהלכה ממנו והואיל שהיה מותר לבעלה לאוכלו טרם בואה מנין לנו לחזור ולהחמיר עליו דה"ל קצת כאלו הפסיק אחר ביניהם: אך אני חוכך להחמיר בזה כי א"ל ראי' להתיר ולא דברו הפוסקים בהיתר זה ... ע"ש דיש ראי' לזה".
- (ב) פת"ת (ס"ק ז') - לשונו מובא לעיל.
- (ג) מקור חיים (ס"ק כ"ב) – "גומר אכילתו הואל להתחיל בהיתר".
- (ד) לחוש"ש (לחם ס"ק ט"ו).
- (ה) מקוה ישראל (סי' ז' ס"ק י"ב).
- (ו) רב פעלים (או"ח ח"א סי' ט', יו"ד ח"ב סי' י"ט, בן איש חי שנה ב' פר' צו סוף אות כ"ב).
- (ז) ערה"ש (סעי' כ"ח) – "אם התחיל שלא בפניה ובאמצע השתייה באה א"צ להפסיק".
- (ח) טהרת ישראל (סעי' י"ט).
- (ט) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' נ"ה) – "ואם חזרה באמצע שתייתו נחלקו הפוסקים אם מותר לו לגמור. ונקטינן להקל כמ"ש בפתחי תשובה ס"ק ז' בשם תשובת יד אליהו סימן ס"ד דאם באה באמצע מותר לגמור".
- (י) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ה' ס"ק ז').
- (יא) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' י"ח).
- (יב) פרדס שמחה (ס"ק י"ח).
- (יג) לבושי עז (תמצית אות ט').
- (יד) דרכי טהרה (עמ' מ"ה).
- (טו) פרי טהרה (סעי' כ"ג).
- (טז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ב) – "שהלכה להקל רק אם הלכה שלא על דעת לחזור".
- (יז) אהל שרה (עמ' ס').

2. מחמיר.

- (א) חיד"א (שיורי ברכה אות י"ב, ברכי יוסף או"ח סי' ע"א אות א' ד"ה הגם) – "אכלה הנדה והלכה, והתחיל בעלה לאכול, ובאה, וכן אם היו אוכלים ופירסה, כתב הרב מר קשישא מהר"ר אליהו מלובלין בשו"ת יד אליהו סימן ס"ד, דשרי לגמור אכילתו. ולי ההדיוט ראיותיו אינם מכריעות כלל, כמו שכתבתי בעניותי במקומו בס"ד".
- (ב) פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ח' ד"ה וגם) – "בפתחי תשובה ... יד אליהו ... נראה דצריך להפסיק ... דמחוייב להפסיק אם באתה באמצע שתייתו".

ג) ע"י מסגרת השלחן (סוף דין ג') – "דטוב להחמיר".

ד) פותח שער (סי' ט"ו סעי' ל"א).

ה) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ח') – "אם הלכה האשה, מותר לבעל לאכול ולשתות משיירה. ואם חזרה חוזרים השירים לאיסורם. ואפילו אם היה הבעל אוכל או שותה בעת שחזרה, צריך להפסיק האכילה או השתיה".

ו) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' נ') – "אם הבעל שותה או אכל מהשירים שלה כשיצאתה מהחדר, ובאמצע שתייתו או אכילתו חזרה ובאה לתוך החדר, יש להחמיר שלא לגמור השתיה או האכילה באותו כלי אלא ע"י העברה לכלי אחר".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"א), בדה"ש (ס"ק ע"ו), סוגה בשושנים (פרק ו' סעי' ט"ז).

א) רע"א (על סעי' ד') – "ואם אח"כ באמצע שתייתו חזרה ובאה לשם ע' תשו' יד אלי' (ס"ד) שכתב להתיר וע' במ"ש עליו בספר ברכי יוסף א"ח (סעי' א)".

ב) שערי טוהר (שער ט"ו סעי' ג') – "כשהתחיל לשתות בעוד שלא ידע ששתתה היא ממנו ואח"כ נודע לו באמצע השתי' א"צ להפסיק אך אם פסק אסור אח"כ לחזור ולשתות ממנו".

ג) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קל"ה) – "להניח הכוס ליום שני ולשתותו אז, הנה אם ידוע שזה ממנה, אסור. ואם האשה אינה זוכרת, אבל הוא זוכר יש לדון. דאפשר שמותר, ואפשר שאסור".

ד) ששבה"ל (ס"ק ה', סיכום אות ה') – "ואם התחיל לשתות וחזרה - מותר להמשיך לשתות, ויש חולקים בחזרה".

ה) חזקת טהרה (ס"ק כ') – "ומיהו אפשר דהיכי שהיא יוצאת ובאת אין לו לשתות וצ"ע".

ו. לומר לה ללכת כדי שיוכל לשתות.

1. מיקל – פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' נ"ו, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק ע"ד, "שמותר לו לומר לה ללכת כדי שיוכל לשתות"), מראה כהן (עמ' ע"א אות א', לשונו מובא לעיל).

2. מחמיר – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ב, לשונו מובא לעיל).

ז. אם לא יודע שהיא נדה.

1. מחמיר, עליה להודיעו – לחו"ש (לחם ס"ק י"ג, קיצור שו"ע סי' קנ"ג סעי' ז', "אם ידע ששתתה אלא שלא ידע שהיא נדה כתבתי בספרי לחם ושמלה כי נראה דצריכה להגיד לו"), דרכ"ת (ס"ק כ'), מנחת יצחק (ח"ז סוף סי' ע'), בדה"ש (ס"ק ע"א), טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ד'), הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קס"ז), טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ט"ז), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ח'), פרי טהרה (סעי' כ"א), אהל שרה (עמ' ס'), הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות י"ד).

2. פירסה נדה באמצע אכילה.

א) יכול לגמור.

1) יד אליהו (סי' ס"ד) – "וממה שכתבתי גבי פת של נכרים וכו' ואינך הנ"ל ראייה להיתר פשוט דאם אכלה הוא כשהיתה טהורה ואכל עמה או אחריה ובתוך אכילתו פירסה נדה דמותר לגמור אכילתו".

2) פת"ת (ס"ק ז') – "ע"י בתשו' יד אליהו סי' ס"ד שכתב דאם באתה באמצע מותר לגמור וכן בפירסה נדה באמצע אכילה מותר לגמור ע"ש".

3) טהרת ישראל (סעי' י"ט) – "וכן בפירסה נדה באמצע שתיה או אכילה מותר לגמור ולשתות המותר".

4) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רל"ה).

5) פרדס שמחה (ס"ק י"ח).

6) דרכי טהרה (עמ' מ"ה).

7) פרי טהרה (סעי' כ"ב).

ב) מחמיר.

1) חיד"א (שירי ברכה אות י"ב, ברכי יוסף או"ח סי' ע"א אות א' ד"ה הגם) – "אכלה הנדה והלכה, והתחיל בעלה לאכול, ובאה, וכן אם היו אוכלים ופירסה, כתב הרב מר קשישא מהר"ר אליהו מלובלין בשו"ת יד אליהו סימן ס"ד, דשרי לגמור אכילתו. ולי ההדיוט ראיותיו אינם מכריעות כלל, כמו שכתבתי בעניותי במקומו בס"ד".

2) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' נ"א) – "אם האשה אכלה או שתתה בימי טהרתה, ולאחר שגמרה לאכול או לשתות קיבלה וסתה, אסור לבעל לאכול או לשתות השירים בפניה בלי העברה לכלי אחר, אף שהאכילה או השתיה היתה בימי טהרתה".

3. התחיל לשתות, ובאמצע שתייתו נודע לו שהיא נדה.

א) מחמיר – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רל"ו), "התחיל לשתות שירי שתיתיה בלא שידוע שהיא נדה ובאמצע שתייתו נודע לו שהיא נדה, אסור לו להמשיך לשתות, כיון שהתחיל באיסור".

ה. שתתה מפחית ע"י קש (straw): לשתות מאותה פחית עם קש שלו.

1. מיקל.

א) ביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"ז אות ג') – "נראה שיש להקל, הואיל ועצם איסור שתיה מהכוס ששתתה ממנו אשתו נדה, שנוי במחלוקת, וכמבואר בבית יוסף (סי' קצה), שהסמ"ק פסק להתיר, ושגם הרמב"ם והרא"ש והרשב"א וסמ"ג וספר התרומה ורבינו ירוחם ס"ל להתיר, שהרי לא הזכירו שום איסור בדבר כלל, וגם המרדכי בשם ראבי"ה כתב שקיבל מרביתו להתיר, אלא שבהגמ"י כ' בשם הר"א ממיץ לאסור, וכן מנהג העולם, הילכך בשינוי הקש יש כאן היכר במה שאינו ממשיך לשתות מהקש ששתתה בו. הילכך יש להקל. ועמ"ש"כ במשמרת הטהרה (עמוד קכא). ע"ש".

ב) דיני הרחקות (סעי' ד' אות ה').

2. מחמיר.

(א) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ב אדר תשס"ט, אהל יעקב אות ו') – "שאלה: אשתו נדה ששתה מכוס ע"י קש, (אחר שהיא גומרת) האם מותר לבעל לשתות מה שנשאר בכוס בקש אחר. תשובה: יש ליוהר".

(ב) הגר"א בבבצל שליט"א (אסיפת יצחק ר"ח ניסן תשס"ט) – "שאלה: אשתו נדה ששתה מכוס ע"י קש, (אחר שהיא גומרת) האם מותר לבעל לשתות מה שנשאר בכוס בקש אחר. תשובה: לא".

(ג) אבני ישפה (אסיפת יצחק י"ט אדר תשס"ט) – תשובה: "באופן שהאשה שתתה מפחית על ידי קש, שאלת אם מותר לבעל לשתות מן הפחית בקש אחר. אסור לבעל לשתות שארית האוכל של אשתו כמבואר בשו"ע שם סע' ד'. וההיתר שמביא הרמ"א הוא באופן שמעבירים את האוכל לכלי אחר, ואז הוא כמו מאכל אחר ולא אותו המאכל שהאשה אכלה ממנו. אבל כאן בשאלה של שתיה על ידי קש, הכלי נשאר אותו הכלי שהאשה שתתה ממנו, ולכן אסור לבעל לשתות, אף שהוא מחליף את הקש, כיון שמסתכלים על הכלי שהאוכל בפנים, ואין הקש אלא כמו מזלג שונה, ואין זה די להתיר לבעל לשתות".

(ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ו הע' ק"ט).

(ה) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ס"ח, חוקת הטהרה סעי' מ"ז) – "נראה דאסור, דגם זה נחשב לשיורי כוס שכתב המחבר (סימן קצ"ה סעיף ד') 'לא ישתה משיורי כוס ששתתה היא', דגם זה נחשב לקירוב הדעת, שהרי גם בכי האי גוונא קפדי אינשי שלא לשתות מפחית ששתה בו אחר, ואם כן בכי האי גוונא כששתתה אחר שתית אשתו הוי ליה קירוב הדעת, ואין נפקא מינה אם שותה על ידי קש, דסו"ס שותה שיריים של אשתו".

(ו) חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ"ד) – "בדין שתיית שיירי משקה של אשתו נדה בקש אחר, מ"ש כתר"ר לאסור לשתות עם אשתו נדה מבקבוק אחד ע"י ב' קשים אם שותים בזא"ז כמה פעמים, הדברים נכונים וברורים. דהנה בשו"ת יבי"א ח"ה ...".

ט. שתיית החתן מכוס של ברכת חתנים, לאחר ששתתה הכלה מזה הכוס בברכת האירוסין כשהוא חופת נדה.

1. מראי מקומות – חקל יצחק (סי' ע"ט ד"ה ומה), סוגה בשושנים (קו"ב חופת נדה סי' ב' סעי' ז'), נטעי גבריאל (נישואין פרק מ"ו סעי' ט').

י. שיורי כוס שלה, ששתתה חצי ואח"כ מלאהו.

1. מחמיר – ש"ך (ס"ק ט'), מקור חיים (ס"ק י"ט), באה"ט (ס"ק ו'), חכ"א (כלל קט"ז סעי' ד'), מסגרת השלחן (דיון ד'), לחם ושמלה (לחם ס"ק י"ב), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ד'), ערה"ש (סעי' י'), שערי טוהר (שער ט"ו סעי' ג'), טהרת ישראל (סעי' ט"ז), ששבה"ל (סיכום אות א'), בדה"ש (ס"ק נ"ט), לבושי עז (תמצית ס"ק א'), ארחות טהרה (פרק י"א סעי' מ"ח).

2. מיקל – עי' יוסף אומץ (דיני נדה וערוה, עמ' שמ"ב), "לא ישתה מכוס ששתתה היא רק אם איננו מלא וצריך לשפוך אחר שתייתה עוד משקה בכוס ששתתה היא או ששתה אדם אחר ביניהם או שהלכה לה קודם שישתה הוא", עמודי בית ישראל (על הש"ך ס"ק ט'), "ש"ך ס"ק ט' לא ישתה כו' משמע אע"פ שחזרו ומלאהו כו' עכ"ל. ולי נראה דאין לאוסרו כיון דאיכא היכרא מידע ידוע ולא אתי להרהר והמקיל לא הספיד".

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ט"ז).

(א) שערי טוהר (שער ט"ו סעי' ג', ס"ק ג') – "ואם נשאר מעט משקה משיורי כוס שלה ומלאו את הכוס ממשקה זאת אסור, אבל אם מלאהו ממשקה אחרת שאינו מינו ויש רוב ממשקה השנית, אם נותן טעם לשבח אסור, ואם נותן טעם לפגם מותר. [וכנשאר מעט משקה ומלאהו ממינו אסור ולא בטל דהוי דבר שיש לו מתירין שישפכנו לכוס אחר ויהי' מותר]".

יא. האם צריך להדיח הכוס בין שתיה דיחה לשתייה דיחה.

1. מיקל, אין נוהגין כן – ש"ך (ס"ק ט'), בית לחם יהודה (ס"ק ו'), מקור חיים (ס"ק י"ט), חכ"א (כלל קט"ז סעי' ד'), חו"ד (חי' ס"ק ה'), לחם ושמלה (לחם ס"ק י"ב), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ד'), ערה"ש (סעי' י'), שערי טוהר (שער ט"ו סעי' ג'), פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' נ"ד), לבושי עז (תמצית ס"ק ה'), פתחי דעת (פרק ח' הע' ל"ב), ארחות טהרה (פרק י"א סעי' מ"ט).

2. המחמיר תע"ב – באה"ט (ס"ק ו'), פרדס רמונים (שפ"ח סוף ס"ק ט'), מסגרת השלחן (דיון ד'), טהרת ישראל (סעי' י"ז), ששבה"ל (סיכום אות ב'), בדה"ש (ס"ק נ"ט).

3. מראי מקומות – תלמידי ר' יונה (ש"מ כתובות דף סא. ד"ה וכתבו, "וכתבו תלמידי ר' יונה ... ומ"מ ראוי להחמיר בדבר ושלא ישתו בכוס אלא אם כן ידיחו אותו או יעשו בו שום שינוי") ב"י (ס"ק ד'), "וכן נוהגים העולם שלא לשתות משיורי הכוס ששתתה הנדה ואנו נוהגים עוד להדיח הכוס בין שתייה דיחה ושתייה דיחה ומנהג כשר הוא", ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ח).

4. הטעם להחמיר – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ח).

יב. שתתה מקנקן.

1. מחמיר.

(א) בדה"ש (ס"ק ס', ציונים ס"ק קל"ב) – "ונראה דהוא הדין אם שתתה מקנקן אפילו היה מלא אסור לבעלה לשתות ממנו אחריה שכל משקה שבקנקן נעשה שיריה אע"פ שאין דרך לאדם אחד לשתות כל המשקה שבקנקן. [וכן משמע במרדכי פ"ק דשבת שהזכיר איסור שירים אף בקנקן ומסתימת דבריו שם משמע דאף בקנקן מלא קאמר]".

(ב) משמרת הטהרה (ס"ק מ"ו, הע' קכ"ב) – "וכן אם שתתה בפיה מקנקן גדול או מחבית אע"פ שאין דרך לשתות ממנו אסור לשתות מאותו הקנקן משום שיריים אלא יריקנו לכוס אחר וישתה. [מרדכי פ"ק דשבת ושם מבואר דקנקן חמיר מכוס ע"ש בבגדי ישע]".

(ג) דיני הרחקות (סעי' ד' אות ד').

- ד) **תפארת הטהרה** (פרק ה' סעי' ט"ז) – "שאלה: האם האיסור לשתות מהשיריים שלה, נאמר דוקא כשהיא שתתה מתוך כוס או גם כשתתה מבקבוק גדול. תשובה: איסור שתיית שיורי משקה שלה נאמר גם כשהיא שתתה מבקבוק גדול, ולכן אם שתתה ישירות מתוך בקבוק גדול והשאירה בו שתיה, אסור לבעלה לשתות אחריה את שיוריה ישירות מתוך הבקבוק".
- 1) אלא הרקה לכוס – **בדה"ש** (ס"ק ס"ח).
 - 2) רק בקבוק פרטי, ולא מה שאין רגילות.
 - א) פסקי **משנה הלכות** (פרק ה' סעי' נ"ב) – "אם אכלה קצת מהסיר אין לנשאר דין שיירים כיון שאין הדרך לאכול מהסיר. וכן אם שתתה מבקבוק גדול אין לנשאר דין שיירים כיון שבקבוק גדול אינו עשוי לשתות מזה ולכן כשנמצאים בדרך ויש להם בקבוק אחד גדול ואין להם כוסות ושתתה היא ישירות מהבקבוק אין לנשאר דין שיירים ומותר גם לו לשתות ישירות מהבקבוק".
 - ב) עי' **הגר"ש"א** זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ה אות י"ט, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות י"ז) – "אכלה מסיר אוכל המיועד לכמה אנשים, או שתתה מבקבוק גדול המיועד לכמה אנשים, יש לדון דמותר לבעל לאכול ולשתות מזה".
 - ג) **מראה כהן** (שמעתי [עי' ריש עמ' ע"א]).
 - ד) **הגר"מ היינעמאן שליט"א** (פסקי הלכות אות ח') – "אם שתתה מבקבוק קטן או פחית (can of soda), יש בה דין של שיורי משקה כיון שהבקבוק מיוחד לה, אבל אם שתתה מבקבוק גדול, אין בו דין שיירים כיון דאינו מיוחד לה".
 3. מראי מקומות – **באר משה** (ח"ג סי' קכ"ח אות ה' ד"ה ויותר).
 - א) **אג"מ** (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות י"ז) – "אף אם הוריק הבעל מבקבוק קטן של משקה לתוך כוסו, אשתו מותרת לשתות את השאר מכיון שהבעל לא שתה ממנו ממש".

לא] לא ישוב במטה המיוחדת לה - סעיף ה'.

- א. מקור: **משום הרגל עבירה**.
1. קל וחומר מהאיסור להציע מטתו.
 - א) **רשב"א** (תוה"א בית ז' שער ב', ג:), הו"ד **בב"י** (ס"ק ה' א') – "כתב הראב"ד ז"ל מדברי רבנו האי גאון ז"ל שאסור לישן על מטתה אפילו אינה עמו במטה משום הרגל עבירה. ונראין הדברים קל וחומר שאפילו להציע מטתו בפניו אסור משום הרגל עבירה לישכב על מטתה ממש שיש הרגל יותר לא כל שכן".
 - 1) מראי מקומות – **האשכול** (הל' נדה סי' מ"ט, עמ' קי"ח, לשונו מובא לקמן).
 2. סברא.
 - א) **ראב"ד** (בעלי הנפש סוף שער הפרישה), הו"ד **ברא"ש** (נדה פרק י' סי' ב'), הו"ד **בב"י** (סי' קצ"ג ד"ה ונוהג) – "וראיתי בתשובה לרבינו האי ... ונראה מדבריו שאסור לישן על מטתה של נדה אפילו בשעה שאינה במטה משום הרגל. ודוקא נדה ודאי, אבל כלה מותר לישן על אותה מטה אחר שעמדה מאצלו ואפילו באותו סדין שהדם עליו. ואף על פי שאין זה מן ההלכה הרי הם דברים שהדעת מכרעת עליהם".

ב. האם צריך ליחוד מיטות.

1. מחמיר.
- א) **חוט שני** (ס"ק ח' אות ה'), הו"ד **בפתחי הלכה** (ארטסקרול, ח"ב פרק כ"ז הע' ס"ה) – "אין לישן הוא ואשתו, פעם על מטה זו ופעם על מטתו של האחר, אלא יש ליחוד מטה בשבילה, ובימי טומאתה להזהר ממנה".
2. מראי מקומות.
- א) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ט) -

If a husband and wife do not keep separately designated beds, but each sleeps on any of the beds, it would seem that there is no bed to be called 'his' or 'hers'. If she sleeps more often on one particular bed, it would seem that if, when he tells her, 'I left my shoes under your bed', she would understand which bed he meant, then that bed is designated as hers.

ג. ד' ציורים.

1. לישן על מטתה, אפילו שלא בפניה - עי' לקמן.
2. לישב על מטתה, אפילו שלא בפניה - עי' לקמן.
3. היא ישנה על מטתו, רק בפניו - עי' לקמן.
4. היא יושבת על מטתו, רק בפניו - עי' לקמן.

ד. ראשונים.

1. אסור הוא לישן על מטתה, אפילו שלא בפניה.
- א) **האשכול** (הל' נדה סי' מ"ט, עמ' קי"ח) – "ויש מי שאומר שאסור לו לישן על מטתה אפי' שלא בפניה דאתי לידי הרהור והרגל עבירה, דכל שכן הוא מדאסרי אפי' הצעת המטה בפניו, ואע"פ שאין ראי' לדבר נכון הוא להזהר".
- ב) **ראב"ד** (בעלי הנפש שער הפרישה סי' ג' ד"ה איני) – "וראיתי בתשובה לרבינו האי ... ונראה מדבריו שאסור לישן על מטתה של נדה אפילו בשעה שאינה במטה משום הרגל".
- ג) **רמב"ן** (הל' נדה פרק ח' הל' ז') – "אסור לישב על מטתה של נדה אפילו בשעה שאינה במטה מפני הרגל עבירה, וכל המרבה בהרחקה הרי זה משובח".

- (ד) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ב' ג'-ב', הקצר ד'-א') – "כתב הראב"ד ז"ל מדברי רבנו האי גאון ז"ל שאסור לישן על מטתה אפילו אינה עמו במטה משום הרגל עבירה. ונראין הדברים קל וחומר שאפילו להציע מטתו בפניו אסור משום הרגל עבירה לישכב על מטתה ממש שיש הרגל יותר לא כל שכן".
- (ה) רא"ה (כללי נדה פרק ה' סעי' א') – "ואסור לשכב על מטתה אפילו בשעה שאינה במטה".
- (ו) רא"ש (נדה פרק י' סי' ב') – "הראב"ד".
- (ז) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ד, רכ"ד-א') – "הראב"ד".
- (ח) מ"מ (הל' איס"ב פרק י"א הל' י"ט) – "וכתב הרשב"א ז"ל מדברי רבינו האי גאון ז"ל ... וכ"ד הרמב"ן והרשב"א ז"ל".
- (ט) הג' מיינונית (הל' איס"ב פרק י"א הל' י"ט אות כ') – "כדאיתא פ"ק דשבת וכתב הרמב"ן שאסור לשכב על מטתה אפילו בשעה שאינה במטה מפני הרגל עבירה וכל המרבה בה הרחקה הרי זה משובח ע"כ".
- (י) אהל מועד (שער או"ה דרך י"א נתיב ט') – "אסור לשכב על מטתה של נדה אפילו בשעה שאינה במטה מפני הרגל עבירה".
- (יא) אורחות חיים (הל' נדה אות י"א) – "ואפילו לשכב במטה המיוחדת לה אסור. ואפילו אינה עמו במטה".
- (יב) לקט יושר (יו"ד עמ' כ"א ענין א') – "מלקוטי מהר"י אוברניק זצ"ל, אמר מורי ואסור לשכב על המטה שאשתו נדה שוכבת עליו אפילו שלא בפניה".
- (יג) צדה לדרך (מאמר ג' כלל חמישי פרק ה') – "שנדה גמורה אסור לו לישן על מטתה ואפילו כשאינה שם".
2. אסור הוא לישב על מטתה, אפילו שלא בפניו.
- (א) רבינו יונה (אגרת התשובה דרש ג' אות ע"ה) – "ואסור לבעלה לישב ע"ג מטתה אע"פ שהיא חוץ לבית".
- (ב) טור (סעי' ה', גירסא לפנינו).
- (ג) עי' רש"י (ס' האורה ח"ב הל' נדה, שו"ת רש"י סי' של"ו), מחזור ויטרי (סי' תצ"ח) – "ולא יושבים על מושבה".

ה. הלכה: בקיצור.

1. מחמיר רק בציור א' – ש"ד.
2. מחמיר בציור א', ובציור ב' – תוה"ש.
3. מחמיר בציור א', בציור ב', ובציור ג' – ט"ז.
4. מחמיר בציור א', בציור ב', בציור ג', ובציור ד' – חכ"א.
5. מחמיר בציור א', ובציור ג' – סד"ט.

ו. לישן על מטתה.

1. מחמיר, אפילו שלא בפניה – ב"ח (ס"ק ה'), ט"ז (ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק י'), נקה"כ על הט"ז ס"ק ו', "והב"ח חולק דדוקא לשכב שם ולישן כשפושט בגדיו הוא דאסור", תוה"ש (ס"ק ז'), מקור חיים (ס"ק כ"ג, תפארת צבי ס"ק ד'), סד"ט (ס"ק י"א), חוו"ד (חי' ס"ק ו'), חכ"א (כלל קט"ז סעי' ה'), קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ה'), לחו"ש לחם ס"ק ט"ז), ח"ת (נדחי ישראל פרק מ"א אות ד', סוף גדר עולם אות ד', טהרת ישראל פרק י"ג אות ד'), ערה"ש (סעי' י"ח, אה"ע סי' ס"ג סעי' ז'), בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ג), ושאר פוסקים.
2. ישן על מטתה ובאמצע השינה נטמאה, אם האשה צריכה להעיר הבעל.
(א) מחמיר.
(1) שבט הלוי (חי"א סי' ר"פ אות ד') – "ואשר מסופק באדם שנרדם מתוך שכחה וחוסר שימת לב על מטתה של אשתו נדה, האם יש חובה להקיצו משנתו, או כיון דנרדם אין כל איסור במה שהוא ממשך, ושוב מצדד להחמיר. לדידי פשוט אף שאולי יש גם צדדים להקל, אבל מה שכ' כב' לנטות להחמיר הוא האמת, דכיון שיש חשש דיבא אח"כ לידי נגיעה וקירוב של עבירה, ניחא ל' בעצמו שיקיצו אותו להסירו ממכשול, וגם חיוב להקיצו מה"ט, וגם עצם שנרדם שם בשינה קרוב לפשיעה דהרי קודם שנרדם שכב שם באיסור ממש".
(2) הגר"א בבבצל שליט"א (בית מתתיהו ח"ה סי' כ"ז אות ט' ד"ה ועובדא, מה טובו גליון ט"ו עמ' ר"ב) – "ישן על מיטת אשתו טהורה ובאמצע השינה נטמאה אם האשה צריכה להעיר הבעל. תשובה: כן".
(3) שבט הקהתי (בית מתתיהו ח"ה סי' כ"ז אות ט' ד"ה ועובדא, גם אני אודך ח"ו סי' כ"ב ד"ה נרדם [עמ' רס"ה]), מה טובו גליון ז' עמ' רמ"ד) – "תשובה: ודאי יש להעיר הבעל, ותיכף כשהיא מרגשת תוציא מן המטה שלה".
(4) תולדות יצחק (בית מתתיהו ח"ה סי' כ"ז אות ט' ד"ה ועובדא, גם אני אודך ח"ו סי' כ"ב ד"ה אולם [עמ' רס"ה]) – "שחייבת להעיר הבעל".
(ב) מיקל.
- (1) מנחת פרי (ח"ו סוף סי' נ"ה) – "במי שהלך לישון במיטת אשתו בהיותה טהורה ולאחר זמן נטמאה, נראה לכאורה דאין חיוב להקיצו".
- (2) דברי בנייהו (ח"ל סי' ל"ה) – "בעל שישן על מיטת אשתו כשהיא טהורה והנה היא פירסה נדה באמצע הלילה אינה צריכה להעיר את הבעל כיון שישן בהיתר וגם שישן מופקע מהמצות ואין עליו איסור שלא לישן על מיטת אשתו נדה כיון שישן בהיתר. ולכן האשה תישן על מיטה אחרת אם יש להם בבית לחוש לדעת ... שגם האשה לא לישן על מיטת בעלה. ואם אין להם רק שני מיטות אז תוכל לסמוך על דעת ... שלאשה מותר לישן על מיטת בעלה. ומכיון שהוי שעת הדחק שהוא אמצע הלילה ואין להם רק ב' מיטות תעשה כן לישן על מיטת בעלה עד הבוקר ולא תישן על מטתה כאשר הבעל כבר ישן עליה בהיתר שלא יבואו לידי מכשול בנגיעה ובשאר מיני קורבה כשיעור משנתו".

3) חוקת הטהרה (סעי' נ"א) – "בעל שהלך לישון במטת אשתו טהורה, ואחרי שכבר נמצא באמצע השינה אשתו ראתה שהיא פירסה נדה, הרי היא לא צריכה להעיר אותו לישון במטה שלו. מיהו אם הוא התעורר באמצע השינה והיא רואה אותו היא חייבת לומר לו שהיא פירסה נדה והוא צריך לישון במטה שלו".

4) תשובות ישראל (ח"ג סי' ס"ג) – "שבט הלוי חי"א ... מ"מ צ"ע לחדש כן ... ונראה להלכה שאין האשה צריכה להעיר אותו ומוכח מהדין של כהן בטומאה דרבנן שלא אומרים סברא זו שניח"ל להקיצו כדי שלא יעבור איסור דרבנן בשוגג ואם בטומאת מת דרבנן לא אומרים כן כש"כ בהרחקה שזה יותר קל".

ג) מראי מקומות – בית מתתיהו (ח"ה סי' כ"ז אות ט' ד"ה ועובדא).

ז. לישוב על מטתה.

1. מחמיר, אפילו שלא בפניה.

א) מחבר (סעי' ה', ב"י ס"ק ה', [עי' אה"ע סי' ס"ג סעי' א', וחלקת מחוקק שם]).

ב) לבוש (סעי' ה') – "ולא ישב במטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה, משום דהרהור איכא אפילו שלא בפניה ומצד הרהור יבא לידי הרגל עבירה".

ג) ט"ז (ס"ק ו') – "ודאי דגם ישיבה שייך בה הרהור".

ד) חלקת מחוקק (אה"ע סי' ס"ג ס"ק ו') – "אסור לו לישן על מטתה. בי"ד סי' קצ"ה סעיף ה' פסק דאפילו לישוב על מטתה המיוחדת לה אפ"י שלא בפניה אסור ונקט כאן לישן לרבנותא דסיפא דבכלה אפ"י לישן מותר".

ה) תוה"ש (ס"ק ז').

ו) מקור חיים (ס"ק כ"ג, תפארת צבי ס"ק ד').

ז) אדמת קודש (ח"א יו"ד סוף סי' ט').

ח) שלחן גבוה (ס"ק י"א).

ט) חכ"א (כלל קט"ו סעי' ה').

י) דרך החיים (סי' רכ"ו סעי' א') – "דבנדה אסור לו לישוב ע"ג מטתה אף שאינה במטה".

יא) חדושי הגהות (על הטור ס"ק ג').

יב) קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ה', לחו"ש לחם ס"ק ט"ז).

יג) פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ו').

יד) צמח צדק (פסקי דינים סעי' ה') – "ונכון להחמיר בכל אלה".

טו) מלבושי טהרה (סעי' י"א).

טז) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ג).

יז) טהרת ישראל (סעי' כ"א).

יח) שערי טוהר (שער ט"ו סעי' ד').

יט) ישכיל עבדי (ח"ח יו"ד סי' י"ח) – "דאסור לבעל אפילו לישוב ישיבה בעלמא על מטתה".

כ) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות ט') – "האיסור לישוב על מיטת אשתו אפילו שלא בפניה הוא אף כשאינה בבית אלא בתוך העיר".

כא) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רל"ז).

כב) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' י"ט).

כג) טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ח').

כד) דרכי טהרה (עמ' מ"ו).

כה) חוט שני (ס"ק ו' אות א').

כו) פרדס שמחה (ס"ק י"ט).

כז) בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה סעי' ה').

כח) מראה כהן (עמ' ע"ה אות א').

כט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ד).

ל) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' י"ג).

לא) נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' ג').

לב) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' נ"ט) – "אסור לבעל לשבת או לשכב על המטה של האשה אפילו שלא בפניה".

לג) פרי טהרה (סעי' כ"ז).

לד) עלי טהרה (על סעי' ה' עלה א').

לה) חוקת הטהרה (סעי' מ"ט).

לו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ח) – "שהלכה כהט"ז".

לז) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות י"ט) – "לא ישב במטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה".

2. שלא בפניה מיקל.

א) חכ"א (כלל קט"ו סעי' ה') – "ומכל מקום נראה לי דשלא בפניו (ושלא בפניה) מותר על כל פנים בישיבה".

ב) מסגרת השלחן (סי' קנ"ג ס"ק ט') – "ויש להקל בזה עכ"פ שלא בפניה".

3. מיקל.

א) ב"ח (ס"ק ה', גירסת הש"ך וחוו"ד [עי' ט"ז וש"ך השלם (שפ"ה ס"ק כ"ב)]).

(ב) ש"ך (ס"ק י', נקה"כ על הט"ז ס"ק ו') – "אבל ישיבה בעלמא כשהוא לבוש בגדיו אין בו איסור אפ"ל בפניה".
 (ג) סד"ט (ס"ק י"א) – "ומדלא הזכירו כלל איסור בישיבה, מבואר דאפילו בפניה נמי שרי".
 (ד) ע"י חו"ד (חי' ס"ק ו').

4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק כ"ב), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י', שפ"ח ס"ק כ"א, ס"ק כ"ב).

(א) ערה"ש (סעי' י"ח) – "לא ישב במיטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה וכ"ש לישכב שם וי"א דבישיבה אין קפידא ורק לישכב אסור משום הרהור [ש"ך סק"י בשם הב"ח] ופשיטא דלישכב על מצעות המיוחדים לה דאסור [חכ"א] מטעם שנתבאר וכן מתבאר מדברי הרא"ש בקיצור הל' נדה דרק שכיבה הוא דאסור אבל ישיבה מותר ע"ש".

ערה"ש (אה"ע סי' ס"ג סעי' ז') – "ובזה קילא מנדה גמורה דבנדה גמורה אסור לו לישן על מטתה אפילו כשאינה במטה וכן לישב על מטתה אסור והכלה לאחר בעילת מצוה מותר לו לישן במטתה לאחר שעמדה מהמטה אפילו בסדין שהדם עליו וכ"ש לישב על מטתה כשהיא אינה יושבת עליה כמ"ש שם סי' קצ"ג".

(ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות י') – "מה שאסרו לבעל ליישב על מיטת אשתו זהו דוקא כשעושה כן בדרך קביעות".

(ג) ששבה"ל (סיכום אות א') – "ורק לצורך אפשר לצרף להתיר שלא בפניה".

(ד) לבושי עז (תמצית ס"ק ב') – "ובשעת הדחק יש להקל".

(ה) שושנת ישראל (פרק ד' סעי' נ"ג) – "יש מקילין כשיושב על מטתה במלבושיו שלא בפניה, ובשעת הדחק אפשר להקל".

ה. היא ישנה על מטתו.

1. בפניו, מחמיר.

(א) ט"ז (ס"ק ו') – "ונראה דכ"ש הוא שהיא לא תישן במטה שלו דיש טפי הרהור בשכבה ובקומה".

(ב) מקור חיים (ס"ק כ"ד).

(ג) אדמת קודש (ח"א יו"ד סוף סי' ט').

(ד) סד"ט (ס"ק י"א) – "ונראה דכל הני דפליגי רבוותא נכון להחמיר".

(ה) חו"ד (חי' ס"ק ו').

(ו) קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ח', לחו"ש לחם ס"ק ט"ז, שמלה ס"ק ג').

(ז) פת"ת (ס"ק ח').

(ח) צמח צדק (פסקי דינים על סעי' ה').

(ט) מלבושי טהרה (סעי' י"א).

(י) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ג).

(יא) ח"ת (נדחי ישראל פרק מ"א אות ד', סוף גדר עולם אות ד', טהרת ישראל פרק י"ג אות ד').

(יב) טהרת ישראל (סעי' כ"ב).

(יג) שערי טוהר (שער ט"ו סעי' ד').

(יד) ישכיל עבדי (ח"ח יו"ד סי' י"ח אות ב') – "שלא בפניו יש להקל".

(טו) הגר"ש זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' ל"ח אות ב', משנת השלחן תשובה רמ"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ל') – "מותר לאשה נדה לשכב על מטתו שלא בפניו אפילו כשיודע ששוכבת במטתו".

(טז) ששבה"ל (סיכום אות ה').

(יז) חוט שני (ס"ק ו' אות א', הנהגה כהלכה פרק י' הע' י') – "אפ"ל אמרה האשה הריני הולכת לישון על מיטתך, ושוכבת שלא בפניו, מותר לה לישן על מטתו כיון דהוי שלא בפניו".

(יח) בדה"ש (ס"ק ע"ז).

(יט) טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ח').

(כ) פרדס שמחה (ס"ק י"ט).

(כא) לבושי עז (תמצית ס"ק ד').

(כב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ו).

(כג) דרכי טהרה (עמ' מ"ו) – "אין לה לשכב על מיטת בעלה בהיותו בבית שמא יראנה ויהרהר".

(כד) מראה כהן (עמ' ע"ה אות ב').

(כה) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' י"ג).

(כו) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ס"א) – "וכן מותר לה לשכב על המטה שלו שלא בפניו, אבל לשכב על המטה שלו בפניו אסור".

(כז) פרי טהרה (סעי' כ"ו).

2. מיקל.

(א) תוה"ש (ס"ק ז') – "הט"ז ... ואין דבריו מוכרחים כלל".

(ב) חיד"א (שיורי ברכה אות י"ד) – "אבל היא מותרת לישן על מטה שלו, ודלא כהרב ט"ז (ס"ק ו). וכן כתב הרב תורת השלמים (ס"ק ז)".

(ג) מי נדה (קונ"א ט"ז ס"ק ו') – "נכון ולא כהט"ז".

3. מחמיר, אפילו שלא בפניו.

(א) הגר"ש זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' י') – "אשה שהיא נדה אסור לה לשכב על מיטה בעלה אף שלא בפניו".

(ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' צ"ז) – "והוא דאסור לאשה לשכב על מיטתו היינו אף שלא בפניו".

4. במקום הדחק יש להקל.
 (א) טהרת הבית (ח"ב עמ' קל"ד) – "ובמקום צורך נראה לי שיש להתיר לה לשכב על מטה המיוחדת לו אפילו בפניו".
 (ב) בדה"ש (ס"ק ע"ט) – "שבשעת הדחק יש לסמוך על המקילים בזה".
 (ג) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות י"ט) – "ונחלקו הפוסקים אם היא מותרת לשכב על מטתו בפניו, ובבדי השלחן (ס"ק ע"ט) כתב דבמקום הדחק יש להקל בזה".
 5. מראי מקומות – שערי דעה (ס"ק ד'), ערה"ש (סעי' י"ח), נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' א'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"א, ס"ק י"ד).
 (א) פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ו' ד"ה ומ"ש הט"ז דגם) – "ולדעתי כל אלו הדברים תליין בדעת האדם בעצמו, אם הוא רואה שע"ז אפשר שיבא לידי הרהור, יתרחק מזה ומכיוצא בזה, וזהו העיקר בדינים אלו, ובפרט לפי הברייתא שהבאתי בש"ך סק"ב, ודאי ראוי להחמיר בכל אלה".
 (ב) חכ"א (כלל קט"ז סעי' ה') – "ויש אוסרין שגם היא לא תשכב על מטתו (ט"ז ס"ק ו') דגרע משיוורי שתיה דיש כאן הרהור טפי ומכל מקום נראה לי דשלא בפניו (ושלא בפניה) מותר על כל פנים בישיבה (עיין מנחת יעקב וסדרי טהרה ס"ק א')".

ט. היא יושבת במטתו.

1. בפניו מחמיר.
 (א) חכ"א (כלל קט"ז סעי' ה') – "ויש אוסרין שגם היא לא תשכב על מטתו (ט"ז ס"ק ו') דגרע משיוורי שתיה דיש כאן הרהור טפי ומכל מקום נראה לי דשלא בפניו (ושלא בפניה) מותר על כל פנים בישיבה (עיין מנחת יעקב וסדרי טהרה ס"ק א')".
 (ב) טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ח') – "והאשה מותרת לשכב ולישב על מטתו שלא בפניו. ובפניו אסורה".
 (ג) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' צ"ז) – "ולמעשה יש להחמיר כדעת החכמת אדם (כלל קט"ז סעי' ה') שרק שלא בפניו מותר לאשה לישוב על מיטת בעלה, אבל בפניו אסור לה לישוב על מיטת בעלה".
 (ד) ע"י פותח שער (סי' ט"ו סעי' מ') – "ובשעת הצורך כשיש דוחק במקומות ישיבה ואין בזה ענין חיוב, אפשר להקל כשורת הדין".
 (ה) ע"י נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' ב') – "והנמנהג להחמיר, ולצורך מותר".
 (ו) מנחת אשר (מכתב בס' אמרי יוסף סוף ח"א עמ' ל"ד אות ח').
 2. מיקל.
 (א) ט"ז (ס"ק ו') – "אבל ישיבה בעלמא מותר לה על מטה שלו דהיא לא מרגלא ליה".
 (ב) מקור חיים (ס"ק כ"ד).
 (ג) סד"ט (ס"ק י"א) – לשונו מובא לעיל.
 (ד) צמח צדק (פסקי דינים על סעי' ה').
 (ה) קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ח', לחו"ש לחם ס"ק ט"ז) – "לישב עליה אין להחמיר".
 (ו) פרי דעה (שפתי לוי ס"ק י').
 (ז) מלבושי טהרה (סעי' י"א).
 (ח) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ג).
 (ט) טהרת ישראל (סעי' כ"ב).
 (י) שערי טוהר (שער ט"ו סעי' ד').
 (יא) הגרשז"א צ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' י') – "אולם לשבת על מיטתו רשאית אפילו בפניו".
 (יב) ששבה"ל (סיכום אות ה').
 (יג) חוט שני (ס"ק ו' אות א').
 (יד) בדה"ש (ס"ק ע"ט).
 (טו) פרדס שמחה (ס"ק י"ט).
 (טז) לבושי עז (תמצית ס"ק ה').
 (יז) מראה כהן (עמ' ע"ה אות ב').
 (יח) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ו).
 (יט) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ס"א) – "מותר לאשה לשבת על המטה של הבעל אפילו בפניו".
 (כ) פרי טהרה (סעי' כ"ז).
 (כא) דיני הרחקות (סעי' ה' אות ב').
 (כב) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות י"ט) – "מותר לאשה לישוב על מטת בעלה אפילו בפניו (ט"ז סק"ו)".
 3. דעת הגריש"א זצ"ל.
 (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רמ"א) – "ראוי לה להחמיר מלישב בפניו על מטתו המיוחדת לו".
 (ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ט' הע' ל"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ל"א) – "דעת רבינו להקל לאשתו נדה לישוב על מיטתו, אף בפניו, באופן ארעי".
 4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ט"ו).

י. ישיבת עראי על מיטתה.

1. מיקל.

(א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' פ"ד) – "ונראה דיש להקל לשבת על מטתה כשישיבתו היא בצורה עראית כגון שרוצה לנעול וזקוק מנעליו".
 (ב) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק י' הע' י"א).
 2. מחמיר.

(א) עי' הגר"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ו' אות א', מכתב ט' אות ב' [לשונו מובא לקמן]) – "באיסור ישיבה על מיטת אשתו נדה האם ישיבה ארעית מותרת כגון לשבת רגע לסגור נעלים או לבדוק את המטה נוחה. תשובה: אין לעשות".

יא. ישיבה לצורך תיקון וכדו'.

1. מיקל.

(א) שרגא המאיר (ח"ז סי' קמ"ג אות ב') – "אם רק לישב ולבחון אם תיקון כראוי נלפע"ד שמותר ... ובפרט אם נשבר מטתה באופן שאי אפשר לשכב עליו, וא"כ אפשר לומר שנתבטל שם מטתה ואחר התיקון פנים חדשות באו לכאן, ולפי"ז מותר גם לשכב עליו ממש לבחון אם תיקון כראוי דפנים חדשים באו לכאן".

(ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' פ"ד, עמ' ס"א) – "וכן מותר לישב על מטת אשתו כדי לבדוק אם ניתקן בטוב, כיון שאין כוונתו לשם ישיבה או שכיבה".

(ג) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק י' הע' י"א).

(ד) דיני הרחקות (סעי' ה' אות ז').

(ה) נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' ל"ד) – "רשאי לישב או לישכב על מטת אשתו כדי לבדוק אם ניתקן בטוב, כיון שאין כוונתו לשם ישיבה או שכיבה".

2. מחמיר.

(א) עי' הגר"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ו' אות א' [לשונו מובא לעיל], מכתב ט' אות ב') – "באיסור ישיבה על מיטת אשתו נדה האם ישיבה ארעית מותרת כגון לבדוק אם המטה נוחה וכיוצ"ב. תשובה: ראוי להזהר".

יב. לעמוד על מיטתה.

1. מיקל.

(א) גרי"ז הלוי (ודרשת וחקרת ח"ו או"ח סי' ס"ב אות ה') – "מראה כהן ארחות שבת ... השיב לי עם איזה סיפור ממרן רי"ז הלוי בילדותו, שעמידה הוא מילתא דלא שכיחה ומסתבר שלא גזרו בה רבנן".

(ב) שבט הקהתי (תשובת הגר"מ גבאי גם אני אודך ח"א סי' י"ז ד"ה ואולם [עמ' קי"ח], ח"ו סי' כ"ב ד"ה לעמוד [עמ' רס"ו]), מה טובו גליון ז' עמ' רמ"ה) – "נראה דעמידה מותר דאינו מעורר הרהור ובפרט כשעומד לעשות דבר שבעבידא טריד ואינו עומד סתם".

(ג) משמרת הטהרה (ס"ק נ"ט) – "אבל לעמוד ע"ג מיטתה (כדי להגיע למדף גבוה בארון וכדו') מותר".

(ד) עי' ודרשת וחקרת (ח"ג יו"ד סי' כ') – "לפני שנים רבות שאלתי כמה מורי הוראות מפעיה"ק, וכולם ענו שמסתבר שאין איסור בדבר, ומה עוד שדעתו למעלה לארון הבגדים או לתריס, ובעבודתו טרוד, ועוד שהש"ך והב"ח התירו אפילו ישיבה, וכ"ש שלא בפניה, חוץ מאם הוא מרגיש שזה מביאו לידי הרהור ... אולם אח"כ אז שאלתי את פי הגאון הגדול הגר"ב צ"צ אבא שאול צוקללה"ה [לשונו מובא לקמן] ... ולמעשה המחמיר תבוא עליו ברכה, והמיקל יש לו הרבה על מי לסמוך כנלענ"ד".

(ה) תפארת הטהרה (פרק ו' סעי' ט"ו) – "והרוצה להחמיר, תבוא עליו ברכה".

(ו) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ב).

(ז) פתחי טהרה (שנעעבאלג, פרק ו' סוף עמ' ס"ו) – "מותר לעמוד על מטתה (למשל כשרוצה לתקן הוילון למעלה) אם היא אינה במטה".

(ח) הנהגה כהלכה (פרק י' סעי' י"ז) – "מותר לעמוד על מיטת אשתו [כגון להוריד דבר ממקום גבוה]".

(ט) אבני דרך (חט"ו סי' קס"ב) – "דיש להקל לכתחילה לעמוד על מיטתה להחליף נורה".

2. מחמיר.

(א) אור לציון (ודרשת וחקרת ח"ג יו"ד סי' כ' אות ד', ח"ו או"ח סי' ס"ב אות ה') – "שאלתי את פי הגאון הגדול הגר"ב צ"צ אבא שאול צוקללה"ה, והוא השיב אל אתר, אסור, ואחרי ששמעתי מהרבה שהתירו הרהבתי בנפשי עוז ושאלתי אם זה כתוב באיזה מקום, והשיב, בודאי, גמרא מפורשת, 'כריסה כריסה' עכ"ל"ק, ולא זכיתי להבין כוונתו מיד, (ולא רציתי להטריחו ולהטרידו שלא היה בקו הבריאות כידוע), ואחר כמה ימים האיר ה' את עיני, שלמדתי מסכת שבת דף קמ: ואיתא התם אמר רב קטינא, העומד באמצע המטה (פירש"י שאיש ואשתו רגילין בה לישן), כאילו עומד בכריסה' של אשה, פירש"י דמהרהר עכ"ל, ולמד הגאון הנ"ל דגם עמידה על מטה מביאה לידי הרהור ולכן אסר, והוא נפלא מאד".

עי' אור לציון (ודרשת וחקרת ח"ה מילואים סי' ז' אות ד') – "מש"כ בשם ספר דודאי ראובן מאחד מתלמידיו של הגר"ב צ"צ אבא שאול זצ"ל, שהתיר לעמוד על מטתה של אשתו נדה, דלא כמו ששמעתי אני מפה קדשו כמש"כ בשו"ת ודו"ח ח"ג סי' כ' אות ד', הנה אני שמעתי ממנו הדברים בערך בשנת תש"ג, ויש לעיין אם התלמיד הנ"ל שמע היתר אח"כ, וא"כ חזר בו הגאון, או ששמע לפני כן ואדרבה חזר בו מהיתרו, ואין הספר הנ"ל תח"י לעיין בדבריו, והוא קצת פלא בעיני, כי אני זוכר שאמר דבריו בפסקנות ממש, בלי שום דברים, אסור, גמרא מפורש, כריסה וכו', כמש"כ בתשובה הנ"ל".

(ב) עי' ברכת יצחק (נדה עמ' קע"ד אות ח') – "והנה דעת מרן דאסור אפ"י לישב על מיטתה, עיין באחרונים שהביאו לו מקור מר' יונה בספר היראה, ויש שגורסים לא ישכב על מטתה, ממילא ישיבה שרי ולדינא יש לאסור אפ"י בישיבה דאנן קיי"ל כדברי

מרון, ולדעת מרון יש לעיין אם אסור גם עמידה על מיטתה וראוי להחמיר כיון דלא איתפרש בהדיא להחמיר ואע"ג דלא איתפרש נמי בהדיא לאסור י"ל דכיון דלא שכיח לא נחתו לזה".

3. מראי מקומות – תשובת הגר"מ גבאי (גם אני אודך ח"א סי' י"ז ד"ה ואולי, עמ' קי"ז).

(א) הגר"ח זצ"ל (מה טובו גליון ד' עמ' תקל"ד) – "שאלה: באיסור לישב על מיטת אשתו כשהיא נדה, אם ג"כ אסור לעמוד על מטתה כשנצרך לכך. תשובה: אולי".

(ב) אשר חנן (ח"ב סעי' ח') – "האם מותר לישב במטת אשתו נדה לצורך ארעי כגון לנעול נעליים וכד' שלא בפניה. תשובה: לענ"ד מסברא מותר שאין זה מקרי סתם ישיבה האסורה, אך נכון להחמיר בזה".

יג. כשכבר הלכה לטבול.

1. עי' לקמן סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות.

יד. מראי מקומות.

1. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ו' ס"ק ג', ס"ק ה', סי' ל' סי' קצ"ה סעי' ה') – "הבעל אסור לשכב על המטה המיוחדת לה כשהוא ערום אפילו כשאינה נמצאת שם. ואם אין אשתו בעיר - מותר. וכן יש להחמיר שלא לישב על מטתה ערום ... בפניו גם היא אסורה לשכב על מטתו כשהיא ערומה".

(א) פשט בש"ך (ס"ק י') – שיערי דעת (ס"ק ג'), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק י'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ').

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: When putting children to bed, we sometimes put one of them in our bed until the others in his room are asleep. During niddah, if one of the children is being put to bed in my wife's bed, would it be muter for me to sit on the bed to read him a story etc. at bedtime?

R' Y. Berkovits wrote: One should be machmir.

לב [אינה בעיר.

א. אם אינה בעיר: לישן במטה שלה.

1. הלכה.

(א) מיקל – מקוה ישראל (סי' ז' ס"ק י"ד), דעת קדושים, הו"ד בדעת תורה (על סעי' ה'), "וראיתי בכתבתי הדעת קדושים ז"ל דאם איננה בעיר ותתעכב כמה ימים מותר גם לישן במטתה", טהרת ישראל (סעי' כ"א), טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ח'), שרגא המאיר (ח"ג סי' ס"ב), פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' פ"ו, סעי' צ"ו), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ל"ב, "מותר הבעל לשכב במיטת אשתו נדה, רק כאשר אשתו אינה באיזור כלל"), לבושי עז (תמצית ס"ק ט', "ונראה דה"ה בשכיבה"), מראה כהן (עמ' ע"ו אות ה'), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' י"ג), ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ס'), פרי טהרה (סעי' כ"ה), פותח שער (סי' ט"ו סעי' ל"ח), נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' ח'), פתחי דעת (פרק ט' סעי' י"ט), הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות י"ט).

(ב) מחמיר – רע"א (דרוש וחיידוש מכת"י סי' קצ"ה סעי' ה'), "צל"ע אם אשתו נסעה למרחוק, אי בעת פרידתה מותר לו לישן על מיטתה. דהא עיקר הטעם שאסור לישן על מיטתה הוא משום הרהור, והיינו שיהרהר באשתו ויבוא עליה כמו שכתבו הטור והפוסקים וזה לא שייך אם איננה בביתה. וצריך לומר שההרהור בפשוטו כיון שישן על מיטתה יהרהר, ויוכל לבוא להז"ל ר"ל"), פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ו' ד"ה והנה, לשונו מובא לקמן), שיערי טוהר (שער ט"ו ס"ק ד', לשונו מובא לקמן).

(ג) מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ה), ודרשת וחקרת (ח"ד יו"ד סי' ט"ו אות ד', לשונו מובא לקמן), חוקת הטהרה (סעי' נ').

2. גדר – נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' ח', סעי' ט').

(א) רק לכמה ימים – ששבה"ל (סיכום אות ד', "ואם אינה בעיר כמה ימים שרי גם שינה במטתה, וצ"ע שיעורו"), פרדס שמחה (ס"ק כ"ב, "אם אינה בעיר לכמה ימים, שרי אפילו לישן במיטתה"), בדה"ש (ס"ק ע"ז, "אבל לשכב שם אסור אפילו איננה בעיר אלא אם כן דעתה להתעכב כמה ימים חוץ לעיר שאז מותר אף לישן במטתה"), מראה כהן (עמ' ע"ו אות ה', "ואם מתעכבת מחוץ לעיר כמה ימים מותר אף לשכב על מטתה"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ה), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' י"ג, "אם האשה נמצאת מחוץ לעיר כמה ימים, מותר לו לשכב על מטתה ועל מצעיה"), דיני הרחקות (סעי' ה' אות ה'), פרי טהרה (סעי' כ"ה, "אם אשתו אינה בעיר ולא תחזור לכמה ימים - מותר לשכב על מטתה").

(ב) אין שיעור – פותח שער (סי' ט"ו סעי' ל"ח, "כשהיא איננה בעיר כלל מותר לו אפילו לישן במטתה").

(ג) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ט' הע' ל"א) – "אם נסע אפי' רק מירושלים לב"ב מותר, אך לא די ביציאה מחוץ לעיר למקום סמוך כגון מב"ב לר"ג וכד'".

(ד) לבושי עז (תמצית ס"ק ט') – "ודעת הגרשז"א דבזמנינו נסיעה מירושלים לב"ב וכד', על דעת לחזור באותו יום לא מיקרי יציאה חוץ לעיר לענין זה".

ב. אם אינה בעיר: לישב במטה שלה.

1. הלכה.

(א) מיקל – פת"ת (ס"ק ט', "ונראה פשוט דאם אינה בעיר כלל מותר"), טהרת ישראל (סעי' כ"א), אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות ט', לשונו מובא לעיל), ששבה"ל (סיכום אות ד', "אם אינה בעיר רק במקום רחוק - מותר לישב במיטתה"),

בדה"ש (ס"ק ע"ז), לבושי עז (תמצית ס"ק ט', "בפת"ש"), מראה כהן (עמ' ע"ו אות ה'), פּוּתַח שֶׁעַר (סי' ט"ו סעי' ל"ח), טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ח'), שרגא המאיר (ח"ג סי' ס"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ה), ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ס'), פתחי דעת (פרק ט' סעי' י"ט).

(ב) מחמיר – פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ו' ד"ה והנה, "דאיסור הישיבה או השכיבה במטה המיוחדת לה שלא בפניה, אינו מחשב שישב לידי הרגל דבר, רק מחשב שהורה, א"כ הוא הדין אם אינה בעיר כלל, ג"כ אסור לישב במטה המיוחדת לה, שלא יבא לידי הרהור. ואדרבה נראה לומר דאם אינה בעיר גרע טפי, דאם היא בעיר אין איסור בזה רק כשהיא נדה, אבל אם היא טהורה אין בזה שום חשב, דאם יבא לידי הרהור ישמש עמה. משא"כ כשאינה בעיר יש איסור אפילו כהיא טהורה, בכדי שלא יבוא לידי הרהור, ועובר על מה שאמר הכתוב ונשמרת כו' וכנ"ל"), שערי טוהר (שער ט"ו ס"ק ד', "ובפת"ת ס"ק ט' כתב דאם אינה בעיר פשיטא דמותר, וא"י מה פשיטות הוא כיון דהטעם משום הרהור מ"ש אם היא בעיר או לא").

(ג) מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק כ"ב), חוקת הטהרה (סעי' ס').

2. הגדר.

(א) רק לכמה ימים.

(1) ששבה"ל (סיכום אות ד') – "ואם אינה בעיר כמה ימים שרי גם שינה במטתה, וצ"ע שיעורו".

(2) פרדס שמחה (ס"ק כ"ב) – "אם אינה בעיר לכמה ימים, שרי אפילו לישן במיטתה".

(3) פרי טהרה (סעי' כ"ה) – "אם אשתו אינה בעיר ולא תחזור לכמה ימים - מותר לשכב על מטתה".

(ב) אין שיעור.

(1) בדה"ש (ס"ק ע"ז) – "אם אינה בעיר יש להתיר לישב על מטתה".

(2) מראה כהן (עמ' ע"ו אות ה') – "מה שנאסר אף שלא בפניה הוא דוקא אם נמצאת בעיר, אבל אם יצאה מחוץ לעיר מותר לישב על מטתה".

(3) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ה).

(4) פּוּתַח שֶׁעַר (סי' ט"ו סעי' ל"ח).

(5) דיני הרחקות (סעי' ה' אות ה').

(6) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ט) – "שהגדר הוא, כל שהיא ודאי לא תהיה בבית בערב".

(ג) מראי מקומות – טהרת הבית (ח"ב עמ' קל"ד ד"ה והנה), דרכי טהרה (סוף עמ' מ"ז), נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' י').

(ד) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' י"ב) – "אף אם אשתו אינה בעיר, אם נסעה למקום שהולכים ביום ושבים באותו יום או בלילה, כגון נסיעה מירושלים לבני ברק וכדו', אין הבעל רשאי לישב על מיטתה בזמן שאינה בעיר, דמקומות שנוסעים אליהם לזמן קצר, לא חשיבי עיר אחרת לענין זה".

(ה) הגרשז"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ט' הע' ל"א) – "אם נסע אפי' רק מירושלים לב"ב מותר, אך לא די ביציאה מחוץ לעיר למקום סמוך כגון מב"ב לר"ג וכדו'".

(ו) לבושי עז (תמצית ס"ק ט') – "ודעת הגרשז"א דבזמנינו נסיעה מירושלים לב"ב וכדו', על דעת לחזור באותו יום לא מיקרי יציאה חוץ לעיר לענין זה".

ג. אם היא בעיר אלא שהלכה מהבית לכמה ימים.

1. מיקל.

(א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' פ"ז) – "יולדת שבבית חולים באותו עיר כיון שכמה ימים ודאי לא תהיה בבית הרי זה נחשב כמו שהיא לא בעיר ומותר לבעלה לשכב על מטתה".

(ב) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק י' הע' כ"ו, הע' כ"ז).

(ג) לבושי עז (תמצית ס"ק י') – "אם היא בעיר אלא שהלכה מהבית לכמה ימים, כגון לבית החלמה, ג"כ שרי בישיבה ובשכיבה".

(ד) פּוּתַח שֶׁעַר (סי' ט"ו סעי' ל"ח) – "כשהיא יולדת והיא בשפיטא"ל ובאו אורחים, מותר לו גם לישן במטתה אם יש צורך בכך, כי זה כמו שאיננה בעיר כלל כיון שהיא בשפיטא"ל".

(ה) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ד' הע' קצ"א) – "ומ"מ כשהיא בבית החולים באותה העיר יש מקום להקל".

(ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ט) – "אפילו אם היא בעיר, כגון שהיא בבית חולים, אם ודאי לא יהיו ביחוד באותה לילה, אין בעיה".

(ז) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ס') – "אם האשה נמצאת מחוץ לעיר, או שהיא בבית חולים מותר לבעל לשבת ולשכב על מטתה".

2. אולי.

(א) מראה כהן (פרק ה' הע' ס"ט), הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ה) – "וי"ל"ע מה הדין באשה יולדת השוהה למשך כמה ימים בבית החולים או בבית הוריה הנמצא באותה העיר. ואפשר דדומה לנמצאת חוץ לעיר".

3. מראי מקומות.

(א) ודרשת וחקרת (ח"ד יו"ד סי' ט"ו אות ה') – "בספר מראה כהן עמוד ע"ו ס"ק ס"ט הסתפק ביולדת בביה"ח או בבית הוריה באותו עיר אם מותר לישב על מטתה, דאפשר דדומה לנמצאת חוץ לעיר עיי"ש, ושמעתי מפוסקים מובהקים שהקילו בזה, אבל גם שמעתי סברא הפוכה שבזה"ז שיש טלפונים ומדברים תמיד, אין היסח הדעת כלל ממנה, גם כשהיא מחוץ לעיר, והיינו צריכים לאסור שמא יבא לידי הרהור, וזה תלוי במש"כ הט"ז בסק"ו ... ועל אף שאיננו יכולים לחזק איסורים חדשים, מ"מ מקור ההיתר הוא מהפ"ת שם סק"ט שכתב כן מסברא דנפשיה, ובשעתו היה באמת מסתבר דמותר שכשהיא חוץ לעירו היא רחוקה ממנו לגמרי, משא"כ בזה"ז ...".

ד. אם לא היתה כמה ימים בעיר ועתידה לחזור היום.

1. מחמיר.

(א) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק י' הע' כ"ח) – "דכבר יש דעתו עליה".

2. מראי מקומות.

(א) הנהגה כהלכה (פרק י' הע' כ"ח) – "דיש לחקור בגדר ההיתר האם הוא משום שכשלא היתה כמה ימים כבר אין דעתו עליה כשישכב או שבכה"ג כבר ל"ה מיטתה דאם זה סברא של דעתו עליה י"ל דבכה"ג כבר יש דעתו כיון שהיום תחזור, אבל אם הוי סברא שנפקא ממנה שם מיטתה י"ל דכל זמן שלא שכבה בה שוב ל"ה מיטה שלה. עוד נ"מ י"ל בחקירה זו אם היא נמצאת שלא בעיר אבל הוא יבוא היום אליה לעירה, דאם החשש שנותן דעתו עליה י"ל דכיון שרואה אותה אפ"ל שהיא לא בעיר נותן דעתו עליה אבל אם הוי משום שאי"ז מיטתה לא איכפת לן שרואה אותה כיון שאין המיטה שלה".

[לג] "מטה" המיוחדת לה.

א. כרים (pillow) וכסתות ושמיכות (blanket), המיוחדים לה.

1. כמו מטה – חכ"א (כלל קט"ז סעי' ה', ונראה לי שהוא הדין על כרים המיוחדים לה דאסור), פת"ת (ס"ק ח'), מקוה ישראל (סי' ז' ס"ק י"ג), ערה"ש (סעי' י"ח), "ופשיטא דלישכב על מצעות המיוחדים לה דאסור [חכ"א]", בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ג, "והוא הדין דאסור לישב על כרים המיוחדים לה"), טהרת ישראל (סעי' כ"א), מסגרת השלחן (סי' קנ"ג ס"ק י'), חזו"א (ארחות רבינו ח"ד עמ' מ"ט אות כ"ב, "הגר"ח ק שליט"א [זצ"ל] שאל את מרן החזו"א זצוק"ל אם אין כרים מיוחדים לו ולאשתו רק לקוחים כל פעם מערימת הכרים אם יש בזה חשש בימי נדוטה והשיב מרן זצוק"ל שאין ראוי לעשות כן אלא צריך לייחד לה כרים, ויעשה בהם סימן ולא ישתמש בהם בימי נדוטה"), באר משה (ח"ה סי' קל"ט), דרכי טהרה (עמ' מ"ז), משנה הלכות (חט"ז סי' ל"ח), טהרת הבית (ח"ב עמ' קל"ג), טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ח'), בדה"ש (ס"ק פ"ב), ששבה"ל (סיכום אות ב'), פרדס שמחה (ס"ק כ'), לבושי עז (תמצית ס"ק ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ז הע' ל"ז), מראה כהן (עמ' ע"ה אות ג'), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' י"ג), פרי טהרה (סעי' כ"ה), נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' כ"ט), פתחי דעת (פרק ט' סעי' י"ח).

(א) אינו מיוחדים.

1) עדיין נכון להחמיר – חזו"א (ארחות רבינו ח"ד עמ' מ"ט אות כ"ב, לישנו מובא לעיל).

2) מיקל – שפע טהרה (ס"ק ט"ו), "אסור לבעל לשכב על כרים שלה וכן האשה אסורה לשכב על כרים שלו בפניו, ודוקא כשיש היכר שזה שלו וזה שלה, אבל כשאין היכר מותר, ואפילו ליקח ממטתה", חוט שני (ס"ק ו' אות ג'), "כרים וכסתות אם יש הקפדה לכל אחד מהם, אפשר דנכלל באיסור לישן על מטתה, ואם אין הקפדה, מותר. אין צריך לסמן את הכרים והכסתות למי שייך אלו ואלו", מראה כהן (עמ' ע"ה אות ג'), "ואולם באופן שרגילים הכרים או השמיכות שלהם להתחלף זה בזה נראה דאין זה נקרא כרים וכסתות המיוחדים לו או לה", פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ז הע' ל"ז), נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' כ"ט), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ב).

3) נתערבו, מיקל – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רמ"ב, "שמיכות המתערבות ביום, מותר לכל אחד מהם להשתמש בהם בלילה"), טהרת הבית (ח"ב עמ' קל"ג), "שאם אינו יודע אם המצע או השמיכה שלו או שלה, רשאי להשתמש בהם לעצמו, ואינו חייב לחקור ולדרוש בזה".

4) מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ט' הע' כ"ט).

2. כר המיוחד לה וציפו אותו בציפית המיוחדת לו.

(א) זה השלחן (ח"א יו"ד סי' קצ"ה סעי' ה') – "כתב החכמ"א ... והנה אין הטעם משום טומאה אלא משום חיבה ולפי זה היכא שמכסה הכרים והסדינים שלה בסדינים ומכסאות שלו מותר לישון עליהם דשוב אין כאן חיבה מדהם מכוסים וגם אינו נוגע בהם".

(ב) הגר"ח זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב י"א אות ג') – "מה הדין בכר המיוחד לה וציפה אותו בציפית המיוחדת לו האם זה מתיר לו לישון ע"ז או כיון שעיקר הכרית שלה אסור. תשובה: אם יחד נעשה שלה".

3. מראי מקומות – בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה, עמ' ס"ח אות ב', "וטוב להחמיר בזה").

(א) חזו"א (גנזי שערי ציון עמ' מ"ה אות י"ד, אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות כ"ב [עמ' ק"א]) – "מטה שביום מכסים אותה בשמיכה, וכשיושנים עליה מורידים השמיכה, האם במצב של כיסוי בשמיכה נחשב צורה אחרת ולא מיקרי מטה המיוחדת לה. תשובת החזו"א: שמיכה כזו לא מספיקה".

(ב) חזו"א (הגר"ח זצ"ל אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות כ', עמ' ק"א) – "שאלתי אם אין כרים מיוחדים לו ולאשתו, רק לוקחים כל פעם המזדמן, ובימי נדוטה רוצה ליחד אחד לו ואחד לה, אם יש בזה חשש, והשיב שאין ראוי לעשות כן, אלא צריך לייחד גם בימי טהרה כדי לידע וליזהר מזה בימי נדוטה".

ב. סדינים (sheet).

1. כמו מטה – פת"ת (ס"ק ח'), "דאשה נדה יכולה לישכב אסדיני בעלה מיירי באינם מיוחדים לו אי נמי מיירי שלא בפניו", הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רמ"ב, "סדינים הם דברים המעוררים חיבה, ולכן דינם כמיטה שאסור לאחז להשתמש בשל השני. שמיכות המתערבות ביום, מותר לכל אחד מהם להשתמש בהם בלילה ... אבל יש לאסור ליקח מסדינים שנתערבו"), שרגא המאיר (ח"ה סי' פ"ו, "שיותר יש לאסור לישן על הסדינים מלישן על הכרים"), בדה"ש (ס"ק פ"ב), ששבה"ל (סיכום אות ב'), פרדס שמחה (ס"ק י"ט, ס"ק כ'), מראה כהן (עמ' ע"ה אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ז הע' ל"ז).

- (א) אפילו נתערבו מחמיר – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רמ"ב, לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ז הע' ל"ז).
- (ב) בדה"ש (ס"ק פ"ב), הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ז הע' ל"ז) – "אם נהוג אצלם שהסדינים מתערבים בשעת הכיבוס ונמצא שהם מתחלפים תמיד נראה שמותר לו להשתמש בסדין שהיא משתמש בו עכשיו משעת הכיבוס האחרון זכהאי גוונא לא חשיב כסדין המיוחד לה וכן להיפך".
2. מראי מקומות – עלי טהרה (על סעי' ה' עלה ד').

ג. מזרון (mattress).

1. כמו מטה.
- (א) באר משה (ח"ו סי' קמ"א) - לשונו מובא לקמן.
- (ב) משנה הלכות (חט"ז סי' ל"ח).
- (ג) ששבה"ל (סיכום אות ג') - לשונו מובא לקמן.
- (ד) לבושי עז (משנת השלחן תשובה רמ"ב) – "אסור לקחת מזרון של אשתו ולהניח על מטתו ולישון עליו".
- (ה) חוט שני (ס"ק ח' אות ב') – "ודע שהאיסור לישן במטתה תלוי במטה עצמה ולא במקום המטה, ואע"פ שלא ניכר בהמטות שזה שלה וזה שלו, מ"מ אסור לישן במטתה. ולכן אם רוצה להחליף את מקום המטות, צריך להחליף את המטות עצמן, ואז יש להחליף את המטה עצמה וגם את המזרון ואע"פ שלעולם אין מקפידין על המזרון למי הוא שייך, מ"מ יודעים למי הוא שייך ומי השתמש בו".
- (ו) דרכי טהרה (עמ' מ"ז).
- (ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ט, הע' ס"א).
- (ח) פרי טהרה (סעי' כ"ח) - לשונו מובא לקמן.
- (ט) נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' י"ט).
2. מיקל.
- (א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ו' ס"ק ד', סי' ל"א סי' קצ"ה) – "מטה המיוחדת - הכוונה - על הסדינים והמצעות, ולא על ארוכות המטה הברזלים והמזרונים, ולכך מספיק אם מחליפים את הסדינים מועיל שלא יחשב מטה המיוחדת ומותר".
- (ב) שושנת ישראל (פרק ד' סעי' נ"ו).
3. נתערבו, מיקל.
- (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' צ"א) – "אם הוציאו בימי נדתה את המזרונים לשטוח באויר אם אינו ניכר מה המזרון שלה ומה המזרון שלו אין צריך להקפיד להחזיר כל אחד במקומו ולא להחליפם".

ד. מזרון הקפיצים התחתון (box springs).

1. מיקל.
- (א) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ב) – "אמנם עיקר שם מיטה [כפי המיטות המצויות בארצות הברית] הוא על המזרון העליון [mattress] ולא על מזרון הקפיצים התחתון [box springs], ולכן מספיק להעביר את המזרון שלו למקומה על מזרון התחתון שלה, וכן להיפך, ואינם צריכים להעביר את כל המיטה".

ה. מסגרת ברזל או עץ שמונח עליו המזרון (bed frame).

1. מיקל.
- (א) באר משה (ח"ו סי' קמ"א) – "נשאלתי זה כמה פעמים אם רוצים להחליף מטתו למטת אשתו ומטת אשתו למטתו איך יעשו. השבתי א"צ להחליף המטה עצמה כי בזמנינו המאדארצן הן עיקר מקום שכיבה וסגי אם מחליפין המאדארצן".
- (ב) משנה הלכות (חט"ז סי' ל"ח) – "אבל היושב על המטה אשר הורידו את כל המצעים והמזרונים מהמטה ואינו ראוי לעבירה ולא נשאר רק העץ, כה"ג נראה לכאורה דליכא לחוש להרגל עבירה, ואין דרך חיבה בכך ואדרבה".
- (ג) ששבה"ל (סיכום אות ג') – "וכשצריך להחליף שרי, וסגי גם בהחלפת המזרונים כשהוא לקביעות".
- (ד) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ו' ס"ק ד', סי' ל"א סי' קצ"ה) - לשונו מובא לעיל.
- (ה) פרי טהרה (סעי' כ"ח) – "אם יש צורך להחליף את מטותיהם, כדי שתהא האשה קרובה להתינוק וכדומה - יכולים להחליף את המטות על ידי לקיחת המזרונים (mattress) שלהם".
- (ו) נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' כ') – "אם כל אחד שוכב על המזרון שלו אלא שגוף המטה החליפו ביניהם, מותר".
2. מחמיר.
- (א) לבושי עז (תמצית ס"ק ח') – "ובימי טומאה צריכים להחליף המטות עצמן, ולא סגי בהחלפת מזרונים לבד".
3. מראי מקומות.
- (א) מראה כהן (פרק ה' הע' ע"א) – "ויש לדון באופן שמטות האיש והאשה שוות במראיתן ומחליפים את מיקומן בחדר, האם גם באופן זה דנים זאת כמטה המיוחדת לה או שגם כאן נימא שמותר. וצ"ע".
- (ב) נ"מ: בזמן שיש צורך להחליף את מטותיהם [ע' לקמן], אם סגי בהחלפת מזרונים לבד.

ו. להחליף מיטות.

1. מחמיר.

- (א) עי' שערי דעה (ס"ק ד') – "אסור לשכב על מטתה אף שאח"כ לא תשכב היא עוד על מטה זו כי אין לנו נ"מ אם היא תשכב אחר כך או לאו".
- (ב) באר משה (ח"ו סי' קמ"א) – לשונו מובא לעיל.
- (ג) שפע טהרה (ס"ק י"ד) – "אם רוצין להחליף המטות מכאן ואילך, לא ישנו בימי טומאתה".
- (ד) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ה אות כ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות כ"ט) – "אסור להחליף המטות בעת נדותה, ואפילו אם יחליטו להשאיר כך לעולם".
- (ה) עי' ששבה"ל (סיכום אות ג') – "כשהמטה כבר קבועה לה אין ראוי להחליף המיטות בימי נדותה, [וכשצריך להחליף שרי, וסגי גם בהחלפת המזרונים כשהוא לקביעות]".
- (ו) בדה"ש (ס"ק פ"א) – "שאף אם תחליט בדעתה שלא תשכב עוד על מטה זו מכל מקום אסור לו לשכב שמה כיון שעד אותה שעה היתה המטה מיוחדת לה [ונראה שמשכב שם הבעל פעם אחת תו לא חשיב כמטה המיוחדת לה ומותר לו לשכב שם עוד]".
- (ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ח).
- (ח) חיי הלוי (ח"ה סי' פ"ה אות מ"ג) – "דוקא בימי טהרתה".
- (ט) דיני הרחקות (סעי' ה' אות י').
- (י) חוקת הטהרה (סעי' נ"ט) – "בעל ואשתו הרוצים לשנות המיטות שלהם, כגון שאשתו רוצה להיות יותר קרובה להתינוק וכדומה, אסור להחליף מיטותיהם בעת נידתה".
- (יא) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ב) – "אסור".
- (יב) הליכות ביתה (עמ' כ"ג) – "בעל ואישה שרוצים להחליף מיטות כשהיא נדה, אסורים סתם להחליט להחליף שהרי אסורים לישון האחד במיטתו של השני, ולא מועילה החלטה בלבד לשנות את זה. אלא צריכים להזיז ולהחליף את המזרונים זה בזה".

2. מיקל.

- (א) עי' משנה הלכות (חט"ז סי' ל"ח, פסקי משנה הלכות פרק ה' סעי' צ') – "ולכתחילה במקום שאפשר להחליף המיטות לגמרי יחליפו או לכל הפחות יחליפו המזרונים".
- (ב) עי' יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' א') – "שאלה: זוג שיש להם מטה המיוחדת לבעל ומיטה המיוחדת לאשה, ובאמצע ימי נידתה רוצים הבעל והאשה להחליף את המיטות בינם מסיבה כלשהי. האם הדבר מותר. תשובה: מותר. וכדאי להחליף גם את המזרונים והמצעים".
3. מראי מקומות – חוט שני (הנהגה כהלכה פרק י' הע' ל', הע' ל"ב).
- (א) מראה כהן (פרק ה' הע' ע"ב) – "אם החליטו להחליף את המטות ומעתה יישן הבעל בקביעות במטה שהיתה מיוחדת לאשתו, והיא תישן במטה שהיתה מיוחדת לו, יש לעיין אם רשאים לעשות כן, או דלגבי הפעם הראשונה עדיין נחשבת מטתה. ואם ישנו פעם אחת כן בימי טהרתה בודאי שרי להמשיך אף בימי נדותה, דמעתה אין זו מטתה. ויש לעיין מה הדין כאשר אין זו החלפה לזמן ארוך, אלא לזמן קצר כגון שבועות מספר, אם גם בזה אמרינן דאין זו מטה המיוחדת לה".
- (ב) נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' י"ח) – "אם מחליטים להחליף מיטותיהם, מותרת אשתו לשן על מטתו, אבל הבעל לא ישכב על המטה אא"כ מחליט כן בימי טהרתה, או בזמן שרשאי לשכב על מטתה כגון שאינה בבית".

ז. ספה (couch) שמשנים צורתה, בלילה היא ישנים בה וביום מקפלים ויושבים עליה.

1. מיקל.

- (א) ישכיל עבדי (ח"ד קו"א יו"ד סי' ג' [עמ' קכ"ו], ח"ה יו"ד סי' י"ח) – "הרי אלו כפנים חדשות, ולא מתייחס עליה".
- (ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות י"ב) – "ספה שהיא גם מיטה (highriser) מכיון שמשך היום יושבים עליה אין איסור לבעל לשבת ג"כ מאחר שאינה מיוחדת לשינה בלבד".
- (ג) עי' קנה בשם (ח"א סי' פ"ט) – "נשאלתי בענין מטה המיוחדת בלילה לשכיבת האשה, וביום משתמשים במטה זו כל בני הבית לישב ולשכב עליה כמו קאנאפע בל"א, אם מותר לבעלה לישב או לשכב עליה ביום בימי טומאתה. ונלענ"ד דמותר, כיון דטעם איסור זה הוא משום דבישיבתו ושכיבתו על המטה המיוחדת לה יבוא להרהר בה ואיכא למיחש להרגל דבר, וכמש"כ הפוסקים (טוש"ע יו"ד סימן קצ"ה ס"ה), וכיון דביום עומדת מטה זו להשתמשות של כל בני הבית לישבה ולשכיבה, וגם יש לה פנים אחרים ביום מבלילה מחמת שינוי בהמצעות שעליה, ואינו מורגש במציאות שהמטה מיוחדת לאשתו לשכיבת הלילה, שוב לא מתעורר בו שום הרהור בישיבתו ושכיבתו עליה וליכא למיחש בזה להרגל דבר. ועוד נלענ"ד דאפשר לסמוך בנידון דידן על הש"ך (שם סק"י) שפוסק כהב"ח דמותר לישב על מטה המיוחדת לה אפילו בפניה ... מ"מ כיון דלהשוואל דחיקא ליה דירתו ואין לו מטה אחרת לנוח עליה ביום באופן שלא יהיה הדבר ניכר לעיני הרואים כפי שהבנתי מתוך שאלתו סמכתי עצמי על גדולי הפוסקים הש"ך והסדרי טהרה והחוו"ד שמתירים ישיבה אפילו בפניה בצירוף סברות הנ"ל והוריתי להיתר".
- (ד) טהרת הבית (ח"ב סוף עמ' קל"ד) – "ופנים חדשות באו לכאן".
- (ה) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ג, אורחות הבית הדרכה והערות פרק כ"א אות ט') – "שזהו פנים חדשות ואין יסוד להחמיר".
- (ו) מראה כהן (עמ' ע"ו אות ו', אות ז') – "וה"ה בכורסת ישיבה הנהפכת למטה ובגמר השינה מקפלים אותה וחוזרת להיות כורסת ישיבה, דאם האשה ישנה על הכורסה בהיותה פתוחה מותר לבעל לישב על הכורסה כשהיא מקופלת, דפנים חדשות באו לכאן".
- (ז) דרכי טהרה (סוף עמ' מ"ו) – "כיון שמשנתה שמה וצורתה".
- (ח) משמרת הטהרה (ס"ק ס') – "ודוקא במיטה המיוחדת לשינה אבל בספה שיושבים עליה ביום אע"פ שבליילה נפתחת כמיטה שלה, כיון שעששו משמשת כספה לישבה אין בכך חיבה והרגל דבר ומותר. כשם שמותר לו לישב על כורסה המיוחדת לה".

ט) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ס"ט, חוקת הטהרה סעי' נ"ז) – "ספה או מטה הנפתחת למטה נוספת ולאחר השינה סוגרים הספה או המטה ומחזירים את המזרון למטה העליונה ועליו יושבים, אם האשה ישנה עליו בלילה וביום הוא רוצה לשבת או לישון עליו כשקפלו אותו יש אוסרים, אולם נוהגים להקל בזה".

2. מחמיר.

א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' י"א) – "ספה הנפתחת לשתי מיטות ואחת מהם היא מיטה מיוחדת לאשתו, אף בשעה שסוגרים את הספה ומוסיפים כריות והיא משמשת לשיבה, מ"מ נחשבת מיטה המיוחדת לה".

ב) ששבה"ל (ט"ז ס"ק ו' ד"ה ספה המשמשת, סיכום אות ו', שבה"ל ח"ד סי' ק"ו ד"ה בפת"ש) – "בפת"ש ס"ק ח', בשם הח"א כלל ק"ב דה"ה על כרים המיוחדים לה אסור, ולפ"ז נפשט ספק העולם במה שנהוג היום הספה שבליילה מסירין כר הקשה עליו ועושין מזה מטה שניה וביום מחזירין אותו לספה, דאם היא רגילה לשכב בלילה על הכר הזה א"כ גם כשמחזירין אותו ביום על המטה שלו מ"מ נקרא כר שלה ואסור לישב עליה לדעת הט"ז ודעימיה וכ"ש לשכב לכו"ע, ואם נקרא גם מטה שלו כיון שעיקר המטה שלמטה שלו הוא אע"ג דיש עליו עכשיו כר הגדול שלה הנה יש להקל בזה כיון דלהרבה פוסקים אין איסור כלל לדידה במטה שלו ואפילו להט"ז המחמיר בזה, י"ל דכה"ג גם הט"ז מקיל".

ג) חוט שני (ס"ק ו' אות ה') – "ספה המוצעת בלילה ומקופלת ביום ומיוחדת לה, אסור לבעל לישב על מטה זו גם ביום, מפני ששינוי הצורה של המטה, אינה סיבה להתיר".

3. מסופק.

א) מנחת יצחק (ח"ז סי' ע"א אות ב') – "נסתפקתי האיך הדין במטה מקפלת שפותחין אותה בלילה ואשתו ישנה עלי', וביום כופלין אותה ונעשה כמין כסא, אם לומר כיון דמיוחדת לשינת אשתו בלילה איכא הרהור, וכמו במטה בימיהם דהי' מיוחד גם לשיבה כמבואר בש"ס ופוסקים בכמה דוכתי, ואפי"ה אמרו דאסור אף לישב עלי' משום הרהור, או דלמא כיון דנעשה כמין כסא ביום, בטל ממנה שם מטה ופנים חדשות בא לכאן ואין הרהור, ואם עכ"פ יש לחלק בין בפני' לשלא בפני'".

ב) סוגה בשושנים (פרק י"ג סעי' ל"ח) – "יש להסתפק".

ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ו).

4. מראי מקומות – אוצר ההרחקות (פרק כ"ב סעי' ל"ג, "מחלוקת").

א) הגר"ח זצ"ל (מה טובו גליון ד' עמ' תקל"ד) – "שאלה: באיסור לישב במטה של אשתו כשהיא נדה, כשיש מטה נפתחת לשניים, או במיטת שני קומות מחוברים. תשובה: יזהר".

ב) לבושי עז (תמצית ס"ק י"א) – "מטה שבליילה משמשת כמטה, וביום משמשת לשיבת כל בני הבית, נראה דאסור לו לישב עליה".

לבושי עז (תמצית ס"ק י"ב) – "כורסה הנפתחת בלילה למטה, וביום משמשת ככורסה, ג"כ נראה דאסור".

לבושי עז (תמצית ס"ק י"ד) – "מטה שמוציאים הקרש התחתון ומניחים עליו את המזרון העליון, וגם התחתון משמש לשכיבה, והיא ישנה על המזרון העליון, נראה דביום כשמחזירים המזרון העליון למקומו, דמותר לו לישב עליו, כיון דהמזרון יש לו רק דין של כרים וסתות, וכשמניחים אותו במקומו אינו מיוחד לה".

לבושי עז (תמצית ס"ק ט"ו) – "במטה הנ"ל הי"ד והיא ישנה על החלק התחתון, אם היא מטה המיועדת רק לשינה נראה דאסור לו לישב עליה ביום אע"פ שמשנתנית המטה מצורתה שהיתה בלילה. ואם היא מטה שביום מיועדת לכל בני הבית, נראה להקל, כיון דאינו יושב על מה שהיא שוכבת. ובשבה"ל החמיר בזה".

ה. מטה נפתחת, והאשה ישנה על המטה התחתונה.

1. מיקל.

א) חוט שני (ס"ק ו' אות ו') – "מטה כפולה, דהיינו מטה עליונה שאינה שלה, ותחתיה יש מטה נוספת שהיא מטתה, מותר לישב ולשכב על המטה העליונה שאינה שלה, דלא נחשב מטתה".

ב) מראה כהן (עמ' ע"ו אות ו', אות ז') – "מטה הנפתחת לב' מטות ע"י שמושכים החוצה את בסיס המטה התחתונה ממקומו שמתחת למטה הקבועה ומורידים מזרון מהמטה העליונה למטה התחתונה, ולאחר השינה סוגרים את המטה התחתונה ומחזירים את המזרון למטה העליונה ועליו יושבים, אם האשה ישנה על המטה התחתונה נראה שמותר לבעל לשכב על המזרון שלה לאחר שהוחזר למקומו שעל המטה העליונה, דפנים חדשות באו לכאן. וכן נראה דאם רגילה האשה לשכב על המזרון התחתון של המטה העליונה, מותר הבעל לשכב על המזרון העליון לאחר שהוחזר והונח על גבי התחתון כאשר סגרו את המטה התחתונה".

2. מחמיר.

א) הגר"ח זצ"ל (מה טובו גליון ד' עמ' תקל"ד) – "שאלה: באיסור לישב במטה של אשתו כשהיא נדה, כשיש מטה נפתחת לשניים, או במיטת שני קומות מחוברים. תשובה: יזהר".

3. מראי מקומות – ישכיל עבדי (ח"ד קונ"א יו"ד סי' ג').

ט. אינה מיוחדת לה, כגון ספה (couch).

1. מיקל – מהר"ם בריסק (ח"ב סי' כ' ד"ה הנה), עי' באר משה (ח"ה סי' קמ"ג), דברי יציב (יו"ד סי' צ"ו אות א', שפע טהרה ס"ק י"ב, "מטה שאינה מיוחדת לשניהם [כגון ספה], מותר לישב עלי' בזה אחר זה"), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רל"ח, "ספה שלפעמים הוא שוכב עליו ולפעמים היא שוכבת על הספה - אינה בכלל מיטה המיוחדת לה, ומותר לו לישן שם"), עמק התשובה (ח"ו סי' שע"ח ד"ה וראוי ליהזר שאותו), טהרת הבית (סי' י"ב סעי' י"ט), בדה"ש (ס"ק פ'), "ספה ששוכבים עליו ביום פעמים הוא ופעמים היא ואינה מיוחדת לאחד מהם מותר לו לשכב שמה בעת נדתה וכן מותר לה לשכב שמה"), פרדס שמחה

(ס"ק כ"א), דרכי טהרה (עמ' מ"ז), מראה כהן (עמ' ע"ה אות ד', "מטה שפעמים ישן עליה האיש ולפעמים האשה, כגון ספה, אינה מוגדרת כמיוחדת לאף אחד משניהם, ויכולים לישב ולשכב אפילו זה בפני זה"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ז, עמ' צ"ט), דיני הרחקות (סעי' ה' אות ח'), נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' י"ג, סעי' י"ד).
 2. מטה המיוחדת לאשה ולבתה.
 (א) מיקל – דברי יציב (יו"ד סי' צ"ו אות ב', שפע טהרה ס"ק י"ב, "מטה המיוחדת לאשה ובתה, היינו שתמיד ישנה שם האשה יחד עם בתה. נראה פשוט שאין לזה דין מטה המיוחדת לה ושרי"), נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' י"ז).

י. כסא המיוחד לה.

1. מיקל.
 (א) חוקת הטהרה (ס"ק כ"א).
 (ב) סוגה בשושנים (פרק כ"ג סעי' ג') – "כסא המיוחד להבעל מותרת האשה לישב עליו אף בפניו, ואפילו כסא המיוחד לאשה נמי מסתבר דמותר הבעל לישב עליו אף בפניה".
 (ג) פרדס שמחה (ס"ק כ').
 (ד) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ג).
 (ה) הליכות ביתה (עמ' כ"ג) – "דין זה שאסור לישב או לשכב על מטתה נאמר רק לענין מיטה, אבל מותר לו לישב או לשכב על כסא המיוחד לה".

יא. כסא נוח (recliner).

1. מיקל – באר משה (ח"ה סי' קמ"ד), טהרת הבית (ח"ב עמ' קל"ה ד"ה ודע), חזקת טהרה (סוף ס"ק כ"ג, "אותן מטות שהן לנוי וכדומה אף שרגילה לשכב עליו קצת ביום אין זה מיקרי מטה המיוחדת לה"), מראה כהן (עמ' ע"ו אות ח', "כסא נוח המיוחד לאשה אינו נחשב כמטה המיוחדת לה"), יסוד הטהרה (פרק ב' הע' י"ג, "אבל כסא נוח וכורסה אינם בכלל זה"), דיני הרחקות (סעי' ה' אות י"ז).
 2. מסופק – סוגה בשושנים (פרק כ"ג סעי' ד', "יש להסתפק אי מותר השני לישב או לשכב עליו"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ז).
 3. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"ה סי' קע"ט), נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' ט"ו, סעי' ט"ז).

יב. מיטת עראי.

1. מיקל – ששבה"ל (סיכום אות ג', "ומיטת עראי שרי").

לד] מטה "המיוחדת לה".

א. גדר של יחוד.

1. תלוי בקביעות השינה – ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה קביעות, סיכום אות ג', "מטה המיוחדת היינו שכבר ישנה עליה ולא רק יחוד בדיבור, ותלוי בקביעות השינה בלילה"), מראה כהן (עמ' ע"ו אות ט', "כאשר מתארחים בבית אחר כגון באכסניה ויחדו להם מטות, נראה דכל זמן שלא ישנה על מטתה אין זו נחשבת מטה המיוחדת לה. ומסתבר דמעט ששכבה על מטתה פעם אחת, אפילו רק לשינת הצהרים, נחשבת למטתה"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ח), דיני הרחקות (סעי' ה' אות ג').
 (א) שינה בלילה – ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה קביעות, סיכום אות ג', לשונו מובא לעיל).
 (ב) כל שינה, אפילו הצהרים – מראה כהן (עמ' ע"ו אות ט', לשונו מובא לעיל).

ב. משמשת רק לשנת צהרים.

1. מיקל.
 (א) לבושי עז (תמצית ס"ק י"ג) – "מטה המיועדת לה רק לשנת הצהרים, לא מיקרי מטה המיוחדת לה".
 2. נכון להחמיר.
 (א) מהרש"ם (הסכמה לס' כולם אהובים, בסוף) – "במטה שהוא כעין ספסל שקורין קנאפע או זאפע המיוחד לשיבה אלא שביום ישנים שם בעודם מלובשים בגדים ... אם מותר להבעל לשכוב על המטה כעין ספסל הנ"ל המיוחד לאשה אם מותר לשכוב עליו ביום בעודו מלובש בגדים ולישן עלי' בימים שאשתו כנדה אין בידי להכריע ונכון להחמיר בכל כיוצא בזה".
 (ב) סוגה בשושנים (פרק י"ג סעי' ל"ט) – "מטה המיוחדת לשיבה אלא שביום ישנים שם, אם היא מיוחדת להאשה, נכון להחמיר שהבעל לא ישכב עליו ביום".
 (ג) נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' ט"ו) – "מטה המיוחדת לשכיבת אשה ביום כגון ריקליינער, אסור לבעל לישב ולישכב עליו".
 (ד) משמרת הטהרה (הע' קמ"ה) – "מיהו אם הספה מיוחדת לאשה ביום לשכב עליה עם בגדיה כ' מהרש"ם [בהסכמה לספר כולם אהובים] דיש להחמיר".

ג. מטה בבית חולים.

1. מיקל.
 (א) באר משה (ח"ה סי' ק"מ) – "אין המטה שבבית החולים מטה המיוחדת לה, דלא נקרא מיוחדת לה אלא המיוחדת לה בביתה לצרכי חיי משפחה".

- (ב) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק י' הע' כ"ג).
 (ג) דיני הרחקות (סעי' ה' אות ד') – "שאינ המטה בבית החולים נחשבת כמטה המיוחדת לה".
 2. מחמיר.
 (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' פ"ט) – "אסור לבעל לישב על מטת אשתו שבבית החולים אחר הלידה דחשיב מטתה כיון שמשלמים על השהיה שם".
 (ב) אגורה באהלך (ס"ק ט"ו ד"ה וכן) – "באר משה ... צריך עיון".
 (ג) אבני ישפה (אהל יעקב ה' אלול תש"ע) – "אם האשה שוכבת בבית חולים, רצית לדעת אם יש איסור לשכב על המיטה שלה כאשר היא נדה. בשו"ע יו"ד סי' קצ"ה סעי' ה' כתב לא ישב במטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה עכ"ל. והב"ח סובר שכל האיסור הוא רק בשכיבה, ומובא בש"ך שם ס"ק י', אבל הט"ז ס"ק ו' מחמיר גם בשיבה ע"ש. וכיון שהאשה שוכבת בבית החולים ובית החולים ייחדו לה מיטה זו אפילו ללילה אחד, שוב חל איסור לבעל לשבת על המטה".
 (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ה).
 (ה) נטעי גבריאלי (פרק כ"ח סעי' כ"ד) – "אסור הבעל לישב על מטת אשתו שבבית החולים אחר הלידה, ויש מתירין, ולמעשה יש לאסור".
 3. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק י"ג סעי' ל"ב, "יש להסתפק"), חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ"ה אות ז').
 (א) הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב אות ט"ז) – "שאלה: האם מותר לשכב על מטת אשתו נדה בבית חולים או שמא לא חשוב כמטה מיוחדת לה. תשובה: המחמיר תבוא עליו ברכה (אם אין מוכרחים)".
 הגר"ח זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ח' אות ה') – "יולדת שנמצאת בבית החולים לכמה ימים האם מותר לבעל לישב על מטתה שבבית החולים או שנחשב כישיבה על מיטת אשתו או דילמא כיון שזה רק לתקופה קצרה לא חשיב כמיטה שלה. תשובה: אין ראוי".
 (ב) חוקת הטהרה (סעי' נ"ח) – "אשה אחרי לידה לא קובעת את מטתה בבית החולים שיחשב כמטה שלה אלא אחרי ששכבה על מטתה לפחות ג' ימים כגון אם עברה ניתוח וכדומה ואז אסור להבעל לשבת על המטה. אך פחות מג' ימים לא נחשב כמטה המיוחדת לה ומותר לשבת עליו".

ד. בית מלון ליום אחד.

1. מיקל – אגורה באהלך (סוף ס"ק ט"ו, "מסתברא שאין זה נקרא מיוחדת לה ומותר").
 2. מראי מקומות.
 (א) הגר"א פארכיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין ר"ח אדר תשפ"ג) – "במלון, מתי נחשב מיטה המיוחדת לה. אולי במלון לא שייך מיוחדת כלל שהמהות הוא רק דרך עראי ואינו גורם הרהור כלל. תשובה: אם שכבה שם לילה ראשונה חשובה מטתה לאותו חופש".

ה. מטה הקבועה לה בבית ההורים.

1. אם נמצאים שם לעיתים רחוקות לא מיקרי מטה המיוחדת לה.
 (א) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה רל"ט, לבושי עז ס"ק א' ד"ה וכל) – "מטה הקבועה לה בבית ההורים, כגון שנוסעים לשבת, אם נמצאים שם לעיתים קרובות, מיקרי מטה המיוחדת לה, אבל אם נמצאים שם לעיתים רחוקות לא מיקרי מטה המיוחדת לה".
 (ב) חוט שני (ס"ק ו' אות ד') – "זוג שנוסע לעיתים מרוחקות להוריהם, ויש להם שם חדר מיוחד, ולכל אחד יש מטה מיוחדת, לא מיקרי עדיין מטתה, אם לא שמתארחים שם לעיתים קרובות".
 (ג) לבושי עז (תמצית ס"ק ז').
 (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ח).
 2. מראי מקומות – הגר"ש זצ"ל (פתחי דעת פרק ט' הע' ל"ב), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ג), הגר"ש פ"ז ממערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה מ"ה).
 (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' פ"ח) – "כשמתארחים בבית ההורים ובאופן קבוע היא ישנה על מטה מסוימת הרי זה נחשב למטתה".
 (ב) סוגה בשושנים (פרק י"ג סעי' ל"ד) – "מטה בבית הוריה, שקודם הנישואין הייתה מיוחדת לה ואין אחר משתמש במטה זו ... יש להסתפק ... וצ"ע".
 (ג) נטעי גבריאלי (פרק כ"ח סעי' כ"ז) – "כשמתארחים בבית הורים ויש שם מטה המיוחדת לה, אפילו לא נתארח שם בקביעות אלא מפעם לפעם, אם אין שאר אורחים ישנים שם נקרא מיוחדת לה ואסור, אבל אם ישנים שם גם שאר בני הבית מותר".

ו. מראי מקומות.

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ק"ב) – "שאלה: זוג שנוהגים שבזמן שהאשה נידה היא ישנה בחדר של הילדים, האם למיטה שבחדר המשותף יש דין מיטת אשתו נידה. תשובה: היא לא יושנת שם".

לה [ה] ספסל המתנדנד - רמ"א (סעי' ה').

א. בני ספרד.

1. מיקל.

- (א) ב"י (סוף ס"ק ה', ע"א בדק הבית שם) – "וחומרא זו דיישיבת ספסל שמעתי שנוהגים בה האשכנזים אבל הספרדים לא נהגו בה".
 (ב) ערוך לחם (מוהריק"ש, ס"ק ו') – "חומרא דיישיבת ספסל לא נהגו בה הספרדים".
 (ג) שלחן גבוה (ס"ק י"ב) – "בב"י".
 (ד) תיד"א (שירי ברכה אות ט"ו) – "והספרדים נוהגים התר בספסל. הרב מהריק"ש בהגהותיו".
 (ה) נהר מצרים (הל' נדה אות ח') – "מהריק"ש".
 (ו) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' כ') – "וכן מנהג הספרדים ורוב עדות המזרח להקל ביישיבת הספסל והמטה, אפילו אם מתנדנדים ואינם קבועים".
 (ז) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ח') – "ולספרדים - מותר".
 (ח) דיני הרחקות (סעי' ה' אות י"ט).

2. מחמיר.

- (א) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ג, רב פעלים יו"ד ח"ג סי' י"ז) – "ואם יש ספסל ארוך שאינו מחובר לכותל ומתנדנד כשיושבין עליו, אסור לישב עליו שניהם, אף על פי שאין נוגעים זה בזה. ואף על פי דמין ז"ל בבית יוסף כתב חומרא זו דיישיבת הספסל, שמעתי שנוהגים בה האשכנזים, אבל הספרדים לא נהגו בה, הנה המנהג פשוט בעירנו מקדם קדמתא שלא לישב עליו שניהם אפילו אין נוגעים זה בזה".
 (ב) דרכי טהרה (עמ' מ"ט) – "בימינו נהגו בה גם הספרדים".
 (ג) נטעי גבריאל (פרק כ"ד סעי' י"ד) – "בדורות האחרונים גם הספרדים נהגו להחמיר בדינים אלו".
 (ד) טהרה כהלכה (פרק י"ד סוף סעי' מ"א) – "שלמעשה נהגו כן להחמיר".
 3. מראי מקומות – אוצר ההרחקות (פרק כ"ד אות א', "מחלוקת").

ב. הטעם.

1. דרך חיבה – תרומת הדשן (סי' רנ"א, "ישיבה על הספסל ביחד נראה בדרך חיבה דרך אוהבים להתקבץ יחד ולהתוועד בכה"ג"), אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' צ"ב, "דהוי כעין דרך חיבה"), ציץ אליעזר (ח"ב סי' נ"ח, "התה"ד סי' רנ"א דיישיבה על הספסל ביחד נראה בדרך חיבה דרך אוהבים להתקבץ יחד ולהתוועד בכה"ג ע"ש"), לבושי עז (ס"ק ב' ד"ה והנה, תמצית ס"ק י"ז, "דהאיסור הוא משום חבה").
 2. משום הרהור – ט"ז (ס"ק ו', "דאסור לישב על ספסל ארוך כו' וכ"ש ישיבה במטה שלה דאיכא הרהור טפ"י"), מקור חיים (ס"ק כ"ו, "משום הרגל דבר"), פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ו').
 3. הוי כנגיעה – ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק ו', "כיון דמתנוודת הוי כנגיעה"), תפארת למשה (על הט"ז ס"ק ו'), אמרי ברוך (על הט"ז ס"ק ו').
 4. כמטה אחת – ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק ו', "הוי ליה כישן עמה במטה").
 5. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק פ"ג), חוט שני (ס"ק ז', ע"ש הנ"מ בין הטעמים).
 (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ה) – "ספסל שאינו כבד ורגיל לנדנד, אין להתיר לישב בזהירות בענין שאינו מתנדנד. שהא זהו הספסל שאסור לישב עליו ביחד".

ג. גדר של נדנד.

1. נדנד מצד האדם – שפע טהרה (ס"ק י"ז, "מתנדנד נקרא מה שנתנדנד מכוחו או מכוחה, אבל לא מחמת דבר אחר"), ששבה"ל (סיכום אות י"ג, שבה"ל ח"ו סי' קכ"ט אות י'), אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ח', לשונו מובא לקמן), חוט שני (ס"ק ז' אות ד').
 (א) נ"מ - רכבת, מכונית, אוטובוס, מעלית, וכדו'.

2. להרים מטה של חולה ע"י חשמל וכדו'.

(א) מיקל.

1. באר משה (ח"ד סי' ע"ד) – "נשאלתי אם שרי לו או לה לסבב המסבב במטה של חולים שע"ז המטה מצד הראש מגביהה עצמה או משפילה עצמה, בעת טומאתה. השבתי לא מיבעי' אם המסבב מוגבה או מושפל ע"י כח העלעקטרי בודאי שרי, אלא גם אם הוא או היא צריכים לסבב המסבב בידיהם ג"כ שרי, וטוב שהוא או היא יכרכו ידיהם באלונטית או ילבשו בתי ידיים לתוספת היכר שלא יטעו. מקור ההיתר לזה עיין בספרי באר משה (ח"א סי' ג' מאות ח - יח, וח"ב סי' ס"ג אות ו', סי' ע' אות ז' ובח"ג סי' קל"ג אות א')."
 2. ששבה"ל (סעי' ט"ז ס"ק ד') – "כששוכבת במטה בבית חולים ואפשר להגביה המטה ע"י הפעלת חשמל, מותר לבעל להגביה באופן זה, ואם צריך להגביה ביד - אם הוא צורך החולה אפשר להקל".
 3. אבני ישפה (אהל יעקב הרחקות נדה עמ' קי"ח ענף נ"ב) – "המיטה של בית החולים היא חשמלית וניתן להעלות אותה או לשנות מצבה על ידי כפתורים שהם בצד המיטה. נראה לי שמותר לבעל להשתמש בכפתורים אלה לשנות מצב המיטה כיון שאינו נוגע במטה עצמה וגם אין כאן שום חיבה".
 4. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ח') – "ודוקא שהיא מרגשת תנועת גופו ממש, אבל בלאו הכי מותר. לכן מותר לו לנהוג במכונית או להפעיל מעלית שהיא יושבת בה, או להגביה את המטה כשהיא שוכבת עליה, כגון מטות בית חולים".
 5. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"י).
 6. שערי טהרה (פרק י"ד סעי' ח').

7) שבילי השלחן (סי' קצ"ה שושנת יצחק הע' ק"ו) – הששבה"ל".
8) דרכי טוהר (פרק ג' סעי' ל') – "וכן מותר לאחוז בשפופרת הטלפון בזמן שהשני מחייג מהתושבת".

(ב) מחמיר.

1) הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' כ"ו, ע"י רוחב השולחן ס"ק י"ג) – "מיטת בית חולים אשר יש אפשרות לשנות את גובהה ע"י לחיצה על מתג חשמלי, אסור לבעל להפעיל את המתג כאשר נדה שוכבת על המיטה, וה"ה שהדבר אסור לאשה נדה שבעלה החולה שוכב על גבי המיטה. [אף אם יש מי שדן פעולה כזאת משום כח כחו, מ"מ האיסור הוא משום שהפעולה היא קירוב ודרך חיבה]".

7. נדנדה (swing).

1. מחמיר.

(א) הגר"י זילברשטיין (הנהגה כהלכה פרק י' הע' ט"ז).

(ב) הנהגה כהלכה (פרק י' סעי' ט"ז) – "נסעו לפארק (באופן שאין ביטול תורה) ומתנדנדת בנדנדה, אסור לבעל לנדנד גם באופן שיושבים כמה ביחד חוץ ממנה".

ה. שולחן מתנדנד.

1. מיקל.

(א) ששבה"ל (סיכום אות ז') – "אבל מותר לישב ליד שלחן המתנדנד, [ואף כשמרגישים הנדנוד אם אין כוונתם לנדנד]".
(ב) הגר"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ה' אדר תשס"ט, אהל יעקב אות י"ב) – "שאלה: האם מותר לישב ליד שלחן המתנדנד עם אשתו נדה, באופן שאם שניהם ישימו ידיהם על השלחן, אחד יתנדנד על ידי השני (באופן שאינו נתכוון לזה). תשובה: לא נהוג לחוש".

(ג) אבני ישפה (אסיפת יצחק י"ט אדר תשס"ט) – תשובה: "שאלת אם יש איסור לבעל ואשתו נדה לשבת על יד שולחן מתנדנד כאשר שניהם מניחים ידיהם על השולחן. מקור השאלה שלך היא ודאי מדברי הרמ"א יו"ד סי' קצ"ה סעי' ו' שהביא שאסור לבעל ואשתו נדה לשבת יחד על ספסל המתנדנד, וחשבת כמו שאסור ספסל, אם כן ה"ה גם כן שולחן. אבל לא נראה לי לדמות הענינים. ראשונה הלכה זו היא חידוש שהרי מנין לנו שעצם הרגשת הנדנוד של הספסל נחשב קירוב הדעת. ועוד אין לנו בו אלא חידוש, והיינו בספסל, ולא בשולחן. וטעם החילוק בין ספסל לשולחן הוא שבספסל מנידים את כל הגוף, שהרי כל הגוף יושב על הספסל, אבל כאן רק הידים מונחים על השולחן ולא כל הגוף. ועוד שהידיים פעמים על השולחן ופעמים אינם על השולחן, ולכן אין כאן שום קביעות של קרבה, אלא דבר שמזדמן בעלמא. לכן אין שום איסור לבעל ואשתו נידה להניח ידיהם על השולחן שמתנדנד באותו הזמן".

(ד) דיני הרחקות (סעי' ה' אות כ"ב).

(ה) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ד).

(ו) אוצר ההרחקות (פרק כ"ד אות כ"ו) – "מותר".

(ז) דרכי טוהר (פרק ג' סעי' כ"ט) – "ולהלכה: נקטו הפוסקים שמותרים שניהם לנגוע בדבר המתנדנד, ולכן, מותרים לשבת על יד שלחן המתנדנד אף על פי שהם נוגעים בו, אם אין כוונתם לנדנד".

2. מחמיר.

(א) נטעי גבריאל (פרק ט"ז סעי' כ"א, הע' ל"א) – "לא יאכלו על שלחן אחד שמתנדנד דהוי כנגיעה, ואם אין להן שלחן אחר יזהרו שלא ישימו ידיהם בבת אחת על השלחן. [כן נראה שהרי מבואר ברמ"א ס"ה ואסור לישב על ספסל ארוך שמתנדנד, והוא מכמה טעמים א' משום דהוי דרך חיבה או משום הרהור וזה ל"ש בשלחן, אבל בנקה"כ כתב הטעם משום נגיעה וזה שייך גם על שלחן אחד]".

1. כשהמפה מתנדנדת ע"י נגיעתם במפה כשיושבים ליד השולחן.

1. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' מ"ג) – "בזמן נדחה אם אין יושבין זה אצל זה בסמוך, רק המפה הפרוסה על השלחן תלויה למטה ובנגיעתם במפה הריהי מתנדנדת ראוי להחמיר שלא ישבו יחדיו באותו רוחב של השולחן רק ישבו בשני צדדי השולחן. אולם אם יושבים באותו צד עוד אנשים מותר להם לשבת באותו צד כיון שאינו ניכר מי גורם שהמפה תנדנד".

2. ליגע במטתה המתנדנדת, כשהיא במטתה.

1. מיקל.

(א) חוט שני (ס"ק ו' אות ב') – "מותר להניח חפץ וכדו' על מטת אשתו נדה, ואף מותר ליגע במטת אשתו נדה, דאין איסור נגיעה במטתה ואף אם המטה מתנועעת ע"י נגיעתו מותר, דרק בשיבה יחד שהוא קביעות יש איסור".

2. במקום צורך יש להקל.

(א) בדה"ש (ס"ק ע"ח) – "לעת הצורך נראה להתיר לנגוע אף באופן זה".

(ב) דיני הרחקות (סעי' ה' אות י"ח).

3. במקום צורך יש להקל.

(א) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"מ) – "יש איסור מליגע במטתה המתנדנדת והיא במטתה, ובמקום צורך גדול, כגון שאי אפשר לו לעבור בלא שיגע במיטה, יכולים להקל".

ה. גשר או מדף שמתנדנד.

1. מיקל.

(א) הגרחה"ק זצ"ל (שאלת רב ח"ב פרק כ"ב אות ל"ו) – "דף של עץ ארוך המונח על הארץ כדי שיעברו על גביו (כגון כשמתקנים הריצפה או כשיש שלולית מים), האם אסור ללכת עם אשתו טמאה על דף זה שמתנדנד. דלכאורה רק ספסל המתנדנד אסור משום שירגיש תנועותיה של מקום מושבה דמביא לידי הרהור, אבל כאן מרגיש רק את התנועות של רגליה. תשובה: יתכן שמותר".

ט. מחובר ומתנדנד.

1. מיקל.

(א) צמח צדק (פסקי דינים סעי' ה') – "בד"א כשהספסל מתנדנד ואינה מחוברת לכותל, אבל אם מחוברת לכותל מותר".
(ב) אג"מ (יו"ד ח"ב סוף סי' ע"ז) – "כמחובר לכותל שמשמע מסעיף ה' שמותר אף שמתנדנד דאל"כ לא היה חלוק בין מחובר לכותל לאינו מחובר. ועיין בבית לחם יהודה בשם נחלת שבעה שבקורות ארוכות מותרין דכובדן קובעתן וכמחוברין דמיא, ופשוט שהוא אף באירע שמתנדנד דאל"כ לא היה אומר דכמחוברין דמיא דאף בתלוש ליכא איסור בלא זה".

ג) פרי טהרה (סעי' ל"ג).

2. מראי מקומות – שערי טהרה (שער ט"ו סעי' ו', ס"ק ו'), בדה"ש (ס"ק פ"ו, ציונים ס"ק ק"פ, "וצריך עיון"), פתחי הלכה (ארטסקורל, פרק כ"ה הע' ע"ב), אוצר ההרחקות (פרק כ"ד אות ה').

י. מכונית (car, taxi), ישיבה על מושב אחד ומרגישין זה את זה.

1. מיקל.

(א) אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' צ"ב, ח"ב סוף סי' ע"ז, ריש סי' פ"ג) – "ובדבר ליסע במאשין שכתבתי שיש להתיר באופן שלא יגעו זב"ז הוא אף אם יהיה נדנד מאחר שאין זה מחמתה עיקר הנדנד כיון דמאשין הוא דבר כבד, ולכן יש להתיר גם אם אירע שיש נדנד גם מחמתה מצד הספסל שיושבין שהוא רך, שכיון שהספסל הוא קבוע ומחובר להמאשין יש לדנו כמחובר לכותל שמשמע מסעיף ה' שמותר אף שמתנדנד דאל"כ לא היה חלוק בין מחובר לכותל לאינו מחובר. ועיין בבית לחם יהודה בשם נחלת שבעה שבקורות ארוכות מותרין דכובדן קובעתן וכמחוברין דמיא, ופשוט שהוא אף באירע שמתנדנד דאל"כ לא היה אומר דכמחוברין דמיא דאף בתלוש ליכא איסור בלא זה וכן הוא במאשין, וטעם ההיתר הוא משום שעצם האיסור ישיבה על ספסל הוא רק חומרא יתירא ולא אסרו זה במחובר שיש להיות לו דין המחובר שאינו מתנדנד".

(ב) ציץ אליעזר (חי"ב סי' נ"ה סוף אות ה') – "אגרות משה ...".

ג) פרי טהרה (סעי' ל"ד).

(ד) עי' חוקת הטהרה (סעי' נ"ג) – "איש ואשתו מותרים לשבת ביחד זה ליד זה במושב האחורי של הרכב כיון שדינו כספינה גדולה שאינה מתנדנדת כלל ע"י ישיבתם, אבל טוב יותר ליתן דבר המפסיק ביניהם או להתרחק קצת זה מזה באופן שלא יגעו זה בזה".

(ה) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ד) – "שהפוסקים בא"י החמירו בזה לא ליכנס למושב אחורי של מונית ביחד, אבל יש להקל בזה וכהאגר"מ. מ"מ בא"י במקרה שהכל יודעים שהיא נדה (כגון שיולדת שחוזרת מבית חולים) אין להתיר בפניהם".

1) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ס"ה, סעי' ס"ו) – "בטקסי ואוטו שיש להם ספסל ארוך, באופן שבודאי לא יגעו גוף זו בזו במשך כל הדרך, מותר להם לשבת ביחד על ספסל אחד".

2. מחמיר, אא"כ יש הפסק.

(א) באר משה (ח"א סי' נ' אות ט"ו).

(ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רמ"ג, עי' אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ס') – "אסור להם לישיב יחד על ספסל האחורי שבמונית, כיון שרכות המושב גורם נדנד ביישיבתם, והמנהג לשבת יחד כשיש חפץ ביניהם".

עי' הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ט' הע' כ') – "שברכב גדול מותרים לשבת אע"פ שמרגישים קצת בכניסת האחר לרכב, וכנראה שבאופן זה אין רמז של נגיעה או חיבה. ומסתבר שכן הדין גם בשימוש במעלית כשמרגישים בכניסת האחר".

עי' הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ט' הע' כ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ס"א) – "שיש מקום להקל לשבת על ספסל אחד באוטובוס אם יושבים רחוקים אחד מן השני, וטוב יותר אם ניתן להניח איזה היכר ביניהם".

ג) משנה הלכות (ח"ה סי' קמ"ד, ח"ז סי' קמ"ב, פסקי משנה הלכות פרק ה' סעי' פ"א).

ד) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' כ"א).

(ה) ששבה"ל (ט"ז ס"ק ו' ד"ה ובמכונית, סיכום אות י"א, ס"ק י"ב) – "אך כשהמכונית מתנדנדת ע"י שאחד עולה הוי כספסל המתנדנד וצריך דבר המפסיק".

1) בדה"ש (סוף ס"ק צ"ג, בי' ד"ה אם) – "לא ילכו לטייל במכונית כשיושבין על ספסל אחד מפני שרכות הספסל גורם נדנד וישיבת האחד נרגשת לשני ואף שהמכונית הוא דבר כבד אין נראה לדמותו לקורות בנין שמותרים לישיב עליהם מפני שכבודן קובעתן ונחשבים כמחוברים ... דמכונית שאני שעיקרו לנוע ממקום למקום ובפרט בשעה שהוא מתנועע אין נראה להחשיבו כמחובר".

2) חוט שני (ס"ק ז' אות ב') – "לשבת בספסל מרופד של מונית וכדו', שע"י הישיבה מתנועע כל הריפוד, אפשר דאסור מן הדין".

(ח) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' י"א, הע' י"א) – "מותר להם לשבת על אותו ספסל, אם הוא מחובר לקרקע או כבד מאוד וגם אין לו ריפוד רך, שאז אינו מתנדנד מחמת ישיבתם. [לכן אסור להם לשבת יחד על ספה, שיש לה ריפוד רך, או במכונית באותו מושב, אלא אם כן אדם או חפץ גדול מפסיק ביניהם]".

(ט) דיני הרחקות (סעי' ה' אות ל').

(י) נטעי גבריא (פרק כ"ה).

(יא) הגר"י בלינוב (פעמי יעקב גליון ז' עמ' י"ח).

3. מחמיר.

(א) עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ה' סעי' ג', עי' נוכח השולחן סוף ס"ק ג') – "במכונית שהמושב האחורי שלו הוא יחידה אחת ארוכה ורכה, ראוי החמיר שלא ישבו יחד בעל ואשתו בימי נידותה, כיון שירגישו זה את זה".

4. מראי מקומות – אז נדברו (ח"י סי' כ"ח), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב הע' של"ג), מעדני אשר (נדה סי' מ"ח).

(א) חזו"א (גנוי שערי ציון עמ' מ"ד אות י"ג) – "האם מותר לשבת באוטובוס על ספסל אחד, כשאין נוגעים אחד בשני. תשובת החזו"א: כן".

1) משנה הלכות (ח"ז סי' קמ"ב, סי' קמ"ד) – "ומ"ש בשם מרן החזו"א ז"ל להקל בנסיעה באוטובוס יחד לישוב על ספסל אחד

וקשה לכ"ת שבאמת קשה מאד לזוהר מנגיעה הנה באמת כי המציאות הוא דקשה לזוהר מנגיעה עכ"פ דרך מלבוש דביד ודאי אפשר שלא יגע. ומיהו נראה דהחזו"א ז"ל נמי לא התיר אלא בדיעבד וא"א באופן אחר וס"ל דבאוטובוס מקרי הספסל קבוע אל הכותל וכמו שהוא באמת וא"כ מצד הדין אינו אסור אם היה המכונה עומדת במקום אחד אלא דהחשש שע"י נענוע של המכונה יגעו לפעמים והו"ל דבר שאינו מתכוין ולא הוי פ"ר ליגע וכיון דהנגיעה שלא בכונה דרך מלבוש לא הוי איסור דאורייתא ולכן התיר בכה"ג כנלפענ"ד לישוב דברי מרן החזו"א ז"ל. ומיהו ודאי מי שיכול להחמיר מודה החזו"א שיחמיר וכן ראינו לאנשי מעשה נזהרים בזה ולך דך אמרינן לנזירא".

יא. מראי מקומות – הר"ש בירן (תחומין ח"י עמ' רפ"ח).

1. אבני ישפה (אהל יעקב ח' סיון תש"ע) – "שאלה: יש דבר שקוראים לו באנגלית lifts שמסעים אנשים לפעמים בגן החיות או שאר מקומות שיש נסיעה כזו, ורציתי לדעת האם מותר להעלות על דבר כזה עם אשתו נדה כשהמסע יושב ארבע אנשים, ומה הדין אם אין שנים אחרים שעלו איתם הם מותר אחד לשבת בצד זה והשני מולם. תשובה: אם הוא דומה לרכבת אין איסור שהרי מותר לנסוע עם אשתו נדה ברכבת, רק לא ישב על ידה שהרי בקלות יגע בה בגלל מהירות הרכבת".

לו' הפסק ביניהם.

א. אדם מפסיק.

1. יש מתירין – רמ"א (סעי' ה'), ו"יש מתירים כשאדם אחר מפסיק ויושב ביניהם ("צמח צדק" (פסקי דינים סעי' ה'), ערה"ש (סעי' י"ט), ו"יש מתירים אפילו בספסל קל כשאדם אחר מפסיק ביניהם).

2. מיקל – אגודה (נדה אות מ"ג), רק שיפסיק אדם אחד ביניהם או תיבה או שום דבר ("חכ"א (כלל קט"ז סעי' ה'), ו"יש מתירין אם אדם אחר מפסיק ויושב ביניהם ... ואם אדם מפסיק ביניהם לא גרע מספסל המתנדנד דמותר"), קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ט'), ואם אדם אחר מפסיק ביניהם מותר ("שפע טהרה" (ס"ק ט"ז), מותרים לישוב על ספסל אחד כשאדם אחר מפסיק ויושב ביניהם), טהרת הבית (סי' י"ב סעי' כ', סעי' כ"א), טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' י'), פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ע"ו), ששבה"ל (סיכום אות ח'), אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ח'), פרדס שמחה (ס"ק כ"ה), והכי הלכתא, והמחמיר גם באחר מפסיק תע"ב"), חוט שני (ס"ק ז' אות א'), מראה כהן (עמ' ע"ט אות ד'), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' י"א), פרי טהרה (סעי' ל"ג), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ו), אוצר ההרחקות (פרק כ"ד אות ז').

3. מחמיר – שערי צדק (יו"ד סי' ק"מ), ואף שהביא אח"כ יש מתירין כו' נודע שבכ"מ צריך להחמיר כדעה ראשונה ("טהרת ישראל" (סעי' כ"ג), ו"יש להחמיר אף שאדם אחר מפסיק ויושב ביניהם), פתחא זוטא (ס"ק ז', שערי צדק"), עי' דרכי טהרה (עמ' מ"ח), ונוהגים בד"כ כדעת האוסרים אא"כ יש סיבות נוספות להקל, או בשעת הדחק".

4. לצורך מיקל – שערי טוהר (שער ט"ו ס"ק ו'), בשאפשר בע"א אין להתיר ("בדה"ש (ס"ק צ', ולעת הצורך נראה שיש לסמוך על זה"), נטעי גבריא (פרק כ"ד סעי' א'), וונכון להחמיר, אבל לצורך יש להתיר).

5. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק ל'), קנה בושם (ביאורי שו"ע ס"ק י"ח ד"ה עוד), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' מ"ד).

ב. תינוק: למקילים דלעיל.

1. מיקל – טהרת הבית (סי' י"ב סעי' כ"א), ששבה"ל (ט"ז ס"ק ו' ד"ה והמובחר, סיכום אות ח'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ו, לשונו מובא לקמן).

2. מחמיר – שערי טוהר (שער ט"ו סעי' ו'), פרדס שמחה (ס"ק כ"ה), ובעי דההפסק יהא דבר גדול, לא תינוק וכדו").

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק צ"א), ו"יש להסתפק ("פרי טהרה" (הע' ע'), נטעי גבריא (פרק כ"ד סעי' א'), אוצר ההרחקות (פרק כ"ד אות י"א, "מחלוקת").

ג. דבר אחר: תיבה, חפץ.

1. מיקל.

(א) אגודה (נדה אות מ"ג), הו"ד בב"י (סוף ס"ק ה' (ב')) – "רק שיפסיק אדם אחד ביניהם או תיבה או שום דבר".

(ב) מקור חיים (ס"ק כ"ח) – "והעולם נוהג בחציצה מחתיכת נסר סג"י".

- ג) פסקי אג"מ (סעי' ה', עמ' כ"ג) – "מה שמותר לשבת באותו ספסל אם מונח שם הפסק ביניהם, הכוונה לאו דוקא שאדם יהא מפסיק ביניהם, אלא אפשר להניח ביניהם חפץ וכדומה. (כתבי הגר"י טאפלין שליט"א)".
2. מחמיר.
- א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ע"ו) – "ודוקא אדם מפסיק ביניהם מותר אבל כשמניחים חפץ ביניהם אף חפץ גדול לא מהני".
- ב) פרדס שמחה (ס"ק כ"ה) – "ודוקא אדם מהני להפסק, לא תיבה".
- ג) חוט שני (ס"ק ז' אות א') – "להניח ביניהם חפץ לא מועיל ... ואמנם אם החפץ הוא גדול וכגון מזוודה גדולה, מותר דלא מיקרי יושבים יחד".
- ד) לבושי עז (ס"ק ב' ד"ה וחזינו).
- ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ו) – "שדוקא אדם אבל לא חפץ, אבל גם תינוק יכול להפסיק ביניהם, כל שהתינוק יכול לשבת".
3. דבר גדול, מיקל.
- א) שפע טהרה (ס"ק ט"ז) – "מותרים לישיב על ספסל אחד כשאדם אחר מפסיק ויושב ביניהם, והוא הדין אם יש תיבה וכדו' ביניהם, אבל דבר קטן כגון כובע אינו מספיק שיהי' הפסק ביניהם".
- ב) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' י"א) – "מותרים לשבת ... כאשר אדם אחר או חפץ גדול או גבוה מפסיק ביניהם".
- ג) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ס"ב) – "שמונח חפץ גדול או חבילה קצת גדולה ביניהם מותר".
4. דעת הגריש"א זצ"ל.
- א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח סוף אות נ"ט) – "ובכה"ג שאסור, אין להקל גם ע"י הפסק דבר אחר".
- ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רמ"ג, תשובה רמ"ד) – "אסור להם לישיב יחד בספסל המתנדנד, והמנהג להתיר להם לשבת יחד על ספסל אם שמו חפץ ביניהם".
5. מראי מקומות – מראה כהן (פרק ה' הע' פ"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' מ"ד), פרי טהרה (הע' ע'), נטעי גבריאל (פרק כ"ד סעי' א'), אוצר ההרחקות (פרק כ"ד אות י"ב).
- א) ששבה"ל (ט"ז ס"ק ו' ד"ה והמובחר, סיכום אות ח') – "או חפץ החוצץ ממש".
- ב) בדה"ש (ס"ק צ"א, בי' ד"ה כשאדם) – "וצ"ע".

ד. רחוקים זה מזה.

1. מחמיר – שערי טוהר (שער ט"ו ס"ק ו', "ואסור אפילו יושבים רחוקים זמ"ז"), אוצר ההרחקות (פרק כ"ד אות ב').

לז] נסיעה לטיול.

רמ"א (סעי' ה') – "ואסור לישיב על ספסל ארוך שמתנדדת ואינה מחוברת לכותל, כשאשתו נדה יושבת עליו. ויש מתירים כשאדם אחר מפסיק ויושב ביניהם. וכן לא ילך עם אשתו בעגלה אחת או בספינה אחת, אם הולך רק דרך טיול כגון לגנות ולפרדסים וכיוצא בזה; אבל אם הולך מעיר לעיר לצרכיו, מותר אף על פי שהוא ואשתו הם לבדן, ובלבד שישבו בדרך שלא יגעו זה בזה".

א. הפשט ברמ"א: חוזר על דין של נדנוד (ותלוי בכללי הדין הנ"ל), או הוי דין בפני עצמו.

1. חוזר על דין של נדנוד, שנוהג גם בשעת נסיעתם.
- א) חכ"א (כלל קט"ז סעי' ה') – "לא ילך עם אשתו בעגלה או בספינה אחת אם הוא רק לטייל לגנות ולפרדסים וכיוצא בזה אבל אם הולך מעיר לעיר לצרכיו מותר אפילו הם לבד ובלבד שישבו בדרך שלא יגעו זה בזה ואם אדם מפסיק ביניהם לא גרע מספסל המתנדדת דמותר".
- ב) דרכ"ת (ס"ק ל') – "ולפי"ד החי' אגודה הנ"ל משמע דחד דינא אית להו ספסל המתנדדת עם עגלה ומאן דמתיר באדם א' מפסיק ביניהם ה"ה בעגלה ולא דוקא זה כנגד זה עכ"ז נ"ל שהמחמיר כדברי השערי צדק בודאי תע"ב".
- ג) אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' צ"ב, ח"ב סי' פ"ג, אמנם עי' מסורת משה ח"ג עמ' רל"ח אות קנ"ב, ואות קנ"ג) – "שכתב הרמ"א דכוונתו לספינה קטנה שמתנדדת מצד האשה".
- ד) בדה"ש (ס"ק צ"ג, בי' ד"ה וכן) – "נראה שיש להקל בזה וכמשמעות החכ"א".
- ה) פרדס שמחה (ס"ק כ"ו).
2. הוי דין בפני עצמו.
- א) רב פעלים (ח"ג סי' י"ז) – "יש להם לנהוג חומרא זו גם בעגלה. ברם יש תקנה שיעשו אנשי במבוי התרה על מנהג חומרא זו בעגלה מפני שהם צריכין לכך לפ"ד השואל".
- ב) עי' שערי צדק (יו"ד סי' ק"מ), הו"ד בפתחא זוטא (ס"ק ז') – "מבוארת היא שהרמ"א אוסר כשמתנדנד בסי' קצ"ה סעיף ה' וכ"ש בעגלה שבדאי מתנדנד ואף שהביא אח"כ יש מתירין כו' נודע שבכ"מ צריך להחמיר כדעה ראשונה ומ"ש אח"כ דמותר בעגלה מבואר דהיינו כשאין יושבין במושב אחד רק זו נגד זה וכה"ג שאינם במושב א' בזה התיר אף שהם בעגלה אחת רק שאין נוגעין כלומר אז כשיושבין זו נגד זה וזה פשוט".
- ג) משנה הלכות (ח"ז סוף סי' קמ"ד).
- ד) לבושי עז (תמצית ס"ק י"ט, ס"ק כ').
- ה) פתחי דעת (פרק ט' סעי' י"ד).
3. מראי מקומות – הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות כ"א), הגר"ש"פ זימערמאן שליט"א (שבט הגרשוני תשובה מ"ו).

א) ערה"ש (סעי' כ') – "ואם צריכים לנסוע בעגלה לצרכיהם מותר אע"פ שמתנדנד משום דאין זה כנגיעה ממש ולכן מותרים ובלבד שלא יגעו זה בזו אפילו בבגדיהם אף ע"פ שאין עמהם אחר רק הם לבדם וה"ה בספינה וכל זה כשנוסעים לצרכיהם אבל בשביל טיול בעלמא וכן לגנות ופרדסים אסור דכשנוסעים לטיול יש קירוב דעת הרבה וחיישינן לתקלה וגם לא התירו זה לטיול בעלמא ואפילו לילך לטייל ביחד אינו נכון מטעם זה".

4. אולי נפק"מ:

- א) בזמן שהולכין לטיול, אם יש היתרים של דין הנ"ל (כגון בלי נדנוד, או ע"י הפסק).
 1) עי' חוט שני (ס"ק ז' אות ה'), דבלי נדנוד יש להחמיר – "יש להזהר מלישב על ספסל אחד [ואפי' שאינו מתנדנד (דפו"י: כגון מחובר לקרקע)] אם נוסעים לטיול, דהוי דרך חיבה. ואם יושבים על ספסלים נפרדים מותר".
 2) עי' חוט שני (ס"ק ז' אות ו'), דע"י הפסק יש להקל – "ודע דהאיסור הנ"ל, הוא אפי' אם האיש והאשה אינם לבדם בעגלה או בספינה, אלא אפי' אם ישנם עוד אנשים אסור, ואם יושב ביניהם אדם אחר מותר".
 3) החוט שני לשיטתו. שהדין של עגלה, חוזר על דין של נדנוד. אבל חושש לטעם של התרה"ד, מצד חיבה. והטעם של הש"ך, דהוי כנגיעה.
 ב) כשהולך ברגל, אין מקום להחמיר – עי' לקמן.
 ג) ספסל שמתנדנד, האם יש להקל במקום הצורך [כגון במכונית, אפי' להחולקים על האג"מ]. (אמנם עי' בדה"ש סעי' ה' בי' ד"ה וכן, שר"ל שלכו"ע יש להקל במקום הצורך הגם שהספל מנדנד, ודלא כשערי צדק).

ב. נוסע אדם נוסף עמהם.

1. מחמיר – עי' ששבה"ל (סיכום אות י"ד), קנה בושם (ביאורי שו"ע ס"ק י"ח), עי' סוגה בשושנים (פרק כ"ב סעי' א', "ומשמע"), חוט שני (ס"ק ז' אות ו', לשונו מובא לעיל), אוצר ההרחקות (פרק כ"ה אות ד').
 2. מיקל – פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' פ"א).

ג. אדם מפסיק.

1. מיקל – חכ"א (כלל קט"ז סעי' ה', לשונו מובא לעיל), עי' דרכ"ת (ס"ק ל', לשונו מובא לעיל), חוט שני (ס"ק ז' אות ו', לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק צ"ד, "החכמת אדם"), טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' י"א), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' מ"ט, עי' פרק כ"ה הע' ק').
 2. מחמיר – שערי צדק (י"ד סי' ק"מ, לשונו מובא לעיל), הו"ד בפתחא זוטא (ס"ק ז'), טהרת ישראל (סעי' כ"ד, "יש להחמיר"), שערי טוהר (שער ט"ו ס"ק ו').
 3. מראי מקומות – ששבה"ל (ס"ק ט', סיכום אות י"ד), סוגה בשושנים (פרק כ"ב סעי' ב'), אוצר ההרחקות (פרק כ"ה אות ה', "מחלוקת").

ד. נוסע למטרת טיול במקום מסוים, אם הנסיעה עצמה אינה הטיול.

1. מחמיר.
 א) באר משה (ח"ב סוף סי' ע') – "בודאי ליסע באוטובוס או בסאבוועי לצורך טיול כבגנים ובפרדסים, אסור הנסיעה באוטובוס ובסאבוועי לעצמה מאחר שסוף כוונתם ודעתם כשיגיעו למחוז חפצם יטיילו שם, ולכן אפילו האוטובוס והסאבוועי מלאים עם אנשים זרים חל עליהם האיסור של טיול, כנ"ל ברור".
 ב) מראה כהן (ריש עמ' פ"א) – "שהנוסע למטרת טיול במקום מסוים גם הדרך לשם נחשבת כנסיעה של טיול, אף שעיקר הטיול אינו עצם הנסיעה".
 ג) נטעי גבריאלי (פרק כ"ה סעי' כ') – "אם הנסיעה עצמה אינה הטיול אלא שנוסע למקום מסוים ששם רוצה לטייל, כגון שנוסעים לנאגראפאל (Niagra Falls) וכדומה מקום מיוחד לטיול, כיון שהתכלית הוי הטיול מקרי התחלת הטיול משעת יציאה מהבית".
 2. מיקל.
 א) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ק"ע) – "היינו באופן שהנסיעה עצמה היא טיול כגון אם נוסע לסיי"ט סיאני"ג, אבל כשעצם הנסיעה אינה הטיול רק כדי להגיע למקום הטיול מותר, והוסיף שבכגון דא אי"צ להחמיר".
 ב) קנה בושם (ביאורי שו"ע ס"ק י"ט).
 ג) פותח שער (סי' ט"ו סעי' מ"ב) – "ואם הולכים לצורך, אפילו אם במקום שהוא מחוז חפצם הם רוצים לטייל וזהו כל צורך הנסיעה, בלא"ה מותר דלא נחשב עצם הנסיעה לטיול".
 ד) טהרה כהלכה (פרק י"ד סעי' מ"ה).
 ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ח) – "ולענין אם הנסיעה הוא כדי להגיע למקום ששם יהיה הטיול, אבל הנסיעה עצמו אינו טיול, שמעתי מרי"ב של' להקל. שאין לאסור עד שהנסיעה עצמה טיול דומה לציור התרוה"ד ורמ"א שהלכו לטייל בגנות ופרדסים".

ה. טיול.

1. מראי מקומות – נטעי גבריאלי (פרק כ"ה סעי' ט"ו, ועוד).
 2. אג"מ (רשומי אהרן ח"א י"ד סי' קצ"ה אות ה') – "האיסור לטייל יחד עם אשתו נדה נאמר דוקא במקום שאין שם אחרים".
 אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' של"ח, עי' הע' ש"מ) – "והנראה בזה דאם הולך לאויר או לנוח הוא בכלל 'הולך מעיר לעיר לצרכיו' ושרי אבל אם כוונתו לשחוק וכדומה הוא בכלל דבר של חיבה ואסור, ולשון 'פאר א גוד טיים' (for a good time)".

3. אמת ליעקב (הע' פ' ד"ה ואיסור) – "ואיסור טיול עם אשתו תלוי בהתכלית והסיבה, דאם ההילוך גופא התכלית זהו בכלל טיול ואסור, ואם הולכים לבקר או בשביל האויר [או שצריכים לנסוע במכונית ביחד לבית מלון וכדומה] אין זה טיול ומותר - מפי השמועה. ובכלל יש לדעת ש'טיול' הוא לא כמו שמבינים העולם שהוא ללכת לטייל, אלא הכוונה לבלות, פארבריינגען, וזה הוא עיקר האיסור - מפי השמועה".
4. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות מ"ט) – "וכן נסיעה לבקר קרובים נחשבת כנסיעה לטיול. אך ביקור אצל ההורים אינו נקרא טיול".
5. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ח') – "איסור זה אינו נוהג באופנים הללו: א) כשיושב אדם אחר ביניהם. ב) כשהספסל הוא בעגלה או ספינה אפי' קטנה ונוסעים לאיזה צורך ולא לטיול בעלמא. ג) אם הולכים לטיול אבל אינם הולכים בגנות ופרדסים, אלא בתוך העיר או בדרך שיש בה הרבה אנשים".
6. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רצ"ד) – "שמותר ללכת לחופש לצורך בריאות הנפש (אימושנאול האל"ט). ובפרט אם אי אפשר להם לצאת מעבודתם אלא בימים אלו. אבל יש למעט בדברים שאין צורך. ויש לדון בכל ציור וציור".
7. אפילו אם רק שאחד מהם נוסע רק לטיול – שערי טוהר (שער ט"ו סעי' ו'), "אבל כשאחד מהם נוסע רק לטיול אסור לנסוע בעגלה אחת", בדה"ש (ס"ק צ"ז), "והני מיילי כשאין נסיעת אשתו לכוונת טיול וכגון שהיא הולכת עמו כגון ללוותו או שאינה רוצה להשאר יחידית בבית וכדומה אבל אם נסיעתה היא לכוונת טיול יש להחמיר בזה אע"פ שהוא נוסע לצרכיו וכל שכן אם הוא נוסע לטיול אע"פ שהיא נוסעת לצרכיה", נטעי גבריאל (פרק כ"ה סעי' כ"ח, "יש להחמיר").

1. הליכה ברגל (walking).

1. מיכל.
- א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"ג) – "ובדבר ללכת יחד לבקר אצל חברים או לטיול, איני רואה בזה שיהיה איסור דמה שהוזכר ברמ"א סימן קצ"ה סעיף ה' הוא רק שאסור לילך בעגלה אחת ובספינה אחת אם הוצרך רק לטיול, והאיסור הוא מצד הישיבה ביחד שכיון שהוא לטיול שאינן טרודין בשום דבר יש לחוש יותר שיתקרבו זה לזו בשיבתם ויבואו לידי נגיעה, אבל בטיול בהליכה ברגליהם ליכא שום איסור דאין מה לחוש".
- ב) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' ד') – "מעולם לא שמענו לחשוש לחומרת הערוך השלחן שאין לילך בימי איסור בגינות וכדו', ומותר ללכת רגלית בכל מקום".
- ג) שפע טהרה (ס"ק י"ח) – "אין איסור לטייל עם אשתו בימי נדחה, בהליכה ברגל שלא בנסיעה".
- ד) טהרת הבית (סי' י"ב סוף הע' כ').
- ה) ששבה"ל (סיכום אות ט"ו) – "אך בהליכה ברגל שרי".
- ו) עי' בדה"ש (בי' ד"ה לא, עמ' רע"ג) – "ומכ"מ נכון למעט בזה".
- ז) אבני ישפה (ח"א סי' קע"ג תשובה ט') – "ונ"ל כדעת המתירים".
- ח) דיני הרחקות (סעי' ו' אות כ"ח).
- ט) חוקת הטהרה (סעי' ס"א) – "אין ללכת לטיול עם אשתו נדה כגון לגנות פרדסים וכיוצא בזה בלי שום סיבה, אבל אם הולכים ברגל ולא ברכב מותר".
- 1) כשהולכים בהרים, מחמיר – ששבה"ל (סיכום אות ט"ו), "אבל כשהולכים בהרים שיש קירוב הדעת טפי - מסתבר להחמיר אפילו בהליכה לבדם", דיני הרחקות (סעי' ה' אות כ"ח).
2. מחמיר.
- א) ערה"ש (סעי' כ') – "אבל בשביל טיול בעלמא וכן לגנות ופרדסים אסור דכשנוסעים לטיול יש קירוב דעת הרבה וחיישינן לתקלה גם לא התירו זה לטיול בעלמא ואפילו לילך לטייל ביחד אינו נכון מטעם זה".
- ב) טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק ע"ה) – "ואפילו לילך לטייל ביחד אינו נכון מטעם זה".
- ג) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' פ"ג) – "יש להחמיר בהליכה לבדם לטייל בגינות ופרדסים".
- ד) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רמ"ה, תשובה רמ"ז, אצרות הטהרה עמ' תק"ג אות י'), פתחי דעת פרק ט' הע' כ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות מ"ט) – "יש לחוש לדעת הערוה"ש הסובר שלא יטיילו יחד רגלי משום חיבה, ולכן האיסור הוא אפילו כשהולכים בקבוצה וגם כשאין חשש נגיעה".
- ה) אז נדברו (ח"ו סי' ע' ד"ה ומה שכב', סי' ע"א) – "ברור שאין הבדל בין טיול ברגל לטיול בעגלה".
- ו) לבושי עז (תמצית ס"ק כ"ב) – "כתב בערה"ש דמטעם הנ"ל אין נכון ללכת לטייל בגנות ופרדסים, והיינו מחוץ לעיר".
- ז) עי' דרכי טהרה (עמ' מ"ט) – "טוב להחמיר".
3. מראי מקומות – הגר"ח זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב י' אות ג') פרדס שמחה (ס"ק כ"ו), חיי הלוי (ח"ה סי' פ"ה אות מ"ו), ונראה דלעת הצורך יש להקל מעיקר הלכה", אוצר ההרחקות (פרק כ"ה אות כ"ד, "מחלוקת").
4. חיבה ברבים.
- א) אסור – עי' רמ"א (אה"ע סי' כ"א סוף סעי' ה'), "י"א דאין לנהוג אפילו עם אשתו בדברים של חבה, כגון לעיין ברישיה אם יש לו כינים, בפני אחרים (נ"י פרק חזקת הבתים)".
- ב) אז נדברו (ח"א סי' י"ג, ח"ב סי' ע', סי' ע"א) – "ולטייל יחדיו י"ל דאסור מדינא שהרי ביור"ד סימן קצ"ה ס"ה כתב רמ"א שאסור לטייל עם אשתו נדה, הרי זהו מדברים של חיבה ומבואר באה"ע סימן כ"א סעיף ה' שאין לנהוג דברים של חיבה בפני אחרים... ולא ראיתי מי שיעורר בזה, וא"ל כיון שנוהגין רבים כן תו ליכא הרהורא וצ"ע".
- 1) יש לחלק בין 'חיבה' ברבים ל'הרחקה' ברבים, כמו השוואלים באז נדברו (ח"ב סי' ע', סי' ע"א, וח"ג סי' ס"ה אות ג').

לח' לא יישן עמה במטה - סעיף ו'.

א. **בשתי מצעות, מזרנים [mattress] - והמטה היא רחבה ואינם מתקרבים זה לזה.**

1. בני אשכנז, מחמירים – עי' רמ"א (סעי' ו'), עי' לבוש (סעי' ו'), ב"ח (ס"ק ו'), בדה"ש (ס"ק ק"ד), ושאר פוסקים.
2. בני ספרד.
(א) מיקל.
- 1 (ערך לחם (מוהריק"ש, ס"ק ה') – "ודוקא במצע א' אבל בב' מצעות שרי והאשכנזים מחמירין".
- 2 (הג' מוהר"א אזולאי (ס"ק ה') – "ויש אומרים דוקא במצע אחד אבל בשני מצעות שרי, והכי נהגו בני ספרד".

(ב) מחמיר.

1 (ב"י (ס"ק ו' (ב)) – "כתב המרדכי פ"ק דשבת (סי' רלח) הר"ם כתב דצריך לזוהר אם יש שתי מטות ורגלי האחת נוגעות בחבירתה שלא ישכב הוא באחת ואשתו נדה באחרת אם לא ישימו הפסק בנתיים עכ"ל ומדין ספסל דבסמוך וגם מדין דהר"ם משמע דליתא להא דכתוב בספר רבינו ירוחם (נכ"ו ח"ד רכד:) בשם הר"ש ברשב"ץ על הא דאסור לישן על המטה אפילו כל אחד בבגדו ואין נוגעים זה בזה דיש לחלק בזה אם המטה היא רחבה ואינם מתקרבים זה לזה ודאי מותר שלא אסרו אלא קריבה אבל זה אינו אלא יחוד ומותר ובלבד שתישן בכלי מצע מיוחד לה והוא בכלי מצע מיוחד לו עכ"ל".

2 (טהרת הבית (ח"ב סי' י"ב סעי' כ"ג עמ' קמ"ט, ע"ע עמ' קנ"ג) – "אסור לישן או לשכב עם אשתו נדה במטה אחת ... ואפילו במטה רחבה מאד וכל אחד שוכב על מצע שלו".

3 (אבני שהם (ח"א עמ' תקע"ד) – "ומסתימת דבריו בשו"ע שאסור לישן במטה אחת אפילו היכא שאין נוגעין זה בזה, ולא חילק בין סתם מטה רחבה למטה רחבה ביותר כפי שחילקו הרשב"ץ והרשב"ש ורי"ו, מוכח דס"ל לאסור בזה כהמרדכי ומהר"ם, ומש"כ המהריק"ש (בהגהותיו) וז"ל: 'דוקא במצע אחד אבל בשתי מצעות מותר, והאשכנזים אוסרים' קאי אסוף ס"ה גבי ישיבה ע"ג מטתה שלא בפניה, לכן אין להקל כיון שמרן סתם דבריו, ועוד שלא מצאנו שום מנהג להקל בזה, וגם הבא"ח שלא דבר מזה, הוא משום שבעירו נהגו בחומרת ספסל המתנדנד ובכלל זה שינה במיטה אחת, ולא יעלה על הדעת שדקדקו בחומרא בעלמא וזלזלו בשינה במטה אחת שעיקרו מדינא דגמרא, גם בט"ב (עמ' קנ"ג במשה"ט) שהביא סימוכין לדברי המקילים, פסק למעשה להחמיר".

4 (עי' רועה בשושנים (על סעי' ה' אות ג') – "ומה שהקיל הערך לחם זה נגד דעת מרן, ואפשר שכך נהגו במצרים, אומנם אותם שקבלו עליהם דעת מרן אסור להם להקל בזה".

ג) מראי מקומות – אדמת קודש (ח"א יו"ד סי' ט'), עולת יצחק (ח"ג סי' רי"ז אות א').

ב. שכובה בלא שינה.

1. ג"כ אסור – בדה"ש (ס"ק ק"ב, בי' ד"ה לא), פרדס שמחה (ס"ק כ"ח), בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה עמ' נ"ח אות ב'), נטעי גבריא (פרק ל' סעי' א').

ג. ציורים של מטות מחוברות.

1. ערה"ש (סעי' י"ז) – "ש"ך ... ונ"ל דהכוונה כן הוא כמו שיש בבתי אנשי חיל שקורין לארע"ס והיא כמטה רחבה על כל אורך הכותל ויש הפסקים בין מקום למקום אף ע"פ שכולם מחוברים כאחד מ"מ אין זה כמיטה אחת ויכול הוא לישן במקום אחד והיא במקום אחר כיון שיש הפסק ניכר בין מקום למקום ובלבד שלא יהיו סמוכים זל"ז רק בהפסק מקום אחד וזהו מיטה של עץ ויש מהבניין עצמו יוצא כגוזזטראות לישכב בהם גם כן בתמונה שנתבאר וזהו מיטה של בניין".

2. דברי מלכיא (ח"ה סי' ק"ז) – "וע"ד אם מותר לאיש ואשתו לישן על מטה שנעשתה מנסרים הקבוע מכותל לכותל שכנגדו. הנה בסי' קצ"ה בש"כ ס"ק י"א כתב דבמטות הקבועות בבנין מותר כשיש לכ"א מטה מיוחדת רק שנוגעות זב"ז. אבל האחרונים חלקו ע"ז ע' בס"ט ובברכי יוסף שם והביא שם דברי התשב"ץ ח"ב סי' ע"ב שאסור רק כשרחוקים זה מזה. וכל"נ עיקר כי כששוכבים סמוכים זה לזה יבואו לידי הרגל דבר ומה נ"מ אם המטה קבועה בבנין או לא".

3. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ל"ד) – "מיטות שמחוברות ע"י מסגרת המקיפה אותן, ואפשר להפרידן באופן שישאר הפסק בין המיטות, אבל המיטות נשארות מחוברות למסגרת אחת, אסור לשכב עליהן אפילו כאשר יש הפסק בין המיטות, משום שהכל נחשב כמיטה אחת".

4. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק"א) – "וכשיש שידה בין המיטות יש להקפיד שהמיטות לא יגעו בשידה דאם המיטות נוגעות בשידה הרי זה חשיב כנוגעות המיטות זו בזו".

(א) פלא.

5. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ז) – "ולענין ב' מטות שאין נוגעות זו בזו שע"ג מסילה (track) אחד, שמעתי מרי"ב של' להחמיר. וכ"ש שאין להקל במטה אחד שיש ב' מזרונים".

6. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ז סי' ע"ב אות ב').

ד. מטות המחוברות בראשיהם בדף אחד (headboard).

1. מיקל.

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות י"א, עי' ח"ב שאילת אהרן סי' ג' ד"ה ביו"ד, עי' הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' רס"א) – "מותר לאיש ואשתו נדה לשכב על ב' מיטות נפרדות המחוברות יחד ע"י לוח אחד (headboard), אולם במקרה שאין אפשרות להפרידן יש לשים איזה דבר הפסק ביניהם".

- אג"מ (י"ד משה עמ' ס"ט אות נ"ב) – "האם יש בעיה במיטות שיש להן מה שנקרא 'ראש מיטה' [והוא קרש ארוך הנמצא למראשות המיטה ושתי המיטות מחוברות אליו] המחבר אותם ביחד. תשובה: אין כאן מראית עין, וכמובן שביום צריך שיהא אפשר לראות כאן שתי מיטות, ע"י שתי שמיכות וכדו".
- ב) דרכי טהרה (עמ' מ"ט) – "אין בכך כלום".
- ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רמ"ט, לבושי עז תמצית ס"ק ה' [לשונו מובא לקמן], אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ל"ג) – "שתי מיטות מחוברות לגב אחד, נראה דשרי, ומ"מ אם באופן שמרגישים זה את זה, אין ראוי לעשות כן".
- ד) אבני ישפה (ח"א סי' קע"ג תשובה ה') – "מה ששתי המיטות מחוברות בקרש ועל ידי זה הם כאילו מחוברות, אין בזה כלום, כיון שהמיטות עצמן אינן נוגעות זו בזו".
- ה) לבושי עז (תמצית ס"ק ה') – "שתי מיטות מחוברות לגב אחד, נראה דשרי, ומ"מ באופן שמרגישים זה א"ז, אין ראוי לעשות כן. הגריש"א".
- ו) מראה כהן (עמ' ע"ז אות ב') – "מיטות נפרדות הרחקות זו מזו ויש בראשן קרש המחברן זו לזו אינן נחשבות למטה אחת".
- ז) דיני הרחקות (סעי' ו' אות ג') – "המחמיר בזה תע"ב".
- ח) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ה).
2. מחמיר.
- א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק') – "אף כשהמיטות נפרדות אם יש ראש שמחברם חשיב מטה אחת אולם אם אין המיטות מחוברות לקרש רק עומדים סמוכים לראש דהיינו לקרש אינו חשיב מטה אחת ושרי".
- ב) בדה"ש (ס"ק ק"ז) – "שצריכים להסיר הדף בעת טומאתה".
- ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ז) – "אבל מותר להיות לב' מיטות לוח מראשות (headboard) אחד, אם אינו מחובר להמיטות".
- ד) עי' הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות כ"ד) – "אם שני המיטות מחוברין ע"י ראש המטה (headboard), אף שהמיטות נפרדות מ"מ יש להחמיר דדינם כנוגעות זו בזו. אמנם אם הוא גם מחובר לכותל מותר, וכמו דשכיחי בבתי מלון".
3. ראוי להמנע.
- א) מנחת יצחק (ח"ו סי' ע"ב אות ב') – "מה דין אם יש קרש מחובר להכותל, והב' מיטות הם נוגעות בהקרש זה מצד זה וזה מצד אחד, ונסתפקת אם הקרש נחשב כחלק מהכותל ומותר, א"ד כיון דהוא עשוי להיות בדומה כחלק מהמטה ע"כ נחשב כמחובר עכ"ד. הנה לדעתי דמעיקר הדין אם יש כשיעור הרחקה ביניהם אין איסור והוא ק"ו ממה שכתב הערוך השלחן שם (סעי' י"ז) בפירושו בדברי הש"ך ... וכ"ז מעיקרא דדינא, אבל יש לחשוש משום הרחק מן הכיעור ודומה לו כנלע"ד".
- ב) ששבה"ל (סיכום אות ג', עי' שבה"ל ח"ו סי' קכ"ט אות י"א) – "מדינא שרי, אך ראוי להמנע".
- ג) נטעי גבריא (פרק ל' סעי' ג') – "שני מיטות נפרדות ורק הראש (head board) מחברן אף שצדי המיטות מחולקות, יש להחמיר שלא לישן בהם".
- ד) חוקת הטהרה (סעי' נ"ה) – "מיטות שעושים אותם נפרדים ורק ראשי המיטות מחוברים יחד, הקרוי באנגלית head board מותר מעיקר הדין לישון עליהם כיון שהמיטות נפרדות, אך מן הראוי למנוע מזה. ואם אין הראש מחברם מותר אע"פ שעומדים סמוכים לראש אחד".
4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' צ"ב), פרי טהרה (סעי' ל"ב), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"ה).
- ה. מיטת קומתיים (bunk beds).
1. מיקל: ובלבד שלא ירגישו זה את זה.
- א) לבושי עז (תמצית ס"ק ג') – "מיטת קומתיים, נראה דשרי, כיון דאינה כמטה אחת, ובלבד שלא ירגישו זה את זה, הגריש"א".
- ב) אשר חנו (ח"א סי' מ"ו) – "תשובה: לענ"ד שמותר לישון עם אשתו נדה במיטת קומתיים, מאחר וכל אחד ישן בפני עצמו, ונמי שניכר כשני מיטות נפרדות, ועוד שאין סיכוי שאחד יגע בשני בעת השינה".
- ג) אבני דרך (ח"ט סי' קט"ז) – "העולה לדינא: מותר לאיש ואשה בימי נדתה לישון במיטת קומתיים, כך שאחד מהם ישן על המיטה העליונה והשני על המיטה התחתונה".
- ד) תשובות הגר"מ ש"ד (גם אני אודך ח"א סי' כ"א) – "ותצא דינא שלבני ספרד מותר לאיש ואשתו נדה לישון על מיטות קומתיים, כיון שלא נהגו בחומרא דספסל. וגם לבני אשכנז יש להקל בזה. ובפרט אם המיטות עומדות בצורה יציבה ואינם מתנדנדות, שבכה"ג אינם מדגישים אחד את השני".
2. מחמיר.
- א) קנין תורה בהלכה (ח"ה סי' צ"ד אות א') – "פשיטא דאסור לכל ישראל".
- ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק"ב) – אסור לאיש ואשה בזמן נדתה לישון במיטת קומתיים אחד למעלה ואחד למטה ואפילו שאין המיטות נוגעות זו בזו".
- ג) עי' אגורה באהלך (ס"ק כ') – "לענין מיטת קומתיים, ודאי דבר מכוער הוא שישנה עליו ... ומה שהיקל מו"ר [בעל ויחי יוסף] זצ"ל בזה, היינו דוקא בשעת הדחק, כדוגמת הנוסעים בספינה, ואין שם מיטות אחרות רק מיטות קומתיים".
- ד) הגר"א נבנצל שליט"א (תשובת הגר"מ גבאי גם אני אודך ח"א סי' י"ז ד"ה ובשו"ע) – "ליזהר בזה".
- ה) עי' אבני ישפה (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' של"ח, י"ב אלול תש"ע) – "נראה לי שאסור לישון עם אשתו נדה בקומתיים אחד במטה למעלה ואחד במטה למטה שהרי זה דומה לשיבה על ספסל אחד שמתנדנד שאסר הרמ"א בסי' קצ"ה סעי' ה'".
- ו) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקי"ד, כ"ז אלול תש"ע) – "שאלה: האם בעל ואשתו נדה מותרים לישון על מיטת קומתיים. תשובה: לא".

- ז) עי' נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' כ"א, עמ' ער"ב) – "מטת קומתיים המחוברות אע"פ שכשעולים אליה ויורדים ממנה אינה מתנדנדת אפ"ה נקטינו להחמיר, וכ"ש באופן שכשעולה ויורד מניח את רגלו על המטה התחתונה, אא"כ בשעת הדחק כגון שנוסעים ברכבת (באהן) או באניה (שלא לשם טיול)".
- ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ג, עמ' צ"ז).
- ט) משמרת הטהרה (פרק ח' סעי' פ"א) – "מטה כפולה [ב' קומות] אסור להם לישון בה אע"פ שא' למעלה והשני למטה".
3. דעת הגריש"א זצ"ל.
- א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"נ [ע"ש, שר"ל שאין סתירה, ותלוי אם מרגישים זה את זה. ולא נראה], לבושי עז תמצית ס"ק ג' [לשונו מובא לעיל], אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ל"ו) – "מיטת קומתיים ב' קומות זו על זו, נראה דשרי, כיון שאינה כמטה אחת, ובלבד שלא ירגישו זה את זה".
- ב) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ח' הע' קפ"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח הע' נ"ב) – "[מטה כפולה (ב' קומות) אסור להם לישון בה אע"פ שא' למעלה והשני למטה] דעכ"פ מטה א' היא".
4. מראי מקומות – ודרשת וחקרת (ח"ו יו"ד סי' ל"ח), עלי טהרה (על סעי' ה' איסור ישיבה ביחד על ספסל והמסתעף עלה י"ב), תשובת הגר"מ גבאי (גם אני אודך ח"א סי' י"ז), תפארת הטהרה (פרק ח' סעי' ו').
- א) בדה"ש (סעי' ו' בי' ד"ה ואפילו, עמ' רע"ד) – "ובאותן המטות הכפולות דהיינו שמשמין מטה מעל למטה אחרת ואחד ישן בתחתונה ואחד בעליונה יש לחקור אם רשאים לישון כן בעת נדוטה, ולכאורה יש לאוסרו מדין ב' מטות הנוגעות זו בזו שמבואר כאן לאיסור, אמנם לפימש"כ בס"ק ק"ה בשם הפ"ת בטעם האיסור דנוגעות זב"ז מפני שנראים כמטה אחת, יש לומר דלא שייך כן במטה כפולה שלעולם נראה כב' מטות. אמנם עוד יש לדון בזה מדין ספסל המתנדנד שכתב הרמ"א בסעיף ה', כיון שעפ"י רוב מטות אלו מתנדנדות ונרגש להאחד שכבת השני ... ולמעשה צ"ע".
- ב) חוקת הטהרה (סעי' נ"ו), אהל יעקב (הרחקות עמ' ס"ו) – "מיטה כפולה הקרוי במדינת אמריקא bunk beds מעיקר הדין היה מותר לישון כל אחד על מטה שלו, אבל מן הראוי להתרחק מזה".

1. מטה כפולה שפותחים אותה בלילה, הי רייזר (high-riser).

1. מיקל.
- א) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' כ"ה).
- ב) לבושי עז (תמצית ס"ק ד') – "מטה הנשלפת ונשארת נמוכה מהמטה שלצדה, כמו במיטות נוער המצויות כיום, נראה דשרי אף שנוגעות זו בזו, כיון דאין נראה כמטה אחת".
2. מחמיר.
- א) עי' חזו"א (ארחות רבינו ח"ד עמ' מ"ט אות כ"א) – "לא הוי ניחא לי' מאלה שעושים שתי המטות שלו ושלה שיכנסו ביום אחת תחת השני".
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"ג), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ז, לשונו מובא לעיל).
- א) הגר"ח זצ"ל (אמרי יוסף סוף ח"א מכתב א' אות ג') – "בספר שיח איש (עמוד צ"א) הובא מכת"י של מוריניו שליט"א [זצ"ל] בשם החזו"א וז"ל לא היה ניחא ליה מה שיש עושים שני המיטות שלו ושלה שיכנסו ביום, אחד תחת השני עכ"ל, ורציתי לדעת מה הטעם של מרן זצ"ל. תשובת הגר"ח: משום צניעות. [ה"ה. לפ"ז אי"ז דוקא באשתו נדה]".

ז. כסא (כמו במטוס).

1. מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ו, "שדין זה דווקא במטה. אבל מותר לישון בב' כסאות זה בצד זה אף שמחוברים ביחד ... כגון הכסאות שעל מטוס. שאף שדרך הוא שכולם ישינים עליהם, מ"מ הם כסאות! רק שע"י הדחק כולם ישינים עליהם מחמת שאין להם ברירה").

לט) מטות נוגעות זו בזו אסור - רמ"א (סעי' ו').

א. הטעם.

1. נראה כמטה אחת – פת"ת (ס"ק י"א, "ולי נראה דהרמ"א לא אמר דבר זה אלא דוקא במטות שלהם שלא היה מוקף נסרים למעלה כמו שמשמע לעיל סי' ק"צ ס"ק כ"ה ולקמן סי' ש"א סק"ב ואז כשהיו המטות נוגעות זו בזו היה נראה כמטה אחת ארוכה אבל במטות שלנו העשויים כתיבה מוקף בנסרים למעלה מותר"), בדה"ש (ס"ק ק"ה).
- א) כשאשתו אינה במטתה - עי' לקמן.
2. מראי מקומות – שירי טהרה (תשובה א', לשונו מובא לעיל), הו"ד בדה"ש (ציונים ס"ק נ"ב, לשונו מובא לעיל).

ב. הרחק המטות: הלכה.

1. מן הדין, משהו [ניכר שהוא ב' מיטות].
- א) מקור חיים (ס"ק ל"ג) – "אבל בהפרש כל שהוא בין מטה למטה מותר".
- ב) פת"ת (ס"ק י"א) – "מקור חיים ...".
- ג) טהרת ישראל (סעי' כ"ו).
- ד) פאת שדך (ח"ג סי' פ"ד אות א') – "מהני שלא יגעו זה בזה ... והדרך היפה בעיני היא להרחיק מרחק קצת כדי להשים ארון קטן של חדר המטות בינתיים".

- (ה) עי' הגריש"א זצ"ל (ס' הבית סי' י"ג הע' ו'), אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ל"ה [לשונו מובא לקמן] – "שבשעת הדחק שיש חדר קטן - מותר אפילו בהרחקה כל שהוא בין המטות".
- (ו) טהרת הבית (ח"ב סי' י"ב סעי' כ"ג, עמ' קמ"ט) – "ויש להחמיר בשתי מטות הנוגעות זו בזו, אלא אם כן יפרידו המטות שיהיה ריוח כל שהוא ביניהן".
- (ז) חוט שני (ס"ק ח' אות ג').
- (ח) הגר"ח זצ"ל (שאלת רב ח"ב פרק כ"ב אות ל"ט, אות מ') – "האם צריך להרחיק המיטות כשיעור אמה או מספיק כדי הושטת יד. תשובה: אין שיעור להרחקה. הרב השיב שאי"צ שיעור אמה בין המיטות בשעת הרחקה, האם לא סובר הרב מהתקנה שתיקנו בלבוב להרחיק אמה (הובא בספר פתחי מגדים ג, לג). תשובה: אין ידוע לי".
- (ט) לבושי עז (תמצית ס"ק ח').
- (י) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ו') – "אם המטות או אפילו המצעים [השמיכות] נוגעים זה בזה אסור. ואם אין נוגעים המטות, אלא שרק ראשיהם מחוברים לכותל אחד - מותר".
- (יא) פרדס שמחה (ס"ק כ"ט אות ג').
- (יב) מראה כהן (עמ' ע"ז אות א').
- (יג) נטעי גבריא (פרק ל' סעי' ה').
- (יד) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ע"ח) - לשונו מובא לקמן.
- (טו) עולת יצחק (ח"ג סי' רי"ז) – "לכל הפחות מעט".
- (טז) פרי טהרה (סעי' ל').
- (יז) חוקת הטהרה (סעי' נ"ד) - לשונו מובא לקמן.
2. מראי מקומות.
- (א) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ט' הע' י"ז) – "שצריך שיהא ניכר שאינן מחוברות, ובאופן שא"א להרחיק הרבה סגי בהרחקה חצי אמה, דהיינו 30 ס"מ (לשיעור חזו"א)".

ג. הנהגה.

1. שלא יגע הכר העליון (שמיכה, blanket) של מטה זו במטה שניה.
- (א) קב הישר (פרק י"ז ס"ק ג'), הו"ד בדרכ"ת (סוף ס"ק ל"ג) – "ועיי' בס' קב הישר פרק י"ז אות ג' שכ' מדברי האריז"ל שצריכין לזהר שיהיו הב' מטות רחוקות זו מזו באופן שלא יגע בלילה הכר העליון שמכסה בו במטת אשתו הנדה וכן להיפוך עיין שם".
- (ב) שערים מצויינים בהלכה (סי קנ"ג ס"ק ט"ו).
- (ג) עי' מראה כהן (עמ' ע"ז אות א', עי' הע' ע"ד) – "וכתבו הפוסקים שירחיקו באופן שלא יגעו השמיכות זו בזו [ויש שגדרו גדר והצריכו שיהיה שיעור מרחק של אמה בין המטות]".
2. שיעור הושטת ידיהם חוץ למטה.
- (א) עי' טהרת ישראל (סעי' כ"ז) – "שירחיק המיטות זמ"ז כל כך שלא יוכלו ליגע באשתו או להיפך בלילה כשישנו על המיטות ע"י הושטת ידיהם חוץ להמטה".
- (ב) לבושי עז (תמצית ס"ק ח') – "ונהגו להרחיק כשיעור שיכולים ליגע זה בזה בזמן השינה, ובשעת הדחק יש להקל כמשמעות הרמ"א".
3. כשעור אמה.
- (א) ששבה"ל (סיכום אות א') – "ויש להרחיק בין המטות כשעור אמה".
- (ב) תשובות ונהגות (ח"א סי' תק"ג) – "בלילה חייבין לזהר שלא יהיו המטות בימי נדחה סמוכין זה לזה עד שמצעות האחד יגיע לאחר, ומקובל שראוי להרחיק כשיעור אמה ממטתה בימי נדחה".
- (ג) עי' יסוד הטהרה (פרק ב' הע' י"ד) – "ונהגו יראי ד' להרחיק כשיעור אמה אחת. ואם החדר צר די בכחמישים ס"מ".
- (ד) חוקת הטהרה (סעי' נ"ד) – "אסור לשכב על ב' מטות שנוגעים זה בזה, ולכן יש להרחיקם בעת נדחה. ושיעור הרחקת המיטות הוא לכתחילה אמה ביניהם, ובחדרים קטנים כשיעור שלא יגע בהושטת יד, ובשעת הדחק אפילו כל שהוא ובלבד שלא יגעו זה בזה".
4. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ק"ט), אום אני חומה (ח"ב סי' ר"כ), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' צ"א), דרכי טהרה (עמ' נ'), ס' הבית (סי' י"ג סעי' ב'), פרי טהרה (סעי' ל', סעי' ל"א), נטעי גבריא (פרק ל' סעי' ה', סעי' ו', סעי' ז', סעי' ח'), מעדני אשר (נדה סי' מ"ט), דיני הרחקות (סעי' ו' אות א').
- (א) קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ח') – "הוא הדין אם ישנים בשתי מטות סמוכות זו לזו בארכן, שלפעמים הם פנים נגד פנים אף על פי שיש הפסק בין המטות יש לאסור, אלא אם כן יש מרחק רב ביניהם".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ל"ה) – "בדין הרחקת המיטות זו מזו, צריך שיהא ניכר שאינם מחוברות. אך כשאי אפשר להרחיק הרבה, די בהרחקת חצי אמה. ובשעת הדחק, שיש חדר קטן, מותר אפילו בהרחקה כל שהוא בין המיטות".
- (ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ז) – "שמעיקר הדין אין שיעור לזה. וכמש"כ הפת"ת סקי"א בשם המק"ח, שע"י הפריש כל שהוא מותר. אבל יש ענין להרחיק כדי שלא יבא ליגע בה (או שיעור פשיטת היד או שיעור אמה). ולמעשה תלוי במידות החדר כמה יוכלו להחמיר".
- (ד) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ע"ח) – "והמנהג להרחיק אותן זו מזו 50 ס"מ (חצי מעטע"ר). ואם החדר קטן מותר בפחות מזה, ובלבד שלא יגעו זו בזו".

(ה) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות כ"ב) – "והמנהג להקל דסגי בהפסק טפח".
 (ו) עולת יצחק (ח"ג סי' רי"ז) – "וטוב יותר להרחיק שיעור חצי אמה או אמה אם אפשר".

ד. כשאשתו אינה במטתה.

1. מותר לשכב על מטתו אף אם המטות נוגעות זו בזו.
 - (א) חזו"א, הו"ד בזה השלחן (ח"א יו"ד סי' קצ"ה סעי' ו') – "מותר לו לישן במטה שלו אף שנוגעת במטה שלה היכא שאין אשתו כעת במטתה ולא הוי כאילו ישן במטה שלה שאסור אפילו שלא בפניה וכן הסכים מרן החזו"א זצ"ל".
 - (ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רמ"ח) – "מותר לישן במטתו הנוגעת במטתה כשהיא אינה במטתה".
 - (ג) בדה"ש (ס"ק ק"ה) – "מותר ... ולא מחשבינן ליה כישן במטה המיוחדת לאשתו".
 - (ד) ששבה"ל (סיכום אות ו').
 - (ה) פרדס שמחה (ס"ק כ"ט אות ה').
 - (ו) לבושי עז (תמצית ס"ק ט"ז).
 - (ז) דרכי טהרה (עמ' מ"ו ד"מ מותר).
 - (ח) מראה כהן (עמ' ע"ה אות ד', עמ' ע"ז אות ג').
 - (ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' צ"ה).
 - (י) פרי טהרה (הע' ס"א) – "אם אשתו אינה במטתה, מותר לשכב על מטתו אף אם המטות נוגעות זו בזו".
 - (יא) דיני הרחקות (סעי' ה' אות ט"ז, סעי' ו' אות ה').

ה. ישנים על הארץ.

1. לא ישכב פנים נגד פנים אלא אם כן יש מרחק רב ביניהם – קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ח'), "ואם שוכבין על הארץ לא ישכב פנים נגד פנים אלא אם כן יש מרחק רב ביניהם", סוגה בשושנים (פרק י"ג סעי' כ'), לבושי עז (תמצית ס"ק ט'), נטעי גבריאל (פרק ל' סעי' ט').
2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' צ"ג).
 - (א) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות כ"ג) – "אם שניהם ישנים על הארץ אין להם לישון זה כנגד זה אא"כ יש מרחק רב ביניהם, והיינו שלא תושיט ידו לידה".

ו. המיטות בימי טהרה: האם להעמידם צמודות או נפרדות.

1. נפרדות.
 - (א) הגרש"א זצ"ל (פסקי משנה הלכות פרק ה' סעי' צ"ו) – "דהנהגה הראויה היא שהמטות לא יהיו מחוברות אף בזמן טהרה".
 - (ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' צ"ו) – "דברור ופשוט שאף בזמן טהרה הנהגה הראויה היא אצל שומרי תורה ומצוות שהמטות לא יהיו מחוברות".
 - (ג) הגריש"א זצ"ל (פסקי משנה הלכות פרק ה' סעי' צ"ו) – "דזה חוסר צניעות אף אם רק הילדים שלהם יראו את המטות מחוברות וכ"ש אם אנשים אחרים יראו".
 - (ד) הגר"ח"ק זצ"ל (שאלת רב ח"ב פרק כ"ב אות מ"א) – "האם להעמיד את המטות צמודות (בשעת טהרה) או תמיד בנפרד, כדי שלא יכירו בני הבית אם אלו ימי טהרה או לא. תשובה: בנפרד".
 - (ה) חוט שני (פסקי משנה הלכות פרק ה' סעי' צ"ו) – "דאף בזמן טהרה אין זה הנהגה ראויה לחבר המיטות יחד".
 - (ו) נטעי גבריאל (נדה פרק ל' סעי' י') – "נוהגים המדקדקים שגם בימי טהרה יהי' מרחק בין המטות".
 - (ז) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' י"א, חוקת הטהרה סי' קצ"ה סעי' ס') – "מעיקר הדין פשוט דודאי מותר ואין קפידא שיהי' הפסק בין המטות, - אבל מצד השני כנוודע דמלפנים היו מסדרים המטות בשני ירכתי הבית אפילו כשהי' החדר גדול, ויש בזה משום צניעות גדולה, וכן כתב הגר"מ בראנסדארפער זצ"ל, - וגם ידוע שהגה"ק מהר"י מבעלז זצ"ל אמר רמז לזה, מה שכתוב בתהלים (קכ"ח) 'אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך', שדרך הצניעות שהאשה תישן בירכתי הבית, - וזהו אפילו כשהאיש והאשה הם דרים לבד בבית, ואם יש ילדים או שאר בני משפחה בבית שבאים לחדר המטות מפעם לפעם, אם כן כל שכן דמובן מאד על פי סברא שיהי' הפסק בין במטות, שהרי אם רואים המיטות מחוברות זה לזה, הרי כולם יודעים כוונת הדברים, ע"ד שאמרו חז"ל (שבת לג, א) הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה, ואם כן זה ודאי סתירה למידת הצניעות, - ועיין בדברי יואל לאדמו"ר הגה"ק מסאטמאר זצ"ל פ' ויקרא בענין העמדת המטות באמצע החדר".
2. יכול להעמידם צמודות.
 - (א) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' כ"ג) – "שאלה: האם יש צורך להפריד בצורה קבועה את מיטות הבעל והאשה משום צניעות כדי שלא ירגישו האנשים מתי היא טהורה או לא. תשובה: אין צורך, מי מכניס אורחים לשם".
 3. מראי מקומות – אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל הל' נדה ח"ב הע' רס"ב).
 - (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Is it right for a couple to have in their bedroom one large bed for both to sleep on and another smaller one for when it is needed? (Hashkafa and Chinuch).

R' Y. Berkovits wrote: As far as hashkafa - what's wrong? What's the difference between putting together two small beds or one very big one. The fact that one large bed is not part of our culture doesn't make it wrong b'etzem, it's simply because its impractical due to taharas hamishpacha. Regarding

chinuch, it may be confusing for kids. Kids know that Goyim have bigger beds and Yidden have smaller separate ones. They might wonder why their parents portray themselves one way, and act in private in another.

ז. מראי מקומות.

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רכ"ט) – "שאלה: מטה זוגית שיש עליה שני מזרונים ויש ריווח בין המזרונים, האם אפשר לבני הזוג לישן במטה זאת ע"י שישימו באמצע איזה דבר למחיצה. תשובה: אפשר".

מ] הסתכלות: במקומות המכוסים - סעיף ז'.

נדרים (דף כ.) – "רבי אחא ברבי יאשיה אומר: כל הצופה בנשים סופו בא לידי עבירה, וכל המסתכל בעקבה של אשה הויין לו בנים שאינן מהוגנין. אמר רב יוסף: ובאשתו נדה. אמר רבי שמעון בן לקיש: עקבה דקתני במקום הטנופת, שהוא מכוון כנגד העקב".

א. הלכה.

1. רק מידת חסידות.

(א) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' כ"ו, יביע אומר ח"ד יו"ד סי' ט"ו אות א') – "ומכל מקום יש להחמיר שלא יסתכל במקומות המכוסים, ועליו תבוא עליו ברכה".

2. מחמיר.

(א) תפלה למשה (ח"ה סי' ל"ג) – "יביע אומר ... ודבריו הקדושים נפלאו ממני ... המורם מכל האמור: אסור להסתכל באשתו נדה במקומות שדרכן להיות מכוסים".

(ב) אדני פז (ח"ב סי' ק"ו) – "תמוה בעיני מה שהפליג בטהרת הבית ...".

(ג) ברכת יהודה (ח"א יו"ד סי' מ"ב, ע"י ח"ד אה"ע סי' י"א) – "טהרת הבית ... לא זכינו להבין דבריו הקדושים ...".

(ד) שערי טהרה (פרק ח' הע' א') – "יביע אומר ... ותימא לענ"ד לומר בדעת השו"ע חידוש זה ולהתיר לרבים דבודאי מדינא אסור לדעת השו"ע להסתכל במקומות המכוסים ואין לזה שום טעם לומר דהוה מידת חסידות ... וחלילה לנו להתיר ד"ז".

(ה) רי"א זילבר (אוצרות ירושלים ח"צ סי' תתצ"ה, והג"ה) – "יביע אומר ... והוא תימה עצום ...".

(ו) מעדני אשר (נדה סי' נ').

(ז) שאר פוסקים.

ב. ראייה בעלמא.

1. מיקל.

(א) חוט שני (ס"ק ט' ד"ה והנה) – "והנה לשון השו"ע 'לא יסתכל וכו' משמע דרך הסתכלות אסרו במקומות המכוסים, [דהוא התבוננות יותר מראיה], אבל ראייה בעלמא יש מקום להתיר".

(ב) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ע"א, חוקת הטהרה סעי' ס"ב) – "מותר להסתכל במקומות הגלויים אע"פ שנהנה בראייתם. ולענין ראייה בעלמא במקומות המכוסים אם אסור נחלקו הפוסקים, וקיימא לן דראייה בעלמא במקום מכוסה מותר".

2. מחמיר.

(א) אז נדברו (ח"ג סי' ס"א אות ה' ד"ה והנה) – "והנה לא נתבאר בספרנו מה הדין באשתו נדה אם האיסור הסתכלות במקום סתר הוא גם בראי', ולפי האמור נראה דהוי גם בראי', דכל ראי' הוי כמסתכל, וכן משמע קצת מהפוסקים ממה שדנו אם מותר לראות בזמן טבילת אשתו אם שערו תיה נכנסו במים".

(ב) ששבה"ל (סיכום אות א', שבה"ל ח"ו סי' קכ"ט אות י"ג) – "לא יסתכל במקומות מכוסים האם אפי' ראי' בעלמא או הסתכלות דוקא. תשובה: יראה דאיכא הבדל בין ראי' להסתכלות כי הסתכלות היא ע"י התבוננות בזה, ואמנם המחבר סי' קצ"ה ס"ז פותח בהסתכלות והרמ"א סיים בראיה, - וגם אין בין ראי' להסתכלות הנ"ל אלא כחוט השערה כידוע, וע"כ אסור להקל גם בראי' קלה".

(ג) ע"י תשובות והנהגות (ח"א סי' תתס"ב) – "ומיהו יש לדון בהאסור הסתכלות במקומות המכוסים אם האיסור הוא רק 'הסתכלות' כלשון הש"ע יו"ד סי' קצ"ה לא 'יסתכל' במקומות המכוסים וכו' ועיין במג"א סס"י רכ"ו דלשון הסתכלות היינו התבוננות ביותר וכלשון הקרא מה אתבונן על בתולה, שבהסתכלות כשלא מתכוון לכך כלל אין איסור ולא נקרא הסתכלות, או דבזה חמיר ואסור אפילו ראייה בעלמא, ודע שחוט דק מבדיל ביניהם וראוי להחמיר, וכאן שעלול לראות במקום התורפה וודאי האיסור מדינא גם בראיה בעלמא. אבל האמת שעובדות ידענא שהודיעו לאשה שאסור ונח דעתה בלא נוכחות".

(ד) לבושי עז (תמצית ס"ק ג') – "יש להסתפק ... ומ"מ ודאי דיש ליהזר בראיה בעלמא".

(ה) הנהגה כהלכה (פרק י"ד סעי' ז').

3. מראי מקומות – הגר"ש איידער זצ"ל (נדה ח"ב הע' ל"א), בדה"ש (סעי' ז' בי' ד"ה לא, "וצ"ע בזה"), משמרת הטהרה (ס"ק פ"ט, בה"ל ס"ק כ"ז).

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ד) – "שאפשר שאינו אסור אלא להסתכל בכוונה ליהנות ממנה. אבל בראיה בעלמא אין איסור. אבל המנהג להחמיר גם בראיה בעלמא. אבל אין איסור בהעברה בעלמא".

ג. הגדר: מה שדרכה לכסות כשהיא עם בעלה בבית, או שתלוי במה שדרכה לכסות כשהולכת ברחוב [דת יהודית].

1. מיקל.

(א) **אג"מ** (יו"ד ח"ב סי' ע"ה ד"ה ובדבר קול) – "ובכלל מסתבר לדינא שבמקומות המכוסים שבה שאסור לבעל להסתכל הוא רק במקומות המכוסים אף בביתה כשאין שם רק בעלה או כשאין שום איש דג"כ רגילות להיות מלובשות, דלא מסתבר כלל דיהיה הכוונה למקומות המכוסים כשהולכות בשוק ובפני אינשי אחריני שצריכות ללכת בצניעות יותר אך שטוב להחמיר באופן טוב ושלום כי בענינים אלו המחמיר משובח".

(ב) **טהרת הבית** (סי' י"ב סוף הע' כ"ו).

(ג) **הגר"מ היינעמאן שליט"א** (פסקי הלכות אות ל"ד) – "אגרות משה ...".

2. מחמיר.

(א) **פסקי משנה הלכות** (פרק ה' סעי' ח') – "אסור לבעל לראות את רגלי אשתו בזמן נדתה אף בזמן טהרתה רגילה לילך בבית בלי גרביים לכן אסור לה להסתובב בבית בזמן נדתה בלי גרביים".

(ב) **הגר"ש זצ"ל** (מראה כהן פרק ה' הע' צ"ה, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ח אות מ"ב, אות מ"ד, פתחי דעת פרק ז' הע' ה') – "הגדרת 'מקומות מכוסים' תלויה במה שדרכה לכסות כשהולכת ברחוב, ולא במה שדרכה לכסות בבית כשאין אנשים זרים, כי עצם ההסתכלות במקומות מכוסים שבגופה, שאין אחרים רגילים לראות, יש בזה קירוב, ואסורה ההסתכלות במקומות אלו מדינא".

(ג) **דרכי טהרה** (עמ' נ').

(ד) **אבני ישפה** (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "אשה שהולכת בבית במימי טהרה בלי כסוי ראש ובלי גרביים, אם נחשבים מקומות גלויים בימי נדה. אין הדבר תלוי בכל אשה אלא במה שנחשב ערוה, ומקומות אלה הם ערוה".

(ה) **סוגה בשושנים** (פרק י"ז סעי' ה').

(ו) **לבושי עז** (תמצית ס"ק ד') – "נקטו המורים דכל מקום שרגילה לכסותו כשהולכת בשוק מיקרי מקומות המכוסים, אף שכשמתהלכת בביתה מגלה לאותו מקום".

(ז) **נטעי גבריאל** (פרק ל"ד סעי' ד').

3. **נ"מ**, בשער אשתו נדה - עי' לקמן.

4. מראי מקומות – **פרדס רמונים** (מקשה זהב סוף ס"ק ח'), **בדה"ש** (ס"ק קי"ד, בי' ד"ה ולא), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ו), **שיעורי טהרה** (פרק ז', עמ' קמ"ז ד"ה כמו"כ), **חוקת הטהרה** (סעי' ס"ד).

(א) **הגר"ש זצ"ל** (מראה כהן פרק ה' הע' צ"ה) – "שנשים הלובשות גם בבית גרבים הרי זה נדון כמקום שדרכה לכסותו ואף לפי המשנ"ב אסור לבעלה לראותו בזמן נדתה ולומר דברים שבקדושה כנגדו, אמנם נשים הרגילות לילך בביתן בלי גרבים וסומכות על המשנ"ב דאינה חייבת לכסות עצמה מהברך ולמטה, אין בזה איסור הסתכלות במקומות המכוסים לדעת המשנ"ב הנ"ל. [ומש"כ המשנ"ב סי' ע"ה ס"ק י' דאפילו אין דרכה לכסותו רק בשוק מ"מ בכלל ערוה היא לכו"ע אפילו בבית, י"ל דשער שאני שהוא ערוה בעצם, ומהאי טעמא אף בשער היוצא חוץ מקישוריה, אם רגילה להקפיד בחוץ שלא יצא אפילו מעט שער הרי הוא כמקום המכוסה אף אם בבית אינה מקפדת בזה וכדמשמע במשנ"ב בסוה"ד] עכ"ד".

(ב) **חוט שני** (ס"ק ט' ד"ה ונראה, אות ב') – "ונראה דמקומות המכוסים הם, כל דאיקרא מקומות המכוסים לענין ק"ש וברכות".

(ג) **אהל שרה** (ריש עמ' ס"ב) – "אף שמעיקר הדין נכללו בזה רק המקומות שדרכה לכסות אף בתוך ביתה, מכל מקום לכתחילה כל מקום שצריכה לכסות מטעם גדר צניעות כשהולכת מחוץ לביתה נחשב מקומות המכוסים לענין זה".

ד. שער אשה נדה לבעלה, שהבעל רגיל בהו תמיד.

1. מיקל.

(א) **אג"מ** (יו"ד ח"ב סי' ע"ה ד"ה ובדבר קול) – "ובדבר שער אשה נדה לבעלה, הנה ודאי עדיף ממקומות המכוסים שבה, דהנשים שאין מחמירות לעשות קמחית אלא כפי חיובה שבביתה כשליכא שם אינשי אחריני אינה מכסית שערותיה, **שהבעל רגיל בהו תמיד** הוא טעם גדול שאין לאסור עליו, וגם לשון האיסור הא נאמר בכתובות דף ע"ב אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש, ולשון הרמב"ם פכ"ד מאישות הי"א יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי ולשון הרמב"ם פכ"א מאי"ב הי"ז וכן לשון הש"ע אה"ע סימן כ"א סעיף ב' לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק, ואם גם בביתה היתה אסורה חלק גדול בשנה יותר מרביעית ולפעמים גם יותר משלישית לא היה שייך לומר לא תלכנה ובשוק, וכן מסתבר לדינא ומ"מ כל המחמיר בענינים אלו משובח ואם אפשר באופן טוב ושלום היה טוב להחמיר".

(ב) **אג"מ** (או"ח ח"ה סי' ל"ז אות י"ב) – "ואפילו בשעת נידותה ליכא שום איסור בביתה בפני בעלה ובניה".

(ג) **אור יצחק** (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ג') – "שבשערה מותר להסתכל".

(ד) **טהרת הבית** (סי' י"ב סוף הע' כ"ו).

(ה) **דיני הרחקות** (סעי' ז' אות ד').

2. מחמיר.

(א) **פאת שדך** (ח"ג סי' פ"ה אות ב') – "ובודאי צריך להחמיר".

(ב) **ששבה"ל** (ס"ק ב', סיכום אות ב') – "יש להחמיר".

(ג) **חוט שני** (ס"ק ט' אות ג').

(ד) **אבני ישפה** (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) - לשונו מובא לעיל.

(ה) **דרכי טהרה** (עמ' נ').

(ו) **פרדס שמחה** (ס"ק ל') – "דעת גדולי ההוראה".

(ז) **סוגה בשושנים** (פרק י"ז סעי' ז').

(ח) **מראה כהן** (עמ' פ"ב).

3. מראי מקומות – משמרת הטהרה (בה"ל ס"ק כ"ח), חוקת הטהרה (סעי' ס"ד, סעי' ס"ז).
 (א) ישכיל עבדי (ח"ח או"ח סי' כ' אות נ"ט) – "שדרך הנשים לגלות שערן בזמן השינה, הו"ל באותו זמן ככפות ידיה ופניה, כיון שדרךן בכך, ולא הוי כמקומות המכוסים באותו זמן, ולא אתי לידי הרהור".
 (ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות מ"ד) – "והשערות, כיון שהם בכלל מקומות המכוסים, יש בזה איסור הסתכלות כמבואר בבה"ל סי' עה ס"ב לגבי ק"ש, וגם בביתה חייבת להיות ראשה מכוסה, אפילו בדליכא איניש אחריני, כמבואר בב"ש אבהע"ז סי' קטו, ובשו"ת חת"ס סי' לו, הובא בבה"ל הנ"ל. ודע, דההסתכלות בשערותיה היא אסורה מדינא, דדין השיער כדין שאר מקומות המכוסים שבגוף".

ה. בשעה שמניקה את בנה - לפי המקילין לעיל.

1. מחמיר.

(א) לבושי מרדכי (מהדו"ת או"ח סי' כ"א), הו"ד בהגר"ש איידער זצ"ל (נדה ח"ב סוף הע' ל"א) – "וראיתי מעכ"ה נפשו בשאלתו ע"ד הנשים המניקות בניהם, וע"כ צריכות לגלות דדיהן, אם יש לחוש בזה למ"ש בשו"ע או"ח סי' ד' [סכ"א] לענין נגיעה במקום מוצנע דצריך נטילה לתורה ותפילה, וכן ממ"ש באו"ח סי' ע"ה [ס"א] לענין טפח באשה ערוה דאסור להתפלל ולקרות ק"ש כנגדה, כמ"ש במס' ברכות דף כ"ד [ע"א] טפח באשה וכו'. וכמו כן עלתה השאלה לענין מ"ש ביו"ד סי' קצ"ה [ס"ז] אם אסור להסתכל במקום הנ"ל כמו שאר מקומות המכוסות. ולענ"ד דיש להחמיר בכל הנ"ל, דהא ...".
 (ב) מראה כהן (עמ' פ"ב) – "וכן צריכה להקפיד בשעה שמניקה את בנה לכסות באופן שלא יראו מקומות מכוסים שבה".
 (ג) משמרת הטהרה (ס"ק צ"א) – "וכן אשה המינקת בנה אע"פ שמגלה דדיה בשעת ההנקה הר"ז בכלל מקומות המכוסים".
 (ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ד) – "שאפשר שאינו אסור אלא להסתכל בכוונה ליהנות ממנה. אבל בראיה בעלמא אין איסור. אבל המנהג להחמיר גם בראיה בעלמא. אבל אין איסור בהעברה בעלמא. ולפיכך לגבי אשתו מינקת מותר להיות בחדר ביחד עמה, אבל אין לו להסתכל בה אפילו בלי כוונה להנות. וקשה להקל לומר שאשתו מינקת נחשבת כמקומות הגלויים ע"י סברת ר' משה זצ"ל (בהערה שלאח"ז). שהא בוודאי אין להתיר באשה שדרכה היא שאינה לובשת כלום. ואף שיש לחלק (ובפרט שיש שיטת בן איש חי בפרשת בא שסבר שאה"נ מינקת נחשבת כמקומות הגלויים), אבל נראה לרי"ב של להחמיר".
 (ה) פתחי דעת (פרק ז' סעי' ד') – "כמו"כ נדרשת זהירות מיוחדת מהסתכלות בזמן שמניקה".

2. מיקל.

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות ז') – "מותר לבעל להיות נוכח כשאשתו הנדה מניקה את בנה דהוי אצלו כמקום מגולה".

ו. לאשה, בהסתכלות במקומות המכוסים של הבעל.

1. מיקל.

(א) אז נדברו (חי"ג סוף סי' ס"א) – "ולפ"ז כל האיסור של הסתכלות [או ראי'] במקום סתר הוא משום הרהור וכמו שכתב במכתבי, ובנשים אין חוששין לזה וגם דלאו בני הרגשה נינהו. אבל הסתכלות במקום ערוה דאסור גם באשתו טהורה כמבואר באו"ח סימן ר"מ סעיף ד', ולפי הטעם הא' משום יראה ובושה והצנע לכת גם בנשים שייך זה במסתכלה לשם הסתכלות, וי"ל דגם ראי' בכלל זה".
 (ב) אדרת תפארת (ח"ג סי' מ') – "באז נדברו ... נראה שאין איסור לאשה נדה לעבור במקום שבעלה נמצא שם והוא מגולה. ורק אם באה ע"מ להסתכל לשם הנאה נראה שיש לאסור משום קירוב דעת, ויתכן אף משום הרהור. אולם כאשר נמצא שם איש זר אסור משום פריצות, אף אם נאמר שלא באה מזה לידי הרהור כאשר רק עוברת שם. לא מצינו איסור לאשה להסתכל במקום הערוה של בעלה, ופירות הנושרין שנראה שלכולי עלמא אין לאסור לאשה להסתכל במקומות המכוסים של בעלה, אף בזמן נדתה".
 (ג) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ו).
 (ד) הנהגה כהלכה (פרק י"ד סעי' י"ד) – "לאשה מותר להסתכל במקומות המכוסים של הבעל".
 (ה) שושנת ישראל (טבלא לדיני הרחקות סוף פרק ד').

2. מחמיר.

(א) שערי טהרה (פרק ח' סוף הע' א') – "נשאלתי אם מותר לאשה נדה להסתכל במקומות המכוסים בגופו של הבעל, דלכאורה שייך האיסור רק על הבעל כיון שאשתו נדה, הנה עיני בשו"ת אגרות משה שכתב דאסור לאשה להסתכל בתמונות של תועבה וחדש דהטעם בזה משום דעוברת בזה על דת יהודית דאין זה מנהג כשר של בנות ישראל עיי"ש, ולפ"ז אפשר דאסור לה נמי להסתכל במקומות המכוסים של בעלה דכיון שאסורים זל"ז לקריבה וכו' ממילא אין זה דת יהודית. ועוד י"ל משום איסור הרהור דגם באשה שייך האיסור ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, וכדאייתא בחינוך דאיסור זה נוהג גם בנשים ושו"מ בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן קצ"ז דאיסור 'ולא תתורו אחרי לבבכם' שייך גם בנשים ולכך אסור לאשה לזון את עיניה מאיש שאינו ראוי לה עיי"ש, ולפ"ז נראה כיון דאתי לידי הרהור יש לאסור שלא תסתכל במקומות המכוסים של בעלה בזמן נדתה ודו"ק".

3. מראי מקומות.

(א) פלא יועץ (ערך נדה) – "נדה ... וכן המסתכל בה גורם רעה לעצמו וכן אם היא תסתכל באיש לא טוב".
 (ב) גו בעול (פרק י"ג סעי' נ"ה) – "מותר לאשר נדה להסתכל על מקומות המכוסים של בעלה, ויש אוסרין".

ז. מקומות המגולים שהיא נוהגת לכסותן.

1. מיקל.

א) הגר"ש מילר שליט"א (פרק ד' הע' ר"ח) – "ומקומות בגופה שאין דרך הנשים לכסותן אין איסור להסתכל אף אם אשתו נוהגת לכסותן".

ח. הסתכלות במקומות המכוסים לצורך טבילת מקוה.

1. מיקל.

א) נוב"ת (יו"ד סי' קכ"ב) – "והנה בדבר ההסתכלות במקומות המכוסים שבה לית דין צרך בשש שיפה הורה שמותר לצורך טבילה שהרי שני גדולי הדור מהרי"ק והשר מקוצי הצריכו נשותיהם לעמוד לפנייהם ערומות לראות אם אין בהם גרב וכמ"ש הט"ז בסימן קצ"ח ס"ק י"ד וכמו שהביא מעלתו בעצמו דברי הט"ז וא"כ מי יפקפק ע"ז ומעשה רב".

ב) הו"ד בדע"ת (ריש סי' קצ"ה ד"ה ועי') – "ונשאלתי מדברי הכלבו והאגור שבב"י סי' קצ"ח דמפורש שבעלה ילך עמה. והשבתי דבשו"ע שם סעיף מ' מבואר דאיירי רק לראות אם שערות' בתוך המים וזה בודאי מותר, אבל הנו"ב איירי כשצריך לראות בגופה, וגם עיקר הספק הוא על הנגיעה. ועי' בלו"ש כאן סק"כ בזה".

ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: I have two couples going away on vacation to areas where there are no mikvaos (Hawaii and Bahamas). Is there anything that I need to know regarding toveling in an ocean, aside from loose shirt and not touching ground? Also can we go according to those (Taz) who allow him to check her back, etc. before she tovels?

R' Y. Berkovits wrote: She can either rely on the ט"ז and feel her back with her hands, or rely on the נוד"ב and allow her husband to check her back. If there is no fear of anyone around, and she won't be nervous, then it is better without the shirt.

2. האם מותר לבעלה לעמוד אצלה לראות שתהא כולה תחת המים.

א) עי' סי' קצ"ח סעי' מ', לשיטות ומראי מקומות.

ט. הבעל בחדר לידה.

1. מחמיר, שלא יבוא להכשל להסתכל במקומות המכוסים.

א) מנחת יצחק (ח"ח סי' ל' אות ב') – "הנה בענין אם מותר לבעל להיות בחדר בשעת הלידה אם אינו רואה באותו מקום. הנה בביה"ח שערי צדק כאן כאשר שאלו אותי ע"ז, אמרתי לאסור זולת אם יש חשש סכנה, אם הבעל לא יהי' שם, כי ידעתי אם יתירו יבואו למכשולים".

עי' מנחת יצחק (ח"י סי' פ"ז אות ד') – "בענין מה שאסור לבעל להיות בחדר הלידה, בהערות (ס"ק י"ב) העתיק ממש"כ בספרי מנחת יצחק (ח"ה סי' כ"ז) בזה"ל: באשה הסובלת מחולשת עצבים רח"ל ומורא יעלה על ראשה בשעת לידה ודורשת שבעלה יחזיק בידה בשעה זו, והתיר שם רק ע"י כפפות והפסק מטפחת להחזיק בידה יעו"ש שהאריך בזה עכ"ל, הנה עיין שם שכתבתי דרק במקום סכנה עדיף ע"י בתי ידים, ובאם ע"י חשש טירוף הדעת של החולה נחשב לו כסכנה כבר הארכתי בספרי (ח"ד סי' ח') דביולדת מצינו פיקו"נ בכה"ג, אולם כל זה אם באמת יש חשש לטירוף הדעת, אבל נשים דעתן קלות, ויש לחוש שמבקשים כן משום 'קלות הדעת', ולא משום טירוף הדעת, ועי' בתשו' הרי בשמים (מהד"ת סימן קפ"ט) והובא בדבריניו שם, דאחרי שהאריך בנידונו וסיים להתיר חילול שבת באיסור דרבנן משום חשש טירוף הדעת כ' בזה"ל: אולם ענין זה מסור למורה להורות כפי צורך השעה, 'שלא להקל בדבר' למען לא יזולו בקדושת השבת ח"ו וכו' עכ"ל, וה"ה בנד"ד".

ב) באר משה (ח"ד סי' קכ"ה) – "ולכן בשום אופן שבעולם לא יהי' הבעל נמצא שם אפילו בהפכת פנים בחדר שאשתו יושבת על האבנים לילד עתה, והפורץ גדר ינשכנו נחש חויא דרבנן דלית ליה אסותא כלל".

ג) משנה הלכות (ח"ט סי' ער"ב) – "ברם מה שמוסיפים על זה וכוונתו ונהני שהם מיעצים שהבעל יכנס ג"כ לחדר הלידה ויהי' שם כל זמן הלידה ויסייע שם וטענתם שזה כדי להקל צער לידה שלה ויש לזה מה שקורין (סייקאלאדזעקעל עפעקט בלע"ז) ח"ו לא תהא כזאת בישראל וזה ודאי מעשה יצר ורשע מצד השטן ופגע רע הם הרופאים ואולי ראה השטן שבאופן אחר א"א להטעות ח"ו ברשת החטא את שומרי פתחי הגדה ולכן התחכם בדבר אמת תחלה כמ"ש ז"ל כל דבר שקר שאין בו דבר אמת תחלה לא יתקיים ולכן המציאו קצת דבר אמת בלידה טבעית כדי להביא את שקרם ולהחטיא ח"ו את שומרי התורה וח"ו לבן תורה או בכלל לבן שומר המצות ליכנס בחדר הלידה ללא הכרח כפק"נ ולא על חנם קראו לו חז"ל ביושבת על המשבר פתיחת הקבר כי הוא פתח לקבר ולרדת שחת למי שאינו נזהר בו כראוי לבן ישראל ומה לו לכהן בבית הקברות וסחור סחור אמרינן לנזירא לכרמא לא תקרב. וכל מי שנכנס שם בשאט נפש גדול עונו מנשוא ומה שטען שכבר ראה בני תורה וחסידים ואנשי מעשה שמדקדקים בכל המצות וגם מהדרין בחומרות עם כל זאת לא מנעו עצמן מליכנס עם האשה בחדר הלידה, לפענ"ד הוא מחמת חסרון ידיעה שלא ידעו שזה איסור גמור ולא ח"ו מחמת קלות ...".

ד) הגר"מ הברשטאם זצ"ל (אסיא ח"ב שנת תשמ"א עמ' קכ"ו) – "לדעתי יש לאסור".

ה) עי' בני בני (ח"א סי' ל"ג, אסיא גליון י"ט עמ' מ"ד, אסיא ח"ב שנת תשמ"א עמ' קי"ז, ח"ג שנת תשמ"ג עמ' תק"א) – "לע"ד אם אין לבעל צורך להיות שם אין להתיר לו, כי בקלות יבוא להסתכל במקומות המכוסים ולך לך אמרינן לנזירא סחור סחור לכרמך לא תקרב. ואף על פי שבשו"ת אגרות משה ... אין לעשות מזה היתר כללי וכבודו יודע טיב קהילתו. אבל אם מכיר במי שהוא שבודאי יכול לעמוד בזה, אזי אפשר להתיר. ויש חילוק במציאות, שבהרבה בתי חולים קושרים את רגלי האשה ככעין רוכבות ואינן זזות ומכסים הכל בסדין חוץ ממקום יציאת הולד ואז יותר קל להיזהר שלא להסתכל כשהבעל עומד אצל ראשה,

מה שאין כן בלידה טבעית ... אבל אם האשה מפחדת, ולכן רוצה ומבקשת שבעלה יימצא אצלה, אינו צריך לפנים שמותר לו להיות אתה בחדר הלידה ולע"ד מחוייב להיות שם מפני פקוח נפש, שחכמינו ז"ל העמידו פחדה של יולדת כסכנת נפשות ואפילו שבת מחללים למנוע פחדה, כמו שאמרו ...".

(1) מראי מקומות – הגר"מ הלב"רשטאם זצ"ל (אס"א ח"ב שנת תשמ"א עמ' קכ"ו).

(2) עי' בני בנים (ח"ד סוף סי' ט"ז, אס"א גליון ע"ג עמ' קמ"ד) – "ומכאן למה שכתבתי בשו"ת בני בנים חלק א' סימן ל"ג בעניין נוכחות הבעל בחדר הלידה, שהיסקתי שיש לבעל לשמור את עצמו מלהסתכל ואם נמצא שאינו נשמר עדיין אין זה עומד בפני פיקוח נפש שצריך להיות עם אשתו עי"ש. ולפי האמור אפילו אם הסתכל לא עבר על הצנע לכת לדעת הרמב"ם וחבל ראשונים הנ"ל, ונראה שגם הראב"ד יודה כי כיון שכוננת הבעל לראות את יציאת הוולד שהיא מפלאי הבריאה ורק ממילא רואה גם את ערות אשתו אבל אין כוונתו לכך לא שייך בזה הצנע לכת, ועוד שאין הערה בצורתה ולא אתי לאחלופי להסתכל שלא בשעת לידה, ובשעת הלידה אין היולדת מסורה לביאה כלל. ועכ"פ אין לאסור על הבעל להיות שם אם אשתו רוצה שיהיה לצדה".

א. מראי מקומות – הר"י אריאל (אס"א גליון ק"א עמ' קי"ז).

(1) דרכי טהרה (עמ' קי"א) – "בשעת הלידה ולפניה אין לבעל לנגוע באשתו או להסתכל בה במקומות המכוסים, אלא יעודדנה בדברים מפתח חדר הלידה. והתבוננות אסורה זו יש בה כדי להרחיק את האהבה מביניהם ולגנותה בעיניו".

(2) תשובות והנהגות (ח"א סי' תתס"ב) – "שוב מצאתי דברי ידידי הגאון המפורסם וכו' רבי משה הלב"רשטאם שליט"א [זצ"ל] (מו"ץ בעדה החרדית בעיה"ק) ועוד רבנים שאוסרים לבעל להיות בחדר בכל אופן, ובפרט כשפועל לפי הוראות הרופאים ומוסר לאשתו הנחיות מה לעשות, יש בכך איסור גמור, דבכה"ג חמיר טפי שהחוש מעיד שמהנמנע שלא יבוא לידי איסור בהסתכלות, ומביאים מגאוני הזמן שהסכימו כן".

2. מיקל.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ה ד"ה ובאם) – "ובאם הבעל יכול להיות שמה להשיג שתעשה הדבר בסדר הנכון וגם לחזק אותה ולאמץ לבה, הנה אם יש צורך איני רואה איסור ואף בלא צורך איני רואה איסור, אבל אסור לו להסתכל ביציאת הולד ממש שהרי אסור לו להסתכל במקומות המכוסים שבה בנדתה ובמקום התורפה האסור אפילו בטהורה, אך כשיזוהר שלא להסתכל ליכא איסור, ועי"מראה נמי אסור להבעל להסתכל".

(ב) עי' הגרשז"א זצ"ל (בשמת אברהם סי' קצ"ה ס"ק ד' אות א') – "אמר לי שעל אף שעקרונת אין כאן איסור לבעל להיות בחדר הלידה עם אשתו, אם הוא נזהר מלהסתכל במקומות המכוסים וכ"ש במקום התורפה וכ"ש שלא יגע בה, אבל אין הדבר יפה ויש בה משום מיאוס. אך כמובן אם היא ממש מפחדת אז ודאי מותר".

(ג) טהרת הבית (ח"ב סי' י"ב אות כ"ח, עמ' קס"ו) – "מותר לבעל להיות בחדר לידה בשעה שאשתו יולדת, כדי להשיג שהכל יעשה בסדר נכון, וגם כדי לחזק את רוחה ולאמץ את לבבה. ומכל שכן כשרואה שהיא רגישה מאד ונתקפת אימה ופחדים בשעה שאוחזים אותה צירים וחבלי לידה, שאז נוכחותו נחוצה ביותר. אולם אסור לו להסתכל בה בשעת יציאת הולד, אלא יהפוך פניו לצד אחר".

(ד) עי' חוקת הטהרה (סי' קצ"ד סעי' ז') – "נחלקו פוסקי זמנינו אם הבעל מותר להיות נוכח בחדר לידה, ולהלכה נראה דאין איסור כלל להיות בחדר לידה עם אשתו אם הוא נזהר לא להסתכל במקומות המכוסים וכ"ש במקום התורפה, וכ"ש שלא יגע בה, אבל אין הדבר יפה ויש בו משום מיאוס, אך כמובן אם האשה ממש מפחדת אז ודאי מותר".

3. חיתוך חבל הטבור (cutting umbilical cord) ע"י בעל היולדת.

(א) מיקל.

(1) הר"א קופיאצקי (אס"א גליון ק"א עמ' קכ"ה, אס"א חט"ז שנת תשע"ט עמ' שמ"א) – "אין איסור הלכתי בפעולת חיתוך חבל הטבור על ידי בעל היולדת עקב מספר סיבות: *אין חשש שהבעל יעבור עבירה. *הבעל טרוד במעשה החיתוך. *אין הבעל נוגע בבשר אשתו. *השליה כולל חבל הטבור, אינה חלק מגוף האישה".

(ב) מחמיר.

(1) הר"ש כהן (קובץ בנין אב נדה תשע"ו עמ' קי"ב) – "אך למעשה אין להתיר זאת דלפי מה שצינו (בהע' לעיל) מה ששמעתי שאין מקור לזה כסגולה אלא נעשה לכבוד הבעל שישתתף בארוע, ואם כן אנשים שעושים זאת לשם כן ולא מתוך כוונת סגולה, מסתבר להחשיבו כמעשה חיבה, ולא דמי לדין רדייה או יונה שנתבאר לעיל (בענין היונה) שאין נגיעתם מדינא, ועל כן לאנשים שזה מטרת חיתוך החבל אצלם יהיה אסור להם לעשות כן. אך גם מי שחושב שיש בדבר סגולה וכנ"ל שיש להתיר בזה מדינא, אינו ראוי לעשות כן דצא וראה שהזהירו האחרונים אפי' על עצמם שהיית הבעל בחדר לידה מחשש של ראית מקומות המכוסים, וכ"ש שבזה יש להזהר, ודיינו שנמצא שם הבעל ותו לא, ואכמ"ל".

(2) שאלות מצויות לילודת בשבת וביו"ט (עמ' י"ג אות ד') – "ואף ביום חול אסור על הבעל לחתוך הטבור משום איסור נדה".

מא' הסתכלות: במקומות המגולים.

א. אם עלול לבוא לידי הרהור.

1. אסור בזמן שהיא נדה – ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה ומשמע, סיכום אות א', "ובודאי אם יודע שיבא לידי הרהורים, אסור"), בדה"ש (ס"ק קי"ז, "אם הוא יודע שיבא מזה לידי הרהור אסור לו להסתכל בה"), נטעי גבריא"ל (פרק ל"ד סעי' ח', "ואם יודע שהסתכלות גורמת לו להרהורים אסור להסתכל אפי' במקומות המגולים").

ב. מותר אע"פ שנהנה בראייתו: הטעם.

1. ש"ך (ס"ק י"ב) – "אף על פי כן. הואיל והיא מותרת לו לאחר זמן אינו בא לידי מכשול".

ג. חופת נדה: האם מותר להסתכל במקומות הגלויים.

1. מחמיר.

(א) הפלאה (נתיבות לשבת סי' כ"א ס"ק ה') – "ק"ל בחתן שפירסה אשתו נדה שאסורה בייחוד משום דאדרבה חתן תקיף יצרו טפי כל שלא בעל, וה"ה להסתכל ביופיה, וכן משמע מהא דפריך בע"ז דף כ' ע"א ולאסתכלי מי שרי ואע"פ דאמר התם דר"ע ידע שישאנה אחר כך ותהיה מותרת לו לאחר זמן, אלא על כרחך דקודם שנשאה שאני דתקיף יצרו וכל שכן כשהיא נדה דק"ל תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה לישב שבעה נקיים".

(ב) הנשואין כהלכתם (פרק ט"ז הע' מ"ד).

(ג) נטעי גבריאל (פרק ל"ד סעי' ט', נישואין פרק מ"ו סעי' י"ב) – "אף שהתירו להסתכל במקומות הגלויים, מ"מ בחופת נדה או שפירסה נדה קודם בעילת מצוה אסור לו להסתכל אף במקומות הגלויים דיצרו תקיף טפי".

2. מיקל.

(א) ספר המנהיג (לראב"ן הירחי, בפירוש למסכת כלה פרק א' הל' ו', כל לשונו מובא לקמן) – "אבל בדבר שרשאי להסתכל בו כארוסתו אעפ"י שאסור להתקרב אליה בלי חופה וברכות..."

(ב) שלמת חיים (יו"ד סי' נ"א) – "בקיצור הלכות נדה להרא"ש (סימן ב') כתב הטעם שלא נאסר להסתכל באשתו נדה, אחרי דמותרת להתייחד עמו מקרא ד'סוגה בשושנים', לכן אי אפשר ליזהר. ונסתפקתי לפ"ז אם עשו חופת נדה דבאמת אסורים ביחוד שוב ליכא היתר גם בדבר הסתכלות, ובכל זאת י"ל משום דמחויב לשמחה וצ"ע, [ובקידושין (ל"ד ע"ב): בשרויה, פרש"י במאכל וכו', משמע דלא הותר משום זה הסתכלות ולשמחה בדברים וכדומה]. תשובה: כיון שהראשונים שדיברו מאיסור יחוד לא הזהירו על איסור הסתכלות שמע מינה דאין בו איסור. אפ"ל משום שלום בית, וע"ד [מש"כ] בשו"ת תורת חסד (אה"ע סי' מ"ד) למ"ד דבמוך הוה על עצים ואבנים - התירו משום שלום בית".

שלמת חיים (יו"ד סי' נ"ב, ע"א אה"ע סי' ל"ד) – "במש"כ בספר נתיבות לשבת מבעל הפלאה (סי' כ"א סק"ה) בהיתר הסתכלות באשתו נדה, דאינו רק מטעם דיש לו היתר לאחר זמן אלא גם משום דכבר בא עליה, וראיתו מע"ז (כ' ע"א) דפריך על ר' עקיבא והרי קאמר התם דעתידיא דמגיירא ונסיב לה, ע"כ. ואולי יש ללמוד דגם אחר הנישואין וכגון שהיתה חופת נדה דיש איסור הסתכלות באשתו נדה. תשובה: כבר כתבתי דלא ניחא לי בראיה זו, כי כל מה שאדם יודע ברוח הקודש בזה לא נסתלק האיסור".

הגרי"ח זוננפלד זצ"ל (הנהגות ופסקים הל' נדה אות ג') – "גם כשהיתה חופת נדה מותר לחתן להסתכל באשתו".

(ג) תורת ההסתכלות (סי' ו', סי' י"ד סעי' י"א).

(ד) פרדס שמחה (סי' קצ"ב ס"ק ט"ז אות ד') – "גדולי ההוראה שליט"א".

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ב) – "כלה שפירסה נדה לפני ביאה ראשונה - אסור לו להסתכל אף במקומות הגלויים שבה".

(ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות כ"ה, אה"ע ח"ב פרק י"ח אות י"ז) – "חתן וכלה שנאסרו ביחוד, מ"מ מותר לו להסתכל במקומות הגלויים שבה כמו באשתו נדה".

4. מראי מקומות – רבינו יואל (אבי הראב"ה ח"א סי' קצ"ב, לשונו מובא לקמן), אוצר הפוסקים (אה"ע סי' כ"א ס"ק כ"ט), בדה"ש (סעי' ז' ב"י ד"ה אבל, עמ' רע"ו, "וצ"ע לדינא"), בירור הלכה (ח"ד סי' כ"א עמ' תצ"ד - תצ"ז), סוגה בשושנים (פרק י"ז סעי' ב'), גן נעול (פרק י"ג סעי' נ"ו).

(א) חוקת הטהרה (סעי' ס"ה) – "נחלקו הפוסקים אם מותר להסתכל בחופת נדה במקומות הגלויים, ונראה דמותר אבל לא יותר מדאי".

ד. לאחר שנשתדכו, להסתכל במקומות הגלויים.

1. מיקל.

(א) ספר המנהיג (לראב"ן הירחי, בפירוש למסכת כלה פרק א' הל' ו') – "אבל בדבר שרשאי להסתכל בו כארוסתו אעפ"י שאסור להתקרב אליה בלי חופה וברכות כמ"ש רשאי להסתכל בה לחבבה בעיניו ורשאי להיות משורר עליה כמ"ש בקידושין פ' האיש מקדש אסור לו לאדם לקדש את האשה עד שיראנה שמא ימצא בה דבר ערוה ותתגנה עליו ... ואף אם היא (משוררת) [משודכת] לו בלא קידושין כמו שעושים בכמה מקומות מותר להסתכל בה ולשורר עליה. דוגמא לדבר מצינו בשבח קוננו יתברך בשיר השירים שאמר המשורר על כנסת ישראל דוגמת הארוס על ארוסתו והחתן על כלתו וכענין שאמרו בתרגום ירושלמי בעשרת הדברות בדיבור ראשון ארעא רקדא שמיא זמרו כד אריס קיריס לברתיה דיעקב במיפקיה לחירות ממצרים באצבעתיה יהיב לה חמש עיזקן דנהירו".

(ב) הגר"ח זוננפלד זצ"ל (תורת חיים סי' ס', עמ' קי"ח - עמ' קכ"א, שלמת חיים אה"ע סי' ל"ג - סי' ל"ז, ע"א דפו"י שלמת חיים סי' תרס"ו, וסי' תרס"ז, הנהגות ופסקים הל' קידושין ונישואין אות ד') – "וכי יאמר שלבעל רוח הקודש שיודע שעתיד לישא אחות אשתו יהיה מותר להסתכל בה מקודם, והא דר"ע להא דמ"א, ופשוט כמו שמצוה לראותה קודם שיקדש פשיטא לדידן כל עוד שלא קדשה מותר להסתכל בה אם לא נעשה בה דבר שיגרום אח"כ לעבור על ואהבת וכו', וכבר כתבתי שאין אני מהרהר אחר מנהגן של ישראל קדושים".

2. בסתם ראייה, יש להקל.

(א) תורת ההסתכלות (סי' ו', סי' י"ד סעי' י"א, מילואים לסי' ו', אז נדברו ח"ז סי' ע"ט, ח"ג סי' ס"א אות א') – "האמת הוא שבאוצר הפוסקים לא העתיקו היטב ועושה רושם כאילו אני חולק על הנתיבות לשבת, ואינו כן אלא מה דאוסר הנ"ל הסתכלות

מוסב על הרמב"ם והפוסקים דהיינו לבדקה היטב אם היא יפה דבזה שפיר כתב שאינו מותר לאחר שנתקדשה או גם לאחר שנשתדכה. אבל **סתם ראי'** כמו שדרך האדם להסתכל כשמדבר עם השני, ובאופן זה הנ"ל מתיר גם בא"א כיון שלא איכפת לו אם פני מגולה או מכוסה ואינו מעוניין להכיר צורתה, באופן זה אני מתיר רק במשודכת".

3. מחמיר.

(א) הפלאה (נתיבות לשבת סי' כ"א ס"ק ה') – "אבל להסתכל בה עוד אחר שידוכין אסור".

(ב) שלמת יוסף (סי' ג' אות א', סי' ט"ז אות א') – "דאף לאחר שידוכן לא מסתכל".

(ג) דברי יציב (אה"ע סי' ל"ד, אז נדברו ח"ג סי' ס"ח) – "אחדשת"ה היום קבלתי ספרו, וכיון דאחז"ל [ברכות י"ט ע"ב] במקום

חילול השם אין חולקין כבוד לרב, הגם שאין דרכי בכאלה מ"מ ההכרח אתי לצאת מגדרי כיון שזה נוגע למכשול הרבים, וע"כ אודיע לכת"ה שמה שכתב שמותר להסתכל במשודכת שלו אין בזה ממש, ובדה דברים מלבו בלא מקור. והזמיון לאשתו נדה הוי מצדי צדדים וכעוכלא לדנא, ואיך אפשר מסברות כרסיות להתיר איסור תורה לרבינו יונה [הובא בב"ש אה"ע ז' סי' כ"א סק"ב], ואפילו להרמב"ם הוה לכמה פוסקים איסור תורה [וע"ע לעיל סימן א' ולהלן סימן מ'], ולכו"ע לוקה מכות מרדות [רמב"ם איסורי ביאה פכ"א ה"ב], ומדברי קבלה [איוב ל"א א'] מה אתבונן על בתולה [עיינן אגרת התשובה לרבינו יונה סי' י"ח]. ובתולות דידן נדות נינהו. ומכ"ש להרהיב לחלוק בכזה על גדולי הפוסקים. והיה לי להאריך בזה הרבה, אבל אא"ז הגה"ק זי"ע סתם הדרך בעדי, שהביא בספרו שו"ת דברי חיים [או"ח ח"א סי' כ"ג] מחותנו בעל ברוך טעם שבדברים כאלו אין להאריך ולפלפל רק לומר הלכה ברורה שזה איסור גמור. וזה בעוה"ר אסון הדור שכל אחד תורתו בידו להתיר איסורים ע"י סברות אשר לא שערום אבותינו, ומי יודע לאן נגיע בדרך זה רח"ל. והפרוצים אין צריכים להיתירו, רק יש עוד מה שנשאר לפליטה בס"ד מעט מהרבה בחורים שומרי תורה אשר יאמרו התירו לנו פרושים רח"ל, וכמה מכשולות יצאו מזה רח"ל, והמכשלה הזאת תחת ידיו וכו', ובמטותא מיניה בכל מיני בקשות ותחנונים שיאמר דברים שאמרת טעות הם בידי, ויפרסם ברבים שזה איסור גמור, כדי להסיר מכשול מבחורי ישראל. ומודים דרבנן היינו שבחיהו".

(ד) דברי ישראל (אוצר הפוסקים ח"ט בהערות עמ' קל"ב, אז נדברו ח"ג סי' ס"ט) – "סוף דבר הכל נשמע כל הגדולים אסרו ההסתכלות במשודכתו עד הכניסה לחופה יחד - ומי יהין להתיר זאת - וכבר אמרו מודים דרבנן היינו שבחיהו והבן".

(ה) משנה הלכות (ח"ז סי' רל"ג - סי' רל"ה) – "אכתי מחוסר מעשה קידושין וחופה ולא דמי לאשתו שמזומנת ומיוחדת לו וליכא בה הרהור אבל במשודכת יש ויש הרהור שהרי אסורה היא לו ומים גנובים ימתקו. וגם לאחר קידושין כלה בלא ברכה אסורה לבעלה. ועי' ש"מ כתובות דף י"ב מתני' וכו' וכבר הארכנו וכו' י"ל דהתם כיון דאיכא פת בסלו דרכו לעמוד עד שלשים יום שלא לבעול אבל הכא דליכא פת בסלו מסתמא בא עליה. הרי מבואר החילוק בין אשתו ואפילו יבמתו לארוסתו דהכא ליכא פת בסלו ולא דמי לאשתו".

(ו) הנשואין כהלכתם (פרק ג' סעי' צ"א) – "ונוהג בה איסור הסתכלות".

(ז) נטעי גבריאל (פרק ל"ד סעי' ט') - לשונו מובא לעיל.

(ח) ילקוט יוסף (שובע שמחות א' פרק א' סעי' כ"ט) – "יש להזהיר את החתן שאחר שנפגש עם הכלה וקיים בעצמו מה שאמרו חז"ל (קידושין מא א): אסור לו לאדם שיקדש אשה עד שיראנה, שלא יתבונן בכלתו".

4. מראי מקומות – אוצר הפוסקים (אה"ע סי' כ"א ס"ק כ"ט), הר"ז שכטער (אור ישראל גליון י"ד עמ' קס"ז), ס' engagement.

(א) רבינו יואל (אבי הראב"ה ח"א סי' קצ"ב) – "ראיתי במקומי וגם באלו מקומות שאדם מתייחד עם ארוסתו אפילו היא בוגרת ואפילו היא נדה ומשחק עמה, ואנן אמרינן בכתובות דכשלא בעל אסור להתייחד עם אשתו נדה ... תשובתי ... ומה שאמרת האיך מתייחד הארוס עם ארוסתו ואפילו נדה, ובשל[א] בעלה אמרינן דאסור להתייחד, לא דמי, ארוס אינו נותן דעתו לבעול עד הכנסת חופה ולא גזרינן, משום דסוגה בשושנים ואין יצרו תוקפו, אבל בהכנסת חופה, שעיקרה משום ביאה היא, גזרינן, דכל עיקר שכונסה היינו משום ביאה. ומיהו נראה לי לכאורה דאפ"ל בשאינה נדה אסור ... דאסור להתייחד עם הכלה הארוסה בלא ברכה".

ה. הסתכלות בבגדי צבעונים.

1. מיקל – פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ח' ד"ה גמ), טהרת הבית (סי' י"ב סעי' כ"ז), בדה"ש (סעי' ז' ב' ד"ה מותר, עמ' רע"ו), דיני הרחקות (סעי' ז' אות ז').

2. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק ל"ד סעי' י"א [מה שכ' בשם הפרדס רמונים, לא נראה]).

מב] המסתכל בפני נדה בשעה שדמים מצויים בה - קשה לשכחה.

א. מקור.

1. ס' חסידים (סי' תתשכ"ו) – "בשעה שאדם כועס אל יתסתכל אדם בו, כי עם ראיית עינים מלאך רע עומד וממהר לנקום על צערו, ועוד קשה לשכחה שמשכח תלמודו. וגם פני הנדה בשעה שדמים מצויים בה".

ב. פוסקים.

1. נפש חיים (פאלאג'י, מערכת ש' אות נ"א) - לשונו מובא לעיל.

2. לקוטי מהרי"ח (סדר תפילת ר"נ בן הקנה ח"א עמ' קנ"ב-ב) – "והנה יש עוד דברים הקשים לשכחה המסתכל באדם שכועס ובאשה בשעת שהדמים מצויין בה (ס' חסידים סי' תתשכ"ו)".

3. פתחא זוטא (ס"ק א') – "ועס"ח סי' תתשכ"ו דאין לשום אדם להסתכל פני אשה נדה בשעה שהדמים מצויים בה יעו"ש טעמו".

4. טהרת ישראל (סעי' ל"ב) – "ואין לשום אדם להסתכל פני אשה נדה בשעה שהדמים מצויים בה".

5. הגר"ח זצ"ל (ספר זכרון [בתוך ס' שיח השדה ח"א] ח"ב אות ל"ז) – "המסתכל בפני אדם הכועס או בפני נדה קשה לשכחה ס"ה סי' תתשכ"ו".
- (א) צ"ב: שחסר "בשעה שדמים מצויים בה".
6. שמירת הגוף והנפש (סי' רל"ט סעי' א') – "אין להסתכל בפני אשה נדה בשעה שהדמים מצויים בה משום דקשה לשכחה ומשכח תלמודו".
7. נטעי גבריאל (נדה פרק ל"ד סעי' י"ג) – "לא יסתכל בפניה בשעה שדמים מצויים בה שקשה לשכחה".
8. פסקי הלכות (סי' ב' סעי' כ"א אות כ"ט).

ג. הקפידא בהסתכלות: לא ראייה גרידא.

1. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ל"ז) – "והפשט בדברי ס"ח, שאין איסור לראות אותה, אפילו לזמן ממושך, אלא האיסור הוא הסתכלות או התבוננות בה, ואפי' לזמן קצר, שבין באשה ובין באשה אחרת אין חילוק באריכות הזמן, אלא שההתבוננות אסורה, וכלי התבוננות מותר".
2. הגר"ח זצ"ל (תשובות הגר"ח דפו"ח אות תתקע"ט) – "רבי חיים פלאגי זי"ע בספרו חיים טובים על מדרש שמואל פרשה ב' בד"ה מהו לדרכה, כתב דהמסתכל באשה נדה גורם לשכחה, האם יש בזה איסור של השמר לך פן תשכח וגו' (ואיך שרי לבעל להסתכל על אשתו בזמן הזה ואולי מפני השלום). ת. רק ההסתכלות אין ראוי אבל לא ראי".

ד. סכנה להביט באשה נדה.

1. ישועות חכמה (סי' ל"ג סעי' י"ב) – "סכנה להביט באשה נדה".
 2. שמירת הנפש (אות רצ"ב) – "סכנה להביט באשה נדה [האריז"ל]".
 3. תו יהושע (ח"ב כלל ד' אות י') – "גם סכנה יש להביט באשה נדה כמבואר בכתבי האר"י ז"ל".
 4. כה"ח (סי' קט"ו ס"ק ר"ג) – "סכנה להביט באשה נדה. האר"י ז"ל ... שה"נ או' רצ"ב".
- (א) מראי מקומות – שמירת הגוף והנפש (סי' רל"ט הע' א').

ה. לדרוך על מקום דריכת כפות רגלי הנדה, להנות ממעשה ידי אשתו נדה.

1. עי' לעיל.

ו. מראי מקומות – גן נעול (פרק י"ג הע' רכ"ב).

1. פלא יועץ (ערך נדה) – "נדה ... וכן המסתכל בה גורם רעה לעצמו וכן אם היא תסתכל באיש לא טוב".
 2. זכר עשה (פרק ז' סעי' ק"ס) – "לא יסתכל בפני הנדה בשעה שהדם מצוי בה, ואפילו היא אשתו, שגורם עי"ז לשכח לימודו. ובימי ליבונה אין חשש בזה".
- זכר עשה (פרק ז' סעי' קס"א) – "בדורות האחרונים יש למי שמיקל בזהירות זו על מה לסמוך. ואדרבה מצוה עביד שאם לא יסתכל בפני אשתו כלל גורם רעה גדולה, ומ"מ מי שיכול לראותה ללא הסתכלות בעיון רב, ואין בזה הפסד לבני ביתו כלל תע"ב. ובפרט בשעה שדמים מצויים בה ממש".

מג] קול זמרתה: באשתו נדה.

א. מיקל.

1. עי' פרדס רמונים (מקשה זהב סוף ס"ק ח') – "באשתו דבימי טהרתה מותר לו לשמוע קול זמר שלה, א"כ ממילא הרי הוא רגיל בזה, ולא אתא להרהורא, וכנ"ל, וכל זה פשוט וברור. אך קול זמר שאינו רגיל בו, אסור לו לשמוע מאשתו נדה, דדמי למקומות המכוסים".
2. תועפות ראם (על יראים סי' כ"ו אות ק"ל).
3. שו"ת חמדת משה (יו"ד סי' נ"ח, תרשיש שהם מילואים אות ט"ו ק"ג-ג) – "באשתו נדה ודאי אין לחוש".
4. סוגה בשושנים (מרגליות, ס"ק ב') – "דשרי לשמוע קול זמר שלה מאחר דההסתכלות בה שריא".
5. הגרשז"א זצ"ל (ועלהו לא יכול ח"ב עמ' ע"ד) – "שזה מותר, ואין זה דומה לאיסור ההסתכלות במקומות מכוסים. אחרי זמן חזרתי אל הרב והראיתי לו מקורות שנראה מהם שיש להחמיר בזה ... הרב הסכים איתי שכך נראה ממקורות אלה, אך אמר לי: כיצד ניתן לאסור זאת. האם האשה לא תעלב ותיפגע מכך שאינה יכולה לשיר".
- (א) אמנם עי' הגרשז"א זצ"ל (ועלהו לא יכול ח"א עמ' רפ"ז אות ה'), שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' כ', פרק י"ט סעי' ט"ו) – "וכשהיא בנדתה רבו האוסרים אפילו כשהיא רק עם בעלה".
6. ציץ אליעזר (ועלהו לא יכול ח"ב עמ' ע"ד).
7. הגר"ח זצ"ל (דברי חכמים אה"ע הע' אות ל"ח [ודלא כמ"ש האמרי חיים פינחס נדה עמ' קמ"ב אות י"ב, בשם הדברי חכמים]) – "שאיין איסור קול אשתו כשהיא נדה".
8. טהרת הבית (פרק י"ב סעי' כ"ט, ח"ב עמ' קס"ז, יביע אומר ח"ד יו"ד סי' ט"ו) – "ההיתר מרווח להלכה דלא כהלחם ושמלה וסיעתו ... ואע"פ שהרוצה לחוש להמחמירים תע"ב, מ"מ המיקל לא הפסיד".
9. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ד') – "לשמוע קול זמר של אשתו נדה - מותר".

10. משמרת הטהרה (ס"ק צ"ד) – "ומדינא יש להקל כשאינה שרה עבורו, וכש"כ כששומע ב'טייפ'. אא"כ היה קול זמר שאינו רגיל בו ומ"מ שומר נפשו ירחק מזה, וכשאינו מכויין לשמוע קולה מותר. ואם שרה עבורו כדי שישמע ויהנה בקולה יש לאסור מדינא לכ"ע".

ב. מחמיר.

1. קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' י', לחו"ש לחם ס"ק כ') – "נראה פשוט דאסור לשמוע קול זמר אשתו נדה".
2. בן איש חי (שנה ב' פר' צו סעי' כ"ה) – "ואסור לשמוע קול זמר שלה. ועיין לחם ושמלה סעיף קטן כ, ופה בעירנו מנהג הנשים לזמר להילד בקול נעים, כדי שישן וכדי שלא יבכה, וצריך להזהר בזה אם אשתו נדה, אך אם הילד בוכה הרבה וצריך לזמר זה שמלומד בכך, ואין מקום לבעל לילך שם, נראה דיש להקל".
3. ערה"ש (סעי' כ"ג) – "ולשמוע קול זמר שלה נראה ג"כ דאסור דמגרי יצה"ר בזה".
4. דרכ"ת (ס"ק ב', ס"ק ל"ה) – "כ' בלחם סק"כ נראה פשוט דאסור לשמוע קול זמר אשתו נדה".
5. טהרת ישראל (סעי' ל') – "אסור לשמוע קול זמר של אשתו נדה".
6. חזו"א (גנזי שערי ציון עמ' מ"ה אות ט"ו, אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות כ"ד [עמ' ק"א]) – "האם יש להזהר מקול זמר אשתו נדה. תשובת החזו"א: נראה דאסור".
7. עי' אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ה) – "ובדבר קול באשתו נדה אם מותר לשמוע כשמזמרת, הנה הפ"ת סימן קצ"ה סק"י נשאר בצ"ע ולכן מהראוי להחמיר".
8. עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות כ"א) – "אשה נדה שרוצה לשיר כשבעלה נוכח אין הבעל מחוייב למחות בה".
9. פאת שדך (ח"ג סי' פ"ה אות ג') – "צריך להחמיר באשתו נדה".
10. שבט הלוי (ח"ה סי' קצ"ז אות ד', ח"ו סי' קכ"ט אות י"ב [לשונו מובא לקמן], ח"י סוף סי' כ"ו, ששבה"ל סעי' ו' סיכום אות ז') – "אסור לשמוע קול זמר אשתו נדה, ואף בזמירות שבת, ואפילו עם עוד בני בית".
11. רבבות אפרים (ח"ד סי' ר"ב) – "דאסור לשמוע".
12. ששכ"ה (ועלהו לא יבול ח"ב עמ' ע"ד).
13. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ה') – "למעשה מחמירים בזה".
14. בדה"ש (ס"ק קי"ט) – "שאסור לאדם לשמוע קול זמר של אשתו נדה ואפילו בזמירות של שבת לא תשמיע קולה בין כשמזמרת לבדה בין כשמזמרים גם כן עוד אנשים".
15. חוט שני (ס"ק א' אות י"ח, הנהגה כהלכה פרק ד' הע' י"א) – "קול באשה ערוה, אפילו באשתו כשהיא נדה, ולכן אסור לשמוע קולה כשהיא מזמרת ואפילו זמר של מצוה כגון בזמירות שבת או בתפילה. וכן אסור אפילו אם מזמרת כדי להשקיט קול תינוק וכדו', ואמנם אם הוא לא שם לב לזה מותר".
16. סוגה בשושנים (פרק ט"ז סעי' א') – "אסור הבעל לשמוע קול זמר של אשתו נדה".
17. פירוש שמחה (ס"ק ל' אות ד') – "קול זמר באשתו נדה אסור".
18. לבושי עז (תמצית ס"ק ה') – "נהגו להחמיר".
19. בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה עמ' נ"ח אות ג') – "שיש להחמיר... דמי להסתכלות במקומות המכוסים... והמתיר עליו הראיה".
20. מראה כהן (ריש עמ' פ"ג) – "כתבו הפוסקים דאסור לאדם לשמוע קול זמר של אשתו בזמן נדותה, ואפילו אם שרה ביחד עם בנותיו וכדומה".
21. פותח שער (סי' ט"ו סעי' מ"ו) – "לא ישמע לקול זמר שלה".
22. דרכי טהרה (עמ' נ"א) – "אין לבעל לשמוע קול זמר של אשתו בזמן נדתה".
23. שיעורי טהרה (פרק ז', עמ' קמ"ד).
24. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ח).
25. יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ג') – "אסור לבעל... לשמוע קול שירה שלה".
26. נטעי גבריאל (פרק ל"ז סעי' א') – "אסור הבעל לשמוע קול זמר של אשתו נדה".
27. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ו) – "שהמנהג להחמיר".
28. פרי טהרה (סעי' ל"ה) – "ראוי להחמיר".
29. פתחי דעת (פרק ז' סעי' ז') – "אסור".
30. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ל"ח) – "אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' ע"ה ד"ה ובדבר) כתב דלמעשה יש להחמיר".
31. אהל שרה (עמ' ס"ב) – "אסור לבעל לשמוע קול זמר של אשתו בימי נדתה".

ג. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה סי' קצ"ה הע' ר"ז, הע' ר"ט) – "דכ"ז כשאינה שרה עבורו, וכן ששומע את מה ששרה לעצמה, או שומע קולה ב'טייפ', אבל אם שרה עבורו להשמיע לו הוי שחוק וקלות ראש ואסור".
2. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ב אות כ"ו, יו"ד פרק כ"ח אות ל"ח, אות ל"ט, פתחי דעת פרק ז' הע' י') – "ואם היא נדה לא תשיר כלל".
3. הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ד אות י"ד) – לשונו מובא לקמן.
4. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות מ') – "מותר לשמוע אשה שמברכת ברהמ"ז בנגינה המקובלת, שאין זה נחשב לזמר. ושאשה תלמד פסוקים בניגון אין בזה איסור, דללמד פסוקים זה כמו תפילה ואין בזה קירוב הדעת".

ד. בליל הסדר וכדו' - למחמירים לעיל.

1. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקט"ו) – "שאלה: אחד שטוען שיש לו קול לא כל כך נעים וטוען שזה גורם אי נעימות ורוצה לדעת אם אשתו יכולה לשיר עבור הילדים בליל הסדר את ההגדה, ואם כן האם הוא צריך להתיר נדר להקל באופן חד פעמי בקול אשתו נדה. תשובה: לא צריך לשיר את כל ההגדה. צריך לומר את ההגדה. בשירים ישתדל לא להקשיב לה".
2. שבט הקהתי (מציון תצא תורה ח"א יו"ד סוף הע' של"ט) – "מה שאסור מדינא א"א להתיר חוץ אם הילדים גם כן שרים והאשה מנמיך את קולה וקולה לא ישמע".
3. שואלין ודורשין (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' של"ט) – "אשה נדה יכולה לשיר לילדים גם כשבעלה שומע. ואסור לה לשיר באופן אחר לפני בעלה. ומ"מ כשיושבים ליד השולחן ראוי להחמיר שלא תשיר גם כשעושה את זה לילדים, ורק התירו כשהיא שרה כשהם הולכים לישון וכיוצא"ב. ומה שאסור על פי הלכה אין זה נדר שצריך להתיר, ואם אסור, גם אי אפשר להתיר. אבל אפשר להקל באופן המותר כנ"ל".
4. הגר"י שוב שליט"א (מציון תצא תורה ח"א יו"ד הע' של"ט) – "לכאורה יש לדמות זה למש"כ בבן איש חי פרשת צו סעיף כ"ה דפה בעירנו מנהג הנשים לזמר להילד בקול נעים כדי שישן וכדי שלא יבכה וצריך להזהר בזה אם אשתו נדה אך אם הילד בוכה הרבה ואין מקום לבעל ללכת משם יש להקל, ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי להחמיר לגבי אחד שהיה צרוד בשבת שאין לאשתו בעלת נדות לשיר זמירות שבת עם הילדים".

ה. מראי מקומות – מקוה ישראל (סי' ז' ס"ק י"ז, "בצ"ע"), דיני הרחקות (סעי' א' אות כ"ז- אות ל').

1. פת"ת (ס"ק י') – "צ"ע אי מותר לשמוע קול זמר שלה מאחר דבגמרא דשבת דף י"ג אמר מקיש אשה נדה לאשת רעהו רק דיחוד שרי משום דהתורה העידה סוגה בשושנים כדאיתא בסנהדרין דף ל"ז ועי' בתוספות שם ד"ה התורה העידה א"כ נראה דאסור דהא באשת רעהו אסור כמ"ש בברכות דף כ"ד קול באשה ערוה וכתב הרא"ש שם פירוש לשמוע וכ"כ כל הפוסקים וצ"ע".
2. חוקת הטהרה (סעי' ס"ח) – "נחלקו גדולי האחרונים אם מותר לשמוע לקול זמרתה בעת נדתה, ונראה דמעיקר הדין מותר, ובלבד שלא תשיר עבורו, ומ"מ נכון למנוע מזה לכתחילה, והמיקל יש לו על מי לסמוך".
3. ארחות טהרה (פרק י"א סעי' פ"ד, סעי' פ"ה) – "יש לבעל למנוע מלשמוע קול שיר שלה ... מותר לאשה לשמוע קול שיר שלו, וכן מותר לאשה לשיר כשהבעל בחדר אחר ולא מקשיב".

ו. בתרי קלא - למחמירים לעיל.

1. מחמיר.
 - א) ששבה"ל (סעי' ו' סיכום אות ז' [לשונו מובא לעיל], שבה"ל ח"ה סי' קצ"ז סוף אות ד', ח"ו סי' קכ"ט אות י"ב) – "קול זמר אשתו נדה מה הדין בזמירות שבת וכן אם יש עוד בני בית שמזמרים. תשובה: גם בזמירות שבת אין היתר, ומה שיש עוד מזמרים ושומעים גם קולה אינו היתר כלל כמבואר בש"ס ופוסקים - וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קצ"ז אות ד' ושם סוף אות ד".
 - ב) בדה"ש (ס"ק קי"ט) - לשונו מובא לעיל.
 - ג) חוט שני (ס"ק א' אות כ"ב) – "אסור לשמוע קול זמר אשתו אפילו אם מזמרת עם אחרים, כגון בניו, דכל שהוא שומע קולה אסור".
 - ד) סוגה בשושנים (פרק ט"ז סעי' ו', סעי' ז').
 - ה) מראה כהן (ריש עמ' פ"ג) - לשונו מובא לעיל.
 - ו) שיעורי טהרה (פרק ז', עמ' קמ"ד ד"ה מה).
 - ז) נטעי גבריא (פרק ל"ז סעי' ו') – "הבעל אסור לשמוע קול זמר של אשתו אפי' ביחד עם בנותיו וכדומה".
2. מיקל.
 - א) בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה עמ' נ"ח אות ה') – "ואם שרים יחד יש להקל דתרי קלי לא משתמע".

ז. קלטת (tape) - למחמירים לעיל.

1. מחמיר.
 - א) ששבה"ל (סעי' ו' ס"ק ב' ד"ה קולא, סיכום אות ח') – "קולה הנשמע בטייפ אסור לו לשמוע".
 - ב) חוט שני (ס"ק א' אות י"ט) – "אסור לשמוע קול זמר אשתו, מטייפ, אף שהוקלט בזמן טהרתה, כיון שמכיר את קול אשתו".
 - ג) פרדס שמחה (ס"ק ל' אות ד') – "ויש להחמיר ג"כ מתוך מכשיר הקלטה, וגם אם שרה בימי טהרתה, אסור לשמוע במכשיר בימי טומאתה".
 - ד) סוגה בשושנים (פרק ט"ז סעי' ה') – "קול זמר של אשתו בגרמפון וטייפ ג"כ אסור".
 - ה) שבט הקהתי (ח"ו סי' שכ"ב אות ג') – "כלי שמגנת בפיה ושומע קולה או שהטייפ מנגן וכדומה ושומע קולה אסור".
 - ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ח).
 - ז) שיעורי טהרה (פרק ז', עמ' קמ"ד ד"ה וה"ה).
 - ח) נטעי גבריא (פרק ל"ז סעי' א') – "אסור לשמוע קול זמר של אשתו, גם ע"י טייפ".
 - ט) עי' ארחות טהרה (פרק י"א סעי' פ"ו) – "אם הקליטה בטייפ קול זמר שלה בימי טהרתה, יש לבעל למנוע מלשמעו בימי נדתה".
2. מיקל.

- (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ה') – "אולם שמיעת קול זמר אשתו מטייפ אינו חשיב קול שלה ומותר לו מעיקר הדין לשמוע בעת נדתה. [אבל למעשה אין ראוי ליר"ש לשמוע קול זמר אשתו אפי' מטייפ אף בעת שהיא טהורה]".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה סי' קצ"ה הע' ר"ט) - לשונו מובא לעיל.
- (ג) גן נעול (על הל' צניעות ח"ב פרק ט' סעי' ע"ב) – "אע"פ שראוי לרחמיר שלא לשמוע את קול אשתו נדה, מ"מ באופנים הבאים אפשר להקל ... כשקולה בוקע מתוך קלטת".
- (ד) משמרת הטהרה (ס"ק צ"ד) - לשונו מובא לעיל.
3. מראי מקומות.

(א) מנחת יצחק (ח"ז סי' ע') – "הנה בפת"ש שם (סק"י) כתב דצ"ע ... וראיתי לג"א שכתב דהא דנשאר בפת"ש בצ"ע זה רק אם מזמרת לעצמה אבל אם מכוונת להנאת בעלה פשיטא דשייך משום הרגל דבר. א"כ נראה דהה"ד מה ששכיח בזמנינו שיש להרבה אנשים בביתם מכונת קליטה הנקרא טייפ רעקארד שקולט מה שמדברים ומזמרים, ואח"כ כשרוצים משמיעים קולם, ואיתא בתשו' בית שערים (או"ח סי' ל"ג) ות' פרי השדה (ח"ג סי' ל"ב) לאסור לשמוע קול זמר מאשה אחרת ע"י מכונת גראמפון, ובאם מכירה אסור מדינא, עפ"י מה דאיתא (במגילה ט"ו) ביודעה ומכירה קאמינא, ואם לא ראה אותה מעולם ג"כ מכוער הדבר ובעל נפש יחמיר לעצמו עיי"ש, וא"כ גם באשתו נדה יש לכאורה לאסור לשמוע ממכונה הנ"ל, את קול הזמרה שלה, אבל י"ל כיון דאף לשמוע קול זמר מפיה ממש, נשאר הפת"ש רק בצ"ע, א"כ לשמוע ע"י כלים הנ"ל אולי אין איסור, אכן בספר לחם ושמלה (לחם סק"כ) פשיטא לי' לאיסור בלשמוע זמר מפיה, וצ"ע בנד"ד. אבל כל זה רק אם אין כאן כוונה להנאתו, אבל אם יש כוונה להנאתו, יש משום הרגל עבירה בודאי כנ"ל".

ח. לנגן בכלי זמר.

1. מיקל.
- (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ו') – שמיעת קול זמר שמזמרת בכלי זמר בשעת נדתה מותר לו לשמוע, אולם אם עושה תנועות בשעה שהיא מזמרת בכלי זמר אסור לו להסתכל עליה בעת שהיא מזמרת בשעת נדתה".
- (ב) חוט שני (ס"ק א' אות כ"א) – "מותר לשמוע קול כלי נגינה שמנגנת בו".
- (ג) שבט הקהתי (ח"ו סי' שכ"ד אות א') – "כלי שמנגנת בידים שלה ודאי אין שום חשש דהא אינו שומע קולה כלל".
- (ד) מראה כהן (ריש עמ' פ"ג) – "איסור זה הוא דוקא אם שרה בפיה אבל אם מנגנת בכלי נגינה אין זה בכלל האיסור".
- (ה) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' פ"ד) – "ואם היא מנגנת בכלי נגינה מותר לו לשמוע".
2. אם מנגנת להנאתו יש להחמיר.
- (א) מנחת יצחק (ח"ז סי' ע') – "וכה"ג ראיתי לר"ג הנ"ל מסתפק אם היא מזמרת בכלי שיר ולא בפיה, אם יש איסור לבעלה לשמוע בימי נדתה, והוא עפ"י דאיתא (בישעי' כ"ג - ט"ז) קחי כנור וגו' למען תזכרי, ופי המצ"ד דאמר לשון הנופל בזונה נשכחה שלוקחת כנור בידה ומסכבת העיר ומנגנת בטוב ובנעימות ומרבה בשיר ערב למען תהי' זכורה למאהבי' עיי"ש, וכ"כ ברד"ק שם, אמנם פשיטא לי' דאם מנגנת להנאת בעלה בודאי יש לחוש משום הרגל דבר".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות מ"א) – "מותר לאשה לנגן בכלי זמר בימי נדתה, אבל אם מכוונת להנאתו אסור כדין שחוק וקלות ראש שמביא לקירוב דעת".
- (ג) שיעורי טהרה (פרק ז', עמ' קמ"ד ד"ה וכל) – "אבל נגינתה ע"י כלי מותר לשמוע ואפילו בכלי שמשמיע ע"י הפה כגון חליל מותר, ואם מנגנת בכוונה להנאתו או דיש לו הרהור מהשירה יש להחמיר".
- (ד) נטעי גבריא (פרק ל"ז סעי' ה') – "אסורה לנגן בכלי נגינה להנאת בעלה, וכן אם יוכל לעורר ענין של חיבה אסור, ואם לפרנסתה תעשה שאלת חכם".
- (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ח אות י"א).
3. מראי מקומות.
- (א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ד אות י"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח הע' ס"ב, עי' פתחי דעת פרק ז' הע' י"ב) – "יש לדון שאין לאשה לשיר גם בכלי זמר שלא בפיה, כשהבעל שומע".
- (ב) ששבה"ל (סעי' ו' סוף ס"ק ב', סיכום אות ט') – "אם היא מנגנת בכלי נגינה, בכה"ג שיכול לעורר ענין של חיבה יש להחמיר שלא לשמוע".

מד] הרהור באשתו.

- א. מחמיר, גם בזמן שהיא טהורה.
1. עי' רדב"ז (סי' תש"ע) – "אפי' אחרי אשתו אסור לילך ואי משום דלא יראה דבר מגולה מה בכך אלא ודאי עיקר טעמא מפני הרהור ובאשתו נמי איכא הרהור. וכן אמרו לגבי מנוח דכתיב וילך מנוח אחרי אשתו מכאן דמנוח עם הארץ היה".
2. דרך פקודיך (הקדמה ז' אות ג', עמ' כ"ד).
3. אג"מ (אה"ע ח"א סוף סי' ס"ח) – "מה שמותר חבוק ונשוק ביוצא לדרך אפילו בסמוך לוסתה ... יכול לסמוך שלא יבוא מזה שיחבק וינשק לאשתו לידי הרהור. אבל אם יודע שיכול לבא לידי הרהור עי"ז פשוט שאסור".
- אג"מ (אה"ע ח"א סי' ס"ט ד"ה והנה שני) – "א"ר פינחס בן יאיר אל יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה שאיסור זה הוא אף באשתו שהיא מותרת לו ... זה אינו מחמת שיהרהר לעשות עברה עמה אלא דאף שלא יהרהר לעשות עברה מחמת זה אסור משום שזה מביא לידי טומאת קרי שאסור להוציא לבטלה".
- אג"מ (אה"ע ח"ד סי' ס"ו) – "כשחושש שיבא מזה לידי הרהור מפני שמצוי אצלו שיהא מהרהר באשתו מפני שטבעו כך אף שרגיל בה יש לאסור דע"י הרהור מצוי טובא שיצא זרע".

- אג"מ (או"ח ח"ד סי' ט"ו אות א' ד"ה ולפ"ז) – "דאם היו חוששין להרהור הא אסור אפילו באשתו ובימי טהרתה, שהרי אסור הרהור אינו אסור מצד עצמו אלא כדי שלא יבא לידי טומאה בלילה כדאיתא בכתובות דף מ"ו דדריש ר' פנחס בן יאיר מקרא דונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה, וזה שייך גם במהרהר באשתו בעניני תשמיש".
- דברות משה (שבת סי' נ"ג הע' ל"א) – "הא ברור שאיסור הרהור שדרש ר"פ בן יאיר בכתובות דף מ' מונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר ביום ויבא לידי טומאה בלילה הוא אסור אף להרהר בתשמיש דאשתו כשרה וטהורה כשיש לחוש שיצא ממנו זרע לבטלה כגון שידוע שלא יוכל לבועלה בלילה או שיש לחוש שיצא ממנו זרע לבטלה קודם שיספיק לבאול את אשתו".
4. משנה הלכות (חי"ד סי' כ' ד"ה ולכאורה) – "ולכאורה נראה כן מהא דאמרו בגמ' סתם ונשמרתם מכל דבר רע שלא יסתכל ביום ויבא לידי טומאה בלילה (ע"ז כ') ולטעם זה אין נפ"מ בין טהורה לנדה אלא תלוי בכוונה".
5. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ו הע' י"ז, עמ' קט"ז הע' ע"ז).
6. נטעי גבריאל (פרק ל"ד הע' כ"א) – "בדרך פקודיך".
7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ג) – "שפשוט הוא שאסור להרהר בה, שמביא לידי טומאה. ואפילו אשתו טהורה אסור להרהר בה אם לא בשעת מעשה".
- א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) - כל לשונו מובא לעיל.

Question: Is a couple allowed to express affection to each other over the phone when they are in different countries? Would it depend on if she is tahor or not?

R' Y. Berkovits wrote: If there would be a חשש הרהור, then it would be a problem even if she is tahor.

ב. מותר רק בזמן שאשתו טהורה.

1. עי' פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ו' ד"ה והנה) – "דאיסור הישיבה או השכיבה במטה המיוחדת לה שלא בפניה, אינו מחשש שיבא לידי הרגל דבר, רק מחשש הרהור, א"כ הוא הדין אם אינה בעיר כלל, ג"כ אסור לישכב או לישב במטה המיוחדת לה, שלא יבא לידי הרהור. ואדרבה נראה לומר דאם אינה בעיר גרע טפי, דאם היא בעיר אין איסור בזה רק כשהיא נדה, אבל אם היא טהורה אין בזה שום חשש, דאם יבא לידי הרהור ישמש עמה. משא"כ כשאינה בעיר יש איסור אפילו כהיא טהורה, בכדי שלא יבוא לידי הרהור, ועובר על מה שאמר הכתוב ונשמרתם כו' וכן"ל".
2. שלמת חיים (סי' ל"ו, א"נ דפו"ח סי' מ"א) – "הא דאיתא בהלכות תפילין (סימן ל"ח סעיף ד') שצריך לזוהר מהרהור אשה בעת שהוא מלובש בהם, יש לדקדק הרי אף בלאו הכי הרהור עבירה אסור. הגם דאפ"ל דהרבנותא הוא דאם הוא אנוס ואינו יכול לזוהר לא ילבש תפילין, אבל הלשון משמע דבא לאסור אז הרהור, וזה קשה דהרי אסור בלאו הכי. תשובה: אינו מובן, פשיטא שהכוונה שמהרהר באשתו הטהורה, שאם לא היה לבוש תפילין אין ביה איסור".
3. עי' חוט שני (אה"ע סי' כ"א ס"ק ז' אות ב', שעה"צ ס"ק ס"ה) – "פשוט שגם בעל שמהרהר באשתו כשהיא טהורה שייך איסור הרהור אם הוא בגוונא שיש חשש שיבוא ליד טומאה כגון שמכיר בעצמו שהרהור זה יכול להביאו לידי טומאה. [והן אמנם בסתמא איש באשתו לא חיישינן שמתוך הרהור יבוא לידי טומאה מיד כיון שרגיל בה (עי' שו"ע יו"ד סי' קפ"ד סעיף ב' וברמ"א שם סעיף י'), אמנם מי שמכיר בעצמו שאם אין לו פת בסלו מיד יכול להביאו לידי טומאה פשיטא שאסור להרהר, ומה לי שהיא אשתו, ולפי המצב כהיום מן הראוי להעיר בזה]. אמנם אם יש לו פת בסלו מיד ולא יבוא לידי טומאה, אין בזה איסור הרהור".
4. עי' ברכת אברהם (כתובות דף מו. אות א') - לשונו מובא לקמן.

ג. מותר גם בזמן שהיא נדה [ופשוט שאסור מדרבנן מצד הרחקות].

1. עי' עזר מקודש (אה"ע סי' כ') – ואולי האיסור שלא להרהר ביום כדי שלא יבא לטומאה כו' שיש משונים זה בכלל מצוות לא תעשה, אולי אינו רק בהרהור בעריות או על כל פנים בזולת אשתו, מה שאין כן באשתו לא שייך חשש איסור בזה באולי, כי גם בנדתה מכל מקום קיימא לן שהוה ליה פת בסלו, ועל ידי זה אין חשש שיביאהו הרהור לטומאה בלילה, כי אין התאוה שולטת רק במה שאין בידו".
2. מראי מקומות.
- א) ברכת אברהם (כתובות דף מו. אות א') – "יש לחקור ... בזמן שאין אשתו עמו או בזמן טומאתה אם מותר להרהר על אשתו, דאם האיסור מצד הרהור, הא נראה דעל אשתו דמותרת לו, אין איסור להרהר באופן שאינו מהרהר לעשות דבר איסור אלא מהרהר על זמן ההיתר, אבל אם האיסור מצד דגורם טומאה, הא אין נ"מ בין אם מהרהר באשתו או באשה אחרת".
- ד. מראי מקומות – דרך פקודיך (ל"ת ל"ה חלק הדיבור אות ו'), חזו"א (אגרות קודש איגרת ג'), אוצר הפוסקים (סי' כ"ג ס"ק ח' אות ד'), הסתכלות בהלכה (פרק ו' הל' ו'), נטעי גבריאל (הל' יחוד עמ' שס"ו הע' ט"ו), אום אני חומה (ח"א עמ' י"ג ציון קמ"ו), יסודות הבית וקדושתו (פרק ג' הע' נ"ט ד"ה ופשוט).

מה] יחוד בגדים לימי נדותה - סעיף ח'.

א. ראוי לנהוג כן.

1. רמב"ן (הל' נדה פרק ח' הל' ח') – "ראוי לאשה לייחד לה בגדים בימי נדתה כדי שיהיו שניהם זוכרים תמיד שהיא נדה בהיכר הבגדים".
2. טור (סעי' ח') – "וראוי לה שתייחד בגדים לימי נידותה כדי שיהיו שניהם זוכרים תמיד שהיא נדה".

3. אהל מועד (שער איסור והיתר דרך י"א נתיב ט') – "האשה המיוחדת בגדים לימי נדתה כדי שיהיו שניהם זוכרים תמיד ה"ז מנהג טוב".
4. מחבר (סעי' ח') – "ראויה לה שתייחד לה בגדים לימי נדותה, כדי שיהיו שניהם זוכרים תמיד שהיא נדה".
5. לבוש (סעי' ח') – "וראוי לכל אשה שתייחד לה בגדים מיוחדים לימי נידותה, שיהיו שניהם זוכרים תמיד שהיא נדה".
6. חופת חתנים (סי' י"א סעי' ט"ז) – "ראויה לה שתייחד לה בגדים לימי נדותה כדי שיהיו שניהם זוכרים תמיד שהיא נדה".
7. קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' י"א) – "ראוי לה שתייחד לה בגדים לימי נדותה כדי שיהיו שניהם זוכרים תמיד שהיא נדה".
8. פסקי הגר"ש קלוגר זצ"ל (סי' ל"ח סעי' א').
9. מקוה ישראל (סי' ז' סעי' י"ג) – "ראויה לה שתייחד לה בגדים לימי נדתה כדי שיהיו שניהם זוכרים תמיד שהיא נדה".
10. מלבושי טהרה (סעי' י"ד).
11. צמח צדק (פסקי דינים סעי' ח') – "ראוי לה שתייחד לה בגדים לימי נדותה. כדי שיהיו תמיד זוכרים שהיא נדה".
12. ערה"ש (סעי' כ"א, סעי' כ"ב) – "שכתב ראויה וכו' כדי שיהיו זוכרים וכו' כלומר מהראוי ליבחר דרך זה כדי ליזכור ימי נדותה מפני שבאמת בקושי התירו וכו' אך אין אנו יכולים לכופו זהו נגד טבעו שמטעם זה התיר ר"ע אבל אם אינו נגד טבעו טוב שיברורו להם דרך זה כדי שיזכרו על ימי נדתה".
13. טהרת ישראל (סעי' ל"ג).
14. שערי טוהר (שער ט"ו סעי' י"א).
15. ברית כהונה (מערכת נו"ן אות ד') – "וכן מנהגינו פה (ג'רבה, תוניסיה) שכל אשה נדה מייחדת לה בגדים לימי נדותה".
16. חזו"א (גנזי שערי ציון עמ' מ"ה אות ט"ז, אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות כ"א [עמ' ק"א]) – "האם אנו נוהגים שהנשים לובשות בגדים מיוחדים בשעת נדתן. תשובת החזו"א: כן, אבל אפשר באופן שאין ידוע רק להזוג".
17. אמירה לבית יעקב (פרק ב' סעי' ה') – "לכן תעשה סימן בבגדיה שיזכיר להם את נידותה".
18. אמת ליעקב (דברי חכמים יו"ד אות נ"ז) – "מנהג טוב לעשות זה".
19. שפע טהרה (ס"ק י"ט) – "ראוי שתייחד לה בגדים לימי נדתה ודי בבגד אחד".
20. הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ד אות י"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות ס"ד) – "אף שהרבה לא נהגו בבגדים מיוחדים לנדתה, מ"מ ודאי יש ענין בזה".
21. טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ל"א) – "ראוי לאשה נדה שתייחד לה בגדים לימי נדותה".
22. ששבה"ל (סיכום אות א') – "ראוי שתייחד בגדים לימי נדותה אע"פ שאינם מיוחדים לגמרי אלא לובשת אותם לפעמים גם בימי טהרתה, אך כדאי לנהוג במיוחדים לגמרי לימי טומאתה. - ואין צריך בגדים פחותים, רק שיהיו שונים משל ימי טהרה, וסגי בבגד אחד, והיינו בגד עליון".
23. דרכי טהרה (סוף עמ' נ').
24. הגר"ח זצ"ל (בית מתתיהו ח"ב סי' ט"ו אות ג' ד"ה אולם, מה טובו גליון ד' ריש עמ' תקל"ד) – "שאלה: מ"ט בזה"ז אין מקפידין שאשתו תלבש בגדים מיוחדים לה בזמן נדותה כמש"כ השו"ע. תשובה: נכון לזוהר".
25. בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה סעי' ח').
26. משמרת הטהרה (פרק ח' סעי' צ"ג) – "ראוי שתייחד האשה בגדים מיוחדים לימי נדותה וליבונה עד שתטבול כדי שיהיו שניהם זוכרים שהיא נדה".
27. אוצרות ההלכה (טהרת המשפחה סי' ה' סעי' ע"א) – "ראוי לאשה נדה שתייחד לה בגדים לימי נדתה כדי שיהיו שניהם זוכרים תמיד שהיא נדה".
28. עין ידית (על סעי' ח', עמ' תקס"א) – "וכיום ודאי הדבר שראוי להנהיג בדבר זה של לבישת בגדי נדות היכא דאפשר, דכיון דהיום לובשות בגדי צבעונים בימי נדותה והדבר מעורר חיבה, ממילא בעינן להיכר זה של יחוד בגדי נדה. וכ"כ בבדה"ש (ס"ק קכ-קכא) דמותרת ללבוש בגדים נאים בימי נדותה, ועכ"פ סגי בבגד אחד מבגדיה שיהא מיחד לימי נדותה, ואינה צריכה שכל בגדיה יהיו מיוחדים לימי נדות".
29. אהל יעקב (על סעי' ח').

ב. לא נהגו.

1. עין חכ"א (שהשמיט דין זה, כדאי בבדה"ש [לשונו מובא לקמן]).
2. אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' נ', עמ' מסורת משה ח"ג עמ' רל"ו הע' קנ"ד) – "דאין נוהגין כן ואמר דהטעם שלבשו בגדי נדה אינו משום חיוב אלא משום נקיות שלא תתלכלך בגדי בדם נדות וכ"כ בגר"ז (בס' קפ"ה ס"ק ז') ואין הנשים לובשות בגדי נדה אלא כשפורסת נדה שלא תלכלך בגדיה בדם נדה. ומהאי טעמא אמרינן בגמרא דהוחזקה נדה בשכנותיה וכו'".
3. דעת כהן (ס"ק י"ח) – "בזמנינו אין נוהגין לייחד בגדים מיוחדים לימי נדותה. ואין להתמיר בזה, משום דאפשר שתטעה ותלבש הבגדים בימי טהרתה ותצטרך לאמתלא".
4. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' י') – "ומנהג העולם לא להקפיד על זה וכיום אין לנשים בגדים מיוחדים לימי נדותה. והמחמיר תבוא עליו ברכה".
5. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות י' ס"ק ב', הל' נדה פרק ב' סעי' י' אות ב') – "ענתה אין נוהגים ליחד בגדים או תכשיט לימי טומאה".
6. חוט שני (סוף ס"ק י', עמ' רל"ה) – "שאין נוהגין עכשיו ללבוש בגדים המיוחדים לימי נדותה, משום דס"ל דאין זה משום גדר איסור אלא ענין אחר".

7. לבושי עז (תמצית ס"ק א') – "ובזמנינו לא נהגו דין זה, אלא אדרבה מצניעין הדבר משום צניעות. וכן נראה מדהשמיט החכ"א לסעיף זה".
8. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ז).
9. שיעורי טהרה (עמ' קפ"ח) – "נהגו שלא ללבוש בגדים מיוחדים".
10. נתיבות אדם (ח"א סי' נ"ג) – "ולדינא, הנה כבר כתבו הפוסקים בזה, דבזמנינו אין נוהגים כן לייחד בגדים מיוחדים לימי נדותה, וכן שמעתי מגדולי ההוראה שליט"א, וכ"כ בספר להגר"נ קרליץ שליט"א [זצ"ל] (סי' קצ"ה אות י') יעו"ש. ובספר חכמ"א לא הזכיר כלל האי דינא. וכן ראיתי להלכה בספר דעת כהן הנד"מ מהאדמו"ר מספינקא הגה"צ מוהר"נ כהנא זצ"ל (סי' קצ"ה אות י"ח) שכתב כן דבזמנינו לא נוהגים כן, והוסיף גם דאין להחמיר בזה, יעו"ש"ה".
11. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ח) – "שאין צריך להחמיר לזה".
12. שערי טהרה (פרק ט' סעי' ב') – "היום הנשים שלנו לא נזהרות לייחד בגדים לימי נדתה".
13. עי' תפארת הטהרה (פרק י' סעי' ד') – "מן הראוי שתייחד האשה בגד אחד מיוחד לימי נדתה, כדי ששניהם יהיו זוכרים שהיא נדה. אך כיום לא נהגו כזה".
14. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ל"ד) – "מ"מ אין אנו נוהגין כן בזמננו".

- ג. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק ח'), דברות משה (שבת סי' כ' הע' ע"ט ד"ה דרש"י), סוגה בשושנים (פרק כ"ד סעי' א'), פותח שער (סי' ט"ו סעי' מ"ז), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ג אות ל"א), דעה ברורה (על סעי' ח' יוסף דעת ד"ה ראוי), פרי טהרה (הע' ע"ו), אוצר ההרחקות (פרק ז' אות א', "מחלוקת"), בית מתתיהו (ח"ב סי' ט"ו אות ג' ד"ה אולם).
1. תוה"ש (ס"ק י') – "וזכירה זו למה דלא צריכין היכר אא"כ שיש איזה הרגל וחבה וקירוב דעת".
- (א) מראי מקומות – סד"ט (ס"ק ט"ז), מקור חיים (ס"ק ל"ט), לחונ"ש (שמלה ס"ק ז'), שערי דעה (ס"ק ה'), ערה"ש (סעי' כ"א), חדרי דעה (על סעי' ה'), דרכ"ת (ס"ק ל"ח).
2. באר משה (ח"ב סי' ס"ז אות ג', ע"ה ח"ג סי' קנ"ה אות ה') – "מפורש בשו"ע (סי' קצ"ה ס"ח) שראוי לה שתייחד לה בגדים לימי נדותה שיהיו שניהם זוכרים תמיד שהיא נדה, ונהי שלא שמענו בזמנינו שיהיו מדקדקים בזה עכ"פ בודאי יש לכלל זוג וזוג שום היכר להיות זוכר תמיד שהיא נדה".
3. בדה"ש (סעי' ח' ב' ד"ה ראוי) – "בחכ"א לא הביא דין זה וצ"ע טעמו".
4. חוקת הטהרה (ס"ק ל"ד) – "א"י למה אין נזהרין בזה כעת".

ד. אחרי ראית כתם.

1. מחמיר, אין לחלק.
- (א) סד"ט (ס"ק כ') – "מה שכתב סעיף ח' דראוי שתייחד לה בגדים לימי נדותה וכו', הוא הדין ברואה כתם כן. וקשה לי דאם כן למה אמרו במסכת כתובות דף ע"ב [ע"א] ובמסכת קדושין דף פ' [ע"א] הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה, ופירש רש"י [ד"ה הוחזקה] שראוה לובשת בגדי נדותה, אכתי איך אפשר ללקות, דלמא לא מצאה אלא כתם, דאינה טמאה אלא מדרבנן, ולא בר מלקות הוא..."
- (ב) לחונ"ש (שמלה ס"ק ז', ס"ק י"א).
- (ג) דרכ"ת (ס"ק ל"ז).
- (ד) פתחא זוטא (ס"ק י"ב) – "... ובה י"ל קושיית הס"ט והבן, וכ"ז לחידודי אבל לדינא בודאי הוא כמ"ש הס"ט דגם לכתם צריכה ללבוש בגדים אחרים דאל"כ הו"ל להש"ע לפרש ולא לסתום ובפרט לפימ"ש הס"ט בס"ק ט"ז גם סעי' ח' בכלל הרגל עבירה ובכה"ג ודאי אין לחלק בין דאורייתא וכמש"ל".
- (ה) טהרת הבית (סי' י"ב הע' ל"א, עמ' קע"ז).
2. מיקל.
- (א) פסקי הגר"ש קלוגר זצ"ל (סי' ל"ח סעי' א').
3. מראי מקומות – שערי טהרה (פרק ט' סעי' א').

ה. כמה בגדים.

1. די בגד אחד – ט"ז (יו"ד סי' א' ס"ק כ"ב, "סגי בלבישת סינר המיוחד לנדותה"), שפע טהרה (ס"ק י"ט, לשונו מובא לעיל), טהרת הבית (סי' י"ב הע' ל"א), ששבה"ל (סיכום אות א', לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק ק"כ), לבושי עז (תמצית ס"ק ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ז), משמרת הטהרה (פרק ח' סעי' צ"ג), אוצרות ההלכה (טהרת המשפחה סי' ה' סעי' ע"א), עין ידיד (על סעי' ח', לשונו מובא לעיל), דיני הרחקות (סעי' ח' אות א'), אוצר ההרחקות (פרק ז' אות ב', "מהני").
2. מראי מקומות – הגר"ש זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ד אות י"ג, "סגי לזה באינה עונדת תכשיטין מחמת זה").

ו. אם רק בגד עליון.

1. כן.
- (א) ששבה"ל (ס"ק א' ד"ה ושמעתי, סיכום אות א', לשונו מובא לעיל) – "ושמעתי שבכמה מדינות נהגו שהבגדים המיוחדים הי' הבגד התחתון הסמוך לגוף בצבעים שונים כגון שחור או אדום, וכנראה היתה בזה תקנה ישנה מהגדולים, והמחבר איירי בבגדים עליונים כמו שנהגו בכמה מקומות".

(ב) הרי משדי (אליבא דהלכתא גליון ע"ב עמ' ק"ל טור ג') – "נלע"ד דלצאת ידי השו"ע ביו"ד שם צריך שיהא בגד עליון דווקא שיזכיר לה כגון חלוק או חולצה, ואפשר שגם נעליים מיוחדות וכדו', אבל בגדים תחתונים לא יועילו לכך (ועי' בשבט הלוי שהביא ששמע שבכמה מדינות נהגו לשנות בבגדים התחתונים שיהיו שונים, כגון אדום או שחור, וכתב שכנראה הנהיגו כן ע"פ דעת כמה גדולים, עיי"ש. ולא הבנתי, הא מ"מ אין זה תזכורת מעליא, ובודאי דלא סגי בהרגשה בעלמא או במה שזכרו פעם אחת בבוקר, וז"פ. ובשלמא אם היה החשש מצד דשמא יבא לידי ג"ע, אז יש מקום לומר כן שכאשר יבואו לכך יהיה ניכר, אולם מלבד שאף באופן זה נלע"ד דלא הוי היכר מעליא, חדא דשמא יבואו להוציאו כאחת עם שאר הבגדים, או שלא ישימו לב ע"ז בעודם בעת דתקיף להו יצרייהו וכו', עוד בה נ"ל פשוט שיש להזהר בדבר גם ללא חשש ג"ע, דהא כמה איסורי ריחוק מן הנדה החמירו חז"ל כמבואר ביו"ד סימן קצ"ה ובפ"ו שם באורך, וה"נ הוא מכלל איסורי הרחקות (ולכן הובא שם בענין ההרחקות), ומסתבר איפוא שהצורך בדבר להזכיר הוא כדי שלא יבואו לידי מכשול בהרחקות ג"כ, ועכ"פ כדי שלא יבואו לידי קירוב בשר בחזו"נ שהוא אביזרייהו דעריות, ולדברי כל הראשונים והפ"ו הוי איסור דאו' כאשר הוא דרך חיבה, וא"כ איך יועיל בגד תחתון לזה כלל (ואף הוא כתב שהשו"ע מיירי בבגד עליון), וצע"ג]. וה"נ נראה שכיסוי ראש לא יועיל, אא"כ הוא ניכר גם בעודה עליה, אלא שבעיקר הדבר של יחוד בגד, כבר הדבר ידוע שלא נהגו בזה כ"כ, וכ"כ כמה אחרונים, איברא שלכתחילה היה נכון להזהר בזה, אמנם האידנא סמכו על מיעוט בתכשיטין, ועיין ביוסף טוהר שם, ואכמ"ל".

(ג) אוצר ההרחקות (פרק ז' ס"ק ג') – "דלמעשה יש לייחד בגד עליון (כמטפחת ראש/חלוק/סינר) שהוא ניכר".

(ד) פשוטות הפוסקים.

2. מראי מקומות – הגר"י ניימאן זצ"ל (הערות על חיי הלוי ח"א סוף עמ' תט"ו, "וצ"ע").

ז. בשבת ויו"ט.

1. אין לחלק.

(א) שבה"ל (ח"ו סי' קכ"ט אות י"ד) – "גם בבגדי שבת יכולה לעשות כן".

(ב) אוצר ההרחקות (פרק ז' אות ה') – "כן".

2. מסופק.

(א) תפארת ישראל (ס"ק ד') – "אפשר דוקא בימי החול, אבל בגדי שבת דמחלפת מימי חול ... או אפשר לומר אף דגם בשבת לובשת בגדים לנדתה".

(ב) טהרת ישראל (סעי' ל"ג) – "וצ"ע אם צריך לייחד בגדים בימי נדותה גם בשבת".

(ג) פרדס שמחה (ס"ק ל"ב אות ב') – "לא ברירא".

מו' להתקשט - סעיף ט'

שבת (דף סד:): – "כדתניא: והדוה בנדתה, זקנים הראשונים אמרו: שלא תכחול ולא תפקוס ולא תתקשט בבגדי צבעונין, עד שבא רבי עקיבא ולימד: אם כן אתה מגנה על בעלה, ונמצא בעלה מגרשה".

א. נכון למעט – פוסקים.

1. חוץ משבת או לשמחה וכדו'.

(א) לבושי עז (תמצית ס"ק א') – "ונראה דאיירי שמתקשטת בבית בשביל להתנאות בפניו, אבל לכבוד שבת, או לשמחה וכדו' נראה דמותר".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ז) – "שהלכה כהש"ע, אבל בוודאי אין להתקשט את עצמה אלא רק כדי שלא תהיה מגונה לבעלה, כיון שלא התירו אלא בקושי. אבל אה"נ אם רוצה להתקשט כדי ללכת לחתונה וכדומה, רשאה. שהדרך הוא ללבוש בגדים אלו לחתונה. וכן ליו"ט".

ב. חיוב להתקשט, או רשות.

1. חיוב.

(א) דברי מלכיאל (ח"ה סי' ק"ג) – "ומה שנוהגים שם שהנשים בימי נדותן ... ואינן מתקשטות ... והנה מה שאין מתקשטת יש לזה מקום דהא אמרינן בשבת (דף ס"ד ע"ב) שזקנים הראשונים היו אומרים כן ולמדו זה מקרא ע"ש וכן קי"ל ביו"ד סי' קצ"ה ס"ט שבקושי התירו להתקשט וא"כ המחמירים בזה הוא מנהג טוב. ולכאורה קשה ... די"ל דכיון שחששו חז"ל שלא תתגנה על בעלה א"כ אסור לה לעשות כן".

(ב) טהרת הבית (סי' י"ב סוף הע' ל"ב).

(ג) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ל"ו) – "וכתב בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סי' ק"ג) דאסור להחמיר בזה".

2. מראי מקומות – תשובות הגאונים (שע"ת סי' פ"ד, לשונו מובא לקמן), מהר"ם מרוטנבורג (ח"ד דפוס פראג סי' קצ"ט, לשונו מובא לקמן), שערים מצויינים בהלכה (סי קנ"ג ס"ק כ"ד, "צ"ע"), בדה"ש (סעי' ט' ב"י ד"ה בקושי, עמ' רע"ז), "לדינא צ"ע בזה", מעדני אשר (נדה סי' נ"א).

(א) לבושי עז (תמצית ס"ק ב') – "יש שכתבו שחייבת להתקשט מעט אף בימים אלו כדי שלא תתגנה על בעלה".

ג. אם אין הבעל מקפיד.

1. לא תתקשט כלל – שערי טוהר (שער ט"ו סעי' י"א, "לא תתקשט כלל"), בדה"ש (סעי' ט' ב"י ד"ה בקושי, עמ' רע"ז), פרדס שמחה (ס"ק ל"ד, "ראוי לה שלא תתקשט"), סוגה בשושנים (פרק כ"ד סעי' ד').

2. יש לה להתקשט [שלא יתן עיניו באשה אחרת] – טהרת הבית (סי' י"ב סוף הע' ל"ב), דיני הרחקות (סעי' ט' אות ב').

ד. האם יכול הבעל לכופף אותה.

1. מראי מקומות – תשובות הגאונים (שע"ת סי' פ"ד, לשונו מובא לקמן), מהר"ם מרוטנבורג (ח"ד דפוס פראג, סי' קצ"ט, לשונו מובא לקמן), גליוני הש"ס (שבת דף סד: ד"ה א"כ, לשונו מובא לקמן).
א) אילת השחר (כתובות ריש דף ד:) – "אע"פ שאמרו אין אדם רשאי לכופף את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת. משמע דשלא בשעת אבילותה יכול לכופף אותה לכחול ולפקוס, וצ"ע דלא מצאנו כזה דין דמשועבדת לו לכחול ולפקוס".

ה. אשה שאין לה בעל: האם מותרת להתקשט.

1. תשובות הגאונים (שע"ת סי' פ"ד) – "גרסינן בשקלים תבוא מארה לאשה שיש לה בעל ואינה מתקשטת ותבוא מארה לאשה שאין לה בעל ומתקשטת ותבוא מארה לצורבא מרבנן דלא מתקשטת בכבודה של תורה".
2. מהר"ם מרוטנבורג (ח"ד דפוס פראג סי' קצ"ט) – "תבא מארה לאשה שיש לה בעל ואינה מתקשטת ותבא מארה לאשה שאין לה בעל ומתקשטת".
3. גליוני הש"ס (שבת דף סד: ד"ה א"כ) – "א"כ אתה מגנה על בעלה כו'. נ"ב לפי"ז אשה שאין לה בעל אסור לה להתקשט בימי נדוטה ואולי כשהתירו לגמרי התירו בלא יהי' עג"נ וצער טובא לאותן היושבות גלמודות בהיותן בלתי מקושטות כנשים חברותיהן הנשואות לבעל. ומצאתי בשו"ת מהר"ם בר ברוך סי' קצ"ט וז"ל תבא מארה לאשה שיש לה בעל ואינה מתקשטת ותבא מארה לאשה שאין לה בעל ומתקשטת עכ"ל. ומוכח דאשה שאין לה בעל תמיד אסורה להתקשט ואפי' שלא בימי נדוטה. ומ"ש דאשה שיש לה בעל חייבת להתקשט מקורו מתענית כ"ג ב' וגם מכאן".
4. משנה הלכות (ח"י סי' קל"ה) – "אלמנה או יתומה אי מותרת להתקשט בימי טומאתה ... בפכ"ד בבארת אליהו אות ד' הביא חקירה מגליוני הש"ס (שבת ס"ד ע"ב) באשה שאין לה בעל אי מותרת להתקשט בימי נדוטה שאולי לא התירו אלא כדי שלא תתגנה על בעלה, ולפענ"ד פשיטא דלא גזרו על אלמנה שלא תתקשט לבד מדזיל בתר טעמא שאסרו הקישוט שלא לבא לידי איסור וזה לא שייך אלא בא"א אבל אשה שאין לה בעל אדרבה מותרת וראוי לה שתתקשט כדי שיקפצו עליה קונים ותנשא וראי' ממסכת כתובות נ"ב ע"ב ואת בנותיכם תנו לאנשים בשלמא בנים בידיה קיימי אלא בנתיה מי קיימין בידיה הא קמ"ל דלובשה ומכסה ונותן לה מידי כי היכי דקפצי עלה ואתי נסבי לה והגם דהתם בקטנה מיירי ומסתמא לא ראתה מ"מ פשוט דה"ה לגדולה וכ"ש הוא ומעשים בכל יום בבתולות דידן שמקשטין עצמן וכולהו בחזקת נדות הן ואדרבה אסורות לטבול מקודם כמ"ש הריב"ש והביאו הרמ"א ז"ל. ובגמ' תענית י"ג ע"ב אין הבוגרת רשאה לנוול את עצמה בימי אבל אביה ופרש"י אין הבוגרת שהביאה שתי שערות רשאה לנוול את עצמה אלא מתקשטת כדי שיקפצו עליה ע"ש ופשוט דהאי בוגרת כשכבר ראתה נמי מיירי דכן הוא דרך לראות וא"כ כ"ש אלמנה דבעי חן לינשא שמותרת להתקשט אלא שקצת צ"ע מה שכתב המהרי"ל תבא מארה לאשה שיש לה בעל ואינה מתקשטת ותבא מארה לאשה שאין לה בעל ומתקשטת והוא לכאורה הפוך ממש וצ"ל דמיירי באשה שאינה רוצה להנשא רק מתקשטת לשם זנות או שיהרהרו אחריה וזה תבא מארה אבל אם רוצה לינשא ודאי שמותרת ומצוה להתקשט ודו"ק. וקצת יש עוד להביא ראי' משלהי תענית לא היו ימים טובים בישראל שבהם בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו והתם בגדולות מיירי והגם דהתם אמרו שכל הכלים טעונים טבילה קודם שילבשם וא"כ משמע דלא הלכו גם לשם ומיהו עכ"פ מוכח דכשהם לעצמן הלכו נדות מקושטות קודם שהשאלו לבושיהם לאחרות והבן כי קצתתי. ופמ"ג א"ח סי' סקמ"ו בא"א אות ח' לענין קישוט ביי"ט באשה שאין לה בעל כתב נמי דנראה דמותרת להתקשט ביום טוב אף שיש שני מיני קישוט שבעי לעבור באיסור מלאכה ממש".
5. מראי מקומות – טהרת הבית (סי' י"ב סוף הע' ל"ב).

מז [מזיגת הכוס - סעיף י']

כתובות (דף סא.) – "ארבע יושבת בקתדרא. אמר רב יצחק בר חנניא אמר רב הונא: אע"פ שאמרו יושבת בקתדרא, אבל מזיגת לו כוס, ומצעת לו את המטה, ומרחצת לו פניו ורגליו. אמר רב יצחק בר חנניא אמר רב הונא: כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה, חויץ ממזיגת הכוס, והצעת המטה, והרחצת פניו ידיו ורגליו. והצעת המטה, אמר רבא: לא אמרן אלא בפניו, אבל שלא בפניו לית לן בה. ומזיגת הכוס. שמואל, מחלפא ליה דביתהו בידא דשמאלא. אביי, מנחא ליה אפומא דכובא. רבא, אבי סדיא. רב פפא, אשרשיפא".

א. בדיעבד.

1. מיקל, מותר לו להנות מזה.
א) ששבה"ל (ס"ק ג', סיכום אות ג') – "אם מזגו והושיטו באיסור, אין המאכל והמשקה נאסרים, וגם אין צריך לבטל את המזיגה וההושיטה".
ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' פ"ב).
ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ט).
2. מחמיר (כמו כל איסורים), שתחזור ותעשה שינוי.
א) חזקת טהרה (תוספת טהרה אות קנ"ו) – "בדיעבד אם מזגה לו כוס בלי שינוי או שהציעה לו מטתו לא ישתה ולא יישן עד אשר תחזור ותעשה שינוי, עי' בשבת ל"ח לענין עבר ושהה, ועיין בשו"ע או"ח סימן רנ"ג ס"א, ונ"ל דהה"נ כאן נידון כבשם הואיל ועבר על איסור דרבנן, ואפשר דכאן אפילו בשוגגת ראוי להחמיר הואיל ובידה לתקן שתחזור ותעשה שינוי, וד"ל".
ב) הגר"ח"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ג' אות א') – "יעבור את זה לכוס אחר".

- ג) משמרת הטהרה (ס"ק קי"א).
 3. דעת הגריש"א זצ"ל.
 א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ד) – "מותר לו להנות מזה, דלא מצינו שחכמים אסור ליהנות אחרי שכבר עשתה איסור".
 ב) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ה אות כ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות י"ד) – "הושיטה לו את הכוס או המאכל באיסור, יש לדון שיכול להציל ע"י שלא ישתה ושלא יאכל, או ע"י שיחזירנו למקום אחר ושוב יקחנו".
 ג) מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה שעה"צ ס"ק רנ"ז).
 4. מראי מקומות – משנה הלכות (ח"ט סי' קפ"ז, פסקי משנה הלכות פרק ה' סעי' ס"ו), בדה"ש (סעי' י' ב"י ד"ה שאסורה, עמ' רע"ח, "צ"ע"), טהרת הבית (סי' י"ב סוף הע' ל"ג), חוט שני (ס"ק י"ב אות ט' [רק דפו"י]), הנהגה כהלכה פרק ט"ז הע' כ"ז, הע' כ"ט), סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ט"ז, "וצ"ע"), נטעי גבריאל (פרק כ' סעי' י"ד, פרק כ"א סעי' ז').
 א) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קנ"ח) – גם במזיגה והושטה, מהני מעיקרא דדינא העברה לכוס שני".
 ב) פרדס שמחה (ס"ק ל"ז אות ה') – "מותר לשתותו, ועדיין קצ"ע לדינא".
 ג) אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' מ"ז) – "מחלוקת".

ב. יש ג' שאלות.

1. איזה מאכל: אם רק יין, או ה"ה שאר משקה ומאכל.
2. מהי במזיגה: הכנת המשקה שיהיה ראוי לשתיה, או לשפוך מהבקבוק לכוס.
3. מה הגדר של האיסור: מזיגה עם הושטה אסור. או, מזיגה לחוד והושטה לחוד.

מתן איזה מאכל.

א. שאר משקין.

1. רק יין.

- א) רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ב', ד'-א') – "מזיגת הכוס בכוס של יין שהוא המרגיל לערוה".
 ב) ב"י (ס"ק י') – "כתב הרשב"א בתורת הבית הקצר (שם ד.) מזיגת הכוס בכוס של יין שהוא המרגיל לדבר ערוה ונראה מדבריו שכל המשקים מותרין חוץ מן היין ואף על פי שכתב הרב המגיד בפרק י"א (הי"ט) מזיגת הכוס של יין דוקא אבל של מים מותר דאפשר למידק מיניה דלא שרי אלא של מים דוקא אבל לא של שאר משקים הא איכא למידק איפכא מרישא דנקט כוס של יין ולמימר דלא אסר אלא של יין ולא של שאר משקים ומים דנקט סיפא לאו דוקא דהוא הדין לשאר משקין חוץ מן היין והאי דיוקא עדיף טפי כיון דבהכי דבריו מכוונים עם דברי הרשב"א".
 ג) של"ה (שער האותיות אות הקו"ף קדושת הזווג אות שע"א) – "והא דאסרו למזוג לו הכוס, כתב רשב"א (תורת הבית הקצר, בית שביעי שער שני), דוקא של יין, שהוא המרגיל לדבר עבירה".
 ד) לחן"ש (לחם ס"ק כ"ג, קיצור שו"ע סי' קנ"ג סעי' י"ב) – "לא תמזוג לו כוס יין בפניו או להביאו לו ולהניחו לפניו על השלחן".
 ה) דברי שלום (יו"ד סי' ע"ג) – "אין איסור מזיגת הכוס אלא בכוס של יין ולא בשאר משקין, דלא אסרו חז"ל אלא ביין שהוא מרגיל לעבירה, וכן מותר להביא לו קערה המיוחדת לו, והמחמיר בשאר משקין ובמאכל תע"ב, (עיין בחכמת אדם)".
 ו) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ל"ג) – "ודוקא במזיגת יין אסור, אבל בשאר משקים מותר אפילו בפניו".
 1) אבני שהם (סעי' י' ס"ק א' ד"ה מאידך [עמ' תקפ"ח], סיכום אות ה' [עמ' תקצ"ג]) – "שהרי כתב הרשב"א להדיא שלא אסור אלא ביין מפני שהוא מרגיל לערוה, וכיון שמיץ ענבים אינו מרגיל לערוה אין לאסור, וכמ"ש השו"ג שמי צמוקים מותר הגם שברכתם בפה"ג ומשכרים מעט, וכ"ש מיץ ענבים, ומה שלא הזכירו מזה האחרונים הוא משום שבזמנם לא היה אפשרי לייצר מיץ ענבים שיחזיק מעמד לזמן רב, ורק כיום עם התפתחות הטכניקה וצורך הדור, החלו לייצרו לצורך מצות קידוש והבדלה, ומה שאסרו לנזיר מי צמוקים היינו משום סחור סחור אמרינן לנזירא, אבל בנד"ד שהאיסור מדרבנן אין לנו להוסיף עליו ... וכל זה לבני ספרד, אבל בני אשכנז נהגו איסור אף במזיגת שאר משקין".
 2) גן נעול (לוי, ח"ב פרק י"ב הע' רע"ז, הע' רצ"א, הע' שי"ב, הע' שמ"ג) – "ומצאתי באבני שהם ... ושור"ר בספר הנד"מ פתחי תשובות (ס' קצה סעי' י') שג"כ כתב בפשטות שמיץ ענבים אינו בכלל, ודייק כן מהרשב"א הנ"ל, אך יש להעיר כנ"ל דאין הכרח כ"כ, ואפשר דלא פלוג וכנ"ל. והנה ראיתי להגר"י רצאבי בש"ע המקוצר (ס' קנב הערה כא) שכתב דמסתברא שמיץ ענבים דינו כיון, והא דכתב הרשב"א מרגיל לערוה, כוונתו שהוא דבר חשוב ומביא לחיבה ולא מפני שהוא משכר, דהא שכר משכר טפי מיין, ואפ"ה הב"י דייק מהרשב"א דשאר משקין שאינם יין שרי, ע"ש".
 2. ה"ה שאר משקין.
 א) ב"ח (ס"ק ט', כדאי' בש"ך [לשונו מובא לקמן]) – "אבל להביא הקערה המיוחדת לבעלה אסורה להביא וכדמוכח מדתנא דבי אליהו וממה שכתב ספר התרומה דלעיל (ס"ז עמ' שח ד"ה כתב בסדר) דאף בהושטה בלבד כשאין בו שינוי אסור במאכל ובמשתה".
 ב) ש"ך (ס"ק י"ג) – "כתב הב"ח מ"כ בדרשות מהר"ש מאוסטרייך ... והכי נקטינן אבל להביא קערה המיוחדת לבעלה אסורה וכדמוכח מתנא דבי אליהו וממ"ש סה"ת דאף בהושטה בלבד כשאין בו שינוי אסור במאכל ובמשתה ע"כ ולפי זה משמע דמחמיר ג"כ בשאר משקים".
 ג) שערי טוהר (שער ט"ו סעי' י"ב) – "וי"א דלא אסרו מזוגה רק מים ביין אבל יש להחמיר גם בשאר משקין".
 ד) אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' רי"ב, מסורת משה ח"א יו"ד אות קל"ד [לשונו מובא לקמן]), ע"א אג"מ רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות י"ד [לשונו מובא לקמן]) – "דה"ה בשאר משקים".

- (ה) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קע"ח).
- (ו) ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"ד ד"ה ולמעשה, סיכום אות א') – "ומעיקר הדין האיסור הוא במזיגת יין, אבל יש להחמיר במזיגת שאר משקין בתערובת כמיץ עם מים או סודה וכד' ... ויש להחמיר גם בשאר מאכלים ומשקים".
- (ז) חוט שני (ס"ק י"ב אות ו') – "אינה רק ביין אלא בכל המשקאות כגון מיצים בירה וכדו".
- (ח) טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ה') – "לא תניח האשה בפני הבעל על מקומו שום מאכל ומשקה המיוחד לו".
- (ט) בדה"ש (ס"ק קכ"ח).
- (י) אבני ישפה (אסיפת יצחק י"ט אדר תשס"ט) – תשובה: "למעשה אנחנו נוהגים כמו שכתב הש"ך שם ס"ק י"ג שאין האשה מגישה לבעל כל אוכל וכל שתיה, וכמו שכתב הש"ך שם בסוף דבריו 'דמחמיר ג"כ בשאר משקין".
- (יא) לבושי עז (תמצית ס"ק ד') – "ובשעת הדחק כתב החכ"א דיש להקל בזה".
- (יב) מראה כהן (עמ' ע"ב אות א') – "כתבו הפוסקים שאיסור זה של מזיגת הכוס נוהג בכל המשקין ובכל המאכלים [למעט מים]".
- (יג) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' ע"ט).
- (יד) אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ס"ו).
3. מראי מקומות.

(א) הגם שהש"ך (ס"ק י"ג, לשונו מובא לעיל) למד שכמו שמחמיר באוכלים, ה"ה יש להחמיר בשאר משקין. וכן נראה משאר פוסקים. ממילא, כל מי שמחמיר לקמן, ה"ה כאן. אבל יש לעי' בהשל"ה (שער האותיות אות הקו"ף קדושת הזווג אות ש"ע, אות ש"ע"א, לשונו מובא לעיל, ולשונו מובא לקמן) נראה שיש לחלק. שמביא מהר"ש להחמיר באוכלים, והביא הרשב"א שמיקל בשאר משקין. שו"ר הדברי יציב (יו"ד סי' צ"ז סוף אות ה'), "ועיין בביאור רש"ל על הסמ"ג הנ"ל מ"ש ממחר"ש שלמד כן מדברי התוס' בכתובות, ודבריו הובאו בקצרה בשל"ה בשער האותיות אות ק' קדושה [דף ק' מדפה"ס], והיינו שאין חילוק בין יין למאכל עיי"ש ודו"ק. ולא הבנתי שם בשל"ה שמיד אחר שהביא מהר"ש, הביא מהרשב"א הנ"ל דדוקא כוס של יין שמרגיל לעבירה. ואולי שהשל"ה לעצמו לא פסק כמהר"ש, וכמ"ש מקודם ולא יושיט שום דבר מידו לידה, ורק הביא מהרש"ל ממחר"ש דאפי' בקערה, ומ"מ מסיק כנראה כהרשב"א ודו"ק". צ"ע.

ב. רק משקין [יין], או כל מאכל.

1. רק משקין [יין].
- (א) ט"ז (סוף ס"ק ג') – "וק"ל דאמאי אמרו כל מלאכות עושה לו חוץ ממזיגת הכוס ולא חשיב תיקון מאכל לפניו ע"כ נראה דחכמים שיערו שאין קירוב בזה רק מעשה עבדות שיש בו טורח משא"כ במזיגת הכוס".
- (ב) סד"ט (ס"ק י"ח, כדאי' בטהרת הבית סי' י"ב הע' ל"ד).
- (ג) מקור חיים (ס"ק י"ז, עי' סוף ס"ק מ"ד, עי' ס"ק נ"ב) – "ומ"מ תוכל להביא לו המאכל ... הבאת מאכל לאו דרך חיבה אלא דרך עבדות ט"ו. ונראה לי לפי זה כ"ש ההיפוך דמותר הבעל ליתן לפניו המאכל".
- (ד) לחונ"ש (לחם ס"ק כ"ג, שמלה ס"ק ט') – "אבל להביא מאכל מותרת אפי' קערה המיוחדת לבעלה לבדו כי חז"ל שיערו שאין קירוב וחיבה אלא בכוס".
- (ה) מלבושי טהרה (סעי' ט"ז) – "ולהקל שומעין".
- (ו) ערה"ש (סעי' י"ג, סעי' ט"ו) – "אבל להושיט את המאכל וכ"ש לתקן המאכל מותרת אפילו היא לעשות לו דזה אינו דרך חיבה אלא דרך שירות".
- (ז) מסגרת השלחן (דין י') – "הב"ח והש"ך ... אכן הט"ז ... והכי מסתבר' ... ולא ראיתי נזהרין בזה כדהחמירו הב"ח והש"ך ונראה אמת ויציב דקירוב דעת וחיבה הוא דוקא במזוג' הכוס".
- (ח) דברי שלום (יו"ד סי' ע"ג) – "וכן מותר להביא לו קערה המיוחדת לו, והמחמיר בשאר משקין ובמאכל תע"ב, (עיין בחכ"א)".
- (ט) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ל"ד) – "מותר לאשה נדה להגיש לבעלה צלחת של תבשיל, בין מאכל בין מרק וכיוצא בזה, ולהניחו לפניו על השלחן, שאין קירוב דעת של חיבה אלא במזיגת כוס של יין בלבד".
2. ה"ה מאכל.
- (א) מנהגי מהר"ש מנוישטט (סי' שי"ח) – "ואמר מה"ר שלום בזה עושים קצת הבעלי בתים שלא כדיון, שמניחים נשותיהן לישא הקערות וכיוצא בהן על השולחן, וזה אסור בימי נידות, מידי דהוה אמזיגת הכוס".
- (ב) מהרש"ל (ביאורי לסמ"ג ל"ת קי"א פ"ז-א', שו"ת באר שבע סי' ס"ח [לשונו מובא לקמן]) – "והתו' כתבו אפילו להביא לפניו על השולחן, ומשום זה אסור מהר"ש להביא הקערה על השולחן בנדתה".
- (ג) ב"ח (ס"ק ט') – "והכי נקטינן ... להביא הקערה המיוחדת לבעלה אסורה להביא".
- (ד) ש"ך (ס"ק י"ג) – "כתב הב"ח מ"כ בדרשות מהר"ש מאוסטרייך ... והכי נקטינן אבל להביא קערה המיוחדת לבעלה אסורה וכדמוכח מתנא דבי אליהו וממ"ש סה"ת דאף בהושטה בלבד כשאין בו שינוי אסור במאכל ובמשתה ע"כ".
- (ה) של"ה (שער האותיות אות הקו"ף קדושת הזווג אות ש"ע) – "וזה לשון רש"ל בביאור סמ"ג (הלכות נדה, לא תעשה קי"א): והתוספות (שבת יג ב ד"ה בימי; כתובות סא א ד"ה מחלפא) כתבו, אפילו להביא לפניו על השלחן אסור, ומשום זה אסר מהר"ש שתביא הקערה על השלחן, עכ"ל. ואם תעשה היכר, כגון שתניחנה על השלחן ביד שמאל, שרי, כמוזכר בדין מזיגת הכוס (שו"ע יו"ד סי' קצ"ה ס"י)".
- (ו) באר שבע (סי' ס"ח) – "ומצאתי קבלה בשם מהר"ר שלום שה"ה לא תביא הקערה עם המאכל על השלחן בפניו עכ"ל מהרש"ל. ונ"ל דהיינו דוקא כשהבעל אוכל לחוד".
- (ז) חכ"א (כלל קט"ז סעי' ז') – "קערה עם מאכל לבעלה לבד יש לאסור דהוי דומיא דמזיגת הכוס (ש"ך ס"ק י"ג) ומכל מקום אם אין לו מי שישמשנו יש להקל ובלבד שלא תתן המאכל בקערה בפניו (עיין סדרי טהרה)".

- 1) מנחת יצחק (ח"ז סי' ע' הנה היכא) – "ויש להעיר על החכ"א (כלל קט"ז סעי' ז') במש"כ דאם אין לו מי שישמשנו יש להקל עיין שם, והרי אפשר ע"י שינוי וצ"ע".
- ח) פת"ת (ס"ק י"ג) – "עש"ך שכתב דלהביא קערה המיוחדת לבעלה אסורה".
- ט) ע"ב בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ד) – "ויש מחמירים גם בקערה של מאכל המיוחדת לו דוקא שלא תניחנה לפניו על השלחן, וטוב לחוש לדבריהם היכא דאפשר. ועיין חכמת אדם".
- י) מסגרת השלחן (סי' קנ"ג ס"ק י"א) – "וכן הדין לענין להניח לפניו קערה עם מאכל".
- יא) שערי טוהר (שער ט"ו סעי' ב') – "אם הוא קערה המיוחדת לו אסורה להושיט לו בלא איזה שינוי".
- יב) אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' רמ"א).
- יג) ע"ב הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קפ"ג).
- יד) ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"ד ד"ה ולמעשה, סיכום אות א') – "ויש להחמיר גם בשאר מאכלים ומשקים".
- טו) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' נ"ז) – "ולמעשה מאכלים חשובים יש להחמיר בין האשה לבעלה ובין הבעל לאשתו".
- טז) חוט שני (ס"ק י"ב אות ו') – "וה"ה שבכלל 'מזיגת הכוס' הוא גם במאכלים".
- יז) הגר"ח זצ"ל (דרך אכילה עמ' מ"א) – "שאלה: האם באוכל מותר הגשה לבד. תשובה: אכילה ומשקה זה אותו דבר".
- יח) טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ה') – "לא תניח האשה בפני הבעל על מקומו שום מאכל ומשקה המיוחד לו".
- יט) לבושי עז (תמצית ס"ק ה') – "ובשעת הדחק יש להקל".
- כ) בדה"ש (ס"ק קכ"ח, ע"ב ס"ק ק"ל).
- כא) פרדס שמחה (ס"ק ל"ו, ס"ק ל"ז אות ד') – "ה"ה דאסורה להביא לפניו מאכל".
- כב) גופי הלכות (מ"ב ס"ק נ"ג) – "דעת הפוסקים".
- כג) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ט') – "אסורים הם להגיש מאכל או משקה זה לזה".
- כד) מראה כהן (עמ' ע"ב אות א') – "כתבו הפוסקים שאיסור זה של מזיגת הכוס נוהג בכל המשקין ובכל המאכלים [למעט מים]".
- כה) פרי טהרה (סעי' ל"ז) – "אין להניח לפניו על השלחן מאכל או משקה".
- כו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' פ"ב).
- כז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"ב) – "להחמיר".
- כח) אבני ישפה (אסיפת יצחק י"ט אדר תשס"ט) – תשובה: "למעשה אנחנו נוהגים כמו שכתב הש"ך שם ס"ק י"ג שאין האשה מגישה לבעל כל אוכל".
- כט) אהל שרה (עמ' ס"ב) – "אסור לאשה להניח על השולחן לפני בעלה מאכל או משקה".
- ל) אוצר ההרחקות (פרק י"ח סעי' ג').
3. מראי מקומות – תוה"ש (ס"ק י"ב), חוו"ד (חי' ס"ק ד'), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק י"ד ד"ה ולדינא), סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' י"ז), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ז', שפ"ח ס"ק ל').
- א) טהרת ישראל (סעי' י"ד) – "בשעה"ד מותרת להביא לו מאכל, ובא"א באופן אחר מותר אף שלא שעה"ד וכ"ש להושיט לו חתיכות בשר מהקערה להניח לפניו על הטעלער המיקל לא הפסיד".
- ב) חזקת טהרה (ס"ק ל"ח) – "והט"ז מתיר וכ"ה לכאורה משמעות הפוסקים לענ"ד, דכל כי האי גוונא לא הוי שתקי מלפרש ... אכן למעשה חוששני להקל כיון שיצא מפי הב"ח לאיסור ובפרט שבקל יש למצוא עצה שתעשה ע"י שינוי".
- ג. מים - למחמירים לעיל.
1. מיקל.
- א) רבינו יונה (אגרת התשובה דרש ג' אות נ"ה) – "והרשות בידה להניח המים על גבי השולחן".
- ב) מ"מ (פרק י"א הל' י"ט, ע"ב ב"י ס"ק י') [לשונו מובא לקמן] – "ומזיגת הכוס של יין דוקא אבל של מים מותר".
- ג) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י') – "החשובים חוץ ממים".
- ד) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות י"ד) – "האיסור של מזיגת הכוס הוא דוקא במשקים חשובים כמו 'משקה אלכוהולי' (cocktail drink)".
- ה) ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"ד ד"ה הבאת, סיכום אות א') – "והבאת מים או סודה בלבד מותר, וכן הנחת פרוסת המוציא. - אבל בשאר משקאות קלים או מים ותמצית, יש מקום להחמיר".
- ו) בדה"ש (ס"ק קכ"ח) – "חוץ מן המים משום דלא חשיבי".
- ז) חוט שני (ס"ק י"ב אות ו') – "אבל מים אינם בכלל מזיגת הכוס".
- ח) בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה, עמ' ס"ז) – "ובודאי מותר למזוג התה בכוס החמין, שהיינו מזיגת מים במים (מי צבע) ומעולם לא שמענו שהיינו מזיגה ... ומזיגת כוס תה מקנקן לכוס והנחה על השולחן ג"כ מותר שלא חמיר ממים שמותר לכו"ע וכמש"כ הב"י וכ"כ רבינו יונה באגה"ת אות ע"ה, ונראה שמים מותר אף להומרת האחרונים בקערת מאכל דהיינו דוקא במאכל חשוב שניתן בקערה ודמי לשאר משקין שחמור ממים".
- ט) פרדס שמחה (ס"ק ל"ו) – "מותר לה למזוג לו מים".
- י) לבושי עז (ס"ק ב' ד"ה וע"י ש"ך, ס"ק ג' ד"ה וחזינו, תמצית ס"ק ג') – "מים מותר למזוג אפילו בפניו, ואין צריכה שינוי".
- יא) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קע"ח).
- יב) סוגה בשושנים (פרק ח' סעי' ט') – "ובשאר משקין החושבין, חוץ ממים".
- יג) נטעי גבריאל (פרק כ' סעי' י"א, פרק כ"א סעי' ח', הע' י"ג) – "מותרת להכין לפניו כוס מים. [אכן בספר המנהיג ...]".
- יד) מראה כהן (עמ' ע"ב אות א') – "למעט מים".

(טו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' ע"ט).

(טז) פרי טהרה (הע' פ').

(יז) חוקת הטהרה (סעי' ע"ה, אהל יעקב עמ' קכ"א אות י"ג) – "אך מזיגת מים מותרת אפילו בפניו כיון שלא נחשב כמשקה חשוב".

(יח) אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ס"ז) – "מותר".

(יט) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ח) – "הצמח צדק ... ונראה דהיינו אפילו במים העדיפים על מים מהברז שקונים אותם בקצת דמים, דמ"מ עדיין מקרי מים".

(כ) משמרת הטהרה (ס"ק ק"ד, שעה"צ ס"ק ר"ל).

(כא) אהל שרה (עמ' ס"ב, עמ' ס"ג) – "מלבד מים שאין בהם איסור".

2. מחמיר.

(א) ס' המנהיג (דין היולדת, עמ' תקנ"ח) – "השתא מזיגת הכוס מידו לידה אסור לשתות בכוס אחד לא כל שכן דאסור שלא יבוא לידי הרגל עבירה, ומיהו איפשר דווקא יין ושכר שיש בהן שמחה ויבוא לידי עבירה, אבל מים איפשר שיהא מותר, ומ"מ כשאסרו חכמי' מזיגת הכוס לא נחלקו בדבר, והכל אסרו למזוג מידו לידה וכל שכן לשתות עמה בכוס אחד ואף מים".

(1) הגם הס' המנהיג מפרש מזיגת הכוס, שהוא מידו לידה.

(ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' נ"ז) – "ואיסור זה של מזיגת הכוס נוהג בכל המשקין ואפילו מים".

(ג) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ט"ו שבט תשס"ט, אהל יעקב אות י"ג) – "שאלה: האם אשה נדה מותר להניח לפני בעלה כוס של מים. תשובה: לא".

(ד) הגר"ח"ק זצ"ל (מה טובו גליון ד' עמ' תקל"ה) – "שאלה: אם מותר להניח לאשה כוס מים או סודה כשהיא נדה. תשובה: לא".

(ד) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק כ"א שבט תשס"ט) – "שאלה: האם אשה נדה מותר למזוג כוס של מים ולהניח לפני בעלה. תשובה: במרחק מה".

(ה) אבני ישפה (אסיפת יצחק י"ט אדר תשס"ט) – תשובה: "חקרת אם האשה נדה יכולה למזוג לבעלה כוס מים. עיקר דין מזיגה הוא ביין, אבל למעשה אנחנו נוהגים כמו שכתב הש"ך שם ס"ק י"ג שאין האשה מגישה לבעל כל אוכל וכל שתיה, וכמו שכתב הש"ך שם בסוף דבריו 'דמחמיר ג"כ בשאר משקין'. והיה מקום לחלק שמים אינו כלול בשאר משקין שהרי הוא לא חשוב כלל, ומותר לשתות מים לפני הבדלה, וממילא אין בזה קירוב הדעת. אבל בזמננו קשה לומר סברא זו משום מים היום מוכרים אותו בבקבוקים, וממילא נחשב כדבר חשוב. ולכן היא לא יכולה להביא לו כוס מים שהוא בכלל האיסור של שתיה. וכמובן היא יכולה לעשות שנוי וכמו שצריכים לעשות כאשר היא מוזגת יין עבורו".

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ו), תשובת הגר"מ גבאי (גם אני אודך ח"ה סי' ב' אות ג', עמ' י"ט).

(א) ב"י (ס"ק י') – "כתב הרשב"א בתורת הבית הקצר (שם ד.) מזיגת הכוס בכוס של יין שהוא המרגיל לדבר ערוה ונראה מדבריו שכל המשקים מותרין חוץ מן היין ואף על פי שכתב הרב המגיד בפרק י"א (הי"ט) מזיגת הכוס של יין דוקא אבל של מים מותר דאפשר למידק מיניה דלא שרי אלא של מים דוקא אבל לא של שאר משקים הא איכא למידק איפכא מרישא דנקט כוס של יין ולמימר דלא אסר אלא של יין ולא של שאר משקים ומים דנקט סיפא לאו דוקא דהוא הדין לשאר משקין חוץ מן היין והאי דיוקא עדיף טפי כיון דבהכי דבריו מכוונים עם דברי הרשב"א".

(ב) שלחן הגבוה (ס"ק י"ח) – "בבית יוסף ... ולעניות דעתי נראה שדברי הרב המגיד ... וסיפא אתי לדיוקא, דמים מותר וכיוצא למים שאינו משכר ואין דרך להסיב בו כגון מי צימוקים ומי פירות וכיוצא בהם".

(ג) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קל"ד) – "והרב רביעט, כתב לרבינו ושאל אם יש איסור מזיגת כוס גם של שאר משקים, לא דוקא יין. ועיין רבינו בש"ך (בסימן קצ"ה ס"ק י"ג) שמביא ב' דיעות, ודעה השנית סובר 'לפי זה משמע דמחמיר ג"כ בשאר משקין', והסביר רבינו שמסתמא זה רק במשקאות חשובים, דבעצם מזיגתם יש סוג של הוראת חיבה, אולי 'תה' באמריקה נכלל בזה. אבל בשאר משקאות, עצם המזיגה אינו איסור, אבל מ"מ יזהר שלא לשימו ממש בפניו, כמו שיש להיזהר באוכל".

ד. מה נכלל במים: למקילים לעיל.

1. מי סודה (seltzer).

(א) מיקל – ששבה"ל (סיכום אות א', לשונו מובא לעיל), נטעי גבריאל (פרק כ' סעי' י"א, "סודה"), אוצרות הטהרה (פרק ד' סעי' ז'), אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ס"ז), חוקת הטהרה (סוף הע' פ"ז, אהל יעקב עמ' קכ"א אות י"ג).

(ב) מראי מקומות – הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב הע' רי"ב), אבני ישפה (אסיפת יצחק י"ט אדר תשס"ט, לשונו מובא לעיל), בית מתתיהו (ח"ד סי' מ' אות ג', גם אני אודך סי' ב' אות ג' [עמ' כ']).

2. תה (tea).

(א) מיקל – בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה, עמ' ס"ז, לשונו מובא לעיל).

(ב) מחמיר – חזקת טהרה (ס"ק ל"ח, לשונו מובא לקמן), סוגה בשושנים (פרק ח' הע' ט'), לבושי עז (ס"ק ג' ד"ה וחזינו, "ומ"מ בקפה או בתה, יש להחמיר לעשות בשינוי"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ו הע' קנ"א).

(ג) מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קל"ד, לשונו מובא לעיל).

3. מים חמים.

(א) מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק כ"א סוף הע' י"ג, "ויש לעיין אם רשאית להושיט לו כוס מים חמים, דאפשר דזה נקרא חשיבות, וצ"ע").

ה. הגדר: רק דברים חשובים.

1. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ג, משמרת הטהרה פרק ח' הע' רכ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות י"א) – "שקיי"ל כהפוסקים הסוברים שהאיסור רק ביין, אבל כיון שאפשר למזוג בשינוי, יש לעשות שינוי לחוש לפוסקים האוסרים גם בשאר משקין, וכן הדין במזיגה שלא בפניו והנחה בפניו, שראוי לעשות בשינוי. **בד"א במאכלים חשובים כמנות בשר דגים** וכיו"ב שיש בהן גדר חיבה, אבל מאכלים שאין חשובים, **כלחם** גבינה פירות וכיו"ב, לכו"ע אינם בכלל מזיגת הכוס, ומותר להגישן לפניו בלא שינוי".
2. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' נ"ז) – "ובהגשת מאכלים שאינם חשובים אפשר להקל להגיש בפניו".
3. חוט שני (ס"ק י"ב אות ו') – "אמנם בהכנת דברים שאין בהם חשיבות אכילה או שתיה מותר, וכגון מלח, תבלינים, תרופות וכדו' מותר".
4. אוצר ההרחקות (פרק י"ח סעי' כ"ו) – "מותר".

מט מהי מזיגה - "להכין" הכוס [כגון לתת מים עם יין לתוך כוס, כדי שיהא ראוי לשתיה. ולמחמירים בשאר שתייה, חלב בתוך קפה. וכן באוכלים]. או גם "לשפוך" היין לתוך הכוס [ולמחמירים בשאר שתייה, כל שתייה בתוך כוס. ולמחמירים באוכל, כל אוכל בתוך קערה].

א. רק הכנה.

1. רא"ש (כתובות פרק ה' סי' כ"ד) – "דלא איירי הכא כמו הושטת הכוס לידו אלא מוזגת לו הכוס כדרך שנותנין מים בכוס של יין ומניחין על השלחן ומגביה את הכוס ושותה כשהוא צמא ומזיגה זו דרך חיבה הוא כשהאשה מוזגת לבעלה ודביתהו דשמואל היתה מוזגת המים ביין ביד שמאל ומנחת הכוס על השלחן ואינך היו מוזגות בימין ולא היו נותנין הכוס על השלחן אבל להושיט חפץ לידו מיוזרה זהירי כולי עלמא".
2. הג' מיימוניות (איסורי ביאה פרק י"א הל' י"ט אות נ') – "ונראה מזיגה האמורה בגמרא היינו דוקא מזיגה במים אבל מזיגה מן הכלי כמו שאנו עושים אין נראה בזה קירוב דעת כההיא דמוזגים לכוס ואח"כ נוטלים לידיים".
3. מקור חיים (ס"ק מ"ד) – "דוקא מזיגת יין במים כדי שראוי לשתות היין בימים ההם. וכן לדידן אי מוזגת היין מקנקון לכוס ומתקנת אותו בסוקר או בירקות שקורין קרייטר ווין בל"א. נראה לי דאסור כמו בימים ההם מזיגת מים ביין דנמי תיקן יין הוא ... למזוג הכוס בלי תיקן יין כמו שאנו עושין לאו איסור הוא מאיסור המזיגה א"כ למאי הלכתא כתב הטור וש"ע לדין איסור מזיגה כלל. הלא ידוע דיינות שלנו לא צריכין מזיגה אפילו בסוף ימי אמוראים בעל המזיגה אלא להורות אף האידנא אי מוזגת היין למתקנות אותה בדברים אחרים תחת שהיה בימים הראשונים בימים אסור משום חבה".
4. הו"ד בדרכ"ת (ס"ק מ"ב).
5. על תפארת הטהרה (פרק י"א סעי' ו') – "מעיקר הדין מותר. אך נכון להחמיר ...".

ב. אפילו נתינה בלבד.

1. ריטב"א (כתובות סוף דף סא.) – "ויש אומרים דמזיגת הכוס האסורה היינו כשנותנת מים ביין ונותנת לפניו דאיכא הרגל אבל להריק מן הכלי לכוס ולתת לפניו על השלחן מותר, ואינו נכון".
2. ב"ח (ס"ק ט'), הו"ד בש"ד (ס"ק י"ג) – "כתב הב"ח מ"כ בדרשות מהר"ש מאוסטרייך דשלא כדין עושין הבעלי בתים שמניחין נשותיהם לישא הקערות וכיוצא בהן על השלחן מידי דהוה אמזיגת הכוס עכ"ל מיהו למ"ש ... הרשב"א (והב"י לדעת ה"ה) דמזיגת יין במים דוקא אסור אבל שאר משקים אי נמי מזיגה מן הכלי כמו שאנו עושים שרי ה"ה בקערה אין קפידא ... אבל להביא קערה המיוחדת לבעלה אסורה וכדמוכח מתנא דבי אליהו וממ"ש סה"ת דאף בהושטה בלבד כשאין בו שינוי אסור במאכל ובמשתה ע"כ ולפי זה משמע דמחמיר ג"כ בשאר משקים".
- א) פ"י המחשה (ס"ק י"ג) – "כמו שאנו עושים כו'. שאין מוזגין היין במים, רק מה שמוזגין לתוך הכוס אין קרוי מזיגת הכוס ושרי, הוא הדין בקערה כו'".
- ב) לפ"ו, כל שמחמירים שלא להביא קערה המיוחדת לבעלה, ה"ה אסור רק מעשה נתינה בלבד. [ע"י מחשה (ס"ק י"ג) שמסיים "ולפי זה משמע דמחמיר כו'. ר"ל, דהא הביא מתחלה ב' טעמים להתיר הבאת הקערה על השלחן. הא', דהוי הושטה בלי מזיגה. ועוד, דלא אסרו מזיגת הכוס רק ביין, ולא בשאר משקין, וכיון דמוכח מתנא דבי אליהו וספר התרומה דאסורה להביא קערה המיוחדת לבעלה וכתבו דאף בהושטה בלי מזיגה אסור, ממילא משמע דמחמירין גם כן בשאר משקין, דאם לא כן הוה להו להתיר מטעם ב' הנ"ל". **צ"ב**, שלכאורה הם ג' טעמים. שחסר הטעם שכיון שאין מוזגין היין במים, רק מה שמוזגין לתוך הכוס אין קרוי מזיגת הכוס ושרי. ממילא, ראייה שמותר להביא קערה המיוחדת לבעלה. וקצ"ע].
3. ערה"ש (סעי' י"ג) – "וכן ליצוק יין מקנקון לתוך הכוס אסורים זל"ז".
4. שערי טוהר (שער ט"ו סעי' י"ב) – "אבל יש להחמיר גם בשאר משקין ואפילו אינה מוזגת במים אלא שמוזגת מן הכלי לכוס".
5. הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קע"ד, עמ' קע"ח).
6. דרכי טהרה (עמ' נ"ב) – "שאף אם אין מוהלים את היין במים, אלא מוזגים אותו מבקבוק וכד' לתוך כוס בפני הבעל, יש בכך איסור, וכן נוהגים. ואין בדין זה יין בלבד, אלא גם משקאות חריפים".
7. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ח' הע' נ"ג) – "המנהג להחמיר גם במילוי הכוס בפניו".
8. חוט שני (ס"ק י"ב אות ה') – "מזיגת הכוס הוא ... שפיכת משקה לתוך הכוס".
9. בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה סוף עמ' ס"ו) – "ובודאי אף לשפוך מן הבקבוק לכוס אסור, ואמנם הוא פשוט שמזיגה דעלמא היינו מים ביין ... אך לעניינינו הרי זה נידון בב"ח וש"ד ושאר אחרונים ... והמעין בב"ח וש"ד (ס"ק י"ג וי"ח) וסדרי טהרה (ס"ק י"ח וכ"ב) ולחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ג) יראה שמפורש נקטינן להחמיר אף שלא במזיגת מים ביין, וכן נראה מסתימת החכמת אדם

והחופת חתנים ושאר אחרונים וטהרת ישראל שלא הזכירו כלל מזיגת מים ביין (שהוא דבר לא שכיח) וסתמו לאיסור, ואמנם הובא בבית יוסף בשם הגהו' מיימוני דדוקא מזיגת מים ביין אסור אך לא נקיט דעה זו לעיקר שהרי אח"כ מביא בשם המגיד משנה שאסור דוקא יין ולא מים ודן מה הדיו בשאר משקים והרי לא שייך מזיגת מים במים וכן בשאר משקים לא מצינו מזיגה במים אלא ברור שמזיגה האמורה היינו גם מקנן לכוס, וכן הרשב"א בתורת הבית לא הזכיר מזיגת מים ביין אלא יין סתם וכן הרמב"ן בהלכות נדה ועוד פוסקים הרבה וטו"ש"ע סתמו והרי מזיגה מים ביין לא שכיח כל כך (בסוף ימי האמוראים בטלה המזיגה וכמש"כ המקור חיים) וסתמת הפוסקים מתפרש דאף מזיגה מקנן לכוס ואמנם בריטב"א כתובות דף ס"א מפורש כן דלאו דוקא מזיגת מים ביין אלא אף יין לכוס אסור, והמקור חיים שבדרכי תשובה ס"ק מ"ב הוא לשיטתו בתפארת צבי (מאותו המחבר) שבדרכי תשובה ס"ק מ"ג שחידש דמזיגה לחוד בלא הנחה על השולחן אסור ובזה ס"ל דדוקא מזיגת מים ביין יש להחמיר כמבואר למעין היטב בפנים הספר מקור חיים ותפארת צבי ליור"ד אבל לדידן דנקטינן (כב"ח וש"ך ושאר אחרונים) ושפיר סתם כן בליקוטי דינים) דדוקא מזיגה והנחה על השולחן יחד אסור ודאי יש לאסור אף מזיגה לכוס וכן מתבאר בדרכי תשובה עצמו בס"ק מ"א עיי"ש היטב".

10. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ע"ח).
11. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) - לשונו מובא לקמן.
12. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ל"ט) - "ובזמננו לשפוך לו כוס בכלל זה".
13. אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ל"ו).

ג. הכנת כוס קפה (coffee).

1. מחמיר.
 - א) ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"ד ד"ה מזיגת, סיכום ס"ק ב') - "ומעיקר הדין האיסור הוא במזיגת יין, אבל יש להחמיר גם במזיגת שאר משקין בתערובת כמיץ עם מים או סודה או קפה".
 - ב) חזקת טהרה (ס"ק ל"ח) - "וכוס תה או קפה אפשר דלכו"ע אסור הואיל וצריך תיקון".
 - ג) גופי הלכות (משנת סופרים ס"ק י') - "דעת השך ס"ק י"ג דס"ל דאיסור מזיגה קיים אפילו בשאר משקים, ולא דוקא ביין. ולפי זה יוצא לדינא לאסור גם מזיגת קאו"ע עם חלב, או עשיית משקה טע"ה, וכדומה שאר משקאות הצריכים תיקון".
 - ד) פרי טהרה (סעי' ל"ט) - "לא להכשיר את המשקה לשתיה, כגון לשפוך חלב לתוך כוס קפה בפניו. וכל שכן שלא תמוג לתוך הכוס המונח כבר לפניו".
 - ה) אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ס"ג) - "אסור".
2. מיקל, שהוא מעשה עבדות.
 - א) באר משה (ח"א סוף סי' מ"ו) - "היא מכינה הקפצע וטה לפניו עכ"ז אם היא עושה בזאח"ז כעבדות עם שאר הכנת הסעודה אין בכך כלום ושרי".
 - ב) עי' דברי יציב (סי' צ"ז) - "ולפי זה אף אם נחמיר כהב"ח, זה דוקא במאכל דומיא דשמן ופירות וכיו"ב, או במשקין שא"צ מלאכה וטורה, משא"כ בקפה וכיו"ב יש לסמוך על מ"ש הטו"ז והסד"ט. ובפרט שביסוד הדין יש הרבה ראשונים דס"ל שעל השולחן ליכא איסורא כלל וכנ"ל, ואף לשאר הראשונים ס"ל דוקא יין ולא מידי אחרנא, וגם ס"ל דבעי מזיגה במים דוקא וכנ"ל ודו"ק. וביותר י"ל דהיכא דהוכן מקודם ונאכל אח"כ, אף כשהיא טרחה מקודם, מ"מ ההבאה אינה קשורה עם התיקון של המאכל, משא"כ בכה"ג שנאכל תיכף לאחר התיקון כשהוא חם מהבישול כגון רוטב וכדו', ולכך בכה"ג שפיר תמה הטו"ז הנ"ל שזה דרך עבדות. וממילא מכל שכן בקפה חם וכדו' שכל בנ"א אוכלין או שותין אותם סמוך לבישולן וחימומן, הוי ההבאה המשך להעבדות של הבישול והחימום שלא יתקרה, ובזה י"ל דגם להב"ח שרי ודו"ק. ולזה נראה שיש מקום בכה"ג לסמוך על הלחם ושמלה הנ"ל שמקיל לגמרי ודו"ק".
 - ג) עי' הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות י') - "המנהג להתיר לאשתו נדה, לעשות קפה בפני בעלה".
 - ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"א) - "היינו דדוקא בשתיה שכבר מוכן, ומזוגה לתוך הכוס או צלחת בפניו, ויש בזה קירוב דעת. אבל תיקון אוכל, או תיקון שתיה, כגון להכין הקפה בפניו להמוג המים, ואח"כ הקפה סוכר וחלב, היינו רק תיקון אוכל בעלמא ומותר. כן מוכח מהחכמ"א ע"ש. שלאחר שהביא להחמיר לא להניח בפניו מאכלו, כתב וז"ל וכל תיקון דמאכל לכולי עלמא מותר דאין זה אלא דרך עבדות עכ"ל. היוצא בזה, שאם הקפה כבר מוכן יש להחמיר לא למזוג הקפה לתוך כוס בפניו, אבל אם עדיין אינו מוכן, מותר לה לעשות הכל בפניו ובלבד שבסוף לא הניחו בפניו".

Question: I heard from Rebbe - that during yemi niddah, a woman should not pour ready-made coffee in front of her husband, even though she doesn't place it in front of him. However, she can make the coffee in front of him by pouring into his cup first the water, then instant coffee, sugar, and milk. Is this correct?

R' Y. Berkovits wrote: Correct.

3. מראי מקומות - פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' פ"א).
 - א) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ד' סעי' ס"ט) - "אין לאסור מזיגת משקין בלי להגישו לפניו אלא במזיגה הנעשית באופן של קירוב הדעת כגון משקה שצריך מעשה אומן להכינו, אבל כשאינן צריך מעשה אומן אינו אסור. ולכן מותר לאשה להכין לבעלה כוס תה או קפה אפילו כשמכינתו באופן מיוחד שבעלה אוהב לשתותו כגון עם מעט חלב, הרבה קפה או סוכר וכדו".

ד. הכנת כוס תה (tea).

1. מחמיר.
- (א) חזקת טהרה (ס"ק ל"ח) – "וכוס תה או קפה אפשר דלכו"ע אסור הואיל וצריך תיקון".
- (ב) גופי הלכות (משנת סופרים ס"ק י') - לשונו מובא לעיל.
2. מיקל.
- (א) באר משה (ח"א סוף סי' מ"ו).
- (ב) בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה, עמ' ס"ז) - לשונו מובא לעיל, אצל אם מים נכלל.
3. מראי מקומות – הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ד' סעי' ס"ט, לשונו מובא לעיל).
- ה. מראי מקומות – באר משה (ח"א סוף סי' מ"ו), ששבה"ל (ס"ק ב', "במזיגה יש שני פירושים").

ב] מזיגת הכוס, ולהניח לפניו - מזיגה עם הושטה, או מזיגה לחוד והושטה לחוד.

א. מיקל.

1. יראים (סי' כ"ו) – "פלי מזיגת הכוס ומושטת לו אבל מזיגה בלא הושטה שרייא, דהא שרינן התם כדאמרינן מחלפא ליה בשמלא, ומנחא ליה אשרשיפא, ואחרי שאין איסור אלא בהושטה והזכירו מזיגת הכוס למדנו שאין איסור אלא כששניהם יחד מזיגה והושטת כוס מזיגתה בלא שינוי".
2. הג' מיימוניות (איסורי ביאה פרק י"א הל' י"ט אות נ') – "וכתב רא"ם ...".
3. עי' טור (סעי' י') – "שאסורה למזוג לו הכוס ולהניחו לפניו על השלחן".
4. עי' מחבר (סעי' י') – "שאסורה למזוג הכוס, ולהניחו לפניו על השלחן".
5. עי' רמ"א (סעי' י'). כדאי' בבדה"ש ס"ק קל"ג) – "בפניו".
6. סד"ט (ס"ק י"ח) – "אין להחמיר בזה".
7. בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה עמ' ס"ז) – "לדידן דנקטינן (כב"ח וש"ך ושאר אחרונים ושפיר סתם כן בליקוטי דינים) דדוקא מזיגה והנחה על השולחן יחד אסור".

ב. גם בהגשה לבד יש להחמיר.

1. ס' התרומה (סי' פ"ט) – "אומר מורי רבינו שאין משם ראייה לאסור אלא בהושטת כוס של יין שהוא דברי חבה".
2. לבוש (סעי' י') – "וכן אסורה להניחו לפניו על השלחן אפילו הוא מזוג כבר על ידי אדם אחר".
3. ב"ח (ס"ק ט') – "לפי מה שכתבתי בשם רא"ם דמזיגה בלא הושטה או הושטה מותר אפילו בלא שינוי, הכא נמי בקערה דליכא אלא הושטה דשרי ... והכי נקטינן ... להביא הקערה המיוחדת לבעלה אסורה להביא".
4. ש"ך (ס"ק י"ג) – "כתב הב"ח מ"כ בדרשות מהר"ש מאוסטרייך ... למ"ש הגמ"י בשם רא"ם דמזיגה בלא הושטה או הושטה בלא מזיגה מותר אפי' בלא שינוי ה"ה בקערה דליכא אלא הושטה דשרי ... והכי נקטינן אבל להביא קערה המיוחדת לבעלה אסורה".
- (א) פשט בש"ך (ס"ק י"ד) – מחה"ש (ס"ק י"ד, "חומרא בעלמא"), פרי דעה (שפתי לוי ס"ק י"ג), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק מ"א).
5. מקור חיים (ס"ק מ"ב, ס"ק מ"ה, תפארת צבי ס"ק א', ס"ק ח') – "אפילו לא מוזגה כלל אסורה להניחה על השולחן הכוס לפניו בלי שינוי אי הכוס מיוחד לבעלה".
- (א) אמנם הוא פסק להחמיר רק ביין, עי' לעיל.
6. הו"ד בדרכ"ת (ס"ק מ"ג).
- (א) אמנם הוא פסק להחמיר רק ביין, עי' לעיל.
7. קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' י"ב) – "לא תמזוג לו כוס יין בפניו או להביאו לו ולהניחו לפניו על השלחן".
- (א) אמנם הוא פסק להחמיר רק ביין, עי' לעיל.
8. מסגרת השלחן (סי' קנ"ג ס"ק י"א) – "ונכון להחמיר אף בהנחה על השלחן לבד כשאין בו השינוי".
9. ערה"ש (סעי' י"ג) – "וכן להושיט את הכוס זל"ז אסור".
10. אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' קצ"ו) – "דנוהגים להחמיר כהב"ח".
- עי' אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד סוף אות קל"ד) – "ושאל אם שלא בפניו מותר למזוג, והשיב רבינו שהש"ך בס"ק י"ד מזכיר שהב"ח מחמיר אם מוזג שלא בפניו אם מניחה על השולחן בפניו, ולמעשה כדאי כך להחמיר".
11. עי' הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ג, משמרת הטהרה פרק ח' הע' רכ"א, סי' קצ"ה הע' רל"ד, הע' רל"ה, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות י"א) – "מזיגת בלא הושטה או הושטה בלא מזיגה - ביין אסור, אבל בשאר משקין או אוכלין בקערה המיוחדת לבעלה - מעיקר הדין אין איסור בזה, משום שקיי"ל כהפוסקים הסוברים שהאיסור רק ביין, אבל כיון שאפשר למזוג בשינוי, יש לעשות שינוי לחוש לפוסקים האוסרים גם בשאר משקין, וכן הדין במזיגה שלא בפניו והנחה בפניו, שראוי לעשות בשינוי".
12. ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"ד ד"ה ולמעשה, סיכום אות א') – "ונוהגים להחמיר ביין אף במזיגה בפניו לבד אע"פ שרחוק ממנו, ואף בהושטה לפניו לבד בלא מזיגה ... וכן בשאר מאכלים ומשקין ... יש מקום להחמיר שלא להניח לפניו לבד".
13. חוט שני (ס"ק י"ב ד"ה ולדעת, אות ד') – "הושטה בלא מזיגה אסור".
14. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קנ"ז) – "להלכה אוסרים בנדה בפני, בין מזיגה ובין הושטה".
15. דרכי טהרה (עמ' נ"ב) – "ויש אוסרים אף באחת מהפעולות הנ"ל, דהיינו מזיגה לחוד, או הושטה לחוד וכך נוהגים".

16. פרדס שמחה (ס"ק ל"ז) – ה"ה דאסורה להביא לפניו מאכל".
17. פותח שער (סי' ט"ו סעי' י"ט) – "ואפילו בהושטה לבד שלא להושיט בפניו".
18. נטעי גבריאל (פרק כ' סעי' ב') – "נקטינן להלכה שגם מזיגה אסורה בלא הושטה והושטה אסורה ללא מזיגה".
19. מראה כהן (עמ' ע"ג אות ג') – "איסור זה הוא בין כשהכוס או הצלחת לפניו והיא מוזגת בה או מניחה בה מאכל, ובין כשהכוס או הצלחת מלאה מכבר והיא מגישה אותה אליו".
20. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ע"ט, ריש עמ' פ"ג).
21. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"א) - לשונו מובא לקמן.
22. יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ט').
23. פתחי דעת (פרק ח' סעי' י"ח, סעי' י"ט).
24. אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' י"א, סעי' י"ב, פרק י"ח סעי' ח') – "אסור".
- א) למחמירים, אם שינוי במזיגה מועיל להגשה.
- 1) מחמיר – הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב פרק ה' סוף הע' ר"א, "בחז"ט ... אין להקל בזה"), בדה"ש (סעי' י' ב' ד"ה שתניחנו, עמ' רע"ט), נטעי גבריאל (פרק כ' סעי' ה'), אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ט"ו, "אסור").
- 2) מיקל – חזקת טהרה (מורה דרך ס"ק י"ט).
- 3) מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ח' סעי' ו', הע' ו', וצ"ע").

ג. מראי מקומות.

1. בדה"ש (ס"ק ק"ל) – "שיש להקל בזה לעת הצורך בהגשת מאכלים כיון שבלאו הכי יש מקילים במאכלים בכל ענין ... אבל בין יש להחמיר".

ד. מזיגה לבד.

1. מחמיר [בפניו].
- א) לבוש (סעי' י') – "כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, הנדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס שאסורה למזגו בפניו, אבל שלא בפניו מותרת למוזגו לו, וכן אסורה להניחו לפניו על השלחן אפילו הוא מוזג כבר על ידי אדם אחר או על ידה ושלא בפניו".
- ב) מקור חיים (ס"ק מ"ב, ס"ק מ"ה, תפארת צבי ס"ק א', ס"ק ח') – "דאף המזיגה בלא הושטה איכא איסור מזיגת הכוס אי הוה בפניו".
- ג) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק מ"ג).
- ד) קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' י"ב) - לשונו מובא לעיל.
- ה) ערה"ש (סעי' י"ג) – "וכן ליצוק יין מקנקן לתוך הכוס אסורים זל"ז".
- ו) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ח' הע' נ"א, עי' משנת השלחן תשובה רנ"ג [לשונו מובא לעיל]).
- ז) ששבה"ל (סיכום אות א') - לשונו מובא לעיל.
- ח) חוט שני (ס"ק י"ב ד"ה ולדעת, אות ד') – "ונראה להחמיר דמזיגה בלא הושטה אסור".
- ט) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קנ"ז) - לשונו מובא לעיל.
- י) דרכי טהרה (עמ' נ"ב) - לשונו מובא לעיל.
- יא) נטעי גבריאל (פרק כ' סעי' ב') - לשונו מובא לעיל.
- יב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל [לשונו מובא לקמן], זרע שמואל הע' שנ"א) – "שאנו נהגו להחמיר נגד הרא"ם בהנחה בלי מזיגה, ה"ה להחמיר במזיגה בלי הנחה. שלא מצינו שהנחה יותר חמור מהמזיגה".
- יג) למחמירים, אם שינוי בהגשה מועיל למזיגה.
- 1) מחמיר – מקור חיים (ס"ק מ"ב), נטעי גבריאל (פרק כ' סעי' ה').
- 2) מראי מקומות – אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ט"ז, "מחלוקת").
2. מיקל.
- א) מראה כהן (עמ' ע"ג אות ד', הע' מ"ז) – "אולם מותר לאיש להביט באשתו בשעה שממלאת משקין לתוך כוסו שאינה לפניו, ובלבד שלא תגיש לפניו את הכוס. (ויש מהפוסקים שאסרו אף באופן זה [לבוש, מקור חיים] ואולם העיקר כדעת המתירים וכמ"ש בפנים)".
- ב) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' פ') – "minority of Poskim, she may not pour him a cup".
- ג) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ע"ב, חוקת הטהרה הע' פ"ג) – "בדבר השאלה האם מותר למוזג כוס בפניו ורחוק ממנו. תשובה: נראה דבכי האי גוונא שהכוס רחוק ממנו מותר לה למוזג כוסו, ובלבד שלא תגיש לפניו את הכוס".
3. מראי מקומות.
- א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ס"ד) – "מותר לאדם לראות את אשתו בשעה שממלאת משקין לתוך כוסו שאינה לפניו, ובלבד שלא תגיש לפניו את הכוס".
- ב) אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' י"ג, סעי' י"ד) – "מחלוקת".
- ה. הנחת המאכל בצלחת כשהוא רואה [היא נותנת האוכל בקערה כשהוא רואה, והוא לוקח את הקערה מהשיש] - למחמירים לעיל.
1. מיקל.

- (א) ששבה"ל (ס"ק ח' ד"ה ולמעשה, סיכום אות א') – "אבל ליתן לצלחת שלו אפילו לפניו אך אינה מושיטה בפניו אין מקום להחמיר לכ"ע, ואע"פ שהחמיר קדוש ייאמר לו, אך ע"פ הלכה א"צ להחמיר בנתינה לבד רק בהושטה לבד".
- (ב) חוט שני (ס"ק י"ב אות ח', עמ' שנ"ח אות ז') – "הכנת המאכלים בקערות מותר, אבל הבאת הקערות לשולחן לפניו אסור".
- (ג) נטעי גבריאל (פרק כ"א סעי' ו', הע' י"א) – "אם הצלחת אינו מונח לפני הבעל, מותרת האשה להניח בהם מאכלים ואדם אחר יגיש לפניו, או שתגיש בשינוי [כן נראה דלא אסרו רק הושטה לפניו, אבל להשים בקערה אין איסור, לפי שחשש קירבה אינו אלא בהגשת אוכל לפניו]".
- (ד) משמרת הטהרה (ס"ק ק"ה) – "וי"א שאף הורקת המשקה מהקנקן לתוך הכוס חשובה כמזיגה. ובשאר משקין או במאכלים דבלא"ה ר"ה"פ מקילין יש להקל בזה והחמיר תע"ב".
- (ה) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' פ"ג).
- (ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, זרע שמואל הע' שנ"ד) -

Question: During yemi nidda, can a husband send his plate down the table (by his kids) to his wife to put some salad on his plate and then be sent back to him?

R' Y. Berkovits wrote: It's muter - we don't find anyone assuring this. She can then place it near him, just not directly in the area where his plate belongs. the only thing that is assur is for her to pour a drink in his cup in his presence, and then place it in front of him. Similarly with food, she can't put food in his plate in his presence and then place it in front of him. We are also noheg to be machmir that she shouldn't place food or drink in front of him, even if he didn't see it poured in his presence. We are also noheg that she shouldn't pour a drink in his presence, even if she won't place it in front of him. However, to be machmir that she shouldn't put food in his plate in his presence, even though she won't place it in front of him, is a bit too much.

(ז) שושנת ישראל (פרק ד' סעי' ס"ה) – "אבל במאכלים אין להחמיר רק שלא תניחם לפניו אבל להכין או להניח המאכלים בצלחתו כשאין מונח לפניו, מותר".

(ח) אוצר ההרחקות (פרק י"ח סעי' י', סעי' י"א) – "מותר".

2. מראי מקומות.

(א) חכ"א (כלל קט"ז סעי' ז') – "וליתן הקערה עם התבשיל על השולחן אם גם בני הבית אוכלין מן הקערה פשיטא דמותר אבל קערה עם מאכל לבעלה לבד יש לאסור דהוי דומיא דמזיגת הכוס (ש"ך ס"ק י"ג) ומכל מקום אם אין לו מי שישמשנו יש להקל ובלבד שלא תתן המאכל בקערה בפניו (עיין סדרי טהרה)".

(ב) ולענין שתיה: יש מחמירים [הגר"י ברקוביץ שליט"א, לישונו מובא לעיל]. ויש מקילים [משמרת הטהרה, לישונו מובא לעיל].

1. פרוסת המוציא.

1. מיקל.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ג, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ה אות י"א [לישונו מובא לעיל], עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ח [לישונו מובא לקמן]).

(ב) ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"ד ד"ה פרוסת, סיכום אות א') – "פרוסת המוציא מסתבר דמותר להניח לפניו".

(ג) הו"ד הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב פרק ה' הע' רמ"ח) – "ואף דלענין לישא את הקערה כתבנו בפנים (אצל הערה רמא) דהמנהג להצריך שינוי, לענין פת לא ראיתי נזהרין בזה אלא הבעל בוצע ומחלק לאשתו פרוסת המוציא ומניח לפניו בלי שינוי וכ"כ בשיעורי שבט הלוי (ס' קצ"ה ס"ס י') 'פרוסת המוציא מסתבר דמותר להניח לפניו'".

(ד) פותח שער (סי' ט"ו סעי' י"ט) – "ובידי אלי' בס' טה"י הביא מקילין בזה, די"ל דאין איסור הושטה אלא בדבר שדרך ליתן מיד ליד. ולפי סברא זו נראה דפרוסת המוציא עדיפא טפי, דמבואר באו"ח סי' קס"ז סעי' י"ח דהבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד, והאחד נוטל פרוסה בידו ואין הבוצע נותן ביד האוכל וכו'".

(ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' פ"ג).

(ו) הליכות ביתה (סי' י"א סעי' כ"ד, עמ' פ"ז) – "מותר הבעל לחתוך פרוסה מהלחם [ובשבת ויו"ט מה'לחם משנה] לטבלה במלח ולהניחה על השולחן אפילו בפניה".

(ז) טהרת שלמה (לוח הרחקות ערך פרוסת המוציא) – "שיעורי שבה"ל ... ודלא כמ"ש בקיצוש"ע".

(ח) אוצר ההרחקות (פרק י"ח סעי' כ"ו, הע' כ"ו) – "מותר. [דעת השבט הלוי שכתב להתיר להגיש לה פרוסת המוציא אף בלא שינוי, והיינו דאי"ז מאכל חשוב] עיי"ש".

(ט) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ח) – "שאלתי את הרב אלישיב זצ"ל ... ופסק דמותר".

2. מחמיר.

(א) קיצור שו"ע (פפויאר, עמ' ע"ג) – "צריך להזהר כשהבעל חותך פרוסת לברכת המוציא, שלא יושיט לה פרוסה, אלא יחתוך כמה פרוסות, עבורו ועבורה יחד, והיא תקח מהם כפי צורכה".

(ב) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ט"ז הע' ל"ה) – "פרוסת המוציא אע"פ שהיא מצוה אסור להניח לפניו ממש ויניח רחוק קצת".

(ג) נטעי גבריאל (פרק כ"א סעי' י"ב, פרק ט"ז הע' ג') – "כשמחלק פרוסת המוציא, יניח לאשתו ביד שמאל או קצת רחוק ממנה".

3. מראי מקומות – בנה ביתך (הוספות עמ' תקכ"ב אות ז').

- (א) סוגה בשושנים (פרק כ"ה הע' ה') – "ויש לעיין אם מותר להניח הפרוסה בלא שינוי לשיטת הש"ך והפוסקים שס"ל כוותיה דמחמירין גם במאכל שלא להניח על השלחן בלא שינוי (ועי' בהל' מאכל דאנו נוהגין כן), אם זה דוקא במאכל הצריך לקערה שהוא דומה למזיגה, אבל במאכל שאינו צריך לקערה אינו דומה למזיגה, מותר אפילו להפוסקים הנ"ל, וצ"ע".
4. **טעמים להקל**. [חוץ משיטת הט"ז וסייעתו].
- (א) אין זה מאכל חשוב – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ג, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ח אות י"א, לשונו מובא לעיל), **אוצר ההרחקות** (פרק י"ח הע' כ"ז, לשונו מובא לעיל).
- (ב) מאכל שאינו צריך לקערה אינו דומה למזיגה – סוגה בשושנים (פרק כ"ה הע' ה', לשונו מובא לעיל).
- (ג) אינו לחיבה אלא כיון שיצאה ממנו בהמוציא צריך שתטעם מזה – הגרמ"ש קליין שליט"א (הנהגה כהלכה פרק ט"ז הע' ל"ה, לשונו מובא לעיל, "ובשבט הלוי ... וביאר דזה צירוף די"א דבאוכלין אין כלל איסור וגם להאוסרין זהו בתבשיל ולא בלחם וגם הכא מה ששולח אינו לחיבה אלא כיון שיצאה ממנו בהמוציא צריך שתטעם מזה לכך דווקא בזה הקיל ולא בשאר אוכלים").
- (ד) אין איסור הושטה אלא בדבר שדרך ליתן מיד ליד – פתחת שער (סי' ט"ו סעי' י"ט, לשונו מובא לעיל).

ז. משקה שאינו מתוקן, כגון תה בלי סוכר.

1. מיקל.

- (א) פסקי **משנה הלכות** (פרק ה' סעי' נ"ז) – "מותר להגיש כוס משקה שעדיין לא מוכן לגמרי כגון להגיש כוס תה או קפה שאין בו עדיין סוכר כשרגיל לשתות דוקא עם סוכר, או כוס קפה בלי חלב כשרגיל לשתות עם חלב. ואפ"ל אם דרכם תמיד שמגישים המשקה בלי סוכר וחלב וכל אחד מוסיף הסוכר והחלב לעצמו ג"כ מותר. וכן מותר להגיש את הסוכר והחלב דזה רק דבר המתקן המשקה".
- (ב) **חוט שני** (ס"ק י"ב אות י"ז) – "אין איסור להושיט לפניו משקה או מאכל שעדיין לא מוכן לגמרי. ולכן מותר להגיש לו בפניו תה או קפה שאין בו עדיין סוכר, **דאין זה דרך חיבה**".
- (ג) **גופי הלכות** (משנת סופרים ס"ק י') – "אולם אם לא תיקנה ככל הצורך כגון שחיסרה לתת בתוך המשקה צוקע"ר וכדומה, יש להקל".
- (ד) **לבושי עז** (תמצית ס"ק ט') – "היינו דוקא בדבר המתוקן לאכילה, אבל תה בלא סוכר שרי **דהוי שינוי**".
- (ה) סוגה בשושנים (פרק ה' סעי' ה') – "מסתבר דמותרת האשה למזוג ולהביא לבעלה אפילו בפניו ובלי שינוי כוס תה או כוס קפה שחסר בו סוכר או חלב ואינו מוכן עוד לשתיה".
- (ו) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, ח"ב עמ' פ').
- (ז) **פתחי מגדים** (פרק ג' סעי' פ"ז) – "ומסתבר שאם דרכה להגיש לו באופן זה, וכגון שיש סוכר על השלחן וכל אחד ממתיק לעצמו, שאינו חשוב בכגון זה כחסר תיקון".
- (ח) **אוצר ההרחקות** (פרק י"ז סעי' ס"ה) – "מותר".
- 1) **אם דרכה להגיש לו באופן זה**.
- א. מחמיר – **פתחי מגדים** (פרק ג' סעי' פ"ז, לשונו מובא לעיל), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק כ"ו הע' קנ"ט), **אוצר ההרחקות** (פרק י"ז סעי' ס"ה, "אסור").
- ב. מיקל – פסקי **משנה הלכות** (פרק ה' סעי' נ"ז, לשונו מובא לעיל).
- ג. לכאורה תלוי בהטעמים.
- 2) **במקום שהדרך להגיש סוגר בכלי נפרד**.
- א. מיקל – **ודרשת וחקרת** (אוצר ההרחקות פרק י"ז הע' ס"ה, "דאף במקום שהדרך ליתן כן מותר דסו"ס חסר בתיקון המשקה, והמשקה נתקן על ידו").
- ב. מראי מקומות – **אוצר ההרחקות** (פרק י"ז סעי' ס"ה).

2. מחמיר.

- (א) **אבני ישפה** (אהל יעקב הרחקות נדה עמ' קט"ז ענף מ"ז) – "יורה דעה סימן קצה סעיף י כתב וז"ל: כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה, עושה לו, חוץ יג ממזיגת הכוס, שאסורה למזוג הכוס בפניו עכ"ל. ולפי זה אין האשה יכולה להכין לו כוס תה או קפה לפניו, שהרי בהכנת המשקה יש חיבה כיון שהיא מכינה המשקה לפי הטעם שהוא אוהב. ואף שהוא יכניס סוכר לתוך המשקה, אבל כיון שהיא הכינה החלק שלה במשקה יש כאן איסור משום חיבה של אשתו נדה".
- (ב) **שבט הקהתי** (ח"ב סי' רס"ב) – "להושיט לבעלה מלח ... דאסור להושיט אוכל אע"פ דאינו נאכל בפני עצמו אלא עשוי למתק האוכל".
3. מראי מקומות – **נטעי גבריאל** (פרק כ' סעי' ו').
- (א) **בדה"ש** (סעי' י' בי' ד"ה חוץ, עמ' רע"ז) – "ויש להסתפק במשקה או מאכל שאינו רגיל לאוכלו כמו שהוא שדרכו לתבלו במלח או בסוכר וכה"ג מי אסורה להגישו לפניו דאולי לאו דרך חיבה הוא כ"כ כיון שמחוסר תיקון, וצ"ע".

ח. האם מותר לאשה להוסיף סוכר, וכדו'.

1. מחמיר.

- (א) עי' **באר משה** (ח"ו סי' קמ"ד) – "ונכון להתרחק ... אבל לעת צורך גדול כגון במקום חולה וכיוצ"ב בודאי הכל שרי".
- (ב) **הגר"ש אייזר** זצ"ל (ח"ב סוף הע' רי"ב) – "ופשוט דאם כוס טה או קפה מונח לפניו דאסור לה להוסיף בשבילו סוכר או חלב".
- (ג) **משנת יוסף** (חי"א סי' קנ"ה אות ג', הנהגה כהלכה מכתב ב' אות ג').
- (ד) **חוט שני** (הנהגה כהלכה פרק ט"ז הע' כ"ו).

- ה) בדה"ש (ס"ק קכ"ח) – "שאם המאכל שהוגש כבר לפניו חסר מלח או תבלין אסור לה לתקן המאכל [אלא אם כן תעשהו על ידי איזה שינוי וכדאיתא בסמוך דעל ידי שינוי מותר]".
- ו) סוגה בשושנים (פרק ח' הע' י"א) – "דה"ה התה או קפה, שאסורה ליתן בתוכם סוכר וכן חלב בפניו".
- ז) יסוד הטהרה (פרק ב' הע' ט') – "וכן להוסיף חלב לקפה העומד לפני בן הזוג".
- ח) על פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' פ"א, ע"י עמ' פ"ג).
- ט) נטעי גבריא (פרק כ' סעי' ז', פרק כ"א סעי' ט') – "מאכל שמוכן לפניו אסורה לתבל או למתק לפניו, שכל תוספת בהכנה לאכילה ושתייה הוי דרך חיבה, ואפילו אם כבר ראוי לאכילה אסור להוסיף מטעמים".
- י) אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ע') – "אסור".
2. מיקל.
- א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ס') – "מותר לאשה לתת סוכר או חלב בכוס תה או קפה המונח בפניו וכן מותר להם להניח קוביות קרח בכוס שלפני השני ואין זה חשיב מזיגת הכוס".
3. מראי מקומות.
- א) לבושי עז (תמצית ס"ק י') – "אם הביא הבעל לעצמו תה בלא סוכר, יש לדון אם מותר לאשה לשים לו סוכר, דאפשר דהוי כמזיגה".
4. להניח קוביות קרח (ice cubes) בכוס שלפניה.
- א) מחמיר – ע"י באר משה (ח"ו סי' קמ"ד, לשונו מובא לעיל), נטעי גבריא (פרק כ' סעי' ח'), ע"י אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' מ"א, י"א דאסור").
- ב) מיקל – פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ס', לשונו מובא לעיל).

ט. אם התחילה להכין בפניו.

1. צריך לצאת.
- א) סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' י"ב) – "אם התחילה האשה לעשות בפניו ... מחוייב הבעל לצאת תיכף ומיד כדי שתעשה שלא בפניו".
- ב) ויען יוסף (יו"ד סי' קמ"ב אות ב') – "אם הבעל רואה שאשתו מתחלת למזוג הכוס בפניו או להציע מטתו, מסתבר דצריך לצאת כדי להנצל מלעבור על אזהרת חכמים".

י. אשה נדה להגיש לבעלה בקבוק שתיה שיכול לשתות ממנה או לשפוך לכוס.

1. אבני ישפה (אהל יעקב ז' תשרי תשע"א) – "חקרת מה ההלכה אם מותר לאשה נדה להגיש לבעלה בקבוק שתיה שיכול לשתות ממנה או לשפוך לכוס. ונראה שתלוי איך דרך הבעל לשתות, והיינו אם רגיל לשתות ישר מן הבקבוק הוי כמו מזיגת הכוס ואסור להגיש לו בקבוק שתיה. אבל אם דרכו לשפוך מן הבקבוק לכוס, הרי הוא עושה בעצמו מזיגת הכוס, ומותר לאשתו להגיש לו הבקבוק שתיה".

יא. ליל הסדר: מזיגת היין.

1. מחמיר.
- א) שערי טוהר (שער ט"ו סעי' י"ג) – "לכן יש ליזהר בליל פסח שהוא ימזוג כוס שלו והיא כוס שלה או אחר ימזוג כוס שניהם, ואפילו אינו מזוג בפני אסור לשלוח לה לבד כוס משקה".
- ב) ע"י ששבה"ל (סוף ש"ך ס"ק י"ד) – "שינוי מהני בין במזיגה ובין בהושטה, אך במזיגה צריך שינוי גדול כגון שתמזוג בריחוק מאד שלא כרגיל ואח"כ יקח בעצמו, ובליל פסח שנוהגים למזוג לבעה"ב, תמזוג בריחוק מעט".
- ג) סוגה בשושנים (פרק ח' סעי' י"ז, פרק כ"ו סעי' ב') – "צריך ליזהר אפי' בליל הסדר בד' כוסות, שהבעל ימזוג כוס שלו והאשה תמזוג כוס שלה, או אחר ימזוג הכוסות של שניהם, (שערי טוהר בש"ד ס"ק י"ג)".
- ד) מראה כהן (עמ' ע"ג אות ו') – "יש להזהר בליל הסדר שלא ימזוג את הכוס זה לזה [בזמן נדוטה], ואף שנוהגים בלילה זה דרך חירות".
- ה) הסדר הערוך (פרק מ"ד סעי' ו') – "אשה נידה לא תמזוג הכוס בפני בעלה. וכן הבעל לא ימזוג הכוס בפני אשתו, לפי שהמזיגה אף בכוס של מצוה היא דרך חיבה וקירוב הדעת. וכן לא ימזוג הבעל הכוס המיוחדת לה וישלח לה כוס אחת מד' כוסות אפילו שלא בפניה".
- ו) נטעי גבריא (פרק כ' סעי' י') – "וכן בליל פסח אסורה למזוג הכוס אלא אחר ימזוג כוס של שניהם, ואם אין שם אחר מי שימזוג להם הכוסות, אז ימזוג כל אחד כוסו לעצמו".
- ז) תוקת הטהרה (סעי' פ') – "בליל הסדר יש להזהר שלא ימזוג את הכוס של יין זה לזה בזמן נדוטה, אף שנוהגים בלילה זו דרך חירות".
- ח) אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ז') – "אסור".
2. מראי מקומות.
- א) אבני דרך (ח"ח סי' שס"א הע' א') – "לגבי מזיגת כוס ע"י אשתו בעת נדוטה עיין בספר בדי השלחן (יורה-דעה קצה, י), בספר הסדר הערוך (מד, ו) ובספר גם אני אודך (פסח, סימן לד)".

1. הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ד' הע' רי"א) – "ולכאורה היה מקום לומר דאם הם אורחים אצל מישהו ואשתו עוזרת להגיש לפני האורחים שא"צ לשנות כשמניחה הצלחת לפני בעלה דכל שעושה כן בשליחות בעה"ב אין בזה חיבה, אכן כששאלתי זה להגרש"מ שליט"א לא הסכים להקל".

נא היתר: שלא בפניו - יש ג' היתרים. א) שלא בפניו. ב) ביד שמאל. ג) על הכר או הכסת. כתובות (דף סא.) – "אמר רבא: לא אמרן אלא בפניו, אבל שלא בפניו לית לן בה".

א. עוצם עיניו.

1. מיקל.
- א) ע"י עזר מקודש (אה"ע סי' כ"א סעי' ה') – "וכן אם עוצם עיניו בשעת ההצעה, ובשעת הבאת האוכלים והמשקים להשלחן אולי על ידי זה אין עוד חשש לכ"ע".
2. מחמיר.
- א) ששבה"ל (ס"ק ו', סיכום אות ב') - לשונו מובא לקמן.
- ב) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ט"ז הע' ז', ע"י לקמן [ואולי יש לחלק]) – "לעצום עיניו לא מהני דלא חשיב שלא בפניו".
- ג) מראה כהן (פרק ה' הע' מ"ט) - לשונו מובא לקמן.
- ד) אהל שרה (עמ' ס"ב) – "אם הבעל בחדר לא מועיל שיעצום עיניו או שיחזיר את פניו".
3. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ד', "יש להסתפק"), אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' כ"ח, "מחלוקת").

ב. החזרת פנים.

1. מיקל.
- א) חוט שני (ס"ק י"ב אות י', עמ' רל"ז) – "מזיגת הכוס אסורה בפניו וכו", ואם הבעל נמצא במקום שמוזגת הכוס אבל אינו רואה שמוזגת, מיקרי שלא בפניו ומותר. וה"ה אם הוא יושב בכיוון אחר ממנו הרי זה נחשב שלא בפניו ומותר".
- ב) חזקת טהרה (דרך ישרה אות ג') – "לענין חליצת תפילין דאסור בפני רבו מפני אימתו אמרינן דאם יפנה לצד אחר שפיר דמי ... הה"נ בנ"ד לענין חבה כל שפנתה לצד אחר תו לא שייך חבה".
- ג) בדה"ש (ס"ק רנ"ה) – "ונראה שאם מחזיר עצמו לאחוריו מותר לה להניחו על השלחן ואינו צריך לצאת מן החדר אלא כל שאינו רואה מעשיה אינו דרך חיבה ומותר".
- ד) נטעי גבריא (פרק כ"א סעי' ה') – "הבעל יכול להפוך פניו מהשלחן ואז יכולה להניח המאכל או המשקה כרגיל, ומועיל גם אם יושב אצל השלחן".
- ה) אבני שוהם (עמ' תק"צ) – "יש להקל שיקום ממקומו ויפנה לאחוריו כך שתוכל למזוג ולהניח כדרכה".
2. מחמיר.
- א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ס"ה) – "אולם לא מהני שהבעל יהפוך פניו מהשלחן כדי שתוכל להניח המאכל או המשקה כרגיל, ורק כשלא יושב על יד השלחן מהני על מקומו".
- ב) ששבה"ל (ס"ק ו', סיכום אות ב') – "ולא מהני עצימת עינים או החזרת פנים אם מרגיש שעושה עבורו".
- ג) מראה כהן (פרק ה' הע' מ"ט) – "ונראה דאסורה למזוג לפניו את הכוס או להגיש לפניו את האוכל אף אם עוצם עיניו או מחזיר פניו. וי"ל"ע אם עומד מרחוק והיא מגישה את המאכל למקומו אם שרי כשמחזיר את פניו".
- ד) אהל שרה (עמ' ס"ב) – "אם הבעל בחדר לא מועיל שיעצום עיניו או שיחזיר את פניו".
3. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ו', "יש להסתפק"), אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' כ"ח, "מחלוקת").

ג. כשאחד מהם ישן.

1. מיקל – סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ד', "מקרי שלא בפניו"), נטעי גבריא (פרק כ' סעי' י"ב).
2. מראי מקומות – אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ל"ד).

ד. רואה שמנחת במקומו והוא אינו יושב במקומו.

1. מחמיר.
- א) חוט שני (ס"ק י"ב אות י"ד) – "אם הוא יושב בפניה אחת של השולחן, במקום שאין עתיד לאכול שם, והיא מכינה המאכלים על מקומו שיאכל שם, הרי זה בכלל 'מזיגת הכוס' ואסור ... ואמנם אם היא מניחה האכלים במקום שנמצא שם, ואין הוא עתיד לאכול שם, אין זה בכלל האיסור, כיון שאינו עתיד לאכול שם".
- ב) לבושי עז (תמצית ס"ק י"א) – "אם רואה שמנחת במקומו והוא אינו יושב במקומו, ג"כ אסור".
- ג) נטעי גבריא (פרק כ"א סעי' ד') – "אם הבעל באותו חדר ורואה שמניחה המאכל או המשקה על מקומו, אסור דאיכא חיבה".
2. מיקל.
- א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ס"ה) – "אם הבעל באותו חדר ורואה שמניחה את המאכל או המשקה על מקומו הרי זה מותר דרק הגשה בפניו אסרו דהיינו כשיושב ומניחה את המאכל בפניו על מקומו".

ה. כשרואה המזיגה בחדר אחר.

1. נחשב כפניו.

- (א) ששבה"ל (ס"ק ו', סיכום אות ב') – "ולא מהני ... ואפילו היא בחדר אחר ורואה אותה".
 (ב) חוט שני (ס"ק י"ב אות י"ג) – "שהוא נמצא בחדר אחר, והוא רואה שהיא מוזגת, מיקרי בפניו ואסור".
 (ג) סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ז').

ו. מראי מקומות.

1. לבושי עז (תמצית אות ח') – "דוקא במשקה, אבל במאכל ליכא נפ"מ בזה, דאף שמניחה בצלחת שלא בפניו, מ"מ כיון שהניחה לפניו הוי חבה. פר"ד".

נב] היתר: ביד שמאל.

כתובות (דף סא.) – "ומזיגת הכוס. שמואל, מחלפא ליה דביתהו בידא דשמאלא".

א. בזה"ז.

1. מחמיר.

- (א) הגר"ש א"צ"ל (פתחי דעת פרק ח' הע' ס"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ט') – "אכן, כיום כלל אין ניכר אם מגישה בימין או בשמאל, ואין לסמוך על היתר זה, ויש לסמוך רק על ההיתר שתניח את הכוס או הקערה בריחוק מקום ממנו".
 (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שני'ו) – "שזה דווקא בזמניהם שהיה להם קפידה להשתמש דווקא עם יד ימינה. וגנאי הוא להניחו לפניו ע"י יד שמאלה. אבל בזמנה"ז שאין קפידה כלל כשהיא טהורה להשתמש דווקא עם יד ימינה, א"כ אין כאן שום היכר מה שהשתמשה עם יד שמאלה".
 2. מיקל.

- (א) מנחת יצחק (ח"ז סי' ע"א אות ג') – "דלמה לא תתן לו על ידי שינוי כגון ביד שמאל וכדומה".
 (ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ס"ג) – "אף מי שאינו שם לב אם נותנים לו ביד ימין או שמאל אעפ"כ נתינה ביד שמאל חשיב להיכר".

(ג) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ל"ג).

(ד) טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ה').

(ה) ששבה"ל (סיכום אות ב').

(ו) עמק התשובה (ח"ו סי' שע"ח ד"ה וראוי ליוזר באותן).

(ז) חוט שני (ס"ק י"ב אות י"ז, שעה"צ ס"ק ס"ב).

(ח) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קע"ו).

(ט) סוגה בשושנים (פרק ה' סעי' י"ח).

(י) יסוד הטהרה (פרק ב' סוף סעי' ט').

(יא) מראה כהן (עמ' ע"ג אות א').

(יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' פ"ד).

(יג) פרי טהרה (סעי' ל"ז).

(יד) נטעי גבריאל (פרק כ"א סעי' ב', סעי' י"ב).

(טו) שושנת ישראל (פרק ד' סעי' ע').

(טז) אהל שרה (עמ' ס"ג).

(יז) סתימת הפוסקים.

ב. האם צריך להחליף בפניו.

1. מיקל – הגר"ש א"צ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ג אות ח', "מש"כ בערוך השלחן ... נראה דזה אינו, דכיון שבדרך כלל גישה בימין ועכשיו מגישה בשמאל שפיר דמי דמקרי שינוי, ושרי"), בדה"ש (ס"ק קל"ז, בי' ד"ה כגון).
 2. מחמיר – לבושי עז (תמצית ס"ק ו', "החלפת המשקה מיד ימין ליד שמאל, לא מהני אלא אם תחליף בפניו מיד ליד").
 3. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ט"ו, "כשהיא עושה ע"י שינוי מותר כגון שמחלפת את הכוס מידה הימנית שנושאת את הכוס בו לידה השמאלית ומעמידה לפניו"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ו הע' קפ"א).

ג. איטרת יד (lefty).

1. ביד ימין – באר משה (ח"ב סי' ה' אות י"ב), הגר"ח ק"צ"ל (קוני' איש אטר אות ס', "מסתבר דביתר דידה אזלי"), בדה"ש (ס"ק קל"ו), פרדס שמחה (ס"ק ל"ט), חזקת טהרה (ס"ק מ"ב), סוגה בשושנים (פרק ח' סעי' י"ט), הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' קע"ו), מראה כהן (עמ' ע"ג אות א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' פ"ה), פרי טהרה (סעי' ל"ז), נטעי גבריאל (פרק כ"א סעי' ג'), הגר"י מצגר שליט"א (אסיפת יצחק י"ד כסליו תשס"ט, לשונו מובא לקמן), תפארת הטהרה (פרק י"א הע' ב' ד"ה ודע), אהל שרה (עמ' ס"ג), אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ע"ד, סעי' ע"ו).

ד. שולטת בשני ידיה (ambidextrous).

1. צריך שינוי אחר – באר משה (ח"ב סי' ה' אות י"ב), "ואם היא שולטת בשתי ידיה אז תעשה היכר ושינוי אחר", חזקת טהרה (ס"ק מ"ב), תפארת הטהרה (פרק י"א סוף הע' א'), אהל שרה (עמ' ס"ג).

2. תביא ביד אחת ותחליף ליד השניה ותניחם לפניו – בדה"ש (סעי' י' בי' ד"ה כגון), נטעי גבריאל (פרק כ"א סעי' ג'), "תביא בידה אחת ומחלפת בידה השניה ותניחם לפניו", אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ע"ז).
3. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ח' סעי' כ'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ו הע' קפ"ג).

ה. כשיש לה מכה בימין.

1. מחמיר, לא מהני שמאל להיכר – ששבה"ל (ס"ק ח', סיכום אות ב'), אהל שרה (עמ' ס"ג), אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ע"ד).
2. מיקל – הגר"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב י"ב אות ד', "מהני").

ו. מזיגה ביד שמאל.

1. מחמיר – אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ע"א).
2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' י' בי' ד"ה שתניחנו).

גג. היתר: על הכר או הכסת.

כתובות (דף סא.) – "אביי, מנחא ליה אפומא דכובא. רבא, אבי סדיא. רב פפא, אשרשיפא".

א. על השלחן, רחוק ממנו קצת: האם נכלל בהנחה על כר וכסת.

1. במאכל מיקל.
(א) שערי טוהר (שער ט"ו סעי' ב') – "ונהגו שמניחה לפניו ביד שמאל או שמניחה הקערה שלא בפניו ממש רק מן הצד".
(ב) הגר"ש זצ"ל (פתחי דעת פרק ח' הע' ס"א, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ט') - לשונו מובא לעיל.
(ג) בדה"ש (ס"ק ק"ח) – "מותר לה להגיש הקערה ולהניחו על השלחן שלא בפניו ממש אלא רחוק ממנו קצת והוא צריך להזיזו למקומו".
(ד) ששבה"ל (סיכום אות א', ס"ק ב') – "אין צריך להחמיר ... כשאינה מניחה לפניו אלא בריחוק ... וגם כשאין מקום לידו מהני כשמניחה בריחוק".
(ה) חוט שני (ס"ק י"ב אות י"ח) – "מותר להגיש לפניו ... בריחוק ממנו קצת".
(ו) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קע"ז).
(ז) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קנ"ו) – "מרוחק קצת (ולא צריך להיות במקום שהוא צריך לקום לקחתו)".
(ח) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ס"ב) – "ודי להניחו קצת במרחק".
(ט) סוגה בשושנים (פרק ח' סעי' כ"א).
(י) טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ה').
(יא) מראה כהן (עמ' ע"ג אות ב') – "וכתבו הפוסקים שבזמננו אפשר להתיר להגיש את המאכל בריחוק מקום באופן שיש שינוי הניכר".
(יב) יסוד הטהרה (פרק ב' סוף סעי' ט').
(יג) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' פ"ה).
(יד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"ו) – "למעשה".
(טו) פרי טהרה (סוף סעי' ל"ז).
(טז) נטעי גבריאל (פרק כ"א סעי' ב', סעי' י"ב) – "מותרת להגיש לפניו ע"י שינוי כגון שמנחת רחוק מעט והבעל צריך לקרב אליו קצת".
(יז) חוקת הטהרה (הע' פ"ג).
(יח) פתחי דעת (פרק ח' סעי' כ"א) – "במקום מרוחק מההבעל בצורה ניכרת".
(יט) אהל שרה (עמ' ס"ג).
(כ) אוצר ההרחקות (פרק י"ז סעי' ע"ט) – "אפי' שאין מקום בשולחן כי אם בריחוק ממנו".

2. בין.

- (א) מיקל – סוגה בשושנים (פרק ח' הע' כ"א), תפארת הטהרה (פרק י"א סעי' א').
(ב) מחמיר – הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ה, "אסור לה להגיש לו כוס של יין אפילו בריחוק מקום").
(ג) מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק רנ"ט, "בשערי טוהר ... לא הזכיר שם כן אלא בקערה ולא בכוס יין ואולי לא נהגו להקל כן אלא במאכלים כיון שבלא"ה יש סוברים דליכא איסורא במאכלים ... וצ"ע").

ב. בפני אחרים.

1. מיקל [שלא צריך שום שינוי] – מאירי (כתובות דף ד'; "ויש מתירין אף במזיגת הכוס בהושטה בפני אחרים והדברים נראין שלא נאסר אלא מחשש הרגל עבירה"), אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' ר"ח).
2. מחמיר – עי' ריטב"א (כתובות סוף דף סא, "ומ"מ נראה דכל היכא דאיכא בני חבורה דנחזי [נ"א: דשתו] מינייהו מותרת למזוג כוס ולתת לפניו, ועם כל זה ראוי להחמיר בזמן הזה"), ששבה"ל (ס"ק ז', סיכום אות ב', "אבל מה שיש עוד אנשים עמם אין בו היכר כיון שהאיסור בזה הוא בעצם המעשה"), עי' הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' קע"ז), סתימת שאר פוסקים.

א. הצעת הכרים וכסתות.

1. מיקל, הוי דין שפחות.
 - (א) תוס' (כתובות דף ד: ד"ה הצעת) – "נראה לר"י דהצעת המטה דהכא היינו פריסת סדינין שהוא דבר של חיבה אבל הצעת כרים וכסתות שאינן דברים של חיבה שרי לנדה".
 - (ב) מחבר (סעי' י"א) – "ודוקא פריסת סדינים והמכסה שהוא דרך חבה, אבל הצעת הכרים והכסתות שהוא טורח ואינה דרך חבה, שרי".
 - (ג) לבוש (סעי' י"א).
 - (ד) מקור חיים (ס"ק מ"ח) – "ואחריהם נמשכו כל הראשוני ואחרונים".
 - (ה) ח"א (כלל קט"ז סעי' ח').
 - (ו) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"א).
 - (ז) מלבושי טהרה (סעי' י"ז).
 - (ח) ערה"ש (סעי' י"ד).
 - (ט) טהרת ישראל (סעי' ל"ט) – "והמחמיר לעצמו תע"ב".
 - (י) שערי טוהר (שער ט"ו סעי' י"ד).
 - (יא) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ז) – "הצעת הכרים מותרת גם בכרים שלנו שאין בהם טורח".
 - (יב) בדה"ש (ס"ק קמ"ו).
 - (יג) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ל"ז).
 - (יד) טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ז').
 - (טו) ששבה"ל (סיכום אות א').
 - (טז) חוט שני (ס"ק י"ג אות א').
 - (יז) מראה כהן (עמ' ע"ח).
 - (יח) פוסקים.
2. יש להחמיר.

(א) לחז"ש (לחם ס"ק כ"ה) – "ונראה דיש להחמיר".

- (ב) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ה) – "אסור להציע לו מטתו בפניו. ודוקא פריסת הסדינים והמכסה שהוא דרך חיבה, אבל כרים וכסתות שהם טורח ואינם דרך חיבה שרי. וכתב הרב לחם שמלה כי לדעת כמה פוסקים גם בזה אסור, עיין שם. ונראה לי דנכון להחמיר בזה היכא דאפשר".
3. מראי מקומות – פרי דעה (שפתי לוי ס"ק ט"ו, "וצ"ע"), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק מ"ג).
- (א) דרכי טהרה (סוף עמ' נ"ג) – "בסידור מזרונים קלים או כרים וכד', אין כיום גדרים ברורים מתי הוא טורח ומתי חיבה, ולכן ראוי להחמיר ולאסור סידורם בפניו".

ב. בזמן הזה: כדי שיהיה החדר מסודר.

1. מיקל.

- (א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות ח', הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב סוף הע' שנ"ה, מסורת משה ח"ג עמ' רל"ח אות ק"נ) – "סידור המטה בזה"ז אינו בכלל איסור הצעת המטה בפני בעלה, מכיון שאינו ענין של חביבות".
- (ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק"ג) – "והצעת המטה שנאסרה היינו דוקא כשזה הכנה לשינה אבל הצעת המיטות בבוקר אף שזה נהיה מוכן לשינה בלילה מותר. ולפי המציאות בזמננו אסור רק להכין את הכרים והכסתות על גבי המטה באופן שנהיה מוכן לשינה וכן להסיר את כסוי המיטה שיהא מוכן לשינה הוי בכלל הצעת המיטה שאסור. אבל הנחת הכרים והשמיכות על המטה ועדיין צריך לסדרם לא הוי בכלל הצעת המטה ומותר להניחם על המטה בפניו, ובכלל זה שמותר לה להניח בפניו את השמיכה על המיטה בצורה מסודרת באופן שיצטרך להרימו כדי ליכנס לישון. וכן ציפוי המזרון והכרים והכסתות בסדינים מותר דאינו דרך חבה כיון שזה טורח".
- (ג) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ו' ס"ק ו') – "כיום כל הצעת המטה היא דרך טורח ולא דרך חיבה, ומותר לאשה להציע את מיטת בעלה אפילו בפניו וכן להיפך".
- (ד) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ל"ז) – "וכל זה כשמציעה המטה לשכב עליה, אבל לאחר שינה מותר לה להציע הסדינים והמכסה לסדר את המטה, שיהיה הבית נאה ומסודר".
- (ה) חזקת טהרה (תוספת טהרה אות קנ"ז, עי' עמק התשובה ח"ו סי' שע"ח ד"ה וראוי לידע) – "סתם הצעת המטה שבש"ס היינו להכין כדי לישון, אבל לסדר המטות כדי שיהא הבית נאה אין זה בכלל הצעת המטה, עיין באו"ח סימן ש"ב במג"א סק"ו".
- (ו) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות ד') – "סידור המטה לאחר השינה נראה דשרי".
- (ז) חוט שני (ס"ק י"ג אות ג') – "מותר לסדר המטה כדי שיהיה החדר מסודר. אבל אם מצעת את המטה כדי שיהיה מוכן ללילה אסור, ואפילו אם מצעת כבר מהבוקר".
- (ח) לבושי עז (תמצית אות ד') – "לסדר המטה בבוקר כדי שיהיה הבית מסודר, אין בזה משום איסור הצעת המטה, דאין זה אלא דרך שירות בעלמא".
- (ט) סוגה בשושנים (פרק ט' סעי' י"ד) – "לסדר המטות אחרי השינה, (כעין מה שאנו מסדרים בבוקר) מותר אפילו בפניו לכו"ע".
- (י) דרכי טהרה (ריש עמ' נ"ד) – "סידור המיטה אחר השינה אין בו חיבה ומותר".

- (יא) מראה כהן (עמ' ע"ח אות ב') – "הצעת המטה שנאסרה, ענינה הכנת המטה לשינה, שדבר זה הוא מעשה של חיבה. אולם סידור המטות בבוקר לאחר השינה כדי שהחדר יראה מסודר אין בו איסור כלל".
- (יב) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ט"ו) – "אין איסור בדבר אלא כשמציעים המטה כדי להכניסה לשכיבה, אבל לסדרה לאחר השכיבה אין איסור".
- (יג) הגר"ש מילר שליט"א (שושנת ישראל פרק ד' סעי' נ') – "לא נאמרה הצעת המטה אלא כשהיא משמשת כהכנה לשינה, אבל סידור המטות שאינו לצורך השינה אלא לייפוי הדרד או הממות מותר. וכשם שבימי חז"ל נאמרה הצעת המטה מפני שהיא פעולה של הכנה לשינה, כמו"כ איסור הצעת המטה בזמניו כולל רק הפעולות של הכנה לשינה, כגון שימת המדינין וכדומה אבל ליישר הכיסוי העליון שע"ג השמיכה אינו בכלל זה אלא בכלל יפוי החדר, הגרש"מ שליט"א".
- (יד) פרי טהרה (סעי' מ"ד) – "והצעת המטה אסורה, היינו דווקא הצעה שהיא של חיבה, כגון להציע את מטתו כדי שתהא מוכנה שישכב עליו וכדומה. אבל הצעה של טורח, כגון לסדר המטה כדי שיהיה החדר מסודר - מותר".
- (טו) נטעי גבריאל (פרק כ"ט סעי' ה') – "לאחר השינה מותרת לסדר המטה בפניו לשם יופי החדר, וכן מותרת לכסות המטה בכיסוי שקורין בע"ד ספרע"ד לנוי".
- (טז) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן גדה ח"ב עמ' ש"ח).
- (יז) אהל שרה (עמ' ס"ד) – "אמנם סידור המיטה בבוקר מותר, שכיון שאינו לצורך השינה אינו נחשב כמעשה של חיבה".

2. מחמיר.

- (א) על טהרת עם ישראל (מילואים ח"א לפרק י"ד אות כ"ז ד"ה וראיתי) – "וראיתי מי שכתב שסודר המטות שעושים בכל יום אינו בכלל האיסור דהוה בכלל כבודת הבית. ויש לעיין בזה, דהנה זה אין לומר דמשום דמסדרת גם שאר המטות אין סדור מטתו נחשב מעשה חבה, דעיין שם באבה"ע דיש אומרים שהאשה מחויבת בהצעת המטות של כל בני הבית ואפ"ה נחשב לבעלה כדברים של חבה. רק זה יש לומר דבאופן שסודר מטה הוא שטחי, דהיינו שמיישרים רק המכסה שלמעלה, זה נראה דמותר כי עושים זה רק שיתראה הבית מסודר. אבל אם מסלקים המכסה והכרים כמו שהוא הדרך ושוב מסדרים המטה, נראה שזה בכלל הצעת המטה. וכ"ש אם הבעל שוכב חולה על מטתו ומסדרת ומיישרת המטה כדי שיהא שכיבתו יותר נוחה זה וודאי בכלל הצעת המטה לפניו שאסורה, אף שהאשה עסוקה גם בסדור החדר".
- (ב) על בדה"ש (ס"ק קמ"א) – "נראה שאף המקדמת להציע המטות בבוקר ואינה ממתנת עד הלילה מפני שרוצה בסדור הבית אסור להציע אז מטתו בפניו כיון שמכל מקום יש גם כן בהצעה זו הכנה לצורך שכיבתו".
- (ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"א, פרק כ"ז הע' ס"ח) -

It seems difficult to permit a prohibition cited in the Talmud (Kesubos 61a) without a definitive source.

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

- (א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ו אות כ"ז, משמרת הטהרה פרק ח' הע' רנ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות כ"ז) – "הצעת המטה שנאסר פירושו הכנת המטה לשכיבה, דכן מבואר במש"כ הריטב"א בכתובות דף ה' ע"ב, ולכך במסדרת המטה בבקר וכדו' [פי' שעושה ההיפך מהכנתה לשכיבה], לא מיקרי כלל הצעת המטה ושרי".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ח' הע' ס"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות כ"ו) – "אין נפק"מ בזה, ובכל אופן שמתעסקת בפניו בסידור הסדינים השמיכות או הכריות יש בזה ענין חיבה והכל אסור".
4. מראי מקומות – הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב הע' שנ"ה), דיני הרחקות (סעי' ה' אות ג', אות ד'), תוקת הטהרה (סעי' ע"ה).
- (א) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קס"א) – "מותר לאשה גדה להשימ כלי המטה על מיטת הבעל בפניו, אם לא מסדרת אותם".
- (ב) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות כ"ה) – "והחלק מהצעת המטה שלנו שחשוב דרך חבה ואסור, היינו לגמור וליפות הצעת המטה (putting on the finishing touches)".

ג. להציע המטה בשביל אשתו.

1. מחמיר.

- (א) ס' האשכול (סי' מ"ט [ודלא כמגיה בהאשכול החדש הע' ו', שלכאורה הפסיק במקום שלא נכון, אחר תיבת הכוס, ולא קודם תיבת ואסור]) – "הצעת המטה ... וחזי לן מה שהיא אסורה לעשות לו גם הוא אסור לעשות לה".
- (ב) חכ"א (כלל קט"ז סעי' י') – "להציע מטתו ... כשם שהיא אסורה לעשות לו כך הוא אסור לעשות לה".
- (ג) ערה"ש (סעי' י"ד) – "וכ"ש שהוא אסור לעשות לה כן והפוסקים לא הזכירו זה מפני שאין דרך האיש להציע המטות".
- (ד) ושאר פוסקים – טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ל"ח), ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות א'), בדה"ש (ס"ק קל"ט), חוט שני (ס"ק י"ג אות ה'), תזקת טהרה (ס"ק מ"ג), לבושי עז (תמצית אות ח'), סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ג', פרק ט' סעי' כ"א), מראה כהן (עמ' ע"ח ד"ה מבואר), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק'), על דרכי טהרה (עמ' נ"ד, "וראו להחמיר"), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ט"ו), פרי טהרה (סעי' מ"ה), נטעי גבריאל (פרק כ"ט סעי' א'), משמרת הטהרה (ס"ק קי"ד), דיני הרחקות (סעי' י"א אות א'), פתחי דעת (פרק ח' סעי' כ"ג), שושנת ישראל (פרק ד' סעי' מ"ט), אהל שרה (עמ' ס"ג).
- 1) רק בפניה – לבושי עז (תמצית אות ח', "בפניה"), משמרת הטהרה (ס"ק קי"ד, "בפניה"), נטעי גבריאל (פרק כ"ט סעי' א', "בפניה").

2) מראי מקומות – חוט שני (ס"ק י"ג ד"ה והנה, ריש ס"ק י"ד, "וצ"ע").

2. במקום הצורך יש להקל.

(א) קנה בשם (ח"א סי' צ', סי' צ"א אות א') – "במקום הצורך נלענ"ד דאפשר להקל בזה".

3. מראי מקומות.

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"ס) – "שבאמת כיון שלא מצינו גזירה כזה בהפוסקים א"כ אין לנו לחדש גזירות מלבינו. אבל אה"נ כל דבר שהוא באמת דרך חיבה חיוב לנו להתרחק מעצמינו".

ד. ע"י שינוי.

1. מחמיר – ראב"ה (סי' קע"ג, "והצעת המטה חמורה ממזיגת הכוס, דהותרה על ידי שינוי אפ"י בפניו"), ב"ה (ס"ק ז' ד"ה ותימא, לשונו מובא לקמן), טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ל"ז, סוף הע' ל"ט), ששבה"ל (ס"ק א' ד"ה ופשוט, סיכום אות ב'), בדה"ש (ס"ק קמ"ג, סי' קצ"ג ב"י ד"ה וזו), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' ר"ג), לבושי עז (תמצית אות ה'), סוגה בשושנים (פרק ט' סעי' ט'), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ט"ו), פרי טהרה (סעי' מ"ד), נטעי גבריאל (פרק כ"ט סעי' ב'), משמרת הטהרה (ס"ק קי"ד), דיני הרחקות (סעי' י"א אות ה').
2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' ק"א).

ה. כשמתארחים במקום אחר [שאינו מיוחד לו].

1. מחמיר.
 - (א) אהלך בעמיתך (פרק כ' סעי' כ"ה).
 - (ב) בדה"ש (ס"ק ק"מ).
 - (ג) סוגה בשושנים (פרק ט' סעי' ה').
 - (ד) מראה כהן (עמ' ע"ח אות א') – "הצעת המטה שנאסרה היא לאו דוקא במטה המיוחדת לו או לה, ולכן גם כשמתארחים במקום אחר אסורים להציע את המטות זה לזה".
 - (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"א).
 - (ו) נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ט סעי' כ') – "גם כשהן מתארחין אצל אחרים, אסורה להציע מטתו בפניו, אפ"י לשינת עראי או לשכיבה ביום".
 - (ז) דיני הרחקות (סעי' י"א אות ב').

ו. מטתו המיוחדת לו לצורך שכיבת אחר.

1. מיקל.
 - (א) סוגה בשושנים (פרק ט' סעי' ז') – "להציע מטתו בפניו, שיהא ראוי שישכב עליה אחר, מסתברא דמותר".
 - (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' ק"ב).
 - (ג) נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ט סעי' כ"ב) – "מותרת לפרוס סדינים על מטת בעלה עבור אורח".
2. מראי מקומות.
 - (א) בדה"ש (ציונים ס"ק רס"ג) – "ולאידך גיסא מסתבר דמותר לה להציע אף מטתו המיוחדת לו לצורך שכיבת אחר ומכ"מ צ"ע בזה".

ז. כשעדיין לא ביררו של מי המטה.

1. מחמיר.
 - (א) בדה"ש (ס"ק קמ"ב) – "ונראה שאסורה גם כן להציע ב' מטות אחת לו ואחת לה אף שאינו מבורר עדיין איזו מהן לבעלה כיון שידוע עכ"פ שאחת מהן היא לצורכו".
2. מיקל.
 - (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק"ד) – "כשבאים להתארח במקום ועדיין לא יחדו המטות מותרת להציע שני המטות".
 - (ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ו) – "מותר לאשה להציע ב' מיטות אפ"י בפניו כשאין מבורר באיזה מהן ישן הבעל".
 - (ג) יסוד הטהרה (פרק ב' הע' ט"ו) – "מותר להציע מטה, אם עדיין אין הדבר ברור, שזו תהיה מטתו של בן הזוג".
 - (ד) נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ט סעי' כ"א) – "כשבאים להתארח במקום ועדיין לא יחדו המטות, מותרת להציע שני המטות".
3. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ט' סעי' ט"ז, "וצ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' ק"א).

ח. מטה כפולה שפותחים אותה בלילה, (high-riser).

1. מיקל, שהוא מעשה עבדות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"א), נטעי גבריאל (פרק כ"ט סעי' י"ח), "מותרת להוציא מטה כפולה המונח מתחת למטה (ה"י רייזער) ולהכינו כראוי (אך לא להציעו), שאין זה נקרא אלא טורח".

ט. לפתוח כסא נוח (recliner).

1. מיקל, שהוא מעשה עבדות – מראה כהן (עמ' ע"ח אות ג'), "אין איסור לפתוח כסא נוח כדי שהאשה תשכב עליו, דאין זה מעשה חיבה, ודומה להנחת המזרון שמתר".
- (א) יש לפקפק, ולהחמיר.

י. להסיר הכיסוי של המטה (bedspread).

1. מחמיר.
 - (א) לבושי עז (תמצית אות ב') – "וכן להסיר הכיסוי של המטה להכינה לשינה".

- (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"א).
 (ג) נטעי גבריאל (פרק כ"ט סעי' ח') – "אכן לקפל הכיסוי (דאכענ"ע) עד חציו והכיסוי ישאר מקופל על המטה אסור דהר דרך חיבה".
 (ד) שושנת ישראל (פרק ד' סעי' נ') – "ולפני הגדרה זו יוצא גם חומרא, דאסור להוריד מכסה העליון של המטה (שמונח ע"ג הכר והכסת) או לקפל ולפתוח חלק מהשמיכה בכדי להקל הכניסה למטה, דמאחר שפעולות אלו נעשות לצורך השינה הרי הן בכלל האיסור".

יא. להכין כרים להסיבה לבעלה ליל הסדר.

1. מחמיר.
 (א) סוגה בשושנים (פרק ט' סעי' י"ח) – "אפיל בהצעת מטה של מצוה, דהיינו בפסח בליל הסדר, לצורך מצות הסיבה אסורה האשה להציע מטתו בפניו".
 (ב) הגר"ח זצ"ל (אליבא דהלכתא חפ"ח עמ' צ"ו טור ב') – "שאלה: האם מותר לאשה נדה להכין לבעל כרים לישען למצות הסיבה. תשובה: שלא בפניו".
 2. מיקל.
 (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק"ה, עמ' ס"ו) – "מותר לאשה להכין לבעלה מטת הסבה לליל הסדר, שאין זה מיוחד לשכיבה ושינה".
 (ב) נטעי גבריאל (פרק כ"ט סעי' כ"ו, הע' ל"ד [עמ' רפ"ד]) – "מותרת להכין מטת הסבה לליל פסח, שאין זה מיוחד לשינה ולשכיבה, אכן מהראוי שרק אשה טהורה תעסוק בהכנת הסיבה. [הנה מתחלה נטיתי להחמיר שזהו בכלל האיסור המבואר בשו"ע יו"ד סי' קצ"ה סי"א דאסורה האשה להציע מיטתו בימי טומאתה בפניו, וכ"כ בספר סוגה בשושנים (ווינד) פ"ט, והוסיף כי בוודאי בדעתה ליפות את הכסא לבעלה בתור אהבת אשה לבעלה ע"כ. אכן רבו עלי חברי דדין זה אינו דומה כלל להצעת המטה, דלא מיבעיא כשמיסב דרך ישיבה שרגליו על הארץ דמותר, אלא אפילו הנוהגין להסב דרך שכיבה שגם רגליו על המטה מותר, שאין זה בגדר חיבה וקירוב הדעת, אלא שעושות כן בשביל מצות היום, ולא בשביל שכיבה ושינה. וכן דעתי נוטה שזה דומה למה דאיתא בתשב"ץ ח"ג סי' נ"ח דמותרת האשה להציע שלחן המיוחד לבעלה, דלא אסרו אלא הצעת המטה בלבד, כיון שעשוי לשכיבה שייך ביה הרהור, משא"כ דברים שאין עושין לשכיבה כגון שלחן המיוחד לו או כסא המיוחד לו מותרת להציע, וה"ה בני"ד. אכן ראה ביסוד יוסף פרק פ"ה וקב הישר פרק צ' שמהראוי שאשה טהורה תעסיק בהכנות הסיבה]".
 3. מראי מקומות.
 (א) תפארת הטהרה (פרק י"ג סעי' י"ז) – "אם הוא מאותם הנוהגים להסב על ידי שכיבה, אסור לה להכין מטה זו בפניו. אך אם נוהג הוא כרוב עם ישראל שרק יושבים בהסיבה ולא שוכבים, מותר לה להכין מטה זו אפילו בפניו".

יב. יום שבעה של ז' נקיים, כשהולכת למקוה בלילה.

1. עי' סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות.
 יג. שלא בפניו, מותר - כתובות (דף סא.), "והצעת המטה, אמר רבא: לא אמרן אלא בפניו, אבל שלא בפניו לית לן בה".
 1. עוצם עיניו.
 (א) מיקל.
 (1) עי' עזר מקודש (אה"ע סי' כ"א סעי' ה') – "וכן אם עוצם עיניו בשעת ההצעה".
 (2) נטעי גבריאל (פרק כ"ט סעי' י"ב, סעי' ט"ז) – "שמעצים עיניו מהני".
 (ב) מחמיר.
 (1) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק"ו) – "אין להתיר להציע אחד לשני את מיטתו על ידי שהשני יעצום את עיניו".
 (2) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ג אות ז', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות כ"ח) – "ברור דלא מהני כשעוצם עיניו וכדו' ונשאר בחדר, דהוה כחוכא ואיטלולא מכל דין זה שקבעו חז"ל, ולכך כל שנמצא בחדר מקרי בפניו ואסור".
 (3) ששבה"ל (סיכום אות ב', סעי' י' ס"ק ו') – "עצימת עינים או החזרת פנים לא מהני כשיודע שמכינה עבורו".
 (4) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק י"ז הע' י').
 (5) דברי שלום (יו"ד סי' ע"ד) – "וה"ה דאם עוצם עיניו בשעה שמציעה מיטתו לא מהני".
 (6) מראה כהן (פרק ה' הע' פ') – "נראה פשוט דאם מציעה את המטה לפניו אין היתר אף שעוצם עיניו או מחזיר פניו, דסו"ס שומע ומרגיש בכך".
 (7) משמרת הטהרה (ס"ק קי"ה, בה"ל אות מ').
 (ג) מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ז סי' ע' ד"ה ומה), סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ד', "יש להסתפק"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ז הע' ע"א), חוקת הטהרה (סעי' ע"ד).
 2. מחזיר פניו.
 (א) מיקל.
 (1) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ל"ז) – "שהופך פניו לצד אחר באופן שאינו רואה את הצעת המטה, נחשב שלא בפניו ומותר".
 (2) חוקת טהרה (דרך ישרה אות ג').
 (3) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק י"ז הע' י').
 (4) בדה"ש (ס"ק קמ"ח).

5) נטעי גבריא (ח"א פרק כ"ט סעי' י"ב) – "וכן כשמיסב ראשו לאחור או שמעצים עיניו מהני".

(ב) מחמיר.

1) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק"ו) – "אין להתיר להציע אחד לשני את מיטתו על ידי ... שיחזיר את פניו לצד השני".

2) ששבה"ל (סיכום אות ב', סעי' י' ס"ק ו') – "החזרת פנים לא מהני כשיודע שמכינה עבורו".

3) לבושי עז (תמצית אות ו') – "ומה שמסובב פניו לצד אחר לא מהני".

4) עי' מראה כהן (פרק ה' הע' פ') – "נראה פשוט דאם מציעה את המטה לפניו אין היתר אף שעוצם עיניו או מחזיר פניו, דסו"ס שומע ומרגיש בכך. ואם מרחיק את עצמו לצד אחר של החדר ומחזיר כל גופו לאחוריו יש לעיין אם מותר".

5) משמרת הטהרה (ס"ק קי"ח, בה"ל אות מ').

ג) מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ו', "יש להסתפק"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ז הע' ע"א), חוקת הטהרה

(סעי' ע"ד).

3. כשאחד מהם ישן.

א) מיקל – בדה"ש (ס"ק קמ"ח), סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ד', "מקרי שלא בפניו"), משמרת הטהרה (ס"ק קי"ח).

4. לומר לו לצאת.

א) מחמיר.

1) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ח) – "אסור לה לומר לו לצאת מהחדר כדי שתוכל להציע, דאם אומרת לו כך, הוי

כמציעה לפניו".

(ב) מיקל.

1) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק"ו) – "אולם מותר לבקש מהשני שיצא מהחדר כדי שיוכל להציע את מיטתו".

2) בדה"ש (ס"ק קמ"ט) – "ונראה שמותר לומר לה שהוא יוצא כדי שתציע המטה וכן מותר לה לבקש ממנו שיצא בשביל כן".

5. באומר לה להציע שלא בפניו.

א) מיקל – חוט שני (הנהגה כהלכה פרק י"ז הע' ט').

ב) מחמיר – משמרת הטהרה (ס"ק קי"ט, "ומ"מ נראה שלא יאמר לה להציע מיטתו לשכיבה ואע"פ שהוא שלא בפניו או שיוצא מן

החדר כיון שעושה כן בציווי הוי הרגל דבר").

ד. הבעל סומא.

1. מראי מקומות.

א) הגר"א נבנצל שליט"א (מה טובו גליון ט"ו עמ' ר"ב) – "שאלה: אם לאשה נדה מותר להציע מטת הבעל סומא בפניו. תשובה:

איני יודע".

ב) סוגה בשושנים (פרק ז' הע' ד' ד"ה ונפ"מ) – "וכן נ"מ באם הבעל סומא ר"ל ואינו רואה די"ל שמותרת אשתו לעשות לפניו כל

הג' מלאכות ... ולהלכה למעשה צ"ע".

ג) קונ' פוקח עורים (עמ' נ"ו אות ו') – "יש להסתפק בסומא שאשתו נדה אי מותרת למזוג לו כוס, או להציע מטתו בפניו".

טו. בדיעבד.

1. מחמיר [כמו כל איסורים] – חוקת טהרה (תוספת טהרה אות קנ"ו, "בדיעבד אם מזגה לו כוס בלי שינוי או שהציעה לו מטתו לא

ישתה ולא יישן עד אשר תחזור ותעשה שינוי, עי' בשבת ל"ח לענין עבר ושהה, ועיין בשו"ע או"ח סימן רנ"ג ס"א, ונ"ל דהה"נ

כאן נידון כבשם הואיל ועבר על איסור דרבנן, ואפשר דכאן אפילו בשוגגת ראוי להחמיר הואיל ובידה לתקן שתחזור ותעשה

שינוי, וד"ל"), משמרת הטהרה (בה"ל סוף אות ל"ח).

2. מיקל – ששבה"ל (ס"ק א' ד"ה וכן, סיכום אות ג'), חוט שני (ס"ק י"ג אות ד'), לבושי עז (תמצית אות ז', "אין המטה נאסרת

בכך"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ב), דיני הרחקות (סעי' י"א אות ו').

3. מראי מקומות – משנה הלכות (ח"ט סי' קפ"ז), בדה"ש (סעי' י' בי' ד"ה שאסורה, עמ' רע"ח, "צ"ע"), הגר"ח זצ"ל (הנהגה

כהלכה מכתב ג' אות ב', "טוב שיפרק"), סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ט"ז, "יש להסתפק"), נטעי גבריא (פרק כ"ט סעי' ט"ו,

"ונכון להחמיר").

טז. אם התחילה האשה לסדר בפניו.

1. צריך לצאת – סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' י"ב, "אם התחילה האשה לעשות בפניו ... מחוייב הבעל לצאת תיכף ומיד כדי

שתעשה שלא בפניו"), ויען יוסף (יו"ד סי' קמ"ב אות ב', "אם הבעל רואה שאשתו מתחלת למזוג הכוס בפניו או להציע מטתו,

מסתבר דצריך לצאת כדי להנצל מלעבור על אזהרת חכמים"), נטעי גבריא (פרק כ"ט סעי' ט"ז).

יז. יש שם אחרים.

1. מחמיר – דברי שלום (יו"ד סי' ע"ד, "אשה נדה אסורה להציע המטה בסדינים בפני בעלה אפילו שיש אחרים עמהם, משום שזה

דרך חיבה").

יח. הצעת שולחן.

1. מיקל.

א) תשב"ץ (ח"ג סי' נ"ח) – "מותרת להציע שלחן בפני בעלה שלא אסרו אלא הצעת המיטה בפניו".

- (ב) חזקת טהרה (ס"ק מ"ג).
 (ג) הגרחה"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב א' אות ג') – "יש איסור הצעת המיטה לבעלה בפניו, האם יש גם איסור לסדר השולחן באופן מכובד ולהציע על גביו הכלים כדין הצעת המיטה. תשובה: לא שמענו".
 (ד) משמרת הטהרה (פרק ח' סעי' קי"א, הע' רנ"ה) – "וכן פשוט בכל הפו' שלא הביאו אלא הצעת המיטה, לא נצרכה אלא לפי שראיתי למי שכ' לאסור בזה, ואינו".
 2. מראי מקומות.
 (א) ששבה"ל (סיכום אות ה') – "סידור השולחן מותר, אבל יפוי השלחן והצלחות וכה"ג נראה לאסור, אך כשיש אחרים האוכלים שרי".

יט. לצחצה נעליים.

1. לצחצה נעלים של בעלה לפניו.
 (א) מיקל.
 (1) אשר חנן (ח"א סי' מ"ט) – "ומכח זה בנדו"ד מלאכה זו קרובה יתר לשפחות ולא אשה לבעלה, ע"כ עם ברצונה לצחצה נעליו הנראה בודאי שמותר כנ"ל למעשה. ויש לצדד שפשיט"ל שגם לפניו מותר, ואם ימצא אחד מהמחברים של זה"ז שכתבו להחמיר דעתי אינה נוחה להם וטעות גדולה היא בידם, מטעמא דשני תנאים אלו, בפרט שלא גוזרים גזרות מדעתינו וכגון דא דחבל לגזור על בני ישראל ועת לקצר".
 (2) ברכת ראובן שלמה (ח"א סי' ק"ה) – "אבל כביסה וגיהוץ וצחצוח נעלים כיון שהוא טורח ואינו דרך חיבה מותרת אשה נדה לעשותן לבעלה, וכן מותר הבעל לעשותן לאשתו נדה".
 (3) דברי בניהו (חכ"ו סי' ס') – "וכן ה"ה שהאשה יכולה לצחצה את נעלי בעלה כל שהם לא עליו".
 (ב) מראי מקומות.
 (1) הגרחה"ק זצ"ל (עלי שי"ח עמ' רל"ה אות א') – "שאלה האם אשה נדה מותרת לצחצה או להכריק נעלים של בעלה ככשאינם עליו ולא בפניו. תשובה: מותר".
 2. לצחצה הנעליים של אשתו נידה.
 (א) מיקל.
 (1) הגרחה"ק זצ"ל (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ב אות קע"א) – "שאלה: האם מותר לבעל לצחצה הנעליים של אשתו נידה, או לא. תשובה: אין לאסור מה שחז"ל לא אסרו".
הגרחה"ק זצ"ל (מה טובו גליון ד' עמ' תקל"ג) – "שאלה: אם מותר לבעל לצחצה נעלים של אשתו נדה. תשובה: אין לאסור מה שחז"ל לא אסרו".
 (2) אבני ישפה (גם אני אודך ח"א סי' קמ"ד ענף א') – "למה שיהיה אסור לצחצה הנעלים שלה, שהרי אין כאן אלא שירות עבודה. והרי זה דומה לבעל שרוחץ הכלי אכילה של אשתו, שאין בזה שום קירוב כי אם ענין של נקיון ושירות, ואף הצחצוח של נעלים הוא ענין של נקיון ושמירה על הנעלים, ולכן ברור שהדבר מותר".
 (3) ברכת ראובן שלמה (ח"א סי' ק"ה) – "אבל כביסה וגיהוץ וצחצוח נעלים כיון שהוא טורח ואינו דרך חיבה מותרת אשה נדה לעשותן לבעלה, וכן מותר הבעל לעשותן לאשתו נדה".
 (4) אבני דרך (ח"ח סי' תקמ"ה) – "מכיוון שצחצוח נעלים הוא טורח ואינו דרך חיבה נראה דאין מקום להחמיר בזה. וכן ראיתי שהקל בעל שו"ת ברכת ראובן שלמה (גם אני אודך מתשובותיו כז)".
 (5) שערי יושר (ח"ג י"ד סי' י"ג) – "אסור לבעל לצחצה נעלי אשתו נדה כשנועלת אותם, או לנקות במברשת בגדים שלובשת אותם, אבל כשאינה נועלת או לובשת אותם מותר לבעל לצחצה ולנקות אותם אפי' בפניה".
 (6) תפארת הטהרה (פרק ב' סעי' כ"ה).
 (7) דברי בניהו (חכ"ו סי' ס') – "מותר לבעל לצחצה נעלי אשתו כל שהיא לא נועלת אותם".

נה] ליצוק מים - סעיף י"ב.

א. הוא ליצוק בשביל אשתו.

1. מחמיר – ס' האשכול (סי' מ"ט), "בהרחצת פניו ידיו ורגליו ... מה שהיא אסורה לעשות לו גם הוא אסור לעשות לה", חכ"א (כלל קט"ז סעי' י', לשונו מובא לקמן), ערה"ש (סעי' י"ד, "וק"ו שהוא לא יצוק לה"), טהרת הבית (סי' י"ב סעי' מ'), ששבה"ל (סיכום אות ז'), אור יצחק (ח"א י"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ז'), "אסורה אשה נדה ליצוק מים לבעלה כדי שירחץ פניו ידיו ורגליו, וכ"ש שכל גופו אסור. וכן הוא אסור ליצוק בשבילה", בדה"ש (ס"ק קנ"ב), חוט שני (ס"ק י"ד אות ד'), סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ג'), פרק י' סעי' כ"ב), דרכי טהרה (סוף עמ' נ"ד), מראה כהן (עמ' פ"ד אות א', "אף שבגמ' ובשו"ע הוזכר איסור זה על האשה, מ"מ כתבו הפוסקים שה"ה שגם האיש אסור להרחיץ פניה ידיה ורגליה של אשתו"), דיני הרחקות (סעי' י"ב אות ב'), פרי טהרה (סעי' מ"ו), שושנת ישראל (פרק ד' סעי' ע"ד), אוצר ההרחקות (פרק כ"ו סעי' ג', סעי' ד').
 (א) ההיתר שלא בפניה – חוט שני (ס"ק י"ג ד"ה והנה, ריש ס"ק י"ד, "וצ"ע").
 2. במקום הצורך יש להקל – קנה בשם (ח"א סי' צ', סי' צ"א אות א'), "במקום הצורך נלענ"ד דאפשר להקל בזה".

ב. מים צוננים.

1. מחמיר – רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ב', ד'א', "הרחצת פניו ידיו ורגליו אפילו בצונן") מחבר (סעי' י"ב), חכ"א (כלל קט"ז סעי' י'), בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ה), אוצר ההרחקות (פרק כ"ו סעי' ו'), פוסקים.

2. מראי מקומות.

(א) מאירי (נדה דף סד. ד"ה אף) – "ואף ביציקה על ידו יראה שלא נאסרה אלא בחמין אבל בצונן אין כאן קירוב והאוסר מתורת נצוק שהוא אצלו כמגע דברי הבאי הם ומ"מ יש אוסרים אף בצונן מפני שאף בצונן מין קשוט הוא".

ג. בשינוי.

1. מחמיר – ששבה"ל (ש"ך ס"ק ט"ז ד"ה שינוי, סיכום אות ה'), קנה בשם (ח"א סי' צ"א סוף אות ב'), טהרת הבית (סי' י"ב סוף הע' ל"ט), בדה"ש (ס"ק קנ"א), סוגה בשושנים (פרק י' סעי' ו'), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ט"ז), דיני הרחקות (סעי' י"ב אות.א'), אוצר ההרחקות (פרק כ"ו סעי' ה').

נו | הכנת מים.

א. מיקל.

1. מאירי (נדה דף סד. ד"ה אף) – "ומ"מ יכולה היא לחמם את המים לפניו ולהניחן לפניו".
2. דרישה (ס"ק ד') – "דבכהאי גוונא סבירא ליה דמותר".
3. ט"ז (ס"ק ח') – "דאין איסור בנתינת מים לחוד".
4. מקור חיים (ס"ק נ', תפארת צבי ס"ק ט') – "נראה לי דראוי להכריע ולהורות כט"ז ודרישה דמותר לו להכין המים קודם הרחיצה לכלי. דהאיסור דוקא מה שנעשית בשעת רחיצה".
5. מלבושי טהרה (סעי' י"ח) – "מותרת להכין לו מים בכלי והוא ירחץ אח"כ".
6. עצי אלמוגים (או"ח סי' קנ"ט ס"ק כ') – "מטה משה ... ול"נ דאין כאן קושי", שאין הפירוש שמותרת ליצוק מים על ידו דזה וודאי אסור, אלא אשמעינן שמותרת להביא לו מים ליטול בהן את ידיו ... והוא דנקטי אשתו נדה אורחיה דמילתא נקאי משום דקיי"ל אסור להשתמש באשה אחרת".
7. ערה"ש (סעי' י"ד) – "אבל הבאת מים בכלי או לשפוך אל הכלי והוא רוחץ בהם מותר דאין זה חיבה".
8. עי' מסגרת השלחן (דין י"ב) – "אבל מותרת ליתן מים בכלי והוא ירחץ אח"כ כ"כ הט"ז".
9. דרכ"ת (ס"ק מ"ו) – "ועיי' בתפארת צבי סק"ט ובמקור חיים ס"ק נ' ...".
10. טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ל"ט) – "מותר לה להכין מים בכלי כדי שהוא ירחץ בהם פניו ידיו ורגליו, ואפילו הם מים חמים".
11. עי' דרכי טהרה (עמ' נ"ד) – "ויש מתירים, ונוהגים כמותם, וטוב להחמיר".
12. דברי שלום (יו"ד סי' ע"ה) – "מותר לאשה נדה להכין מים לבעלה כדי שירחץ בהם פניו ידיו ורגליו, והמחמיר בזה תע"ב".
13. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות כ"ז) – "אף דאסורה ליצוק לו מים, מ"מ מותר להכין מים בכלי כדי שהוא ירחץ בה וכדעת הט"ז (סק"ח) ועוד אחרונים".

ב. מחמיר.

1. רבינו יונה (אגרת התשובה דרש ג' אות נ"ה) – "ואסור לה לתת בפני בעלה קיתון של מים וכלים שירחץ בהם רגליו, אף על פי שאינה נוגעת בו, מפני שהוא דרך חיבה".
2. ס' האשכול (סי' מ"ט, עי' נחל אשכול שם ס"ק ח') – "וכן נמי בהרחצת פניו ידיו ורגליו שלא בפניו מותר להביאם".
3. יש"ש (על הסמ"ג ל"ת קי"א) – "וספר עץ חיים בסיפור הלכות נדה. פי' שלא תביא לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו ע"כ".
4. ש"ך (ס"ק ט"ז, נקה"כ על הט"ז ס"ק ח') – "וכ' הר"ר יונה בספר דרשות הנשים דאסור לתת לפני בעלה קיתון של מים וכלים שירחץ בהם רגליו מפני שהוא דרך חיבה".
5. קרבן נתנאל (כתובות פרק ה' סעי' כ"ד אות ג').
6. חו"ד (חי' ס"ק ט') – "והש"ך כתב דאפילו לתת לפניו בכלי של מים שירחוץ בהם רגליו אסור".
7. חכ"א (כלל קט"ז סעי' ט') – "אסורה ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו ואפילו ליתן לפניו הקיתון עם המים והכלי שירחוץ בו אסור".
8. לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ו).
9. בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות כ"ה) – "ואסור לתת לפני בעלה קיתון של מים והכלים שירחץ בהם פניו ידיו ורגליו, מפני שהוא דרך חיבה, ואפילו המים צוננים, וכנזכר בש"ך בשם רבינו יונה ז"ל".
10. מסגרת השלחן (סי' קנ"ג ס"ק י"א) – "ואפילו ליתן לפניו הקיתון עם המים והכלי שירחוץ בו אסור".
11. טהרת ישראל (סעי' מ') – "ויש להחמיר שלא לתת לפני בעלה הקיתון עם המים והכלי שירחוץ בו".
12. אג"מ (מסורת משה ח"ג עמ' רל"ח אות קמ"ט) – "שבעיקר הדין כמובן דפסקינן כהש"ך לחומרא".
13. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק"ז) – "ונקטינן להחמיר כדעת הש"ך".
14. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ט).
15. טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ו') – "וכן אסורה להעמידם לפניו שירחוץ מהם".
16. בדה"ש (ס"ק ק"נ).
17. ששבה"ל (ש"ך ס"ק ט"ז, סיכום אות ג').
18. חוט שני (ס"ק י"ד אות ב').
19. מראה כהן (עמ' פ"ד) – "וכן הגשת כלים עם מים לפניו לצורך רחיצה".
20. יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ט"ז) – "כמו כן אסור לאשה להכין מים בפני בעלה לצורך רחיצה".
21. משמרת הטהרה (ס"ק ק"כ) – "ויש להחמיר כדעה זו".

22. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ט).
23. פרי טהרה (סעי' מ"ו) – "ולדינא נקטינן להחמיר בזה".
24. חוקת הטהרה (סעי' ע"ו) – "אסור להכין לו מים כדי לרחוץ פניו ידיו ורגליו".
25. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שס"א) – "שהלכה להחמיר כהש"ך שאסורה אפילו ליתן מים לפני בעלה, אף שאין הכרח שזהו ג"כ שיטת הרמ"א. וגם שמעתי להחמיר בציוור של הט"ז אפילו אם אינו רחיצה, כגון שהבעל רוצה לתפוס הילד, והאשה שופך מים על התינוק באופן שהוכרח ליפול גם על ידיו. אא"כ הוא עת הצורך".
26. פתחי דעת (פרק ח' סעי' כ"ד).
27. שושנת ישראל (פרק ד' סעי' ע"ו).
28. אהל שרה (עמ' ס"ד).
29. אוצר ההרחקות (פרק כ"ו סעי' ט"ו) – "אסור".

- ג. מראי מקומות – שערי טוהר (שער ט"ו סעי' ט"ו, ס"ק י"ד), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ג, שפ"ח ס"ק מ"ד).
1. תורת חיים (או"ח סי' קנ"ט ס"ק ל') – "ואולי הש"ך בשם רבינו יונה שם אוסר רק לרחוץ רגליו".

ד. הוא להכין בשביל אשתו.

1. מחמיר – ס' האשכול (סי' מ"ט, "וכן נמי בהרחצת פניו ידיו ורגליו שלא בפניו מותר להביאם אעפ"י שהוא בא ורוחץ בהם ויודע שהיא הביאתו. וחזי לן מה שהיא אסורה לעשות לו גם הוא אסור לעשות לה"), חכ"א (כלל קט"ז סעי' י', "אסורה ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו ואפילו ליתן לפניו הקיתון עם המים והכלי שירחוץ בו אסור ואפילו אינה נוגעת בו ואפילו המים צוננים ... כשם שהיא אסורה לעשות לו כך הוא אסור לעשות לה"), סוגה בשושנים (פרק י' סעי' כ"ב), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ט"ז, "וכן אסור לבעל להכין מים בפניה לצורך רחיצת אשתו"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"י), לבושי עז (תמצית אות ה'), פתחי דעת (פרק ח' סעי' כ"ו), אהל שרה (עמ' ס"ד), אוצר ההרחקות (פרק כ"ו סעי' י"ז).
2. מראי מקומות – קנה בשם (ח"א סי' צ"א אות א', "במקום הצורך נלענ"ד דאפשר להקל בזה". אמנם ע"י אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות ק"נ, "הדברים שאסורה לנדה לעשות לבעלה, גם לבעלה אסור לעשות לה (חכמת אדם)").

ה. למחמירים.

1. ע"י שינוי.
(א) מיקל.
1. אשל אברהם (בוטשאטש, או"ח סי' ד' על מג"א ס"ק א' ד"ה לא תטול) – "כשאשתו נדה שתעמיד לפניו המים ביד שמאלה על השלחן".
2. ארחות חיים (סי' ד' ס"ק י' ד"ה ועי') – "בא"א ... יש תקנה כשאשתו נדה שתעמוד לפניו המים ביד שמאלה על השלחן".
3. טהרת הבית (סי' י"ב סוף הע' ל"ט) – "ויש להקל על ידי שינוי".
4. שבה"ל (ש"ך ס"ק ט"ז ד"ה שינוי, סיכום אות ה', ח"ו סי' קכ"ט אות ט"ז).
5. חוט שני (ס"ק י"ד אות ב').
6. משמרת הטהרה (ס"ק קכ"ב).
7. הגר"י מצגר שליט"א (אסיפת יצחק י"ד כסליו תשס"ט) – לשונו מובא לקמן.
8. אוצר ההרחקות (פרק כ"ו סעי' י"ח) – "מותר".
- (ב) מחמיר.
1. ב"ח (ס"ק ז' ד"ה ותימא, לשונו מובא לקמן).
2. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק"ז) – "ונראה דאף לגבי הא דנקטינן כדעת הש"ך דהכנת מים לרחיצה ג"כ אסרו, אין להתיר אף על ידי שינוי".
3. מראה כהן (עמ' פ"ד אות ב') – "הגשת המים לפניו נאסרה אף אם תשנה האשה בהגשה כגון בשמאל או בריחוק מקום".
4. יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ט"ז) – "כמו כן אסור לאשה להכין מים בפני בעלה לצורך רחיצה וכן אסור לבעל להכין מים בפניה לצורך רחיצת אשתו ואין מועיל בזה שינוי".
5. שושנת ישראל (פרק ד' סעי' ע"ו).
- ג. מראי מקומות – קנה בשם (ח"א סי' צ"א סוף אות ב', "וצ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ט).
2. ריחוק מקום.
- (א) מחמיר – ב"ח (ס"ק ז' ד"ה ותימא, לשונו מובא לקמן), מראה כהן (עמ' פ"ד אות ב', לשונו מובא לעיל).
- (ב) מיקל – חוט שני (ס"ק י"ד אות ב', אות ג', "בריחוק מקום קצת מותר"), אוצר ההרחקות (פרק כ"ו סעי' כ').
3. שלא בפניו.

- (א) מיקל – ס' האשכול (סי' מ"ט, "וכן נמי בהרחצת פניו ידיו ורגליו שלא בפניו מותר להביאם"), ב"ח (ס"ק ז' ד"ה ותימא, "ותימה למה לא כתב הרא"ש תזהר ביותר במזיגת הכוס בפניו וי"ל דמזיגת הכוס יש לו היתר בקצת שינוי כגון להניח לפניו ביד שמאל או על הכר וכיוצא בו אבל הצעת המטה ורחיצת פניו אין להם היתר בשעושה בפניו"), קרבן נתנאל (כתובות פרק ה' סעי' כ"ד אות ד'), באר משה (ח"ג סי' קמ"א), פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק"ז), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ט), ששבה"ל (ש"ך ס"ק ט"ז ד"ה שלא, סיכום אות ד'), בדה"ש (ס"ק ק"ג, ס"ק קנ"ד), קנה בשם (ח"א סי' צ' ד"ה ובהכנת, סי' צ"א סוף אות ב'), סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ג', פרק י' סעי' י'), חוט שני (ס"ק י"ד אות ב'), מראה כהן (עמ' פ"ד אות ג'),

פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ט), משמרת הטהרה (ס"ק קכ"ב), פרי טהרה (סעי' מ"ח), דיני הרחקות (סעי' י"ב אות ג'), הגר"י מצגר שליט"א (אסיפת יצחק י"ד כסליו תשס"ט, לשונו מובא לקמן), שושנת ישראל (פרק ד' סעי' ע"ה), אוצר ההרחקות (פרק כ"ו סעי' י"ט).

- 1) מחזיר עצמו לאחוריו.
 - א. מיקל – בדה"ש (ס"ק קנ"ד).
 - ב. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ו', "יש להסתפק").
- 2) עצימת עינים.
 - א. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ד', "יש להסתפק").
- 3) דכשאחד מהם ישן.
 - א. מיקל – סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ד', "מקרי שלא בפניו"), טהרת עם ישראל (מילואים ח"א לפרק י"ד סוף אות כ"ט, "ואם הוא ישן מיסתבר דכשלא בפניו דמי").
- 4) אם התחילה האשה לעשות בפניו.
 - א. צריך לצאת – סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' י"ב, "אם התחילה האשה לעשות בפניו ... מחוייב הבעל לצאת תיכף ומיד כדי שתעשה שלא בפניו").

ו. להגיש כלי רחיצה: כגון סבון (soap) מגבת (towel) וכדו'.

1. מיקל.
 - א) חינא וחסדא (כתובות דף ד: ד"ה והרחצת, עמ' ס"ג) – "דגם להי"מ שהביא הרב הדרישה שם דס"ל דאסור אינו אלא כשמשליך המים אל תוך הכלי שהוא ירחץ בו, מש"א כן הכא דאינו אלא הבאת כלי בעלמא הו"ל כשאר שירות".
 - ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק"ח) – "מותר לאשה ליתן בפני בעלה כלי רחיצה כגון סבון מגבת וכדו'".
 - ג) הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ט, משמרת הטהרה פרק ח' הע' רס"ה, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ח אות מ"ו) – "מותר לאשה להכין בפניו וליתן לו בלא הושטה את כלי הרחיצה למרחץ".
 - ד) ששבה"ל (סוף ש"ך ס"ק ט"ז, סיכום אות ג') – "שאר צרכי רחיצה כגון מגבת או סבון, לא משמע בפוסקים לאיסור, ונ' דשרי גם להביא קומפרסים לצורך רפואה".
 - ה) הגר"ח"ק זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ג' אות ה') – "לא מסתבר".
 - ו) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק י"ט הע' ט"ו) – "להביא לו כלי רחיצה כסבון וספוג ושאר צרכי הרחיצה מותר דהוי דרך עבודת".
 - ז) משמרת הטהרה (פרק ח' סוף סעי' קט"ו).
2. מחמיר.
 - א) לבושי עז (תמצית אות ג', אות ד') – "לדעת הש"ך הנ"ל, נראה דה"נ דאסורה להכין לו גם שאר כלי רחיצה, אמנם כל זה דוקא בפניו. וכן כל איסור זה הוא דוקא בזמן רחיצה, אבל הכנת התיק למקוה, לא מיקרי הכנה בזמן רחיצה, ושרי".
 - ב) פתחי דעת (פרק ח' סעי' כ"ד) – "וכן לא תכין עבורו 'כלי רחצה' (כגון מגבת סבון וכד'), בסמוך לזמן הרחיצה, (ומסתבר שהאיסור בזה גם שלא בפניו אם הוא סמוך לרחיצה)".
3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' י"ב ב' ד"ה אסורה, עמ' ר"פ, "וצ"ע בזה"), אוצר ההרחקות (פרק כ"ו סעי' מ"א, "מחלוקת").
 - א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שס"א) – "ולענין להפעיל הדוד חשמל לפני בעלה, רי"ב של' מסתפק בזה, אבל נוטה להקל כיון שלא מצינו שאסור להחם המים בפניו".
 - ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Are you allowed to turn on a seat warmer for a wife that's a niddah?

R' Y. Berkovits wrote: Why not!

ז. להכין המים באמבטיה.

1. לכו"ע אסור.
 - א) שבה"ל (ח"ב סי' ק') – "שו"ע סי"ב אסורה ליצק לו מים - עט"ז ס"ק ח' דוקא בשעה שהוא נוטל אבל הכנת מים מותר, ובש"ך אוסר בשם רבינו יונה, אמנם גם בש"ך אינו מבואר רק שירחץ בהם רגליו שהיא חיבה ביותר לא בשביל הרחצת פניו וידיו לבד. איברא נלענ"ד פשוט דכהיום שיש אמבטיא בכל בית דגם להט"ז אסורה להכין לו האמבטיא לרחיצת כל הגוף דיש בזה דרך חיבה ביותר".
 - ב) מנחת יצחק (ח"ז סי' ע' ד"ה וע"ד) – "מה שנסתפקת אם מותרת להכין לו אמבטיא שלא בפניו, עפ"מ שכתב בת' שבט הלוי דאמבטיא גם לטו"ז אסור דהוי חיבה יותר עכ"ד. הנה אף דצדקו דברי הגאון בעל שבט הלוי שליט"א, מ"מ נראה דל"ה חיבה יותר מהצעת המטה דשרי שלא בפניו, לכן לעת הצורך יש להתיר, ובלא צורך אמרינן בלא"ה בכל כה"ג דהמחמיר תע"ב, ובלבד שלא יבוא לידי קלקול שלו' בית, עי' בזה בס' טהרת ישראל (סעי' י' י"א ובבאר יצחק שם)".
 - ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' ק"ט, הע' נ"א).
- 1) שלא בפניו, מותר – באר משה (ח"ג סי' קמ"א, לשונו מובא לקמן), מנחת יצחק (ח"ז סי' ע' ד"ה וע"ד, לשונו מובא לעיל).
2. לכו"ע מותר.
 - א) אג"מ (מסורת משה ח"ג עמ' רל"ח אות קמ"ט) – "הרב שמואל פישעליס ... שאל היתה לגבי מה שנחלקו הש"ך והט"ז בסעיף י"ב לענין הכנת מים לרחיצה, דהש"ך מחמיר, ושאל איך יהיה הדין להש"ך לגבי הכנת מים לאמבטיה בזמננו. וטען רבינו שאין

איסור באמבטיה שלנו **דאין זה חיבה שעושה אשה זה לילדים**, ולפעמים לאורחים וכדומה, ורק אם תכין האשה לבעלה מים בתוך חדרו, במקרה שמתעצל ללכת לאמבטיה הרגילה זה יהיה אסור, אבל עצם מה שמסובבת האשה את הברז ומכניסה מים לאמבטיה, אינו מוכיח חיבה. והוסיף רבינו שבעיקר הדין כמובן דפסקינן כהש"ך לחומרא".

(ב) **ביע אומר** (ח"ו יו"ד סי' י"ט, ע"י טהרת הבית סי' י"ב סעי' ל"ט) – "ונראה לפ"ז דבנ"ד ג"כ יש להקל, שאין חילוק בין הכנת מים לרחיצת פניו ידיו ורגליו, לבין הכנת מים באמבטיה לרחיצת כל גופו, דכל אפיא שוין להקל. והן עתה ראיתי בשו"ת שבט הלוי (חיו"ד סי' ק) שכ' לאסור הכנת אמבטיה לרחיצת כל הגוף שיש בזה דרך חיבה ביותר. ע"ש. ואין דבריו מוכרחים, שאין זה **אלא דרך שירות ועבדות**, וכל שאינה יוצקת עליו המים אין זה דרך חיבה ומשרא שרי".

3. תלוי במחלוקת ט"ז וש"ך.

(א) **באר משה** (ח"ג סי' קמ"א) – "ועיין בדר"ת (אות מ"ו) שהכריע בלא"ה דהעיקר כהט"ז, ולפי דבריו יהיה שרי לה להכין אמבטי (וואנן) מים חמים. ואין דרכי להתיר שהיא תכין לו אמבטי אלא משיב להשואל שהיא תכין זמן מה קודם שבעלה חוזר מהחנות או מהעבודה לבית או כשהבעל בחדר אחר שמשם איננו רואה שהיא מכינה לו האמבטי והיינו שלא בפניו תעשה, ובכה"ג שרי בלא שום חשש אליבא דכו"ע, דשלא בפניו שרי בכה"ג ופשוט".

(ב) **הגר"ש אייזר** זצ"ל (ח"ב עמ' ר"ז).

4. אם מותר לפתוח הברז של המקלחת עבורו.

(א) **אבני ישפה** (אהל יעקב ג' אלול תש"ע) – "בשאלה אם מותר לאשה נדה להכין מים עבור בעלה, נחלקו הפוסקים. הש"ך סי' קצ"ה ס"ק ט"ז כתב בשם רבינו יונה לאיסור, אבל הט"ז שם ס"ק ח' כתב להיתר. בשו"ע שם סע' ב' רק מוזכר שאסור לה ליצוק לו מים, והיינו בשעת רחיצה. בדרכי תשובה שם ס"ק מ"ו בשם התפארת צבי ס"ק ט' והמקור חיים ס"ק נ' הכריע כדעת הט"ז שכל האיסור הוא רק בשעת הרחיצה עצמה אבל לא בהכנת המים לרחיצה. ובמקלחת יש סניף נוסף שהרי המים הראשונים כבר ברחו, וכל הזמן באים מים חדשים, ולכן ודאי שזה מותר".

ה. הסרת המונע, כמו פתיחת ברז המים (faucet).

1. מחמיר, אא"כ פותחת הברזא בשבילה או בשביל דבר אחר.
 - (א) **חזקת טהרה** (דרך ישרה אות ד').
 - (ב) **מנחת יצחק** (ח"ו סי' ע' ד"ה מש"כ) – "דגם לדעת הש"ך אם פותחת הברזא בשבילה או בשביל דבר אחר מותר לו לרחוץ ידיו, כ"כ גם בספר חזקת טהרה".
 - (ג) **טהרת הבית** (סי' י"ב סוף הע' ל"ט).
 - (ד) **בדה"ש** (ס"ק קנ"ה).
 - (ה) **הגר"ש אייזר** זצ"ל (ח"ב עמ' ר"ז).
 - (ו) סוגה בשושנים (פרק י' סעי' כ"א).
 - (ז) **משמרת הטהרה** (ס"ק ק"כ).
 - (ח) **פרי טהרה** (סעי' מ"ז).
 - (ט) **חוקת הטהרה** (סעי' ע"ח) – "נראה שאסור לאשה לפתוח בשביל בעלה ברז מים כדי למלאות לו אמבטיה או מקלחת וכדומה, אך אם היא פתחה את הברז עבור עצמה מותר לבעלה להמשיך להשתמש עם אותם מים אח"כ".
 - (י) **הגר"מ היינעמאן שליט"א** (פסקי הלכות אות כ"ו) – "וכתב בבדי השלחן (ס"ק קנ"ה) דלפתוח הברז נמי בכלל איסור זה".
 - (יא) **שושנת ישראל** (פרק ד' סעי' ע"ה).
 - (יב) **אהל שרה** (עמ' ס"ד).

2. מיקל.

- (א) **אג"מ** (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות כ"ד) – "מותר לאשה לפתוח את ברז המים (faucet) לבעלה בכדי שיוכל לרחוץ במים כשהיא נדה".
3. **כח שני**.
 - (א) מיקל – **חוט שני** (הנהגה כהלכה פרק י"ח הע' י"ג), "אם היא תפתח הברז וימתין שיזרמו המים הראשונים עד שיבואו המים בכוח שני מותר".
 - (ב) מחמיר – **משמרת הטהרה** (שעה"צ ס"ק רפ"ג).
 - (ג) מראי מקומות – **אבני ישפה** (אהל יעקב ג' אלול תש"ע, לשונו מובא לעיל).
 4. מראי מקומות – **דיני הרחקות** (סעי' י"ב אות ה').

ט. אם הבעל יכול להתרחץ במי אמבטיה שאשתו נדה התרחצה בהם.

1. מחמיר.
- (א) **אבני ישפה** (אהל יעקב עמ' קי"ח ענף נ"ו, ג' אלול תש"ע) – "אסור לבעל להתרחץ במים שאשתו התרחצה בהם, כי דומה לאכילת השיריים שלה שאסור לבעל לאכול וכדברי הרמ"א שם סע' ג'. וכל שכן כאן שהיא רחצה בהם גופה, ויש כאן הרהור טפי".

י. במקום מצוה: מים לנטילת ידיים לסעודה, נט"י בבוקר, מים אחרונים.

1. מחמיר.

- (א) מטה משה (סי' רס"ז) – "הרחצת פניו ידיו ורגליו היינו דוקא מה שהוא דרך חיבה, אבל נטילת ידים גזרת המלך הוא ואין זה דרך חיבה, נראה לו לבעל התרומה (סי' צ') דשרי. אך לא אישתמט שום מחבר שכתב אשה נדה, אלא כולם כאחד עונים ואומרים דמותר ליטול מנדה סתמא, משמע אבל מאשתו נדה לאו משום הרגל דבר. וכן מצאתי משם חדושי מהרי"ל (בספר המנהגים אות ק"א) וז"ל, אסור לאשה נדה לצוק מים על יד בעלה, וכן גוי וכן אשת איש וכן נדה ע"כ. ואף על גב דלא קיימא לן כוותיה במה שכתב דאין ליטול מגוי ומנדה, אלא קיימא לן כדברי המתירין שהם רובא דרובא. מכל מקום שמעינן מדבריו דיש לחלק בין נדה ובין אשתו נדה, מדפלגינהו וכתב אסור לאשה נדה לצוק מים על יד בעלה, ואחר כך כתב וכן נדה, שמע מינה דהכי קאמר אסור לאשה נדה לצוק על יד בעלה, ולא תאמר דוקא אשתו נדה שהיא אסור משום הרגל דבר, אלא אף נדה אסור ליטול ממנה משום טומאה. ואף על גב דלא קיימא לן בנדה כוותיה, באשתו נדה יש לנהוג כוותיה, דמשמעות הפוסקים כוותיה".
- (ב) אשל אברהם (בוטשאטש, או"ח סי' ד' על מג"א ס"ק א' ד"ה לא תטול) – "יש תקנה כשאשתו נדה שתעמוד לפניו המים ביד שמאלה על השלחן. אך להעמיד אצלו מים וכלי קודם שינה הוא על צד היותר טוב".
- (ג) ארחות חיים (סי' ד' ס"ק י' ד"ה ועי') – "בא"א ... יש תקנה כשאשתו נדה שתעמוד לפניו המים ביד שמאלה על השלחן".
- (ד) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק ג' כסליו תשס"ט, אהל יעקב אות י"ד) – "שאלה: אשתו נדה האם היא מותרת להכין מים לצורך נטילת ידים. תשובה: שלא בפניו".
- (ה) בדה"ש (ס"ק קנ"ד) – "בין רחיצה של רשות בין רחיצה של מצוה כגון נטילת ידים לסעודה ונטילת ידים שחרית ונראה דהוא הדין לנטילת מים אחרונים".
- (ו) חוט שני (ס"ק י"ד אות ג', מראה כהן פרק ה' הע' ק"י) – "יש לחוש לאיסור בהכנת מים לנט"י שחרית משום איסור רחיצה, ואפילו אם מכינה מהלילה עבור הבוקר".
- (ז) עי' פרי טהרה (סעי' מ"ט) – "וטוב להחמיר בזה".
2. מיקל [אינו דרך חיבה, א"נ שהוא מעשה מצוה, א"נ שלא בגדר רחיצה].
- (א) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ט"ז) – "נראה אף להחמיר בזה, זהו דוקא שלא תביא מים להרחצת פניו ידיו ורגליו, שזהו הוי דברים של חיבה ... אבל לענין שתביא לו מים לרחוץ ידיו לאכילה וכדומה, נראה דמותר לכ"ע".
- (ב) פרי דעה (שפ"ל ס"ק ט"ז) – "ומשמע דלרחוץ ידיו לחוד פשיטא דשרי ליתן קיתון של מים לפניו דבכה"ג לא הוי דרך חיבה".
- (ג) תורת חיים (או"ח סי' קנ"ט ס"ק ל') – "ואולי הש"ך בשם רבינו יונה שם אוסר רק לרחוץ רגליו אבל לנט"י בבוקר או לסעודה לכ"ע מותרת להביא לבעלה".
- (ד) שערי טוהר (שער ט"ו ס"ק י"ד) – "ברחיצת ידים לתפילה וכדומה שהוא מחויב בו זה לא הוי דרך חיבה רק דרך שירות וטורח".
- (ה) באר משה (ח"ג סי' קמ"א) – "נשאלתי אם שרי לה להכין לבעלה מים לצורך נט"י בבקר הנקרא 'נעגילוואסער'. השבתי אין שום טעם ויסוד לאסור והיתר גמור הוא, ובזה עושה רצון בעלה ככל נשים כשרות ... דע"כ לא אסר הש"ך בשם הר"ר יונה בדרשות אלא להכין כלי לרחיצה, אבל לנט"י בבקר שאינו כלל בגדר רחיצה גם להש"ך שרי".
- (ו) מנחת יצחק (ח"ז סי' ע"ב אות א') – "אם מותר להבעל להביא מים לנטילת ידים שחרית הנקרא נעגל וואסער בשביל אשתו בימי נדתה. הנה לדעתי אין חשש בדבר ... כדאים המקילים לסמוך עליהם בהבאת נעגל וואסער, שמהדרך גם לאנשים שאינם מכירים זה את זה להביא א' לחבירו למצוה, שלא ילך ד' אמות בלא נטילה, ואין בזה משום חיבה, ומכ"ש אם מביא שלא בפניה כנלענ"ד".
- (ז) אמת ליעקב (הע' פ"ה) – "נראה שמותרת להניח לפניו כלי עם מים בלילה לצורך נטילת ידים שחרית בבוקר".
- (ח) שפע טהרה (ס"ק כ') – "מותרת האשה להכין בפני בעלה [בלילה] כלי עם מים לנטילת ידים של שחרית [נעגיל וואסער]".
- (ט) עי' פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ק"ט) – "ויש מקום לבעל נפש להחמיר אבל לא מדינא".
- (י) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ז') – "ולא הכין מים לנטילת ידים שחרית או לסעודה מותר, דזה לצורך מצוה".
- (יא) חזקת טהרה (תוספות טהרה אות קנ"ט, עי' עמק התשובה ח"ו סי' שע"ה ד"ה ולהכין) – "אפשר דוקא לרגליו החמיר רבינו יונה וכדמשמע מלשונו אבל לידי אפסר דשרי גם אליביה ... וא"כ די להחמיר במה מבואר בהדיא בדברי רבינו יונה ולא יותר כי בלא"ה מעיקר הדין משמע דשרי וכמו שביאר הט"ז וא"כ להכין לנטילה וכמו שנוהגין לנטילת שחרית שפיר דמי אליבע דכו"ע".
- (יב) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' ר"ז).
- (יג) טהרת עם ישראל (מילואים ח"א לפרק י"ד סוף אות כ"ט) – "והכנת מים לנט"י שחרית וכן לסעודה נראה דאינן בכלל דברים של חבה".
- (יד) ששבה"ל (ש"ך ס"ק ט"ז ד"ה ולמעשה, סיכום אות ג') – "אבל לצורך נט"י שחרית או לסעודה ואף למים אחרונים מותר, דהוא מעשה מצוה".
- (טו) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קנ"ט) – "המנהג להתיר להכין נעג"ל וואסער".
- (טז) דרכי טהרה (עמ' נ"ד) – "מותר לאשה להביא לבעלה מים לצורך נטילת ידיים, ראשונים או אחרונים".
- (יז) טהרת הבית (סי' י"ב הע' ל"ט ד"ה והנה) – "לפי הנוהגים להחמיר כרבינו יונה ... לדינא נראה שיש להקל".
- (יח) לבושי עז (תמצית אות ב') – "מ"מ מותר להניח לפניו מים לרחיצה של מצוה, כגון נטילת ידים או מים אחרונים, ונראה דאין צריכה אפילו שינוי בזה".
- (יט) מראה כהן (עמ' פ"ד אות ד') – "מותרים בהכנת מים לצורך נטילת ידים שחרית או נט"י לסעודה".
- (כ) יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ט"ז) – "יכולים להקל להכין מים זה לזה לצורך מצוה, כגון נטילת ידים של שחרית או נטילת ידים לסעודה".
- (כא) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' ק"י).

(כב) דיני הרחקות (סעי' י"ב אות ד').

(כג) הגר"י מצגר שליט"א (אסיפת יצחק י"ד כסליו תשס"ט) – "בנידון שאלתך השלישית, אשתו נדה, האם מותרת להכין מים לבעלה לצורך נטילת ידים. מבואר בגמ' כתובות שם דהרחצת פניו ידיו ורגליו הם המלאכות שאשה אסורה לעשות לבעלה ובשו"ע שם סי"ב מבואר איסור זה בזה"ל 'ואסורה ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו אפילו אינה נוגעת בו ואפילו הם מים צוננים'. ובט"ז [שם ס"ק ח'] דייק מלשון הרשב"א, שכל האיסור הוא כשהיא יוצקת לו מים בשעת רחיצתו אבל להכין לו מים בכלי והוא ירחץ מותר, עיי"ש. אמנם בש"ך [שם סקט"ז] מבואר שחולק, שהביא שם מספר דרשות הנשים לרבינו יונה שכתב ואסור ליתן לפני בעלה קיתון של מים וכלים שירחץ בהם את רגליו מפני שהוא דרך חיבה, ומבואר שדעתו שגם עצם ההכנה ונתינה לפניו אסורה. ובספר פרי דעה [שם] כתב כל האיסור להש"ך הוא דוקא בנותנת לפניו מים לרחיצת רגליו שקרוב יותר לעבירה מרחיצת ידיו ויש בזה יותר חיבה וקירוב, אבל נתינת מים לרחיצת ידיו מותרת גם להש"ך, ועיי"ש שהביא דעות לאסור גם בנתינת מים לרחיצת ידיו, והנה אף שנוסח הלשון שהביא הש"ך מספר דרשות הנשים משמע באמת שאסור רק לרחיצת רגליו המעיין בספר הנשים יראה שכתב שם מפורש שאסורה ליתן קיתון מים וכלים לפני בעלה שירחץ בהם פניו ידיו ורגליו- מובא בשיעורי שבט הלוי [שם] וא"כ מבואר כהדעה השניה בספר פרי דעה הנ"ל. וכתב בספר שבט הלוי שם דלמעשה מחמירים כהש"ך לאסורם נתינת מים בלבד, אמנם כתב שם לדבר פשוט דהכנת מים לנט"י שחרית או לסעודה או אף לצורך מים אחרונים מותרת דאין זה מעשה רחיצה אלא מעשה מצוה וכן כתבו עוד פוסקים, וא"כ בנידון שאלתך בודאי מותר, ועוד יש להוסיף דאף להש"ך במכנה לו מים בכלי שלא בפניו מותר, וכן משמע לשון ספר דרשות הנשים [שם] שכתב 'אסור ליתן לפני בעלה וכו' וכ"כ בספר האשכול להדיא וכן פסק בשבט הלוי שם, ועיי"ש עוד שנתנת מים בפני בעלה באופן של שינוי והיכר מותרת אף להש"ך".

(כד) חוקת הטהרה (סעי' ע"ז) – "אשתו נדה מותרת להכין לו מים לנטילת ידיים שחרית או לסעודה ולמים אחרונים שהם מצוות, ואף שיש מחמירים בזה, אנו נוהגין כהמקילין".

(כה) שושנת ישראל (פרק ד' סעי' ע"ז).

3. מחלק.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ו אות כ"ט) – "הכנת מים לנטילת ידים אם לאכילה בסעודה אסור, ואם לנט"י בבוקר אחר השינה שרי".

הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רס"א, ע"א אשרי האישי יו"ד פרק כ"ח אות מ"ה) – "להביא לו מים לנטילת מצוה, אם לנטילת ידים שחרית - מותר, כיון שזה לא להנאתו אלא רק להסיר רוח רע. ואם להביא לו מים אחרונים - הדין תלוי בב' הטעמים מדוע חייבים במים אחרונים, דאם הטעם משום מלח סדומית אסור, משום דהוי להנאתו, אבל אם הטעם משום זוהמה מדין 'והייתם קדושים' - יש לדון שמותר, משום שאין נקרא להנאתו. גם עבור מים שלפני הסעודה מותר".

הגר"ש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ח' הע' ס"ז) – חילק בין רחיצה לשם נקיות שאסורה, לבין רחיצה שהיא רק כדי להסיר רוח רעה, כגון נט"י שחרית, ומאידך יש להחמיר בהבאת מים אחרונים שענין הנטילה הוא משום נקיות".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שס"ב) – "שדווקא נט"י שחרית שהוא להעביר הזוהמה, ומים אחרונים שהוא להעביר המלח. אבל נט"י לסעודה, אסור".

4. מראי מקומות – כף החיים (או"ח סי' קנ"ט ס"ק ע"ג, ס"ק ע"ד), קנה בשם (ח"א סי' צ"א סוף אות ב' ד"ה שוב), סוגה בשושנים (פרק י' סעי' י"ד, "יש גם אוסרים ... ויש מתירין"), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק מ"ה), מנחת גדעון (ח"ג פרק י"ד סעי' כ"א), אוצר ההרחקות (פרק כ"ו סעי' כ"ג, ועוד).

(א) אהל שרה (עמ' ס"ד) – "ובמקום צורך קצת יש להקל".

יא. מכנה לשניהם, כגון מים אחרונים או לנט"י.

1. מיקל – חוט שני (ס"ק י"ג אות ג', "ואמנם אם המים לנט"י בשביל שניהם, מותר").

2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' י"ב ב' ד"ה ליצוק, עמ' ר"פ, "וצ"ע"), סוגה בשושנים (פרק י' סעי' ט"ז, "יש להסתפק"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ח הע' מ"ד).

נד] למזוג לה - סעיף י"ג.

א. רק יין, או ה"ה שאר משקה ומאכל [למחמירים גבי אשה לבעלה].

1. מחמיר.

(א) מקור חיים (ס"ק נ"ב) – "נראה לי דאם הבעל מחלק החלוקים על השולחן לכל אחד מן המסובין חלקו לקערה המיוחד לו אסור להניח חלק אשתו נדה לקערה שלה דמרא' לה חיבה יותר בזה משאם ימזיג לה".

(ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' נ"ז) – "ולמעשה מאכלים חשובים יש להחמיר בין האשה לבעלה ובין הבעל לאשתו".
(ג) ע"י הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רס"ב) – "אסור לבעל למזוג משקין ולהושיט מאכלים לאשה, ובשעת הדחק יכולים להקל בזה".

(ד) ששה"ל (סעי' י' ד"ה ובמקור) – "ובמקור חיים".

(ה) בדה"ש (ס"ק קנ"ט) – "דעת הסוברים שאסור לה גם כן להגיש מאכל לפניו ונראה שלפי דעתם גם הבעל אסור להגיש המאכל לאשתו".

(ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ע"ח, פרק כ"ו סוף הע' קמ"ח).

- (ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"ה) – "שכן מנהג העולם להחמיר אפילו במאכל. אף שבאמת אין הכרח מהש"ע, שהא הש"ע העתיק מלה במלה מהרשב"א, ולהרשב"א כל זה דווקא ביין. וא"כ אפשר שהש"ע אינו החמיר אלא במה שהחמיר הרשב"א שהוא דווקא ביין. שהא לא מצינו מי שהחמיר בזה אלא הרשב"א. מ"מ כן נהגו להחמיר בזה".
- (ח) פרי טהרה (סעי' מ') – "כשם שהאשה אסורה להניח בפני הבעל מאכל או משקה, כך הבעל אסור להניח בפניה".
- (ט) נטעי גבריאל (פרק כ"א סעי' א').
- (י) פתחי דעת (פרק ח' סעי' י"ה, סעי' י"ט).
- (יא) אהל שרה (עמ' ס"ב) – "כשם שהאשה אסורה להניח בפני בעלה מאכל או משקה, כך הבעל אסור להניח בפניה".
2. מיקל.

- (א) דברי יואל (ח"א יו"ד סי' ס"ד אות א') – "דהא דאסור למזוג לה דהוא רק מדברי הרשב"א כמ"ש לעיל, והרשב"א לא אסר אפילו באשה שמוזגת לבעלה אלא מזיגת במים כמ"ש לעיל בשם הש"ך, א"כ לא מסתבר לאסור יותר ממנו, א"כ אע"ג שהש"ך החמיר בס"ק י"ג בנדה לבעלה אפילו שאר משקין ואוכלים וקערה, אבל בבעל לאשתו לא אסור אלא מזיגה במים ביין אבל בשפיכה מהקנקן לכוס ולהושיט ליכא איסור כלל, דבשאר פוסקים לא נמצא איסור לבעל רק הרשב"א ואיהו לא אסר אלא מזיגה ממש".
- (ב) טהרת בת ישראל (פרק ב' סעי' ה') – "והבעל יכול להניח אוכלים לפני אשתו".
- (ג) עי' פרדס שמחה (ס"ק מ"ט) – "ל"ד יין ה"ה שאר משקין חשובין, אבל מאכלים אין איסור".
3. מראי מקומות – הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב פרק ה' הע' רל"ו).

ב. ע"י שינוי.

1. מחמיר.
- (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רס"ג) – "מזיגת משקין והושטת אוכלים מהבעל לאשה אסורה גם אם יעשה את המזיגה בשינוי".
- (ב) חזקת טהרה (דרך ישרה אות ה') – "וטעמא דמסתבר לחלק ביניהן דבשלמא גבי אשה דהיא חייבת לעשות לו דברים אלו וכדאיתא באה"ע"ז סי' פ' לא שייך חבה וכל שהוא ע"י שינוי שרי משא"כ הבעל אם מוזג לה הכוס אינו רק בשביל חבה ומשו"ה אסור אפילו ע"י שינוי דהא עכ"פ חבה איכא".
- (ג) קנה בשם (ח"א סי' צ') – "דאסור להבעל למזוג לה אפילו על ידי שינוי ושלא בפניה".
2. מיקל.
- (א) נטעי גבריאל (פרק כ' סעי' ד') – "גם אצל הבעל מהני שינוי".
- (ב) פתחי דעת (פרק ח' סעי' כ"א).
3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' י"ג בי' ד"ה כשם, עמ' רפ"א, "וצ"ע לדינא"), סוגה בשושנים (פרק ח' סעי' כ"ה, "וצ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ו הע' קמ"ח).

ג. שלא בפניה.

1. מחמיר – קנה בשם (ח"א סי' צ', לשונו מובא לעיל).
2. מיקל – סוגה בשושנים (פרק ז' סעי' ג'), פתחי דעת (פרק ח' סעי' י"ח, "בפניה"), סתימת הפוסקים.
3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' י"ג בי' ד"ה כשם, עמ' רפ"א, "וצ"ע לדינא"), חוט שני (ס"ק י"ג ד"ה והנה, ריש ס"ק י"ד, "וצ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ו הע' קמ"ח).

נח | לשלוח לה כוס יין.

א. מה נכלל.

1. מיץ ענבים.
(א) מחמיר.
- (1) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ע"ד) – "איסור שיגור הכוס הוא לא רק ביין אלא גם בכל משקה חשוב, ומשקה חשוב מקרי רק משקה המשכר כגון יי"ש ובירה וכן מיץ ענבים חשיב משקה חשוב אבל לא תה וקפה ומיץ תפוזים וקולה. וכן לא חשיבי חמר מדינא לגבי קידוש והבדלה".
- (2) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ה אות כ"ג, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות כ"א), הו"ד בגן נעול (לוי, ח"ב פרק י"ב הע' רע"ז ד"ה ומצאתי) – "מיץ ענבים נמי מיקרי יין לענין האיסור לשגר לה כוס של ברכה".
- (3) רבבות אפרים (ח"ח סי' רצ"א אות ח') – "איסור מזיגת כוס יין לאשה בשעת נדתה האם הדין כן במיץ ענבים טבעי שהיא בכלל יין או לא, מה הדין כמשקאות חריפים כגון ליקר וכדומה אם הוי כיון, וע"ע בספר טהרת הבית ח"ב דף קפ"ו שהביא מחלוקת ראשונים וצ"ע. תשובה: מיץ ענבים הוא כיון ומשקאות חריפים לא כיון, ושוב חשבתי היות שעושין על זה הגפן יש לו דין כיון".
- (4) הגר"ח זצ"ל (הנהגה כהלכה מכתב י"ב אות ב') – "לאו דוקא יין דה"ה כל משקה וכ"ש מיץ ענבים שהוא יין ממש".
- הגר"ח זצ"ל (מה טובו גליון ד' עמ' תקל"ה) – "שאלה: אם מותר לשלוח לאשתו נדה כוס מיץ ענבים דאי"ז כיון. תשובה: מיץ ענבים כיון".
- (5) נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ב סעי' ו') – "גם כוס של מיץ ענבים (גרעי"פ-דזא"ס) אסור".
- (6) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"ז) – "שה"ה במיץ ענבים ויין שרף".

7. פתחי דעת (פרק ה' סעי' י"ג).
8. הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ט).
9. אוצר ההרחקות (פרק י"ט סעי' ג').
- (ב) מראי מקומות – תפארת הטהרה (פרק י"א סעי' ז'), בית מתתיהו (ח"ג סי' כ"א אות א' ד"ה אכן, גם אני אודך ח"א סי' ג' ד"ה וכמו"כ י"ל נפק"מ [עמ' כ"ט]).
1. שמועת חיים (יוזוק, ערבי פסחים סי' ס"א אות ט') – "יש מקום לומר דבאמת נאסר רק יין מפני שהוא משכר וחשוב נמי טפי ועל ידו יהא יצר הרע רבה עליו אבל מיץ ענבים אפשר דשרי".
2. יין שרף.
- (א) מחמיר – פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ע"ד, לשונו מובא לעיל), חזקת טהרה (ס"ק מ"ט, לשונו מובא לקמן), עי' נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ב סעי' ז'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שני', לשונו מובא לעיל), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ט).
- (ב) מיקל – דעה ברורה (ס"ק מ"ה, מקור הדעה ס"ק ס"ט).
- (ג) מראי מקומות – אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' רכ"א, לשונו מובא לקמן), רבבות אפרים (ח"ח סי' רצ"א אות ח', לשונו מובא לעיל).
3. משקים חשובים.
- (א) מחמיר – צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"ג, "של יין או של שאר המשקים חשובים אסור"), אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' רכ"א [לשונו מובא לקמן], רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות ט"ו, "האיסור לשגר כוס של ברכה לאשתו הוא לאו דוקא יין אלא ה"ה לחמר מדינה"), פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ע"ד, לשונו מובא לעיל), עי' בדה"ש (ס"ק קס"ג, "ויש שכתב"), הגר"ח ק"ל (הנהגה כהלכה מכתב י"ב אות ב', לשונו מובא לעיל), סוגה בשושנים (פרק י"א סעי' ב'), פרדס שמחה (ס"ק מ"ט), הגר"מ גרוס שליט"א (אוצרות הטהרה פרק ד' הע' ר"כ, "דלכתחילה צריך להחמיר בכל המשקאות חוץ ממים וסודה"), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' ט', "יין או שאר משקה חשוב"), דיני הרחקות (סעי' י"ג אות ב'), פרי טהרה (הע' צ"א), אהל שרה (עמ' ס"ג).
- (ב) מיקל – דעה ברורה (ס"ק מ"ה, מקור הדעה ס"ק ס"ט).
- (ג) מראי מקומות – חזקת טהרה (ס"ק מ"ט, "לעי' בסעי' י' לענין מים ושאר משקין וצ"ע אי גם בנ"ד יש לאסור בהן דאשר דווקא ביין או בשאר משקין המשכרין"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' פ"ז).
4. בירה.
- (א) מחמיר – פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ע"ד, לשונו מובא לעיל).
- (ב) מיקל – ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ע"ב, "אבל בירה, קולה, סודה, ושאר משקאות חוץ מיין מותר לשלוח לה אפילו מיוחד רק לה").
- (ג) מראי מקומות – אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' רכ"א, לשונו מובא לקמן).
5. מים.
- (א) מיקל – בדה"ש (ס"ק קס"ג), הגר"מ גרוס שליט"א (אוצרות הטהרה פרק ד' הע' ר"כ, "חוץ ממים וסודה"), הנהגה כהלכה (פרק י"ט סעי' ג').
6. מי סודה (seltzer).
- (א) מיקל – הגר"מ גרוס שליט"א (אוצרות הטהרה פרק ד' הע' ר"כ, "חוץ ממים וסודה"), ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ע"ב, לשונו מובא לעיל).
7. קפה, תה.
- (א) מיקל – פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ע"ד, לשונו מובא לעיל), נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ב סעי' ז'), "ולשלוח קפה ותה נסתפקו חכמי זמננו, ויש להקל".
- (ב) מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק י"א הע' ב'), הגר"מ גרוס שליט"א (אוצרות הטהרה פרק ד' הע' ר"כ, לשונו מובא לקמן).
8. קולה.
- (א) מיקל – פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ע"ד, לשונו מובא לעיל).
9. אם עדיין אינו ראוי לשתייה, חסר חלב או סוכר.
- (א) מיקל – סוגה בשושנים (פרק י"א סעי' ה'), הגר"מ גרוס שליט"א (אוצרות הטהרה פרק ד' הע' ר"כ, "ואם שלח הכוס כשעדיין איננה ראויה לשתייה כגון שחסר סוכר בתה - מותר").
10. מאכלים.
- (א) מיקל – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רס"ה), בדה"ש (ס"ק קס"ד), פרדס שמחה (ס"ק מ"ט), חזקת טהרה (ס"ק מ"ט, "ובשגירת מאכלים וכדומה נראה דאין חוששין בכך"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' פ"ז), נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ב סעי' י'), "דוקא משקין אבל מאכלים אין איסור לשלוח ואפי' מאכל שחביב עליה" (הנהגה כהלכה (פרק י"ט סעי' ד'), אוצר ההרחקות (פרק י"ט סעי' כ"ה)).
11. בקבוק יין.
- (א) מיקל – אוצר ההרחקות (פרק י"ט סעי' י"א), דרך השולחן (דרכי טוהר פרק י"א סעי' ו'), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ט ד"ה האיסור).
- (ב) מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק י"א סעי' ה', "יש לעיין").

ב. היא שולחת לו.

1. מיקל.

- (א) חזקת טהרה (דרך ישרה אות ו').
- (ב) פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ג', מכתב באבני ישפה ח"ד סוף סי' צ"ו אות א').
- (ג) מראה כהן (עמ' ע"ד אות ו') – "איסור זה הוא דוקא על האיש אבל האשה מותרת לשלוח כוס יין לבעלה [אך לא תגיש לו וכו']".
- (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' פ"ז).
- (ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"ז) – "אבל היא יכולה לשלוח לו אפילו כוס יין".
- (ו) נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ב סעי' י"א) – "האשה מותרת לשלוח לו כוס של יין, לפי שדרך האשה לשמש את בעלה, לכן אין מראה לו בזה חיבה מיוחדת, שהרי עושות כן דרך שירות ושיעבוד".
- (ז) הנהגה כהלכה (פרק י"ט סעי' ה').
- (ח) תפארת הטהרה (פרק י"ב אות י"א).
- (ט) אהל שרה (עמ' ס"ג) – "איסור זה הוא רק על הבעל אבל האשה מותרת לשלוח כוס יין או שאר משקין חשובים לבעלה".
- (י) אוצר ההרחקות (פרק י"ט סעי' כ"ד) – "מותר".
2. מחמיר.
- (א) הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ד סי' צ"ו סוף ענף א', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות כ"ה) – "נראה, שאסור לאשה לשגר לבעלה כוס של יין".
- (ב) אבני ישפה (ח"ד סי' צ"ו ענף א').

ג. יין קידוש, או שבע ברכות.

1. מיקל.

- (א) דברי יציב (שפע טהרה ס"ק כ"ג, נטעי גבריאל פרק כ"ג הע' א') – "ומסר לי הגר"ש אייזנבערג שליט"א שדעת כ"ק אדמו"ר מקלויזענבורג זצ"ל שבכוס של קידוש שהוא חיוב מצוה לכל אחד לשתות, מותר ליתן לאשתו דליכא בזה משום חיבה, משא"כ בשאר כוס של ברכה דליכא חיוב לכל המסוביו לשתות, אסור משום חיבה עכ"ד".
- (ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות ה' ס"ק ח') – "למזוג לה יין: בזמנים הקדמונים היו נותנים כוס ברכת המזון לאשה לשתות, וחכמים אסרו לשלוח לה כוס זה בימי נדתה, שזה מביא לידי חיבה. ובימינו אין נהוג דבר זה. ומה שמוזג לאשתו כשמקדש, באופן שמוזג מכוסו לכוסות הקטנים כדי שישתו כל בני הבית, ודאי שמותר לו למזוג גם לאשתו, דאין זה חשוב דרך חיבה ואין כאן נתינת כוס מיוחד בשבילה. ואפילו כשנמצאים לבדם ג"כ מותר מהטעם הנ"ל, דלא חשוב בזה דרך חיבה דהרי מוזג לה מחמת המצוה. ורק לשלוח לה כוס של ברכה, או ששולח לה כוס של יין במיוחד בשבילה, זה הוא דרך חיבה ואסור".
2. מחמיר.
- (א) מסגרת השלחן (סי' קנ"ג ס"ק י"ב) – "אבל לשלוח לה מכוס של ברכה שקדש או בירך עליו נראה דעתו דמותר. אכן מסיום לשון הרשב"א שם והביאו בש"ע וחכ"א נראה דגם זה אסור ולכן יש לנהוג להעמיד הכוס של קידוש לאחר שתייתו על השלחן ולא יאמר כלום והיא תקחנו מעצמה".
- (ב) בן איש חי (שנה ב' פ' צו אות כ"ד) – "וכן אסור לשלוח לה כוס של ברכה, וכן נמי אסור לשלוח לה כוס המיוחד לה כגון ליל פסח".
- (ג) שערי טוהר (שער ט"ו סעי' י"ג).
- (ד) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ס"ח) – "ויש שהקילו לשלוח כוס של קידוש להאשה ואין למחות בידם אולם למעשה יש להחמיר אף בכוס קידוש".
- (ה) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' כ"ג, אוצרות הטהרה עמ' תתצ"ד אות י"ט) – "בכוס של קידוש, אם אשתו אינה טהורה לא יושיט לה את הכוס, אלא יניחנו על השולחן והיא תקח אותו בעצמו ותשטה".
- (ו) דרכי טהרה (סוף עמ' נ"ב).
- (ז) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רס"ד).
- (ח) אגורה באהלך (נטעי גבריאל נדה פרק כ"ג הע' א') – "אודות כוס של קידוש היה המנהג תמיד להחמיר לעשות שינוי כאשר הבעל שתה ממנו".
- (ט) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' ל"ו).
- (י) בדה"ש (סעי' י"ג בי' ד"ה כך, עמ' רפ"א).
- (יא) חזקת טהרה (ס"ק מ"ט, מורה דרך אות ד') – "ואף שיש לחלק דבקידוש הלא יש מצוה לשתות ואפ"ל שאר המסובין חייבין עי' בס"י רע"א משא"כ שגירת כוס ברכה לכאורה משמע שהוא דברים שבין איש לאשתו דוקא וכדאמרינן שאין פרי בטנה כו' מ"מ היכי דמיחד לה ומשגר שייך חבה דבעצם השליחות אין מצוה אלא חבה וד"ל".
- (יב) חוט שני (ס"ק ט"ו אות א') – "אסור לשגר לאשתו נדה כוס של יין ואפילו כוס של ברכה כגון של קידוש או שבע ברכות".
- (יג) סוגה בשושנים (פרק י"א סעי' ד') – "קידוש או הבדלה לעצמה, או כוס מד' כוסות בליל הסדר, דבכל אופן אסור".
- (יד) פרדס שמחה (ס"ק נ').
- (טו) נטעי גבריאל (ח"א פרק כ' סעי' ט', פרק כ"ג סעי' א', הע' א', סעי' ח') – "רוב המורים".
- (טז) מראה כהן (עמ' ע"ד אות א').
- (יז) יסוד הטהרה (פרק ב' הע' י').

(יח) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' פ"ו, עמ' פ"ח).

(יט) דיני הרחקות (סעי' י"ג אות א').

(כ) פרי טהרה (סעי' מ"ב).

(כא) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ע"ג אות א', חוקת הטהרה סעי' ע"ט) – "הנה איסור שילוח הכוס נוהג בין בכוס יין של רשות, ובין בכוס יין של מצוה וברכה, כמבואר בשולחן ערוך (סימן קצ"ה סעיף י"ג), ולכן יש להזהר בכוס של שבע ברכות בשעה שטמאה מחמת דם בתולים, שלא ישלח את הכוס אלא יניח לפניו ואחרים ימסרו לה".

(כב) פתחי דעת (פרק ח' סעי' י"ג).

(כג) אהל שרה (עמ' ס"ג).

(כד) אוצר ההרחקות (פרק י"ט סעי' כ"ג) – "אסור".

3. מראי מקומות.

(א) אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' רכ"א) – "דלענין לשגור את הכוס האיסור הוא על כוס יין אפילו אינו כוס של ברכה או כוס של ברכה אפילו אינו יין אלא חמר מדינה".

(ב) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' ע"ג, ביאורים אות י"ב) – "יין של קידוש בליל שבת קודש מותר להבעל לשלוח לה מהנשאר בכוס אפילו כשהוא מיוחד רק לה ואין שם בני בית אחרים ששותין מכוס זה. וכן מותר לו לשלוח לה מכוס של ברכה לאחר ברכת המזון מהנשאר בכוס לאחר שתיית המברך. [ולפ"ז גם מש"כ המחבר בשו"ע סי' קצ"ה סעי' י"ג דאסור לשלוח לה כוס של יין בין כוס של ברכה בין כוס אחר, ודבריו לקוחים מהרשב"א הנ"ל, היינו לשלוח לה כוס מלא שלא טעמו ממנו, אבל לשלוח לה מהיין הנשאר בכוס לאחר שתיית המברך מותר, בין בכוס של קידוש בין בכוס של בהמ"ז]".

ד. אחר מזג והוא שולח.

1. מחמיר – בדה"ש (ס"ק קס"ב), סוגה בשושנים (פרק י"א סעי' ז', "איסור שילוח כוס אינו דוקא אם מזג הבעל, אלא אפילו מזג אחר את הכוס אסור הבעל לשלחו"), דיני הרחקות (סעי' י"ג אות א'), תפארת הטהרה (פרק י"ב אות ז'), אוצר ההרחקות (פרק י"ט סעי' ה').

ה. כללים.

1. שינוי.

(א) מחמיר – עי' ששבה"ל (סעי' י"ג סיכום אות א', "ואפשר דלא מהני שנוי"), פרדס שמחה (ס"ק מ"ט אות ב'), חוט שני (ס"ק ט"ו אות ב'), סוגה בשושנים (פרק י"א סעי' ו'), מראה כהן (עמ' ע"ד אות ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' פ"ז), דיני הרחקות (סעי' י"ג אות ד'), נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ב סעי' ב'), תפארת הטהרה (פרק י"ב אות ד'), אוצר ההרחקות (פרק י"ט סעי' ז').

2. אם העבירו לכלי אחר.

(א) מחמיר – פרדס שמחה (ס"ק מ"ט אות ב', "ממגדולי ההוראה שליט"א"), מראה כהן (עמ' ע"ד אות ב'), נטעי גבריאל (פרק כ"ב סעי' ב'), תפארת הטהרה (פרק י"ב אות ו').

3. שלא בפניו.

(א) מחמיר – בדה"ש (ס"ק קס"ה, בי' סעי' י"ג ד"ה כשם), פרדס שמחה (ס"ק מ"ט אות ב'), חוט שני (ס"ק ט"ו אות ב'), סוגה בשושנים (פרק י"א סעי' ו'), מראה כהן (עמ' ע"ד אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' פ"ו), נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ב סעי' ד'), דיני הרחקות (סעי' י"ג אות ד'), תפארת הטהרה (פרק י"ב אות ג'), אהל שרה (עמ' ס"ג), אוצר ההרחקות (פרק י"ט סעי' ו').

4. בריחוק מקום.

(א) מחמיר – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רס"ד, "ואסור למזוג ולהניח עבורה אפי' בריחוק מקום").

5. לקרב לה.

(א) מחמיר.

1) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ה אות כ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה אות כ"ב) – "אשה שרוצה לשתות מכוס הקידוש, וכיון שעומדים שם כמה גברים בני המשפחה אינה יכולה לעבור ליקח הכוס, ובושה לבקש מהם, ורוצה הבעל לקרב הכוס לאמצע השלחן כדי שיהיה יותר קרוב לה, אע"פ שאינו מניח הכוס כלל על ידה אלא רק מקרב, אעפ"כ צריך להחמיר בזה".

(ב) מיקל.

1) שבה"ל (קנין טהרה פרק ב' סי' ג' סעי' ו') – "ויכול להקריבו אליה כדי שתוכל לקחתו כיון שאינו שולח לה ממש אלא מניחו בריחוק ממנה והיא צריכה לקחתו משם".

ו. מחלק לכולם, ואשתו בכלל.

1. מיקל.

(א) הגריש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' כ"ג, אוצרות הטהרה עמ' תתצ"ד אות י"ט) – "שימזוג לה כוס בין הכוסות של המסובים, והיא תקח לה אחת ותטעם".

(ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ס"ט) – "מותר למלאות לכל בני הבית כוסיות יין של קידוש כשאחד נועד גם לאשתו. ואם כתוב שמו של כל אחד מהמשפחה על הכוס אם מקפידים שכל אחד יקח רק את כוסו אסור לו למלאות את הכוס לאשתו ואם אין מקפידים על כך מותר למלאות גם את הכוס של אשתו ביחד עם שאר הכוסיות".

(ג) ששבה"ל (סעי' י"ג סיכום אות ב') – "ובכוס קדוש נוהגים שאם יש אחרים עמהם מוזג לכמה כוסות שאין זה מיוחד לה, ותקח כוס אחד בעצמה".

(ד) חוט שני (ס"ק ט"ו אות א' ד"ה עצה) – "שאם יש כמה בני בית, מוזגין כמה כוסות מהכוס של קידוש, והיא נוטלת מעצמה".

(ה) דרכי טהרה (עמ' נ"ג) – "ואם נוהגים בביתם למוזג מגביע הקידוש לכוסיות נפרדות לכל אחד, יעשה כן בהיותה נדה, ואין בכך איסור, ובלבד שלא יושיט לה את הכוס במיוחד".

(ו) מראה כהן (עמ' ע"ד אות ה') – "אם מוזג יין לתוך כוסיות קטנות ואינו מייחד כוס לאשתו שרי, שהרי אין כאן שיגור כוס יין המיוחד לה".

(ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' פ"ח).

(ח) פרי טהרה (סעי' מ"ג) – "אם יש כמה בני בית - יכול למוזג לכמה כוסות והיא נוטלת אחד מהכוסות מעצמה".

(ט) דיני הרחקות (סעי' י"ג אות ג' ס"ק ב').

(י) נטעי גבריא (פרק כ"ג סעי' ה') – "כשבעל ואשתו מתארחין אצל בעה"ב, ובעה"ב מחלק יין של קידוש לכל המסובין, ונותן שני כוסות להאורה אחת בשבילו ואחת בשביל אשתו, רשאי הבעל להניח לאשתו ע"י שינוי, כיון שאין הבעל רק שליח מבעה"ב לא נראה כחיבה".

(יא) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ע"ג אות ב', חוקת הטהרה הע' צ"ב) – "והנה כשמשייר מכוס של קידוש יניח הכוס ותקח היא בעצמה, ואם מוזג יין לתוך כוסיות קטנות ואינו מייחד כוס לאשתו שרי, שהרי אין כאן שיגור כוס יין המיוחד לה, - או שישלח הכוס של קידוש עבור כל בני הבית, ואז יכולה לשתות מיד, כדעת הפרישה (ס"ק א'). ועיין מאירי (נדה דף ס"ד)".

(יב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"ז) – "מותר לבעלה לשפוך כמה כוסות בשביל כל המסובים, והיא יכולה לקחת אחד מהם, כיון שהוא אינו שופכו בשבילה דווקא. אבל אינו יכול לשלוח לה כל הכוסות, כיון שהיא תקח אחד מהם".

(יג) דעה ברורה (סעי' י"ג יוסף דעת ד"ה ושית).

(יד) תפארת הטהרה (פרק י"ב אות ט', אות י"ב).

(טו) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ט).

2. מחמיר.

(א) הגר"ח"ק זצ"ל (דרך אכילה עמ' נ"ד) – "שאלה: בעל ואשתו המתארחין אצל בעה"ב בשבת, והבעה"ב מחלק יין לקידוש ונותן שני כוסות להאורה, כוס אחת בשבילו, וכוס אחת נותן שיתן לאשתו, האם נכון לומר שמותר לבעל למסור הכוס לאשתו נדה ממה ששלח הבעה"ב, דכיון דאין הבעל שולח הכוס מעצמו אלא הבעה"ב עושה להבעל שליח שישלח לאשתו, א"כ אין חשש של איסור לשלוח יין לאשתו נדה. תשובה: לא".

(ב) בדה"ש (סעי' י"ג בי' ד"ה כך, עמ' רפ"א) – "ואף כשמסובים שם עוד אנשים והוא מריק לכוסות לכל אחד מהם מסתבר שיש בזה איסור מזיגה לדעה ההיא כיון שמכ"מ מריק ג"כ לכוס אחד בשביל אשתו...".

בדה"ש (ס"ק קס"ז) – "ונראה שאפילו שולח כמה כוסות כל שאשתו תשתה לבדה מאחד מהם אסור אע"פ שלא ייחד איזה מהם יהא לאשתו".

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) מחמיר – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רנ"ו, תשובה רס"ד, אבני ישפה ח"ד סי' צ"ו סוף ענף ג', אשרי האישי יו"ד פרק כ"ח אות כ"ד, "אסור למוזג כמה כוסיות כדי שכל אחד לוקח לעצמו באופן שמוסיף גם בשבילה עוד כוס").

(ב) מיקל – עי' הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקק"ה אות כ"ה, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ח אות כ"ד, "כשהבעל מחלק יין לכל בני המשפחה וכוס של האשה ביניהם, שפיר דמי ושרי").

4. מראי מקומות – חוקת טהרה (ס"ק נ').

ז. שילוח כוס קידוש לאשתו שתחלק לכל המסובים.

1. מיקל.

(א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ע') – "מותר לשלוח את הכוס קידוש לאשתו ולומר לה שתחלק מהכוס לכל המסובים אף שהיא תשתה מזה ראשונה".

2. מראי מקומות – אוצר ההרחקות (פרק י"ט סעי' י"ד).

ח. רק לשפוך לה יין קידוש, בלי לשלוח.

1. מיקל.

(א) עי' ששבה"ל (סעי' י"ג סיכום אות ב') – "מוזג מעט בכוס ולוקחת בעצמה".

2. מיקל, ורק נכלל בהכללים של מזיגת הכוס.

(א) עי' בדה"ש (סעי' י"ג בי' ד"ה כשם, ד"ה כך [עמ' רפ"א]).

3. מראי מקומות.

(א) הגרש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתצ"ד אות י"ט) – "בכוס של קידוש, אם אשתו אינה טהורה לא יושיט לה את הכוס, אלא יניחנה על השולחן והיא תקח אותו בעצמו ותשטה".

(ב) חוט שני (ס"ק ט"ו אות א') – "כיצד יעשה בכוס של קידוש. הבעל ישאיר את הכוס על השולחן, והיא תקח מעצמה. עצה נוספת..."

ט. אם הבעל רק שליח מהבעל הבית.

1. מיקל.

(א) באר משה (נטעי גבריאל נדה פרק כ"ג הע' ז').

(ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ע"א) – "כשהבעל ואשתו מתארחים אצל בעה"ב, ובעה"ב מחלק יין של קידוש לכל המסובין, ונותן שני כוסות לאורח אחד בשבילו ואחד בשביל אשתו, רשאי הבעל להניח את הכוס ליד אשתו כיון שאין הבעל רק שליח של בעה"ב ולכן אין בזה משום שילוח הכוס ומזיגת הכוס ואין צריך הגשה בשינוי".

(ג) נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ג סעי' ה') – "כשבעל ואשתו מתארחין אצל בעה"ב, ובעה"ב מחלק יין של קידוש לכל המסובין, ונותן שני כוסות לאורח אחת בשבילו ואחת בשביל אשתו, רשאי הבעל להניח לאשתו ע"י שינוי, כיון שאין הבעל רק שליח מבעה"ב לא נראה כחיבה".

(ד) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק י"ט הע' י"ג).

(ה) הגר"ק זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ח שבט תשס"ז, אהל יעקב אות ט') – "שאלה: בעל ואשתו שאוכל אצל אחרים, ובשעת קידוש נותן להבעל שני כוסות של היין מקידוש של בעל הבית, האם מותר ליתן לפני אשתו בשינוי או נכלל באיסור של שליחות כוס של יין ואסור. תשובה: לכאן מותר".

הגר"ק זצ"ל (שאלת רב ח"ב פרק כ"ב אות ל"ח) – "זוג שהתארח, ואשתו של האורח אינה טהורה, והבעה"ב קידש והוציאם יד"ח, ואח"כ הושיט את הכוס לאורח שיתן לאשתו (של האורח), האם יש להתיר לבעל להגיש לה הכוס מכיון שהוא רק שלוחו של בעה"ב ואינו עושה זאת משלו. תשובה: ישים בשמאל וברחוק קצת".

(ו) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ד' טבת תשס"ז) – "שאלה: אם מתארח בעל ואשתו נדה אצל אחרים לסעודות שבת ובשעת קידוש נותן להבעל שני כוסות מיין של קידוש, האם מותר ליתן לפני אשתו (בשינוי) או אסור משום שליחות כוס של יין. תשובה: יכול ליתן בשינוי".

(ז) שבט הקהתי (ח"ה סי' קס"ז) – "דהבעל הוי רק שליח מהבעה"ב. ובתנאי שהבעל מושיט לה הכוס בשינוי דלא גרע מהשטת מאכל או משקה דבעי שינוי".

(ח) אבני ישפה (אסיפת יצחק י"ט אדר תשס"ט) – תשובה: "עוד חקרת באופן שהבעל ואשתו הם אורחים אצל בעל הבית, בעל קיבל מן בעל הבית שתי כוסות יין שאחת לו ואחת לאשתו, אם מותר לבעל למסור לאשתו כוס אחת. בשאלה זו לא זכיתי להבין למה חשבת שיהיה איסור, שהרי כל האיסור הוא שהבעל שולח כוס לאשתו ואפילו דרך שליח וכמו שכתב השו"ע שם ס' י"ג, שכיון שהוא שולח לה כוס נחשב הדבר הקירוב. אבל בשאלה שלך הבעל לא שולח הכוס אלא בעל הבית שלח אותו, והבעל הוא השליח של הבעל הבית, ואם כן אין כאן שום קירוב מצד הבעל שהרי אינו שולח לאשתו דבר, רק בעל הבית שולח. לכן אין פה חשש איסור שהבעל ימסור הכוס לאשתו מבעל הבית, רק יעשה בשינוי כמו כל אוכל שהבעל מגיש לאשתו".

(ט) הגר"א שלזינגר שליט"א (אסיפת יצחק ח' טבת תשס"ז) – "שאלה: אם מתארח בעל ואשתו נדה אצל אחרים לסעודות שבת ובשעת קידוש נותן להבעל שני כוסות מיין של קידוש, האם מותר ליתן לפני אשתו (בשינוי) או אסור משום שליחות כוס של יין. תשובה: ביין של קידוש יכול לתת גם כוס שלו, ויכולה לשתות מכוס זה, רק שלא יתן בידה אלא יניח על השולחן. וראה בפרישה על הטור סו"ס קצ"ה אות יא: ... פי' לאפוקי היכא דשתא איהו והוא כסא ושתיא איהי בתרא ל"ל ב"ה ע"ש".

(י) דרכי טהרה (ריש עמ' נ"ג) – "ודוקא כשהוא שולח לה במיוחד את כוס היין, אבל אם הכוס עוברת למספר אנשים והיא שותה בכללם, אין בכך איסור".

(יא) הגר"י מצגר שליט"א (אסיפת יצחק י"ד כסליו תשס"ט) – "בנידון שאלתך השניה, בעל ואשתו נדה המתארחים אצל אחרים לסעודות שבת ובשעת קידוש נתן בעה"ב לבעל אחת לו ואחת עבור אשתו האם מותר ליתן לפני אשתו את הכוס. שאלה זו מתחלקת לשני נידונים א. מצד הגשת משקין לפנייה ב. מצד שיגור כוס יין אליה מבואר בגמ' כתובות [ס"א ע"א] "אמר רבי הונא כל המלאכות שאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה הכוס, הצעת המיטה והרחצת פניו ידיו ורגליו, ומבואר בטור יו"ד [סי' קצ"ה] דכשם שהיא אסורה למזוג לו כך הוא אסור לו למזוג לה ומקורו ברשב"א בתורה"ב מובא בב"י שם ונפסק להלכה בשו"ע [שם סעיף י"ג]. ועיין בשו"ע [שם ס"י] דמשמע שאיסור זה הוא רק באופן שגם מוזגת וגם מניחה לפניו את הכוס. אמנם בש"ך שם העלה שגם הושטה והנחה לפניו לבד גם אסורים וכתב בשעורי שבט הלוי להגר"ש וואזנר שליט"א [זצ"ל] שמנהג העולם להחמיר כהש"ך אמנם בגמ' שם נאמר 'שמאל מחלפא לה דביתהו בידא דשמלאה. אביי מנחא ליה אפומא דכובא'. ומבואר דמועיל בזה אם מניחה לפניו בשינוי וכן נפסק להלכה בשו"ע שם. ומבואר שם דהיכר הוא מה שמגישה לפניו ביד שמאל- ובאיטר להיפך- או שמניחה על דבר נוסף ממה שמגישה תמיד. ובאחרונים מבואר שינוי נוסף כשמניחה בריחוק מקום ממנו. וא"כ לעניינו צריך הבעל להושיט לה הכוס בשינוי ביד שמאל או להניחה לפנייה בריחוק מקום. ולענין הנידון השני מצד שיגור כוס יין אליה. מבואר בטור שם דזה איסור בפני עצמו ובב"י שם מביא דין זה מתורה"ב הארוך להרשב"א ומקורו במסכת כלה [פ"א] 'המשגר כוס של ברכה לאשה שלא מדעת בעלה חייב מיתה מפני שדעתו רבה עליה' וכתב הרשב"א שם דה"ה באשתו נדה אסור. וה"ה בכוס שאינו של ברכה כל שמיחד לה כוס ושולח לה אסור. ונפסק כן להלכה בשו"ע [שם בסי"ג]. ונראה פשוט כיון שכל האיסור הוא מצד שמראה לה חיבה בשילוח כוס היין. א"כ זה דוקא בשולח לה כוס יין משלו שבזה מראה שדעתו עליה. אבל כאן שבעה"ב שלח לה את הכוס והבעל רק מעביר לה את הכוס – מעשה קוף בעלמא- אין בזה הפגנת חיבה ואין בזה איסור דשיגור כוס יין אליה".

(יב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"ח).

(יג) תפארת הטהרה (פרק י"ב אות י').

י) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלוח נדה ח"ב עמ' ש"י).
 2. מראי מקומות – קיצור הל' נדה (הנהגה כהלכה מכתב ב' אות ב'), אוצר ההרחקות (פרק י"ט סעי' י', "מחלוקת").

י. שליחות לפניו.

1. מיקל.
 א) דברי יואל (יו"ד סי' ס"ד אות ב') – "דאינו אסור אלא כשאינה לפניו אבל כשהיא בפניו ליכא איסור".
 1) אמנם עי' חיי הלוי (ח"ה סי' פ"ה אות מ"ט) – "שמעתי מידידי הגה"צ ר' משה מנחם טירנויער שליט"א דומ"ץ דסאטמאר במאנטריאל, שידוע שהתשובה אינו מהגה"צ האדמו"ר מסאטמאר ז"ל בעל דברי יואל רק מרב אחד שכתב לו, ונערב תוך המכתבים, ולמעשה אמר לי שהגם שלהלכה הוא סובר להתיר וכן שמע מהגה"צ הרמ"א פריינד ז"ל, אכן כיון שעכשיו נקטו העולם להחמיר וכן מובא בכל ספרי זמננו, ע"כ למעשה גם הוא אומר להחמיר כמו שכתב במסרת השלחן, שיש ליתנו על השלחן".
 2. מחמיר.
 א) חיי הלוי (ח"ה סי' פ"ה אות מ"ט).
 ב) סתימת הפוסקים.

יא. בדיעבד.

1. מיקל.
 א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ע"ה) – "אם עבר ושלח לה כוס יין מותר לה לשתות".
 ב) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק י"ט הע' כ"א).
 2. מחמיר.
 א) סוגה בשושנים (פרק י"א סעי' ח') – "מסתבר".
 ב) עי' הגר"ח ק"צ"ל (הנהגה כהלכה מכתב ג' אות ד') – "נכון לא לשתות".
 ג) משנת יוסף (חי"א סי' קנ"ה אות ד', הנהגה כהלכה מכתב ב' אות ד').
 ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' פ"ז).
 ה) משמרת הטהרה (ס"ק קכ"ח).
 ו) נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ב סעי' א') – "ואם שלח אסורה לשתות ממנו".
 ז) תפארת הטהרה (פרק י"ב אות ה').
 ח) אוצר ההרחקות (פרק י"ט סעי' י"ט) – "אסור".

יב. כשאשתו מבקשת ממנו כוס יין, אם מותר לשלוח לה.

1. מחמיר.
 א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ע"ב) – "אם האשה מבקשת מהבעל כוס של ברכה אסור לבעל לשלוח לה. אלא יש לקחת בעצמה את הכוס או לבקש מאחר שיביא לה".
 2. מיקל.
 א) נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ג סעי' ז') – "אם האשה מבקשת מן הבעל כוס של ברכה, מותר לשלוח לה שאין זה דרך חיבה".

יג. כוס שאחר ששה ממנו, אם מותר לשלוח לאשתו.

1. מיקל.
 א) דרכ"ת (ס"ק מ"ז) – "אבל אם שותים הם. היינו האיש עם אחרים על השלחן מותר להאשה לשתות אחריהם אפי' אם האחרים שתו קודם ואח"כ בעלה ולא הפסיק אחר בין שתיית איש לאשתו נדה אפ"ה מותר לשלוח לה הכוס. מקור חיים סקנ"ד".
 ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ע"ג) – "כוס יין ששתה אחר ממנו לפני כן, מותר לבעל אח"כ לשלוח את הכוס לאשתו".
 ג) סוגה בשושנים (פרק י"א סעי' י"ב) – "מקור חיים".
 ד) נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ב סעי' ב') – "אם ששה אחר מקודם, מותר להבעל אח"כ לשלוח לה".
 נטעי גבריאל (ח"א פרק כ"ג סעי' ו', הע' ח') – "כוס של ברכה ששתה המברך ואח"כ ששה הבעל, מותר הבעל לומר להמברך שישלח הכוס לאשתו. [מקו"ח סקנ"ד ודרכ"ת סקמ"ז, כיון שאדם אחר כבר ששה מקודם]".
 2. מחמיר.
 א) שושבה"ל (סעי' י"ד ס"ק ד', סיכום אות ב') – "ובמקו"ח (סקנ"ד) פי' במחבר דהא דמותר שאחרים שותים, הוא אפילו אם לא הפסיקו בשתי' בין הבעל לאשתו, אלא ששתה האחר תחילה ואח"כ הבעל נמי מותר לשלוח לה הכוס, ע"כ, אמנם אין זה נראה מפשטות לשון המחבר, אלא דבעינן שישתו האחרים ביניהם".
 ב) עי' הגר"ח ק"צ"ל (דרך אכילה עמ' מ"א) – "שאלה: במה שאמרו שלא ישגר לה כוס של יין, מה הדין אם אחר שותה אחרי ששתה הוא האם מותר לשלוח לה. תשובה: כדאי ליהדר".
 3. מראי מקומות – אוצר ההרחקות (פרק י"ט סעי' י"ג, "מחלוקת").

יד. אברהם אבינו ושרה אמנו.

1. מראי מקומות – טהרת הבית (סי' י"ב סוף הע' ל"ו).

(א) יעבץ (ח"א סי' קכ"ו) – "דשאלו המלאכים איה שרה כדי לשגר לה כוס של ברכה. אע"ג דבדואי כבר פירסה נדה עכ"פ קודם גמר הסעוד' עד שלא בירכו ברכת המזון שהרי מטעם זה לחם לא הביא כדאיתא התם ... לא ניחא דהא כדי לשגר לה אמרינן. משמע אפי' לשלוח לה ביחוד שרי ואילו לדברי הר"א לא שרי אלא כי שתיא ממילא. אבל היכא דמיחד לה אף בכוס של ברכה אסור משום דמייתי לידי הרגל. וע"ש בס' בעה"נ בשם השאלות דמייתי עובדא אריכא מדביתהו דשמואל. איברא אין למדין מאגדה (עמ"ש בתי"ט פ"ה דברכות ומ"ש בס"ד סר"ל ג' א"ח) ואולי לא באו המלאכים בשאלתם איה שרה. אלא להודיעו לאברהם אע"ה שיש לו לשגר לה כוס של ברכה **לכשתטהר** כדי שתתברך בהריונה".

מור וקציעה (סי' קפ"ג) – "איברא בימי נדוטה, נראה דא"צ לשגר לה מה"ט, והראב"ד ז"ל בספר בעלי הנפש מביא בשם הגאון שיש איסור בדבר, והוא ז"ל נחלק עליו יע"ש. אף אני הפעוט הבאתי ראיה לדבר, דכחא דהתירא עדיף, כמ"ש בס"ד בשאלת יעבץ (סימן קכ"ו) אך אעפ"כ שאינו אסור, אינו חיוב. כך נ"ל מאחר **דלא שייך השתא טעמא דיתברך פרי בטנה**. ואפשר מכל מקום מתברך בו בטנה לקבל הריון לכשתטהר (ע"ש בספרי תשו' הנ"ל)".

(ב) שפתי חכמים (פר' וירא פרק י"ח פסוק ט' אות כ') – "ר"ל דאחר שהיו אוכלין היו מברכין ברכת המזון על הכוס, ושרה לא היתה אצלם, ואברהם לא היה רוצה לשלוח לה לפי שפירסה שרה נדה ולא תטמא המשקין עם הכוס, והוא לא רצה לגלות שפירסה נדה, לכן לא רצה לשפוך לכוס אחר ולשלוח לה, אי נמי יש לומר דעיקר מצוה שתשתה מאותו כוס שברכו עליו, ולפי זה יש לפרש מה שהשיב אברהם הנה באהל רמז להם שפירסה נדה, משום הכי יושבת בדד כדרך נשים נדות וק"ל".

(ג) כה"ח (או"ה סי' קפ"ג ס"ק כ"ח) – "ומשגרו לאשתו וכו'. מעובדא דשרה משמע דמשגרין כוס של ברכה לאשה נדה כמ"ש במציעא פ"ז ע"א ובפירוש רש"י בחומש יעו"ש. וכן כתב היפה ללב סוף אות ה'. אמנם עיין בשאלת יעבץ סימן קכ"ו שנתן טעם לשבח להנמנעים מלתת כוס של ברכה לאשה נדה, ומיהו סיים דאין לזוז ממה שכתב מרן ז"ל ביורה דעה סימן קצ"ה סעיף י"ג דסגי שלא ישגרנו לה בתחלה ואי שתיא אבתרייהו ממילא לית לן בה ואי לא שתיא כלל משום היכרא כל שכן דשפיר עבדא יעו"ש. והביאו עיקרי הד"ט סימן ט' אות ד".

(ד) כתבי וחידושי הגר' יעקב שור (נר מערכי אות י"א, עמ' נ"ב) – "עיין בירושלמי ברכות פ"ב סוף ה"ו כלה אסורה לביתה בל שבעה ואסור ליטול הימנה כוס של ברכה. ולא אדע למה נקיט כוס של ברכה דווקא, וראיתי בשאלות פ' תזריע שהביא מירושלמי דאסור לבעל לשלוח כוס של ברכה לאשתו נדה משום הרגל דבר. ועפ"ז מובן בש"ס ב"מ דף פ"ז ע"א ויאמרו אליו איו שרה אשתך יודעין היו מלאכי השרת ששרה אמנו באהל אלא כדי לשגר לה כוס של ברכה ע"ש, ואינו מובן דאכתי קשיל למה הוצרכו לשאול עליה לאברהם כיון שידעו שהיא באהל. ועוד למה לא שלח לה אברהם עצמו והעיר ע"ז המהרש"א בחא"ג שם. אבל א"ש עפ"י המבואר שם דשרה אמנו באותי יום פרסה נדה וא"כ הי' אברהם בעלה אסור לשלוח לה כוס של ברכה וגם מבואר במס' כלה סוף פ"א דגברא אחרינא אסור לשלוח כוס של ברכה לאשה שלא מדעת בעלה (ועיין כלבו ה' אבל שהביא זה בשם ר' שמעון הבבלי וכוונתו על הבה"ג כמבואר בבה"ג ה' אבל ע"ש) ולזה הצריכו לשאול מאברהם איו שרה אשתך כדי לשגר לה כוס של ברכה מדעת בעלה כנ"ל נכון ועפ"ז נראה דגם בירושלמי הנ"ל צ"ל ואסור 'לשגר לה' כוס של ברכה".

טו. לשגר כוס לאשה אחרת.

1. מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"ח, "שנהגו להקל לשלוח כוס קידוש לנשים אחרות").

טז. לשתות מכוס של ברכה [ברכת המזון] אחרי הבעל.

1. מיקל.

(א) מחבר (סעי' י"ג) – "אבל אם שותים הם מאותו הכוס ושתית איהי אבתרייהו, לית לן בה".
(ב) של"ה (שער האותיות, עמק ברכה אות נ"ד) – "אבל כשתשב אשתו עם בני ביתו לשתות מכוס של ברכה זה אחר זה, משמע מדברי הרשב"א דמותר, עיין בבית יוסף".

(ג) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"ג).

(ד) הגר"ש זצ"ל (אבני ישפה ח"ד סי' צ"ו סוף ענף ו', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות כ"ג) – "שלא נהגו כחומרא זו".

(ה) חיי הלוי (ח"ה סי' פ"ה אות נ') – "שמעתי מגדולי הוראה שאין נוהגין להחמיר בזה".

2. ראוי להחמיר.

(א) שאלת יעבץ (ח"א סי' קכ"ו) – "בטעמא דמילתא דמשגרו במתנה לאנשי ביתו שיתברך פרי בטנה. ומאחר שהיא עתה נדה אינה צריכה לכך. ולא משום איסורא ... וכי לא שתיא כלל **משום היכרא**. פשיטא דשפיר עבדא. והכין חזי למיעבד ולמיחש לההוא סבא הגאון רב אחא משבחא".

(ב) פת"ת (ס"ק י"ד) – "עי' בשאלת יעבץ ח"א סי' קכ"ו שכתב דראוי להחמיר כדעת השאלות ע"ש".

(ג) טהרת ישראל (סעי' מ"א) – "ראוי להחמיר".

(ד) ששבה"ל (סעי' י"ג סיכום אות ב') – "ראוי להחמיר".

(ה) בדה"ש (ס"ק ק"ע) – "יעבץ" ... שיפה לאשה נדה שלא תשתה כלל מכוס של ברכת המזון כדי לעשות היכר בזה לנדוטה".

3. מראי מקומות – כה"ח (או"ה סי' קפ"ג ס"ק כ"ח, לשונו מובא לעיל), סוגה בשושנים (פרק י"א סעי' י'), אוצר ההרחקות (פרק י"ט סעי' ט"ו, "מחלוקת").

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"ג) – "ובדבר אם מותרת לשתות מכוס של קידוש ששתה בעלה המקדש, עיין בסימן קצ"ה סעיף ד' ברמ"א שרק הבעל אסור לשתות משירי כוס ששתה היא אבל היא מותרת לשתות מכוס ששתה הוא ולא ראיתי מי שיפלוג על זה, וא"כ מותרת לשתות מכוס של קידוש ששתה בעלה, אבל תצטרך לשתות כל מה ששייר בהכוס אם ליכא אחרים כי אחר שהיא תשתה מהכוס יהיה הבעל אסור לשתות הנשאר, אם לא שיריק הנשאר ממנה להצלוחית באופן שלא יפגום".

נט] בימי לבונה - סעיף י"ד.**א. הלכה.**

1. מחמיר – מחבר (סעי' י"ד, "כל אלו ההרחקות צריך להרחיק בין בימי נדוטה בין בימי ליבונה, שהם כל ימי ספירתה, ואין חילוק בכל אלו בין רואה ממש למוצאת כתם"), של"ה (שער האותיות אות הקו"ף אות שע"ד), ב"ח (ס"ק א'), ט"ז (ס"ק ט', "כ' מו"ח ז"ל אין להם על מי שיסמוכו וראוי לדרוש ברבים שאסור וכן כתב בדרישה בשם רש"ל ונ"ל עוד דאפי' יש להחמיר יותר בימי ליבון דאם נתיר לו באיזה קולא יותר יש חשש שיבוא לידי הרגל דבר מאחר שרוא' שהיא אינה טמאה כ"כ וכן מצאתי שכתב תה"ה בשם הראב"ד סברא זו"), ש"ך (ס"ק י"ז), באר שבע (סי' ס"ח), באה"ט (ס"ק י"א), מקור חיים (ס"ק ג'), חכ"א (כלל קט"ז סעי' י"ג), חו"ד (חי' ס"ק י'), לחו"ש (לחם ס"ק כ"ז, קצור שו"ע סי' קנ"ג סעי' ט"ו), מלבושי טהרה (סעי' כ'), ערה"ש (סעי' ג', סעי' כ"ג), בן איש חי (שנה ב' פ' צו אות כ"ה), מקוה ישראל (סי' ז' סעי' י"ט), שערי טוהר (שער ט"ו סעי' י"ז), פוסקים.

ב. ביום כלות ז' נקיים.

1. כל הרחקות, אפי' לאכול עמה.
 - (א) דר"מ (ס"ק ח') – "מצאתי הגהה במרדכי (שבת סט: שלטי הגבורים אות ד) בשם אבי"ה וזה לשונו אחר ימי ליבון ליכא הרגל עבירה וטוב לאכול עמה כדי שתרצה לטבול אם יכולה לטבול עכ"ל ועל זה ראיתי רבים מקילין בימי ליבונה ואין נראה לי לסמוך על זה וראבי"ה יחיד הוא בדבר זה".
 - (ב) חיד"א (שיורי ברכה אות ט') – "ולענין הלכה ודאי נקיטין שלא יאכל עמה עד שתטבול".
 - (ג) חכ"א (כלל קט"ז סעי' י"ג) – "כל אלו הרחקות צריך להרחיק כל זמן שלא טבלה וכתב רש"ל שנתקבצו הקהילות והחרימו שלא להקל כלל בימי ליבונה (סעיף י"ד ט"ז ס"ק ט' וש"ך ס"ק י"ז)".
 - (ד) פרדס רמונים (שפתי חכם סוף ס"ק י"ז).
 - (ה) קצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' ט"ו) – "בכל ההרחקות הנזכרות צריכין ליזהר גם בימי ליבונה, דהיינו בימי ספירת שבעה נקיים, וגם אחר כך אם נתאחרה מלטבול בזמנה אסורים בכל הנזכר עד לאחר שתטבול".
 - (ו) מסגרת השלחן (דין י"ד).
 - (ז) שערי טוהר (שער ט"ו ס"ק ט"ו).
 - (ח) ששבה"ל (סעי' י"ד סיכום אות א', שבה"ל ח"ו סי' קכ"ט אות כ"ה) – "בש"ך סי' קצ"ה ס"ק י"ז לענין היתר בהרחקות ביום ז' ואחרי יום ז' האם להלכה מתירים הרחקות לאחר יום ז' עד שטובלת כשחושבת לטבול לאפוקי כשדוחה הטבילה או אסור כמש"כ מקור חיים ושיירי ברכה ואם שרי רק הרחקה של אכילה יחד כדמשמע באחרונים. תשובה: הלכה למעשה אין שום היתר הרחקה גם לאחר ז'".
 - (ט) בדה"ש (ס"ק קע"ה).
2. לענין אכילה עמה, אחר כלות ז' נקיים יש נוהגין להקל.
 - (א) ראב"ן (נדה סוף סי' של"ה) – "ויש שנוהגין שלא לאכול עד כלות ז' נקיים, והוא כשר ונאה דשוב ליכא הרגל עבירה אלא הרגל מצוה דכיון דמצוי למטבול לא שביק היתרא ואכיל איסורא כדאמר...".
 - (ב) ש"ך (סוף ס"ק י"ז) – "וראב"ן כ' בס"ס של"ה ויש נוהגין שלא לאכול עד כלות שבעה נקיים והוא כשר ונאה דשוב ליכא הרגל עבירה אלא הרגל מצוה דכיון דמצוי למטבול לא שביק היתרא ואכיל איסורא ועי"ש שהאריך".
 - (ג) תוה"ש (ס"ק י"ד) – "שנהגו".
 - (ד) סד"ט (ס"ק כ"א, אפי' ביום השביעי) – "האחרונים כתבו שאין להקל כי אם ביום השביעי של נקיים, דשוב ליכא למיחש להרגל דבר, דכיון דסמוך לטבילה הוא, לא שביק היתרא ואכל איסורא".
 - (ה) מקור חיים (ס"ק נ"ו).
 - (ו) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"ד).
 - (ז) טהרת ישראל (סעי' מ"ב, "מותר").
- 1 (הב"ח (ס"ק א') שהו"ד בט"ז (ס"ק ט') כ' רק שאסור ביום השביעי של הז' נקיים, ולא כ' מפורש שאסור אחר כלות הז' נקיים. וכן הב"ח מפרש הראב"ן (ודלא כנראה מהש"ך). ועי' סד"ט (ס"ק כ"א), לשונו מובא לעיל.
3. מראי מקומות.
 - (א) נוב"ת (יו"ד סי' קכ"ב סוף ד"ה ואמנם הנגיעה) – "ואף דלענין אכילה עמה מביא הש"ך שם בס"ק י"ז דבכלות ז' נקיים מביא הראב"ן יש מתירים דאין כאן הרגל עבירה דכיון דמצוי למטבול לא שביק היתרא ואכיל איסורא מ"מ **אולי לענין נגיעה לא סמכינן על זה ותדע שהרי לא מצינו שום דעה דאחר כלות ז' נקיים יהיה מותר ליגע בה**".

ג. להציע מטתו: יום אחרון של ז' נקיים, שהולכת למקוה בלילה.

1. מחמיר.

- (א) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ב).
- (ב) נטעי גבריאל (פרק כ"ט סעי' י"ז) – "גם ביום טבילה אסורה להציע מטתו בפניו לצורך הלילה כשתהיה כבר טהורה".
- (ג) הנהגה כהלכה (פרק י"ז סעי' ט"ו).

ד. לשכב על מטתו: כשכבר הלכה לטבול.

1. מחמיר.

- (א) מהר"ם בריסק (ח"ב סי' כ') – "והטעם באמת משום לא פלוג חכמים בתקנתם עד הטבילה".
 (ב) בדה"ש (ס"ק קע"ב).
 (ג) פרדס שמחה (ס"ק כ"ב).
 (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ז הע' ל"ט).
 (ה) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"ב).
 2. מיקל.

- (א) טהרת הבית (ח"ב עמ' קל"ד ד"ה והנה).
 (ב) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' פ"ה) – "אם הלכה לבית הטבילה אף שיוודע שעדיין לא טבלה מ"מ אפשר להקל לישכב על מטתה".
 (ג) דיני הרחקות (סעי' ה' אות ו') – "המחמיר בזה תע"ב".
 3. מראי מקומות.
 (א) נטעי גבריאל (פרק כ"ח סעי' י"א) – "גם כשהאשה הלכה לטבול אע"ג דכשתחזור לבית תהי' טהורה וליכא חשש הרגל עבירה, אפ"ה אמרינן לא פלוג, ואסור לו לישכב על מטתה, ובמקום צורך יש להקל לישכב במטתה בעת שהלכה לטבול".

ה. נגיעה בשעת טבילה.

1. יש להקל לדחפה במים בליכא אחר וא"א בענין אחר – נוב"ת (יו"ד סי' קכ"ב, "אם א"א לה לטבול בענין אחר רק שבעלה יסייע לה לכופף ראשה לתוך המים נלע"ד להסכים להוראתו להתיר"), לחם ושמלה (לחם ס"ק כ', שמלה ס"ק כ'), פת"ת (ס"ק ב'), טהרת ישראל (סעי' ד'), בדה"ש (ס"ק י"ז), סוגה בשושנים (פרק ג' סעי' ו', פרק ל' סעי' ט"ו).
 2. מראי מקומות – קנאת סופרים (השמטות לקנאת סופרים סי' י"ב), פתחא זוטא (ס"ק ב'), פסקי הוראה (גם אני אודך יו"ד סי' מ').

ו. אשה שכחה ליטול ציפורניה בליל טבילתה, וכבר קיבלה שבת - ועדיין לא שקעה החמה.

1. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק ה' אות ט"ו, יו"ד פרק ל"ג אות נ"ד, פרק ל"ו אות ט"ז) – "והיה עצה שבעלה יטול לה רק שלא יגע בה, או שתבקש משכן שלא קיבל שבת, ולמעשה תעשה התרת נדרים על קבלת השבת יטיול בעצמה את הציפורן".
 2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תע"ג) – "בשם ר' אלישיב (של) [זצ"ל] לענין אשה שכבר קיבלה שבת ושכחה ליטול ציפורניה. ויש בבית עמה בעלה ואמה ששניהם עדיין לא קיבלו את השבת. שיותר טוב לבקש מבעלה ליטול ציפורניה (ולסמוך על הנוד"ב גם כלפי נגיעה), מלבקש מאמה ליטול ציפורניה. שהוא מדין צניעות שצריכה להסתיר טבילתה".
 3. מראי מקומות – הגר"י איזענבערגער שליט"א (מכתב לבעל המחבר אהל יעקב).

ז. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ד, שפ"ח ס"ק מ"ט).

ס. הוא חולה - סעיף ט"ו.

א. חולה: הגדר.

1. תש כוחו.

- (א) מקור חיים (ס"ק נ"ח) – "מותרת לשמשו. והטעם כתב בתרומת הדשן הואיל דהוא חולה ותש כוחו לא חיישינן שיבוא לידי הרגל דבר. ומיניה אם אינו חולה ממש אלא שיש לו מיחש וכאב בעלמא דיכולה לחייש שיבוא לידי הרגל דבר אסור".
 (ב) דרכ"ת (ס"ק מ"ט) – "עיי' בב"י הטעם מהתה"ד דהואיל והוא חולה ותש כחו לא חיישינן שיבוא לידי הרגל דבר ועיי' במקור חיים סקנ"ח שהעתיק דברי התה"ד בזה וסיים ומיניה דאם אין הבעל חולה ממש אלא שיש לו מיחש וכאב בעלמא שיש לחוש שיבא לידי הרגל דבר אסור עכ"ד".
 (ג) בדה"ש (ס"ק קע"ז) – "ואפילו הוא חולה שאין בו סכנה אבל אם אינו חולה ממש אלא שיש לו מיחש וכאב בעלמא אסורה לשמשו ודינו כשאר אדם לענין הרחקות אלו".
 2. מראי מקומות.

- (א) לכאורה אצלה, אפי' אין תש כחה יש להקל בכללים שלה (עי' סעי' ט"ז, שצריך לשכור אדם אחר וכדו'). וכן עי' לטפטף טיפות עינים (eye drops) לאשתו נדה [לקמן], שבפשטות אינו תש כחה.
 (ב) ולכן, לכאורה כל מקום שיכול להקל בזמן שהיא חולה, יכול להקל אצל הבעל בזמן הוא חולה, הגם שאינו תש כוחו. כמו לטפטף טיפות עינים בתוך עיניו של הבעל. וצ"ע.
 (ג) וכן שו"ר הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ז, משנת השלחן תשובה רס"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ע') – "ונ"פ אם המדובר הוא לא במי שחלה ותקף עליו מחלתו אלא במי שלקה בשיתוק והוא נמצא במצב יציב וכך הוא חי את חייו. בכה"ג ל"ש לומר תש כוחו ואין בו כח להתאוות ואינו בא לידי עבירה, ולפי"ז י"ל דדינו כדינה".

ב. דרגות.

1. הרחקות [הושטה, וכדו']: מיקל – תרה"ד (ח"א סי' רנ"ב), הו"ד בב"י (ס"ק ט"ו), ב"ח (ס"ק ז'), פוסקים.
 2. נגיעה: מיקל, ונכון ע"י דבר אחר - עי' לקמן.

- (א) ה"ה להקימו ולהשכיבו ולסומכו: כדמוכח במחבר (סעי' ט"ז), וכן אי' בבדה"ש (ס"ק קע"ו, צינים ס"ק שי"ב). ולכאורה הביאור, הגם שאסור נגיעה שלא בדרך חיבה [לפי שיטת המחבר], היינו מצד שהוא אביזרא דג"ע. אבל במקום שהוא תש כוחו, אינו אביזרא כיון שליכא למיחש להרגל עבירה.

3. מלאכת של חיבה: תזהר ביותר – טור (סעי' ט"ו), מחבר (סעי' ט"ו), פוסקים.

ג. נגיעה.

1. כשצריך לכך יש להקל: ואם אפשר, ע"י דבר אחר והפסק בגד.
 - (א) קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' י"ד, לחו"ש לחם ס"ק כ"ח) – "מותרת לשמשו שימוש שאין בו נגיעה רק על ידי דבר אחר".
 - (ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות ג') – "אשה נדה שהיא חולה וצריכה לבעלה לשמשה לא יגע בבשרה אלא בהפסק בגד כגון על ידי השרוולים (sleeves)".
 - (ג) ששבה"ל (ס"ק א' ד"ה ובזקן, סיכום אות ג').
 - (ד) בדה"ש (ס"ק קע"ו) – "ומכל מקום יש לדקדק שלא תיגע בבשרו ממש אלא תעשה בהפסק מפה ושאר דבר אם אפשר בכך אמנם גם הנגיעה בבשרו ממש מותר כל שאי אפשר בלא זה".
 - (ה) חזקת טהרה (ס"ק נ"ט).
 - (ו) מראה כהן (עמ' פ"ה אות ב) – "ומותרת אף ליגע בו אם יש צורך בכך, כגון להשכיבו ולהקימו, ואם אפשר יש לעשות זאת על ידי הפסק בגד".
 - (ז) דרכי טהרה (סוף עמ' נ"ד).
 - (ח) פרי טהרה (סעי' נ').
 - (ט) ארחות טהרה (פרק י"א סעי' צ"ה) – "אם הבעל חולה ואין מי שישמש אותו זולת אשתו שהיא נדה, מותרת לשמשו דהיינו להקימו ולהשכיבו ולסמכו ולהגיש לו אוכל ושתייה, וכן להאכילו ולהשקותו אם צריך לכך, ואם צריכה לנגוע בבשרו תלבש על ידיה כפפות (בתי ידיים) של ניילון או של בד וכיוצא בו. ותזהר ביותר כמה שתוכל מרחיצת פניו ידיו ורגליו, ומפריסת סדין ושמיכה בפניו".

ד. מזיגה לצורך רפואה.

1. מיקל.
 - (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' ס"א) – "בשו"ע (סי' קצ"ה סעי' י) איתא: כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, נדה עושה לו חוץ ממזיגת הכוס, אולם מזיגת לרפואה כגון לצורך תרופה אין בזה איסור מזיגה".

ה. לשכור אדם אחר.

1. אין צריך.
 - (א) רדב"ן (סי' אלף ע"ו) – "ואם חלה הוא לא מחייבין לה לשכור מי שישמשנו".
 - (ב) לחו"ש (לחם ס"ק ל') – "הרדב"ן ז"ל...".
 - (ג) הגר"ש זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ז, משנת השלחן תשובה רס"ו, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ע') – "ויש הבדל ביניהם כשהבעל חולה לא מחייבין לשכור מי שישמשנו ובחלתה האשה מחייבין ליה לשכור מי שישמשנה. (עי' כנה"ג בשם רדב"ן)".
 - (ד) ששבה"ל (סיכום אות ב').
 - (ה) מראה כהן (פרק ה' הע' קי"א) – "ואם אין מי שישמשנו אין צריך לשכור אדם אחר".
2. צריך – דרכי טהרה (עמ' נ"ה ד"ה אם).
3. מראי מקומות – הגר"ש זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' ל', לשונו מובא לקמן).

ו. האם מותרת לשמשו אף בדברים שאינם צורך רפואתו.

1. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ט"ו בי' ד"ה אם, עמ' רפ"ג, "וצ"ע").
 - (א) הגר"ש זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' ל') – "חולה שאשתו נדה ואין לו מי שישמשנו זולתה וגם אין לה אפשרות לשכור איש אחר שישמשו, מותרת אשתו לשמשו בכל צרכיו ולא רק בדברים הנוגעים לרפואתו, רק שתזהר ככל שתוכל מהרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה לפניו".

ז. הוא סומא.

1. מראי מקומות – פרי השדה (ח"ג סי' קי"ט), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ז'), פתחא זוטא (ס"ק ד'), הגר"ש זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' כ"ח, סעי' כ"ט), הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"ב עמ' ר"כ), בדה"ש (ס"ק ט"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קי"ז), מעדני אשר (נדה סי' נ"ג אות ה').
 - (א) ששבה"ל (סעי' ב' ס"ק ג' ד"ה וי"א, סיכום אות י"א) – "סומא שצריך סיוע, בשעת הדחק אפשר לסייעו ע"י שתקח בגד או מקל וכל אחד יאחזנו בצד אחר".
 - (ב) ביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות צ"ד) – "אשה נדה שבעלה סגי נהור (סומא), יכולה אשתו לנהלו ברחוב ע"י מקל או מטפחת ארוכה בלי נגיעה".
 - (ג) קונ' פוקח עורים (עמ' נ"ו אות ז') – "סומא שזקוק לעזרת אשתו כשהולך ברחוב, יש להקל בשעת הדחק כשהיא נדה שהיא תקח בידיה איזה בגד או מקל והוא יאחז בצד הא' והיא תאחז בצד אחר אבל אין להתיר שתחזיק בידו בהפסק מפה להוליכו. ומסתבר ההוא הדין כשהאשה סומא המותר לבעלה להוליכה בכהאי גוונא".

ח. להניח תפילין על בעלה כשלא יכול להניח בעצמו.

1. **אבני ישפה** (אהל יעקב הרחקות נדה עמ' קי"ז ענף נ"א) – "אסור לאשתו נדה להניח תפילין על בעלה אף שידי כואבות ואינו יכול להניח תפילין בעצמו, אלא יש למצוא איש אחר שיעזור לו בהנחת תפילין. אבל אם הם לבדם ואין איש אחר בנמצא נראה לי שמותר לאשה להניח לו תפילין. וכן מוכח מדברי שולחן ערוך יורה דעה סימן קצה סעיף טו שכתב וז"ל: אם הוא חולה ואין לו מי שישמשו זולתה, מותרת לשמשו רק שתזהר ביותר שתוכל להזהר מהרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה בפניו עכ"ל. מוכח שעיקר האיסור הוא דברים של חיבה אבל דבר שאין בו חיבה מותר לה אם אין אחר שיכול לעשות במקומה".

טא) היא חולה (נ"מ, מעוברת) - סעיף ט"ז.

א. דרגות:

1. הרחקות [הושטה וכדו']: מיקל – **תרה"ד** (ח"א סי' רנ"ב), הו"ד **בב"י** (ס"ק ט"ו), **פוסקים**.
2. נגיעה [ולהקימה להשכיבה ולסמכה], בצורך גדול יש להקל [ע"י דבר אחר], אבל מחייבין ליה לשכור מי שישמשנה - עי' לקמן.
3. מלאכת של חיבה: מחמיר – **טור** (סעי' ט"ו), **מחבר** (סעי' ט"ו), **פוסקים**.

ב. נגיעה.

1. מחמיר – **מחבר** (סעי' ט"ז), "אשה חולה והיא נדה, אסור לבעלה ליגע בה כדי לשמשה, כגון להקימה ולהשכיבה ולסמכה".
א) גם בפיקוח נפש – **ש"ך** (ס"ק כ'), "דודאי אף להרמב"ם ליכא איסור דאורייתא אלא כשעושה כן דרך תאוה וחיבת ביאה כמש"ל סי' קנ"ז ס"ק י' מה שאין כן הכא וכן המנהג פשוט שרופאים ישראלים ממששים הדפק של אשה אפילו אשת איש או עובדת כוכבים אע"פ שיש רופאים אחרים עובדי כוכבים וכן עושים שאר מיני משמושים ע"פ דרכי הרפואה אלא הדבר פשוט כמ"ש וזה נראה דעת הרב דלעיל בס"י קנ"ז משמע מדבריו כהרמב"ם", **גרא"א** (ס"ק כ'), "דאפי' בפיקוח נפש אסור", **בדה"ש** (ס"ק קפ"ה).
2. בצורך גדול יש להקל – **רמ"א** (סעי' ט"ז), "וכן נוהגין אם צריכה הרבה לכך", **רדב"ז** (סי' אלף ע"ו, "ואפי' חולי שאין בו סכנה אני אומר שמותר כיון שאי אפשר אלא בו שהרי אין הרפואה תלויה בעשיית האיסור וחששא רחוקה היא שיבא עליה מכמה טעמי חדא ..."), הו"ד **בפת"ת** (ס"ק ט"ו), **טהרת ישראל** (סעי' מ"ה), **פוסקי בני אשכנז**.
א) **שאיין כוונה לערוה** – **ש"ך** (ס"ק כ'), לשונו מובא לעיל), **גרא"א** (ס"ק כ"א, "דהלאו הזה הוא דוקא אם מתכוין בשביל ערוה אבל בלא"ה אינו אלא מדרבנן").
3. בני ספרד.

א) **דרכי טהרה** (עמ' נ"ו) – "ואף הפוסקים כשו"ע, בשעת דחק גדולה מסתמכים על דעת הרמ"א ומתירים".
ב) **ביע אומר** (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קע"ג) – "שאלה: אשה נכה שאינה יכולה לבד לצאת מן הבית לרכב וכן לחזור אליו וצריכה את עזרת הבעל ביציאה ובכניסה, מה תעשה בימי נידתה. תחילה אמר רבנו: שיקראו לשכנים. ואמרתי לרבנו שמדובר בזוג חוזרים בתשובה, ששאל גם אם מותר לעזור לאשתו בדברים יותר פשוטים, ואמרתי לו שזאת יעשו בנותיו לאשתו. וענה מו"ר נר"ו: ראה מה כתבתי בטהרת הבית [שמותר ע"י אחיזה בבגד]. ואמרתי לרבנו: כאן מדובר שהאשה ממש נשענת עליו לגמרי. תשובה: אפשר".

ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קפ"ט) – "שאלה: יש אשה השרויה בעילפון ללא הכרה, לא במצב של צמח אבל קרוב לזה. ואומרים הרופאים שכדי שתחזור להכרה טוב שבעלה ילטף אותה וידבר עימה, אך דא עקא שהיא כעת נידה. האם הדבר מותר. תשובה: אפשר להקל אם ישם על ידו כפפת גומי".

4. מראי מקומות.

א) **הגרא"א בנצול שליט"א** (אהל יעקב כ"ז אלול תש"ע) – "שאלה: אשה שצריכה ללדת ויש לה כאבים חזקים, האם מותר להחזיק ידיה. תשובה: אם כבר התחילה הלידה אסור. יעשה על ידי כפפה או ממחטה".

ב) **אבני ישפה** (אהל יעקב כ"ג אלול תש"ע) – "לגרד הגב של אשתו נדה כאשר אין אחר בבית. הרמ"א יו"ד סי' קצ"ה סעי' ט"ז כתב שאם אין מי שישמשנה מותר בכל וכן נוהגים אם צריכים הרבה לך ע"ש. אבל שם סעי' י"ז כתב להקל רק אם יש סכנה בחליה. גם קשה למצוא אשה שאין לה שכנה שיכולה לגרד לה הגב, ולכן יש להחמיר בזה".

אבני ישפה (אהל יעקב כ"ט אלול תש"ע) – "אין להחזיק יד אשתו בזמן לידה משום איסור נדה. וגם אם לובשים כפפות אין להחזיק ידו עדיין מרגיש חומה ואין היתר של כפפות. בפרט בלידה אסור לעזור לה שהרי הוא בריא ויש מי שישמש אותה ויעזור לה".

ג) **ארחות טהרה** (פרק י"א סעי' צ"ו) – "אם האשה חולה והיא נדה, אם אין לה מי שישמש אותה וצריכה מאד לעזרתו של הבעל, מותר לבעל לשמש אותה כמו שמותר לאשה לשמש אותו כשהוא חולה, כנ"ל בסעיף הקודם".

ד) מעשה שלא בדרך חיבה: לשיטת הרמב"ם - עי' לקמן.

ג. לשכור אדם אחר.

1. מחמיר – **רדב"ז** (סי' אלף ע"ו, "הוא דמחייבין ליה לשכור לה אשה שישמשנה"), **כנה"ג** (הג' ב"י אות י'), **לחוש"ש** (לחם ס"ק ל'), **הגריש"א זצ"ל** (משנת השלחן תשובה רס"ו, קובץ תשובות ח"א סי' פ"ז), **תזקת טהרה** (ס"ק ס"ב), **ששבה"ל** (סיכום אות ב'), **מראה כהן** (עמ' פ"ו אות ז').

2. **שיעור הוצאה** – **בדה"ש** (שעה"צ ס"ק של"ה).

א) **ועין יוסף** (יו"ד סי' קמ"ב אות א') – "וע"ד הספיקות שהציע בענין המבואר בשו"ע סי' קצ"ה (סעיף ט"ז) דאם האשה חולנית ואין לה מי שישמשנה מותר לבעלה לשמשה והביא בדרכי תשובה (ס"ק נ"ג) דאם אפשר לשכור בעד מעות מחוייב לשכור מי

שישמשנה, ועלה הספק **אם מחוייב לחזור על הפתחים ע"ז כשאין לו מעות**. הנה קשה לומר בזה הלכה ברורה דהכל לפי הענין, דלענין מצוה מצינו (שבת קי"ח ע"א) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, ואין ראייה מזה לענין איסור, אבל מצינו גם באיסור אם הוא איסור דרבנן (או"ח סי' שכ"ח סעיף ל"ג) במקום צערא לא גזרו רבנן, וממילא מסתבר דלמי שבלא"ה מצטרך ליהנות משל אחרים לפרנסתו לא מקרי צער כל כך אם יצטרך להוסיף לחזור על הפתחים גם בשביל דבר זה, אבל למי שלא הורגל בכזה ודאי הוא צער גדול, ומסתבר לומר דבמקום צער לא גזרו רבנן, דכל קריבה שאינה לשם הנאה לא מיתסר אלא מדרבנן כמבואר בפוסקים (ש"ך סו"ס קצ"ה), ולענין להושיט דבר מידו לידה מסתבר להקל, אבל נגיעה ממש או להשכיבה ולהקימה מסתבר להחמיר, והחילוק בזה מבואר גם בב"י (סי' קצ"ה) עיי"ש מטעם דיכול לבא לידי הנאה, ואולי דומה להנאה הבאה לאדם בעל כרחו דתליא בפלוגתא דאפשר ולא קמכוין בפסחים דף כ"ה ע"ב, ואולי הוי בכלל לא אפשר ולא קמכוין, אך יש לחלק דהכא אם נהנה הוי בכלל אביזרייהו דגילוי עריות, על כן אסור אף אם נהנה שלא במתכוין, משא"כ בהנאה של ריח עבודה זרה דמירי בפסחים, איסור הנאה מעבודה זרה לא הוי בכלל אביזרייהו דעבודה זרה, אלא איסור בעלמא, ושייך ביה היתר דדבר שאין מתכוין".

(ב) ששבה"ל (סיכום אות ב') – "וצ"ע מהו שיעור ההוצאה המחויבת".

3. מראי מקומות.

(א) הגריש"א זצ"ל (תורת היולדת פרק ל"א הע' ה', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ע"א) – "דהחיוב לשכור מי שישמשנה, הוא דוקא כשצריך לנגוע בה ממש, אבל כשצריך רק להושיט לה מאכל וכדומה, מותר לו לתת בעצמו".
הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקנ"ו אות ל', אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ע"ג) – "כשהאשה חולה באופנים שהתיר בשו"ע סי' קצה לשמשה [עיי"ש], אם יש איש אחר שיכול לעשות לה דבר זה, צריך לעשות א"ז ע"י האיש השני ולא ע"י הבעל, וכ"כ בזרע אמת [ח"ג סי' קט"ז]".

ד. נפלה על הקרח בימי נדה אם יכול להרים אותה: ומה הדין באשה זרה.

1. אבני ישפה (אהל יעקב י"ב אלול תש"ע) – "אסור להרים אשתו שנפלה על הקרח אלא אם כן אין אחר שיכול להרים אותה כדברי הרמ"א סי' קצ"ה סעי' י"ז. אבל אשה זרה מותר להרים אותה ואם אינו מרים נחשב חסיד שוטה כדברי הגמ' סוטה כ"א ב".
 2. הגר"ח זצ"ל (אהל יעקב אות י"ז) – "שאלה: אשתו נדה נפלה על הקרח האם מותר לעזור לה לקום אם אין אף אחד שם. תשובה: יתכן (אם אין אחר)".
 3. אוצרות הטהרה (פרק ד' סוף הע' של"ד) – "ושמעתי מגדולי המורים דמי שנפלה אשתו נדה וצריכה סיוע בכדי לקום, יכול לסייעה ובלבד שלא יגע בבשרה, ובכל ענינים אלו אין להיות חסיד שוטה אך יעשה שאלת חכם וינהג כהלכה".

ה. לטפטף טיפות עיניים (eye drops) לאשתו נדה.

1. מיקל.

(א) בית שערים (יו"ד סי' רע"ד) – "להטיף לתוך העין ע"י שופרת שהוא מגע ע"י ד"א נ"ל להתיר אבל ליגע בעין גופא לפתחו אם אפשר ע"י אחר תעשה זאת ע"י אחר ואם א"א בשום אופן ע"י אחר יש לעשות כמ"ש פ"ת בשם מקו"ח הגם שדחיתי דבריו מ"מ יש עוד עמוד לסמוך עליו".
 (ב) זרכ"ת (ס"ק נ"ו ד"ה והנה) – "בית שערים".
 (ג) אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב הע' תל"א).
 (ד) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' קל"ח ד"ה ואכן) – "הבית שערים".
 (ה) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"ב עמ' ר"כ).
 (ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קט"ו, עמ' קכ"ב).
 (ז) חוקת הטהרה (סעי' פ"ג) – "מותר לבעל לטפטף טיפות עיניים לעיני אשתו נדה על ידי שופרת, כשיש לה מחלה בעיניה".
 (ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Is it mutar for a husband to drop eye drops into his wife's eyes if she is a Nidda?

R' Y. Berkovits wrote: Yes. This is the case of the Taz where he is matir for a wife to pour water from a kli onto her husband. We are somech on the Taz b'makom tzorech - like in this case. However, he cannot touch her - which might prove difficult to avoid while administering eye drops.

(ט) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"י).

2. מראי מקומות – חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ' אות י"ב).

(א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' קי"א) – "אם צריך אחד לרפואה טיפות עיניים או אזניים אין לטפטף זה לזה בזמן נדתה אולם בשעת הצורך שצריכים לזה כמה פעמים ביום ובושה להם לבקש מאחר, וקשה להם לטפטף לעצמם אפשר להקל ע"י שיעשו איזה היכר כגון שיניחו איזה בגד על היד וכדו', ויזהרו שלא ליגע אחד בשני".

1. כסא גלגלים (wheelchair).

1. מחמיר.

(א) אבני ישפה (אהל יעקב כ"ט אלול תש"ע) – "אסור להסיע אשתו נדה שיושבת על כסא גלגלים שהרי כיון ששניהם תופסים אותו חפץ נחשב כמו שמושיט לה ואסור שמא יגע בה".

2. מיקל.

- (א) דברי בניהו (חכ"ו סי' ס') – "להולידך את האשה בכסא גלגלים כשהיא נדה כאשר היא נמצאת בבית חולים וכדו' יש להתיר כיון שאינו נוגע בה רק נוגע בכלי שהיא יושבת עליו. ועדיף אם גם יתן כפפות בידיו אם ניתן הדבר בקלות".
3. יש להקל או במקום הצורך או בשעת הדחק.
- (א) ביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות צ"ה) – "אדם שאשתו ילדה בניתוח, ואין מי שיקח אותה בכסא גלגלים, יכול לקחתה בעצמו".
(ב) חוט שני (סעי' ב' ס"ק ב' אות י"א, שעה"צ ס"ק י"ט) – "יש להמנע מלהסיע מטת אשתו יולדת או חולה, וה"ה כשהיא יושבת בכסא גלגלים, אמנם בשעת הדחק מותר [הטעם דהולכת המטה אינה דומה לשום הרחקה מההרחקות, וגם אין בזה משום חיבה כיון דעושה כן בשעת הדחק לצורך מחלתה, ופשיטא דאם מסיע אותה לשם משחק וכדו' אסור מן הדין]".
(ג) ודרשת וחקרת (ח"א יו"ד סי' כ"ה) – "וא"כ אם הגיע לכך שאין מי שישימשנה והיא צריכה הרבה לכך יש מקום להקל שהבעל יסיע אותה כיון שהוא נגיעה ע"י דבר אחר דלהפוסקים הנ"ל אינו אלא דרבנן במקום חולי אפשר להקל ... דזוקא כשא"א ע"י אחר שאין שם אחות וכדומה כנלענ"ד פשוט".
(ד) אבני שהם (סעי' ט"ז) – "לענין הסעת האשה במטתה או בכסא גלגלים, שבשעת הדחק אפשר שיש להקל בזה כיון שאינו נוגע בה אלא בדבר שגם היא נוגעת בו ... מותר להוליכה בכסא ובמטת גלגלים".
(ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' רצ"ט) – "יש להקל בנגיעה ע"י דבר אחר לעת הצורך ... להקל לעת הצורך לדחוף אותה בכסא של גלגלים".
(ו) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"י).
(ז) אבני דרך (ח"ז סי' קל"ד) – "נראה לי דיש להקל בשופי בהסעת כסא גלגלים לאשה נדה חולה אם אין אחר דהרי אין בזה ממש נגיעה. ויתכן לומר שאף אינו צריך להתאמץ לחפש אדם אחר שיסיע את הכסא גלגלים, כיוון שאין זו ממש נגיעה".
4. לעת הצורך יעשה היכר.
- (א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' קי"ב) – "אשה שאינה יכולה ללכת ויושבת על כסא גלגלים ואין מי שידחוף את זה רק בעלה אפשר להקל בזמן נדתה שבעלה ידחוף אותה על ידי שיעשה היכר שיניח איזה בגד על היד וכדו'".
5. מראי מקומות – הגר"ש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י' הע' י"ג), חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ' אות כ').

ז. להרים המטה של חולה דרך השמל.

1. עי' לעיל על דברי הרמ"א סעי' ה'.

ח. חרשת.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות ו') – "חרשת שצריכה לנגוע בשפתי בעלה בכדי להבין דיבורו אינה יכולה לעשות כן בימי טומאתה".

ט. היא סומא.

1. מראי מקומות – הגר"ש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' סעי' כ"ה, סעי' כ"ט), קונ' פוקת עורים (עמ' נ"ו אות ז', לשונו מובא לעיל).
- (א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קל"ו) – "שאל אם אפשר להתיר לבעל לאחוז ידה של אשתו נדה שהיא סומא, שאף שבקושי יכולה ללכת ע"י מקל, יותר נוח לה בחוץ להחזיק בידו של מישהו, והשיב רבינו שאסור להחזיק בידה, רק ילך מצידה, והוא ישמור שלא תיפול, וכמובן אם תהיה חשש סכנה או חשש שתיפול, אז יחזיק בה. אבל כרגיל אין להקל, גם ע"י שינוי וכו'".
(ב) חוט שני (הנהגה כהלכה פרק ה' הע' ד') – "התיר לבעל שאשתו סומא שילך עם חוט וכן א' יחזיק בקצה אחר וכך יוליכנה כיון שאין חשש נגיעה".

י. מראי מקומות.

1. אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קמ"ח) – "שאשה משותקת ... יכול בעלה, אם אין אחר, לעזור לה לבית הכסא וכדומה, רק ע"י הפסק בגד, כפי שאפשר".
2. ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קס"ח) – "שאלה: אשה הנמצאת בדיכאון מחמת לידה וזקוקה מאד לתמיכה מצד בעלה. שאלו אם אפשר להקל לבעלה להתיר לו חיבוק ונישוק, כן האם יש חילוק בין ימי נידתה לימי ליבונה. תשובה: לא".
3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש') – "שלענין אשה שהוצרך לילך לבית חולים שפשוט הוא שיותר טוב לבעלה לעזור לה משכן שלו שהוא חבר שלו. ויותר טוב לעזור לה דרך בגדים (ע' סוף הערה שלפנ"ז). וכל חברים של הבעל דינם כמי שאין לה מי שישימשנה. אא"כ יש שם שום אשה, או צדיק זקן, או רופא, והכל לפי הענין, והבן".

סב] בעלה רופא - סעיף י"ז.

א. האם נדה נכללת בעריות.

1. האם נדה מיקרי גלוי עריות, שגלוי עריות הוי ירהג ואל יעבור - עי' הקדמה להל' נדה, לשיטות ומראי מקומות.
2. האם נדה מקרי דבר שבערוה, ואין דבר שבערוה פחות משנים - עי' הקדמה להל' נדה, לשיטות ומראי מקומות.

ב. מעשה שלא בדרך חיבה: לשיטת הרמב"ם.

1. מחמיר, אסור מן התורה.

- (א) עי' ב"י (ס"ק י"ז) – "אבל להרמב"ם (סה"מ שם, והל' איסור"ב פכ"א ה"א) דנגיעת ערוה אסורה מן התורה הכא אף על פי שיש בו פיקוח נפש אפשר דאסור משום דהוי אביזרא דגילוי עריות וצ"ע".
- (ב) לבוש (סעי' י"ז).
- (ג) בית שמואל (אה"ע סי' כ' ס"ק א'), הו"ד בדגול מרבבה (על הש"ך ס"ק כ'), פת"ת (ס"ק ט"ז), וגליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק כ') – "לרמב"ם חייב מלקות מן התורה כשחבק או נשק חייבי כריתות או מיתות ב"ד ובחייבי לאוין ליכ' מלקות והרמב"ן ס"ל אפילו בח"כ או מיתות ב"ד אינו אלא מדרבנן וכתב בתשובה אפילו אם אינו עושה דרך חיבה ס"ל לרמב"ם מדאורי"א אסור והוא ס"ל דאסור מדרבנן והיינו מ"ש הב"י בי"ד ס"ס קצ"ה לשיטות הרמב"ן והש"ך השיג עליו בחנם ועיין בסוגיא בסנהדרין תמות ואל תעמוד עמה אחורי הגדר פסק הרמב"ם רפ"ה ה' יסודי התורה אפילו בפנויה תמות ואל תעמוד עמה אחורי הגדר והיינו כתירוץ שם משום מגדר מלתא אפילו בפנויה תמות אבל יהרג ואל יעבור לא אמר' בפנויה כמ"ש בי"ד סי' קצ"ז אע"ג בשאר דינים יהרג ואל יעבור ותמות ואל תעבור שוים כמ"ש שם ברמב"ם מ"מ בפנויה דאינו אלא מגדר מלת' ולא שייך מגדר מלתא אלא בתעמוד עמה אבל לא באונסין לכן יעבור ואל יהרג ואם היא א"א או חייבי כריתות כתב הר"ן דאיכא לאו אם יעמוד עמה אחורי גדר משום לא תקרבו לגלות ערוה ולמד זה ממקשן בשלמ' שם".
- (ד) בית יעקב (סי' פ' ד"ה אמנם, נ"ז-א').

2. מיקל.

- (א) ש"ך (ס"ק כ', סי' קנ"ז ס"ק י') – "דודאי אף להרמב"ם ליכא איסור דאורייתא אלא כשעושה כן דרך תאוה וחיבת ביאה כמש"ל סי' קנ"ז ס"ק י' מה שאין כן הכא וכן המנהג פשוט שרופאים ישראלים ממששים הדפק של אשה אפילו אשת איש או עובדת כוכבים אע"פ שיש רופאים אחרים עובדי כוכבים וכן עושים שאר מיני משמושים ע"פ דרכי הרפואה אלא הדבר פשוט כמ"ש".
- (ב) תפארת ישראל (ס"ק ו') – "עיינ' ש"ך ס"ק כ' דיפה כתב דאפילו לרמב"ם דקריבה דגילוי עריות מהתורה אסור הני מילי כשהוא בשביל חיבה ואהבה, אבל מה שעושה עסוק במלאכתו מלאכת רפואות לדעה המיחוש, אין זה בכלל קורבה לגילוי עריות שיהיה אסור מהתורה ובכלל יהרג ואל יעבור".
- (ג) נוב"ת (יו"ד סי' קכ"ב סוף ד"ה ואמנם הנגיעה) – "ואמנם הש"ך בסימן קצ"ה ס"ק כ' שדי נרגא בדברי הב"י דגם להרמב"ם ליכא איסור תורה אלא כשעושה דרך חבת ביאה ותאוה ע"ש. וכבר פשט המנהג כדבריו".
- (ד) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק י"א) – "הדין של ש"ך ברור דלא אוסר הרמב"ם אלא דרך ...".
- (ה) לב חיים (ח"ב סי' ד').
- (ו) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ד אות ב', אה"ע ח"ב סי' י"ד) – "ולדינא הנכון כהש"ך וכן כתב הכו"פ עיין שם".
- (ז) בדה"ש (ס"ק קפ"ז).
3. מראי מקומות – סד"ט (סוף ס"ק כ"ד, לשונו מובא לקמן), קיצור שו"ע (סי' קנ"ג סעי' י"ד, לשונו מובא לקמן), בנין ציון (סי' ע"ה), דרכ"ת (סי' קנ"ז ס"ק ח'), מנחת יצחק (ח"ז סי' ע"ג), מעדני אשר (גדה סי' נ"ה), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ס"ה).
- (א) אג"מ (אה"ע ח"א סוף סי' ל"ג) – "ומה שהקשה כתר"ה על הב"י סי' קצ"ה שאוסר לבעלה רופא למשש לה הדפק לשיטת הרמב"ם שאיכא לאו בנגיעה מטעם ביזרא דג"ע מהא דכתב בפ"י המשנה שם שהאיסור לאו דחבוק ומשמוש באבריה לכוונת הנאה הנה גם בחבורו בפכ"א מאי"ב כתב הרמב"ם מפורש חבק ונשק דרך תאוה וכבר הקשה מזה הש"ך על הב"י בסי' קנ"ז סק"י עיי"ש. ועיין בב"ש סי' כ' סק"א ואינו מתורץ בדבריו שהרמב"ן סובר כן בדעת הרמב"ם דיקשה זה גם לרמב"ן. ואולי אין כוונת הרמב"ן בדעת הרמב"ם אלא לאיסור בעלמא והוא כדאיתא ברמב"ם פכ"א שם ה"ו בחבוק לקרובותיו עיי"ש. ולע"ד ל"ק כלום על הב"י דהא משמע כמפורש בדבריו שרופאים אחרים מותרים וכהמנהג פשוט שכתב הש"ך ורק לבעלה אוסר להרמב"ם מדאורייתא והוא משום דבעלה יש לחוש שתהיה ממילא הנגיעה גם לחבה וא"כ הוא ביזרא דג"ע דוקא לבעלה ולא לרופאים אחרים אף שהיא להם ערוה יותר חמורה מלבעלה וצ"ע קושית הש"ך כי ל"ק כלום לכאורה".

ג. נגיעה בשאר עריות שלא בדרך תאוה.

1. עי' אה"ע סי' כ"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ד. למשש הדופק שלה.

1. אם היא מסוכנת [חולה שיש בה סכנה] ואין שם רופאים אחרים, מותר לבעלה למשש הדפק שלה כשהיא נדה.

(א) רמ"א (סעי' י"ז).

(ב) ש"ך (ס"ק כ') – "מ"מ באין סכנה אסור לבעלה למשש הדפק כשהיא נדה".

(ג) מקור חיים (ס"ק ס"א).

(ד) סד"ט (סוף ס"ק כ"ד) – "ולענין דינא במקום סכנת נפשות יש לסמוך על הפוסקים המקילים לשמשה, וכל שכן למשמש הדפק דשרי".

(ה) תכ"א (כלל קט"ז סעי' י"ב) – "אם בעלה רופא ואין רופא אחר וצריכה אליו שיש סכנה בדבר מותר למשמש לה הדופק וכן לענין הקזת הדם (סעיף י"ז וש"ך ס"ק כ')".

(ו) חוו"ד (ס"ק י"ג).

(ז) צמח צדק (סעי' י"ז) – "אין להתיר אלא במקום סכנה".

(ח) מלבושי טהרה (סעי' כ"ג).

(ט) בית שערים (יו"ד סי' רע"ד ד"ה ובהכי) – "דברי רמ"א יו"ד סוס"י קצ"ה דבסעיף ט"ז אהא דכתב המחבר אשה והיא נדה אסור לבעלה ליגע בה כדי לשמשה כגון להקימה ולהשכיבה ולסומכה כתב רמ"א וי"א דאם אין לה מי שישמשנה מותר בכל וכן נוהגין אם צריכה הרבה לכך [ובפירוש צריכה הרבה אני מסתפק אם כוונתו שהוא צורך גדול או כוונתו שצריכה הרבה פעמים

לכך וא"א ע"י אחרים] ולא התנה דבעינן סכנת נפשות דוקא ובסעיף י"ז גבי מישוש הדפק התנה ויש סכנה בחליה ועיין בספר חכמת אדם סוף כלל קט"ז שתפס ג"כ בפשיטות ואם אין לה מי שישמשנה וצריכה הרבה לכך המנהג להקל ובמישוש הדפק כתב וצריכה אליו שיש סכנה בדבר מותר למשש לה הדפק, ולפמ"ש נחא דבמישוש הדפק נהי דעוסק במלאכתו אבל אינו טרוד כ"כ במלאכתו שלא יקלקל וא"כ אפשר שיבא לידי תאוה כמ"ש מנח"י ועיין מהה"ש לכן אינו מותר אלא במקום סכנה אבל להקימה ולהשכיבה ולסומכה שטרוד במלאכתו שלא יקלקל ולא יזיק לה מותר אפילו שלא במקום סכנה ומ"ש רמ"א ולפמ"ש וכו' כ"ש דמותר למשש לה הדפק אין כוונתו דמישוש הדפק כ"ש משימוש אלא דמישוש הדפק במקום סכנה ואין אחרים כ"ש משימוש שלא במקום סכנה וא"ש".

(י) שערי טוהר (שער ט"ו סעי' כ"א) – "אבל בחולי שאב"ס אסור הכל".

(יא) מנחת יצחק (ח"ה סי' כ"ז) – "דאף בנד"ד אין היתר ע"י בתי ידים, רק במקום סכנה עדיף ע"י בתי ידים".

2. בחולה שאין בה סכנה – אם בעלה רופא ואין שם רופא [ואפי' יש שם רופאים אחרים אם אין בקיאים כמו בעלה], מותר למשש הדופק שלה.

(א) רדב"ן (סי' אלף ע"ו), הו"ד ברע"א (על הש"ך ס"ק כ') – "אם אין בה חולי של סכנה אם יש שם רופאים אחרים בקיאים כמו בעלה ראוי לסמוך על הרשב"א שהחמיר. אבל אם אין שם בקיאים כמו בעלה מותר".

(ב) לחם ושמלה (לחם ס"ק ל', ס"ק ל"ב, קיצור שו"ע סי' קנ"ג סעי' י"ד) – "ואם הבעל הוא רופא ואין שם רופא אחר מומחה כמוהו מותר לו למשש לה את הדפק, כיון שאינו עושה דרך תאוה וחבה".

(ג) מסגרת השלחן (דין י"ז).

(ד) עי' טהרת ישראל (סעי' מ"ו) – "והמיקל בהנ"ל אף בחולה שאב"ס ואפי' יש רופא אחר אלא שאינו בקי כמו הבעל לא הפסיד".

3. סכנת אבר, יש להקל – בדה"ש (סעי' י"ז בי' ד"ה ויש).

4. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' כ"ז), ששבה"ל (סיכום אות א'), בדה"ש (ס"ק קצ"ח, סעי' ט"ז בי' ד"ה וי"א, "וצ"ע לדינא"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' קי"ט), ט"ז וש"ד השלם (שפ"ח ס"ק ס"ט).

סג] בית הכנסת.

א. ד' דברים: אין ליכנס לבית הכנסת, אין מתפללות ומברכות, אין להזכיר השם, לא ליגע בספר או לראות ספר תורה.

1. רמ"א (או"ח סי' פ"ח) – "יש שכתבו שאין לאשה נדה בימי ראייתה ליכנס לבית הכנסת או להתפלל או להזכיר השם או ליגע בספר, וי"א שמותרת בכל, וכן עיקר, אבל המנהג במדינות אלו כסברא ראשונה. ובימי לבון נהגו היתר. ואפילו במקום שנהגו להחמיר, בימים נוראים וכה"ג, שרבים מתאספים לילך לבית הכנסת, מותרין לילך לבהכ"נ כשאר נשים, כי הוא להן עצבון גדול שהכל מתאספים והן יעמדו חוץ".

ב. לא ליכנס לביה"כ ולא לראות ספר תורה בימי ראייתה, אבל בשבעה ימי נקיים יש להקל – אא"כ גורם עצבון או במקום בושה.

1. מג"א (סי' פ"ח ס"ק ב') – "ובבנימין זאב סי' קנ"ג כתב שלא נהגו רק שלא ליכנס לב"ה ולא לראות ס"ת וגם כשמתפללים אין עומדת בפני חברותיה ומשום מנהג כבוד עושין כן ולא משום איסור עכ"ל וכן עיקר".

2. באה"ט (סי' פ"ח ס"ק ג') – "מ"א".

3. גר"ז (סי' פ"ח סעי' ב') – "נהגו הנשים טהרה ופרישות בעצמן שלא ליכנס לבית הכנסת ושלא לראות ספר תורה בשעת נידותן וגם כשמתפללין אינן עומדות בפני חברותיהם ומשום מנהג וכבוד עושין כן ולא משום איסור ובימי ליבונן לא נהגו להחמיר ובימים נוראים מיום אחד של סליחות ואילך שרבים מתאספים לילך לבית הכנסת מותרות לילך לבית הכנסת אף בימי נידותן כשאר נשים כי יהיה להן לעצבון גדול שהכל מתאספין והן יעמדו חוץ וכן כל כיוצא בזה כגון שמשאיה את בנה או בתה או שהיא בעצמה יולדת שהולכין לבית הכנסת אחר ד' שבועות מותרת אפילו היא נדה. וכל זה לילך לבית הכנסת אבל להתפלל בביתה ולברך כל הברכות ובפרט ברכת המזון וקידוש שהן מן התורה חייבות לכולי עלמא אפילו בשעת נידותן ומה שנוהגין שלא להזכיר את השם בשעת נידותן או שלא ליגע בספר אין מנהג זה עיקר ועל כל פנים תשמע ברכת המזון וקידוש מאחרים ואם אין אחר תקדש ותברך בעצמה בלחש כל הברכות שחייבת בהן".

4. מקוה ישראל (סי' ז' סעי' כ"ד, ס"ק כ"ז) – "ובמג"א".

5. פתחא זוטא (ס"ק י"ז) – "ושמעתי שהנשים שהולכין בכל שבת לביהכ"נ סמקילין בזה וטעמם משום עצבון כמ"ש ברמ"א לענין ימים נוראים ובכל מקום דשייך בושה יש להקל דימים נוראים לאו דוקא כמובן וכמ"ש בשו"ת נוב"ק האו"ח סוס"י ל"ב ע"ש היטב".

6. ארחות טהרה (פרק י"א סעי' כ"ד, בי' אות י"ג) – "אשה נדה מותר לה לברך ולהתפלל, ולא תלך בשבת לבית הכנסת אלא אם נוהגת ללכת בכל שבת, (ואם נוהגת לילך בשבתות שמברכים החודש מותרת לילך בשבת מברכים), וכן מותרת לילך לבית הכנסת בימי הסליחות וימים הנוראים ובחגים, ובשבת שיש שם שמחת נישואין וכיוצא בו, וכן יולדת שהולכת לבית הכנסת לאחר ארבעה שבועות מהלידה, מותר לה ללכת אע"פ שהיא נדה".

7. פסקי תשובות (או"ח סי' פ"ח אות ט') – "והמנהג המכריע בזה כפי שכתוב בספרי גדולי הדורות האחרונים. לענין הליכה לבית הכנסת: מנהג הספרדים בארץ ישראל להקל בזה, וקהילות האשכנזים נמנעים מכך בימי הראיה, זולת בחגים וימים נוראים ושאר שבתות מיוחדים, וכן אשה הרגילה ללכת בכל שבת לביהכ"נ, אך יש להם ליהדר שלא להסתכל על הספר תורה כשהוא פתוח על הבימה ובשעת הגבהה, אבל כשהס"ת סגור לית לן בה, ובלבד שלא תגע בו. ובימי ליבונה אין הגבלה בכל זה".

ג. הכל מותר, חוץ מהסתכלות בתורה בימי נדות.

1. ה"א (כלל ג' סעי' ל"ח) – "יש מקומות נוהגות הנשים, שכל זמן שהן בימי נדות קודם ז' נקיים שלהן, אינן מתפללות ומברכות, וזה מנהג שאין לו יסוד. ואפילו במקומות שמחמירים, מכל מקום מיום ראשון דסליחות נכנסות לבית הכנסת ומתפללות. אבל במדינתנו נוהגין היתר לעולם, ומברכות ומתפללות. ומכל מקום לא יסתכלו בספר תורה בשעה שמגביהים אותו להראות לעם".
2. מ"ב (סי' פ"ח ס"ק ז') – "ובמדינותינו נוהגין היתר לעולם ומברכות ומתפללות ומ"מ לא יסתכלו בס"ת בשעה שמגביהים אותה להראות לעם".
3. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ט' סעי' א') – "בימי נידותה מותר לאשה להכנס לבית הכנסת, ונוהגות שלא להסתכל על הכתב של ספר התורה".
4. ע"י פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' קי"ג) – "כיום נוהגות הנשים להקל להכנס לבית הכנסת ולהתפלל אף בימי נדותן אבל לא יסתכלו בס"ת בשעה שמגביהים אותו להראות לעם. ובדורות שעברו החמירו שלא להכנס כלל לביהכ"נ בימי נדותן".
5. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"א אות ט') – "היום המנהג בנשים נדות, שרק אין מסתכלות בספר תורה בהגבהה עד אחר טבילתן".
6. ששבה"ל (סיכום אות ז') – "והמנהג שמברכות ומתפללות רק לא מסתכלות בס"ת בבהכ"נ בשעת הגבהה. - ודוקא בימי נדותה ממש, אבל בז' נקיים מותר, וי"א דגם בימי נדותה הוא רק כשזב דם, וכן אחר לידה כל זמן ששופע דם".
7. מראה כהן (עמ' פ"ו אות א').
8. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קכ"ב).
9. דרכי טהרה (עמ' נ"ז) – "חובה ומצוה לנשים להתפלל בימי נדתן, כמו בימי טהרתן ומותר להן גם לבוא לבית הכנסת להתפלל ... מן הראוי שלא תסתכל בספר תורה כשמגביהים אותו ... בזמן שהדמים מצויים בה, ולא משום איסור, אלא כדי לנהוג כבוד בתורה ובמקדש".
10. יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' כ') – "מותר לאשה ליכנס לבית הכנסת כדי להתפלל אף בימי נדתה, ומכל מקום עליה להזהר בימים שבהם היא רואה דם עד לאחר שפסקה לראות דם, שלא להסתכל בס"ת בשעת ההגבהה".
11. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ה') – "וכ"ז בימי נידותה אבל בימי ליבונה יכולה להסתכל".

ד. מראי מקומות.

1. דברי יציב (ליקוטים והשמטות סי' ט"ו אות ד', שפע טהרה ס"ק כ"ז) – "ונראה דאף שהמנהג אצלינו שנכנסות לבית הכנסת [עיין חיי אדם כלל ג' סעיף ל"ח ומשנ"ב סי' פ"ח סק"ז], מ"מ זה רק בעזרת נשים דאין קדושתה חמורה כבית הכנסת, וכמ"ש זקה"ק בדברי חיים ח"ב או"ח סי' י"ד דלעשות מבית הכנסת דאנשים בית הכנסת דנשים הוי הורדה מקדושה חמורה אחד דאין דומה כבוד בהכ"נ דאנשים כידוע לכל מבין בחוש וכו' עיי"ש, וע"ע בשו"ת בית שלמה סי' כ"א וכ"ב. ומכיון דהוי כמקדש מעט וכדרשת חז"ל במגילה כ"ח ע"א והשימותי את מקדשכם, וגם ואהי להם למקדש מעט שם בדף כ"ט ע"א עיי"ש, נעשה כדוגמת בית המקדש שעזרת ישראל מקודשת מעזרת נשים, עיין בריש כלים וש"מ ודו"ק".
2. ויען יוסף (יו"ד סי' קמ"ב אות ד') – "בהא דמבואר באו"ח (סו"ס פ"ח) שאין לאשה לילך לבית הכנסת בימי נדתה, איך הדין באם עושין איזה שמחה לנשים בעריכת שולחן אם צריכה למנוע, הנה מסתבר לומר על זה דגדול כבוד הבריות שדוחה איסור זה דאינו אלא מדת חסידות ולא איסור מדינא".
3. יחווה דעת (ח"ג סי' ח', יביע אומר ח"ג אה"ע סי' י' אות ה') – "וצריך להודיען שחייבות הן להתפלל ולברך כל הברכות. וכמו שכתב הפרי חדש. והדברים ברורים".
4. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ב' אות י' ס"ק ה') – "היום נהגו היתר שאשה נדה תלך לבית הכנסת".

ה. להתפלל ליד הכותל המערבי.

1. מחמיר [בימי ראייתה].
- א) סוגה בשושנים (פרק כ"ז סעי' ד'), הו"ד הגר"ש אייזר זצ"ל (נדה ח"ב סוף הע' תמ"ג) – "אשה בימי ראייתה יש לה להיזהר מלגשת אל הכותל המערבי ולא לרחבה שלפני הכותל שמתפללים בה כמו בבית הכנסת (הר הקודש דף רע"ב בפנים מסבירות ס"ק קע"ה)".
- ב) שפע טהרה (ס"ק כ"ו) – "בימי ראתה לא תלך להתפלל אצל הכותל המערבי [ודוקא בימי ראייתה, אבל בימי ליבונה מותרת]".
- ג) משנה הלכות (חט"ו סי' ל"ג, פסקי משנה הלכות פרק ה' סעי' קי"ד) – "אין לנשים בזמן נדתם או לאיש שלא טבל טבילת עזרא ללכת לכותל המערבי. וכן נשים אף בזמן שאינן נדות מ"מ כל ששימשו לאחר הטבילה נעשו בע"ק ראוי מהם להימנע מללכת לכותל המערבי".
- ד) ע"י שבט הקהתי (ח"ג סי' מ"ז) – "אם מותרין לילך להתפלל לכותל מערבי ... לאלו שנוהגים לא לילך לבהכ"נ ס' בזמן ראייתן ג"כ לא ילכו להכותל מערבי אפילו אינם נוגעות בהכותל. אבל בימי ליבון נהגו היתר ... העולה להלכה: בימי ראייתה אל תלך, אבל בימי ליבונה אין חשש. ולצורך גדול מותרת לילך אפילו בימי ראייתה".
- ה) משנת יוסף (ח"א סי' קנ"ז) – "וכן בכותל המערבי יתרחקו ד' אמות".
- ו) ע"י דרך השלחן (סעי' י"ז סעי' ח') – "כתבו האחרונים: המנהג שאין האשה מתקרבת אל הכותל המערבי בשעה שהיא שופעת דם, אמנם אם יש איזו סיבה או במקום עגמת נפש - אפשר להקל גם לכתחילה להתקרב לכותל, אך לא תיגע באבניו".
- ז) ע"י פסקי תשובות (סי' פ"ח סוף אות ט') – "ולענין הכותל המערבי: המנהג שאין הנשים מתקרבות לגשת על יד הכותל בזמן ראייתן, אלא עומדות ד' אמות מרחוק, אך גם בזה כשיש סיבה ובמקום עגמת נפש אפשר להקל לכתחילה".

2. מיקל.

- (א) אגורה באהלך (נטעי גבריאל פרק מ"ב הע' י') – "שאינן לדמות כ"כ לילך לכותל שהוא תחת כיפת הרקיע לציון של הרשב"י שהוא באוהל, רק **תזהר שלא תלך בחזרים** שהוא מכוסה רק תחת כיפת הרקיע וגם לא תיגע בכותל".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ס"ז) - לשונו מובא לקמן.
- (ג) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' מ"ג) – "מותר לאשה נדה אפילו בימי ראייתה לבקר ולהתפלל בכותל המערבי. **וכן המנהג**".
- ביע אומר (ח"ה יו"ד סי' כ"ז) – "ועכ"פ קם דינא שהדבר ברור להתיר לגשת לכותל המערבי אף למי שטומאה יוצאת מגופו, בלי טבילה, כאשר פשט המנהג, ומנהג ישראל תורה הוא. **וכל המחמיר בזה להמנע מלגשת אל הכותל בגלל סיבת טומאה היוצאת מגופו אינו אלא מן המתמיהין**".
- (ד) נטעי גבריאל (פרק מ"ב סעי' ה') – "מותרת בימי ראייתה ללכת לכותל המערבי להתפלל".
- (ה) שיעורי טהרה (עמ' קצ"ד ד"ה כתבו) – "כתבו האחרונים שמותרת להתפלל ליד הכותל המערבי ואינו חמור יותר משאר בית הכנסת, דלא קי"ל כדעת הרדב"ז ח"ב סי' תר"צ וחכמת אדם בשערי צדק שער משפטי ארץ ס"ח שהכותל המערבי הוא חומת העזרה שאז היה אסור לטמאים לעמוד סמוך לו, אלא קי"ל שהוא כותל הר הבית ומחוץ לו חול".
- (ו) ילקוט יוסף (מועדים מזיני הר הבית והכותל המערבי סעי' ח') – "מותר לאיש אשר לא טהור, אפילו שהטומאה יוצאת מגופו, לבא בלי טבילה על יד הכותל, להתפלל שם. וכן הוא הדין לאשה נדה או יולדת לפני טבילתה. כי הכותל הוא חומת הר הבית, והעומדים לפניו הם עומדים מחוץ לחומת הר הבית, ולכן מותר גם כן להכנס שם במנעלים. (יבי"א ה' כז חיו"ד)".
- (ז) הלכה ברורה (סוף סי' פ"ח) – "והנהוגים להקל לאשה נדה ללכת בימי ראתה לבית הכנסת, הוא הדין שמותרת ללכת להתפלל ליד הכותל המערבי, ומותרת לגעת באבני הכותל".
- (ח) אוצר הרחקות (פרק ל"א סעי' כ"ב) – "מותר".
3. **לגעת בכותל המערבי.**
- (א) מחמיר.

- 1) אגורה באהלך (נטעי גבריאל פרק מ"ב הע' י') - לשונו מובא לעיל.
- 2) דרכי טהרה (עמ' נ"ז) – "מן הראוי ... ולא תיגע בכותל המערבי, בזמן שהדמים מצויים בה, ולא משום איסור, אלא כדי לנהוג כבוד בתורה ובמקדש".
- 3) שיעורי טהרה (עמ' קצ"ד ד"ה כתבו) – "אלא שאף הנהוגים להקל לגעת באבני הכותל, יש לה להזהר כשהיא נדה שלא תיגע בהן, כמבואר במשנת רבי עקיבא סי' י"ב".
- 4) דרך השלחן (סעי' י"ז סעי' ח') - לשונו מובא לעיל.
- (ב) מיקל.
- 1) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ח אות ס"ז) – "נדה מותרת לגעת בימי נדותה בכותל המערבי, **אבל להכניס את האצבעות בין האבנים, זה אסור לכולם**, ולא רק לנדה".
- 2) הלכה ברורה (סוף סי' פ"ח) - לשונו מובא לעיל.
- ג) מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ג סי' מ"ז סוף ד"ה ברם, "ושמעתי דיש נשים שנוהגות דכל זמן שהם טמאות אינן נוגעות בהכותל מערבי").
- 1) לגבי איש [משום חשש זבין וב"ק] - עי' סי' תקס"א, לשיטאות ומראי מקומות.
4. מראי מקומות – אוצר טהרה (פרק ה' סעי' ה').
- (א) דיני הרחקות (סעי' י"ז סעי' ז') – "ישנם פוסקים הסוברים שמותר לאשה נדה אפילו בימי ראייתה להתפלל בכותל המערבי, מ"מ מן הראוי שלא תיגע בכותל המערבי כדי לנהוג כבוד במקדש".
- (ב) אום אני חומה (ח"א סי' מ"ה) – "משנת דרע"ק ... שבט הקהתי ... **אמנם בגוונא דאית לה צרה** ח"ו, שרי לה לילך ונדחה המנהג, כיון דהוא מקום שהתפלה מתקבלת להוציאה מצרה לרווחה".

סד] בית החיים.

- א. **לא להכנס לבית הקברות עד שיטבלו** [מצד טומאה].
1. ח"א (כלל ג' סעי' ל"ח) – "ונראה לי שלא יכנסו לבית הקברות עד שיטבלו".
2. עי' פת"ת (ס"ק י"ט) – "כתב בספר חמודי דניאל כ"י נהגו הנשים שלא לילך לבית החיים להתפלל בימי נדתה ונכון הוא ע"כ".
3. עי' מקוה ישראל (סי' ז' סעי' כ"ה) – "נהגו הנשים שלא לילך לבית החיים להתפלל בימי נדתה ונכון הוא".
4. מ"ב (סי' פ"ח ס"ק ז') – "שלא יכנסו לבית הקברות עד שיטבלו".
5. אפיקי מגינים (סי' פ"ח ס"ק ג') – "גם לא יכנסו לבה"ק עד שיטבלו (ח"א)".
6. כה"ח (סי' פ"ח סוף ס"ק י"ב) – "הח"א דלביית הקברות לא יכנסו עד שיטבלו".
7. טהרת ישראל (סעי' נ"א).
8. גשר החיים (פרק כ"ט אות י"ג) – "וביותר וביחוד הזהירו האר"י הק' ועוד שלא תלכנה לביה"ק נשים נדות בטרם טבלו כדין, ולא גבר בע"ק בטרם טבלו".
9. לקט הקמח החדש (סי' פ"ח ס"ק כ"ד) – "המנהג נתפשט בין הנשים שאין הולכין לבית הקברות גם בימי הליבון עד שלא טבלו".
10. שפע טהרה (ס"ק כ"ח).
11. פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' קט"ו) – "ראוי להחמיר שאשה לא תלך לבית הקברות בזמן נדותה עד שתטבול".
12. עי' יששבה"ל (סיכום אות ו') – "נהגו שלא ללכת לבית החיים בימי טומאתה עד שתטבול, אבל יכולות ללכת ולעמוד חוץ מד' אמות מהקברים. ולפעמים מקילים לצורך כשאינה שופעת".
13. הגרח"ק זצ"ל (דעת נוטה ח"א הל' קר"ש תשובה ק"ט) - לשונו מובא לקמן.

14. חוקת טהרה (ס"ק ס"ז).
15. משנת יוסף (חי"א סי' קנ"ז) – "ולבית הקברות מחמירים עד שתטבול [וכן לקבר רשב"י וקבר רחל], ואם יהי' לה עגמ"נ אפשר להקל בימי ליבונה, ותרחק ד' אמות מהקברים".
16. מראה כהן (ריש עמ' פ"ז) – "אין לאשה לילך לבית הקברות בזמן נדותה עד שתטבול".
17. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קכ"ג).
18. עי' דרכי טהרה (עמ' נ"ז) – "ראוי שלא תלך הנדה לבית הקברות, מחמת רוח רעה שבבית הקברות".
19. שיעורי טהרה (עמ' קצ"ה) – "וכן יש לנהוג למעשה שלא יכנסו לבית הקברות עד שיטבולו".
20. יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' כ"א) – "אין לאשה ללכת לבית החיים בימי טומאתה, עד אחר שתטבול במקוה".
21. עי' פסקי תשובות (או"ח סי' פ"ח אות ט' ד"ה ולענין) – "ולענין הליכה לבית הקברות: נוהגים להחמיר אפילו בימי ליבונה וכל זמן שלא טבלה, וגם על קברי צדיקים כמערת הרשב"י וקבר רחל וכדו' יש לזהר, אבל אם יהיה לה עגמת נפש אם לא תילך, אפשר להתיר בימי ליבונה, וגם בימי ראייתה, אך תעמוד רחוק ד' אמות מהקברים".
22. ארחות טהרה (פרק י"ב סעי' ב') – "לא תכנס אשה לבית החיים בימי נדתה ובספירת שבעה נקיים עד לאחר שתטבול".

ב. רק כל זמן שרואה דם ממש.

1. הלכה למשה (דינה נדה ויולדת סעי' ה', ס"ק ה') – "נהגו הנשים שלא לילך לבית החיים להתפלל בימי נדתה, ויש מוסיפין שלא ילכו עד שיטבולו, והעיקר דבימי ליבונה הולכת. (ולא אדע מה יענה לבתולה אלמנה וגרושה שאינן טובלת לעולם ... וכי הן אסורים לבא לבית החיים כל ימי חייהן וע"כ נלע"ד דלא חמיר קדושת בית הקברות מקדושת בית הכנסת, דבימי לבונה נהגו היתר וה"ה בזה. וכ"ה בתשו' חמדת משה [סי' ס"ב] דדוקא בימי ראייתה אסור עיי"ש)".
 2. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קע"א) – "דאשה נדה מותרת לילך בימי ליבונה לבית החיים".
 3. הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ט' סעי' ג' [עי' פרק ז' סעי' ד', וצ"ב]) – "בימי שהיא שופעת ואפילו אם עדיין יש דם לא תלך לבית הקברות".
 4. שערי טוהר (שער ט"ו ס"ק כ"ג) – "בזמן ראייתה".
 5. טהרת הבית (סי' י"ב סעי' מ"ד) – "הנהגות להחמיר לא החמירו אלא בימי ראייתן, אבל בימי ספירת שבעה נקיים יש להקל".
יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ל"ה אות ה') – "ואין לנשים בימי ראייתן ללכת לבית הקברות. (חמודי דניאל, הובא בפתחי תשובה (סי' קצה ס"ק יט). וכ"כ בשו"ת חמדת משה חיו"ד סי' סב ע"ש. ודלא כמ"ש הגרי"מ טוקצינסקי בגשר החיים (פכ"ט אות יג) שאין רשאות לילך כל עוד לא טבלו כדן. ע"ש. דליתא".
 6. פנתח שער (פרק ט"ו אות מ"ט) – "שמעתי **שמנהג ירושלים** שאין הולכות שם רק כל זמן שרואה דם ממש, אבל בימי ליבונה הולכות שם להתפלל".
 7. א' שולחן שלמה (נדה פרק ט' נוכח השולחן ס"ק ב') – "פנתח שער ... וא"ל הגאון המחבר שליט"א ששמע את זה בבית חותנו הו"כ הגאון בעל חשב האפוד זללה"ה גאבד לונדון".
 7. נטעי גבריאל (פרק מ"ב סעי' ו') – "המנהג שאינה הולכת בימי ראייתה לבית הקברות, אך בימי ליבונה מותר".
- ג. מראי מקומות – סוגה בשושנים (פרק מ' סעי' ב'), הליכות בת ישראל (פרק י"ג הע' י'), נטעי גבריאל (פרק מ"ב סעי' ו'), אוצר טהרה (פרק ה' סעי' ו').
1. חמדת משה (פערלמוטטער, סוף סי' ס"ב) – "נשאלתי מאשה אחת אם מותרת לילך על קבר אמה ביום ראיית נדתה, ואמרתי לה דלא תלך, דהנה המג"א (בסי' תקנ"ט סקי"ד) ... דנדה חמור מבעל קרי ע"ש. א"כ אם בעל קרי אסור לילך לבית הקברות כמכ"כ נדה ... ואחר שכתבתי זה ראיתי בחיי אדם סוף כלל ג' ...".
 2. אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל נדה ח"ב פרק ה' הע' תמ"א) – "שמעתי מפי הגר"מ פ' זצ"ל **דיש להקל לאלמנות נדות** ללכת לבית החיים כיון דלא תקנו טבילה לפנויה (ע' ריב"ש ס' תכ"ה). [ונראה ע"פ זה דה"ה פנויה]. אבל שמעתי משמו [רק בלשון] דאין למחות לאלמנה ופנויה ואפילו נשואה, רק מעוברת יש למנועה משום חשש הפלת העובר ר"ל".
 3. באר משה (ח"ח סי' ס"ו) – "לעת צורך גדול יש להקל לאשה נדה וכ"ש בעת ליבונה שתלך לבית הקברות אבל לא תיגע המצבה. אם אפשר לא תקרב בד"א של הקבר".
 4. טהרת הבית (סי' י"ב סעי' מ"ד) – "יש נשים שנוהגות להחמיר בימי ראייתן שאינן הולכות לבית הקברות, אולם במקום שנהגו שהנשים בימי ראייתן אינן נמנעות מללכת לבית הכנסת, רשאות גם כן ללכת לבית הקברות".
 5. ששבה"ל (ס"ק ה', סיכום אות ו') – "יכולות ללכת ולעמוד חוץ מד' אמות מהקברים. ולפעמים מקילים לצורך כשאינה שופעת".
 6. פרדס שמחה (ס"ק ס"ד) – "ויש מקילין בימי ליבונה, ובעת צורך יש לסמוך עליהו".

ד. יארצייט, וכדומה.

1. מחמיר.
 - א) שפע טהרה (ס"ק כ"ח) – "ואפילו ביום היאר צייט".
 - ב) הגרה"ק זצ"ל (דעת נוטה ח"א הל' קר"ש תשובה ק"ט) – "שאלה: איתא במשנ"ב סימן פ"ח ס"ק ז' בשם החיי אדם שלא יכנסו נשים [נדות] לבית הקברות עד שיטבולו. ומשמע דאף בימי ליבונן אסור. ומאיךך שמעתי שרבים מקילים בימי ליבונן, ורק בימי ראייתן אסורים, וכמש"כ הרמ"א שם לענין בית הכנסת. ורציתי לדעת לענין אשה ביום יא"צ של אביה שהמנהג לעלות לבית הקברות, האם אפשר להקל שתעלה בימי ליבונה, או יש להחמיר וכפי ששמע בח"א ומשנ"ב. תשובה: יש לזהר ותעמוד בחוץ".

- ג) אבני ישפה (אהל יעקב י"ג אלול תש"ע) – "אם אשה נדה תבקר בבית הקברות כאשר יש לה יהרציט, האיסור בזה הוא מצד הקבלה, ולכן לא מועיל שתתבייש או תצטער".
2. מיקל.
- א) בית ברוך (על ח"א סי' ג' ס"ק קפ"ח) – "ונ"ל דהיינו דוקא ברגילה בזה אבל באופן עראי כמו ביום הזכרון [שקארין יא"ר ציי"ט] אין חשש ... וי"א דלצורך גדול מותר בימי ליבונה".
- ב) טהרת הבית (סי' י"ב סעי' מ"ד) – "ואפילו בימי ראייתן מותר להן ללכת לבית הקברות ביום השבעה, וביום השלישי, וביום פקודת השנה, ובהקמת המצבה, וכן בימים שרגילים לבקר בבית הקברות כגון בערב ראש חודש ניסן ובערב ראש חודש אלול וכיוצא בזה".
3. מיקל מצד הבושה (ויותר טוב לא להתקרב לקברים).
א) דע"ת (ארחות חיים סוף סי' פ"ח) – "ופ"א באה אשה ממרחק לילך על קברי אבות ופרסה נדה והתרתי כמו שהתירו בימים מוראים לעשות נ"ר כמ"ש הגר"א וה"נ בזה שהי' צער ועג"נ גדול".
ב) הלכה למשה (דינה נדה ויולדת סעי' ה', ס"ק ה') – "ובזמן אסיפה לכל בני משפחה בהקמת מצבה של אבותיה או יאהרציט שלהם מותרת לילך אף בימי ראייתה, רק תשים מטלית שלא יזוב זוב דמה ממנה. (ובהקמת מצבה ויאהרציט, זמן קהלה לכל בני משפחה, יש להתיר אפילו בימי ראייתה, כמו שמתירין לה לילך לבהכ"ס בימי ראייתה בזמן אסיפה שלא יהי' לה לעצבון רוח וכנ"ל)".
- ג) הגרשו"א (צ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ט' סעי' ג', סעי' ד', ע"י פרק ז' סעי' ד') – "ואם חייבת ללכת יחד עם אחרים, מותר לה להצטרף עמם משום כבוד הבריות ... נהוג שאינן מקפידות שלא לילך בימי ליבונן".
ד) סוגה בשושנים (פרק מ' סעי' ג').
ה) שבה"ל (קנין טהרה פרק ב' סי' ד' סעי' ט"ו) – "ובמקום בושה כגון שכל המשפחה הולכת יש להתיר, ואם אפשר תשתדל שלא להתקרב לקבר".
- ו) מראה כהן (ריש עמ' פ"ז) – "וכשהולכים כל בני המשפחה כגון ביום היארציט [יום השנה] ואינה יכולה להעדר מחמת בושה וכדומה, יש המקלים שיכולה לילך".
ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קכ"ג).
- ח) פתחי טהרה (פרק ו' סעי' ה') – "אם הולכים כל בני המשפחה לבית הקברות כגון: ביום השבעה או ביום השלושים או ביום השנה, ואינה יכולה להעדר מהמת הבושה, יכולה ללכת לבית הקברות. (ותשתדל שלא להתקרב לתוך ד' אמות של קבר)".
- ט) נטעי גבריאל (פרק מ"ב סעי' ז') – "כל האסור הוא דוקא בתוך ד' אמות של קברים, אכן במקום בושה וצער כגון שכל בנות המשפחה הולכות יש להתיר, ואם אפשר תשתדל שלא להתקרב לקבר".
- י) חוקת הטהרה (סעי' פ"ד) – "לכתחילה אין לאשה בעת נדתה ללכת לבית הקברות כשופעת דם, אבל ביום היארציט או הקמת מצבה אפשר להקל כיון שהוא שעת הדחק, ובפרט שמתאספים שם הרבה בני משפחה".
4. מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ג סי' רצ"ו, ח"ה סי' קע"א).
א) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' קט"ו) – "אף ביום היארציט כשהולכים כל בני המשפחה וקשה לה להעדר מחמת בושה וכדומה, אולם המקילים ללכת ביום היארציט יש להם על מי לסמוך".

ה. קברי צדיקים.

1. מחמיר.

- א) סוגה בשושנים (פרק מ' סעי' ו', הע' ו') – "אשה נדה אינה הולכת בל"ג בעומר בהילולא דרשב"י על ציונו הקדוש במירון [לקיטות כת"י של הרחיד"א]. (שמעתי מהגר"מ הלברשטם שליט"א [צ"ל] מו"ץ בעה"ק ירושת"ו, בשם לקיטת כת"י של הרחיד"א, וזה לשונו שם, דנדה אינה הולכת בהילולא דרשב"י, ולפעמים בהיותה שם, אורח בזמנה בא, ואם לא תלך תיכף מסוכנת, ואם אינה מרגשת, עושים רעמים וקולות וברקים וברד, ואומרים לנשים שיבדקו עצמן ווכשהאשה נמצאת והולכת והקולות וברקים יחדלון, עכ"ל. ועי' בספר חבת ירושלים ...".
- ב) שפע טהרה (ס"ק כ"ח) – "ואפילו לקברי צדיקים [וכן למירון]".
- ג) פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' קט"ז) – "בימי נדתה יש להחמיר לא ללכת לקברי צדיקים ואף במירון בל"ג בעומר אין להתיר לה ליכנס בתוך המערה בין בימי נדתה ובין בימי ליבונה".
- ד) שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קכ"ט הע' ב') – "ובכלל זה שלא לילך גם לקברי צדיקים בזמנים אלו".
- ה) הגר"ח (צ"ל (דעת נוטה ח"א הל' קר"ש תשובה ק"ח) – "שאלה: מבואר בפ"ת יו"ד סימן קצ"ה ס"ק י"ט דאשה בימי נידותה לא תכנס לבית הקברות. ונסתפקתי האם גם בקבר יחיד שלא בבית הקברות, או בקברות תנאים ואמוראים, נאמרה הלכה זו. תשובה: בשום קבר אין ללכת".
- ו) נשמת ישראל (סי' ל"ו פרק ב' אות ז') – "שיש להנהיג ששום אחד לא יכנס לתוך ד' אמות של קבר ובפרט כשקבר הצדיק הוא מן הצד ואינו צריך לילך בין המתים".
- ז) משנת יוסף (חי"א סי' קנ"ז) – "ולבית הקברות מחמירים עד שתטבול [וכן לקבר רשב"י וקבר רחל], ואם יהי' לה עגמ"נ אפשר להקל בימי ליבונה, ותתרחק ד' אמות מהקברים".
- ח) מראה כהן (ריש עמ' פ"ז) – "וכן לא תלך בזמן נדותה על קברי צדיקים, ואם עומדת מבחוץ בריחוק מקום שרי".
- ט) פתחי טהרה (פרק ו' סעי' ו') – "כל הנ"ל נאמר אף אם נוסעת לקברות צדיקים, ואם מתרחקת מהקבר שרי".
- י) בנין בית נאמן (פרק ג' הע' ס"ה) – "ומנהג זה כולל ג"כ קברי צדיקים".
- יא) ע"י פסקי תשובות (או"ח סי' פ"ח אות ט' ד"ה ולענין) - לשונו מובא לעיל.

2. מיקל.

(א) נטעי גבריאל (פרק מ"ב סעי' ו') – "ולצורך כגון להקמת מצבה או ביום היא"צ, או לקברי צדיקים וכדומה ומותר".
 (1) אמנם עי' נטעי גבריאל (פרק מ"ב סעי' ח', הע' י"ח) – "יש נוהגין שאשה נדה בימי ראייתה, אינה הולכת על ציון הרשב"י במירון ל"ג בעומר [סוגה בשושנים פ"מ בשם ליקוטי כת"י של החיד"א, אך מי שבא מן דרך רחוקה וכדומה המנהג להקל. והרבה נוהגים שאין להקל להכנס, רק להשאיר בחוץ. ומקובל בירושלים שאם נודע לה באמצע הדרך שבא וסתה אינה נכנסת לאוהל הרשב"י]".

3. מראי מקומות.

(א) חייבת ירושלים (מאמר רננו צדיקים סוף אות ג') – "ובדידי הוה עובדא שרכבתי למירון בעש"ק שהיה ל"ג בעומר במוש"ק, ויהיה הגשם על הארץ גדול מאוד מה שהזמן אינו זמן גשמים בא", וכשבאתי למירון ספרו לי שהיה רעש גדול בין העולם ע"ז, עד שהוציאו מביהמ"ד אשה לא מטהרה ויכלא הגשם תומ"י. ולזאת אשה אשר לא טהורה היא לא תכנס לשם כי אדמת קדש הוא".

(ב) אבני דרך (ח"ב סי' י"ז) – "העולה לדינא שיש להקל לאשה העולה בכל ראש חודש לקברי צדיקים שבלי זה יהיה לה בושה ועגמת נפש, ואם זה חל בימי ראייתה תרחיק עצמה ד' אמות מהקבר".

(ג) ארחות טהרה (פרק י"ב סעי' ג') – "לגבי בית המדרש שעל ציון התנא האלקי רשב"י ורבי אלעזר בנו במירון, אם היא בימי ראייתה של יציאת הדם אסור לה להכנס לתוך בית המדרש, אבל מותר לה להיות בחצר הפנימי ליד בית המדרש, ואם היא בימי ספירת שבעה נקיים מותר לה להכנס לתוך בית המדרש אבל לא לנגוע בציון הקדוש".

סה] פנויה: בנות סמינרים - להכנס לבית הקברות.

א. מיקל.

1. הרימו מכשול (פרק כ"א סעי' ס"ה, ס"ק קכ"ח) – "מותר לארגן טיול לבנות סמינר לקברי צדיקים. [המ"ב ... בשיעור שבט הלוי ... בספר סוגה בשושנים ... וכ"כ הגר"ח"ק ... ולפי"ז בנות סמינר שהן בטומאת נדה, לכאורה המביאן לקברי צדיקים גורם להם נזק, ואסור משום עצה שאינה הוגנת. אלא שמאידך הפתחי תשובה ... וכ"כ בספר שולחן מלכים ... וכן פסק הגרי"ש אלישיב כמובא בספר ציוני הלכה ... וכן הורה הגר"מ גרוס בשיעורי טהרה (עמ' קצ"ה) שלבתולות שלא עומדות להטהר, ויהיה להם עצבון גדול, יש להקל להם בימי ליבונן כמו שהקל הרמ"א בביהכ"נ"ס. ויתכן שהגרי"ש"א הכריע שכיון שזו מחלוקת חיי"א וחמודי דניאל, ובמ"ב אפשר לפרש שהוא קאי רק על נשואות, ממילא בתולות שאם נחמיר הן לא תוכלנה לבוא לביה"ק במשך זמן רב, לכן בזה הקל)".

(א) עי' מכתב לבעל המחבר - לקמן.

ב. בימי ליבונה יש להקל.

1. אבני ישפה (אהל יעקב הרחקות נדה עמ' קט"ו ענף ל"ט) – "בדבר השאלה איך נהגו בנות סמינרים לבקר קברי צדיקים בבית הקברות, והרי המ"ב סי' פ"ח ס"ק ז' בשם החיי אדם שלא יכנסו לבית הקברות עד שיטבלו. התשובה היא שכוונת החיי אדם רק בנשים נשואות, שהרי רק הן טובלות, אבל בחורות שאינן טובלות אינן מקפידות בזה. אבל נראה לי נכון שלא ילכו בעת המחזור".

2. אוצר טהרה (פרק ה' סעי' ז', הע' י"ז) – "בתולות וגרושות שאינן טובלות, יכולות לסמוך להקל ללכת לבית החיים בימי ליבונם. [ראה שולחן מלכים המובא בהע' הקודמת, ועי' גם בלקט הקמח החדש (סי' פח) ובאדמת קודש (שם), ובספרו שיעורי טהרה עמ' קצה] דיכולות להקל ללכת בימי ליבונם, כיון שאינם טובלות, וכמו שהקילו ביום היאהרציי"ט מפני עגמת נפש, כל שכן בהו דיש להקל משום עגמת נפש שאל"כ לא יוכלו ללכת לעולם. ובפרט בקברי צדיקים]".

עי' אוצר טהרה (פרק ה' סעי' ז', הע' י"ח) – "בענין הטיולים שעושים הבתולות לקברי צדיקים [לענין הטיולים שעושים בנות הסמינרים שנוסעים לבתי חיים, ובודאי יש ביניהם בתולות העומדות בימי ראייתן, בנשמת ישראל (שם) מצדד עפ"י המהרש"ם הנ"ל דאם הם מצטערות מזה מותרות לילך אף בימי ראייתן, והכא נמי אם יצטרכו להודיע שכל אותן שהן באמצע זמן ראייתן לא ילכו להקברות יהיה להם צער ובזיון גדול, וע"כ מותרין לילך וגדול כבוד הבריות. וראה שו"ת משנת יוסף (ח"ה סי' סח) שהאריך קצת בזה, וכותב דההוראה הטובה לבתולות הסמינרים ההולכות ביחד לביה"ח, שכולם לא יתקברו רק עד ד' אמות סמוך לקבר, ובאופן זה יש להקל אף בימי ראייתן וכן"ל]".

ג. מראי מקומות – הלכה למשה (דינה נדה ויולדת ס"ק ה', לשונו מובא לעיל), אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל נדה ח"ב פרק ה' הע' תמ"א, לשונו מובא לעיל).

1. לקט הקמח החדש (סי' פ"ח ס"ק כ"ד) – "אמנם אלמנות ל"ע וגרושה שאינן טובלין לא ידעינן וכי לא יקיימו מצות אלו, והסברא רק בימי נדתן ממש ירחקו מכל זה כיון שאין טובלין. וכן בתולות שאין טובלין. בהקמת מצבה ויאהרצייט וכן בימי הסליחות שנוהגין ללכת על קברי אבות מותרת ללכת אפילו בימי ראייתה. וכן כשנסעה למרחוק לקברי אבות ואירע לה כן (אחרונים)".

2. הגרי"ש"א זצ"ל (ציוני הלכה אבילות עמ' תרט"ז) – "שאלה: רגילים לעשות לבנות טיולים לקברי צדיקים, והרי המשנה ברורה כתב ... תשובת רבינו: כתוב שביארצייט מקילים שמותר לה לעלות לקבר מפני הבושה שאם לא תעלה לקבר יהיה פרסום שאלו ימי ראייתה. וכן גם כאן, זו בושה גדולה אם כל הכיתה תיסע והיא לא תיסע.

שאלה: זה גופא הוא טוען שיש לאסור כל הכיתה, מפני הבנות שאצלן הן ימי ראייה. תשובת רבינו: האם לא מצא איסורים חמורים יותר לעשות להם הרחקות.

שואל: הרי החיי אדם ... וא"כ כל הבנות אסורות להיכנס. תשובת רבינו: אין צריך להמתין עד שיטבלו, אלא דווקא בימי ראייתה לא".

3. שיעורי טהרה (עמ' קצ"ה) – "אך בבתולות ופנויות שאין עומדות להטהר יש להקל להן ועל כל פנים בימים שאינן שופעות, וכמו שכתב הרמ"א לענין בית הכנסת שאם יש לה עצבון גדול אם לא תכנס שמותרת לילך, הוא הדין כאן שאין להם אפשרות להכנס כלל הוא **בגדר עצבון גדול** ולכן יש להתיר ועל כל פנים כשאין שופעות. וכן אם יש הקמת מצבה או יום השלישים והשנה בזמן שהיא נדה, מותרת להכנס לבית הקברות, ואם אפשר לה שלא ירגישו בזה תעמוד מחוץ לארבע אמות של הקברים, ואם אי אפשר לה תזהר על כל פנים שלא תגע במצבה. וכן בקברי צדיקים יש להתיר לה להכנס שגם זה **נקרא צורך**, אך שתזהר כאמור שלא תיגע".

4. משנת יוסף (ח"ח סי' ס"ה) – "לענ"ד טוב יעשו מארגני טיולי הנשים והבנות, שיתקברו לקברים עד מקום שהכהנים הולכים, ואז לא תהי בושה לאלה שהן בראייתן. וגם בסמוך לקברים נחשב כמתפללים ע"י הקברים".

5. בירור הלכה (יו"ד סי' קצ"ה, עמ' ע"ב) – "מיהו בפנויות ואלמנות וכו' שאינן טובלות לא שמענו מנהג שאין הולכות לבית החיים...".

6. בנין בית נאמן (פרק ג' סעי' ל"ג, הע' ס"ה) – "נהגו הנשים שלא ללכת לבית הקברות בימי טומאתן. [ומנהג זה כולל ג"כ קברי צדיקים, ולא נודע לנו טעם להקל בזה, וצ"ע איך ללמד זכות על בנות הסמינרים שהקילו בזה בטיוליהן]".

ד. לכבוד הגאון הרב אלכסנדר זושא יגלניק,

ראיתי היום הספר החדש והנפלא "הרימו מכשול" אוצר הלכות וכללי איסור לפנ"ע - והוא אוצר "מלא" בחריפות ובקיאות בכל מקצעות התורה, ומתוקים מדבש ונופת צופים.

יש קצת הערות והארות על ספרך [שנכנס בשוק, היום - מזל טוב!]

כתבת בפרק כ"א סעי' ס"ה: "מותר לארגן טיול לבנות סמינר לקברי צדיקים".

יש לדון הרבה על הפסק כזה, שכ' בלי שום חולק - ולכאורה כנגד הכללים שלך.

* מצד שהנשים לא לילך עד שיטבלו.

שהשאלה: האם הנהגה שנשים נדות לא לילך לבית הקברות אם הוא **כל זמן שיטבלו** [מצד טומאה] או רק **כשרואה דם ממש**.

מביא בהערות שהמ"ב פסק בשם הח"א שלא יכנסו לבית הקברות עד **שיטבלו**.

וכן פסק כמה וכמה אחרונים - אפיקי מגינים (סי' פ"ח ס"ק ג'), כה"ח (סי' פ"ח סוף ס"ק י"ב), טהרת ישראל (סעי' נ"א), גשר

החיים (פרק כ"ט אות י"ג), לקט הקמח החדש (סי' פ"ח ס"ק כ"ד), שפע טהרה (סי' קצ"ה ס"ק כ"ח), פסקי משנה הלכות (פרק ה'

סעי' קט"ו), עי' ששבה"ל (סוף סי' קצ"ה סיכום אות ו'), הגר"ח ק"צ"ל (דעת נוטה ח"א הל' קר"ש תשובה ק"ט), חזקת טהרה (סי'

קצ"ה ס"ק ס"ז), משנת יוסף (ח"א סי' קנ"ז), מראה כהן (ריש עמ' פ"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קכ"ג), עי' דרכי טהרה

(עמ' נ"ז), שיעורי טהרה (עמ' קצ"ה), יסוד הטהרה (פרק ב' סעי' כ"א), פסקי תשובות (או"ח סי' פ"ח אות ט' ד"ה ולענין).

ואפי' הפת"ת (סי' קצ"ה ס"ק י"ט) שכ' בשם החמודי דניאל "נהגו הנשים שלא לילך לבית החיים להתפלל **בימי נדתה** ונכון הוא".

הו"ד במקוה ישראל (סי' ז' סעי' כ"ה).

ג"כ יכול לפרש "בימי נדתה", היינו עד שיטבלו.

הגם י"א שהיא מותרת לילך בימי ליבונה לבית החיים – הלכה למשה (דיני נדה ויולדת סעי' ה'), וכ"פ חשב האפוד (הליכות חנוך

פרק ב' אות קע"א), שערי טוהר (שער ט"ו ס"ק כ"ג), טהרת הבית (סי' י"ב סעי' מ"ד יביע אומר ח"ד יו"ד סי' ל"ה אות ה'), פותח

שער (פרק ט"ו אות מ"ט), נטעי גבריאל (פרק מ"ב סעי' ו').

למעשה, רוב פוסקים [ופסקים שלנו] פסק להחמיר.

* מצד קברי צדיקים.

מביא בהערות שהחיד"א הו"ד בסוגה בשושנים פסק להחמיר, שאין לחלק. וכן דעת הגר"ח ק שליט"א [זצ"ל].

וכן פסק הפוסקים ומלקטים - שפע טהרה (סי' קצ"ה ס"ק כ"ח), פסקי משנה הלכות (פרק ה' סעי' קט"ז), שבט הלוי (קובץ מבית

לוי בענייני יו"ד עמ' קכ"ט הע' ב'), נשמת ישראל (סי' ל"ו פרק ב' אות ז'), משנת יוסף (ח"א סי' קנ"ז), מראה כהן (ריש עמ' פ"ז),

פתחי טהרה (פרק ו' סעי' ו'), בנין בית נאמן (פרק ג' הע' ס"ה).

ולכן כ' בהערות שלך "ולפי"ז בנות סמינר שהן בטומאת נדה, לכאורה המביא לקברי צדיקים **גורם להם נזק**, ואסור משום עצה

שאינה הוגנת".

* מצד נשים דאינם טובלות לעולם.

הרב מביא הספר שולחן מלכים [אגב: הספר שלחן מלכים הוא נקרא הלכה למשה, והוא בדיני נדה ויולדת סעי' ה' - וצרפתי כאן].

וז"ל: נהגו הנשים שלא לילך לבית החיים להתפלל בימי נדתה, ויש מוספין שלא ילכו עד שיטבלו, והעיקר דבימי ליבונה הולכת.

(ולא אדע מה יענה לבתולה אלמנה וגרושה שאינן טובלות לעולם... וכי הן אסורים לבא לבית החיים כל ימי חייהן וע"כ נלע"ד דלא

חמיר קדושת בית הקברות מקדושת בית הכנסת, דבימי לבונה נהגו היתר וה"ה בזה. וכ"ה בתשו' חמדת משה (סי' ס"ב) דדוקא בימי

ראייתה אסור עיי"ש).

שהרב "שלחן מלכים" חולק על הח"א ומ"ב! [ולא שהוא פסק כמ"ב, וסובר שפנויות מותר לילך לבית הקברות משא"כ שאר נשים].

[אגב: השלחן מלכים מביא ראייה מהחמדה משה, לכאורה צ"ל חמדת משה. וע"ש, שלכאורה אין שום ראייה].

אלא הרב אח"כ מביא הס' ציוני הלכה

וז"ל: שאלה: רגילים לעשות לבנות טיולים לקברי צדיקים, והרי המשנה ברורה כתב... תשובת רבינו: כתוב שביארצייט מקילים

שמותר לה לעלות לקבר מפני הבושה שאם לא תעלה לקבר יהיה פרסום שאלו ימי ראייתה. וכן גם כאן, זו בושה גדולה אם כל

הכיתה תיסע והיא לא תיסע.

שאלה: זה גופא הוא טוען שיש לאסור כל הכיתה, מפני הבנות שאצלן הן ימי ראייה. תשובת רבינו: האם לא מצא איסורים חמורים

יותר לעשות להם הרחקות.

שואל: הרי החיי אדם ... וא"כ כל הבנות אסורות להיכנס. תשובת רבינו: אין צריך להמתין עד שיטבלו, אלא דווקא בימי ראייתה לא. עכ"ל.

לכאורה התוצאה של הגריש"א זצ"ל - שפסק כנגד המ"ב [עי' מגיה שם], ואוסר רק בימי ראייתה. ואפי' בימי ראייתה מותר לילך מצד בושח.

ולכן אפי' אם רצה לסמוך על הס' ציוני הלכה (שלא כ' הגריש"א זצ"ל בעצמו, רק מי שואל לו), הוא כנגד רוב הפוסקים. ומה הרב כ' בסוף הערותך - וז"ל: ויתכן שהגריש"א הכריע שכיון שזו מחלוקת חיי"א וחמודי דניאל, ובמ"ב אפשר לפרש שהוא קאי רק על נשואות, ממילא בכתולות שאם נחמיר הן לא תוכלנה לבוא לביה"ק במשך זמן רב, לכן בזה הקל. ע"כ.

ראשון, אינו מוכח שהחמודי דניאל חולק על הח"א. שנית, החילוק בין נשואות לכתולות הם דברי נביאות בדברי הגריש"א זצ"ל בדעת המ"ב.

ועוד - שגורם היזק הוא איסור דאורייתא. ולפי הכללים שלך, פרק ו' סעי' י"ג והע' שם, יש לדון הרבה אם מותר להקל אא"כ הוא "תלמידו של המתיר".

ולכאורה צריך לכתוב [לכל הפחות] החולקים [ופשטות הפוסקים] בתוך עיקר ההלכה ...
1. שלום וברכה.

קיבלתי בשמחה רבה את הערותיך לספרי, והנני מתנצל על העיכוב בתשובתי.

הטעם שכתבתי להתיר נסיעת בנות ללא שום חולק, הוא מטעם דלא חזינן לרבנן קשישאי דאסרי בהכי, ומנהג העולם וכל הסמינרים לנסוע, וא"א לכתוב שיש אוסרים נגד מנהג העולם, מה גם שהגריש"א ועוד התירו, וכדי שלא נימא שהם חלקו על המ"ב כתבתי לבארם שהם הקלו רק לבנות רווקות ... זושא יגלניק.

סו] מעוברת בבית הקברות.

א. עי' יו"ד סי' קט"ז [ערך סכנה], לשיטות ומראי מקומות.

"שכל ההלכות האלו הם אש, ומי שמתחיל להקל אפילו קולא כל דהוא ח"ו, הרי זה משחק באש"
הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ח' מקורות וציונים ס"ק י"ב)

סדר טהרת האשה

סימן קצ"ו

לה] מצאה כתם אחרי הג' ימים.	יח] הסיחה דעתה.	א] הפסק טהרה - <u>סעיף א'</u> .
לו] המתנת ה' ימים - <u>סעיף י"א</u> .	יט] ספירה בפה.	ב] ראתה כתם טהר אחר הפסק טהרה.
לז] כללים.	כ] עד הבדוק - <u>סעיף ו'</u> .	ג] התחלת זמן הבדיקה: לכתחילה.
לח] חשש של בין השמשות.	כא] אופן הבדיקה.	ד] התחלת זמן הבדיקה: בדיעבד.
לט] ציורים: שיכולה להמתין רק ד' ימים.	כב] חורים וסדקים.	ה] סוף זמן הבדיקה.
מ] לא שימשה.	כג] הדרך לבדוק בחו"ס.	ו] מוך דחוק.
מא] רואה דם אחר טבילתה קודם תשיש.	כד] סומא - <u>סעיף ז'</u> .	ז] התפללו ערבית, קבלת שבת.
מב] ראתה כתם.	כה] שוטה - <u>סעיף ח'</u> .	ח] שינוי מקומות וזמנים.
מג] כשהיתה כבר אסורה מצד גדה.	כו] ריבוי בדיקות - <u>סעיף ט'</u> .	ט] ראתה יום אחד - <u>סעיף ב'</u> .
מד] היתה אסורה, אבל היה בידה לטבול.	כז] ז' ימים רצופים - <u>סעיף י'</u> .	י] ראתה גם בשאר ימים.
מה] כלה.	כח] בלי הרגשה, האם סותרת מה"ת הנקיים.	יא] ראתה בתוך ז' נקיים.
מו] היתה אסורה מצד דבר אחר.	כט] ג' ימים ראשונים.	יב] לבישת לבנים - <u>סעיף ג'</u> .
מז] היתה אסורה מצד וסתות.	ל] אופנים של גדה.	יג] רחיצה קודם הפסק.
מח] במקום פריה ורביה.	לא] איך מצאה הכתם.	יד] המתנה.
מט] טעתה במנין - <u>סעיף י"ב</u> .	לב] מכה שידוע שמוציאה דם.	טו] בדיקות דז' נקיים - <u>סעיף ד'</u> .
נ] כבדה הבית - <u>סעיף י"ג</u> .	לג] ראתה ע"י בדיקת עד.	טז] בדיקה ביום א' או ביום ז'.
	לד] החשבון של ג' ימים.	יז] רחיצה בז' נקיים.

א] הפסק טהרה.

א. דרבנן או דאורייתא.

1. נסתפק.

(א) תוס' הרא"ש (גדה דף סט.) – "חומרא בעלמא היא ומדרבנן ... ואפילו בעיה הפסקה מן התורה ...".

2. דרבנן.

(א) רשב"ם, הו"ד באו"ז (סי' של"ח) – "ובדיקה זאת אינה כ"א חששא דרבנן כדפי' רשב"ם דחיישינן הואיל ומעיינה פתוח דילמא התחילה לראות שעה אחת קודם ביהש"מ וראתה כל בין השמשות ולא פסקה עד שנכנסה בליל שמיני ומשמשת בעלה בועל גדה. הלכך אם לא בדקה בין השמשות מוחזקת בטומאה ואינה לא טובלת ולא משמשת עד למחר מיהו אפי' טומאת ספק ליכא וטהרות נוגעין בה דאינה אלא חששא דרבנן עכ"ל. הרי למדתי דאפי' ראתה בשביעי ולא בדקה סמוך לביה"ש בחזקת טהרה היא וטובלת ומשמשת אלא שרבנן החמירו הואיל ומעיינה פתוח והצריכה בדיקה ותנן בהדיא פ' תינקות גדה שבדקה עצמה ביום השביעי שחרית ומצאתה טהורה וכו' עד ר' יהודה אומר וכו' ה"ז בחזקת טמאה. משמע אבל אם ביהש"מ שפרישה ה"ז בחזקת טהורה אע"פ שבדק' שחרית ומצאתה טמאה. ובדיקה זו אינה כ"א דרבנן".

(ב) עי' אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ט, אה"ע ח"ד סי' י"ד) – "ואף שידוע שלא הלכה למקוה לטבול, הא אפשר שכשהלכה לרחוץ בים או בבריכות הגדולות העשויות בבתי מלון ובפונדקאות הגדולות - שלרובן אין בהן פסול דאורייתא - והיתה טבילתן כשרה מן התורה, ששוב אינה בחשיבות גדה לענין בניה. וטבילת גדה לבעלה חולין היא, ונטהרה בלא כוונה, כמפורש בחולין דף ל"א ע"א, גדה שנאנסה וטבלה, אמר רב יהודה אמר רב טהורה לביתה. ואף שהיתה לבושה בהבגד שלובשות הנשים בעת שרוחצות בים ובבריכות, מ"מ נכנסות שם המים, ועולה לה הטבילה. והיה ידוע לשמים שהוא בזמן שראויה לטבול מנדתה, ואז כשעדיין היתה טהורה נתעברה מבעלה. ונמצא שאלו שהם יראים ושלמים, אף שהם בני ובנות נשי שלא שמרו הלכות גדה, וגם הם בעלי מדות טובות מתנהגים בדרך ארץ כראוי, אין לעכב מלהתחתן עמהם אף מצד המעלה".

ג) לבושי עז (תמצית אות ג) – "ורוב הפוסקים נקטו להלכה כחז"ל דרבנן".

3. דאורייתא.

(א) חוו"ד (בי' ס"ק ג') – "דכל שלא בדקה עצמה אף שלא הרגישה טמאה מדאורייתא".

(ב) רע"א (ח"א סי' ס' ד"ה ועל) – "ועל הנוגע בדין הבדיקה דפסיקת טהרה וז' נקיים, קשה עלי מאד להורות בדבר חמור כזה, כי משמע דהבדיקות הם דאורייתא כמ"ש הרמב"ן בהלכותיו רפ"ב דגדה ספירת ז' נקיים שהאשה סופרתן לזיבתה בין בזמן הזה בין בזמן הבית כך היא בודקת וכו', משמע דבודקת מה"ת וכן בב"י (סי' קצ"ו) בפלוגתא דאיבעיא תחילתן וסופן כתב להחמיר דהוי ספק כרת".

ג) חוט שני (ס"ק ב' ד"ה והחוו"ד, ס"ק ד' שעה"צ ס"ק ל').

4. גדה דרבנן, זבה דאורייתא.

(א) חת"ס (יו"ד סי' קמ"ב, סוף סי' קמ"ד, סי' קע"ז) – "בגדה דאורייתא סגי בזה אפי' לא פסקה בטהרה כל שעברה עלי' ימים הראוי' לזיבת דמי גדתה על הרוב פסקה ליה חזקת ראי' ... אלא משום דנשי דידן ספק זיבות נינהו בעינן שפסקה בטהרה בפנינו עכ"פ".

5. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק כ"ג ד"ה עוד ראיתי), פת"ת (ס"ק ה', סי' קפ"ז ס"ק כ"ד), טהרת הבית (ח"ב עמ' רכ"ט - עמ' רנ"ד),

בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה בודקת, עמ' רפ"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל' הע' ד').

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות י"ד) – "אשה המסופקת מתי התחילה את ימי הז' נקיים צריכה להחמיר, וכן אם היא מסופקת אם עשתה את בדיקת הפסק טהרה יש להחמיר ותהיה בחזקת טמאה".

ב. **נשים שלא בדקו וספרו ז' נקיים כדין** – אם יותר טוב לבחור הרע במיעוטו ולהניח אותן לטבול על סמך ממה **שיבדקו עצמן עתה** לפני טבילתן וימצאו עצמן טהורה, וינצלו על ידי זה מאיסורים יותר חמורים, או שלא לזוז כלל מן ההלכה אע"פ שאפשר שעל ידי זה יודחו ח"ו לגמרי.

1. מחמיר.

א) **קנה בשם** (ח"ב סי' ע"ז) – "על מעלתו מוטל למנוע בזוגתו שלא תסמוך על היתרים הפורחים באויר שלא יהיה ח"ו יגיעה לריק וההפסד בזה יותר מן הריוח".

2. מיקל.

א) **הגריש"א** זצ"ל (משנת השלחן תשובה רצ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות י"ט) – "נשים הבאות לטבול במקוה בלא הפס"ט או שלא עשו הבדיקות שמעכבות בז' נקיים, ומבירור עולה שאם לא יניחו להן לטבול ישלחו באיסור נדה מה"ת, יש להורות שתעשה לכה"פ בדיקה אחת בחורין וסדקין, ומהני לזה אף אם תעשה בדיקה זו אחר שכבר באה למקוה והוא לילה, דבזה יוצאת ידי הפס"ט של נדה שהוא מה"ת, ועפ"י רובא דרובא של המקרים אין האשה טמאה זבה מה"ת רק טומאת נדה, ומהתורה נדה לא צריכה ז' נקיים אלא רק הפס"ט, אך שלא תברך על טבילה זו".

ב) **מנחת פרי** (קונ' התשובות סי' ל"א) – "קנה בושם ... ראשית מש"כ שאף שאומרים בשם רבנים הן שמועות הפורחות באויר, אני שמעת כן **מכמה גדולי הפוסקים** שליט"א, שנית ... אין לנו למנעה מלטבול בכה"ג שאם לא ניתן לה תעבור על איסור נדה מה"ת".

3. מראי מקומות.

א) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (מכתב במייל) - Secular Kallah Without a Hefsek

Question: If a completely secular kallah is getting married this Sunday and has not done a hefsek, what is to be done? She will be with her husband on the night of the wedding regardless, and she really wants to go to the mikvah prior. She was definitely clean since last week.

R' Y. Berkovits wrote: Yes she can. We will be סומך that she only needs a hefsek and sefira m'drabonon (since we don't have to assume that she is a גדולה). Going to the mikveh is d'oiraisah - and this would save her from karos. However, you must tell her that this is not the way we normally do this. She should start doing at least some bedikos beforehand if possible.

ג. **אם ראוי לעשות בדיקה יפה מבעוד יום לפני מוך דחוק, ובטעם הדבר.**

1. כדי שיהיו ספורין בפנינו בידעה ברורה – אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ט ד"ה וטוב, "וטוב לכתחלה בכל הנשים שקודם שמנחת המוך דחוק תעשה בדיקה יפה ותוציאנו קודם שקיעה ותבדקנו, ואח"כ תניח המוך דחוק להיות שם עד אחר צה"כ כפי השיעור שכתבתי, **כדי שיהיו ספורין בפנינו בידיעה ברורה** קודם שהתחילה הספירה, ולא מצד שתתודע בלילה שהיתה בדיקה טובה ע"י שתראה אחר שתוציא את המוך שהוא אחר צה"כ שהוא מימי הספירה").

2. עצה טובה – **בדה"ש** (ס"ק כו', בי' ד"ה בודקת, "ונראה טעם למנהגן זה שאם לא תעלה יפה בדיקתה הראשונה תדע לקנח ולרחוץ באותו מקום ולבדוק פעם שני"), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, ח"ב עמ' קצ"ד).

3. מראי מקומות – חוט שני (ס"ק ד' ד"ה המבואר), **לבושי עז** (סעי' ב' תמצית אות י"ד), **קנה בשם** (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות קע"ז, "מוך דחוק בלי בדיקת הפסק טהרה, לא מהני"), **נטעי גבריאל** (פרק נ' סעי' ב').

ד. **אם יש לה מכה.**

1. **הגריש"א** זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ה' סוף הע' י', משנת השלחן תשובה נ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות כ') – "אליבא דכ"ע בזמננו וע"פ החת"ס בסי' קמב' **שתעשה בדיקה ע"י אחות** המכרת מקום המכה, ובשעת הבדיקה תדלג האחות על מקום המכה, ותבדוק כל המקום חוץ ממקום המכה, ושפיר עולה לה בדיקתה כשנמצאת נקיה, ופשיטא שאין חיוב לבדוק את מקום המכה המוחזק בדם שאינו מן המקור וכמ"ש החת"ס שם, וכן תעשה בבדיקת א' וז' נקיים, או לכה"פ בא' מהן".

ה. **צביעה בשבת.**

1. עי' או"ח סוף סי' ש"כ, לשיטות ומראי מקומות.

ו. מראי מקומות.

1. **יביע אומר** (מעין אומר ח"ז הל' נדה פרק א' סי' רי"ט) – "שאלה: אשה שעשתה הפסק טהרה והשאירה אותה לעשות שאלת חכם, אח"כ **נאבדה** לה הבדיקה והיא אומרת שבתשעים אחוז היה מראה טהור, מה דינה. תשובה: ממילא עושה בדיקה בכל יום, אז תטבול למחרת".

2. **אור יצחק** (ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ג' הפסק טהרה אות ג') – "אם רופא בודק ורואה שמקום פי הרחם נקי, הרי זה נחשב כהפסק בטהרה".

ב ראתה כתם פחות מגריס או על בגד צבעוני וכדו' אחר ההפסק טהרה ולפני שקיעה.

א. מחמיר.

1. הגר"מ הלברשטאם זצ"ל (קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' ל"א) – "כפי שהעיד חתנו הגאון ר' מתתיהו דייטש שליט"א".
2. חוט שני (שערי נישואין עמ' רס"ח, שערי צניעות עמ' קכ"ט אות כ') – "והנה, היות שההפסק שהוא לפני שקיעה מועיל רק מטעם חזקה שהסתיים היום בטהרה ... אבל אם ראתה לאחר מכן לפני הלילה מעט דם, אפילו כתם באופן שמצד דיני כתמים הדם טהור (כגון פחות מכגריס או על בגד צבעוני וכדו'), הרי זה חסרון בחזקת טהרה (ואף שיש במה לתלות הכתם, מ"מ כל תליה היא רק מספק, אבל כאן שצריך בירור על טהרתה, צריך לחשוש גם לאידך גיסא, שמא אין דם הכתם בא מהתליה, אלא שהוא עדיין מדם הוסת שלה) ואין ההפסק טהרה עולה לה (כך שמעתי בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל)".
3. חוט שני (מבית ישראל ח"א יו"ד ריש סי' י"ט) – "שמעתי בשם הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א [זצ"ל] דכיון דאיכא רעותא לפנינו, אף דבפחות מגריס בכתמים לא מטמאינו, בני"ד לא עלתה לה ההפסק וצריכה לעשות שוב הפסק טהרה למחר".
4. הגר"ח"ק זצ"ל (קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' ל"א) – "במכתב".
5. הגר"ש מילר שליט"א (הסכמה של הגרא"ש מאירפלד שליט"א לס' קניני טהרה) – "שמעתי מהגאון הרב שלמה מילר שליט"א אב"ד כולל אברכים טאראנטא אשה שעשתה הפסק טהרה (בלא מוך דחוק) וקודם לילה ראתה כתם כיון שהיא ידעת שזה ודאי מגופה אף שאין בכח הכתם לאסור כמו שפסק החתם סופר וכן מקבל בין מורי הוראה אבל כאן עכ"פ א"א לומר שהחזקה מעינה סתום כיון שראה כתם שוודאי מגופה כיון שאצלינו אין מאכולת מצויה כלל. כן היה דעתו נוטה".
6. הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' ז') – "מי שמתיר את זה עתיד ליתן את הדין".
7. (א) מכתב – "דברתי עם רב מאיר סירוטה שליט"א ופסק להקל בזה, וכשאמרתיו לו שרב נתן קופשיץ פסק שמי שמיקל בזה עתיד ליתן את הדין, הוא לא התרגש כי טען שהרי רב נתן מחמיר תמיד בכתמים...".
8. תשובות והנהגות (אהל יעקב) – "שמעתי דצריכה לעשות הפסק חדש".
9. מבית ישראל (ח"א יו"ד סי' י"ט) – "תשובה: שמעתי בשם הגאון רבי נסים קרליץ ... אמנם שמעתי מכמה גדולי דורינו דהיא טהורה משום דכתם פחות מגריס לא הוי כתם ואין רעותא לפנינו, ונראה דלפי"ז ה"ה אם מצאה כתם בבגד הצמוד לאותו מקום, משום דהיום נוהגים לטהר כתמים בפחות מכגריס כל שלא נמצא בתוך גופה. ונראה פשוט דכאן עסקינן בכה"ג שעשתה הפסק"ט בלא מוך דחוק עד שיעור צה"כ, דאל"כ הדין פשוט ... העולה לדינא, דבאופן שנשמאה מה"ת, וכגון שבדקה עד הפרוזדור, יש להחמיר בכה"ג שראתה כתם פחות מכגריס לאחר ההפסק טהרה".
10. 8. שערי נישואין (עמ' רס"ח, שערי צניעות עמ' קכ"ט אות כ') - לשונו מובא לעיל.
9. הר"י שכנזי (קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' ט') – "נכונים וברורים".
10. קונ' תא שמע (בדין הפסק טהרה עמ' י', מכתב) - הר"ש כהן, הר"י כהן, הר"מ"כ סקלי, הר"א אסוס, הר"י בן אבן, הר"י יונה, הר"מ ישראלי, הר"א"מ נחמני, הר"י סויסה, הר"י"ר סתהון, הר"ל"ח שמש.
11. ברוך שאמר (קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' י"ב) – "פשוט שנתבטל ההפסק בטהרה שעשתה".
12. עולת יצחק (קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' י"ג) – "מילתא דפשיטא".
13. הרשד"ה גרוס (קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' י"ד) – "ומסכים אני עמו".
14. 14. שערי נישואין (עמ' רס"ח הו"ד בקונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' ז' [לשונו מובא לעיל], עמ' ט"ו) – "שהדבר נכון מאוד, וכמו שביארתי בספרי הנ"ל. ומה שלא נתבאר ד"ז בספרי ההלכה כמד' שעיקר הסיבה היא משום שעד לשנים האחרונות שאלה זו לא היתה מצויה, אבל כיום היא שאלה מאוד מצויה, וצריך לפרסם דבר זה ברבים".
15. הר"א בר שלום (קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' ט"ז) – "פשוט הדבר".
16. הר"א פריץ (קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' י"ז) – "כי כתם הבא אחר הפסק כזה הוא סימן מובהק שההפסק שלה היה פגום, ועדיין רואה היא".
17. הר"י טופיק (קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' י"ח) – "אין שום מקום להקל".
18. הגר"ש זעפראני (קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' י"ט) – "והרי היא בחזקת טומאתה".
19. הגרא"י מלכא (קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' כ') – "הדברים פשוטים וברורים שאין להקל בזה כלל ועיקר היות ...".
20. הגר"ד טהרני (קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה עמ' כ"א) – "הדברים ברורים".
21. הר"ד חזן (בעל המחבר קונ' תא שמע בדין הפסק טהרה) – "אשה שלאחר בדיקת ההפסק טהרה קודם הלילה ראתה דם גמור בקינוח מאו"מ, או שמצאתו על הפד או על בגד צבעוני כנגד או"מ, ואין תליה במכה וכד', יש לפסול את בדיקת ההפסק, ואין לדון בזה דיני כתמים כלל, כיון שהוכח שלא פסק מעיינה כל זמן שלא עבר זמן בין השמשות בנקיות ... וכן הסכימו עימי להלכה למעשה גדולי מורי ההוראה בדורנו ... ואף שידעתי שיש רבנים גדולים וחשובים שמתירים בנד"ד משום שמדמים דין זה לדין כתמים בז' נקיים, מ"מ לאחר בירור מעמיק בפתגמא דנא, לא נמצא שום ראיה מפורשת להתיר בנד"ד, ואדרבה הוכחנו בראיות אלימות דיש לאסור. ובפרט בנידון דידן הנוגע לספק איסור תורה, ובפרט באיסור נדה החמור, ובפרט בזה"ז שאין הנשים מרגישות".
22. בשם הגר"ש פעלדער שליט"א.
23. בשם הגר"א פארכהיימער שליט"א.
24. דעה ברורה (מכתב) – "יותר מכגריס, להחמיר. פחות מכגריס לפני הלילה להחמיר אחר צאה"כ להקל".

ב. מיקל.

1. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה, כת"י) – "היא טהורה, ככל כתם פחות מכגריס".
2. חיי הלוי (מה טובו גליון י"ב עמ' קצ"ב) – "ומה ששאל מע"כ במי שמצא כתם לאחר הפסק טהרה קודם השקיעה. נראה דלמעשה יכולים להקל בזה, כיון שלא גזרו חז"ל כלל על כתם פחות מכשיעור".

3. שבת הקהתי (מה טובו גליון י"ב סוף עמ' ק"כ) – "שאלה: נשאלתי מאשה שעשתה הפסק טהרה ויצא לה טוב, ואחרי איזה שעה עדיין לפני השקיעה ראתה כתם פחות מכגריס על גבי הלבנים, האם זה סותר ההפסק טהרה, ומדוע. תשובה: אינו סותר דתלינן בדבר אחר ואפילו ביום הוסת ראיתי בשם החזון איש להקל בכה"ג".
4. ויען דוד (מה טובו גליון י"ג עמ' רנ"ח אות ד') – "להלכה אין שום מקור להחמיר, והנלענ"ד הטעם, דהרי בז' נקיים, נקיים בעינן, (בסימן קצ"ו סעיף י') וז"ל: 'הו' נקיים צריך שיהיו רצופים שלא תראה דם בהם עכ"ל, ובג' ימים הראשונים החמירו לענין תליה במכה, (בשו"ע שם) ואפע"כ לא נאסר כתם פחות מכגריס, כמ"ש ברמ"א שם, ועיין בשו"ת אבני צדק (סימן פ"ב) דאף בג' ימים ראשונים טהורה, ועל כרחך דכיון דמן התורה בלא הרגשה טהורה, א"א לאסור בכתם פחות ממה שאסרו חכמים, וא"כ ה"ה בהפסק טהרה, ויצא הדבר בהיתר".
5. הגר"ע אויערבך שליט"א (ראשית דרכו הע' ט"ו) – "והשיב לי שאין מקום להחמיר בזה כלל, והמחמירים בזה מחדשים הלכות חדשות שלא שמענו מעולם".
- הגר"ע אויערבך שליט"א (אהל יעקב) – "שמעתי דיש שהעירו לומר שלא עולה לה הפסק טהרה אולם הפשטות שמועיל כדין כל אשה שכתם פחות מכגריס טהורה".
- הגר"ע אויערבך שליט"א (מה טובו גליון ט"ו עמ' צ"ה אות מ"ו) – "אשה שעשתה הפסק טהרה כשעה לפני השקיעה ולפני השקיעה ראתה כתם פחות מכגריס יש מי שכתב שההפסק לא עלה לה אולם הפשטות שדינה כדין כל אשה שראתה כתם פחות מכגריס שטהורה".
6. הגר"ד מורגנשטרן שליט"א (ראשית דרכו הע' ט"ו) - לשונו מובא לקמן.
7. הגר"א כהנא שליט"א (ראשית דרכו הע' ט"ו) - לשונו מובא לקמן.
8. אבני שהם (מהדורה תשיעית במילואים לח"ב עמ' א', מכתב בקונ' תא שמע בדין הפסק טהרה) – "פשוט וברור".
9. ילקוט יוסף (מה טובו גליון י"ד עמ' רמ"ה) – "הפסיקה בטהרה סמוך לביה"ש (אף אם לא עשתה מוך דחוק) ולאחר מכן בלילה ראתה כתם שאינו מטמא, כגון שאין בו שיעור כגריס ועוד או על בגד צבוע או על דבר שאינו מקבל טומאה, עלה לה הפסק בטהרה ותמשיך לעשות בדיקת ז' נקיים כדת. אלא אף אשה שהפסיקה בטהרה מבעו"י אחר שעברו רוב ימים שרגילה לראות וראתה כתם שאינו מטמא לפני השקיעה אף שמן הראוי היה שתחזור לעשות הפסק בטהרה סמוך לביה"ש, מ"מ בדיעבד אם לא חזרה ועשתה הפסק בטהרה עלה לה הפסק ותמשיך בספירת שבעה נקיים. ורק במקום שיש חשש שעדיין מעיינה פתוח כגון שרואה כתמים הרבה או אשה שראתה יום אחד ופסקה מלראות בו ביום, הואיל והוחזק מעיינה פתוח שמן הדין לכתחילה צריכה לעשות מוך דחוק ולכל הפחות את הפסק סמוך לביה"ש מזמן מנחה קטנה (כמבואר בדברי מרן השו"ע סי' קצ"ו סעי' ב', ובטהרת הבית חלק ב' סי' יג סעיף ג'), לכן בכהאי גוונא אם עשתה את הפסק מבעו"י מזמן מנחה קטנה וראתה לאחר מכן כתם (שאינו מטמא) לא עלה לה הפסק דחיישי' שמא עדיין מעיינה פתוח כיון שראתה רק יום אחד, וצריכה לעשות מחדש הפס"ט. ואף שראיתי בתשובה לת"ח אחד. (בקונטרס תא חזי) שהעלה להחמיר שגם אם עברו הימים שרגילה לראות ופסקה מבעוד יום לפני השקיעה וראתה כתם מבעוד יום (שאינו מטמא), לא עלה הפסק בטהרה. לענ"ד העיקר כמו שכתבנו שבכה"ג יכולה להמשיך בספירת שבעה נקיים".
10. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -
- Question: A woman did a hefsek two hours before shkiah and it was fine. She then had a kesem on colored undergarments more than a gris. Didn't do a moch, and then the bedika the next morning was fine. Is this ok?
- R' Y. Berkovits wrote: Yes.
11. בנין אב (אבני שהם מהדורה תשיעית במילואים לח"ב עמ' ס"ט).
12. הגר"ש לוי (אבני שהם מהדורה תשיעית במילואים לח"ב עמ' נ"ג).
13. אהל יעקב (מה טובו גליון י"ד עמ' רמ"ה) – "בדין אשה שעשתה הפסק טהרה כחצי שעה לפני השקיעה ונמצאת טהורה, ולאחר מכן קרוב לשקיעה ראתה כתם שאינו מטמא שהוא פחות מכגריס ... שיכולה להמשיך בבדיקות ז' נקיים".
14. עזר לשלחן (כת"י) – "שאלתי יותר מעשר רבנים ופוסקים מאד חשובים מה דעתם בשאלה זו, וביניהם ב' מחברי ספרים חשובים מאד על הלכות נדה, וכולם פה אחד אמרו לי שלדעתם פשוט להקל בזה, ואמרו לי שמעולם לא שמעו אחרת והגאונים בדור האחרון שהם למדו אצלם הלכות נדה ושימשו אצלם בהלכות אלו מעולם לא הזכירו להם שיש בזה איזה מקום להחמיר ... ולכן נראה ששוב אפשר לי להפיץ לרבים טעמי ונימוקי משום שבאמת אין זה דברי עצמי, אלא הוא שיטת הרבה והרבה פוסקים ומוצי"ם".
15. הרא"ד פוטאש (מכתב) – "ראיתי תוכן החידוש שלכם בענין סתירת הפסק טהרה ע"י ראיית כתם לפני שקיעה"ח, והמשא ומתן שביניכם, ומכתבי התמיכה מגדולי ישראל שליט"א. ואני בעניי עומד משתומם איך מכולם נתעלם לכאורה גמרא מפורשת בעניננו ממש, ואציענו לפני כבודכם. שהרי תנן (נדה נ"ב:) ... הרי מבואר בגמ' ורש"י דכשראתה ב' ימים רצופים ראייה ממש, שאין לך מעיין פתוח יותר מזו, אפע"כ אם ראתה כתם ביום השלישי אין כאן רגלים לדבר לומר דודאי זבה היא, אלא שהוא ספק. אבל כ"ז בראתה כגריס ועוד כדמפורש בדברי רבא, אבל בראתה פחות מכגריס ליכא למאן דאמר שיהא אפילו חשש בעלמא של זיבה. וא"כ הדברים קו"ח ומה אם ממעיין פתוח ממש, כששוב ראתה כתם פחות מכגריס, אין חוששין משום זוב כלל לכו"ע, כשהפסיקה בטהרה ושוב ראתה כתם פחות מכגריס, לא כל שכן שאין לחשוש לדם מגופה. והנה יודע אני שיש לבעל דין לחלוק ולומר דאדרבה אחר הפסק טהרה חמיר טפי, דכיון דעל ידו באין להחזיקה במעיין סתום אחר שהיה פתוח, א"א להחזיקה בכך אא"כ אין שום חשש כלל, מ"מ מהמשך הגמ' מבואר דגם במקום הפסק טהרה לא חיישינן בכתם פחות מכגריס, כמו שיתבאר ... הרי כל מה דאיתא בגמ' כאן ושכ"י רש"י קאי אפולוגתייהו דמירי להדיא כשכל כתם היה כגריס ועוד, הרי מוכח דבפחות מכגריס ועוד אין שום חשש לכו"ע, אפילו אחר הפסק טהרה בבין השמשות דר' יהודה לפני בין השמשות דר' יוסי. וא"כ ברור דה"ה

לדין כשהפסיקה טהרה לפני השקיעה דראיית כתם פחות מכגריס ועוד אינו מגרע חזקתה כלל, והיינו משום דעל כתם פחות מכגריס לא גזרו רבנן, ואינו נחשב לראיה כלל".

16. ראשית דרכו (סעי' י"ד, הע' ט"ו) – "למעשה הכרעת הפוסקים שאין להחמיר בזה כלל. [...] וכן בקונטרס תא שמע הביא דעת כמה רבנים להחמיר בזה ... ולכאורה טעמם שכיון שמצאה כתם, הרי זה הוכחה שמעיינה עדיין פתוח, שהרי בסוף זמן ראייתה אין הדם יוצא בשפע אלא רק מטפטף ויתכן שהספיקה לעשות הפסק טהרה ובכל זאת מעיינה עדיין פתוח ודם מטפטף ויוצא, ועל דרך מה שכתבו הרבה פוסקים (ע' לקמן הע' נו) שמה"ט צריכה להמתין כמה דקות אחרי שרוחצת או"מ עד שיכולה לעשות הפסק טהרה. ויותר מזה, דהנה פסק השו"ע (ריש סי' קצ) שאישה שטמאה מחמת כתם צריכה להפסיק בטהרה, ומקורו מגמ' (נג:), ומבואר ברשב"א שם הטעם שגם בכתמים חיישינן למעיין פתוח, וא"כ כ"ש שעיי"ז תהא ריעותא במה שהחזקה עצמה מעיין סתום ע"י ההפסק טהרה. אמנם למעשה צ"ע בדין זה שלא מוזכר בפוסקים כלל ולא שמענו מחמירים בזה. והצעת הדברים לפני הג"ר עזריאל אויערבך שליט"א, והשיב לי שאין מקום להחמיר בזה כלל, והמחמירים בזה מחדשים "הלכות חדשות שלא שמענו מעולם". וכן שמעתי מהג"ר דוד מורגנשטרן שליט"א והג"ר יצחק אייזיק כהנא שליט"א **ועוד כמה וכמה מורי הוראה** שאין מקום להחמיר בזה כלל. וכן פסקו הג"ר ...".

ג. מראי מקומות.

1. מנחת חן (מה טובו גליון י"ג עמ' ר"ד) – "דאשה שעשתה הפסק טהרה וראתה כתם באופן שמצד דיני כתמים הוא טהור, אין זה פוסל את ההפסק טהרה, דעל ידי ההפסק טהרה כבר הוחזקה בטהרה. כן היה נראה להלכה, אולם לכתחילה יש לצדד להחמיר לכתחילה, שהרי דעת מרנן ורבנן הגאון ר' עובדי' יוסף זצ"ל כמבואר בשו"ת מעין אומר חלק ז' (סימן קצ"ג) דגם במוך דחוק אין תולין במכתה, וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל כמ"ש בספר משמרת הטהרה חלק א' (פרק ה' הלכה ב' ציון 9) הגרמ"מ קארפ ששמע מהגרי"ש אלישיב דאף לבדיקת מוך דחוק אין מועיל תליה, שעדיין לא הוחזקה בטהרה על ידי הפסק טהרה רק בצירוף המוך. ולכן לכתחילה נראה דמהיות טוב להחמיר, אולם לעת הצורך כגון באשה שקשה לה בגלל שעומדת אחרי לידה וכבר עבר זמן רב שלא טבלה בכה"ג נראה שיש להקל ולטהר כתמים כרגיל אף שנמצאו אחר הפסק טהרה".

(א) האם מועיל תליה על בדיקת מוך דחוק – ע"ל לקמן.

ג. התחלת זמן הבדיקה: לכתחילה.

א. טור (סעי' א') – "ומלשון א"א הרא"ש ז"ל יראה שצריכה שתפסוק בטהרה בין השמשות שכתב וזה לשונו ואחר שיפסוק הדם תבדוק עצמה יפה יפה **ובדיקה זו תהיה בין השמשות** ביום שתפסוק בו מלראות ותלכוש חלוק הבדוק לה שאין בו כתם ומיום המחרת תתחיל לספור שבעה נקיים".

1. ב"י (ס"ק א'ב) – "ובין השמשות דקא אמרן משמע ודאי דלאו דוקא דהא בין השמשות ספק מן היום ספק מן הלילה הוא ואם לא בדקה קודם לכן אין ראוי שתעלה לה דכיון דמספקא לן שמא מן הלילה הוא נמצא שיום שפוסקת בו סופרתו למנין ז' ועוד דהא רבי יהודה דמחמיר לא אמר אלא מן המנחה ולמעלה ומשמע דממנחה קטנה ולמעלה קאמר ומ"מ דבר פשוט הוא דקודם זמן בין השמשות טובא הוא ואף קודם בין השמשות דרבינו תם (תוס' שבת לה. ד"ה תרי ופסחים צד. ד"ה ר' יהודה) דהוא לא הוי אלא קודם הלילה וזמן מנחה קטנה ב' שעות וחצי קודם הלילה, **הילכך בין השמשות דקאמר הרא"ש היינו בין השמשות דרבינו תם** שעדיין הוא יום גמור וא"נ **סמוך לבין השמשות האחרון** דאע"ג דמן המנחה ולמעלה סגי מ"מ לכתחילה רצה להורות שתבדוק היותר סמוך ללילה שאפשר כדי לצאת מידי ספק ואילו היה אפשר לה להיות ידיה בין עיניה כל בין השמשות כך היה מורה כדי לצאת ידי כל ספק אבל לפי שאי אפשר לה לעשות כן לא הורה כך אבל מ"מ מה שאפשר לתקן דהיינו לבדוק סמוך לבין השמשות הורה שתעשה כן".

(א) דברי יציב (יו"ד סי' ק' אות ד', ע"י סי' ע' אות ב' ד"ה ולזה) – "וגם לגבי הפסק טהרה שכתב הטור בסי' קצ"ו מהרא"ש שצריכה לפסוק ביהש"מ, ובב"י שמה דלאו דוקא דהא ספק לילה הוי, וצ"ב שם מ"ש ואף קודם ביהש"מ דר"ת וכו'. וכנראה דתרי מילי נינהו, וקודם ביהש"מ היינו קודם השקיעה הראשונה. וקאמר בתרי אנפי, או דביהש"מ דקאמר הרא"ש היינו בזמן שלר"ת הוי עדיין יום גמור **והוא לאחר השקיעה הראשונה**, והרא"ש דקרי ליה ביהש"מ היינו בין השקיעות ודו"ק, או דלאו דוקא והוא סמוך לביהש"מ האחרון והיינו סמוך לשקיעה השנייה לר"ת ודו"ק היטב. ושם בב"י הביא מהרשב"א שיהיה שם כל ביהש"מ, ואפשר לומר כן גם ברא"ש גופא, וממילא כיון שאי אפשר לצמצם ע"כ תתחיל מעט קודם ביהש"מ ודו"ק".

ב. סמוך לבין השמשות – מחבר (סעי' א'), "ובדיקה זו תהיה סמוך לבין השמשות", ב"ח (סעי' ג'), "דלכתחלה תבדוק היותר סמוך ללילה", קיצור שו"ע (סי' קנ"ט סעי' ג'), "עיקר הפסק טהרה הוא בעת היותר סמוך לבין השמשות", שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ב'), ששבה"ל (סיכום אות ה'), פרדס שמחה (ס"ק ד'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' קנ"ו, עמ' קנ"ח).
1. הזמנים לקמן, [רובם] מפרשים לשון המחבר.

ג. סמוך ממש.

1. צמח צדק (פסקי דינים קונ"א ס"ק א') – "ולשון סמוך משמע זמן מה קודם ביה"ש. דזה אינו. דאם ישאר זמן מה מהיום אחר הבדיקה. עדיין יש לחוש שמא תחזור לראות".
2. בדה"ש (ס"ק י"א) – "שתסמוך בדיקתה כמה שאפשר לתחלת בין השמשות".

ד. רבע שעה.

1. הליכות עולם (ח"ה עמ' נ"ח הע' ח', [אמנם עי' הטהרת הבית לעיל, וצ"ע]) – "שבדיקת הפסק בטהרה תהיה סמוך לבין השמשות, דהיינו כרבע שעה לפני שקיעת החמה".

ה. חצי שעה.

1. בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות י"א) – "זמן בדיקה זו של הפסק בטהרה הוא חצי שעה קודם קריאת המגרא"ב, שקורא בסוף שעה י"ב ממש".
 2. טהרת הבית (ח"ב עמ' רנ"ח) – "וטוב שתעשה הפסק בטהרה בתוך חצי שעה קודם שקיעת החמה, שבדרך כלל פירוש 'סמוך' הוא חצי שעה".
 3. יסוד הטהרה (פרק ד' סעי' ו') – "ותשתדל לבדוק בחצי שעה הסמוכה לשקיעת החמה".
 4. פתחי הלכה (ארטסקורול, ח"ב עמ' קנ"ט, עמ' קע"ב).
 5. עי' דעה ברורה (סעי' א' יוסף דעת ד"ה סמוך) – "כחצי שעה או יותר".
 6. אהל שרה (עמ' י"ט) – "שתוך החצי שעה שקודם השקיעה (שש"ה ס"ק י')".
- (א) משום שבדרך כלל פירוש 'סמוך' הוא חצי שעה – טהרת הבית (ח"ב עמ' רנ"ח [אמנם עי' הליכות עולם לקמן, וצ"ע]), לשונו מובא לעיל), שבה"ל (ס"ק י', "ובלשון הפוסקים יש שסמוך הוא כחצי שעה כמו בסמוך למנחה").
- (ב) משום היראים – מראה כהן (פרק ד' הע' י"א, "יש מהדרים לעשות את הפסק טהרה כחצי שעה לפני השקיעה, ויוצאים בזה גם את דעת היראים הסובר שהשקיעה מוקדמת מהשקיעה המקובלת [הובאו דבריו בבה"ל סי' רס"א ס"ב ד"ה מתחילת השקיעה]).
- (ג) כדי שיהיה זמן שיכולה לבדוק עוד פעם – שבה"ל (ס"ק י' ד"ה ורצוי, סיכום אות ח', "רצוי לבדוק זמן מה לפני בין השמשות, כדי שאם תמצא שאינה נקי' בבדיקה תספיק לרחוץ שוב ולבדוק"), אורחות הבית (פרק כ"ב סעי' ו', "ויש גם תועלת אם מקדימה זמן לפני השקיעה, שאפילו מצאה מראה טמא רוחצת אותו מקום וממתינה ויכולה לבדוק עוד פעם לפני השקיעה"), דעה ברורה (סעי' א' יוסף דעת ד"ה סמוך), אהל שרה (עמ' י"ט).

ו. תוך שעה.

1. עי' ערה"ש (סעי' י"ט) – "בהכרח להפוסקים לכתוב בין השמשות כלומר סמוך לו קודם מעט או חצי שעה או שעה קודם כפי היכולת".
2. עי' הגרשו"א (צ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' ט')) – "לכתחילה תפסיק בטהרה חצי שעה או שעה קודם השקיעה ולא קודם לכן, ואם קשה לה יכולה לעשות את הפסק עד שתי שעות לפני שקיעה. בשעת הדחק תשאל לחכם כי יש מצבים שאפשר גם לפני כן".
3. ארחות טהרה (פרק י"ג סעי' ב') – "את הפסק טהרה יש לעשות תוך שעה לפני תחילת שקיעת החמה, ובשעת הדחק שצריכה לנסוע, או ללכת לחתונה, וכיוצא בו, יכולה לעשותו משעתיים לפני השקיעה, ואם יודעת הזמן של מנחה קטנה יכולה לעשותו מזמן מנחה קטנה שהוא יותר משעתיים לפני השקיעה".

ז. מפלג המנחה.

1. שפע טהרה (ס"ק א') – "הפסק טהרה יכולה לעשות לכתחילה מפלג המנחה".

ח. מן המנחה ולמעלה.

1. חוט שני (ריש ס"ק ג', ס"ק ד' אות ג', אות י', קיצור הל' נדה ריש פרק י"ד אות ג') – "וזה שכתב השו"ע שבדיקת הפסק טהרה תהיה סמוך לביה"ש, הוא להחמיר לכתחילה כדעת רבי יהודה וכמ"ש בביאור הגר"א [ועי' בב"י מש"כ בזה] ... הפסק טהרה יש לעשותו לכתחילה מבעוד יום, ממנחה קטנה [והוא כשעתיים ומחצה לפני שקיעת החמה, ביומי ניסן ותשרי] ...".
 2. לבושי עז (תמצית אות ה') – "בדיקה זו לכתחילה תעשה מן המנחה ולמעלה".
 3. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ט"ו) – "ולכתחילה היינו מזמן מנחה קטנה".
 4. עי' גר"א (ס"ק ד') – "ובדיקה זו כו'. להחמיר לכתחילה כר' יהודה במתני' שם ס"ח א' וז"ש בהג"ה וכן כו' ובדיעבד כו' דקי"ל כרבנן".
- (א) ונראה שהם [הגר"א, חוט שני, ולבושי עז] למד שהמחבר כ' "סמוך לבין השמשות", היינו מן המנחה ולמעלה, שיהיה המעלה של שיטת ר' יהודה. אמנם עי' ב"י [השני תירוצים]. וצ"ע.
- (ב) אמנם עי' לקמן, שאם הציבור התפללו ערבית, כת' כמה פוסקים שנכון להפסיק בטהרה קודם וגם אחר תפילת ערבית. [ב"ח (ס"ק ג'), סד"ט (ס"ק ו'), חכ"א (כלל קי"ז סעי' ה'), פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ה' סוף ד"ה אמנם), לחם ושמלה (לחם ס"ק י', קיצור שו"ע סי' קנ"ט סעי' ג'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ג'), ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק א' סעי' ח', הע' י"ח), בדה"ש (ס"ק ל"א, עי' בי' ד"ה ונוהגין), פנתח שער (פרק י"ז סעי' י"ב), פתחי הלכה (ארטסקורול, ח"ב עמ' קע"ד), יסוד הטהרה (פרק ד' סעי' י'), פרי טהרה (סעי' י"ט)]. הגם שערבית רק מפלג ומנחה ולמעלה [שזה אחר מנחה קטנה]. מוכת מהם שלא סבירה ליה כהנ"ל.

ט. מראי מקומות.

1. ח"ח (נדחי ישראל פרק מ"א אות ו', סוף גדר עולם אות ו', טהרת ישראל פרק י"ג אות ו') – "בדיקת הפסק טהרה צריכה להיות סמוך לשקיעת החמה שהוא ערך שעה קודם הלילה".
- (א) לכאורה שעה קודם הלילה הוא אחר שקיעת החמה. וצ"ע.
2. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ג') – "אין צורך שבדיקת הפסק טהרה תהיה ממש סמוכה להתחלת הז' נקיים".

י. ממנחה ולמעלה.

1. מנחה גדולה – ר"א'ה (ריש בית ז' שער ה', "מן המנחה ולמעלה שיצא רובו של יום בטהרה").
2. מנחה קטנה – ב' (ס"ק א' (ב) ד"ה ובין, "דהא רבי יהודה דמחמיר לא אמר אלא מן המנחה ולמעלה ומשמע דממנחה קטנה ולמעלה קאמר"), דגול מרבבה (על רמ"א סעי' ב'), פת"ת (ס"ק ב'), קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ז אות קס"ב), פוסקים.
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק י"ז, ציונים ס"ק נ"ח).

ד. התחלת זמן הבדיקה: בדיעבד.א. שחרית.

1. רמ"א (סעי' א') – "ובדיעבד, אפילו לא בדקה עצמה רק שחרית ומצאה עצמה טהורה, סגי".
(א) הגריש"א זצ"ל (מה טובו גליון ו' עמ' י"ב אות ח') – "אשה שעשתה הפסק טהרה בשחרית כשלא ביום ראייתה אם יש לה אפשרות לחזור ולעשות הפסק טהרה סמוך לשקיעה יש לה לחזור ולבדוק דלכתחילה יש לעשות את הפסק סמוך לבין השמשות".
- (ב) בדה"ש (ס"ק ט"ו, ציונים ס"ק י"א) – "ובדיעבד ... פירוש אם בדקה שחרית ועבר שאר היום בלא בדיקה מותרת להתחיל ספירתה אבל אם נזכרת מבעוד יום צריכה לחזור ולבדוק שהוא עדיין לכתחילה. [כנלע"ד מלשון הלבוש בזה עיי"ש ודלא כמו שראיתי לח"א שמפרש דמשבדקה שחרית א"צ לחזור ולבדוק סמוך לביהש"מ)".

ב. בדיקה בלילה הקודם: בדיעבד.

1. מהני.

- (א) ערה"ש (סעי' ז') – "נראה דאפילו בדיקת לילה מהני דאל"כ ה"ל לפרש וס"ל דזה ששינוי שחרית לאו דווקא ואורחא דמילתא נקיט דבלילה שוכבת במטה וכשקמה ממיטתה שחרית דרכה לבדוק".
- (ב) חזו"א (יו"ד סי' צ"ב ס"ק מ"ה) – "ודיעבד מהני בדיקת שחרית מיום ב' ואילך, ומשמע דאף בדיקת לילה אחר יום ראשון מהני, ואע"ג שאינה סופרת לדין עד יום ו'".
- (ג) אור לציון (ח"א יו"ד סוף סי' ז') – "ובהפסק טהרה י"ל דמהני בדיעבד הפסק טהרה בלילה היכא דמהני בדיקת שחרית, ודו"ק".
- (ד) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רע"ב, תשובה רפ"ב, לבושי עז סעי' ב' תמצית אות ז', אשרי האישי יו"ד פרק ל"א אות כ"ג) – "כתב החזו"א דה"ה יכולה להפסיק בלילה ב. וכן דעת רבינו".
- (ה) בדה"ש (ס"ק ט"ז).
- (ו) פרדס שמחה (ס"ק ה').
- (ז) חוט שני (ס"ק ד' אות ג').
- (ח) לבושי עז (סעי' ב' תמצית אות ז').
- (ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קס"א, עמ' קע"א, פרק ל' הע' כ"ד).
- (י) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"ח).

2. מחמיר.

- (א) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רי"ד) – "שאלה: עשתה הפסק טהרה אחר צאת הכוכבים ולמחרת לא עשתה ביום כלל ורק אחר צאת הכוכבים עשתה בדיקה. האם עלה לה הפסק טהרה שעשתה ביום הראשון בלילה בשביל יום המחרת ששכחה לעשות. תשובה: לא עלה".

ג. לעשות הפסק טהרה בזמן שמתחילה למנות הז' ב' או ג' ימים אחר מכן.

1. מיקל, שמהני הפסק טהרה אף אם לא התחילה למנות מיד ממחרת של יום הפסק טהרה.

(א) תוה"ש (ס"ק י"ג).

- (ב) עבודת הגרשוני (סי' ע"ט) – "מעדני מלך ... ולפע"ד הקלושה לא קשיא ולא מידי כי יש נ"מ טובא וטובא כי אם בדקה ביום ראשון לראיית שחרית ומצאה את עצמה טהורה ואח"כ לא בדקה את עצמה עד יום הששי לראיית וביום הששי בדקה את עצמה ומצאה את עצמה טהורה אינה יכולה להתחיל לספור מאותו יום כי אינה יכולה לספור ז' נקיים עד שמקודם פסקה בטהרה ביום אחר ומה שפסקה בטהרה ביום ראשון לראייתה בשחר' לא סמכינן עליו (כי מחמירין עיין ב"י) כי חיישינן דילמא חזרה וראתה ולא אדעתה כיון שמעיננה פתוח משא"כ אם הפסיקה בטהרה ביום הא' בבין השמשות או ביום ב' אפי' בשחרית ולא בדקה אח"כ את עצמה עד יום הששי לראיית וביום הששי מצאה את עצמה טהורה יכולה להתחיל תכף לספור ז' נקיי' על סמך מה שפסקה בטהרה ביום הראשון בין השמשות או ביום ב'".

- (ג) תפארת למשה (על מחבר סעי' ד') – "דנ"ל פשוט דאם פסקה בטהרה בה"ש או קודם לכן דאין צריכה להתחיל לספור מיד למחר אם תרצה שלא להתחיל ז' נקיים עד יום ב' או ג' כיון דכבר הפסיקה בטהרה הרי הוא בחזקת טהרה עולמית עד וסתה וכדמוכח בש"ס בנדה שפוסקת בטהרה ביום אחד או ביום ב'".

- (ד) נוב"ת (יו"ד סי' קכ"ח [ע' בנין ציון, לשוננו מובא לקמן]) – "נלענ"ד דזה פשוט דאם בדקה בתשיעי דמהני דדל בדיקת יום א' מהכא הרי בדיקת שלישי ותשיעי נחשב ראשון ושביעי והשלישי נעשה ראשון והתשיעי נעשה שביעי וביניהם ה' ימים".

(ה) סד"ט (ס"ק י"ח ד"ה ולכאורה).

(ו) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ו') – "וכתב הש"ך ... מעדני המלך ... אבל באמת מעיקרא לא קשה כלל ... דגם לדידן שייך האי דינא בפשיטות. דאפ"ל לדידן דאם ראתה יום אחד ... והפסיקה באותו יום בטהרה. ולא התחילה למנות אלא מיום חמישי לראייתה. אלא דלא בדקה מיום ראשון עד אחר התחלת ז' נקיים. מי יאמר להם דלא מועיל הפסק טהרה שלה. הא הפסק טהרה משום דם הוא. וימים שצריכי' להמתין קודם ז' נקיים. הא משום חשש דש"ז אבל לא משום דם. וא"כ ממילא הדין והסברא מחייב אי הרגישה שפסק הדם ביום ראשון ובדקה עצמה ולא ראתה והפסיקה בטהרה ביום ראשון כדין. למה לא תמנה מיום חמישי ז' נקיים הא אין חשש דם באותן ימים. ואי סברו הני גאונים מלשון הרמ"א דסעיף י"א דכתב וכל אשה צריכה להמתין ה' ימים עם יום שראתה בו ותפסוק לעת ערב ותספור שבעה נקיים דמשמע מיני' דהפסקת טהרה צריך להיות ביום החמישי לראייתה. אבל מזה אין ראיה לדבריהם דבאמת המנהג לכתחילה כן הוא. וכמו שכתב הרמ"א שם וכן המנהג במדינות אלו. מוכח שיש מדינות אחרות שאין נוהגין כן אלא מפסיקין בטהרה משפסקה לראות ואפ"ה תמתין מלמנות ז' נקיים עד יום חמשה לראיה אבל ודאי הרמ"א מודי אפ"ל לפי המנהג דידן אינו אלא לכתחילה אבל בדעבד אם ראתה יום אחד דם והפסיק בין השמשות באותו יום ראשון והמתין חמשה ימים קודם שהתחילה לספור ז' נקיים. אלא דלא בדקה באותן חמשה ימים מיום ראשון ואילך. אפ"ה לא הפסיד מידי מן ז' נקיים שלה ויכולה להתחיל ולמנות אחר יום חמישי ז' נקיים שלה. ועל זה קאמר הש"ע דוקא אם בדקה בראשון בין השמשות הא דיכולה להתחיל למנות אחר יום חמשה ז' נקיים שלה. אפילו לא בדקה באותן חמשה ימים, שאחר יום ראשון הואל דבדקה עצמה ביום ראשון בין השמשות הוי הפרשה בטהרה בדעבד. אבל אי לא בדקה אלא ביום הראשון שחרית. ותו לא בדקה כל חמשה ימים לא הוי הפרשה בטהרה. אפ"ל בדעבד ואינה יכולה למנות יום ששי לראשון דז' נקיים הואל דאינה ראתה אלא יום אחד".

(ז) תו"ד (בי' ס"ק ו') – "לדידן דהתחלת למנות מיום ו' יכולה היא להפסיק בטהרה קודם, בכדי שיהא יום ראשון של הספירות נקיים אחר הג' ימים של ראייתה למען תוכל לתלות".

(ח) רע"א (ח"א סי' ע"ח ד"ה ואך) – "ואך אם האשה היא כבר בדקה עצמה ומצאה עצמה טהורה בב' לראיתה אלא דמחמת תיקון חז"ל אין מתחלת הספירה ז"נ רק מן יום ה' לראייתה, בזה במצאה דם בב' לספירתה כיון דהוא אחר ג"י מפסיקת המעיין, דהטעם דמונית מיום ה' מחשש פליטת ש"ז דסותר יומו, אבל מ"מ עכ"פ ידוע דהמעין נסתם מהזולת דם, וכמ"ש להדיא בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' ע"ט) דזה מקרי אחר ג"י".

(ט) חת"ס (יו"ד סוף סי' קס"ה) – "לכן האשה שאנחנו דנין עלי' שאין וסת גיד העורק זהב נמשך אלא איזה ימים א"כ אין לתלות בה בג"י הראשונים אך נעשה לה תקנה כמ"ש מנחת יעקב שמיד אחר ב' ימים לראיה תפסוק בטהרה דאע"ג דאלו ג' ימים אין עולין לה לנקיים מפני חשש פולטת ותמתין עד אחר חמשה ימים מ"מ מועיל לה בדיקתה שלא נחזיקנה רואה ואם אחרי ה' ימים תפתח עורק זהב שלה תולין בו כתמים כנ"ל למעשה".

(י) פת"ת (ס"ק י"ד, ס"ק י') – "חתם סופר".

(יא) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ו', פתיחה פרק א' ח"ב אות י"ד) – "מה שיראה לכאורה מדברי המעדני מלך, דס"ל דבדיקה דהפסק טהרה צריך להיות סמוך לספירת ז' נקיים, כבר בררתי זה בפתיחה פרק א' חלק ב' אות י"ד דזה אינו, ויכולה להפסיק בטהרה היום, ולהתחיל לספור ז' נקיים אחר כמה ימים, רק זאת ס"ל להמעדני מלך, דבתוך ששה עונות אינה יכולה להפסיק בטהרה, וכמו"ש בפתיחה שם באות ט"ו עי"ש".

(יב) בנין ציון (סי' ע"ד) – "אמנם מה שהחליט ג"כ להיתר שאם בדקה בראשון ובשלישי ובתשיעי שזה מהני בפשיטות בשלישי נחשב כראשון ותשיעי כשביעי לענ"ד צ"ע קצת כיון שלא בדקה בשני הרי הרחיקה יום הפסקת טהרה משלישי שנחשב לה כראשון והרי נתקן יום הפסקת טהרה להיות סמוך לראשון שמונה לז' נקיים ולכן היתר זה עדיין לא ה' ברור לי אכן מצאתי בסדרי טהרה סי' קצ"ו ס"ק י"ח שג"כ פשוט לו שאם הרחיקה הפסקת טהרה מיום ראשון של בדיקה איזה ימים דמהני ולכן אם הפסיקה ובדקה רק בשני ובשמיני או שבדקה בשלישי ובתשיעי לענ"ד פשיטא דמהני וטובלת לערב וטהורה".

(יג) ערה"ש (סעי' כ"ד) – "ואם בודקת א"ע ביום השמיני ונמצאת טהורה אין לה אלא יום השמיני ותמנה אותו ראשון לספירתה ותשלם עליו עוד ששה ימים ואז תלך למקוה לטהר א"ע לבעלה ושמא תאמר דאיך תמנה יום השמיני לראשון לנקיים הא לא הפסיקה בטהרה ביום אתמול דאינו כן שהרי הפסיקה בטהרה בשבעה ימים מקודם ואין זה ריעותא מה שהמשיכה את יום הפסק טהרה מספירת הז' נקיים אמנם זהו רק בדעבד אבל לכתחלה אסור לאשה לעשות כן אלא שתבדוק א"ע בהשבעה ימים הסמוכים ליום הפסק טהרה".

(יד) חזון איש (יו"ד סי' צ"ב ס"ק מ"ה) – "בש"ך קצ"ו ס"ק ו', ולדידן מאי נ"מ כו', צ"ע דהא נ"מ כשבדקה בא' שחרית ולא בדקה תו עד יום ו' ומתחלת לספור על סמך הפסק טהרה של יום א' דלא מהני, אבל בבדקה מן המנחה מהני [לדעת רמ"א] דלא בעינן הפסק טהרה סמוך לספירה כמש"כ בס"ט סי' קצ"ו ס"ק י"ח, ואפשר דהכא משמע דסופרת ממחרת וכמש"כ לעיל".

(טו) אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ו ענף א' ד"ה אך אף) – "אבל להפסיק בטהרה יכולה תיכף דכל אשה רשאה להפסיק בטהרה אם תרצה גם קודם השש עונות רק שהז' נקיים תתחיל למנות רק אחר ה' ימים".

אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות א') – "אשה שעשתה הפסק טהרה בתוך הימים שפולטת שכבת זרע אין צורך לעשות כן שוב קודם התחלת הז' נקיים".

(טז) הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות כ"ו, תנינא ב - ג) סי' ע"ב אות כ"ו) – "נכון הדבר שיכולים להפסיק בטהרה היום ולהתחיל את ספירת הנקיים רק לאחר כמה ימים".

(יז) בדה"ש (סוף ס"ק ל"ו).

(יח) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קנ"ח).

2. אמנם, לכתחילה אסור לעשות כן, צריכה להסמך הז"נ ליום הפסק טהרה – מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ו'), לשונו מובא לעיל, ערה"ש (סעי' כ"ד, לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קנ"ז).

3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק ב', על הדף סוף סעי' י', לשונו מובא לקמן), נטעי גבריאל (פרק מ"ט סעי' כ'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ט"ו).
 (א) ש"ך (ס"ק ו') – "רק יום א'. ומעיינה פתוח וכתוב בספר מעדני מלך דף ש' ע"א וז"ל וא"ת ולדידן מאי נ"מ הא אפילו אשה שרואה כתם נוהגין שצריכה להמתין ה' ימים עם יום שראתה בו ואחר כך תפסוק ותספור ז' נקיים (כדלקמן סי"א) ונ"ל דנ"מ להיכא דחזרה וראתה בתוך ימי הספירה דכיון שלא ראתה רק יום א' בימי הספירה בדיקת שחרית לא מהני אפילו בדיעבד אבל לא ראתה רק כתם אפשר להקל בין בימי הספירה בין בתחילה ע"כ".

ד. סיכום: התחלת זמן הבדיקה של הפסק טהרה.

1. סמוך לבין השמשות - מצוה מן המובחר.
2. מנחה קטנה - לכתחילה.
3. מנחה גדולה.
4. שחרית.
5. לילה הקודם.
6. להפסיק בטהרה היום ולהתחיל את ספירת הנקיים רק לאחר זמן.

ה. עשתה בדיקה בבוקר לראות אם נקייה ושכחה לעשות הפסק טהרה אם עולה לה.

1. מיקל.
 (א) חיי הלוי (מה טובו גליון י"ב עמ' קצ"ב) – "ומה ששאל מע"כ במי שעשתה בדיקה שלא לשם הפסק טהרה. נראה דלמעשה אם אומרת בריא שעשתה בדיקה כהוגן יש להקל, ואין לומר בזה מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה, כיון דהלא היה דעתה ללמוד איך לעשות בדיקה כהוגן, או כדי לברר אם היא כבר נקייה, יכולים לסמוך על זה בדיעבד, אבל בודאי לכתחילה יש ללמוד לאותן הנשים שהולכות לעבודה ומתיראים שבשעת השקיעה לא יעשו בדיקה, שיכוונו בבוקר כשעושים בדיקה, שאם לא יגיעו לעשות הבדיקה קודם השקיעה, יהיה בדיקה זו לשם הפסק".
 (ב) הגרי"א פארכהיימער שליט"א (מה טובו גליון י"ב עמ' רס"ב אות ו') – "נשאלתי לגבי אשה שקמה בבוקר ועשתה בדיקה כדי לברר אם היא יכולה לעשות הפסק טהרה, וראתה שהיא היתה נקייה, ובמשך היום שכחה לעשות הפסק טהרה לשם הפסק טהרה, האם בדיעבד זה מועיל להפסק טהרה. תשובה: מועיל להפסק טהרה. לכאורה דבר זה תלוי במחלוקת האחרונים (הובא בפתחי תשובה סימן קצ"ו ס"ק י') באשה שבדקה עצמה ליכנה לבית הכנסת אם מהני בדיקה זו למנות ממנה הג' ימים ראשונים ... קצ"ו סעיף א' דין ז') שהחמיר בבדיקת שחרית אפילו שלא ביום ראשון מ"מ נראה דאפילו היכא שלא ראתה כלל ביום ה' מהני בדיקת שחרית, וכן משמע בחכמת אדם (כלל קי"ז סעיף ז'), אמנם החזון איש סימן צ"ב אות מב) כתב דבדיעבד בדיקת שחרית מועלת מיום ב' ואילך וכמדומני שזה המנהג המקובל היום, ולכן בנידון דידן מועילת בדיקתה בשחרית".
2. מחמיר.
 (א) הגר"ע אויערבך שליט"א (מה טובו גליון ט"ו עמ' צ"ה אות מ"ה) – "אשה שבדקה עצמה בחורים וסדקים לראות אם הפסיק לה הדם ותוכל לעשות באותו יום הפסק ולבסוף שכחה לעשות הפסק אינה יכולה לסמוך על הבדיקה שעשתה שיחשב לה כהפסק".
 3. מראי מקומות.
 (א) שבט הקהתי (מה טובו גליון י"ב עמ' ק"כ) – "שאלה: נשאלתי לגבי אשה שקמה בבוקר ועשתה בדיקה כדי לברר אם היא יכולה לעשות הפסק טהרה, וראתה שהיא היתה נקייה, ובמשך היום שכחה לעשות הפסק טהרה לשם הפסק טהרה, האם בדיעבד זה מועיל להפסק טהרה. תשובה: בשעת הדחק יש להקל אם עשתה חו"ס".

ה) סוף זמן הבדיקה.

א. לכתחילה.

1. שקיעת החמה – מסגרת השלחן (הג' ריש סי' קנ"ט), דברי יציב (יו"ד סי' צ"ח), בדה"ש (ס"ק י"ג), ישראל והזמנים (סי' ס"ב פרק ב' אות ט'), וכן תפשוט ההוראה בכל תפוצות להזהיר הנשים לעשות את ההפסק"ט קודם שקעה"ח", נטעי גבריאל (פרק מ"ט סעי' א'), צריכה לעשות ההפסק קודם השקיעה, ואפי' להנהיגין כשיטת ר"ת דאחר השקיעה עדיין יום גמור ואפי' בחו"ל", פוסקים.

ב. האם אפשר לעשות הפסק טהרה לאחר השקיעה, בזמן שהוא ודאי יום לשיטת רבינו תם.

1. עד חצי שעה יש להקל.
 (א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, סי' קצ"ו) – "אם יתקיימו התנאים הבאים אפשר להקל בשופי: א. שלא ראתה דם ביום זה. ב. שהבגד התחתון נקי. ג. שלא רחצה עצמה קודם הבדיקה. הדין שכל זמן בין השמשות, דהיינו באמריקה שהוא בערך חצי שעה אפשר להקל. ואם לא נתקיימו כל התנאים - לשאול לחכם".
 (ב) עי' עמק התשובה (ח"ו סי' תכ"ז, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ד סי' קמ"ו) – "אותן הקהלות אשר נקיטא להו שיטת ר"ת לעיקר אנו מקילין בדיעבד עד חצי שעה אחר השקיעה אם שכחה להפסיק מקודם".
 (ג) דברי שלום (ח"ג סי' ע"ה ד"ה לענין) – "לענין הפסק טהרה יש להקל בדיעבד עד חצי שעה אחר השקיעה".
 2. עד י"ג וחצי דקות יש להקל.
 (א) טהרת הבית (ח"ב עמ' רע"ג, הליכות עולם ח"ה עמ' נ"ח, עי' מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ק"ז, סי' רט"ו) – "שאלה: אשה ששכחה לעשות הפסק טהרה לפני השקיעה ושמה ליבה רק כששקעה החמה, האם יכולה לעשות לכתחילה את ההפסק טהרה

בבין השמשות. וענה מו"ר נר"ו: עושים קודם בין השמשות. ואמרתי לרבנו שכוונתי במידה ולא שמה לב והגיע בין השמשות האם לכתחילה תעשה כעת או לא. תשובה: תעשה. [איני זוכר בדיוק את הסגנון]. מכיוון שלא הייתי בטוח שרבנו הבין כוונתי שאלתי שוב בפירוט ואז אמר לי מו"ר נר"ו שדעת הגר"א להלכה שבין השמשות זה כהרף עין בסוף בין השמשות שלנו סמוך לצאת הכוכבים שהלכה כרבי יוסי וכל מה שעושים שלושת רבעי מיל זה לחומרא".

1) עי' ביע אומר (מעין אומר ח"ג פרק ד' סי' י"ח) – "שאלה: אברך שאשתו עשתה הפסק בזמן בין השמשות, וכשאמרה לו זאת, אף על פי שידע שהרב מתיר בדיעבד אם נעשה ההפסק בבין השמשות, אמר שיחמיר. אך אחר כך שם לבו שאם ידחה זאת, יוצא שהטבילה בליל תשעה באב, ואם כן תידחה ביומיים. וחזר בו ורצונו לסמוך על ההפסק בבין השמשות. ושאלתו אם תופס מדין נדר. תשובה: אין צריך התרת נדרים [ברכי יוסף יו"ד רי"א]. ושאלתי את רבנו את זה בגלל הגלוי דעת שעושים בערב ראש השנה וערב יו"כ. וענה מו"ר נר"ו: כן. אחר כך שאל רבנו אם זה ברור בין השמשות. ואמרתי לו שזה עצמו גם כן ספק [השעון לא היה מדויק והסתכלה רק אחרי שיצאה]. וענה מו"ר נר"ו: אם כן אפשר".

3. בנוא יארק (New York), עד ט' דקות יש להקל – אג"מ (או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה ולענין הפסק, מסורת משה ח"א יו"ד אות קנ"ו), "ולענין הפסק טהרה **אם היתה אנוסה** ולא יכלה לעשות בדיקת הפסק טהרה עד אחר השקיעה יכולה בג' רבעי מיל הראשונים מטעם הס"ס שלכן בכאן נוא יארק וכדומה הוא רק עד תשעה מינוט מתחלת השקיעה".

אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"ו) – "בדבר מה שאמרתי שיש להקל בדיעבד בעשיית הפסק טהרה עד ט' מינוט אחר שקיעה, ודאי הנוהגים כשיטת הגר"א אף לקולא במוצאי שבת אין להם להקל בזה, דהא יהיו תרתי קולא דסתי, כדכתב כתר"ה, והוא פשוט וברור. אבל תמה אני מי התיר להם דבר כזה, וכי הם יכולים להכריע בדיון זה נגד מנהג אבותינו ורבותינו הראשונים ולומר שהדין עם הגר"א נגדם, אף שהרבה מרבתינו הראשונים סוברים כהגר"א, מ"מ הא יש לעשות לנו – שאין יכולין להכריע – לחומרא. ואם היו גם הרבה מתלמידי שעשו כמותו לא הנהיגו כן בעלמא. והגר"א עצמו לא הנהיג כן, אף לא בעירו ווילנא. וידעינן שגדולי עולם מתלמידי תלמידי החמירו בזה דלא כהגר"א, אף לענין ק"ש ותפילת ערבית וכ"ש לענין שבת ויו"ט. ולכן אין לנו לעשות בזה כהגר"א במוצ"ש, אלא כמנהגנו כר"ת לחומרא עד צאת הכוכבים".

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ב') – "לכתחילה אין לעשות בדיקה לאחר שקיעה, ואם עשתה כבר בדיעבד יש מקום להקל".

ב) אג"מ (פתחי הלכה, ארטסקרול פרק ל' הע' נ"ה) –

The author was told by R Moshe Feinstein's son, R' Dovid Feinstein, that R' Moshe generally did **not** permit a hefseik taharah that was done even a moment after sundown unless the circumstances required that one be lenient.

4. אין להקל.

א) הגרשז"א זצ"ל (צהר חי"ב עמ' קנ"ח אות ז') – "שאלה: אם מותרת לעשות הפסק טהרה אחר שקיעה. תשובה: דאין לעשותו כלל אחר שקיעה שהוא ממש בין השמשות להגאונים, ואין כאן ס"ס לקולא. **וגם יש להחמיר** שלא לעשותו לכתחילה ב' או ג' דקות קודם שקיעה. וכן לענין ברית מילה, דאם נולד הבן ב' או ג' דקות קודם שקיעה, מלין אותו ביום מחרת בשבוע הבא עכ"ד. [וכך מובא בס' שולחן שלמה סימן של"א ס"ק י"ז בשם מרן הגרשז"א זצוק"ל]."

עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' י"ב) – "ראוי לכל אשה שתקדים ותעשה הפסק טהרה לא יאוחר מארבע דקות לפני השקיעה".

הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' י"ג) – "אם אחרת את זמן שקיעת החמה אפילו בדקה אחת, אינה יכולה לעשות כבר הפסק טהרה, ותפסיק בטהרה רק ביום המחר".

ב) דברי יציב (יו"ד סי' צ"ח ד"ה ולכן, שפע טהרה ס"ק ב', עי' ס"ק ג') – "אין לעשות הפסק טהרה לאחר שקיעה ראשונה, ואפ"א אם נאנסה אין להקל".

ג) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קע"ב, אות ק"צ, עי' אות קע"ג) – "שאם איחרה להפסיק בטהרה עד אחרי השקיעה יש להורות שהפסידה אותו יום".

ד) הגרשז"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע"ר, קובץ תשובות ח"ב סי' מ"ב אות א', ח"ג סי' קל"ו אות א', אשרי האישי יו"ד פרק ל"א אות י"ד) – "לא מהני הפסק טהרה אחרי השקיעה. גם אם מסתפקת אם היה לאחר השקיעה, לא מהני, ולכן צריכה לחזור ולעשות הפסק טהרה למחר. להלכה קי"ל שבזמן שהוא ספק יום ספק לילה לא להפסיק בטהרה, וגם בדיעבד לא מהני, וכן קי"ל כהגאונים והגר"א שבין השמשות מתחיל תכף אחרי תחילת השקיעה, והיינו משעה שהחמה נתכסה מעינינו וזמנו ג' רבעי מיל, לערך רבע שעה".

ה) פרדס שמחה (ס"ק ד') – "עד תחלת השקיעה ולא אח"ז, דאז לא עלתה לה הפס"ט".

ו) חוט שני (ס"ק ד' אות י"א) – "אשה שאחרת את בדיקתה מסמוך לשקיעת החמה, והחלה בדיקתה לאחר שקיעת החמה, ואפילו איחרה לרגע קט, לא עולה לה בדיקה זו להפסק טהרה ביום זה. ואמנם אם התחילה את הבדיקה [היינו שהתחילה להכניס את העד לתוך או"מ] קודם שקיעה"ח, אע"פ שהבדיקה נמשכה לתוך זמן בין השמשות, הוי הפסק טהרה".

ז) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ט"ז, ח"ב סי' תכ"ד, אורחות הבית פרק כ"ב סעי' ג', סעי' ו') – "אם עבר זמן השקיעה אינה יכולה לעשות שוב הפסק טהרה באותו יום, ותעשה רק למחרת".

ח) קנה בשם (ח"א סי' צ"ט, ח"ב סי' ע"ה, היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות א') – "ואפילו הנוהגים בזה עפ"י שיטת ר"ת אינם נוהגים כן אלא לחומרא ולא לקולא, א"כ אין מקום להקל בזה כלל".

ט) יסוד הטהרה (פרק ד' סעי' ה') – "בדיקת ה'הפסק טהרה' חייבת להעשות לפני שקיעת החמה. אם נעשתה הבדיקה לאחר שקיעת החמה, או אפילו אם יש רק ספק שמא נעשתה הבדיקה לאחר שקיעת החמה, אין הבדיקה מועילה".

(י) מראה כהן (עמ' מ"א אות א') – "אין לאחר בשום אופן את בדיקת הפסק טהרה לאחר השקיעה. ואם שכחה ואיחרה לא עלתה לה הבדיקה, ולא תוכל למנות את הז' נקיים מיום המחרת אלא מהיום השני".
 (יא) ארחות טהרה (פרק י"ג סעי' ג') – "אם לא עשתה הפסק טהרה לפני תחילת שקיעת החמה, אפילו נזכרה ברגע של תחילת השקיעה הפסידה אותו יום, ואינה יכולה לעשות הפסק טהרה רק למחרת".

(יב) דעה ברורה (ס"ק ד').
 (יג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"ו) – "אבל אין להתיר אפילו רגע אחד אחר השקיעה המאוחרת. אבל ע' באגר"מ ... אבל למעשה שמעתי מרי"ב של' שגם בחו"ל אין המנהג לסמוך ע"ז. וגם אם מסתפקת אם עשתה קודם השיעור המאוחרת צריכה להחמיר".

(יד) אהל שרה (עמ' כ').
 5. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' ג', "בדיעבד בעשתה הפסק טהרה רביעית שע"ח קודם צה"כ סג"י"), באר משה (ח"ב סי' ס"א), בית אבי (ח"ג סי' קי"ז), בירור הלכה (תנינא יו"ד סי' קצ"ו, באריכות), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קס"ט), ישראל והזמנים (סי' ס"ב, באריכות).

(א) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קט"ו) – "שאלה: כלה שעשתה הפסק טהרה עשרים דקות אחר השקיעה שזה עדיין יום לשיטת ר"ת, וכן תצטרך לטבול ביום השביעי, ואם לא יהא זה חופת נידה. האם אפשר להקל לה להסתמך על זה. תשובה: מותר".

יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קכ"א) – "שאלה: זוג חוזרים בתשובה שהבעל נמצא בבית הסוהר וקיבל חופשה לרגל נישואי אחריו. ואשתו עשתה בטעות הפסק טהרה חצי שעה אחר השקיעה, האם אפשר להקל משום שיטת ר"ת, שאל"כ נראה שלא יעמוד בזה. תשובה: לא. אח"כ כשפירטתי לרבנו את כל המצב ושנראה שלא יעמוד בזה אמר מו"ר נר"ו שאפשר להקל".
יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קכ"ב) – "שאלה: הפסק טהרה בבין השמשות בארה"ב [מו"ר נר"ו העיר תוך כדי השאלה שזה חמישים דקות אליבא של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל], האם זה בדיעבד רק תשע דקות כפסק הגאון רבי משה פיינשטיין או כל החמישים דקות. תשובה: כל החמישים דקות".

ג. מנהג ירושלים [ארץ ישראל].

- מחמיר, שאין לעשות הפסק טהרה לאחר השקיעה.
 - הגרמ"א פריינד זצ"ל (מרא דשמעתא אות שפ"ז) – "דבארץ ישראל אין להקל כלל אם הפסק טהרה היה אפילו דקה אחת אחר השקיעה, ואין לעשות מזה אפילו איזה צירוף וסניף להקל".
הגרמ"א פריינד זצ"ל (קנה בשם ח"ב סי' ע"ה ד"ה והנה, דברי משה סי' ס"ד אות ט"ו) – "שכאן באה"ק אינו מרהיב בנפשו להכשיר הפסק טהרה שאיחרו אותה אפילו רק זמן כל שהוא לאחר השקיעה".
 - דברי משה (סי' ס"ד אות ט"ו) – "פעה"ק ת"ו אין מקילים אם הפסיקה בטהרה אפילו רגע אחד אחרי השקיעה ... אפילו הנוהגים כשיטת ר"ת ז"ל לענין שקיעה".
 - קנה בשם (ח"ב סי' ע"ה) – "פשוט הוא דכאן בארץ ישראל דנתפשט המנהג כשיטת הגאונים דזמן בין השמשות מתחיל מיד אחר השקיעה בין לקולא ובין לחומרא".
 - שבט הלוי (ח"י סי' קמ"ד אות א') – "כשכבר בודאי הגיע ביה"ש דלאחר שקיעה הראשונה אלא דרוצים לעשות ס"ס לאלו שנוהגים גם לר"ת לחומרא דילמא עדין יום, ודילמא ביה"ש עצמו יום כיון דיש בו ג' ספיקות כמבואר סופ"ב דשבת, מכ"מ אין ענ"ד מסכים לזה לענין תחלת הפסק טהרה, היות בפרט בא"י קבלנו לחשוב אחרי שקיעת השמש ביה"ש מעיקר הדין, ואם גם מוסיפים חומרת זמן דר"ת היינו להחמיר בשבת ויוה"כ וכיו"ב אבל לא להקל, וידעתי שאיכא דלא ס"ל כן אבל כן נראה בעניות דעתינו".
 - תשובות והנהגות (ח"ב סי' תכ"ד) – "כתבתי ופירסמתי כמה פעמים שמיד לאחר השקיעה מתחיל 'בין השמשות' ואי אפשר להתיר אז בדיקת הפסק טהרה, וכן נהגו להורות מורי הוראה בארץ ישראל".
 - פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ק"ע) – "ירושלים".
 - נטעי גבריא (פרק מ"ט סוף סעי' א') – "אכן בארץ ישראל לכו"ע אין לעשות הפסק טהרה אחר השקיעה אפילו בדיעבד".
נטעי גבריא (פרק מ"ט סעי' י"ח) – "בן חו"ל שנתארה בא"י הגם שנוהג בחו"ל להקל קצת לעשות הפסק טהרה אחר השקיעה, אין להקל בא"י".
 - הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) - לשונו מובא לקמן.

2. מראי מקומות.

(א) ודרשת וחקרת (ח"א סי' מ' אות י') – "דברי משה ... מש"כ בדף קעד: באות ט"ו בענין הפסק טהרה אחר השקיעה שפיעה"ק אין מקילין אפי' רגע אחד, קצת פלא הוא בעיני, שאני בעיני קבלתי ממוח"ז הגר"ש אייזען זצ"ל (שכידוע כל הוראותיו היו ע"פ מרן הגר"ר בענגיס זצ"ל גאב"ד ירושלים, והגאון מטעפליק) שעד 3-4 דקות יש להקל, ואגב הגר"ח פ' שיינברג שליט"א [זצ"ל] אמר לי שעד 6.5 דקות לפני צאת הכוכבים אפשר להקל אם לא בזבה דאורייתא, ובשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל אמרו עד 9 דקות, והגר"ב צ' אבא שאול שליט"א [זצ"ל] אמר לי עד 11 דקות אחר השקיעה. ובאמת לא זכיתי להבין הרי ספק דרבנן לקולא, ועיין באשל אברהם (מבאטשאטש) באו"ח סי' תנ"ג סעי' ג' שכתב דגם לפי כונות האריז"ל שיש לנהוג בחומר כל הדעות במשהו חמץ אין זה מכריע לגבי ספיקות, כי הכלל שספק דרבנן לקולא בזה אין שום פלוגתא וכו' עכ"ל".

(ב) ישראל והזמנים (סי' ס"ב פרק ב' אות כ"ב) – "ושמעתי מפי מורי הוראות מובהקים בארץ ישראל שכן מורים כהיום בכל א"י להחמיר בזה אף אם איחרה רגע אחד אחר שקעה"ח דתו אינה יכולה להפסיק בטהרה ביום זה, וכ"כ בס' מחשבת הטהרה ... דברי משה ... קנה בושם ... ושמעתי נמי שאחר מלחמת העולם השנייה כשנתיישב בארץ ישראל אחד מגדולי הרבנים מארצות

אייראפע (ה"ה הגה"ק הרמ"א פריינד זצ"ל הגאב"ד ירושלים ת"ו) והיה מורה להקל בעשיית הפסק"ט אף לאחר שקעה"ח (כמנהגו ומנהג העולם בחו"ל), שלח אליו הגאון ר' פנחס עפשטיין זצ"ל (ראב"ד דהעדה החרדית) שליח מיוחד להודיעו שבירושלים עיה"ק המנהג להחמיר בזה, ואין להורות קולא בדבר [וממילא שמה שמביא משמו בשו"ת קנה בשם ח"ב סי' ע"ה שאמר שבארץ ישראל אינו מרהיב בנפשו להכשיר אחר שקעה"ח, היינו לאחר שקיבל מהגאון הנ"ל שמנהג ארץ ישראל (כהגאונים)]. מיהו לעמות זה ראיתי כעת בשו"ת ודרשת וחקרת ... גם הלום ראיתי בשו"ת עולת יצחק (ח"ב סי' קצ"א) שכתב על מנהג חומרת ירושלים הנ"ל שאינו ידוע מי הונהג המנהג, והמנהג אינו מחייב את כולם".

ד. איזה לוח זמנים קובע.

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' י') – "זמני השקיעה לענין הפסק טהרה, ראוי שיהיו לפי הזמנים הנקובים בלוח א"י של הגרי"מ טוקצ'נסקי זצ"ל".
2. הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ל"א אות י"ב) – "יש להקל לגבי הפסק טהרה בכל ירושלים עד שקיעה בים כיון שנראית בבית וגן".
3. הגריש"א זצ"ל (רבבות אפרים ח"ז עמ' תכ"ח, אשרי האישי יו"ד פרק ל"א אות י"ג) – "אם אכן בביתר השקיעה מוקדמת מחמת שהשמש יורדת מאחרי ההרים - רצוי להחמיר ולהקדים בדיקת הפס"ט לפי השקיעה הנראית".
3. תשובות והנהגות (ח"ד סי' ס"ה) – "נשאלתי בהר נוף מקום מגורנו בעיה"ק, שנמצא בעמק ומחשיך קודם הזמן, מהו לענין זמן שבת והפסק טהרה, אם אפשר לסמוך על הזמן שבלוחות, והעליתי דאף שיש מחלוקת הפוסקים בכה"ג במקום שהשמש שוקע מוקדם כמו בעמק, צידדתי בשעתו לענין שקיעה שראוי להחמיר עכ"פ בספיקא דאורייתא כגון להפסק טהרה או לשבת, ולהקדים מספק, וכן ראיתי בשם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל שמסיק שבמקומות הנמוכים כמו בהר נוף ספיקא היא וחיבין להחמיר ולהקדים. ופירסמתי כאן בהר נוף ליהזר להקדים הפסק טהרה לזמנים שפורסם כשקיעה, וצריך לידע בכל מקום הזמן ששוקע לעינינו, וכשהייתי בטבריא או בשוויץ השמש שוקע לעינינו ומתחיל להחשיך עוד קודם. אכן לענין צאת הכוכבים והופעתם למעלה תלוי באופק ואפשר שלא שייך להר ועמק, שוב התיישבתי דגם לגאונים אמרינן 'ולחושך קרא לילה' דמשקיעה מחשיך מפני השמש יש לומר כשמחשיך במדה מסוימת נקרא לילה, ושיעור החושך היינו ג' כוכבים, ושפיר יש לצדד כיון שבעמק מחשיך מוקדם יותר, והוא לערך ד' מינוט בהר נוף, זמן לילה גם כן מוקדם שמה. [ומיהו הבאתי מדברי החיד"א בברכי יוסף דלענין שקיעה תלוי בהר הגבוה בעיר, הנה מבואר שתלוי בנראה באותו מקום במקום הגבוה, ולהאמור כן הוא נמי לענין צאת הכוכבים וצ"ב עוד ואכ"מ]".
4. ר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"ו) – "ושמעתי מרי"ב של' בשם ר' אלישיב (של') [זצ"ל] שמותר לסמוך על השקיעה המאוחרת הנמצא בלוח זמנים".
5. שמעתי שהיום הרבה (באר"י) סומכים על לוח 'עתים לבינה' (סופר), וכך נוהגים במניינים של הנץ, ויתכן שזה יותר מדויק.

ה. מסופקת אם בדיקה לפני השקיעה - למחמירים לעיל.

1. מחמיר [משום ספק דאורייתא, או משום שיש לה חזקת טומאה].
- (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ע"ר, קובץ תשובות ח"ג סי' קל"ו אות א', אשרי האישי יו"ד פרק ל"א אות י"ד) - לשונו מובא לעיל.
- (ב) חוט שני (ס"ק ד' אות י"ג, שעה"צ ס"ק ל') – "דהא ספיקא דאורייתא לחומרא, ואף אם יושבת ז' נקיים על כתם, מ"מ אינה יוצאת מחזקת טומאה עד שתהיה טהרה ודאי כדין".
- (ג) קנה בשם (ח"א סי' צ"ט, ח"ב סי' ע"ה) – "לא נחשב זה לס"ס כמש"כ ...".
- (1) אמנם עי' קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות קע"ד) – "בספק בדיקה ראשון או שביעי מקילין האחרונים משום ספק ספיקא. וכן אם הבדיקה היה בבין השמשות הוי ספק יום ספק לילה. גם בדיקת הפסק טהרה שהיה בי"ג דקות אחרי השקיעה ובאתה לשאול בסוף השבוע (נמצא שיש לנו ספק ראשון) הוי ספק לענין ספק ספיקא זו (למשל דהיה ההפסק בליל שבת ובבוקר עשתה בדיקה, תעשה בדיקות בשבת וביום ראשון ותטבול באור ליום שני)".
- (ד) מראה כהן (עמ' מ"א אות ג') – "אשה המסופקת אם עשתה את בדיקת הפסק לפני השקיעה או לאחר השקיעה לא עלתה לה הבדיקה, וצריכה לעשות הפסק טהרה למחרת".
- (ה) יסוד הטהרה (פרק ד' סעי' ה') - לשונו מובא לעיל.
- (ו) משמרת הטהרה (פרק י' סעי' ה') – "וכן אם מסופקת אם הפסק הי' אחר השקיעה לא מהני".
2. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פרק מ"ט סעי' י"ג).
- (א) לכאורה הספק בלוח הזמנים הוא מחלוקת בדיון, איך מונה הזמן, ויכול להקל. משא"כ הכא הוא ספק במציאות, ולכן יש להחמיר. [וכמו בדבר שיש לו מתירין, שמחמירים בספק במציאות (איזה יום נולד הביצה), משא"כ (להרבה פוסקין) לענין ספק בדין].

ו. הכניסה העד לפני השקיעה אבל הבדיקה נמשכה עד אחר השקיעה - למחמירים לעיל.

1. מחמיר.
- (א) בדה"ש (ס"ק י"ג) – "והבדיקה צריכה להיות נגמרת כולה קודם שקיעת החמה דהיינו שתכניסנו בעומק ולחורים ולסדקים הכל קודם השקיעה".
- (ב) משמרת הטהרה (פרק י' סעי' ה') – "וצריכה לגמור כל בדיקת הפס"ט בחורים וסדקים קודם השקיעה ואם נעשה ההפסק טהרה אפילו במקצתו בבדיקת חורים וסדקים אחר השקיעה הנראית לא עלתה לה".

2. מיקל.

(א) חוט שני (ס"ק ג' ד"ה ודע, ס"ק ד' אות י"א) - לשונו מובא לעיל.

(ב) פתח שער (פרק י"ז סעי' י').

(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל' הע' נ"ז).

(ד) נטעי גבריאל (פרק מ"ט סעי' ב') - "אם איחרה מלגמור כל הבדיקה לפני השקיעה, אך התחלת כניסת העד בפנים היה לפני השקיעה ועד שגמרה כל הבדיקה כראוי כבר הי' אחר השקיעה, עלתה לה הפסק טהרה".

(ה) דעה ברורה (ס"ק ד', מקור הדעה ס"ק ד').

3. מראי מקומות.

(א) מראה כהן (עמ' מ"א אות ד') - "אשה שברור לה שהכניסה את העד לפני השקיעה אבל הבדיקה נמשכה עד אחר השקיעה, תעשה שאלת חכם אם יכולה להקל ולהחשיב את ההפסק טהרה כנעשה לפני השקיעה".

ז. כשהיום גדול, עד איזה זמן יכולה להפסיק בטהרה.

1. לפי חשבון יום ולילה שוים - ש"ך (סוף ס"ק ד', "דאף להמקילים היינו עד כ"ד שעות ואם כן כשהיום גדול כל כך חשבינו יום ולילה שוים וכמו שכתבתי לעיל סימן קפ"ד ס"ק ז' אבל בתר הכי לכולי עלמא אסור"), באה"ט (ס"ק ג').

(א) דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק ד'), פת"ת (ס"ק א'), ועוד - "נלע"ד שאף הש"ך לא החמיר אלא כשהתפללה היא והקהל ערבית ג"כ וקיבלו שבת".

2. מיקל, יכולה להפסיק בטהרה עד בין השמשות.

(א) תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ד') - "בש"ך ... לא דק דאף אם היום גדול הרבה חשבי' שעות זמניות והוי רק י"ב שעות גם בסימן קפ"ד לא דק כמ"ש שם".

(ב) תורת השלמים (ס"ק ב') - "משמעות הפוסקים דאין חילוק בין תמוז ואב או כסליו וטבת, דלעולם צריכה לבדוק סמוך לבין השמשות, והשיעור מבואר בא"ח סימן רס"א שהוא מהלך אלף ות"ק אמה קודם הלילה, ודלא כמשמעות הש"ך ס"ק ד' דיש חילוק בין הימים ע"ש".

(ג) תפארת ישראל (ס"ק ב') - "ודברי הש"ך תמוהים".

(ד) בית לחם יהודה (ס"ק א', ועל הדף ברמ"א סעי' א') - "וכ"כ בתורת שלמים דלא כש"ך".

(ה) דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק ד', נוב"ת יו"ד סי' קל"א) - "דבריו תמוהים, והרי אפילו לענין איסור סקילה אותה שעה עדיין דינו כיום ממש, ובקיץ בע"ש עושים לכתחלה מלאכה עד סמוך לבין השמשות, ולא אמרינן דחשבינן יום ולילה שוין. ועוד דהרי האגור הביא ראייה ממצה ועומר, ואטו בשנת העיבור שיומו של ערב פסח גדול יהיה יוצא ידי אכילת מצה בעוד יום גדול, וכן ברכת עומר שהיום גדול מאד ואפ"ה אין מברכין עד הלילה ממש. ולכן נלע"ד שאין להחמיר בזה כלל אפילו לכתחלה, ועוד לדברי הש"ך בסוף ז' נקיים ביום השביעי כשהיום קצר תהיה אסורה לטבול עד כמה שעות בלילה ונימא שאותן שעות שייכים להיום, אתמהא. ולכן נלע"ד שאף הש"ך לא החמיר אלא כשהתפללה היא והקהל ערבית ג"כ וקיבלו שבת, וגם בזה נראה לענ"ד להקל בדיעבד, וכ"ד שעות שהזכיר האגור היינו שעות זמניות וכוונתו עד סוף היום".

(ו) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ג') - "וזה תימא גדולה בהבנת ש"ך".

(ז) סדרי טהרה (ס"ק ו') - "הש"ך ... וכבר השיגו ע"ז כל האחרונים".

(ח) שערי דעה (ס"ק א') - "בש"ך ... ודבריו בלתי מובנים".

(ט) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ד' ד"ה ומ"ש) - "הש"ך ... דברים תמוהין מאוד".

(י) לחם ושמלה (לחם ס"ק ח') - "כתב בתוה"ש ... וכ"כ בסד"ט".

(יא) פת"ת (ס"ק א').

(יב) עצי לבונה (על הדף ברמ"א סעי' א').

(יג) מלבושי טהרה (סעי' ב', ס"ק ג').

(יד) ערה"ש (סעי' כ"א) - "ויש מי שאומר לילך בזה עד כ"ד שעות וכשהיום גדול חשבינן יום ולילה שוים ולכן אחר ו' שעות לאחר חצות היום חשבינן לילה [שם] וכבר גדולי האחרונים דחו דברים אלו ואין דעתם נוחה מעיקר דין זה דמה עניין תפלה לספירתה ואטו אם יתפללו בשבת ערבית קודם הלילה יהיה מותר במלאכה חלילה וכן בכל המועדים ויוה"כ וכן בערב פסח באכילת מצה הוי דווקא בלילה אף ע"פ שהתפללו מבעוד יום".

(טו) טהרת ישראל (סעי' ד').

(טז) שו"ת ערוגת הבשם (יו"ד סי' קע"ח).

(יז) בדה"ש (ס"ק י"ג) - "כתבו הדגול מרבבה ועוד פוסקים ...".

3. מראי מקומות - ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י').

(א) גר"ן (סי' קפ"ד קונ"א ס"ק ג') - "ועיין ש"ך סימן קצ"ו (סוף ס"ק ד') מבואר שהבין שעות זמניות דהכא הן כמו חישוב תקופות שהיום הוא משש שעות לפני חצות היום עד שש שעות אחר חצות וכן בלילה, ומשום הכי כלל כאן חמץ וק"ש עם חישוב תקופות, זהו דעתו בבירור, והוא פלאי, וצ"ע".

(ב) שלחן הטהור (סי' נ"ח ס"ק א') - "ומה שהקשה בעל דגול מרבבה על הש"ך לא הבנתי, וכי אנן מהפכין יום ללילה חלילה והלילה, אלא שאנחנו סוברים שבכ"מ שחז"ל דברו שעות כוונתם לחשוב כמו שחושבין התוכנים ובעלי התקופות, אבל ודאי פשוט שלא נשים אור לחשך וחשך לאור, אלא כל מה שהלילה לוח מן היום לילה לכל דבר, וכן להיפך יום לוח מן הלילה יום לכל דבר, אבל אנחנו אומרים שהחשבון של שעות יהיה לערך חצות היום בכ"ז, וששה שעות קודם הם שעות היום וששה

שעות אחריו הם שעות היום, וכן הלילה, ואם לפעמים לווין זה מזה לילה דינו לילה לכל דבר, ויום דינו יום לכל דבר, ודוק היטב".

ה. מראי מקומות.

1. "אם הבדיקה שעשתה אחר הצהריים לא היה לשם בדיקת הפסק כלל, וכוננתה היתה רק כדי לראות אם היא ראויה אחרי כן הפסק טהרה, אי אפשר להסתמך על בדיקה זו" – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רע"א, קובץ תשובות ח"ג סי' קל"ו אות ב', אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות ה'), פוסקים.

ו] מוך דחוק.

א. רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ה', כ"ד-א') – "לעולם יהא אדם מלמד בתוך ביתו שתהא האשה בודקת עצמה יום הפסק טהרה במוך דחוק ויהא שם כל בין השמשות שזו בדיקה מוציאה מידי כל ספק".

1. מחבר (סעי' א', ב"י ס"ק א') – "ולי מה יקרו דברי הרשב"א שכתב בתורת הבית הקצר ... ורבינו שהעתיק דבריו לא ידעתי למה השמיט תיקון זה שהוא כאילו ידיה בין עיניה כל בין השמשות דתו ליכא לספוקי כלל ונראה שלתיקון זה קורא בדברי הרמב"ן".

ב. לכתחילה: זמן שהיית המוך הדחוק, משעת השקיעה.

1. ע"ב דקות.

א) שפע טהרה (ס"ק י') – "לכתחלה צריכה האשה להניח המוך דחוק מלפני השקיעה עד אחר ע"ב דקות".

2. נ' דקות.

א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ט, רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות כ') – "יש להניח המוך קודם השקיעה שהוא בעוד שהשמש נראית ויהיה מונח שם עד אחר צה"כ אליבא דר"ת שהוא ד' מילין שהם ע"ב מינוטן אחר השקיעה, אבל במדינה זו כפי שאנו רואין אף ביום היותר גדול אין להסתפק על יותר מחמשים מינוט אחר השקיעה והווי אלו החמשים מינוט כדין הע"ב מינוט ויהיה מחלוקת הראשונים בדין ביה"ש ויום ולילה לפי החשבון, ולדידן שיש להחמיר כב' השיטות יש להיות המוך דחוק חמשים מינוט אחר השקיעה".

ב) עי' אהל שרה (סוף עמ' כ', עמ' כ"ז אות ו').

3. מ'נ' דקות.

א) חזו"א (ששבה"ל סיכום אות י"א).

4. ל' דקות.

א) עי' יסוד הטהרה (פרק ד' הע' ז') – "לכתחילה תשאיר את המוך עד כחצי שעה לאחר שקיעת החמה ... והנהגין כשיטת ר"ת בכל דיניהם צריכים להשאיר את המוך בפנים 72 דקות אבל הנוהגים רק בדאורייתא כר"ת אי"צ להחמיר כר"ת במו"ד".

5. כ"כ"ה דקות.

א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ער"ה, אוצרות הטהרה פרק ה' סעי' ע"ה, אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות כ"ט, עי' הע' מ"ט) – "משך זמן שימת מוך דחוק, מבואר בשו"ע: שיהיה שם כל בין השמשות, 'בין השמשות' בחורף מספיק עשרים דקות, ובקיץ עשרים וחמש דקות לפחות".

ב) ארחות טהרה (פרק י"ג סעי' ט"ו) – "והנהגים כשיטת ר"ת ...".

6. ט"ו-כ' דקות.

א) עי' ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק א' סעי' ח', עי' הג"ה שם, עי' סעי' א' בהג"ה).

7. ט"ו דקות.

א) הגרשז"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתצ"ח אות כ"ג, שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' ט"ו) – "המוך דחוק שם כל זמן בין השמשות, והיינו עד רבע שעה אחרי השקיעה".

ב) טהרת הבית (סי' י"ג סעי' א', הליכות עולם ח"ה עמ' נ"ד) – "ויהיה מונח בפנים כל משך זמן בין השמשות, (שהוא כרבע שעה אחר שקיעת החמה)".

8. עד לילה לפי שיטת הגאונים.

א) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות י"ט) – "מנהגינו כאן לענין מוך דחוק להחזיק רק עד לילה לפי שיטת הגאונים, ואפילו אנשי מעשה המחמירים במוצאי שבת ויוה"כ כשיטת רבינו תם, מקילין במוך דחוק דמספיק עד שיעור לילה המוקדם, ואפילו בראתה רק באותו יום מקילין, שמוך דחוק כל בין השמשות אינו אלא מדרבנן, ואנו מקילין בדרבנן כגאונים דלא ס"ל מעיקר הדין כר"ת, ויש מחמירים בזה".

9. תליא במוצ"ש.

א) בדה"ש (ס"ק כ"א, ס"ק ל"ט) – "ולא תוציאנו עד שעה שהיתה עושה בה מלאכה במוצאי שבת".

ב) מראה כהן (עמ' מ"ט אות ד') – "בדברי השו"ע מבואר שצריך שיהיה מונח שם כל זמן בין השמשות. וכידוע שזמן בין השמשות שנוי במחלוקת, ולכתחלה תשהה את המוך דחוק בשיעור זמן כפי שנוהגת לענין צאת שבת, ועכ"פ בשיעור של 30 דק' לאחר השקיעה. [ובחור"ל שיעור הזמן משתנה ממקום למקום ותעשה בזה שאלת חכם]".

ג) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות כ"א) – "לכתחילה יש להניח המוך דחוק עד אותו זמן שנוהגת להמתין במוצאי שבת לעשות מלאכה כגון 50 או 72 דקות אחר שקיעה. אך אם קשה לה להניחה לזמן ארוך כ"כ יש מקום להקל בזה".

1) לכאורה תלוי במוצ"ש לענין איסורי דרבנן.

10. מראי מקומות – ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק א' סעי' ח', הג"ה שם), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קצ"ד), ישראל והזמנים (סי' ס"ב פרק ב' אות כ"ד, באריכות), נטעי גבריאל (פרק נ"א סעי' ד').
- א) עמק התשובה (ח"ו סי' תכ"ז, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ד סי' קמ"ו) – "אותן דנקטיא להו שיטת ר"ת לעיקר את המוך עד אחר זמן שיטת ר"ת, ואותן דנקיטו שיטת הגאונים לעיקר אלא שמחמירין כדעת ר"ת לגבי דאורייתא, אין לחייבן בהנחת המוך דחוק רק ער אחר זמן שיטת הגאונים, שהוא כמו עשרים מינוט אחר השקיעה לפי שיעור ג' רבעי מיל אם יחשבו שיעור מיל כ"ב מינוטין".
- ב) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות קפ"א) – "הנוהגת כר"ת רק לדאורייתא, תשום המוך דחוק ויכולה לטבול כשי' הגאונים. והנוהגת כשי' ר"ת לכל דבר, תטבול אחרי צאה"כ לשיטת ר"ת, ובמוך דחוק תחוש לשני השיטות. ובאי אפשר תשום המוך דחוק כשי' הגאונים".
- ג) חוט שני (ס"ק ד' אות ט"ו) – "ובארץ ישראל, אינה צריכה להחמיר עד זמן לילה לדעת ר"ת".

ג. במקום הצורך.

1. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ט) – "אבל להרבה נשים שקשה להן קצת אין להחמיר כן אלא בראתה רק יום אחד שמדינא צריכה לבדוק במוך דחוק ושיהא שם כל ביה"ש להמחבר, ומש"כ הרמ"א בסימן קצ"ו סעיף ב' שבדיעבד אם בדקה סמוך לביה"ש ומצאה טהורה סגי אע"פ שלא היה המוך אצלה כל ביה"ש, הקשה עליו בסד"ט סק"ט סוף ד"ה ונ"ל ונשאר בצע"ג וכן הקשה הגר"א בסק"ח, ולכן אף שלא נבטלה שיטת הרמ"א מצד הקושיא מ"מ יותר נוטה כדעת המחבר ואינו כספק השקול לכן יש להחמיר להיות אצלה כל הספק דצה"כ. אבל בשאר ימים אף שראתה גם בו שא"צ מדינא מוך דחוק כדמשמע מהמחבר ורמ"א, ועיין בסד"ט מה שנתן טעם לזה בד"ה היוצא, ורק לחומרא בעלמא מצריכין שתפסיק במוך דחוק אין להחמיר בנשים שקשה להן אלא שיהיה שם עד אחר ביה"ש של שיטת הגר"א דהוא **כרבע שעה** אחר השקיעה, שלבד ששיטתו עיקר הרי אף אם הוא ספק השקול הוא ספק בחומרא בעלמא שיש למיזל לקולא. ואם קשה לפניו טובא הוא כבדיעבד ששעת הדחק כדיעבד דמי וא"צ כלל מוך דחוק שתשהא אצלה, אלא תבדוק קודם השקיעה בדיקה יפה בחורין ובסדקין ויסגי אף כשתוציאנו תיכף. ומ"מ באין צורך למהר הטבילה בשביל פו"ר משום דכבר קיימו פו"ר, טוב שלא תפסיק אשה כזו שקשה לה להשהות אצלה המוך דחוק ביום שראתה אלא למחר, שאז ודאי הוא רק חומרא בעלמא שכיון שקשה לה אין להצריך לה. אבל ביש צורך למהר הטבילה אינה צריכה לחכות אלא אף ביום שראתה תפסיק קודם השקיעה בלא שהיה כשקשה לה טובא".
 2. שפע טהרה (ס"ק י"א) – "במקום הצורך אפשר להקל ליתן המוך דחוק לפני השקיעה ראשונה עד י"ג דקות וחצי לאחר השקיעה, ותוציאנו, ותחזור ותניחנו י"ג דקות וחצי לפני צאת הכוכבים של ר"ת".
 3. הגרמ"א פריינד זצ"ל (ישראל והזמנים סי' ס"ב פרק ב' אות ל') – "שלעת הצורך יש להקל שהאשה תחזיק את המוך דחוק בט"ו מינוטין הראשונים שלאחר שקעה"ח ובט"ו מינוטין האחרונים של זמן מוצ"ש לשיטת ר"ת (שהוא ע"ב מינוט אחר שקעה"ח)".
 4. משנה הלכות (ח"ט סי' קפ"ה) – "והאמנם כיון דעיקר הנחת מוך דחוק אינו אלא מדרבנן ולכן באופן מע"כ שא"א לה להחזיק כל הזמן לפענ"ד י"ל כך שאם אפשר לה להניח מוך דחוק פעמיים אז תניח מיד עם השקיעה ותוציא לאחר חצי שעה ואח"כ תכניס שנית לערך 20 מינוט קודם הע"ב מינוט ואם א"א להכניס פעמיים אז תעשה בדיקה הרגילה קודם השקיעה כנהוג ואח"כ תמתין במוך דחוק עד עשרים דקות קודם צה"כ לר"ת שהוא לערך 50 מינוט אחר השקיעה ולאחר ה - 50 מינוט אז תכניס המוך דחוק ותתחזק עד לאחר צה"כ שהוא ע"ב מינוט כנלפענ"ד ומיהו העושה כדעת הגרמ"פ אין להזניחו".
 5. מראה כהן (פרק ד' הע' ל') – "ובמקום הצורך אפשר להקל ב-20 דקות אחר השקיעה. ואולם בעושה הפסק טהרה ביום הראשון לראייתה שאז צריכה מוך דחוק מעיקר הדיון, בזה יש להחמיר ולהחשיב את זמן ביה"ש כפי שנוהגת לענין שבת".
 6. יסוד הטהרה (פרק ד' הע' ז') – "ואם קשה לה יכולה להוציא כעבור שמונה עשרה דקות אחר השקיעה, או אפילו כעבור **שלוש עשרה** וחצי דקות אחר השקיעה".
 7. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ"א).
- א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ג' הפסק טהרה אות ה', סי' ל"א סי' קצ"ו) – "אינה צריכה לעשות מוך דחוק, דדבר זה הוא רק חומרא לכתחילה, וכיון שהרבה מתקלקלות בבדיקה זו לכן אינה צריכה להחמיר על עצמה".

ד. נזכרה באמצע ביה"ש שלא הניחה מוך.

1. מיקל.

א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: If a woman forgot to insert a moch and only remembered after shkiah, but she still has time until tzeis, should she insert the moch as soon as she remembers?

R' Y. Berkovits wrote: The reason for the moch is to have a bedika during the entire bein hashmashos. **If part of bein hashmashos is missing, then there is no reason to do the moch.** The Gr"a holds that bein hashmashos begins by shkiah and Rabbein Tam holds that it begins 3/4 of a mil before tzeis. In Eretz Yisrael where everyone goes with the Gr"a, there is no reason to put in a moch after shkiah. In Chu"l they are someach on R"Y for certain things, therefore there is reason to put in a moch until 3/4 of a mil before tzeis. [If tzeis is 48 minutes after shkiah, bein hashmashos would start 39 minutes after shkiah according to this opinion.]

2. מחמיר.

- (א) הגר"צ ובר שליט"א (ראשית דרכו הע' כ"ד) – "שיש לשים המוך לזמן שנשאר מבין השמשות שכל רגע הוא ספק לילה ולכן עכ"פ יש לשים המוך מספק".
- (ב) הגר"ד מורגנשטרן שליט"א (ראשית דרכו הע' כ"ד) – "שיש לה לשים המוך עכשיו, שזיל בטר טעמא שמה שצריכים מוך הוא ליתר בירור, וא"כ אף שהפסידה תחילת ביה"ש ואין לנו בירור ע"ז מ"מ עדיין אפשר לעשות יותר בירור על מה שנשאר מביה"ש".
- (ג) הגר"נ קופשיץ שליט"א (ראשית דרכו הע' כ"ד) – "שיש לשים המוך עכשיו, שאף שלכתחילה רוצים בירור על כל ביה"ש מ"מ עכשיו למה לא לשים אותו שמה שאפשר לברר יש לברר".
- (ד) ראשית דרכו (סעי' כ"ג, הע' כ"ד) – "אישה ששכחה לשים מוך לפני שקיעה ונזכרה כמה דקות אחרי שקיעה באמצע בין השמשות, יש לה לשים המוך לכה"פ לזמן הנשאר מבין השמשות, שמה שאפשר לברר יש לברר. [מהג"ר יצחק ברקוביץ שליט"א ... ולענ"ד צ"ע בעיקר דינו, שהרי מבואר בב"י שענין הנחת המוך לביה"ש אינו דין שרוצים בירור על כל זמן ביה"ש, אלא יסודו ע"פ דעת הרא"ש שרוצים לבדוק כמה שאפשר סמוך ללילה לצאת מידי כל ספק, והדרך הכי טוב הוא לשים מוך כל ביה"ש כדי שודאי יהא שם באותו רגע של לילה. ולכן היכא שנזכרה באמצע ביה"ש לכאורה עדיין יש ענין לשים המוך באותה שעה שמא עדיין אינו לילה ותוכל לקיים דין זה לעשות הבדיקה סמוך ללילה ממש למשך שאר ביה"ש. וכן משמע בשו"ת באר משה (ח"ו סי' פה). שוב שאלתי כן להג"ר צבי ובר שליט"א, והשיב לי כדברים האלו שיש לשים המוך לזמן שנשאר מבין השמשות שכל רגע הוא ספק לילה ולכן עכ"פ יש לשים המוך מספק. וכן א"ל הג"ר דוד מורגנשטרן שליט"א שיש לה לשים המוך עכשיו, שזיל בטר טעמא שמה שצריכים מוך הוא ליתר בירור, וא"כ אף שהפסידה תחילת ביה"ש ואין לנו בירור ע"ז מ"מ עדיין אפשר לעשות יותר בירור על מה שנשאר מביה"ש. ועל דרך זה שמעתי מהג"ר נתן קופשיץ שליט"א שיש לשים המוך עכשיו, שאף שלכתחילה רוצים בירור על כל ביה"ש מ"מ עכשיו למה לא לשים אותו שמה שאפשר לברר יש לברר".

ה. בדיקת מוך דחוק בלא בדיקת חורין וסדקין, האם מהני להפסק טהרה.

1. עי' סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

1. טמפון (tampon).

1. יכול להיות מוך.

- (א) באר משה (ח"ב סי' ס"ב אות ב') – "ואחר חקירה ודרישה נודע לי שעתה המציאו מחדש עפ"י חכמת הרפואה שגם אשה שקשה לה להחזיק מוך דחוק מעד בעלמא (הנקרא שמאטע) יכולה להחזיק 'טעמפאקס' כאצבע, ונתאמת אצלי הדבר כי גם נשים שממש לא היו יכולות להחזיק העד (שמאטע) אפילו ה' חלקים ה'טעמפאקס' הלז יכולות להחזיק אפילו יותר משעה. והגם שאינני מסכים ואינני מתיר לעשות הפסק טהרה ע"י ה'טעמפאקס' בלחוד (הגם ששמעתי שיש רבנים שליט"א המקילים) כי לדעתי איננו נכנס היטב בחורין ובסדקין, ע"כ אני מצוה לאשה כזו שתעשה הפסק טהרה או לפני שקיעה"ח או מ"ה או כל"ה מינוטן לפני צה"כ, כל אשה לפי מנהג בעלה, ואם איננה יכולה להחזיק העד תדחוק 'טעמפאקס' כזה עד לאחר צה"כ וזה דרך ישכון אור, ועיין היטב בסד"ט (סי' קצ"ו סק"ג) ובתשו' קמוח"ז מרן הגרע"א (סי' ס') ובתשו' קמוח"ז מרן הח"ס (חיו"ד סי' קמ"ד וסי' קע"ז וקע"ח). ואמרתי פסק זה לפני רב גדול אחד ושכחהו מאוד בעזה"ת".
- (ב) אורחות הבית (פרק כ"ב סעי' ד') – "נשים רבות נוהגות להשתמש ב'טמפון' למוך דחוק, שסגולתו למלא את כל אותו מקום, וזה מועיל רק למוך דחוק ולא לבדיקתו".
- (ג) מראה כהן (עמ' מ"ט אות ג') – "שאי אפשר להשתמש ב'טמפון' לצורך בדיקת הפסק טהרה, שהרי טבעו שהוא עב וקשה ואינו נכנס לחורים ולסדקים. אכן לצורך בדיקת מוך דחוק אפשר להשתמש בו, ואולם אם רוצים שבדיקת המוך תשמש גם כהפסק טהרה וכפי שכתבנו לעיל, הרי פשוט הוא שא"א להשתמש לצורך זה ב'טמפון'".
- (ד) יסוד הטהרה (פרק ה' סעי' ז') – "או טמפון בעומק באו"מ".
- (ה) הו"ד באוצרות הטהרה (פרק ה' סעי' ע"ד).
- (ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קצ"ג).
- (ז) נטעי גבריאל (פרק נ' סעי' ט"ו) – "בדיקה בטמפון אינו מועיל לבדיקות מפני שא"א להכניסו לחורים וסדקין, אבל לצורך מוך דחוק אפשר להשתמש בו".
- (ח) חוקת הטהרה (סי' קפ"ו סעי' ה').
- (ט) ארחות טהרה (פרק י"ג סעי' י"ח) – "טמפון (עשוי מצמר גפן בצורת אצבע, והוא קשה, ואי אפשר לסובכו בחורים וסדקים) טוב בשביל המוך דחוק, אבל לא לבדיקה של הפסק טהרה ושבעה נקיים".

2. מחמיר.

- (א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות ל"ב) – "אין להשתמש ב'טמפון' כמוך דחוק, דחיישינן שמשום שעשוי מצמר גפן ויש בו שקיעות ובליתות, לא יהא ניכר מראה הדם, וגם אינו נקי תמיד".
- (ב) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות כ"ג) – "אין לאשה להשתמש בטמפון (tampon) למוך דחוק, כיון דאינו נכנס היטב לתוך החורין וסדקין. ועוד דקשה לראות כל המקומות לידע ולברר אם נמצא בו דם".

3. מראי מקומות.

(א) לענין הפסק או בדיקות - עי' לקמן.

2. בגד הסמוך לגופה.

1. לא מועיל לה במקום מוך דחוק, וכן לבדיקות.

- (א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' י"ח) – גם אם תלבש בגד תחתון לבן לא מהני הבגד התחתון להחשב כמוך דחוק".
- (ב) חוט שני (ס"ק ד' אות י"ח, ס"ק י' אות י"ח) – "בגד הסמוך לגופה, אף שהוא מהודק היטב והוא נקי ולבן, לא מועיל לה במקום מוך דחוק, וכל שכן שלא מועיל במקום בדיקה".

ח. מוך: כמה צריך להכניס את העד בעומק ולמלאות בפנים.

1. מחמיר – חו"ד (סי' קצ"א בי' ס"ק א', "בס' קצ"ו כשבודקת במוך דחוק כל בית הרחם שבדיקה זו מוציאה מידי כל ספק שם מיירי שמניחה חוץ לרחם ג"כ מוך הרבה ומבחוץ ודאי דיכולה לכסות כל בית התורפה שבוודאי אם הדם היה נופל אפי' אם היה יורד דרך סדקין מ"מ מוך שבחוץ היה לו להמצא דם וגם מתחלה בודקת עצמה בכל הסדקין והחורין").
2. מיקל – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה עד"ר, תשובה רע"ט, אמנם ע"י אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות כ"ז, "המנהג להקל בשימת מוך דחוק ואין צריך להחמיר כהחוו"ד הסובר שצריכה להכניס את העד בעומק באופן שממלא את כל בית הערוה במוך עמוק מאד"), ששבה"ל (ס"ק י"ג), חוט שני (ס"ק ד' אות י"ז, "ואינה צריכה לדחוס שם צמר גפן וכדו' שימלא את כל המקום בדחוק"), נטעי גבריאל (פרק נ' סעי' ט"ז, "אכן גדולי הדור העידו שאין המנהג כן"), פוסקים.
3. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק ט"ז).

ט. יש לה מכה - האם מועיל תליה על בדיקת מוך דחוק.

1. מחמיר.

(א) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ה' הע' ט', משנת השלחן תשובה נ"ד) – "דאף לבדיקת מוך דחוק אין מועיל תליה שהרי נותנת המוך קודם השקיעה ועל ידו הוי הפס"ט גמור, נמצא שעדיין לא הוחזקה בטהרה רק בצירוף המוך".

(1) ע"י הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ב' סעי' ל', הע' ל"ב) – "מראה (ז'הב) בצבע צהוב - ירוק כהה כדוגמת צבע ה'חרדל' ו'שערה' (כהה) לדעת ... ויש להחמיר כשיטה זו בבדיקת הפסק טהרה ומוך דחוק (דעת מו"ר זצ"ל היתה שדין מוך דחוק זהה לדין הפסק טהרה)".

(2) אמנם ע"י הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק כ"ג אות י"ב) – "מראה צהוב, אף לחכמת אדם (כלל קיז סי"ט) שהחמיר בזה בהפסק טהרה, במוך דחוק מקילים, דהרי הוחזק כבר מעיינה סתום ע"י הבדיקה".

(ב) יביע אומר (מעין אומר ח"ז הל' נדה פרק א' סי' קצ"ג, הע' קצ"ג) – "שאלה: אשה שעשתה הפסק טהרה והרגישה שפצעה את עצמה. אח"כ המשיכה לעשות עד שיצא לה נקי אך במוך דחוק היה דם האם יכולה לסמוך על חזקת טהרה מחמת ההפסק טהרה במידה ויתברר שיש לה פצע. תשובה: תעשה הפסק שוב ותבדוק ראשון ושביעי. (כנראה לא שייך לומר כאן חזקת טהרה, שהרי עשתה מוך דחוק שהוא בזמן בין השמשות שהוא הזמן הקובע כמובא בשו"ת יביע אומר [ח"ה יו"ד סימן טז], ולמעשה בזמן זה היא רואה וממילא אין לה חזקת טהרה)".
2. מיקל.

(א) שבט הלוי (דעה ברורה, מכתב לקמן).

(ב) הגר"צ ובר (דעה ברורה, מכתב לקמן).

(ג) דעה ברורה (מכתב) – "יש לה מכה - האם מועיל תליה על בדיקת מוך דחוק. לענ"ד אין להקל בזה כלל. אבל שמעתי מהגר"ד אורדנטליך זצ"ל (מרא דאתרא דביתר עילית) שהוא שמע מהגר"ש וואזנר זצ"ל להקל. וכן הגר"צ וובר שליט"א. אמר לי להקל".
3. מראי מקומות.

(א) מנחת חן (מה טובו גליון י"ג עמ' ר"ד) – "דאשה שעשתה הפסק טהרה וראתה כתם באופן שמצד דיני כתמים הוא טהור, אין זה פוסל את הפסק טהרה, דעל ידי הפסק טהרה כבר הוחזקה בטהרה. כן היה נראה להלכה, אולם לכתחילה יש לצדד להחמיר לכתחילה, שהרי דעת מרנן ורבנן הגאון ר' עובדי' יוסף זצ"ל כמבואר בשו"ת מעין אומר חלק ז' (סימן קצ"ג) דגם במוך דחוק אין תולין במכתה, וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל כמ"ש בספר משמרת הטהרה חלק א' (פרק ה' הלכה ב' ציון 9) הגרמ"מ קארפ ששמע מהגרי"ש אלישיב דאף לבדיקת מוך דחוק אין מועיל תליה, שעדיין לא הוחזקה בטהרה על ידי הפסק טהרה רק בצירוף המוך. ולכן לכתחילה נראה דמהיות טוב להחמיר, אולם לעת הצורך כגון באשה שקשה לה בגלל שעומדת אחרי לידה וכבר עבר זמן רב שלא טבלה בכה"ג נראה שיש להקל ולטהר כתמים כרגיל אף שנמצאו אחר הפסק טהרה".

(1) ראתה כתם פחות מגריס אחר הפסק טהרה - ע"י לעיל.

י. כלה.

1. מיקל.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' י"ט, פרק י"ג סעי' ח') – "כלה בתולה אינה צריכה לשים מוך דחוק כשמפסקת בטהרה".

(ב) אמרי טהרה (סי' מ"ב אות ד') – "ולענין מוך דחוק נראה דכלה א"צ להניח כלל, שהרי בבדיקת המוך דחוק גורמת ליושב וצער ולעיתים אף לשיפשושים באו"מ".
2. מחמיר.

(א) דרכי טהרה (עמ' קכ"ז) – "כלה תניח מוך דחוק עד מקום שידה מגעת".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב).

ג) ישראל והזמנים (סי' ס"ב פרק ב' אות כ"ט) – "ושאלתי מאדמו"ר מהר"מ ט"ב מסאטמאר שליט"א לפי מה שהסכימו האחרונים שאסור לאשה לצאת בשבת עם מוך דחוק א"כ מהו בנידון כלה אחר חתונתה כשנזדמן לה לעשות ההפסק"ט ביום שבת ומוכרחת לצאת לחוץ דרך רה"ר לסעודת שבע ברכות הנערכת בסעודה שלישית דשבת, מהו מצד המוך דחוק, והשיב שתעשה מוך דחוק ולא תצא מביתה רק לאחר זמן צאה"כ דהגאונים, ואז תוכל לילך עם המוך דחוק לביהמ"ד (שנוהגין שם לברך ברהמ"ז בזמן צאה"כ דר"ת), ואף שהיא מחזקת זמן מוצ"ש כשיטת ר"ת מ"מ תוכל לצרף שיטת הגאונים שאז כבר הוא לילה ובצירוף סברת מקילין לצאת בשבת עם מוך דחוק, וזה מוטב מלהורות לה שלא תעשה מוך דחוק, שע"כ עלולה אח"כ להקל ולנהוג בקלות בנוגע עשיית מוך דחוק".

3. קודם ביאה שניה.

א) ששבה"ל (סי' קצ"ג סיכום אות ט'), הו"ד בפתחי תשובות (סי' קצ"ג הע' כ"ג) – "צריכה לעשות הפסק טהרה כדין, - וכן צריכה מוך דחוק, אך בזה אפשר להקל בשעת הדחק".

יא. אחר לידה.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שפ"ג) – "נוגע ליולדת, שאפילו אם כבר הפסיקה לפני כמה ימים, יש להקל לתלות שכל הדם היו מחמת הלידה. ואינו כתחילת ראייתה, ואין המוך לעיכובא. ולמעשה שמעתי מרי"ב של' שביולדת אפילו לכתחילה אינה צריכה לבדוק ע"י מוך דחוק. שאין המוך דחוק טוב לבריאתה. וכן בכל אשה שיש לה היסטוריה של כאב שגורמת לדימום".

יב. לצאת בשבת במוך דחוק.

1. עי' או"ח סי' ש"א, לשיטות ומראי מקומות.

ז) התפללו ערבית [או קבלת שבת].

א. הציבור התפלל ולא היא, או היא התפללה ולא הציבור.

1. אינה יכולה לבדוק ותתחיל למנות מיום המחרת.

א) תרה"ד (סי' רמ"ח) – "דאין להפסיק בטהרה אלא קודם תפילת ערבית".

ב) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות י"א) – "צריכה לעשות הפסק בטהרה קודם שתתפלל ערבית, שאם התפללה ערבית אינה יכולה לעשות הפסק בטהרה. וכן אם הדליקה נרות שבת או יום טוב, אינה יכולה לעשות הפסק בטהרה, אף על פי שעוד היום גדול".

2. יכולה לבדוק.

א) מהרי"ל (חדשות סי' צ"ה) – "לענין ז' נקיים נהי דאיהי קמוסיף על היום מ"מ לאו לילה חשיבא שלא יעלה אות' לילה ויום למנין ז' דלא קפיד רחמנא אלא אעיצומו של יום. ואפי' תוספת שבת שהוא דאורייתא אין נראה לי כלל דלא מצי פסקא ביה דאינו נחשב לילה לכל מילי. הא קמן אין בו כרת ולא, אלא תוספת וסניף ליום חשיב, ולענין ספירת ז' לא בעינן לההוא תוספת אלא כל יום כ"ד שעות לכל היותר".

ב) הו"ד בהאגור (סי' אלף שע"ז) – "דודאי נחשב יום אחרי תפלת ערבית לענין הפסקה. ואפי' בערב שבת אחרי תפלת ערבית וקבלת שבת כי ההיא תוספת לא שייכא לענין נדה וצריך כ"ד שעות. וכן אית' פ' נערה דמסר לה בתוספת שבת וי"ט. וכן יש ראייה מספירת העומר דלא חשבינן לילה אפי' בערב שבת דתוספת שבת דאורייתא. וכן מאכילת פסח ומצה וסוכה".

ג) ערה"ש (סעי' כ"א) – "אצלנו המנהג הפשוט דעד הלילה בודקת ומתחלת למנות מיום המחרת וגם בע"ש תעשה כן".

3. בדיעבד מיקל.

א) רמ"א (סעי' א') – "ונוהגין לכתחלה לזוהר, ובדיעבד אין לחוש".

ב) ב"ח (סעי' ג').

ג) חכ"א (כלל קי"ז סעי' ה') – "ומיהו בדיעבד ששכחה או אפילו פשעה ולא בדקה עד שהתפללו הקהל מעריב אם היא לא התפללה עדיין מותרת לה לבדוק".

ד) קיצור שו"ע (סי' קנ"ט סעי' ג') – "ויש לזוהר לכתחלה ובדיעבד אין להחמיר".

ה) שאר פוסקים – צמח צדק (פסקי דינים סעי' ג'), טהרת ישראל (סעי' ד'), שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ב'), קנה בשם (ח"ד סי' ע"ה), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רע"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות ט"ו), טהרת הבית (סי' י"ג סעי' ב'), הליכות עולם ח"ה עמ' נ"ג), ששבה"ל (סיכום אות י"ד), בדה"ש (ס"ק ל'), ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק א' סעי' ג'), אורחות הבית (פרק כ"ב סעי' ז'), חוט שני (ס"ק ד' אות י"ב), לבושי עז (תמצית אות ט'), מראה כהן (עמ' מ"א אות ד'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קע"ג), יסוד הטהרה (פרק ד' סעי' ה', סעי' י'), אהל שרה (עמ' כ', עמ' כ"ז אות ה').

4. לכתחילה תפסיק בטהרה קודם וגם לאחר תפילת ערבית.

א) ב"ח (ס"ק ג') – "דיותר נכון היה שתבדוק עצמה לאחר תפלת ערבית בעוד שהוא יום סמוך ללילה שהוא כמו שעה או יותר או פחות לאחר תפלת ערבית אלא הואיל ונפק מפומיה דמהרא"י דאין להפסיק בטהרה אלא קודם תפלת ערבית כמו שכתב בתרומת הדשן סימן רמ"ח צריך לזוהר לכתחלה להפסיק קודם תפלת ערבית מיהו לכתחלה צריכה עוד לבדוק עצמה גם אחר תפלת ערבית בעוד שהוא יום היותר סמוך ללילה שאפשר שזאת היא עיקר ההפסקה בטהרה".

ב) סד"ט (ס"ק ו') – "כתב הב"ח ח...".

ג) חכ"א (כלל קי"ז סעי' ה') - לשונו מובא לקמן.

ד) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ה' סוף ד"ה אמנם) – "וכן ראוי לנהוג".

(ה) לחם ושמלה (לחם ס"ק י', קיצור שו"ע סי' קנ"ט סעי' ג') – "צריכה לכתחלה להפסיק בטהרה קודם לכן כמו שכתבנו, אזי כשיגיע סמוך לבין השמשות יש לה לבדוק את עצמה עוד הפעם, כי עיקר הפסק טהרה הוא בעת היותר סמוך לבין השמשות".

(ו) צמח צדק (פסקי דינים סעי' ג').

(ז) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק א' סעי' ח', הע' י"ח) – "אשה שעשתה הפסק טהרה לפני הדלקת הנרות, או אחרי ההדלקה, וכדלעיל, לכתחילה טוב תעשה, אם תבדוק שוב לפני השקיעה ותניח מוך דחוק ותשאיר אותו עד אחרי בין-השמשות".

(ח) בדה"ש (ס"ק ל"א, ע"י בי' ד"ה ונוהגין).

(ט) פוחח שער (פרק י"ז סעי' י"ב).

(י) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קע"ד).

(יא) יסוד הטהרה (פרק ד' סעי' י') – "במקומות שמקבלים שבת כמה שעות לפני השקיעה, תבדוק פעם אחת קודם הדלקת הנרות, ותחזור ותבדוק סמוך לשקיעת החמה".

(יב) פרי טהרה (סעי' י"ט).

1 (א) אם תשים מוך קודם שקיעה, לכאורה יש להקל על בדיקה שניה – ע"י חכ"א (כלל קי"ז סעי' ה', לשונו מובא לקמן), בדה"ש (ס"ק ל"א, בי' ד"ה ונוהגין), ועוד.

(2) סתימות כמה ספרים, לא נראה להחמיר כהב"ח וסייעתו. י"ל דכיון שיש מפרשים לשון המחבר "סמוך לבין השמשות", היינו מן המנחה קטנה ולמעלה [ע"פ הגר"א] (או מפלג המנחה, וכן יש לדון לשיטות שהשיעור הוא שעה לפני שקיעה), א"כ אין שום צד להחמיר ולעשות הפסק שני אחר תפילת ערבית, כיון שהבדיקה הראשונה היה אחר זמן מנחה קטנה. ועוד, לכאורה כל הענין של "סמוך לבין השמשות" [לשיטות שהוא יותר קרוב ממנחה קטנה] הוא רק מעלה ומצוה מן המוכרח, אבל בפשטות אפילו מזמן מנחה קטנה הוא לכתחילה. וצ"ע.

ב. הציבור וגם היא התפללו: למקילים לעיל.

1. מחמיר.

(א) הגר' מאיר הכהן (אביו של הש"ך ס"ק ד', גבורת אנשים שו"ת סי' י"ג) – "והגאון אמ"ו ז"ל לא כתב כן בתשובה אלא כתב דלהרב אם התפללה היא ערבית אין להקל אפי' דייעבד כדלקמן ס"ס שע"ה וע"ש (וכ"נ דעת מהרש"ל בתשובה סימן פ"ב שהבאתי לקמן ס"ק י"ט)".

(ב) לחם ושמלה (לחם ס"ק ח') – "אין להקל אפילו בדיעבד".

קיצור שו"ע (סי' קנ"ט סעי' ג') – "אם גם היא התפללה ערבית ומכל שכן כשהדליקה נרות לשבת או ליום טוב אף על פי שעדיין יום גדול אינה יכולה עוד להפסיק בטהרה".

2. מיקל, בדיעבד [שאין חילוק בין הציור הנ"ל, לכאן].

(א) מהרי"ל (חדשות סי' צ"ה), הו"ד בס' האגור (סי' אלף שע"ז, כדאי בש"ך ס"ק ד') – "משמע מדבריו ומכל הלין ראיות דאע"פ שהתפללה היא ג"כ ועשתה שבת מותר".

(ב) דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק ד') – "וגם בזה נראה לענ"ד להקל בדיעבד".

(ג) מקור חיים (ס"ק י"ד).

(ד) טהרת ישראל (סעי' ד').

(ה) שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ב').

(ו) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ל"א אות ט"ו) – "ולמעשה, נקטינן להקל שאפי' קיבלה שבת יכולה לעשות הפסק טהרה".

(ז) טהרת הבית (סי' י"ג סעי' ב', הליכות עולם ח"ה עמ' נ"ג).

(ח) בדה"ש (ס"ק ל').

(ט) לבושי עז (תמצית אות ט').

(י) יסוד הטהרה (פרק ד' סעי' ה').

(יא) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קע"ד).

(יב) פרדס שמחה (ס"ק י"א) – "גדולי ההוראה".

3. מראי מקומות – בית לחם יהודה (ס"ק א'), סד"ט (ס"ק ו'), חוו"ד (חי' ס"ק ג'), מלבושי טהרה (סעי' ב'), צמח צדק (פסקי דינים סוף סעי' ג'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ה').

(א) חכ"א (כלל קי"ז סעי' ה') – "אבל אם כבר גם היא התפללה מעריב וכל שכן כשקיבלה שבת דכיון דהוא דאורייתא אזלינן לחומרא דלא תעביד תרתי דסתרי (ש"ך ס"ק ד' עיין מגן אברהם סוף סימן ל' וכן כתב הש"ך בסימן שע"ה) ומכל מקום בקיץ שהקהל מתפללים מעריב בעוד יום גדול ובוודאי יותר טוב שתבדוק סמוך ללילה שהרי לכתחלה ראוי שתבדוק סמוך לבין השמשות ולכן היותר טוב ונכון שתבדוק קודם מעריב ותניח אצלה מוך דחוק או שתבדוק עוד הפעם סמוך לבין השמשות או בחול לא תתפלל היא מעריב עד ערך שעה קודם הלילה אבל בשבת דצריכה להדליק נרות קודם שיאמר הקהל ברכו דאחר כך אסורה להדליק שהיחיד נגרר אחר הציבור והציבור מקדימין הרבה לזה תניח אצלה מוך דחוק או שתבדוק עוד הפעם סמוך לבין השמשות ואם לא עשתה כן אם לא ראתה באותו יום וכבר נסתם המעיין עלתה לה בדיקה זו כדבסימן הסמוך אבל אם ראתה גם באותו יום דאז בעל כרחי צריך שהבדיקה תהיה סמוך לבין השמשות לא עלתה בדיקה זו כן נראה לי אבל נהגו דבדיעבד אפילו כבר התפללה גם כן ואפילו בערב שבת בודקת את עצמה כל זמן שהוא יום".

ג. הדליקה נרות, אבל לא התפללה ערבית.

1. מחמיר, אין חילוק בין תפילת ערבית להדלקת נרות שבת.

(א) חכ"א (כלל קי"ז סעי' ה') - לשונו מובא לעיל.

(ב) קיצור שו"ע (סי' קנ"ט סעי' ג') - לשונו מובא לעיל.

(ג) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות י"א) - לשונו מובא לעיל.

(ד) קנה בשם (ח"ד סי' ע"ה) - "ומכל מקום דברי הרמ"א בזה נפקא מינה הם לדינא גם לדין בליל שב"ק דהנהוג כאן עיה"ק להדליק נרות שבת כארבעים רגעים לפני השקיעה, והיא מקבלת שבת בהדלקתה, אם כן כל דברי הרמ"א בזה נוגעים להלכה למעשה לגבי עשיית בדיקת הפס"ט בליל שב"ק, והוא פשוט לענ"ד".

(ה) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות י"ז).

(ו) ששבה"ל (ס"ק ט"ז, סיכום אות י"ד).

(ז) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק א' סעי' ג').

(ח) פותר שער (פרק י"ז סעי' יב).

(ט) חזקת טהרה (סוף תוספות טהרה).

(י) בדה"ש (ס"ק ל', עי' שעה"צ ס"ק ל"ג).

(יא) הגרח"ק זצ"ל (עלי שייח עמ' רל"ה אות ג') - "שאלה: האם נדה חייבת לעשות הפסק טהרה לפני הדלקת נרות שבת. תשובה: כן (אא"כ תתנה)".

1) להקיצור שו"ע תו אין לה לעשות באותו היום הפסק"ט. משא"כ לשאר פוסקים, בדיעבד יש להקל להפסיק אחרי הדלקת נרות.

2. מיקל.

(א) תשורת שי (סי' קי"ח אות ב') - "נראה דגם המחמירים בהתפללה ערבית שלא להפסיק גם בעוד היום גדול, כדאיתא בש"ך יו"ד סימן קצ"ו סק"ד, היינו דוקא בהתפללה ערבית דעשתה אותו ללילה וכמ"ש בתרה"ד סימן רמ"ח דדוחק למיעבד שעת תפלת ערבית סניף ותוספת של יום שלאחריו ולא שיהא מעצמו של יום, דהא כתיב ערב ובוקר וצהריים אשיחה ואהמה, ומיניה ילפינן שלשה תפלות לכל יום ערבית ושחרית ומנחה, ואם אינו חשוב לילה לא התפללו רק שתי תפלות בגוף היום עיי"ש, וזה לא שייך בהדלקת נרות של ע"ש. ואף דכתב רמ"א בא"ח סימן רס"ג ס"י שהמנהג שאותה אשה המדלקת מקבלת שבת בהדלקה, מ"מ זה אינה מחשבת אותו ליום של אחריו אלא מקבלת תוספות שבת ביום".

(ב) לבנון נטע (ס"ק ב').

(ג) מהרש"ם (ח"ה סוף סי' ס"א) - "ומ"ש בדין אבילות לכאורה לפי"ד הש"ך יו"ד רס"י קצ"ו ג"כ יש להחמיר אבל כבר כתבו האחרונים ע' לבנון נטע ותשורת ש"י סי' קי"ח דדוקא בהתפללה ערבית אבל הדלקת נרות אינו עושה לילה".

(ד) בית הלוי (על הס' נועם מגדים אות ק"ב) - "תשורת ש"י".

3. מראי מקומות - ישראל והזמנים (סי' ס"ב פרק ב' אות ל"ג), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ז').

ד. הגיע זמן הדלקת נרות - למחמירים לעיל.

1. תקבל שבת ותתנה, שנכלל בגדר של צורך.

(א) חזקת טהרה (סוף תוספות טהרה) - "ולפיכך אם היא רוצית להפסיק בטהרה דוקא אחר הדלקת נרות של שבת, תתנה שלא לקבל שבת ע"י ההדלקה, דמועיל תנאי כדאיתא בסימן רס"ג סעיף י' או עצתי שתעשה בדיקה בעלמא קודם הדלקת הנרות...".

(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קע"ד).

2. עדיף שתדליק נרות בלא תנאי, ואח"כ תבדוק.

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות ט"ז) - "בירושלים שהמנהג להדליק נרות שבת ארבעים דקות קודם השקיעה, תדליק נרות, ולאחר מכן תעשה הפסק טהרה, ואף אין צריכה להתנות לפני ההדלקה, וכל זה כמובן כשאינה צריכה לעשות מלאכות אסורות לצורך הפסק טהרה".

(ב) ששבה"ל (ס"ק ט"ז, סיכום אות י"ד) - "ואם הגיע זמן הדלקת הנרות ואין שהות לבדוק תחילה, עדיף שתדליק נרות בלא תנאי על קבלת שבת ואח"כ תבדוק מאשר לעשות תנאי בהדלקת הנרות שלא לקבל שבת".

3. מראי מקומות.

(א) באר משה (ח"ו סי' פ"ה) - "לענין הפסק טהרה. אני ביררתי בתשובה שלעולם לא תתנה בשעת הדלקת הנרות שהדלקת נרות לא יעכבו אותה מלעשות בדיקות, ואין דרכי להורות כלל שהאשה תתנה כי אם ביוצא מן הכלל בזמנינו אין להרגילה לזה שתתנה בשעת הדלקה, אלא תמיד אני פוסק שתעשה בדיקה יפה בחורין וסדקין קודם הדלקה, וגם לכתחילה לא תכניס המוך דחוק קודם הדלקה כי הפראקטיק מלמד שע"ז תתקלקל המוך דחוק אם ישאר שם זמן ארוך, אלא תכניס המוך דחוק סמוך לשקיעה וגם אם תשכח ותכניס המו"ד אחר שקיעה קצת אין בכך כלום כי מאחר שכבר עשתה בדיקה יפה בחו"ס קודם השקיעה אין נפק"מ כל כך גם אם תכניס המו"ד קצת אחר השקיעה וזה הדרך הנכון לפענ"ד בשאלה זו".

ה. האיש התפלל ערבית, והקהל והאשה לא התפללו עדיין.

1. יכולה לבדוק אפי' לכתחילה - בצל החכמה (ח"ה סי' ב' אות ה'), "התפלל הבעל ערבית, והקהל והאשה לא התפללו ועדיין היום גדול, מותרת היא אח"כ לבדוק ולהתחיל למנות ז' נקיים מיום המחרת אפילו לכתחילה".

1. אשה שלא התפללה מנחה עדיין, האם נגררת אחרי הציבור.

1. מיקל, שאין צריכה להקדים בדיקת הפסק טהרה.

(א) ע"י כת"ס (י"ד סי' קפ"ה), הו"ד בגופי הלכות (בה"ל ד"ה מאחר, עמ' ל"ו) – "ודע דנלפע"ד יחיד שלא התפלל עדיין מנחה וע"כ שיתפלל מנחה ולא יגרור בטר ציבור בזה, אם גם נימא דאיש נגרר בטר ציבור או עכ"פ לענין נדה אשה דנגררת בטר ציבור, אבל בכה"ג שעדיין לא התפללו מנחה והיא רגילה להתפלל לא נגרר בטר ציבור להחמיר כיון שע"כ לה להחזיק יום לתפלת מנחה, ועיי' או"ח סי' רס"ג סעי' ט"ו דיחיד ששהה להתפלל מנחה עד שקבלו הקהל שבת לא יתפלל מנחה באותו בהכ"נ, אלא ילך חוץ לבהכ"נ ויתפלל מנחה, הרי גם שהתפללו ערבית ואמרו ברכו, ועיי' מג"א ס"ק כ"ח, מ"מ יתפלל מנחה ואינו נגרר בטר הקהל בזה שלא יתפלל מנחה, דלהקל ל"א דנגרר בתריי' וכיון שצריך להתפלל מנחה ממילא נ"ל דלא יחשוב לו לילה לענין זה משום שהציבור התפללו ולא גרר בתריי' לחומרא ומן מהרי"ל שבמג"א סי' רצ"א אין ראי' דהא כבר כתבנו דשם ענין אחר הוא, ולא משום שנגרר בטר ציבור כנ"ל מסברא ויצא לנו קולא לענין נדה ועדיין צריך תלמוד לדינא וכן הוא במג"א סימן תי"ט: וזאת תורת העולה מדברינו ... נ"ל מסברא גבי נדה דמחמירי' אחר שהתפללו הקהל ערבית שתמנה מיום המחרת ואפילו נשים שרגילי' להתפלל זה דווקא כשהתפללה היא כבר מנחה, אבל כשלא התפללה היא מנחה לא כי פשוט הוא דכל יחיד מתפלל מנחה אף שהציבור התפללו ערבית, ממילא נחשב לה ליום שלפניו, ומוני' אותו היום לאחד משבעה נקיים כנ"ל מסברא, וכן הובא במג"א".

(ב) שיעורי טהרה (סוף עמ' רל"ז) – "כתב סופר ... שאין צריכה להקדים בדיקת הפסק טהרה קודם שיתפללו הציבור ערבית או קבלת שבת, כיון שגם אחר שקיבלו שבת אינה נגררת אחריהם כיון שצריכה עדיין להתפלל מנחה".

(ג) מעייני טוהר (עמ' תקכ"ג) – "בשיעורי טהרה ... כתב סופר ...".
2. מראי מקומות.

(א) מ"ב (סי' תכ"ד ס"ק ב') – "וכתב עוד המג"א בס"י תי"ט דאם התפלל ערבית שלאחר ר"ח אפילו התפלל מבעוד יום שוב אינו מזכיר אח"כ בבהמ"ז של ר"ח שהרי עשאו חול בתפלתו אבל אם הוא לא התפלל אף על פי שהצבור כבר התפללו אינו נמשך אחריהם וצריך להזכיר ר"ח בבהמ"ז בד"א שאינו נמשך אחרי הקהל אלא במקום שכבר התחיל לאכול מקודם אבל אם התחיל לאכול אחר שהתפללו הקהל מעריב אפילו התפללו מבעוד יום אינו מזכיר של ר"ח בבהמ"ז. וכ"ז בשהתפלל עכ"פ מנחה אבל **אם לא התפלל עדיין מנחה** אפילו מתחיל לאכול אחר תפלת מעריב של הקהל נמי צריך להזכיר של ר"ח בבהמ"ז דליכא למימר שימשך אחר הקהל שהרי ע"כ ר"ח הוא אצלו שהרי לא התפלל עדיין מנחה וצריך ע"כ להזכיר ר"ח בתפלת המנחה".

ז. מוך אחרי הדלקת נרות.

1. מיקל.

(א) הגרש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רע"ו, משמרת הטהרה פרק י' הע' י"ט, אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות י"ז, הע' ל') – "אם כבר עשתה את הפסק טהרה קודם הדלקת הנרות, יכולה ליתן המוך דחוק לכתחילה קודם השקיעה אחר הדלקת הנרות, ואדרבא כך היא עיקר הדין שתסמוך בדיקה זו כמה שיותר לבין השמשות".

(ב) משמרת הטהרה (פרק י' סעי' ח').

(ג) ישראל והזמנים (סי' ס"ב פרק ב' אות ל"ב) – "ונראה עוד דהמוך דחוק אי"צ להחמיר לשום לפני הדלקה"נ וסגי לשומו רגע קודם שקעה"ח, ולגבי זמן זה לא הוי תרתי דסתרי אם לא תבדוק אז (שבעצם עדיין יום גמור הוא)".

(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שפ"א) – "שלענין המוך דחוק, אף לכתחילה אינה צריכה לשים כל כך מוקדם. אלא לשים קודם בין השמשות כמו בשאר ימים".

2. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ל"א).

(א) קנה בשם (אוצרות הטהרה פרק ה' הע' צ"ו) – "דאם יש ביכלתה לעשות גם את המוך דחוק קודם הדלקת הנרות תעשנו אז, וישאר שם עד אחר צאת הכוכבים".

קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות קס"ג) – "אלו הנשים שקשה להן לשום מוך דחוק זמן רב, אזי בערש"ק יעשו בדיקה לפני הדלקת הנרות, ומוך דחוק לפני השקיעה (וכן הדין במקומות שמקבלים שם שבת בקיץ בעוד היום גדול)".

ח. ראתה דם אחרי ברכו.

1. מיקל, יכולה להפסיק בטהרה עד הלילה בין בתחילת ספירתה בין בתוך ימי ספירתה – ב"ח (ס"ק ג'), ש"ך (ס"ק ה'), תורת השלמים (ס"ק ד'), וש"ך כתב שזה ג"כ דעת הרב ואף שאין זה משמעות לשון הרב כלל ודברי הש"ך דחוקים בזה, מ"מ ראוי לסמוך על זה ובפרט לדין כמ"ש ס"ק ג' וק"ל"), באר היטב (ס"ק ד'), סד"ט (סוף ס"ק ו'), תכ"א (כלל קי"ז סעי' ה'), חוו"ד (ח' ס"ק ד'), לחם ושמלה (לחם ס"ק י"א), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ה' ד"ה אמנם), מלבושי טהרה (סעי' ב'), צמת צדק (פסקי דינים סעי' ג') טהרת ישראל (סעי' ה'), שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ב'), בדה"ש (ס"ק ל"ג).

2. מחמיר, דבאותו יום שהתחילה לספור הואיל וכבר התפללו הקהל ערבית אינה לובשת לבנים – מקור חיים (ס"ק ט"ז, ס"ק י"ז תפארת צבי ס"ק ד').

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ב).

ט. הפסק טהרה ועדיין לא התפללה מנחה.

1. שתפסוק בטהרה.

(א) הגרש"א זצ"ל (אבני ישפה על תפילה פרק ט"ז הע' י', הליכות שלמה תפילה פרק ב' ס"ק ט', שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' ח') – "שתפסוק בטהרה כי היא משועבדת לבעלה".

(ב) שבה"ל (אבני ישפה על תפילה פרק ט"ז הע' י').

(ג) אבני ישפה (על תפילה פרק ט"ז סעי' ד', הע' י') – "ונראה לי שהוא הדין ביום א' או ביום ז' של ז' נקיים, שאם לא בדקה כלל באותו יום, עליה לבדוק כעת לפני השקיעה ולא התפלל מנחה".
(ד) והרשת וחקרת (ח"ה יו"ד סי' ל"ח).

י. זמן השקיעה כשנוסעת במטוס.

1. מחמיר, תלוי אם למטה על הארץ באותו המקום כבר הגיע זמן השקיעה.
(א) יסוד הטהרה (פרק ד' הע' ה') – "אשה שנוסעת באוירון, תעשה את הבדיקה מוקדם, ולא תסמוך על כך שרואה את השמש באוירון, שאף שרואה את השמש, אם למטה על הארץ באותו המקום כבר זמן השקיעה, לא תועיל הבדיקה לאותו יום, כי נחשב כבר אחר השקיעה".
(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קע"א).
(ג) נטעי גבריאל (פרק מ"ט סעי' י"ז) – "אשה שנסעה במטוס תעשה את הבדיקה או את הפסק טהרה מוקדם, ולא תסמוך על מה שרואה את השמש במטוס".
2. מיקל, תלוי אם היא רואה החמה.
(א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א סי' קצ"ו ד"ה הפסק) – "אשה שהפסיקה בטהרה בהיותה על האוירון, ובגלל גובה האוירון היה אפשר עוד לראות את החמה בזמן שעשתה הפסק בטהרה, אולם באותה שעה למטה בארץ כנגד האוירון היה כבר חשיכה, האם נחשב ליום באוירון או לאו. [וכן לענין תפילה ובכל דבר דבעי יום]. תשובה: כפשוטו כל שהיא רואה החמה - בודאי הוי יום, והרי זה כאדם הנמצא בראש ההר שאצלו הוי יום כל זמן שרואה פני החמה".

[ח] שינוי מקומות וזמנים - כשנוסעיר ממקום למקום או כשעוברים את קו התאריך.

א. אשה טסה בז' ימי נקיים, ונחסר שעות של ימי הנקיים.

1. כמקום של עכשיו.

(א) מנחת יצחק (ח"ו סי' פ"ד, ח"ז סי' מ"ו ד"ה וכבר) – "דתוכל לטבול וכשרה לבעלה תיכף בלילה אחרי צאה"כ בא"י, וראי' ממעשים בכל יום".

(ב) בצל החכמה (ח"ה סי' צ"ט) – "אשה שהפסיקה בטהרה והתחילה לספור ז' נקיים בא"י ובאמצע ספירתה הגיעה לאוסטרליא, מותרת לטבול שם מיד כאשר תהיה תחילת ליל ח' לספירתה באוסטרליא ואעפ"י שלא עבר עדיין מתחילת ספירתה ז' פעמים מעל"ע ... הפסיקה בטהרה באוסטרליא וטסה לא"י או לאמריקה בכיוון מזרח - מערב, לא תטבול עד שיהיה ליל ח' לספירתה, ולא קודם לזה".

(ג) באר משה (ח"ו קו"ע סי' קט"ז) – "תמנה כמקום שהיא שם, אין נפק"מ מנוא יארק לא"י או מא"י לנוא יארק, בצאת הכוכבים של ליל שמיני אז נגמרו השבעה נקיים בין לבת חו"ל בא"י וכן לבת א"י כשבאה בתוך הז' נקיים לחו"ל, לא נגמרו השבעה נקיים רק כשנגמר היום השביעי בנוא יארק ויצאו הכוכבים של ליל שמיני, הגם שבא"י כבר ליל שמיני לפי מה שהתחילה שם הז' נקיים, מ"מ מאחר שעדיין שעה ג' וד' אחר הצהריים דיום שביעי בחו"ל בנוא יארק אסור לה לטבול עד שיהיה ליל שמיני בנוא יארק".

(ד) משנה הלכות (ח"ז סי' קמ"ו) – "נראה דנהוג עלמא שלא להקפיד בזה ויש להם על מה שיסמכו ... אם ע"י סיבה יתקצר היום במציאות וכמו ביעקב אבינו ע"ה כי בא השמש והיתה לילה ממש או להיפוך כמו בחזקי' שחזרה כמה מעלות אחרונות וכיוצא בו הכל הולך אחר המקום בהני דיני בין לקולא ובין לחומרא כנלפענ"ד".

(ה) הגריש"א זצ"ל (טהרת הבית ח"ב עמ' ר"פ, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ב אות ח') – "אשה שנסעה מחו"ל לארץ ישראל בזמן השבעה נקיים, נקבע היום במקום שהיא נמצאת".

(ו) שבט הלוי (ח"ב סי' צ"ג אות א', ח"ד סי' צ"ח אות ג', ח"ו סי' ככ"ט אות כ"ו, ששבה"ל סוף ס"ק ו', סי' קצ"ו סעי' א' ש"ך ס"ק ד' ד"ה ובשבת) – "אין כאן ספק דכיון דעברו שבעה ימים קצרים או ארוכים והגיע ליל שמיני, וספרה לה שבעה ימים ואחר תטהר קרינו, דימים בעינן לא ז' מע"ל, דיום טהור הוא הגורם והרי איכא ז' ימים ספורים לפנינו. ואם תחייבה למנות עד גמר המע"ל א"כ חל זמן טהרתה באמצע הלילה וזה לא מצינו, ולהוסיף יום שלם אין לנו מ"מ אעפ"י שנראה כן לא אקבע אותו לדינא עד שיסכימו עמי גדולי פוסקים מובהקים".

(ז) הו"ד ובלכתך בדרך (פרק י"ג סעי' א').

(ח) טהרת הבית (ח"ב עמ' רע"ז - עמ' ר"פ) – "והעיקר לפע"ד שמותר לאשה לטבול ולשמש בליל שמיני לפי האופק שבארץ ישראל, במקום שהיא נמצאת שם עם בעלה, שאין לדון בזה אלא אחר מקומה ושעתה".

(ט) קנה בשם (ובלכתך בדרך פרק י"ג הע' קמ"ה).

(י) דרכי טהרה (עמ' פ"ו) – "אשה הנוסעת לחו"ל או הבאה לארץ ויומה מתקצר או מתארך, אין היא צריכה לשנות את ספירתה משום כך, לא לענין וסתות ולא לענין ז' נקיים, ותחשב כל יום לפי שקיעה וזריחה, בין אם הוא ארוך ובין אם הוא קצר".

(יא) בדה"ש (בי' ריש סי' קצ"ו) – "מנחת יצחק ח"ו סימן פ"ד".

(יב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ג' הפסק טהרה סוף אות ו') – "אשה שנוסעת מארץ לארץ בתוך זמן השבעה נקיים, וע"י כך התארכו לה השבעה נקיים, או התקצרו בכמה שעות, אין זה משנה כלום וטובלת אחר השקיעה של יום השביעי".

(יג) הגר"ח זצ"ל (תאריך ישראל סי' ט"ו אות י"ב ד"ה וכן) – "תוכל לטבול".

(יד) פרדס שמחה (ס"ק ס"ה אות ד') – "אשה שהתחילה לספור בחו"ל ונסעה לא"י וכדו' מקום דהזמן מוקדם יותר, א"צ לחוש וטובלת ליל ח' רגיל".

(טו) משנת יוסף (חי"ד סוף סי' רח"צ).

(טז) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ב הע' ס"ו, סוף פרק ל"ב).

(יז) בית אבי (ח"ג סי' קכ"א) – "מישלם שבעת ימי ספירתה אעפ"י שלפי חשבון השעות אין כאן שבעה מעת לעת שלמים מכל מקום יכולה לטבול אחר צאת הכוכבים בארץ ישראל".

(יח) הגר"י גרינוואלד (הגאון מפאפא, שו"ת דברי שלום ח"ב סוף סי' ע"ט, ח"ג סי' קמ"ה).

(יט) תאריך ישראל (סי' ט"ו, סוף התשובה אות ג', אות ד').

(כ) לבושי עז (סעי' ד' תמצית ס"ק י') – "וכן לגבי ז' נקיים אי"צ להשלים".

(כא) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ע"ה, חוקת הטהרה סעי' ל"ב) – "הנה אשה הנוסעת בשבעה נקיים ואפילו ביום השביעי ממדינה למדינה כגון מארה"ב לא"י יש חילוק גדול ממקום למקום בגבול שבין יום ללילה, ונמצא שנתקצר אצלה היום וחסר מן הכ"ד שעות, הדין הוא דאזלינן בתר מקום הטבילה, וכיון דכאן כבר הוא לילה שפיר יכולה לטבול, וכמו שכתב בשו"ת חבצלת השרון חלק יורה דעה (סימן מ"ז) (לענין איסור אותו ואת בנו), דלכל הענינים אין לנו אלא מקומם ושעתם, ומעשים בכל יום יוכיחו, שאם בא לפנינו אחד שנעשה בר מצוה באותו יום, חשבינן אותו לגדול בתחילת ליל שנכנס שנת י"ד, ואין אנו שואלים אותו אולי נולד במקום שעכשיו עדיין יום, וכן לענין עגל בן ח' ימים דקיימא לן דלא בעינן מעת לעת ובתחילת ליל ח' מכשירין לשוחטו, ואין שואלים אולי הובא ממקום ששם עכשיו עדיין יום, וכהנה וכהנה, והכי נמי בכל הענינים אין לנו אלא מקומו ושעתו של הדבר שדנין עליו, עיין שם - וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ו (סימן פ"ד), ושו"ת שבט הלוי יורה דעה (סימן צ"ב אות א'), ובספר מחשבת הטהרה (סימן י"ז סעיף י"ט)".

2. מחמיר.

(א) עי' קנין תורה בהלכה (ח"ב סי' נ"ב אות ב') – "לענ"ד דצריך בזה זהירות יתירה בהוראה מלהקל כ"כ".

(ב) דברי שלום (ח"ב סי' ע"ט, ובמפתחות, ח"ג סי' קמ"ה, סי' קמ"ו) – "תטבול עצמה בלילה אף שלא נשלם כ"ד שעה מיום השביעי לספירתה ותוכל לבא לביתה אחר הטבילה רק ימנע את עצמו שלא ישמש עד ככלות הששה שעות כדי להשלים מה שפתחה הזמן ששה שעות מיום השביעי. ואז יצא לכל הדיעות כנלע"ד ב"ה. לאח"כ קבלתי תשובה בנד"ו מהגאון מפאפא שליט"א ומהגאון רי"י ווייס ראב"ד העדה החרדית, ופסקו להתיר לטבול בלילה, כי הולכין אחר המקום שהוא שם, ודו"ק".

3. מראי מקומות – הברי והשמא (סי' ג'), "למעשה צריך עיון בכל זה", מנחת שמואל (אה"ע עמ' קפ"ו), להורות נתן (חי"א סי' ו' אות ח', "ולדינא צריך עיון רב"), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ח').

ב. אשה שעברה קו התאריך (date line) בז' ימי נקיים, וממילא חסר יומים מהז' נקיים.

1. צריך מספר הימים של האשה, ז' ימים ממש.

(א) הגרשז"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' ת"פ, הליכות שלמה תפילה פרק ט"ז ס"ק נ"א, ספה"ע פרק י"א הע' כ"ח, מבקשי תורה כרך ד' קובץ י"ט סי' ר"כ אות ב', שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' כ) – "לא עולה לענין מספר הימים כגון בספירת העומר או בז' ימים נקיים".

הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה תפילה פרק ט"ז ס"ק נ"א) – "וכן לכל דבר התלוי בימים אזלינן בתר דידי, ולכן לענין ספירת ז' נקיים וימי וסתות העיקר תלוי במספר השקיעות שעברו עלי, ואין להתחשב עם היום שדילגה".

(ב) באר משה (ח"ז קונ' עלעקטריק סי' קט"ז ד"ה ואם) – "ואם האשה טסה ועברה הקו התאריך ואבדה יום בודאי צריכה לספור שבעה ימים נקיים ואיננה יכולה לילך לטבילה עד ליל תשיעי לפי מספר שהתחילה לספור, וכן אם עברה הקו התאריך והרוויחה יום יכולה לילך בלילה של ליל שמיני לפי מה שהתחילה יום קודם לכן".

(ג) להורות נתן (חי"א סי' ו' אות ז') – "פשוט מאוד דבעינן שיעברו שבעה ימים מאז שהפסיקה בטהרה, כי בקרא כתיב 'וספרה לה שבעת ימים (מצורע ט"ו כ"ח), ואין שום נפקא מינה אם הימים נקראים יום ראשון או שני בשבת, והעיקר הוא שתספור שבעה ימים במציאות, ואף אם היא מגעת למקום אשר שם נקרא יום נוסף, אעפ"כ חייבת לספור כל זמן שלא יעברו שבעה ימים בפועל מאז שהפסיקה בטהרה".

(ד) הגרשז"א זצ"ל (תאריך ישראל סי' ט"ו סוף אות ד', סי' י"ז אות י"ג ד"ה והנה, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ב אות ח') – "דהכל תלוי בגברא עצמו".

(ה) הגרשז"א זצ"ל (תאריך ישראל סי' ט"ו אות ד') – "דלענין ז' נקיים אזלינן בתר מנין האשה, דאל"כ אין לה ז' נקיים".

(ו) הברי והשמא (סי' ג' אות ב' בסו"ד) – "וכן אשה בימי ליבונה שתעבור את קו היומי, ויתוסף לה יום אחד, או יחסר לה יום אחד, פשוט הוא שלענין שבעה נקיים עליה לספור את הימים לפי חשבונה ולא לפי המקום שהגיעה לשם, מה שאין כן לענין שבתות וימים טובים ובר מצוה וכיו"ב, אין לאדם אלא מקומו ושעתו".

(ז) דרכי טהרה (עמ' פ"ז) – "ואשה העוברת את קו תאריך' תחשב ... וז' נקיים לפי הימים העוברים עליה (שקיעה וזריחה)".

(ח) תאריך ישראל (סי' ט"ו, סוף התשובה אות א', אות ב').

(ט) גופי הלכות (סי' קפ"ד משנת הסופרים ס"ק ב', סי' ק"צ משנת סופרים ס"ק ח') – "יש להקל לטבול ולשמש בתחלת הלילה במקום שהלכה לשם".

2. בתר המקום שנמצא בו עכשיו.

(א) עי' הגרשז"א זצ"ל (תאריך ישראל סי' י"ד אות ג', הע' ב', סי' ט"ו אות ג' ד"ה והנה שאלתי את) – "אשה שהפסיקה בטהרה למשל ביום ב' בשבוע קודם שקיעה, ונמצא שזמן טבילתה בשבוע הבא הוא בליל ג', וביום ד' בשבוע הראשונה עברה את הקו התאריך למקום שהוא יום ה', מתי הוא זמן טבילתה במקום השני בשבוע הבא, ליל ג' דשם או ליל ד'. והשיב וז"ל לכאורה ליל ג' וצ"ע עכ"ל".

3. מראי מקומות.

א) יביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות ק"א) – "אשה שפסקה בטהרה בשני בשבת בארץ ישראל, ואח"כ נסעה לארה"ב, ושוב חזרה לאר"י (דרך טייוואן) והגיעה לכאן ביום שני שלאחריו, והיות וחזרה דרך מערבו של עולם ועברה ביום א' את קו התאריך למקום שהוא יום ב', לכאורה חסר לה יום מהספירה, ולכן תטבול בליל ד' מפני שאי אפשר להחשיב רגע אחד של צאת הכוכבים כאילו עברו שני ימים".

ג. לענין המתנה ה' ימים קודם ההפסק טהרה [חסר יום או חסר שעות].
1. עי' לקמן, סעי' י"א.

ד. טבלה אחר צאת הכוכבים בליל ח', ושוב טסה למקום שעדיין לא שקעה החמה של יום ז', או עברה הקו התאריך.
1. מיקל.

א) הגר"א פאם זצ"ל (תאריך ישראל סי' ט"ו אות י"ח ד"ה וכן) – "דמאחר שטבלה ונעשית טהורה כאן, לא מסתבר לומר שחוזרת לטומאתה במקום אחר להצריכה טבילה אחרת".
ב) הגר"ח פ"ש זצ"ל (תאריך ישראל סי' ט"ו אות י"ח ד"ה והנה שאלתי) – "שא"צ לחזור ולטבול".
ג) הגר"ח ק"ק זצ"ל (תאריך ישראל סי' ט"ו סוף אות י"ח) – "אין צריכה".
ד) תאריך ישראל (סי' ט"ו, סוף התשובה אות ט', אות י') – "אינה צריכה טבילה אחרת במקום השני ומותרת לבעלה מיד".
2. מראי מקומות – עמק התשובה (ח"א סי' כ"ב ד"ה ופשוט, "וצ"ע").

ה. ימי פרישה.

1. עי' סי' קפ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ט) ראתה יום אחד - סעיף ב'.

א. ראשונים: בדיקה ביום ראשון.

1. רק בדיקה בכל בין השמשות מהני.
א) רמב"ן (הל' גדה פרק ב' הל' א') – "ראתה בזמן הזה יום ראשון בשחרית ופסקה בו ביום אינה מונה מיום המחרת עד שתחזור לבדוק ויהיו ידיה בין עיניה כל בין השמשות, שחזקת כל היום הראשון כולו טמא שהחזקת מעין פתוח ודמים חוזרין לה אף על פי שפסקה בשחרית".
2. אפילו בדיקת שחרית מהני.
א) עי' רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ה' כ"ד-א', הקצר שם) – "מכל מקום כיון דאיהו קאמר טעיתי שלא שאלתי וקא יהיב טעמא דמסתבר מטהר בראשון כבשאר הימים ואשכחן בברייתא דמיפשוטא בהדיא מה לי הפרישה טהרה מן המנחה ולמעלה בשביעי מה לי הפרישה בראשון שמעינן מינה דראשון כשני דכיון דפסק פסק וכ"ש עכשיו שהורגלו במוך דחוק שאין לך בדיקה גדולה מזו. ולפיכך אעפ"י שכל הנשים ספק נדות ספק זבות ואפשר שהיא נדה ומעינה פתוח אפילו הכי כל שהפרישה טהורה ואפילו ביום ראשון הרי זו בחזקת טהרה. ויש מחמירין בדבר".
3. סמוך לבין השמשות.
א) רא"ש (קיצור הל' גדה סי' ב'), הו"ד בטור (סעי' א', כדאי בב"י שם) – "ובדיקה זו תהיה בין השמשות ביום שתפסוק בו מלראות ותלבוש חלוק הבדוק שאין בו כתם ומיום המחרת תתחיל לספור ז' נקיים".
4. מחמיר, לא מהני.
א) עי' רמב"ם (הל' איס"ב פרק ו' הל' כ', אמנם עי' בב"י) – "נדה שבדקה עצמה בתוך ימי נדתה ומצאה שפסק הדם ואפילו פסק בשני לנדתה ושגגה או הזידה ולא בדקה עד לאחר נדתה ימים רבים וכשבדקה מצאה טומאה, אין אומרים שמא כל אותן הימים היתה טמאה ותהיה זבה אלא כל אותן הימים שלא בדקה בחזקת טהרה".
5. מראי מקומות.
א) שיטת המחבר: באר הגולה (ס"ק ה') מפרש שזה המחמירין של הרשב"א, וכן עי' הגר"א (ס"ק ז'). אבל הסד"ט (ס"ק ט') מפרש שהוא שיטת הרמב"ן.
ב) אולי הנ"מ, אם לפי המחבר מעכב מוך דחוק. שלפי הרמב"ן הוא מעכב, וכן עי' אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ט) לקמן.

ב. ראתה בלילה.

1. מחמיר, דינה כיום שהתחילה לראות בו ולא מהני לה בדיקת שחרית.
א) פרדס רמונים (מש"ז ריש ס"ק ב', עי' פתיחה פרק א' ח"ב אות ג').
ב) מלבושי טהרה (סעי' ד', ס"ק י"א) – "ואם ראתה בלילה ובשחרית בדקה א"ע ומצאה טהורה והוא ביום שני או שלישי וכו' מראיית יום הראשון יש לצדד ולהקל לומר דסגי בדיעבד בבדיקה זו".
ג) ששבה"ל (ס"ק א' ד"ה ראתה, סיכום אות ג') – "יש להחמיר".
ד) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות קע"א) – "דין של ראתה יום אחד (קצ"ו סעי' ב') הוא גם אם ראתה בלילה".
ה) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ל"א אות כ"ב [לשונו מובא לקמן], עי' משנת השלחן תשובה רפ"ב).
ו) בדה"ש (ס"ק ל"ד).
ז) מראה כהן (עמ' נ"ב אות ה') – "אשה שראתה בלילה ומפסיקה בטהרה למחרת לפני השקיעה, נראה שצריכה מוך דחוק מן הדין, דגם זה נחשב יום ראשון לראייתה".

2. מראי מקומות – מי נדה (דף סח: תוד"ה אמרו), לבושי עז (תמצית אות ו'), נטעי גבריא (פרק נ"ב סעי' ח'), ט"ו וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ט).

(א) ערה"ש (סעי' ו') – "ונ"ל דודאי גם על הראשון אומר רבי דמהני בדיקת שחרית אלא דמיירי שראתה בלילה וכבר כתבו התוס' בפסחים [פ"א א ד"ה אי נמי] דלר' יוסי ספירת לילה לא הוי ספירה ע"ש אלמא דלעניין ראייה חלוק היום מהלילה לעניין דלא ליהוי כמעין פתוח וגם מסוגיא זו מוכחת כן שהרי לא הזכירו רק בדיקת שחרית ולמה לא הזכירו בדיקת לילה אלא וודאי דלענין ספירה וראייה חלוק היום מהלילה [כנלע"ד]."

(ב) חזו"א (יו"ד סי' צ"ב ס"ק מ"ד) – "ויש לעי' לפי' תו' דביום הראי' בעינן בדיקת המנחה דוקא, אי ראתה בלילה, אי מהני בדיקת שחרית, דאפשר הטעם דבעינן הפסק זמן ומן המנחה חשיב זמן אחר, ולפ"ז י"ל הא דבעי רבי יום א' היינו אפ"ל בבדיקת שחרית וכשראתה בלילה, ומיושב מה שהק' בס"ט דברי רש"י ס"ח ב' ד"ה מי איכא, שסתרי דבריו שבד' נ"ג א' ד"ה לא תהא, ואי בדיקת שחרית לא מהני אף בראתה בלילה, ע"כ דמן המנחה ולמעלה דרך הדם להתעכב יותר מבשחרית ...".

ג. בדיקה רק בשחרית.

1. מעכב – רמ"א (סעי' ב'), "אבל בדיקת שחרית לא מהני", טהרת ישראל (סעי' ח'), טהרת הבית (סי' י"ג סעי' ג'), חוט שני (ס"ק ד' אות ג'), ס"ק ה' אות א'), לבושי עז (תמצית אות ב'), פוסקים.

(א) פי', קודם מנחה קטנה – דגול מרבבה (על רמ"א סעי' ב'), פת"ת (ס"ק ב'), דרכ"ת (ס"ק כ"ג), בדה"ש (ס"ק מ"ב), ועוד.

ד. לא היה המוך אצלה כל בין השמשות.

1. בדיעבד מיקל.

(א) רמ"א (סעי' ב') – "ובדיעבד אם בדקה עצמה סמוך לבין השמשות ומצאה עצמה טהורה, אע"פ שלא היתה המוך אצלה כל בין השמשות, סגי".

(ב) לחם ושמלה (לחם ס"ק י"ד, שמלה ס"ק ד') – "דיש להקל".

(ג) פרדס רמונים (מק"ז ריש ס"ק ב', פתיחה פרק א' ח"ב סוף אות י"ג) – "דדברי הרב נכונים".

(ד) טוב טעם ודעת (מהדו"ק סי' רצ"ט ד"ה ובנדון) – "והעיקר כדעת הרמ"א ומנהגנו".

(ה) מלבושי טהרה (סעי' ד', ס"ק ז').

(ו) טהרת ישראל (סעי' י"א).

(ז) מנחת יהודה (ח"ב סי' ס"ד ענף ח', ענף ט') – "שאינן לזוז מפסק הרמ"א בזה, להקל בזה בדיעבד גם בלא מוך דחוק כל ביהש"מ".

(ח) טהרת הבית (סי' י"ג סעי' ג').

2. מחמיר.

(א) סד"ט (ס"ק ד', ס"ק ט', ס"ק י') – "אפילו בדיעבד".

(ב) גרי"א (ס"ק ח' [כדאי' בחזו"א סי' צ"ב ס"ק מ"ה ד"ה דינים, לשונו מובא לקמן]) – "וצ"ע דא"כ לימרו רבנן לנפשייהו בראשון וכ"ד הרמב"ן דוקא במוך דחוק כל בה"ש רק מתוס' שם ד"ה אמרו כו' נראה שא"צ שכ' וי"ל דלנפשיה כו' ומיהו דעת הרמב"ם נראה כסברא ראשונה שסתם וכתב דבדיקת יום ראשון לא מהני ועב"י".

(ג) חזו"ד (חי' ס"ק ה', בי' ס"ק ב') – "דיש להחמיר".

(ד) עי' חכ"א (כלל קי"ז סעי' ז') – "ויש להחמיר בזה טובא שגם יהיה מוך דחוק כל בין השמשות (עיין סדרי טהרה ס"ק ד' וס"ק ט') דיש אומרים דאפילו בדיעבד לא מהני אם לא היה מוך כל בין השמשות".

(ה) חקר הלכה (אות נ' ערך נדה אות מ"ד) – "אבל בראת' רק יום א' יש לפסוק כחזו"ד בזה".

(ו) שו"ת ערוגת הבשם (יו"ד סי' קע"ו) – "יש לפסוק דאפילו בדיעבד לא מהני אי לא בדקה עצמה כל ביה"מ במוך דחוק".

(ז) לבושי מרדכי (יו"ד סי' קכ"א ד"ה והנה דעתי) – "והנה דעתי ג"כ דלא מהני בראתה יום אחד כי אם במוך דחוק כל בין השמשות אפ"ל בדיעבד, שכן דעת הרמב"ן [הלכות נדה פ"ב ה"א] והרמב"ם [פ"ב מהל' איסו"ב ה"א] והרא"ה [בדק הבית בית ז' ש"ה] ומגיד משנה [שם] ...".

(ח) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ט, אמנם עי' רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ט"ז) – "ומש"כ הרמ"א בסימן קצ"ו סעיף ב' שבדיעבד אם בדקה סמוך לביה"ש ומצאה טהורה סגי אע"פ שלא היה המוך אצלה כל ביה"ש, הקשה עליו בסד"ט סק"ט סוף ד"ה ונ"ל ונשאר בצע"ג וכן הקשה הגר"א בסק"ח, ולכן אף שלא נבטלה שיטת הרמ"א מצד הקושיא מ"מ יותר נוטה כדעת המחבר ואינו כספק השקול לכן יש להחמיר להיות אצלה כל הספק דצה"כ".

(ט) עי' הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רע"ה ד"ה אם, עי' אוצרות הטהרה פרק ה' הע' רכ"ג) – "ומעכב אפילו בדיעבד ... בשעת הדחק המיקל כהרמ"א הסובר שהפסק טהרה בלא מוך דחוק מועילה בדיעבד ואפילו ביום הראשון אין למחות בידו ... ובפרט בנפשי דידן דחלושות הן ומוך דחוק עלול לקלקלו".

(י) עי' פרדס שמחה (ס"ק י"ז) – "וראו לחוש לדעתם".

3. בשעת הדחק, מיקל.

(א) לבושי עז (תמצית אות ב') – "ובשעת הדחק יש להקל כהרמ"א".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שפ"ד) – "שאינן לסמוך על הרמ"א אלא בשעת הדחק".

4. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק ו'), אור לצינון (ח"א יו"ד סי' ז'), שבט הלוי (ח"י סי' קמ"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קס"ד), ט"ו וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"א).

- (א) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קצ"ה) – "שאלה: אשה שקבלה מחזור וראתה דם מועט שבאותו יום פסק ומיד באותו יום עשתה הפסק בזמן בין השמשות ללא מוך דחוק, האם עלה לה להפסק. תשובה: תעשה עוד הפעם".
- (ב) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות י"ה) – "ראתה בימי הספירה או בימי טהרה רק יום אחד, ומתחילה באותו יום הפסק טהרה, להגר"א ועוד פוסקים המוך דחוק מעכב אפילו בדיעבד כל בין השמשות, ולרוב הפוסקים לא מעכב בדיעבד גם בזה, ומנהגינו להחמיר או להקל כפי השואל (ומה עוד שיש בני תורה שמחמירין שבראתה יום אחד לבד, חוששין שהמוך אצלינו לא דחוק מספיק ולא ממלא אותו מקום, ולכן מניחים מלעשות בדיקת ההפסק טהרה עד למחר, שלא ראתה בו כלל, ושוב ודאי לא מעכב אז בדיעבד אם מוך דחוק כל בין השמשות)".
- (ג) יסוד הטהרה (פרק ד' סעי' ז') – "אבל אם עושה הפסק טהרה ביום שבו החלה ראיתה, בני עדות המזרח צריכים להחמיר אף בדיעבד, שאם לא עשתה בדיקת "מוך דחוק", צריכה לחזור ולעשות הפסק טהרה למחרת. ובני עדות אשכנז יכולים להקל בדיעבד, ובלבד שבדקה לאחר זמן מנחה קטנה. ובעל נפש יחמיר לעצמו".

ה. מצאה כתם.

1. אפשר להקל [הטעם: י"א כתמים דרבנן, סד"ט. י"א דבכתם אין מעיינה פתוח, מחה"ש].
- (א) חינוך (מצוה ר"ז) – "והמוצאה כתם אין מחמירין בה כל כך שנצריך אותה יום הפסק טהרה מלבד היום שמצאה בו הכתם, כמו שאמרנו ברואה יום אחד לבד, אלא ודאי מכיון שבדקה עצמה אחר שמצאה הכתם ומצאה טהור, מונה שבעה נקיים חוץ מאותו יום שמצאה הכתם, כלומר שמתחלת מניינה למחרתו של יום שמצאה בו הכתם, כדין אשה שראתה דם שני ימים או שלשה כמו שאמרנו למעלה".
- (ב) דברי חמודות (נדה פרק י' אות כ"ה) – "לא ראתה רק כתם אפשר להקל בין בימי הספירה בין בתחילה".
- (ג) ש"ך (ס"ק ו') – "מעדני מלך ... לא ראתה רק כתם אפשר להקל בין בימי הספירה בין בתחילה".
- (ד) באה"ט (ס"ק ה') – "הש"ך ... כ"כ בספר מעדני מלך".
- (ה) תוה"ש (ס"ק ה') – "בש"ך שכתב בשם המ"מ ...".
- (ו) סד"ט (ס"ק י') – "כתב הש"ך [שם] בשם המעדני מלך ז"ל, אבל לא ראתה רק כתם אפשר להקל בין בימי הספירה בין בתחילה, עכ"ל".
- (ז) חוו"ד (חי' ס"ק ו') – "אבל אם לא ראתה רק כתם אפשר להקל בין בימי הספירה בין בתחילה, [ש"ך ס"ק ו']".
- (ח) חכ"א (כלל קי"ז סעי' ז') – "אבל אם לא ראתה רק כתם אפשר להקל בין בימי הספירה בין בתחילה, [ש"ך ס"ק ו']".
- (ט) לחם ושמלה (לחם ס"ק י"ד).
- (י) מלבושי טהרה (סעי' ד').
- (יא) טהרת ישראל (סעי' ט').
- (יב) שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ב').
- (יג) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות כ"ח).
- (יד) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה רע"ח, תשובה ר"פ, תשובה רפ"א) – "במצאה כתם שאינה חייבת מוך דחוק".
- (טו) טהרת הבית (סי' י"ג סעי' ג').
- (טז) בדה"ש (ס"ק מ"ג).
- (יז) חוט שני (ס"ק ה' אות ג', [בדפוס חדש, משא"כ דפוס ישן]) – "אפשר להקל אם בדקה בשחרית".
- (יח) שאר פוסקים – פרדס שמחה (ס"ק י"ד), לבושי עז (תמצית אות ד'), אורחות הבית (פרק כ"ב סוף סעי' ד'), מראה כהן (עמ' נ"א אות ד'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קס"ז), יסוד הטהרה (פרק ד' הע' ו'), שערי טוהר (סוף סי' ס"א), משמרת הטהרה (פרק י' סעי' ט"ז).
- 1) אם אח"כ ראה ראיה גמורה, יש חומרא של יום ראשון – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"פ), ששבה"ל (סוף ס"ק א', סיכום אות ב'), לבושי עז (תמצית אות י"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קס"ז).
2. מחמיר.
- (א) ערה"ש (סוף סעי' כ') – "ורק אם ראתה בתוך ימי ספירתה דאז מתחלת למנות מיד ז' נקיים יש ליהזר שתפסוק סמוך לחשיכה ובכל זה נ"ל דאין חילוק בין ראייה ממש למציאת כתם דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון [שוב ראייתו ש"כ הש"ך ס"ק ו'] בשם המעיו"ט וכן עיקר".
- 1) הגר"ש איידר זצ"ל (ח"א פרק ג' הע' ל"ג, עמ' נ"ח) – "ומש"כ בערה"ש ... צ"ע דהא הש"ך בשם המעיו"ט הקיל אכתם אם לא נאמר דכוונתו אמש"כ מקודם 'ורק אם ראתה בתוך ימי ספירתה וגו' ודוק".
- (ב) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ד' סעי' ז') – "אין להקל כשיטת הש"ך במוך דחוק לגבי כתם, ואין נפק"מ בין ראיית דם לכתם דבשניהם הדין שוה לענין מוך דחוק".
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"ג).

י. ראתה גם בשאר ימים - האם יש חומרא של יום ראשון.

א. בדין של "בדיקת שחרית".

1. מיקל.

(א) מחבר (סעי' א', סעי' ב') – "בודקת ביום שפסקה כדי שתפסוק בטהרה ...".

(ב) רמ"א (סעי' א', סעי' ב').

(1) וכן סתימת הפוסקים על הדף – ט"ז, תוה"ש, פת"ת, ועוד.

- (ג) ש"ך (ס"ק ו', כדאי' בתפארת למושה לקמן).
- (ד) לחם ושמלה (שמלה ס"ק ג').
- (ה) חקר הלכה (נדה אות מ"ד) – "נ"ל דלדינא יש לסמוך על אספק ספיקא שמא יום הראשון הוא הראיה, ואת"ל יום האחרון שמא הלכה דגם ביום הא' מהני סמוך לביאת השמש ובדיעבד אפילו בדיקת שחרית כדעת הב"י".
- (ו) שערי טוהר (שער ט"ז ס"ק ב') – "דדברי הש"ע ברורים וקיימים והמיקל כהש"ע יש לו על מה לסמוך. והרוצה להחמיר כהחוו"ד יחמיר לעצמו ולא לאחרים כיון שגם הש"ך והט"ז הסכימו להשו"ע".
- (ז) מנחת יהודה (ח"ב סי' ס"ד ענף י').
- (ח) חזו"א (יו"ד סי' צ"ב ס"ק מ"ה) – "דינים העולים, פסקה מיום ב' ואילך אפי' ראתה באותן הימים מן המנחה ולמעלה, בודקת קדם שקה"ח וסופרת על סמך בדיקה זו, בין שהיתה הבדיקה ביום ה' שמתחלת לספור ממחרת, בין שהיתה הבדיקה ביום ב' ומתחלת לספור ביום ו' על סמך בדיקה זו, זהו דין לכתחלה מעיקר הדין, אבל לכתחלה נוהגין במוך דחוק כל ביה"ש, ודיעבד מהני בדיקת שחרית מיום ב' ואילך, ומשמע דאף בדיקת לילה אחר יום ראשון מהני, ואע"ג שאינה סופרת לדין עד יום ו', הפסיקה בטהרה בראשון שחרית פסול דיעבד, ואם בדקה מן המנחה ולמעלה חשיב בדיקה דיעבד לדעת רמ"א, אבל דעת הגר"א דלא מהני דיעבד, ובבדיקת כל ביה"ש של ראשון סגי לכתחלה, בין לספור אח"כ מיום ו', ובין לספור למחר כגון בראתה בימי ספירה".
- (ט) עי' בדה"ש (ס"ק י"ז) – "נראה שהמיקל בזה אף בבדיקת שחרית כדעת הרמ"א לא הפסיד".
2. מחמיר.
- (א) תפארת למושה (ריש הסי') – "ולענד"נ פשוט דהא דמחלקי' בין יום ראשון לב' היינו משום דביום ראשון שראתה ודאי הוחזק מעין פתוח משא"כ ביום ב' דלא הוחזק מעין פתוח דהא לא ידעה אם ראתה כלל היום אבל אם תראה ב' ג' ימים ודאי אז ג' כראשון כיון דידעינן שהיום מעיינה פתוח ... וא"ש קושית מעדני מלך הביאו ש"ך ס"ק ו' ע"ש דנ"מ אם תראה עד יום ו' ודוק ותמהני על אחרונים הב"ח ודרישה ומ"מ וש"ך שפי' כבית יוסף וצ"ל דס"ל לחלק בין יום אחד לב' אפילו אם ודאי ראתה גם בב' משום דשאני יום אחד שנפתח מעיינה והוי יותר בחזקת רואה".
- (ב) סד"ט (ס"ק ט') – "היוצא מזה דאפילו אם פסקה בטהרה בשאר ימים אם ראתה בו ביום צריך שתבדוק סמוך לביה"ש דוקא, ובדיקת צהרים לא מהני כדי לחוש לדעת התוס' ...".
- (ג) חזו"ד (חי' ס"ק א', ס"ק ה', בי' ס"ק א', ס"ק ב') – "עייני בב"י [עמוד קסא ד"ה ובין] הטעם דהא מהני בדיקה מן המנחה ולמעלה, ע"ש. ולפענ"ד נראה מוכח מדברי התוספות הנ"ל שהבאתי לעיל ס"ק א' דביום א' לא מהני בדיקה סמוך לבין השמשות. דהא התוספות כתבו דביום שראתה בו אפילו בז' לא מהני בדיקה רק מן המנחה ולמעלה, ואם כן קשה אהא דאמר רבי [נדה סח, ב] בראשון לא שאלתי וטעיתי וכו', הא בהדיא אמר רבי יוסי [שם] דף נ"ג [ע"א] דבכל יום שראתה בו לא מהני בדיקת שחרית, ומכל שכן ביום הראשון ממש, ועל כרחך צריך לומר דבראשון שלא שאלתי דקאמר היינו אם מהני שום בדיקה קאמר בראשון אפילו מן המנחה ולמעלה, דבדיקת שחרית אפילו בז' שראתה בו שחרית לא מהני, אלא ודאי דבראשון אפילו מן המנחה ולמעלה לא מהני, ולפי זה לדין דבכל הז' ימים היא בספק ראשון, צריכה בדיקה כל בין השמשות בהפסקת טהרה, כן נראה לי".
- (ד) חכ"א (כלל קי"ז סעי' ה', סעי' ז') – "אם ראתה גם באותו יום דאז בעל כרחך צריך שהבדיקה תהיה סמוך לבין השמשות".
- (ה) שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סוף סי' ז' הא') – "והנהגה האנן חוות דעת שם החמיר בזה והביא ...".
- (ו) מלבושי טהרה (סעי' ד', ס"ק י') – "ואפילו בדיעבד לא מהני".
- (ז) טהרת ישראל (סעי' ז').
- (ח) עי' אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ט) - לשונו מובא לקמן.
- (ט) שפע טהרה (ס"ק י"ג, דברי יציב יו"ד סי' צ"ט אות ז') – "אין להקל ולעשות הפסק טהרה בשחרית, אם ראתה עדיין באותו היום, אפילו אם תחלת ראייתה היה כמה ימים לפניו, ואפילו במקום צורך גדול".
- (י) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות כ"ב) – "ונחלקו האחרונים אם מועיל גם בראתה באותו יום דם (ראה חזו"א סי' צב סמ"ה, סד"ט סק"ט, חכ"א כלל קיז ס"ז ועוד). ורבינו מחמיר אף בראתה בלילה שלפניו דם".
- (יא) עי' ששבה"ל (סיכום אות ה') – "ובשעת צורך גדול מתירים בדיעבד אפילו ראתה דם גם באותו יום, כל שאינו ביום הראשון לראי".
- (יב) לבושי עז (תמצית אות ט"ז) – "דוקא מן המנחה ולמעלה".
- (יג) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"פ) – "שאין להקל בזה אלא בשעה"ד".
3. לכתחילה יש לחוש.
- (א) חוט שני (ס"ק ה' ד"ה ולמעשה, אות ה') – "לכתחילה יש לחוש לדעת החוות-דעת".
- (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קס"ה).
4. ראתה בלילה, יש להקל.
- (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"ט) – "להקל בזה למעשה אם רק ראתה בלילה, ולא ידעה אם ראתה בשחרית, שאין בדיקה ממנחה לעיכובא. וכן משמע לשון החו"ד בביאורים סק"א וז"ל ראתה כל הג' ימים וביום השלישי ג"כ ראתה בשחרית עכ"ל. משמע דווקא בשחרית".
- הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A woman had a moch that had a few small tipot of dam. The next morning she did a bedika which was fine, and she didn't do one in the afternoon. Can we count her morning bedika as a hefsek?

R' Y. Berkovits wrote: Yes. L'chatchila, she should've done another one in the afternoon. [There are machmirim that the hefsek in the afternoon is לעיכובא if she was bleeding on that day. In this case, we don't know that she saw dam in the day, just at night, so we would be mekil.]

5. מראי מקומות – אור לציון (ח"א יו"ד סי' ז'), מראה כהן (פרק ד' הע' ל"ו, ולדינא תעשה שאלת חכם"), ט"ו וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ז).

ב. בדין של "מוך דחוק".

1. מחמיר, אפילו בדיעבד.

(א) חו"ד (חי' ס"ק א', ס"ק ה', ב' ס"ק א').

(ב) מסגרת השלחן (ריש סי' קנ"ט) – "ע' בס"ט וחוו"ד סי' קצ"ו וחכ"א דמחמירין לפעמים אף בדיעבד ולכן אין לזוז ממה שכתוב בסמוך סעיף ד' שתהא בדיקת הפסק טהרתה במוך דחוק ושיהא שם כל בין השמשות".

(ג) ע' אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ט) – "אבל בשאר ימים אף שראתה גם בו שא"צ מדינא מוך דחוק כדמשמע מהמחבר ורמ"א, ועיין בסד"ט מה שנתן טעם לזה בד"ה היוצא, ורק לחומרא בעלמא מצריכין שתפסיק במוך דחוק אין להחמיר בנשים שקשה להן אלא שיהיה שם עד אחר ביה"ש של שיטת הגר"א שהוא כרבע שעה אחר השקיעה, שלבד ששיטתו עיקר הרי אף אם הוא ספק השקול הוא ספק בחומרא בעלמא שיש למיזל לקולא. ואם קשה לפניו טובא הוא כבדיעבד ששעת הדחק כדיעבד דמי וא"צ כלל מוך דחוק שתשהא אצלה, אלא תבדוק קודם השקיעה בדיקה יפה בחורין ובסדקין ויסגי אף כשתוציאנו תיכף. ומ"מ באין צורך למהר הטבילה בשביל פו"ר משום דכבר קיימו פו"ר, טוב שלא תפסיק אשה כזו שקשה לה להשהות אצלה המוך דחוק ביום שראתה אלא למחר, שאז ודאי הוא רק חומרא בעלמא שכיון שקשה לה אין להצריך לה. אבל ביש צורך למהר הטבילה אינה צריכה לחכות אלא אף ביום שראתה תפסיק קודם השקיעה בלא שהיה כשקשה לה טובא".

(1) מחמיר, אמנם בדיעבד מיקל אפילו ביום ראשון ממש – מלבושי טהרה (סעי' ד', ס"ק י').

2. מיקל, בדיעבד: [ועוד, שהרבה פוסקים סוברים דאפי' ביום שהתחילה לראות בו עלתה לה הבדיקה בדיעבד סמוך לבין השמשות אע"פ שלא היה המוך אצלה כל בין השמשות (ע' לעיל)]. וגם הרבה פוסקים הקילו שבדיעבד בדיקת שחרית מהני (ע' לעיל).

(א) מחבר (סעי' א', סעי' ב').

(ב) רמ"א (סעי' א', סעי' ב').

(1) וכן סתימת הפוסקים על הדף – ט"ז, ש"ך, תוה"ש, פת"ת, ועוד.

(ג) סד"ט (ס"ק ט') – "היוצא מזה דאפילו אם פסקה בטהרה בשאר ימים אם ראתה בו ביום צריך שתבדוק סמוך לביה"ש דוקא, ובדיקת צהרים לא מהני כדי לחוש לדעת התוס' ... מיהו מוך דחוק ודאי דאינו מעכב בשאר ימים אפי' בפוסקת ביום שראתה בו".

(ד) טוב טעם ודעת (מהדו"ק סי' רצ"ט ד"ה ובנדון) – "החוו"ד ... אל תטוש תורת אמך, ומזקיני' נתבונן, ואם הראשונים כבני אדם כו', והעיקר כדעת הרמ"א ומנהגנו".

(ה) חקר הלכה (נדה אות מ"ד) - לשונו מובא לעיל.

(ו) תפארת צבי (ח"ב סי' י"ג אות ג').

(ז) שו"ת ערוגת הבשם (יו"ד סוף סי' קע"ו) – "מהני בדיקה סמוך לביה"ש אליבא דכו"ע".

(ח) מנחת יהודה (ח"ב סי' ס"ד ענף י').

(ט) מהר"י שטייף (סי' ק"י) – "העולם לא תפסו חומרת החוו"ד שסובר דבכל עת צריכה לבדוק במוך דחוק כל ביה"ש"מ אפילו אם לא ראתה באותו יום".

(י) חזו"א (יו"ד סי' צ"ב ס"ק מ"ה) - לשונו מובא לעיל.

(יא) ע' חלקת יעקב (יו"ד סי' ק"ב) – "והחוו"ד ... ובוה נראה דודאי אי"צ להחמיר לאסור אף בדיעבד ... פשיטא דיש ס"ס, ספק כשיטת הרשב"א וסייעתא דאף בדיקת שחרית מהני ואף ביום ראשון, ומכש"כ בדיקת סמוך לביה"ש"מ, ושמא הראייה אינו כלל יום ראשון, אם כן להחמיר בשתיים, נגד פסק של הרמ"א דבדיעבד עכ"פ מהני סמוך לביה"ש אף ביום ראשון ודאי, ולחוש בכל ראייה דשמא הוא יום ראשון, יש להתיר אף בלא מוך עמוק כל ביה"ש"מ".

(יב) דברי משה (סי' נ"ה, סי' ס"ד אות ט"ז) – "אינה צריכה מוך דחוק מעיקר הדין, רק משום חומרא לכתחילה".

(יג) הליכות עולם (ח"ה עמ' פ"א) – "שהחוות דעת... אין להחמיר אף בזמן הזה בשני ואילך".

(יד) בדה"ש (ס"ק י"ז) - לשונו מובא לעיל.

(טו) שבה"ל (ח"ד סי' ק"ו, ששבה"ל ס"ק ד', אמנם ע' סיכום אות ד') – "והנה יראה דהא דבכל יום ספק יום ראשון אין לנו אלא דברי השו"ע שלפנינו המורה להקל בזה, דהו"ל כעין ס"ס להקל ספק יום ראשון ואת"ל יום ראשון מכ"מ בהא גופא איכא דעות בגמ' וראשונים דמהני בדיקה לפני ביה"ש ושו"ר בס' חקר הלכה כדברינו".

(טז) ע' לבושי עז (תמצית אות ט"ו) – "שתעשה מוך דחוק כל ביה"ש כיון שהיה מעיינה פתוח, ומ"מ אין זה מעכב מעיקר הדין".

(1) כ"ש מי שמיקל לעיל.

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רע"ה) – "לכתחילה יש לחוש לשיטת החוו"ד ... בדיעבד אפשר להקל שעלתה לה עשיית הפסק טהרה בלא המוך".

(ב) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ח אות ל"ט, אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות כ"ח) – "שצריך מוך דחוק אף בדיעבד".

4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ח).

יא | ראתה בתוך ז' נקיים.**א. מחמיר.**

1. **דברי חמודות** (נדה פרק י' אות כ"ה) – "ואם תאמר ולדידן מאי נפקא ליה מיניה הא מסיקנא בפרק בנות כותים סעיף ב' שכל אשה שרואה אפילו כתם נוהגים שצריכה להמתין ה' ימים עם יום שראתה בו ואח"כ תפסוק ותספור ז' נקיים ונ"ל דנפקא מיניה טובא להיכא דחזרה וראתה בתוך ימי הספירה דמכיון דטעמא דמחמירין ביום ה' לראייתה משום דלמא בימי נדוטה הוא שהוחזק מעיינה פתוח וכולהו נשי דידן כטועות הן דלעולם לא ידעי היכא קיימי אי בימי זיבות ואפשר שזו הראייה שבימי הספירה הן בימי נדות ולפיכך כל שלא ראתה רק יום א' בימי הספירה בדיקת שחרית לא מהני לה אפילו בדיעבד כן נ"ל וכל ירא את ה' צריך להזהיר על זה".
2. **ש"ך** (ס"ק ו') – "וכתוב בספר מעדני מלך דף ש' ע"א וז"ל וא"ת ולדידן מאי נ"מ הא אפילו אשה שרואה כתם נוהגין שצריכה להמתין ה' ימים עם יום שראתה בו ואחר כך תפסוק ותספור ז' נקיים (כדלקמן סי"א) ונ"ל דנ"מ להיכא דחזרה וראתה בתוך ימי הספירה דכיון שלא ראתה רק יום א' בימי הספירה בדיקת שחרית לא מהני אפילו בדיעבד".
3. **באה"ט** (ס"ק ה') – "וכתב הש"ך ... כ"כ בספר מעדני מלך".
4. **תוה"ש** (ס"ק ה') – "ועיין בש"ך שכתב בשם המ"מ נפקותא אחרוני דאם חזרה וראתה בימי ספירתה אם לא ראתה רק יום א' בדיקת שחרית לא מהני אפ"י בדיעבד".
5. **סד"ט** (ס"ק ט' ד"ה לכן, ס"ק י') – "הש"ך שכתב בשם מעדני מלך ...".
6. **טוב טעם ודעת** (מהדו"ק סוף סי' רצ"ט, שירי טהרה סי' קפ"ט תשובה ז') - לשונו מובא לקמן.
7. **תהלה לדוד** (סוף סי' ס"ה) - לשונו מובא לקמן.
8. **ערה"ש** (סעי' כ') – "אם ראתה בתוך ימי ספירתה דאז מתחלת למנות מיד ז' נקיים יש ליהרר שתפסוק סמוך לחשיכה".
9. **דרכ"ת** (ס"ק כ"ה).
10. **הגרשז"א** זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' כ"ג).
11. **ששבה"ל** (על הש"ך ס"ק ו') – "ש"ך סק"ו. בתוך ימי הספירה: דאז מעכב שתהי' הבדיקה סמוך לערב, וכמדומה שנשים רבות מזלזלות בזה וסומכות על הפסק טהרה שעשו בתחילת ז"נ ואילו ההפסק טהרה של אחר סתירה קיל בעינייהו, ובאמת יש בו צד חמור כמשנ"ת דאז נחשב יום ראשון לראי' ובדיקה סמוך לבה"ש מעכבת לרמ"א, ואף מוך דחוק לחו"ד, ורק בכתם מיקל הש"ך".
12. **בדה"ש** (ס"ק ל"ו).
13. **ששכ"ה** (אוהל שרה ח"ב פרק א' סעי' ח').
14. **ושאר פוסקים**.

ב. מצאה דם ע"י עד בדיקה [מעט דם].

1. מחמיר, דינה כראיה ממש.
- א) **טוב טעם ודעת** (מהדו"ק סוף סי' רצ"ט, שירי טהרה סי' קפ"ט תשובה ז') – "מה שכתב ושאל עמ"ש הש"ך בסי' קצ"ו ס"ק ו' דבכתם מהני בדיקת שחרית אף ביום א', אם הכוונה גם בכתמי עד הבדוק. הנה זה ודאי אינו, דכתמי עד הבדוק היינו ראייה ממש, ואדרבא גרוע יותר, דאטו הוי הטעם בש"ס משום דשופעת דם הרבה, לא כך הוא רק הטעם משום דמעיינה פתוח, ואף ע"י טיפה אחת מעיינה פתוח, ואדרבא בראיות הרבה כדרך כל אשה יתכן שלא תראה עוד, אבל טיפה אחת כיון שהתחילה לראות ונפתח מעיינה ועדיין לא ראתה כדרך כל הנשים, ודאי יש לחוש יותר שתראה עוד, ולא מהני בדיקת שחרית. וכן מורה לשון הטושו"ע ס"ס ק"ץ ולשון הראב"ד שבב"י שם, דכתמי עד הבדוק הם כראיות לכל דבר, ומדכתב לכל דבר משמע הוא הדין לבדיקת שחרית דלא מהני ... וזה ברור לפענ"ד".
- ב) **תהלה לדוד** (סוף סי' ס"ה) – "כ"ה הש"ך סק"ו בשם המעד"מ דבלא ראתה רק כתם יש להקל דבדיקת שחרית מהני. ועס"ט סק"י. ולכאורה בראתה ע"י בדיקת עד אף שלא הרגישה אין להקל. וזהו כתמי עד הבדוק שהם כראיות לכל דבר. כמ"ש הראב"ד ז"ל והביאו הטושו"ע סוסי' ק"צ".
- ג) **חוט שני** (ס"ק ד' סוף אות ג', ס"ק ה' אות ב') – "אשה שמצאה דם ודאי על העד שבדקה בו, ורוצה להפסיק בטהרה באותו היום, דינה כרואה יום אחד".
- ד) **שערי טוהר** (סי' ס"א).
- ה) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, ח"ב עמ' קס"ו).
2. מיקל.
- א) **מהר"ש ענגיל** (ח"ו סי' מ"א) – "לפמ"ש בשו"ת חת"ס ... ה"ה הכא גם להחוו"ד דמחמיר באם נמשך ראייתה איזה ימים דחוששין שמא יום האחרון לבד הוא תחילת נדתה, כ"ז בראתה ביום זה ראייה מרובה יש לחוש שמא היום הוא תחילת נדתה, אבל הכא דליכא חשש רק על טפה אחת א"כ בזמן ווסת לא שכיח שתראה רק טפה אחת, ושוב תולין דהוא רק **תוספת מזמן** ווסתה הראשון, ושוב לא מעכב בדיקת ביה"ש, כן נראה לענ"ד ס"ד לדינא".
- ב) **אג"מ** (י"ד ח"ג סי' נ"ה, מסורת משה ח"א י"ד אות קמ"ד ד"ה והוספתי) – "הנה מעניין ששמעתי שבארץ ישראל יש שפוסקים שבמקרה כזה, שמצאה על הבדיקה טיפת דם, לא רק שסותרת הפסק טהרה אלא נחשבת ממש כראתה רק יום אחת, שצריכה לעשות מוך דחוק מעצם הדין. וחולקים בזה עם רבינו שסובר שלא נסתר הפסק והם סוברים שצריכה לעשות מוך דחוק. ואמר רבינו שזה לא נכון, ובוודאי לא נחשב זה כראתה יום אחד, דראתה יום אחד הוי, למשל, במקרה שאשה בימי טהרה

ראתה דם, אבל ראייה ע"י בדיקה לא נחשב כראתה. ורבינו הוסיף דהנה מסתמא לא שכיח שתמצא האשה ממש טיפת דם על הבדיקה, רק יהיה מראה מסופק, ועל מראה מסופק, יש להוסיף שיש עוד סיבה למה לא מבטל ההפסק טהרה ...".

ג) הגרשו"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתצ"ז אות כ"ב, שולחן שלמה גדה פרק ז' סעי' כ"ג) – "דזה דוקא אם היה לה ראייה גמורה, אבל אם היה לה רק קצת דם על עד הבדיקה אין צריך מוך דחוק מדינא".

ד) הגרשו"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רע"ח, משמרת הטהרה פרק י' סעי' ט"ז, אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות כ"ו) – "אם ראתה דם כלשהוא ע"י עד הבדוק – לכו"ע המוך אינו מעכב, וכש"כ כשהיא באמצע ז' נקיים, וכל שכן במצאה כתם שאינה חייבת מוך דחוק".

ה) משמרת הטהרה (פרק י' סעי' ט"ז) – "אבל אם ראתה דם כלשהוא ע"י עד בדוק לכו"ע אינו מעכב, וכש"כ כשהוא באמצע ז' נקיים, וכל שכן בראתה ע"י כתם שאינה מעכב מוך דחוק כלל".

ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שפ"ה) – "ואם בדקה בתוך שבעה נקיים, ונמצא רק טפת דם, אין זה נחשב כיום ראשון לראייה, ואין המוך דחוק לעיכובא".

3. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ה'), אוצרות הטהרה (פרק ה' הע' צ"א), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"ד).

א) לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סוף סי' קכ"א) – "ובנדון זה יש עוד להמציא קולא, דכנראה שלא הרגישה פתיחת המקור ולא זיבת דבר לה, ורק שמצא' על עד הבדיקה. והא ידוע במ"ש האחרונים אם דם הנמצא בעד הוא דאורייתא לומר דקסברה הרגשת עד הוא, ועל בכרתי ופלתי סי' קפ"ג [סק"א] דהביא דברי הגהות מיימוניות [הל' איסור"ב פ"ד אות ב'] בשם הרמב"ב דנראה מדבריו שהוא רק ככתם אם לא הרגישה, והוא מסיק דיש להחמיר כדעת התרומת הדשן [ח"ב סי' מז] דהוה ספק דאורייתא, וכן בסדרי טהרה סי' קפ"ג [סק"ב] מסיק דהוה ספיקא דאורייתא, עיין בלחם ושמלה סי' קפ"ג [סק"ב] סי' ק"צ סק"ב שהביא בשם שו"ת נטע שעשועים [סי' כא], דאם נתנה אל לכה בשעת בדיקה ואמרת ברי לי שלא הרגישה, לכו"ע אינו רק ככתם, והא בכתם גם הסדרי טהרה מודה שאי"צ מוך דחוק כל בין השמשות, כמ"ש שם בסוף דבריו, עי"ש. וגם בבדיקת עד לדידיה ג"כ רק ספיקא, ואם מצורף עוד ספק לתלות נחתין להתיר ע"י ספק ספיקא, והודה לו בחתם סופר [בח"י לה' נדה] דאם אירע ספק כזה בתוך ימי לבון דכבר יצאה מחזקת טומאה, וכיון דספיקא הוא ונוסף לזה כנראה דהמורה לא טמאה לה רק מספיקא, דבקיאה דהי' רק נוטה לאדמומית, דהא היא היתה סוברת בטח שיטהר, והא משמע בגמ' בסוגיא דמראות דמים [נדה כ ע"ב] דאשה בקיאה קצת ולומר כזה טיהר לי חכם, וא"כ ודאי כדאי לסמוך בזה שאם בדקה עצמה כדינא בחורים וסדקים כדרך שבדקות בהפסק טהרה לסמוך ע"ד לחם ושמלה בזה. ואפשר דגם הסדרי טהרה וחוות דעת יודו בבדיקת עד וכנידון זה".

ג. ז' נקיים: כשהפסיקה בטהרה ונתקלקלה למחרת.

1. מחמיר.

- א) ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות א') – "אמנם בראתה ביום א' דז"נ יש לחייב מוך דחוק".
- ב) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות קע"ב) – "אם בבדיקת הפסק טהרה יצא בטהרה והמוך דחוק הוא לא טהור, הוי חשש ראייה של יום אחד".
- ג) פרדס שמחה (ס"ק י"ד אות ב', אות ג') – "אם עשתה הפס"ט ואח"ז נתקלקלה, אפילו למחרת נחשב כיום אחד ... ובראתה במוך דחוק צ"ע אם חשבינן כראית יום א'".
- עי' פרדס שמחה (אבני ישפה ח"א סי' ק"ע תשובה י' ד"ה ואף) – "ובעצם הדין שם אף דגם אני הבאתי כן דלמחרת נמי צריכה כבר מוך דחוק מעיקר הדין, מ"מ רוב בעלי הוראה אין רגילים לפסוק כן. אלא עכ"פ אחר יומים או ג' ימים דהוחזקה בטהרה כמבואר ברמ"א סי' קצ"ו גבי תלית כתמים".
- ד) אבני ישפה (ח"א סי' ק"ע תשובה י') – "אשה שבדקה בתוך ז' נקיים ומצאה דם נראה דחייבת במוך דחוק באותו היום כדי להפסיק בטהרה. וכן משמע בש"ך סי' קצ"ו ס"ק ו' שכתב חזרה וראתה בימי הספירה ע"כ, וה"ה לבדיקה. והטעם בזה הוא משום שכיון שכבר פסקה בטהרה א"כ מה שהיא רואה כעת הוא כהתחלה חדשה ודינו כראתה יום אחד בלבד שהיא חייבת במוך דחוק כל בין השמשות וכדברי השו"ע סי' קצ"ו סעי' ב'. ואפילו למחרת היום של הפסק טהרה כבר הדין כן שצריכה מוך דחוק, כן פוסק גאון אחד שליט"א. וכדיעבד מהני בבדיקה סמוך לבין השמשות בלי מוך דחוק והיינו אחר מנחה קטנה, ורק אם הוא שעת הדחק, שאם לא כן יש לחשוש לס"ט ס"ק ט' שסובר שבענין דוקא מוך דחוק, כך אמר לי מו"ר הגר"ש ואזנר שליט"א [זצ"ל]".
- ה) שערי טוהר (סי' ס"א).
- ו) יסוד הטהרה (פרק ד' סעי' ו') – "אבל אם עושה הפסק טהרה באותו יום בו החלה ראייתה, כגון שבאמצע שבעה נקיים מצאה דם על עד בדיקה, או ראתה דם, ועושה הפסק טהרה מיד באותו יום, שאז איננה צריכה להמתין פעם נוספת חמשה ימים, יש להחמיר מן הדין אפילו בדיעבד, שאין הבדיקה שעשתה קודם זמן מנחה קטנה מועילה לה".
2. מיקל.
- א) מנהג ירושלים (לבושי עז ס"ק ב' ד"ה ובאמת, תמצית אות י"א) – "והמורים בירושלים הקילו אפילו אם נתקלקלה בכל הז"נ, והוא ע"פ מה שנתבאר לעי' ס"ס ק"צ, יעו"ש".
- מנהג ירושלים (תמצית אות י"א) – "ובירושלים נקטו המורים דה"ה בכל ז"נ".
- ב) ארחות טהרה (פרק י"ג סעי' י"ט) – "הכלל בדין מוך דחוק, דאין לעשות מוך דחוק יותר מפעם אחת באותה ספירה ...".
- 1) קשה: למה זה לא כנגד הש"ך וסייעתו לעיל. וצ"ע.
3. תלוי מעת לעת.

(א) הגריש"א זצ"ל (מהרה כהן פרק ד' הע' ל"ג, כמשנת השלחן תשובה רפ"ג, לבושי עז תמצית אות י"א, מראה כהן עמ' נ"א אות ב' [לשונו מובא לקמן], אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות כ"ו, אות כ"ז, ע"י אבני ישפה ח"א סי' ק"ע תשובה י') – "ואם הראיה השניה היתה אחר מעת לעת - מעיקר הדין היא צריכה להניח מוך דחוק בבין השמשות".

(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קס"ח).

(ג) חוט שני (מהרה כהן פרק ד' הע' ל"ג).

(ד) מראה כהן (עמ' נ"א אות ב') – "ואולם הורו גדולי ההוראה שליט"א שיש להקל בזה ולהחשיב ראיה זו כהמשך של הראיה הקודמת כל שלא נגמר היום הראשון בנקיות, ולכן אין זה נחשב יום תחילת ראייתה ואינה חייבת במוך דחוק מן הדין".

ג' ימים.

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שפ"ג) – "שדווקא אם כבר הפסיקה ג' ימים בלי דם. אבל אם עדיין לא הפסיקה ג' ימים, אמרינן שהוא תוספת דמים בעלמא, ואינו התחלת ראייה חדשה".

5. תוך ז' ימים לראיה הראשונה.

(א) הגרי"מ שטרן שליט"א (אוצרות הטהרה פרק ה' הע' רל"ג) – "דאם הראיה השניה הוא תוך ז' ימים לראיה הראשונה אין זה נחשב ראיה חדשה".

6. מראי מקומות – פתחי מגדים (סי' ט'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ').

(א) בדה"ש (בי' ד"ה לבדוק, סוף עמ' רצ"ג) – "הש"ך בשם המע"מ ... ויש להקור אם כוונתם אף ביום ראשון של ספירתה דהא נמי חשיב כראתה יום אחד בלבד ... או דלמא כל שלא עבר עליה יום אחד בלא ראייה אינה בדין רואה יום אחד בלבד וצ"ע".

יב] לבישת לבנים - סעיף ג'.

א. טעם הדין - למה צריכה לרחוץ את עצמה וללבוש לבנים בז"נ.

1. להקל עליה שמא נתלכלך גופה או חלוקה בכתם ונטמאנה חנם – תורת השלמים (ס"ק ו', "הטעם בכל זה דאולי נתלכלך גופה או חלוקה באיזה כתם ותמצא תוך הז' נקיים דאז אין תולין כמבואר בסמוך סעיף יו"ד ולפי זה בדיעבד ספרה שבעה נקיים בלא רחיצה ולבישה כלל ואחר כך בודקת חלוקה וגופה ולא נמצא שום כתם מותרת לטבול", מקור חיים (ס"ק כ"ט, "מנחת יעקב"), מחצית השקל (על מחבר סעי' ג'), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ז'), אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ה), אהל שרה (עמ' כ"ב).

2. להחמיר עליה, שאם תמצא כתם בידוע שבא אח"כ ותסותר ספירתה – לבוש (סעי' ג'), סד"ט (ס"ק י"ב), בדה"ש (ס"ק מ"ד, ע"י ציונים ס"ק ס"ו, ס"ק ס"ז).

3. מראי מקומות – חכ"א (סי' קי"ז סעי' ח'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"ו).

ב. בגדי צבעונים.

1. מצאה כתם על בגדי צבעונים - ע"י סי' ק"צ סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

2. האם מותרת ללבוש בגדי צבעונים - ע"י סי' ק"צ סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

3. בשעת הדחק: כגון אשה שיש לה הרבה כתמים.

(א) מחמיר, [אא"כ שיש לה מכה וכדו'] – אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' כ"ז).

(ב) מיקל.

1) מהרש"ם (ח"א סי' פ"א) – "מוצאת כתמים על חלוקה תמיד, וא"א לה ליטהר ... העיקר נ"ל דתלבש גם כתונת צבוע בשאר צבעונים שאין בהם לובן כלל".

2) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ח, ע"י רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות כ"ו) – "ויש להורות לאשה זו אם אינה מרגשת אלא שמוצאת כתמים על בגדיה שתלבש בגדים צבעונים, שאף בג' ימים ראשונים אין לאסור כדאיתא בפ"ת סימן קצ"ו ס"ק י"ב בסופו".

3) הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם יו"ד סי' ק"צ ס"ק ב', שולחן שלמה נדה פרק ד' סעי' ד', הע' ה') – "כמדומני שלא ראיתי אצלו עצה שתלבש בגדי צבעונים אשר הרעק"א במהד"ת מתיר בסי' לד גם בבגד הסמוך לגוף".

4) יביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות ע"ז) – "אשה המתקשה להטהר לבעלה מחמת כתמים, יש להורות לה שתלבש בגד צבעוני בכדי להצילה מכתמים, ויש להעדיפו על פד שאינו מקבל טומאה".

5) ע"י ששבה"ל (סיכום אות א', סי' ק"צ סעי' י' סיכום אות י"ג) – "ובאשה שאינה יכולה להטהר מפני הכתמים מתירים כשהוא במקום עיגון בימים אמצעיים דז"נ (חוץ מיום א' וז'), אך צריך שאלת חכם".

6) בדה"ש (ס"ק קי"ז) – "שעת הדחק נראה שיש לסמוך עליהם להקל בזה".

(ג) מראי מקומות – חמד שלמה (ח"ב סי' ס"ה).

4. מראי מקומות.

(א) רע"א (ח"ב סוף סי' ל"ד) – "והספירת ז"נ ... ותלבוש בגדי צבעונים וכן הסדינים ומכסה הכרים יהיה הכל בבגדי צבעונים שאין מקבלין כתמים".

1) ע"י בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה וי"א, עמ' ש"ב) שמפרש שרע"א איירי באשה שיש לה מכה שתולים הדם במכתה, ולא באשה שרואה כתמים ממקורה.

(ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות מ') – "אשה שהורו לה לבדוק רק ביום א' ויום ז' רשאית ללבוש בגדי צבעונים בשאר הימים, ורק תקפיד בלבנים בשני הימים הנ"ל".

ג. פשעה ולא לבישה לבנים.

1. ראוי לקונסה – מעיל צדקה (סי"ג ד"ה ואף), הו"ד בסד"ט (סי"ק ע"ג ד"ה מיהו), חכ"א (כלל קי"ז סעי' ח', כלל קי"ג סעי' מ' [לשונו מובא לקמן], ומכל מקום אין עיכוב אף אם תלבש צבעונים ואם פשעה ולא לבשה בגדי לבנים ראוי לקונסה"), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ג, לשונו מובא לקמן), טהרת ישראל (סעי' י"ז), בדה"ש (ס"ק נ"ג), פתחי הלכה (ארטסקול, פרק ל"ב הע' נ"ח).

א) אם מצאה שם כתם יש להחמיר, אא"כ שהיא מכרת אותן הכתמים בטביעת עין שהיו מקודם.

1) מעיל צדקה (סי"ג ד"ה ואף), הו"ד בפת"ת (ס"ק ג').

2) הו"ד בסד"ט (סי"ק ע"ג ד"ה מיהו).

3) חכ"א (כלל קי"ג סעי' מ') – "אם לבשה החלוק הבדוק לה בימי נדתה ופשטתה ולא בדקתה וחזרה ולבשתו בלא בדיקה בימי טהרתה ונמצא בו כתם דתולה שמימי נדתה הוא ואפילו היה הכתם מגליד שהרי לא נתכבס החלוק ומכל מקום בשלושה ימים ראשונים של שבעה נקיים לדין הנוהגין על פי רמ"א דקיימא לן דאז לא תלינן אלא דוקא במכה שבגופה כדלקמן מכל מקום לא חשבינן זה למכה שבגופה דדוקא במכה דעדיין המכה בגופה תלינן להמקילין אבל לתלות בימי נדתה שכבר עברה המכה לא תלינן (מנחת יעקב וסדרי טהרה ס"ק פ"ב בשם משנה למלך) וכן ראוי להורות (שהרי הש"ך מחמיר אפילו במכה שבגופה) ודוקא שלא ידעה בודאי שהחלוק היה נכתם מנדות דאז לא תלינן בג' ראשונים אבל אם ידוע לה שהחלוק היה נכתם מנדות אלא שנסתפקה אם נתוסף בה כתם אפילו בג' ראשונים תלינן דלמה נחוש שנתוסף בו כיון שהחלוק כבר אתחזק בכתמים אם לא שפשעה ולא לבשה בגד לבן בימי ספירתה דראוי לקונסה ואפילו אם פשעה אם היא אומרת שהיא מכרת אותן הכתמים בטביעת עין שהיו בו מנדות נאמנת דאפילו עם הארץ נאמן במילי דאיסורי בטביעת עין (שם סדרי טהרה בשם תשובות חכם צבי ס"ק ע"ג)".

4) צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ג) – "אשה שלבשה בתחילת ספירתה חלוק שהי' בו כתמים מימי נדותה או משאר דברי' אין חוששין שמא ניתוספו בה עוד כתמי' בגיה"ר לפיכך הם עולי' לה לספי' טהרתה (תשו' מ"צ) והטעם כיון שנתחזק החלוק בכתמים אין חוששין לו שמא נתחדש בו כתם בד"א כשלא פשעה בדבר זה כגון שטעתה לומר שאין ספירתה כלום מאיזה סיבה ולכך לבשה חלוק נכתם. אבל אם פשעה שלא לבשה בגדים נקיים בימי ספירה כראוי ודאי ראוי לקונסה שלא יעלו לה אלו הימים. ואפילו אם פשעה אין לטמאותה אלא כשאין ידוע לה בבירור שלא ניתוספו בו כתמים. אבל אם היא אומרת ברי לי שלא נתוסף בו שום כתם כגון שמכרת בט"ע כל הכתמים שהיו בו מקודם הרי זה נאמנת".

ב) בדה"ש (ס"ק נ"ג, ציונים ס"ק פ"ו) – "ראוי לקונסה ונראה דר"ל שלא יעלו לה אותן הימים לספירתה וצריכה לספור מחדש [אמנם צ"ע דאם היא פשעה בעלה מה פשע ולמה נקנס אותה]".

1) לא נראה מהמקורות לעיל.

ג) חוקת הטהרה (הע' כ"ו) – "והרי אינו מבואר בבירור איך לקונסה, ועכ"פ צריכה כפרה".

2. מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קכ"א, הע' קמ"ה), ששבה"ל (ס"ק ה', סיכום אות ה'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"ב, "שלמעשה אינו לעיכובא"), פתחי דעת (פרק י"ב סעי' ה').

ד. להחליף סדינים בז' נקיים: בזה"ז.

1. נכון להחמיר.

א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"ז, רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ח') – "אף כשהמכנסיים שלבשה הם מהודקים לגופה, טוב שתשים סדין לבן על מיטתה. משום שאיכא דחושבין אף לשאינם מהודקים ממש לגופה, שהם מהודקים, דלאו כל נשי שווין בחשיבת הידוק. וגם הא יש חילוק בין ישיבה לשכיבה, ובין ישיבה ושכיבה לעמידה, ולכן טוב שגם תשים סדין לבן על מיטתה".

ב) שפע טהרה (ס"ק י"ד) – "בימי ליבונה תפרוס תחתיה בלילה סדינים להניח בדוקים מכתמים, ואע"פ שלובשת בגד לבן מהודק".

ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רפ"ה, עי' אוצרות הטהרה עמ' תתק"ט אות מ"ד, פתחי דעת פרק ט"ז הע' י"ג, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ב אות ט"ו) – "לבשה בגד מהודק לגופה - אינה חייבת להחליף את הסדינים, אך המנהג להחליף את הסדינים".

הגריש"א זצ"ל (מה טובו גליון ו' עמ' י"ב אות ט') – "בשבעה נקיים בזמן הזה שלובשים בגד מהודק לבשרה מ"מ יש לשים סדינים לבנים על המיטה מצד המנהג אבל בגדי לילה אי"צ שיהיה לבנים כיון שאין בזה מנהג".

ד) שבה"ל (ח"ג סי' קכ"ח, ח"ד סי' קס"א) – "הנה פשוט דמן הדין לא צריך רק סדינין וכתונות שהם הבגדים הסמוכים לגוף לברר אם תראה, ובוזה"ו נתקיים עיקר ההלכה במה שלובשת המכנסים לבנים אפודים מאד לגוף שע"ז נתברר טהרתה היטב, ולפ"ז סדינים בזה"ז אינם מעיקר הדין, אבל חלילה להקל בזה".

ה) חוט שני (ס"ק ו' אות ג') – "גם אשה הלובשת בגד הסמוך לגופה, לבן ונקי - יש לה ללבוש ולהציע בגדים לבנים ונקיים".

ו) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות קס"ז) – "גם בזמן הזה שישנים עם בגד סמוך לגוף, תשתמש בסדינים לבנים בימי ליבונה, וגם הצודע"ק יהי' לבן בדוק".

ז) בדה"ש (סעי' ג' בי' ד"ה ובלילה, עמ' רצ"ה) – "מנהג הנשים הוא לדקדק על הסדינים שיהיו בדוקים ולבנים".

ח) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ט אייר תשס"ט) – שאלה: בזה"ז שנשים לובשים בגדים מהודקים לגופם, האם עדיין צריך להציע סדין לבן בימי ז' נקיים. תשובה: ראוי".

ט) פרדס שמחה (ס"ק כ') – "וגם בלובשת בגד המהודק לגופה, תחליף הסדינים".

י) פתחי הלכה (ארטסקול, ח"ב עמ' רט"ו).

(יא) מראה כהן (עמ' נ"ה אות ב') – "אמנם כיום שלובשות הנשים בגד מהודק הסמוך לבשר אין לזה עיקר מן הדין מ"מ נוהגין אף היום להציע סדין לבן".

(יב) אבני ישפה (ח"א סי' קע"ד) – "וכל זה מן הדין אבל המנהג הוא שיש להקפיד שהסדין יהיה לבן".

(יג) נטעי גבריאל (פרק נ"ה סעי' ו') – "גם הנוהגות ללבוש מכנסים מהודק לגופה, מ"מ צריכה לשים סדין לבן על מטתה".

(יד) חוקת הטהרה (סעי' כ"ב) – "מצד מנהג ישראל יש הידור להציע סדינים לבנים".

(טו) אהל שרה (סוף עמ' כ"ב) – "אג"מ".

2. מיקל.

(א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ג' הפסק טהרה אות ז') – "וכן צריכה להציע על מטתה סדינים לבנים, וגם השמיכה תהיה לבנה וכן הכותונת שלובשת בשנתה. אולם אם ישנה בבגד תחתון לבן (או בפד) המהודק לגופה - סגי, שודאי שאין הדם יכול לצאת בלי לפגוע בבגד זה, ולכך אין צריכה שום לבנים אחרים".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ד' סיון תשס"ט) – "שאלה: בזה"ז שנשים לובשים בגדים מהודקים לגופם, האם עדיין צריך להציע סדין לבן בימי ז' נקיים. תשובה: אם לא יכולה טפת דם לצאת בלי שתיראה בבגד, אינה צריכה סדין לבן".

3. מראי מקומות.

(א) הגרשו"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתפ"ג אות ה', שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' כ"א, פרק ט' סעי' ט') – "בנוגע לתחבושות היגיניות ... האם ניתן להשתמש בהן בז' נקיים כשמדביקים אותם לבגד. תשובה: בז' נקיים ודאי טוב שהרי הן לבנות, אך צריכים גם סדינים לבנים אם הן זרות".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"ג) – "שבירושלים הם מחמירין בזה, ובשאר העולם מקילין".

ה. האם צריכה לקנח בבית הכסא זוקא בנייר לבן, ואם צריך לבדוק הקינוח.

1. מיקל.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"ח) – "אף בז' הנקיים אין שום צורך לאשה לקנח בבה"כ - לא לקטנים ולא לגדולים - בדבר לבן, ואין צורך לה לעיין בקינוח, כי סגי לה בהבדיקות שחייבו לה בז' הנקיים. ואף שכל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת (נדה י"ג ע"א), נראה בפשיטות שאין זה בבה"כ אחר שעשתה צרכיה, שאף כשנאסור אותה - ברוב הדברים יהיה רק מדין ספק".

(ב) נטעי גבריאל (פרק נ"ה סעי' כ"ב) – "אפי' בז' נקיים בשמקנחת עצמה אחר הטלת מ"ר, א"צ להדר בנייר לבן".

(ג) אהל שרה (עמ' כ"ג) – "אג"מ".

ו. הרוחצת בים בז' נקיים, האם צריכה לרחוץ זוקא בבגד לבן.

1. מחמיר.

(א) באר משה (נטעי גבריאל פרק נ"ה הע' כ"ג) – "לכתחלה יהי' הבגד לבן כלפי הגוף".

2. מיקל [רק נקי מכתמים].

(א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"ט) – "הנשים הרוחצות בים ובבריכות בבגדים שנעשו לזה במדינותינו, אם הן בז' הנקיים צריכות שיהיו לבנים לכה"פ בצד שכלפי הגוף - הנה פשוט שאין צריכות, אך ודאי צריך שיהא נקי מכתמים. דהא רשאית לרחוץ גם ערומה בלא בגדים כלל, ולא גרע מה שלבשה איזה בגד אם אך הוא נקי".

(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רי"ד).

(ג) אבני ישפה (אהל יעקב ג' אלול תש"ע) – "מה שחקרת אם אשה בתוך ז' נקיים והולכת לשחות אם צריכה ללבוש בגד לבן, התשובה ודאי שהיא לא צריכה שהרי כיון שהיא נכנסת למים גם אם היא תראה דם הוא יהיה נמס, לכן לא יועיל ללבוש לבן. לכן כל המצב הוא מצב של רחיצה, ובעת הרחיצה אין האשה לובשת דבר".

(ד) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ל"ב אות ג', חוקת הטהרה סעי' כ"ג) – "אשה מותרת ללבוש בגד ים צבוע לבריכה או לים וכדומה אפילו בז' נקיים, ואין לחוש שמא ראתה ואי אפשר להבחין".

(ה) אהל שרה (עמ' כ"ג) – "אג"מ".

3. מראי מקומות.

(א) נטעי גבריאל (פרק נ"ה סעי' ט"ו) – "הרוחצת בים או בבריכה (סווימינג-פאל), לכתחלה יהי' הבגד לבן כלפי הגוף, ועכ"פ יהי' בגד נקי מכתמים".

ז. האם צריך שיהא הלבנים מקבל טומאה.

1. מיקל.

(א) הגר"י גוסטמאן זצ"ל (הליכות ישראל נדה ח"א עמ' רי"א אות י"ג) – "אשה שחוששת לכתמים, מותרת להשים נייר קינוח לבן (שאינו מקבל טומאה כלעיל אות ט') בבגדה בתוך ז' נקיים, שכיון שהוא לבן יכולה להבחין בצבע שלה. ואין חשש שגורמת שלא תיטמא מדין כתם".

(ב) הגרשו"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתפ"ג אות ה', שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' כ"א, רוחב השולחן ס"ק ט"ו, פרק ט' סעי' ט') – "בנוגע לתחבושות היגיניות ... האם ניתן להשתמש בהן בז' נקיים כשמדביקים אותם לבגד. תשובה: בז' נקיים ודאי טוב שהרי הן לבנות, אך צריכים גם סדינים לבנים אם הן זרות".

(ג) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ג' הפסק טהרה אות ז', ח"ב יו"ד סי' כ"ז ד"ה ולעצם) – "ויכולה ללבוש בגדים שאינם מקבלים טומאה כדי להצילה מטומאת כתמים. ויכולה ליתן התחבושות הלבנות (פדים) שאינם מקבלים טומאה. דאין שבעת

הנקיים באים לברר שלא תראה בהם כתם, אלא באים לברר שלא תראה ראייה בהרגשה. ולכך צריך שיהיו הבגדים לבנים כדי שאם תרגיש יוכל החכם לברר אם היה מראה טמא או לא".

(ד) הגרש"ז אולמן שליט"א (שבט הכהן פוריות פרק ג' עמ' קי"ד ד"ה שימוש) – "שמותר לכל אשה להניח פד בז' נקיים, מאחר שאם תהיה לה הרגשה או ראייה בכמות נטמא אותה".

(ה) מנחת אשר (שבט הכהן פוריות פרק ג' עמ' קי"ד ד"ה שימוש).

(ו) ארחות טהרה (פרק י"ג סעי' כ"ז, ביאורים אות י"ד) – "והיוצא מזה שגם להחכמ"א, דהטעם בלבישת בגד לבן ולא צבוע הוא להחמיר עליה שאם תראה דם אפי' פחות מכגרס יהא ניכר ועי"ז תשים אל לבה לידע אם היה לה הרגשה, וכן למד בדעת המרדכי בשם הרוקח ובדעת הרמ"א, מותר לה לשים בימי הנקיים תחבושת לבנה של צמר גפן הנקרא פע"ד כיון שאם יצא ממנה אפי' מעט דם יהא ניכר עליו. היוצא מכל הנ"ל דלכל הפוסקים ולכל הפירושים מותר לאשה לשים סמוך לגופה תחבושת לבנה של צמר גפן הנקרא פע"ד שאינו מקבל טומאה בשבעה נקיים כדי להצילה מכתמים, ואם תמצא עליו דם בלא הרגשה אפילו יותר מכגרס הרי היא טהורה".

(ז) שבט הכהן (פוריות פרק ג' עמ' קי"ד ד"ה שימוש) – "וכן עיקר".

2. מחמיר.

(א) ע"י עמק התשובה (ח"ד סי' ע"ד, ח"ו סי' תכ"ט, ח"ה סי' ק', קובץ בית תלמוד להוראה חי"א עמ' קס"ג סי' רנ"א) – "דיכולה האשה להתלבש בדבר שאינו מק"ט בז"נ ... אכן בעיקר הדבר נראה לענ"ד דיש בדבר זה חילוק ... שראתה דם בהרגשה ... ובין אם הספירת נקיים הוא ע"י כתם ... הא יש לחוש דלמא ארגשה ולא אדעתא, אך אם תעשה בדיקה ולא תמצא יש ראי' שלא בא הדם ממנה בהרגשה ... אם הספירת הז"נ הוא מחמת כתם דהיינו דם בלא הרגשה, בזה נראה דאין צורך לחייבה בבדיקה אחר שמצאה על בגד שאינו מק"ט והוא".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"ד) – "שיש לחוש גם למנהג הזה, וללבוש בגדים לבנים שמקבלים טומאת כתמים. ולענין אשה שיש לה מכה, ע"ז לא נהגו להחמיר, והיא יכולה ללבוש בגדים שאינם מקבלים טומאת כתמים, אבל עדיין תהיה לבנים כדי לקיים טעם הראשון דנ"ל. ולכן, אשה שיש לה מכה יכולה ללבוש פד. ובא"י שמחמירים בפדים, יש לה ללבוש פד לבן בלי לחבר אותה לבגדה התחתון. ושמעתי מרי"ב של' שעדיף לעשות ככה מללבוש בגדי צבעונים, אף שיש מקילין בבגדי צבעונים".

(ג) היכל הוראה (ח"ה סי' פ"ד) – "אין זו תקנה אלא פירצה ...".

3. מראי מקומות – בייע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות ע"ז, לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ב הע' ס"ג, הע' צ"ג).
 (א) משמרת הטהרה (פרק ג' הע' נ') – "ובמקום עיגון באשה שאינה יכולה ליטהר בלאו הכי ... ונראה דאשה כזו יכולה ללבוש פד לבן קטן פחות מג"ט על ג"ט סמוך לגופה שדינו כאינו מק"ט כמ"ש"נ לעיל [ולא תדביקנו לבגד אלא ע"י סיכת בטחון כמ"ש"נ שם]. ובזה לכ"ע שפיר דמי ואינו כמעלים עין מן האיסור, דדבר שאינו מק"ט לכ"ע טהור וגם יש כאן עד לבן שמבחינים על ידו אם יש לה ראייה גמורה או לאו ...".

(ב) אוצרות הטהרה (פרק ה' סעי' צ', הע' רנ"ו) – "אשה שאינה יכולה להטהר לבעלה מחמת שרואה תמיד כתמים ... [ושמעתי מחשובי המורים דס"ל דעדיף שתלבש בגדי לבן, וכדי להימנע מכתמים תשים צמר גפן או ניר שאינם מקבלים טומאה]".

(ג) עצה: להחליף בגד תחתון כמה פעמים ביום.

ה. האם צריך לבדוק הלבנים.

1. תבדוק – רא"ש (הלכות נידה בקיצור סי' ב', "ובאותן ז' הימים תבדוק בכל יום עצמה וחלוקה"), סד"ט (ריש ס"ק ט"ו), רע"א (על סעי' ד', "להיות בודקת לכתחלה. עצמה וחלוקה"), לחם ושמלה (לחם ס"ק י"ט), מסגרת השלחן (סי' קנ"ט ס"ק ד'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ה'), פתחא זוטא (ס"ק י'), טהרת ישראל (סעי' כ"ד), שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ה'), שלחן העזר (סי' י' סעי' ה' אות ו'). הגרש"ז צ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' ה'). ששבה"ל (סעי' ד' סיכום אות ב'), חזקת טהרה (ס"ק ל"ו), אורחות הבית (פרק כ"ב סעי' י'), חוט שני (ס"ק ח' אות ו'), פרדס שמחה (ס"ק כ"ה אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רט"ו), יסוד הטהרה (פרק ה' סעי' ג'), דרכי טהרה (עמ' קל"ד), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"ד, "שכן להלכה, אבל אינו לעיכובא. מעיקר הדין הטעם שצריכה ללבוש לבנים הוא רק מחשש הרגשה, לתפוס מה שהרגישה. שאם הרגישה, ובדקה בתחתונים לראות אם יש בה דם, ולא יכולה לעמוד עליו אם דם או לא, חסרון הוא בספירתה. וע"י הלבנים יכולים לראות המראה. ועל כרחק אין הטעם שצריכה ללבוש לבנים הוא כדי לראות אם טמאה טומאת כתמים, שהא מהיכי תיתי שצריכה ללבוש לבנים המקבל טומאת כתמים ... אבל משום מנהג, נהגו ללבוש לבנים, ולבדוק להיות נקי גם מטומאת כתמים"), אהל שרה (עמ' כ"ג), פוסקים.

(א) רק לכתחילה, אבל לדינא אינו מעכב – טהרת ישראל (סעי' כ"ד), שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ה'), הגרש"ז צ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' ה'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"ד, לשונו מובא לעיל), ועוד.

2. מיקל, דמעיקר הדין אין צריכה לבדוק חלוקה בז' נקיים רק את עצמה – פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ז', פתיחה פרק א' ח"ד אות י').

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"ז).

ט. לפני ז' נקיים: מתי זמן לבישת לבנים - מיד אחר ההפסק, או לפני שקיעה.

1. מיד אחר ההפסק.

(א) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"א הע' קע"א) – "ומשמע משם דדין לבנים מתחילים אחר ההפסק טהרה ולא מהתחלת ז' נקיים א"כ אשה שפוסקת בטהרה אף קודם מנחה קטנה [ולא תבדוק אח"כ במוך דחוק] נראה שתלבוש לבנים אז ולא תחכה עד הלילה".

(ב) בדה"ש (ס"ק מ"ה, ציונים ס"ק ס"ט) – "תלבש וכו'. ותעשה כן סמוך לבדיקתה או לשימת המוך דחוק בפנים אע"פ שהוא עדיין יום ועוד לא נכנסה לז' נקיים שלה".
 (ג) אבני ישפה (ח"ה סי' קכ"ב) – "שנכון לאשה ללבוש בגדי לבנים תכף אחר ההפסק טהרה, כי מאותו הרגע היא בחזקת טהרה וצריכה לשמור שלא יהיה הפסקה בחזקה".
 (ד) נטעי גבריאל (פרק נ"ה סעי' א') – "ועכ"פ תלבש לבנים מיד אחר ההפסק ולא להמתין עד מאוחר בלילה".
 (ה) משמרת הטהרה (פרק י"א סעי' ג') – "לבישת הליבון זמנה מבעוד יום אחר ההפסק טהרה קודם השקיעה דוקא".
 2. לפני השקיעה.

(א) שיעורי טהרה (עמ' רס"ב ד"ה אם) – "אם הקדימה ההפסק טהרה קודם היום החמישי, וכן בכל מקרה שאינה מתחילה לספור שבעה נקיים מיד אחר ההפסק טהרה, אינה צריכה ללבוש לבנים בימים שבינתיים עד שתתחיל למנות שבעה נקיים".
 3. מראי מקומות – דברי שלום (ח"ו סי' קכ"ז), אור בהיר (ח"ב סי' כ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ב הע' נ"ג), הרד"ל וויליגער (המתיבתא תשנ"ג עמ' ר"ל).

(א) דברי פינחס (ח"א סי' נ"ה) – "אשה שעושה הפסק טהרה צריכה ללבוש בגדים הלבנים לשבעה ימי הנקיים מיד אחר ההפסק ולא להמתין עד אחר שהסירה המוך דחוק אחר צאת הכוכבים וכן שמעתי מהגה"צ בעל שבט הלוי שליט"א [זצ"ל] שמנהג הנכון הוא לעשות הפסק טהרה ומוך דחוק ומיד אחרי זה ללבוש בגדים הלבנים ולא להמתין. ולכתחלה ראוי להניח מוך דחוק מיד אחרי ההפסק טהרה לפני שקיעת החמה, ולהשאירו שם עד אחר צאת הכוכבים. ואם קשה לה יכולה להוציא לפי המנהג, ובדיעבד אם לא עשתה בדיקה זו אינו מעכב. ומה"ט אלו הנשים הנוהגות להניח המוך דחוק רק בביה"ש כמו עשרים דקות לפני צאה"כ לא ימתינו מללבוש בגדים הלבנים עד אחר בדיקת המוך דחוק, אלא ילכשו אותם מיד אחר ההפסק טהרה, ובלבד שיעשו ההפסק טהרה בבדיקת חורים וסדקים לפני השקיעה".

י. אחר ז' נקיים: לבישת לבנים.

1. מיקל.

(א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ג' הפסק טהרה סוף אות ז', סי' ל"א סי' קצ"ו) – "אחרי שנשלמו השבעה נקיים אינה צריכה ללבוש עוד לבנים, אפילו כשאינה טובלת מיד".
 (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רכ"ב).
 (ג) ארחות טהרה (פרק י"ד סעי' ו') – "אשה שגמרה לספור שבעה ימי נקיים ודחאה טבילתה מחמת סיבה בהוראת רב, או מחמת שבעלה אינו בעיר, תלבש בגדים צבעונים מיד לאחר שעבר יום השביעי לנקיים, ותפרוס על מיטתה סדין צבעוני".
 2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"ב) – "ולענין אם חל ליל טבילתה בשבת, ואין בשכונה עירוב, שמעתי מרי"ב של' יש ללבוש לבנים בפנים וצבעונים בחוץ. ואחר הטבילה (או צאה"כ) להפוך אותם. ע' ש"ע או"ה ס' שא סל"ו, ובאגר"מ יו"ד ח"ג ס' מז אות ג'. אבל אם הולכת למקוה לאחר צאה"כ בוודאי יכולה ללבוש צבעונים בלבד, שהא כבר כלו הז' נקיים".
 3. לענין בדיקות - ע' לקמן, סעי' י'.

יג] רחיצה קודם ההפסק.

א. הטעם: למה צריכה לרחוץ את עצמה וללבוש לבנים בז"נ.

1. ע' לעיל.

ב. חמין או צונן.

1. יותר טוב בחמים.

(א) בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות י') – "ומנהג כשר לרחוץ כל גופה במים חמין קודם הפסק בטהרה".
 (ב) שפע טהרה (ס"ק ט"ו) – "שהמנהג הכשר הוא רחיצה במים חמים".
 (ג) ארחות הבית (פרק כ"ב סעי' ב') – "וראוי שתרחץ במים חמים. ומדינא יכולה לרחוץ אף בצונן".
 (ד) פרדס שמחה (ס"ק כ"א) – "ויכולה לרחוץ בין בחמין ובין בצונן, והמדקדקת ראוי שתרחץ בחמין באו"מ".
 (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קע"ו).

2. שוה.

(א) ע' פמ"ג (מגידות סי' נ') – "בצונן סגיי".

(ב) בדה"ש (ס"ק נ"א) – "בין בחמין בין בצונן".

(ג) חוט שני (ס"ק ו' אות ו').

(ד) יסוד הטהרה (פ"ד הע' ב') – "בין במים חמים בין במים צוננים".

ג. אם לא רחצה.

1. אבני ישפה (ח"א סי' קע"ה) – "וגאון אחד שליט"א [זצ"ל] הוסיף לבאר שדעת המחמירים היתה שלא לחלק בתקנה של חז"ל, אבל לדינא הסכים שהעיקר כמו שכתבנו, שאף שיש להחמיר לכתחילה ולרחוץ מסביב לאותו מקום סמוך להפסק, אבל בדיעבד כל שהמקום רחוק מקודם או מקונח מקודם אין בזה חשש כלל".

יד] המתנה - לאחר שרחצה בפנים, קודם שתבדוק להפסק טהרה.

א. יש להמתין.

1. נפש חיה (סי' ס"א ד"ה ומה) – "ולא מהני דתיכף כשתרחץ אותו מקום ותקנח היטב תכניס המוך בעומק ותבדוק ותוציא שיהיה נקי ויעלה לבדיקה דזה לא מסתבר דיהי' מהני הבדיקה מה שיהי' תיכף אחר הרחיצה באותו מקום ובשעת הרחיצה לא ראתה אם היתה טמאה כנ"ל דמסתבר לומר דהרחיצה תוכל לגרום לפי שעה להעביר הדם שבאותו מקום ואין ראייה ממה שהמוך נקי שאף שמטפסף דם מהמקור לפי שעה הרחיצה העבירה".
2. מהרי"ל דיסקין (ח"א סי' כ"ב) – "תרחוץ אותו מקום במים היטב, ואחר איזה מינוטען תבדוק".
 (א) אמנם עי' קנה בשם (ח"ד סי' ע"ו אות ג') – "כי המעיין במהרי"ל דיסקין (פסקים סי' כ"ב), יראה להדיא דהשאלה היה, באשה שהיה קשה לה לטהר עצמה מחמת שמצאה תמיד בבדיקתה כמין שערות אדומות דקות מאד, ועפ"י הדין צריך למעך אותם על ידי רוק כמבואר בשו"ע (סי' קפ"ח סע"ד), והיה נדמה לה שעל ידי הרוק הם מתלבנים קצת, וע"ז השיב כי ידוע מנסיון שהשערות כאלו באים מרוב עבודה, ולכן עצה היעוצה שתנוח האשה תמיד קודם בבדיקתה כערך חצי שעה, ואחר כך תרחוץ אותו מקום במים היטב, ואחר איזה מינוטען תבדוק עצמה בבגד פשתן רך ולא תמצא מאומה, והדבר פשוט דמש"כ להמתין כמה רגעים בין הרחיצה להבדיקה בכדי שלא יהיה חשש כל דהו, שהיו שוב קצת משערות אלו על עד הבדיקה ונתלבנו ממי הרחיצה שהם עדיין טופחין בתוך גופה, ולכן כתב שתמתין קצת שהמים יתייבשו, ואם תמצא הבדיקה נקיה מכל וכל, תדע בבירור שלא מצאה כלום משערות אלו, משא"כ אם תבדוק עצמה מיד לאחר הרחיצה יש מקום לחוש שהיו שוב שערות כאלו על הבדיקה, ונתלבנו מחמת המים שהיו עדיין טופחין בתוך גופה, ומש"ה היא נראית נקיה מכל וכל יעו"ש, ואין בזה שום קשר ושייכות להנידון שאנו דנין כעת, והוא ברור ופשוט לכל מעיין".
3. חזו"א (יו"ד סי' פ"א ד"ה נראה) – "נראה דאף אם תרחוץ ויהיה נקי לפי שעה ומיד תבדוק במוך דחוק בחורין וסדקין ותמצא את המוך נקי, אין זה הפסק טהרה דאין הפסק טהרה אלא במוצאה עצמה טהורה בתחלת הבדיקה אבל במצאה עצמה טמאה והעבירה ברחיצה אין הבדיקה מידי דלעולם אין האשה שופעת אלא פוסקת לפי שעה וחוזרת ומטפפת ואין הבדיקה עד על המעיין שנסתם אלא בשתהה זמן מרובה ולא הרגישה ולא ראתה ואח"כ בדקה בחורין וסדקין ולא מצאה, שכל זמן שמעינה פתוח לא יתכן שלא תמצא בעד דם, אבל זו שידענו שמעינה פתוח כל שעה אין רחיצה ובדיקה לרגע בחפזון מועיל כלום".
 (א) אמנם עי' קנה בשם (ח"ד סי' ע"ו אות ג') – "וכן חזו"א (יו"ד סי' פ"א) מיירי באשה שלא יכלה לטהר עצמה מחמת שהעורקים המזנקים את דם הנדות לא היו נסתמים לעולם, ובזה הוא שכתב דאף אם תרחוץ עצמה ויהיה נקי לפי שעה, אין זה הפסק טהרה, דאין הפסק טהרה אלא במצאה עצמה טהורה בתחלת הבדיקה, אבל במצאה עצמה טמאה והעבירה ברחיצה, אין הבדיקה מידי, אבל באשה בעלמא אדרבה הרי מפורש יוצא מדבריו דאם בתחילת הבדיקה מצאה עצמה טהורה לא חיישינן למידי, ולא נתן שיעור לדבר כמה זמן הפסיקה בין הרחיצה להבדיקה, וסתם את דבריו וכתב דאם בתחלת הבדיקה מצאה עצמה טהורה, שפיר דמי ולא חיישינן למידי, וגם בסיום דבריו מדייק וכתב אבל זו שידענו שמעינה פתוח כל שעה, אין רחיצה ובדיקה לרגע בחפזון מועיל כלום, הרי כתב בפירוש 'אבל זו' היינו דייקא זו, אבל לא אשה דעלמא יעו"ש".
4. אג"מ (יו"ד ח"ב סוף סי' ע"א, רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ל"א [לשונו מובא לקמן]) – "ובדבר אם רשאה לרחוץ עצמה באותו מקום יפה קודם הבדיקות בסתם אשה ליכא חסרון בזה שהרי היא כבר בחזקה שפסקו דמיה, אך תחכה זמן קצר כרבע שעה בערך ולעשות הבדיקה".
- (א) אמנם עי' קנה בשם (ח"ד סי' ע"ו אות ג') – "ומדברי האגרות משה (ח"ב סי' ע"א) גם כן אינו מוכרח עד היכן הדברים מגיעים, אם דעתו כן בהכרח, או רק על צד היותר טוב, שהרי מבואר שם ששאלת השואל היה אם מותרת לרחוץ עצמה לפני הבדיקה, כדי להעביר המראה בריון שהיתה רגילה לראות, וע"ז השיב בפשיטות לאיסור, משום דאם תמצא עצמה נקיה, יש לחוש שמחמת הרחיצה הוא שהעביר את המראה בריון שהיא רגילה לראות תמיד, ובזה מבואר מדבריו דאפילו המתנת רבע שעה לא מהני, משא"כ באשה דעלמא אין חשש אם היא רוחצת עצמה תמיד לפני בבדיקתה, ובזה הוא מסיים שם אך תחכה זמן קצר כרבע שעה בערך, ולבדוק אח"כ, ומכל מקום אינו מוכרח מדבריו שזה לדעתו תנאי בגוף ההלכה. וכבר נשאלתי גם כן הרבה פעמים בכעין זה, אם מותר להתרחץ תמיד לפני עשיית הבדיקה, כדי שתצא הבדיקה נקיה או לא, ובדרך כלל רגיל אני להשיב דמעיקרא דדינא אין בזה שום חשש, ואפי"ה אינו מן הראוי לעשות כן, דממה נפשך אם היא באמת נקיה ואינה רואה שום דם, גם בלי רחיצתה תמצא עצמה נקיה בבדיקתה, ואם כוונתה להעביר את הדם ממנה כדי שתצא הבדיקה נקיה בודאי שאין כוונתה בזה רצויה, אף על גב דמעיקרא דדינא לא חיישינן לזה, וכמו שנתבאר בס"ד דכיון שמוצאת עצמה טהורה בבדיקתה היא בחזקת שנסתם מעיניה".
5. הגרשז"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתפ"א אות ג', שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' ה') – "לכתחלה י' דקות, ובתוך ג' דקות להחמיר גם בדיעבד".
6. הגרשי"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רס"ט, תשובה רפ"ו, לבושי עז תמצית אות ח', עי' אוצרות הטהרה עמ' תתק"ח אות ל"ז, עי' אשרי האישי יו"ד פרק ל"א אות ו') – "בין הרחיצה לבדיקת הפסק טהרה יש להמתין כרבע שעה, אבל אם בדקה ומצאה עצמה שאינה נקיה, ראוי שתמתין כעשר דקות עד שתבדוק את עצמה שוב, ובדיעבד מועיל גם בפחות מכך. אם אין שהות בידה להמתין כ"כ לפי שיבוא השקיעה ולא תפסיק לבדוק גם במוך דחוק, תבדוק מיד בחו"ס היטב ותניחנו שם עד אחר צה"כ ומועיל".
הגרשי"א זצ"ל (מראה כהן פרק ד' הע' כ"ב, אשרי האישי יו"ד פרק ל"א אות א') – "שלתחילה יש לחכות בין הרחיצה לבדיקה כרבע שעה, ובשעת הדחק חמש דקות. ובפחות מהפרש של חמש דקות הרי זה ספק גם לענין דיעבד".
הגרשי"א זצ"ל (ישא יוסף ח"ב [יו"ד ח"א] סי' ל"א) – "בענין שאלת כת"ר בדבר ההוראה המובאת בספר מראה כהן (פ"ד ס"ב) בשם מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] להקפיד על הפסק בין רחיצה שעושות הנשים לפני הפסק טהרה לבדיקת הפס"ט - הורני מרן שליט"א [זצ"ל] להשיבו כדלהלן: אם רחצה היטב בעומק או"מ נכון לכתחילה להמתין אחרי הרחיצה, שהרי כידוע בסוף הימים אין הדם שופע אלא יוצא לפרקים, ויכול להיות שברחיצה קניחה את הדם ואם תבוא לבדוק מיד תדמה בנפשה שמעינה סתום. בדיעבד כל שלא רחצה בפנים או"מ אלא רק בין ירכותיה ושפתי המקום - ודאי שאם עשתה מיד אח"כ הפס"ט - עלה לה. אולם אם עשתה הפס"ט וראתה דם, ושבה ורחצה עצמה ושוב עשתה מיד הפס"ט הרי אף בדיעבד קשה להתיר - שהרי

- רגלים לדבר שעדין מעינה פתוח, ורק מחמת שרחצה אין רואים בו דם כפי השכיח שאין הדם שופע לקראת סוף ראיתה. מרן שליט"א [זצ"ל] עבר על הכתוב לעיל לפני משלוח הדברים לכת"ר".
7. ששבה"ל (ס"ק ד', סיכום אות ד', מראה כהן פרק ד' הע' כ"ג) – "שכל הדין הנ"ל להרחיק את בדיקת ההפסק מן הרחיצה אינו אלא הידור לכתחילה, אך אם הזמן סמוך לשקיעה ואם תמתין לא תוכל לבדוק קודם השקיעה יכולה להסמיך את הבדיקה לרחיצה".
8. חוט שני (ס"ק ד' אות ח', אות ט') – "אם רחצה בתוך או"מ צריכה להמתין כמה דקות [לכתחילה יש להמתין כ-8 דקות ובדיעבד מספיק כ-3 דקות], עד שתבדוק עצמה כדי להפסיק בטהרה. ולכן אשה הבודקת עצמה ומצאה דם על עד הבדיקה, ואח"כ בודקת עצמה שוב עד שימצא בדיקה נקיה מדם, אין הבדיקה השנית מועילה לה, אא"כ תפסיק בין בדיקה לבדיקה כמה דקות וכנ"ל".
9. אורחות הבית (פרק כ"ב סעי' ג') – "לכתחילה צריכה להמתין כמה רגעים אחר הרחיצה לפני הבדיקה, שאם תבדוק מיד לאחר הרחיצה (אם לא תשים מוך דחוק משקיעת החמה עד צאת הכוכבים) ודאי שתמצא נקיה, ונכון שתהא הרחיצה כרבע שעה קודם, אבל אם השעה מאוחרת וסמוך לשקיעה, יכולה לבדוק סמוך לרחיצה ותמתין מעט קודם שתבדוק, ואם גם זה אי אפשר יכולה לבדוק מיד, ובלבד שיהא קודם שקיעת החמה".
10. פרדס שמחה (ס"ק ט"ז) – "תרחץ או"מ, וראוי להמתין כרבע שעה".
11. יסוד הטהרה (פרק ד' הע' ב', הע' ג') – "תמתין אחר הרחיצה כמה דקות ואם בדקה מיד בלא להמתין, בדיעבד יש להקל. וכן אם חוששת, שאם תמתין תאחר את זמן הבדיקה, יכולה לבדוק מיד ... ראוי להמתין כמה דקות בין בדיקה לבדיקה כמו אחר רחיצה, כנ"ל בסע' ב', אלא אם כן אין מספיק זמן לכך ותאחר את זמן הבדיקה שהוא עד שקיעת החמה".
12. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"א) – "וע"ש באגר"מ שכתב שצריכה להמתין זמן קצר כרבע שעה. ושמעתי מר"י"ב של' שהוא לכתחילה, אבל בדיעבד יכולה להמתין אפי' פחות מזה. כגון במקרה שבדקה את עצמה חמש דקות קודם שקיעה ונמצאת טמאה, יכולה לרחוץ את עצמה ולחזור לבדוק קודם שקיעה. [וצריכה ליזהר לפסוק מבעוד יום, ע"ל הערה 376]. ולא דווקא להמתין אחר רחיצה. אלא ה"ה להמתין בין בדיקה לבדיקה".
13. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות י').
14. אהל שרה (עמ' כ"ב).

ב. אפילו מיד.

1. חשב האפוד (הליכות חינוך פרק ב' אות קע"ח) – "דעת הרב דאשה יכולה לעשות הפסק טהרה מיד אחרי שרחצה באמבטי', ואין לחוש למה שהחמיר החזו"א (חיו"ד ריש סימן פ"א) שדעתו שצריכה להמתין מלבדוק את עצמה כשעה לאחר הרחיצה, משום דדבר חמור כזה הו"ל להפוסקים להזכיר [ויש לציין כי בספר טהרת בת ישראל שעבר עליו החזו"א ג"כ לא נזכר דבר והוא לפלא]".
2. עי' קנה בשם (ח"ד סי' ע"ו אות ג') – "ומה שכתבת עוד להעיר, על מה שלא כתבתי (שם בכלל כ"ט ה"ג) להזהר בנוגע להרחיצה ביום ההפסק טהרה שלא לעשות בדיקת ההפסק מיד אחר הרחיצה, אלא שיש לשהות קצת זמן בין הרחיצה להבדיקה, משום דממה שהיא מוצאת עצמה נקיה מיד לאחר הרחיצה, עדיין אין לנו שום הוכחה דכבר נפסק מעינה, דאטו תמיד היא שופעת בלי הפסק, אלא שהיא פוסקת לפי שעה וחוזרת ומטפטפת, ואם כן אפשר שהעבירה את הדם עם הרחיצה, ואח"כ תראה שוב דם, ולכן צריכה להמתין זמן מה בין הרחיצה להבדיקה בכדי לברר שבאמת נפסק מעינה עכ"ל. הנה לענ"ד אין טענה זו נכונה, וכבר נתבאר למעלה בס"ד מדברי הסד"ט והגרע"ק, כי הטעם שהצריכו הפוסקים בדיקת חורים וסדקים, בבדיקת הפסק טהרה ושבעה נקיים, כדי לברר שנסתם מעינה, וכבר נתבאר למעלה בס"ד אי בסיבוב אחד מלא סגי, או דבעינן בדיקת החורים וסדקים לכל אורך הבית החיצון שביכולתה לגעת לשם, ולא אשתמיט אחד מהפוסקים לא מן הראשונים ולא מן האחרונים להשמיענו חידוש זה, דבדיקה מיד לאחר רחיצתה לא מהני לה מכח חשש זה, משום דאכתי אינה מבורר בבדיקה זו שנסתם מעינה. איברא להנכון הוא, דלהלכה למעשה הנני מורה תמיד, דעדיף לבדוק לאחר הפסק זמן מה בין הרחיצה והבדיקה כמו רבע שעה לכל הפחות ואפילו יותר מזה אבל לא מהאי טעמא שכתבת, רק טעמא אחרינא איכא בזה, והוא דהמציאות הוא דמחמת הרחיצה נשטף כל הלחוחית הטבעי מכותלי בית החיצון מבפנים, והמקום מתייבש וקשה מאד לבדוק בדיקה כראוי בכל הצדדים ובחורים וסדקים מחמת יבשותו, ומאידך גיסא אם תדחוק עצמה לבדוק היטב אפילו ביובש, עלולה מאד שתקלקל ותפצע עצמה, ולכן נכון מאד שתמתין לאחר רחיצתה קצת זמן, עד שיוחזר לה ליחות הטבעי לכותלי בית החיצון, בכדי שתוכל לבדוק עצמה כהלכה. ומכל מקום גם מזה לא הזכרתי כלום בתוך ספרי (שם), כי גם זה אינו מעיקרא דדינא, ולא אשתמיט שום פוסק לאשמיענן שהבדיקה ביובש אינו נחשב לבדיקה, והדבר פשוט דאם היא אומרת שהצליחה לבדוק בדיקה הגונה אפילו ביובש, ודאי שהיא נאמנת ובדיקה כשרה היא, אלא שעצה טובה יש בזה, הן מחמת קושי הבדיקה והן מחמת שלא תקלקל עצמה, אבל בודאי שאין זה תנאי מעיקרא דדינא, ובספרי (שם) לא כתבתי רק עקרי וגופי הלכות, דהיינו שהבדיקה צריכה שתהיה בעומק היטב כפי כוחה בכל החורים וסדקים, ולא נכנסתי שם לשאר הפרטים שאינם תנאי בגוף ההלכה, ורק הדרכה על אופן עשיית הבדיקה שתהיה על צד היותר טוב. וראיה גדולה לזה ממה שכתב הרמ"א (סי' קצ"ו סע"א), דמקצת נשים נוהגות דאם נתקלקלה תוך ימי ספירתה לאחר ברכו סמוך לערב, מפסיקין מיד ומתחילות לספור שבעה נקיים, והב"ח והש"ך (שם סק"ה) כתבו, דהוא הדין אפילו בתחילת הספירה אם ראתה דם סמוך לערב, מפסקת מיד אפילו הוא לאחר ברכו, ולא מצינו שום אחד מהפוסקים שיהא נחית להשמיענו דתנאי יש בדבר דדוקא שיש לה שהות זמן להפסיק בין רחיצתה להפסקת טהרתה, ובאם לא, לא עלתה לה הבדיקה כלום, וגם דלפי זה הרי ניתן הדבר לשיעורין כמה מחויבת לשהות בין הרחיצה להבדיקה, ומנא ידעינן השיעור בזה, ועל כרחך הדבר פשוט וברור, דבעצם עשיית בדיקה בחורים וסדקים כמו שהעלו הפוסקים סגי, ואין לך בו אלא חידושו מה שהעלו גדולי האחרונים בזה הגרע"ק והסדרי טהרה ותו לא מידי. ומה שהבאת סמוכין לדבריך מדברי המהרי"ל דיסקין והחזו"א ומדברי האגרות משה זצלה"ה אין להם שום שייכות וקשר לדברינו כאן ...". [שאר לשונו מובא לעיל].

3. עי' הגר"מ הלברשטאם זצ"ל (גדר שושנים עמ' י"ד) – "אין חיוב להמתין בין הרחיצה לבדיקה (אפילו אם הרחיצה היתה פנימית ויסודית עם מכשיר הנקרא 'דוש'), אבל בכל אופן מומלץ לחכות כמה דקות כדי שהמקום לא יהיה כל כך יבש".

4. עמק התשובה (ח"ד סי' ע"ז, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ה סי' קמ"ח) – "הנה לפי מה שנהיגי נשי דידן להחמיר לכתחלה שתהא בודקת ביום הפסק טהרה במוך דחוק ושיהא שם כל בין השמשות, בזה בוודאי אין שום ספק שמועלת לה אפ"י תיכף אחר שרחצה, מכיון ששוהה שם זמן רב אזי בוודאי הוי הוכחה ברורה שמעינה סתומה ואין שם דם, דבוודאי אם ה' עוד פתוח אז בוודאי היתה ניכרת על העד. אולם באופן שמקילין לאשה לסמוך על הבדיקה לבד במקום הצורך דשימת המוך דחוק הוא רק לכתחלה ולא מעיקר הדין, בזה עוררני איזה ת"ח דלכאורה יהא צריכה להמתין איזה שיהוי אחר הרחיצה, וכן מצאו כתבו בחזו"א ... ואף שבגוף דברי החזו"א יש לדון אם דבריו נאמרו רק ע"ד שהאשה שמעינה פתוח כל שעה, מ"מ איך שיהי' בוודאי לענ"ד דבר זה הוא מן התימה לומר שיהא האשה צריכה להמתין איזה שעה בין הרחיצה והבדיקה דבר שלא עורר מזה שום פוסק, ואדרבה מסתימת ספרי שו"ת של גדולי הפוסקים שהקילו במקום הצורך בבדיקה לבד בלא הפסק טהרה משמע שאין צריכין להצריכה לשהות איזה זמן וכן היו נוהגין בכל המקומות והזמנים. ובטעם הדבר ... ואף שבתשו' נפש חי' ... ועיי' בשו"ת ישועות מלכו יו"ד סי' כ"ה שביאר ג"כ דאין הבדיקה לברר אם כותלי הרחם יש בו דם, אלא דבא לברר עתה בעת הבדיקה שאם הי' המקור פתוח אז אינו במציאות שע"י מישוש בעד הבדיקה שלא ימצא דם, וכן בשו"ת זקן אהרן ח"ב סי' מ"ו-מ"ז החזיק בסברא זו עיי"ש, וכן ראיתי אצל זקני מורי הוראות שלא חששו לזה דכל מן דין נלע"ד למעשה להורות לעשות הבדיקה תיכף אחר הרחיצה, וכמו שהנשים מעידות דכך היו נוהגין תיכף אחר הרחיצה עושין ההפס"ט, וביותר נלפענ"ד דאין על המורה להחמיר בזה, דכל זמן שיודעות שתיכף אחר הרחיצה עושין הפס"ט אז סירכא נקיט ואזיל, אבל אם יוצרכו להמתין איזה שעה אז יש לחוש מאוד שישכחו מלעשות ההפס"ט בזמנה הראוי ויאחרו לעשות ההפס"ט אחר השקיעה שנשים שכחניות הן, והרי היא חומרא דאתי לידי קולא, וע"כ יותר טוב שיתנהגו לעשות הבדיקה תיכף אחר הרחיצה".

ג. שיעור הזמן להמתין: לכתחילה - למחמירים לעיל.

1. ט"ו דקות.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סוף סי' ע"א, הגר"ש איידר זצ"ל ח"א פרק ג' הע' ע"ד, עי' רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ל"א [לשונו מובא לקמן]) – "אך תחכה זמן קצר כרבע שעה בערך ולעשות הבדיקה".

(ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רס"ט, תשובה רפ"ו, פתחי דעת פרק י"ב הע' ט"ו, הע' ט"ז, אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות א') – "בין הרחיצה לבדיקת הפסק טהרה יש להמתין כרבע שעה, אבל אם בדקה ומצאה עצמה שאינה נקיה, ראוי שתמתין כעשר דקות עד שתבדוק את עצמה שוב".

(ג) אורחות הבית (פרק כ"ב סעי' ג') – "ונכון שתהא הרחיצה כרבע שעה קודם".

(ד) פרדס שמחה (ס"ק ט"ז) – "וראוי להמתין כרבע שעה".

(ה) לבושי עז (סעי' ו' תמצית אות ט') – "לכתחילה המתין כרבע שעה".

(ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"א) - לשונו מובא לעיל.

(ז) פתחי דעת (פרק י"ב סעי' ט').

(ח) הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות י') – "לאחר שרחצה צריכה להמתין לכה"פ 15 דקות עד שתפסיק".

(ט) אהל שרה (עמ' כ"ב).

2. י' דקות.

(א) הגרש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתפ"א אות ג', שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' ו') – "לכתחילה י' דקות".

(ב) הגר"צ ובר שליט"א (ראשית דרכו הע' נ"ט) – "שלכתחילה צריך להמתין י' דקות ובדיעבד ג' דקות".

3. ח' דקות.

(א) חוט שני (ס"ק ד' אות ח', אות ט') – "לכתחילה יש להמתין ח' דקות".

4. כמה דקות.

(א) מהרי"ל דיסקין (ח"א סי' כ"ב) – "ואחר איזה מינוטען תבדוק".

(ב) יסוד הטהרה (פרק ד' הע' ב', הע' ג') – "תמתין אחר הרחיצה כמה דקות".

ד. שיעור הזמן להמתין: בדיעבד - למחמירים לעיל.

1. י' דקות.

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ל"א) – "אשה שרחצה את עצמה לפני בדיקתה יש לה להמתין כחצי שעה קודם שתבדוק, ואם השעה דחוקה די בעשר דקות".

2. ו' עד ז' דקות.

(א) לבושי עז (סעי' ו' תמצית אות ט') – "ובדיעבד לכל הפחות שש או שבע דקות".

3. ה' דקות.

(א) הגריש"א זצ"ל (מראה כהן פרק ד' הע' כ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות א') – "ובשעת הדחק חמש דקות. ובפחות מהפרש של חמש דקות הרי זה ספק גם לענין דיעבד".

(ב) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"א) – "שפחות מחמש דקות אין לעשות לכתחילה. ובמקרה שנמצא מראה טמאה פחות מחמש דקות לפני שקיעה, לכתחילה אין לנסות עוד פעם היום, אלא להמתין למחרת. ובדיעבד בשעת הדחק די בשלושים שניות".

4. ג' דקות.

- (א) הגרשז"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתפ"א אות ג', שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' ו') – "ובתוך ג' דקות להחמיר גם בדיעבד".
 (1) **אמנם** עי' **לבושי עז** (תמצית אות ו', שולחן שלמה נדה פרק ו' סעי' ו') – "ודעת הגרשז"א דביעבד אף אם לא לא המתינה כלל, עלתה לה בדיקה".
 (ב) **חוט שני** (ס"ק ד' אות ח', אות ט') – "ובדיעבד מספיק ג' דקות".
 (ג) הגר"צ **ובר שליט"א** (ראשית דרכו הע' נ"ט) – "שלכתחילה צריך להמתין י' דקות ובדיעבד ג' דקות".
 5. אפילו מיד.
 (א) **ששבה"ל** (ס"ק ד', סיכום אות ד', מראה כהן עמ' מ"ד) – "אך אם הזמן סמוך לשקיעה ואם תמתין לא תוכל לבדוק קודם השקיעה יכולה להסמיך את הבדיקה לרחיצה".
 (ב) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק י"ט אייר תשס"ט) – "שאלה: לפי מה שכתב החזו"א (יו"ד ס' פ"א) שאינו יכול לעשות בדיקה מיד אחר רחיצה, כמה זמן צריכה להמתין בין הרחיצה לבדיקה. תשובה: שמענו שהתיר בשעת הדחק".
 (ג) **אורחות הבית** (פרק כ"ב סעי' ג') – "אבל אם השעה מאוחרת וסמוך לשקיעה, יכולה לבדוק סמוך לרחיצה ותמתין מעט קודם שתבדוק, ואם גם זה אי אפשר יכולה לבדוק מיד, ובלבד שיהא קודם שקיעת החמה".
 (ד) **יסוד הטהרה** (פרק ד' הע' ב', הע' ג') – "בדיעבד יש להקל. וכן אם חוששת, שאם תמתין תאחר את זמן הבדיקה, יכולה לבדוק מיד".
 (ה) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, ח"ב עמ' קע"ט, עמ' קפ"ג).

ה. המתנה בין בדיקה שנמצאה טמאה לעוד בדיקה.

1. מחמיר, שתלוי בהנידון לעיל.
 (א) **חוט שני** (ס"ק ד' אות ט') - לשונו מובא לעיל.
 (ב) **לבושי עז** (ס"ק ב' ד"ה והנה, עי' תמצית אות ח').
 (ג) **בדה"ש** (בי' ד"ה שתפסוק, עמ' רפ"ח) – "החזו"א ... ולכאורה לפי"ז גם אשה שבדקה עצמה ומצאה דם לא תוכל לבדוק שנית סמוך לבדיקה הראשונה בלא שיהוי זמן".
 (ד) **מראה כהן** (עמ' מ"ד אות ג').
 (ה) **יסוד הטהרה** (פרק ד' הע' ג') - לשונו מובא לעיל.
 (ו) הגר"י **ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' שע"א) - לשונו מובא לעיל.
 2. יש לחלק קצת.
 (א) **הגרשז"א זצ"ל** (משנת השלחן תשובה רס"ט, תשובה רפ"ו, פתחי דעת פרק י"ב הע' י"ח, עי' אוצרות הטהרה עמ' תתק"ח אות ל"ז) - לשונו מובא לעיל.
 (ב) **פתחי דעת** (פרק י"ב סעי' י"א).
 3. מיקל.
 (א) **אג"מ** (בעל ט"ז וש"ך השלם) – "הבאת ... את דברי האחרונים שיש להמתין לאחר שרחצה את עצמה מבפנים קודם שתעשה הפסק טהרה, ולא לעשות הפסק טהרה מיד לאחר הרחיצה. ובסוף הבאת את דעת שו"ת אור יצחק שמקיל אפילו מיד. שו"ת אור יצחק לא מיירי שרחצה את עצמה אלא שעשתה בדיקה ונמצא בו דם, ורוצה לעשות בדיקה שניה מיד. וע"ז כתב להתיר מטעם שכתב. אמנם אינו מדבר באותו ענין שכל האחרונים שהבאת דברו והיינו ברחיצה. ושמעתי מהגר"ש **פעלדער שליט"א** שאכן דעת הגר"מ"פ היה לחלק בין רחיצה לבדיקה, שמשאו שאל אותו אם אפשר לעשות הפסק טהרה שניה מיד לאחר בדיקה שהיה טמא, והשיב שכן. ושאלו השואל מאי שנא ממה שפסק באג"מ שיש להמתין כרבע שעה לאחר רחיצה לעשות הפסק טהרה. והשיב הגר"מ"פ שהטעם שהצריך המתנה לאחר רחיצה אינו כטעם החזו"ן איש שהמקור אינו שופע תמיד וממילא גם לענין בדיקה שייך סברא הנ"ל, **אלא מטעם שהמים שנכנסים משנים את מראה הדם**, לכן תמתין עד שלא יהיו מים, משא"כ בדיקה אחר בדיקה שאין חסרון הנ"ל. ואולי סברת האור יצחק שייך גם ברחיצה, אבל לא מבואר בכל הפוסקים שהבאת לענין רחיצה שיחמירו גם בבדיקה כמו שביאר הגר"מ"פ בעצמו".
 (ב) **אור יצחק** (ח"א יו"ד סי' ל"א, סי' קצ"ו) – "שאלת: אם בדקה עצמה להפסיק בטהרה וראתה דם על העד ובדקה שוב ולא מצאה כלום, האם יכולה להחשיב את הבדיקה השניה להפסק בטהרה. תשובה: לענ"ד אם תאמר שצריך זמן ביניהם, א"כ מי הנביא שיאמר לנו כמה זמן צריך לחכות, ולא נזכר דבר זה בספרי הפוסקים, והלא דבר זה מצוי מאד ואיך לא הודיעונו הפוסקים הקדמונים מה הדין בזה, אלא ע"כ מדסתמו דבריהם אין לתת זמן בין הבדיקות. ובטעם הדבר נראה לי, שכיון שבדקה עצמה בשניה ולא מצאה כלום הרי היא בחזקת שאינה רואה, ועליך הראיה שנתקלקלה [ועיין חזו"א סי' צ"ב אות כ"א] ועי' בתוס' בגיטין [דף ב' ע"ב] שכתבו שאין האשה בחזקת שתהא רואה כל שעה, וא"כ אדרבא כיון שהפסיקה עכשיו נאמר שהיא בחזקת שהפסיקה לגמרי".
 (ג) **ארחות טהרה** (פרק י"ג סעי' י"ג) – "אם רואה דם על עד הבדיקה של הפסק טהרה אפשר מיד לחזור ולבדוק כל זמן שלא שקעה החמה אפי' כמה פעמים עד שעד הבדיקה יצא נקי, ובלבד שתזוהר לא לגרום שפשוף או פצע".
 4. מראי מקומות.
 (א) יש ג' צדדים להקל: יש חולקים בדין זה, אפי' ברחיצה. י"א אפי' ברחיצה, בדיעבד אין צריכה להמתין כלום. וי"א, אחר בדיקה אין צריכה להמתין. א"כ [אם היא דחוקה בזמן], יש להקל.

1. מראי מקומות – **טהרת הבית** (ח"ב עמ' רס"ב), **בדה"ש** (בי' ד"ה שתפסוק, עמ' רפ"ח, "וצ"ע בכ"ז").

1. **ששכ"ה** (אוהל שרה ח"ב פרק א' הע' ג') – "החזו"א ... דלכאורה דעת הפוסקים אינה כן".

2. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' פ"ח) – "שאלה: ביום שהאשה עושה הפסק טהרה, האם יש צורך שתעשה הפסקה של עשר דקות בין עשיית ההפסק טהרה לעשיית המוך דחוק [כך שמעתי שאומרים בשם החזון איש]. תשובה: אין צורך".

טו | בדיקות דז' נקיים - סעיף ד'.

א. בדיקת לילה.

1. מחמיר.

(א) טהרת ישראל (סעי' ל"ד) – "דלכ"ע לא מהני לעולם בשום ענין".

(ב) שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ה').

(ג) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ט, עי' רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ט') – "דכמאן דליתא הוא".

(ד) בדה"ש (ס"ק ע"ט).

(ה) מראה כהן (עמ' נ"ג סוף אות א') – "ובדיקה בלילה לא מועילה".

(ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ר"ג).

2. מראי מקומות – לחם ושמלה (שמלה ס"ק ה'), חוט שני (סוף ס"ק ז', "יש מקום להקל..."), יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ט"ז אות ה'), פרדס שמחה (ס"ק ל"א אות ד', "ובצורך גדול אפשר להקל"), פתחי דעת (פרק ט"ז סעי' ט"ו), הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, לישנו מובא לעיל).

(א) נוב"ק (יו"ד סוף סי' מ"ו), הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק ט') – "יש לצרף גם דעת רש"י שסובר בפסחים דף פ"א דספירת לילה מקרי ספירה ואף שהתוס' הקשו על רש"י וגם הרמב"ם בפ"ו מא"ב פסק דלא מקרי ספירה מ"מ עכ"פ לענין זה יש לצרף דעת רש"י לשאר קולות".

(ב) חזו"א (יו"ד סי' צ"ב ס"ק י"ב) – "והנה כל הפוסקים לא הזכירו דין בדיקת לילה, ואין סברא לומר דסמכו על שהזכירו לשון יום דבהרבה מקומות פירושו מעל"ע ולא היו סותמין באיסור כרת ומשמע דס"ל דלענין זה נידון במעל"ע, וכש"כ למאי שנתבאר לעיל סק"ז די"ל דלרב א"צ כלל מעיקר הדין בדיקה אלא ידיעה דמהני בדיקת לילה, וצ"ע".

(ג) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ט) – "ובדבר הזמן לעשות הבדיקה שבכל יום שצריכות לכתחלה, הנה הוא סמוך לביה"ש כדאיתא בסעיף ד' וא"כ הוא קודם השקיעה. וכן הוא בלשון הסמ"ג שהוא המצריך פעמים בכל יום ופסקינן כותיה והביאו הבית יוסף בשחר כשעומדת ממטתה וערבית כשהולכת לבה"כ קודם שיהיה לילה עיי"ש. אבל כיון שהוא רק דין דלכתחלה לכן **כשהיה קשה לה לבדוק קודם שקיעה תוכל לסמוך לבדוק גם בביה"ש** ואם לא יכלה לבדוק בביה"ש הראשון תבדוק עד צה"כ שהוא גמר ביה"ש דשיטת ר"ת. ואם עבר זמן זה ולא בדקה שוב אינה צריכה לבדוק באותה הלילה דכמאן דליתא הוא, אבל תהיה מותרת גם בלא בדיקה זו, דבדיעבד עלו לה גם בבדיקה דיום ראשון ויום שביעי לבד, וגם הרבה סוברין דאף לכתחלה אינה צריכה לבדוק אלא פעם אחת ביום".

ב. זמני בדיקה ביום.

1. מהנץ – לבושי עז (סעי' ד' תמצית אות י"ג).

2. לכתחילה מנץ החמה.

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ה') – "אשה שבדקה את עצמה קודם נץ החמה לבדיקת שחרית, אי הוי אחר עמוד השחר מהני בדיעבד".

(ב) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה וכתב, סיכום אות א') – "ולכתחילה אחר הנץ החמה ובדיעבד אפילו מעלות השחר".

(ג) בדה"ש (ס"ק ע"ט) – "שאם בדקה מעלות השחר ואילך טהורה בדיעבד".

(ד) יסוד הטהרה (פרק ה' הע' ג') – "שאחר הנץ החמה. בדיעבד אם בדקה לאחר עלות השחר קודם הנץ החמה, מועילה הבדיקה ואף ביום ראשון או שביעי של שבעת נקיים".

(ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ר"ג).

(ו) פתחי דעת (פרק ט"ז סעי' י"ד).

3. מראי מקומות – הגרשז"א (שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' י').

(א) צמח צדק (פסקי דינים קונ"א ס"ק ג') – "ולענ"ד נראה דמעולם לא עלה על דעת הב"י להכשיר בדיקה בלילה אלא דאתי לאפוקי ביום ולאור הנר כגון בבית אפל וכה"ג. או לאחר שעלה עמוד השחר. דקיי"ל דימא הוא. ומשום ספירה ש"ד לבדוק אז. ע"ז כ' דלכתחלה ראוי שתמתין לבדוק עד הנץ החמה לאור היום שיפה לבדיקה זו. להבחין מראה יותר מאור הנר. ובדיעבד אם בדקה קודם נץ החמה לאור הנר אינו מעכב. וראי' מבית מונבו. ואפשר דגם הרשב"א לזה כיון".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

Question: Regarding a woman who wakes up before sunrise; 1. Can she do a bedika before sunrise? 2. Is it preferable to wait until after sunrise? 3. If both answers are yes, should she risk forgetting a bedika to wait for sunrise? 4. Is there a need to be machmir to wait for sunrise on bedikos of days one and seven?

R' Y. Berkovits wrote: Regarding a vest: If her onah is by day, then she must do the bedika after sunrise, since vestos are calculated from sunrise to sunset. Regarding shiva nekiyim: **Better to wait until after sunrise**, however not at the risk of forgetting to make a bedika. L'chatichila, she should be doing a second bedika anyway in the afternoon. [There is a machlokes if she can "count" by night (ספירת לילה) (אינו ספירה). Even according to the machmirim that she must count by day, b'dieved from alos is good

enough. In general, for all things required to be done during the day, it can be done from alos, just l'chatchila one should wait until neitz so as not to make a mistake.]

ג. מה עדיף: לבדוק שתי בדיקות ביום א' וז' ובשאר הימים לא תבדוק, או לעשות רק בדיקה א' בכל יום.
1. לעשות רק בדיקה א' בכל יום.

א) מנחת יצחק (ח"י סי' ע"ח אות ב') – "באשה שקשה לה לעשות הבדיקות, ובפרט במעוברת, יכולה להקל 'עפ"י הוראת חכם' לעשות רק בדיקה א' בכל יום, וזה עדיף מלעשות יום א' וז' שני בדיקות, ובשאר הימים לא תבדוק כלל, והכי נהוג עלמא, אמנם בודאי מהנכון אם אפשר לבדוק ביום א' וז' שני בדיקות ובשאר הימים עכ"פ בדיקה א' בכל יום, [לחוש לדעת הסמ"ג וסמ"ק וסה"ת שמובא בב"י דמשמע דס"ל שהוא לעיכובא בדיקה פעמיים ביום א' וז']".
2. לבדוק ביום א' וז' שני בדיקות ובשאר הימים לא לבדוק.
א) לבושי עז (תמצית אות ד') – "במקום הצורך יש להקל שתבדוק רק ב' פעמים בראשון וב' פעמים בשביעי, ותדלג על הבדיקות בימים האמצעיים, וזה עדיף טפי מאשר שתבדוק בכל יום פעם אחת".

ד. הטעם בבדיקת שחרית וערבית בשבעה נקיים.
1. מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ד, ח"ג סי' נ"ז).

ה. אשה שהתירו לה לעשות רק בדיקה אחת, אם תבדוק בבוקר או בערב.
1. בבוקר.

א) מנחת יצחק (ח"י סי' ע"ח אות ב') – "עדיף לעשותו בתחילת היום כהכרעת הסד"ט וחכמ"א כנלענ"ד".
ב) ששבה"ל (סיכום אות ג').
ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ר"ג).
ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

Question: Does a bedika during shiva nekiyim work after chatzos and before mincha k'tana? (I'm not referring to the hefsek.) I see many poskim who say the bedika doesn't work even b'dieved. Would we allow it if a woman is doing only bedikos one and seven by a Bodekes?

R' Y. Berkovits wrote: The lashon of the SA sounds like that - אחת שחרית ואחת סמוך לבין השמשות - B'pashtus it means one in the morning, and one after mincha k'tana until shekiah. This is lechatchila. Therefore, if she did her second bedika before mincha k'tana, lechatchila she should still do another one. However, b'dieved, it's very hard to be machmir.

For a woman keeping just one bedika on one and seven, she is recommended to do the morning one (before chatzos), but if it was done after chatzos, no need to do another one later.

2. ליכא נפ"מ.

א) לבושי עז (תמצית אות ה') – "ליכא נפ"מ בזה".

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"צ, אשרי האישי יו"ד פרק ל"ב אות ג') – "ואשה שקשה לה הבדיקה פעמיים ביום, איזה בדיקה תעדיף, של הבוקר או של הסמוכה לבין השמשות, אמר רבינו, שודאי עדיף שתבדוק בבוקר (כסדרי טהרה סי' קצז סק"י, ודלא כשל"ה שהובא בס"ט)".

ב) הגריש"א זצ"ל (מה טובו גליון ו' עמ' י"ב אות י') – "אשה שעושה בדיקה רק פעם אחת ביום אין נפק"מ אם תעשה בבוקר או לפני השקיעה".

4. מראי מקומות.

א) מנחת אשר (מכתב בס' אמרי יוסף סוף ח"א עמ' ל"ג אות ב') – "בני"ד דאין האשה בודקת אלא פ"א ביום, אפשר דעדיף שתספור 'בתחילת ז"נ ובסופן' דהלא עצם ההלכה שבודקת בוקר וערב (לפני השקיעה) ענינה דבהחזיקה תחילת היום וסופה בטהרה כאילו נתחזקה בטהרה כל היום, וא"כ אפשר דעדיף לפי"ז שתבדוק יום א' בבוקר ויום ז' אחה"צ כדי להחזיקה בטהרה בכל הימים שביניהם, ועדיין צ"ע".

ו. במקום צער או חשש שגורם דם.

1. יש לעשות רק הפסק טהרה ובדיקות ביום א' וז', וטוב להצריכה קינוח כל שהוא מבחוץ אם אפשר.

א) נוב"ת (יו"ד סי' קכ"ט) – "אם בודקת עצמה כואב לה מאד מחמת הבדיקה ובזמן ימי ליבונה קשה עליה הבדיקה מרוב הכאב. והורה לה מעלתו שתבדוק בהפסקת טהרה כדין וביום הראשון וביום השביעי ג"כ תבדוק כדין ובשאר ימים שבין ראשון לשביעי לא תבדוק כלל כי באשה זו מיחשב דיעבד מחמת צער וכאב. יפה הורה ... שהרי הצרכת הדבר לכתחלה ודאי שהוא רק חומרא דרבנן בעלמא ובכמה מקומות מצינו שבמקום צער לא גזרו וכיון שלאשה זו כואב הרבה יותר מדאי אין לך מקום צער יותר מזה, ועוד מטעמא אחרינא הייתי מקיל שהרי יש לחוש שעל ידי רוב הבדיקות יגרמו שהמכה תגלע ותוציא דם ונצטרך אח"כ להקל כאשר תמצא דם לתלות במכה יותר עדיף שלא לבוא לידי קולא זו ושפיר הורה. אמנם אם יכולה בשאר ימי הספירה לקנח מבחוץ קינוח כל דהו טוב להצריכה קינוח אם לא יכאב לה".

ב) פת"ת (ס"ק ח') – "נודע ביהודה".

- (ג) לחם ושמלה (לחם ס"ק ל"א).
 (ד) ששבה"ל (סעי' ו' סיכום אות ט').
 (ה) בדה"ש (ס"ק ק"ח) – במקום צער לא גזרו רבנן".

ז. **אשה שקשה לה לעשות שתי בדיקות מצד שיש לה כתמים הרבה (ולא מצד מכה), אם יכולה להקל בהבדיקות לכתחילה.**
 1. מיקל.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ח) – "ואם היא מוצאת בהבדיקות שאחר יום השלישי מספירת ז' נקיים, יש להקל לה שתבדוק רק ביום א' של ימי הנקיים וביום השביעי, שסגי זה בדיעבד כדאיתא בסימן קצ"ו סעיף ד', וכיון שהוא שעת הדחק יש להורות לה שתעשה כן לכתחלה, דכיון שכבר הפסיקה בטהרה שהיא בחזקת שפסקה דמיה, אין לנו לחוש כל זמן שלא הרגישה שמא תראה דם בבדיקה, ואף שאיזה פעמים מצאה על הבדיקות הרי הוא רק ספק שמא הרגישה ולא אדעתה שלכתחלה אין לחוש שמא תראה על בדיקה, ורק כשבדקה ומצאה דם מספקינן שמא היה זה ע"י הרגשה".
 (ב) ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' כ', סי' ס"א).

2. מחמיר.

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ב אות ב') – "בנוב"י (מהדו"ת תשובה כט) מיקל באשה שקשה לה לבדוק כל יום מחמת מכה שיש לה וכדו' שסגי שתבדוק רק יום א' וז', ואם תוכל תעשה גם קינוח בכל יום. אכן, זה רק באופן זה. אבל אם רגילה במראות דם, אין להקל עליה לבדוק בא' וז', אלא **אדרבה** חייבת לבדוק בכל יום".

(ב) בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה וי"א, עמ' ש"ב) – "ונראה דמה שהקילו בזה למעט בבדיקותיה הוא דוקא כשיש לה מכה שבזה אנו חוששים שלא לקלקלה על חנם ומחמת חשש קלקול זה אנו פוטרם אותה מאותן הבדיקות שאין חיובן אלא לכתחלה וכן בכגון ההיא דתשו' רעק"א מהדו"ת סימן לד' שהיה לה שם כאב ומצאה תמיד הדם במקום אחד שבזה קצת רגלים לדבר שהדם בא מן המכה שאף שאין לסמוך ע"ז לטהרה כשמוצאת דם מכ"מ סגי בהכי לפוטרה מבדיקות אלו כמש"כ רעק"א שם כיון שיש בזה חשש גדול של קלקול על חנם אבל אשה שמוצאת תמיד דם בבדיקותיה וקשה לה מחמת זה ליטהר לבעלה אבל אין לה לא מכה ולא כאב ולא שום הוכחה לאיזו מכה לכאורה אין לפוטרה מבדיקות אלו מחשש שמא תמצא דם דאדרבא תמצא ותטמא וכי תיקנו הבדיקות רק לאשה הבטוחה שלא תמצא בבדיקתה והרי ע"ז באה באמת הבדיקה לברר אם ראתה נידות או לא ושו"ר שכ"כ כסברא הזאת בשם אריה סימן לט בתחילת דבריו שם ועיין במרחשת בסימן לה ובספר אגרות משה ח"ב סימן עח ולענ"ד נראה עיקר כדברי השם אריה".

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).

ע"י הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, כל לשונו מובא לעיל) -

It is known that Rav Moshe was mekil for 1 and 7 for a woman that is spotting due to an IUD or pill. The sevarah is that a בלא הרגשה ראייה is only סותר שבעה נקיים md'rabonon, and in an issur d'rabonon one could rely on the deyois that hold 1 and 7 is enough. I recommend initially trying to do all the bedikos, **but if necessary one could be mekil.**

3. מראי מקומות – תוספת אהל (סי' קצ"ו סעי' י' הע' ח').

(א) חזו"א (הגר"ח זצ"ל אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות י"ג, עמ' ק') – "מי שרגילה למצוא נקודות, די שתבדוק בז' נקיים ביום ראשון ואחרון אף לכתחילה".

ה. **וסת קבוע בתוך ז' נקיים, ולא בדקו.**

1. מיקל [אם בדקה אח"כ, כמו ביום ז'] – ברית אברהם (סי' מ"ו ס"ק ד', "דאין לחלק כלל"), מי נדה (הו"ד בחקר הלכה), הגריש"א זצ"ל (משנת השלח תשובה ד"ש, "לכתחילה יש להקפיד לבדוק ביום הוסת, מ"מ אם לא בדקו כלל באותו יום אך בדקה ראשון ושביעי, עלתה לה בדיקה"), אמרי חיים (עמ' רל"ג ד"ה והנה, "טהרת ישראל ... הי' נ"ל דהדין פשוט דאין להחמיר בדיעבד"), לבושי עז (סעי' י' ס"ק א', תמצית אות א').
2. מחמיר – חקר הלכה (נדה אות מ"ה, "דיש להחמיר אפילו בדיעבד ... ומצאתי מי נדה ...").
3. מראי מקומות – פתחא זוטא (סוף ס"ק ו'), טהרת ישראל (סעי' ל"ה, "צ"ע להקל"), פתחי תשובות (עמ' ת"א).

ט. רמ"א (סעי' ד') – "**והבדיקה תהיה לאור היום ולא לאור הנר**, ובדיעבד מהני אפילו לאור הנר".

1. ע"י סי' קפ"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

טז] בדיקה ביום א' או ביום ז'.

א. **אם בדיקה ביום א' וביום ז' מעכב, אם סגי בא' מהם: ראשונים.**

1. מיקל, פסק כרב.

(א) רמב"ם (הל' איס"ב פרק ו' הל' כ"ב) – "וכן אם בדקה ביום ראשון מימי הספירה ומצאה טהור וביום הח' ומצאה טהור הרי זו בחזקת טהרה, בדקה ביום ג' לזיבתה ומצאה שפסק הדם ולא בדקה ביום ראשון מימי הספירה ובשביעי בדקה ומצאה טהור ה"ז בחזקת טהרה, והוא הדין לזב בכל אלו הבדיקות שהוא טהור ועלו לו ימי ספירה".

(ב) ראב"ד (בעלי הנפש שער הספירה ובדיקה סי' ב').

ג) רמב"ן (הל' נדה פרק ב' הל' ג') – "כל שבעת הימים צריכה בדיקה פעם אחת בכל יום, בדקה ביום הראשון או בשני או בשלישי ושוב לא בדקה בודקת בשעת טבילתה ודיה, אפילו בדקה ביום שביעי בלבד הרי זו בחזקת טהורה שהרי בדקה והפסיקה קודם לכן".

1) עי' רמב"ן (הל' נדה פרק ט' הל' כ"ב) – "וכן (נ"א, ואין) בדיקת יום ראשון מימי הספירה ובדיקת יום השביעי כענין זה בבדיקת חורין וסדקין, ודי לה בבדיקת יום ראשון ושביעי, אך מן המובחר הוא לבדוק בכל יום ויום מז' ימי הספירה".

2) מראי מקומות – ב"י (סוף ס"ק ד'), והגהות והערות (שם ס"ק י"ד).

א. צמח צדק (סי' קנ"ה אות ב') – "שמא ט"ס וצ"ל הראב"ן ...".

ד) רז"ה (השגות על בעלי הנפש שער הספירה והבדיקה סי' ב' אות ג').

ה) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ה', כ"ד-א').

ו) רא"ה (בדק הבית בית ז' שער ה', כ"ד-ב').

ז) רא"ש (נדה פרק י' סי' ה').

ח) טור (סעי' ד').

ט) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב, רכ"א-ד').

י) טור (סעי' ד').

1) אפילו בבדיקת האמצעי – ראב"ד (בעלי הנפש שער הספירה ובדיקה סוף סי' ב'), רא"ש (נדה פרק י' סי' ה'), טור (סעי' ד').

2) מחמיר – רז"ה (השגות על בעלי הנפש שער הספירה והבדיקה סי' ב' אות ג'), רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ה', כ"ד-ב'), רא"ה

(בדק הבית בית ז' שער ה', כ"ד-ב').

2. מחמיר, חושש לר' חנינא.

א) סמ"ג (לאוין קי"א) – "מאחר שאין זה פסק מבורר ראוי להחמיר בדבר".

ב) ס' התרומות (סי' פ"ח).

ג) הג' מיימוניות (הל' איס"ב פרק ו' הל' כ"ב אות ו').

3. מראי מקומות – סמ"ק (מצוה רצ"ג).

ב. אם בדיקה ביום א' וביום ז' מעכב, אם סגי בא' מהם: פוסקים.

1. מחמיר.

א) מחבר (סעי' ד') – "אין להקל".

ב) ש"ך (סי' קצ"א ס"ק ב').

ג) ערה"ש (סעי' כ"ו) – "חלילה לנו לסור מדברי רבינו הב"י שכתב דאין להקל".

ד) טהרת ישראל (סעי' כ"ט) – "אין להקל אף בדיעבד".

ה) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקט"ז) – "שאלה: אשה בשעת הדחק שעשתה בדיקת יום ראשון או שביעי,

והוא לצורך פריה ורבייה. תשובה: לענ"ד יש להחמיר".

ו) לבושי עז (תמצית אות ב') – "ונקטינן להחמיר דלא מהני".

ז) מראה כהן (עמ' נ"ד).

ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ר"ח).

ט) חוקת הטהרה (סעי' כ"ה, סעי' כ"ו) – "אשה שמחמת אונס עשתה רק הפסק טהרה ובדיקת יום שביעי, אע"פ שיש מקילים

בשעת הדחק לטבול, מ"מ אין לנו להתיר לטבול אפילו בכה"ג שאין לה ילדים כמה שנים, דזה לא נקרא שעת הדחק גדול, כי

בס"ד אפשר שתתעבר בחדשים הבאים".

י) הרבה פוסקים.

2. מיקל, בדיעבד.

א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט, פרק ג' הפסק טהרה אות ח') – "וכן אם בדקה רק בדיקה אחת בכל השבעה נקיים בין בתחילה

ובין בסוף ובין באמצע בדיעבד עלו לה".

ב) אבני ישפה (אהל יעקב ה' אלול תש"ע) – "בענין השאלה שאשה בדקה רק יום ראשון שבעה נקיים ונאנסה ולא בדקה יותר אם

מותר לה לטבול בסוף שבעה נקיים. כבר הבאתי בשו"ת אבני ישפה שבשעת הדחק אפשר לסמוך על הפוסקים שדי לה בבדיקת

יום א' בלבד. ומה שהיא הסיחה דעתה ודעת הנחלת שבעה להחמיר בהיסח הדעת, דעת מו"ר הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א

[זצ"ל] שכל שלא החליפה בגדיה לבגדים אחרים שמראים שהיא התיאשה מן השבעה נקיים, עדיין עולים לה השבעה נקיים,

וכן כאן עולים לה השבעה נקיים".

ג) עי' יביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות פ"ד) – "בעל תשובה שעשתה אשתו הפסק טהרה בלא מוך דחוק, ולא בדקה כל השבעה

נקיים, רק ביום השביעי, יש להקל לאשה כזאת לטבול".

ג. בזמן שיש לה מכה.

1. מחמיר.

א) סד"ט (ס"ק ט"ו) – "אינו מעכב אלא ראשון וז'".

2. מיקל, סגי בבדיקה של יום אחד מהנקיים.

א) חוו"ד (בי' ס"ק ג', סי' קפ"ז ח"א ס"ק י"ז) – "ולפ"ז אשה שראתה דם ממש ואח"כ נולד לה מכה אפילו ידוע שמוציאה דם וא"א

לה לבדוק אפילו פעם אחת שלא תמצא דם בספירת ז' נקיים טמאה דהא מאותן הימים שיחדה לנקיים אגן ספורין ובדוקין בעינן

וזה לא יהא אלא שלא נבדקה דטמאה אבל אם נבדקה פעם אחת ביום אחד מאותן הימים שיחידה לנקיים בשחרית ומצאה טהורה שוב מוקמינן כל הימים בחזקת בדוקין וטהורה ותולה כל הדמים הנמצאים אח"כ במכה וכן צריכה היא שיהיה לה הפסק טהרה בבדיקת מוך כדין".

(ב) ע"י חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ב) – "ובמקום חשש עיגון שאין האשה יכולה לטהר עצמה יש לסמוך על גדולי הפוסקים דסבירא להו דאפילו לא בדקה עצמה תוך שבעה רק ביום א' מכל השבעה באיזו יום שיהיה חוץ מבדיקות הפסק טהרה עלה לה מאחר שבדקה ביום שקודם השביעי".

(ג) בית אפרים (יו"ד סי' מ"ח) – "נלפענ"ד כיון שיש מקום קולא אף אם תמצא בתוך הנקיים לתלות במכה זו יש לה לנהוג כך מתחלה יש לה לנהוג כדת הנשים לאחר שתפסוק מראיתה תבדוק עצמה בהפרשת טהרה ולבדוק עצמה בכל יום מימי הנקיים אולי יעלה בידה ואם תבחן שנים או שלשה פעמים ולא יעלה בידה השבעה נקיים לגמרי אף על פי שכתבתי שיכולה להקל בזה שלא לסתור ספירתה אם מראה הדמים שונים כאשר רגילה לראות ממכתה ומכ"ש אם תרגיש שהדם מוצא מן המכה מ"מ יש לה לנהוג משם ואילך להפסיק בטהרה ולהתחיל בספירת נקיים עכ"פ יום או יומים ויותר כפי האפשר וכאשר תרגיש כי נתמלאה האבעבוע וקרוב שיפקע ע"י דחיקת העד מוטב שלא תבדוק כלל מן הוא והלאה כלל אף על גב דלכתחלה צריכה בבדיקה בכל יום מ"מ כיון דבדיעבד סגי כשבדוקת פעם אחת בתוך השבעה מלבד בדיקת הפסק טהרה יכולה היא לעשות כך לכתחלה ועדיף טפי להקל עלי' בלא בדיקה משנצטרך להקל לה כשתראה ולתלות במכה מ"מ אינה יוצאת מידי טומאתה שתפסיק בטהרה יום א' עכ"פ בתוך השבעה וכדכתיבנא: ועיינתי בספר סדרי טהרה ... שוב עיינתי בספר חוות דעת כתב גם כן בס"י קצ"ו באשה שראתה דם ממש ויש לה מכה שמוציאה דם אם יש לה הפסק טהרה ומוציאת יום א' נקי שפיר דמי וכ"כ בס"י קפ"ז ...".

(ד) פת"ת (ס"ק ה', סי' קפ"ז ס"ק ל"ב) – "כתב הח"ד ואפילו אם לא ראתה ביום הלמ"ד מ"מ בראיה הראשונה שרואה אחר יום הל' טמאה. ודע שאחר שטמאה משום נדה אינה עולה מטומאתה עד שיהיה לה בבדיקה והפסק טהרה יום א' מהשבעה נקיים ותמצא נקי בדם דוקא עכ"ד ע"ש".

(ה) ערה"ש (סעי' כ"ו) – "בזמננו יש הרבה נשים שמוכות ולוקות בחדרי בטנן במכות ופצעים תוך הרחם באופן שהבדיקה קשתה להן מאד ותולין הבדיקות שאינן טהורות בהמכות והפצעים ובדוחק גדול מוצאות בבדיקות נקיות לכן מורין להן כעיקר הדין שיהיה לה בבדיקה טהורה ביום הפסק טהרתה ובדיקה אחת בכל הז' ימים וכן מורין הלכה למעשה".

(ו) טהרת ישראל (סעי' כ"ט).

(ז) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ט) – "ואף שחסר בבדיקת יום השביעי, מ"מ באשה שיש לה מכה סגי בבדיקה של יום אחד מהנקיים, עיין בחו"ד בחדושים בסימן קפ"ז ס"ק י"ז ובבאורים סימן קצ"ו סק"ג והובא בפ"ת סימן קפ"ז ס"ק ל"ב".

(ח) בדה"ש (סעי' ד' ב' ד"ה וי"א, עמ' ש"ב) – "כתבו בחו"ד ובתשו' בית אפרים ...".

(ט) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שצ"ב).

3. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ב', "ובשעת הדחק גדול, כגון שיש לה מכה שידוע שמוציאה דם, תש"ח").

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שצ"ג) – "ושמעתי מרי"ב של' ב' טעמים לזה. א. דין תלייה אינו דין ודאי, רק שהתירו לתלות. וא"כ אין כאן הוכחה כלל שלא ראתה, ששמא באמת דם נדה היה. ב. אף אם ודאי אינו דם נדה, מ"מ שמא תחתיו יש דם נדה, שעכשיו א"א לראות. ונפ"מ כלפי צבע או כל דבר שאינו אורגני, שוודאי אינו דם. או דם מכה הבא מאצבעותיה במקרה שנראה שוודאי אינו דם נדה (יש לשאול אותה). שאע"פ שוודאי אינו דם נדה, מ"מ אינו עולה לבדיקה אם היה במקום המראה בענין שמפריע. אבל אה"נ אם היה צבע זה או דם אצבעה רחוק מן המראה, או מלאחוריו, יש להקל. ואשה שא"א לה לבדוק, עצה היא ללכת לבדוקת שהיא יכול לבדוק ההפרשה היוצא מן המקור, בלי לנגוע במכה. [ע"י קנה דק שיש צמר גפן בראשה] והיא צריכה לעשות הפס"ט, ויום ראשון. [עצה לה לא לנסות לעשות בבדיקה מעצמה ביום ראשון, משום שאין תולין ביום בג' ימים ראשונים] וביום שביעי יש לה לנסות לבדוק פעם אחת. ואם הבדיקה לא טוב מחמת המכה, ראוי לה ללכת לבדוקת, אבל אין כופין אותה. ואפילו אם היא לא עשתה אלא בבדיקה באחד מן האמצעים. כן שמעתי מרי"ב של".

ד. אם לנתה אצל בעלה.

1. מיקל, אבל אם בדקה רק אחד מהאמצעים יש להחמיר.

(א) חת"ס (יו"ד סי' קע"ח) – "נ"ל בדיעבד שכבר לנתה אצל בעלה לא שבקינן ספיקא דדהו מפני ודאי דרוב פוסקים הנ"ל דפסקו כרב בודאי".

(ב) פת"ת (ס"ק ז') – "עיינן בתשו' חתם סופר סי' קע"ח שכתב דבדיעבד שכבר לנתה אצל בעלה יש להקל אך כ"ז בבדקה בודאי בא' או בז' אבל אם לא בדקה בהם רק מאחד מהאמצעים יש לחוש אפילו בדיעבד ע"ש".

(ג) טהרת ישראל (סעי' כ"ט) – "אבל בבדיקת יום אחד מאמצעים לבד ובדיקת הפס"ט קודם ז"נ אף בלנתה עם בעלה אין להקל".

(ד) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה רצ"ד, לבושי עז תמצית אות ג', אשרי האישי יו"ד פרק ל"ב אות א') – "ובדיעבד אם בדקה רק ביום הראשון או רק ביום השביעי וכבר לנתה עם בעלה יש להקל לא להצריכה לספור שוב ז' נקיים, אבל אם לא לנתה עם בעלה, יש לה למנות שוב ז' נקיים".

(ה) יביע אומר (יו"ד ח"ה סי' ט"ז אות ג', ע"י מעין אומר ח"ז פרק א' סי' פ').

(ו) בדה"ש (ס"ק פ"א, ב' ד"ה רק עמ' ש"ז) – "אבל אם בדקה רק בא' מהימים האמצעים אפילו לנתה אצל בעלה לא עלתה לה ספירתה".

(ז) לבושי עז (תמצית אות ג').

(ח) פרדס שמחה (ס"ק ל"ב).

(ט) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שצ"ב).

(י) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' פ', חוקת הטהרה סעי' כ"ט).

ה. כלה.

1. מיקל – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שצ"ב, "ובזמנינו שאין הנשים טובלות לטהרות נמצא שהם נדות לעולם עד שתטבלו (כמש"כ בש"ע ס' קצז ס"א). וא"כ אין להקל בכלה יותר משאר נשים. כ"כ התורה"ש שם סק"ג ובסד"ט שם סק"ג. אבל להלכה שמעתי מרי"ב של' שהפוסקים עכשיו מקילין בזה, משום שדומה לאשה שיש לה מכה, מטעם שהוא שעת הדחק גדול, מפני הבושה שלה. וגם כדי שלא יהיה חופת נדה").

ו. מראי מקומות.

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רמ"ב) – "שאלה: אשה שהיא עושה בדיקות בשבעה נקיים רק ביום הראשון והשביעי בלבד [מחוץ להפסק טהרה כמובן] וביום הראשון עשתה בדיקה כמו שצריך והיה בסדר וביום השביעי בדקה והעד נאבד [נזרק בטעות]. מה ההלכה. תשובה: תעשה בדיקה בליל שמיני ואם [הבדיקה] בסדר, תטבול".

ז. אם בדקה ביום ג' (או שאר ימים אמצעיים) ויום ז'.

1. מיקל.

(א) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "וכתב רבינו הב"י בסעי' ד' די"א שצריכה לבדוק ביום הראשון מהשבעה וביום השביעי ואין להקל עכ"ל כלומר דפחות משני בדיקות לבד הבדיקה של הפסק טהרה גם בדיעבד אינו מועיל ולאו דווקא ראשון ושביעי אלא שיהיו שני בדיקות".

(ב) ס' יהושע (פסקים וכתבים סוף סי' תל"ג) – "שפשיטא דסגי בב' ימים תוך ז' ויותר מסתברא להכשיר בשני בדיקות בשני ימים רצופים מבדיקות יום ראשון ויום ז' כמבואר בב"י סי' קצ"ו יעו"ש וכיון שלא ה' בתוך ז' יותר מן חמשה ימים בלא בדיקה מותרת לטבול אח"כ ואם כבר ראתה ואחר ה' ימים לנידתה התחילו לספור ז' נקיים ונתקלקלה וחזרה וראתה טיפת דם כחרדל פשיטא דאף ביום א' שבדקה א"ע חוץ בדיקת הפסקת טהרה אף יום א' סגי".

2. מחמיר.

(א) ששבה"ל (ס"ק ח' ד"ה מי, סיכום אות ז') - לשונו מובא לקמן.

(ב) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' י"ג) - לשונו מובא לקמן.

(ג) מראה כהן (עמ' נ"ד אות ג') - לשונו מובא לקמן.

(ד) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שפ"ט) – "ושמעתי מרי"ב של' בשם ר' אלישיב (של') [זצ"ל] שיש להחמיר אא"כ הוא שעת הדחק. ושמעתי מרי"ב של' שבדרך כלל מתירין לה. שכל טבילה לבעלה נחשב כשעת הדחק, אא"כ לא איכפת להם להמתין. [ובכמעט כל מעשה שהיה שראיתי שבאה לידו הוא היה מקיל.]."

(ה) חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ"ז) – "וכן עיקר להחמיר".

3. יש להתיר ע"י בדיקת יום ט' – נוב"ת (י"ד סי' קכ"ח), פת"ת (ס"ק ו'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ש"צ, "שהלכה כהנוד"ב").

4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ו').

ה. אם בדקה ביום א' ויום ג'.

1. יש להתיר ע"י בדיקת יום ח' – עי' נוב"ת (י"ד סי' קכ"ח), פת"ת (ס"ק ו'), עי' טהרת ישראל (סעי' ל"ז, "והמיקל לא הפסיד"), שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ה'), בדה"ש (ס"ק פ'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שצ"א).

2. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק י"א, פתיחה אות י', "וצ"ע").

ט. עשתה מוך דחוק ובדקה רק ביום שביעי.

1. מיקל.

(א) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ט"ז, הליכות עולם ח"ה עמ' פ"ג, טהרת הבית סי' י"ג הע' ה' ד"ה ונראה שאם) – "מסקנא דדינא דמכיון שבעיקר הדין איכא עקולי ופשוורי טובא, ודעת רוה"פ להקל, וגם יש ס"ס לקולא, אלא שאנו מחמירים עפ"ד מרן הש"ע, הבו דלא להוסיף עלה, ואין להחמיר אם עשתה הפסק בטהרה מעליא של כל בין השמשות, וגם בדקה ביום שביעי, דהו"ל כבדקה בראשון ובשביעי".

יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ק"כ) – "שאלה: אשה שמוספקת אם עשתה מוך דחוק משך כל הזמן עד צאת הכוכבים ולמחרת ביום הראשון שכחה לעשות בדיקות, האם יכולה לטבול במוצאי יום שביעי. מו"ר נר"ו שאל: עשתה בדיקה ביום השביעי. ואמרתי לרבנו: כן. תשובה: יכולה".

(ב) שלחן טהור (פרק ג' סעי' ו').

(ג) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ע"ח אות ה', חוקת הטהרה סעי' כ"ז) – "אשה שעשתה הפסק טהרה ומוך דחוק, והשאירה את המוך בפנים עד אחר צאת הכוכבים, ושוב שכחה לעשות בדיקה עד יום שביעי, יש להתירה לטבול בכה"ג, משום שאפשר להחשיב את בדיקת המוך דחוק כבדיקת יום ראשון".

(ד) חקרי הלכה (ח"א יו"ד סי' מ"ז אות א').

2. מראי מקומות – ששבה"ל (סעי' ו' סיכום סוף ס"ק ז'), פותח שערי (סי' י"ח סעי' ט"ז, "תשאל למורה הוראה"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ר"ז).

- (א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות ל"א) – "מוך דחוק אינו עולה לבדיקת יום ראשון, כיון שצריך בדיקת חורים וסדקים, וזה הרי לא נעשה במוך דחוק. וכן הדין בשכחה לבדוק בדיקת יום ראשון בשבעה נקיים, אין נראה שאפשר לסמוך על מוך דחוק של אמש, לפי מנהגינו ששמים עד בדיקה אחד ל'מוך'".
- (ב) חוט שני (ס"ק ח' אות ג') – "פסקה בטהרה כדין ואח"כ הכניסה מוך דחוק כל בין השמשות והוציא אתו לאחר תחילת הלילה, ונמצא נקי, ובדקה עוד ביום זה, אם יש עוד צירופים להקל, בדיעבד יש להקל".
- (ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שצ"ד) – "למעשה להחמיר אפילו בשעת הדחק במקרה שאין לה אלא מוך דחוק ויום שביעי. אבל בחו"ל הם מקילין בשעת הדחק שספירת לילה מקרי ספירה, וכשיטת רש"י".

י. בדקה ששה ימים נקיים וביום השביעי לא בדקה.

1. מחמיר.
- (א) ששבה"ל (ס"ק ח' ד"ה מי, סיכום אות ז') – "צריכה להוסיף עוד יום ולבדוק ביום ח'".
- (ב) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' י"ג) – "שאלה: אשה שבימי השבעה נקיים בדקה כל הששה ימים ראשונים בוקר וערב וביום השביעי שכחה לגמרי לבדוק, ונזכרה רק בליל שמיני. האם תועיל לה דיעבד בדיקת הלילה. תשובה: אסור. ותספור עוד יום אחד. ושאלתי והרי יש כמה ספקות. וענה מו"ר נר"ו: מרן כתב, ואין להקל. והוסיף מו"ר נר"ו: אם הייתה עושה בדיקה בין השמשות של ר"ת, עוד היה מקום להקל".
- (ג) מראה כהן (עמ' נ"ד אות ג').
2. תבדוק עכשיו ותטבול.
- (א) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק י"א הע' כ"ב ד"ה ולמעשה, אוצרות הטהרה עמ' תתק"ב אות ד', אשרי האיש יו"ד פרק ל"ב אות ה') – "ואם נזכרה בליל שמיני, אם עדיין לא טבלה, תבדוק עכשיו ותטבול. ואם כבר טבלה ונזכרה עכשיו שלא בדקה בשביעי, בדיעבד עלתה טבילה".
3. טבלה, עלתה לה טבילה.
- (א) דברי יציב (יו"ד סי' ק', שפע טהרה ס"ק י"ח) – "וטבלה עלתה לה טבילה".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ב אות ד', אשרי האיש יו"ד פרק ל"ב אות ה') – "אשה שבדקה ששה ימים של השבעה נקיים ולא בדקה בשביעי כלל, יש לסמוך על הדגמ"ר ומהרא"ל צונץ, הואיל ובדקה ימים הראשונים ויותר ורק בשביעי לא בדקה (ושפיר עלה לה השבעה נקיים)".
4. מראי מקומות – בירורי חיים (ח"ז סי' ל"ח).
- (א) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רי"ז) – "שאלה: אשה שבדקה בשבעה נקיים כל יום וביום השביעי שכחה בוקר וערב ונזכרה רק אחר זמן ר"ת. האם יכולה לבדוק ולטבול. תשובה: רבנו אמר לי: ידעת שדעת מרן לאסור, אבל יש חולקים. אח"כ הוסיף מו"ר נר"ו ושאל: קשה להם לחכות עוד יום. ואמרתי לרבנו שהיו שתי שאלות כאלו באותו שבוע, האם זה תלוי מי הוא השואל. ומתשובת מו"ר נר"ו כך היה משמע להלכה".
- (ב) הגר"ח"ק זצ"ל (הליכות חיים ח"ב פרק ל"ג אות רמ"ד) – "אם טבלה האשה לנדוטה וקודם תשמיש נזכרה שלא בדקה ביום ז' של הנקיים, מה תעשה עכשיו, ד"ל דצריכה לבדוק למחר ולחזור ולטבול בלילה, או י"ל דביעבד שכבר טבלה, מותרת לבעלה בלא בדקה, דיש לסמוך על בגדיה התחתונים שהיו נקיים, וצ"ע. תשובה: צ"ע".

יא. בדקה ביום א' כרגיל, וביום ז' רק בבין השמשות.

1. מיקל, [י"א עד ביה"ש של הגאונים, וי"א אפילו בבדיקת בבין השמשות דרבנו תם].
- (א) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק י"א הע' כ"ג, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ב אות ז') – "יש להקל עד י"ג דקות אחר השקיעה".
- (ב) עי' ששבה"ל (ס"ק ט' ד"ה בדקה, סיכום אות ד') – "בדקה ביום א' ושכחה עד יום שביעי בין השמשות ואז בדקה אפשר להקל, דיש כאן כעין ספק ספיקא להקל, דשמא עדיין ה' יום, וגם שמא סגי בבדיקה אחת כדיעה ראשונה, ולכן אם כבר טבלה יש להקל, וכן משמע בתשו' אבני צדק (ספ"א). [וה"ה דגם בלא טבלה יש להקל, אמנם אם בדקה גם ביום שני ואינה מפסדת אלא יום א' כדאי להחמיר ולדחות הטבילה למחר]. ולכאורה ה"ה איפכא שבדקה ביום א' בין השמשות דהוי ספק ספיקא".
- (ג) טהרת הבית (סי' י"ג הע' ה' ד"ה ונראה עוד, הליכות עולם ח"ה פר' צו סעי' י"ב, מעין אומר ח"ז פרק א' סי' י"ג [לשונו מובא לעיל]) – "נראה לי שאפילו אם נזכרה בבין השמשות של רבינו תם".
- (ד) משמרת הטהרה (פרק י"א סעי' י"א) – "בדקה ביום הא', וביום השביעי בדקה בבין השמשות מהני. וביהשמ"ש לענין זה הוא עד כ-13 דקות אחר השקיעה".
- (ה) שלחן טהור (פרק ג' סעי' ז', סעי' ח').
- (ו) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ע"ט, חוקת הטהרה סעי' כ"ח) – "בדבר השאלה באשה שעשתה בדיקת יום ראשון ובליל טבילה בבין השמשות עשתה בדיקה שנית, האם זה מועיל. תשובה: יש להקל, וכמו שכתב בספר שערי טוהר (סימן קצ"ו שערי דעת סק"ה) שמיקל בבדקה בכל הימים וביום ז' בדקה רק בבין השמשות מטעם ספק ספיקא, שמא בין השמשות הוא יום, ושמא כדעה א' בשו"ע שבדיקת יום אחד בהשבעה נקיים סגי, עיין שם, ועיין עוד בשו"ת אבני צדק (סימן פ"א בא"ד הבט וראה וכו') שמחמיר בכעין זה".
2. מחמיר.

א) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "אשה שעשתה בדיקת יום א' מתוך ז' נקיים, וביום השביעי היא שכחה רק עד שהגיע לבין השמשות תוך י"ג דקות אחרי השקיעה, האם כעת אפשר לומר לה לבדוק בדיקה רגילה ואח"כ היא יכולה לטבול אחרי צאת הכוכבים. תשובה: לא".

יב. עשתה רק מוך דחוק, ובמשך כל ימי השבעה נקיים לא בדקה כלל.

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' פ"ד) – "שאלה: אשה שעשתה בזמן ההפסק טהרה מוך דחוק משך כל בין השמשות, אך במשך כל ימי השבעה נקיים לא בדקה כלל, ואח"כ טבלה לטהרתה. האם עלתה לה טבילה. תשובה: תעשה שבעה נקיים מחדש".
 יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רל"ד) – "שאלה: חוזר בתשובה ששוחח עם ת"ח והתברר תוך כדי השיחה שאשתו עושה רק מוך דחוק בתחילת השבעה נקיים ואח"כ במשך השבעה נקיים אינה עושה כל בדיקה וטובלת לטהרתה. כעת היא אחר טבילה, מה דינה. תשובה: אפשר להקל".

יג. מראי מקומות.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ט"ו) – "אם מצאה מראה שיש להסתפק בכשרותו ביום ז' של ימי הז' נקיים רשאית להמתין עד למחרת ולעשות בדיקה ואם נמצאת טהורה יכולה לטבול בלילה כדין שומרת יום כנגד".
 2. הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "אשה בדקה בדיקה של יום ראשון של ז' נקיים, ואח"כ לא בדקה כל השבוע, ביום השביעי היא הלכה לטבול ביום, ואח"כ שמה לב שלא בדקה ביום השביעי, האם היא יכולה לבדוק עדיין כל עוד שהוא יום ולטבול אח"כ בליל שמיני. תשובה: כן".
 3. הגר"י ברקוביץ שליט"א -

A woman had a surgery in osa makom and isn't allowed to do a bedika for four months. They are going crazy because they can't touch, hug, etc. Any way to get through shiva nekiim without bedikos?

Rav Berkovits: Rav Vosner taynes that m'doiraysa, knowing that she is not seeing is good enough. The bedikos are m'drabonon - he brings lots of raiyos to it. M'diroaiysa she could. To be somech on this for harchokes - it would still be a chiyuv d'rabonon. If she's able to, she can do a shallow bedika (to the first knuckle). Just a hefsek and yom rishon. Also Rav Nissan tayned that b'dieved she can do a bedika with an applicator, a long q-tip. Either her or a bodekes. For something like this, she should only go to a bodekes that knows what she's doing. Wouldn't trust one unless she's a nurse.

יז] רחיצה בז' נקיים.

א. האם רשאית אשה לרחוץ עצמה באותו מקום.

1. מהרש"ם (ח"ב סי' מ') – "באשה שסופרת ז"נ ועושה לצורך רפואתה בכל יום קילוח מים לתוך הרחם אם יש לחוש שמא הי' דם באותו מקום ויצא ע"י רחיצת המים...".
 2. דברי מלכיאל (ח"ג סי' ס"א) – "אם יכולה האשה לשפוך מי רפואות ע"י כלי לתוך המקור תוך ג' ימים הראשונים לספירתה...".
 3. אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ד, ח"ג סי' נ"ז) – "שאסורה לעשות רחיצה והזילופין ביום ראשון וביום שביעי קודם הבדיקה אלא לאחר הבדיקה ואם אפשר לה גם בכל יום תעשה הזילוף אחר הבדיקה דשחרית ורק אם מוכרחת לרפואתה לעשות הזילופין דוקא בלילה יש לסמוך ע"ד הרא"ש".
 4. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' ל"א, נדה פרק ז' סעי' י"ב) – "ואף שדברי האגרות משה הם חידוש גדול, מ"מ הוא מיירי 'בבדיקה' של ז' נקיים דבדיקת שחרית הוא לדעת שמא ראתה בלילה ולכן לאחר זילוף אין זו בדיקה, משא"כ בעונת הוסת דאכתי לא הוחזקה לטמאה, שפיר מותרת בכל אלה".
 5. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ר"ל) – "שאלה: אשה שהיא נמצאת בתוך שבעה נקיים האם מותרת לרחוץ אותו מקום אחר שעשתה בדיקת השבעה נקיים. תשובה: מותר".

ב. רחיצה במים.

1. מראי מקומות – שערי דעה (ס"ק ב'), לבנון נטע (ס"ק א' ד"ה והנה הט"ז ס"ק א'), דרכ"ת (ס"ק ט'), לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' קכ"ג), ציץ אליעזר (חכ"ב סי' נ"ג), פרדס שמחה (ס"ק ל"ט אות ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רי"ז).
 א) אג"מ (יו"ד ח"ב סוף סי' ע'), רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות כ"ב) – "ובדבר לחוש שלא תרחץ במים שמא תראה דם ויתבטל במים ודאי אין מקום לחוש, ודברי ספר ויאמר יצחק הספרדי שהביא בדרכי תשובה סימן קצ"ו ס"ק ק"ב שאסורה לרחוץ כל הז' ימים שמא ראתה והלך במים ובלא בדקה אלא פעם אחת בכל הז' ימים מכשיר וכתב שגרע רחצה מלא בדקה אלא פעם אחת, לא מובן כלל".
 ב) הגרשז"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתפ"ז, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' ל"ה, פרק ז' סעי' י"ג) – "לבריכה ... בימי פרישה מותר. ובימי ז' נקיים יש מקום להחמיר, ומעיקר הדין מותר".
 הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' י"א) – "אין להחמיר כלל כשיטת הב"ח שאין לרחוץ בז' נקיים, וכן נהגו להקל בכל הדורות".
 ג) יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' ט"ז, טהרת הבית ח"ב עמ' שט"ו).
 ד) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה ס"ב, תשובה רצ"ז) – "בימי ז' נקיים אין לאשה להתרחץ באבטיה בחמין".

הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ס"ב, תשובה רצ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ב אות ט"ז) – "ולענין לשטוף כל גופה ולהתרחץ במקלחת, וכן לענין ללכת לבריכה או לים, מותר אך רצוי שתבדוק לפני כן".

הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תק"ט אות מ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ב אות ט"ז) – "מותרת להתרחץ בשבעה נקיים, אלא שברוחצת בבוקר תקדים הבדיקה לפני הרחיצה, וכן בסוף היום תקדים הבדיקה לרחיצה".

(ה) שבה"ל (ח"ה סי' ק"ו אות ד', ששבה"ל ט"ז ס"ק א', סיכום אות י') – "בחומרת הב"ח כאן שנשים לא ילכו במרחץ בימי לבונם מחשש דלמא יתלבן הדם, הנה רוב רובם של הפוסקים לא חשו לזה וכן בתשובת צמח צדק יו"ד סי' קכ"ה פסק להקל וסיים דמנהג הב"ח אין לו שורש, איברא בתשובת לבושי מרדכי יו"ד סי' קכ"ג חשב לחומרת הב"ח, אמנם כ' בפשיטות דגם להב"ח רק בחמין לא בצונן, וכן דוקא אם שוהה זמן רב בחמין, אבל טבילה בחמין פ"א ושתיים או רחיצה כיו"ב אין לחוש יע"ש, ולפ"ז פשיטא לי דעל טוש חמין שעושים היום לית מאן דחש לה, כי בלא"ה חומרת הב"ח לא נתקבלה בפוסקים הקדמונים, ובפרט בזה".

(ו) בדה"ש (סי' קצ"ו ס"ק ס"ה, ציונים ס"ק קכ"ט) – "ויש נשים שנוהגות שלא לילך למרחץ כלל בימי הליבון...".

(ז) חוט שני (ס"ק ח' אות ז') – "יש נוהגין לא לרחוץ באמבטיה במים חמים בז' נקיים, ויש שאין נוהגין בחומרא ז', אמנם במים צוננים בודאי שמותר".

(ח) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות כ"ג) – "אין מנהגינו כאן להחמיר לאחרים שאשה לא תיכנס לאמבטיה כל שבעה נקיים, ורק יום יום סמוך לפני הבדיקה נמנעין להתרחץ באמבטיה, ויש מחמירים שלא לרחוץ באמבטיה בז' נקיים ורק במקלחת רוחצות (שאין נכנסין המים באו"מ) ובמקום שאין מנהג אין להחמיר באמבטיה לכבוד שבת".

(ט) מראה כהן (עמ' נ"ה אות ג') – "מן הדין יכולה האשה לרחוץ עצמה בז' נקיים, ואף לעשות אמבטיה או להתרחץ בים ובבריכה, אלא שראוי לעשות את הבדיקות של ז' נקיים לפני שרוחצת".

(י) יסוד הטהרה (פרק ה' סעי' ו') – "נהגו הנשים להזהר לכתחילה שלא לשבת באמבט בשבעת הנקיים, מפני שהמים החמים נכנסים לאו"מ, ויש לחשוש שמא ישנו את צבע הדם ללבן. אבל לצורך רפואה וכיו"ב, יש להקל. מכל מקום מותר לה לרחוץ עצמה במקלחת בשבעת הנקיים, וכן מותר לה לרחוץ בבריכה, וראוי שתעשה את הבדיקה של אותו יום קודם הרחיצה".

[ית] הסיחה דעתה - אשה שהסיחה דעתה והפסיקה לבדוק כמה ימים בתוך שבעה נקיים, מה דינה. א. מחמיר.

1. מעיל צדקה (סי' ס"ג) – "שלא כוונה במספר ימי' לנקיי' באיזה ימים מהם לכן לא עלו לה".
2. סד"ט (ריש ס"ק י"ח, סי' קצ"ב ד"ה והנה).
3. חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ב) – "אם פסקה בטהרה ובשאר ימים הנקיים הסיחה דעתה מלמנות לנקיים כגון שסברה שבעלה נסע למקום אחר ולא תצטרך לטבול כעת או שמצאה כתם בימי ספירתה ופסקה בטהרה ואמרו לה חברותיה שצריכה להמתין חמשה ימים ולא בדקה עוד ולאחר שנים או שלשה ימים שאלה לחכם והורה שאינה צריכה להמתין בכל זה כיון שהסיחה דעתה מלמנות אינם עולים לה וצריכה פסיקת טהרה מחדש".
4. פת"ת (ס"ק ג') – "בתשובת מעיל צדקה ... והעלה לענין ספק א' מאחר שהחזיקה עצמה בטמאה אין לה לספור אותן הימים".
5. בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות י"ז) – "אך שבעה ספורים גמורים בדעתה בעינינו, אבל אם התחילה לספור בדעתה שבעה נקיים ובאמצע חזרה בה שעלה בדעתה שלא לטבול מחמת איזה סיבה, כגון שבעלה רצה לילך למקום, אחר או שנתקוטטה עם בעלה והלכה לבית אביה, ואחר שנים או שלשה ימים בטלה הסיבה וגמרה בדעתה לטבול, בטלו אותם מקצת השבעה שספרה מקודם, וצריכה לספור שבעה מחדש".
6. צמח צדק (פסקי דינים סעי' ז', [וסותר ממה שכתב בשו"ת, עי' לקמן]).
7. אבני צדק (סי' פ"ו) – "והעיקר כהמע"צ וכס"ט".
8. אמרי יושר (ח"ב סי' ל"ד) – "נהי דאותן הימים שהסיחה דעתה לגמרי אינם עולים".
9. טהרת ישראל (סעי' י"ח, סעי' י"ט, סעי' כ', סעי' כ"ה).
10. שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ח').
11. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע' ד"ה וא"כ) – "כיון שהנשים סוברות כן ומסתפקות בזה אין זה ספירה לה כיון שלפי דעתה הוא ספק. ועיין בסד"ט שם בשם מעיל צדקה...".
- (א) עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות מ"ב) – "אשה שבדקה עצמה בתוך הז"נ וחשבה שהיא טמאה, ופסקו לה שטהורה לא אמרינן שנחשב הדבר להיסח הדעת, כי דעת האשה תמיד להיות טהורה לבעלה".
- (ב) עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות מ"ד) – "אשה שהתחילה למנות ז' נקיים והלך בעלה וחשבה שלא יחזור ולבסוף חזר תמשיך למנות ולא אמרינן דהוי היסך הדעת כי אשה תמיד מחכה שבעלה יחזור לביתה".
12. מנחת יצחק (ח"ד סי' ע"ג) – "שכפי הנראה הכרעת גדולי הפוסקים להחמיר".
13. דברי משה (סי' ס"ד אות י"ז).
14. שבה"ל (ח"ב סי' ע"ג) – "והו"ל היסח הדעת גמור ובכה"ג פשיטא דנחוש לדברי התשובת מעיל צדקה שהובאו בפ"ת סי' קצ"ו ס"ק ג', - דאם הסיחה דעתה שלא יעלו לה, גם אם נסמוך על הפוסקים דדי בבדיקת ימים ראשונים בלי יום השביעי".
15. בדה"ש (ס"ק ס"ט) – "רוב האחרונים להחמיר".
16. חזקת טהרה (ס"ק מ"ג, עמק התשובה ח"ו סי' ת"מ, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ט סי' קנ"ב).
17. חוט שני (ס"ק ז' אות א', אות ב', אות ד', אות ה', עי' שעה"צ ס"ק ס"ט).
18. עי' תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות כ"ב) – "ובשעת הדחק (ובפרט במקום שבדחק שומרים בכלל טהרת המשפחה) אנו סומכין על השיטות שאין היסח הדעת מפסיד כלל, ואם בדקה בראשון ושביעי כשרה".

19. עי' פרדס שמחה (ס"ק ל"ב אות ב') – "ובצורך גדול אפשר להקל".

20. יסוד הטהרה (פרק ה' סעי' ז').

21. דרכי טהרה (עמ' קל"ה).

ב. מיקל.

1. צמח צדק (יו"ד סי' קנ"ה [וסותר ממה שכתב בפסקי דינים, עי' לעיל]) – "אין להחמיר כלל".
2. עונג יו"ט (סי' פ"ג) – "נראה דהני ימים שהסיחה דעתה ולבה מלספור מפני שסבורה שלא יבא בעלה בימי טהרתה עולים לה למנין נקיים ויכולה להשלים עד ז' ימים נקיים ולטבול כדקיי"ל דאף אם לא בדקה בכל יום רק בראשון ושביעי נמי סגי כר"א".
3. לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ו, שמלה ס"ק ז', ס"ק י"ג).
4. מהרש"ם (ח"ג סי' קי"ד) – "גוף דברי המע"צ כבר האריך בזה הגאבד"ק זסלב בשו"ת שם ארי' סי' ל"ג ודחה דבריו בראיות והעלה לדינא דעכ"פ אם כבר בדקה ביום א' ואירע כן באמצע ז"נ וחזרה אח"כ ובדקה ביום ז' דיש להקל למעשה וזה לא כבר נדפס שו"ת ב"ש מהגאבד"ק סקאלי ושם בחא"ח סי' ל"ו בסופו נמצא ג"כ תשו' בענין זה ודחה ג"כ ד' המע"צ ודבריהם נכונים".
5. עי' חזו"א (יו"ד סי' צ"ב ס"ק י"א) – "ונראה דלכו"ע דינא דמתנ' בבדקו יום א' ויום ז' היינו גם בחרשת שפקחות מתקנות אותה, וכן בהסיחה דעתה מלטהרה, שהרי אין היסח הדעת גורם שתפתח מעינה יותר מאילו לא הסיחה דעתה, ולמאי דקיי"ל כר"א שפיר הוי ספורין אבל בס' מע"צ הובא בס"ט סי' קצ"ו כתב דכל שהסיחה דעתה מספירה חיישינן דלמא ראתה וצ"ע".
6. טעפליקה רב, הו"ד בחשב האפוד (ח"א סי' ק"ב אות ב', הליכות חנוך פרק ב' אות קפ"ב) – "ואמר לי להורות להקל כי כן הכריע הצמח צדק".
7. טהרת הבית (ח"ב עמ' שכ"ח, הליכות עולם ח"ה עמ' פ"ה).
8. פותח שער (סי' י"ח סעי' כ"ב).
9. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' ע"ז, חוקת הטהרה סעי' ל"א) – "אולם רבים מהאחרונים נחלקו על המעיל צדקה, דיש להקשות על דבריו מהא דמבואר בשו"ע בסעיף ה', דהחרשת והשוטה אם יש להם פקחות מתקנות אותם, ומבואר מזה, דגם באשה שאין לה דעת שייך שתטהר על ידי שפקחות יבדקו אותה, אף על פי שהיא עצמה אינה בת דעת כדי לשים לב על הספירה. וכתב בספר פותח שער (סימן י"ח סעיף כ"ב), דדעת זקני ההוראה אינו כהמעיל צדקה, אלא מורין כהכרעת שו"ת צמח צדק יורה דעה (סימן קנ"ה) להגה"ק מליובאוויטש זצ"ל, להקל, וכמו שכתב בשו"ת חשב האפוד ח"א (סימן ק"ב) בשם הגאון מו"ה שמעון פולנסקי ז"ל מטעפליק שהיתה הוראתו מקובלת בירושלים, ובשם הגאון מו"ה חיים ירוחם ז"ל מאלדשטאט, ואם כן יש עדות שגדולי ירושלים הקילו בזה, וכן כתב ידידי הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות ונהגות ח"א (סימן תק"ז), וכן הקיל בשו"ת מהרש"ם ח"ג (סימן קי"ד), וחזון איש (סימן צ"ב אות י"א), ושו"ת עונג יו"ט (סימן פ"ג), ושו"ת שם אריה (סימן ל"ג), וכן פסק בספר מחשבת הטהרה (פרק י"ז סעיף י"ח), - וכן נלע"ד להקל וכמו שפסקו כל הני גדולי האחרונים".

ג. מראי מקומות – הר צבי (יו"ד סי' קנ"ו).

1. שם אריה (ח"א סי' ל"ג) – "ולמעשה לא סמכתי על דעתי להקל במקום שהס"ט והמ"צ מחמירי ולא רציתי להורות היתר לטבול מקודם ביום ו' כיון שהם אוסרים. רק אם באמצע הז' נקיים הסיחה דעתה ולא ספרה מנין הימים מחמת איזה סבה שסברה שלא יבא בעלה וכדומה בודאי יש להקל".

ד. חקירה: מה עיקר הטעם של המעיל צדקה. משום חסרון בהספירה, או שמא ארגשה ולא אדעתה.

1. נ"מ, אם סותר או רק אינו עולה - עי' לקמן.
2. נ"מ, אם צריך עוד הפסק טהרה - עי' לקמן.
3. אולי נ"מ, כמה זמן שהיא צריך להסיח דעתה - עי' לקמן.

ה. האם סותר - למחמירים לעיל.

1. אינו סותר ואינו עולה.
- (א) אמרי יוסף (ח"ב סי' ל"ד) – "נהי דאותן הימים שהסיחה דעתה לגמרי אינם עולים מכ"מ אינו סותר ויש לצרף ימים הראשונים למה שתספור עתה כשחזר מדעתה".
- (ב) הגרשז"א זצ"ל (שבילי הטהרה סי' ע"ד, הו"ד האוצרות הטהרה פרק ה' הע' של"ד, שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' י"ח).
- (ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלח תשובה רצ"ב, אשרי האישי יו"ד פרק ל"ב אות י') – "אם באמצע ימי ז' נקיים הסיחה את דעתה מספירת נקיות עונת יום שלימה - רק אותו היום אינו עולה לה למנין נקיים, ולכן משלמת יום אחד תחתיו ואינה סותרת את שלפניו ואינה צריכה שוב הפסק טהרה".
- (ד) עמק התשובה (ח"ו סי' ת"מ, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ט סי' קנ"ב) – "מ"מ נראה דימים הראשונים לא בטלן, ויכולה להשלים עוד חשבון הימים שחסרה מלספור, על אותן הימים שספר כבר, דכוונת המעי"ץ הוא דווקא דאותן הימים שלא כוונה אינן עולין לימי הספירה אבל ימים הראשונים שכוונה לספור לא בטלן, ושפיר משלמת עליהן שיעור שצריכה עוד לספור".
- (ה) תשובות ונהגות (ח"א סי' תק"ח אות כ"ב) – "וכך נראה עיקר".
2. גם סותר וממילא צריך ז' נקיים חדש.
- (א) מעיל צדקה (סי' ס"ג).
- (ב) חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ב) - לשונו מובא לעיל.

- (ג) צמח צדק (פסקי דינים סעי' ז').
 (ד) שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ח').
 (ה) ע"י מנחת יצחק (ח"ד סי' ע"ג) – "בנוגע לסתירה, אם יש איזה צורך גדול, כדאי המה דברי הגאון הנ"ל, לסמוך עליהם".
 (ו) דברי משה (סי' ס"ד אות י"ז).
 (ז) דרכי טהרה (עמ' קל"ה).
 (ח) פרדס שמחה (צינונים ס"ק ע"ה).
 (ט) יסוד הטהרה (פ"ה סעי' ז').
 3. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ח'), חוט שני (שעה"צ ס"ק ע', "וצ"ע"), מראה כהן (עמ' נ"ו).

ו. האם צריכה עוד הפסק טהרה.

1. מחמיר.
 (א) חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ב) – "וצריכה פסיקת טהרה מחדש".
 (ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ל"ב אות י"ג) – "הסיחה דעתה באמצע שבעה נקיים, באופן שצריכה להתחיל שוב שבעה נקיים, צריכה גם הפסק טהרה מחדש".
 (ג) חוט שני (ס"ק ז' אות ב', אמנם ע"י שעה"צ ס"ק ע').
 2. מיקל.
 (א) מנחת יצחק (ח"ד סי' ע"ג) – "דא"צ הפסק טהרה".
 3. מראי מקומות – דברי משה (סי' ס"ד אות י"ז ס"ק ב').

ז. שיעור הזמן של היסח הדעת.

1. אפילו מקצת היום.
 (א) אבני צדק (יו"ד סי' פ"ו).
 (ב) שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ח') – "ואפילו לא עבר עלי' יום שלם בהיסח הדעת מ"מ צריכה למנות ז"נ מחדש. א"צ סי' פ"ו".
 2. רק עונה שלימה [של היום].
 (א) אמרי יושר (ח"ב סי' ל"ד) – "ואף שהסיחה דעתה לגמרי במקצת היום כיון שנזכרה סמוך לערב שפיר עולה לה אותו יום לספירה אף ביום הראשון".
 (ב) מנחת יצחק (ח"ד סי' ע"ג) – "אך מה שהחמיר בתשו' אבני צדק (סיגיט, יו"ד סי' פ"ו), גם אם הסיחה דעתה רק איזה שעות ביום אחד, דצריכה עו"ה ספירת ז' נקיים, וכן הביא בתשו' אמרי יושר (ח"ב סי' ל"ד), מתשו' הרד"ם (יו"ד סי' מ'), - חולק ע"ז הגאון בעל אמרי יושר, וכן הביא בתשו' בי"צ (יו"ד ח"ב סי' ט"ז), והוכיחו כן מדברי התוס' עיי"ש".
 (ג) שפע טהרה (ס"ק ט"ז) – "שלא נחשב להיסח הדעת".
 (ד) דברי משה (סי' ס"ד אות י"ז ס"ק ב').
 (ה) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רצ"ב, ע"י אוצרות הטהרה עמ' תתק"א אות ג'), פתחי דעת פרק ט"ז הע' נ"ו, אשרי האישי יו"ד פרק ל"ב אות י"א) – "היסח הדעת נחשב רק אם הסיחה דעתה יותר מעונת יום שלימה, אבל אם הסיחה דעתה מקצת עונה או רק בלילה ולא ביום - אותו היום עולה לה למנין ז' נקיים".
 (ו) ששבה"ל (ס"ק ד' ד"ה אמנם, סיכום אות ט', שבה"ל ח"ג סי' קכ"ג) – "דלפי דברינו ה' מקום לחשוש גם אם הסיחה דעתה מקצת היום וכמש"כ בתשובת אבני צדק יו"ד סימן פ"ו איברא דמאחר דרוב הגאונים מקילים בזה כדאי הם סמוך עליהם וכן דרכי להורות".
 (ז) חוט שני (ס"ק ז' אות ג', אות ו') – "כמה זמן הוא היסח הדעת שיסתור מנינה, אם עבר יום אחד [היינו עונה אחת של יום, ולא של לילה] שהיתה מחויבת לבדוק בו, ולא בדקה משום שהסיחה דעתה, הוי היסח הדעת ... ואשה שהחכם הורה לה, מפני שעת הדחק שלה, שתבדוק בז' נקיים שלה, רק ביום א' והז' של הז' נקיים שלה, והסיחה דעתה ביום יום הא' ליום הז', יש להסתפק כמה שיעור הזמן להיסח הדעת".
 (ח) לבושי עז (תמצית אות ז').
 (ט) פרדס שמחה (ס"ק ל"ב אות ה') – "רק בהסיחה דעתה יום שלם".
 (י) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ר') – "full day".
 (יא) יסוד הטהרה (פרק ה' הע' ז') – "ושיעור הזמן שנחשב להיסח הדעת הוא אם הסיחה דעתה מספירה משך יום שלם [עונת היום]".
 (יב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שצ"ט) – "שהפוסקים מחמירין בזה רק אם הסיח דעתה ליום שלם. כגון אם זרקא עד בדיקתה מחמת שחשבה שטמאה היא, ולאחר יום מצאו בעלה והראה לרב ונמצא שהוא טהור. שכיון שהסיחה דעתה ליום שלם, סותרת הנקיים וצריכה למנות מחדש. ובשעת הדחק יש להקל שסותרת רק אותו יום. ואם עדיין הוי שעת הדחק יש להקל לגמרי".
 3. מראי מקומות – בית יצחק (ח"ב יו"ד סי' ט"ז).
 (א) אבני ישפה (אהל יעקב ה' אלול תש"ע) – "ומה שהיא הסיחה דעתה ודעת הנחלת שבעה להחמיר בהיסח הדעת, דעת מו"ר הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א [זצ"ל] שכל שלא החליפה בגדיה לבגדים אחרים שמראים שהיא התיאשה מן השבעה נקיים, עדיין עולים לה השבעה נקיים, וכן כאן עולים לה השבעה נקיים".

ה. "אם אינה יודעת באיזה יום במנין הנקיים עומדת, לא הוי היסח הדעת" – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ט"ז הע' נ"ט), לבושי עז (תמצית אות ט'), פוסקים.

ט. "אם מתעורר לה שאלה על בדיקתה, ואפילו חושבת שאינו טהור ובדעתה לשאול חכם אינו נקרא היסח הדעת" – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רצ"א, ע"י אשרי האישי יו"ד פרק ל"ב אות י"ב), מראה כהן (עמ' נ"ז), פוסקים.

י. מראי מקומות – שבילי הטהרה (סי' ע"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קצ"ט - עמ' ר"א), מראה כהן (עמ' נ"ו).

1. עמק התשובה (ח"ו סי' תל"ח, קובץ בית תלמוד להוראה חי"א עמ' קס"א סי' רמ"ז) – "נראה דאפ"י לדעת המעי"צ והסד"ט דס"ל דהיסח הדעת מבטל הספירה, היינו אם הסיחה דעתה באותו היום של ספירתה אבל אם ספרה כמה ימים ואח"כ ביטלה יום מימי ספירה אחר שספרה כבר וחזרה כו שרוצה להעלותן לימי ספירתה שפיר נקראין ספורין דהאי ספורין היו באותו היום ומה שביטלה אותן אחר עבור אותו היום אינו מבטל דין הספורין מאותו יום שהוא ענין מציאות דהא הי' ספורין, וא"כ אם ע"י איזה סיבה חזרה בהן שפיר עולין לחשבון הספורין גם לדעת המעי"צ, ועיי"ש בשו"ת אמרי יושר סי' דפסק אם הסיחה דעתה איזה ימים ושוב נמלכה להשלים ספירתה שפיר עולין הימים הראשונים, וכבר כתבנו כן בחז"ט סי' קצ"ו ס"ק... אפ"י לדעת המעי"צ, ומשמע אע"ג שהי' בדעתה לבטל הימים הראשונים אפ"י שפיר חוזרין לצרף לחשבון ספירתה, והוא מטעם שכתבנו".

יט] ספירה בפה.

א. מחמיר.

1. של"ה (שער האותיות עמק ברכה סי' נ"ז) – "תוספות במסכת כתובות בפרק המזיר דף ע"ב (ע"א ד"ה וספרה), וספרה לה לעצמה, ואם תאמר אמאי אין מברכת זבה על ספירתה כמו שמברכין על ספירות העומר, דהא כתיב וספרה. ויש לומר דאין מברכין אלא ביובל שמברכין בית דין בכל שנה, שלעולם יכול למנות כסדר וכן עומר, אבל בזה שאם תראה תסתור אין לה למנות, עכ"ל התוספות. דקדקתי מדברי התוספות שאין ראוי לה לברך משום דיש חשש ברכה לבטלה, אבל לספור בלא ברכה היא מחויבת, דהא כתיב וספרה לה. ואין לומר מאחר שלא תוכל לברך ממילא לא חייבה התורה לספור, זה אינו, דהא הברכות מדרבנן, ואם כן מאיזה טעם לא תמנה, ואם תסתור, תחזור ותמנה, כדי לקיים וספרה לה שתספור שבעה ימים רצופים. ומה שסיימו התוספות בדבריהם אין לה למנות, פירוש למנות עם ברכה, כי כן התחילו התוספות והזכירו בדבריהם ברכה, ואפשר שהוא טעות סופר וצריך לומר אין לה לברך. וכן נהגתי כל ימי, וצויתי לאשתי שתספור לעת הערב קודם שקיעת החמה היום יום א' לספירת ליבוני, היום יום ב' לספירת ליבוני כו' וכן כולם".

2. ע"י כנה"ג (סי' קצ"ה הג' הטור ס"ק ב') – "... הרדב"ז ח"א סימן כ"ד. אמר המאסף: לטעמו הב' שנתן מפני שאינה מצוה הכרחית איכא לאקשווי, שהרי כמה מצות יש שהן רשות ומברכין עליהם, כגון שחיטה וברכת הריח וכדומה. ואם כונת הרב ז"ל לומר דהנהו אי לא בעי לשחוט ולהריח אינו מברך, אבל בכאן אם תספור בברכה ואחר כך לא תרצה להזקק לבעלה נמצאת הברכה לבטלה, תיקשי תספור בלא ברכה ותוציא בשפתיה ומעומד. ומיהו מצאתי בהגהה אשר סביב המרדכי שנדפס בקראקא כתוב בשם ראבי"ה תירוץ אחר, דלא בקיאין במראה דמים ומחומרא דר' זירא מחמירין. וסיים שם, וכיון דלא מברכין לא ספרה. ע"כ. כיון לתרץ מה שהקשתי ולא מצאתי טעם בדבריו, דמשום שאינה מברכת ברכה שהיא מדרבנן תניח מלספור שהיא מדאורייתא, דכתיב וספרה לה".

3. ע"י חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ד) – "והנכון שבכל יום לאחר שבדקה שחרית תאמר היום יום א' ובשני תאמר היום יום ב' וכן כל שבעת ימים ואפילו בלשון אשכנז".

4. ע"י צמח צדק (פסקי דינים סעי' ז') – "וי"א שצריך להוציא בפיה לומר היום יום (פ') לספירת ליבוני. וזה תעשה בכל יום לעת ערב (של"ה בשער אותיות דק"א). וי"א שראוי להיות בשחרית אחר הבדיקה (סד"ט)".

5. ע"י עמודי השלחן (על קיצור שו"ע סי' קנ"ט ס"ק ד') – "טוב ונכון".

ב. מיקל.

1. מהר"ם מרוטנברג (דפוס פראג, ח"ד סי' רצ"ב) – "ומה שאין נדה מברכת וסופרת והלא כתי' וספרה לה ז' ימים כמו בעומר ...".
2. חינוך (מצוה ש"ל) – "ואם תשאל, למה חייבו זכרונם לברכה למנות השנים שבע שבע מדכתיב וספרת לך, ולא ראינו מעולם שימנה הזב ימי ספירו ולא הזבה ימי ספירתה ואע"פ שכתוב בהם [ויקרא ט"ו, י"ג] וספר לו, וספרה לה, זולתי שחייבים שיתנו לב על הימים, אבל לא שיתחייבו למנותם בפה ולברך על מנינם. תשובת ... הקבלה שצווי וספרת לך דיובל צריך מנין בפה, וצווי הספירה הכתוב בזב וזבה אינו אלא השגחה בימים, ומנהגן של ישראל בכל מקום כך הוא, ואע"פ שאינם נביאים, בני נביאים הם".
3. רדב"ז (סי' אלף ק"ב) – "שהמצוה של וספרתם לכם היא מצוה הכרחית אין לו להנצל ממנה ולפיכך צריכה ברכה וספירה ומעומד אבל ספירת ז' נקיים אינה מצוה הכרחית שהרי אם לא רצתה להזקק לבעל ולהכנס למקדש ולא לאכול קדשים אלא להשאר טמאה כל ימיה הרשות בידה ולפיכך אינה מברכת ואינה מוציאה הספירה בפיה ואינה צריכה מעומד אפ"י לדבריהם שאתם מדמים מלת לכם למלת לה והרי זה נכון לפענ"ד".

4. נוב"ת (יו"ד סי' קכ"ג) – "אומר אני הגאון הקדוש הזה לרוב קדושת חסידותו נתקיים בו אוהב מצות לא ישבע מצות ורצה למען צדקו להגדיל תורה ולהרבות במצות. אבל אצלי אחר מ"כ של הגאון אין דבריו מתקבלים ואם המקרא הזה מצוה הוא למה לא מנאו הרמב"ם והרמב"ן ובה"ג וכל מוני המצות למצות עשה ... ואין זה דומה למה דכתיב בעומר ... א"ו שאין כאן מצות ספירה כלל ואפילו לר"ע דבעי ספורים לפנינו לאו ספירה בפה רק שנדע בודאי שהם נקיים".

5. סד"ט (ס"ק י"ח).

6. חת"ס (יו"ד סי' קע"ח) – "והנה אותה הספירה אנו מקובלים ממרע"ה מפי הקבלה שאינה צריכה ספירה בפה".

7. לחם ושמלה (לחם ס"ק ט"ז) – "ואין נוהגין לספור דוקא בפה".
8. בן איש חי (שנה ב' פר' צו אות י"ז) – "אף על גב דכתיב וספרה לה, והאגודה ושני לוחות הברית סבירא להו, צריכה לספור בפה, מכל מקום רבים חלקו בזה וסבירא להו במחשבה סגי, וכן עמא דבר".
9. טהרת ישראל (סעי' כ"ה).
10. הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ט אות מ"ג, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ב אות ט') – "נוהגים שאין סופרים הז' נקיים בפה כהשל"ה הק"י".
11. הליכות עולם (ח"ה עמ' פ"ז) – "וכן הלכה".
12. בדה"ש (ס"ק ס"ט).
13. מראה כהן (סוף עמ' נ"ז) – "מנהג בנות ישראל שאינן סופרות בפה באיזה יום הן עומדות משבעה נקיים".
14. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קצ"ט).
15. יסוד הטהרה (פרק ה' הע' א') – "ולא נהגו כן".
16. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שצ"ח) – "שהלכה כהנוד"ב".
17. פתחי דעת (פרק ט"ז סעי' ל"א) – "אינה צריכה למנות את ז' הימים בפה, ולא תברך על ספירת הימים".

ג. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ד'), מנחת יצחק (ח"י סי' ע"ח אות ב'), פרדס שמחה (ס"ק כ"ד, "מדינא א"צ לספור הז' נקיים בפל', ומידת חסידות איכא לומר היום יום א' וכו'").

1. מהרש"ם (ח"ג סי' קי"ד) – "ואף שדעת השל"ה דצריכה לספור הז' בפה ובתשו' מהר"י אסאד חיו"ד סי' רל"א הביא בשם כלבו בשם ר"נ גאון דס"ל דצריך לספור בפה וכדעת תוס' מנחות ס"ה ופסקי תוס' שם אבל בס' החינוך ומהר"ם מרוטנבורג מפורש דא"צ לספור ושכ"ה ד' הרמב"ן ע"ש ואני מצאתי בס' האשכול סי' מ"ד דמפורש ג"כ דא"צ לספור רק הוא לחשבון שתדע למתי טטבול וכן מצאתי בחידושי א"ש שעל המרדכי שבועות שהביא כן בשם ראבי"ו ומהר"ם ובפרט לענין דיעבד לכ"ע אינו מעכב".

ד. ברכה על הספירה.

1. אין מברכין – רדב"ז (סי' אלף ק"ב), כנה"ג (סי' קצ"ה הג' הטור ס"ק ב'), טהרת ישראל (סעי' כ"ה), פוסקים.
(א) תוס' (כתובות דף עב. ד"ה וספרה) – "וא"ת אמאי אין מברכת זבה על ספירתה כמו שמברכין על ספירת העומר דהא כתיב וספרה וי"ל דאין מברכין אלא ביובל שמברכין ב"ד בכל שנה שלעולם יוכל למנות כסדר וכן עומר אבל זבה שאם תראה תסתור אין לה למנות".
- (ב) עי' רמב"ן (ויקרא פרק כ"ג פסוק ט"ו) – "ואין כן וספר לו' (לעיל טו יג) וספרה לה' (שם פסוק כח) דזבין, שהרי אם רצו עומדים בטומאתם, אלא שלא ישכחוהו".

כ] עד הבדוק - סעיף ו'.

א. בדקה באצבעה.

1. לא עשתה כלום – הג' שע"ד (הל' נדה סי' ח' ד"ה ואותן), סד"ט (ס"ק כ"ב), חכ"א (כלל קי"ז סעי' ט', "ואותן הנשים הבודקות באצבע הן נדות גמורות לכל דבריהן (סדרי טהרה בשם הגהות שערי דורא)", לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ט), דעת (ריש סעי' ו'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' י'), דרכ"ת (ס"ק נ"ד), אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות מ"א), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"ב), ששבה"ל (סיכום אות ה'), בדה"ש (ס"ק צ"ז), חוט שני (ס"ק י' אות ג'), לבושי עז (תמצית אות ג'), פרדס שמחה (ס"ק ל"ו אות ד'), מראה כהן (ריש עמ' מ"ח, "וקיימא לן שבדיקה ע"י אצבע לא מהני"), יסוד הטהרה (פרק ד' סעי' ד'), פתחי מגדים (פרק ח' סעי' ח'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' קל"ג), חוקת הטהרה (סי' קפ"ו סעי' ז'), פתחי דעת (פרק י"ג סעי' ח'), אוצרות הטהרה (פרק ה' סעי' ס"ו).
2. גבי כתם – מי נדה (מהד"ת סי' קפ"ו), דעת (ריש סעי' ו'), פתחא זוטא (ס"ק ט"ו).

ב. גודל העד.

1. אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל פרק ג' הע' פ"ד) – "it should cover at least the first two sections of her finger".
2. קנה בשם (ח"א סי' צ"ה) – "כבוד הרב הגאון הגדול רבי משה שטערנבוך שליט"א ... יצא לערער על המורים להתיר לנשים לבדוק עצמם בעד קטן שאינו מכסה אלא מקצת מן האצבע, וע"ז באו דבריו אלי לעוררני שלא להצטרף להיתר זה, ואפילו שרי מדינא יש בה מכשול בחמורות, וכתב כתר"ר בטעמא דמילתא דאף שמן הדין אין לעד הבדיקה שיעור מסוים וכשר בכל אופן, מעיקר חובת הבדיקה לחטט בחורים וסדקים, ולכן האשה צריכה לסובב העד, ודרכן להשים העד על האצבע ולהסתובב, ובשלמא כשמכסה כל האצבע עם העד יש כאן בדיקה לחורים וסדקים כדון, אבל בעד קטן האשה מכניסה אותו בפנים ואז מסתובבת אין כאן בדיקה בחורים וסדקים רק בסוף ולא מועיל, ולכן נהגו הנשים הצנועות בעד שמכסה כל האצבע, והמשנה היום ידו על התחתונה ועלול להכשיל ח"ו נשים בבדיקת חורים וסדקים עכ"ל כתר"ר. ומש"כ כתר"ר שהנשים צנועות נוהגות לבדוק בעד שמכסה כל האצבע, הנה מדברי שו"ע הרב בעל התניא (יו"ד סימן קפ"ג קו"א סוף סק"ב) מוכה להדיא שמנהג הנשים היה לבדוק עצמם בעדים קטנים פחותים מג' על ג' אצבעות, שהרי כתב להוכיח דם הנמצא ע"י בדיקת עד הוה ספיקא דאורייתא לכו"ע, שא"א לומר שאינו אלא איסור דרבנן משום טומאת כתמים לחוד, דא"כ בדקה עצמה בדבר שאינו מקבל טומאה טהורה כמו בדקה קרקע עולם כו', וזה אינו דהא עיקר הבדיקה היא בצמר גפן שאינו מקבל טומאה, וגם צמר סתם אינו מקבל אפילו טומאת נגעים עד שהיא טווי, וגם בגד פשתן הם שחקי דכיתנא דמעלי לבדיקה וגם הם אינם מקבלים טומאה אא"כ יש בהם ג' על ג', אלא ודאי דליכא למ"ד דהוא מדרבנן עכ"ל, ומדכתב בפשיטות כן מוכח דכן היה מנהג נשים הצנועות לבדוק עצמם בעדים

פחותים מג' על ג', דאל"ה בודאי דלא היה מביא ראייה ממנהג שאינו נכון, ולפי מה שמקובל אצל הנשים אופן עשיית הבדיקה לשום אמצעו של העד על ראש האצבע ולכפול צדדי העד סביבות האצבע, א"כ ע"כ שאין העד מכסה אלא מקצת מן האצבע. ומש"כ כת"ר דבעד קטן אין כאן בדיקת חורים וסדקים רק בסוף ולא מועיל, הנה החוש יעיד דבעד קטן הוא יותר בקל לבדוק בכל החורים וסדקים מבעד גדול, כי בפנים באותו מקום הוא מטבעו להיות שם לחלוחית, ועי"ז אפשר בקל לסובב את העד עם האצבע ולקנח בתוך החורים וסדקים, וכשהמקום בפנים הוא יבש אז הוא באמת קשה לסובב את העד ולקנח בחורים וסדקים, וכשבדקת עצמה בעד קטן אז כל העד נכנס עם האצבע בפנים באותו מקום, וכיון שהמקום טפוח מהלחלוחית שנמצא אעפ"י שאין העד מכסה אלא מקצת מן האצבע, אפשר בקל לסובב את העד מלמטה למעלה או מלמעלה למטה ולקנח בכל החורים וסדקים, ומשא"כ כשהעד הוא גדול ומכסה גם חלק התחתון מן האצבע ואינו נכנס לכל היותר אלא לתוך שפתי בית הערוה שאין שם לחלוחית וקשה לסובב שם האצבע, והוא מעכב גם את ראש האצבע לבדוק בפנים בחורים וסדקים, והנה עדים אלו שנעשים פעיה"ק ירושלים אשר בשם טוהר יכונה, אשר כת"ר יצא לערער עליהם, מחזיקים כמעט ג' על ג' אצבעות לפי החשבון שתיים וחצי צענטימעטער לאצבע, ולפי החשבון שתי צענטימעטער לאצבע הם מחזיקים הרבה יותר משיעור ג' על ג' אצבעות, וראוי ונכון לפחות ממתם ולהקטינם, כי אפילו אם יהיבנא ליה לכת"ר שיש בזה צד מעליותא לבדוק בעד גדול יותר מבעד קטן, וכדאי להתאמץ לבדוק בעד גדול אעפ"י שהבדיקה הוא קצת קשה בזה, מ"מ הוא חומרא דאתי לידי קולא כאשר הנסיון מוכיח דעי"י הבדיקה בעד גדול היא משרטת את עצמה בשפתי בית הערוה או בפנים מחמת שהיא דוחקת עצמה להכניס העד בעל כרחה, ושוב קשה לה אח"כ לטהר את עצמה לבעלה, וחוזרים אחר קולות לתלות שהדם הוא מ"מ"א ולא מן המקור ולפעמים אין התליה מבוררת כ"כ, וממעטים גם מהבדיקות מחמת מורא שלא תקלקל את עצמה, ויותר עדיף לוותר על חומרא זו לבדוק בעד גדול, כדי שלא לבא לידי חשש מלתלות הדם בתליה שאינה מבוררת שיש בזה חשש איסור כרת, או שלא לקלקל אשה לבעלה שלא מן הדין, ושלא נצטרך למעט מהבדיקות שהוא הלכה מפורשת דלכתחילה צריך לבדוק גם בימים האמצעים מהשבעה נקיים אעפ"י שאינו לעיכובא".

3. ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות ו') – "העד צריך שלא יהי' קטן מדאי ולא גדול מדאי שמפריע לאחוז ולסובב, וכשהוא בשיעור בינוני יכולה להוליך לכל צד בחורין ובסדקין ע"י האצבע, ושיעור שבעה או שמונה ס"מ ענ שבעה או שמונה ס"מ הוא טוב באשה בינונית".

4. הגר"ש אייזר זצ"ל (גדה עמ' ס"ד) – A minimum recommended size is about three inches (75 millimeters) square

5. חוט שני (ס"ק י' אות ב') – "גודל העד, הוא באופן שתוכל לכסות בעד כשני פרקים מהאצבע בקירוב".

6. פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קכ"ח) –

Poskim commonly assume that a bedikah cloth should be between three and four inches square.

ג. בד סינטיטי.

1. מראי מקומות – אוצרות הטהרה (פרק ה' סעי' ס"ב).

ד. טמפון (tampon).

1. מחמיר – באר משה (ח"ב סי' ס"ב אות ב', לשונו מובא לעיל), חוט שני (ס"ק י' אות ז'), בדה"ש (ס"ק צ"ז), אורחות הבית (פרק כ"ב סעי' ד', לשונו מובא לעיל), נטעי גבריאל (פרק נ' סעי' ט"ו, לשונו מובא לעיל), מראה כהן (עמ' מ"ט אות ג', לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' קכ"ט), יסוד הטהרה (פרק ד' הע' ד'), ארחות טהרה (פרק י"ג סעי' י"ח, לשונו מובא לעיל), אוצרות הטהרה (פרק ה' סעי' ס"ד).

2. מראי מקומות.

א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קמ"ט, רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ל"ו [לשונו מובא לקמן]) – "השיב רבינו שטמפון כשר לבדיקות רגילות, אם רק אפשר לעשות בו בדיקה בחורין וסדקין, ולא שייך להגיד על דבר מסוים אם כשר או לא, אלא תלוי רק לפי המציאות אם אפשר לבדוק בו כהוגן או לא, שהרבה משתמשים בזה, מסתמא יכולים לעשות בו בדיקה טובה, עוד פעם אחרת אמר רבינו שמה החשש בזה ולמה אין להתירו".

ב) ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ח') – "שאלה: הרה"ג אליהו פנחסי שליט"א כשמסר שיעור במושב מסויים התברר לו שהנשים שם סופרות שבעה ימים לימי הראייה ועוד שבעה ימים לנקיים אך ללא כל בדיקות כלל, וציינו שהיו שמות טמפון. האם זה יועיל בדיעבד במקום הפסק טהרה. תשובה: טמפון לא מועיל. ואמרתי לרבנו שזה לאחר מעשה. וענה מו"ר נר"ו: שילמדו אותם. והוספתי לרבנו שכך נהגו כל המושב. וענה מו"ר נר"ו: לומר להם שלא עשו כלום".

ג) לענין מוך דחוק – עי' לעיל.

ה. ללחלח העד במים, אשה שקשה לה לבדוק מחמת שהמקום יבש – דרכ"ת (ס"ק נ"ז), ששבה"ל (סיכום אות י'), בדה"ש (ס"ק צ'), חוט שני (ס"ק י' אות י"ד), פרדס שמחה (ס"ק ל"ז אות ג'), פתחי מגדים (פרק ח' סעי' ד'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' קל"ג).

1. מהרש"ם (ח"א סי' קמ"ו) – "בדין אשה שקשה לה לעשות בדיקת ז' נקיים בעד יבש כי כואב לה רק אם תלחלח העד מקודם במים נקל לה לבדוק יפה והעיר רו"מ דיש לחוש שמא ראתה טפת דם כחרדל ונימוק בלחלוחית המים וכהא דדם שנתבטל במים או כהא דט"ד כחרדל וחפהו שכבת זרע ... והנה רואה אני דבריו טובים ונכוחים ואם באנו לחוש לזה יהיה אסור לבדוק אחר שהשתינה ועל פי רוב המקום לח מן השתן ברוב היום ויתלחלח העד בהכנסתו ובע"כ דאין לחוש לזה".

2. פאת שדך (ח"א סי' ק') – "מהרש"ם ... אמרינן כבר הורה זקן, ויש להקל למעשה בשעת הדחק או בדיעבד, אבל לא לכתחילה בלא דחק".
3. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קפ"ז) – "דעת הרב דאשה שקשה לה לעשות בדיקות, או שקשה לה להכניס העד בעומק כיון שהמקום יבש, (עיין סימן קצ"ו סעיף ו' דבעינן עד מקום שהשמש דש), יש להקל שתלחלח העד עם מעט מים, או שתלחלח העד או או"מ עם קצת שמן או וועזאליין, וכן הורה בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קמ"ו)".
4. הגר"ש זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ט אות מ', אשרי האישי יו"ד פרק כ"ז אות ו', פרק ל"א אות ז') – "לא תשים משחה באותו מקום לפני בדיקתה, כי אולי יאבד הדם".
5. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קס"ז) – "שאלה: אשה שהעור שלה מאד עדין והבדיקות של השבעה נקיים גורמות לה לפצעים, האם יכולה לעשות את הבדיקות בעד רטוב בשמן פרפין. תשובה: מותר". סי' קפ"ה, "שאלה: עשתה בדיקה במשך כל השבעה נקיים עם עד שעליו משחה של חלב פנים, האם מועיל. תשובה: מועיל".
6. מראה כהן (עמ' מ"ה אות ב') – "אשה שקשה לה לבדוק מחמת שהמקום יבש, יש שהורו להקל להרטיב מעט את עד הבדיקה במים, ודוקא מעט מים באופן שאם יש טיפת דם תראה על גבי העד, ויש שהורו שאפשר להקל להניח מעט מאד 'זולין' על גבי העד, אמנם עדיף שתמרח האשה באותו מקום [ברתיק] מעט 'זולין' כשעה או שעתיים לפני הבדיקה [באופן שעד שעת הבדיקה תיספג המשחה אך המקום לא יהא יבש]".
7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

Question: If a Kallah says bedikos hurt her, and she is very dry, how many bedikos do we require in general (after marriage) and does she need a moch? What lubricants can be applied which will least affect the maarah and how long before the bedikah?

R' Y. Berkovits wrote: If it hurts, she wouldn't need to do a moch. She can put on KY (or similar) preferably fifteen minutes before the bedika. **She should not put any lubricant on the cloth itself.** If that doesn't help, she can skip and just do on days 1, 3, and 7.

כא [אופן הבדיקה.

א. עד איזה מקום.

1. עד מקום שהשמש דש – האשכול (סי' מ"ד), ראב"ד (שער הספירה סי' ג', לשונו מובא לעיל), רא"ש (פרק י' סוף סי' ה'), הגה"מ (הל' איס"ב פרק ו' הל' כ"א אות ד'), ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב, רכ"א-ד'), טור (סעי' ו'), מחבר (סעי' ו'), "עד מקום שהשמש דש ... ואם יקשה בעיניה מאוד להכניסו כל כך בעומק, לפחות בדיקה של יום הפסק טהרה ובדיקה של יום ראשון מהשבעה תהיינה עד מקום שהשמש דש)".
2. בדיעבד, מיקל – תרה"ד (ח"ב סי' ע"ח, "ההיא דבדיקת אשה בז' נקיים עד מקום שהשמש דש, כבר שמעתי מדקדקין בזה, אך בשאר חיבורים לא כתבו רק בדיקה יפה לחורין ולסדקין. וכיון דא"א לנשים כולי האי, אין להחמיר עליה ביותר, והנח להם לישראל כו"), רמ"א (סעי' ו'), "מיהו בדיעבד אם לא עשתה כן כלל רק שבדקה עצמה יפה בחורין ובסדקין בעומק היטב כפי כחה, אע"פ שלא הגיע למקום שהשמש דש, סגי לה", סד"ט (ס"ק כ"ד, "והנכון שתבדוק א"ע מקום שתוכל להגיע עם העד באצבעה כפי כחה אולי תגיע עד מקום שהשמש דש ואם לא תגיע לא ניתנה תורה למלאכי השרת ואינו מעכב בדיעבד וכדמסיק רמ"א בהג"ה"), חכ"א (כלל קי"ז סעי' ט'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"א), ח"ח (נדחי ישראל פרק מ"א אות ז', סוף גדר עולם אות ז', טהרת ישראל פרק י"ג אות ז'), טהרת ישראל (סעי' מ"ב), לבושי עז (תמצית אות ד'), פתחי מגדים (פרק ח' סעי' ב'), פוסקים. (א) קשה לה מאד, נחשב בדיעבד – חכ"א (כלל קי"ז סעי' ט'), "ואם יקשה בעיניה מאד להכניס כל כך בעומק מכל מקום תבדוק היטב בחורין ובסדקין בעומק יפה כפי כוחה", טהרת ישראל (סעי' מ"ב), בדה"ש (ס"ק ק"ז).
- (ב) ח"ח (נדחי ישראל פרק מ"א אות ט', סוף גדר עולם אות ט', טהרת ישראל פרק י"ג אות ט') – "ואם כבד לה לעשות כן בכל יום למעשה"ש לכה"פ פעם אחת משבעת הימי נקיים [והעיקר ביום ראשון] מוכרחת לעשות הבדיקה ממש כבדיקת הפסק טהרה ושאר הבדיקות תעשה איך שתוכל. אך כל אשה צנועה כל תקל עצמה בהבדיקות ותבדוק עצמה היטב כל שבעת הימים ואם לא בדקה עצמה היטב אף באחד משבעת הימים בבדיקה טובה בעומק כמו שצריך להיות ורק הכניסה מעט וקנחה עצמה אינה נחשבת השבעת ימי נקיים לכלום וטבילתה אינה טבילה ועדיין היא נדה גמורה".
- ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שצ"ו) – "שכן הלכה לחייבה רק כפי כחה עד מקום שהאצבע מגיע בלי דוחק. וגם אין צריכה לבדוק עם האצבע האמצעי שהוא יותר ארוך".

ב. הדרך להכנס בעומק.

1. תעמוד רגל אחת על הספסל ורגלה אחת על הארץ – הג' חת"ס (ריש סי' קצ"ו, פסקי חת"ס פרק י"ד אות ח', "אופן הבדיקה קבלתי דהיינו שתעמיד רגלה אחת על הספסל ורגלה אחת על הארץ ואז תוכל לבדוק כראוי"), פתחא זוטא (ס"ק ג'), טהרת ישראל (סעי' ב'), קנה בשם (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות ב'), ששבה"ל (ס"ק ו' ד"ה כתב, סיכום אות י"א), חוט שני (סוף ס"ק י"ב אות ד'), בדה"ש (ס"ק צ"ט), אהל אריה (סי' ח' סעי' ב' אות ב'), פתחי מגדים (פרק ח' סעי' ב'), מראה כהן (עמ' מ"ה אות א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' קל"א), נטעי גבריאל (פרק מ"ז סעי' ח').
- (א) מראי מקומות – פותח שער (פרק י"ז סעי' כ"א).
2. ובנחת – גוב"ק (יו"ד סוף סי' מ"ו, "גם מ"ש מחותני הרב שאינה צריכה לדחוק בחוץ בבדיקתה באותו מקום רק בנחת. הא מילתא דפשיטא היא ושפיר קאמר ולית דין צריך בשש כלל"), לחם ושמלה (לחם ס"ק ל"א), טהרת ישראל (סעי' מ"ד), בדה"ש (ס"ק צ').

ג. כששוכבת אפרקדן.

1. לא – שפע טהרה (ס"ק כ"ו, ס"ק כ"ז, "לא תבדוק כשהיא שוכבת אפרקדן. במקום הדחק מותרת לבדוק לכתחלה אפרקדן בדיקת הפסק טהרה וז' נקיים"), קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות קס"ד, היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות ב', "הבדיקות לפני הפסק טהרה, שבעה נקיים ויום החשש, לא מהני כששוכבת אפרקדן").
2. מיקל – אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות י"ז, "יכולה האשה לעשות בדיקה גם כשהיא שוכבת ולא דוקא צריכה להיות תוך כדי עמידה"), חוט שני (סוף ס"ק י"ב אות ה').
3. מראי מקומות – פאת שדך (ח"ג סי' צ' אות ד'), פתחי מגדים (פרק ח' סעי' ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ל"ט).
(א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קמ"ז) – "במציאות נראה שאם האישה יושבת, לא שייך לעשות בדיקה הוגנת, בחורים וסדקים, אבל אם שוכבת מסתמא אפשר, והעיקר הוא שאם במציאות בדקה כהוגן, אין הקפדה איך זה".
(ב) הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ט אות מ"א, אשרי האיש יו"ד פרק ל"א אות י') – "לבדוק בשכיבת אפרקדן, אם אי אפשר באופן אחר שרי".
הגר"ש"א זצ"ל (מה טובו גליון ו' עמ' י"ג אות כ"א) – "אשה יכולה לעשות בדיקה באיזה אופן שנוח לה בין בעמידה ובין בישיבה ובין בשכיבה".
- ג) ששבה"ל (סי' קפ"ח סעי' ג' סוף אות ג', סיכום אות ד') – "ובדיקת בשכיבה הוי בדיקה מעלייתא בשעת הצורך".
ד) אוצרות הטהרה (פרק ה' הע' קנ"ו) – "ושמעתי מחשובי המורים דס"ל דלכתחלה אין לבדוק בשכיבה ובישיבה אף אם עי"ז יכולה להכניס יותר עמוק, ומ"מ אם לא ידעה ובדקה בשכיבה או מסיבות אחרות, מהני בדיעבד".
ה) נטעי גבריאל (פרק מ"ז סעי' ט') – "מי שקשה לה לעשות בדיקה בעמידה, תוכל לבדוק בשכיבת אפרקדן אפילו בבדיקת הפסק טהרה".
4. **יושבת.**
(א) מיקל – חוט שני (סוף ס"ק י"ב אות ו').
(ב) מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קמ"ז, לשונו מובא לעיל), אוצרות הטהרה (פרק ה' הע' קנ"ו, לשונו מובא לעיל).

ד. אופן הבדיקות בכלה.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ב אות ג') – "כלה בתולה די לה בקינוח היטב לבדיקת הפס"ט וז"ל קודם הנישואין, כי הרי חז"ל לא גזרו כ"כ בכלה מחשש השרת הבתולים".
2. ששבה"ל (סי' קצ"ב סעי' א' אות ז', סיכום אות ז') – "בתולה שפתחה סתום וקשה להכניס הרבה, יש לבדוק כמה שאפשר, אך לא בחוזק מדאי".
3. חוט שני (סי' קצ"ב ס"ק א' אות ז') – "עליה לבדוק עד היכן שיכולה, ובזה יוצאת ידי חובת בדיקה. אבל קינוח לא מועיל כבדיקה".
4. לבושי עז (תמצית אות ו') – "כלה שפיתחה צר, בודקת כפי כוחה, ואינה צריכה להתאמץ יתר על המדה לבדוק בחורים וסדקים, ואדרבה תזהר שלא לעשות כן כדי שלא תשיר בתוליה".
5. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שצ"ו) – "וכן בכלה שאינה מכנסת אלא מעט, ובלבד שהכניסה אצבעה עד פרק אצבע הראשון".
6. פתחי דעת (פרק ט"ו סעי' י"ט, ועוד).

ה. מראי מקומות.

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קמ"ב) – "שאלה: אשה לא שמה ליבה שעליה לעשות הפסק טהרה וכאשר הגיע הזמן שצריך לעשות, במקום שהייתה לא היה לה עד בדיקה ועשתה הפסק טהרה עם נייר טואלט לבן ואומרת שהאור שם היה חלש אך הנייר היה נקי, האם עלה לה להפסק טהרה. תשובה: מועיל".

כב [חורים וסדקים].**א. הלכה.**

1. מחמיר – האשכול (סי' מ"ד), רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ה', כ"ד-ב'), רא"ש (פרק י' סוף סי' ה', שו"ת כלל מ"ז סי' א'), סמ"ג (לאוין קי"א), סמ"ק (סי' רצ"ג), חינוך (מצוה ר"ז), הגה"מ (הל' איס"ב פרק ו' הל' כ"א אות ד'), ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב רכ"א-ד', נתיב כ"ו ח"ה רכ"ז-ב'), תרה"ד (ח"ב סי' ע"ח), טור (סעי' ו'), מחבר (סעי' ו'), פוסקים.
2. מיקל [רק לטהרות] – ראב"ד (שער הספירה סי' ג'), "והשנית בדיקת בית החיצון והוא מקום שהשמש דש, והיא בדיקה לנדה ולזבה ליום ההפסקה ולבדיקת השבעה".
3. רק הפסק טהרה – רמב"ן (ברשב"א שם, "והרמב"ן ז"ל הכריע בדבר דבדיקת ההפסקה שהיא להעלותה מטומאה לטהרה צריכה חורין וסדקין אבל בדיקה השבעה דחזקת טהרה עומדת בבדיקה כל דהו סגי". אמנם עי' הרמב"ן הל' נדה פרק ב' הל' ז', "כל שבעת הימים צריכה בדיקה פעם אחת בכל יום ... כיצד בודקת את עצמה מכנסת את העד לאותו מקום ובודקת בכל חורין וסדקים שבו ורואה אם יש בעד שום מראה הראוי לטמא אותה, לא הכניסה העד לחורין ולסדקים אין זו בדיקה אלא קינוח ולא עשתה כלום". כדפריך הבדה"ש ציונים ס"ק קצ"ד, בי' ד"ה רק [עמ' ש"ז]).

ב. מקור.

1. דרבנן – סד"ט (ס"ק כ"ג ד"ה מיהו, "כל זה אינו אלא מחומרא דרבנן"), צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"א), דרכ"ת (ס"ק ס"א), חזו"א (יו"ד סי' צ"ב ס"ק כ"א, "נראה דכל בדיקה שהיא על אופן המברר את סתימת המעיין לפי דרך רוב הרואות שמוצאין על העד כל עוד שמעיין פתוח הוי בדיקה מה"ת, ודין חו"ס שאמרו חכמים הוא מדבריהם שהגבילו את הדבר, ואפשר שאין הכונה רק לבדיקה מעליית המעיין על סתימת המעיין ולא על הפסקתו לשעה, הרי מצינו שהקטנה מביאין עלה קרבן על זיבתה אף שאין בה בדיקת חו"ס וכמש"כ האחרונים..."), חוט שני (ס"ק י"א).
2. מראי מקומות – ב"ח (סי' קצ"ב סוף ס"ק ד').

ג. לא בדיקה בחורים וסדקים בכל ז' נקיים.

1. במקום צורך גדול, אם בדיקה בשעת הפסק טהרה בחורים וסדקים ושמה מוך דחוק לכל בין השמשות עד שהיה ודאי לילה, יש להקל דסגי לה בקינוח גרידא בשאר בדיקות. 1) שיש לסמוך בזה על דעת הרמב"ן שסובר דסגי בקינוח גרידא לכל בדיקות אלו 2) ועל דעת הרמב"ן שסובר דרק להפסק טהרה צריכה לבדוק בחו"ס. 3) ויש לצרף לזה ג"כ דעת רש"י דספירת לילה הוי ספירה.

א) נוב"ק (יו"ד סוף סי' מ"ו) – "העולה מזה מכל הראיות היה ראוי לסמוך להקל מאד בבדיקה אלא שלחומר הנושא ולרוב הפוסקים המחמירים והמה גדולי עולם הקדמונים לא מלאני לבי להקל לגמרי אך שמצאנו הכרעה בב"י שהבדיקה של הפסקת טהרה ובדיקה של יום ראשון מהשבעה תהינה כך ובשאר יש לה להקל. והנה הרמב"ן היקל יותר שכתב שרק בדיקה של הפסקת טהרה צריכה לחזרין ולסדקין משא"כ בשאר הבדיקות. וכיון שבארתי שמן הדין יש להקל בכל גווני עכ"פ כדאי הרמב"ן לסמוך עליו בזה ומה גם אחר שפסק הש"ע בריש סימן קצ"ו שילמד אדם ביתו שתהא בודקת ביום הפסק טהרתה במוך דחוק ושיהיה שם כל בה"ש שזו בדיקה מוציאה מכל ספק עכ"ל. וא"כ הרי בדיקה זו כוללת תרתי בדיקת ההפסקה ובדיקת יום ראשון שהרי המוך אצלה עד הלילה ממש וא"כ למה תו הצריך הש"ע גם בדיקה של יום ראשון בדיקה חמורה זו. אמנם טעם הב"י משום דספירת לילה לאו ספירה ועכ"פ יש לצרף גם דעת רש"י שסובר בפסחים דף פ"א דספירת לילה מקרי ספירה ואף שהתוס' הקשו על רש"י וגם הרמב"ם בפ"ו מא"ב פסק דלא מקרי ספירה מ"מ עכ"פ לענין זה יש לצרף דעת רש"י לשאר קולות דלעיל שאף שצריכה לבדוק ביום ראשון יהיה שוב די לה בבדיקה קלה".

ב) פת"ת (ס"ק ט').

2. מעכב [ובשעת הדחק גדול, תש"ח].

א) חו"ד (בי' ס"ק ד') – "נודע ביהודה ... וכל דבריו ז"ל אינן נוחין לי ... ולכן אין לזוז מפסק השו"ע דבעי בדיקת חורין וסדקין דוקא".

ב) חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"א) – "כמשפט בדיקה זו של פסיקת טהרה כך תבדוק עוד ביום ראשון של שבעה נקיים ואם לא עשתה כן בבדיקת יום ראשון תעשה פעם אחת כן בבדיקת שאר הימים או ביום השביעי. ונראה לי לפי מה שכתבתי בסימן הסמוך דצריכה בדיקה גם ביום השביעי ואם כן ראוי להחמיר נמי בבדיקה זו (סעיף ו')".

ג) לחם ושמלה (שמלה ס"ק י"א).

ד) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"א).

ה) בדה"ש (ס"ק ק"ח, בי' ד"ה רק).

ו) חוט שני (סוף ס"ק י"א, סוף ס"ק י"ב אות א').

ז) פרדס שמחה (ס"ק ל"ח אות ב').

ח) תשובות והנהגות (ח"א סי' תצ"ה).

3. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' מ"ג), פאת שדך (ח"ג סי' פ"ו ד"ה ואם).

ד. מוך דחוק בלי בדיקת חורין וסדקין, האם מהני להפסק טהרה.

1. מעכב.

א) ששבה"ל (סעי' א' ס"ק י"ג, סיכום אות ד', סעי' ב' ס"ק ד').

ב) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ט"ו) – "בעד בדיקה ראוי להדריכה לא להשתמש בעד סינטטי, וכן שתקפיד לבדוק העד קודם הבדיקה שיהא נקי לגמרי, ותכניס עמוק דוקא לפי כחה ותסובב שאז דוקא הוי בדיקה גמורה, (ולכן גם בדיעבד מוך דחוק לא מועיל כבדיקה שאינו נכנס לחורים וסדקים)".

ג) הגר"א ובנצל שליט"א (אהל יעקב).

ד) ויען דוד (אהל יעקב).

ה) שיעורי טהרה (פרק ט', עמ' רכ"ב).

ו) מראה כהן (עמ' מ"ט אות ב') – "ויש לידע שאם מניחה את העד כנהוג מבלי לסובבו בחורים ובסדקים, אזי עד זה אינו יכול לשמש כבדיקה במקום הצורך. לדוגמא: אשה שעשתה בדיקת הפסק טהרה והמראה על גבי העד היה מראה מסופק, וכשהראוהו אחר כך לחכם לא הכשירו, אין האשה יכולה להשתמש בבדיקת המוך דחוק כבדיקה חילופית להפסק טהרה. ולכן עצה יעוצה לכל אשה שגם בבדיקת המוך דחוק שעושה אחר הפסק טהרה תסובב היטב בחורים ובסדקים כדוגמת הפסק טהרה, ותשאיר אותו עד לאחר צאת הכוכבים, ואז תוכל להשתמש בבדיקת המוך דחוק כבדיקה חילופית להפסק טהרה אם יתעורר ספק בכשרות הבדיקה הראשונה [שהרי גם בדיקה זו נעשתה לפני השקיעה וגם בחורים ובסדקים]".

ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' קס"א, עמ' קפ"ו).

2. מיקל.

(א) **אג"מ** (הגר"ש איידר זצ"ל ח"א פרק ג' הע' ק"ו, מסורת משה ח"א יו"ד אות קמ"ח, הע' קס"ד) – "אע"פ שקי"ל שצריך בדיקת חורין וסדקין (אג"מ יו"ד) אבל כיון שנשאר שם הרבה זמן **בהכרח יגיע לשם**, וממילא מהני להיות כבדיקה (הרב פירסט). עי' **אג"מ** (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ל"ה) – "אשה שלא בדקה בחורין ובסדקין כראוי אולם העד נשאר באותו מקום לאיזה זמן, ובאותו זמן לא היתה רק שוכבת והיתה אף מהלכת, יועיל בכה"ג לבדיקה". עי' **אג"מ** (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ל"ו) – "אם שכחה האשה לעשות בדיקת הפסק טהרה והיה באותו מקום 'טמפון' (Tampon) לזמן מה, יחשב הדבר לבדיקה".

(ב) **הליכות עולם** (ח"ה עמ' פ') – "בדיקת המוך דחוק היא מועילה גם במקום בדיקת חורים וסדקים".

(ג) **עמק התשובה** (ח"ו סי' תל"ט, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ז סי' ק"נ) – "לענ"ד נראה דשפיר יכולין לסמוך על המוך לצורך הפס"ט, דבגוף הא דבעינן בדיקת חורין וסדקין כבר כתב בשו"ת ישועות מלכו יו"ד סי' כ"ח וסי' ל"ב, דמה שדיברו בענין חורין וסדקין דיברו לשון נקי, והכוונה היטב במקור ובפרוזודור המקור, וכן כתב בשו"ת זקן אהרן ח"ב סי' מ"ו-מ"ז דאין הכוונה על חורין וסדקים ממש, ונקטו לשון זה דרך המשל לבדוק היטב שע"י בדיקת ומשמוש הפרוזודור היטב מתעורר המעיין כל זמן שלא נסתם לגמרי, ועיין מש"כ בס"י ק"מ וא"כ מכיון דכוונתם הוא רק להצריך לבדוק ולמשמש שם היטב, א"כ התייחס כשעושה בדיקה סתם אז צריכה שתסובב באצבעה ולמשמש שם דבלא"ה אין הבדיקה ראי' לברר האם מעיינה פתוח, אבל במוך דחוק שמונחת באו"מ ושיהיה שם זמן הרבה אז אין לך מישוש גדול מזה דבתוך אותו הזמן האשה מתנדנדת והולכת וכדו' שזה גורם להמוך שיגיע בכל הצדדים סביב, ושפיר איכא למיסמך עליה לצורך הפס"ט במקום שעד הבדיקה שעשתה מקודם לזה לא עלתה כהוגן".

(ד) עי' **לבושי עז** (סוף ס"ק א', תמצית אות ה', עי' סעי' ג' תמצית אות ח') – "ואם מסתפקת אם בדקה היטב בחורים וסדקים בהפסק טהרה, אם לא עשתה מוך דחוק, הוי לעיכובא, ותפסיק שוב למחרת, ואם עשתה מוך דחוק, בדיעבד אפשר לסמוך על המוך, אע"פ שעם המוך לא עשתה בחורים וסדקים, והטעם בזה הוא כיון ששהה המוך זמן רב באותו מקום, אם היה דם היה צריך להימצא על המוך, ומדמנצא נקי מסתמא לא היה דם, וכדלע"י ס"ג ה"ח, הגריש"א".

(ה) **הגר"ש מילר שליט"א** (שושנת ישראל פרק ה' סעי' מ"ו, הע' רס"ט) – "להקל כל שהאשה מהלכת עם המוך דס"ל דשימת המוך כשהאשה מהלכת נחשב כבדיקת חו"ס. [ציידד להקל לסמוך על המוך אף אם לא הלכה בו ובלבד שלא היתה כל הזמן במצב שכיבה]".

(ו) **חוקת הטהרה** (סעי' י"א) – "אשה שעשתה הפסק טהרה, ואח"כ הכניסה עד למוך דחוק כל בין השמשות, ואח"כ הוברר שעד הבדיקה להפסק טהרה לא עלה כהוגן, ואילו במוך דחוק יצאה נקיה, אפשר לסמוך על המוך דחוק לצורך הפסק טהרה".

(ז) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' שצ"ז) – "שלפ"ז ה"ה אם הכניסה שם עד בדיקה ונשאר בתוכה לזמן מה, שנחשב כבדיקת חורים וסדקים. [אף שהסד"ט בהדיא החמיר בזה. שיש לחוש דלמא יצא דם דרך צדדי הפתח לחורין וסדקין. והביא ראייה מהא שהחמיר הש"ע בהפס"ט להניח עד מקום שהשמש דש ולא הביא עצה זה.]. וכן הלכה במקרה שהפסק טהרה לא טוב, שיש לסמוך על המוך דחוק במקום ההפסק טהרה, אף שאין האשה בודקת החורים וסדקים עם המוך דחוק (ובלבד שהכניסה כמה דקות לפני שקיעה). **ובפרט שע"י שהיא טיילה** בשעה שהיה המוך בתוכה, שפיר העד מגיע לכל החורים וסדקים. וכל זה בדיעבד. אבל לכתחילה אם ידעה שההפסק לא טוב, שפיר צריכה לחזור ולהפסיק בטהרה. וגם נוגע לאשה שיש לה מכה שהולכת לבדוק אצל בודקת. שהבודקת צריכה להמתין סמוך לפי המקור עד שיוצאת הפרשה מהמקור".

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) **הגריש"א זצ"ל** (משנת השלחן תשובה רע"ח, עי' אשרי האישי יו"ד פרק ל"א הע' ל') – "בדיקת מוך דחוק בלא בדיקת חורין וסדקין מעכב אפילו בדיעבד".

(ב) **הגריש"א זצ"ל** (לבושי עז תמצית אות ה') - לשונו מובא לעיל.

4. מראי מקומות – **חוו"ד** (סי' קצ"א בי' ס"ק א', לשונו מובא לקמן).

(א) **יביע אומר** (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קצ"ד) – "שאלה: היה לאשה מראה מסופק בהפסק טהרה ונאבד, אך המוך דחוק היה נקי ללא כל חשש. האם יכולה לסמוך ולטבול על סמך המוך דחוק. תשובה: יכולה".

(ב) **חוט שני** (ס"ק ד' ד"ה המבואר) – "ויש טעם לומר שהוא במקום בדיקת חו"ס, ועל כן במקום שיש עוד צירופים להקל, מצרפים גם את זה".

ה. מראי מקומות.

1. **פאת שדך** (ח"ג סי' פ"ו ד"ה ובענין) – "המנהג לעשות פיסוק רגלים בשעת הבדיקה ואם אינה עושה כן אמנם האצבע נכנסת בעומק אבל לא בחורין וסדקין כ"כ (ומובן שבשעה שמבקשת להכניס אצבעה בשעת פיסוק הרגלים שמתכופפת מעט, ואם ניחא ע"י הגבהת רגל עוד יותר טוב, וכן מבואר בחתם סופר בהגהות על שו"ע קצ"ו על ס"א)".

2. **יביע אומר** (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' צ"ג) – "שאלה: אשה שעשתה הפסק טהרה ואמרה שלא עשתה אותו טוב בחורים ובסדקים מכיוון שהיה אותו מקום יבש. האם זה הועיל. תשובה: תעשה למחרת שוב".

יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' צ"ט, עי' סי' קל"א) – "שאלה: אשה שעשתה בדיקת הפסק טהרה בחורים ובסדקים, אך אומרת שבבדיקות לפעמים מצליחה לבדוק יותר ממה שעשתה כרגע. האם עלתה לה בדיקה זאת. תשובה: מועיל".

כג] הדרך לבדוק בחו"ס.

א. **פתחי דעת** (פרק ט"ו סעי' ג') – "שלב א: תכניס את אצבעה לבית החיצון כשהאצבע מכוונת בכיוון הגב (- הצד התחתון של הבית החיצון כששוכבת על הגב), בכך מגיעה עד כמה שידה מגעת לעומק הבית החיצון. שלב ב: לאחר שהגיעה בעומק עד מקום שידה מגעת, מניעה את החלק העליון של אצבעה בלחץ קל על קיר הבית החיצון בכדי להפשיט את הכפלים העלולים להיות שם, ובודקת

את כל החלק העליון (הפנימי) של בית החיצון. אם אין בסיבוב אחד של ראש האצבע להגיע לכל גובה הקירות בשטח הבית החיצון שמעל צוואר הרחם, תרד באצבעה קצת ותעשה סיבוב נוסף עד שבטוחה שעברה באצבעה על כל הקירות מעל ומול צוואר הרחם. שלב ג: תמשיך ותקיף עד כמה שיכולה בסיבוב את צוואר הרחם, לאחר מכן תיגע נגיעה קלה בפתח צוואר הרחם, (אך לא תשפשף את צוואר הרחם ולא תנסה להכנס אליו שהוא דבר בלתי אפשרי כמעט אצל כל הנשים). שלב ד: לאחר מכן תתקדם לכיוון היציאה מבית החיצון תוך כדי שמסובב את אצבעה בלחיצה קלה על כל קירות הבית החיצון".

1. יש חולקים על הנ"ל - ע"י לקמן.

2. האם צריך שתיגע נגיעה קלה בפתח צוואר הרחם.

(א) צריך – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ט"ו הע' י"ד, הע' כ"ו), פתחי דעת (פרק ט"ו סעי' ג', לשונו מובא לעיל).

(ב) לא לנגוע שם – ששבה"ל (סוף ס"ק ו', סיכום אות י"א, "לא לפגוע בצוואר הרחם ממש שאז יוצא דם"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א ריש עמ' קל"ב, פרח ישראל עמ' קי"ד, לשונו מובא לקמן).

ב. לסובב כל משך היציאה.

1. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ט"ו הע' כ"ח, סעי' ט"ז [לשונו מובא לקמן]) – "ואף הצריך לחזור ולטבול למי שבדקה בסיבוב אחד בסוף הבית החיצון ... מעשים היו שטעו ובדקו שלא כדין בסיבוב רק בחלק העליון של הבית החיצון ובלא סיבובים ביציאה, והורה מרן זצ"ל שצריכות לחזור ולהפסיק בטהרה כדין, והורה כן גם באופן שעמדו באמצע ז' נקיים. והיו מקרים שהורה כן אפי' אחרי שלנתה אצל בעלה ונכנסה להריון".

2. ששבה"ל (סוף ס"ק ו', סיכום אות י"א) – "ויש לסובב גם בכל משך היציאה, [או בכיוון הפוך, לסובב מהתחלה ולעומק]".

(א) אמנם ע"י נטעי גבריאל (פרק מ"ז סעי' י"א, הע' י"א, הע' י"ב) – "יש שני אופני בדיקות חורין וסדקין, יש נוהגות להתחיל לסובב העד תוך כדי הכנסתן למטה כל הזמן עד שמגיעות אצבעה בפנים, וגם בשעת הוצאה הסובב [שבת הלוי ס"ו], ויש נוהגות רק להכניס העד עם אצבען בפנים ואז תסובב מלא לכל פנה [וכן הורה הגאון בעל שבת הלוי למעשה]".

3. ע"י הגר"ש איידר זצ"ל (ח"א עמ' ס"ו) -

The cloth is inserted deeply into the vagina and is moved around slowly and carefully, preferably from top to bottom [in a circular motion] (בודקת כל מקום ואינה מאבדת אף טפת דם כחרדל או), pressing against the internal walls of the vagina. She is required to search in all crevices and folds, to positively ascertain that all bleeding and staining have completely ceased.

4. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א ריש עמ' קל"ב, פרח ישראל עמ' קי"ד) -

The cloth is inserted deeply into the vaginal canal (without touching the cervix) and then is gradually moved outward while slowly being rotated in a manner that ensures, to the best of one's ability, that the cloth touches the entire surface of the vaginal canal. The cloth must be inserted into all corners and crevices of the vagina.

(א) לכ' הרב הגאון הרב ר' בנימין פורסט שליט"א. ראיתי כמה קטעים מספרך החשוב The Laws of Niddah. ומאוד נהניתי הלא זה ספר מלא ידיעות. ומביא הרבה תועלת אפילו שכבר למדו ענינים אלו. מידי עוברי דו ראיתי בדף 131-132 שאשה צריכה לבדוק באו"מ בחו"ס in a manner that ensures to the best of her ability שהיא נגע בכל מקום. ודרך הבדיקה הוא gradually moves the cloth outward while slowly rotating it. דברים אלו היה לי לחידוש, ושאלתי לכמה אנשים ורבנים העוסקים בענינים אלו למקור לדברך. [שבדרך כלל מלמדים להכניס העד עד מקום שאפשר ולסבב אותו שם כשהעד נמצא בפנים לגמרי]. ונפשי בשאלתי להאיר עיני מקור לבדיקה הנכון ואם דברך נאמרים רק לכתחילה או בדיעבד ג"כ. החותם לכ' התורה "...".

(ב) פתחי הלכה: "אור ליום ג' פ' שלח תש"ס ... קבלתי מכתבו אך היום והנני ממנהר להשיב כי הנסיון הוכיח כי מה שנדחה למחר וליומא אחר, נדחה. ושוב לא נראה. מה ששאל על סדר בדיקת חורין. מאין לי מה שכתבתי. כמדומה שקשה לו מה שכתבתי שתסבב העד בדרך הוצאתו. ולסברת כ"ת ה' עדיף להכניסו לחו"ס כאשר עודנו בפנים לגמרי בטרם התחילו להוציאו. אין לי מקור לזה מדברי הפוסקים. רק שאלתי את פי נשים המורות לכולות. והסברא נותנת כדבריהם. כי הנה המציאות יורה כי כח המישוש באצבע הוא בראש האצבע ולא בצדדיו. וא"א להכניס עד לחו"ס דרך צידי האצבע. ויכול לבחון את זה אם יסבב אצבעי יד ימיני סביב לאצבע יד שמאלו, ויחשוב כאילו החלל תוך יד ימינו הוא הנרתיק ואצבע יד שמאלו הוא אצבע האשה שהכניסה לבית החיצון עם עד בדיקה. וישתדל להכניס העד לחורין וסדקין. במשל זה היינו הסדק בין האצבעות. יראה ויבין שא"א כלל למשמש שם אלא ע"י ראש האצבע. וא"כ הדרך היחידה היא להכניס האצבע עם העד עד מקום שידה מגעת ואח"כ כאשר עד הבדיקה כפוף מסביב לראש אצבעה לסובב האצבע מסביב ובדרך צאתו להכניסו לכל חורין וסדקין. וכמדומני שא"א בענין אחר. נא להודיעני אם נתקבלו דברי. לענין דיעבד נראה בכל אופן שהכניסה לחו"ס די בהיות שלא פירשו הפוסקים. אבל לכתחילה נראה שהדרך הנ"ל הוא מובחרת ...".

5. The Secret of Jewish Femininity (עמ' פ"ח) -

Insert the finger, the cloth wrapped around it, into the vagina as deep as possible. The entire finger should be inserted. Slowly and gently, rotate the finger inside the vagina to check all folds and clefts. Continue rotating the finger, as you direct it from deep inside back out while gently pressing on the vaginal canal.

6. פתחי דעת (פרק ט"ו סעי' י"ד, סעי' ט"ז) – "בדקה רק חלק מקירות הבית החיצון, דהיינו שעשתה סיבוב רק בעומק ולא בדקה בתנועה סיבובית את כל אורך הבית החיצון לא יצאה ידי חובתה. (ואמר מרן הגריש"א זצ"ל שמצוה להודיע על כך לרבים ולפרסם כן בספר בכדי שלפחות מכאן ולהבא יבדקו כדין)".

א) פתחי דעת (פרק ט"ו הע' כ"ח) – "אמנם היו שטענו שיש בדברים הנ"ל חידוש ולא מקובל כך מדור לדור שצריכים לבדוק את כל קירות הבית החיצון. אך טרחתי וחקרתי ודרישות רבות והתברר בכירור שהדרך המקובלת מקדמת דנא בא"י תמיד לעשות בדיקות בסיבובים בכל הבית החיצון, וכך הרבנית גרינברג ע"ה שהייתה מוסרת שיעורים בכל רחבי הארץ לכל החוגים כולל גם דתיים מתחזקים ומסורתיים היתה מורה כדברים הנ"ל. וכן אחרים חקרו בקהילות שונות בגולה ומצאו שגם אצלם כך נהגו מדורי דורות עד היום להדריך כן את הכלות. גם העידו רבנים שונים ששאלו את הסבתות שלהם וכך אמרו שלמדו מאמותיהם וכך נמסר מדור לדור".

ג. רק בעומק.

1. הגר"מ הלבשרשטאם זצ"ל (גדר שושנים עמ' ט"ו אות ג') – "כאשר הבד בפנים עליה לסובב את האצבע או היד בתנועה סיבובית (צורת הסיבוב לא כל כך חשובה) תוך כדי נגיעה בכותלי הנרתיק, ז"א בתוך 'אותו מקום'".
2. פסקי משנה הלכות (פרק ז' סעי' א') – "ומכניסה את האצבע לאותו מקום בעומק עד היכן שידה מגעת ומטה אצבעה עם העד בעדינות כנגד הדפנות ומסובבת סיבוב שלם וע"י זה היא בודקת היטב בכל החורים והסדקים ואינה צריכה לסובב את עד הבדיקה תוך כדי כניסה ויציאה".
3. אגורה באהלך (נטעי גבריאל פרק מ"ז הע' י"ב) – "כן ידעתי תמיד שהאשה מכנסת ישר ואח"כ סובבת, ולא ידעתי למה לעשות חדשות".
4. אהל אריה (סי' ח' סעי' ב' אות ב') – "ותקח הצמר גפן ותכרכנו על אצבעה ותכניסנו בעומק ותסובבנו שם בכל הצדדין".
5. עי' שיעורי טהרה (עמ' רכ"ב ד"ה וכן) – "וכן צריכה לבדוק עצמה בחורים ובסדקים, דהיינו לסובב את העד ולדחוק מעט בקמטים וקפלים שיש באו"מ. ומעיקר הדין אינה צריכה לבדוק בחו"ס אלא בחו"ס שבעומק שמגעת לשם, ועל ידי שבדקה שם ולא נמצא דם נתברר לנו שמעינה סתום, ואף על פי שלא בדקה בחו"ס שבשאר או"מ לכיוון הפתח. ויש שנוהגים בתורת הידור לחומר לבדוק בחו"ס שבכל או"מ, דהיינו שאחר שבדקה בחו"ס שבעומק מוציאה אצבעה מעט ושוב בודקת בחו"ס עד שיוצאת, וכאמור דבר זה אינו מן הדין אלא בתורת הידור".
6. עי' הגר"מ דייטש (אהל יעקב) – "בדיקת חו"ס: מעיקר הדין צריך לעשות סיבוב כשהעד בפנים: חצי סיבוב לימין וחצי סיבוב לשמאל. ושוב שגם בזמן היציאה תעשה סיבוב, ואולם לדינא מה שמחייב זו הכנסה עד הסוף ותנועה סיבובית ותו לא (והסברא - שבזמן שעושה סיבוב הקפלים של הנרתיק מתרחבים וממילא כל טיפת דם תיספג בעד)".
7. ארחות טהרה (פרק י"ג סעי' ח') – "את הסיבוב לחורים וסדקים אפשר לעשות בשלשה אופנים, א) להכניס בתנועה סיבובית ולהוציא בלי סיבוב, ב) להכניס בלי סיבוב ולהוציא בתנועה סיבובית, ג) להכניס ולהוציא בלי סיבוב, ורק כשהאצבע בפנים בעומק לסובבו לכל הצדדים".
8. הגר"י גנס שליט"א (מכתב, י"ד סיון תשע"ד) – "לכ"ר הגר' ישראל גנס שליט"א. אחדשה"ט. שמעתי אומרים בשם הג"ר שלמה זלמן אויערבך זצ"ל שבדיקה של אשה צריכים לעשות פעם אחת סיבוב וגם עוד פעם כשמוציאה את עד מן הגוף לסובב עוד פעם כשמוציאה. וזה דין גמור, ואנו לא נהגנו ולא שמענו מזה, מה הדין באמת בזה? הדין הזה לא ברור גם אצל לומדי התורה. בכבוד רב אהרן דויד. תשובה: מכניסים את האצבע עמוק עד מקום שידה מגעת. ומסובבת בכל הצדדים בחורים ובסדקים, כך כתב בספר טהרת בת ישראל ע"פ החזו"א. ואין להוסיף דברים חדשים".
- א) טהרת בת ישראל (פרק ג' סעי' ג') – "ותכניסהו באצבעה עמוק עד מקום שמגעת, ותסובבה בכל הצדדין, לבדוק את עצמה בכל מקום, בחורים וסדקים. ואם מכניסה רק מעט, ומקנחת עצמה, אין זה מועיל".

ד. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ק), טהרה כהלכה (פרק ט"ז סעי' כ"ט), בנין בית נאמן (פרק ד' הע' ד').

1. לשון המחבר (סעי' ו'), "ותכניסנו באותו מקום בעומק לחורים ולסדקים עד מקום שהשמש דש", לכאורה צ"ב. שיש שני דינים. 1) עד איזה מקום צריכה לבדוק [עד שהשמש דש, או גדר אחר], 2) והאם צריכה לבדוק בחורים ולסדקים [שי"א רק לטהרות, או רק להפסק טהרה]. והמחבר מתחיל בשאלה ראשונה, עד איזה מקום, "בעומק". ובאמצע המחבר כ' על שאלה שניה, שצריכה "לחורים ולסדקים". והמחבר מסיים עם שאלה ראשונה, עד איזה מקום "עד מקום שהשמש דש". שיש לעי' למה מפסיק באמצע, בהשאלה שניה של חורים וסדקים. אולי יש לדייק, שצריכה חורים ולסדקים רק בעומק. ועד כמה העומק, עד שמגיע להשמש דש. אמנם הרמ"א (סעי' ו') כ' "מיהו בדיעבד אם לא עשתה כן כלל רק שבדקה עצמה יפה בחורין ובסדקין בעומק היטב כפי כחה, אף על פי שלא הגיע למקום שהשמש דש, סגי לה". יש לדייק שהרמ"א מחליף מלשון המחבר, שהרמ"א כ' ראשון הדין של בדיקת חו"ס ואח"כ כ' הדין של "בעומק" (והמחבר כ' ראשון הדין של "עומק" ואח"כ הדין של חו"ס). יכול לומר, שבדקדוק כתוב כן, שלא תאמר שיש דין חו"ס רק בעומק (כנראה מהמחבר). אלא בכל הפרוודר צריכה לבדוק בחו"ס, עד העומק. וצ"ע.
2. רע"א (ח"א סי' ס'), הו"ד בפת"ת (סי' קצ"ח ס"ק ט"ז) – "אחת היא שיש לדון, דהא באמת צריכין ליתן טעם לדעת הרמב"ן וסייעתו אמאי בעי בדיקת חורין וסדקין, דמה בכך דיש דם בחורין וסדקין, הא כיון דפסק המקור מלזוב הוי פסיקת טהרה, וגם לענין ספירת ז' נקיים ל"ח שראתה כבר וכנ"ל וע' בס"ט דעמד בזה (בס"ק כ"ג) וכתב לתרץ דחיישינן שמא זב עדיין הדם דרך צדדי פתח המקור לכותלי הפרוודר לחו"ס שלא כנגד העד עיין שם ... ולפ"ז י"ל הא דבעינן בדיקת חורין וסדקין היינו כיון דע"פ הרוב אינה יכולה להכניס העד עד מקום שהשמש דש ממש וכמ"ש הב"י ואף במקום גמר דישת השמש אינו ממש במקור כמ"ש הרמב"ם דבשעת גמר ביאה אבר נכנס בפרוודר ואינו מגיע עד ראשו שבפנים אלא רחוק ממנו מעט, ועי' בב"ח (ס"ח) דא"א לבדוק עד שם במוך באצבעה וא"א לכוון אותו ופתח שבראש צואר הרחם דתלוי ועומד ומתנדנד עיין שם, מש"ה כיון דאין העד מכוון ממש נגד פה האם חיישינן דזב לצדדים. א"כ יש תקנה לאחותינו לבדוק בשפופרת ומוך בתוכו ולדחוק המוך הרבה עד שיכנס לפנים ממקום שהשמש דש סמוך לפי האם ממש דבזה יש לומר דהוי הוכחה דאם המקור זב ה' נוסף על המוך ולא בעי בדיקת חו"ס, ונראה ראייה לזה ...".

א) **קנה בשם** (ח"א סי' צ"ה) – "וכשבודקת עצמה בעד קטן אז כל העד נכנס עם האצבע בפנים באותו מקום, וכיון שהמקום טפוח מהלחלוחית שנמצא אעפ"י שאין העד מכסה אלא מקצת מן האצבע, אפשר בקל לשובב את העד מלמטה למעלה או מלמעלה למטה **ולקנה בכל** החורים וסדקים ... ובעיקרא דמילתא מאי דפשיטא ליה לכת"ר דבבדיקה בחורים וסדקים רק בעומק אינו מועיל לא הבינותי, שהרי לפי מש"כ הסד"ט (סימן קצ"ו ס"ק כ"ג) ובשו"ת הגרע"ק (ח"א סוס"י ס') בטעמא דמילתא למה הצריכו הפוסקים בדיקת חורים וסדקים לבעלה ולא סגי במה שהיא מכנסת העד נגד פי המקור ומוצאת אותו נקי מדם, והיינו טעמא משום דעכ"פ רוב אינה יכולה להכניס העד עד מקום שהשמש דש, וחיישינן שמא זב עדיין הדם דרך צדדי פתח המקור לכותלי הפרוזדור לחורים וסדקים שלא כנגד העד, ולכן צריך בדיקת חורים וסדקים כדי לברר עי"ז שפסק המעיין לגמרי, ומחמת זה המציא שם הגרע"ק קולא דאם מכנסת העד עד פי הרחם ממש לפנים מהחורים וסדקים, שוב אינה צריכה באמת בדיקת חורים וסדקים כיון שבלא"ה נתברר שפסק המעיין לגמרי יעו"ש, **ופשוט לפי"ז** דאם בודקת עצמה בחורים וסדקים הפנימיים לצד הגוף ומוצאת העד נקי, הרי כבר נתברר בזה שפסק המעיין מלזוב, ואעפ"י שלא בדקה עצמה בחורים וסדקים החיצוניים אין בכך כלום, **ועל סברא זו סמכתי הרבה פעמים בנשים שיש להם פצע** בעור בית החיצון מבפנים סמוך לשפתי בית הערוה, ופשוט שאם תבדוק עצמה בכל החורים וסדקים בבית החיצון ע"כ יתלכך העד מהדם, והוריתי בזה שבשעת הכנסת העד בפנים לאותו מקום תדלג על מקום הפצוע, ותזהר שלא תגע שם עם העד, ותבדוק עצמה בחורים וסדקים למעלה ממקום הפצוע סביב סביב, ויוצאת בזה שפיר ידי חובת הבדיקה לפי דברי הסד"ט והגרע"ק הנ"ל, אעפ"י שלא בדקה עצמה למטה סמוך לשפת הערוה".

ב) וכן עי' פת"ת (סי' קצ"א ס"ק ד') – "נו"ב ... באשה שמוצאת בבדיקתה כתמים למטה במקום אחד והשיב להכניס מוך נקי במקור ואחר כך תבדוק למטה בא"מ ואם עדיין תמצא דם תוציא המוך וכשיהיה נקי אז יש הוכחה שהדם מן הצדדים ... שהדם שמוצאה בעת שהמוך בתוכה ורואה שהמוך נקי מועיל לעולם דודאי בדיקה מעלייתא היא ... ועי' בח"ד שהשיג עליו והעלה דאין לסמוך על בדיקה זו להתיר דם הנמצא בפרוזדור שחייבין עליו כרת אכן באם יש לה כאב או מכה רק שא"י שמוציאה דם מועיל בדיקה זו ... רק דבענין שתבדוק עצמה הרבה פעמים ולא תמצא רק למטה".

3. **חשב האפוד** (הליכות חנוך פרק ב' אות קפ"ט) – "הוא שכשהעד בפנים תסבב באצבעה, אבל לא שמענו שידקדקו אם בדקה בחורין וסדקין".

4. **תשובות והנהגות** (קנה בשם ח"א סי' צ"ה) – "ובשלמא כשמכסה כל האצבע עם העד יש כאן בדיקה לחורים וסדקים כדין, אבל בעד קטן האשה מכניסה אותו בפנים ואז מסתובבת אין כאן בדיקה בחורים וסדקים רק בסוף ולא מועיל, ולכן נהגו הנשים הצנועות בעד שמכסה כל האצבע ... דבבדיקה בחורים וסדקים רק בעומק אינו מועיל".

5. **נטעי גבריאל** (פרק מ"ז סעי' י"א) – "יש שני אופני בדיקות חורין וסדקין, יש נוהגות להתחיל לסובב העד תוך כדי הכנסתן למטה כל הזמן עד שמגיעות אצבעה בפנים, וגם בשעת הוצאה הסובב, ויש נוהגות רק להכניס העד עם אצבען בפנים ואז תסובב סובב מלא לכל פנה".

כד [סומא - סעיף ז']

א. **מי שואל להרב: האשה או הבעל.**

1. עי' סי' קפ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

כה [שוטה - סעיף ח']

א. **חרש וחרשת בזמננו שנוהגים כפקחים: האם יש לסמוך על בדיקות עצמן.**

1. אין לחלק.

א) **אג"מ** (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"ה) – "בדבר חרש וחרשת בזמננו עתה, שע"י תחבולות מלמדין אותן שמבינים כפקחים, שמסתפק כתר"ה אם יש לסמוך על בדיקת עצמן ... אף שע"י תחבולות שנעשו עתה בזמננו מלמדים אותן שיוכלו להבין מה שידברו להם ויסבירו אותן - מ"מ הם בדיני חרש שפטורין ממצוות ושאינן לסמוך עלייהו כמו שאין סומכין על כתבם ... **בחרש מתחילה שלמד ברמזים לכתוב** מה שרוצה ... גם לדידיה לא יועיל כלום. שהכתיבה לדידיה עושה רק שלא יעשה מי שהוא פיקח בחשיבות חרש, אבל הכתיבה אינו עושה להחשיב מי שהוא חרש מעיקרו בחשיבות נשתפה מחרשותו ולומר שעתה הוא בדיני פיקח".

2. מראי מקומות – **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ל"ד [לשונו מובא לקמן], מוריה חס"ח עמ' ס"ה, שולחן שלמה נדה פרק ג' סעי' י"א, פרק ז' סעי' כ"ד, סעי' כ"ה), **הגרשפ"ש** זצ"ל (מוריה חס"ח עמ' נ"ט), **חוט שני** (סוף ס"ק י"ג), **נשמת אברהם** (ס"ק ו').

א) **אג"מ** (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ז') – "חרשת שיכולה לעשות בדיקות מהני אלא שתראה אותם אח"כ לפיקחת".

ב) **הגריש"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ל"ד ד"ה ובענין, עי' קובץ תשובות ח"א סי' י') – "ובענין חרש בר דעת שאינו שומע, אבל יכול לדבר בשפת עלגים שמלמדים אותם לדבר בתנועות שפתים, נשאלתי לפני כמה שנים ע"י חכם אחד בנידון כזה, בצעיר חרש, אך חריף בשכלו ופיקח גמור, וגם יש לו חברותא בלימוד, והשבתי שדינו כפקח, וגם מחותני הגאון ר' יוסף שלו' אלישיב שליט"א נשאל על כך והסכמנו אז לדבר אחד שדינו כפקח".

ב. הסיחה דעתה.

1. עי' לעיל.

ג. **גיורת שנתגיירה: האם צריכה לספור ז' נקיים ולהיטהר על מה שראתה בגיורתה.**

1. מיקל, אינה צריכה ז' נקיים.

- (א) התעוררות תשובה (ח"ד סי' צ"ה) – "גיורת שאינה צריכה לספור ז' נקיים או להמתין ז' ימים על הדם שראתה קודם שטבלה כי גוים אינם מטמאים בכל אלו".
- (ב) מהרש"ם (ח"ג סי' ר"ד) – "והנה לפענ"ד הדבר ברור דכיון דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי פקע גזירת חז"ל וכהא ... והרי לא ספרה ז"נ דכל זמן שלא טבלה הנכרית אפי' לא ראתה כלום ה"ז זבה וכל זבה כל זמן שלא ספרה ז"נ דינה כזבה לכל דברי' ובע"כ דכיון דנתגיירה פקעה גזירת חז"ל מעליה".
- (ג) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק א' סעי' י"ט) – "אשה שנתגיירה כל זמן שלא הרגישה בביאת האורח, הרי היא בחזקת טהורה, ולא מטמאים אותה מפני זה שלא הפסיקה בטהורה קודם שנתגיירה".
- (ד) הגר"ש זצ"ל (שבילי טהרה סי' א' ד"ה וכמו"כ, משנת השלחן סוף תשובה קס"ד) – "שאינ מצריכין כלל ספירת ז"נ".
- (ה) גירות כהלכה (פרק ח' סעי' כ"ו, קובץ שערי הוראה ח"ג עמ' קל"ט) – "גיורת שנתגיירה אינה צריכה לספור שבעה נקיים ולהיטהר על מה שראתה בגיותה, דגויים אין להם טומאת נדה".

כז [ז' ימים רצופים - סעיף ט']

א. עי' סי' קפ"ד סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

כח [ז' ימים רצופים - סעיף י']

א. מתי נעשית מוחזקת בטהרה.

1. אחרי הפסק טהרה.
- (א) ברית אברהם (סי' נ"ח ס"ק י"א, ס"ק כ"ז).
- (ב) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"ז).
2. אחרי הפסק טהרה וגם בדיקה ביום ראשון.
- (א) חוו"ד (בי' ס"ק ד' ד"ה ועוד נראה) – "בבדיקה הראשונה של נקיים וכן בבדיקת הפסק טהרה כל שלא נבדקה בחזקת רואות הן דהא בעי בדיקה מדאורייתא".
- עי' חוו"ד (סי' קפ"ז ס"ק ה', סי' קפ"ו ס"ק א', ועי' הג' והע' בשו"ע על הפת"ת סי' קפ"ז ס"ק כ"ד).
3. אחרי ג' ימים ראשונים.
- (א) עי' רע"א (ח"א סי' ע"ח) – "אפשר דבכיון נקט כן דמקודם ד' ימים לא מקרי עדיין אתחזק בהתירא ...".
4. רק אחר כל ז' נקיים.
- (א) ט"ז (ס"ק ג').
- (ב) נב"ק (יו"ד סי' מ"א אות ה') – "כל זה אם הוא בימי טהרה אבל אם היא טמאה נדה ואירע לה כן בימי לבונה תלי' באשלי רברבי דלדעת רמ"א בסי' ק"י דמתירין ס"ס אפילו בחזקת איסור גם כאן מתירין בס"ס".
5. מראי מקומות – מאיר נתיבים (סי' נ"ז), חת"ס (יו"ד סי' קמ"ב, פסקי חת"ס פרק י"ד אות ב'), פת"ת (סי' קפ"ז ס"ק כ"ד), בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' ט'), מהרש"ם (ח"א סוף סי' כ"ג, סי' פ"א, ח"ב סוף סי' קפ"ב), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ה ענף ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל' הע' ו').

ב. אחר גמר ז' נקיים: בדיקות.

1. לכתחילה תבדוק קודם טבילה.
- (א) מי נדה (סי' קצ"ז סעי' ב' ד"ה תשובה) – "דבר ברור הוא דלא בעינן ז' נקיים סמוך לטבילתה, רק כל שספרה זי"ן נקיים אחר כלות ראייתה מותרת לטבול באיזה יום שתרצה, כל שבדקה עצמה קודם טבילתה ומצאה את עצמה טהורה ... ובדיעבד אף אם לא בדקה וטבלה כל שהיה לה זי"ן נקיים תחלה מותרת לבעלה ... וטעם הדבר, שהרי כתבו התוס' רפ"ק דגיטין [בב, ד"ה עד] וכמה דוכתא דאינה בחזקת שתהא רואה כל שעה ולמחר פוסקת, דאם היתה מוחזקת לראות ... א"כ כשספרה זי"ן נקיים הוחזקה שלא לראות ולטהרה לענין שאם תטבול תהיה טהורה ... וראיתי בש"ך סי' קצ"ו ס"ק י"ב שכתב ... הנה אין להביא ראיה מדבריו דבעינן ז' נקיים סמוך לטבילתה, רק התם מיירי אם ראתה ממש, אז לא מהני הנקיים שמקודם, אבל אם לא ראתה בהם רק שלא בדקה, ודאי עולין לה הנקיים שבתחלה".
- (ב) הו"ד בדע"ת (על סוף סעי' ג').
- (ג) פתחי מגדים (פרק כ"ט סעי' י"ח) – "אחר שספרה ז' נקיים, אף שעדיין אינה הולכת לטבול אינה צריכה לבדוק יותר. והמנהג לבדוק שוב קודם הטבילה".
- (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רכ"א) – "preferably, she should do a bedikah before the tevilah".
2. מיקל, אינה צריכה לבדוק.
- (א) בן איש חי (שנה ב' פ' צו סעי' י"ד) – "אם אחר שספרה ז' נקיים שלמים כראוי, נעשה לה אונס ולא טבלה ליל ח', ונתאחרה טבילתה ארבע או חמש לילות, די לה באותם שבעה נקיים ששמרה אותם בשלמות, ויכולה לטבול, ועיין ש"ך סי' קפ"ז סעי' ח' ע"ש, ולא דוקא נתאחרה ארבע או חמש לילות, אלא אפילו אם נתאחרה יותר, יכולה לטבול על סמך אותם השבעה נקיים, דכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' איסורי ביאה הלכה ז', נתאחרה ימים רבים ולא טבלה כשתטבול לא תטבול אלא בלילה וכו' יע"ש".
- (ב) פתחא זוטא (ס"ק כ"א, פתיחה לסי' קצ"ו אות כ' ד"ה גם) – "במ"ד ... דאחר ז"נ אין הבדיקה מעכב אפי' נתאחר טבילתה".
- (ג) טהרת ישראל (סעי' נ"ה) – "אבל אחר ז"נ אין הבדיקה מעכב לעולם אפי' נתאחר טבילתה (מי נדה בקו"א קצ"ז)".

ד) חלק לוי (יו"ד סי' ע"ב) – "מדברי הט"ז סי' קצ"ו סק"ז למדתי דאינה מחויבת בבדיקה אלא תוך ז' נקיים דהנה ... אי נימא דגם לאחר שספרה ז"נ ונתאחרה טבילתה היא מחויבת לבדוק את עצמה א"כ לא אהני הט"ז כלום בתירוצו, דהרי אפ"י אי אינה סותרת אלא שלא תוכל לטבול מחמת הראוי של עכשיו ג"כ מחויבת לבדוק את עצמה, אלא על כרחך דאינ' צריכ' לבדוק את עצמה אלא בתוך ז"נ ולא לאחריהם - ושוב ראיתי בס' טהרת ישראל שהביא מספר מי נדה ג"כ דלאחר הז"נ אין הבדיקה מעכבת".

ה) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' פ"ו) – "אשה שכבר ספרה והשלימה כל השבעה נקיים ולא טבלה מיד, יכולה לכתחילה לטבול אפילו לאחר זמן ואינה צריכה לעשות בדיקה, עיין בפתחא זוטא ס"ק כ"א שמביא מספר מי נדה מהדו"ק (ריש סימן קצ"ז), ובבן איש חי שנה ב' פ' צו (סעיף י"ד) ובטהרת ישראל (סעיף נ"ה), וכן בתשובות אהל יוסף (סימן ל"ד) והובאו דבריו בדעת כהן (סימן קצ"ו סק"ח)".

ו) ארחות טהרה (פרק י"ד סעי' ו') – "ולא תבדוק עצמה כלל אפילו ביום שתטבול".

3. מחמיר.

א) מקור חיים (ס"ק ס"א) – "רצופים, היינו לעולם צריך להיות ז' נקיים סמוך לטבילה, אפ"י טובלת אחר כמה ימים מ"מ צריכים אותן ז' ימים אחרונים קודם טבילתה נקיים בודאי וידוע ראיית דם".

4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ה', שפ"ח ס"ק ל"א).

א) לענין לבישת לבנים - עי' לעיל סעי' ג'.

כת] בלי הרגשה: האם סותרת מה"ת הז' נקיים.

א. מחמיר, [סותר כל ז'].

1. חו"ד (בי' ס"ק ג') – "דבבשרה עד שתרגיש בבשרה כדאמר שמואל ... ולמה ליה קרא דדם אמר רחמנא, אלא ודאי דקרא דדם אמר רחמנא איצטריך ליה לענין שתהא יכולה לתלות אפילו בספירת ז' נקיים דלא מהני מה שראתה שלא בהרגשה ואיצטריך ליה לומר דדם אמר רחמנא ולא כתם דלא חש רחמנא לכתם כלל".

2. צמח צדק (יו"ד סוף סי' ק', עי' סי' קמ"ב) – "שבזה יתורץ דגם לשמואל צריך בכתמים לטעם דרע"ק דם ולא כתם דהיינו דלמא לאו מגופה חזיתיה והיינו כדי לטהר אף בז"נ אף דאז א"צ הרגשה".

3. אור שמח (הל' איס"ב פרק ז' סוף הל' ח') – "והנה בדם הבא שלא בהרגשה אם סותר בעי עיונא, ונחלקו בתראי ולכאורה משמע קצת דסותר ... ודוק".

ב. מיקל [אינו סותר וגם עולה].

1. משיבת נפש (ח"ב סי' ל' ס"ק ל"ב, ס"ק ל"ז) – "עלה בידינו שדם הבא בלי הרגשה שטהור לגמרי הוא ואפילו לנקיים עולה".

2. אבני מלואים (בשו"ת סי' כ"ג ד"ה אמנם) – "וראיתי בס' חות דעת ... ודבריו אינן מוכרחין דדוקא פולטת ש"ז היא דסותרת לפי דנפקא לן מדם יהי' זובה ע"ש ברש"י ואין זה ענין לדם שלא בהרגשה ומה שאמרו לפי שמטמא בפנים כבחוף הו"ל רואה לא נאמר אלא בש"ז דמרכי ליה קרא כדאיתא שם דכתיב דם יהי' זובה אבל דם בלא הרגשה דאינו אלא משום מקור מקומו טמא ואינו מטמא האש' טומאת ערב אלא ביציאתו לחוף וכמ"ש הרמב"ן והר"ן בחי' לנדה ע"ש, ולפי דברי ח"ד יהי' דם מכה שבמקור סותר ז' נקיים לפ"מ שהבינו כו"פ ונ"ב בדעת הרמב"ם דדם מכה שבמקור טמא, וזה לא נאמר כלל א"ו כמ"ש".

3. עי' רע"א (סי' קפ"ג על הש"ך ס"ק ב') – "משמע דג"כ אינו סותר ע' ש"ך לקמן (ס"י קצ"ו סקי"ג) בשם הד"מ וע' בסדרי טהרה (ס"ק צ"ד סק"ד) בארוכה".

4. חת"ס (יו"ד סי' קע"ז ד"ה תו) – "ח"ד ... כ' אם יצא ממנה דם שלא בהרגשה סותר דמקור מקומו טמא והוה ליה כפולטת הנה לדידן אפ"י כתם סותר אבל מה"ת יפה כ' באבני מלואים דמבואר ברמב"ן והר"ן (והוא בחי' נדה מ"א) דאין מקור מקומו טמא מטמא בפנים עד שיצא לחוף דנוגעת הוה ולא רואה וא"כ אינה סותר בשום אופן מה"ת".

5. חסד לאברהם (יו"ד סי' נ"ח) – "בח"ד סי' קצ"ו ... כי כל הרוחות שבעולם לא יזיוו אותי ממקומי דהואיל והתורה אמרה זובה בבשרה ודרשי' עד שתרגיש בבשרה כ"ז שלא הרגשה אין כאן דם נדות כלל ... וא"כ פשיטא אינו סותר ... עולה לספירת ז"נ".

6. בית אפרים (יו"ד סי' מ"ח ד"ה שוב עיינתי) – "חוות דעת ... ולענ"ד לא נהירא דכיון דבלא הרגשה לאו מדאורייתא אינה סותרת מדאורייתא".

7. נודע בשערים (מהד"ת יו"ד סוף סי' י"ג) – "דנראה ברור דאם ה' ידוע לנו בבירור שראתה דם שלא בהרגשה אז לא ה' שום טומאה רק מחמת מקור מקומו טמא. והוא טומאת מגע לא טומאת ראי' ואינו סותר ועולה".

8. עי' מהרש"ם (ח"ב סי' קפ"ב סוף ד"ה עוד) – "מדברי הח"ד סי' קצ"ו דבתוך ז"נ גם בראתה בלא הרגשה סותרת ספירתה ואיכא איסור תורה כבר השיגו עליו כל הבאים אחריו וע' תשו' ח"ס סי' קע"ז ובאב"מ בסופו בשו"ת סי' כ"ג ובאמרי אש סי' ס"א ושו"ת ב"ש ח"ב סי' כ"ח מ"ש מדברי רמב"ן נדה (דף ל"ז) דאינו סותר אלא שאותו יום אינו עולה למנין אבל בשו"ת משוכת נפש סוס"י ל' העלה דעולה ג"כ למנין אם הפסיקה עכ"פ פעם א' בטהרה וע"ע בישוע"ק רס"י קצ"ו ובנודע בשערים מ"ת סי' י"ג ועכ"פ בנ"ד שמרגשת כאב ודמה משונה וגם הוי מלתא דעל"ג יש להקל".

9. יבין דעת (סי' ק"צ) – "משמע אפילו בספירת ז' נקיים דשלא בהרגשה אינו סותר ונ"ל דבשוטה וקטנה יש להחמיר".

10. חזו"א (סי' קכ"א אות ט"ו) – "נראה דבכל הדברים הטהורין כגון בלא הרגשה ובשפופרת פשיטא דלא סתר ועולה דאין כאן ראי' כלל".

11. חלקת יואב (מהדו"ת סי' ו' ד"ה ולכאורה) – "אי אפשר לומר כהח"ד דא"כ איך שייך בזמן הזה אחר חומרא דר' זירא (ס"ו ע"א) הך קולא דדבר שאין מק"ט ... ואיך כתב הש"ך סימן ק"צ סק"ג לגבי קטנה שלא הגיע זמנה לראות ובס"ק ל"ט לענין דבר שאמקב"ט דטהורה אף בודאי מגופה וע"כ מוכח מזה דדם בלא הרגשה מן התורה עולה לה ג"כ".

12. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות כ"ה, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות כ"ה, שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' י"א) – ונלע"ד דמוכח **שלמעשה אין נוהגים לחשוש** לדעת החו"ד דראי' בלי הרגשה ג"כ סותרת מה"ת, ממ"ש הפת"ש בסי' קצ"ו ס"ק י"ב מהחמד"ש חיו"ד סי' כ' שכתב בפשיטות דאם מצאה כתם ע"ג דבר שאינו מקבל טומאה כגון שבדקה קרקע עולם וישבה עליה ויודעים ברור שהדם בא מגופה אפי"ה כיון דבלא הרגשה חזיא לא גזרו רבנן ע"ז טומאה וכן הוא להדיא בשו"ע הרב סי' ק"צ ס"ק כ"א, ואפי' בתוך ג' ימים הראשונים אינה סותרת כלל מנינה כיון דדבר שאינו מקבל טומאה לא הוי בכלל גזירת כתמים, וה"ה נמי במצאה כתם על בגד צבוע **וכן נהגו כל בעלי הוראה** כמובא בספרי האחרונים, ואם כהחוו"ד או אפי' כהסוברים דעכ"פ אותו היום אינו עולה איך אפשר לטהר, ואף לפי מה דדריש ר' עקיבא לטהר כתם משום דכתיב דם ולא כתם היינו רק בכתם אבל הכא משמע אפי' אם מצאה דם להדיא ג"כ טהורה ...".
13. שיעורי טהרה (פרק ג', עמ' נ"ב) – "נקטינן להלכה בדין הרגשה דגם בז' נקיים לא סותרת מדאורייתא אם לא היתה הרגשה".
14. עי' לקמן, שהפוסקים מדברים בהג' ימים הראשונים, אם יש היתר בזמן שמצאה כתם על בגדים צבעונים, או שמצאה כתם על בגד שאינו מקבל טומאה וכדו' – **מוכח שהם ס"ל לקולא**, שאינו סותר וגם עולה. וכן שו"ר הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה), לשונו מובא לעיל.

ג. אינו עולה, ואינו סותר.

1. סד"ט (סי' קצ"ד ס"ק ד' ד"ה נחזור לעניננו) – "בזבה תוך ימי ספירתה אף בחזיא בלא הרגשה אינו עולה".
 2. ישועות יעקב (ס"ק א') – "ברור דאינו סותר ואמנם אינו עולה בוודאי".
 3. בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' ט', סי' י"ז ט"ד, סי' כ"ח) – "חו"ד סי' קצ"ו ... אין סותר ... לדם שלא בהרגשה שאינו עולה עכ"פ כדברי הס"ט והחו"ד. ודלא כאנ"מ והחת"ס. וז"ב".
 4. תשורת ש"י (סי' שפ"ה ד"ה אמנם) – "בית שלמה".
 5. ערוגת הבושם (יו"ד סי' קפ"ב ד"ה וראיתי) – "וראיתי בפ"ת הביא בשם תשו' המדת שלמה באם נמצא הכתם על דבר שאינו מק"ט, אף בג"י הראשונים ל"ח לי דע"כ לא מחמירנן בג"י ראשונים אלא במידי דבעי לתלות אבל בדבר שאינו מקבל טומאה דלא היה כלל בכלל גזירת חזו"ל אין חילוק בין ג"י ראשונים לשאר הימים, וה"נ מייתי בשם תשו' מעיל צדקה לענין כתם בבגדי צבעונים, ולפענ"ד נראה דלפימ"ש"כ לעיל בשם הפלתי וכן מבואר בחו"ד סי' קצ"ו סק"ג דם בלא בהרגשה מדאורייתא סותרת עכ"פ יום א', א"כ ליכא להאי דינא, ואין ספרים הנ"ל כעת תח"י לחפש אחריהם אם הרגישו בזה, אבל הדבר ברור, כמש"כ".
- (א) נטעי גבריאל (פרק ס"א הע' ט') – "וראיתי בשו"ת ערוה"ב ... ולא זכיתי להבין שהרי כתב רעק"א סי' קפ"ג סק"א ופת"ש סי' קצ"ו סק"ה דדוקא דם שלא בהרגשה סותר אבל לא בכתם, וכ"כ לחם ושמלה סקט"ו ושו"ת אבנ"ז סי' רנ"ה. ועוד שהרי הערוה"ב עצמו לעיל סי' קע"ט חולק על החו"ד וס"ל כהפוסקים דאינו סותר וצ"ע".
- ד. מראי מקומות – ברית אברהם (סי' מ"ב), פת"ת (ריש ס"ק ה'), דבר משה (תאומים, סוף סי' נ"ו), אהל אברהם (צוובנר, סי' ל"ב), לחם ושמלה (שמלה ס"ק א'), מרחשת (ח"א סוף סי' ל"ה, וצ"ע"), בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' י"א אות י"א), הלכה ברורה (אות מ"ה), פרדס שמחה (סי' קצ"ו הע' קמ"ז), לבושי עז (סי' קצ"ד סעי' א' תמצית ס"ק ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' הע' א'), פרק כ"ב הע' ד', פרק ל"ב הע' א'), ט"ז וש"ך השלם (סי' קפ"ג שפ"ח ס"ק א').

כט | ג' ימים ראשונים.

א. דעת המחבר.

1. מאמר מרדכי (חיים שאל ח"א סי' י"ד) – "שהרי כבר כתב מור"ם סי' קצ"ו דבג' ימים ראשונים של ספירה אין תולין בכתמים בכל הדברים וכו' ולא מצינו למרן שיחלוק על דין זה בפ"י".
 2. מיקל.
- (א) חיד"א (חיים שאל ח"א סי' ט"ו) – "אכן מ"ש מעכ"ת דדין זה דלא תלינן תוך ג' לא מצינו למרן שיחלוק וכו' ונראה קצת שדעתו דגם מרן ס"ל הכי. לבבי לא כן יחשוב **והדבר ברור דאי מרן ס"ל הכי כל כי הא הוא צריך לאודועי בש"ע ולא לסתום** שנטעה דתמיד תולה בכתם אף תוך ג'. וכבר כתב מור"ם בד"מ דשאר פוסקים מקילין אף תוך ג'".
- (ב) שואל ונשאל (ח"ד יו"ד סי' צ') – "ואולם בעיקר דברי מור"ם ז"ל שבסי' קצ"ו סעיף יו"ד ובדבריו בסי' ק"ץ סעיף מ"א ובדברי הש"ך שזכר הרב באר היטב ס"ק מ"ד ע"ש נראה דסתמיות דברי מרן ז"ל אינם מורים כן כלל, אלא דס"ל דאין לחלק בין ג' ימים ראשונים לאחרונים וכן יש לדקדק מלשונו סעיף מ"א שכתב ז' נקיים דמשמע דבכל הז' נקיים דינא הכי לתלות. ומה שסיים מור"ם לעיין בסי' קצ"ו היינו לשיטתו הוא".
- (ג) ישיב משה (ח"א סי' רמ"ב ד"ה ומה).
- (ד) שמחת כהן (יו"ד ח"ב סי' ס"ה) – "בחיים שאל".
- (ה) משפטי עוזיאל (כרך ב' יו"ד סי' כ"ח, שמחת כהן יו"ד ח"ב סי' ס"ה) – "ומרן הב"י סוברים דכל דאיכא למתלי תלינן להקל אפילו בג' ימים הראשונים לספירתה".
- (ו) טהרת הבית (סי' י"ג סעי' י', יביע אומר ח"ז יו"ד סי' י"ג אות ב') – לשונו מובא לקמן.
- (ז) בדה"ש (ס"ק מ"ד).
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"א).

ב. פוסקים: מצאה כתם בג' ימים ראשונים.

1. מחמיר, בני אשכנז.

- (א) רמ"א (סעי' י').
- (ב) חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ז).
- (ג) ברית אברהם (סי' נ"ח ס"ק כ"ז) – "אך באם הראיה ראשונה היא דם נדות ברור אף שהעלינו דמדינא אין לחוש כלל. מכל מקום הדבר יצא מפי הרמ"א והש"ך ומי יבא להקל נגדם".
- (ד) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ב אות ד').
- (ה) חוט שני (ס"ק ט"ו אות א').
- (ו) פוסקים (בני אשכנז).
2. מיקל, בני ספרד.
- (א) ישיב משה (ח"א סי' רמ"ב ד"ה ומה).
- (ב) שמחת כהן (יו"ד ח"ב סי' ס"ה) – "דאנן בתריה דמרן גירי בכל מילי בין להקל בין להחמיר וכל שכן בזה דגם האוסרים אינו מדינא אלא חומרא בעלמא כמ"ש מור"ם בדרכי משה".
- (ג) טהרת הבית (סי' י"ג סעי' י', יביע אומר ח"ז יו"ד סי' י"ג אות ב') – "אנו אין לנו אלא דעת מרן דס"ל להקל גם בתוך ג' ימים הראשונים, וכמ"ש מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א (סי' טו). ע"ש. וכן פסק הגאון רבי משה שחר"ל בשו"ת ישיב משה ח"א (סי' רמב). ע"ש. וכ"כ בשו"ת שואל ונשאל ח"ד (סי' צ). וכן העלה הגאון רבי רחמים חויתה הכהן בספר מנחת כהן ח"א (דף קיט ע"ב, [אחר ספר שמות עמ' קכ"ג]), ובספרו זכרי כהונה (מערכת כ אות ג)".
- (ד) דרכי טהרה (עמ' קל"ו) – "אך הספרדים לא נהגו בה".
- (ה) נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' א') – "אכן אחב"י הספרדים אין נוהגין בחומרא זו, לכן יש להמורה הוראה לשאול את השואל לאיזו עדה הוא משתייך".
- 1) חיד"א (חיים שאל ח"א סי' ט"ו) – "לדידן בני ארעא קדיש' דנקיטינן כמרן וקבלנו הוראותיו אלא דבאסור והתר חוששין על הרוב לכתחילה לדברי מור"ם דהכ' דנראה דעת מרן להתיר אף תוך שלשה ימים ראשונים כל שיש לתלות וכדאמרן הגם דנחוש לדברי מור"ם להחמיר היינו דוקא כשהוא פשוט לאסור לדע' מור"ם. אבל בנ"ד יש להתיר דיש לומר דגם מור"ם מודה להתר' וכדאמרן".
3. מראי מקומות.
- (א) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות קע"ח) – "אם יש תלי' שמסתברה תולין גם בג' ימים ראשונים. והגם דאיתא באחרונים להחמיר בעד הבדיקה אפילו במכה שיודעת שמוציאה דם, אולם באומדנא דמוכח אפשר להקל גם בזה".
- (ב) חוקת הטהרה (סעי' נ"א) – "מורה הוראה אשכנזי שמגיע אליו שואל ספרדי עם שאלה בנוגע לג' ימים ראשונים שהם לא מחמירים בחומרות ג' ימים ראשונים, או להיפך, מוטל על המורה הוראה לפסוק כדעת השואל בין ספרדי או אשכנזי. ואם המורה הוראה אשכנזי או ספרדי פסקו לחומרא, כגון נידון דידן שמורה הוראה אשכנזי החמיר על שואל ספרדי בענין שאלה בג' ימים ראשונים, השואל יכול ללכת לרב אחר ולשאול אותו, והחכם השני יכול להתירו כיון שזה נחשב כטעה בדבר משנה".
- ג. האם צריך המורה לשאול אם היא בתוך ג' ימים ראשונים.
1. מחמיר.
- (א) פתחא זוטא (סי' קפ"ח מהדו"ט ס"ק ד' ד"ה ועיין) – "שמרדכי צוה על הנשים שיביאו בעצמן את השאלות ולא ע"י שליח, וד"ז טעמא בעי, ואולי מפני שלפעמים יצטרך החכם לדרוש על השאלה, כגון אם בא בהרגשה, או שהי' העד בדוק, ואם שהוא בג' ימים ראשונים או לא, וכדומה, וד"ז א"א להתברר רק ע"י עצמה".
- (ב) באר משה (ח"ח סי' ק"ד, סי' ק"ה אות ב') – "ע"כ היא בעצמה צריכה שתבא לשאול. וגם צריך לידע אם הכתם מג' ימים ראשונים, והרבה שאלות כאלו".
2. מיקל.
- (א) ערה"ש (סעי' ל"ד) – "וכמדומני שעכשיו אין המנהג אצל בעלי הוראה לישאל בתליית כתם באיזו מהימים עומדת ולכאורה היה להם לשאול אולי הוא בג' ימים ראשונים ולפי מה שכתבנו אתי שפיר ואי משום אולי ראתה בתוך ימי ספירתה דבר זה לא שכח כידוע ולכן אין שואלין כלל".
- (ב) טהרת ישראל (סעי' נ"ז).
3. מראי מקומות.
- (א) נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' ו') – "ראוי להמורה לשאול אם היא בתוך ג' ימים ראשונים, וי"א שא"צ לשאול, ואם המורה שכח לשאול א"צ לחזור ולקראו אליו".

ל' אופנים של נדה - למחמירים בג' ימים.

א. ציורים.

1. מצד דם חימוד, מיקל - עי' לקמן.
2. מצד דם בתולים, מיקל - עי' לקמן.
3. מצד בעלת כתם, מיקל - עי' לקמן.
4. מצד נקודה קטנה, מיקל - עי' לקמן.
5. מצד מכה בימי וסת, מיקל - עי' לקמן.
6. מצד חומרא במראה כמו חום, מיקל - עי' לקמן.
7. מצד בעלת דם טוהר, מחמיר - עי' לקמן.

8. מצד כתם אחרי ראייה, מחמיר - ע"ל לקמן.

ב. דם חימוד.

1. מיקל - דגול מרבבה (על הרמ"א סעי' י'), פת"ת (ס"ק י', אה"ע סי' ס"ג ס"ק ג'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ'), טהרת ישראל (סעי' ס"א), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"ה, לשונו מובא לקמן), ששבה"ל (ס"ק ה', סיכום אות ד'), בדה"ש (ס"ק ק"מ), פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ד'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' רמ"ז), לבושי עז (תמצית אות ט"ז).
2. מראי מקומות - טהרת ישראל (סעי' ס"א).

ג. דם בתולים.

1. מחמיר.
 - א) המקנה (קונ"א סוף סי' ס"ג) - בדם בתולים ויושבת על דם טוהר דקי"ל בי"ד סימן ק"צ סמ"ב שתולין בקטנ' עד שחיתה המכה או בנער' ד' לילות דדמים מצוים אם כן י"ל דאין יכולים לתלות בג"י ראשונים כיון שאין ידוע בפסק הם מוחזקים בדמים ואף דמן התורה דמיהן טהורי מ"מ כיון שהחמירו לטמא אותן והם שכיחים יותר אין לתלות בדבר אחר".
 - ב) באה"ט (אה"ע סי' ס"ג ס"ק ב').
2. מיקל.
 - א) בית שמואל (סי' ס"ג ס"ק ג') - "נרא' בג' ימים הראשונים של ז' נקיים של הכלה לא מחמירי' חומרא זו דהא כאן י"ל דלא ה"ל כלל דם מן המקור".
 - 1) אמנם יש לומדים המסקנה של הב"ש לחומרא, ע"י בבאה"ט ובפת"ת באה"ע שם.
 - ב) סד"ט (סי' ק"צ ס"ק ע"ד ד"ה מיהו) - "דהמיקל בזה לא הפסיד".
 - ג) שאר פוסקים - ברית אברהם (סי' נ"ח ס"ק כ"ז), באה"ט (אה"ע סי' ס"ג ס"ק ב'), חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ז), שערי דעה (אות ה'), לחם ושמלה (לחם ס"ק מ'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ'), טהרת ישראל (סעי' ס"א), פתח הבית (סוף סי' קצ"ו), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"ה, לשונו מובא לקמן), ששבה"ל (ס"ק ה'), בדה"ש (ס"ק ק"מ), חוט שני (ס"ק ט"ו אות י"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' רמ"ז), לבושי עז (תמצית אות ט"ז), מראה כהן (פרק ד' הע' נ"ח).
 3. מראי מקומות - פת"ת (ס"ק י"ד, אה"ע סי' ס"ג ס"ק ג'), ערה"ש (אה"ע סי' ס"ג סעי' ז'), פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ה'), נחלקו הפוסקים", נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' ט"ו, ולצורך יש להקל").

ד. בעלת כתם.

1. מחמיר [לא פלוג].
 - א) הגר"ר לייב צונש זצ"ל (בית שמואל אה"ע סי' ס"ג ס"ק ג') - "והמאור הגדול מהר"ר לייב צונש ז"ל שהי' אב"ד בק"ק פינטשיף השיב לי ע"ז תשוב' א' באריכות ודעתו ה' להחמיר משום לא פלוג".
 - ב) ישועות יעקב (אה"ע סי' ס"ג ס"ק א').
 - ג) מלבושי טהרה (סעי' י"ז).
2. מיקל.
 - א) בית שמואל (סי' ס"ג ס"ק ג') - "בעלת הכתם מעיקר' י"ל דתולין בכל דבר".
 - 1) אמנם יש לומדים המסקנה של הב"ש לחומרא, ע"י בבאה"ט ובפת"ת באה"ע שם.
 - ב) תוה"ש (ס"ק י"ד) - לשונו מובא לקמן.
 - ג) דגול מרבבה (על הרמ"א סעי' י').
 - ד) המקנה (קונ"א סוף סי' ס"ג) - "אין שום סברא שלא תלה בעלת כתם בג"י ראשונים בשאר דברים דהא הם מוחזקי".
 - ה) רבי ידידיה טיאה ווייל (סי' מ' ד"ה ומעתה, סי' מ"ד ד"ה עוד ראיתי).
 - ו) ע"י סד"ט (סי' ק"צ ס"ק ע"ד ד"ה מיהו) - "דהמיקל בזה לא הפסיד".
 - ז) שאר פוסקים - שערי דעה (אות ה'), ברית אברהם (סי' נ"ח ס"ק כ"ז), תשובה מאהבה (ח"ג סי' שס"ו על סעי' י' ד"ה גליון ראיתי), חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ז), בית מאיר (אה"ע סי' ס"ג, לשונו מובא לקמן), פת"ת (ס"ק י', ס"ק י"ד, אה"ע סי' ס"ג ס"ק ג'), לחם ושמלה (לחם ס"ק מ'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ'), דבר משה (ח"א סי' נ"ו ד"ה ואמנם), ערה"ש (סעי' ל"ד), ערוגת הבורש (י"ד סי' קפ"ב ד"ה ומכאן), טהרת ישראל (סעי' ס"א), פתח הבית (סוף סי' קצ"ו), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"ה, לשונו מובא לקמן), ששבה"ל (ס"ק ה', סיכום אות ד'), בדה"ש (ס"ק ק"מ), טהרת הבית (סי' י"ג סעי' י'), חוט שני (ס"ק ט"ו אות י"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א סוף עמ' רמ"ז), לבושי עז (תמצית אות י"ד), פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ג'), מראה כהן (עמ' נ"ט אות ז'), נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' י').
 3. מראי מקומות - ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ז).

ה. כתם אחר כתם אחר ראייה: כתם תוך ג"י הראשונים לספירת ז"נ שלאחר ראייה.

1. מחמיר.
 - א) בית שמואל (סי' ס"ג ס"ק ג') - "אשה שראת' פ"א דם מקור והתחיל' לספור ז"נ ואח"כ מצא' כתם והתחיל' לספור עוד נקיים ומצא' כת' אז הכל דין א' כיון בתחל' ה' נפתח המקור".
 - ב) בית מאיר (אה"ע סי' ס"ג) - "ובתורת השלמים סי' קצ"ו ... ונעלם ממנו הוכחו' הב"ש מתה"ד דבנ"ז אין תולין והטע' י"ל מפני שלדעה זו דתוך ג' אין תולין ע"כ ס"ל דכיון דמעיינה פתוח אין כתם זה בספק שקול דמעלמ' ושוב נמי אין לצרפו לס"ס אמנם

במציאות כתם מעיקרו או אפילו במציאותו תוך ז"נ אחר ג' ימים לראייתה ושוב תוך ז"נ השניים מצאה תוך ג' בזה לע"ד יש להקל ע"פ מה שמחלק הב"ש בצירוף טעם דתור' השלמים ומצינן בספר החנוך מצוה י"ז קולה כיוצא בזה במציאות כתם דהיינו דלא נחזיק מעיינה פתוח לענין שתוכל לפסוק בטהרה ביום המציאה וכן פ' הש"ך סי' קצ"ו ס"ק ו' דלא כדעת הגאון המחמיר משום ל"פ כי ע"ז ודאי שייך סברת הצ"צ דיש להקל בטע' כ"ד הו"ה בכל הסופרת בלא בירר פתיחת המעיין וק"ל.

ג) ישועות יעקב (אה"ע סי' ס"ג ס"ק א') – "מנחת יעקב ... לא נכון".

ד) תשובה מאהבה (ח"ג סי' שס"ו על סעי' י' ד"ה גליון ראיתי).

ה) צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ').

ו) בדה"ש (ס"ק ק"מ).

ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' רמ"ז).

1) אפילו כמה פעמים – צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ'), "אפילו נתקלקלה כמה פעמים", בדה"ש (ציונים ס"ק רמ"ב).
2. מיקל.

א) תוה"ש (ס"ק י"ד) – "ונ"ל דאם מצאה כתם תוך ג' ימים ראשונ' לז' נקיים שצריכה לחזור ולספור ז' נקיים מחדש ואז אף שראתה כתם תוך ג' לז' נקיים השניים תולין להקל כיון שכבר עבר ג' ימים ראשונים ובפעם שנייה לא ראתה מגופה ואת"ל שהיה מגופה לא הוחזקה מעיינה פתוח בראיית הכתם ועוד דהוי כספק ספיקא אפ"ק אם הכתם ראשון היה מגופה ואת"ל שהיה מגופה דלמא הכתם השני לא הוי מגופה ודו"ק".

ב) בית לחם יהודה (ס"ק ב').

ג) רבי ידידיה טיאה ווייל (סי' מ' ד"ה ומעתה, סי' מ"ד ד"ה עוד ראיתי).

ד) מי נדה (קונ"א מהדו"ק ד"ה ובדין, חוץ מיום ראשון).

ה) דבר משה (ח"א סי' נ"ר ד"ה ואמנם).

ו) עי' סד"ט (סי' ק"צ ס"ק ע"ד ד"ה עוד) – "מנחת יעקב ... בית שמואל ... נראה לי דהמקיל בזה לא הפסיד".

ז) טהרת ישראל (סעי' ס"א).

ח) נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' י"א).

ט) חוקת הטהרה (סעי' מ"ד).

3. מראי מקומות – ערוגת הבושם (יו"ד סי' קפ"ב ד"ה ומכאן), לבושי עז (תמצית אות י"ז), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ז).
א) פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ג') – "והמיקל בזה יש ע"מ לסמוך".

1. ראתה נקודה קטנה אדומה [עם הרגשה].

1. מיקל – חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ז, "ונראה לי דהוא הדין אם נטמאת מחמת איזה נקודה קטנה אדומה ושחורה דגם זה יותר מסתבר שלא נפתח המקור"), דעת (סעי' י' ד"ה ועי' חכ"א), טהרת ישראל (סעי' ס"ב), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"ה, "אין תולין בכתמים בג' ימים ראשונים של ז' נקיים, ודוקא באשה שהיה מעיינה פתוח, אבל ביושבת מחמת כתם או מחמת דם חימוד או מחמת דם בתולים או מחמת ראייה אדומה קטנה תולין בכתמים אף בג' ימים ראשונים של ז' נקיים, משום שנשים אלו אין מעיינן פתוח"), ששבה"ל (ס"ק ה' ד"ה ובמהרש"ם, סיכום אות ד'), בדה"ש (ס"ק קמ"א), חוט שני (ס"ק ט"ו אות י"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' רמ"ט), לבושי עז (תמצית אות ט"ו), מראה כהן (עמ' נ"ט אות ח'), נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' י"ב).

2. מחמיר – פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ג').

ז. טמאה מצד ימי וסת: טומאת ספק.

1. מיקל.

א) ברית אברהם (סי' נ"ח ס"ק כ"ז) – "בנידון דהרמ"א סימן קפ"ז בחלוקה הג' שמרגשת שהדם בא מן המקור ואינו יודע אם היא מהמכה שבמקור דבתחלת ראייה וודאי טהורה אך בשעת וסתה או בשעת עונה בינונית מטמאינין לה משום הסברא דאי אפשר שלא תטמא לעולם ... יש להקל אח"ז תוך ג' ימים הראשונים לתלות במכה גם ברואה ממש כיון דכל הטומאה שלה אינו ברור ... וכעין זה כתב הב"ש ... בכלה או בבעלת הכתם מעיקרא".

ב) פת"ת (ס"ק י"ד) – "ברית אברהם".

ג) בדה"ש (ס"ק קמ"ב, ס"ק ק"נ).

ד) פרדס שמחה (ס"ק מ"ז).

ח. מראה חוב: טומאת ספק.

1. מיקל.

א) ששבה"ל (סוף ס"ק ה', סיכום אות ד') – "נשים שמחמירות לישב ז"נ על מראה שטהור מדינא - כגון חום שסברה שנוטה לאדום והוא שלא בשעת וסתה - תולה בג' ימים ראשונים".

ב) נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' ט').

ט. בעלת דם טוהר.

1. מחמיר, כמו כל דם נדה.

- (א) המקנה (קונ"א סוף סי' ס"ג) – "בדם בתולים ויושבת על דם טוהר דקי"ל בי"ד סימן ק"צ סמ"ב שתולין בקטנ' עד שחיתה המכה או בנער' ד' לילות דדמים מצוים אם כן י"ל דאין יכולים לתלות בג"י ראשונים כיון שאין ידוע בפסק הם מוחזקים בדמים ואף דמן התורה דמיהן טהורי' מ"מ כיון שהחמירו לטמא אותן והם שכיחים יותר אין לתלות בדבר אחר".
- (ב) אבני צדק (יו"ד סי' פ"ד) – "הדין עם המקנה".
- (ג) הגרשה"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"ד, תשובה שי"א) – "וכן הדין כשמצאה כתם בימי טוהר והיא בג' ימים הראשונים של ז' נקיים, שדינה ככל אשה הנמצאת בג' ימים ראשונים של ז' נקיים ומצאה כתם, שהיא טמאה ואין תולין במכה או בעסק שנתעסקה".
- (ד) ששבה"ל (סי' קצ"ד סעי' א' סיכום אות ה') – "ואין תולין כתם בג' ימים ראשונים".
- (ה) בדה"ש (סוף ס"ק ק"מ).
- (ו) פתחי מגדים (פרק כ"ט סעי' כ"א).
- (ז) משמרת הטהרה (פרק י"ג סעי' ד').
2. מראי מקומות – טהרת ישראל (סוף סעי' ס"א).

לא] איך מצאה הכתם.

א. ציורים.

1. כתם שיש בו תליה, מחמיר - עי' לקמן.
2. מכה שידוע שמוציאה דם, מחלוקת - עי' לקמן.
3. מצאה פחות מכגריס ועוד, מיקל - עי' לקמן.
4. נאבד הכתם ומספקת אם הוא כשיעור כגריס ועוד - עי' לקמן.
5. כתם על בגדים צבעונים, מיקל - עי' לקמן.
6. כתם על בגד שאינו מקבל טומאה, מיקל - עי' לקמן.
7. כתם רק בבגד העליון ולא התחתון, מיקל - עי' לקמן.
8. הרגשת זיבת דבר לח, שיש חזקה שהוא מראה טהור, מיקל - עי' לקמן.
9. מראה צהוב ומראה חום, מיקל - עי' לקמן.

ב. פחות מכגריס ועוד.

1. מיקל – רמ"א (סעי' י', "אבל פחות מכגריס ועוד תולה בכינה אפילו בג' ימים ראשונים"), ש"ך (סי' ק"צ ס"ק נ"ב), תוה"ש (סי' ק"צ ס"ק מ'), באה"ט (סי' ק"צ ס"ק מ'), חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ז), ערה"ש (סעי' ל"ג), פוסקים.
- (א) אף בזה"ז (שלא מצוי, או מצוי פחות משיעור זה) – לבושי מרדכי (ח"א יו"ד סי' קכ"ב), בדה"ש (סעי' י' ב' ד"ה אבל, עמ' שי"ב), חוט שני (ס"ק ט"ו סוף אות ב', "ואף אם גודל הכתם יותר ממאכולת של זמנינו"), פרדס שמחה (ס"ק נ"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' רמ"ה), הגר"י שטרן (אוצרות הטהרה פרק ה' הע' שנ"ד), נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' א', סעי' ג'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"ו), אהל שרה (עמ' כ"ו).
- (ב) מראי מקומות – ששבה"ל (ס"ק י"ב, סיכום אות ט', "כתם כשיעור מאכולת שבזמנינו אין מקום להחמיר אף בג' ימים ראשונים, אבל ביותר משיעור מאכולת שבזמנינו עד שיעור גריס ועוד שיש דעות המחמירות - מדינא אין צריך להחמיר, והרוצה להחמיר יחמיר, - ונראה דבשיעור זה יכולה לברך על הטבילה").
- (ג) בלי הרגשה: האם סותרת הז' נקיים מה"ת - לכאורה מי שמחמיר לעיל, ה"ה כאן בזמן הזה. וכן עי' ערוגת הבושם (יו"ד סי' קפ"ב ד"ה וראיתי, לשונו מובא לעיל), הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות כ"ה, תנינא ב - ג) סי' ע"ב אות כ"ה, לשונו מובא לעיל).

ג. נאבד הכתם, ומספקת אם הוא כשיעור כגריס ועוד [או מראה טמאה].

1. מיקל.
- (א) דברי מלכיאל (ח"ד סי' ס"ז) – "ואם אומרת שספק לה אם היה מראה אדום. או שא"א לה להגביל את גודל הכתם. נראה ודאי שטהורה. דהא הוי ספק דרבנן וגם יש לה חזקת טהרה ... ואף בג' ימים הראשונים נראה שיש להקל בזה. דהא מ"מ הוי רק דרבנן כיון שלא הרגישה".
- (ב) הגרשה"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה צ"ב, תשובה ק"ז, תשובה ק"ל, אשרי האיש יו"ד פרק כ"ה הע' ע"ד, עי' אות נ"ב) – "מצאה כתם על בגדה והכתם התכבס או שאבד ואין יודעים אם היה בו יותר מכגריס או אם היה אדום וכיוצא בו - טהורה, אפ"י היא בתוך ג' ימים ראשונים של ימי ספירתה, הואיל ובכתמים דרבנן אזלינן לקולא".
- (ג) שיעורי טהרה (עמ' צ"ד ד"ה ומאחר).
- (ד) חוט שני (סי' קצ"ו ס"ק ט"ו אות ה').
2. מחמיר.
- (א) תשורת ש"י (ח"ב סי' קל"ה ד"ה אך) – "לא תלינן בג"י ראשונים".
- (ב) שבה"ל (ח"ג סי' קי"ט אות ט', והג"ה) – "הגאון מהרש"ק בקו"א ה' נדה סי' ק"צ דן באשה שמצאה כתם ולא הספיקה להראות לחכם עד שנאבד או שנתכבס, ודעתו הגדולה להחמיר משום דלדידן כל אדום טמא ואינו טהור רק ירוק ובוזה ודאי אין לתלות דלא שכיח יע"ש שהאריך לחזק פסק זה. (שו"ר בס' פתחא זוטא סי' ק"צ סל"א, מביא ג"כ דברי הגאון מהרש"ק ז"ל להחמיר וכן משו"ת שו"מ מהדו"ד ח"ג סי' ע"ו, אמנם שם סכ"ז, מביא מס' חכמת אדם כלל קי"ג סכ"ט להקל בנאבד קודם שראה החכם אם

הי' בו כגריס, או אם הי' אדום או לא, ובנאבד בימי טהרה בזה"ז נלע"ד להקל כמש"כ בפנים הספר, ובג' ימים ראשונים יש מקום להחמיר, בפרט כשהי' ודאי דם והספק רק אם יש בו כשיעור. ועניותי צל"ע דאולי בימיו לא היו הנשים מראות רק כתמים הנוטים לאדומות ובאלו אפשר לומר כן דהנוטה לאדום דהיינו להחמיר שכיח טפי אבל מה נעשה במקומות שהנשים מביאים כל הכתמים והליחה הירוקה היוצאה מהגוף שמוזה מתהווה כתם שכיח ביותר טובא ממראות טמאות אמנם סברת הגאון יתכן מאד באמרה שהי' צריך הכרעת חכם מחמת שספק הי' בלבה אם אדום ממש או לא בזה איתרע חזקתה או עכ"פ במראה כעין בריון אלא שהיא לא ידעה, אבל באופן הנזכר והיא לא ידעה מהמראה איך היא נוטה צ"ע, וכן יראה דיש הבדל בין נאבד בימי ספירתה ובפרט ג' ימים ראשונים דאיכא מקום להחמיר אבל בנאבד בימים הטהורים ולא הי' שום רגלים לדבר שיש מראה טמא צ"ע אם יש מקום להחמיר".

4. מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קט"ו), "שספק כתם שנאבד, צריכים להחמיר עליו". אמנם עי' אות קכ"ו.

5. נאבד קרטיין.

(א) עי' סי' קפ"ח לשיטות ומראי מקומות.

ד. כתמים על בגדים צבעוניים.

1. מיקל.

(א) מעיל צדקה (סי' ס"ב) – "אשה אחת שמצאה כתם תוך ג' ימים הראשונים של ליבונה על בגד מנומר גוונים רבים לבנים ושאר צבעים ולא היה בשיעור כתם ...".

(ב) עי' רע"א (ח"ב סוף סי' ל"ד) – "... ותלבוש בגדי צבעוניים וכן הסדינים ומכסה הכרים יהיה הכל בכגדי צבעוניים שאין מקבלין כתמים".

(ג) חמדת שלמה (יו"ד סי' כ' אות י"ז), הו"ד בפת"ת (ס"ק י"ב) – לשונו מובא לקמן.

(ד) עי' מהרש"ם (ח"א סי' פ"א) – "... אבל העיקר נ"ל דתלבש גם כתונת צבוע בשאר צבעוניים שאין בהם לובן כלל".

(ה) טהרת ישראל (סעי' ס"ה) – "וכן יש להתיר בכתמים הנמצאים בבגד צבוע תוך ג' ימים ראשונים דז"נ".

(ו) שערי טוהר (שער ט"ז סעי' י"ב) – "על בגד צבוע טהורה. פ"ת החדש".

(ז) באר משה (ח"ד סי' ס"ד אות ג', אות ד').

(ח) אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ה, ח"ב סי' ע"ח, לתורה והוראה ח"ב עמ' כ"א, מסורת משה ח"א יו"ד אות קכ"א, אות קל"ח) – "ויש להורות לאשה זו אם אינה מרגשת אלא שמוצאת כתמים על בגדיה שתלבש בגדים צבעוניים, שאף בג' ימים ראשונים אין לאסור כדאיתא בפ"ת סימן קצ"ו ס"ק י"ב בסופו".

(ט) הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות כ"ה, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות כ"ה) – "וה"ה נמי במצאה כתם על בגד צבוע וכן נהגו כל בעלי הוראה כמובא בספרי האחרונים".

(י) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"ו).

(יא) דרכי טהרה (עמ' קל"ו).

(יב) בדה"ש (ס"ק קמ"ג) – "בג' ימים אלו דינו כבשאר ימים לטהר".

(יג) חוט שני (ס"ק ט"ו אות ב') – "כתם הנמצא בתוך ג' ימים הראשונים של ז' נקיים, על בגדי צבעוניים או ע"ג דבר שאינו מקבל טומאה, הרי היא טהורה, דלא גזרו חכמים שנמצאו בהם".

(יד) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ו אות קל"ה) – "בבגד צבוע מקילין גם בג' ימים הראשונים של ז' נקיים".

(טו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' רמ"ה).

(טז) לבושי עז (תמצית אות י"ח).

(יז) מראה כהן (עמ' נ"ח אות ג') – "וכן הקלו בכתם הנמצא על דבר צבוע או על דבר שאינו מקבל טומאה".

(יח) חק וזמן (פרק ב' סעי' ט') – "ובג' ימים ראשונים של ז' נקיים".

(יט) חוקת הטהרה (סעי' מ"ז) – "נחלקו גדולי האחרונים אם אפשר לתלות בכתם הנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה, או על בגד צבוע בתוך ג' ימים הראשונים, וקיימא לן כדעת המקילים".

(כ) אהל שרה (עמ' כ"ו).

2. מחמיר.

(א) אדני פז (סי' כ') – "בגדי צבעוניים ... וג' ימים הראשונים של הז' נקיים אם נמצאים בה כתמים היא טמא' משום דאכתי הוחזקה במעייני פתוח ... אבל לאחר ג' ימים הראשונים אם תמצא כתמים, תהיו נחשבים כנקיים, דהא צבעוניין אין מקבלים כתמים, ומצטרפים אותם הימים לנקיים עם ג' ימים הראשונים שלא ראתה, וטובלת לאחר אלו ז' ימים".

(ב) עמודי כסף, הו"ד בפת"ת (סי' ק"צ ס"ק כ"ב) – "בספר עמודי כסף כ"י כתב בזה נראה דווקא תלבש תמיד אבל כדי להציל בימי נדתה ובימי ליבונה לא. ויש לומר דבג"י ראשונים אין תולין עש"ך סי' קצ"ו ס"ק י"ג עכ"ל [ועמש"ל סי' קצ"ו ס"י בד"ה אין תולין] ועיין בתשובת אדני פז סי' ק"י".

(ג) שערי דעה (סי' ק"צ אות ד') – "מכיון דרבינו שמחה והרמב"ן שהובא בהגמ"י קיימא בחדא שיטתא עם הראב"ד, וגם הרשב"א שהוא מן המקילים כתב והמחמיר תע"ב, וגם בספר דגמ"ר כתב דקשה להקל נגד ג' עמודי עולם, וגם כי יפה כתבת דגם בתוס' מוכח דס"ל דעכ"פ אין להתיר לבעלה בבגדי צבעוניים. לכן די להקל במה שמפורש במחבר ורמ"א, אבל עכ"פ בג' ימים הראשונים נראה דאין להקל".

(ד) שערי צדק (יו"ד סי' קנ"ב) – "כבר האריך בזה בס' שערי דעה והסכים לאסור".

(ה) נהרי אפרסמון (יו"ד סי' קנ"ח) – "אין תולין".

- 1) עי' שערי טוהר (שער י' סעי' י"ב) – "ובג"י הראשונים של ז"נ אין להקל ביותר מכשיעור אף בצבוע. פת"ת ס"ק כ"ב. וצ"ע בזה".
3. מראי מקומות – טהרת הבית (ח"ב עמ' שפ"ח), פרדס שמחה (ס"ק נ"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ב הע' נ"ז), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ח).
- א) ששבה"ל (ס"ק ח', סיכום אות ז') – "אבל בנראה דם ממש בעל נפש ראוי להחמיר אפילו בבגד צבוע ושאינו מקבל טומאה".
- ב) בלי הרגשה: האם סותרת מה"ת הז' נקיים - לכאורה המחמיר לעיל ה"ה כאן. וכן עי' ערוגת הבושם (יו"ד סי' קפ"ב ד"ה וראיתי, לשונו מובא לעיל), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות כ"ה, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות כ"ה, לשונו מובא לעיל).

ה. כתם על דבר שאינו מקבל טומאה.

1. מיקל.

- א) חמדת שלמה (יו"ד סי' כ' אות י"ז) – "אם נמצא הכתם על דבר שאינו מקבל טומאה אף תוך ג' ימים לא חיישינן לה. כיון דדבר שאינו מקבל טומאה לא הוי בכלל גזירת כתמים. [ושבו ראיתי בתשובת מעיל צדקה סי' ס"ב דמדבריו נראה דבר פשוט להתיר בכתמים הנמצאים בבגד צבוע תוך ג"י]".
- ב) פת"ת (ס"ק י"ב) – "חמדת שלמה ...".
- ג) טהרת ישראל (סעי' ס"ה) – "אם נמצא הכתם ע"ד שאמק"ט אף תוג"י הראשונים של ז"נ לא חיישינן".
- ד) שערי טוהר (שער י' סעי' י"ב, שער ט"ז סעי' י"ב) – "ואפילו מצאה הכתם בג"י ראשונים של ז"נ על דבר שאינו מק"ט טהורה".
- ה) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות כ"ה, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות כ"ה) – "ממ"ש הפת"ש בסי' קצ"ו ס"ק י"ב מהחמ"ש חיו"ד סי' כ' שכתב בפשיטות דאם מצאה כתם ע"ג דבר שאינו מקבל טומאה כגון שבדקה קרקע עולם וישבה עליה ויודעים ברור שהדם בא מגופה אפי"ה כיון דבלא הרגשה חזיא לא גזרו רבנן ע"ז טומאה וכן הוא להדיא בשו"ע הרב סי' ק"צ ס"ק כ"א, ואפי' בתוך ג' ימים הראשונים אינה סותרת כלל מנינה כיון דדבר שאינו מקבל טומאה לא הוי בכלל גזירת כתמים, וה"ה נמי במצאה כתם על בגד צבוע וכן נהגו כל בעלי הוראה כמובא בספרי האחרונים".
- ו) הגרישז"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"ו).
- ז) בדה"ש (ס"ק קמ"ג).
- ח) חוט שני (ס"ק ט"ו אות ב') - לשונו מובא לעיל.
- ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' רמ"ה).
- י) לבושי עז (תמצית אות י"ח).
- יא) מראה כהן (עמ' נ"ח אות ג') - לשונו מובא לעיל.
- יב) דרכי טהרה (עמ' קל"ו).
- יג) נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' ד') – "מצאה כתם על דבר שאין מקבל טומאה, טהור אף בג' ימים הראשונים".
- יד) חוקת הטהרה (סעי' מ"ז) - לשונו מובא לעיל.
- טו) אהל שרה (עמ' כ"ו).
2. מראי מקומות – טהרת הבית (ח"ב עמ' שפ"ח), פרדס שמחה (ס"ק נ"ד), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ט).
- א) ששבה"ל (ס"ק ח', סיכום אות ז') – "אבל בנראה דם ממש בעל נפש ראוי להחמיר אפילו בבגד צבוע ושאינו מקבל טומאה".
- ב) בלי הרגשה: האם סותרת מה"ת הז' נקיים - לכאורה מי שמחמיר לעיל, ה"ה כאן. וכן עי' ערוגת הבושם (יו"ד סי' קפ"ב ד"ה וראיתי, לשונו מובא לעיל), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות כ"ה, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות כ"ה, לשונו מובא לעיל).

1. מצאה כתם רק בבגד העליון ולא התחתון, וכדומה.

1. מיקל.

- א) מעיל צדקה (סי' ס"ג), הו"ד בפת"ת (ס"ק ג') – "ואף אם אין לה בהם ט"ע ג"כ עלו לה מחמת ההוכחה דעל הסינר בעי לה לאשכוחי. אכן אם אין הוכחה זו וגם אין לה בהם ט"ע אין תולין שהם מימי נדתה כיון שהוא בג"י ראשונים ע"ש".
- ב) סד"ט (סי' ק"צ ס"ק מ"ב ד"ה וכתב).
- ג) לחם ושמלה (סי' קצ"ו לחם ס"ק ל"ט).
- ד) צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ד).
- ה) טהרת ישראל (סי' ק"צ סעי' צ').
- ו) הגרישז"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קכ"ג, תשובה ש"ח) – "תולים תחתון בעליון אף כשנמצאת אותם בג' ימים ראשונים".
- ז) חוט שני (סי' קצ"ו ס"ק ט"ו אות י', אות י"ב) – "נתעסקה בצבעים או בדם וכדו', והיה ברור לה שהיא נתלכלכה מהם, ומצאה אח"כ כתם יכולה לתלות אף בג' ימים הראשונים".
- ח) פרדס שמחה (סי' קצ"ו ס"ק נ"ב אות ג').
2. מסופק.
- א) רע"א (סי' ק"צ על מחבר סעי' י"ז) – "ונ"ל דאף תוך ג"י לספירתה תולה תחתון בעליון כיון דהעליון ודאי אינו מגופה ידעלי דבא מעלמא הוי כאלו ידענו שנשפך דם על החלוק ולא ידעינן כמה דפשיטא דגם תוך ג"י תלינן. ועדיין צ"ע לדניא".
- ב) מי נדה (סי' ק"צ בהשמטות), הו"ד בדעת תורה (סי' ק"צ סעי' י"ז).

ג) ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' י"ז סיכום אות ד') – "ספק".

ד) בדה"ש (סי' ק"צ סעי' י"ז ב"ד ד"ה שאני, עמ' קע"ו).

ה) פרדס שמחה (סי' ק"צ ס"ק ס' אות ג') – "יש להסתפק".

ו) לבושי עז (סי' ק"צ סעי' י"ז תמצית אות ד').

3. מראי מקומות – פתחא זוטא (סי' ק"צ ס"ק ל"ב ד"ה והיכא), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק י"א הע' פ"א).

א) לבושי עז (סי' ק"צ סעי' מ"א תמצית אות ט"ו) – "בזמנינו נשים שמקפידות להחליף את הבגד הסמוך לגוף שיהיה נקי ולבן, ובגד העליון אינן מקפידות להחליף, ומצאה כתם על הבגד העליון והבגד התחתון נקי, תולה שהכתם הנמצא הוא מימי נדתה, ואפילו בג' ימים ראשונים".

ז. הרגשת זיבת דבר לה, שיש חזקה שהוא מראה טהור, דקי"ל בריש סי' ק"צ שלא צריך לבדוק.

1. מיקל.

א) דברי חיים (יו"ד ח"א סוף סי' ל"ד) – "ובפרט בהרגשה דיש בו ספיקא בודאי תולין במצוי אפילו תוך ג' ימים".

ב) בנין דוד (ח"א סי' נ"ז) – "הד"ח".

ג) יסוד הטהרה (פרק א' הע' י') – "ותולה בזה, אף אם הרגישה תוך שלושה ימים ראשונים של ז' נקיים".

ד) נטעי גבריא (פרק ס"א סעי' ה').

ח. כתם של מראה צהוב, מראה חום.

1. מיקל – אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ח, "ואם הוא ודאי בלא הרגשה שרק נמצא כתם על בגדיה אף שהוא כשיעור גריס שטמאה בכתם,

יש להקל במראה געל וברוין אף בתוך ג' ימים ראשונים"), פוסקים.

לב | מכה שידוע שמוציאה דם.

א. מיקל.

1. רמ"א (סעי' י') – "וה"ה אם היה לה מכה בגופה ויודעת שמוציאה דם, תולה בה אפילו ביתר מכגריס ועוד".

א) ט"ז (ס"ק ד') – "במכה שיש לה בגופה כל שאפשר לה להזהר שלא תלכך עצמה מדם ולא עשתה כן אין לה לתלות באותה מכה משא"כ במכה שא"א לה להזהר שפיר תולה בה וגם דברי רמ"א כאן בש"ע יש כוון לזה".

1) בדה"ש (ציונים ס"ק רנ"ט) – "ובט"ז מצדד שהרמ"א ... ולענ"ד לא משמע כן ממה שמסיים שאין לתלות במכה שאין ידוע

שמוציאה דם ומשמע שאין ידוע שמוציאה דם כלל".

2. תוה"ש (ס"ק י"ג, ס"ק י"ד) – "ויודעת שמוציאה דם. הש"כ [ס"ק יג] האריך להשיג על דין זה וכתב דאין להקל אלא א"כ המכה מוציאה דם תמיד ובאמת אין דבריו מוכרחים כלל ובכתמים שומעין להקל כמבואר לעיל סי' ק"צ [סעיף יח] וכ"כ בתשובת צמח צדק סי' ס"ה וז"ל דמאן דמיקל במצא כתם תוך ג' לז' נקיים לתלות אפ"י בטעם כל דהוא לא מפסיד כל כך שבלא"ה רבים מקילין בכתמים תוך ג' עכ"ל".

3. פלתי (ס"ק ה') – "יפה כתב הרמ"א".

4. פנים מאירות (ח"ב סי' ק"ע) – "כפסק רמ"א שיש להקל לתלות אף בג' ימים ראשונים אך הש"ך ...".

5. בית לחם יהודה (ס"ק ב') – "ול"נ הלכה כרמ"א".

6. רבי ידידיה טיאה ווייל (סי' ל"ד ד"ה ולפום, סי' מ').

7. חכ"א (כלל קי"ג סעי' מ"ט, כלל קי"ז סעי' י"ז) – "ומכל מקום אם היא מלאה שחין או מכה שידועת בודאי שמוציאה דם יש לסמוך על האחרונים ולהקל דסבירא להו דאף בג' ימים ראשונים תלינן ודוקא כשהיא מלאה שחין או מכה שבגופה ויודעת ודאי שמוציאה דם אבל בדבר אחר לא תלינן".

8. בית אפרים (יו"ד סי' מ"ה ד"ה וע"ש, סי' מ"ח ד"ה ועכ"פ).

9. תשובה מאהבה (ח"ג סי' שס"ו על סוף סעי' י') – "עיינ מנ"י ... וכן נראה מצ"צ ... וכן בעל כו"פ וביתר האחרונים".

10. דברי חיים (יו"ד ח"א סוף סי' ל"ד) – "ולכן במכה בגופה בודאי תולין כהכרעת רוב האחרונים ובמקום ששכיח הרבה כולם מודים דתולין".

11. לחם ושמלה (ס"ק מ"ה) – "האחרונים ז"ל הסכימו עם הרמ"א".

12. ערה"ש (סעי' ל"ג) – "ויש מי שמחמיר במכה אף כשידוע שמוציאה דם [ש"ך סקי"ג] וכבר השיגו עליו כמה גדולים".

13. ישיב משה (ח"א סי' רמ"ב) – "וא"כ אשה זו אם מכתה מוציאה דם בברור תולה במכתה אפ"י בגי"א של ז"נ".

14. דרכי טהרה (עמ' קל"ו).

15. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' רמ"ח).

16. פתחי דעת (פרק י"ז סעי' ב') – "ולדינא נקטו הפוסקים להקל לתלות דם שמצאה במכה ואין סותרת את ספירת ז' הימים".

17. אהל שרה (עמ' כ"ו).

ב. מחמיר, אא"כ הדם יוצא ממנה תמיד.

1. ב"ת (סוף סי' ק"צ) – "נראה דאשה שהיא מוכת שחין דתלינן הכתמים שלה אפילו הם כגריס ועוד בשחין אף בשלשה ימים הראשונים דאם לא כן לא תוכל לספור ז' נקיים לעולם כיון שהדם יוצא תמיד מהשחין שבגופה ונכתם בסדינין ובחלוקה".

2. אפי רברבי (שער צ"ו סעי' י"ב. ע"י מגיה שם ס"ק א', וכדאי' בש"ך ס"ק י"ג).

3. עי' ט"ז (ס"ק ד') – "נראה במכה שיש לה בגופה כל שאפשר לה להזהר שלא תלכך עצמה מדם ולא עשתה כן אין לה לתלות באותה מכה משא"כ במכה שא"א לה להזהר שפיר תולה בה וגם דברי רמ"א כאן בש"ע יש כוון לזה. ומו"ח ...".
4. ש"ך (ס"ק י"ג, סי' ק"צ ס"ק נ"א) – "דאין להקל אלא במלאה שיחני וכיבי ודם יוצא ממנה תמיד הא לאו הכי אפילו ידוע שמכתה מוציאה דם אין להקל".
5. מקור חיים (ס"ק ס"ח, תפארת צבי ס"ק י"ב) – "כבר נהגו כל בעלי הוראה לפסוק כש"ך".
6. הרב מדובנא (אחיו של הבית אפרים, יו"ד ריש סי' מ"ה) – "הרי הש"ך שם חולק וסובר דאף במכה שידוע שמוציאה שם אין תולה".
7. גר"ז (סי' ק"צ ס"ק פ"ט) – "לפי מ"ש בסי' קצ"ו דאפילו במכה שבגופה אינה תולה".
8. צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ב, עי' שו"ת יו"ד סי' קנ"ז אות ה').
9. מלבושי טהרה (סעי' ט"ז).
10. בית שלמה (או"ח סי' ע"ה אות ג').
11. פתח הבית (ד"ה ענין ב') – "קשה להקל נגד הש"ך".
12. קנה בשם (ח"א סי' פ"ד סוף אות א') – "וכבר העיד בספר מקור חיים (סימן קצ"ו ס"ק ס"ח) ומובא דבריו בדרכי תשובה (שם ס"ק ע"ט), דכבר נהגו כל בעלי הוראה לפסוק כהש"ך יעו"ש".
13. עי' לבושי עז (תמצית אות ה') – "בשעת הדחק יש לסמוך על הרמ"א".
14. עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"ג, עי' הע' ת"ה) – "שיש להחמיר, אא"כ הוא שעת הדחק".

ג. מכה עוברת בימים מועטים - לפי המיקילין.

1. דר"מ (סוף ס"ק א*), הו"ד בט"ז (ס"ק ט') – "ומ"מ למעשה טוב להחמיר לכתחלה במכה עוברת בימים מועטים דאפשר ליזהר מיקרי".
- א) בית אפרים (יו"ד סי' מ"ה ד"ה וע"ש) – "וזה דעת רמ"א שמדמה לה להיחייא דתה"ד וכתב להחמיר במכה עוברת בימים מועטים אלא שבש"ע בהג"ה השמיט זה משום דלדינא ס"ל דבכל גוונא יש לתלות מטעמים שכתבתי".
2. מחמיר.
- א) חת"ס (יו"ד סי' קס"ה ד"ה וממילא), הו"ד בפת"ת (ס"ק י"ד) – "מאחר שאין וסת העורק זהב נמשך אלא איזה ימים אין לתלות בו בג' ימים ראשונים".
- ד. מראי מקומות – שערי דעה (אות ו'), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק י"ג ד"ה ולדינא, מק"ז ס"ק ד' ד"ה אך), דרכ"ת (ס"ק ע"ט), שבה"ל (אוצרות הטהרה פרק ה' הע' שס"ד), חוט שני (ס"ק ט"ו אות ט"ז), מראה כהן (עמ' נ"ח אות ה'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ז', שפ"ח ס"ק ל"ו).
1. סד"ט (ס"ק ל"ד) – "אין בידי הכרע אף שהאחרונים תפסו דברי הרמ"א עיקר".
2. בדה"ש (ס"ק קמ"ז) – "ונראה שאם המכה דרכה לעבור בימים מועטים ראוי להחמיר כשיטה זו שלא לתלות בה דבכהאי גוונא חשיב כאפשר להזהר שיכולה להמתין עד שתעבור המכה אבל אם המכה אינה מתרפאת במהרה יש לסמוך על המקילים בזה".
3. פרדס שמחה (ס"ק נ"ג) – "ובעת הצורך אפשר להקל".

ה. טחורים (hemorrhoids).

1. קנה בשם (ח"א סי' פ"ד) - לשונו מובא לקמן.
2. ששבה"ל (על הש"ך ס"ק י"ג ד"ה ובטחורים, סיכום אות י"א) – "ובטחורים האחרונים נוטים להחמיר שלא לתלות, אבל אשה שיש לה טחורים תמיד מסתבר מאד דאפשר להקל, וכמש"כ האחרונים דבמכה הידועה שמוציאה דם עתה תולין גם בג"י ראשונים, ובפרט אם היו לה טחורים באותו יום ולא ניקתה המקום דאפשר לתלות לפי הענין, וצריך ש"ח".
3. חוקת הטהרה (הע' נ"ד) – "ולענין המכה הנקראת טחורים העמארידע"ן hemorrhoids כתב בפתחי תשובה (סימן ק"צ ס"ק ל"ט) דאין תולין בג' ימים הראשונים לפי דעת הש"ך, וכ"כ בחתם סופר הובא בפתחי תשובה (סימן קצ"ו ס"ק י"ד), אמנם יש אחרונים שהקילו בזה מפני דעדיף ממליאה שיחני וכיבי מכות ופצעים ודם יוצא ממנה תמיד דא"א להזהר ואם לא תתלה לא תוכל לספור ז' נקיים לעולם. ועוד כתב שם טעמא דהתירא ובתוך דבריו כתב ובפרט בימים הללו דהדור קל ופן יבוא לידי מכשול לכך ראוי להקל בזה במה דאפשר, וכן הובא בספר פותח שער (עמוד מ"ה)".

1. מצאה הכתם תוך ג' ימים, האם יכולה לתלות מזמן נדתה [קודם ג'] - לפי המיקילים לעיל.
1. עי' לקמן.

לג] ראתה ע"י בדיקת עד.

א. ציורים.

1. במקום שיש מכה שידוע שיוצא דם, מחמיר - עי' לקמן.
2. מצאה בבדיקה מראה עגול ופחות מגריס, מחלוקת - עי' לקמן.
3. עד שאינו בדוק ומצאה פחות מכגריס ועוד, מחלוקת - עי' לקמן.
4. מראה צהוב ומראה חום, מיקל - עי' לקמן.

ב. במקום שיש מכה שידוע שיוצא דם.

1. מחמיר.

(א) **חכם צבי** (מעיל צדקה סוף סי' ס"ז).

(ב) **רע"א** (ח"א סי' ע"ח ד"ה ואולם) – **"אף דהרמ"א** מיקל י"ל דוקא בכתם אבל בבדיקה שהוא דאורייתא י"ל דמודה הרמ"א, וכמו דדייק הרמ"א וז"ל, וא"ל דשאני ברואה ממש וכו' א"כ כתמים נמי שהוא מדרבנן וכו', הרי דלימד ודימה כתם תוך ג"י לראיה גמורה בשעת ווסתה, אבל ראיה גמורה תוך ג"י בזה כיון שהוא דאורייתא וגם מעיינה פתוח י"ל דאין תולין, גם הא י"ל דעיקר הדין תולין במכה שודאי מוציאה דם, אף דגם המקור דרכו להוציא דם, היינו מכה חזקת היתר, א"כ תוך ימי לבונה דאתחזק איסורא מאן לימא לן להקל, אף דאחר ג"י...".

(ג) **בית אפרים** (יו"ד סי' מ"ח ד"ה איברא ש"ל) – **"דאע"ג** דהד"מ מיקל בזה כשידוע שמכתה מוציאה דם לתלות אף בתוך ג' ימים הראשונים היינו לענין מציאת כתם דכתמים דרבנן משא"כ ברואה ממש ע"י בדיקת העד".

(ד) **ברית אברהם** (סי' נ"ח ס"ק כ"ו) – **"מדבריו** בדרכי משה נראה משום דכתמים דרבנן אם כן ברואית ממש תוך ג"כ הראשונים לא היקל גם במכה המוציאה דם".

(ה) **בית שלמה** (יו"ד ח"ב סי' ט', סי' כ"ח).

(ו) **בדה"ש** (ס"ק ק"ג, ע"י סי' קפ"ז ס"ק ק') – **"כתב הגרעק"א** "...".

(ז) **פרדס שמחה** (ס"ק נ"ג).

(ח) **מראה כהן** (ריש עמ' נ"ט) – **"ויש** לידע - שכל זה הוא דוקא במציאת כתם. אבל אם בדקה עצמה בעד בדיקה ומצאה עליו דם, אף אם ברור בודאי שיש לה מכה המוציאה דם מ"מ כתבו הפוסקים שאינה יכולה לתלות את הדם במכה בג' ימים ראשונים".

(ט) **חוקת הטהרה** (סעי' מ"ו) – **"אשה** שיש לה מכה שמוציאה דם ובודקת את עצמה עם עד הבדוק ומוצאת דם על העד בג' ימים ראשונים, אינה תולה בה".

2. אם מוכחא מילתא טובא שהדם בא מהמכה, אפשר להקל.

(א) **קנה בשם** (ח"א סי' פ"ד) – **"ומ"מ** נלענ"ד דהיכא דמוכחא מילתא לפי צורת הכתם ומהותו לתלות הדם במקום התלייה יותר מבגופה, (וכעין מה שכתב הסדרי טהרה (שם ס"ק ס"א) לענין בדיקה בעד שאינו בדוק בכתם עגול פחות מכשיעור דמוכחא מילתא שהוא מן המאכולת), דאפשר לסמוך בזה על דברי המעיל צדקה והסדרי טהרה דמשמעות דבריהם הוא דבכה"ג תולין תוך שלשה ימים הראשונים בבדיקת עד אפילו בכתם יותר מכשיעור כמו שהוכחתי למעלה (בסימ' הקודם) בס"ד, דמסתבר טעמייהו וי"ל דגם הגרע"ק והבית שלמה מודו להקל בכה"ג שהרי לא מצינו בהדיא שחולקים ע"ז".

(ב) **ששבה"ל** (ס"ק ז', סיכום אות ו') – **"אם** מוכחא מילתא טובא שבא מהצדדים כגון שתמיד מוצאת במקום מסוים, תולין אף בג"י ראשונים".

(ג) **מראה כהן** (פרק ד' הע' נ"ו, עמ' נ"ט) – **"אם** הדם נמצא תמיד באותו מקום בעד, אפשר להקל גם בזה, דאז רגליים לדבר שהדם בא כעת מהמכה [שיעורי שבט הלוי שם]. ובכל אופן תעשה שאלת חכם".

(ד) **חוקת הטהרה** (סעי' מ"ו) – **"אבל** אם יודעים בבירור שהדם בא מהמכה תולין בה אפילו בג' ימים ראשונים".

3. מיקל.

(א) **פת"ת** (סי' ק"צ ס"ק ל"ט [שרק לפי הש"ך, משא"כ לפי הרמ"א וסייעתו]) – **"[בדקה** עצמה בעד הבדוק לה והניחתו תחת הכר או תחת הכסת ... וה"ה אם הוא יותר מכגריס, ויש מקום לתלות בו]. ונ"ל פשוט דבג"י ראשונים אינה תולה בזה לפי דעת הש"ך בסי' קצ"ו מובא בבה"ט שם ס"ק ט' דאפילו במכה ידוע שמוציאה דם אינה תולה מכ"ש כאן".

4. מראי מקומות – **לבושי עז** (תמצית אות י'), **ט"ז וש"ך השלם** (שפ"ח ס"ק נ"ז), **הר"י לינדר** (אוצרות ירושלים גליון ט' עמ' תע"ב).

ג. מצאה בבדיקה מראה עגול ופחות מגריס אחר שהניחתו תחת הכר או תחת הכסת.

1. מחמיר.

(א) **דגול מרבבה** (סי' ק"צ על מחבר סעי' ל"ד) – **"דבג'** ימים ראשונים של שבעה נקיים טמאה, דהא דכתם פחות מכגריס טהור אף בג' ימים הראשונים, הוא משום דאם לא כן אין שום אשה יכולה להטהר ... אבל כאן שהיא בעד שבודקת **ואפשר לה להזהר**, אין להתיר בג' ימים הראשונים".

(ב) **בית שלמה** (יו"ד ח"ב סי' ל"ו) – **"הג"י** ראשונים קשה להקל ... אף שהמעיל צדקה מקיל למעשה וכן הסכים הס"ט ... מדברי הרשב"א הנ"ל נראה כדברי הדגמ"ר".

2. מיקל.

(א) **מעיל צדקה** (סי' נ"ט) – **"בעד** שאינו בדוק ... מסברא אני אומר שתולה".

(ב) **סד"ט** (סי' ק"צ ס"ק ס"א, ע"י בדה"ש שם ציונים ס"ק תע"ג).

(ג) **בינת אדם** (אות ז' ס"ק י"א, וולפי זה נראה לי מה שנסתפק בתשובת מעיל צדקה הביאו הסדרי טהרה סימן ק"צ ס"ק ס"א בבדקה בכתונת שלה ומצאה עליו פחות מכגריס אם תולין לדין בשלושה ימים ראשונים נראה לי פשוט תולין כמו שכתבו כל הפוסקים בכתם ואף על גב דכאן הוא על ידי בדיקה אין לחלק דודאי גם לאותן פוסקים דמחמירין בשלושה ימים ראשונים לא דסבירא להו דאין לאשה חזקת טהרה שהרי מוכח להדיא ממתניתין דעל ידי הפסק טהרה היא בחזקת טהורה אלא דסבירא להו בכתם גדול כיון דאינו מצוי מעלמא יותר מסתבר דבא מגופה עד שתתחזק בודאי שפסק דם המקור מה שאין כן בפחות מכגריס דיותר מצוי ותלינן במצוי אבל תוך שלשה ימים על כל פנים שוין הם וכמו שכתב הש"ך בסימן קצ"ו ס"ק י"ג בדעת ספר התרומה עיין שם וכן מוכח שלא הגיה הרמ"א בדין עד בדוק ואינו בדוק לחלק בין שלשה ימים ראשונים או לא אלא על כרחך דאין חילוק דפחות מכגריס לא שנא בכתם או על ידי עד שאינו בדוק לעולם תלינן במאכולת".

- (ד) מי נדה (סי' ק"צ על סעי' ל"ד) – "אין להחמיר".
 (ה) טהרת ישראל (סי' ק"צ סעי' קמ"ה) – "אף תוג"י של ספירת ז' נקיים".
 (ו) בדה"ש (סי' ק"צ ס"ק ש"ט) – "ונראה שיש להקל כדבריהם".
 3. מראי מקומות – שערי דעה (אות ה'), פת"ת (ס"ק י"ג, סי' ק"צ ס"ק ל"ח), לחוש (סי' ק"צ לחם ס"ק קי"ד), אבני צדק (יו"ד סי' פ"ב ד"ה ועינינו), פתחא זוטא (סי' ק"צ ס"ק נ"ח), ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' ל"ד ס"ק ב' ד"ה ובדגמ"ר, סיכום אות א'), פרדס שמחה (סי' ק"צ ס"ק צ"ב אות ג'), לבושי עז (סי' ק"צ סעי' ל"ד תמצית אות ו').
 (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה קל"ג) – "מאכולת מעוכה - אם פחות מכגריס טהורה, כי תולים שהדם מהמאכולת, אך אם נמצא בהפסק טהרה או בז' נקיים יש להחמיר אף בנמצא פחות מכגריס".

ד. עד שאינו בדוק, פחות מכגריס ועוד.

1. מיקל – מעיל צדקה (ס"ק נ"ט), בינת אדם (אות ז' ס"ק י"א), "נראה לי מה שנסתפק בתשובת מעיל צדקה הביאו הסדרי טהרה סימן ק"צ ס"ק ס"א בבדקה בכתנות שלה ומצאה עליו פחות מכגריס אם תולין לדידן בג' ימים ראשונים נראה לי פשוט דתולין כמו שכתבו כל הפוסקים בכתם ואף על גב דכאן הוא על ידי בדיקה אין לחלק דודאי גם לאותן פוסקים דמחמירין בשלשה ימים ראשונים לא דסבירא להו דאין לאשה חזקת טהרה שהרי מוכח להדיא ממתניתין דעל ידי הפסק טהרה היא בחזקת טהורה אלא דסבירא להו בכתם גדול כיון דאינו מצוי מעלמא יותר מסתבר דבא מגופה עד שתתחזק בודאי שפסק דם המקור מה שאין כן בפחות מכגריס דיותר מצוי ותלינן במצוי אבל תוך שלשה ימים על כל פנים שוין הם וכמו שכתב הש"ך בסימן קצ"ו ס"ק י"ג בדעת ספר התרומה עיין שם וכן מוכח שלא הגיה הרמ"א בדין עד בדוק ואינו בדוק לחלק בין שלשה ימים ראשונים או לא אלא על כרחך דאין חילוק דפחות מכגריס לא שנא בכתם או על ידי עד שאינו בדוק לעולם תלינן במאכולת".
 2. רק אם הכתם עגול, יש להקל – לחוש (סי' קצ"ו ס"ק מ"ד), טהרת ישראל (סי' ק"צ סעי' קנ"ח), בדה"ש (סי' ק"צ ס"ק ש"ל), חוט שני (סי' קצ"ו ס"ק ט"ו אות ח').
 3. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ט').

ה. מראה צהוב, מראה חום.

1. מחמיר, טמאה.
 (א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ח) – "ואם ראתה בתוך ג' ימים של פסיקת הדם יש להחמיר גם במראה געל וברוין ... ואם היה זה בלא הרגשה אבל ע"י בדיקה שהוא ספק שמא הרגישה יש מקום להקל בשעת הדחק במראה געל וברוין, אף בג' ימים ראשונים כיון שהוא רק ספק הרגשה".
אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ו') – "שראוי להחמיר בבדיקות כל שלשה ימים הראשונים מעת שבדקה וראתה שפסקו דמיה והיא יכולה להתחיל למנות ז' נקיים, ואח"כ אין לחוש למראות געל כשעוה וכזהב אפילו בבדיקות".
 (1) הטעם – אג"מ (יו"ד ח"ג סוף סי' נ"ה), "והנה יש בעלי הוראה שאף שמקילין במראה ברוין ובמראה געל מחמירין בג' ימים ראשונים של הז' נקיים, ובארתי הטעם בזה דכיון שבג' ימים יש לחוש שמא עדיין לא פסק דם המקור לגמרי, כלשון הד"מ בשם המרדכי דצריכה לידע שפסק דם המקור לגמרי לכך צריך שיהא ג' ימים ראשונים של ספירת נקיים טהורים לגמרי, שלכן יש לחוש שמא יצא דם משהו מהמקור לבית החיצון שנשמא בזה ושם נתערב עם עוד משקין לבנים שנמצאו שם ועי"ז שנתערבו נעשה למראה ברוין וגעל שנמצאו על הבדיקה, אבל אחר ג' ימים שחזינו שלא חששו רבותינו שהרי תולין בהן בכל דבר כשאר כתם אין לחוש למראה ברוין וגעל כמו בשאר ימים, ואף שאיכא חזקה מהפסק הטהרה דכבר נפסקו דמיה הא עכ"פ לחשיבות ימי הספירה הא אין סומכין על חזקה דמקודם ימי הספירה כדלעיל ... עכ"פ איכא חלוק בין ג' ימים הראשונים לענין תליה שהם ג' הימים שאחר הפסק טהרה וג' הימים לענין להחמיר במראה ברוין וגעל הוא רק בג' ימים שאחר שידוע לה שפסקה דמיה אף שלא עשתה הפסק טהרה לאלו שמחמירין בזה".
 2. מיקל, טהורה.
 (א) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' ט"ו) – "אולם בג' ימים הראשונים אין להחמיר במראות געל וברוין אפילו הם כהים".
 (ב) חוט שני (סי' קצ"ו ס"ק ט"ו אות ה') – "ודע דחומרת דג' ימים הראשונים, שלא לתלות הכתם בדבר אחר הוא דוקא לדיני תליה, אבל לענין שאר קולות בדיני כתמים כגון שמקילין במראה געל וכדו', וכן אם נאבד הכתם או נתכבס לפני שהראתו לחכם, יש להקל אף תוך ג' ימים הראשונים".
 (ג) נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' ט"ז) – "והמנהג להקל".
 (ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת') – "ויש שהחמירו במראות בג' ימים אלו יותר משאר ימים. ושמעתי מרי"ב של' שהוא אינו מחלק במראות כלל, חוץ מדבר שקרוב לשחור, שבהפסק טהרה ובמוך דחוק הוא מחמיר קצת יותר משאר מראות. אבל כמעט אינו מצוי".

לד [ה] החשבון של ג' ימים.

א. הלכה.

1. ג' ימים שלמים – אבן שתיה (סי' נ"ו), "ושאלתי אי הני תלתא יומין מעל"ע בעינן או דגם בהו אמרינן מקצת היום ככולו ... מקצת יום השלישי של ספירה נמי לא שייך בזה דא"כ למה כתבו הסה"ת והפוסקים שלשה ימים הא ליכא כאן רק תרי יומא ופשוט הוא", דרכ"ת (ס"ק ע"ג, "אבן שתי' ... דפשוט דאלו הג' ימים ראשונים בזה נחשבו ג' מעל"ע שלמים"), בפרדס שמחה (ס"ק מ"ט), נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' א').

א) היינו לילה ויום – בדה"ש (ס"ק קל"ז, "דאף שעברו כבר ג' מעת לעת מההפסק טהרה חשיב עדיין מג' ימים ראשונים עד סוף היום"). חוט שני (ס"ק ט"ו אות ג', "ג' ימים הראשונים לענין תלית כתמים, היינו לילה ויום ג' פעמים, ואף שהפסיקה בטהרה בשחרית, לא מנינן מעת לעת"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א עמ' רמ"ה), נטעי גבריאל (פרק ס"א הע' ג').

ב. לא בדקה בג' ראשונים, ומצאה אח"כ בתוך הד' ימים אחרונים.

1. מחמיר.

א) לחם ושמלה (לחם ס"ק מ', שמלה ס"ק י"ח).

2. מיקל.

א) ששבה"ל (ס"ק י', סיכום אות ח', שבה"ל ח"ד סי' ק"ז סי' קצ"ו ברמ"א סעי' י') – "ובלחם ושמלה ס"ק י"ח חידש לומר דמיירי שבדקה עצמה כל יום משלושת ימים הראשונים כדינא ומצאה טהורה לכן עכ"פ בשאר הארבעה ימים כן תלינן, אבל לא בדקה עצמה בג' ימים אלא דווקא ביום ראשון נהי דמהני לענין עצם ספירתה מ"מ בכה"ג לא תלינן להקל גם בשאר ימים שלאחרי ג' ימים הראשונים ... ודבר פשוט שאין דעת הפוסקים כן וכה"ג לא היה הרמ"א והקדמונים שותקים לפרש לנו שאע"פ שלענין הספירה עלתה לה גם בבדיקה ראשונה של יום ראשון מכ"מ כה"ג בכל הימים לא תלינן".

ב) בדה"ש (ס"ק קל"ח).

ג) לבושי עז (תמצית אות י"ב) – "רוב האחרונים".

ד) פרדס שמחה (ס"ק נ"א).

ג. עשתה הפסק טהרה קודם הה' ימים, איך מונים הג' ימים ראשונים.

1. מיד, מזמן הפסק.

א) תוה"ש (ס"ק י"ג) – "נראה באשה שמתעסקה בכתמים או שיש לה חבורות ופצעים (והיינו שאינה יודעת שמוציאה דם) ומתיראת שלא תוכל לספור הז' נקיים בנקיות בלא כתם לדין שאין הנשים סופרות ז' נקיים עד אחר יום ה' לשמושה וכמבואר בסעיף י"א נ"ל דיש לה תקנה בדרך זה דהיינו מיד שפסק דמה ביום א' או ב' לראייתה תבדוק עצמה היטב כמו שדרך לבדוק לספירת הז' הנקיים ואחר יום ה' לשמושה שמתחילה לספור הז' נקיים כבר עברה הג' ימים שפסק דמה ותולין בכתמה להקל וק"ל וכה"ג פסק בתשובת צ"צ סי' ס"ה בדברי השואל ומביא שם ראיות ברורות לדבריו ואף שבעל צמח צדק שם מפקפק בזה להחמיר היינו שבדקה שלא במתכוין רק לכבוד שבת וחייש אולי לא בדקה יפה יפה משא"כ אם בדקה במתכוון וע"ש".

ב) סד"ט (סי' ק"צ ריש ס"ק ע"ד) – "מנחת יעקב ... ודבריו נכונים בזה".

ג) שערי דעה (אות ה').

ד) תשובה מאהבה (על רמ"א סעי' י').

ה) חו"ד (בי' ס"ק ו') – "יכולה היא להפסיק קודם, בכדי שיהא יום ראשון של הספירות נקיים אחר הג' ימים של ראייתה, למען תוכל לעשות".

ו) חת"ס (סי' קס"ה) – "נעשה לה תקנה כמ"ש מנחת יעקב שמיד אחר ב' ימים לראיה תפסוק בטהרה דאע"ג דאלו ג' ימים אין עולין לה לנקיים מפני חשש פולטת ותמתין עד אחר חמשה ימים מ"מ מועיל לה בדיקתה שלא נחזיקנה רואה".

ז) ס' יהושע (על סעי' י').

ח) פת"ת (סוף ס"ק י"ד) – "בתשו' חתם סופר סי' קס"ה ...".

ט) לחם ושמלה (לחם ס"ק מ').

י) צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ה).

יא) פתח הבית (ד"ה ועיין).

יב) בדה"ש (ס"ק קל"ט).

יג) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"א סוף עמ' רמ"ה).

יד) מראה כהן (עמ' נ"ט אות ט') – "ביום שפסקה ראייתה תעשה הפסק טהרה אף קודם היום החמישי לתחילת ראייתה [אם הדבר אפשרי], ואז תוכל לחשב את הג' ימים הראשונים כבר מזמן ההפסק טהרה המוקדם ...".

טו) פרדס שמחה (ס"ק נ"א אות ג').

2. אחרי הה' ימים.

א) בית לחם יהודה (ס"ק ב', על הדף סוף סעי' י') – "בתורת השלמים ... ול"נ דאף דמן הדין יפה כוון אבל יש חשש תקלה לכמה דברים אם תבדוק קודם יום ה' לשימושה דהא חכמים השוו לא שמשוה כמו שמשוה ואפילו כתם משום תקלה ועוד שתהיה תהיה רואת ג"י או ד"י וצריך לחשוב המותר מן ז"נ ויש לטעות לכן כ' המור"ם סתם וכ"כ המרדכי סתם ג"י מז"נ כנלענ"ד".

3. מראי מקומות – צמח צדק (סי' ס"ה), אמרי ברוך (על הש"ך ס"ק י"ג, "וצ"ע").

א) ערה"ש (סעי' ל"ד) – "אמנם הני נשי דידן דמתחילין לספור ביום ו' לראייתה נלע"ד דכיון שעברו ג' ימים תולין גם בג' ימים הראשונים של הימים הנקיים [וכ"כ בהגהת רב"פ] ודינו של רבינו הרמ"א הוא בראתה בתוך ימי ספירתה ... וכמדומני שעכשיו אין המנהג אצל בעלי הוראה לישאל בתלית כתם באיזו מהימים עומדת ולכאורה היה להם לשאול אולי הוא בג' ימים הראשונים ולפי מה שכתבנו אתי שפיר ואי משום אולי ראתה בתך ימי ספירתה דבר זה לא שכיח כידוע ולכן אין שואלין כלל".

ב) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ו אות א') – "בדבר בדיקה ספיקא ששלחה אשה לשאול עלי', וסיפרה שזה מיום שלישי לספירתה, הנה מכיון שזה מיום שלישי של ספירתה, יש להחשיב שמסתמא זה בעצם יום הרביעי או גם החמישי לפסיקת שפע הדם, כי ברוב הפעמים ביום שהניחה הפסק טהרה לא ראתה דם ממש אלא שאין הבדיקות נקיות, שמסתבר שהן נמנין מחשבון הג' ימים

שמחמירין במראות לומר שאין בקיאיין, ולכן מאחר שזה אחר אותן הג' ימים, יש להכשיר מראה ספיקא כזה. ואם ראתה ממש דם ביום שעשתה ההפסק טהרה, שנמצא שהוא רק יום השלישי, יש לה להחמיר במראה זו".
 (ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"א) – "ושמעתי מרי"ב של' שבדיקה טמאה אינו סותר ג' ימים אלו, אם לא מצאה אלא דם מועט שלא היתה מוצאה בלי הבדיקה. אבל אין זה משמעות התורה"ש...".

לה] מצאה כתם אחרי הג' ימים.

א. מצאה כתם אחר ג' ימים, ואפשר שהיה כבר תוך ג' ימים.

1. מיקל.

(א) תפארת צבי (סי' כ"ד).

(ב) עי' פנים מאירות (ח"ב סוף סי' ק"ע) – "שלא מצאתה הכתם אלא ביום הז' א"כ שוב לא מספקינן דילמא יצא דם גופה מקודם אלא בשעת מציאת הכתם מספקינן אם כן שפיר יש לתלות".

(ג) חיים שאל (ח"א סי' ט"ו).

(ד) טוב טעם ודעת (מהדו"ק סי' ש') – שירי טהרה ח"ב שו"ת לש"ס תשובה ע"ד ד"ה ומה, "עצי לבונה ... וזה בעיני לצחוק".

(ה) אור שמח (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ט) – לשונו מובא לקמן.

(ו) ששבה"ל (ס"ק ו', סיכום אות ה').

(ז) בדה"ש (ס"ק קמ"ד).

(ח) חוט שני (ס"ק ט"ו אות ט"ו).

(ט) פרדס שמחה (ס"ק נ"א אות ב').

(י) נטעי גבריאל (פרק ס"א סעי' א').

(יא) חוקת הטהרה (סעי' מ"ה).

2. "אם פשטה חלוקה ולא בדקה להחלוק בעת הפשיטה ובדקה את עצמה ומצאה טהורה ואח"כ נמצא כתם בחלוק דטהורה ותלינן להכתם" – סד"ט (סי' ק"צ ס"ק ע"ד ד"ה ולפ"ז), צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"ח).

3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק י"א), לחם ושמלה (לחם ס"ק מ"ב), צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"ח, "וצ"ע"), חמדת שלמה (יו"ד סי' כ'), פתחי הלכה (ארטסקורול, ח"א סוף עמ' רמ"ט).

(א) תפארת למשה (על רמ"א סעי' י') – "צ"ע אי תולין ... דשמא היה הכתם תוך ג' ימים ראשונים".

ב. מצאה כתם אחר ג' ימים, ותולה על תוך ג' ימים.

1. מחמיר.

(א) תפארת למשה (על רמ"א סעי' י') – לשונו מובא לעיל.

(ב) עי' טוב טעם ודעת (מהדו"ק סי' ש'), שירי טהרה בחלק השו"ת לחי' הש"ס תשובה ע"ד ד"ה ומה) – "ועדיין צ"ע לדינא".

(ג) ששבה"ל (ס"ק ו', סיכום אות ה') – "נראה להחמיר".

(ד) פרדס שמחה (ס"ק נ"א אות ב').

2. אחר בדיקת עצמה, תולין.

(א) צמח צדק (פסקי דינים סעי' י"ט).

3. מיקל.

(א) פנים מאירות (ח"ב סי' ק"ע) – "ש"מ דלא מחזקינן שיצא דם ממקורה קודם מציאתה א"כ ה"נ כיון שמצאה הכתם ביום ז' לספירתה א"כ פשוט לן דלא ראתה מקודם מגופה אלא דהשתא מספקינן אם הוא מגופה אי לאו ושפיר יש לתלות הכתם הזה בימי נדתה שלבשתו החלוק או שכבה על הסדין".

(ב) עי' בדה"ש (ס"ק קמ"ד) – "שלעת הצורך יש לסמוך על המקילים ובפרט אם בדקה את עצמה לאחר שעברו הג' ימים ומצאה עצמה טהורה ואחר כך מצאה הכתם שאז מסתבר יותר להעמידה בחזקת טהרה ולומר שלא נטמאה באותן הג' ימים".

4. מראי מקומות – בית אפרים (יו"ד סי' מ"ה, "וצ"ע").

ג. מצאה כתם אחר ג' ימים, האם יכולה לתלות מזמן נדתה [קודם ג'].

1. מחמיר.

(א) עי' הרב מדובנא (אחיו של הבית אפרים, יו"ד ריש סי' מ"ה).

(ב) עי' בית אפרים (יו"ד סי' מ"ה), פת"ת (ס"ק י"ד) – שרק מיקל מצד שהוא מכה המוציא דם, כשיטת הרמ"א.

2. מיקל.

(א) טוב טעם ודעת (מהדו"ק סי' ש') – "ודאי תולין להקל".

(ב) בנין עולם (יו"ד סי' מ"ג) – "דיש מקום להקל".

(ג) אור שמח (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ט) – "וזאת תורת העולה מדברינו, דלהירושילמי כתמים מיחשבו ספיקא, והא דמטמאה למפרע דאין לנו שום גדר ויתד לתלות שעכשו יצאת מגופה משנאמר שקודם יצא מגופה, אבל בלא זה לא גזרו טומאות למפרע אף למראה ספק, וכיון שכאן אם אנו נאמר לחוש רק מעכשו להכתם הלא אז טהורה לגמרי, ואין הטומאה מתחיל רק אם נטמא למפרע, תו אין לנו לחוש למפרע, כיון שטומאה שלמפרע בא מסיבת של טומאה שעכשו, ואם עכשו ספק גם למפרע אין לחוש, כל שכן כאן, שאם עכשו אין טמאה כלל, ותולין בבגד נדתה, תו אין מקום לטומאה למפרע, וזה פשוט מאד בסברא אין להרהר אחריה, אף אם היה חומרא דג' ימים מוזכרת בפוסקים קדמונים ומוסכמת מהכל, כנ"ל".

3. מראי מקומות – עצי לבונה (סי' ק"צ סעי' מ"א ד"ה ונסתפקתי, "וצ"ע בזה").

ד. מצאה הכתם תוך ג' ימים, האם יכולה לתלות מזמן נדתה [קודם ג'].

1. מיקל – פנים מאירות (ח"ב סי' ק"ע ד"ה ועוד, "אף נימא דהא דאין תולין כתמים להקל בג' ימים הראשונים היינו היכי שלבשתו חלוק הבדוק והי' להחלוק חזקת טהרה ועכשיו נולד הספק תולין במצוי שמעיינה עדיין פתוח אבל לבשתה חלוק שאינו בדוק שחזקתו מלוכלך אם כן נעמוד אותו על חזקה ראשונה שהוא מלוכלך ותולין להקל אף בג' ימים הראשונים").

2. מחמיר – ש"ך (סי' ק"צ ס"ק נ"א, "בסמ"ד אינה תולה בימים שבנדתה אלא אחר ג' ימים הראשונים של ז' נקיים ודוק"), משנה למלך (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ט ד"ה ודע שהרב, "נ"ל דהיכא דתולה בעצמה נמי הוא דוקא לאחר ג' ימים וכן הסכים בעל ש"ך מטעמא אחרתא יע"ש"), תוה"ש (סי' ק"צ ס"ק מ"ה), מעיל צדקה (סי' ס"ג), הו"ד בפת"ת (סי' ג'), הרב מזובנא (אחיו של הבית אפרים, יו"ד ריש סי' מ"ה), חכ"א (כלל קי"ג סעי' מ'), "ומכל מקום בג' ימים ראשונים של שבעה נקיים לדין הנוהגין על פי רמ"א דקיימא לן דאז לא תלינן אלא דוקא במכה שבגופה כדלקמן מכל מקום לא חשבינן זה למכה שבגופה דדוקא במכה שבגופה דעדיין המכה בגופה תלינן להמקילין אבל לתלות בימי נדתה שכבר עברה המכה לא תלינן (מנחת יעקב וסדרי טהרה ס"ק פ"ב בשם משנה למלך) וכן ראוי להורות (שהרי הש"ך מחמיר אפילו במכה שבגופה)", לחו"ש (סי' ק"צ לחם ס"ק קנ"ד), טהרת ישראל (סי' ק"צ סעי' רי"ב), בדה"ש (סי' קמ"ח, סי' ק"צ ס"ק ת"ט), חוט שני (סי' ט"ו אות ט"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ר"ג, פרק ט' הע' ס"ד).

א) נסתפקה אם נתוסף בה כתם, יש להקל – מעיל צדקה (סי' ס"ג ד"ה ואף כי נתברר), בית אפרים (יו"ד סי' מ"ה ד"ה וכל), סד"ט (סי' ק"צ ס"ק ע"ג ד"ה מיהו), חכ"א (כלל קי"ג סעי' מ'), "ודוקא שלא ידעה בודאי שהחלוק היה נכתם מנדות דאז לא תלינן בג' ראשונים אבל אם ידוע לה שהחלוק היה נכתם מנדות אלא שנסתפקה אם נתוסף בה כתם אפילו בג' ראשונים תלינן דלמה נחוש שנתוסף בו כיון שהחלוק כבר אתחזק בכתמים", פרדס רמונים (סי' ק"צ שפ"ח סוף ס"ק נ"א), אמרי ברוך (סי' ק"צ על הש"ך ס"ק נ"א ד"ה אינו), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ג), פתחא זוטא (סי' ק"צ ס"ק פ'), טהרת ישראל (סי' ק"צ סעי' רי"ב), פתח הבית (ד"ה ענין ה'), בדה"ש (סי' קמ"ח), חוט שני (סי' ט"ו אות ט"ו).

ב) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' ק"צ שפ"ח ס"ק ק"ו).

3. לשיטות הרמ"א (סעי' י'): שתולין במכה שיוצא דם.

א) מיקל – ש"ך (סי' ק"צ ס"ק נ"א), פנים מאירות (ח"ב סי' ק"ע, "ויצא מדברינו אלה שדברי רמ"א בדרכי משה מתישבים ומתקבלים על הדעת ושומעים להקל בכתמים דרבנן אם כן מבואר שאלתינו אם פרסה לה סדין ששכבה בימי נדתה הוי לה כמכה שבוודאי מטפטף ומוציאה דם דתלינן אפילו בג' ימים הראשונים"), הרב מזובנא (אחיו של הבית אפרים, יו"ד ריש סי' מ"ה).

ב) מחמיר – תוה"ש (סי' ק"צ ס"ק מ"ה), משנה למלך (הל' איס"ב פרק ט' הל' כ"ט ד"ה ודע שהרב, "וראיתי להרב ש"ך ס"ק נ"א שרצה לחלק בין תולה בעצמה לתולה בחבירתה דהיכא דתולה בעצמה לעולם תולה ואפי' בג' ימים הראשונים ונסתייע מדברי הרב בסי' קצ"ו ס"י. ומלבד שאין דמיונו עולה יפה מדברי הרב בד"מ והביאם בעל ש"ך בסי' קצ"ו ס"ק י"ב נראה דס"ל דאין לחלק חילוק זה שהרי כתב שם דמדברי הרשב"א נראה דלא ס"ל כסברת המרדכי כו' והרואה דברי הרשב"א במקומם יראה דהרשב"א לא מיירי אלא בתולה בעצמה אלא דמרון ז"ל למד מזה שתולה בחבירתה ואם איתא לדברי בעל ש"ך אין להביא מדברי הרשב"א הללו שחולק על המרדכי. אשר ע"כ נ"ל דהיכא דתולה בעצמה נמי הוא דוקא לאחר ג' ימים וכן הסכים בעל ש"ך מטעמא אחרתא יע"ש"), תפארת למה"ש (סי' ק"צ על הש"ך ס"ק נ"א, "אינו מוכרח דשאני מכה דעכשיו מוציא דם משא"כ ימי נדתה והוא ברור"), חיים שאל (ח"א ריש סי' ט"ו), ר' ידידיה טיאה ווייל (סי' ל"ד ד"ה ובאמת), מקור חיים (סי' ק"צ תפארת צבי ס"ק ט"ז, "הש"ך לומר כאן ... וזה אינו דמכה שבגופה אי אפשר ליהרהר. אבל כאן אפשר לזהר דלא היה לה ללבוש החלוק שלבשה בימי נדתה"), עי' בית אפרים (יו"ד ריש סי' מ"ה ד"ה איברא).

ג) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' ק"צ שפ"ח ס"ק ק"ב).

4. מראי מקומות – מאמר מרדכי (חיים שאל ח"א סי' י"ד), סד"ט (סי' ל"ד ד"ה נחזור, סי' ק"צ ריש ס"ק ע"ג, ס"ק פ"ב, "משנה למלך ... מנחת יעקב"), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ב), ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' מ"ד ס"ק א'), לבושי עז (סעי' מ"א תמצית אות י'), ט"ז וש"ך השלם (סי' ק"צ שפ"ח ס"ק ק"ז, ס"ק ק"ח).

לו] המתנת ה' ימים - סעיף י"א.

סדר של הטור וש"ע צ"ב. שמתחיל עם הפסק טהרה ומוך דחוק, ואח"כ הז' נקיים. ורק אח"כ, להמתין ה' ימים קודם הפסק טהרה. לכאורה הסדר הנכון, להתחיל עם הדין להמתין ה' ימים. וכן איתא בחכ"א (כלל קי"ז), וקשו"ע (סי' קנ"ט). י"ל, אחר שלמד שהראיה בהז' נקיים סותר, ה"ה פליטת ש"ז סותר. וכל הלימוד הוא היקש מז' נקיים, כדאי' בגמרא (נדה דף כב.). וז"ל של החכ"א, "זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע מה זיבה סותר אף שכבת זרע סותר אלא דבזה קיל דאינו סותר אלא אותו יום דכתיב לטמאה בה רצה לומר כטומאתו דמה שכבת זרע אינו טמא אלא יום אחד אף לענין סתירה אינו סותר אלא יום אחד ואיתקש זבה לזב בכל דבר דכל ו' עונות עדיין לא נסרח השכבת זרע".

א. האם פליטת ש"ז סותר.

1. נדה (סוף דף לג.) – "בעי רמי בר חמא: פולטת שכבת זרע מהו שתסתור בזיבה. רואה היתה וסותרת, או דילמא, נוגעת היתה ולא סתרה. אמר רבא: לפום חורפא שבשתא, נהי נמי דסתרה, כמה תסתור. תסתור שבעה דיה כבועלה, תסתור יום אחד (ויקרא טו) ואחר תטהר אמר רחמנא אחר אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם. וליטעמין, זב גופיה היכי סתר. לטהרתו אמר

רחמנא, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהן. אלא מאי אית לך למימר שלא תהא טומאת זיבה מפסקת ביניהן, הכא נמי שלא תהא טומאת זיבה מפסקת ביניהן".

2. סותר – תוס' (נדה דף לג. ד"ה רואה), רא"ש (נדה פרק ד' סי' א'), ראשונים, מחבר (סעי' י"א), "הפולטת שכבת זרע בימי ספירתה, אם הוא תוך ו' עונות לשמושה סותרת אותו יום", פוסקים.

ב. כמה ימים סותרת – נדה (סוף דף לג:).

1. סותר רק חד יום – תוס' (נדה דף לג. ד"ה רואה), ראשונים, מחבר (סעי' י"ב), פוסקים.

ג. אם רק לטהרות או ה"ה לבעלה.

1. מיקל, רק לטהרות – ראב"ד (הו"ד ברא"ש נדה פרק ד' סי' א'), עי' רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ה', כ"ו-א, "בעל נפש יחוש לעצמו").

2. מחמיר, ה"ה לבעלה – האשכול (סי' מ"ו), רמב"ם (הל' איס"ב פרק ו' הל' ט"ז), רא"ש (פרק ד' סי' א'), טור (סעי' י"א), פוסקים.

3. מראי מקומות – רמב"ן (הל' נדה פרק ב' הל' ט'), "ויש שהורו שאין פולטת ש"ז סותרת כלום אלא לענין הטהרות, כדרך טומאתה כך סתירתה".

ד. עד כמה זמן חוששת לפליטת ש"ז, שאח"כ הוא מסריח - עי' שבת (דף פו.).

1. ג' עונות – רמב"ם (הל' אבות הטומאה פרק ה' הל' י"א, הל' י"ג, "האשה שפלטה שכבת זרע אם פלטה אותה בתוך שלש עונות הרי היא טמאה כרואה קרי, לפיכך סותרת יום אחד אם היתה זבה כאיש שראה קרי ... וכמה היא עונה יום או לילה ואין העונה שנבעלה בה מן המניין, כיצד נבעלה בליל השבת שלש עונות שלה יום השבת וליל אחד בשבת ואחד בשבת אם פלטה בתוך זמן זה טמאה, פלטה מליל שני והלאה טהורה"), או"ן (בתרה"ד ח"ב סי' רמ"ה).

2. ו' עונות, פסק כחכמים – תוס' (נדה דף לג. ד"ה רואה), האשכול (סי' מ"ו), רמב"ן (הל' נדה פרק ב' הל' ח'), סמ"ק (מצוה רצ"ג), רא"ש (נדה פרק ד' סי' א'), "דקי"ל כרבנן", טור (סעי' י"א), תרה"ד (ח"א סי' רמ"ה), מחבר (סעי' י"א, לשונו מובא לעיל), פוסקים.

ה. האם חוששים לבין השמשות.

1. הרמ"א מחמיר - עי' לקמן.

ו. האם גוזרים גם בלא שמשות.

1. הרמ"א מחמיר - עי' לקמן.

ז. מה הדין בטומאה דרבנן: כתם.

1. הרמ"א מחמיר - עי' לקמן.

ח. כבדה הבית: תקנח יפה יפה אותו מקום, או תרחוץ במים חמין, או הלכה ברגליה, וכדו'.

1. הרמ"א מחמיר - עי' סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.

לז' כללים.

א. בני ספרד.

1. מחמיר: צריכה להמתין ה' ימים, וגם בלא שימשה, ואף בכתם החמירו, ולא מהני שכבדה את ביתה.

(א) זבחי צדק (שו"ת יו"ד סי' ט"ו) – "החומרות שהחמירו האחרונים ז"ל שאנחנו נהגנו כמותם שכתב עוד שם מור"ם בהגה ...".

(ב) בן איש חי (שנה ב' פ' צו אות ז', רב פעלים ח"ב יו"ד סי' י"ז) – "ואינה יכולה למנות שבעה נקיים ולטבול אלא דוקא אם עברו עליה ששה ימים מיום שראתה בו, ויש מחמירים אחר שבעה ימים, וכל אחד יעשה כמנהגו בזה. ופה עירנו בגדאד רוב העיר מנהגם למנות אחר ששה ימים, אך יש משפחות שמנהגם אחר שבעה ימים".

(ג) עי' הגרשז"א זצ"ל (ישורון חט"ו עמ' קנ"ט, שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' ב') – "ברו"ג ליקירי וחביבי הרב סעדיה ברזילי שליט"א ... מכמה טעמים חושבני שלכתחילה נכון יותר [גם לעדת התימנים] להנהיג חומרת הרמ"א לא לחלק בין שימשה או לא, ולהמתין תמיד ה' ימים פרט לאלה שיש להם מנהג קדום מבית אבא".

(ד) אור לציון (ח"ב מבוא ענף ג' אות א') – "מה שפסק מרן ביו"ד בסימן קצ"ו סעיף י"א, שאשה יכולה להפסיק בטהרה לאחר ד' ימים, וכן היה המנהג להקל בזה בזמן מרן, וכמו שהעיד שם מרן בב"י שלא נהגו מעולם בכל מקומותינו אלא להמתין ד' ימים. ולאחר זמן מרן נהגו להחמיר להמתין ה' או ו' ימים, וכמ"ש בספר זכור לאברהם ח"ג מערכת נדה סוף סימן קל"ט, וראה גם בשו"ת משנת רבי אליעזר ח"ב יו"ד סימן כ'. וכן כתב בשו"ת זבחי צדק ח"ב חיו"ד סימן ט"ו, וכתב שם שכן המנהג בכל העולם, ע"ש, וכן כתב בשו"ת רב פעלים ח"ב סימן י"ז שהמנהג להחמיר בזה. וכן לענין מה שכתב מרן בב"י שלא נהגו להחמיר בלא שימשה. והמנהג כעת להחמיר, וכמ"ש ברב פעלים שם, וכן בח"ד סימן כ', ואף בכתם החמירו, כמבואר שם. וכן מה שנהגו שלא לסמוך על מש"כ מרן ביו"ד סוף סימן קצ"ו, שיכולה אשה לרחוץ ולקנח עצמה יפה ולעשות מיד הפסק בטהרה. וכל המנהגים האלו החלו לאחר זמן מרן ...".

- ה) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ל' אות א', ע"י פתחי דעת פרק י"א הע' י"ב) – "ואמר רבינו, שעל הספרדים לנהוג כהחיד"א, הבן איש חי, והארץ חיים להמתין ה' ימים".
 ו) דרכי טהרה (סוף עמ' קל"ז) – "ואין לשנות ממנהג זה".
 2. מיקל.
 א) טהרת הבית (סי' י"ג סעי' י"א, סעי' י"ב, סעי' ט"ז, יביע אומר ח"א יו"ד סי' ט"ו, ח"ה יו"ד סי' י"ז, ע"י מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ק"י) – "וכן נוהגים הספרדים ועדות המזרח שהולכים אחר הוראות מרן השולחן ערוך".
 ב) ילקוט יוסף (שבת כרך א' חלק ב' מהדורת תשע"א עמ' תר"ע) – "ומ"ש עוד באור לציון ... אולם במחילה מכבוד תורתו, זה אינו ...".
 ג) ע"י הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות א') – "להספרדים יש מקום להקל".
 3. מראי מקומות – פתחי תשובות (הע' רל"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קל"ח, עמ' ק"מ), טהרה כהלכה (פרק ט"ו סעי' א'), פתחי דעת (פרק י"א סעי' ג').
 א) נטעי גבריאל (פרק נ"ה סעי' י"א, סעי' י"ב) – "בדורות האחרונים הנהיגו למעשה להמתין חמשה ימים. יב. אחב"י הספרדים מתירין שאם רוצה להתחיל לספור מיד אפילו אחר תשמיש רשאית לרחוץ היטב אותו מקום במים ותקנח היטב ואח"כ תספור ז' נקיים".

ב. ישכנו נחש.

1. רמ"א (סעי' י"ג) – "וכל הפורץ גדר בדברים אלו במקום שנהגו להחמיר, ישכנו נחש".
 2. קאי על כל החומרות.
 א) מקור חיים (ס"ק פ"א) – "וכל הפורץ גדר וכו' משמע שקאי נמי על מה שכתב בסעיף זה להמתין ששה ימים אפילו לא שמשה ע"כ אין טעם בדבר לצדד להקל בזה".
 ב) מראה יחזקאל (ח"א סי' נ"ד ד"ה ועוד דהא).
 ג) ערה"ש (סעי' ל"ח) – "ורבינו הרמ"א ... וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות עכ"ל ויש בזה חומרות גדולות אלא שמפני שהנשים כבר נהגו בזה ונתפשט המנהג בכל תפוצות ישראל לכן חלילה לשנות וכל הפורץ גדר ישכנו נחש".
 ד) דרכ"ת (ס"ק צ"ג) – "עיי' במקור חיים סקפ"א שהוכיח דהא דכתב הרמ"א בסוף סי' זה וכל הפורץ גדר בדברים אלו במקום שנהגו להחמיר ישכנו נחש קאי נמי על מנהג זה ע"ש".
 ה) ציץ אליעזר (ח"ד סי' צ"ב אות ב') – "ומכיון שזה שכותב ומזהיר הרמ"א שם בסוף סעיף י"ג זכל הפורץ גדר בדברים אלו במקום שנהגו להחמיר ישכנו נחש, מבארים, שזה מוסב גם על הך חומרא של אפילו לא שמשה כמובא בדר"ת בס"ק צ"ג יעו"ש".
 ו) בדה"ש (ס"ק קע"ג) – "הרמ"א בסוף סעיף י"ג ... ישכנו נחש ודבריו שם חוזרים גם על הדינים שכתב בסעיף זה".
 ז) פרי טהרה (הע' א').

ג. הבא דרך הזרעה מלאכותית (artificial insemination).

1. אינו טמאה.
 א) מים חיים (מקואות פרק ח' משנה ד') – "נדה (מא, ב') ... הגמ' שם דפריך פולטת תיפוק ליה דהא שמשה ... יש להסתפק היכא דקלטה זרע באמבטי שלא ע"י ביאה, או בקטנה פחותה מבת ג' ששימשה, האם כשיצא ממנה הש"ו טמאה מדין פולטת או לא, וגם מספקות אלו יש לפשוט מדברי הגמ' בנדה שם, דמדלא משני דמשכח"ל טומאת פולטת בלא טומאת משמשת באופנים הנ"ל, משמע דבכה"ג ליכא טומאת פולטת".
 ב) ע"י אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ו') – "רופא שהזריק זרע לתוך האשה בימי הז' נקיים אין להחשיבה כפולטת ש"ז מאחר ואינו אלא מעט ונסכ עמוק לתוך גופה".
 ג) הגרש"א זצ"ל (מעדני שלמה עמ' שי"ד אות כ"ה, לבושי עז ס"ק א' ד"ה והנה, תמצית אות ב', שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' י"ד) – "אינה טמאה משום ראיית שכבת זרע".
 ד) יביע אומר (שולחן יוסף יו"ד אות פ"ג, הע' שי"ח, ע"י אות פ"ב, מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ע"ג, שואלין ודורשין ח"ה סי' צ"ה אות ב') – "אשה שעברה הזרעה מלאכותית מזרע בעלה בתוך שבעה נקיים, הרי היא ממשיכה וסופרת את הז"נ כרגיל, כיון שטומאת פולטת הינה רק בדרך ביאה ולא בהזרעה. [ובמכתב זה חזר בו הרב מהוראתו הידועה שצריך ארבעה ימים נקיים אחר הזרקת הזרע]".
 1) ע"י יביע אומר (נשמת אברהם סוף ס"ק ח') – "שאם הפעולה נעשתה באמצע השבעה נקיים, צריכה לספור ארבע ימים (משום פליטת שכבת זרע) ועוד יום אחד מיום הפעולה אבל אם נעשתה בהתחלת השבעה נקיים (דהיינו ביום א' או ב') תגמור את השבעה נקיים כרגיל".
 2. טמאה.

- א) הגריש"א זצ"ל (משנת השולחן תשובה ש"י, לבושי עז ס"ק א' ד"ה והנה, תמצית אות ב', שואלין ודורשין ח"ג סי' מ"ט ד"ה גם [עמ' שכ"א]).
 ב) שבה"ל (ח"ט סי' קפ"ג, ח"א סי' ר"ח אות א') – "פשוט דגם בהזרעה מלאכותית ופולטה ש"ז סותרת ספירתה וחיישינן שמא תפלוט דקיי"ל במסקנא נדה ל"ג ע"א ומ"ב ע"א דפולטת ראה הוי לא נוגעת הרי גם בזה יש חידוש דאע"ג דהזרע בא לה מבחוץ ע"י בעלה ובכ"ז יש לה דין ראה לענין שתטמא בגדר ראייה עד כדי סתירה, ואותו מציאות יש גם בהזרעה מלאכותית, ועוד הא כ' רמ"א סי' קצ"ו סי"א, דקיי"ל להלכה דגזרינן לא שמשה אטי שמשה ואפילו אין בעלה בעיר, דהגזרה שוה על כל אשה שלא

תתחיל לספור לפני ה' ימים, ואם גזרו על מקום דליכא חשש פליטה כלל ק"ו בנ"ד דאיכא חשש פליטה דאין לחלק, ואין לומר דנ"ד מילתא דלא שכיחא דלא גזרו דאין בידינו להקל בזה, וגם סבת ההלכה קיים בנ"ד כבשאר נשים כנ"ל, וכבר כ' בתרומת הדשן סי' רמ"ה בסופו בהלכה זו דהרבה החמירו על עצמן בנות ישראל באיסור גדה החמור ותל"מ".

ג) ששכ"ה (נשמת אברהם ס"ק ח') – "אשה שלפי היתר של פוסק עוברת הזרעה מלאכותית מזרע בעלה בתוך השבעה נקיים, אמר לי מו"ר הגר"י נויבירט שליט"א [זצ"ל] שצריכה לוודא שיהיה ארבעה ימים נשארם בספירתה מיום ההזרעה עד הטבילה, שמא תפלוט ש"ז – דהיינו אם ההזרעה היתה ביום השישי לספירתה תצטרך לספור יומיים נוספים (דהיינו סה"כ תשעה ימים) לפני שיכולה לטבול. וכיון שההזרעה נעשתה ביום אין החשש של הרמ"א שמא תשמש בין השמשות".

ד) תשובות ישראל (ח"ב סי' ל"ב) – "וח"ו להקל בזה".

3. מראי מקומות – לבושי עז (ס"ק א' ד"ה והנה, תמצית אות ב', "וצ"ע"), שואלין ודורשין (ח"ג סי' מ"ט).

א) מאירי (גדה סוף דף מא.) – "אין טומאה זו אלא בבת שלש שביאתה ביאה ובביאה כדרכה אבל בפחותה מבת שלש או גדולה שלא כדרכה אינה טמאה אלא מצד מגע".

ד. אחרי שהתפללו הקהל, אבל עדיין קודם שקיעה.

1. מיקל – שו"ת מהרש"ל (סי' פ"ב, "מאחר שהיא לא קבלה עליה עדיין ומסתברא למיזל בתר עצומו של יום במידי דלא תלוי בדידה כלל כגון סיבת הראיה שבא מן השמים").

א) כ"ש המקילים לקמן.

2. התפללה גם כן ערבית.

א) מחמיר – שו"ת מהרש"ל (סי' פ"ב, לשונו מובא לעיל).

ב) מיקל – שו"ת ש"ך (ס"ק י"ט), תוה"ש (ס"ק ט"ז), חכ"א (כלל קי"ז סוף סעי' א'), לחם ושמלה (לחם ס"ק נ"ב, קיצור שו"ע סי' קנ"ט סעי' א'), ערה"ש (סעי' ל"ט), טהרת ישראל (סעי' ע"א), הגר"ש אייזר (זצ"ל (ח"א עמ' ל"ו), בדה"ש (ס"ק קס"א), לבושי עז (תמצית אות י"ב), יסוד הטהרה (פרק ג' הע' ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ב), נטעי גבריאל (פרק מ"ג סעי' ה').

לה) חשש של בין השמשות.

א. האם חוששים לבין השמשות.

1. מיקל – מחבר (ב"י סוף ס"ק י"א-ב'), "וכל דברים אלו חומרות יתירות הן ואין להם סמך בגמרא לגבי הדין ולפיכך לא נהגו העולם בכל מקומותינו אלא להמתין ארבעה ימים ולהתחיל לספור מיום חמישי ואילך".

א) הנהגות בני ספרד, עי' לעיל.

2. מחמיר – מהר"ל (החדשות סי' צ"ג אות ב', "וכן מנהג בכל אשכנז"), תרה"ד (ח"א סי' רמ"ה), רמ"א (סעי' י"א, "וכן נוהגין בכל מדינות אלו, ואין לשנות"), חכ"א (כלל קי"ז סעי' א'), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ח), פוסקים (בני אשכנז).

ב. נתקצרו הימים בינתיים.

1. לנוהגים כשיטת הרמ"א שממתנת ה' ימים, אין צריכים למנות יום נוסף.

א) הגר"ש (זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל' אות ב', פתחי דעת פרק י"א הע' ט"ז) – "לנוהגים כשיטת הרמ"א שממתנת ה' ימים, אין צריכים למנות יום נוסף, גם בסתיו שהימים הולכים ומתקצרים, שאחרי שהוסיפו הראשונים להחמיר ביום החמישי, יוצאים בזה את כל החששות, ואין להחמיר יותר".

ב) פתחי דעת (פרק י"א סעי' ו').

ג) ישראל והזמנים (סי' ס"א פרק א' ד"ה נסתפקתי) – "אשה ששמשה רגעים לפני ביהשמ"ש בימות החורף שהימים מתקצרים וראתה מיד (קודם ביהשמ"ש) מהו אם תצרף אותו היום למנין הד' ימים שתוכל להתחיל למנות ז' נקיים מיום החמישי שלאחריו, שאם תצרפו נמצא שבתחלת ליל חמישי עדיין לא עבר ו' עונות שלימות דהיינו ע"ב שעות, ואם תפלוט ש"ז תסתור הנקיים שלה, ונראה דבאמת במציאות כזה שלא נשלם ע"ב שעות מעת ששימשה (ואולי אף בלא שמשא אלא שלא נשלם לה ע"ב שעות משעת ראיתה) באמת אינה יכולה להתחיל למנות ז' נקיים, דהדבר תלוי במספר השעות, דדוקא לאחר שעבר ע"ב שעות הש"ז נסרחת (ואם תפלוט לא תסתור הנקיים שלה) אבל אינו תלוי בשעה עונות, שנימא סוכ"ס עבר עליה ו' עונות יהיה איזה עונה שיהיה, דלגבי זה בעינן עונה של י"ב שעות שלימות, וכל זה אם הי' ראי' סמוך לערב אבל אם ראתה בתחלת הלילה אם כן מסתמא כשתמנה ד' ימים בודאי יהיה בין כולם ע"ב שעות, וכל שכן בסתם אשה שמונות ה' ימים מקודם שמתחלת למנות הז' נקיים אין קפידא בזה דכשמונת ה' ימים אין מציאות בשום פעם שלא יהיה לה ע"ב שעות".

2. מראי מקומות – קנין דעה (סעי' י"א ס"ק א' ד"ה ואין).

א) חוט שני (ס"ק ט"ז ד"ה ויש) – "תיפו"ל דאף אם תשמש קודם שקיעת החמה, ואח"כ תוקדם השקיעה".

ג. ראתה דם בין השמשות: מאיזה יום תתחיל לספור ז' נקיים.

1. מחמיר, מיום הבא.

א) אבני צדק (יו"ד סי' פ"ה), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק צ"ב) – "אשה שראתה בסוף יום ב' לערב וא"י אם הי' יום או לילה וא"י להתפלל וגם א"י אם הקהל התפללו ערבית ולא שמשה בלילה הקודם. והורית שמותרת לטבול ליל ש"ק בשבוע שאח"ז כי סמכת על דברי הש"ך סי' קצ"ו ס"ק י"ט וע"ד השל"ה דהתיר בלא שימשה ללבוש לבנים ביום ד' דמוטב שנגיח חומרא זו כו' ... ואני אומר לכתחיל ודאי אין להורות כן דדברי הש"ך אינו ענין לכאן דהתם מיירי שהי' ודאי יום רק שהתפללו ערבית אבל בס' יום לא שמענו גם מה שסמכת ע"ד השל"ה וכ"ש כאן דמסופקת כו' כ"ז ליתא ... דהתם האשה לא פשעה מידי שפסקה בטהרה

בראתה בודאי יום והתיר השל"ה לטבול ביום ד' מכח טעמו דאתי לידי קולא אבל כאן ... כיון דכולהו נשי נזהרי' בזה אם מתירין לה לטבול ביום השבת והיא א"י טעמו של דבר וסוברת שיום ב' עולה מהמנין של ה' ימים הגם דספיקא היא ותמיד תעשה כך להקל לעצמה בראתה ביה"ש לפסוק מיד לכן לדעתי אין להורות בזה לטבול ביום השבת אבל בדיעבד מה שעשה עשה".

(ב) ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"ט, סיכום אות ה') – "ראתה בין השמשות נחשב כראי' בלילה, וצריכה להמתין עוד ה' ימים, ובא"י היינו מהשקיעה אפילו למחמירים כר"ת".

2. מיקל, מיום הקודם.

(א) ערך ש"י (סי' קפ"ד על סעי' ג').

(ב) אבני זהב (פר' מצורע ד"ה בהגהות, עמ' קמ"ח) – "אמרי ברוך ... ולפע"ד נראה לומר לדמות זה הדין להך דתשובת רש"ל סי' פ"ב הביאו הש"ך סקי"ט והש"ך כתב להקל אף והיא ג"כ התפללה ערבית ואף דבכגון זה ודאי לילה הוא משום דהקהל וגם היא התפללו ערבית מ"מ משום דעדיין יום הוא ...".

(ג) שערי טוהר (שער ט"ז ס"ק א') – "יש להקל".

(ד) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ', רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות כ"א) – "באשה שראתה דם תיכף אחר שקיעה דיום ראשון שהוא ספק יום, אף לשיטת הגר"א (או"ח סי' רס"א סעיף א' ד"ה שהוא ג') יכולה להתחיל למנות הז' נקיים מיום ששי, כמו אם היתה רואה ביום א' ... וגם טעם כתר"ה שייך לומר. והוא עד ט' מינוט אחר שקיעה ... אבל אחר זה יש לה להחמיר להתחיל למנות הז' נקיים מיום השבת".

(ה) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק א' סעי' א', הע' ב') – "בדי השלחן".

(ו) טהרת הבית (עמ' ת"ז) – "אבני צדק ... אין דבריו מחוורים ...".

(ז) בדה"ש (ס"ק קס"ט).

(ח) חוט שני (ס"ק ט"ז ד"ה אשה, אות ד').

(ט) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (לתורה והוראה ח"י עמ' כ"א אות ד') - לשונו מובא לקמן.

(י) חזקת הטהרה (ס"ק צ"ח, מורה הדרך ס"ק י"ט) – "ונראה דאם ראתה ביה"ש"מ של יום הא' ג"כ יכולה להתחיל למנות מיום ו'".

(יא) מראה כהן (עמ' ל"ח אות ו') – "אשה שראתה דם בבין השמשות מונה את החמשה ימים מהיום הקודם. בין השמשות לענין זה נחשב עד שלש עשרה וחצי דקות לאחר השקיעה".

(יב) פותח שער (סי' ט"ז סעי' ג').

(יג) משמרת הטהרה (פרק ט' סעי' ג').

(יד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שס"ו).

(טו) פתחי דעת (פרק י"א סעי' ד').

(1) עד ה' דקות אחר השקיעה – פתחי דעת (פרק י"א סעי' ד').

(2) עד ט' דקות אחר השקיעה – אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ'), לשונו מובא לעיל. ודלא כס' רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו

אות כ"ז, שכ' עד מ' דקות).

(3) עד י"ג וחצי דקות אחר השקיעה – מראה כהן (עמ' ל"ח אות ו'), לשונו מובא לעיל, הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל

הע' שס"ו).

(4) באר"י, עד ט"ו-כ' דקות אחר השקיעה – ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק א' סעי' א' בהג"ה).

(5) עד חצי שעה אחר השקיעה – עי' פותח שער (סי' ט"ז סעי' ג', "ואולי יש להקל בזה עד כמו חצי שעה אחר השקיעה").

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) מחמיר – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה רע"ז, "ראתה בבין השמשות - נחשב כראתה בלילה, ולכן צריכה להמתין עוד

ה' ימים ואחר כך תעשה הפסק טהרה").

(ב) מיקל – הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ט' הע' י"א, אשרי האיש יו"ד פרק ל' אות ט', פתחי דעת פרק י"א הע' י"ג,

"ראתה בבין השמשות נחשב לה כראתה ביום, ועולה לה יום אחד מתוך הה' ימים").

4. מראי מקומות – חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ק"צ), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' כ"ו), נטעי גבריאל (פרק

מ"ג סעי' ו'), ט"ז וש"ד השלם (כו"ל ס"ק י"ח), קנין דעה (סעי' י"א ס"ק ב').

(א) אמרי ברוך (על רמ"א סעי' י"א) – "אם באמת שמשה בין השמשות ואחר כך ראתה יש מקום להסתפק לפי מנהגנו אם תוכל

למנות יום ה' מיום א', שאף אם בין השמשות היה לילה כבר עברו ד' ימים".

ד. נסתפקה אם הראיה ביום או בלילה.

1. מחמיר, מונה מיום הבא.

(א) עי' אבני צדק (יו"ד סי' פ"ה), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק צ"ב).

(1) עי' מש"כ על האבני צדק לקמן.

(ב) עי' הגר"ב רנשבורג (סי' כ"א) – "שנסתפקה אם בא ווסתה ביום ג' בשבת בעוד יום, או ה' כבר לילה ליל נגהי ליום ד', ועל

ספק זה לבשה לבנים ביום ש"ק בערב שהוא יום ה' לראיתה מיום ג' ואילך, ולמ"ש אח"כ תרד לטבול לפי הספק שלה ...

והורתי שתלין פה הלילה, ותטבול למחרת ביום א' אחר שיאיר היום ...".

2. מיקל, מיום הקודם.

(א) הגרש"ל רנשבורג (אחי הגר"ב רנשבורג סי' כ"ב) – "שנסתפקה אם בא ווסתה ביום ג' בשבת בעוד יום, או ה' כבר לילה ליל

נגהי ליום ד' ... אנכי מורה, דתטבול מש"ק ותקיים העונה ... בעל תה"ד הוסיף ... ומעתה אחי איך חששת לספק בה"ש להוסיף

עוד יום א' מדעתך, כיון דכל חומרא דיום הרביעי הוא רק מחשש בה"ש, וא"כ די לנו בחומר שהחמיר בעל תה"ד, ואם נחוש יהי' התוספת מרובה על העיקר".

(ב) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (לתורה והוראה ח"י עמ' כ"א אות ד') – "נשאלתי באשה שהיתה **ישינה מן קודם בין השמשות עד לאחר צאת הכוכבים** ופירסה נדה באותה זמן ואינה יודעת אם ביום אם בלילה מאימתי תמנה הה' ימים של טומאה. ואמרתי מאחר שטעם יום החמישי הוא משום שמא תראה בין השמשות ותמנה ד' ימים מן יום הראשון לכן אמרו ה' ימים שעכשיו אם תמנה מיום הראשון יש לה ד' ימים כמו שכתב הרמ"א בסיומן קצ"ו סי"א ואם כן אם תראה בין השמשות תמנה ה' ימים מן יום הראשון כי זהו מה שאנו רוצין שתעשה ולכן אף בספק כזה יש לה למנות מן הראשון שאז יהי' ודאי ד' ימים, כי כל הטעם שלה' ימים הוא כדי שיהיו בכל הספיקות ודאי ד'. ועוד יש לומר טעם אחר דהא אם נולד לאשה ספק טומאה ואסורה לבעלה ולמחר תהי' ודאי טמאה הלא תמנה מיום הראשון הלא היתה אסורה לבעלה מבעוד יום מאחר שיש לה ספק אולי ראתה אז ולכן מונין מיום הראשון".

(ג) נטעי גבריאל (פרק מ"ג סעי' ז') – "נסתפקה בתחלת הראיה כגון שראתה בסוף היום ואינה יודעת אם הי' הראיה ביום או בלילה אזלינן לקולא".

ה. אשה ששכחה באיזה יום החלה לראות.

1. מיקל.

(א) מראה כהן (פרק ד' הע' ז') – "נראה דאם הספק שלה הוא רק ביום אחד כגון שמסופקת אם ראתה ביום שלישי בשבוע או ביום רביעי בשבוע, יכולה להקל, ואפילו יודעת ששמשה בלילה שלפני הראיה, דכיון שמדינא סגי בו' עונות שלמות יש מקום להקל בספיקה. **ואם הספק הוא על ב' ימים או יותר** כגון שמסופקת אם ראתה ביום שלישי בשבוע או ביום חמישי, נראה דאם יודעת שלא שמשה בימים אלו יכולה להקל ולמנות את החמשה ימים מהיום המוקדם יותר שמסופקת בו, אבל אם יודעת ששמשה בלילה שלפני ראייתה לכאן יש להחמיר".

2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' ס"ז).

(א) אבני צדק (יו"ד סי' פ"ה), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק צ"ב) – לשונו מובא לעיל.

1) לכאורה יש לחלק בין האבני צדק והמראה כהן. שנראה מהתשובות אבני צדק שהמקרה מיירי שיודע בדיוק איזה זמן היא ראתה הדם, רק היא מסופקת אם ה"זמן" היה יום או לילה [כגון שהיא היה בבית אפל, ואין שעון], ואחרים יודעים. (וכלשונו שם "דכולהו נשי נזהרי' בזה", ששאר נשים מבררין אם הוא יום או לילה). ולכן כיון שהיא פושעת, וגם מביא לידי קולות [שאם ראתה בביה"ש לפסוק מיד], לכן יש להחמיר. (לכאורה הפוסקים שמקילין אם ראתה בביה"ש ממש, יש לדון להקל במקרה של האבני צדק). משא"כ המקרה של המראה כהן יודעת הזמן והיום שראתה, ורק שכחה. אולי יש ה' ימים, ואינו מביא לידי קולות.

1. אשה שנסעיה במטוס בה' ימים, ממילא היא חסרה שעות.

1. הנוהגים להמתין ה' ימים יש להקל.

(א) בית אבי (ח"ג סי' קכ"א) – "כיון דאנן קיי"ל כחכמים בש"ס שבת דפ"ז דבעינן ששה עונות שלימות דלא כהני תנאי דפרק ח' דמקואות משנה ג' והמחבר בסי' קצ"ו פסק כן להלכה ואנן נוהגין כמו שכחב הרמ"א שם בסעיף י"א להמתין עוד יום אחד מחשש שמא תשמש ביום ראשון בין השמשות ומתחלת למנות מיום הששי, לכן יש לומר שאין להוסיף על חומרא זו לחשוש לשעות, ולפי זה ממילא במנין העונות גם כן אין מקום להחמיר בזה כי די בחומרא שאנו נוהגין להתחיל מיום הששי".

(ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"א הע' י"ז).

(ג) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות ג') – "ולנוהגים ה' ימים א"צ להשלים שהרי יש ע"ב שעות עד היום הששי".

(ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קנ"א).

(ה) תאריך ישראל (סי' ט"ו, סוף התשובה אות ח').

(ו) נטעי גבריאל (פרק מ"ג סעי' ח') – לשונו מובא לקמן.

(ז) פתחי דעת (פרק י"א סעי' ז').

2. הנוהגים להמתין רק ד' ימים, צריכה להשלים לע"ב שעות.

(א) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות ג') – "הנוסעת מאמריקה לא"י שמקדימה בכמה שעות, לנוהגים להמתין רק ד' ימים צריכה להשלים לע"ב שעות".

(ב) טהרת הבית (ח"ב עמ' ת"ד) – "היאך הדין נוטה באשה תושבת ארצות הברית ששימשה במוצאי שבת, וביום שני או שלישי נסעה לארץ ישראל, וכידוע יש הבדל שעות בין ארצות הברית לארץ ישראל ... וראיתי בשבט הלוי ... ולי נראה שאינה צריכה להשלים, כי העיקר שיהיו לה שש עונות שלימות, והרי יש לה שש עונות כדלהלן ... ואם כן מה בכך שחסרו מספר שעות ביום רביעי".

1) לכאורה, אין כאן מחלוקת בין השבה"ל וטהרת הבית (ואפשר השבה"ל מתקן זה מדפוס ישן).

(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' ס"ה).

(ד) נטעי גבריאל (פרק מ"ג סעי' ח') – "ראתה בארה"ב ונסעה לא"י ונחסר שש או שבע שעות, לדעת השו"ע צריכה להמתין ע"ב שעות מעת שימושה, אבל לדידן בני אשכנז אין נפק"מ שהרי ממתנין חמשה ימים".

(ה) מראי מקומות.

1) ישראל והזמנים (סי' ס"א פרק א' ד"ה נסתפקתי) – "נסתפקתי באשה שמקילין לה למנות רק ד' ימים מראייתה (כנ"ל), מהו

באשה שנסעה ממערב העולם למזרח, ונמצא שנחסר לה מהיום איזה שעות (דרך משל שנסעה מניו יארק לא"י ונמצא שנחסר

לה מהיום ז' שעות) ... בסתם אשה שמונות ה' ימים מקודם שמתחלת למנות הז' נקיים אין קפידא בזה דכשמונת ה' ימים אין מציאות בשום פעם שלא יהיה לה ע"ב שעות שאף אם תסע מקצה המערב עד תחלת המזרח שנמצא שנחסר לה קרוב לכ"ד שעות עדיין יש לה ע"ב שעות מראייתה".

ז. עברה קו התאריך (date line) בה' ימים, וממילא חסר יומיים.

1. לפי מנינה.

(א) תאריך ישראל (סי' ט"ו אות י"ד, סוף התשובה אות ו', אות ז').

(ב) נטעי גבריא (פרק מ"ג סעי' ט') – הנוסע ממקום למקום ועובר הקו התאריך באופן שחסר לה יום שלם, חשבינן בטר המקום שבאה משם".

לט] ציורים - שיש לדון אם יכולים להקל ולהמתין רק ד' ימים.

א. דם טוהר.

1. צריכה להמתין ה' ימים, כמו כל דם נדה.

(א) חת"ס (יו"ד סי' קנ"ז) – "מ"ש רמ"א בסי' קצ"ד סעי' א' דנהגו לטבול על ראיי' דם טוהר ודינו כדם לכל דבר שאין לחלק בשום דבר ככל מנהגי נדה וחומרותי' ומי יבוא אחר המלך את אשר כבר עשאוהו ... הדין דין אמת שגם יושבת על דם טוהר צריכה להמתין ה' ימים קודם שתספור נקיים".

(ב) פת"ת (ס"ק ט"ז) – "חת"ס".

(ג) לחוי"ש (סי' קצ"ד לחם ס"ק י"ג).

(ד) הגרש"ק זצ"ל (קנאת סופרים השמטות לחיבורי שירי טהרה סי' נ"ו).

(ה) אבני צדק (יו"ד סי' פ"ד).

(ו) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק ז' סעי' א', פרק י"ז סעי' י"ח) – "אינה מתחלת לספור אלא לאחר ה' ימים".

(ז) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ר"ד, תשובה שי"א).

(ח) ששבה"ל (סי' קצ"ד ס"ק ו', סיכום אות ה', סי' קצ"ו סיכום אות ח').

(ט) בדה"ש (סי' קצ"ד ס"ק כ"ה, סי' קצ"ו ס"ק קס"ב).

(י) פרדס שמחה (סי' קצ"ד ס"ק ה', סי' קצ"ו ס"ק ס"א).

(יא) לבושי עז (סי' קצ"ו סעי' י"א תמצית אות כ').

(יב) דרכי טהרה (עמ' קי"ד).

(יג) פרי טהרה (סי' קצ"ד סעי' ד').

(יד) משמרת הטהרה (פרק י"ג סעי' ד').

(טו) יסוד הטהרה (פרק ג' סוף הע' ו').

(טז) הגרי"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שס"ט) – "שגם בזה נהגו להחמיר".

(יז) נטעי גבריא (פרק מ"ג סעי' ג') – "גם בדם טוהר דהיינו דם שראתה אחר שטבלה מלידתה, צריכה להמתין ה' ימים".

(יח) הגרי"א פארכיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין תשפ"ב) – "אשה שטמא מחמת דם טהור ולא שמשה, כמה זמן היא צריכה להמתין. תשובה: ה' ימים".

2. מראי מקומות – טהרת הבית (סי' י"א סוף הע' ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' ל"ד).

(א) היכא דלא שמשה - עי' לקמן.

ב. במקום שתצטרך להרחיק הטבילה מן החפיפה.

1. מיקל ביום ד', אם לא שמשה.

(א) שלי"ה (שער האותיות עמק ברכה ס"ב) – "מעשה בא לידי באשה אחת שהיה יום רביעי לנדתה, אבל לא שמשה עם בעלה בלילה שקודם ראייתה, והתרתי לה ללבוש לבנים ביום הרביעי ולהתחיל לספור ביום חמישי. וטעמי היה, אף על פי שתרומת הדשן החמיר שלא להתחיל לספור עד יום שישי לראייתה, ואנחנו מחמירים חומרא על חומרא אף שלא שמשה קודם ראייתה, מכל מקום במעשה לא רציתי להחמיר, כי הוא חומרא דאתי לידי קולא. כי אם היתה מתחלת למנות ביום שישי לראייתה אז היה בא ליל טבילה בליל שבת שאחר יום טוב, ומוטב שנניח חומרא הנ"ל כדי לקרב הטבילה לחפיפה ותטבול בליל יום טוב, וראוי יותר להשגיח על זה מלהשגיח על חומרא הנ"ל. ובפרט כי כבר נודע מה שכתב הבית יוסף סימן קצ"ו, דלית דחש להא דתרומת הדשן ואשה תתחיל ביום חמישי, וכל זה כששמשה קודם שראתה, ואם לא שמשה אין צריכה להמתין ארבעה ימים אלא מעת ששמשה. והגם שאנחנו מחמירים בחומרא על חומרא, מכל מקום בנדון זה יותר טוב שלא להחמיר. בשולחן ערוך סוף סימן קצ"ז (סעיף ה') כתב, ואם עברה וטבלה בז' ביום עלתה לה טבילה, אבל מהרי"ל כתב להחמיר ואפילו בדיעבד, והכי נהוג".

(ב) שאר פוסקים – תוה"ש (ס"ק כ'), פת"ת (ס"ק ט"ו), לחם ושמלה (לחם סוף ס"ק נ"ג, סי' קצ"ט לחם ס"ק י"ט), צמת צדק (פסקי דינים סעי' ל'), ערה"ש (סעי' מ'), בן איש חי (שנה ב' פ"ר צו אות ט'), מלבושי טהרה (סעי' כ"ד), טהרת ישראל (סי' קצ"ט סעי' כ"ה), אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"ג), באר משה (ח"ה סי' קמ"ז), ששבה"ל (סיכום אות ו'), בדה"ש (ס"ק קס"ז), פרדס שמחה (ס"ק נ"ט אות ז'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ח, עמ' שס"ו).

(ג) כ"ש מהפוסקים לקמן.

2. אפילו אם שמשה – סד"ט (ס"ק מ"ב), "אף בשמשה יש להתיר", חכ"א (כלל קי"ז סעי' ב'), "ומכל מקום כיון דמדינא אין צריכה להמתין אלא ארבעה ימים עם יום הראיה ולכן בלא שמשה כשיש עוד צד להקל כגון שאם תמתין מלמנות עד לאחר ה' ימים תהיה

טבילתה בשבת שלאחר יום טוב ותהיה רחוקה הטבילה מן החפיפה ולכן מוטב לדחות חומרא זו ותתחיל למנות מיום ה' לראיתה כיון דבלא שמישה אינו אלא חומרא ואפילו בשמישה יש להקל מטעם זה שתתחיל למנות מיום ה' לראיתה (סדרי טהרה שם), דברי מלכיאל (ח"ה סי' ק"ב), אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"ד, "ואם שמישה, שמשמע שהשל"ה מחמיר - אף שמ"מ מסתבר שיש להתיר כהסדרי טהרה"), טהרת הבית (ח"ב סוף עמ' ת"ד, "וזה ברור"), לבושי עז (תמצית אות כ"ז), חוט שני (ס"ק ט"ז אות ט"ז), יסוד הטהרה (פרק ג' הע' ב').

א) מראי מקומות - תשובה מאהבה (על רמ"א סעי' י"א, "וצריך עיון"), ששבה"ל (סיכום אות ו'), "ובשמישה נחלקו האחרונים, ולצורך גדול אפשר להקל"), בדה"ש (ס"ק קס"ז).

3. כשחל יו"ט ביום ה' ויום ו' ואם תמתין ה' ימים תחול טבילתה בליל שבת.

א) מוטב לה להקדים - בדה"ש (ציונים ס"ק קס"ז, "שמוטב לה להקדים ספירתה ב' ימים כדי שתוכל לטבול ביום ד' לערב והני מילי כשלא שימשה עם בעלה אבל אם שימשה עמו..."), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ט).

4. מראי מקומות - פתחי דעת (פרק י"א סעי' ט"ו).

א) נטעי גבריאל (פרק מ"ג סעי' ט"ז) - "אשה שאם תמתין חמשה ימים תצטרך לטבול במוצאי יו"ט שחל בליל שבת או בין שני ימים טובים, יכולה למנות רק ד' ימים כשלא שימשה, אכן למעשה יש להחמיר להמתין ה' ימים".

ג. כשרוצה לצאת לדרך: האם יש היתר ע"פ השל"ה הנ"ל.

1. מיקל.

א) עי' אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"ג) - "כשהבעל אינו יכול להיות במקום הנופש (קאונטרי) אלא מעש"ק עד יום ב' בבוקר, שצריך אז לחזור לעיר לעבודתו, והיא פוסקת הדם באופן שיכולה להפסיק בטהרה ביום א' שהוא יום ד' לראיתה, אם רשאה לעשות כן מחמת שנימא שגם זה יש להחשיב שעת הדחק שכתבתי לעיל (אות כ"ב) שיש לעשות כהשל"ה. הנה השל"ה הא מתיר שם בשביל זה שאם תרצה להמתין חמישה ימים תהיה ליל הטבילה בליל שבת שאחר יו"ט, ומוטב שנגיח חומרא זו כדי לקרב הטבילה לחפיפה. ואם לא היה איכפת לן על מה שיתאחר עוד יום ויומיים, הא אין לנו להתיר בשביל זה, דהרי יכולה לדחות טבילתה עד אחר שבת ותעשה חפיפה סמוך לטבילה. אלא הוא משום איחור הטבילה ויצטער הבעל ביום יתר, שלכן הרי מחשיב זה השל"ה לשעת הדחק. וא"כ כ"ש כשיהיה הבעל מוכרח להמתין ג' וד' ימים כשלא טבול, שלהשל"ה יש להתיר. וכיוון שיש להורות כוותיה כדלעיל, יש להתיר. אבל מ"מ מסתבר שהוא רק כשנזדמן פעם אחד, ולא כשנזדמן כן עוד פעם בקיץ זה, דיהיה נראה זה כקביעות ובטול החומרא שזה אי אפשר".

2. אין להתיר להקדים.

א) מראה יחזקאל (סי' נ"ד) - "אינה מסכמת להתיר מכמה טעמים".

ב) דעת תורה (סוף סעי' י"א).

ג) טהרת ישראל (סעי' ע"ד) - "ח"ו להקל".

ד) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שי"ז) - "ולא ד' אף אם הבעל רוצה לצאת לדרך".

ה) חזקת טהרה (ס"ק צ"ג) - "מראה יחזקאל".

ו) פרדס שמחה (ס"ק נ"ז אות ג') - "גם כשרוצה לצאת לדרך אין להתיר להקדים ביום אחד".

3. מראי מקומות - הגר"ש אידר זצ"ל (ח"א עמ' מ"ו), ששבה"ל (סיכום אות ו', "צריך שאלת חכם"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ט).

א) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ט' הע' כ"ח) - "בבעלה בא מן הדרך ... להקל בזה עכ"פ בדלא שימשה".

הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל' אות ג') - "אם בעלה בא מן הדרך לאחר העדרו זמן רב, ויש חשש מכשול, או כגון

שחוזר רק לליל שבת מעסקיו, יכולה להקל להפסיק ביום ד' לראיתה בלא שימשה".

ב) נטעי גבריאל (פרק מ"ג סעי' י"ט) - "גם ביוצא לדרך יש מחמירים להמתין ה' ימים, וי"א להקל כשהולך לזמן רב, ויעשה שאלת חכם".

ד. חל ליל טבילתה בעונת הוסת, אם יכולה להפסיק ביום ד'.

1. פת"ת (סי' קפ"ד ס"ק ד') - "וקבעה וסת מליל י"ג לליל י"ג אף שכתב הרמ"א בס"י קצ"ו סעיף י"א דאין מתחלת למנות שבעה נקיים אלא מיום ו' וא"כ ליל הטבילה הוא שעת וסתה מ"מ יותר עדיף שתתחיל למנות מיום ה' או יום ד' (היינו בקבעה לליל י"ב) דזה אינו אלא חומרא. אכן אם וסתה ליום י"ג בזה י"ל דיותר טוב לחוש לחומרת הרמ"א ז"ל מלחוש לחומרת הא"ז שלא נזכר בש"ע כלל".

2. נטעי גבריאל (פרק מ"ג סעי' י"ז) - "כשחל ליל טבילתה בעונת הוסת, ואם תמתין רק ד' ימים לא יחול כן, מותרת לפסוק בטהרה ביום ד' לראיתה כשלא שמישה, ולמעשה אין להקל בלי שאלת חכם".

ה. חל ליל טבילתה ביום הכיפורים, אם יכולה להפסיק ביום ד'.

1. מיקל.

א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, סי' קצ"ו) - "שאלת: האם יכולה להמתין רק ד' ימים כדי שליל טבילת לא יחול ביום הכיפורים - אם תמתין ה' ימים עד שתפסיק. וכן שאלת אם נמצאת בהרים מקום שרחוק ממקוה, ואם תמתין חמשה ימים יחול טבילתה בשבת ולא תוכל להגיע למקוה, האם יכולה להמתין רק ארבעה ימים. תשובת יכולה להקל ולהפסיק אחר ד' ימים".

ו. חל ליל טבילתה ביום שא"א להגיע למקוה, אם יכולה להפסיק ביום ד'.

1. שרידי אש (ה"ב סי' מ"א עמ' תע"ו) – "אם ניתן להקל בהמתנת ה' ימים במקום בו המקוה פתוח רק פעמיים בשבוע ...".
2. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"ד) – "אשה שזמן טבילתה בליל ש"ק והיא רחוקה ממקוה, אם תטבול בליל ו' או ביום ו'. באשה שליל טבילתה חל בליל ש"ק והיא במקום נופש רחוק מהמקוה, אם יש להחמיר ולעשות כעצת הרב השואל שהחת"ס בסמין קצ"ו הסכים לזה, שהוא לעשות הפסק טהרה ביום ד' לראייתה, וגם ביום ה' לראייתה שהוא ערב שבת, וטבול בערב שבת קודש סמוך להזמן שמוכרחת לשוב לביתה ביום, בשביל שבת. והטעם דפוסקת גם ביום ה' לראייתה, אף שטובלת לסוף שבעה נקיים מההפסק דיום ד' לראייתה, הוא דרוצין שתעשה האשה מה שאפשר לה כדין. דהא לכתחילה צריכה אשה להפסיק דווקא בה', מהחשש דשמה שמה עם בעלה בבין השמשות, ואף שברור אצלה שלא שמההא לא פלוג. ואף שהתירו בשעת הדחק להפסיק ביום ד' לראייתה כדלעיל אות כ"ב, כיוון שאפשר לה לעשות כעצה זו אין זה שעת הדחק. וגם הא כתבתי (אות כ"ג) שרק בהזדמנות יש לעשות כן ולא בקביעות. והבדיקה דיום ד' הוא רק לעניין להתחשב הטבילה שלה ביום ח' מבעוד יום, שאינה אסורה באונס – אפילו באונס קבוע. כדאימא בסימן קצ"ו סעיף ד' באונס דצינה או שסוגרין שערי העיר, דיכולה לטבול בשמיני מבעוד יום, דהוא אונס קבוע וגם לכל נשי העיר. הנה אף שעצה נכונה היא, אבל מסתבר שבלא שמה ביום דקודם שראתה דם הנדה, אין צורך להחמיר בזה לבדוק גם ביום ה' לראייתה, מאחר שהשל"ה (שהובא לעיל) כתב להתיר בשעת הדחק. ואם שמה, שמשמע שהשל"ה מחמיר – אף שמ"מ מסתבר שיש להתיר כהסדרי טהרה, טוב לעשות עצה זו לכתחילה".
3. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, סי' קצ"ו) – "אם נמצאת בהרים מקום שרחוק ממקוה, ואם תמתין חמשה ימים יחול טבילתה בשבת ולא תוכל להגיע למקוה, האם יכולה להמתין רק ארבעה ימים. תשובת יכולה להקל ולהפסיק אחר ד' ימים".
4. הגר"א פארכהיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין תשפ"ב) – "האם אשה יכולה הפסק ביום ד' אם יש אם ההפסק ביום ה' יגרום מקוה בליל שבת אם הוא רחוקה מאד. ואם גדר מה נקרא רחוקה. תשובה: לא".

ז. חל ליל טבילתה ביום שיש טרחה מרובה לטבול, אם יכולה להפסיק ביום ד'.

1. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, סי' קצ"ו) – "שאלת: באשה שנוהגת כמנהג אשכנז לפסוק אחר חמשה ימים, **שצריכה ללכת לשמחת נישואין** וה"ה מצוה אחרת ובאותו לילה יחול ליל טבילתה, האם יכולה להפסיק בטהרה לאחר ד' ימים או לאו. תשובה: לענ"ד היה נראה לכאורה שאין היתר בזה, ומה שהתירו האחרונים הובאו בפתחי תשובה סי' קצ"ו ס"ק ט"ו הוא דווקא כדי שלא נבא להקל מצד אחר עיי"ש. אלא שבאמת צ"ב גם שם דמייירי בחל טבילתה בליל שבת שאחר יו"ט, דלמה נקל עליה ללכת יום מקודם כדי שלא נצטרך להרחיק החפיפה מהטבילה, אדרבה נדחה טבילתה לאחר שבת ותתאחר יום אחד נוסף ולמה נקדים יום אחד. אלא ודאי זה לא עלה על הדעת לדלג ליל טבילה ולאחורה, א"כ הכא נמי למה נאחר הטבילה ולא נקדים אותה ותספור ד' וז'. ולכן חוזרני בי ונראה להתיר להקדים טבילתה".
- אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, סי' קצ"ו) – "שאלת: האם נוכל להתיר לאשה שנוהגת כמנהג אשכנז, לספור י"א יום [היינו ארבע ושבע] וללכת למקוה, מטעם שאם תספור י"ב יום תהיה במקום כזה שללכת למקוה **תצטרך ללכת ברגליה י"ד קילומטר** וכן בחזרה או שתדחה את טבילתה. תשובה: עיין פתחי תשובה קצ"ו ס"ק ט"ו, ולענ"ד ודאי שיש להקל בזה ג"כ".

ח. כלה, האם צריכה להמתין ה' ימים [לפי שיטת הרמ"א].
1. עי' לקמן.

ט. מדם בתולים, האם צריכה להמתין ה' ימים [לפי שיטת הרמ"א].
1. עי' סי' קצ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

י. טענה במנין וטבלה ושמה, האם צריכה להמתין ה' ימים [לפי שיטת הרמ"א].
1. עי' לקמן סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.

יא. בדיעבד, לנתה עם בעלה אחר המתנת ד' ימים.
1. מיקל.

- (א) סד"ט (ס"ק מ"ב ד"ה ולענ"ד) – "נ"ל דבדיעבד אם לא המתינה אלא שלש עונות בלא עונת התשמיש והתחילה לספור ז"נ וטבלה ושמה דא"צ לספור עוד תשלום הימים שהקדימה למנות ולטבול שנית ... יש לסמוך על הפוסקים הנ"ל היכא דשמה אחר הטבילה **דאולי נתעברה** כדי שלא להוציא לעז על אותו הולד ... אלא דמסתפינא להקל כיון דלדעת הפוסקים דמצריכים ו' עונות מדאורייתא הוא, אבל בהמתנה ד' ימים או בלא שמה מקודם ראייתה ודאי דעלתה לה בדיעבד אם טבלה ושמה אח"כ".
 - (ב) חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ח) – "ובדיעבד אם לא המתינה אחר ראייתה אלא ארבעה ימים אפילו בשימשה או בלא שימשה והתחילה תיכף לספור שבעה נקיים וטבלה ושימשה דאינה צריכה לספור עוד תשלום הימים שהקדימה למנות ולטבול שנית **דשמה נתעברה** שלא להוציא לעז על העובר ועיין שם בסדרי טהרה ס"ק מ"ב טעמים נכונים".
 - (ג) לחם ושמה (לחם ס"ק נ"ו) – "**דאולי נתעברה** שלא יהי' לעז על הולד".
 - (ד) צמח צדק (פסקי דינים סעי' ל"א) – "**שמה נתעברה** ואם יצריכה טבילה שנית יוציאו לעז על הולד".
 - (ה) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל' אות י"א).
 - (ו) בדה"ש (ס"ק קס"ג) – "שלא להוציא לעז על בניה אם נתעברה".
 - (ז) לבושי עז (תמצית אות כ"ד).
 - (ח) פותח שער (סי' ט"ז סעי' כ"ד).
2. **קודם שלנתה.**

(א) מיקל.

1 (ס' קפ"ה שושנים) – "שכבר טבלה אין להחמיר עלי' ביותר והיא נאמנת שטבלה ומותרת לשמש עם בעלה בדיעבד".

2 (הרד"ם (ס' מ') – "הס"ט ... לאו דוקא וגם בטבלה בלבד מותר".

3 חוט שני (ס"ק ט"ז ד"ה הפוסקת, אות ה').

4 פותח שער (ס' ט"ז סעי' כ"ד).

(ב) מחמיר.

1 בדה"ש (ציונים ס"ק רפ"ז).

2 (ע' עמק התשובה (ח"ו ס' תל"ד, קובץ בית תלמוד להוראה ח"א עמ' קסב ס' רמ"ט) – "יש בזה מחלוקת הפוסקים, הסד"ט מחמיר ויש חולקים עליו בדביעבד שפיר דמי, והוריתי שתמתין עוד יום אחד מלשמש בכדי שלא יהא חוטא נשכר. ואין צריכה טבילה שנית. והסכימו לזה בעלי הוראה".

3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' ס"ו), ט"ז וש"ך השלם (ס' קפ"ה כו"ל ס"ק ב').

(א) דרכ"ת (ס"ק צ"ד) – "ע' סד"ט ... בשו"ת הרד"ם ... וצ"ע למעשה אם טבלה בלבד בפרט בדור פרוץ כזה ובדבר שהחזיקו בו כאיסור חמור בודאי צריכין לחזקו".

(ב) נטעי גבריאל (פרק מ"ג סעי' י') – "אם שכחה והמתינה רק ד' ימים וטבלה ושמשה עם בעלה טהורה היא, ובמקום צורך יש להתיר גם קודם ששימשה".

יב. פתיחת הקבר מבחויץ.

1. מיקל, יכולה להקל ולהפסיק אחר ד' ימים.

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד ס' קצ"ו אות ל"ח) – "במקרה שהלכה אשה לרופא ועשה פתיחת הקבר מבחויץ יכולים להקל למנות הז' אחר ד' ימים במקום ה'".

יג. מראי מקומות.

1. הגר"א פארכהיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין תשפ"ב) – "האם אשה יכול לעשות הפסק ביום ד' כדי למנוע לנכנס מקוה מים חמים כהחכ"צ בליל שבת. תשובה: לא".

[מ] לא שימשה.

א. האם גוזרים אטו שימשה.

1. מיקל – מחבר (ב"י סוף ס"ק י"א-ב), "ודוקא אם שימשה אבל אם לא שימשה אינה ממתנת כלל ואם שימשה יום או יומיים קודם ראייתה משלמת עליהם ארבעה ימים מיום שימושה ובחמישי לשימושה מתחלת לספור".

(א) הנהגות בני ספרד - ע' לעיל.

2. מחמיר – או"י, "הו"ד בתרה"ד (ח"ב ס' רמ"ה), רמ"א (סעי' י"א, "וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות"), חכ"א (כלל קי"ז סעי' א'), פוסקים (בני אשכנז).

ב. אין בעלה בעיר [אפילו לזמן רב].

1. מיקל – ב"ח (סוף ס"ק י"ב), מסגרת השולחן (ד"ן י"א ד"ה בין).

2. מחמיר – מהרי"ק (שורש ל"ה, "מכל מקום בחומרא זו שהחמירו לא שמשה אטו שמשה אפילו אין בעלה בעיר"), ט"ז (ס"ק ז'), ש"ך (ס"ק כ'), תוה"ש (ס"ק י"ח, שבות יעקב ח"ב ס' ע"ז), מקור חיים (ס"ק פ"א, ס"ק פ"ג, "חוץ מב"ח דהוא יחיד בדבר ובטל דבריו במעוטו"), חכ"א (כלל קי"ז סעי' א'), "ואפילו לא היה בעלה בעיר זמן רב נוהגין כן ואין לשנות", תפארת אדם (יו"ד ס' נ"א אות ז'), לחם ושמלה (לחם ס"ק נ"ג), מלבושי טהרה (סעי' כ"ב), ר' חיים כהן (יו"ד ס' מ"א), ערה"ש (סעי' ל"ט, "וכן הוא המנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל"), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ח), טהרת ישראל (סעי' ע'), פוסקים.

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ב, שפ"ח ס"ק ס"ז).

4. לענין כתם, ע' לקמן.

ג. בדיעבד, לנתה עם בעלה, ולא המתינה אפילו ד' ימים [אחר שיש ו' עונות שלמות אחר ששמשה].

1. מיקל – סד"ט (ס"ק מ"ב ד"ה ולענ"ד, "בלא שמשה מקודם ראייתה, ודאי דעלתה לה בדיעבד אם טבלה ושמשה אחר כך"), לחם ושמלה (לחם ס"ק נ"ו), פתח הבית (חוקר לדעת, ד"ה לסימן קצ"ז, "והוריתי להקל"), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ל"א), בדה"ש (ס"ק קס"ח), פרדס שמחה (ס"ק נ"ט אות ה'), לבושי עז (תמצית אות כ"ה), יסוד הטהרה (סוף פרק ג').

ד. דם טוהר ולא שמשה.

1. מיקל, יכולה להפסיק מיד.

(א) פת"ת (ס' קצ"ו ס"ק ט"ז) – "אם ראייה זו היא בתוך ימי טוהר והיא רוצה למנות שבעה נקיים ולטבול דבזה אפשר לומר שגם אם לא היתה טמאה וכבר מחמת לידה שטבלה כבר ג"כ תוכל למנות שבעה נקיים מיד אם לא שמשה דהא אפילו בכתם כתב הש"ך הביאו הבה"ט דיש להקל היכא דלא שמשה למנות מיום המחירת ומכ"ש בדם טוהר דקיל יותר דאינו אלא חומרת הגאונים עמש"ל ס' קצ"ד סק"ב בשם נודע ביהודה וכ"ז פשוט".

ה. מראי מקומות.

1. הגרי"א פארכהיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין תשפ"ב) – "שאלה: האם אשה יכול הפסק ביום ד' אם יש לה כתם על צבעונים בצהריים ושאל מורה הוראה ורב אמר חיבוק ונישוק מותר אבל תשמיש אסור לכ"ד שעות ובלילה פירסה נדה. כיון שיש פסק להימנע מתשמיש אין להם כח שיהיה תשמיש אולי אין לגזור לא שמשה אתו שמשה. תשובה: צריך ה' ימים משעה שנאסרה ממש".
- הגרי"א פארכהיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין תשפ"ב) – "מה הדין בהנ"ל אם הבעל יודע שיש עצה לעשות בדיקה ואם הבדיקה טהור תשמיש מותר להם, וברגע ששייך אופן שתשמיש מותר אולי גזרין לא שמשה אתו שמשה. תשובה: בלאו הכי צריך ה' ימים כנ"ל".
- הגרי"א פארכהיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין תשפ"ב) – "האם אשה יכול הפסק ביום ד' אם יש לה כתם על צבעונים בצהריים ולא שאל מורה הוראה ומחמיר גם על הרחקות ובלילה יש ראייה. תשובה: לא".

מא) רואה דם אחר טבילתה קודם ששימשה עם בעלה - האם יכולה להפסיק למחרת בטהרה.

א. מחמיר.

1. נוב"ת (י"ד סי' קכ"ה) – "ולפי שגוף חומרות הללו אין להם על מה שיסמכו ולכן הרוצה לסמוך בזה על בעל פ"י מי ימחה בידו לענשו עבור זה. אבל המנהג הפשוט כדברי הט"ז".

ב. מיקל.

1. שו"ת פני יהושע (ח"א י"ד סוף סי' י"ב) – "אסור לנהוג כחומרא כזו".
2. מעיל צדקה (סי' ל"ב) – "והתרת' שתספור ז"נ מיד שפסקה בטהרה ... בגזירתן של חכמים קיי"ל בכל דוכתא במילתא דלא שכיח לא גזרו בהו רבנן מכ"ש בגזירתן דהחמירו על עצמן ... וההסכימו עמי החברים אשר עמנו ונעשה מעשה".
3. סד"ט (ס"ק ל"ט) – "העיקר כדברי מעיל צדקה".
4. בית מאיר (על רמ"א סעי' י"א).
5. תשובה מאהבה (על רמ"א סוף סעי' י"א) – "וכן ראוי להורות".
6. חכ"א (כלל קי"ז סעי' ג') – "ואפילו ראתה לאחר שבאתה מבית הטבילה לביתה קודם שנזדקקה לבעלה מותרת לספור מיד כשתטהר ולא גזרינן בזה אטו שמשה (סדרי טהרה בשם מעיל צדקה)".
7. לחם ושמלה (לחם ס"ק נ"ד).
8. עי' דברי מנחם (סי' כ"ה) – "לא גזרו בדבר דלא שכיח ... שוב מצאתי כן להדיא בתשובת מעיל צדקה".
9. שערי דעה (ס"ק ז', ס"ק ט') – "דגם לכתחלה יש לסמוך על פ"י ומ"צ".
10. מסגרת השולחן (דין י"א ד"ה בין) – "אם בליל טבילה קודם שתבוא לבית בעלה או קודם ששמשה ראתה דינא הכי דפוסקת מיד וסופרת הז' נקיים".
11. צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ט) – "והכי נקטינן".
12. תפארת אדם (י"ד סי' נ"א אות ח') – "נראה להקל בכל גוונא".
13. ערה"ש (סעי' ל"ט) – "ויש מי שרצה להחמיר עוד דאפילו ראתה קודם שימושה אחר טבילתה שתמתין מלמנות ז' נקיים עד ה' או ו' ימים [נוב"י תנינא סי' קכ"ה] מטעם שהרי ראויה לביאה ואין שום טעם בדבר זה וכבר דחו כמה גדולים דברים אלו וזהו ממש כראתה בתך ימי ספירתה שמתחלת למנות מיד כשפסקה ליום המחרת וכן עיקר לדינא [ס"ט סק"ט ומנ"י ומע"צ]".
14. בן איש חי (שנה ב' פ"ר צו אות ט"ז) – "אם ספרה שבעה נקיים וטבלה כראוי, ואחר שבאה לביתה וישבה עם בעלה, פרסה נדה באותה לילה קודם ששמשה עם בעלה, הרי זו פוסקת בטהרה ליום המחרת ותמנה שבעה נקיים ותטבול, ואין צריכה להמתין חמשה ימים קודם ספירת ז' נקיים, וכאשר הורה גבר הגאון פני יהושע ז"ל, כיון דלא שמשה עדיין, ואף על גב דבעלמא אנחנו מחמירים בלא שמשה דגזרינן אטו שמשה, מ"מ ככהאי גוונא דהוא מילתא דלא שכיחא שתפרוס נדה בליל טבילתה, לא גזרינן, ולא בעינן חמשה ימים קודם ז' נקיים כיון דעדיין לא שמשה, ודלא כהגאון נ"ב מה"ת סי' קכ"ה דהצריך חמשה ימים, דהא כמה גאוניו ורבניו אשכנזו וספרדו הסכימו כסברת הגאון פני יהושע, ועיין סדרי טהרה ובית מאיר וחכמת אדם, ועיין עוד להרב תשובה מאהבה ועוד אחרונים, וכן אנחנו מוריין".
15. עי' אמרי יושר (ח"ב סוף סי' צ"ב) – "המיקל יש לו ע"מ לסמוך בחומרא כזו שהוא רק מנהג, אבל כת"ר כתב שהמנהג בפולין להחמיר, ואם המנהג כן ודאי אין להורות שם נגד המנהג".
16. טהרת בת ישראל (סי' ג' סעי' ו') – "אשה שטבלה לטומאתה, ובליל הטבילה, לפני שבא בעלה אליה, ראתה דם, יכולה להפסיק בטהרה ביום שמפסיקה לראות".
17. חזו"א (מכתב ריש ספר טהרת בת ישראל אות ג') – "חוברת זו, שכאמור, זכיתי לחברה במחיצתו של מרן זצ"ל, לא נוקתה ממערערים. אחד מהם פנה במכתב עם השגות לחזון איש זצ"ל. מצא שמונה השגות מהן אחת ... בסימן ג' ... המשיג טען: 'לא ידעתי מה ראה המחבר להכריע בספר שמושי קצר בין גדולי האחרונים. אם בא מעשה לידי מורה הוראה וסומך על דעת המקילין יש לו על מי לסמוך, אך להכריע בוודאות דבר שהנו"ב גער בו בנזיפה והוא פשוט לו לאיסורא (נו"ב תניינא, סי' קכ"ה, מובא בפ"ת קצ"ו ס"ק ט"ז) יהיה פשוט לנו להיתרא ... מרן זצ"ל השיב על כל ההשגות האלה כדלהלן (המוקף בסוגריים מרובעים נוסף ע"י המעתיק) ... אחר שהפנ"י והמע"צ (מובאים בפ"ת סי' קצ"ו ס"ק ט"ז) וסדרי טהרה (קצ"ו ס"ק ל"ט) וש"י (כנראה הכוונה לשב"י המובא בס"ט שם) הקילו, והחסיד מעיל צדקה עשה מעשה בדבוק חברים אין להחמיר כלל, וכן הוא בספר השמושי 'חכמת אדם' כלל ק"ג דין ג'".

18. באר משה (ח"א סי' נ"ב אות ו', ח"ג סי' קל"ד).
19. יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' י"ח, טהרת הבית סי' י"ג סעי' י"ג) – "וכן עיקר להלכה ולמעשה".
20. שפע טהרה (ס"ק ל"ו, דברי יציב יו"ד סי' ק"ג) – "יכולים להקל למעשה כהמעיל צדקה".
21. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שי"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ל' אות ה') – "המתנת ה' ימים זה לא באופן שטבלה ועדיין לא שמשה וראתה דם, דבזה האופן א"צ להמתין שוב (סד"ט סי' קצו סקל"ט. חכ"א ס"ג. חזו"א שהו"ד בראש ספר טהרת בת ישראל). אמנם רק באותו לילה, אבל למחרתו גם אם לא שימשה בלילה צריכה להמתין".
22. פרדס שמחה (ס"ק נ"ט אות ו').
23. חוט שני (ס"ק ט"ז אות ו', אות י"א).
24. חזקת טהרה (ס"ק צ"ה).
25. תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות י"ג) – "ראתה בליל טבילה לפני תשמיש מנהגינו להקל שלא צריכה להמתין חמש ימים קודם ספירתה, רק סופרת מיד".
26. לבושי עז (תמצית אות כ"א).
27. מראה כהן (עמ' ל"ט) – "לענין הלכה - עי' במכתב החזו"א שהכריע להקל שיכולה לספור ז' נקיים מיד כשתפסיק לראות דם".
28. יסוד הטהרה (פרק ג' הע' ה').
29. פותח שער (סי' ט"ז סעי' י"ז).
30. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ו).
31. דרכי טהרה (עמ' קל"ח ד"ה וכן).
32. נטעי גבריאל (פרק מ"ד סעי' ד') – "ומכיון שכל המתנת ה' ימים אינו אלא חומרא דרבנן יש להקל".
33. חק וזמן (פרק ה' סעי' י').
34. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ז').

א) רק באותו לילה, אבל למחרתו גם אם לא שימשה בלילה צריכה להמתין – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שי"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ל' אות ה', לשונו מובא לעיל), פרדס שמחה (ס"ק נ"ט אות ו', "רק באותו לילה, אבל למחרתו גם אם לא שימשה בלילה צריכה להמתין"), לבושי עז (תמצית אות כ"ב), מראה כהן (פרק ד' הע' ט'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' מ"ב), נטעי גבריאל (פרק מ"ד סעי' ה').

א. לענין כתם – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' מ"ב).

ב) "ודוקא בליל טבילה שאחר ראיית הוסת, אבל אם טובלת בגלל כתם או דם בתולים, וראתה דם בליל טבילה, אין להקל בזה" – יסוד הטהרה (פרק ג' הע' ה').

ג. מיקל רק אם ראתה קודם שבאה הביתה.

1. סולת למנחה (סוף סי' קצ"ו) – "אם ראתה מיד אחר טבילתה קודם שבאה אל בית בעלה כלל דפוסק! באותו יום כי בלא"ה בלא שמשה הוא חומרא גדולה והבו דלא לוסף עלה".
2. עי' מלבושי טהרה (סעי' כ"ג) – "האשה שטבלה לבעלה בבית הטבילה וקודם שבאה לביתה ראתה או מצאה כתם אחר הטבילה יש מי שמקיל לומר דיכולה לספור תיכף שבעה נקיים ותפסוק בטהרה ביום זה לעת ערב (וכן אפי' אם ראתה בביתה רק שבעה אינו בעיר ג"כ יש מקילין שב"י ח"ב) אכן אם כבר באה לביתה אחר הטבילה וראתה דם ואפילו קודם ששימשה בזה יש מחמירין שצריכה להמתין חמשה ימים ואחר תספור וכאמור ויש מי שמקיל גם בזה והעיקר כדעת המחמירין רק לעת הצורך יש להקל בזה".
3. עי' טהרת ישראל (סעי' ע"ח) – "אשה שטבלה לבעלה בבית הטבילה וקודם שבאה לביתה ראתה או מצאה כתם אחר הטבילה יש להקל דיכולה לספור תיכף ז"נ ע"י הפס"ט ביום זה לעת ערב כלעיל דין ב' ואפי' ראתה בביתה רק שבעה אינו בעיר הדין כן והמיקל אף שהבעל בעיר רק שקודם ששימשה ראתה אין לגעור בו וכ"ש לעת הצורך ודאי יש להקל".
4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שס"ה) – "שהפוסקים מחמירין בזה אא"כ עדיין לא חזרה לביתה".

ד. במקום דאיכא למיחש שתצא אשה מיד בעלה, להמתין רק ג' עונות.

1. חת"ס (יו"ד סי' קע"ט), הו"ד פת"ת (סי' קפ"ד סוף ס"ק ד') – "אך היכא דאיכא למיחש שתצא אשה מיד בעלה עי"ז פשיטא שיש להקל לכה"פ אחר ג' עונות ואם טבלה במש"ק וראתה אחר הטבילה קודם תשמיש תחל לספור ז' נקיים ביום ג' ותפסוק בטהרה בה"ש דיום ב' נגהי ג'".
- ה. מראי מקומות – פת"ת (סוף ס"ק ט"ז, סי' קפ"ד סוף ס"ק ד'), הר צבי (יו"ד סי' קנ"ז ד"ה ואף), אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ז ענף א' ד"ה אבל, הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב פרק ב' סוף הע' קי"א, רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות ל"ד), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"א עמ' מ"ח), הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"א הע' כ"ז), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ה), פתחי דעת (פרק י"א סעי' י"ד).
 1. ששבה"ל (סיכום אות י"ב) – "ותעשה שאלת חכם".
 2. בדה"ש (סעי' י"א ב' ד"ה ויש, עמ' שט"ו) – "ולדינא צ"ע".
 3. הגר"א פארכהיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין תשפ"ב) – "האם צריכה להמתין ה' ימים אם אשה יש ראייה בליל טבילה אחר מקוה כשיש חיבוק ונישוק אבל קודם תשמיש. תשובה: שיעורי שבט הלוי כתב תלוי כפי המצב".

א. **טומאה דרבנן: כתם.**

1. מחמיר – ס' התרומה (סי' צ"ה), רמ"א (סעי' י"א, "וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות"), פוסקים (בני אשכנז).
2. מראי מקומות – טהרת הבית (סי' י"ג סעי' ט"ו), "והרוצה להקל כסברא אחרונה יש לו על מה שיסמוך. אבל מנהג האשכנזים בזה כדעת הרמ"א להחמיר אפילו בכתם".

ב. **כתם וגם לא שמשה.**

1. מחמיר.
 - א) ס' האגור (סי' אלף שס"ז) – "פסק גדול בדורו מהר"ר יעקב מולן ז"ל המוצא כתם יש להמתין שש עונות כמו רואה דדלמא השתא חזיא. ואפילו לא שמשה לא נהגינן לחלק משום סרך חברתה. ע"כ".
 - ב) לבוש (סעי' י"א) – "שכל אשה שרואה אפילו כתם כחדל בין שמשה בין לא שמשה, צריכה להמתין חמשה ימים עם יום שראתה, ולעת ערב של יום חמישי תבדוק ותפסוק בטהרה ולמחרתו ביום ששי תתחיל לספור שבעה נקיים, וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות".
 - ג) שבות יעקב (ח"ב סי' ע"ז, תוה"ש ס"ק י"ט) – "דעכשיו נוהגין להחמיר דאפי' אשה שרואת כתם צריכה להמתין ה' ימים".
 - ד) מקור חיים (ס"ק פ"ד).
 - ה) חכ"א (כלל קי"ז סעי' א') - לשונו מובא לקמן.
 - ו) לבושי שרד (חידושי דינים ליו"ד אות פ"ד).
 - ז) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק כ"א) – "המנהג להחמיר גם בכתם אפילו בלא שימשה, ובדברים כאלו בנות ישראל שומעין להחמיר".
 - ח) לחם ושמלה (לחם ס"ק נ"ה, שמלה ס"ק כ"ג).
 - ט) עצי לבונה (על סעי' י"ג ד"ה ועיין בסד"ט) – "אך לדינא אין להקל".
 - י) צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ח).
 - יא) חמדת משה (פרלמוטר, סוף סי' נ"ו).
 - יב) אג"מ (הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב פרק ב' הע' י').
 - יג) ששבה"ל (סיכום אות ב').
 - יד) בדה"ש (ס"ק ק"ע).
 - טו) פרדס שמחה (ס"ק ס').
 - טז) לבושי עז (תמצית אות כ"ג).
 - יז) מראה כהן (עמ' ל"ז אות ג').
 - יח) פרי טהרה (הע' ד').
 - יט) אהל שרה (עמ' י"ח).
2. מיקל.
 - א) חו"ד (חי' ס"ק י') – "והש"ך [ס"ק כא] מיקל בכתם אם לא שמשה".
 - ב) אור לציון (נשמת ישראל עמ' קי"ד הע' ו').
3. לעת הצורך.
 - א) טהרת ישראל (סעי' ע"ח).
 - ב) פאת שדך (ח"ג סי' צ' אות ג').
4. דעת הש"ך (ס"ק כ"א), למסקנתו.
 - א) מיקל – דגול מרבבה (תנינא על הש"ך ס"ק ו'), מקור חיים (ס"ק פ"ד), באה"ט (ס"ק י"ד), באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ח'), חו"ד (חי' ס"ק י', לשונו מובא לקמן), פת"ת (ס"ק ט"ז, "בכתם כתב הש"ך הביאו הבה"ט דיש להקל היכא דלא שמשה למנות מיום המחרת"), דברי מנחם (סי' כ"ה), שערי דעה (ס"ק ט'), "מה שהבין בעל בית לחם יהודא דמ"ש הש"ך בס"ק כ"א וכן נוהגין הוא מלשון עצמו של הש"ך ליתא אלא הוא מלשון הלבוש וכמ"ש בסד"ט אבל דעת עצמו של הש"ך הוא להקל בכתם בלא שמשה לפני מציאות הכתם"), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ח), חמדת משה (יו"ד סוף סי' נ"ו), אותות השמים (דרישת ארי ס"ק ה').
 - ב) מחמיר – תוה"ש (ס"ק י"ט), בית לחם יהודה (ס"ק ד'), לבושי שרד (על הש"ך ס"ק ו', חידושי דינים ליו"ד אות פ"ד), עצי לבונה (על סעי' ב' ד"ה ומ"ש, על סעי' י"ג ד"ה ועיין בסד"ט), מהר"מ פישלס (מפרשים מכת"י בשו"ע מכון ירושלים, על הש"ך ס"ק ו'), באר משה (ח"א סי' נ"ב אות ז').
 - ג) מראי מקומות – סד"ט (ס"ק י', ס"ק מ'), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק כ"א), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ע"ו), פתחי דעת (פרק י"א הע' ט').
 5. מראי מקומות – אותות השמים (דרישת ארי סוף ס"ק ה', "וצ"ע לדינא"), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ז, שפ"ח ס"ק ע"ו).

ג. **כתם ואין בעלה בעיר.**

1. מיקל.
 - א) שבות יעקב (ח"ב סי' ע"ז) – "והבו דלא לוסיף עלה במציאת כתם ואין בעלה בעיר".
 - ב) באר היטב (ס"ק י"ד).
 - ג) באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ח').

- ד) תפארת אדם (יו"ד סי' נ"א אות ז') – "שבות יעקב".
 ה) אמרי ברוך (על רמ"א סעי' י"א) – "ודעת האחרונים בכהאי גוונא להקל שתפסוק בטהרה ביום מציאת הכתם".
 ו) מהר"מ פישלס (מפרשים מכת"י בשו"ע מכוון ירושלים, על הש"ך ס"ק ו').
 ז) טהרת ישראל (סעי' ע"ח).
 ח) באר משה (ח"א סי' נ"ב אות ז').
 ט) בדה"ש (ס"ק ק"ע).
 2. מחמיר.
 א) בית לחם יהודה (ס"ק ד').
 ב) חכ"א (כלל קי"ז סעי' א') – "ואפילו לא היה בעלה בעיר זמן רב נוהגין כן ואין לשנות (ט"ז ס"ק ז' וש"ך ס"ק כ') וכל דין זה לא שוא אם ראתה דם או כתם דלעולם צריכה להמתין ה' ימים קודם שתספור שבעה נקיים עם יום שראתה בו".
 ג) מלבושי טהרה (סעי' כ"ב).
 ד) הגרי"א פארכהיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין תשפ"ב) – "האם אשה יכול לעשות הפסק ביום ד' אם נדה מחמת כתם ובעלה לא בעיר. תשובה: לא".
 3. מראי מקומות – שערי דעה (ס"ק ט'), ששבה"ל (סיכום אות ב', "בשעת הצורך תעשה שאלת חכם"), פרדס שמחה (ס"ק ס', "צ"ע"), מראה כהן (פרק ד' הע' ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' י"ט), פרי טהרה (הע' ה'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"א, שפ"ח ס"ק ס"ו).

ד. בדיעבד.

1. מיקל – חת"ס (יו"ד סי' קפ"ח), הו"ד בפנת"ת (ס"ק ט"ז), בדה"ש (ס"ק קע"א).
 א) מחלוקת מה המקרה של החת"ס: אחר ז"נ (לחם ושמלה), אחר טבילה (פתחא זוטא) או כשלנתה עם בעלה (בדה"ש).
 2. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק כ"ז), פרדס שמחה (ס"ק ס' אות ב').
 א) לחם ושמלה (שמלה ס"ק כ"ה) – "בחתם סופר ... וגם לאחר טבילה ותשמיש צ"ע לפע"ד אם להתיר".
 3. אחר ג' עונות.
 א) מצטרף הרמב"ם ומיקל – אדרת אליהו (רבינוביץ, תשובה בהקדמה להל' שחיטה, "בכתם דלא הוי רק דרבנן יש לסמוך שאינה צריכה טבילה שניה מאחר שהיה ג' עונות קודם ספירת הז' נקיים. והצעת דברי אלה לפני כמה גדולי זממנו והוטב בעיניהם"), הגרי"ד רובינשטיין (הע' על האדרת אליהו שם, "הדבר פשוט להתיר ולפלא בעיני על הגאון ר' בצלאל זצ"ל שהיה בקי גדול ומורה מובהק"), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שט"ז, "ראתה כתם והתחילה לספור ג' עונות אחר ששימשה וטבלה ושימשה, בדיעבד יש להקל ולסמוך על דעת הרמב"ם דפולטת אינה אלא עד ג' עונות"), לבושי עז (תמצית אות כ"ו).
 ב) מחמיר – הגר"ר בצלאל הכהן מווילנא (הע' על האדרת אליהו שם, "ואמנם למעשה ודאי קשה להקל בזה ובעובדא הנ"ל פשוט שהיה לה להמתין ד' ימים ואח"כ ב' ימים נקיים ולחזור ולטבול").
 ג) מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק פ"ב).

מג] כשהיתה כבר אסורה מצד נדה.

- א. מי שראתה בתוך ז' נקיים, או אחר ה' ימים מראייתה.
 1. מונה רק מתחלת ראייה הראשונה – ט"ז (ס"ק ח'), ש"ך (ס"ק ו', ס"ק כ"ב), תוה"ש (ס"ק י"ט), מעיל צדקה (סי' ס"ג), מקור חיים (ס"ק פ"ד), באה"ט (ס"ק י"ד), סד"ט (ס"ק מ"א), חכ"א (כלל קי"ז סעי' ג'), חוו"ד (חי' ס"ק י'), פת"ת (ס"ק ד'), לחם ושמלה (לחם ס"ק נ"ד), מלבושי טהרה (סעי' כ"ה), צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ט), טהרת ישראל (סעי' ע"ז), שערי טוהר (שער ט"ז סעי' א'), פוסקים.
 2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ו).
 ב. ראתה כתם ואחר כך ראתה דם, מאימתי מונה החמשה ימים.
 1. מיקל, מונה חמשה ימים מציאת הכתם – דובב מישרים (חשב האפוד ח"א סוף סי' ע"ו, "וגם הוא תפס לפשיטות שדי לה בה' ימים מציאת הכתם"), לב אברהם (ח"א סי' ע"ו, "פשוט"), דור רביעי (ח"א סי' כ"ב, "רוב פשיטת הדברים"), הר צבי (יו"ד סי' קנ"ח), אג"מ (יו"ד ח"ב סוף סי' ס"ח, לתורה והוראה ח"ב עמ' כ"ב, "ובראתה כתם שפרשו ... ולמחר ראתה דם ... נחשב במנין החמשה ימים"), באר משה (ח"א סי' נ"ב), חשב האפוד (ח"א סי' ע"ו, "וכן נוטה הסברא פשוטה"), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"א עמ' מ"ב), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל' אות ז'), ששבה"ל (סיכום אות ד'), טהרת הבית (סי' י"ג סעי' י"ד), פרדס שמחה (ס"ק ס' אות ג'), הוט שני (ס"ק ט"ז אות ב'), מראה כהן (עמ' ל"ח אות ד'), פותח שער (סי' ט"ז סעי' י'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ד), חוקת הטהרה (סעי' נ"ג), ארחות טהרה (פרק ז' סעי' ח').
 2. בתוך ז' נקיים מכתם, ואחר כך ראתה דם.
 א) מיקל – הר צבי (יו"ד סי' קנ"ח, "ודאי משמע דכללא הוא, דכל קלקול שבאמצע מנין ז' נקיים א"צ גם ה' ימים קודם התחלת מנין השני וכן מסתבר ג"כ"), עי' שפע טהרה (ס"ק ל"ג, דברי יציב יו"ד סי' ק"ב אות ה'), "אפשר שגם אם היא באמצע ספירת ז' נקיים מחמת כתם", פרדס שמחה (ס"ק נ"ח, "פשוט"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' כ"ח).
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ח, שפ"ח ס"ק ע"ח).

1. עי' סי' קצ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ד. מדם לידה.

1. מיקל, יכולה למנות ז' נקיים מיד – פת"ת (ס"ק ט"ז), "הוריתי ביולדת שלא טבלה תוך מ' לזכר ופ' לנקבה וככלות הימי טוהר ראתה דא"צ להמתין למנות ז' נקיים עד אחר ה' ימים אלא מיד שתפסוק בטהרה תוכל להתחיל למנות שבעה נקיים דהא עד ראה זו היתה ג"כ טמאה מלידה ולא שייך חומרא זו כלל", פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ה).

ה. מדם טוהר.

1. מיקל, יכולה למנות ז' נקיים מיד.

(א) תשורת שי (ח"א סי' צ"ט) – "וכשאסורה לשמש משום דם טוהר או ד"ב. תו לא שכיח וליכא למגזור".

(ב) פתחא זוטא (סי' קצ"ג מהד"ת ס"ק א').

(ג) בדה"ש (ס"ק קע"ב).

(ד) עי' שפע טהרה (ס"ק ל"ג, דברי יציב יו"ד סי' ק"ב אות ה') – "אפשר ... מחמת דם טוהר אינה צריכה להמתין עוד ה' ימים".

ו. ספק מראה.

1. מיקל, אא"כ שאלה לחכם והתיר.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סוף סי' ס"ח) – "ובראתה כתם שפרשו מחמת שלא ידעו שהוא טהור ולמחר ראתה דם ושאלו לחכם וטיהר את הכתם אין להחשיב יום שפרשו מצד טעותם, במנין החמשה ימים שנהגו להמתין קודם ספירת הז' נקיים מאחר שנתברר שהיתה מותרת. ואם לא שאלו לחכם שהוא להם גם עתה בספק נחשב במנין החמשה ימים".

(ב) בדה"ש (ס"ק קע"ב).

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל סוף הע' שס"ו) – "להחמיר".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: I received a bedika at night from a vest 29 haflagah earlier that day. I wasn't sure about it seeing it at night, so I said I will see it better in the morning. The next morning, before I looked at it, I was contacted that it wasn't nogeah anymore since she had her period the next morning (day 30).

1. When do they start their five days, from the day they were poresh m'safek?

2. Would it matter if I look at it and see that it was really tahor? If it does matter, can I choose not to look at it? Or even if I do look at it, maybe not tell them?

3. Maybe in this case there would be a chiyuv to look at it, since a bad bedika on a vest 29 would create a vest kavuah for shavua.

4. If the bedika would be bad, would she then have a vest kavuah even lehakel (not be choshesh for oinah benonis anymore)?

R' Y. Berkovits wrote:

1. If poresh mesafek, they can count from then, as long as it didn't turn out that they were mistakenly poresh. If the bedika turns out to be tahor, then count five from the period.

2. I think the Rav should look at it and tell them, and not play games. [Although, I know that there are mekilim even if it is tahor (since they were poresh), and that this is all within a פלוג of the Trumas Hadeshen.]

3. Yes. Also, even without the issue of being nikva, you have to know if the original 29 was נעקר. It won't be נעקר with a bad bedika.

4. No - just l'chumra.

2. מחמיר, אא"כ שואלת חכם ופסק שהיא טמא מן הדין.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"א הע' ל"א, אשרי האיש יו"ד פרק ל' אות ז') – "מצאה כתם ופרשו מספק מחמתו, ולמחרת פירסה נדה, אין היום שפרשו מספק מצטרף למנין ה' ימים, אלא אם כן נפסק על הכתם שהיה טמא מן הדין, ואז היום המסופק מצטרף למנין ה' ימים".

עי' הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שי"ח) – "ראתה מראה והסתפקה אם הוא דם המטמא, ופירשו מספק ואחר יום או יותר ראתה דם, ואחר כך הורה המורה לטהר את המראה הראשון - מתחלת למנות את ה' ימים מעת ראיית הדם ולא מעת מציאת המראה הראשון".

(ב) פתחי דעת (פרק י"א סעי' י"ח) – "אם מצאה כתם ונסתפקו בדינו, ונהגו כנדה מספק, ולמחרת פירסה נדה, אינה מונה מיום מציאת הכתם, אלא אם כן נפסק אח"כ על הכתם זה שהינו טמא".

3. מיקל בכל ציורים.

(א) חשב האפוד (ח"ב סי' ק"י, הליכות חנוך פרק ב' אות קצ"א) – "דה"ה אפילו אם לבסוף אכן טיהר החכם את הכתם וראתה קודם שטיהרו".

(ב) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה אם, סיכום אות ד', שבה"ל ח"ו סי' קכ"ט אות ח') – "פרשו משום מראה מסופק והחכם טיהר ובא הוסת ממתי מונים המתנת ה' ימים לפני הספירה ואיך הדין אם ה' מראה שאין בו ספק רק החמירו מחוסר ידיעה, ואם יש עוד פרטים

בזה. תשובה: אם החמירו על עצמן לפרוש זה מזה מחמת חשש ראי', והיו נוהגים כנדה, הדין נותן שאפשר להתחיל ה' ימים מאז, [ודלא כדעת המחמירים בזה]."
 (ג) חוט שני (ס"ק ט"ז אות י"ג) – "אם נהגו בפרישה בתשמיש, מתורת חשש של איסור נדה, אפשר להתחיל למנות ה' ימים מיום הפרישה".
 (ד) אבני יספה (אהל יעקב י"ד אלול תש"ע) – "אם פרש מאשתו מספק, מצרפים ימים אלה לחמשה ימים לפני הז' נקיים שהרי נהג בה איסור גמור וממילא לא שייך לגזור עליו, ואין זה כמו שאינו משמש מצדן ששם יש גזירה".
 (ה) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקי"ח) – "שאלה: אשה שראתה כתמים ומסתפקת אם היא טמאה ופירש בעלה מחמת ספק, יומיים עברו וקבלה את הוסת, האם היומיים האלו של פרישה עולה לה לחמשה ימים. תשובה: מצטרפים".
 (ו) יסוד הטהרה (פרק ג' סעי' ז) – "למנות את חמשת ימי ההמתנה מן היום שפרשו זה מזה, ואף אם נתברר לאחר שנטמאה בודאי, שהמראה המסופק שמצאה קודם היה טהור".
 (ז) פותח שער (סי' ט"ז סעי' י"א).
 (ח) מנחת חן (ח"ב י"ד סי' פ"ג, חוקת הטהרה סעי' נ"ד) – "אשה שראתה כתם בימי טהרה והיתה מסופקת עליו ונהגו בפרישות, ולאחר כמה ימים התברר שהוא טהור, ובו ביום התחיל הוסת שלה, אפשר לצרף הימים שנהגו בפרישות למנין חמשה ימים ולא אמרינן שנתגלה למפרע שהיתה באמת טהורה".
 4. מראי מקומות – מהר"י שטייף (סי' קכ"ח), הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (לתורה והוראה ח"י עמ' כ"א אות ד', לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' ל"ב), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ה, שפ"ח ס"ק ע"ח).
 (א) נטעי גבריאל (פרק מ"ד סעי' ח') – "באופן שברור שהיתה טמאה אלא שהיא לא ידעה מזה כגון שמצאה כתם או שאלה ולא היו יכולין לשאול את הרב, ואח"כ נתברר שהיא טמאה, אין ימים אלו נחשבים בחשבון, אלא מונין ה' ימים משעה שנתברר לה בודאי שהיא טמאה. ויש מקילין שגם במצאה מראה שחשבה לטמאה, או שהיתה מסופק בדינה ונהגה כדין הנדה, מונין מיום שמצאה המראה, אף שנתברר אח"כ שבאמת טהורה היתה, הואל ונהגו דיני פרישות".

ז. מצאה כתם בבגדה כשפשטתו, באופן שברור שהכתם הי' כבר מלפני כמה ימים.

1. מחמיר.
 (א) על דעת תורה (סעי' י"א ד"ה אפי') – "ונ"ל להחמיר כיון שהי' בימי טהרה ולא הי' עלי' חיוב לבדוק החלוק, יש לגזור אטו שימשה. אבל אם הי' בזמן הוסת שהי' עלי' חיוב לבדוק קודם שתשמש, א"צ לפרוש ו' עונות. וכן אם היא רגילה לבדוק קודם תשמיש גם החלוק שפשטה י"ל דהוי גזירה אטו מילתא דלא שכיח, ויש להקל בכתם שהוא רק חומרא".
 (ב) הר צבי (יו"ד סי' קנ"ח) – "ומה"ט יש לדון בספיקו השני במציאת כתם דדי שתמנה ה' ימים מיום לבישת החלוק היכי דלא שמשה. דאין הנידון דומה, דמה שהיא טמאה למפרע ממציאת הכתם עד לבישת החלוק, זה לא מהני שלא יהיה זה בכלל הגזירה, דמה בכך שהיא עכשיו טמאה למפרע, אבל עכ"פ עד מציאת הכתם בחזקת טהורה היתה והיתה מותרת בתשמיש ושפיר שייך לגזור לא שמשה אטו שמשה, כיון שמותרת בתשמיש היתה עד שעת מציאת הכתם גם זה בכלל הגזירה, משא"כ ימים שכבר נאסרה אין לגזור בהם לא שמשה אטו שמשה".
 (ג) פרדס שמחה (ס"ק ס' אות ה') – "מצאה כתם בבגדה שפשטתה גם בברור שהכתם הי' כבר מלפני כמה ימים, נמי צריכה להמתין ה' ימים מזמן המציאה".
 (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' כ"ט).
 (ה) טהרה כהלכה (פרק ט"ו סעי' י"ג) – "מכיון שלא היה ידוע לה שהיא טמאה, אין ימים אלו נחשבים...".
 (ו) נטעי גבריאל (פרק מ"ד סעי' י') – "מצאה כתם בבגדה וברור לה שהכתם הי' מלפני כמה ימים, אפ"ה צריכה להמתין מזמן המציאה".
 (ז) פתחי דעת (פרק י"א סעי' י"ז).

ח. מצאה כתם וחשבה שהוא טהור, ואחר זמן שאלה לחכם וטימא אותו.

1. מיקל, מונה מיום מציאת הכתם.
 (א) הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"ח אות ל"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ל' אות ח') – "מצאה כתם וחשבה שהוא טהור, ואחר יומיים שאלה לחכם וטימא אותו, ובינתיים לא שימשו, הרי היא מונה את המתנת ה' ימים שלפני הז' נקיים מיום מציאת הכתם".
 2. מחמיר, צריכה לחשוב משעה שהרב טימא הכתם.
 (א) נטעי גבריאל (פרק מ"ד סעי' ח') – "מצאה דם על בדיקה או כתם וחשבה שהמראה טהור, ואח"כ שאל הבעל להרב וטימא הכתם, צריכה לחשוב ה' ימים משעה שהרב טימא הכתם".

ט. החמירה על עצמה.

1. מחמיר.
 (א) דברי שאול (יוסף דעת בהשמטות סי' קצ"ז סעי' ג' ד"ה והנה) – "באשת חבר שמצאה כתם שהוא טהור מדינא רק שהוא החמיר על עצמו, והתחילה לספור ה' ימים שקודם הז' נקיים, ומצאה ביום הראשון מהנקיים כתם טמא גמור... הדבר פשוט דמתחלת למנות משעת מציאת הכתם הטמא והחומרא לא יהיה קולא, כמ"ש מעלתו מדברי הש"ך שהחמיר בשם העט"ז אף בלא שמשה, ואני מוסיף דכה"ג מבואר בר"ן בפסחים פרק כל שעה דחומרא דהחמירו שאסור לאחזר פסח לא יהיה נמשך מזה קולא וחשוב דבר שיל"מ כיון דמדינא מותר ומכ"ש בזה וז"ב".

(ב) פתחא זוטא (סי' קפ"ח ס"ק ט' ד"ה ברם, סי' קצ"ג מהד"ת ס"ק א') – "צריך לדקדק שלא יבוא חומרא זו לידי קולא ... והתחילה למנות החמשה ימים ומצאה ביום ראשון של הז"נ כתם טמא, דפשוט דצריך להתחיל למנות מחדש משעת מציאת כתם טמא".

(ג) טהרת ישראל (סי' קפ"ח סעי' ט"ז, סי' קצ"ו סעי' פ') – "צריך לדקדק שלא יבוא חומרא זו לידי קולא כגון שהתחילה למנות על כתם הנ"ל החמשה ימים ומצאה ביום ראשון של הז"נ כתם שטמא מדינא שצריך להתחיל למנות מחדש משעת מציאת הכתם הטמא".

(ד) שפע טהרה (סי' קצ"ו ס"ק ל"ה, דברי יציב יו"ד סי' ק"ב) – "מצאה כתם וטהורה אלא שהיא החמירה על עצמה, ואח"כ ראתה דם, צריכה למנות ה' ימים מיום ראיית הדם".

(ה) טהרת הבית (סי' י"ג סעי' י"ד) – "אם היה הכתם טהור מן הדין, אלא שהחמירה על עצמה בהסכמת בעלה, ולמחרת ראתה דם, אינה יכולה לחשוב הימים אלא מיום ראיית הדם, לנוהגים כשיטת הרמ"א".

(ו) בדה"ש (סי' קפ"ח בי' ד"ה ואין, עמ' ע"ה) – "צריך למנות ה' ימים מראייה השנייה ...".

(ז) פרדס שמחה (ס"ק ס' אות ד') – "רק בחומרא של האשה, אבל אם החכם הי' מסופק במראה טמא, מונה מאותו זמן".

(ח) יסוד הטהרה (פרק ג' הע' ז').

(ט) נטעי גבריאל (פרק מ"ד סעי' ט') – "מצאה כתם ופסקו לה שהוא טהור והחמיר על עצמו ואח"כ בא הוסת חשבינן ה' ימים מיום הוסת, דחשבינן משעה שהיא ודאי טמאה".

2. מיקל.

(א) עי' מהר"י שטייף (סי' קכ"ח) – "פתחא זוטא סי' קפ"ח או"ק ט' ... ועיקר החומרא של היוסף דעת תמוה לענ"ד, דמאחר דעכ"פ החזיקה עצמה לטמאה לחומרא שוב לא שייך חשש שמשה, ויש סברא לחשוב החמשה ימים מיום שהחמירה עצמה, וצע"ע".

(ב) עי' אג"מ (לתורה והוראה ח"ב עמ' כ"ב) – "אם אירע מעשה שהחמירה אשה על עצמה כשמצאה כתם בבגד צבוע אעפ"י שטענה והפרישה מאישה אם מצאה דם אח"כ עלתה הימים שהפרישה למנין ה' ימים שמונים קודם שבעה נקיים, דהא דאמרינן שצריך ה' ימים אפילו אין בעלה בעיר או שלא שימשו דלא פלוג רבנן בתקנתם היינו במקום שהפרישה לא היתה מחמת איסור אבל בדהפרישה מחמת איסור אפילו בטעות שפיר עולה למנין ה' ימים".

(ג) שבה"ל (ח"ו סי' קכ"ט אות ח') – "פרשו משום מראה מסופק והחכם טיהר ובה הוסת ממתי מונים המתנת ה' ימים לפני הספירה ואיך הדין אם הי' מראה שאין בו ספק רק החמירו מחוסר ידיעה, ואם יש עוד פרטים בזה. תשובה: אם החמירו על עצמן לפרוש זה מזה מחמת חשש ראי', והיו נוהגים כנדה, הדין נותן שאפשר להתחיל ה' ימים מאז, [ודלא כדעת המחמירים בזה]".

(ד) פותח שער (סי' ט"ז סעי' י"ג) – "ובכלל כל שהחמירו על עצמן מחמת איזה דעה המובאה בשו"ע ובפוסקים, יכולה למנות הה' ימים משעת הפרישה".

פותח שער (סי' ט"ז סעי' י"ד) – "אבל אם שאלה לחכם והתיר לה, והחמירה על עצמה בתורת חומרא וסלסול בעלמא ולא בתורת איסור, אשר אפשר אם היה איזה דוחק היתה מותרת על החומרא והסלסול, ושוב ליום או יומיים מצאה דם, תמנה הה' ימים מיום שמצאה הדם, כיון שכבר הורה לה החכם שהיא מותרת".

(ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ה, עם החילוק של הפותח שער. עי' סוף הע' ל"ח).

3. מראי מקומות – לב אברהם (ח"א סי' ע"ו ד"ה ואף), ידות טהרה (עמ' פ"ג ד"ה עוד), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ט, שפ"ח ס"ק ע"ט).

י. מדין שויה נפשה.

1. מיקל.

(א) אור לציון (ח"א יו"ד סי' ו') - לשונו מובא לקמן.

(ב) שבה"ל (ח"ט סי' קע"ו אות ו'), ששבה"ל הוספות סוף עמ' שע"ח) – "אם אמרה לבעלה טמאה אני ונתנה אמתלא באופן שאינה נאמנת ולאחרי יומים הגיע ווסתה וראתה ג' ימים האם היומים מצטרפים לה' ימים ומפסקת בטהרה, או היומיים אין מצטרפים. לענ"ד פשוט דכן מצטרפים דכלום טעמא דהאי מילתא של ה' ימים להרחיקה ע"י ימי טומאה מתשמיש בעלה שלא תפלוט באמצע ז' נקיים והרי איכא ה' ימי הרחקה מסרך טומאה".

(ג) חוט שני (ס"ק ט"ז אות י"ב) – "אשה ששיקרה לבעלה שראתה עוד קודם שבאמת ראתה, ונאסרה עליו מדין שויה נפשה חתיכה דאיסור, יכולה להחשיב ימים אלו, להמתנת ימי פולטת, שהרי אסורה עליו משום נדה".

(ד) לבושי עז (תמצית אות ל"ג) - לשונו מובא לקמן.

2. מראי מקומות.

(א) טהרת הבית (ח"ב עמ' תכ"ה) – "דלגבי דידה שיודעת האמת אפשר שלא יועיל לה להקל רק להחמיר".

יא. הרואה ראייה גמורה, וקודם ראייתה היתה אסורה לשמש.

1. מחמיר – שפע טהרה (ס"ק ל"ב, דברי יציב יו"ד סי' ק"ב, "הרואה ראי' גמורה, צריכה להמתין ה' ימים קודם לספירת ז' נקיים, ואפילו אם קודם ראייתה היתה אסורה לשמש, מכל מקום צריכה להמתין ה' ימים").

(א) לא נראה כן מסתימת שאר הפוסקים.

מד היתה אסורה מקודם, אבל היה בידה לטבול.

א. כלה.

1. עי' לקמן.

ב. דילגה חודש.

1. מיקל – דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק כ', לשונו מובא לעיל), הו"ד בפת"ת (ס"ק ט"ז), שו"ת זבחי צדק (יו"ד סי' ט"ו, "צריך שתדע דאם אחר שמנתה ז"ן ועדין לא טבלה וחזרה ופירסה נדה זו האשה א"ל להמתין עוד ה' או ו' ימים אלא כיון שפסקה מיד ביום מחרתו מתחלת למנות ז"ן כמ"ש הש"ך שם בסק"כ עי"ש וגדולה מזו כתב הר" סדרי טהרה משם הר" סולת בלולה ואפי' אם היתה מתאחרת טבילתה שנה או שנתיים והיתה רואה מותרת ללבוש לבנים מיד אחר שפסקה בטהרה ומונית מיום המחרת ז"ן עי"ש הרי לך כל ענייני נדה"), פותח שער (סי' ט"ז סעי' ז'), יסוד הטהרה (פרק ג' סעי' ו'), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות א', תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות א', לשונו מובא לקמן), ציץ אליעזר (הו"ד סי' צ"ב אות ב', לשונו מובא לקמן), נטעי גבריאל (פרק מ"ד סעי' א').
2. מחמיר – לחם ושמלה (שמלה ס"ק כ"ב, "משום לא פלוג"), קנה בשם (אוצרות הטהרה פרק ה' הע' י"ח), הגר"מ שטרן שליט"א (אוצרות הטהרה פרק ה' הע' י"ח).
3. מראי מקומות – דובב מישרים (ח"א סי' ח' ד"ה ולכאורה), הר צבי (יו"ד סי' קנ"ז, לשונו מובא לקמן), מנחת יצחק (ח"ג סי' פ"ה, לשונו מובא לקמן), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"א עמ' נ'), הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שי"ז, משמרת הטהרה פרק ט' הע' כ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ל' אות ד', לשונו מובא לקמן), דרכי טהרה (עמ' קל"ח ד"ה אשה), בדה"ש (ס"ק קע"ב), פרדס שמחה (ס"ק נ"ט אות ד', לשונו מובא לקמן), פותח שער (סי' ט"ז סעי' ט'), לבושי עז (תמצית אות י"ז, לשונו מובא לקמן), פתחי הלכה (ארטסקורול, פרק כ"ט הע' ל"ה).

מה [כלה]

א. ש"ך (ס"ק כ') – "וגדולה מזו נוהגים שאפי' כלה אינה סופרת ז' נקיים עד יום ה' לראייתה אף על פי שעדיין לא בא החתן לעיר אף על פי שלפי דעתי אין להחמיר בזה כלל ולא נזכר בשום פוסק קדמון או אחרון מ"מ לא יהא אלא כדברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור כו' ומ"מ בשעת הדחק יש להתיר להכלה שמיד שתפסוק בטהרה תספור ז' נקיים דבהכי עדיף טפי ממה שנוהגין שנשאת כשהיא נדה שהרמב"ם פסק שלא תנשא כלל עד שתטהר ואף על גב דאנן לא מדקדקים בהכי וכמ"ש הרב בא"ע ס"ס ס"א מ"מ ודאי היכא דאפשר בטהרה טפי עדיף, כן נ"ל".

1. פשטות הש"ך שצריך להחמיר ולהמתין ה' ימים, וכדאי בפרדס רמונים (שפ"ח ס"ק כ' ד"ה ומ"ש דהתרומת) ודובב מישרים (לשונו מובא לקמן) ועוד [עי' בדה"ש (ציונים ס"ק רצ"ג)].
2. אמנם, עי' דגול מרבבה (לשונו מובא לקמן) ומחה"ש (לשונו מובא לקמן), שיש פשט אחרת בהש"ך.
3. ועי' צמח צדק (לשונו מובא לקמן) ומלבושי טהרה (ס"ק כ"ז, לשונו מובא לקמן), שלומד שהש"ך מחמיר רק במקום שנהגו.

ב. מיקל, מונה ז' נקיים תיכף שפסק דם וסתה.

1. ט"ז (ס"ק ז') - מטעם אחר.
2. דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק כ') – "כוונתו כשלא היתה נדה קודם לראיה, כגון בתולה שראתה פעם ראשונה ועד עתה היתה בתולת דמים, או מניקה שהיתה טהורה בעת מיתת בעלה וראתה עתה פעם ראשון אחר כ"ד חדש. אבל אם היתה כבר נדה לא שייך חומרא זו כלל".
3. הו"ד בפת"ת (ס"ק ט"ז).
4. שערי דעה (ס"ק ח') – "בדגול מרבבה ... והדין עמו".
5. ערה"ש (סעי' ל"ט) – "וכמדומני שאין המנהג כן והכלה מתי שהיא טהורה מפסקת בטהרה ומונה ז' נקיים".
6. דור רביעי (ח"א סי' כ"ב).
7. הגר"ש איידר זצ"ל (ח"א עמ' מ"ו).
8. פרדס שמחה (ס"ק נ"ט אות ח').
9. חוט שני (ס"ק ט"ז אות ז').
10. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט, ריש פרק ג' אות ב').
11. לבושי עז (תמצית אות ט"ז) – "ונקטינן כהנוב"י".
12. פותח שער (סי' ט"ז סעי' ח').
13. יסוד הטהרה (פרק ג' הע' ו').
14. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ג') – "מדינא אינה צריכה להמתין ה' ימים".

ג. מחמיר [לכתחילה], שאינה סופרת ז' נקיים עד יום חמישי לראייתה.

1. מקור חיים (ס"ק פ"א) – "דנוהגין אפילו כלה אינו סופרת ז' נקיים עד יום ה' לראייתה".
2. חכ"א (כלל קט"ו סעי' י"ב) – "אף על גב דכל הנשים צריכות להמתין מיום הראייה עד שמפסקת בטהרה חמישה ימים עם יום הראייה כדלקמן בדין לבישת לבנים מכל מקום בכלה אפילו באלמנה אם מתוך זה צריך לעשות חופת נדה או שיתקלקלו המאכלים וכיוצא בו מותרת להפסיק בטהרה תיכף כשתמצא עצמה טהורה ומכל שכן אם לא מצאו רק כתם (סימן קצ"ו ט"ז ס"ק ז' וש"ך ס"ק כ' וסדרי טהרה שם)".
3. קיצור שו"ע (סי' קנ"ט סעי' ט'), אמנם עי' לחם ושמלה לקמן) – "כלה שראתה דם קודם הנישואין, ואם תמתין חמשה ימים יהיה יום הנישואין קודם זמן טבילתה, וקשה להם לדחות הנישואין, אזי תוכל להפסיק בטהרה מיד ביום שפסקה קודם בין השמשות, ולספור ממחרת שבעה נקיים כדי שתוכל לטבול קודם החופה. וזה עדיף טפי מלעשות החופה בעודה נדה".

4. ר' חיים כהן (י"ד סי' מ"א) – "אבל יותר נראה לעניות דעתי שהש"ך כתב עד יום ה' שלא בדקדוק וכוונתו לומר שפוסקת בטהרה ביום ה' והתחלת הז"נ הוא ביום ו' והוא כמו עד ועד בכלל דהא לא בא הש"ך כאן אלא להביא ראייה דאפילו לא הוי בעלה בעיר חיישינן לגזרה דבה"ש דלא כהב"ח על זה כתב שהרי אפילו כלה שלא בא החתן לעיר כו' ואפשר דרבנותא דכלה היא משום שעדיין לא באה לכלל תשמיש כמ"ש הט"ז ואפ"ה אינה סופרת עד יום ה' דהיינו עד כלות יום ה' כנלע"ד".
5. מנחת יצחק (ח"ד סי' ע"ב).
6. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות א', תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות א', שולחן שלמה נדה פרק ב' סעי' י"ב) – "שהמנהג הוא להחמיר גם בכלה לפני חופתה שלא תתחיל לספור ז' נקיים עד יום ה' או ו' לראיתה אע"פ שאין לה בעל והיא גם בנדותה מחמת הראיות הקודמות".
7. שפע טהרה (ס"ק ל"ב, דברי יציב יו"ד סי' ק"ב).
8. הגרשז"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שי"ג) – "ממתנת ה' ימים לפני שסופרת ז' נקיים, והיינו דוקא לכתחילה, אבל בעת הצורך יש להקל".
9. ששבה"ל (ש"ך ס"ק כ', סיכום אות י') – "לכתחילה יש להמתין ה' ימים".
10. דרכי טהרה (עמ' קל"ט ד"ה כלה).
11. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ד, ע"ה הע' ל"ג).

ד. תלוי במנהג.

1. סד"ט (סוף ס"ק ל"ט) – "והיכא דנהגו להחמיר נהוג, והיכא דלא נהוג אין להחמיר כלל".
2. צמח צדק (פסקי דינים סעי' כ"ח) – "ומ"מ המנהג להחמיר אף בכלה שתמתין ה' ימים מיום ראייתה אף אם לא בא החתן עדיין. ואין לשנות המנהג (דהוי כדברים המותרים ואחריו נהגו בהן איסור כו'). ומיהו בשעת הדחק כגון שטבחה טבוח ויתקלקלו האוכלין אם ידחו הנשואין עד שתטהר אם תמתין ה' ימים יש להקל שלא תמתין כלל אלא תפסוק בטהרה ביום שפוסקת בו דזהו עדיף טפי ממה שנוהגין שנשאת כשהיא נדה (ש"ך ומ"י) ואף בלא שעת הדחק אין להחמיר אלא במקום שכבר נהגו אבל במקום שאין מנהג אין להחמיר כלל בזה (ש"ך)".
3. לחם ושמלה (לחם ס"ק נ"ג, שמלה ס"ק כ"ב, אמנם ע"י קיצור שו"ע לעיל) – "הס"ט".
4. מלבושי טהרה (סעי' כ"ב, ס"ק כ"ז) – "איך דלא נהוג אפילו שלא בשעת הדחק אין להחמיר בזה כלל ותוכל לספור מיד ז"נ אחר ראייתה [זה פשט ממה שמבואר בדברי הש"ך שאין זה אלא כדברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור]".
5. טהרת ישראל (סעי' ע"ג).

- ה. מראי מקומות – פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק כ' ד"ה ומ"ש דהתרומת), בדה"ש (ס"ק קס"ו), נטעי גבריאל (פרק מ"ג סעי' י"ג, סעי' י"ד), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ג, שפ"ח ס"ק ס"ח, ס"ק ס"ט).
1. דובב מישרים (ח"א סי' ח' ד"ה ולכאורה) – "וגם בכלה אף על גב שהדגול מרבבה הקיל שם [על ש"ך סק"כ] בכלה שראתה נדה, מ"מ מלשון הש"ך ז"ל שם נראה שאין לחלק עיי"ש".

ו. למחמירים, האם צריכה להמתין למנות עד יום ו' לראיתה, או יכולה לספור מיום החמישי.

1. מחמיר, צריכה להמתין למנות עד יום ו' לראיתה – מחה"ש (ס"ק כ'), "טפי עדיף כו'. ר"ל, לספור השבעה נקיים מיד ולהיות הנשואין בטהרה, מלהמתין ה' ימים קודם שתתחיל", חכ"א (כלל קט"ו סעי' י"ב, לשונו מובא לעיל), חכמת בצלאל (נדה דף סז: ד"ה אתקין, עמ' תרצ"ח), ר' חיים כהן (י"ד סי' מ"א, לשונו מובא לעיל), חזו"א (י"ד סי' צ"ג ס"ק ט'), מנחת יצחק (ח"ד סי' ע"ב אות ב'), הגרשז"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שי"ג, לשונו מובא לעיל), ששבה"ל (סיכום אות י'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ד).
2. מיקל, יכולה למנות הז' נקיים ביום ה' לראיתה – מקור חיים (ס"ק פ"א), פרדס רמונים (שפ"ח סוף ס"ק כ'), חבצלת השרון (מהדו"ת סי' ל"ה).
3. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק כ'), לשונו מובא לעיל), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות א', תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות א', לשונו מובא לעיל), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ע"ב).

ז. מראי מקומות.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

Question: If a couple is intimate before the wedding b'issur, would we apply the Rama of 5 days when she's going for a hefsek since poletes is possible or would we say the lo ploog still doesn't apply since she's assur? If we would say she needs 5, would that apply if a couple is not shomer negiah as well?

R' Y. Berkovits wrote: They can be mekil like the ikkur hadin that there is a חשש פליטה for six עונות. Which practically means four days (72 hours span over four days).

ח. דם חימוד.

1. מחמיר [רק ד' ימים].
 (א) מחה"ש (ס"ק כ') – "שאפילו כלה כו'. ר"ל, שאינה צריכה שבעה נקיים רק משום חימוד, ולא באה לכלל תשמיש מעולם, אפילו הכי אינה סופרת שבעה נקיים כו'".

- (ב) רבינו חיים כהן (יו"ד סי' מ"א) – "ועפ"י כל אלה, חששתי להורות היתר בכלה שראתה ממש, שתפסוק מיום ד', ותספור מיום ה', [אבל (כדאי' במנח"י)] בכלה שלא ראתה, וא"צ למנות ז' נקיים, אלא משום חשש חימוד, הייתי מתיר לספור מיום ה', הואיל ודמיא לדין כלה המתחלת לספור אחר ביאה ראשונה של בתולים, שפסק מהר"ל מפראג לספור מיום ה' כדלעיל".
- (ג) פתחא זוטא (ס"ק כ"ו) – "רח"כ ... ועמחהש"ק ...".
- (ד) מנחת יצחק (ח"ד סי' ע"ב) – "להחמיר, וכן ס"ל להגאון בתשו' ר"ח כהן ... חלקת יעקב ... דהמחצית השקל ...".
2. מיקל, אינה צריכה להמתין כלל.
- (א) חלקת יעקב (יו"ד סי' ק"ג בשולי הגליון) – "ראיתי בפת"ז קצ"ו שרמז לתשו' רח"כ סימן מ"א ומחצה"ש קצ"ו, ועיינתי שם ולדעתם ג"כ כוונת הש"ך דסי' קצ"ו ס"ק כ' לחדש, דאף כלה שלא ראתה כלל אלא משום חשש חימוד בלבד ג"כ צריכה ה' ימים קודם הספירה. ולפע"ד זה תמוה מכמה טעמים, שהרי לשון הש"ך להדי' וז"ל ... ומסתימת האחרונים שלא מייתי להאי דינא דבחשש חימוד ג"כ צריכה ה' ימים קודם ספירתה משמע נמי שהבינו כוונת הש"ך כדג"מ הנ"ל, דהש"ך מיירי בכללות שראו והחידוש דהש"ך אעפ"י שאין החתן בעיר".
- (ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות א' בהג"ה, תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות א' בהג"ה) – "תמיהני טובא על גאון ישראל מוהר"ח הכהן ראפעפארט ז"ל שכתב בספרו סי' מ"א שהוא חושש להורות היתר בכלה שראתה ממש דם שתפסוק ביום ד' ותתחיל לספור מיום ה' רק בכלה שלא ראתה וא"צ למנות ז' נקיים אלא משום חשש חימוד הייתי מתיר לספור מיום ה' הואיל ודמיא לדין כלה המתחלת לספור אחר ביאה ראשונה של בתולים שפסק מהר"ל מפראג לספור מיום ה' עכ"ל, והוא פלאי, הרי מפורש פסקו בשו"ע ריש סי' קצ"ב שמונה ז' ימים ממחרת יום התביעה וא"צ אפי' הפסק טהרה עיי"ש בש"ך ואיך כתב שצריכה להמתין ד' ימים".
- (ג) פרדס שמחה (ס"ק ס"א אות ב').
3. מראי מקומות – בדה"ש (סי' קצ"ב סעי' א' ד"ה ומונה, עמ' רל"ב), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ע', ס"ק ע"ב).
- (א) גליון מהרש"א (סי' קצ"ב על מחבר סעי' א') – "ומונה שבעה ממחרת יום התביעה. ולענין אי צריכה להמתין מלספור עד יום ה' לראייתה, עיין ש"ך סימן קצ"ו ס"ק כ"ו".
- (ב) שבט הקהתי (ח"ו סי' שי"ז אות ב') – "כגון בזקנה דגם כן צריכה ז"נ ... הנה מסתימת הפוסקים שכתבו שסופרת ז"נ ולא כתבו דבעי גם כן חמשה ימים ורק בכלה ... ושוב הראני ... דהגליון מהרש"א (סימן קצ"ב) חוקר בזה, וציין להש"ך (סימן קצ"ו ס"ק כ) דמשמע דיש להחמיר למנות ה' ימים לפני הז"נ".

מז' היתה אסורה מצד דבר אחר.

א. מצד אבילות.

1. מיקל.

- (א) חשב האפוד (ח"א סי' י"ח, ח"ג סי' ט"ז) – "מותרת להפסיק בטהרה מיד, כי לא בעינן דוקא דיהיו אסורים מחמת איסור נדות".
- (ב) באר משה (ח"א סי' נ"ב אות ו') – "המיקל בשניהם לא הפסיד ושפיר עביד".
- (ג) טהרת הבית (ח"ב עמ' תכ"ה) – "וכן נראה עיקר להקל".
- (ד) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' פ"ג אות א', חוקת הטהרה סעי' נ"ה) – "נחלקו גדולי הפוסקים באופן שהבעל או האשה באבילות ר"ל, וראתה דם בסוף ימי האבילות, אם אפשר לספור ז' נקיים מיד או צריכה למנות ה' ימים מראיית הדם, ולהלכה נראה כדעת המקילים שאפשר לספור מיד".
2. רק יום ד'.
- (א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"א, הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב פרק ב' הע' צ', עי' רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ו אות י') – "מסתבר שא"צ להמתין מיום הראייה אלא ד' ימים ויום הראשון נמנה גם מימי האבילות, כיון שהוא מחמת איסור אף שאינו מחמת איסור נדה".
- (ב) הגרני"א פארכהיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין תשפ"ב) – "אשה יש ראייה כשהיא או בעלה כשהם באבילות, האם יכול לצרף את אותו ימים בחשבון ה' ימים. תשובה: הגר"מ פיינשטיין זצ"ל מיקל".
3. מחמיר, ה' ימים.
- (א) לב אברהם (ח"א סוף סי' ע"ו) – "מחמת דין אחר כגון שהיו אבילים עי' בדרכי תשובה ... מסתבר שיש להחמיר מאחר שהמניעה היתה מחמת דין צדדי".
- (ב) הגר"ש זצ"ל (פתחי דעת פרק י"א הע' ל"ג).
- (ג) יסוד הטהרה (פרק ג' הע' ז') – "כמו כן אם פירשו זה מזה מחמת אבילות שלה או שלו, אין למנות חמשה ימים מעת שפירשו מחמת דיני אבילות, אלא מונה חמשה ימים מיום שנמאה".
4. מראי מקומות – דור רביעי (ח"א סי' כ"ב), דרכ"ת (ס"ק פ"ו), בדה"ש (סעי' י"א בי' ד"ה שעכשיו, עמ' שט"ו), פרדס שמחה (ס"ק ס' אות ז'), מראה כהן (עמ' ל"ח אות ה'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ו), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"א), פתחי דעת (פרק י"א סעי' כ').
- (א) רדב"ך (סי' ל"ה) – "שמפני אבילות לא הותר לה לשמש היא לה כרואה בתוך ז' נקיים שאינה צריכה להמתין ... לפי מ"ש בעל ש"ך ... נראה להחמיר, הן אמת שיש לחלק אפילו לפי דעת ש"ך דאין בעלה בעיר הוא דבר המצוי ... וז' ימי אבילות לא שכיחי כולי האי, אך חילוק זה לא מצוי".
- (ב) תוספות ירושלים (על סעי' י"א) – "כגון שהיו שניהם אבילים ר"ל וראתה בסוף ימי אבילות אי צריכה להמתין דאפשר דהכא לא שייך לא פלוג ... וצ"ע בזה".

ג) נטעי גבריאל (פרק מ"ד סעי' ז') – "פירסה נדה אחר יו"כ או ת"ב וכן בימי אבלו או אבלה שאסורין בתשמיש, י"א דיש לצרף ימים האסורים בתשמיש, וי"א שאין לצרף כיון שאיסור תשמיש אינה בא מחמת איסור נדה, ולמעשה לכתחילה יש להחמיר ולצוות יש להקל".

ב. מצד יום כיפור או תשעה באב.

1. רק יום ד'.
א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"א, הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב פרק ב' הע' צ"א) – "מסתבר שא"צ להמתין מיום הראייה אלא ד' ימים ... אבל כשלא היה יום ראוי לתשמיש, משום שהיה יוה"כ או ט' באב או ימי אבלות שלו או שלה, לא שייך זה".
2. מחמיר, אין עולים לימי המתנה.
א) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"כ, לבושי עז ס"ק ח' ד"ה ואם, תמצית אות ל"א, אשרי האיש יו"ד פרק ל' אות ו', עי' פתחי דעת פרק י"א הע' ל"ג) – "היה לה עונת וסת במוצאי יום כיפור, וראתה באותה עונה, וכן בתשעה באב, אין מצרפים את יום כיפור ותשעה באב למנין ה' ימים, כיון דאין הפרישות בהם מדין נדה".
ב) חוט שני (ס"ק ט"ז אות י') – "אין הם עולים לימי המתנה, לדין פולטת, משום לא פלוג".
ג) לבושי עז (תמצית אות ל"א).
3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' י"א ב' ד"ה שעכשיו, עמ' שט"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ו), טהרה כהלכה (פרק ט"ו סעי' י"ד), נטעי גבריאל (פרק מ"ד סעי' ז', לשונו מובא לעיל), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"א), פתחי דעת (פרק י"א סעי' כ').
א) הגר"א פארכהיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין תשפ"ב) – "האם אשה יכול הפסק ביום ד' אם ראתה בתשעה באב נדחה אם נהג איסור תשמיש בליל שבת. תשובה: כן".

ג. נדר [שאין לו התרה].

1. מיקל.
א) דור רביעי (ח"א סי' כ"ב) – "בנדר שאין לו התרה ואז ממילא תוכל להצטרף יום א' לחשבון הה' ימים ולפסוק בטהרה ביום ה', וזה נראה לי להלכה אבל לא למעשה רק אם יסכימו בדבר שאר בעלי הוראה המפורסמים".
2. מחמיר.
א) אור לציון (ח"א יו"ד סי' ו' ד"ה וליכא) – "וליכא למימר דהא דשויא אנפשה חתיכה דאיסורא הוא משום נדר, דהוי כאילו נדרה לאסור עליה הנאת תשמיש, ובנדר לא אשכחן שהקילו חכמים שלא לספור חמשה".
3. מראי מקומות – טהרת הבית (ח"ב עמ' תכ"ה).
א) חשב האפוד (ח"ג סי' ט"ז) – "אבלות ... יש כאן מקום לומר דלא דמי, כי כיון שאיסור התשמיש בא להאשה ברצונה, והרי אפשר שלא תדור ותהי' מותרת לשמש לא עדיפא משאר אשה שלא שימשה".

ד. מצד איזה מחלה.

1. מחמיר.
א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז סוף אות כ"א, הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב פרק ב' הע' צ"ד) – "ובאשה שהיתה אסורה מתשמיש מצד שאסורה הרופאים מצד איזה מחלה, פשוט שלא מצרפינן הזמן שפירשו בשביל זה לסך חמשת הימים. דלא נחשב זה ענין איסור, אף שבעצם איכא איסור דחבלת הגוף לדברי הרופא, שלא נחשב זה איסור לאינשי".
ב) פתחי דעת (פרק י"א סעי' כ"א).
- ג) הגר"א פארכהיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין תשפ"ב) – "האם צריכה להמתין אם לא שמשה מחמת צווי הרופאים כשיש סכנה. תשובה: צריכה להמתין".
2. מיקל.
א) באר משה (ח"א סי' נ"ב אות ו') – "המיקל בשניהם לא הפסיד ושפיר עביד".
ב) עי' שבט הלוי (טהרה כהלכה פרק ט"ו הע' כ"ד) – "וכשדיברתי ... דעתו היתה נוטה להקל".
ג) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' פ"ג, חוקת הטהרה סעי' נ"ו) – "אשה שרופא אסרה בתשמיש משום זהירות, וקודם שעברו הימים שנוהרה בהם פירסה נדה, יש להקל ולצרף הימים שנוהרה בהם לחמשה ימים".
3. במקום סכנה, יש להקל.
א) עי' טהרה כהלכה (פרק ט"ו סעי' י"ח) – "ונראה כאשר נאמר להם שיש בדבר משום סכנה, הרי שלעת הצורך ניתן להקל ולמנות ימי פרישה אלו במנין חמשת הימים".
ב) נטעי גבריאל (פרק מ"ד סעי' ו') – "היתה אסורה בתשמיש מפני הוראת הרופא, יש מחמירין שצריכה להמתין ה' ימים, ויש מקילין, ונראה שבמקום שהרופא הזהיר מחשש סכנה יש להורות להקל".
4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' מ"א).

מז] היתה אסורה מצד וסתות.

א. הלכה.

1. מחמיר.
א) פרדס שמחה (ס"ק ס' אות ו') – "גם אם הגיע זמן וסת הקבוע, ממתנת ה' ימים".

2. מיקל.

א) דור רביעי (ח"א סי' כ"ב) – "שאם יש לה וסת קבוע בלילה או אפילו פעמים בלילה ופעמים ביום באופן שכל אותו הלילה הוא בכלל עונה הסמוכה לוסתה וממילא גם בין השמשות של אותו הלילה אסור עיין סי' קפ"ד וא"כ מצרפינו היום שלפניו לחמשה ימים כי לא שייך גזירת בין השמשות ... והוא ברור לפע"ד, וקצת תימה בעיני שלא מצאתי דין זה מפורש ואעפ"כ נראה לפע"ד לסמוך ע"ז למעשה".

ב) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"א, הגר"ש איידר זצ"ל ח"ב פרק ב' הע' פ"ח) – "אשה שפירשה מבעלה מחמת שהיה יום הוסת, ונוהגת לפרוש כל המעל"ע, ובא הוסת מיד בלילה דאחר כך. כיוון דמחמת איסור היתה הפרישה, נחשב יום זה במנין החמישה ימים דנוהגין שלא למנותן בז' הנקיים".

ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"כ, לבושי עז ס"ק ח' ד"ה ואם, פתחי דעת פרק י"א סוף הע' ל"ב) – "דעונת הוסת עצמה מצטרפת לה' ימים, כיון דהוי פרישות משום נדה, אבל עונת או"ז אינה מצטרפת לזה, כיון דהוי רק משום חומרא. ולפ"ז להמחמירים לחוש לעונ"ב יום ל' ול"א, וגם כהכו"פ דעונ"ב הוי מעל"ע וראתה בל"א, ה"נ דמצטרף יום ל' לה' ימים, אבל בשאר וסת אם העונה היתה ביום דמעיקר הדין מותרת בלילה, אין מצטרף הלילה לה' ימים. וכן כשהיו לה ב' וסתות סמוכות זו לזו, ובשניה ראתה, דהעונה הראשונה מצטרפת לה' ימים".

ד) לבושי עז (תמצית אות כ"ח) – "הגיע יום שלשים שהיתה אסורה בו, ובל"א ראתה דם, לדעת הכו"פ דחייב הפרישה בעונ"ב הוא מעל"ע, מצטרף יום הל' למנין ה' ימים, ובשאר וסת משכחת לה אם היו לה ב' וסתות סמוכות זו לזו".

ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שס"ו) - לשונו מובא לקמן.

3. מראי מקומות – הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב ריש סי' ע', מנחת שלמה תנינא (ב - ג) ריש סי' ע"ב), חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קמ"ב), בדה"ש (סעי' י"א ב' ד"ה שעכשיו, עמ' שט"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ו), טהרה כהלכה (פרק ט"ו סעי' י"ד, סעי' ט"ו), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ב), פתחי דעת (פרק י"א סעי' י"ט).

א) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ח') – "אינה צריכה להמתין אפילו ברואה ממש, הטעם מבואר דכאן ליכא למיגזר לא שימשה אטו שימשה, שהרי אסורה לשמש, וזה לא חיישינן שימש באיסור. ולכאורה יש לדון מזה איזה קולא, והוא באשה שיש לה וסת לראות בליל ר"ח וכדומה, דאסורה לשמש כל עונת הוסת, מעתה כשראתה אז, אינה צריכה להמתין רק ד' ימים, דכאן ליכא למיחש שמא תשמש בין השמשות של עונת הוסת, שהרי אסורה לו כל עונת הוסת. עוד נראה, דאם וסתה בלילה אינה צריכה להמתין רק ג' ימים, דהא בליל הוסת אסורה לשמש, ואם תשמש ביום שקודם הוסת, הרי יכלו ששה עונות ביום ג' לראייתה לעת ערב, ואז תוכל להפסיק בטהרה, ואם וסתה ביום אינה צריכה להמתין רק ד' ימים וכנ"ל. ויש לחלק בזה, דברואה תוך ימי ספירתה אינה צריכה להמתין כלל, ע"כ לא חיישינן למידי, משא"כ ברואה בעונת הוסת דעכ"פ צריכה להמתין ג' או ד' ימים וכנ"ל, א"כ תו"ל דלא פלוג רבנן, ולעולם צריכה להמתין ה' ימים. וכעין זה כתב הט"ז בס"י קפ"דג בטעמא דז' נקיים בימי נדתה עי"ש. אולם באמת לא דמי לשם ... ויש לעיין בזה".

ב) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה וצ"ע, סיכום אות ד') – "וצ"ע אם אפשר לצרף גם אם ה' יום וסת קבוע [בצרוף עונת או"ז למחמירים] או עונה בינונית שפורשים בה וליכא חשש פליטת ש"ז. אמנם בזה יש לחלק שהרי בימים אלו אין פורשים מהרחקות של נגיעה וכדו' ולהכי קיל לאינשי, והוי בכלל גזירת פליטת ש"ז, ועדיין צ"ע".

ג) מראה כהן (עמ' ל"ח אות ה') – "אשה שפירשה מבעלה מחמת יום הוסת וכגון בעונה בינונית ביום הל' וביום הל"א וראתה ביום הל"א נחלקו האחרונים אם יכולה למנות את יום הל' כיום ראשון בחשבון החמשה ימים [וכן הוא הנדון בפירושו מחמת אבלות]".

ד) נטעי גבריא (פרק מ"ד סעי' י"א, סעי' י"ב, סעי' י"ג, סעי' י"ד) – "יא. נטמאת ביום שאחר עונה בינונית בין הנוהגים לפרוש יום אחד ובין הנוהגים לפרוש שני ימים יום ל' ויום ל"א, מכיון שנוהגת לפרוש תמיד בכל תוקף אפשר לצרף היום שפירשו למנין ה' ימים. יב. פירשו כל המל"ע מחמת שהיה יום הוסת, יש לצרפה למנין ה' ימים. יג. נטמאה אחר עונת או"ז, יש לצרף היום למנין ה' ימים. יד. דוקא כשמחמירים מן הדין אבל אם נהגו בעצמם להפריש ימים אלו אינם נחשבים למנין ה' ימים".

ב. אם לא בדקה עצמה אחר הוסת, וממילא היתה אסורה כ"ז שלא בדקה, אם תוכל למנות הה' ימים מיום הוסת - למקילים לעיל. [או שבידה לבדוק ולשמש].

1. מיקל.

א) פותח שער (סי' ט"ז סעי' י"ב) – "אם לא בדקה עצמה אחר עונה בינונית, וממילא היתה אסורה כ"ז שלא בדקה, ובינתיים הגיע וסתה או שמצאה כתם, תוכל למנות הה' ימים מיום העונה בינונית".

ב) הגר"א פארכהיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין תשפ"ב) – "אשה שלא עשה בדיקה של עונה בינונית ולמחר יש ראייה אם יכול לצרף את אותו יום בחשבון ה' ימים. תשובה: מסתבר כן".

ג. וסת כו"פ [עונה בינונית לכ"ד שעות].

1. מחמיר.

א) מראה כהן (עמ' ל"ח אות ה') – "בפירשו ... בדינו של ה'פלתי' בעונה בינונית בזה לכו"ע אינה יכולה למנות את ימי הפרישה למנין החמשה ימים".

2. מיקל.

א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"א) - לשונו מובא לעיל.

ב) הגרש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"כ, לבושי עז ס"ק ח' ד"ה ואם) – "להמחמירים לחוש לעונ"ב יום ל' ול"א, וגם כהכו"פ דעונ"ב הוי מעל"ע וראתה בל"א, ה"נ דמצטרף יום ל' לה' ימים".

ג) לבושי עז (תמצית אות כ"ח) – "הגיע יום שלשים שהיתה אסורה בו, ובל"א ראתה דם, לדעת הכו"פ דחיוב הפרישה בעונ"ב הוא מעל"ע, מצטרף יום הל' למנין ה' ימים".
3. מראי מקומות – טהרה כהלכה (פרק ט"ו סעי' י"ד), נטעי גבריאל (פרק מ"ד סעי' י"ב, לשונו מובא לעיל).

ד. וסת או"ז [עונה קודם הוסת].

1. מחמיר.

א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"כ, לבושי עז ס"ק ח' ד"ה ואם) – "אבל עונת או"ז אינה מצטרפת לזה, כיון דהוי רק משום חומרא. ולפ"ז ... בשאר וסת אם העונה היתה ביום דמעיקר הדין מותרת בלילה, אין מצטרף הלילה לה' ימים".
ב) לבושי עז (תמצית אות כ"ט) – "היתה עונת וסתה ביום, ובלילה היתה אסורה משום חומרא דעונת או"ז, אין עונה זו נחשבת כאסורה מחמת נדות, ומשו"ה אין יום וסת זו יכולה להצטרף למנין ה' ימים, כיון דבלילה היתה מותרת מעיקר הדין".
ג) מראה כהן (עמ' ל"ח אות ה') – "אמנם בפירשו מחמת חומרא כגון שהחמירו על עצמם במקום שמן הדין טהורה, או בפירשו בעונת אור זרוע או בדינו של ה'פלת' בעונה בינונית בזה לכו"ע אינה יכולה למנות את ימי הפרישה למנין החמשה ימים".
ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שס"ו) – "שאינ להתיר ע"י ימים שאסור בתשמיש מחמת חומרא. וא"כ אין היתר זה שכיח. שבשלמא אם יש להקל גם מחמת עונת או"ז, א"כ שפיר שכיח הוא, כגון שראתה בליל וסתה. שכל הלילה אסור בתשמיש, וגם היום שלפניו אסור מפני חומרת האו"ז. אבל אם נאמר שאין להתיר ע"י ימים שאסור בתשמיש מחמת חומרא, א"כ אינו שכיח להיות יום ולילה רצופין שאסורים בתשמיש מדינא. [א"כ הוסת חל בליל מוצאי יו"כ או ת"ב, או היתה לה וסת קבוע ושינתה, או אבילות.] וא"כ אין להתיר א"כ ראתה מיד אחר יום הוסת, קודם השיעור שיוכל לשמש. ואם ראתה בין השמשות בלא"ה מונה מהיום הקודם כמש"כ באגר"מ שם תשו' כ'. וכ"כ בבדה"ש סקס"ט. וע"ש באגר"מ שנתן שיעור לזה עד ט' דקות אחר שקיעה. וע' במראה כהן עמוד לח סק"ו שכתב שהוא עד שלש עשרה וחצי דקות אחר שקיעה, וכן שמעתי מרי"ב של' להלכה".

2. מיקל.

א) דור רביעי (ח"א סי' כ"ב) - לשונו מובא לעיל.
ב) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"א, וכן מפורש בהשאלה בהל' נדה של הגר"ש איידר זצ"ל) - לשונו מובא לעיל.
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' ל"ח), נטעי גבריאל (פרק מ"ד סעי' י"ג, לשונו מובא לעיל).
א) ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה וצ"ע, סיכום אות ד') – "וצ"ע אם אפשר לצרף גם אם הי' יום וסת קבוע [בצרוף עונת או"ז למחמירים] או עונה בינונית שפורשים בה וליכא חשש פליטת ש"ז. אמנם בזה יש לחלק שהרי בימים אלו אין פורשים מהרחקות של נגיעה וכדו' ולהכי קיל לאינשי, והוי בכלל גזירת פליטת ש"ז, ועדיין צ"ע".

ה. כשעונת הוסת היתה בלילה, וראתה בסוף הלילה, אם סגי בזה ד' ימים.

1. מראי מקומות – דובב מישרים (ח"א סי' ח'), לבושי עז (תמצית אות ל'), "באופן שעונת וסתה היתה בלילה, כגון בליל א' וראתה בסופו, כיון שהיתה אסורה מביה"ש מדין פרישות של נדה, נסתפק בדובב מישרים אם סגי בזה ד' ימים, כיון דאין שייך כאן טעם הגזירה דה' ימים, ויהיה יום א' של ספירתה בה' בחדש. והשאר צ"ע".

מח [במקום פריה ורבייה - אשה שזמן הביוץ שלה חל בתוך ז"נ, אם יכולה להקדים ולהפסיק בטהרה לפני שיעברו ה' ימים, וכיצד.

א. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קמ"ח) -

One should note that there are medical means available to delay ovulation. One **should consider these before** using *halachic* leniencies.

ב. אם צריך ז' נקיים - חומרא דר' זירא.

1. מיקל.

א) עי' גליא מסכת (יו"ד סי' ד', עמ' קפ"ט) – "דעיקר מימרא דרבי זירא האמורה (נדה ס"ו ע"א) דאף טיפות דם כחרדל צריכה ז' נקיים לא הוי מתקנות חכמים אלא בנות ישראל המה החמירו על עצמן חומרא זו מעצמן ... ולפיכך ראוי לומר בפשיטות על ענין חומרא דר' זירא דבקל נפטרין הימנה היינו בכל ענין ובכל מקום שיש איזה צד לצדד ולהקל יש להקל".
ב) הו"ד בקונטרסי שעורים (קדושין סוף שעור כ"ד ד"ה ומפני).

2. מחמיר.

א) אג"מ (אה"ע ח"ב סי' י"ח) – "אם הנידון הוא דרך תשמיש להתיר בשביל פו"ר לעשות כדינא דאורייתא לא כחומרת ר' זירא שיושבות ז' נקיים, אף שיש מקום לדון בזה מ"מ למעשה אין להתיר ואין רצוני לדבר בזה ע"י הכתב ורק אם יזמין השי"ת שנתראה איזה פעם נדבר בזה לברור הדבר ולא למעשה".

ב) הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות ג', תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות ג', שולחן שלמה נדה עיונים סי' קפ"ג) – "אך מצאתי בשו"ת גליא מסכת שמצדד לומר ... ואע"ג דמשמע שם מדבריו שמצדד להקל גם לענין זה שלא נחשוש אפילו לתקנת רבי ולהצריך ז' נקיים והוא, מ"מ נלענ"ד שגם על גברא רבה דכוותיה אין לסמוך בזה בשום פנים ואופן כיון שהוא עצמו לא כתב חדוש זה אלא על תנאי אם יתקבלו הדברים בעיני החכמים, והרי חזינון שהתפל"מ והחת"ס וכו' שהבאנו קודם לא העלו כלל על דעתם לצדד קולא זו גם במקום מצות פו"ר וחשש של גירושין, וגם כיון דנקטינן להחמיר חומרא דר' זירא גם בדם טוהר ובכתמים דרבנן מסתבר דחשיב לדידן כדון גמור ולא רק כחומרא שאפשר גם להקל בה, ועיין גם בטור יו"ד סי' קצ"ו שכתב שהז' נקיים צריכים להיות רצופים ואם ראתה דם אפ"ל בסוף יום השביעי סתרה כל הימים, וכתב ע"ז הב"י דאין בזה שום

נפקותא אלא לדין התלמוד שהיה חילוק בין נדה לזבה, אבל האידינא אחר חומרא דר' זירא אין נפקותא מדין זה שהרי אף אם אינה סותרת ג"כ צריכה לישב ז' נקיים מחמת ראייה דעכשיו, וכתבו ע"ז האחרונים שהוא דוחק גדול לומר שהטור יכתוב דברים שאין שום נפקותא בהם בזה"ז ונדחקו כולם למצוא נ"מ גם בזה"ז, ואם כהגליא מסכת 'שאם יש איזה צד לצדד ולהקל יש להקל' צריך ודאי הטור לאשמעינן דמדינא צריכים להיות כל שבעת הימים רצופים".

ג. מיקל על יום ה'.

1. דברי מלכיאל (ח"ה סי' ק"ב) – "יש להקל אף בשאר שעה"ד ומקום מצוה".
2. הר צבי (יו"ד סי' קנ"ז) – "ומסתברא שגם בנ"ד הוא שעת הדחק שאולי עי"ז תבוא לידי הריון ויכולה ללבוש לבנים ביום ד' ולהתחיל לספור ביום ה'".
3. חזו"א (מכתב בראש ספר טהרת בת ישראל אות ג', עמ' ט"ז) – "אפשר להתיר להפסיק בטהרה ביום הרביעי קודם שקה"ח ויום החמישי יהיה ראשון לספירת ז'. ויש ביד הרפואה לאפשר את הנקיון ביום הרביעי, כי ג' ימים מספיק להזלת מותר הדם שבגוף ורק מחמת חולשת האם נמשך האורח".
4. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"ד, ח"ד סי' י"ז אות כ"ב) – "שכשהוא צורך גדול להתיר לה להתחיל לספור ז' הנקיים מיום ה' לראייתה אם אפשר לה. וגם בפ"ת ס"ק ט"ו הביא בשם השל"ה, להתיר להתחיל לספור ביום ה', כדי שלא תטבול לביל שבת שבמוצאי יום טוב, בלא שמשעה יום שקודם הראייה, ולהסדרי טהרה (ס"ק מ"ב) אף בשמשה. ולכן אין שום טעם להחמיר בזה במקום צורך גדול כזה. אבל כשידוע מתחילה שתצטרך להמתין רק ד' ימים, גם הסדרי טהרה יודה שטוב שלא תשמש עם בעלה כל המעל"ע שקודם זמן ראייתה, כדי שיהיו לה חמישה ימים קודם שתתחיל לספור ז' הנקיים. אבל כשלא עשתה כן, יש לעשות לכתחילה להתחיל לספור מיום ה' לראייתה כהשל"ה – בלא שמשעה ביום שקודם הראייה בפשיטות. וכשאיכא צורך יותר כגון שמצטערים טובא, יש להתיר להם אף בשמשה כהסדרי טהרה. כי בעצם צדק הסדרי טהרה שבכל אופן יש להתיר לצורך גדול כזה להתחיל לספור הז' נקיים מיום ה'. ולכן כשצריכה לטבול לביל י"ב, משום דאז לדעת הרופאים הוא הזמן שראוי לה להתעבר, אף שג"כ היה יותר טוב שלא תשמש עם בעלה בהמעל"ע שקודם הוסת, מ"מ אם שכחה, או שלא היה ברור לה יום הוסת ולא פרשה, יהא לה העצה אם אפשר לה להתחיל לספור הז' נקיים מיום ה' ויגמרו ז' הנקיים ביום י"א. אבל כשזמן שאפשר לה להתעבר הוא לביל עשירי, ואפשר לה ליטהר מצד נדותה משום דאינה רואה יותר משני ימים, הא ליכא עצה אחרת אלא אם תפרוש קודם הוסת. שלכן מאחר שהיא פורשת תחילה, אין להתיר לה אלא כשתפרוש ג' ימים קודם הוסת".
5. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שי"ז, משמרת הטהרה פרק ט' סוף הע' כ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ל' אות ד') – "אם לא שימשה לפני ראיית הדם, יכולים להקל להמתין רק ד' ימים, אפשרות זו עדיפה יותר מהאפשרות שלא תטבול חודש אחד ותחיל לספור ז' נקיים מיד אחר שפסק שמה, כיון שעל ידי זה מקדימים את המצוה ואינה מפסידה חודש. אם באופן שמחמת פריה ורבייה היא צריכה להפסיק לפני יום ד' לראייתה – לא תטבול חודש אחד, ותוכל להפסיק מיד כשיפסק הדם, אך לעולם אין להקל בכל זה בלא שאלת חכם".
6. יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' י"ג אות ג').
7. לבושי עז (תמצית אות ז').
8. נטעי גבריאל (פרק מ"ג סעי' י"ח) – "באופן שקשה לה להתעבר וכבר עבר כמה שנים ולא נפקדו בזש"ק, יכולים להקל עפ"י הוראת חכם להמתין ד' ימים".
9. חוקת הטהרה (סעי' נ"ז) – "בשעת הדחק, כגון אשה שאין לה ילדים כמה שנים ר"ל, והרופאים אומרים שזה מפני שהוסת שלה קצר מאוד ומיעצים שתטבול יום או יומיים קודם, אפשר להקל ולהתחיל בספירת ז' נקיים אחרי ד' ימים".
10. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ה') – "אגרות משה".
(א) בצירוף אם האשה נדרה – חשב האפוד (ח"ג סי' ט"ז).
(ב) רק אם שיפרוש ממנה קודם לוסתה – באר משה (ח"ה סי' קמ"ז), תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות י"ד, "אחר י"ב חודש מנשואין אנו מקילין להמתין רק ד' ימים קודם ספירת ז' נקיים (ובלבד שינהגו פרישות ביום האחרון לפני שמקבלת וסתה)).

ד. אפילו קודם ד' ימים, אבל בלי תשמיש.

1. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"ד, ח"ד סי' י"ז אות כ"ב, מסורת משה ח"א יו"ד אות ק"ל) – "ובמקום שהוא בטול מפו"ר לא חזינן שנהגו וממילא אינו בכלל המנהג. ולכן יש להתיר לה אם יפרוש ג' ימים קודם הוסת ותפסוק מלראות ביום השני לנדתה לעשות הפסק טהרה ביום ההוא ולספור ז' נקיים תיכף ולטבול לביל עשירי".
2. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' ענף א' אות א', תנינא (ב - ג) סי' ע"ב ענף א' אות א') – "וגם אפשר מפני הלחץ והדחק למצוא עוד דרכים אחרות להקל ולסמוך על הב"י לפוטרו לגמרי מעיקר חיוב זה של המתנת ה' ימים, וכדחזינן בחת"ס חיו"ד סי' קע"ט שסובר דבכה"ג שיש לחוש לגירושין אפשר להקל ולא להצריך כלל שום המתנה היכי דידועת ברור שלא שימשה סמוך לוסתה וסובר דמיד כשפסקה לראות תוכל תיכף להפסיק בטהרה ולמנות מלמחר ז' נקיים עיי"ש, ועיין גם בשו"ת רע"א סי' ס' בשם הרשב"א דבמידי דרבנן היכי דפליג יחיד ורבים אמרינן כדאי הוא פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק, וכ"ש הכא דאף שאצל בני אשכנז הנהגים כהרמ"א נתפשטה ונתקבלה חומרא זו להלכה פסוקה וגם בכתמים דרבנן ממתנינים ה' ימים, אבל כיון דאין זה אלא 'משום לא פלוג וחומרות יתירות נינהו ותוספות טהרה וישראל קדושים' כלשון החת"ס שם מסתבר דאפשר שפיר לסמוך על מרן הב"י שפסק דלא גזרינן לא שימשה אטו שימשה, ובפרט שאין זה דעת יחיד אלא כן סוברים כמעט כל גדולי הפוסקים דאם לא שימשה אינה צריכה להמתין כלום".
3. יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' י"ג אות ג', טהרת הבית ח"ב סוף עמ' תכ"ה).

ה. אם לא נטהרה חודש אחד.

1. הר צבי (יו"ד סי' קנ"ז) – "ואם כל ראייתה אינה נמשכת יותר מיום או יומים, ישנה עצה שתוכל לפסוק בטהרה באותו יום שפוסקת ראייתה ותמנה למחרת ז' נקיים, והוא שתטבול לסירוגין דהיינו אם ראתה בא' בניסן לא תטבול באותו חודש כלל ותשאר בטומאתה עד ראייתה השניה ואח"כ ביום שתפסק ראייתה השניה אינה צריכה להמתין כלל ויכולה לעת ערב לפסוק בטהרה ותמנה למחרת ז' נקיים".
2. מנחת יצחק (ח"ג סי' פ"ה) – "ופסקתי להם, שאם רצונם לעשות כדברי הרופאים, אז תוכל לדלוג על טבילה אחת, היינו שלא תטהר עצמה לבעלה פעם אחת, ואח"כ שתראה פעם השנית, תוכל להתחיל ז' נקיים אחרי ב' ימים כנ"ל, וטעמי, עפ"י הדגול מרבבה (יו"ד סי' קצ"ו), ומה שלמד מזה הלכה למעשה שם, בפתחי תשובה (ס"ק י"ג), והגם שהחת"ס (שם סי' קנ"ז) חולק ע"ז, מ"מ בשעת הדחק כזה, י"ל דגם הוא מודה להקל, בצירוף דבריו (דסי' קע"ט) הנ"ל".
3. הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע' אות א', תנינא (ב - ג) סי' ע"ב אות א') – "איכא שפיר תקנתא אחריתא שלא תטהר עצמה מטומאתה של הוסת הקודם עד לאחר הוסת הבא, וכיון שבתחלת הוסת השני היא עדיין בנדוטה מחמת הראיה הקודמת תו ליכא כלל חששא דפולטת כיון שהיא נדה ואסורה בתשמיש, וכמו שהרואה דם בתוך ז' נקיים פוסקת תיכף באותו יום בטהרה ומתחלת למנות מיום המחרת ז' נקיים כך יש להקל גם כאן".
4. ציץ אליעזר (חי"ד סי' צ"ב אות ב') – "נראה שדבר ההיתר בזה צריך להיות מותנה בצורה כזאת, שחדש אחד לא ישמשו כלל, ואז יוכלו להתיר בחדש השני שלאחריו בצורה שמציע כת"ר שתוכל להתחיל לספור הז' נקיים מיד מיום שתפסוק מראות".
5. פרדס שמחה (ס"ק נ"ט אות ד') – "ראוי לנהוג דלא תטהר חודש אחד ורק בחודש השני תטהר, ואז יכולה לספור ממחרת".
6. לבושי עז (תמצית אות י"ז) – "ואם תמתין אפילו רק ד' ימים ... עצה טובה לה שתדלג טבילה אחת".
7. פוחת שער (סי' ט"ז סעי' ט').
8. דרכי טהרה (עמ' קל"ח ד"ה אשה).
9. הגר"מ היינעמאן שליט"א (פסקי הלכות אות ו').
10. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"ז [לשונו מובא לעיל], משא"כ משמרת הטהרה פרק ט' סוף הע' כ"ד, אשרי האישי יו"ד פרק ל' אות ד').

ו. שתאמר לבעלה נטמאתי: מדין שויה נפשה [ע"ל לעיל].

1. אור לציון (ח"א יו"ד סי' ו') – "והוריתי לה, שיומיים קודם הוסת תשקר ותאמר לבעלה טמאה אני, דאז תאסר לבעלה משום דשויה אנפשה חתיכה דאיסורא, ואז תמנה חמשה ושבעה ותטבול, דכיון שנאסרה לבעלה, חשיבא כטמאה ומונה חמשה ושבעה ... ולשיקרא נמי לא חיישינן, וראיה לזה ...".
2. לבושי עז (תמצית אות ל"ג) – "עוד עצה לזו שזמן הביוץ שלה הוא פחות מ"ב יום ואינה יכולה להתעבר, דכמה ימים קודם הגעת הוסת תאמר לבעלה נטמאתי, ועי"כ נאסרה על בעלה מדין טומאת נדה, ובכה"ג מתחלת למנות ה' ימים מזמן שנאסרה על בעלה, ואח"כ מיד כשפוסקת יכולה להתחיל בנקיים".
- א) טהרת הבית (ח"ב עמ' תכ"ה) – "יש לפקפק בזה דאלפיה שקרא, ולימדו לשונם דבר שקר על פי הוראת חכם, וכן לא יעשה. וכל שכן דלגבי דידיה שיודעת האמת אפשר שלא יועיל לה להקל רק להחמיר".
- ז. מראי מקומות – חת"ס (יו"ד סי' קע"ט ד"ה הנה), דובב מישרים (ח"א סי' ח'), "לא גרע נ"ד מעובדא דשל"ה ... והנה למעשה אמנם יש כמה צדדים להקל עכ"ז לבי נוקף לשנות ח"ו דבר המבואר ברמ"א ז"ל שכבר נהגו כן כל בני"י ... חלילה לסמוך על דעתי בזה", חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קמ"ב), הגר"ש איידר זצ"ל (ח"א עמ' מ"ד), ששבה"ל (סיכום אות ו', ס"ק ט'), פרדס שמחה (ס"ק נ"ז אות ב', "תש"ח"), חוט שני (ס"ק ט"ז אות ט'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' נ'), טהרה כהלכה (פרק ט"ו סעי' כ').
1. אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות ק"ז) – "אם כבר הולידה, א"א סתם כך לנהוג בקולא זו אחר כך, אף שרוצים להוליד עוד, תצטרך לחכות לשנתיים, לכל הפחות, דעד אז אין להחשיבו כשעת הדחק".
2. בדה"ש (סעי' י"א ב' ד"ה צריכה, עמ' שט"ז) – "ואשה שלא ילדה ... ובענין זה יש לי להעיר שלכאורה יש ליעץ לאשה זו הנ"ל עצה מספקת שלא יהיה מן הצורך לדחות דין ההמתנה והוא עפ"י המבואר בסימן קצ"ד סעיף ב' שא"א לפתה"ק בלא דם ודעת הנוב"י בזה שאף בגרם פתיחה מבחוץ הוא כן והובאו דבריו שם בס"ק ל"א וא"כ אם נגרם עצלה פתיחת הקבר ע"י הכנסת איזה כלי יום או יומים קודם ביאת וסתה הרי תהיה כבר מאז בדין נדה ותוכל לחשוב ימי המתנתה מאז ואע"פ שיש פוסקים החולקים על הנוב"י ...".
3. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, סי' קצ"ו) – "שאלת: למנהג אשכנז אם כבר קיימו פריה ורביה וזה כמה שנים שאין להם ילדים, האם נוכל להתיר להתחיל ז' נקיים מיום ד' כדי שע"י כך יש סיכוי שתתעבר. תשובה: אם דעת הרופא שאינה יכולה להתעבר אלא אם תלך למקוה לפני י"ב יום, נראה לענ"ד שמצות לשבת יצרה דוחה חומרא זו של ה' ימים. וכבר כתב השל"ה [הובא בפתחי תשובה הנ"ל] דהיא חומרה יתירה והקיל בזה לצורך אחר ומצות שבת לא גרע".

מט) טענה במנין - סעיף י"ב.

א. טענה במנין וטבלה ושמשה, האם צריכה להמתין ה' ימים - לפי שיטת הרמ"א וסייעתו.

1. מיקל [די בד' ימים] – ש"ך (ס"ק כ"ג), "ומשמע דהכא לא נהגינן להחמיר משום גזירה דבין השמשות וטובלת מיד אחר ד' ימים ויום א' נקי דהיינו אחר ה' ימים דלא שכיח שתטעה במנין ובמלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן", תוה"ש (ס"ק כ"א), חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ח), חוו"ד (ח"א ס"ק י"א), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ל"ב), עצי לבונה (על סעי' י"ג ד"ה ושוב), מלבושי טהרה

- (סעי' כ"ו), ערה"ש (סעי' מ"א), טהרת ישראל (סעי' פ"א, באר יצחק ס"ק רכ"ג), שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ט"ו), ששבה"ל (סעי' י"ב סיכום אות א'), בדה"ש (ס"ק קע"ט), פרדס שמחה (ס"ק ס"ג), אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, סי' קצ"ו), לבושי עז (סעי' י"ב תמצית אות ג'), פתחי דעת (פרק י"א סעי' י"ג), דעה ברורה (ס"ק ס"ה).
 2. מחמיר – אותות השמים (דרישת ארי ס"ק ה', "דאין להקל בזה"), נטעי גבריאל (פרק מ"ג סעי' כ').
 3. מראי מקומות – מקור חיים (ס"ק פ"ו), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק פ"ה).

ב. טענה במנין וטבלה, ולא שמשה.

1. מיקל, אינה צריכה להמתין וטובלת בזמנה – פרדס רמונים (שפ"ח ריש ס"ק כ"ה), מלבושי טהרה (סעי' כ"ח, ס"ק ל"ז), זרכ"ת (ס"ק צ"ז), טהרת ישראל (סעי' פ"ד), בדה"ש (ס"ק קע"ו), פתחי דעת (פרק י"א סעי' י"ב).
 2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק צ"ג).

ג. טענה במנין וטבלה אבל שמשה רק ביום ז'.

1. מיקל – עי' לחם ושמלה (לחם נ"ט, שמלה ס"ק כ"ו), ערה"ש (סעי' מ"א).
 2. מחמיר – מלבושי טהרה (סעי' כ"ו), טהרת ישראל (סעי' פ"ג), בדה"ש (ס"ק קע"ז, בי' ד"ה ושמשה).
 3. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק כ"ד, "וצ"ע לדינא").

ד. טענה במנין וטבלה ושמשה, האם יכולה לכבד ביתה.

1. מחמיר, אין להקל אף על ידי רחיצה וקינוח – ש"ך (ס"ק כ"ה), מלבושי טהרה (סעי' כ"ט), בדה"ש (ס"ק קצ"ג), פרדס שמחה (ס"ק ס"ח).
 2. מיקל – רמ"א (לפי הבנת הש"ך ס"ק כ"ה. כדאי' במחה"ש, וסד"ט).
 3. המיקל לא הפסיד – סד"ט (ס"ק מ"ח, "לא הפסיד"), עצי לבונה (סעי' י"ג ד"ה ועיין בסד"ט), מנחת עני (סי' ע"א אות א', "סדרי טהרה יע"ש דמסיק להלכה לסמוך אקינוח ורחיצה בשכחה יום א' כיון דל"ש"), צמח צדק (פסקי דינים סעי' ל"ו, "י"א שיש לה תקנה שתרחוץ אותו מקום בחמין יפה או תקנח בבגד יפה יפה עד שתפלוט כל הזרע וא"צ להמתין אלא סופרת הימים שחסרה וטובלת ... המיקל לא הפסיד").
 4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק צ"ז).

ה. האם צריך בדיקות.

1. מחמיר – חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ח, "ונראה לי דמכל מקום צריכה לבדוק עצמה בכל יום אם לא תראה דם שהרי היא עדיין בתוך ימי ספירה אלא דאפילו אם לא תראה אינו עולה למנין שבעה נקיים"), טהרת ישראל (סעי' פ"א, באר יצחק ס"ק רכ"ד), ששבה"ל (סיכום אות א'), בדה"ש (ס"ק קע"ח), חוט שני (ס"ק ט"ז סוף אות ט"ז, ס"ק י"ז ד"ה כתב), פרדס שמחה (ס"ק ס"ג אות ב'), נטעי גבריאל (פרק מ"ג סעי' כ').
 2. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ב'), "אמנם בחכ"א כתב שתבדוק בהן, ולכתחילה יש להחמיר כדבריו, ובדיעבד נקרה דאינו מעכב"), דעה ברורה (סעי' י"ב יוסף דעת ד"ה תמנה, "וצ"ע").

ו. האם צריך הבחנה.

1. מחמיר [אם אפשר] – ט"ז (ס"ק י"א).
 א) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ט) – "בבן ובת שנולדו מן הנדה שמתרין מדינא אפילו לכהונה, ומה שאיתא בש"ע אה"ע סימן ד' סעיף י"ג שהוא פגום, איתא בבית שמואל ס"ק ט"ו בשם הדרכי משה, שאין זה מצד איסור אלא שראוי להתרחק מהם. ומטעם זה כתב דאין שום צורך להמתין ג' חדשים כשנזדמן שטענה ולא טבלה כראוי, דלא כהט"ז יו"ד סימן קצ"ו ס"ק י"א, וכן כתב בנקה"כ שם שאינה צריכה להמתין, והוא פשוט. ואדרבה תמוה שיטת הט"ז שמצריך בשביל זה להמתין ג' חדשים, דודאי הא מודה דאין בזה שום איסור ממש. ואולי כוונת הט"ז הוא כדי להבחין בנוול שלא מן הנדה כדי שלא יצטרך לגלות כשמשדכין לו איזה אשה שהוא נולד מאשה שנתעברה בנדותה, ולא יהיה טענה שאם היתה יודעת לא היתה מתקדשת לו כשהוא בן הנדה, וכשהיא בת הנדה לא היה מקדשה. עכ"פ לכו"ע זה שהוא פגום אינו לפוסלה ולאוסרה ממש, אלא לעצה טובה להתרחקות בעלמא כשאפשר לו ליקח אשה שנתעברה בהיתר".
 2. מיקל – ש"ך (נקודת הכסף על הט"ז ס"ק י"א), בית שמואל (סי' ד' ס"ק ט"ו, "ובזה ניחא מ"ש בי"ד ס"ס קצ"ו אם שמשה תוך ז' נקיים לא אמרינן דמתין ג"ח ואח"כ תטבול כמו בגר וגירות כי ליכא כאן חשש איסור כ"כ שתצרך הבחנה, ובט"ז שם הניח בצ"ע ולק"מ"), תוה"ש (סי' קצ"ב ס"ק ו'), תפארת ישראל (ס"ק ז'), חי' הגרשוני (על הט"ז ס"ק י"א), מקור חיים (ס"ק צ"ב), ברכי יוסף (אה"ע סי' ד' ס"ק ג'), "אינו ממזר וכו'. והרי הוא כישראל גמור. ומהאי טעמא בביאת נדה אין צריך הבחנה שמא נתעברה והיא נדה ולהבחין בין זרע קדוש. הרב מנחת יעקב בספר תורת השלמים סי' קצ"ב ס"ק ו', וכתב דבהכי ל"ק קושית הרב ט"ז שם וסוף סי' קצ"ו", כת"ס (יו"ד סי' פ"ט, "וכן עיקר לדינא"), מלבושי טהרה (סעי' ל', "ולהקל שומעין"), משמרת שלום (סי' קצ"ו אות ה'), טהרת ישראל (סעי' פ"ה, "יש להקל"), מלמד להועיל (אה"ע סי' י"ג, "יש לסמוך על הנקה"כ וב"ש נגד הט"ז"), ששבה"ל (ט"ז ס"ק י"א, סיכום אות ו'), בדה"ש (ס"ק קפ"ג), פרדס שמחה (ס"ק ס"ד).
 3. מראי מקומות – רבינו חיים כהן (יו"ד סי' ל"ז), פרדס רמונים (מק"ז סוף ס"ק י"א), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק מ"ד).

ז. האם צריך הפסק טהרה.

1. מחמיר – מלבושי טהרה (סעי' כ"ו), ערה"ש (סעי' מ"א), "די בג' ימים ומפסקת בטהרה ומונה מיום ד' מה שהחסירה מהנקיים", טהרת ישראל (סעי' פ"א).
2. מיקל – בדה"ש (בי' ד"ה ואחר, עמ' שי"ח), פרדס שמחה (ס"ק ס"גא, "ברור"), חוט שני (ס"ק י"ז ד"ה ודע).

ח. האם בדיקת יום ז' מעכב.

1. מחמיר – מלבושי טהרה (סעי' כ"ו), דרכ"ת (ס"ק צ"ח), טהרת ישראל (סעי' פ"א).
2. מיקל – ששבה"ל (סיכום אות א').
3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' י"ב בי' ד"ה צריכה, סוף עמ' שי"ז, "וצ"ע").

ט. האשה ברי לה שלא טעתה, וחברתה אומרת שטעתה.

1. מיקל.
- א) ערה"ש (סוף סעי' מ"ב) – "ומ"ש הפ"ת סקי"ז בשם תשובה מאהבה כשאחרת מכחישה בהמניין של ז' נקיים ע"ש אין ספק בזה דהיא נאמנת כיון דהתורה האמינה ע"ש ודו"ק".
2. מראי מקומות.
- א) נו"ב (תשובה מאהבה ח"א סי' פ"א), תשובה מאהבה (ח"א סי' ע"ט), פת"ת (ס"ק י"ז), טהרת ישראל (סעי' פ"ז) – "ועפ"י כל הסברות יחד ואח"ז שכבר שמששה ויש חשש לעז פגם לולד אשר תלד הוריתי לה להקל שא"צ לא טבילה ולא כפרה ואחרי שהיא אומרת שכדין טבלה ובזמנה טבלה צויתי עליה שתאמר לחברתה בפ"י שאינה מאמנת לה".

י. מסופקת איזה יום הוא בז' נקיים.

1. מחמיר [או מצד ספק דרבנן בחזקת איסור יש להחמיר (ע"י תשובה מאהבה), או יש גדר דאורייתא (כגון גבינת עכו"ם)].
 - א) חכ"א (כלל קי"ז סעי' ט"ו) – "אם טעתה במנין הימים ולא ידעה כמה הם אזלינן לחומרא דהוי ספק דאורייתא".
 - ב) טהרת ישראל (סעי' פ"ב) – "ואם טעתה במנין הימים ולא ידעה כמה הם הוי ספק תורה לחומרא".
 - ג) שערי טוהר (שער ט"ז סעי' ט"ז) – "ואפילו בסופרת על הכתם".
 - ד) עמודי השלחן (על קיצור שו"ע סי' קנ"ט ס"ק ד').
 - ה) הגר"ש אייזר זצ"ל (ח"א עמ' קכ"ב, הע' ר') – "החכ"א".
 - ו) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה שכ"א, לבושי עז סעי' י"ב תמצית אות א') – "וכן כשסופרת ז"נ מחמת כתם".
 - הגר"ש זצ"ל (מה טובו גליון ו' עמ' י"ג אות ט"ו) – "מסופקת בשבעה נקיים באיזה יום היא עומדת צריך להחמיר שיהא ודאי שבעה נקיים".
 - ז) פרדס שמחה (ס"ק ס"ה אות ב') – "וה"ה ביושבת על כתם".
 - ח) לבושי עז (סעי' י"ב תמצית אות א').
2. מיקל.
 - א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, סי' קצ"ו) – "שאלת: ספק בחשבון ז' נקיים האם ספיקא לקולא. תשובה: אם הספק בזבה דרבנן, לכאורה נראה דספק דרבנן לקולא".
 3. מראי מקומות – תשובה מאהבה (ח"א סי' ע"ט, סי' פ"א), הו"ד פת"ת (ס"ק י"ז).

נ] כבדה הבית - סעיף י"ג.

מקואות (פרק ח' משנה ד') – "האשה ששמששה ביתה וירדה וטבלה ולא כבדה את הבית כאילו לא טבלה".

א. ראשונים.

1. מיקל – ס' התרומה (סי' צ"ה), רמב"ן (הל' נדה פרק ב' הל' ט'), סמ"ג (לאוין קי"א), רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ה', כ"ו-א'), רא"ש (נדה פרק ד' סי' א'), טור (סעי' י"ג), ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב, רכ"ו-ב').
2. מחמיר – סמ"ק (מצוה רצ"ג).

ב. הלכה.

1. מיקל – מחבר (סעי' י"ג), "האשה ששמששה מטתה וראתה אחר כך ופסקה, ורוצה לספור מיום מחרת ראייתה, תקנח יפה יפה אותו מקום במוך או בבגד להפליט כל הזרע או תרחוץ במים חמין והם יפליטו כל הזרע".
 - א) הנהגות בני ספרד - ע"י לעיל.
2. מחמיר, אין אנו בקיאים – רמ"א (סעי' י"ג), "ויש אומרים דאין אנו בקיאים בזמן הזה ואין לסמוך על זה, והכי נהוג דהרי כבר נתבאר שאנו נוהגין להמתין אפילו לא שמששה כלל, כדי שלא לחלק בין ספירה לספירה, כ"ש בכהאי גוונא; וכל הפורץ גדר בדברים אלו במקום שנהגו להחמיר, ישכנו נחש", חכ"א (כלל קי"ז סעי' י"ט).

ג. בדיעבד.

1. מיקל – ששבה"ל (ש"ך ס"ק כ"ה, סיכום אות ד'), "בדיעבד מהני קינוח בטעתה וטבלה קודם הזמן".

ד. ביאור הדבר.

1. **רע"א** (ה"א סי' ע"ב), הו"ד **בחוט שני** (ס"ק י"ח ד"ה והגאון) – "אמנם לענ"ד י"ל דבאמת גם המוך הוא וכיבוד במים חמין מועיל רק לכל הזרע שבבית החיצון ומה דקתני במתני' פ"ח דמקוואות דכבדה ביתה בחמים טובלת, היינו כיון דנשאר רק מעט הזרע שבפנים, סמכינן דאם יצא הזרע ההוא תרגיש, ואם לא תרגיש נתלי דלא יצא וכמו שכתב בב"י בשם ספר התרומה דלא חיישינן שתפלט עוד אחר כך בלא הרגשה עד כאן לשונו, משמע דאפשר שתפלוט עוד אלא דאמרינן מסתמא תרגיש, והא דצריכה להך תקנה לענין ספירת ז' נקיים לבעלה, אף דלענין הזרע שבבית החיצון ליכא חשש דאף אם תפליט, מ"מ לא מקרי ראייה רק נוגעת לענין טהרות, ואינה אוסרת לבעלה בכה"ג כמ"ש הרשב"א דפולטת לא מקרי ראי', וא"כ עיקר החשש שתפלוט מבתי גואי דהוי ראייה ויהי' מוכח דתועלת המוך וכיבוד בחמין פועל גם להזרע ההוא להוציאו מבפנים לחוץ, מ"מ י"ל דאנן הכי אמרינן דבלאו מוך וכיבוד כיון דחדר האשה מלא זרע ורגיל להפליט כדאמרינן, א"א שלא תפליט והוי כפולטת לעינינו, בזה סותרת מספק שמא הפליטה ממקום פנימי ממש, אבל ע"י המוך וכיבוד דנפלט כל הזרע שמבחוץ ואין לנו דפולטת כ"ש, בזה אמרינן דכל זמן דאין ידוע לנו פליטה, מסתמא לא פליטה מדלא תרגישה".
2. מראי מקומות – **פני יהושע** (שבת דף פו. ד"ה שנאמר, לשונו מובא לקמן), **בדה"ש** (ציונים ס"ק של"א).

ה. טענה במנין וטבלה ושמשה, האם יכולה לכבד ביתה.

1. עי' סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.
- ה. **האם יש לחשוש משום השחתת זרעו** [והיא לא ראתה דם].
1. יש להחמיר סמוך לטבילתה או סמוך לוסתה.
- (א) **מג"א** (סי' תר"ו ס"ק ח') – "משום קרי ... ולפ"ז אשה ששמשה תוך ג' ימים צריכה לכבד ביתה בחמין שלא תפלוט ש"ז ודוקא שלא היה סמוך לטבילתה או סמוך לוסתה דבאותן שעות רגילות להתעבר ויש לחוש שתשחית זרע ההריון".
- (ב) **א"ר** (סי' תר"ו ס"ק ט').
- (ג) **גר"ז** (סי' תר"ו סוף סעי' י"א).
2. מחמיר, אסור לכבדה ביתה.
- (א) עי' **רע"א** (ה"א סוף סי' ע"א) – "ובאמת חידוש בעיני על המג"א (סי' תר"ו) דכתב בפשיטות באשה ששמשה תוך ג' ימים ליה"כ דתכבד ביתה בחמין, הא לדעת רובא דרבואתא הנ"ל אסורה לעשות כן משום השחתת זרעו וצ"ע".
3. מיקל.
- (א) **תפארת ישראל** (ס"ק ח') – "להפליט כל זרע. ואין לאסור משום השחתת זרע. נבוכו בו התוס' (יבמות יב ע"ב ד"ה שלש, כתובות לט ע"א ד"ה שלש, נדה יג ע"א ד"ה נשים) גבי משמשת במוך, ודברים אלו משנה ערוכה היא (מקוואות פרק ח משנה ד). וצ"ל דאף דשלשה ימים לקליטה (נדה לד ע"ב, לח ע"א), רוב זרע הראוי להריון נקלט תיכף, ומיעוט שנקלט אחר ב' ג' ימים. ומה שנקלט לא יועיל כלל רחיצה, שכבר קלטו האם, ואם כן מותר לרחוץ, כי מה שלא נקלט כבר על הרוב לא יהיה נקלט עוד, ואין כאן השחתת זרע ומותר. וזה היה בהעלם עין מהרב מגן אברהם בהלכות יום הכיפורים (סימן תרו סק"ח), שתמה על שהתירו לאשה לרחוץ דהא הוי השחתת זרע עי"ש".
4. מראי מקומות – **פני יהושע** (שבת דף פו. ד"ה שנאמר, לשונו מובא לקמן), **סד"ט** (ס"ק מ"ז ד"ה כתב), **מהרש"ם** (ח"ד סי' קל"ב, דעת תורה יו"ד סי' ט"ו אות ח'), **עצי לבונה** (על סוף סעי' י"ג), **חוט שני** (ס"ק י"ח ד"ה והמג"א), **פרדס שמחה** (ס"ק ס"ח אות ב', "והמיקל יש ע"מ לסמוך"), **חשוקי חמד** (כתובות דף לז.).
- (א) **תוה"ש** (ס"ק כ"ג) – "ולפ"ז אם הוא בכה"ג שמותר לשמש סמוך לוסתה כדלעיל סי' קפ"ד ג"כ **אסורה לרחוץ** תוך ג' לביאה זו או עד שתראה דם וק"ל".
- (ב) **חת"ס** (יו"ד סי' קע"ב ד"ה ודעת) – "ודעת רשב"א בשם רמב"ן ר"פ כל היד דיש איסור לאשה בקנוח אחר תשמיש ויעיין בכתובת ע"ב ע"א מערה לה שפה ובמג"א סי' תר"ו נראה כעין פשר דבר דמתיר שלא סמוך לוסתה וטבילתה ואוסר בסמוך לוסתה וטבילתה משום השחתת זרע הריון ולא ידעתי הא מנ"ל".
- (ג) **מחצית השקל** (ס"ק כ"ה) – "וכתב במגן אברהם ... ועיין בפלתי [תפארת ישראל סעיף ח] שכתב ... אבל אמ"ו אמר דלא נעלם מהרב מגן אברהם דברי השו"ע דהא הפלתי עצמו כתב טעם על הא דהכא למה באמת לא אסרו משום השחתת זרע (דגם הנשים מצווין על השחתת זרע), ותירץ דאף דשלשה ימים לקליטה מכל מקום רוב הזרע הראוי להריון נקלט תיכף, ומיעוטא הוא דאיקלוט אחר ב' או ג' ימים, וידוע דמה שקלט כבר לא יועיל רחיצה וקנוח להעבירו, שכבר קלטו האם, ואינו מועיל להפליט רק מה שלא נקלט עדיין, ואין כאן השחתת זרע, כי זה שלא נקלט כבר, על הרוב לא יהיה נקלט עוד, רק מיעוט הוא שנקלט אחר ב' או ג' ימים, ולהאי מיעוטא לא חששו, עכת"ד. ולפי זה יש לומר הטעם למה באמת לא חששו בזה לאסור משום המיעוט שנקלט אחר ב' או ג' ימים, היינו הואיל ואיכא מצות פריה ורבייה במה שאינה צריכה להמתין כל כך, ואם כן נהי' **דהותר הכא משום מצות פריה ורבייה**, מכל מקום התם בערב יום כפור דלא הוי הטבילה רק מנהג בעלמא, מנא לן להתיר לה, דהא איכא מיעוטא שנקלט אחר ב' או ג' ימים ואית ביה משום השחתת זרע, ואתי שפיר דברי המגן אברהם שם".
- (ד) **מ"ב** (סי' תר"ו ס"ק כ"א) – "ואשה ששמשה בתוך ג' ימים צריכה לכבד ביתה בחמין קודם טבילה שלא תפלוט ש"ז ותחזיר לטומאת קרי אם לא שהיא סמוך לטבילתה או סמוך לוסתה שאז רגילות להתעבר ואם תכבד יש לחוש להשחתת זרע כ"כ מ"א ובתשובת רע"א מפפק ומצדד דלעולם לא תכבד".
- (ה) **תורת חסד** (אה"ע סוף סי' מ"ג) – "והמג"א (סי' תר"ו ס"ק ח') ... ותפסו עליו שלשה גאונים, הכרו"פ ... הגאון רע"א (סוף סי' ע"א) ... והגאון ח"ס (יו"ד סי' קע"ב) ...".
- (ו) **שפע טהרה** (ס"ק ל"ח, דברי יציב אה"ע סי' ל"ג) – "ועכ"פ במעוברת שהוכר עוברה אין שום חשש לפענ"ד שזמן מה אחר תשה"מ תשטוף בבית החיצון, וזה לכו"ע, שהדרישה רק בסמוך לוסתה ול"ט איירי, ואינו דומה למתהפכת תיכף ודו"ק".

ז. פרישה בשעת מתן תורה.

1. למה הוצרכו לפרוש, הא איכא תקנתא ע"י שתקנח יפה את ביתה.

(א) פני יהושע (שבת דף פו. ד"ה שנאמר) – "שנאמר והיו נכונים לשלשת ימים. ויש לדקדק בהא דמשמע בכולה שמעתין דעיקר מלתא דפרישה בשעת מתן תורה הוי משום פליטת שכבת זרע של הנשים ואכתי למה הוצרכו לפרוש שלשה ימים דהא איכא תקנתא אפילו ביום ראשון למושן ע"י שתקנח יפה את ביתה קודם הטבילה כדתנן להדיא במתניתין דפ"ח דמקואות [מ"ד] ע"ש. והכי איתא נמי בלשון התוס' בפרק יוצא דופן (דף מ"ו ע"ב ד"ה פולטת) עיין שם וכדמשמע נמי שם בלשון הגמרא דבאזלה בכרעי לבית הטבילה ליכא למיחש כל כך לפלטה. ואפשר דאפ"ה לאו כולהו נשי דינא גמירי ובדיקה זו של כיבוד ביתה ע"י קינוח צריך בקיאות וזהירות וכיון דבשעת מתן תורה הוי טרידי טובא כדמשמע לקמן מש"ה הוצרכו לפרוש שלשה ימים שלא תבואנה לידי ספק, כן נראה לי".

(ב) הגריש"א זצ"ל (הערות על מסכת שבת דף פו.) – "ת"ר פולטת שכבת זרע וכו'. והמקור לדינים אלו הוא ממה שהזהיר משה קודם מתן תורה, וכדאמר' בסמוך, וצ"ב, דהרי מבו' במתני' במקואות (פ"ח מ"ד) שאם כבדה את הבית בחמין לאחר תשמיש, תו אי"צ לחשוש לפליטת ש"ז כלל, וכן נפסק בשו"ע (סי' קצ"ו סי"ג), וא"כ למה הוצרך משה להזהיר קודם מתן תורה כשיעור זמן הפלטת הזרע, והלא היה יכול להזהיר סמוך למתן תורה, ואף מי ששמשה כבר, תכבד את ביתה בחמין, ואף שכתב הרמ"א (בשו"ע שם) דאין אנו בקיאים בזה בזה"ז ואין לסמוך ע"ז, מ"מ בזמן הז"ל, וכ"ש בדור המדבר, בודאי היו בקיאים בזה, ולמה לא יוכל לצוות בכה"ג. והביאור י"ל, ע"פ מה שכתב המג"א (סי' תר"ו סק"ח) דאם שימשה סמוך לטבילתה או סמוך לוסתה, שבזמנים אלו הרגילות הוא שתתעבר, אסור לה לכבד את ביתה, משום דיש לחוש להשחתת זרע, וא"כ י"ל דלכך הוצרך משה להזהיר בשיעור זמן הפליטה, משום דאם יהו נשים שישמשו סמוך לטבילה או לוסת, הלא לא יוכלו לכבד את ביתן, ונמצא שיהו טמאות בשעת מתן תורה, וע"כ הזהיר מקודם שלא ישמשו כלל".

2. מראי מקומות.

(א) תפארת ישראל (סי' קפ"ד ס"ק ד' ד"ה ועשיתי) – "ויש להבין מה דהוה הוה, [ד]מה נפקא מינה אי ניתנה או ראוייה [לינתן] נינהו, וגם מה דהשיב ראוייה אין זה אלא דברי נביאות דמנא ידע מרימר [דמ]ששים רבוא נשים מישראל לא היתה אחת (שפולטת) [שפולטה] ש"ז וטבלה, ודבר זה צריך קבלה הלכה למשה מסיני שהיה אז במעמד, ולא יזה צורך נמסור דבר זה מה שאין נפק"מ בו ...".

(ב) תורת חסד (אה"ע סי' מ"ג) – "כתבו הלבוש והש"ך שם שמא תפלט ולא תרגיש. א"כ איך סמכו הנשים קודם מתן תורה על טבילתם מבעו"י ביום דהא אף לא הרגישו שפלטו אח"כ יש לחוש שפלטו ולא הרגישו ...".

ח. עצות להתעבר.

1. שלא לילך לבית המרחץ ג' ימים אחר טבילתה או סמוך לוסתה – דרישה (ס"ק ה'), "ושמעתי ממורי דאשה לא תכנס תוך ג' ימים אחר טבילתה למרחץ ונראה לי דהוא מהאי טעמא דהא אמרו (נדה לא ב) אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה או אחר טבילתה והמרחץ מפליט הזרע", ב"ח (ס"ק י"ג בקונ"א), תוה"ש (ס"ק כ"ג), באר הגולה (סוף הסי'), סד"ט (ס"ק מ"ז ד"ה כתב), לחם ושמלה (לחם ס"ק ס'), עי' צמח צדק (פסקי דינים סעי' ל"ו), ערה"ש (סעי' מ"ב, לשונו מובא לקמן), בדה"ש (ס"ק ק"צ), חוט שני (ס"ק י"ח ד"ה והנה).

2. לא תרבה בהילוך בג' ימים אלו – דרישה (ס"ק ה'), "ולפי זה צריכה ליזהר שגם כן לא תהלך הרבה אחר התשמיש כסברת הרמב"ן וגם הרא"ש לא פליג בסברא אלא שכתב שאין לסמוך על זה", ב"ח (ס"ק י"ג בקונ"א), תוה"ש (ס"ק כ"ג), סד"ט (ס"ק מ"ז ד"ה כתב), לחם ושמלה (לחם ס"ק ס'), "הדרישה ... שלא תהלך הרבה ג"כ אחר התשמיש כסברת הרמב"ן", ערה"ש (סעי' מ"ב, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק ק"צ).

3. שלא תתהפך – ערה"ש (סעי' מ"ב, "יש נשים שנהגו שלא לילך לבית המרחץ בג' ימים אחר הטבילה משום דרובן מתעברות אחר טבילתן ואלו תלך למרחץ יפליטו המים ממנה את הזרע ותשחית הזרע באבדן נפש ומטעם זה נכון שתזהר האשה שלא תתהפך אחר התשמיש גבה למעלה וכריסה למטה משום דבזה ג"כ תפליט הזרע וכן לא תרבה בהילוך בג' ימים אלו דגם זה מפלטת זרע וכל אשה הנזרת מכל אלו תבא עליה ברכה"), בדה"ש (ס"ק ק"צ).

4. מראי מקומות – ששבה"ל (סיכום אות ב').

זמני טבילה

סימן קצ"ז

א] טבילת הטמאים בזמנה - סעיף ב'.	י] למחמירים: הגדר.	יט] כלה ביום שביעי.
ב] מצות אשה לטבול בזמנה.	יא] דם טוהר.	כ] אונס ביום ח' - סעיף ד'.
ג] זמנים.	יב] טבילה במוצאי שבת.	כא] אונס כללי או אונס פרטי.
ד] טבילה כשאין בעלה בעיר.	יג] מקוה חמין בשבת.	כב] אונס ביום שביעי.
ה] חיוב עונה בליל הטבילה.	יד] זמן הטבילה - סעיף ג'.	כג] אונס ביום ז' - חוזר בחשכה.
ו] כשאינו יכול לשמש בליל טבילה.	טו] טבילה ביום שביעי.	כד] בדיעבד - סעיף ה'.
ז] טבילה בזמנה ליל שבת ובעלה בעיר.	טז] טבילה ביום שמיני.	כה] לא תשמש.
ח] טבילה בזמנה ליל שבת ואין בעלה בעיר.	יז] חוזר בחשכה.	כו] תסתיר טבילתה.
ט] טבילה בליל שבת, שלא בזמנו.	יח] להולך למקוה מבעוד יום.	כז] אשה מעוברת שהולך למקוה בחודש ט'.

א] אם טבילת הטמאים בזמנה מצוה - סעיף ב'.

גמרא (נדה דף כט: - דף ל., יומא דף ח., דף פח., שבת דף קכא.) - "... דברי ב"ש, וב"ה אומרים ... וש"מ טבילה בזמנה מצוה. ורבי יוסי בר' יהודה אומר: זיה לטבילה באחרונה, ולא אמרינן טבילה בזמנה מצוה".

א. ראשונים.

1. הוי מצוה.

- (א) שאילתות (פר' אחרי מות שאילתא צ"ו) - "וזמן טבילה בלילי שבת משום דטבילה בזמנה מצוה".
 (ב) ר"ח (תוס' נדה דף ל. ד"ה ושמע, יומא דף ח. ד"ה כולי).
 (ג) ר' אליהו (תוס' נדה דף ל. ד"ה ושמע).
 (ד) רמב"ן (תורת האדם שער האבל ענין האבלות, ענין אבלות ישנה) - "דקיימא לן טבילה בזמנה מצוה".
 (ה) סמ"ג (לאוין קי"א) - "ואומר בירושלמי (נדה פ"ב הי"ד) הדא אמרה שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אלא יש לה לטבול מיד, וכן ראיתי גיסי ר"ש ברבי שמשון שהיה מנהיג לבתו לטבול אף בחורף בזמנה אף על פי שאין בעלה בעיר".
 (ו) בעל המאור (השגות הרז"ה על בעלי הנפש שער הטבילה סי' א') - "ואל תתמה על מה שאמרנו טבילה בזמנה מצוה ...".
 (ז) טור (סעי' ב') - "ובירושלמי איתא כדברי רבינו חננאל".
 (ח) רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ה, רכ"ה-ג') - "טבילה בזמנה מצוה כך הסכימו הפוסקים".
 (ט) או"ז (הל' נדה סי' של"ח, סי' של"ט, סי' שנ"ז, הל' שבת סי' ע"ח אות ב', הל' אבילות סי' תל"ה) - "דקיי"ל דטבילה בזמנה [מצוה] כפר"ח ודלא כפר"ת".

2. לאו מצוה.

- (א) ר"ת (ספר הישר לר"ת (חידושים) סי' שצ"א, תוס' יומא דף ח. ד"ה כולי) - "אנן קיימא לן טבילה [בזמנה] אינה מצוה".
 (ב) רבינו יהודה (סמ"ג עשין סי' רל"ב) - "רבינו יהודה כתב דהאידינא קיימ"ל כרבי יוסי בר' יהודה דאמר בפרק המפלת (ל, א ותד"ה ושמע) דלא אמרינן טבילה בזמנה מצוה".
 (ג) יראים (סי' תל"ט [דפוס ישן - שי"ב]) - "דבטבילה בזמנה מצוה פליגי רבנן סברי טבילה בזמנה אינה מצוה ואם איחר לא חיסר מצוה הלכך מחזר אגמי ור' יוסי סבר טבילה בזמנה מצוה וקי"ל כרבנן ...".
 (ד) רוקח (הל' נדה סי' שי"ז) - "מיהו קיי"ל טבילה בזמנה לאו מצוה".
 (1) אנציקלופדיה תלמודית (כרך יח ערך טבילה טור תט"ו הע' קנ"ח) - "הרוקח סי' שיז ד"ה טבילה, ועי"ש שבתחילה כ' שטבילה בזמנה מצוה, וצ"ב".
 (ה) ראבי"ה (ח"ב סי' תקל"א) - "ותו דקיימא לן דטבילה בזמנה אינה מצוה".
 (ו) הג"ש (נדה סי' י"ז אות ב') - "אבל למ"ד טבילה בזמנה אינה מצוה ואנן קיי"ל כוותיה כדפירש ר"ת ...".
 (ז) ספר האגור (הל' יום הכיפורים סי' תתקל"ח, עי' הל' טבילה סי' אלף שפ"א) - "אנן קיימא לן דלא הוי מצוה".
 (ח) מהרי"ק (שורש ל"ה אות ג') - "ואשר (ג) שאלת היאך המנהג בענין טבילה בזמנה האם כדברי הגאונים או כר"ת הלא ידעתי כי התוספת פסקו כר"ת דאין הלכה כמ"ד מצוה ומעולם לא ראיתי לטבול בימי אבלות וכ"ש בי"ה או בט' באב ועוד דהאידינא ליכא למיקם עלה דמלתא לכוון זמנה שהרי נשי דידן דמחמירי טובא בענין פולטת שכבת זרע להמתין ה' או ו' ימים קודם שיתחילו למנות ז' נקיים ונהי דמשום חומרא דרבי זירא לא הוה נפקא מטבילה בזמנה מאחר שכן נהגו מימי התלמוד מכל מקום בחומרא זו שהחמירו לא שמשו אטו שמשו אפילו אין בעלה בעיר וגם הוסיפו מו' עונות ועשו ה' או ז' ימים לפי דעתי כי זו אין נקראת טבילה בזמנה".
 (ט) מהרי"ל (החדשות סי' צ"ו) - "דקיימא לן טבילה בזמנה לאו מצוה היא".

ב. פוסקים.

1. הוי מצוה.

(א) ב"ח (ס"ק ג') - "והכי נקטינן".

2. לאו מצוה.

(א) דר"מ (ס"ק א') - "וכתב מהרי"ק ...".

- (ב) ש"ך (ס"ק ג', נקוה"כ על הט"ז ס"ק ד') – "הדבר ברור דקי"ל טבילה בזמנה לאו מצוה וכמ"ש כל הפוסקים ולכך אין הנשים טובלות בזמנם כשאין בעלה בעיר וכן אלמנות ובתולות שהן נדות אין טובלות כלל בזמנן וכן...".
- (ג) שבות יעקב (ח"ג סי' ע"ז) – "שכן הסכמת כל גדולי האחרונים כדעת ר"ת וסייעתו שאנו נמשכין אחריהם דטבילה בזמנן לאו מצוה ודאי אין לזוז מדבריהם".
- (ד) חכ"א (כלל קי"ח סעי' ח') – "דקיימא לן דטבילה בזמנה לאו מצוה".
- (ה) תפארת ישראל (פרה פרק ג' אות ח') – "ואנן קיי"ל דגם טבילה בזמנה לאו מצוה רק בשיש חשש מניעת פו"ר, רטו"ז י"ד קצ"ז ס"ק ג".
- (ו) ערה"ש (סעי' ג') – "דתפסינן להלכה דלאו מצוה ולכן גם הפנויות אינן טובלות [עי' בי"י]".
- (ז) פוסקים.
- (1) ולכן אלמנה, בתולה, או אין בעלה בעיר, יו"כ, ועוד - אינו צריך לטבול. אבל אם בעלה בעיר, יש מצות פו"ר.

ב] מצות אשה לטבול בזמנה.

א. משום מצות פו"ר – מחבר (סעי' ב'), פוסקים.

1. אפי' במקום שכבר קיים מצות פו"ר.
- (א) חוט שני (ס"ק ג' ד"ה ואם, ס"ק ה' אות ד') – "ואם כבר קיים מצות פו"ר שיש להם בן ובת, מ"מ איכא מצוה משום ולערב אל תנח ירך".
- (ב) בדה"ש (ס"ק י"א) – "אפי' מי שנולדו לו כבר זכר ונקבה וקיים מצות פו"ר ורבו מצוה עלו עדיין להעמיד עוד תולדות וכדאיתא באבן העזר סימן א' סעיף ח".
2. אפי' במקום שאין מצות פו"ר [מעוברת, זקנה, מניקה, ועוד], מכל מקום לטבול - עי' לקמן.

ב. משום מצות קיום עונה – תרה"ד (סי' רנ"ה), "בעלה בעיר מודה נמי דשרי משום מצות קיום עונה, ואפילו שלא בשעת עונה חשיבי מצוה מה שהאיש משמח אשתו בתשמיש המטה כדאיתא בהדיא בפסחים בפ' אלו דברים", הו"ד בד"מ (ס"ק ג'), וט"ז (ס"ק ד'), וש"ך (ס"ק ג'), ב"ח (ס"ק ג' ד"ה ויש, "ומצות קיום עונה"), תוה"ש (ס"ק ב'), "משום מצות עונה", מקור חיים (ס"ק ד'), "ומשום מצות עונה", מחה"ש (או"ח ריש סי' ש"מ ד"ה כמו), ערה"ש (סעי' ה', סעי' ו'), ששבה"ל (ס"ק ג'), סיכום אות א', "חייב משום מצות עונה", חוט שני (ס"ק ג' ד"ה ואם, ס"ק ה' אות ד'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רנ"ו), פרי טהרה (סעי' ב'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק א' סעי' ה').

1. ולכן אפילו כשאין אפשר לשמש, משום שאר מיני קריבות נמי מצוה הן – ש"ך (סוף ס"ק ג'), "כתב מהר"מ מלובלין בתשוב' סימן נ"ג דכלה בתולה שאירע טבילתה ליל שבת נראה להתיר אע"ג דנהגים שלא לבעול בעילת מצוה עד אחר שבת משום דשאר מיני קריבות נמי מצוה הן", ששבה"ל (ס"ק ג'), "ולכן אפילו כשאין אפשר לשמש ... צריכה לטבול משום קריבות והיתר נגיעה".
- (א) אמנם עי' שו"ת ערוגת הבושם (יו"ד סי' קפ"ג ד"ה בש"ך) – "ועיי' בפת"ת סק"ח הביא בשם תשו' אבן השהם ... ולפע"ד אין לו דמיון כלל, דע"כ לא כתב הש"ך דשאר מיני קריבות נמי מצוה, היינו בכלה משום שמחת שבעת ימי משתה, ועיין בפ"ב דסוכה דף כ"ה אבל בשאר כל אדם אין להתיר בשביל זה".
2. אג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ה ענף ב' ד"ה והנה אגב) – "והנה אגב יש להעיר דהא דכתב בתה"ד דבעלה בעיר שרי משום מצות קיום עונה ואפילו שלא בשעת עונה חשיבין מצוה מה שהאיש משמח את אשתו לא דק בלשונו, דמצות וחייב עונה שעל הבעל לאשתו וכן לשמח אשתו פשוט שהוא רק כשטובלת ורוצית בתשמיש שאיכא לאו דלא תגרע ועצם החיוב והמצוה, אבל כשהיא אינה טובלת מאיזה טעם שהוא ליכא שום חיוב על הבעל לזרזה ללכת לטבול בשביל קיום עונה ושמחת אשתו, ועליה הוא חיוב מצד שעבוד האשה להבעל שיוכל לבעלה בזמן העונה שקבעו חכמים".

ג. כדי להינצל מהרהור.

1. חת"ס (סוף סי' ק"ע) – "דמה שהרגילו לומר דעונת ליל טבילה מצוה משום דעי"כ האשה זריזה למטבל דרוצה אשה בקב ותפלות ואילו כן היתה מתעצלת ולא היה לבעל פת בסלו ובא לידי הרהור עבירה ח"ו וטעם זה שייך אפי' במעוברת ומינקת דליכא משום בבקר זרע זרעך דהרי כבר היא מעוברת מינקת נמי נוח לו שלא תתעבר משום דמיעכר חלבא מ"מ איכא מצוה מטעם הנ"ל".
2. אג"מ (חו"מ ח"א סי' מ' ד"ה ובדבר טענת, סי' מ"ב) – "דאף דמצוה לטבול בזמנה שלא לבטל מפו"ר כדאיתא ביו"ד סי' קצ"ז סעי' ב' אין זה חיוב כ"כ דרוב הפעמים אין נוגע זה לפו"ר ורק שהוא משום החיובים מהאשה לבעלה וכדי שלא יבא הבעל להרהור חטא".
3. פרי טהרה (סעי' ב').

ד. שמשועבדת היא לבעלה לתשמיש.

1. אג"מ (יו"ד ח"ג ריש סי' ס', או"ח ח"ד סי' ע"ה ענף ב' ד"ה והנה אגב) – "הוא חיוב מצד שעבוד האשה להבעל שיוכל לבעלה בזמן העונה שקבעו חכמים".
2. בדה"ש (ס"ק י"ג, בי' ד"ה שלא) – "שמשועבדת היא לבעלה לתשמיש".
- (א) בדה"ש (ציונים ס"ק י"ד) – "ואולי משום דבעי למינקט טעם שאין מועיל מחילה".

ה. לדחות טבילתה במקום הדחק [כגון במקום בושה (חתונה משפחתית), ליל שבת עם הרבה אורחים, וכדו'].

1. מראי מקומות.

(א) **אדני פז** (ח"ד סי' קכ"ז) – "העולה מכל האמור, שאין לדחות זמן הטבילה אפילו שהדבר נעשה בהסכמת האיש והאשה. אלא שיכולה האשה למחול על עונתה. ויש אומרים, שאין האשה יכולה למחול על עונתה בליל טבילתה".

(ב) **ביע אומר** (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' צ"א) – "שאלה: אברך שמוסר שיעורי תורה בשבתות במקום מגורי חמיו ומחמת כך כל שבת מתארח אצל חמיו כדי שיתאפשר לו למסור את השיעור. ויצא שיום טבילת אשתו יחול בליל שבת, הוא ואשתו מבחינתם מוכנים לדחות את הטבילה. האם הדבר מותר. תשובה: ידחו למוצאי שבת את הטבילה".

(ג) **הגר"ח זצ"ל** (נזר החיים עמ' רכ"ט) – "האם מותר לאשה לדחות את טבילתה. תשובת מרן שליט"א: טבילה לא דוחים, ויש לזה מקור בגמ', **ובקבלה** כתוב שזו סכנה אם דוחה טבילתה".

(ד) **פסקי תשובות** (סי' ר"מ אות ט', הע' ע', הע' ע"א) – "וכל שכן כשחל זמן ליל טבילתה שאסור לדחות טבילתה אפילו מוחלת ואפילו קיים פריה ורבייה ואפילו חל ליל הטבילה בלילי ראש השנה או ליל הסדר וליל שבועות או הושענא רבא וכדו' [חיי אדם כלל קל"ט אות ז', שו"ת תורה לשמה סי' קמ"ב ועו"פ דאין לדחות ל"ט אלא כשחל בליל יו"כ וט"ב בלבד, ובס' חופת חתנים 'צריכה האשה ליזהר במה שהזהירו בזה"ק שלא תאחר מלטבול וכו', ובפרט לפי קבלת האר"י ז"ל שיש נשמות קדושות שזמנם קבוע להן לרדת ביום פלוני בשעה פלונית וכו' ופן באותה הלילה הוקבע זמנה לרדת נשמה קדושה ועכבתה מלרדת ונמצא מאבדת טובה הרבה, ושומר נפשו ירחיק לאשתו ולבנותיו מלעשות כאלה שלא להחמיץ המצוה כי אם על צד האונס', **ודע שאין כלל הבדל** אם דוחים ליל טבילה או תחילת ספירת ז' הנקיים], ואין לדחות ליל טבילה אלא במקום אונס גמור ועפ"י הוראת חכם".

(ה) **ארחות טהרה** (פרק י"ד סעי' ג') – "אם ביום הטבילה האשה חולה, או חלשה מאד, או שלא מרגישה טוב, יכולה לדחות טבילתה עד שתבריא".

2. ליל ראש השנה.

(א) **אג"מ** (מסורת משה ח"ג אה"ע אות מ"ג, עמ' שי"ט) – "ולגבי טבילה בליל ר"ה, אמר רבינו שטוב שהאשה תמחול התשישי בלב שלם, דהיינו לא באופן שמבקש ממנה ומפציר בה למחול, אבל לדינא אינו מחויב לבקש מחילתה ויכול לשמש, ורק שיטבול האיש למחרת בשחרית".

(ב) **הגרש"א זצ"ל** (שולחן שלמה נדה פרק י"ב סעי' כ"א, אוצרות הטהרה עמ' תתפ"ט תשובה י"א) – "שאלה: ליל טבילה שחל בר"ה, האם לדחות את הטבילה כשמפריע להם מפני קדושת היום. תשובה: אם שניהם מסכימים אפשר לדחות".

(ג) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (מכתב במייל) -

Question: May or should one push off a hefsek taharah after birth, so that tevilah should not fall out on one of the two nights of Rosh Hashanah, or motzei Rosh Hashanah? (There is mechila gemura from both parties, both husband and the wife, if it is halachically preferable.) How about on a regular Shabbos or Motzei Shabbos?

R' Y. Berkovits wrote: Being that it is correct to refrain from relations on Rosh Hashana unless it is ליל מקוה, therefore, if it is not נוגע for רבו ורבו, AND there is a מחילה גמורה on both sides, then they can push off going to the מקוה. However, we don't encourage a husband and wife to be מוחל. As for all other times: We strongly discourage pushing off מקוה ליל, in any circumstance, and especially when it is just a matter of inconvenience.

3. יחידים ורגישו: האם לדחות הטבילה [צניעות].

(א) עי' סי' קצ"ח סעי' מ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ג] זמנים.

א. **זמנים שאסורה לטבול - ג' זמנים** [ליל יום כיפור, ליל תשעה באב, אשתו בימי אבלה].

1. ליל יום כיפור, **או"ח** (סי' תרי"ג סעי' י"ב) – "בזמן הזה אסור לאשה לטבול ביה"כ, אפילו הגיע זמן טבילתה בו ביום".
2. ליל תשעה באב, **או"ח** (סי' תקנ"ד סעי' ח') – "טבילה של מצוה בזמנה, מותרת; אבל בזמן הזה אין טבילה בזמנה, הילכך לא טבול בו; וכן נהגו".
3. אשתו בימי אבלה, **יו"ד** (סי' שפ"א סעי' ה') – "נדה שנזדמנה זמן טבילתה בימי אבלה, אינה טובלת".

ב. **המנהג להחמיר בתשמיש מצד דברי קבלה, חוץ מליל טבילה - ו' ימים** [ליל א' דפסח, ליל א' שבועות, ב' ימים של ר"ה, הושענא רבה, שמיני עצרת].

1. עי' או"ח סימן ר"מ סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. **בעל נפש יחמיר מתשמיש מצד אבלות וחורבן ביה"מ, חוץ ליל טבילה - ד' ימים** [צום גדליה, עשרה בטבת, י"ז בתמוז, י' באב].

1. עי' או"ח סימן ר"מ סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ד. **ליל תשעה באב שחל בשבת - ליל טבילתה.**

1. מקילים - עי' או"ח סי' תקנ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

ה. ליל ניטל: ללכת למקוה ותשמיש המטה.

1. עי' סי' קמ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ו. כשאין בעלה בעיר.

1. ימי חול, מחלוקת - עי' לקמן.

2. ערב שבת, מחמירים - עי' לקמן.

ז. אסורה לשמש [בעלה אבל, וסתות, סיבה רפואית, וכדו'].

1. עי' לקמן.

ד] טבילה כשאין בעלה בעיר.

א. לא לטבול.

1. שבות יעקב (ח"ג סי' ע"ז) – "וכיון שכן הסכמת כל גדולי האחרונים כדעת ר"ת וסייעתו שאנו נמשכין אחריהם דטבילה בזמן לאו מצוה ודאי אין לזוז מדבריהם ולתפוס מחדש מנהג אשר לא שערום אבותינו ואם יאמר האומר מה בכך הרוצה להחמיר יחמיר זה אינו כיון דהם עצמם אמרו שיש חשש סכנה לטבול אם אין בעלה בעיר משום חשש דיבוק רוח הטומאה ומזיקין שמה"ט מניחין אצלם תינוק וסכין תחת הכרים דקי"ל חמירא סכנתא מאיסורא ופירוקא לסכנתא כאשר שמענו שאירע כן כמה פעמים ועיין בשו"ת מהר"ם מלובלין סימן קט"ז לכן אין לשנות כלל".

(א) אמנם עי' תוה"ש (סי' קפ"ד ס"ק כ"ג בסולת מנחה) – "[סולת מנחה] בא עליה. וכתב בסמ"ג דף ל"ז ע"א [לאוין קיא לז, ג] הדא אמר אסור לאשה לעמוד בימי טומאתה וצריכה להטביל, וכן ראיתי גיסי שהיה מנהיג לבתו לטבול [אף] בחורף בזמנה אף שאין בעלה בעיר, עכ"ל, [ע"כ]".

2. שמירת הנפש (אות ק"ל) – "שבו"י".

3. מהר"ם שיק (יו"ד סי' שס"ד, סי' שס"ה) – "נהגו הנשים המקפידים שלא לילך לטבילה אא"כ בזמן שבעלה בעיר".

4. זבחי צדק (סי' קט"ז סעי' קכ"ד) – "שבו"י".

5. ערה"ש (סעי' ג, סי' קפ"ד סעי' ב') – "וזה ידוע שאצלנו אינן טובלות כשאין הבעל בביתו".

6. דעת (ריש סעי' ב') – "דאם אין בעלה בעיר יש חשש סכנה לטבול".

7. עי' בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות כ'), תורה לשמה סי' רט"ז) – לשונם מובא לקמן.

8. אבן שהם (פערעלמוטער, סי' ל"ד) – "אם יודעת שלא יבוא לביתו לפני זמן מוגבל י"ל דלא טבול עד שיבוא בעלה משום דאיכא מחלוקת הפוסקים בזה י"א דאסורה לטבול כשאין בעלה בעיר ע"כ שוא"ת עדיף".

9. טהרת ישראל (סעי' ב') – "באין בעלה בעיר אין הנשים טובלות ואין לזוז מדבריהם ולא כנשים דטובלין ולוקחין תינוק אצלם ומניחים במטה תחת הכרים שלהם סכין".

10. כה"ת (סי' קט"ז ס"ק קע"ח, או"ח סי' ר"מ ס"ק י"ד) – "אשה לא תטבול כשאין בעלה בעיר משום חשש דיבוק רוח ואם טבלה בדיעבד תניח אצלה תינוק או תניח סכין תחת הכר. שבות יעקב חלק ג' חלק יורה דעה סימן ע"ז. או תפרוש עליה בגד מבעלה כמו שכתבנו באות הקודם".

11. דעת הקדושה (סי' ז' אות ל') – "האשה לא תלך לטבול כשאין בעלה בעיר מפני הסכנה, משום חשש דיבוק רוח רעה ר"ל".

12. שרגא המאיר (ח"ה סי' ס"ה אות ו', ח"ד סי' מ"א אות ב') – "שלא להתיר".

13. בית אבי (ח"א סי' ע"ח) – "נהגו הנשים הצדקניות שלא לטבול באין בעלה בעיר, ועל כגון דא י"ל מנהג עוקר הלכה, וידוע דברי הרשב"א בתשובה סי' שכ"א שכתב דכל מנהג שהונהג אפילו ע"י נשים צדקניות ממה שקבלה בידן אין לדחות זה המנהג אפילו מפני ששים רבוא מופתים המראים להיפך, עיי"ש".

14. עי' בצל החכמה (ח"ג סי' ע"א אות י"ב) – "בעיר שאין מנהג קבוע, נראה שראוי להנהיג שלא תטבול כשאין בעלה בעיר".

15. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות ק"פ) – "אם אין בעלה בעיר, אם מגיע הביתה לפני עלות השחר אפשר לטבול באותו לילה, ואם מגיע ביום לא תטבול מפני הסכנה, אלא תדחה הטבילה".

16. משנה הלכות (חי"ט סי' קמ"ב, פסקי משנה הלכות פרק י' סעי' א' [לשונו מובא לקמן]) – "ואין לה לאשה לטבול כשאין בעלה בעיר כלל".

17. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שכ"ג) – "אם בעלה אינה בעיר - לא תטבול".

18. ששבה"ל (ס"ק א') – "וגם כשיש לה ספק שאפשר שיכול לבוא צריכה לטבול כדי שימצאנה טהורה, אבל כשודאי לא יבא איתא בפוסקים ובוזה"ק דסכנה לטבול, וכן מקובל דסכנה לאשה לטבול אם אין בעלה בעיר שמא יכנס בה דיבוק של רוח טומאה, ובשבות יעקב (ח"ג סעי' ו') כתב דמה"ט רגילות הנשים שלא לטבול, וכתב שכבר ידוע כמה מעשים בזה, וי"א שאין לזוז מקור, אך נהגו כן ברוב תפוצות הגולה. ומ"מ בשו"ע אין לדייק דכשאין בעלה בעיר הוי סכנה, אלא דאז אין מצוה. ובשבות יעקב הובא דיש שכתבו שתטבול ותקח תינוק אצלה וסכין תחת הכר, ואפשר להקל שתטבול אך לא תישן לבדה אלא עם אשה או תינוק לכל הפחות בחדר, ובשעת הדחק שאין מי שישן עמה סגי להניח סכין תחת הכר. ונראה שיש להקל בזה כשהבעל חוזר מחוץ לארץ שתטבול ביום שלפני בואו".

עי' ששבה"ל (סיכום אות ג') – "אם בעלה אינו בעיר נוהגים שלא לטבול משום סכנה, אמנם בשעת הצורך מותרת לטבול".

19. הגרח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק י"ט אייר תשס"ט) – "שאלה: אשה שבה זמנה לטבול ובעלה אינה בעיר, האם היא טובלת או צריך להמתין עד שבעלה חוזר לביתו. תשובה: צריך להמתין".

20. בדה"ש (ס"ק י', ס"ק ט"ז [כל לשונו מובא לקמן]) – "אינן טובלות כשאין בעליהן בעיר".

21. חוט שני (דפ"ח ס"ק ה' אות ט"ז, לשון דפ"י מובא לקמן) – "לא תטבול האשה בזמן שבעלה לא בעיר. ואם בעלה עתיד לבוא בלילה, תטבול קודם שמגיע, וי"א שתניח סכין תחת הכר ותקח תינוקת לישון עמה".
22. תשובות והנהגות (ח"ב סי' תל"א) – "אנו מחמירים בזה".
23. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא גליון מ' עמ' כ"ב טור ג') – "דאם אין בעלה בעיר וחוזר במוצאי שבת, אין לה לטבול בליל שבת כדי להיות טהורה מיד במוצאי שבת כשבעלה יחזור, דהרי נוהגים לא לטבול כשאין בעלה בעיר, וכן יש פה שאלה של הכנה משבת למוצ"ש כמו שאין טובלין בשבת שחל בערב יו"ט לכבוד יו"ט".
24. לבושי עז (אליבא דהלכתא גליון מ' עמ' כ"ב סוף טור ב') – "דנוהגים שאין אשה טובלת כשאין בעלה בעיר משום סכנה, ואם טבלה כשבעלה איננו בעיר שישן עמה בלילה תינוק [היינו באותו מטה], או תשים סכין מתחת הכר [לאו דוקא סכין העיקר התיכת מתכת], או תתכסה בבגד של בעלה. ויש להקפיד לעשות את אחד מהעצות הנ"ל רק בליל טבילה, אבל בשאר הלילות עד שיבוא בעלה אין צריך לעשות את זה".
25. קובץ הלכות למעונות הקיץ (פרק י"א אות ו') – "חל זמן טבילתה כשאין בעלה שם לכתחילה אין לטבול אז (כי יש חשש סכנה בדבר)".
26. עי' מראה כהן (עמ' צ' אות א', אות ב') – "יש שכתבו שכשבעלה איננו בעיר לא תטבול ... ראוי לאשה שבעלה איננו בעיר שלא תדחה את עשיית הפסק טהרה אלא תפסיק בטהרה ותספור ז' נקיים ורק את הטבילה תדחה".
27. עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רנ"ח).
28. חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ב') – "שבות יעקב".
29. שיעורי טהרה (עמ' רע"ז) – "אך למעשה כיום צריך להקפיד בזה בכל המקומות".
30. יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' ב') – "אם הבעל לא נמצא בעיר, ובודאי אינו עתיד להגיע באותו לילה, נהגו שלא תטבול, ותדחה טבילתה עד הזמן שעתיד להגיע לביתו".
31. שבט הכהן (מניעת הריון עמ' כ"ט).
32. פסקי תשובות (סי' ר"מ אות ה') – "שאין לאשה ללכת לבית הטבילה אם בעלה אינו בעיר או יודעת שלא יוכל לקרב אליה כלל, כי יש סכנה בדבר, אלא תמתין בטבילתה עד שיבוא לביתו או יעבור סיבת האונס".
33. ארחות טהרה (פרק י"ד סעי' ח') – "אם ספרה שבעה נקיים והבעל עדיין לא חזר מחו"ל, תדחה טבילתה עד יום הגיעו מחו"ל או יום קודם".
34. אהל שרה (עמ' ע"ז) – "כתבו האחרונים שיש סכנה רוחנית שהאשה תטבול, אלא תמתין מלטבול עד ...".

ב. לטבול.

1. מאירי (נדה דף טו.) – "ומכאן למדו רבים שדרך נקיות הוא לאשה לטבול בשעת טבילתה אף בשאין בעלה בעיר זו היא השטה הברורה בענין משנה זו ובסוגיא שלה וכל האמוראים שבה לא נחלקו".
2. שבט מוסר (פרק כ"ד אות י"ד) – "גם צריכה האשה שתזהר להיותה טהורה תמיד כלומר שתטבול כשיגיע זמנה ואפילו אין בעלה בעיר משום שבהיותה באותה טומאה מתפשטת באבריה ומעפשת שכלה. וכן מצאתי בשערי דורא טובלות אע"פ שאין בעליהן בעיר וכן הנהיג רבינו שמעון ז"ל את בתו לטבול אפי' בימי החורף בעת טבילתה אפילו שאין בעלה עמה ע"כ. גם תזהר האשה שלא תעכב טבילתה שבבא זמנה לטבול אל תעביר רגע. וכן אמרינן בירושלמי וכו' אסור לעמוד בלא טבילה".
3. באה"ט (סי' קפ"ד ס"ק ט"ז) – "ועיין בסמ"ג דף ל"ז ע"ג דכתב דאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אלא יש לה לטבול מיד. וכן כתבו האחרונים".
- א) הגם שהסמ"ג פסק שטבילה בזמנה מצוה, עי' ב"י. אבל הבאה"ט הביא זה למעשה, הגם שאנו פוסק שטבילה בזמנה אינו מצוה.
4. מקור חיים (סוף ס"ק ד', תפארת צבי סי' קפ"ד ס"ק י"ג [לשונו מובא לקמן]) – "דכל הנשים מחוייבם לספור ולטבול כדרכם וכסדר אם אין בעלה בעיר כמו אם יש בעיר ... יש לתמוה על נשיל' דידן שנוהגין אם בעליהם בדרך רחוקה שאין סופרין וטובלין עד ששמעו שיבואו בעליהן בזמן קרוב וזה מנהג רע הוא. וראוי לכל בעלי הוראה להשגיח על זה ולמחות".
5. גר"ז (סי' קפ"ו ס"ק ח') – "לפי שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אפילו אין בעלה בעיר כדלקמן סימן קצ"ז".
- א) מראי מקומות – שרגא המאיר (ח"ד סי' מ"א אות ב'), משנה הלכות (ח"ט סי' קע"ט).
6. תוכחת חיים (פלאג'י, סוף פר' כי תצא אות י').
7. זבחי צדק (סי' קפ"ד ס"ק ל"ה) – "אסור לאשה לעמוד בטומאתה ולא תטבול, אפילו שאין בעלה בעיר".
- זבחי צדק (החדשות סי' ע"ב) – "ולענין הנשים שהם בעיר אחרת וטובלים, וכשבא בעלה ימצאנה שהיא טהורה, או בהיפך שהאשה תטבול בעיר אחרת וביום שני תבא אצל בעלה וכו', זהו דבר פשוט שיכולות לעשות כן, ואין בה שום חשש כלל, כמ"ש ה"ר בית דוד ז"ל חיו"ד סי' צ"ז, ואוהלי יוסף ז"ל חיו"ד סי' ש"ל, ודבר משה ז"ל ח"א סי' כ"ט, וברכ"י יו"ד סי' קפ"ד אות ד'. והיא משנה שלימה בגמ' נדה דף ט"ו, הבאים מן הדרך נשיהם להם בחזקת טהרה, ופרשו המפרשים ז"ל שאפי' שהניחה טמאה כשהלך, אמרינן שטבלה קודם שבא, וזהו מותר גמור, ואמנם כתבו המקובלים ז"ל וכן המנהג בעירנו, שאם אין בעלה עמה בליל הטבילה ובשאר לילות, עד שיבא בעלה או שתגיע אצל בעלה, שתניח אצלה סכין של ברזל, ממין הנקרא דכאן, וזהו פשוט, או תניח אצלה ילד קטן, או תשכב אצל אמה, ותו לא מידי".
8. פרי השדה (ח"ד נחלי מים סי' קמ"א) – "הנה הא וודאי דמצוה על האשה לטבול כשהגיע זמנה אפילו אין בעלה בעיר שלא לשהות בטומאתה ... הש"ך שם, וא"כ מבואר דרק פשיעה לא מקרי אם לא טבלה כשבעלה לא היה בעיר, אבל מותרת לטבול אפי' אין בעלה בעיר, ונכון הדבר לעשות כן. ומ"ש בשו"ת מהר"ם שיק סי' קפ"ז ליו"ד דיש נשים נוהגות שחוזרת וטובלת כשבא הבעל לביתו אם שהו קצת זמן, וודאי אין כוונת מהר"ם שיק שמשו"ה תמנע עצמה מלטבול כשאין בעלה בעיר, דזהו וודאי לא עלה על דעתו כלל, רק אם מחמרת על עצמה לטבול שנית כשבא הבעל לביתו הוא מצד תוס' קדושה, ומצא סמך לדבר ממ"ש

- הרמ"א סוף סי' קצ"ח בפגעה בכלב או שאר דבר טמא דצריכה לחזור ולטבול, וגם זהו וודאי אינו מן הדין שהרי הרמ"א כתב שם בפירוש רק אם היא יר"ש ע"ש ובש"ך ס"ק ס"א, וא"כ ה"נ כיון שמסתמא היתה מתאוה לבעלה אחר הטבילה ולא בא לביתו, ודאי היה לה הרהורים, וטוב שתטבול שנית מצד תוס' קדושה, אבל שיהיה איסור לטבול אם אין בעלה בביתו זה לא אמר שום דבר".
9. ילקוט אברהם (י"ד סי' קצ"ז אות ס"ז) – "עיי' בספר שמירת הפש ... מהר"ם שיק ... וראיתי מרמ"א י"ד סי' קצ"ז ס"ב שכתב שם וז"ל ואם היה אפשר לה כו' או שלא היה בעלה בעיר וכו', ע"ש ודו"ק. וכ"ן כתב בחכמ"א כלל קט"ו ס"ג וז"ל אע"ג דאשה דעלמא יכולה לטבול א"ע כמה ימים קודם שתזקק לבעלה אפ"ל יותר מ"ז ימים וכו' עכ"ל. וכן נראה מדברי הס"ח סי' תתע"ד ע"ש ודו"ק ועיי' במדרש תלפיות ...".
10. עי' שדי חמד (אסיפת דינים מער' טבילת נדה סי' ב' אות ט') – "ומה שאומרות הנשים דיש סכנה לטבול אם לא תזדקק באותו הלילה, לפי הנראה הם דברי בדאים ואין לחוש להם כלל, ואחר זמן מצאתי להרב שבות יעקב ... והוא חידוש אצלי, ומכללות דברי הפוסקים בסימן קצ"ו סעיף י"א גבי אשה שטבלה שאין בעלה בעיר, ואחר כך ראתה או מצאה כתם, אם צריכה להמתין ה' ימים או תספור מיד, משמע דטובלת האשה כשאין בעלה בעיר, וכן בסימן קצ"ז סעיף ב' בהגהה משמע דיכולה לטבול אף כשאין בעלה בעיר, ויש לעיין בספר מסגרת השולחן דף קל"ה סוף ע"ב ובסימן קצ"ז סעיף ב', וכעת איני מופנה".
11. מסגרת השולחן (סי' קפ"ד דין י"א, קל"ה-ב') – "כסמ"ג ... וכ"כ האחרונים וכן ראיתי נוהרים בזה וזרזתי על הדבר לנשים הצנועות והישרות שלא יאחרו ליל טבילתן אפילו כשאין בעלה בעיר".
12. אג"מ (רשומי אהרן ח"א י"ד סי' קצ"ז אות ד') – "יש להורות לאשה ללכת למקוה בזמנה אפילו כשאין בעלה בעיר".
13. עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' כ"ז) – "אשה שהגיע ליל טבילה שלה אולם בעלה שוהה מחוץ לעיר ולא עתיד לחזור באותו יום, מעיקר הדין מותר לה לטבו בזמנה, ומ"מ עדיף שתלך לטבו רק בערב שהוא חוזר לבית".
14. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ט"ו) – "שאלה: אשה שבעלה לא נמצא בעיר והגיע זמן טבילתה לטהרה, האם היא יכולה לכתחילה לטבול ולהניח בגד בעלה אצלה או שאר סגולות. תשובה: מותר ולכתחילה. [היה בזה וויכוח בהבנה בדברי רבנו בטהרת הבית]".
15. הגרא בנבצל שליט"א (אסיפת יצחק ד' סיון תשס"ט) – "שאלה: אשה שבא זמנה לטבול ובעלה אינו בעיר, האם היא טובלת או צריך להמתין עד שבעלה חוזר לביתו. תשובה: תטבול".
16. הגרא קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא גליון מ' עמ' כ"ב טור ג') – "דאין חוששין בזמנינו לסכנה, ומותר לאשה לטבול כשאין בעלה בעיר".
17. הגרי" ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: If a woman's mikvah night falls out when her husband is out of town, when does she go to the mikvah? If she goes before he gets back, does she sleep with anything under her pillow?
 What if the husband is gone that long that she will become taamei again before he gets back, does she go to the mikvah at all?

R' Y. Berkovits wrote: 1. She should go when is most convenient for her, meaning when she will be able to prepare with הדעת. 2. She should put an article of her husband's clothing under her pillow. 3. No.

ג. כלה.

1. יש להקל – מנחת יצחק (ח"ו סי' קמ"ט, "ושאני מאם טבלה קודם החופה איזה לילות, דלא הוי לה עוד בעל, דנראה דהקפידה דוקא אם יש לה בעל"), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל' סעי' א').

ד. לטבול ביום שלפני בואו.

1. מיקל.
- (א) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' א') – "וכשבעלה אינו בעיר אפשר להקל לטבול לילה קודם בואו כדי שלא תצטרך לילך לטבילה ביום בואו ותעשה העצות הנ"ל. ואם יחזור בעש"ק עדיף שתטבול בליל שישי ולא תדחה את הטבילה לליל שב"ק ותעשה בליל הטבילה את העצות הנ"ל".
- (ב) ששבה"ל (ס"ק א') – "ונראה שיש להקל בזה כשהבעל חוזר מחוץ לארץ שתטבול ביום שלפני בואו".
- (ג) עי' חוט שני (דפו"י ס"ק ה' אות ט"ז, אמנם עי' דפו"ח שמובא לעיל) – "לא תטבול האשה בזמן שבעלה לא בעיר. ואם בעלה עתיד לבוא בלילה או למחרתו, תטבול קודם שמגיע, וי"א שתניח סכין תחת הכר ותקח תינוק לישון עמו".
- (ד) ארחות טהרה (פרק י"ד סעי' ז', סעי' ח') - לשונו מובא לעיל.
2. אם למחרת תהא מהומה לביתה, תטבול לילה קודם.
- (א) עי' הגרשז"א זצ"ל (אוהל שרה ח"א פרק ג' הע' כ"ט, שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' כ"ח, פרק י"ב סעי' כ"ב) - לשונו מובא לקמן.
- (ב) יסוד הטהרה (פרק ח' הע' ב') – "ואם אינה יודעת אם בעלה עתיד לשוב לביתו באותו לילה או לא, תטבול. וכן אם הוא עתיד לבוא למחרת ביום, טוב שכשיבוא ימצא את אשתו טהורה. וגם אם הוא עומד להגיע בלילה שלאחריו, ואם תטבול למחרת תהא מהומה לביתה, תטבול לילה קודם".

ה. בזמן שישי לה הכרח לטבול: סגולות לשמירה - מנהג שתניח בלילה אצלה במטתה תינוק, וגם תניח תחת הכרים.

1. שבות יעקב (ח"ג סי' ע"ז) – "שיש חשש סכנה לטבול אם אין בעלה בעיר משום חשש דיבוק רוח הטומאה ומזיקין שמה"ט מניחין אצלם תינוק וסכין תחת הכרים דקי"ל חמירא סכנתא מאיסורא ופירוקא לסכנתא כאשר שמענו שאירע כן כמה פעמים ועיין בשו"ת מהר"ם מלובלין סימן קט"ז לכן אין לשנות כלל".
2. זבחי צדק (סי' קט"ז סעי' קכ"ד, החדשות סי' ע"ב [לשונו מובא לעיל]) – "ואם טבלה בדיעבד תניח אצלה תינוק או תניח סכין תחת הכרים. שבו"י שם".
3. בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות כ') – "ואם יש לה הכרח לטבול מחמת איזה סיבה, כתב שבות יעקב ז"ל חלק ג סימן ע"ז, דמנהגם שתניח בלילה אצלה במטתה תינוק, וגם תניח תחת הכרים סכין אחד, יעוין שם. ונסתפקתי אם מנהגם זה הוא אפילו אם בעלה בעיר ורק אותה לילה ישן בבית אחר".
4. על טהרת ישראל (סעי' ב') – "באין בעלה בעיר אין הנשים טובלות ואין לזוז מדבריהם ולא כנשים דטובלין ולוקחין תינוק אצלם ומניחים במטה תחת הכרים שלהם סכין".
5. כף החיים (סי' קט"ז ס"ק קע"ח, או"ח סי' ר"מ ס"ק י"ד) – "ואם טבלה בדיעבד תניח אצלה תינוק או תניח סכין תחת הכר ... או תפרוש עליה בגד מבעלה".
6. דעת הקדושה (סי' ז' אות ל') – "ובדיעבד אם טבלה וכן כשאירע לבעלה אונס שלא יוכל לקרב אליה תניח אצלה תינוק או סכין תחת הכר, וכן נוהגות הנשים לשטוח עליהם בגד מבעלה".
7. דרכי טהרה (פרק י"ז, עמ' קס"ז) – "מצוה על האשה לטבול בזמנה, גם כשבעלה לא בעיר, שמא יבוא בעלה והיא תהיה טמאה. ונשים החוששות לטבול מפני ר"ר וכדומה, יכולות להניח תחת הכר ספר תהלים או סכין, או לישן עם תינוק, ויועיל".
8. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ט"ו) – "שאלה: אשה שבעלה לא נמצא בעיר והגיע זמן טבילתה לטהרה, האם היא יכולה לכתחילה לטבול ולהניח בגד בעלה אצלה או שאר סגולות. תשובה: מותר ולכתחילה. [היה בזה וויכוח בהבנה בדברי רבנו בטהרת הבית]".
9. ששבה"ל (ס"ק א') – "ובשבות יעקב הובא דיש שכתבו שתטבול ותקח תינוק אצלה וסכין תחת הכר, ואפשר להקל שתטבול אך לא תישן לבדה אלא עם אשה או תינוק לכל הפחות בחדר, ובשעת הדחק שאין מי שיישן עמה סגי להניח סכין תחת הכר".
10. ששבה"ל (סיכום אות ג') – "אם בעלה אינו בעיר נוהגים שלא לטבול משום סכנה, אמנם בשעת הצורך מותרת לטבול רק לא תישן לבדה אלא עם אשה אחרת או תינוק בחדר, ותניח גם סכין תחת הכר, וכשאין מי שיישן עמה אפשר להקל דסגי בסכין תחת הכר".
11. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות ק"פ) – "אולם אם יום שלאח"ז יהי' ביום השבת לטבול בלילה ותשים סכין תחת הקישע"ן וילד יושן עמה במיטה".
12. פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' א') – "בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' ע"ז כתב דיש סכנה לטבול כשבעלה אינו בעיר, ואם טבלה כשבעלה אינו בעיר שישן עמה בלילה תינוק או תשים סכין תחת הכר או תתכסה בבגד של בעלה".
13. שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ו סעי' ב') – "ובדיעבד אם טבלה תניח אצלה תינוק או תניח סכין תחת הכר".
14. שיעורי טהרה (עמ' רע"ז ד"ה א) – "אם נצרכת לטבול כשאין בעלה בעיר, כגון אם מסופקת אם יבא, או שאם לא תטבול היום לא תוכל לטבול כשיבא, כתב בשו"ת שבות יעקב שם שתישן עמה בלילה אשה או תינוק, ואם אי אפשר לה תשים סכין תחת הכר, או תתכסה בבגד של בעלה".
15. יסוד הטהרה (פרק ח' הע' ב') – "ונהגו, שכשטובלת ובעלה אינו בעיר באותו לילה, תניח סכין תחת המזרון שישנה עליו או שתתכסה עצמה בבגד של בעלה בעת שהולכת לישון".
16. קובץ הלכות למעונות הקיץ (פרק י"א אות ו').
17. הגרש"ז אולמן שליט"א (שבט הכהן מניעת הריון עמ' ל"א) – "שיש לישון יחד עם תינוק או סכין תחת המזרון או בבגד בעלה כדכתב הכה"ח".
18. פסקי תשובות (סי' ר"מ סוף אות ה') – "ואם מחמת איזה סיבה טובלת לטהרתה כשבעלה לא יהיה עמה במשך כל הלילה, תניח סכין תחת הכר (או המזרון) או תישן עם תינוקה או תפרוש עליה בגד מבעלה".
19. נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל' סעי' א') – "ותעשה העצה המובאת בספרים שתשים חפץ של הבעל או סכין תחת הכר שלה".
20. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' פ"ה, חוקת הטהרה סעי' ב') – "אף במקרה שאין בעלה בעיר, אם בלילה שיחזור יהיה קשה לה לטבול ודאי עדיף שתטבול בזמנה, ועד שיבוא תישן עם תינוק או עם בגדי בעלה או עם סכין תחת הכר משום חשש סכנה".
21. ארחות טהרה (פרק י"ד סעי' ט') – "אשה שטובלת כשבעלה אינו בבית ולא יחזור לביתו בלילה זה כגון שהוא מחוץ לעיר או בחו"ל וכדומה, תשים במטה שלה תינוק, או בגד של הבעל, בכל לילה עד שבעלה יחזור".

ו. הגדר: תינוק עמה, וסכין תחת הכר וכדו'.

1. האם יש לסמוך לכתחילה על העצות הנ"ל.
 - (א) מחמיר – שבות יעקב (ח"ג סי' ע"ז, "דקי"ל חמירא סכנתא מאיסורא"), טהרת ישראל (סעי' ב', לשונו מובא לעיל), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ב').
 - (ב) אפ"ל לכתחילה – זבחי צדק (החדשות סי' ע"ב, לשונו מובא לעיל), יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ט"ו).
 - (ג) רק בשעת הדחק, בדיעבד, וכדו' – בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות כ'), לשונו מובא לעיל), כף החיים (סי' קט"ז ס"ק קע"ח, או"ח סי' ר"מ ס"ק י"ד, לשונו מובא לעיל), ששבה"ל (סיכום אות ג', לשונו מובא לעיל), קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות ק"פ, לשונו מובא לעיל), שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ו סעי' ב', לשונו מובא לעיל), מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' פ"ה, חוקת הטהרה סעי' ב', לשונו מובא לעיל), שבט הכהן (מניעת הריון עמ' כ"ט).
2. האם צריכה ב' דברים. או די בחד, תינוק או סכין.

- (א) מחמיר, צריכה ב' דברים, תינוק וגם סכין – עי' שבות יעקב, וטהרת ישראל, וכן מפורש בבן איש חי, מחזה אברהם (ח"ב יו"ד סי' כ"א ד"ה ובפשוט).
- (ב) מיקל, די בחד, תינוק או סכין – זבחי צדק (סי' קט"ז סעי' קכ"ד, החדשות סי' ע"ב, לשונם מובא לעיל), כה"ח, מנחת יצחק, פסקי משנה הלכות, לבושי עז, שמירת הגוף והנפש, קובץ הלכות למעונות הקיץ, הגרש"ז אולמן, פסקי תשובות, נטעי גבריאל, מנחת חן.
- (ג) מראי מקומות – ששבה"ל (ס"ק א' [לשונו מובא לעיל]). עי' סיכום אות ג' [לשונו מובא לעיל], משא"כ אוצרות הטהרה פרק ו' סעי' נ"ד).
3. **אם בעי שהתינוק יהיה עמה במטתה, או שנמצא באותו חדר.**
- (א) שהתינוק יהיה עמה במטתה.
- (1) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות כ') – "כתב שבות יעקב ז"ל חלק ג סימן ע"ז, דמנהגם שתניח בלילה אצלה במטתה תינוק".
- (2) לבושי עז (אליבא דהלכתא ח"מ עמ' כ"ב סוף טור ב') – "שישן עמה בלילה תינוק [היינו באותו מטה]".
- (3) ארחות טהרה (פרק י"ד סעי' ט') - לשונו מובא לעיל.
- (ב) אפילו בחדר.
- (1) ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות ג') - לשונם מובא לעיל.
- (2) פסקי באר משה (הל' גדה סי' קפ"ד ס"ק פ"ג) – "מה שמצוי גם בזה שהולכות לטבילה בלילה קודם שבא הבעל, (וראוי לעשות כן, כדי שימצאנה טהורה כשיבא לביתו), יש ליזהר מש"כ הפוסקים בחשש סכנה בדבר לטבול כשאין הבעל עמה, ויש לאחד מן הילדים או איזה אשה אחרת לישן עמה בחדרה באותן הלילות שאין הבעל עמה בבית, (ואין קפידא שישן השני עמה במטתה, אלא די בסמוך לה), או תכסה עצמה עם בגד של הבעל, או שתניח סכין תחת הכר מתחת מראשותיה, והעיקר שישן ילד או אשה עמה, ואם אי אפשר, אז יש להקל בהנחת סכין, וגם האור יהיה דלוק בהחדר או בחדר הסמוך, והאור יזרח אל חדרה".
- (ג) מראי מקומות.
- (1) קובץ הלכות למעונות הקיץ (פרק י"א אות ו') – "או תישן עם תינוק (ויל"ע אם בעי עמה במטתה או סגי כשהתינוק באותו חדר עשי"ת שבות יעקב ח"ג)".
4. **הסכין.**
- (א) סכין של מתכת – זבחי צדק (החדשות סי' ע"ב, לשונו מובא לעיל).
- (ב) לבושי עז – "תשים סכין מתחת הכר [לאו דוקא סכין העיקר חתיכת מתכת]".
- (ג) ששבה"ל (ס"ק א') – "ובשעת הדחק שאין מי שישן עמה סגי להניח סכין תחת הכר".
5. **עוד עצות.**
- (א) הכף החיים ודעת הקדושה הוסיף העצה של "תפרוש עליה בגד מבעלה". והו"ד בפסקי משנה הלכות, יסוד הטהרה, לבושי עז, שיעורי טהרה, קובץ הלכות למעונות הקיץ, הגרש"ז אולמן, פסקי תשובות, ומנחת חן, עי' ארחות טהרה (פרק י"ד סעי' ט'), לשונו מובא לעיל).
- (1) אמנם, מקורו מס' רוח חיים (פלאג'י, סי' ר"מ אות א', לשונו מובא לעיל), שהולך על הצוואת הס"ח. וכן עי' מנחת יצחק (ח"ו סי' קמ"ט, לשונו מובא לעיל).
- (ב) זבחי צדק (החדשות סי' ע"ב) – "או תשכב אצל אמה".
- (ג) ששבה"ל, שיעורי טהרה, פסקי תשובות (סי' ר"מ הע' מ"ח) – "לא תישן לבדה אלא עם אשה אחרת או תינוק בחדר".
- (ד) נטעי גבריאל – "שתשים חפץ של הבעל".
- (ה) דרכי טהרה (פרק י"ז, עמ' קס"ז) – "יכולות להניח תחת הכר ספר תהלים או סכין, או לישן עם תינוק, ויועיל. וכשמניחה ספר תהלים מתחת לכר, לא תניחנו כנגד הראש".
6. מראי מקומות.
- (א) חוט שני (דפו"ח ס"ק ה' אות ט"ז, אמנם עי' דפו"י שמוכא לעיל) – "ותקח תינוקת לישון עמה".
- (ב) יסוד הטהרה (פרק ח' הע' ב') – "תניח סכין תחת המזרון שישניה עליו".
- (ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) - She should put an article of her husband's clothing under her pillow

ז. העצות - רק בליל הטבילה, או גם בשאר הלילות עד שיבוא בעלה.

1. מחמיר, גם בשאר הלילות עד שיבוא בעלה.
- (א) זבחי צדק (החדשות סי' ע"ב) - לשונו מובא לעיל.
- (ב) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות כ') – "וכן אם נתאחר לבא אחר שתים ושלוש לילות, אם צריכה לעשות כן בכל לילה, או דוקא בלילה ראשונה, ומן הספק החושש לזה יעשה בכל גוונא, והבוטח בה' חסד יסובבנו".
- (ג) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' ב') – "ויש להקפיד לעשות את כל העצות הנ"ל לא רק בליל טבילה אלא גם בשאר הלילות עד שיבוא בעלה או שהיא תגיע לבעלה".
- (ד) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא גליון מ' עמ' כ"ב טור ב') – "דיש לעשות את אחד מהעצות לא רק בליל הטבילה, אלא גם בשאר הלילות עד שיבוא בעלה".
- (ה) חוט שני (אליבא דהלכתא גליון מ' עמ' כ"ב טור ב') – "דיש לעשות את העצות הנ"ל בכל הלילות עד שיבוא בעלה".
- (ו) שבט הקהתי (ח"ד סי' רכ"ו) – "... ע"כ מכה ספק סכנה תעשה השמירה בכל הלילות, ותל"י מצאתי בס' בן איש חי ...".

(ז) ארחות טהרה (פרק י"ד סעי' ט') - לשונו מובא לקמן.

ה. קשה מסי' קפ"ד סעי' י"א - שוהה עם אשתו והגיע עת וסתה וגם שהה אחר הוסת שיעור שתוכל לטבול, בא עליה וא"צ לשאול.

1. וכן פריך.

(א) תפארת צבי (סי' קפ"ד ס"ק י"ג) - "ומכאן יש לתמוה על נשי' דידן שנוהגין אם בעליהם בדרך רחוקה שאין סופרין וטובלין עד ששמעו שיבואו בעליה' בזמן קרוב וזה מנהג רע הוא. וראוי לכל בעלי הוראה להשגיח על זה ולמחות. ואפשר דלמדו סמוך למנהג הרע הזה. מדלא כתב המחבר הש"ע. דדין דסעיף זה שייך נמי' בהבא מן הדרך. כמו שכתב הרשב"א וטור ושאר מחברים. אלא ש"מ גם בימיו ה' המנהג הנשים כן. דלא ספרו וטבלו אם אין בעליהן בעיר. וכן כתב הב"י בסימן קצ"ז דטבילה בזמנו אינו מצוה דסוגי' דעלמא דנשים אינן טובלים אם אין בעליהן בעיר [ועיין שם בד"מ ד' דלא משמע כן מפסק מהרא"י ע"ש] וא"כ הוא ע"כ אם בא מן הדרך אין האשה בחזקת טהרה דדלמא לא ידע שיבוא ולא טבלה. וזה נגד סתם משנה וגמרא וכל הראשונים. ובודאי ראוי לבטל המנהג הרע הזה ובפרט שהב"י בעצמו סבר שהבא מן הדרך אשתו בחזקת טהרה אם שהה כדי שתספור ותטבול. אלא שקיצר וסתם וכמ"ש מנחת יעקב ע"ש."

(ב) ערה"ש (סי' קפ"ד סעי' נ') - "אמנם אני שואל שאלה אחרת שהרי אנו רואים מעשים בכל יום בכל תפוצות ישראל כשהבעל בדרך אין האשה הולכת לטבילה ואיך אומר הש"ס דשמא טבלה הא אנן סהדי שאין הנשים נוהגות כן ולדברי הטור והש"ע נוכרח לומר דכשמצפת על ביאתו טובלת גם קודם שבא מן הדרך ואפשר שגם עתה המנהג כן אבל הרמב"ם מפרש דר' יוחנן לא אמר דין זה רק בזמנם כשעסקו בטהרות ואז היו טובלות גם שלא בפני הבעל משום טהרות וכן למאן דס"ל טבילה בזמנה מצוה יש לנהוג כן אבל בזמנה"ז דליכא טהרות ואנן קיי"ל דטבילה בזמנה לאו מצוה פשיטא שגם ר"י מודה שאסור בלא שאלה: וראיה ברורה לזה מירושלמי פ"ב דנדה [ה"ד] דאיתא שם ג"כ דין זה דר' יוחנן דמחשב ימי וסתה ע"ש ואומר על זה הירושלמי א"ר חנינא זאת אומרת שאסור לאשה לשהות בטומאתה עכ"ל כלומר דאע"ג דאין בעלה בביתו צריכה לטבול כשהוטהרה וזהו ודאי או מפני טהרות או מפני שטבילה בזמנה מצוה ולכן יפה עשה הרמב"ם שהשמיט דין זה דבזמנינו אינה טובלת וא"צ לטבול כשאינו בעיר וברור הוא בס"ד שכן המרדכי פ"ב דשבועות [סי' תשמ"ב] מביא זה הירושלמי ומפרש לה משום דטבילה בזמנה מצוה ע"ש וכ"כ הטור ריש סי' קצ"ז ע"ש וממילא דלדין אסור בלא שאלה ותמיהני על רבותינו שלא העירו דבר בזה וצ"ע."

ג) טהרת הבית (ח"ב עמ' ת"נ).

2. י"ל, לפי המחבר מיירי כשבעלה בעיר.

(א) בצל החכמה (ח"ג סי' ע"א אות ז') - "והנה הטור (יו"ד סי' קפ"ד) כ' הבא מן הדרך וכן השוהה עם אשתו בעיר והגיע עת וסתה אסור לבא עלי' עד שישאלנה וכו' בד"א שלא שהה אחר הוסת שיעור כדי שתוכל לטבול אבל אם שהה אחר הוסת שיעור שתוכל לטבול בא עלי' וא"צ לשאול בין אם היא ערה או ישנה עכ"ל. ואמנם בשו"ע (שם סעי' י"א) השמיט דין בא מן הדרך והעתיק דין זה סתמא, באשה שיש לה וסת לימים לבד, כמו שהעתיקתי לשונו לעיל (אות ו'). ולענ"ד בס"ד לשיטתייהו אזלי. דהטור (יו"ד רסי' קצ"ז) ס"ל טבילה בזמנה מצוה כדמסיים שם דבירושלמי איתא כדברי ר"ח ע"ש, וכיון שכן גם כשאין בעלה בעיר מצוה עלי' לטבול, לכן שפיר כ' (בסי' קפ"ד) דבבא מן הדרך אף שכבר הגיע עת וסתה, אם שהה אחר הוסת שיעור כדי שתוכל לטבול בא עלי' בין כשהיא ערה ובין כשהיא ישנה שא"צ לשואלה דאת"ל ראתה אימר טבלה. אבל הב"י שחולק על הטור (ביו"ד סי' קצ"ז) וס"ל דטבילה בזמנה אינה מצוה וכ' שם שאין לך אשה טובלת כשאין בעלה בעיר. וכ"פ בשו"ע (שם סעי' ב') ע"ש. לכן כשבעלה בדרך והגיע עת וסתה ודאי שבהגיע לביתו אסור לו לבא עלי' עד שישאלנה, ואפי' שהה בינתים כשיעור שתוכל לטבול. דמאחר דטבילה בזמנה אינה מצוה ואין דרך אשה לטבול כשאין בעלה בעיר, אין לנו לתלות שטבלה. על כן השמיט מרן בשו"ע בסי' קפ"ד דין הבא מן הדרך שהעתיק הטור, כנלענ"ד נכון מאד בס"ד. ודברי התורת השלמים שהזכרתי נפלאים, דכיון שבעצמו מאריך להוכיח בספרו שו"ת שבוי"ה הנ"ל דאנן קיי"ל טבילה בזמנה אינה מצוה ולכן אין הנשים טובלות כלל כשאין בעליהן בעיר, איך יכתוב א"כ בספרו תורת השלמים (הנ"ל) בעבר וסתה ובא מן הדרך דרך מיד אין לו לבעול וגם זה רק משום דהו"ל בנים ויתקין, הרי בלא"ה מדינא אסור לו לבא עלי' עד שישאלנה כיון שאין דרכה לטבול כלל כשאין בעלה בעיר. וזה אפי' נימא שאין סכנה לטבול כשאין בעלה בעיר אלא שכך נהגו, ומכש"כ לפי מש"כ הוא ז"ל דאיכא קפידה שלא תטבול משום סכנה, על כן דברי התורת השלמים צע"ג."

3. מראי מקומות - ט"ז (ס"ק ג').

(א) עי' סי' קפ"ד סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

ט. מראי מקומות - בית לחם יהודה (ס"ק א'), בנימין זאב (סי' קמ"ח, סי' קנ"ח), דרכ"ת (ס"ק ג'), סי' קפ"ד ס"ק ס"ב, ס"ק ס"ד), טהרת הבית (ח"ג טבילה הע' כ' ד"ה והן), פרדס שמחה (ס"ק ד'), חק וזמן (פרק ה' הע' כ"ו אות ג' בהג"ה), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ז כו"ל ס"ק י"ג, שפ"ח ס"ק כ"ו).

1. סמ"ג (לאוין קי"א) - לשונו מובא לעיל.

(א) י"ל, שרק לשיטת שטבילה בזמנו מצוה, כדאי בצל החכמה (ח"ג סי' ע"א אות י"א). וכן הקשה טהרת הבית (ח"ב ריש עמ' ת"נ) אמנם, עי' התוה"ש (סולת מנחה סי' קפ"ד, לשונו מובא לעיל) ו**באה"ט** (סי' קפ"ד, לשונו מובא לעיל) שהו"ד להלכה. וצ"ע.

2. תשב"ץ הקטן (סי' תע"ו. [י"ל, שרק לשיטת שטבילה בזמנה מצוה]) - "אשה שבעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה. אמרינן בירושלמי הדא אמרה אסור לאשה לעמוד בטומאתה פירוש לעכב טומאה. וכן הנהיג רבינו שמשון זצ"ל את בתו לטבול ואפי' בימי החורף בזמן טבילתה אע"פ שאין בעלה בעיר."

3. ש"ך (ס"ק ג') - "אין הנשים טובלות בזמנם כשאין בעלה בעיר."

- (א) יש לפרש שהיא לא הקפיד לטבול [ולא, שנוהגים שלא לטבול]. אמנם עי' בדה"ש (ס"ק י', ס"ק ט"ז, וציונים ס"ק י"א), וצ"ע.
4. חכ"א (כלל קט"ו סעי' ג) – "דאף על גב דאשה דעלמא יכולה לטבול את עצמה כמה ימים קודם שתזדקק לבעלה אפילו יותר משבעה ימים ואינה צריכה בדיקה שאני הכא דכל שהיא קרובה לנשואין איכא חשש חימוד".
5. תורה לשמה (סי' רט"ז, עי' בן איש חי שנה ב' פר' שמיני אות כ' [לשונו מובא לעיל]) – "ד"ז שאומרים העולם שיש חשש סכנה לטבול אם אין בעלה בעיר מפני דיבוק רוח טומאה ומזיקין לא נמצא כתוב בגמרא ולא בפוסקים הראשונים ואדרבה מגמרא מוכח דליכא למיחש בזה והוא דאיתא בגמרא דשבת דף קכ"ט ע"א ברתיא דרב חסדא טבלה בגו תלתין יומין שלא בפני בעלה ואצטניא ואמטוי לערסה בתריה דרבא לפומבדיתא ע"ש והא לך מעשה רב בגדולי ישראל באשתו של רבא שטבלה אע"פ שאין בעלה בעיר ולא חשה לסכנת דיבוק רוח טומאה ומזיקין ואע"ג דבדורות ההם הוו שכיחי מזיקין טפי ויש הפרש אלף פעמים על זמן זה ובימיהם היו חוששין כמה חששות בעבור המזיקין ועתה אין חוששים כלל ובת רב חסדא עצמה היתה חוששת על רבא בעלה מן המזיקין כשנכנס לבית הכסא ועשתה לו תיקון על זה. גם מסתימות הפוסקים הראשונים ז"ל נראה דלא חשו בהכי ועיין למרן ז"ל בב"י י"ד סי' קצ"ז וז"ל ואני אומר דלאו סוגיין דעלמא אלא כמ"ד טבילה בזמנה לאו מצוה היא שהרי אין לך אשה טובלת כשאין בעלה בעיר ע"ש ואי איתא להך חששה דרוח טומאה ומזיקין מאי קא מוכח מהא ודילמא משום חשש הנז' אינה טובלת כשאין בעלה בעיר אלא ודאי לא חיישינן לזה וכיוצא בראיה זו יש להוכיח ג"כ מדברי שאר הפוסקים ז"ל ועיין להש"ך ז"ל סי' קצ"ז ס"ק ג' ע"ש מיהו נראה מאחר שכתבתם שהעולם מקפידים עתה בזה טוב ליהדר".
6. שיח יצחק (סי' תי"ז) – "ראיתי בס' הקדוש והנורא ספר הקנה, שמוזהיר מאוד שח"ו לאשה לעמוד בטומאתה אלא תטבול מיד, וחידוש על מרן הבית יוסף זי"ע שלא הביא דברי ס' הקנה בזה בס' קצ"ז, ועיין עוד בדרכ"ת הנ"ל באות ג' מש"כ בזה ודו"ק, ועיין ג"כ בפ"י מקור חסד על צוואת ר"י החסיד זי"ע סי' ל"ו אות מ"ז, עש"ה".
7. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' צ"ו ד"ה ונמצא) – "ונמצא שאף לפי המנהג יכולה האשה לטבול ביום ב' ויום ג' אם הגיע זמן טבילתה ולא תרחץ באמבטי רק אותו יום ולמחר תוכל לרחוץ באמבטי וכן בזריקת מים עליה הנקרא שאור ובסווימינג פול ולא תאסר לבעלה שיבא בעש"ק מכיון שאינו בו ביום אף שעדיין לא שמשה עם בעלה, דהמנהג הוא רק לבו ביום. ואם נהגה אף על ימים הרבה כשלא בא בעלה הוא מנהג טעות ואינו כלום".
8. טהרת הבית (סי' י"ד סעי' ב', ח"א עמ' קמ"א) – "ויש אומרים שכל שאין בעלה בעיר לא תטבול משום חשש סכנה".

י. האם עדיף לדחות את עשיית הפסק טהרה, או תפסוק כצרכה ותדחה את הטבילה עד שיבא בעלה.

1. תעשה הפסק טהרה, ותדחה את הטבילה עד שיבא בעלה.

- (א) שלמת חיים (חיי הלוי ח"א סי' ע"ה אות ג') – "באופן שאינה יכולה לילך לטבילה בזמנה כגון שבעלה לא יהא בעיר או שמאחרת הטבילה משום מניעת הריון [ע"פ שאלת חכם ירא שמים] יש מגדולי זמננו שליט"א שאמרו דעדיף לדחות מתבילה את הה"ט ובזה ירויחו דלפי שיטת האבני נזר (יו"ד סי' רמ"ז אות ב') נקרא הטבילה שתטבול אחר הז"נ ג"כ טבילה בזמנה (עי' לקמן אות ה') ויש שלא חששו לזה דמשמעות רוב הפוסקים דלא נקרא כה"ג טבילה בזמנה, וע"כ עדיף יותר להתחיל תיכף הז"נ כדי שאם יצטרכו לדבר תוכל לטבול ולא יבא ח"ו לידי מכשול והגר"ש וואזנער שליט"א [זצ"ל] אמר לי ששמע סברא זו בשם הרה"ג צ"ר יוסף חיים זאנענפלד זצ"ל, ושוב ראיתי סברא כזו בשו"ת ח"ס (אה"ע ח"א סי' קכ"ט) עיי"ש, ומ"מ למעשה יש להורות בזה לפי הענין".
- (ב) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קס"ד) – "שאלה: האם כאשר הבעל לא נמצא בביתו יש לאשה לדחות את עשיית הפסק טהרה או תעשה הפסק טהרה ותדחה את הטבילה עד שיבא בעלה. תשובה: תעשה הפסק טהרה [ושבעה נקיים], ותטבול כשבעלה יבא".
- (ג) מראה כהן (עמ' צ' אות ב') – "ראוי לאשה שבעלה איננו בעיר שלא תדחה את עשיית הפסק טהרה אלא תפסיק בטהרה ותספור ז' נקיים ורק את הטבילה תדחה".
- (ד) פרי טהרה (סעי' ה', הע' ח') – "אשה שידועת שבסוף השבעה נקיים לא תוכל לטבול, אלא בלילה שלאחריו, ורוצה לדחות מחמת זה את הפסק טהרה ליום אחר – מכל מקום תפסוק מיד בטהרה, משום שאפשר שתהיה לה הזדמנות לטבול בזמן, וכן אירע כמה פעמים. [הגאון ר' יוסף חיים זוננפעלד זצ"ל, הוא בשו"ת חיי הלוי]".
2. עדיף לדחות את עשיית הפסק טהרה.
- (א) ארחות טהרה (פרק י"ד סעי' ה', סעי' ז') – "באופן שמותר לדחות טבילה, עדיף לדחות את עשיית הפסק טהרה מלדחות את יום הטבילה".
- (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: If one can't go to the mikvah Friday night since the mikvah is not within walking distance, should she push off the hefsek taharah from Friday afternoon to Shabbos afternoon?

R' Y. Berkovits wrote: If there is no question as to any possibility of going on Friday night, then yes, it is better to push it off one day (in order not to be לכתחילה מ' נקיים לכתחילה מ' נקיים).

יא. ברכה.

1. עי' לקמן סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.

ה) חיוב עונה בליל הטבילה.

א. צואת ר' יהודה החסיד (אות ל"ו) – "לא יניח אדם מלזקוק עם אשתו לילה שטבלה בו".

1. הו"ד בפוסקים – רוח חיים (פלאג'י סי' ר"מ אות א', מועד לכל חי סי' ח' אות כ"ד, לשונו מובא לקמן), זבחי צדק (סי' קט"ז סעי' קכ"ג), תורה לשמה (סי' קמ"ב, לשונו מובא לקמן), דרכ"ת (סי' ב'), כה"ח (סי' קט"ז ס"ק קע"ז, או"ח סי' ר"מ ס"ק י"ג), טהרת ישראל (סעי' ג'), שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ו סעי' ב'), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ב'), פסקי תשובות (סי' ר"מ אות ה'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק א' סעי' ט').

ב. כשבעלה בעיר ואין מזדקק לה.

1. הוי סכנה.
 - (א) תורה לשמה (סי' קמ"ב) - לשונו מובא לקמן.
 - (ב) בצל החכמה (ח"ג סי' ע"א).
 - (ג) מנחת יצחק (ח"ו סי' קמ"ט) – "ונראה פשוט דהה"ד כשבעלה בעיר רק אין מזדקק לה".
 - (ד) תשובות והנהגות (ח"ב סי' תל"א) – "ועיקר האיסור נראה שהוא רק כשבעלה בעיר ואינו נזקק לה, דבזה דוקא מוכח לאסור מדברי צוואת ריה"ח ומדברי הזוה"ק כמובא בשו"ת זרע אמת (יור"ד סימן קנ"א) לאסור".
 - (ה) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ב') – "ואפילו אם בעלה בעיר רק מכח איזה סיבה רוצין לדחות מלהתזדווג עד יום השני ג"כ אין לה לטבול ביום הקודם וכמ"ש בלשון הצוואה של ר"י החסיד (אות מ"א) לא יניח אדם מלזקוק עם אשתו לילה שטבלה בה, עיי"ש, ועוד קבלתי שבה"ז אין לעשות כן כדי שלא יבוא הבעל לידי הרהור ובמקום דותק גדול יש לשאול שאלת חכם".
2. אינו סכנה.
 - (א) מהר"י שטייף (סוף סי' קפ"ב) – "פתחא זוטא ... מש"כ בספר חסידים בצוואת ר"י החסיד סי' ל"ז שאין לאשה לטבול יצמה כשאין בעלה בעיר מחמת חשש דיבוק רוחות, עיי"ש. אמנם י"ל דכשבעלה בעיר לא שייך זה".
 - (ב) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' ג') – "אם בעלה עמה בבית אין בזה משום סכנה כשטובלת ואינה משמשת".
 - (ג) חוט שני (אליבא דהלכתא גליון מ' עמ' כ"ב טור ג') – "דאם בעלה עמה בבית אין בזה משום סכנה כשטובלת ואינה משמשת".
 - (ד) לבושי עז (אליבא דהלכתא גליון מ' עמ' כ"ב טור ג') – "דאם בעלה עמה בבית אין בזה משום סכנה כשטובלת ואינה משמשת".
 - (ה) שיעורי טהרה (עמ' רע"ז ד"ה אם) – "וענין הסכנה שהזכרנו הוא דוקא כשאין בעלה בעיר".
3. מראי מקומות – נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל' סעי' ד').
 - (א) עי' לקמן, כשבעלה אבל. וצ"ע.

ג. האם יש לחלק כשהבעל לא יהיה בעיר רק יום אחד.

1. מיקל.
 - (א) הגרש"ק זצ"ל (קנאת סופרים בהשמטות לשירי טהרה סי' ס"ד) – "והנה מה שהביא ר"מ בשם נימוקי רמ"ט דהוי סכנה לאשה שתטבול אם בעלה אינו יכול לבט עליה בימי אבלה ור"מ הקשה עליו מן הש"ס דפסחים דף קי"ב ... אין זה ראייה די"ל כעין שאיתא בפ' המדיר דהמדיר אשתו עד ז' ימים יקיים יותר יוציא ויתו כתובה מוכח דיש זמן שנחשב פת בסלו כגון נדה ואחר ז' לא נחשב פת בסלו כן ה"נ בזה י"ל עבור לילה אחת אין סכנה לה כיון דתיכף למחר יהיה מותר אבל להמתין ז' ימים ימי אבל י"ל כל כך להמתין הוי סכנה ...".
 - (ב) פתחא זוטא (סי' קצ"ח ס"ק ס"ו) – "קנ"ס ...".
 - (ג) טהרת ישראל (סי' קצ"ח סעי' קמ"ד) – "עבור לילה א' ליכא סכנה לטבול, אף שהבעל ליכא בביתו ביבא למחר".
 - (ד) הו"ד שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ו סעי' ג') – "יש אומרים שאם בעלה לא יהיה בעיר רק יום אחד אין בזה סכנה (טהרת ישראל)".
2. מחמיר, אין לחלק.
 - (א) מהרש"ם (ח"ד סי' צ"ה ד"ה ומ"ש ר"מ) – "ומ"ש ר"מ מדברי נימוקי רי"ט דהוי סכנה שתטבול אם בעלה א"י לבוא עליה והביא משו"ת ק"ס סימן ס"ד שהעיר מפסחים קי"ב דמוכח להיפך ות"י דדוקא בלילה א' אין סכנה משא"כ אם מניח כל משך ימי אבילות איכא סכנתא ע"ש ורצה לצרף זאת כאן הנה זהו סברת הכרס ואין לו יסוד וע' בול"א ח"ג יו"ד הל' אבל אות ט' ועיין שב"י ח"ג סימן ע"ז בזה ועיין בסדר הדורות אות ר' רבא מ"ש בזה ואין לצרף מזה שום קולא".
 - (ב) הו"ד בשיעורי טהרה (עמ' רע"ז ד"ה ויש) – "קנאת סופרים ... ובשו"ת מהרש"ם ח"ד ...".
- ד. במקום שלא יוכל לקרב אליה: העצה.
 1. לשטוח עליהן בגד מבעלה.
 - (א) רוח חיים (פלאג'י, סי' ר"מ אות א') – "ר"י החסיד ... שחולה שנתרפא ועדיין הוא חלוש ורוצה שתשמשנו אשתו ובאה זמנה לטבול אם תטבול כדי לשמשו לבד מבלי שיקיים מצות עונה אם יש לחוש לצוואת ר"י החסיד הלזו ומצאתי בס' בית הרוואה שהביא מהרב אדמת קדש והו"ד נמי בס' ק"ס דקנ"ו ע"א באשה שטבלה על דעת לילך על קברי הצדיקים ונתכונה ג"כ על דעת בעלה שלא היה בעיר עמה אם עלתה ג"כ טבילתה להיות מזומנת לבעלה העלה דעתה לה יע"ש. נמצא דהאשה עושה טבילה בשביל סיבה אחרת ואין קפידא אלא דדינא לחוד וענין הצוואה לחוד וגם לא דמי להתם דהתם אין בעלה בעיר ואין דנין אפשר משא"א ונההגות הנשים לשטוח עליהן בגד מבעלה כשאירע לו אונס שלא יוכל לקרב אליה".
 - (ב) תורה לשמה (סי' קמ"ב) – "ועיין מ"ש בצוואות רבינו יהודה החסיד ז"ל סי' מ"א וז"ל לא יניח אדם מלזקוק עם אשתו ליל שטבלה בה ע"ש לכן יש לזיזתה ורק אם אירע לו אונס שא"א לקיים אותה לילה את המצוה כגון שבא לו קדחת או אונס אחר הנה נהגו הנשים לשטוח עליהן בגד של הבעל כשאירע לו אונס ואף על פי שהיא עמו בבית אחד".
 - (ג) כה"ח (סי' קט"ז ס"ק קע"ז, או"ח סי' ר"מ ס"ק י"ג) – "לשטוח עליהן בגד מבעלה כשאירע ח"ו אונס שלא יוכל לקרב אליה".

ד) שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ו סעי' ב').
 2. מראי מקומות – טהרת הבית (ח"ב עמ' ת"נ).
 א) מועד לכל חי (סי' ח' אות כ"ד) – "ולטבול בערב שבועות ולקיים עונה בליל שני אינו דרך נכון לפי דברי רבי יהודה החסיד זיע"א, ומה שעושות הנשים תיקון ליתן עליהם מלבוש בעליהם בעבור זה כשאירע אונס שלא יוכל להתייחד עמה זה מנהג בורות".
 (1) לכאורה מנהג בורות הולך על הענין שלא לזוג באשתו ליל טבילה [ולא על הענין לשטוח עליהן בגד מבעלה], שבעה"מ ס' רוח חיים וס' מועד לכל חי הוא הטו מחבר, הגר"ח פלאגי. שו"ר דברי שלום (עפג'ין, יו"ד ח"ב עמ' שי"ז) "אולם בספר מועד לכל חי (פלאגי) [סימן ח' אות כ"ד] כתב היפך ממה שכתב ברוח חיים וסבר שלהניח בגד מבעלה זהו מנהג בורות וז"ל ... ולא ידעתי השב איזו משנה עיקר לגר"ח פלאגי ז"ל". וצ"ע.

ה. האם יש לדמות להדין "שאין בעלה בעיר" – עי' לעיל.

1. מחמיר, שלמד אחד מהשני.
- א) מנחת יצחק (ח"ו סי' קמ"ט) – "ויש ג"כ משום מה דאיתא בצואת ס"ח דלא יניח אדם מלזקוק עם אשתו בלילה שטבלה בה ע"כ, ונראה דבהא דאמר לא יניח בא לחזק החיוב ביתר שאת, ונראה דהוי מטעם דאיתא בת' שבות יעקב (ח"ג סי' ע"ז), דאשה לא תטבול כשאין בעלה בעיר משום חשש דיבוק רוח, ואם טבלה בדיעבד תניח אצלה תינוק או תניח סכין תחת הכר עיי"ש, ונראה פשוט דהה"ד כשבעלה בעיר רק אין מזדקק לה, וכן מוכח מדברי הכף החיים (או"ח סי' ר"מ), ששם (אות ט"ו) מביא את השבות יעקב הנ"ל, דתניח אצלה תינוק או סכין תחת הכר, והוסיף ע"ז, או תפרוס עלי' בגד מבעלה כמ"ש באות הקודם, ושם באות הקודם הביא את צוואת הס"ח הנ"ל, וכתב ע"ז וז"ל ונוהגות הנשים לשטוח עליהן בגד מבעלה כשאירע לו אונס שלא יוכל לקרב אליה רו"ח אות א' עכ"ל, הרי דמשוי אלו השניהם, אין בעלה בעיר, ואם הוא בעיר ואינו פוקדה, בליל טבילה, ושאני מאם טבלה קודם החופה איזה לילות, דלא הוי לה עוד בעל, דנראה דהקפידה דוקא אם יש לה בעל".
2. מיקל, שיש לחלק.
- א) בצל החכמה (ח"ג סי' ע"א אות ד' בהג"ה) – "עיי' שו"ת מהר"י שטייף (סוסי' קפ"ב) מביא בשם הרב המתיר מצוואת מהר"י החסיד סי' ל"ז, שאין לאשה לטבול עצמה כשאין בעלה בעיר מחשש דיבוק רוחות ע"ש. ובמכ"ת לא נמצא דבר זה בצוואת מהריה"ח זצ"ל, וז"ל הצוואה (סי' ל"ו) לא יניח מלזקוק עם אשתו לילה שטבלה בו עכ"ל. מבואר שאין כאן אלא אזהרה לבעול אחר שטבלה כבר. אבל גם בא"א לו להזדקק לה שפיר י"ל שאין לה לדחות הטבילה בשביל זה וכמו שהבאתי (אות ד') מתשו' זרע אמת וס' יפה ללב".
- ב) תשובות והנהגות (ח"ב סי' תל"א) – "ועיקר האיסור נראה דהוא רק כשבעלה בעיר ואינו נזקק לה, דבזה דוקא מוכח לאסור מדברי צוואת ריה"ח ומדברי הזוה"ק כמובא בשו"ת זרע אמת (יור"ד סימן קנ"א) לאסור, אבל כשאין בעלה בעיר, יש לדמות דין זה לכעין דינא דבתולות בזמן הש"ס שטבלו לטהרות ולא חששו למידי".
3. מראי מקומות.
- א) זרע אמת (ח"ב סי' קנ"א, על יו"ד סי' שפ"ג) – "נשאלתי בא' שהיתה אמו גוססת בליל טבילת אשתו אם תטבול ותשמש או לא, ואת"ל שאינה יכולה לשמש אם תוכל לטבול מיהא. ונלע"ד דאע"ג דודאי אסור לשמש מטתו בהיות אמו גוססת, כמ"ש בספר חסידים ... מ"מ יכולה לטבול אם תרצה כדי שלא תהא אסורה ליגע בבעלה, ואדרבא מצוה לטבול כמ"ש הסמ"ג ... וכן ראה מגיסו שהיה מנהיג לבתו לטבול בימי החורף בזמנה אף שאין בעלה בעיר. ע"כ. והן אמת דכתוב בצוואות ר"י החסיד סימן מ"א וז"ל: לא יניח אדם מלזקוק עם אשתו בלילה שטבלה בה. ע"כ. אכן הדבר פשוט דביכול הכתוב מדבר, אבל אה"נ דאם אינו יכול לא בשביל זה תעכב מלטבול בליל שאירע ליל טבילתה וכן"ל. אלא שמצאתי בנימוקי מהרמ"ט שליט ז"ל שאצלי סימן ט"ו שכתב מרבתי מהר"ר אי"ש ג"ר ומהרר"ם הלוי, בנידה שאירע ליל טבילתה בימי אבילות בעלה וא"ל שלא תטבול כיון שאינו יכול לקיים מצות עונה, והוסיפו שמדברי הזוהר נראה שאחר שטבלה האשה היא בסכנה עד שתזדווג לבעלה. עכ"ד. ואם קבלה נקבל, אבל לדין יש תשובה וכן"ל".

ו. הסכנה דוקא כשיכול להזקק, אך כשיש סיבה שרי.

1. בצל החכמה (ח"ג סי' ע"א אות ד', אות י') – "מש"כ בצוואת ריה"ח, שלא יניח מלזקוק עם אשתו לילה שטבלה בו, היא אזהרה להבעל לבד והיכא דאפשר לו, אבל בלא אפשר אינה צריכה לדחות טבילתה בשביל כך במקום שנוהגין לטבול גם כשאין בעלה בעיר".
2. ששבה"ל (ס"ק ג') – "ומש"כ בצוואת ... י"ל דהאיסור דוקא כשיכול להזקק, אך כשיש סיבה שרי".
3. עי' כמה ציורים לקמן.

ז. מראי מקומות – מור ואהללות (אוהל ברכות והודאות סוף סי' כ"ח).

ו] כשאינו יכול לשמש בליל טבילה.

- א. כשהבעל אבל, אם יש מצוה לטבול מחמת שאר קריבות. מחמיר, כמו אין בעלה בעיר.
- א) מהר"ם שיק (יו"ד סי' שס"ד, סי' שס"ה) – "דתליא בפלוגתא המובא באו"ח סי' תקנ"ד ... ובלא"ה נהגו הנשים המקפידים שלא לילך לטבילה אא"כ בזמן שבעלה בעיר".
- ב) עי' זרע אמת (ח"ב סי' קנ"א, על יו"ד סי' שפ"ג) - לשונו מובא לעיל.

- (ג) הגרש"ק זצ"ל (קנאת סופרים בהשמטות לשירי טהרה סי' ס"ד) – "בימי אבל דהוי איסור כמה ימים י"ל דהוי סכנה בפרט בזה שהוא אסור לו להזקק לה ואין לו זמן קבוע שיחזור להיתרו ודאי מסתבר לומר דהוי סכנה לכך יותר טוב שלא תטבול כלל".
- (ד) הו"ד בפתחא זוטא (סי' קצ"ח ס"ק ס"ו).
- (ה) בדה"ש (ס"ק ט"ז) – "אשה שבעלה אבל יש שכתב שלא תטבול לנדתה, דחיישינן שיתקפנו יצרו לבוא עליה, אלא אם כן תוכל להסתיר הטבילה ממנו עד עבור ימי אבלותו, ויש מי שסובר שאין חוששים לכך והיא מותרת לטבול בכל ענין, אמנם לדינא אין כ"כ נפק"מ מפלוגתא זו לפי מש"כ בס"ק י' בשם הפוסקים שהנשים נוהגות שאינן טובלות כשאין בעליהן בעיר, שלפי המנהג ההוא גם כשנמצאים בעיר אינן טובלות אלא אם כן מותרות להן ע"י הטבילה".
- (ו) פרדס שמחה (ס"ק ח' אות ו').
- (ז) שיעורי טהרה (סוף עמ' רע"ז) – "וכן אם הוא אבל ר"ל כתב בשו"ת מהר"ם שיק סי' שפ"ה שלא תטבול כיון שאסורים לשמש שמא יבואו לידי איסור".
- (ח) קיצור דברי סופרים (הל' אבילות פרק ל"ד סעי' א') – "אם חל ליל טבילת אשתו תוך שבעה שלו, לא תטבול אפילו כדי ליגע בו".
2. מותר.
- (א) דרכי טהרה (עמ' קע"א) – "אם בעלה אבל והיא לא אבלה, יכולה לטבול בתוך ז' ימי אבלות ולכרך על טבילה זו, כיון שאינם אסורים בשאר קירבות, אם אינה נדה, אך לא תטבול אז בליל שבת".
3. מראי מקומות – טהרת ישראל (סי' קצ"ח סעי' קמ"ד).
- (א) אבן השהם (שו"ת יו"ד סי' י"ד), הו"ד בפת"ת (ס"ק ח') – "התרת לאשה לטבול בליל שבת שהיה בעלה אבל ויום ז' הי' בשבת מאי אמרת הלא אסור לשמש עד אחר יציאת מבה"כ יום שבת ואסור לשמש ביום הלא מבואר בסי' שפ"ג ב"ד דאבל מותר בכל שאר קירבות א"כ לא דמיה לאלמנה דשם אסוריהו שאר קרבות כתשובת מהר"ם הנ"ל אכן גבי אבל מותר שאר קרבות. ועוד אם לא יטבל ליל שבת גם במוצאי שבת אסור ... ולמה לבטל פריה ורביה ודוק וק"ל כמבואר בסימן קצ"ו ביוו"ד".
- (ב) חיי הלוי (ח"א ס' פ"ג אות ה') – "כתב בשו"ת מהר"ם שיק שמעיקר הלכה מותרת לטבול".
4. לכאורה המקילים כשאין בעלה בעיר, ה"ה כאן.

ב. משום וסתות, האם יש מצוה לטבול מחמת שאר קרירות.

1. לא תטבול, שמא יבא אליה.
- (א) גבעת שאול (סי' ס"ב) – "לאסור טבילה סמוך לוסתה אף היכ' דהוי ראי' גמורה כגון אשה שיש לה וסת קבוע מל' יום לל' יום ונשתנה וראתה פעם א' ל"ח יום וכשהגיע זמן הוסת דהיינו ל' יום מראיה ראשונה הקודם י"ח יום אז הגיע זמן טבילתה מהראי' שראתה ל"ח יום אסורה לטבול והכ"ש בנמצא כתם".
- (ב) ערה"ש (סי' קפ"ד סעי' מ"ג) – "ויש מי שאומר שעל כל זה תלך למקוה למען יהיה ביכולתו להתקרב אליה בשארי מיני חיבה וגם זה חלילה לעשות כי בוודאי לא ישלוט ביצרו ויעבור איסור דרבנן ולכמה פוסקים הוה איסור תורה כמ"ש בסעי' ז' ע"ש".
- (ג) דרכ"ת (סי' קפ"ד ס"ק מ"ה) – "ערוך השלחן ...".
- (ד) שערי טוהר (שער ג' סעי' ו') – "אם הגיע ליל טבילתה בעונת הוסת אסורה לטבול".
- (ה) טהרת ישראל (סי' קפ"ד סעי' פ"ז) – "חלילה להתירה לטבול למען יהיה ביכולתו להתקרב אליה בשאר מיני חיבה וקורבות".
- (ו) בצל החכמה (ח"ג סי' ע"א) – "וממילא גם לא תטבול אז אלא תדחה טבילתה ללילה שאחריו".
- (ז) דברי שלום (ח"א סי' ס"ג) – "אינה רשאית לטבול".
- (ח) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' ד') – "חל ליל הטבילה בעונת הוסת יש לדחות את הטבילה למחרת דאין לטבול רק משום שאר קירבות. ואם חל ליל הטבילה בליל שישי והיא עונת הוסת תטבול, בליל שישי ולא תדחה את הטבילה לליל שבת. ולא ינהגו בשאר קירבות עד ליל שבת".
- (ט) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא גליון מ' עמ' כ"ג טור ב') – "דאין להקל לטבול כשחל ליל הטבילה בעונת הוסת משום שאר קירבות [ואף למתירים לטבול אם יבוא על ידי זה לקישוי אין לה לטבול], וכשחל ליל טבילה בליל שישי וזה עונת הוסת יש לדחות את הטבילה לליל שבת, ואין להקל לטבול בעונת הוסת כדי שלא תצטרך לטבול בליל שבת".
- (י) לבושי עז (אליבא דהלכתא ח"מ עמ' כ"ג טור ב') – "דאשה שחל ליל טבילתה בעונת וסתה יש לה לדחות טבילתה, דחיישינן שמא יבוא לידי מכשול".
- (יא) סוגה בשושנים (פרק ל"א סעי' י"א).
- (יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ת"ז, ח"ב עמ' רס"ד, ע"י פרק ל"ג הע' נ"ז).
- (יג) שיעורי טהרה (עמ' רע"ז ד"ה אם) – "אם אירע זמן טבילתה בעונת הוסת שאסורים לשמש, לא תטבול משום שאר קירבות אף שמותרים בזה מן הדין, ודלא כשו"ת אבני שוהם סי' י"ד שהביא הפתחי תשובה סי' קפ"ד סק"ב שכתב שתטבול".
- (יד) יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' ז') – "אם חל ליל טבילתה בעונת הוסת או בעונה בינונית, שבהם צריכה לפרוש מבעלה, לא תטבול, ותדחה טבילתה לימים שמותרת בהם".
- (טו) נטעי גבריאל (ח"ג פרק א' סעי' ז') – "אבל ביום הוסת או סמוך לוסת אסורה לטבול, דחיישינן שמא יבא עליה".
2. יכולה לטבול [אא"כ יש חשש של ז"ל].
- (א) שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' י') – "שאם חל ליל טבילתה בתוך עונת הוסת אם היא רוצה לטבול לצאת גם י"ח האומר טבילה בזמנה מצוה".
- (ב) שו"ת אבן השהם (יו"ד סוף סי' י"ד), הו"ד בפת"ת (סי' קפ"ד ס"ק כ"ב) – "סמוך לוסתה ליכא מאן דפליג דמותר כל קורבה רק תשמיש כדאי"ג"כ בשו"ע לכן מותר לטבול בשבת".

- (ג) אג"מ (פרי טהרה סי' קפ"ד הע' מ"ג).
- (ד) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ו' אות ד') – "באופן שהבעל והאשה אינם יכולים לשמש, כגון על פי פקודת רופא או שהוא זמן וסתה, בכל אופן יכולה לטבול ואין בזה שום חשש".
- (ה) פרי טהרה (סי' קפ"ד סעי' כ') – "ולדינא יש להקל".
3. עדיף שלא לטבול.
- (א) חוט שני (ס"ק ג' ד"ה וכן, ס"ק ה' אות ו', סי' ר' ס"ק א' אות ז') – "מותר לה לטבול ולא תשמש, אמנם מותר לה לדחות טבילתה משום כך, ועדיף משום ההנהגה טובה לדחות הטבילה".
4. מראי מקומות – הגרש"ק זצ"ל (קנאת סופרים בהשמטות לשירי טהרה סי' ס"ד).
- (א) הגר"א קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא ח"מ עמ' כ"ג טור ב') – "דאשה שחל ליל טבילתה בעונת הוסת יכולה לטבול, ואם בעלה חושש ממכשול שלא לטבול".

ג. משום סיבה מסוימת [רפואית או אחרת כיו"ב], אם יש מצוה לטבול מחמת שאר קריבות.

1. מצוה [א"כ יש חשש של ז"ל].
- (א) חזו"א (קובץ אגרות קודש איגרת ב', איגרת ג').
- (ב) ששבה"ל ס"ק ג', סיכום אות א', שבה"ל ח"ב סי' ק"א סימן קצ"ז, ח"ד סי' קנ"ח סי' ק"א, ח"ח סוף סי' רע"א, נשמת אברהם ח"ב סי' קצ"ז אות א') – "ואם אינה יכולה להזקק לבעלה ע"י איזה סבה מ"מ נראה דמצוה לטבול משום שאר קריבות, ואע"פ דגדר שלא לבטל מפ"ו לילה אחת ודאי לא שייך בזה מ"מ נראה דמשועבדת לבעלה גם בלי תשמיש ממש, והגאון מהרש"ק בס' קנאת סופרים בהשמטות לש"י"ט סי' ס"ד כ' שהוא רק רשות וצ"ע, וע"ש עוד כמה דברים בזה העתיקו ג"כ בס' פתחא זוטא סוס"י קצ"ח".
- (ג) חוט שני (ס"ק ג' ד"ה מצוה, ס"ק ה' אות ו') – "משום דשאר קריבות נמי מצוה הן ... ואמנם אם יש חשש איסור של הוצאת זרע לבטלה מן הראוי שלא לטבול עד שיהיה אפשר לשמש".
- (ד) ששכ"ה (נשמת אברהם ח"ב סי' קצ"ז אות א') – "מובא בסוס"י קפ"ד בבה"ט וסי' קצ"ז בט"ז ס"ק ג' דבכל גווני טבול גם אם לא תשמש".
- (ה) תשובות והנהגות (אליבא דהלכתא ח"מ עמ' כ"ג טור ג') – "דאם אינם יכולים לשמש מסיבות רפואיות, שיכולה לטבול להתיר להם אותם שלא יצרכו לנהוג בהרחקות (ותניח סכין תחת הכר משום סכנה), וחזו"נ תלוי לפי מה שהוא אדם, דאם הוא אדם מחומם ויכול לבוא על ידי זה לזרע לבטלה יש להם להמנע מחזו"נ".
- (ו) לבושי עז (אליבא דהלכתא ח"מ עמ' כ"ג טור ג') – "דאשה שאי אפשר לה לקיים מצות עונה, כגון שהרופאים אסרו עליה לשמש, מ"מ שתטבול בזמנה בכדי להתיר נגיעה ושאר קריבות, דשמא יבוא עליה חיישינן [ולכן לא לטבול בעונת הוסת], ולשמא יבוא לידי הוצאת שז"ל לא חיישינן. אולם אם יבוא על ידי הקירבה לידי קישוי יש לחשוש שיבוא לידי הוצאת שז"ל, ולא לטבול עד שיהיה אפשר לה לשמש".
- (ז) הגר"א קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא ח"מ עמ' כ"ג טור ג') – "דאשה שאסור לה לשמש מסיבות רפואיות, מותר לה לטבול לשאר קריבות".
- (ח) מראה כהן (עמ' צ' אות ג') – "גם באשה שהרופאים אסרו עליה תשמיש מצוה לטבול בזמנה משום שאר קריבות".
- (ט) שיעורי טהרה (עמ' רע"ז ד"ה אה) – "אם אינם יכולים לשמש מפני ציווי הרופאים וכדומה, צריכה לטבול משום שאר קריבות כיון שגם בזה איכא מצות עונה כמבואר בש"ך ס"ק ג', ובשו"ת חתם סופר אבן העזר סי' קכ"ט, ואף מברכת על טבילתה".
- (י) יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' ז') – "בימים שהאשה מותרת אך אינה יכולה לשמש עם בעלה מאיזו סיבה [רפואית או אחרת כיו"ב] מצוה עליה לטבול, כדי שתהיה מותרת בשאר קריבות. ומותר לה לטבול אף בליל שבת ומוצ"ש".
- (יא) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל' סעי' ז') – "באופן שאסרו להם הרופאים לשמש או שמחמת סיבה אינם רוצים לשמש ורוצה לטבול בשביל קריבות, יש לה לטבול כדי שיהי' לבעלה פת בסלו, אכן כל ערום יעשה בדעת ושקול בנפשו אם הדבר יוכל להביאו לחשש איסור כגון קשוי ומכשולות ח"ו".
2. מחמיר, עדיף שלא לטבול.
- (א) טהרת ישראל (סי' קצ"ח סעי' קמ"ד) – "מי שאסרו לו הרופאים שלא יזקק לאשתו כי יזיק לו, מותרת לטבול בברכה בשביל ליגע בו, ושאר קריבות באין אחר לשמשו, אבל באיכא אחר לשמשו יותר טוב שלא לטבול **משום סכנה**".
- (ב) באר משה (ח"ח סי' צ"א) – "נשאלתי הרבה פעמים, אם אי אפשר לו לקיים מצות עונה מצד שהיא אסורה לו בצווי הרופא, או הוא אסור בצווי הרופא, אם בליל טבילה תלך לטבול או לא. השבתי מעיקר הדין להלכה צריכה שתלך, דכל קריבות היינו חונ"ש וכדומה בכלל מצות עונה, עכ"ז למעשה אני פוסק שלא תלך ... כי אין דוריננו החלוש יכול לעמוד בו, דבודאי לא היא ולא הוא לא יעברו על צווי הרופא שהוא חמור מאוד בעיני בני"א, ויבואו לידי חו"נ, ובלא שום ספק הוא יבוא לידי קישוי ולהוצ"ל".
- (ג) שרגא המאיר (ח"ד סי' מ"א אות ב' ד"ה הי) – "הי' שאלה להלכה אצלי בזה שחולה ל"ע שלא הי' לו אפשר לזקק לאשתו, ורצה שאשתו תלך לטבילה כדי שתשמשנו, ושאלתי אז מפי כ"ק אדוני אבי מו"ר זצ"ל הלכה למעשה ואסר לי, וע"כ אעפ"י שראיתי באחרונים שמתירין, ועי' בדרכי תשובה סי' קצ"ז ס"ק ב', ועי' בשו"ת מחזה אברהם ח"ב סי' כ"א, עכ"ז אין דעתי להתיר בזה, רק מי שמתיר ג"כ אין מזניחין לו וכמו שמביא כת"ה מכמה אחרונים, וגם כן ראיתי עוד כמה אחרונים שמתירין".
- (ד) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' ד') – "אשה שהרופאים אסרו עליה את התשמיש או שאסרו על האיש, אין לה ליטהר כדי להתיר להם שאר קריבות".

ה) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שכ"ד, ע"י נשמת אברהם ח"ב סי' קצ"ז אות א') – "אם בעלה בעיר ומחמת איזה סיבה לא יכולים לקיים מצוה עונה - רצוי להימנע מלטבול, **כדי שלא יבוא לידי הו"ל**".

ו) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא גליון מ' עמ' כ"ד טור א') – "דאם אסור להם לקיים את המצוה משום סיבה רפואית, שלא תלך לטבול משום שאר קריבות, ואף למתירים לטבול משום שאר קריבות אם יבוא על ידי זה לקישוי אין לה לטבול".

ז) פותח שער (סי' כ"ג סעי' כ"ז) – "אם יש סיבה שבשבילה צריך למנוע מתשמיש המטה, אף שעל פי דין אפשר להתיר לטבול בשביל שאר דברי קורבה ולהקל מעליהם בענין ההרחקות, כמו שכ' בפת"ש (סי' קפ"ד סקכ"ב) בשם תשובת אבן שהם, להתיר לטבול בעונה הסמוך לוסתה אף דאסורה בתשמיש אפילו בליל טבילה, וגם שיש להחמיר לאסור חו"נ, דמ"מ מותרת לטבול אפילו בליל שבת אף שאין זקוק לה בעלה, כיון דשאר מיני קורבה נמי מצוה הן ע"ש, מ"מ אין המנהג להתיר דבר זה בדור הזה, דלאו כל מוחא סביל דא. והערוך השלחן כ' בדין הנ"ל בטבילה בעונה הסמוך לוסתה, דחלילה להתיר מחשש שמא יעבור על איסור עונה הסמוך לוסתה. ואין להאריך בעוד חששות שיש בדבר, זולת במקום חולי ח"ו לזמן ארוך יש לעשות מזה שאלת חכם".

ח) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' פ"ז, חוקת הטהרה סעי' ג') – "הנה אף על פי שבשו"ת קנאת סופרים (סימן ס"ד) ושו"ת זרע אמת (סימן קנ"א) סבירא להו שלא לטבול אם אין יכולים לשמש רק בשביל חיבוק ונישוק ושאר קריבות, דסוברים שגם בזה יש חשש סכנה, מכל מקום הסכמת האחרונים שיכולה לטבול גם בשביל שאר קריבות, עיין בזה שו"ת חתם סופר (סימן קכ"ט), ושו"ת לבושי מרדכי אורח חיים (סימן קל"א), וכן הביא בספר פרדס שמחה בשם גדולי ההוראה שליט"א, - אולם כי האי גוונא כשאין יכולים לשמש אני מזהיר שאם אפשר טוב להמנע מזה, דמצוי הדבר מאד שיכול לבוא לידי הוצאת ז"ל, והכל לפי מה שהוא אדם, והחכם עיניו בראשו".

3. תלוי מי החולה, היא או הוא.

א) הגרש"ק זצ"ל (קנאת סופרים בהשמטות לשירי טהרה סי' ס"ד) – "ומה ששאל במי שאסרו לו הרופאים שלא יזקק לאשתו כי יזיק לו, אם מותרת לטבול ואם חייבת לטבול בשביל שאר קריבות ... מיהו להיות חייבת לטבול בשביל זה דשייך בשאר קריבות, ודאי אינו החיוב של האשה הוי, רק אם הבעל יכול ליתן לה חיוב שלו אז היא משועבדת לטבול ולעשות לו את שלו, אבל אם הוא אינו יכול ליתן לה שלו בשביל שאר קריבות אינה משועבדת לו לעשות לו אם עיקר המניעה ממנו ... ובפרט דנראה דיותר טוב שלא לטבול אם יש אחר שישמשנו, דאם תטבול אולי לא יוכל לעמוד לנפשו ויזדקק לה ובנפשו הוא, לכך הוי זה בכלל שמירת גופו שלא יבוא לידי חשש סכנה".

ב) הו"ד בפתחא זוטא (סי' קצ"ח ס"ק ס"ו).

ג) בדה"ש (בי' ד"ה מצוה, עמ' א').

ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' נ"ו).

4. מראי מקומות – מחזה אברהם (ח"ב יו"ד סי' כ"א).

א) הגרש"א זצ"ל (נשמת אברהם ח"ב סי' קצ"ז אות א' ד"ה וכתב, שולחן שלמה פרק א' סעי' ט"ז) – "אם זה זמן ארוך, מוטב שתטבול כי יש שחוששים באופן כזה לאיסור יחוד, עיין במהרש"ם ח"ב סי' קע"ח".

ד. מראי מקומות – כת"ס (אה"ע סי' ק"ב ד"ה והנה), פרדס שמחה (ס"ק ד', ס"ק ה'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' נ"ז).

1. חת"ס (אה"ע סי' קכ"ט) – "ואשר שאל על"ד עשיר נכסים שיש לו בנים ובנות ומשום טעם ידוע לו נתרצו הוא ואשתו לפרוש זה מזה מתשמיש המטה ועתה אותה נפשו לדעת בהגיע זמן טבילתה אם תוכל לטבול כדי להצניע הדבר שלא ירגישו בני הבית ומ"מ יהי' פרושים זה מזה. תשובה יפה לה לטבול עצמה בזמנה מטעם אחר כדי שיהי' להבעל עכ"פ פת בסלו אם ירצו לחזור ממחילתם ויכולי' להזדקק זע"ז כדי להשמר מיצה"ר אמנם בגוף הדבר אם עשו כדין בהסכמה זו לא נשאלתי ואנכי לא ידעתי לא מיבעי' אם ע"י פיוס פתה את אשתו למחול לו עונתה לאו שפיר דמי למיעבד דמחמת בושח מתרצה ולבה בל עמה ועיי' בש"ע א"ע סי' מ"ו סעי' ה' ובב"ש שם סק"ו עוד אסור לו לעשות כן מטעם בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ירך כמבואר בבית שמואל סי' א' סק"א ואולי יש לו בזה טעם הגון וראוי ואנחנו לא נדע".

ז) טבילה בזמנה ליל שבת ובעלה בעיר.

א. טבלה בליל שבת ופגע דבר טמא [ע"י רמ"א סי' קצ"ח סעי' מ"ח, שיראת שמים תחזור ותטבול], אם יכולה לטבול שנית בשבת.

1. מיקל.

א) בית לחם יהודה (סוף ס"ק ב') – "ונ"ל ה"ה אם טבלה בליל שבת ופגעה בכלב או חזיר או עכו"ם שכתב המור"ם בס"ס קצ"ח אם היא יראת שמים תחזור ותטבול, שיכולה לחזור ולטבול מטעם דכ' הש"ך שכיון שהיא טהורה לא מיחזי כמתקן ומותרת".

ב) ערה"ש (סעי' ח') – "וכן כשטבלה וצריכה טבילה אחרת כגון שמצאה איזה חציצה או שכחה צפורן או פגעה דבר טמא יכולה לטבול בשבת פעם שנית ושלישית".

ג) טהרת ישראל (סעי' ו').

2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ז').

ב. ליל שבת, ואין דעתם לתשמיש מפני ציווי הרופאים וכדו' - טבילה בשבת משום שאר קריבות.

1. מותרת לטבול.

א) אבן השהם (שו"ת יו"ד סוף סי' י"ד), הו"ד בפת"ת (סי' קפ"ד ס"ק כ"ב) – "דאי' בשו"ת מהר"ם מלובלין ... א"כ סמוך לוסתה ליכא מאן דפליג דמותר כל קורבה רק תשמיש כדאי' ג"כ בשו"ע לכן מותר לטבול בשבת".

(ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שכ"ה, קובץ תשובות ח"ב סי' מ"ב אות ב', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק כ"ה סעי' ט"ז, יו"ד פרק ל"ד אות י"ד) – "מותר לטבול בליל שבת גם כשלא רוצה לשמש בו בלילה, כי זה דומה למש"כ הש"ך סי' קצז, ששאר מיני קירבות נמי מצוה".

(ג) בדה"ש (סעי' ב' ב' ד"ה מצוה, עמ' א') – "טבילה בשבת היכא שאין דעתם לתשמיש מפני ציווי הרופאים עליו או עליה נלע"ד שמותרת לטבול מפני שגם שאר קריבות מצוה הם".

(ד) צ"ב, דעי' בדה"ש (ס"ק ט"ז), "אשה שבעלה אבל ... אמנם לדינא אין כ"כ נפק"מ מפלוגתא זו לפי מש"כ בס"ק י' בשם הפוסקים שהנשים נוהגות שאינן טובלות כשאין בעליהן בעיר, שלפי המנהג ההוא גם כשנמצאים בעיר אינן טובלות אלא אם כן מותרות להן ע"י הטבילה". לכאורה ה"ה כאן. וצ"ע.

(ד) לבושי עז (תמצית אות ח') – "מותרת לטבול בליל שבת אף באופן שישארו אסורים בתשמיש, כדי להתירה בשאר קריבות".
 (ה) יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' ז') – "בימים שהאשה מותרת אך אינה יכולה לשמש עם בעלה מאיזו סיבה [רפואית או אחרת כיו"ב] מצוה עליה לטבול, כדי שתהיה מותרת בשאר קריבות. ומותר לה לטבול אף בליל שבת ומוצ"ש".
 (ו) פרי טהרה (הע' ט').

(ז) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"א סעי' ה') – "אם בעלה בעיר אבל אינו יכול לשמש כגון שהבעל חולה וכדומה, מותרת לטבול בליל שבת משום שאר קריבות".

2. מחמיר.

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ז אות ח') – "אין לאשה לטבול בשבת ויו"ט לחיבוק ונישוק בלבד".
 (ב) זרכי טהרה (עמ' קע"א) – "אם בעלה אבל והיא לא אבלה, יכולה לטבול בתוך ז' ימי אבלות ולכרך על טבילה זו, כיון שאינם אסורים בשאר קריבות, אם אינה נדה, אך לא תטבול אז בליל שבת".

ג. לטבול בתחילת חודש התשיעי להריון לסגולה.

1. עי' סוף סי' קצ"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ח. טבילה בזמנה ליל שבת ואין בעלה בעיר.

א. טבילה ליל שבת.

1. מיקל – ב"י (ס"ק ב').

2. אסורה לטבול – רמ"א (סעי' ג'), פוסקים.

3. מצד סכנה – עי' לעיל.

ב. בעלה חוזר במוצאי שבת והמקוה מסוגרת.

1. מיקל.

(א) מהרש"ג (ח"ב סי' קנ"ה, נצר מטעי סי' כ') – "שלא היה הבעל בביתו בליל שבת ובסי' קצ"ז סעי' ב' ברמ"א מבואר דדוקא כשבעלה בעיר מותר לטבול בליל שבת, ומסופק כיון שיבא לביתו בליל מוש"ק ואז א"א לטבול א"כ יהי' ביטול עונה ליל מוצ"ק, אפשר דכה"ג הוי כאלו ה' בביתו בליל ש"ק ויש להתיר, או אפשר בעיני דוקא שיהי' בביתו בליל ש"ק כפשטות דברי הרמ"א ובאם לאו אין להתיר עכ"ד. והנה נראה דאפשר להתיר, ומשום דגוף הדין שאין לאשה לטבול בליל ש"ק, אף כשאין בעלה בעיר ואף כשהיתה יכולה לטבול מקודם, הוא רק חומרא ומנהג, דהרי מדינא דגמרא מבואר ודאי דאדם מותר לטבול מטומאתו בשבת ויו"ט כמבואר בביצה י"ח ואדם בשבת, ומה שמביאין בשם המרדכי לאסור הוא עכ"ח רק חומרא ומנהג ...".

ג. בעלה חוזר במוצאי שבת.

1. מיקל.

(א) הגרש"א זצ"ל (אוהל שרה ח"א פרק ג' הע' כ"ט, שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' כ"ח, פרק י"ב סעי' כ"ב) – "דמותר לה לטבול בליל-שבת, כי במוצ"ש"ק תהא מהומה לביתה ועוד חששות".

2. מחמיר.

(א) הגרי"מ שטרן (אוצרות הטהרה פרק ו' הע' קנ"ה).

(ב) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא ח"מ עמ' כ"ב טור ג') – "דאם אין בעלה בעיר וחוזר במוצאי שבת, אין לה לטבול בליל שבת כדי להיות טהורה מיד במוצאי שבת כשבעלה יחזור, דהרי נוהגים לא לטבול כשאין בעלה בעיר, וכן יש פה שאלה של הכנה משבת למוצ"ש כמו שאין טובלין בשבת שחל בערב יו"ט לכבוד יו"ט".

3. מראי מקומות – נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"א סעי' ד').

ט. טבילה בליל שבת, שלא בזמנה – בזמן שבעלה בעיר.

א. מחמיר, אפי' במקום אונס.

1. אגור (סי' אלף שפ"ג) – "נשאל מורי אבי מהר"ר יהודה לנדא ז"ל על אשה שאירע זמן טבילתה בליל ה' ונאנסה שלא טבלה אם יכולה לטבול בליל שבת. והשיב דאינ' יכולה לטבול הואיל ואדחי זמן טבילה. וכן כתב ר"י הלוי שהי' מוחה לטבול כלל בליל שבת רק בזמנה ממש עכ"ל. וכן פסק מהר"ר יעקב מולן ז"ל. וכן אין לטבול במוצאי שבת דלפי רש"י לא התירו לחוף בלילה אלא בדלא אפשר עכ"ל".

2. ב"ה (ס"ק ג' ד"ה אכן) – "אנו בני אשכנז נמשכין אחרי גדולי האחרונים שהיו לפנינו וכתבו לאיסורא ודלא כמו שכתב הרב בהגהות שו"ע ... אלא חומרא זו מדינא היא".
- ב. מותר לטבול בשבת בכל ענין, אא"כ יש מנהג להחמיר בזמן שאינו אונס.
1. רמ"א (סעי' ב') – "ואם היה אפשר לה לטבול קודם לכן, כגון שהיה אחר לידה או שלא היה בעלה בעיר ובא בערב שבת, שאסורה לטבול; וכן נהגו במקצת מקומות, אבל במקום שאין מנהג אין להחמיר".
 - א) סד"ט (ס"ק ד' ד"ה ועוד נ"ל) – "נ"ל דמ"ש הרמ"א דבמקום שאין מנהג אין להחמיר כוונתו דאפי' פשעה ולא טבלה ליל ה' או ו' מותרת לטבול בליל שבת כשבעלה בעיר דמ"ש הרמ"א כגון שהיה אחר לידה הוא מדברי התה"ד ושם בס"י רנ"ה מבואר דמירי שהיתה יכולה לטבול ליל ה' או ו' אלא שהמתינה עד ליל שבת מפני שאז בקל למצוא לה רחיצה. הגם שבס"י רנ"ו כ' שהיתה ממתנת לפי שלא היה לה כח הרבה עדיין וכמ"ש הט"ז בשמו כאן וזה דמיא קצת לאונס מ"מ בס"י רנ"ה כ' שהמתינה מפני שאז בקל לה למצוא רחיצה וכן העתיק בד"מ הכי רס"י רנ"ה וכו' שם דאין להחמיר במקום שלא נהגו להחמיר א"כ גם כאן בהג"ה נתכוין לזה דאין להחמיר אלא במקום שנהגו להחמיר אפי' לא היה לה אונס קצת".
 2. ש"ך (ס"ק ג', נקה"כ על הט"ז ס"ק ד') – "וכן הב"י פסק דמותר לטבול בשבת בכל ענין וכן עיקר לדינא כדפי'. הלכך במקום שאין מנהג אין להחמיר וכמ"ש הרב. וכן כתב מהר"מ מלובלין בתשו' סי' נ"ג וסימן ע"א ע"ש".
 - א) יש מפרשים הש"ך, שאופן שפשעה ולא טבלה בזמנה בלא סיבה, אסורה לטבול בליל שבת שלא בזמנה.
 - 1) כדאי בסד"ט (ס"ק ד' ד"ה הנה) – "וכמ"ש בש"ך ובנקה"כ דבמקום שאין מנהג אין להחמיר אפי' היה לה באפשר לטבול מקודם ובא בעלה בע"ש או ביולדת אפי' היתה נקיה מקודם אלא שהמתינה מחמת שלא היה לה כח כ"כ מותרת לטבול בשבת כיון שלא פשעה בהמתנתה זו".
 - א. ומש"כ הש"ך "כיון שלא פשעה", הוא רק בא לפרש התרה"ד שמחלק בין יולדת [שהיא פשעה] משא"כ כשאין בעלה בעיר [שהיא אינו פשעה]. ואינו שייך להסד"ט, שכ' שהיא אינו פשעה אפי' ביולדת. ולכן צ"ב מה המקור לחומרות הסד"ט וששבה"ל בדעת הש"ך, שבמקום פשעה ממש יש להחמיר. ועוד, הש"ך מסיים "הלכך במקום שאין מנהג אין להחמיר וכמ"ש הרב". ולמד הסד"ט (עי' לעיל) שפשטות הרמ"א בא להקל בכל מקרים. וצ"ע.
 - 2) וכן מוכח מהמסגרת השלחן (דין ב' ד"ה ודוקא).
 - 3) וכ"כ הששבה"ל (על הש"ך ס"ק ג' ד"ה כיון) – "בא"ד כיון שלא פשעה: אבל אם פשעה אסור לטבול, [דנ' דקאי על מקום שאין מנהג, עי' סד"ט (ס"ק ב', וס"ק ד' ד"ה הנה)], ובסד"ט (ס"ק ד' ד"ה וענ"ל) כתב דברמ"א משמע דהיכא דליכא מנהג אין להחמיר אפילו פשעה ושכן מפורש בתרה"ד, וכבר נתבאר דההלכה כש"ך דשרי לטבול בליל שבת ודלא כט"ז, וכל הטבילות שרו, ורק כשלא טבלה בשאט נפש ורוע לב אין מתירין לטבול, אבל בכל סיבה שהיא מתירים כגון שהיתה עסוקה או מחמת חולשה או שאר אונס וכד'. והיינו אפילו לטבול בליל שבת עצמו".
 - 4) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות קע"ט, לשונו מובא לקמן).
 - 5) ולבושי עז (ס"ק א' ד"ה ולהלכה). וצ"ע.
- ב) מראי מקומות.
- 1) מחצית השקל (יו"ד סי' קצ"ז) – "כיון שלא פשעה כו'. לאפוקי יולדת שפשעה במה שלא טבלה קודם, דבעלה היה בעיר. ועיין ט"ז ס"ק ד' שהסכים עם הב"ח, אבל בנקודות הכסף [ס"ק א] חזר והסכים לדבריו שבכאן, והיינו כמו שכתב הרב".
 3. תוה"ש (ס"ק ה') – "בנקודות הכסף ... שדבריו נכונים".
 4. חכ"א (כלל קי"ח סעי' ח') – "אבל אם היה באפשר לה לטבול מקודם וברצונה עיכבה או אחר לידה שדרך הנשים להמתין כמה שבועות מחמת חולשתה אף על פי שלא ראו דם או שלא היה בעלה בעיר ובא בערב שבת בזה יש מקומות נוהגין להחמיר שלא לטבול בליל שבת דנראה כמתקן (וכדאיתא בחיי אדם בהלכות שבת כלל מ"ד סימן י"ז) ובמקום שאין מנהג ידוע יש להקל אפילו כשכבר ספרה שבעה נקיים כבר כמה ימים".
 5. ערה"ש (סעי' ח') – "דכן העיקר לדינא [ש"ך ס"ק ג' ובנקה"כ האריך ע"ש] וכן המנהג הפשוט אצלנו שכולן טובלות בלילי שבת אף גם כשהיתה יכולה לטבול מקודם השבת ... פשיטא שהאשה לבעלה יכולה לטבול בכל עניין".
 6. אמת ליעקב (יו"ד הע' פ"ח) – "בזמנינו אין מקום להחמיר שלא לטבול בע"ש או במוצ"ש אפילו אם יכלה האשה לטבול קודם ופשעה ולא טבלה".
 7. פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' ח') – "וכיום מנהג העולם להקל לטבול טבילה שלא בזמנה בליל שב"ק ובמוצאי שב"ק אף שדחו את הטבילה בפשיעה ויש לזה טעמים והמחמיר תבוא עליו ברכה".
 8. תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות כ"ו) – "מנהגינו היום שאשה טובלת בליל שבת ובמוצאי שבת בין בזמנה ואפילו שלא בזמנה".
 9. בדה"ש (ס"ק כ"ה, ס"ק כ"ט, ס"ק ל"ח) – "ויש שכתב דמכל מקום אם דחתה טבילתה ברצונה בלא שום טעם ... ויש שאינו מחלק בכך ... ונראה שיש להקל כדבריו".
 10. מראה כהן (סוף עמ' צ') – "כתבו הפוסקים שבזמננו אין מנהג ברור ויכולה לטבול גם בערב שבת וכן במוצאי שבת, ומ"מ לא תדחה טבילתה בחינם לליל שבת או למוצאי שבת".
 - ארחות שבת (פרק כ"א סעי' י"ג) – "יש מקומות שנהגו הנשים שלא לטבול בשבת אלא טבילה בזמנה, אך אם הגיע זמנה מאתמול ולא טבלה אינה טובלת בשבת, ובמקום שלא נהגו כן אין להחמיר".
 11. פרי טהרה (סעי' ג').

ג. כל שאפשר לטבול קודם השבת בלא שום אונס ולא טבלה אסורה לטבול בשבת.

1. תרה"ד (ח"א סי' רנ"ה, סי' רנ"ו) – "שאלה: יולדת שטבלה לאחר מ' של זכר או פ' של נקיבה או קודם זמנים הללו, ורצונה לטבול בלילי שבת **מפני שאז בקל לה למצוא רחיצה**, אבל מחמת נקיות היתה יכולה לטבול ליל ה' או ליל ו' שרייא בכה"ג שתטבול בשבת או לאו ... הואיל ואפשר הוא מאתמול ולא איחרה אלא בשביל הרחיצה או בכה"ג לא שרי ... נראה דנהגו הנשים לזוהר שלא לטבול בשבת כלל אא"כ בעלה בעיר ולא היה אפשר קודם. דבכה"ג הוי טבילת מצוה משום עונה, לפי מאי דנהוג עלמא עתה איסור הרחיצה בנהרות או במקוואות".
- (א) מראי מקומות – סד"ט (ס"ק ד' ד"ה ועוד נ"ל, לשונו מובא לעיל).
2. ט"ז (ס"ק ד') – "יש לנו לפסוק כדעת ת"ה דדבריו ממוצעים בין המחמירים לגמרי להמיקל לגמרי דהיינו דכל שאפשר לטבול קודם השבת בלא שום אונס ולא טבלה אסורה לטבול בשבת אפילו אם בא הבעל בערב שבת וכל שלא אפשר מחמת איזה אונס כעין ההיא דת"ה שזכרנו יש להתיר לטבול בשבת בכל דוכתי".
3. גר"ז (או"ח סי' שכ"ו סעי' ז) – "ובמדינות אלו נהגו לאסור טבילת אשה בשבת אלא אם כן יש בעלה בעיר וגם לא היה אפשר לה לטבול קודם השבת או שלא היה בעלה בעיר ובא בערב שבת שלא פשעה במה שלא טבלה קודם לכן אבל כל שהיה בעלה בעיר והיה אפשר לה לטבול ולא טבלה אינה טובלת בשבת ויש שנתנו טעם למנהג שכיון שנתפשט המנהג שלא לרחוץ בשבת אם כן כשטמא טובל מטומאתו הרי זה נראה כמתקן ולא כיורד להקטר כיון שאין דרך כלל לרחוץ להקטר מטעם שנתבאר אף על פי שאין איסור בדבר".
4. מקור חיים (ס"ק י"ג) – "ובמקום שאין יכולין לברר המנהג נראה לי דצריך להחמיר. הואיל דב"ח וט"ז פסקו כן לדינא. וגם בכל קהלות גדולות כן במנהג באשכנז אחר מהרי"ל ומרי"ו שרוב מנהגי אשכנז מיוסדים".
5. קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' ז, עי' לחם ושמלה לחם ס"ק י"ב) – "שהיתה יכולה לטבול קודם אסורה לטבול בליל שבת".
6. מלבושי טהרה (סעי' ב', ס"ק א') – "דעיקר בזה כהט"ז".
7. מ"ב (סי' שכ"ו ס"ק כ"ד, שעה"צ ס"ק י"ד) – "ונוהגות הנשים שאינן טובלות שלא בזמנן בשבת [תרומת הדשן ושאר פוסקים]. וכתבו הפוסקים דיפה נהגו משום דכיון דסוף סוף המנהג בזמננו לאסור בשבת לרחוץ כל הגוף אפילו בצונן וכנ"ל א"כ ניכר דהוא משום טבילה ומחזי כמתקן".
8. שערי טוהר (שער י"ז סעי' ב'. [ומש"כ שם שמקורו הרמ"א וש"ך, צ"ע]) – "ואם הי' אפשר לה לטבול קודם שבת אסור לטבול בליל שבת אא"כ לא הי' בעל בעיר ובא בע"ש מותרת לטבול במקום שאין מנהג להחמיר".
9. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ז אות ט') – "ונוהגים בזה"ז שנשים טובלות בשבת ויו"ט אפילו כשהטבילה לא בזמנה".
10. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שכ"ו ס"ק ט') – "כיון שבזמננו לא היה ניכר שזה לתקן שפיר שרי גם בזה"ז, ורק כשאפשר מאתמול עשו סייג שלא יבוא לידי סחיטה, ואסרו".
11. הגר"ש זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"י אות נ', אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות כ', אות כ"א) – "אין לטבול בליל שבת אא"כ אז זמנה, אבל באופנים שייכלה לטבול קודם אפילו דחתה מחמת הפסד ממון או אפילו מחמת צניעות כגון חתונה משפחתית, וכן בשכחה להפסיק בטהרה ביום ה' וע"כ הפסיקה ביום ו', בכל הני אנפי אסורה לטבול בליל שבת".
12. חוט שני (ס"ק ה' אות ט') – "ואם נתעכבה מלטבול עד ליל שבת כשהיה לה אפשרות לטבול קודם לכן, אין לה לטבול בליל שבת".
13. חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ד') – "מסקנת הפוסקים להלכה שגם בזה"ז מותרת לטבול בליל שבת קודש אכן דווקא בתנאי שלא היתה יכולה לטבול מקודם".
14. ארחות טהרה (פרק י"ד סעי' י"ב, סעי' י"ד, עי' סעי' ט"ו).

ד. דחתה הטבילה בלי שום טעם, יש להחמיר.

1. מור וקציעה (סוף סי' שכ"ו) – "והאחרונים החמירו, לכן עכשיו אין הנשים טובלות בשבת, אם לא במקום שאין מנהג. וע"י **עילה כל דהו** יש להתירה בכל מקום. והתיר רמ"ל לאשה שטבלה ליל הששי ולמחר מצאה ששכחה לטול צפרניה, לטבול בשבת. ובאמת בזמנה יש יותר להקל, דאיכא מ"ד טבילה בזמנה מצוה (ומה"ט יש להחמיר יותר בטבילות דמזרבנן, או דמנהגא בעלמא, דלא כמג"א [ס"ק ח]) לפיכך נ"ל להקל לכלה (כשהיתה אנוסה שלא יכלה לטבול בחול) משום בעילת מצוה, וכן למי שבעלה בא מן הדרך פתאום סמוך לשבת. ומי שנוהג טבילה לקריו, יש לסמוך על מ"א דמתיר, משום דתקנת עזרא היא, אבל במומר שחזר בתשובה איני מודה לו, כיון שלא נזכרה טבילתו בשום מקום בתלמוד ואינה מעכבתו כלל משמירת וקיום דת יהדות שמחויב בה מבלעדה".
2. סד"ט (ס"ק ד' ד"ה ועוד נ"ל), הו"ד בלחם ושמלה (לחם ס"ק י"ב) – "מיהו הואיל והב"ח והט"ז מחמירים לגמרי, יש להורות לכתחלה שלא תטבול אם עברה זמן טבילתה שקודם שבת במרד ובמעל **בלי שום טעם**, אבל אם היה לה שום טעם בהמתנתה משום סרך מצוה וכה"ג, אפ"ל היה טעם של טעות, יש להתיר שתטבול בליל שבת במקום שלא נהגו להחמיר".
3. יד יוסף (או"ח סי' שכ"ו ס"ק ו') – "ובס"ט ... ונ"ל ... אין להתיר בכל ענין דהיינו בעברה זמן טבילתה שקודם שבת במרד ובמעל".
4. מסגרת השלחן (דין ב' ד"ה ודוקא) – "נראה לי כדברי הש"ך ... והתרתיו ... היכא דלא ידעו ולא פשעו בדבר ...".
5. דרכי"ת (ס"ק י"א) – "בס"ט ...".
6. טהרת ישראל (סעי' ט', סעי' י"ד, באר יצחק ס"ק כ"ט, עי' ס"ק מ"ה) – "המנהג פשוט באצלנו שכולן טובלות בליל שבת אף טבילה שלא בזמנו ואף שלא היתה אנוסה בזה והיתה יכולה לטבול בזמנה רק **מחמת מניעה קצת**".

7. ששבה"ל (ס"ק י', על הש"ך ס"ק ג' ד"ה כיון [לשונו מובא לעיל], סיכום אות ו', שבה"ל ח"ג סי' קכ"ה סוף אות א', עי' ח"ד סי' ק"ז) – "מנהגינו שהאשה טובלת בליל שבת גם אם יכלה לטבול קודם רק שלא הלכה מאיזו סיבה, ורק אם דחתה במזיד ובשאת נפש את הטבילה - אז אין לטבול".
8. אוהל שרה (ח"א פרק ג' סעי' ז) – "אם אין במקום מנהג קבוע, אין להחמיר, ומותר לה לטבול בליל-שבת ... אבל אם פשעה ולא טבלה קודם ללא כל סיבה, אין כל מקום להתיר לה לטבול בליל-שבת".
9. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות קע"ט) – "להלכה פוסקים כהש"ך (נקודת הכסף קצ"ז סק"א) דדוקא בפשיעה אין לטבול בשבת ופשיעה מיקרי גם אם דחאה ההפסק טהרה".
10. פרדס שמחה (ס"ק ח') – "יש להקל, אמנם בפשיעה ללא כל סיבה, יש להחמיר".
11. לבושי עז (תמצית אות ג', אות ד', סי' קצ"ט סעי' ה' תמצית אות א') – "אם לא טבלה בזמנה מחמת שלא היה בעלה בעיר או שהיתה חולה וכדו', ג"כ מותרת לטבול בליל שבת. באופן שפשעה ולא טבלה בזמנה, ועכשיו רוצה לטבול בשבת, קנסינן לה שלא תטבול, אמנם אם בטעות לא טבלה בזמנה, לא קנסינן לה".
12. נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"א סעי' ז', סעי' ח', סעי' ט', סעי' י').

ה. בני ספרד.

1. מותר לטבול בשבת בכל ענין.
- (א) ב"י (ס"ק ב') – "דכיון דכל נשי דידן אין טובלות בשביעי לראיתן אין חילוק בין נדחה יום טבילתה ללא נדחה לעולם יכולה לטבול בשבת וכן עמא דבר".
- (ב) שכנה"ג (הג' ב"י ס"ק ה') – "ומנהג העולם לטבול בליל שבת אפילו אם היה אפשר לה לטבול קודם ולא טבלה".
- (ג) שלחן גבוה (ס"ק ד') – "ופה שאלוניקי נהגו לטבול בליל שבת אף שלא בזמנה, שהרי מעשים בכל יום ...".
- (ד) רב פעלים (ח"ד או"ח ריש סי' י"ב) – "הנשים פה עירנו בגדאד נוהגים לטבול בשבת בלי פקפוק כהוראת מרן ז"ל בב"י יו"ד סי' קצ"ז ועיין במזבח אדמה יו"ד סי' קצ"ט ע"ש".
- (ה) טהרת הבית (סי' י"ד סעי' ג', ח"ג טבילה סעי' ה', לוי' חן אות פ') – "ומנהגינו להקל בזה".
- (ו) ילקוט יוסף (או"ח סי' שכ"ו סעי' י') – "ויש מחמירים לומר שאם הגיע זמן טבילתה בחול, ולא טבלה, אין לה לטבול בליל שבת, ומנהגינו להקל בזה כדעת מרן השלחן ערוך".
2. כל שאפשר לטבול קודם השבת ולא טבלה אסורה לטבול בשבת.
- (א) חסד לאלפים (ס"ק ג') – "מותרת לטבול ליל שבת אם לא יכלה לטבול קודם לכן, אבל אם היתה יכולה לטבול קודם לכן לא תטבול בליל שבת".
3. אם דחתה במזיד ובשאת נפש את הטבילה - אז אין לטבול.
- (א) דרכי טהרה (עמ' ק"ע) – "אם בעלה בעיר ויכלה לטבול קודם לכן והזידה ולא טבלה, לא טבול בליל שבת (אחר צאת הכוכבים)".
4. מראי מקומות – כה"ת (סי' שכ"ו ס"ק ל"א), דברי דוד (ח"ג סי' ל"ב אות ב').

ו. לענין ברכה.

1. תברך אחר הטבילה, או קודם הטבילה בלחש.
- (א) הר הכרמל (יו"ד סי' כ"ה) – "יש לומר כאן אסור טבילה בברכה כנ"ל ע"כ י"ל למ"ש רמ"א שנוהגין לברך אחר טבילה גם בחול דמשום טבילת גר לא חילקו בכל הטובלין א"כ נהי במקומות דאין נוהגין כן בחול בשבת יש לאשה לנהוג כן לברך אחר הטבילה או קודם טבילה ובלחש בין שפתי".
- (ב) פת"ת (סי' ר' ס"ק א'), הו"ד בדרכ"ת (סי' ר' ס"ק ה') – "עי' בתשובת הר הכרמל ח"ד סי' כ"ה שכתב דאף במקום שאין נוהגין כן אלא מברכות קודם הטבילה היינו דווקא בחול אבל בשבת כשטובלת יש לאשה לנהוג כן לברך אחר הטבילה או קודם טבילה בלחש בין שפתי ע"ש טעמו".
- (ג) עצי לבונה (סי' ר' ד"ה והבל"י) – "הר הכרמל ...".
- (ד) ברכת ישראל (סי' מ"ט ס"ק י"ג, ס"ק ט"ו) – "הר הכרמל ...".
- (ה) פזחא זוטא (סי' ר' ס"ק ב') – "הר הכרמל ... דהטעם הוא ...".
- (ו) טהרת ישראל (סי' ר' סוף סעי' ב') – "ובשבת תברך בלחש בין שפתייה באם מברכת קודם טבילה".
- (ז) אוהל שרה (פרק ד' סעי' כ"ג) – "ומברכת את ברכת הטבילה אחרי טבילה זאת, והכל לפי מנהג המקום".
- (ח) הליכות ביתה (סי' י"ג סעי' כ"ח) – "אם טובלת בשבת, ודרכה לברך קודם הטבילה, לא תברר בקול רם אלא בלחש".
2. מברכת כדרכה.
- (א) עי' שבט הלוי (ח"ד סי' ק"ז על סי' קצ"ז ברמ"א סעי' ב', ששבה"ל סי' קצ"ז ש"ך ס"ק א' ד"ה דהא) – "דבפת"ש בסימן ר' מביא מתשובת הר הכרמל סי' כ"ה ... ובס' פ"ז סי' ר' כתב טעם הדבר ומביאו כן ג"כ בשם עצי לבונה לפי מש"כ המג"א סי' שכ"ג ס"ק י"ג בשם התשב"ץ בדין הרוצה להטביל כלי בשבת ימלאנו מים מהמקוה ועלתה טבילה להכלי, וכתב המג"א דלא יברך על טבילת כלי דאז אינו מוכח דעושה לשם טבילה וא"כ טבילת נדה בשבת דכל ההיתיר משום דנראה כמיקר ואם לאו אסור משום דמתקן א"כ כשתברך לפני הטבילה מוכח דאין הכונה למיקר אלא לתקן, וזה טעם תשובת הר הכרמל הנ"ל. ובעניוטי דאין הדברים דומים, דודאי טבילת כלים דאין לו היתיר ע"פ הדין אם לא דרך הערמת היתר הנ"ל, צריך שיהיה היתרו מוכח כיון דחזו"ל באמת לא נתנו היתר בטבילת כלים, אבל טבילת נדה והטמאים שמעיקרא הקילו ולא גזרו כלל, והטעם דלא גזרו משום דנראה כמיקר ומוכח בגמ' דאף במקום דודאי לא נראה כמיקר התירו דהא התירו ביוה"כ למ"ד טבילה בזמנה מצוה

עיינן ביצה י"ח ע"ב, א"כ במקום שאנו מתירים הטבילה בשבת (ולא ניכנס בחומרת הגאונים בסי' קצ"ז ס"ב) מה לנו אם לא נראה כמיקר, וכי אשה ההולכת לבית טבילת נשים בשבת בחפיפה ובחמין, וכי לא מוכח הדבר שהיא לטבילה מתכונת אלא דבמקום שהיתרנו ע"פ יסוד היתר חז"ל שוב אין נפ"מ אם הדבר נראה כמטהר מן הטומאה. מ"מ מהיות טוב - טוב לחוש לחומרת הפת"ש, ובפרט לדידן אין נפ"מ כיון דאנחנו מברכים תמיד אחריו. שוב הראו לי במ"ב סי' שכ"ג בביאור הלכה ד"ה ימלאנו כעין דברינו - אלא שפקפק מדהתוס' יבמות מ"ו ע"ב ד"ה תקוני שכ' דמטעם ב' ת"ח עומדים בשעת טבילה שוב לא נראה כמיקר א"כ משמע דאם מוכח דלטבילה מכוון גם באדם אסור, - איברא בביאור הלכה עצמו הרגיש דדעת הרמב"ם ביבמות שם דלא כתוס' כמש"כ ביו"ד סי' רס"ט דלא ס"ל דכה"ג יחשב כמתקן - אלא דבביאור הלכה הצריך צ"ע למעשה מכח דברי מג"א הנ"ל - דלא יברך על טבילת כלים, והתשב"ץ מסייע לי - וע"פ מש"כ הבדל גדול יש בין טבילת אדם לטבילת כלים - דדוקא בטבילת כלים החמירו התשב"ץ והמג"א, משא"כ טבילת אדם במקום דהתירו לגמרי התירו חז"ל. שוב זכיתי לראות בתשובת אבני מילואים סי' י"א כ' ממש כדברינו בחלוק שבין אדם לכלים (ועיינן ג"כ בס' נהור שרגא ביבמות שם) - וב"ה שהנחני בדרך אמת".

(ב) טהרת הבית (ח"ב עמ' תנ"ח ד"ה ודע, ח"ג עמ' רנ"ג).

3. מראי מקומות - מגדנות אליהו (ח"ב או"ח סי' קכ"ב ד"ה וכן), דברי דוד (ח"ג סי' ל"ב הע' ד').

(א) פרדס רימונים (פתיחה ס"ק כ"ז, ס"ק ל"ב) - "יקשה על מנהגינו בטבילת אשה בשבת דמברכת כמו בחול, והרי כל עיקר ההיתר הוא משום דמחזי כמיקר, וא"כ לא תברך כלל..."

ז. מראי מקומות - מהרש"ג (ח"ב ריש סי' קנ"ה), נשמת שבת (סי' שכ"ו אות קצ"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רס"ג), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"ב, שפ"ח ס"ק כ"ז).

1. אג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ה אות ב') - "שאיכא חלוק בין מהרי"ל לתה"ד בטעם איסור טבילה כשהיה אפשר לה לטבול קודם שבת ... אני אבאר מחלוקתם בטעם נכון לתרויהו ואפשר שיהיה נוגע גם לדינא..."

2. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה שבת סי' שכ"ג ס"ק ט') - "הסדרי טהרה ביו"ד סי' קצ"ז אות ד' תמה על הרמ"א שמתיר בליל שבת רק טבילה בזמנה והקשו דאי ניכר שזה תיקון כיון דהמנהג הוא השתא לזוהר מלהקד, א"כ הרי טבילה צריך להיות אסור גם בזמנה, אולם בלא"כ לא חשיב היום כטבילה בזמנה בגלל ספק זבות, גם מבואר שאם היתה אנוסה ולא יכלה לטבול לפני שבת, גם זה חשיב כמו בזמנה ומותר, אלא עיקר הטעם דלא אסור בזמנה דאנו אין לנו להוסיף על גזירות חז"ל, ולכן כיון שבזמנם לא היה ניכר שזה לתקן שפיר שרי גם בזה"ז, ורק כשאפשר מאתמול עשו סייג שלא יבואו לידי סחיטה, ואסרו".

3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תע"ו) - "שודאי יש להחמיר לא לכוון להיות טבילתה בליל שבת מחמת קלות, אבל אם יש להם סיבה יש להקל".

י. למחמירים (לעיל): הגדר.

א. אין בעלה בעיר ובא בערב שבת.

1. מחמיר, דלא הוי אונס.

(א) רמ"א (סעי' ב', וכדאי במחה"ש ס"ק ג').

(ב) ט"ז (ס"ק ד') - "ואין חילוק בין אם בא בערב שבת או קודם מכל מקום בעינן שיהיה בענין שלא היה אפשר תחילה לטבול".

2. מיקל, נחשב כמו אונס כיון שלא פשעה.

(א) ב"ח (ס"ק ג' ד"ה ויש) - "דדוקא כשבעלה בעיר והיה אפשר קודם אסורה לטבול בשבת אבל כשאין בעלה בעיר ובא בערב שבת אף על גב דהיה אפשר קודם מכל מקום כיון שלא פשעה במה שלא טבלה מקודם שהרי כל הנשים אינן טובלות כשאין בעליהן בעיר שרי לטבול בשבת".

(ב) ש"ך (ס"ק ג', נקה"כ על הט"ז ס"ק ד') - "דכשאין בעלה בעיר ובא בערב שבת אע"ג דאפשר קודם מכל מקום כיון שלא פשעה שלא טבלה קודם שרי לטבול".

(ג) גר"ן (או"ח סי' שכ"ו סעי' ז') - לשונו מובא לעיל.

(ד) עי' קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' ז') - "ואשה שזמן טבילתה בא קודם, אלא שלא טבלה מחמת שלא היה בעלה בעיר ובא בערב שבת, יש מקומות שמחמירין שלא לטבול בליל שבת, ובמקום שאין מנהג קבוע אין להחמיר".

(ה) עי' שערי טוהר (שער י"ז סעי' ב') - לשונו מובא לעיל.

(ו) עי' הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות כ"ג) - "היות והמנהג הוא שאין אשה טובלת כשבעלה אינו בעיר, לא חשיב פשיעה הא דלא טבלה, ולמעשה יש מקום לדון להתיר לה לטבול בשבת כדעת הש"ך (בסי' קצ"ז ס"ק ג')."

(ז) חוט שני (ס"ק ד' ד"ה ולמעשה, ס"ק ה' אות ט' ד"ה ואמנם).

ב. היו המים קרים, ודחתה טבילה עד ערב שבת שאז מחממין המים.

1. מיקל, שנחשב אונס.

(א) מהרש"ג (ח"ב סי' קנ"ה, נצר מטעי סי' כ') - "באשה שהגיע זמן טבילתה בליל אור יום ו', והלכה לבית הטבילה והתחילה להיכנס למים ולא רצתה לטבול באמרה כי המים קרים לה, וביום ו' בע"ש שאז מחממין המקוה רצתה לילך לטבול בליל ש"ק, ושלחה למעכ"ת לשאול באשר שכבר עבר זמן טבילתה ... לדעתי אי אפשר לחשוב דבר זה כפשיעה, ויותר מסתבר לחשוב אותו כאונס, באופן שלדעתי מצד זה א"א לאסור לה לטבול בליל ש"ק שאז מחממין המים ושפיר אפשר לטבול, וכן ה' נוהגים בכמה מקומות שבימי המלחמה לא ה' מהממין המקואות בכל יום אבל בליל ש"ק ה' מחממין והנשים שהיו צריכות לילך ביום ד' או ה' הולכות בליל ש"ק וגם אנכי כתבתי להתיר משום דצנה חשוב אונס במדינות שלנו הקרים".

ג. דחתה ליל טבילה משום צניעות, האם מותר לטבול בליל שבת.

1. מיקל [נכלל בגדר של אונס].

(א) יהודה יעלה (יו"ד סי' רי"ז) – "ע"ד האשה צנועה וחסידה ואיש צנוע ומעלי אשר בכדי שלא ירגישו אחרים בהליכתה לטבילת מצוה בימי החול המסובב ע"כ עפ"י עסקה בחנות במו"מ רוצים גם שניהם לדחות זמן הטבילה עד ליל שבת שאז סוגרת החנות מבע"י בלא"ה ונפשו היפה בשאלתו אם אריך לעשות כן או לא. והן ראיתי ועיינתי והפכתי בד"ק אשר העלה ארוכה וכביר מצאה ידו תה"ל נהנתי במו שכיון כהלכה. ויען ראיתי בגדולי אחרונים הרבה האריכו גם המה למעניותם על זו המדוכה ולא הניחו קרן זוית שלא נשתחו עלי' בזה אין רצוני בפילפולא אריכא אבל לעשות רצונו הנני להודיע לפרו"מ נ"י דעתי מסכמת להלכה ולמעשה שכן תעשו ותבא עליכם ברכה כמו שהכריח הדגמ"ר בס"י קצ"ז והעתיקו דבריו הבאים אחריו שאם אינה יכולה לטבול אף ע"י חומרת הפוסקים בלבד מותרת נמי לטבול בשבת דזמנה מקרי אז. ומכ"ש בנ"ד חומרא זו שרשו פתוח עלי ים התלמוד במס' עירובין דף נ"ה ע"ב וברמ"א סס"י קצ"ח בשם בעל הרוקח ומברכת שמים מעל יבורכו הזוג העושים לש"ש אוכ"ר".

(ב) ששבה"ל (ש"ך ס"ק ג' ד"ה ובשבת, סי' קצ"ח סעי' מ"ח ס"ק ח', סיכום אות ה', שבה"ל ח"ה סי' קי"ח אות א') – "בתשובת מהר"י אסאד ... ובתשובות בית שערים יו"ד סי' ר"פ השיג על הוראה זו דאין להתיר בשביל צניעות זה הטבילה בליל שבת, יעו"ש. וכל מעיין יראה שאין בדבריו הכרח לחלוק על המהרי"א, וידוע כי בקלות ובטעם כ"ד אנו מתירים כיו"ב טבילה בליל שבת אם היה לה סיבה על הדחוי, כמבואר סי' קצ"ז, וטעם הצניעות לענינים אלה טעם גדול הוא ע"פ הלכה, וכיו"ב התיר מהרש"ל והובא בש"ך סי' קצ"ט סוס"ק ו' לענין חפיפה לכתחילה בלילה מטעם שלא ירגישו בטבילתן יעו"ש, וזה דלא כבעל דרכי תשובה סו"ס קצ"ח שהעתיק דברי הבית שערים כמחלוקת על המהרי"א כאלו הלכה כן".

(1) על בית שערים (יו"ד סי' ר"פ) בפנים, ולא נראה שהוא חולק על פרט זה.

2. מחמיר.

(א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"י אות נ', אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות כ') – "באופנים שיכלה לטבול קודם אפילו דחתה מחמת הפסד ממון או אפילו מחמת צניעות כגון חתונה משפחתית ... אסורה לטבול בליל שבת".

(ב) חוט שני (ס"ק ה' אות י') – "אשה שלא טבלה בימות החול, מפני שרצתה להסתיר את ליל טבילתה, אין זה נקרא אונס כדי להתיר לטבול בליל שבת, אלא אסור לה לטבול בליל שבת".

ד. החמירה על עצמה להיות טמאה, ועל ידי זה חל טבילתה בליל שבת.

1. מחמיר, אסור לטבול בשבת.

(א) פתחא זוטא (סי' קפ"ח ס"ק ט' ד"ה ברם) – "צריך לדקדק שלא יבוא חומרא זו לידי קולא ... וגם לענין טבילה בשבת".

(ב) טהרת ישראל (סי' קפ"ח סעי' ט"ז) – "צריך לדקדק שלא יבוא חומרא זו לידי קולא כגון ... וכן לענין טבילה בשבת".

ה. החמירה על עצמה למנות ה' ימים מראייתה במקום שאינה צריכה, ועל ידי זה חל טבילתה בליל שבת קודש.

1. מחמיר, אסור לטבול בשבת.

(א) פת"ת (סוף ס"ק ד') – "ודע דבכל הני שכתבתי לעיל סי' קצ"ו ס"ק י"ג שיכולה למנות שבעה נקיים מיד אך היא החמירה ע"ע ולא התחילה למנות עד אחר ה' ימים ועי"ז אירע ליל טבילתה בליל שבת אסורה לטבול וזה פשוט".

2. מיקל.

(א) אבני נזר (יו"ד סי' רמ"ז) – "מ"ש בשם הפ"ת כשהאשה יכולה לספור שבעה נקיים קודם ואיחרה מלספור. ועי"ז נזדמן ליל טבילתה בשבת אסורה לטבול. אין נראה לי כלל".

(ב) טהרת ישראל (סעי' ח').

(ג) שפע טהרה (ס"ק ב') – "אשה שהחמירה על עצמה למנות ה' ימים מראייתה במקום שאינה צריכה, ועל ידי זה חל טבילתה בליל שבת קודש, מותרת לטבול בליל שבת קודש".

(ד) לבושי עז (תמצית אות ב').

(ה) עמק התשובה (ח"ו סי' תמ"ג, קובץ בית תלמוד להוראה חי"א עמ' קס"ב סי' רמ"ח) – "אשה שהפסיקה בטהרה ביום חמישי והי' בו איזה נידונד של היסוס כל זהו באופן שמעיקר הדין הי' כשר בלי פיקפוק. והבעל רוצה להחמיר לדחות את הטבילה ליום עש"ק בכדי לצאת מכל היסוס דק מן הדק, אם אריך למיעבד כך, דאיתא לפי"ז דהי' הטבילה בליל שב"ק שטבילה דחוי אין טובלין בו. נראה פשוט מכיון דהדחוי הוא מטעם דיקדוק הלכה אף שהוא רק חומרא נידון כמי שנדחה טבילתה מכח שלא הי' אפשר לה לטבול מקודם. וכן בנ"ד דהא רשות בידו להחמיר על עצמו ואדרבה שבח לבנ"י שיתנהגו בדיקדוקי חומרות בפרט בהלכה הלזו שהוא יסוד טהרתן של ישראל, בוודאי שבח הוא לו שיעשה מעלה בטהרה, כפי הרוח טהרה אשר יעלה בלבו לחיזוק הטהרה. וד"ל. ועיי' בתשו' חת"ס סי' קפ"ז".

(1) כ"ש להפוסקים שמקילים לקמן, בהמתנה לספור.

3. מראי מקומות – אוהל שרה (ח"א פרק ג' הע' כ"ו), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ד').

ו. היה זמנה ללבוש לבנים ביום ה', ונתאחרה לבא מן השוק שהיתה סבורה שעוד היום גדול, ועי"ז חל טבילתה בליל שבת.

1. מיקל.

(א) נוב"ל (יו"ד סי' קל"א) – "שהאשה הזאת החמירה ולא לבשה לבנים עד יום המחרת ומתוך כך חל ליל טבילתה בליל שבת אם מותרת לטבול בליל שבת. נראה דאם בעת שאיחרה עד בה"ש הנ"ל מחמת שהיתה סבורה שעוד היום גדול ובין כך נתאחרה

ובאתה לביתה וכבר פנה יום נחשבת שוגגת ומותרת לטבול בליל שבת ובפרט שגוף הדין של איסור טבילה בשבת היא חומרא יתירה ויפה הורית".

(ב) הו"ד בפת"ת (ס"ק ג').

(ג) בדה"ש (ס"ק כ"א) – "אשה שהיה זמנה ללבוש לבנים ביום ה', ונתאחרה לבא מן השוק שהיתה סבורה שעוד היום גדול ובין כך נתאחרה עד בין השמשות והוצרך ללבוש הלבנים ביום המחרת ועי"ז חל טבילתה בליל שבת נחשבת כשוגגת ולא כפושעת ומותרת לטבול ליל שבת לכולי עלמא".

(ד) אוהל שרה (ח"א פרק ג' הע' כ"ו).

(ה) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ד').

(1) כ"ש להפוסקים שמקילים לקמן – בדה"ש (ציונים ס"ק מ"א).

ז. המתנה מלהתחיל הז"ג.

1. מיקל.

(א) כתבי הדעת קדושים (יו"ד ריש סי' קצ"ז) – "טבילה דחוי' בע"ש שיש צד מניעה, י"ל שאינו רק כשבהז' נקיים הי' תוס' חנם משא"כ בהתרשלות הפסק טהרה י"ל דקיל".

(ב) הו"ד בדע"ת (סעי' ב' ד"ה ואם הי').

(ג) אבני נזר (סי' רמ"ז) – "זו בהגיע סמוך לשבת אי אפשר לה לטבול מכיון שאיחרה הספירה. ומה שאיחרה הספירה אין איסור שעדיין לא חל עלי' חיוב שבת זה ... בשעה שמאחרת הספירה וגורמת שתטבול בשבת אין איסור. כי חיוב שבת זה שטובלת בו עדיין לא חל עלי'. ובשעה שטובלת נדחה האיסור משום מצוות עונה. וזה ברור ופשוט".

(ד) ששבה"ל (סיכום אות ו').

2. מחמיר.

(א) נוב"ת (יו"ד סי' קל"א) – לשונו מובא לעיל.

(ב) הו"ד בפת"ת (ס"ק ג').

(ג) לחם ושמלה (לחם ס"ק ט').

(ד) שו"ת ערוגת הבושם (יו"ד סי' קפ"ג ד"ה נסתפקתי).

(ה) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ח אות קע"ט) – "ופשיעה מיקרי גם אם דחאה הפסק טהרה".

(ו) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שכ"ה, לבושי עז סוף ס"ק א') – "ומעשה היה באשה שעמדה בו' נקיים והורו לה לבדוק ראשון ושביעי, ואחת מהבדיקות בראשון לא עלו יפה, ולא שאלה על זה, ואחר כמה ימים נתעוררה לשאול על בדיקה זו, והצריכה למנות מתחילה, ובמנין הב' עלתה טבילתה בליל שבת, והחמיר לה הגרי"ש שלא לטבול בליל שבת, משום שלא הלכה מיד לשאול על הבדיקה, דאם היתה שואלת מיד היתה יכולה להתחיל כמה ימים קודם, והוי פשיעה".

הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"י אות נ', אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות כ', אות כ"ב) – "אין לטבול בליל שבת אא"כ אז זמנה, אבל באופנים שיכלה לטבול קודם אפילו דחתה מחמת הפסד ממון או אפילו מחמת צניעות כגון חתונה משפחתית, וכן בשכחה להפסיק בטהרה ביום ה' וע"כ הפסיקה ביום ה', בכל הני אנפי אסורה לטבול בליל שבת, אבל במוצאי שבת יכולה לטבול. וכן אשה שרחצה ביום ה' כהכנה להפסק טהרה ולא עשתה הפס"ט מיד משום שרצתה להמתין רבע שעה מהרחיצה עד ההפס"ט, ועי"כ שכחה להפסיק בטהרה ונזכרה כשחשכה ורוצה לעשות הפס"ט ביום ו' ולטבול בליל שבת אחרי הז' נקיים, כיון שסוף כל סוף יכלה להפסיק בטהרה ביום ה' אין לה לטבול בליל שבת, אבל במוצאי שבת יכולה לטבול כנ"ל".

(ז) עמק התשובה (ח"ד סי' ע"ט, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קע"ז סי' קנ"א) – "הנה באבני נזר ... דעת תורה ... ולענ"ד מדברי הפוסקים מוכח בהדיא דלא כוותי' בזה, דדוקא היכי שלא יכלה להתחיל לספור מקודם ע"י עיכוב הדין וכדומה לזה, אז מותרת לטבול בשבת, וזולת זה אף שלא ספרה אותן הימים וסוף ספירת נקיים שלה כלין בשבת דווקא אין לה לטבול בשבת ... ומ"מ נראה להורות דדווקא היכי שידעה בעצמה שהיתה יכולה בידה להפסיק מקודם אז אמרינן שלא תתחיל להפסיק בע"ש באופן שליל טבילתה יארע בשבת, אבל היכי שהתחילה כבר לספור ולא שאלה ואינה יודעת בעצמה שכבר היתה יכולה בידה להפסיק מקודם אלא שמשער בעצמה שהיתה יכולה בידה, ככה"ג גלענ"ד כיון שכל זמן שלא הפסיקה בטהרה הרי היא בחזקת טומאה, וכמבואר בפוסקים האחרונים, וכיון שמדינא מחזיקנן כל הימים האל בטומאה, א"כ שפיר מקרי שלא הי' אפשר לטבול מקודם, דכן היא מסתמא מדינא, ושפיר יכולה לטבול בליל שבת".

(ח) עי' נשמת שבת (סי' שכ"ו אות ר') – "אסורה (ויש המיקל)".

(ט) עי' חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ה') – "אבני נזר ... וכ"כ בדעת תורה בשם הדעת קדושים ... אכן קבלתי מגדולי הוראה שאין להקל בזה שמפשות רוב הפוסקים לא משמע כן, אולם יכולין לצרף שיטה זו כשיש עוד ספק אונס או דוחק וע"כ למעשה יש לשאול שאלת חכם".

(י) ארחות טהרה (פרק י"ד סעי' י"ג) – "וכן אשה לאחר לידה אם היתה נקיה מדם לפני יום ששי ערב שבת ולא עשתה הפסק טהרה עד ערב שבת, או שעשתה הפסק טהרה לפני ערב שבת ולא טבלה עד ערב שבת, אסורה לטבול לא בליל שבת ולא במוצאי שבת".

3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק כ"ד, ציונים ס"ק מ"א), אוהל שרה (ח"א פרק ג' הע' כ"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רס"ב), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ז כו"ל ס"ק ט"ז).

ה. שכחה ולא עשתה בדיקת הפסק טהרה בליל ששי.

1. מיקל.

- (א) שפע טהרה (ס"ק א', דברי יציב סי' ק"ד ס"ק ג') – "שכחה ולא עשתה בדיקת הפסק טהרה בליל ששי, ולמחרת בליל שבת קודש עשתה בדיקת הפסק טהרה, מותרת לטבול בליל שבת קודש".
2. מחמיר.
(א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"י אות נ', אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות כ') – לשונו מובא לעיל.

ט. בדיעבד, אם טבלה [במקום שנהגו להחמיר].

1. בשוגג מותרת מיד, ובמזיד יש להחמיר [ומותרת במוצאי שבת בלי טבילה] – שו"ת חוט השני (סי' ע'), תוה"ש (ס"ק ג'), מחה"ש (סוף ס"ק א'), מקור חיים (ס"ק י"ב), מלבושי טהרה (סעי' ח', לשונו מובא לקמן), לחם ושמלה (לחם ס"ק י'), גליון מהרש"א (על רמ"א סעי' ב').
(א) האם צריך טבילה שנית: בזמן שהיא מזידה.
1) לא – חוט השני (שו"ת סי' ע'), "די לן להחמיר לאוסרה בשבת לבעלה ... אבל אח"כ שריא בלא טבילה אחרת", תוה"ש (ס"ק ג'), "מותרת למוצאי שבת", מחה"ש (סוף ס"ק א'), מקור חיים (ס"ק י"ב), גליון מהרש"א (על רמ"א סעי' ב').
2) כן – מלבושי טהרה (סעי' ח', "יש לאוסרה לבעלה וצריכה טבילה שנית").
2. מיקל – סד"ט (ס"ק ה'), "נראה להקל בדיעבד אפילו באותו שבת, כיון דכל זה אינו אלא חומרא ומנהג בעלמא, ורוב הפוסקים לא סבירא להו הכי", מהרא"ש רבינוביץ (קובץ מפרשים מכת"י, על גליון מהרש"א ס"ק ג'), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות כ'), "טבלה בליל שבת שלא כדון, בדיעבד אינה נאסרת עד למוצ"ש".
3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ה'), טהרת ישראל (סעי' ט'), בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה שאסורה, עמ' ה'), פרדס שמחה (ס"ק ח' אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' פ').
(א) מ"ב (סי' שי"ח ס"ק ב') – "וכל שיש ספק פלוגתא בזה אי הוי בכלל בישול או לאו או בשאר מלאכות כה"ג אין לאסור בדיעבד דכל האיסור הזה הוא רק מדרבנן שקנסוהו וספיקא דרבנן לקולא".
(1) לפ"ז, המחמירים צ"ב.

י. ליל יו"ט.

1. כמו ליל שבת.
(א) בית הלל (ס"ק א') – "ונראה לי דהוא הדין ביום טוב נמי דינא הכי, אם יכלה לטבול קודם יום טוב אסורה לטבול ביום טוב, וזה פשוט".
(ב) שו"ת חוט השני (סי' ע') – "דיש להתיר במזיד לבעלה ביו"ט כך נ"ל להלכה אבל לא למעשה כי ראוי להחמיר לעושי מזיד משום מיגדר מילת".
(ג) בית לחם יהודה (ס"ק ג') – "וכ' ב"ה וה"ה ב"ט".
(ד) מקור חיים (ס"ק י"א, ס"ק י"ב) – "דבכל דינים אלו ליל שבת וי"ט שוין".
(ה) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שכ"ו) – "ליל יו"ט דינו כליל שבת לענין זה שאם יכלה לטבול קודם יו"ט ולא טבלה - שלא טבול בליל יו"ט".
2. מיקל, אפילו במקומות שנהגו להחמיר בשבת, ביו"ט יש להקל.
(א) תוה"ש (ס"ק ג') – "ומכ"ש ביו"ט דלא הזכר כלל בדברי תרומת הדשן [סי' רנה] והרב ושאר אחרונים לאסור אלא בשבת אבל ביו"ט נראה דאין להחמיר כלל כי הבו דלא לוסף עלה (ועיין בא"ח סימן תקי"א) ולא ידעתי מאין יצא לבעל חוט השני לאסור ביו"ט לכתחלה וכתב שם כן בשם תרומת הדשן [שם] ושם לא זכר כלל מיו"ט וגם לפי הטעם שכתב בת"ה נ"ל דוקא שבת ודו"ק".
(ב) סד"ט (ס"ק ה') – "מנחת יעקב ... ובספר סולת למנחה [תורת השלמים שם] ביאר דבריו, דפוק חזי מאי עמא דבר, שנהגו לטבול בליל שבועות, אם כן אזיל הטעם שכתב בתרומת הדשן דהאידינא נהגו להחמיר מלרחוץ. מיהו לפי זה אף בשבת הא חזינן מכמה חסידים ופרושים שטובלין עצמן בשבת, אלא שאין מזה ראייה, עיין במגן אברהם אורח חיים סימן שכ"ו ס"ק ח'. אך עם כל זה הנכון כדברי המנחת יעקב דיש לחלק לענין מיהו בין שבת ליום טוב, וכמו שכתב בשו"ת שאגת אריה סימן (ט"ו) [נ"ו] ובהרלב"ח [סימן טז] ובמהרש"א בשמעתין דביצה [יה, א ד"ה שם רב ביבי] במה שכתב לדעת הרמב"ם ז"ל [שבת כג, ה. יום טוב ד, יד], ודלא כספר בית הלל [ס"ק א] שכתב בפשיטות לאסור אף ביום טוב, ודין זה אינו אלא חומרא, והבו דלא לוסף עלה".
(ג) תשובה מאהבה (על הרמ"א סעי' ב').
(ד) גר"א (דע"ת סעי' ב' ד"ה ואם הי') – "ועי' ס' הר הכרמל בשם הגר"א דביו"ט מותר לטבול אפי' אם הי' אפשר לטבול קודם. ועי' בתוה"ש בזה".
(ה) חכ"א (כלל קי"ח סוף סעי' ח') – "ואפילו במקומות שנהגו להחמיר בשבת מכל מקום ביום טוב יש להקל (סדרי טהרה ס"ק ה)".
1) לחם ושמלה (לחם ס"ק י') – "אבל ביו"ט יש להתיר".
2) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' רס"ה).
3) יסוד הטהרה (פרק ח' הע' ה' ד"ה ובדיעבד).
ט) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"א סעי' י"ג) – "ביו"ט מותר לטבול שלא בזמנה, ובפרט יו"ט שני".
3. לעת הצורך יש להקל.
(א) מלבושי טהרה (סעי' ח') – "ואפילו לכתחלה לעת הצורך יש להקל ביו"ט".

- (ב) טהרת ישראל (סעי' י"א) – "ואפילו לכתחלה לעת הצורך יש להקל".
 4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ה'), בדה"ש (ס"ק כ"ז), פרדס שמחה (ס"ק ח' אות ד'), אוהל שרה (ח"א פרק ג' סעי' ט').
 5. ליל יו"ט שני.
 (א) מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה י"א, עמ' ד', "וצ"ע לדינא"), אוהל שרה (ח"א פרק ג' הע' ל"א), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"א סעי' י"ג, לשונו מובא לעיל).

יא. במקום שנהגו להחמיר שלא לטבול בשבת טבילה שלא בזמנה, האם יש להתיר שתטבול מבעוד יום סמוך לחשיכה.
 1. עי' סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

יא] דם טוהר.

א. מחמיר.

1. ש"ך (ס"ק ב') – "אחר לידה. דוקא כשטובלת אחר לידה ולא ראתה דם טמא אבל אם ראתה דם טמא וזמן טבילתה בליל שבת מותרת לטבול משום דהוי בזמנה כ"כ מהרי"ו בפסקיו סי' צ"ג ומביאו ד"מ ונראה דדם טמא הוי לאחר ל"ג לזכר וס"ו לנקבה".
2. באה"ט (ס"ק ב').
3. לחם ושמלה (לחם ס"ק ט', עי' קיצור שו"ע סי' קס"ב סעי' ז') – "אם ספרה ז"נ ללידה (או אפילו לא ספרה אלא שהיתה יכולה לספור) ואח"כ ראתה דם בימי טוהר וספרה לה ז"נ והגיע זמן טבילתה לליל שבת אין לה לטבול".
- א) הש"ך מיירי דוקא אם כבר היה לה ז"נ אחר הלידה ואח"כ ראתה דם טוהר דהיה אפשר לה לספור ז"נ אלא שלא רצתה מחמת חולשת הלידה או מחמת הבושה – סד"ט (ס"ק ג', סי' קצ"ד ס"ק ג' ד"ה אך כל, "דזה מיירי כשהיה לה ז"נ ולא טבלה מחמת חולשת הלידה או מחמת הבושה, ואפי' שאח"כ ראתה דם טוהר ובליל שבת שלמו לה ז"נ מן הדם הזה שראתה אפ"ה ס"ל לדעה זו דאינה יכולה לטבול בליל שבת דכיון דמדינא דם טוהר הוא מש"ה הוי שלא בזמנה אלא אח"כ ראתה דם טמא אח"כ וכמ"ש הש"ך ס"ק ב' אבל היכא שלא היתה יכולה למנות ז"נ כלל אחר הלידה מחמת הדם שראתה בהן ודאי הוי טבילה בזמנה ומותרת לטבול בליל שבת דאף ע"ג דדם טהור הוא מ"מ כיון דהאידינא כל הנשים הם יולדות בזוב וצריכה ז"נ מדם ואפילו דם טהור מיסתר סתר לכולי יומי לדעת הרבה פוסקים אם כן טבילה בזמנה היא", פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ב' ד"ה אולם, "בסדרי טהרה"), אבני נזר (יו"ד סי' רמ"ח), בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה כגון).
- ב) מראי מקומות – טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק כ"ד), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ד, ס"ק ט"ז).

ב. מיקל.

1. דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק ב') – "ודאי שכל שאינה יכולה לטבול קודם, אפילו על ידי חומרא שהחמירו הפוסקים, ומותרת לטבול בליל שבת".
2. תשובה מאהבה (על הש"ך ס"ק ב').
3. מחה"ש (ס"ק ב') – "יהיה מצד הדין או מצד חומרא, ובודאי מותרת לטבול ליל שבת".
4. לבושי שרד (חידושי דינים סי' פ"ו, ס"ק קצ"ג) – "ראתה דם תוך ימי טוהר והגיע זמן טבילתה בליל שבת מותרת לטבול".
5. מהר"ם שיק (יו"ד סי' קפ"ז ד"ה וכ"ש) – "העיקר לדינא נראה כדברי הדגול"מ".
6. פת"ת (ס"ק ד').
7. יהודה יעלה (יו"ד סי' רי"ז) – "הדגמ"ר".
8. שו"ת ערוגת הבושם (יו"ד סי' קפ"ג).
9. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קצ"ב).
10. ששבה"ל (סיכום אות י"ב) – "גם הטובלת על דם טוהר טובלת בליל שבת או במוצ"ש".

ג. אם כבר טבלה פעם אחת בתוך ימי טוהר, ואח"כ ראתה עוד בימי טוהר, לטבול בליל שבת.

1. מותרת לכו"ע.
- א) דגול מרבבה (מהדו"ת על הש"ך ס"ק ב') – "בש"ך ... פי' דהיינו דוקא אם לא טבלה עדיין כלל אחר לידה, שאז אם היא תוך ל"ג שהדם הוא דם טוהר ולא הוי בזמנה, אבל אם טבלה לאחר לידה ושוב ראתה בימי טהרה, לדידן שאין בועלין על דם טוהר אם חל טבילה בשבת פשיטא דשריא ממה נפשך, לפי המנהג שאין בועלין הוי בזמנה, ואי אמרת מדינא דדם טהור הוא א"כ אשה טהורה לגמרי ופשיטא שמותר לטבול בשבת כמו שכתב הש"ך לעיל סק א".
- ב) לבושי שרד (סי' פ"ו) – "ומכ"ש היכא שטבלה אחר ז' לזכר או י"ד לנקיבה כגון שלא ראתה דמותרת לטבול לפ"ד האחרונים בס"י קצ"ד ואחר כך ראתה תוך ימי טוהר והגיע זמן הטבילה בליל שבת דמותרת לטבול לכ"ע".
- ג) הו"ד בפת"ת (ס"ק ד').
- ד) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ב' ד"ה ומעתה).
- ה) טהרת ישראל (סעי' ז').
- ו) בדה"ש (ס"ק כ"ה).
- ז) לבושי עז (תמצית אות ז') – "ראתה דם תוך מ' לזכר ותוך פ' לנקבה, דנהגו דצריכה טבילה, ונפלה טבילתה בשבת, טובלת אף שהיא טבילה רק משום מנהג".
2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ג).

ד. מראי מקומות – מלבושי טהרה (סעי' ב'), בדה"ש (ס"ק כ"ה), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ט"ו).

יב) טבילה במוצאי שבת.

- א. רמ"א (סעי' ב') – "ובמקום שנהגו להחמיר, גם במוצאי שבת לא תטבול דמאחר שהיה אפשר לה לטבול קודם לכן אין מרחיקין הטבילה מן החפיפה. וכן אלמנה שאסורה לטבול טבילה ראשונה בליל שבת, משום דאסור לבא עליה ביאה ראשונה בשבת, אסורה לטבול ג"כ במוצאי שבת. ויש מקילין ומתירין לטבול במ"ש, הואיל שלא טבלה בשבת משום חשש איסור".
1. דין זה קאי דוקא על כונס אלמנה, ולא על מקום שנהגו להחמיר אחר לידה או שלא היה בעלה בעיר – ט"ז (ס"ק ז'), בית לחם יהודה (ס"ק ז'), באר היטב (ס"ק ה'), סד"ט (ס"ק ח'), מקור חיים (ס"ק י"ח), מסגרת השלחן (סוף דין ב'), לחם ושמלה (לחם ס"ק ט"ו), טהרת ישראל (סעי' י"ג, יד אלי' ס"ק מ"ד), בדה"ש (ס"ק ל"ח, ציונים ס"ק ע"א).
2. קאי גם על הרישא, ואין חילוק בין אלמנה לשאר נשים דכולהו מצו טבלי במוצ"ש – מקום שמואל (ח"א סי' נ"ד, "הט"ז ... אמנם אנכי לא כן עמדי. שהרי דברי היש מקילין הללו המה דברי הבית יוסף שחולק אדברי האגור ..."), הו"ד פת"ת (ס"ק ח').
3. מראי מקומות – מלבושי טהרה (סוף סעי' ד', סעי' ה'), שערי טהרה (שער י"ז סעי' ה'), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ז כו"ל ס"ק כ"ג).

ב. הלכה: טבילה שלא בזמנה מוצאי שבת.

1. מיקל.
- א) ב"ח (ס"ק ג') – "מיהו מה שכתב עוד האגור דגם כן אין לטבול במוצאי שבת דלפירוש רש"י לא התירו לחוף בלילה אלא היכא דלא אפשר נראין דברי בית יוסף שכתב דכיון שהיא רוצה לטבול אז כלא אפשר דמי ולכן אין להחמיר בזה כלל אם לא במקום שכבר נהגו בחומרא זו שלא לטבול במוצאי שבת כשאינו בזמנה ממש".
- ב) מקום שמואל (ח"א סי' נ"ד) – "ואני מורה ובא דאפילו לכתחילה טובלת במוצאי שבת. וכדעת היש מקילין שהביא שם רמ"א בהג"ה לאחרונה".
- ג) הו"ד בפת"ת (ס"ק ח').
- ד) עי' טהרת ישראל (סעי' י"ד) – "המנהג פשוט באצלנו ... טובלת טבילה שלא בזמנו במוצ"ש ק אף שהיתה יכולה לטבול בזמנה רק מחמת קצת מניעה".
- ה) בדה"ש (ס"ק ל"ח).
- ו) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' ח') – "וכיום מנהג העולם להקל לטבול טבילה שלא בזמנה בליל שב"ק ובמוצאי שב"ק אף שדחו את הטבילה בפשיעה ויש לזה טעמים והמחמיר תבוא עליו ברכה".
- ז) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תק"י אות נ'), משנת השלחן תשובה שכ"ח, אשרי האישי יו"ד פרק ל"ד אות כ', עי' אות כ"ה) – "במוצאי שבת או מוצאי יו"ט יכולה לטבול אף אם יכלה לטבול קודם שבת או קודם מוצאי יו"ט ולא טבלה בלא שום סיבה".
- ח) חוט שני (ס"ק ה' אות י"א).
- ט) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות כ"ו) – "מנהגינו היום שאשה טובלת בליל שבת ובמוצאי שבת בין בזמנה ואפילו שלא בזמנה".
- י) מראה כהן (סוף עמ' צ') - לשונו מובא לעיל.
- יא) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ב סעי' א') – "י"א שאין לטבול טבילה זמנה במוצאי שבת ויו"ט, אכן בזמננו המנהג שטובלת במוצאי שבת כרגיל בין טבילה בזמנה ובין שלא בזמנה, והוא גם סגולה לחשוכי בנים".
2. מחמיר.
- א) ארחות טהרה (פרק י"ד סעי' י"א, סעי' י"ב, סעי' י"ג, סעי' י"ד, עי' סעי' ט"ו) - לשונו מובא לעיל.
3. במזיד.
- א) מחמיר.
- 1) ששבה"ל (ס"ק י"א, סיכום אות י') – "מותר לטבול במוצ"ש גם כשיכלה לטבול קודם אם לא דחתה במזיד ובשאת נפש, וכדין ליל שבת".
- ב) מיקל.
- 1) אמת ליעקב (יו"ד הע' פ"ח) – "בזמנינו אין מקום להחמיר שלא לטבול בע"ש או במוצ"ש אפילו אם יכלה האשה לטבול קודם ופשעה ולא טבלה".
- 2) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' ח') - לשונו מובא לעיל.
- 3) לבושי עז (תמצית אות ה') – "באופן שפשעה ונפלה טבילתה במוצ"ש, תחוף במוצ"ש ותטבול".
- 4) יסוד הטהרה (פרק ח' הע' ה' ד"ה בפשיעה) – "ואם דחתה את הטבילה למוצאי שבת, במקומותינו שאין מנהג להחמיר בדיעבד, גם אם עשתה כן בפשיעה ובזדון אין להחמיר".
4. מראי מקומות – בית לחם יהודה (סי' ר"א ס"ק כ"ב), שפע טהרה (ס"ק ה'), דברי יציב יו"ד סי' ק"ה), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ו').
- א) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קצ"ג) – "דבעיר לונדון יצ"ו שאין לה מנהג קדום אין להחמיר שלא לטבול במוצאי שבת טבילה שלא בזמנה, וכמו שפסק הרמ"א (שם סעיף ב') דבמקום שאין מנהג אין להחמיר".
- ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תע"ו) – "שגם יש להקל במקרה שאם היתה טובלת בליל שבת היה מפורסם לכל שהיא טובלת (כגון חמותה בשבת שבע ברכות)".

ג. מוצאי יו"ט.

1. כמו שבת – מקור חיים (ס"ק י"ד), בדה"ש (ס"ק ל"ג).

ד. כשאין בעלה בעיר.

1. יש להחמיר – נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ב סעי' א'), "אבל אם אין בעלה בעיר אין לטבול לכתחלה במוצאי שבת".
2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ב' בי' ד"ה ובמקום, עמ' ו').

יג] מקוה חמין בשבת.

א. עי' או"ח סי' שכ"ו סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

ב. הגדר של פושרין.

1. עי' או"ח סי' שכ"ו סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. אם כדאי להקדים לביה"ש כדי לטבול בחמין.

1. יותר טוב לטבול במים חמין בליל שבת.

א) שבט הלוי (ח"י סי' קמ"ז) – "לנכון קבלתי מכתבו עם הקונטרס בענין טבילת נשים בליל ש"ק ביה"ש, שדעת כמה אברכים ת"ח שם ה' לסגור המקוה בלילה להביא לידי כך שיטבלו זוקא ביה"ש מכח חשש דחמין בשבת. הנה א"צ לבא בארוכה כי הארכתי בזה בכמה דוכתא, ודאי אין להכחיש דאיכא כמה גדולים דמחמרי בזה דאיכא גזרת חמין ומזה נולד החומרא או לדחות טבילת חמין בכלל או לטבול עכ"פ ביה"ש כדעת הח"צ, אבל כבר העידו גדולי הדורות שמכמה דורות נהגו להקל בזה בפרט בימות החורף וכמש"כ הסד"ט ריש סי' קצ"ז, וכל גדולי הדורות שתקו ברצון ועשו מעשה, א"כ עכ"פ לדידן בני אשכנז תורה יצאת להקל בזה, אב"א משום סברת הקרבן נתנאל ודעמי' דאין במקואות משום גזרה דמרחצאות, ואב"א משום עת לעשות לה' וגו', ואב"א מטעמא אחרינא, וראה אני בעניי בדרך זה לטבול ביה"ש חשש גדול דאתי לטבול כשעדין יום כשרד היום, וכבר שמעו אזני כזאת, ע"כ הנח לישראל, ומי שיש לו קבלה שיחמיר לעצמו אבל לא לאחרים, ושפיר כ' כ"ת בקונטרסו בזה".

עי' ששבה"ל (סיכום ט', סעי' ג' ש"ך ס"ק ו' ד"ה ועי') – "אין לטבול בע"ש ביום כשהוא יום שביעי כדי להמנע מטבילה בחמין בשבת, אלא יטבלו בחמין בשבת או ימתינו לאחר שבת, ובשמיני צריך הוראת חכם".

ב) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג סעי' ט') – "אין להנהיג טבילה כשהל בליל שבת קודש לטבול בביה"ש".

2. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ב'), מנחת יצחק (ח"ג סוף סי' פ"ו), אוהל שרה (ח"א פרק ג' סעי' ב').

א) הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"ב סעי' י"ט) – "מעיקר הדין אפשר לטבול בליל שבת מיד לאחר השקיעה, משום שחוששים לדעת החכם צבי והחכמת אדם, אולם במקום שהנהגה זו מעוררת מדנים, גדול השלום ויפתחו את המקוה עשרים דקות לאחר השקיעה".

יד] זמן הטבילה - סעיף ג'.

רש"י (פסחים דף צ: ד"ה זבה) – "זבה טבילתה ביום שביעי - דכתיב (ויקרא טו) וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר - אחר מעשה תטהר, כיון דסיימה לה ספירה תטהר, ובתחלת היום עבדה לה ספירה, אבל נדה דאורייתא, שאינה סופרת נקיים אלא שבעה עם ימי ראייתה - אינה טובלת עד לאחר שקיעת החמה של שביעי והערב שמש בדידה לא הוי עד למחר".

א. זמני טבילה.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ז אות ג') – "מה שכתב הש"ך דאין לטבול ביום השביעי כוונתו שלא תצא מבית הטבילה מבעוד יום, אולם מותרת לטבול בערך חצי שעה אחר שקיעה ובלבד דכשתצא יהיה לילה".
2. מנחת יצחק (ח"ג סוף סי' פ"ו) – "והנה מסתימת הפוסקים משמע שבעי לילה ממש, היינו צאת הכוכבים, וכמבואר בדברי החת"ס (בתשו' יו"ד סי' קצ"ז), ובס' חמודי דניאל כ"י, שהובא בפת"ש (שם סק"ט), הקיל בביה"ש רק בדיעבד, שא"צ טבילה שנית, וגם החכ"צ והסד"ט שם, שצדדו להתיר בע"ש בטבילת ביה"ש, היא רק מטעם דחשוב להם כדיעבד, אם נאמר דאסור להטביל בחמין בשבת, אבל הרי אפשר לטבול בפושרין, או אפילו בחמין אם היא באופן שכתבו גדולי האחרונים להתיר, ועי' בזה בסד"ט (בסוף הסימן הנ"ל) ובפת"ש (שם סק"א) בשם כ"פ, ובתשו' ד"ח (האו"ח ח"ב סי' כ"ו) ובתשו' אבני צדק (או"ח סי' ל"ז), שוב אין היתר רק בלילה ממש, גם בעש"ק, ומשם ראי' ג"כ לעיקר שאלתן, ממה ששקדו גדולי האחרונים למצוא איזה היתר בטבילה בחמין בשבת, אבל לא הקילו לטבול מקודם, ושור"ר בס' אורות חיים (הנדמ"ח באה"ק על עניני ביה"ש), שהביא שם (בדף צ"ו מדה"ס), מס' מנהגי ירושלים, להקל בטבילת ביה"ש, אבל המחבר שם צירף זאת, רק לענין מה שביירר שם, דיש להחמיר בזמן ביה"ש וצאה"כ כשיטת ר"ת, דמ"מ בנוגע לטבילת נשים, יש לסמוך על שיטת הגאונים עיין שם, וע"ע בנוגע לזמן של צאה"כ לענין טבילת נשים, בס' בין השמשות (מהג' ר' יחיאל מיכל טיקצינסקי ז"ל בירושלים עיה"ק) (פ"ח אות ז)".
3. ויען יוסף (יו"ד סי' קס"ג אות א') – "אם אחד שואל אותי על זמן הטבילה, אני אומר 60 מינוט אחר השקיעה (דאינו אלא איסור דרבנן), וכן אני מחזיק לענין תפלת ערבית, אבל איני יודע איך נתפשט המנהג בבית הטבילות של החסידים".
4. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"ל [עי' פתחי דעת פרק כ' הע' ל"ד, שכ' 30 דקות]) – "זמן הטבילה בין החול ובין בשבת הוא 25 דקות אחר השקיעה, בין בקיץ ובין בחורף".

5. דרכי טהרה (עמ' קס"ח) – "טובלת בלילה אחרי צאת הכוכבים, שהוא דרך כלל כ-20 דקות אחרי השקיעה ... בשעת הדחק, יכולה לטבול אחר השקיעה, אך תבוא לביתה אחר צאת הכוכבים".
- ב. מי שנוהג כשיטת רבנו תם, אם יכול לסמוך על הגאונים לענין זמני טבילה.
1. מנחת יצחק (ח"ג סוף סי' פ"ו) - לשונו מובא לעיל.
 2. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"ב סעי' כ') – "גם הנוהגים כשיטת ר"ת לענין צאת הכוכבים שהוא 72 דקות אחרי השקיעה, מכל מקום נהגו בירושלים שלענין טבילה בליל שבת אין להחמיר וזמן הטבילה הוא מיד כשנעשה לילה לשיטת הגאונים".
 3. שפע טהרה (ס"ק ט') – "אין לטבול קודם צאת הכוכבים שלפי דעת ר"ת, ולא מועיל שתטבול קודם לכן ותחזור לביתה לאחר צאה"כ, ויש להשתדל אפילו ע"י ממון וטירחא שהבלנית לא תסגור שערי טבילה קודם צאה"כ שלדעת רבינו תם".
 - א) דברי יציב (יו"ד סי' ק"ז) – "ולזה לבי נוקפי להתיר לטבול ביום ז' קודם הזמן דר"ת, ובפרט שהדבר מסור לנשים, וכיון שהיא נוהגת לגבי שבת ושאר דברים כר"ת, אם יקילו לה שתטבול קודם לסמוך בהך דרבנן על שיטת הגאונים יש לחוש שתלך לטבול מבעוד יום ממש, ובדבר המסור לנשים לא אמרינן להו לחלק בין דאורייתא ודרבנן וכמו לגבי כתמים".
 4. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"ל, תשובה של"ג) – "הנוהגת להחמיר כדעת ר"ת שצאת הכוכבים הוא 72 דקות אחר השקיעה ולא לטבול קודם לכן - אם אירע שטבלה אחר שיעור הגאונים, עלתה לה טבילתה, אף אם הגיעה לביתה לפני זמן ר"ת".
 - א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן סוף תשובה ש"ל) – "מי שנהגה לטבול 40 דקות אחר השקיעה, מפני שחשבה שכך הדין ואחר כך שמעה שאפשר לפני כן - יכולה להקדים מנהגה".
 5. ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"א ד"ה ובמקומות, סיכום אות ד') – "במקום שנוהגים כשיעור ר"ת בצה"כ, וטבלה אחר השיעור הגאונים, אם הגיעה לביתה אחר שיעור ר"ת כשר".
 - א) שבה"ל (ח"ד סי' ק"ז, סי' קצ"ז ש"ך ס"ק ו') – "פה ארה"ק דרוב המונים וגדולים שלפנינו נהגו בלילה כשיטת הגאונים, ונהי דהרבה מחמירים על עצמם כשיטת ר"ת עד ד' מילין אחרי תחילת השקיעה מ"מ כיון דלדעת הגאונים הוא כבר לילה ממש יש להקל להם שתטבול אחרי ודאי לילה ותבא לביתה בודאי לילה של ר"ת ובוזה י"ל דגם הסוברים שדברי ר"ת ביום ח' דווקא מודים כנלענ"ד אם נוהגים כר"ת רק דרך חומרא. מיהו להנוהגים לגמרי כר"ת בענין תחילת וסוף לילה פשיטא דאין מקום להקל בזה".
 6. פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' י') – "והנוהגים כר"ת טובלות רק אחר צאת הכוכבים של ר"ת ומי שאינו נוהג כר"ת יכולים לטבול מארבעים וחמש דקות לאחר השקיעה. ואם הבעל מחמיר כר"ת והאשה אינה נוהגת כשיטת ר"ת, ראוי לה להחמיר שלא לטבול לפני זמן צאת הכוכבים לשיטת ר"ת".
 7. אורחות הבית (פרק כ"ג הדרכה והערות סעי' י"ז) – "דאלו הנוהגין להחמיר כשיטת רבינו תם רק בדאורייתא (כמו במוצאי שבת ויוה"כ), דלגבי טבילה ביום השביעי שהיא רק מדרבנן יש להקל".
 8. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א, עמ' שכ"ב) – "שאלת: בזוג שנוהגים כפי חומרת ר"ת ביציאת שבת, האם יכולה האשה לטבול קודם זמן ר"ת. תשובה: אין מקום כלל לחומרא זו גבי טבילה, ואפשר לטבול גם אחר עשרה או חמשה עשר רגעים אחר השקיעה, דדין זה של טבילה בלילה אינו אלא מדרבנן ואין צורך להחמיר ביותר מהזמן הנ"ל".
 9. מראה כהן (פרק ו' העי' י"ד) – "ונשים הנוהגות כר"ת אם צריכות להמתין בטבילה לפי זמן ר"ת, עי' שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' פ"ו שאינן צריכות להחמיר ויכולות לטבול בזמן צאת הכוכבים הרגיל. ואולם בשו"ת שבת הלוי ח"ד סי' ק"ז מחלק בין אם נוהגות כר"ת רק בדרך חומרא שאז אינן צריכות לחכות, לבין אם נוהגות כר"ת מדינא שאז צריכות לחכות".
 10. יסוד הטהרה (פרק ח' הע' ג') – "הנוהגים להחמיר כשיטת רבינו תם רק בדינים דאורייתא, אי"צ להחמיר לטבול בזמן ר"ת. אבל הנוהגים להחמיר בכל הדינים כר"ת, יש להחמיר לטבול בזמן צה"כ דר"ת. ובשעת הצורך אף למחמירים אפשר לסמוך על הסוברים, שמספיק אם חוזרת לביתה משתחשך".
 11. פרי טהרה (סעי' ט') – "המקפיד תמיד לשער את זמן בין השמשות בשבעים ושתיים דקות אפילו לדברים שהם מדרבנן, גם כאן יחמיר שלא לטבול קודם שבעים ושתיים דקות. אבל מי שנוהג להחמיר בכך רק בדברים דאורייתא, יכולה להקל שתטבול חמשים דקות אחר השקיעה. שאף שהטבילה היא מן התורה, מכל מקום מה שצריך לטבול דווקא בלילה הוא רק דרבנן".
 12. אוהל שרה (ח"א פרק ג' הע' ב') – "ואלה הנוהגים כשיטת ר"ת, דלילה נחשב רק כעבור שיעור הילוך ארבעה מילין משקיעת החמה, מ"מ בנוגע לטבילת נשים יש לסמוך על שיטת הגאונים, דאחר שיעור הילוך מיל שאחרי שקיעת החמה נחשב ללילה, שו"ת מנחת יצחק ח"ג סוסי' פו".
 13. מראי מקומות – אורות חיים (עמ' רצ"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' י"ב), הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' ש"כ).

ג. טבילה בין השמשות.

1. מיקל, כיון שאינן מגיעות לביתן אלא רק לאחר צאת הכוכבים.
- א) טהרת הבית (סי' י"ד סעי' ד') – "ומעיקר הדין יכולה לטבול מיד אחר שקיעת החמה, שהוא זמן בין השמשות, באופן שתשוב לביתה בלילה, שהוא כרבע שעה אחר שקיעת החמה. וכן היה המנהג בירושלים ת"ו, בהסכמת גאוני ירושלים".
- ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד' הטבילה אות ב', עמ' ד"ש) – "להלכה יכולות לטבול בין בשבת ובין בחול בבין השמשות, כיון שאינן מגיעות לביתן אלא רק לאחר צאת הכוכבים".
2. מחמיר.
- א) עי' חכם צבי (סי' י"א) – "וא"א להן בענין אחר מותר להן לטבול בין השמשות".

- (ב) חת"ס (יו"ד סי' קע"ז ד"ה והנה) – "דלא עלתה לה טבילה עד צאת הכוכבים אור ליום ח'..."
 (ג) קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' ב') – "אסורה לטבול ביום השביעי עד צאת הכוכבים".
 (ד) מנחת יצחק (ח"ג סוף סי' פ"ו) – "והנה מסתימת הפוסקים משמע שבעי לילה ממש, היינו צאת הכוכבים, וכמבואר בדברי החת"ס (בתשו' יו"ד סי' קצ"ז), ובס' חמודי דניאל כ", שהובא בפת"ש (שם סק"ט), הקיל בבית"ש רק בדיעבד, שא"צ טבילה שנית".
 (ה) דרכי טהרה (עמ' קס"ח).
 (ו) בדה"ש (ס"ק מ"א) – "ואף בין השמשות לא תטבול עד שיהא ודאי לילה".
 (ז) פרדס שמחה (ס"ק י"ב אות ב').
 (ח) אורחות הבית (פרק כ"ג סעי' ב', סעי' י"ז, הדרכה והערות סעי' י"ז).
 (ט) לבושי עז (סעי' ה' תמצית אות ב').
 (י) מראה כהן (עמ' צ"ב אות ג') – "מותרת לטבול מצאת הכוכבים ואילך, אבל בין השמשות נחשב לענין זה כיום. [ואולם אם טעתה וטבלה בבין השמשות אינה צריכה לחזור ולטבול]".
 (יא) יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' ג').
 (יב) פרי טהרה (סוף סעי' ח').
 3. בשעת הדחק יש להקל.
 (א) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' י"א) – "אין להקל אף במקום צורך לטבול ביום השביעי בבין השמשות אולם בשעת הדחק גדול כגון ביוצא לדרך אפשר להקל שתטבול בבין השמשות".
 (ב) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג סעי' ב') – "גם בבין השמשות לא תטבול, רק תמתין עד שיהיה ודאי לילה, אכן בשעת הדחק יש להתיר לטבול ביה"ש, וכ"ש בער"ש".
 4. מראי מקומות – הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן גדה ח"ב עמ' שי"ט).
 (א) הגר"ש זצ"ל (אוהל שרה ח"א פרק ג' הע' ג') – "ומשמע ... דאם יש צורך, יכולות לטבול בקריאת המגריב, והיינו אחרי שקיעת החמה".
 (ב) שבה"ל (ח"ט סי' קע"ו אות ח') – "האם עדיף לטבול בע"ש בבין השמשות (במקום שאין בו אור) מלטבול בחושך לאחר ציה"כ, אומר בתשובה שאם סבת אין בו אור יכול לגרום שאי אפשר לדעת אם כולה תוך המים ובפרט שערותה שצריכים לראות א"כ תטבול ביה"ש כשעדין יש אור לבדוק הטבילה ותבא לבית בודאי לילה, אם הטבילה ביום ח' לספירתה ואם הטבילה ביום ז' תעשה ש"ח".
 (ג) יום שמיני - עי' לקמן.
- ד. במקום שחושך ולילה כמה ימים.
1. שפע טהרה (ס"ק י"ג, דברי יציב או"ח סי' ק"ח ס"ק ט"ו) – "ויש להעיר ג"כ שאם באותן החדשים ליכא ימים ובטלי החדשים ... וביותר תקשה דמה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה שבעת ימים תהיה בנדתה וכן וספרה לה שבעת ימים, וזה מן התורה ובכרת תליא מילתא. וכבר בא מעשה לידי בפקיד גדול בצבא ארה"ב ששאל לפני ע"ד משרתו שהוא באלסקה במקום שכמה חדשים לילה ואשתו עמו ומה יעשה לימי ספירתה, והאמת אגידה ולא אכחד שלא ידעתי מה להשיב. ובדברי המור וקציעה בסי' שד"מ גופא שאומר למנות כ"ד שעות וכנ"ל, נראה שרק מדרבנן קאי, מדסיים עלה וז"ל, כדרך שנוצר לעיל להולך במדבר, וזה רק מדרבנן כמ"ש הפוסקים באו"ח שם, והיאך נפסוק כן גבי איסור כרת ח"ו, והיאך שייך שמה ובא השמש וטהר, ואימתי תעשה הפסק טהרה. ומה עם דיני וסתות ...".
- ה. התפללו כבר הציבור ערבית, או שקבלה שבת.
1. מחמיר.
- (א) חינוך בית יהודה (ס"ק פ"ב) – "ע"ד המנהג שנתפשט לטבול בליל שבת בעוד היום גדול והמנהג ההוא ע"פ הנשים ואין להם היתר ... ע"כ יש למחות זה ולבטל המנהג הרע".
 (ב) הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק ב') – "שקרא תגר על המנהג דאפילו בשבת אחר אמירת ברכו לא נכון לטבול בעוד היום גדול ויש למחות ולבטל מנהג זה ואם היא מתפחדת מחשש נפילה יעמדו נר בעששית סגור בבית הטבילה מבע"י ואפילו בבה"ש שרי להדליק ע"י עובד כוכבים דאמירה לעובד כוכבים שבות וכל שבות מותר בבה"ש לצורך מצוה ולשמא יטה לא חיישינן דהא איכא לפחות שתי נשים שתזכיר זו לזו ע"ש".
 (ג) בית לחם יהודה (ס"ק ח') – "ואין להם טעם להיתר בשביל זה ...".
 (ד) ערה"ש (סעי' ט"ז) – "זהו וודאי דבר פשוט כשהטבילה צריך להיות בלילה או סמוך לחשיכה כפי הדיעות שנתבארו הכוונה ללילה ממש ולא לתפלת ערבית שהציבור מתפללים בעוד יום וכ"ש בשבת שמקדימין להתפלל ואפילו להמחמירין בסי' קצ"ו לעניני מניין ז' נקיים לחשוב זה ללילה לחומרא אמרו כן ולא לקולא וכ"ש דגם לחומרא לא קי"ל כן כמ"ש שם ואם עשתה כן צריכה לטבול פעם אחרת אם היה ביום ז' להסוברים דבז' לא מהני טבילה ביום".
 (ה) חלקת יעקב (יו"ד סי' ק"ג) – "שלא במקום אונס ... חפשתי על כל הצדדין ולא מצאתי שום היתר לחתור חתירה מתחת פסקו דשו"ע סוף סימן קצ"ז".
 (ו) בדה"ש (ס"ק מ"א).
 (ז) פרדס שמחה (ס"ק י"ב אות ב').
 (ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג סוף הע' י"ב).

2. יום שמיני.

א) מחמיר – ערה"ש (סעי' ט"ז, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק מ"ז).
 3. מראי מקומות – מחה"ש (סוף ס"ק ו').

א) חוט השני (סי' פ"ב) – אם טבלה בע"ש אחר ברכו נקרא מיד שם שבת עליו והוי כאלו טבלה בשבת עצמו אחר יום ז' ואולי משום דחזו הנשים דלענין לבישת ליבון מיחשב לילה מיד אחר ברכו אף בחול כדאי' בת"ה סי' רמ"ח דאוסר ללבוש אז לבני' וכן לענין שמועה דאבילת אחר ברכו דמונין מיום המחרת ואותו יום אינו עולה ס"ס שע"ה נהגו ג"כ לענין טבילה למיחשב לילה מיד אחר ברכו ודוקא כדאיקלע זמנה בשבת מטעם הנ"ל דאז מיד נקרא עליו שם שבת אבל בחול לא מחשבי אמירת ברכו ללילה אלא להחמיר ולא להקל ואף על גב דכל הני מילי שנויי קלישה ותירוצי דחיקי נינהו הוכרחתי לכך ליישב המנהג דלא ליפוק עלי' ערעור ולזות שפתים ומי שיבא ויענה ויאמר לי מטעמי רויחי טפי מהני אשר בו תנוח דעתי ונוח דעתו ולצדקה יחשב לו אבל במקו' שעדיין אין להן מנהג הס' כי לא להזכיר מנהג זה ודכוותי' אלא יש לנהוג כדפסק בש"ע סי' קצ"ז ואין לזוז מדבריו".

1. עד הנץ החמה או עד עלות השחר.

1. עד נץ החמה.

א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד' הטבילה אות א') – "ויכולה לטבול כל הלילה, אמנם אחר הנץ החמה אפי' של יום השמיני אינה יכולה לטבול יותר ותמתין ללילה הבא".
 ב) עי' נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג סעי' כ"ז, הע' מ"ה) – "אשה שאיחרה טבילתה מחמת איזו סיבה, כגון שהגיעה מנסיעה רחוקה באמצע הלילה, ולא היה באפשרותה לגמור חפיפתה עד שעלה עמוד השחר ביום השמיני, רשאית לטבול אחר עלות השחר [כן נראה, דכיון דכל האיסור טבילה בשמיני הוא משום סרך בתה, וכאן ל"ש החשש שהרי בתה יודעת שיצאה מהבית לטבילה בעוד לילה, וכל הגזירה הוא רק כשיוצאת ביום לטבילה, ועוד שיש כמה שיטות שמקילין בזמן עלות השחר]".

טו] טבילה ביום שביעי.

א. נדה (דף זז:) – "אמר ליה רב פפא לרבא ולאביי: מכדי האידינא כולהו ספק זבות שוינהו רבנן, ליטבלינהו ביממא דשביעאה? משום דרבי שמעון, דתניא אחר תטהר - אחר אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהן. ר' שמעון אומר: אחר תטהר - אחר מעשה תטהר. אבל אמרו חכמים: אסור לעשות כן, שמא תבא לידי ספק".
 1. רש"י (שם) – "לידי ספק. שמא תשמש בו ביום ותראה מיד לאחר תשמיש ונמצא סותרת כל שלפניה וטבילתה פסולה".

ב. הטובלת ביום השביעי בהיתר: האם מברכת על הטבילה.

1. עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.

ג. זמן.

1. לכתחילה נץ, בדיעבד עלות השחר – פנים מאירות (ח"ב סי' ד'), "אחר הנץ החמה דכתיב וספרה לה ז' ימים ואחר תטהר ומקצת היום ככולה ... ושעלה עמוד השחר בדעבד הוא דעלתה לה טבילה כמו דתנן בפ' ב' דמגילה אבל קודם עלות השחר אפי' בדעבד לא עלתה לה טבילה", הו"ד בפת"ת (ס"ק י'), רע"א (על רמ"א סעי' ג'), "היכא דנוהגין לטבול כלה ביום ז' לא תטבול עד אחר הנץ החמה ובדיעבד משעלה עמוד השחר מהני", בדה"ש (סוף ס"ק מ"ח), פרדס שמחה (ס"ק ט"ו).

ד. דם בתולים.

1. מחמיר – טוב טעם ודעת (מהדו"ג ח"ב סי' ס"ט), "בכלה אחר בתולים וחל טבילתה ביום זי"ן בליל ש"ק ... לא פלוג בתקנתן, דמי יודע אם הוי מכה דם בתולים או נדות, לכך שייך בזה סרך בתה ואסורה לטבול ביום זי"ן", בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' מ"ג, "דאין להקל בזה"), דרכ"ת (ס"ק כ"ט), טהרת ישראל (סעי' כ"ה), בדה"ש (ס"ק מ"ב, ס"ק ס"ג), פרדס שמחה (ס"ק י"ב אות ג'), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ח'), פרי טהרה (הע' י"ט).
 2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק מ"ג).

ה. כתם.

1. מחמיר – טוב טעם ודעת (מהדו"ג ח"ב סי' ס"ט), בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' מ"ג, "וישתקע הדבר"), טהרת ישראל (סעי' כ"ה), בדה"ש (ס"ק מ"ב, ס"ק ס"ג), פרדס שמחה (ס"ק י"ב אות ג'), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ח'), פרי טהרה (הע' י"ט), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג סעי' י').

ו. יולדת בדם טוהר.

1. מחמיר – בדה"ש (ס"ק מ"ב, ס"ק ס"ג).

ז. אין בעלה בעיר.

1. עדיין אסור – פתח הבית (חוקר לדעת, ד"ה והנראה, "שאינן בעלה עמה ... ודאי לא פלוג"), בדה"ש (ס"ק נ'), פרדס שמחה (ס"ק י"ב), מראה כהן (עמ' צ"א אות א'), "ואף אם בעלה איננו בעיר אסורה לטבול ביום", פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רמ"ו), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ח').

2. עי' ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ורבים השיגו על זה דבכלה כיון שאין ביכולתה לבא אל החתן קודם הלילה שוב אין כאן שום חשש דאפילו ביום השביעי מותר [ס"ט סקי"א ופמ"א ודגמ"ר] ונלע"ד דלדברי גדולים אלו כל שאין ביכולתה בשום פנים לבא קודם הלילה אפילו אשה גמורה הדין כן כגון שהיא רחוקה מן הבעל משך חצי יום או יותר דבהכרח שלא יגיעו זל"ז עד הלילה **אפשר לסמוך בשעת הדחק אפילו ביום ז'** דאין כאן שום חשש וגם סרך בתה לא שייך כשרחוקים זה מזו ולא תלמד הבת מזה כמו כלה ועמ"ש בסעי' הקודם ויש להתיישב בזה".

טז] טבילה ביום שמיני.

נדה (דף סז:) – "אמר רב: נדה בזמנה אינה טובלת אלא בלילה, ושלא בזמנה טובלת בין ביום בין בלילה. רבי יוחנן אמר: בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה, משום סרך בתה. ואף רב הדר ביה, דאמר רבי חייא בר אשי אמר רב: נדה, בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה, **משום סרך בתה**".

א. דם בתולים.

1. מחמיר – **בדה"ש** (ציונים ס"ק פ"ד), **נטעי גבריאל** (ח"ג פרק ל"ג סעי' י"ב).

ב. כתם.

1. מחמיר – **בדה"ש** (ציונים ס"ק פ"ג), **נטעי גבריאל** (ח"ג פרק ל"ג סעי' י"ב).

ג. יולדת בדם טוהר.

1. מחמיר – **נטעי גבריאל** (ח"ג פרק ל"ג סעי' י"ב).

ד. בין השמשות.

1. מחמיר, אין לחלק – **חת"ס** (יו"ד סי' קע"ז ד"ה והנה, "וה"ה שלא בזמנה משום סרך בתה בודאי כה"ג הוא דהרי אם תטבול בתה רגע קודם צאת הכוכבים ליום ח' שהוא סוף יום ז' לא תטהר ותשאר נדה לעולם"), עי' **קיצור שו"ע** (סי' קס"ב סעי' ב', "אסורה לטבול ביום השביעי עד צאת הכוכבים, ואפילו לטבול סמוך לחשכה באופן שלא תבא לביתה עד שתחשך נמי אסור. ואפילו נתאחרה שלא טבלה בלילה שלאחר יום השביעי וטובלת אחר כך אסורה גם כן לטבול ביום. וגם בענין זה יש להחמיר שלא לטבול אפילו סמוך לחשכה"), **בדה"ש** (ס"ק מ"ז), **לבושי עז** (סעי' ה' תמצית אות ב'), **נטעי גבריאל** (ח"ג פרק ל"ג סעי' י"ג).
2. מראי מקומות – **זרע אמת** (ח"ג סי' קי"ז ד"ה אכן, "ביום ח' ... להסיר האונס דדי לה שתטבול סמוך לערב ותחזור לביתה אחר שקיעת החמה משום סרך בתה"), **שבה"ל** (ח"ט סי' קע"ו אות ח', לשונו מובא לעיל).

ה. אין לה בת.

1. מחמיר – **ש"ך** (ס"ק ח'), **תוה"ש** (סוף ס"ק ז'), **סד"ט** (ריש ס"ק י'), **מקור חיים** (ס"ק כ"ב), **חכ"א** (כלל קי"ח סעי' ב'), **לחם ושמלה** (לחם ס"ק כ"ב), **טהרת ישראל** (סעי' י"ח), **בדה"ש** (ס"ק מ"ג), **פרדס שמחה** (ס"ק י"ד), **מראה כהן** (עמ' צ"א), **יסוד הטהרה** (פרק ח' הע' ג' ד"ה אפילו), **פרי טהרה** (הע' כ'), **נטעי גבריאל** (ח"ג פרק ל"ג סעי' י"א), **פוסקים**.
(א) משום לא פלוג – **ש"ך** (ס"ק ח'), **סד"ט** (ריש ס"ק י'), **מקור חיים** (ס"ק כ"ב), **חכ"א** (כלל קי"ח סוף סעי' ב'), "ואפילו אין לה בת מכל מקום לא פלוג רבנן (והא דאמרו משום סרך בתה ולא אמרו סתם משום נשים אחרות היינו דאשה מצנעת טבילתה שלא תדע בה אשה אחרת אבל בתה יודעת)", עי' **לחם ושמלה** (לחם ס"ק כ"ב, שמלה ס"ק ז'), **טהרת ישראל** (באר יצחק ס"ק ס"ד), **בדה"ש** (ס"ק מ"ג), **פרדס שמחה** (ס"ק י"ד), **פרי טהרה** (הע' כ').
(ב) משום שאר נשים – **ערה"ש** (סעי' י'), "אף שמותרת מדין התורה כמו שנתבאר מ"מ בתה או קרובתה שהיא עמה ביחד ותראה ממנה שטובלת ביום והיא לא תדע להבחין בין יום השביעי לשאר ימים ותבא היא לטבול ביום השביעי לנדתה דאין הטבילה כלום ולכן אסרו חכמים לנדה שלא לטבול אף שלא בזמנה ביום רק בלילה וזהו שאמרו בגמ' [שם] נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה משום סרך בתה כדפרשנו **ולאו דווקא בתה כמובן**", **דרכי טהרה** (עמ' קס"ח), **גופי הלכות** (מ"ב ס"ק כ"ז).

ג) מראי מקומות – **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' כ"ב).

1) **רמב"ם** (הל' איס"ב פרק ד' הל' ז') – "נתאחרה ימים רבים ולא טבלה כשתטבול לא תטבול אלא בלילה שאם תטבול ביום יטעו **ותבא נדה אחרת** לטבול בשביעי".

2) **רמ"א** (סעי' ג') – "פ"י דבוק הבת **וקורבתה** לעשות כמעשה האם שתטבול ביום כמוה ולא תבחין שאמה לאחר שבעה טבלה ולא בשביעי עצמו".

3) **שרידי אש** (ח"ב סי' מ"ג) – "ואף שהחתם סופר אסר לטובלת ביום ז' להיכנס לבית אחר, מ"מ נראה דדוקא בבית אחר, שיש לחשוש לסרך בתה של אשה אחרת".

2. מראי מקומות – **פתחא זוטא** (ס"ק ה'), **ט"ז וש"ך השלם** (שפ"ח ס"ק מ"ג).

(א) **האלף לך שלמה** (סי' רל"א), מי נדה קונ"א על ש"ך ס"ק ח' – "הנה דעת הש"ך דאף דאין לה בת נמי לא פלוג אבל לפענ"ד להמעין זה בירושלמי מוכח להיפוך ... וכיון דלא מצינו בש"ס דילן להיפוך קי"ל כהירושלמי בפרט במלת' דרבנן וצ"ע למעשה".

ו. כשלא טבלה כראוי, וצריכה לחזור ולטבול.

1. ש"ך (ס"ק ח'), לחם ושמלה (לחם ס"ק י"ח), מלבושי טהרה (סעי' י"ח, ס"ק י"ח) – "ונ"ל דלענין שאלה קדמייתא יש להחמיר לכתחלה ובדיעבד שרי".
2. מיקל – סד"ט (סוף ס"ק י', "יכולה לטבול ביום, ולא חיישינן לטבול בתה"), פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' י"ד).
3. קצת דוחק יש להקל לכתחילה – חכ"א (כלל קי"ח סעי' ז', "אם יש קצת דוחק מותרת לטבול אפילו ביום דכולי האי לא גזרינן משום סרך בתה (ש"ך ס"ק ח')"), טהרת ישראל (סעי' כ"א, "קצת דוחק מותרת").
4. אסור, ובדיעבד מיקל – מחנה חיים (ח"ג יו"ד סי' כ"ג ד"ה אך, "סדרי טהרה ... חכמת אדם ... וגילתי דעתי שדעת קדושים בזה לא אדע"), בדה"ש (סעי' ג' בי' ד"ה אינה, עמ' ח'), פרדס שמחה (ס"ק י"ב אות ד').
5. בשעת הדחק – לבושי עז (סעי' ד' תמצית אות ט', "בשעת הדחק יכולה לטבול מבעוד יום, ש"ך חכ"א").
6. מחמיר – יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' ג').
7. מראי מקומות – תוספות שבת (על הש"ך ס"ק ח'), "ובדיעבד שרי. נראה דר"ל אי כבר הורה לא מהדרינן עובדא", פתחא זוטא (מהד"ת ס"ק ג', "הדין צע"ע"), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג הע' מ"ד), ט"ו וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק מ"ט).

ז. אשה המוחזקת משמשת נדה, האם מותר להניחה לטבול ביום כשהיא בושא לטבול בלילה.

1. מראי מקומות – הרי בשמים (מהדו"ק סי' ל"ח), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ל"ו), פרי השדה (ח"ד סי' י"ג), אחיעזר (ח"ג סי' ל"ג ד"ה והנה), טהרת הבית (ח"ב עמ' תע"ח), בדה"ש (סעי' ג' בי' ד"ה אסורה, עמ' ז'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' י"א), פרי טהרה (סוף הע' כ"ב), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג סעי' כ"ה).
- א) משיב דבר (ח"ב סי' מ"ג, סי' מ"ד) – "אין הדבר ברור אצלי, הכלל דלהתיר איסור בשביל איסור צריך להיות מתון הרבה, וכמו רפואת הגוף שאם רואה הרופא ידו של אדם כואב הרבה, פעם מחליט לחתוך אותה כדי שלא יתמשך הכאב הלאה בחלל הגוף ויסתכן, ופעם מחליט דמוטב לסבול הכאב ולא להפסיד היד, ודבר זה אינו נעשה כ"א בישוב דעת איזה רופאים יחד דשני הצדדים מסוכנים, כך רפואת הנפש המקולקל בזה האופן צריך ישוב הרבה עם איזה דעות ב"א גדולי תורה ובקרובם אלהים ישפוט שלא ליתי לידי חורבה ח"ו וה' יעמידני על קרן אורה".
- ב) היכל יצחק (או"ח סי' ל') – "הגאון הנצי"ב ז"ל (משיב דבר סימן מ"ד), באשה שהוחזקה משמשת נדה, שהיתה בושא לטבול בלילה עם כל הנשים, אם להתיר לה לטבול ביום. ולבסוף לא הגיע לידי מסקנה ברורה".

יז] חוזרת בחשכה.

א. ראשונים.

1. מיקל – ר"ת (רא"ש נדה הל' מקוואות סי' ל"ו), "ור"ת היה אומר שאין צריך להחמיר כל כך רק שתטבול סמוך לחשיכה ותבא לביתה משחשיכה ואז ליכא למיחש לטבול בתה", אגור (סי' אלף שפ"ב, "ר"ת היה אומר שא"צ להחמיר כל כך ולהמתין עד שתחשך ביום שמיני רק שתטבול סמוך לחשכה ותבא לביתה משחשך. ותו ליכא סרך בתה. והרשב"ם היה אומר שצריכה להמתין עד שתחשך עכ"ל טורים. והמנהג באשכנז לטבול סמוך לחשכה").
2. מחמיר – רשב"ם (רא"ש נדה הל' מקוואות סי' ל"ו), "ורשב"ם היה מחמיר שלא תטבול עד שתחשך".

ב. ציור.

1. פל', טובלת סמוך לחשכה – ב"ח (ס"ק ז' ד"ה וכתב).
2. פל', אפילו טבלה מבעו", רק שבאה לביתה אחר חשכה – ב"י (סוף ס"ק ג').
3. מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק צ"א).

ג. איזה יום: יום ח' או אפילו יום ז'.

1. רק יום ח'.
 - א) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב, רכ"א-ד') – "ורשב"ם כתב שבשמיני לא תטבול עד שתחשך כמו בשביעי ורבינו תם כתב דאין צריך להחמיר כ"כ אלא שתטבו' סמוך לחשכה ותבא לביתה משחשכה וליכא למיחש משום סרך בתה ומכל מקום בשביעי לדברי כלם לא תטבול עד הלילה".
 - ב) פרישה (ס"ק ה') – "עד שתחשך ביום שמיני וכו'. דוקא בשמיני מותרת דגזירת סרך בתה אינה חמורה כל כך אבל בשביעי אסורה לעשות כן דגזירה שמא יבוא עליה בעלה חמורה ביותר וק"ל. עד כאן המגיה".
 - ג) ש"ך (סוף ס"ק ו') – "מיהו נראה דהיינו דוקא ביום ח' דאסור משום סרך בתה לחוד ובכה"ג מיקל ר"ת סמוך לחשכה אבל ביום ז' אין לטבול כלל סמוך לחשכה ויש למחות ביד העושות כן".
 - ד) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ז אות ג') – "מה שכתב הש"ך דאין לטבול ביום השביעי כוונתו שלא תצא מבית הטבילה מבעוד יום, אולם מותרת לטבול בערך חצי שעה אחר שקיעה ובלבד דכשתצא יהיה לילה".
 - ד) תוה"ש (ס"ק ז').
 - ה) באה"ט (ס"ק ז').
 - ו) חכמת בצלאל (נדה דף סז: ד"ה בא"ד: הילכך) – "שהרי על מה שסיימו התוס' דאסור לטבול ביום בין בח' בין בט', ע"ז הביאו התירא דר"ת כשתשוב לביתה שהי' לילה, וא"כ משמע דעלה קאי, דהיינו בח' או בט', וכן העתיק הטור ... ובשו"ת עבודת הגרשוני סי' כ' ובשו"ת ח"ץ סי' י"א דקדקו מלשון התוס' דהכא לומר דר"ת מתיר אפילו בשביעי, ולא ידעתי מקום ברור להוכיח כך מלשון התוס'".
 - ז) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ו', פתיחה ח"ב).

(ח) עצי ברושים (סי' מ') – "דאינו מתיר רק ביום ח".

(ט) דברי יעקב (סי' פ"ג ד"ה ועכ"פ).

(י) מהרי"ץ (ח"א סי' ע"ו).

2. אפילו יום ז'.

(א) עבודת הגרשוני (סי' כ') – "כלל דמלתא שלעד"נ שמוכח מתוך דברי התו' שר"ת ס"ל שאפ"י בז' אין להחמיר להמתין עד הלילה וכש"ד הנ"ל".

(ב) חכם צבי (סי' י"א) – "א"ו דבריהם בכל אשה הטובלת בזמנה בליל ח' שר"ת מתירה לטבול סמוך לחשכה ולא תבא לביתה עד חשכה וז"ב למודה על האמת וגם דברי הטור אפשר להתפרש כן ויום ח' דקאמר לאו דוקא אלא היינו ליל ח' שהוא שייך ליום ח' דקאמר לאו דוקא אלא היינו ליל ח' שהוא שייך ליום ח'".

(ג) תוס' שבת (על הש"ך ס"ק ו') – "חכם צבי".

(ד) סד"ט (ריש ס"ק ט', הדוד הלכות נדה דף סז:) – "בשו"ת עה"ג ובשו"ת ח"צ".

(ה) בית מאיר (ריש סעי' ג') – "ח"צ".

(ו) חת"ס (יו"ד סי' קצ"ז ד"ה ולכאורה) – "הגאון ח"ץ...".

(ז) ערה"ש (סעי' י"ג) – "ומדברי הטור משמע דר"ת לא הקיל רק ביום ח' אבל ביום ז' מודה לרשב"ם מדכתב עד שתחשך ביום ח' משמע דרק ביום ח' הקיל אבל מדברי רבותינו בעלי התוס' [ס"ז ב ד"ה משום] מבואר דלר"ת גם ביום ח' מותר ובאמת אינו מובן טעמו של הטור שהרי גם ביום ז' ליכא חששא כלל כשתבא לביתה משחשיכה כמובן ולענ"ד נראה דגם כוונת הטור אינו על יום ח' דא"כ כך הו"ל לכתוב ור"ת וכו' שא"צ וכו' ולהמתין ביום ח' עד שתחשך ומדכתב עד שתחשך ביום ח' ש"מ דאדרבא אשביעי קאי שא"צ להמתין עד שתחשך ביום ח' כלומר דשביעי משתחשך הוי יום ח' [עי' ש"ך סק"ו שתפס כפשוטו וע' תשו' עה"ג סי' כ' וחכ"צ סי' י"א שכתבו ג"כ דמתוס' מפורש דגם ביום השביעי כן הוא לר"ת וכו' מהרא"ש שכתב סתם דלר"ת וכו' ומה שסיים ואז ליכא למיחש לסרך בתה עכ"ל ה"פ לא מיבעיא דבעצם אין כאן חשש בעצמה אלא אפילו לבתה לא חיישינן שתקדים יותר מאמה דאי ס"ד דרק בשמיני מיקל ר"ת לא ה"ל לסתום אלא לפרש כנלע"ד ברור בס"ד ודו"ק].

(ח) אג"מ (יו"ד ח"ג ריש סי' ס') – "ר"ת מתיר לתוס' והרא"ש אף בז' דלא כהש"ך".

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ו).

ד. הולכת לבית חברתה באותה העיר: האם נחשב "חוזרת בחשכה".

1. לא מהני.

(א) בית מאיר (סעי' ג' ד"ה נשאלתי) – "שרצתה להתעכב בבית אחרים שלא בביתה עד שתחשך. זה ודאי מוכרח מתקנתא דרבא אף לכל הפירושים דאסור דאל"כ למה ביטל רבא עונה אחת הי' לו לתקן לטבול ביממא דשביעי ולילך לביתה ג"כ מבע"י אלא שתתעכב בבית שכן אחד באותה מבואה. א"ו דזה לאו כלום הוא דאכתי איכא חשש שמא לא תתעכב ותלך לביתה מבע"י לשמש ותראה ותסתור וזה ברור".

(ב) חת"ס (יו"ד סי' קע"ז) – "נ"ל שתשהה האשה בהליכה ממקוה לביתה עד הלילה אבל אינו מועיל מה שתלך לבית חברתה באותה העיר כי מה לי בית זה או זה ולא ניתנו דברי' לשיעורים כאלה".

(ג) פת"ת (ס"ק ט') – "ח"ס".

(ד) פרי השדה (ח"ב סוף סי' מ"ה) – "בחת"ס".

(ה) טהרת ישראל (סעי' כ"ו).

(ו) עי' אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ס') – "ואף שכתב החת"ס דאינו מועיל מה שתלך לבית חברתה באותה העיר כי מה לי בית זה או זה ולא ניתנו דברים לשיעורים, נראה דאין כוונת החת"ס אלא באופן שיכול הוא או היא לבוא להפגש משום דהוא יבין באיזה בית נמצאת והיא הרי יודעת שהוא בבית, אבל כשהלך לביהכ"נ שודאי לא יצא משם עד אחר גמר התפלה ועד שיבא הביתה יהיה כבר בלילה אין לחוש לכלום דהרי לא תלך לביהכ"נ. ובלא זה לא מובן מש"כ לא ניתנו דברים לשיעורים כאלה דהרי אין כאן נתינת שיעורים אלא דבר ברור לכל בשוה שאין לה לבא למקום שהוא נמצא דהוא בבית דהא אין חוששין לשמא יעברו במזיד על איסורין אלא דכשתבא לבעלה יש לחוש שכיון שאיסור קל הוא יזלזל כשהן יחד, אבל ודאי אין לחוש שישתדלו יטריחו למצא זא"ז אפילו כשהוא איסור קל, אבל מ"מ כיון שהחת"ס אסר כשתהיה בבית חברתה יש לחוש לדבריו".

(ז) פרדס שמחה (ס"ק י"ט אות ב').

(ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: I live in an area where the closest mikvah is too far to walk to. What should I do if I need to use the mikvah Friday night and I cannot go away for Shabbos?

R' Y. Berkovits wrote: If you can't go away for Shabbos then you can push off the mikveh until Motzai Shabbos. Rav Moshe zt'l allowed women to go to the mikveh Friday afternoon and then not come home until the husband left for Shul already. It seems to be נהוג in America like that. I find it a big chidush.

2. מיקל, מהני.

(א) שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' ז' ד"ה והנה) – "אך אכתי יש חשש שמא תראה ותסתור וא"כ הי' נלפענ"ד יותר טוב שאם תבא לביתה שתהי' בבית אחר לא עם בעלה יחד".

3. מראי מקומות – שפע טהרה (ס"ק ו', דברי יציב יו"ד סי' ק"ו, לשונו מובא לקמן), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' ל"ה), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג סעי' ד'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק מ"א).

4. ביום ח'.

- (א) יג"ל יעקב (הג' על שו"ע) – "בשו"ת פרי השדה (ח"ב סי' מ"ה) הבין מזה דגם ביום ח' ע"י אונס דינא הכי שאסורה לילך אפ"ל לבית אחר יעו"ש, ולא דק כלל בזה להוסיף חומרא על חומרא מה שלא נמצא בשום מקום ובלי שום ראיה, והרי אפ"ל ביום ז' סיים החת"ס והמקיל לא הפסיד, וא"כ איך נחמיר כ"כ ביום ח' ומכש"כ כשאינן הבעל יודע באיזו בית נכנסה לעיר וודאי דיש להקל אלא דנ"ל במקום דחוק קצת להקל אפ"ל כשיודע כל שלא באה לביתה".
- (ב) הרי בשמים (סוף סי' ל"ח) – "הי' נ"ל להתיר לה שתטבול ביום ח' סמוך לחשכה יתעכב אחר הטבילה אצל שכנתה ולא תבא לביתה עד לילה דבכה"ג מיקל הב"ח ע' בסדרי טהרה".
- (ג) פתחא זוטא (ס"ק ה' ד"ה ועי') – "באמת מדברי החת"ס אין ראיה לטובלת ביום ח' דשם קאי ע"ד הס"ט בטובלת ביום ז' ודוק".
- (ד) מראי מקומות – פרי השדה (ח"ב סוף סי' מ"ה), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק מ"א).

ה. במקום שאין חשש יחוד, ע"י שומר: האם נחשב "חוזרת בחשכה".

1. מיקל.
- (א) טהרת המים (שיורי טהרה מע' כ' אות ל"ח) – דהא הטעם שלא תבא אל ביתה בעוד היום גדול הוא משום דגזרינן שמא בעלה יבא עליה קודם הלילה ושמא תראה דם ותסתור כמ"ש בפו' הנז"ל ובכלה לא שייך זה כלל בהנשים תמיד הולכת ושומרות אותה עד עת שמתייחדת עם החתן בלילה דלא עדיף הא מאיסור שבת דאסור לקרות לאור הנר דשמא יטה הנר ועכ"ז הותר ע"י שומר".
- (ב) שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' ז' ד"ה והנה) – "אך אכתי יש חשש שמא תראה ותסתור וא"כ הי' נלפענ"ד יותר טוב שאם תבא לביתה שתהי' בבית אחר לא עם בעלה יחד ואם תוכל להיות עם ב"ב במקום אחר מה טוב ולולי דמסתפינא הייתי אומר דבר חדש דכל שיש עוד אחר בבית ל"ש החשש דבאמת הך חשש שמא תבא לידי ספק נחלקו הפוסקים אם קאי על הטבילה או על התשמיש. ועיין ב"י סי' קפ"ג וסי' קצ"ז ואף אם נימא דעל הטבילה קאי ומשום חומר כרת חששו אפילו בגזרה לגזרה אכתי קשה הא ישראל קדושים הם ואין משמשים מטותיהן ביום ועיין סי' קצ"ב ס"ד בהג"ה דביום מותרת להתייחד אף לדעת הרא"ש והרשב"א המחמירין שם כל שיש קטן או קטנה בבית מותרין להתייחד וא"כ מכ"ש בזה דכל שיש קטן או קטנה בבית מותרין להתייחד כמ"ש ועיין באהע"ז סי' נ"ה ס"ק ה' בב"ש".
- (ג) עי' אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ס') – "ונראה דאם הבעל ילך לבהכ"נ זמן קטן קודם זמן הדלקת הנר והיא תכנס לביתה תיכף לזמן הדלקת הנר, ואף שכתב החת"ס ... מ"מ כיון שהחת"ס אסר כשתהיה בבית חברתה יש לחוש לדבריו, אבל כשילך לביהכ"נ והיא תבוא לביתה אין לחוש אף להחת"ס, וגם נראה דאף שתבא לביתה אם א"א להו להיות ביחוד עד הלילה כגון שיש בבית ילדים נמי אין לחוש לכלום, שלכן אולי במדינתנו בזה"ז בימים הקצרים והבינונים ששום איש אינו הולך לישן מצד האור הגדול שיש בכל בית ורגילין שכנים ואף רחוקים לבא עד שלש וארבע שעות בלילה אין לחוש כלל שיכבו הנרות וילכו לישן עוד קודם הלילה דלא כהמקומות והזמנים שלא היה להם אלא נרות קטנים והיה קשה להשתמש שמפני חשכת הלילה רובא דאינשי היו הולכין לישן בתחלת הלילה היו נמנעים אינשי מלכת לבית אחרים אף כשעה קודם הלילה כדי להכין להשינה והיה שייך לחוש לשמא ילכו לישן גם קודם הלילה, ורק בימים הארוכים יש אולי קצת לחוש, ויש לצרף בשעת הדחק גם סברא זו".
- (ד) עי' נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג סעי' ז', חלק התשובות סי' ו' [עמ' תרצ"ב]) – "באופן שהתירו לה לטבול ביום אם לא תפגוש בעלה עד הלילה, מ"מ במקום שמוכרחת לבוא לביתה כדי להשיג על ילדיה הקטנים או בער"ש להדליק הנרות, יש מתירים באופן שיש כמה ילדים שאין חשש יחוד, או להושיב שומר קטן וקטנה להיות שומרים עליה כדין חופת נדה, והעיקר שלא תפגוש עם בעלה ביחידות עד הלילה".

2. מחמיר.

- (א) דברי יעקב (סי' פ"ג ד"ה ועכ"פ) – "בשואל ומשיב ... ע"ש וישתקע הדבר ולא יאמר לחדש חדשות כאלה בגזירות חכמים באיסור כרת והרי אפ"ל אם לא תבוא לביתה כלל עד חשיכה לא התירו הטבילה ביום ז' והיא לדעתי מוכרח מן הש"ס וכמ"ש".
3. מראי מקומות – טהרה כהלכה (פרק כ"א סעי' י"ח).

1. הליכה לבית הכנסת: האם זה נחשב "חוזרת בחשכה".

1. כשהיא הולכת לבית הכנסת.
- (א) שרידי אש (ח"ב סי' מ"ג) – "ואף שהחתם סופר אסר לטובלת ביום ז' להיכנס לבית אחר, מ"מ נראה דדוקא בבית אחר, שיש לחשוש לסרך בתה של אשה אחרת, אבל לביהכ"ס מותרת".
2. הוא הולך לבית הכנסת.
- (א) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ס') – "אבל כשילך לביהכ"נ והיא תבוא לביתה אין לחוש אף להחת"ס".
- (ב) מראי מקומות – נטעי גבריאל (ח"ג חלק התשובות סי' ו' [עמ' תרצ"ט]), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' מ"ב).

2. ביום ז': להלכה.

1. מיקל – ר"ת (תוס' דף סז: ד"ה משום, "אומר ר"ת שאין קפידא רק כשתשוב לביתה שיהיה לילה"), עי' ערה"ש (סעי' י"ד).
2. מחמיר – רשב"ם (ברא"ש הל' מקוואות סי' ל"ו, "ורשב"ם היה מחמיר שלא תטבול עד שתחשך"), ש"ך (ס"ק ו', "ויש למחות"), תוה"ש (ס"ק ז'), באה"ט (ס"ק ז'), חכ"א (כלל קי"ח סעי' ב'), קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' ב', לחם ושמלה לחם ס"ק י"ז, "ואפילו לטבול סמוך לחשכה באופן שלא תבא לביתה עד שתחשך נמי אסור"), מלבושי טהרה (סעי' י"א), טהרת ישראל (סעי' י"ט), בדה"ש (ס"ק מ"ו), שבה"ל (ח"ד סי' ק"ז, סי' קצ"ז ש"ך ס"ק ו'), "ועיין בתשובות עבודת הגרשוני סי' כ' דמשמעות הרבה ראשונים דר"ת הקיל גם ביום ז' ולכן צידד להקל במקום אונס ולהלכה פשיטא דעלינו להחמיר כהש"ך דגם בעבוה"ג לא

רצה לעשות מעשה"), פרדס שמחה (ס"ק י"ב, ס"ק י"ד אות ב'), לבושי עז (תמצית אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רמ"ו), פוסקים.
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ה).
 א) במקום אונס, שעת הדחק – עי' לקמן.

ח. ביום ח': להלכה.

1. מחמיר [ואין למחות] – ש"ך (סוף ס"ק ו'), "יש להחמיר", באה"ט (ס"ק ז'), חכ"א (כלל קי"ח סעי' ג'), וואפילו אם תרצה לטבול בשביעי ולא תבא לביתה עד הלילה אסור אבל ביום שמיני אם טבלה סמוך לחשיכה ותבא לביתה בלילה אין למחות ביד הנוהגין היתר כיון דאין כאן אלא משום סרך בתה"), קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' ב'), לחם ושמלה לחם ס"ק כ', "וגם בענין זה יש להחמיר שלא תטבול אפילו סמוך לחשיכה, ושלא תבוא לביתה עד שתחשך אלא תטבול דוקא בלילה"), מלבושי טהרה (סעי' י"א), שערי טוהר (שער י"ז סעי' ו'), "ויש להחמיר", בדה"ש (ס"ק מ"ו, "אין למחות").
2. מיקל – תוה"ש (ס"ק ז'), עי' מקור חיים (ס"ק כ"ו, "אבל לטבול בשמיני ביום סמוך ללילה כדי לבוא לביתה עם הלילה אפילו בלא אונס אלא לצורך קצת שרי"), ששבה"ל (ש"ך ס"ק ו' ד"ה ובתשו'), סיכום אות ב', עי' שבה"ל ח"ד סי' ק"ז סי' קצ"ו ש"ך ס"ק ו', "בסמוך לחשיכה יש להקל ביום השמיני אם באה לביתה משתחשך").
3. טוב להחמיר – טהרת ישראל (סעי' י"ט, "טוב להחמיר באפשר").
4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ה).

ט. טמאה כתם: ביום ז'.

1. אפשר להקל – פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ח' ד"ה ומ"ש, סוף הפתיחה ד"ה ועוד, "אבל אם לא ראתה רק יום אחד או שנים, או לא מצאה רק כתם, דהשתא ליכא חשש איסור כרת, דאפילו אם תראה בז' לא תסתור רק מדרבנן, דמדאורייתא אינה צריכה כלל לספור ז' נקיים, כי אם לשמור יום כנגד יום או כנגד שנים, בכי הא שפיר י"ל דאפשר להקל לטבול בז' סמוך לחשיכה ותבא לביתה משתחשך").
2. מחמיר – נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג סעי' י').

י. במקום שנהגו להחמיר שלא לטבול בשבת טבילה שלא בזמנה, האם יש להתיר שתטבול מבעוד יום סמוך לחשיכה.

1. יש להקל קודם שהתפללו, ובלבד שתבא לביתה משתחשך.
 א) סד"ט (סוף ס"ק ד') – "דאפי' במקום שנהגו להחמיר ... יכולה שתטבול ביה"ש ... הא יכולה לטבול מבעוד יום סמוך לחשיכה כדי שתבא לביתה משתחשך דשרי לדעת ר"ת, ואף שכ' הש"ך בס"ק ו' שיש להחמיר שלא לטבול עד שתחשך כדעת הרשב"ם, ומבואר בדבריו דאפי' בטובלת בשמיני כ"כ, מ"מ הא מבואר בשו"ת עה"ג סי' כ' דכיון דטעם האיסור אינו אלא משום סרך בתה שלא תרגיש באמה שטבלה סמוך לחשיכה, מש"ה מותרת לטבול במקום אונס אפי' היכא דליכא אלא ביטול עונה אחת, ועיין מש"ל מכ"ש בנ"ד במקום שנהגו להחמיר שגם במ"ש לא תטבול דאיכא ביטול ב' עונות דרשאה שתטבול מבע"י סמוך לחשיכה, וע"ש שמתיר אפי' בשביעי כ"ש נ"ד הוא שמיני ... יכולה לטבול אע"פ שעדיין הוא יום גדול, הא מבואר בב"י דמ"ש הפוסקים בשם ר"ת סמוך לחשיכה הוא ל"ד, דקודם לכן נמי יכולה לטבול אם אינה באה לביתה עד שחשיכה, אלא ר"ת אורחא דמלתא נקט שאחר שטבלה מיד היא באה לביתה, ומביא ראיה מלשון המרדכי ע"ש. אף שהב"ח כ' דר"ת דוקא נקט סמוך לחשיכה אבל לא קודם לכן, מ"מ הא מבואר מדבריו שכל עיקר הטעם הוא משום סרך בתה, וכיון שהעלה בס' עב"ג דהיכא דאיכא ביטול עונה אפי' אינה אלא ביטול לילה אחת לא חיישינן לסרך בתה וכמש"ל, א"כ בנ"ד שריא, ובלבד שתבא לביתה משתחשך".
- ב) חכ"א (כלל קי"ח סעי' ח') – "וואפילו במקום שנהגו להחמיר דוקא כשטבלה משחשיכה אבל לטבול סמוך לחשיכה מותר בדבדבר שהוא משום שבות לא גזרו בבין השמשות ותבוא לביתה משחשיכה וכדלעיל סימן ו' רק שיהיה קודם שהתפללו הציבור דאז אפילו שבות אסור (כדאיתא באורח חיים סימן רס"א במגן אברהם) ואף על פי שהוא עדיין יום רק שלא תזוז מבית הטבילה עד שחשיכה ויש להקל בזה לפי ראות המורה ושעת הדחק (סדרי טהרה ס"ק ד' ד"ה עוד)".
 ג) לחם ושמלה (לחם ס"ק י"א) – "כתב בס"ט ...".
 ד) עי' מלבושי טהרה (סעי' ג', ס"ק ד') – "יש מי שמיקל ...".
 2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ד).

ית] ללכת למקוה מבעוד יום.

א. הלכה.

1. מחמיר, גם שלא תלך מביתה לבית הטבילה מבעוד יום – עי' סמ"ג (לאוין סי' קי"א, "רבינו שמואל היה מצריך ללכת לטבול אחר חשיכה (סה"ת שם וע"ש) ור"ת לא היה מצריך רק כשתשוב מן הטבילה יהיה חשיכה (תו' שם) ומורי כתב שנכון להחמיר כרבינו שמואל משום סרך בתה שלא תאמר [הבת] שאמה מבעוד יום טבלה"), ב"ח (סוף ס"ק ז'), ש"ך (ס"ק ו'), סד"ט (ס"ק ט'), חכ"א (כלל קי"ח סעי' ד'), לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"א), מלבושי טהרה (סעי' י"א), טהרת ישראל (סעי' כ'), שערי טוהר (שער י"ז סעי' ו'), פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' י"ג), קנה בשם (היכל הורה ח"א הוראה קמ"ג אות כ"ו, "אם חל ליל טבילה בשבת, אסורה לצאת מביתה אחר הדלקת הנרות ללכת לבית הטבילה, עד צאת הכוכבים (ש"ך סי' קצ"ז סק"ו)), ששבה"ל (סיכום אות ג'), בדה"ש (ס"ק מ', ס"ק מ"ו), אורחות הבית (פרק כ"ג סעי' ט"ז), פרדס שמחה (ס"ק י"ט אות ה'), מראה כהן (עמ' צ"א אות ב', לישנו מובא לקמן), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רמ"ו), יסוד הטהרה (פרק ח' סוף הע' ג').

2. מראי מקומות – נטעי גבריאלי (ח"ג פרק ל"ג סעי' ח').

ב. לעשות חפיפה שם.

1. מיקל – ב"ח (סוף ס"ק ז'), ש"ך (ס"ק ו'), סד"ט (ס"ק ט'), מלבושי טהרה (סעי' י"א), חכ"א (כלל קי"ח סעי' ד'), לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"א), טהרת ישראל (סעי' כ'), שערי טוהר (שער י"ז סעי' ו'), פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' י"ג), בדה"ש (ס"ק מ'), מראה כהן (עמ' צ"א אות ב'), לשונו מובא לקמן), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רמ"ו), יסוד הטהרה (פרק ח' סוף הע' ג'), נטעי גבריאלי (ח"ג פרק ל"ג סעי' ח').

2. כשיש אפשרות להתרחץ ולחפוף בבית הטבילה.

א) מיקל – הגרמ"ש קליין (אוצרות הטהרה פרק ו' הע' קפ"ט, "דאף בשאר ימות השבוע באשה שחופפת ורוחצת בבית, אך יש אפשרות להתרחץ ולחפוף בבית הטבילה, א"כ הבת תחשוב שאמה רוחצת שנית בבית המרחץ להסמיך החפיפה לטבילה, ולכן מותרת לצאת מביתה סמוך לחשיכה").

ב) מחמיר – קנה בשם (אוצרות הטהרה פרק ו' סוף הע' קפ"ט, "דאין להתיר לצאת מביתה מבעו"י אלא"כ עושה את החפיפה או חלק ממנה בבית המרחץ").

ג. כדי שלא תצטרך להמתין הרבה.

1. מיקל.

א) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' י"ג) – "אין איסור בזה אלא באופן שאין לכתה במה לתלות את היציאה מבעוד יום בדבר אחר, אבל אם יש לה במה לתלות כגון שבית הטבילה רחוק ולא תגיע לשם עד הלילה [ואף שיש בית הטבילה קרוב לביתה ומטעמים שונים הולכת לבית הטבילה הרחוק ג"כ אין בזה משום סרך בתה כיון שהבת יודעת שהולכת לבית הטבילה הרחוק] או כמו שמצוי בזמנינו שיש הרבה נשים בבית הטבילה ותלתה הבת שמקדימה לבוא כדי להקדים לטבול לפני האחרות ולא שטובלת ביום. מותרת לצאת מבעוד יום".

ב) מראה כהן (עמ' צ"א אות ב') – "בכלל איסור זה הוא גם שלא תצא מביתה לבית הטבילה מבעוד יום מהחשש הנ"ל. אולם במקום שהמרחק לבית הטבילה גדול, או שיש ריבוי נשים הממתינות בבית הטבילה או שעושה את החפיפה בבית הטבילה, מותרת לצאת מביתה מבעוד יום, שאנו אומרים שאף שהבת תראה את אמה יוצאת מבעוד יום מ"מ תלתה את סיבת ההקדמה מהטעמים דלעיל".

2. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק כ' הע' ל"ח).

א) ששבה"ל (ש"ך ס"ק ו' ד"ה כתב, סיכום אות ג') – "יש לפעמים צד להקל מפני שבערים מחכות הרבה נשים לטבילה והבת תאמר שהלכה מוקדם כדי שלא תצטרך להמתין הרבה, וצ"ע בזה".

ד. רחוקה מביתה.

1. מחמיר – ב"ח (ס"ק ז', "דרשב"ם לא הצריכה לכך אלא כדי שלא לחלק בין מקום קרוב ורחוק").

2. מיקל – חכ"א (כלל קי"ח סעי' ד'), "אסורה לכנוס לבית הטבילה עד הלילה", פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' י"ג, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק מ'), מראה כהן (עמ' צ"א אות ב'), לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' רמ"ו), יסוד הטהרה (פרק ח' סוף הע' ג'), "עושה את החפיפה בבית המרחץ, יכולה להקדים ולצאת מביתה מבעוד יום. וכן אם המקוה רחוק מביתה, שגם אם תצא מוקדם יותר, לא תגיע למקוה לפני צאת הכוכבים, מותר לה להקדים ולצאת מבעוד יום בשיעור זמן כזה, שתגיע למקוה בצאת הכוכבים".

3. מראי מקומות – לחם ושמלה (שמלה ס"ק ו').

ה. יום ח'.

1. מחמיר, אין לחלק – בדה"ש (ס"ק מ"ו), פרדס שמחה (ס"ק י"ט אות ה'), נטעי גבריאלי (ח"ג פרק ל"ג סעי' ח').

יט כלה ביום שביעי - כלה שחל שביעי של ז' נקיים ביום חופתה, אם מותר לה לטבול ביום.

רמ"א (סעי' ג') – "והכלות הטובלות קודם החופה יכולות לטבול ביום דהא לא באין אצל החתן עד הלילה, אבל אחר החופה דינן כשאר נשים".

א. מחמיר, אבל ביום ח' לראייתה יש להקל.

1. ש"ך (ס"ק ט') – "אם אירע לה טבילה בז' כגון שנתקלקלה בימי ספירתה דאז טובלת מיד לאחר ז' אינה יכולה לטבול ביום דהא ביו' זו לאו משום סרך בתה לחוד מיתסרי, אלא משום שמא תראה ותסתור כל מה שלמפרע ונמצאת זבה למפרע כדאיתא בש"ס ופוסקים כנ"ל".

2. תוה"ש (ס"ק ח') – "וכתב הש"כ ... ודבריו תמוהים לכאורה כיון דהטעם הוא שלא באין אצל החתן עד הלילה א"כ אף אם תסתור למפרע אין חשש איסור ואפשר לומר דכוונת הש"כ דמ"מ ביום הז' גזרינן דאולי תבא אצל החתן ביום משא"כ ביום ח' דהוא רק גזרה משום סרך בתה לא גזרינן כולי האי גזרה לגזרה וק"ל".

3. אורחות יושר (פרק כ"ג ד"ה והכלות).

4. בארות המים (יו"ד סי' ט') – "ולענין הלכה נר' דברי הש"ך שרירין וקיימין ...".

5. הת"ס (י"ד סי' קפ"ט) – "ואני ראיתי בהגה' ש"ד הנ"ל והוא בש"ד שנדפס עם ביאורי מהרש"ל ושם הנוסחא משונ' ממ"ש בד"מ ושם משמע שלא בא החתן אל הכלה אפי' באותה הלילה ואולי נשתבש הנוסחא ואין ללמוד משם ויותר נ"ל דבימיהם ה' רוב החופות בעש"ק סמוך ללילה ממש כמ"ש רמ"א בא"ח סי' של"ט סעי' ד' ומשו"ה כ' בד"מ שאינו בא אל הכלה עד הלילה ובימי מהרי"ל לא נהגו לבעול בתחלה בשבת ע"כ כ' שאינם באים זא"ז כל אותה הלילה ולולי דברייהם נ"ל בזמנינו דודאי איכא למיחש עכ"פ כיון שאחר החופה מתירחדין החתן והכלה איכא למיחש לשמא מערה בה שהרי אפי' ביהודה שהי' נוהגים ליחד הארוס עם ארוסתו בלא חופה אמרי' חזקה שהערה בה כמ"ש רש"י כחובו' ט' ע"ב מכ"ש הכא אחר החופה א"כ איכא למיחש שמא תראה ותסתור אבל למיחש משום סדך בתך כיון שאין דרך לבעול בעילת מצוה ממש עד הלילה אין הבת מעלה על דעתה חשש שמערה בה וליכא האי חששא ודברי ש"כ נכונים".
6. מסגרת השלחן (דין ג' ד"ה לשון) – "בארות המים ... דברי הש"ך".
7. דברי יעקב (סי' פ"ג ד"ה ועכ"פ) – "לא פליג רבנן ... אבל ביום זי"ן חלילה להתיר גם בכלה והמקיל ראוי לגעור בו בניזופה כנ"ל נכון לדינא".
8. אבני נזר (י"ד סוף סי' ר"נ אות ד') – "ולענין הלכה נלפע"ד שלא תטבול בשביעי מבע"י לעולם. ואף כלה לא תטבול בשביעי מבע"י כדברי הש"ך סק"ט".

ב. מיקל, או המיקל לא הפסיד.

1. פנים מאירות (ח"ב סי' ד') – "וראיתי לדודי הש"ך שכתב ... ולא זכיתי להבין דבריו דהא הטעם שמא תראה ותסתור אינו אלא מחשש שמא יבוא עליה בעלה קודם הלילה והיא תראה אח"כ ותסתור ונמצא בעל זבה למפרע אבל הכלות שאינו באות להחתן עד הלילה ליכא חשש זה א"כ מותרת לטבול ביום ז' ואם תראה אח"כ תגיד להחתן ויפרוש ממנה דלאו ברשיעי עסקינן ולא ראיתי חומרא זו לא בראשונים ולא באחרונים והמיקל וסומך על פסק רמ"א לא הפסיד".
2. עבודת הגרשוני (ריש סי' כ') – "ומה שכתוב מהר"ר ש"ך בזה במחילה מכבודו שגה ברואה ולא ראה מ"ש בהגהות ש"ד דף פ"ו ע"ב בשם מהרי"ל ע"ש".
3. כרתי ופלתי (חכמת בצלאל נדה דף סז: ד"ה והסד"ט, עמ' תרצ"ט) – לשונו מובא לקמן.
4. תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ט') – "דבריו אינם נכונים בפסק זה ... וכיון שאין באין אצל החתן עד הלילה לא שייך גזירה זו".
5. סד"ט (ס"ק י"א).
6. מוהר"ם פשילס (חכמת בצלאל נדה דף סז: ד"ה והסד"ט, עמ' תרצ"ט) – לשונו מובא לקמן.
7. חכמת בצלאל (נדה דף סז: ד"ה אתקין, עמ' תרצ"ח) – "וכ' הש"ך ... והמ"י ... והסד"ט סי' זה ס"ק י"א בשם שו"ת עבודת הגרשוני ... וכן פסק בשו"ת פנים מאירות ... וכן שמעתי שהסכימו פה בבית מדרשו של הגאון רשכב"ה מו"ה יהונתן אייבשיץ בעל כרו"פ בצירוף כל הגאונים שהיו אז פה בחבורתו, גם משמ' דהגאון מוהר"ם פשילס זלה"ה שמעתי אומרים דמורין פה דלא כהש"ך בדבר זה, גם מ"ו הגאון בספרו דגול מרבבה ... וכתבתי כל זה לקבעו פה לפי שתורני אחד בקהילתינו נשתבש בזה, ולא ראה וידע כל זה".
8. מקור חיים (ס"ק כ"ג).
9. תשובה מאהבה (על הש"ך ס"ק ט') – "והנה בכל פעם שבאה שאלה זו לפני, צויתי לשאול למורה אחר, כי כבר נהגו להקל לגמרי כדעת האחרונים הנ"ל, ומעמידים גם החופה ביום ולא חששו שתבא אל החתן ביום".
10. שיורי ברכה (ס"ק ג') – "והכלות הטובלות קודם החופה יכולות לטבול ביום וכו'. הרב שפתי כהן (ס"ק ט) כתב, דאם טובלת ביום ז' לא תטבול ביום. אבל הרב פנים מאירות ח"ב סימן ד' כתב דהמקל וסומך על מור"ם לא הפסיד".
11. בית מאיר (על הש"ך ס"ק ט') – "והנה בגוף הדין כבר הושג ועיין בס"ט".
12. חכ"א (כלל קט"ו סעי' י"ד) – "הכלות מותרות לטבול ביום בין שטובלת ביום שביעי או ביום שמיני כיון שאין באות לחתן עד הלילה (הגהת רמ"א שם סעיף ג' וסדרי טהרה ס"ק י"א וכן כתב בשערי דורא להדיא ודלא כהש"ך בסימן קצ"ז ס"ק ט') ודוקא אם טובלת קודם החופה אבל אם טובלת אחר החופה אף על פי שהיא טבילה הראשונה לבעל זה דינה כשאר נשים (סימן קצ"ז ש"ך ס"ק י')".
13. רע"א (ח"ב סי' ע"א) – "וע"ד המנהג בכמה מקומות לאחר החופה עד הלילה, ומקדשים בלילה אם נכון לעשות כן ... ואם מנהג העיר בשביל טבילת הכלה, כבר הסכימו בשו"ת עבודת הגרשוני סי' כ' ובשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' ד' ובתפארת למשה ואורח מישור וסדרי טהרה, דמותרת לטבול ביום ז' אחר הנץ החמה דלא כהש"ך, מ"מ אם מנהג העיר בשביל הטבילה נראה דקבלו עליהם להחמיר כדעת הש"ך, אין לשנות מנהגם, דלא גרע מדברים המותרים וכו' מאחר דהקדושין בלילה אין קפידא כ"כ".
14. גליון מהרש"א (על הש"ך ס"ק ט') – "דהמיקל לא הפסיד".
15. דברי שאול (יוסף דעת השמטות לסעי' ג') – "ובכל כלות שרי וז"ב לדעתי".
16. מלבושי טהרה (סעי' ט"ו) – "להקל שומעין".
17. משנת רבי אליעזר (ח"ב יו"ד סי' י"ט) – "פנים מאירות".
18. תפארת אדם (יו"ד סי' נ"ב ד"ה ולענין) – "והכי נקטי".
19. זבחי צדק (ח"ב שו"ת יו"ד סי' כ"א) – "הרי שהראנו לך עשרה גדולים ראשונים ואחרונים ז"ל דפליגי על הש"ך וס"ל דהכלות יכולות לטבול ביום הז' ביום ובודאי דכרובא אזלינן ואין לפקפק עוד".
20. פתח הבית (חוקר לדעת, ד"ה עוד שם) – "ודאי לסמוך להקל".
21. ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ויש מי שפירש דבריו דדוקא איום ח' קאי אבל ביום ז' גם הכלה קודם החופה אין לה לטבול ביום [ש"ך סק"ט] ורבים השיגו על זה דבכלה כיון שאין ביכולתה לבא אל החתן קודם הלילה שוב אין כאן שום חשש דאפילו ביום השביעי מותר [ס"ט סק"א ופמ"א ודגמ"ר]".

22. אמרי ברוך (על הש"ך ס"ק ט') – "דעת האחרונים כיון שאין הכלה באה אצל החתן אלא בלילה יכולה לטבול ביום ז'".
23. נהר מצרים (הל' גדה סי' י"ב) – "וכן עמא דבר".
24. חזו"א (יו"ד סי' צ"ג ס"ק ט') – "וכבר חלקו האחרונים על הש"ך".
25. אמירה לבית יעקב (פרק ח' אות ה').
26. טהרת הבית (סי' י"ד סעי' ד') – "לכתחלה ... וכן המנהג".
27. חוט שני (ס"ק ה' אות י"ב).
28. יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' ד') – "אם החופה עתידה להתקיים בלילה אחר צאת הכוכבים יכולה לטבול באותו יום מאחר הנץ החמה ואילך".
29. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תס"ג) – "שהמנהג להקל. וכן התיר בכל שעת הדחק גדול".

ג. לעת הצורך.

1. טהרת ישראל (סעי' כ"ב) – "לצורך או שעה"ד".
2. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה של"א, ע"י אשרי האיש יו"ד פרק כ"ו אות ל"ז, פרק ל"ד אות ל"ט) – "בשעת הצורך מותרת לטבול ביום גם אם זה יום השביעי של ז' הנקיים, ובלבד החופה תהיה אחר צאת הכוכבים, ובעת הצורך אפשר לעשות את החופה בבין השמשות".
3. ששבה"ל (ש"ך ס"ק ט', סיכום אות ד', ע"י שבט הלוי ח"ז סי' קנ"ב אות א').
4. בדה"ש (ס"ק מ"ח).
5. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות קפ"ג) – "המנהג בירושלים, דכלה טובלת ביום חופתה ביום השביעי לנקיים (אם לא היה אפשר לפני זה)".
6. נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ד סעי' א') – "גם כלה אסורה לטבול ביום השביעי, אך במקום צורך יש להקל ביום החופה".

ד. בשעת הדחק.

1. דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק ט') – "בשעת הדחק נראה לענ"ד להקל".
2. הו"ד בפת"ת (ס"ק י').
3. מי נדה (קונ"א על סעי' ג') – "שעת הדחק וצורך שעה, יש לה לטבול ביום, רק לראות לעשות החופה בלילה דוקא".
4. קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' ב', לחם ושמלה לחם ס"ק כ"ג, שמלה ס"ק ז') – "ובשעת הדחק אפילו אם טובלת ביום השביעי יכולה גם כן לטבול ביום, ואפילו בבוקר לאחר הנץ החמה אבל לא יעמידו את החופה עד צאת הכוכבים".
5. שלחן העזר (סי' ה' סעי' ה') – "ובשעה"ד טובלת ביום אפי' ביום ז'".
6. חבצלת השרון (מדו"ת סי' ל"ה ד"ה מכתבו) – "לטבול ביום החופה הנה זה ג"כ כפי ראות עיני הדיין דאם יש בזה דוחק וצער להכלה כדאי הדג"מ והס"ט שהביא לסמוך עליהם. ובלבד שלא יעשו החופה רק אחר צה"כ".
7. רב פעלים (ח"ד יו"ד סי' י"ט) – "הנה כי כן בנ"ד שא"א לה שתטבול בליל חמישי גם קשה עליהם הדבר לדחות החופה לליל ששי יש לסמוך על דעת המתירין בזה כי הם הרוב ודבר זה הוא מדי דרבנן וכמ"ש הרב לחם ושמלה".
8. משנה הלכות (חי"ב סי' צ"ג, פסקי משנה הלכות פרק י' סעי' י"ב) – "אף בשעת הדחק גדול אין להקל לטבול ביום השביעי, רק בכלה שטובלת קודם החופה מקילים שתטבול ביום השביעי כדמבואר ברמ"א (סי' קצ"ז סעי' ג'): והכלות הטובלות קודם החופה יכולות לטבול ביום זה לא באין אצל החתן עד הלילה. ויכולים לטבול כבר בבוקר כדמבואר בחידושי רעק"א שם".
9. לבושי עז (תמצית אות ז').

ה. מראי מקומות – באה"ט (ס"ק ח', וצ"ע), עיקרי הד"ט (יו"ד סי' כ"ב אות ט"ז), פתחא זוטא (ס"ק ד'), מנחת יצחק (ח"ד סי' ע"ב, ח"ח סי' ע"ה), פרדס שמחה (ס"ק ט"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רנ"ג), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ט'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ו).

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ז אות ה') – גרושה הבאה להכנס לחופתה יכולה גם היא לטבול ביום כמו כל כלה".
2. אמת ליעקב (יו"ד הע' פ"ט) – "כלה שיום חופתה הוא יום ז' לספירת ז' נקיים מותרת לטבול ביום ז' כדי שלא תהא חופת נדה".
3. הגרשז"א זצ"ל (אמירה לבית יעקב אות ט"ו) – "ותיזהר לא להתייחד עם החתן לפני הלילה".
4. יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' כ', ח"ט או"ח סי' צ"ב אות ט"ז) – "ואף שישנם מחמירים בזה, מ"מ כיון דמילתא דרבנן היא ואיכא ספקות טובא לקולא, נלע"ד שאם הדבר קשה שתטבול בלילה יש להתיר לה לטבול מבעוד יום, כיון שאין מתיידין עד הערב".

ו. זמן החופה: למקילים לעיל.

1. רק אם החופה בלילה [ולא החופה ביום והיחוד בלילה].
- (א) דגול מרבבה (על הש"ך ס"ק ט') – "דבשעת הדחק נראה לענ"ד להקל, אבל באופן שלא יעמידו החופה עד צאת הכוכבים ממש, אבל להעמיד החופה ביום ולסמוך על שאין מיחדים אותן עד הלילה לא מהני בזה".
- (ב) פת"ת (ס"ק י').
- (ג) מי נדה (קונ"א על סעי' ג') - לשונו מובא לעיל.
- (ד) קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' ב', לחם ושמלה לחם ס"ק כ"ג) - לשונו מובא לעיל.
- (ה) מלבושי טהרה (סעי' ט"ו).
- (ו) תפארת אדם (יו"ד סי' נ"ב ד"ה ולענין).

- (ז) פתח הבית (חוקר לדעת, ד"ה אולם).
 (ח) רב פעלים (ח"ד יו"ד סוף סי' י"ט).
 (ט) טהרת ישראל (סעי' כ"ב).
 (י) שלחן העזר (סי' ה' סעי' ה').
 (יא) חבצלת השרון (מדו"ת סי' ל"ה ד"ה מכתבו) - לשונו מובא לעיל.
 (יב) משנה הלכות (חי"ב סי' צ"ג, פסקי משנה הלכות פרק י' סעי' י"ב).
 (יג) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה של"א, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ו אות ל"ז, פרק ל"ד אות ל"ט) - לשונו מובא לעיל.
 (יד) עי' ששבה"ל (ש"ך ס"ק ט', סיכום אות ד').
 (טו) חוט שני (ס"ק ה' אות י"ב).
 (טז) לבושי עז (תמצית אות ז').
 (יז) יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' ד') - לשונו מובא לעיל.
 2. מיקל.
 (א) טהרת המים (שיורי טהרה מע' כ' אות ל"ח) - לשונו מובא לעיל.
 (ב) רע"א (ח"ב סי' ע"א) - לשונו מובא לעיל.
 (ג) יד שאול (יוסף דעת השמטות לסעי' ג') - "דבכלות אפשר לא גזרו כלל משום סרך בתה, וכיון דבחול לא גזרו, ממילא לא גזרו גם בערב שבת, ולא שייך לא פלוג, דאדרבא בכלות יש לומר דלא התחילה הגזירה כלל".
 (ד) ישמח לב (יו"ד סוף סי' ז') - "אף דמנהגינו דבאה הכלה לבית החתן בעוד היום גדול ומברכין ז' ברכות, ודלא כמו שהעלה הרב תפארת אדם".
 3. בשעת הדחק, מיקל.
 (א) חבלים בנעימים (ח"ב יו"ד סי' נ"ה אות ב') - "הכלה שהוגבלה החתונה על עש"ק והוא יום ז' שלה ... כיון דהוי כאונס מותר גם ביום ז".
 (ב) בדה"ש (ס"ק מ"ח, בי' ד"ה והכלות) - "שעת הדחק ... יש להקל".
 4. מראי מקומות - תשובה מאהבה (על הש"ך ס"ק ט', לשונו מובא לעיל), פתחא זוטא (ס"ק ד'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ד סעי' ב'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ו).
 (א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות צ"ב) - "שכלה שמתחנתת בליל טבילתה, יכולה לטבול ביום, אבל אסורה להתייחד עד צאת הכוכבים".
 5. יום ח'.
 (א) מיקל, גם אם החופה ביום - מי נדה (קונ"א על סעי' ג', "ביום ח' מותרת לטבול אף אם החופה תהיה ביום"), טהרת ישראל (סעי' כ"ב), הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק כ"ו אות ל"ח, "כלה רשאית לטבול ביום ח' ביום, ובעת צורך אפשר לעשות החופה ביום, וגם שרי להתייחד עימה"), בדה"ש (ס"ק מ"ח).
 (ב) מחמיר - נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ד סעי' ו'), "ובתנאי שהחופה יעשו בלילה".
 ז. דם חימוד.
 1. יכולה לטבול ביום - טהרת המים (שיורי טהרה מע' כ' אות ל"ח), מנחת יצחק (ח"ד סי' ע"ב, "לקולא").
 ח. כלה ביום ח': זיווג שני שיש לה בנים.
 1. מיקל.
 (1) יד שאול (יוסף דעת השמטות לסעי' ג') - "לא פלוג, ובכל כלות שרי".
 (2) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ד סעי' ט') - "גם בזיווג שני שיש לה בנים, רשאית הכלה לטבול ביום השמיני".
 2. מראי מקומות - לחם ושמלה (ס"ק ז').
 כ. אונס ביום שמיני - סעיף ד'.
נדה (דף סז:) - "אתקין רב אידי בנרש למטבל ביומא דתמניא, משום אריותא. רב אחא בר יעקב בפפוניא משום גנבי. רב יהודה בפומבדיתא משום צנה. רבא במחוזא משום אבולאי".
 א. ה"ה מצד צניעות, ובושה.
 1. שו"ת רמ"א (סי' י"ט) - "דאיתא פרק תינוקת: אמר ר' חייא בר אשי אמר רב, נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה משום סרך בתה. אתקין רב אידי בנרש למיטבל ביומא דתמינאה משום אריותא כו', עד רבא במחוזא משום אבולאי. ופירש שם רש"י, בנינים של מערות היו בדרך בית הטבילה ואם תפול שם תסתכן. והשתא יש לדקדק מה טעמא אתקין להתיר איסורא, היה לו להורות שתטבול בלילה כדינה ולהאיר אבוקות ונרות שע"י תנצל מן הפחתים ... ולמה לא ילכו בנרות מי שאפשר להם. אלא ודאי צריכין לומר דאז הוה עבדי איסורא והוה אוושא מילתא ולא היה בזה תקנת צנועות המצניעות טבילתן".
 2. תורת השלמים (ס"ק ח' בסולת למנחה, עי' ס"ק ט') - "רמ"א בתשובה ...".
 3. סד"ט (ס"ק י"ד) - "ומבואר מתשובת הרמ"א סימן (כ"א) [יט] שהבאתי לעיל [ס"ק ט ד"ה בשו"ת חוט השני], דאם אינה יכולה להצניע טבילתה ושיהיה אוושא דמלתא, מקרי גם כן אונס, ואם כן מותרת לטבול ביום שמיני ותסתר טבילתה עד הלילה. וכן כתב בשמו בספר סולת למנחה [תורת השלמים ס"ק ח*]".

4. תשובה מאהבה (על סעי' ד').
5. חת"ס (נדה דף סז: ד"ה משום) – "תשובת רמ"א ...".
6. חכ"א (כלל קי"ח סעי' ג') – "או שסוגרין שערי העיר או שיש פרסום גדול והאשה מתבישת בכך (סדרי טהרה ס"ק י"ד בשם תשובת רמ"א) וכל כיוצא בזה מותרת לטבול ביום שמיני ביום".
7. פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ח' ד"ה המנחת).
8. רב פעלים (ח"ב יו"ד סי' ל"ג) – "ושמעתי מפי מגידי האמת, דכן נוהגים בעה"ק ירושלים תוב"ב לטבול הנשים ביום שמיני, ומנהג זה קדמון הוא, וטעמא דידהו משום צניעות, כי מחמת יוקר שכר הבתים דרים בחצר אחד כמה שכנים, ואם תבא האשה מן הטבילה בלילה ירגישו בה השכנים. וראיתי בספר כפי אהרן ז"ל סי' ט' דף מ"ו, שהעיד על המנהג הנז' שכך הוא, וכתב הטעם משום צניעות, והתיר הרב הנז' לשואל לנהוג כן במקום אחר, בהיכא דאיכא אונס זה דצניעות ע"ש, על כן יש להתיר בנ"ד בהיכא דאיכא שכנים בחצר, או יש לה בניים גדולים דרים עמה, שתטבול ביום שמיני ותבא לביתה ביום".
9. טהרת ישראל (סעי' כ"ד).
10. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ז אות ו').
11. טהרת הבית (סי' י"ד סעי' ה', סי' ט"ו סעי' ו', ח"ג חציצה הע' נ"ז, יביע אומר ח"ה יו"ד סי' י"ט).
12. משנה הלכות (ח"ט סי' קצ"א) – "לפענ"ד הי' יותר טוב להתיר כה"ג שילכו ביום השמיני ביום מלגלות לאחרות ולנהוג ח"ו הטבילה בפרסום שיתפרסם הדבר לשכנים שיש בזה משום צניעות ובכלל ארור שוכב עם בהמה ח"ו".
13. בדה"ש (ס"ק נ"ד, ס"ק נ"ה).
14. פרדס שמחה (ס"ק י"ח).
15. לבושי עז (תמצית אות ה').
16. דרכי טהרה (סוף עמ' קס"ח).
17. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רמ"ט).
18. נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג סעי' ט"ו).

ב. יוצא לדרך.

1. מותר – עי' חמודי דניאל, הו"ד בפת"ת (ס"ק ג'), "וכתב בספר חמודי דניאל כ"י היוצא לדרך מותרת ... לטבול ביום חי"ת אפשר דשרי". עי' דברי מלכיאל (ח"ב סי' נ"ז ד"ה ומ"ש), טהרת ישראל (סעי' כ"ד), טהרת הבית (סי' י"ד הע' ה' ד"ה כתב), בדה"ש (בי' ד"ה היכא, עמ' י'), עי' פרדס שמחה (ס"ק י"ח אות ב'), לבושי עז (תמצית אות ג'), עי' נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג סעי' י"ז). ולא ביום ז' – מי נדה (קונ"א על סעי' ד'), פרדס שמחה (ס"ק י"ב אות ה').

ג. ה"ה חולה – רמב"ם (הל' איס"ב פרק ד' הל' ח'), "היתה חולה או שהיה מקום הטבילה רחוק ואין הנשים יכולות להגיע לו ולחזור בלילה מפני הלסטים או מפני הצינה או מפני שנועלין שערי המדינה בלילה הרי זו טובלת ביום השמיני או בימים של אחריו ביום", אורחות חיים (הל' נדה אות ז'), כל בו (סי' פ"ה), לחם ושמלה (שמלה ס"ק ח'), דעת (סעי' ד'), דברי מלכיאל (ח"ב סי' נ"ז, ח"ג סי' ס"ג), שערי צדק (יו"ד סי' קמ"ו ד"ה אך מ"ש), חדרי דעה (סוף הסימן), דברי יציב (יו"ד סי' ק"ז אות ב'), טהרת הבית (סי' י"ד סעי' ה'), בדה"ש (ס"ק נ"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רמ"ט), לבושי עז (תמצית ס"ק א').

ד. יום השבת.

1. עיין סי' קצ"ט סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ה. במקום אונס.

1. יותר טוב לטבול סמוך לחשכה, ולחזור לבית בלילה – זרע אמת (ח"ג סי' קי"ז ד"ה אכן, "אע"ג דבמקום אונס התירו ... דבנד"ד אינו מוכרח שתטבול בהן עוד היום גדול להסיר האונס דדי לה שתטבול סמוך לערב ותחזור לביתה אחר שקיעת החמה משום סרך בתה"), בדה"ש (ס"ק נ"ו, בי' ד"ה או), לבושי עז (סעי' ג' תמצית אות ד').
2. חוט שני (ס"ק ה' אות י"ג) – "ובלבד שתשוב לביתה כאשר הוא כבר לילה. ולא מועיל שתשוב לביתה ביום, ויעמדו שומר".

כא] אונס כללי או אונס פרטי.

א. רק אם האונס לכל הנשים שבעיר.

1. חמודי דניאל, הו"ד בפת"ת (ס"ק י"א) – "כתב בספר חמודי דניאל כ"י לכאורה נראה דלא מהני אונס אלא אם האונס לכל הנשים שבעיר".
2. פרי השדה (ח"ב סי' מ"ה אות ג') – "חמודי דניאל ... ונ"ל דמגמר' יהי' מוכח כך ...".
- א) אמנם עי' פרי השדה (ח"ד סי' י"ג) – "הגם שבתשובה אחת ... מ"מ עכשיו שהדור פרוץ יש להעלים עיין".
3. פתחא זוטא (ס"ק ה') – "ולפענ"ד דדברי החמו"ד מוכרחים וקצת משמע כן בש"ס ...".
4. דברי יעקב (ח"א סי' פ"ג ד"ה ומעתה) – "אבל לומר דמהני לטבול ביום לכתחלה ע"י אונס שיש לאשה אחת ושתים וכש"כ היכא דגם בהן גופא אינו רק אונס זמני ולפעמים גם המה טובלת בליל ז' אין לי שום הוכחה להתיר גם בכה"ג אדרבא יש להוכיח לאיסור מדהוצרכו לתקן תקנה כוללת לכל נשי העיר וכמ"ש ודו"ק".
5. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק כ' הע' כ"ח).

6. חוט שני (ס"ק ה' אות י"ד) – "כל שיש אונס כללי לכל אנשי העיר, כגון מפני הצינה או מפני פחד הגנבים, או מלחמה או שסוגרין שערי העיר וכל כה"ג, מותר לטבול מיום השמיני ואילך. אמנם אם האונס לא כללי לכל העיר, אין לטבול אפילו ביום השמיני ואילך, וכגון אם צריכה לילך לחתונה משפחתית, או שהם נוסעים לשבת או לליל הסדר וכדו' למקום שבושה לטבול שם שמא ירגישו בזה האחרים, אין לה לטבול ביום אפילו ביום השמיני, אלא תדחה טבילתה ליום אחר, ותטבול בלילה כדין".

ב. אפילו אונס פרטי.

1. לחם ושמלה (שמלה ס"ק ח') – "פתחי תשובה ... ולא שמיע לי כלומר לא סבירא לי, והרי לשון הרמב"ם היתה חולה וכו' הרי זו טובלת ביום השמיני".
2. בנין שלמה (מכתב בשד"ח שו"ת דברי חכמים סוף סי' קכ"ט ד"ה ואלה) – "אני תמה על פה קדוש יאמר דבר זה".
3. שערי צדק (יו"ד סי' קמ"ו ד"ה אך מ"ש) – "מדברי הפוסקים מבואר דאין לחלק בכך".
4. חדרי דעה (סוף הסימן) – "בפ"ת ... אבל בהדיא מפורש בדברי הרמב"ם והחינוך שלא חשו לדידוק זה. שלשונם מפורש בהדיא כגון שהיא חולה ע"ש. וכן מורה ע"ז לשון הטור והמחבר ג"כ שכ' כגון שהיא יריאה כו' דמשמע דקרי על יחידה ודוק".
5. דע"ת (סעי' ד') – "עי' פ"ת ... וד"ז תמוה, דהא גם בחולה מותר, עי' רמב"ם".
6. דברי מלכיאל (ח"ב סי' נ"ז), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ל"ג) – "כתבתי לישב דברי החמו"ד. אכן לדינא נלע"ד עיקר דלא כהחמו"ד דפשטות לשונות הפוסקים משמע דבכל אונס שרי לטבול ביום ח' אף באונס של אשה אחת ואף שאין האונס ניכר בגופה. וכ"ה להדיא הלשון בתוה"א להרשב"א בשער הטבילה ... ולזה נלע"ד למעשה להקל במקום אונס בכל גוונא".
7. עי' חמדת שלמה (סי' כ"א ד"ה ולדעתי).
8. עי' ויעתר יצחק (הלר, סוף סי' ע"ג) – "ועיין בפ"ת ס"ק י"א שכתב בשם ספר חמודי דניאל ... אמנם בתשו' שאר אחרונים לא משמע כן".
9. אבן שהם (סי' מ"ו) – "דמה שכתבו בשם חמודי דניאל ... אתפלא מאוד על הרבנים הגדולים ועל הח"ד איך נעלם מהם דמהרמב"ם פ"ד ... וכן משמע מלשון הטור ...".
10. עי' שבט הלוי (ח"ו סי' קנ"ג) – "ואין לדחות מכה מש"כ בפ"ת סקי"ט מחמודי דניאל דרק אונס כללי לכל הנשים שבעיר נקרא אונס, לא אונס פרטי לאשה אחת בלבד, וא"כ הכא אונס פרטי הוא לבד דכבר דחה הגאון חו"ש ס"ק ח' דברי החמ"ד בשתי ידים מלשון הרמב"ם והפוסקים, וגם אין טעם בדבר כאשר בארתי בשיעורי שבט הלוי, וגם אם נחוש לכתחלה ככל שאר הרבה חומרות בהל' נדה, מ"מ באונס ניכר ומוכח כזה הכל מודים (וגם מדברי המהרש"ק עצמו במו"מ שלו מוכח דלית לי' דברי החמ"ד הנ"ל)".
11. טהרת הבית (סי' י"ד ריש הע' ה', ד"ה כתב, יביע אומר ח"י יו"ד סי' נ"ח על רב פעלים ח"ב יו"ד אות כ"ה) – "יש להקל גם באונס פרטי".
12. בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה היכא, עמ' י') – "דברי מלכיאל".
13. אורחות הבית (פרק כ"ג הע' ב') – "ואפילו אונס פרטי".
14. פרדס שמחה (ס"ק י"ח).
15. אוצרות הטהרה (פרק ו' סוף הע' קצ"ט) – "ושמעתי מגדולי המורים דס"ל דיש להקל אף באונס פרטי".
16. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רמ"ט).
17. נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג סעי' י"ד) – "ואפילו אונס פרטי, כגון שרק היא פוחדת, מותרת לטבול ביום השמיני מבעוד יום".

ג. קשה, הרמב"ם שכ' חולה – לחם ושמלה (שמלה ס"ק ח', לשונו מובא לעיל), דע"ת (סעי' ד', לשונו מובא לעיל), שערי צדק (יו"ד סי' קמ"ו ד"ה אך מ"ש), חדרי דעה (סוף הסימן, לשונו מובא לעיל), אבן שהם (סי' מ"ו, לשונו מובא לעיל), יביע אומר (ח"י יו"ד סי' נ"ח על רב פעלים ח"ב יו"ד אות כ"ה).

1. י"ל, אה"נ השו"ע חולק, שלא הו"ד הרמב"ם.
- (א) דברי מלכיאל (ח"ב סי' נ"ז) – "ובשו"ע באמת השמיט דין דחולה. ואולי טעמם כמש"ל דלא ס"ל דין זה משום דבש"ס לא משמע כן. ולפ"ז יש לישב דברי החמו"ד שכתב זה על הש"ע דמוכח שדעתו דבעי דווקא אונס לכל הנשים וחולק על הרמב"ם".
2. י"ל, הפשט בחמודי דניאל שהאונס יהא באופן כזה שאם יארע בשאר נשים יהיו ג"כ אנוסות לטבול ביום.
- (א) דברי יציב (יו"ד סי' ק"ז אות ב') – "ולמ"ש האחרונים להחמודי דניאל דמודה בהך אונס כיון דאם יארע כזאת בכל אשה יהיו ג"כ אנוסות לטבול ביום, ומיושב מהרמב"ם דאונס דחלתה שייך בכל אשה".
- (ב) בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה דאיכא, עמ' י') – "ואולי כוונת החמו"ד לומר דלא חשיב אונס א"כ הוא קושי ודחק לכל הנשים אבל היכא שאינו קושי ודחק אלא לאשה זו בלבד מפני איסטניסות שבה ... שאר נשים לא איכפת להו בזה כה"ג לא חשיב אונס דבטלה דעתה אצל שאר בני אדם ולפי זה החולי יחשב אונס אף לדידיה כיון שגם שאר נשים אם היו חולות היה להן ג"כ קושי ודחק בזה".
- (ג) לבושי עז (ס"ק א') – "ואפשר דהחמודי דניאל נקט דאם הוא חולי כזה שאצל כל אשה לא היתה יכולה לטבול במצב זה, הוי אונס כללי, אבל אם הוא חולי שיש הרבה נשים שמצב זה אינו אונס בשבילם, אין להתיר לה שתטבול ביום".
- (1) חולק – דברי מלכיאל (ח"ג סי' ס"ג, "וכתב מעכ"ת לפרש כוונתו שצריך שהאונס יהא באופן כזה שאם יארע בשאר נשים יהיו ג"כ אנוסות לטבול ביום. אבל אם האונס שייך רק באשה זו. בטלה דעתה אצל כל אדם ... הנה לבד שלשון החמו"ד אינו מורה כן כמוכן. א"א לומר כן. דהא כתבו התו' בשבת צ"ב ע"ב ד"ה ואת"ל דאף עיר שלימה בטלה דעתה ובעינן דווקא רובא דעלמא יעו"ש. וע' תו' עירובין כ"ח בזה. וא"כ למה כתב החמו"ד שיהא האונס בכל נשי העיר").
3. י"ל, ניכר האונס.

(א) דברי מלכיאל (ח"ב סי' נ"ז) – "אכן באמת א"ש סברת החמו"ד אף להרמב"ם דהא קיי"ל במ"ק י"ד וחולין ק"ז וביצה ט' דהיכא שיש הוכחה מצד גוף הענין עד שאין מקום שיטעה הרואה לא חשו למראית העין. וכמו הא דאיזורו מוכיח עליו ושובכו מוכיח עליו. ורק היכא שאין ניכר זה מגוף המעשה חיישינן למה"ע יעו"ש. וכעין זה קיי"ל בי"ד סי' פ"ז דחלב שקדים היכא שמניחין שקדים בתוכם מותר לאכול עם בשר מפני שהשקדים מוכיחים וליכא משום מה"ע. וא"כ ה"ה בנ"ד היכא שהאשה חולה וניכר אונסה בגופה שאינה יכולה ללכת בלילה. אזי לא שייך חשש דסרך בתה דשפיר תכיר ותדע שהתירו לאמה לטבול ביום מפני חליה. אבל היכא שאין ניכר בגופה האונס כגון שאין לה פנאי לילך בלילה או שמפחדת לילך בלילה בחוץ וכדומה בזה בודאי לא התירו משום אונס דעדיין יש לגזור משום סרך בתה ורק היכא שהאונס הוא לכל נשי העיר מותר לפי שמתירין לכל נשי העיר לטבול ביום ומתפרסם הדבר והטעם וליכא סרך בתה כנ"ל".

(ב) פתחא זוטא (ס"ק ה') – "וניכר חלייה".

(ג) ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות א', שבה"ל ח"ג סוף סי' ק"ע, ח"ז סוף סי' קנ"ג [לשונו מובא לעיל]) – "וי"א דוקא באונס כללי לכל הנשים בעיר, ובמקום שיש אונס הניכר יש לסמוך להקל גם באונס שלה לבד".

4. מראי מקומות – נטעי גבריא (ח"ג פרק ל"ג הע' כ"ח).

ד. מראי מקומות – נצי"ב (מכתב בשד"ח שו"ת דברי חכמים סי' קכ"ט ד"ה זאת), קונ' בית ישראל (נדפס סוף ספר חכ"א כלל קי"ח אות ג'), שד"ח (שו"ת דברי חכמים סי' קכ"ט ד"ה שאלה), פרי השדה (ח"ד סי' י"ג), טהרת ישראל (סוף סעי' כ"ד, "אין לערער עליו"), פתחא זוטא (ס"ק ה', "צ"ע בכ"ז"), חני הלני (ח"א סי' ע"ה אות י'), פרי טהרה (הע' כ"ב).

1. עמק התשובה (ח"ו סי' תמ"א, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' ק"פ סי' קנ"ג) – "דנראה וודאי הא דאמרינן דהיכא דאיכא אונס יכולה לטבול בשמיני היינו היכי שבכל הלילות יש אונס זה, ולא רק בלילה אחת וכדנידן שהביא המחבר דהן בכה"ג ..."

כב) אונס ביום שביעי.

א. דם בתולים.

1. מחמיר – בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' מ"ג), טהרת ישראל (סעי' כ"ה), בדה"ש (ס"ק ס"ג).

ב. כתם.

1. מחמיר – טהרת ישראל (סעי' כ"ה), בדה"ש (ס"ק ס"ג).

ג. יולדת בדם טוהר.

1. מחמיר – בדה"ש (ס"ק ס"ג).

ד. אשה שיודעת שאם לא תטבול ביום ז' לא תוכל גם לטבול לעוד איזה ימים.

1. מיקל.

(א) ב"ח (ס"ק ח'), הו"ד בחוט השני (סי' נ"ו) – "דמיירי בנשים שטובלות ביום השביעי קאמר ולא ברשיעי עסקינן אלא מיירי כגון דשמיני ותשיעי ויותר איכא אונס דאפילו ביום אינן יכולות לטבול כגון שהוא יום איד שלהם או כיוצא בזה מפני פריצים ובשביעי יכולות לטבול ביום אבל לא בלילה מפני שסוגרים שערי העיר".

(ב) סד"ט (ס"ק י"ג).

(ג) חכ"א (כלל קי"ח סעי' ה') – "אם אי אפשר לה לטבול בשמיני ובתשיעי מחמת אונס כגון שהוא יום אידם וכיוצא בו וביום שביעי יכולה לטבול ביום ולא בלילה אזי יכולה לטבול בשביעי ביום ותזהר הרבה להסתיר הטבילה מבעלה עד הלילה (סדרי טהרה ס"ק י"ג בשם ב"ח)".

(ד) טהרת ישראל (סעי' כ"ה) – "ומ"מ לפעמים יכולה לטבול בשביעי ביום מחמת אונס וכגון דבשמיני ותשיעי ויותר איכא אונס דאפי' ביום אינן יכולות לטבול כגון שהוא יום איד שלהם או כוצא בזה מפני פרוצים ובשביעי יכולה לטבול ביום ולא בלילה מפני שסוגרים שערי העיר ובזו תוכל לטבול בשביעי ביום".

1 (א) אמנם עי' טהרת ישראל (סעי' כ"ח) – "אשה שהוצרכה ללכת בדרך ביום השביעי ותתעכב שם כמה שבועות שלא תוכל לטבול אסורה לטבול בשביעי ביום".

(ה) שרידי אש (ח"ב סי' מ"ג) – "כל אלה לא הקילו אלא במקום אונס, כגון שאינה יכולה לטבול ביום ח' וביום ט' מחמת שהוא יום אידם".

(ו) שבה"ל (ח"ג סי' ק"ע אות ה', ח"ז סי' קנ"ג) – "זה רבות בשנים נשאלתי באחד שהוצרך ליסע בספינה למרחקים מדינת הים

עם אשתו והיו צריכים להכנס בספינה ביום ז' לנקיים שלה והספינה תפליג בתחלת הלילה באופן שאין זמן לטבול בלילה אחר ז' אלא בז' ביום והי' דעתי נוטה להתיר במקרה זה כיון שבמשך זמן רב לא יהי' לה מקום טבילה כלל והא שעת הדחק שאין כמוהו, והרי בשו"ע יו"ד סו"ס קצ"ז פסק דגם בשביעי אם עברה וטבלה טבילתה מהני, ושעת הדחק כדעבד, ואע"פ שבש"ך שם פסק דאפי' דיעבד תחזור ותטבול מ"מ צ"ע אם יחלוק בכזה ועוד דבדע"ת להגאון מהרש"ם מביא לדינא מש"כ בס' האשכול להקל בזה"ז, וכן מביא בשם הברכ"י להקל דיעבד. ועוד דהרי בס"ט ס"ק י"ג מביא בשם הב"ח דאפי' בשביעי אפשר להקל מחמת אונס כגון דמשמיני והלאה איכא אונס דאפי' ביום אין יכולות לטבול כגון שהוא יום איד או מפני הפריצים ובשביעי יכולה לטבול ביום אבל לא בלילה כגון שסוגרים שערי העיר ובזו יכולה לטבול בשביעי ותסתיר טבילתה מבעלה, וה"ז ממש כנ"ד דיעברו שבועות הרבה עד שיכולה שוב לטבול ... וזה הי' בחיים חיותו של הגאון חזון איש זי"ע והצעתו לו הנדון וטעמי ולא

רצה להקל ומכ"מ לולא דבריו הק' היתי [הייתי] מקיל במילתא דלא שכיח כה"ג, ובאונס גמור כנ"ל ובתנאי שהיא תלך לבדה לספינה בעוד יום ולא יפגשו אלא בלילה".

(1) כמה זמן – **בדה"ש** (ס"ק ס"ב).

(2) אם א"א להסתיר טבילתה מבעלה – **בדה"ש** (ס"ק ס"ב).
2. מחמיר.

(א) **מי נדה** (קונ"א על סעי' ד') – "לכתחלה ודאי דאסורה".

(ב) עי' **פתח הבית** (חוקר לדעת ד"ה אבל) – "שעל טעם זה לחוד ג"כ אין לסמוך".

(ג) **חזו"א** (שבה"ל ח"ג סי' ק"ע אות ה', ח"ז סי' קנ"ג) – לשונו מובא לעיל.

(ד) **בדה"ש** (ס"ק ס"ב, בי' ד"ה יכולה).

(ה) **לבושי עז** (תמצית אות ז') – "בזמנינו לא מצאנו מי שמתיר בזה בשום צד".

(ו) **חיי הלוי** (ח"א סי' ע"ה אות ז').

3. מראי מקומות – **פת"ת** (ס"ק י"ב), **פרדס רמונים** (מק"ז ס"ק ח' ד"ה ועי'), **פתח הבית** (חוקר לדעת, ד"ה עוד), **שפע טהרה** (ס"ק ו', ס"ק י"ד, דברי יציב יו"ד סי' ק"ו, לשונו מובא לקמן), **ששבה"ל** (סיכום אות ב'), **פרי טהרה** (הע' כ"ב), **נטעי גבריאל** (ח"ג פרק ל"ג סעי' ט"ז).

(א) **תשובה מאהבה** (על סעי' ד') – "עיין ב"ח ... וצ"ע אחרי האחרונים ז"ל השמיטוהו".

(ב) **חת"ס** (יו"ד סי' ר"ב) – "והב"ח נמי נראה שלא אמרו אלא במקרה הנ"ל ולהתיר פעם א' כן **אבל להתיר להם תמיד** לטבול לכתחלה ביום ז' תשתכח תורת טבילה בלילה ואין לך סרך בתה יותר מזה בשגם א"א שתבוא לביתה כל פעם סמוך לחשיכה ממש מפני סכנת הדרכים כמובן וא"א להסתיר טבילתה מבעלה בנוסעה למרחוק לבית הטבילה ע"כ אין דעתי נוחה בהיתר זה כלל והבו דלא לוסף על דברי הב"ח וסדרי טהרה שמביאו אבל בנידון דידן לא נ"ל".

כג] אונס ביום ז': חוזרת בחשכה.

חקירה: רשב"ם מחמיר משום סרך בתה, וממילא יש היתר של אונס. או שהוא חלק של האיסור של שמא תשמש ושמא תראה ותסתור, וממילא אין היתר של אונס.

א. סמוך לחשיכה.

1. מיקל [שסמוך לחשיכה משום סרך בתה].

(א) **עבודת הגרשוני** (סי' כ') – "כללא דמלתא הא שר"ת מודה שאין לטבול בשביעי אפי' סמוך לחשיכה ולא תבא לביתה עד שתחשך היינו טעמא משום סרך בתה שלא תרגיש באמה שטבלה סמוך לחשיכה. וא"כ הוא שטעם החומרא הוא משום סרך בתה א"כ אין לנו להחמיר במקום אונס אפי' בז' אע"פ שהו' חששה קרובה דליכא אלא חדא טעות מ"מ אין אנו חוששין לה. כמו שאין אנו חוששין ביום השמיני בעוד היום גדול לסרך בתה במקום דאיכא אונס אע"פ שהוא ג"כ חששא קרובה דליכא אלא טעות אחד. וא"כ הוא הרי מלתא אמורה שיפה הורה החכם הנ"ל".

(ב) **טהרת ישראל** (סעי' כ"ו, עי' סעי' כ"ז).

(ג) כ"ש המקילים לקמן.

2. מחמיר.

(א) עי' **חכ"א** (כלל קי"ח סעי' ה') – "ואם הורה המורה שתטבול בשביעי סמוך לחשיכה משום דבלילה אי אפשר לטבול ואף על גב דיכולה לטבול ביום שמיני מכל מקום מבטל עונה אחת אין מזחיחין אותו (סדרי טהרה ס"ק ט' בשם עבודת הגרשוני) וכן הדין אם מתבישת שלא ירגישו בה בני אדם (שם)".

עי' **חכ"א** (כלל קי"ח סעי' ו') – "ונראה לי דהוא הדין הדר בכפר וצריכה לטבול בעיר וחל ליל טבילתה בליל שבת להמתירין לטבול בשביעי סמוך לחשיכה (ש"ך ס"ק ה') משום ביטול עונה אחת הוא הדין כאן אף על גב דכאן גרע דיש כאן סרך בתה שתדע שטבלה בעוד יום מכל מקום אם הורה המורה אין מזחיחין אותו רק שלא תבא לביתה עד חשיכה (סדרי טהרה ס"ק ט')."

(ב) **זרע אמת** (ח"ג סי' קי"ז).

3. בשעת הדחק, מיקל.

(א) **בדה"ש** (ס"ק ס"ד).

4. בין השמשות, מיקל.

(א) **בדה"ש** (ס"ק ס"ד).

5. מראי מקומות – ט"ז וש"ך **השלם** (שפ"ח ס"ק מ').

ב. מבעוד יום, וחוזרת לביתה בלילה.

1. מיקל [מבעוד יום הוי משום סרך בתה, לפי הב"י].

(א) **סד"ט** (ס"ק ט') – "בשו"ת חכ"צ סימן י"א נשאל על דבר הנשים שהיו נוהגות לטבול בלילי שבת בחמין כדרכן בחול, ובא חכם אחד והתיר להן לטבול בערב שבת מבעוד יום שביעי שלהן ... וכל זה אם היא באה לביתה מתחילת הלילה. אבל אם היא מתעכבת בבית הטבילה לאחר שחשיכה שיעור טבילה אף אם היא טבלה בעוד יום גדול תו ליכא למיחש למידי. ואף הרשב"ם לא נחלק על ר"ת אלא כשחזרה לביתה מיד כשתחשך וכמו שכתב הטור דטעמו של הרשב"ם דסבירא ליה דאיכא סרך בתה כי היא תשער מהלכה מבית הטבילה לביתה ונמצא שטבלה ביום עכ"ד. דזה לא שייך אלא היכא דהיא חזרה לביתה מתחילת הלילה אבל לא כשנתעכבה בבית הטבילה אחר חשיכה כשיעור זמן טבילה. ואף שהטור כתב כן בטובלת בשמיני. מכל מקום הוא הדין

והוא הטעם בטובלת בשביעי דנמי ליכא אלא משום סרך בתה לכולי עלמא. וכמ"ש לעיל בשם בעל עבודת הגרשוני כשהיא מתאחרת לצאת מבית הטבילה ליכא למיחש למידי".

(ב) בית מאיר (על סעי' ג').

(ג) חת"ס (יו"ד סי' קע"ז) – "והגאון ס"ט סק"ט החליט קולא זו לחלוטי' דבמקום ביטול עונה לטבול ביום ז' ולא תבוא לביתה עד שחשיכה והיות הגזירה רק רחוקה ומילי דרבנן וביטול מצות פ"ו הקילו הגאונים ומי יבוא אחריהם ח"ו אפי' להחמיר ... ומכל מקום המחמיר תע"ב והמקיל לא הפסיד".

(ד) פת"ת (ס"ק ט') – "ח"ס".

(ה) מלבושי טהרה (סעי' י"ב) – "מי שרוצה להחמיר על עצמו ולאחרינא הרשות בידו".

(ו) טהרת ישראל (סעי' כ"ו).

(ז) שיח יצחק (סוף סי' תט"ז) – "ושמעתי בימים אלו שבעיר גדולה לאלקים רבתי בדעות פסקו כדברי סדרי טהרה הנ"ל להלכה למעשה בז' החל בעש"ק".

(ח) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ס') – "שלכן כשאינה יכולה לטבול בלילה שהוא אונס יש להתיר לטבול בז' באופן שלא תבוא עד שתחשך לביתה וכדמסיק בסד"ט להלכה אף בשביל אונס דבטול עונה לילה אחת והביא כן מעבוה"ג וגם החת"ס מסיק כן להלכה יש ודאי להתיר".

(ט) טהרת הבית (סי' י"ד סעי' ה') – "ובשעת הדחק יש להתיר לה לטבול גם ביום השביעי סמוך לשקיעת החמה, באופן שלא תשוב לביתה עד צאת הכוכבים, שהוא כרבע שעה אחר השקיעה".

2. מחמיר.

(א) חכ"א (כלל קי"ח סעי' ו') - לשונו מובא לעיל.

(ב) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ח' ד"ה ומ"ש) – "נראה דבז' אין להתיר לטבול ביום אפילו היכי דאיכא ביטול עונה אחת או שתיים".

(ג) עי' לחם ושמלה (שמלה ס"ק ה') – "הס"ט ... ולפע"ד צ"ע כי העיקר נראה כמ"ש העה"ג מתחלה די"ל טעמא דרא מילתא משום דלא פלוג רבנן וכיון שאסרו לטבול ביום ז' משום דר"ש לא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין ולומר ... ובאמת כי כפי הנראה לפע"ד מלשון העה"ג אלו היתה באה השאלה לפנינו מעיקרא לא הי' מורה להתירא, רק מאחר שכבר הורה בה חכם טרח ויגע בחכמתו וצדקתו להסיר מעליו תלונות המערערים ולהרחיק ממנו (ומן הנולדים) לזות שפתים, ולכאורה עובדא זו היינו ממש עובדא דאבולאי במחוזא (כמ"ש הרמב"ם שנועלין שיערי המדינה בלילה) דתיקן רבא למטבל ביומא דתמניא (ואחר חומרא דר"ז כמ"ש תוס' וכן מוכח מרמב"ם) ואמאי לא תיקן למטבל ביום ז' ותבאנה עד השער וכאשר יהי' השער לסגור בלילה תבאנה לביתה, אלא משמע דגם בכה"ג איכא משום דר"ש ולא הותר אפי' במקום אונס".

(ד) אבני נזר (יו"ד סי' ר"ג) – "ובסדרי טהרה כתב ... ואחר המחילה מכ"ל נראה דשגגה הוא בידו דבכה"ג כשטובלת מבע"י ויש שהות לילך לביתה מבע"י אף שמתעכבת במרחץ אסור מדינא שמא תלך לביתה ותשמש. ומה לי אם הולכת לביתה ואינה משמשת. דאסור משום גזירה שמא תשמש. מה לי אם אינה הולכת לביתה דגזרינן שמא תלך ותשמש וכולה חדא גזירה היא. ולא התיר הב"י לטבול בעוד היום גדול אלא בשמיני דאין איסור אלא משום סרך בתה וכשהולכת לביתה משתחשך ליכא סרך בתה כלל. וכשהתיר עבוה"ג לטבול בשביעי סמוך לחשיכה היכא דאיכא אונס. היינו בסמוך לחשיכה דוקא. דאי אפשר לבוא לביתה עד שתחשך ואי אפשר שתבא לידי ספק. אבל בעוד היום גדול שאפשר שתבא לביתה מבע"י ודאי אסור שמא תלך לביתה ותשמש ... ולענין הלכה נלפע"ד שלא תטבול בשביעי מבע"י לעולם".

(ה) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' מ"ג) – "המעין בעה"ג עצמו יראה שגם הוא ז"ל לא הי' מיקל רק בא להתנצל הוראת המור' שכבר הורה להקל ומכ"ש דאין להקל יותר לטבול מבע"י בזיין במקום אונס אף שלא תבא לבית' עד שתחשך ודלא כהס"ט".

(ו) מסגרת השלחן (דין ד' ד"ה וכתוב).

(ז) דברי יעקב (סי' פ"ג ד"ה ומעתה) – "החכמת אדם בשם הסדרי טהרה ... ואני אומר דהא וודאי בדוואת היא וח"ו לסמוך על זה וכבר כתבתי דמוכרח מן הש"ס דאין שום היתר לטבול ביום זיין בכל אופן רק בלילה דווקא וזה ברור אצלי".

(ח) בדה"ש (ס"ק ס"ד).

3. מראי מקומות – שד"ח (דברי חכמים סי' קכ"ט, שו"ת אור לי סי' קל"ג), לבושי מרדכי (יו"ד מהדו"ק סי' קכ"ט(א)), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק מ').

(א) שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' ז' ד"ה והנה) – "וע"כ לפענ"ד היה נראה יותר טוב שאם יבא הטבילה בע"ש ועיו"ט תסתיר מפני בני ביתה ותאמר לב"ב שכבר עברה עלי' יום א' יותר ואין חשש רק משום חשש סרך בתה ועל זה יש לסמוך בדיעבד".

(ב) שפע טהרה (ס"ק ו', ס"ק י"ד, דברי יציב יו"ד סי' ק"ו) – "לעת הצורך, כגון שאינה יכולה לטבול לא בליל שלאחריו [והיינו שתדחה טבילה ב' ימים] יכולה לטבול ביום ז', אבל לא תבוא לביתה עד הלילה, ותמתין בבית חבירתה".

(ג) שבה"ל (ח"ד סי' ק"ז, סי' קצ"ז ש"ך ס"ק ו') – "ועיין בתשובות עבודת הגרשוני סי' כ' דמשמעות הרבה ראשונים דר"ת הקיל גם ביום ז' ולכן צידד להקל במקום אונס ולהלכה פשיטא דעלינו להחמיר כהש"ך דגם בעבוה"ג לא רצה לעשות מעשה".

ג. בזמן שטובלת ביום ז': האם טוב לעשות הפסק ביום ד' וביום ה'.

1. טוב להחמיר.

(א) חת"ס (יו"ד סוף סי' קע"ז) – "נראה לי עצת מעלתו נכונה לכתחלה על כל פנים שתפסוק בטהרה גם ביום ד' סמוך לבין השמשות הפונה ליום ה' לראי' ומ"מ לא תתחיל לספור אלא מיום ו' ואילך אחר פסיקת טהרה שנית סמוך לבה"ש הפונה ליום ו' לראי' ואז תטבול ביום ז' שחל בעש"ק ולא תבוא לביתה עד הלילה ליל ש"ק".

(ב) פת"ת (ס"ק ט').

ג) אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"ד) – "באשה שליל טבילתה חל בליל ש"ק והיא במקום נופש רחוק מהמקוה ... ואם שמשה ... שעצה נכונה היא".

ד) ששבה"ל (סוף סעי' ה', סיכום אות ה').

ה) פרדס שמחה (ס"ק י"ט אות ד').

2. לא נהגו כן.

א) שפע טהרה (ס"ק ז', דברי יציב יו"ד סי' ק"ז אות י') – "דלא נהוג עלמא כמ"ש בחת"ס בתשובותיו יו"ד סי' קצ"ז שתפסוק בטהרה ביום ד' וביום ה' עיי"ש, דבדבר המסור לנשים שדעתן קלות אי אפשר למסור להן חילוקים אלה שיבואו למכשול ח"ו".

3. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ח סי' ע"ה ד"ה הנה).

א) שיח יצחק (סי' תט"ז ד"ה ומיד) – "עצת מרנא החת"ס ... כאשר חשבתי זאת חקרתי בדעתי דבאשר בזה"ז דרוב ככל הנשים חלושות הן, ועפ"י הרוב אין יכולים לספור ז' נקיים קודם ז' או ח' ימים. והיום בפתחי ספרים מה מאוד שמחתי כאשר ראיתי כתוב זאת על ספר שו"ת פרי השדה [ח"ב סי' מ"ה] הנ"ל דבור המתחיל ע"ש היטב".

ד. מראי מקומות – נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג סעי' ד').

כד [בדיעבד - סעיף ה']

א. טבלה ביום שביעי ביום, אם עלתה לה טבילה בדיעבד: ראשונים.

1. עלתה לה טבילה.

א) רמב"ן (הל' גדה פרק א' אות כ') – "ואם עברה וטבלה ביום שביעי אינה צריכה לחזור ולטבול, ויש מן הגאונים שהורה שלא עלתה לה טבילה, ולא יראה לי זה".

ב) ראבי"ה (ח"א סי' ק"צ) – "ואם טבלה ביום שביעי לנקיים שהוא שמיני מראייה בדיעבד, ולא ראתה בו ביום, נראה לי דמותרת לבעלה בלילה, דדוקא לכתחילה אסורה לטבול שמא תשמש בו ביום ותראה, אבל בדיעבד מותרת לאחר שיעבור היום, שהרי עיקר זמן טבילתה הוא היום, אם לא מפני גזירה".

ג) רא"ה (בדה"ב בית ז' שער ז') – "דאי נמי טבלה ביום שביעי מן הדין עלתה לה טבילה".

2. מחמיר.

א) ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' א') – "וכתב ר' אחא משבחה ז"ל (פ' אחרי ריש שאילתא צו) דאי טבלה ביום שביעי לא עלתה לה טבילה".

ב) תשב"ץ (ח"ג סי' נ"ח אות י"א) – "ואם טבלה ביום ז' כתב רב אחא משבחה שלא עלתה לה טביל' ותימה הוא שהרי לא אסרו בגמ' בפ' תינוקות (שם) אלא שלא תשמש באותו יום שמא תראה באותו יום מחמת תשמיש ותסתור. ומ"מ א"א לחלוק על הגאון ז"ל".

ב. טבלה ביום שביעי ביום, אם עלתה לה טבילתה בדיעבד: פוסקים.

1. מיקל, עלתה לה טבילתה.

א) מחבר (סעי' ה') – "עלתה לה טבילה".

ב) לבוש (סעי' ה').

ג) שלחן גבוה (ס"ק י').

ד) מסגרת השלחן (דין ה').

ה) ביע אומר (ח"ה יו"ד סי' כ', טהרת הבית סי' י"ד סעי' ד').

ו) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט ריש פרק ד').

2. מחמיר, לא עלתה לה טבילתה.

א) ב"ח (ס"ק ט').

ב) שו"ת פני יהושע, הו"ד בבית הלל (ס"ק ב'), הו"ד בסד"ט (ס"ק ט"ו) – "ונראה דלפי דעת הב"ח [עמוד קעו ד"ה עברה] שפסק להחמיר דביום ז' אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה וצריכה טבילה שנית, א"כ לפי זה אותן הנשים שחל טבילתן יום ז' ערב שבת וטבלה קודם חשיכה בליל שבת, אזי לא עלתה טבילה וצריכה טבילה שנית בליל שבת. וכן שמעתי בשם בעל דודתי הגאון מהר"ר יהושע שהיה אב"ד ור"מ דק"ק קראקא שפסק הלכה למעשה והצריך טבילה שנית, וזה פשוט".

ג) ויעתר יצחק (סוף סי' ע"ג).

ד) מלבושי טהרה (סעי' י"ז, ס"ק י"ד) – "והעיקר כהמחמירין".

ה) אמרי ברוך (על הש"ך ס"ק י"א) – "בית הלל ... מגיני שלמה".

3. נכון להחמיר.

א) ש"ך (ס"ק י"א) – "וטוב להחמיר היכא דאפשר".

ב) באה"ט (ס"ק י').

ג) חכ"א (כלל קי"ח סעי' ו') – "יש אומרים דעלתה לה טבילה והאחרונים מחמירים דצריכה טבילה שנית והיכא דאפשר טוב להחמיר (סעיף ה' וש"ך ס"ק י"א) ומכל מקום דוקא שלא באתה לביתה עד שתחשך אבל אם באתה לביתה קודם שתחשך צריכה טבילה שנית דבזה יש חשש קרוב שבעלה יבא עליה".

ד) פת"ת (ס"ק י"ג) – "דיש להחמיר".

ה) לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ז).

- (ו) ערה"ש (סעי' י"ז) – "וטוב להחמיר במקום שאפשר [ש"ך סקי"א] ואין טורח גדול אבל אם לא אפשר או שיש טורח גדול פשיטא שהעיקר כהרמב"ם כיון שכך סתמו בש"ע".
- (ז) טהרת ישראל (סעי' כ"ט) – "יש להחמיר".
- (ח) שערי טוהר (שער י"ז סעי' ו') – "צריכה טבילה שנית היכא דאפשר".
- (ט) ששבה"ל (סיכום אות ב') – "יש להחמיר".
- (י) פרדס שמחה (ס"ק כ').
- (יא) דרכי טהרה (עמ' קס"ט) – "ראוי להחמיר".
- (יב) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג סעי' ג') – "ובשעת הדחק שא"א לטבול שנית יש להקל".
- (יג) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ז').
- (יד) חוקת הטהרה (סעי' ט').
4. מחלק אם חוזרת ביום או חזרה לביתה בלילה.
- (א) מקור חיים (ס"ק כ"ח).
5. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ט).
- (א) שפע טהרה (ס"ק י"ד) – "אם היה לה אונס עלתה לה טבילה, ואם לא, לא עלתה לה טבילה".
- (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תס"ב) – "שלמעשה אם הטבילה היתה סמוך לחשכה, עלתה לה טבילה. אף שהש"ך החמיר בזה".

ג. למחמירים.

1. אפילו בליל שבת – בית הילל (ס"ק ב'), סד"ט (ס"ק ט"ו), באה"ט (ס"ק י'), לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ז), פרדס שמחה (ס"ק כ').
2. אין לברך – ששבה"ל (סיכום אות ב'), בדה"ש (ס"ק ס"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' י"ח), חוקת הטהרה (סעי' ט'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ג הע' ו').

ד. בין השמשות, או ספק יום.

1. מיקל – חמודי דניאל, הו"ד בפת"ת (ס"ק י"ג), "וכתב בספר חמודי דניאל כ"י אם הוא יום מעונן וכדומה ויש ספק אם טבלה ביום או בלילה או שטבלה בין השמשות אינה צריכה להחמיר ולטבול שנית ע"כ", ערה"ש (סעי' י"ז), טהרת ישראל (סעי' כ"ט), שערי טוהר (שער י"ז סעי' ו'), מנחת יצחק (ח"ג סוף סי' פ"ו), ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"א ד"ה ובפת"ש, סיכום אות ג'), בדה"ש (ס"ק ס"ו), פרדס שמחה (ס"ק כ'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רמ"ז), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ז').

ה. טבלה ביום ז', ועדיין לא בדקה.

1. תבדוק אח"כ.
- (א) הגריש"א זצ"ל (שבילי טהרה סי' ס"ט, אשרי האישי יו"ד פרק כ"ו אות ל"ט) – "והסכים לזה, בפרט שבדקה כל הימים מלבד בדיקה האחרונה ולכן יכולה לעשות בדיקה גם לאחר הטבילה".
- (ב) ששבה"ל (סעי' ג' ס"ק ב', סיכום אות ה') – "תבדוק אח"כ כל זמן שהוא יום".
- (ג) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ד סעי' ה') – "כלה שטבלה ביום חתונתה לפני פלג המנחה, לכתחלה צריכה לעשות בדיקה שניה אחר הטבילה קודם השקיעה, ואם קשה לה אין צריך".
2. מראי מקומות – אוצרות הטהרה (פרק ו' הע' קצ"ז).
- (א) בדה"ש (סי' קצ"ו סעי' ד' בי' ד"ה וביום, עמ' ד"ש) – "ויש לחקור ... דיש לומר דלא מהני כה"ג דכל שלא בדקה לא חשיבא ספירה מעליא וכל שלא ספירה מעליא לא מטא עדיין זמן טבילה ועיין".

ו. במזיד.

1. יום ז'.
- (א) מחמיר – ערה"ש (סעי' י"ז, "ומסתמא עשתה בשוגג"), טהרת ישראל (סוף סעי' כ"ט, "א"צ להחמיר לטבול פ"ב בעשת' בשוגג"), ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות א').
- (ב) מיקל – לבושי עז (משנת השלחן תשובה של"א), מנחת פרי (משנת השלחן תשובה של"א).
2. יום ח'.
- (א) מיקל – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה של"ב).
3. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' י"ב בי' ד"ה אם, עמ' י"ב, "ולדינא צ"ע").

כה] לא תשמש.

- א. במקום אונס, שיש היתר, אם מותר לשמש.
1. ג"כ לא תשמש ביום ח' – לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ט), מלבושי טהרה (סעי' ט"ז), דרכ"ת (ס"ק ל"ז), טהרת ישראל (סעי' כ"ד), מנחת אשר (בתקופת הקורונה סי' י', לשונו מובא לקמן).

ב. שאר קריבות.

1. יום ז'.

(א) מחמיר – טהרת הבית (סי' י"ד סוף הע' ה' [עמ' תק"ו]), "שצריכה להזהר ביום השביעי גם באיסור קריבה, כגון חיבוק ונישוק ... ולא עוד אלא שטוב להזהר גם בכל שאר קריבות, כגון למסור מידו לידה, ושאר הרחקות", הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רמ"ז), ששבה"ל (ס"ק א' ד"ה בטבלה, סיכום אות א', "אסורים בכל ההרחקות עד הלילה"), בדה"ש (סעי' ה' בי' ד"ה ומכל, עמ' י"ג, "ואולי יש להחמיר אף בשאר קריבות בפרט ביום השביעי").

(ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ז אות ב') – "אשה שטבלה ביום השביעי מבעוד יום מחמת איזו שהיא סיבה, אע"פ שאסור לבעלה להתייחד עמה מ"מ מותר לו ללכת עמה ברשות הרבים".

אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ז אות ז') – "אשה שמחמת איזו סיבה טבלה מבעוד יום ביום ז' אסורה להתייחד עם בעלה עד כ' דקות אחרי השקיעה".

2. יום ח'.

(א) מחמיר – ששבה"ל (ס"ק א' ד"ה בטבלה, סיכום אות א', "אסורים בכל ההרחקות עד הלילה"), עי' בדה"ש (סעי' ה' בי' ד"ה ומכל, עמ' י"ג, לשונו מובא לעיל).

(ב) מיקל – טהרת הבית (סי' י"ד סוף הע' ה' [עמ' תק"ו]), "שאינו לאסור חיבוק ונישוק ביום שמיני אחר שטבלה. וכל שכן שאין צריך להזהר במסירה מיד ליד ובשאר דיני הרחקות", פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' ל"ד).

(1) יש לעיין בכלה.

כ"ו] תסתיר טבילתה.

א. הטובלת ביום השמיני ביום, אם צריכה להסתיר טבילה מבעלה עד הלילה.

1. מיקל.

(א) עי' ב"י (ס"ק ד') – "אפשר דאפילו בטובלת בשמיני קאמר שצריכה להסתיר טבילתה וכו' משום דטובלת בשביעי היה אפשר לבוא לידי ספיקא דאורייתא ואם זאת היתה כוונתו חומרא יתירה היא".

(ב) עי' גר"א (ס"ק י"ג).

(ג) ביע אומר (ח"ה יו"ד סי' י"ט אות ד') – "נראה שהעיקר לדינא להקל, וכד' מרן שקבלנו הוראותיו, ובפרט אם יש צורך בדבר".

2. מחמיר.

(א) רמ"א (סעי' ה') – "ומכל מקום לא תשמש אפילו בשמיני עד הלילה, ותסתיר טבילתה מבעלה עד הלילה".

(ב) לבוש (סעי' ה').

(ג) ב"ח (סוף ס"ק ח') – "משום לא פלוג".

(ד) חוט השני (סי' נ"ו).

(ה) סד"ט (ס"ק ט"ז) – "ואף שכתב הב"י על האגור שממנו מקור דין זה שהוא חומרא יתרא, מ"מ לא נחלק עליו".

(ו) לחז"ש (לחם ס"ק כ"ט).

(ז) ערה"ש (סעי' י"ז, עי' סעי' י"ד) – "וזה שפסק הרמ"א שתסתיר וכו' ולא תשמש וכו' כתב הב"י שחומרא יתירה היא ע"ש ומ"מ לא נחלק עליו".

(ח) רב פעלים (ח"ב יו"ד סי' ל"ג) – "אך תסתיר טבילתה מבעלה".

(ט) טהרת ישראל (סעי' כ"ט).

(י) שערי טוהר (שער י"ז סעי' ו').

ב. במקום אונס, שיש היתר, אם צריך להסתיר טבילתה.

1. מחמיר.

(א) תוה"ש (ס"ק ח'*) בסולת למנחה) – "היכא דאיכא אונס [כו' יכולה לטבול בשמיני מבעוד יום]. על כל פנים תסתיר טבילתה מבעלה עד הלילה, וכן כתב בתשובת חוט השני סימן נ"ו".

(ב) סד"ט (ס"ק י"ד, ס"ק ט"ז) – "ומכל מקום לא תשמש אפילו בשמיני עד הלילה ותסתיר וכו'. ור"ל, אפילו טבלה ביום שמיני מחמת אונס אפילו הכי תסתיר טבילתה עד הלילה. ואף שכתב הבית יוסף [עמוד קעה ד"ה כתב האגור] על האגור [סימן אלף שפד] שממנו מקור דין זה שהוא חומרא יתירה, מכל מקום לא נחלק עליו. וכן כתב הב"ח [שם ד"ה כתב האגור]".

(ג) לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ט).

(ד) מלבושי טהרה (סעי' ט"ז).

(ה) זרכ"ת (ס"ק ל"ח) – "ותסתיר טבילתה מבעלה עד הלילה. ר"ל אפי' טבלה ביום ח' מחמת אונס אפ"ה תסתיר טבילתה עד הלילה. סדרי טהרה סקט"ז".

(ו) אבן שהם (סי' מ"ו).

(ז) ויעתר יצחק (סוף סי' ע"ג) – "כל האחרונים".

(ח) טהרת ישראל (סעי' כ"ד) – "היכא דאיכא אונס ... ותסתיר טבילתה מבעלה עד הלילה".

(ט) שערי טוהר (שער י"ז סעי' ו').

(י) בדה"ש (ס"ק ס').

(יא) ששבה"ל (סעי' ד' סיכום אות א', שבה"ל ח"ח סי' ר"א).

(יב) אורחות הבית (פרק כ"ג סעי' ב').

(יג) פרדס שמחה (ס"ק כ"א).

(יד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ר"ב).

1) **אם א"א, עדיין מותר – אבן שהם** (סוף סי' מ"ו), **בדה"ש** (ס"ק ס').

2. מיקל.

א) עי' **טהרת הבית** (סי' י"ד סעי' ה') – "וממדת חסידות טוב אם אפשר להסתיר טבילתה מבעלה עד הלילה".
 ב) **מנחת אשר** (בתקופת הקורונה סי' י') – "דהנה מקור הלכה זו באגור (סי' אלף שפ"ד) והביאו הבית יוסף, וז"ל ... הרי לך דהבית יוסף דחה חומרא זו, וכנראה דמטעם זה השמיטו משלחנו הערוך. ונחלקו האחרונים האם הבית יוסף דחה רק את החומרא דתסתיר טבילתה מבעלה, או שמא ס"ל דמותרת אף לשמש ביום. בבהגר"א (ס"ק י"ג) נקט דלשיטת הבית יוסף מותרת אף לשמש עם בעלה וכוונת האגור לטובלת ביום השביעי, אך בסדרי טהרה (ס"ק ט"ז) נקט דבאמת אסורה לשמש אלא שאינה צריכה להסתיר טבילתה. ולכאורה מסתימת השו"ע משמע כהבנת הגר"א דמותרת אף לשמש. אך מ"מ הרמ"א הביא חומרא זו. אך בחכמת אדם (כלל קי"ח ס"ו) נקט דכל חומרא זו נאמרה רק בטבלה בשמיני באיסור בלי אונס, אבל אם טבלה בהיתר מחמת אונס מותרת לשמש וק"ו שאינה צריכה להסתיר מבעלה. ועיין עוד בשו"ת מהר"ם מרוטנברג (מהדורת לבוב סימן תקנ"ז) שמותרת לשמש עם בעלה מיד. ומהר"ם היה עמוד ההלכה לבני אשכנז, ואפשר שאם היה הרמ"א רואה דבריו היה חוזר בו וכמבואר בחו"מ (סי' כ"ה סוף ס"ב), וצ"ע. ונראה למעשה שלא תשמש עד הלילה, אך מ"מ אינה צריכה להסתיר טבילתה מבעלה".

ג. **להסתיר טבילתה: הגדר.**

1. **שבה"ל** (ח"ח סי' ר"א, עי' ששבה"ל סיכום אות ה') – "הפי' שלא תגיד לבעלה שטבלה ודי בזה ... לדידי פשוט דהני מילי ליתניהו, כי אם יודע הבעל שהאשה הולכת לטבילה, וכרגיל מכירים זה עליה בשוכה מטבילה, אעפ"י שהיא עדיין לא אמרה לו טבלתי או שוכבת אצלו כדי להתירה לכתחילה כמבואר סי' קפ"ח, מ"מ כיון דהלב יודע שבאמת טבלה והדבר קרוב לודאי חיישינן שיבואו לידי הרגל דבר זה אפילו ביום השמיני מחשש שיעשו כן ביום השביעי שיתכן חשש איסור דאורייתא כמבואר בב"ח וס"ט סי' קצ"ז, וכל הלשונות שלא תבא לביתה המזכרים בפוסקים מתפרשים בדרך זה, ואולי קצת מן הפוסקים חוששים גם אם לא ידע כלל מן הטבילה והיא תבא לביתה לפני הלילה ולא יכולה להתאפק מלהגיד לו שטבלה או שיכיר עליה".

כז | **אשה שהולכת למקוה בחודש תשיעי.**

א. מקור.

1. ספר **זכירה** (ענין סכנה, ח"ב עמ' ט"ז) – "כשבאה לחודש ט' תטבול ועי"ז תבטל מהילד כל מיני רעים שראתה בעיבורה".
2. **רפאל המלאך** (אות מ' ערך מעוברת) – "סגולה למעוברת שתלד בשלום ולא תאונה אליה ולהילד כל רע. שכאשר תגיע לחודש התשיעי תטבול עצמה במקוה כשרה (זכירה)".
3. **סגולות ישראל** (מערכת מ' אות ס"ו) – "כשבאה לחודש ט"ת תטבול בכל עת ועי"ז תבטל מהילד כל מיני רעות שראתה בעיבורה".
4. **גילת הזהב** (מפתח של חיה אות תקי"ח) – "סגולה לאשה מעוברת כשתבאה לחודש ט' מעיברה תטבול כמעט בכל יום ויום ועי"ז תבטל מהילד כי מיני מכשולית. ס' זכירה".
5. **שערי הלכה ומנהג** (ח"ד אות ח') – "תשי"ט ... ובשאלתו במנהג משפחת זוגתו שתליט"א, שלא אחרי הכניסה לחודש התשיעי, טובלת במקוה טהרה, אף שלא שמעתי בתוככי חסידי חב"ד ע"ד מנהג האמור, הנה לאידך גיסא, כיון שמשפחת זוגתו נוהגת בזה, מובן שאין למנעה מלעשות האמור, כמובן ברשיון הרופא ...".
6. **הגרצ"ק זצ"ל** (אסיפת יצחק ח' תמוז תשס"ה) – "שאלה: האם יש מקור למנהג זה. תשובה: י"א שזה סגולה".
הגרצ"ק זצ"ל (שאלת רב ח"א פרק י"ב אות י') – "האם ראוי לאשה שתלך לטבול בחדש ט' להריון, דיש שעושין כן. תשובה: יש עושין לסגולה (ולא תברך)".
7. **הגרצ"ק זצ"ל** (סגולות רבותינו, עניני זרע של קיימא שאלה מ') – "שמעתי סגולה לידה קלה שתטבול המעוברת בחודש התשיעי במקוה. האם שמיע ליה לרבנו שליט"א דבר זה. תשובה: בירושלים נוהגין כן (בלי ברכה)".
8. **פתחי מגדים** (פרק כ"ח סעי' כ"ד) – "והוא סגולה לטהרת וקדושת הולד. מהגר"מ הלברשטאם זצ"ל. וכן **מנהג נשות ירושלים** עיה"ק מקדמת דנא. ועי' יבמות עה: עובר היינו רביתיה".
9. **נטעי גבריאל** (ח"ג פרק נ"ו הע' כ"ו, בין המצרים פרק מ"ב הע' ט"ז) – "שמעתי שכ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל אמר **שלא שמע** מנהג זה בבית אבותיו".
10. **בנה ביתך** (סי' ל"ג סעי' כ"ב הע' ה') – "וכששאלו לרבה"ק **מסאטמאר** זי"ע על מנהג זה השיב שלא שמע מנהג זה בבית אבותיו".
11. **אוצר הברית** (פרק א' סי' ז' סעי' ט"ו) – "כשתגיע לחודש התשיעי, סגולה שתטבול במקוה, ועי"ז יתבטלו מהילד כל מיני רעות שראתה בימי עיבורה, ועצם הרחיצה בחודש התשיעי היא טובה להקל חבלי הלידה".
12. **הבית היהודי** (פרק י"ט סעי' ט') – "סגולה למעוברת שתלד בשלום ולא יאונה לה ולולד כל רע, שכאשר תגיע לחודש התשיעי תטבול במקוה כשרה".
13. **משנת יהושע** (מעוברת ויולדת שער א' פרק א' סעי' ל"א) – "יש הנוהגות לטבול במקוה בחודש התשיעי לעיבורה כסגולה ללידה קלה, ועדיף שתטבול בתחילת החודש, והוא גם סגולה לטהרה וקדושת הולד".
14. **שבח הברית** (סי' א' אות י"ח) – "**אין נוהגים** בחב"ד שאשה מעוברת תטבול במקוה לאחר כניסתה לחודש התשיעי. אבל אם משפחתה נוהגת לטבול - אין למנעה מזה, כמובן ברשיון הרופא".
15. **ארחות טהרה** (פרק י"ט סעי' י"ד) – "יש נשים שנוהגות לטבול במקוה בחודש התשיעי לסגולה לטהרת הולד, ואין זה חיוב כלל לא מצד הלכה ולא מצד מנהג אלא אם רצונה בכך".

ב. האם יכולה ללכת ביום.

1. מיקל.
 - (א) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ח' תמוז תשס"ה) – "שאלה: יש מנהג שהאשה הולך למקוה בחודש תשיעי של הרתה, האם האשה הזה יכול לליך ביום, או יש בעיה של סרך בתה (כמו מצינו ביו"ד קצ"ז סעיף ג'). תשובה: **מסתמא אפשר**".
 - (ב) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ח', סי' פ"ג) – "ודאי לא גזרו בזה".
 - (ג) נטעי גבריאל (ח"ג פרק נ"ו סעי' י"ט) – "ורשאית לטבול ביום".
2. מראי מקומות.
 - (א) קנין דעה (ס"ק ג') – "באשה טהורה שטובלת בחודש התשיעי להריונה לשם סגולה עדיף טפי, ונראה שאפשר להקל, אבל עדיף שלא תטבול אלא סמוך לחשיכה ותחזור לביתה לאחר צה"כ".

ג. האם מותרת ללכת כשהיא טמאה, או יש לחוש לתקלה.

1. מיקל.
 - (א) חיי הלוי (ח"א סי' פ"ג).
 - (ב) סוגה בשושנים (פרק כ"ח הע' ד') – "ואם היא נדה (מחמת כתמים או ראתה איזה טיפה וכיו"ב), מ"מ יכולה לטבול באמצע הז' רק בשביל הסגולה, כיון שאין מדקדקין בטבילה זו בדיני חציצה וחפיפה כמו שנוהגת האשה בשעת טבילה לבעלה, זהו היכר גדול שזאת הטבילה לא תועיל לטהר אשה לבעלה".

ד. האם מותר ללכת בט' ימים.

1. מחמיר.
 - (א) אדמו"ר מפאפא זצ"ל (נטעי גבריאל הלכות בין המצרים פרק מ"ב הע' י"ז).
 - (ב) נטעי גבריאל (ח"ג פרק נ"ו סעי' י"ט, בין המצרים פרק מ"ב הע' י"ז) – "והעירו כמה מורי הוראות הלא לא אסרו רק רחיצה לתענוג, וכיון שהאשה טובלת לשם סגולה מותרת לטבול, והשבתי דאה"נ, אלא דכיון דסגי רק פעם אחת בחודש התשיעי, שפיר יכולה לטבול קודם ר"ח או אחרי ת"ב. ומי שרוצה להקל לטבול בימים אלו אין מזניחין אותו".
2. מיקל.
 - (א) שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' נ"ט, בין המצרים תשנ"ט עמ' מ"ו) – "טבילה לסגולה בחדש התשיעי מותרת בתשעת הימים".
 - (ב) שבט הקהתי (ח"ג ס' ק"פ) – "פשוט דמותרות ... ברם כיון דסגי לטבול פ"א בחודש התשיעי אם אפשר לה לטבול קודם ר"ח או אחר ת"ב מסתבר דלא תטבול בהני תשעת הימים, חוץ אם צריכה לרחוץ יותר בשביל בריאותה".
 - (ג) פסקי תשובות (סי' תקנ"א הע' רס"ב) – "שמעתי ממור"ה דנשים הנוהגות לטבול כסגולה בהיכנסן לחודש התשיעי להריון מותרות בזה גם בימים אלו אבל בלא חפיפה ורחיצה קודם".
3. בחמין יש להחמיר.
 - (א) לידה כהלכה (מנהגי בין המיצרים סעי' י') – "אשה הנוהגת לטבול בתחילת חודש תשיעי לא תטבול בימים אלו במים חמים אלא במים קרים, או תטבול לפני החודש התשיעי".
 - (ב) מראי מקומות – נחמת ישראל (פרק ט"ו סעי' י"ג).
- (א) הגר"ח"ק זצ"ל (שונה הלכות תורת המועדים ס"ק ע"ג אות ט') – "נשים שנוהגות לטבול בחודש התשיעי לשם סגולה, יש מתירים להן לטבול. [קובץ מבית לוי עמ' ט"ז אות ג'] ומרן הגר"ח"ק פסק שאין להקל".
- (ב) הגר"ח"ק זצ"ל (סגולות רבותינו, עניני זרע של קיימא שאלה מ"א) – "מעוברות הטובלות בחודש התשיעי להריון כסגולה ללידה קלה, האם יכולות לטבול גם בשבוע שחל בו ט' באב במים חמים. תשובה: אולי".
- (ג) הגר"ח"ק זצ"ל (מועדי הגר"ח ח"ב תשובה שפ"ח) – "שאלה: טבילה בחודש התשיעי כסגולה ללידה, אם מותר בתשעת הימים. תשובה: יתכן".

ה. טבילה זו בשבת.

1. שבט הקהתי (ח"ה ס' ס"ה אות א') – "דאשה טהורה שטובלת בליל שבת לתוספת קדושה ולסגולה באופן דלא טבלה קודם **וא"א** לה לדחות הטבילה לאחר שבת נראה דמותרת לה לטבול רק שתזהר שלא תבוא לידי סחיטה".
2. שיעורי טהרה (עמ' רצ"א) – "טבילה שנהגו בחודש התשיעי משום סגולה וטהרה, **אם א"א** לטבול אח"ז, יכולה לטבול בליל שבת דאין בזה תיקון כמבואר כיו"ב בבית"ל סי' שכ"ו ס"ח".
3. משנת יהושע (מעוברת וילדת שער א' פרק א' סעי' ל"א) – "ומיהו לא תלך לטבול בליל שבת".

ו. חפיפה או חציצה.

1. מיקל, לא צריכה.
 - (א) סוגה בשושנים (פרק כ"ח הע' ד') - לשונו מובא לעיל.
 - (ב) פתחי מגדים (פרק כ"ח סעי' כ"ד).
 - (ג) חיי הלוי (ח"א סי' פ"ג).
 - (ד) פותח שער (סי' י"ג סעי' ה').
 - (ה) בנה ביתך (סי' ל"ג סעי' כ"ב) – "ופשוט".

- (ו) שלחן ערוך המקוצר (יו"ד סי' קל"ט הע' נ"ח ד"ה מעוברת) – "ואינה צריכה להקפיד אז על חציצה".
 (ז) ארחות טהרה (פרק י"ט סעי' ט"ו) - לשוננו מובא לקמן.
 (ח) בנין בית נאמן (פרק י"ד הע' י"א).
 (ט) אוצר הברית (פרק א' סי' ז' סעי' ט"ו) – "ובטבילה זו אין צריכה להקפיד על הדינים של טבילה וחציצה".
 (י) נטעי גבריאל (ח"ג פרק נ"ו סעי' י"ט) – "ואינה צריכה לעשות שום חפיפה".
 (יא) משנת יהושע (מעוברת ויולדת שער א' פרק א' סעי' ל"א).

ז. לא תברך.

1. הגרח"ק זצ"ל (שאלת רב ח"א פרק י"ב סעי' י', סגולות רבותינו עניני זרע של קיימא שאלה מ') - לשונם מובא לעיל.
2. פתחי מגדים (פרק כ"ח סעי' כ"ד).
3. פוחת שער (סי' י"ג סעי' ה')
4. בנה ביתך (סי' ל"ג סעי' כ"ב) – "ופשוט".
5. שלחן ערוך המקוצר (יו"ד סי' קל"ט הע' נ"ח ד"ה מעוברת) – "וברור שלא תברך אז על הטבילה".
6. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"א).
7. ארחות טהרה (פרק י"ט סעי' ט"ו) – "אלו שנוהגות לטבול במקוה בחודש התשיעי לסגולה, אינן צריכות לעשות חפיפה, ולא להוריד צפרניים, ולא לעשות עיון הגוף, ולא לטבול יותר מטבילה אחת, וטובלת בלא ברכה".
8. בנין בית נאמן (פרק י"ד הע' י"א) – "ואסור לברך על טבילה זו".
9. משנת יהושע (מעוברת ויולדת שער א' פרק א' סעי' ל"א).

ח. מראי מקומות.

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רמ"ג) – "שאלה: בחזרה באה לטבול במקווה והסבירה שעושה כן כיוון שאמרו לה שזה סגולה לנישואין. האם לאשר לה זאת [כיוון שלא מרשים לפנויות לטבול לטהרה]. תשובה: כן".
2. משנת יהושע (מעוברת ויולדת שער א' פרק א' סעי' ל"א, הע' ל"ה) – "**יש שנהגו דאשה שלא זכתה לזש"ק תלך ותטבול אחרי אשה בחודש ט'** [יש מעידין דזקני ירושלים קבלו בידם שאשה שלא זכתה לזש"ק תלך ויטבול ביחד עם האשה בחודש ט', ונהרא נהרא ופשטיה]".

הציצה

סימן קצ"ח

נז] בית הסתרים: בדיעבד - <u>סעיף כ"ה</u> .	כט] הלכה.	א] זמנים שונים שאנשים הולכים למקוה.
נח] התעסקה בדבר החוצץ - <u>סעיף כ"ו</u> .	ל] ציורים.	ב] הציצה לאנשים.
נט] בית הסתרים: אותו מקום.	לא] אומן.	ג] כללי דיני הציצה - <u>סעיף א'</u> .
ס] קרצה שפתותיה - <u>סעיף כ"ז</u> .	לב] סכנה אצל צפרניים - <u>סעיף י"ח</u> .	ד] הציצה בכולו.
סא] לאחוז בה חבירתה - <u>סעיף כ"ח</u> .	לג] לחתוך הצפרנים.	ה] רוב ואינו מקפיד, למה רק מדרבנן.
סב] אם הדיחה ידיה.	לד] הלכה: לכתחילה.	ו] הקפדה: הגדר.
סג] כבוש ירך - <u>סעיף כ"ט</u> .	לה] זמנים.	ז] רמ"א (סעיף א').
סד] להגביה רגליה - <u>סעיף ל'</u> .	לו] בדיעבד: שכחה צפורן - <u>סעיף כ'</u> .	ח] מעשה אריג - <u>סעיף ג'</u> .
סה] גזירת מרחצאות - <u>סעיף ל"א</u> .	לז] צפרני רגליה.	ט] דטניפא - רמ"א <u>סעיף ד'</u> .
סו] גזירת פחד.	לח] שבת ויום טוב.	י] הציצה בשערות - <u>סעיף ה'</u> .
סז] במקוה שיש בו טיט - <u>סעיף ל"ג</u> .	לט] שערות.	יא] מקומות שמקפידים בשערות - <u>סעיף ו'</u> .
סח] מקום שחוששת שמא יראוה - <u>סעיף ל"ד</u> .	מ] ציפורן המדולדלת - <u>סעיף כ"א</u> .	יב] הציצה שבעין - <u>סעיף ז'</u> .
סט] אופן הטבילה - <u>סעיף ל"ה</u> .	מא] אבר ובשר המדולדלים - <u>סעיף כ"ב</u> .	יג] לטהרות או גם לבעלה: ראשונים.
ע] גובה מי המקוה - <u>סעיף ל"ו</u> .	מב] קילופי עור.	יד] מה הם השמעתות שאינם להלכה.
עא] לפתוח פיה - <u>סעיף ל"ח</u> .	מג] תכשיטים - <u>סעיף כ"ג</u> .	טו] הלכה.
עב] עינים - <u>סעיף ל"ט</u> .	מד] רפוי.	טז] כחול - <u>סעיף ח'</u> .
עג] בלנית - <u>סעיף מ'</u> .	מה] תפירות (stitches).	יז] מכה - <u>סעיף ט'</u> .
עד] שלא ישאר משערה צף על פני המים.	מו] בית הסתרים - <u>סעיף כ"ד</u> .	יח] גלד.
עה] המפשלת בנה לאחוריה - <u>סעיף מ"א</u> .	מז] בית הסתרים: חלל עיניים.	יט] רטיה - <u>סעיף י'</u> .
עו] בין האצבעות - <u>סעיף מ"ב</u> .	מח] עדשות מגע (contact lenses).	כ] חץ, קוץ - <u>סעיף י"א</u> .
עז] להטיל מים, ועוד - <u>סעיף מ"ג</u> .	מט] בית הסתרים: חלל הפה.	כא] לכלוכי צואה - <u>סעיף י"ב</u> .
עח] שטבלה בבגדיה - <u>סעיף מ"ו</u> .	נ] בית הסתרים: שיניים.	כב] מלמולין בבשר - <u>סעיף י"ג</u> .
עט] כינים - <u>סעיף מ"ז</u> .	נא] שלא לאכול בשר.	כג] טיט - <u>סעיף י"ד</u> .
פ] כוונה לטבול - <u>סעיף מ"ח</u> .	נב] אכילת בשר: מה נכלל.	כד] דיו, חלב, דבש, דם, ושרף - <u>סעיף ט"ו</u> .
פא] צניעות.	נג] בשר: סעודת מצוה.	כה] דם - <u>סעיף ט"ז</u> .
פב] שלא יפגע בה תחילה דבר טמא.	נד] סעודת מצוה: שאין היום גורם.	כו] צבע - <u>סעיף י"ז</u> .
פג] מי שפגע באשה שיוצאת מן הטבילה.	נה] אכילה ושתייה אחר החפיפה.	כז] הגדר.
	נו] התעסקות בבצק ושעוה.	כח] נתפחמה בבשר מעט.

א] זמנים שונים **שאנשים** הולכים למקוה.

א. **ערב ראש השנה.**

1. רמ"א (או"ח סי' תקפ"א סעי' ד') – "ויש נוהגין לטבול בערב ראש השנה משום קרי".

ב. **ערב יום כיפור.**

1. מחבר (או"ח סי' תר"ו סעי' ד') – "יכול לטבול וללקות מתי שירצה, רק שיהיה קודם הלילה; ואינו מברך על הטבילה" (א) רמ"א (שם) – "ואין צריך לטבול רק פעם אחת, בלא וידוי, משום קרי; והוא הדין דהטלת תשעה קבין מים נמי מהני. מי שמת לו מת בין ראש השנה ליום הכיפורים, מותר לרחוץ ולטבול בעיו"כ, דיום כפור מבטל שבעה, אע"פ שנהגו שלא לרחוץ כל שלשים, טבילת מצוה מותר".

(ב) מ"ב (שם ס"ק כ"א) – "וי"א דטעם הטבילה משום **תשובה** ולפ"ז יש לטבול ג"פ וכ"כ הרוקח ועיין במ"א דאף למאן דס"ל דטעם הטבילה משום קרי אפ"ה צריך תמיד לטבול בעי"כ אפילו אם כבר טבל ער"ה ולא ראה עוד קרי".
ג) בה"ל (שם ד"ה יכול) – "יכול לטבול וכו'. עיין מ"ב והיינו דאפילו האנשים שאינן זהירין כל השנה בטבילה עכ"פ בעיוה"כ צריך לטבול ולהיות נקי **משום יום הקדוש**".

ג. **ערב יו"ט: סוכות, פסח, שבועות.**

1. ר"ה (דף טז:): – "ואמר רבי יצחק: **חייב אדם לטהר את עצמו ברגל**, שנאמר ובנבלתם לא תגעו. תניא נמי הכי: ובנבלתם לא תגעו, יכול יהו ישראל מוזהרין על מגע נבילה תלמוד לומר אמר אל הכהנים בני אהרן, בני אהרן מוזהרין, בני ישראל אין מוזהרין. והלא דברים קל וחומר: ומה טומאה חמורה כהנים מוזהרין, ישראלים אינן מוזהרין, טומאה קלה לא כל שכן. אלא, מה תלמוד לומר ובנבלתם לא תגעו ברגל".
2. **בזמן הזה** - עי' סי' תקכ"ט סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ד. **הושענא רבא.**

1. רמ"א (או"ח סי' תרס"ד סעי' א') – "והמקדקים נוהגים לטבול עצמן קודם עלות השחר, כמו בעיה"כ".

2. מ"ב (שם ס"ק ח') – "וטוב יותר לטבול מבערב כדי ללמוד כל הלילה בקדושה".
 3. עי' סי' תרס"ד סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ה. כל ערב שבת.

1. מג"א (סי' רפ"ה ס"ק א') – "ויטבול אחר הקריא' [הכוונה] עיין בשל"ה עניני טבילה ואין לי כאן עסק בנסתרות ויקוץ הצפרנים קודם הקריאה [של"ה]".
 2. ח"א (כלל א' סעי' י') – "מצוה לרחוץ כל גופו ויטבול".
 ח"א (זכרו תורת משה סי' א') – "יוכל האדם להתבונן ולנסות כי כאשר יכוין האדם את דעתו ויהיה יראת ה' בלבו באמת ויהיו מעשיו רצונים אזי **בודאי לאחר שטבל בערב שבת בכוונה רצויה לקבל קדושת שבת, יבין בדעתו שנתוסף לו נשמה יתירה,** כי ירגיש בנפשו יראת רוממות שבאה לו עד שתבער בו אהבת ויראת ה', וזה בדוק ומנוסה מכמה אנשים כמה פעמים בלא שום ספק אבל כשאין נשמתו טהורה, אז לא ירגיש בקדושת שבת".
 3. מ"ב (סי' תקנ"א ס"ק צ"ה) – "ולענין טבילה הנוהג לטבול בכל ע"ש מותר ומי שמבטלה לפעמים מפני טרדת עסקיו או מפני הצנה אסור".
 4. עי' או"ח סי' ר"ס סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ו. כל שבת.

1. עי' בה"ל (סי' שכ"ו סעי' ח' ד"ה אדם) – "ורוצה לטבול בשבת בשחרית **משום תוספת קדושה**".
 2. בן איש חי (שנה ב' פר' לך לך סעי' ט"ז) – "וגם ביום שבת בבוקר קודם תפלת שחרית, טוב ויפה מאד לטבול כדי לקבל תוספת נר"ן דיום שבת, כי תוספת נר"ן של היום הם גדולים יותר משל לילה שהם בחינת דוכרא, ואם שמש מטתו בליל שבת יטבול בבוקר שתיים, א' להעביר רוח טומאה, והב' לקבל תוספת שבת של היום. ונ"ל אף על פי שלא שימש ג"כ נכון לטבול שתיים, כי אולי נטמא בטיפה קטנה בהשתנה ולא אדעתיה. והרה"ג מהר"א מני נר"ו כתב לי מנהג החסידים בעה"ק תובב"א לטבול בשחרית של שבת שתיים, הא' להעביר רוח טומאה, והב' לקבל תוספת שבת, כפשט דברי רז"ל. ויש נוהגין לטבול בקבלת תוספת שבת חמשה כנגד פרטי נרנח"י, ויש מוסיפין עוד שתיים כנגד חיה ויחידה דכללות, עכ"ל נר"ו".
 (א) עי' או"ח סי' שכ"ו סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

ז. טבילת עזרא.

1. מ"ב (סי' פ"ח ס"ק ד') – "ומ"מ יש **אנשי מעשה** שנוהגין בתקנה זו וטובלין א"ע לקריין".
 2. מראי מקומות – פסקי תשובות (סי' פ"ח), יסודות הבית וקדושתו (פרק ט').

ח. גר.

1. מחבר (יו"ד סי' רס"ח סעי' ב') – "ואח"כ מטבילין אותו טבילה הוגנת בלא חציצה".

ט. קודם שנכנס לבית הקברות.

1. ח"א (כלל קל"ח סעי' ה') – "ואמנם צריכים ליהזר מאוד שלא יכנסו לקברות **מי שהוא טמא קרי**, כי אז החיצונים מתדבקים בו".
 2. כה"ח (סי' תקפ"א ס"ק צ') – "וצריך ליהזר מאד שלא יכנסו לקברות מי שהוא טמא קרי כי אז החיצונים מתדבקים בו ... ח"א כלל קל"ח או' ה'".
 3. גשר החיים (פרק כ"ט אות י"ג) – "וביותר וביחוד הזהירו האר"י הק' ועוד שלא תלכנה לביה"ק נשים נדות בטרם טבלו כדן, ולא **גבר בע"ק בטרם טבל**".
 4. עי' יו"ד סי' רס"ח, לשיטות ומראי מקומות.

י. טבילת כהנים לפני נשיאת כפים.

1. מ"ב (סי' קכ"ח ס"ק קס"ה) – "נהגו הכהנים סלסול בעצמן לטבול בעיו"ט משום נשיאת כפים שלמחר".

יא. חנוכה.

1. מראי מקומות – נטעי גבריאל (חנוכה פרק כ"ג סעי' ב'), על פי התורה (ויקרא פרק י"ד סעי' מ"ג).

יב. פורים.

1. מראי מקומות – נטעי גבריאל (פורים פרק כ"ד סעי' י"ב), על פי התורה (ויקרא פרק י"ד סעי' מ"ד).

יג. הנוהגים לטבול כל יום.

1. מראי מקומות – על פי התורה (ויקרא פרק י"ד סעי' מ"ח).
 (א) חמד שלמה (ח"ב קונ' כרם שלמה פרק א' אות ד') – "**אחד עשר טעמים** בענין טבילה בכל יום קודם התפלה ...".

יד. קודם ברית מילה [אבי הבן, הסנדק].

1. מראי מקומות – אוצר הברית (פרק ג' סי' ח' סעי' ב', סי' י"ד סעי' י"ז).

טו. חתן קודם החופה.

1. חופת חתנים (סי' ו' אות א') – "ומה טוב ומה נעים ביום קדוש כזה להתקדש בקדושה יתירה, שיטבול החתן במקוה טהרה..."
2. נטעי גבריאל (הל' נשואין פרק ט' סעי' ז') – "המנהג שהחתן טובל במקוה קודם החופה ויתודה על עונותיו בתוך המקוה, והמנהג לטבול קודם מנחה כמו בעיו"כ לזכות את נפש רוח ונשמה בקדושה ובטהרה ולהכנס לחופה בתכלית השלימות".

טז. כתיבת אות בספר תורה.

1. מראי מקומות – נטעי גבריאל (כתיבת והכנסת ספר תורה פרק י"א סעי' ו'), על פי התורה (ויקרא פרק י"ד סעי' ס').

יז. מראי מקומות – על פי התורה (ויקרא פרק י"ד).

ב] חציצה לאנשים.

א. טומאת קרי: טבילה של תורה.

1. מחמיר.

(א) רשב"א (יבמות דף מז: ד"ה גירסת) – "גירסת הספרים כן וכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה ובעל קרי, ופירושו כל דבר שחוצץ בטהרות חוצץ באלו".

(ב) ריטב"א (יבמות ריש דף מז:): – "גרסינן במקצת הספרים וכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה ובעל קרי. ויש מוחקים נדה ובעל קרי זהא היינו כללא דרישא דאמרינן כל שחוצץ בטבילה כלומר בטבילה דעלמא, ויש לקיים האי גרסא דה"ק כל הדברים שהוזכרו שחוצצים בטבילה שוין הם באלו לגמרי כמו בנדה ובעל קרי".

2. י"ל, דהראשונים מיירי רק בטבילת בעל קרי מה"ת.

(א) דע"ת (או"ח סי' פ"ח ד"ה אבל, ארחות חיים סי' פ"ח אות ב' ד"ה מ"ש, סי' תר"ו אות ח'), הו"ד בשערים מצוינים בהלכה (סי' קל"א ס"ק י"ד) – "מצאתי ברשב"א ... וי"ל דהיינו בטבילת בעל קרי מה"ת, משא"כ לענין תקנת עזרא דרבנן".

(ב) אלף המגן (סי' תר"ו ס"ק י"ז בהג"ה) – "תירץ ע"ז הגאון מוהרש"ם נר"ו באו"ח דהרשב"א מיירי לענין טבילה של תורה מטומאת קרי אבל משום תקנת עזרא אה"נ דאין חציצה פוסל".

(ג) משנה הלכות (ח"ז סוף סי' י"ד) – "שוב מצאתי דבארחות חיים ספינקא כבר הרגיש מס' האשכול בשם הגמרה"ש"ם וכתב שם הגם כי הרשב"א יבמות מ"ז פוסל חציצה בטבילת קרי היינו בטבילה של תורה אבל בתקנת עזרא מודה דאינו פוסל ע"ש, ולפי"ז שפיר יש לישב נמי ג"כ ביבמות מי לא טבל לקריו היינו מדאורייתא ואז בעי כל דיני מקוה וכבר הראתי כן בשם כק"ז מרן בעל בית שערים ז"ל וק"ל".

ע"י משנה הלכות (ח"י סי' קמ"ד) – "ומשמע לכאורה דדמי להדדי ומיהו אכתי י"ל נמי דהם לא מיירי בטבילה דאורייתא ועיין רשב"א שם דף מ"ו ד"ה האי דאמרינן וכו' ותניא לקמן כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה ובעל קרי ע"ש ועכ"פ צ"ל דזה הי' דעת הג' מהרש"ם דהם לא דברו אלא אם הי' נוגע לדאורייתא וכיון שהי' נוגע גם לדאורייתא החמירו בכל טבילת עזרא אבל בזמן הזה דליכא איסור דאורייתא לא החמירו הגם כי לפי פשוט הדברים אני מודה למעכ"ת שנראה דהרשב"א והריטב"א חולקין על בעל האשכול".

3. מראי מקומות.

(א) שערי תשובה (גאונים, סי' קע"ה) – "והמשמש מטתו אע"ג שהוא כבעל קרי בעל קרי כתיב בו ורחץ את כל בשרו וצריך כל גופו ואפי' חפיפה בעי. אבל משמש מטתו כיון שכתב ורחצו במים ולא כתיב את כל בשרו צריך מאבנטו ולמטה ושפשוף יפה ואין צריך לרחוץ כל גופו".

ב. טבילת עזרא.

1. מחמיר.

(א) ע"י רשב"א (נדה דף סז. ד"ה ובהלכות, ע"ש בהע' רכ"ד, הע' רכ"ו) – "שראיתי שם בגירסת הספרים חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה ובעל קרי, ובעל קרי היינו לטהרות, ושמא להתירו בדברי תורה ובתפלה ומפני שהקלו בטבילתו להתירו בשאובין הוצרך לומר דלענין חציצה לא הקלו, ומיהו בגירסת ההלכות לא מצאתי בעל קרי, ולי נראה לגרסת הרב ז"ל דהתם ה"ק ולענין כל דבר החוצץ אחד גר ובעבד ונדה שוין בו".

(ב) יד שאול (יוסף דעת השמטות על סעי' א') – "ה"ה לטבילת ב"ק דצריך שלא יהיה חוצץ".

(ג) ע"י מנ"ח (מצוה ק"פ ס"ק ז', ע"ש בהע' ח') – "שמעתי בשם גדול אחד, שנסתפק אי בטבילת עזרא פוסלת חציצה. ופשט ליה מדאמרינן ביבמות פרק החולץ מ"ה ע"ב האי דהווי קרו ליה בר ארמאי, ואמר ר' יהושע בן לוי מי לא טבל לקריו, ונראה שם דטבילה זו היתה מתקנת עזרא לא לטהרות, דהיה בבבל. ואי נימא דחציצה אינה פוסלת בטבילת עזרא, א"כ איך מהני ליה טבילת קריו לטבילת גר, הא בטבילת גר פוסלת חציצה כמו לטהרות, ע"ש בגמ' מ"ז ע"ב ורש"י שם מ"ה ע"ב ד"ה מי ומפרשים שם שפירשו דטבילה זו עולה לשם גירות ע"ש, אלא על כרחך דטבילה זו פוסלת ג"כ חציצה, כך שמעתי. ולי קשה הא מבואר במשנה מפורשת במקואות פ"ח מ"א דמים שאובין כשרים לבעל קרי, וגם יש דעה בש"ס ברכות דאפילו לטבול בכלי שרי ע"ש פרק מי שמתו כ"ב ע"א וע"ב, ובכלי פסול דאורייתא לכל השיטות לכל חייבי טבילות כמו שכתבנו לעיל [מצוה קע"ה אות א'], ואפילו מים שאובים בקרקע יש הרבה שיטות שפוסלים מן התורה עיין לעיל [שם], וא"כ מאי אהני ליה טבילה זו בשאובין לטבילת גר שצריך טבילה גמורה במקוה שהנדה טובלת ע"ש ביבמות, וצ"ע לעת הפנאי, והיא קושיא עצומה".

(ד) אבן ישראל (על המ"ב סי' תר"ו, ח"ט עמ' קי"ז) – "מוכח דדעת הרמ"א דאיכא דין חציצה בטבילת בעל קרי".

2. תלוי ברוב [ומקפיד].

(א) האשכול (ריש הספר) – "וחזי לן דבעל קרי הטובל אין צריך חפיפה כבשאר טבילות דאין חציצה פוסלת בטבילה זו אם לא חציצה ברוב הגוף דהוי כאילו לא טבל כלל מדאיבעיא להו בפ' אמר להן (דף ל"א) חוצץ או אינו חוצץ אמר לי' כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וחציצה פוסלת טבילה זו. ומדלא איבעיא לן הכי בשום דוכתא בטבילת קרי, אלמא התם דגזרו טבילה משום סרך איסור כרת שנכנס טמא למקדש ולאכול תרומה וקדשים שפיר קמבעיא, ופשיט ליה דשייך חציצה בכל טבילה דרבנן שתקנו להכשירו להכנס למקדש ולאכול תרומה וקדשים דחכמים כעין דאורייתא תקנו, אבל טבילת קרי דליכא למימר בה חכמים כעין דאורייתא תקון, דכבר התירו לטבול בשאובין כדתנן במקואות ... ליכא למימר חכמים כעין דאורייתא תקון, דאינהו פסולין מדאורייתא, וכיון דאינהו לא מעכבי בטבילת קרי חציצה במעוט הגוף נמי לא מעכבא. ויש מחבורתנו דאייתי ראייה דחציצה פוסלת בטבילת קרי אפילו במיעוטו ... ולא נהירא האי פרושא".

(1) נחל אשכול (שם ס"ק ח') – "והנה במעוט המקפיד הוי טבילה מד"ת אבל ברוב המקפיד אין טבילה, וכל מה שחוצץ ברובו מסתמא מקפידין ... לכך כ' רבנו חציצה ברוב הגוף לא הוי טבילה כלל".

(ב) בה"ל (סוף סי' פ"ח) – "דמה שמסתפק בשע"ת לענין חציצה בטבילת בע"ק מצאתי בספר האשכול שזכינו עתה לאורו שכתב בהדיא דאין פוסל חציצה בזה. אך ביש חציצה ברוב גופו משמע שם דפוסל גם בזה".

(ג) אלף המגן (סי' תר"ו ס"ק י"ז) – "הטעם שאין מדקדיקין בכל ימות השנה לפי שאין חציצה פוסלת בטבילת בע"ק. אם לא חציצה ברוב הגוף. מ"ב בשם ס' האשכול ופ"ע בשם הרדב"ז".

(ד) שבת הלוי (קובץ מבית לוי ח"ד עמ' כ' הע' ו').

(ה) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אסיפת יצחק כ' סיון תשס"ו, קיצור הל' מועדים דיני ערב יוה"כ הע' מ"ח) – "שאלה: גברים שטבל לבעל קרי האם צריכים לחושש לחציצה, או יכול לסמוך על האשכול שהבאור הלכה סוף ס' פ"ח. תשובה: אין צריך, רק בערב יוכ"פ מחמירים, ואז גם לטהור שטובל".

(ו) שבט הקהתי (אסיפת יצחק י"א אלול תשס"ו) – "שאלה: האם גברים שטבל לבע"ק צריכים להיזהר לכתחילה לחציצה, או יכול לסמוך על האשכול שהבאור הלכה מביא בסוף ס' פ"ח. תשובה: א"צ ורק בערב יוכ"פ דמקפידין".

(ז) פתחי מקואות (פרק י' סעי' א', הע' א').

(ח) ויברך דוד (ח"א סי' ק"ה ד"ה עוד נ"ל לפמש"כ) – "לפמש"כ האחרונים דחציצה אינו פוסלת בטבילת עזרא וכמבואר בס' האשכול ...".

(ט) תורת החציצה (אנגלית, עמ' ו' בהג"ה).

(י) יסודות הבית וקדושתו (פרק ט' סעי' ט') – "אין חציצה פוסלת בטבילה זו אא"כ הוא ברוב גופו".

3. מיקל.

(א) מאירי (נדה דף סז.) – "שיש מפקפק בה ממקצת גירסאות שגורסין שם חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה ובבעל קרי והרי טבילת בעל קרי לטהרות היא ונדחקים בה להתירו בדברי תורה ותפלה וקודם שבטלוה לטבילה ודברים דחוקים הם".

(ב) גינת ורדים (יו"ד כלל ו' סי' י"א), הו"ד ביד דוד (סי' קצ"ט אות א') – "כיון שעיקר טבילה זו ליתא מדאורייתא אלא תקנה דרבנן בעלמא דתיקן עזרא כדי שלא יהיו ת"ח מצוים כו' הכא בנ"ד לא הוה משגחינן בה דהוי כעין גזרה לגזרה שהרי עיק' התקנה היא משום גזרה גם מיעוט שמקפיד עליו שחוצץ ליתא אלא משו' גזרה שגזרו על מיעוטו המקפיד משום רובו שמקפיד א"כ איכא למימר דבטבילה זו לא החמירו והעמידו דבריהם על דין תורה וכבר מצינו שבתקנה זו לא החמיר בדבר דהוי גזרה לגזרה כנז"ל ומה גם דאשכחן כמה קולות הקילו בתקנה זו כדאיתא בגמ' אמר רבא הלכתא בריא המרגיל וחולה המרגיל מ' סאה ובריא לאונסו ט' קבין אבל לחולה לאונסו פטור מכלום הנך רואה שהעתיקו התקנה מטבילה לט' קבין בשפיכה והחולה פטרוהו מכלום א"כ גם לכה"ג שהיתה חציצה במיעוט זה והיה בו הקפדה ראוי לנו לומר דלא גזרו בה רבנן שיהיה בה חציצה כיון שעיקר התקנה חלושה מאד".

(ג) שו"ת מאמר מרדכי (האלברשטאט, סי' א', סי' ב'), הו"ד בשע"ת (או"ח סי' פ"ח) – "ועיין בשו"ת מאמר מרדכי סימן א' וסימן ב' שכתב דאין חציצה פוסלת בטבילה זו של בעלי קריין דהא ט' קבין מהני אף על פי שרגליו בארץ ואין המים מקדימין והראי' מסוף יומא משפשוף דקרי שפי' משום חציצה י"ל דהיה בתקנת טבילה אתמר ע"ש וכן המנהג שבטבילת אנשים אין מדקדיקין וצ"ע".

(ד) עי' אשל אברהם (בוטשאטש, או"ח סי' פ"ח מהד"ת) – "חציצה לגבי טבילה הנ"ל נראה שאין מקפידים בה כעת אחר שבטלוה מחובה, ובפרט חציצה שאין בה דרא דאורייתא, כגון מעוטו, וכ"ש אם גם ספק מקפיד יש להקל גם לכתחילה גם במדת חסידות".

(ה) עי' קובץ על הרמב"ם (הל' קר"ש פרק ד' הל' ח') – "דלדידן דאינו אלא מנהגא א"צ לחוש לדברים החוצצים ... וצ"ע".

(ו) חכמת שלמה (או"ח סי' פ"ח) – "ברובו ... דחציצה כשר בזה וז"ב ונכון".

(ז) ועני אברהם (או"ח סי' ח') – "הכלל העולה מדברינן, דבחציצה יש להקל בטבילת בע"ק".

4. נכון להחמיר.

(א) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ח סיון תשס"ו) – "שאלה: האם גברים שטבל לבע"ק צריכים להיזהר לכתחילה לחציצה, או יכול לסמוך על האשכול שהבאור הלכה מביא סוף ס' פ"ח. תשובה: לכתחילה נכון ליהזר".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ב' אייר תשס"ו) – "שאלה: האם עדשות בעינים של אנשים הוי חציצה לענין מקוה, ואם כבר חוזר מהמקוה אם צריך לילך עוד פעם. תשובה: אצל גברים זו חציצה לכתחילה, אצל נשים אסור לטבול עם זה, אא"כ אינה מקפידה להוציא זאת אף פעם".

(ג) חיי הלוי (אסיפת יצחק י"ב אדר ב' תשס"ח) – "שאלה: האם גברים שטבל לבע"ק צריכים להיזהר לכתחילה לחציצה, או יכול לסמוך על האשכול שהבאור הלכה מביא בסוף ס' פ"ח. תשובה: בחציצה שאין מקפידים עליו וודאי אי"צ להחמיר, אבל בדבר

שנקרא חציצה מהלכה יש לכתחילה להחמיר ע' שערי תשובה שם, וע"ע בביאור הלכה (שם) בשם האשכול, דאם יש חציצה ברוב הגוף משמע שם דפוסל גם בטבילת עזרא, וע"ע מה שכתבנו בחיי הלוי (ח"ב ס' א' אות ז') וע' במטה אפרים (ס' תר"ו ס"ח) דבערב יוכ"פ יש להקפיד ליטול כל חציצה ע"ש".

5. מראי מקומות – ישועות מלכו (מעט צרי, הל' קר"ש פרק ד' הל' ח', "וצ"ע"), באר משה (ח"ה סי' כ'), חמד שלמה (ח"ב פרק א' אות ב'), יביע אומר (ח"א יו"ד סי' י"ט אות ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' ה'), פסקי תשובות (או"ח סי' פ"ח אות ח', עי' אות ה' ד"ה וכאמור).

א) מהרש"ם (ח"ג סי' שי"ג) – "מצאתי מפורש כן בס' האשכול ה' ק"ש ותפלה סי' א'. דאף דבכל טבילה דרבנן פוסל חציצה דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון מ"מ בט"ק דהתירו לטבול בשאוב הרי גי"ד שלא יהי' כשל תורה א"כ גם חציצה אינה פוסלת בה ע"ש".

ב) עינים למשפט (ברכות דף כב: אות א' ד"ה ותמוהים) – "המנח"ח ... אך האשכול ... ואולם מדברי תוס' ...".

ג) מנחת יצחק (ח"ו סי' פ"ח) – "א' בענין מי שנזהר בטבילת עזרא ושווי עליו כחובה, אם צריך להסיר השיניים הזרים בשעת טבילה. חידוש שלא הביא הגה"צ הנ"ל, מב' תשובות שכתשו' מאמר מרדכי (סי' א' וב') שביאר שם, והורה הלכה למעשה, דאין חציצה פוסלת בטבילת עזרא, והובא בשע"ת (סי' פ"ח), והביא שם ג"כ לראי' ממה דחזינן דלא נהגו הטובלים לקרי בחפיפה, ואף דבשאר תקנות לא אמרינן ליחזי היכא נהגו, מ"מ טבילת קרי שהוא דבר הרגיל בכל יום, אמרינן ליחזי היכא נהגו עיין שם, וכוון מעצמו לזה הגה"צ במכתבו שם, שכתב וז"ל ופוק חזי מאי עמא דבר דלא שמענו מחסידים ואנשי מעשה שיהא מקפידין לסרוק שער זקנם קודם טבילת עזרא וכו' עכ"ל, אמנם אם באנו לדין י"ל דאין ראי' מזה, עפ"י שהעיר בספר התרומה (ה' נדה) דלמה תיקן עזרא (ב"ק פ"ב) חפיפה דוקא בנשים ולא גם לאנשים הטובלין לתרומה וקדשים, ותי' דאנשים רגילי בטבילה מצד דאוכלין תרומה וקדשים ולא שכיח חציצה בהו, והביא ראי' מירושלמי (פסחים פ"ב ה"ז), וראיתי בהגהת חשק שלמה (פסחים) שם, דהעיר דאדרבה בירושלמי משמע שם דוקא כהנים רגילי בטבילה, ותי' הוא די"ל משום דרוב שערות מלוכלך או קשור זה לא שכיח, וליכא חששא רק על מיעוט וסתם איש אין דרכו להקפיד בזה, והו"ל מיעוטו שאינו מקפיד, ודומה לזה תנן (במקואות פ"ט משנה ג') דקלקי הראש ובית השחי באיש אינו חוצץ ובאשה חוצץ עיין שם, וא"כ שוב אין ראי' מזה למיעוט המקפיד, דכתב שם הגה"צ דשיניים זרים הוי בכלל מיעוט המקפיד, אבל בתשו' מאמר מרדכי מבואר הדבר להדיא דאין פוסל חציצה בטבילת עזרא עיין שם. ומכ"ש בבית הסתרים ששיטת הריטב"א ורבו דראוי לביאת מים הוי רק דרבנן. ומ"מ מהיות טוב בודאי אם אפשר בקל להוציאם מהנכון להסירם קודם טבילה".

ג. טבילת ערב ראש השנה.

1. תלוי ברוב [ומקפיד].

א) שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ד עמ' כ' אות ה') – "חציצה [במיעוט הגוף] אינה פוסלת טהרה זו".

ב) נטעי גבריאל (ר"ה פרק כ' סעי' ח') – "אין חציצה פוסלת בטבילה זו אא"כ החציצה היא ברוב גופו".

ד. טבילת ערב יום כיפור - מחמיר.

1. של"ה (יומא, עמ' תשובה אות ט"ו, אות נ"ו) – "טוב לטהר ולגלח הצפרנים, שכן האשה המטהרת לבעלה צריכה לקצצם".

2. הו"ד באר (סי' תר"ו ס"ק י"ד) – "קשה הא כתב הש"ך ביו"ד סי' שפ"א [סק"א] דאין המנהג אלא בחמין אבל בצונן מותר אחר ז'. ויש לומר דקמשמע לן הכא דאף במקום שאי אפשר לטבול אלא בחמין נמי שרי. ויותר נראה דקאי על רחיצה בחמין שקודם טבילה משום חציצה. וכ"כ בספר תניא [סי' עה] צריך לרחוץ בחמין ולחוף ולטבול וכו'. אלא דיש לדחות דס"ל טבילת ערב יום כפור חיובא, שהרי פסק [שם] דצריך לברך. מכל מקום יש להחמיר. וכ"מ בשל"ה [שם ד"ה וזה לשון] זה לשוננו, וטוב לטהר ולגלח צפרנים כמו אשה לבעלה".

3. הו"ד במ"ב (סי' תר"ו ס"ק כ"ו) – "אף דגזירת שבעה נתבטל ע"י יוה"כ היה לנו לאסור רחיצה וטבילה משום גזירת שלשים וע"ז תירץ דטבילה זו היא מצוה ומחמת זה ממילא מותר גם רחיצה כדי שלא יהא חציצה לטבילה".

4. קיצור שו"ע (סי' קל"א סעי' ו') – "מצוה על כל אדם לטבול את עצמו בערב יום הכפורים לטהר מטומאת קרי ועוד משום תשובה וכמו גר שנתגייר צריך טבילה. ולכן גם נערים ובתולות יש להם לטבול, ויש לדקדק שלא יהא עליו שום חציצה ועיקר זמן הטבילה היא לאחר חצות היום".

5. מטה אפרים (סי' תר"ו סעי' ח'), הו"ד תורת החציצה (אנגלית, עמ' ח' הע' ט"ו) – "ויש לדקדק בחציצה יותר מבשאר טבילות שטובלים הזכרים בכל ימות השנה שאין מדקדקין בה כל כך ולכן טרם שנכנס לבית המרחץ יטול צפרניו ואם צפרני רגליו גדולים יש ליטול גם אותן ולפי שאין ליטול צפרני ידיו ורגליו ביום אחד ולכן יש ליטול צפרני רגליו ביום שלפניו כמבואר בס' ר"ס ואם לא עשה צפרני רגליו מאתמול יש לנקות העפרירות שתחת הצפרנים, וגם יחצוץ שיניו שלא יהיה בין השיניים דבר חוצץ ויכנס למרחץ וירחץ עצמו במים חמים שיהא גופו נקי ויסרוק שערותיו במסרק".

6. הרי קודש (מקראי קודש ימים נוראים סי' ל"ו הג"ה אות ב', הר צבי יומא דף פח. הג"ה אות ב') – "שבערב יוה"כ יש להחמיר בחציצה כמבואר במ"ב ... בשל"ה ... יש להחמיר כשיטת הראשונים שהטבילה בעיוה"כ היא מדינא דגמרא ומתקנת עזרא, ולהחמיר בחציצה".

7. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אסיפת יצחק כ' סיון תשס"ו) – "שאלה: גברים שטבל לבעל קרי האם צריכים לחושש לחציצה, או יכול לסמוך על האשכול בהבאור הלכה סוף ס' פ"ח. תשובה: אין צריך, רק בערב יוכ"פ מחמירים, ואז גם לטהור שטובל".

8. שבט הקהתי (אסיפת יצחק י"א אלול תשס"ו) – "שאלה: האם גברים שטבל לבע"ק צריכים להיזהר לכתחילה לחציצה, או יכול לסמוך על האשכול שהבאור הלכה מביא בסוף ס' פ"ח. תשובה: א"צ ורק בערב יוכ"פ דמקפידין".

9. חיי הלוי (אסיפת יצחק י"ב אדר ב' תשס"ח) – "שאלה: האם גברים שטבל לבע"ק צריכים להיזהר לכתחילה לחציצה, או יכול לסמוך על האשכול שהבאור הלכה מביא בסוף ס' פ"ח. תשובה: בחציצה שאין מקפידים עליו וודאי אי"צ להחמיר, אבל בדבר שנקרא חציצה מהלכה יש לכתחילה להחמיר ע' שערי תשובה שם, וע"ע בביאור הלכה (שם) בשם האשכול, דאם יש חציצה ברוב הגוף משמע שם דפוסל גם בטבילת עזרא, וע"ע מה שכתבנו בחיי הלוי (ח"ב ס' א' אות ז') וע' במטה אפרים (ס' תר"ו ס"ח) דבערב יוכ"פ יש להקפיד ליטול כל חציצה ע"ש".
10. קיצור הל' מועדים (אסיפת יצחק כ' סיון תשס"ו [לשונו מובא לעיל]), דיני ערב יוה"כ סעי' כ"א) – "ומצוה לרחוץ כל גופו או על כל פנים פניו ידיו ורגליו בחמין לפני הטבילה, וכן להקפיד להסיר כל חשש חציצה מגופו, ולכן יטול צפרני ידיו ורגליו וינקר שיניו ויוציא מפיו את השיניים התחתונות הניתנות לשליפה".
11. פסקי תשובות (ס' תר"ו אות ו') – "ערב יום הכיפורים **שהיא יותר חיוב** מסתם טבילת בע"ק בשאר ימות השנה נוהגים ליזהר מחציצה, ולכן יש לגזור קודם הטבילה צפרני ידיו ורגליו ויחצות שיניו שלא יהיה דבר חוצץ בין השיניים וירחוץ גופו בחמים מכל טינוף ויסרוק שערתיו במסרק ואח"כ יטבול".

ה. טבילת ערב יו"ט: סוכות, פסח, שבועות.

1. מיקל.
- (א) ע' קובץ על הרמב"ם (הל' קר"ש פרק ד' הל' ח') – "וטבילת ערב הרגל דא"צ לדקדק על עניני חציצה לפי הסכמת הגאון הנ"ל שהבאתי. וכן הסכים הגאון מ"ו להלכה ... וצ"ע".
- (1) הצד להקל, משום בזה"ז אינו חיוב לטהר עצמו לרגל. אמנם המ"ב פסק שיש חיוב בזה"ז [ע' לעיל], א"כ אין צד להקל.
2. מחמיר.
- (א) לקוטי מהרי"ח (ריש מנהגי שבועות) – "מ"ש בזה"ק דצריך לטהר עצמו בשבועות כאשר לבעלה וע' במטה אפרים ריש הלכות סוכה שמצדד גם כן להקל בערב הרגל משום חייב אדם לטהר עצמו ברגל והוה **כמו טבילת אשה לנדה** ע"ש".
- (ב) הו"ד בשמירת הגוף והנפש (ס' ס"ח סוף הע' ה').
- (ג) פסקי תשובות (ס' תצ"ד הע' ע"ד) – "בליקוטי מהרי"ח מנהגי ערה"ש מביא בשם מוהר"א מרודניק זצ"ל שהיה חותך את צפרני ידיו ורגליו בערב שבועות ואמר כי אף שאין לחותכם ביום אחד (עיין ס' ר"ס סעי' א' במ"א ומ"ב) מ"מ כיון דאי' בזה"ק שצריך לטהר עצמו בשבועות כאשר לבעלה וכשם שמותר לצורך טבילת נדה ה"ה בזה, ובס' ליקוטי יהודא כתב שכן נהג החידושי הרי"מ ז"ע מטעם הנ"ל, וכ"ה במט"א ס' תרכ"ה סעי' י"ג להקל בזה בכל עיו"ט משום שחייב אדם לטהר עצמו ברגל".

ו. טבילת ערב שבת.

1. מחמיר.
- (א) של"ה (שבת, פרק נר מצוה אות ח') – "ואחר כך יטול צפרניו וילך לטבילה כאשר המטהרת מנדתה".
- (ב) א"ר (ס' ר"ס ס"ק ד') – "מי שטובל עצמו בערב שבת יטול צפרניו קודם טבילה כמו נדה (של"ה, שבת, נר מצוה ענין יום הששי)".
- (ג) פלא יועץ (ערך גילוח) – "גלוח הצפרנים הוא מכבוד שבת ויש לזהר מאד לטלם בכל ערב-שבת-קודש ... ראוי ליזהר מאד שלא לגדל לא צפורני הידים ולא צפורני הרגלים, כי מלבד שטוב הדבר כשאנו טובלים לטהרה שנעשה המצוה כתיקונה ונבדוק עצמנו מחוצצי טבילה **כאשה המטהרת לבעלה**".
2. תלוי ברוב [ומקפיד].
- (א) תורת החציצה (אנגלית, עמ' ו' בהג"ה).

ז. גר.

1. כמו אשה – רשב"א (יבמות דף מז:; נדה דף סז. ד"ה ובהלכות), ריטב"א (יבמות דף מז:), שו"ע (יו"ד ס' קס"ח סעי' ב'), "ואח"כ מטבילין אותו טבילה הוגנת בלא חציצה", תפארת למשה (ריש הסי' ד"ה בב"י), רע"א (על הט"ז ס"ק י'), "לענ"ד דנ"מ לדין לענין טבילת גרים", גירות כהלכתה (פרק ד'), פוסקים.
- ח. מראי מקומות – חמד שלמה (ח"ב קונ' כרם שלמה פרק א' אות ב').
1. נטילת ידים לאכילה - ע' או"ח ס' קס"א, לשיטות ומראי מקומות.
2. נטילת ידים של שחרית - ע' או"ח ס' ד' סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.
3. חפיפה אצל גברים - ע' ס' קצ"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. כללי דיני חציצה - סעיף א'.

- א. נדה (דף סז:; עירובין דף ד:; סוכה דף ו:; יבמות סוף דף עח.) – "אמר ר' יצחק, דבר תורה: רובו המקפיד עליו חוצץ, רובו ואינו מקפיד עליו אינו חוצץ. וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד, וגזרו על מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד. ולגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד. היא גופה גזרה, ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה".
1. ב"י (ס' קפ"ג) – "כיון דרבי שמעון אסר לשמש כדי שלא תבוא לידי ספק אף אנו אסרנו לה לטבול כדי שלא יבוא לידי ספק וכך היה מפרש רבינו גם כן ואף על גב דגזירה לגזירה היא כבר כתבו הרשב"א (תוה"א ב"ז ש"ז ל:; והר"ן (שבועות ו. ד"ה אבל אמרו) דמשום חומר כרת חששו".

2. שד"ח (מערכת הג' כלל ה') – "כ' הרשב"א ה"ד מרן הב"י ... ונלע"ד דאין כונתו ליתן כלל בדבר דבכל מידי דאית ביה כרת גזרי' גזלג"ז דא"כ הי"ל לומר דאע"ג דהוי גזלג"ז כיון דאית ביה כרת גזרי' גזלג"ז ומדלא אמר כן נראה דר"ל דבאותו ענין כך נראה לחז"ל להחמיר מפני חומר הכרת ואין לדמות גזרות חז"ל זו לזו כידוע ובכמה דוכתי בחייבי מיתות ב"ד אמר' היא גופא גזרה וכו' כנ"ל ברור כונת הרשב"א דלאו כללא כיייל לן לכל דוכתי ועיין להרב מקנ"א אות ע"ו שהבין מהרשב"א שהוא כלל מוחלט לכל מקום והק' ע"ז מיבות כ"א ע"ב גבי אשת אחי האם מהאם ולענ"ד כמ"ש".

ב. רובו ואינו מקפיד, חוצץ רק מדרבנן: למה.

1. דבטל לגופה.

(א) רש"י (שבת דף נז. ד"ה הא, עירובין דף ד: ד"ה ושאינו, סוכה דף ו: ד"ה אין) – "אין מקפיד עליו. הוה ליה כגופיה, הואיל ואין סופו ליטלו, ובטיל לגביה, ולא חייץ".

(ב) זכרון יוסף (יו"ד סי' י') – "דודאי הטע' דרובו שאינו מקפיד ומיעוטו המקפיד שא"ח מה"ת משום דאיתו הדבר החוצץ כיון דאינו רובו או דאינו מקפיד עליו מיהשב כגופו ובשרו ממש וכיון דהוי כגופו ממש הרי יש כאן ביאת מים על גופו ממש".

(ג) סד"ט (ס"ק א', ס"ק כ"ג ד"ה ומדי) – "בטל לגבי הגוף ולא חייץ מן התורה, וכן ברוב ואין מקפיד עליו".

(ד) ישועות יעקב (ס"ק א') – "הטעם משום דבטלי' לגבי בשר דאל"ה קשה מה בכך שאינו מקפיד הא בעינן דבשרו יבוא במים וכאן לא באו במים לבשר כלל דהרי המים באו על דבר החולץ וע"כ צ"ל משום דכיון דאינו מקפיד עליו בטל הוא לגבי בשר".

(ה) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק א') – "וכיון שאינו מקפיד עליו או אינו רק מיעוטו בטל לגבי גופו והרי הוא כולו במים".

(ו) בית שערים (יו"ד סי' רע"ח ד"ה ויש) – "דמאי טעמא שרובו שאינו מקפיד אינו חוצץ משום דבטל לגבי גופו וכן מיעוט המקפיד בטל לגבי גופו והוי כגופו וכמ"ש זכרון יוסף סי' יו"ד".

(ז) לבושי מדרבני (יו"ד מהדו"ק סי' קכ"ט(ב)) – "דלפי מ"ש רש"י ז"ל במס' סוכה דף ו' [ע"ב ד"ה רובו], וכן בריש פ' במה אשה [שבת נ"ז ע"א ד"ה הא נמי] דטעמא דרובא שאינו מקפיד שאינו חוצץ מן התורה, דבטל לי' לגבי גופה".

(ח) הר צבי (יו"ד סי' קנ"ט, סי' ק"ס) – "נראה בפשוטו סברתו הראשונה, דחציצה המעכבת מגע המים להגוף הוי כאילו לא טבל. ומה שהעיר כת"ר, דא"כ למה כשר מן התורה ברוב שאינו מקפיד, י"ל דזהו מדין ביטול, דכל שאינו מקפיד בטלה החציצה להגוף וחשיב כאילו אין הפסק בין המים להגוף, דחציצה גופה נחשבת כאילו היא חלק מהגוף וכן מיעוט המקפיד מן התורה בטל להגוף, וכן הוא לשון רש"י בעירובין (דף ד ע"ב, ד"ה ושאינו) דשאינו מקפיד עליו הוי כגופו, משמע להדיא דרש"י לא ס"ל כסברא השניה, דבעיקר כל שמובלע בתוך המים חשיב כאילו נטבל, דא"כ לא הו"ל לרש"י להזכיר טעמא דחשיב כגופו, אם באמת גם בחציצה בגופו נמי חשיב טבילה. וכן הוא לשון רש"י שבת (דף נז ע"א, ד"ה הא נמי) שכתב שם וז"ל: וקשיא לי בגוה טובא חדא דכי איתמר ההוא במידי דמיהדק איתמר ואשמעינן דאע"ג דלא עיילי ביה מיא כיון דלא קפיד עליה חשיב כגופו ובטל לגבי שער, אלמא דמשום בטול איתנן עליה דחשיב כגופו".

(ט) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע"ד ריש אות ג', תנינא (ב - ג) סי' ע"ו ד"ה והנה) – "שעיקר הטעם דאינו מקפיד אינו חוצץ הוא מפני שדבר החוצץ נעשה כגוף אחד עם הבשר".

(י) שבה"ל (חו"ס סי' קל"ה אות א', אות ב') - לשונו מובא לקמן.

2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק א').

(א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ז ענף א' ד"ה והנה תלוי, סי' ק"ד ד"ה אבל אם) – "והנה תלוי זה בטעם שאינו מקפיד אינו חוצץ **דיש לפרש בשני טעמים** (א) שהוא מחמת דנבטל לגוף כיון שלא איכפת לה אם ישאר שם ונחשב כבשרה. (ב) דלאו משום בטול לגוף הוא דהא מיעוטו המקפיד אין שייך שיבטל דהא ודאי תסירנו ומ"מ אינו חוצץ. ואין לומר משום דא"צ שתהיה כולה במים אלא רובה, דהא אם לא היתה כולה במים אף שעה אחת אינה טבילה כלל מדאורייתא כמפורש ברמב"ם פ"א ממקואות ה"א וה"ז, ומ"מ מעוטו המקפיד אינו חוצץ אף שודאי תסירנו, וא"כ צריך לומר דאף כשיש על גופה דבר החוצץ נחשבה שהיא במים כיון שעכ"פ היא כולה במים אף שאין המים דבוקים לגופה. ולכן אם לא היה נכתב קרא שלא יהיה דבר חוצץ בין בשרו למים היה נטהר אף שלטבילה הא בעי שיהיה כל גופו במים משום דאף שיש דבר חוצץ נקרא שגופו הוא במים. אבל חדשה תורה עוד דין שגם לא יהיה דבר חוצץ בין בשרו למים וע"ז באה ההלכה שחדש זה אינו אלא ברובו המקפיד דמעוטו אף במקפיד או אינו מקפיד אף ברובו אינו חוצץ. והוי אינו מקפיד דין בחציצה כמו מעוטו לא מצד בטול לגוף. אך יש גם לומר כטעם א' דאינו מקפיד הוא משום דנבטל לגוף ומעוטו ג"כ אינו דין חדש בעלמא דיני חציצה אלא הוא מדין רובו ככולו דכיון דלרוב הגוף אין דבר חוצץ נחשב כאין בגופו חציצה כלל ואף דבביאת מים נתחדש דדוקא כולו בעינן מ"מ בחציצה הוא בדין רובו ככולו ככל דיני התורה. והוי דין מעוטו המקפיד ודין רובו שאינו מקפיד משני טעמים. אבל מזה שכולו חוצץ אף באינו מקפיד משמע דאינו מטעם בטול לגוף דאם מטעם בטול לגוף אף כולו מ"ט חוצץ. ולכן מסתבר יותר שהוא דין בחציצה כטעם ב' דחדשה ההלכה דדין חציצה אינה במעוטו ולא באינו מקפיד אף ברובו ובכולו חוצץ. אבל הכרח ליכא מזה דאפשר דין כולו הוא חדש שלא יתבטל למה שבפנים כשאינו נראה כלל. ועיין בסד"ט סי' קצ"ח ס"ק א' שכתב מטעם בטול לגוף אף על מעוטו המקפיד **וזה תמוה דכיון דודאי תסירנו** איך נימא שיתבטל לגופה עכ"פ באינו מקפיד יש לומר כדבריו ...".

ג. מיעוט ומקפיד, חוצץ רק מדרבנן: למה.

1. דבטל לגופה.

(א) זכרון יוסף (יו"ד סי' י') - לשונו מובא לעיל.

(ב) סד"ט (ס"ק א', ס"ק כ"ג ד"ה ומדי) – "שיש על מעוטו דבר החוצץ וכיון דלא הוי על רובו בטל לגבי הגוף ולא חייץ מן התורה".

- (ג) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק א' [לשונו מובא לעיל], ס"ק כ"ח ד"ה ואין) – "מבואר דכל עיקר הטעם דאמרינן דמיעוט המקפיד אינו חוצץ מה"ת הוא משום דאמרינן דבטל לגבי הגוף".
- (ד) בית שערים (יו"ד סי' רע"ח ד"ה ויש) – לשונו מובא לעיל.
- (ה) חלקת יעקב (יו"ד סי' ק"ז) – "אף שיש עליו מיעוט המקפיד מה"ת בטל לגופו ונטבל כל הגוף במקוה".
2. שאינו חשוב לחוץ ולהבדיל בין גופו למים, וכיון שכולו תוך המים ורובו נוגע במים החשיבתו התורה לטבילה.
- (א) ע"י לבושי מרדכי (יו"ד מהדו"ק סי' קכ"ט(ב)) – "לענ"ד קשה הדבר לומר במעוטו המקפיד למה יהיה בטל, סוף סוף קשיא כיון דמקפיד להסיר דבר הנ"ל למה יבטל לגבי לגופו ... במעוטו המקפיד אינו קשה, דאדרבה אמרה הלכה דרובו ככולו כבכל התורה".
- (ב) חזו"א (יו"ד סי' צ"ה ס"ק ג') – "וטעם מיעוט המקפיד שא"ח אינו מצד ביטול הזפת לגוף, אלא שאינו חשוב לחוץ ולהבדיל בין גופו לבין המים, וכיון שכלו תוך המים ורובו נוגע במים החשיבתו תורה טבילה, והלכך גם בכל הקמטין היוצאין מדרך גדילתן אינם חוצצין מה"ת אלא ברובן, ואחרי שאינן אלא מיעוטו אינם חוצצין מה"ת".
- (ג) אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ז ענף א' ד"ה והנה תלוי) – לשונו מובא לעיל.
3. שבטל מקצת הגוף לכל הגוף.
- (א) הגרש"ק זצ"ל (מי נדה על סעי' ל"ט) – "דמה דמיעוט המקפיד מן התורה לא הוי חציצה, היינו מכה דשדינן מיעוטו בתר רובו, וכיון דהרוב לא היה בו חציצה שדינן מיעוטו בתר רובו".
- (ב) ערה"ש (סעי' ב') – "ולא דמי לדבר החוצץ על מקצת גופו דמן התורה אין זה חציצה כמו שיתבאר והרי גם בשר שתחת החציצה אינו במים דלא דמי לזה דבשם כל הגוף תחת המים ואינו נראה לחוץ ולכן בטל המקצת לכל הגוף דבר תורה משא"כ כשמקצתו חוץ למים הרי לא נכסה כל הגוף ולא שייך בזה ביטול מקצתו לכל הגוף כיון שאינן במקום אחד".
4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' י"ט), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק א').
- (א) שבה"ל (ח"ו סי' קל"ה אות א') – "היותו רק מעוט זה הסבה שמה"ת בטל להגוף כמש"כ רש"י סוכה שם לענין אינו מקפיד, (אף שאינו דומה בסברא) וכן ברובו שאינו מקפיד".

ד. מחצה על מחצה.

1. כמו רוב.
- (א) מהרי"א הלוי (ח"ב סי' ס"ח ד"ה ואת) – "דאם הי' מחצה על מחצה נדון כרובו ... בחציצה דילפינן מדכתיב במים שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין המים בעי' שיהי' רוב הגוף בלי חציצה במים ואיכא חציצה בחציו לא עלתה לו טבילה מה"ת".
- (ב) קהלות יעקב (סוכה סי' ה').
- (ג) הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע"ד אות ב' ד"ה ובזה, תנינא (ב - ג) סי' ע"ו ד"ה ובזה) – "נ"ל דה"ה מחצה על מחצה נמי חוצץ, משום דמסתברא דנדון זה אי מע"מ חוצץ מה"ת או לא, תליא בפלוגתא דפרוץ כעומד בגמ' עירובין ט"ו ע"ב, וכיון דקיי"ל כרב פפא דפרוץ כעומד מותר בשבת וכלאים, והיינו משום דכל שאין העומד בטל לגבי הפרוץ, איקרי שפיר מחיצה מפני שהוא עושה עכ"פ הפסק בין רה"ר למקום זה, וכן בכלאים מועלת שפיר מחיצה זו כדי לעשות הפסק בין הזרעים לגפנים, א"כ ה"נ בחציצה כיון שהחציצה לא בטלה כלל לגבי הגוף כיון דשקולין הן, הו"ל שפיר הפסק בין בשר למים ולא עלתה לו טבילה".
2. כמו מיעוט.
- (א) קול אריה (בסוף, מחתן המחבר, ד"ה הן) – "מהרי"א ... דז"א".
3. מראי מקומות – פתחא זוטא (פתיחה לסי' קצ"ח אות ל"ה, "וצ"ע"), טהרת יו"ט (משניות, תשובה ל"ט אות ד'), הגר' אברהם כהן (קובץ בית התלמוד, מקואות עמ' קמ"א ד"ה ומה).

ה. חציצה בכולו.

1. עי' לקמן.

ו. חציצה דרבנן, אם נהפך לחציצה מן התורה.

1. מחמיר.
- (א) שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ב סי' ק"ו) – "נסתפקתי ספק חדש באשה שטבלה ומצאת דבר חוצץ כמו מועט המקפיד דאינו רק מדרבנן וכן כתם דאינו רק מדרבנן אי נימא כיון דמן התורה טבילתה טבילה אף שרבנן גזרו בזה הוה ליה רק טומאה דרבנן שרבנן אמרו שטבילתה לא הועילה או דלמא כיון דרבנן אמרו שטבילה זו לא מועיל דכיון שיש מיעוט שחוצץ או שראתה כתם ובשב ואל תעשה יש לאדם לגזור שלא יועיל הטבילה שוב הוה טמאה מן התורה דכל דרבנן אמרו שטמאה מדרבנן שוב היא טמאה מן התורה וכאשר השקפתי ראיתי לפע"ד ראייה ברורה דכל כה"ג דרבנן גזרו שוב הוה טומאה מה"ת ג"כ ... עכ"פ הדין דין אמת לפע"ד".
- (ב) בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' ל"ב אות ג') – "ה"ה כשבטלו לטבילה ברביעית ל"מ הטבילה מדאורייתא. ושוב הו"ל ספיקא דאורייתא ... ובזה מיושב מה שמקשים ביש"ע ובראש יוסף חולין י' בטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ לא עלתה טבילה דאין ספק מוציא מידי ודאי אף דמיעוט המקפיד ל"ה אלא מדרבנן. דהו"ל כלא טבל מדאורייתא".
2. מיקל.
- (א) הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע"ד, תנינא (ב - ג) סוף סי' ע"ו) – "ברם הלום ראיתי להגאון בעל שו"מ ז"ל שכתב להלכה במהדו"ק ח"ב סי' ק"ו דמיעוט המקפיד או רוב שאינו מקפיד כיון שחכמים אמרו שטבילה זו אינה מועלת, שוב הו"ל

טמאה מה"ת וכאילו לא טבלה כלל דמי, משום דכל דרבנן אמרו שטמאה מדרבנן שוב היא טמאה מה"ת, ואם אכל קודש או נכנס למקדש לוקה וענוש כרת, עכתו"ד, ואנכי בעניי לא זכיתי כלל להבנת הדברים, סו"ס כיון שדבר תורה אינו חוצץ, וא"כ מדאורייתא טהור גמור הוא ואמאי לוקה וענוש כרת. אמנם נלענ"ד דאע"פ שביאור הדברים הוא תמוה, מ"מ אעיקרא דהאי מילתא נראה דמאן דסובר הכי לא משתבש, משום...".

(ב) שערי טבילה (סי' י"א) – "נתברר לך שכל חציצה שאינו אלא מדרבנן, אינו נהפך אח"כ לדין דאורייתא, ממילא דברי השואל ומשיב, וכן דברי הבית יצחק צע"ג".

ז. אשה שלא רוצה לשמוע דברי חכמים.

1. מחמיר – מהרש"ם (ח"א סי' ז'), "לגבי עצמה, אין לנו להתיר לבטל תקנת חז"ל, מחשש מכשול עבירה חמורה. וע"ז אמרו: הלעיטהו (לרשע וימות וכו'), אחיעזר (ח"ג סי' ל"ג אות א' ד"ה והנה, לשונו מובא לקמן), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י' סעי' ז'), הגרשז"א זצ"ל (משמרת הטהרה סי' קצ"ח הע' י"ח, פתחי דעת פרק כ"ח הע' ל'), חוט שני (ס"ק ג' אות י'), פרדס שמחה (ס"ק ה' אות ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' ט"ז), משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק י"ג).
(א) רק אם זה מעיקר הדין – אחיעזר (ח"ג סי' ל"ג אות א' ד"ה והנה, "והנה בשו"ת משיב דבר חיו"ד סי' מ"ג מ"ד האריך אם להתיר טבילה ביום כדי שלא תבוא לידי חמורות יעו"ש שמסיק שצריך ישוב הדעת בזה וכו' דבחציצה במיעוט המקפיד שהוא מדרבנן אין להתיר משום שלא תבוא לידי חמורות שלא תטבול, נראה דזהו בגזירה דרבנן המבואר בתלמוד דחוצץ דגם בדיעבד לא עלתה לה טבילה, אבל בנ"ד שאין בזה רק משום חומרא שהחמירו על עצמן ומצד עיקר הדין אין לחוש דצפורן עצמה אינה חוצצת וגם היכא דאי אפשר כמו בשו"ט מקילין ע"י ניקור גרידא בזה בודאי יש להקל כדי למנוע מאיסור כרת ח"ו"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' ט"ז).
2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"ב) – "בשם דיין פישר זצ"ל שמיעוט המקפיד הוא לעיכובא אפילו אם לנתה עם בעלה. וצריך לחזור לטבול וגם לברך עוד פעם".

ד. חציצה בכולו.

א. כולו ואינו מקפיד דרבנן או דאורייתא.

1. יבמות (ריש דף עח:) – "דאמר רבי יצחק: דבר תורה, רובו ומקפיד עליו חוצץ, רובו שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ, והא אמר רב כהנא: לא שנו אלא רובו, אבל כולו חוצץ. שאני עובר, דהיינו רביתיה".
2. דאורייתא.
 - (א) פנים מאירות (ח"ב סי' קמ"ו) – לשונו מובא לקמן.
 - (ב) סד"ט (ס"ק י"ט ד"ה כתב).
 - (ג) גליון רע"א (על הרמב"ם הל' מקואות פרק א' הל' י"ב).
 - (ד) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ג') – "ואם כל הגוף או כל השערות שבראש מכוסים אפילו אינו מקפיד חוצץ מדאורייתא (יבמות דף ע"ח)".
 - (ה) מהרי"א הלוי (ח"ב סי' ס"ח ד"ה ואת).
 - (ו) אבני נזר (סי' רנ"ט ס"ק ח').
 - (ז) צמח צדק (יו"ד סוף סי' קנ"ח).
 - (ח) שפת אמת (סוכה דף ו. ד"ה בגמ') – "בכל הגוף אפי' אינו מקפיד חוצץ כדאיתא ביבמות שם".
 - (ט) הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם ס"ק א', שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' ו', נדה פרק י' סעי' א') – "ואם החציצה היא בכל הגוף ה"ז חוצץ מה"ת אפילו באינו מקפיד, כמבואר בגמ' יבמות עח ע"ב".
 - (י) בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה הוא, עמ' ט"ו).
 - (יא) חוט שני (ס"ק ג' אות ד' ד"ה וכן).
 - (יב) לבושי עז (ס"ק ג' ד"ה ובחכ"א, תמצית אות ח').
 - (יג) פרדס שמחה (ס"ק ב').
 - (יד) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' י"ב).
 - (טו) נטעי גבריאל (ח"ג פרק מ"א סעי' ב').
3. דרבנן.
 - (א) לחם ושמלה (שמלה ס"ק ב') – "דלאו הילכתא היא".

ב. צ"ע למה השמיטו כל הפוסקים – גליון רע"א (על הרמב"ם הל' מקואות פרק א' הל' י"ב, "וצ"ע שהשמיטו רבינו"), חכ"א (כלל קי"ט סעי' ג'), "וצריך עיון למה השמיטו כל הפוסקים דין זה", דברי שאול (יוסף דעת, סעי' א' ד"ה כיון), קרו אורה (עירובין דף ד'), "ולא מצאתי מבואר כעת בדברי הרמב"ם ז"ל האי דינא דכולו חוצץ אפילו אם אינו מקפיד ע"ש", מנחת (מצוה קע"ה אות ז', "וכעת לא ראיתי להר"מ ולהרב המחבר שיביאו דין זה דכולו חוצץ מן התורה, אף דנקטו בלשונם רובו, מ"מ בש"ס מפרש רבי יצחק גם כן רובו, ואמר רב כהנא כדי דלא נטעה דכולו לא הוי כמו רובו, ומכל שכן שפוסק צריך לפרש דבריו, וצ"ע"), אגודת אזור (יו"ד סי' י"א אות ז', "וצ"ע"), בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' י"ט אות ו'), בדה"ש (סעי' א' ב' ד"ה הוא, עמ' ט"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' י"ב).

1. י"ל – מהרי"א הלוי (ח"ב סי' ס"ח ד"ה ומעתה, "דרב כהנא חידש דבתר שגזרו חז"ל על רובו שאינו מקפיד מזה נמשך דבכולו שאינו מקפיד חוצץ מה"ת דכיון דבשעת טבילה צריכה להסיר החציצה מרוב גופה מדרבנן דחוצץ גם אם אינו מקפיד א"כ הרי

צריכה להסיר החציצה מרוב גופה בשעת טבילה תו הוי כרובו המקפיד דחוצץ מה"ת. וזה עצה עמוקה מאד ודוק היטב. ומש"ה לא הביא הרמב"ם בפ"א ממקואות דבכולו ואינו מקפיד חוצץ מה"ת דבאמת אין זה הלמ"מ כלל. ורק ע"י גזירת חז"ל ברוב שאינו מקפיד נמשך דין זה"ה, קהלות יעקב (סוכה ס' ה', "מהר"י הלוי ... ובאחיעזר ... ונראה דמ"מ תירוץ המהר"י הלוי עולה יפה ... ואין נפק"מ בדינא דר"כ דכולו חוצץ מה"ת אפילו אינו מקפיד ... ושפיר השמיט הרמב"ם ד"ו דר"כ, דבית תקנ"ח אין נפק"מ בזה דבלא"ה הו"ל שוב רובו המקפיד וחוצץ מה"ת וא"ש היטב"), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב ס' ע"ד סוף אות ב', תנינא ב) - ג) ס' ע"ו, רק בה"א, "ומעתה כיון שכבר נקט הרמב"ם שרובו המקפיד חוצץ מה"ת, ונקט נמי שרובו שאינו מקפיד חוצץ מדרבנן, ממילא לא איצטריך כלל לאשמעינן דבכולו חוצץ מה"ת גם באינו מקפיד, משום דממילא הוא דשמעינן ליה, דכיון שמדרבנן לא עלתה לו טבילה אלא א"כ החציצה היא במיעוטו, נמצא שהוא מקפיד להסיר מעליו את רוב הלכלוך עד שהנשאר לא יהיה אלא במיעוטו כדי שתעלה לו טבילה גם מדרבנן, ונמצא דהו"ל ממילא רובו המקפיד, והא הלא כבר נקט שחוצץ מה"ת").

(א) חולק - אחיעזר (ח"ג ס' ל"ג אות א' ד"ה ודבר, "ודבר מחודד ראיתי בס' שו"ת מהרי"א הלוי ... אולם באמת זה אינו, דבגמ' דיבמות שם דר"ל הגמ' דטבילה דמעוברת מהניא לולד לא מצד שאין זה חציצה כסברת הגמ' בתירוץ, אלא דמשום דהיינו ריביתיהו הוי אינו מקפיד. והק' ברש"י שם הא מדרבנן גם רובו שאינו מקפיד חוצץ ות' דהכא אוקימנא אדאורייתא, וכ"כ בתוס' שם וביאר דמשום מעלת גירות אוקמוה רבנן אדאורייתא, ואם נימא כד' מהרי"א הנ"ל דהא דרב כהנא דכולו אף שאינו מקפיד חוצץ מה"ת הוא רק משום דמקפיד על רובו משום גזירה דרבנן א"כ מאי מקשה שם הגמ' מהא דר"כ הא הכא גבי גירות ל"ש גזירה דרבנן כל עיקר וממילא דאף כולו אינו חוצץ מה"ת, ועכצ"ל דהלל"מ הוא דכולו אף שאינו מקפיד חוצץ מה"ת, וע"ע במנח"ח ס' קע"ה שתמה על השמטת הרמב"ם הא דרב כהנא דכולו חוצץ מן התורה אף שאינו מקפיד").

2. מראי מקומות.

(א) חדרי דעה (על סעי' א') - "ובזה יתיישב מה שהשמיטו זה הפו' משום דכל הגוף שאינו מקפיד נראה דבאמת לא משכחת לה כלל אלא בעובר דהתם".

ג. מראי מקומות - חוט שני (ס"ק ב' ד"ה וכבר), הגר' אברהם כהן (קובץ בית התלמוד, מקואות עמ' ק"מ ד"ה ולפ"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' י"ב).

ד. כל שיערה מכוסה.

1. דאורייתא.

(א) פנים מאירות (ח"ב ס' קמ"ו) - "ואף בלא הקפדה היכי שכל הראש מסובך ונבוך מוכח מפ' הערל דחוצץ מדאורייתא דעשו שערות בראש כמו כל הגוף באדם".

(ב) סד"ט (ס"ק י"ט ד"ה כתב).

(ג) שו"ת בגדי ישע (ס' כ"ג אות י"ז) - "אם היה כל שערות צבועות הוי חציצה דאורייתא אף אם אינה מקפדת".

(ד) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ג') - "כל השערות שבראש מכוסים אפילו אינו מקפיד חוצץ מדאורייתא (יבמות דף ע"ה)".

(ה) מנ"ח (מצוה קע"ה אות ז') - "ולשיטת הפוסקים דשערו נחשב לבד, אם כל הראש מכוסה חוצץ מן התורה".

(ו) קרבן אורה (עירובין דף ד':, נזיר ריש דף מב.) - "אפילו כל שערו נמי יהיה חוצץ אפילו אם אינו מקפיד עליו, כיון דשער יש לו דין בפני עצמו, וכל ההלכות שנאמרו בגוף נאמרו גם כן בשער".

(ז) אבני נזר (יו"ד ס' רנ"ט אות ח') - "כל השינים באופן זה אף שאינו מקפיד חוצץ מדאורייתא".

(ח) זית רענן (כרך א' יו"ד הל' י"ב ס' ג' ד"ה ועתה נתורה).

(ט) גלות עליות (פרק ט' אות ח').

(י) עמודי אש (ס' א' אות צ"ד, אות קע"ב) - "בכל הראש דאף באינו מקפיד חייץ אף מדאורייתא".

(יא) שפת אמת (סוכה דף ו': סוף ד"ה בגמ') - "ומה יהי' הדין בכל השערות ואינו מקפיד עליהן אי ג"כ תלוי בפלוגתא דגאונים הנ"ל או אפשר דלעולם כל דליכא קפידא לאו חציצה מיקרי ומ"מ בכל הגוף לא מיקרי כלל טבילה נהי דחציצה לא הוי מ"מ הא לא טבל כולו במים, וע"כ מוכרחין לסברא זו דאל"כ הא בכ"מ רובו ככולו הגם די"ל דגזיה"כ היא מ"מ י"ל סברא הנ"ל וא"כ בשערות אף כולן י"ל דמ"מ כיון דחציצה לא הוי אין פוסלין, ולכאורה הי' אפשר נמי לדון איפכא דאפי' הרמב"ם מודה לענין זה דבכל השערות פוסל בהם חציצה אפי' באינו מקפיד משום דאתי לרבויי טבילת שערות וכיון דכל השערות לא היו במים פסול, אכן הרמב"ם כ' שם אפי' כל שערות ראשו קשורין כו' הגם דיש לחלק קצת בין קשורין למטנפין וכדומה דכה"ג לא היו במים כלל מ"מ העיקר נ"ל דתלוי בפלוגתא דהגאונים והרמב"ם".

(יב) הרי בשמים (ח"ב ס' קכ"ז ד"ה והנה ראיתי).

(יג) טהרת ישראל (סעי' ו') - "אם כל הגוף או כל השערות שבראש מכוסים אפי' אינו מקפד חוצץ מה"ת".

(יד) אג"מ (יו"ד ח"א ס' צ"ז ענף ו' ד"ה והנה) - "בכל השערות שהוא דאורייתא אף באינו מקפיד".

(טו) ששכ"ה (נשמת אברהם ס"ק א') - "דה"ה בכל השערות".

2. עדיין דרבנן.

(א) משיבת נפש (ח"א ס' י"ב אות ח', סוף אות ט') - "אפילו אם כוללים כל הראש כיון דלא קפדא אף להגאונים אין כאן רק חששא דרבנן".

(ב) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק י"א עמ' מ"ה ד"ה אמנם, ריש ס"ק כ"א) - "דמה שאמרו דכולו חוצץ מה"ת אפילו אינו מקפיד זהו דוקא בכל הגוף, אבל השער אינו נידון בזה לעצמו".

(ג) צמח צדק (יו"ד סוף ס' קנ"ח) - "י"ל הא דבכולו חוצץ בכל היינו בכל הגוף ממש דומיא דולד במעי אמו. אבל בכל השער לבד היינו בכל שער ראשו. י"ל כשאינו מקפיד אינו חוצץ מדאורייתא. דכיון שבכל גופו ליכא חציצה כלל מהני מדאורייתא. כאלו

- היה חציצה ברוב כל הגוף וברוב כל השער. ונשאר מיעוטו דאין חשוב חציצה מדאורייתא אם אינו מקפיד. ה"ה בכה"ג שכל שערות ראשו יש חציצה אבל בגופו אין שום חציצה. ומצאתי שכן העלה המשיבת נפש".
- ד) חדרי דעה (ריש הסי') – "אבל כל השער לא עדיף מרוב דדוקא מקפיד".
3. מראי מקומות – פתח הבית (סעי' ו', "צ"ע"), פרדס שמחה (ס"ק י"ב אות ה'), פתחי הלכה (ארטסקורול, פרק ל"ד הע' י"ב), משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק ט"ז), פרי טהרה (הע' י"ד).

ה. כלים.

1. מראי מקומות – חדרי דעה (על סעי' א', "וצ"ע").
- א) רא"ש (מקוואות פרק ט' משנה ב') – "שאינ אדם מקפיד עליו וזרכו בכך וחשיב כדופן הכלי ואפילו בכולו אינו חוצץ".
- ב) ערה"ש (סי' ר"ב סעי' ה') – "ומדברי הרא"ש שהבאנו שכתבו שחשוב כדופן הכלי משמע שאפילו בכולו אינו חוצץ ואין זה בגדר מקפיד ואינו מקפיד אלא דהוה ממש כדופן הכלי ויש להתיישב בזה לדינא".

ה) רוב ואינו מקפיד: חוצץ מדרבנן - למה עכשיו אחר תקנת חז"ל אינו נכלל בגדר של הקפדה, וממילא הוי חציצה דאורייתא. א. אה"נ עכשיו הוי חציצה מה"ת.

1. ישועות יעקב (ס"ק א') – "אחר שתקינו חז"ל דאף רוב שאינו מקפיד חוצץ א"כ בע"כ יטלנו משם בעת הטבילה מצד תקנות חכמים ונהי דעכשיו נעלם ממנו והוא לא ידע אם יש עליו דבר החוצץ או שסבר שדבר שאינו מקפיד אף ברובו אינו חוצץ מ"מ בעת טבילה אחרת שיתוודע לו מחציצת הדבר הזה ע"כ יטלנו משם מצד תקנות חכמים וכיון שמקפיד עליו לפעמים חשוב קפידא כמש"ל בשם הראב"ד. וממילא חשוב קפידא וחוצץ מן התורה. וא"כ אמאי לא גזרו במיעוט שאינו מקפיד משום רוב שאינו מקפיד דאחר תקנות חז"ל הוא חוצץ מ"ה ויבוא לידי איסור תורה אלא וודאי דרוב שאינו מקפיד לא שכיח ולא גזרו עליו חז"ל ובזה נ"ל לענין ספק חציצה דנחלקו הפוסקים אי צריך טבילה אחרת או לא. ה"י נראה בעיני דבספק אי הוי עליו רוב שאינו מקפיד או לא אף שאינו רק מדרבנן מ"מ אחר שכבר גזרו עליו חז"ל חוצץ מן התורה דמקפיד עליו מצד תקנות חכמים ורוב המקפיד הוא מן התורה אבל בספק אי הוי עליו מיעוט המקפיד כיון דמיעוט הגוף אינו רק מדרבנן אף שמקפיד ע"ז וע"כ יצטרך להסירו מ"מ אינו רק מדרבנן דהלכה למשה מסיני הוא דמיעוט אינו חוצץ מן התורה א"כ קודם תקנות רז"ל ולאחר תקנתם שוה והדבר ברור א"כ הקילו בספיקו כמו בכל ספק דרבנן".
2. אבני נזר (יו"ד סי' רנ"ב ס"ק ד'), לפי רש"י – "ליישב תמיהת התוס' (עירובין ד' ע"ב) על רש"י שפירש דר' יצחק על שער. אבל בשרו אפי' מיעוטו שאינו מקפיד חוצץ והקשו התוס' דבכמה מקומות מוכח דבגופו אינו חוצץ מן התורה אלא רובו המקפיד. וצ"ל דודאי הא דר' יצחק מדאורייתא בגופו. אלא דקשיא לרש"י כיון שתקינו חכמים רובו שאינו מקפיד חוצץ. שוב מקפיד להסירו בשעת טבילה. א"כ יחשב רובו המקפיד. ואף דחזינו דהאי גברא טבל כך ולא קפיד להסירו. הלא כל שדרך בני אדם להקפיד חוצץ דחשיב מקפיד. ושוב תחוק מדאורייתא. ממילא נגזור על מיעוטו שאינו מקפיד אטו רובו שאינו מקפיד ... ע"כ פירש"י בשערות ולא קפיד אפילו בשעת טבילה להסיר מהשערות. דאפשר יגלה ראשו ושפיר בטל את השערות".
3. אדר"ת (עובר אורח אות י"ח, ע"ש וצ"ב) – "דנפק"מ לטבילה דרבנן כמו לאשה שטובלת לכתמים ודם בתולים וכדומה רבות. ועוד נפק"מ לשאם עבר על הדרבנן שאינו רק עבריין, אבל טבילה מן התורה טבילה".

ב. הקפידא הוי רק על החלק יותר מהמיעוט.

1. גר"ח (קובץ הערות הוספות אות ד', תשובות והנהגות ח"ד גר"ח אות ק"י, ובעוד כמה ספרים) – "קיי"ל שבחציצה רובו שאינו מקפיד חוצץ רק מדרבנן, ותמהו כיון שמקפיד משום תקנה דרבנן הלוא נמצא שהוא מקפיד ברובו וליהוי מה"ת, ותירץ הגר"ח שמקפיד רק על רובו והיינו על היותר מחציו והוה מיעוטו שאינו חוצץ מה"ת אפי' במקפיד".
2. מהרי"א הלוי (ח"ב סי' ס"ח ד"ה ואת) – "לק"מ דהרי אינה מקפדת רק שלא יהי' רוב שאינו מקפיד ואם יתחסר מהחציצה מעט כד שיחזור מהרוב מיעוט וישאר מיעוט שאינו מקפיד דאינו חוצץ גם מדרבנן ורק דהיא מקפדת שלא יהי' רוב גופה עם דבר חוצץ. א"כ תו לא הוי רק מיעוט המקפיד דג"כ הוא מדרבנן".
3. קול אריה (בסוף, מחתן המחבר, ד"ה ומעתה לפי"ד).
4. אחיעזר (ח"ג סי' ל"ג אות א' ד"ה וע"ד), חוט שני (ס"ק ב' ד"ה בשו"ת), פתחי הלכה (ארטסקורול, פרק ל"ד הע' ט"ו) – "וע"ד הקושיא ברוב שאינו מקפיד דמאחר שמדרבנן חוצץ הלא ממילא הוי מקפיד ג"כ דבע"כ יטלנו קודם הטבילה, וביותר יקשה לשי' הראב"ד דאף היכא דאינו מקפיד בשום פעם רק בשעת רחיצה אף שתמיד אינו מקפיד מ"מ חוצץ משום דבשעת טבילה ודאי יקפיד א"כ ה"נ ברוב שאינו מקפיד, כבר קדמוהו בקו' זו בס' ישועות יעקב סי' קצ"ח. ובפשוטו נראה שאינו מקפיד רק על השער המשלים לרוב דכשיחסר מהרוב יהי' מיעוט שאינו מקפיד דאינו חוצץ ושוב לא הוי רוב המקפיד".
5. מהר"ם בריסק (ח"ב סי' צ"ו ד"ה ובעיקר) – "מהרי"א ... והוא כפתור ופרח ראוי למי שאמר".
6. אור שמח (הו"ד בס' עובר אורח אות י"ח) – "דכיון שאם היה רק מחצה על מחצה לא היה חוצץ כיון שלא היה רוב, ורק משום המעט שהוא יותר ממחציתו, א"כ הו"ל רק מיעוט שאינו מקפיד, ומיעוט שאינו מקפיד גם מדרבנן אינו חוצץ".
7. קהלות יעקב (סוכה סי' ה') - לשונו מובא לעיל.
8. הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת סוכה סוף דף ו.) – "ונראה פשוט שכל מה שצריך להסיר מדרבנן היינו רק מה שעושהו לרוב, וממילא הוא מקפיד רק על המיעוט שעושהו לרוב, וזהו רק מיעוט המקפיד, וזה ג"כ רק דרבנן ולא מן התורה".
9. הגר"ח זצ"ל (דולה ומשקה סוף עמ' רס"ד) – "שאלה: מקשים בבי מדרשא, אמאי רובו ואינו מקפיד הוי חציצה רק מדרבנן, כמ"ש בסוכה ו' ב'), הא כיון דהוי חציצה מדרבנן, ממילא מקפיד עליו, והוי רובו המקפיד עליו, דהוי חציצה מדאורייתא. תשובה: הוא רק מקפיד על המשנהו שעושהו רוב ולא על השאר (בשם ר"ח ז"ל)".

(א) חולקים.

1) **אבני נזר** (יו"ד סי' רנ"ב ס"ק ד') – "ולכאורה י"ל שהרי א"צ להסיר בשעת טבילה אלא מיעוטו. א"כ שוב ישאר מיעוטו שאינו מקפיד. אך ז"א דבשבת (קי"ג ע"א) דאית לה תרי איסרי מ"ד חזא מינייהו בטולי מבטלי לה קמ"ל. והיינו דלפעמים מתיר זה ולפעמים מתיר זה ולא מבטל אף לחדא. ה"נ לפעמים מסיר מיעוט זה ולפעמים זה ולא מבטל לשום דבר ויחשב רובו המקפיד [והוא לפי יסוד הנ"ל דטעם אינו מקפיד וטעם קשר של קיימא אחד]."

2) **הגרשז"א זצ"ל** (מנחת שלמה ח"ב סי' ע"ד ריש אות ג', תנינא (ב - ג) סי' ע"ו ד"ה והנה בהשקפה, שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' ד') – "נראה לפקפק קצת על סברא זו של הגר"ח, דכיון שעיקר הטעם דאינו מקפיד אינו חוצץ הוא מפני שדבר החוצץ נעשה כגוף אחד עם הבשר, וא"כ הכא שמקצת מן הלכלוך הלא עומד ודאי להסיר מן הגוף, י"ל **דכיון דלא ידעינן הי מינייהו** מפקת ועומד להנטל, הו"ל ממילא כאילו כל הלכלוך אינו בטל כלל לגבי הגוף, ובפרט לפי המבואר באחרונים דהא דמיעוט המקפיד אינו חוצץ הוא משום דשדינן מיעוטו בתר רובו, מסתבר דבכה"ג לא מצטרף כלל הלכלוך בהדי הגוף לבטל את אותו מקצת לכלוך שעומד להנטל, כיון דעל כל פורתא ופורתא איכא לספוקי שמא זה הוא מה שעומד להנטל מן הגוף".

3) **הגר"ד פוברסקי זצ"ל** (שיעורי, יבמות דף עה., אות רט"ז) – "אכן צ"ב דסו"ס כיון דעכ"פ עכשיו יש עליו רוב ומקפיד עליו מחמת שמעכב טבילתו, אטו מדייק הוא להקפיד רק על חלקים ממנו".

4) **תשובות והנהגות** (ח"ד גר"ח אות ק"י) – "אמנם נראה כיון שאין כאן חלק מסויים מהגוף שמקפיד דוקא עליו, רק כיון שחוצץ מקפיד על חציצת כולו, ולא נכנס לפילפולים להקפיד על מיעוטו דוקא, ושפיר ראוי היה לומר שחוצץ מה"ת".

ג. הקפדה תלוי באנשים ולא בהלכה - [ראיה מהרמ"א].

1. **קובץ הערות** (הוספות אות ד') – "עוד אפשר לומר, דכיון דאינו מקפיד, אלא משום פסול הטבילה, ואם לאו הפסול, לא היה מקפיד, אין זה בכלל מקפיד, וכעין זה ...".

2. **הגרשז"א זצ"ל** (מנחת שלמה ח"ב סי' ע"ד, סי' פ"ה אות ב' ד"ה גם, תנינא (ב - ג) סי' ע"ו, ב"ק דף פב., שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' ה', נדה פרק י' סעי' ו', עיונים שם סי' קצ"ח) – "נלענ"ד ראיה ברורה דבכה"ג שהקפידא הוא רק מחמת דיני טבילה לא חשיב כלל קפידא, דאילת"ה קשה טובא דהלא מבואר ביו"ד סי' קצ"ח ס"א שכל דבר שדרך רוב בני אדם להקפיד עליו לפעמים הרי זה חוצץ אפי' אם אשה זו שטבלה אינה מקפדת כלל על כך בשום פעם, עיין בט"ז סק"ב שכתב שגם אם רוב בני אדם אינם מקפידים אלא קצתו, מ"מ אם אשה זו ג"כ רגילה להקפיד על כך בפעמים אחרות הרי זה חוצץ אע"פ שעכשיו אינה מקפדת כלל, וא"כ קשה והלא בנות ישראל כשרות מחמירות ודאי על עצמן בחומרא זו שהחמיר עליהן הרמ"א שם שלא לטבול לכתחלה בשום דבר החוצץ אפי' בחציצה דלא קפדי עלה כלל אינשי, וכן כתב המאירי במס' עירובין דף ד' ע"ב שלכתחילה צריכים לדקדק בכך, ואפי"ה מבואר שבדיעבד עלתה לה טבילה, ואם כהנ"ל קשה והלא רוב נשים מקפידות בחומרא זו שלא לטבול בשום דבר החוצץ, וגם אשה זו מסתמא ג"כ מקפדת היא לטבול תמיד כדון, וא"כ אם אירע ששכחה וטבלה בחציצה, או אם אפי' הזידה ואינה מקפדת כלל על חומרת הרמ"א, **אמאי עלתה לה טבילה, והלא הו"ל מיעוטו ומקפיד דקיי"ל** שאף בדיעבד לא עלתה לה טבילה. וגם מבואר שם בשו"ע שאם נקשרה לה שיערה אחת אע"פ שלכתחילה יש לה להזהר שלא לטבול כך אפי"ה בדיעבד עלתה לה טבילה אם אינה מקפדת, וכן גבי נטילת הצפרנים שכתב שם הרמ"א בס"כ שאם שכחה ולא הסירה צריכה טבילה אחרת, כתבו שם גדולי הפוסקים שאם לנה כבר עם בעלה ויש לחוש שנתעברה אינה חוזרת וטובלת, משום דאם באת להחמיר עליה בטבילה שניה אתה מוציא לעז על אותו הולד, הרי דאע"פ שאין לך קפידא גדולה מזו של הסרת הצפרנים, ואפי"ה שפיר עלתה לה טבילה בדיעבד, ואין זה חשוב כלל כמיעוט המקפיד. אשר ע"כ נלענ"ד ודאי דדוקא שהקפידא הוא על עצם הלכלוך אז חשיב שפיר מקפיד אפי' בכה"ג שעיקר הקפידא הוא רק מחמת איזה דבר קל ערך, משא"כ כשהקפידא הוא רק מחמת זהירות בדיני טבילה, שהחמירו עליה להיות זהיר בה, אז כיון שחכמים לא החמירו עליה אלא לענין לכתחילה, לכן הו"ל כאילו גם היא אינה מקפדת אלא לענין זהירות של לכתחלה ולא לענין דיעבד, ונמצא דלאחר שכבר טבלה ואנו באים לדון אם עלתה לה טבילה או לא, הו"ל לענין כך כאילו אין דרכן של נשים להקפיד כלל על כך כיון שאין קפידתם אלא כפי הדין שבשו"ע ולא יותר. ואם כנים אנו בזה נראה דאע"פ שגזרו חכמים על רובו שאינו מקפיד, ונמצא ממילא שמקפידין שפיר להסיר החציצה משום גזירת חכמים, מ"מ כיון שהקפידא הוא רק לענין זה שתעלה לה טבילה גם מדרבנן, אבל לענין טבילה דאורייתא אין מקפידין כלל על רוב שאינו מקפיד, לכן גם לאחר גזירת חכמים עלתה לה שפיר טבילה מדאורייתא כיון דלענין דאורייתא הא לא קפדי".

3. **הגר"ד פוברסקי זצ"ל** (שיעורי, יבמות דף עה., אות רט"ז) – "אכן התירוץ פשוט [דאין זה חוצץ כלל מה"ת], דכיון דכל מה שמקפיד הוי רק אחר הגזירה דרבנן דחוצץ, ורוצה שיעלה לו טבילתו, אבל מצד החציצה לכשעצמו אינו מקפיד, משו"ה אין זה בכלל מקפיד, החוצץ מה"ת".

4. **תשובות והנהגות** (ח"ד גר"ח אות ק"י) – "אבל נראה הטעם כיון שמצד גופו אינו מקפיד כלל רק מכח דין דרבנן, לא אמרינן בזה שרובו מקפיד חוצץ מה"ת, כיון שאין הקפידא מצד גופו רק מצד הדין דרבנן שמפריע לו".

5. **הגר' אברהם כהן** (קובץ בית התלמוד, מקואות עמ' קמ"ב ד"ה ובעצם) – "דברי הרמ"א ... והטעם הוא משום דכל הדין דשלא מקפיד הוא משום דבטל לגופו כדכ' רש"י בסוכה, וא"כ י"ל דהיכא דמקפיד שלא יהא על גופו מחמת שמפריע לגופו או שחס על עצם הדבר, אז חשיב כחלק נפרד מגופו, אבל כשמסלק את זה מחמת סיבות אחרות, כגון תק"ח, ולא מצד שעצם החפץ אינו רצוי שיהא עליו, אין החפץ נחשב כחלק נפקד מגופו".

(א) חולקים - הפוסקים לעיל.

1) **הגריש"א זצ"ל** (משמרת הטהרה סי' קצ"ח שעה"צ הע' י"ב) – "דאף קפידא מחמת הדין חוצצת שהרי מקפדת טובא ע"ז. ובמיעוט שאינו מקפיד **תלוי** אם מדובר במיעוט הניכר אזי רגילין להקפיד מחמת הדין אך אם מדובר במיעוט שאינו ניכר בזה אין רגילין להקפיד גם מחמת הדין רק בגדר של זהירות ולכתחילה ואינו חוצץ".

הגריש"א זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ז אות י"א, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ס"ב) – "ושמעתי מפי הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] דכל איפור חוצץ אף בכבר טבלה עמו, כיון דנהגו הנשים להורידו קודם טבילה, ומקפדת מקרי. [חוץ מאותן נשים דלא איכפת להו חומרת הרמ"א כלל ל"ע, דבדיעבד עלתה להו טבילה אף באיפור שיש בו ממש]. דזה ודאי דגם קפידא מחמת ההלכה חשיבא קפידא, עכ"ד. **ולכאורה תמוהים הדברים עד למאד**, חדא, דכי נימא דכיום חוצץ בדיעבד כל מיעוט שאינו מקפיד משום דמקפידות להסירו קודם טבילה, אתמהה. גם אחרוני הפוסקים לא השמיטו קולא זו אע"פ שהביאו חומרת הרמ"א (עי' חכמ"א כלל קי"ט סעיף ג', ערוה"ש סי' קצ"ח סעיף ד', סעיף ט', ושא"פ). אבל באמת כן וכאמר לי הגרי"ש שליט"א [זצ"ל] מפורשות דגם בכל מיעוט שאיננו מקפיד למעשה נוהגין לחייבה שתחזור לטבול. אח"כ הוסיף הגרי"ש שליט"א [זצ"ל] דאם לנתה אצ"ב אינה חוזרת וטובלת, דבלנתה אצ"ב מקרי דיעבד, ולכן לגבי מצב זה של לנתה כבר לא מקרי מקפדת, דאינה מקפדת כ"א לכתחילה, ועלתה לה טבילה. (וע"ע להלן בד"ה ובשו"ת מנחת שלמה, דברי הגרש"ז אויערבאך ז"ל). וצע"ג דלדינו העיקרי של הרמ"א אין צורך לומר דההלכה עושה קפידא, דדינו של הרמ"א נאמר באינו מקפיד, וא"כ תיתי לי להחמיר בזה מדינו של הרמ"א גרידא. ובר מן דין נמי, לומר דמשום חומרת הרמ"א צריכה לחזור לבית הטבילה עד שלנתה אצ"ב, הוא חידוש גדול ... **וכ"ש דתמוהים הדברים** לפמש"כ הרמ"א 'ולכתחילה לא תטבול וכו', וכלשון הגהות שער"ד (הל' גדה סעיף י"ב בד"ה חוטין), דהיינו דבדיעבד שפיר דמי, ולדברי הגרי"ש שליט"א [זצ"ל] לא תתכן מציאות כזאת כלל. אלא דפי' דברי הרמ"א לדעת הגרי"ש שליט"א [זצ"ל] דלכתחילה היינו עד שלנתה אצ"ב, וכנ"ל, אמנם לשון 'לכתחילה לא תטבול' ל"מ הכי כלל, אלא משמע דכיון שכבר טבלה פעם אחת עלתה לה טבילה, ולא נאמרו עליה דברי הרמ"א כלל. ולא עוד ...".

(ב) מראי מקומות.

(1) אחר שיש דין של הרמ"א, האם כל חציצה נכלל בדבר המקפיד - עי' לקמן.

ד. מראי מקומות – פתחא זוטא (פתיחה לסי' קצ"ח אות כ"א, סי' קצ"ח ס"ק ל'), **אבן ישראל** (ח"ז סי' ל"ב ד"ה וזה), **אור הנר** (עירובין דף ד:), **חבצלת השרון** (פר' נשא, עמ' קצ"ה), **שערי טבילה** (סי' י"א אות ג'), **לבושי עז** (ס"ק ג' ד"ה ובישועות, תמצית אות ז'), **עלי טהרה** (סי' קצ"ח סעי' א' ענף י"א), **מראות ישרים** (סי' ט"ז אות ב'), **מחנה ישראל** (קונ' בעיני טהרה סי' כ"א ד"ה ובנדון), **אהל רמ"ח** (ב"מ, חי' והערות דף ל.), **אהל שמואל** (עירובין, חידושי תורה דף ד), **זכרון מיכאל** (עמ' מ"ה), **קובץ קול התורה** (חמ"ו, בסוף סוכה דף ו.), **משמרת הטהרה** (סי' קצ"ח הע' י"ב), **נטעי גבריאל** (ח"ג פרק מ"א סעי' י"ז).

1. **צפנת פענח** (עובר אורח סוף אות י"ח, ע"ש וצ"ב) – "שנעלם ממנו סוגיות הרבה שחכמים גזרו על רובו שאינו מקפיד וכו', הרי לנו תשובה ניצחת [מאינו יודע שאינו יודע]".

2. **מהר"י שטייף** (סי' מ"ו ד"ה וזכרתיו) – "ונ"ל ליישב שעיקר דבר המקפיד תלוי ברוב העולם אבל קפידת מיעוט בנ"א לאו קפידא הוא מה"ת כמבואר בשו"ע ריש סי' קצ"ח ואע"ג דאנן קיי"ל דכל שהיא מקפדת אע"ג דרוב בנ"א אינם מקפידים ג"כ חיצץ כמו שכתב הש"ך שם ס"ק ב' ונזכר ברמ"א בסעיף י"ד היינו מדרבנן אבל מה"ת בעינן שרוב בנ"א מקפידין, וא"כ י"ל קפידת חכז"ל וכן מה שהטובל מקפיד עפ"י גזירת חכז"ל אינו עושה שרוב בנ"א מקפידין אלא חשוב כמיעוט בנ"א ואין זה מקפיד מה"ת, ושפיר שייך לומר דרובו שאינו מקפיד אינה אלא מגזירת חכז"ל ואינה מה"ת, כן נראה פשוט בס"ד".

(א) לחולקים, עי' לקמן.

ו' הקפדה: הגדר.

א. דרך רוב העולם להקפיד, והיא אינה מקפדת.

1. מחמיר, חוצץ – פוסקים.

2. לענין נטילת ידים - עי' או"ח סי' קס"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. דרך רוב העולם להקפיד לפעמים, והיא אינה מקפדת.

1. מחמיר, חוצץ – **סד"ט** (ס"ק ד'), **חכ"א** (כלל קי"ט סעי' ג'), "וכן אפילו הוא אינו מקפיד על זה בשום פעם וגם רוב בני אדם אינם מקפידין עליו אלא לפעמים הן מקפידים מקרי רובו ומקפיד עליו וחוצץ מדאורייתא (ועיין בט"ז ס"ק ב' דמשמע דלא כתב כן ועיין בסדרי טהרה שחולק עליו)", **בדה"ש** (ס"ק ז'), **חוט שני** (ס"ק ג' אות ו' ס"ק ג'), **פרי טהרה** (הע' ו').

2. מיקל – עי' ט"ז (ס"ק ב'), **פרדס רמונים** (שפ"ח ס"ק א' ד"ה אולם).

ג. היא מקפדת, ורוב העולם אינם מקפידים.

1. מחמיר, הוי הקפדה.

(א) **דר"מ** (ס"ק א', עי' רמ"א סעי' י"ד) – "ולקמן בסימן זה (ארוך אות יב) כתבתי דברי המרדכי (שבועות סו"ס תשמח) שכתב בהדיא שחוצץ".

(ב) **יש"ש** (חולין פרק ח' סי' כ"א) – "פשיטא כשהוא מקפיד חוצץ מדאורייתא, ומה בכך שבטלה דעתו אצל שאר אנשים, מ"מ לגביה לא בטלה".

(ג) **ערך לחם** (סעי' א') – "רוב בני אדם כו'. או שהיא מקפדת בכך".

(ד) **ב"ח** (ס"ק א') – "ומ"ש רבינו אם דרך בני אדם וכו'. נראה דרבותא קאמר דאפילו היא אינה מקפדת אלא רוב בני אדם מקפידים בטלה דעתה אצל כל בני אדם ואין צריך לומר אם היא מקפדת ורוב בני אדם אינן מקפידים דחוצץ דבדידה תליא טפי".

(ה) פני יצחק (אפי רברבי שער ע"א סוף סעי' י"ב) – "ואם הוא מקפיד ואין אחרים מקפידין רשב"א מסופק בזה ונראה בטבילה יש להחמיר ובנטילה יש להקל".
 (ו) ט"ז (ס"ק ג') – "בב"י נסתפק אם שאר בני אדם אינם מקפידים וזו מקפדת וכתב בד"מ דבמרדכי כתב בהדיא שחוצץ וכן כתב מו"ה ז"ל".

(ז) ש"ך (ס"ק ב') – "והיכא דרוב בני אדם אין מקפידים והיא מקפדת כ' ב"י בשם הרמב"ם וטור דחוצץ וכ"פ הב"ח וכ"כ בד"מ ולקמן בסי' זה כתבתי דברי המרדכי שכתב בהדיא דחוצץ עכ"ל, ונראה דהיינו המרדכי דלקמן סי"ד בהג"ה".

(ח) סד"ט (ס"ק ד', עי' ס"ק ה').

(ט) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ג', כ"ש מהדין לקמן).

(י) לחם ושמלה (לחם ס"ק ה').

(יא) מלבושי טהרה (סעי' א').

(יב) ערה"ש (סעי' ו') – "ולכן בדבר שהיא מקפדת אף אם רובא דעלמא אינם מקפידים חוצץ וכן להיפך ולכן יש מן הפוסקים שהזכירו קפידת עצמה כמו הרמב"ם ש' בפ"ב ממקואות שערה אחת שנקשרה חוצצת והוא שיהא מקפיד עליה עכ"ל ולא בא להוציא אם היא אינה מקפדת ורובא דעלמא מקפידין וכן להיפך הרשב"א בתורת הבית כתב היו שערות ראשה קשורות וכו' עד שדרך האשה להקפיד בכך חוצצת עכ"ל ותלה הדבר באחרים לא בא להוציא אם היא מקפדת ואחרים אינם מקפידים אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי לדינא כלל [כ"כ הב"ח אבל הרשב"א כתב מפורש וז"ל דכיון שאין דרכן להקפיד אף ע"פ שזה מקפיד בטלה דעתו עכ"ל וצ"ע על הב"ח וגם על הב"י דמספקא ליה ומ"מ לדינא הוא כהב"ח]".

(יג) שערי טוהר (שער י"ח סעי' א').

(יד) טהרת ישראל (סעי' ד', סעי' ה').

(טו) בדה"ש (ס"ק י"א).

1) מן התורה, כשהופה רוב גופה – יש"ש (חולין פרק ח' סי' כ"א, לשונו מובא לעיל), ב"ח (ס"ק א'), בדה"ש (ס"ק י"א).

2) רק מדרבנן – מהר"י שטייף (סי' מ"ו ד"ה ונ"ל, לשונו מובא לעיל).

2. מיקל.

(א) רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ז', ל"ב-ב') – "וההפך באיש דכיון שאין דרכן של אנשים להקפיד אף על פי שזה מקפיד בטלה דעתו".

(ב) יראים (סוף סי' כ"ו, א"נ סוף מצוה קצ"ב) – "פי' הקפדה דרך בני אדם כיוצא בזה להקפיד, ואם מקפיד בדבר שאין דרך בני אדם להקפיד שהם כיוצא בו להקפיד, או אינו מקפיד בדבר שדרך בני אדם להקפיד בטלה דעתו אצל כל אדם".

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ו', שפ"ח ס"ק ד').

(א) לענין נטילת ידיים - עי' או"ח סי' קס"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ד. היא לפעמים מקפידה, ורוב העולם אינם מקפידים.

1. מחמיר, הוי הקפדה.

(א) סד"ט (ס"ק ד') – "ומן הסברא נראה כיון דקיימא לן להחמיר כשיטת הרמב"ם והטור דתליא גם כן בקפידא דידה, אם דרכה להקפיד בפעמים אחרות אף על פי שעכשיו אינה מקפדת וגם אפילו מיעוט בני אדם [אין] מקפידין על זה אפילו הכי חייץ, דמיעוט בני אדם אינו מעלה ואינו מוריד, דבלאו הכי מיעוטי כמאן דליתא דמיא, אלא דעיקר תליא בקפידא דידה, וכיון שהיא מקפדת על זה בפעמים אחרות, אף על פי שעכשיו אינה מקפדת אפילו הכי חייץ, דומיא דאם רובא דעלמא מקפידין על זה בפעמים אחרות אף על פי שעכשיו בטבילה אינן מקפידים וגם היא אינה מקפדת לעולם אפילו הכי חייץ, כל שכן בזה, וכמו שכתבתי בסמוך לשיטת הרמב"ם ז"ל דסבירא ליה דטפי יש להחמיר בקפידא דידה בקפידא רובא דעלמא".

(ב) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק א' ד"ה אולם).

(ג) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ג') – "בין שהטובל מקפיד על זה לפעמים אף על גב שאינו מקפיד עכשיו וגם רוב בני אדם אינם מקפידין בה לעולם כיון שהוא מקפיד עליו הוי חציצה".

(ד) מלבושי טהרה (סעי' א').

(ה) ערה"ש (סעי' ח') – "ומודה הט"ז דאם היא לפעמים מקפדת חוצץ ולחנם תפס עליו הס"ט סק"ד ע"ש".

(ו) שערי טוהר (שער י"ח סעי' א', ס"ק א').

(ז) חוט שני (ס"ק ג' אות ו' ס"ק א').

(ח) פרדס שמחה (ס"ק ג').

(ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' כ"ז).

(י) פרי טהרה (סעי' ג').

2. דעת הט"ז (ס"ק ב').

(א) מיקל – סד"ט (ס"ק ד', "הט"ז ... מבואר מדבריו דהוא הדין דאם עכשיו אינה מקפדת אלא שבפעמים אחרות היא מקפדת ואין דרך בני אדם אפילו המקצת להקפיד על זה בשום פעם, נמי לא חייץ, מדהתנה ...").

(ב) מחמיר – ערה"ש (סעי' ח', לשונו מובא לעיל).

(ג) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ב').

ה. היא אינה מקפידה, ורוב העולם אינם מקפידים - אבל היא מקפדת עתה.

1. מחמיר, חוצץ – פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ב' ד"ה אמנם), שערי טוהר (שער י"ח סעי' א', ס"ק א').

ו. גדר של "פעמים": מקפדת רק פעם אחת בזמן מרובה.

1. מיקל, אינו הקפדה – זכרון יוסף (יו"ד סי' י', "ומהאי טעמא כתבו הפוסקים והטור וש"ע ריש סימן קצ"ח אם דרך בני אדם להקפיד עליו לפעמי' ולא כתבו שדרך בני אדם להקפיד עליו בשום פעם משום דבעינן דעכ"פ מקפידין עליו לעיתים מזומנות גם עכשיו וכן משמע ממה שכתב הש"ך שם סעיף קטן ב' רוב הפעמים כו' דמשמע דעכ"פ פעמים הרבה קצת מקפדת ולא אם אינה מקפדת רק פעם אחת לזמן מרובה. ומ"ש שם בש"ע אפילו אינה מקפדת עליו עתה כו' אין פירושו שמקפדת עליו לבסוף לזמן רחוק אלא דפירושו שאינה מקפדת עליו עתה בשעת הטבילה מ"מ מצויר שמקפד' עליו בימים שקודם ושלאחר הטבילה כגון טבעת מהודק באצבעה לענין לישת עיסה וז"פ ואמת לפענ"ד"), פת"ת (ס"ק א'), מלבושי טהרה (סעי' א'), פתחא זוטא (ס"ק ג', פתיחה ס"ק ז'), סוגה בשושנים (שושנים לדוד סוף סי' קפ"ח), טהרת ישראל (סעי' ד'), פרדס שמחה (ס"ק ג' אות ב').
- א) אג"מ (יו"ד ח"א ריש סי' צ"ז) – "בעל זכרון יוסף שהובא בפ"ת סק"א דאם מקפדת רק לזמן מרובה לא היא עתה קפידא עיי"ש ופשוט שאין כוונתו לחלק בין זמן מרובה כגון למשך שנה ובין זמן מועט כלמשך חדש ופחות דמנא ליה ליתן קצבה ושעור לדבר זה מאחר שבגמ' לא מצינו זה. אלא צריך לומר דכוונתו לחלק בין הקפידא להסיר בשעת לישת שאין לזה זמן קצוב דאפשר שיזדמן לה בכל יום וגם בלילה לכן נחשב בכל עת שהיא מקפדת דאינה יכולה לבטלו על משך זמן ובין כשהקפידא להסיר הוא רק לזמן קצוב דעד זמן ההוא ודאי לא תסלקנו היא אינה מקפדת עד זמן ההוא ואין חלוק אם זמן ההוא רחוק או קרוב דכיון דהוא זמן ידוע לקפידא אין להחשיבה עתה מקפדת וזהו טעם נכון ולא ניתן לשעורין וזהו כוונתו לע"ד ואף אם אין כוונתו כן מ"מ הוא טעם נכון. וא"כ גם בלאמבע זמנית כיון שיש זמן ידוע להסירו אין להחשיבה עתה מקפדת".
- ב) עי' לקמן לגבי סתימות שיניים [סעי' כ"ג], שנראה שיש כמה חולקים.
2. מראי מקומות – כת"ס (יו"ד סי' צ"א), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק א').

ז. גדר של "עולם": האם הקפדה תלוי במקום שגר או בעולם ממש.

1. עולם ממש.
- א) ברכי יוסף (או"ח סי' קס"א ס"ק א') – "יש מקום להסתפק אם במקום אחד אנשי המקום מקפידין ובמקום אחר אין אנשי המקום מקפידין, אם במקום שאין מקפידין אינו חוצץ. ונראה דאי ידעינן דרובא דעלמא מקפידין, גם לגבי {שאר} המקומות אמרינן מקום זה בטל ברובא דעלמא, כמו שהוכיח הרב פר"ח בי"ד סי' קי"ג ס"ק ג', עש"ב ודוק".
- ב) שע"ת (או"ח סי' קס"א ס"ק א') – "בברכי יוסף".
- ג) מגן גיבורים (אלף המגן ס"ק ז') – "וזה אין דרכו להקפיד. ואם במקו' זה אנשי המקום מקפידין ובמקו' אחר אין מקפידין אם רובא דעלמ' מקפידין מקום זה בטל ברובא, בר"י".
- ד) כה"ח (או"ח סי' קס"א ס"ק כ') – "הברכי יוסף ... והביאו שערי תשובה אות ב', בית מנוחה אות ג', כרם שלמה, חסד לאלפים שם".
- ה) עי' מהר"י שטייף (סי' מ"ו ד"ה ונ"ל) - לשונו מובא לעיל.
- ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' כ"ח) – "Birkei Yosef".
- ז) פסקי תשובות (סי' קס"א הע' ב') – "וכמתבאר בשע"ת סק"ב בשם הברכ"י שאף שבמקומו כולם אין מקפידים, אך רובא דעלמא מקפידים, בטל מקום זה לגבי רובא דעלמא".
- 1) אפילו חילונים – אחיעזר (ח"ג סי' ל"ג אות א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' כ"ט), נטעי גבריאל (ח"ג פרק מ"א סעי' י"ג).
- 2) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' כ"ט) -

It is unclear if he would include non-jewish woman in the statistics.

2. תלוי בחוגים: לפי רוב נשים שהן דומות לאשה זו, שמאותו מקום ואותה חברה ואותה תרבות.
- א) הגרשז"א זצ"ל (ימי טוהר מבוא הע' מ"ח, פרק ט' הע' כ"ו, שולחן שלמה נדה פרק י' סעי' ב') – "ענין ההקפדה על דברים מסויימים, תלוי בחוגים. ובמקום שמקפידים, חשיב חציצה".
- ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"ד) – "שאינן לשער לפי הנהגת רוב נשים בעולם. אלא לפי רוב נשים שהן דומות לאשה זו, שמאותו מקום ואותה חברה ואותה תרבות. וכמו שמצינו חילוק במשניות, ובש"ע כאן סי"ז, בין מי שעובדת בצבע שאין מקפדת עם ידיה צבועות. משא"כ שאר נשים שכן מקפידין. וכן ע' בב"י או"ח ס' קס"ב שנקט לשון "שאר אנשים שהם כיוצא בו". [אבל ע"ש בשע"ת ס' קס"ב לא כזה וז"ל כתב בבר"י שאם רובא דעלמא מקפידין בטל מקום זה לגבי רובא דעלמא עכ"ל. וע"ש שכ"כ בפר"ח.] למשל בא"י הנשים מקפידין רק בכינים אבל לא בביצי כינים. ובארצה"ב הן מקפידין גם על ביצי כינים. לפיכך בת א"י שנמצאת בארצה"ב אין ביצי כינים חוצצין, שהא רוב נשי א"י אינם מקפידין. אבל להיפך, בת ארצה"ב שנמצאת בא"י, יש להקל למעשה. שהא הסיבה שגרמה לנשי א"י להיות אינן מקפידין, הוא מפני שא"א להקפיד עליהם. לפיכך כל אשה שנמצאת בא"י, המקום גורמת שלא להיות מקפדת. אבל אה"נ אם היא עדיין מקפדת, חוצצות. עכ"פ כל אשה מחוייבת להשתדל להסירם קודם שהולכת לטבול, כפי השיעור שרגילה להשתדל ביום אחר".
- 1) לענין כינים וביצי כינים - עי' לקמן סעי' מ"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ח. האם הקפדה נקבע לפי זמן שהולכת ברחוב או בזמן שהולכת לחתונה.

1. תלוי ברחוב.

א) אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ז, רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות י"א) – "וענין הקפדה אצל הנשים היא שאינן בושות לילך ברבים כזה ואינן צריכות לליבון ונקיות בדרגת כל הולכי לסעודת חתונה או ההולך לקבל פני אדם חשוב או של כבוד שבת דמסתבר שאף הצובעים היו רוחצים עצמם יותר לכבוד שבת ולילך למקום חשוב".

ב) חוט שני (ס"ק ג' אות ט"ז) – "שבביתה אינה מקפדת אמנם כאשר היא הולכת ברחוב, היא מקפדת, הרי זה חוצץ".

ג) נטעי גבריאל (ח"ג פרק מ"א סעי' ט"ו) – "אבל אם אינה מקפדת רק למאורע חשוב, כגון שהיא צובעת וידיה צבועות משהו ואינה מקפדת מליך כך רק בשבת ויו"ט, או כשהולכת לשמחה, לא חשיב מקפדת".

ד) אורחות טהרה (פרק ט"ו סעי' ד') – "כשהולכת בין הרבה אנשים (לקניות או לאסיפת הורים וכדומה)".

ה) פרי טהרה (סעי' ד').

2. אפילו תלוי בחתונה.

א) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"כ).

ב) בנין בית נאמן (פרק י"ז סוף סעי' ד') – "ומקפדת היינו דבר שמפריע לה במצבים רגילים בחיי היום יום, כגון כאשר היא הולכת לחנויות או לחתונה. אבל דבר שהיא נלחצת ממנו, מחמת הפחד שלא תפסל הטבילה, אינה נחשבת לחציצה".

1) חולק – אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ז, לשונו מובא לעיל), עי' פסקי תשובות (סי' קס"א אות א' ס"ק ו').

3. האם תלוי בדרכה בשבת.

א) מאירי (נדה דף סו:) – "כתבונה גדולי המפרשים בטבעת שביד ומהודק ביותר עד שאינו מתעגל על האצבע במיעוט הנעה שהוא חוצץ אף על פי שאינה מקפדת עליו שמ"מ מקפדת היא בו בשעת לישנה וכן בכי כיוצא בזה ומכאן יש לחוש במה שכתבנו בענין הצבע שרוב בני אדם העוסקין בכך קפידים עליהם לערבי שבתות אלא שיש להקל מצד אחר שאינו אלא חזיתא בעלמא".

ב) אבני נזר (סי' רנ"ג ס"ק ח') – "ומה שהוכיח עוד מצובע שידי צבועות ושוחט שידי מלוכלכים בדם אף שבודאי ידיה ידו ברגל ומ"מ קרוי אינו מקפיד. י"ל שעד אותו זמן יעבור ממילא כמ"ש הרמב"ם בהלכות שבת שחמימות הבשר מעברת הכתב לאחר זמן. ודומה למ"ש רש"י בטיט דמשום שעובר ממילא לא נקרא מקפיד".

ג) אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ז) - לשונו מובא לעיל.

ד) פסקי משנה הלכות (פרק י"א סעי' ב') – "ואף שבני אומנות בשבת או כשהולכים לשמחות וכו' גם מקפידים לנקות את עצמם מכל מקום על דברים קטנים אין דרכם להקפיד".

ה) תשובות והנהגות (ח"ב סי' קי"ז) – "ומסתפק אני בצבעי שבשבת מקפיד להתרחץ לנקיות ורק בחול אינו מקפיד אם חוצץ או לא ... ועוד י"ל דבשבת גם לא חשיב מקפיד, דבעצם מה שמוריד הצבע אינו מחמת גנאי או מפריע, אלא משום ששובש בגדים נאים ורוצה להתנאות גם בגופו, וי"ל דמה שמוריד בשבת רק מרצון להתנאות, לא יחשב בחול מקפיד, ומיהו ...".

ו) משמרת הטהרה (סי' קצ"ח הע' של"ו) – "דזמן מרובה לא חשיב קפידא ודומיא דצבע של נשים ודם של טבחים שמסירתו לכבוד שבת".

ז) מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"א סי' פ"ד), פסקי תשובות (סי' קס"א אות א' ס"ק ז').

4. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' י"ז ב' ד"ה וכן, עמ' ל"ד).

ט. אינה יודעת שיש שם חציצה.

1. עדיין נחשב כדבר שמקפדת.

א) הגר"ש"א זצ"ל (משמרת הטהרה סי' קצ"ח הע' שס"ו) – "אע"פ שהשתא אינה יודעת מהן ולא חשיב אינה מקפדת כיון שאם היתה יודעת היתה מקפדת".

ב) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' מ"ג, במקורות ובי') – "אין לומר דלאחר שסירקה כמה פעמים ועשתה כפי יכלתה ויותר אינה מרגשת בהם ואינה יודעת שיש לה עוד כינים, יחשב כדבר שאינה מקפדת, דזה אינו דוכי מחמת שאינה יודעת על כך חשיב אינה מקפדת, הרי גם אשה שטבלה ולאחר טבילה מצאה עצם בין שיניה דמפורש בגמ' שצריכה טבילה אחרת ג"כ ודאי לא ידעה בשעת הטבילה שיש לה עצם בין שיניה, וכי חוסר ידיעה משוי לה לאינה מקפדת".

ג) משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קנ"ז) – "ואע"פ שאינה יודעת שיש שם דבר החוצץ ואף שאינה מרגשת בו לא חשיב אינו מקפיד".

י. הדרך להסיר, אבל שלא משום הקפדה.

1. מיקל – הגר"ש"א זצ"ל (משמרת הטהרה סי' קצ"ח הע' של"ו), "ואף אם מחליפתו באחר לא חשיב קפידא כיון שאינה מסירתו מחמת קפידא".

יא. מצד מיעוטו אינו מקפיד.

1. הרי אינו מקפיד – סמ"ג (לאוין סי' קי"א, עשה סי' כ"ז), ריטב"א (חולין דף קו: ד"ה והא), ב"י (ס"ק י"ח ד"ה ומ"ש, "דלא איירי רבינו תם אלא במועט כל כך שאפילו הנשים הנשואות או הכלות אין דרך להקפיד עליו"), דר"מ (ס"ק ד'), ט"ז (ס"ק י"ח, "שהוא דבר מועט מאד שאין מקפדין עליו"), חכ"א (כלל קי"ט סעי' י"ב), פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק י"ז), טהרת ישראל (סעי' ס"א), הגר"ש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק כ"ד הע' כ"ד, לשונו מובא לקמן), בדה"ש (ס"ק כ"ז), פרדס שמחה (ס"ק מ"ה), חוט שני (ס"ק ג' אות ח'), פרי טהרה (סעי' י"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' י"ד, הע' י"ח).

יב. קפידא חריגה.

1. מיקל – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק כ"ד הע' כ"ד, "אם מוצאת נקודות קטנות מאוד רק לאחר עיון רב באופן חריג, ואינם נראים מרחוק, אין צריכה להסירם לפי שנחשב מיעוט שאינו מקפיד, ואע"פ שנהגו להסיר גם מיעוט שאינו מקפיד מ"מ גם מיעוט שאינו מקפיד יש גבול שלאחר מכן אין לו חשיבות ונחשב כלא קיים כלל, לכן באופן זה יש להקל").

[ז רמ"א (סעיף א') - "ולכתחלה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצין, גזרה אטו דברים החוצצים".
א. בני ספרד.

1. ג"כ מחמירים – בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות ג'), "לא יהיה עליה דבר חוצץ אפילו כל שהוא. ויש דברים חוצצין לכתחלה דוקא ובדיעבד טבילתה כשרה, ויש חוצצין גם בדיעבד, על כן אם טבלה ונמצא עליה איזה דבר, תשאל למורה כדי לדעת אם זה חוצץ בדיעבד או לאו", חוט שני (ס"ק ד' ד"ה ג, אות א' ד"ה ג).
2. וכן דעת המחבר – סד"ט (ס"ק ו'), ששבה"ל (סעי' ה' אות ג').

ב. על איזה דין הולך הרמ"א.

1. על המיעוט שאינו מקפיד.

(א) מאירי (עירובין ריש דף ד:): – "הא אם אינו מקפיד ובמעוטו עלתה לו טבילה אלא שלכתחלה הצריכו לדקדק בכך".
(ב) לבוש (סעי' א') – "מיהו לכתחילה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצים, גזירה משום דברים החוצצים, ואין זו גזירה לגזירה דהלכתא אדיעבד נאמרה, וכיון דחציצת רוב ואינו מקפיד גזרו אפילו בדיעבד, גזרינן לכתחלה אפילו בדברים שאינם חוצצים ואין זו אלא חזקת גזירה, נ"ל".

1 (סד"ט (ס"ק ו')) – "ועל כרחך דדברי הגהות שערי דורא ז"ל אינו אלא מחומרות האחרונים וזהירות בעלמא. ובלבוש [סעיף א] נתן טעם לזה דלא הוי גזרה לגזרה, ודבריו דחוקים. וכן כתב עליו בספר מעדני מלך [דברי חמודות הלכות מקואות אות קכד]. ובלאו הכי לא קשה מידי, כיון שאינו אלא חומרא מחומרות האחרונים, וכמו שכתבתי לעיל. וכהאי גונא מצינו כמה חומרות שהחמירו האחרונים ז"ל אף בגזירה לגזירה".

(ג) ט"ז (ס"ק ד') – "דכ' רמ"א אחר כך גזירה אטו דברים החוצצים והיינו אפילו במיעוט".

(ד) ש"ך (ס"ק י"ג) – "ופשוט הוא דלכתחלה צריך ליהזר כדכתב הרב לעיל ס"א".

(ה) מקור חיים (ס"ק ז', ס"ק כ').

(ו) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ג') – "ומכל מקום לכתחלה לא תטבול אפילו במיעוט שאינו מקפיד שלא יבא הדבר לכלל טעות".

(ז) קנאת סופרים (השמטות לשירי טהרה סי' כ"א) – "דבכל דברים שאין חוצצין קאמר".

(ח) חסד לאברהם (תנינא סי' מ"ז סוף ד"ה ואני).

(ט) חיים וחסד (ח"א סי' ל"ד) – "זרע אמת ... ולענ"ד דבריו דחוקים".

(י) זקן אהרן (ח"א סי' נ"ב ד"ה וגם).

(יא) דרכ"ת (ס"ק כ') – "עלתה לה טבילה. פי' דוקא בדיעבד כשכבר טבלה עלתה לה הטבילה אבל לכתחלה לא תטבול כן אף על פי שהיא מיעוט ואינו מקפיד וליכא איסור כלל אפי' מדרבנן מ"מ לכתחלה יש להזהר שלא לטבול גם בזה וכמ"ש הרמ"א לעיל סעי' א' דלכתחלה לא תטבול אפי' בדברים שאינם חוצצין. מקור חיים סק"כ עיין שם".

(יב) הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע"ד אות ה' ד"ה אולם, תנינא (ב - ג) סי' ע"ו ד"ה אולם, ב"ק דף פב. ד"ה ברם).

(יג) ששבה"ל (ס"ק ח', ס"ק ט', סיכום אות ד', שבט הלוי ח"י סוף סי' קל"ח, סוף סי' קמ"ט).

(יד) בדה"ש (ס"ק י"ד).

(טו) חוט שני (ס"ק ד' ד"ה והרמ"א, אות ב').

(טז) לבושי עז (ס"ק ז', תמצית אות י"ט).

(יז) פרדס שמחה (ס"ק ה').

(יח) מראה כהן (עמ"ק"י אות ד', פרק ז' הע' י"ג, הע' כ"ח).

1 (חולק – זרע אמת (ח"ב סי' פ"ו ד"ה איברא דבזה).

2) י"ל, חושש לשיטת רש"י שגופו אסור, אפילו מיעוט שאינו מקפיד.

2. על רפוי.

(א) הג' שע"ד (סי' י"ב ד"ה חוטין) – "חוטין שבראשה כו'. אלו דברים שחוצצין באדם חוטי צמר וחוטי פשתן וחוטי שכורכין בהן השער בראש או בשאר מקומות כגון היכא דמהודקין. אבל החוטים שבצואר שתולים בהן הקמיעין אם אינן מהודקים אינן חוצצין. והמצנפות שיש להם לכשישינים לובשין אותן אם נעשים חלולים מעשה רשת אינה חוצצת ואם טבלה בה עלתה לה טבילה. אבל לכתחילה לא תטבול בהן גזירה אטו אותן שאינן חלולין, וכן בחוטים שאינן מהודקין אטו מהודקין".

(ב) א"ר (סי' קס"א ס"ק י', א"ז שם ס"ק ט') – "ואפילו הוא רפוי וכו'. רבים תמהו בזה דביו"ד שם סימן קצ"ח (סעיף כ"ג) פסק(ו) אפילו בטבילה דרפויים אינם חוצצים. ולענ"ד דוודאי הכא רק לכתחילה קאמר דמחמירין, ולכן בטבילה לא הוצרכו להחמיר לכתחילה בזה, דכבר כתב רמ"א בריש סימן קצ"ח שם דלכתחילה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצין".

(ג) תוס' שבת (או"ח סי' ש"ג ס"ק ג').

(ד) סד"ט (ס"ק ו', ס"ק נ"ו ד"ה לפי) – "ולכתחלה לא תטבול. ר"ל, אפילו מעשה רשת או שאר חוטין שאינן מהודקין, גזירה אטו מהודקין, כן הוא בהגהות שערי דורא [הלכות גדה סימן יב ד"ה חוטין]".

(ה) פמ"ג (ראש יוסף שבת דף נז: ד"ה ומעתה, או"ח סי' ש"ג א"א ס"ק ד').

(ו) מנורה הטהורה (קני המנורה סי' ש"ג ס"ק ד').

(ז) לבושי שרד (חידושי דינים ליו"ד סוף אות פ"ח, ס"ק קצ"ח).

- (ח) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ד', ס"ק ז' ד"ה כל זה בדיעבד).
- (ט) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ד') – "ומיהו לכתחילה אסור לטבול אפילו בדברים רפויים שאין אנו בקיאין איזה מקרי רפוי אבל בדיעבד שכבר טבלה אם היה רפוי לפי ראות העינים עלתה לה טבילה".
- (י) שיבת ציון (סי' מ"ב) – "שכתב בשם ש"ד דגבי קמיע ושירים ונזמים יש לגזור לכתחילה רפוי אטו אינו רפוי וכן כתב מור"ם בסעיף א' בהגה"ה דשמא תשכח לרפותם".
- (יא) הו"ד בפת"ת (ס"ק ט"ו).
- (יב) קנאת סופרים (השמטות לשירי טהרה סי' כ"א).
- (יג) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ה') – "אטו דברים החוצצים. עיי' בשו"ת קנאת סופרים בהשמטות לשירי טהרה תשו' כ"א במדינות שגזרו על הנשים שלא יגלחו שער ראשם וחששו שמא יעלה מהשערות חוץ למים בעת הטבילה ועשו מעשה רשת משערות בהמה לתת על ראשה ולא הסכים להתיר המעשה רשת מפני דברי הרמ"א אלו גזרו על דברים וכו' אטו חוצצים ואין לעשות חדשות רק על השערות שהם בהכרח הגזירה תשגיח האשה העומדת בשעת הטבילה שלא יצאו חוץ למים עיין שם".
- (יד) זרע אמת (ח"ב סי' פ"ו ד"ה איברא) – "דבשו"ע נדפסה הגהה זו בס"א בטעות דשייכא בס"ב ודוק והתימה מכל האחרונים שלא העירו בזה באופן דנלע"ד ברור כזריחת השמש".
- (טו) בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' י"ט אות ה').
- (טז) ערה"ש (סעי' ט') – "שיש לגזור בהם רפויים אטו אינם רפויים ולמה לא תסירם בעת טבילה".
- (יז) ששבה"ל (ס"ק ח', סיכום אות ד').
- (יח) בדה"ש (ס"ק י"ד, ס"ק י"ח, ס"ק כ', ציונים ס"ק שמ"ג).
- (יט) חוט שני (ס"ק ד' ד"ה והרמ"א, אות ב').
- (כ) פרדס שמחה (ס"ק ה', ס"ק ח').
- (כא) לבושי עז (ס"ק ז' ד"ה אמנם, תמצית אות כ').
- (כב) מראה כהן (עמ' ק"י אות ד').
- (כג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' קמ"ד, פרק ל"ז הע' ע"א).
- (כד) חלקת בנימין (סי' ק"כ ס"ק כ"א).
- (כה) נטעי גבריאל (ח"ג פרק מ"ב סעי' ג').
- (כו) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' צ', חוקת הטהרה סעי' ז') – "אע"פ שרוב הנשים הלובשות שרשרת על גבי צוארן הוא באופן רפוי שאין שם חציצה, מ"מ כיון דקיימא לן לכתחילה להחמיר שלא לטבול אפילו בדברים שאינם חוצצין גזירה אטו דברים החוצצין, לכן לכתחילה אין לטבול בתכשיטים אפילו רפויים".
- 1) רק ברוב הגוף – פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ד', "שיראה לי בדעת הרב דלא קאי רק על מה שסיים המחבר ואם הוא חופה רוב הגוף כו', וע"ז כתב ולכתחילה כו' והיינו אם הוא ברוב הגוף רק שהוא רפוי בזה גזרינן אטו מהודק, דברוב הגוף אי אפשר לכוון היטב ושמא יהיה מהודק במקום אחד שלא יעלו בו המים, אבל במיעוטו אם רפוי מותר אפילו לכתחילה, דהדבר קטן שפיר יוכל לדקדק אם הוא רפוי או לא. והגם דבהגש"ד לא משמע כן ממה שסיים וכן בחוטין כו', י"ל שהרב מדעתו לא פסק כהגש"ד רק ברוב הגוף ולא במיעוט, וגם המדקדק יוכל לכוון דברי הגש"ד שכוון באופן הנ"ל דוקא").
- 2) לא נראה מסתימת שאר הפוסקים.
- 3) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י').
3. מראי מקומות – פרי טהרה (הע' ה'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ז').
- א) ב"ח (ס"ק כ"ז, שו"ת ב"ח החדשות סי' מ"א) – "מהג"ה בהל' גדה דשערי דורא ... ונלע"ד דה"ט דלפי שעושין נשים צנועות שאינם מגלים את שערם לעולם ואפילו בשעת טבילה משימין מצנפת בראשיהם א"כ טריחא הוא ליטלה מעל ראשה וכן באותם שנושאים קמיעות דאפילו רגע א' אין הולכין בלא קמיע טורח וקשה להם ליטלם מעל צוואריהם הלכך יש לגזור בהו לכתחלה חוטים רפויים אטו אינם רפויים אף על גב דלא שכיחא כלל שאין רפויים ומצנפ' חלולה אטו שאינה חלולה דלא דמי לשיריים וטבעת ונזמים וקטלאות דקתני בתוספתא דהני לא טריחא לה ליטלם לפיכך לא גזרו בהו רפוי' אטו שאינה רפוי'".
- ב) קנאת סופרים (השמטות לשי"ט סי' כ"א) – "לשון הרמ"א ... מוכח דכלל דברים שאין חוצצין קאמר ולא הוי כוונתו דוקא על חוטי צמר שהן חוצצין כשהם מהודקין אז אף ברפיון לא תטבול מכה גזרה אטו מהודקין ...".

ג. מיעוט שאינו מקפיד, וגם רפוי.

1. מחמיר – בדה"ש (ציונים ס"ק כ"ז).

ד. חזותא בעלמא.

1. מחמיר – חוט שני (ס"ק ד' ד"ה והרמ"א, אות ב', ס"ק כ"ג ד"ה ודע דאף, "ודע דאף דנקטינן במראה שאין בו ממש דאינו חוצץ, אף שאינו עשוי לנוי, מ"מ לכתחילה יש להסירו וכמ"ש הרמ"א לעיל בסעיף א', דאין טובלין אף בדברים שאינם חוצצין").

ה. עשוי לנוי.

1. מחמיר, אין לחלק.

א) אג"מ (לתורה והוראה ח"ז סוף עמ' כ"ז) – "ואפילו היא לנוי כבר נוהגות הנשים שאינן טובלות אפילו בדברים שאינן חוצצים כרמ"א ריש סימן קצ"ח הנ"ל באות א".

אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות י"ב, ע"י אות כ"ה [לשונו מובא לקמן]) – "צבע לשיער (Hair Dye) מסוג שצריכה לצבוע את השיער איתו יותר מפעם אחת בחודש, לכתחילה תסיר את הצבע לפני טבילה, אך אם לא עשתה כן עלתה לה הטבילה".

(ב) דבר יהושע (ח"ה יו"ד סי' י"א) – לשונו מובא לקמן.

(ג) הגר"ש זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ז אות י"א, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ס"ב) – לשונו מובא לקמן.

(ד) חוט שני (ס"ק כ"ד אות ב') – "צבע העשוי לנוי דאינו חוצץ, אף אם יש בו ממשות של הצבע, אינו חוצץ. אמנם לכתחילה יש להסיר את כל הדברים אפילו שאינם חוצצים וכמ"ש הרמ"א בסעיף א'".

(ה) פרי טהרה (הע' מ"ג).

(ו) נטעי גבריאל (ח"ג פרק נ"ד הע' ג', הע' ד', שו"ת סוף סי' ה' [עמ' תרפ"ג]).

2. מיקל.

(א) חיים וחסד (ח"א סי' ל"ד ד"ה ועוד יש) – "זרע אמת ... ועוד יש לחלק ולומר דכי אמרינן דלכתחילה לא תטבול אפילו בדבר שאינו חוצץ גזרה אטו דבר החוצץ, היינו דוקא כגון במיעוט ואינו מקפיד, אבל אם הוא במיעוט ולא די שאינו מקפיד שתהיה שם הרצועה אלא אדרבא מקפדת טובא שלא להסירו ממנה בשום אופן בכה"ג שרי אפילו לכתחילה, ומנא אמינא לה דחזינן שם בסי' קצ"ח סי"ז דפסק מרן דצבע שצובעות הנשים על פניהן וידיהן ושער ראשן אינו חוצץ, ואנו רואים מעשים בכל יום שפרט בערי טורקיא"ה שטובלות אפילו לכתחילה בצבע זו ולא חשו כלל לההיא דכתב הרמ"א דלכתחילה מיהא לא תטבול אפי' בדברי' שאינם חוצצים. וצ"ל דהטעם הוא דכיון דלא די דאינן מקפידות שיהא הצבע עליהם אלא אדרבא מקפידות טובא שלא יצא הצבע, וכשמתמעט מראית הצבע חוזרות ומחדשות אותו, ואם כן הו"ל כגופה ממש וכמ"ש הרשב"א בתשובות המיוחסות סימן קכ"ד".

(ב) באר צבי (סי' פ' ד"ה ע"כ) – "ואף דמבואר בסעיף א' שם דלכתחילה לא תטבול אפילו בדבר שאינו חוצץ כגון לגבי מיעוט שאינו מקפיד גזילה אטו החוצץ מכל מקום הרי חזינן דצבע שהנשים צובעות טובלת אפילו לכתחילה כמבואר בסעיף יז ולא מחמירין כלל".

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ח').

ו. האם רק בגלוי או אפילו בבית הסתרים.

1. רק גלוי – זקן אהרן (ח"א סי' נ"ב ד"ה וגם, "י"ל נמי דהרמ"א לא החמיר כזה אלא במקום גלוי אבל כשהחציצה הוא בביהס"ת מודה גם הוא דמותרת לטבול אפילו לכתחילה ... דאלת"ה הו"ל לרמ"א להגיה כן בסעיף כ"ד דמירי בבית הסתרים והוי ידעינן נמי דכ"ש במקום גלוי").

2. אפי' בבית הסתרים – זרע אמת (ח"ב סי' פ"ו), הו"ד בחי"ם וחסד (ח"א סי' ל"ד), בית יצחק (ח"ב סי' י"ט אות ה'), פרי טהרה (סוף הע' ה').

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ח').

ז. בדיעבד.

1. אי אפשר כדיעבד דמי – חכ"א (כלל קי"ט סעי' ג', "ונראה לי דבמקום דאי אפשר הוי כדיעבד"), לחם ושמלה (לחם ס"ק ח'), חיים וחסד (ח"א סי' ל"ד ד"ה ומעתה), פתחא זוטא (ס"ק ה' ד"ה ובלחו"ש), טהרת ישראל (סעי' ג'), שערי טוהר (שער י"ח ס"ק א'), ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק א' סעי' ז'), בדה"ש (ס"ק ט"ו, ציונים ס"ק שמ"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רע"ו), פרי טהרה (הע' ה'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק מ"א סעי' ד').

2. איזה צורך, כגון רפואה, צער, בשעת הדחק: אפילו לכתחילה.

(א) ערה"ש (סעי' ט') – "אם יש לה איזה צורך בזה כמו לרפואה וכיוצא בזה יכולה לעשות כן לכתחילה".

(ב) בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' י"ט אות ה') – "ורמ"א ... ונהי דהיכא דאיכא צערא וכאב כדיעבד כמי דמצינו בכמה דוכתא".

(ג) זקן אהרן (ח"א סי' נ"ב ד"ה וגם) – "שעת הדחק גדול כדיעבד דמי".

(ד) טהרת ישראל (סעי' ג') – "לרופאה".

(ה) ששכ"ה (ס"ק ז', סיכום אות ד') – "בשעת הדחק שרי לטבול בהם כדיעבד".

(ו) בדה"ש (ס"ק ט"ו).

(ז) מראה כהן (עמ' ק"י אות ד', הע' י"ג) – "ואולם ישנם מקרים בהם הסרת המיעוט שאינו מקפיד כרוכה בקושי רב ומקרים מעין אלו דנים אותם כדיעבד ואינה צריכה להסיר".

(ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רע"ו).

(ט) פרי טהרה (הע' ה').

(י) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"ג) – "שהפירוש של 'לכתחילה' הוא בכל דבר שאינו קשה לעשות. אבל כל שקשה לעשות הוא בגדר כדיעבד. לפיכך אינה צריכה לחתוך יבלת (עור מת) שתחת כף רגלה. והנשי ירושלמי מקפידין בזה".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"ג) – "שבלייל שבת יכולה לטבול עם מיעוט ואינו מקפיד, שנחשב כדיעבד".

3. טבעת לאומן – לבושי עז (סעי' ב' ס"ק א' ד"ה ואתן, תמצית אות ג').

4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"ב).

1. עלתה לה טבילה – ששבה"ל (ס"ק ז', סיכום אות ד', שבה"ל ח"ב סי' ק"א על סעי' א', "עיין משנה אחרונה פ"ח מה' דמקואות שר"ל דכל חציצה של מיעוט שאינו מקפיד אם טבלה במזיד לא עלה לה הטבילה גם דיעבד, וכל הפוסקים נגד זה כאשר הרגיש בעצמו, ע"ש"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' ל"ו).
2. מחמיר – משנה אחרונה (מקואות פרק ח' משנה ה' ד"ה ולולי, "אם עשה במזיד והניח דבר החוצץ אפילו במיעוטו אינה טבילה אפילו בדיעבד").

ט. אחר שיש דין של הרמ"א, האם כל חציצה נכלל בדבר המקפיד.

1. מיקל, בדיעבד יש להקל.
(א) הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע"ד, תנינא (ב - ג) סי' ע"ו, ב"ק דף פב., שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' ה') - לשונו מובא לעיל.
(ב) הגר' אברהם כהן (קובץ בית התלמוד, מקואות עמ' קמ"ב ד"ה ובעצם) - לשונו מובא לעיל.
2. מחמיר.
(א) פאת שדך (ח"ג סי' פ"ח ד"ה ומ"מ, עי' סי' צ"ד אות ג') - "שאחרי שגזרו על אינו מקפיד מדרבנן ממילא נעשה לדבר המקפיד".
(ב) הגרשו"א זצ"ל (משמרת הטהרה סי' קצ"ח הע' י"ב, חק וזמן פרק ו' הע' כ"ז אות י"א, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ס"ב) - לשונם מובא לעיל.
3. מראי מקומות.
(א) פסקי משנה הלכות (פרק י"א סעי' א') - "הא דנוהגים כרמ"א להסיר לטבילה אפילו דברים שאינם חוצצים כמיעוט שאינו מקפיד, לכאורה זה גורם דאף מיעוט שאינו מקפיד חשיב כמקפיד דמקפידים להסירם מחמת הדין ולכן אין לטבול במיעוט שאינו מקפיד. ואם טבלו, אם עומדים עדיין בתוך בור המקוה יש לחזור ולטבול, אבל כשכבר יצאו מבור הטבילה אף שעדיין נמצאים בבית הטבילה אין צריך לחזור ולטבול".
(ב) חק וזמן (פרק ו' הע' כ"ז אות י"א) - "הגר"ש אלישיב ... ולכאורה תמוהים הדברים עד למאד, חדא ...".
י. מראי מקומות.
1. לענין טבילת כלים - עי' סי' ר"ב סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
2. לענין נטילת ידים - עי' או"ח סי' קס"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ת. מעשה אריג - סעיף ג'.

שבת (דף נו.) - "בעא מיניה רב כהנא מרב: תיכי חלילתא מאי. אמר ליה: אריג קאמרת. כל שהוא אריג לא גזרו. איתמר נמי, אמר רב הונא בריה דרב יהושע: כל שהוא אריג לא גזרו".

א. מעשה אריג לא גזרו: רק אם יש חלולים, או כל מעשה אריג.

1. רק אם יש חלולים - ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' ג'), "עוד נראה לי כי החלולות יותר הן מרופות מן הארוגות, כי הארוגות מפני שהן שתי וערב מהודקות הן מאד, אבל אלו החלולות שהן מעשה רשת רפויי מרפו טובא ולא מהדקי שפיר ועיילי מיא תותייהו, הלכך לא שרינן אלא בחלולות לבד שהן עשויות מעשה רשת כאותן אבנטין של צמר שבאין מספרד, והוא שיהיו נקיות מן הטיט יפה יפה", מחבר (סעי' ג'), ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות א').
2. סתירה לאו"ח סי' ש"ג סעי' א', "ואם הם מעשה אריגה, מותר שא"צ להסירם בשעת טבילה" - ש"ך (ס"ק ה'), מג"א (סי' ש"ג ס"ק ד'), גר"א (ס"ק ח', או"ח סי' ש"ג על סעי' א'), פתח הבית (על סעי' ג'), מ"ב (סי' ש"ג ס"ק ה'), ששבה"ל (על הש"ך ס"ק ה'), לבושי עז (תמצית ס"ק א').
(א) תירוצים - ט"ז וש"ך השלם (שפ"כ ס"ק י"א).

ט. דטניפא - רמ"א סעיף ד'.

שבת (דף נו.) - "אמר רב הונא בריה דרב יהושע: כל שהוא אריג לא גזרו. ואיכא דאמרי, אמר רב הונא בריה דרב יהושע: חזינא לאחוותי דלא קפדן עלייהו, מאי איכא בין הך לישנא ובין הך לישנא. איכא בינייהו, דטניפן; להך לישנא דאמר כל שהוא אריג לא גזרו, הני נמי ארוג, ולהך לישנא דאמרת משום קפידא; כיון דטניפא, מקפד קפדא עלייהו".

א. ראשונים: לענין שבת, או גם לענין טבילה.

1. מיקל, רק לענין שבת צריך להחמיר - רש"י (שבת דף נו. ד"ה הא, "במידי דלא מיהדק, ועיילי ביה מיא, מאי חוצץ איכא למימר, הא לאו חוצץ הוא").
2. מחמיר, ששייך גם לענין טבילה - רבותיו של רש"י (שבת דף נו. ד"ה הא), טור (סעי' ד'), רמ"א (סעי' ד').

ב. הטעם להחמיר לענין טבילה.

1. מצד חציצה - ב"י (ס"ק ג'), לבוש (סעי' ג'), סד"ט (ס"ק י"ג, "פרישה ... אך מלשון הרמ"א משמע דמטעם חציצה הוא כיון דקפיה עליה"), פתח הבית (על סעי' ד').
(א) לבוש (סעי' ג') - "ויש אומרים שאם היו מזהבות חוצצין ואף על גב דעיילו בהו מיא, כיון שמקפדת עליהם שלא יטנפום המים והוה ניחא לה שלא יבואו שמה המים, פוסלת בטבילה כחציצה דלא עיילו בהו מיא, וכן אם היו מטונפין מתחלה קודם שטבלה

בהן חוצצין מפני שמקפדת שלא יבואו שמה המים, מפני שהמים ממחין את הטיט ומלכלך בשרן בעלייתן מן הטבילה, והכי נמי כיון דהוה ניהא לה שלא יבואו שמה המים הוה כחציצה דלא עיילו בהו מיא ופוסלת הטבילה. ויש אומרים הטעם דמוזהבות ומטונפות דחוצצין הוה נמי משום דלא עיילו בהו מיא, דכשהם מוזהבות או מלוכלכות, על ידי הזהב או הלכלוך הם מתהדקות טובא עד דלא עיילי שם מיא ולכך חוצצין, אבל דבר הרפוי דעייל שם מיא לעולם אינו חוצץ אפילו דרכו להקפיד עליו לפעמים להסירו".

- (ב) סד"ט (ס"ק י"ג) – דדוקא בקפידא שהוא בשעת טבילה הוא דמעכב אע"ג דאיהי לא קפדה מ"מ כיון דרוב ב"א קפדי חייץ מש"ה ל"ק מהא דהשירים והנזמים דסעיף כ"ג דהתם כיון דרפויה הם ולא קפדי בשעת טבילה אלא בשעת לישא לא חייצי והא דסעיף מ"ו בטבילה בבגדים צ"ל דמיירי בבגדים הגרועים ופחותים דלא קפדי עליהן בשעת טבילה וצ"ע".
- ג) מראי מקומות – תפארת למשה (על הטור סעי' כ"ג).
2. מצד מירתת – פרישה (ס"ק ז', דרישה ס"ק א', "נראה לענ"ד דטעמא דמוזהבין לאו משום חציצה אלא משום איידי דמירתתא דלא יתקלקל לא תטבול ראשה במים כדבעי וכן במטונפין כיון דמירתתא שלא ימחו המים הטינוף ויבוא על גופה לא תטבול יפה"), לבושי שרד (חידושי דינים ליו"ד ס"ק קצ"ו).
3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ד'), ששבה"ל (ס"ק ב'), בדה"ש (ס"ק ל', בי' ד"ה ואם).

ג. דרבנן או דאורייתא: על הצד שהוא משום חציצה.

1. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק י"ג), "י"ל דס"ל לדעה זו דמדאורייתא ליכא חציצה אלא במידי דמיהדק אלא שחכמים גזרו ...", הו"ד בפת"ת (סוף ס"ק ד'), פתח הבית (על סעי' ד', "וצ"ע").

ד. חציצה בשיער: לרבותיו של רש"י.

1. דדוקא בדבר שאינה מגופה.
- (א) לבושי שרד (חידושי דינים ליו"ד ס"ק קצ"ו) – "משא"כ שערות דעצמ' דהוי גופה אין מקום לומר שחוצץ אלא אי לא עיילו מיא".
- (ב) סד"ט (ס"ק י"ג) – "דש"ה שהכל הוא מגוף השער וכיון דעיילי מיא ש"ד".
- ג) פת"ת (ס"ק ד').
2. מראי מקומות.
- (א) תפארת למשה (ד"ה בטור סעיף כ"ג) – "וכן קשה אהא דנקשר שער אחד והיא מקפדת חוצץ ואפ"ה בקשרים ב' ב' אינו חוצץ. מיהו זה יש לישב".

ה. רוב הגוף ואינו מקפיד: לרבותיו של רש"י.

1. מחמיר.
- (א) לבושי שרד (חידושי דינים ליו"ד ס"ק קצ"ו) – "דהנהו דינים דסעיף א' שם דרוב או מקפיד חוצץ מיירי אף דעיילי מיא אפ"ה פוסל הטבילה".
- (ב) פת"ת (ס"ק ד') – "לבושי שרד ... בס"ט ... ולע"ד תימה לומר כן דודאי אין חילוק בין מיעוט המקפיד לרוב שאינו מקפיד אחרי דס"ל לרבותיו של רש"י דהלכתא דרובא ומקפיד חוצץ אתמר נמי במידי דלא מיהדק ולישנא דחוצץ לאו דוקא א"כ גם הא דגזרו רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד הוא נמי בכה"ג אף דלא מיהדק".
2. מיקל.
- (א) עי' סד"ט (ס"ק י"ג). כדאי' בפת"ת ס"ק ד'.
- (ב) פתחא זוטא (פתיחה לסי' קצ"ח אות כ"ד) – "וז"פ".
- ג) שבה"ל (ח"ו סי' קל"ה אות ג', ששבה"ל ס"ק ב') – "ללבושי שרד ... תמוה לומר כן, דאם נכנסים מים לא שייך חציצה לומר שחוצץ בפני המים, ורק במקפיד י"ל דחוצץ משום דאינו בטל לגוף".
3. מראי מקומות – קנאת סופרים (השמטות לשירי טהרה סי' כ"א ד"ה והנה), בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה ואם, עמ' י"ט), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ט"ו).
- (א) גלות עליות (פרק ט' משנה א' פ"ה הארוך) – "ולכן נראה לדעתי בזה דגם רבותיו של רש"י ז"ל לא אמרו כן רק במכסות רוב גופן או רוב שערן דסברי כדעת הגאונים".

ו. הלכה: דעיילי מיא.

1. בדיעבד, מיקל – לבושי שרד (חידושי דינים ליו"ד סעי' פ"ח, ס"ק קצ"ו), פת"ת (ס"ק ד'), ששבה"ל (סיכום אות ב'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"ט, "שהלכה כהפת"ת להקל בדיעבד").
2. מראי מקומות – פרדס רמונים (מקשה זהב ס"ק ז'), בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה ואם, עמ' י"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' קמ"ג), לבושי עץ (תמצית ס"ק ד'), תורת החציצה (אנגלית, עמ' ד' הע' ג' אות ב').
- (א) סד"ט (סוף ס"ק י"ג) – "דהיכא דעיקר עוד צד להקל יש להקל".
- (ב) גלות עליות (פרק ט' משנה א' פ"ה הארוך) – "ולזאת לדינא אף שהרמ"א כתב דברי הטור להלכה מ"מ מאחר שרש"י ותוס' ורשב"א ורא"ש ור"ן והרמב"ם לא סברי כן לכן לדעתי אין להחמיר בזה כלל, ומאן דחש בזה אין לו לחוש כ"א במכסות רוב הגוף או רוב השער אבל במיעוט כזה דלא מהדקי רק דקפדי להסירן בעת טבילה אין לנו להחמיר כלל בזה".

ז. מראי מקומות.

1. תפארת למשה (ד"ה בטור סעיף כ"ג) – "בטור סעיף כ"ג [עמוד קצ"ד] ז"ל השירים והנזמים והטבעות והקטלאות שבה אם הם רפויים אינם חוצצין כו' עכ"ל. תימא הא הטור פסק ריש סימן זה כרבותיו של רש"י דמטונפים או מוזהבים אף ברפויים חוצץ כיון דמקפיד להסירם שלא יטנפו הבשר ... נ"ל דס"ל לרבותיו של רש"י דבין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא תיכי **אינם רפוי'** כל כך **לענין שיבאו בהם מים בשעת טבילה** דא"כ לא הוי שייך חציצה אלא לכ"ע מהודקים שאין מי מקוה נכנסים בהם אלא שבשעת רחיצה בחמין א"צ להסיר' דע"י שפשוף וחמימת המים נכנסים בהם ואינה מקפדת להסיר' בשום פעם לל"ק כשהוא ארוג לא גזרי אף דאיכא חציצה כיון דאינה מקפדת וז"ש הטור שם אבל ארוגי' רפויים הם ר"ל שהם רפויי' מחוטי צמר שנכנס בהם מים חמים והוי מיעוטא שאינו מקפיד וז"ש א"ד חזינא לאחזוי דלא קפדן ר"ל בשעת רחיצה כדפרש"י ופריך שפיר מאי בינייהו דהא לל"ק ג"כ מה"ט לא גזרו ומשני איכא בינייהו דטניפי וכפי פירוש הב' של הבית יוסף שם ע"ש וא"ש כר"י וקרמ"א בהג"ה ש"ע".
(א) סד"ט (ס"ק י"ג) – "ומ"ש בספר תפל"מ ... הוא דחוק".

[חציצה בשערות - סעיף ה'.

סוכה (דף ו.) - "שערו נמי דאורייתא נינהו, דכתיב ורחץ את בשרו במים את הטפל לבשרו, ומאי ניהו שערו".

א. **האם נחשב כגוף בפני עצמו: ראשונים.**

1. כגוף בפני עצמו.

(א) גאונים (רמב"ם מקואות פרק ב' הל' ט"ו) – "אם אינו מקפיד עליה עלתה לו טבילה עד שתהיה רוב שערו קשור נימא נימא בפ"ע כזה הורו הגאונים".

(ב) רש"י (ס' האורה ח"ב הל' נדה אות א') – "שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים את בשרו את הטפל לבשרו, ומאי ניהו שערו, שמעינן ממסקנא דשמעתא במסכת נדה, דרוב שערו קשור אחת אחת בין מקפדת בין שאינו מקפדת חוצץ ולא עלתה לה טבילה".

(ג) ראב"ד (מקואות פרק ב' הל' ט"ו) – "א"א כדברי הגאונים הוא העיקר".

(ד) רשב"ם, הו"ד באור זרוע (נדה סי' שס"ג אות ח') – "פי' רשב"ם שמעי' מהכא דרוב שערה קשורה אחת אחת בין מקפיד בין שאינו מקפיד חוצץ ולא עלתה לה טבילה".

(ה) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ה, רכ"ה-א') – "שערות אם היו רוב השערות קשורות אחת אל אחת או שתיים חוצצין ובלבד שיהו רוב שערותיה כך או כל כך מהן שתקפיד עליהן אפילו לא יהיה רוב".

2. כחלק מהגוף.

(א) רמב"ם (מקואות פרק ב' הל' ט"ו) – "ויראה לי ששערו של אדם כגופו הוא חשוב לענין טבילה ואינו כגוף בפני עצמו כדי שנאמר רוב השיער אלא אע"פ שכל שיער ראשו קשור נימא נימא אם אינו מקפיד עליו עלתה לו טבילה אא"כ נצטרף לחוצץ אחר על גופו ונמצא הכל רוב גופו כמו שביארנו, ואחד הנדה ואחד שאר הטמאין שיש בראשן שיער".

(ב) עי' חינוך (מצוה קע"ה, כדאי' במנ"ח ס"ק ז') – "ונראה דדעת הרה"מ כדעת הר"מ מדלא הביא דין דרוב שערו נראה דנחשב כאחד".

(ג) עי' טור (סעי' א', כדאי' בערה"ש סעי' כ"ה) – "באמת נראה דגם הטור סובר כהרמב"ם מדכתב הטור בריש סי' זה דאם חופה רוב הגוף חוצץ אף שאינו מקפיד ולא כתב דהשערות נחשבים בפ"ע ש"מ דס"ל כהרמב"ם".

3. מראי מקומות.

(א) כיצד יפרש סוגיא דתקנת עזרא (ב"ק דף פב.), עי' הגר"א (ס"ק י"א) - עי' סי' קצ"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ב. **האם נחשב כגוף בפני עצמו: פוסקים.**

1. בפני עצמו – מחבר (סעי' ה'), "אם אינה מקפדת עליה עלתה לה טבילה **עד שיהא רוב שערה קשור** נימא נימא בפני עצמו", סד"ט (ס"ק י"ז, ס"ק כ"ג ד"ה ותו, לשונו מובא לקמן), גר"א (ס"ק י"א [עי' תשובה מיראה (הל' מקואות פרק ב' הל' ט"ו)], "ראיה לדבריהם ...", חכ"א (כלל קי"ט סעי' ג', סעי' ה'), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ט'), לחם ושמלה (שמלה ס"ק ח'), ערה"ש (סעי' כ"ה), רב פעלים (ח"ב יו"ד סי' כ"ב), דרכ"ת (ס"ק כ"ג), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ל"ה), שבה"ל (ח"ו סי' קל"ה אות ה', ששבה"ל סיכום אות ג'), בדה"ש (ס"ק מ"ח), נטעי גבריאל (ח"ג פרק מ"א סעי' ח'), פוסקים.

2. **האם לצרף שיטת הרמב"ם לס"ס.**

(א) מיקל, יש לצרף – אמרי יושב (ח"א סוף סי' קצ"ז, לשונו מובא לקמן).

(ב) מראי מקומות – חכ"א (כלל קי"ט סעי' ה'), וצריך עיון דאפשר דיש כן ספק ספיקא דפלוגתא שהרי הרמב"ם כתב דשערות נחשבין כגוף ואם כן הוי מיעוט על כל פנים והכסף משנה כתב שם שאין כאן הכרעה אם כגאונים או כרמב"ם ואם תמצוי לומר כגאונים דשערות נחשבים לחוד מכל מקום הא כתב הפרישה דספק אם שערות ראש נחשבות לעצמן או דחשבין כל השערות כאחת ואם כן אף שרוב שערות הראש קלועים עדיין שאר השערות מותרים ואין כאן אלא מיעוט שערות ואף דהבית יוסף הביא שדעת כל הפוסקים כהגאונים ומשמע דהרמב"ם יחיד בדבר הא כתב שם דיש לומר דאף רבותיו של רש"י כרמב"ם. ובכסף משנה שם כתב דאין הכרעה ומכל מקום צריך עיון אם הוא כיחיד נגד רבים ועוד דהוי כשם אונס חד הוא ועיין במנחת יעקב בקונטרס הספיקות סימנים ז' ח"י), בדה"ש (סעי' ה' ב' ד"ה עד, עמ' כ"א, "חכמת אדם").

3. **שיטת הגאונים לקולא.**

- (א) מיקל – ערה"ש (סעי' י', 'ויש גם להיפך כגון שבפחות ממחצה גופו יש חציצה שאינו מקפיד עליו וגם ביותר ממחצה שיער הראש יש חציצה כזו ואם נצרפם ביחד יהיה גם בהגוף רובו ככולל דלהרמב"ם הוי חציצה גם בגוף ולהגאונים רק בהראש הוי חציצה וכן בכה"ג במקפיד לעניין דאורייתא").
- (ב) מראי מקומות – שפת אמת (סוכה דף ו. ד"ה בגמ', 'ומסופק אני בפלוגתא דגאונים הנ"ל אי גם להקל ס"ל דנידונין השערות בפ"ע כגון במיעוט הגוף ובצירוף מיעוט השערות הוי רוב הגוף דלהרמב"ם פוסל ולהגאונים י"ל דכשר כיון דרוב שער ליכא ורוב גוף ליכא לית לן בה, ואפשר דרק להחמיר כ' הגאונים ורש"י כן לא להקל"), פרדס שמחה (ס"ק י"ב אות ג'), לבושי עז (ס"ק ה' ד"ה ובשפת, "אכן ספק זה צ"ב, דממ"נ...").
4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ד).

ג. יש רק קשר אחד בכל נימא ונימא ברוב השער.

1. מיקל.
- (א) אבני נזר (יו"ד סי' רס"ג אות ד') – "הגם כי שער קשור רוב אחד ואחד דפסול. קשה לפרש שקשר השער ברובו. כי מקום הקשר אינו רוב. מ"מ על כרחינו לפרש כן שקשר פעמים הרבה עד שחוצץ ברוב".
- (ב) אגודת אזור (יו"ד סי' י"א אות כ') – "ובהכרח לומר דאין ה"נ מ"ש הפוסקי' שאם רוב השערות קשורות נימא נימא דחשיב רוב ר"ל שכל נימא קשורה בכל ארכה מראשה לסופה".
- (ג) ערך ש"י (סעי' ה') – "דוקא אם מקום הקשר רובא של שער רבל אם השער ארוך כל כך שמקום הקשר רק מיעוטו או לכשיצטרף עם מיעוט שער שלא נקשר כלל אזי לא יהא מקום הקשרים רוב ל"ה חציצה".
- (ד) נטעי גבריא (ח"ג פרק מ"א סעי' י') – "וכן נוטין רוב הפוסקים".
2. מחמיר, נחשב חציצה ברוב השער.
- (א) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק י"א עמ' ל"ז ד"ה אולם, עי' ס"ק ח') – "נ"ל לומר דכיון...".
- (ב) מנחת יחיאל (ח"ג סי' צ"ב אות ד') – "וכתב בספר ערך ש"י... ולא משמע כן בגמרא ובש"ע ולא באחד מהפוסקים דהא כולם כתבו דקשר בשער אחד מיהדק והוי חציצה ובודאי שכל שלא נקשר השער רק בקשר אחד נשאר רוב השער בלא קשר וכמובן היטב ואפ"ה כתבו דהיכי דברוב שערות יש בכל נימא ונימא קשר הוי רובו ולא עלתה לה טבילה וצ"ל דאף דבאיכות ליכא רוב כיון דעכ"פ בכמות איכא רוב שערות שייכא הגזרה רוב כמות שא"מ אטו רוב איכות דמקפדת ולכן לא עלתה טבילה מדרבנן והבן".
- (ג) שפת אמת (סוכה דף ו: ד"ה ברש"י, עי' עירובין דף ד: ד"ה בגמ' ד"ת) – "ולכאורה קשה להבין כיון דדנין השערות בפ"ע א"כ יש לחשוב נמי אורך השערות ולמה יחשב קשר א' חציצה בכל השער, ודוחק לפרש דמירי בדאיכא ברוב שערות קשרים הרבה בכל ארכן, לכן נ"ל דס"ל דחציצה בשער עיקר הפסול בשרשן אצל הראש דאין חיוב טבילה בשערות מצד עצמן רק מחמת שהמים א"י לבוא בראש במקום חיבור השערות ולהכי צ"ל השערות במים, וא"כ כיון דאיכא קשר בינתיים חשוב חציצה לענין שורש השער ולהכי כיון דאיכא קשר לכל שיערה ברוב שערות חשוב חציצה ברוב, וה"ה מטונף נמי כשרובן מטונפין במקום א' באמצעיתן חשוב חציצה ברוב וצ"ע מנ"ל הא".
- (ד) עמודי אש (סי' א' אות קפ"א) – "דאם יש קשר א' בהשערה מקרי חציצה בכל השער".
- (ה) מנחת יצחק (ח"ז סי' ע"ד) – "דהכוונה על קשר א' במקום א' בשער... מ"מ צ"ב טעמא מאי, והרי לכאורה שפיר כתב כ"ת דזה נגד הסברא, נראה לענ"ד דהנה הא דחציצה פוסלת בשער הוא מטעם דנלמד מורחץ את כל בשרו את הטפל לבשרו וזה שער, וא"כ מאותו לימוד גופי' ש"מ דשער הוי רק טפל לבשרו, ובהא דשערות גופייהו ל"ה חציצה בינם להגוף אף דרובו אפי' אינו מקפיד חוצץ עכ"פ מדרבנן, הוא משום דבטלים להגוף, וע"ז לא גזרו, וכיון שהשער בטל להגוף, הרי כאילו כל השער אפי' ארוך הרבה כאלו כולו בלוע כאותו מקום שבגוף הצומח משם, ולכן אם יש חציצה בשער כאלו החציצה בשורשו מקום צומחו, ואם יש על רוב שערות כאילו החציצה על רוב מקום שורשם בגוף ושפיר הוי חציצה ברובו כנלענ"ד".
- (ו) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ל"ה) – "ולא בעי שיהיה רוב אורך כל שער ושער קשור, אלא סגי בקשר אחד".
- (ז) ששבה"ל (סיכום אות ב') – "אם רוב השערות קשורות - חוצץ, אע"פ שכל שיערה קשורה רק במיעוטה".
- (ח) חוט שני (ס"ק י"א אות ה').
- (ט) פרדס שמחה (ס"ק י"ב אות ד').
- (י) פרי טהרה (הע' י"ג).
3. מראי מקומות – זכרון יעקב (סי' י"ד), בדה"ש (ס"ק ל"ח, בי' ד"ה רוב, 'ולדינא צריך עיון'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' ח'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ג).

ד. כל שיערה מכוסה.

1. עי' לעיל.

ה. מקומות של כינוס השער: האם נידון הרוב והמיעוט בצירוף כל שער שבגוף, או"ד דנים כל מקום ומקום בפ"ע.

1. נסתפק.

- (א) פרישה (ס"ק כ"ג) – "אי ר"ל רוב שער דבכל הגוף, ואי ר"ל רוב השער של אותו המקום שנקשר שם, דהיינו ברוב שער שבראש או ברוב השער שבגוף במקום שנקשרו שם השערות".
- (ב) סד"ט (ס"ק י"ז) – "ולא ידעתי הכרע לזה".

2. נידונים בפני עצמם.

(א) תפארת למשה (ד"ה בב"י הדף הנ"ל) – "דברוב א' מהמקומות שיש בהם שער סגי כגון רוב ראשו או שער בית השחי או רוב בית הסתרים".

תפארת למשה (ד"ה בב"י דף רכ"ז) – "באיש משכחת דחוצ' היכא דהוי ברוב ביה"ס דמקום שער נידון לעצמו".

(ב) עי' חכ"א (כלל קי"ט סעי' ג') – "דלעולם כל השערות הם מיעוט הגוף אלא חשבינן שערות הראש בפני עצמן וכן כל מקום כינוס שער כגון בית השחי ושכנגד הלב ושבתותו מקום כל אחד ואחד נחשב בפני עצמו (עיין סדרי טהרה ס"ק י"ז שהאחרונים נסתפקו בזה דיש אומרים דכל השערות שבגוף נחשבינן כאחד) ואם יש בו חציצה ברוב השערות אף על פי שהוא מיעוט הגוף ומיעוט של כל השערות שבגופו מכל מקום חוצץ מדאורייתא (ועיין לבוש וסדרי טהרה וצריך עיון)".

(ג) עי' רב פעלים (יו"ד ח"ב סי' כ"ב ד"ה פש) – "דיש להסתפק בזה, אם נידון הרוב והמיעוט בצירוף כל שער שבגוף, דאז לפ"ז אפילו אם יהיו כל שערות של עפעפיים מדובקים חשיב מיעוט לגבי שאר שערות שבגוף, או"ד דנים כל מקום ומקום בפ"ע, ולהכי בעינן שיהיו רוב שערות של כל עין ועין בפ"ע אינם דבוקים, ואם היו רוב שערות של כל עין בפ"ע דבוקים, חשיב רוב לאסור, והנה דבר זה הוזכר בספר סדרי טהרה ס"ק י"ז, שהביא ספק זה מהגאון פרישה, והביא דברי הרב תפלה למשה מ"ש בזה, וסיים הרב ס"ט לא ידעתי הכרע לזה ע"ש, וכיון דלא נתברר ספק צריך להחמיר בנ"ד, לדון הרוב של כל עין בפ"ע".

(ד) ערה"ש (סעי' כ"ה) – "להגאונים דמקום שערות חלוקים כמ"ש שם בע"כ צ"ל דמיירי במיעוט שערות של בית השחי וזה דוחק לומר דחשבינן כל השערות שבגוף למקום אחד דאינו נראה לומר כן".

(ה) פאת שדך (ח"ג סי' צ"ה אות ד') – "החכ"א כלל קי"ט ועוד שכל מקום כנוס שער נחשב בפני עצמו, ואולי באותו בית השחי יש רוב מאותם שערות".

(ו) הגריש"א זצ"ל (שערי טבילה סי' כ"ה אות ה'), אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות מ') – "אשה מצאה לאחר הטבילה ששער בית השחי מסובך, אם הוי ברוב השיער שם צריכה לטבול מחדש, ויתכן שאף אם כבר לנתה עם בעלה צריכה טבילה מחדש".

(ז) בדה"ש (ס"ק ל"ט) – "ויש להחמיר בזה".

(ח) אוהל שרה (ח"א פרק א' סעי' ג').

(ט) לבושי עז (תמצית אות ו') – "ונקטינן כדבריו להחמיר מספק".

(י) נטעי גבריא (ח"ג פרק מ"א סעי' ט') – "ולמעשה נקטינן להחמיר".

1) פרי טהרה (סעי' ז') – "יש מחמירים לומר שכל המקומות של כינוס שער נידונים בפני עצמם. ולפי זה אם יש חציצה ברוב השער שבבית השחי או בית הערוה, הרי זה חוצץ מדרבנן אף אם אינה מקפידה. ולכן נשים הרגילות להשתמש בחומר נגד זיעה [deodorant] שיש בו ממשות, יזהרו לא להשתמש בזה קודם הטבילה, כיון שמצוי שמסתבכים על ידי זה רוב השערות של בית השחי, וזה חוצץ".

2) עי' סי' קצ"ט סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

3) שער שאר מקומות נחשב בכלל הגוף.

(א) משיבת נפש (ח"א סי' י"ב אות ט' ד"ה ומוציא) – "בס"ט ... הדבר ברור דהלכתא לא הוי רק על ראשו ומטעם חשיבות הראש כמו הגוף לכן רוב ראשו חשוב כרוב גופו והיינו רוב הקדקוד שהוא מקום שער לבני אדם ... ושער שבשאר מקומות נידון עם הגוף לגמרי לענין רובו ומקפיד עליו כנ"ל ברור".

(ב) גלות עליות (פרק ט' אות ח') – "הגאונים הם רק על שער הראש ולא על שער שבכל הגוף דהשער שבכל הגוף בכלל הגוף נחשב לרוב או למיעוט ... וכ"נ מדברי רש"י ... והטעם נראה פשוט דשער הראש ישנן בכל אדם גם בילד קטן משא"כ שער הגוף גם שער בית השחי וביה"ס לא יצמחו עד שיגדיל לכן אין להם חשיבות להחשב בפני עצמו ובכלל הגוף נכלול, וכן שער זקן האיש נדון בכלל שער הגוף ... אך מסופק אני בשער גביני עינים שנולדים מבטן".

4) רוב השער דכל הגוף דווקא.

(א) תפארת צבי (תשובה י' אות ו') – "נ"ל ברוב דרוב כולן ... כמו דכל בשרו חד ה"נ כל שערו חד ובעי' רוב משער דכל הגוף דוקא וכן לענין כולו שאינו מקפיד היינו שער כל הגוף דוקא".

(ב) פרדס רמונים (פתיחה לסי' קצ"ח עמ' י"ז אות ג') – "נראה דהעיקר בזה דכל מקומות השער אחד הן, ואין לחלקם זה מזה".

(ג) בגדי ישע (סי' כ"ג אות י"ז) – "שער הראש לבד אפילו כולם לא הוי רק רוב שערות שעדיין יש שערי שערות שבגוף".

(ד) עמודי אש (סי' א' אות קע"ד) – "דהדבר מוכרע בין מן הסברא ובין מן הראיה דעל כל פנים שערות כל הגוף יש לדון לאחד".

(ה) אגודת אזור (יו"ד סי' י"א אות ו') – "מדברי הרשב"א והר"ן הנ"ל יראה ודאי שבעינן רוב שערות כל הגוף וכן מבתמות לשון הרא"ש ושא"פ".

(ו) זכרון יעקב (סי' י"ד) – "דעת כמה פוסקים דכל השערות שבכ"מ נחשבינן כאחת והכי מסתברא דכולהו כחד מרבינין".

(ז) עי' שפת אמת (סוכה דף ו. סוף ד"ה בגמ') – "יש לעיין במ"ש הרמב"ם שם בלשונו שער הראש וברש"י כ' סתם שער ומשמע דכל שערות הגוף דין אחד להם וכן מסתבר לדעת הגאונים ובלשון הרמב"ם צ"ע".

(ח) אמרי יושר (ח"א סוף סי' קצ"ז) – "ובשער גופא דמספ"ל לדרישה כלל אם כל מקום שער נדון בפ"ע ובתל"מ הוסיף גם רוב שער בית השחי או בית הערוה יש לומר דנדון בפ"ע גם בזה הדבר תמוה מועד דהא מבואר ... ולענ"ד במיעוט שער שבמק"א ואינו מקפיד יש להקל מטעם ס"ס דלמ' כהרמב"ם דאין השער כדן בפ"ע ואת"ל כהגאונים דלמא אין כל מקום שער נדון בפ"ע ואף שבש"ע לא הובא כלל דעת הרמב"ם ז"ל ודאי יש לצרף שיטתו לספק וע' מנ"ח מ"ע קע"ה שדעת החינוך כהרמב"ם ז"ל וגם בתשב"ץ ח"א סי' כ"ה נראה דעתו כשיטת הרמב"ם".

5) מראי מקומות – ביע אומר (ח"י יו"ד סי' נ"ה הע' על רב פעלים ח"ב יו"ד סוף סי' כ"ב, אות ט"ז), פרדס שמחה (ס"ק י"ב אות ב'), חוט שני (ס"ק י"א אות ד'), פרי טהרה (הע"ט.ו).

(א) **אבני נזר** (יו"ד סי' רס"ח אות א') – "בר"ן. שכתב טעם דשער נידון בפ"ע משום דמאת נפקא את הטפל. וכיון דאית ביה קרא מיוחד ע"כ נידון בפ"ע. וא"כ כל מקומות שער שבגוף נידונין כאחד. ויש לדחות דמשום דשער סמוך לבשר הוצרך הר"ן לטעם שלו. ולעולם ס"ל דבשני מקומות כל אחד נידון בפ"ע".

(ב) **ששבה"ל** (סעי' ה' סיכום אות ג', שבה"ל ח"ו סי' קל"ה אות ה') – "שאר מקומות שער נידונים לפי רוב שער שבכל הגוף יחד".
 (ג) **יסוד הטהרה** (פרק ו' הע' ב') – "יש אומרים שכל מקום כינוס שיער נידון לעצמו. על כן אם ברוב שער בית השחי או הערוה יש חציצה, אף אם אינה מקפדת וגם אין רגילות רוב נשים להקפיד על כך, חוצץ, כדין 'רובו ואינו מקפיד'. ויש לחוש לזה לכתחילה, אבל בדיעבד יש להקל".

ו. גבות העינים, ריסי העינים.

1. כמקום שער – **רב פעלים** (ח"ב יו"ד סי' כ"ב ד"ה פש, לשונו מובא לעיל), **חוט שני** (ס"ק י"א אות ד').
2. מראי מקומות – **גלות עליות** (פרק ט' אות ח', "מסופק אני בשער גביני עינים שנולדים מבטן"), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' י').

ז. שערות על ידיים, על רגלים.

1. לא.
- (א) **הגריש"א** זצ"ל (הערות במסכת סוכה דף ו. סוף ד"ה כי) – "אמנם נראה דשער על הידים וכד' לא מיקרי מקום כינוס שער ונחשב כגוף עצמו".
- (ב) **חוט שני** (ס"ק י"א אות ד') – "אבל השערות הצומחות על זרוע היד, וכן על פרקי האצבעות, אין הם נחשבים למקום כינוס שער".
2. מראי מקומות – **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' י').

ח. קרחת (bald).

1. כמו גוף.
- (א) **סד"ט** (ס"ק כ"ג ד"ה ותו) – "אבל כשנפשט השחין וגרב בכל הראש או רובו במקום שיש שער לא ידעתי מקום להקל אם לא ע"י ריכוך במים וכמש"ל דהא קי"ל דשער נדונין לעצמן והיכא דאיכא חציצה ברובן חייב מן התורה אם לא היכא שנמרטו שער ראשה דבכה"ג יש לסמוך על הפוסקים דס"ל במצטערת בנטילתה הוי מעוטו שאינו מקפיד עליו".
- (ב) **בגדי ישע** (סי' כ"ו אות י"ב).
- (ג) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' ט').
2. כמקום שער.
- (א) **משיבת נפש** (ח"א סי' י"ב אות ט' ד"ה וממציא) – "והה"ד בקרח אם יש על ראשו דבר חוצץ ברובו ומקפיד על שטח הראש במקום שראוי להיות שער אצל אנשים אחרים ומקרי רובו ומקפיד להגאונים".

ט. מקום גילוח: אם גילחה שיערה, ולא נשאר רק מקצתו.

1. כמקום שער.
- (א) **זכרון יעקב** (סי' י"ד) – "אם תגלח קצת נ"ל דמקום השער נדון כשער אף שאין יוצאין לחוץ מכל מקום מקומן ניכר כיון דלא נעקרו לגמרי וממילא הוי שיעור".
- (ב) **הרי בשמים** (ח"ב סי' קכ"ז ד"ה והנה ראיתי) – "היכי שכבר גילח רובו קודם הטבילה ומיעוט השערות שייר עד לאחר הטבילה דאז אפילו אי הוי מקפיד ל"ה חוצץ מה"ת כיון דמדאורייתא בעינן רובו ומקפיד".
- (ג) **פרדס רמונים** (שפ"ח ס"ק י' ד"ה אולם).
2. מראי מקומות – **ט"ז וש"ך השלם** (כו"ל ס"ק כ"א).

י. אברים.

1. שוה לשיער, וכל אבר נדון בפני עצמו.
- (א) **מאירי** (עירובין דף ד: ד"ה היתה) – "כתבו הגאונים מפני שהם מפרשים רוב רוב שיערו וכן בשאר מקומות **רוב האבר**".
- (ב) **רבינו יהונתן** (על הרי"ף שבועות דף ז.). – "דבר תורה, כלומר הא דמוכחינן מרבוי את בשרו [ויקרא ט"ו] את הטפל לבשרו ומאי ניהו שיערו [סוכה ו' ע"א] שגם בשיערו אין צריך שיהיה דבר חוצץ, דוקא שהקפידה תורה עליו היכא דהוי **רוב האבר** או השער מלוכלך בטיט ובצואה, ועם כל זה שהאיש יהיה מקפיד עליו ומצטער אם יודע לו וחוצץ. אבל אין האיש מקפיד עליו ואף על פי שרוב האבר מלוכלך לא היה מן הדין שיהא חוצץ מן התורה, כמו כן אם היה **מיעוט האבר** מלוכלך אף על פי שהבעלים מקפידים עליו לא היה לו לחוץ".
2. חולק, דינו כחלק מהגוף.
- (א) סתימת הפוסקים.

יא. צפרניים.

1. שוה לשיער, וכל צפורן נדון בפני עצמו.

- (א) תפארת ל^משה (ד"ה בב"י דף הנ"ל ע"א) – "דילפי' שער מאת הטפל לבשרו דודאי לאו בכלל בשרו הוא וא"כ כל צפורן נדון בפני עצמו ואי הוי חציצה ברוב צפורן א' הוי ברוב גופו".
2. חולק, דינו כחלק מהגוף.
- (א) פרדס רמונים (פתיחה לסי' קצ"ח עמ' י"ד ד"ה והנה, שפתי חכם סוף ס"ק ח', סוף ס"ק כ"ב, מקשה זהב ס"ק כ"ב ד"ה והנה) – "הארכתי בתשו' לסתור דברי התפל"מ הנ"ל בכמה ראיות ע"ש באורך, ולדעתי ראוי לומר ע"ז ישתקע הדבר כו".
- (ב) עי' בגדי ישע (סי' כ"ג אות י"ז ד"ה והביא) – "מ"ש התפארת ל^משה דכל ציפורן נחשב בפ"ע לא מסתבר כלל".
- (ג) אוהל שרה (ח"א פרק ו' הע' ח').
- (ד) פרי טהרה (סוף הע' ט"ו).
- (ה) נטעי גבריאל (ח"ג פרק מ"א סעי' י"א).
- (ו) סתימת הפוסקים.
3. מראי מקומות – אבני נזר (סי' רנ"ט ס"ק ח', לשונו מובא לקמן), בדה"ש (ציונים ס"ק ע"ד), לבושי עז (תמצית אות ז'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד סוף הע' ט').

יב. שיניים.

1. שוה לשער, ומחמיר.
- (א) אבני נזר (סי' רנ"ט ס"ק ח') – "אך יש לעיין אם רוב שינים הם בענין זה ע"י חיפוי לפי מה דקי"ל רוב שערו אף שאינו רוב גופו חשיב רוב. והפרישה נסתפק אי אפי' מקום אחד של כנוס שער חוצץ או רוב שער דווקא. ובס' תפל"מ הכריע דאפי' רוב שער במקום אחד חוצץ. והנה דשינים פוסל בהן חציצה וקרא כתיב ורחץ במים את בשרו. ושינים לאו בשר נינהו. וצ"ל דדומה לשערות דאתרבי מאת הטפל לבשרו. ותדע דלענין טומאת מת דין אחד לשינים ושערות כדתנן פ"ג דאהלות כל שבמת טמא חוץ מן השינים והשער והצפורן. ובשעת חיבורן הכל טמא. ממילא אם רוב שינים הם באופן זה אף שאינו מקפיד חוצץ מדרבנן. ואם כל השינים באופן זה אף שאינו מקפיד חוצץ מדאורייתא. וגם ברוב שינים יש חשש דאורייתא ג"כ. דבדאורייתא צריך ראי' ברורה דמה שצריך לרפואה יחשב אינו מקפיד לסתור דעת ס' בינת אדם. ע"כ ברוב שינים כך אין להקל".
2. חולק, דינו כחלק מהגוף.
- (א) אמרי יושר (ח"ב סי' קצ"ג אות ב').
- (ב) שבט הלוי (ח"י סי' קמ"ט אות א') – "כב' העיר ממש"כ הגאון אבני נזר יו"ד סי' רס"ג שר"ל דכמו דילפינן פ"ק דסוכה ועירובין שער מאת בשרו כיון דאינו גוף ממש דהא גזעו מחליף ובטבילה דכ' ורחץ במים כל בשרו שינים מנ"ל דאינם גוף אדם עצמו דגזעו מחליף וע"כ דילפינן גם שינים רק מאת בשרו, וכתבתי שם על הגליון בעניי דראית האב"נ ממשנה דאהלות פ"ג מ"ג דשינים ושער אינם מטמאין אף דהתם מדובר בשינים ושער כשהם בפני עצמן, כנראה דעיקר ראית הגאון ממה דשינים אינם מטמאין (אפילו כעצם דשעורה) משום דלא נבראו עמו, וא"כ כיון דבטבילה כ' כל בשרו א"כ שינים אפילו מחובר מנ"ל, איברא מדהתוס' קידושין כ"ה ע"ב סוף ד"ה כל וכו' דהא דבעינן בשינים ראויים לביאת מים עכ"פ כבש"ס שם דילפינן מדכ' בטבילה כל בשרו משמע אפילו בית הסתרים ומשמע דכל בית הסתרים בכלל ביאת מים, אלא דשוב ממעטינן דבעינן רק ראוי מדכ' בשרו מה בשרו מאבראי, וא"כ אין דברי הגאון מוכרחים להחמיר בחציצה בשינים לדונם בפ"ע דאנו דנים רק על כללות ביה"ס לא לעשות שינים דין חציצה בפ"ע לדון בהם דין רוב על שינים לבד".
- (ג) בדה"ש (ס"ק קע"ט, ציונים ס"ק שפ"א).
- (ד) פרדס שמחה (ס"ק ס"א אות ד').
- (ה) משמרת הטהרה (ס"ק מ"ט).
- (ו) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"ט).
- (ז) פרי טהרה (הע' צ"ז).
- (ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ה הע' ק"ג).
- (ט) נטעי גבריאל (ח"ג פרק מ"א סעי' י"א).
- (י) סתימת הפוסקים.
3. מראי מקומות – אוהל שרה (ח"א פרק א' סעי' ג').

יג. בית הסתרים.

1. שוה לשער, ומחמיר.
- (א) הגרש"ק זצ"ל (מי נדה קונ"א על סעי' ל"ט) – "בית הסתרים אדרבא כיון דלא בעי שיבוא במים א"כ חלקם הכתוב מגוף האדם ועשאן כאבר אחר בפני עצמו".
- (ב) חקר הלכה (ערך חציצה אות א' ד"ה ובספר) – "היה נ"ל דכמו דס"ל להגאונים דהשער נדון לעצמו ומשום דיש קרא מיוחד על השערות כן הכי נמי בבית הסתרים המה נדונים לעצמן".
- (ג) פתחא זוטא (פתיחה לסי' קצ"ח אות מ').
2. חולק, דינו כחלק מהגוף.
- (א) אמרי יושר (ח"א סוף סי' קצ"ז) – "ומ"ש כת"ר ... יש לומר דביה"ס נדון בפ"ע כמו שער להגאונים והדרישה נוטה לומר דכל מקום שער נדון בפ"ע כמ"ש בס"ט ס"ק י"ז וה"ה כל מקום ביה"ס נדון בפ"ע ובמ"כ גם בזה דבריו תמוהים דדוקא לענין שער יש מקום לומר כן דשער נדון בפ"ע דיש תרי קראי כמ"ש הר"ן ז"ל אבל בביה"ס היאך יעלה על הדעת שאינו בכלל הגוף ויהי' גרע עוד משאר כל הגוף ואף ...".

(ב) שבת הלוי (ח"י סי' קמ"ט אות ב') – "ומש"כ כבודו נ"י דאם כל השינים מכוסים גם בדבר שאינה מקפדת כה"ג פשיטא דחוצץ, והיינו ע"פ ש"ס יבמות ע"ה דל"ש אלא רובו אבל כולו חוצץ, אינו נראה כלל, דכבר כ' במק"א דזה בטבילת כל הגוף דאם כולו מכוסה ואין כאן נגיעת מים כלל אינו בגדר טבילה כלל לא מטעם חציצה בלבד אלא דחציצה עושה שאין כאן טבילה עיין רש"י יבמות וכה"ג בבכורות ט', אבל בנ"ד אם טובלת כל הגוף כהוגן וביה"ס אחד בחלקו או אפי' בכולו מכוסה בחציצה פשיטא דהו"ל רק בגדר חציצה ולפי סעיפי ההלכה של חציצה, וגם העיקר בזה כמש"כ הפ"י והמקנה קידושין כ"ה דביה"ס דפה מצטרף רק לרוב, ואין שום ראייה חותכת דנדון בפ"ע ממש, וגם אין שום סברא דנחמיר בביה"ס דפה דלא בעינן רק ראוי לביאת מים חומרא כזאת, וראיתי כדעתי בתשובת אמרי יושר ח"א סי' קצ"ז, ודבריו שם אמיתים, ומכ"ש דאיכא כמה דעות ברשב"א וריטב"א ועוד דראוי רק דרבנן, אף שאנו מחמירים בזה".

(ג) נטעי גבריאל (ח"ג פרק מ"א סעי' ז').

(ד) סתימת הפוסקים.

יד. מראי מקומות – פרי טהרה (הע' י"ב).

1. תפארת צבי (תשובה י' סוף אות ו') – "וצ"ע אי אזלי' בתר רוב מספר שערות וכולן שוים גדול וקטן או בתר רוב כמות דשער בית השחי והערוה קצרים הרבה משערות [הראש]".
2. שפת אמת (עירובין דף ד: ד"ה בגמ' ד"ת) – "צריך לי עיון מה פ'י מקפיד עליו בשערות אם יש בהם קשרים ועל הקשר ודאי מקפיד וה' רוצה שלא יהי' קשר, אבל עתה שיש קשרים אינו רוצה לתלוש השערות וגם לא יתיר הקשרים, דלכאורה טעם מקפיד עליו הוא משום שעומד להסירם ממנו ובקשירות השערות לא שייך זה א"כ אפשר דדוקא אם מקפיד לתלוש אותו שער או להתיר הקשר חשוב מקפיד עליו וצ"ע".
3. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קע"א) – "שאלה: אשה שרוצה שתיראה בעלת שיער ועושה 'הלחמת שער', דהיינו שלוקחים קווצת שער וקושרים בקווצת שער קיימת ומלחמים אותה. האם דבר זה חוצץ לטבילה. מו"ר נר"ו אמר לי: אינני יודע מה זה. ואמרתי לרבנו את ההסבר בפרוטרוט כמו שהסבירו לי. ואמר מו"ר נר"ו: א"כ רוצה בקיומו. ואמרתי לרבנו: אבל זה ברוב השער. תשובה: זה בעיה בשער. ומ"מ הורה מו"ר נר"ו: לכתחילה לא לעשות כן, אך אם באה בפנינו, לתת לה לטבול".

טו. פשט בט"ז (סוף ס"ק ח') – "ועפ"ז דברי הש"ע מבוארין דמ"ש בסעיף ד' חוטי השער אינם חוצצין היינו בדין הכריכה שזכרנו וגם שם יש חילוק היאך נעשית הכריכה אם משער אחת או יותר ושם הוה חציצה אם נעשית הכריכה משער אחת ואפילו לא הוה רובא ואינה מקפדת דהוה כמו חוטי צמר דסעיף ב' דמייא לא עיילי שם עד שתתפרם וכאן סעיף ה' מיירי מדין השני דהיינו שערותיה עצמן ובזה תלוי במקפדת וכמו שסיים כאן הש"ע".

1. פ'י, בשער דעלמא אף אם היא אינה מקפדת הוי חציצה כיון שהעולם מקפדין, משא"כ בשערותיה עצמן רק אם היא מקפדת חוצץ.

(א) מים רבים (סוף הספר הערות על סי' קצ"ח ט"ז ס"ק ח') – "ט"ז ס"ק ח': תוכן דברי הט"ז דקס"ד דקמייירי בחוטי שער היינו לקשור שער ראשה בשער דעלמא, וכשנעשית הכריכה באופן דלא עיילי ביה מיא דהיינו נימא אחת הוי חציצה 'ואפילו לא הוה רובא ואינה מקפדת'. כלומר, דנהי דלא הוי רובא וגם שהאשה עצמה אינה מקפדת הוי חציצה כיון דרובא דעלמא קפדינן על זה דהוי כחוטי צמר לעיל בס"ב. אבל בס"ה קמייירי כששערותיה עצמן מקושרות זו בזו דבדבר זה ודאי אין דרך להקפיד אם נקשרה שערה אחת לפיכך לא הוי חציצה אא"כ האשה בעצמה מקפדת וכדעת הרמב"ם דאזלינן בתר דידה. כך הבין הס"ט (ס"ק י"ד וכן בס"ט ט"ז) מדברי הט"ז".

2. טעות סופר.

(א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל' על סי' קצ"ח סעי' ה', סוף עמ' שי"ג) – "שאלת: בט"ז שם ס"ק ח' כתב בתוך דבריו וז"ל: וכאן מיירי שדבוק שיער דעלמא על שערה ונפק"מ בין הנך תרתי, דכאן כל דהוה חציצה אפילו במיעוט הוה חציצה כמו חוטי צמר דסעיף ב' וכו', ע"כ. ולכאורה גבי חוטי צמר כתב לעיל בס"ק ה' דהטעם שחוצצין הוא משום דמקפדת להסירם בשעת חפיפה או רחיצה, וא"כ היאך כותב כאן לדמות לחוטי צמר לדבר שאינו מקפדת עליו, כמו שכתב כאן בסוף הס"ק וז"ל: ואפילו לא הוה רובא ואינה מקפדת דהוה כמו חוטי צמר דסעיף ב' דמייא לא עיילי שם עד שתתפרם. תשובה: על שאלה זו אחר העיון אין עצה ואין תבונה, ובודאי יש טעות סופר בסוף דבריו".

יא מקומות שמקפידים על שערות - סעיף ו'.

א. בית השחי: נדבקו שערות בית השחי ע"י זיעה.

1. באשה נשואה הוי חציצה – סד"ט (ס"ק י"ח), לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"ה), ערה"ש (סעי' כ"ד), זרכ"ת (ס"ק כ"ה), טהרת ישראל (סעי' כ"ב), הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק כ"ז הע' מ"ג, "ובפרט בימינו"), שבה"ל (ח"ב סי' ק"א על סי' קצ"ח סעי' ו', ששבה"ל ס"ק ג', סיכום אות א', "ראוי להחמיר"), לבושי עז (תמצית ס"ק ג').
2. מיקל, דגם בנשואה אין השערות הנדבקין בבית השחי חציצה – חכ"א (כלל קי"ט סעי' ה'), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק י').
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק מ"ו, ציונים ס"ק פ"ד), נטעי גבריאל (ח"ג פרק מ"ה סעי' ח'), ט"ו וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ט"ו).

ב. סכנה לגלח.

1. ראבי"ה (סי' תתקצ"א) – "וטעמא דמתכת אינו מודבק עם הבשר הילכך עיילי ביה מיא ולא חייץ. פירוש אחר, מתכת לא מפיק ליה דילמא מיית הילכך לא חייץ אבל בשל עץ מקפיד עליה לאפוקי חייץ ... דעתי נוטה כמו כן להתיר לטבול זב או זבה אם שער שלהם מדובלל ומחובר יחד כמין לבד שקורין בל"א ילקש ובלע"ז פלטרי. ולקותא דידהו על יד שד. ונקטינן סכנות נפשות היא

אם יגזור אותה. כדפיר' לעיל גבי חץ של מתכת. ותו דקיימא לן (עירובין ד ע"ב וש"נ) דשלש נימות הקשורות אינן חוצצות דלא מיהדק ועיילי בהו מיא. וכ"ש יותר מג'. ואפילו אם נחלק בין מדובלל לקשור ונדונם כחדא חתיכה של לבד והוה ליה בלוע ועדיף מבית הסתרים. ותו כיון דמפני הסכנה אי אפשר לגלחו היינו רביתיה ולא חייצו כדאמרינן "...

2. מרדכי (הל' מקוואות רמז תשנ"א) – "וכן פסק ראב"ה דאיתן נשים שיש להם וולקשטר"ש בשערות שנעשה להם כלילות מחמת שד וסכנת נפשות לגלחו דלא חייצי דכיון דמהדקי טובא זה בזה הוי כבלוע ובית הסתרים דלא מטמא וכיון דלא מטמא לא חייצי ועוד דקיימא לן שלשה נימין קשורות אינן חוצצות אפי' לא חשבת להו כבלוע ובית הסתרים ולא הוי כחתיכה אחת כיון דשלשה נימין אין חוצצין משום דלא מהדקי ועיילי בהו מיא כ"ש שערות טובא [ועוד] שכיון דלא מצי לגלחן מפני הסכנה הוי רביתיה ולא חייצי כדאמרי' פ' הערל העובר היינו רביתיה אף על גב דלאו ירך אמו הוא".

(א) פ'י, יש ד' טעמים להתיר: (א) משום שאינה יכולה לגלחן משום סכנה, שוב אינה מקפדת עליהם. (ב) משום דהוי יותר מנימא אחת, דמצי מיא עייל בהו. (ג) כיון דמהדקי טובא זה בזה הוי כבלוע ובית הסתרים דלא מטמא, וכיון דלא מטמא לא חייצי. (ד) כיון דלא מצי לגלחן מפני הסכנה הוי רביתיה – פנים מאירות (ח"ב סי' קמ"ז). [ומ"ש שם, שיש רק ג' טעמים. לכאורה זה המרדכי, אבל הראב"ה יש ד' טעמים], הו"ד בפת"ת (ס"ק ה'), מחה"ש (ס"ק י"א), גליון מהרש"א (על רמ"א סעי' ו').

3. פשט בפת"ת (ס"ק ה') – "פנים מאירות ח"ב סי' קמ"ז שכתב דהכא מיירי אפי' אם רוב שערות דבוקות ולהכי הוצרך המרדכי לאהדורי אטעמא אחריןא ולא כתב טעם מפני שאין מקפדת וכתב עוד באשה שחלתה ואמרו הרופאים שאין תקנה אא"כ תעשה מארלאקין" וא"א לעשות אם לא שמפזרים בראשה סמים כתושים כמו קמח ועי"ז השערות מסתככים וכשמדיחים במים הסמים הנ"ל אי אפשר לשערות להסתבך והחולי חוזר וניעור דיש לפקפק אם תוכל לטבול כן דשני טעמים הראשונים שבמרדכי לא שייכי אלא באותן קליעות הנעשים מן השערות עצמן אבל לא בזה שנעשים ע"י דבר אחר וגם הב' טעמים אחרים יש לפקפק בנדון שלפנינו והעלה דאין להקל אא"כ נשאר רוב שערותיה שלא נקלעו דאז הוי מיעוט שאינו מקפיד ולא חייצי אלא מדרבנן סמכינן שפיר ארופא מומחה שאומר שיעלה לה רפואה ע"י זה והוי רביתיה אבל לעשות לה כל הראש או רוב שערותיה דיש כאן ספק דאורייתא אין בידנו להתירה ע"ש".

(א) י"ל, בעצם יש לה הקפדה. אבל כיון שאינה יכולה להסיר מצד סכנה, נחשב כאילו אינה מקפדת. ולכן בצירוף דהוי רביתיה וכאילו שאינה מקפדת יש להקל. ורק במקום שאין חשש דאורייתא, דהיינו שאינו על רוב שערות.

(ב) טעות סופר.

1) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל' על סי' קצ"ח סעי' ה', עמ' שי"ד) – "שאלת: על מה שכתב שם הפתחי תשובה ס"ק ה' בשם הפנים מאירות באשה שחלתה ואמרו הרופאים וכו', וכתב שאין להקל אלא א"כ נשאר רוב שערותיה שלא נקלעו, דאז הוי מיעוט שאינה מקפידה ולא חייצי אלא מדרבנן סמכינן שפיר על רופא מומחה שיעלה לה רפואה ע"י זה והוי רביתיה וכו', ע"כ. ולכאורה מדוע אנחנו זקוקים לשני תנאים, הרי בסיבה הראשונה שהרוב אינו קלוע סגי, ומדוע אנו זקוקים גם לטעם דסמכינן ארופא. תשובה: עיין בתשובת הפנים מאירות בפנים [ח"ב סי' קמ"ז] והובא בסדרי טהרה אות י"ט. וטעות נפלה כאן, וצריך להיות מיעוט המקפיד אבל זה בין כך אינו לשון הפנים מאירות, ונכתב תוכן דבריו בטעות".

4. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רע"ז).

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: If a woman insists that she won't take off her "roita bendel" - would we allow her to go to the mikvah with it?

R' Y. Berkovits wrote: If it's really loose, then you can (the SA is mekil with a loose ring). Otherwise, even though she never removes it, what's the heter? There is a din that if a woman won't ever remove something because of sakana (her hair was braided at night by a shaid), we'd be mekil. B'pashtus the sakana has to be real. In this case, where the sakana is not real, it would not be considered "eino makpid" to most women. Hard to see how to be mekil.

יב) חציצה שבעין - סעיף ז'.

א. מקור.

1. מקוואות (פרק ט' משנה א' - ד') – "אלו חוצצין ... לפלוף שחוץ לעין ... אלו שאין חוצצין ... לפלוף שבעין".
2. נדה (דף סז.) – "אמר מר עוקבא: לפלוף שבעין, לח אינו חוצץ, יבש חוצץ אימתי נקרא יבש משעה שמתחיל לירק".

ב. לפלוף שחוץ לעין: ראשונים.

1. מחמיר, שאפי' לח חוצץ [ויש לחלק רק בתוך עיניים] – תוס' (נדה דף סז. ד"ה לפלוף).
2. מיקל, שלח אינו חוצץ – רא"ש (מקוואות פרק ט' סי' כ"ה), טור (סעי' ז'), מרדכי (שבועות סי' תשמ"ח).

ג. לכלוך המצוי בעין: פוסקים.

1. חוץ לעין, אפילו לח חוצץ – מחבר (סעי' ז', "לפלוף שחוץ לעין, חוצץ אפילו הוא לח; ולפלוף שבעין אינו חוצץ, ואם היה יבש, חוצץ; והוא שהתחיל להוריק"), ב"ח (סוף ס"ק ח'), מלבושי טהרה (סעי' ח'), טהרת ישראל (סעי' כ"ט), פוסקים.
- (א) מפני שדרך להקפיד – לבוש (סעי' ז', "לפלוף שחוץ לעין חוצץ, אפילו הוא לח שדרך להקפיד עליו לקנחו, ושבתוך העין אינו חוצץ שאין מקפדין עליו. במה דברים אמורים כשהוא לח, אבל כשהוא יבש חוצץ בשניהם בחוץ ובפנים, שבשניהם מקפידים להסירן"), ערה"ש (סעי' ל', "לפלוף שחוץ לעין והוא צואת העין חוצץ אפילו הוא לח מפני שדרך להקפיד עליו לקנחו"), טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק צ"א, ס"ק צ"ג), בדה"ש (ס"ק נ"ו).

2. בתוך העין, ולח - אחר ג' ימים.
 (א) עדיין מיקל - ב"י (ס"ק ז'), פרישה (ס"ק י"ב), ש"ך (ס"ק י"ב), "ואין חילוק בכאן בין תוך שלשה ימים או לאחר ג' ימים",
 טהרת ישראל (סעי' ל'), בדה"ש (ס"ק נ"ח).
 (ב) מחמיר - ב"ה (ס"ק ח' ד"ה והרמב"ם).

ד. טיפות עינים (eye drops).

1. אינו חוצץ, כי הטיפות הן לחות ונבלעות בתוך העין.
 (א) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ג' סעי' ג', הע' ו') - "ומכל מקום אשה שיש לה דלקת בעין, מותר לטפטף לה טפות-עין לתוך עינה גם קודם טבילתה [כי הטיפתה הן לחות ונבלעות בתוך העין, ומה שנשאר על הריסים הרי מי-המקוה שוטפים אותן]".
 (ב) חוט שני (ס"ק י"ב אות ה') - "טיפות עינים שמניחים בתוך העין, אינו חוצץ, דתיכף שמימין הטיפות, הם מתערבים ואינם".
 2. מראי מקומות.
 (א) מראה כהן (עמ' קי"א אות ב') - "אשה ששמה משחה בעיניה צריכה לשטוף את עיניה היטב קודם הטבילה".
 (ב) נטעי גבריאלי (ח"ג פרק מ"ו סעי' ז') - "טיפות עינים, אם הן צלולות, לכתחלה תיזהר שלא תצטרך להכניסן לעינים עד אחרי הטבילה, ומ"מ אם יש צורך בזה מותר להכניסן אפילו קודם הטבילה".

ה. משקפיים (eyeglasses).

1. מחמיר.
 (א) חוט שני (ס"ק י"ב אות ז') - "טבלה עם המשקפיים, יש לחוש שהם מהודקים, וצריכה לחזור ולטבול".
 (ב) רבבות אפרים (חק וזמן תיקונים והוספות עמ' כ"ח אות י') - "ופסקתי שתחזור לטבול, כי יתכן שהם מהודקים".

ו. עדשות מגע (contact lenses).

1. עי' סעי' כ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

יג] לטהרות או גם לבעלה: ראשונים.

- א. ולית הלכתא ככל הני שמעתתא [רק לטהרות].
 1. ר"ח (תוס' נדה דף סז. ד"ה פתחא) - "ובמקצת הספרים ולית הלכתא ככל הני שמעתתא דכי איתמר הני לטהרות אבל לבעלה טהורה כי הא דאמר ריש לקיש אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה ... ואיתא נמי בפ"י ר"ח".
 2. רס"ג (תוס' נדה דף סז. ד"ה פתחא).
 3. הערוך (ערך עדר, הו"ד בסמ"ג לאוין קי"א).
 4. בה"ג (תוס' נדה דף סז. ד"ה פתחא).
 5. שאילתות (מרדכי שבועות סי' תשמ"ח).
 6. רי"ף (שבועות דף ו:ו) - "ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי איתמר הכי לענין טהרות איתמר אבל לבעלה שפיר דמי כי הא דאמר ר"ל אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה".
 7. רמב"ם (מקואות פרק ב' הל' כ"ב) - "פתחה עיניה ביותר או עיצמתן ביותר לא עלתה לה טבילה, בד"א לענין טהרות אבל להתירה לבעלה הרי זו מותרת, אע"פ שנתנה תבשיל לבנה או שהיה בה שרט ישן או שהיה על גב עינה כוחל ובין פתחה עיניה או עיצמתן הרי זו מותרת לבעלה שכל הדברים האלו וכיוצא בהן אינן חוצצין אלא מדבריהן ולענין טהרות גזרו לענין ביאה לא גזרו".
 8. ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' ב') - "ולית הלכתא ככל הני שמעתתא, על תלת שמעתתא קמייתא קאמר דאינון רבדא דכוסילתא ולפלוגי שבעין וכוחל שחוצץ לעין, דאינהו אמרי חוצצין באשה ולית הלכתא כוותיה אלא כסתמא דמתני".
 9. ר"ח (תוס' נדה דף סז. ד"ה פתחא).
 10. בעל המאור (השגות הר"ז"ה בעלי הנפש שער הטבילה סי' ב') - "ומצאתי מן הנוסחאות שאין כתוב בהן ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כך כתיב בהן א"ר יוחנן פתחה עיניה ביותר או עצמה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה והני מילי לטהרות אבל לבעלה כדריש לקיש וכו'. וזה הלשון נכון בעיני".
 11. רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ז' לב, הקצר לב:) - "ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר ריש לקיש אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה".
 12. מרדכי (שבועות סי' תשמ"ח).
 13. ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ה, רכ"ד-ד') - "ואף על גב דבתוספתא מפורש שחוצץ וכן בתלמוד, דוקא לטהרו אבל לבעלה לא וכן כתב הרמב"ם וכן עקר וכן הסכימו רוב הפוסקים דגרסי ולית הלכתא וכו'".

ב. מיהו לכתחילה אפילו לבעלה.

1. יראים (סוף סי' כ"ו), הו"ד במרדכי (שבועות סי' תשמ"ח) - "ומסקינן הני מילי לטהרות אבל לבעלה לא ומי לכתחילה אפילו לבעלה צריכה לעשות דאמר דיעבד קאי".
 2. סמ"ג (לאוין קי"א) - "אמנם רואה אני בזה את דברי הרב רבי אליעזר (יראים סי' כו דף לב, ב) שאומר דאף לגירסא זו אינו אומר לית הלכתא אלא בדיעבד אבל לכתחילה צריך ליהזר בכולן".

3. סמ"ק (מצוה רצ"ג) – "ובדיעבד נמי יש מחמירים דלא גרסי' ולית הלכתא ככל הני שמעתתא כי איתמר הני מילי לטהרות אבל לבעלה מותר, והמקיימים אותה גירסא מקילין בדיעבד".

ג. גם לבעלה.

1. רש"י (ס' הפרדס סי' רע"ג, תוס' דף סז. ד"ה פתחא) – "ובתשובה אחת כתב רש"י דל"ג חדא דקאמר אבל לבעלה טהורה כי הא דאמר ר"ל מה ענין ר"ל להנך דלעיל ועוד דכל הני שמעתתא דרב ודרב גידל ורמי בר חמא וכולן היו בבבל ולצורך מקומן היו צריכין וזהו דוחק דלכני א"י היו מדברין ועוד דאבוה דשמואל דעבד לבנתיה מקוואות בבבל ועוד דכולהו בלשון נקבה נקטינהו אשה לא תעמוד על כלי חרס אשה לא תטבול בנמל נתנה תבשיל לבנה פתחה עיניה ואי לטהרות היה לא היה צריך להזכיר בכל פעם אשה ועוד דתניא בפרק החולץ (יבמות דף מז: ושם) כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובגדה והיינו נדה לבעלה דאי לטהרות מאי שנא דנקט נדה ועוד דומיא דגר ועבד משוחרר דאיירי בטבילת איסור והיתר והכי קאמר כל החוצץ בטבילת טומאה וטהרה חוצץ בטבילת איסור והיתר וכן פרש"י בתשובתו דכל חומרות דהך שמעתתא נוהגות עכשיו בטבילת נדה לבעלה".

2. ס' האשכול (סי' ס"ד) – "וראו להחמיר בדבר".

3. רא"ש (מקוואות סי' ל"ה), הו"ד בטור (ס"ק ז' ב'), – "ונכון להחמיר כגירסת רש"י ז"ל".

יד] מה הם השמעתות שאינם להלכה.

א. נדה (דף סו: - סז.) – "(1) אמר רבא: אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול. סבר רב כהנא למימר: טעמא מאי משום גזירת מרחצאות, הא על גבי סילתא שפיר דמי. א"ל רב חנן מנהרדעא: התם טעמא מאי משום דבעית, סילתא נמי בעיתא. (2) אמר רב שמואל בר רב יצחק: אשה לא תטבול בנמל, אף על גב דהשתא ליכא אימר ברדיוני נפל. אבוה דשמואל עבד לבנתיה מקוואות ביומי ניסן, ומפצי ביומי תשרי. (3) אמר רב גידל אמר רב: נתנה תבשיל לבנה וטבלה ועתה לא עלתה לה טבילה, אף על גב דהשתא ליכא אימר ברדיוני נפל. (4) אמר רמי בר אבא: הני רבדי דכוסילתא, עד תלתא יומי לא חייצי, מכאן ואילך חייצי. (5) אמר מר עוקבא: לפלוף שבעין, לח אינו חוצץ, יבש חוצץ אימתי נקרא יבש משעה שמתחיל לירק. (6) אמר שמואל: כחול שבתוך העין אינו חוצץ. ושעל גבי העין חוצץ. אם היו עיניה פורחות אפי' על גבי העין אינו חוצץ. (7) א"ר יוחנן: פתחה עיניה ביותר, או עצמה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה. (8) אמר ריש לקיש: האשה לא תטבול אלא דרך גדילתה. כדתנן: האישי נראה כעודר ומוסק זיתים, אשה נראת כאורגת וכמניקה את בנה".

ב. ממימרא דרבא (דף סו:), כלי חרס – תוס' (נדה דף סו: ד"ה אם, "והא דאמרינן בסוף שמעתין ולית הלכתא ככל הני שמעתתא כי איתמר הני לטהרות לא קאי אהך מימרא אלא קאי אכולהו מימרות דמכלי חרס ואילך"), רש"י (תוס' נדה דף סז. ד"ה פתחא, "ועוד דכולהו בלשון נקבה נקטינהו אשה לא תעמוד על כלי חרס"), תוס' הרא"ש (נדה דף סז. ד"ה לפלוף, "ור"ת פי' דג"ל ואיתיה נמי בפר"ח ובה"ג ובהלכות נדה שפי' רבינו סעדיה ומכלי חרס ואילך איירי לטהרות דוקא").

1. כולל דינו של ר' יוחנן, וכדאי בגר"א (ס"ק מ"ד, "ודעת תוס' דקאי מכלי חרס ואילך וקאי נמי אף אר' יוחנן כנ"ל").

2. מימרא דריש לקיש, "האשה לא תטבול אלא דרך גדילתה".

א) אינה בכלל – תוס' (נדה דף סז. ד"ה פתחא).

ב) הוי בכלל – הערוך (בסמ"ג לאוין קי"א, "פירוש בערוך (ערך עדר) כי היכי דבעינן דרך גדילתה לטהרה מנגעים הכי נמי בעינן שתטבול דרך גדילתה כשהיא בודקת לטהרות אבל לבעלה לא צריך". וכן אי' בהגר"א ס"ק מ"ד, "וסמ"ג בשם הערוך הוסיף על דברי תוס' גם להא דר"ל ופי' דה"ק כי הא דר"ל כו' דודאי מילתיה לענין טהרות דהא נלמד מטומאת וטהרת נגעים ה"נ כולהו מכ"ח ולמטה לענין טהרות").

ג. ממימרא דמרמי בר אבא, "מריבדא דכוסילתא" [כולל לפלוף שבעין, וכוחל שחוץ לעין] – רי"ף (כדאי בהר"ן שבועות סוף דף ו:), "והכי פירושא ולית הלכתא כי הני דריבדא דכוסילתא ולפלוף שבעין וכוחל שבעין ופקחה עיניה ביותר או עצמה עיניה דבכולהו עלתה לה טבילה אלא כי הא דר"ל דאמר לא תטבול אלא דרך גדילתה", ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' ב', "ולית הלכתא ככל הני שמעתתא, על תלת שמעתתא קמייא קאמר דאינון רבדא דכוסילתא ולפלוף שבעין וכוחל שחוץ לעין"), רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ז' לב, הקצר לב:).

1. מימרא דר' יוחנן, "פתחה עיניה ביותר, או עצמה עיניה ביותר - לא עלתה לה טבילה".

א) אינה בכלל – ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' ב', "והנך תלתא שמעתתא קא דחינן להו מהלכתא. אלא כי הא, קאי אדרבי יוחנן, דשמעתיה דר' יוחנן הלכתא היא מדריש לקיש דאמר אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה. אלמא אם שנתה מדרך גדילתה וטבלה כגון ששחחה ביותר או זקפה ביותר לא כלום הוא מפני שמסתרינן בה מקומות הסמוכין לבית הסתרים שאין יכולים לבא בהם מים. וכן פתחה עיניה ביותר או עצמה עיניה ביותר הסתירה מקומות שהם צריכים לבא בהן המים ואין זה דרך גדילתה לפתחם ביותר או לעצמם ביותר. זה הפירוש הנכון בעיני. עוד נראה לי כי שלש השמעות הראשונות סתם נאמרו והשומע טעה והזכיר אותם על טבילת האשה, ובאו בעלי הגמרא ואמרו דלית הלכתא ככל הני שמעתתא לענין אשה אלא כי הא דר' יוחנן, דלא איתמר כל הני שמעתתא אלא לטהרות, אבל הך דר' יוחנן לענין אשה איתמר. והלכתא כותיה מדריש לקיש").

ב) הוי בכלל – רי"ף (כדאי בהר"ן שבועות סוף דף ו:), לשונו מובא לעיל, רמב"ן (חולין דף סז., "והראב"ד ז"ל פירש ולית הלכתא ככל הני שמעתתא לפלוף וכוחלי אלא כי הא דאמרן בדר' יוחנן פתחה עיניה ביותר דאמר ר"ל אשה לא תטבול אלא דרך גדלתה ומי שפתחה עיניה ביותר אינו דרך גדלתה, וזה הפירוש מוקצה מן הדעת מפני שהוא מקלקל עלינו שיטת התלמוד שאמרו בכמה מקומות ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא ובכולן פירושן ידוע שאין הלכה בכל הנזכרות אלא כי הא

דבעינן למימר קמן"), רשב"א (חולין סוף דף סז, תוה"ב בית ז' שער ז' לב, "הראב"ד ז"ל פסק בעצמה עיניה ופתחה עיניה כר' יוחנן ומדמה להו לקרצה שפתותיה ופלי דלית הלכתא ככל הני שמעתתא לא קאי אדר' יוחנן אלא אהנך תלת שמעתתא אבל הא דר' יוחנן דמיא לדר"ל דכל שפתחה או עצמה עיניה ביותר אינה דרך גדילתה, ואין פירושו מחזור").

- ד. ממימרא דרב גידל אמר רב, נתנה תבשיל והלאה לית הלכתא – רמב"ם (מקואות פרק ב' הל' כ"ב, "בד"א לענין טהרות אבל להתירה לבעלה הרי זו מותרת, אע"פ שנתנה תבשיל לבנה או שהיה בה שרט ישן או שהיה על גב עינה כוחל ובין פתחה עיניה או עיצמתה הרי זו מותרת לבעלה שכל הדברים האלו וכיוצא בהן אינן חוצצין אלא מדבריהן ולענין טהרות גזרו לענין ביאה לא גזרו").
1. כולל לפלוף שבעין – עי' ב"י (ס"ק ז' ב'), "שמתוך שאיני מוצא לו ז"ל טעם להוציאו מן הכלל אני אומר שגם הוא סובר דלפלוף שבתוך העין דאמר מר עוקבא יבש חוצץ לא אמר אלא לטהרות ולא לבעלה ומה שלא הזכירו גבי במה דברים אמורים משום דמדין שרט ישן משתמע שפיר שהרי הוה אותם לעיל (ה"כ) בלשון וכן לומר דכשם שזה חוצץ יבש כך זה חוצץ יבש זה בשיעור יבשותו וזה בשיעור יבשותו כדפרישית לעיל וכיון דאשמועינן בחד מינייהו דאפילו יבש שיעור יבשותו אינו חוצץ אלא לטהרות אבל לא לבעלה ממילא נשמע דהוא הדין לאידך אפילו יבש שיעור יבשותו אינו חוצץ אלא לטהרות ולא לבעלה", ש"ך (ס"ק י"ג), גר"א (ס"ק מ"ד, "וחסר שם (בדברי הרמב"ם) תיבת לפלוף וכצ"ל שם שרטישן או לפלוף או כו' וכן סידר שם הנך כולו ביחד נדה כו' שרטה כו' וכן לפלוף כו' כוחל כו' פתחה כו' בד"א כו' והנך דלעיל לא סידר שם").
 2. חולק – מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ו' ד"ה והרמב"ם).
 2. כולל דינו של ר' יוחנן, וכדאי בגר"א (ס"ק מ"ד). וגרס מפשלת בנה לפני נתנה תבשיל, כדאי בב"י (ס"ק מ"א).

- ה. רק אין הלכה כמימרא דכחול שבעין בלבד – ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ה, רכ"ד-ד', לפי הב"י סוף ס"ק ז' ב'), "ורבינו ירוחם ... נראה שהוא סובר דהא דקאמר ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אכחול שבעין בלבד קאי ולא אלפלוף שבעין ולא אריבדא דכוסילתא").
1. אמנם עי' הש"ך (ס"ק י"ג) – "דעת רבינו ירוחם ... והב"י כ' עליו ... וליתא דקאי אלפלוף שבעין".
 2. מראי מקומות – רע"א (על הש"ך ס"ק י"ג).

ו. סיכום:

1. י"א שהולך על כל שמנה הלכות (הערוך).
 2. י"א שהולך על שבע הלכות (תוס'), לאפוקי ר"ל.
 3. י"א שהולך על ה' הלכות (רמב"ם, לפי הבנת הב"י).
 4. י"א שהולך על ד' הלכות (רי"ף, רמב"ן, רשב"א).
 5. י"א רק ג' הלכות (ראב"ד).
 6. י"א מימרא א' (ר' ירוחם, לפי הבנת הב"י).
- ז. חילוקי דינים בין לטהרות ובין לבעלה.
1. בדיקות קודם ואחר תשמיש, רש"י - עי' סי' קפ"ו, לשיטות ומראי מקומות.
 2. הגיע עת וסת בימי עיבורה, רמב"ם - עי' ב"י (סי' קפ"ט ס"ק ל"ד).
 3. כתמים - עי' ריש סי' ק"צ, לשיטות ומראי מקומות. ועי' הרשב"א (נדה דף נ"ז: ד"ה וא"ת).
 4. בגדי צבעונים אצל כתמים - עי' סי' ק"צ סעי' י', לשיטות ומראי מקומות. וחת"ס (לשונו מובא לקמן).
 5. בדיקת צבע ע"י ז' סמנים - עי' סי' ק"צ סעי' ל"א, לשיטות ומראי מקומות.
 6. אשה שמצאה דם בהשתנה - ב"י (סי' קצ"א ד"ה וסמך, "וסמך דבריו נראה לי שהוא מדתנן בסיפא דמתניתין (נט): איש ואשה שעשו צרכיהם לתוך הספל ונמצא דם על המים ר' יוסי מטהר ומבואר דהאי ספק ספיקא הוא ופריך בגמרא דהא למה לי השתא ברישא דליכא אלא חד ספיקא מטהר ר' יוסי בסיפא דהוי ספק ספיקא לא כל שכן ומשני מהו דתימא הני מילי דיעבד אבל לכתחלה לא קמ"ל כלומר דממשנה יתירה שמעינן דאפילו לכתחלה מטהר והדבר ברור דיעבד לא שייך אלא לטהרות ולא לבעלה וכן פירש רש"י ז"ל (ד"ה דיעבד) דלטהרות קאמר ומשמע לרבינו חננאל דכיון דגלי לן תלמודא דלטהרות איירי ר' יוסי איכא למימר דלא טיהר אלא לטהרות בלבד ולא לבעלה ואף על גב דלענין בדיקה מחמירינן לטהרות טפי מלבעלה כדמשמע בפ"ק דנדה (יא): שאני התם דמשום דגזירת מעת לעת לא שייכא אלא בטהרות מפני כך הצריכו בדיקה להן אף על גב דלבעלה לא צריך בענין זה יש להחמיר לבעלה דהוי איסור כרת יותר מלטהרות דלית בהו איסור כרת").
 7. האם בדיקות צריך להיות בחורים וסדקים, ראב"ד - עי' סי' קצ"ו סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.
 8. פליטת ש"ז - עי' סי' קצ"ו סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.
 9. חציצות - עי' המקורות כאן.
 10. רחיצה אחר טבילה - עי' סי' ר"א סעי' ע"ה, לשיטות ומראי מקומות.
 11. מה יותר חמור: לטהרות או לבעלה.

א) לפעמים לטהרות יותר חמור - כגון בדיקות קודם ואחר תשמיש, כתמים, בדיקות בחורים וסדקים, פליטת ש"ז, חציצות, ורחיצה אחר טבילה.

ב) לפעמים לבעלה יותר חמור - כגון בגדי צבעונים אצל כתמים, בדיקת צבע ע"י ז' סמנים, ואשה שמצאה דם בהשתנה.

ג) מראי מקומות – חת"ס (יו"ד סי' קס"א ד"ה ואיברא, "ואיברא סברת רבינו שמחה והראב"ן שבהגה' מי" הנ"ל צ"ע דבכל דוכתא מצינן דמקלינן לבעלה טפי מטהרות עד דהראב"ד הוי ס"ל למימר דכל חומרות כתמים הוא רק בעסוקה בטהרות ולבעלה

כלל לא ואיך יחמירו לבעלה טפי מטהרות ...").

טו] הלכה.

א. הטעם שמקילין לבעלה.

1. הוי מיעוט שאינו מקפיד – ערה"ש (סעי' ל"א, "רק לענין טהרות ולא לבעלה מפני שאין מקפידין על זה ורק לטהרות החמירו"), שערי טוהר (שער י"ח סעי' ה', ס"ק ה'), בדה"ש (ס"ק נ"ט, בי' ד"ה ואם).
(א) צ"ע.
2. ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"ג ד"ה אינו) – "ויל"פ דע"כ קים להו לרבנן שאין מקפידין אלא שהחשיבוהו למקפיד, ופליגי אם החמירו רק לטהרות או גם לבעלה".
3. אם היא מקפידה.
(א) צריך להחמיר – שערי טוהר (שער י"ח סעי' ה', ס"ק ה', "ואם היא מקפדת בכ"ע אין להקל").
(ב) מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק קכ"ו [לשונו מובא לקמן], בי' ד"ה ואם [עמ' כ"ה]), משמרת הטהרה (סוף ס"ק ס"ז, "צ"ע").

ב. הלכה: יבש שבתוך העין.

1. מחמיר – מקור חיים (ס"ק כ"ט, תפארת צבי ס"ק ו', "אין לזוז מפסק ש"ע ולא עלתה לה טבילה אפי' בלא אפשר ודלא כש"ך").
2. היכא שאפשר לטבול שנית יש להחמיר – ש"ך (ס"ק י"ג, "דהיכא דאפשר שתטבול שנית יש להחמיר אבל היכא דלא אפשר ודאי כדאי הם כל הנך רבוואתה לסמוך עליהם שפסקו דלטהרה דוקא אתמר ולא לבעלה"), סד"ט (סוף ס"ק כ"א), חכ"א (כלל קי"ט סעי' ו', "מכל מקום בדיעבד בכל אלו אם אפשר לטבול שנית יש להחמיר אבל היכא דלא אפשר יש לסמוך על הפוסקים דכל זה אינו חוצץ"), תפארת ישראל (מקואות פרק ט' אות כ'), לחם ושמלה (לחם ס"ק ל'), מלבושי טהרה (סעי' ח'), השיב משה (סוף סי' מ"ד), ערה"ש (סעי' ל"א), טהרת ישראל (סעי' ל'), שערי טוהר (שער י"ח סעי' ה'), ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ג' סעי' א'), בדה"ש (ס"ק נ"ט, ס"ק ס"ג, ס"ק ע"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' חצ"ר), משמרת הטהרה (ס"ק ס"ז, ס"ק ע"א).
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ה).

ג. היכא דאפשר יש להחמיר: הגדר.

1. שלנתה עם בעלה.
(א) מיקל, חשיב לא אפשר – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תמ"ב, "שהלכה להקל כהר"ח במקרה שלנתה עם בעלה"), משמרת הטהרה (סוף ס"ק ס"ז, "וכן בלנתה עם בעלה יש לסמוך ע"ז וא"צ לטבול שנית").
(ב) מראי מקומות – ששבה"ל (ש"ך ס"ק י"ג ד"ה ומ"מ, סיכום אות א', "וצ"ע אם דוקא בלא לנתה עם בעלה או אפילו בלנתה"), לבושי עז (תמצית אות א', "ובלנתה עם בעלה תש"ח").
2. אי אפשר לה לטבול היום, ולמחר יהיה אפשר לה לטבול שנית.
(א) מיקל, חשיב לא אפשר – פרדס רמונים (שפ"ח סוף ס"ק י"ג, "ואם עתה בלילה אי אפשר לה לטבול ולמחר יהיה אפשר לה לטבול שנית, נראה דביטול מצות עונה ג"כ חשיב לא אפשר").

ד. לפלוף שחוץ לעין.

1. אפילו לח, לכו"ע צריך להחמיר – ב"י (ס"ק ז' ב'), "ומיהו כל זה בלפלוף שבתוך העין דאילו שחוץ לעין לא איירי ביה מר עוקבא ואף לבעלה חוצץ לדברי הכל ועל פי הפירושים דלעיל", ש"ך (ס"ק י"ג, "דלפלוף שחוץ לעין חוצץ היינו דכ"ע מודו בזה משום דבהא לא מיירי מר עוקבא ופשיטא דחוצץ לכ"ע"), חכ"א (כלל קי"ט סעי' ו', "חוץ מלפלוף שחוץ לעין דאפילו בדיעבד חוצץ"), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק י"ג ד"ה ומדברי), מלבושי טהרה (סעי' ח'), פתחא זוטא (ס"ק י"ד), טהרת ישראל (סעי' כ"ט), שערי טוהר (שער י"ח סעי' ה', ס"ק ה'), בדה"ש (ס"ק נ"ט), משמרת הטהרה (ס"ק ס"ג).
2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"ח).

ה. לפלוף יבש שבתוך החוטם – רע"א (על מחבר סעי' ז').

1. עי' לקמן, רמ"א סעי' מ"ג לשיטות ומראי מקומות.

טז] כחול - סעיף ח'.

נדה (דף סז.) – "אמר שמואל: כחול שבתוך העין אינו חוצץ. ושעל גבי העין חוצץ".

א. בדיעבד.

1. הדין כדלעיל [היכא דאפשר יש להחמיר].
2. אם היא מקפדת, יש להחמיר.
(א) שערי טוהר (שער י"ח סעי' ה', ס"ק ה') – "ואם היא מקפדת בכ"ע אין להקל, כן נ"ל".
(ב) בדה"ש (ס"ק ס"ג, ציונים ס"ק קכ"ו) – "ודע שהרבה ראשונים סוברים דביעבד עלתה לה טבילתה אף בכחול שחוץ לעין ונראה שהטעם הוא שגם על זה אין דרך להקפיד. ולפי"ז היכא שהיא מקפדת בכך חוצץ, וכ"כ בשערי טוהר".

ב. כחול לרפואה.

1. מחמיר, שאפילו שבתוך העין חוצץ – בה"ג (סי' מ"א, גדה עמ' תל"ט, "וכי טבלה לא תישוף מישחא ולא תכחול עינה, דאמר שמואל (גדה סז א) כוחלת אם לרפואה הרי זה חוצץ ואם בשביל שתראה עיניה פורעית אין חוצצת"), ס' האשכול (סי' ס"ד, "ובעל הלכות גורס כחול שבעין אם לרפואה חוצץ ... ואע"ג דגרסת רבותינו אינו, מסתבר מה שהוא לרפואה ודעתה להסיר החוצץ"), ש"ך (ס"ק י"ד, "לשון בה"ג דף פ"ה ריש ע"ב וכי טבלה לא תישוף משחא ולא תכחול עיניה דאמר שמואל כוחלת אם לרפואה הרי זה חוצץ ואם בשביל שתראה עיניה פורעת אין חוצץ"), ששבה"ל (סיכום אות ג').
2. מיקל – בדה"ש (ס"ק ס"ב, "ונראה שיש להקל כן לעת הצורך").
3. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות א').

ג. מה בין כאן [שעל גבי העין חוצץ], לצבע.

1. עי' סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

יז] מכה - סעיף ט'.**א. דם.**

1. מחבר (סעי' ט') – "דם יבש שעל המכה, חוצץ".
2. עי' לקמן סעי' ט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ב. ריר (מוגלא) שבתוך המכה.

1. מחבר (סעי' ט') – "וריר שבתוכה, אינו חוצץ".
- (א) כי הוא לעולם לח, והלח אינו חוצץ – לבוש (סעי' ט'), בדה"ש (ס"ק ע"ב).

ג. גלד: מקור.

1. מקוואות (פרק ט' משנה א' - ד') – "אלו חוצצין ... וגלד שחוץ למכה ... אלו שאין חוצצין ... וגלד (שבמכה) [שעל המכה]".
2. גדה (דף סז.) – "אמר רמי בר אבא: הני רבדי דכוסילתא, עד תלתא יומי לא חייצי, מכאן ואילך חייצי".

ד. מכה שריר יוצא מתוכה: ראשונים.

1. מיקל: דגליד שעל גבי המכה דין אחד יש לו עם ריבדא דכוסילתא, דתוך שלשה ימים אינו חוצץ – רא"ש (מקוואות פרק ט' סוף סי' כ"ה), טור (סעי' ט').
2. מחמיר: בגליד שעל גבי המכה אין חילוק בין תוך שלשה ימים לאחר שלשה ימים, לעולם חוצץ – רמב"ם (הל' מקוואות פרק ב' הל' א'), ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' ב'), רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ז', ל"ג-א').
- (א) כדאי בסד"ט (ס"ק כ"ג).

ה. דעת המחבר (סעי' ט') – "יצא הריר מתוכה, כל תוך ג' ימים לח הוא ואינו חוצץ; לאחר מכאן, יבש הוא וחוצץ".

1. פי', שאינו חוצץ תוך ג' ימים אפילו יצא הריר ונתפשט להלן מפני המכה עצמה – סד"ט (ס"ק כ"ג, "וכתב דתוך שלשה ימים אינו חוצץ ומשמע אפילו בגליד שחוץ למכה בעי שלשה ימים").
2. פי', בא להקל בתוך ג' ימים רק כשהוא מכוון כנגד פני המכה – מלבושי טהרה (הארוך ס"ק א', הקצר ס"ק ה'), טהרת ישראל (יד אליהו ס"ק קי"ח).
3. מראי מקומות – ששבה"ל (ס"ק ד'), בדה"ש (ס"ק ע"ו, לשונו מובא לקמן).

ו. ריר שנתייבש על המכה: בדיעבד.

1. מיקל, היכא דלא אפשר.
 - (א) ש"ך (ס"ק י"ג) – "וכן חציצה דבסעיף ח' ט' אינו אלא לטהרות אבל לא לבעלה ... דהיכא דאפשר שתטבול שנית יש להחמיר אבל היכא דלא אפשר ודאי כדאי הם כל הנך רבוואתה לסמוך עליהם שפסקו דלטהרה דוקא אתמר ולא לבעלה".
 - (ב) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ו') – "ואם יצא הריר מתוכה כל תוך ג' ימים אז לח הוא ואינו חוצץ לאחר מכאן יבש הוא וחוצץ (סעיף ט') ... מכל מקום בדיעבד בכל אלו אם אפשר לטבול שנית יש להחמיר אבל היכא דלא אפשר יש לסמוך על הפוסקים דכל זה אינו חוצץ".
 - (ג) מלבושי טהרה (סעי' ט"ז, ס"ק י').
 - (ד) טהרת ישראל (סעי' ל"ו).
 - (ה) שערי טוהר (שער י"ח סעי' ו', ס"ק ו').
 - (ו) בדה"ש (ס"ק ע"ז).
 - (ז) לבושי עז (סוף ס"ק ג', עי' תמצית אות ד').
2. מחמיר.
 - (א) סד"ט (ס"ק כ"ג ד"ה ומעתה) – "מה שכתב הש"ך ... דכילי גם האי דסעיף ט' לדעתם דלא נאמרו אלא לטהרות, ליתא להאי כללא, דהאי דסעיף זה הוא גלד שעל גבי מכה, ובהא לכולי עלמא אף לבעלה נאמר".

(ב) לחו"ש (שמלה ס"ק י"ד) – "יפה השיג עליו הס"ט".

(ג) ע"י פתח הבית (על סעי' ז').

(ד) ערה"ש (סעי' ל"ו) – "ודע דיש מי שאומר דגם בדין זה דריר שנתייבש דחוצץ נחלקו הרבה מרבתינו וס"ל דזהו רק לטהרות ולא לבעלה כמו בלפלוף וכחול שבארנו בסעי' ל"א [ש"ך סקי"ג] וחלקו עליו דוודאי בהך דינא הכל מודים דחוצץ גם בבעלה ויש לזה ראיות רבות וכן עיקר לדינא [ס"ט סקכ"ג]".

(ה) פתחא זוטא (ס"ק י"ז).

3. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ד').

ז. יצא הריר ונתפשט, ונתייבש: בדיעבד.

1. מחמיר.

(א) מלבושי טהרה (סעי' ט"ז) – "אף בדיעבד א"א להקל אפילו אי אפשר לה לטבול שנית אין להקל".

(ב) טהרת ישראל (סעי' ל"ו).

(ג) בדה"ש (ס"ק ע"ו, בי' ד"ה לה) – "שדעת המחבר שאינו חוצץ תוך ג' ימים אפילו יצא הריר ונתפשט להלן מפני המכה עצמה ואפילו נראה לעין שנתייבש ויש שכתב שבזה גם דעת המחבר להחמיר דהוה חציצה כל שנראה לעין שנתייבש ואין דעתו להקל בתוך ג' ימים אלא כשהוא מכוון כנגד פני המכה ונראה שיש להחמיר כן".

(ד) וכ"ש המחמירים לעיל.

2. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ד', "ויש מחמירים"), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ח).

ח. פצעי בגרות: עקנ"י (acne).

1. מיקל, אינו חוצץ.

(א) אג"מ (לתורה והוראה ח"ז סוף עמ' כ"ו) – "ואם יש לה גרב על גופה מה שקורין עקנ"י (acne) וכדומה אם עדיין לא יצאה הליחה ומיבלע בגוף אינו חוצץ ואפילו ריכוך אינה צריכה - אבל אם כבר נפתחה האבעבועות כל שתוך ג' ימים אינו חוצץ כדם יבש אבל אם נעשה כגלידה קשה אז צריכה לשרותה במים כעשר דקות או יותר עד שתתרכך ואם הגרב על פניה אז תשרה פניה בצמר גפן הבלוע יפה במים חמים המושם על מקום הגרב כשיעור הנ"ל".

(ב) באר משה (נטעי גבריאל ח"ג פרק נ' הע' ג') – "דאשה שיש נקודות שחורות בגומות שבפניה, הגם שהיא מטפלת בהם להסירם, מ"מ חשיב אינה מקפדת כיון דמצוי כן בהרבה נשים וישנם זמנים שאינן מקפידות לטפל בהם".

(ג) מראה כהן (עמ' קי"ד אות ד') – "פצע שיש בו מוגלה והוא מכוסה בקרום או בעור דק אינו חוצץ, ולכן פצעונים קטנים המכוסים בעור דק [כגון פצעי בגרות] אינם חוצצים".

(ד) נטעי גבריאל (ח"ג פרק נ' סעי' ב') – "אם הפצע סתום לגמרי אפ"י הוא נפוח ויש בו מוגלה, אין צריך לפתוח ולהוציא המוגלה, אלא טובלת עם המכה כמות שהוא, ולכן פצעי בגרות (אקנע) שמצויים אצל נשים צעירות, אין צריך לפותחם אלא טובלת במ כמות שהם".

(ה) תורת החציצה (אנגלית, עמ' ל').

2. כשיש גלד, תשטוף במים חמים.

(א) אג"מ (לתורה והוראה ח"ז סוף עמ' כ"ו) - לשונו מובא לעיל.

(ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק כ"ט סעי' י"א) – "מי שיש לה 'פצעי בגרות', תשדל לרכך את הפצעים ע"י שטיפה במים חמים (בפרט אלו שיש עליהם גלד), ואין צריכה לפותחם".

(ג) חוט שני (ס"ק ט"ו אות ו') – "וכן אשה שיש פצעים בפנים, כגון פצעי בגרות וכדו' שיש עליהן גלד, ואם תסיר את הגלדים, עלול להשאר איזה סימן בפניה, אינה צריכה להסיר הגלדים ויכולה לסמוך על ריכוך במים חמין, ע"י שטיפה הרבה פעמים וע"י זה הגלד מתרכך".

(ד) תורת החציצה (אנגלית, עמ' ל' בהג"ה, הע' קכ"ד).

ט. ציורים.

1. ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות ד') – "אבעבועות שנעשות ע"י מים, כל זמן שסגור אינו חציצה, ואין לפתחו כי גורם ספקות".

ששבה"ל (ס"ק ג', סיכום אות ה') – "דם שנצרך תחת העור אינו חוצץ".

ששבה"ל (ט"ז ס"ק י"ד ד"ה צריכה, סיכום אות ח') – "פצע אינו חציצה, ודם שבתוכו בלוע, ואין לפתחו שעלול להיות דם שחוצץ, אבל בחתך בבשר יכול לפעמים להיות דם יבש בשפתו דחוצץ".

2. אור יצחק (ח"א י"ד סי' כ"ט פרק ד', חציצה אות ב' ס"ק ג') – "כיוה שיש בה שלפוחית, כל זמן שסגורה אינה חוצצת".

3. פרי טהרה (סעי' ט"ו) – "אם יש לה מורסא [pimple] שיש בה מוגלא [puss]: אם המורסא סגורה לגמרי - אין צריך לפותחה ולהוציא את המוגלא. ואם כבר נפתחה - יש לקלף את העור כמה שאפשר".

4. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ד) -

Pimples, closed blisters, pus pimples, corn and warts are not a chatzitzah. They should merely be washed well but not opened or removed. An open blister should be washed well. If the excess skin can be removed painlessly, it should be removed. Blackheads need not be removed.

5. נטעי גבריאל (ח"ג פרק נ' סעי' ה') – "מכה שתחת העור אינו חוצץ, כגון אבעבוע הנקרא געשווי"ר או ביי"ל, שיש בו דם או ריר תחת העור, אין שום צורך לפותחו".

[ית] גלד (scab).

א. כל זמן שעדיין לא נתרפא ונקרם תחת הגלד, הרי הוא כעור הבשר ואיננו חוצץ.

1. טהרת בת ישראל (פרק ו' סעי' ו') – "דרך המכה להעלות גליד, כלומר, שמתחיל הבשר להקרש ולהגליד והולך וגדל עד שיתרפא הבשר תחת חסות הגלד והגלד נופל, כל זמן שעדיין לא נתרפא ונקרם תחת הגלד, הרי הוא כעור הבשר ואיננו חוצץ, וכשנתרפא מתחתיו הרי הוא חוצץ".
2. חזו"א (מכתב ריש ספר טהרת בת ישראל אות ה') – "חוברת זו, שכאמור, זכיתי לחברה במחיצתו של מרן זצ"ל, לא נוקתה ממערערים. אחד מהם פנה במכתב עם השגות ל'חזון איש' זצ"ל. מצא שמונה השגות מהן אחת ... בסימן ו' סעיף ו' נאמר ... המשיג סובר ד'כל הסעיף הזה צע"ג, דמאי שנא מגרב שהחמירו כל כך, שתסיר כולם. וידעתי שיש לאמר דגרב שאני, אבל מהראוי להשאיר שאלה כזו להכרעת חכם ולא להכרעה בספר שמושי קצר הנועד לאנשים פשוטים ולנשים' ... מרן זצ"ל השיב על כל ההשגות האלה כדלהלן (המוקף בסוגריים מרובעים נוסף ע"י המעתיק) ... עיין בזה חזון איש קמא [או"ח - נדה] סי' ע"ו [ס"ק ב'] שמשם העתיקו. ומה שהחמירו בגרב, אע"פ שכואב, איירי שכבר נקרם קצת תחת הגליד, ששפתי המכה ממהרין לקרום, או שהיה עליהם דם יבש, או שהוא מין שחין שרפואתו ע"י עקירתו".
3. באר משה (ח"ג סימן קל"ו) – "טהרת בת ישראל ... וע"ז השיג המשיג, דכל הסעיף הזה צע"ג. דמאי שנא מגרב שהחמירו כל כך, שתסיר כולם. וידעתי שיש לאמר דגרב שאני, אבל מהראוי להשאיר שאלה כזו להכרעת חכם ולא להכרעה בספר שמושי קצר הנועד לאנשים פשוטים ולנשים, עכ"ל המשיג. וע"ז השיב הגאון האמיתי בעל חזו"א זצ"ל וז"ל: עיין חזון איש קמא [או"ח - נדה, סימן ע"ו ס"ק ב'] שמשם העתיקו. ומה שהחמירו בגרב אף על פי שכואב, איירי שכבר נקרם קצת תחת הגליד, ששפתי המכה ממהרין לקרום, או שהיה עליהם דם יבש, או שהוא מין שחין שרפואתו ע"י עקירתו, עכ"ל החזו"א. אפריון נמטי' לרבינו זצ"ל כי האיר עינינו בשאלה קשה וכבדה העולה על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן מידי יום ביומו ובפרט בעיר גדולה לאלקים כנוא יארק כמעט מידי יום ביומו שואלין אותי שאלה זו וכיוצ"ב וממש כמעט אין מנוס להמלט, ולפעמים הרופא מזהיר שלא לעקור הגליד כי בנקל תתהפך המכה לדלקת (אינפעקשאן) (אלח), ולפעמים בלא"ה קשה לה מאוד לעקור, ולהסיר הגליד כואב לה מאוד מאוד, וגם יתחיל לזוב דם מהמכה, וקשה היה לי למצוא גבול מדעתא דנפשאי אימתי מחוייבת להסיר ולעקור הגלד ואימת לא, ועתה בעזרי"ת האיר עינינו במאור תורתו, תורה לשמה, למצוא דרך ישכון אור לחלק חילוק דק וחד, אבל מובן בהבנה עמוקה. ובס"ד עוד לפני שנים הרבה מצאתי הלכה זו בחזון איש (חיו"ד סימן צ"ד, אות ד - ו) ומאז משא כבדה ירדה מעל כתפי שהרבה פעמים הייתי נבוך כדת מה לעשות ואחר שראיתי אלו הדברים הברורים ומבוארים ופרושים כשמלה נתרווחא עלמא לפני".
4. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ע"ט, ציונים ס"ק קנ"ז).

ב. אם די לרככו היטב במים או צריך לקלוף את הגלד.

1. לרכך.
 - (א) מחבר (סעי' ט') – "צריכה לחוף במים עד שיתרככו".
 - (ב) סד"ט (ס"ק כ"ג ד"ה מיהו מדברי) – "וכבר הורה זקן אשר כל בית ישראל נשענים עליו בהוראתו, וגם הרמ"א סתם כדבריו, ועכ"פ צריכה חפיפה מרובה עד שתתרכך היטב, אבל בלא"ה אין להקל כלל, בשגם די"ל דהמחבר לא כ"כ אלא כשאין הגלד רק מיעוט הגוף".
 - (ג) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ו') – "לפיכך אשה בעלת חטטים צריכה לרחוץ במים עד שיתרכך".
 - (ד) מלבושי טהרה (סעי' ט"ו) – "ולהקל שומעין".
 - (ה) ערה"ש (סעי' ל"ב - סעי' ל"ה).
 - (ו) עי' השיב משה (יו"ד סי' מ"ד) – "פשוט וברור דאם מתרכך במים מהני ולא עלה על דעתי מעולם להחמיר בזה".
 - (ז) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות ד') – "אשה שיש גלד (Scab) על בשרה תשרה אותו במים פושרים עם סבון לרבע שעה ומה שנשאר אינו חוצץ מפני שהוא חלק מהגוף".
 - (ח) עי' ששכ"ה (נשמת אברהם ס"ק ג') – "אי אפשר להסיר הגלד ללא כאב או דימום כי אז סימן שאין המכה שמתחת הגלד התרפאה עדיין ולכן בטל לגוף ואינו חוצץ, ומ"מ צריך לרככו. ואם נתרפא הפצע לגמרי והגלד עומד ליפול כי כבר יש עור חדש מתחתיו המכסה את כל הפצע, ואפשר להוריד את הגלד ללא כאב ודימום, ג"כ מועיל ריכוך, אך טוב להורידו לפני הטבילה, והסכים עמו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל".
2. לכתחילה לקלוף את הגלד, בדיעבד [כגון אם עלול לצאת דם, או ריר, או שכואב] מיקל כמחבר שיתרככו.
 - (א) טהרת ישראל (סעי' מ') – "עד שיתרככו החטטים ... ונכון להסיר לכתחלה אח"כ ביכולה להסיר בניקל באינה כאב לה".
 - (ב) שערי טוהר (שער י"ח סעי' ו', סעי' ז') – "וקרום שעל המכה או על המורסא וכבר נפתח המכה וא"א להסירנו מפני הכאב עכ"פ ירככו היטב במים ואם אפשר להסירנו יסירנו, אבני צדק סי' פ"ז. ואם אפשר להסיר מעט ולא כלו יסור עכ"פ מה שאפשר להסיר והשאר ירכך".
 - (ג) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י' סעי' מ"ב, עי' רוחב השולחן ס"ק ל"ב).
 - (ד) פסקי משנה הלכות (פרק י"א סעי' ה') – "פצע שעלה עליו גלד יש לקלוף את הגלד קודם הטבילה אולם אם יהיה לה כאב גדול בהסרת הגלד או שיש חשש שיצא דם ע"י הסרת הגלד די לרככו במים חמים ואז אינו חוצץ. ואם רככה את הגלד במים חמים קודם הטבילה וכשחזרה מהמקוה נפל הגלד אין צריכה לחזור ולטבול".
 - (ה) הגרשז"א זצ"ל (פתחי דעת פרק כ"ט הע' ח', אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות י') – "בנידון ריכוך מכה קודם הטבילה, אמר רבינו, שאם מתאפשר להסיר את הגלד - תסירנו, ואם קשה או כואב להסירו, סגי בריכוך".

- (ו) ששבה"ל (ט"ז ס"ק י"ד, סיכום אות ז') – "גלד שעל המכה יש לחוש לכתחילה דאפילו תוך ג' ימים חוצץ ולהורידו, ולא די בריכוך, אך בדיעבד כשר, וכן אם עלול לצאת דם או ריר - יש לרכך, ואין צריך להסיר ולגרומ פצעים ודם".
- (ז) ע"י מראה כהן (עמ' ק"ג סוף אות ג') – "פצע שעלה עליו גלד [קרום יבש המכסה פצע] צריכה לרככו היטב במים חמים ואז אינו חוצץ, ויש שהחמירו לקלוף את הגלד, אולם במקרה שיש חשש שאם יקלפו את הגלד יצא דם אין לקלוף את הגלד".
- (ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תמ"ח) – "שיש לשרות אותה באמבטיה כדי לרכך הגלד. ואח"כ להסיר בקל כל שלא כואב לה. והשאר יכולה להשאיר שמה. [ואפשר מטעם זה נתפשט המנהג לשרות באמבטיה זמן מה. ושמעתי מרי"ב של' שמפני מנהג זה, לכתחילה לא די להתרחץ במקלחת בלבד. אלא צריכה להשתדל להתרחץ באמבטיה. ואם אין לה, צריכה ללכת לשכינותיה (שאינה חברה) אם היא לא מבויישת.]"
- (ט) אהל שרה (עמ' פ"ב).
3. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ה סי' ק"י אות א'), הגר"ש"א זצ"ל (ישיב משה נדה אות ח'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' שמ"ג, ע"י עמ' שע"ט).
- (א) סד"ט (ס"ק כ"ג ד"ה גמ), עצי לבונה (על הט"ז ס"ק י"ד) – "מה שכתב המחבר דתחוף במים עד שיתרככו והוציא כן מן הרא"ש והטור שכתבו כן אבל מן הספר התרומה וסמ"ק ומרדכי נראה דלא סבירא להו תקנה זו דאם אם לא כן למה ... וכן מבואר מעובדא דהר"ש ומהר"ק דלא סמכו עצמם על החיפוף במים".
- 1) יש חולקים, ולמד פשוט בהראשונים לעיל שמחמירים, הם מדברין בציורים שא"א להתרכך. ע"י לקמן, ההשיב משה, ועוד.
- (ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', חציצה אות ב' ס"ק ג') – "אם המכה העלתה גלד וצריך אותו עד שיתרפא לגמרי אינו חוצץ".

ג. מצטערת אם תסיר הגלד מעל המכה: וא"א לרככו.

1. אינו מקפיד, אבל נהגו להסירו.
- (א) רבינו יצחק, הו"ד בס' התרומה (סי' ק"ג) – "ואפי' מצטער אם יסיר הגלד מעל המכה או אבעבועות או שחין דעתה לא היה דעתו להסיר וקריו אינו מקפיד מכ"מ רגילות הוא להסי' הכל או ימתין עד שירפא ויוכ' להסיר בקל כל זה פי' מורי רבינו בתשו' אחת".
- (ב) סמ"ג (לאוין קי"א) – "ואפילו מצטער אם יסיר הגלד מעל המכה או אבעבועות שחין [שהיו על בשרו] שעתה לא היה דעתו להסיר וקריו אינו מקפיד, מכל מקום רגילות הוא להסיר הכל או ימתין עד שיתרפא ויוכל להסיר בקל".
- סמ"ג (עשה סי' כ"ז) – "וכתב בספר התרומה (סימן עט) גלד המכה שהוא יבש ואינו מקפיד או גלד שמצטער עליו אינו חוצץ אף על פי שבטבילת כל גופו רגילין להסיר משום חומרא".
- (ג) סמ"ק (מצוה רצ"ג) – "והרגילו הנשים להסיר מעליהם כל גרב וכל שחין אעפ"י שמן הדין לא היה צריך לפי זה אין לאסור מלטבול אשה שיש חטטין בראשה".
- (ד) ריטב"א (חולין דף קו: ד"ה כתוב) – "כתוב בספר התרומה גלד מכה שהוא יבש אינו מקפיד ואינו חוצץ, וכן גלד שמצטער עליו אינו חוצץ, אף על פי שבטבילה רגילין להסיר הכל משום חומרא".
- (ה) מרדכי (שבועות סי' תשמ"ח) – "ואפילו אם יצטער אם יסיר הגלד מעל גבי המכה או אבעבועות שחין דאין דעתו להסיר עתה וקריו אינו מקפיד, מכל מקום רגילות הוא להסיר הכל או שתמתין שתתפא ותוכל להסיר".
- (ו) אורחות חיים (נדה אות ח') – "כתב הר"י מקורבל ז"ל הרגילו הנשים להסיר מעליהן כל גרב וכל שחין אע"פ שמן הדין לא היה צריך. וכתב הר"ף ז"ל ולפי זה אין לאסור לטבול לאשה שיש לה חטטין של גרדנית בראשה. ומותרת לטבול ע"כ".
- (ז) כל בו (סי' פ"ו) – "והרגילו הנשים להסיר מעליהן כל גרב וכל שחין אף על פי שמן הדין לא היה צריך".
- 1) פוסקים – לחו"ש (לחם ס"ק ל"ד).
2. האם יש ראייה מהט"ז (ס"ק י"ד), לחומרא – "והביא רש"ל הג"ה אחת וז"ל וגרב לגבי טבילה צריכה להסיר אע"פ שכואב לה הרבה ואשתו של (מהר"ר ק) [מהר"ח או"ז] היתה צריכה לעמוד לפניו ערומה שהיה רואה שלא היה גרב עליה שלא היה מאמין לה שהיתה מסירה שהיתה נערה והיה כואב לה וכן עשה השר מקוצי לאשתו עכ"ל".
- (א) סד"ט (ס"ק כ"ג ד"ה וצריך) – "סמ"ק ... מרדכי ... ספר התרומה ... אף שנראה דאין כל הפוסקים שוין בזה אלא סבירא להו דאף במצטער לא מיקרי שאינו מקפיד, וכפשטיה דמתניתין דגלד שחין למכה חוצץ ולא מפליג מידי, ומהאי טעמא נראה שהחמירו הר"ש מקוצי ומהר"ק בנשיהם, הובא בט"ז ס"ק י"ד, אף על גב דמירי במצטערת בנטילתה וכמבואר שם, ואלו היה מחומרא בעלמא לא היו מחמירים כל כך שלא להאמינה, מכל מקום יש לסמוך על הפוסקים דסברי דאם מצטערת מיקרי מעוטו שאינו מקפיד עליו".
- (ב) כת"ס (יו"ד סי' צ"א ד"ה ונ"ל) – "ונ"ל להטעים טעם שרגילות להחמיר ולהסיר הכל משום דצער זה להסיר גרב ושחין וכדומה אינו שוה בכל ואינו באופן א' תדיר דיש שאין מקפידים ומרגישים בצער ב"ד בהסר' הגלד ושחין והכל לפי מה שהוא אדם ענוג ואסטניס וגם לפעמים מתיבש הגלד והשחין מהר ולפעמים לימי' מרובי' הכל לפי הזמן קור וחום כידוע ודבר זה צריך אומד יפה ותור' כ"א בידו לכן החמירו תמיד בלא פלוג להסיר הכל וזה נ"ל טעמו של מהר"ק שבט"ז ס"ק י"ד וכן הר"ש מקוצי שהחמירו כ"כ הגם שהיה מצטער ולכן עמד עלי' משום שהיתה רכה וענוגה והרגישה בצער מועט והקפידה עליו מה שאינו ברוב הנשים שאינן מעונגים כ"כ ובכה"ג מעיקר הדין צריך להסיר דכמעט בטלה דעתה של זו שמקפדת כ"כ על צער מועט כ"כ ול"ש דכל הענוגי' מקפידות דל"ש כ"כ, וראיתי בסדרי טהרה ס"ק כ"א ... ולפמ"ש י"ל דאף אם בגלד ושחין לא מחלקים בין מצטער מעיקר דין דמתני' ה"ט משום דלאו כל אנפי' שווים אין כל השחין ובעלי השחין שווים בצער ההסרה ולכן החמירו חז"ל במתני' אבל דבר שידוע שמצטער לכל אדם וא"א להסיר בלי כאב וצער אין משמעות מתני' נגד הסמ"ק ומרדכי וי"ל כל הפוסקים מודים בכה"ג לא מקרי מקפיד ואפי' מחומרא א"צ להסיר ולא להמתין כנ"ל".

ג) מראי מקומות – השיב משה (יו"ד סי' מ"ד), בדה"ש (ס"ק ע"ה, ציונים ס"ק קנ"ה).
3. כואב לה הרבה, יש להקל.

א) השיב משה (יו"ד סי' מ"ד) – "אם אפשר בקלות להסיר הגרב תסיר, אך אם כואב לה הרבה מאוד ויש קושי גדול להסיר אין להחמיר והנח להם ישראל אם אין נביאים הן בני נביאים הן".

ב) טהרת ישראל (סעי' מ') – "ואם אינה יכולה לרכך או שיש ספק אם נתרככו היטב בזה יש להחמיר להסיר החטטין אף במצטערת ואף דיעבד [שטבלה (נוב"ת חיו"ד קכ"ב פ"ת ח)] יש להחמיר. ורק במצטערת הרבה מאוד והאשה מתיאשת מלהסירן מחמת גודל הצער בזה יש מקום להקל דמקרי בזה אינה מקפדת".

ג) שערי טוהר (שער י"ח סעי' ז') – "ואם אינו מתרכך וגם א"א להסירו אם יכולה להתרפא מהר תמתין עד שתתרפא ואם אינו ראוי להתרפא מהר תשהה אותו במים חמין הרבה ותטבול כך, השיב משה".

ד) שפע טהרה (ס"ק ה', דברי יציב יו"ד סי' צ"ה ס"ק ה' ד"ה ווא"ז) – "אשה שיש לה על גופה גרב יבש, אם אפשר להסיר בקלות תסיר, ואם א"א לה אלא בצער ובקושי גדול א"צ להסירו".

ה) בדה"ש (ס"ק ע"ח, ס"ק פ"ג, בי' ד"ה יבש) – "ונראה שיש להקל בזה אם כואב לה הרבה להסירה וגם אינה מתרככת במים".

ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תמ"ז) – "[ואינה צריכה להסיר הגלד (קרומ-פצע) אם כואב לה הרבה] שיו"ט שם סק"ג (ד"ה ותו קשה לי על הש"ך וכו') והעצי לבונה על הט"ז סקי"ד. שכיון שמצטערת בנטילתה מיקרי מיעוט שאינו מקפיד עליו. שאין מקפיד עליו עתה להסירם מחמת הצער. אבל ע"ש בט"ז שהחמיר להסיר אותה אע"פ שכואב לה הרבה. ושמעתי מרי"ב של' שהמנהג להקל (אף שהנשי ירושלמי מאוד מחמירין בזה)".

4. מחמיר.

א) לבושי עז (סוף ס"ק ג') – "שלא כנגד פי המכה בלא ריכוך לא סגי בזה שמצטערת בנטילתו, כיון דלאו מגופה הוא".

5. לענין נטילת ידיים, יש להקל - עי' או"ח סי' קס"א סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

6. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י' סעי' ל"ט).

א) רע"א (ח"א סי' ס' ד"ה וזה) – "אי מיקרי אינה מקפדת והבאתי קצת ראייה ממ"ש הב"י (סי' קצ"ח ד"ה דם יבש וכו') והמרדכי כ' וכו' ואפילו אם יצטער אם יסיר הגלד שאין דעתו להסיר עתה מיקרי אינה מקפדת מכל מקום רגילות הוא להסיר הכל או תמתין עד שתתרפא ותוכל להסיר כו', וסמ"ק כתב אע"פ שמן הדין הי' צריך וכו' משמע דהסמ"ק ס"ל לקושטא דמלתא כיון דמצטערת בנטילתה מיקרי אינה מקפדת, אם כן יש לומר דע"כ לא פליג הסמ"ק אלא במצטער בעלמא דכמה פעמים לגודל הקפדה תחוש לעצמה להסיר מידי יום ביומו מעט מעט בנחת ותסבול מעט צער עד שתסיר כולה וכמ"ש הסמ"ק בלשונו מ"מ רגילות הוא להסיר הכל אבל במקום סכנה דודאי לא תסתכן נפשה ומתיאשת מלהסירה לעולם יש לומר דמיקרי אינה מקפדת. ומ"ש רומעכ"ת בשם ידידי הגאון מה' יעקב נ"י אב"ד דק"ק ליסא דקשה דהסמ"ק מאגוד שע"ג המכה וקשקשים שע"ג שבר, וע"כ צ"ל דיש חילוק בין דבר שבגופה לחוץ מגופה. הנה ראייה זו יש לדחות ...".

ב) צמח צדק (יו"ד סי' קנ"ח אות ו') – "סה"ת סי' ק"ג כ' ... עכ"ל. נראה מדבריו דכל שמצטער אם יסירו עכשיו ולכן אין דעתו להסירו עכשיו חשוב אינו מקפיד אע"פ שכשיתרפא יהיה דעתו להסירו ולדבריו זהו החילוק בין גלד שעל המכה לגלד שחוץ למכה דגלד שעל המכה מצטער להסירו ולכן אין מקפיד עליו. וגלד שחוץ למכה אין מצטער כ"כ אף להסירו עכשיו ע"כ מהסתם מקפיד עליו".

ג) מנחת יצחק (ח"ה סי' ק"י אות א') – "לפי מה שהאריך בתשו' השיב משה (סי' מ"ד) לחלק בין היכא דיכול להתרכך, ובין אם אינו יכול להתרכך, או אם יש ספק אם נתרככו היטב, בזה יש להחמיר אפילו בדיעבד, עי' שם, והובא בטה"י, א"כ שוב הוי דבר התלוי במציאות, אבל גם הוא מסיק דבמצטערת הרבה מאד, והאשה מתיאשת מלהסירן מחמת גודל הצער, יש מקום להקל, ורק שתסיר מה שנתפשט חוץ למכה עי"ש, א"כ בנד"ד דהרופא אמר שיש חשש חולי בהסרת הגלד, י"ל דהוי כמו מצטערת הרבה הנ"ל, וגם מסרת מה שחוץ למכה, והיא רק על שטח מועט מהיד, א"כ חזי כל זה לאצטרופי להריכוך במים חמים הרבה, דקרוב לודאי דמתרכך היטב במים חמים, וביותר דיש לחוש דהוי חומרא דאתי' לידי קולא, שבאו עי"ז לידי עבירות חמורות, וביטול ממצות פריה ורביה, כמו שצ"ח כ"ז בתשו' השיב משה שם, והגם שהוא הטיל עוד תנאי, להא דמצטערת הרבה, דאינה ראוי' להתרפא מהר, מ"מ הוא מיירי בידוע שאינה יכולה להתרכך, מה שאין כן בנד"ד ד"ל כנ"ל, שפיר צדקו דברי כת"ה והוראתו בקדושה".

ד. מראי מקומות.

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קנ"ג) – "שאלה: אשה שאחר טבילה מצאה שיש עליה גלד פצע, והיא הורידה את הגלד ולא יצא לה דם, ואחר כך לנה עם בעלה. כעת שואלת האם עלתה לה הטבילה. תשובה: אין צורך בטבילה נוספת".

יט) רטיה (bandage) - סעיף י'.

מקוואות (פרק ט' משנה א' - ב') – "אלו חוצצין ... והרטיה שעליה".

א. במקום צער, עדיין צריך להחמיר: הטעם.

1. חילוק יש בין דבר היוצא מן הגוף ובין דבר אחר החוצץ.

א) סד"ט (סוף ס"ק כ"ו) – "חץ ... יש לכאורה להוכיח דאפי' ביש לה צער אם תנטל אפ"ה לא מיקרי מעוטו שאין מקפיד עליה ודלא כסה"ת והמרדכי שכתבתי לעיל שכתבו כן גבי שחין וגרב דהוי מעוטו שאין מקפיד מטעם זה דהא גבי קוץ חוץ ומצטערת בנטילתה אפ"ה חייץ בנראה מיהו בודאי לא יהיו דברי הסה"ת והמרדכי נגד משנה ערוכה אלא ע"כ ס"ל לחלק בין דבר היוצא מן הגוף ובין דבר אחר החוצץ דבהאי ל"מ מצטער".

2. לפי שלפעמים צריכה להסירו ממילא מקפיד.
- (א) **כת"ס** (יו"ד סי' צ"א) – "וע"כ צריכי' אנו לומר כיון שכל רטי' או אגד לפעמים מסירי' אותם כדי לראות אם נרפא המכה או לתקן הרטי' והאגד וקשקשי' וכיוצא בו וזה מן הידוע וכיון שלפעמים מסירים אותו לזמן מן הזמנים לכן הכניסו אותו בכלל המקפיד עליו להסירו ודומה להא דשירים וטבעות שמסירים אותם בהכרח בשעת לישה הגם שיש לחלק מ"מ מן המבואר אנו למדי' שזה טעמ' של רטי' ואגד וכדומה".
3. כיון שדעתה להסירו אחר שתתפא המכה נקרא מקפיד.
- (א) **צמח צדק** (יו"ד סי' קנ"ח) – "מיהו קשה ע"ז מדין רטיה דמשנה שלימה פ"ט דמקוואות מ"ב גלד שחוץ למכה. והרטיה שעליה. הרי דגם רטייה שעל המכה ממש חשוב חציצה אף על גב דרוצה בקיומו עתה ואין רצונה להסירה כלל. וצ"ל דאע"ג שכעת אין דעתו להסירו מ"מ כיון שדעתו להסירו אחר שתתפא המכה נקרא מקפיד עליו. ואף על פי שכעת רוצה בקיומו".
4. **בינת אדם** (אות י"ב סעי' כ"א) – "אבל מה שהוא לרפואה כמו רטיה ומארלאקן שכל זה ודאי מקפדת רק שאינה יכולה להסירה ולכן חוצץ ואינו דומה למלאכתו בכך שאינה מקפדת עליו כלל והראיה שאפילו כשאינה עוסקת במלאכה אינה מקפדת מה שאין כן מה שהוא לרפואה דמקפדת ורצונה להסיר רק שאינה יכולה ולכך הוצרך לטעם סכנה במארלאקן".
- (א) מה שפריך הבדה"ש (סעי' י"א בי' ד"ה חוצצת), "יל' ע"י הסד"ט (לשונו מובא לעיל).
5. מראי מקומות – **בדה"ש** (ס"ק פ"ז, בי' ד"ה חוצצת), **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' ש"ב).

ב. תחבושת לזמן ממושך.

1. מיקל.
- (א) עי' **ששכ"ה** (נשמת אברהם יו"ד סי' קצ"ח ס"ק ד' אות ב') – "תחבושת. אמר לי מו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א [זצ"ל] שאם מצטערת בנטילתה וצריכה להיות עליה במשך כמה חדשים, אינו חוצץ, ועיין בשו"ת הר צבי יו"ד סי' קסט. ואם המים יכולים לחדור דרכה לעור אז אפילו לא נשארה הרבה זמן, מותר לטבול אם קשה לה להורידה, והסכים אתי הגרי"י נויבירט שליט"א [זצ"ל]".
- (ב) **אור יצחק** (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', חציצה אות ב' ס"ק ג') – "תחבושת שצריכה להיות עליה זמן ממושך, תנקה את התחבושת היטב מסביב מכל לכלוך ותטבול".
2. מחמיר.
- (א) **הגרח"ק** זצ"ל (אסיפת יצחק תשס"ה) – "שאלה: אשה שיש לה תחבושת על ידה ורופא אומר שצריך להיות שם חודשיים, האם זה הוי חציצה לענין טבילה. תשובה: הוי חציצה".
- (ב) **מראה כהן** (עמ' קי"ד אות א') – "תחבושת ואיספלנית [פלסטר] שעל הפצע הרי הם חוצצים ואף על פי שכרגע האשה מעונינת בהם ואינה מקפידה להסירם, מ"מ הרי זה נחשב מיעוט המקפיד, מכיון שכאשר יתפא הפצע מקפידים להסיר את התחבושות".
- (ג) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' שכ"א) –
- And bandage on the body is a chatzitzah and must be removed, even though it may be painful to do so.
3. מראי מקומות – **ציץ אליעזר** (ח"כ סי' ל"ב אות ב'), **הגריש"א** זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ט, משנת השלחן תשובה של"ו).
- (א) **לבושי עז** (תמצית אות א', סעי' כ"ג תמצית אות ב') – "רטיה שעל גבי המכה וכן האגד, אם הוא מהודקים חוצצים, אף שהם לזמן קצוב, ואם הוא לזמן ארוך תעשה שאלת חכם".
- (ב) **פרי טהרה** (סעי' י"ב) – "רטייה [bandage] שעל המכה חוצצת, וצריכה להסירה קודם הטבילה, וגם תיזהר להסיר הדבק [adhesive] שנשאר על בשרה מהרטייה ... ואם הדברים הנ"ל צריכים להיות על גופה זמן רב ואין אפשרות להסירם - תעשה שאלת חכם".

ג. גבס (cast) למספר חודשים, אם נחשב חציצה בטבילה.

1. מחמיר.
- (א) **אג"מ** (מסורת משה ח"א יו"ד אות קס"ה, עי' אות קס"ט [לשונו מובא לקמן]) – "והרב שמעון אידער שאל למה אין להתיר אשה לטבול עם גבס שיש על רגליה, בטענה שזה דומה להדין שיש בשו"ע יו"ד (סימן קצ"ח סעיף ו') ברמ"א 'ואותן שיש להן כמין קליעות שערו דבוקות זו בזו וסכנה להסירם לא חייצ'י. והשיב רבינו שיש הרבה חילוקים ביניהם, שם רק יש ספק אם חוצצים, וממילא מספק לא מחייבים להסירם, וכאן הוי ודאי חציצה. וגם שם היינו רביתיה, אפשר יהיה לעולם, כאן זה זמני. וגם יש בגבס חלק שאין סכנה להסירו, שרק הוסיפו, שלא מצמצמים, וכו' ויש עוד חילוקים ואין מה לדמותם".
- (ב) **הגריש"א** זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ד') – "בא מעשה לפני רבינו בגבס לחצי שנה, והורה שחוצץ".
- עי' **הגריש"א** זצ"ל (משנת השלחן תשובה של"ו, שערי טבילה סי' ל' סוף אות ד', אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ה') – "באופן שמקילים לה לטבול עם הגבס, יש להצריכה להסיר קודם הטבילה כל חציצה שעל גבי הגבס, אך ברור שהדבר תלוי בטיב הקפידא שמקפידים האנשים על חציצה שעל הגבס".
- (ג) **אור יצחק** (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', חציצה אות ב' ס"ק ג') – "ואם יש לה גבס על שבר אין עצה ואין תבונה - ותצטרך לחכות עד שתורידו".
- (ד) **מראה כהן** (עמ' קט"ו אות ד') – "אשה שיש לה גבס על גופה הרי זה חוצץ".
- (ה) **הגר"י ברקוביץ** שליט"א (זרע שמואל הע' תל"ט) – "שאף שהלכה להקל בסתימת שיניים, מ"מ יסוד של החכ"א עדיין קיים. ושאר דברים שאינם אלא לרפואה בעלמא, חוצצין. כגון גבס (cast) שעל היד או הרגל. שהחזו"א החמיר בזה. שאף אם נשארים להרבה זמן, מ"מ הן מאוד רוצין להסיר הגבס הכי מוקדם מה שאפשר, ולכן לעולם לא בטלן לגופן. ולמעשה יש לה להסירה לצורך טבילה (אם אפשר), ולאחר הטבילה לשים גבס אחרת במקומה (ואה"נ עלול לעלות כסף)".

2. מיקל.

א) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קי"א, שלחן יוסף יו"ד אות ק"ז, ע"י יביע אומר יו"ד ח"ג סי' י"ב) – "שאלה: אשה שיש לה על ידה גבס כבר שלשה שבועות והיא אמורה להיות עם זה עוד חודשיים. האם היא יכולה לטבול כך כאשר הגבס עדין על ידה. תשובה: יכולה. שאלה: אשה ששמו לה גבס לזמן מרובה שפסק רבנו שיכולה לטבול איתו, אך מדובר בגבס שאסור שיבא במגע עם מים. האם מותר להדביק לו ניילון [ע"י הרה"ג מאיר אמסלם שליט"א]. תשובה: מותר. שאלה: אשה שיש לה גבס על ידה או על רגלה, האם יכולה לטבול עם זה לטהרתה. תשובה: אפשר, אך לא לכסות בניילון, כי ייווצר מצב שהניילון יכסה ג"כ חלק מהגוף והוי חציצה".

3. מראי מקומות – לבושי מרדכי (ח"א סי' קכ"ה), דרכי טהרה (עמ' ק"ס), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שכ"ב, ע"י עמ' ש"ל).
א) הר צבי (סי' קס"ה) – "אם יש ביד כת"ר להשפיע על הבעל שיהיה מושל ברוחו עד שיוסר הגיפס תבוא עליו ברכה. אמנם, אם ברור הדבר שיבוא לידי עבירה וגם בהרהורי עבירה, ובפרט בדורנו דור יתום, כדי להצילו מעבירה חמורה, לא יעכב מלטבול עם הגיפס ותטהר".

ב) הגרשז"א (שערי טבילה סי' ל' אות ד', שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' י', נדה פרק י' סעי' ל"ג, סעי' ל"ד) – "לכלוך שמצטבר תחת הגבס אינו חוצץ, שהרי באמת מצד רצון האשה הרי גם את גוף הגבס אינה רוצה, אלא דמ"מ בשעת הדחק גדול יש מתירין לטבול בגבס, ומ"מ אין הלכלוך שתחתיו חוצץ שהרי כך הוא הטבע שנתהווה שם לכלוך ואין ביכולתה להסירה, א"כ אינה מקפדת גם על לכלוך זה, ולא גרע מגוף הגבס שאעפ"י שאינו חשיב כחלק מהגוף מ"מ אינו חוצץ".

ג) ציץ אליעזר (ח"ד סי' ט' אות א') – "שאם א"א בשום אופן להסיר בתוך הזמן המיועד את הגבס אם לא בגרימת כאב גדול וסכנה מעט לאבר, אפשר להתיר לאשה להטהר לבעלה גם בלעדי הסרת הגבס דהוי מיעוטא שאינה מקפדת עליו כלל שאינו חוצץ".

ד) פסקי משנה הלכות (פרק י"א סעי' ו') – "אשה שיש לה גבס על גופה לזמן רב תעשה שאילת חכם אם יכולה לטבול".
ה) ששבה"ל (ס"ק ב' ד"ה ובשו"ת, סיכום אות ד') – "חוצצים, ואפילו בשבר פתוח וסכנת אבר, וכשצריך שישארו זמן רב, תעשה שאלת חכם".

ו) נטעי גבריאל (ח"ג פרק נ"א סעי' ב') – "אשה שיש לה שבר ביד או ברגל וכדומה ושמו לה גבס (גיב"ס) הרי זה חוצץ, ובשעת הדחק שצריכה להשאיר זמן רב עם הגבס, תשאל שאלת חכם".

ז) פרי טהרה (סעי' י"ב) – "והוא הדין שאם יש על גופה גבס [cast] או קיבוע [splint], הרי זה חציצה. ואם הדברים הנ"ל צריכים להיות על גופה זמן רב ואין אפשרות להסירם - תעשה שאלת חכם".

ד. להסיר אגד (Band-Aid) בשבת, בזמן שהוא פסיק רישיה שבהסרתו יתלוש שערות תחתיו.

1. לצורך מקוה, יש להקל.

א) פסקי משנה הלכות (פרק י"א סעי' ז') – "חל ליל טבילתה בשבת ושכחה להסיר את האיספלנית [פלסטר] מלפני שבת, ומדובקת במקום שיש בו שערות, וכאשר תסיר אותה קרוב לודאי שיתלשו שערות אעפ"כ מותר להסירו בשבת דתלישת השערות היא כלאחר יד ומקלקל ופסיק רישא דלא ניחא ליה ובמקום מצוה".

ב) ששכ"ה (נשמת אברהם יו"ד סי' קצ"ח ס"ק ד' אות א') – "נ"ל בניד"ד, אם אין לה בנזין ואינה יכולה להוריד את האיספלנית בדרך אחרת ומצטערת כי אינה יכולה לטהר לבעלה, יהיה מותר, גם לדעת המחמירים, להסיר את האיספלנית ואם יתלשו שערות לית לן בה, וכנ"ל, והסכים אתי מו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א [זצ"ל]".

ג) מראה כהן (עמ' קט"ו אות ג') – "אם חל ליל טבילתה בשבת, ושכחה להסיר את האיספלנית [פלסטר] מלפני שבת, אף אם היא מודבקת במקום שיש בו שערות, וכאשר תסיר אותה יתלשו שערות, מותר להסירה בשבת".

ד) שבת בית (ארטסקרול, עמ' קס"ה).

ה) זכור ושמור (גוזז סוף עמ' ה').

2. ע"י או"ח ריש סי' ש"מ, לשיטות ומראי מקומות.

כ [חץ, קוץ - סעיף י"א.

מקוואות (פרק י' משנה ח') – "חץ שהוא תחוב באדם בזמן שהוא נראה חוצץ ואם אינו נראה טובל ואוכל בתרומתו".

א. משוקע, שאינו שוה לבשר: אבל נראה העץ.

1. מיקל – לבוש (סעי' י"א), ש"ך (ס"ק ט"ז, ס"ק כ"ד), בית לחם יהודה (ס"ק ז'), סד"ט (ס"ק כ"ה), מקור חיים (ס"ק מ"ה), חכ"א (כלל קי"ט סעי' ח'), לחם ושמלה (לחם ס"ק ל"ו), מלבושי טהרה (סעי' י"ז), ערה"ש (סעי' ל"ח), שערי טהרה (שער י"ח סעי' ט'), טהרת ישראל (סעי' מ"ז), ששבה"ל (סיכום אות א'), בדה"ש (ס"ק צ"ב), פרדס שמחה (ס"ק כ"ט אות ב'), לבושי עז (ס"ק ב'), תמצית אות ב', נטעי גבריאל (ח"ג פרק נ"ב סעי' א', סעי' ה'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תמ"ט), פתחי דעת (פרק כ"ט סעי' י"ב).

2. מחמיר, עד שאינו נראה כלל – ב"ח (ס"ק י"ב), תפארת למשה (על הש"ך ס"ק ט"ז, "וזה ברור כשמש") פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק י"ז ד"ה היוצא).

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק מ"ב).

ב. אם עלה קרום של בשר על הקוץ התחוב בבשר.

1. מיקל [אינו חוצץ], אפילו אם נראה תחת הקרום – טור (סעי' י"א), ט"ז (ס"ק ט"ו), ש"ך (ס"ק י"ז), בית לחם יהודה (ס"ק ז'), סד"ט (סוף ס"ק כ"ו), חכ"א (כלל קי"ט סעי' ח'), לחם ושמלה (לחם ס"ק ל"ו), מלבושי טהרה (סעי' י"ז), פרדס רמונים (שפ"ח סוף ס"ק י"ז), ערה"ש (סעי' ל"ח), שערי טוהר (שער י"ח סעי' ט'), טהרת ישראל (סעי' מ"ו), ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק י' סעי' ז'), פרק י"א סעי' י"ד), ששבה"ל (סיכום אות ב'), בדה"ש (ס"ק צ"ד), פרדס שמחה (ס"ק כ"ח אות ב'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק נ"ב סעי' ב').

2. **כשבולט הרבה**, יש להחמיר – ערה"ש (סעי' ל"ח), ויש להסתפק כשבולט הרבה מהבשר ועלה עליו קרום אי מהני ונ"ל דלא מהני אך לא שכיח דבר זה כמוכח [ע"י ש"ך סקי"ז ודו"ק], טהרת ישראל (סעי' מ"ו), פרדס שמחה (ס"ק כ"ח אות ב').

3. **שערי טוהר** (שער י"ח סעי' ט', ס"ק ט') – וכשלא עלה עליו קרום של בשר רק קרום מחמת מכה כעין עור דק ולבן כנהוג, אז בנראה הקוץ בשוה עם הבשר וכש"כ שיוצא קצת חוצץ. [אבל כשעלה עליו קרום דק ע"י מכה ועומד לסתור ולהנטל משם כשיפתח המכה זה לא נחשב כבשר והוי בכלל מה שאמרו קרום שעלה מתחת מכה לאו קרום הוא וכנטול דמי].

4. מראי מקומות – **מקור חיים** (ס"ק מ"ה, תפארת צבי ס"ק ח'), דהא דאמרינן אם יש עליו קרום אפי' נראה מתחת הקרום אינו חוצץ היינו דוקא בשל מתכות אבל בשל עץ יש לחוש לחומרא דחוצץ"י), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל', שפ"ח ס"ק נ').

ג. אם יש לה צער בהוצאת הקוץ.

1. מחמיר – סד"ט (סוף ס"ק כ"ו), ייש לכאורה להוכיח דאפי' ביש לה צער אם תנטל אפי' לא מיקרי מעוטו שאין מקפיד עליה ודלא כסה"ת והמרדכי שכתבתי לעיל שכתבו כן גבי שחין וגרב דהוי מעוטו שאין מקפיד מטעם זה דהא גבי קוץ וחץ מצטערת בנטילתה אפי' חייץ בנראה מיהו בודאי לא יהיו דברי הסה"ת והמרדכי נגד משנה ערוכה אלא ע"כ ס"ל לחלק בין דבר היוצא מן הגוף ובין דבר אחר החוצץ דבהאי ל"מ מצטער"י), פרדס שמחה (ס"ק כ"ח).

ד. ציורים.

1. **אג"מ** (מסורת משה ח"א יו"ד אות קס"ט) – "והרב שמעון איידער שאל אם מותר לאשה לטבול כשיש לה קוצב לב (pace maker). והשיב רבינו בוודאי מותר, דהלא זה דבר שא"א לה להוציא, וגם תהיה בזה מסתמא לבמה שנים. ואפילו קוץ אם בלוע בהגוף, גם אם נראה מבחוץ, ג"כ אינו חוצץ. וכל שכן זה שבלוע. ואפילו אם היה זה מבחוץ ג"כ אינו חוצץ מטעמים שהזכרנו. ושאל א"כ למה אין כך להתיר גבס ג"כ. והשיב רבינו קשה לסמוך על חשבון זה להתיר דבר שחוצץ חלק כ"כ גדול מהגוף. ואז חשב רבינו והוסיף דגם בעצם מאחר שמכסה עוד חלק מהגוף שאין צריך ממש לכסותו, ורק שאין הרופאים מצמצמים כל כך, אז קשה להגיד שבאמת היינו רביתיה, דהלא אין צורך שאותו חלק יהיה מכוסה. וזה דבר בטוח שכמעט יכל כל אחד להשיבע עליו. ואם באמת רופא אחד יצמצם בחשבון, אם זה דבר שצריך להיות על גופה לזמן הרבה, אולי באמת יהיה אפשר להתירו".

2. **יביע אומר** (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קס"ט) – "שאלה: אשה שנכנס לה קוץ מתחת לעור וחשבה להוציאו לפני הטבילה. אח"כ שכחה מזה וטבלה ולנה עם בעלה. מה תעשה כעת. תשובה: מותר".

3. **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' תמ"ט) – "שכן הלכתא להקל, כגון בקוץ שתחת הציפורן".

כא [לכלוכי צואה - סעיף י"ב.

מקוואות (פרק ט' משנה א' - ד') – "אלו חוצצין ... וגלדי צואה שעל בשרו ... אלו שאין חוצצין ... ולכלוכי צואה שעל בשרו".

א. לח ומקפיד עליהם.

1. הוי חציצה – **לבושי עז** (ס"ק א', תמצית אות א', "ואם מקפיד עליהם, להרמ"א דלהלן סי"ד לכאורה הוי חציצה").

2. אינו חוצץ, דעיילי ביה מיא – **ב"ח** (ס"ק י"ג), "לכלוכי צואה וכו'. משנה פ"ט דמקוואות ופירושו דלכלוכי צואה כשאינו יבש אלא בעודו לח והלכלוך דבק על בשרו אינו חוצץ דעיילי ביה מיא אבל כשנעשה יבש כגליד שעל פי המכה לא עיילי ביה מיא וחוצץ וכך פירש הרא"ש", **בדה"ש** (ס"ק צ"ז, "דכיון שהם לחים עיילי בהו מיא").

3. מראי מקומות – **ששבה"ל** (ס"ק ב', סיכום אות א', "והיום שמקפידים יותר להתרחץ צ"ע אם נשתנה הדין כשמהודק").

כב [מלמולין שעל הבשר - סעיף י"ג.

א. שמשפשי גופו או ידיו אחר רחיצה ונראים כחוטין שחורים.

1. חוצצים – **בית לחם יהודה** (ס"ק ח', "ואפי' אחר המרחץ אם אדם חוטף ידיו זו בזו או בשאר מקום נעשין זו חוצצין").

2. מיקל – **מקור חיים** (ס"ק מ"ו), **ששבה"ל** (ס"ק א', סיכום אות א', "שמשפשי גופו או ידיו אחר רחיצה ונראים כחוטין שחורים ... והדבר נוטה להקל").

3. מראי מקומות – **לבושי עז** (תמצית אות א', "מלמולין הנוצרים על ידי שפשוף יד ביד על הבשר, חוצצין, אבל קודם שנוצרו, אינה צריכה לשפשיף ידיה כדי שתד שכבה זו, כיון דאין בהן ממש").

ב. זיעה (sweat).

1. מיקל.

א) **קנה בשם** (ח"ד סי' ע"ז) – "באשה שחל ליל טבילתה בליל ב' של ר"ה והכינה עצמה לטבילתה הכל מערב יום טוב כדת וכדין, והורה לה המורה שבלייל טבילתה אינה צריכה אלא עיון בכל גופה והדחת בית סתריה וחציצת שיניה היטב כמבואר כל זה בשו"ע יו"ד (סי' קצ"ט סע"ו) והוא פשוט וברור לכל מעיין. אלא שהיא נתעוררה בשאלתה בהיות שביום ר"ה התאמצה ונתעייפה ללכת לביהכ"נ לשמוע התקיעות והזיעה הרבה מחמת זה עד שכל גופה נתמלאה מזיעה וחששה בעצמה דאולי נחשב

הזיעה לחציצה, ואשר על כן באתה להמורה לשאול אותו כדת מה לעשות והורה לה המורה שתשטוף את כל גופה עם מים חמים מהדוד שמש ... נלע"ד דלא טוב הורה לה המורה ושלא כדין עשה במה שהצריך לה לשטוף את גופה ושלא כדין עשה בזה והוא דבנוגע לעיקר שאלתה אם מה שהזיעה מאד וכל גופה נתמלאה מזיעה נחשב לחציצה הרי הדבר פשוט וברור דאין זה בגדר חציצה כלל וכלל שהרי לא אישתמיט שום פוסק לאשמועינן דבר זה דזיעה ליחה שעל הגוף חוצץ שהרי אפילו לכלוכי צואה שעל הבשר מחמת זיעה אינם חוצצין מעיקרא דדינא ורק אם נגלד כגליד הוא דחוצץ כמבואר בשו"ע יו"ד (סי' קצ"ח סעי' ב') וכש"כ בזיעה ליחה מאן דכר שמיה דחוצץ, ומה יעשו נשי בני ברק ובית שמש ובשאר מקומות החמות ביותר ודרכם להזיע מאד כשחל ליל טבילתה בליל שב"ק ולפעמים עוברים כמה שעות מעת שגמרה חפיתה בע"ש והכינה עצמה לטבילה הנמצא בדברי איזה פוסק מוסמך שדבריו מבוססים על דברי הפוסקים ר"א המקובלים מדור דור ואנו שותים את מימיהם תמיד דמחוייבים הם בשטיפת גופם בליל שב"ק טרם טבילתם, אלא דדבר פשוט וברור הוא דאין זה בגדר חציצה".

כג [טיט - סעיף י"ד.

מקוואות (פרק ט' משנה א' - ב') - "וטיט היון וטיט היוצרים וגץ יוני איזהו טיט היון זה טיט הבורות שנאמר (תהלים מ') ויעלני מבור שאון מטיט היון טיט היוצין כמשמעו ר' יוסי מטהר בשל יוצרין ומטמא בשל מרקה וגץ יוני אלו יתדות הדרכים שאין טובלין בהן ולא מטבילין אותן ושאר כל הטיט מטבילין בו כשהוא לח".

א. שאר טיט, ויבש.

1. אינו חוצץ - **טור** (סעי' י"ב).
2. חוצץ - **רמב"ם** (הל' מקוואות פרק ב' הל' א'), "ושאר כל הטיט כשהוא לח אינו חוצץ שהרי נמחה במים וכשהוא יבש חוצץ", **סמ"ג** (עשה רמ"ח), **מחבר** (סעי' י"ד), **ב"ח** (ס"ק י"ד), **ערה"ש** (סעי' מ').

ב. שאר טיט, ולח: אינו חוצץ - למה.

1. שהרי נמחה במים.
 - (א) עי' **רמב"ם** (הל' מקוואות פרק ב' הל' א') - לשונו מובא לעיל.
 - (ב) עי' **סמ"ג** (עשה רמ"ח).
 - (ג) עי' **מחבר** (סעי' י"ד).
 2. **כדאי' בבה"ל** (סי' קס"א סעי' א' ד"ה מקפיד), לשונו מובא לקמן.
 1. שאינו מקפיד.
- (א) **יראים** (סי' כ"ו, א"נ סי' קצ"ב) - "ואם הטיט צלול שפרה שוחה ושותה, אף על פי שהטיט דבוק על בשרה במעוט והיא אינה מקפדת אינו חוצץ אבל אם היא מקפדת חוצץ וגזרו מעוט המקפיד משום רובו שאינו מקפיד ועל רוב שאינו מקפיד משום רוב המקפיד, ואף על פי שהוא לח חוצץ והא דתניא [זבחים ל"ה א'] הדם והדיו והחלב יבשים חוצצים לחים אינם חוצצים התם מטעם הקפדה הוא על יבש דרך בני אדם להקפיד ועל לח אין דרך בני אדם להקפיד אבל אם מקפיד חוצץ והמפרש טעמא מפני שהמים נכנסות בלח, **נראה לי שטועה**, דמאי אינן נכנסות שאין לך לח יותר מיין ואמרינן שלהי פ"א [כ"ו ב'] מיא יקירי ושכבא תתאי ופירי קפי לעילאי ולא סלקא להו השקה".
- (ב) הו"ד **במרדכי** (שבועות סי' תשמ"ח).
- (ג) **רוקח** (סי' שע"ז) - "ואם הטיט צלול אפילו דבוק בבשר" אם אינה מקפדת אינו חוצץ אבל אם מקפדת חוצץ אף במיעוט כרבי יצחק שגזרו על מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד. והא דתני' הדם והדיו והחלב יבש חוצצין פי' מפני שמקפיד וכן איתא בתוספתא הדם הדיו והחלב ושרף תותי' ושקמ' ותאנה לחים אין חוצצין ושאר כל השרפים אפילו לחים חוצצין דקפדי אינשי".
- (ד) **רמ"א** (סעי' י"א) - לשונו מובא לקמן.

3. מראי מקומות - **תוס'** (חולין דף כו: ד"ה הכא), **מחה"ש** (על רמ"א סעי' י"ד), **חזו"א** (יו"ד סי' צ"ד ס"ק ח', עי' סי' קל"ג ס"ק ח', לשונו מובא לקמן), **קהלות יעקב** (טהרות סי' נ"ח אות א' ד"ה ונראה), **בדה"ש** (ס"ק ק"ו, ציונים ס"ק ר', ס"ק ר"ב).
- (א) **תפארת למשה** (על רמ"א סעי' י"ד) - "בש"ע בהג"ה סעיף י"ד ז"ל מיהו אם מקפדת אפילו בדבר לח חוצץ עכ"ל. קצת קשה דהא לטעם שכתב המחבר דלא נמחה במים והמים באים בהם א"כ אפילו מקפדת אינו חוצץ והמרדכי בעל הג"ה זו כתב דהמפרש המים באים בהם טועה דגם בלח אין המים נכנסים. וצ"ל דמור"ם לטעמי' שפסק ס"ד בהג"ה כרבותיו של רש"י דאף במידי דלא מהדק ועיילי בהו מיא אי קפדי עליהו חוצץ וכפירוש הראשון ס"ל הבית יוסף ר"ס וזה וא"כ ה"ה הכא ודו"ק".
- (ב) **סד"ט** (ס"ק ל') - "מיהו אם היא מקפדת. נראה לי טעמו דסבירא ליה דאף בלח אין המים נכנסים בו, וכמו שכתב המרדכי לקמן [סוף רמז תשמח] גבי דם, הביאו ב"י כאן [עמוד קפט ד"ה כתב המרדכי], אלא כיון דסופו שיעבור על ידי מים אינה מקפדת עליו מן הסתם אינו חוצץ, אבל במקפדת עליו חיישינן שמא בשעת הטבילה עדיין לא נעקר משם וחוצץ. ועיין בספר תפארת למשה [על ההגה כאן] מה שכתב בזה".

ג. טיט לח ומקפדת עליו.

1. מחמיר.
 - (א) **רמ"א** (סעי' י"ד) - "ומיהו אם היא מקפדת אפילו בדבר לח חוצץ".
 - (ב) **לבוש** (סעי' י"ד) - "מיהו אם היא מקפדת אפילו בדבר לח חוצץ".
 - (ג) **מלבושי טהרה** (סעי' כ').

ד) ערה"ש (סעי' מ"א) – "וכתב רבינו הרמ"א על דין זה מיהו אם היא מקפדת אפילו בדבר לח חוצץ עכ"ל ואינו מובן דהא כשהוא לח נופל מן הבשר וא"כ מה שייד קפידא וצ"ל דס"ל דכל מין טיט נשאר כמין רושם על הבשר אף בנפלו רק שאין דרך להקפיד בזה ולזה אומר דאם היא מקפדת כגון שהיא איסטניסה חוצץ עד שתשפשפנו היטב ואף שגם זה כבר נתבאר דכל שהיא מקפדת חוצץ אך זה גופה קמ"ל דבלא שפשוף אין המים מעבירים אותו לגמרי ולכן אם היא מקפדת הוי ככל הדברים שבקפידתה חוצץ".

ה) שערי טוהר (שער י"ח סעי' י"א).

ו) טהרת ישראל (סעי' נ"א).

2. מיקל.

א) גלות עליות (מקואות פרק ט' משנה ב' סוף פסקא ד') – "ואף שהרמ"א ז"ל בסעיף י"ד סתם כדברי המרדכי, הנה מדברי התוספתא ורוב הראשונים נראה דאין לחוש לזה אם לא שרוצה לנהוג בתוספת פרישות אבל אין להורות כן".

3. לענין נטילת ידיים.

א) יש להקל – מ"ב (סי' קס"א ס"ק י', שעה"צ ס"ק י"א, בה"ל סעי' א' ד"ה מקפיד, "ואף דמבואר ביו"ד קצ"ח סט"ו בהג"ה דאם מקפדת אפילו בדבר לח חוצץ לענ"ד ברור דהרמב"ם שם דס"ל דטעם לח הוא מפני שנמחה במים ע"כ דלא ס"ל כן כדמוכח שם בב"י גופא בהעתיקו דברי המרדכי ע"ש ורק דהרמ"א חשש שם לענין טבילה לדברי הרוקח והמרדכי דטעם לח הוא משום שאינה מקפדת וכאן בענינו לענין נט"י בודאי יש להקל כדעת הרמב"ם וכעין זה מצאתי בא"ר ובמגן גבורים לענין דיו לח").

ב) מראי מקומות – א"ר (סי' קס"א ס"ק ח', "לח אינו חוצץ וכו'. צ"ע דביו"ד שם סעיף י"ד כתב רמ"א דאם מקפיד עליו חוצץ, ואם יש לחלק בזה בין טבילה לנטילה").

4. מראי מקומות – תפארת למשה (על רמ"א סעי' י"ד, לשונו מובא לעיל), סד"ט (ס"ק ל', לשונו מובא לעיל), חזו"א (יו"ד סי' צ"ד ס"ק ח', עי' סי' קל"ג ס"ק ח', לשונו מובא לקמן), לבושי עז (תמצית אות ד', סעי' ט"ו תמצית אות א', סעי' ט"ז תמצית אות א'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ב).

ד. הלכה.

1. מחמיר, דאין אנו בקיאין בסוגי הטיט.

א) ב"ח (סוף ס"ק י"ד) – "ולפענ"ד נראה דאפילו אינה מקפדת כל טיט אפילו לח חוצץ דאין אנו בקיאין במיני טיטים ושמא טועין הן".

ב) סד"ט (סוף ס"ק ל') – "ובב"ח [עמוד קפח ד"ה אבל הרמב"ם] כתב וז"ל ולפענ"ד נראה דאפילו אינה מקפדת כל טיט אפילו לח חוצץ, דאין אנו בקיאים במיני טיט ושמא טועין הן, עכ"ל".

ג) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ט', בינת אדם כלל י"ד אות כ"ד סוף ד"ה ולדעתי) – "וכל מיני טיט לדידן דאין אנו בקיאין בטיט היון ולכן אפילו לח חוצץ".

ד) לחם ושמלה (לחם ס"ק מ"א).

ה) ערה"ש (סעי' מ') – "ונכון להחמיר בכל מיני טיט בכל עניין כי אין אנו בקיאין במיני הטיט [ב"ח] וכן המנהג להסיר כל מין טינוף שעל הגוף".

ו) טהרת ישראל (סעי' נ"א).

ז) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות א') – "דאין אנו בקיאין בסוגי הטיט, ואם פרה שוחה ושותה ממנו - אינו חוצץ".

ח) בדה"ש (ס"ק ק"ז).

ט) פרדס שמחה (ס"ק ל"ד).

י) לבושי עז (תמצית אות ג').

1) ואם פרה שוחה ושותה ממנו, אינו חוצץ – ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות א', לשונו מובא לעיל).

2. מראי מקומות – שערי טוהר (שער י"ח סעי' י"א).

א) עי' לקמן סעי' ל"ג.

כד] דיו, חלב, דבש, דם, ושרף - סעיף ט"ו.

א. לח ומקפדת עליו.

1. מחמיר – ש"ך (ס"ק י"ט), מקור חיים (ס"ק נ"א), לחם ושמלה (לחם ס"ק מ"א), מלבושי טהרה (סעי' כ"א), שערי טוהר (שער י"ח סעי' י"ב, סעי' י"ג), טהרת ישראל (סעי' נ"ב), ששבה"ל (ס"ק ג', סיכום אות א').

2. בשעת הדחק יש להקל.

א) חזו"א (יו"ד סי' צ"ד ס"ק ח', עי' סי' קל"ג ס"ק ח') – "כתבו המרדכי בשם הרא"ם ... הביאו תו' חולין שם קושית הרא"ם, וכתבו דלק"מ דנהי דבכלי בזמן שהיין קפא מלעיל אין כח במים לחלחל דרך היין, מ"מ על גבי דמנא ועל הגוף שפיר המים מחלחלי, ונראה כונתם דבכלי היין מרוכז ע"י דופני הכלי ומגין על עצמו שלא יחלחלו המים לתוכם בנקל, אבל יין שעל הכלי ועל הגוף נוח להתפזר ולספוג המים, והנה תלמידי ר"י הזקן בעלי תו' נטו מדברי הרא"ם והסכימו דבאמת הטעם דלחיים אינם חוצצים משום דהמים מחלחלי, ונראה דהלכה כמותם דבתראי נינהו וראו דברי הרא"ם ופליגי עלי', ונראה דזו גם דעת הר"ם וש"פ דסתמו הדבר ולא פירשו דהטעם משום שאינם מקפידים עלי', ויוצא מזה דבמקפדת חוצץ ... ונראה דבשעת הדחק יש לסמוך להקל כדעת תו' דהא מיעוט המקפיד אינו אלא מדרבנן".

ב) בדה"ש (ס"ק ק"י, ציונים ס"ק רי"ג).

ג) פרדס שמחה (ס"ק ל"ה) – "בשעת הדחק אפשר להקל בדין זה".

- ד) לבושי עז (תמצית אות א', סעי' ט"ז תמצית אות א') – וכתב החזו"א דבדיעבד אפשר להקל כהשו"ע".
 ה) נטעי גבריאל (ח"ג פרק נ"ד סעי' י').
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ב).

ב. מה בין כאן [דיון], לצבע.

1. עי' סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

כה] דם - סעיף ט"ז.

א. דם לה שנתבשל באש.

1. מחמיר, חוצץ – בה"ג (סי' מ"א, הל' נידה עמ' תל"ח), ש"ך (ס"ק כ', "ובה"ג (דף פ"ח ע"א) מצאתי אמר רב זו שאמרו חכמים דם לה אינו חוצץ לא אמרו אלא בשלא נתבשל אבל נתבשל באש בין לח בין יבש חוצץ ע"כ ואף שלא נמצא כן בש"ס שלנו גם מדלא משני הכי במנחות לא משמע הכי מ"מ דברי בה"ג דברי קבלה הם), בית לחם יהודה (ס"ק ט'), באה"ט (ס"ק י"ז), לחם ושמלה (ס"ק מ"ג), מלבושי טהרה (סעי' כ"ב), ערה"ש (סוף סעי' מ"ב), בדה"ש (ס"ק קי"ז), פרדס שמחה (ס"ק ל"ו).
 א) הטעם, דמשתבשל נעשה עב קצת ונסרך בבשר – לחם ושמלה (שמלה ס"ק ט"ז), יד יהודה (סי' ס"ט הארוך סוף ס"ק ז'), בדה"ש (ס"ק קי"ז).

ב. דם לה, ומקפדת עליו.

1. הדין כדלעיל [סעי' ט"ו].

ג. דם יבש: בדיעבד.

1. מיקל, היכא דלא אפשר.
 א) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ו') – "דם יבש שעל המכה חוצץ ... מכל מקום בדיעבד בכל אלו אם אפשר לטבול שנית יש להחמיר אבל היכא דלא אפשר יש לסמוך על הפוסקים דכל זה אינו חוצץ".
 ב) שערי טוהר (שער י"ח סעי' ו', ס"ק ו') – "ודם יבש שעל המכה חוצץ. ש"ע ס"ט. ואם כבר טבלה וא"א לה לטבול שנית יש להקל בכ"ע. ש"ך ס"ק י"ג".
 2. לכו"ע חוצץ, אף בדיעבד.
 א) לחו"ש (שמלה ס"ק י"ד) – "ובס' חכמת אדם ... נתן בזה מכשול לפני המעיין כי בהנך ליכא מאן דמתיר".
 ב) מלבושי טהרה (סעי' ט"ז, ס"ק י').
 ג) טהרת ישראל (סעי' ל"ד, יד אלי' ס"ק ק"ו) – "לא כחכ"א ... נתן מכשול להמעיינים".
 ד) פתחא זוטא (ס"ק ט"ז).
 ה) בדה"ש (ס"ק ע"א, ציונים ס"ק קל"ז) – "ודברי החכ"א בזה צ"ע וכמש"כ שם בלחו"ש".
 ו) משמרת הטהרה (ס"ק ע"ה, הע' קמ"ט).
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק י"ח).

ד. הלכות דם.

1. יבש, חוצץ. (סעי' ט', סעי' ט"ו).
 2. לח, אינו חוצץ. (לפי המחבר סעי' ט"ו).
 3. ואם מקפדת, חוצץ. (רק לפי הרמ"א סעי' י"ד, כדאי' בש"ך ס"ק י"ט).
 4. דם שנסרך, חוצץ (סעי' ט"ז).
 5. נתבשל באש, אפי' בלח חוצץ (ש"ך ס"ק כ').
 6. מי שאומנתו שידיה תמיד מלוכלכות בדם, אינו חוצץ (רמ"א סעי' י"ז).

כו] צבע - סעיף י"ז.

א. ב' טעמים להקל: דנוי הוא, דחזותא בעלמא הוא.

1. רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ז') – "צבעים שעל ידי הנשים או שעל השער לנוי יראה לי שאין חוצצין לפי שאינן מקפידות בהן לעולם אדרבה חוזרות בהן ומתחדשות אותם תמיד לנוי. אע"פ שצבע זה פושט בכל השער ורובו. אע"פ שאינו מקפיד עליו חוצץ כאן מקפדת ורוצה להיותו והרי זו כאלו הוא מגופו של שער וכבגד צבוע שאין הצבע כדבר הנוסף וחוצץ אלא כעיקרו של בגד ואינו חוצץ שהרי מצינו טבילה לפרוכת. אע"פ שיש בהן תכלת וארגמן ותולעת שני. ועוד יראה לי שאין ממשו של צבע בשער ועל הידים אלא מראות של צבע ולפיכך אינו חוצץ. ואינו דומה לכתב שחוצץ שממש הן בכתב. וכן הנשים שמלאכתן לצבוע יראה לי שאין אותן צבע שעל ידיהן חוצץ מן הטעם הזה שאין ממשו של צבע אלא מראות של צבע. ועוד כל מלאכתה בכך אינה מקפדת. למה הדבר דומה לדם שעל בגד הטבח ורוב שעל בגדי מוכרי רבב שאינו חוצץ שכל הדברים בהקפדה הם תלויים".
 2. רא"ש (מקואות סי' כ"ז) – "ונשים הצובעות עצמן נראה שאינו חוצץ כי הוא נוי להן ואינן מקפידות אלא עשאוהו במתכוין. ועוד שאין בו ממש אלא חזותא בעלמא".

ב. נוי אין חוצצין, הטעם.

1. יסוד הטהרה (פרק ו' מקורות ובי' הע' י"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' קט"ז) – "ותכשיטים כיון שעשויים לנוי, הרי אינה מקפדת עליהם. ואולם אין הטעם שאינו חוצץ מחמת שהוא עשוי לנוי וכדלהלן בסע' ט"ז, משום שההיתר של דבר העשוי לנוי שייך רק בדבר שמחמת שעשוי לנוי הרי הוא בטל לגוף, ונחשב כגופה או כשערה, וכמבואר ברשב"א שהובא בב"י [בדין של צבע שצובעות הנשים על פניהן וידיהן ושער ראשן], ש'הרי הוא כאילו הוא מגופו של שער וכבגד צבוע שאין הצבע כדבר נוסף וחוצץ אלא כעיקרו של בגד ואינו חוצץ' ע"ש, וזה שייך רק בצבע וכיו"ב שעל הגוף ששייך לומר בהם שבטלים לגוף, משא"כ בתכשיטים שעל הגוף, אף שלנוי הם עשויים, מ"מ לא שייך בהם גדר של בטל לגוף. אלא שמכל מקום מאחר ולנוי הם עשויים הרי אינו מקפיד עליהם, וכאשר התכשיטים הם על מיעוט הגוף דינו כמיעוט שאינו מקפיד שמן הדין אינו חוצץ".

ג. חזותא בעלמא הוא, הגדר.

1. ניכר ע"י המישוש – יביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות קי"ג, לשונו מובא לקמן), חוט שני (ס"ק כ"ג ד"ה ודע דגדר, ס"ק כ"ד סוף אות ו', "דגדר שאין בו ממש דאינו חוצץ הוא, כל שלא ניכר ע"י המישוש – מיקרי אין בו ממש, ואע"פ שכל דבר יש בו איזה שיעור של ממשות, מ"מ אם עכשיו לא נרגש כלל, אנו מתייחסים לזה כדבר שאין בו ממש"), הגרש"ז אולמאן (חק וזמן פרק ו' סוף הע' כ"ז).
- (א) לפ"ז, צבע שעל צפרנים יש דין של ממשות – ע"י לקמן.
2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' קכ"ט).
- (א) ט"ז (ס"ק קצ"ט ס"ק ד') – "דאע"פ שאינה רואה במקום שחופפת סגי בהכי דאל"כ היאך תעשה בראשה ובמקומות שא"א לה לראות דהא לא הצריכו בזה שתראה לחברתה".
- (ב) חוט שני (ס"ק י"ג ד"ה משחה) – "משחה שיש בה ממשות, הוי חציצה, וה"ה משחת וזלין חייץ".
- חוט שני (ס"ק ג' אות י"ז) – "דבק שקוף שנדבק ממנו מעט על ידיה, הרי הוא חוצץ".
- (ג) הגרש"ק זצ"ל (נזר החיים ריש עמ' ק"פ) – "שאלה: אדם שיש על ידו מעט דיו, האם חוצץ לנט"י. תשובה: אם יש בו ממשות חוצץ. וכשמשפשף ויוצא מקרי ממשות, ואם משפשף ולא יוצא לא מקרי ממשות".
- (ד) נטעי גבריאל (ח"ג פרק נ"ד סעי' ח') – "כדי להבחין אם יש ממשות בצבע, תקח חתיכת בד או נייר לבן ותשפשף על מקום הצבע, לראות אם הנייר נצבע, ואם אינו נצבע הרי הוא הוכחה שאינו רק חזותא בעלמא, ואינו חוצץ, ואפ"ל במקום מגולה מהני".

[ז] הגדר – האם הם ב' טעמים נפרדים ועל כל טעם לחודיה יש להקל, או שהם טעם אחד וכל שחסר אחד מן הטעמים ס"ל להרא"ש והרשב"א דהוי חציצה.

א. ד' שאלות.

1. מה החילוק בין צבע לנוי לכחול שחוץ לעין שחוצץ [סעי' ח'].
2. מה חילוק בין צבע לנוי לדיו יבש או לח ומקפיד שחוצץ [סעי' ט"ו].
3. מה חילוק בין צבע לנוי לצַבֵּע שלסתם נשים חוצץ [סעי' י"ז].
4. מה המשך השו"ע בין צבע לנוי לצַבֵּע.

ב. י"ל: כדי להקל צריך צירוף של הטעמים. שיהא רק חזותא, וכן שלא יהא הקפדה [ע"י שהוא לנוי, או ע"י שזה מלאכתה] – ב"ח (ס"ק ט"ז), ופרישה (ס"ק י"ח, חד מהלך).

1. י"ל סעי' ח', שהכחול יש בו ממש – פרישה (ס"ק י"ח, חד מהלך).
2. י"ל סעי' ט"ו, שהדיו אינו לשם נוי ואינה מלאכתה.
3. י"ל סעי' י"ז, שהצבע לסתם נשים אינו לשם נוי ואינה מלאכתה – פרישה (ס"ק י"ח).
4. י"ל ההמשך בסעי' י"ז, שניהם אינו מקפידים [הרישא משום לנוי, סיפא משום שזה מלאכתה] – ב"ח (ס"ק ט"ז).

ג. י"ל: כל טעם בפני עצמו יש להקל.

1. י"ל סעי' ח', שהכחול חוץ לעין אינו לנוי, וממילא מקפיד – פרישה (ס"ק י"ח, מהלך שניה), בינת אדם, בדה"ש (ס"ק ס"ג, קי"ט).
2. י"ל סעי' ט"ו, שהדיו יש ממשות – ט"ז (ס"ק י"ז), ש"ך (ס"ק כ"א).
3. י"ל סעי' י"ז, הצבע יש ממשות – פתח הבית, אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ס"ב), בדה"ש (ס"ק ק"כ).
4. י"ל ההמשך, ששניהם מן הדין אינם חציצה. [א"נ לפי הח"א, שניהם חד טעמא, כגופה דמי].

ד. נ"מ בין השני מהלכים.

1. יש בו ממש, אבל אומן.
2. יש בו ממש, אבל לנוי.
3. נוי שהוא רק חזותא אבל מקפיד. כגון אם ע"י רחיצתה ניטל מעט מהצבע, או דיו שאין ממש (כגון ע"י עט).
4. [נוי שהוא רק חזותא וגם אינו מקפיד, אבל הוא רוב. למקילים, אינו חציצה, כיון דחזותא לאו מילתא. לפי המחמירים, חזותא מילתא, ורק בצירוף שאינו מקפיד יש להקל. וא"כ כיון שהוא רוב, אפילו בלי הקפדה יש להחמיר].
5. י"א [הח"א] אומן ואפילו חזותא, אם הוי רוב.

ה. נ"מ בפשט.

1. נ"מ הפשט ברוקה. חזותא בעלמא (י"א בט"ז), או משום שאינו מקפיד (סד"ט בשם דברי חמודות).
2. נ"מ פשט בחזותא. הוי גילוי שאינו מקפיד (סימן שאינו מקפיד), או שאינו חציצה (סיבת ההיתר) - [ע"י פרד"ר, לשונו מובא לקמן].
3. י"א נ"מ פשט באומן. כגופה, כמו נוי [ח"א. פי' אחד בבה"ל סי' קס"א]. או אינו מקפיד.

כת) נתפחמה בבשר מעט.

א. רוקח (סי' שע"ו), הו"ד בב"י (סוף הסי') – "וכן נראה אם בשר נגע ביורה או בקדירה ונתפחמ' בבשר מעט זה אינו קפיד' אף על פי שמעט נדבק לבשר כהא דתני' בתוספ' קומקומוס מלא פחמים והטבילו טמא פי' השחרורית לפי שהוא מקפיד אבל דבר מועט אינו חוצץ דדמי להא דאמר בזבחים (דף צח) דם שעל גבי הבגד חוצץ ואם היה טבח אינו חוצץ וכן מוכר רבב אינו חוצץ".

ב. אשה שטבלה ומצאה במקום אחד בגופה שחרורית במקום שנגעה בכותלי בית המרחץ.

1. מיקל, אינו חוצץ.
- א) ט"ז (ס"ק י"ז) – "רוקה ... ומטעם זה דנתי להתיר באשה שטבלה ומצאה במקום אחד בגופה שחרורית במקום שנגעה בכותלי בית המרחץ שהיו שחורים מחמת עשן המרחץ שאינה צריכה טבילה שנית דמיא להא שזכרנו והוא ק"ו דהא ידיה צריכין להיות נקיות יותר מגופה שידיה מגולות תמיד והיא מקפדת על נקיותם יותר מגופה ולא דמיא לדיו שחוצץ כמ"ש ריש סעיף ט"ו דהתם ממש של דיו חוצצת משא"כ במראה שחרורית זה שאינו אלא לכלוך בעלמא וכיוצא בזה כתב ב"י בשם הרשב"א לחלק בין צבע לדיו כנ"ל".
- ב) בית לחם יהודה (ס"ק י').
- ג) מקור חיים (ס"ק נ"ז).
- ד) חכ"א (כלל קי"ט סעי' י"א) – "נשים הצובעות פניהם וידיהן לנוי או שמלאכתה במלאכת הצביעה ותמיד נשארים ידיה צבועות וכן נשים העוסקות בקצבות וידיהם מלוכלכים תמיד בדם כיון שכל שאומנתן בכך אינן מקפידין הוי כמיעוט שאינו מקפיד ואינם חוצצים וכן אם נתפחמו ידיה או בשרה ביורה ובקדירה וכיוצא בהם כיון שאין שם ממש רק מראה בעלמא אינה צריכה טבילה שנית (ט"ז ס"ק י"ז)".
- ה) מסגרת השלחן (דין י"ז) – "הט"ז ... דנכון הדבר".
- ו) מלבושי טהרה (סעי' כ"ד).
- ז) ערה"ש (סעי' מ"ד).
- ח) טהרת ישראל (סעי' נ"ז, סעי' נ"ח).

ג. הטעם שהקיל בזה [הציור הנ"ל] הט"ז.

1. מפני שאינו אלא חזותא ואין חזותא חוצצת בטבילה – סד"ט (ס"ק ל"ג), חכ"א (כלל קי"ט סעי' י"א [לשונו מובא לעיל]), בינת אדם סי' י"ב [לשונו מובא לקמן], נשמת אדם ח"א כלל מ' אות ב'), אהל יוסף (י"ד סי' מ'), באר המים (י"ד סי' ל"ט), עיקרי הד"ט (י"ד סי' כ"ב סוף אות ז', לשונו מובא לקמן), מחצית השקל (או"ח סי' קס"א ס"ק ח', לשונו מובא לקמן), חקר הלכה (ערך חציצה אות ד'), מלבושי טהרה (ס"ק י"א, לשונו מובא לקמן), יד מאיר (סי' י' ד"ה וראיתי), ערה"ש (סעי' מ"ג, לשונו מובא לקמן), קרו לודוד (או"ח סי' מ"ה), משמרת שלום (אות א'), פתחא זוטא (ס"ק כ"ו), אג"מ (י"ד ח"ג סי' ס"ב), בדה"ש (ציונים ס"ק רכ"ז), לבושי עז (ס"ק ב' ד"ה ובט"ז, תמצית אות ג'), פתחי הדעת (פרק כ"ח הע' י"ד).
2. דהוי מיעוט שאינו מקפיד – מקור חיים (ס"ק נ"ז), פרדס רמונים (מק"ז ד"ה עתה), חבלים בנעימים (ח"ב ריש סי' נ"ז).
3. הוי חזותא וגם שאין מקפיד – עצי לבונה (על הט"ז ס"ק י"ז), ששבה"ל (ס"ק א'), ט"ז ס"ק י"ז, "דמתחילה גבי פיה כתב שאינו מקפיד, ובסוף שהביא מדיו כתב לחלק משום דאין בו ממש משא"כ בדיו שיש בו ממשות, ומשמע דנקט שני הטעמים לחומרא, שאין להקל אלא בחזותא וגם שאין מקפיד".
4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ה).

כט) הלכה

א. נוי לחוד.

1. מחמיר: אין לסמוך על הטעם דכל לנוי אינו חוצץ לחוד.
- א) ב"ח (ס"ק ט"ז) – "ולא דמי לכחול שחוץ לעין דחוצץ דשאני התם דאיכא ממשות הכחול אבל לגבי צבע אין שם ממשות אלא מראיתו של צבע בלבד וכמ"ש הרא"ש והרשב"א וכיון דאינה מקפדת בכך אלא אדרבה עושה תמיד בכוונה הוי מיעוט ואינו מקפיד דאינו חוצץ וז"ש וכן מי שאומנותו וכו' כלומר וכן בזו אע"ג דאינו לנוי אלא אדרבה מתנגנית בצבע זה אפילו הכי כיון דאומנותו בכך אינו מקפיד בכך הוי ליה מיעוטו ואינו מקפיד".
- ב) פרישה (ס"ק י"ח) – "אין להקשות מאי שנא מכחול שחוץ לעין שכתב לעיל דחוצץ אף על גב שגם כן מתכשיטי הנשים היו לכחול סביב העין וכדאמרינן (סנהדרין יד א) לא כחל ולא שרק וכו' די"ל משום דכחול יש בו ממש לחצוץ משא"כ צבע שאינו אלא חזותא בעלמא ואפילו הכי נקט דוקא שצובעות הנשים דאם לא כן הוי חוצץ בכל דהו כיון דמקפדת עליו".
- ג) חקר הלכה (ערך חציצה אות ד', אות ז') – "גבי צבע דתרת' בעינן אין בו ממש וגם אומנתו ומנהגו בכך".
- ד) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות ק"צ) – "צבע שפוסקים דלא הוי חציצה, הוי דוקא בשני תנאים, דאינה מקפדת וגם שאין בו ממשות".

2. מיקל: דכל לנוי אינו חוצץ אע"פ שיש בו ממש.

(א) מאירי (נדה דף סו: ד"ה זה) – "כתבו גדולי הדור שהנשים שצובעות ידיהן לנוי אין אותו הצבע חוצץ שאינן מקפידות עליו אדרבה רוצות הן בקיומו ונשים שמלאכתן לצבוע אין הצבע שבהן חוצץ ... שיש להקל מצד אחר שאינו אלא חזיתא בעלמא".

(ב) שלחן גבוה (סוף ס"ק ל"ד).

(ג) פני אריה (סי' ו' ד"ה הארכת) – "הפרישה ... הב"ח, ולא ירדתי לסוף דעתם".

(ד) בינת אדם (סי' י"ב) – "ואם תאמר דדוקא באין בו ממש והוא לנוי גם כן אם כן ממה נפשך לנוי אף יש בו ממש אינו חוצץ ואם אינו לנוי אף בחזותא חוצץ אלא ודאי משמע כט"ז ודלא כדרישה ופרישה שכתב וזה לשונו, צבע שצובעת כו' אין להקשות מאי שנא מכחול שחוצץ לעין דחוצץ אף על גב שהוא מתכשיטי נשים כדאמרין לא כחל יש לומר דכחול יש בו ממש מה שאין כן צבע ודוקא שצובעת דבלאו הכי חוצץ כיון דמקפדת עכ"ל. ולי נראה דמרשב"א מוכח כט"ז וגם מוכח להדיא דלנוי אפילו יש בו ממש אינו חוצץ כמו קצב ורובב ומכחול בלאו הכי לא קשה מידי כמו שכתב הדרישה ופרישה דכחול שבעין הוא לנוי אבל חוץ לעין לא הוי לנוי".

(ה) עי' פתח הבית (על סעי' י"ז) – "אפשר לענין דינא במידי דרבנן סמכינן על כל אחד מהטעמים והא דנקיט בש"ע בסיפא וידיו צבועות אפשר אף בדבר שיש ממש ומראה לחוד ג"כ מהני במיעוט אבל ברוב ומקפיד לא סמכינן וק"ל".

(ו) תהלה לדוד (או"ח סי' קס"א ס"ק א') - לשונו מובא לקמן.

(ז) יד מאיר (סי' י').

(ח) בה"ל (סי' קס"א סעי' ב' ד"ה והיו [ומחבר שם מדבר בציוור שיש עליה ממשות]) – "ומה שכתבתי עוד במ"ב דלענין נשים שדרכן לצבוע ידיהן לנוי וכו' כן מוכח לפי סברת הרשב"א הנ"ל ופסק שם ביו"ד סימן קצ"ח סי"ז כוונתה עיי"ש".

(ט) קרן לדוד (או"ח סי' מ"ה) – "דנראה פשוט דהמחבר דנקט צובע שידי צבועות היינו לומר דאפילו כשהיא ממשות נמי אינו חוצץ כיון שאומנתו בכך אבל אין בו ממשות כלל איה"נ דבכל אדם אינו חוצץ ... כל שהוא לנוי אינו חוצץ אפילו אם יש בו ממש".

(י) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' ס"ב) – "עכ"פ להסד"ט שסובר דעל טעם השני אין לסמוך יש להסתפק גם על טעם הראשון להודיה אולי אין לסמוך. אבל מהא שהקשה הרא"ש בסימן כ"ו על טבעת דחוקה אמאי חוצצת ותירץ בשם הראב"ד לפי שמקפדת להסירו בשעת לישנה, הרי חזינן שסובר הרא"ש דעל טעם הראשון להודיה יש לסמוך לדינא, וגם הסד"ט בס"ק מ"ד הביא מספר אליהו רבה בשם הרש"ל דטבעת באנשים אינו חוצץ מהאי טעמא שאין עושיין מלאכות כאלו שיצטרכו להסיר הטבעת, וכן רצה להתיר באשה שאין דרכה ללוש, אך שמסיק דכיון דהרבה נשים צריכות להסיר בשעת לישנה וחוצץ אצלו אפשר לא פלוג בכל הנשים ואף באנשים אפשר לא פלוג בשביל טבעת דיש בו אבן דמקפדין להסיר בשעת מלאכה, ומסיק דטבילה ושמהא אפשר יש להקל עיי"ש, הרי דגם הסד"ט סובר דטעם שהוא לנוי ויופי כשאין שום צורך להסיר אינו חוצץ, וכ"ש בעפעפים שאינה יכולה להסיר".

(יא) דבר יהושע (ח"ה יו"ד סי' י"א) - לשונו מובא לקמן.

(יב) משנה הלכות (ח"ו סי' קנ"ה) - לשונו מובא לקמן.

(יג) הגרנ"פ"ש זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ז אות י' ד"ה וכן) – "להקל בנוי בדיעבד אף ביש בו ממש".

(יד) חוט שני (ס"ק כ"ד אות ב') – "צבע העשויו לנוי דאינו חוצץ, אף אם יש בו ממשות של צבע, אינו חוצץ. אמנם לכתחילה יש להסיר את כל הדברים אפילו שאינם חוצצים וכמ"ש הרמ"א בסעיף א'".

(טו) הגרש"ז אולמן (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ז אות י' ד"ה וע"ע) – "להקל בנוי בדיעבד אף ביש בו ממש".

(טז) לבושי עז (ס"ק ב' ד"ה והעולה, תמצית אות ג') – "די במה שהוא לנוי אפילו כשהחציצה היא ברוב, ואפילו בכולו".

(יז) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ט"ז) – "צבע שצובעות הנשים צפרניהם לנוי וכיו"ב אפילו יש ממשות בצבע אינו חוצץ ודינו כמיעוט שאינו מקפיד. צבע שצובעות הנשים שער ראשן לנוי אף שהצבע מכסה את כל השער אינו חוצץ כיון שאין בו ממשות".

(יח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"ח) – "שיש להקל לצורך לסמוך על טעם ראשון לחוד. ובלבד שבאותה שעה האשה רוצה הצבע להיות בדיוק כזה (וכן לענין צבע שערויתה). אבל שאר צבע שעל פניהם, אין להקל בקל. שהא יש לחוש שמא יבא להפסיד קצת, ונמצא שהיא אינו רוצה להיות כזה, וחוצץ. אבל אם האשה רוצה לטבול בזה, רשאה היא. ובלבד שבדקה בין לפני טבילה בין לאחר טבילה לראות שעדיין הצבע במקומה כפי רצונה".

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ד).

ב. חזותא לחוד.

1. מחמיר: אין לסמוך על סברת חזותא אינו חוצץ לחוד.

(א) ב"ח (ס"ק ט"ז) - לשונו מובא לעיל.

(ב) פרישה (ס"ק י"ח) - לשונו מובא לעיל.

(ג) סד"ט (ס"ק ל"ג) – "ומדכתב המחבר בשלחן ערוך וכן מי שהוא צובע וידיו צבועות אינו חוצץ, משמע דאדם אחר שאינו צובע אם ידיו צבועות חוצץ, מבואר דסבירא ליה דלא סמכינן אהאי טעמא לחוד. לפי זה צ"ע במה שפסק בט"ז ס"ק י"ז בשם הרוקח ... וכן מבואר בפרישה ... וכן בב"ח עיי"ש. ואפשר, כשנמצא על גופה שאינה מקפדת עליו כיון דאינו אלא צבע בעלמא, אבל כשנמצא בשאר מקומות הגלויים אין להקל אח"ז ראיתי במעדני מלך דף שט"ז שהביא דברי רוקח אלו ומבאר דמתיר מטעם שאינה מקפדת על דבר מועט".

(1) יש נ"מ בין המחמירים. שלפי הב"ח ופרישה חזותא לא מועיל [צבע], ונוי לא מיקל [כחול]. משא"כ הסד"ט החמיר רק על חזותא [אג"מ לקמן].

(ד) באר המים (יו"ד סי' ל"ט) – "נראה ברור ...".

(ה) **פרדס רמונים** (שפתי חכם סוף ס"ק כ"א, מקשה זהב ס"ק י"ז) – "יצא לנו לדינא דלדין אין חילוק בין יש בו ממש לאין בו ממש רק חזותא, והעיקר תליא באם מקפדת חוצץ אפילו אין בו ממש, ואם אינה מקפדת אינו חוצץ אפילו יש בו ממש, רק היכי דאינו ידוע לנו אם דרך להקפיד בזה או לא, בזה יש מקום לחלק בין יש בו ממש לאין בו ממש, דביש בו ממש מסתמא דרך להקפיד עליו, ואם אין בו ממש אין דרך להקפיד ואינו חוצץ עד שנדע שמקפדת עליו".

(ו) **חקר הלכה** (ערך חציצה אות ד', אות ז') – "גבי צבע דתרתני בעינן אין בו ממש וגם אומנתו ומנהגו בכך".
 (ז) עי' **אג"מ** (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ז, רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות י"ג [לשונו מובא לקמן]) – "אבל לכתחילה אין מתירין אפילו חזותא שאין בה ממש מדכתב המחבר בס"ז וכן מי שהוא צובע וידיו צבועות אינו חוצץ ודווקא אומן אינו מקפיד אבל שאר בני אדם בפרט נשים מקפידות".

(ח) **קנה בשם** (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות ק"צ) – "צבע שפוסקים דלא הוי חציצה, הוי דוקא בשני תנאים, דאינה מקפדת וגם שאין בו ממשות".

(ט) עי' **ששכ"ה** (אוהל שרה ח"ב פרק א' סעי' י"ב, הע' כ"ח) – "דבר שאין בו ממשות הנמצא על גוף האדם כגון אשה שקלפה גזר ונכנס מראה צבע בעור היד, אינו חוצץ, ומכל מקום לכתחילה, אם אפשר, יש להקפיד להסירו שלא יהא ניכר כלל. [עיין סי' קצח בס"ט ס"ק לג, דלא סמכינן על הטעם דאין בו ממשות לחוד אלא בצירוף שני הטעמים, דגם אינה מקפדת]".
 2. מיקל.

(א) **מאירי** (מקואות ריש פרק ט' ד"ה ועוד שנינו, נדה דף סו: ד"ה זה [לשונו מובא לעיל]) – "ואף ביבש דוקא כשיש שם קצת ממשות הא אם הושחרו ידיו בדיו הלח ואין שם אלא חזיתא בעלמא אינו חוצץ כמו שנבאר למטה".

(ב) **תשב"ץ** (ח"ג סי' נ"ח אות י"ב) – "והצבע שצובעין בו ידיהן וראשיהם אינו חוצץ כ"כ הרשב"א ז"ל בשם רבו הרמב"ן ז"ל. והביא ראיה מהפרכות שהיו צבועות ומצאנו להם טבילה כדאיתא בפ' גיד הנשה (צ' ע"ב) ואינה ראייה כל כך משום דמצותן בכך אבל הדין דין אמת לפי שאין שם ממשו של צבע וכן הנשים שמלאכתן לצבוע טובלות כדרכן וכן אמרו בזבחים (צ"ח ע"ב) דם שעל בגד חוצץ ואם היה טבח אינו חוצץ וכן רבב למוכר רבב. ובפ' הגזול עצים (ק"א ע"א) מוכח שאין ממשו של צבע קיים שלא הית' הבעיא אלא אם יש [שבח] סמנין בצמר אבל בממשו לא נסתפקו וכן בנדה פ' האשה מוכח דצבע אינו חוצץ בטבילה".
 (ג) **בנימין זאב** (סי' קנ"א) – "דנראה לע"ד דצבע זה אינו חוצץ כיון שאין ממשו של אותו צבע על ידיה אלא מראיתו וכ"ש שאינן מקפידות בשביל שמלאכתן בכך וכדלקמן דהא אינו צבע זה אלא בידים ולא בכל הגוף ולכך אינן מקפידות דמעט הוא ואינו חוצץ".

(ד) עי' **ט"ז** (סי' קצ"ט ס"ק ד', עי' סי' קצ"ח ס"ק י"ז [עי' לעיל, שתלוי מה הפשט בהט"ז שם]) – לשונו מובא לעיל.
 (ה) **ש"ך** (ס"ק כ"א. כדאי' במחה"ש, לשונו מובא לקמן) – "ואינו דומה לדיו שחוצץ דהתם יש ממשות הדיו כ"כ ר' ירוחם והרמב"ן והרשב"א".

(ו) **מחצית השקל** (או"ח סי' קס"א ס"ק ח') – "ועיין בש"ך וט"ז יו"ד סי' קצ"ח דאפילו במי שאינו צובע אין הצביעה חוצצת אא"כ יש ממש מהצבע על ידיו אבל מראה גרידא אינו מזיק וה"ה שחרורית שאין בה ממש אינה חוצצת".

(ז) **שלחן גבוה** (סוף ס"ק ל"ד, שו"ת אהלי יוסף יו"ד סי' מ') – "ראיתי בבית דוד ... דכדי להיות חוצץ בעינן תרתי, שמקפיד עליו וגם יש ממש, אבל מקפיד ואין בו ממש או יש בו ממש ואינו מקפיד, אינו חוצץ ... שבחיים חיותא של הרב מורי ז"ל אירע מעשה כזה, והתירה ליטבול. ועל פי עדות זה, התירוה לזו לטבול".

(ח) **חכ"א** (כלל קי"ט סעי' י"א, בינת אדם סי' י"ב) – "וכן אם נתפחמו ידיה או בשרה ביורה ובקדירה וכיוצא בהם כיון שאין שם ממש רק מראה בעלמא אינה צריכה טבילה שנית (ט"ז ס"ק י"ז)".

(ט) **עיקרי הד"ט** (יו"ד סי' כ"ב ס"ק ז' ד"ה ועפ"י) – "אהל יוסף סימן מ' ... דיש להסתפק אי תרתי בעינן ... וכיון שדברי הרא"ש והרשב"א משמע הכי והכי דברי הר"ט ז' והרוקח באו בפירוש כן ראוי לנהוג ולהתיר".

(י) עי' **פתח הבית** (על סעי' י"ז) – "אפשר לענין דינא במידי דרבנן סמכינן על כל אחד מהטעמים והא דנקיט בש"ע בסיפא וידיו צבועות אפשר אף בדבר שיש ממש ומראה לחוד ג"כ מהני במיעוט אבל ברוב ומקפיד לא סמכינן וק"ל".

(יא) **לחן"ש** (שמלה ס"ק י"ז) – "בסד"ט כתב ... ולפע"ד אינו מוכרח".

(יב) **מלבושי טהרה** (ס"ק י"א) – "העתקתי דברי הט"ז להלכה ובפרט כי הוא מילתא דרבנן ודאי כדאי הוא הט"ז לסמוך עליו".

(יג) **תהלה לדוד** (או"ח סי' קס"א ס"ק א') – "כתב המחבר ס"ב היה אחד צובע וידיו צבועות אין הצבע חוצץ אע"פ שיש על ידו ממשות של צבעונין. לא ה' צובע ויש ממשות הצבע על ידיו הרי זה חוצץ ע"כ. והוא מדברי הרשב"א ז"ל בתוה"ב הקצר מביאו ב"י. ומבואר שם להדיא דנט"י וטבילת אשה לבעלה שוין. וכן הוא בתוה"ב הארוך. ומבואר דלדינא שני הטעמים עולין להלכה. ובעינן שיקפיד. ושיהי' ממשות צבע. וכפי הנראה נעלם דבר זה מהסידורי טהרה סי' קצ"ח ס"ק ל"ג שדעתו בשם דבעינן תרתי לטיבותא שלא יהי' צובע ושלא יהי' ממשות ודבריו תמוהין".

(יד) **ערה"ש** (סעי' מ"ג) – "ויש מהקדמונים שהתיר מטעם השני לחוד דכתב הרוקח אשה שנגעה ביורה או בקדירה ונתפחמה מעט אינו קפידא אע"פ שמעט נדבק בבשר לפי שאין בזה ממש ומטעם זה התיר אחד מהגדולים באשה שטבלה ומצאה במקום אחד בגופה שחרורית שנגעה בכותלי בית המרחץ שהושחרו מפני העשן וא"צ טבילה שנית [ט"ז סקי"ז]".

(טו) **קרן לדוד** (או"ח סי' מ"ה) – לשונו מובא לעיל.

(טז) **שד"ח** (ח"ח מער' חמץ ומצה סי' י"ג סוף אות ד') – "כתב בשם ח' רבינו אברהם בן הרמב"ם שבספר מעשה רוקח לענין טבילה דצבע שאין בו אלא מראה אינו חוצץ".

(יז) **הר צבי** (יו"ד סי' קס"ג) – "אמרתי שאין זה חציצה כי באמת האצבע נקיה מלמעלה לאחר שכבסה בנתר ובבורית ולא נשאר אלא חזותא בעלמא ואין בו ממש, ודומה למה שהביאו בשו"ע באשה שפחמה ידיה ביורה".

(יח) **חבלים בנעמים** (ח"ב סי' נ"ז) – "אפילו נמצא המראה על ידה ומקפידה ג"כ יכולה לטבול משום דצבע וחזותא שאין בו ממש לית לן בה".

יט) חוט שני (ס"ק כ"ד אות ו') – "צבע שאינו עשוי לנוי הרי הוא חוצץ, ודוקא כשיש ממשות של צבע, אבל כאשר אין ממשות אלא רק מראה [חזותא] של הצבע, אינו חוצץ".
 כ) לבושי עז (ס"ק ב' ד"ה והעולה, תמצית אות ג').
 כא) אהל שרה (עמ' פ"ד).
 כב) וכן לנטילת ידיים - עי' או"ח סי' קס"א סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ה).
 א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"ח) – "שאיין לסמוך על הטעם שני אא"כ כבר לנתה עם בעלה".

ג. האם דברי הרמ"א (סעי' א') – "ולכתחלה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצין, גזרה אטו דברים החוצצים", שייך כאן.
 1. עי' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ד. רוב.

1. עדיין יש להקל – רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ז'), לבוש (סעי' י"ז), "ואף על פי שצבע זו נתפשטת בכל השער או ברובה וכבר אמרנו דברובה אעפ"י שאינה מקפדת גזרו משום רוב המקפיד, שאני צבע כיון שהיא רוצה בה היא כגופה ועדיף מאינה מקפדת, דהוי כבגד צבוע שאין הצבע נחשבת לדבר נוסף שחוצץ אלא כעיקרו של בגד ואינו חוצץ", ש"ך (ס"ק כ"א, "אע"פ שחופה רוב השער או כולו והרי הוא כגופו של שער שאינו חוצץ והשער הוא כגופו של אדם"), בה"ל (סי' קס"א סעי' ב' ד"ה והיו), טהרת ישראל (סעי' נ"ד), לבושי עז (תמצית אות ג').
 2. כשאינו נוי, ורק חזותא – בדה"ש (ס"ק ק"ח, ס"ק ק"כ, ציונים ס"ק רכ"ז).

ה. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' נ"ה, "וצ"ע"), דרכ"ת (ס"ק נ"ט), פאת שדך (ח"ג סי' צ"ד), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ל"ד).

1. אהל יוסף (יו"ד סי' מ') – "ולא ידענא מה אדון ביה אי לדידיה תרי בעינן כדי שלא יהא חוצץ או בחדא מהנה סגי ... הדבר תלוי ועומד ... דלהלכה הן ולא ורפיא בדידה".
 2. פתחא זוטא (ס"ק כ"ו) – "אולם כיון דדעת הס"ט דמטעם חציצה אין להקל ... שו"מ בס' פתח הבית ... במחשה"ק ...".
 3. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה של"ח) – "יוד ששמים על פצע - יש להסיר את הממשות במים וסבון והנשאר הוא חזותא, ואמרינן דלאו מילתא הוא ואינו חוצץ".
הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ל"ג סוף אות ל"ח) – "צבע לנוי שיש בו ממש, אינו חוצץ, כיון שסומכים על דעת הרשב"א שנוי אינו חוצץ, ובייחוד שאין מרגישים ממשות ביד".
הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק כ"ח הע' ט"ז, הע' י"ז, הע' כ"א) – "שלכתחילה יש לחוש לשיטת הסד"ט שצריך דוקא לב' הטעמים, אולם במקום קושי וצורך מיוחד ניתן לסמוך על שיטת החכמ"א שמועיל גם א' מב' התנאים".
הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקקי"ט אות ק"ז) – "דבאין בו ממשות מקילים אפילו שזה אינו לנוי".
 4. בדה"ש (ס"ק ק"ט, ס"ק ק"כ, ס"ק קכ"ד) – "שיש לסמוך על דבריהם לעת הצורך כשקשה לה להסיר הצבעה ... וכל זה כשחופה הצבע רק מיעוט גופה אבל כשחופה רובו כיון שיש בזה חששא דאורייתא צריך עיון אם יש להקל בכך".

ל) ציורים.

א. איפור.

1. לכתחילה תסירו, ואם טבלה אינה צריכה לחזור ולטבול.
 א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות ח') – "אשה ששכחה להסיר איפור (Make-up) מעל פניה וטבלה אינה צריכה לטבול שנית".
 ב) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ו' סעי' ט"ז) – "צבע שעל השפתיים, לכתחילה תסירו ולא תטבול כשהצבע עליה. ואם הצבע נשאר שלם ולא ירד בחלקו וטבלה, הרי זו טבילה כדין ואינה צריכה לחזור ולטבול".
 ג) חוט שני (סי' קצ"ט ס"ק ו' אות כ"ג) – "דאף דאינו חוצץ בטבילה כיון שעשוי לנוי, מ"מ עליה להוריד לכתחילה כל הדברים אף שאינם חוצצים".
 2. מראי מקומות.
 א) הגריש"א זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ז אות י"א [כל לשונו מובא לעיל], אשרי האישי יו"ד פרק ל"ג אות ס"ב) – "דכל איפור חוצץ אף בכבר טבלה עמו, כיון דנהגו הנשים להורידו קודם טבילה, ומקפדת מקרי. [חוץ מאותן נשים דלא איכפת להו חומרת הרמ"א כלל ל"ע, דבדיעבד עלתה להו טבילה אף באיפור שיש בו ממש]. דזה ודאי דגם קפידא מחמת ההלכה חשיבה קפידא ... דגם בכל מיעוט שאינה מקפיד למעשה נוהגין לחייבה שתחזור ולטבול ... דאם לנתה אצ"ב אינה חוזרת וטובלת, דבלנתה אצ"ב מקרי דיעבד, ולכן לגבי מצב זה של לנתה כבר לא מקרי מקפדת, דאינה מקפדת כ"א לכתחילה, ועלתה לה טבילה".
 ב) ביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות קי"ג) - לשונו מובא לקמן.
 ג) פרי טהרה (סעי' י"ז) – "לפני טבילה צריכה להסיר את הצבע [make - up] מעל פניה ועיניה. וכן נשים הצובעות את הצפרניים, צריכות להסיר את הצבע קודם הטבילה. והצובעות את עיניהם באיפור [mascara], כיון שקשה להסירו, ראוי שלא תאפר את עיניה כמה ימים קודם טבילה".

1) פרי טהרה (הע' מ"ג) – "... כמו שכתב הרמ"א ... ועוד דאם על ידי טבילתה ניטל מעט מהצבע ... עוד, דהרי בזמנינו הנשים מקפידות לרחוץ הצבע מעל פניהם קודם השינה, וא"כ יש לומר דאדרבה נחשב מקפדת להסירה, כמו שכתב הראב"ד גבי טבעת ... ואף אם אשה זו אינה מקפדת לרחוץ הצבע מעל פניה קודם שינה, מ"מ אזלינן בתר רוב נשים".

ד) נטעי גבריא (ח"ג פרק נ"ד סעי' א', סעי' ב') – "צבע שצובעות הנשים על עצמן לנוי, מדינא אינו חוצץ, אבל צבע העשוי ליפות הפנים (מעיק-א"פ) חוצץ, לפי שדרכו להתקלקל במים וגם רגילות להסירו, אכן המנהג מכמה דורות להסיר כל צבע אפ"י העשוי לנוי. צבע (אודם) שמצוי כיום שאינו מתקלקל במים, ג"כ יש להסירו ואין לטבול לפני כן".

3. אם ע"י רחיצתה ניטל מעט מהצבע – [לכאורה תלוי אם יש ממש].

א) מחמיר.

1) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק כ"ח הע' כ') – "שאריות איפור או שפתון שנתרו ששעל הגוף אף שמתחילה ניתנו לנוי, כיון שיש בהן ממשות ועכשיו אין בהן נוי הרי אלו חוצצים ומעכבים אף בדיעבד בטבילה".

2) פרדס שמחה (ס"ק מ"א) – "וראוי לידע דאם ע"י רחיצתה ניטל מעט מהצבע ועי"ז אינו לנוי לה, הוי חציצה".

3) לבושי עז (סעי' ח' תמצית אות ג') – "באיפור ... אם נמחה מקצתו ע"י המים, עד שצריכה לחדשו לאחר הטבילה, הוי מיעוט המקפיד וחוצץ".

4) נטעי גבריא (ח"ג פרק נ"ד סעי' ג') – "אם שכחה להסיר הצבע (מייק אפ) מעל הפנים ונזכרה לאחר הטבילה, אם הצבע נבלע יש להקל, ואם הצבע מתחיל להתקלקל הוי חציצה, וצריכה לחזור ולטבול, ואם מוכרח להשאר שם, במקום צער תשאל שאלת חכם".

ב. חק וזמן (פרק ו' הע' כ"ח) – "ואתא לידי עובדא בכלה שנישאת, ולא היתה החופה בטהרה, וליל טבילתה הראשונה איקלע בליל שבת של שבע ברכות, ובושה גדולה היא לה שידעו כולם שחופת נדה היתה לה, ושיודע ליל טבילתה, ע"י שיראו שאין עליה שום איפור בסעודת השבע ברכות. והצענו השאלה קמי גדולי ההוראה שליט"א ואלו תשובותיהם: דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] (דעתו דאיפור חוצץ אף בדיעבד בכל גוונא וכנ"ל בהערה הקודמת ענף י"א) והגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א [זצ"ל], דאין לה לטבול עם צבע גם בציוור כזה. דעת הגאון רבי ניסים קארעליץ שליט"א והגאון רבי ח"פ שיינבערג שליט"א [זצ"ל], דבשעת הדחק גדול כזה אפשר להתיר לה לטבול עם איפור, ובלבד שתשים דוקא סוג שבטוח שלא ימס ויתהוה דבר של ניוול, ויש להבהיר לה שאין היתר כ"א באופן חד פעמי. [אמנם ע"י לקמן בעצה ב', 'איפור אבקה', בד"ה ומהגר"ח פ' שיינבערג]. דעת תלמידי הגר"ש וואזנער [שליט"א] [זצ"ל], חברי בית הוראה דזכר"מ: הגר"מ ש קליין שליט"א התיר לה לטבול עם איפור כעיקר הדין וכנ"ל, והגר"ש ז"א אולמאן שליט"א התיר ג"כ, אמנם הוסיף דהגם בדדיעבד אף אם טבלה באיפור שיש בו ממש עלתה לה טבילה, כפשטות הדברים, וכדעת ר"ה"פ, מ"מ באופן זה שמשימה וטובלת לכתחילה, אף ששעת הדחק גדול הוא, מ"מ תחוש לדעת המיעוט ולא תשים כ"א צבעים שאין בהם ממש ... הורה לי הגאב"ד דעברעצין שליט"א דבשעה"ד גדול כזה אפשר לומר לגויה שתצבע פניה בשבת אחרי הטבילה, דצביעת עור דרבנן, והוי שבות דשבות, ובלבד שלא תסייע להגויה, אבל הגר"ש ז"א אולמאן שליט"א מפקפק בזה, דקשה שלא תסייע כלל, וגם צ"ע אם יש סמך במקום זה להקל בשבות דשבות, [וצ"ע דהוי תלתא דרבנן, דהרי גם אינו מתקיים, וכמפורש ג"כ במהר"ם בריסק הנ"ל], ודעתו דעדיף טפי שתטבול עם איפור שאין בו ממש, דאינו חוצץ לכו"ע".

1. לטבול עם איפור.

א) מחמיר.

1) הגריש"א זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח [לשונו מובא לעיל], אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ס"ג) – "בכלה שהיה לה חופת נדה, ויצא ליל טבילתה בליל שבת של השבת שבע ברכות, והיתה בושה שלא להתאפר בשבת זו, ואעפ"כ הורה רבינו שהאיפור חוצץ".

2) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח) - לשונו מובא לעיל.

ב) מיקל.

1) הגר"חפ"ש זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח) - לשונו מובא לעיל.

2) חוט שני (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח) - לשונו מובא לעיל.

3) הגר"מ ש קליין (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח) - לשונו מובא לעיל.

4) עי' הגר"ש ז"א אולמאן (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח) - לשונו מובא לעיל.

2. אמירה לנכרי.

א) מיקל.

1) הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "כלה בתוך הז' ברכות חל טבילה שלה בליל שבת, האם היא יכולה לבקש מגויה אח"כ לשים עליה קצת איפור וצבע כדי למנוע בושות. תשובה: כן. [גדול כבוד הבריות]".

עי' הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "במכתב האחרון שאלתי את הרב שליט"א לגבי אשה כגון כלה בשבע ברכות שצריכה לטבול בליל שבת ומתביישת מאוד להגיע לסעודות בלי איפור, שמתרת לבקש מגויה אחרי הטבילה לשים אליה איפור, ורציתי לדעת מה הטעם שהתיר הרב שליט"א. תשובה: אני לא זוכר".

2) הגאב"ד דעברעצין שליט"א (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח, לשונו מובא לעיל) – "ובלבד שלא תסייע להגויה".

ב) מחמיר.

1) עי' הגר"ש ז"א אולמאן (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח) - לשונו מובא לעיל.

2) הגר"א פארכהיימער שליט"א (מכתב לר"ד בראנשטיין ר"ח אדר תשפ"ג) – "כלה שהיה לה חופת נדה והולך למקווה פעם ראשונה בליל שבת שבע ברכות, מהו דרך נכונה בנוגע ללבוש צבע שצובעות. האם עדיף ללכת למקווה ביום ז' ולא ראה חתן עד לילה (והאם של כלה וכדו' תצפה פניה ביום). או שהכלה טובלת בין השמשות בלי צבע שצובעות וקודם צאת הכוכבים

לומר לגויה שתצפה פניה (ויש שאלה של מסייה). או ללבוש צבע שצובעות על פניהן וידיהן במקוה בליל שבת. האם יכול לומר שכיון שכלה הולך למקווה פעם ראשונה, היא לא צריכה נקבל החומרא של הרמ"א. תשובה: אין לי עצה לזה אלא אם יש איזה powder שאין בו משום צביעה עם הכשר מעולה. ואיני יודע אם זה בנמצא."

(ג) מראי מקומות.

(1) לענין מסייע - עי' או"ח סי' שכ"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

3. מראי מקומות – מראה כהן (דעת טהרה עמ' כ"ה).

(א) פסקי משנה הלכות (פרק י"א סעי' ג') – "אין להתיר לטבול עם איפור **שיש בו ממשות** על פניה אף בשעת הדחק גדול כגון כלה שחל ליל טבילתה הראשונה בליל שבת של שבע ברכות ובושה גדולה היא לה שידעו כולם שחופת נדה היתה לה ושיוודע ליל טבילתה, ע"י שיראו שאין עליה שום איפור על פניה בסעודות השבע ברכות וכל השבת יבלוט הפצעים שיש לה בפניה אעפ"כ אין להתיר לה לטבול עם איפור, **ותדחה טבילתה למוצש"ק**".

(ב) **רבבות אפרים** (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח, עמ' רס"ד אות ב') – "אירע בכלה שנתקלקלה בספירתה, וזמן טבילתה היה בליל ש"ק ורצתה לטבול לפני שבת [שבע ברכות] ורב אסר לה, ועזבה באמצע סעודת השבע ברכות מרחק חצי שעה כל דרך, וזמן הטבילה, וחזרה מאוחר, וחיפשו אותה כדי לברך והיתה לה בושה, ונשאלתי מה היתה צריכה לעשות, ועניתי דבאופן זה שעת הדחק **ותטבול לפני שב"ק**".

ג. **צבע על הצפרניים** (nail polish) - [לכאורה הצביעה יש בה ממש, אמנם עי' אבני ישפה, לשונו מובא לקמן].

1. **אג"מ** (לתורה והוראה ח"ז סוף עמ' כ"ז) – "הצביעה על הצפרניים אעפ"י שהיא לנוי צריכין להסירה ע"י בענוז"ן וכדומה עד שלא נשתיירה כלום ממשות הצבע דליכא למימר כל שהוא לנוי אינו חוצץ אלא כשלא נפגם כלום מן הצבע אבל כשנפגם אפילו במקצת או שנקלש ממראיתה שוב אינה לנוי וחוצצת ואפילו היא לנוי כבר נוהגות הנשים שאינן טובלות אפילו בדברים שאינן חוצצים כרמ"א ריש סימן קצ"ח הנ"ל באות א"י".

2. **ששכ"ה** (אוהל שרה ח"ב פרק ח' סעי' ג') – "אשה הצובעת צפורניה בלקה, תסיר את הלקה לפני שתטבול, ואולם אם אינה שומעת לדברי חכמים ואינה מסכימה להסיר את הלקה מצפורניה, או שלא ניתן להסיר את הלקה (מחמת איסור שבת או מחמת חומר הצבע שאינו יורד מן הצפורן אף אחרי שפשוף) - תטבול כמות שהיא ולא תדחה את הטבילה".

3. **פתחי דעת** (פרק כ"ח סעי' י"ד) – "לק' שעל הציפורניים, כיון שיש בו ממשות לכתחילה תסירונו קודם טבילה".

4. **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' שע"ד) – "שאר צבע שעל פניהם או על צפורניהם, אין להקל בקל. שהא יש לחוש שמא יבא להפסיד קצת, ונמצא שהיא אינה רוצה להיות כזו, וחוצץ. אבל אם האשה רוצה לטבול בזה, רשאה היא. ובלבד שבדקה בין לפני טבילה בין לאחר טבילה לראות שעדיין הצבע במקומה כפי רצונה".

5. **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (מכתב במייל) -

Question: A kallah uses acrylic nails since she was 18 (now 25). It's a transparent, strong coating on the nails & won't crack. Periodically she receives treatment to fill the area close to the cuticles because it's not hardened, however, the actual nail coating is strong and requires a major process to remove. It has obviously been on for over 30 days. Removing would be bothersome and the process won't work 100% & some residue will remain. Can she go to the mikvah with it on? If yes, should she fill in the part that is uncovered after or before mikvah, if before, the new area is under 30 days?

R' Y. Berkovits wrote: Since she specifically wants it there, it is not a חציצה and we wouldn't require her to take it off. In this case that most of it is already on, it would be better to fill the rest in before the mikvah.

[However, for one that didn't put it on yet, it would be better to wait until after the mikvah.]

6. **לא הסירה הלאקה מעל אחד צפרניה.**

(א) **הגר"ש"א זצ"ל** (פתחי דעת פרק כ"ח הע' כ"ה) – "מעשה באשה שצבעה את ציפורניה ב'לק', וכשבאה להסיר את הלק קודם טבילה לא הצליחה להסיר הכל מחמת שהיה בציפורן מסוימת סדקים והציפורן נעשתה קליפות קליפות ... ודאי שיש כאן שאלה חמורה של חציצה, שהרי יש עליה דבר שמקפדת עליו להסירו כיון שהוא רק במיעוט הציפורן, וא"כ **עדיף שתשוב ותצבע את כל הציפורן בלק**, ותסמוך על שיטת האחרונים שמתירים בכה"ג".

הגר"ש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ה סוף סי' קכ"ג, אשרי האישי יו"ד פרק ל"ג אות נ"ב) – "טבלה ומצאה מעט לק על ציפורן אחת, אם עברה ושמשה לא צריכה לחזור ולטבול (גם הוי מראה ואין בו ממשות, וגם דהוי דבר מועט). אך אם זה בולט לעין יש להחמיר אף בעברה ושמשה".

(ב) **ששכ"ה** (אוהל שרה ח"ב פרק ח' סעי' ג', הע' ח') – "ואם נתקלף חלק מן הלקה או נסדק או שהסירה הלקה ונשאר חלק ממנה על הציפורן, הרי זו חציצה ואסור לה לטבול, כל עוד לא הסירה את הכל. [כי הרי על המעט הזה א"א לומר שתצצה בקיומו, כי כבר אינו לנוי, וממילא הוה חציצה. ואם אינה יכולה להסיר כל הלקה, ואף אחרי שפשוף נשאר מעט מן הלקה, **מוטב שתצבע כל אצבעותיה בלקה ותטבול**, כי בכה"ג יש מקום להקל".

(ג) **שבילי טהרה** (סי' ל"ד) – "יש להסתפק ... הרי יש באפשרותה עוד קודם שתצא לחוץ לצבוע מחדש את כל אצבעותיה ... **שתלוי בשעת טבילה** ... להוסיף על שאר אצבעותיה ... למעשה יש להחמיר שכידוע בכדי שתצצה לצבוע את שאר אצבעותיה תצטרך להסיר גם משני אצבעותיה הקודמים דאל"כ לא יהא כל האצבעות במצב שווה וא"כ הוי כעשויה להסיר".

(ד) **פתחי דעת** (פרק כ"ח סעי' ט"ו) – "אם התחילה להסירו ונשארו שאריות לק, ודאי מקפדת על הנשאר וחוצץ אף בדיעבד".

(ה) מראי מקומות – **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' קכ"ג).

7. מראי מקומות – פאת שדך (ח"ג סי' צ"ד, עי' סי' צ"ה אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תכ"ט), תורת החציצה (אנגלית, עמ' ט"ז).

א) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קל"ח) – "שאלה: אשה שטבלה ואח"כ שמה לבה שנשאר על ציפורניה לק שקוף שהיה שבור, האם היא צריכה לחזור ולטבול. תשובה: לא מקפידה, ואין צורך".

יביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות קי"ג) – "אשה שבאה לטבול במקוה בליל שבת או בליל יום טוב, ויש לה לק בצפרניה, אם הלק אינו ניכר במישוש האצבע, אף שניכר במישוש הציפורן, אינה צריכה מעיקר הדין לנקותו, וכן הדין לגבי איפור ואודם שאינם ניכרים במישוש האצבע".

ב) האם צפרניים שוה לשער, וכל צפורן נדון בפני עצמו - עי' סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ד. שכחה להסיר צבע הצפרניים לפני שבת. [תסירו בשבת, או תטבול כך, או שמא תמתין עד מוצ"ש].

1. תטבול כך.

א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"ב סעי' ט"ז, עי' סעי' י"ז, אבני ישפה ח"א סי' קע"ז ד"ה לענין) – "הראנו השאלה לפני נשיאנו הגרשז"א אויערבך שליט"א [זצ"ל], ואמר שיטבול עם הצבע, ודכירנא כי כך שמעתי מפי הגרצ"פ פראנק זצ"ל, ודאי שאין הדבר מתיחס ליום חול ואף ביום חול, אם טבלה כך, בדיעבד אין עליה לחזור ולטבול, כך שמעתי מהגרצ"פ זצ"ל".

ב) עי' ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ח' סעי' ג') - לשונו מובא לעיל.

ג) אבני ישפה (ח"א סי' קע"ז) – "בצבע לק וצבע אחר שצובעות בו את הצפרניים, נראה דתרתני יש בהו, והיינו דאינן מקפידות שהרי מחדשות הצבע תמיד, ועוד שאינו אלא לחזותא בעלמא ואין בו ממשות ... והנה אף שאין לשנות מנהגן של בנות ישראל שנוהגות להסיר מגופן בעת הטבילה, מ"מ נראה דיש להורות להן שלא יורידו את הצבע בשבת כי כן עדיף מאשר למחוק דיש בזה חשש גדול של מחיקה ... נראה להוסיף שאם הלק או הצבע התחיל להתקלף ודאי דהוי חציצה כיון שזה מגונה ומקפידות על זה".

2. מראי מקומות.

א) מנחת יצחק (אבני ישפה ח"א סוף סי' קע"ז) – "דיברתי בנידון גם עם הגאב"ד העדה החרדית הגר"י ווייס שליט"א [זצ"ל] ודעתו שהמדקדקות יחכו על למוצ"ש בכדי להסיר את הצבע".

ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק כ"ח הע' כ"ב) – "אם טובלת בשבת, צריכה לזכור להסיר איפור ו'שפתון' וכד' לפני שבת, ובדיעבד אם לא הסירה קודם שבת את האיפור יש בהסרת האיפור נדון של איסור 'מוחק', ולכן לכתחילה עדיף לזוג יראי שמים לדחות את הטבילה למוצאי שבת, אך אין על המקוה לעכב מלטבול מחמת כן".

3. לענין איסור מחיקת איפור בשבת, יש הרבה מקילים - עי' או"ח סוף סי' ש"כ, לשיטות ומראי מקומות.

ה. הצובעות שערותיהן (hair dye).

1. אג"מ (לתורה והוראה ח"ז סוף עמ' כ"ז) – "ולכן הנשים הצובעות שערותיהן חופפות היטיב קודם טבילתן וצביעה הנשארת אין בה ממש ואינה חוצצת".

אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות י"ב) – "צבע לשיער (Hair Dye) מסוג שצריכה לצבוע את השיער איתו יותר מפעם אחת בחודש, לכתחילה תסיר את הצבע לפני טבילה, אך אם לא עשתה כן עלתה לה הטבילה".

אג"מ (רשומי אהרן שם אות י"ג) – "במקרה שחלק מהצבע ירד וקצת נשאר, בודאי יש הקפדה בזה ומהווה חציצה".

2. חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ר"ו) – "אשה שצובעת שערותי' ובקושי גדול מאוד אפשר להסיר הצבע, הורה הרב דאי"צ להוריד רק תרחץ שערותי' היטב ותו לא חייץ".

3. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ל"ח, עי' פתחי דעת ח"א פרק כ"ח הע' כ"ח) – "אולם אם ע"י רחיצתה ניטל מעט מהצבע, ועי"ז אינו נוי לה, הוי חציצה".

4. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רל"ח) – "שאלה: אשת אברך הרוצה לצבוע שער ראשה אף שלמעשה הוא כל הזמן מכוסה, האם יש עניין שלא תעשה כן בגלל הטבילה. תשובה: תצבע, מה בכך".

5. ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ב' סעי' ד') – "צבע שיער שאין בו ממשות, אינו חוצץ, ואם השיער גדל וצבעו הטבעי חוזר וניכר על חלק ממנו, תשתדל להסיר את הצבע מכל השיער, ואולם בדיעבד כאשר אינה יכולה להסיר את הצבע, היא יכולה לטבול כמות שהיא".

6. רבבות ויובלות (ח"ב סי' מ') – "מאחר ויש בלבול נורא בקדושת ישראל, ישנן הרבה נשים ששומרות על המקוה, ועוד לא שומרות על כסוי ראש. ולצערנו אם נאסור עליהן צביעת שיער בגלל מקוה, יש חשש גדול שבנות ישראל יפסיקו ללכת לטהרת המקוה. ולכן היות ובצבע שער יש בו חומר אמוניה שזה גורם לצבע לחזור לפגמנטים של השיער, ותוך כדי שזה חוזר לפגמנטים זה נהפך לחלק בלתי נפרד מהשערות, ובשרוצים להוריד צבע זה צריכים להשתמש באקונומיקה או בחומרים כמיקלים אחרים, ולכן אין חשש שזה ירד במקוה. אבל תנאי ראשון שיש לאשה ששומרת על הטבילה לדאוג, שהאשה שטובלת תחפוף טוב את שערותיה לפני הטבילה".

7. יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ט"ז) – "צבע שצובעות הנשים שער ראשן לנוי אף שהצבע מכסה את כל השיער אינו חוצץ כיון שאין בו ממשות. מכל מקום יש הנוהגות להדר להסיר מעליהן קודם הטבילה אף דבר שנעשה לנוי, אם אפשר להסירו בקלות".

8. נטעי גבריאל (ח"ג פרק מ"ה סעי' י"ח) – "צריכה להסיר הצבע שבשערות ראשה, אפילו אם אין בו ממש, אבל אם צבעה שערותיה באופן שישאר כן לכמה חדשים, תעשה שאלת חכם".

9. פתחי דעת (ח"א פרק כ"ח סעי' ט"ז) – "בצביעת השערות בימינו יש כמה דרכים וכמה שיטות, יש צביעה זמנית ויש צביעה קבועה, ברם בכל הדרכים אין ממשות על פני השיער אלא הצבע מוחזר אל עומק נקבוביות השיער וניכר מבחוץ, א"כ אין כאן

- כלל ממשות, וגם עשוי לנוי, ולכן **מותר לכתחילה לצבוע את השיער**. אם לא היה השיער צבוע לגמרי, או שכבר גדלו השערות והחלק החדש אינו צבוע, יש הנהגות שונות ...".
10. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"ד) – "אשה שצבעה השיער שלה, מותרת לכתחילה לטבול כזה. ובלבד שבאותה שעה האשה רוצה שיערה להיות בדיוק כזה".
11. מראי מקומות – **תורת החציצה** (אנגלית, עמ' כ"א).

1. ריסים מלאכותיים (איי לאשעס, false eyelashes) - מיקל [מעיקר הדין].

1. **אג"מ** (יו"ד ה"ג סי' ס"ב) – "הרי דגם הסד"ט סובר דטעם שהוא לנוי ויופי כשאין שום צורך להסיר **אינו חוצץ**, וכ"ש בעפעפים שאינה יכולה להסיר. אבל נראה דכשהתחילו כבר ליפול הוא חוצץ עד שיפלו כולן דמסתבר דכשהתחילו ליפול אין חלק הנשאר דבר נוי, ואם אף כשיפול איזה חלק יהיה חלק הנשאר דבר נוי גם אז אינו חוצץ וצריך להודע זה בברור. אך אף שלדינא יש להתיר הייתי אומר שלא תעשה זה האשה ליתרון יפוי אלא אם הוא באופן שבלא זה יש לה לחוש שתהא מאוסה לבעלה יש להתיר, וכ"ש כשכבר עשתה שא"א לה להסיר שיש להתיר לטבול".
- אג"מ** (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות כ"ד) – "אשה שטבלה עם ריסים מלאכותיים (False Lashes) שדרכה להסירם, אם שימשה כבר עם בעלה אינה צריכה לטבול שנית מכיוון שהם לנוי".
- א) ע' **אג"מ** (מסורת משה ח"א יו"ד אות קס"ז) – "והשיב רבינו שאסור לאישה לטבול עם גבות סינטטיות אף שמדובקות לעיניה, ורק נופלות פעם לחדשיים, דהנה מאחר שמוכרחת להורידן אחר חודשיים, הוי לכתחילה הפסק, כמו שחישבו הפוסקים הטבעת של שעורה שצריכה להוציא בעת לידתה, ובכלל לכתחילה מחמירים על כל דבר".
2. **דבר יהושע** (ח"ה יו"ד סי' י"א) – "פשוט כביעתא בכותחא דכיון שהוא מיעוט שאינה מקפדת עליו שהרי עושה זו במתכוין כדי שתיראה יפה אינו חוצץ הטבילה אם אינה מקפדת לטבול בהם במים שמא יתקלקל אך הרמ"א כתב דלכתחילה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצין גזירה אטו דברים החוצצין אך זה אינו אלא חומרא בעלמא ונ"ל דנשים בזמן הזה שמקפידין מאוד ביופין ואם נחמיר עליהם להסיר העפעפיים בשעת טבילה ולא תוכל לחזור בקלות לדובקן יש לחוש דימנעו מלטבול אין להחמיר בהן ויש להתיר להן אפילו לכתחילה כדי שלא ימנעו מלטבול דהנשים בזמן הזה דעתן קלות וד"ל".
3. **משנה הלכות** (ח"ו סי' קנ"ה) – "ומעתה בדין כיון שלפי עדות כת"ר שהעפעפים מניחן שם לעולם שא"א להורידם אלא לאחר שיתחילו להתרועע ויפלו מעצמם תחדש אותם בעפעפים אחרים א"כ הוא ממש דומיא דרשב"א דהוי לנוי וליופי דאינו חוצץ וכיון דלא הוי אלא מיעוט שאינו מקפיד כ"ש הוא **דאינו חוצץ** וגם כי כולם שעושים הני עפעפי אינם מקפידים ע"ז כנלפענ"ד להלכה. ומיהו למעשה היות כי אינני בקי במעשה העפעפים הנ"ל ... למעשה לא יסמוך עלי עד שישאול עוד ליד"נ עמוד הוראה הגאון מוהר"מ פיינשטיין שליט"א ואם יסכים עמי אז גם אני אצטרף בל"נ ובאם לאו אזי דברי כלא נחשבים כי מיראי הוראה אני ובפרט באיסורים חמורים כאלו. שוב המציא לי הרה"ג צילום מידי"נ הגרמ"פ שליט"א והסכים לדברינו בס"ד שבמקום שא"א ויש חשש ח"ו שלא תטבול כלל יש להתיר".
4. **ששכ"ה** (אוהל שרה ח"ב פרק ג' סעי' ד') – "איפור הריסים - לכתחילה תסירו ולא תטבול כשהאיפור עליה. ומכל מקום, אם האיפור נשאר כולו במקומו ולא ירד בחלקו וטבלה, הרי זו טבילה כדין".
5. **פתחי הלכה** (ארטסקרול, ח"ב עמ' רצ"א).
6. **יסוד הטהרה** (פרק ו' הע' ט"ז) – "צפרנים מלאכותיות או ריסים מודבקים אינם מהווים חציצה מן הדין".
7. **חק וזמן** (פרק ו' הע' כ"ז אות י' ד"ה גמ).
- א) מראי מקומות – **שבילי טהרה** (סי' ל"ג, "בנידון דידן שנשרו לה ריסי העינים הטבעיים והיא מגונה בעיני בעלה ואשר לכן עשתה את הריסים המלאכותיים כל שהוא במצב שעדיין לא נשרו והם בגדר נוי שיש להקל בצירוף שישאר לה הרבה זמן ובטל לגופה, וגם מקפדת בדוקא שיהא מונח עליה"), **תורת החציצה** (אנגלית, עמ' י"ד, ובהג"ה).

2. צפרנים מלאכותיות (artificial nails).

1. מיקל: בדיעבד.
- א) **חוט שני** (ס"ק כ"ד אות ג') – "וה"ה מה שקרוי 'צפרנים מלאכותיות' העשוי לנוי אינו חוצץ בדיעבד".
- ב) **ידות הטהרה** (פרק ו' הע' ט"ז) – "צפרנים מלאכותיות או ריסים מודבקים אינם מהווים חציצה מן הדין".
- ג) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, ח"ב עמ' תכ"ט).
2. מראי מקומות.
- א) **הר"י אמזלג** (בית הלל ח"ב עמ' ס"ט) – "צפרנים מלאכותיות אלו אי אפשר להסירן אלא רק ע"י שריה בחומר הנקרא 'אציטון' ורק אז הן נמסות. הסרה זו נעשית ע"י בעלת מקצוע. שתי חקירות בעניין: א. ברצוננו לברר בסיעתא דשמיא מהו הדין לגבי חציצה בצפרנים אלו. ב. **לאחר שלושה שבועות** הצפורן הטבעית גודלת, והצפורן המלאכותית נמשכת קדימה. ומתגלה חלק מהצפורן הטבעית הסמוכה לכיוון השורשים, ונוצר מירווח בגובה שבין הצפורן הטבעית למלאכותית. ובזמן הזה הולכת שוב לבעלת מקצוע שתעשה מילוי במירווח הנ"ל, על מנת שלא יורגש שום שינוי בין החלק המכוסה ע"י הצפורן המלאכותית לבין התגלות הצפורן הטבעית. [ופעמים שנשארים במצב כזה עלולים להיוצר פטריות בצפרנים]. לאחר שעושה מילוי משייפת את החלק של הצפורן המלאכותית שהתקדם בעקבות גדילת הצפורן הטבעית, רצוננו לברר בסיעתא דשמיא מהו הדין לטבול בזמן שצריכה לעשות את המילוי הנזכר ... לאחר שדרשתי היטב ולא סמכתי על שמועות הוברר לי שנשים מקפידות לא להישאר במצב כזה. ובפרט אצל אלו הנשים שעשו תהליך זה של בניית צפורנים על מנת שיראו נאות, והשקיעו סכום כסף לא מבוטל כדי להראות מטופחות. א"כ ודאי שמקפידות לא להישאר באופן כזה. אמנם יתכן ושישנן נשים שבמשך מספר ימים אינן מקפידות לא ללכת כך. אך לאחר שהוברר לי גם אודות אלו הנשים שאם יזמן להם אירוע כגון חתונה וכיוצ"ב, מקפידות הן

ללכת קודם האירוע ולעשות את המילוי הנ"ל. וא"כ גם להן חשוב קפידא כמוכה מהש"ך בשם הב"ח שם (ס"ק א) שכתב 'כיון דאיכא זימנא דמקפדת, חוצץ לעולם אע"פ דרוב פעמים אינה מקפדת'. וכן הוא להדיא במחצית השקל (ס"ק ב) 'שאם דרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו ולפי מה שכתב הט"ז (ס"ק ב) אפי' הם רק המעוט וגם היא לפעמים מקפדת חוצץ'. וכך מוכח מהשו"ע (סעי' כג) גבי טבעת שחוצצו, אף שלכאורה רוצה שתהיה עליה הטבעת, ואדרבה רוב הנשים מעוניינות בכך. בכל אופן היות ולפעמים מקפידה להסירה בזמן לישה, חשיבא הקפדה, ולכן הטבעת הוי חציצה. והטעם כמו שהזכרנו לעי"ל בשם הראב"ד היות ופעמים מקפידה להסירה בשעת לישה. וגם פה בענייננו פעמים מקפידה כגון שהולכת לחתונה או שמחה והוי חציצה. ונראה שגם הזיכרון יוסף הנ"ל יודה שחוצץ היות והפעמים שמקפדת הם לעיתים קרובות יותר. [ואף לדעת האג"מ שם בהבנתו בזיכרון יוסף נחשב לקפידה, היות ואירוע הוא דבר שמזדמן ואין לו זמן קבוע]. ואפשר להוסיף, אפילו אם ישנה אשה שאינה מקפידה למלאות את הריווח במילוי, הרי בטלה דעתה אצל כל שאר הנשים שרובן ככולן מקפידות. עי' בגן המלך המובא לעי"ל, שבדין חציצה דיינינן לה לכל אחד לפי מה שהוא. וכיון שהיא בכלל הנשים שמדביקות צפורנים, בטלה דעתה אצלן והוי חציצה. וע"ע בשו"ת אג"מ (ח"ג סי' סב) לגבי ריסים מלאכותיים לענין חציצה בטבילה. ובסוף דבריו כתב 'אבל נראה דכשהתחילו כבר ליפול הוא חוצץ עד שיפלו כולן, דמסתבר דכשהתחילו ליפול אין חלק הנשאר דבר נוי'. ונראה שה"ה לנידו"ד שבאופן שמתגלה הצפורן הטבעית אין חלק הנשאר דבר נוי. לכן נשים אלו עליהן להקפיד לעשות מילוי זה יום או יומים לפני הטבילה, ולשים לב שלא ישארו שאריות של ליכלוך ודבק וכיוצא"ב".

ה. חזותא בעלמא: ציורים.

1. אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ז) – "מצויה בהרבה נשים שטיפולן במאכלים כמו תפוחי אדמה וכדומה וכן הנשים העובדות במשרדות במכונת הכתיבה וכדומה שאפילו רוחצות ידיהם הרבה פעמים בחמים ובבורית לא יועילו להסיר כל החזותא ונשארה ממנה מראה קלושה וניכרת - נוהגות הנשים להשתמש בבענז"ן וכדומה עד שידן מגעת בלי צער גדול ומה שנשאר אחר כל זה אינו אלא חזותא שאין בה ממש ואינה חוצצת אבל לכתחילה אין מתירין אפילו חזותא שאין בה ממש מדכתב המחבר בס"ז וכן מי שהוא צובע וידי צבועות אינו חוצץ ודווקא אומן אינו מקפיד אבל שאר בני אדם בפרט נשים מקפידות".
2. א) אג"מ (או"ח ח"ב סי' ק"י ד"ה ובדבר) – "ובדבר דיו אם הוא חציצה לנט"י, הנה מפורש בסימן קס"א סעיף ב' דלה אינו חוצץ, ופשוט שהוא אף שניכר איזה מראה שחרורית ואף בעין משום שהמים מגיעין לגופו דרך דיו הלח, ואם הוא יבש הוא חציצה וצריך תחלה להעביר הדיו במים ולנגב קודם הנטילה, ואם נשאר רק מראה הדיו בלא בעין אינו חוצץ כדאיאתא בש"ך יו"ד סימן קצ"ח ס"ק כ"א וכן הוא במ"ב ס"ק י"ד שבין בדיו ובין בצבעים אם נשאר רק חזותא בלא ממשות בעין אינו חוצץ".
2. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ס') – "יוד רפואי, שהוא חומר צבוע המניחים על פצע, אם תרחוץ ותשפשף היטב במים וסבון, אע"פ שעדיין ישאר מראה היוד, יש להתיר דלא הוי חציצה".
- ע"י הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ס"ה) – "כשאפשר להסיר דיו או צבע מהידיים, דעת רבינו שצריך להסירם למרות שהוא רק חזותא בעלמא. אך אם אחר ניסיון סביר, רואים שקשה להסיר את הצבע, ניתן לסמוך על החכ"א שסגי באחד מן התנאים, וכיון שאין ממשות, אין מעכב את הטבילה".
3. מראה כהן (פרק ז' הע' ט"ו) – "ברשב"א בתורת הבית וברא"ש מבואר שצבע שצובעות הנשים את שערותיהן וכדומה אינו חוצץ מב' טעמים: [א] מכיון שעומד לנוי. [ב] כיון שאין בצבע ממשות אינו חוצץ. ובסד"ט ס"ק ל"ג כתב בדעת הט"ז ס"ק י"ז שצריכים את ב' הטעמים להקל. ולכן לכתחילה יש לאשה להשתדל להסיר את היוד, שהרי אין כאן את ב' הטעמים היות והיוד לא עומד לנוי, ואולם לעיקר סומכים גם על הטעם שדבר שאין בו ממשות לא חוצץ".
- א) ושמעתי בשיעור שלו, שה"ה סומכין על הטעם של "נוי" לבד.
4. פרי טהרה (סעי' ט"ז) – "אשה שיש על גופה דיו: אם הוא סמיך ועבה [thick] כמו דיו שהסופרים משתמשים בו - הריהו חוצץ. ודוקא אם הוא יבש, או שהוא לח והרשה מקפידה עליו. אך דיו שאין בו ממשות, [כגון דיו של עט (ballpoint pen) או צבע סימון (marker)] - לכתחילה תשתדל להסירו אם אין בזה צער גדול. ואם כבר עשתה מה שיכולתה ועדיין נשאר רושם הדיו - יכולה לטבול כך. וכן אם יש על רגליה צבע מחמת הנעליים או הגרביים [stockings] - תסיר מה שתוכל ויכולה לטבול כך".

ט. קליעת שער (braided hair) שנשארת זמן רב.

1. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ל"ט) – "נשים הקולעות שערותן לנוי, ועושים זאת ע"י אנשי מקצוע, וקליעות אלו נשארות בצורתן חודשים רבים, הנה באשה שאינה שומעת בקול המורים, יש לצדד להקל לה שאינה חציצה משום נוי".
2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A frum woman who had dreadlocks for years and wants to grow them back, if it is allowed in Halacha, asked the following question: "What is the psak halacha regarding dreadlocks for tevila by women?" As I understand it, the hair/locks are separated by hand regularly, but the desired tangling and knotting of the individual locks are left as is. These knots are the desired knots which are to remain for years. It takes a few months for the locks to form.

R' Y. Berkovits wrote: I believe the Rabbanut was mekil. How were they matbil the Ethiopians? Since it covers rov of the hair, saying that she is not makpid won't help. However the Rosh and Rashba were mekil with dyed hair for two reasons, since she is makpid to have it like that, and there is no mamoshus. Here - there is mamashos, so lichatchila we try not to be mekil. However b'dieved we would rely on the fact that she wants it. Similar to fake nails. Sounds like this is a b'dieved situation.

י. כתובת קעקע.

1. מיקל, אינו חציצה.
 - (א) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קי"ח, סי' רי"א) – "שאלה: חוזרת בתשובה יש לה על גופה כתובת קעקע מימים עברו, שאלה האם דבר זה מהווה חציצה לגבי טבילת נידה. תשובה: לא".
 - (ב) רבבות ויובלות (ח"ב ריש סי' קנ"א) – "שאינן זה חציצה והיא יכולה לטבול עם כתב זה. והסיבה: שחציצה זה דבר הנמצא מעל העור, וכתובת 'קעקע' שקוע בתוך העור, וזה נהפך לחלק בלתי נפרד מהגוף ולכן הוא לא מהווה חציצה".
 - (ג) ואין למו מכשול (ח"י יו"ד פרק ג' סעי' ג') – "בעלת תשובה שעשתה בעבר קעקוע על בשרה, רשאית לטבול במקוה טהרה עם הקעקוע, ואין זה נחשב לחציצה, מפני שאין הקעקוע מורגש אלא הוא שקוע בעור".
 - (ד) חוקת טהרה (סעי' י"ט) – "מצוי אצל גיורת שנשאר עליהם כתובת קעקע, ולהלכה למעשה אין זה מהווה שום חציצה, ומותר לטבול כך תמיד".
 - (ה) דברי בנינו (חכ"ז סי' נ"ה) – "והוא הדין כתובת קעקע אינה חוצצת בטבילה".

יא. איפור קבוע (semi-permanent make up).

1. מיקל, אינו חציצה.
 - (א) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת ח"א פרק כ"ה הע' י"ט) – "שאע"פ שאסור בשימוש, אך אם כבר עשתה כן אינו חוצץ".
 - (ב) טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' ח') – "אשה שעשתה איפור קבוע סביבות עיניה, שהאיפור עומד ומתקיים שנים רבות, אין כאן משום חציצה לטבילה כלל".
 - (ג) חוקת טהרה (סעי' י"ט) – "וה"ה אפילו באשה שעשתה איפור קבוע על גבי עיניה אינו מהווה חציצה".
 - (ד) פתחי דעת (ח"א פרק כ"ה סעי' י') – "איפורים 'קבוע' או חצי קבוע (semi permanent), אסורים בשימוש תמיד משום שיש בהם חשש חמור ללא דאורייתא של 'כתובת קעקע', ואם עשתה שלא כדין והגיע זמן טבילתה, אינו חוצץ בטבילה משום שהוא תחת שכבת העור ונחשב 'בלוע'".
 - (ה) היכל הוראה (ח"ה הוראה ע"ו).
 - (ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Is this treatment מותר to hide a scar that runs through an eyebrow? Hypoallergenic pigments are selected to match your skin and hair tones to provide a natural shape and colour to your eyebrow and then implanted into the skin in a way similar to tattooing using sterile disposable needles and materials. Unlike a tattoo, the pigments are implanted into the superficial layers of the skin only and are made of tiny molecules allowing them to gradually fade over time. The result is a very natural eyebrow that will not smudge or rub off during your everyday activities.

R' Y. Berkovits wrote: Assuming what you are describing is known as "semi-permanent makeup", which generally stays 3-6 months. Yes - it is ok. [Also, there is no problem with the mikvah.]

(ז) אבני שוהם (ח"ב עמ' תתמ"ח) – "זה פשוט שאינו חוצץ שהרי הוא שוקע בבשר ... יש להעיר כי בתחלת הטיפול עם ניקוב העור במחט, העור נסדק לאורך מקום הטיפול ומעלה גלדים במקום הסדק, לכן מן הראוי לכתחלה לעשות טיפול זה מיד לאחר הטבילה כך שעד הטבילה הבאה יתרפא העור ויחזור לקדמותו, ואם אירע שבאה לטבול כשהגלדים עליה, הדבר תלוי בשני תירוצי הב"י בדין אבר ובשר המדולדלין ...".

(ח) דברי בנינו (חכ"ז סי' נ"ה) – "איפור שעושות הנשים סביב העין או בשפתים והוא איפור קבוע שנעשה למשך תקופה של שלש שנים אינו חוצץ בטבילה כיון שמחדירים את הדיו בעומק העור הוי דבר הבלוע ואינו חוצץ בטבילה".

2. מראי מקומות.

(א) **האם מותר לעשות איפור קבוע בכל השנה**, מצד כתובת קעקע - עי' סי' ק"פ, לשיטות ומראי מקומות.

יב. תוספת שער.

1. מראי מקומות.

(א) יביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות קי"א) – "כלה חילונית שבאה לטבול במקוה עם תוספת שיער ע"י הלחמה, אם עברו כמה ימים מההלחמה וצמח שיער חדש והמסרק איננו יכול לעבור בקלות, אין להקל להם לטבול, אף שאם לא נתיר להם לטבול יש חשש סביר שיכשלו באיסורי כרת".

יביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות קט"ו) – "אשה שבאה לטבול עם תוספת שער (הנעשה ע"י הלחמה - לוקחים את השערה המתווספת ומצמידים אותה לצד השערה הקיימת לאורכה עד כשני ס"מ לפני השורש השערה בעוד שהשער הנוסף בא עטוף בדבק שקוף שאינו ניכר כלל וע"י חום הדבק נמס ונדבק לשערה הקיימת) יש להורות לה לטבול לכתחילה בברכה, ואף כשהתחילו לנשור השערות המתווספות, כל שאינה מקפדת על הנשארלא הוי חציצה".

יג. משום צניעות.

1. עי' לקמן סעי' מ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

1. מחמיר.

- (א) גר"ז (או"ח סי' קס"א סעי' ה') – "וכל זה במיעוט היד אבל אם רוב היד מכוסה בדבר שיש בו ממש חוצץ אפ"ל לאותם שאין דרכם להקפיד".
- (ב) קיצור שו"ע (סי' מ' סעי' י"ב) – "וכל בעלי אומנות זאת אין מקפידין בכך, לא הוי חציצה אלא אם כן הוא ברוב היד".
- (ג) מ"ב (סי' קס"א ס"ק ו', ס"ק י"ב, בה"ל סעי' ב' ד"ה והיו) – "דאלו היה רובו הא קי"ל דאפילו אינו מקפיד חוצץ".
- (1) אמנם עי' מחנה ישראל (פרק ט' סעי' ל', נדחי ישראל פרק ט' סעי' ל') – "אפילו דבר שמכסה כל היד אם דרכו בכך אינו חוצץ כגון מי שהוא צובע וידיו צבועות או שהוא כותב תמיד ואצבעותיו מלוכלכות בדיו".
- (ד) כה"ח (סי' קס"א ס"ק כ"ה).
- (ה) בית ברוך (כלל מ' ס"ק ל"ו).

2. מיקל.

- (א) ח"א (כלל מ' סעי' ו') – "אפילו דבר שמכסה כל היד, אם דרכו בכך, אינו חוצץ, כגון מי שהוא צובע וידיו צבועות, וטבח ומוכר שומן ויש דם ושומן על ידו ... כיון שכל אותן בני אומנות אין מקפידין, אינו חוצץ. וכן מי שכותב תמיד ואצבעותיו מלוכלכים בדיו, אינו חוצץ".
- (1) בה"ל (סי' קס"א סעי' ב' ד"ה והיו) – "והנה בח"א ... ואולי שטעמו דבענין זה לא שייך לגזור רובו שאין מקפיד משום רובו המקפיד [שזהו הטעם שחוצץ כדאיתא בעירובין פ"ק] דלא שכיח בהו הקפדה כיון שרגילין הכל בכך או אולי כיון דרגילין לילך כן תמיד כגופייהו דמי ולא שייך חציצה ע"ז".
- (ב) שלחן הטהור (סי' קס"א סעי' ב').
3. מראי מקומות – שערי עדן (סי' מ' ס"ק פ').
- ב. שני אומניות.

1. זבחים (דף צח:) – "בעי רבא: דם ורבב על בגדו, מהו. אם טבח הוא, תיפוק לי משום רבב. ואי מוכר רבב הוא, תיפוק לי משום דם. לא צריכא דעביד הא והא, אחדא לא קפיד אתרתי קפיד, או דלמא אתרתי נמי לא קפיד. תיקו".
2. מחמיר [לגבי טבילת נדה].
- (א) בית הלל (ס"ק ב') – "דאם אדם אחד יש לו שני אומנות ... הוי ספק אי הוה חציצה או לאו, ואזלינן לחומרא, משום דאיתא בגמרא ... תיקו, עכ"ל, ואנן קיימא לן כל תיקו לחומרא".
- (ב) מג"א (סי' קס"א ס"ק ז') – "ואם הוא טבח ומוכר שומן ויש דם ושומן על ידו מבעיא ספ"א דזבחים ולא איפשטא ונ"ל דבטבילת נדה אזלי' לחומרא ובנט"י לקולא עיין ברמב"ם פ"ג ממקואות ונ"ל דה"ה בכל הדברים החוצצין".
- (ג) סד"ט (ס"ק ל"ד, ס"ק נ"ב).
- (ד) ישועות יעקב (או"ח סי' קס"א ס"ק ג') – "דאף דקיי"ל מיעוט המקפיד אינו רק מדרבנן מ"מ מוקמינן לה אחזקת טומאה כיון דמספק אתה בא לטהרה כמו בטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ דקיי"ל אפילו נתעסק באותו מין כל היום לא עלתה לו טבילה משום דאמרי' העמד טמא על חזקתו וה"ה בזה בבעי' דלא איפשט".
- (ה) עי' חכ"א (כלל קי"ט סעי' י"א) – "אבל נמצא עליה דם וחלב אף על פי שאומנתה בכך כיון שהם שני דברים אפשר דחוצץ".
- (ו) מלבושי טהרה (סעי' כ"ג).
- (ז) ערה"ש (סעי' מ"ד) – "וכן אשה שיש לה שני אומנות כגון צובעת ומוכרת בשר וידיה מלוכלכות בדם ובצבע אף ע"פ שאינה מקפדת וכן כל בעלי אומנות שיש להם שני דברים אלו אינם מקפידים מ"מ חוצץ דכן משמע בזבחים ס"פ דם חטאת ע"ש וכן פסקו הגדולים [בה"י ומג"א סי' קס"א ס"ק ז' ע"ש]".
- (ח) קרן לדוד (או"ח סי' מ"ה ד"ה ומה) – "מצאתי בפמ"ג בא"א סי' קס"א ... בשם הכנה"ג ותב"ש משום דבשביל חזקה לא ישתנה הדין עי"ש ולפענ"ד נראה דנהי דכ"כ בכנה"ג ותב"ש היינו דאין להקל בכה"ג מטעם חזקה לאיסורא אפילו בספיא דדינא, ועי' בפנ"י בקו"א לכתובות שהעלה דאין להקל בגט משום ס"ס דפלוגתת הפוסקים דאתחזיק איסורא דא"א אלמא דאף בכה"ג אזלינן בתר חזקה להחמיר ועי' בשד"ח מערכת גט סי' ל' אות ו' שפלפל בזה ולפענ"ד כמ"ש, ושוב מצאתי גם בישיע"ק".
- (ט) בדה"ש (ס"ק קכ"ג).
- (י) פרדס שמחה (ס"ק מ"ב).
3. מיקל [מיעוט, ספק דרבנן. ועוד, רק חזותא].
- (א) שבות יעקב (ח"א סי' ט"ט) – "מ"ש עוד המ"א שם וז"ל ולא איפשטא ונ"ל דבטבילת נדה אזלינן לחומרא עכ"ל וזה אינו כיון דמיעוט שאינו מקפיד עליו חוצץ מטעם גזירה אטו רובו המקפיד עליו דרבנן אזלינן לקולא עיין בש"כ בי"ד סי' קצ"ח ס"ק י"ג".
- (ב) עי' פמ"ג (או"ח סי' קס"א א"א ס"ק ז') – "ויש לראות מיעוט המקפיד דרבנן הוא והיה לן למיזל לקולא אף בטבילה וכ"ת אוקמיה אחזקה הא בורכא דבספיא דדינא ל"ש אוקמיה אחזקה כמ"ש בפריי ל"ד ובס' ש"ה ועוד אפילו בספק הגוף המעשה קיי"ל ספק טבל כו' וצ"ע".
- (ג) אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ז) – "ואין מחמירים כחומרת הסדרי טהרה יו"ד סימן קצ"ח אות ל"ד בב' מיני צביעות באדם שיש לו שני אומניות שחוצצין עי"ש ראיתו, כגון אשה שיש עליה חזותא דמאכלים וחזותא דדיו דהיינו במקום אחד זה על גב זה וכ"ש במיעוט דאינו אלא מדרבנן וכמש"כ הפמ"ג באו"ח סימן קס"א ס"ז באש"א כמו שלא החמיר המג"א לגבי נטילת ידיים".
4. מראי מקומות – באה"ט (מהרי"ט, ס"ק ט'), פתחא זוטא (ס"ק כ"ז, "צע"ק"). טהרת ישראל (סעי' נ"ו, "וצ"ע דיעבד").
- (א) לענין נטילת ידיים, יש להקל - עי' או"ח סי' קס"א סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ג. למחמירים: כמה צריך להסיר.

1. להסיר שתיהן.

(א) ערה"ש (סעי' מ"ד) – "ויש להסתפק אם די שתסיר אחד מהם או דנאמר דכיון דנחיתא למנקיותא צריכה לנקות שתיהן וכה"ג מצינו בכלאים ריש פ"ב [דפחות מרובע בטיל ורובע ס"ל לת"ק דימעט ור"י ס"ל יבור הכל והלכה כת"ק ולפ"ז גם בכאן די באחד ואפשר לחלק משם כמובן ולמעשה יש להחמיר]".

(ב) טהרת ישראל (סעי' נ"ו).

2. רק אחד.

(א) בדה"ש (ס"ק קכ"ג, ציונים ס"ק רל"ה).**ד. אומן שמקפיד להסיר הלכלוך מצד שבת.**1. אינו נחשב הקפדה – אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ז, לשונו מובא לעיל).2. רק מצד חזותא יש להקל – מאירי (נדה דף סו; לשונו מובא לעיל).

3. מראי מקומות – אבני נזר (סי' רנ"ג ס"ק ח', לשונו מובא לעיל), פסקי משנה הלכות (פרק י"א סעי' ב'), תשובות והנהגות (ח"ב סי' קי"ז, לשונו מובא לעיל), משמרת הטהרה (סי' קצ"ח הע' של"ו, לשונו מובא לעיל).

ה. מראי מקומות.

1. חוט שני (ס"ק ג' אות ט"ז), תורת החציצה (אנגלית, עמ' כ"ד הע' צ"א) – "ולכן גננת שצובעת או מציירת עם ילדי הגן, וידיה צבועות וכדו', ובהיותה בגן אינה מקפדת, אבל כשהולכת ברחוב מקפדת, אפשר דנחשב 'לפעמים מקפדת' ועליה להסיר את כל הצבעים והדבקים לפני טבילתה".

[לב] סכנה אצל צפרניים – סעיף י"ח.

א. ציורים.

1. כשנוטל צפרניו: לא יטול אותן כסדרן – עי' או"ח סי' ר"ס, לשיטות ומראי מקומות.

2. שלא ליטול צפרניו ולזרוקן לרה"ר [שורפן חסיד, קוברן צדיק, זורקן רשע] – עי' או"ח סי' ר"ס, לשיטות ומראי מקומות.

3. צפרני נדה – עי' לקמן.

4. צפרניה שחטכה בשעת טבילתה – עי' לקמן.

5. שלא לקוץ צפרני הידים ורגלים ביום א' – עי' לקמן.

6. ר' יהודה החסיד: נטילת צפרניים בראש חודש – עי' לקמן.

ב. צפרני נדה: הדורס עליהן לוקה בשחין.1. רוקח (סי' שי"ז ד"ה פוגעת) – "נדה שגילח' ציפורניה ודרס עליהן בעל או אדם אחר לוקה עליהן בשחין".

2. מהרש"ל (ביאורי על הטור סי' קצ"ח ד"ה ליטול) – "נדה שגלחה צפרניה ודרסה עליה **היא** או בעלה או אדם אחר לוקין עליה בשחין רוקח".

3. ב"ח (ס"ק ל"ו ד"ה נדה) – "נדה שגילחה ציפורניה ודרס עליהם בעלה או אדם אחר לוקין עליה בשחין. רוקח".

4. מקור חיים (ס"ק קס"ג) – "וכתב הב"ח בשם הרוקח נדה שגלחה צפרניה ודרס בעלה עליהם או אדם אחר לוקה עליה בשחין ע"כ תהא האשה נזהרת לשרוף מיד צפרניה אחר שגילחה".

5. סד"ט (סוף ס"ק צ"א) – "כתב הב"ח סימן זה [עמוד רז ד"ה נדה] בשם הרוקח [סימן שיז ד"ה פוגעת], נדה שגלחה צפרניה ודרס עליהן בעלה או אדם אחר לוקין עליה בשחין, עכ"ל".

6. לחוש"ש (לחם ס"ק מ"ז) – "כתב הב"ח סוף סי' זה בשם הרוקח נדה שגלחה צפרני' ודרס עליהן בעלה או אדם אחר לוקין עליה בשחין עכ"ל".

עי' קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' ח') – "נהגו לחתוך צפרני ידיהן ורגליהן קודם הטבילה, ותזהר לשורפן כי אם ידרוך עליהן בעלה או אדם אחר, מסוכן".

7. דרכ"ת (ס"ק ס"א) – "עיינ במקור חיים (ס"ק קס"ג) ובסדרי טהרה סוף סימן זה (סוף סקצ"א) שהביאו מדברי הב"ח (סוף הסימן) שהביא הרוקח (סימן שי"ז ד"ה פוגעת) שתהא האשה נזהרת לשרוף מיד צפרניה אחר שגילחה, שאם גלחה צפרניה ודרס עליהם בעלה או אדם אחר לוקה עליה בשחין".

8. טהרת ישראל (סעי' ס"ב) – "וצריכין ליהזר לשרוף הצפרנים דאם דורס עליהם בעלה או אדם אחר לוקה בשחין ר"ל".

9. בצל החכמה (ח"ב סי' ל"ה אות ג'), הו"ד שמירת הגוף והנפש (סי' ס"ח מלואים על הע' י"ז) – "וביותר יש להזהר בצפרני אשה נדה דמבואר בב"ח (יו"ד סוסי' קצ"ח) בשם הרוקח, שאם דורס עליהן בעלה או אדם אחר לוקין עליהן בשחין ע"ש. **ובזה לא נזכר שיועיל אפילו היכא דאשתני מקומן**".

10. בדה"ש (ס"ק קל"ה) – "נדה שגילחה צפרניה ודרס עליהם בעלה או אדם אחר לוקה בשחין".

11. ציוני טהרה (אות ק"א) – "זאת תורת העולה מהמקובץ כי שלשה עמודי עולם (מקו"ח, סד"ט, לו"ש) מביאים בספריהם להלכה אזהרת הב"ח בשם רוקח, על כן **על הבעלים מוטל ללמד נשותיהם** שתהיינה זהירות לשרוף צפרניהן מיד".

(א) **נראה אפילו אשה פנויה**, כל זמן שהיא טמאה נדה ולא הלכה למקוה.ג. **צפרניה** [וגם שערה] **שחטכה בשעת טבילתה: צריך להצניע.**

1. זוהר (פר' פנחס דף רמח; ע"פ פר' אחרי מות דף עט. [לשונו מובא לקמן]) – "אשכחנא בספרא דחנוך דאמר כמה דבראש חדש דאתדכיאת סיהרא לאתקרבא בבעלה אצטריך למיהב לסטרא אחרא חולקא חדא בההוא זינא דילה, אוף ה"נ אצטריכת לאתתא בשעתא דאתדכיאת לאתקרבא בבעלה למיהב חולקא חדא לס"א בההוא זינא דילה ומאן איהו ההוא חולקא טופרהא בטנופא דלהון וזעיר מריש דשערא בגין דבעי לאסרקא רישא ולאכרכא לון דא בדא ולא יזיל אבתרה ההוא סטרא בישא לאבאשא לה ואתפרש מנה בכל סטרין, ומה **תעביד מההוא שערא וטופרין לבתר דתכריך לון כחדא אצטריך לאנחא לון באתר דלא עבריין תמן בני נשא** או בגו חורין תתאין דהצרא ותגניז לון תמן".

(א) תרגום: "מצינו בספרו של חנוך שאמר, כמו שפראש חדש, שנטהרת להקרב בבעלה, צריך לתת לצד האחר חלק אחד באותו מין שלה – אף כה גם כן צריכה האשה בשעה שנטהרת להקרב בבעלה לתת חלק אחד לצד האחר באותו מין שלו. ומהו. אותו חלק הצפונים בלכלוך שלהם. ומעט משערות הראש, פינן שצריך לסרק ראשה, ולכרף אותם זה בזה, ולא ילך אחריה אותו צד הרע להרע לה, ויפרד ממנה בכל הצדדים. ומה **תעשה מאותו שער וצפונים. לאתר שתכרף אותם כאחד, צריך להגייט אותם במקום שלא עוברים שם פני אדם**, או בתוך חורים תחתונים של החצר, ויגנו אותם שם".

2. יסוד ושורש העבודה (שער הכולל פרק ו') – "וגדל הזהירות להצניע צפרניה שחתכה בשעת טבילתה, מבאר בזה הקדוש. וזה לשונו ...".

3. ס' זכירה (עניני טבילה עמ' ע"ז) – "טבילה ... אחר נטילת צפרניה תכריך עליהם משער ראשה ותצניע במקום שאין איש הולך ואח"כ תשרפם אחר הטבילה והמקיימת כך זוכים להנים הגונים זוהר במדבר".

4. יד אליהו (סוף סי' צ"ז) – "ונטילת צפרנים בנדה מצאתי בזוהר פנחס ...".

5. פלא יועץ (ערך גילוח) – "ויודע מאמר רבותינו ז"ל שאמרו (נדה יז א) שורפן חסיד קוברן צדיק מפזרן רשע: וביותר צריך שתזהר האשה הנוטלת צפרניה לטהרתה".

6. דע"ת (ריש סעי' כ') – "ע"פ בזוהר פ' פנחס ... והביאו יד אליהו".

7. דרכ"ת (ס"ק צ"א) – "בחופת חתנים בשם הזוה"ק פ' אחרי (ע"ט ע"א) וגם בפ' נשא (קכ"ז ע"א) ובפ' פנחס (רמ"ח ע"ב) ...".

8. שבט הקהתי (ח"א סי' רל"ז ד"ה והנה) – "דאי' בזה"ק ...".

9. שמירת הגוף והנפש (סי' ס"ח סעי' כ') – "תזהר האשה מלהשליך צפרנים אחר טבילתה במקום שבני אדם עוברים שם כי הדורך עליהם אפילו בנעלים הוא בסכנה (זוהר, ב"ח, קיצור שו"ע), ואין מועיל בזה שינוי מקום ממקום שנפלו הצפרנים (שו"ת בצל החכמה)".

(א) מקורו, בשו"ת בצל החכמה. והוא מדבר על כל צפרני נדה, ולא רק מה שחתכה בשעת טבילתה. וצ"ע.

10. צינוי טהרה (אות ק"א) – "גם ראוי נלמד את הנשים העומדות על הטבילה (כמבואר סימן זה סעיף מ) שתעמודנה על המשמר להסב תשומת לב נשים הטובלות על הצורך בשריפת הצפורן. ואם אין אפשרות לשרוף מיד (יהי' מאיזה סיבה שהוא) עכ"פ יש להזהיר שתצניעו צפרניהן מיד ככתוב בספה"ק יסוד ושורש העבודה – ומקורו בזה"ק".

ד. לקצוץ את צפרני הידים והרגלים באותו יום: לצורך טבילת מצוה.

1. מיקל.

(א) ליקוטי מהרי"ח (ח"ג ריש הל' שבועות) – "והנה כבר כתבתי בסדר ערב פסח שמצוה לגלח ראשו בערב יום טוב, וכן ליטול הצפרנים, והנה סיפר לי איש מופלג וחסיד שהיה בערב שבועות אצל הרב הקדוש מו"ה אלימלך מרודניק זצלה"ה ומצאו שהיה חותך ציפורני ידיו ורגליו, ושאלו הלא אין חותכין ציפורני ידיו ורגליו ביום אחד, השיב הרב הקדוש הנ"ל אני איני למדן ואיני יודע רק מה שכתב בזה"ק (ח"ג צ"ז): דצריך לטהר עצמו בשבועות כאשה לבעלה, ועיין במטה אפרים ריש הלכות סוכה (סימן תרכ"ה סעיף י"ג) שמצדד גם כן להקל בערב הרגל, משום חייב אדם לטהר עצמו ברגל, והוה כמו טבילת אשה נדה ע"ש".

(ב) קצות השלחן (סי' ע"ג ס"ק ה') – "ונשים שמקצצות לפני הטבילה היינו משום דשומר מצוה לא ידע דבר רע".

(ג) שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' נ"ב אות ה', בענייני יו"ד עמ' ק"ג אות ה') – "יש אומרים דאין לקצוץ צפרני הידים והרגלים ביום אחד, והנכון שיקצוץ מהרגלים ביום ה' ומהידיים ביום ו', ולטבילת מצוה אין חוששין לזה וכן בטבילת ערב יוהכ"פ מקילים".

(ד) ששכ"ה (פרק מ"ב הע' קס"א) – "בקצוה"ש".

(ה) יסוד הטהרה (פרק ו' הע' ל"ד) – "ואף שבדרך כלל מקפידים שלא לקצוץ את צפרני הידים והרגלים באותו יום, ביום הטבילה אין להקפיד על זה".

(ו) הגרח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ד' סיון תשס"ט) – "שאלה: בדרך כלל אנחנו מקפידים שלא לקצוץ צפרני ידים ורגלים ביום אחד, האם אשה לפני טבילה גם כן צריך להקפיד. תשובה: כמדומה שאין להקפיד אז".

ע"ה הגרח"ק זצ"ל (עלי שיי"ח עמ' רל"ה אות ד') – "שאלה: האם מותר אשה ליטול צפרוני הידים ורגלים ביום אחד לצורך טבילה. תשובה: אולי".

(ז) הגר"א ונבצל שליט"א (אסיפת יצחק ד' סיון תשס"ט) – "שאלה: בדרך כלל אנחנו מקפידים שלא לקצוץ צפרני ידים ורגלים ביום אחד, האם אשה לפני טבילה גם כן צריך להקפיד. תשובה: לא, צריכה לקצוץ באותו יום".

2. מראי מקומות – תהלה לדוד (או"ח סי' ר"ס ס"ק א'), קצה המטה (סי' תר"ו ס"ק ט"ו), תורת שבת (סי' ר"ס ס"ק ד'), שמירת הגוף והנפש (סי' ס"ח סעי' ה').

(א) מטה אפרים (סי' תר"ו סעי' ח') – "ביו"כ ... ויש לדקדק בחציצה יותר מבשאר טבילות שטובלים הזכרים בכל ימות השנה שאין מדקדקין בה כל כך ולכן טרם שנכנס לבית המרחץ יטול צפרניו ואם צפרני רגליו גדולים יש ליטול גם אותן ולפי שאין ליטול צפרני ידיו ורגליו ביום אחד ולכן יש ליטול צפרני רגליו ביום שלפניו כמבואר בסי' ר"ס ואם לא עשה צפרני רגליו מאתמול

יש לנקות העפרירות שתחת הצפרנים, וגם יחצוץ שיניו שלא יהיה בין השינים דבר חוצץ ויכנס למרחץ וירחץ עצמו במים חמים שיהא גופו נקי ויסרוק שערותיו במסרק".

מטה אפרים (סי' תרכ"ה סעי' ג') – "בעיו"ט ... ואם צפרני רגליו גדולים לכתחילה יש לו ליטלן יומיים קודם ואם לא נטלן יכול ליטלן בעיו"ט".

(ב) **אלף המגן** (סי' תר"ו ס"ק י"ח) – "ולפענ"ד נראה דאם לא נטל צפרני רגליו ביום שלפני ערב יוהכ"פ מותר ליטלן בעיוהכ"פ ואף שנטל אז גם צפרני ידיו כיון שבלא זה כ' האחרונים (ע' בשע"ת סי' ר"ס סק"ב וש"א) דהאר"י ז"ל לא היה חושש לזה והי' נוטל צפרני ידיו ורגליו ביום (אחד) הששי. ואם שאנו חוששין שלא ליטלן ביום אחד מ"מ לענין טבילת מצוה שלא יהי' חשש חציצה בודאי אין לחוש לזה אף לדברי המחמירין".

(ג) **אלף למטה** (סי' תרכ"ה ס"ק כ"א), הו"ד **בקצות השלחן** (סי' ע"ג ס"ק ה') – "ולפענ"ד שאם הוא טובל ביום זה שעושה כן לצורך טבילה נכון הדבר ומה שאמר בשם המגיד יש לומר דמיירי כשעושה כן שלא לצורך".

(ד) **נטעי גבריאל** (יו"ט ח"ב פרק י' סעי' י', הע' כ', שבועות פרק ח' סעי' ט', הע' ט"ו) – "לכתחלה יטול צפרני רגליו לפני עיו"ט כדי שלא יטול צפרני ידיו ורגליו ביום אחד, והלילה הולך אחר היום שלאחריו ואם לא נטלן מותר ליטלן ביום א', ובערב שבועות יש להקל יותר ליטול צפרני ידיו ורגליו ביום א'. [ראה בלקוטי מהרי"ח ... וכ"כ בליקוטי יהודה (עניני שבועות) וז"ל: אף שנזכר בספ"ק שלא ליטול צפרני ידיו ורגליו ביום אחד, מ"מ ערב חג השבועות היה נוהג אא"ו החי' הרי"ם זצ"ל לחתוך צפרני ידיו ורגליו בפ"א, מפני שאז סוף הספירה, וכענין טהרת אשה לבעלה, שנטולת בפעם אחת ואין הקפדה]".

3. **לכל השנה** - עי' או"ח סי' ר"ס [וערך סכנה, יו"ד סי' קט"ז] לשיטות ומראי מקומות.

ה. ר' יהודה החסיד: **ליטול הצפרניים** [ושערות] **בראש חודש**.

1. לצורך טבילת מצוה.

(א) עי' **תהלה לדוד** (או"ח סי' ר"ס ס"ק א'), הו"ד **בשמירת הגוף והנפש** (סי' ס"ח מלואים הע' ט') – "ויש מקומות שאין מגלחין בר"ח אפילו חל ביום ו' כי כן ציוה ר"י חסיד ע"כ. ולפנינו הוא בצואת ר"י חסיד סי' מ"ח וכתב שם בסי' מ"ט וכן ליטול צפרניים בר"ח. אבל אינו מבואר שם דמיירי בע"ש ולכאורה בע"ש שייך שומר מצוה וכו'. וכן לפי הנראה דלטבילת אשה אין נזהרין בזה וצ"ע".

(ב) **יד אפרים** (על צוואת ר' יהודה החסיד אות נ"ו), הו"ד **בשמירת הגוף והנפש** (סי' ס"ח הע' ט') – "לא יגלח אדם לא הראש ולא הזקן בר"ח. נשאלתי בכלה שנשאת בר"ח בעש"ק שהמנהג לגלח שערות ראשה אחר החופה קודם הכנסת שבת אם לחוש לצוואת מהרי"ח שלא לגלח בר"ח. והשבתי דמלשונו משמע דוקא שער איש ולא אשה דכ' לא יגלח האדם ולא כתב סתם לא יגלח - וגם שכ' ולא את הזקן דלא שייך כלל באשה וחז"ל אמרו שער באשה ערוה ושומר מצוה לא ידע דבר רע ובפרט דהצוואה נאמר סתם ואפשר בעש"ק או ביום חתונתה אפי' בשאר ימים שהמנהג לגלח וקיי"ל מנהג עוקר הלכה כשכ' צואה".

2. **לכל השנה** - עי' או"ח סי' ר"ס [וערך סכנה, יו"ד סי' קט"ז] לשיטות ומראי מקומות.

ו. מראי מקומות – **פותר שער** (סי' כ' סעי' ג').

1. **זוהר** (פר' אחרי מות דף עט.) – "תאנא מאי דכתיב (בראשית ג) ואיבה אשית בינך ובין האשה, ארבעה ועשרין זיני מסאבותא אטיל חוייא בנוקבא כד אתחבר עמה כחושבן ואיבה, ועשרין וארבע זינין (ס"א דינין) מתערין לעילא ועשרין וארבע לתתא, ושערא רבא וטופרין סגיא וכו' דינין מתערין בכלא, ותאנא כד בעת אתתא לאתדכאה בעיית לספרא ההוא שערא דרבי ביומא דאייה מסאבא ולספרא טופרהא וכל ההוא זוהמא די בהון, דתאנא ברזי דמסאבותא זוהמא דטופרין יתער זוהמא אחרא, ובגיני כך בעיין גניזא, ומאן דאעבר לון לגמרי כאלו אתער חסד בעלמא, דתניא לא לבעי ליה לאיניש למיהב דוכרנא לזינין בישין דתנינן (עז א) אלף וארבע מאה וחמש זינין בישין מתאחדן בההוא זוהמא דאטיל חויא תקיפא וכלהו מתערין בההוא זוהמא דטופרין ואפילו מאן דבעי יעביד בהו חרשין לבני נשא משום אינון דתליין בהו, ומאן דאעבר לון כאילו אסגי חסד בעלמא ודינין בישין לא משתכחין, ויעבר ההוא זוהמא וטופרהא דרשים ביה, דתניא מאן דדריך ברגליה או במסאניה עלייהו יכיל לאתזקא".

(א) **תרגום**: "למקדנו, מה שפתיב (בראשית ג) ואיבה אשית בינך ובין האשה, ארבעה ועשרים מיני טמאה הטיל הנפש בנקבה פשהתספר עמה, פקשפון ואיבה, ועשרים וארבעה מינים (דינים) מתעוררים למעלה, ועשרים וארבעה למטה. ושער גדול וצפרניים גדולות, ואז מתעוררים הדינים בכל. ולמקדנו, פשרוצה אשה להטהר, צריכה לספר אותו שער שגדל ביום שהיא טמאה, ולספר את צפרניה, וכל אותה זקמה שפקה. שלמדנו בסודות הטמאה, שזקמת הצפרנים מעוררת זקמה אחרת, ומשום כך צריכים גניזה, ומי שמעבירם לגמרי, כאלו העיר חסד בעולם. שלמדנו, אין צריך אדם לתת זכר למינים רעים. ששינינו, אלף וארבע מאות וחמשה מינים רעים נאחזים באותה הזקמה שהטיל הנפש החזק, וכלם מתעוררים באותה זקמת הצפרנים. ואפלו מי שרוצה, יעשה בהם פשמים לבני אדם, משום אותם שתלויים בהם. ומי שמעבירם, כאלו הרבה חסד בעולם, ודינים רעים לא נמצאים, ומעבר אותה זקמה וצפרניה שרשומות בה. שלמדנו, מי שדורך ברגלו או בנעלו עליהו, יכול להנזק".

2. **קב הישר** (פרק י"ז ד"ה והנה) – "והנה צריך שתדע גודל כח הטומאה הזו, כי אלף וארבע מאות וחמשים מיני חיזונים שרויין על צפרנים הגדילים בידיה של אשה נדה, על כן צוה הקב"ה שתקוץ הצפרנים כשבאה האשה ליטהר. ותזהר שלא להשליכם במקום שעוברים בני אדם, כי הדורך עליהם אפילו במנעלים ברגליו יכול להנזק ח"ו".

3. **חפץ חיים** (תורת היולדת פרק ס' הע' ט') – "שמענו שלחפץ חיים זצ"ל נפלה צפורן במקוה, וחשש שמא תדרוך עליו מעוברת, ושיילם לבלן שירוקן את המקוה ויוציא את הצפורן".

4. עי' **שמירת הגוף והנפש** (סי' ס"ח סעי' כ'), לשונו מובא לעיל), שלמד שצפרניה שחתכה בשעת טבילתה וכן צפרני אשה נדה, הוא ענין אחד. צ"ב מנא ליה, שלא נראה מהמקורות. שו"ר הזוהר (פר' אחרי מות דף עט.), לשונו מובא לעיל). וצ"ע.

5. והאיש מרדכי (ח"ב שיעור ז' אות ו' ס"ק א') – "אין לזרוק את הצפורנים לארץ אלא שורפן או קוברן ויותר צריכה להזהר בזה אשה שגוזזת את הצפורנים לפני הטבילה ואין חילוק בכל זה בין צפורני הידים לצפורני הרגלים".

לג] נהגו הנשים ליטול צפורניהם.

א. מקור.

1. מקוואות (פרק ט' משנה א'-ד') – "אלו חוצצין ... ובצק שתחת הצפורן ... אלו שאין חוצצין ... וצואה שתחת הצפורן".
2. תוספתא (מקוואות פרק ו' הל' ה', גרסא לפנינו [דלא כגרסת אור הגנוז שם ס"ק ל', ודלא כדפוס צוקרמאנדל]) – "צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר והטיט והבצק שתחת הצפורן אפי' כנגד הבשר הרי אלו חוצצין".

ב. צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר: ראשונים.

1. מחמיר, חושש להתוספתא [שצואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר חוצצין] – ר"ש (מקוואות פרק ט' משנה ד'), ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' ב'), רמב"ן (הל' נדה פרק ט' דין י"ב), רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ז' ל"ג-א', הקצר ל"ב-א'), רא"ש (חולין פרק ח' סי' ט"ו, מקוואות סי' כ"ו), טור (סעי' י"ח), ר' ירוחם (נתיב ט"ז ח"ו קמ"ז-א', נתיב כ"ו ח"ה רכ"ד-ד'), אהל מועד (שער איסור והיתר דרך י"א נתיב י').
(א) וכן הפוסקים – מחבר (סעי' י"ח), ושאר פוסקים.
2. מיקל – רמב"ם (הל' מקוואות פרק ב' הל' י"ד).

ג. נהגו הנשים ליטול ציפורניהן בשעת טבילתן: הטעם.

1. שאין בקיאין לדעת היכן הוא כנגד הבשר ושלא כנגד.
(א) ראב"ה (ח"א נדה סי' קפ"ה) – "במה דברים אמורים כנגד הבשר אבל שלא כנגד הבשר חוצצין, פירוש שגדולים הצפורנים ועוברים את הבשר. ומשום דאתי למטעי ראוי לה להחמיר בכולם ולגלחם".
(ב) רמב"ן (הל' נדה פרק ט' דין י"ב) – "לפיכך נהגו שיהיו נוטלות ציפורניהן בשעת טבילה מפני שאינן בקיאות לכוון כנגד הבשר ושלא כנגדו".
(ג) רשב"א (תוה"ק בית ז' שער ז', ל"ב-א') – "נהגו בנות ישראל ליטול צפורנים בשעת טבילה מפני שאינן בקיאות לכוין כנגד הבשר".
(ד) ר"ן (שבועות סוף פרק ב') – "נהגו נשי דילן לגזוז צפורניהם בשעת טבילה ולהסיר הלכלוך משם כדי שלא תבאנה [לידי ספק] מה הוא כנגד הבשר ומה הוא אינו כנגד הבשר ומה היא צואה ומה טיט ובצק".
(ה) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ה, רכ"ד-ד') – "ונהגו הנשי לחתוך הצפורנים וליטלם בשעת טבילה לפי שאינן בקיאות אי זו נקרא כנגד הבשר או שלא כנגד".
(ו) טור (סעי' י"ח) – "ולפי שאינן יכולות לכוין מה נקרא כנגד הבשר או שלא כנגדו נהגו הנשים ליטול צפורניהם בשעת טבילתם".
(ז) אהל מועד (שער איסור והיתר דרך י"א נתיב י') – "וע"כ נהגו ליטול הצפורנים בשעת טבילה שאינן בקיאות לכוין כנגד הבשר ושלא כנגד הבשר".
(ח) מחבר (סעי' י"ח) – "ולפי שאינן יכולות לכוין מה נקרא כנגד הבשר או שלא כנגדו, נהגו הנשים ליטול צפורניהם בשעת טבילה".

2. דחוששין לטיט ובצק שתחת הצפורנים.

(א) שיע"ד (נדה ט"ו) – "ולחתוך צפורניה ונראה דזה הטעם משום הטיט שתחת הצפורנים".
(ב) סמ"ג (לאוין קי"א) – "נהגו הנשים לחתוך הצפורנים קודם הטבילה מפני חששה של טיט ובצק שתחת הצפורן".
(ג) ס' התרומה (סי' ק"ד) – "נראה דמנהג שחותכין הצפורנים בשעת טבילה אינו אלא מפני הטיט שתחת הצפורן".
(ד) רא"ש (מקוואות סי' ל"ה) – "ע"י הגהות והערות על הטור ס"ק ק') – "ונהגו הנשים ליטול צפורניהם שלא יהא תחתיהם דבר חוצצין".
(ה) חינוך (מצוה קע"ה) – "ואפילו היה הדבר החוצצין תחת הצפורן ואפילו כנגד הבשר, מכיון שמקפדת חוצצין. ולפיכך נהגו בנות ישראל ליטול צפורן בשעת טבילה".

(ו) מרדכי (שבועות אות תשמ"ז) – "ונהגו הנשים לחתוך הצפורנים קודם טבילה מפני חששה של טיט ובצק שתחת הצפורן".
(ז) רוקח (סי' שע"ו) – "ובנדה צריך לחתוך ציפורניה מפני הטיט שתחת הציפורנים ולא מפני שהוא גדול כמו שערות הגדולים שעתיד לקצצן ואינו מסירן בשעת הטבילה כי גדול שער או הציפורני אינו חוצצין".

3. מצד הזוהר, דברי קבלה, סכנה.

(א) ע"י לעיל, לשיטות ומראי מקומות.

4. מראי מקומות.

(א) אר"ז (נדה סי' שס"ג אות י"א) – "ותמלי' אני מפני מה נהגו נשים ליטול צפורנים. דאינן צריכות כ"א להוציא הצואה שתחת הצפורנים. מיהו הואיל וכבר נהגו הנשים בכך אין להתיר הדבר הזה דמנהג אבותינו תורה היא".

ד. נטילת ציפורנים בכלי.

1. בכלי המיוחד לכך, ולא ביד או בשיניים – מחבר (יו"ד סי' ש"צ סעי' ז'), "אם תטול צפורניה בידיה או בשיניה אינה נוטלת יפה, אלא תאמר לעובדת כוכבים ליטלם בתער או במספרים", בדה"ש (ס"ק קל"ה), פרי טהרה (סעי' י"ח), "בכלי המיוחד לכך, ולא ביד או בשיניים".

2. תשוף את הצפרנים לאחר הקציצה כדי שיהיו חלקות – פרי טהרה (סעי' י"ח, "וגם תשוף את הצפרנים לאחר הקציצה כדי שיהיו חלקות"), עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"ו).
(א) לכאורה רק ענין בעלמא, וכנראה מסתימת סתימת שאר הפוסקים.

ה. צריכה להסיר את הלכלוך הנמצא בסדקי הצפרנים – אג"מ (לתורה והוראה ח"ו עמ' כ"ו, "לפעמים אפילו אחר ששרתה אשה עצמה במים לזמן ארוך עדיין נשארו זיעה ולכלוך בסדקי הצפרנים של היד והרגל אעפ"י שהוא דבר מועט ואינו ניכר בלא פתיחת בשר לצפרנים צריכה להסירה בדבר חד דאשה מקפדת על לכלוך הצפרנים וכן בין אצבעות הרגל ומקום הטבור ובחורים דשם ובקמטי הגוף צריכים זהירות יתירה"), פרי טהרה (סעי' י"ט).

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"ל) – "מה שכנגד הבשר אינו חוצץ בצואה ... שבזה"ז הנשים מקפידות גם למה שכנגד הבשר".

ו. נשים שאינן רוצות לגזוז ציפורניהן לפני טבילה, אם אפשר להקל בכך.

1. מראי מקומות – באר צבי (סי' פ'), בדה"ש (בי' ד"ה ולפי, עמ' ל"ז), תשובות והנהגות (ח"א סי' תקי"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' ר"ל, פרק ל"ה הע' ט"ז).

(א) אחיעזר (ח"ג סי' ל"ג אות א') – "כל זה כתבתי מה שיש לצדד בזה, אולם באשר לא מצאתי היתר מפורש בדברי רבותינו האחרונים וגם ראוי לחוש דלא ליפוק חורבא מזה, וע"כ אין להורות היתר מפורש רק לצוות בבית הטבילה לבלי למחות בהנשים האלו שאינן מתרצות להסיר הצפרנים העשויות במאניקיר".

(ב) מהר"ם בריסק (ח"ב סי' צ"ו) – "כיון דהאמת כן הוא שאינו רוצית וידוע לנו שתדור באיסור עם בעלה אם לא נניחנה לטבול, הנני מסכים שלא לסגור שערי הטבילה בבואה לטבול, אבל ההתנהגות עמה לא יהי' כמו עם שאר הנשים למען יראו הנשים האחרו' שאין זה בהסכמה ומזה יראו שלא יעשו כתועבתה".

(ג) מצפה אריה (תנינא סי' ל"ה) – "טוב שלא יתעקשו בזה הנשים הממונות הרבה וישגיהו כי ינקו הצפרנים היטב ותטבול כך".
(ד) ביע אומר (ח"ב יו"ד סי' י"ג, טהרת הבית ח"ג חציצה סעי' כ"ד) – "נלע"ד להורות לאשה המשגחת על בית הטבילה להעלים עין מהן, אם אינם רוצות להשמע לה לגזוז את צפרניהן. ורק תשגיח שיהיו נקיות תחת הצפרנים".

לד] הלכה: לכתחילה.

א. עד המקום שניכר שיש תחתיו שחרורית.

1. חכ"א (כלל קי"ט סעי' י"ב) – "ולכן נהגו הנשים ליטול צפרניהם קודם טבילה ומכל מקום אינה צריכה ליטול יותר מן המקום שניכר שיש תחתיו שחרורית ודלא כהנשים שחותכות מה שדבוק בבשר".

חכ"א (כלל קכ"א סעי' א') – "ותחתוך צפרני ידיה ורגליה עד מקום שניכר רושם השחרות שזה אינו מחובר לבשר ויותר מזה אפילו דקדוק מצוה אין כאן".

2. טהרת ישראל (סעי' ס"ב).

3. בדה"ש (ס"ק קל"ד, עי' ס"ק קנ"א).

4. יסוד הטהרה (פרק ו' הע' ל"ד, פרק ז' הע' ו') – "ותתלם קרוב למקום חיבורם לבשר. ואינה צריכה ליטול יותר מהמקום שניכר שיש תחתיו שחרורית, ולא כנשים שחותכות את הצפורן במקום שדבוקה לבשר".

ב. כל שאינו דבוק לבשר.

1. להורות נתן (ח"י סי' ס"ה) – "דברור שצריך לחתוך את כל הצפורן אף מה שהוא כנגד הבשר, דהא לטעמו של הסמ"ג והתרומה והמרדכי ושערי דורא דחוששין לטיט ובצק, ודאי שצריך לחתוך אף כנגד הבשר אשר שם חוצץ הטיט והבצק, וכן לטעמו של הרשב"א והטור והמחבר דמשום שאין בקיאות לדעת היכן הוא כנגד הבשר ושלא כנגד, ודאי שצריכין לחתוך את כל הצפורן דהא אינם בקיאות לדעת מה היא כנגד הבשר או שלא כנגד ... שמבואר בכל הראשונים הנ"ל דנהגו לחתוך את כל הצפורן עד מקום דיבוקו בבשר אשר שם אין מקום לחציצה".

2. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות קצ"ג) – "חיוב נטילת ציפורניים לפני הטבילה, הוא עד הבשר (ראה ט"ז קצ"ח סקע"א ודו"ק)".

3. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה של"ט, לבושי עז סעי' י"ח תמצית אות ד') – "לכתחילה ראוי להחמיר כהמרדכי הסובר שצריכה להסיר כל הציפורן כל מה שאינה דבוקה לבשר".

4. ששבה"ל (סיכום אות ב') – "יש לקצוץ הצפרנים עד מקום חיבור הצפורן לבשר, והסימן הוא כל מקום שניכר כשיש שחרורית תחתיו".

5. פרדס שמחה (ס"ק מ"ו) – "עד מקום שדבוק בבשר".

6. לבושי עז (תמצית אות ד').

7. מראה כהן (עמ' קכ"א אות ב') – "תטול את הצפרניים עד מקום חיבור הצפורן לבשר או מעט יותר מזה".

8. תורת החציצה (אנגלית, עמ' י"ח).

(א) "עד מקום שניכר השחרות, והיינו עד מקום חיבורו לבשר" – שערי טבילה (סי' כ"א אות ז' ד"ה ומכל ס"ק א').

ג. תקוץ באופן שלא יוכל להתקבץ לכלוך תחת הצפורן.

1. אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ז) – "מנהג ישראל קדושים ליטול הצפרנים סמוך לטבילה כשיעור שלא יוכל להתקבץ שם לכלוך וכדעמא דבר".
2. פרי טהרה (סעי' י"ח) – "וצריכה לקצוץ את הצפרנים באופן שלא יוכל להתקבץ לכלוך תחת הצפורן".

ד. עד שאין שייך להקפיד על צואה שתחתיה.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"א) – "שכיון שכל שהיא מקפדת עליו חוצצין, א"כ לפי מנהג זה נמצא שצריך ליטול כ"כ עד שאין שייך להקפיד על צואה שתחתיה".

ה. כל שאינו כואב לה לחתוך חייבת עדיין לחתוך.

1. הגר"ש"א זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' י"ז) – "דכל שאינו כואב לה לחתוך חייבת עדיין לחתוך".

ו. דרך בני אדם להחשיבו לגזוז.

1. חוט שני (ס"ק כ"ו ד"ה ונראה, ס"ק כ"ט אות ב') – "דהשיעור דצריך לגזוז הצפרניים, הוא עד שדרך בני אדם להחשיבו לגזוז".

ז. כפי שהיא רגילה לקוצצם.

1. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', חציצה אות ב' ס"ק ד') – "צפרניים: לכתחילה יש לקצוץ את כל צפורניה כפי שהיא רגילה לקוצצם, ואינה צריכה לחותכם עד סמוך לבשר, ותנקה אותם היטב".
2. ארחות טהרה (פרק ט"ז סעי' ל"ה) – "יש לגזור את צפורני הידים והרגלים כמו שרגילים לגזור בבית, ולא יותר".

ח. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ו).

1. הגר"ש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ש"מ, לבושי עז סעי' כ' תמצית אות י', אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות נ"ג, ע"י אות מ"ו) – "מעשה באשה שהוצרכה להשאיר ציפורן אחת לצורך נגינה והיה לצורך פרנסה, והתיר לה הגרי"ש"א שתיטול עד כנגד הבשר, והציפורן שכנגד הבשר תנקר היטב".
2. חוט שני (ס"ק כ"ו ד"ה א"מ, ס"ק כ"ט אות ד') – "אם נשאר לכלוך תחת הצפורן, לאחר שחתכה את הציפורן, דינו כבלוע ואינו חוצץ, כיון שחתכה את כל מה שבולט".
3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"א, הע' תל"ב) – "וע' באגר"מ יו"ד ח"ב ס' פח שמקיל לאשה שאינה רוצה ליטול הציפורניים שלה, להצריך רק לחתוך אותם כפי השיעור הכי קצר שהיא אוהבת. ובזה סגי ע"י ניקור היטב. ושמעתי מרי"ב של' לסמוך ע"ז במקום צורך".

לה] זמנים.

א. בשעת טבילה או קודם טבילה.

1. בשעת טבילה.
 - א) רמב"ן (הל' נדה פרק ט' דין י"ב) – "נהגו שיהו נוטלות צפרניהן בשעת טבילה".
 - ב) רשב"א (תוה"ק בית ז' ש"ז, ל"ב-א') – "נהגו בנות ישראל ליטול צפרנים בשעת טבילה".
 - ג) ס' התרומה (סי' ק"ד) – "דמנהג שחותכין הצפרנים בשעת טבילה".
 - ד) ר"ן (שבועות סוף פרק ב') – "נהגו נשי דילן לגזוז צפרניהם בשעת טבילה".
 - ה) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ה, רכ"ד-ד') – "ונהגו הנשי לחתוך הצפרנים וליטלם בשעת טבילה".
 - ו) טור (סעי' י"ח) – "נהגו הנשים ליטול צפרניהם בשעת טבילתם".
 - ז) חינוך (מצוה קע"ה) – "נהגו בנות ישראל ליטול צפורן בשעת טבילה".
 - ח) מחבר (סעי' י"ח) – "נהגו הנשים ליטול צפרניהם בשעת טבילה".
2. בשעת טבילה, פי' קודם טבילה.
 - א) רבינו יונה (אגרת אות נ"ג) – "וצריכה לגזוז צפרני ידיה ורגליה קודם טבילה".
 - ב) סמ"ג (לאוין קי"א) – "נהגו הנשים לחתוך הצפרנים קודם הטבילה".
 - ג) מרדכי (שבועות אות תשמ"ז) – "ונהגו הנשים לחתוך הצפרנים קודם טבילה".
 - ד) חכ"א (כלל קי"ט סעי' י"ב, כלל קכ"א סעי' א') – "מפני שאינן יודעין לכיון מה נקרא נגד הבשר או שלא כנגדו ולכן נהגו הנשים ליטול צפרניהם קודם טבילה".
 - ה) קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' ח') – "וכבר נהגו לחתוך צפרני ידיהן ורגליהן קודם הטבילה".
 - ו) טהרת ישראל (סעי' ס"ב) – "נהגו הנשים ליטול צפרניהם בשעת טבילה היינו קודם טבילה".
 - ז) פרי טהרה (הע' מ"ו).

ב. בתוך ג' ימים.

1. דכל שכבר גזז בתוך ג' ימים להטבילה עלתה לה, ואינה צריכה לחזור ולגזוז לפני הטבילה.
 - א) חזקת טהרה (חק וזמן פרק ו' הע' י"ז) – "דכל שכבר גזז בתוך ג' ימים להטבילה עלתה לה, ואינה צריכה לחזור ולגזוז לפני הטבילה".

- (ב) חוט שני (ס"ק כ"ו ד"ה ואם, ס"ק כ"ט אות ה') – "ואם גזזה בהימים דקודם הטבילה, עד ג' ימים שפיר דמי, דאין ניכר עדיין גידול הצפרניים".
- (ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ו, עמ' של"ב).
- (ד) פותח שער (סי' כ"ב סעי' ט"ו) – "ואם חתכתן בערב שבת לכבוד שבת וטובלת ליל ג' בשבת, אינה צריכה לחתכן עוד הפעם, דהא לכתחלה עושה כן כשמזדמן ליל טבילתה במוצאי יו"ט אחר השבת, ואפי' אם טובלת ביום ג' או ד' אם אין מה לחתוך די לנקותן אם לא שגדלו קצת".
- (ה) תורת החציצה (אנגלית, עמ' י"ב בהג"ה, הע' מ"ט).

ג. חול המועד.

1. יכולה ליטול את צפרניה כדרך שנוטלתן בחול.
- (א) מחבר (או"ח סי' תקל"ב סעי' א', אפי' שלא במקום מצוה) – "מותר ליטול צפרנים בין דיד בין דרגל, אפילו במספרים".
- (ב) רמ"א (או"ח סי' תקל"ב סעי' א') – "יש מחמירין ואוסרים; וכן הוא המנהג להחמיר שלא ליטלן, בין בסכין בין במספרים, אם לא לצורך מצות טבילה שנוטלן כדרך בחול".
- (ג) ט"ז (ס"ק כ"א) – "דקי"ל בסימן תקל"ב שם להתיר חותכין בח"ה בלי שינוי".
- (ד) קיצור שו"ע (סי' ק"ד סעי' י"ב).
- (ה) ערה"ש (סעי' מ"ט, או"ח סי' תקל"ב סעי' ב').
- (ו) אמירה לבית יעקב (פרק ד' אות ג').
- (ז) טהרת ישראל (סעי' ס"ח).
- (ח) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"ב סעי' ט"ו).
- (ט) ששבה"ל (סעי' כ' ש"ך ס"ק כ"ה ד"ה ובחוק"מ, סיכום אות ו') – "בחול המועד מותר לקצוץ הצפרנים לצורך טבילה, (ולהחבר [אולי צ"ל ולהחמיר] בשינוי), ואפילו יכלה לטבול קודם יו"ט".
- (י) ושאר פוסקים – טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' כ"ג), וששכ"ה (פרק ס"ו סעי' ל"ג), בדה"ש (ס"ק קל"ז), חוט שני (ס"ק כ"ט אות י', הל' חוה"מ סוף פרק ט"ו), פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ה'), שערי טבילה (סי' י"ט אות ט"ו ס"ק ו'), פותח שער (סי' כ"ב סעי' כ"ג), יסוד הטהרה (פרק ו' הע' ל"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ח, עמ' של"ג), תורת החציצה (אנגלית, עמ' כ"א), פוסקים.
2. אם הטבילה היא במוצאי יום האחרון, ורוצה ליטול הציפורניים בערב יום טוב - עי' סי' קצ"ט סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ד. שבוע שחל בו תשעה באב.

1. מיקל.
- (א) מג"א (ס"ק י"א) – "ולכבוד שבת פשיטא דשרי כמ"ש ס"ג וכ"ש לצורך טבילה".
- (ב) פמ"ג (א"א ס"ק י"א) – "וי"ל לכבוד השבת אף שחל ט' באב בשבת י"ל דשרי בערב שבת ליטול הצפרנים אף לט"ז, והוא הדין טבילת מצוה י"ל דשרי".
- (ג) שלחן שלמה (סעי' ה').
- (ד) דרך החיים (בין המצרים סי' קכ"ט אות ד') – "נטילת צפרנים מותר לכבוד שבת אפילו בערב שבת של חזון אף שחל ט' באב בשבת ג"כ מותר וכן לצורך טבילת מצוה ג"כ מותר ליטול הצפרנים (שם במ"א ס"ק א')".
- (ה) ח"א (כלל קל"ג סעי' י"ז) – "מותר ליטול צפרנים וכל שכן בערב שבת או לצורך טבילה אפי' בערב שבת חזון".
- (ו) קיצור שו"ע (סי' קכ"ב סעי' ה') – "קציצת הצפרנים אין לאסור רק בשבוע שחל בו תשעה באב. ואשה לצורך טבילתה מותרת גם אז".
- (ז) מ"ב (ס"ק כ') – "ולענין נטילת צפרנים יש דעות בין האחרונים אכן לצורך טבילת מצוה בודאי שרי".
- (ח) כה"ח (סי' תקנ"א ס"ק מ"ט).
- (ט) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"ב סעי' ט"ו).
- (י) שבט הלוי (מבית לוי ח"ג עמ' ל' אות ז', עמ' נ' אות ג', בין המצרים תשנ"ט עמ' י"ז אות ו', עמ' כ"ב אות ג') – "קציצת צפרנים לכבוד שבת מותרת, וכן לצורך מצוה".
- (יא) פותח שער (סי' כ"ב סעי' כ"ד).
- (יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ט, עמ' של"ג).
- (יג) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע דיני שבוע שחל בו ת"ב סעי' ו') – "ובמקום מצוה כגון אשה שאירע לה טבילת מצוה בשבוע שחל בו תשעה באב, בודאי שיש להקל, ובערב שבת חזון פשוט שמותר".
- (יד) ג' שבועות (ארטסקרול, עמ' ל"ז).
- (טו) תורת החציצה (אנגלית, עמ' כ"א).
- (טז) פוסקים.

ה. אבלה בתוך שלשים: נטילת צפרנים לצורך טבילת מצוה.

1. ע"י אחר, אם רק עכו"ם או ה"ה ישראל.
- (א) ע"י עכו"ם.
- (1) מחבר (יו"ד סי' ש"צ סעי' ז') – "תאמר לעובדת כוכבים ליטלם בתער או במספרים".

- (2) ש"ך (יו"ד סי' ש"צ ס"ק ד') – "ולפעד"נ דדוקא נקט עובדת כוכבים".
 (3) נוב"ק (יו"ד סוף סי' צ"ט) – "שבנטילת צפרנים יש קולא אחרת שנוטלת ע"י נכרי מה שאי אפשר ברחיצה. נראה לפע"ד פשוט להתיר לאשה לכבוד הרגל ע"י נכרי אפילו שלא לצורך טבילה וק"ו לצורך טבילה".
 (4) לחז"ש (סי' קצ"ט לחם ס"ק כ').
 (5) טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' כ"ג).
 (6) לבושי עז (סעי' י"ח תמצית אות ח') - לשונו מובא לקמן.
 (7) יסוד הטהרה (פרק ו' הע' ל"ד) - לשונו מובא לקמן.
 (ב) ה"ה ישראל.

- (1) רמ"א (יו"ד סי' ש"צ סעי' ז') – "ולאו דוקא עובד כוכבים, אלא הוא הדין ישראלית, וסרכא לישנא דחול המועד נקט".
 (2) חכ"א (כלל קס"ה סעי' ל') – "יפה תאמר לעכו"ם ליטלם לה בתער או במספרים ולא דוקא עכו"ם אלא הוא הדין ישראלית (שם סעיף ז')".
 (3) גשר החיים (ח"א פרק כ"א סעי' י"א אות י') – "ע"י אשה אחרת".
 (4) בדה"ש (ס"ק קל"ז, ציונים ס"ק רס"ד).
 (5) פותר שער (סי' כ"ב סעי' כ"ד).
 (ג) במקום שאי אפשר ע"י אחר - ע"י עצמה, אם רק בשינוי או אפילו כדרכה.

- (1) ע"י שינוי.
 א. לבושי עז (סעי' י"ח תמצית אות ח') – "אשה אבלה תוך ל' שאסורה להסיר ציפרניה, תאמר לנכרית שתסירם ע"י כלי, ואם אין נכרית תסירם בידיה או בשיניה".
 (2) אפילו כדרכה.
 א. חכ"א (כלל קס"ה סעי' ל') – "כשם שאסור לגלח כל שלשים כך אסור ליטול צפרנים בכלי אבל בידיו או בשינוי מותר אפילו תוך שבעה ואשה שאירעה טבילתה אחר שבעה תוך שלשים ואם טול צפרניה בידיה או בשיניה אינה נוטלת יפה תאמר לעכו"ם ... ואם אי אפשר על ידי אחר נראה לי דמותרת ליטול בעצמה (דהא יש אומרים דאשת איש מותרת גם בגיהוץ ותספורת עיין בבית יוסף סימן שפ"א גבי כיחול ופירכוס ובסימן ש"צ)".
 ב. גשר החיים (ח"א פרק כ"א סעי' י"א אות י') – "חכ"א".
 ג. טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' כ"ג).
 ד. בדה"ש (ס"ק קל"ז).
 ה. יסוד הטהרה (פרק ו' הע' ל"ד) – "ובתוך ימי השלושים ל"ע, אם אפשר תקצוץ ע"י נכרית, ואם אי אפשר, תקצוץ כדרכה בכלי, וכן המנהג להקל".
 ו. פותר שער (סי' כ"ב סעי' כ"ד).
 2. אפילו לכתחילה ע"י עצמה כדרכה.
 (א) ט"ז (סי' ש"צ ס"ק ג') – "ולמה לא נתיר בשביל טבילת מצוה לכולי עלמא ולא ראינו נשים נוהגות כן ליטול צפרנים על ידי אחר תוך שלשים".
 (ב) יד הלוי (ח"ב סי' מ"ב) – "פשיטא דיש להתיר ליטלן בעצמה".
 3. מראי מקומות - שערי טבילה (סי' י"ט אות ט"ו ס"ק ז'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ח, פרק ל"ה הע' כ"ו).
 (א) קיצור דברי סופרים (הל' אבילות פרק מ"א סעי' צ"ב) – "ובזמנינו שאפשר ליטול הצפרנים היטב אף על ידי אחר, על ידי מכשיר הנקרא 'קוצץ צפרנים', אפשר דיש להחמיר שלא ליטול על ידי עצמה. אלא תיטול על ידי נכרית ואי ליכא נכרית תקוץ לה ישראלית. ונראה דכל שאין נכרית מצויה לה חשיב ליכא נכרית, שאינה צריכה לחזור אחריה. ומ"מ אם מקילה לקוץ בעצמה אף בזמנינו לא הפסידה".

לוי בדיעבד: שכחה ליטול צפורן - סעיף כ'.

- א. שלא קצצה אבל הצפורן נקיה.
 1. מיקל.
 (א) מחבר (סעי' כ') – "ואפילו אם היתה גדולה ועומדת ליחתך ופורחת ועוברת מכנגד הברש, אינה חוצצת".
 (ב) שלחן גבוה (ס"ק מ"א) – "ולפי דברי רבינו לעיל בסעיף ד' אף על פי שלא שמשה אינה צריכה טבילה אחרת, וכבר קבלנו עלינו בני ספרד הוראותיו שבאסור והיתר, וכן ראוי להורות לדידן, דאם באנו להחמיר להצריכה טבילה אחרת הוי חומרא דאתי לידי קולא, שהרי בית הטבילה שלנו היא בבית המרחץ של תוגרמים שנועלים אותם בלילה, ואם נזכרה בלילה אחר שטבלה וקודם ששמשה שהניחה צפורן א' מלחתוך, צריך להניחה ללילה שלאחריו ויבא בעלה לידי טומאת קרי בלילה, מלבד הקטטה והמריבה הגורמת בין איש ואשה, וגדולה כח השלום שאפילו השם הנכתב בקדושה נמחה על המים להטיל שלום בין איש לאשתו, לכך נראה דהמיקל כדברי רבינו לשמש בלי טבילה שנייה לא הפסיד, והמחמיר על עצמו יראה לעמוד עצמו".
 (ג) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', חציצה אות ב' ס"ק ד') – "שכחה לחותכם אינה צריכה לחזור ולטבול, אלא א"כ נמצא בהם בצק שאז חוצץ".
 2. מחמיר, צריכה טבילה אחרת.
 (א) רמ"א (סעי' כ') – "ומאחר דכבר נהגו ליטול הצפרנים, אפילו אם צפורן אחת נשאר בידה וטבלה, צריכה טבילה אחרת. וכן נוהגין".
 (ב) ב"ח (ס"ק י"ט) - לשונו מובא לקמן.

ג) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות ד') - לשונו מובא לקמן.

ד) שאר פוסקים - עי' לקמן להגדר.

3. מראי מקומות.

א) ביע אומר (ח"ב יו"ד סי' י"ג) - "וכל זה אני אומר לשיטת הראב"ן והש"ך. אבל לדידן אין צורך בזה, מכיון שרוב ככל הפוסקים חולקים ע"ז, וס"ל שאין הצפורן חוצצת כלל. וכן פסק מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו. וכ"כ בשלחן גבוה (ס"ק מא), שלפ"ד מרן אף על פי שלא שמשה א"צ טבילה אחרת, וכבר קבלנו עלינו הוראות מרן. ז"ל. וכן ראוי להורות. ע"ש. וכן הובא להלכה בשו"ת יהודה יעלה קובו (חיו"ד סי' כא). ע"ש. וע' בבן איש חי ש"ב (פר' שמיני אות ד), שמנהגם להורות לחלק בין אם שמשה כבר, ובין אם הרגישה בדבר לפני ששמשה. ע"ש. וטוב להחמיר בזה היכא דאפשר, ובפרט כשלא בדקה תחת הצפורן, נראה שראוי לחוש ולטבול שנית אם נזכרה לפני ששמשה".

ב. בזמן שהוזרת וטובלת: האם תטבול בברכה.

1. לא תברך - עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.

ג. צריכה טבילה אחרת, הטעם.

1. חשש שאינו נקי.

א) הג' שע"ד (סי' י"ד ד"ה ואם) - "ואם שכחה ולא נטלה צפורניה קודם טבילה אינה חוצצת בלבד שלא יהא בתוכם טיט, ומ"מ טוב להחמיר ותטבול פעם שנייה משום דאי אפשר שלא יהא בתוכם טיט".

ב) דר"מ (ס"ק ז') - "בהגהות שערי דורא ...".

ג) מהר"ם מלובלין (סי' ע"א).

ד) ט"ז (ס"ק כ"א).

2. כל שעומד לקצוץ כקצוץ דמי.

א) ראב"ן (נדה סי' שכ"ו) - "צריכה לחתוך צפורני ידיה ורגליה דכיון דעתידה ליטלן חייצי השתא".

ב) עי' רמ"א (סעי' כ', כדאי' בש"ך ס"ק כ"ה) - "ומאחר דכבר נהגו ליטול הצפרנים, אפילו אם צפורן אחת נשאר בידה וטבלה, צריכה טבילה אחרת".

ג) ב"ח (ס"ק י"ט) - "נראה אפילו ברי לה שלא היה שם טיט כלל יש להחמיר שתטבול פעם שנייה שהרי איכא למ"ד דאם הציפורן עומדת ליקצץ הוא חוצץ ... ולא דמי לשערות הראש דרוב נשים אין דרכן לקצצן מה שאין כן ציפרנים דכולן קוצצות אותן והויא חציצה אם לא תקוץ אותם".

ד) ש"ך (ס"ק כ"ה) - "דטעמא לאו משום דא"א שלא נשאר טיט תחת הציפורן אלא משום דהציפורן עצמו חוצצת וכ"כ הב"ח".

ד. אם קצצה הצפורן רק שלא כנגד הבשר, האם צריך טבילה אחרת.

1. מחמיר.

א) להורות נתן (ח"י סי' ס"ה אות ז') - "וממילא פשוט, דמה שכתב הרמ"א ... צריכה טבילה אחרת וכן נוהגין, והיינו כמו שביאר הש"ך שם (ס"ק כ"ה) דמאחר שנהגו כך לכן הצפורן עצמו חוצץ, והביא שכן כתב הראב"ן ... וא"כ למאי שמבואר בכל הראשונים הנ"ל דנהגו לחתוך את כל הצפורן עד מקום דיבוקו בבשר אשר שם אין מקום לחציצה, הנה אם טבל בלא שחתך את כל הצפורן צריכה טבילה אחרת, כיון דכל הצפורן חוצץ שעומד ליגזז".

ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה של"ט, לבושי עז סעי' י"ח תמצית אות ד') - "ובדיעבד אם נשאר לה ציפורן כנגד הבשר וטבלה, צריכה טבילה שנית".

ג) קנה בשם (ח"א סי' ק', סי' ק"א) - "ראיתי בספר שערי טוהר ... שבט הלוי ... נראה פשוט לענ"ד דכיון שכל הראשונים הנ"ל כתבו טעם המנהג משום חשש טיט ובצק שתחת הצפורן, בודאי צריך לחוש לדבריהם לקיים מנהג הנשים בזה לחתוך הצפרנים עד מקום דיבוקם בבשר".

1) אמנם עי' קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות קצ"ג) - לשונו מובא לעיל.

ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"ג) - "שה"ה לדידן שמחמירין לחתוך גם מה שכנגד הבשר, שצריכה לחזור ולטבול אם שכחה לחתוך אותה. אא"כ הוא כשיעור הכי קצר כרצונה, שיש להקל כר' משה זצ"ל (בהערה שלפנ"ז)".

2. מיקל, שלא צריכה טבילה אחרת.

א) שערי טוהר (שער י"ח סעי' ט"ו, ס"ק ט"ו) - "ואם נטלה הצפרנים הבולטים מכנגד הבשר אף שנשאר מהם מעט כנגד הבשר או איזה עוקץ בצדדי הציפורן א"צ טבילה שנית אא"כ מצאה שם בצק או צואה הנדבק, כן נ"ל".

ב) ששבה"ל (סיכום אות ג', לבושי עז סעי' י"ח תמצית אות ד').

ג) הגרח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק ד' סיון תשס"ט) - "שאלה: אשה שנטלה הצפרנים הבולט מכנגד הבשר ורק נשאר מעט כנגד הבשר וטבל, האם צריכה טבילה שנית. תשובה: כמדומה שלא".

ד) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ד' סיון תשס"ט) - "שאלה: אשה שנטלה הצפרנים הבולט מכנגד הבשר ורק נשאר מעט כנגד הבשר וטבל, האם צריכה טבילה שנית. תשובה: לא".

ה) בדה"ש (ס"ק קנ"א).

ו) פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ב').

ז) שערי טבילה (סי' כ"א אות ז' ד"ה ומכל ס"ק ב').

ח) מראה כהן (עמ' קכ"א אות ב') - "ובדיעבד אם נטלה את הצפורן באופן שאינה בולטת מכנגד הבשר עלתה לה הטבילה".

(ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ז, פרק ל"ה הע' י"ח).

(י) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"ה) – "אם טבלה בלא שקצצה צפרני ידיה או מקצתן, אם צפרניה אינן ארוכות אלא כנגד בשר האצבע, ואין לכלוך מתחת לצפרנים, יש להקל".

(יא) פרי טהרה (הע' מ"ח) – "דאם יגביה ידה נגדה ומסתכל בכף היד ואי אפשר לראות הצפורן שפיר דמי".

(יב) חק וזמן (פרק ו' סעי' ט').

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק נ"ג).

ה. צריכה טבילה אחרת, הגדר.

1. מחמיר, אפילו שימשה כבר, אם אפשר.

(א) ש"ך (ס"ק כ"ה, סי' קצ"ז ס"ק א') – "נראה דהיכא דאפשר לה לחזור ולטבול אפילו לא מצאה עד למחר יש לה לחזור ולטבול וכמדומה לי שכן נוהגים להורות אבל היכא דלא אפשר אין להחמיר כיון שעבר הלילה".

(ב) מקור חיים (ס"ק ס"ו, תפארת צבי ס"ק ט"ו) – "וכן נראה עיקר".

(ג) חכ"א (כלל קי"ט סעי' י"ד) – "אבל אם לא נזכרה עד אחר ששמשה אם אפשר בקל לטבול שנית תטבול שכבר קיבלו עליהם הנשים חובה אבל באי אפשר לטבול שנית אפילו לא שמשה אלא שעברה הלילה עם בעלה אינה צריכה טבילה שנית שלא יוציא

לעז עליה ששמשה נדה ובלבד שידעה שהיה נקי ואם מסופקת אם היה נקי ועכשיו הוא נקי גם בזה סמכינן לקולא".

(ד) מלבושי טהרה (סעי' כ"ז).

(ה) טהרת ישראל (סעי' ס"ד, סעי' ס"ה).

(ו) שערי טוהר (שער י"ח סעי' ט"ו).

2. אחר תשיש, אינה חוזרת וטובלת.

(א) מהר"ם מלובלין (סי' ע"א) – "פשיטא כשלא ניטל איזה צפורן ונמצא שהוא נקי פשיטא דעלתה לה טבילה מן הדין. ומה

שמחמירין לחזור ולטבול לא נמצא זה בשום פוסק אלא שנמצא בהג"ה שערי דורא בהלכות נדה וז"ל ואם שכחה ולא נטלה צפרניה קודם טבילה אינה חוששת בלבד שלא היא בתוכה טיט מ"מ טוב להחמיר ותטבול פעם שנייה משום דא"א שלא היא

בתוכה טיט עכ"ל התוספות. ע"כ הוא לשון ההג"ה. אבל בקשתי ולא מצאתי זה בתוספות ומההג"ה זו הגיה מהרמא"י בש"ע וכתב שצריכה טבילה אחרת. וכיון שאין זה מדינא אלא מחומרא נ"ל שלא החמירו אלא כשמצאה ששכחה צפורן אחת מיד אחר

הטבילה קודם שלנתה עם בעלה אבל אם לא מצאה כ"א עד למחר אין ראוי להחמיר שלא תוציא לעז על בעילתה ואפי' אם לא נזקקה לבעלה באותה לילה הדבר מכוער ואין צריכה טבילה אחרת אם לא נמצא שום לכלוך תחתיו".

(ב) ט"ז (ס"ק כ"א) – "כאן שכבר שמשה ואפשר שהיא נתעברה אם באת להחמיר עליה בטבילה שנית אתה מוציא לעז על אותו הולד ... כן נראה לע"ד ברור".

(ג) עי' בית הילל (ס"ק ג') – "ואף שבעל ש"ך [ס"ק כה] גבי ציפורן [מחמיר] אפילו שמשה, אבל מהר"ם מלובלין [סימן עא] ובעל טורי זהב [ס"ק כא] הקילו בזה".

(ד) משנה למלך (מקואות פרק ב' הל' י"ד) – "נהגו הנשים ליטול צפורניהן וכתוב בהגהות שערי דורא אם שכחה ולא נטלה צפורניה קודם טבילה אינה חוששת ובלבד שלא היא בתוכה טיט ומ"מ טוב להחמיר ותטבול פעם שנית משום דא"א שלא היא

בתוכה טיט עכ"ל כ"כ הרב המפה (א"ה סי' קנ"ח) דצריכה טבילה אחרת. וכתב הרב המנהיר סימן ע"א דכיון דאין זה מדינא כי אם מחומרא לא החמירו אלא כשמצאה ששכחה צפורן אחד מיד אחר הטבילה קודם שלנה עם בעלה אבל אם לא מצאה כי אם

עד למחר אין ראוי להחמיר שלא תוציא לעז על בעילתה ואפי' אם לא נזקקה לבעלה באותו הלילה הדבר מכוער וא"צ טבילה אחרת אם לא נמצא שום לכלוך תחתיו עכ"ל".

(ה) תוה"ש (סי' קצ"ז ס"ק ב') – "וכ"נ עיקר".

(ו) פחד יצחק (ערך טבילה וחציצתה) – "טורי זהב ... וכן הוא מנהג פירארא וכן פסקו בעלי הוראה אשר היו לפנינו להצריכה טבילה שנית אם לא שמשה ולהקל אם שמשה".

(ז) אורחות יושר (סוף פרק כ"ג).

(ח) סד"ט (ס"ק ל"ט, סוף סי' קצ"ט [לשונו מובא לקמן]) – "אין לדחות דברי המוהר"ם לובלין והט"ז מהלכה דהראב"ן הוא יחיד בזה וכל הפוסקים חולקים עליו".

(ט) מי נדה (קונ"א סעי' כ') – "ודאי יש לסמוך אמהר"ם לובלין והט"ז".

(י) משחא דרבנותא (יו"ד סי' קצ"ח על סעי' י"ח) – "כלל העולה אם עדין לא שמשה אעפ"י שלא נמצא בצפרניה דבר החוצץ יש להחמיר ולהצריכה טבילה ... אבל אם שמשה עם בעלה א"ץ לחזור ולטבול".

(יא) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק כ"א ד"ה ובעיקר).

(יב) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות ד') – "ואם שכחה אפילו צפורן אחת וטבלה, צריכה טבילה אחרת. במה דברים אמורים אם הרגישה בצפורן קודם ששמשה עם בעלה, אבל הרגישה אחר ששמשה עם בעלה, אם יש צואה בצפורן שלא כנגד הבשר תטבול

טבילה אחרת, ואם הצואה היא כנגד הבשר בלבד, לא תטבול טבילה אחרת, כן אנחנו מורין פה עירנו יכוננה עלינו אמן מאבותינו ... וכל זה בצואה, אבל אם יש בצק תחת הצפורן אפילו כנגד הבשר דוקא הרי זה חוצץ, וצריכה טבילה אחרת בכל

גוונא".

(יג) דע"ת (סעי' כ' ד"ה ועי' ש"ך).

(יד) הרי בשמים (מהד"ת סוף סי' ק"ל).

- (טו) גלות עליות (מקואות פרק ט' משנה ב' סוף פסקא ג') – "אך בלנה עם בעלה אין להחמיר אף אם לא הדיחתה מצואה שתחתיו, רק שיהא נקי מטיט ובצק. ובצפרני הרגל אין להחמיר כלל אף שלא שמשם עדיין זהו הנ"ל. ואם אינה מקפדת אף בטיט ובצק אין להחמיר כאמור. והש"ך החמיר בזה, והסומך להקל על דברי המהר"ם לובלין והט"ז לא הפסיד".
- (טז) ששבה"ל (סעי' י"ח סיכום אות ג', סעי' כ' אות ב').
- (יז) בדה"ש (ס"ק קמ"ו, ס"ק קמ"ז, ס"ק קנ"ב, ס"ק קנ"ט, ציונים ס"ק ש"ח) – "שיש להקל כדעת הט"ז".
- (יח) חוט שני (ס"ק כ"ט אות ו', אות ז').
- (יט) פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ג').
- (כ) מראה כהן (פרק ז' הע' נ"ח) – "והרבה אחרונים כתבו כהט"ז, ולכן לדינא מורים שאם לנה אצל בעלה אינה צריכה לחזור ולטבול, ובמקרה שבית הטבילה סגור וא"א לחזור ולטבול יש לדון דהוי כדעבד ולסמוך על הט"ז ולהתירה".
- (כא) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"ה) – "ואם ארוכות יותר ולא נמצא שם לכלוך, לכתחילה טבול שוב, אך אם כבר שמשה עם בעלה, או שכבר עבר הלילה אף אם לא שמשה, או שהמקוה כבר סגור ולא ניתן לטבול שוב באותו הלילה, ואין שום לכלוך מתחת לצפורן אף שהצפורן גדולה ועומדת ליחתך, הרי היא מותרת".
- (כב) פוחת שער (פרק כ"ב סעי' י"ט, סעי' כ"א) – "למעשה המנהג להורות בזה כמהר"ם מלובלין".
- (כג) הגרש"ז אולמן (חק וזמן פרק ו' הע' כ').
- (כד) חק וזמן (פרק ו' סעי' ט').
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' רל"ה), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק מ"ב).
- (א) קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' ח', לחו"ש לחם ס"ק נ"א) – "אשה ששכחה לחתוך צפורן וטבלה כך, אם נזכרה קודם שנזקקה לבעלה צריכה טבילה אחרת, ואם לא נזכרה עד לאחר שנזקקה לבעלה תעשה שאלת חכם".
- (ב) ערה"ש (סעי' מ"ח) – "ונחלקו הגדולים בזה די"א דכשעבר עליה הלילה ושמשה עם בעלה לא תטבול למחר כדי שלא להוציא לעז על הטבילה [ט"ז סק"א ומהרמ"ל] וי"א שצריכה טבילה אחרת [ש"ך סק"ה ובנקה"כ] ואפילו לדיעה זו תטבול בלא ברכה ובשעת הדחק יש לסמוך אדיעה ראשונה".
- (ג) לבושי עז (סעי' כ' תמצית אות ד', אות ו') – "הט"ז. וכן נקטו הפוסקים ... אף ששימשה עם בעלה, אם יכולה לטבול בקל באותו לילה תטבול שנית".

ו. לנתה עם בעלה בלא שמשה - למקילים לעיל.

1. מיקל.
- (א) מהר"ם מלובלין (סי' ע"א) - לשונו מובא לעיל.
- (ב) משנה למלך (מקואות פרק ב' הל' י"ד) - לשונו מובא לעיל.
- (ג) סד"ט (ס"ק ל"ט, סוף סי' קצ"ט) - "דבידוע לה שהיה נקי יש להקל בשמשה כדברי הט"ז או בלנה לילה אחת עם בעלה אע"פ שלא שמשה וכדברי מהר"ם לובלין בתשובה סימן ע"א, ואף הרמ"א שכתב להחמיר י"ל דדוקא בלא לנה עם בעלה הוא דמחמיר לכתחלה, אבל בא"י אם היה נקי אין להקל".
- (ד) מי נדה (קונ"א סעי' כ' ד"ה והנה).
- (ה) בדה"ש (ס"ק קמ"ו, ס"ק קנ"ו, ציונים ס"ק ש"ט).
- (ו) פוחת שער (פרק כ"ב סעי' י"ט).
- (ז) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"ה) - לשונו מובא לעיל.
- (ח) הגרש"ז אולמן (חק וזמן פרק ו' הע' כ').
- (ט) חק וזמן (פרק ו' סעי' ט').
2. מחמיר.
- (א) מסגרת השלחן (דין כ') - "ודמ"מ אם לא שמשה אפ"ל שלנתה עם בעלה ולא מצאה הצפורן עד למחרתו דתחזור ותטבול (ולא כמהר"ם מלובלין דהקל בזה)".

ז. אחר שנסגר המקוה - למקילים לעיל.

1. מיקל – בדה"ש (ס"ק קמ"ו, ציונים ס"ק ר"פ, ע"ל מלואים שם, ס"ק קנ"ו, ציונים ס"ק ש"י), פוחת שער (פרק כ"ב סעי' כ"א), מראה כהן (פרק ז' הע' נ"ח, לשונו מובא לעיל), יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"ה, לשונו מובא לעיל), הגרש"ז אולמן (חק וזמן פרק ו' הע' כ'), חק וזמן (פרק ו' סעי' ט').
2. מחמיר – הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה סי' קצ"ח הע' רצ"ב), משמרת הטהרה (סי' קצ"ח סוף ס"ק קל"ג).

ח. ספק נקי.

1. ט"ז (ס"ק כ"א), לחם ושמלה (לחם ס"ק נ"א) – "ואפילו אם אין ידוע לה שלא היה שם טיט וצואה ... דהא אפילו אם היה שם צואה מדאורייתא אינו חוצץ דרובו ומקפיד בעיניו אלא דגזירה דרבנן היא במיעוט המקפיד כדאיתא ריש הסימן אם כן הוה כאן ספיקא דרבנן".
- (א) פ"י, שדבריו אמורים כשאינה מוצאת שום לכלוך תחתיהם עכשיו – מסגרת השלחן (דין כ', לשונו מובא לקמן), פרדס רמונים (מק"ז ס"ק כ"א ד"ה ומ"ש הט"ז שגדול, "והט"ז [איירי] בשאין ידוע לה אם היה נקי מקודם רק שענתה הוא נקי, ויש לחוש שמא אחר שעלתה נפל"), בדה"ש (ס"ק קמ"ז, ציונים ס"ק רפ"ג, "שדבריו אמורים כשאינה מוצאת שום לכלוך תחתיהם עכשיו").

(ב) פי', יש להקל אף כשמוצאת עכשיו לכלוך שם – מי נדה (קונ"א סעי' כ' ד"ה מיהו), טהרת ישראל (סעי' ס"ד, יד אלי' ס"ק רי"א).

2. כשמוצאת עכשיו לכלוך שם: הלכה.

(א) מחמיר – סד"ט (ס"ק ל"ט ד"ה אלא, ס"ק נ"א), מי נדה (קונ"א סעי' כ' ד"ה מיהו), מסגרת השלחן (דין כ', "ואם נמצא שום לכלוך תחתיו נ"ל דבכל גוונא צריך טבילה שנית ... ודכן מסתבר גם כן לפרש דברי הט"ז"), פרדס רמונים (מק"ז ס"ק כ"א ד"ה ובעיקר), בדה"ש (ס"ק קמ"ז), לבושי עז (תמצית אות ה', "ונקטינן כהסד"ט").

(ב) מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' ס"ד, "אבל בעכשיו אינו נקי אף מסופקת שמא תחלה היה נקי קשה להקל אף בא"א לטבול שנית. ואין לערער על המיקל").

3. כשאינה מוצאת שום לכלוך תחתיהם עכשיו: הלכה.

(א) מיקל – ט"ז (ס"ק כ"א), חכ"א (כלל קי"ט סעי' י"ד, "ואם מסופקת אם היה נקי ועכשיו הוא נקי גם בזה סמכינן לקולא"), לחם ושמלה (לחם ס"ק נ"א), מי נדה (קונ"א סעי' כ' ד"ה מיהו), פרדס רמונים (מק"ז ס"ק כ"א ד"ה ובעיקר), טהרת ישראל (סעי' ס"ד, "ואף במסופקת אם היה נקי ועכשיו הוא נקי גם בזה סמכינן לקולא").

(ב) מחמיר – סד"ט (ס"ק ל"ט ד"ה אלא, ס"ק נ"א, סוף סי' קצ"ט [לשונו מובא לעיל]), "ובמיעוט הגוף לא עיינה לא עלתה לה טבילה", לבושי עז (תמצית אות ה', "ונקטינן כהסד"ט").

(ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קמ"ז, בי' ד"ה ומאחר).

4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק מ"ב).

ט. צפורן אחת.

1. רמ"א (סעי' כ') – "ומאחר דכבר נהגו ליטול הצפרנים, אפילו אם צפורן אחת נשאר בידה וטבלה, צריכה טבילה אחרת. וכן נוהגין".

2. מחמיר – אבן ישראל (ח"ז סי' ל"ב, "דבשכחה צפורן אחת וטבלה אפילו אם כבר לנתה עם בעלה, צריכה לחזור ולטבול"), הגריש"א זצ"ל (חק וזמן פרק ו' סוף הע' כ').

3. הציפירה נקיה, אינה חוזרת וטובלת [לפי הכלל הנ"ל] – מהר"ם מלובלין (סי' ע"א. הו"ד בש"ך סי' קצ"ז ס"ק א'), מי נדה (קונ"א סעי' כ'), חוט שני (ס"ק כ"ט אות ו', "אין להחמיר"), יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"ה, לשונו מובא לעיל), חק וזמן (פרק ו' סעי' ט'), וסתימות כמה פוסקים.

4. מראי מקומות – לבושי עז (סעי' כ' תמצית אות ט').

(א) שבה"ל (ח"ב סי' ע"ה אות ג') – "ומה ששאל עוד למה שכתב רמ"א סי' קצ"ח ס"כ דמאחר שכבר נהגו ליטול הצפרנים אפילו צפורן א' נשאר בידה דחוצץ גם דיעבד האיך הדין אם היו צפרניה קטנים ונטלה אותם ונשאר אחד קטן שאינו עובר כלל מכנגד הברש, לדידי פשיטא שאינו חוצץ דלא מבעי' לטעמא דחשש טיט תחת הצפורן כיון שהי' נקי גמור, וגם אינו מפריח ויוצא, אלא גם לטעם דעומד לקצוץ שבש"ך ס"ק כ"ה בשם הראב"ן, מ"מ לא קבלו טעם זה להחמיר אלא א"כ בגדר צפורן עובר מכנגד הברש, ואפילו בצפורן ממש בליל שבת וכיו"ב איכא דעת רבותינו מקילים כדעת הט"ז עיין בד"ת, אלא שבזה דרכי להחמיר אבל בנ"ד הדברים פשוטים להיתר ואכמ"ל".

י. כללי ספק דרבנן. [ספק דרבנן, חזקת איסור, דבר שיש לו מתירין, ועוד].

1. עי' לקמן סי' קצ"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

2. עי' יו"ד סי' ק"י כללי ס"ס של הש"ך, לשיטות ומראי מקומות.

3. קצת מראי מקומות – ששבה"ל (סעי' כ' סיכום אות ט'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' י"ז).

[ז] צפרני רגליה.

א. המנהג רק על צפרני ידיה או גם צפרני רגליה.

1. גם על צפרני רגליה.

(א) רבינו יונה (אגרת אות נ"ג) – "וצריכה לגזו צפרני ידיה ורגליה קודם טבילה ולנקותם".

(ב) ראב"ן (נדה סי' שכ"ו) – "צריכה לחתוך צפורני ידיה ורגליה".

(ג) הו"ד בש"ך (ס"ק כ"ה).

(ד) חכ"א (כלל קכ"א סעי' א') – "ותחתוך צפרני ידיה ורגליה עד מקום שניכר רושם השחרות".

(ה) קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' ח') – "וכבר נהגו לחתוך צפרני ידיהן ורגליהן קודם הטבילה".

(ו) בן איש חי (שנה ב' פ"ר שמיני אות ד') – "נהגו הנשים ליטול הצפרנים בין של ידים בין של רגלים".

(ז) שאר פוסקים – שערי טוהר (שער י"ח סעי' ט"ו), אבן ישראל (ח"ז סי' ל"ב ד"ה וזה), בדה"ש (סוף ס"ק קל"ז), חוט שני (ס"ק כ"ט אות ב'), פרדס שמחה (ס"ק מ"ו), לבושי עז (סעי' י"ח תמצית אות ט'), אורחות הבית (פרק כ"ג הע' ט"ו), מראה כהן (עמ' קכ"ב אות ה'), פוחת שער (סי' כ"ב סעי' כ"ה), יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"ד, פרק ז' סעי' ו'), עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ט, פרק ל"ד הע' רכ"ח), פרי טהרה (סעי' י"ח), חק וזמן (פרק ו' סעי' ח'), אהל שרה (עמ' פ"ה).

ב. לקצוץ את צפרני הידים והרגלים באותו יום.

1. לצורך טבילת מצוה, מותר - עי' לעיל.

ג. שכחה, בדיעבד: האם צריכה טבילה אחרת.

1. אפילו אינו נקי, מיקל.
 - (א) עי' חמודי דניאל, הו"ד בפת"ת (ס"ק י') – "ראיתי בכתבי הרב הגדול מהר"ר דניאל זצ"ל שדעתו להקל בצפרני הרגלים שאינה צריכה טבילה אחרת הגם שאינה יודעת אם היה נקי וכתב שאפשר אפילו יודעת שלא היה נקי א"צ טבילה אחרת שברגלים אין דרכן של הנשים להקפיד".
 - (ב) פרדס רמונים (שפתי חכם סוף ס"ק כ"ב) – "חמודי דניאל ... ודאי כן הוא דחוינן שאין שום אחד מקפיד בצואה שבצפרני הרגלים, ואפילו בשעת רחיצה אין מקפידין לחטט הצואה משם".
 - (ג) שערי טוהר (שער י"ח סעי' ט"ו).
 - (ד) ששבה"ל (ש"ך ס"ק כ"ה ד"ה צפרני, סיכום אות ה') – לשונו מובא לקמן.
2. נקי עכשיו, מיקל.
 - (א) עי' בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות ד') – "מיהו אם שכחה צפורן של רגלים דוקא, כתבתי בסה"ק מקבציאל, דיש להתיר בזה משום ספק ספיקא, ועיין פתחי תשובה סק"ח, דבצפרני רגלים יש להקל, עיין שם".
 - (ב) עי' טהרת הבית (ח"ג עמ' צ"א).
 - (ג) לבושי עז (סעי' י"ח תמצית אות י').
 - (ד) פותח שערי (סי' כ"ב סעי' כ"ה) – "ועכ"פ בנראה נקי עכשיו וספק אם היה נקי מקודם אפשר להקל".
3. מחמיר, צריכה טבילה אחרת – אין לחלק בין יד לרגל.
 - (א) תפארת למשה (ד"ה בכ"י דף הנ"ל ע"א) – "ומתני' סתמא קתני דמשמע בין בידי בין ברגליו חוצץ ...".
 - (ב) הגריש"א זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' כ"א סוף ד"ה ובפנים).
 - (ג) בדה"ש (ס"ק קמ"ט, בי' ד"ה שלא עמ' ל"ו).
 - (ד) עמק התשובה (חק וזמן פרק ו' הע' כ"א ד"ה ובפנים).
 - (ה) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' כ"א ד"ה ובפנים).
4. **אם הגרבים שקופות.**
 - (א) הגריש"א זצ"ל (שערי טבילה סי' י"ט אות ט"ו ס"ק ה'), אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות מ"ז) – "שנשים הגורבות גרביים שקופות דנחשב שמקפידות על צפרני הרגלים".
 - (ב) ששבה"ל (ש"ך ס"ק כ"ה ד"ה צפרני, סיכום אות ה') – "בצפרני הרגלים מקילים בדיעבד שאפילו לא קצצה א"צ טבילה אחרת ואפילו אם הגרבים שקופות, כיון שאין מקפידים".
 - (ג) עי' טהרת הבית (ח"ג עמ' צ"ב ד"ה ונשים) – "ונשים ההולכות בסנדלים (ללא גרבים) ואצבעות רגליהן נראות, ודאי שהן מקפידות על ניקוי תחת הצפרניהן. לפיכך דין צפרני רגליהן כדין צפרני ידיהן, ואם אינן נקיות תחת הצפרנים שלא כנגד הבשר חוצצות בטבילה".
5. מראי מקומות – לחם ושמלה (לחם ס"ק נ"ג, שמלה ס"ק כ'), דעת (סעי' כ' ד"ה ועי' בפ"ת, "וצ"ע"), פתחא זוטא (ס"ק ל', "צ"ע"), טהרת ישראל (סעי' ס"ו, "ולמעשה צ"ע"), פרדס שמחה (ס"ק נ', "צ"ע"), ט"ז וש"ד השלם (שפ"ח ס"ק ס"ד), אהל שרה (עמ' פ"ה הע' ב').
 - (א) ערה"ש (סעי' מ"ח) – "ויש מי שאומר דבצפרני הרגלים יש להקל בכל עניין אף בנמצא טיט תחתיהם וא"צ טבילה אחרת דברגלים פשיטא דלא קפדי [פ"ת סק"ח בשם חמ"ד] ודברי טעם הן ומ"מ צ"ע למעשה".
 - (ב) שבה"ל (ח"ב סי' צ"ג אות ב') – "אשה שגדל צפורן הרגל תוך הבשר, והרפואה לזה שמגביהים אותו ומניחים אותו ליגדל כך זמן מה ועפ"י פקודת הרופא אין לחתכו, אם חוצץ הטבילה לדידן דמחמירים כדעת הראב"ן שבש"ך סי' קצ"ח ס"ק ה' דהצפורן עצמו חוצץ אף אם הוא נקי. איברא בחמודי דניאל שבפ"ת שם מקיל בצפרני רגלים, אמנם לכאורה לא יראה כן מלשון הש"ך עצמו בשם הראב"ן שכ' צריכה לחתוך צפרני ידי' ורגלי' וכו' וכבר ראיתי מי שהעיר בזה, ואולי רצה לומר דבזמנינו אין מקפידים וא"כ שוב צ"ע אם אפשר לסמוך ע"ז דבזה"ז הנשים מקפידים לחתכן וגם שיהיו נקיים, אמנם בהא דידן אפשר להקל עפ"י תשובת הח"ס יו"ד סי' קצ"ה ומובא גם בפ"ת שם ס"ק י"ב, בכלות ששערותיהן ארוכות ועתידין לקוץ אחרי בעילת מצוה ורצה אחד להחמיר בזה מטעם עומד לקצוץ חוצץ, ודעת הח"ס להקל כיון דאינו עומד לקצוץ עד מחרת יום הנשואין ובעומד לקצוץ בעינן לקצוץ מיד וזולת זה אינו חוצץ, וא"כ בהא נמי כיון דעכשיו אינו עומד לקצוץ ואדרבה הקפדה שלא לקצוץ פשיטא דאינו חוצץ, וכמובן אם מגביהים הצפורן ע"י ששמים תחתיו תחבושת קטנה מבגד הרגל לזה דיש חשש חציצה".
 - (ג) חוט שני (ס"ק כ"ח ד"ה צפורן שברגל) – "צפורן שברגל שאינה מחוברת לבשר בכל משכה, הנה מצד המנהג לגזור הצפורן, אין צריך לגזור אלא עד המקום שהדרך לגזור באופן הרגיל, אבל צריך לנקות תחתיה, ומ"מ למפרע שלא ידעה שאינה מחוברת ולא נקתה שם, אינה צריכה לחזור ולטבול".
 - (ד) יסוד הטהרה (פרק ו' סוף סעי' ל"ה) – "ואם טבלה בלא שקצצה את צפרני רגליה, אפילו נמצא מעט לכלוך תחתיה, כיון שודאי אינה מקפדת ע"ז, וכן אין דרך נשים להקפיד על מעט לכלוך שמתחת לצפרני הרגלים, אינה צריכה לחזור ולטבול, ואפילו בחול. ואם הצפורן ארוכה כל כך שעומדת להיקצץ ומקפדת ליטול אותה, צריכה לחזור ולטבול. אך אם כבר שמשה עם בעלה או שכבר עבר הלילה או שהמקוה סגור, ולא ניתן לטבול שוב באותו הלילה, הרי היא מותרת".

לח | שבת ויום טוב.

אשה ששכחה לגזור ציפרניים בליל טבילה שחל בשבת, **מה דינה**. (1) תדחה טבילתה. (2) תנקר צפרניה. (3) תקצוץ ע"י עכו"ם, ורק בשינוי. (4) ע"י גוי, ואפי' כדרכו.

א. השאלות.

1. מה הגדר של מלאכת גוזז: שצריך את הצפרניים או השער, או שגזיזה הוי לצורך תיקון הגוף, או שהוא מעשה נטילה והפרדה. ונ"מ, בהכלל של מלאכה שאצל"ג [ומחלוקת ר"ש ור"י, האם משאצל"ג חייב או פטור] - ע"י או"ח ריש סי' ש"מ, לשיטות ומראי מקומות.
2. מה הדין של מסייע: האם מסייע אין בו ממש [חוץ ממקיף וניקף], או יש בו ממש - ע"י או"ח סי' שכ"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
3. מה חומר החיוב לקצוץ צפרניים לפני טבילת מצוה: האם הוי חומרא בעלמא, או חוב גמור - ע"י לעיל.
4. האם מותר אמירה לנכרי במלאכה דאורייתא במקום מצוה: האם פוסקים [או מצטרפים] שיטת הבעל העיטור - ע"י או"ח סי' רע"ו סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
5. מה הגדר של שבות דשבות באמירה לנכרי: אם שבות של משאצל"ג [שפסקין כר"ש, שפטור] נכלל בהכלל של שבות דשבות מותר ע"י גוי [במקום מצוה, חולה קצת, והפסד מרובה], או לא - ע"י או"ח סי' ש"ז סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ב. לא תחתכם ע"י עובדת כוכבים.

1. ט"ז (ס"ק כ"א) - "דבר ברור דבשבת ויו"ט לא תחתכם ע"י עובדת כוכבים".
2. **חכם צבי** (סי' פ"ב) - "ראיתי בספר נקדה"כ בסי' קצ"ח שהשיג על הט"ז שאסר לחתוך הצפרנים בשבת ע"י נכרי כדי שתוכל לטבול ולהיות דברי הט"ז נכונים בעיני והם להחמיר אמרתי להשיב על דברי הש"ך ...".
3. **שלחן עצי שטים** (סי' א' סעי' י' ס"ק י', גוזז סי' ג') - "משא"כ ב"ט או שבת אם שכחה ליטול קודם טבילה תנקר תחתיהן ולא תטלם ע"י עכו"ם".
4. **פרדס רמונים** (מק"ז ס"ק כ"א ד"ה ומ"ש הט"ז בדין) - "נראה שאין שום צד להקל כאן לומר לעכו"ם לחתכן".
5. **הגרש"ק זצ"ל** (שיירי טהרה סי' קצ"ח תשובה ב') - "לדחות הטבילה ... ואי אפשר לצאת ידי הכל".
6. **שו"ת מהרא"פ** (סי' כ"א) - "לולי שאינו כדאי נראה לענ"ד להסכים עם הט"ז לנקר הציפורניים הגם כי גם הח"צ מסכים כן וגם הס"ט כ' דמאן דמורי כן לא משתביש. וזו הדרך נראה לנו על צד היתר ברור".
7. **תורת רפאל** (או"ח סי' מ"ד) - "העיקר כהט"ז והח"צ להחמיר בזה. דאף אי נימא שלא כד' הריב"ש ז"ל אלא דגם בגוזז דמשכן ה' מלאכה הצריכה לגופה. מ"מ יש להחמיר בנטילת צפרנים. וכ"ה דעת כל הראשונים ז"ל וכמו שאבאר בס"ד ...".
8. **אור יצחק** (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', הכנות לטבילה אות ב') - "אם לא קצצה אותם קודם שבת או יו"ט תטבול בצפורניה, דאסור לקצצם וגם לא תאמר לנכרית לקצצם, אלא תנקה אותם היטב ודי".

ג. עכו"ם בשינוי.

1. **שבות יעקב** (ח"ב סוף סי' ח') - "גם האשה ששכחה ליטול הצפרנים בע"ש כיצד ינהג עמהם נ"ל עיקר למעש' כמסקנת הבעל נקודת הכסף ב"ד סי' קצ"ח ליטול ע"י נכרי בידו או בשינוי אף שבתשובת מהר"צ סי' פ"ב השיג עליו היינו דוק' ליטול בכלי אבל בכ"ה ג' מודה וגם הנה"כ עצמו למעשה לא התיר אלא ביד או בשינוי ולרווחא דמלת' **כתב דאפי' בכלי** אפשר להתיר למקצת פוסקים אבל אין לסמוך למעשה כי אם ביד או בשינוי כנ"ל".
2. **מקור חיים** (ס"ק נ"ט, תפארת צבי ס"ק י"ג ד"ה וכתב הש"ך) - "אינו רשאי ליטלו ע"י הנכרית בסכין או בתגלחת כמו שהתיר הש"ך בנקודת הכסף, אלא דוקא הנכרית תטול צפרניה בידיה או בשיניים שלה".
3. **בית מאיר** (או"ח ריש סי' ש"מ) - "מ"מ לומר לגוי ליטול בכלי, יותר יש לחוש להרמב"ם דמחייב באצ"ל וליאסר האמירה בדאורייתא מלחוש לדעת הראב"ן שבש"ך דיחידאה הוא נגד כל הראשונים ואחרנים ומשמעות המשנה דציפורן המדולדלת ע"ש בב"י ... אך לומר לגוי ליטול ביד אם אפשר יש לחוש לשיטת הראב"ן, ואם אי אפשר או דיש לחוש להנטילה ביד לחשש קצת סכנה ודאי נכון ליפסק כדעת הט"ז שבניקור היטב סגי ולא תבטל הטבילה".
4. **פת"ת** (ס"ק י"א) - "שבות יעקב".

ד. ע"י עכו"ם בשינוי, ואם א"א בשינוי מותר כדרכה.

1. **ש"ך** (נקדה"כ על הט"ז ס"ק כ"א) - "כיון דאפשר בלא כלי למה ניקל בכדי אבל שלא בכלי הדבר פשוט דמותר".
2. **מג"א** (ריש סי' ש"מ) - "מוטב לומר לעכו"ם לחתכן ביד ואם א"א ביד מותר בכלי דהא הטור ודעימיה פוסקים מלאכה שאצ"ל פטור".
3. (א) מראי מקומות - **ט"ז וש"ך השלם** (כו"ל ס"ק ס"ו).
א"ר (סי' ש"מ ס"ק א') - "כתב בנקודות הכסף שם ומג"א [בריש הסימן] דאשה ששכחה ליטול צפרנים תאמר לכותית לחתכה בידיה או בשיניה ע"כ, ואף שהעליתי להחמיר כרבינו חננאל אף ביד, מכל מקום במקום מצוה מותר. וגדולה מזה מבואר שם דאם אי אפשר תחתוך הכותית בכלי, כיון דמלאכה שאינה צריכה לגופה הוא, וכן משמע קצת מסקנת מג"א".
4. **תוס' שבת** (סי' ש"מ ס"ק א') - "והש"ך בנקודת הכסף ... והמג"א ...".
5. **סד"ט** (ס"ק ל"ט) - "נראה כדברי הש"ך והמגן אברהם. מכל מקום נראה לי מאן דמורה כדברי הט"ז לנקר היטב אין מזניחין אותו".
6. **זרע אמת** (ח"ב יו"ד סי' פ"ה, סי' פ"ט) - "מ"מ לענין דינא נלע"ד דמצי לסמוך ע"ד הר"ב נקודות הכסף וע"ד הרב מג"א ובפרט במילתא דרבנן".
7. **תשובה מאהבה** (ח"א ריש סי' קל"ה) - "עכ"ז בדין אשה ששכחה ליטול צפורני' הוריתי פעמיל' רבות כדעת הנה"כ".
8. **שערי דעה** (ס"ק ז') - "וכן עיקר כמ"ש הנה"כ והמ"א".

9. תפארת ישראל (הקדמה לס' קדשים פרק א' אות כ"ב ס"ק ו') – "יש להקל נמי כש"ך ... ודלא כרח"צ דמחמיר כרט"ז".
10. בן איש חי (שנה ב' פר' כי תשא אות ט"ז, פר' שמיני אות ה', רב פעלים ח"ג או"ח סוף סי' כ"ו) – "והאשה שחל טבילתה בליל שבת ושכחה ליטול צפרניה מבעוד יום, נהגנו פה עירנו יכוננה עליון אמן, מאבותינו להורות כסברת הש"ך להסירם על ידי גויה, ורק מלמדין את הגויה שהיא תמשוך ידי האשה כדי לקוץ, ולא תקרב האשה את ידה אליה".
11. ערה"ש (סעי' מ"ט) – "יש ליטלן ע"י גויה ואם באפשרה ליטלן ע"י שיניה או באצבעותיה וודאי דשפיר דמי אבל ע"פ רוב א"א ליטלן יפה רק בסכין ולכן תבקש גויה שתחתוך לה הצפרניים בסכין דהוי שבות דשבות במקום מצוה [נקח"כ ומג"א בסי' ש"מ ושבו"י וס"ט סקל"ט] ויש שרוצים לאסור ונדחו דבריהם".
12. מ"ב (סי' ש"מ ס"ק ג', בה"ל שם ד"ה וחייב) – "ואשה ששכחה ליטול הצפרנים מע"ש ואירע טבילתה בליל שבת מסיק המ"א שתאמר לעו"ג ליטול ביד דהוי שבות דשבות במקום מצוה ואם א"א ביד מותר על ידו אפילו בכלי".
13. דבר אברהם (ח"א סי' כ"ד אות י' ד"ה והלכך) – "דמסיק הש"ך בנה"כ (יו"ד סי' קצ"ח) דמותר ליטול ע"י כותית בידה או בשיניה וכן הסכמת האחרונים, נראה לענ"ד דכמו כן מותר ליטול ע"י כותית אף בכלים דלאו אורחיהו, דהא נמי דרבנן הוא וכמו שנתבאר".
14. תורת שבת (סי' ש"מ ס"ק ב') – "אין ספק שתאמר לא"י לחתכם".
15. שערי טוהר (שער י"ח סעי' ט"ו) – "תטול על ידי עכו"ם, נה"כ".
16. הליכות משה (שבת פרק ז' סעי' ב').
17. ששבה"ל (סיכום אות ג') – "בשבת ויו"ט אם לא קצצה הצפרנים מבעו"י ראוי להחמיר שלא לטבול, אלא תקצוץ ע"י עכו"ם, והיום שאין בינינו עכו"ם תדחה למוצ"ש, ובמקום צורך סומכים לטבול כשהצפרנים נקיות בשאלת חכם. ובצפורן שכנגד הבשר מקילים בליל שבת".
18. ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ד' סעי' ט' אות א').
19. בדה"ש (ס"ק קנ"ב).
20. חוט שני (ס"ק כ"ט אות ז') – "חל ליל טבילתה בליל שבת, ושכחה לגזוז צפרניה, תאמר לעכו"ם ליטול צפרניה ביד ולא בכלי, ואם אי אפשר ביד אלא בכלי, מותר אפילו בכלי [היינו מספריים וכדו'] ע"י עכו"ם".
21. קובץ הלכות (שבת ח"ב פרק מ"א סעי' ט', סוף הע' ט') – "בידו וכדו', ואם א"א לו ליטלם בידו, מותר לומר לו ליטלם בכלי".
22. הגר"א ונבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקכ"ו) – "שאלה: מה הדין באשה ששכחה לגזוז ציפורן או שער וכדומה שמהוה חציצה והליל טבילה בליל שבת האם היא יכולה לקרוא לגויה לגזוז לה. תשובה: זו מח' כמדומני יש להקל".
23. לבושי עז (סעי' י"ח תמצית אות ו').
24. פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ד').
25. שבת בית (ארטסקרול, ח"ב עמ' קס"ו).
26. פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' רל"ח).
27. פרי טהרה (סעי' כ"ב).
28. נשמת שבת (סי' ש"מ אות ב').
29. אהל שרה (עמ' פ"ה).

ה. ע"י עכו"ם כדרכה.

1. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות קצ"ה) – "המנהג באשה שליל טבילתה בליל שב"ק, ושכחה לקצוץ הציפורניים לפני שבת, שעכו"ם קוצץ אותן במספריים".
2. יביע אומר (ח"ה או"ח סי' ל"ט אות ה', ח"ט או"ח סי' צ"ב אות י"ג, טהרת הבית ח"ג עמ' צ"ג) – "בדבר אשה שחל ליל טבילתה בשבת, ושכחה לגזוז צפרניה מבעוד יום, שיש להתיר על ידי נקיון תחת הצפרנים, נ"ב, בספרי לוי' חן סימן קיז הארכתי בדין זה בס"ד והעלתי שאם יש שם אשה נכרית שתגזור צפרניה יש להקל לעשות כן, ואם אין שם אשה נכרית יש להתיר לה על ידי ניקור יפה תחת צפרניה, ושלא כמי שהחמיר בזה. ע"ש".
3. מנוחת אהבה (ח"ב פרק י"א אות ו', עמ' שצ"ב) – "אשה שצריכה לטבול בליל שבת ושכחה לגזוז ציפורניה ולפרוק שערותיה לפני כניסת השבת, מותר לה לומר לנכרית שתגזוז לה את צפורניה ותסרוק לה את שערותיה בשבת".
4. עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל, הע' תל"ד) – "שאיין צריך לבקש תחילה ליטלם ביד, במקרה שמסתמא הנכרית לא תשמע לה".
5. תורת החציצה (אנגלית, עמ' כ').

ו. תנקה היטב.

1. מיקל.
- (א) ט"ז (ס"ק כ"א) – "ובשבת ויו"ט לא תחתכם כלל אלא תנקר אותם היטב כן נ"ל ברור".
- (ב) חכם צבי (סי' פ"ב) - לשונו מובא לעיל.
- (ג) שלחן עצי שטים (סי' ג', גוזז) - לשונו מובא לעיל.
- (ד) שו"ת מהרא"פ (סי' כ"א) – "והנה באמת כי צריכי' אנו לחוש לדעת הראב"ד ג"כ שהביא הש"ך בשמו דהציפורן גופא הוי חציצה משום דעתידי להנטל. אבל נראה לענ"ד בנידן דידן גם הראב"ד מודה שאינו חוצץ דעיקר טעמא דראב"ד הי' משום דכל העומד לחתוך כחתוך דמי וכמבואר בפ"י ממקואות גבי ידות הכלים. והנה לפי מה שכתב השעה"מ בפ"ד מהל' גירושין ואדמ"ו הגאון ז"ל בס' חתם סופר סי' קצ"ה דהך דינא תלי' בהך דר"ש דס"ל כל העומד לזרוק א"כ י"ל דבשבת כיון שאסור לנטול

הציפורנים לא תיקרי עומד לכך דמעוכב מחמת איסור הוי עיכוב וכעין שכ' תוס' חולין פ' בד"ב דכמה כו' דכיון דאסור לזרוק הדם משום דהוי מחוסר זמן כו' עיי"ש וכעין שחולק בס' חתם סופר הנ"ל וכיון שנסתלק טעם הראב"ד הדרי' להנ"ל דינקר הציפורנים כנלע"ד".

(ה) **אור יצחק** (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', הכנות לטבילה אות ב') – "אם לא קצצה אותם קודם שבת או יו"ט תטבול בצפורניה, דאסור לקצצם וגם לא תאמר לנכרית לקצצם, אלא תנקה אותם היטב ודי".

(ו) **יסוד הטהרה** (פרק ו' סעי' ל"ה) – "ובליל שבת אם שכחה ליטל צפרניה, יש להקל שתנקה היטב תחת הצפורן [ותזהר בנקיונה שלא תגרר מן הצפורן אלא הלכלוך ולא מגוף הצפורן], ותבדוק ותעיין שם היטב שלא נשאר שום לכלוך, ותטבול".

ז. בשעת הדחק, כגון שאין שם עכו"ם.

1. יש לסמוך על הנקור, ובלבד שתעיין היטב שלא יהיה בו שום טינוף.

(א) **בית מאיר** (או"ח ריש סי' ש"מ) – לשונו מובא לעיל.

(ב) **שערי דעה** (ס"ק ז') – "ונראה עוד דאם אין עכו"ם מצוי אצלה וא"א ליטלה ע"י עכו"ם אף בשכחה כל צפרניה תוכל לעשות כמ"ש הט"ז דבלא"ה כתב בספר סד"ט דמאן דמורה כט"ז לנקרן היטב אין מניחין אותו לכן היכא דא"א ויהי' ביטול מצות עונה תוכל לסמוך על הט"ז".

(ג) **מ"ב** (סי' ש"מ ס"ק ג', בה"ל שם ד"ה וחייב) – "ואם אין עו"ג נראה שיש לסמוך בשעת הדחק על הנקור שתנקר תחת הצפורן ובלבד שתעיין היטב שלא יהיה בו שום טינוף".

(ד) **כה"ח** (סי' ש"מ ס"ק ב').

(ה) **אג"מ** (שושנת ישראל פרק ז' הע' שכ"ט) – "וכן הורה הגרמ"פ ז"ל למעשה ודלא כשבה"ל שהצריך בכה"ג לדחות ל"ט".

(ו) **שבט הלוי** (הליכות משה שבת פרק ז' ביאורים סוף ס"ק ג') – "להלכה למעשה היה מורה ...".

(ז) **הליכות משה** (שבת פרק ז' סעי' ב', עי' מקורות אות ב').

(ח) **ביע אומר** (ח"ט או"ח סי' צ"ב אות י"ג) – לשונו מובא לעיל.

(ט) **בדה"ש** (ס"ק קנ"ב).

(י) **ששכ"ה** (אוהל שרה ח"ב פרק ד' סעי' ט' אות ב', אות ד').

(יא) **חוט שני** (ס"ק כ"ט אות ז') – "ואם אין עכו"ם יש לסמוך בשעת הדחק על הניקור שתנקר תחת הצפורן שלא יהיה שום ליכלוך, ובלבד שתעיין אח"כ היטב שלא יהא בו שום טינוף".

(יב) **קובץ הלכות** (שבת ח"ב פרק מ"א סעי' ט') – "והיכא דליכא עכו"ם תנקר היטב תחת הצפרניים".

(יג) **לבושי עז** (סעי' י"ח תמצית אות ו').

(יד) **שערי טבילה** (סי' י"ט אות ט"ו ס"ק ב').

(טו) **פרדס שמחה** (ס"ק נ' אות ד').

(טז) **שושנת ישראל** (פרק ז' סעי' ח') – "אכן אם אין גוי מצוי יש להקל לטבול כך כל שהצפרנים נקיות מלכלוך".

2. מחמיר, תדחה טבילתה.

(א) **מקור חיים** (ס"ק נ"ט, תפארת צבי ס"ק י"ג ד"ה וכתב הש"ך) – "ואם אין הנכרית יכולה ליטול בידיה או בשיניים שלה תדחה הטבילה".

(ב) **הגרש"ק** זצ"ל (שיירי טהרה סי' קצ"ח תשובה ב') – "לדחות הטבילה ... ואי אפשר לצאת ידי הכל".

(ג) **פותח שערי** (סי' כ"ב סעי' כ"ב) – "צריכה לדחות טבילתה עד מוצאי שב"ק או מוצאי יו"ט, כי ההיתרים הנזכרים בפוסקים ע"י נכרית, ובפרט שלא על ידי כלי אלא בידיה או בשיניה לא שייכים כהיום, ונוהגים בזה כהש"ך (וכמג"א סי' ש"מ) דלא סגי בניקור הצפרנים לבד אפילו בשבת ויום טוב".

3. מראי מקומות – **ששבה"ל** (סיכום אות ג', לשונו מובא לעיל), **תורת החציצה** (אנגלית, עמ' כ').

ח. אם שכחה ליטול רק ציפורן אחד.

1. יכולה לסמוך על הניקור.

(א) **סד"ט** (סוף ס"ק ל"ט) – "מ"מ נ"ל מאן דמורה כדברי הט"ז לנקר היטב אין מזניחין אותו, ואף שכתב במ"א דצ"ע אם יש להתיר בניקור, נראה כוונתו משום דא"א לנקרן היטב וכמ"ש הפוסקים, וי"ל דלא כתב כן אלא בניקור כל הצפרנים של ידים ורגלים דבהא ודאי לא סמכינן על ניקורן שא"א לה להזהר ולהשגיח בכלן, אבל בשכחה ליטול צפורן א' נראה דיכולה לסמוך על הניקור, ועיין בהגהות ש"ד, ואף שהרמ"א החמיר אף בשכחה צפורן א', היינו דוקא אם לא עיינה תחלה אם הוא נקי וחיישינן שמא לא היה נקי, אבל בנתכוונה לעיין היטב ודאי דיכולה להזהר בו, דהא אף אם נשאר בו צואה או טיט דבר מועט מאד שאין דרך להקפיד עליו אינו חוצץ וכמ"ל, וכ"מ מלשון המ"א דמיירי בשכחה ליטול כל צפרנים. ואף שהש"ך חשש לדעת הראב"ן דס"ל דהצפורן עצמו מעכב מ"מ נראה דמקום דיחוי מצות עונה א' סמכינן על רוב הפוסקים קמאי ובתראי דס"ל דצפורן עצמו אינו חוצץ, נ"ל".

(ב) **מהר"ם שיק** (או"ח סי' קנ"ח ד"ה ואפשר) – "הסדרי טהרה".

(ג) **הליכות משה** (שבת פרק ז' סעי' ג').

2. אין לחלק.

(א) **קובץ הלכות** (שבת ח"ב פרק מ"א סוף הע' ט') – "ואין חלוק בין שכחה ליטול כל צפרני הידים או רק אחת, דבכל אופן אומרים לכתחילה לעכו"ם ליטלן ואין סומכין על הניקור".

(ב) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' רל"ב).

ג) סתימות הרבה פוסקים.
3. מראי מקומות – שערי דעה (ס"ק ז').

ט. מראי מקומות – מנורה הטהורה (סי' ש"מ ס"ק ב'), קני המנורה ס"ק א', גר"ז (או"ח סי' ש"מ סעי' ב'), כה"ח (סי' ש"מ ס"ק ב'), "היכא דנהוג נהוג", טהרת ישראל (סעי' ס"ט), שפע טהרה (ס"ק ט'), "תטול נכרית הצפרנים בשיניו", ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק נ"ט), הלכה שלימה (ח"ג סי' נ"ב).

1. חכ"א (כלל קי"ט סעי' ט"ו, נשמת אדם כלל כ"א אות ג') – "ואם היתה ליל טבילה בשבת ושכחה ליטול צפורן אם אפשר שתטול על ידי נכרי בידים או בשינים ולא על ידי כלי טוב ואם אי אפשר אם שכחה רק צפורן אחת או שתיים תבדוק ותעיין היטב ותנקר תחת הצפורן היטב ובלבד שלא תגרר מן הצפורן אלא הטיט לבד דהיינו שתדחוק הבשר למטה כדי שיהיה ריוח בין הבשר לצפורן אבל אם שכחה ליטול כל הצפרנים דקשה הדבר לסמוך לנקר כולן ראוי שלא תטבול ומכל מקום המורה גם בזה שתסמוך על הניקור אם אי אפשר על ידי נכרי לא הפסיד ובלבד שתעיין היטב שלא יהיה בו שום טינוף (עיין מגן אברהם סימן ש"מ ובסדרי טהרה)".

2. קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' ח', לחו"ש לחם ס"ק מ"ח) – "ובשבת וביום טוב אם שכחה לחתכן קודם, יש מתירין לחתכן על ידי אינו יהודי".

3. אשל אברהם (בוטשאטש, סי' שכ"ח סעי' ל"א) – "שלא הנהיגו באשה לצורך טבילה ליטול בשיניה, כי אין דעת הבריות נוחה לעשות כן, ויש בזה משום מיאוס, ואולי שייך בזה כל תשקצו ליטול כן כל האצבעות, ובפרט גם של רגלים, ואולי שייך בזה סכנה כיון ששם לכלוך מזיעת הגוף כידוע".

י. אשה שכבר קיבלה שבת, ועדיין לא שקעה החמה.

1. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות נ"ד, פרק ל"ו אות ט"ז, או"ח ח"ב פרק ה' אות ט"ו) – "קיבלה שבת בהדלקת נרות, וזהו ליל טבילה שלה ושכחה ליטול צפורן, והיה עצה שבעלה יטול לה רק שלא יגע בה, או שתבקש משכנה שלא קיבלה שבת, ולמעשה תעשה התרת נדרים על קבלת השבת ותיטול בעצמה את הציפורן".

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תע"ג) – "בשם ר' אלישיב (של) [זצ"ל] לענין אשה שכבר קיבלה שבת ושכחה ליטול ציפורניה. ויש בבית עמה בעלה ואמה ששניהם עדיין לא קיבלו את השבת. שיותר טוב לבקש מבעלה ליטול ציפורניה (ולסמוך על הנוד"ב גם כלפי נגיעה), מלבקש מאמה ליטול ציפורניה. שהוא מדין צניעות שצריכה להסתיר טבילתה".

יא. צפרני רגלים.

1. תנקר היטב – מ"ב (בה"ל סי' ש"מ סעי' א' ד"ה וחיב, שעה"צ ס"ק ג'), "דבצפרני רגלים אפילו אם יש אינו יהודי, טוב יותר על ידי נקור", כה"ח (סי' ש"מ ס"ק ב'), טהרת ישראל (סעי' ס"ט), הליכות משה (שבת פרק ז' סעי' ה'), בדה"ש (ס"ק קנ"ב), חוט שני (ס"ק כ"ט אות ז' ד"ה ואמנם), קובץ הלכות (שבת ח"ב פרק מ"א סעי' ט', סוף הע' ט'), שערי טבילה (סי' י"ט אות ט"ו ס"ק ה'), פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ד'), לבושי עז (סעי' י"ח תמצית אות י"א), פרי טהרה (סעי' כ"ב), שבת בית (ארטסקרול, ח"ב עמ' קס"ח), תורת החציצה (אנגלית, עמ' כ"א), אהל שרה (עמ' פ"ה).

2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ס"ד).

יב. שאלות או קושיות או ציורים שיש לדון להורא:

1. לפעמים הוי ניחא ליה, וממילא הוי צריכה לגופה ואיסור דאורייתא.
א) עי' נשמת אדם (כלל כ"א אות ג') – "ומ"ש עוד הסדרי טהרה דוקא בעורות שצריך עכ"פ לעור משא"כ בנטילת צפרנים לטבילה דאינו אפילו ליפות הגוף רק לצורך טבילה אינו נקרא צורך כלל, נ"ל דגם זה אינו שהרי ידוע שגידול הצפרנים הוא ליפות הגוף כדאיתא בסוטה רק דלצורך טבילה מחוייבת להסירם".

1) קנין דעה (על סעי' כ' הע' א') – "וכתב הנשמ"א ... וצ"ב שהנשמ"א מביא הסד"ט שכתב ד'גזיזת' הצפורן אינו ליפות והוא חולק וכתב ד'גידול' הצפורן הוא לייפות, והרי גידול הצפורן הוא ההיפך של גזיזה, וא"כ נמצא שלא חולק כלום על הסד"ט, ונלענ"ד דצ"ל דמש"כ הנשמ"א דגידול הצפורן הוי נוי אין כוונת דגידול צפורן 'ארוך' הוי נוי, שהרי גם בגמ' סוטה דף ט. ליכא רמז דצפרניים 'ארוכות' הוי נוי, ועוד דאדרבה מפורש להדיא בגמ' יבמות (דף מח.) דאשת יפת תואר שמגדלת צפרנייה ולא קוצצת הוי 'ניוול' ולא יופי, ועכצ"ל כמש"כ לעיל דהנשמת אדם בא להוכיח שהצפורן הוי נוי בגוף האשה ולכן כל שיש בהגזיזה תוספת נוי בהצפורן הוי תיקון בהצפורן".

ב) אמרי בינה (שבת סי' ל"ב ד"ה והנה בגוזז) – "בס"ד ט"ט ... לא נהירא ... כיון דבע"כ נתיפה בזה הוי פסיק ריש' ודומה להא דתולש עולשין שבת (דף ק"ג) דדוקא בארעא דחבר' דא"צ ליפוי אז הוה לי' משאצ"ל אבל בארעא דיד' אף דא"צ ליפות מ"מ ה' חייב דהוי פס"ר ... דמ"מ ע"י נטילת הצפורן יש יפוי והוי מלאכה הצל"ג אף דאין כונת' לכך מ"מ הוי פס"ר דניחא ליה".

ג) שערי טבילה (סי' י"ט אות ד', אות ט"ו ס"ק א') – "אך באופן שעצם הציפורן מגונה, וכוונתה ג"כ לייפות עצמה ע"י נטילת הציפורן ... וה"ה באשה הרגילה לחתוך צפרניה ביום שישי, וביום זה לא נטלה מאחר שבדעתה היה שתטלנו בערב קודם הטבילה, וחל שבת ושכחה ליטלנו בזה אסור גם ע"י עכו"ם, ומשום דהוי כפס"ר מאחר שבמציאות יש כאן ג"כ ניחוחא דידה שמייפה עצמה".

ד) פרדס שמחה (השמטות ממעין טהור ס"ק נ' אות ד') – "אבל אם רגילה ליטול צפרני' כל ע"ש, יש להחמיר דלא תיטול גם ע"י עכו"ם".

(ה) מראה כהן (פרק ז' הע' נ"ט) – "ואולם יל"ע בדברי הבה"ל שם ד"ה בין, בדעת הר"ן והריב"ש, דאם המציאות שאשה זו רגילה ליטול צפרניה, א"כ לפי המתבאר בדברי הבה"ל נחשבת גזיזה זו למלאכה הצריכה לגופה, ואז אין היתר להשתמש ע"י עכו"ם, שהרי כל ההיתר להשתמש בעכו"ם מיוסד על הדין דשבות דשבות הותר לצורך מצוה, ואם נטילת הצפרניים אסורה מהתורה שוב אין היתר לומר לעכו"ם".

2. כשחטכה מקצת צפרניים, אינו נאה לה שיהיו מקצת הצפרניים קצרים ומקצתן ארוכים, וא"כ הוי גזיזה כדי לייפות גופה.

(א) בדה"ש (ציונים ס"ק רצ"ב) – "ויש להעיר בזה דמשחטכה מקצתן אינו נאה לה שיהיו מקצתן קצרים ומקצתן ארוכים ושוב הו"ל גמר הגזיזה להתנאות".

(ב) מגילת ספר (שבת סי' י"ט אות ג' ד"ה עוד) – "יש להעיר דבאופן שהיא באמת חפצה בנטילת הצפרנים ואף אם לא היתה טובלת היתה שמחה בנטילתם דאז ודאי שנטילתם נחשבת למלאכה הצריכה לגופה ולא יועיל לה מה שהיא נוטלתם גם מחמת הטבילה, ואפילו באופן שלולי הטבילה לא היתה טורחת ליטול אותם מ"מ אם כעת היא שמחה בנטילתם זה נחשב שצריכה לגופה וכדמוכח שבת ק"ג ע"א בתולש עולשין בארעא דיליה שחייב אף שאינו מתכוין ליפוי הקרקע אלא לתלישת העולשין ובכל זאת מחייבים גם על יפוי הקרקע כיון שנוה לו בכך, ועיין גם בגהש"ס שבת ל"א ע"ב וע"ג ע"ב, אמנם לדעת תוס' תמיד נטילת הצפרנים הוי משאצ"ג אבל הבה"ל ריש סי' ש"מ האריך שהעיקר כריב"ש שמהרבה ראשונים מוכח שסוכרים כמותו אלא שלענין טבילה גם לפי הריב"ש יש להחשיבו למשאצ"ג, וא"כ באופן שהיא שמחה בנטילתם יש לאסור, ופלא על הפוסקים שלא הדגישו שבאופן זה אין להתיר לומר לנכרית ליטלם ע"י כלי".

(ג) קנין דעה (על סעי' כ' אות א') – "אבל בבדי השלחן (ציונים ס"ק רצ"ב) הקשה קושיא עצומה ...".

3. מראי מקומות – חוט שני (שבת ח"ב פרק ל"א אות א'), שבת בית (ארטסקרול, פרק י"א הע' ל"ג), תורת המלאכות (הגוזז ס"ק כ"א).

(א) הגרשז"א זצ"ל (שערי טבילה סי' י"ט אות ד', שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' י"א) – "בביאור הלכה ... ולכאורה צ"ע דאף שאין כוונתה להתיפות מ"מ הרי ממילא מתייפת והוי פסיק רישא. ויש לפרש דבאמת בכל המלאכות צריך שיהא גוף הדבר צריך לגופה, וגם בגוזז היה צריך שיהא צורך בדבר הנגזז, אלא שלמדים ממשכן שאע"פ שלא היה צורך בשערות הנגזזות מן העור מ"מ נחשב למלאכה הצריכה לגופה מאחר שכוונת פעולתו הוא ליפות העור, וא"כ כל זה הוא רק באופן שיש כוונה ליפות העור, אבל בנטילת צפרניים יש לחלק בדמקום שכוונתה ג"כ לייפות וכגון שהציפורן כשלעצמו אינו יפה וכיו"ב, בזה באמת חזינא דהוי ג"כ כוונה לייפות ואסור. אך באופן הרגיל שאינה נוטלתו אלא לצורך טבילה וקודם לזה לא היתה מסירה את הציפורן, בכה"ג אי אפשר לחייבו משום פסיק רישא, כיון שאין כאן מציאות של לייפות".

(ב) הגר"ח זצ"ל (אליבא דהלכתא ח"ע עמ' ק"נ טור א') – "שאלה: כתב הבה"ל (סי' ש"מ ס"א ד"ה וחייב) נדה ששכחה ליטול ציפורניה בע"ש, תיטלם בשבת ע"י עו"ג, דלא מקרי מלאכה הצריכה לגופה כיון שאין כונה שלה להתנאות בהן, אלא רצונה ליטלם אלא לצורך הטבילה. ויל"ע באופן שנוטלת את הצפרנים גם בשביל להתנאות בהן, האם גם לה יהיה מותר לומר לגויה ליטול ביד, או שכאן כו"ע יודו שסגי לנקר הציפורנים [כמו באופן שאין גויה]. תשובה: תיזהר".

(ג) האיר יוסף (בורר סי' י"ח, הו"ד בהערות וביאורים על מ"ב סי' ש"מ אות א') – "שהאשה נהנית ביפוי צפורניה, אולם העכו"ם עושה זאת לצורך טבילה ואין לו ענין ביפוי האשה ולכן חשיב מלשאצ"ג דאזלינן בתר כוונת העכו"ם שו"ר באמרי בינה סימן ל"ב [בד"ה והנה בגוזז] דנחית להכי, אכן לשון הביאור"ה 'שאינ כוונה שלה להתנאות' אינו מדוקדק לפ"ז והוה ליה למימר 'ואין כוונת העכו"ם לגוי האשה', ואשר ע"כ צריך לומר שבדרך הרגילות בלא"ה חותכת האשה צפורניה כשהן גדולות וצריכות חתוך, והכא מיירי כשהן עדיין קטנות, ונמצא שאין בחתוך זה צורך ונוי לגופה כלל ורק עושה כן למצות טבילה".

(ד) אולי י"ל:

1) שהם סומכים על בעל העיטור, שאמירה לנכרי במקום מצוה מותר אפ"ל במלאכה דאורייתא.

2) ועוד, יש לצרף השיטות [תוס', מג"א, גר"א, ועוד] שסוכרים שאינו מלאכה הצריכה לגופה, וממילא הוה רק איסור דרבנן.

3) א"נ מצד אמירה לנכרי אין איסור דאורייתא. כיון שהיא שואלת הגוי מצד צורך הטבילה.

א. וכת"ה, דהוה פס"ר דניחא ליה. אין איסור פס"ר אצל נכרי [ע"י ערך דבר שאינו מתכוין (סוף הקובץ על הל' שבת), לשיטות ומראי מקומות].

ב. וא"ת, מצד המעשה נכרי, שהוא עשה מעשה דאורייתא, כיון שהוא מיפה האשה. י"ל, הגוי מכוון רק לצורך טבילה, ואין ענין ביפוי האשה לנכרי [ע"י האיר יוסף, לשונו מובא לעיל].

ג. וא"כ, כיון שאין איסור דאורייתא באמירה, ואין איסור דאורייתא בהמעשה של הנכרי. לכן הוא שבות דשבות במקום מצוה, ויש להקל.

לט] שערות.

א. על פי קבלה.

1. זוהר (פר' נשא דף קכז.) – "דְּהָא נִוְקְבָא בְּעֵינָא לְסַפְרָא שְׁעָרָא, פֶּד אֲתִיָּא לְאַדְוָנוּגָא בְּדִכּוּרָא".

(א) תרגום: "שְׁהָרִי הַנְּקֵבָה צְרִיכָה לְסַפֵּר שְׁעָרֶיהָ כְּשֶׁבָאָה לְהַזְדוּג בְּזִכְרָא".

(ב) וכן ע"י הזוהר (פר' פנחס דף רמח.; לשונו מובא לעיל), והזוהר (פר' אחרי מות דף עט., לשונו מובא לעיל)

2. אבני צדק (יו"ד סי' ק"ז) – "ומדברי הזוהר משמע ליטול טפראה וזעיר משער ראשה סמוך לטבילתה דאי קודם לטבילתה איזה ימים אכתי אז גדלי' בימי טומאתה מעט. והדבר פלא שאין נוהגין כך אפילו המהדרין מן המהדרין ואדרבא האשה מקפדת שלא לחתוך שער ראשה תוך שלשה ימים לטבילה כידוע".

(א) אולי י"ל, שמקיים הזוהר בהשערות שיוצאות כשמסרקה ראשה בשעת חפיפה. וכן שו"מ שכ' החופת חתנים (דיני חציצה אות ג', עמ' כ"ב), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק צ"א), "בחופת חתנים ומסתפק שם בזה אי צריך להעביר לפי"ז כל שער בית הערוה או

די בזה כמ"ש בפ' פנחס לאעברא רק זעיר מריש דשערא בגין דבעי לאסרקא רישא ולכרכא לון עם טפרהא היינו צפורני' שמעבירה מעלי' וכמו שפי' במקדש מלך פ' אחרי זה הלשון בזוהר פנחס הוא העיקר ובדיוקא עיי"ש והיינו לשיטתם וכמנהג הספרדיים אז במקומותם שלא לגלח הנשים שערות ראשן רק לכסותן לגמרי ע"כ בע"כ הם פי' דברי הזוהר דהיינו רק להעביר שער בית הערוה או משער ראשן רק מעט מריש השערות וגם השערות שיוצאות בעת שסורקות ראשה לחפיפה לטבילה לאתדבקה בבעלה וכנז' מהמקדש מלך דהעיקר כד' הזוהר (בד' רמ"ח) בפ' פנחס כנ"ל. וכן עי' לבושי מרדכי (מהד"ב סוף סי' ר"ד), "כעת בא לידי שו"ת אבני צדק, וראיתי סי' ק"ו וסי' ק"ז שהביא השואל דברי הזוהר [פ' נשא קט"ז ע"א] שצריכה לספר שעה ולגלח צפרניה קודם הטבילה שהגדילו בימי טומאתה, ועל דבר זה הביא שוב בסי' ק"ז שהראו לו זוהר ישן באותיות מרובעות מצויינים בעמודים שהביא המג"א בכמה מקומות, ושם [פ' פנחס רמ"ח ע"ב] הגירסא מריש שעה, ופי' דהיינו ע"י סריקה ימרטו איזה שערות ותטמון עם הצפרנים, עפ"י נסותרות בטעמים". וצ"ע.

3. מראי מקומות.

(א) ששבה"ל (סעי' ה' ס"ק ב') – "דאחד הטעמים שנהגו במקומות רבים לגזוז השער ... דבזוה"ק איתא דבשער יש אחיזת הטומאה".

(ב) פוחת שער (סי' כ' סעי' ג') – "ובזוהר פ' אחרי וגם בפ' פנחס איתא, דכמו שצריכה לקוץ צפרניה לפני הטבילה כן צריכה לגזוז שעה לפני הטבילה, דצריכה לגזוז לפני הטבילה מה שגדל מן השער ומן הצפרניים בעת טומתה. ויש אשר נוהגין כן עפ"י מסורת משפחתם, לגזוז שערותיהם בכל חודש לפני הטבילה".

ב. כלה.

1. מיקל – חת"ס (יו"ד סי' קצ"ה), "נהיגי נשי שלא לקוץ השערות עד אחר בעילות מצוה ממש ומקפדת שתבוא אל החתן בשערות ארוכות אולי יצא להם זה מיצאה בהינמא וראשה פרוע יהי' איך שיהי' אין השערות עומדת להתגלח בשעת טבילה עד אחר בעילות מצוה והבעילה מפסק' בין טבילה לגילוח לא שייך עומד לקוץ כקצוץ ובפרט דטעמ' משום מיעוט' ומקפיד והכא אדרבה מקפדת שיהי' לה אותן השערות ועוד ראי' ברורה דאלת"ה נזיר טמא שטבל בשביעי וגילח בשמיני לא עלתה לו טבילה משום שער העומד לקצוץ ומבואר בהדי' בנזיר מ"ד ע"ב דיצא ידי טבילה א"כ אין קפידא בשערות אפילו עומד לקצוץ כנלפע"ד אלא שעל טעם האחרון יש לפקפק דאפשר ששער הנקצצים הם רובא ורובא אפי' אינו מקפיד חוצץ אבל טעם הראשון נראה ברור ואמת הכ"ד א"נ דש"ת"), פת"ת (ס"ק י"ב), לחם ושמלה (לחם ס"ק נ'), פתחא זוטא (ס"ק ל"א), טהרת ישראל (סעי' כ"ב), שפע טהרה (ס"ק ב'), דברי יציב יו"ד סי' ק"ח), בדה"ש (בי' סוף ד"ה דכבר, עמ' מ"ב).

2. מראי מקומות – ערך ש"י (סעי' כ"א), הגרש"ק זצ"ל (שיירי טהרה תשובה א'), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"ח ד"ה איברא).

(א) ששבה"ל (סעי' כ' סיכום אות כ') – "שער בכלה אינו חוצץ אם אינה רוצה להסירו עדיין עד יום החופה או עד זמן מסוים, אבל בטובלת באותו יום תסתפר קודם הטבילה".

(ב) יסוד הטהרה (פרק ו' הע' ל"ג) – "כלה העומדת לקצר שערותיה קודם החופה, ראוי שתקצוץ שערותיה קודם הטבילה, ולא לאחר הטבילה. אבל אם אין בדעתה לקצר את השערות לפני החופה כי אם לסדר אותן, אף שתקצוץ במיעוט שערותיה, אינה צריכה להקפיד לעשות את סידור השערות קודם הטבילה".

ג. שערות העומדות לגלחן, ושכחה.

1. ב"ח (ס"ק י"ט), הו"ד בט"ז (ס"ק כ"א) – "ולפענ"ד נראה אפילו ברי לה שלא היה שם טיט כלל יש להחמיר שתטבול פעם שנייה שהרי איכא למ"ד דאם הציפורן עומדת ליקצוץ הוא חוצץ ומהאי טעמא לא נהגו הנשים הטובלות בחולו של מועד לנקר תחת הציפורנים אם אין לה גויה אלא שתחתוך אותם ע"י שינוי משום דחוששין לאותו טעם דכל העומד ליקצוץ חוצץ ולא דמי לשערות הראש דרוב נשים אין דרכן לקצוץ מה שאין כן ציפורנים דכולן קוצצות אותן והויא חציצה אם לא תקוץ אותם ודוק".

(א) פשט – אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"ח ד"ה וזה), בדה"ש (סעי' כ' בי' ד"ה דכבר, עמ' מ', "שבב"ח ... אמנם אינו מובן ...").

2. מיקל, אפי' לכתחילה אין חוצץ.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ', סי' פ"ח ד"ה ועוד) – "ולטבילה אף אם עבר הזמן שדרכה להתגלח פשוט שאינו חוצץ מצד שעומדות להתגלח כיון דמ"מ הרי מגופה הן. וכן סובר הט"ז סימן קצ"ח ס"ק כ"א בשכחה ליטול צפורן אף שהוא מנהג בכל העולם לקצוץ הצפרנים לטבילה וגם הרי קוצצין צפרנים מצד שכן דרך כל העולם שמ"מ אינו חוצץ, ויותר מזה כתב בס"ק כ"ב בצפורן המדולדלת דודאי אין חציצה במה שנדבק עדיין כי לא היה מגולה מעולם שם עיי"ש, ולטעם זה אף בעומד בהכרח לקצוץ נמי לא הויא חציצה, וכן סובר הב"י בקושיתו ולמסקנתו להע"ל עיי"ש. אבל אף להסברא שכתב הב"י באבר ובשר שנדלדלו דכיון שנחשבו כקטועין נמצאו שחוצצים על מקום חבורם והוא כדין בית הסתרים עיי"ש, וא"כ אפשר דגם במה שנוהגות ליטול הצפרנים יחוצץ מטעם שעומדין ליחתך, והש"ך ס"ק כ"ה הביא כן מראב"ן לענין צפרנים דכיון דעתידה ליטלן חייצי, מ"מ הוא רק בצפרנים שכו"ע מסירות, אבל בשערות שרק באיזה מקומות נוהגות להתגלח (וגם מסופקני טובא אם יש לזה דין מנהג קבוע) מסתבר שגם לדידהו לא יחצצו. ועיין בסד"ט ס"ק ל"ט שכתב שדעת הראב"ן הוא דעת יחיד וכל הפוסקים חולקים עליו ולכן ודאי מסתבר שאף הוא לא פליג אלא בצפרנים שכו"ע קייצי להו ולא בשערות. וכן הביא החת"ס ראייה מנזיר דף מ"ד שמפורש דטבל בשביעי וגלח תגלחת טומאה בשמיני, והא נזיר מוכרח מן התורה לגלח ומ"מ לא חייצי הובא בפ"ת ס"ק י"ב, וכ"ש בכאן שהוא רק מצד מנהג באיזה מקומות דלא חייצי. ולפ"ז א"צ למש"כ החת"ס תחלה בטעם שאין חוצצות בכלות מחמת שאין מתגלחות עד אחר בעילת מצוה עיי"ש, דאף בנשואה כבר אין חוצצות".

עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות כ"ז) – "אשה שלא גילחה רגליה יכולה לטבול אם אינה מקפידה כ"כ על גילוח שכזה".

(ב) הגר"ש זצ"ל (שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' י"א, נדה פרק י' סעי' מ"ד) – "אשה העומדת לקוץ שערותיה, מ"מ לא נחשב לחציצה בטבילה מאחר שאין עליה חיוב לקוץ שערותיה, ואף אם קבעה כבר זמן מסוים במספרה מ"מ אינו חוצץ בטבילה, שהרי יתכן שבסיבות מסוימות לא תוכל להסתפר באותו היום, וא"כ אינו בהכרח שיקצות".

(ג) חוט שני (ס"ק כ"ט אות י"ד) – "שערות הראש והגוף, אינם חוצצים, ואף באשה נשואה שרגילה לגזוז שערות ראשה מזמן לזמן, אינו חוצץ".

(ד) תשובות והנהגות (ח"א סי' תקכ"ב) – "שאלה: אשה שקוצצת שערותיה אחר טבילה להתנאות אם יש לחוש לחציצה שעומד לקוץ. בח"ס בשו"ת יו"ד (קצ"ה) דן בכללות שקוצצות השערות למחרת לאחר בעילת מצוה אם חוצצות בטבילה, ומסיק שאין בזה חציצה כיון שאינו עומד לקצוץ מיד ומפסיק זמן בינתיים, והובא בפת"ש סי' קצ"ח ס"ק י"ב. ולפי זה אם עומדים לקצוץ מיד אחרי הטבילה לייפות שיערה ראוי לחשוש לחציצה. ולע"ד נראה שאין לחשוש בזה כלל, רק במדינת אונגריה כל אשה מגלחת שיערה יום אחרי הנשואין, וזהו אצלם מקובל כמנהג ישראל תורה וכמבואר בסוף תשובת ח"ס שם, ושמה בעצם מחוייבות הן ונהגו לגלח בתורת מנהג ישראל, ולכן חשיב כעין בשר רע שחוצץ, ולכן מיבעיא להו אם לחשוש מפני חציצה כמו בציפורניים שנהגו וחוצץ, אבל כאן לא נהגו כן ואינה צריכה לגלח אחר הטבילה, רק יש מספרת לתקן שערות נשים ולסדר אותם לייפותה, אבל בדעתה לבד לא נקרא חציצה שלא אמרינן כקצוץ דמי כיון שגדל והולך".

(ה) פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ח') – "נשים הרגילות לגלח שער ראשן יעבר הזמן שרגילים לגלח, לא חוצץ".

(ו) לבושי עז (סעי' כ' תמצית אות ב').

(ז) פרי טהרה (סעי' כ"ד) – "נשים הרגילות לגלח את שער ראשן, מכל מקום אם לא גילחו אין השער חוצץ, אף אם עבר הזמן שדרכה לגלח".

(ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רפ"ה).

(ט) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"ג) – "לענין שער בית השחי, שאינו חוצץ. שלא אמרינן שכל העומד לקצץ כקצוץ דמי".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A woman is going to מקוה tonight. She has body hair that she would rather not have. Should she shave or wax today, before מקוה, or wait till afterwards?

R' Y. Berkovits wrote: We pasken לגזוז לאו כגזוז דמי, העומד לגזוז לאו כגזוז דמי, so not shaving is not a problem. Therefore, she cannot wax since the halacha is that she shouldn't put on anything sticky on the day of the mikvah. As for shaving, we are afraid that small pieces of hair will get stuck to her body. However, b'dieved, if she forgot to shave the day before, she can do so on the day of the mikvah, if she wants to. She should just be very careful afterward to get it all off.

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Rebbe recently said that preferably a woman should not shave on the day she goes to the mikvah because of chatzitza issues **but rather the day before**. What if she forgot? Is it better to shave the day of the mikvah - or wait until just afterward?

R' Y. Berkovits wrote: **Better off waiting**. The deiyos that are machmir דמי כקצוץ דמי are regarding things that have a מנהג to remove, like nails. Regarding something that she herself chooses to remove, they wouldn't be machmir. Therefore, better waiting until afterward, rather than creating a possible chatzitza with loose hair. [Unless she has a minhag that requires removing that hair for mikvah.]

3. בדיעבד אינה חציצה.

(א) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה שמ"א, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות מ"ג) – "שערות העומדות לגלחן אינן חוצצות אף אם היא מקפידה לגלחן לפני, כיון שהם כחלק מגופה, ודינם כדנין יבלת ויתרת, שמבואר בסעיף כ"ב שאינו חוצץ, אולם ודאי שלכתחילה ראוי להורידם".

(ב) בדה"ש (ס"ק קמ"ח, בי' ד"ה דכבר).

(ג) מראה כהן (עמ' קכ"ג אות ד') – "אשה הרגילה להסיר שערות מעל רגליה וכדומה, לכתחילה צריכה להסירם קודם הטבילה, ובדיעבד אם טבלה בלא להסירם עלתה לה טבילה".

4. מראי מקומות – שפע טהרה (ס"ק ג', יו"ד סי' ק"ח), מילתא דשכיחא (ח"א סי' ל"ב).

(א) בית שערים (סי' רע"ז) – "אינני יודע טעם למה אין מגלחין קודם טבילה ב' או ג' ימים ובחפיפת ראש יסירו שערות הקטנים ולא יהיה שום חשש כלל אבל אין להרעיש בשביל זה".

(ב) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"ג) – "שער, שעומדת לקצוץ מפני ארכו, יש לקצוץ לפני הטבילה ... וכן נשים הנוהגות להסיר שערותיהן קודם הטבילה, שערות ראשן או שערות שבאו"מ, עליהן להקפיד לעשות כן לפני הטבילה".

(ג) מילתא דשכיחא (ח"א סי' ל"ב) – "והנה לכאורה אף לפי האגרות משה ששער הראש אינו חוצץ אף במקפידות לגלחו, מכל מקום שער הפנים והרגליים חוצץ (לפי דעת הראב"ן שכל העתיד להקצץ כקצוץ) כיון שאין בו יופי אלא ניוול, ולא גרע מציפורניים מגודלות. וכיון דחיישינן לכתחילה לדעת הראב"ן, לא תטבול קודם שתסירנו. ואף אם כבר טבלה צריכה לחזור ולטבול כמו בציפורניים. ואפילו לפי הב"ח והבית שערים יש לומר דגרע טפי כיון שהרבה מקפידות להסירן דוקא לפני הטבילה. אמנם אפשר שיש חילוק בין גילוח שערות הראש שאינן נעקרות משורשן ...".

ד. נשים שנוהגות להסתפר דוקא לפני הטבילה מחמת קפידא שלא יהא חציצה.

1. מחמיר.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' י"א, נדה פרק י' סעי' מ"ז) – "ואותן הנשים הנוהגות להסתפר בדוקא קודם הטבילה מחמת קפידא שלא יהיה חציצה ולדעתם השיער הוא חוצץ בטבילה, הנה מאחר שכבר נהגו כן תמיד א"כ מחמת המנהג ג"פ הוי כדבר המקפיד, ולכן באם קרה מקרה שאינה יכולה לספר הרי זה חוצץ בטבילה. אך **נראה שיכולות להישאל על מנהגן ולהחליט שמכאן ולהבא לא יקפידו על קציצת השערות** דוקא קודם הטבילה, ויכולות לטבול עכשיו עם שערות".

הגרשז"א זצ"ל (שערי טבילה סי' כ"ב אות ט' ס"ק ו', שולחן שלמה נדה פרק י' סעי' מ"ה) – "אותן נשים שנוהגות להסתפר דוקא לפני הטבילה מחמת קפידא שלא יהא חציצה ולדעתם השיער הוא חוצץ בטבילה, אע"פ שכבר כתבנו שאין הלכה כן, מ"מ מאחר שנהגו כן תמיד א"כ מחמת המנהג גופה הוי כדבר המקפיד, ולכן באם קרה מקרה שלא יכלו להסתפר הרי זה חוצץ בטבילה".

(ב) ששבה"ל (סיכום אות ז') – "שער הראש אינו חוצץ, אבל אם נוהגת לקצוץ כל פעם או מקפידה כל פעם לפני הטבילה יש להחמיר דחוצץ, וטוב שלא להקפיד לקצוץ כל פעם כדי שלא יחשב כעומד לקצוץ, אלא לפעמים קודם הטבילה ולפעמים אח"כ. והיינו בשערות גדולות, אבל שערות שגדלו מעט אין עומדות ליקצוץ אלא אם נוהגת לקצוץ אפילו מעט".

2. מיקל.

(א) שרגא המאיר (ח"ג סי' ק"ז אות ב', ח"ו סי' קכ"ו אות א') – "ועד"ש שרגילה להסתפר שערות ראשה קודם טבילתה, ורגילה להקפיד לכל הפחות שלשה ימים לפני טבילתה, ואירע לה ששכחה להסתפר וכבר הגיע זמן טבילתה האיך להתנהג. לפענ"ד שלא להסתפר ואינה צריכה לדמות הטבילה ח"ו מכח זה, וגם לא להסתפר תוך שלשה ימים קודם טבילתה מגזירות השערות...".

3. מראי מקומות.

(א) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ג' סעי' ג', סעי' ד', הע' ט') – "מי שנוהגת תמיד לגלח שערות ראשה, וחל ליל טבילתה בשבת ושכחה לגלח שערותיה, מותרת לטבול. אשה המקפדת להסתפר תמיד לפני הטבילה ואירע אונס שאינה יכולה להסתפר יכולה לטבול, וא"צ התרת נדרים כלל. (הנה בספר שערי טבילה ... ולא הבנתי...)".

ה. הנוהגת לגלח שער גופה לצורך טבילה: זמני השנה.

1. בימי בין המצרים.

(א) מיקל – הגרשז"א זצ"ל (הליכות ביתה סי' כ"ה הע' ס"ז), ששבה"ל (סעי' כ' ס"ק כ"ה ד"ה והנוהגת, סיכום אות ז', לשונו מובא לקמן), יסוד הטהרה (פרק ו' הע' ל"ג, לשונו מובא לקמן), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ג' סעי' ח'), חק וזמן (פרק ה' סעי' ב').

2. בימי הספירה.

(א) מיקל – הגרשז"א זצ"ל (בין פסח לשבועות פרק ט' הע' י"ט*), שולחן שלמה נדה פרק י' סעי' מ"ו), שרגא המאיר (ח"ו סי' קכ"ו אות א'), ששבה"ל (סעי' כ' ש"ך ס"ק כ"ה ד"ה והנוהגת, סיכום אות ז', בין פסח לשבועות פרק ט' הע' י"ט*), "והרגילות לקצוץ השער מותרות לקצוץ גם בימי הספירה ובין המצרים", יסוד הטהרה (פרק ו' הע' ל"ג, "והנוהגת לקצוץ, מותרת לקצוץ גם בימי הספירה או בימי בין המצרים"), חק וזמן (פרק ה' סעי' ב').

3. חול המועד.

(א) מיקל – באר משה (ח"ז סי' ס"ג אות ב', "לצורך טבילתה בכל אופן שרי לה לגלח"), ששכ"ה (פרק ס"ו הע' קכ"ה), עי' ששבה"ל (סעי' כ' ס"ק כ"ה ד"ה והנוהגת, סיכום אות ז', "והדעת נוטה להקל גם בחוה"מ"), הגרשז"א זצ"ל (תשובת הגר"מ גבאי גם אני אודך ח"ו סי' כ"ב ד"ה וכ"כ, ריש עמ' רס"ו), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ג' סעי' ח'), שבט הקהתי (תשובת הגר"מ גבאי גם אני אודך ח"ו סי' כ"ב ד"ה אשה [סוף עמ' רס"ה], מה טובו גליון ז' עמ' רמ"ד), חק וזמן (פרק ה' סעי' ב').

(ב) מראי מקומות – חוט שני (חזו"מ סוף פרק ט"ו).

4. ראש חודש.

(א) מיקל – עי' נטעי גבריאל (ח"ג פרק ג' סעי' ו', "הנוהגות לגלח השערות תמיד לפני הטבילה מותרת לגלח בר"ח ויותר נכון לגלח בליל ר"ח").

ו. שלא לגלח שערות הראש ג' ימים קודם הטבילה [ופרט שלא לגלח ביום הטבילה].

1. מחמת חציצה שבשיורי השערות.

(א) אבני צדק (יו"ד סי' ק"ז).(ב) פתחא זוטא (סוף ס"ק ל').

(ג) לבושי מרדכי (מהד"ב סי' ר"ד אות ב') – "והנה ראיתי בספר פתחא זוטא בשם תשו' אבני צדק [יו"ד סי' ק"ו] דבגילוח שער נהגת שלא לגלח בתוך ג' ימים לטבילה רק קודם לכן כידוע ... ולענ"ד מעשה הגילוח מעיד כי אי אפשר על ידי כך שלא ישארו שערות תלושות על הראש, כאשר בחנתי בעצמי שאפי' ע"י משמוש ידים נשארים שערות קטנות, ואם כי חופפת וסורקת שערות, מ"מ חוששת שמא לא תהי' החפיפה יפה כ"כ להסיר שערות קטנות וכדומה".

(ד) שרגא המאיר (ח"ג סי' ק"ז אות ב', ח"ו סי' קכ"ו אות א') – לשונו מובא לעיל.

(ה) יסוד הטהרה (פרק ז' סעי' י') – "נוהגים שלא לגלח שער הראש ביום הטבילה, כדי שלא תישארנה שערות גוזזות בקמטי גופה בשעת הטבילה. נשים הנוהגות להסיר שערות מראשן או מגופן לפני הטבילה, ראוי שיקדימו לעשות זאת שלושה ימים לפני הטבילה. אם לא הסירה, תסירם גם ביום הטבילה, ובלבד שתרחץ היטב, ותעיין בקמטי הגוף שלא ישאר שם שום שיער".

(ו) פרדס שמחה (ס"ק נ' אות ח') – "מנהג לא לגלח שערות הראש ג"י קודם הטבילה – מחמת חציצה, שבשיורי השערות, ובפרט לא לגלח ביום הטבילה".

(ז) פותח שער (סי' כ' סעי' ג') – ויש אשר נוהגין כן עפ"י מסורת משפחתם, לגזוז שערותיהם בכל חודש לפני הטבילה, וגם הם מקפידים להסתפר לכה"פ ג' ימים לפני הטבילה, בכל פעם שהיא טובלת. ואשה כזו אם שכחה להסתפר והגיע יום הטבילה, לא תאחר טבילתה בשביל כך, וגם לא תבטל מנהגה להסתפר כי הוא בנוי על דברי הזוהר, אלא תסתפר אז אפ"ל ביום טבילתה, ותשתטף יפה יפה בשעת חפיפה ותטבול. ואם אולי בכל זאת תמצא אחרי החפיפה ושטיפה וטבילה, איזה שעה קטנה תלושה מונח על גופה, אינה חוצצת כיון שהיא רפויה וגם היא אינה מקפדת, (בשו"ת חשב האפוד לחותני הרב שליט"א [זצ"ל] ח"ב סי' קל"ט.).

(ח) עי' נטעי גבריאל (ח"ג פרק ג' סעי' א') – והמנהג אצל נשים הרבה להקפיד להתגלח ג' ימים קודם הטבילה, ובדיעבד אפשר לגלח אף ביום הטבילה, ואין לדחות הטבילה עבור זה, רק תזהר לרחוץ ראשה פעם אחת מיד אחר שמגלחת ופעם שניה בשעת חפיפה".

(ט) עי' פרי טהרה (סעי' כ"ה) – "יש הנוהגות".

(י) חק וזמן (פרק ה' סעי' א') – והמנהג לגלח ג' ימים לפני הטבילה, כדי שלא ישארו דבוקים על גופה בשעת הטבילה שערות מהגילוח, ומ"מ אם לא גילחה קודם ג"י, לא תאחר טבילתה בשביל זה, אלא תגלחם אז, ותזהר לרחוץ גופה יפה בשעת החפיפה, ותעיין היטב על גופה וקמטיה שלא ישארו שם שערות".

2. נהגו שלא לספר שערות [אמנם מפני חשש חציצה, יש להקל].

(א) בית לחם יהודה (סי' קצ"ט ס"ק ה') – גם נוהגין שלא לגלח שער ראשם ביום טבילת".

(ב) עצי לבונה (סי' קצ"ט סוף סעי' א').

(ג) דרכי"ת (סי' קצ"ט ס"ק י', עי' סי' קצ"ח ס"ק צ"א) – "עי' בבל"י ... והביאו בעצי לבונה ... ועי' באמרות טהורות ... אמנם אם שערות גדולים קצת ויש חשש משום זיעה קרושה תחתיהן ודיבוק תחתיהן ושכחה להסתפר עד יום טבילה אז תוכל להסתפר ביום ההוא רק שתשמור א"ע בעיון ושמירה שלא יהי' שום א' משערותי' נשאר בקמטים ע"ש".

(ד) מראה כהן (עמ' צ"ג אות ט') – נהגו שלא לספר שערות הראש ביום הטבילה כדי שלא יפלו שערותיה לבין קמטיה. אולם אם מספרת את שערותיה מפני שחוששת מחציצה מותר".

(ה) תורת החציצה (אנגלית, עמ' כ"ב בה"ג, הע' ע"ז).

3. מראי מקומות.

(א) ארחות טהרה (פרק ט"ז סעי' כ') – "אלו שנוהגות לגלח שער הראש לצורך טבילה כדאי לגלח אותן יומים או שלשה ימים לפני הטבילה, ולשטוף אחר כך היטב את הראש ואת הגוף".

ז. גבות.

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י' סעי' מ"ח) – "אשה שרגילה לסדר גבות בליל טבילה, אם טבלה פעם אחת בלי לסדר, תקבל על עצמה שלא לסדר גבותיה במשך שלושים יום".

מ] ציפורן המדולדלת - סעיף כ"א.

א. מקור.

1. מקוואות (פרק ט' משנה ג'-ד') – "אלו שאין חוצצין ... וצפורן המדולדלת".

2. תוספתא (מקוואות פרק ו' הל' ה' [מהדורת צוקרמאנדל, הל' י']) – "ר' יוחנן [יונתן] בן יוסף אמר צפורן שפירשה רובה הרי זה אינה חוצצת".

ב. ראשונים.

1. מיקל, אין לחלק בין שפירשה רובה או שפירשה מיעוטה – רמב"ם (מקוואות פרק ב' הל' י"ד), רי"ף (שבועות דף ו:), ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' ב'), סמ"ג (עשה רמ"ח), רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ז' ל"ב-ב' [ובארוך שם, הו"ד התוספתא]), ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ה, רכ"ד-ד'), אורחות חיים (הל' טהרת הנדה אות ח').

2. שפירשה מיעוטה חוצצת פירשה רובה אינה חוצצת – ראבי"ה (סי' תתקצ"א), מרדכי (הל' מקוואות רמז תשמ"ז, לשונו מובא לקמן), טור (סעי' כ"א).

ג. פירשה רובה.

1. מיקל.

(א) מחבר (סעי' כ"א) – "צפורן המדולדלת שפירשה מיעוטה, חוצצת; פירשה רובה, אינה חוצצת".

(ב) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ט"ז) – "צפורן המדולדל בין מקצת מן הצפורן שדרך לחתכה או אפילו הצפורן עצמה שפירש מן האצבע אם פירש רק המיעוט והרוב נשאר מחובר כיון דבדואי עתידה לחתוך אותו מקצת שפירש אם כן הוי כחתוך ואם כן אותו בשר שתחת הצפורן או אותו צד צפורן שנשאר מחובר על האצבע צריכין על כרחך שתבא בהם מים וכיון שאין כאן אלא סדק דחוק נמצא שלא יוכל מים לבא לשם ואם כן זה המקצת שפירש הוי חציצה לבשר או לצפורן הנשאר אבל אם פירש רוב רובה מכל מקום כבר יש ריוח גדול ויכול המים לבא באצבע ובחלק הצפורן הנשאר ולכן אינו חוצץ".

(ג) אבן ישראל (ח"ז סוף סי' ל"ב) – "ובצפורן שפירשה רובה ל"צ בכלל לחזור ולטבול".

(ד) חוט שני (ס"ק כ"ח אות ג' ד"ה והנה).

2. מחמיר, צריכה טבילה אחרת [לפי הכללים בסעי' כ'].

(א) ש"ך (ס"ק כ"ז) – "ונראה דלדידן דנוהגים להצריכה טבילה שנית אם לא חתכה הצפורן ה"ה הכא".

- (ב) סד"ט (ס"ק מ"א) – "וכתב הש"ך ...".
- (ג) לחם ושמלה (לחם ס"ק נ"ג).
- (ד) טהרת ישראל (סעי' ע') – "ולכתחלה יש להחמיר דאף בפרשה רובה דחוצץ שלא שעה"ד ודיעבד שטבל כך ועבר הלילה יש לסמוך להקל אף בפרשה רק מועט".
- (ה) שערי טוהר (שער י"ח סעי' י"ז).
- (ו) באר משה (חק וזמן פרק ו' הע' כ"א) – "והחמיר אפי' ברובה גם באופן שכבר נסגר המקוה שתחזור לטבול בליל המחרת".
- (ז) ששבה"ל (סיכום אות א') – "ויש להחמיר גם בפירשה רובה".
- (ח) בדה"ש (ס"ק קנ"ט).
- (ט) חזקת טהרה (חק וזמן פרק ו' הע' כ"א).
- (י) פרדס שמחה (ס"ק נ"א אות ד').
- (יא) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"ו) – "אם התחילה לחתוך הצפורן כדי לקצצה, ולא המשיכה, ונשארה הצפורן בחלקה מופרדת ותלויה, או שאירע כן מחמת מכה וכדומה, צריכה קודם הטבילה לקצוץ ולהסיר את החלק שהוא תלוי, בין אם נפרד רק מיעוט מהצפורן ובין אם נפרד רוב הצפורן. בדיעבד, אם טבלה, ולא הסירה את חלק הצפורן שנפרד, אם הוא בצפוני ידיה ונפרד רק חלק קטן מהצפורן, עליה לחזור ולטבול, לאחר שתסיר את חלק הצפורן שנפרד. ואף אם נפרד רוב הצפורן, ראוי שתחזור ותטבול כנ"ל".
- (יב) פותח שער (סי' כ"ב סעי' י"ז).
- (יג) חק וזמן (פרק ו' סעי' י').
3. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק ל"ג, "צ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' רנ"א), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ס"ט).
- (א) מלבושי טהרה (סעי' כ"ט) – "בשעת הדחק יש להקל".
- (ב) ערה"ש (סעי' נ"א) – "וני"ל ברור דגם בצפורן מיירי שכואב לה הרבה ואין ביכולתה לחתכו וממילא דנשאר על הגוף עד שיפול מעצמו דאל"כ מחוייבת לחתכו [ובזה אתי שפיר כל מה שגמגם הש"ך בסק"ז ע"ש ודו"ק]".
- (ג) הגר"א נבנצל שליט"א (חק וזמן תיקונים והוספות עמ' כ"ב אות ד', עמ' כ"ו ד"ה במקום) – "בצפורן שפירשה מקצתה, בין רוב בין מיעוט, בין ביד בין ברגל, מילתא דשכיחה היא דנוצר סדק צר שאין המים יכולים ליכנס בו, ואז אין זה גדר חציצה אלא גדר חסרון ביאת המים, ופוסל מדאורייתא אפילו במיעוט שאינו מקפיד ... ורח"ל חיוב כרת גמור".
- ד. פירשה רק מיעוטה.
1. אם עבר הלילה, יש להקל.
- (א) לחם ושמלה (שמלה ס"ק כ"ב) – "והרמב"ם כתב סתם דצפורן המדולדלת אינו חוצץ וכן ר' ירוחם, ומשמע דס"ל דבכל ענין אינו חוצץ כמ"ש הב"י ע"ש. גם הראב"ד בס' בעה"נ וגם הסמ"ג והרשב"א בתו"ה כתבו סתם דאינו חוצץ. והרא"ש אף שהביא דברי ר' יונתן בן יוסף שבתוספתא, מ"מ י"ל דס"ל דלרבותא הוא דקאמר דאפי' פ"א רובו אינו חוצץ כמ"ש הב"י בדרך א' לדעת הרמב"ם. וצ"ע על המחבר שהחמיר במילתא דרבנן כדעת הטור והמרדכי במקום שרבו המקילים. וכפי הנראה בדיעבד ועבר הלילה יש לסמוך ולהקל".
- (ב) טהרת ישראל (סעי' ע') – לשונו מובא לעיל.
- (ג) הר צבי (יר"ד סוף סי' קס"ב) – "לענין בדיעבד ועבר הלילה הרי בכל צפורן המדולדלת אעפ"י שאין דרכה ליפול מעצמה מקיל הגר"ש גנצפריד בדיעבד ועבר הלילה, שכן כתב בספר לחם ושמלה (סימן קצח סעיף כא) שפסק שם המחבר: צפורן המדולדלת שפירשה מיעוטה חוצצת פירשה רובה אינה חוצצת. וכתב שם בשמלה (ס"ק כב) וז"ל ...".
- (ד) בדה"ש (ס"ק קנ"ו, ציונים ס"ק ש"ח) – "לחזו"ש והעתיקו בטהר"י ובהר צבי סימן קס"ב ונראה להקל כדבריהם אע"פ שדעת המי נדה בסעיף ב' להחמיר בזה ...".
- (ה) לבושי עז (תמצית אות ב').
2. מחמיר [רק ברובה יש להקל].
- (א) מי נדה (קונ"א סעי' כ').
- (ב) שערי טוהר (שער י"ח סעי' י"ז).
- (ג) שפע טהרה (הע' י"א).
- (ד) פותח שער (סי' כ"ב סעי' י"ח).
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רנ"א), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ס"ט).
- (א) יסוד הטהרה (פרק ו' הע' ל"ו) – "אם נודע לה הדבר לאחר שכבר שמשה עם בעלה, אף אם נפרד מיעוט הצפורן, אם הוא באופן שאינו מהודק כל כך במקום החתך והמים יכולים ליכנס שם, יש להקל שאינה צריכה טבילה אחרת. ואם עבר הלילה ולא שמשה, או שהמקוה כבר סגור ולא ניתן לטבול שוב באותו הלילה, אם נפרד רוב הצפורן, יש להקל שאינה צריכה טבילה אחרת. אבל אם נפרד רק מיעוט מהצפורן, אין להקל. ובליל שבת אם מצאה בצפוני ידיה שנחתכה הצפורן בחלקה ונשארה מופרדת ותלויה, אם נפוד רוב הצפורן, בשעת הדחק יש להקל שתטבול, וקודם הטבילה בהיותה בתוך מי המקוה תגביה מעט באצבעותיה את הצפורן המופרדת באופן שמי המקוה יכנסו למקום החתך, ואח"כ תטבול. אבל אם נפרדה הצפורן רק מעט, תדחה הטבילה, ותטבול במוצאי שבת, לאחר שתחתוך את חלק הצפורן המופרד".
- ה. צפורן שברגל: למחמירין לעיל.

1. מיקל.
 - (א) לחם ושמלה (לחם ס"ק נ"ג).
 - (ב) ששבה"ל (סיכום אות ה') – "בצפרני הרגלים שאין מקפידין אינו חציצה בפירשה רובה".
 - (ג) חוט שני (ס"ק כ"ח אות ג' ד"ה צפורן).
 - (ד) יסוד הטהרה (פרק ו' סוף סעי' ל"ו) – "ואם הוא בצפרני רגליה ונפרד רוב הצפורן, אינה צריכה טבילה אחרת, אבל אם נפרד רק מיעוט הצפורן, צריכה לחזור ולטבול".
 - (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד סוף הע' רנ"א).
 2. אין לחלק.
 - (א) חזקת טהרה (חק וזמן פרק ו' הע' כ"א ד"ה ובפנים).
 - (ב) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' כ"א ד"ה ובפנים).
 3. מראי מקומות.
 - (א) יסוד הטהרה (פרק ו' סוף הע' ל"ו) – "ואם הוא ליל שבת וקודם הטבילה מצאה שנפרדה הצפורן שברגלה, אם נפרדה ברובה ואינה מקפדת על זה, תכנס למקוה, וקודם הטבילה כשרגלה במים תשתדל להגביה קצת את החלק הנפרד, כדי שיכנסו מי המקוה לשם, וטבול, אבל אם נפרד רק מעט מהצפורן, לכתחילה אין להקל, וטבול כמוצ"ש לאחר שתחתוך את ההלק שנפרד".
- ו. הסברא לחלק בין רוב למיעוט.**
1. נמצא עליה דבר חוצץ.
 - (א) הקב"ה (מגיד מישרים פר' ויקהל מהדו"ב [הו"ד בהגהות והערות על הטור אות ק"ט]) – "ובהיא דצפורן שפרשת וכתבת שני דרכים חייך דקב"ה חייך בפלפולא דילך אבל אורחא בתראה הוא ברירו דמלה ומ"מ לא תמחוק קדמא דיקריה דקב"ה סליק מיניה אף על גב דלאו קושטא איהו כיון דאיהו חריפא דוגמת נפחא דבטש בפרזלא ונצוצין מתנציצין לכל עבר".
 - (1) כאיל תערוג (יו"ד הל' ת"ת עמ' קל"ז הע' ל"א) – "המגיד מישרים ... וכתב ע"ז רבנו היינו שבחריפות שאינה עקומה יוצא כבוד שמים".
 - (ב) ב"י (ס"ק כ"א) – "ועוד י"ל **והוא הנכון** דהא דאבר ובשר המדולדלים חוצצין היינו לומר שאם נמצא בהם שום דבר חוצץ לא עלתה לה טבילה דכיון שהם מחוברים לגוף אף על פי שהם מדולדלים כגוף הם חשובים והוא הדין לציפורן שפירשה מיעוטה לדעת רבינו דכיון שרובה מחובר לגוף הרי היא כגוף ואם נמצא עליה דבר חוצץ מעכב כדרך שהוא מעכב בשאר מקומות הגוף **אבל כדפירש רובה כבר אינה נחשבת מהגוף** ולפיכך אם נמצא עליה דבר חוצץ אין בכך כלום ונראה דאפילו נמצא במיעוטה המחובר נמי אינו חוצץ דמיעוטה בתר רובה גריר והרמב"ם סבר דכיון דציפורן עומד ליקצץ כיון שפירש מיעוטה כל מה שכנגד אותו מיעוט ברוחב האצבע עומד ליקצץ הילכך כקצוץ דמי ולפיכך אם נמצא עליו דבר חוצץ אינו מעכב".
 - (1) חולק – דר"מ (ס"ק ח'), לשונו מובא לקמן, לבוש (סעי' כ"א), ש"ך (ס"ק כ"ו), תורת חיים (או"ח סי' קס"א ס"ק א' ד"ה והנה), ששבה"ל (סיכום אות ב'), בדה"ש (ציונים ס"ק ש"ה).
 2. **משום מקום החיבור**: דחשיב מקום חיבורן כמקוטע וצריך לבא שם מים, ואין מים יכולין לבא שם מחמת שחבורו, והוי ליה כבית הסתרים שיש שם דבר החוצץ שמעכב בטבילה דראוי לביאת מים בעינן [אפ"ל לא נמצא עליה דבר חוצץ] – מרדכי (הל' מקוואות רמז תשמ"ז), דר"מ (ס"ק ח'), "ובעיני פירוש השני דחוק ואין הלשון מורה עליו כלל והמרדכי יכריע שהפירוש הראשון הוא עיקר", ש"ך (ס"ק כ"ו).
 - (א) אם פירשה רובה הרי יכולה להסירה בידה וכיון דאינה מסירתה אינה מקפדת עליה, ואם פירשה רק מיעוטה יש הקפדה – ב"י (ס"ק כ"א), "וקשה אמאי בפירשה רובה אינה חוצצת מאי שנא משאר דברים החוצצין שאפילו בכגרעין חרדל שיהיה בגוף הם חוצצין ושמא יש לומר דטעמיה משום דכיון דפירשה רובה הרי יכולה להסירה בידה וכיון דאינה מסירתה אינה מקפדת עליה והוי ליה מיעוטו שאינו מקפיד דאינו חוצץ אבל כשפירשה מיעוטה איכא למימר דקפדה ומה שאינה מסירתה ביד היינו משום דכיון שלא פירשה אלא מיעוטה אינה נוחה ליתלש ביד הילכך כיון דקפדה עלה חוצצת".
 - (ב) דפירשה רובה, רובו ככולו – מרדכי (הל' מקוואות רמז תשמ"ז), "ר' יונתן בן יוסף אומר צפורן שפירשה רובה אינו חוצצת משמע דוקא רובה דרובה ככולה אבל פירשה מיעוט חוצצת כיון דעומדת לפרוש וכבר התחילה לפרוש".
 - (ג) דפירשה רובה, לא צריך אומן לחתכו – ע"י ב"ה (ס"ק כ"א).
3. **משום מקום החתוך**: שאין המים יכולין לבוא באותו סדק – ט"ז (ס"ק כ"ב), "והנראה לע"ד לפרש דודאי אין חציצה במה שנדבק עדיין כי לא היה מגולה מעולם שם וכמ"ש ב"י בקושייתו אלא על החלק הנפרש אמרינן כן דאם רובו קיים ומיעוטו נסדק נמצא **דמקום הסדק צר** הוא ואין המים יכולין לבוא באותו הסדק מה שאין כן אם נפרץ רובו נמצא שנתרחב מקום הסדק ויכולים מים לבוא שם והוי ראוי לביאת מים אבל באבר ובשר המדולדל אפילו נפרץ רובו אין דרך להניחו כך שהוא תלוי ועומד דהוה כאב לה הרבה אלא מחזיקו תמיד אל הגוף כפי מה שיכול להחזיק ע"כ אינו ראוי לביאת מים שם".
4. צפורן שנפרש מן האצבע במקום חיבורו בבשר האצבע – לבוש (סעי' כ"א).
 - (א) ע"י לקמן.
5. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קנ"ה).

ז. צפורן שנפרדה מהבשר שתחתיה.

1. כמו הדינים הנ"ל [שאם נפרש מיעוטו חוצץ, ואם נפרש רובו אינו חוצץ] – לבוש (סעי' כ"א, וכדאי' בבדה"ש ציונים ס"ק שי"ג), חכ"א (כלל קי"ט סעי' ט"ז), טהרת ישראל (סעי' ע"א), יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"ז, "צפורן שנפרדה מהבשר שתחתיה [מחמת

מכה וכדומה], אם נפרד רוב הצפורן שעל ידי כן נתרחה המקום שבין הבשר לצפורן והמים נכנסים שם, אינו חוצץ. אבל אם נפרדה רק מעט, באופן שנשארה עדיין מהודקת לבשר, ואין המים יכולים להיכנס לשם, חוצצת. אם בהיותה במי המקוה תגביה הצפורן מעט כדי שהמים יכנסו לכל אורך המקום שנפרד מהבשר, יכולה לטבול. אם צריכה לצפורן לעת עתה, עד שיתרפא המקום, וכן אם אינה מסירה את הצפורן מחמת כאב, אינה חוצצת. ומכל מקום תשתדל כפי האפשר להגביה ולהפריד קצת באצבעותיה בין הצפורן לבין הבשר".

2. מחמיר – סד"ט (ס"ק מ"א, "ולפי" נראה היכא דנעקף הצפורן עצמו ממקום החבורה באצבע אפי' פירש רובה נמי חוצץ, דהא נמי כואב הרבה ודרך להחזיקו תמיד אל הגוף ודמיה לאבר ובשר המדולדלין דחוצצין, וגם לפי הטעם שכ' הפוסקים דצפורן שפירש רובה אינו חוצץ דכיון שיכולה להסירה בידיה ואינה מסירה אינה מקפדת עלי' וה"ל מעוטו שאינו מקפיד ואינו חוצץ, אבל כשפירש מעוטו איכא למימר דקפדה אלא שא"י להסירה בידיה, מה"ט בצפורן עצמו שנעקר מן האצבע אפי' פירש רובה א"א להסיר בידיה מחמת הכאב וא"ל דקפדה וחוצץ, כנ"ל"), עצי לבונה (על סעי' כ"א), מלבושי טהרה (סעי' כ"ט), פרדס רמונים (מק"ז סוף ס"ק כ"ב), שערי טוהר (שער י"ח סוף סעי' י"ז).

3. מראי מקומות – לחם ושמלה (שמלה ס"ק כ"ב), פתחא זוטא (ס"ק ל"ד), ששבה"ל (סיכום אות ד'), בדה"ש (ס"ק קנ"ז, בירורים ד"ה מיעוטה [עמ' מ"ג]), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"א), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ע"ד).

ה. סדק כפגימה בעלמא בציפורן לאורכו.

1. מיקל.

(א) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ט"ז) – "ולפי זה נראה לי דאם יש רק סדק כפגימה בעלמא בציפורן לאורכו דזה אינו עומד לחתוך או אפילו לרוחב הציפורן אבל אינו עומד לחתוך אף על פי שהוא רק מיעוט גמור ואי אפשר שיבוא מים ביניהם אינו חוצץ".

(ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות ל"ב) – "ציפורן סדוקה אין צורך להסירה לפני טבילה, הגם שלמטה ממנה התחילה לגדול ציפורן חדשה".

(ג) ששבה"ל (סיכום אות ג').

(ד) בדה"ש (ס"ק קנ"ח, בי' ד"ה רובה) – "כתב החכמת אדם...".

(ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' שי"א).

ט. מראי מקומות.

1. דברי דוד (ח"א יו"ד סי' כ"ג אות ח') – "ראיתי בספר מחשבת הטהרה (מהדו"ב פרק כ הערה קכ"ד עמוד רס"א) שכתב שהודו לפירושו השני של מר"ן מן שמיא. וז"ל המגיד בספר מגיד מישרים ... וכשהצעת דברי אלו לפני מי שגדול הגאון רבי מאיר ברנדסדורפר [שליט"א] [זצ"ל] מח"ס שו"ת קנה בשם ב"ח ומגדולי מורי ההוראה בירושלים ת"ו, אמר לי דבשעה"ד כגון בליל שבת, לבני ספרד דאתכא דמר"ן סמכי יש להורות הכי שאין הציפורן חוצצת עכ"ד. והסכים עימנו גם הגאון המפורסם רבי מאיר מאזוז בתשובה לדברי וז"ל: מ"ש כת"ר לצרף דעת הרמב"ם והרשב"א ועוד לס"ס בזה נראים דבריו נכונים, ומ"מ לדינא יעיין היטב והשי"ת יהא בעזרו לכיון אל האמת עכ"ל. ועל צבאם מר"ן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף (שליט"א). וכן אני מורה ובא לשואלי בס"ד".

(א) הגר"מ מאזוז (אור תורה כסליו תשנ"ג סי' ל"ו עמ' קצ"ה הע' ב') – "א"ה לא הסכמתי לדינא ואדרבא כתבתי להה"כ נר"ו שמדברי המגיד מישרים אין ראיה כלל לדינא כי לא בשמים היא (וידוע מ"ש הגאון חכם צבי שמרן הב"י היה חכם יותר מהמגיד שלו. וד"ל). ולסמוך ע"ד נגד המרדכי וכל האחרונים לא שייך. וע' בשו"ת ישיב משה ח"א סי' ל"ד שאם כל האחרונים חלקו ע"ד מרן לא נקט' כוותיה. רק מ"ש כת"ר לצרף דעת הרמב"ם והרשב"א לס"ס בזה נראים דבריו נכונים. ומ"מ לדינא צריך עיון עוד. עכ"ל במכתבי אליו מחדש טבת התשנ"ב. והה"כ נ"י השמיט דברי האחרונים אליו וכן לא ייעשה. וכיון שיש לו הסכמת גדולי הדור שליט"א לא צריך לדידי ולדכוותי. נאמ"ן ס"ט".

מא [אבר ובשר המדולדלים - סעיף כ"ב.

א. ראשונים: הגירסא בתוספתא (מקואות פרק ו' הל' ה' [מהדורת צוקרמאנדל, הל' י']) – "והאבר והבשר המדולדלין באדם הרי אלו [אינן] חוצצין.

1. מחמיר, חוצץ – רמב"ם (מקואות פרק ב' הל' ב'), רשב"א (תוה"ב הארוך בית ז' שער ז', ל"ג-א'), רא"ש (מקואות סי' כ"ו), ב' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ה, רכ"ה-א'), טור (סעי' כ"ב), מאירי (מקואות פרק ט').

2. מיקל, אינו חוצץ – ר"ש (מקואות פרק ט' משנה ג'), רוקח (סי' שע"ה), סמ"ג (עשה רמ"ח), ראב"ה (סי' תקצ"א).

3. מראי מקומות – או"ז (נדה סי' שס"ב, סי' שס"ג [סתירה]), בדה"ש (סעי' כ"ב בי' סוף ד"ה אבר, עמ' מ"ה).

ב. פוסקים.

1. מחמיר, חוצץ – מחבר (סעי' כ"ב), ב"ח (ס"ק כ"א), פוסקים.

ג. הטעם להחמיר.

1. עי' לעיל, לגבי ציפורן המדולדלת.

מב [קילופי עור.

א. יבלת (wart), ואינם מדולדלין.

1. מיקל.

- (א) רמ"א (סעי' כ"ב) – "אבל יבלת או יתרת ואינן מדולדלין, אינם חוצצים".
- (ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות ג') – "יבלת (Wart) אע"פ שעומדת להסירה מ"מ אינה חציצה מכיוון שעכשיו היא חלק מגופה".
- (ג) ששבה"ל (סיכום אות ב').
- (ד) חוט שני (ס"ק כ"ט אות י"ב) – לשונו מובא לקמן.
- (ה) מראה כהן (עמ' קט"ז אות ה') – "אשה שיש לה יבלת או גידול בעור [והוא שלם שלא החל להנתק מהעור] אין זה חוצץ".
- (ו) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ו, סעי' כ"ז) – "יבלת שעל גופה אינה מהווה חציצה, הואיל והיא מחוברת לגוף וכחלק ממנו. ומכל מקום אם עומדת לטפל בה ולהסירה מהגוף, לכתחילה יש להסירה לפני הטבילה. ובדיעבד, אם טבלה ולא הסירה אותה מהגוף, עלתה לה הטבילה. יבלת שעל גופה, שהחלה ליפרד מהבשר, חייבת להסירה לפני הטבילה, ואם טבלה ולא הסירה אותה מהגוף, תחזור ותטבול. אך אם כבר עבר הלילה תשאל חכם".
- (ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' רפ"ז).
- (ח) פרי טהרה (סעי' כ"ו) – "אשה שיש לה יבלות וכדומה [כגון: wart-corn-growth] אם אינם מדולדלות, אינם חוצצות".
- (ט) אהל שרה (עמ' פ"ד) – "אשה שיש לה יבלות וכדומה (wart, corn) אם אינם מדולדלות (dangling) אינן חוצצות".
2. שאינו יונק.
- (א) מחמיר – עי' בדה"ש (בי' ד"ה ואינן, עמ' מ"ו, "ושמא יש לחלק ביניהן דצפרנים אינם יונקים מן הגוף שום חיות משא"כ היבלת והיתרת יונקים מן הגוף ולכן אין לחושבם כנטולים ממנו").
- (ב) מיקל – הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה סי' קצ"ח הע' שכ"ט, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות י"א, "דכל שמחובר לגופה כמקודם ולא פירש לא אכפת לן במה שאינו יונק").

ב. עור קשה, ואינם מדולדלין.

1. מיקל [ואם מקפיד או עומד להסירו, עיין תוך הדברים].

- (א) אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ו) – "וכל דבר המחובר לגוף אינו חוצץ כמו הקארנ"ס והקעלאסי"ס אעפ"י שמקלפים אותם מזמן לזמן ע"י אומן ועומדות ליקצץ אינם חוצצים וגם אינם צריכים ריכוך שהם מעצם הגוף".
- (ב) עי' ששבה"ל (סיכום אות ד') – "עור הקשה ברגלים אינו חוצץ, ואם רגילה להסיר כל פעם צ"ע אם חוצץ, ותוריד מה שאפשר".
- (ג) חוט שני (ס"ק כ"ט אות י"ב) – "יבלות או עור יבש הגדל ברגלים, אינם חוצצים כיון שהוא כחלק מגופו של אדם".
- (ד) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ל') – "עור קשה אינו חוצץ, אבל ראוי לכתחילה להורידו".
- (ה) מראה כהן (עמ' קט"ז אות ד') – "אשה שיש לה עור קשה ברגליה, אם אינה מקפדת להסירו אינו חוצץ, ואם מקפדת להסירו צריכה להסירו לפני הטבילה, ואם טבלה מבלי להסירו, בדיעבד עלתה לה טבילה".
- (ו) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ח) – "עור קשה ויבש ברגליה או בשאר מקומות בגופה, שמחובר לגוף ולא החל ליפרד ממנו, אם אין דרכה להסירו, אף אם הדבר מפריע לה, אינו חוצץ. ואם הוא באופן שדרכה להסירו ומקפדת עליו, לכתחילה צריכה להסירו, אף שלא החל ליפרד מהגוף. ובדיעבד אם טבלה ולא הסירה אותו, עלתה לה הטבילה".
- (ז) לבושי עז (תמצית אות ה') – "עור קשה שתחת כפות רגלים, אם אינה עומדת להסירו בלא הטבילה, אינה צריכה להסירו בשביל הטבילה".
- (ח) אורחות הבית (הדרכה והערות פרק כ"ג סעי' י"א) – "עור קשה שרגילים ליטלו או שדעתה ליטלו - חוצץ, אבל אם אין בדעתה ליטלו עכשיו ולא רגילים ליטלו אינו חוצץ, מאחר שאין מקפדין עליו, ע"כ כשבודקת צריכה לבדוק כל גופה אם אין בו עור קשה החוצץ".
- (ט) פרי טהרה (סעי' כ"ו) – "אם יש לה עור קשה וכדומה [כגון: callous] אינו חוצץ, אף אם רגילים לקלף אותו".
- (י) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ג, עמ' שפ"ז).
- (יא) אהל שרה (עמ' פ"ד) – "אם יש לה עור קשה וכדומה (callous) אינו חוצץ, אף אם רגילים לקלף אותו".
- (יב) ארחות טהרה (פרק ט"ז סעי' מ') – "עור קשה שבכפות הרגלים, אם הוא במצב שברחיצה בבית בלא טבילה היתה מורידה או משפשפת באבן, יש לעשות כן גם קודם הטבילה, ואם הוא במצב שבבית לא היתה מורידה ולא משפשפת באבן, אינה צריכה להוריד ולא לשפשף".

ג. קילופי עור מדולדלים סביב הצפרנים [cuticles].

1. מחמיר.

- (א) פני יהושע (שו"ת ח"ב סי' ל"ב).
- (ב) מהרש"ם (ח"ב סי' ע"ר, עי' דע"ת סעי' כ"ב ד"ה ועיין) – "פניי שהחמיר בציצין שסביב הציפורן וא"כ ה"נ בנד"ד וודאי לכתחלה מהראוי להחמיר שתטבול שנית אבל בדיעבד יש לצדד דבמקום שכואב הרבה להסירין ולקלפן יש להקל".
- (ג) בדה"ש (ס"ק קס"א) – "ונראה שיש להחמיר בזה ולדקדק לחתוך כל ציצים אלו קודם טבילתה ... ואם שכחה לחותכם קודם טבילתה תחזור לטבול פעם שנית ...".
- (ד) עי' שערי טוהר (שער י"ח סוף סעי' י"ח, "דלכתחילה בודאי אין להקל ובדיעבד צ"ע").

ה) מראה כהן (עמ' קט"ז אות ו') – "קצוות עור שהחלו להפרד [כגון מה שמצוי באצבעות סביב הצפרניים], אם הם כואבים ורגילים להקפיד להסירם הרי הם חוצצים. ואם הקצוות האלו קטנים ואינם מפריעים כלל, באופן שאין רגילות להקפיד עליהם, אינם חוצצים. ומ"מ לכתחלה נוהגים להסיר כל קצוות העור".

ו) פרי טהרה (סעי' כ"ז).

ז) אהל שרה (עמ' פ"ד).

2. מיקל.

א) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ט"ז) – "קליפות עור הבשר תלויים אינם חוצצין דדינם כצפורן שהרי המים יכול לבא שם והצד שמחובר לבשר לעולם לא חשבינן לחציצה (ועדיף מצפורן שידוע שאין שום אדם מקפיד על קליפות אלו ואין דרך כלל לחתכן כי נושרין מאליהן והוי מיעוט שאינו מקפיד דלכולי עלמא אינו חוצץ)".

ב) ששבה"ל (ס"ק ד' ד"ה ובחכ"א, סיכום אות ג') – "קליפות עור המדולדלים אינם חוצצים, אך בחתיכות גדולות או בועות מסתבר דחוצץ, אך אין השיעור ברור".

ג) חוט שני (ס"ק כ"ט אות י"ג) – "קצצות של עור שנמצאים בסביבות הצפורנים, אינם חוצצים".

ד) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', חציצה אות ב' סוף ס"ק ג') – "חתיכות עור קטנות שסביב הצפורן, אין צורך להסירן אף לכתחילה. וכן הדין בעור קשה שברגל, וכל הדומה לזה".

ה) ארחות טהרה (פרק ט"ז סעי' ל"ו) – "עורות קטנים תלויים אינם חוצצים כלל".

ו) תורת החציצה (אנגלית, עמ' ל"ב).

3. מראי מקומות – פאת שדך (ח"ג סי' פ"ח ד"ה עור), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ע"א).

א) אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ו) – "העיקר לשרות ולחוף האשה היטב עד שהוא נקי מקליפות העור או עד שיתרככו הקליפות ויהיה המקום נקי מכל לכלוך ... וכן נוהגות בעור נקלף במקצת מהגוף ונשארו עדיין מחובר למקומו כמו סביבות הצפרנים".

ב) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ט) – "קילופי עור - אם הם גדולים כל כך, שדרכה להקפיד להסירם, עליה להסיר את חלק העור שהתקלף. אבל קילופי עור קטנים, שאין הדרך להקפיד עליהם, אינם חוצצים ואין צורך להסירם. בדיעבד, אם טבלה עם קילופי עור גדולים, שדרכה להקפיד להסירם, תחזור ותטבול. אך אם כבר עבר הלילה תשאל חכם".

ד. עור נתלש קצת מהבשר [כמו שיזוף, sunburn. או כויה, burn]: צריכה להסיר כל מה שיכולה, ומה שלא יכולה להסיר לא הוי חציצה.

1. אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ו) – "העיקר לשרות ולחוף האשה היטב עד שהוא נקי מקליפות העור או עד שיתרככו הקליפות ויהיה המקום נקי מכל לכלוך ... וכן נוהגות בעור נקלף ... אחר שנכוה עורה קצת מקרני אור השמש שקורין סאן-באר"ן וכדומה".

2. הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שמ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ו') – "כל שהעור נתלש קצת מהבשר, צריכה האשה להסיר כל מה שיכולה, ומה שלא יכולה להסיר לא הוי חציצה, הואיל ויכול להכנס שם מים".

3. ששבה"ל (סיכום אות ד') – "וכן בקילוף עור מחמת אגזמה או כו" או שיזוף - תוריד מה שאפשר, והשאר אינו חוצץ, אלא אם יש חתיכות גדולות, - ואם הם ברוב הגוף צ"ע".

4. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', חציצה אות ב' סוף ס"ק ה' ד"ה מלמולי) – "מלמולי עור הנגרמים מחמת שיזוף אינם חוצצים שזהו חלק מחלקי הגוף".

5. תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות כ"ט) – "קילופי עור הנעשה על ידי שמש סומכין להקל שאין מקפידין עליו".

6. בדה"ש (ס"ק קס"א) – "תראה להסיר כפי האפשר **בלא כאב** וקליפות מועטות הנשארות נראה שאינם חוצצים".

7. מראה כהן (עמ' קט"ז אות א') – "קילופי עור הנוצרים מחמת שיזוף, תסיר לכתחילה מה שיכולה להסיר בלי כאב, ומה שאינה יכולה להסיר אינו חוצץ".

מראה כהן (שם הע' ל"ה) – "אם מצאה לאחר הטבילה שארית של עור שהיה באפשרותה להסיר ולא הסירה, אם מקפדת להוריד את העור הזה [כגון שהוא מפריע, או נמצא במקום גלוי] הרי זה חוצץ. ואם אינה מקפדת אינו חוצץ. ואם לנה כבר אצל בעלה תעשה שאלת חכם [דלכאו' הדבר תלוי במחלוקת ב"י וט"ז ס"ק כ"ב, דלב"י כל העומד להנטל חוצץ ולט"ז אינו חוצץ]".

8. יסוד הטהרה (פרק ו' סוף סעי' כ"ט) – "אשה שיש לה קילופי עור כתוצאה משיזוף וכיו"ב, די אם תסיר את קילופי העור הגדולים, שדרך העולם להקפיד עליהם".

9. פרי טהרה (סעי' כ"ז).

10. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ג).

א) מהרש"ם (ח"ב סוף סי' ע"ר) – "באשה א' שהי לה כו" למעלה מגב היד ועלה כל העור בנפיחה ואח"כ נעשה נקב קטן ויצאו המים שבניפוח ונפל העור בחזרה ואח"כ נקלף העור ורק בג' או ד' מקומות קטנים מכעושה נשאר עוד העור מחובר לבשר וע"י הכאב לא יכלה לקלפם ...".

ב) אורחות הבית (הדרכה והערות פרק כ"ג סעי' י"א) – "ודע שמצוי אצל אשה 'קילוף עור' ובפרט באשה המגלחת שערוותיה, ולדעת כמה פוסקים הרי הוא חוצץ (עצה לזה - מריחת אבקת סודה מהולה במעט מים, או משחת 'זולין סליציל' כ"ד שעות קודם הטבילה, המרככת את העור, ובשעת החפיפה תוכל להסירן בנקל)".

ה. בועה, שלפוחית.

1. מהרש"ם (ח"ב סוף סי' ע"ר) – "באשה א' שהי' לה כו' למעלה מגב היד ועלה כל העור בנפיחה ואח"כ נעשה נקב קטן ויצאו המים שבניפוח ונפל העור בחזרה ואח"כ נקלף העור ורק בג' או ד' מקומות קטנים מכעושה נשאר עוד העור מחובר לבשר וע"י הכאב לא יכלה לקלפם..."
2. ששבה"ל (סעי' ט' ס"ק א', סיכום אות ד') – "אבעבועות שנעשות ע"י המים, כל זמן שסגור אינו חציצה, ואין לפתחו כי גורם ספקות".
3. בדה"ש (ס"ק קס"ה) – "אשה שיש עליה אבעבוע נראה דכל זמן שלא נפתח אינו חוצץ ואינה צריכה לפותחו ולהסירו דהוה ליה כגופה אבל אם כבר נפתח צריכה להסירו קודם טבילה דהוה ליה כבשר המדולדל דחוצץ והני מילי כשעומד להסירו עכשיו וכגון שיכולה להסירו בלא כאב אבל אם כואב לה להסירו עכשיו ואינה עומדת להסירו עד שיתייבש נחשב עדיין כגופה עכשיו ועוד דאינה מקפדת עליו להסירו כמו שהוא עכשיו מפני הכאב והוה לה מיעוט שאינו מקפיד דאינו חוצץ".
4. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', חציצה אות ב' ס"ק ג') – "כוי' שיש בה שלפוחית, כל זמן שסגורה אינה חוצצת".
5. מראה כהן (עמ' קט"ז אות ב', הע' ל"ו) – "בועה שנוצרה מחמת כויה וכדומה, כל זמן שהיא סגורה הרי היא כעור הבשר ואין כאן חציצה, ואם ניקבה הבועה ויצאו המים ונשארו שאריות עור מדולדלות יש בזה חילוקי דינים. [אם שאריות העור מדולדלות באופן שהרופא עתיד לגזור אותן לכאן יש כאן חציצה לדעת הב"י בדין צפורן שפירשה, ואם אין העור מדולדל כל כך, אפשר שעדיין יש לדון אותו כעור הבשר. ותעשה שאלת חכם]".
6. יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל') – "בועה שנגרמה ע"י כויה - כל זמן שלא נפתחה הבועה, אינה מהווה חציצה, בין אם יש שם מים או מוגלא ובין אם לאו. ואינם חוצצים לא המים או המוגלא שבפנים ולא העור של הבועה ... אבל אם נפתחה הבועה, ונשארו במקום הבועה חלקי עור שנפרדו מהבשר, דינם כנ"ל בסעיף הקודם, שאם הם קליפי עור גדולים שמקפדת להסירם, עליה להסירם לפני הטבילה, אבל אם קליפי העור אינם גדולים כל כך, ואינה מקפדת להסירם, אינם חוצצים"

1. קשקשים, שעדיין מחוברים לראש (dandruff).

1. תחוף היטב את שיערה ותסרקנו היטב, [ומה שנשאר אינו חוצץ].
- (א) אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ו) – "ואשה שדרך לעור ראשה לקלוף דהיינו מה שקורין דענדרא"ף העיקר לשרות ולחוף האשה היטב עד שהוא נקי מקליפות העור או עד שיתרככו הקליפות ויהיה המקום נקי מכל לכלוך".
- אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות כ"ח) – "אשה שיש לה קשקשים רבים (Dandruff) תוריד את מה שיכולה ואת השאר תרחץ במים חמים, ותטבול".
- (ב) ששבה"ל (סיכום אות ה') – "קשקשים אין כדאי להוריד הרבה דמתרבה יותר, רק להוריד מה שאפשר ולשטוף הראש היטב, והשאר אינו חוצץ. - ובשבת אפשר להסירם באופן קל. - ומי שמקפידה להוריד קשקשים, לכתחילה תסיר את כולם, אך בדיעבד הטבילה מהני, אך כשיש שיכבה תעשה ש"ח".
- (ג) בדה"ש (ס"ק שנ"ו).
- (ד) חוט שני (ס"ק כ"ט אות ט"ז) – "קשקשים שבשערות הראש, יש להסירן ע"י רחיצה בסבון היטב, ואם לאחר שהסירתן עדיין נשארו קשקשים, אינם חוצצים".
- (ה) מראה כהן (עמ' קכ"ג אות ג') – "אשה הסובלת מקשקשים וכדומה, תחוף היטב את שיערה ותסרקנו היטב, ומה שנשאר אינו חוצץ".
- (ו) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"א) – "קשקשים שבראש, כל זמן שהם דבוקים בראש הרי הם כחלק מהגוף ואינם חוצצים, מכל מקום אם רגילה להסירם, לכתחילה תסיר מה שרגילה להסיר כשרוחצת. אבל מה שנפרד מהגוף צריך להסירו, ועל כן תחפוף היטב כפי שרגילה לעשות תמיד קודם הטבילה, ואח"כ תסרק את שיערה היטב כדי שלא ישארו קשקשים על השיער. אם טבלה ויש עליה קשקשים שנפרדו מהראש, בדיעבד אינם חוצצים, מאחר ואינם מהודקים לבשר ולשיער".
- (ז) פרי טהרה (סעי' כ"ח) – "אם יש לה קשקשים בראשה [dandruff] - תרחוף את שערותיה היטב קודם טבילה עם סבון המיועד לכך, ותסרק את שערותיה היטב במסרק ותשתדל להסיר מה שאפשר [ובפרט את החתיכות הגדולות]. ומה שנשאר, הוי מיעוט שאינו מקפיד ואינו חוצץ".
- (ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' של"ו, עמ' שפ"ח).
- (ט) ארחות טהרה (פרק ט"ז סעי' י"ז) – "תחפוף הראש מקשקשים כמו שרגילה בבית, ומה שנשאר אחר כך אינו חוצץ".
- (י) תורת החציצה (אנגלית, עמ' כ"ה, הע' צ"ח).

ז. מראי מקומות – הגר"ש א"צ"ל (ישיב משה נדה אות י').

מג] תכשיטים - סעיף כ"ג.

א. תכשיטים: רפוי מותר - מה הדין לכתחילה.

1. מיקל, חוץ מנזמי אוזן דטריחה לה ליטלם.
- (א) ב"ח (ס"ק כ"ז, שו"ת ב"ח החדשות סי' מ"א) – "יש להחמיר לכתחלה בנזמי האוזן רפויים אטו שאינם רפויים משום דטריחה להו מילתא קצת ליטלם ואין זה אלא חומרא בלכתחלה אבל חלילה לומר דברפוי לא עלתה לה טבילה והאומר זה ראוי לנויפה דלא אמר הרמב"ם דהרי הם בטומ' אלא באוחז באדם ובכלים כו' מטעם שנתבאר לעיל אבל זולת כל זה אין גוזרין רפוי אטו שאינו רפוי מדינא אם לא בנזמי האוזן ומטעם חומרא ולפיכך אם טבלה בהם ברפוי א"צ לחזור ולטבול".

2. מחמיר.

(א) בית הילל (ס"ק ג') – "אבל באו"ח בסימן קס"א סעיף ג' כתב בשו"ע ז"ל, צריך להסיר הטבעת מעל ידו בשעת נטילת ידים, וכתב מור"ם שם בהג"ה ואפילו הוא רפוי וכו' ונהגו קצת להקל אם הוא רפוי אבל יש להחמיר כי אין אנו בקיאים איזה מקרי רפוי, עכ"ל. ונראה מה שכתב כי אין אנו בקיאים איזהו מקרי רפוי הוא לשון ב"י באו"ח בסימן קס"א הנ"ל ... וא"כ קשה, אם בנטילת ידים שהוא רק מדרבנן משום סרך תרומה החמירו אף ברפוי, א"כ כל שכן בטבילה שהיא דאורייתא, וא"כ למה כתבו סתם רפוי מותר. ולכן נראה לי שיש להחמיר אפילו בדיעבד אם טבלה לא עלתה לה טבילה, וצריכה טבילה אחרת אפילו אם הטבעת הוא רפוי. אבל אם שמשה כבר אחר הטבילה זו בטבעת רפוי אינה צריכה טבילה אחרת, וכמו שכתבו האחרונים ז"ל בסעיף כ' בהג"ה ואחר שכבר נהגו ליטול הצפרנים אפילו אם צפורן אחת נשאר בידה וטבלה צריכה טבילה אחרת וכן נוהגין, עכ"ל, וכתבו על זה דווקא אם לא שמשה, אבל אם שמשה כבר אינה צריכה טבילה אחרת, כדי שלא להוציא לעז על בעילתה, ע"ש. ומכל שכן כאן גבי נדון דידן גבי טבעת רפוי, אם שמשה כבר שאינה צריכה טבילה אחרת. ואף שבעל ש"ך [ס"ק כה] גבי ציפורן [מחמיר] אפילו שמשה, אבל מהר"ם מלובלין [סימן עא] ובעל טורי זהב [ס"ק כא] הקילו בזה, אבל בטבעת רפוי כולי עלמא מודו כאשר כתבתי, ופשוט הוא, וק"ל".

(ב) דבר משה (הספרדי, יו"ד ח"א סי' כ"ח).

(ג) מקום שמואל (ח"א סי' נ"ה).

(ד) א"ר (סי' קס"א ס"ק י', א"ז ס"ק ט') – "ואפילו הוא רפוי וכו'. רבים תמהו בזה דביו"ד שם סימן קצ"ח (סעיף כ"ג) פסקו (ו) אפילו בטבילה דרפויים אינם חוצצים. ולענ"ד דוודאי הכא רק לכתחילה קאמר דמחמירין, ולכן בטבילה לא הוצרכו להחמיר לכתחילה בזה, דכבר כתב רמ"א בריש סימן קצ"ח שם דלכתחילה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצין".

(ה) סד"ט (ס"ק ו', עי' ס"ק מ"ג) – "ותירץ בספר אליהו (ו) רבה [ס"ק י] ...".

(ו) רע"א (על המחבר סעי' כ"ג) – "אם הם רפויים אינם חוצצים. עי' בש"ע א"ח (סי' קס"א) שכתב הרמ"א דאין אנו בקיאים מה הוא רפוי ואם מסופקת אם טבלה בטבעת הרפויה ושמשה א"צ לטבול שנית ת' דבר משה (סכ"ח)".

(ז) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ד') – "ומיהו לכתחלה אסור לטבול אפילו בדברים רפויים שאין אנו בקיאים איזהו מקרי רפוי אבל בדיעבד שכבר טבלה אם היה רפוי לפי ראות העינים עלתה לה טבילה".

(ח) לחו"ש (לחם ס"ק נ"ה, קיצור שו"ע סי' קס"א סעי' ט').

(ט) מלבושי טהרה (סעי' ל"א).

(י) ערה"ש (סעי' נ"ב) – "אינם חוצצין בדיעבד אבל לכתחלה מחוייבת להסירם והרי אפילו בנטילת ידים דקילא מבואר בא"ח סי' קס"א שצריך להסירן מפני שאין אנו בקיאים כל כך מה מקרי רפוי ע"ש וכ"ש בנדה החמורה ורק בדיעבד אינם חוצצין".

(יא) פתחא זוטא (ס"ק ל"ח).

(יב) ששבה"ל (סיכום אות א').

(יג) בדה"ש (ס"ק ק"ע).

(יד) פרדס שמחה (ס"ק נ"ד).

(טו) פרי טהרה (סעי' ל').

3. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק י"ג).

ב. מה הדין בדיעבד - למחמירים לעיל.

1. מחמיר, עד ששמשה.

(א) בית הילל (ס"ק ג') - לשונו מובא לעיל.

(ב) דבר משה (הספרדי, יו"ד ח"א סי' כ"ח).

(ג) רע"א (על המחבר סעי' כ"ח) - לשונו מובא לעיל.

2. מיקל, עלתה לה טבילה.

(א) מחבר (סעי' כ"ג) – "השירים והנזמים והטבעות והקטלאות אם הם רפויים, אינם חוצצים".

(ב) ב"ח (ס"ק כ"ז, שו"ת ב"ח החדשות סי' מ"א) - לשונו מובא לעיל.

(ג) מג"א (סי' קס"א ס"ק י') – "ואפילו הוא רפוי. ובדיעבד עלת' לו נטיל' ברפוי כמ"ש בי"ד סי' קצ"ח סכ"ג".

(ד) מקום שמואל (ח"א סי' נ"ה) – "בית הילל ... לא דק לע"ד. דלק"מ דשם בא"ח לענין נטילת ידים איירי לכתחילה. אבל בדיעבד ודאי דעלתה לה טבילה ופשיטא נטילה".

(ה) לבושי שרד (חידושי דינים ליו"ד אות פ"ח, ס"ק קצ"ח).

(ו) סד"ט (סוף ס"ק ו') – "ודברי ספר בית הילל [אות ג] אין נכונים".

(ז) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ד') - לשונו מובא לעיל.

(ח) פת"ת (ס"ק ד').

(ט) מלבושי טהרה (סעי' ל"א).

(י) ערה"ש (סעי' נ"ב) - לשונו מובא לעיל.

(יא) ששבה"ל (סיכום אות א').

(יב) בדה"ש (ס"ק ק"ע, ציונים ס"ק שמ"ג).

3. מחמיר, ואפי' אם עברה לילה יש להחמיר אא"כ היה רפוי הרבה.

(א) חמודי דניאל (פת"ת ס"ק ד') – "שמחמיר בזה מאד דאפילו אם עברה לילה אחד אחר טבילה זו בטבעת רפוי יש להחמיר להצריכה טבילה אחרת רק אם היה רפוי הרבה יש להקל".

4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ד', ס"ק י"ג).

(א) רע"א (על המחבר סעי' כ"ג) – "השירים והנזמים. עיין תשובת תשב"ץ (ה"ג סר"פ) שהוכיח דדוקא נזמי אף חוצצים אבל נזמי און אין חוצצים ועל' בת' ב"ח (חלק ב' סמ"א) שכתב בהיפוך דנזמי און אפילו רפויים חוצצים".
 (1) בדה"ש (ציונים ס"ק שנ"ו) – "כ"כ הב"ח להדיא בשני המקומות שהרפויים אינם חוצצים בדיעבד וכן העתיק הסד"ט בשמו ולשון רעק"א כאן הוא קצת שלא בדקדוק לפי זה".

ג. טבעת (ring).

1. עם נפח – הג' חת"ס (מהדו"ב, "נפח אצבעה, והיתה רפויה, וגם היתה אשה חשובה שאינה רגילה ללוש לעולם, צויתי שעל כל פנים תנסה אם יוסר ע"י צורף זה, וכן נעשה. אבל אם לא היה אפשר בכך, היה נראה לי להתיר לכתחילה בשעת הדחק"), פתחא זוטא (ס"ק ל"ח), פרי טהרה (הע' ע"ג).
 2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"א), תורת החציצה (אנגלית, עמ' י' בהג"ה).

(א) סד"ט (ס"ק מ"ד), הו"ד בפת"ת (ס"ק י"ד) – "ועיין בספר שירי טהרה ס"ק מ"ד שכתב דמדברי ס' ג' המלך ס' קכ"ג מבואר דאשה שאין דרכה ללוש בעצמה אין הטבעת שעל ידה חוצץ אפילו מיהדק טובא וכה"ג כתב בא"ר בא"ח ס' קס"א בשם רש"ל דטבעת באנשים אינו חוצץ לפי שאין מקפידין. אם לא בטבעת שיש בו אבן טוב והוא ג"כ מה"ט לפי שאין דרכם של אנשים לעשות מלאכות כאלו ומ"מ אין להקל כיון דבש"ע כאן ובא"ח כתב סתם דטבעת מהודק חוצץ ולא מפליג מידי משמע שאין לחלק בזה ול"ד למוכרי רבב והצובעים שכל אותו אומנת ידוע בכך משא"כ הכא י"ל דלא פלוג מיהו אפשר בדיעבד ושימשה יש להקל בנדון זה ע"ש".

(ב) אור לציון (ח"ב פרק י"א הע' י') – "ובכל אופן יש לאשה הנוטלת ידה עם טבעת להקפיד לשפוך רביעית בבת אחת על כל יד, וכדין מי שיש לו רטיה, שכתב מרן בסימן קס"ב סעיף י' שישפוך רביעית על היד כאחת, שאל"כ חיישינן שיחזור המים שעל הרטיה ויטמאו את היד, והוא הדין לענין טבעת, והמציאות כיום שכל שנוטל ידיו כרגיל הרי ששופך רביעית בבת אחת, ושפיר דמי. ומכל מקום כל זה היינו דוקא לענין נטילת ידים, אבל לענין טבילה יש להחמיר ולהוציא את הטבעת מן היד, וראה עוד בשו"ע יו"ד סימן קצ"ח סעיף כ"ג ובפתחי תשובה שם ס"ק י"ד, וכן המנהג".

(ג) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ל"ג אות נ"ו) – "טבלה בטבעות היד כשהם מהודקות, והיא אינה רגילה ללוש או לעשות שאר מלאכה גרועה בלא להסירם, אפשר שאינה צריכה לטבול שנית אם כבר שימשה, אבל בנזמי האוון ושאר תכשיטים שהיו מהודקים, אע"פ שכבר שימשה, תטבול שנית. אכן, בעגילים שטעם החציצה בהם היא משום רחיצה, אם אשה אינה מורידה אותם לעולם, אף בעת רחיצה, בדיעבד אינם חוצצים אפילו מהודקים. ואף אם מחליפתו באחר לא חשיב קפידא, כיון שאינו מסירתו מחמת קפידא".

(ד) מראה כהן (סוף עמ' ק"י, פרק ז' הע' ז') – "אשה שאצבעה התנפחה ואינה יכולה להסיר את הטבעת, אם הטבעת מהודקת במקומה באופן שאי אפשר להזיז אותה כלל ואין המים יכולים לחדור מתחת לטבעת, אינה יכולה לטבול כך [ותלך לצורף שיסיר את הטבעת]. ואם יכולה להזיז את הטבעת ממקום למקום באצבע ראה הערה. (דבשעת הדחק יש אופנים שאפשר להקל שתכנס למים ובתוך המים תזיז את הטבעת לכאן ולכאן שיגיעו המים לכל מקום באצבע, ובאופן שהטבעת עומדת כעת על מקום שהיה גלוי מתחילה יכולה לטבול. [ע' ס' קצ"ח סכ"ח, ס' ק"כ ס"ב בט"ז ס"ק ד' ובהגר"א ס"ק ו' ז']. ולענין הלכה תעשה שאלת חכם)".

(ה) שבילי טהרה (ס' ל"א) – "אשה שיש לה טבעת ע"ג אצבעה, ונתנפח לה אצבעה, באופן שאינה יכולה להסירו מה תעשה בטבילה. והנה אף שטבעת הוי חציצה בטבילה, מ"מ יכולה להרטיב את אצבעה במי המקוה, שיהא מים מקדימין ולהניח את הטבעת במקום הרפוי ביותר בכדי שיהא עכ"פ דיבוק בינוני שמהני לטבילה כמבואר בט"ז יו"ד ס' ק"כ אמנם אם עכ"פ ישאר דיבוק בחוזק ממש, בזה אין עצה אלא להסיר הטבעת ע"י צבת וכיו"ב [אגב יש להעיר שבתחנות מגן דוד בארץ ניתן לפתוח טבעת במכשיר מיוחד]".

(ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"ז) – "וע"ש בש"ע סכ"ג ובט"ז סכ"ג לענין טבעת שהאשה אינה מסירה כלל אלא בשעת לישנה (או כשהיא הולכת לשחות). שנחשב כקפידה לפעמים, וחוצץ לטבילה. וע"ש בפת"ת סקי"ד לענין אשה שאינה לש מעולם. ושמעתי מרי"ב של' שאף שיש לדון בזמנינו לענין המציאות, מ"מ לא ימצא פוסק להקל בזה. והוא בעיה באשה שלא יכולה להסיר את הטבעת (למשל בטבילה שלאחר לידה באשה שלא הוסרה את טבעתה כל ימי עיבורה). [ולענין נט"י ע' באו"ח ס' רסא. ולמעשה שמעתי מרי"ב של' שאף שהרבה נהגו להחמיר, אבל ודאי מעיקר הדין הלכה להקל, בין בשחרית בין לסעודה, ובפרט אם יש חשש שיאבד.]."
 הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Does a woman have to take off her wedding ring for netilas yadayim (both in the morning and for bread) if she normally does not remove it (including for challah baking and swimming)? What about for going to the mikvah?

R' Y. Berkovits wrote: Technically it is muter. You can be mekil for netilas yadim (both in the morning or for seuda) especially if she thinks she might lose it. As for mikvah, you won't find mekilim l'maysah.

(ז) הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' שכ"א) – "טבעת מהודקת ... נ"ל שבזמנינו יש מקום להקל, שאם אין דרך האשה להסיר הטבעת מידה כלל, לא בשעת רחיצה ולא בשעת שינה ולא בשעת לישנה, ממילא הוי מיעוט שאינו מקפיד ואינו חוצץ. ואף שכתב הסדרי טהרה שאשה שאין דרכה להסיר טבעתה בשעת לישנה בטלה דעתה, היינו בזמנו שהיה הדרך ללוש ביד, אבל בזמנינו שהדרך ללוש במיקסר חשמלי, אי אפשר לומר שבטלה דעתה ... ולכן למעשה במקום הדחק יש להקל בכה"ג באשה שדרכה שאינה מסירה טבעתה לעולם, ומ"מ יסובב הטבעת תחת המים כדי שילכו המים לכל מקום שתחת הטבעת".

3. בזמן הזה: שנשים אינן רגילות להקפיד ולהוציא את הטבעת בשעת לישנה.
 (א) לענין נטילת ידים לאכילה - עי' או"ח סי' קס"א סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
 (ב) לענין נטילת ידים בשחרית - עי' או"ח סי' ד' סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ד. עגילים (earings).

1. הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ב סוף סי' ע"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות נ"ו [לשונו מובא לעיל]), עי' פתחי דעת פרק כ"ז הע' מ"א) – "שכיון שטעם חציצה של עגילי האוזן הוא משום רחיצה, ולכן אם אשה אינה מורידה אותם לעולם אפילו כשהיא מתרחצת אז אינו חוצץ אפילו מהודק".
 2. מראי מקומות – תורת החציצה (אנגלית, עמ' י' בהג"ה).
 (א) החור של העגילין (earlope hole) - עי' לקמן סעי' מ"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ה. אגד, קשקשים - רפוי.

1. מיקל – טור (סעי' כ"ג), מחבר (סעי' כ"ג), מקור חיים (ס"ק ע"ה, תפארת צבי ס"ק י"ח).
 2. מחמיר – ב"ח (סוף ס"ק כ"ג), ש"ך (ס"ק כ"ח), סד"ט (ס"ק מ"ה), לח"ש (לחם ס"ק נ"ו, שמלה ס"ק כ"ד), בדה"ש (ס"ק קע"ד), פרדס שמחה (ס"ק נ"ו).
 (א) אא"כ לנתה עם בעלה – בדה"ש (ס"ק קע"ד).
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ע"ו).
 (א) ערה"ש (סעי' נ"ב) – "וי"א דאגד וקשקשין תמיד חוצצין אפילו רפויין דהמים אין נכנסין בהם [ב"ח] והכל לפי ראות עיני המורה".
 (ב) טהרת ישראל (סעי' פ"א) – "יש להחמיר דאפי' רפויים חוצצים [והכל לפי ראות עיני המורה]".
 (ג) ששבה"ל (סיכום אות ה') – "יש להחמיר אפילו ברפויים, ובשעת הצורך מקילים, וצריך שאלת חכם".
 (ד) עי' לעיל סעי' י'.

מד] רפוי.

- א. כל דבר רפוי - סעי' א'.
 1. רמ"א (סעי' א') – "ולכתחלה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצין, גזרה אטו דברים החוצצים (הגהות ש"ד)".
 (א) יש מפרשים, שגזור לכתחילה רפוי אטו אינו רפוי - עי' סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
 (ב) ואינו אלא מחומרות האחרונים וזהירות בעלמא – סד"ט (ס"ק ו').
 ב. רפוי ומקפדת בשעת הטבילה - סעי' ד'.
 1. רמ"א (סעי' ד') – "ואם היו מוזהבות, חוצצין, דמקפדת עליהם שלא תטנפם; וכן אם היו מטונפים תחלה, מקפדת עליהם שלא תתלכלך מהן במים, וחוצצין (טור)".
 (א) יש מחמירים, שגזור רפוי ומקפיד אטו אינו רפוי - עי' סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
 ג. רפוי וטירחא לה להסירן: כמו נזמי אוזן - סעי' כ"ג.
 1. יש מפרשים, שגזור לכתחילה אטו אינו רפוי – ב"ח (ס"ק כ"ז, שו"ת ב"ח החדשות סי' מ"א), הו"ד בשיבת ציון (סי' מ"ב), ולבושי שרד (חידושי דינים ליו"ד אות פ"ח, ס"ק קצ"ז), ופת"ת (ס"ק ב', ס"ק ד', ס"ק י"ג, ס"ק ט"ו).
 ד. תכשיט רפוי - סעי' כ"ג.
 1. לכתחילה יש להחמיר, שאין אנו בקיאים מה הוא רפוי.
 (א) עי' לעיל, לשיטות ומראי מקומות.
 ה. רפוי ויש תועלת והנאה אם הוא מהודק - סעי' כ"ג.
 1. מחמיר, גוזרים אטו אינו רפוי – שיבת ציון (סי' מ"ב), "אפי' לתחילת דברי הב"ח הנ"ל שכתב לדעת הרמב"ם ורמב"ן אין חוששין בשירים ונזמים לגזור רפוי אטו אינו רפוי, היינו התם דליכא תועלת והנאה לאשה אם טובלת במהודקין בזה שייך סברת הב"ח דלמה לן למיחש שתהדקם דאטו ברשיעי עסקינן דעוברים על דברי חכמים בשאט נפש בכדי בלי שום הנאה ותועלת משא"כ בנ"ד שעיקר פעולת האגוד תהיה להגין על העינים שלא יבואו בהם מים שפיר יש לחוש שתעשה האגד מהודק למנוע ביאת מים מעינים מפני הפחד שהפחידו לה הרופאים שהמים גורמים לה לאבד מאור העינים אף שהאשה אינה רשיעא ואינה חשודה לעבור על דברי חכמים מ"מ יש לחוש שאין אדם שולט בנפשו", פת"ת (ס"ק ט"ו).

ו. אחיזת אדם וכלים בדרך רפוי.

1. מחלוקת הראשונים ופוסקים אם גזרו אטו לא רפוי - עי' סעי' כ"ה, לשיטות ומראי מקומות.

מה] תפירות (stitches).

- א. תפרים שאינם נמסים.

1. מחמיר.

- (א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"ז) – "ואם הוא נראה מסתבר שנחשב מקפדת שלא ישארו שם התפירות וחוצץ משום דאף שהוא בית הסתרים בעינין ראוי לביאת מים".
- (1) אמנם ע"י אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות ו') – "תפרים (Stitches) שתפר הרופא בגוף אם ישארו שם לשלושה חודשים אינם חוצצים".
- (ב) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' ט', עמ' י', נדה פרק י' סעי' י"ז, סעי' כ"ט).
- (ג) פסקי משנה הלכות (פרק י"א סעי' ח') – "ולכאורה לפי"ז מי שיש לה תפרים הרי זה כמו קוץ שנראה מבחוץ שחוצץ. ואין נפק"מ בזה בתפרים במקומות הגלויים בגופה לתפרים בבית הסתרים. ולמעשה יש לעשות בזה שאילת חכם".
- (ד) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ח, משנת השלחן תשובה של"ז, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ב') – "כל חוט תפירה אפילו דק ביותר הוי חציצה, וצריכה לטבול שוב אפילו בדיעבד שכבר לנתה עם בעלה, ושונה מגזזות ציפורנים שאינו אלא חומרא".
- ע"י הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה סי' קצ"ח הע' קפ"ב) – "לצרף הפו' הנ"ל רק במקום חשש מכשול וכדו' כגון בגבס לזמן רב או לבעלי תשובה".
- (ה) ששבה"ל (סעי' י"א ס"ק ג' ד"ה ובחוט, סיכום אות ה') – "ואם אינו נימוח שצריך להוציאו אח"כ - חוצץ אפילו בבית הסתרים".
- (ו) עמק התשובה (ח"ד סי' פ"א).
- (ז) חוט שני (סוף עמ' רע"ו, ס"ק ג' אות י"ב, מראה כהן עמ' קפ"ח אות ג') - לשונו מובא לקמן.
- (ח) ע"י תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ל"ו) – "ואם צריך רופא להוציאן ומהודק חוצץ, ואם התפירות בבית הסתרים בשעת הדחק מקילין גם בזה".
- (ט) מראה כהן (עמ' קט"ו אות א') – "יש להבחין בין תפרים שאינם נמסים מאליהם והרופא צריך להוציאם ובין תפרים הנמסים מאליהם. תפרים שאינם נמסים חוצצים שהרי הם כקוץ התחוב בבשר שחוצץ".
- (י) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ב) – "תפרים שנשארו לאחר ניתוח, אם יש צורך להוציאם, חוצצים".
- (יא) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"ט, מכתב במייל [לשונו מובא לקמן]) – "וכן תפירות (stitches), אפילו מרופא שיינים, להחמיר. אבל תפירות שילכו מעצמם (שאינן צריך רופא להוציא אותם) יש להקל בשעת הדחק".
- (יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שכ"ג, ע"י עמ' ש"ל).
- (יג) פרי טהרה (סעי' י"ג) – "אך תפירות שצריך להסירן על ידי רופא, חוצצות".
- (יד) אהל שרה (עמ' פ"ג).
- (טו) תורת החציצה (אנגלית, עמ' ל"ז).

2. כמו סתימות זמנית שבשיניים.

- (א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד' חציצה אות ב' סוף ס"ק ה', ע"י סי' ל"א סי' קצ"ח ד"ה סתימה) – "תפירות שנשארו לה מאיזה נתוח, אם הגיע זמן הוצאתם חוצצים, ואם עדיין צריכים להיות שם כדי לאחות אינם חוצצים".
- (ב) בדה"ש (בי' ד"ה באגד עמ' מ"ט, ובמלואים שם) – "שיש להחמיר שלא לטבול והם עדיין בגופה אפילו נמצא בבית הסתרים ... נראה שיש להקל בהן שאינם חוצצים אם לא פעלו עדיין פעולתם והיא צריכה להם ואינם עומדים להנטל עד לאחר ל' יום וכעין שכתבנו בס"ק קע"ט בענין סתימה זמנית שבשיניים".
- (1) מראה כהן (פרק ז' הע' ל"א) – "וע"י בספר בדי השולחן ... ויל"ע בדבריו דשאני סתימה בשן דהוי חלק מצורת השן ובאה הסתימה להשלים צורת הגוף ואינה בולטת מהגוף, משא"כ תפרים שהם דבר זר לגוף. ועוד דגוף הסברא של' יום חשיב ביטול לגוף אינה מוכרעת, ע"י לקמן בדיני סתימה זמנית הערה נ', וסמכו הפוסקים להקל שם בצירוף שהסתימה הופכת להיות חלק מצורת הגוף, משא"כ הכא. וצ"ע".
3. מראי מקומות – דרכי טהרה (סוף עמ' קס"ה), נשמת אברהם (ס"ק י"א אות ו').

ב. תפרים הנמסים מאליהם (dissolvable stitches).

1. מיקל.

- (א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' ט', עמ' י', נדה פרק י' סעי' י"ח, סעי' ל', מראה כהן עמ' קפ"ג אות א') – "בענין תפירות נמסות הואיל ואין דעתו להתיר וגם אינו יכול אע"ג שרוצה בהמסתם ושלא יהיו עוד על גופו. מ"מ שפיר חשיב כבטיל לגבי הגוף, נוסף לזה הרי עכשיו רוצה באמת שיהי' על גופו ולא ימוסו מאליהם לפני הזמן לכן אין זו חציצה, ואף שברטיה יש שמחמירים היינו ברטיה שתפול מגופו כמו שהיא ולא כשימסו מאליו והיו כלא היו והאדם אינו מטפל כלל בזה".
- (ב) פסקי משנה הלכות (פרק י"א סעי' ח') – "אולם תפרים שנמסים מאליהם אין הם חוצצים".
- (ג) ששבה"ל (סעי' י"א ס"ק ג' ד"ה ובחוט, סיכום אות ה', שבה"ל ח"ט סי' קע"ז, מראה כהן עמ' קפ"ו אות ג') – "לרטיה ב' ריעותות שהוא דרך כלל על שטח ניכר וגם לא נמס מאליה אבל תפירות בחלק החוצץ הוא כ"פ רק שטח קטן מאד דהיינו מה שמונח החוט על הגוף במקום שיוצא מן הבשר, וגם זה נמס מאליו ועי"ז לא מקפדת, ומובן בתנאי שהתפירה הזאת לא מפריע לה שאז ודאי מקפדת".
- (ד) עמק התשובה (ח"ד סי' פ"א).
- (ה) בדה"ש (בי' ד"ה באגד, עמ' מ"ט) – "כיון שאינם עתידיים להיות ניטלים משם הו' להו' כמיעוט שאינו מקפיד דלא חייצי [אף במקומות הגלויים] ... דומה למש"כ הרמב"ן בחידושו ס"ז א' ... דגלד שעל המכה אינו חוצץ משום שאינה מסירתו כשהוא לח דקשה להמכה ומשנתייבש נופל מאליו ... וה"נ דכוותיה דחשיב כאינו מקפיד כיון שנבלע מעצמו ומקומו ואין צריך להסירו".

1) מראה כהן (פרק ז' הע' ל"ב) – "ועי' בספר בדי השולחן ... מדברי הרמב"ן ... והוכיח מכאן הבדה"ש דדבר הנופל מאליו חשוב אינו מקפיד, ויל"ע בדבריו דשאני גלד שהוא חלק מצורת הגוף הטבעי ושם שייך לומר שאם עומד ליפול תו לא מקפיד עליו, משא"כ בדבר זר לגוף. וצ"ע".
 ו) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' כ"ב) – "ובתפרים נמסים יש להקל".
 ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שכ"ג) –

self-dissolving stitches are not a chatzitzah, according to most poskim.

ח) פרי טהרה (סעי' י"ג) – "אם אין צורך להסירן על ידי רופא, אלא במשך הזמן הן נמסות מעצמן [dissolvable stitches], אינן חוצצות".

ט) מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' צ"ב, חוקת הטהרה סעי' י"ד) – "תפרים אחרי ניתוח או חיתוך וכדומה הנמסים מאליהם בתוך העור ואין מסירים אותם, אינם חוצצים לטבילה".

2. מחמיר.

א) הגריש"א זצ"ל (מראה כהן פרק ז' הע' ל"ב, משמרת הטהרה סי' קצ"ח הע' קפ"א, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג סוף אות ב') – "דאין חילוק בזה, דבדבר חיצוני אין נפק"מ אם מסירו בידים או נופל מאליו רק בדבר שמגופו".

ב) חוט שני (סוף עמ' רע"ו, ס"ק ג' אות י"ב, מראה כהן עמ' קפ"ח אות ג') – "והתפירות נמסות מאליהן לאחר זמן, הרי הם חוצצות, כיון דהם עשויים להתקיים איזה זמן כמש"ל, ופשיטא דמיקרי מקפיד וחוצץ".

3. מראי מקומות – תורת החציצה (אנגלית, עמ' ל"ו).

א) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ל"ו) – "יש לה תפירות במקום חתך, אם עשויות התפירות מחומר שנמס מעצמו נהגנו להקל".

תשובות והנהגות (ח"ג סי' ע"ר אות ה', הע' ה') – "בתפירות הנמסים מעצמם יש מקילין (בכל מקום שנמצאים), אבל גם בתפירות אלו נראה להחמיר מלבד אם הם בבית הסתרים דהיינו בחניכיים, ואז אם לדברי הרופאים יישאר עוד בלאו הכי עכ"פ שבוע, או בבלוע תוך הבשר יש להקל. [יש אחרונים שמקילין לא לחשוש לחציצה כשהתפירות יפלו מעצמן, ולא ידעתי על מה סמכו להקל, ומה שמדמין לזפת בכלי כשנופל מעצמו שאינו חוצץ, לדעתי לא דמי, דהתם מתחלה לא צריך לזפת ואינו חשוב לכן לא חוצץ. אבל כאן צריך התפירות וחשובות הם, שפיר איכא למימר דחוצץ שחשיבי, אף שנעשו כעראי שעלולים תמיד ליפול. מיהו כיון שעיקרו לרפואה, וגם הוא עראי שנופל מעצמו, אם הם בפנים הפה כגון בחניכיים דהוה בית הסתרים, אם ע"פ השערת הרופא יישאר עוד שבוע, יש לסמוך להקל, וכ"ש אם בלוע בלאו הכי יש להקל שלא חוצץ]".

ב) מראה כהן (עמ' קט"ו אות א') – "ולענין תפרים נמסים נחלקו גדולי ההוראה אם חוצצים או לא".

ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"ט) – "אבל תפירות שילכו מעצמם (שאינן צריך רופא להוציא אותם) יש להקל בשעת הדחק".

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: There are typically two stitching's performed after surgery: Internal stitching is completely under the skin and disintegrates after 30 days. External stitching is partially on top of the skin and usually needs to be removed around two weeks after surgery. Are these chatzitzah for tevilah?

R' Y. Berkovits wrote: The external ones for sure are a problem, and the internal ones are muter. "Internal" does not include בית הסתרים (ex: in the mouth or stitching after birth), which is a problem.

ג. מראי מקומות.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות ל"א) – "תפרים (Stitches) שתפר הרופא בפנים, כדי שלא תפיל הולד אינם מהווים חציצה".

מו] בית הסתרים - סעיף כ"ד.

קידושין (דף כה.) – "ורחץ בשרו במים אמר רחמנא, מה בשרו מאבראי אף כל מאבראי".

גדה (דף סו:) – "ואמר רבא: לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים. מיתבי: בית הקמטים ובית הסתרים אינן צריכין לביאת מים. **נהי דביאת מים לא בעינן, מקום הראוי לביאת מים בעינן**, כדר' זירא. דא"ר זירא: כל הראוי לביאה אין בילה מעכבת בו, ושאינן ראוי לביאה בילה מעכבת בו. אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: **מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה**, ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה, והצריכה רבי טבילה אחרת".

א. **מקומות בלועים.**

1. מיקל, לא צריך אפילו ראוי לביאת מים – נוב"ק (יו"ד סי' ס"ד, תנינא סי' קל"ה, "אבל במקום הנקרא בלוע לא צריך אפילו ראוי לביאת מים"), פת"ת (ס"ק ט"ז), ערה"ש (סעי' נ"ה, "וכן מורין הלכה למעשה"), אבני נזר (יו"ד סי' ר"ס אות ו'), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"ז, "ומקום בלוע א"צ לביאת מים ולא לראוי לביאת מים וממילא לא איכפת לן בחציצה עיין בנוב"ק סימן ס"ד ובנוב"ת סימן קל"ה ויכולה לטבול"), הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סוף סי' צ'), מראה כהן (סוף עמ' ק"ט), פוסקים.

ב. **ראוי לביאת מים: דרבנן או דאורייתא.**

1. דאורייתא.

(א) **תוס'** (קידושין דף כה. ד"ה כל, סוכה דף ו: ד"ה דבר תורה, מנחות דף יח: ד"ה ואמר, חולין דף פג: ד"ה אין, נדה דף סו: ד"ה כל) – "וא"ת בטבילה מנ"ל דבעינן ראוי ויש לומר משום דכתיב ורחץ את כל בשרו דמשמע אפ"ל בית הסתרים וכתיב וידיו ודרשינן מה ידיו מאבראי אף כל מאבראי וממעטים בית הסתרים מ"מ כיון דאיכא כל דמרבין אפ"ל בית הסתרים איכא למימר לכל הפחות להכי מרבי דבעינן ראוי לביאת מים".

(ב) **זכרון יוסף** (סי' י' ד"ה ומה שהוכיח) – "שהרי כתב הש"ך בסי' קצ"ח סעיף כ"ה סעיף קטן ל"ב בשם העט"ז והמעדני מלך דאמאי מקילינן בבית הסתרים לומר שאם לא עיינה קודם טבילה ונמצא עלי' אחר כך דבר חוצץ שעלתה לה טבילה טפי מבשאר הגוף ות"י הש"ך דשאני בה"ס דלא בעינן בהו ביאת מים ממש יע"ש. והנה לכאורה דבריו תמוהין דהא אידי ואידי דאוריית' דהא בבה"ס עכ"פ ראוי לביאת מים מן התורה בעינן וכן הקשה ...".

(ג) **מקור חיים** (תפארת צבי ס"ק כ"א ד"ה וכל) – "דבדיקת בית הסתרים נמי מן התורה הוא כמ"ש תוס' דמרבין מכל בשרו".
(ד) **תשובה מאהבה** (ח"א סי' ל"ו) – "נלע"ד ברור כוונת הש"ך וכל האחרונים ראוי לב"מ לביה"ס מה"ת עם כל זה יש להקל אם לא הדיחה ביה"ס (וכיוצא בזה יעוין קצ"ט סעיף י"ב) בעבור שהתורה הקילה ולא הקפידה אלא ראוי ולא ב"מ ממש כשאר הגוף וגם אינו אלא מיעוט המקפיד דרבנן וכן נראה מט"ז סי' קצ"ט ס"ק י"ז דביה"ס ראוי לב"מ דבר תורה יעו"ש".

(ה) **פרי השדה** (ח"ד סי' ק"א) – "רוב הפוסקים דבעינן מה"ת ראוי לביאת מים".

(ו) **ישועות יעקב** (ס"ק ו') – "יש לנו ראייה ברורה דביה"ס דבעינן ראוי לביאת מים הוא מן התורה ודו"ק היטב".
(ז) **הרי בשמים** (ח"א סי' ק"ג ד"ה וע"ד) – "ומ"ש בריטב"א קידושין כ"ה ובפנ"י סוכה ז' דהא דבעי' בביה"ס ראוי לביאת מים משום דכל שא"ר לביילה בילה מעכבת בו ז"א אלא מדרבנן אינו מוסכם להלכה".

(ח) **ערה"ש** (סעי' נ"ו) – "דיש מהראשונים שאמרו דהא דבעינן בבית הסתרים ראוי לביאת מים הוא מדרבנן [ריטב"א בשם רבו הובא במל"מ פ"א דמקואות] אך **מכל הראשונים** משמע דמן התורה הוא".

(ט) **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' צ"ח ענף ב', עי' סי' צ"ו ד"ה וטעם) – "אבל להפוסקים שהוא מדאורייתא ומשמע שכן סובר המחבר שלא הזכיר בב"י שיטת הריטב"א, ובעה"ש כתב שמכל הראשונים משמע דהוא מה"ת איזה טעם הוא להקל בבית הסתרים כיון שעכ"פ חוצץ מדאורייתא כמו במקום הגלוי ... אבל למה שבארתי ניהא בפשיטות דכיון דרק חציצות הדבוקים ומסובכים חוצצין ולכן כיון שאחר טבילתה בדיקה ולא נמצא שם דבר החוצץ שכל החשש הוא דאפשר היה עליה בעת הטבילה דבר חוצץ וברדיוני נפל אין שייך לחוש בדבר הדבוק ומסובך בגוף אלא במונח בעלמא על הגוף שאינו חסרון בעצם הגוף שהוא חציצה דמין הב' שאינו חוצץ בביה"ס אף אם היה שם לכן עלתה הטבילה. ורק בגוף שבעי ביאת מים ממש וחוצץ שם גם חציצה כזו חוששין דברדיוני נפל ולא עלתה הטבילה והוי הטעם שכתבו הטור והש"ע נכון כפשוטו".

(י) **שבט הלוי** (ח"י סי' קמ"ט אות ב') – "דאיכא כמה דעות ברשב"א וריטב"א ועוד דראוי רק דרבנן, אף שאנו מחמירים בזה".

2. דרבנן.

(א) **רמב"ן** (קידושין דף כה. ד"ה נהי) – "ויש מפרשים ראוי לבא בו מים בעינן מדרבנן, שאע"פ שלא הצריכו חכמים שיהא צריך לבא בו מים הצריכו שיהא ראוי לכך, כשם שמצינו בתורה שהחמיר בראוי לביילה יותר מן הביילה עצמה, ותקון רבנן כעין דאורייתא. ואפשר דהואיל ומצינו לענין טומאה שהוא גלוי אף לענין טבילה גלוי הוא שצריך שיהא ראוי לבא בו מים".

(ב) רבו של **ריטב"א** (קידושין דף כה. ד"ה מקום) – "אומר רבינו נר"ו דהא מדרבנן בעלמא הואיל ולענין טומאה דינו כגלוי מן התורה שויוה רבנן לענין טהרה נמי כגלוי, מיהו רחיצה וביאת מים לא בעי דהא כתיב ורחץ את כל בשרו מה בשרו מאבראי אף כל מאבראי".

(ג) **משנה למלך** (הל' מקוואות פרק א' הל' ה') – "ואעפ"כ צריכין להיות ראויין שיבאו בהם המים וכו'. כתב הריטב"א בפ"ק דקידושין בשם רבו דהוא מדרבנן בעלמא הואיל ולענין טומאה דינו כגלוי מן התורה שויוה רבנן לענין טהרה נמי כגלוי יע"ש".

(ד) **נוב"ק** (יו"ד סי' ס"ד, עי' תניינא סי' קל"ה) – "והנה דברי הריטב"א הנ"ל שמה שבה"ס צריך להיות ראוי לביאת מים הוא רק מדרבנן הובא במשנה למלך פ"א ממקואות. אבל האחרונים בי"ד לא ראו דברי הריטב"א הנ"ל ולכן נדחקו בי"ד סי' קצ"ח וקצ"ט בכמה דברים שהקיל הש"ע בבה"ס לענין חציצה מבשאר הגוף ולדעת הריטב"א הדבר פשוט שכיון שהוא דרבנן הקילו".

(ה) **חוות דעת** (רע"א ח"א סי' ס' ד"ה וכל) – "וכל זה במקום גלוי דהטבעת יוצא לחוץ אבל אם כולו טמון בבית הרחם גם ידדי הגאב"ד דליסא הסכים להקל כיון דהדבר יצא להיתר מהגאון בעל זכרון יוסף, וכתב וז"ל כיון דעיקר דינא דצריך להיות ראוי לביאת מים הוא דרבנן כמ"ש הריטב"א הובא בסדרי טהרה".

(ו) **בית שערים** (יו"ד סי' רע"ה ד"ה והנה, עי' סי' רע"ה ד"ה וכיון).

(ז) **הר צבי** (יו"ד סוף סי' קס"ו) – "ומקום זה ודאי הוי בית הסתרים דל"ב ביאת מים רק מדרבנן".

(ח) **כוכבי יצחק** (ח"ג סי' נ"ב אות ב') – "דדעת רוב הפוסקים ס"ל דהוי רק מדרבנן".

3. מראי מקומות – **סד"ט** (ס"ק כ"ג ד"ה ולפ"ז), **פרי טהרה** (הע' ע"ד), **ט"ו וש"ך השלם** (כו"ל ס"ק ע"ה).

(א) **רשב"א** (קידושין סוף דף כה.) – "וי"מ דמדרבנן בעלמא לפי שצריך טבילה כל גופו ד"ת התקינו דלשון ושנים שפעמים מגולין יהו צריכין [להיות] ראויין לבוא בו מים, ובתוס' מתרצים דמכל בשרו דרשינן ליה דאע"ג דכל בשרו למעט בית הסתרים מ"מ כיון דכתיב כל מרבי' להו לבית הסתרים לענין זה שיהיו ראויין לביאת מים".

(ב) **חת"ס** (יו"ד סי' קצ"ב ד"ה מ"ש) – "מ"ש ליישב ק' האחרוני' בטעם שהקילו בכמה קולות בחציצות בית הסתרים מפני שראוי לביאת מים הוא מדרבנן כהריטב"א האמת שכל"כ הריטב"א וכמו שכתבתי לעיל **וראוי לצרפו** לקולות אחרות אבל דעת התוס' בקידושין שם ובמנחות י"ח ופ"ק דעירובין שהוא מן התורה מריבוי דכל בשרו ע"ש".

(ג) **דובב מישרים** (ח"ג סי' מ' אות א') – "על כן בנדון דידן שהיא בבית הסתרים יש לצרף גם שיטת הריטב"א בקדושין דף כ"ה [ע"א ד"ה דתנן] דלא בעינן ראוי לביאת מים רק מדרבנן והוי תרי דרבנן, ועל כן בודאי יש להקל שאינו חוצץ".

1. דכיון שלענין דיני קבלת טומאה שוים הם – רמב"ן (קידושין דף כה. ד"ה נהי, לשונו מובא לעיל).
2. פעמים מגולה, שבני אדם יטעו – רשב"א (קידושין סוף דף כה., לשונו מובא לעיל. עי' בדה"ש ס"ק קע"ו).
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק קע"ו, בי' ד"ה צריכה).

[מז] בית הסתרים: חלל עיניים, עין תותבת מזכוכית (prosthetic eye device).

א. מיקל [בדיעבד].

1. **שואל ומשיב** (תנינא ח"ג סוף סי' ק"ח) – "ולענין חציצה נראה לפענ"ד דכאן לא שייך זאת דחציצה לא שייך רק בשמקפדת להסיר מפני שרע לה וגנאי בדבר אבל כאן שעושיית לנוי ובאמת כל ענין הזכוכית שתראה כבעלת עין וא"כ אדרבה אינה מקפדת על זה ושפיר דמי ואף שלפעמים מסירה זאת היינו כדי שלא יתקלקלו והוי כלפוש ע"מ לכתף ואף שרע לה הדבר וצער לה מכל מקום כל שהוא לה לנוי א"כ מקבלת הצער כדי שלא תתבזה ולא שייך מקפדת כן נראה לפענ"ד".
2. **כוכב מיעקב** (סי' קל"א, עי' במפתח האחרון) – "הדבר ברור לדעתי דאינו חוצץ דאע"ג דבעינן בבית הסתרים דיהיה ראוי לביאת מים, אולם כבר נודע מה שכתב הנוב"י וגם בשו"ת זכרון יוסף, דדוקא בבית הסתרים בעינן שיהיה ראוי לביאת מים אבל מקום הבלוע דאינו מטמא אפילו במשא לא בעינן כלל שיהיה אפילו ראוי לביאת מים, והכא בנ"ד כיון שהיא פותחת ועוצמת עיניה כשאר הנשים ואינו חשש בכאן רק על אשר שאינו ראוי לביאת מים במקום מושב העין, ולדעתי מקום מושב העין הוי בלוע ולא בית הסתרים, דבית הסתרים לא הוי רק קמטים ותוך העין שיד האדם שולטת בו, אבל הגומא אשר שם מחצבת העין, אשר שום יד אדם לא יכול לנגוע שמה, זה הוי וודאי רק בלוע כמו חלל הגוף ... לא בעינן שיהיה ראוי כלל לביאת מים, ועי' בשו"ת מנחם עדרי' סי' ק"י לענין ליפלוף שבתוך החוטם שאינו חוצץ, דלא בעינן שיהיה ראוי לביאת מים אלא במקום שדרכו להיות מתגלה לפעמים, כגון תוך העין ושפתי החוטם בפנים, אבל בחלל הפנימי שאין דרכו להתגלות לעולם אפילו ראוי לא בעינן ... לכאורה יש להסתפק בדבר הזה דאולי יש סברא לומר דאע"ג דבשאר אדם הוי מקום מושב העין בלוע, אבל לגבי אשה זו שניטל עינה ויכול יד האדם לנגוע שמה, לא הוי בלוע אלא חשיב כבית הסתרים, ובבית הסתרים בעינן שיהיה ראוי לביאת מים ... דדבר זה תלוי בהא דאמרינן שם בש"ס חולין בפ' גיד הנשה דאם אית לעוף ועגיל אית לבהמה ולא עגיל מאי בתר מינו אזלינן או בתר דידיה אזלינן, תיקו. ועי' בר"ן שם ובר"ן יבמות פרק מצות חליצה דביבם איטר רגל אם חולץ בשמאלו שהוא ימין דידיה או נימא שיחלוץ בימינו שהוא שמאל דידיה וניזיל בתר מינו תלוי בהא דמבעי לן בש"ס הכא לענין גיד הנשה עי"ש ע"כ. גם בנ"ד נוכל לומר דתלוי באבעיית הש"ס דחולין כנ"ל דאם אזלינן בתר דידיה או בתר מינו ואי אזלינן בתר דידי' הוי חשוב כבית הסתרים אבל אי אזלינן בתר מינו הוי רק בלוע ולפ"ז יש להקל בנ"ד, כיון דעכ"פ ספיקא מיהא הוי אם הוא בהס"ת או בלוע, וא"כ הוי ספק ספיקא לענין חשש דאורייתא ...".
3. **רב פעלים** (יו"ד ח"ד סי' י"ג ד"ה עוד) – "שואל ומשיב תנינא בח"ג סוף סימן ק"ח ...".
4. **הר צבי** (יו"ד סי' קס"א) – "שזה מיעוטא שאינו מקפיד ולא הוי חציצה, ואדרבה היא מקפדת שלא להוציא וכל שהוא לנוי אינו חוצץ".
5. **שו"ת דברי חכמים** (יו"ד סי' י"ח) – "ובנ"ד אם הם רפויים הרי ראויים לביאת מים ואין כאן חציצה ואם הם מהודקים כיון שאינה מקפדת עליהם להסירם אינם חוצצים. וה"ה לעין של זכוכית הנ"ל".
6. **באר משה** (ח"ב סי' נ"ו, ח"ה סי' כ') – "ששפיר יכולה לטבול כך וא"צ להסיר אותו, אולם אם אפשר לדבר על לבה שתסיר ולא תתבייש מה טוב ונעים וחיובא הוא לנסות".
7. **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' ק"ד) – "בחציצה דבית הסתרים, שאינו חוצץ שם אלא חציצה מדברים המתדבקים כמיני דבק וטיט וכדומה שהמקום נעשה מזה אינו ראוי לביאת מים אבל דברים שאין מתדבקין רק מחמת שמונחים שם אין מניחין להכנס שם מים אין חוצצים בביה"ס שא"צ שיבואו שם מים ... ונמצא לפ"ז גם בהא דעין תותב אף אם מהודק יפה ואף במקפדת להסירו לפעמים מצד צערה וחשש קלקול הגוף נמי לא יחוצץ כיון דחציצה כזו אינו חוצץ בבית הסתרים ותוך העין הוא ביה"ס".
8. **דרכי טהרה** (עמ' קנ"ג) – "לכתחילה, יש להוציא לפני הטבילה. ואם דבר זה גורם בושה או צער גדול, אפשר לטבול יחד עמה, כי תוך העין הוא מקום פנימי, ואשה מקפידה שלא תיראה בלי העין התותבת".
9. **ששבה"ל** (ס"ק ב' ד"ה ובשואל, סיכום אות ו', שבה"ל ח"ב סוף סי' צ"ז) – "כשר בדיעבד".
10. **הליכות עולם** (ח"ה פר' שמיני אות י"א) – "אשה שיש לה עין של זכוכית, אינה חוצצת בטבילה, כי אדרבה מקפדת היא שלא להוציאה, שלא תיראה כבעלת מום, והוה ליה כדן מיעוטו שאינו מקפיד שאינו חוצץ לטבילה".
11. **נשמת אברהם** (ס"ק ב' ד"ה עיין) – "אינה חוצצת, אם היא מתביישת להוציאה לפני נשים אחרות".

ב. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ג סי' פ"ב), כוכבי יצחק (ח"ג סי' נ"ב אות א'), שערי תפילה (סי' ל"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"כ), תורת החציצה (אנגלית, עמ' מ"ט).

1. **אהל יהושע** (ח"ב סי' ל"ג) – "עין של זכוכית ... אין שום ספק בדבר דבכל שיכולה ליקח משם בעצמו צריכה להסיר והוה חציצה וגם העין הוא בכלל בית הסתרים דבעי ראוי לביאת מים".
2. **הגריש"א זצ"ל** (אשרי האישי יו"ד פרק ל"ג אות נ"ח) – "אם מוציאתם לפרקים יש להחמיר שחוצצים".

[מח] בית הסתרים: חלל עיניים, עדשות מגע (contact lenses).

א. מחמיר, אפילו בדיעבד.

1. **מנחת יצחק** (ח"ו סי' פ"ט) – "דבר פשוט שהוי חציצה בטבילה מכל הטעמים המבוארים בדברי כ"ת ... י"ל דאפילו בדיעבד ל"ה טבילה".

2. הגר"ש זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ב אות ס', אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג הע' ע"ט, ע"י אות נ"ח) – "דחוצצין אף בדיעבד".
3. הגר"ח פ"ש זצ"ל (דברי חכמים, יו"ד אות נ"ו) – "שהווי חציצה, וצריך להסיר אותם. וכן אם טבלה בזה, צריך טבילה חדשה".
4. הגר"מ האלברשטאם זצ"ל (עין הבדולח עמ' שנ"ב) – "כן קיבלתי מרבתי שזה חציצה אפילו בלנתה, הגאונים הצדיקים רבי יעקב בלוי ורבי משה האלברשטאם זצלה"ה".
5. הגר"י בלוי זצ"ל (עין הבדולח עמ' שנ"ב) – "כן קיבלתי מרבתי שזה חציצה אפילו בלנתה, הגאונים הצדיקים רבי יעקב בלוי ורבי משה האלברשטאם זצלה"ה".
6. חוט שני (ס"ק ג' אות י"ד, ס"ק י"ב אות ו') – "עדשות מגע שמימין אותן בעיניים, הרי הם חוצצים, בין עדשות שמסירין מזמן לזמן ובין עדשות שמורידין אותם כל לילה".
7. אורחות הבית (הדרכה והערות פרק כ"ג סעי' ד') – "מצוי היום הרבה נשים שמרכיבות עדשות מגע לעיניים (במקום משקפיים), וצריכה לזהר מאד להסיר העדשות לפני הטבילה. והאשה העומדת על הטבילה תשאל כל אשה שטובלת אם הסירה העדשות".
8. ע"י חיי הלוי (הל' טהרה סי' קצ"ח ס"ק ט"ו, עין הבדולח עמ' רצ"ב) – "ואפילו בדיעבד בדרך כלל צריכין להחמיר שתטבול שנית, ותשאל שאלם חכם".
9. שערי טבילה (סי' ל"ט) – "עדשת מגע לא מיבעי אם מונח במהודק, שמעכב ביאת מים על העין שפשוט שחוצץ בטבילה, אלא נראה שאף אם הוא רפוי ג"כ חוצץ בטבילה, שהרי טבע עדשה זו שאם מגיעה טיפת מים לתוכו הוא נופל מאליו לחוץ, א"כ אשה זו כשטובלת בו עוצמת עיניה ביותר והוי חציצה, ולכן נראה שאף בדיעבד לא עולה לה הטבילה".
10. מראה כהן (עמ' קי"א אות ד') – "יש להסיר עדשות מגע קודם הטבילה".
11. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"כ) – "אגר"מ ... שהפוסקים לא סומכין על זה ... לפיכך אשה שטבלה עם עדשת מגע (contact lenses) צריכה לחזור ולטבול, אפילו אם כבר לנתה עם בעלה. [ושמעתי מר"ב של' שהמים לא עיילי כ"כ ואין להתיר] אבל יש לחוש לר' משה זצ"ל לענין שאין לברך עוד פעם".
- ע"י הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -
- Question: A woman went to the mikvah Friday night, came home and realized she forgot to remove her lenses. The mikvah is a half hour walk each way, through a mostly deserted and dark area (her husband would walk her, but it is a somewhat scary walk). Does she need to go back to the mikvah?
R' Y. Berkovits wrote: The shaila is if you can rely on Rav Moshe that is mekil since it is not davuk and it's בבית הסתרים. Here we do not rely on that p'sak, and we'd make her go back (without a beracha). I don't know if it's so terrible to rely on Rav Moshe in America.
12. הגר"ש פעלדער שליט"א (עין הבדולח עמ' של"ב) – "הנה לפי מציאות הדברים שבייר על נכון, יוצא לנו להלכה שאכן אם טבלה אשה כשהיתה מלובשת בלענסע"ס, צריכה לחזור ולטבול ואפילו באופן שכבר לנתה. ואף להאג"מ זצ"ל שכתב להקל, יש לצדד שיסכים בלענסע"ס שלנו".
13. ע"י הגר"מ"ש קליין שליט"א (עין הבדולח עמ' שמ"ח) – "בודאי דראוי לחשוש להם משום חציצה ואין להתיר לטבול עמהם וגם אם אירע וטבלו עמהם יש להצריכם טבילה נוספת אך לענ"ד בלי ברכה, ובלנתה כבר עם בעלה אף שיש מקום להקל בדיעבד מ"מ נראה דראוי לבעל נפש להחמיר בזה".
14. ע"י הגר"ש שלזינגר שליט"א (עין הבדולח עמ' שמ"ט, עמ' שנ"א) – "אף שיש לפסוק 'שצריכה לחזור לטבול' בפרט שאינו פשוט שזה תרי דרבנן, שזה תלוי במחלוקת, אבל 'בלא ברכה' כנלענ"ד ... כן קיבלתי מרבתי שזה חציצה אפילו בלנתה, הגאונים הצדיקים רבי יעקב בלוי ורבי משה האלברשטאם זצלה"ה".
15. עין הבדולח (קאהן, סי' ח') – "גם לדעת האגרות משה חוצץ ... נראה דחוצץ אף בדיעבד וצריכה לחזור ולטבול".

ב. מיקל [בדיעבד].

1. אג"מ (יו"ד ח"א סי' ק"ד) – "בחציצה דבית הסתרים, שאינו חוצץ שם אלא חציצה מדברים המתדבקים כמיני דבק וטיט וכדומה שהמקום נעשה מזה אינו ראוי לביאת מים אבל דברים שאין מתדבקין רק מחמת שמונחים שם אין מניחין להכנס שם מים אין חוצצים בביה"ס שא"צ שיבואו שם מים ... ולטעם זה נראה דהמשקפים שנעשו מחדש שקורין קאנטקט שמימים מתוך להעפעפים ומקיפין את כל העין שהוא מקום בית הסתרים שג"כ כיון שלא נתדבקו שם בדבק שאינם חוצצים ואם שכחה להסירם א"צ טבילה אחרת ורק לכתחלה כיון שיכולה להסירם בעצמה צריכה להסירם משום מהיות טוב".
- (א) אמנם ע"י אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קס"ה ס"ק ב') – "**שאם זה נכון** שעדשות מגע (ששמים בעינים לראות טוב) נדבק למקומו, מחמת וואקום או מציאות אחר, זה כן יהיה חציצה, דהלא העין מקום בית הסתרים לא חשיב כבלוע. ואפילו שבתשובה כתב רבינו שאינו חוצץ, זה משום שאלו שסיפרו לו המציאות כך אמרו לו".
2. כוכבי יצחק (ח"ג סי' נ"ב אות ב') – "והוי ג"כ רפוי ואינו חוצץ אפילו בגלוי, ואף שכבר כתב הרמ"א שיש לגזור רפויים אטו אינם רפויים זה דוקא לכתחילה אבל בדיעבד שכבר טבלה והלכה לביתה בודאי שא"צ לטבול שנית".
3. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', הע' י"א) – "עדשות מגע, אפילו אם רגילה להוציא אותם כל יום אינם חוצצות. כדאמרין במכשירין פרק ו' משנה ה' תולדות למים היוצאים מן העין וכו', וכן מי רגלים. וגבי מי רגלים אמרינן במקוואות פרק י' משנה ו', שכלי שהיה מלא מי רגלים והטבילו טהור דרואים אותו כאילו הוא מלא מים וכן פסק הרמב"ם בפרק ג' ממקוואות הל' י"ח, וא"כ כאן העדשה בעין עטופה בדמעות ושפיר חשיב חיבור. ואף שיש לדון כאן בטופח על מנת להטפיה, הרי כאן הוא בית הסתרים. ועוד יש להוסיף שהרי כאן היא רוצה בעדשות בשעת הטבילה, שהרי רוצה לראות טוב, וחשוב כמו שער צבוע וכדומה שכתב הרשב"א שאינו חוצץ".

4. הגרמ"ש קליין שליט"א (עין הבדולח עמ' של"ג) – "וע"כ נראה דבודאי שלכתחילה צריך להסיר את העדשות קודם הטבילה, מ"מ בדיעבד אם טבלה עם העדשות עלתה לה טבילה".

ג. תלוי ברגילות השימוש בהם.

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' י"ז, נדה פרק י' סעי' כ"ז, סעי' כ"ח, נשמת אברהם סוף ס"ק ב', אסיא חנ"ט עמ' כ"ח אות י"ז) – "שגם אם הולכות בהן כל היום, מכל מקום אם בלילה הם מוציאות את עדשות המגע, מסתבר שאין זה ראוי לביאת מים, וחוצץ. אמנם בסוג עדשות מגע שיכולות להשאיר אפילו שנה שלימה, לכאורה כיון שהדרך כך להשאיר אותם לזמן מרובה, אם היא עצמה נוהגת כך לא גריעא מסתימה קבועה בשן שגם כן אינה חוצצת".
2. עי' ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ג' סעי' ו', סעי' ז') – "עדשות-מגע שרגילים להוציאן כל ערב, מהוות חציצה ויש להסירן לפני הטבילה. עדשות-מגע הקבועות בעין לתקופה ממושכת, ואין מסירים אותן אף בשעת רחיצה, לכתחילה יש להסירן לפני הטבילה, ואם טבלה בעודן עליה - תעשה שאלת חכם".
3. הגרש"ז אולמאן (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ה) – "דאם אנשים משאירים סוג עדשות זה בעיניהם **שבוע ויותר**, וכבר טבלה בהם, יש להקל, אבל אם הם מסוג שמוציאים כל לילה תחזור לטבול אף אחר לינת לילה".
4. דרכי טהרה (עמ' קנ"ג) – "עדשות מגע הקבועות בעינים תקופה ארוכה ואין מוציאים אותן בשינה או ברחצה - אינן חוצצות, אף שלעיתים מוציאים אותן לניקוי וכו'. עדשות שרגילות להוציאן יום יום, חוצצות. ואם בדיעבד טבלה עמהן - אם מקפידה שבליילה אינה ישנה עמהן או אינה מתרחצת עמהן, חוצצות אפילו בדיעבד. ואם אינה מקפידה להסירן, בדיעבד אינן חוצצות".
5. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' פ"ט, חוקת הטהרה סעי' ח') – "אשה שלובשת עדשות מגע צריכה להסירם לפני הטבילה. ובדיעבד אם שכחה וטבלה בהם, הרי הדין תלוי, אם הם עדשות העשויות להסירן מהעיניים כל לילה בזמן השינה, רבים סוברים שחוצץ אפילו בדיעבד, אך בעדשות מגע הקבועות שאין מסירים בעת השינה והרחיצה יש להקל בדיעבד".

ד. מראי מקומות – פותח שער (סי' כ"ב סעי' מ"ב), חק וזמן (פרק ו' סעי' י"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"כ, עמ' של"ד, עמ' ש"ל), תורת החציצה (אנגלית, עמ' ט"ו, הע' מ"ב).

1. ששבה"ל (סוף ס"ק ב', סיכום אות ז', שבה"ל ח"ב סי' צ"ז) – "יש להוציא, ובדיעבד תחזור וטבול, אבל בלנתה עם בעלה אפשר להקל, אך אם יש חשש שמהודקות ביותר - יש לברר המציאות, דבזה יש לחוש אף בדיעבד".
2. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קל"ט) – "שאלה: אשה שבאה לטבול לטהרתה במקווה והתברר שהיא משתמשת בעדשות מגע. וכאשר אמרו לה להורידם, לא הסכימה ומתעקשת לטבול עם העדשות מגע, האם דבר זה מעכב אף בדיעבד או שיכולה לטבול עימם. תשובה: לא מעכב".
3. הליכות עולם (ח"ה פ"א שמיני סוף אות י"א) – "אשה שיש לה בעין עדשות מגע, ורגילה להוציאן מעיניה בכל לילה לפני השינה, עליה להסירן לפני הטבילה, ואם לא הסירה את העדשות וטבלה עמהן, יש אומרים שחוצצות אף בדיעבד, ויש מקילים בדיעבד. ונכון שתחזור לטבול טבילה אחרת".
4. הגר"א בנבצל שליט"א (אסיפת יצחק ב' אייר תשס"ו) – "שאלה: האם עדשות בעינים של אנשים הוי חציצה לענין מקוה, ואם כבר חוזר מהמקוה אם צריך לילך עוד פעם. תשובה: אצל גברים זו חציצה לכתחילה, אצל נשים אסור לטבול עם זה, אא"כ אינה מקפידה להוציא זאת אף פעם".
5. בדה"ש (ס"ק רצ"ו) – "ובדיעבד אם טבלה והם עליה צ"ע בדיניה".
6. נשמת שבת (עין הבדולח עמ' רפ"ח) – "שמסופקני להצריכה טבילה שנית אם כבר לנתה עם בעלה".
7. לבושי עז (תמצית אות ד') – "לכתחילה ודאי דצריך להסירן אף אם הדמעות מלחחתן, ומ"מ אם טבלה עימהן, באופן שידוע בודאי שהדמעות מלחחתן, כשיש עוד צד להקל, מקילין".

מט) בית הסתרים: חלל הפה.

א. אין צריכה לפתוח את פיה.

1. קשה, לא הוי ראוי לביאת מים - עי' סעי' ל"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ב. אם צריכה לנקות את שיניה קודם הטבילה.

1. מיקל, רק עצה טובה.
2. (א) ב"ח (ס"ק כ"ד).
מחמיר.
- (א) ש"ך (ס"ק ל') – "דחוב הוא לה היינו טעמא משום שאם טבלה ונמצא שום דבר ביניהם לא עלתה לה טבילה והלכך חיישינן שמא יהא דבר חוצץ ביניהם דהא אין צריכה לבדוק אחר הטביל' אם יש עליה שום דבר חוצץ".
- (ב) סד"ט (ס"ק מ"ז).
- (ג) מקור חיים (ס"ק ע"ו).
- (ד) חכ"א (כלל קכ"א סעי' א') – "וצריכה שתחצוץ בין השינים שלא יהיה שם דבר חוצץ".
- (ה) בגדי ישע (סי' כ"ג אות כ"ו).
- (ו) מסגרת השלחן (דין כ"ד).
- (ז) לחז"ש (לחם ס"ק נ"ט, קיצור שו"ע סי' קס"א סעי' י') – "צריכה לנקר שיניה קודם טבילה, משום דמצוי הוא שימצא בין שיניה שיורי מאכל".

(ח) מלבושי טהרה (סעי' ל"ג).
 (ט) ערה"ש (סעי' נ"ג) – "כל אשה קודם טבילתה צריכה לחצוץ שיניה שלא יהא בהם דבר חוצץ".
 (י) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות ו') – "צריכה לנקות שיניה".
 (יא) ונשאר פוסקים – בית שלמה (יו"ד ח"ב ריש סי' י"ב), שערי טוהר (שער י"ח סעי' כ"ב), טהרת ישראל (סעי' פ"ג), טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' כ"ו), בדה"ש (ס"ק קע"ז), ששבה"ל (סיכום אות א'), יסוד הטהרה (פרק ז' סעי' ה'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ה), אהל שרה (עמ' פ"ה), פוסקים.
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק פ"ד).
 (א) ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קכ"ג) – "שאלה: אשה שאחר טבילתה נזכרה שלא ניקתה לפני כן את שיניה. היא בדקה מיד את שיניה ולא מצאה כל דבר חוצץ. האם להצריכה טבילה מחדש. תשובה: לא".
ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קפ"ב) – "שאלה: אשה שרגילה להיות כוססת את ציפורניה וקרה שנכנסה לה ציפורן בין שיניה, ניסתה להוציאה ולא הצליחה. אח"כ שכחה מהציפורן שבין שיניה, טבלה לטהרתה ולנה עם בעלה. ורק למחרת נזכרה בזה ובאה לשאול האם עלתה לה טבילתה. תשובה: כיוון שרגילה בכך מסתמא לא מקפידה ואין צורך בכלום".

ג. חוט דנטלי (dental floss).

1. להשתמש בו.
 (א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ז אות פ"ט, אשרי האישי יו"ד פרק ל"ג אות ל"ד) – "והמנהג היום לנקות בין השיניים בעזרת החוט".
 (ב) אורחות הבית (פרק כ"ג סעי' ז') – "מדיחה פיה ומצחצחת שיניה היטב, ואחר כך חוצצת השיניים בקיסם או מעבירה חוט ביניהן שלא ישארו שם שום שיירי אכל".
 (ג) עי' פרי טהרה (סעי' ל"ד, סי' קצ"ט סעי' י"ט) – "ונשים הרגילות תמיד לנקות את שיניהם בחוט לניקוי השיניים [dental floss], ראוי שינקו כך את השיניים קודם הטבילה. אך צריכה להיזהר להשתמש בסוגים שאינם נחתכים [shed], כיון שלפעמים הם נדבקים בין השיניים ויכולים לחצות".
 (ד) משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קנ"ז) – "ולחצוץ אותם במברשת או חוט או קיסם העשוי מפלסטיק".
 (ה) תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ', עי' הג"ה שם).
 2. לא להשתמש בו, שמא נקרע.
 (א) ששבה"ל (סיכום אות א') – "אבל חוט אינו טוב כ"כ שמצוי שנקרע ונשאר בין השיניים וחוצץ, וצריך להוציאו".
 (ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', הכנות לטבילה אות ה') – "לא תשתמש בחוטי ניקור, דהרבה פעמים נגרמים מחמתם בעיות, ואין צורך לזה".
 (ג) עי' מראה כהן (עמ' קי"ז אות ב', אות ג') – "מן הדין אין האשה צריכה לחוץ בין שיניה בחוט [המכונה 'חוט דנטלי'], ואדרבה לא כדאי להשתמש בו דמצוי שהוא נקרע ונשארת שארית ממנו בין השיניים. ויש לידע שאם נשארה שארית כזו בין השיניים הרי היא חוצצת אף אם אי אפשר להסירה. אשה הרגילה מדי פעם לחוץ בין שיניה בחוט דנטלי, חייבת מן הדין לעשות כן גם לפני הטבילה".
 (ד) יסוד הטהרה (פרק ז' הע' ה') – "ולנקות היטב ועצה טובה היא שלא תשתמש בחוט דנטלי כדי להוציא שיירי אוכל וכיו"ב מבין השיניים, כיון שמתנתקים ממנו חלקים, ועלולים להשאיר בין השיניים".
 (ה) ארחות טהרה (פרק ט"ז סעי' י') – "אשה שרגילה להשתמש בבית (כשאינה טובלת) בחוט דנטלי תנקה לצורך טבילה גם כן בחוט דנטלי, ואם אינה רגילה להשתמש בו בבית, עדיף שלא תשתמש בו לצורך טבילה".
 3. מראי מקומות – אהל שרה (עמ' פ"ו).
 (א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קס"א) – "שקודם טבילה ניקתה שיניה עם חוט דנטלי וכנראה נשאר קצת בתוך פיה, סמוך לסוף פיה, ואחר שבועיים זה יצא, ובמשך הזמן לא הרגישה שיש שם כלום. והשיב רבינו אין לך אי הקפדה יותר מזה, ואין מה לחוש".
 (ב) הליכות עולם (ח"ה פר' שמיני סוף הע' י"א, עמ' קצ"א) – "מעשה באשה שלפני הטבילה לקחה חוט לנקות בין שיניה, ונשארה חתיכת חוט בין שיניה, וכשניסתה להוציאו במחט זב דם מפיה, כסבורה שיצא החוט, ולאחר הטבילה לקחה שוב מחט (מתוך סקרנות לדעת איך נעלם), ומצאה חתיכת חוט מתפורר בין השיניים, ושאלה אם יצאה י"ח טבילה. והשבתי שא"צ טבילה שנית, וכמ"ל לעיל, שדוקא בעצם שהוא דבר קשה שייך חציצה בין שיניה, משא"כ דבר רך ... וכ"כ הגרש"ז אוירבך (בשערי טבילה סי' לא אות ד', ושם ס"ק יג)".

ד. אשה שיש לה כאב, וא"א לה לנקר השיניים מחמת הכאב.

1. בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ב), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ע"ג), הו"ד בבדה"ש (סעי' כ"ד ב' ד"ה שיניה) – "באשה שיש לה כאב שיניים ר"ל זה זמן רב בצד השמאל מה תעשה בטבילת מצוה כי א"א לה לנקר השיניים בשום אופן מחמת הכאב בצד הנ"ל ... הש"ך סק"ל חולק עליו והביא ראיה מדברי הב"י שחובה עלי' לחצוץ שיניה קודם הטבילה מ"מ י"ל דאף דחובה עלי' לכתחלה מ"מ בנ"ד שא"א לה לנקר אינו מעכב הטבילה. והנה בש"ע סכ"ו מבואר דאם לא בדקה קודם טבילה בין שיניה ואחר הטבילה נמי לא בדקה עד שנתעסקה בתבשילין ... תלינן לקולא ע"ש, ולפ"ז כ"ש באם לא בדקה לא בתחלה ולא בסוף דשרי בדיעבד, וא"כ בנ"ד יש לצדד להקל כיון דא"א לה לבדוק כדיעבד דמי כמ"ש הת"ח כלל י"ז הובא בט"ז סי' צ"א סק"ב ...".

ה. מראי מקומות.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות י') – "אוכל שנתקע בין שיניה חוצץ מפני שהיא מקפידה עליו משום ריח רע".

ג. בית הסתרים: שיניים.

א. שיניים מדולדלות שעתידים להיעקר, אם חוצצות בטבילה.

1. מיקל [ואם כואב הרבה, עי' בלשונות].

(א) אבני נזר (יו"ד סי' ר"ס) – "הדבר ברור שאף שיש לה שן המתנדנד יכולה לטבול בלי חשש. ומעולם לא שמענו שאשה שיש לה שן מתנדנד ואינה משתמשת בו. תצטרך להוציאו קודם טבילה. והבא לחדש זה להחמיר בדרכן עליו הראי'. ומסברא נראה שאינה חייבת להוציאו קודם כנ"ל".

(ב) דובב מישרים (ח"א סי' פ"ד) – "ששן אחד כואב לה וא"כ היא מיעוט המקפיד בכה"ס והוי תרי דרבנן, בודאי יש לסמוך על ההיתרים הנ"ל וז"ב".

(ג) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קנ"ט).

עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות א') – "אשה שכאבה לה שן מסוימת וטבלה ולמחרת הוצרך הרופא להוציא את השן צריכה לטבול שנית רק לחומרא היות והיא חלק מגופה עד להוצאתה".

עי' אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות י"ט) – "שן שצריכה האשה להוציאה יש בה דין חציצה ואם יכולה האשה להשתמש בה בשעת האכילה, אינה חוצצת".

(ד) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"ט אות ק'), משמרת הטהרה סי' קצ"ח הע' שכ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ל"ב) – "מבואר בשו"ת אבני נזר יו"ד סי' ר"ס ובשו"ת דובב מישרים ... ואין מחמירים על כל העומד ליקצץ".

הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שמ"ו) – "שן משלה המתנדנדת לא הוי חציצה גם אם עומדת להוציאה, וזהו אפילו כשאין כואב לה בהוצאתו".

אמנם עי' הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שמ"ג, קובץ תשובות ח"א סי' פ"ו אות ב', עי' אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות כ) – "שן שלה המתנדנדת ועומד להוציאו - חוצץ לטבילה".

עי' הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות י"ג) – "נשבר חלק מהשן, החלק הנשאר אינו חציצה".

(ה) שבה"ל (ח"ב סי' צ"ו, ששבה"ל סיכום אות ט"ו) – "פשוט בעיני דע"כ לא פליגי אלא באבר ובשר מדולדלין שהוא מעכשיו יתרת שאדם רוצה וצריך לפטור ממנו, אבל שן המנענע אפי' נימא דנקרא מדולדל דהוא באה ממה שנתלש כבר קצת מחבורו הטבעי כידוע מכ"מ אנו רואים דאנשים הולכים בזה שנים הרבה כ"ז שאינו כואב, ואפילו בכואב מקפידים שלא להוציא שן הטבעי אם אינו נחוץ ביותר, וגם כל הנדון על עומד לחתך של בית הסתרים לכן לענ"ד אין מקום להחמיר בזה".

(ו) חוט שני (ס"ק כ"ט אות ט"ו, ס"ק ל"ד אות י"א, אות ט"ו) – "שן המתנדנדת ועומדת ליפול, אינה חוצצת".

(ז) טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' כ"ח, סוף הע' כ"ט).

(ח) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות קצ"ו) – "שן (אמיתי) המדולדל, כל זמן שמשמששין בו, לא הוי חציצה".

(ט) לבושי עז (תמצית אות ה') – "שן המתנדנדת, אם אין לה כאב חזק אינו מעכב הטבילה, ואם יש לה כאב חזק, ומחזקת השן בחזקה, הוי אותו מקום אינו ראוי לביאת מים, וחוצץ".

(י) אורחות הבית (הדרכה והערות פרק כ"ג סעי' י"ג אות ו', תשובות והנהגות ח"א סי' תק"ח אות ל"ב) – "שן שעומדת לעקרה, מחמת שגורמת לכאבים, אינה חוצצת, אבל אם סובלת מכאבים חזקים עד שחושבת לעוקרה מיד, או שהיא מדולדלת מאד, ואין צריך רופא שיניים להוציאה - ראוי לחוש לחציצה".

(יא) פוח שער (סי' כ"ב סעי' ס').

(יב) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"ב) – "שן מתנדנדת - אע"פ שהיא מפריעה לה, ובהמשך הזמן תצטרך לעקרה, אינה חוצצת. אבל שן שכואבת מאוד, ויש צורך מידי לעקור אותה, יש לעקרה לפני הטבילה. ואם לא עשתה כן תשאל חכם".

(יג) מראה כהן (עמ' ק"כ אות ט"ו) – "שן רופפת - שן רופפת שעתידה ליפול בקרוב או שהרופא קבע שצריך לעקרה אינה חוצצת. ונראה דאפילו יש באותה שן סתימה קבועה גם כן אינה חוצצת".

(יד) נשמת אברהם (ס"ק י"א אות ד').

(טו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ו, עמ' שפ"ו).

(טז) פרי טהרה (סעי' מ"ח) – "שן שהיא מתנדנדת, אינה חוצצת".

(יז) תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"ח).

2. מחמיר.

(א) הגרמ"א פריינד זצ"ל (מרא דשמעתא אות שצ"ו) – "שן המתנדנדת ביותר והיא עומדת להוציאה, אמר לי להחמיר דחוצצת בטבילה".

ב. שיניים תותבות (false teeth): קבוע.

1. אינו חוצץ.

(א) חכ"א (כלל קי"ט סעי' י"ח) – "נראה לי דנשים שיש להם שיניים תחובות אין חוצצין".

(ב) צמח צדק (יו"ד סי' ק"ס) – "לשן תותבת שבפרק במה אשה דמשמע דאינו חוצץ דאל"כ איך יוצאה בו".

(ג) גידולי טהרה (סי' כ"ב) – "ולדינא נ"ל בנ"ד דאם יש לה צער וכאב להסיר השן או אפי' אין לה צער אם אינה יכולה להסירה בעצמה אלא שתצטרך אומן להסירו יש להורות להקל דאינו חוצץ וכמ"ש (ר"ל לפי דה"ל מיעוטו שאינו מקפיד). אבל אם יכולה להסירו בעצמה מבלי אומן וגם אין לה צער או כאב להסירו בזה יש להחמיר שאסור לה לטבול עד שתסירו וכן הוריתי כמה פעמים".

ד) יהודה יעלה (יו"ד סי' רכ"ט) – "עיינ בתשו' ס' גידולי טהרה ... וכדאי הוא לסמוך עליו והא דשפחה של רבי דהצריכה טבילה שנית נ"ל ה"ט התם שטבילה ועלתה ונמצא לה עצם בין שיניה נמצא לה עצם דוקא נמצא באקראי שנתחב לה עצם זו בין שיניה שלא מדעתה ואלו ידעה בו מקודם הטבילה היתה נטלתו תחילה דמקפדת עלי' לכן חוצץ היה משא"כ שן תוחבת שמדעת תחבה אותו ע"י הרופא אומן למלאות החסרון שן שלה ודאי אינה מקפדת עלי' להסירו אדרבה ניהא לה שיהיה יושב במילואו ומקפדת שלא יוסר באופן שלא יהי' נראה בשום פעם שהיא חסרת שן בכה"ג ודאי אינו חוצץ אא"כ תוכל להסיר' בנקל כנ"ל. שוב מצאתי בתשו' אמרי אש' חיו"ד סי' ע"ה ע"ה העלה גם כן להקל בזה".

ה) בנין ציון (החדשות סי' נ"ז) – "דאינו חוצץ מטעם שכתבתי לעיל דכל שעושה לנוי ודאי אינה מקפדת דאל"כ לא היתה עושה".
ו) מלבושי טהרה (סעי' נ"ד, ס"ק י"ח).

ז) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות ח', רב פעלים יו"ד ח"ד סי' י"ג) – "אשה שיש לה שן תוחבת של עצם או של כסף, שמעמידן אותו במקום השן שנפל ממנה כדי שלא תתגנה, העליתי בסה"ק רב פעלים דאם אין דרכה להסירו לפעמים כדי לנקותו, אינו חוצץ, ויכולה לכתחילה לטבול בעודו עליה".

ח) ערה"ש (סעי' פ"ט) – "אם תחובין בחוזק שאי אפשר ליתלן אין חוצצין".

ט) מהרש"ם (ח"א סי' ע"ה) – "כבר האריך בשו"ת אמרי אש' סי' ע"ה ע"ו, והביא מש"ס דשבת (ס"ד), והעלה לדינא דאם זמן רב עובר שא"צ להוציאו לנקותו וא"א לה להוציאו בעצמה בלא רופא אומן, אזי הוי מיעוטו שאינו מקפיד ואינו חוצץ. וגם בשו"ת בנין ציון החדשות סי' נ"ז העלה כן, והביא ג"כ מש"ס דשבת הנ"ל. וגם בשו"ת משיבת נפש סי' ל"ב".

י) לבושי מרדכי (ח"א סי' קכ"ה) – "בת' אמרי אש' ... גדולי טהרה ...".

יא) טהרת ישראל (סעי' פ"ז) – "לכ"ע מותרת לטבול בהם ואינו חוצץ".

יב) שערי טוהר (שער י"ח סעי' כ"ג).

יג) וכן בשם זרע אמת (יו"ד סי' פ"ה), עקרי הד"ט (יו"ד סי' כ"ב אות ז'), שמלת בנימין (סי' י"ד), גידולי טהרה (סי' כ"ב), לחם

ושמלה (לחם ס"ק ס'), נחל אשכול (ס' האשכול הל' מקואות סי' ס"ה אות ו'), הרי בשמים (סי' ק"ג), אמרי יושר (ח"ב סי' קצ"ג

אות ב'), עט סופר (יו"ד סי' ב'), חבצלת השרון (יו"ד סי' ס"ו), לבושי מרדכי (יו"ד סי' קכ"ח), חלקת יעקב (יו"ד סי' ק"ה).

יד) פוסקים – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י' סעי' כ"א), בדה"ש (ס"ק קע"ט), ששבה"ל (סיכום אות י'), טהרת הבית

(ח"ג חציצה סעי' כ"ט), לבושי עז (תמצית אות י'), דרכי טהרה (עמ' קנ"ה), פרי טהרה (סעי' מ"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול,

ח"ב עמ' שמ"ה), פוסקים.

2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ו).

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות ט"ז) – "כאשר שם הרופא שן תוחבת (Denture) ואין הצבע שלה נראה כראוי ובדעתה לתקן מהווה חציצה".

ג. שיניים תוחבות (false teeth, dentures): שמוציאה לפרקים.

1. חוצצות.

א) ערה"ש (סעי' פ"ט) – "והשיניים הנעשים בידי רופאים אם לפרקים נוטלתן כדי לנקותן גם בטבילתה צריכה ליתלן קודם הטבילה".

ב) מהרש"ם (ח"א סי' ע"ה) – "אמרי אש' ... בנין ציון ... משיבת נפש ... ומבואר מדברי כולם דאם דרכה להוציאו בכל עת בודאי חוצץ. ובתשו' גידולי טהרה סי' כ"ב, ותשו' מהר"י אסאד סי' רכ"ט, הוסיפו דאם א"י להוציאו בלא אומן אינו חוצץ, אפי' אם מוציאתו בכל זמן קרוב ע"י האומן. אבל אם יכולה להוציאו בעצמה בלא צער וכאב, אסור לה לטבול עד שתוציאו, ע"ש. ובפרט כפי הנהוג בזה"ז שהם מוציאים אותם בכל עת לנקותם נראה דגם בדיעבד שכבר טבלה, הוי חציצה, וצריכה לחזור ולטבול. ורק אם אינו דבוק בבשר שסביב השיניים בחוזק, והוא רפוי עד שראוי לביאת מים בתוכו, יש לצדד. אבל הוא כמעט מהנמנע להבחין ואין להקל".

ג) שערי טוהר (שער י"ח סעי' כ"ג).

ד) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות ה') – "שיניים תוחבות (Dentures) מהוות חציצה לטבילה אפילו אם שימשה עם בעלה אבל אינה מברכת כשטובלת שנית".

ה) בדה"ש (ס"ק קע"ט).

ו) ששבה"ל (סיכום אות י', שבה"ל ח"ב סי' צ"ח אות א', ח"ג סי' קכ"ח אות א') – "שן תוחבת שנכנס ויוצא בתדירות גם שלא ע"י אומן פשיטא דחוצץ".

ז) עי' טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' ל').

ח) לבושי עז (תמצית אות י"א) – "שיניים תוחבות שמסירין אותן מפני שמפריעות בזמן השינה, מעכבות בטבילה, ואם טבלה בהן צריכה טבילה שנית".

ט) פתח שער (סי' כ"ב סעי' ס"ו).

י) מראה כהן (עמ' קכ"א אות י"ח) – "שיניים תוחבות - חוצצות, וכן כל שן שאפשר להוציאה".

יא) פרי טהרה (סעי' מ"ז).

יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ה).

יג) ארחות טהרה (פרק ט"ז סעי' י"ג) – "שיניים תוחבות שאפשר להוציאם צריכה להוציאם".

יד) תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"ח).

2. מראי מקומות – חקר הלכה (ערך חציצה אות ה'), טהרת ישראל (סעי' פ"ז), נשמת אברהם (ס"ק י"א אות ג').

- (א) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות ח') – "אם דרכה לפעמים להסירו כדי לנקותו, נכון להסירו קודם טבילה, כמו שכתב הרב מאורי אש יורה דעה סימן ע"ה וע"ו, ורק אי איכא טרחה גדולה בהסרתו, שצריכה לילך אצל האומן להסירו לה, מפני שהוא קבוע בחוט כסף, וצריך אומן להסירו ולהחזירו, ויש לה בושח בדבר זה שתתפרסם טבילתה, יש לסמוך על סברת המתירים לטבול בשן זה בכל גוונא, ואין לחוש לסברת הגאון שואל ומשיב קמא חלק ג סימן כ"ז, שאסר וחלק על המתיר, וכאשר הארכת בסייעתא דשמיא בסה"ק הנזכר, ודחית כל ראיות שלו, ועוד הבאתי שם דבריו בשואל ומשיב תנינא חלק ג סוף סימן ק"ח, שנראה שחזר בו הרב מסברתו הנזכרת, שהתיר שם בעינים אף על פי שלפעמים מסירה אותה, יעוין שם".
- (ב) דרכי טהרה (עמ' קנ"ה) – "שיניים תותבות שאינן קבועות, יש להוציאן לפני הטבילה. ובדיעבד, אם לא הוציאתן וכבר חזרה לביתה, אינה צריכה לחזור ולטבול".
- (ג) הליכות עולם (ח"ה פר' שמיני אות י"א) – "ונכון להצריכה טבילה אחרת, אם לא הספיקה ללון עם בעלה בליל הטבילה".
- (ד) לבושי עז (תמצית אות י') – "שיניים תותבות שמסירין אותן רק כדי לנקותן, אינן חוצצות, ומ"מ לכתחילה יש להסירן כמו כל דבר שאינו מקפיד".

ד. שן תותבת שנתקלקלה ועשויים להחליפה.

1. מראי מקומות – הגר"ש א' זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ט אות ק"א, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ל"ג, "שן תותבת שנתקלקלה ועשויים להחליפה, אם היא תשאר ל' יום עד שיוציאוה הרי זה כסתימה זמנית, אולם אם היא מפריעה לאכילה הרי זה חוצץ").

ה. סתימה קבועה (permanent filling).

1. הציצה – חכ"א (כלל קי"ט סעי' י"ח, בינת אדם י"ב, "אבל מה שסותמין נקבי השן על ידי רופא כדי שלא תכנס בו רוח חוצץ"), בני ציון (החדשות סי' נ"ז, "לכתחלה קשה להקל בזה. אכן אם יודע שלא תקבל האשה אם יצוה להסיר מחמת כאב א"צ למחות מטעם מוטב שיהי' שוגגין ואל יהיו מזידין").

(א) בזמננו, מודים שאינו חוצץ – אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ז ענף ו', "ברור שבלאמבע שעושין הרופאים בזמננו אינו חוצץ ואף החכ"א יודה לזה בלא ספק רק הוא איירי באופן שהוא רק שלא יכנס הרוח ולא יכאב השן אבל אינה טובה ללעוס בה דיותר נוח לו ללעוס בשן נקוב מסתום בשעוה ועופרת שהזכיר לכן אף שבשביל הכאב מניח שם הוי מקפיד אבל בלאמבע שבזמננו גם הוא יודה שאינו חוצץ וכמו שנתפשט היתר בכל העולם ואין מפקפקין כלל וזה ברור"), הו"ד בבדה"ש (ציונים ס"ק שע"ט), ששכ"ה (נשמת אברהם ס"ק י"א סוף אות א').

2. מיקל.

(א) עי' צמח צדק (יו"ד סי' ק"ס).

(ב) שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ג סי' ק"ח, הג' יד שאול על סעי' כ"ד) – "דלא שייך כאן הציצה".

(ג) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות ט', רב פעלים יו"ד ח"ד סי' י"ג) – "אשה שהתיך לה הרופא עופרת בתוך נקב השן שלה לרפואה, אף על גב דהרב חכמת אדם סבירא לה דהוי הציצה, ופירש טעמו בבינת אדם אות י"ב, הנה יש להשיג על ראיות שלו, והעיקר כהגאון שואל ומשיב תנינא חלק ג סימן ק"ח, דפליג על חכמת אדם והתיר בזה, יעוין שם. וכן בספר חוקי דעת כתב דהמאיר נתיבים למהרש"ך החליט להתיר, יעוין שם. וכן הרב נחל אשכול, שהוא חיבור על ספר האשכול, בהלכות מקואות סימן ס"ה אות ו, האריך להתיר בזה, יעוין שם. ועל כן העליתי בסייעתא דשמיא בתשובה בסה"ק רב פעלים, לסמוך על המתירין, ובפרט שהוא מידי דרבנן".

(ד) ערה"ש (סעי' פ"ט) – "אם תחובין בחוזק שאי אפשר ליטלן אין חוצצין וכן מוכח ברמב"ם פי"ט משבת דין ז' ע"ש וכ"ש המאבינים את השינים שקורין בלאמבירין שאין חשש בזה".

(ה) מהרש"ם (ח"א סי' ע"ט) – "שמה שהמציאו הרופאים באשה שיש לה נקבים בשינים שמטיפים איזו דבר שיש לו מראה השן לתוך הנקב ונעשה מחובר עם השן ולא ניכר מקומו, ועי"ז מתרפאים השינים והוא כמראה השן. וע"ז שאל אם הוא חוצץ בטבילה. והביא מדברי בינ"א שפסק דחוצץ ... הנה לפענ"ד דבנ"ד דא"א להוציאו ולשלפו מתוך השן לכ"ע אינו חוצץ, אף שהוא לרפואה. (ומ"ש ר"מ דהוי לנאותו משום דאין חפצים להסירו אח"כ משום נוי, ז"א, דאם יסירו הטיפין יחזור הכאב ול"ה לנאותו). וראי' מהא דשבת (נ"ב ע"ב) ... ועוד ראי' מעירובין (ק"ד) ... ועוד ראי' מתוס' יומא (מ"ד ע"ב) ... וע' בנה"א שבאשכול הל' מקואות סי' ס"ה, שחולק ג"כ ע"ד הבינ"א, והעלה דגם לצורך רפואה אם יודע שלא יתרפא רק עי"ז, ואין בדעתו ליטלו משם, אינו חוצץ. וע"ע בשו"ת בנין ציון החדשות סי' נ"ז שצידד ג"כ להקל. ומ"מ סיים דלכתחלה יש להחמיר ע"ש, והנלע"ד כתבתי. ואח"ז נשאלתי בזה גם מהרב המאוה"ג הצדיק מו"ה יצחק נ"י אבד"ק אלעסק והשבתי ג"כ כנ"ל".

(ו) טהרת ישראל (סעי' פ"ח, סעי' צ').

(ז) שערי טוהר (שער י"ח סעי' כ"ג).

(ח) מנחת יצחק (ח"ה סי' קי"א אות ב', ח"י סי' ע"ט) – "דכבר נתפשט הלכה כדברי המקילים בסתימת נקבי השיניים, היכא דהוי קביעות".

(ט) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' י"ט, נדה פרק י' סעי' ח').

(י) שפע טהרה (ס"ק ז') – "סתימה קבועה שבשן, אע"פ שעומדת לינטל בתוך ל' יום, אינה הציצה".

(יא) טהרת הבית (ח"ג הציצה סעי' ל"א).

(יב) ששבה"ל (סיכום אות ז', שבה"ל ח"ב סי' צ"ח אות ג') – "סתימה גמורה שנשארה לצמיתות אינה חוצצת".

(יג) בדה"ש (ס"ק קע"ט) – "הסכמת הפוסקים".

(יד) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ו' סעי' י"א).

- (טו) חוט שני (ס"ק ל"ד אות א').
- (טז) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', חציצה אות ב' סוף ס"ק ה' ד"ה וכן).
- (יז) אורחות הבית (פרק כ"ג סעי' י"ג, תשובות והנהגות ח"א סי' תק"ח אות ל"ב) – "סתימה קבועה לא חוצץ, אבל אם רפוי או מקולקל וצריך תיקון, חוצץ".
- (יח) פרדס שמחה (ס"ק ס"א אות ד').
- (יט) קיצור הלכות (בויאר, פרק כ' אות כ"ז).
- (כ) לבושי עז (תמצית אות י"ב, סעי' א' תמצית אות ט"ו).
- (כא) פותח שער (סי' כ"ב סעי' ס"א) – "כבר פשט המנהג להורות ... אינם חוצצים".
- (כב) מראה כהן (עמ' קי"ח אות ז') – "סתימה קבועה - אינה חוצצת".
- (כג) יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"ט).
- (כד) דרכי טהרה (עמ' קנ"ה).
- (כה) נשמת אברהם (ס"ק י"א אות א').
- (כו) חק וזמן (פרק ו' סעי' א').
- (כז) פרי טהרה (סעי' מ"ג).
- (כח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"ט) – "שהלכה להקל בסתימת שיניים".
- (כט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ה).
- (ל) אהל שרה (עמ' פ"ג).
- (לא) תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"ב).
- (לב) וכן בשם בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' י"ט אות ב', אות ה'), מי נדה (קונ"א מהדו"ק סעי' י"א, קנאת סופרים השמטות למי נדה סי' כ'), חסד לאברהם (תנינא יו"ד סי' מ"ז), שואל ומשיב (קמא ח"ג סי' כ"ז), נחל אשכול (ס' האשכול הל' מקואות סי' ס"ה אות ו'), הרי בשמים (ח"ב סי' קכ"ח), אבני צדק (יו"ד סי' פ"ט), דברי מלכיאל (ח"ה סי' קמ"ט), נטע שורק (יו"ד סי' ס"ו), פרי השדה (ח"א סי' פ"ב), שבט סופר (יו"ד סי' ע"ו), שאל האי"ש (יו"ד סי' ד', סי' ה'), אבני נזר (יו"ד סי' רנ"ח), אמרי יושר (ח"ב סי' קצ"ג אות ב'), מהרש"ג (ח"א סי' ל"א), מנחת יצחק (ח"ה סי' קי"א, ח"י סי' ע"ט), חלקת יעקב (יו"ד סי' ק"ה).
- (לג) אפילו רוב [דלא כאבני נזר] – אמרי יושר (ח"ב סי' קצ"ג אות ב'), בדה"ש (ס"ק קע"ט), פרדס שמחה (ס"ק ס"א אות ד'), יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' ל"ט), משמרת הטהרה (ס"ק מ"ט), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ה הע' ק"ג), פרי טהרה (סעי' מ"ג).
3. סתימה קבועה שנשארה מעט בולט ורוצים לשייפו.
(א) מחמיר.

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' י"ט, נדה פרק י' סעי' י') – "שן שהניחו בה סתימה קבועה ואולם מעט מהסתימה בולט מעל השן באופן שהדבר מפריע קצת ומתכוננים ללכת לרופא לשייף את הסתימה, מסתבר שזה חוצץ כל זמן שלא שייפו, שהרי אין זה 'בלוע' בתוך הגוף ודעתו לשייף מה שבולט".
2. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות י"ב) – "סתימה שאינה שוה לגובה השן, ויש בה בליטה מהשן, חוצצת".
3. ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ו' סעי' י"ב) – "ואמנם, כל דבר הבולט מתוך השן או מביניהן, כך שהוא מפריע לאדם והוא עומד לתקן את הדבר, הרי זה חציצה".
4. מראי מקומות – פאת שדך (ח"ג סי' צ"ה אות ג' ד"ה ולכאורה, סי' צ"ז), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ו).

1. סתימה שנשברה.

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' י"ט, שולחן שלמה נדה פרק י' סעי' ה'), הו"ד בששכ"ה (אוהל שרה ח"א פרק ו' סעי' י"ג) – "וגם אם נשברה בחלקה וצריך לתקנה, אינה מהוה חציצה. אבל אם יש כאב מחמת הסתימה, שלא נעשתה כהוגן וכדו', והרופא עומד להוציאה - הרי זו מהוה חציצה, ויש להוציא לפני הטבילה".
2. הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ט אות ק"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות כ"ג, עי' קובץ תשובות ח"א סי' פ"ו אות ב') – "אם זה לא מועיל לשן הרי זה חוצץ, ואם זה מועיל לשן הרי זה כסתימה זמנית דהרי עשויים לתקנה ובתנאי שלא יפריע לה".
- הגריש"א זצ"ל (מראה כהן פרק ז' הע' מ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות י"ט, עי' אות כ') – "אם הרופא עומד להוציאה, ה"ז מהוה חציצה, ויש להוציאה לפני הטבילה, שהרי האשה מקפדת שלא תהיה הסתימה במקומה, וכבר אינה כחלק מן הגוף".
3. תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ל"ב) – "סתימה קבועה לא חוצץ, אבל אם רפוי או מקולקל וצריך תיקון, חוצץ".
4. פרדס שמחה (השמטות ממעין טהור ס"ק ס"א אות ד') – "וסתימה קבועה שנשברה ועומדת להוציאו, אם אינו מועיל כלל לשימוש, חוצץ, ואם עדיין מועיל, תש"ח".
5. פותח שער (סי' כ"ב סעי' ס"ג) – "המתנדנדת קצת ולא נתלשה, אם דעתה להשאירה לז' ימים שלימים אחר הטבילה ולא תתעסק בטיפולה עד יום שמיני לאחר טבילתה אינה חוצצת, כי עדיין רוצה בקיומה לסתום נקב השן להגן עליו מן המאכל ומן קור וחום".
6. מראי מקומות – חוט שני (ס"ק ל"ד אות ג', אות ו'), לבושי עז (תמצית אות י"ג, "צ"ע"), מראה כהן (עמ' קי"ח אות ח'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' שמ"ו), חק וזמן (פרק ו' סעי' א'), פרי טהרה (סעי' מ"ה).

2. סתימה זמנית (temporary filling).

1. אינו חוצצת.

(א) **אג"מ** (י"ד ח"א ריש סי' צ"ז, ענף ג', מסורת משה ח"א יו"ד אות קס"ג, ע"א אות קס"ד) – "בעל זכרון יוסף שהובא בפ"ת סק"א דאם מקפדת רק לזמן מרובה לא היא עתה קפידא עיי"ש ופשוט שאין כוונתו לחלק בין זמן מרובה כגון למשך שנה ובין זמן מועט כלמשך חדש ופחות דמנא ליה ליתן קצבה ושעור לדבר זה מאחר שבגמ' לא מצינו זה. אלא צריך לומר דכוונתו לחלק בין הקפידא להסיר בשעת לישה שאין לזה זמן קצוב דאפשר שיזדמן לה בכל יום וגם בלילה לכן נחשב בכל עת שהיא מקפדת דאינה יכולה לבטלו על משך זמן ובין כשהקפידא להסיר הוא רק לזמן קצוב דעד זמן ההוא ודאי לא תסלקנו היא אינה מקפדת עד זמן ההוא ואין חלוק אם זמן ההוא רחוק או קרוב דכיון דהוא זמן ידוע לקפידא אין להחשיבה עתה מקפדת וזהו טעם נכון ולא ניתן לשעורין וזהו כוונתו לע"ד ואף אם אין כוונתו כן מ"מ הוא טעם נכון. וא"כ גם בלאמבע זמנית כיון שיש זמן ידוע להסירו אין להחשיבה עתה מקפדת ... ומה שכתבת **טעם ב'** דכיון שגם אחר הזמן כשתסירו לא תניח הנקב שבהשן מגולה אלא תחליף אותו על בלאמבע קבועה א"כ אינה מקפדת שיהיה הנקב מגולה ולכן אף שעל סתימה זו מקפדת להסירו לא חשיב מקפיד כיון שתחזור ותסתמה. היא סברא נכונה מאד".

(1) טעם ב' - וכן ע"י **הגריש"א** זצ"ל (לשונו מובא לקמן).
ע"י **אג"מ** (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות ב') – "סתימה זמנית (Temporary Filling) שיש ספק אם יצטרכו להוציאה אינה מהווה חציצה".

ע"י **אג"מ** (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות י"ח) – "רופא ששם סתימה זמנית (Temporary Filling) על שן שנשברה אם יכולה השן להשאר כך להרבה זמן אינה מהווה חציצה".

אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות כ') – "סתימה זמנית (Temporary Filling) – שלא דקדק הרופא במידתה כמו סתימה קבועה אעפ"כ אינה חוצצת".

אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות כ"ב) – "רופא ששם סתימה זמנית (Temporary Filling) מכיוון שלא היה לו פנאי לעשות קבועה או שרוצה לדעת אם ביצע את העבודה בצורה טובה היות ואינו צריך לטפל עוד בשן אינה חציצה. וה"ה אם גמר את העבודה אך המקום עדיין נפוח (swollen)".

(ב) **אמת ליעקב** (י"ד הע' צ') – "סתימה זמנית בשן אינה נחשבת לחציצה כל שאפשר ללעוס מאכל על שן זו, ואפילו אם הרופא יוציא את הסתימה קודם ל' יום לא איכפת לך, אבל צריך לצוות לרופא שישווה ויחליק את הסתימה לתוך השן כדי שלא תהא מבצבצת לחוץ, ואם אפשר לעשות כן על ידי רופא שומר תורה ומצוות שידקדק בזה שפיר טפי".

(ג) **אור יצחק** (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד' חציצה אות ב' סוף ס"ק ה' ד"ה וכן, סי' ל"א סי' קצ"ח ד"ה סתימה, ד"ה עוד) – "סתימה בשיניים בין סתימה קבועה ובין סתימה זמנית, אינם חוצצים".

(ד) **טהרת הבית** (ח"ג חציצה סעי' ל"ב, הליכות עולם ח"ה פר' שמיני אות י"ב, שלחן יוסף יו"ד אות ק"ה) – "סתימה זמנית, שהיא מהודקת בפנים השן, ויכולה לאכול עליה, ואי אפשר להוציאה כי אם על ידי רופא, אינה חוצצת בטבילה. ואין חילוק בין אם הסתימה הזאת נעשית רק לימים אחדים, לבין אם נעשית לזמן ארוך ביותר, שלעולם אינה חוצצת".

(ה) ע"י **פתחי הלכה** (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ה).
2. נשאר ז' ימים אינו חוצץ.

(א) **חלקת יואב** (י"ד סי' ל') – "אם יהיה מוכרח לשהות ז' ימים אינו חוצץ, דהרי קי"ל באו"ח סי' שי"ז ס"א דקשר פחות מז' ימים לא מיקרי קשר כלל, ועל ז' ימים הוי מדרבנן של קיימא ... וכיון דז' ימים הוי קשר של קיימא מדרבנן, וא"כ בנ"ד בחציצת בית הסתרים דלא הוי רק מדרבנן ... דהוי מיעוט המקפיד ...".

(ב) **פותח שער** (סי' כ"ב סעי' ס"ב) – "שאם הם נשארים לשבעה ימים שלימים אחרי הטבילה, בין נעשו לזמן מרובה בין לפני זמן מועט, אינם חוצצים, ואין להסירם עד יום שמיני אחר הטבילה, (ואם יש לה הזמנה אצל רופא שיניים בתוך זמן זה תבטלנו ותעשה הזמנה אחרת מיום שמיני ואילך)".

(ג) **פרדס שמחה** (חק וזמן פרק ו' הע' ד' ד"ה ולמעשה).

(ד) **חק וזמן** (פרק ו' סעי' ב') – "אם תשאר הסתימה בשן, לכל הפחות עוד ז' ימים אחר הטבילה אינה חוצצת".
3. אם קבוע ל' ימים אינו חוצץ, ובשעת הדחק ז' ימים.

(א) **הגרשז"א** זצ"ל (נשמת אברהם סוף ס"ק א', שולחן שלמה רפואה ח"ג סוף עמ' ז', עמ' כ', גדה פרק י' סעי' ה', סעי' י"א) – "שנהגו מורי הוראה להסתמך על מה שמשמע מדברי הב"י שקשר העומד להתקיים עד חודש חשיב לכו"ע מדרבנן כקשר של קיימא. וא"כ דבר שמונה למשך שלושים יום מתבטל לגוף לענין חציצה של בית הסתרים".

הגרשז"א זצ"ל (מראה כהן פרק ז' הע' נ"א, אסיא חנ"ט עמ' כ"ח אות י"ג, שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' כ', גדה פרק י' סעי' י"ג, סעי' י"ד) – "יש המקילים בשעת הדחק אם הסתימה עתידה להשאר ז' ימים משעת הטבילה".

(ב) **הגריש"א** זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"א אות נ"ז, משנת השלחן סעי' ו' ס"ק ט"ז, תשובה שמ"ג, שערי טבילה סי' ל"ד ענף ד' אות ב', ע"י משמרת הטהרה סי' קצ"ח הע' שע"ד, הע' שע"ה, אשרי האישי יו"ד פרק ל"ג אות ט"ו) – "וסתימה הנעשית ע"י אדם ומתנדנדת ועומד להוציאו - גרע טפי והוי חציצה, ורק אם תהיה מונחת קבוע לזמן מסויים - לא הוי חציצה, והיינו כשמונחת ליותר מ30 יום, את 30 יום מונים מליל הטבילה ולא מיום הנחת הסתימה".

ע"י **הגריש"א** זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' פ"ו אות ב', ריש סי' צ', אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ט אות ק"ג [לשונו מובא לקמן], אשרי האישי יו"ד פרק ל"ג הע' כ', ע"י אות י"ז, אות כ"ד) – "בשו"ת חלקת יואב ... בז' ימים. ובצרוף מ"ש הרש"ם ח"א סי' ז' דכיון דמחליפין חשיבי לאינו מקפדת הרי במקום הצורך אפשר לסמוך ע"ז".

(ג) **שערי טבילה** (סי' ל"ד ענף ד') – "סתימה זמנית העשוי להישאר כן שלושים יום יש להקל בזה שאינו חוצץ בטבילה ... בשעת הדחק יש לדון להקל באם מונח הסתימה לז' ימים".

- (ד) ע"י יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' מ') – "אם יש לה סתימה זמנית בשן, כגון שבאמצע טיפול שיניים שם לה הרופא סתימה לימים ספורים, יש לחשוש שהסתימה חוצצת. אולם אם אין בדעתה להוציאה משך חודש שלם אינה חוצצת. ובמקום צורך יש להקל, שגם אם אין בדעתה להוציאה משך שבוע ימים, אינה חוצצת".
4. אם קבוע ל' ימים אינו חוצץ.
- (א) שפע טהרה (ס"ק ו', ס"ק ז') – "סתימה זמנית שבשן, אם תשאר הסתימה שלשים יום אחר הטבילה, אינה חציצה".
- (ב) בדה"ש (ס"ק קע"ט) – "ואין נראה להקל בזה למעשה אלא אם כן הסתימה עומדת להשאר בשנה ל' יום או יותר מעת טבילתה שהדבר העומד לל' יום יש לחושבו כקבוע".
- (ג) לבושי עז (תמצית אות י"ד, סעי' א' ס"ק ה' ד"ה ואגרו"מ, תמצית אות ט"ו, אות ט"ז).
- (ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"מ) – "להקל רק אם נשאר שם סך הכל ל' יום".
- (ה) תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"ג).
5. ו' חדשים.
- (א) אבני נזר (יו"ד סי' רנ"ג אות ג', סי' רס"ב אות ב') – "וגדול אחד רוצה להתיר מאחר שמפרש שם על ז' ימים ומדרבנן חשיב לענין שבת קש"ק. ה"נ כיון דחציצה דמיעוטו המקפיד דרבנן. ואמנם שאני התרתי [בתשוב' סי' רנ"ג] בביטול על חצי שנה שנסמוך על רבינו ירוחם בדרבנן דכהאי גוונא **חשיב קש"ק בשבת מדאורייתא**. והבאתי לשון הרא"ש שכתב קשר של קיימא א"צ שיבא בו מים. אך שנאמר בביטול לז' ימים הואיל ומדרבנן חשיב של קיימא אינו נראה. דהא טעם שגזרו חכמים על מיעוטו המקפיד אטו רובו. וכיון שאם ה' רובו כהאי גוונא ביטול על ז' ימים ה' חוצץ מדאורייתא. ממילא נשאר הגזירה במיעוטו".
6. מחמיר בכל גוונא.
- (א) חזו"א (הגר"ח ק"צ ז"ל במראה כהן עמ' ק"צ אות א') – "מה היתה הוראת החזו"א זצ"ל לענין סתימה זמנית בנוגע לחציצה. תשובה: זמנית חוצצת".
- (ב) קיצור הלכות (בוניאר, פרק כ' אות כ"ז) – "סתימות השיניים ... שאינן קבועות אפילו אלו שמשהין אותן כמה חדשים הרי אלו חוצצות".
- (ג) הגר"ח ק"צ ז"ל (ויכתוב מרדכי עמ' של"ה אות י"ב) – "האם סתימה בשיניים הוי חציצה לענין טבילת אשה. תשובה: סתימת עראי חוצץ".
7. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' צ'), פאת שדך (ח"ג סי' צ"ו), אבן ישראל (ח"ט סי' פ"ג), ששבה"ל (סיכום אות ח'), חוט שני (ס"ק ל"ד אות ז' - אות י'), פרדס שמחה (ס"ק ס"א אות ה'), אורחות הבית (הדרכה והערות פרק כ"ג סעי' י"ג אות ב'), מראה כהן (עמ' קי"ט אות י"ג), נשמת אברהם (ס"ק י"א אות ב'), דרכי טהרה (עמ' קנ"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שי"ג), פרי טהרה (סעי' מ"ד).
- (א) ישכיל עבדי (ח"ח יו"ד סי' י"ט אות ד') – "אם אפשר להוציא הסתימה בזמן הטבילה, שצריך להוציא אותה לד' הסו' שכל דבר שעתידים להוציאו חוצץ, וה"נ עתידים להוציא הסתימה".
- (ב) מנחת יצחק (ח"ה סי' קי"א אות ב', עי' ח"י סי' ע"ט) – "היכא דהסתימה יהיה בקביעות, ורק מאיזה טעם צריכים להחליף מזמן לזמן מחומר לחומר, יש לומר דנחשב כסתימה קבועה, ומכ"ש היכא דהסתימה עראית נעשה לזמן בלתי נודע, כנידון כ"ת, אך יש לדקדק שלא יהיה הסתימה עראית מכסה השן יותר ממאי שצריך להיות הסתימה הקבועה, דאם הוי יותר, לא שייך ההיתר הנזכר לעיל".
- (ג) הגר"מ א' פריינד זצ"ל (מרא דשמעתתא אות שצ"ה) – "לגבי 'סתימות' בשיניים, אמר לי שדרכו להורות כמו שכתב בטהרת ישראל, שאם אינה מסירה הסתימה' עד אחר ב' חדשים, אינה חוצצת בטבילה".
- (ד) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות קפ"ז) – "סתימת זמנית, אם הושם לחודש אינו חוצץ, בדיעבד עד שבוע, במקום הצורך אפילו בפחות מזה אינו חוצץ".
- (ה) הגר"ש א' זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות י"ד) – "עיקר ההיתר של סתימה זמנית היא, שהמקום בו מונחת הסתימה עתיד להיות מכוסה לעולם, שהרי גם כאשר תוציא את הסתימה הזמנית, יניחו במקומה סתימה אחרת. ובהעדר מציאות זו שהיא מסירה כדי לסתום ולכסות שוב את המקום, אין רבינו מתיר סתימה זמנית".
- 1 (כטעם ב' בהאג"מ לעיל).
- הגר"ש א' זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"א אות נ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות י"ח) – "דהיינו דוקא אם גודל הסתימה והכתר אינו גדול אפילו משהו יותר מהסתימה והכתר העתידיים לבא שם בקביעות, אבל אם הוא גדול יותר אפי' משהו חוצץ אפילו אם הוא בגובה השם".
- 1 (חוט שני (מראה כהן עמ' קפ"ח אות ג')) – "סתימה זמנית חוצצת, אבל כ"ז כשיש קפידה לפתוח להוציא איזה דבר או להמשיך הטפול, אבל לפעמים נגמר הטפול, אך בינתיים עושים הסתימה מחומר חלש שיתפורר במשך הזמן ולכן מחליפים אח"כ לחומר חזק יותר, זה לא חוצץ כיון שאין לה קפידה בעצם הדבר כ"ז שזה קיים".
- 2 (תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ל"א) – "בסתימת שן זמנית החזון איש זצ"ל דעתו שחוצץ, אבל רוב מורי הוראה נהגו להקל כשאין הסתימה בולטת מגובה השיניים ומחמירים רק אם עומדים להוציא את הסתימה תוך חודש, וביותר מחודש מקילין. אבל יש מורי הוראה שמקילין שתלוי בשבעה ימים. ויש ליהזר מאד ולברר שאם הרופא מוציא רק לאחר חודש או לאחר שבעה ימים את השן הזמנית לא מפני שצריכה לשהות שיעור זה רק מפני שטרוד, אז בודאי חוצץ, ורק אם דוחה מפני שאי אפשר להוציא קודם אינו חוצץ באופן שראוי להוציא רק אחרי חודש או שבעה ימים כהנ"ל, ומנהגינו בזה להורות לפי השואל עד כמה להחמיר בזה לחציצה כזו שאינו אלא מדרבנן, ועכ"פ בפחות משבע ימים אפילו בשעת הדחק גדול אין להקל".
8. מותר לעשות הערמה.

(א) עי' הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם ס"ק י"א אות ב' ד"ה ואמר, שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' כ', נדה פרק י' סעי' י"א) – "והמורה הוראה יכול לומר לבעלה מבלי ידיעתה שאם תפסיד את התור או תצטער, תוכל ללכת לרופא להמשיך הטיפול. וודאי לא תועיל אם האשה עצמה תחשוב כן בשעת הטבילה".

(ב) שערי טבילה (סי' ל"ד ענף ד' סוף אות ד') – "יכול המורה הוראה לומר לבעל מבלי ידיעת האשה שאחרי הטבילה יכול לומר לאשתו שעכשיו כבר יכולה לילך לרופא להמשיך הטיפול... שהרי האשה בשעתו החליטה להשאירו ורק שאח"כ יכולה לשנות החלטה, אמנם פשיט שהאשה בשעת הטבילה לא יועיל אם תחשוב עכשיו שאח"כ תשנה החלטה".

(ג) הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' רע"א).

(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"מ) – "בשם ר' אלישיב (של') [זצ"ל], כלפי אשה שיש לה סתימה זמנית שעתיד להוציאה קודם ל' יום. שמוטר לבעלה לעשות הערמה ול'שקר' לה לומר לה שהרופא הגיד לו שהוא אינו יכול לראות אותה עד לאחר כמה ימים (שהוא לאחר הל' יום). ועי"ז חושבת האשה שנשאר הסתימה שם לל' יום, וממילא בטלה לגופה. [ובוודאי דווקא אם באמת היא מאמינו וחושבת שאמת כן.]".

(ה) מראה כהן (שמעתי).

9. מזמן הטבילה או מזמן הנחת הסתימה.

(א) מזמן הטבילה.

(1) הגרשז"א זצ"ל (שערי טבילה סי' ל"ד ענף ד' אות ב', שולחן שלמה רפואה ח"ג עמ' כ', נדה פרק י' סעי' י"א) – "למעשה מחמיר לחשוב שלושים יום משעת הטבילה".

(2) שפע טהרה - לשונו מובא לעיל.

(3) הגריש"א זצ"ל - לשונו מובא לעיל.

(4) בדה"ש (ס"ק קע"ט) - לשונו מובא לעיל.

(5) תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח סוף אות ל"א) – "והשיעור חודש או שבוע ימים אם תלוי מזמן שהרופא שינים קבע את הסתימה או מזמן הטבילה, נחלקו גדולי הוראה בעיר הקודש, ומנהגינו להחמיר בזה ולמנות מהטבילה".

(6) פותח שער (סי' כ"ב סעי' ס"ב) - לשונו מובא לעיל.

(7) חק וזמן (פרק ו' סעי' ב') - לשונו מובא לעיל.

(ב) מזמן הנחת הסתימה.

(1) יסוד הטהרה (פרק ו' הע' מ') – "דהיינו שמאז שהניחו לה את הסתימה לא יוציאה עד כעבור חודש ימים, אבל אין צריך שתשהה בפה חודש ימים מהטבילה. ואולם יש להקפיד שלא יוציאה למחרת הטבילה".

(2) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"מ) - לשונו מובא לעיל.

(ג) מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ט"ו, סעי' א' תמצית אות ט"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' רע"א).

(1) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ו' סעי' י"ד) – "סתימה זמנית העשויה להישאר במקומה לפחות שלושים יום מזמן טבילתה, או על כל פנים - מזמן עשיית הסתימה...".

(2) שערי טבילה (סי' ל"ד ענף ד' אות ב') – "אם מנינן משעת הנחת הסתימה או משעת הטבילה...".

ח. סתימה זמנית בטיפול שורש (root canal).

1. ששבה"ל (סיכום אות ח', שבה"ל ח"ב סי' צ"ח אות ד', אות ה') – "סתימה זמנית בטפול של רפוי שורש השן וכיו"ב שיש הקפדה גמורה שלא להסירה לפני הזמן ולגלות עצב הניתן לטיפול פשיטא דאינה חוצצת. מ"מ בהגיע הזמן להוציא הסתימה ולפעמים איכא הקפדה גמורה להוציאה ואיכא גם חשש מחלה אם ישאר, נראה דחוצצת".

2. אורחות הבית (הדרכה והערות פרק כ"ג סעי' י"ג אות ג', תשובות והנהגות ח"א סי' תק"ח אות ל"ג) – "בטיפול שורש, כשאי אפשר להסיר החומר המונח שם שעלול להזיק לרפואת העצם שם, ורפואתה בכך, נהגו להקל. ואם אפשר לגמור הטפול תוך שבעה ימים אין להקל כהנ"ל, ומיהו גם בזה הרב צריך לברר אם באמת אי אפשר לתקן שמה או הרופא עמוס ולכן קובע תור מאוחר".

3. מראי מקומות – שערי טבילה (סי' ל"ד ענף ה' אות ד'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שי"ז).

ט. כתר (crown, cap).

1. קבוע.

(א) מיקל – באר משה (חק וזמן פרק ו' הע' ו'), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י' סעי' ט"ו), ששבה"ל (סיכום אות ט'), טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' ל"ג), חוט שני (ס"ק ל"ד אות י"ט), הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' ו'), הגר"י בעלסקי זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' ו'), דרכי טהרה (עמ' קנ"ה), חק וזמן (פרק ו' סעי' ד'), פרי טהרה (סעי' מ"ו), מראה כהן (עמ' קי"ח אות ט'), "כתר קבוע - דינו כסתימה קבועה ואינו חוצץ", פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ה), תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"ו).

2. זמני.

(א) מיקל.

(1) עי' יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' מ"א) – "כתר שעל השן אינו חוצץ, אפילו אם הוא כתר זמני. אלא שלכתחילה ראוי שהכתר יהא מונח על השן למשך חודש ימים. וכבר נתבאר לעיל, שבכל אופן יש להקפיד שלא תוציאו למחרת הטבילה".

(2) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ה).

(ב) כסתימה זמנית.

- (1) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ט אות ק"ג, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות כ"ד) – "כתר זמני דינו כמו סתימה זמנית שאם זה ל' יום מיום הטבילה אינו חוצץ, ובשעת הדחק יש להקל אף שעשוי להשאר לז' ימים".
- (2) הגר"ח זצ"ל (ויכתוב מרדכי עמ' של"ה אות י"ג) – "האם כתר זמני בשיניים הוי חציצה לענין טבילת אשה. תשובה: כן".
- (3) בדה"ש (ס"ק קע"ט).
- (4) לבושי עז (תמצית אות י"ד).
- (5) מראה כהן (עמ' ק"כ אות י"ד) – "כתר זמני - דנו אותו גדולי ההוראה כסתימה זמנית".
- (6) תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"ז).
- ג) מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י' סעי' ט"ז), טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' ל"ג), ששבה"ל (סיכום אות ט').
3. מראי מקומות.
- א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות ט"ו) – "כתר (Crown) שמתנדנד בשן, או שנשתנה צבעו, או שיצא קצת ממקומו, אם היא מקפידה בכך מהווה חציצה".
- אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות י"ז) – "כתר (Crown) שבשיניים אינו מהווה חציצה אפילו אם בדעתה להחליפו כי נחשב כמו השן שלה".
- אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות כ"א) – "כששמים כתר (Crown) על השן אם נשאר שם לשלושה חודשים אינו חוצץ".

י. שן המחופה בזהב ובציפוי.

1. מיקל – פרדס שמחה (ס"ק ס"א אות ג', "קבוע לעולם, אינו חוצץ").

יא. גשר קבוע (bridge).

1. מיקל – הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ט אות ק"ד, חק וזמן פרק ו' הע' ז', אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות כ"ה, "גשר של שיניים שעשוי לקביעות אינו חוצץ"), ששבה"ל (סיכום אות י"א, ע"י ס"ק י"ב, שבה"ל ח"ב סי' צ"ח אות ז', "גשר וכיו"ב פשיטא דאינה חוצצת"), חוט שני (ס"ק ל"ד אות כ'), אורחות הבית (הדרכה והערות פרק כ"ג סעי' י"ג אות א', ע"י אות ד', תשובות והנהגות ח"א סי' תק"ח אות ל"ד, "גשר הקבוע בשיניים העומד לישראל, והיינו למי ששיניו רופפות ועושים גדר של חוטי מתכת סביב השיניים ואי אפשר להוציאו והרופא קבעו בחוזק שמה לעולמים לא חוצץ, ובשעת הדחק יש להקל כשצריך אומן להסירו אף שאינו לעולמים, ומיהו יש לזוהר מאד בניקוי שלא מספיק במברשות אלא צריך ע"י קיסם וכדומה להוציא כל מה שנדבק שם, אבל בטבעות ליישור שיניים שהם לזמן וליפוי חוצץ"), ששכ"ה (אוהל שרה ח"א פרק ו' סעי' י"א), פותח שער (סי' כ"ב סעי' ס"א, "כבר פשט המנהג להורות ... אינם חוצצים"), דרכי טהרה (סוף עמ' קנ"ה, "גשר קבוע לא חוצץ, ובלבד שתקנה את חוט הכסף או הנירוסטה יפה יפה"), חק וזמן (פרק ו' סעי' ה'), פרי טהרה (סעי' מ"ו), תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"ו).
- א) שבה"ל (מראה כהן עמ' קפ"ז אות ד') – "מרן שליט"א נוקט בשו"ת שבט הלוי חלק יור"ד סי' צ"ח שברזלים המונחים על השן ("גשר") אינם חוצצים ולכאן הרי ברזלים אלו אינם באים לבני אלא לרפואה או ליישור השיניים ומאי שנא מרטיה שחוצצת ומצינו בשו"ת כתב סופר ובשו"ת תשובה מאהבה שמאנו להתיר רטיה המונחת על הגוף ג' חדשים ואף שאינה יכולה להסירם ומה השיעור והקצבה שאנו דנים את הגשר כחלק מגופה. תשובה: הברזלים האלה עוזרים לה בעת אכילה ומחזיקים לה הצורה הטבעית, וגם הם לא יותר מספק חציצה במיעוט המקפיד בבית הסתרים שהוא יותר מהדוגמאות שכתב כ"ת".

יב. גשר ליישור שיניים (braces).

1. מיקל [אם יותר מל' יום].
- א) ע"י מנחת יצחק (ח"ו סי' פ"ו) – "גם בהשיניים המהודקים בצעמענט כדבר שאלתו, ובזמן של לשנה, לכ"ע הוי זמן חשוב להמקילים בסתימת השיניים, וממילא הה"ד בנדון דידי' ... וכ"ז בדיעבד שכבר נעשה מעשה, אבל לכתחילה צריכים להתיישב אם להכניס עצמו לזה".
- ב) ששבה"ל (סיכום אות י"ב) – "וגשר הנעשה ליישור השיניים לבני, כיון שמונה זמן רב [ולפחות ל' יום] אינו חוצץ".
- שבה"ל (ח"ט סי' קע"ז, ח"י סי' ק"ב) – "אשר הציע כ"ת לפני עני בענין אשה צעירה ששיניה עקומות ביותר בין למעלה בין למטה, ואין עצה אלא חוטי ברזל לזמן כמו שנה ומחצה מהו לענין חציצה. ובאמת אין צורך להאריך כי כ"ת פתח האי פרשתא בכחא דהיתרא, ועיקר טעמו דהאשה במצב של עכשיו כמעט מגונה על בעלה, ומאד חששו חז"ל שלא תתגנה, והיותי כעת חוץ לביתי קשה לי להאריך, ודעתי מסכמת לדברי כ"ת, כי כבר הבאתי בהרבה מקומות שמאד נראה מש"כ בתשובת אמרי יושר ח"א שמעיקר הדין כל דבר שאשה רוצה שתהי' עליה לפי מצבה אינו חוצץ, ובפרט בבית הסתרים, ובפרט לזמן רב, וסו"ס הו"ל ספק מיעוט המקפיד דרבנו, וא"א להסירה תוך הזמן, וכתבתי בכמה מקומות כי עניני תיקוני שיניים הם נעשו כל כך חלק מחיים רגילים עד שכמעט אין מקפידים כלל בכאלה, והיות גם טובה לשלום ביתה ע"כ פשוט דדבר זה נוטה להקל כדעת מעכ"ת".
- ג) טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' ל"ד).
- ד) בדה"ש (סוף ס"ק קע"ט) – "אם הם מהסוג הקבוע בפה לזמן מרובה עד שהרופא יוציאם אינם חוצצים כל שאינו עומד להסירם בפחות מל' יום משעת הטבילה".
- ה) ע"י קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות קפ"ח) – "אשה הלובשת ברעיסע"ס (גשר), הוי שעת הדחק ומותרת לטבול כך".
2. מחמיר [י"א א"כ כדי לחזק השיניים שלא יפלו].

(א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ו, מסורת משה ח"א יו"ד אות ק"ס) – "בחוט ברזל שעל השנים להישירם ... בזמן שמהודק יש לחוש לפ"ו. וטעם שכתב כתר"ה שאין להחשיב זה למקפיד, קשה לסמוך ע"ז כיון **דבלא צורך היתה מקפדת** שלא יהיה זה על שניה. אבל כיון שהוא רק מיעוט וגם בבית הסתרים שלהרבה שיטות הוא רק מדרבנן שא"כ הרי תרי דרבנן הרוצה להקל אולי אין למחות בידו אם אין מעכב לה באכילה ולא משנה טעם ממני האכילות וכדומה. דאם מעכב את האכילה קצת או משנה את הטעמים ודאי היא מקפדת וחוצץ. ומה שדימה כתר"ה להיתר הקאלטענעס אולי הוא טעם שנימא שריביתיה אינו דוקא סכנה ממש אלא דגם סכנת אבר שרוצה בו יש להחשיב רביתיה וא"כ אף שעצם השנים אינו סכנה מ"מ כיון שהוא סכנה להשנים יש אולי להחשיב זה רביתיה דהשנים ומכיון שהוא מיעוט ובבית הסתרים יש לסמוך ע"ז אף בזמן שמהודק אבל דוקא שהוא לחזק השנים שלא יפלו אבל אם הוא רק ליפות אותה אסורה לטבול כל זמן שמהודק".

ע"י אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות כ"ט) – "כלה שהורידו את הפלטה האורטודנטית (Braces) מעל שיניה לפני חתונה לצורך התמונות, א"א לה לטבול עמה אח"כ מכיוון שהיא מאד מקפידה עליה".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (שערי טבילה סי' ל"ה, אסיא חנ"ט עמ' כ"ח אות ט"ז) – "אם הם הדוקים, ועשויים רק לצורכי נוי, הרי הם חוצצים, ואם הם עשויים לצרכים רפואיים, אין הם חוצצים, בתנאי שאינם מפריעים באכילה".

(ג) הגרשי"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שד"מ, לבושי עז תמצית אות י"ז, אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ט אות ק"ה, שערי טבילה סי' ל"ה ענף ד' אות א', אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות כ"ו, ע"י פתחי דעת פרק ל' הע' י' [השני]) – "ברזלים לישור השנים, אף שעומדים לזמן מרובה, ואפילו יותר מל' יום, הוי כרטיה וחוצץ, הגריש"א. ואם הברזלים הנ"ל רפויין לכתחילה יש לילך לאומן להסירם, ובדיעבד בשעת הדחק וליכא אומן יש להקל".

(ד) לבושי עז (תמצית אות י"ז).

(ה) ע"י חזקת טהרה (חק וזמן פרק ו' הע' ט') – "להחמיר בזה לכתחילה אם לא שכבר טבלה עמו".

(ו) ע"י יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' מ"ב) – "טבעות ברזל לישור שיניים, נכון שלא להשתמש בהם כלל, כי יש בזה חשש גדול של חציצה. ובשעת הדחק יש להקל כל שאינה עתידה ליטלם למשך חצי שנה".

(ז) ע"י שערי טבילה (סי' ל"ה ענף ד' אות ב') – "לרפוי השן שלא יתרופפי בשעת הדחק יש מקום להקל בזה כמבואר בשו"ת אגרות משה".

(ח) ע"י הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' שכ"ב) – "לכתחילה במקום שאפשר יש להחמיר".

(ט) פרי טהרה (סעי' מ"ט).

3. מראי מקומות – מראה כהן (עמ' ק"כ אות ט"ז), נשמת אברהם (ס"ק י"א אות ה'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שי"ד, עמ' שמ"ו), חק וזמן (פרק ו' סעי' ו'), תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"ט).

(א) אורחות הבית (הדרכה והערות פרק כ"ג סעי' י"ג אות ה') – "יש בשיניה טבעות ברזל וחוטי מתכת המיועדים ליישור שיניים, ומונחים שם רק לזמן, נראה דהואיל שאינן בעצמן נוי אלא לצורך נוי, ולזמן, אפשר שצריכה להוציאן וראוי לשאול שאלת חכם".

(ב) ששכ"ה (אסיא חנ"ט עמ' כ"ח אות ט"ז) – "אכן, רופאי השיניים קבעו שכל ל'נוי יש בו גם משום רפואה".

יג. ברזלים לתפיסת שן זמנית.

1. מחמיר – הגרשי"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שמ"ה, שבילי טהרה סי' ל"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות כ"א, "עשו לה שן זמנית, וחברוה ע"י ברזלים המחברים לשיניים אחרות, אם אחר שיעשו לה שן קבועה לא תיזוק לברזלים מן הצדדים, ברזלים אלו הינם חציצה").

יד. פלטה לישור שיניים (retainer).

1. אפשר להוציאה, חוצצת – חוט שני (ס"ק ל"ד אות י"ח), מראה כהן (עמ' קכ"א אות י"ז, "פלטה לישור שיניים - ואפשר להוציאה - חוצצת"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ו).

2. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י' סעי' כ"ב), הגרשי"א זצ"ל (פתחי דעת פרק ל' הע' י"א [השני]).

(א) ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ק"ע) – "שאלה: אשה שיש לה פלטה ליישור שיניים והיא אמורה להיות בפיה זמן רב עד לגמר הטיפול, האם הדבר חוצץ בטבילה. תשובה: אינו חוצץ".

ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' רכ"ג) – "שאלה: אשה שיש לה פלטה ליישור שיניים שפעם בשבוע היא הולכת לרופא, והוא מוציא לה את הפלטה, מסדר אותה ומרכיב לה חזרה. מה תעשה כשהגיעה זמן טבילתה. תשובה: תוריד ותטבול ואח"כ תחזיר. [צריך ע"י רופא]".

טו. אבנית שע"ג השיניים (plaque).

1. מיקל.

(א) ששכ"ה (ס"ק ב' ד"ה אבן, סיכום אות י"ג, שבה"ל ח"ב סי' צ"ח אות י') – "אבן השיניים אף שדרכו להעבירו מזמן לזמן ע"י רופא נראה דאינו חוצץ דהו"ל כיבלת וכיו"ב שאף שעומד לקצוץ אינו חוצץ".

(ב) שערי טבילה (סי' ל"ד ענף ה' אות ה') – "ע"י רופא ...".

(ג) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ו' סעי' ח', הע' כ') – "אבן-שיניים אינה חוצצת אף אם היא עתידה ללכת לרופא-שיניים לניקוי השיניים. [דומיא דיבלת]".

(ד) חוט שני (ס"ק ל"ד אות י"ג, הע' קפ"ז) – "אבן השיניים אינו חוצץ, כיון שהוא חלק מגוף האדם, ואף אם נקבע תור עם הרופא לשייף האבן אינו חוצץ, כיון דכולי אינשי יש להם אבן בשיניים והוא נחשב כגוף האדם. [ועדיף משערות וצפרנים העומדים

ליקצץ שאוסר הראב"ן, דשם הוא גוף בפ"ע שעומד אצל כו"ע להגזז, ואי עומד אצלו להקצץ, הוי מיעוט המקפיד, משא"כ באבן השיניים]."

(ה) מראה כהן (עמ' קי"ח אות ה') – "אבן שעל גבי השיניים - אינה חוצצת אף אם עומדת להסירה".

(ו) משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קנ"ח).

(ז) הרש"צ רוזנבלט (דעת טהרה עמ' ל"ג) – "שסגי בנקיון רגיל מה רוב בנ"א רגילים לנקות בטוב בצחצוח וניקור וכדו'. ואין מנקרים כל מעט לכלוך שנמצא בחורים שבשיניים בעומק, כיון שודאי זה נחשב שאינו מקפיד כיון שבכל ניקיון מנקים כך ולא יותר".

2. מראי מקומות.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"ט אות ק"ו, פתחי דעת פרק ל' הע' ז' [השני], אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות כ"ז) – "אם יכולים להוריד את זה לבד הרי זה חוצץ, אבל אם רק רופא יכול להוריד את זה אינו חוצץ".

טז. כתמים (stains) שנוצרו על השיניים.

1. מיקל [דאין בו ממשות והוא כחזותא דאינו חוצץ] – הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"ט אות ק"ז, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות כ"ח), פּוּתַח שַׁעַר (סי' כ"ב סעי' נ"ח), מראה כהן (עמ' קי"ח אות ו'), "כתמים שנוצרו על השיניים ואין בהם ממשות - תצחצח היטב את השיניים ומה שלא יורד אינו חוצץ".

יז. משחת שיניים (toothpaste).

1. חוצצת.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"ח אות צ"ז, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ל') – "אשה שטבלה ומצאה אחר הטבילה שאריות של משחת שיניים הדבוקות לשיניים, צריכה לטבול שנית, דנראה דמשחת שיניים לא חשיבא כדבר לה דעיילי ביה מיא, גם קשה לומר דהוי מיעוט שאינו מקפיד, מכיון שזה מפריע וברגע שמוצאים אותו מקפידים להסירו".

(ב) מראה כהן (עמ' קכ"א אות י"ט, הע' נ"ו) – "אשה שטבלה ומצאה אחר הטבילה שאריות של משחת שיניים דבוקות לשן צריכה לטבול שנית. [נראה דמשחת שיניים לא חשיבא כדבר לה דעיילי בה מיא. גם קשה לומר דהוי מיעוט שאינו מקפיד, כיון שדבר זה מפריע וברגע שמוצאים אותו מקפידים להסירו]".

נא. שלא לאכול בשר ביום לכתן לבית הטבילה.

א. האם כל היום.

1. כל היום, מהבוקר.

(א) מקור חיים (ס"ק פ"א) – "ולא סעודות חצות לחוד. אלא כל היום מדקאמר ביום לכתן".

(ב) ח"ח (נדחי ישראל פרק מ"א אות ט"ז, סוף גדר עולם אות ט"ז, טהרת ישראל פרק י"ג אות ט"ז) – "ביום שצריכה לילך לטבילה לא תאכל בשר כל היום".

(ג) בית שערים (סי' רע"ט) – "ומה שנסתפק אם בימים הארוכים בתקופת תמוז גם כן יש לחוש לחומרא זו ג"כ פשוט דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין".

(ד) דרכ"ת (ס"ק פ') – "מקור חיים ... בית שערים".

(ה) הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"ז אות צ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ו') – "וצ"ל שאחרי ו' שעות יוצא כל הטעם מהבשר, אבל הממשות של הבשר נשאר גם אחר ו' שעות ולכן חוצץ".

(ו) בדה"ש (ס"ק קפ"ו).

(ז) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' י') – "לא פלוג".

(ח) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו אות י"ט).

(ט) אבני ישפה (ח"א סוף סי' ק"ע, סי' קע"ח ד"ה ועי').

(י) פּוּתַח שַׁעַר (סי' כ"ב סעי' נ"ב).

(יא) שערי טבילה (סי' ל"א ענף ה' אות א').

(יב) שיעורי טהרה (עמ' רצ"ז) – "שאחר שש שעות נחשב הבשר כמעוכל ואין לו דין בשר, אבל לענין חציצה יש לחשוש אף ביותר משש שעות".

(יג) מראה כהן (עמ' צ"ג אות ג') – "כל המבואר בדינים אלו חל מבוקר יום הטבילה".

(יד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רס"ה).

(טו) פרי טהרה (הע' פ"ד).

2. מראי מקומות.

(א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קנ"ד) – "סעיף כ"ד 'ויש נוהגות שלא לאכול בשר ביום לכתן לבית הטבילה' גם פירוש, בהשעות קודם, אבל בבוקר, בפרט בימי קיץ, אפשר להקל".

(ב) ששכ"ה (אוהל שרה ח"א פרק ו' הע' י"א) – "אחרי שש שעות נאמר דלא הוי חציצה ... וצ"ע".

ב. אם כבר התחילה לאכול בשר.

1. צריכה להפסיק.

- (א) פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ב') – "שכחה והתחילה לאכול בשר ביום הטבילה, ונזכרה אח"כ שהוא יום הטבילה, מחויבת להפסיק ולא תאכל עוד, דאין לומר כיון שאכלה כבר בשר שנכנס בין שיניה אין לחוש עוד, שזה אינו שהרי ע"י כל אכילה נוספת שאוכלת יכנס עוד בשר בין השיניים".
- (ב) שבט הקהתי (ח"ג סי' רמ"א) – "דלא תמשיך לאכול דאין ודאי דבכל פעם שאוכלת בשר שנכנס בין שיניה חתיכות בשר אלא הוי רק חשש, וא"כ אכתי יש לחוש דדילמא לא נכנס עדיין בשר בין שיניה ועכשיו על ידי שתוסיף לאכול עוד יכנס בשר ותשכח אח"כ לנקר שיניה ביותר ובשעת טבילה ישאר חתיכת בשר".
- (ג) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' י"ב) – "מחויבת להפסיק".

ג. אם כשתמנע מאכילת בשר ירגישו בה שהוא ליל טבילתה.

1. לא תאכל.
 - (א) בית שערים (יו"ד סי' ר"פ) – "ודאי טוב יותר למנוע מאכילת בשר".
 - (ב) שאלת יעקב (ח"א סוף סי' ק"ט).
 - (ג) דרכ"ת (סוף ס"ק קמ"ט) – "בית שערים".
 - (ד) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קצ"ח).
 - (ה) קנין תורה בהלכה (ח"ז סי' י"ד אות ג') – "אין להקל".
 - (ו) ששבה"ל (סעי' מ"ח ס"ק ח', עי' שבה"ל ח"ה סי' קי"ח).
 - (ז) בדה"ש (כ"ד ד"ה ומנהג, עמ' נ"ב) – "שהעיקר הצניעות שהזכיר הרמ"א שם הוא כשהולכת לבית הטבילה שתראה לילך בשופי ולא במהומה ובפני הבריות אבל מה שיודעים בה שתלך לטבול הלילה ליכא איסורא בזה ואין כדאי לדחות מנהג ישראל למנוע מאכילת בשר בשביל זה".
 - (ח) עי' ששכ"ה (אוהל שרה ח"א פרק ו' הע' י"ז).
 - (ט) פותח שער (סי' כ' סעי' ו').
 - (י) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רס"ה, עמ' שפ"ד).
 - (יא) בנה ביתך (סי' י"ז סעי' ה').
 - (יב) יסוד הטהרה (פרק ז' סעי' ח') – "ולא תעבור על מנהג זה מחשש שירגישו בני ביתה בטבילתה".
 - (יג) היכל הוראה (ח"ד סי' ק"ו ד"ה ומטעם) – "וכבר נשאלתי כמה פעמים מנשים שהשתתפו בסעודת ברית, ובלילה הוא זמן טבילתן, והן טוענות שאם לא תאכלנה בשר יבחינו הסובבים בזה, ויבינו מדוע אינה אוכלת בשר, ומ"מ לא מצאתי להן היתר לאכול בשר בסעודה זו".
2. מיקל.
 - (א) שבט הקהתי (ח"ד סי' רל"א) – "דיש להתיר שלא יתפרסם הטבילה".
 - (ב) שיעורי טהרה (עמ' ש' ד"ה אך).
3. מראי מקומות – טהרת הבית (ח"ג חציצה סוף הע' ל'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' י"ג), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל סוף ס"ק ע"ט).

 - (א) לב אברהם (סי' ע"ט) – "מכל הלין נראה שבאם אי אפשר לה להסתיר טבילתה אם תילך קודם האכילה, והיא מתביישת, יכולה לאכול סעודת שבת מקודם, אך עכ"פ לא תאכל בשר, כיון שיש בזה חומרא נוספת כנ"ל, ובזה לא תתפרסם טבילתה כיון דכמה סיבות יכולים להיות למניעת אכילת בשר כנ"ל, ע"כ ראוי להחמיר בזה".
 - (ב) יד יצחק (ח"ב סי' ל"ה אות ד') – "דודאי מן הסתם תוכל למצוא בקל אמתלא לזה שלא תאכל בשר בפרט בימי החול ואם אי אפשר הרי ראינו דלא מינכר כלל".

ד. במקום בושה.

1. מחמיר.
 - (א) הגר"ש (זצ"ל) (אוצרות הטהרה עמ' תקי"ז אות צ"ג, אשרי האישי יו"ד פרק ל"ד אות ד') – "אין להקל".
2. מיקל.
 - (א) אג"מ (רבבות ויובלות ח"ב סי' ר"ח) – "בשימוש שהיה לי אצל מורי ורבי הרה"ג ר' משה פיינשטיין זצ"ל אמר לי בפירוש שנשאל בזה מבעל וענה לו שמחמת בושה יכולה לאכול".
 - (ב) רבבות ויובלות (ח"ב סי' ר"ח) – "שאפשר לה להקל ויכולה לאכול, שהרי איסור מדינא אין בזה אלא רק הוי מנהג, ובמקום בושה שאינה חייבת לנהוג במנהג זה".
 - (ג) עי' בדה"ש (סי' קצ"ט סעי' ו' בי' סוף ד"ה תחוף, עמ' ק"ט) – "ודבר זה גורם לה להתבייש בפני אחרים שהיא נכלמת בכך שמרגישים בה בני אדם שהוא ליל טבילתה נראה שיש להתיר לה לאכול קודם טבילתה דגדול כבוד הבריות שדוחה אף איסורין דרבנן ... וכל שכן הוא דידן דהוא רק מטעם מנהג הנ"ל".
 - (ד) עי' חוט שני (מראה כהן פרק ו' הע' כ"א) – "שהרי אין בזה איסור מדינא אלא מנהג, ובמקום בושה יתכן שאינה חייבת לנהוג במנהג זה".
 - (ה) שבט הקהתי (ח"ד סי' רל"א).
 - (ו) שיעורי טהרה (עמ' ש' ד"ה אך) – "מחמת שיש לה בושה מזה מותרת לאכול בשר באופן זה ... ואם אפשר לה תאכל קציצה מבשר טחון שבזה יש פחות חשש חציצה".

ז) עי' מראה כהן (עמ' צ"ג אות ד', שמעתי בשיעור תשע"ג) – "אשה המתארחת אצל אחרים וחוששת שיבחינו בה שאינה אוכלת מאכלי בשר וגורם לה הדבר לבושה, יתכן שאפשר להקל לה לאכול".
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' ק"ח).

ה. אשה חלשה.

1. מיקל.
- א) ששבה"ל (סיכום אות ד') – "ואשה חלשה הנצרכת לאכול בשר, מותרת לאכול".
- ב) אבני ישפה (ח"א סי' קע"ח) – "לדמות ניד"ד לדין ט' ימים ... וכן לענין אשה זו בניד"ד שהיא חלשה מאד, שפיר יכולה לאכול ביום טבילתה בשר".
- ג) חוקת הטהרה (סעי' מ"א).
2. מראי מקומות.
- א) הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"א סוף סי' קע"ח) – "שתאכל בשר טחון כי אינו נשאר בין השינים ובחולה יש להקל בבשר טחון".

ו. מעוברת שנתאוותה לאכול בשר ביום טבילתה.

1. מיקל.
- א) היכל הוראה (ח"ד סי' ק"ו) – "והוריתי לו בפשיטות שמותרת לאכול, שמא יגרום נזק לה ולולדה אם לא תאכל".
- ז. יש לה שיניים תותבות שמסירין אותן לגמרי בשעת הטבילה.
1. מיקל, יכולה לאכול ביום טבילתה בשר.
- א) פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ג') – "אשה שאין לה רק שיניים תותבות, מותר לה לאכול בשר ביום הטבילה כיון שמוציאה את זה אח"כ בשעת הטבילה לכן ליכא שום חשש לאכול בשר ביום הטבילה".
- ב) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו סוף אות י"ט) – "ויש להסתפק באשה שיש לה שיניים תותבות שמסירין אותן לגמרי בשעת הטבילה אי מותרת לאכול בשר ביום הטבילה כיון שאין שום חשש מבשר בין השיניים או אפשר כיון שנקטו הנשים חומרא זו שלא לאכול בשר אמרינן דלא פלוג בכל הנשים, וצ"ע, ויותר מסתבר להקל כיון שכל הלכה זו אינו רק מהמנהג שנהגו וכמו שמבואר בהפוסקים".

ח. בדיעבד, אם אכלה.

1. מיקל, א"צ לעכב הטבילה בשביל זה – ט"ז (ס"ק כ"ה), דבר משה (הספרדי, ח"א יו"ד סי' כ"ו), באר היטב (ס"ק כ"ז), שלחן גבוה (ס"ק מ"ח), מקור חיים (ס"ק פ"ד), מסגרת השלחן (דין כ"ד), חכמת אדם (כלל קכ"א סעי' א', לשונו מובא לקמן), לחם ושמלה (ס"ק ס"א), מלבושי טהרה (סעי' ל"ג), ערה"ש (סעי' נ"ד), דרכות (ס"ק ע"ט, ס"ק פ"א), שערי טוהר (שער י"ח סעי' כ"ט), טהרת ישראל (סעי' פ"ד), פוסקים.
2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ע"ח).

ט. במזיד.

1. עדיין אינה צריכה לעכב הטבילה – חכ"א (כלל קכ"א סעי' א', "ומכל מקום אם שכחה או אפילו במזיד ואכלה בשר אפילו בחול אינה צריכה לעכב הטבילה"), טהרת ישראל (סעי' פ"ד), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ה'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' י"א), שיעורי טהרה (עמ' רח"צ ד"ה אם).

י. מראי מקומות.

1. יביע אומר (בית הלל גליון י"ט עמ' פ"ה, שלחן יוסף יו"ד אות קי"ב) – "גם כשנמצא בשר בודאי בין השינים אחר הטבילה, אין זה חוצץ בדיעבד".

נב) אכילת בשר: מה נכלל.

א. בשר בהמה.

1. מחמיר - מנהג.

ב. בשר עוף.

1. מחמיר.

- א) מקור חיים (ס"ק פ') – "בין דבהמה ובין דעוף".
- ב) בית שערים (סי' רע"ט) – "אם גם בבשר עוף שייך חשש לענין טבילה משום בשר שבין השינים ... הדבר פשוט מדברי הרמב"ם ספ"ט ממ"א שכתב מי שאכל בשר בתחלה בין בשר בהמה בין בשר עוף לא יאכל אחריו חלב וכו' מפני הבשר של בין השינים הרי דלהרמב"ם הטעם משום בשר שבין השינים ואפ"ה אוסר גם אם אכל בשר עוף אלמא דגם בשר עוף נכנס בין השינים יותר ממאכל אחר".
- ג) דרכות (ס"ק ע"ח) – "מקור חיים".

(ד) שאר פוסקים – מנחת יצחק (ח"ז סוף סי' פ"ו), פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' א', לשונו מובא לקמן), טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' כ"ו), פותח שער (סי' כ"ב סעי' נ"ב, "ולא פלוג רבנן"), ששבה"ל (סיכום אות ג'), בדה"ש (ס"ק קפ"ג), ששכ"ה (אוהל שרה ח"א פרק ו' סעי' ה'), חוט שני (ס"ק ל"ג), אורחות הבית (פרק כ"ג סעי' ט"ו), הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקכ"ז, לשונו מובא לקמן), שבט הקהתי (ח"ד סוף סי' רל"ב), שערי טבילה (סי' ל"א ענף ה' אות ג'), מראה כהן (עמ' צ"ב אות א', לשונו מובא לקמן), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' ב'), שיעורי טהרה (סוף עמ' רצ"ז), בנה ביתך (סי' י"ז סעי' א'), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו אות י"ט), פתחי מגדים (פרק י"ז סעי' א'), יסוד הטהרה (פרק ז' סעי' ח'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רס"ה), חק וזמן (פרק ה' סעי' ג'), פרי טהרה (סעי' ל"ז), משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קס"ה), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"ח), היכל הוראה (ח"ד סי' ק"ו), אהל שרה (עמ' פ"ו), תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"א).

ג. קציצות בשר, בשר טחון (chopped meat).

1. מחמיר.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שערי טבילה סי' ל"א ענף ה' אות ב', עי' אורחות הבית לקמן).

(ב) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות קצ"ח).

(ג) פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' א') – "מנהג וגם זה שלא לאכול בשר כולל בשר בהמה ובשר עוף קציצות מבשר טחון".

(ד) טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' כ"ו) – "יש להחמיר בקציצות בשר, אף על פי שהוא בשר טחון".

(ה) ששבה"ל (ס"ק ה', סיכום אות ג') – "ואפילו טחון".

(ו) ששכ"ה (אוהל שרה ח"א פרק ו' סעי' ה').

(ז) חוט שני (ס"ק ל"ג, סי' קצ"ט ס"ק ו' אות י"ג, שיעורי שלמי תודה תפילה וענינים עמ' קפ"ד אות שע"ז) – "ודע דקציצות העשויות מבשר טחון גם אלו בכלל בשר לענין זה, דגם בזה יש כעין חוטים, ואיכא למיחש לחציצה".

(ח) הגר"ק זצ"ל (ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ד אות קע"ח) – "מש"כ בשו"ע (יו"ד סי' קצ"ח סכ"ד) שיש נוהגות שלא לאכול בשר ביום לכתן לבית הטבילה, האם ה"ה בשר טחון. תשובה: כן".

(ט) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקכ"ז) – "שאלה: האם אשה לא תאכל גם עוף או בשר טחון או תירס וכדומה דברים שמתדבקים לשינים גם ביום לכתה לטבילה כמו בבשר עצמו או דוקא בשר הקפידו וכמו שמובא בשו"ע.

תשובה: גם עוף ובשר טחון".

(י) שערי טבילה (סי' ל"א ענף ה' אות ב').

(יא) שבט הקהתי (ח"א סי' רל"ח, ח"ד סי' רל"ב) – "דלא חלקו בין בשר לבשר".

(יב) מראה כהן (עמ' צ"ב אות א') – "מנהג זה שלא לאכול בשר ביום הטבילה כולל: בשר בהמה, בשר עוף וקציצות בשר".

(יג) פתחי מגדים (פרק י"ז סעי' א') – "בשר היינו בין שהוא בעין בין שהוא טחון בין שהוא במרק או ברוטב וכדו".

(יד) שיעורי טהרה (ריש עמ' רח"צ).

(טו) פותח שער (סי' כ"ב סעי' נ"ב) – "ולא פלוג רבנן".

(טז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רס"ה).

(יז) פרי טהרה (סעי' ל"ז).

(יח) בנה ביתך (סי' י"ז הע' א').

(יט) חוקת הטהרה (סעי' ל"ז).

(כ) אהל שרה (עמ' פ"ו).

(כא) תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"א).

2. מיקל.

(א) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (חק וזמן פרק ה' הע' י"ג).

(ב) אורחות הבית (הדרכה והערות פרק כ"ג סוף סעי' ט"ו, עי' הגרשז"א זצ"ל לעיל) – "ושמעתי בשם הגרשז"א זצ"ל שהקיל בבשר טחון שאינו בכלל האיסור, דאין נדבק בשיניים".

(ג) דרכי טהרה (עמ' קנ"ו ד"ה בסעודת) – "מותר לה לאכול בשר טחון, קציצות בשר".

3. דעת הגרישז"א זצ"ל.

(א) מיקל – חק וזמן (פרק ה' הע' י"ג, אשרי האישי יו"ד פרק ל"ד אות א').

(ב) מחמיר – אבני ישפה (ח"א סוף סי' קע"ח, אשרי האישי יו"ד פרק ל"ד הע' א', "לא תאכלנה בשר טחון ביום הטבילה מצד המנהג").

4. מראי מקומות – נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' ג', "בשר טחון שאינו נדבק לשינים מותר לה לאכול, אכן לכתחילה יש להחמיר מטעם לא פלוג"), חק וזמן (פרק ה' סעי' ג'), משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קס"ה).

ד. תבשיל של בשר, מרק בשרי.

1. מיקל.

(א) מקור חיים (ס"ק פ') – "אבל תבשיל שנתבשל עם שומן בשר נהגו לאכלו".

(ב) דרכ"ת (ס"ק ע"ח) – "מקור חיים".

(ג) טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' כ"ו) – "אבל מרק שנתבשל עם שומן של בשר, ואפילו שומן בעין, מותר".

(ד) בדה"ש (ס"ק קפ"ג).

- ה) ששכ"ה (אוהל שרה ח"א פרק ו' סעי' ה') – "מותר לה לאכול מרק-בשר או שומן-בשר".
 ו) פרדס שמחה (ס"ק נ"חא, שיעורי טהרה עמ' רח"צ ד"ה אבל).
 ז) שערי טבילה (סי' ל"א ענף ה' אות ד') – "תבשיל שנתבשל עם שומן בשר, מותר לאכול ביום הטבילה ... וה"ה מרק בשרי".
 ח) דרכי טהרה (עמ' קנ"ו ד"ה בסעודת) – "תבשיל שמבושל עם בשר".
 ט) שבט הקהתי (ח"א סי' רל"ח).
 י) פוחת שער (סי' כ"ב סעי' נ"ג).
 יא) מראה כהן (עמ' צ"ב אות א') – "ואולם מרק בשרי אינו בכלל מנהג זה".
 יב) יסוד הטהרה (פרק ז' סעי' ח') – "מרק בשר וכן דגים מותר".
 יג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' ק"ב).
 יד) חק וזמן (פרק ה' סעי' ג').
 טו) פרי טהרה (סעי' ל"ח).
 טז) בנה ביתך (סי' י"ז סעי' ב') – "מותרת לאכול תבשיל של בשר".
 יז) חוקת הטהרה (סעי' ל"ז).
 יח) אהל שרה (עמ' פ"ו).
 2. מראי מקומות – משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קס"ה).

ה. מוח העצם (marrow), שומן בעין.

1. מיקל.
 א) אורחות יושר (סוף פרק כ"ג) – "אשה שאכלה מוח העצם הנקרא טוטאנ"ו ביום טבילתה, מותרת לטבול בו ביום".
 ב) דבר משה (הספרדי, ח"א יו"ד סי' כ"ו) – "באשה א' שביום לכתה לבית הטבילה אכלה המוח העצם ... מ"מ במוח זה אין לחוש כ"כ כמו שכן נוהגין ג"כ לאכול דג ביום זה וכ"ש דאפילו אכלה בשר בדיעבד יש להקל".
 ג) הו"ד בברכי יוסף (שיירי ברכה ס"ק ד') – "ועמ"ש הרב דבר משה ח"א יו"ד סימן כ"ו, דאכלה מוח עצם אף לפי המנהג מותרת לטבול. ע"ש".
 ד) זכור לאברהם (ח"א יו"ד אות נ', קס"ד ריש ע"א).
 ה) דרכ"ת (ס"ק ע"ט) – "עיי' בשו"ת דבר משה למהר"ם אמארייליוו ז"ל ח"א יו"ד סי' כ"ו ...".
 ו) בדה"ש (ס"ק קפ"ג) – "ואפשר אף כשהשומן בעין מותרת לאוכלו שאינו נכנס בין שיניה".
 ז) שיעורי טהרה (עמ' רח"צ ד"ה אבל).
 2. מחמיר.
 א) שבט הקהתי (ח"ד סי' רל"ב) – "דלא חלקו בין בשר לבשר".
 ב) בנה ביתך (סי' י"ז הע' ב') – "ובברכי יוסף ... ומשמע דלכתחלה לא תאכל מוח עצם ביום לכתה לטבילה".

ו. לעיסה לתינוק.

1. מחמיר – בדה"ש (ס"ק קפ"ד), טהרת יעקב (דיני חציצה אות ת' ערך תינוק), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' ד'), שיעורי טהרה (עמ' רח"צ ד"ה ובבשר).

ז. כבד.

1. מחמיר.
 א) מסגרת השלחן (דין כ"ד) – "זכור לאברהם ... ונראה לי דנכון ליהזרה".
 ב) אורחות יושר (פרק כ"ג ד"ה האשה) – "אסורה לאכול כבד של בהמה כמו שאסורה בבשר".
 ג) שבט הקהתי (ח"ד סי' רל"ב) – "דה"ה של עוף אין לה לאכול".
 ד) בנה ביתך (סי' י"ז הע' ב').
 ה) שיעורי טהרה (עמ' רח"צ) – "יש להחמיר".
 ו) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו אות י"ט).
 ז) עי' נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' ג') – "כבד ... שאינו נדבק לשיניים מותר לה לאכול, אכן לכתחילה יש להחמיר מטעם לא פלוג".
 2. מראי מקומות – ברכת חיים (סי' כ"ב אות ג'), חק וזמן (פרק ה' הע' י"ג).
 א) בית הראה (סוף דף מ"ט) – "תלוי במחלוקת שיש בין האגור שהביא מרן ב"י ז"ל ביו"ד סימן צ"ח ובין ...".
 ב) זכור לאברהם (ח"א יו"ד אות נ', קס"ג סוף ע"ב) – "בית הרואה ... ארחות יושר ...".

ח. דגים.

1. מיקל.
 א) מהרי"ל (מנהגים, הל' נישואין אות י"א) – "מה שהכלות הבתולות פרועות ראשן וסותרין קליעת שערן מפני שצריכין טבילה וחפיפת הראש, ומטעם זה חברותיה סועדות עמה בשחר מאכלי חלב ודגים שאין חוצצין בין השיניים", דבר משה (הספרדי, ח"א יו"ד סי' כ"ו), "נוהגין ג"כ לאכול דג ביום זה".
 ב) ברכת חיים (סי' כ"ב).

- ג) מנחת יצחק (ח"ז סי' ע"ה, סוף סי' פ"ו) – "בודאי יש להקל בדגים אף למאן דמחמיר כהמנהג. ועוד י"ל בדגים דברייתו מן המים אינו חוצץ ...".
- ד) הגריש"א זצ"ל (חק וזמן פרק ה' הע' י"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ב') – "דגים, מותר לאכול ביום הטבילה".
- ה) טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' כ"ו).
- ו) ששבה"ל (ס"ק ד', סיכום אות ג').
- ז) הגרת"ק זצ"ל (ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ד אות קע"ט) – "מש"כ בשו"ע (יו"ד סי' קצ"ח סכ"ד) שיש נוהגות שלא לאכול בשר ביום לכתן לבית הטבילה, האם ה"ה בדגים. תשובה: לא".
- ח) ושאר פוסקים – שיעורי טהרה (עמ' רח"צ), פותר שער (סי' כ"ב סעי' נ"ד), יסוד הטהרה (פרק ז' סעי' ח'), דרכי טהרה (עמ' קנ"ו ד"ה בסעודת), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו אות י"ט), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' ק"ב), פתחי מגדים (פרק י"ז סעי' א'), פרי טהרה (סעי' ל"ח), בנה ביתך (סי' י"ז סעי' ב'), משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קס"ה), היכל הוראה (ח"ד סי' ק"ו), אהל שרה (עמ' פ"ו).
- 1) אמנם עם עצמות, יש להחמיר – שיעורי טהרה (עמ' רח"צ ד"ה באכילת, "ובדגים שיש בהם עצמות קטנות יש להחמיר"), משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קס"ה, "ותזהר ... דגים עם עצמות").

ט. גבינה קשה.

1. מיקל – בית שערים (סי' רע"ט, "דדוקא בבשר חוששות אף שבלא"ה בודקות וחוצות השינים משום שנכנס יותר בין השינים ממאכל אחר אבל גבינה נהי שנכנס בין השינים מ"מ אינו נכנס יותר ממאכל אחר רק לענין לאכול בשר אח"כ אין נ"מ במאכל אחר רק בגבינה ולכן מחמירים שפיר שלא לאכול בשר אחר גבינה אבל ביום יש חשש בכל מאכל כמו בגבינה וא"כ לא יאכלו שום מאכל וכולי האי לא החמירו").

י. מאכלים שטבעם להשאיר שאריות בין השיניים.

1. ראוי להחמיר.
- א) ששבה"ל (ס"ק ד', סיכום אות ג') – "או שאר מאכלים שטבעם נכנסים בין השיניים".
- ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד' הע' י"ב) – "וכן גם סוכריות שנדבקות בשינים ביותר וכן תירס או פופקורן וכיוצא בהן - דיש לחוש שישאר מעט גם אם תנקה את שיניה היטב".
- ג) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (חק וזמן פרק ה' הע' ט"ו).
- ד) שערי טבילה (סי' ל"א ענף ה' אות א').
- ה) מראה כהן (עמ' צ"ג אות ב') – "ראוי להקפיד שלא לאכול ביום הטבילה מאכלים שטבעם להשאיר שאריות בין השיניים כגון: תירס, תפוז, וכדומה".
- ו) בנה ביתך (סי' י"ז סעי' ב') – "כמו קאר"ן וכדומה".
- ז) פתחי מגדים (פרק י"ז סעי' א') – "וראוי להזהר ... כתירס וכדו".
- ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רס"ה) – "taffy".
- ט) חק וזמן (פרק ה' סוף סעי' ג').
- י) קיצור הלכות (בוואר, פרק כ' אות כ"ג) – "תירס וכיו"ב".
- יא) יסוד הטהרה (פרק ז' סעי' ח') – "וכן ראוי שלא תאכל שאר מאכלים שנשארים מהם שיריים בין השיניים, כגון: תירס, תפוזים, גרעינים וכיו"ב".
- יב) פרי טהרה (סעי' ל"ח) – "ואף שהמנהג הוא דוקא על בשר, מכל מקום גם בשאר דברים שנדבקים בין השיניים כגון פופקורן [popcorn] או תירס מהקלח [corn on the cob] וכדומה, ראוי להימנע מלאכלם ביום הטבילה. והחכם עיניו בראשו".
- יג) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' ה') – "כגון אגוזים, פאפ-קארן או תפוזים, וגם בשבת ויו"ט תזהר בזה".
- יד) דרכי טהרה (עמ' קנ"ו) – "סוכריות טובי וכדו".
- טו) משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קס"ה) – "ותזהר מכל דבר הנכנס בין השיניים ועלול להתעכב שם שלא תאכלנו ביום טבילתה כגון שקדים ואגוזים קטנים בוטנים תירס דגים עם עצמות וכיו"ב".
- טז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"ח) – "שה"ה שאין לאכול כל דבר שרגיל לידבק בין שיניה. כגון עוף ותפוזים ומנגו ותירס ופופקורן וסלרי וכיו"ב".
- יז) אהל שרה (עמ' פ"ו).
2. אין להחמיר.
- א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"ז אות צ"א, חק וזמן פרק ה' הע' ט"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות א') – "מותר לאכול שאר מאכלים הנכנסים לשיניים, כיון שממילא מנקים היטב, ורק על בשר יש מנהג לא לאכול ביום הטבילה".
- ב) פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' א') – "אולם אין צריך להקפיד שלא לאכול ביום הטבילה שאר מאכלים שטבעם להשאיר שאריות בין השיניים דאין להוסיף גזירות חדשות".
- ג) טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' כ"ו).
- ד) חוט שני (ס"ק ל"ג, סי' קצ"ט ס"ק ו' אות י"ד) – "אשר שאר דברים כגון דגים תפוחים ותפוזים וכיוצ"ב מותר, דאם באנו לחוש גם בשאר מאכלים, איכא למיחש בהרבה מאכלים".

ה) אורחות הבית (הדרכה והערות פרק כ"ג סעי' ט"ו) – ויש מוסיפים שלא לאכול גם תירס שרגיל להידבק בשיניים, ובאמת יש עוד מאכלים שנדבקים בשיניים כתפוזים וכדו', רק כיון שאפשר לנקות השיניים היטב די לנו להחמיר בבשר שמפורש בש"ע להחמיר, אבל שאר מאכלים אין צריך לבחון כל מאכל אם דומה לבשר שנדבק".

ו) פתח שער (חק וזמן פרק ה' הע' ט"ו).

3. מראי מקומות – הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקכ"ז, לשונו מובא לעיל).

א) ששכ"ה (אוהל שרה ח"א פרק ו' הע' י"ב) – "יל"ע אם דוקא בשר או אולי ה"ה כל דבר שנדבק בין השיניים כמו מצה ביום חול (ולא פסח, דאז דומיא דבשר בחוה"מ) וכדו', וצ"ע".

ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א סי' קצ"ח ד"ה מצאה) – "שאלת: אשה מצאה בין שיניה חלק מהתירס הקלוי (פופקורן) או דומה לזה אחר טבילה. תשובה: אם זה היה בין שיניה במקום שאינו נראה להדיא, לענ"ד אין זה חציצה דאינה מקפדת בזה, ואף שאם יודעת מזה מסירה אותו - אבל אין כאן קפידא. ואם הרגישה שיצא הדבר הנ"ל מבין שיניה אבל אינה יודעת איפה זה היה אם במקום הנראה להדיא או לא, ג"כ לא בעי טבילה שנית דאינו אלא ספק דרבנן במיעוט המקפיד, ואפשר דכל דין בית הסתרים דבעי ראוי לביאת מים אינו אלא דרבנן כמבואר כבר בראשונים ואחרונים".

יא. ציורים: מאכלים שטבעם להשאיר שאריות בין השיניים - עי' לעיל.

1. אגוזים קטנים.	6. מנגו (mango).	11. שקדים.
2. בטנים.	7. מצה, ביום חול.	12. תירס (corn).
3. גרעינים (sunflower seeds).	8. סוכריות שנדבקות בשיניים ביותר.	13. תירס מהקלח (corn on the cob).
4. דגים עם עצמות.	9. סלרי (celery).	14. תפוז (orange).
5. טופי (taffy).	10. פופקורן (popcorn).	

נג] בשר: סעודת מצוה.

א. מה נכלל בהיתר דסעודת מצוה.

1. עצמות.

א) עדיין יש להחמיר מאכילת עצמות – פתחא זוטא (תנינא ס"ק ו', "דמ"ש ... ס"ק כ"ה דהמנהג שבשבת ויו"ט אוכלים בשר ביום לכתן לבית הטבילה, דבודאי נכון שיהי' נזהרין לאכול רק בשר ולא ללעוס עצמות כדי שלא יבוא עצם בין שיני', כיון דעצם חמיר מבשר, ואין בלעיסת עצמות עונג יו"ט כל כך וז"פ"), פרדס שמחה (ס"ק נ"ט), פתחי מגדים (פרק י"ז סעי' ב', "ולפי"ז יש להזהר גם מאכילת מיני דגים שיש בהם הרבה עצמות דקים"), פתח שער (סי' כ"ב סעי' נ"ז, "לא תלעוס עצמות, דאין בזה כ"כ עונג שבת ויו"ט, ועצמות חמירי מבשר"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' רס"ו, סוף עמ' שס"ג), בנה ביתך (סי' י"ז הע' ג'), נטעי גבריא (ח"ג פרק ד' סעי' ט"ז, "יש להחמיר"), שיעורי טהרה (עמ' רח"צ ד"ה כתה), משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קס"ד).

ב) מיקל – פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ה', "כשחל ליל הטבילה במוצאי שבת ויו"ט שמותרים באכילת בשר ביום הטבילה מותר לה גם ללקק וללעוס את העצמות של הבשר").

1) וכן נראה מלשון המחבר (סי' קצ"ט סעי' ו'), וערה"ש (שם סעי' י"ח), טהרת ישראל (שם סעי' כ"ו), ועוד – "חל ליל טבילתה במוצאי שבת ... וכן תחצוץ שיניה בטוב בשעת הטבילה שלא ישאר פירורין ולא בשר ולא עצם".

2. שאר דברים, חוץ מבשר.

א) נטעי גבריא (ח"ג פרק ד' סעי' ה', הע' ז') – "כגון אגוזים, פאפ-קארן או תפוזים, וגם בשבת ויו"ט תזהר בזה. [שהתירו רק בשר דאיכא עונג שבת, ולא שאר מאכלים שאינם נחוצים]".

ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"ח) – "ובשבת ויו"ט יכולה לאכול בשר. ושמעתי מרי"ב של' שזהו דווקא מפני שקיום מצוה לאכול בשר בשבת (אבל אין חיוב, ע' בש"ע או"ח ס' רנ"ב ובמ"ב ס' רמ"ב סק"א). אבל שאר הדברים הנ"ל עדיין אין לאכלם".

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק פ"ב).

א) שבט הקהתי (ח"ג סי' רמ"א אות ב') – "דאם אכלה בשר לצורך שבת ויו"ט ... מ"מ לא אמרינן דמותרת לאכול אח"כ בשר בלילה אע"ג דכבר אכלה בשר באותו היום דיש לחוש דבאכילה ראשונה לא נכנס בשר אלא באכילה שניה".

ב. שבת.

1. מיקל – עי' מחבר (סי' קצ"ט סעי' ו', "חל ליל טבילתה במוצאי שבת ... וכן תחצוץ שיניה בטוב בשעת הטבילה שלא ישאר פירורין ולא בשר ולא עצם"), ט"ז (ס"ק כ"ה, "ובשבת ויו"ט המנהג שאוכלים בשר רק שתזהר לנקר ביותר אחרי כן"), באר היטב (ס"ק כ"ז), מקור חיים (ס"ק פ"ב, ס"ק פ"ד), חכ"א (כלל קכ"א סעי' א'), מסגרת השלחן (דין כ"ד), לחם ושמלה (לחם ס"ק ס"א), מלבושי טהרה (סעי' ל"ג), ערה"ש (סעי' נ"ד), בן איש חי (שנה ב' פ' שמיני אות ו'), שערי טהרה (שער י"ח סעי' כ"ט), יד יצחק (ח"ב סי' ל"ה אות ד'), טהרת ישראל (סעי' פ"ד), פוסקים.

2. מראי מקומות – משמרת הטהרה (ס"ק קס"ד, "ואם יש לפניך קציצות בשר טחון עדיף"), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק פ').

א) אפילו סעודה שלישית – נטעי גבריא (ח"ג פרק ד' סעי' ט"ו), סתימת הפוסקים.

ג. ימים טובים [פסח, שבועות, ראש השנה, סוכות].

1. מיקל – ט"ז (ס"ק כ"ה), "ובשבת ויו"ט המנהג שאוכלים בשר רק שתזהר לנקר ביותר אחרי כן", באר היטב (ס"ק כ"ז), מקור חיים (ס"ק פ"ב, ס"ק פ"ד), חכ"א (כלל קכ"א סעי' א'), מסגרת השלחן (דין כ"ד), לחם ושמלה (לחם ס"ק ס"א), מלבושי טהרה (סעי' ל"ג), ערה"ש (סעי' נ"ד), בן איש חי (שנה ב' פ' שמיני אות ו'), שערי טוהר (שער י"ח סעי' כ"ט), יד יצחק (ח"ב סי' ל"ה אות ד'), טהרת ישראל (סעי' פ"ד), פוסקים.
2. מראי מקומות – משמרת הטהרה (ס"ק קס"ד), "ואם יש לפניו קציצות בשר טחון עדיף", ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק פ').

ד. חול המועד.

1. מיקל.

- (א) הגרשז"א זצ"ל (שערי טבילה סי' ל"א ענף ה' אות ו').
- (ב) שפע טהרה (ס"ק י"ב).
- (ג) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ז אות צ', לשכנו תדרשו ח"א עמ' רצ"ז אות פ"ה, מבקשי תורה חוה"מ סי' ק"ו אות צ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ז', או"ח ח"ג פרק ז' אות ב') – "וה"ה בחול המועד דנחשב כיו"ט לענין זה".
- (ד) שבה"ל (ח"ח סי' ר"ב, ששבה"ל ט"ז ס"ק כ"ה, סיכום אות ד') – "בכגון דא של אכילת בשר בחוה"מ ופורים וכה"ג דברי המאירי הם עכ"פ סניף חשוב להקל, ויפה פסק בס' קנה בשם סי' ק"ב".
- (ה) בדה"ש (ס"ק קפ"ב).
- (ו) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', הכנות לטבילה אות א').
- (ז) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ו' סעי' ה').
- (ח) שערי טבילה (סי' ל"א ענף ה' אות ו').
- (ט) שיעורי טהרה (עמ' ש').
- (י) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו אות י"ט).
- (יא) רבבות אפרים (ח"ד סי' קכ"ד אות ט', רבבות ויובלות ח"ב סוף סי' ר"ח).
- (יב) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' ט"ו).
- (יג) פותח שער (סי' כ"ב סעי' נ"ו).
- (יד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רס"ו).
- (טו) פתחי מגדים (פרק י"ז סעי' ב').
- (טז) מראה כהן (עמ' צ"ג אות ה') - לשונו מובא לקמן.
- (יז) בנה ביתך (סי' י"ז סעי' א').
- (יח) פרי טהרה (סעי' ל"ט).
- (יט) היכל הוראה (ח"ד סי' ק"ו ד"ה וכן).
- (כ) אהל שרה (עמ' פ"ז).
- (כא) תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"א).

2. מחמיר.

- (א) יד הלוי (ח"א סי' צ' ד"ה מ"ש) – "מ"ש אם אשה הטובלת בחוה"מ מותרת לאכול בשר ביום הטבילה, נלע"ד דאין להקל, דכיוון דהט"ז (סי' קצ"ח ס"ק כ"ה) אינו מתיר רק בשבתות ויו"ט, אין לנו להוסיף על דבריו ולהתיר חוה"מ, וכמדומני בסדר עקרי הד"ט (חלק א"ח סי' ל"ו ס"ק ג') גם בפורים מחמיר יעושה".
- (ב) אורחות הבית (הדרכה והערות פרק כ"ג סעי' ט"ו) – "אבל בחוה"מ כדאי להחמיר שלא תאכל בשר לפני הטבילה, ותקיים מצות שמחה בסעודה מכובדת בלי בשר, ואם רצונה בסעודת בשר דוקא, תאכל בערב אחרי שטבלה, כמו שיש נוהגין לקיים מצות שמחה של ערב שבת חוה"מ ע"י סעודת הערב בליל שבת".
3. מראי מקומות – פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ד', לשונו מובא לקמן).
- (א) קנה בשם (ביאורי ט"ז ס"ק ל"ג, ע"י ח"א סי' ק"ב ענף ג' [לשונו מובא לקמן], וח"ב סי' ק"ב) – "ומכל מקום הנני רגיל להשיב לשואלים בחוה"מ, שאם הן אינן מקפידות בדוקא לאכול בשר בכל ימי חוה"מ אין להן להקל ולאכול דוקא ביום טבילתן".
- (ב) משמרת הטהרה (ס"ק קס"ד) – "ואם יש לפניו קציצות בשר טחון עדיף".

ה. פורים.

1. מיקל.

- (א) אג"מ (מסורת משה ח"א או"ח אות ת"ל) – "שאל הרב שמעון איידער אם מותר לאשה, שצריכה לטבול בליל מוצאי פורים, לאכול בשר בסעודת פורים. והשיב רבינו שבוודאי מותר, יש בפורים חיוב יותר גדול מבשבת, ורק כמובן תזהר לנקות שיניה היטב. ואם אפשר, כדאי לאכול קצת מוקדם".
- (ב) הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה מועדים ח"ב פרק י"ט הע' כ"ח).
- (ג) שפע טהרה (ס"ק י"ד).
- (ד) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ז אות צ', אשרי האיש או"ח ח"ג פרק מ"ח אות י"ב, יו"ד פרק ל"ד אות ז') – "וכן פורים מותר, ויש אפילו שיטה שפורים עדיף משבת שאם יש לו רק מנה אחת שיאכלה בפורים ולא בשבת".
- (ה) דברי משה (סוף סי' מ"א, סי' ס').
- (ו) קנה בשם (ביאורי ט"ז ס"ק ל"ג, ח"א סי' ק"ב, ח"ב סי' פ"ב, ע"י ח"ג סי' י"ד אות ד') – "ולכן נלענ"ד דבין בחוה"מ ובין בפורים מותרות לאכול בשר ביום לכתן לטבילה כמו בשבת ויו"ט רק שתזהר לנקר שיניה ביותר כמש"כ הטו"ו".

- (ז) שבה"ל (ח"ח סי' ר"ב, ששבה"ל ט"ז ס"ק כ"ה, סיכום אות ד') – "בכגון דא של אכילת בשר בחוה"מ ופורים וכה"ג דברי המאירי הם עכ"פ סניף חשוב להקל, ויפה פסק בס' קנה בשם סי' ק"ב".
- (ח) בדה"ש (ס"ק קפ"ב, מלוואים שם).
- (ט) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ו' הע' י"ז) – "בבדי השלחן".
- (י) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו אות י"ט) – "ולמעשה נראה להקל".
- (יא) אורחות הבית (פרק כ"ג הע' ט"ו, הדרכה והערות פרק כ"ג סעי' ט"ו) – "ונראה פשוט שגם בטובלת במוצאי פורים, שמותרת לאכול בשר בפורים ואין להחמיר".
- (יב) רבבות אפרים (ח"ד סי' קכ"ד אות ט', ח"ז סי' רי"ז, רבבות ויובלות ח"ב סוף סי' ר"ח).
- (יג) הגר"א נבנצל שליט"א (חק וזמן תיקונים והוספות עמ' כ"א אות א', מציון תצא תורה ח"א אות קמ"ח) – "שאלה: אשה שצריכה ללכת לטבול במוצאי פורים האם היא יכולה לאכול בשר בסעודת פורים. תשובה: כן".
- (יד) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', הכנות לטבילה אות א').
- (טו) טהרת הבית (ח"ג חציצה הע' ל' ד"ה ואם, חזון עובדיה פורים עמ' קע"ח סעי' א') – "שהעיקר להקל".
- (טז) מקדש ישראל (פורים סי' רצ"ג).
- (יז) שיעורי טהרה (עמ' ש').
- (יח) מראה כהן (עמ' צ"ג אות ה') – "מותרת האשה לאכול בשר כדרכה בימים שמצווה לאכול בהם בשר. ולכן בשבת, יום טוב, חול המועד ופורים, אוכלת כדרכה, וכן בסעודות מצוה".
- (יט) שערי טבילה (סי' ל"א אות ה').
- (כ) ילקוט יוסף (סי' תרצ"ה סעודת פורים סעי' י"א, קיצור שו"ע סי' תרצ"ה סעי' ט') – "אשה שחל ליל טבילתה במוצאי פורים, מותר לה לאכול בשר בפורים, ותנקה היטב בין שינייה קודם טבילתה".
- (כא) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רס"ו).
- (כב) אבן פנה (ח"א או"ח סי' פ"א).
- (כג) גופי הלכות (משנת סופרים ס"ק ט"ז).
- (כד) פתחי מגדים (פרק י"ז סעי' ב').
- (כה) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' י"ט) – "אם חל ליל הטבילה בפורים מותרת לאכל בשר, אכן בליל י"ד פורים של פרוזים וכן ביום י"ד ובליל ט"ו לבני כרכין, אין לה לאכול בשר".
- (כו) בנה ביתך (סי' י"ז סעי' א').
- (כז) פרי טהרה (סעי' ל"ט).
- (כח) משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קס"ד) – "ואם יש לפניה קציצות בשר טחון עדיף".
- (כט) היכל הוראה (ח"ד סי' ק"ו ד"ה וכן).
- (ל) אהל שרה (עמ' פ"ז).
- (לא) תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"א).
2. מחמיר.
- (א) עיקרי דינים (או"ח סי' ל"ו אות ג').
- (ב) אשל אברהם (בגליון השו"ע או"ח סי' תרצ"ה).
- (ג) דבר משה (הספרדי, ח"א או"ח סי' מ"ז) – "לא תאכל בשר אלא תבשיל של בשר".
- (ד) שלחן גבוה (סי' תרצ"ו מחודש אות ג') – "אשה שאירע ליל טבילתה בפורים לא תאכל בשר ביום פורים אלא תבשיל של בשר. דבר משה סי' מ"ז והעיד שכן הורה מורו הרב מהרי"ד ז"ל".
- (ה) ארחות חיים (סי' תרצ"ה ס"ק ב', עי' סי' רמ"ב סוף ס"ק ד') – "בא"א ... בעיקרי הד"ט ...".
- (ו) כה"ח (סי' תרצ"ו ס"ק נ"ה) – "אשה שאירע ליל טבילתה בפורים לא תאכל בשר ביום פורים אלא תבשיל של בשר. דבר משה סי' מ"ז והעיד שכן הורה מורו הרב מהרי"ד ז"ל יעו"ש שו"ג שם אות ג'".
- (ז) משנה הלכות (ח"ז סי' צ"ו, ח"ח סי' רל"ד) – "דבזה"ז שמחת פורים לנשים ליכא בבשר רק בבגדי צבעונים וממילא אתחזק ראייתן בס"ד דכיון דליכא עלייהו חיוב אכילת בשר בפורים ודאי שלא תאכל בפורים מכה מנהגא".
- (ח) בירור הלכה (קמא יו"ד סי' קצ"ח ריש עמ' פ"ז, ועי' תליתאה ריש סי' קצ"ח, הקצר סי' קצ"ח אות נ"א).
3. מראי מקומות – נזר ישראל (סי' כ"ט ס"ק כ"ו), ארחות חיים (סי' רמ"ב סוף סעי' ד'), יד הלוי (ח"א סי' צ'), פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ד', לשונו מובא לקמן), שערי טבילה (סי' ל"א ענף ה' אות ז'), פסקי תשובות (סי' תרצ"ה סוף אות ב'), ישמח ישראל (פרק כ"ט סעי' ט"ז), הליכות ביתה (סי' כ"ד סוף הע' נ'), אבני דרך (ח"ה סי' י"ט ד"ה על).
- (א) הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט) – "שאלה: א) במחבר יו"ד סי' קצ"ח סוף סעיף כ"ד כתב שמנהג יפה שלא לאכול בשר ביום שהלכה לטבול, ובט"ז (ס"ק כ"ה) כתב "ובשבת ויו"ט המנהג שאוכלין בשר", האם ה"ה כל סעודת מצוה כמו סעודת חתונה וכדומה. ב) מה הדין בסעודת חנוכה. ג) מה הדין בסעודת ראש חודש. תשובה: לא שמענו אלא על שבת ויו"ט וכמדומה שהאחרונים דנו על פורים".
- הגר"ח"ק זצ"ל (מועדי הגר"ח סי' תשצ"ה) – "שאלה: חל טבילת האשה בפורים אם מותרת בבשר בסעודת פורים כמו שבת ויו"ט. תשובה: כדאי ליהדר".
- הגר"ח"ק זצ"ל (מועדי הגר"ח סי' תשצ"ו) – "שאלה: חל טבילת האשה בליל פורים אם מותרת בבשר. תשובה: בלילה אין משתה".

ו. ראש חודש.

1. מחמיר.
 - (א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ז') – "אמנם, אם חל ליל טבילתה במוצאי ר"ח, לא תאכל בשר בסעודת ר"ח, אף אם מקדת לאכול בשר מידי ר"ח".
 - (ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט) – "שאלה: ... בסעודת ראש חודש. תשובה: לא".
 - (ג) היכל הוראה (ח"ד סי' ק"ו ד"ה אמנם) – "אמנם בראש חודש, אף אם נוהגת בדר"כ לאכול בשר בסעודת ר"ח, אעפ"כ ביום טבילתה אסור לה לאכול בשר, דמה שיש מצוה בסעודת ר"ח הוא אכילת פת, אבל אין מצוה לאכול בשר. ונראה שהוא הדין בסעודת ברית מילה ...".
2. מראי מקומות – הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט, לשונו מובא לקמן).

ז. חנוכה.

1. מיקל – עי' קנה בשם (ח"א סי' ק"ב סוף ענף א', "ובשו"ת בית יעקב ... וחנוכה ופורים ... הרי דס"ל דגם אשה מחויבת בזה").
2. מחמיר – הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט, "שאלה: ... בסעודת חנוכה. תשובה: לא").
3. מראי מקומות.
 - (א) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט) – "שאלה: (א) במחבר יו"ד ס' קצ"ח סוף סעיף כ"ד כתב שמנהג יפה שלא לאכול בשר ביום שהלכה לטבול, ובט"ז (ס"ק כ"ה) כתב "ובשבת ויו"ט המנהג שאוכלין בשר", האם ה"ה כל סעודת מצוה כמו סעודת חתונה וכדומה. (ב) מה הדין בסעודת חנוכה. (ג) מה הדין בסעודת ראש חודש. תשובה: לא שמענו אלא על שבת ויו"ט וכדומה שהאחרונים דנו על פורים".

ח. מוצאי שבת.

1. מראי מקומות.
 - (א) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' י"ח, הע' ל"ג) – "אבל במוצאי שבת אף קודם חפיפה, אין לה לאטל בשר. [אכן מי שאוכל בשר בקביעות בכל מוצאי שבת לכבוד מלוה מלכה כמ"ש מג"א סי' ש' יש להקל]".

ט. ערב יום כיפור.

1. מיקל – פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ו'), "הטובלת במוצאי יו"כ מותר לה לאכול בשר בסעודה המפסקת אבל במוצאי יו"כ שתאכל בשר רק לאחר הטבילה".

י. מוצאי יום כיפור.

1. מיקל.
 - (א) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' ט"ו).
 - (ב) קנה בשם, היכל הוראה (ח"ד סוף סי' ק"ו, עמ' קפ"ד) – "וכאן המקום להביא שדעת אאמ"ר ז"ל שהיה דעתו שבסעודת מוצאי יו"כ מותר לאשה הצריכה לטבול אז, שמותרת באכילת בשר בסעודה, וכן הורה למעשה".
2. מחמיר.
 - (א) פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ו') - לשונו מובא לעיל.
 - (ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט) – "שאלה: ... בסעודת מוצאי יו"כ. תשובה: לא".
 - (ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שס"ה).
3. מחמיר לבשר ומיקל לעוף – הגר"י ברקוביץ שליט"א (מעשה שהיה מוצאי יו"כ תש"ע, עי' לקמן 'אחר התענית').

יא. אסרו חג.

1. צ"ע.

נד [סעודת מצוה: שאין היום גורם.**א. סעודת מצוה בכלליות.**

1. מיקל.
 - (א) מסגרת השלחן (דין כ"ד) – "ומקילין ג"כ בסעודת מצוה אם הוכרחו ללכת וכן אם היא סנדקת".
 - (ב) ששבה"ל (ט"ז ס"ק כ"ה, סיכום אות ד') – "וכן בכל סעודת מצוה שע"פ הלכה נקראת סעודת מצוה כשיש לה שייכות לשמחה".
 - (ג) אבני ישפה (ח"א סי' קע"ח ד"ה וטעמא) – "ה"ה כל סעודת מצוה, וכגון נשואין, ברית מילה וכו'".
 - (ד) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ו' סעי' ה') – "ואף בשאר סעודות מצוה מותר לה לאכול בשר אף לכתחילה".
 - (ה) רבבות ויובלות (ח"ב סוף סי' ר"ח).
 - (ו) חוט שני (סי' קצ"ט ס"ק ו' אות י"ג) – "בשבת ויו"ט מותר, וה"ה בשאר סעודת מצוה".
 - (ז) מראה כהן (עמ' צ"ג אות ה') – "מותרת האשה לאכול בשר כדרכה בימים שמצוה לאכול בהם בשר ... וכן בסעודת מצוה".
 - (ח) יסוד הטהרה (פרק ז' הע' ח') – "וכן בסעודת מצוה, כגון ברית מילה, פדיון הבן, סעודת שבע ברכות וכיו"ב".
 - (ט) הגרש"מ כץ (אהל שרה פרק ז' הע' ג').

2. מחמיר.

- (א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ח') – "בשאר סעודות מצוה, כברית מילה ופדיון הבן, לא הקיל רבינו לאכול בשר".
- (ב) קנה בשם (ביאורי ט"ז ס"ק ל"ג) – "וכן לענין שאר סעודות מצוה שאין היום גורם כמו סעודת ברית מילה וכדו' נראה ג"כ שאין היתר לאכול בשר, שהרי אין חיוב לאכול דוקא בשר בסעודת מצוה".
- (ג) פותח שער (סי' כ"ב סעי' נ"ו) – "אמנם בשאר סעודות מצוה כגון סעודת שבע ברכות או בר מצוה וכדומה, טוב שלא תאכל בשר ביום טבילתה, כי באלו אין כ"כ מנהג קבוע דוקא בשר כמו בשבת ויו"ט".
- (ד) עי' בנה ביתך (סי' י"ז סעי' א') – "בסעודת מצוה כגון מילה בר מצוה ופדיון הבן טוב למנוע מלאכול בשר".
- (ה) חוקת הטהרה (סעי' מ') – "אם צריכה ללכת לסעודת ברית מילה או שבע ברכות וכדומה ביום הטבילה, נכון להחמיר לכתחילה שלא תאכל בשר אלא אם כן מתביישת מבני אדם כשמונעת עצמה מלאכול בשר שיבחינו שהולכת לטבילה".
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' קי"ג).
- (א) אג"מ (מסורת משה ח"א או"ח סוף אות ת"ל) – "השיב רבינו שלסתם חתונה או ז' ברכות, לא כדאי לאשה להקל לאכול סמוך ללילה שבו טובלת".
- אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ט אות ב') – "אשה יכולה לאכול בשר לאחר החפיפה בכל סעודת מצווה ולא דווקא בסעודת שבת".
- (ב) פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ד') – "וכן בחול המועד ופורים ובכל סעודות מצוה כברית מילה ופדיון הבן מותרת לאכול בשר כדרכה, ויש חולקים".
- (ג) פתחי מגדים (פרק י"ז סעי' ב') – "בסעודת מצוה כגון ברית ופדיון הבן תאכל דגים. ואם אין בסעודה רק בשר יש להקל כבשבתות וימים טובים".
- (ד) שיעורי טהרה (עמ' ש') – "אם אוכלת בסעודת ברית מילה באופן שהיא מהקרובים שדרכם לאכול בסעודה, מותרת לאכול בשר ... וכן פדיון הבן ... וכן יכולה לאכול בשר אף בכל סעודה של מצוה כגון בר מצוה ושבע ברכות, ויש מחמירו בסעודות שאין רגילין ליתן בשר".
- (ה) נטעי גבריא (ח"ג פרק ד' סעי' י"ז) – "ברית מילה בר מצוה או שבע ברכות יש מחמירין, משום שבאלו אין כ"כ מנהג קבוע לאכול בשר, וי"א להקל דהוי צורך מצוה כשיש לה שייכות לשמחה".

ב. חתונה.

1. מיקל – אבני ישפה (ח"א סי' קע"ח ד"ה וטעמא, "ה"ה כל סעודת מצוה, וכגון נשואין").
2. מחמיר – עי' אג"מ (מסורת משה ח"א או"ח סוף אות ת"ל), "השיב רבינו שלסתם חתונה או ז' ברכות, לא כדאי לאשה להקל לאכול סמוך ללילה שבו טובלת".
3. מראי מקומות.
- (א) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט) – "שאלה: א' במחבר יו"ד ס' קצ"ח סוף סעיף כ"ד כתב שמנהג יפה שלא לאכול בשר ביום שהלכה לטבול, ובט"ז (ס"ק כ"ה) כתב "ובשבת ויו"ט המנהג שאוכלין בשר", האם ה"ה כל סעודת מצוה כמו סעודת חתונה וכדומה. (ב) מה הדין בסעודת חנוכה. ג) מה הדין בסעודת ראש חודש. תשובה: לא שמענו אלא על שבת ויו"ט וכדומה שהאחרונים דנו על פורים".
- (ב) הגר"א ובנצ"ל שליט"א (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט) – "שאלה: ... בסעודת חתונה. תשובה: איני יודע".
4. לעוד פוסקים – עי' "סעודת מצוה בכלליות", לעיל.

ג. שבע ברכות.

1. מיקל – יסוד הטהרה (פרק ז' הע' ח', "וכן ... סעודת שבע ברכות וכיו"ב").
2. מחמיר – עי' אג"מ (מסורת משה ח"א או"ח סוף אות ת"ל, לשונו מובא לעיל), פותח שער (סי' כ"ב סעי' נ"ו, לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' קי"ג), חוקת הטהרה (סעי' מ', לשונו מובא לקמן).
3. מראי מקומות – שיעורי טהרה (עמ' ש', לשונו מובא לעיל), נטעי גבריא (ח"ג פרק ד' סעי' י"ז, לשונו מובא לעיל).
4. שבע ברכות שלה [כלה].
- (א) לכ"ע מיקל – נטעי גבריא (ח"ג פרק ד' סעי' י"ז), פרי טהרה (סעי' ל"ט).
5. לעוד פוסקים – עי' "סעודת מצוה בכלליות", לעיל.

ד. ברית מילה.

1. מיקל.
- (א) יסוד הטהרה (פרק ז' הע' ח') – "וכן בסעודת מצוה, כגון ברית מילה".
- (ב) אבני ישפה (ח"א סי' קע"ח ד"ה וטעמא) – "ה"ה כל סעודת מצוה, וכגון נשואין, ברית מילה וכו'".
- (ג) עי' תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"א) - or bris of a family member.
2. מחמיר.
- (א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ח') – "בשאר סעודות מצוה, כברית מילה ופדיון הבן, לא הקיל רבינו לאכול בשר".
- (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' קי"ד).

- ג) עי' בנה ביתך (סי' י"ז סעי' א') – "בסעודת מצוה כגון מילה בר מצוה ופדיון הבן טוב למנוע מלאכול בשר".
- ד) חוקת הטהרה (סעי' מ') – "אם צריכה ללכת לסעודת ברית מילה או שבע ברכות וכדומה ביום הטבילה, נכון להחמיר לכתחילה שלא תאכל בשר אלא אם כן מתביישת מבני אדם כשמונעת עצמה מלאכול בשר שיבחינו שהולכת לטבילה".
- ה) היכל הוראה (ח"ד סי' ק"ו ד"ה אמנם) – לשונו מובא לעיל.
3. מראי מקומות – פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ד', לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' קי"ג).
- א) מסגרת השלחן (דין כ"ד) – "ומקילין ג"כ בסעודת מצוה אם הוכרתו ללכת וכן **אם היא סנדקת**".
- ב) בדה"ש (בי' ד"ה ויש, עמ' נ"ב) – "וצ"ע".
- ג) פתחי מגדים (פרק י"ז סעי' ב') – "בסעודת מצוה כגון ברית ופדיון הבן תאכל דגים. ואם אין בסעודה רק בשר יש להקל כבשבתות וימים טובים".
- ד) שיעורי טהרה (עמ' ש') – "אם אוכלת בסעודת ברית מילה באופן שהיא מהקרובים שדרכם לאכול בסעודה, מותרת לאכול בשר ... ויש מחמירו בסעודות שאין רגילין ליתן בשר".
- ה) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' י"ז) – "ברית מילה בר מצוה או שבע ברכות יש ...".
- ו) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט) – "שאלה: ... בסעודת ברית מילה. תשובה: איני יודע".
4. לעוד פוסקים – עי' "סעודת מצוה בכלליות", לעיל.

ה. פדיון הבן.

1. מיקל.
- א) יסוד הטהרה (פרק ז' הע' ח') – "וכן בסעודת מצוה, כגון ברית מילה, פדיון הבן".
2. מחמיר.
- א) הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ח') – "בשאר סעודות מצוה, כברית מילה ופדיון הבן, לא הקיל רבינו לאכול בשר".
- ב) עי' בנה ביתך (סי' י"ז סעי' א') – "בסעודת מצוה כגון מילה בר מצוה ופדיון הבן טוב למנוע מלאכול בשר".
3. מראי מקומות – פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ד', לשונו מובא לעיל), בדה"ש (בי' ד"ה ויש, עמ' נ"ב, "יש להסתפק"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' קי"ג).
- א) פתחי מגדים (פרק י"ז סעי' ב') – "בסעודת מצוה כגון ברית ופדיון הבן תאכל דגים. ואם אין בסעודה רק בשר יש להקל כבשבתות וימים טובים".
- ב) שיעורי טהרה (עמ' ש') – "אם אוכלת בסעודת ברית מילה באופן שהיא מהקרובים שדרכם לאכול בסעודה, מותרת לאכול בשר ... וכן פדיון הבן ... ויש מחמירו בסעודות שאין רגילין ליתן בשר".
4. לעוד פוסקים – עי' "סעודת מצוה בכלליות", לעיל.

ו. בר מצוה.

1. מחמיר.
- א) פותח שער (סי' כ"ב סעי' נ"ו) – "אמנם בשאר סעודות מצוה כגון סעודת שבע ברכות או בר מצוה וכדומה, טוב שלא תאכל בשר ביום טבילתה, כי באלו אין כ"כ מנהג קבוע דוקא בשר כמו בשבת ויו"ט".
- ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' קי"ג).
- ג) עי' בנה ביתך (סי' י"ז סעי' א') – "בסעודת מצוה כגון מילה בר מצוה ופדיון הבן טוב למנוע מלאכול בשר".
2. מיקל.
- א) תורת החציצה (אנגלית, עמ' נ"א).
3. מראי מקומות.
- א) שיעורי טהרה (עמ' ש') – "יכולה לאכול בשר אף בכל סעודה של מצוה כגון בר מצוה ושבע ברכות, ויש מחמירו בסעודות שאין רגילין ליתן בשר".
- ב) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' י"ז) – "ברית מילה בר מצוה או שבע ברכות יש ...".
- ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט) – "שאלה: ... בסעודת בר מצוה. תשובה: איני יודע".
4. לעוד פוסקים – עי' "סעודת מצוה בכלליות", לעיל.

ז. סיום מסכת שעשה בעלה או אחד מבני משפחתה.

1. מיקל.
- א) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ד' סעי' כ') – "מותרת לאכול בשר ביום הטבילה, בסיום מסכת שעשה בעלה או אחד מבני משפחתה".
- ב) אבני ישפה (ח"א סי' קע"ח ד"ה וטעמא) – "דאשת בעל הסעודה מותרת אף בסיום מסכת ... שכל מי שמותר לה לאכול בשר בתשעת הימים, מותר לה לאכול בשר ביום טבילה".
2. מחמיר.
- א) פותח שער (סי' כ"ב סעי' נ"ו) – "אמנם בשאר סעודות מצוה כגון סעודת שבע ברכות או בר מצוה וכדומה, טוב שלא תאכל בשר ביום טבילתה, כי באלו אין כ"כ מנהג קבוע דוקא בשר כמו בשבת ויו"ט".
3. לעוד פוסקים – עי' "סעודת מצוה בכלליות", לעיל.

נה | אכילה ושתייה אחר החפיפה.**א. אכילה.**

1. מחמיר – רמ"א (סעי' כ"ד, "ואין לה לאכול בין הרחיצה לטבילה"), פוסקים.

ב. שתיה.

1. מחמיר.

(א) מקור חיים (ס"ק פ"ה) – "אף שתיה בין הרחיצה לטבילה אסור דחיישי דלמא ידבק בידיה שמנונית המשקה. וממילא לא פלוג".
2. מיקל.

(א) זרע אמת (ח"ג סי' קי"ח) – "ואע"ג דקיימא לן דשתיה בכלל אכילה ... הדבר פשוט דשאני הכא דקפיד הרמ"א לשנות הלשון לאפוקי שלא נטעה לאסור השתיה דהא זיל בתר טעמא דהיינו כדי שלא יהא דברן חוצץ בין שיניה וקל להבין".
(ב) ששבה"ל (ס"ק ו', סיכום אות ה').
(ג) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', הכנות לטבילה אות ו') – "לשתות מותר".
(ד) חוט שני (סי' קצ"ט ס"ק ו' אות ט"ז) – "אמנם לשתות מותר ואפילו משקה סמיך".
(ה) טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' כ"ז).
(ו) בדה"ש (ס"ק קפ"ט) – "שתיה מותר".
(ז) מראה כהן (עמ' צ"ח אות ד') – "ושתיה מותרת".
(ח) יסוד הטהרה (פרק ז' סעי' ה') – "מותר לה לשתות".
(ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ז).
(י) אהל שרה (עמ' צ"ד).
3. כשיש שמנונית, יש להחמיר.

(א) יד הלוי (ח"ב סי' מ"ג) – "במקור חיים ... אין המנהג לאסור שתיה, מ"מ היינו דוקא במשקין צלולים כמים, יין, ואפשר גם קאפע, אבל מרק של בשר דאית ביה שמנונית יש לגמגם בו לכתחלה, מיהו בדיעבד ובפרט אחר הדחת הפה נראה דפשיטא שאין מכשול".

(ב) דברי משה (סי' ס"ד אות י"ט) – "מותרת לשתות מים בין חפיפה לטבילה, וכן יש להתיר לשתות משקה צלול בלי שום ערבוב דבר עב ושמן וכדומה, שעלול להידבק בשיניים או בפנים הפה, ובזה ראוי שתדיח את פיה אח"כ ותרחוך את ידיה".
(ג) משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קס"ז) – "מותר משקין שאינם שומניים".

4. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק פ"ג, "מקור חיים ... זרע אמת"), שערי טבילה (סי' ל"א ענף ו' אות י"ב), שבט הקהתי (רל"ו אות ד'), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו אות כ', "י"ל דמים לכו"ע מותר"), נטעי גבריאל (ח"ג פרק י"ב סעי' ד'), פרי טהרה (סי' קצ"ט סעי' כ"ה).

(א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ח אות צ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ט') – "ולגבי שתיה אין להחמיר בין החפיפה לטבילה אלא במשקה שיש בו פירורים שיתכן שישארו פירורים בפיה".

ג. אם אכלה סמוך לטבילה.

1. מחמיר.

(א) שבט הקהתי (ח"ג סי' ר"מ) – "החוש מעיד דתיכף אחר אכילה נשאר שירי אכילה בחניכים, ובפרט כשאוכלין עוגה וכדומה ואם יש חורים בשיניה **בודאי** נשאר שם שיירי מאכל בשיניה אלא במשך הזמן מעבירים השיירי אוכל בהלשון או באצבע. וכיון שאכלה סמוך לטבילה ולא בדקה אז א"כ הוי ודאי שנשאר בשעת טבילה בין שיניה ולא הוי ספק אלא ודאי וא"כ אמאי נתלה שלא הי' ממשות אוכל בשעת טבילה ... אם אכלה סמוך להטבילה ולא העבירה האוכל מהחניכים באצבעה או בלשונה אפילו אם בדקה אחר הטבילה ולא מצאה כלום יש להחמיר שתחזור ותטבול".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"ה) – "שאם אכלה משהו אחר שצחצחה שיניה קודם הטבילה, שצריכה לחזור ולטבול (ע"ש ברמ"א). והוא מפני המשקע עם חידקים (plaque) שעל השיניים שלה, שמסתמא מקפדת עליו. [וכן הורה במעשה שהיה]. ואם כבר לנתה עם בעלה, יש לשאול שאילת רב".

2. מיקל [לא מחלק].

(א) בדה"ש (סי' קצ"ט ס"ק צ"ו) – "לענין בית הסתרים כגון פיה אע"פ שאכלה בינתים כשרה טבילתה בדיעבד אפילו לא עיינה כלל קודם לטבילה כל שלא מצאה בו חציצה כשעיינה שם אחר הטבילה".

(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תי"ט, עי' פרק ל"ח הע' ל"ב).

3. מראי מקומות – ששבה"ל (סעי' כ"ו ש"ך ס"ק ל"ג).

(א) הגרש"א זצ"ל (שערי טבילה סי' לא אות ד', ס"ק י"ג) – "הגרש"ו אויערבאך שליט"א [זצ"ל] העירני שבאופן שנמצא בין שיניה **מאכל שהוא דבר רך** בזה לא נחשב לחציצה בטבילה, ומשום שמאחר שבית הסתרים אינו צריך אלא ראוי לביאת מים, והרי באופן שהיו מגיעים המים למקום זה הרי היה המים עובר דרכו ממילא לא נחשב לחציצה".

(ב) הו"ד בהליכות עולם (ח"ה פר' שמיני סוף הע' י"א, עמ' קצ"א) – "מעשה באשה שלפני הטבילה לקחה חוט לנקות בין שיניה, ונשארה חתיכת חוט בין שיניה, וכשניסתה להוציאו במחט זב דם מפיה, כסבורה שיצא החוט, ולאחר הטבילה לקחה שוב מחט (מתוך סקרנות לדעת איך נעלם), ומצאה חתיכת חוט מתפורר בין השיניים, ושאלה אם יצאה י"ח טבילה. והשבתני שא"צ טבילה שנית, וכמ"ש לעיל, שדוקא בעצם שהוא דבר קשה שייך חציצה בין שיניה, משא"כ דבר רך ... וכ"כ הגרש"ו אוירבך (בשערי טבילה סי' לא אות ד', ושם ס"ק י"ג)".

ד. חל זמן טבילתה ליל שבת ומתפללים בעוד היום גדול, והאשה רוצה ללכת לטבול אחר הסעודה. [במקום בושה, וכדו' - ע"ל לקמן].

1. מחמיר, שאין לה לאכול כלל עד אחר ביאתה מבית הטבילה.

(א) סד"ט (ס"ק מ"ט) – "ומ"מ נראה דבין הרחיצה לטבילה דכ' הרמ"א דאין לה לאכול כלל אפי' בשבת ויו"ט נמי אסור לה לאכול, וכגון בהגיע זמן טבילתה בימות הקיץ בליל שבת ויו"ט שרוחצים קודם שבת ויו"ט והולכת לבית הטבילה אחר זמן אכילה, שאין לה לאכול כלל עד אחר ביאה מבית הטבילה דכיון שהוא סמוך לטבילה שמא לא תנקר יפה מתוך שהיא מהומה לביתה".

(ב) חכ"א (כלל קכ"א סעי' א') – "ותזהר היטב שתרחץ תיכף ובין הרחיצה לטבילה תזהר שלא תאכל אפילו בשבת ויום טוב".

(ג) מלבושי טהרה (סעי' ל"ד).

(ד) פרס רמונים (מק"ז ס"ק כ"ה) – "ס"ט ... אולם במ"ש הרב דאין לה לאכול בין רחיצה לטבילה בזה יש להחמיר אפילו בשבת ויו"ט, ע"ש דבריו".

(ה) פתחא זוטא (ס"ק מ"ב) – "ועס"ט ... וכוונתו לאותם שמתפללים ואוכלים קודם הלילה בערב שבת ועיו"ט".

(ו) דרכ"ת (ס"ק פ"ב) – "בסדרי טהרה ס"ק מ"ט".

(ז) טהרת ישראל (סעי' פ"ה).

(ח) משמרת הטהרה (ס"ק קס"ח).

(ט) אהל שרה (עמ' צ"ד).

2. מיקל.

(א) הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (ודברת במ ח"א סוף סי' רנ"ד) – "דמסתבר לומר דליכא מנהג כלל היכא דיכולה לכתחלה לנקות שיניה אחר הסעודה, דלא מצינו דיש מנהג שלא לאכול בשעת התחלת הרחיצה, וע"כ מסתבר דהמנהג ע"פ הרא"ש הוא דווקא היכא דגמרה כל ההכנות לטבילה ומוכנה לטבול דממילא אם באותה שעה רוצה לאכול עוד אמרינן לה דאין כדאי לעשות כן כיון שכבר היא מוכנה לטבילה ויש חשש שמא לא תבדוק כראוי אח"כ, וממילא שייך מנהג להחמיר אפילו בשבת. אבל כל זה להבין האחרונים בזה, אבל מסתבר דכל דהוי לצורך כבוד שבת ליכא מנהג להחמיר בזה במקום מצוה של כבוד שבת, ואין צריכה להחמיר בשביל חששות רחוקות אם רוצה לאכול ובפרט אם אוכלת עם בני ביתה ויש צורך בכך, ולא שמענו דיש להחמיר בזה היכא דהיא רוצה לאכול סעודת שבת ביחד עם המשפחה וא"צ להמתין בשביל זה. וכ"ש לפי מש"כ דיתכן לומר דכל המנהג אינו אלא היכא דכבר גמרה כל ההכנות משא"כ במי שמעיקרא לא גמרה כל החפיפה ועדיין צריכה לרחוץ שיניה מפני שלא עסקה בזה כבר כמש"כ, ואפשר דיש לחלק בהכי וצ"ע".

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ע"ט).

ה. הציור הנ"ל [חל זמן טבילתה ליל שבת, ומתפללים בעוד היום גדול ...] - במקום בושה, או שאר צורך גדול.

1. יש להקל.

(א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"ח אות צ"ה, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ג') – "הטובלת בליל שבת או בליל יו"ט ואינה יכולה לאכול סעודת שבת אחר הטבילה רק לפנייה, אם יודעת שאחר הסעודה תוכל לנקות היטב שיניה יכולה לאכול בין החפיפה לטבילה, ואם לא תוכל לנקות היטב תדחה את טבילתה".

(ב) בדה"ש (סי' קצ"ט סעי' ו' בי' סוף ד"ה תחוף, עמ' ק"ט) – "אם בגלל מניעתה מלאכול יודע לאחרים שהוא ליל טבילה שלה (וכגון בציור הנ"ל שהיא אוכלת על שלחן אחרים או שאחרים מוזמנים לשולחנה) ודבר זה גורם לה להתבייש בפני אחרים שהיא נכלמת בכך שמרגישים בה בני אדם שהוא ליל טבילתה נראה שיש להתיר לה לאכול קודם טבילתה דגדול כבוד הבריות שדוחה אף איסורין דרבנן ... וכל שכן הא דידן דהוא רק מטעם מנהג".

(ג) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', הכנות לטבילה אות ו') – "ובשעת הדחק כגון בליל שבת שחופפת מבעוד יום, ולא היתה יכולה ללכת לטבול קודם הסעודה (כגון שהיו אורחים או שעסקה בילדיה הקטנים וכדומה), מותרת לאכול אחרי החפיפה ותנקה שיניה היטב".

(ד) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו אות כ') – "ובדוחק גדול יש להתיר גם בליל שבת, וכן ראיתי בשו"ת חשב האפוד".

2. יש להקל, רק שלא לאכול בשר.

(א) לב אברהם (סי' ע"ט) – "מכל הלין נראה שבאם אי אפשר לה להסתיר טבילתה אם תילך קודם האכילה, והיא מתביישת, יכולה לאכול סעודת שבת מקודם, אך עכ"פ לא תאכל בשר, כיון שיש בזה חומרא נוספת כנ"ל, ובוזה לא תתפרסם טבילתה כיון דכמה סיבות יכולים להיות למניעת אכילת בשר כנ"ל, ע"כ ראוי להחמיר בזה".

(ב) הגרש"א זצ"ל (שערי טבילה סי' ל"א ענף ו' סוף אות י"א) – "שבשעת הדחק כזה שאין לה אפשרות לטבול לפני כן מאיזה סיבה (שבדאי לכתחילה צריכה למצוא כל תחבולה שתוכל לטבול לפני כן) שעכ"פ יכולה לאכול בין החפיפה לטבילה (באם הוא שב"ק) ורק שלא תאכל בשר בסעודה זו ותנקר שיניה היטב אח"כ".

(ג) חשב האפוד (ח"ב סי' קל"ח) – "אם המצב היא כך שיש לה בני בית ובפרט אם יש גם אורחים, אשר על כרחיה יש לסדר הסעודה לפני הלילה כמנהגם, והיא בושה שלא לאכול עמהם כדי שלא ירגישו, ואם נאסור לה לאכול אתם, אין ברירה אחרת אלא לדחות הטבילה. נראה דבכה"ג במקום ביטול עונה לא קאמר הס"ט, ויש להתיר בכה"ג לאכול לפני הטבילה ולנקר אח"כ היטב שיני'. מיהו נראה דבאכילת בשר יש להחמיר ביותר, כי לזה אין הכרח כל כך, כי יש למצא תחבולה שלא ירגישו שנמנעת מאכילת בשר, ותאכל היא הבשר לאחר הטבילה".

(ד) דברי משה (סי' ס"א) – "בשעת הדחק כגון היכא שיש לה אורחים וכדומה, והיא חוששת שאם לא תאכל עמהם סעודת שבת בשעה הרגילה ירגישו בה שזה מכיון שהיא עומדת ללכת לבית הטבילה, יש להתיר לה לאכול עמהם, רק תיזהר אח"כ לנקר

ולנקות היטב את השינים [וצריכה ליהזר שלא להוציא דם], ומכל מקום נראה שלא תאכל בשר בסעודה זו [שנכנס יותר בין השיניים כדאיתא בשו"ע], כי בזה היא יכולה למצוא תחבולה שלא ירגישו בה כ"כ וכנ"ל, ויכולה להשלים אכילת הבשר של סעודת שבת אחר שתחזור מבית הטבילה".

(ה) דרכי טהרה (עמ' קנ"ו ד"ה אשה שחפפה).

(ו) ששבה"ל (ס"ק ו', סיכום אות ה') – "ובשעת הדחק כבמקומות שסועדים בערב שבת מבעוד יום שיהי' מניעת הסעודה זמן רב או מפני הבושה שיבחינו בזה הילדים וכד' מותר לאכול, מלבד בשר, רק תרוחץ אח"כ היטב".

שבט הלוי (ח"י סי' קמ"ח) – "אשר העיר כב' בהא דיו"ד סי' קצ"ח סכ"ד, ויש נוהגת שלא לאכל בשר ביום לכתן לטבילה וכו' מנהג יפה הוא, וכ' הפוסקים דבשבת ויו"ט מותר ותחצוץ שיני', ושוב כ' הרמ"א ואין לה לאכל בין הרחיצה וטבילה וכ' בס"ט ס"ק מ"ט דגם בשבת ויו"ט אחרי הרחיצה קודם הטבילה, ובס' פתחא זוטא דגם דמקומות שמתפללים ואוכלים מבעו"י אסור, ולפ"ז כב' חי' והתפלא על מש"כ בס' שיעורי שבט הלוי דבשבת בשעת הדחק מותר, דלכאורה לא יראה כן מלשון אלה האחרונים. ובעניותי כן דעתי להלכה דבשעת הדחק מותר, דהא דברי הרמ"א נובעים ממה שכ' רבינו הרא"ש בקיצור הל' נדה סוף המס' ס"ק ד' וז"ל, מנהג יפה נוהגים הנשים שאין טועמות כלום בין הרחיצה והטבילה כדי שלא יהא דבר חוצץ בין שיני' ע"כ, הרי אותו לשון עצמו שכ' המחבר על זהירות של יום הטבילה כ' הרא"ש עצמו על זהירות שבין רחיצה וטבילה, ומלשון זה דייק הט"ז שאינו מעכב בערב ביום הטבילה, דהרא"ש שיבא אותם נשים שנוהגות בעצמם חומרא זאת, ואף על גב דשם מקלינן בשבת לגמרי כמש"כ ט"ז מכ"מ בודאי דברי הס"ט להחמיר לענין אחר רחיצה ולפני טבילה יש מקום אפילו בשבת, אבל שיהי' דבר זה מעכב אפילו דיעבד לא שמענו כלל, ושעת הדחק כדיעבד דמי. וא"כ במקומות שציה"כ מאוחר מאד והיא טובלת אח"כ ועד שתבא לביתה יהיה לפעמים סמוך לחצות הלילה ועי"ז אוכלים מיד אחר שמתפללים מבעו"י, פשיטא דעלינו להקל, וכל דחק גדול כיו"ב".

(ז) רבבות אפרים (ח"ז סי' נ"ד אות ל"ג) – "אלה שמקבלים שבת מוקדם, והאשה הולכת אחר כך לטבילה, נראה שלא תאכל בשר בסעודת ליל שבת. ואותו הדין אם מתפללים בזמן והולכת למקוה אחר הסעודה שלא תאכל בשר".

(ח) שערי טבילה (סי' ל"א ענף ו' אות י"א).

3. יש להקל, ואפילו בשר.

(א) לבושי עז (סי' קצ"ט סעי' ה' תמצית אות ח') – "לכתחילה תדחה האכילה, ובמקום דאיכא בושה גדולה נראה דיכולה לאכול בשר אף שהוא בין החפיפה לטבילה, רק שתזהר לנקר שיניה היטב".

(ב) אבני דרך (ח"ה סי' י"ט) – "העולה לדינא אשה שחל ליל טבילתה בערב שבת - יכולה לאכול בשר בסעודת שבת, ותנקר את שיניה היטב, אך אין היא חייבת לאכול כלל בשר. אולם מה טוב ומה נעים שתדאג מראש להכין מאכלים שאינם נתקעים בין השיניים (כקציצות בשר וכדו')".

4. מראי מקומות – נטעי גבריא (ח"ג פרק י"ב סעי' ה' - סעי' ז'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ז, עמ' שס"א, עמ' שס"ט), פרי טהרה (סי' קצ"ט הע' נ"א), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ע"ט).

ו. מוצאי תשעה באב.

1. זמן החפיפה.

(א) עי' סי' קצ"ט סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

2. לאכול הסעודה המפסקת אחר החפיפה: לפי השיטות שהחפיפה הוי ערב ת"ב.
(א) מיקל.

1) נטעי גבריא (ח"ג פרק ה' סעי' כ"ה, בין המצרים פרק ע"ב סעי' ז') – "רשאית להקדים את החפיפה לפני סעודה המפסקת".

2) שיעורי טהרה (עמ' שמ"ג ד"ה בערב) – "בערב ט' באב, יש להקל לאכול סעודה מפסקת אחר החפיפה".

3) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' ע"ג, עמ' ש"פ).

3. לאכול מוצאי ת"ב קודם טבילתה: לפי השיטות שהחפיפה הוי ערב ת"ב.

(א) מחמיר, חוץ משתיה – זרע אמת (ח"ג יו"ד סי' קי"ח), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק פ"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, עמ' ש"פ).

(ב) מיקל – לחם ושמלה (סי' קצ"ט שמלה ס"ק ח', "דצריכה לסעודה קודם אחר התענית"), עי' נטעי גבריא (בין המצרים פרק ע"ב סעי' י', "כשעושה חפיפה בערת"ב אפ"ה במוצאי ת"ב מותרת לאכול מעט לפני הטבילה, בכדי שיהיה לה ישוב הדעת").

(ג) מראי מקומות – בדה"ש (סי' קצ"ט סעי' ו' ב' ד"ה תחוף, סוף עמ' ק"ח), חזון עובדיה (ארבע תעניות עמ' רמ"ו סוף הע' ב'), אוהל שרה (ח"א פרק ב' הע' כ"א, "וצ"ע"), אמרי יוסף (פרק מ"ה).

1) שיעורי טהרה (עמ' שמ"ג ד"ה בערב) – "ולמעשה יש לנהוג לפי הענין שמרגישה בכוחותיה וישוב דעתה".

ז. מוצאי יום כיפור.

1. לאכול הסעודה המפסקת אחר החפיפה.

(א) מיקל.

1) פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ו') – "הטובלת במוצאי יו"כ מותר לה לאכול בשר בסעודה המפסקת אבל במוצאי יו"כ שתאכל בשר רק לאחר הטבילה".

2) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' ע"ג, עמ' ש"א).

2. לאכול מוצאי יום כיפור קודם טבילתה.

(א) מחמיר, חוץ משתיה – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"א).

(ב) מיקל – לחם ושמלה (סי' קצ"ט שמלה ס"ק ח'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (מעשה שהיה מוצאי יו"כ תש"ע, עושה חפיפה רגילה ערב יו"כ ואוכל אחר יו"כ כיון שהוא סעודת מצוה [כדאי ברמ"א סי' תרכ"ד], אבל רק עוף ולא בשר. ואח"כ עושה קצת חפיפה כמו כל מוצ"ש, ומנקה השיניים היטב).
(ג) לענין אכילת בשר - עי' לעיל.

ח. מוצאי שאר תענית ציבור.

1. מראי מקומות.

(א) נטעי גבריא (ח"ג פרק ה' סעי' כ') – "כשחל זמן טבילתה בלילה שאחר תענית ציבור, אע"פ שעשתה החפיפה ביום, רשאת לטעום קודם הטבילה בהגיע סוף זמן התענית, אולם תיזהר להדיח פיה וידיה ולנקר היטב השיניים. ואם אין לה ישוב הדעת לעשות החפיפה כראוי, מוטב שתעשה הכל בלילה אחר הטעימה. ועפ"י עצת הרבנים כדאי לתת זכות קדימה לנשים המתענות לטבול במקוה".

נו. התעסקות בבצק ושעוה ביום הטבילה.

א. רק בצק ושעוה או ה"ה שאר דברים שנדבקים.

1. ה"ה שאר דברים שנדבקים ואינם עוברים בקלות – חכ"א (כלל קכ"א סעי' א'), "ואין לה לעסוק כל היום בבצק ובשעוה ובשאר דברים הנדבקים שאינו עובר בקל כדי שלא תידבק בה", ערה"ש (סעי' נ"ד, "וכיוצא בזה דברים המתדבקים שלא ידבק בה וכן נהגו"), בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות ו'), "ותזהר כל יום הטבילה שלא לעסוק בבצק וכיוצא בדברים הנדבקים, שאינם עוברים מן הגוף בנקל", ח"ת (נדחי ישראל פרק מ"א אות ט"ז, סוף גדר עולם אות ט"ז, טהרת ישראל פרק י"ג אות ט"ז), בדה"ש (ס"ק קצ"א), אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', הכנות לטבילה סוף אות א'), אורחות הבית (פרק כ"ג סעי' ט"ו), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו אות כ"א), פרי טהרה (סעי' מ'), בנה ביתך (סי' י"ז סעי' ג'), שיעורי טהרה (עמ' ש"א ד"ה וכן), משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק ק"ע), אהל שרה (עמ' פ"ז).
2. ציורים.

(א) פרי טהרה (סעי' מ"א) – "ולכן נשים המסירות את שערותיהן על ידי שעוה [waxing], לא יעשו כן ביום הטבילה".

פרי טהרה (סעי' מ"א) – "ועצה טובה שלא לעסוק בדבק [glue] ביום הטבילה".

(ב) פתחי תשובות (סוף סעי' כ"ד ד"ה וברמ"א) – "וה"ה בשאר דברים הנדבקים כגון פלסטלינה, דבק או צבע, וכן יש להמנע מנקוי דגים, שכידוע הקשקשים נדבקים לידיים וכיון שהם שקופים קשה להבחין בהם, ומ"מ אם נצרכת לזה תלבש כפפות על ידיה".

(ג) בנה ביתך (סי' י"ז סעי' ג') – "או דברים שצובעין הידים כמו קערשי"ן וכדומה".

(ד) יסוד הטהרה (פרק ז' סעי' ט') – "וכן עליה לטהר שלא להתעסק בשאר דברים העלולים להדבק לגופה או לשערה, כמו: דבק, צבע וכיו"ב".

(ה) נטעי גבריא (ח"ג פרק ד' סעי' כ"ד - סעי' ל"א) – "תמנע מקילוף הרבה מיני פירות וירקות ... תפוחי אדמה ... לא תעסוק בדגים לנקותן או לקלפן וכן בפתיחת והכשר בשר ... דברים המדביקים ... כגון צבעים או משחת נעלים".

1 (א) אמנם עי' פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ח'), "אינה צריכה להמנע מקילוף הרבה פירות וירקות ביום הטבילה אף שידיה נצבעין על די זה דמה שאינו יורד אחר הרחיצה אינו חוצץ דהוי חזותא בעלמא".

ו) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו אות כ"א) – "כגון לצבוע איזה דבר וכדומה".

ז) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Kneading dough is not allowed on the day that a woman goes to the mikvah because we are afraid that the dough could get stuck, etc. How far do we go with this? What about dough-ey substances or batters, like matzah ball mix, that are kind of thick but not quite like challah dough? Even some cake/brownie batters can get pretty thick.

R' Y. Berkovits wrote: There is a difference between dough (and similar sticky substances), and a tavshil. Dough should not be handled all day, while a tavshil can be handled until the chafifa (but not afterward). Most batters would be more similar to a tavshil. However, sure there can be batters that would be sticky enough to be like dough. Regardless, who uses their hands to make batters? Using a mixer is no problem, just try to avoid touching it by hand.

(ח) אהל שרה (עמ' פ"ז) – "ולכן נשים המסירות את שערותיהן על ידי שעוה (waxing) לא יעשו כן ביום הטבילה".

ב. פרנסתה בכך.

1. מיקל.

(א) פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ז') – "אשה שפרנסתה בלישת בצק יכולה להקל ללוש בצק ביום הטבילה רק תיזהר היטב שלא ידבק לה הבצק על בשרה במקום שתשכח אח"כ להוריד את זה ותלבש בגד מיוחד להיכר שתזכור כל הזמן שהיום ליל טבילתה ושהיא צריכה לזיז".

(ב) נטעי גבריא (ח"ג פרק ד' סעי' כ"א) – "ואם זו פרנסתה יש להתיר".

(ג) בנה ביתך (הוספות לדף רי"א, עמ' תקכ"ז) – "אשה שפרנסתה הוא להתעסק בבצק (כגון אלו העוסקים בבית האופה למצות מצוה) נראה דיש להתירה לעסוק בבצק ביום לכתה לטבילה, ותזהר אח"כ לרחוץ היטב ידיה שלא תשאר שום דבר דבק על

ידיה. דומה למה שהותר בסד"ט (שם ס"ק מ"ט) להתעסק בבצק לאפיית חלות לש"ק, כ"כ אפ"ל דצורך שפרנסתו הו"ל ג"כ לצורך מצוה".

ג. ללוש בצק במיקסר.

1. עדיין מחמיר.
 - (א) שיעורי טהרה (עמ' ש"א ד"ה כתב) – "ודין זה הוא אף אם אינה לשה הבצק בידיה אלא במיקסר, דגם באופן זה מצוי שנדבק בה ויש לחשוש שמא לא תראה להסירו ויחצוץ בטבילה".
 - (ב) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו אות כ"א) – "ואפילו כהיום שיש קעני"ט מאשי"ן נראה דאין להתיר ללוש ביום הטבילה כיון שסכ"ס **צריכין גם לעסוק קצת בהבצק**".
 - (ג) מראה כהן (שמעתי בשיעור תשע"ג).
 - (ד) פתחי תשובות (עמ' תק"ט).
2. מיקל.
 - (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) – לשונו מובא לעיל.

ד. לכבוד שבת.

1. אם מוכרחת, מיקל.
 - (א) חכ"א (כלל קכ"א סעי' א') – "ולכבוד שבת ויום טוב אם אין לה מי שישמנה מותרת ללוש".
 - (ב) ח"ח (נדחי ישראל פרק מ"א אות ט"ז, סוף גדר עולם אות ט"ז, טהרת ישראל פרק י"ג אות ט"ז) – "אך אם צריכה לעשות לכבוד שבת תעשה הכל".
 - (ג) בן איש חי (שנה ב' פ"ר שמיני אות ו') – "וערב שבת וערב יום טוב שמוכרחת לעסוק בזה, תזהר לרחוץ יפה אחר כל עסק, ותשים דעתה על זה".
 - (ד) אמירה לבית יעקב (פרק ד' אות ב') – "אם חל ליל הטבילה בליל שבת ואין מי שילוש לה בערב-שבת את-הבצק לחלות-השבת תלוש אותן בעצמה".
 - (ה) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק ח' סעי' י"ג) – "ומכל מקום מותר לאשה שרגילה בכך ללוש בצק לכבוד שבת, אם אין לה מי שיעשה זאת במקומה".
 - (ו) פתחי מגדים (פרק י"ז סעי' ג').
 - (ז) משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קס"ט).
2. אם דרכה, מיקל.
 - (א) סד"ט (ס"ק מ"ט) – "ולפי"ז נראה דה"ה מ"ש הרמ"א בהגה"ה שאין לה לעסוק כל היום קודם הטבילה בבצק כו', אם הוא ערב שבת ודרכה ללוש העיסה בעצמה העיסה לכבוד שבת שג"כ מותר רק שתרחוץ ידיה יפה שלא יהא נשאר דבוק בהם".
 - (ב) קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' י', לחו"ש לחם ס"ק ס"ג) – "אך בערב שבת אם דרכה ללוש בעצמה לכבוד שבת אל תמנע, רק תזהר לרחוץ אחר כך ידיה יפה יפה".
 - (ג) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק כ"ה) – "ועיין ס"ט שכתב...".
 - (ד) מלבושי טהרה (סוף סעי' ל"ג).
 - (ה) דרכ"ת (ס"ק פ"ד).
 - (ו) יד יצחק (ח"ב סי' ל"ה אות ד').
 - (ז) טהרת ישראל (סעי' פ"ו) – "ומ"מ אשה שדרכה ללוש ע"ש בעצמה העסה לכבוד שבת מותרת".
 - (ח) פתחא זוטא (ס"ק מ"ג).
 - (ט) שערי טוהר (שער י"ח סעי' כ"ט).
 - (י) הגרשו"א זצ"ל (הג' לס' אמירה ליעקב אות ו') – "וכן אם דרכה ללוש בעצמה את הבצק".
 - (יא) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"ח אות צ"ו).
 - (יב) ששבה"ל (ס"ק ז', סיכום אות ו').
 - (יג) בדה"ש (ס"ק קצ"ג).
 - (יד) אורחות הבית (פרק כ"ג סעי' ט"ו).
 - (טו) פרדס שמחה (ס"ק ס"א).
 - (טז) שערי טבילה (סי' ל"א ענף ו' אות ט"ז).
 - (יז) מראה כהן (עמ' צ"ג אות ח') – "אם דרכה ללוש בעצמה, מותרת ללוש לכבוד שבת אף שליל טבילתה הוא בליל שבת".
 - (יח) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו אות כ"א).
 - (יט) יסוד הטהרה (פרק ז' הע' ט').
 - (כ) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' רס"ד).
 - (כא) פרי טהרה (סעי' מ').
 - (כב) בנה ביתך (סי' י"ז סעי' ג').
 - (כג) שיעורי טהרה (עמ' ש"א).
 - (כד) אהל שרה (עמ' פ"ז).
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק פ"א).

(א) נטעי גבריא (ח"ג פרק ד' סעי' כ"ב) – "ואך אם דרכה ללוש ביום חמישי אם אירע אונס רשאית ללוש בער"ש דהוי כבוד השבת, ואפילו יש אחרים שילוש עבודה, ויש מחמירים שאם יכולה ללוש ע"י אחרים בער"ש עדיף".
 4. עצה טובה: להשתמש בכפפות גומי (rubber gloves) וכדומה – נטעי גבריא (ח"ג פרק ד' סעי' כ"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' רס"ה), פרי טהרה (סעי' מ'), אהל שרה (עמ' פ"ז).

ה. כבוד שבת: ללוש ביום חמישי לכבוד שבת.

1. מיקל.
 (א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"ח אות צ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות י') – "אם לשה בשאר ימי השבוע לכבוד ש"ק, ג"כ מותר".
 (ב) ששבה"ל (ס"ק ז', סיכום אות ו') – "דפשוט דה"ה ביום ה' כשהוא לצורך שבת מותר ללוש".
 (ג) שבט הקהתי (ח"ב סי' רס"ה) – "אפילו ביום ה' אם חל טבילתה בליל ו'".
 (ד) מראה כהן (פרק ו' הע' כ"ה) – "ונראה דה"ה אם צריכה ללוש ביום חמישי לכבוד שבת וחל ליל טבילתה בליל שישי שמותרת ללוש".
 2. מחמיר.
 (א) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ו אות כ"א) – "אכן אם כמה פעמים דרכה ללוש ביום חמישי משמע דאין להתיר, וכן מי שדרכה בכל שבוע ללוש ביום חמישי וחל טבילתה בליל שישי נראה דאין להתיר דהרי יכולה ללוש ביום השישי".

ו. כבוד שבת: רק חלות או כל עיסה.

1. כל עיסה.
 (א) ששבה"ל (ס"ק ז', סיכום אות ו') – "וכן בצק לעוגות".
 (ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', הכנות לטבילה סוף אות א') – "מותר לה ללוש בצק ולהתעסק בכל דבר שהוא לצורך שבת וחג".
 (ג) שבט הקהתי (ח"ב סי' רס"ה) – "מותר לאשה הרגילה לאפות עוגה לכבוד שבת לאפות".

ז. אם עסקה בבצק לכבוד שבת, אם מותר להוסיף.

1. מחמיר – נטעי גבריא (ח"ג פרק ד' סעי' כ"ב), "ומ"מ אינה רשאית ללוש יותר שלא לצורך שבת, אמנם א"צ לצמצם".
 2. מסופק – שבט הקהתי (ח"ג סי' רמ"א אות ג'), "אם עסקה בבצק לכבוד שבת ... אפשר דאמרינן דאח"כ ג"כ הותר לה לעסוק עוד בבצק אפילו שלא לצורך שבת. כיון דבלא"ה ידיה מדובק בבצק, וצ"ע".
 3. לכמה שבתות.
 (א) מיקל – ששבה"ל (ס"ק ז', סיכום אות ו'), "וגם לכמה שבתות", שבט הקהתי (ח"ב סי' רס"ה), "אפילו אם היא אינה אופה בכל שבוע אלא אופה פ"א לכמה שבועות ומחזיקה במקרר כמו שנהג היום, ג"כ מותרת לאפות לכבוד שבת אפילו חל טבילתה בלילה".

נז] בית הסתרים: שלא בדקה קודם הטבילה - סעיף כ"ה.

א. מה טעם החילוק בין בית הסתרים לבדיקת הגוף וחפיפת הראש.

1. כאן אמרינן ודאי נפל קודם גמר טבילתה, שאינו מצוי שיפול אחר גמר טבילתה.
 (א) לבוש (סי' קצ"ח סעי' כ"ה) – "דלא דמי לבדיקת הגוף וחפיפת הראש דאם לא עשתה לא עלתה לה טבילה כמו שיתבאר בעזה"י, דהתם חיישינן אם היה שם דבר החוצץ שמא אחר טבילתה בעת עלייתה מן הטבילה נפלו ממנה על ידי המים ובעת הטבילה חצצו, אבל בית הסתרים אם היה שם דבר החוצץ אמרינן ודאי נפל קודם גמר טבילתה, שאם לא נפל קודם גמר טבילתה אינו מצוי שיפול אחר גמר טבילתה, אדרבה כיון שכך יצאה מן המים ולא נפל על ידי פתיחת בית הסתרים בעת הטבילה למה יפול אחר הטבילה, אדרבה שם יש לו מקום להשאר ולהתדבק שם בבית קמטיה, וכיון שלא נמצא דבר, ודאי לא היה שם או נפל קודם גמר טבילתה".
 (ב) דברי חמודות (נדה הל' מקוואות ס"ק צ"ב) – "ויראה דטעמא דכיון דבית הסתרים הם ואין המים באין שם אין כאן חששא דאימא ברדיוני נפל וכיוצא בזה דיותר היה ראוי שיפול בשעת הטבילה שנפתחו קצת בית הסתרים כדלקמן וכ"כ רמ"י ז"ל בס"י קצ"ח סעיף כ"ה".
 (ג) מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ח ענף ב'), לשונו מובא לקמן.
 2. (1) רע"א (סי' קמ"ח על הש"ך ס"ק ל"ב) – "ולחנם דחק. וביותר דאם נימא דבעיא הוכחה א"כ בסכ"ו הא עכ"פ ליכא הוכחה להקל דהא באמת נמצא חציצה".
 2. כאן לא בעינן ביאת המים ממש, לכך תלינן לקולא.
 (א) ש"ך (סי' קצ"ח ס"ק ל"ב) – "כתב העט"ז והמעדני מלך דף שט"ו ע"א הטעם דבבית הסתרים כיון שיש לה מקום להשאר שם ולהתדבק בבית קמטיה אמרינן ודאי לא היה שם דבר למה יפול אחר הטבילה עכ"ל ולחנם דחק דלהכי ל"ד לבדיקת הגוף וחפיפת הראש דהתם בעינן ביאת מים ותלינן לחומרא אבל הכא לא בעינן ביאת מים (אלא ראוי לביאת מים) לכך תלינן לקולא כדלקמן סכ"ו וכ"מ בראב"ד וכן מבואר בט"ו לקמן סימן קצ"ט ס"ט".
 (1) סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק נ') – "עלתה לה טבילה. הטעם כיון דא"צ לביאת מים אלא ראוי לביאת מים תלינן לקולא ש"ך דלא כעט"ז והמע"מ וכבר כתבתי לעיל דלדעת הריטב"א הטעם פשוט כיון דא"צ לביאת מים אלא מד"ס מש"ה תלינן לקולא

ולדעת התוספות דס"ל דראויה לביאת מים בעינן מדאורייתא צ"ל הטעם כיון דהתורה הקילה בביה"ס דלא בעי ביאת מים ממש אף חכמים שגזרותיהם הקילו ג"כ דהא מעוטו ומקפיד אינו חוצץ מן התורה אלא מד"ס".

(2) תשובה מאהבה (ח"א סי' ל"ו) – "נלע"ד ברור כוונת הש"ך וכל האחרונים ראוי לב"מ לביה"ס מה"ת עם כל זה יש להקל אם לא הדיחה ביה"ס (וכיוצא בזה יעוין קצ"ט סעיף י"ב) בעבור שהתורה הקילה ולא הקפידה אלא ראוי ולא ב"מ ממש כשאר הגוף וגם אינו אלא מיעוט המקפיד דרבנן וכן נראה מט"ז סי' קצ"ט ס"ק י"ז דביה"ס ראוי לב"מ דבר תורה יעוין"ש".

(3) זרע אמת (ח"ב סי' פ"ו סוף ד"ה זאת) – "בש"ך ... אצ"ל א' משתים או דס"ל דמ"ש דבית הסתרים בעי' ראוי לביאת מים אינו אלא מדרבנן או דס"ל דכיון דהקלה התורה בבית הסתרים דלא בעי' ביאת מים ממש אלא ראוי לביאת מים אנן נמי מקלי' בכל ספקא דידהו וק"ל".

(4) מראי מקומות – אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ח ענף ב', לשונו מובא לקמן), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ח שפ"ח ס"ק צ"ג, ס"ק צ"ד).

א. רע"א (סי' קמ"ח על הש"ך ס"ק ל"ב): האם יש לה חיוב לבדוק אחר טבילתה בבית הסתרים שלה - עי' לקמן.

3. דכיון שהוא נסתר אין דרך לבוא שם דבר החוצץ מ"ה אין בזה חשש.

א) ט"ז (סי' קצ"ט ס"ק י"א) – "קשה הא מ"מ בעינן ראוי לביאת מים וכ"ש בסעיף י"ב דהקילו בבית הסתרים אפי' בנמצא דבר חוצץ מ"ט ונראה דכיון שהוא נסתר אין דרך לבוא שם דבר החוצץ מ"ה אין בזה חשש אם לא במידי דמוכח כגון בההיא דסעיף י"ב".

1) קשה, שבין השינים הוי בכלל ביה"ס – סד"ט (ס"ק כ"ה, "עי' לעיל בסי' קצ"ח מ"ש בש"ך ס"ק ל"ב, ובמ"ש שם, ודלא כהט"ז שכתב כאן הטעם דכיון שהוא נסתר מאין דרך לבא שם דבר החוצץ, וזה אינו דהא בכלל ביה"ס הוא בין השינים, ועיקר ראיות הראב"ד ז"ל שממנו מקור דין זה הוא מהא דשפחתו של רבי שנמצא לה דבר החוצץ בין שיניה וכמ"ש הב"י בסימן קצ"ח, ובין השינים ודאי דבר רגיל הוא להיות ביניהם דבר חוצץ כמ"ש הב"י סימן קצ"ח, אלא ע"כ כמ"ש הש"ך או כמ"ש"), הו"ד בבדה"ש (סי' קצ"ח ציונים ס"ק תט"ז), אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ח ענף ב', לשונו מובא לקמן).

ב) מראי מקומות – פרדס רמונים (סי' קצ"ח שפ"ח ס"ק ל' ד"ה ובישוב), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ט כו"ל ס"ק כ"א).

4. אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ח ענף ב') – "שהקלו בטור בשם הראב"ד ובש"ע סי' קצ"ט סעי' ט' ובסי' קצ"ח סעי' כ"ה בביה"ס שאף שלא בדקה קודם טבילה עלתה לה טבילה אף שבכל הגוף לא עלתה לה טבילה וכתבו הטעם כיון שאין צריך לביאת מים שלא מובן כלל רק אם נימא שמה שצריך ראוי ביאת מים הוא רק מדרבנן כשיטת הריטב"א וי"מ ברשב"א שהוא מדרבנן אבל להפוסקים שהוא מדאורייתא ומשמע שכן סובר המחבר שלא הזכיר בב"י שיטת הריטב"א, ובעה"ש כתב שמכל הראשונים משמע דהוא מה"ת איזה טעם הוא להקל בבית הסתרים כיון שעכ"פ חוצץ מדאורייתא כמו במקום הגלוי ועיין בט"ז שהקשה זה בסי' קצ"ט ס"ק י"א וטעמו דחוק מאד דהא כל ראיית הראב"ד הוא משפחה של בית רבי כדאיתא בב"י סי' קצ"ח ושם מצוי דבר החוצץ כדהקשה בסד"ט סי' קצ"ט ס"ק כ"ה. וטעם העט"ז והמע"מ שבש"ך סי' קצ"ח ס"ק ל"ב נמי דחוק מאד. וגם הא מפורש בטור וש"ע שהטעם הוא משום שא"צ לביאת מים וכן כתב הש"ך שהטעם הוא משום שלא בעינן ביאת מים תלינן לקולא. אבל איזה טעם הוא כיון שגם זה מדאורייתא. ומה שהטעים בעה"ש טעם זה בסעי' נ"ו אינו מובן. וגם מש"כ הסד"ט בסי' קצ"ח סק"נ אינו נכון כלל דעכ"פ לא הקלה תורה בחציצה ולמה נקל אנן. אבל למה שבארתי ניהא בפשיטות דכיון דרק חציצות הדבוקים ומסובכים חוצצין ולכן כיון שאחר טבילתה בדקה ולא נמצא שם דבר החוצץ שכל החשש הוא דאפשר היה עליה בעת הטבילה דבר חוצץ וברדיוני נפל אין שייך לחוש בדבר הדבוק ומסובך בגוף אלא במונח בעלמא על הגוף שאינו חסרון בעצם הגוף שהוא חציצה דמין הב' שאינו חוצץ בביה"ס אף אם היה שם לכן עלתה הטבילה. ורק בגוף שבעי ביאת מים ממש וחוצץ שם גם חציצה כזו חוששין דברדיוני נפל ולא עלתה הטבילה והוי הטעם שכתבו הטור והש"ע נכון כפשוטו".

ב. האם צריכה לבדוק אחר טבילה בבית הסתרים שלה.

1. מחמיר.

א) מטעמי יצחק (ח"ב סי' ל"ו) – "בודאי מחויבת לעיין ולבדוק אחר הטבילה בבית הסתרים שלה אם לא נמצא שם שום דבר החוצץ כדמשמע מדברי המחבר בסי' קצ"ט סעי' ט"ו".

ב) הגר"ו אוסטרליץ (קובץ מפרשים מכת"י, סי' קצ"ט על סעי' ט').

ג) בדה"ש (סי' קצ"ח ס"ק קצ"ח).

ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"א) – "שאם לא חפפה גופה או הבית הסתרים שלה, שמחויבת לעיין אחר הטבילה לראות אם יש דבר החוצץ. וכן משמעות הש"ע בס' קצט ס"ט. אבל כל שחפפה כראוי, אין לבדוק עצמה אח"כ. ואדרבה יש שנוהגין אחר הטבילה לאכול דברים הנדבקים בשיניים או לילך בטיט".

1) וכן נראה המחבר (סי' קצ"ט סעי' ט'), ולבוש (סי' קצ"ט סעי' ט') – "אם לא עיינה אותם קודם לכן ואחר כך עיינה אותם ולא מצאה בהם שום דבר, עלתה לה טבילה".

2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ח הע' כ"ח), פרי טהרה (הע' מ"ח).

א) רע"א (סי' קצ"ח על הש"ך ס"ק ל"ב) – "למה דמסיק הש"ך הכא לכך תליא לקולא דמשמע דעכ"פ בעיא בדיקה לבית הסתרים אלא דמהני בדיקה שלאחר הטבילה ולא חיישינן דנפל בעלייתו דתלינן לקולא ויקשה ג"כ מההיא דסכ"ו דהא התם ליכא כלל בדיקת בית הסתרים דהא באמת מצאה חציצה אלא דיש לתלות בנתעסקה אבל מ"מ לא היה בדיקה לבית הסתרים וצ"ע".

ב) אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ח ענף ג') – "יש טעם גדול לומר דביה"ס לא צריך בדיקה לעכובא אף אחר הטבילה, משום דודאי רוב בנ"א אין עליהם דבר החוצץ לטבילה אף מדרבנן וכ"ש החוצץ מדאורייתא שהוא רק ברובו המקפיד וזה שבעי עיון הגוף אף מדאורייתא כדאיתא בטור בשם הרמב"ן ובמפרשי הש"ע והוא מגמ' ב"ק דף פ"ב הוא משום דכיון דהוא בחזקת טומאה חוששין גם למעוט המרע הטבילה וצריך לידע בברור שטבל כדון. וא"כ הוא רק בגלוי שבעי ביאת מים שספק החציצה הוא ריעותא

בהטבילה ויש כאן חזקת טמא ומעכב העיון אבל בביה"ס שלא בעי ביאת מים ואין החציצה שם מרע את הרי טבל לפניך ואיתרע חזקת הטומאה כדבארתי אין מעכב שוב עיון כלל דכיון שליכא חזקת טומאה אין לחוש למעוט. ואולי אין כלל חיוב עיון מדאורייתא בביה"ס כיון שהחזקת טומאה יותרע בברור בהטבילה ובידו לטבול נמצא שלגבי זה ליכא כלל חזקת טומאה ולא בעי עיון בביה"ס לא קודם ולא אחר הטבילה. ואולי גם מדרבנן ליכא חיוב עיון מדינא. ועיין בסד"ט סי' קצ"ט ס"ק כ"ה...".

(ג) לבושי עז (סי' קצ"ח סעי' כ"ה תמצית אות ה', סי' קצ"ט תמצית סעי' ט' אות ב') – "נחלקו הפוסקים".

נח[בית הסתרים: לא בדקה קודם, ואחר הטבילה התעסקה בדבר החוצץ - סעיף כ"ו.

א. נמצא שם מאותו מין - ראשונים.

1. תולין להקל.

(א) ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' ב') – "ואם לא נמצא עליה דבר חוצץ אע"פ שלא בדקה קודם טבילה עלתה לה טבילה, ואינו דומה לבדיקת הגוף ולחפיפת הראש כדבעינן למימר קמן, דהא שפחתו של רבי לא בדקה את שניה קודם טבילה ואפילו הכי טעמא דנמצא עצם בין שניה הצריכה ר' טבילה אחרת, הא לאו הכי לא. ותו שמעינן משפחתו של רבי שצריכה אשה לבדוק בין שניה משום עצם או משום בשר מהודק או משום דבר אחר. והיכא דלא בדקה קודם טבילה בין שניה ולא בית הסתרים שלה, ואחר טבילה נמי לא בדקה עד שאכלה או שנתעסקה בכתמים ובתבשילים, ואח"כ בדקה ומצאה עצם או דבר חוצץ בין סתריה, מסתברא דכי האי גונא לקולא תלינן בהו ואמרינן דבתר טבילה עיילו בה הואיל ואין צריכין שיבואו בהם המים".

2. מחמיר.

(א) רוקח (סוף סי' שי"ט) – "מצאתי מעשה באשה שטבלה ונמצא בשר בין שיניה והצריכה טבילה אחרת מההוא עובדא דמייתי בפ"ק דקדושין מעשה בשפחתו של ר' שטבלה ונמצא לה עצם בין שיניה והצריכה ר' טבילה אחרת ואפי' אי לא ידעינן מתי נכנס בין שיניה שמא אחר טבילה הא אמרינן טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אעפ"י שנתעסק באותו המין כל היום כולו לא עלתה לו טבילה".

ב. נמצא שם מאותו מין - פוסקים.

1. תולין להקל.

- (א) מחבר (סי' קצ"ח סעי' כ"ו, סי' קצ"ט סעי' י"ב) – "תלינן לקולא ואמרינן דבתר טבילה עיילי בה".
- (ב) לבוש (סי' קצ"ח סעי' כ"ה, סי' קצ"ט סעי' ט', סעי' י"ב).
- (ג) אורחות יושר (פרק כ"ג ד"ה האשה ששכחה).
- (ד) זכור לאברהם (ח"א יו"ד אות נ', קס"ד ריש ע"א).
- (ה) מקור חיים (סי' קצ"ח ס"ק צ"ב, תפארת צבי ס"ק כ"ב, סי' קצ"ט מקור חיים ס"ק נ"ט).
- (ו) טהרת הבית (ח"ג טבילה סעי' ט').
- (ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תנ"ז) – "שהלכה להקל כש"ע".

2. מחמיר.

- (א) ש"ך (סי' קצ"ח ס"ק ל"ג, סי' קצ"ט ס"ק י"ט) – "ויש להחמיר".
- (ב) בית לחם יהודה (סי' קצ"ח ס"ק ט"ז) – "לכתחלה צריך להחמיר ובדיעבד שרי ואם עברה לילה אחת אינה צריך לטבול שנית".
- (ג) סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק נ"ב, סי' קצ"ט ס"ק ל"ו).
- (ד) חכ"א (כלל ק"כ סעי' י"ד, אמנם עי' סעי' י"ח).
- (ה) לחור"ש (סי' קצ"ח לחם ס"ק ס"ח).
- (ו) מלבושי טהרה (סי' קצ"ח סעי' ל"ו) – "ויש להחמיר".
- (ז) טהרת ישראל (סי' קצ"ח סעי' צ"ה, סי' קצ"ט סעי' ל"ט) – "יש להחמיר להצריך טבילה אחרת ובדיעבד שרי ואם עברה לילה אחת א"צ טבילה שנית".
- (ח) בדה"ש (סי' קצ"ח ס"ק ר"ז, סי' קצ"ט ס"ק קכ"ז).
- (ט) ששבה"ל (סי' קצ"ט סעי' י"ב סיכום אות א').
- (י) פרדס שמחה (סי' קצ"ח ס"ק ס"ג).
- (יא) לבושי עז (סי' קצ"ט תמצית סעי' י"ב אות א').
- (יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תכ"ז).
- (יג) פרי טהרה (סי' קצ"ט סעי' ל"ז).
- 1) עבר הלילה, מיקל – בית לחם יהודה (סי' קצ"ח ס"ק ט"ז, לשונו מובא לעיל), טהרת ישראל (סי' קצ"ח סעי' צ"ה, סי' קצ"ט סעי' ל"ט, לשונו מובא לעיל), פתחא זוטא (סי' קצ"ח סוף ס"ק מ"ד, ס"ק מ"ה), פרדס שמחה (סי' קצ"ח ס"ק ס"ג), עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ח הע' ס"ט), פרי טהרה (סי' קצ"ט סעי' ל"ז).
- 2) לנתה עם בעלה, מיקל – ששבה"ל (סי' קצ"ח סעי' כ"ו סיכום אות א'), "והמחמיר יחמיר רק בלא לנתה עם בעלה", לבושי עז (סי' קצ"ח סעי' כ"ו תמצית אות א').
- 3) מראי מקומות – בדה"ש (סי' קצ"ח ציונים ס"ק תכ"ה, "וצ"ע").
- 4) בלי ברכה – שבילי טהרה (סי' ע"ט, "שלא תברך שוב").

3. אם חצצה שיניה קודם טבילה כדן, יש להקל.

(א) בית שערים (יו"ד סי' רע"ח ד"ה אבל לפענ"ד) – "אבל לפענ"ד לפמ"ש הש"ך סי' ח"י סקכ"ה דמשום הכי בשחט בסכין בדוק ונאבד אח"כ קודם בדיקה ואח"כ נמצא והוא פגום שחיתתו כשרה כיון שנאבד יצא בחזקת היתר אבל בנפל ע"ג קרקע וספק אם

נפל על חודו ונמצא פגום אסור כיון דהסכין לפנינו וצריך בדיקה אכתי לא יצא מעולם בחזקת היתר ע"ש ולפי המבואר בש"ך סי' קצ"ח סק"ל חיוב לחצוץ שיניים קודם טבילה שהרי שיניים מצויין למצוא ביניהם שיורי מאכל כמ"ש ב"י ואפילו אמרה אבדוק אחר הטבילה בין השיניים חיישינן שמא תשכח מלבדוק ע"ש ולפי זה אם לא בדקה שיניה קודם טבילה צריכה לבדוק אחר טבילה ובהכי מיירי המחבר סכ"ו שלא בדקה לא קודם טבילה ולא אח"כ ועל זה קאי הרוקח דמחמיר בלא בדקה קודם טבילה דצריכה לבדוק אח"כ וא"כ לא יצא הדבר בהיתר לכן החמיר הרוקח אבל בנ"ד שחצצה שיניה קודם טבילה כדין א"כ מיד שטבלה יצא הדבר בהיתר מודה רוקח דתלינן בלאחר טבילה וא"צ טבילה אחרת".

(ב) עי' שערי טוהר (שער כ' ס"ק י"ג).

(ג) פרי החיים (סי' כ"ח ד"ה ומעתה).

1) מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ח שפ"ח ס"ק צ"ח).

4) מראי מקומות – ערה"ש (סי' קצ"ח סעי' נ"ז), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ח שפ"ח ס"ק ק').

(א) סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק נ"ב) – "והש"ך כתב בשם הרוקח להחמיר ... ואף על פי שהוא ספיקא דרבנן, מכל מקום מצינו בכמה דברים שהחמירו בנדה אפילו בדיעבד ושלא מן הדין וכמו שאכתוב לקמן וכמו שכתב הש"ך לקמן ס"ק ל"ו".

(ב) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ב) – "אלא שבעיקר הדבר שסיים הש"ך דיש להחמיר צ"ע מדוע החמיר כיון שהש"ע סתם לקולא כדברי הראב"ד ... שהפ"ח בא"ח סי' תצ"ז הכריח דל"א דשיל"מ ספיקו להחמיר אף בדרבנן רק בס' במציאות אבל לא בספק פלוגתא אלא שאפשר לומר ולחלק בזה כחילוק המל"מ הנ"ל דלענין דשיל"מ אף שהוא פלוגתא דרבנותא כיון שהספק תלוי במציאות אזלינן לחומרא ... ובזה א"ש נמי ליישב ד' הש"ך דהכא בס"ק ל"ג ממ"ש לעיל מזה בסק"י ג".

(ג) בית שערים (יו"ד סי' רע"ח ד"ה אכן) – "וידידי מעלתו נ"י כתב דלא החמיר רוקח אלא בעסקה בתבשילין ולא אכלה דלא תלינן דאכלה ולא אדעתה אבל היכא דודאי אכלה כמו בנ"ד גם רוקח מודה דתלינן באחר טבילה, ואינו נכון דא"כ המחבר דמיקל אפילו בלא אכלה דלמא אכלה ולא אדעתה וא"כ אפי' לא נתעסקה בתבשילין נמי נתלה דלמא נתעסקה ואכלה ולא אדעתה ואמאי נקט נתעסקה בתבשילין ועיין סיקצ"ט סי"ב, וגם לשון הרוקח שהביא הש"ך אפי' לא ידעינן וכו' לא משמע כן ...".

ג. אם לא נמצא עליה דבר חוצץ: האם הוא חולק בסעי' ט' [סי' קצ"ח סעי' כ"ה] - למחמירים לעיל.

1. נכון להחמיר.

(א) מחה"ש (ס"ק ל"ג) – "אם כן לדעת הרוקח שחולק על סברתו כאן, ממילא בס"ק שלפני זה גם כן חולק דלא עלתה לה טבילה כמו בבדיקת הגוף, וגם שם יש להחמיר כדעת הרוקח".

(ב) עי' דרכ"ת (ס"ק צ"ז) – "עיי' בחכ"א כלל ק"כ סעי' י"ד שהביא דברי הש"ך להחמיר (הנז' בדברינו בס"ק הקודם) ובסעי' י"ח כתב הדין כש"ע והני מילי סיתראי ניהו ועיי' בשו"ת חבלים בנעימים ח"ב יו"ד סי' נ"ו שעמד על סתירה זו וגם נשאל שם ע"ד שאכלה בשר ביום ולא ניקרה שיני' ולא מצאה כלום אחר הטבילה אם שייך חומרת הרוקח והש"ך גם כשלא מצאה כלום אחר הטבילה או כשמצאה וצידד שם להביא ראי' דד' הש"ך כחומרת הרוקח גם כשלא מצאה כלום ע"ש".

(ג) טהרת ישראל (סעי' צ"ג, אמנם עי' סי' קצ"ט סעי' ל"ד) – "ולכתחלה יש להחמיר לטובלה שנית".

2. מיקל.

(א) חכ"א (כלל ק"כ סעי' י"ג. עי' דרכ"ת ס"ק צ"ז, לשונו מובא לעיל).

(ב) עי' פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ל"ג) – "ולא אדע אם הרוקח חולק ג"כ על הדין המבואר בסעיף הקודם, או אפשר דשם מודי מטעמם של העט"ז והמעד"מ שהביא הש"ך בס"ק הקודם, או מטעמו של הט"ז בס"ק קצ"ט דבבית הסתרים לא שכיחי דבר החוצץ, ולא פליג רק בדין המוזכר בסעיף זה, דכיון שנמצא דבר חוצץ חשיב כאיתיליד בה ריעותא דלא תלינן לקולא ... וכן נראה מדברי הש"ך כאן ולקמן סי' קצ"ט ס"ק י"ט שאינו מחמיר רק בדין המוזכר בסעיף זה ושם בסעיף י"ב, אבל בדין המוזכר בסעיף הקודם ושם בסעיף ט"י אינו חולק בזה, ועיין".

(ג) לחוש"ש (שמלה ס"ק כ"ז).

(ד) מלבושי טהרה (סעי' ל"ה, סי' קצ"ט סעי' י"ז).

(ה) חדרי דעה (על סעי' כ"ה) – "ואהך דינא ע"כ לא פליג דהא זה מוכרת מהש"ס דדווקא בנמצא עצם בין שיני' הצריכה רבי טבילה אחרת הא לא נמצא אי"צ טבילה אחרת. ואפי' לא בדקה".

(ו) ערה"ש (סעי' נ"ו, סי' קצ"ט סעי' כ"א) – "ואם לא נמצא עליה דבר חוצץ אף ע"פ שלא בדקה קודם טבילה עלתה לה טבילה".

(ז) מחנה חיים (ח"ג יו"ד סי' כ"ג).

(ח) פתחא זוטא (ס"ק מ"ד).

(ט) אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ח ענף ב' ד"ה אך) – "להרוקח שהביא הש"ך בס"ק ל"ג דבדין הראשון בלא בדקה סובר ג"כ לקולא בביה"ס ובדין השני דנמצא דבר חוצץ אחר שנתעסקה בהם סובר גם בביה"ס לחומרא כמו במקום גלוי".

(י) טהרת הבית (ח"ג טבילה סעי' ח').

(יא) שבה"ל (ח"ב סי' ק"א על סעי' כ"ו, סעי' כ"ה ששבה"ל סיכום אות א', סי' קצ"ט סעי' ט' סיכום אות א') – "ומכ"מ גם הרקח אינו מחמיר רק אם מצאה כלום, אבל גם אם אכלה בשר ולא בדקה קודם טבילה ואח"כ לא מצאה כלום פשיטא דל"צ טבילה, ובד"ת ס"ק צ"ג לא כתב כן ודבריו צל"ע".

(יב) בדה"ש (בי' ד"ה עלתה, סוף עמ' נ"ה).

(יג) שבט הקהתי (ח"ג סי' ר"מ אות א', סי' רמ"ב ד"ה תשובה) – "ובמחצתה"ק ... שאר אחרונים חלקו עליו".

(יד) לבושי עז (סעי' כ"ה תמצית אות ד', סי' קצ"ט תמצית סעי' ט' אות א').

(טו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תי"ח).

3. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק ס"ג), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ק"א).

ד. מראי מקומות – חבלים בנעימים (ח"ב יו"ד סי' נ"ו).

1. שבט הקהתי (ח"ג סי' רמ"ב) – "באשה שביום טבילתה שם לה הרופא שיניים קיסם בין שיניה בעת הטיפול ואח"כ לקחו הרופא משם, והאשה בדקה בין שיניה לפני הטבילה אם לא נשאר שם כלום ולא מצאה כלום, ויומיים אחר טבילתה נקרה בין שיניה במחט ומצאה חתיכת קיסם, ומעת הטבילה עד שמצאה הקיסם לא נתעסקה בהני קיסמים לנקר שיניה, האם יש חשש חציצה. ונראה: דיש להקל דעתה לה טבילתה. חזא דכיון דחציצה ובדקה שיניה ולא מצאה שם כלום א"כ מה שנשאר הוי מיעוט שאינה מקפיד דאינה חוצץ ... ועוד נראה דאע"ג דהאשה אומרת דאחר טבילתה לא נקרה שיניה בקיסם, מ"מ אינה ודאי, דאפשר דלקחה קיסם שלא מדעתה וחציצה שיניה ולא אדעת' עכשיו לזכור ... והצעתי השאלה לפני הגאון הגדול ר' שלמה זלמן אוירבך שליט"א [זצ"ל] והשיב ג"כ בפשיטות דאין שום חשש וטעמו דהוי מיעוט שאינה מקפיד כיון דלא הפריע לה כלום הקיסם במשך היומיים".

נט] בית הסתרים: אותו מקום.

א. האם צריך להיות ראוי לביאת מים.

1. מיקל.

(א) חוות דעת (שו"ת רע"א ח"א סי' ס' ד"ה תו, רע"א נדה דף סו:) – "דלענין טבילה, אותו מקום א"צ להיות ראוי לביאת מים כיון דא"א שיכנסו מים לתוכה לא אצרכוה רחמנא, ותדע דהא אי לא כתב מיעוטא וידיו ה' צריך ביאת מים ממש ומה ה' לה לעשות".

(ב) גלות עליות (מקואות פרק ח' משנה ה' פסקא ד' אות ז') – "ונראה לדעתי שאין לנו להחמיר בזה כלל דנראה עיקר דתוך בית הערוה לא בעינן כלל ראוי לב"מ מפני דלא הצרכנו ראוי רק היכא שיוכל לבא שם מים משא"כ תוך או"מ לא יבאו שם מים בשום פנים לא מצרכינן גם ראוי, והוא סברת השואלים בנוב"מ מ"ת הנ"ל ובתשובת רעק"א הנ"ל והדין עמם שכן הוא האמת בלי ספק".

(ג) אבן יקרה (תליתאה סי' נ"ה).

(ד) אבני נזר (יו"ד סי' רנ"ה אות ב') – "אך נסמוך על סברת הרב ז"ל מליסא דכל שהוא בעומק שבלא זה לא יכנסו שמה המים מה איכפת בחציצה. והובא סברתו בתשו' רעק"א [מהדו"ק סי' ס']. ובתשו' מנחם עזרי' סימן ק"י בגובה החוטם אף ראוי לביאת מים לא בעינן. ובתוספי הרא"ש נדה (ס"ו ע"ב) זה לשונו ורחץ בשרו משמע אבראי. ומיהו ראוי לביאת מים בעינן כיון דלפעמים נכנס בו המים. מבואר דבמקום שלעולם אינו נכנס שם מים לא בעינן אף ראוי ולא איכפת לן בחציצה".

(1) דזהו דוקא למאן דס"ל דבית הסתרים לא בעי ראוי לביאת מים רק מדרבנן – רע"א (ח"א סי' ס' ד"ה אמנם, "נראה לי לדון להקל, די"ל כפשוטו דלקושטא דמלתא יש חילוק בין הטעמים, לטעמא דרבנן כיון דטומאה הוי כגלוי ממילא בבהס"ת היכי דלעולם סתרים ולא משכחת במקום ההוא שיהיה בגלוי לטומאה לא בעי ראוי לב"מ, אבל לטעמא דמדאורייתא צריך רלב"מ, א"כ י"ל הא דסתמת הפוסקים משמע להלכה דבכל בהס"ת בעי רלב"מ, היינו דחיישינן לשיטת התוס' דהוי דאורייתא אף דממילא הוא דרבנן כיון דהוא רק מיעוט החוצץ א"כ הוי ספיקא דרבוואתא דרבנן מ"מ מחמירינן כיון דאתחזק איסורא"), פרדס רמונים (מק"ז ס"ק כ"ד, שפ"ח ס"ק י"א ד"ה וטעמו).

2. מחמיר.

(א) נוב"ק (יו"ד סי' ס"ד) – "אבל אם הוא במקום שהשמש דש הן בתחילת ביאה והן בסוף ביאה הוי חציצה. כ"ז נראה לע"ד להלכה אבל למעשה צריך שיסכים עמי רום מעלתו וגם חותנו הגאון נ"י. ואז אם הוא למעלה ממקום שהשמש דש אני מצטרף עמהם להתיר לטבול בעוד הטבעת בתוכה. והנה דברי הריטב"א הנ"ל שמה שבה"ס צריך להיות ראוי לביאת מים הוא רק מדרבנן הובא במשנה למלך פ"א ממקואות. אבל האחרונים בי"ד לא ראו דברי הריטב"א הנ"ל ולכן נדחקו בי"ד סי' קצ"ח וקצ"ט בכמה דברים שהקיל הש"ע בבה"ס לענין חציצה מבשאר הגוף ולדעת הריטב"א הדבר פשוט שכיון שהוא דרבנן הקילו".

(ב) מראה כהן (עמ' קי"ב אות י').

(ג) כמה פוסקים לקמן.

3. מראי מקומות – שיטה לא נודע (קידושין דף כה. ד"ה נהי), זרע אמת (ח"ב סי' פ"ו), פת"ת (סי' קצ"ח ס"ק ט"ז), פרדס רמונים

(סי' קצ"ח שפ"ח ס"ק נ"ד), בדה"ש (סעי' מ"ג בי' ד"ה יש, עמ' פ"ב), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ח כו"ל ס"ק ע"ו).

(א) הרמ"ע מפענו (סי' ק"י), הו"ד ברע"א (על המחבר סעי' ז') – "הכלל בחציצה שלא נתנה תורה למלאכי השרת, ומה שהוא חלל הגוף אפי' ראוי לביאת המים אינו צריך אלא במקום שדרכו להיות מתגלה לפעמים כגון תוך העין ובית הסתרים והקמטים, ונכון מאד ליזהר על שפת החוטם בפנים שלא יהא בו לפלוף יבש אבל בחלל הפנימי פשיטא שאינו מעכב, והמחמיר לא הקפיד אלא בצואת החוטם ואין צואה אלא יוצאה קצת לאפוקי הדבוקה בגובה החוטם או בחללו בפנים שאינה יוצאה עדיין, ובפ"ק דקדושין כ"ה ע"א ילפינן מדכתיב ורחץ בשרו במים מה בשרו מאבראי אף כל מאבראי, ובכל מקום שאין דרכו להגלות לעולם אפי' ראוי לא בעינן שאין שום אדם מקפיד עליו ועוד מה שהוא לגמרי מן החלל לאו בקפידה תליא מילתא אלא כל עיקר אינו טעון ביאת מים".

ב. שכחה את העד שבדקה בו בפנים וטבלה.

1. מחמיר.

(א) זית רענן (כרך א' יו"ד סי' ג') – "אשה שטבלה בדרך ולמחר באתה לביתה בחזקת טהורה, ובליל שני קודם התשמיש הוזכרה שבשעת טבילה היה לה עד בבית הסתרים ושכחה ליטול משם קודם שטבלתה, והורית לה שצריכה לחזור ולטבול משום דהדבר פשוט לע"ד דהוי דבר החוצץ דצריך להיות ראוי לביאת מים כמבואר בש"ס ופוסקים דבבית הסתרים בוודאי הוי חציצה, וזה אין צריך לפנים".

(ב) חוט שני (סי' קצ"ח ס"ק י"ב ד"ה טבלה) – "הוי חציצה, משום דא"מ הוי בית הסתרים, וע"י עד המקום אינו ראוי לביאת מים".

(ג) עי' שבילי טהרה (סי' ל"ט) – "נראה למעשה תדחוף את העד יותר פנימה כדי שיהא בלוע ולא יהא חציצה [ומאחר שבין כך הרופא הוצרך להוציא - הרי יכול להוציאו ג"כ בזמן שהוא פנימי יותר]".

2. מיקל.

(א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קס"ה) – "שאשה שהניחה עד וטבלה, אין להחשיבו כחציצה, דזה בית הסתרים, שלא צריך אלא שיהיה במקום הראוי לביאת מים, וכיון שאינו דבר שנדבק הוי חשוב כראוי לביאת מים".

עי' אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קנ"ח) – "שכחה המוך דחוק כל הז"נ ואף בטבילה והוציאה ... דהנה מצד חציצה בטבילה אולי מאחר שזה צמר גפן, אינו חוצץ ...".

3. לנתה עם בעלה, מיקל.

(א) מהרש"ם (ח"א סי' קצ"ט) – "כמה שנים נשאלתי בזה והשבתי דכיון שהעד של פשתן המים יוצאין מתוכו אפילו מבחוץ אינו חוצץ כמ"ש בתשובת מהר"י ברונא סימן ק"ז דאשה שא"י לטבול יניחה על סדין ויטבילה דסדין אינו חוצץ ... אם כן כיון דמבחוץ אינו חוצץ מכ"ש מבפנים דיש ספק שמא לא היה מהודק, ולשיטת שב"י גם במיעוט המקפיד ספיקא דרבנן להקל. ומ"ש הפת"ש דאתחזיק איסורא יש לצרף לשיטת הריטב"א דכל דין בית הסתרים דרבנן והוי תרי דרבנן במיעוט המקפיד. ולשיטת ח"ד סוף סימן ק"י בדיני ס"ס סק"כ ותשו' רע"א סימן ס' דבתרי דרבנן גם באתחזיק איסורא סד"ר להקל. ועל כל פנים לדינא הוריתי מאז שא"צ לטבול שנית כיון שכבר שמשה ...".

(ב) אהל יהושע (ח"ב סי' קל"ג) – "אין כאן שום ס' דא"צ טבילה אחרת ובפרט כששימשה וזה עצה עמוקה לענ"ד. ומצאתי בשו"ת מהרש"ם ...".

(ג) טהרת הבית (ח"ג חציצה סוף הע' מ"ג) – "וכן עיקר".

(ד) שבה"ל (ח"ב סי' ע"א אות ג', ששבה"ל סעי' ז' ס"ק ב' ד"ה ועי', סיכום אות ה') – "בנדון האשה ששכחה העד שבדקה בו בפנים וטבלה כך, כבר באה כמה פעמים עובדא כזאת לפנינו והוריתי עפ"י דברי שו"ת מהרש"ם ח"א סי' קצ"ט להקל בשמשה כבר יע"ש, ולהחמיר אם רק טבלה ולא שמשה לטבול עוד פעם. אמנם פעם אחת באה לפני אשה אחרי הטבילה ושאלה כזאת והאשה הזאת היתה חולי עצבים מפורסמת והי' חשש שאם יורו לה לטבול עוד פעם שתבא לידי התקפת עצבים, ע"כ הוריתי להקל גם בלא שמשה, וגם היו עוד סניפי להקל".

(ה) משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קס"ג, הע' שפ"ב*).

(ו) מנחת אשר (ח"ג סי' ע"א אות א').

4. מראי מקומות – עמודי אש (קונ' כללי תורה סי' ד' כלל י', עמ' ל"ב), בדה"ש (סי' קצ"ח סעי' כ"ה בי' ד"ה בית, עמ' נ"ד, "צ"ע"), פרדס שמחה (סי' קצ"ח ס"ק ק"ב אות ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תכ"ט, פרק ל"ד הע' קס"ח), ט"ז וש"ך השלם (סי' קצ"ח שפ"ח ס"ק ק"ח).

(א) אג"מ (לתורה והוראה ח"ב עמ' ט"ו) – "אסור לאשה לצאת בש"ק במוך דחוק שלאחר הפסק טהרה, דמצינו באו"ח סי' ש"א סעי' י"ג שאסור לזב לצאת בכיס שלו וכן אשה נדה בבגדה אם לא שהם עשויין כעין מלבוש - ומיירי שאין צריך לכיסו משום צערא דגופיה דבכה"ג מותר דהוא כמלבוש אלא ע"כ מיירי שלצורך בדיקה אתי ואסור א"כ ה"ה במוך דחוק דלצורך בדיקה אתי וג"כ אסורה אבל אינה חייבת דאינה צריכה לגוף ההוצאה - ואין להתיר משום שהמוך בלוע בגוף ובטל אצלו דלכו"ע כל שלא בעומק הפרוזדור נחשב כבית הסתרים לגבי טבילה כדעה דע"ה ופ"ת שם ס"ק ט"ז בשם הנו"ב, וה"ה לגבי שבת דאינו נחשב בלוע בגוף ואסור לצאת בו אלא א"כ נעשה כמלבוש או כתכשיט, ואינו דומה למור וספוג שעל חמכה שהתם מכיון שהן מרפאים נחשבו כתכשיט לחולה".

(ב) י"ל הפירכה של הבדה"ש על המהרש"ם, עי' המ"ב (סי' ע"ו ס"ק כ"ה) – "ואם הוא יודע שהיה כאן מי רגלים ונסתפק אם הטיל לתוכו רביעית מים וכיוצא בו כתב הח"א דכיון דאיתחזק איסורא אזלינן לחומרא אפילו במילתא דרבנן ומ"מ בשעת הדחק שיתבטל עי"ז מק"ש ותפלה יוכל לסמוך על הפוסקים דאפילו בזה אזלינן לקולא במילתא דרבנן. ואם אירע לו כזה בצואה דהיינו שהוא יודע שהיה כאן צואה בבית ונסתפק אם פיגוה נראה דאסור לקרות ולהתפלל עד שיתברר לו דהלא הוא מילתא דאורייתא".

ג. טבעת 'נובריינג' (nuva ring).

1. מראי מקומות – מנחת אשר (ישורון חל"א עמ' תמ"א), הגרמ"ש קליין שליט"א (ישורון חל"א עמ' תמ"ה), אשר חנן (ח"ח סי' ס"ד), שבט הכהן (מניעת הריון עמ' קי"ד), תורת החציצה (אנגלית, עמ' מ"ו).

(א) יביע אומר (שלחן יוסף יו"ד אות צ"ז) – "אשה המשתמשת בטבעת נובה-רינג (לצורך מניעת הריון), צריכה להוציא את הטבעת קודם הפסק טהרה, אולם אם חוששת שהוצאת הטבעת עלולה לגרום לה לפציעה בנרתיק, הרי היא יכולה לסמוך על הפוסקים המאפשרים להשאיר את הטבעת גם בזמן ההפס"ט".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקי"ז) – "שאלה: לגבי טבעת נובריינג שלוקחים למנוע הריון האם היא חוצצת מטבילה, ואם עשו בדיקות כשהוא בתוך האשה האם הבדיקות מועילות. תשובה: כמדומני צריך להוציא הטבעת לבדיקה וזה לעיכובא, ולענין חציצה בטבילה אם היא בלועה אינה חוצצת, איני יודע את המציאות".

(ג) היכל הוראה (ח"ב הוראה קי"ט) – "והנה בב' בדיקות של יום א' של ז' נקיים ששכחה להוציא הטבעת, ואמנם יודעת היא שהבדיקות שעשתה היה בעומק ... והוריתי לה שלא עלו לה והיא צריכה לספור עוד יום".

(ד) מנחת חן (ישורון חכ"ז עמ' תרצ"ב, חוקת הטהרה סי' קצ"ו סעי' מ"ב, קובץ תשובות סי' ט') – "תבנא לדינא, דודאי לכתחילה צריכה האישה להסירה את טבעת נובה קודם טבילתה, שהרי לדעת הנוב"י כל שאין הטבעת מונחת כ"כ בעומק למעלה ממקום

שהשמש דש יש לה דין בית הסתרים וצריכה להיות ראויה לביאת מים, - אולם בדיעבד אם שכחה להסירה וטבלה וכבר שימשה עם בעלה, או שכבר אין אפשרות שתטבול בלילה זה, [ע"י בדי השולחן (ס"ק קמ"ו), ובצינונים שם (אות ר"פ), וכן הוא בפותח שער (סי' כ"ב סעי' כ"א)], - או שכבר עבר הלילה, אף שעדיין לא שימשה עם בעלה, [ע"י חכמת אדם כלל קיט (סעי' י"ד) 'אפילו לא שימשה אלא שעברה הלילה עם בעלה א"צ טבילה שנית', וכן בשו"ת מהר"ם לובלין (סי' פ"א) הובא בש"ך (ס"ק כ"ה)]. - **נראה שיש לסמוך בדיעבד על דעת החוות דעת המובא בדברי הרעק"א הנ"ל**, ועל דעת הרמ"ע מפאנו, להזרע אמת, ועל הוראת האבני נזר שנקטו לדינא שחלל הנתיק אינו צריך להיות אפילו ראוי לביאת מים, ואין חציצה פוסלת בו. משא"כ אם נזכרה שטבלה עם 'הטבעת נובה' כאשר עדיין ניתן לשוב ולטבול, ובטרם שימשה עם בעלה, ועדיין לא עבר הלילה, צריכה לחזור ולטבול, לחשוש לדעת הנודע ביהודה וסיעתו שגם 'אותו מקום' יש לה דין בית הסתרים, וצריך להיות ראוי לביאת מים".

(ה) **אמרי יעקב** (אה"ע סי' ה' סעי' י"ב בי' ד"ה שלא, עמ' נ"ז) - "לענין הפסק טהרה וז' נקיים ... אם דם וסתה לא היה יותר מז' ימים המיקל בזה בודאי יש לו ע"מ לסמוך שעלה לה הספירה, ואפילו היכא שארך וסתה יותר מז' ימים נמי יש מקום לצדד להקל והמיקל אין מזניחים אותו ועכ"פ אין מוחין בידו ... ומ"מ המחמיר בכל הנ"ל תע"ב, ובפרט לבעל נפש יש מקום להחמיר אבל מעיקר הדין נלענ"ד כדכתבנו ... לענין חציצה ... אף שלכתחילה ודאי ופשוט שצריכה מאד לדקדק להוציא הטבעת קודם הטבילה, אבל בדיעבד אם כבר טבלה ולנתה עם בעלה והטבעת היה מונח בעומק במקום שאינו מתגלה עלתה לה טבילה, ואם עדיין לא שמשה עם בעלה ויכולה לחזור ולטבול תעשה ש"ח".

(ו) **חוקת הטהרה** (הע' ס') - "**הגר"מ שטרן שליט"א דומ"ץ בבית דינו של הגר"ש וואזנר שליט"א [זצ"ל]** פסק דאם כבר טבלה והטבעת היתה מונחת בעומק במקום שאינו נראה כשהיא יושבת עלתה לה טבילה ואם עדיין לא שמשה עם בעלה ויכולה בקלות לחזור ולטבול תע"ב. **והגר"ש א שטרן שליט"א דמו"ץ שם**, לגבי הטבילה נקט דלכתחילה להוציא, ובדיעבד תלוי אם כבר לנתה עם בעלה, אפשר להקל, ואם עדיין לא לנתה יש לחזור ולטבול. ואילו הגר"מ ש קליין דמו"ץ שם, הביא בשם **הגר"ש וואזנר שליט"א [זצ"ל]** שחובה להוציא קודם שטובלת, ועל פי הרופאים אין בהסרת הטבעת נובה לזמן קצר חשש שיתבטל התועלת הרפואית שבה".

(ז) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (מכתב במייל) -

Question: I was wondering what Rebbe held in regards to a NuvaRing and bedikos. Also should a woman l'chatchila take it out for mikvah?

R' Y. Berkovits wrote: She should remove it for three bedikos - the hefsak, day one, and day seven. She must also remove it for the mikveh. [Originally Rebbe also added "עצה טובה" to remove it for the second bedikah on day seven, and keep it out until after the mikveh". At some later point Rebbe stopped giving this eitzah, since some woman would keep it out for a few hours and that would cause spotting. Now, there are signs in most mikva'os to remove the ring].

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A woman didn't remove her NuvaRing, for a Friday night mikvah - and can't go back since they're closed already. Should she wait until motzei shabbos - or can she be mekil b'dieved?

R' Y. Berkovits wrote: The question is if the area where it is located is called beis hastarim and therefore chotzet, or maybe it is internal enough to be considered part of her guf mamash. There are mekilim that beis hastarim only include the area where water sometimes enter. Oso makom would not be included. We would rely on these mekilim in a case of בעלה עם בעלה. Otherwise it is better to be machmir. [Agav - the metzious is, it's really wedged in well, and is considered "davuk". Therefore you wouldn't be able to use Rav Moshe's heter of a הסתרים בבית הסתרים].

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Is there any problem in using the NuvaRing for three months straight or will there be a problem with spotting or a buildup of too much dam that will be considered a reiyah. Thank you.

R' Y. Berkovits wrote: You can do that. There could be spotting, usually not too much that would be a problem.

(ח) שאלה: If a woman takes out her nuva ring and finds blood on it - is it the same shaila as a bedikah, or is it a shaila of vadai megufah which would need a gris (machlokis)

אהל יעקב (ט"ו כסלו תשפ"ג) - "אני הקטן קבלתי שלמעשה יש לו דין כבדיקת עד. דרך אגב השבוע שאלתי הגר"י זילברשטיין שליט"א **אם אשה צריכה לבדוק את הנובהרינג כשהיא מוציאה אותה** והוא פסק שהיא צריכה, הגר"א נבנצל שליט"א אמר לי שהיא לא חייבת לבדוק כי מצאנו רק לגבי בדיקת ז' נקיים וימי הוסת שיש חיוב להסתכל במה שהכניסה בפנים. אולם לגבי השאלה שלך היות והוא נמצא במקום שיש אחרונים דס"ל שהוא חשש דאורייתא צריכים להחמיר כמו עד בדיקה, ושמעתי כעין זה מהגר"א נבנצל שליט"א, רק טען שאין חייב לעיין בו כיון שלא הכניסו אותה בפנים לצורך בדיקה אלא לצורך משהו אחר".

ד. התקן תוך רחמי (IUD).

1. מיקל: אינו חוצץ, שהוא מקום בלוע.

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות ז') – "התקן תוך-רחמי (IUD) אינו חציצה לטבילה מכיון שהחוט היוצא ממנו רפוי".

(ב) מנחת יצחק (ח"ו סי' פ"ז) – "הנה כפי אשר דברתי עם רופא חרדי בפה, אמר שלפי דעתו, שבודאי זה רק לאשה שכבר יש לה בנים, ואז הפרוזדור נתרחה קצת, ואין חשש כ"כ שהחוטין האלו, שהמה רק כמו אינטש לתוך הפרוזדור, שיתדבקו לצדדי הפרוזדור, וממילא הוי ראוי לביאת מים, ואין חשש מטעם חציצה, ודוגמא לזה איתא בתשו' מהרש"ם ...".

(ג) ציץ אליעזר (ח"י סי' כ"ה פרק י' אות ג', ח"א סי' ס"ג) – "דליכא חששא דחציצה לא מצד הטבעת בהיות ונמצא בפנים בחלל הרחם, וגם לרבות לא מצד החוט הגם שמשתרבב לצואר הרחם, מאחר שחלל הצואר רחב הרבה מעובי החוט המשתרבב".

(ד) ששבה"ל (סי' קצ"ל סעי' ז' ס"ק ב' ד"ה ובשו"ת, סיכום אות ד') – "וטבעת חיצונית בנשים שמתירים להם במקום שסכנה להתעבר - כדאי להחמיר, וטבעת פנימית שבתוך הרחם אינה חוצצת".

(ה) מראה כהן (עמ' קי"ב אות י"א) – "נשים שיש להן היתר ממורה הוראה מובהק למניעת הריון, ויש בגופן התקן תוך רחמי אינו חוצץ".

1. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש', פרק ל"ד הע' ק"פ).
2. מראי מקומות.

(א) הגר"ש זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' קע"ד) – "אך בסליל, יוצא לבית החיצון כשני חוטים דקים שעל ידי זה יכול אחרי כן הרופא להוציא את הסליל מהרחם, ויש לבקש את הרופא לקצר אם החוטים הללו עד כמה שאפשר בכדי שלא ידבק החוטים בכותלי החיצון בטבילה ויבוא לידי חציצה".

ה. מראי מקומות.

1. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות י"ד, עי' סי' קצ"ו אות י"ב) – "אשה שטבלה עם דייעפרעם (Diaphragm) בגופה עלתה לה טבילתה משום שהמים יכולים להכנס מהצדדים וגם יש להחשיב מקום זה לבלוע".

ס קרצה שפתותיה - סעיף כ"ז.

מקוואות (פרק ח' משנה ה') – "נתנה שיערה בפיה קפצה ידה קרצה שפתותיה כאילו לא טבלה".

א. קרצה שפתותיה - ראשונים.

1. ב' פשטים: שהדביקה שפתותיה ולא נכנסו המים בפיה, שדוחקת שפתותיה ביותר.

(א) ר"ש (מקוואות פרק ח' משנה ה', עי' פרק י' סוף משנה ח') – "קרצה שפתותיה. מלשון כדי לקרוץ בצפורן דפ' בא סימן (דף נב): שהדביקה שפתותיה ולא נכנסו המים בפיה ונהי דביאת מים לא בעינן בבית הסתרים ראוי לביאת מים בעינן ... וקצת היה נראה דקרצה הוא לשון דוחק שדוחקת שפתותיה ביותר או שעצמה עיניה ביותר".

(ב) ר"ן (שבועות דף ו.) – "קרצה שפתותיה. מלשון כדי לקרוץ בצפורן פ' בא סימן [דף נב ב] שהדביקה שפתותיה ולא נכנסו המים בפיה ונהי דביאת מים לא בעינן בבית הסתרים ראוי לביאת מים בעינן וקצת היה נראה דקריצה הוא לשון דוחק שדוחקת שפתותיה ביותר כמו פתחה עיניה ביותר עצמה עיניה ביותר דלקמן".

2. שהדביקה שפתותיה ולא נכנסו המים בפיה.

(א) תוס' (נדה דף סז. ד"ה פתחא) – "ולכל הפירושים צריך ללמדה לפתוח פיה שיהא ראוי לביאת מים כדאמרינן לעיל דכל בית הסתרים בעינן שיהא ראוי לביאת מים ומייתיה נמי משפחתו של רבי שטבלה ונמצא עצם בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת ותנן נמי בהדיא במס' מקוואות בפ"ח (מ"ה) נדה שנתנה מעות בפיה ירדה וטבלה טהרה מטומאתה אבל טמאה אגב רוקה נתנה שער בפיה קפצה ידה קמצה שפתותיה כאילו לא טבלה".

(ב) הג"ש ע"ד (הל' נדה ריש סי' י"ב), הו"ד בדר"מ (ס"ק י"א) – "ולכל הפירושים צריך ללמדה לפתוח את פיה שיהא ראוי לביאת מים כדאמרינן לעיל כל בית הסתרים בעינן שיהא ראוי לביאת מים וגם צריך ללמדה להרחיב ירכותיה. תוספות פרק התינוקת".
3. שדוחקת שפתותיה ביותר.

(א) ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' ב') – "ומכאן למדנו שאין האשה צריכה לפתוח פיה בשעת טבילה, דהאי קפצה ידה קרצה שפתותיה דמהדקא להו קאמר, ומשום חתוך השפתים הנראה שהוא מסתתר בקריצתה. ואם תאמר שמא בסתימת השפתים הקפידה המשנה, הא אמר רבא נהי דביאת מים לא בעינן מקום הראוי וכו', ואם איתא דבעינן פה פתוח ממש הא בעינן נמי ביאת מים בתוך הפה. והתם במסכת קדושין (כה א) אמרינן דהא דאצריך רבי טבילה אחרת לשפחתו כשנמצא לה עצם בין שניה משום דר' זירא הוא ולא משום דצריך ביאת מים. ועוד לשון קריצה אינו אלא לשון הדוק כדאמרינן במסכת יומא (יט ב) כל המתפלל ורומז בעיניו וקורץ בשפתיו ומראה באצבעותיו וכו', ואם איתא דקריצה סתימת הפה כי אורחה הוא, מאי קא עביד, ודומיא דרומז בעיניו ומראה באצבעותיו קתני לה דקא עביד מעשה דקא משני ממנהגה".

(ב) רמב"ן (הל' נדה פרק ט' אות כ"ה) – "כגון עצמה עיניה ביותר קרצה שפתותיה ביותר ומשאר הספיקות, כי מי יוכל להבחין בין עצמה ביותר ובין לא עצמה ביותר".

(ג) ס' התרומה (סי' ק"ב) – "ושלא תדחק שפתותיה זו בזו אלא ברפיון".

(ד) סמ"ג (לאוין סי' קי"א) – "קרצה שפתותיה כלומר דחקה שפתותיה".

(ה) רא"ש (מקוואות פרק ח' משנה ה') – "שדחקתן זו על זו ביותר".

(ו) מאירי (דף סז: ד"ה לעולם) – "וקריצת שפתים הוא שסותמתן יותר מדאי עד שחתוד השפתים הנראה מתכסה בקריצתה אלא שתעמידם סתומות כדרכו שיהו ראיות לביאת מים".

(ז) מהר"י מברונא (סי' ק"ז) – "ואם עצמה עיניה ושפתותיה ביותר לא עלתה לה טבילה".

(ח) רע"ב (מקוואות פרק ח' משנה ה') – "קרצה שפתותיה. דחקה שפתותיה ביותר זו בזו".
4. מראי מקומות.

(א) או"ז (ח"א נדה סי' שס"ג אות י"ג) – "ובלבד שלא קרצה והדביקה שפתותי אלא כדרך הילוכה ומנהגה ומשפטה תמיד".

ב. האם צריכה לפתוח פיה כדי שיכנסו מים: הלכה.

1. עי' סעי' ל"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ג. הטעם שאשה אינה צריכה לפתוח פיה בטבילה.

1. עי' סעי' ל"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ד. דיבקה השפתיים בחוזק, מה החסרון: ראשונים.

1. שאין מגיע מים על השפתיים במקום שדרכו להיות גלוי.

(א) ר"ש (מקוואות פרק י' סוף משנה ח') – "כדפרישית שם שדוחקת שפתיה ביותר ומתכסה הבשר החיצון".

(ב) רמב"ן (נדה סוף דף סז.) – "דודאי קרצה שפתותיה במעכת ביאת מים במקום הגלוי".

(ג) רשב"א (נדה סוף דף סז., תוה"ב בית ז' שער ז') – "דודאי קרצה שפתותיה מעכת ביאת מים במקום הגלוי".
2. אין תוך הפה ראוי לביאת המים.

(א) ס' התרומה (סי' ק"ב) – "לענין טבילה צריכה להגביה דדיה ושלא תדחק שפתותיה זו בזו אלא ברפיון ושלא תעמץ עיניה ביותר כדאמרינן עמצה עיני' ביותר פתחה עיני' ביותר לא עלתה לה טבילה ותנן במסכת מקוואות (פ"ח) נתנה שער' בפיה קרצ' שפתותיה לא עלתה לה טבילה דכ"ע דראוי לביאת מים בעי".

(ב) סמ"ג (לאוין סי' קי"א, ל"ח-ג, עי' מהדו"ק שם) – "שנינו במסכת מקוואות (פ"ח מ"ה) נתנה שער' בפיה קרצה שפתותיה כלומר דחקה שפתותיה לא עלתה לה טבילה [שצריכה ראוי לביאת מים]. ואמר רבי יוחנן בפרק אחרון דנידה (סז, א) עצמה עיניה ביותר פתחה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה, שצריך ראוי לביאת מים".

(ג) רא"ש (על הסמ"ג לאוין סי' קי"א, עי' מהרש"ל שם) – "הראוי לביאת מים בעינן וליכא. נתינת טעם זה אינה בגמרא [נדה סז, א], ומלשון הספר הוא, וקאי אדלעיל אמאי דקאמר קרצה בשפתותיה. כלומר, אע"ג דלפנים מן השפתים בית הסתרים הוא, מ"מ ראוי לביאת מים בעינן. אבל לא קאי אעצמה עיניה ואפתחה עיניה, דהוא אסור משום חציצה, כדפי' רש"י בהדיא".

(ד) מאירי (מקוואות פרק ח' משנה ה', [אמנם עי' שבה"ל ח"ב סי' צ"ז ד"ה ובי']) – "נתנה שער' בפיה או קפצה ידה וקירצה שפתותיה הרי היא כאלו לא טבלה שקפיצת היד חציצה היא כמו שביארנו באחרון של נדה וקירוצ' השפה אף על פי שאין טעונה ביאת מים בבית הסתרים כגון תוך האף ותוך האוזן ובפנימיות הפה מ"מ ראוי לביאת מים בעינן כמו שביארנו שם".
מאירי (דף סו: ד"ה לעולם) – "וקריצת שפתים הוא שסותמתן יותר מדאי עד שחתוד השפתים הנראה מתכסה בקריצתה אלא שתעמידם סתומות כדרכו שיהו ראיות לביאת מים".

ה. הלכה.

1. שאין מגיעים מים אל השפתיים במקום שדרכם להיות גלויים.

(א) סד"ט (ס"ק כ"ג, חדודי הלכה דף סז.) – "היינו שדחקה שפתותיה יותר מדאי ונתכסה מה שדרכו להיות גלוי".

(ב) תפארת ישראל (מקוואות פרק ח' משנה ה' בואז אות י"ב) – "ואין להקשות בקרצה שפתיה וקפצה ידה אמאי חוצץ. הרי כל מין במינו אינו חוצץ. י"ל כיון דלאו אורח' כך. אף מין במינו חוצץ (כתוס' סוכה ל"ז א'). א"נ כל מין במינו אינו חוצץ היינו משום דחשבינן להחוצץ כאילו אינו שם. ומהני רק בדבר שא"צ נגיעה זה בזה. משא"כ הכא הרי צריך שיגעו המים במקום הנחצץ".

(ג) מהרש"ם (ח"א סי' ז') – "חד פי' שבר"ש וכ"ה דעת הראב"ד ורא"ש ורע"ב, דקרצה שפתי' ביותר איננו מטעם שא"ר שאינו ראוי לביאת מים, אלא מפני שמתכסה בשר החיצון".

(ד) אג"מ (יו"ד ח"א ריש סי' צ"ח, סי' צ"ט, סי' ק"א, סי' ק"ב) – "ופלא גדול ראיתי בערוך השלחן סי' קצ"ח סעי' נ"ח ופ"ו שמפרש דבסתימת פיה דבוק בינוני שמכשרי הש"ע והר"ש בפ"י שני והרא"ש הוא מטעם דסברי דברפיון הוי גם הפה ראוי לביאת מים ובדחקתן ביותר פסול גם מטעם דאין הפה ראוי לביאת מים עיי"ש, לבד שאין סברא שיפלו בו פירושי הר"ש והתוס' והרא"ש במציאות, הנה מפורש בהר"ש סוף מקוואות שכשר אף שבסתימת פיה אין ראוי לביאת מים וכל הפסול בדוחקת שפתותיה הוא רק מחמת שמתכסה בשר החיצון. וכן מפורש גם בס' בעלי הנפש להראב"ד הובא בסדרי טהרה ס"ק כ"ג ד"ה ומדי עברי בסופו שכתב דהאי קרצה שפתותיה דמהדקי להו קאמר ומשום חתוך השפתים הנראה שהוא מסתתר בקריצתה עיי"ש חזונו מפורש שלשיטה זו דר"ש ורא"ש וראב"ד שאיפסק כן בש"ע יכולה לסתום פיה דבוק בינוני שאינה מכסה בשר החיצון אף שע"י הסתימה אינו ראוי לביאת מים כלל לתוך הפה דלא כערוך השלחן ולכן במחילה מכבוד הגאון בעל ערוך השלחן הוא טעות גדול ואין לחוש לדבריו כלל בזה".

(ה) שבה"ל (ח"ב סי' צ"ז ד"ה ובי') – "וקרצה שפתיה היינו שדבקה שפתיה ביותר וכיסתה מקום בשפתים שראוי ה' להיות נגלה".
ו) יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' י"ג) – "אבל לא תקפוץ את שפתותיה בחוזק, באופן שיתכסה מקום שדרכו להיות גלוי, אלא תסגרן בדיבוק רגיל".

ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' שפ"ח).

2. אין תוך הפה ראוי לביאת המים.

(א) זכרון יוסף (יו"ד סי' י') – "משא"כ בקרצה שפתותי' או קפצה ידה וכה"ג דלאו משום חציצה אתינן עלי' אלא משום שאין המים ראויין לבוא לתוכן".

(ב) **חכ"א** (כלל קכ"א סעי' י', סעי' י"א) – "אינה צריכה לפתוח פיה כדי שיכנסו בו המים ולא תקפוץ אותו יותר מדאי ואם קפצה יותר מדאי לא עלתה לה טבילה אלא תדבק שפתותיה דיבוק בינוני שיהא ראוי לבא מים לתוך הפה (סעיף ל"ח): לא תעצים עיניה ביותר ואל תפתחם ביותר. ומכל מקום אינו דומה לקפצה פיה ביותר בסימן הקודם שאינו ראוי כלל לביאת מים ומשום הכי אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה אבל הכא אינו מעכב כל כך לבא המים במקמים ומשום הכי בדיעבד עלתה לה טבילה. ומכל מקום יש אומרים דלא עלתה לה טבילה (סעיף ל"ט)".

(ג) **לחם ושמלה** (שמלה ס"ק ל') – "ואף דאיתא לקמן סעי' ל"ח דא"צ לפתוח פיה כדי שיכנסו בה המים אלא תשיק שפתותי' זו לזו דיבוק בינוני. י"ל דדיבוק בינוני ראוי עכ"פ לביאת מים (עי' לשון הסמ"ג) ... (ע' לשון הר"ש סוף מס' מקואות ולשונו מגומגם קצת וצ"ע)".

(ד) **פתחא זוטא** (ס"ק מ"ו) – "ובשמלה סק"ל ...".

3. חושש לב' הפשטים.

(א) **קרית ספר** (מקואות פרק ב') – "איפשר דבית הסתרים כקרצה שפתותיה דאינו ראוי ליכנס מים בפיה הויא חציצה טפי שמכוונת לקרוץ ושלא יכנסו המים וכדתנן פרק ח' כאלו לא טבלה ממעוטו המקפיד שלא היה רוצה בקיומו אי נמי שרוחקת שפתותיה ביותר ומתכסה הבשר החיצון".

(ב) **מקור חיים** (ס"ק צ"ד, תפארת צבי ס"ק כ"ג) – "ועל קפצה שפתותיה היינו שדבקה שפתותיה יותר דבקות ולא יכול המים לבוא לתוך הפה. ואע"ג דתוך הפה הוא בית הסתרים ולא צריך ביאת מים מ"מ ראוי לביאת מים בעינן. או אי דבוק ביותר שפתותיה זו על זו אפילו שפתותיה עצמה לא יכול המים לבוא והם צריכים ביאת מים והיינו הטעם דקפצה ידיה".

(ג) **ערה"ש** (סעי' פ"ו) – "אינה צריכה לפתוח פיה כדי שיכנסו בו המים ולהיפך לא תקפוץ את פיה יותר מדאי ואם קפצה יותר מדאי לא עלתה לה טבילה משני טעמים האחת דהפה בעינן ראוי לביאת מים והשנית שבמקום דיבוק השפתים לא נכנסו המים ומקום דיבוק השפתים צריך ביאת מים ממש דזהו אינו בית הסתרים וכיצד תעשה תשיג שפתותיה זו לזו דיבוק בינוני לא פתוח ולא מדובק לגמרי באופן שהשפתים יהיו במים וגם הפה יהיה ראוי לביאת מים".

(ד) **בדה"ש** (ס"ק ר"ט).

(ה) **מראה כהן** (פרק ו' הע' ס"ז) – "ובטעם הדבר כתבו הראשונים שהואיל והחלק החיצוני של השפתים הוא מהמקומות הגלויים שבגוף צריכים המים להגיע אליו, ואם סוגרת שפתותיה בחזקה אין המים יכולים להגיע למקומות הגלויים ולא עלתה לה טבילה. ויש שכתבו טעם נוסף דאע"פ שאין המים צריכים להכנס לתוך פיה שהרי הוא בית הסתרים, מ"מ בעינן שיהיה עכ"פ ראוי לביאת מים, ובאופן שקופצת פיה בחזקה אין אפשרות למים להכנס ולכן לא עלתה לה טבילה".

4. נ"מ.

(א) הדביקה שפתותיה בחוזק בעינן שלא נתכסה בשרה החיצון - עי' לקמן.

(ב) קרצה שיניה וכדומה - עי' לקמן.

5. מראי מקומות.

(א) **מנחת פתים** (על סעי' כ"ז) – "בשונ"ת זכרון יוסף ... שהשיג הסדרי טהרה ... ולענד"ג דגם לפירושו השני ברבינו שמשון צריך לומר שקרצה באופן שראוי לבוא לפיה, אבל בקרצה ביותר שאין המים ראויים לבוא כלל אף בלא טעם דמתכסה בשר החיצון לא עלתה לה טבילה משום הפה גופא דאינו ראוי לבוא מים בתוכו וכן כתב בגליון רש"א. ומדברי הסדרי טהרה נראה דסובר דהא דבעינן ראוי לביאת מים היינו שלא יהיה עליו דבר החוצץ ע"י קריצת שפתותיה כל שאין מתכסה בשר החיצון לא איכפת לך".

ו. הדביקה שפתותיה בחוזק בעינן שלא נתכסה בשרה החיצון.

1. מחמיר – **בדה"ש** (ס"ק ר"ט), "ולפי טעם זה אפילו הדביקה שפתותיה בחוזק בעינן שלא נתכסה בשרה החיצון ג"כ לא עלתה לה טבילה".

ז. קרצה שיניה.

1. מיקל.

(א) **חמודי דניאל**, הו"ד **בפת"ת** (ס"ק י"ז) – "כתב בס' חמודי דניאל כתב יד אבל אם קרצה שיניה לא הוי חציצה ע"כ".

(ב) **בן איש חי** (שנה ב' פר' שמיני אות ט"ז) – "מכל מקום אם קרצה שיניה לא הוי חציצה, כמו שכתב פתחי תשובה סעיף קטן י"ג בשם חמודי דניאל".

(ג) **הגריש"א זצ"ל** (אוצרות הטהרה עמ' תתק"כ אות ק"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות כ"ט) – "ואין לחשוש לפקפוק של הלחם ושמלה".

2. לכתחילה מחמיר.

(א) **לחם ושמלה** (שמלה ס"ק ל') – "חמודי דניאל ... ולפענ"ד אין להקל מפני הטעם הראשון של הר"ש, וכ"כ גם התוס' (עי' בס"ק שלפ"ז) ואף דאיתא לקמן סעי' ל"ח דא"צ לפתוח פיה כדי שיכנסו בה המים אלא תשיק שפתותי' זו לזו דיבוק בינוני. י"ל דדיבוק בינוני ראוי עכ"פ לביאת מים (עי' לשון הסמ"ג) אבל אם קרצה שיניה בחוזק אפשר דמקרי אינו ראוי לב"מ, ועכ"פ לכתחלה נראה דודאי יש ליהזר".

(ב) **מנחת פתים** (על סעי' כ"ז).

(ג) **טהרת ישראל** (סעי' צ"ז) – "וכן בקרצה שיניה בחוזק יש ליהזר עכ"פ לכתחלה שלא תטבול".

(ד) **פתחא זוטא** (ס"ק מ"ו) – "ובשמלה סק"ל ...".

(ה) **בדה"ש** (ס"ק ר"ט, ס"ק ר"י) – "לכתחלה בודאי שאין להקל בזה".

- (ו) ששבה"ל (סעי' כ"ז ס"ק ב', סיכום אות ב') – "לכתחילה לא תקרוץ שיניה, ובדיעבד שקרצה שיניה אינו חציצה".
 (ז) פרדס שמחה (ס"ק ס"ה אות ב').
 (ח) לבושי עז (סעי' כ"ז תמצית אות ד') – "לכתחילה".
 (ט) פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' י"ב).
 (י) פותח שער (סי' כ"ג סעי' י') – "ונכון שגם שיניה לא יהיו דבוקים יותר מדיבוק בינוני, אבל אין בזה כל כך קפידא".
 (יא) מראה כהן (עמ' ק"ב אות ג', עמ' ק"ד אות ג') – "לא תהדק שיניה בחזקה".
 (יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' קפ"ט).
 3. מראי מקומות – חוט שני (ס"ק ל"ה, "וצ"ע"), פרי טהרה (סי' קצ"ט הע' נ"ח).
 א) יסוד הטהרה (פרק ח' הע' י"ג) – "אבל אם הדקה רק את שיניה בחוזק עלתה לה הטבילה".

ה. הדיחה שפתותיה ואח"כ קרצה.

1. אם בדיבוק חזק הוי חציצה.
 א) מהר"י מברונא (סי' ק"ז) – "אשה לא תקמוץ פיה ושפתותיה ואם עצמה עיניה ושפתותיה ביותר לא עלתה לה טבילה ואמאי הא כבר נתלחלח במים והוי טופח ע"מ להטפיה ולמה לא עלתה לה טבילה, כדתנן פ"ח דמקואות נתנה מעות בפיה וטבלה טהורה נתנה שיערה בפיה קפצה ידה קרצה שפתותיה כאלו לא טבלה. ודוחק לומר דהכא מיירי שעשתה כן קודם שנכנסה במים דלמה תעשה כן, אלא ע"כ צריך לחלק בין עצימה ביותר דאז אי אפשר כלל".
 2. מראי מקומות – ששבה"ל (סעי' כ"ז ס"ק א' ד"ה ובמשנה, סיכום אות א', "וצ"ע אם מהני הדחה קודם").

סא] לאחוז בה חברתה - סעיף כ"ח.

מקואות (פרק ח' משנה ה') – "האוחז באדם ובכלים ומטבילין טמאין ואם הדיח את ידו במים טהורים רבי שמעון אומר ירפה כדי שיבואו בהם מים".

א. ברפיון: ראשונים.

1. מיקל.
 א) רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ז' לב., משמרת הבית לב:) – "רפתה ידיה עד שבאו בהן המים נ"ל דכ"ש שעלתה לה טבילה. ויש מרבתי שהורו שלא עלתה לה טבילה גזירה שמא לא תרפה ולא יראה לי כן שלא גזרו בטבעות הרפויין משום דחוקין וכטבילת העבדים בקולר שבצואר שהרפוי אינו חוצץ".
 ב) טור (סעי' כ"ח, סי' ק"כ סעי' ב') – "והרמב"ם אסר ברפתה ידה דגזרו אטו לא רפתה והרשב"א מתיר והכי מסתבר".
 2. מחמיר.
 א) רמב"ם (מקואות פרק ב' הל' י"א) – "האוחז באדם ובכלים והטבילין הרי הן בטומאתן, ואע"פ שרפה ידיו עד שבאו בהן המים גזירה שמא לא ירפה, ואם הדיח ידיו במים עלתה להן טבילה".
 ב) רמב"ן (הל' נדה פרק ט' אות ט"ו) – "היתה חברתה אוחות בה בשעת טבילה לא עלתה לה טבילה, ואע"פ שרפתה ידיה עד שבאו בהם המים גזרינן שמא לא תרפה, ואם הדיחה ידיה במים עלתה לה טבילה".
 ג) רא"ה (בית ז' סוף שער ז') – "הילכך האוחז בחברו ובכלים ומטבילין אם לא הדיח ידיו הרי הם טמאים ואע"פ שמרפה ידיו".
 ד) רא"ש (משניות מקואות פרק ח' משנה ה') – "ולא סגי לרבנן ביד רפה דחיישינן שמא לא ירפה".
 ה) כל בו (סי' פ"ו) – "והאוחז באדם ובכלים והטבילין הרי הן בטומאתן ואף על פי שרפה ידיו עד שבאו המים בהן גזרה שמא לא ירפה יפה ואם הדיח ידיו במים עלתה להן טבילה".
 3. מראי מקומות.
 א) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ריש ח"ה) – "או ירפה ידיו עד שיבא בהן מים פשוט במקואות, ויש אומרים דלא כרבי שמעון וצריך הדחה ולא די ברפיון הידים שמא לא ירפה יפה וכן כתב הרמב"ם".

ב. מיקל.

1. מחבר (סעי' כ"ח) – "לא תאחוז בה חברתה בידיה בשעת טבילה אלא אם כן רפתה ידה, כדי שיבואו המים במקום אחיזת ידיה".
 2. ט"ז (ס"ק כ"ז) – "דכדאי הם הרשב"א והטור שנסמוך עליהם בפרט במלתא דרבנן דמן התורה אין חוצץ אלא רובו ומקפיד".
 3. מקור חיים (ס"ק צ"ה, תפארת צבי ס"ק כ"ד).
 4. גר"א (ס"ק כ"ו, עי' סי' ק"כ ס"ק ו') – "ול"נ...".
 5. מלבושי טהרה (סעי' ל"ט).
 6. ערה"ש (סעי' ס"ג, סי' ק"כ סעי' כ"א) [לשונו מובא לקמן].
 7. ששבה"ל (סיכום אות א').

ג. מחמיר.

1. לבוש (סעי' כ"ח, עי' סי' ק"כ סעי' ב') – "ואפילו רפתה ידיה כדי שיבואו המים במקום אחיזת ידיה לא עלתה לה טבילה".
 2. ב"ח (ס"ק כ"ז, שו"ת ב"ח החדשות סי' מ"א) – "שלא להקל להתיר מה שאוסרים הני אשלי רברבי שכל בית ישראל נשענין עליהן בהוראותיהן ולכן אפילו רפתה ידיה אם לא הדיחה ידיה אסורה לבעלה כאילו לא טבלה עד שתחזור ותטבול".

3. לחם שמים (מקואות פרק ח' משנה ה') – "... משו"ה לא מכרעא. וכיון שכן לחומרא בעינן למיזל. דהא ספק בשל תורה הוא. ותימה על מה שמכו לפסוק להקל".
4. לבושי שרד (חידושי דינים ליו"ד אות פ"ה).
5. מראה הפנים (חגיגה פרק ג' הל' א') – "ומעתה גדלה ורבתה התמיה על הב"י מפני מה הכריע כהרשב"א להקל בטבילת נדה החמורה".
6. פרדס רמונים (שפ"ח סוף ס"ק ל"ה) – "עכ"פ לדינא ודאי יש להחמיר כדעת הר"מ וסייעתו".
7. עי' בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"ד, עי' פר' מטות אות ט') - לשונו מובא לקמן.

ד. מחמיר, אא"כ ששימשה או לנתה עם בעלה.

1. סד"ט (סוף ס"ק נ"ו).
2. לחו"ש (לחם ס"ק ע"ב, עי' קיצור שו"ע סי' קס"א סעי' י"ב).
3. טהרת ישראל (סעי' צ"ט) – "רק דיעבד ברפתה ידה ולנה עם בעלה יש להקל דא"צ טבילה שנית".
4. בדה"ש (ס"ק רי"ד).
5. פרדס שמחה (ס"ק ס"ו) – "ולהלכתא קי"ל להחמיר ולא תטבול ברפיון ידי' ללא הדחה, וגם אם טבלה, יש להחמיר לטבול שנית משום גזירה, דילמא לא תרפה, ואם לנה עם בעלה א"צ טבילה שנית".

ה. דעת הש"ך (ס"ק ל"ה, סי' ק"כ ס"ק ו' [לשונו מובא לקמן]).

1. פת"ת (סי' ק"כ ס"ק ה') – "עש"ך מה שהקשה ע"ז (והובא בבה"ט סק"ג) ומשמע דעתו דגם הכא בטבילת כ"ג אף על פי שרפו ידיו לא עלתה טבילה גזירה שמא לא ירפה...".
2. מקור מים חיים (סי' ק"כ על סעי' ב') – "יראה בדברי הש"ך קצת סתירה דכאן דעתו כדעת הסוברים דלא מהני ריפוי ידים ובסי' קצ"ח בש"ך סק"ל"ה משמע קצת שם שדעתו כדעת הש"ע דמהני ריפוי ידים בטבילת נדה מדהביא בסופו דברי בה"ג שמסכים לדעת הש"ע".
3. חוט שני (טבילת כלים פרק א' ס"ק י"א, עמ' ל"ו) – "מש"כ הש"ך לתמוה ע"ד השו"ע שסתם להקל לטבול ע"י רפיון היד, כוונתו שצריך להחמיר בזה, ולא רק שמקשה ע"ד השו"ע".

1. מראי מקומות – שערי טוהר (שער כ' סעי' ח'), לבושי עז (תמצית אות ד'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק פ"ז, שפ"ח ס"ק ק"ב).
1. חכ"א (כלל קכ"א סעי' י"ג, עי' כלל ע"ג סעי' ט"ז) – "אשה שאינה יכולה לטבול בעצמה וצריכה שחברתה תסייע אותה ואוחזת אותה לכתחלה תדיח חברתה ידה במי מקוה דוקא שתהיה טופח להטפיה ואז אין לחוש אם מרפה ידה ממנה בשעת טבילה או לא אבל אם לא הדיחה תחלה ידה לא תאחז בה כלל. ואם אי אפשר לה לטבול כי אם בסיועת חברתה אם לא הדיחה תחילה ידה סגי כשתרפה ידה כדי שיבואו המים במקום אחיזת ידיה".

ז. לענין טבילת כלים הנקחין מנכרים: רפוי בידו.

1. עי' סי' ק"כ סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

סב | אם הדיחה ידיה

א. אם הדיחה ידיה במים תחלה, שרי: איזה מים.

1. דוקא במי מקוה מהני.
- א) רמ"א (סי' ק"כ סעי' ב') – "ודוקא שלחלח ידיו במי מקוה, אבל לא במים תלושים".
- 1) אמנם עי' אורח מישור (סי' ק"כ ס"ק א') – "תמוהים לי דברי הט"ז ... דמ"ש בש"ע שאם מהדקו בידו הוי חציצה מיירי מסתמא שמהדק בכח דאל"כ לא הוי חציצה, וע"ז כתב אח"כ ואם לחלח ידו במים תחלה אין לחוש, וע"ז שפיר כתב רבינו ודוקא שליחלח ידיו במי מקוה...".
- ב) לבוש (סי' ק"כ סעי' ב').
- ג) ש"ך (ס"ק ל"ז, סי' ק"כ ס"ק ז', נקוה"כ שם על הט"ז ס"ק ד') – "דוקא במי מקוה אבל לא במים תלושים כדלעיל סימן ק"כ ס"ב בהג"ה וכ"מ במרדכי סוף ע"א".
- ד) בית לחם יהודה (סי' ק"כ ס"ק ה').
- ה) מקור חיים (ס"ק צ"ח, תפארת צבי ס"ק כ"ו) – "שלא לזוז מפסק הרמ"א".
- ו) חכ"א (כלל ע"ג סעי' ט"ז, כלל קכ"א סעי' י"ג) – "ואם לחלח ידו תחילה במי מקוה אין לחוש (סימן ק"כ סעיף ב')".
- ז) קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' י"ב, עי' לחם ושמלה לחם ס"ק ע"ד) – "ובשעת הדחק תטבול תחלה (האשה שהיא רוצה לאחוז אותה) ידיה במקוה, ואחר כך תאחז אותה לא בכח ובדיבוק חזק, אלא בדיבוק בינוני כדרך כל האדם".
- ח) פרדס רמונים (מק"ז סוף ס"ק כ"ח, סוף ס"ק ל', ס"ק ל"ה ד"ה ובנה"ך) – "ואולם לפימ"ש לעיל בס"ק כ"ח ובס"ק למ"ד, דנראה כדעת הרב ע"ש באורך, א"כ גם במי מקוה בעי משקה טופח, וא"כ שפיר י"ל כמ"ש בנה"ך וכן לעיל בש"ך ס"ק ל"ז הסכים לדעת הרב ע"ש".
- ט) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"ד, פר' מטות אות ט') – "ובשעת הדחק שצריכה לכך, אז חברתה תטבול ידה תחלה במקוה, ותאחז בה ברפיון".
- י) ערה"ש (סי' ק"כ סעי' כ') – "העיקר כדברי רבינו הרמ"א ואין לשנות".

(יא) שערי טוהר (שער כ' סעי' ח') – "והדחת ידיים ל"מ רק במי מקוה ולא במים תלושים".
 (יב) עי' בדה"ש (ס"ק רט"ו) – "שיש להחמיר בזה ... אמנם היכא שאי אפשר לה לטבול שנית או שהוא שעת הדחק נראה שיש לסמוך על המקילים אם אחזה בה רק בדיבוק בינוני שלא בחוזק".
 (יג) עי' פרדס שמחה (ס"ק ס"ח).
 (יד) לבושי עז (תמצית אות ב').
 (טו) חלקת בנימין (סי' ק"כ ס"ק כ"ו) – "דיש להחמיר כשיטת הרמ"א ללחלח ידיו דוקא במי מקוה ושלא להוציאן מתוכה עד אחר הטבילה".

2. אפילו במים תלושים.

(א) גרא (סי' ק"כ ס"ק ז') – "ועיקר דינו של מרדכי צ"ע דמנ"ל הא לחלק בין תלושין למחוברין והא דפ"ג דחגיגה בשאין בכלי חיצון מים כלל וכן עיקר דאין חילוק".
 (ב) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' י"ט) – "מותר לכתחילה ללחלח ידיו במים ולאחוז באדם או בכלי בשעת טבילה, ואפי' אחוז בחוזק, היות שהמשקה טופח בידיו הוי חיבור בשעת טבילה. ויכול ללחלח ידיו גם בסתם מים ולא דוקא במי מקוה".
אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד' הטבילה אות ה') – "מותרת הבלנית להחזיקה בתוך המים, אם לחלחה ידה במים קודם. ואינה צריכה ללחלח ידה דוקא במי המקוה, אלא אפילו אם לחלחה ידה במים מן הברז מהני".
 3. בדיבוק בינוני מהני אפי' במים תלושים, ובדיבוק חזק לא מהני [ואם מהני בלחלח עם מי מקוה, עי' לקמן].
 (א) ט"ז (ס"ק כ"ז, ס"ק כ"ה, סי' ק"כ ס"ק ד') – "פירוש אפילו במים תלושים שעכשוו שיתחברו למי מקוה יהיו גם הם כשרים דמשקה טופח הוא חבור ולא כמ"ש רמ"א בסי' ק"כ סעיף ב' דוקא במי מקוה וכמו שהוכחתי שם שלא דק בזה".
 (ב) פר"ח (סי' ק"כ ס"ק ט') – "ט"ז ... וכן עיקר".
 (ג) פר"ת (סי' ק"כ ס"ק ו') – "הפר"ח".
 (ד) סד"ט (ס"ק נ"ז, ס"ק נ"ח) – "הט"ז והפר"ח בדיבוק בינוני מהני אפי' תלושים".
 (ה) שלחן גבוה (ס"ק נ"ה, סי' ק"כ ס"ק י"ג) – "ט"ז ופר"ח".
 (ו) באה"ט (סי' ק"כ ס"ק ג', עי' סי' קצ"ח ס"ק ל"א).

(ז) תפארת ישראל (מקואות פרק ח' משנה ה' בואז אות י"ב) – "וגם מסתימת לשון הפוסקים (י"ד קצ"ח סכ"ח) משמע דבנתנה שערה בפיה וכו'. אפי' הדיחה שערויה וידה ושפתותיה תחלה. אפי' כשסגרתן אחר כך בחוזק. לא מהני לה טבילה. ואמאי. ומ"ש מאחזתה חבירתה בסיפא דמהני כה"ג. ונ"ל דמזה מוכח כרבינו ט"ז (קצ"ח ס"ק כ"ז) דגם באחזתה חבירתה דמהני לה הדחה. היינו רק בשלא אחזתה בכח. רק שגם לא רפתה ידה ברווח טפי. ולפ"ז נקט רישא לרבנותא. דבהדקה. אפי' בגוף עצמו חוצץ ונקט סיפא לרבנותא. דדוקא בלא רפתה. הא ברפתה אפי' בגוף חבירתה אינה חוצץ".
 (ח) שיבת ציון (סוף סי' מ"ב), הו"ד בפת"ת (ס"ק ט"ו) – "הדרך המובחר שאשה אחרת תרד עם האשה לתוך המקוה ותעמוד לאחוריה בריחוק קצת שלא יגע גופה בגוף האשה הטובלת והאשה תדיח ידה במים שיהיה טופח ע"מ להטפיה ותשלח ידה הרטובות ותכסה עיני האשה הזאת ברפיון קצת כמ"ש הט"ז סימן קצ"ח ס"ק כ"ז ותהיה טובלת מהר והיא טהורה".
 (ט) זבחי צדק (סי' ק"כ ס"ק ט"ו, ס"ק ט"ז) – "ט"ז".

4. מראי מקומות – כנה"ג (סי' ק"כ הג' הטור ס"ק ז'), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"ה), ששבה"ל (סיכום אות א'), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק צ"ג, ס"ק צ"ו, שפ"ח ס"ק ק"י).
 (א) חיל' חת"ס (יו"ד סי' ק"כ ס"ק ג') – "עט"ז ונכונים כל דבריו, מ"מ נ"ל לפי מה שהעלה דעכ"פ לא יהדקנו בידו כדי שיכנסו המים ויתחברו עם מים שבידו, א"כ י"ל דס"ל לרמ"א דזה אסור משום גזירה אטו אם יהדקנו, דהא הרמב"ם ס"ל דגזרי' רפוי אטו אינו רפוי כמ"ש הש"ך סק"ו, ונהי דלא חיישינן ליה מטעמא דכתב פר"ח, מ"מ היינו דוקא אם מרפה ידו ממש, משא"כ כשמהדקם אלא שאינו מהדק בחוזק איכא למיחש שמא יהדק בחוזק וכ"ע [מודים] דחיישינן בכה"ג".
 (ב) טהרת ישראל (סעי' צ"ט, סי' ק"כ סעי' ח') – "וטוב להחמיר".

ב. מלחלח ידו במי מקוה, והוציא ידו מהמקוה.

1. מחמיר, דינו כמים תלושים.

(א) לבוש (סי' ק"כ סעי' ב') – "ודוקא שלחלח ידו במי מקוה הכשרים לטבילה ולא הוציא ידו מן המקוה עד שטבל, אבל לא במים תלושין".
 (ב) אורח מישור (סי' ק"כ ס"ק א') – "בעט"ז".
 (ג) מטה יהונתן (סי' ק"כ על רמ"א סעי' ב') – "אם תלש מים ממי מקוה לא מהני".
 (ד) סדרי טהרה (ס"ק נ"ז ד"ה עוד כל הש"ך) – "ואף שהדיחה ידיה במי מקוה לא מהני אם עקרה ידה מן המקוה דאז שם תלושים על המים שבידיה".
 (ה) חיל' חת"ס (יו"ד סי' ק"כ סוף ס"ק ג') – "ודע מ"ש רמ"א במי מקוה פי' שיכנס ידו לתוך מי המחוברין ובעוד שהיד במים ישים הכלי לתוך היד דאל"ה ה"ל תלושים ופשוט".
 (ו) לחם ושמלה (לחם ס"ק ע"ג).
 (ז) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ל"ו ד"ה ומעתה).
 (ח) עצי לבונה (על סעי' כ"ח).
 (ט) ערוגת הבשם (יו"ד סי' קכ"ב אות ב').
 (י) דרכ"ת (ס"ק ל"ג).
 (יא) שערי טוהר (שער כ' סעי' ח').

- (יב) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"ה) – "דוקא במי מקוה, שפירושו צריך לומר כדפי' שם במטה יהונתן שרק בתוך המקוה מהני לאחוזו שם".
- (יג) הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות מ"ג, הל' טבילת כלים הע' י"ד) – "ואם הרטיב את ידו במי המקוה, ולא הוציאה לפני שמטביל את הכלי, אין לחוש אם מהדקו".
- (יד) בדה"ש (ס"ק רט"ו, ס"ק רי"ז).
- (טו) פרדס שמחה (ס"ק ס"ח).
- (טז) חלקת בנימין (סי' ק"כ ס"ק כ"ו, עי' ציונים ס"ק פ"ד).
2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק צ"ו, שפ"ח ס"ק ק"י).

ג. הדיחה ידיה במים תחלה, שרי: לכתחלה או דיעבד.

1. אפילו לכתחלה.
- (א) דרישה (ס"ק ו') – "מכאן שיש היתר גמור שבשעה שהאשה טובלת וחבירתה דחפה אותה במים, שיכולה לאוחזה בידה בשעת דחיפה אם הדיחה ידיה תחלה במים, ואינה צריכה להפריד ידיה ממנה. ולא כמו שנוהגות נשים דידן שמפרידות ידיהן ממנה בשעת דחיפה וסבורות שאין שום היתר שיכולה לאוחזה בידה".
- (ב) ט"ז (סוף ס"ק כ"ז) – "וכתב בדרישה ... ויפה כתב".
- (ג) פחד יצחק (ערך חציצה, מ"ז-ג) – "והש"ך ... נר' דאין כאן השגה כלל וכלל דמ"ש ...".
- (ד) עי' מקור חיים (תפארת צבי ס"ק כ"ה) – "מ"מ לשון הש"ע דלכתחלה. ובפרט שיכולה לרפה ידיה. וזו וודאי בלשון הש"ע לכתחלה מותר אלא בעיקר הדין ליכא נפקותא אי לאו צורך הוא שאשה אחרת אוחזה בה בשעת טבילה מהיכי תיתי לשנות מנהגה. ואי דבר צורך הוא כגון שהאשה ייראה לטובלה לחוד או שום דבר. גם הש"כ מודה דלא צריכה להפרידה דהוי כדעבד".
- (ה) משנה אחרונה (מקואות פרק ה' משנה ה' ד"ה ודע) – "דה"ה לכתחלה נמי שרי דהא לפי ... אבל הש"ך ... ולענ"ד כדפי".
- (ו) מלבושי טהרה (סעי' ל"ט).
- (ז) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' ט"ז) – "נחלקו הש"ך (סי' קצ"ח ס"ק ל"ו) עם הט"ז (שם ס"ק כ"ז) על הא דכתב בשו"ע 'ואם הדיחה ידיים במים תחילה שרי שמשקה טופח שעל ידיה חבור למי המקוה'. אם זה היתר בדיעבד או גם לכתחילה ונקטינן להקל כדעת הט"ז שזה היתר לכתחילה ולכן יכולות הנשים לכתחילה לנגוע בקירות המקוה ובצינורות שתחת המים כשטובלות".
- (ח) חלקת בנימין (סי' ק"כ ס"ק כ"ה).
2. רק בדיעבד.
- (א) ש"ך (ס"ק ל"ו) – "הדרישה ... ולפע"ד אין להורות קולא בדברים שנהגו איסור דהלא במשנה ופוסקים אינו אלא דבדיעבד שרי אבל לכתחלה מאן לימא לן ועוד דבכמה וכמה דברים מחמירים לענין נדה שלא מן הדין ואפילו דיעבד כ"ש הכא".
- (ב) סד"ט (ס"ק נ"ז) – "והוא נכון".
- (ג) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"ד).
- (ד) ערה"ש (סעי' ס"ב) – "והנה מלשונו משמע דברפתה ידיה או הדיחה מותר אף לכתחלה וכן מבואר מלשון הטור אבל מלשון המשנה בפ"ח דמקואות ששינו האוחז באדם ובכלים ומטבילין טמאים ואם הדיחה את ידו במים טהורים ר"ש אומר ירפה כדי שיבואו בהם מים ע"ש משמע רק בדיעבד וכן מבואר מלשון הרמב"ם שם שכתב ואם הדיחה ידיו עלתה לו טבילה עכ"ל דמשמע גם כן בדיעבד וצ"ל דוודאי כן הוא אך כוונת הטור והש"ע הוא במקום שהטובלת בעצמה אין ביכולתה לטבול מפני ביעתותא או סיבה אחרת ובהכרח שחבירתה תאחזנה והוי כדעבד כיון דא"א בענין אחר וה"פ לא תאחז בה חבירתה וכו' כלומר במקום ההכרח א"א כרפתה וכו'".
- (ה) פרדס שמחה (ס"ק ס"ו) – "ומהני הדחה רק בדיעבד אי כשאין ברירה אחרת".
- (ו) לבושי עז (תמצית אות ג').
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק רט"ז), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק צ"ה, שפ"ח ס"ק ק"ד).
- ד. הדיחה ידיה במי מקוה [ויו"א אפי' במים תלושים, עי' לעיל]: ובדיבוק חזק.
1. מיקל, אפילו בחזק – ט"ז (ס"ק כ"ז, ס"ק ל', סי' ק"כ ס"ק ד'), גר"א (יו"ד סי' ק"כ ס"ק ז'), הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות מ"ג, לשונו מובא לעיל), פרדס שמחה (ס"ק ס"ח).
- (א) וכן דעת הרמב"ם (מקואות פרק ב' הל' י"א, לשונו מובא לעיל) והרמב"ן (הל' נדה פרק ט' אות ט"ו, לשונו מובא לעיל), אפילו במים תלושים. כדאי בט"ז (ס"ק כ"ז, ס"ק ל'). אמנם עי' רע"א (על הט"ז שם), שאינו מוכרח.
2. מחמיר, רק בדיבוק בינוני [כדרך כל אדם] יש להקל.
- (א) מהר"י ברנא (סי' ק"ז), הו"ד בש"ך (ס"ק ל"ו) – "ועוד גבי בנתיה דשמואל בפ' במה אשה (שבת סה ב) עביד להו מפצי ביומי תשרי דלא ליכנס הטיט בין אצבעות רגליה והוי חציצה. אלמא דכבר רגליה לחות במים ואם כן לא הוי חיבור כ"ש גבי אחיזת ידיהן בחוזק דהוי חציצה. שהרי ע"כ צריך אתה לחלק בין הך דבין אצבעות רגליה ובין ההיא דב"מ דאם הניח ידו במים קודם כו' דהוי טבילה, דהתם מיירי דלא הוי בחוזק כגון שהכל מונח על ידו וכן האדם התינוק מונח על ידו ולא בחוזק".
- (ב) קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' י"ב, סי' ל"ז סעי' י'), לחם ושמלה לחם ס"ק ע"ה) – "לא תאחז בה חברתה בשעת טבילה לפי שלא יבאו המים במקום האחיזה, ובשעת הדחק תטבול תחלה (האשה שהיא רוצה לאחוז אותה) ידיה במקוה, ואחר כך תאחוז אותה לא בכח ובדיבוק חזק, אלא בדיבוק בינוני כדרך כל האדם".
- (ג) בדה"ש (ס"ק רי"ז) – "שיש להחמיר בזה אפילו בדיעבד לחזור ולטבול".
- (ד) חלקת בנימין (סי' ק"כ ס"ק כ"ו).

3. מראי מקומות – דעת הרשב"א (עי' בדה"ש ציונים ס"ק תנ"ז), טהרת ישראל (סעי' צ"ט), ששבה"ל (סיכום אות א', אות ב').

ה. אשה שאינה יכולה לעמוד על רגליה.

1. לטובלה ע"י שתאחזנה שתי נשים בזרועותיה וידיהו ידיהם תחילה במים.
 - א) משאת בנימין (סי' פ"א) – "נראה פשוט דהיא איתתא שאינה יכולה לעמוד על רגליה אין לה תקנה בסדין כלל כי אם לאחוז אותה בזרועותיה והאשה האוחזת תדיח ידיה תחילה במים עד שיהא טופח ע"מ להטפיח דאז הוי חיבור למי מקוה ולא הוי חציצה וטהורה או במפץ שאינו מקבל טומאה וד' נשים בד' כנפותיה".
 - ב) ש"ך (ס"ק ל"ו) – "משאת בנימין".
 - ג) חכ"א (כלל קכ"א סעי' י"ג) – "אשה שאינה יכולה לטבול בעצמה וצריכה שחברתה תסייע אותה ואוחזת אותה לכתחלה תדיח חברתה ידה במי מקוה דוקא שתהיה טופח להטפיח ואז אין לחוש אם מרפה ידה ממנה בשעת טבילה או לא אבל אם לא הדיחה תחלה ידה לא תאחוז בה כלל".
 - ד) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"ד) – "ובשעת הדחק שצריכה לכך, אז חברתה תטבול ידה תחלה במקוה, ותאחז בה ברפיון".
2. מתחלה תאחוז את האשה בידה אחת למעלה מן המים ואח"כ תושיט ידה השני למטה מן המים ותאחוז אותה למטה מן המים ותפריד ממנה ידה שלמעלה מן המים.
 - א) סד"ט (ס"ק נ"ז) – "כ"ה ש"ך ... ונ"ל למ"ש לעיל דאם הדיחה ידה במים תלושים אז צריך שתאחוז בה דיבוק בינוני ואנן לא בקיאנן מהו דיבוק בינוני, גם מסתמא כיון שאינה יכולה לעמוד על רגליה צריכים שתאחוז בה דיבוק חזק, ואף שהדיחה ידה במי מקוה לא מהני אם עקרה ידה מן המקוה דאז שם תלושים על המים שבידיה, ע"כ יש לעשות כמ"ש הלבוש לעיל סי' ק"ך גבי טבילת כלים הביאו ט"ז שם, שבתוך המים יתננה מיד ליד, ה"נ כאן מתחלה תאחוז בידה אחת למעלה מן המים ואח"כ תושיט ידה השני למטה מן המים ותאחוז אותה למטה מן המים ותפריד ממנה ידה שלמעלה מן המים ואז אף אם תאחוז למטה מן המים בכח שפיר דמי כיון דהמים מקדימים לידה דומיא דרגלי המטה דשרי מה"ט וכמבואר".
 - ב) עצי לבונה (על סעי' כ"ח).
 - ג) לחם ושמלה (לחם ס"ק ע"ג, עי' קיצור שו"ע סי' קס"א סעי' י"ב [לשונו מובא לעיל]).
 - ד) ערה"ש (סוף סעי' ס"ג) – "אך באשה שאינה יכולה לעמוד על רגליה בהכרח שאחרות יאחזנה ולא יפרידו ידיהן ממנה ותהיינה זהירות להדיח ידיהן במי מקוה ולבלי להרים ידיהן ממעל למי המקוה כל זמן טבילתה והאחיזה בגופה תהיה תחת המים".
 - ה) טהרת ישראל (סעי' ק').
 - ו) ששבה"ל (סיכום אות א').
 - ז) בדה"ש (ס"ק רי"ז).

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ק"ו).

ו. לענין טבילת כלים הנקחין מנכרים: לחלח ידו במים תחילה.

1. עי' סי' ק"כ סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

סג] לכבוש היד על הטובל - סעיף כ"ט.

א. רק מ' סאה, או ה"ה יותר.

1. רק מ' סאה – מחבר (סעי' כ"ט, ב"י ס"ק כ"ט), עי' סד"ט (ס"ק כ"ט), גר"א (ס"ק כ"ז, "בד"א במים מועטים אבל במים מרובים ה"ז משובח"), מלבושי טהרה (סעי' מ', "ויש להקל בזה"), טהרת ישראל (סעי' ק"א, "ויש להקל בזה"), ששבה"ל (סיכום אות א', "אין להחמיר"), בדה"ש (ס"ק רכ"ג, "שיש להקל כהמחבר ומכל מקום לפי מש"כ הרמ"א בסעיף א' שלכתחלה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצים נראה דהכי נמי תראה להסיר ידה מעליה בשעת גמר טבילה").
2. ה"ה יותר ממ' סאה – ש"ך (ס"ק ל"ט, "אבל הריב"ש סימן רצ"ג כ' דהרמב"ם פי' דאפי' במקוה שיש בה יותר ממ' סאה הרי זה מגונה ומביאו ב"י לקמן סי' ר"א"), עצי לבונה (על סעי' כ"ט).
- א) מפני שנראה כמשחק ואינו מתכוון לטבול – כס"מ (מקואות פרק א' הל' ט', "נראה שהוא מטעם זה מפני שנראה כמשחק ואינו מתכוון לטבול"), סד"ט (ס"ק כ"ט, "מפני שנראה כמשחק ואין מתכוין לטבול ואם יגע בתרומה וקדשים יהיו סבורים דלא בעי כונה"), עצי לבונה (על סעי' כ"ט), פתחא זוטא (ס"ק מ"ט).
- 1) מראי מקומות – דר"מ (סי' ר"א ס"ק כ"ז).
- ב) משום שנראה כחציצה – ערה"ש (סעי' ס"ה, "דהטעם משום דנראה כחציצה ... מכ"מ ע"ש אך מ"ש הטעם מפני שנראה כמשחק ע"ש ולענ"ד יותר נראה מפני החציצה").
3. מראי מקומות – מחה"ש (ס"ק ל"ט).

סד] להגביה רגליה - סעיף ל'.

א. המים מקדימים, אם יש ענין לקפוץ.

1. לא – ששבה"ל (ס"ק א', "ולא שמענו לחשוש לקפוץ במקוה, ודלא כמקפידים בזה"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' נ"ט).

סה] גזירת מרחצאות - סעיף ל"א.

מקואות (פרק ה' משנה ב') – "שלא יטביל על גבי הספסל".

א. טבילה ע"ג כלים הנמצאים בתוך המקוה: ראשונים.

1. מחמיר, משום גזירת מרחצאות של כלים.
(א) ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' א') – "ואמר רבא (שם) אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול ... מאי טעמא משום גזרת מרחצאות שהם כלים. ובמשנת מקוואות (פ"ה מ"ב) שנינו מעיין שהעבירו על גבי כלים או על גבי ספסל הרי הוא כמות שהיה דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר הרי הוא כמקוה ובלבד שלא יטביל על גבי הספסל. שמעינן מהכא דבכלי עץ אפילו בפשוטים אית ביה גזרת מרחצאות. מאי טעמא, משום דחזו למדרסות ומקבלי טומאה נמי מדרבנן. דהא הכא משום דבעית ליכא דאיהו גופיה לא טביל, כלי בעלמא הוא דקא מטבל, וכי קאי אספסל לא בעית ולא מידי, אלמא משום גזרת מרחצאות הוא דקאמר, וש"מ כלי חרס דקאמר רבא דוקא נקט ליה, דכיון דלא מקבל טומאה מגבו ולמדרס נמי לא חזי, משום דבעית הוא דאיכא, משום גזרת מרחץ ליכא. אבל כלי עץ משום גזרת מרחצאות נמי איכא, וטבילתה נמי לאו טבילה היא".
(ב) רשב"א (תוה"ב הקצר בית ז' שער ז', ל.) – "אין טובלין בכלי, שלא אמרו תורה אלא מעיין ומקוה מים. לפיכך היה טיט ורפש במקום שהיה טובלת לא עלתה לה טבילה. לא תעמוד על גבי כלי עץ שמקבלין טומאה מגבן ולא על גבי נסרים שראויין למדרסות ולא על שום כלי הראויה למדרס ותטבול, מפני גזירות מרחצאות של כלים, עברה וטבלה לא עלתה לה טבילה".
(ג) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ח"ה, רכ"ה-ב') – "אין טובלין בכלים היה טיט ורפש במקום שהיא טובלת לא תעמו' על גבי כלי המקבל טומאה ולא על שום דבר הראוי למדרס משום שגזרו מפני מרחצאות של גוים ואם עברה וטבלה לא עלתה לה טבילה".
2. מיקל, רק לכלים הקבועין יש להחמיר.
(א) ר"ש (מקואות פרק ה' משנה ב'), הו"ד שו"ת הרא"ש (כלל ל"א סי' ג') – "וקשה בלא נקיבה נמי לתכשרי כולהו כיון דמחוברין למעיין דאפי' מעיין שריבה עליו מים שאובין מטהר בכל שהו כדתנן פ"ק ואפילו בתוך הכלי עצמו שרי לטבול כדאיתא בריש חומר בקודש (דף כב א) שמתבלין כלי בתוך כלי שיש בפיו כשפופרת הנוד ... ונראה לפרש שיש לחלק בין כלים התלושין דכשרים להטביל בתוכם לכלים הקבועין שהמעיין נגרר על גבם דגזרי בהו רבנן להטביל בתוכם דילמא אתי בהו לידי תקלה דפעמים שקובעים אותם במקום מוצא המים ואין שם כשפופרת הנוד ונמצאו כל המים העוברים על גביו פסולין ... ויתכן דהיינו טעמא נמי דרבי יוסי דאמר במתניתין ובלבד שלא יטביל על גבי ספסל".

ב. טבילה ע"ג כלים הנמצאים בתוך המקוה: פוסקים.

1. מחמיר.
(א) מחבר (סעי' ל"א) – "לא תעמוד על גבי כלי עץ שמקבלין טומאה מגבן, ולא על גבי נסרים שראויים למדרסות ולא על שום כלי הראוי למדרס ותטבול, משום גזירת מרחצאות של כלים".
(ב) עי' מהר"ם מלובלין (סי' צ"ז) – "הגם שפירושו של הראב"ד שפי' דבמסקנא דגמרא קאי נמי גזירת מרחצאות כמו שהובאה כל הסוגיא בדברי הב"י בי"ד סי' קצ"ח הוא רחוק מ"מ מי לא יחוש לכתחלה לדבריו ולדברי רבינו ירוחם והרשב"א הנמשכים אחריו".
(ג) לבוש (סעי' ל"א).
(ד) ב"ח (ס"ק כ"ט) – "ולענין הלכה נקטינן לחומרא כהראב"ד וכ"כ הרשב"א בתורת הבית דבטבלה על גבי כלי עץ אפילו דיעבד לא עלתה לה טבילה וכן פסק בשלחן ערוך (סל"א)".
(ה) חכ"א (כלל קכ"א סעי' ה') – "ופשיטא שאם הכניסו ספסל במקוה ועמדה עליו וטבלה שלא עלתה לה טבילה אפילו בדיעבד".
(ו) קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' י"ג).
(ז) שערי טוהר (שער כ' סעי' י').
(ח) שאר פוסקים (חוץ מהט"ז).
2. מיקל.
(א) ט"ז (ס"ק ל"א, ס"ק ל"ב, ס"ק ל"ה) – "שהיתר ברור יש לנו דהיינו ששאר פוסקים לא ס"ל כהראב"ד בזה אלא ס"ל ...".

ג. הטעם שגזרו רק בכלי המקבל טומאה אטו מרחצאות.

1. ערה"ש (סעי' ס"ט) – "אינו מובן כלל דאטו בטבילה תוך כלים יש חילוק בין כלי המקבל טומאה לאינו מקבל טומאה הא אפילו בכלי שהיא יותר ממ' סאה שאינה מקבלת טומאה או כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה הטבילה פסולה בהם כדתנן ברפ"ד דמקואות וכמ"ש בס"י ר"א דפסול כלים הוא מטעם שאובין וא"כ איזה הפרש יש בין כלי המקבל טומאה לאינו מקבל טומאה וצ"ל דס"ל דהגם דבעצם אין הפרש מ"מ כיון דעל גב הכלי אין איסור כלל רק מפני טעות ההמוון ולכן בדבר המקבל טומאה יטעו שיאמרו הלא אנו עומדין על דבר המקבל טומאה מגבו או מדרס ועכ"ז מותר א"כ אין הפרש בין מגבו ומתוכו אבל על דבר שאינו מקבל טומאה לא יטעו".
2. מראי מקומות.
(א) בדה"ש (ציונים ס"ק תע"ח) – "וצ"ע ... ועיין מש"כ בזה בערוה"ש".

ד. טומאה דרבנן [כמו כלי זכוכית].

1. מראי מקומות – מהר"ם פאדוה (סי' ל"א), הו"ד בש"ך (ס"ק מ"ה), סד"ט (ס"ק ס"ד), ערה"ש (סעי' ע"ג), בדה"ש (ס"ק רכ"ט, "וצ"ע"), פרדס שמחה (ס"ק ע"ו אות ב').

ה. עומדת ע"ג כלי שאינו מקב"ט, שנמצא ע"ג כלי המקב"ט.

1. מיקל.

(א) לבוש (סעי' ל"א) – "שיניחו אבנים רחבים על אלו הנסרים לעמוד עליהם".(ב) אמרי אש (י"ד סי' ע"ח ד"ה ועל) – "דאף ראב"ד ורשב"א לא אסרו משום גזירת מרחצאות רק בעומדת על דבר המקבל טומאה ממש לא כשיש הפסק ביניהם".(ג) לחונ"ש (לחם ס"ק פ"א) – "אם אפשר יניחו עכ"פ על הנסרים אבנים שתעמודנה עליהם בשעת טבילה".(ד) פתחא זוטא (ס"ק נ"א ד"ה ולכאורה).(ה) בדה"ש (בי' סוף ד"ה לא, עמ' ס"ד).(ו) עי' פרדס שמחה (ס"ק ע"ו).(ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' פ"ח).

ו. קפצה.

1. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה לא עמ' ס"ג, מלואים, "ויש לחקור ...").ז. טבילה בנעלי בית (slippers), או בגרביים (socks).

1. עי' לקמן סעי' מ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

ח. תוך כלי אבן, תוך כלי גללים.

1. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה וטבלה, עמ' ס"ו, "וצ"ע").

ט. טבילה לדם בתולים, אם יש להקל בשעת הצורך.

1. בדיעבד, מיקל.

(א) זרע אברהם (י"ד סי' כ'), הו"ד בברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק ז') – "תנוקת בת י"ב שנה שטבלה מדם בתוליה, ולהיות המקוה עמוק לקחו כסא של ד' רגלים והניחו במקוה, כדי שתעמוד הנערה ע"ג הכסא ותטבול. יש לגעור בנשים שלא יעשו כזה, אך עתה בנ"ד שכבר טבלה בדיעבד, יש להקל שלא תצטרך להטבילה פעם אחרת. מוריני הרב מהר"א יצחקי זלה"ה בשו"ת זרע אברהם י"ד סימן כ"ו".(ב) פתחא זוטא (סוף ס"ק נ"א).(ג) טהרת ישראל (סעי' ק"ח).(ד) שבה"ל (ח"ד סי' ק"ז סעי' ל"א, ששבה"ל ס"ק ב') – "בברכי יוסף ... ולי נראה פשוט כיון דדעת הרמב"ם והרא"ש דלא גזרינן כלל בזה גזירת מרחץ דיעבד והש"ך לקמן סי' ר"א ס"ק ל"ז ורמזה כאן ס"ק מ"ג דדעת המקילים עיקר בזה אלא שלא רצה להקל נגד הכרעת השו"ע כאן כהראב"ד דאפילו דיעבד לא עלתה טבילה מ"מ פשיטא דבדם בתולים כדאים הם הרמב"ם והרא"ש לסמוך עליהם דיעבד ואונס וכהאי גונא".

י. ראוי למדרס, או רק אם כבר נתיחדו למדרס.

1. מחמיר: אפילו ראוי למדרס, יש מראית עין.

(א) ט"ז (ס"ק ל"א) – "דס"ל להראב"ד כיון שראויין לטומאת מדרס אם היו מיוחדין לכך לעשות מהם ספסל או כיוצא בו יש לחוש להרואה שיטעה ויאמר בכל נסרים הדין כך אע"פ שיחדום כבר לשיבה ויש בהם טומאת מדרס ומכח זה יטבול במרחצאות".

2. מיקל: רק אם כבר נתיחדו למדרס.

(א) עי' מהר"ם פאדוה (סי' ל"א) – "אבל נסרים אלו לאו מיוחדים למדרס ... כי נסרים אלו הקבועות במסמרים אינו כלל בתורת טומאה דאורייתא לא מכח סברא ולא מכח גמרא מכח סברא אין לומר שיקראו מיוחדים למדרס הואיל והן עשוין לעמוד עליהן לטבול כי אדרבא משום זה יוצאים מתורת כלי וחשובין כתקרת הבית".(ב) פנים מאירות (ח"ב סי' ק"ב) – "הט"ז ... ולפמ"ש ברור הדבר כשמש וכביעות' בכותחא בנסרים שאין עוביין טפה אין מטמאין במדרס ואין חשש כלל לטבול עליהם ואין לנו לבדות מלבינו חששות רחוקים דראוי למדרס פירושו שראוי' לעשות ספסל או כלי שראוי למדרס א"כ גבי סולת' ל"ל טעמא משום בעיתותא הא בכל פשוטי כלי עץ נמי נימא דראוי לעשות ממנו כלי שיטמא אלא ברור הדבר שלא עלה על שום קדמון גזירה זו אלא פירושו הראויים למדרס שיש נסרים שאין עוביין טפה ואין מטמאין מדרס ומנהג ישראל תורה היא ואין בדבר זה שום פיקפוק".(ג) הו"ד במחה"ש (ס"ק מ"ה) – "אבל בתשובת פנים מאירות ... אם כן זה שכתב ולא על גבי נסרים שראויין למדרס ר"ל שעוביין טפה דהן טמאין מדרס, אבל כשאין ראויים למדרס שעוביין פחות מטפה לית בהו גזירת מרחצאות ומותר לעמוד עליהם. ואם כן אזדא ליה חומרת הט"ז לחוש למראית עין ולאסור אפילו בנסרים שלא עשה בהן מעשה ולא חישב עליהם שיהיו למדרס מפני הרואה שיטעה שנעשה בהם מחשבה או מעשה, דמאחר שלא כווננו הראב"ד והמחבר לזה אין לנו לבדות מלבינו חששות רחוקות, ואם כן היתר השני חוזר וניער. וגם כן לפי זה אין צריך לאותן היתרים, ובלאו הכי המנהג עולה כהוגן דהם עושין מתחלה הנסרים והשליכות שאין בהם עובי טפה ואין מטמאין מדרס, ואין פקפוק כלל לעמוד עליהם בשעת טבילה, וע"ש".(ד) סד"ט (ס"ק ס"ג) – "אף לפי דעתו דס"ל דאם ייחדו לעשות מהם ספסל טמאים מיד טומאת מדרס, אכתי מנ"ל דגזרינן כולי האי דהא גזרה לגזרה הוא, לא ייחדו אטו וייחדו אטו מרחצאות".

ה) עי' חזו"א (סי' קכ"ט ס"ק ט') – "והנה הט"ז סי' קצ"ח כ' בדעת הראב"ד דאף אם אינו מקבל טומאה השתא כיון דראוי לקבל טומאה ע"י יחוד, ובאמת ל' רשב"א בתשובה שהביא ב"י שכל לעשות מדרגה של אבנים משמע קצת כן ומ"מ קשה לאמרו דבמשנה איתא כלים וספסל ואנן ניקו ונימא דאפילו נסרים, ועוד כשקבען בבנין כבר אינן ראויין גם למדרס שהרי לא היו מיוחדים למדרס בתלוש, ואין מקום כלל להחמיר, וכ"כ אחרונים ז"ל זולת הט"ז".

ו) בדה"ש (ס"ק רל"א, ציונים ס"ק תצ"א).

3. מראי מקומות – ש"ך (ס"ק מ"ה, נקה"כ על הט"ז ס"ק ל"א, עי' פרדס רמונים שפ"ח ריש ס"ק מ"ה).

יא. **נסרים קבועים** [למחמירים לעיל].

1. כבר ירדה להם תורת קבלת טומאה, ועכשיו נקבעו בקרקע.
(א) מקיל.

1) מהר"ם פדווה (סי' ל"א) – "ועוד נראה לומר שהנסרים אלו הנתונים למטה על קורות ומים צפים עליהם חשובים כקבעו בכותל ובנו עליו כי המים שעולים עליהן הם כבנין עליהם שהמים הם דבר קבוע והם שקועין תחתיהן ואינן נראין א"כ אפילו היו כבר כלים מדאורייתא אפילו הכי היו בטלים עתה".

(ב) מחמיר.

1) עי' מהר"ם מלובלין (סי' צ"ז) – "ואף על גב שמהר"ם פד"ו ומהר"י כ"ץ בתשובותיהם שניהם הסכימו דבנסרים של מקוה המחוברים בבנין לא שייך בהן כלל טומאת מדרס ולא מקרי ראויים למדרס כלל וחלקו בין נסרים שכתבו הראב"ד והרשב"א ובין נסרים שלנו הקבועים בבנין המקוה וא"כ לפי דבריהם לא שייך נמי בהן גזירת מרחצאות דהא משמע מדברי הטור ודברי הר"ן בשם הראב"ד דאף לדברי הראב"ד לא שייכא גזירת מרחצאות אלא בדבר הראוי לקבל טומאה וראוי למדרס א"כ אף לדברי הראב"ד כשרה. אמנם מדברי הרשב"א בתשובה והביאה הב"י לא משמע כדברי מהר"ם פד"ו ומהר"י כ"ץ דהא כתב וז"ל אם טבלה על גב שליכות של עץ לדברי הראב"ד לא עלתה לה טבילה אעפ"י שהן מחוברים וקבועים בכותלי המקוה עכ"ל. הלכך יש לחוש לדברי הראב"ד והרשב"א לכתחלה".

2) ב"ח (ס"ק כ"ט).

3) ט"ז (ס"ק ל"א).

4) בדה"ש (ס"ק רל"ב).

2. מתחלה היה דעת להשאירם לעולם במקוה.

(א) מיקל – מהר"ם פדווה (סי' ל"א, "דנסרים אלו לא מקבלין טומאה מדאורייתא כלל ולא נתיחדו למדרס קודם נתינתן במים ואף אחרי כן לא נקראו בני מדרס במה שהנשים עומדות עליהן לטבול. ואף אלו היו בני טומאה דרבנן מקודם כפי קצת דעות מ"מ הקבועות מבטלה"). ערה"ש (סעי' ע"ה, "הרבה מרבתינו האחרונים הרבו להשיב עליו [הב"ח והש"ך סקמ"ה ומעיו"ט והגהת דרישה ומהר"ם פדווה סי' ל"א ומהר"מ"ל סי' נ"ז] ותורף דבריהם כן הוא דזה שכתבו נסרים הראויים למדרסות הכוונה נסרים המיוחדים לכלים וראויים למדרס כמו ספסל וכיוצא בו ולא בנסרים העומדים לבנין שאין שם כלי עליהם כלל וכ"ש אם דבקו במסמרים שנעשו בנין גמור").

(ב) מחמיר – ב"ח (ס"ק כ"ט, "מיהו לעמוד על נסרים אפילו הם רחבים ד' אם אינם מחוברים וקבועים במסמרות אסור לעמוד עליהם ולטבול כיון דראויים למדרסות ואף בדיעבד לא עלתה לה טבילה").

ג) מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק רל"ב).

3. מתחלה היה דעת לקובעם בקרקע במסמרים.

(א) מיקל – מהר"ם פדווה (סי' ל"א, "ובפרט מאחר שנקבעו במסמרות"), ב"ח (ס"ק כ"ט), ערה"ש (סעי' ע"ה, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק רל"ב, בי' ד"ה על, "רוב האחרונים שיש להקל בזה מעיקר הדין").

4. רק אבנים.

(א) ראוי להחמיר כשבונים מקוה חדשה וכדו' – מהר"ם מלובלין (סי' צ"ז, "ומיום בואי לכאן עלה בדעתי לתקן כל המקוואות שבכאן באופן שיהיו מתוקנות אליבא דכ"ע והשבתי ידי אחר משום שלא להוציא לעז על הראשונים ח"ו ... ואעפ"י כן בכל זמן שמזדמן לידי שמתקנים איזה מקוה או בונים חדשים אני מצוה תמיד לתקנה בדברים שאין ראויים למדרס כדי שתהא כשרה אליבא דכ"ע וכן הוריתי לאשר שאלוני מק"ק חעלמ"א כשבנו המקוה שלהם"), הו"ד בש"ך (ס"ק מ"ה), בדה"ש (ס"ק רל"ב, ס"ק רמ"ח), פוסקים.

5. מראי מקומות – לבוש (סעי' ל"א).

יב. **לענין טבילת כלים**.

1. לפי הראב"ד [וסייעתו], איך מותר לטבול כלי בתוך כלי. וכדאי' במשנה (מקואות פרק ו' משנה ב'), הו"ד להלכה במחבר (סי' ר"א סעי' ט') ורמ"א (סי' ר"ב סעי' ו'). וכן באמת פריך ר"ש (מקואות פרק ה' משנה ב', לשונו מובא לעיל). אמנם להל', מאי איכא למימר.

(א) בית מאיר (על הש"ך ס"ק ל"ו) – "ובהדיא איתא בס"ר ר"א בהג"ה ס"ס ט' ומותר לטבול כלים בסל או שק והוא ע"פ מתני' דפ"ו דמקואות וזה ודאי דשק דבר המקבל טומאה הוא כמבואר בתורה. ואמת שזה נוטה כמו קושי' הר"ש על הראב"ד ממה דמטבילין כלי בתוך כלי וע"כ לחלק או כחילוק הר"ש בין כלי קבוע או תלוש וסדין זה הא תלוש הוא או כדחילק הרא"ש בין אם הכל נטבל תוך המקוה ומים מקיפים מכל צד דשרי ובין אם טובל ע"ג כלים שרק מחוברים למקוה ואין המים מקיפין אותם נמצא עכ"פ דסדין שרי וכמתני' דשק דמ"ש ... אח"כ עיינתי בהראב"ד ור"ן שבב"י ובאמת דבריהם מבוארים בין בכלים תלושים בין מחוברים וגם משמע מדיניהו בשליכות דאפילו אם המים אינם באים דרך עליהם נמי פסלו. נמצא דבריי הנ"ל בטלים אמנם

אחר העיון עכ"פ מוכח דהראב"ד ור"ן מחלקים בין אם טובל כלי תוך כלי במקוה דכיון דעכ"פ טובל השתא במקוה ליכא למגזר אטו מרחצאות כיון שעכשיו טובל הכל במקוה משא"כ אם הכלי מקודם עומד תוך המקוה והוא דבר המקבל טומאה אז חשו חכמים שיטעה ויאמר דה"ה אם כל המקוה נעשה בכלי נמי ש"ד והיינו גזירת מרחצאות. וזה לדעתי נמי סברת הב"י בש"ע שמביא כאן דין הרשב"א בשליבות. ובס"ר ר"א פסק סתם דטובלים כלים תוך כלים ותוך שק. עכ"פ נמצא מוכח לדינא אליבא דכ"ע טובלין האשה ע"י סדין דהוא ממש כלים בשק והיא היא".

(ב) **רע"א** (סי' ר"א על סעי' ז') – "דבעי' נקב כשפ"ה היינו דגם בחרס בעינן כן וזה מספיק גם בעץ אבל קשה לי נהי דמהני שלא יהיו שאובים מ"מ כיון דעדיין הוא כלי המקבל טומאה לא עדיף מטובל ע"ג אחורי כלי עץ דלא עלתה טבילה לדעת הראב"ד דפסקי' כוותיה בסימן קצ"ח (ס"ל"א) **וצע"ג**".

(ג) **חזו"א** (יו"ד סי' קכ"ט ס"ק ח', ס"ק ט') – "שיש לתמוה לדעת הראב"ד איך מטבילין כלי בתוך כלי ומטבילין בשדה תיבה ומגדל ובעריבה [ובפ"ו מ"ו גסטרא שבמקוה כו'] ולמה לא חשו משום דין לא יטביל ע"ג ספסל לדעת הראב"ד שכתב בהשגות דאפי' תוך כלים שייך דין זה, **ולולא דברי הראב"ד** בהש' י"ל דתוך כלי לא גזרינן כיון דעסיק השתא בחיבור הכלי למקוה ויודע שאין טובלין בכלים, ודוקא באחורי כלים גזרו. **ונראה דלא קיי"ל כראב"ד** בהש' ובתוך כלי נקוב כשפ"ה נ טובלין אף בשל עץ, אע"ג דאחורי כלים אין טובלין, כמבואר סי' קצ"ח ס"ל"א (והגרע"א ז"ל בגליון תמה בזה ולמש"כ ניהא) מ"מ תוך כלי לא גזרו כיון דעסיק השתא בדין חיבור למקוה לא שייך למגזר".

(ד) **ששבה"ל** (סי' קצ"ח סעי' כ"ח סוף ס"ק ד') – "ובמקואות לטבילת כלים שמניחים בהם רשת אין בזה חשש כיון **דעשוי מניילון** שאינו מקבל טומאה, ואף במתכת עושים אותה באופן שתבטל מתורת קבלת טומאה, [ומשום חיבור המים עוברים מכל צד עדיף מחור כשפופרת הנוד, אך טוב להקפיד שבמקום אחד יהיה חור כשפופרת הנוד]".

(ה) עי' סי' ר"ב סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

יג. מראי מקומות.

1. **מנחת יצחק** (ח"ה סוף סי' כ"ה) – "וע"ד המקוה לנשים שהשליכות הם מברזל. בודאי צריכים תיקון, שלא נבוא לכמה פקפוקים המבוארים (ביו"ד סי' קצ"ח סעי' ל"א) בשליכות של עץ, ומכ"ש בשל מתכת, ובאשר שלא ידעתי סדר עשייתו, לא אפשר לחשוב החששות, אבל בודאי אם יש לחוש לטבילה עליהם, אז, אף אם ה' נעשה בכל הפרטים הצריכים, להוציא מהחששות דשם, דנראה מדברי הערוך השלחן שם (סעי' ע"ח), דיש להקל אף במתכת, מטעם דברי הטוש"ע (סי' ר"א סעיף מ"ח), במחובר לקרקע, אבל נודע מה דפקפקו בזה למעשה, ומכ"ש דרחוק שיהי' נעשה בכל הדקדוקים, ועל כן גזר אומר בספר סדרי טהרה שם (סי' קצ"ח ס"ק ס"ו סד"ה אבל), דהיכא דאפשר לתקן במדרגות של אבנים יוצא ידי כולם עיי"ש".

סו | גזירת פחד.

נדה (דף סו:): אמר **רבא**: אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול. סבר **רב כהנא** למימר: טעמא מאי משום גזירת מרחצאות, הא על גבי סילתא שפיר דמי. א"ל **רב חנן** מנהרדעא: התם טעמא מאי **משום דבעית**, סילתא נמי בעיתא.

א. ע"ג כלי חרס: **בדיעבד**.

1. מחמיר.

(א) **ב"ח** (ס"ק כ"ט ד"ה ולענין) – "במה שפסקו הראב"ד והרשב"א דעל גבי כלי חרס עלתה לה טבילה בדיעבד וכן פסק בשלחן ערוך (שם) אין נראה להקל כיון דלפירוש רש"י והתוספות לא עלתה לה טבילה וסבירא להו דבכלי חרס איכא טפי גזירת מרחצאות שרגיל שם כלי חרס לצורך חמין ואף למסקנא דרב חנן מנהרדעא איכא בכלי חרס משום גזירת מרחצאות אם כן לדידן קיימא לן השתא בין על גבי כלי חרס בין על גבי כלי עץ לא עלתה לה טבילה בדיעבד אבל על גבי בקעת עלתה לה טבילה דיעבד".

(ב) **ערה"ש** (סעי' ע') – "ובדרך אגב השמיענו שאין לטבול על גביו אבל ה"ה לכל הכלים והטור הביא מחלוקת זו ונלע"ד שיש להחמיר [עי' ב"ח שהחמיר בזה ותמיהה הש"ך סקמ"ג איני מביין וכמדומה לי שגם דעת רש"י ותוס' כן ע"ש ודו"ק]".

2. מיקל.

(א) **מחבר** (סעי' ל"א) – "וכן לא תעמוד על גבי כלי חרס ולא על גבי בקעת ותטבול; ואף על פי שאין כלי חרס מטמא מגבו ולא ראוי למדרס חשש חכמים הוא שמא תפחד שלא תפול ולא תטבול כראוי. עברה וטבלה על גבי אלו, עלתה לה טבילה".

(ב) **לבוש** (סעי' ל"א).

(ג) **ש"ך** (ס"ק מ"ג) – "והב"ח ... ודבריו תמוהין לי ... בכלי חרס י"ל דאפילו בס"ד דש"ס לא הוי מיתסר אלא לכתחלה ודו"ק".

(ד) **באה"ט** (ס"ק ל"ו) – "והב"ח ... וכל הש"ך דדבריו הם תמוהין ודברי המחבר עיקר".

(ה) **סד"ט** (ס"ק ס"ה) – "ויפה כתב הש"ך".

(ו) **מקור חיים** (תפארת צבי סוף ס"ק כ"ח).

(ז) **לחם ושמלה** (לחם ס"ק פ"ב).

(ח) **מסגרת השלחן** (דין ל"א ד"ה עברה).

(ט) **מלבושי טהרה** (סעי' מ"ב).

(י) **שערי טוהר** (שער כ' סעי' י').

(יא) **טהרת ישראל** (סעי' קי"ג).

(יב) וכ"נ דעת **פרדס רמונים** (שפ"ח סוף ס"ק מ"ג).

(יג) **בדה"ש** (ס"ק רכ"ז, ס"ק רמ"ג).

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קי"ט).

ב. בשעת הדחק.

1. כדיעבד דמי, ומותר לכתחילה.

(א) שם שלמה (כת"י), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ק"ח ד"ה וראיתי) – "וראיתי בשו"ת שם שלמה כת"י לאאזמו"ר הגה"ק זצלה"ה מפהק"ק היכא שנתודע בע"ש בין השמשות שאין בהשליבות ד' טפחים כיון שכ' בט"ז בזה דזה צריך רק לכתחלה ובדיעבד כשרה הטבילה ובזה הוי שעת הדחק אי מותרת בע"ש אז לטבול לכתחלה והעלה דזה דשעת הדחק ג"כ כדיעבד דמי וטעמו וראיתו דשעהד"ח כדיעבד דמי כבר הבאתי בשמו בחיבורי מנחת אלעזר ח"א תשו' י"ז בד"ה אמנם כ"ז בנשתטית וכו' ע"ש".
(ב) דעה ברורה (ס"ק ע"ו).

ג. מחובר אבל פחות מד' על ד'.

1. מחמיר.

(א) שערי טוהר (שער כ' ס"ק י') – "ובש"ע סל"ב כתב דסילון של עץ הקבוע בקרקע כשאין לו לבזבו מותר לעמוד עליו ומשמע מהט"ז ס"ק ל"ג דאפילו הוא גבוה ואינו רחב ד' מותר דכיון דקבוע לקרקע אין פחד, אבל צ"ע בזה דא"כ גם בשליבות הקבועים נימא הכי וגם אמאי אינה מפחדת, ע"כ נ"ל דהש"ע מייירי כששוה לקרקעות המקוה".

(ב) עי' בדה"ש (ס"ק רנ"ז, בי' ד"ה מותרת [עמ' ס"ט], ס"ק רפ"ו) – "בערוה"ש ... והנה אף שכן כתב גם בתשו' הרא"ש ... הרי לדינא נראה דלא קייל"ן הכי אלא דאף בקבוע בקרקע איכא חשש ביעתותא כל שאינו רחב ד"ט וכמש"כ המחבר בסוף סעיף ל"א במדרגות של אבנים ומקורו מדברי הרשב"א בתשובה המובא בב"י וכפי הנראה שנחלקו אמנם בזה הרא"ש והרשב"א ודעת המחבר להחמיר כהרשב"א ולפי"ז צ"ע מש"כ להתיר כאן לכתחלה זולת דנדחוק כמש"כ בפנים דמייירי ששוה גבו לקרקע המקוה".

(ג) דרכי טהרה (עמ' קע"ה) – "ובלבד שרוחבן 32 ס"מ".

(ד) יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' י"ז).

2. מיקל.

(א) רא"ש (כלל ל"א סי' ג'), הו"ד בב"י (ס"ק ל"ב), לבוש (סעי' ל"ב), ב"ח (ס"ק ל') – "אי משום הא דאמרינן בפ' בתרא דנדה (ס':): אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול, ומסיק התם טעמא משום דבעיתא, ואפילו אסילתא נמי; הכא ליכא טעמא דבעיתא, כיון שהסילונות קבועים בקרקע".

(ב) הו"ד בט"ז (ס"ק ל"ג), באה"ט (ס"ק ל"ח) – "וטעם היתר בזה לפי שאין שם פחד לפי שקבוע היא בקרקע".

(ג) וסד"ט (ס"ק ס"ג ד"ה ואף) – "בסעיף ל"ב גבי סילון שאין לו לבזבו, והא מייירי בקבעו, וכמו שכתב הקבוע בקרקעית המקוה".

(ד) ומחה"ש (ס"ק סוף סעי' ל"ב) – "ודע, דחשש בעיתא ודאי לא שייך הכא, לפי שהסילון הוא קבוע בקרקע".

1) המפרשים לעיל [רא"ש, ב"י, לבוש, ב"ח, ט"ז, באה"ט, סד"ט, מחה"ש] לא כ' מפורש שאיירי במקרה דאפילו אם הוא גבוה.
(ה) ערה"ש (סעי' ס"ז, סעי' ע"ח) – "דאפילו באינו רחב ד' טפחים דמשום דקבוע הוא בקרקע לא בעיתא מפילה כן מבואר בתשו' הרא"ש הטעם ע"ש וא"כ לא בעינן ד' טפחים".

1) טהרת ישראל (סעי' קט"ז, יד אליהו ס"ק של"ז) – "עה"ש ע"ח ע"ש משמעות תשו' הרא"ש וש"ע".

2) ששבה"ל (סעי' ל"ו ס"ק ג', סיכום אות ב').

3. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק פ"א), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ח סעי' י"ג), דעה ברורה (סעי' ל"ג יוסף דעת ד"ה רחבה, "וצ"ע").

(א) מקור חיים (ס"ק ק"כ) – "בקרקעות המקוה. דוקא בקרקע אבל אם הוא גבוה קצת מן הקרקע דשייך בעיתה. דייראה שלא נפלה ממנו בשעת טבילה. ממילא אסורה לעמוד עליה ולטבול לכתחילה כמו אחורי כלי חרס שבסעיף ל"א".

(ב) דרכ"ת (ס"ק קי"ג) – "הקבוע בקרקעית הטבילה. דוקא שקבוע בקרקע אבל אם הוא גבוה קצת מן הקרקע דשייך בעותא דייראה שלא תפול ממנו בשעת טבילה אסורה לעמוד עליה ולטבול לכתחלה כמו אחורי כלי חרס שבסעי' הקודם. מקור חיים ס"ק ק"כ".

1) יש לדון אם המקור חיים (לעיל) שהו"ד בדרכ"ת (לעיל) איירי במקרה שהוא גבוה קצת וגם מחובר בקרקע, או רק בתלוש.

ד. כלי תלוש, ויש בו ד' על ד'.

1. מחמיר.

(א) בדה"ש (ס"ק רל"ז, ציונים ס"ק תק"ב) – "ונראה שאפילו אם הכלי רחב ד' טפחים על ד' טפחים שהוא שיעור מקום לעמידת האדם [כן משמע מסתימת הפוסקים] אעפ"כ לא תעמוד עליו דכל שהכלי תלוש מן הקרקע חוששת שמא יתהפך ותפול ואפשר עוד דבכלי חרס לא תטבול עליו אפילו מחובר לקרקע שחוששת שמא תשבר הכלי שהחרס עלול להשבר כשאדם נסמך עליו".

(ב) ברכת דוד (ס"ק צ"ד).

2. מיקל.

(א) ערה"ש (סעי' ע"ח) - לשונו מובא לעיל.

(ב) טהרת ישראל (סעי' קט"ז).

ה. אשה עומדת על גבה.

1. מיקל – דעת קדשים, הו"ד בדעת (יו"ד סי' מ"ב קונ"א סוף ס"ק ק"א), "להקל לענין מקואות במדריגות שאין רחבים ד"ט וכן כשהמים אינן גבוהים זרת מהטבור ע"י שיש אחר ע"ג ול"ש למיגזר".
2. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"ג סי' פ"ג), ששבה"ל (ס"ק ז', סיכום אות ד', "צ"ע"), טהרת הבית (ח"ג חציצה הע' נ"ד), דעה ברורה (מקור דעה ס"ק פ"ז).

ו. יש מעקה או דבר שמחזיקה בו.

1. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"ג סי' שס"ה), ששבה"ל (ס"ק ז' ד"ה ועוד, סיכום אות ד', "אם יש מעקה או דבר שמחזיקה בו דליכא פחד, בשעת הצורך אפשר להקל").

ז. אשה עומדת על גבה וגם יש דבר שמחזיקה בו.

1. מיקל – קנאת סופרים (שיירי טהרה תשובה י"ב, השמטות לשיו"ט סי' ס"ד, "ועכשיו דנוהגין בכל מקום שיש אשה עומדת על הטבילה לראות שתטבול היטב ליכא חשש ביעתותא שהאשה תראה אם טבלה כדין או לא גם כתבנו אם יעשו עץ דק לקבוע בכותל בתוך המים להחזיק ידה שם ובתוך המים כיון דהמים קדמו להיד מותרת להחזיק ידה שם ברפיון וליכא חשש ביעתותא לכך יעשו תרויהו יקבעו שם עץ בתוך המים להחזיק ידיהם שם גם תעמוד אשה על טבילתה ובוזה מותרת לטבול על השליכה"), הו"ד בפתחא זוטא (ס"ק נ"ב).
2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' צ"ח).

סד] במקוה שיש בו טיט - סעיף ל"ג.**א. לא תטבול: באיזה טיט.**

1. רק טיט יון ועבה וכדו'.
 - א) ש"ך (ס"ק מ', ס"ק מ"ז) – "ואף על גב דלעיל סי"ד פסק דאינו חוצץ אלא טיט היון ויוצרים ודרכים ושאר כל הטיט כשהוא לח אינו חוצץ שהרי הוא נמחה במים י"ל דהכא נמי מיירי במקוה שיש טיט עבה כמו טיט היון וכ"כ ב"י לדעת רש"י ע"ש (ועד"ר סל"ד) ואפשר ע"ז סמכו עכשיו וטובלין במקוה שיש טיט משום דסתם טיט אינו כמו טיט היון וכמ"ש ב"י בשם הר"ן וגם רוב הפוסקים מתירים לטבול בנמל דהיינו במקום טיט כדאיתא בטור ופוסקים".
 - ב) גר"א (ס"ק ל"ז).
 - ג) באה"ט (ס"ק ל"ט) – "הש"ך ...".
 - ד) מלבושי טהרה (סעי' מ"ט).
 - ה) עי' טהרת ישראל (סעי' קי"ז) – "המיקל דעלתה לה טבילה לא הפסיד".
 - ו) עי' אור שמח (ח"ב שו"ת סי' ה') – "ואחרי הש"ך העיד דנהגי כו"ע לטבול במקוה שיש בה טיט דלא חיישי חטיט היון, הכי הלכתא, ושפתי כהן ישמרו דעת ... סוף דבר, מנהג ישראל תורה, ובמקום שאין תקנה לתת דבר שאינו מקבל טומאה או לקבוע בנין של עץ, והדבר דחוק, אין ספק דאין להחמיר".
 - ז) חזו"א (יו"ד סי' קל"ג ס"ק ז', מקואות תנינא סי' ו' ס"ק ז') – לשונו מובא לקמן.
2. חושש להחמיר בכל סוגי טיט.
 - א) לבוש (סעי' ל"ג) – "ויש לחוש לדבריהם".
 - ב) מקור חיים (ס"ק ק"ג).
 - ג) חכ"א (כלל קכ"א סעי' ו', בינ"א כלל י"ד אות כ"ד) – "אם הטיט הוא טיט עבה לכולי עלמא חוצץ וצריך ליתן זמורות או נסרים ולי נראה דבכל טיט צריך לחזור ולטבול אם לא במקום שאין שם מקוה אחרת דיש לסמוך על המתירין".
 - ד) קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' י"ג, עי' לחו"ש לחם ס"ק פ"ז) – "היכא דאפשר אין לטבול במקום שיש בקרקעיתו טיט משום חשש חציצה, ובשעת הדחק נוהגין להקל משום דסתם טיט שבמים אינו עב כל כך. אבל הטיט שעל שפת הנהר שמתדבק ברגליה הוי חציצה. ולכן צריכה ליזהר שבבואה אל תוך הנהר קודם שתטבול, תדיח היטב רגליה מן הטיט שנדבק בה בשפת הנהר".
 - ה) תפארת צב"י (יו"ד ח"ב סי' כ"ה אות ו' ד"ה אך, אות י"ב).
 - ו) ערה"ש (סעי' פ') – "כוונת רבינו הב"י דבסעי' י"ד כתב עיקר הדין לפי דעת רוב הפוסקים וכאן כתב לחוש לדעת רש"י והראב"ד ולכן כתב י"א ולפ"ז בוודאי יש ליזהר בכל מין טיט וכן נראה להורות ורק בדיעבד כשלא טבלה פעם אחרת והיתה עם בעלה יש לסמוך על דעת רוב הפוסקים".
 - ז) ששבה"ל (ש"ך סוף ס"ק מ"ז, סיכום אות ב').
 - ח) בדה"ש (ס"ק רנ"ח, ס"ק רס"ג, בי' ד"ה לא) – "שיש להחמיר שלא לטבול בכל מיני טיט אלא תתן זמורות תחתיה והיכא דאי אפשר בכך ואין לה מקוה אחרת יש להתיר בשעת הדחק כזה לטבול בשאר מיני טיט שאינו עב וקשה כטיט היון וחביריו".
3. בטיט הנרוק שהוא טיט רק שהפרה שותה ממנו, בודאי אפשר לטבול.
 - א) מהר"ם שיק (יו"ד סי' ר"א ד"ה ויש) – "ויש טיט שני שאין בו חשש כלל דהיינו שהוא כעין טיט הנרוק ... לכ"ע טובלין בו".
 - ב) חזו"א (יו"ד סי' קל"ג ס"ק ז', מקואות תנינא סי' ו' ס"ק ז') – "וכש"כ כשהטיט רך שנרוק דרך הקטן שבשיעורים בפ"ב, דהוי טיט הנרוק ... כל שאין הקנה עומד בתוכו הוא ודאי טיט הנרוק, ואף שאין פרה שלנו שותה מהן, דאין כל הפרות שוות, וכמש"כ הראשונים ז"ל, ונידון הש"ך ונו"ב ביש מ"ס מלבד הטיט, ולדעת ש"פ אמרינן מים קדמו אף בטיט היון וכש"כ בשאר טיט עב".

- ג) פרדס שמחה (ס"ק פ"ב) – "בטיט הנרוק זהו טיט רק שהפרה שותה ממנו, בודאי אפשר לטבול ... ואפילו אם הוא מטיט היום".
4. חול הים (sand).
- א) ששבה"ל (ש"ך סוף ס"ק מ"ז, סיכום אות ד'), תורת החציצה (אנגלית, עמ' כ"ח) – "וחול ים עצמו אינו חוצץ שהוא דק מאד".
- שבה"ל (חי"א סי' ר"ה אות ד') – "אשר נשאלתי על מה שנדפס בשמי בשעורי שבט הלוי סי' קצ"ח לענין חול הים אם הוא חוצץ, וכאילו התרתי בכל אופן גם כשנכנס בין האצבעות בשפת הים. הנה זה נכתב לפני עשרות בשנים עפ"י השעורים שחנני ה' ב"ה, ואיני זוכר שהתרתי למעשה גם פעם אחת, וגם הלשון מוכח דלא ה' כוונתי לכך והלשון שם לאחר שכתוב דיש להחמיר בכל אופן בחשש טיט שעל שפת הים או נהר: ובים יש היום חשש יותר גדול היינו כתמי זפת - ושם שיעורי שבט הלוי סי' קצ"ח ס"ס ל"ג, טיט שעל שפת הים או בשפת הנהר אפילו דיעבד אינה טבילה, וחול ים עצמו אינו חוצץ שהוא דק מאד, ע"כ, והיינו חול ים בתוך המים - מי הים, כידוע שמתערב עם מי הים, אבל לא מדובר שם בחול הנדבק בין האצבעות בשפת הים דומיא דזפת".
5. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קל"ג).

ב. האם צריכה להגביה רגליה: בזמן שמקילים [כגון בשאר מיני טיט, ושהוא לח].

1. מחמיר, אם הטיט לח צריכה להגביה רגליה מן הקרקע.
- א) עי' ש"ך (ס"ק מ') – "צ"ע דמשמע בשיש שם טיט צריכה להגביה רגליה ויכולה לטבול שם ובסעיף ל"ג פסק בשיש שם טיט לא תטבול כלל ואפשר דה"נ קאמר דבאין שם טיט אין צריכה להגביה רגליה אבל בשיש שם טיט לא תטבול כלל כדלקמן ולמאי דכתבתי לקמן ס"ק מ"ו דיש חילוק בין טיט לטיט אתי שפיר ע"ש".
- ב) נוב"ת (יו"ד סוף סי' קל"ו, דגול מרבבה על ש"ך ס"ק מ"ז) – "שכתב הש"ך ואפשר על זה סמכו עכשיו כו' וכתבתי על הגליון ועכ"פ צריכה להגביה רגליה בשעת טבילה כדמשמע בש"ך ס"ק מ' ע"ש. וקרוב לודאי שאין הנשים נזהרות בזה ולכן יישר כחו וחילו של מעלתו שתקן מקוה אחר וביטל מלטבול במקוה זו, והיה זה שלום כנפשו ונפש ש"ב".
- ג) מהר"ם שיק (יו"ד סי' ר"א) – "במקום שיש טיט יש לחוש שצריך להגביה רגליה".
- ד) פת"ת (ס"ק כ').
- ה) ערה"ש (סעי' ס"ו, סעי' ע"ט, לפי דעת המקילים והוא עצמו מחמיר) – "ומ"מ צריכה להגביה רגליה בשעת טבילה דגמ"ר".
- ו) שערי טוהר (שער כ' סעי' י"א, ס"ק י"א).
- ז) עי' טהרת ישראל (סעי' ק"ב) – "ביש שם טיט אף שהטיט לח מ"מ צריכה להגביה רגליה מן הקרקע ובדיעבד בלא הגביה רגליה בהטיט הוא רק לח יצאה ידי טבילה בקשה לה לטבול שנית".
- ח) עי' ששבה"ל (ש"ך ס"ק מ"ז ד"ה דהיינו) – "לכתחילה יש לחוש לש"ך".
- ט) בדה"ש (ס"ק רנ"ט).
2. מיקל, שגם בטיט לח לא צריכה להגביה רגליה מן הקרקע.
- א) עי' סד"ט (ס"ק ס').
- ב) לחור"ש (לחם ס"ק פ"ז) – "וגם אינה צריכה להגביה רגליה בשעת הטבילה ע' ס"ט דלא כדג"מ".
- ג) תפארת צבי (יו"ד ח"ב סי' כ"ה אות ו') – "אלא דבאמת עיקר ההגבהה אין לה שורש. דבש"ך עצמו הוא ג"כ רק לחד תי' וגם כפי הנראה לא ראה גוף ס' תוה"ק דאלו ראהו ודאי ה' מביאו עכ"פ. ומאחר דלשון זה של הש"ע לקוח משם ודאי כונתו כדהתם וכמש"ל דליכא למ"ד בראשונים להצריך בזה הגבהה בשאר טיט. ושו"ר בס"ט סק"ס ... הרי מצאתי לי רב לחבר דלא חש לחילוק זה דש"ך".
- ד) אור שמח (ח"ב שו"ת סי' ה' ד"ה אחרי) – "גם מה שדייק מדברי השו"ע דצריכה להגביה רגליה בעת הטבילה, זה אינו מוזכר בכל הראשונים המה רשב"א ורא"ה ור"ן טור ורא"ש ובראשם הראב"ד ... וא"כ אינה צריכה להגביה רגליה ג"כ, ויעוין בס"ט בזה".
- ה) חזו"א (יו"ד סי' קל"ג ס"ק ז', מקואות תנינא סי' ו' ס"ק ז') – "ומיהו נראה דאין להחמיר בשאר טיט כיון דדעת הפוסקים שאין ראוי לחלק בין אדם למטה שהרי לא הצרכנו לכל טובל להגביה רגליו, וכן מתנ' פ"ט מ"ב ושאר כל הטיט מטבילין בו כשהוא לח משמע כן, ושפיר י"ל דרש"י מודה בזה ובטיט היון איירי א"כ אין לנו מחמיר מפורש בזה, ובפ"ת סק"ך כ' בשם הנו"ב להחמיר ולהאמור יש להקל בזה".
3. מראי מקומות – שערי דעה (ס"ק י'), אמרי ברוך (על ש"ך ס"ק מ'), חוט שני (ס"ק ל"ז), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קי"ח).

סח מקום שחוששת שמא יראוה - סעיף ל"ד.

א. שאר חששות, שיש חשש חפזון בטבילתה.

1. מיקל.

א) בית שלמה (יו"ד ח"א סי' קע"א) – "ועל דבר שאלתו במקוה שיש בה צפרדעים, אם יש להחמיר לטבול בה משום ביעותותא. לפענ"ד אין להחמיר אלא במה שאמרו חז"ל להחמיר, בסלתא ובנמל לחד שיטה. ואין לנו להוסיף להחמיר מדעתנו, בפרט דבדיעבד בכל הני עלתה לה טבילה כמבואר בש"ע (סל"א סעיף לד)".

ב) פתחא זוטא (ס"ק נ"ד).

ג) טהרת ישראל (סעי' ק"כ).

2. מחמיר.

- (א) בית אפרים, הו"ד בדעת תורה (סעי' ל"ד) – "בשורת בית אפרים כת"י אוסר לכתחלה לטבול במקוה שיש בה צפרדעים וכדומה משום ביעתותא, והובא בסל"צ. ובשורת ב"ש סי' קע"א היקל מסברא, ולא ראה דברי הב"א".
- (ב) ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות א') – "שבעיקר הדבר כל דבר המפחיד שייך בו חשש ביעתותא ואסור".
- (ג) פרדס שמחה (ס"ק פ"ה).
- (ד) חיי הלוי (ח"א יו"ד סי' ע"ו ס"ק כ"ג) – "בדעת דבשורת בית אפרים ...".
- (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' שפ"ג) –

A mikveh should be **kept clean of spiders and water insects**, since women may be frightened or upset and immerse too quickly. Similarly, a mikveh should not be too hot, too cold or dirty since this may cause a woman to improperly rush the tevilah. A woman should not be tovel in a very deep mikveh since she may be frightened and immerse quickly and improperly.

- (ו) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ח סעי' ד').
3. מראי מקומות – חק וזמן (פרק ה' הע' כ"ה).
- (א) בדה"ש (ס"ק רס"ו) – "צפרדעים ... יש שכתב להחמיר בזה אף שלא הוזכר כן להדיא בגמרא ונראה שלפי דעה זו גם כשהמקוה קר ביותר או חם ביותר וקשה עליה לטבול והיא נחפזת לצאת וכן כהאי גוונא משארי סיבות הגורמים לה להיות אצה בשעת טבילה אין לה לטבול ככה".
4. דברי מלכיאל (ח"ב סי' נ"ח), הו"ד בדה"ש (ס"ק רס"ו, ס"ק רפ"ו) – "כאשר המים עד ראשן. יקשה לה להחזיק גופה במים כראוי ע"פ דין כידוע טבע המים שמגביהים גוף האדם כשהם מרובים ולא תוכל לטבול כראוי וכמש"ל. וגם כי מפחדת קצת ולא תטבול כראוי".
5. חשש היזק מנכרים – דר"מ (ס"ק י"ד, "שיראה מן הגוים שלא יזיקו לה"), דרכ"ת (ס"ק קי"ח), שרידי אש (ח"ב סי' מ"ד עמ' תפ"א, "וה"ה במקום דל"ש חשש בושא ... אלא שיראה שמה יעשה לה עכו"ם רע וכדומה, אסורה נמי לטבול").

ב. טבילת נשים בכגד ים במקום שאנשים עומדים שם.

1. עיין סעי' מ"ו, לשיטות ומראי מקומות.
- ג. מראי מקומות.
1. שערי טוהר (שער כ' ס"ק י"ב) – "היינו במקום מגולה שיש חשש שיראוה עוברים ושבים אבל אם המקום הוא בבנין אף שיש נשים הרבה אין חשש".

טו] אופן הטבילה - סעיף ל"ה.

נדה (דף זז.) – "אמר ריש לקיש: האשה לא תטבול אלא דרך גדילתה. כדתנן: האישה נראה כעודר ומוסק זיתים, אשה נראת כאורגת וכמניקה את בנה".

א. שחתה ביותר, זקפה ביותר.

1. בדיעבד, מיקל.
- (א) מחבר (סתם וי"א, כדאי בסד"ט ס"ק ע"ו).
- (ב) ערה"ש (סעי' פ"ג, סעי' פ"ד) – "דיש ראיות רבות דדין זה דדרך גדילתה אינו מעכב בדיעבד בין לבעלה בין לטהרות ... נ"ל דוודאי כן הוא דאין כאן חששא בדיעבד ורק לכתחלה הזהירו בזה וזהו טעמו של רבינו הב"י דס"ל דדין זה קילא מכולהו".
- 1 (סמכינן שהמים מחרחרים ונכנסים דרך הקמטים – עי' ערה"ש (סעי' פ"ד, "וודאי דהמים נכנסים תמיד בכל שטח הגוף"), בדה"ש (ס"ק רפ"א, "סמכינן שהמים מחרחרים ונכנסים דרך הקמטים").
2. מחמיר.
- (א) ב"ח (ס"ק ל"ג) – "נראה דהעיקר דאם לא טבלה כדרך גדילתה לא עלתה לה טבילה".
- (ב) מקור חיים (ס"ק קל"ג).
- (ג) לחז"ש (לחם ס"ק צ"ה, שמלה ס"ק ל"ח, קיצור שו"ע סי' קס"א סעי' י"ד) – "והכי נקטינן".
- (ד) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ל"ח ד"ה ולדינא).
- (ה) אבן יקרה (תליתאה סי' קס"ג) – "אבל בשחתה ביותר שברור לנו שבאותן הכפלים שנעשו מחמת השחי' לא באו שם מים ואז הא מצד הדין לא עלתה לה טבילה בודאי אין להקל אפי' לנתה עם בעלה. וז"ב ופשוט".
- (ו) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ק"ו) – "ולסמוך על הסוברים דגם שחתה ביותר עלתה לה טבילה לא מסתבר כלל כיון שגם המחבר הביא שיטה זו שלא עלתה טבילה והיא שיטת הרבה ראשונים והב"ח סובר שכן סובר גם ר"ת בתוס' נדה דף ס"ז אף שגורס ולית הלכתא ככל הני שמעתא משום דמפרש אלא בדריש לקיש דחומרא דר"ל הוא הלכתא אפילו לבעלה ופסק כן הב"ח והוא להיפוך מסברת הסד"ט בס"ק ע"ו שהביא כתר"ה. וגם הש"ך ס"ק מ"ט מקשה על הסוברין דעלתה לה טבילה ומשמע שפוסק כה"א דלא עלתה".
3. בשעת הדחק, מיקל.
- (א) עי' ש"ך (ס"ק מ"ט).
- (ב) סד"ט (ס"ק ע"ב).

- (ג) **חכ"א** (כלל קכ"א סעי' ח') – "מכל מקום אם שינתה כגון ששחתה ביותר או זקפה ביותר כיון דיש אומרים דלא עלתה לה טבילה ולכן אם אפשר לטבול שנית ופשע הדחק יש לסמוך על המקילין".
- (ד) **ברכת יוסף** (אה"ע סי' פ"א ד"ה ואולם) – "בס"ט".
- (ה) **מלבושי טהרה** (סעי' נ') – "וכן עיקר ... דאיך דלא אפשר יש לסמוך אהני גדולי' דסברי דכי איתמר הני הלכת' לטהרות דוקא איתמר".
- (ו) **שבט סופר** (יו"ד סי' פ' ד"ה ולדעת).
 (ז) **טהרת ישראל** (סעי' קכ"ג) – "ובשעה"ד יש לסמוך על המקילין וכ"ש בלנתה עם בעלה".
 (ח) **בדה"ש** (ס"ק רפ"ב).
 (ט) **ששבה"ל** (סיכום אות ב') – "עלתה לה טבילה אם לנתה עם בעלה".
 (י) **פרדס שמחה** (ס"ק פ"ט).
4. מראי מקומות – **אבני נזר** (יו"ד סי' רס"א), **ט"ז וש"ך השלם** (שפ"ח ס"ק קמ"ד).
 (א) **ששבה"ל** (ש"ך ס"ק מ"ח, סיכום אות ד') – "**בעלת בשר שיש לה קמטים** דינם כבית הסתרים".

ב. אם בתחילה הכניסה עצמה עד צוארה במים, ואח"כ שחתה הרבה: מים מקדימים.

1. עלתה לה טבילה, בדיעבד.
 (א) **ט"ז** (ס"ק ל"ח) – "אם הכניסה עצמה עד צוארה במים תחילה הוה טבילה בדיעבד בכל גוונא ונ"ל שנכון לכל אשה שתעשה כן שעכ"פ יש בזה צד מעליותא אם תשחה הרבה ולא אדעתה".
 (ב) **סד"ט** (ס"ק ע"ג) – "ולענ"ד דברי הט"ז נכונים ... אפשר דיש לסמוך על זה".
 (ג) **מקר חיים** (ס"ק קל"ד) – "הט"ז ... ונכון הוא".
 (ד) **קיצור שו"ע** (סי' קס"א סעי' י"ד, לחו"ש לחם ס"ק צ"ה) – "ובשעת הדחק שאין המים גבוהים כל כך תשב מתחלה לאט לאט במים עד צוארה, ואחר כך תטבול באופן שלא יתהוה תחלה בגופה שחוץ למים שום קמט. ומה שנעשה אחר כך איזה קמט בגופה שבתוך המים אינו מזיק מפני שכבר קדמו המים שם".
 (ה) **פרדס רמונים** (מק"ז ס"ק ל"ח ד"ה ובנה"ך) – "ובנה"ך כתב דשאני לעיל סעיף למ"ד שהמים מקדימים ועדיין יש משקה טופח שמחובר למי המקוה, משא"כ הכא יש לחוש שע"י הקמטין לא יהיה המים שבקמטים מחוברים למקוה כלל ע"ש. **אולם הט"ז אזיל לטעמיה** דס"ל לעיל בס"ק כ"ח וס"ק למ"ד ובסי' ק"כ סק"ד, דבמים תלושים סגי במשקה טופח ובמי מקוה מהני אפילו ליכא משקה טופח כלל, וע"ש במ"ש בביאור דעת הט"ז, וא"כ גם כאן כיון דמי מקוה מקדימים מהני אפילו היכי דליכא משקה טופח המחברן. ואולם לפימ"ש לעיל בס"ק כ"ח ובס"ק למ"ד, דנראה כדעת הרב ע"ש באורך, א"כ גם במי מקוה בעי משקה טופח, וא"כ שפיר י"ל כמ"ש בנה"ך וכן לעיל בש"ך ס"ק ל"ז הסכים לדעת הרב ע"ש. ולדינא הנה בב"ח כתב דקיי"ל כהני י"א דלא עלתה לה טבילה, וכן פסק בהך פלוגתא דלקמן סעיף ט"ל בעצמה עיניה ע"ש בב"ח. אולם נראה דאם הקדימו המים קודם שנעשו קמטים וכמ"ש הט"ז יש לסמוך להקל בדיעבד, **דזה חשש רחוק לדעת שיעשו קמטים חיבור זה לזה כל כך** עד שלא יהיה משקה טופח חיבור בין מים שבין הקמטים למי מקוה, ובפרט לדעת הא' ס"ל דהני לא מעכבי כלל ביאת המים לשם ושדי אפילו לא הקדימו המים. מעתה למה נשוי פלוגתא רחוקה בזה, שנאמר לדעת הב' ס"ל דהני קמטים מעכבי כל כך עד שאין משקה טופח חיבור, הא ודאי לא מסתבר, ואדרבה כל מה שנוכל לקרב הדיעות טפי עדיף. וכ"כ בס"ט [ס"ק ע"ג] שראוי שתעשה כמ"ש הט"ז, דהא אף לדעת השך לא הפסידה בזה.
 (ו) **עצי לבונה** (על סעי' ל"ה) – "ובש"ט הסכים להט"ז ...".
 (ז) **מלבושי טהרה** (סעי' נ').
 (ח) **ערה"ש** (סעי' פ"ד) – "דחיישינן שמא ידבקו קמטיה כל כך שלא יהיו המים שבקמטים מחוברים למי המקוה [נקה"כ] וגם זה דוחק כמובן".
 (ט) **מהרש"ם** (ח"ג סי' ט"ו) – "והנה הט"ז סקל"ח העלה דאם הכניסה עצמה מקודם למים עד צוארה גם לשי' הי"א עלתה לה טבילה ובנ"ק"ה חולק אבל בסד"ט קיים דברי הט"ז ע"ש סקע"ג".
 (י) **דברי מלכיאל** (ח"ב סי' נ"ח, סי' ס"א אות כ"ב) – "דאף בדיבוק חזק ג"כ שרי כשהמים מקדימין א"כ לא הוי הפסק כלל מה שדיבקה הקמטים בזקיפתה או שחיתתה. והדרא קושיית הט"ז לדוכתא. וכמעט שחילוק הש"ך אין לו מובן. והעיקר כמ"ש הט"ז שהחשש הוא שתדביק הקמטים קודם שהקדימו המים".
 (יא) **דברי יחזקאל** (על התורה והמועדים, שו"ת שבסוף הספר תשובה י').
 (יב) **אמרי אש** (יו"ד סי' ע"ח).
 (יג) **אבני צדק** (יו"ד סי' פ"ח).
 (יד) **פרי השדה** (ח"ד נחלי מים סי' קל"ז).
 (טו) **ערוגת הבושם** (יו"ד סי' קצ"ט) – "ראי נכונה לשיטת הט"ז מש"ס יומא דף ע"ח ... דיש לסמוך על הט"ז והאחרונים הנ"ל".
 (טז) **זכרון יהודה** (יו"ד סי' ק"ט).
 (יז) **טהרת ישראל** (סעי' קכ"ג, סעי' קכ"ד).
 (יח) **מלמד להועיל** (יו"ד סי' ע') – "והנה אם אין לה אשה אחרת שהולכת עמה למקוה נ"ל לסמוך בשעת הדחק דהוי כדיעבד על הט"ז סי' קצ"ח ס"ק ל"ח שכ' דביעבד עלתה לה טבילה אם הכניסה עצמה עד צוארה במים תחילה".
 (יט) **לבושי מרדכי** (יו"ד סי' קל"א אות א').
 (כ) **עצי חיים** (יו"ד סי' י"ט ד"ה ומ"מ) – "גדולי האחרונים מסכימים להט"ז".

(א) חזו"א (יו"ד סי' צ"ה ס"ק ה') – "מבואר בט"ז על ההיא דשחתה ביותר דאין לפסול בשחי' אלא באופן דהכפל נקמט בעודה חוץ למים, אבל הנקמט תוך המים כיון דהמים קדמו לא גרע מאחזתה חברתה בידה והדיחה ידה במקוה, וכן הסכים בס"ט אף שהנה"כ פקפק ע"ז, ולפ"ז יש לנו להקל בדיעבד היכא שזקפה במים ואח"כ שחתה וטבלה, כיון דעיקר החשש אינו אלא מדרבנן וכמש"נ, וגם יש פוסקים דלבעלה אין זה חציצה וגם אין זה ודאי דנקמט וכסברת הט"ז דהמים קדמו, מיהו היכא שהמים מועטין דיש לחוש שנעשו כפלים חוץ למים צ"ע להקל".

(ב) ששבה"ל (ט"ז ס"ק ל"ח, סיכום אות ג') – "אם היו מים מקדימין בין קמטיה כשר".

(ג) לבושי עז (תמצית אות ג').

(ד) פותח שער (סי' כ"ג סעי' ה').

2. מחמיר.

(א) ש"ך (נקה"כ על הט"ז ס"ק ל"ח) – "הכא ע"י הקמטין לא יהיו המים שבתוך הקמטין מחוברים למקוה כלל".

(ב) בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' ל"ה אות א') – "שאין לסמוך על ההיתר שכ' הט"ז סי' קצ"ח ס"ק ל"ח שתכניס תחלה עד צוארה במים דהנקודת הכסף חולק עליו דחייש שתעשה קמטין, ולא יהי' חיבור להמים שבקמטין עם המקוה".

(ג) עי' בדה"ש (בי' ד"ה ויש, עמ' ע"ד) – "יש להחמיר להצריכה לטבול שנית לחוש לדעת הנקה"כ ... אבל בשעת הדחק או שכבר לנה אצל בעלה נראה שיש לסמוך על הט"ז להכשיר טבילתה".

(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תס"ח) – "להחמיר כש"ך".

3. מראי מקומות – חוט שני (ס"ק ל"ז ד"ה עיין, "בנקודות הכסף ... וצ"ע שיהא זה בחזק יותר מעמידת רגליה. ויש לפרש ..."), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קמ"ד).

(א) אבני נזר (יו"ד סי' רס"א אות א') – "הנה בגוף הדין בשחחה ביותר. מלשון המחבר [סי' קצ"ח סעי' ל"ה] נראה להקל בדיעבד. כי הביא הדעה ראשונה דעלתה לה טבילה. וגם הט"ז פסק דעלתה לה טבילה משום דהמים מקדימים. ואף שכתב שיש חשש על הקמטים שהוא למעלה מן המים. מ"מ הכא כיון שלא נחסר רק מעט מן המים. ממילא קודם שטבלה ראשה במים הי' די בהמים לכסות כל הגוף אף בלא שחי'. ושפיר י"ל המים מקדימים. אך הש"ך מחמיר בשחחה ביותר אפי' בדיעבד משום דהמחבר פסק כמאן דלא גרסי ולית הילכתא עיין שם. אך הס"ט ג"כ מיקל משום דמימרא דר"ל נשנה בלשון לכתחילה עיין שם".

ג. נשים דידן שנוהגות לטבול פעמיים משום הברכה.

1. אין חשש לקמטים [לדעת הט"ז וסייעתו, דבמים מקדמים עלתה לה הטבילה בדיעבד] – מראה יחזקאל (סי' קנ"ב, "לדעת הט"ז סגי כשטובלת ב' פעמים ולפ"ז הני נשי דידן שבלא"ה נהוגין לטבול שני פעמים מחמת הברכה שעושים בינתיים אין חשש לקמטים כי המים מקדימין, אמנם הש"ך בנקודות הכסף חולק עליו ..."), דברי יחזקאל (על התורה והמועדים, שו"ת שבסוף הספר תשובה י'), אבני צדק (יו"ד סי' פ"ח), פתחא זוטא (ס"ק נ"ו ד"ה ועי, "מראה יחזקאל"), טהרת ישראל (סוף סעי' קכ"ד), זכרון יהודה (יו"ד סי' ק"ט), בדה"ש (בי' ד"ה ויש, עמ' ע"ד), נטעי גבריאל (ח"ג פרק כ"ד הע' ד').

2. מראי מקומות – מהרש"ם (ח"ג סי' ט"ו, "וראיתי בתשו' מראה יחזקאל סי' קמ"א שכתב דלשי' הט"ז היכי דטובלת שני פעמים אין חשש ויש לפקפק דאפשר שגם בשני טבילות שחתה יותר מדאי ולא באו המים לשם ואולי ס"ל דלא שכיח שיזדמן כן ב"פ"), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק קמ"ה).

ע. גובה מי המקוה - סעיף ל"ו.

א. זרת.

1. ג' טפחים [י"ב גודלין].

(א) באר הגולה (ס"ק ע"ב).

(ב) סד"ט (ס"ק ע"ד) – "והוא חצי אמה".

(ג) חכ"א (כלל קכ"א סעי' ט') – "צריך שיהיה המקוה גבוה ממעל לטיבורה חצי אמה לפחות".

(ד) גרי"ו (הל' נדה דיני תקוני המקוה ועשייתה) – "נודע בשערים המצויינים בהלכה שגובה המים במקוה צריך להיות כחצי אמה ממעל לטיבורה".

(ה) קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' י"ד) – "צריכין להשיגח שיהיו המים למעלה מטיבורה שלשה טפחים דבענין זה יכולה לטבול כראוי".

(ו) מלבושי טהרה (סעי' נ"א).

(ז) ערה"ש (סעי' פ"ה).

(ח) טהרת ישראל (סעי' קכ"ד).

(ט) בדה"ש (ס"ק רפ"ד).

(י) דרכי טהרה (סוף עמ' קע"ו, סוף עמ' קע"ז).

(יא) מראה כהן (עמ' ק"ג אות ז').

2. עכ"פ י' גודלין.

(א) לבושי שרד (חידושי דינים סעי' פ"ט, ס"ק ר') – "י"ב גודלין או לכל הפחות י' גודלין".

3. ב' טפחים ומחצה [ט' גודלין].

(א) דברי מלכיאל (ח"ב סי' נ"ח) – "לכתחילה בודאי צריך לעשות כשיעור הנזכר ברשב"א ובשו"ע שיהא זרת היינו ב' טפחים וחצי ממעל לטבור וחלילה להקל בזה".

(ב) משנה שכיר (שיח יצחק סי' תכ"ב) – "שכתבתי זה רבות בשנים למורי הגאון בעל ערוגת הבושם ז"ל, לתמוה על הבאר הגולה סי' קצ"ח שכתב על המחבר, שכ' דצריך להיות לפחות זרת ממעל הטבור, פי' חצי אמה שלו' טפחי, והוא פלא, דהא מבואר בעירובין דף ד' ע"א, דזרת הוא חצי אמה בת חמשה טפחים, והשיב לי מורי ז"ל דלפום רהיטא הוא פליאה עצומה, ולא מצאתי ע"ז, ודו"ק שם. וכן עיין בזה בס' דברי יחזקאל לרבינו משינאווע ז"ל בסוף הספר, דהשיעור היא עד ההערץ גריבעל עיין שם ... והלום מצאתי בתשו' הרשב"א הנקרא תולדות אדם סי' רל"ג שכתב בזה"ל, תחלה אני אומר שאין זרת של תורה חצי אמה כמו שאמרת אלא חצי אמה פחות שתות שהן שני טפחים ומחצה, שלא אמרו חצי אמה אלא באמה בת חמישה טפחים, כדכתיב והאמה אמה וטפח הזרת, וכדאיתא בפ"ק דעירובין עכ"ל. וב"ה שכיונתי לדעתו להביא מהא דעירובין, ועיין בדעת תורה סי' מ"ז סק"י מה שהביא מזה עוד".

4. הזרת של האשה [ח' גודלין].

(א) עי' אג"מ (יו"ד סי' ק"ו) – "ולע"ד תמוה מאד שאם כוונת הרשב"א לחצי אמה ככה"ג למה נקט לשון זרת דיותר הי"ל למינקט על אצבעות וטפחים שהם מדות ברורות ורגילות יותר בכל מקום ולא לשון זרת שלא מוזכר בשום מקום למדות הדינים וגם הוא סתום קצת. ולכן לולא דמסתפינא הייתי אומר שבכאן סגי בזרת של אשה בעצמה כפי שפושטת מאגודל עד אצבע הקטנה שנקרא זרת. וכפי שמדדתי הוא ב' טפחים בבינונים כחשבון הפייטן ביוצר דשקלים שהביאו התוס' עירובין דף כ"א ואף שבחשן הוא חצי אמה כדפסק הרמב"ם בפ"ט מכה"מ ה"ו, אולי נתקטנו בזה"ז. ושיעור העשרה גודלין שכתב הלב"ש הוא בלא טעם ולא מובן הפשר שלו. ולכן בשעה"ד אולי יש להקל בח' גודלין למעלה מטבורה ובמדידת כל אשה בעצמה".

5. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק כ"א), מהרש"ם (ח"ג סי' ט"ו).

(א) הגר"ש זצ"ל (מראה כהן פרק ו' הע' ע"ט [לשונו מובא לקמן], אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ל"ח) – "אשה גבוהה אשר מי המקוה אינם מגיעים זרת מעל טבורה, תטבול ג' פעמים באופן שיהיו מי המקוה מקדימים".

(1) עי' מראה כהן לקמן, שכתב רק ב' פעמים. אולי י"ל שהמראה כהן מדבר קודם הטבילה. והאשרי האיש מדבר בסך הכל.

(ב) לבושי עז (תמצית אות ב') – "והמורים שבירושלים היו מורין שהגובה בממוצע מטר ועשרים, ומ"מ לגבוהות יש להוסיף מים, ולנמוכות יש להנמיך את המים".

(ג) מראה כהן (פרק ו' הע' ע"ט) – "בירושלים מקובל על פי הוראת הגר"ש סלנט שגובה המים יהיה 120 ס"מ, וגובה זה סגי לאשה בינונית שיהיו המים זרת מעל טבורה, אמנם בנשים גבוהות צריך שגובה המים יהיה יותר. וכתב הסד"ט סי' קצ"ח ס"ק ע"ה [וכ"מ בחכמ"א כלל קכ"א ס"ט] שאם אין גובה המים בשיעור זרת מעל טבורה תחפש מקוה אחר, ולא תסמוך על עצות אחרות, כגון לטבול בשכיבה, או לטבול פעמיים באופן שיהיו המים מקדמים לדעת הט"ז ס"ק ל"ח, דדעת הש"ך לחלוק על הט"ז בזה. ואמנם שמעתי מהגר"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל] ומהגר"ש ואזנר שליט"א [זצ"ל] שלמעשה תטבול כל גופה ב' פעמים באופן שיהיו המים מקדמים וכדעת הט"ז".

(ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' שפ"ו) – "approximately twelve inches above her navel".

ב. מקוה שאין בו שיעור זרת.

1. לא תעכב הטבילה.

(א) עי' מחבר (סעי' ל"ז).

(ב) רמ"א (כאן מציין לרמ"א סי' ר"א סעי' ס"ו) – "ואפילו אם יכולה להתכסות במים, אם אין המים עמוקים עד טבורה ולמעלה ממנו זרת, לא תטבול בה לכתחלה שמא לא תטבול יפה. מיהו אם אין מקוה אחרת וא"א לתקן, אפילו צריכה להשתטח על פניה מחמת שאין המים עמוקים, אם מתכסה גופה בדרך זה בפעם אחת, טובלת שם".

(ג) לבושי שרד (חידושי דינים סעי' פ"ט).

(ד) מהרש"ם (ח"ג סי' ט"ו, סי' ש"ע ד"ה ומ"ש רו"מ).

(ה) ערה"ש (סעי' פ"ה) – "וזהו לכתחלה אבל משום זה לא תעכב הטבילה".

(ו) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ק"ו) – "מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מהר"ר שלמה זלמן פריעדמאן שליט"א [זצ"ל] שהיה הגאב"ד דטענקע ווינא ועתה רב בקהלת חנה דוד בברוקלין. הנה ודאי האמת כמו שכתב כתר"ה שמה שמצריכין שיהיו המים למעלה מטבורה זרת שהוא ג' טפחים הוא דין דלכתחלה וכשאין שם מקוה אחרת יכולה לטבול אף שאין המים עמוקים אם מתכסה גופה בפעם אחת".

(ז) ששבה"ל (ס"ק א') – "אין השיעור מעכב בדיעבד".

(ח) דרכי טהרה (סוף עמ' קע"ו).

(ט) בדה"ש (ס"ק רפ"ה).

2. מראי מקומות – פת"ת (סי' ר"א סעי' מ"ב), חמד שלמה (ח"ב סי' ס"ו), פרדס שמחה (ס"ק צ' אות ב').

ג. נשים שיש להן שערות ארוכות.

1. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' ט"ו, רוחב השולחן ס"ק ז').

(א) מנחת יצחק (ח"ז סי' פ"ה ד"ה וע"ד) – "וע"ד הערת הגר"מ שטרנבך שליט"א בנשים שיש להם שערות ארוכות, וכגון הכלות הטובלות לפני הנשואין, האיך טובלות במקוה שהמים גבוהות כשיעור זרת למעלה מטיבורו כדין הש"ע (סי' קצ"ח סעי' ל"ו), הלא ...".

(ב) עמק התשובה (ח"ג סוף סי' ע"ח, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קפ"ב סי' קנ"ז) – "וע"ד שאלת הגאון הגדול אודות נשים שיש להן שערות ארוכות היות שע"י הטבילה השערות צפין למעלה, וא"כ צריכה באופן כזה מים עמוקים טפי מזרת למעלה

מהטבור כמבואר בס"ק קצ"ח סל"ו. תשובה: לענ"ד בכגון דא תשים ידיה על ראשה ברפיון, ותדקדק לעשות כמ"ש הט"ז בס"ק ל"ה שתכניס עצמה וידי' תחילה במים עד צוארה, והאשה העומדת על גבה תשים עיון עיונה בל יצוף למעלה כחוט השערה".

עא] לפתוח פיה - סעיף ל"ח.

א. האם צריכה לפתוח פיה כדי שיכנסו מים: הלכה.

1. מיקל.

(א) מחבר (סעי' ל"ח) – "אינה צריכה לפתוח פיה כדי שיכנסו בה המים".

(ב) לבוש (סעי' כ"ז) – "דקרצה שפתותיה פירוש שהדביקן ודחקתן זו על זו ביותר, אבל הדיבוק בעלמא אינה פוסלת טבילתה".

(ג) ערה"ש (סעי' ט') – "ולענ"ד דכיון דלהרא"ש והתוס' פסיקו להו דברפיון מותר לא שבקינן וודאי שלהם מפני ספיקו של הר"ש ולכן א"צ שתפתח פיה אלא רק שלא תדבק שפתותיה בחוזק וכן מבואר מדברי הרמב"ן ז"ל בסוף הל' נדה וז"ל ובדיני החציצה לא טוב היות האדם מחמיר יותר מדאי ומחפש אחר הספיקות וכו' כגון עצמה עיניה ביותר קרצה שפתותיה ביותר וכו' כי מי יוכל להבחין וכו' עכ"ל ועיקר כוונתו שתחזיק עיניה ושפתותיה כדרכה לא פתוחות לגמרי ולא סתומות לגמרי".

(ד) אג"מ (יו"ד ח"א ריש סי' צ"ח) – "וכן נהגו בכל מקום בלי שום חשש ופקפוק אף שאין ראוי לביאת מים כלל כיון שסגרה פיה".

(ה) שבה"ל (ח"ב סי' צ"ז, ששבה"ל סעי' כ"ז ס"ק א', סעי' ל"ח ס"ק א') – "להלכה אין אנו חוששים לפתיחת פה כחומרת הר"ש כמבואר מלשון השו"ע סעיף ל"ח".

1. פוסקים.

2. חושש לשני הפשטים. [עי' לעיל, סעי' כ"ז].

(א) לחו"ש (לחם ס"ק ע', שמלה ס"ק כ"ט, ס"ק ל') – "שהדביקה שפתותיה ולא אפשר שיכנסו המים בפיה ואעפ"י דבית הסתרים לא בעי' ביאת מים ראוי לביאת מים בעיניו, אי נמי קרצה שפתותיה שדחקה שפתותיה ביותר ונתכסה הבשר החיצון, הר"ש".

(ב) גליון מהרש"א (על סעי' כ"ז) – "לפירוש א' בהר"ש בהא דקרצה שפתותיה ומובא בב"י צ"ל דהכא מיירי בהי' ראוי לבא מים לפיה אלא דלא באו דאל"כ בל"ז לא עלתה טבילה משום פיה".

(ג) פתחא זוטא (ס"ק מ"ו) – "ובשמלה סק"ל...".

(ד) טהרת ישראל (סעי' צ"ו, עי' באר יצחק ס"ק שע"ו) – "דהיינו שדחקה שפתותיה ביותר ונתכסה הבשר החיצון לא עלתה לה טבילה ויש להחמיר אף בהדביקה שפתותיה ולא אפשר שיכנסו המים בפיה אף שלא נתכסה הבשר החיצון".

3. מחמיר.

(א) מקור חיים (ס"ק קל"ח) – "דצריך האשה לפתוח קצת בשעת טבילה".

מקור חיים (תפארת צבי ס"ק כ"ג) – "ויפה כתב ש"ד והביאו בדר"מ יוד דצריך האשה לפתוח פיה קצת בשעת הטבילה. ולא מדינא כמו שלמד הד"מ אלא משום דלא בקיאיין איזה נקרא סתימה דשרי ואיזה נקרא קריצה דאסור".

(ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק קכ"ט).

4. מראי מקומות.

(א) ששבה"ל (סעי' ל"ח ס"ק א', שבה"ל ח"ו סי' קל"ה אות ו') – "כי ודאי דהמחמיר קדוש יאמר לו".

ב. הטעם שאינה צריכה לפתוח פיה בטבילה.

1. לחם ושמלה (שמלה ס"ק ל') – "ואף דאיתא לקמן סעי' ל"ח דא"צ לפתוח פיה כדי שיכנסו בה המים אלא תשיק שפתותי' זו לזו דיבוק בינוני. י"ל דבדיבוק בינוני ראוי עכ"פ לביאת מים (עי' לשון הסמ"ג)".

2. קובץ שיעורים (ב"ק אות צ"ג) – "וקשה איך אפשר שלא יכנסו שם מים ע"כ דעצמה שפתותיה, וא"כ הדר לא הוי ראוי לביאת מים, ומה טעם יש לחלק אם אינו ראוי לביאת מים מפני העצם, או מחמת קריצת שפתותיה, ובהדיא כתב הר"ש ספ"ח דמקואות דפסולא דקרצה שפתותיה הוא משום דגם בבית הסתרים בעיניו ראוי לביאת מים, וא"כ נפל פיתא בבירא, דהיכי משכחת לה שלא יבואו המים שם ויהא ראוי לביאת מים, דאם לא באו המים הרי בע"כ שהיה איזה דבר המעכב, וא"כ אינו ראוי לביאת מים וצ"ע".

3. אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"ח, סי' צ"ט) – "הנכון לע"ד דבר חדש דיש שני מיני חציצות אחד דדבר חוצץ דבוק על הגוף ולא הוי אותו חלק הגוף ראוי כלל שיבא עליו מים כפי מה שהוא עתה. ושני דכיסה בדבר אחר את הגוף כמו אוזו באדם וקפצה ידה וכדומה שהאדם בעצמו אין בו שום חסרון לביאת מים רק שדבר אחר האוחז בגופו אינו מניח שיבואו המים לגופו. ותרוייהו הוו חציצה שעכ"פ חוצצין המים מהגוף אבל הוא רק במקום הגלוי שבעיניו ביאת מים ממש, דבביה"ס שאין צריך לביאת מים אלא שיהא ראוי לביאת מים אין לפסול רק חציצה דמין הראשון שדבוק שם דבר חוצץ שמצד זה לא הוי מקום ההוא ראוי כלל לביאת מים עתה אבל מין הב' דאין שם דבר חוצץ רק דאדם אוחז שם ומחמת זה אין המים יכולין לבא שם ובעצם הגוף אין שום חסרון נחשב ראוי לביאת מים וכשר דאף שהאוחז אין מניח המים לבא שם אינו כלום דהא אין צריך שיבואו ולכן רשאי שלא להניח את המים ליכנס לשם, דדבר אחר המכסה אינו שייך שיחשיב את המקום שאינו ראוי לביאת מים כיון דלא נשתנה הגוף בזה דאינו דבוק ואינו שייך לו. ולכן כשרה חציצה כזו בבית הסתרים שאין צריך שם ביאת מים ממש רק שהמקום יהיה ראוי לביאת מים והרי הוא ראוי בעצם".

(א) בדה"ש (בי' ד"ה או, עמ' נ"ח) – "באג"מ ... ולא עמדתי על כוונתו".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"כ) – "אגר"מ ... שהפוסקים לא סומכין על זה".

4. ששבה"ל (סעי' כ"ז ס"ק א') – "אמנם צ"ב כיון דהפה סגור אמאי צריך שיהי' ראוי לביאת מים דבשלמא בשאר מקומות בית הסתרים אפשר שיכנסו מים וכשאין נכנסים מים אין מעכב, אבל כשסותמת הפה ליכא אפשרות לביאת מים".

5. בדה"ש (ס"ק ר"ט) – "ולכאורה קשה על פירוש זה דא"כ אף סגירת הפה בדיבוק בינוני תפסול הטבילה כיון שמונעת ביאת המים לתוכה ואולי יש לומר דדיבוק בינוני נחשב כראוי לביאת מים הואיל ו**ואילו נשארה במים לזמן מה** היו דוחקים המים ונכנסים לתוך פיה כשאינם דבוקים זה בזה בחזק וכל כה"ג חשיב כראוי לביאת מים, וצ"ע".
6. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' קנ"ח).

עב) עינים - סעיף ל"ט.

נדה (דף סז.) – "א"ר יוחנן: פתחה עיניה ביותר, או עצמה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה".

א. בדיעבד.

1. עי' סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ב. ים המלח.

1. חציצה, וגם לחוש משום עצמה עיניה ביותר.
- (א) ששבה"ל (סי' קצ"ט סעי' א' סוף ס"ק ד') – "במי ים המלח אין לחוף דהם נדבקים, וגם לכתחילה לא תטבול בהם דנדבקים גם בזמן קצר, אך בדיעבד נראה דהוי טבילה, אלא שיש לחוש משום עצמה עיניה ביותר מפני המלח".
- (ב) נטעי גבריא (ח"ג פרק ל"ח סעי' ג').
- (ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' ה').
2. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (מנשים באהל יו"ד אות מ"ו).

ג. עדשות מגע (contact lenses).

1. עי' לעיל סעי' כ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

עג) בלנית - סעיף מ'.**א. הגדר.**

1. רק יהודית – מחבר (סעי' מ'), פוסקים.
2. רק גדולה, בת י"ב שנה – מחבר (סעי' מ'), פוסקים.

ב. בלנית צריכה עינים טובות – ששבה"ל (סיכום אות ה'), "לכתחילה אין למנות בעומדת על הטבילה מי שראיתה חלשה וצריכה להתכופף ולהתאמץ הרבה כדי לבדוק אם אין שער ראשה צף, שמא לא תשתדל לבדוק היטב", פוסקים.

1. קנה בשם (ח"ג סוף סי' ע"ח) – "שנשאלתי מאיזה עיר מערי ארץ ישראל שהאשה העומדת על הטבילה היתה כבר **אשה זקנה** באת בימים, ונתברר להם כי **אינה רואה כל כך בטוב**, ובאו לשאול אם עלתה להם טבילתם במשך תקופה זו שעמדה זקנה הזאת על הטבילה בדיעבד על כל פנים, או שצריכות לחזור ולטבול, והוריתי להם כי הני נשים דלא נהיגי ליטול שערותיהן קודם הטבילה ויש לחוש אולי לא היו שערותיהן מכוסות היטב תוך המים, **צריכות לחזור ולטבול** ... הוי כמו שטבלה עצמה בינה לבין עצמה ולא עלתה להם טבילתם".

ג. בלנית מומרת לטבילה, אם נאמנת לעמוד על הטבילה.

1. אינה נאמנת.

- (א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ק"ה) – "הנה בדבר שאלתו אודות שהאשה המשגחת בהמקוה אינה שומרת דת ומומרת למקוה ברור ופשוט שאין שייך לסמוך עליה על עניני כשרות הטבילה לומר שנטבל כל גופה עם השערות בהמים דהא צריך ידיעה ברורה דאיתחזק איסורא ומטעם זה בעינן דוקא יהודית גדולה כדאיתא בס' קצ"ח סעי' מ'".
- (ב) הליכות עולם (ח"ה פר' שמיני סעי' ט"ו).
- (ג) בדה"ש (ד"ה צריך, עמ' ע"ז) – "יש להחמיר בזה".
- (ד) פרדס שמחה (ס"ק צ"ו).
- (ה) פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' י"ז) – "חשודה על הטבילה אינה נאמנת".
- (ו) שיעורי טהרה (עמ' תמ"ז).

2. מראי מקומות.

(א) הגריש"א זצ"ל (חשוקי חמד שבת סוף דף קמה, קב ונקי סי' רע"ד, אשרי האישי יו"ד פרק ל"ד אות ל"ז) – "שאלה. מעשה באשה שהלכה לטבול בליל שבת בחצות, וחיפשה אשה שתעמוד ותעיין אם היא טובלת כדן, והנה **מצאה אשה יוצאת ממכונית**, ושאלה אותה אם היא מוכנה לעמוד ולראות אם היא טובלת כדן, השיבה לה האשה שהיא מוכנה, וכשבאה לביתה וספרה זאת לבעלה, הסתפק אם מחללת שבת נאמנת להעיד על זאת. תשובה. שאלתי שאלה זו את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל], והשיב שאם האשה שעמדה על גבה **היא בעצמה טובלת לנדותה**, בשעת הדחק היא נאמנת על טבילת חבירתה".

ד. בלנית שאינה מכסה שערותיה.

1. מיקל, במקומות שהרבה נשים מזלזלות באיסור גילוי הראש בעוה"ר.

א) אג"מ (ח"מ ח"א סוף סי' מ"א) – "ואף אם לא נמצא אלא מי שאינה מכסה שערותיה מצד שהרבה נשים מזלזלות בעוה"ר, יש למנותה אם מוחזקת שהיא זהירה באיסור נדה ובטבילה כדין, דלא נעשית חשודה לאיסור נדה החמורה, וגם שיש להחשיבה כשוגגת כיון שהרבה מזלזלות בעוה"ר".

ב) קנה בשם (ח"ג סי' ע"ח ענף ד') – "הדרכי תשובה (שם ס"ק קל"א) בשם שו"ת נטע שורק ... ושוב הביא מע"כ משו"ת אג"מ (ח"מ סי' מ"א) ... הנה הדבר פשוט הוא שאין כאן שום סתירה להלכה בדבריהם, אעפ"י שהנטע שורק כתב שצריך להשתדל להסירה ממשמרתה, והאג"מ התיר למנותה אפילו לכתחילה, כי בודאי כל אפיין שווין כי האשה הזאת צריכה שתהיה מוחזקת בתכלית הכשרות ולנאמנת ויראת השי"ת, רק שהנטע שורק מדבר במקומו שהיה מצוי אז נשים לרוב שהיו חרדיות לדבר ה' ודקדקו בקלה כבחמורה והיו נזהרות בכיסוי הראש כהלכה ועל כן כתב דאף אם נאמר שאינה בגדר מומרת לאותו דבר, מ"מ צריכים להשתדל להסירה ממשמרתה, והאג"מ מדבר במקומות שהרבה נשים היו מזלזלות באיסור גילוי הראש בעוה"ר וממילא לא היה נחשב כל כך לעוברת על הדת בזה, וגם יש להחשיבה כשוגגת כיון שהרבה מזלזלות בדבר כמו שכתב שם בסיום דבריו ולא נמצא שם אשה אחרת חשובה יותר ממנה על כן התיר למנותה אפילו לכתחילה".

2. מראי מקומות.

א) דרכ"ת (ס"ק קל"א) – "ועיי' בשו"ת נטע שורק יו"ד סי' ס"ד באשה ההולכת בגילוי שערות ראשה אם נאמנת להיות משגחת על הטבילה והעלה שם דגם שי"ל שאינה מדינא בכלל מומרת לאותו דבר מ"מ צריכים להשתדל להסירה ממשמרתה הזאת עיין שם".

ב) ששבה"ל (סיכום אות ו') – "יש למנות אשה שצנועה בכיסוי הראש והגוף כדין".

ג) שיעורי טהרה (עמ' תמ"ז ד"ה צריכה) – "ובשו"ת נטע שורק סי' ס"ד דן באשה ההולכת בגילוי הראש, וכתב שאף שמן הדין נאמנת, יש להעבירה מתפקידה. וכמו כן צריך שתהיה מדקדקת בכל פרטי הצניעות".

ה. בלנית שהיא נדה.

1. עי' לקמן סעי' מ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

1. מראי מקומות.

1. אג"מ (ח"מ ח"א סוף סי' מ"א) – "האשה שממונה להשגיח על הטבילה צריכה לידע מה להשגיח שהחפיפה תהיה בטוב ולא יהיו חציצות, ולראות שכל הגוף והשערות יהיו במים. וגם שתהיה בסבר פנים יפות לכל הנשים להמשיכן לקיים מצות נדה וטבילה. ותהיה מוחזקת לנאמנת ויראת השי"ת".

2. הו"ד בקנה בשם (ח"ג סי' ע"ח ענף ד') – "והעיקר בזה כמש"כ (שם) האג"מ שצריכה לידע מה להשגיח שהחפיפה תהיה בטוב ולא יהיו חציצות, ולראות שכל הגוף והשערות יהיו במים, וגם שתהיה בסבר פנים יפות לכל הנשים להמשיכן לקיים מצות נדה וטבילה, ועוד פרט גדול שצריכים להזהר לעשות בחדר הטבילה אורות גדולים להאיר להם שתוכל המשגיחה לראות ולדקדק שכל השערות יהיו מכוסים תחת המים והוא עיקר גדול בנידון זה".

3. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קע"ד) – "שאלה: אשה המשגיחה על טבילת הנשים במקווה שאלה, שבאה לטבול במקווה גרושה שחיה עם גבר ללא נישואין, האם לאפשר לה את הדבר. תשובה: להעלים עיני".

יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ר"מ) – "שאלה: אשה שהייתה עושה חסד ללוות אשה עיוורת לטבילה, והנה התברר לה שהיא גרושה עם שלושה ילדים שחיה עם גבר ללא נישואין, וכעת היא חוזרת בתשובה וגם שומרת שבת. שאלתה האם כדאי או מותר להמשיך בזה או לא. תשובה: תמשיך".

עד] שלא ישאר משער ראשה צף על פני המים.

א. תפסה שערה בידה עד שהמים עולים היטב על ראשה ואז פתחה ידיה.

1. בשעת הדחק יכול לסמוך על זה – תפארת למשה (על הרא"ש סוף נדה), הו"ד בסד"ט (ס"ק ע"ט), מלבושי טהרה (סעי' נ"ז), ערה"ש (סעי' פ"ז, "כתב אחד מהגדולים דאשה שהיא זריזה ואינה מבוהלת במים תוכל לתפוס שערה בידיה עד שיכנסו כל שערותיה לתוך המים ותסלק ידיה מהם ואז תהא הטבילה יפה ויכולה לסמוך על זה בשעת הדחק [ס"ט סקע"ט בשם מהרש"ק ע"ש]), טהרת ישראל (סעי' קכ"ט), בדה"ש (ס"ק שי"ב), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' י"ח), שיעורי טהרה (סוף עמ' תמ"ו), פוסקים.

ב. טבלה לבדה בלי השגחה [ולא תפסה שערותיה].

1. לא עלתה לה טבילה.

א) רע"א (ח"א ריש סי' קי"ד) – "וטבלה בינה לב"ע לא עלתה הטבילה, אח"ז מצאתי כדברים האלו ממש בתפארת שמואל למהורש"ק בחי' על הרא"ש סוף הלכות נדה, ועיין בב"ח דמשמע להדיא כן".

ב) פת"ת (ס"ק כ"ב, אה"ע סי' קט"ו ס"ק י"ד) – "רבינו עקיבא איגר".

ג) טהרת ישראל (סעי' קכ"ט) – "ואם לא עשתה באחד מהאופנים הנ"ל לא עלתה לה טבילה".

ד) בדה"ש (ס"ק שי"ב).

ה) קנה בשם (ח"ג סוף סי' ע"ח) – "שהביא הפתחי תשובה (שם ס"ק כ"ב) בשם שו"ת הגרע"ק (סי' קי"ד) ...".

ו) פרדס שמחה (ס"ק צ"ז, שיעורי טהרה עמ' תמ"ו).

ז) פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' י"ח).

ח) יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' ט"ו).

- (ט) פרי טהרה (סי' קצ"ט סעי' ל"א).
 (י) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שצ"ד, עמ' תל"ב).
 (יא) משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' ג').
 2. מראי מקומות.

(א) פרדס רמונים (שפתי חכם סוף ס"ק נ"ב) – "בתשו' מהר"ע איגר ... ועיין בתפארת שמואל למהרש"ק שחולק בזה".

ג. ספק אם השער מבחויץ.

1. לא עלתה לה טבילה.
 (א) חו"י (סי' קפ"א) – "כי נסתפקה וכמדומה לה שבפעם שניה היה קצת משערותיה חוץ למים ... זה"ל ספק איסור דאורייתא וכבר הוחזקה לאיסורה".
 (ב) מחה"ש (על סעי' מ') – "ועיין תשובות חוות יאיר [סימן קפא] אם אירע לה ספק בדבר זה שהיא מסתפקת לאחר טבילתה אם נשאר משער ראשה צף על פני המים או לא, צריכה לחזור ולטבול, דהא אם נשאר משערה צף על פני המים מדאורייתא לא עלתה לה טבילה, והוי ספק דאורייתא דאזלינן ביה לחומרא, ע"ש".
 (ג) חכ"א (כלל קכ"א סעי' ד') – "ואם יש ספק שמא נשאר משערה מבחויץ אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה".
 (ד) פתחא זוטא (סוף ס"ק ס').
 (ה) טהרת ישראל (סעי' קכ"ט) – "ואפ"י ביש ספק שמא נשאר משערה מבחויץ למים ג"כ לא עלתה לה טבילה אף דיעבד".
 (ו) שערי טוהר (שער כ' סעי' י"ד, ס"ק י"ד).
 (ז) בדה"ש (ס"ק ש"ב).
 (ח) מראה כהן (עמ' ק"ד אות י', עמ' ק"ה אות ה') – "אם היתה אפילו שערה אחת מחויץ למים ואפילו רק מסופקת בכך, לא עלתה לה הטבילה".
 2. מראי מקומות.
- (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תע"ג) – "שבזמנינו שנוהגים להתקלה במקלחת בבית הטבילה. אפשר שיש להתיר אף אם השער צף ע"פ המים. שהא שיער שלה כבר רטוב, ועלתה לה טבילה מדין השקה. ולמעשה הוא חשש דאורייתא, והאשה הממונה על המקוה צריך מאוד להשגיח ולהחמיר בזה. ואם הטובלת באה לביתה ומסתפקה אם שעריה צף ע"פ המים, יש להתיר מפני שמסתמא טבילה כראוי, ובצירוף דין זה".

ד. האם מותר לבעלה לעמוד אצלה לראות שתהא כולה תחת המים.

1. מיקל.
 (א) תשב"ץ (סי' תפ"ג) – "ואשה שטובלת צריכה חברתה עמה לראות אם טבלה כדין. או בעלה או נערה יתרה על בת שתיים עשרה שנה ויום אחד. אבל לא גויה הואיל ואיתחזק איסורא".
 (ב) כל בו (סי' פ"ו), הו"ד בב"י (סוף ס"ק מ') – "כתב הר"מ נ"ע אשה שטובלת צריכה להוליך עמה אשה יהודית או בעלה או נערה שהיא גדולה יותר מ"ב שנים ויום אחד לראות אם טבלה כדין אבל לא גויה הואיל ואיתחזק איסורא".
 (ג) ארחות חיים (הל' טהרת הנדה וטהרת הכלים אות י') – "וכתב הרמנ"ע וצריכה שתהא יהודית גדולה מ"ב שנים ויום א' או יהיה עמה בעלה לראות אם טבלה כדין ולא גויה הואיל ואיתחזק איסורא".
 (ד) ב"ח (ס"ק ל"ו).
 (ה) נוב"ת (יו"ד סי' קכ"ב) – "והנה בדבר ההסתכלות במקומות המכוסים שבה לית דין צרך בשש שיפה הורה שמותר לצורך טבילה שהרי שני גדולי הדור מהרי"ק והשר מקוצי הצריכו נשותיהם לעמוד לפנייהם ערומות לראות אם אין בהם גרב וכמ"ש הט"ז בסימן קצ"ח ס"ק י"ד וכמו שהביא מעלתו בעצמו דברי הט"ז וא"כ מי יפקפק ע"ז ומעשה רב".
 (ו) קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' ו', לחו"ש לחם ס"ק ק"ב, סי' קצ"ה לחם ס"ק כ') – "ואם אין לה אשה יכול גם בעלה לעמוד אצלה לראות שתטבול יפה".
 (ז) דעת (ריש סי' קצ"ה ד"ה ועי') – "ונשאלתי מדברי הכלבו והאגור שבב"י סי' קצ"ח דמפורש שבעלה ילך עמה. והשבתי דבשו"ע שם סעיף מ' מבואר דאיירי רק לראות אם שערות' בתוך המים וזה בודאי מותר, אבל הנו"ב איירי כשצריך לראות בגופה, וגם עיקר הספק הוא על הנגיעה. ועי' בלו"ש כאן סק"כ בזה".
 (ח) עוד פוסקים – פת"ת (סי' קצ"ה ס"ק ב'), שירי טהרה (תשובה ה', קנאת סופרים השמטות לחיבורי שירי טהרה סי' י"ג), ברכת מועדיך לחיים (פלאגי, דרוש ז' לתשובה ד"ה ולפי"ז), פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק נ"ב), דרכ"ת (ס"ק קל"ד), יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ט"ו אות א'), בדה"ש (סי' קצ"ה ס"ק י"ז, ס"ק רח"צ, ס"ק ש"ה), אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד' טבילה אות ג'), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' י"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' פ"ב), שיעורי טהרה (עמ' תמ"ו), משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' ג').

2. מחמיר.

- (א) בית שערים (יו"ד סי' רפ"ו) – "ומה שתמהת על נובי"ת יו"ד סי' קכ"ב שלא הביא דברי ב"י סוס"י קצ"ח בד"ה ומ"ש רבינו בשם הראב"ד כתב הכלבו והאגור בשם הר"מ ... דמוכח מזה דבעלה רשאי לעמוד עליה לראות שתטבול כראוי, לפענ"ד הדין עמו ואדרבה מדלא הביא בשו"ע דברי הכלבו רק כתב בס"מ צריך לעמוד ע"ג יהודית גדולה יותר מ"ב ויום אחד וכו' ואם אין לה מי שתעמוד ע"ג וכו' תכרוך שערה על ראשה וכו' ולא כתב שהבעל יעמוד עליה ש"מ דבעלה אסור וכונת הכלבו רק דבעלה נאמן ע"ז אם עמד עליה ולא הוי כגויה שאינה נאמנת ע"ז אבל לכתחלה אסור לעמוד עליה שמא יבא עליה קודם שתטבול, או דהכלבו מיירי בדר בין הגוים רחוק מאוד מיישוב יהודים כשרים ואם לא יעמוד בעלה עליה לא תוכל לטבול לעולם אז ודאי

מותר לעמוד עליה דאל"כ לא תטבול לעולם, ויש חשש יותר שיבא עליה באיסור דהרי הא דבעל מותר להתייחד עם אשה נדה ולא חיישינן שיבא עליה הוא משום דיש לה היתר לאחר זמן כמ"ש תוס' וראשונים ועיין ב"י סוס"י קצ"ב ד"ה חתן אבל אם לא תוכל לטבול לעולם ודאי חיישינן ועדיף שיעמוד הבעל ע"ג בשעת טבילה וזה לא שכיח בינינו ושפיר לא הביאו הנוב"י, או דהכלבו מיירי כשיש עמהם תינוקת קטנה שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה דאז לא חיישינן בזמן קצר כזה שיבא עליה ועיין אהע"ז סי' כ"ב ס"י וקטנה כזו אינה נאמנת על טבילתה ולהכי צריך בעלה עמה".

(ב) שפע טהרה (סעי' י"ד, דברי יציב יו"ד סי' צ"ה) – "אין לבעל לעמוד לראות כשאשתו טובלת, ובפרט בזמה"ז".

3. מראי מקומות – פרי טהרה (סי' קצ"ט הע' ס"ו), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"ו).

ה. אם היא מגולחת.

1. מחמיר.
 - (א) שערי טוהר (שער כ' סעי' ז', ס"ק ז') – "וכשהוא מגילחת לא תכרוך ראשה כלל ומ"מ תעמוד ע"ג יהודית עם נר אצלה לראות שתטבול יפה שלא ישאר איזה דבר מגופה חוץ למים".
 - (ב) בדה"ש (ס"ק ש"ג) – "ראוי לה להעמיד אשה על גבה".
 - (ג) פרי טהרה (סי' קצ"ט הע' ס"ד) – "דגם אם היא מגולחת תעמוד על גבה יהודית גדולה".
 - (ד) שיעורי טהרה (עמ' תמ"ו).
2. מיקל.
 - (א) שפע טהרה (סעי' י"ג, דברי יציב יו"ד סי' צ"ה אות ו') – "ובגוף דברי המחבר שצריך להעמיד יהודית גדולה, היה נראה שזה דייקא ביש לה שערות, אבל אינו עיכובא, שהרי אם אין לה מי שתעמוד על גבה או בלילה תכרוך שערה וכו' כמ"ש המחבר שם, וע"כ שזה רק לגבי שערה, שהרי המחבר לא כתב שתעמוד ותשגיח אם טבלה שפיר. ובב"י שם מהכלבו והאגור בשם הר"מ, אשה שטובלת צריכה להוליך עמה אשה יהודית או בעלה וכו' לראות אם טבלה כדין עיי"ש, והוא באגור הל' טבילה סי' אלף שפ"ז עיי"ש. וכן בתשב"ץ דיני טבילה סי' תפ"ג, ואשה שטובלת צריכה חברתה עמה לראות אם טבלה כדין או בעלה וכו' עיי"ש. נראה שבכל גוונא, ואף בלית לה שערות, צריכה חברתה לראות אם טבלה שפיר. וכ"ה גם בשערי דורא הל' נדה סי' כ', ויהודית רואה אם טבלה בטוב או בעלה עיי"ש. אך למה בשו"ע העתיק המחבר רק לגבי שערות, והוא מ"ש הטור מהרא"ש הנ"ל, וכן הביא הב"י שם מלשון הראב"ד בבעלי הנפש והרשב"א בתשובה, שנראה דהם סוברים שרק בשערות איכא החשש ששערה אחת תצוף על פני המים ולא תוכל להרגיש בזה, ולזה בכרכה שערה שפיר דמי, אבל בלא שערה אין צריך להעמיד אשה לראות אם טבלה כדין, ובשו"ע סתם המחבר כדעה זו ולא כהנך ראשונים שנקטו סתמא שצריך להעמיד אשה ודו"ק".
 3. בדיעבד - למחמירים לעיל.
 - (א) מיקל – שרגא המאיר (ח"א סי' כ"ט אות ד"ה רק, "אך באשה שאינה הולכת בשערות גדולות הטבילה כשרה אף בלי שאשה השגיחה עלי' בשעת הטבילה ... וכ"ש אם אין לה שערות כלל בודאי עלתה לה הטבילה"), בדה"ש (ס"ק ש"ג, "דבדיעבד אין זה לעיכובא"), עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' פ"א).
 - (ב) מראי מקומות – שערי טוהר (שער כ' ס"ק ז'), "מיהו אפשר דבדיעבד אינו מעכב בזה כשהוא מגולחת כשנוהרה בעצמה לטפול יפה וצ"ע").

עה] המפשלת בנה לאחוריה - סעיף מ"א.

א. יש גורסין "מפשלת את בנה וטובלת לא עלתה לה טבילה".

1. בה"ג (סי' מ"א) – "המפשלת בנה לאחוריה וטבלה לא עלתה לה טבילה, ואף על גב דליכא השתא, אימר בדידיוני נפל".
2. ר"ה (תוס' ריש דף סז.) – "בפירוש ר"ח כתוב עוד מימרא אחרת שאינה כתובה בספרים שלנו וזו היא מפשלת את בנה וטובלת לא עלתה לה טבילה ויש לפרש מפשלת את בנה לאחוריה והיא ערומה ולא היו בגדיה עליה וטבלה לא עלתה לה טבילה דחיישינן שמא הוה עליה דינוקא טיט וכיוצא בו ונדבק באמו וחוצץ בטבילתה ולא ידעה לה אף על גב דחזינן לה השתא דליכא מידי עליה חיישינן דלמא בעלייתה מן הטבילה נפל ברדיוני הוחלק ונפל דרך ירידה כפי' ר"ח וצ"ל שהיתה מפשלת בנה אפי' לפני טבילתה בסמוך ולא דוקא בטבילתה".
3. רמב"ם (מקוואות פרק ב' הל' י"ב) – "המפשלת בנה לאחורה וטבלה לא עלתה לה טבילה שמא היה טיט ברגלי התינוק או בידיו ונדבק באמו בשעת טבילה וחצץ ואחר שעלתה נפל".
4. ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' א', סי' ג') – "וגרסינן במסכת נדה (סז א) נתנה תבשיל לבנה והפשילתו לאחורה וטבלה לא עלתה לה טבילה מאי טעמא דילמא אידבק בה מידי מינוקא ואף על גב דהשתא ליכא מידי עילוה אימור בדידיוני נפל. פי' שמא עם גל המים נפל מעליה בעת יציאתה מהמים ולא היתה טבילתה כאחת".
5. רא"ש (נדה הל' מקוואות סי' ל"ד) – "אמר רב גידל אמר רב נתנה תבשיל לבנה וטבלה והפשילה בנה לאחוריה וטבלה [ועלתה לא עלתה לה טבילה] ואף על גב דהשתא ליכא (למימר) אימור ברדיוני נפל".
6. אונ"ז (סי' שס"ג אות א', אות ב', סי' שס"ד) – "וכן אשה שהפשילה בנה לאחוריה וטבלה לא עלתה לה טבילה".
7. מהר"י מברונא (סי' ק"ז) – "וכן אשה שהפשילה בנה לאחוריה לא עלתה לה טבילה (נדה שם)".
8. מאירי (מסכת מקוואות פרק ט') – "שהמפשלת בנה לאחוריה וטבלה לא עלתה לה טבילה".
9. אורחות חיים (הל' טהרת הנדה אות ח') – "המפשלת בנה לאחוריה וטבלה לא עלתה לה טבילה שמא היה טיט החוצץ ברגלי התינוק ונדבק בה בשעת טבילה וכשעלתה נפל".

ב. הלכה [כשלא ראינו שום טיט על גופו של הבן, כדאי' בהב"ח לקמן].

1. מחמיר, לא עלתה לה טבילה.
 - (א) מחבר (סעי' מ"א) – "המפשלת בנה לאחוריה כשהיא ערומה, וטבלה, לא עלתה לה טבילה שמא היה טיט ברגלי התינוק או בידיו ונדבק באמו וחצץ בשעת טבילה ואחר שעלתה נפל".
 - (ב) לבוש (סעי' מ"א) – "המפשלת בנה לאחוריה כשהיא ערומה וטבלה לא עלתה לה טבילה, דשמא היה טיט ברגלי התינוק או בידיו ונדבק באמו וחצץ בשעת טבילה ואחר שעלתה נפל, לכך לא חזינן ליה".
 - (ג) לחונ"ש (לחם ס"ק ק"ה, שמלה ס"ק ל"ט).
 - (ד) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק קל"ט).
2. מיקל, עלתה לה טבילה.
 - (א) ב"ח (סי' קצ"ט ס"ק י"ז) – "אם לא נתנה שום תבשיל לבנה אלא היתה מפשלת את בנה לאחוריה ערומה ואחר כך טבלה דעלתה לה טבילה ולא חיישינן שמא הוה עליה דינוקא טיט וכיוצא בו ונדבק באמו וחוצץ בטבילתה ולא ידעה ודלא כרבינו חננאל שכתבו התוספות (סז א ד"ה נתנה) בשמו שהיה גורס מימרא זו מפשלת את בנה וטובלת לא עלתה לה טבילה וכך הוא משמעות כל הפוסקים שלא הביאו בפסקיהם הך מימרא ותו דהלא מימרא דרב גידל אמר רב משמע דלא ס"ל הך מימרא דלא חיישינן אלא בנתנה תבשיל לבנה מיהו לכתחלה יש ליזהר דלא תקח בנה על ידה ערומה ותו נראה דהיכא דהיה ביד בנה תבשיל העשוי לידבק אי נמי היה מלוכלך בטיט ולקחה בנה על ידה ערומה ואחר כך טבלה ולא עיינה נפשה בתר הכי דלא עלתה לה טבילה דדמיא הא מילתא לנתנה תבשיל לבנה".
 - (ב) הו"ד בש"ך (ס"ק נ"ג) – "והב"ח פסק בס"ס קצ"ט דעלתה לה טבילה".
 - (ג) סד"ט (ס"ק פ"א).
3. היכא דאי אפשר לה לטבול שנית אפשר שיש להקל.
 - (א) בדה"ש (ס"ק שט"ו, ע"י סי' קצ"ט ציונים ס"ק רל"ט) – "היכא דאי אפשר לה לטבול שנית אפשר שיש להקל בזה לסמוך על טבילתה הראשונה".
4. מראי מקומות – מלבושי טהרה (סעי' נ"ח), פתחא זוטא (ס"ק ס"ב), טהרת ישראל (סעי' ק"ל).
 - (א) ערה"ש (סעי' פ"ח) – "וז"ל הרמב"ם בפ"ב [הל' י"ב] והש"ע סעי' מ"א המפשלת בנה לאחוריה כשהיא ערומה וטבלה לא עלתה לה טבילה שמא היה טיט ברגלי התינוק או בידיו ונדבק באמו וחצץ בשעת טבילה ואחר שעלתה נפל עכ"ל [זהו גירסת ר"ח בגמ' ס"ז א כמ"ש התוס' בד"ה נתנה] ואין לתמוה למה לנו להחזיק ריעותא די"ל דס"ל דזהו כדבר ברי אך יש מהגדולים שפסקו דבדיעבד לא חיישינן לזה [ש"ך סקנ"ג וב"ח]".

ג. נתנה תבשיל לבנה - ש"ך (ס"ק נ"ג).

1. ע"י סוף סי' קצ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

עו' בין האצבעות - סעיף מ"ב.

א. האם זה בית הסתרים או מקום מגולה.

1. בית הסתרים.
 - (א) ש"ך (ס"ק נ"ד).
 - (ב) סד"ט (ס"ק פ"ב).
 - (ג) חכ"א (כלל קכ"א סעי' ז) – "צריכה ליזהר שלא יכנסו צורות וקסמים בסדקי רגליה בין האצבעות דאפילו בדיעבד חוצץ ולא עלתה לה טבילה דאף על גב דבית הסתרים אין צריך ביאת מים מכל מקום ראוי לביאת מים בעינן (סעיף מ"ב)".
 - (ד) לחונ"ש (לחם ס"ק ק"ו).
 - (ה) בדה"ש (ס"ק ש"כ, ד"ה נכנסו).
 - (ו) פרדס שמחה (סי' קצ"ט ס"ק א' אות ב').
 - (ז) אבני ישפה (ח"א סוף סי' קע"ו).
 - (ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' רצ"ח).
2. מראי מקומות – פתחא זוטא (פתחה ס"ק ל"ח, מהד"ת ס"ק י"א), לבושי עז (תמצית אות א').
 - (א) אבני נזר (יו"ד סוף סי' רנ"א) – "קשה לי בהא דתוספתא פ"ח דמקוואות. הובא בכ"מ פ"ב דמקוואות ה"ח דבין אצבעות רגליו חשוב בה"ס. הלא בת"כ הובא המל"מ פ"ו מהלכות טומאת צרעת ה"א דבין אצבעות חשוב גלוי לענין נגעים ומעכב את ההופך כולו לבן. ובנדה (ס"ז ע"א) אמר ר"ל האשה לא תטבול אלא דרך גדילתה כדתנן בנגעים האיש נראה כעודר כו' הרי דמדמה טבילה לנגעים. ועוד קו"ח הוא מאודם שפתים. ועוד כף הרגל דגבי נגעים חשוב בה"ס אף דלגבי טבילה והזאה חשוב גלוי. ועיין כ"מ שם בשם הר"י קורקוס בין אצבעות רגליו דחשוב בה"ס לגבי טבילה אינו דין שיחשב בה"ס לגבי נגעים וצע"ג".

ב. האם צריכה להפריד בין אצבעות הרגלים בשעת הטבילה.

1. מחמיר.

- (א) דברי מלכיאל (ח"ב סי' נ"ח) – "ראוי לכל מורה להזהיר את האשה המשגחת על הטבילה שתשגיח שהנשים הטובלות יפרידו בהיותם במקוה את אצבעות רגליהן כדי שיכנסו בהם מים. כי טבע אצבעות הרגלים להיות מהודקים זה על זה. וראוי שיהא עכ"פ המים מקדימין שם ושוב לא יהא חציצה וכמש"ל ובס"א בזה".
- (ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק קכ"ה) – "דברי מלכיאל".
- (ג) מערכת השלחן (ס"ק קכ"ו) – "דרכי תשובה".

2. מיקל.

- (א) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות ב') – "אין צריך להפריד בין אצבעות הרגלים בשעת הטבילה, כיון דמים מקדימים".
 (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' קס"ז).
 (ג) פסקי הטהרה (הע' קמ"ז) – "שיעורי שבט הלוי".
 3. מראי מקומות – הרש"י הירש (פרי תמרים גליון ל' עמ' מ"ג אות ו').

עז] להטיל מים, ועוד - סעיף מ"ג.

א. בדיעבד.

1. מיקל – ש"ך (ס"ק נ"ה, "מיהו כל זה אינו מעכב בדיעבד וכן משמע בב"ח"), סד"ט (ס"ק פ"ג), מקור חיים (ס"ק קנ"ב), חכ"א (כלל קכ"א סעי' ב'), לחו"ש (לחם ס"ק ק"ז), מלבושי טהרה (סעי' ס"א), ערה"ש (סעי' פ"ט), שערי טוהר (שער כ' סעי' א'), טהרת ישראל (סעי' קל"ג), בדה"ש (ס"ק שכ"ט, בי' ד"ה לבדוק), פרדס שמחה (ס"ק ק"א).
 2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קמ"ז).

ב. להטיל מי רגליה קודם טבילה - הטעם.

1. דעוצרת עצמה.

- (א) רמ"א (סעי' מ"ג, עי' דר"מ סי' קצ"ט ס"ק ב') – "צריכה לבדוק עצמה בגדולים ובקטנים שלא תהא צריכה לעצור עצמה ולא יהיו ראויים לביאת מים".
 (ב) לבוש (סעי' מ"ג).
 (ג) קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' י"ז) – "שלא תהא צריכה לעצור עצמה ולא יהיו ראויים לביאת מים".
 (ד) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ק') – "שכתב הרמ"א בסעי' מ"ג שצריכה להטיל מים קודם הטבילה שלא תהא צריכה לעצור עצמה ולא יהיו ראויים לביאת מים ולמה שבארתי הא אין מעכב חציצה כזו בבית הסתרים. הנה לע"ד אחרי חובת באור מקור דין זה שהוא כחדה סתומה באין פותר לכאורה מוכרחין לומר שהוא מצד שע"י העצירה יש לחוש שתקמוץ שפתי הנקבים יותר מהראוי שהוא מקום הגלוי וממילא לא יקשה עלי כלום ועוד יהיה ראייה לדברי...".
 (ה) בדה"ש (ס"ק שכ"ה, ס"ק שכ"ח, בי' ד"ה יש [עמ' פ"ב]).
 (ו) ששבה"ל (סיכום אות ג').
 (ז) חוט שני (ס"ק מ"א ד"ה ודע).
 (ח) מראה כהן (עמ' ק"ג אות ח').
 (ט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ט, עמ' שפ"ה).
 2. דהמי רגלים עצמם חוצצין, ע"י שיגיעו סמוך ליציאתם.
 (א) ערה"ש (סעי' פ"ט) – "דשמא יבואו המי רגלים עד סמוך למקום יציאתם בעת הטבילה ולא יהא המקום ראוי לביאת מים".
 3. מראי מקומות – אבני נזר (סי' רנ"ד אות ג'), דברי משה (סי' ס"ב, סי' ס"ג), פרדס שמחה (ס"ק ק'), אנציקלופדיה תלמודית (כרך י"ז ערך חציצה טור ל"ה).
 (א) רע"א (ח"א סי' ס' ד"ה גס) – "י"ל דאם עוצרת המי רגלים מתחזקים ומתהדקים שפתי הרחם להדדי ושם בעי רלב"מ אבל בחלל הרחם מלפנים י"ל דבלא"ה ארלב"מ".

ג. האם צריכה להוציא החלב לפני הטבילה.

1. מיקל – דברי משה (סי' ס"ב, סי' ס"ג, "דאין בזה בית מיחוש להצריך לאשה שתשוב חלב שבדדלי לפני הטבילה, וכן לא מצינו ולא ראינו כזאת בפוסקים").

ד. חלל החוטם – רמ"א (סעי' מ"ג, דר"מ סי' קצ"ט ס"ק ב', "גם צריכה להסיר צואת החוטם"), פוסקים.

1. הרמ"ע מפאנו (סי' ק") – "הכלל בחציצה שלא נתנה תורה למלאכי השרת, ומה שהוא חלל הגוף אפ"י ראוי לביאת המים אינו צריך אלא במקום שדרכו להיות מתגלה לפעמים כגון תוך העין ובית הסתרים והקמטים, ונכון מאד ליהזר על שפת החוטם בפנים שלא יהא בו לפלוף יבש אבל בחלל הפנימי פשיטא שאינו מעכב, והמחמיר לא הקפיד אלא בצואת החוטם ואין צואה אלא יוצאה קצת לאפוקי הדבוקה בגובה החוטם או בחללו בפנים שאינה יוצאה עדיין, ובפ"ק דקדושין כ"ה ע"א ילפינן מדכתיב ורחץ בשרו במים מה בשרו מאבראי אף כל מאבראי, ובכל מקום שאין דרכו להגלות לעולם אפ"י ראוי לא בעינן שאין שום אדם מקפיד עליו ועוד מה שהוא לגמרי מן החלל לאו בקפידה תליא מילתא אלא כל עיקר אינו טעון ביאת מים".
 (א) הו"ד בפוסקים – רע"א (על סעי' ז'), חת"ס (יו"ד סוף סי' קצ"ב), חכ"א (כלל קי"ט סעי' י"ז, כלל קכ"א סעי' א'), קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' י"ז, לחו"ש לחם ס"ק ק"ח), ערה"ש (סעי' פ"ט), הר צבי (יו"ד ריש סי' קס"א), פתחא זוטא (ס"ק ס"ג), טהרת ישראל (סעי' ל"א, סעי' קל"ד), ששבה"ל (סעי' ז' סיכום אות ב', סעי' מ"ג סיכום אות ו', "צואת החוטם היבש, בחלל החוטם למעלה בעומק אינו חוצץ דבלוע, ובשפת החוטם חוצץ"), חוט שני (סי' קצ"ט ס"ק ו' אות ח'), בדה"ש (ס"ק ש"ל), לבושי עז (תמצית אות ג'), פרדס שמחה (ס"ק ק"ב אות ב'), דרכי טהרה (עמ' קנ"ד), יסוד הטהרה (פרק ו' הע' ו'), מראה כהן (עמ' קי"ב אות ח'), "צריכה לנקות היטב את הלכלוך שבחוטם, אך אינה צריכה לחטט הרבה בעומק החוטם במקום שאינה מקפדת על הליחה שבו", פרי טהרה (סעי' ל"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רצ"ז, עמ' שמ"ב, שם הע' פ"ב).
 2. אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות כ"ג) – "צואת האף אינה נקראת בלועה בגוף אם נראית מבחוץ ותחשב לחציצה".

3. שבה"ל (ח"ב סי' ק"א כל סעי' ז', ששבה"ל סעי' ז' ס"ק ב' ד"ה ועי', סיכום אות ג') – "עיינן הגהות הגרעק"א מה שהביא מתשובת הרמ"ע מפאנו ועיינן לקמן ברמ"א סמ"ג - וממילא פשוט דאשה שיש לה מכה בגובה האף מבפנים והמים מזיקים לה שם פשיטא שמתרת להשים שם צמר גפן בגובה הרבה במקום שא"צ אפי' ראוי לביאת מים".
4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תמ"ג) – "שלמעשה המנהג הוא להשתדל להסיר כל מה שאפשר (כמש"כ החכ"א בכלל קכא דין א), שקשה לדעת בדיוק הגדר מהו נחשב כפנים או לא. מ"מ כל זה אינו לעיכובא, אף במה שבשפת החוטם בפנים".

ה. חלל האוזן.

1. תנקה היטב.

- (א) דר"מ (סי' קצ"ט ס"ק ב'. עי' חכ"א [לשונו מובא לקמן] שכן צ"ל ברמ"א).
- (ב) חכ"א (כלל קכ"א סעי' א') – "ותנקה צואת החוטם וצואת האזנים (כן צריך לומר בסעיף מ"ג וכן כתב בדרכי משה) מה דאפשר אבל מה שיש בגובה החוטם ובגובה האזנים אינה צריכה להוציא".
- (ג) קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' י"ז, לחו"ש לחם ס"ק ק"ח) – "וכן צריכה להסיר צואת האוזן".
- (ד) דרכ"ת (ס"ק קמ"א).
- (ה) פתחא זוטא (ס"ק ס"ג).
- (ו) טהרת ישראל (סעי' קל"ד).
- (ז) הר צבי (יו"ד סי' קס"ו) – "והעיקר, כיון שבדרך רחיצה אין דרכן לנקות יותר מזה א"כ הוי בכלל דבר שאינו מקפיד ובמיעוטו אינו חוצץ בדיעבד".
- (ח) בדה"ש (ס"ק של"ב, בי' ד"ה גם).
- (ט) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', חיצה אות ב' סוף ס"ק ה' ד"ה וצריכה) – "ולכלוך שמחוץ לאוזן חוצץ מה שנראה בקל, ושכפנים שאין מקפידים עליו אינו חוצץ".
- (י) חוט שני (סי' קצ"ט ס"ק ו' אות ח').
- (יא) פרדס שמחה (ס"ק ק"ב, אות ב').
- (יב) דרכי טהרה (עמ' קנ"ג).
- (יג) מראה כהן (עמ' קי"א אות ה') – "צריכה לנקות היטב את אזניה, אולם אינה צריכה לחטט בעומק האוזן במקום שאינו נראה".
- הע' י', "כיון שאינה מקפדת על לכלוך שבעומק האוזן במקום שאינו נראה".
- (יד) יסוד הטהרה (פרק ו' הע' ו').
- (טו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רצ"ז, עמ' שמ"ב).

2. מראי מקומות.

- (א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ס"ד) – "יש לה להשתדל להוציא מצואת האוזן כמה שאפשר, ורק במצוננת שלא יכולה להוציא מהמת כאב, יש לסמוך על הדעות שאינו חוצץ".
- (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A woman has eczema in her ear canal right next to the eardrum - whilst in the process of scratching it with cotton wool buds she has worn the skin down and now the bone is visible. The doctor has told her, in no uncertain terms can she get the internal part of her ear wet. If she does, it will stop the skin from healing and have potential, negative impact on her eardrum and ultimately her hearing. Since this is an indefinite situation, what should she do about mikvah?

R' Y. Berkovits wrote: She can use cotton balls soaked in cod-liver oil. Check with your doctor.

1. חור של עגילים (earlope hole).

1. תנקר את החור שבאוזן שלא יהיה שום לכלוך.
- (א) ששבה"ל (סעי' כ"ג סיכום אות ג').
- (ב) דרכי טהרה (עמ' קנ"ד) – "צריכה אשה לנקות את החורים באוזנים, שדרכם מושחלים העגילים, שלא יהיה בתוכם ליכלוך וכד'".
- (ג) מראה כהן (עמ' קי"ב אות ו') – "צריכה להסיר את העגילים קודם טבילה, ואם זמן רב לא לבשה עגילים תנקה את הנקב שבתוך תנוך האוזן".
- (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ז, עמ' שמ"ב).
- (ה) פרי טהרה (סעי' ל"א) – "ותנקר את החור שבאוזן שלא יהיה שום לכלוך".
2. מראי מקומות – תורת החציצה (אנגלית, עמ' ט' בהג"ה).
- (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

A woman as a teen had two earring holes (in one ear), and is now more yeshivish and has been trying to close up one hole. However, every time she goes to the mikvah, she has been cleaning it by putting alcohol on an earring and pushing it through, as taught, which is preventing it from closing. She has to really leave it alone for a long time. She has a few kids, so it closed a lot during pregnancy, but not fully. Any eitzah?

R' Y. Berkovits wrote: Any area that she would never clean besides for mikvah, would be called eino makpid, and she can leave it alone. [Although the Rama says l'chatchila to be machmir even for me'ut sheino makpid, we are lenient for any b'dieved matzav.]

ז. טבור.

- יש לנקות היטב מהלכלוך שם.
- א) עמק התשובה (ח"ו סי' תס"ו), בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קפ"א סי' קנ"ה) – "אשה שמצאה אחר הטבילה שסביבות הטבור בעומק הי' לכלוך. תשובה: לפי כללי הקפדה דאם דרך הנשים להקפיד הוי בכלל מקפיד אף שאשה זאת אינה מקפדת, לכאורה על הטיט של סביבות הטבור דרכן של נשים בסתמא להקפיד לנקותו היטב, וזו שלא ניקה אותו צריכה לחזור ולטבול, ולדעתי אף אם לנתה כבר אם בעלה יש להצריכה טבילה שנית בלי ברכה".
- ב) מראה כהן (עמ' קי"א אות ו') – "צריכה לנקות את מקום הטבור, אך אינה צריכה לחטט בעומק במקום שאינה מקפדת עליו".
- ג) דרכי טהרה (עמ' קס"ד) – "יש לנקות היטב מלכלוך וכן משיירי בגדים שנאספים שם, אך יש להזהר שלא לנקות בעומק ולא להסתכן, אלא תנקהו כדרך שרגילות נשים לנקות את עצמן בשעת הרחצה".

עח [שטבלה בבגדיה - סעיף מ"ו.

א. בגדים דבוקים.

- לא עלתה לה טבילה – ראב"ן (סוף סי' שכ"ז, ודוקא אשה בבגדים שהן רחבים שכך היה מנהג נשים שלהן כמו שעדיין נוהגות הנשים של ארץ כנען, אבל איש בבגדים שהן קצרים ודבוקין לבשר ולא מצי מיא עיילי לה או אשה בזמן הזה בבגדים קצרים לא"), ש"ך (ס"ק נ"ו), "נראה דוקא באותן הבגדים שהן רפויין עליה אבל לא באותן שהן מהודקים, שוב מצאתי כן בראב"ן", סד"ט (ס"ק פ"ז), מקור חיים (ס"ק קנ"ו), חכ"א (כלל קכ"א סעי' ג), שיבת ציון (סי' מ"ב), לחון"ש (לחם ס"ק קי"ב), מלבושי טהרה (סעי' ס"ד), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק נ"ו), ערה"ש (סעי' צ"א), שערי טהרה (שער כ' סעי' ט'), טהרת ישראל (סעי' קל"ח), אג"מ (או"ח ח"א סי' נ"ד), בצל החכמה (ח"ב סי' מ"ב, לשונו מובא לקמן), מנחת יצחק (ח"ד סי' ל"ה), פוסקים.
- מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קנ"א).
- א) בצל החכמה (ח"ב סי' מ"ב) – "ואני בהיותי אחרי מלחמת העולם השני' במדינת איטלי' והיו שם מחנות פליטים ששכנו על שפת הים ולא היתה מקוה טהרה במקומם וכדי להגיע למקום מקוה מתוקנת היו צריכין לנסוע מרחק רב ועי"ז היו כמה חששות לתקלה, והתרתני לטבול בים בחלוק ובתנאי שתהי' אחת מחברותי' עומדת אצלה ותשגיח עלי' בשעת טבילה. והי' נראה בעיני נכון גם להגיד להן, כי בבגדי שחי' מהודקים אין הטבילה מועלת ואפי' טבלה כבר צריכה לחזור ולטבול כדינה, אלא גם לטבול בבגדי שחי' רפויים רחבים הרבה ממדת גופה שהטבילה בהם קלה הרבה לדינא מהטבילה במהודקים, ג"כ אין בכחינו להתיר. והתועלת בזה שלא התרנו לטבול אפי' בבגדי שחי' רפויים, ומ"מ אם אולי תבא לעבור ולטבול בבגדי שחי', תדע עכ"פ שיש לבחור ברפויים. וידענו כי באמת טבלו שם בחלוק כאשר הוריתי בס"ד. - ברם ידוע כי לא כל המקומות ולא כל הזמנים והנסיבות שוים בזה, על כן קשה לקבוע הלכה בזה והכל לפי המקום, הזמן והנסיבות וכפי ראות עיני המורה".

ב. בגדים דמקפדת עליהם: מה בין כאן ורמ"א סעי' ד'.

- מחמיר – סד"ט (ס"ק י"ג), "דדוקא בקפידא שהוא בשעת טבילה הוא דמעכב אע"ג דאיהי לא קפדה מ"מ כיון דרוב ב"א קפדי חייץ מש"ה ל"ק מהא דהשירים והנזמים דסעיף כ"ג דהתם כיון דרפויה הם ולא קפדי בשעת טבילה אלא בשעת לישה לא חייצי והא דסעיף מ"ו בטבלה בבגדים צ"ל דמיירי בבגדים הגרועים ופחותים דלא קפדי עליהן בשעת טבילה וצ"ע".
- מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ד', ס"ק כ"ד).
- לענין רפוי ומקפיד - עי' סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ג. טבילה בבגד ים, במקום שיש בו חשש שמא יראוה בני אדם.

- מחמיר, עדיין יש ביעתותא – עי' מנחת יצחק (ח"ד סוף סי' ל"ה), "חשש ביעתותא מפני בני אדם המצויין שם, כמבואר (בגדה דף ס"ו), ובש"ע שם (קצ"ח סעי' ל"ד), ואף דיש לחלק בין טובלת ערומה לטובלת בכיסוי גופה, מ"מ בודאי מנכרא אם עושה דרך טבילה, וי"ל דשייך ביעתותא".
- בדיעבד, יותר טוב ע"י חלוק רחב [רפוי] מערום – בדה"ש (ס"ק רס"ה, בי' ד"ה לא).

ד. טבילה בנעלי בית (slippers), או בגרביים (socks).

- מחמיר.
- א) שערי טהרה (שער כ' סעי' ט', ס"ק ט') – "אבל אם היתה לבושה במנעלים או באנפלאות על רגלי' אפילו הי' רפוי מאוד לא עלתה לה טבילה".
- ב) דרכ"ת (ס"ק קמ"ו) – "עיי' בס' שערי טהרה שער כ' שכ' דוקא בשאר בגדים הרפויים אבל כשטבלה במנעלים שעל רגלי' ואנפלאות אז אפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה כיון שעכ"פ עומדת על דבר שמקבל טומאה דאפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה כדלעיל סעי' ל"א עיי' שם".
- ג) שבה"ל (ח"ט סי' קפ"ה) – "אודות אשה שטבלה ולבשה בטבילתה נעלי בית שלה, פשוטה של ההלכה דודאי אפילו בדיעבד תחזור ותטבול ואף דהש"ך בס"י ר"א ס"ק ל"ו מצדד דאפי' בכלי המקבל טומאה י"ל בדיעבד עלתה לה מכ"מ במסקנא חזר

והחמיר במקבל טומאה, ובסי' קצ"ח ס"ק מ"ג אינו מוכרע כ"כ, וע"ע בלשון הש"ך סי' קצ"ח סוס"ק ל"ו לאיסור, אלא שמהר"י ברין בתשובת משאת בנימין מקיל דיעבד כמש"כ במק"א, ואין הלכה כן".
 (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' שצ"ה, ריש עמ' שצ"ה, עמ' תל"ב).
 (ה) נטעי גבריאל (ח"ג פרק כ"ה סעי' י"ט, פרק מ"ב סעי' ה') – "אם טבלה במנעלים אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילתה".
 2. מיקל.

(א) הגריש"א זצ"ל (פרדס שמחה הע' רי"גא [לשונו מובא לקמן], אשרי האישי יו"ד פרק ל"ג אות נ"ט) – "ואם היתה לבושה במנעלים או באנפלאות שעל רגליה, עלתה לה טבילה, דמה שלבושה בהם אינו בכלל הגזירה של עומדת ע"ד שאינו מקבל טומאה".

3. בשעת הדחק יש להקל.

(א) בדה"ש (בי' ד"ה בבגדיה, עמ' פ"ו) – "שערי טוהר ... אמנם הבית מאיר ... דמוכח מזה שהמביא כלי המונח בתוך כלי שני אל המקוה להטבילו ליכא בזה משום גזירת מרחצאות עיי"ש בדברינו וא"כ נראה דה"ה הכא ביורדת לטבול והיא לבושה מנעלים או אנפלאות המקבלים טומאה ליכא בזה משום הך גזירה ... ונראה שבשעת הדחק יש לסמוך על זה להכשיר טבילתה".
 4. מראי מקומות.

(א) פרדס שמחה (ס"ק ק"ו, הע' רי"גא) – "ואם היתה לבושה במנעלים או באנפלאות שעל רגליה, אפי רפויים לא עלתה לה טבילה, וי"א עלתה לה טבילה. [מגדולי ההוראה שליט"א דמה דלבושה בהם אינו בכלל הגזירה]".

(ב) נעלים מפלסטיק וכדו': אם בגדי פלסטיק מקבל טומאה - עי' סי' ק"צ סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות.

1. אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות י"ט, אה"ע ח"ד סי' י"ד) – "ואף שידוע שלא הלכה למקוה לטבול, הא אפשר שכשהלכה לרחוץ בים או בבריכות הגדולות העשויות בבתי מלון ובפונדקאות הגדולות - שלרובן אין בהן פסול דאורייתא - והיתה טבילתן כשרה מן התורה, ששוב אינה בחשיבות נדה לעניין בניה. וטבילת נדה לבעלה חולין היא, ונטהרה בלא כוונה, כמפורש בחולין דף ל"א ע"א, נדה שנאנסה וטבלה, אמר רב יהודה אמר רב טהורה לביתה. ואף שהיתה לבושה בהבגד שלובשות הנשים בעת שרוחצות בים ובבריכות, מ"מ נכנסות שם המים, ועולה לה הטבילה".
 (א) צ"ע.

2. בדה"ש (סעי' כ"ה בי' ד"ה בית, עמ' נ"ה) – "המרהש"ם ... מצאה באותו מקום את העד שבדקה בו ... דכיון שהעד של פשתן המים יוצאין מתוכו ... קשה מהא דכתבו הפוסקים בסעיף מ"ו שהבגדים שהיא מלובשת בהם אם הם מהודקים חוצצים ומאי שנא עד מהודק מבגד מהודק".

עמ' כינים - סעיף מ"ז.

א. מחבר (סעי' מ"ז) – "מין כנים שדבוקים בבשר ונושכים בעור במקום שיער ונדבקים בחוזק בבשר, צריך להסירן ע"י חמין ולגורדן בצפורן; ואם אינו יכול להסירן, אינו חוצץ".

1. ש"ך (ס"ק נ"ח) – "צריך להסירן כו'. משמע כל שלא הסירן אפי' דיעבד חוצצין כיון שיכול להסירן".

2. מראי מקומות – פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק נ"ח ד"ה גם, "בעיקר הדין מ"ש הש"ך כאן דמשמע דאפילו בדיעבד מעכב, לא ידענא מהיכן משמע כן ...").

ב. אינו יכול להסירן, אינו חוצץ: הטעם.

1. מיעוט שאינו מקפיד.

(א) לבוש (סעי' מ"ז) – "ואם אינו יכול להסירן אינן חוצצין, דהוי ליה מיעוט שאינו מקפיד עליו".

(ב) גר"א (ס"ק נ"ג) – "כיון דרביתיה הוא ואינה מקפדת".

(ג) חכ"א (כלל קי"ט סעי' ד') – "וכן אם לפעמים מצאה כינה או פרעוש על בשרה לאחר הטבילה בדיעבד עלתה לה אבל אלו הכינים הנקראים פילץ לייז שדבוקין מאד בבשר צריך להסירם על ידי חמין ולגורדן ואם לא הסירן אפילו בדיעבד חוצץ (ש"ך ס"ק נ"ח) ומיהו אם אי אפשר להסירן אינו חוצץ דהוי ליה מיעוט שאינו מקפיד (סעיף מ"ז)".

(ד) ערה"ש (סעי' צ') – "ומה שאין ביכולתה להסירן אינו חוצץ דהוי מיעוט שאינו מקפיד".

(ה) בדה"ש (ס"ק שנ"ה, ס"ק שנ"ט).

(ו) פרדס שמחה (ס"ק ק"ט).

2. רביתה.

(א) גר"א (ס"ק נ"ג) – "כיון דרביתיה הוא ואינה מקפדת".

(ב) פרדס שמחה (ס"ק ק"ט).

(1) חוט שני (ס"ק מ"ב) – "שייך למימר ביה היינו רביתיהו, כיון שהם בטבע, ועל כן כל זמן שאי אפשר להסירו הוי אינו מקפיד ולא חייץ".

ג. להסתפר.

1. מראי מקומות – תשובות והנהגות (ח"ג סי' רע"ג).

(א) ששבה"ל (סיכום אות א') – "טוב להסתפר וצ"ע אם יש לחייב לעשות כן".

(ב) לבושי עז (תמצית אות ב') – "מה שיכולה להסיר ע"י גילוח השיער, יש להסתפק אם מיקרי יכולה להסירן, ולפום ריהטא נראה דלא".

ד. מתים.

1. חציצה – חמודי דניאל, הו"ד בפת"ת (ס"ק כ"ה), "כתב בספר חמודי דניאל כ"י נראה דאותן כנים קטנים מתים הדבוקים בשער צריך להסירן דהוי חציצה", חזו"א (גנזי שערי ציון עמ' מ"ו אות י"ח, אגרות וכתבים הוראות והנהגות פרק ל' אות כ"ח [עמ' ק"ב]), "ביצי כינים מתות הדבוקות בשער, האם הוו חציצה. תשובת החזו"א: אין להקל, אבל אם כבר בררו הרבה וחפשו ובדקו והסירו עד כמה שהיה אפשר, אין לחשוש יותר", פתחא זוטא (ס"ק ס"ה), טהרת ישראל (סעי' ק"מ), פרדס שמחה (ס"ק ק"ט אות ב').
2. הו"ד החמודי דניאל בלי לשון 'מתים'.
- א) קיצור שו"ע (סי' קס"א סעי' י"ט, לחו"ש לחם ס"ק קי"ג) – "סתם כנים ופרעושים אינן נדבקים בגוף והמים נכנסים שמה ולא חייצי, אבל מין כנים שדבוקים בבשר ונושכים בעור במקום שער ונדבקים בחוזק בבשר, צריכה להסירן על ידי חמין ולגוררן בצפורן. ואם אינה יכולה להסירן אינן חוצצין, ואותן כנים קטנים שדבוקין בשערות צריכה להסירן משום דהויין חציצה".
- ב) בדה"ש (ס"ק שנ"ה, ציונים ס"ק תרס"ו).

ה. ביצי כינים (nits).

1. חציצה, כמו כינים עצמן – שערי טוהר (שער י"ח סעי' כ"ו, "וביצי כינים הדבוקים בשער צריכה ג"כ להסירם ואם לאו ה"ז חוצץ"), בדה"ש (ס"ק שנ"ה), פרדס שמחה (ס"ק ק"ט אות ג'), חוט שני (ס"ק מ"ב ד"ה וכן, אות א'), יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' מ"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' של"ב, סוף עמ' של"ה), תורת החציצה (אנגלית, עמ' כ"ב).
1. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק כ"ה הע' כ"ב, הע' כ"ג, הע' כ"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ה, ריש עמ' של"ג), תורת החציצה (אנגלית, עמ' כ"ב, הע' פ"ב).
1. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד' סוף חציצה, סי' ל"ח) – "אם יש לה כינים בין חיות ובין מתות, לכתחילה תסרוק את ראשה היטב כדי להוציאן כמה שתוכל, אמנם לא צריכה להתאמץ ולהמתין מלטבול עד שתוציא את כולן".
2. תשובות והנהגות (ח"ג סי' רע"ג) – "נראה לחלק שאם חופפת ומסרקת שיערה ושוב אח"כ מתייאשת לגמרי, י"ל דנחשב אינו מקפיד, אבל אם חושבת לנקות הכינים לרחוץ שערותיה למחר או אחר שני ימים ולחזור ולסרוק עד שתנקה לגמרי אז נחשב מקפיד וחוצץ".
3. הגר"א בנציל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקכ"ח) – "שאלה: אשה שחזרה מהמקווה עם כינה בראשה האם היא צריכה לחזור ולטבול או תולים שהגיע שם רק אח"כ. תשובה: אולי אם סרקה את שיערה היטב יכולה לתלות".
4. פותח שער (סי' כ"ב סעי' ל"ח) – "... ואם בכל זאת נשארו אחדים שאינם מסתלקים אינם חוצצים".
5. מראה כהן (פרק ז' הע' ס"ד) – "ואם מקפדת לטפל בעצמה בחומר מסיר כינים, צריכה להקפיד לעשות כן לפני הטבילה".
6. קנין דעה (סעי' מ"ז ס"ק א', עמ' רצ"ג) – "הנה הרבה נשים בזמנינו יודעות שמצוי אצלן לפעמים כינים ולא מקפידות עליו כל כך, אלא שמסרקות ראשן במסרק כינים איזה זמן, עד שמוציאה מה שיכולה ושוב מתייאשת ולא חוזרת ומסרקת למחר ולמחרתיים אלא לאחר כמה ימים כאשר יחזור ויתרבה הכינים ואז חוזרת וסורקת במסרק כינים, בזה י"ל שאשה זאת לא מקפדת לאחר שסרקה עצמה כראוי. אבל ישנה הרבה נשים שלעולם אין להן כינים בשערן, ואם מוצאת פעם א' שיש להן כינים מצטערות על כל כינה וכל ביצה שנשארה, בגלל שידועת שכשנשארה ביצה או כינה חיה אחת הר"ז תטיל ביצים ותחזור ותתמלא ראשה עם הכינים, והיתה רוצה לסרוק שיערה הרבה זמן עד שתגמור עם כל הכינים אבל כיון שאי אפשר לעמוד היום כמה שעות רצופות לסרוק שערותיה עד שתוציא כל הכינים, משום שמאבדים הכח והסבלנות, לכן מפצלת הסריקה קצת היום וקצת מחר, וזה נחשב מקפיד גמור ואינה יכולה לטבול עד שתסרוק ראשה כמה ימים ולא ישאר לה כינים או שתניח חומר מיוחד שהורג כל הכינים וביצי כינים ושוב לא תקפיד לסרוק שער ראשה מחר ומחרתיים. וכן מבואר בשו"ת רעק"א (סי' ס"ד וזה וד"ה גם י"ל) דבכה"ג מיקרי מקפיד, וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"ג סי' רע"ג) ... ונראה פשוט שהבלניות במקוה צריכות להחזיק שמפו מיוחד שהורג את כל הכינים והביצים, שהרי מצוי הרבה נשים שמקפידות ואם מוצאות כינים בשערן רוצות לסרוק היום ומחר ומחרתיים וכמש"כ לעיל, ועוד שיש נשים שהיו רוצות להשתמש בחומר זה, ואם לא נמצא במקוה מקפדת, ועוד דאפילו באשה שידועת בנפשה שלאחר טיפול בסרוק מרובה מתייאשת ולא תחזור ותחוף מחר או מחרתיים מ"מ מצוי שהאשה רוצה להחמיר על עצמה, ולא להכנס לשום חשש, וצריכים ליתן לה את האפשרות. עוד נ"ל שכהיום שנתחדש מסרק כינים משוכלל מאוד, חייבים להחזיק המסרק המשוכלל הזה במקוה, שהרי מצוי הרבה נשים שדרכם שבכל עת כשמוצאת כינים בשיערה אז משתמשת במסרק ההוא, א"כ אם תהיה במקוה ותמצא שיש לה כינים בשיערה ובמקוה אין מסרק המיוחד הנ"ל אלא מסרק פשוט, מצוי שמכך זה תרצה לסרוק אח"כ שיערה (למחר) במסרק המשוכלל ואז הוי בגדר מקפדת".
7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"ד) – "שאין לשער לפי הנהגת רוב נשים בעולם. אלא לפי רוב נשים שהן דומות לאשה זו, שמאותו מקום ואותה חברה ואותה תרבות. וכמו שמצינו חילוק במשניות, ובש"ע כאן סי"ז, בין מי שעובדת בצבע שאין מקפדת עם ידיה צבועות. משא"כ שאר נשים שכן מקפדין. וכן ע' בב"י או"ח ס' קסא ס"ב שנקט לשון 'שאר אנשים שהם כיוצא בו' ... למשל בא"י הנשים מקפדין רק בכינים אבל לא בביצי כינים. ובארצה"ב הן מקפדין גם על ביצי כינים. לפיכך בת א"י שנמצאת בארצה"ב אין ביצי כינים חוצצין, שהא רוב נשי א"י אינם מקפדין. אבל להיפך, בת ארצה"ב שנמצאת בא"י, יש להקל למעשה. שהא הסיבה שגרמה לנשי א"י להיות אינן מקפדין, הוא מפני שא"א להקפיד עליהם. לפיכך כל אשה שנמצאת בא"י,

- המקום גורמת שלא להיות מקפדת. אבל אה"נ אם היא עדיין מקפדת, חוצצות. עכ"פ כל אשה מחוייבת להשתדל להסירם קודם שהולכת לטבול, כפי השיעור שרגילה להשתדל ביום אחר".
8. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' צ"ה, חוקת הטהרה סעי' מ"ט) – "כינים, לכתחילה צריך להסירן ע"י חמין ולגוררן בצפורן, ואם אינה יכולה להסירן אינן חוצצים".
9. יסוד הטהרה (פרק ו' סעי' מ"ג, במקורות וביאורים) – "כינים הנמצאות בשיער - מדברי הפוסקים בדין חציצה בכינים נראה שדנו על ג' מיני כינים. הא' הוא מה שמבואר בשו"ע סי' קצ"ח סעי' מ"ז מין כינים שבבשר ונושכים בעור במקום שיער ונדבקים בחוזק בבשר, ובזה מחלק המחבר בין אם יכול להסירן דחוצצין ואפילו בדיעבד מבואר בש"ך דאם לא הסירתן לא עלתה לה טבילה, לבין אינו יכול להסירן דאינו חוצץ. הב', עוד מין כינים יש והם שאר כינים ופרעושים, דבהגהות שערי דורא הובא בסד"ט ס"ק פ"ח כתב דשאר כינים ופרעושים אינם נדבקים בגוף והמים נכנסים בהם ולא חייצי כמו טבעות שהן רפויין ולא חייצי, ע"כ, ועפ"ז כתב הסד"ט דשאני כינים המבואר בשו"ע שהם דבוקים בבשר בחוזק. ומשמע מלשון הגש"ד דכינים ופרעושים אלו הם מאותן המצויים בבגדים שאלו אינם נדבקים בגוף ומיא עיילי בהו, וכן הוא להדיא בלשון השע"ד שהובא בדרכי משה סוס"י קצ"ט ע"ש, [וזהו גם טעמו של הרמב"ם בהא דבכתם שעל בשרה אין שיעור גריס, משום דאין שכיח כינה בגוף וכמו"ש בהגה' מ"י פ"ט מהל' איסור"ב, דהיינו דהכינה שבבגדים אינם מצויים בגוף]. הג', ועוד מין כינים יש והם הכינים וביצי כינים **המצויים כיום**, והם אינם דבוקים 'בבשר' וכנידון השו"ע, ולא באים מהבגדים ורפויין ומיא עיילי ביה וכמבואר בשערי דורא, אלא ביצי הכינים דבוקים בחוזק על השיער ואף הכינים אפשר שדבוקים בשיער.
- דרך בני אדם להקפיד - דכינים אלו **פשיטא דמיקרי מקפיד וחוצצים**. ואף אם תעשה במסרק, כל עוד נשאר כינים בשערותיה הר"ז חוצץ, שהרי אותן שנשארו אינן במצב של אינו מקפיד שמעתה לא תסירם עוד, אלא **שכעת אינה מרגשת בהם** אבל כעבור יום או יומיים כשתרגיש בהם תחזור על פעולת הסירוק כדי להסירם, וגרע טפי מטבעת דמקפדת לפעמים בשעת לישנה דאף שעתה אינה מקפדת ע"ז כלל ואף רצונה שיהא עליה, אפ"ה חשיב מקפיד, ומכל שכן כינים או ביצי כינים שבשיער שבשום פעם אינה רוצה בהם ומקפדת עליהם.
- ולכאורה יש להקשות על זה דהא גם בנידון דהמחבר במין כינים וכו' דאם אינה יכולה להסירן אינו חוצץ, הא אפשר דכעבור יום או יומיים תוכל להסירן, וכי נימא דחוצץ, הא משמע במחבר דכיון דגיררה ולא יכלה להסיר אינו חוצץ, וא"כ ה"נ בנידו"ד כיון דעשתה כפי יכלתה על ידי סירוק אולי לא איכפ"ל דאחר יום או יומיים שוב תסרק להסיר מה שנשאר ולא יצא קודם הטבילה ולא משוי לה למקפיד, מיהו זה אינו, דהמחבר איירי בכה"ג שעשתה כל מה שיכולה לעשות להסיר הכינים, אבל כאן בנידונינו דיכולה להסיר על ידי תכשיר המיוחד לכך או ע"י מי חומץ וכדומה, לא חשיב אינה יכולה להסיר, כיון דיש דרך להסיר הכל גם מה שלא יצא על ידי הסירוק. ותו דלענין ביצי הכינים המצויים אף על ידי מסרק קשה להסיר כי אם ע"י החומר המיוחד לכך, [ובאמת יל"ע בהא דבשו"ע ופ"ו לא נזכר כ"א דין חציצה בכינים ולא לגבי ביצי הכינים, ומ"מ א"א ללמוד מזה לנידו"ד דסו"ס מין אחר של כינים הוא].
- וזה אין לומר דלאחר שסירקה כמה פעמים ועשתה כפי יכלתה ויותר אינה מרגשת בהם ואינה יודעת שיש לה עוד כינים, יחשב כדבר שאינה מקפדת, דזה אינו דוכי מחמת שאינה יודעת על כך חשיב אינה מקפדת, **הרי גם אשה שטבלה ולאחר טבילה מצאה עצם בין שיניה דמפורש בגמ' שצריכה טבילה אחרת ג"כ ודאי לא ידעה בשעת הטבילה שיש לה עצם בין שיניה, וכי חוסר ידיעה משוי לה לאינה מקפדת**. - ואף דבשו"ע סעי' מ"ז איתא דמה שאינה יכולה להסיר אינו חוצץ, ומבואר בלשון הרוקח וכו"ה בלבוש דהטעם שאינו חוצץ משום דאינה מקפדת, היינו דוקא התם שאע"פ שיודעת בבירור שיש לה כינה, כיון שאינה יכולה להסירו תו חשיב דבר שדרכו בכך והיינו רביתיהו ואינה מקפדת, ע"י ביאור הגר"א, אבל בכינים המצויים דלא איירי בכה"ג שאינה יכולה להסירו, דאילו היתה יודעת על מקום הימצאו של כינה, היתה טורחת ומסירתו, כי מקפדת שלא יתרבו וכו', אלא דאינה מוסיפה לסרק משום שיותר אינה יודעת על כך שיש עוד כינה בשיער, ולמחר תחזור ותסרק כדי להסירו, וא"כ מהיכ"ת שיחשב לדבר שאינה מקפדת. **ועל כן קשה לסמוך על כך שתעשה כפי יכולתה בסירוק**. אך בזה יש לסמוך להקל, שאם עשתה גם עם תכשיר המיוחד לכך וכו', באופן שיש להניח שהכינים אינם פעילות יותר וכן ביצי הכינים התקלקלו או שעכ"פ אינם דביקות יותר, בזה הוא דיש להקל שאם למחרת מצאה כינה בשערה לא תצטרך טבילה אחרת...".
10. ארחות טהרה (פרק ט"ז סעי' י"ח) – "אשה שיש לה ביצי כינים תעבור על הראש במסרק ברזל סמך, ומה שנשאר לאחר הסירוק אינו חוצץ אם לא מקפידה על זה בבית".
- ארחות טהרה (פרק ט"ז סעי' י"ט) – "אשה שיש לה כינים או חשש של כינים, תעבור על הראש במסרק ברזל סמך ותקפיד להוציא את כל הכינים".

פ] כוונה לטבול - סעיף מ"ח.

חולין (דף לא.) – "נדה שנאנסה וטבלה, אמר רב יהודה אמר רב: טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה, ור' יוחנן אמר: אף לביתה לא טהרה".

א. ראשונים.

1. מיקל, פסק כרב שלא בעי כוונה.
 - (א) ר"ח (באו"ז סי' של"ח) – "וכן פי' ר"ח דהלכה כרב דכיון דתניא סתמ' כוותי' דרב ש"מ הלכתא כוותי'".
 - (ב) האשכול (מקואות סי' נ') – "דטבילה לבעלה לא בעי כונה ולטהרות בעי".
 - (ג) רמב"ם (מקואות פרק א' הל' ח') – "כל הטובל צריך להתכוין לטבילה ואם לא נתכוין עלתה לו טבילה לחולין, אפילו נדה שטבלה בלא כוונה כגון שנפלה לתוך המים או ירדה להקר הרי זו מותרת לבעלה, אבל לתרומה ולקדשים אינה טהורה עד שתטבול בכוונה".

- (ד) ראב"ן (סי' רי"ח) – "בהא הילכתא כרב כן נר"ל מדשקלי וטרו בה רבא ורב נחמן במילתא דרב ומוקמי לה ר' יוחנן כיחידאה".
- (ה) סמ"ג (עשין סי' רמ"ח) – "שאין הטובל לחולין צריך כוונה כדמסקינן בפרק שני דחולין (לא, א - ב) שכן סוברין רב ורב נחמן ורבא וכן פוסק רבינו חננאל ולא כרבי יוחנן שמצריך כוונה לחולין".
- (ו) ריב"ש (באו"ז סי' של"ח) – "פי' רבי יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דאע"ג דקיי"ל פ"ק דביצה דרב ור"י הלכה כר' יוחנן הכא הלכה כרב חזא ...".
- (ז) או"ז (ר"ה סי' רס"א, נדה סי' של"ח) – "ונדה שנאנסה ונפלה מן הגשר וטבלה א"ר טהורה לבייתה והלכתא כרב".
- (ח) ר"ן (חולין דף ז. ד"ה הא) – "ופסק הרמב"ם ז"ל בפרק א' מהלכות מקואות כרב דאמר טהורה לבייתה ומסתברא כותיה".
- (ט) אורחות חיים (הל' טהרת הנדה וטהרת הכלים אות ז) – "וכל הטובל צריך להתכוין לטבילה [ואם לא נתכוין עלתה לו טבילה לחולין] והנדה שטבלה שלא בכוונה מותרת לבעלה כגון שירדה להקר ונפלה במים או שנפלה מן הגשר למים דלא בעינן כוונה אלא לטהרות ובעלה כחולין דמי".
- (י) כל בו (סי' פ"ו) – "וכל הטובל צריך להתכוין לטבילה, והנדה שטבלה בלא כוונה מותרת לבעלה".
2. מחמיר, פסק כר' יוחנן דבעי כוונה.
- (א) רמב"ן (חולין סוף דף לא:) – "ואע"ג דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן הכא מספקא לי מסוגיא דאין דורשין (י"ט א') דאסקה רב נחמן כרב ולא מדכרינן התם דר' יוחנן כלל, מיהו לחומרא נקטינן".
- (ב) רשב"א (חולין דף לא: ד"ה ולענין, [כדאי' בט"ז סי' ק"כ ס"ק י"ז, וש"ך שם ס"ק כ"ח]) – "ולענין פסק הלכה בנדה נ"ל דקיי"ל כרבי יוחנן דכל רב ור"י הלכה כר' יוחנן ורבה כר"י ס"ל לכאורה מדמקשי ואזיל, אע"ג דר"נ מתרץ לה ואמר דחולין לא בעו כוונה מ"מ ה"ל רבי יוחנן לגבי רב ורבה לגבי ר"נ וקיי"ל כר' יוחנן, ועוד דבשל תורה הלך אחר המחמיר ור"י דבר תורה קאמר ... אבל ראיתי לרמב"ם ז"ל שפסק בפרק ראשון של הלכות מקואות כרב".
- (ג) מהרי"ת הו"ד בהג"א אשרי (חולין פרק ב' סי' ח', אמנם עי' ר"ה פרק ג' סי' י"א) – "ונראה לכאורה דהלכה כרבי יוחנן כלפי רב".
- (ד) רוקח (סוף סי' שע"ט) – "וקיי"ל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן".
- (ה) ר' ירוחם (נתיב כ"ו ריש ה"ה) – "יש מי שפסקו כרב ויש מי שפסקו כר' יוחנן וכן נרא' עקר".
3. מראי מקומות.
- (א) ס' המנהיג (דין חפיפה עמ' תקס"ח) – "ופסק ר"ח כרב, מדהדר רב פפא כוותיה דרב. ור"ש פסק כר' יוחנן, כדקיימ' לן בכולי תלמוד' דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, ואנן דאין אנו יכולין להכריע אם הלכת' כרב או כר' יוחנן".

ב. פוסקים.

1. מיקל, פסק כרב שלא בעי כוונה.
- (א) מחבר (סעי' מ"ח, בדה"ב סוף הסי') – "נדה שטבלה בלא כוונה, כגון שנפלה לתוך המים או שירדה להקר, הרי זו מותרת לבעלה".
- (ב) ים של שלמה (חולין פרק ב' סי' י"ג) – "נדה שנפלה מן הגשר תוך המים עלתה לה טבילה".
- (ג) טהרת הבית (ח"ג חציצה סעי' מ"ח).
2. יש להחמיר לכתחילה כר' יוחנן [בלי ברכה].
- (א) רמ"א (סעי' מ"ח).
- (ב) לבוש (סעי' מ"ח, סי' ק"כ סעי' י"ד [לשונו מובא לקמן]).
- (ג) ב"ח (סוף סי' קצ"ח, סי' ק"כ ס"ק י"א ד"ה הקונה) – "לדידן דמצרכינן בנדה טבילה אחרת בלא ברכה".
- (ד) ש"ך (ס"ק נ"ט) – "מיהו אין לה לברך כשתחזור ותטבול, ב"ח".
- (ה) סד"ט (ס"ק פ"ט).
- (ו) שאר פוסקים – לחוש"ש (לחם ס"ק קט"ז), מלבושי טהרה (סעי' ס"ו), ערה"ש (סעי' צ"א), טהרת ישראל (סעי' קמ"א), שערי טוהר (שער כ' סעי' י"ד), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ'), משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' ה'), פוסקים.
3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק קנ"ד).

ג. אם המחלוקת בין רב ורב יוחנן תלוי במחלוקת בדין של מצוות צריכות כוונה, והטעם.

1. אינו תלוי, משום שהוא רק הכשר מצוה.
- (א) רמב"ן (חולין דף לא:) – "והא דפליגי רב ור' יוחנן בטבילה שלא בכונה ופליגי תנאי בשחיטה דוקא במצות הללו שהן מתירין ויש בהם הכשר לדבר אחר, טבילה מתרת אשה לבעלה ושחיטה מתרת בשר לאכילה ואינן בעצמן דבר שבחובה, אבל בשאר מצות של חובה אי בעו כוונה לצאת ולעבור לא מיירו כלל אלא פלוגתא דתנאי ואמוראי אחרוני היא בפסחים (קי"ד ב') ובראש השנה (כ"ח ב') ולא שייכו בהנך דשמעתין כלל, אלא בין לרב בין לר' יוחנן בלצאת ולעבור אי כמר אי כמר, דלמר מכשירין קילי טפי דבמעשה תלנהו רחמנא והא אתעביד ליה, תדע דהא נפלה מן הגשר טהורה לבייתה לרב ואלו מתעסק בתקיעה לדברי הכל לא יצא כיון דלא מיכוין לתקיעה כלל, ולמר אפי' ירדה להקר לא טהרה ודילמא בתוקע לשיר סבירא ליה יצא, כנ"ל".
- (ב) חי' ה"ך (חולין דף לא:) – "והא פלוגתא דרב ור' יוחנן לא שייכא במצות צריכות כוונה או אין צריכות דאיפליגו בה תנאי ואמוראי כדאיתא בפסחים (קי"ד ב') ובר"ה (כ"ח ב') דהכא טבילה ושחיטה לא מצות נינהו אלא מכשירין ובהני איפליגו רב ור' יוחנן דלמר מכשירין קילי ממצות ולמר חמירי, אבל במצות גופייהו אי בעי כוונה אי לא מעיילי נפשייהו בהכי רב ורבי יוחנן כלל, הרמב"ן ז"ל".

(ג) רדב"ז (סי' ל"ד) – "והוי יודע דהאי פלוגתא לא שייכא במצות צריכות כוונה או אין צריכות דאפליגי בה תנאי ואימוראי כדאיתא בפסחים ובר"ה דהכא טבילה ושחיטה לאו מצות נינהו אלא מכשירין ובהני אפליגו רב ור' יוחנן דלמר מכשירין קילי ממצות ולמר חמירי אבל במצות גופייהו אי בעו כוונה או לא לא מעיילי נפשייהו בהכי רב ור' יוחנן וכן כתב הרמב"ן ז"ל".

(ד) לבוש (סי' ק"כ סעי' י"ד) – "וטבילה זו כיון שהיא דאורייתא אין מאמינים קטן עליה אם יאמרו הטבלנוהו, אבל אם גדול עומד על גביו מניחין לו להטבילו, אף על פי שאין כוונתם כונה ואנן קיימא לן דמצות צריכות כונה כדאיתא בלבוש התכלת סימן ס' סעיף ד' וסימן תקפ"ט, בוז קיימא לן מצות אינן צריכין כוונה, [וטעמא משום דבפרשת גיעולי גוים משמע דטבילה זו לא בעי שליחות בעלים, ואפשר אם הטבילו ישראל שלא מדעת הבעלים עלתה לו טבילה, דלא גרע מאשה שירדה להקר שכתבנו לקמן סימן קצ"ח סעיף מ"ח דלא בעי כונה בו, א"כ ממילא שמעינן הכא דאין צריכה כוונה, ואף על גב דלעיל גבי אשה מסקינן דישי להחמיר לכתחילה, היינו משום דכתיב [ויקרא טו, ה] ורחץ כו' כמו שכתבתי שם, אבל הכא ליתא שום משמעות מן הפרשה דצריכה כוונה]".

(ה) אור שמח (מקואות פרק א' הל' ח') – "וניחזי, דמשום מצות צריכות כוונה לא מזכיר כלל כאן, דאין זה מצוה, רק הכשר, טבילה הוא טהרה מטומאה, ושחיטה הוא הכשר שמוציאה מידי איסור אבר מן החי".

(ו) יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' כ"ט אות ב') – "דהאי פלוגתא דרב ור' יוחנן דפליגי בדין נדה שנאנסה וטבלה אם עלתה לה טבילה, לא שייכא לפלוגתא דתנאי ואמוראי בפסחים (קיד:): ור"ה (כח) אם מצות צריכות כוונה או לא, דשאני הכא דטבילה ושחיטה לאו מצות נינהו אלא מכשירין, אבל במצות גופייהו לא מעיילי רב וריו"ח נפשייהו בהכי".

(ז) בדה"ש (בי' ד"ה הרי, סוף עמ' פ"ח) – "וכתב הרדב"ז ז"ל...".

(1) משום העיקר הוא התוצאה – מועדים וזמנים (ח"א סי' כ"ו ד"ה ולע"ד, "אבל במקום שהעיקר היא התכלית כגון במעקה, כיבוד אב, השבת גזילה, ואבידה, טבילה וכדומה, בכל אלו העיקר היא התכלית דהיינו שיהא מעקה, או שנעשה רצון אביו, והגזילה ניתן לבעלו וכדומה, בזה אפילו אין כאן כוונת מצוה, או מכוון בפירושו שלא לשם מצוה, כיון שיש כאן המטרה קיים מצותו, וכשם שמתעסק חייב דהא נהנה, הכא נמי אפילו מתעסק כיון שהמטרה הושגה קיים מצותו").

(2) עי' או"ח סי' ס', לשיטות ומראי מקומות.

2. תליא בהמחלוקת של מצוות צריכות כוונה.

(א) רי"ץ גיאנות (במלחמת ר"ה סוף פרק ג') – "וכן פסק בזו רבינו האי גאון ז"ל והתשובה שכתב ר"י בן גיאנות בשמו לאו רבנא אשי חתים עלה והרי בפירושי ברכות שלו בפרק היה קורא כתב בלשון הזה ובתקיעת שופר הא איפסקא דצריכה כוונת שומע ומשמיע ובנדה שנאנסה וטבלה פלוגתא דרב ור' יוחנן ובשחיטה כדאמר בה איב"ע אבל עיקר כללא...".

(ב) האשכול (שחיטת חולין סוף סי' ו', נחל אשכול ס"ק י"ד) – "מדברי רבנו משמע דתלי פלוגתא דרב וריו"ח בנדה שטבלה בלא כונה בפלוגתא אי מצות צ"כ ולא כר"ן בחולין אלא כהג"א בר"ה".

(ג) או"ח (ר"ה סי' רס"א) – "ופ"ק דשחיטת חולין נמי סתם לן תנא כר' נתן דלא בעינן כונה לשחיטה ופסקי' נמי התם כותיה ונדה שנאנסה ונפלה מן הגשר וטבלה א"ר טהורה לביתה והלכתא כרב הלכך הכי קיי"ל דלא בעינן כונה לא שומע ולא משמיע רק שהתוקע יתכון לתקיעה בעלמא וגם השומע יתכוון לשמיעה בעלמא".

(ד) הג' אשרי (ר"ה פרק ג' סי' י"א) – "בא"ז פסק כרבה דמצות לא בעי כוונה לא שומע ולא משמיע ואביי נמי סבר הכי וכן סתמא דגמרא כדמוכח פרק לולב הגזול והוה ליה רבי זירא יחיד לגבייהו רק שהתוקע יתכוין לתקיעה בעלמא וגם השומע יתכוון לשמיעה בעלמא. וכן נדה שנאנסה וטבלה קאמר רב (בחולין לא א) טהורה לביתה והלכתא כרב. מא"ז".

ד. מראי מקומות – מלא הרועים (ערך מצות צריכות כוונה אות ח'), אמרי בינה (או"ח סי' י"ד ד"ה ודע דבחידושי), שד"ח (מערכת מ' כלל ס"ב), הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה, תפילה מילואים עמ' ד"ש הע' ג', לשונו מובא לקמן), שבה"ל (ח"ד סי' ט').

1. בני יששכר (דרך פקודת הקדמה א' אות ח') – "כתבנו במצוה שיש בה הנאה מהני בדיעבד גם בלא כוונה. לפי"ז נדה שטבלה בימי הקור דאין הנאה לגוף. לכאורה ודאי צריכין כוונה לכיון לצאת י"ח כיון שהוא מ"ע דאורייתא ובזולת זה לכאורה אינה יוצאת (דבשלמא בימי החום הוה הנאה לגוף י"ל דיוצאת אבל בזמן הקור קשיא) והיה מן הצורך להודיע זה לנשים דלכאורה בזולת הכוונה אין יוצאים. ונ"ל ללמד זכות דאין צריך כוונה רק מה שהוא ממנין תרי"ג מצות דאורייתא. משא"כ הטבילה אינה ממנין תרי"ג רק ממנין תרי"ג הוא שמירת ימי נדה וזיבה. והטבילה הוא עצה מן התורה לתקן ולטהר אשה מטומאתה לבעלה. ובאם לא תטבול. אעפ"כ קיימו המצוה בשמירתם. יוצא לנו מזה לדעתי בדרך אפשר. דהנידון כזה דבר שאינו מגוף המצוה ממנין תרי"ג יוצאין ידי חובה בלא כוונה. ואעפ"כ אין בכחי להכריע בזה מדעתי. ולדעת המשכיל על דבר ילמד בזה גם לב"ב בעסק טבילת נדה לכיון לצאת י"ח".

ה. כוונה להיפך: אשה הטובלת וכיוונה שלא לשם מצות טבילה, אם עלתה לה טבילה - למקילים לעיל.

1. עלתה לה טבילה.

(א) ערה"ש (יו"ד סי' ג' סעי' ב') – "אבל בדבר שא"צ כוונה כלל למה תועיל כוונה להיפך ואם נאמר דכוונה לגריעותא תועיל לקלקל גם בדבר שא"צ כוונה א"כ נדה שזרקוה לנהר וטבלה והיא צועקת שאין רצונה ליטהר בטבילה זו נאמר ג"כ שאין טבילתה כלום ותאסר לבעלה דהא בגמ' שם מדמינן זל"ז וזה ודאי אין סברא כלל שהרי בטבילת עבדות מהני בע"כ כמבואר לקמן בטור סי' רס"ז ולא מצינו בגמ' חילוק בין טבילה לטבילה וברור אצלי שמתעם זה לא הביאו האחרונים דין זה ולמעשה צ"ע".

(ב) אמרי בינה (שחיטה סי' ז' ד"ה ובלא"ה) – "הרי אף אם כיון שלא לצאת ג"כ מהני בנדה".

(ג) דברי יציב (אה"ע סי' ע"ט אות ד') – "ראיתי בחקרי לב ... ודבריו יתכנו למ"ש בהגהות אשר"י ראש השנה פ"ג סי' י"א דטעמא דרב בחולין ל"א ע"א דנדה שנאנסה וטבלה טהורה לביתה היינו משום דמצוות אין צריכות כוונה עיי"ש, וא"כ שפיר יש לדמות לשאר המצוות שמבואר בפוסקים דבהיפוך כוונה לא יצא. אבל לפמ"ש הרמב"ן שם [חולין ל"א ע"ב בד"ה הוחזק] והר"ן

בחידושו דפליגי דוקא במצוות הללו שהן מתירים ויש בהם הכשר לדבר אחר ולא מיירי בשאר מצוות של חובה אי בעי כוונה לצאת, לפ"ז גם בהיפוך כוונה טהורה היא".

(ד) עי' הגרשנזא"ז צ"ל (הליכות שלמה, תפילה מילואים עמ' ד"ש הע' ג') – "ואף במצוות שאינן שכליות, שכתב בהג"א פ"ג דר"ה סי' י"א בשם האו"ז דמי שטבל לטומאתו ולא כיון למצוה תליא טבילתו בדין זה של מצוות צריכות כוונה, דבריו צ"ע, דאף שלא עשה מצוה מ"מ נטהר מטומאתו, ויתכן דאפילו אומרת אשה בפירוש שאינה רוצה להטהר, ג"כ טהרה מטומאתה, וכן בשחיטה וטבילת כלים. וצ"ע".

(ה) יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' י"ד אות י"ב) – "החק"ל ... ולפע"ד יש להעיר דאכתי לא איפרק מחולשא. שאף אם מכוונת להדיא שלא תועיל לה הטבילה הראשונה, יש לומר דעלתה לה טבילה, לפי מה שפסק מרן בש"ע (סימן קצח סכ"ח), דנדה שטבלה בלא כוונה מותרת לבעלה. ולא דמי לדין מצות, דאף למ"ד דא"צ כוונה אם מכויין בפ"י שלא לצאת אינו יוצא בע"כ. דשאני הכא שהטבילה אינה מצוה, אלא הכשר מצוה. ומש"ה אף לדין דקי"ל מצות צריכות כוונה, מ"מ נקטינן דטבילת נדה א"צ כוונה. וכ"כ בתשו' הרדב"ז (סי' לד), דה"ט דשחיטה וטבילה לאו מצות נינהו אלא מכשירין. ע"ש. וע"ע בחי' הר"ן (חולין לא) ובשו"ת קול אליהו (תאו"ח ס"ס לד) וא"כ אף אם כיונה שלא לשם טבילה, עלתה לה טבילתה הא', ואין לה רשות לברך אחריה".

(ו) אוצרות הטהרה (פרק ו' סוף הע' רס"ו) – "ושמעתי מגדולי המורים דס"ל דהטבילה אינה מצוה אלא הכשר מצוה ולכן אף אם האשה תכוון שלא תעלה לה הטבילה לבעלה לא מהני כונתה ועלתה לה טבילה".

2. לא עלתה לה טבילה.

(א) תקרי לב (יו"ד ח"ג סי' ל"א), הו"ד בדרכ"ת (סי' ר' ס"ק ד') – "והנ"ל בכוננת הרב אף שקיצר בלשונו דהיינו שתכוון בטבילה ראשונה אם הלכה כדעת הסוכרים דבעי שתהיה הברכה אחר הטבילה תהיה עולה טבילה ראשונה לשם טבילת מצוה ואם הלכה כמ"ד דבעי שתהיה הברכה קודם טבילה לא תהיה עולה טבילה ראשונה לשם טבילת מצוה, כי אם כמתעסק בעלמא. וטבילה שניה תהיה לשם טבילת מצוה. דאע"ג שנחלקו הפוסקים בטבילה שלא בכוונה אי חשיב טבילה דפליגי בה רב ור' יוחנן וגם הפוסקים נחלקו כמאן קי"ל כמ"ש הב"י ביו"ד (סי' קצ"ח). הכא שאני דמכוון שלא לצאת גרע טפי מלא נתכוון. כמ"ש הפוסקים בענין מצוות אי צריכות כוונה".

(ב) מנחת יצחק (ח"ו סי' קמ"ו, ח"ט סי' צ"א, סי' צ"ב) – "דהוי היפוך כוונה, שפיר תוכל לברך אח"כ בשעת טבילה לבעלה".

3. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה ומצריכין עמ' פ"ט, סי' ר' ד"ה שלאחר עמ' קכ"ט), פרדס שמחה (ס"ק ק"י אות ב'), לבושי עז (תמצית אות ד', "נחלקו הפוסקים"), פותח שערי (מילואים סי' כ"ג סעי' י"ח), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' קכ"ח, הע' קל"א).

(א) לענין הברכה - עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.

1. טבילה ערב יום כיפור [כגון עשתה חפיפה, והיה ביום ז'].

1. אינו טבילה, גם למקילים.

(א) מנחת יצחק (ח"ו סי' קמ"ו, עי' ח"ט סי' צ"א, סי' צ"ב) – "באשה שטבלה בערב יום הכפורים לשם תשובה כהמנהג שאיתא בש"ע (או"ח סי' תר"ו), והיא היתה כבר אחרי ספירת ז' נקיים, אך מחמת איזה סיבה לא טבלה עוד לבעלה, וכעת שאלתה אם צריכה לברך על הטבילה לבעלה ... אף למ"ד דמצות א"צ כוונה מ"מ אם כוון שלא לצאת, אינו יוצא, ומובא עצה זו בב"י (או"ח סי' תרנ"א) גבי לולב, ובהגר"א שם כתב דזה העצה היותר מובחרת, עי' מ"ב שם, ובזה גם בנדון שאלתינו דכוונה בפירוש שלא לשם טבילה לבעלה, דהוי היפוך כוונה, שפיר תוכל לברך אח"כ בשעת טבילה לבעלה".

1 (לענין הברכה - עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.

2. הוי טבילה, אף למחמירים.

(א) שרגא המאיר (ח"א סי' כ"ט אות ב', ח"ד סי' נ"ד) – "ראיתי מש"כ בשו"ת מנחת יצחק ... ולפענ"ד לא ידענא מאי היפוך כוונה איכא הכא, הרי טבלה לטהרה ורק לא כיונה בזה גם ליטהר לבעלה".

(ב) אבן ישראל (ח"ט סי' מ"ט) – "אולם ראיתי במנחת יצחק ... והדברים תמוהים דהתם גבי מצוות ... משא"כ הכא גבי טבילה, דאפילו נפלה לתוך המים מהני, הרי חזינן דלא בעינן כלל כונה לשם טבילה ... ובדאי אי אפשר לברך אם כבר טבלה".

(ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' קכ"ח, הע' קל"א).

(ד) לבושי עז (תמצית אות ג') – "שטבלה בעריו"כ לטהרת יוה"כ, מהני לה טבילה זו אף להמחמירין".

3. מראי מקומות.

(א) ששבה"ל (סי' קצ"ה ש"ך ס"ק א' ד"ה ומה"ט, סי' קצ"ו סעי' ד' סוף ס"ק ט', סיכום אות י"ג) – "אין לטבול בערב יו"כ כשהיא בימי ז"ני".

(ב) נטעי גבריאל (ח"ג פרק א' סעי' י"ב) – "אך טבילה מחמת קדושת יו"כ בעיו"כ, מותרת לטבול בתוך ז' נקיים, ונכון שלא לדקדק בדיני חציצה וחפיפה".

ז. ברדתה למים הוחלקה ונפלה במקוה, האם תברך אח"כ.

1. עי' סי' ר', לשיטות ומראי מקומות.

ח. חמודי דניאל: דוקא חברתה אבל איש לא מהני.

1. חמודי דניאל (כת"י כדאי' בפת"ת ס"ק כ"ח) – "עבה"ט מ"ש מיהו אם אנסה חברתה כו' ובספר חמודי דניאל כ"י כתב לכאורה נראה דוקא חברתה אבל איש לא מהני ע"כ".

(א) חמודי דניאל (כת"י, דיני טבילה אות י"ב) – "בי"ד סימן קצ"ח סעיף מ"ח בהג"ה **וטוב שתפגע** בה חברתה תחילה, לכאורה דווקא חברתה אבל איש לא מהני עיין לקמן סעיף י"ג".

(ב) חמודי דניאל (כת"י, דיני טבילה אות י"ג) – "ביו"ד סימן קצ"ח סעיף מ"ח שתפגע בה חבירתה ואיש נמי מהני, אלא משום דאמרינן בפסחים קי"א האי מאן דפגע באתתא כו' אחדא לי' רוח זנונים קאמר חברתה כו'. וע"ש מ"ש ראי' מר' יוחנן דיתב אשערי טבילה כו'".

2. על איזה דין הולך החמודי דניאל.

(א) הולך על אנסה אשה – דרכ"ת (סי' קצ"ט ס"ק מ"ב), טהרת ישראל (יד אליהו ס"ק תל"ב), אב בחכמה (פסק בדין חליצה ענף ה' ד"ה איברא, י-ד'), אז נדברו (בית ברוך סוף ח"ג מקור הלכה ידים פרק א' משנה ה' ד"ה ולהלכה), נתן פרינ (על סעי' מ"ח אות ו'), ששבה"ל (ט"ז ס"ק מ', סיכום אות ג'), בדה"ש (ציונים ס"ק תרפ"ג), פרדס שמחה (הע' ס"ק רכ"ב, שיעורי טהרה עמ' תמ"ד ד"ה וכתבו), משמרת הטהרה (סי' קצ"ח הע' תר"ע), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' ק"ה).

(ב) הולך על פוגע בחברתה – חמודי דניאל (כדאי' בכת"י שלפנינו), לבושי עז (ס"ק ד', "וכתב בפת"ש ... **והרבה קולמוסים נשתברו על זה**, מאי שנא בין איש לאשה בזה. ובאחרונה זכינו שימצא כת"י של החמ"ד הנ"ל ושם איירי על מה שכתב רמ"א בהמשך, כשיוצאות מהטבילה שתיגע בה חברתה, וע"ז כתב החמודי דניאל חברתה דוקא ולא איש").

3. הלכה: שאנסה איש.

(א) מיקל, שאנסה איש מהני – קנאת סופרים (השמטות לחיבורי שירי טהרה סי' י"ג, "ומה שמחלק בין אנסה איש לכוונת אשה זה אינו כלל דמה לי איש או אשה כוונת ע"ג שוה"). הו"ד בפתחא זוטא (ס"ק ס"ז), דרכ"ת (סי' קצ"ט ס"ק מ"ב), טהרת ישראל (סעי' קמ"א), בדה"ש (ס"ק שס"ו, ציונים ס"ק תרפ"ג), פרדס שמחה (ס"ק ק"א אות ב'), משמרת הטהרה (ס"ק רפ"ט).

ט. לענין טבילת כלים.

1. עי' סי' ק"כ סעי' י"ד וסעי' ט"ו, לשיטות ומראי מקומות.

פא [צניעות.

א. רמ"א (סעי' מ"ח, שו"ת רמ"א סי' י"ח, סי' י"ט, דר"מ סי' קצ"ז ס"ק ו') – "יש שכתבו שיש לאשה להיות צנועה בליל טבילתה, וכן נהגו הנשים להסתיר ליל טבילתן שלא לילך במהומה או בפני הבריות, שלא ירגישו בהן בני אדם; ומי שאינה עושה כן, נאמר עליה: **ארור שוכב עם בהמה** (דברים כז, כא)".

1. הו"ד להלכה – לבוש (סעי' מ"ח), דרישה (ס"ק ז'), ב"ח (ס"ק ל"ו), שיירי כנה"ג (הג' הטור סי' קצ"ז אות א'), חכ"א (כלל קכ"א סעי' ט"ו), קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' י'), מלבושי טהרה (סעי' ס"ז), ערה"ש (סעי' צ"א), בית שערים (סי' רפ"ה), טהרת ישראל (סעי' קמ"ה), שערי טוהר (שער כ' סעי' ט"ו), שיח יצחק (סי' תי"ט ד"ה ומה), טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ו', ח"ג חציצה סעי' מ"ט), ששבה"ל (סיכום אות ד'), לבושי עז (תמצית אות ז'), דרכי טהרה (עמ' קע"ה), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"ז), מראה כהן (עמ' ק"ח אות ד'), יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' כ"ב), משנה הלכות (חט"ז סי' נ"ב, אגרת התשובה פתשגן הכתב אות קנ"ז, "**ומצאתי ד' טעמים** על מה שהביא הרמ"א יש שכתבו שיש לאשה להיות צנועה ולהסתיר טבילתה שלא ירגישו בהן בני אדם..."), פוחת שער (סי' כ' סעי' ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רס"ו, סוף עמ' שפ"ג), משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' א', סעי' י"ז, סעי' י"ח).

ב. ציורים.

1. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"ט) –

Just as a woman should conceal her going to the mikveh, she should also conceal her leaving the mikveh. It is improper for the men to wait for their wives in the mikveh parking lot. They certainly should not congregate while they wait.

2. חוט שני (ס"ק מ"ג), הו"ד בפתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ע' ש"ס, עמ' שפ"ד) – "אין להבעל להתפלל תפילת ערבית ביחידות בליל טבילת אשתו, ואם הוא כדי שלא ירגישו בטבילתה, מותר, וכגון שאם ילך להתפלל בליל שבת וצריך להשאיר את הילדים במקום שירגישו בכך וכל כה"ג, והכל לפי הענין".

ג. צניעות מנשים.

1. מחמיר, אף בנשים תזהר כל שאפשר.

(א) שערי טוהר (שער כ' ס"ק ט"ו) – "בודאי צריכה ליזהר שלא תביאם לידי הרהור אלא אף בנשים תזהר כל שאפשר משום מנהג צניעות אבל כל שצריכה להם בודאי אין איסור".

(ב) טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ו').

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תע"ג) – "בשם ר' אלישיב (של') [זצ"ל] לענין אשה שכבר קיבלה שבת ושכחה ליטול ציפורניה. ויש עמה בעלה ואמה ששניהם עדיין לא קיבלו את השבת. שיותר טוב לבקש מבעלה ליטול ציפורניה (ולסמוך על הנוד"ב גם כלפי נגיעה), מלבקש מאמה ליטול ציפורניה. שהוא מדין צניעות שצריכה להסתיר טבילתה".

(ד) בדה"ש (ס"ק שע"א).

(ה) מראה כהן (עמ' ק"ח אות ד') – "בין אנשים ובין נשים".

(ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רס"ו, ריש עמ' שפ"ד).

(ז) פרי טהרה (סי' קצ"ט סעי' ל"ג).

ד. מותרת לשנות לצורך צניעות.

1. הגרשז"א (מעדני שלמה דפו"י עמ' קנ"א, אמת קנה פרק ד' הע' כ"ו) – "שאינה יכולה להשתמט, [שצריכה להתחיל חפיפה ביום ולגמור בלילה ונמשך הדבר זמן רב], לא רק שאינו מזיק למי שמספרים להם השקר, אלא **אדרבה מועיל להם והוא לטובתם**, כגון שזה לטובת ילדיה שלא ידעו שהיא עוסקת בטבילה להיטהר לבעלה, דדבר זה מאוד לא טוב שידעו מזה וידברו מזה. ושקר כזה שהוא מועיל והוא לטובת השומעים ודאי שיותר לספר שקר כזה. ולמה הדבר דומה ... ואמר מרן, **הנה פעמים ששואלים אותי אם אפשר להביא אותי לביתי מאיזה, ואני שואל אם הוא עובר דרך שערי חסד, והוא עונה 'כן'. אני יודע שהוא משקר ואינו צריך לנסוע לשם, אבל הוא משקר לי לטובתי לעזרני להגיע הביתה, רק שמשקר כי חושש שאני לא אסע אתו אם יאמר שנסוע במיוחד, ומותר לו לשקר לי כיון שהוא לתועלתי.** [א.ה. שמחתי מאד בדבריו אלה, שבמשך שנה וחצי אמרתי לו שעדיין אני נוסע מבית וגן לשיבת מיר ורק מורידו בדרך כיון שמסתמא לא יסע כלל אתי אם ידע שאני נוסע במיוחד, וכאן התיר לי במפורש]."
2. טהרת הבית (ח"ג חציצה סוף הע' נ"ז) – "ואשה ההולכת לטבילה, ושאלה אותה חבירתה לאן פניך מועדות, מותר לה לשנות מפני הצניעות, כעין דאמרינן בב"מ (כג): דעבידי רבנן דמשנו במלייהו, בפוריא".
3. הגר"ח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ב טבת תשס"ז) – "שאלה: אשה שהולך למקוה ואשה אחרת שואל אותה לאיפה הולכת האם מותרת לשקר. תשובה: לצורך מתירין".
4. חזקת טהרה (חק וזמן פרק ה' סוף הע' כ"ד).
5. שבט הקהתי (ח"א ס' ש"ז) – "אשה ההולכת לטבילה ושואלין אותה איפה הולכת אי מותרת לשקר ... אם יכולה להשיבה מילתא דמשתמע לאפי תרי טפי עדיף, ואם אינה יכולה מותרת לשנות בשביל צניעות".
6. הגר"א ובנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ח טבת תשס"ז, חק וזמן פרק ה' הע' כ"ד) – "שאלה: אשה שהולך למקוה ואשה אחרת שואל אותה לאיפה הולכת האם מותרת לשקר. תשובה: מותר, אבל שתתדל למעט בשקר במדת האפשר".
7. הגר"א שלזינגר שליט"א (אסיפת יצחק ז' שבט תשס"ז) – "שאלה: אשה שהולכת למקוה בליל טבילה, ואשה אחרת שואלת אותה לאיפה הולכת האם מותרת לשקר. תשובה: כן, ראה ב"מ כג, ב ותחלת כד, א".
8. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תנ"ט) – "שמותרת גם לשנות כדי להסתיר טבילתה משכונותיה".
9. חק וזמן (פרק ה' סעי' ז') – "אם אי אפשר לה להסתיר טבילתה בלי לשנות מהאמת, מותר לה לשנות".
10. תתן אמת ליעקב (פרק ה' סי' קכ"ב).
11. מראי מקומות.

א) **תוס'** (ב"מ סוף דף כג: ד"ה בפוריא) – "בפוריא. אין רגילות שישאלהו כפירוש רש"י אם שימש מטתו אלא אם בעל קרי היה ולא בא לבית המדרש ושאלוהו למה לא בא ישנה ויאמר שחולה היה או שאר אונס אירע לו אי נמי שאלוהו שכבת על מטה זה לא יאמר לו כן פן יראה בה קרי ויתגנה".

ב) **מאירי** (ב"מ סוף דף כג:): – "שאמרו במסכתא בפוריא ובאושפיזא ... וכן אם שאלוהו על עסקי מטתו ודברים שבצנעה נוהג בתשובתו דברים שאינן על צד הצניעות ואינו חושש כגון אם ראוהו טובל ואומר שמגע שרץ נזדמן לו אף על פי שהוא טובל לקרויו".

ה. כיון דהוא מדרכי הצניעות להסתיר הטבילה, נכלל בגדר של אונס.

1. וממילא יכולה לטבול בשמיני מבעוד יום.
- א) שו"ת **רמ"א** (סי' י"ט) – "דאיתא פרק תינוקות: אמר ר' חייא בר אשי אמר רב, נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה משום סרך בתה. אתקין רב אידי בנרש למיטבל ביומא דתמינאה משום אריותא כו', עד רבא במחוזא משום אבולאי. ופירש שם רש"י, בנינים של מערות היו בדרך בית הטבילה ואם תפול שם תסתכן. והשתא יש לדקדק מה טעמא אתקין להסתיר איסורא, היה לו להורות שתטבול בלילה כדינה ולהאיר אבוקות ונרות שע"י תנצל מן הפחתים ... ולמה לא ילכו בנרות מי שאפשר להם. אלא ודאי צריכין לומר דאז הוה עבדי איסורא והוה אושא מילתא ולא היה בזה תקנת צנועות המצניעות טבילתן".

1) הו"ד בפוסקים - עי' סי' קצ"ז סעי' ה', למראי מקומות.

2. וממילא מותר להתחיל החפיפה מהלילה [אפילו לדעת רש"י].

א) עי' סי' קצ"ט סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ו. מי שדחתה ליל טבילה משום צניעות, האם מותר לטבול בליל שבת.

1. עי' סי' קצ"ז סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ז. אם מותרת לשים שום איפור או צבע אחרי החפיפה בערב שבת.

1. עדיין אין להתיר.

א) **אג"מ** (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ח) – "שאינן נשים טובלות לש"ק מקושטות בצביעת השפתים וכדומה אעפ"י שהן לנוי ואיכא ג"כ פירסום קצת שהלכו לטבול מדאינן מקושטות בשבת כדרכה, דהעיקר בדבר להסתיר הליכתה למקוה כסוף סימן קצ"ח ברמ"א שאין לפרסם זה אבל מה שהבינו אחרים מעצמם אין חסרון בצניעות ולכן אין האשה צריכה למנוע הליכתה לש"ק למקוה שחברתה או קרובה ממונה על טבילת נשים אעפ"י שבימי החול הולכת למקוה אחרת כדי שלא לפגושה - אבל אחר

טבילתן יכולות להתקשט באופן היתר כגון עם הפודע"ר אעפ"י שהן מכמה מיני צביעות שאין להן בסיס שמנונית הנדבקת לגופן.

(ב) הגריש"א זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח).

(ג) הגר"א דוד פיינשטיין שליט"א (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח).

(ד) חזקת טהרה (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח).

(ה) חק וזמן (פרק ו' סעי' י"ג) – "אין להתיר שתשים לכתחילה שום איפור או צבע אחרי החפיפה אפילו למען הצניעות שלא ידעו שטבלה".

2. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד', חציצה סוף אות א') – "אשה שצובעת את שערות או את פניה – אין הצבע חוצץ כיון שלא מקפדת להסירו. אולם אם נתקלקל הצבע הוא חוצץ, כי הרגילות אז להסירו ולצבוע מחדש. מיני צבעים שאין בהם ממש, כגון אבק ששפין על הפנים דק דק שאינו מעכב את המים מלהגיע לבשר, אין חיוב להעבירו. ובשעת הדחק כגון שמתארחים אצל אחרים בליל שבת או יו"ט ויהיה ניכר שלא התאפרה כדרכה, יש להתיר במיני צבעים אפילו שיש בהן ממש, לאחר שאלת חכם".

3. לענין כלה שנישאת, ולא היתה החופה בטהרה, וליל טבילתה איקלע בליל שבת של שבע ברכות - עי' סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ה. אם תמנע מאכילת בשר ירגישו בה שהוא ליל טבילתה.

1. עי' סעי' כ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ט. אם תמנע מלאכול בין חפיפה לטבילה ירגישו בה שהוא ליל טבילתה.

1. עי' סעי' כ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

י. אם יחידים ירגישו: האם לדחות הטבילה.

1. לא.

(א) שאילת יעקב (ח"א סי' ק"ט אות ב').

(ב) ששבה"ל (ס"ק ח', סיכום אות ה', סי' קצ"ז ש"ך ס"ק ג' ד"ה ובשבט, שבה"ל ח"ה סי' קי"ח אות ב') – "בדין אם לדחות ליל טבילה מחמת חשש שירגישו בטבילתן וע"פ המבואר ברמ"א יו"ד סו"ס קצ"ח דנהגו הנשים להסתיר טבילתן, הנה בתשובת מהרי"א יו"ד סי' רי"ז כ' דארוך לדחות ע"פ ש"ס עירובין נ"ה ע"ב ומדבר שם מאשה בעלת חנות ובליל טבילתה צריה לסגור חנותה מבעו"י וירגישו בזה, ובתשובת בית שערים יו"ד סי' ר"פ כ' לדחות דברי הגאון מהרי"א וראיתו מעירובין שם, וכבר כתבתי למעלה דקשה לדחות להלכה דברי מהרי"א דדברי טעם הם. ומ"מ נלענ"ד דזה דוקא כמקרה הנזכר בתשובת מהרי"א בסגירת חנות וכדומה שהוא פרסום גדול, אבל מה ששכיח טובא שהחנות הולכים לבית חמיהם, והגיע ל"ט והיא רוצה לדחות רק מחשש שמא ירגישו אינו נראה לדחות דיעשו ככל האפשר להצניע והולך בתום הולך בטח ובפרט בלא קיים פרו ורבו".

(ג) טהרת הבית (ח"ג חציצה הע' נ"ז) – "אם במקרה באו ההורים אצלם ביום שחל טבילת מצוה, וכיו"ב, אע"פ שיש להסתיר מהם הטבילה עד כמה שאפשר, אך אין לדחות הטבילה משום כך, בפרט אם לא קיימו מצות פריה ורביה".

(ד) יסוד הטהרה (פרק ח' הע' כ"ב) – "ולא להסתיר את טבילתה - אבל לא תדחה את הטבילה, אף אם יש חשש שטבילתה תיוודע לבני משפחתה הקרובים. ובפרט אם עדיין לא קיימו מצות פריה ורביה".

(ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רנ"ח, עמ' רס"ו, עמ' שפ"ד).

(ו) הגר"א ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תנ"ט) – "אבל במקרה שאי אפשר להסתיר, מאיזה סיבה, אין זה חסרון של צניעות, ואין לדחות טבילתה מחמת זה".

2. כן.

(א) דרכי טהרה (עמ' קע"ה) – "אשה שמתארחת אצל אחרים, וחוששת שירגישו בטבילתה, לא תטבול באותו ערב, אלא תמתין ליום אחר. אשה שיוודעת בחברתה שטבלה, שפגשתה במקוה וכד', לא תפרסם דבר זה, אף לא לבעלה. והוא הדין באיש היודע בטבילת אשתו, או אשה אחרת, לא יפרסם דבר זה".

3. מראי מקומות – פסקי הוראה (גם אני אודך יו"ד סי' מ"א).

(א) הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"א אות נ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ל"ה, אות ל"ו) – "כל שיש שאלה של צניעות בליל טבילה, כגון בחתונה משפחתית או בליל פסח וכדו' באופנים שחוששין שירגישו בני המשפחה, יש לדון שיכולה לדחות את הטבילה. [דהא חזינן חומר הדברים בחז"ל שאמרו ע"ז ועל בנותיהם הוא אומר ארור שוכב עם כל בהמה כדאיתא בעירובין נ"ה ע"ב, וכדפסק הרמ"א ס"ס קצח]. והיכא דלא קיימו עדיין פו"ר תש"ח".

יא. אם ירגישו בה רבים: האם לדחות הטבילה.

1. כן.

(א) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' רנ"ח, פרק ל"ג הע' קי"ח).

2. לא.

(א) שאילת יעקב (ח"א סי' ק"ט אות ב').

יב. האם הקפידא דוקא שלא תפרסם לאחרים, או גם אם מבינים מעצמם.

1. רק שלא תפרסם לאחרים.

- (א) אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ח) – "דהעיקר בדבר להסתיר הליכתה למקוה כסוף סימן קצ"ח ברמ"א שאין לפרסם זה אבל מה שהבינו אחרים מעצמם אין חסרון בצניעות ולכן אין האשה צריכה למנוע הליכתה לש"ק למקוה שחברתה או קרובה ממונה על טבילת נשים אעפ"י שבימי החול הולכת למקוה אחרת כדי שלא לפגושה".
- (ב) בדה"ש (סעי' כ"ד ב' ד"ה ומנהג, עמ' נ"ב) – "שהעיקר הצניעות שהזכיר הרמ"א שם הוא כשהולכת לבית הטבילה שתראה לילך בשופי ולא במהומה ובפני הבריות אבל מה שיוודעים בה שתלך לטבול הלילה ליכא איסורא בזה".
2. מראי מקומות – שלמת חיים (סי' תס"ה), אום אני חומה (ח"ב סי' רכ"ג), פרי טהרה (סי' קצ"ט סעי' ל"ג).
- (א) בית שערים (סי' ר"פ) – "נ"ל דדוקא אם מרגישין בשעה שהולכת לטבילה שייך חשש הנ"ל משום ייחוד וכן דברי רמ"א משום צניעות אבל במה שמרגישין בשעת סעודה שהיום לערב זמן טבילה ל"ש כל הנ"ל".

יג. מראי מקומות.

1. משנה הלכות (חט"ז סי' נ"ב ד"ה ואתה) – "שמעתי בשם רבינו הרמ"א (אם הספור אמיתי) כשנתמנה להיות רב בקראקא והי' שם מנהג שבבוקר לאחר ליל טבילה מסרה 'הטיקערין' (כלומר זה האשה שהיתה ממונה על הטבילות) ומסרה לאשת השמש שמות הנשים שהיו הלילה במקוה, ובבוקר השמש בא ליהכ"נ ואמר מז"ט להבעל אשר אשתו טבלה הלילה, וכשבא הדבר לפני רבינו הרמ"א ז"ל לא נראה בעיניו מנהג זה כי הי' נראה לו כעין עזות והיפוך צניעות ובטל המנהג, והי' שם בן כפר אחד שבא לביהמ"ד ולא ידע מביטול המנהג הנ"ל ע"י הרב החדש ולאחר התפילה שלא בא השמש לומר לו מז"ט היטב חרה לו שהוא איש עשיר והתקוטט עם השמש דמשום שהוא מכפר מזלול בו ואינו אומר לו מז"ט, והשמש לפי תומו השיב לו דזה כמה חדשים שהרב החדש ביטל אמירת מז"ט בבוקר להנטבלות משום צנעות, אלא שהוסיף לו לתמיהתו דבאמת אשתו לא היתה במקוה זה כמה חדשים והשמש בתומו סבר שמסתמא היא מעוברת או כבר אין לה הוסת, בכל אופן הכפרי כששמע זאת חרד בלבו מה זה המעשה ומיד הלך לביתו ושאל את אשתו מה זאת שאמרת לי אתמול שהיית במקוה והשמש מכחיש שלא היית וגם זה כמה חדשים לא היית ובלית ברירה הודתה והתודה לפניו שהיית בחורף המקוה קר מאד ולאחר ששמעה שבטלו מלומר בבוקר מז"ט חשבה בעצמה שלא תלך וממילא לא יתברר הדבר אם הלכה או לא הלכה ואז הלכו וספרו להרמ"א ז"ל מהמעשה ומאד הצטער הרמ"א שאז נתברר לו טעם המנהג שהי' סיבה לאמירת מז"ט בבוקר לבעלה כדי לבקר ואפ"ה ביטל ולא החזיר הדבר ליושנו. וכפי האמור שאז התחיל רבינו הרמ"א ז"ל לאסוף כל מנהגי ישראל ואולי שמע מזה השומע ועושה מזה עכשיו מצוה לגלות יום הטבילה, עכ"פ רבינו הרמ"א ביטל זו מטעם פריצות, אלא גם בעיקר הדבר התם בבוקר לאחר הטבילה מסרה אשת השמש להשמש בצנעה, ואפ"ה ביטלה הרמ"א המנהג".

פב] שלא יפגע בה תחילה דבר טמא.

- א. שערי דורא (נדה אות כ"ג), רמ"א (סעי' מ"ח) – "ויש לנשים ליזהר כשיוצאות מן הטבילה שיפגע בה חברתה, שלא יפגע בה תחילה דבר טמא או חיה ובהמה; ואם פגעו בה דברים אלו, אם היא יראת שמים תחזור ותטבול".
1. הו"ד להלכה – לבוש (סעי' מ"ח), חכ"א (כלל קכ"א סעי' ט"ז), קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' י'), ערה"ש (סעי' צ"א), טהרת ישראל (סעי' קמ"ו), שערי טוהר (שער כ' סעי' ט"ז), כה"ח (יו"ד סי' קט"ז אות ק"פ), טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ז'), ח"ג חציצה סעי' נ'), לבושי עז (תמצית אות י', אות י"א), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"ה), מראה כהן (סוף עמ' ק"ז), יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' כ'), שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ד סעי' א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' ת"ז), פרי טהרה (סי' ר' סעי' ז').
2. דרכי טהרה (סוף עמ' קע"ה) – "ולפגוש תחילה בחברתה או בבעלה".

ב. אם גם תיגע בה חברתה.

1. מחמיר.
- (א) לחוש (לחם ס"ק קי"ז, קיצור שו"ע סי' קס"ב סעי' י') – "יש לה ליזהר כשתצא מן הטבילה שתפגע בה חברתה ותגע בה".
- (ב) מלבושי טהרה (סעי' ס"ז) – "שתפגעו וגם ליגע בה חברתה (ובדיעבד בפגיעה לחוד סגי)".
- (ג) אבן שהם (סי' ל"ג ד"ה אמנם) – "דעת הס"ט להלכה דלא כדעת מע"מ ודי בפוגעת בחברתה תחילה אף שלא נגעה בה וא"צ טבילה שנית ... אך לאשה יראת שמים. א"כ אפשר היא צריכה לצאת גם דעת המע"מ ותטבול שנית".
- (ד) דרכי טהרה (ס"ק ק"ג) – "ועיי' בס"ט סקצ"א שכ' מלקוטי מהרי"ל ... והביא מהש"ד שטוב לנהוג שתבוא חברתה לקראתה כשעולת מן הטבילה וגם תגע בה עיין שם".
- (ה) פתחא זוטא (ס"ק ס"ח, מהד"ת ס"ק י"ד).
- (ו) טהרת ישראל (סעי' קמ"ו) – "וגם תגע בה".
- (ז) בדה"ש (ס"ק שע"ג) – "מנהג".
- (ח) פרדס שמחה (ס"ק קי"ב, שיעורי טהרה עמ' תס"ו) – "וכן ראוי לנהוג".
- (ט) פותח שער (סי' כ"ג סעי' כ"א) – "ונהגו הממונות על הטבילה גם לידע בה אז או על ידי שתוקעות כפיים קודם צאתה מבית המקוה, ויש לזה סמך בסד"ט שתהא פוגעת ונוגעת בחברתה".
- (י) מראה כהן (פרק ו' הע' ק"ה) – "וכתב סד"ט שטוב שתבוא הבלנית לקראת האשה העולה מן הטבילה ותיגע בה. ואולם כל זה אינו לעיכובא".
- (יא) יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' כ') – "ולכן ראוי לה בצאתה מן המים לנגוע בידה בבלנית".
- (יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"ח).
- (יג) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ה סעי' ה').
- (יד) שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ד סוף סעי' א').

טו) ארחות טהרה (פרק י"ז סעי' ט') – "לאחר הטבילה נוהגין לנגוע בחברתה או באשה המפקחת על הטבילה".
2. מיקל.

א) סד"ט (ס"ק צ"א) – "לשון השערי דורא והמנהג שפוגעת בחברתה שהולכת עמה לבית הטבילה כשהיא עולה מן הטבילה עכ"ל ובספר מעדני מלך דף שט"ז פרק ב' הביא דברי השערי דורא אלו ובמקום שפוגעת וכו' כתב שנוגעת בחברתה שהולכת עמה אפשר שכך היה גירסתו בשערי דורא הלכך טוב שתעשה שתיהן שתבא לקראתה כשעולה מן הטבילה וגם תגע בה ... וכתב בשערי דורא שם שלכך אמרו בברכות שרבי יוחנן היה יתיב על שערי הטבילה, שלא יפגעו בה חמור או דבר טמא, כך פירש רבינו חננאל. מכאן נראה שאין צריך שיגע בה וגם אין צריך שיבא לקראתה, אלא אף כשהוא יושב או עומד במקומו כשהיא מצאה אותו ראשונה בעלותה מן הטבילה די בזה".

ב) עצי לבונה (סוף הסימן).

ג) פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ס"א ד"ה ועיין).

ד) מסגרת השלחן (סי' קס"ב ס"ק ט') – "עי' בס"ט שמסיק לבסוף דא"צ ליגע בה וכו"נ מדברי רמ"א וחמ"א".

ה) טהרת הבית (ח"ג חציצה הע' נ"ח ד"ה וכתב).

ו) עי' פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"ה).

3. מראי מקומות – פרי טהרה (סי' ר' סעי' ז' הע' ט"ו).

ג. ציורים: אנשים.

1. עכו"ם – שערי דורא (נדה אות כ"ג), ש"ך (ס"ק ס"א), פוסקים.

2. רשע – שבט מוסר (פרק כ"ד), תוכחת חיים (פלאגי', סוף פר' כי תצא אות י'), משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק רצ"ה).

3. אפיקורוס – נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ה סעי' ג').

4. עם הארץ – שכל טוב (פר' ויצא סי' ל"ט), רש"י (ליקוטי פרדס דף ז.), רוקח (סי' שי"ז), שערי דורא (נדה אות כ"ג), ש"ך (ס"ק ס"א), פוסקים.

א) שאינו יודע לקרות קר"ש – חמודי דניאל, הו"ד בפת"ת (ס"ק כ"ט), "ובספר חמ"ד כ"י כתב דהכא מיירי בע"ה גמור שאינו יודע לקרות ק"ש כיון שמנאוהו עם דברים טמאים ע"כ", אבן שהם (ריש סי' ל"ג), מסגרת השלחן (סי' קס"ב ס"ק י"א), טהרת ישראל (סעי' קמ"ו), טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ז'), ח"ג חציצה סעי' נ', בדה"ש (ס"ק שע"ד), פרדס שמחה (ס"ק קי"ד אות ב'), שיעורי טהרה עמ' תס"ו, לבושי עז (תמצית אות י"א), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"ה), משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' י"ז, סי' קצ"ח ס"ק רצ"ה), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' ת"ח).

ב) מראי מקומות – פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ס"א).

5. חילוני – טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ז'), ח"ג חציצה סעי' נ', "אדם חילוני שאינו שומר תורה ומצוות", ששבה"ל (ש"ך ס"ק ס"א, סיכום אות ו'), "אבל מחילוניים כנראה יש להזהר שהם ע"ה וגרועים מע"ה", פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"ה, "וכ"ש שה"ה במי שיודע ואינו קורא, כלומר בני אדם שמזלזלים במצוות"), שיעורי טהרה (עמ' תס"ו), "והוא הדין באשה שאינה שומרת תורה ומצוות ואף אם היא באה לטבול", שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ד במלואים).

6. מצורע – שערי דורא (נדה אות כ"ג), ש"ך (ס"ק ס"א), פוסקים.

7. נדה - עי' לקמן.

ד. פגיעה באשה נדה.

1. מחמיר.

א) עי' בן שלמה (חזון, יו"ד אות ט' ס"ק א') – "ובכמה מקומות שהלכתי ראיתי שנוהגין הנשים שלא להניח אשה נדה עומדת על גביהן בשעה שהן טובלות אלא נשים זקניות שפסקו מלראות דם נדות הם ממונות על כך לעמוד ע"ג הנשים בשעת טבילתן ומפתח המקום בידם. והפשתי במיעוט ספרי וכעת לא ראיתי מנהג זה בשום ספר. אכן לפק"ד נ"ל שמנהג נכון הוא ואדניו הוטבעו על מ"ש רמ"א ז"ל בס"ס קצ"ח וז"ל ... וכתב הבאה"ט ס"ק ל"ג וז"ל ... וכפי זה אתי שפיר טעם הני נשי דידן שאין מניחין אשה נדה לעמוד על גביהן בשעת הטבילה היינו טעמא כדי שלא יפגע בהן דבר טמא תחלה בצאתם מן המקוה. ואם הרב ש"ד כתב אף עם הארץ ועכו"ם כ"ש וק"ו אשה נדה שהיא טמאה טומאה חמורה כידוע. וזה טעם נכון לפי עניות דעתי וצריך להזהיר הנשים שיזהרו בזה בכל תוקף ודוק ... לפע"ד דין אשה נדה שוה להנך דברים הטמאים ומה שלא כתבו אותו הפוסקים הוא לרוב פשיטותו שהוא דבר הלמד מהנך דברים הטמאים בכמ"ש כנ"ל ודוק. ואחרי כותבי בזמן מה ראיתי בס' דרך ישרה שער הסגולות ...".

ב) הו"ד הגר"ד שפרבר זצ"ל (קובץ מפרשים מכת"י על הש"ך ס"ק ס"א, בשו"ע של מכון ירושלים).

ג) התעוררות תשובה (יו"ד סי' ק') – "דמלשון הפוסקים אין הכרע, מ"מ בוודאי יש ליהרהר".

ד) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק ב' אות ר"ט) – "דיש מנהג מקובל אצל נשים זקניות שכל זמן שאשה נמצא בבית הטבילה, נזהרות שאשה שכבר טבלה אינה נוגעת באשה שעוד לא טבלה".

2. מיקל.

א) פרי השדה (ח"ד סי' קמ"ה) – "ואדרבא מדכתב שם שתזהר שיפגע בה חברתה ולא הותנה שחברתה לא תהי' אז בשעת נדתה משמע דבנדה לא איכפת לן לענין זה, והדבר מוכרע ממקומו שהרי בכל בית הטבילות ממונות נשים על הטבילה ומדלא חשו לחזור דווקא אחר נשים זקנות שפסקו כבר מלראות דם והרי עפ"י הרוב אותה אשה הממונה על הטבילה ניגעה בהאשה שטבלה וע"כ דבנדה לא איכפת לן דנדה ל"ה בכלל דבר טמא שהביא שם הרמ"א כיון דאית לה טהרה במקוה ... בנדה דלא מצינו בזה

אפילו משום זהירות, ומעשים בכל יום שאנו רואים איפכא שנשים נדות ג"כ ממונות על הטבילה א"כ אין להחמיר בזה, כנ"ל ברור".

(ב) אבני זכרון (ח"ב סי' ע') – "הדבר ברור לענ"ד שאין להחמיר בזה כלל. ופוק חזי מאי עמא דבר".

(ג) ילקוט אברהם (יו"ד אות ע"ב) – "דבר פשוט".

(ד) טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ז', ח"ג חציצה סעי' נ') – "פגיעה באשה נדה אין בכך כלום".

(ה) בדה"ש (ס"ק שע"ה) – "ואשה נדה אינה בכלל זה".

(ו) ששבה"ל (ס"ק י', סיכום אות ו') – "ואין נפ"מ אם האשה שפוגעת בה טהורה או לא".

(ז) פרדס שמחה (ס"ק קי"ד אות ג', שיעורי טהרה עמ' תמ"ח ד"ה ג', עמ' תס"ו ד"ה וכתב).

(ח) קנה בשם (ח"ג סי' ע"ח) – "להלכה למעשה שלא לחוש לזה כלל".

(ט) ע"י פתחי מגדים (פרק י"ח סוף סעי' כ"ה).

(י) פותח שער (סי' כ"ג סעי' כ"א) – "ולא איכפת אם הממונה היא נדה אעפ"י כפגיעתה היא שמירה פן תפגע אח"כ בדבר טמא".

(יא) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' קס"ז).

(יב) שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ד סוף הע' ד').

(יג) פרי טהרה (סי' ר' סעי' ז').

3. מראי מקומות – הגר"ד שפרבר (מפשים מכת"י, בשו"ע של מכון ירושלים), פאת שדך (ח"ג סי' צ"ב).

(א) לבושי עז (תמצית אות ט') – "אין האשה הנוגעת בה צריכה להיות טהורה דוקא, ויש שכתבו שעכ"פ לא תהא בימי ראיתה".

(ב) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ה סעי' ג', פסח ח"ג פרק ע' הע' ט') – "ואין קפידא אם האשה שפוגשת בה ראשונה היא נדה".

ה. ציורים: בעלי חיים.

1. בהמה טמא – תוכחת חיים (פלאגי, סוף פר' כי תצא אות י'), שערי טוהר (שער כ' ס"ק ט"ז).

2. חיה טמא – שערי טוהר (שער כ' ס"ק ט"ז).

3. כל בעל חי טמא – שיעורי טהרה (עמ' תס"ה ד"ה הש"ך).

4. גמל – שערי דורא (נדה אות כ"ג), שבט מוסר (פרק כ"ד), סד"ט (ס"ק צ"א), תוכחת חיים (פלאגי, סוף פר' כי תצא אות י').

5. כלב – שכל טוב (פר' ויצא סי' ל"ט), רש"י (ליקוטי פרדס דף ז.), רוקח (סי' שי"ז), שערי דורא (נדה אות כ"ג), כל בו (סי' קמ"ה), ש"ך (ס"ק ס"א), פוסקים.

6. חמור – שכל טוב (פר' ויצא סי' ל"ט), רש"י (ליקוטי פרדס דף ז.), רוקח (סי' שי"ז), שערי דורא (נדה אות כ"ג), כל בו (סי' קמ"ה), ש"ך (ס"ק ס"א), פוסקים.

7. חתול – שערי טוהר (שער כ' ס"ק ט"ז), טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ז', ח"ג חציצה סעי' נ'), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"ה), מראה כהן (עמ' ק"ז אות ב'), משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' י"ז, סי' קצ"ח ס"ק רצ"ה).

8. חזיר – שערי דורא (נדה אות כ"ג), ש"ך (ס"ק ס"א), פוסקים.

9. סוס.

(א) מחמיר – שערי דורא (נדה אות כ"ג), קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' י', אמנם ע"י לחו"ש לחם ס"ק ק"כ).

(ב) מיקל – שכל טוב (פר' ויצא סי' ל"ט), "אבל אם פגעה בסוס תעלה ותשמש", רש"י (ליקוטי פרדס דף ז., "ואם פגעה בסוס בניה נאין בהליכתן. נאים בדיבורן שומעין ומעיינים לומדי' תורה ומשנה. ולא עוד אלא שאימתם על הבריות. ואם ראית איש תם בדרכיו מהלך ומשפיל קומתו מדבר ודבריו נשמע' מהרה דע כי בשעה שחזרה אמו מן הטבילה היא פגעה בסוס"), רוקח (סי' שי"ז), כל בו (סי' קמ"ה), מלבושי טהרה (סעי' ס"ז), ערה"ש (סעי' צ"א), טהרת ישראל (סעי' קמ"ו, "יש להקל"), שערי טוהר (שער כ' סעי' ט"ז, ס"ק ט"ז), טהרת הבית (ח"ג חציצה הע' נ"ח, "וכן עיקר"), בדה"ש (ס"ק שע"ד), פרדס שמחה (ס"ק קי"ג, שיעורי טהרה עמ' תס"ו), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"ה), משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' י"ז, סי' קצ"ח ס"ק רצ"ה).

(ג) מראי מקומות – ש"ך (ס"ק ס"א).

10. עופות.

(א) מיקל – ע"י נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ה סעי' ו', "אם ראתה זכוב או צפור טמא, אפשר שאין קפידא").

11. דגים.

(א) מיקל – ע"י נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ה הע' י', "ואפשר דחשש רק בדבר הראוי לביאת אדם ובהמה דשייך בזה הרהור, משא"כ בעופות ודגים וכ"ש שרצים").

12. שרצים.

(א) מיקל.

1. שבט הקהתי (ח"ד סי' רכ"ט) – "כשפגעה שרץ או אחד ממיני הרוחשים על הארץ ... רק מין בהמה או חי' ולא מיני שרצים ... דוקא בברי' גדולה ... ופשוט".

2. ע"י נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ה סעי' ו') – "אם ראתה זכוב או צפור טמא, אפשר שאין קפידא".

3. הגר"א ובבב"ל שליט"א (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט) – "שאלה: ברמ"א (סוף ס' קצ"ח) כתב שאם פגע בה בדבר טמא אחר טבילה תחזור ותטבל, האם צריך לחזור ולטבול אם פגע שרץ או עכבר. תשובה: לא".

(ב) הגר"ח וצ"ל (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט) – "שאלה: ברמ"א (סוף ס' קצ"ח) כתב שאם פגע בה בדבר טמא אחר טבילה תחזור ותטבל, האם צריך לחזור ולטבול אם פגע שרץ או עכבר. תשובה: אולי".

ג) שיעורי טהרה (עמ' תס"ו ד"ה ולפי) – "נראה שדוקא בדברים שאינה רגילה לפגוע בהם ומתפעלת מפגיעתם בה יש לחשוש, אבל לא צריכה להזהר שלא תפגע בשרצים קטנים [וכ"ש זבובים נמלים] וכדומה, ואולי באופן שגם הם גורמים לה התפעלות ומחשבות יש לחוש".

ו. אין לה במי לפגוש, וחוששת שמא תפגוש בתחילה בדבר טמא.

1. תצייר לעצמה דמות בעלה או אדם צדיק.
 - א) שבט מוסר (פרק כ"ד) – "וני"ל שאם אין לה אפילו אשה לפגוע בה תצייר צורת בעלה או צורת איזה צדיק זקן או חסיד שתכיר לה נגד עיניה ותחשב לה כאלו פגעה באדם כשר תחלה".
 - ב) תוכחת חיים (פלאג'י, סוף פר' כי תצא אות י').
 - ג) טהרת ישראל (או"ח סי' ר"מ סעי' צ"א).
 - ד) בדה"ש (ס"ק שע"ו).
 - ה) מראה כהן (עמ' ק"ז אות ב') – "ואם טובלת במקום שאין שם אשה שעומדת על הטבילה ואין לה במי לפגוש, וחוששת שמא תפגוש בתחילה בדבר טמא, תצייר לעצמה דמות בעלה או אדם צדיק".
 - ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"ח).
 - ז) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ה סעי' י"ב).
 - ח) שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ד הע' ג').

ז. הבלנית.

1. מועיל.
 - א) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ס"א ד"ה אך) – "אך כל זה אם הולכת לבדה לטבול, אולם לפי המנהג בזמנינו שאינה הולכת לבדה לטבול, כי אם עם האשה הממונית על הטבילה, א"כ מסתמא מיד שיוצאת מן המקוה פוגעת באשה זו, ושוב אין לחוש גם אם פגעה אח"כ בדברים הללו שחשב הש"ך וכמ"ש הרב בהג"ה".
 - ב) טהרת ישראל (סעי' קמ"ז, יד אליהו ס"ק קמ"ו) – "כנ"ל פשוט".
 - ג) טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ז', ח"ג חציצה סעי' נ').
 - ד) ששבה"ל (ס"ק י', סיכום אות ו') – "ובדרך כלל האשה העומדת על גבה כבר פוגעת בה וסגי בזה".
 - ה) פרדס שמחה (ס"ק קי"ב, שיעורי טהרה עמ' תס"ו) – "אבל בפשטות משמע שמא שפגעה בה בעלייתה מן המים מהני. וכ"ה במקור הדברים בשערי דורא".
 - ו) פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"ה).
 - ז) פוח שער (סכ"ג סעי' כ"א) – "בעלייתה ממי המקוה פוגעת בהעומדת על גבה, וזהו שמירה פן תפגע אח"כ דבר טמא בדרך".
 - ח) מראה כהן (עמ' ק"ז אות ב') – "ובזמננו שפוגשת מיד את העומדת על הטבילה [בלנית] אין בזה שום חשש".
 - ט) יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' כ') – "ולכן ראוי לה בצאתה מן המים לנגוע בידה בבלנית, כדי שהיא תהיה הראשונה, שהיא פוגשת בצאתה מן המים".
 - י) פרי טהרה (סי' ר' סעי' ז').
 - יא) ארחות טהרה (פרק י"ז סעי' י"ג) – "אם פגשה בחתול וכדומה לאחר יציאתה מהמקוה לא תחזור לטבול, (כיון שראתה מקודם את המפקחת על הטבילה)".
2. מחמיר.
 - א) שיח משה (סי' י"ג אות ב') – "הגם שבבית הטבילה נמצאת האשה העומדת על הטבילה ותפגע בה תחילה, אמנם מדיוק לשון הרמ"א ז"ל שכתב כשיוצאות מן הטבילה ולא כתב כשעולות מן הטבילה משמע שלא מהני מה שחברתה פוגעת בה כשעולה מן המים שטבלה בהם אלא צריכה לפגוע באדם כשר כשיוצאת מבית הטבילה לחוץ".
 - ב) שפע טהרה (ס"ק י"ח) – "פירושו שצריכה לזהר שתפגע בה חברתה כשיוצאת מבית הטבילה, ולא די במה שפגעה באשה העומדת ע"ג כשיוצאת מן המים".
3. יש נשים שמחמירות ונזהרות מזה כל יום הטבילה – שיירי כנה"ג (הג' הטור סי' קצ"ז אות ד', "אע"פ שלא אמר ספר המקצועות אלא בפוגעות מיד שעולות מן הטבילה, יש ויש שנזהרות כל יום הטבילה"), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק קנ"א ד"ה אמנם), שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ד סעי' ג').
- א) קנה בשם (ח"ג סי' ע"ח אות ג') – "שיירי כנסת הגדולה בהגות הטור (יו"ד סי' קצ"ז סעי' ג') ... וכל זה אינו אלא זהירות יתירה ותוספת קדושה ולא לעיכובא, כי לעיכובא אינו אלא מה שהביאו הפוסקים בשם ספר המקצועות, ופסקו כן להלכה, דעיקר הקפידא הוא דייקא על פגיעתן הראשונה".
4. מראי מקומות – נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ה סעי' ז').
- א) טוב טעם ודעת (תליתאי ח"ב סי' ס"ז) – "דהנה אם כוונת הרמ"א מה שכתב כשיוצאות מן הטבילה היינו כשיוצאת לביתה ... ואם הוי כוונת הרמ"א כשיוצאת מן הטבילה היינו מן המים ...".

ה. אין דעתה לשמש בליל טבילתה.

1. מיקל, אין חשש בפגיעות דברים אלו – סד"ט (ס"ק צ"א, "נראה דוקא אם רצונה לשמש בלילה זו אבל אם אין דעתה לשמש בליל טבילתה כגון שאין בעלה בעיר בליל טבילה וכהאי גוונא אין חשש בפגיעות דברים אלו"), פרדס רמונים (שפתי חכם ס"ק ס"א

ד"ה ועיין), טהרת ישראל (סעי' קמ"ו), בדה"ש (ס"ק שע"ב), פרדס שמחה (ס"ק קי"ד אות ד'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ה סעי' י"ג), שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ד סוף הע' ג').

ט. אינה בת בנים.

1. מיקל.

(א) שערי טוהר (שער כ' ס"ק ט"ז) – "ונ"ל דבאשה שאינה בת בנים א"צ לחזור ולטבול".

(ב) פרדס שמחה (ס"ק קט"ו) – "אם אינה בת בנים כגון זקנה וכדו' א"צ לטבול שוב".

(ג) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ה סעי' י"ג) – "אם אין בעלה בעיר, וכן באשה שאינה בת בנים אין חשש בפגיעת דבר טמא".

(ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' ק"ע) –

Shaarei Tohar 20:13 adds that if she is past childbearing age, she need not repeat the tevilah. The same should be true of a woman on birth control.

2. מחמיר.

(א) הגרח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק א' טבת תשס"ט) – "שאלה: ברמ"א (סוף ס' קצ"ח) כתב שאשה שפגע דבר טמא אחר טבילה צריך לטבול עוד פעם, האם זה דוקא באשה שיכול להתעבר עכשיו, או אף במעוברת או מי שא"א להתעבר. תשובה: יש ענין תמיד".

3. מראי מקומות.

(א) טהרת ישראל (באר יצחק ס"ק תמ"ג), הו"ד במשמרת הטהרה (סי' קצ"ח הע' תרצ"ג) – "וצ"ע באשה שא"ל בנים בזה".

י. מעוברת.

1. אין לחלק – פאת שדך (ח"ג סי' צ"ב ד"ה ומה), הגרח"ק זצ"ל (אסיפת יצחק א' טבת תשס"ט, לשונו מובא לעיל).

יא. אם לא ראתה הדבר טמא שהיה בדרך.

1. מיקל.

(א) כה"ח (יו"ד סי' קט"ז אות ק"פ) – "ונראה דה"ד אם ראתה אותם אבל אם לא ראתה אותם כגון שהיו מהלכין באותו הדרך ולא שמה לבה ולא ראתה לית לן בה".

(ב) שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ד סעי' ב') – "אם לא ראתה הדבר טמא שהיה בדרך לית לן בה".

יב. ראייה בעלמא.

1. מחמיר – שיעורי טהרה (עמ' תס"ה), "ונראה שאף אם אינה מתכוונת בדבר הומא אלא בראיה בעלמא, ואפשר שגם בתמונת דבר טמא, יש לחוש".

2. מיקל – אבן שהם (סי' ל"ג), הו"ד בנטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ה סוף הע' ה'), "דוקא בנגיעה או הסתכלות בהם, אבל ראייה בעלמא ליכא חשש כלל עיי"ש".

יג. חששות אלו, אם יכולה לטבול שנית אף בשבת.

1. עי' סי' קצ"ו סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

פג] מי שפגע באשה שיוצאת מן הטבילה.

פסחים (דף קיא.) – "האי מאן דפגע באיתתא בעידנא דסלקא מטבילת מצוה, אי איהו קדים ומשמש אחדא ליה לדידיה רוח זנונים, אי איהו קדמה ומשמש אחדא ליה לדידה רוח זנונים. מאי תקנתיה. לימא הכי: שפך בוז על נדיבים ויתעם בתהו לא דרך".

א. איזה פסוק.

1. תהלים (פרק ק"ז פסוק מ') – "שפך בוז על נדיבים ויתעם בתהו לא דרך".

2. איוב (פרק י"ב פסוק כ"א) – "שופך בוז על נדיבים ומזיח אפיקים רפה".

3. יאמר שני פסוקים אלו – ש"ך (ס"ק ס"א, "הלכך נמרינהו לתרווייהו"), סד"ט (ס"ק צ"א ד"ה כתב), חופת חתנים (דיני חציצות אות כ"א), לחוש"ש (לחם סוף ס"ק ק"כ, קיצור שו"ע סי' קס"ב סעי' י'), "שיאמר שני פסוקים אלו", מלבושי טהרה (סעי' ס"ט),

אבן שהם (ריש סי' ל"ג), טהרת ישראל (סעי' ק"נ), שערי טוהר (שער כ' סעי' י"ז), ששבה"ל (סיכום אות ז'), משנה הלכות (חט"ז סי' נ"ב ד"ה עוד), בדה"ש (ס"ק שע"ז, ציונים ס"ק תש"ח), פרדס שמחה (ס"ק קי"ד אות ד'), שיעורי טהרה (ריש עמ' תס"ז), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"ו), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ה סעי' י"א), שמירת הגוף והנפש (סי' קכ"ה סעי' ב').

4. מראי מקומות – משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' י"ט, סי' קצ"ח ס"ק רח"צ).

ב. רק פגיעה ראשונה, או אפילו יותר.

1. הפוגע ראשון.

(א) תוס' (פסחים דף קי. ד"ה האי) – "האי מאן דפגע באיתתא כו'. והא דאמר במי שמתו (ברכות דף כ.). ר' יוחנן הוה קאזיל ויתיב אשערי טבילה כי היכי דילדן זרעא כוותיה הכא דפגע בעת שעולה מן המים ור' יוחנן אשערי טבילה יתיב אי נמי התם יתיב הכא פגע אי נמי רבי יוחנן היה אומר שופך בוז על גו'".

(ב) תוס' (ב"מ דף פד. ד"ה יתיב) – "יתיב אשערי טבילה. והא דאמר' בערבי פסחים (פסחים דף קיא.). האי מאן דפגע באתתא בעידן דסלקת מטבילת מצוה אחזת ליה רוח זנונים היינו כשפוגע בה אבל רבי יוחנן שהיה יושב שם בקבע אין זו פגיעה אי נמי התם שפוגע כשעולה בעודה ערומה מן הנהר".

(ג) ריטב"א (ב"מ דף פד. ד"ה יתיב) – "יתיב אשערי טבילה. והא דאמר בפסחים (קי"א א') האי מאן דפגע באתתא בעידנא דסליק מטבילה אוחזתו רוח זנונים, ה"מ באיניש דעלמא ולא כר' יוחנן שיצרו בידו ודמיין עליה כקאקי חיורוי וזה פשוט".

(ד) תוס' הרא"ש (ברכות דף כ., ב"מ דף פד. ד"ה ויתיב) – "הא דאמר בערבי פסחים האי מאן דפגע בנשי בעידן דסלקי מטבילתן אי איהי קדמא ומשמשא אחזא ליה לדידיה רוח זנונים היינו בפוגע בהן אבל הכא היה יושב במקום אחד, א"נ התם מיירי כשעולה מן הנהר ערומה".

(ה) האגודה (פסחים פרק י' אות צ"ה) – "האי מאן דפגע באיתתא בעידנא דסלקא מטבילת מצוה והא דאמר' פרק מי שמתו [כ' ע"א] ר' יוחנן הוה יתיב בשערי טבילה, הכא פגע בשעה שעולה מן המים ור' יוחנן אשערי טבילה יתיב, א"נ ר' יוחנן אומר שופך בוז וגו'".

2. אפילו יותר.

(א) חוט שני (ס"ק מ"ד) – "אינו ענין לפוגע ראשון אף שזה רחוק ממקום הטבילה, אלא דכל זמן שמרגיש שהיא עולה מן הטבילה, דהא אי לאו הכי מנא ידע".

(ב) שיעורי טהרה (עמ' תס"ז) – "שתלוי בדברי תוס' ... ולהלכה ודאי שיש להחמיר גם כשאינו פוגע בה בעלייתה מן המים ממש".

(ג) פתחי תשובות (סעי' מ"ח ד"ה הפוגע) – "תלוי בתירוצי בתוס' ... ולמעשה צריך להחמיר ולומר את הפסוקים דלעיל".

3. מראי מקומות – טהרת הבית (סי' ט"ו סוף הע' ז', ח"ג חציצה הע' נ"ח), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ה סעי' י"א).

ג. אם רק האיש אומר הפסוקים, או גם האשה.

1. רק האיש – בדה"ש (ציונים ס"ק תש"ו, "דסגי באמירת האיש").

2. גם האשה – מהרש"א (ב"מ דף פד. ח"א ד"ה יתיב, לשונו מובא לקמן), שיעורי טהרה (עמ' תס"ז, "וגם האשה תאמר כן").

ד. בזמן שרק האיש אומר הפסוקים, אם הפסוקים מועיל רק להאיש או גם להאשה.

1. לשניהם.

(א) שערי טוהר (שער כ' ס"ק י"ז) – "טוב שהפסוקים האלה יהי' שגורים על פיו ויאמרם ואז טוב לשניהם".

2. רק להאיש.

(א) מהרש"א (ב"מ דף פד. ח"א ד"ה יתיב), הו"ד הגר"ד שפרבר זצ"ל (בקובץ מפרשים מכת"י על הרמ"א סעי' מ"ח, בשו"ע של מכון ירושלים) – "ובתוס' דפ' ע"פ תרצו עוד א"נ ר"י היה אומר שופך בוז על גו' כו' עכ"ל וק"ק דהא באיהי קדמה ומשמשה אחזה לדידה רוח זנונים וכי כל אשה דפגעה בה ר"י היתה יודעת לומר כן ואין סברא דבאמירתו גם היא מתקנה וק"ל".

(ב) הו"ד באבן שהם (סי' ל"ג סוף ד"ה אמנם הנה) – "ואין סברא דבאמירתו גם היא מתקנה".

3. מראי מקומות – פתחי מגדים (פרק י"ח סוף סעי' כ"ו).

(א) חוט שני (ס"ק מ"ד) – "ובגמ' שם האי מאן דפגע וכו' מאי תקנתיה וכו'. צ"ע דמשמע דלדידה ליכא תקנה".

"ומדיני החציצה לא טוב היות האדם מחמיר יותר מדאי ומחפש אחר הספיקות לפסול טבילתה בדבר הקל, כי אם כן אין לדבר סוף, אלא אחר שחפפה ראשה וסרקה במסרק וחפפה ורחצה כל גופה בחמין ונזהרה לבלתי תגע בשום דבר חוצץ ותעשה טבילתה בפשיטות איבריה וכל גופה, לא יכניס אדם ראשו בספיקות החמורות אשר אין להן קץ וסוף, כגון עצמה עיניה ביותר קרצה שפתותיה ביותר ומשאר הספיקות, כי מי יוכל להבחין בין עצמה ביותר ובין לא עצמה ביותר"

רמב"ן (הל' גדה סוף פרק ט'), סד"ט (ס"ק נ"ה), חכ"א (כלל קכ"א סעי' י"ב), מלבושי טהרה (סעי' ל"ח), ערה"ש (סעי' ס'), ועוד.

חפיפה

סימן קצ"ט

[א] חיוב - סעיף א'.	[יא] שעת הדחק: הגדר.	[כא] חפיפה רחוקה - סעיף ו'.
[ב] הסריקה.	[יב] הזמן הנכון לעשות חפיפה.	[כב] תרי קולי - סעיף ז'.
[ג] חפיפה לגברים.	[יג] מוצאי שבת - סעיף ד'.	[כג] לא בדקה סמוך לטבילתה - סעיף ח'.
[ד] ספק דרבנן.	[יד] חל ליל טבילתה במוצאי תשעה באב.	[כד] אם לא חפפה.
[ה] דעת הש"ך, ועוד.	[טו] חל ליל טבילתה במוצ"ש והיא אבלה.	[כה] בית הסתרים - סעיף ט'.
[ו] ציורים.	[טז] מופלג ב' ימים ויותר: וטבילתה בחול.	[כו] נמצא עליה דבר חוצץ - סעיף י'.
[ז] מים - סעיף ב'.	[יז] הנהגה: כשטבילתה במוצאי שבת.	[כז] נתעסקה באותו המין - סעיף י"א.
[ח] לא תחוף לא בנתר ולא בחול.	[יח] ליל שבת - סעיף ה'.	[כח] בית הסתרים ונתעסקה - סעיף י"ב.
[ט] זמן החפיפה: שיטות - סעיף ג'.	[יט] הדלקת נרות שבת.	[כט] אחר חפיפה נתעסקה - סעיף י"ג.
[י] שיעור זמן חפיפה.	[כ] חפיפה ע"י עכו"ם.	

[א] חיוב - סעיף א'.

דור המלקטים - חפיפה כהלכתה (פרץ).

א. ב"ק (דף פב.) – "עשרה תקנות תיקן עזרא ... ושתהא אשה חופפת וטובלת ... ושתהא אשה חופפת וטובלת. דאורייתא היא, דתניא: (ויקרא י"ד) ורחץ את בשרו במים, שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים, את בשרו. את הטפל לבשרו, ומאי ניהו, שער. אמרי: דאורייתא לעיוני דלמא מיקטר, אי נמי מאוס מידי משום חציצה, ואתא איהו תיקן חפיפה".

1. קשה: לשיטת הרמב"ם (מקוואות פרק ב' הל' ט"ו) דהשער מצטרף אל הגוף לענין חציצות של מיעוט ורוב.

(א) גר"א (סי' קצ"ח ס"ק י"א) – "רוב שעה. כ"כ הרמב"ם בשם הגאונים והוא חלק עליהם וכתב דראש נחשב עם הגוף וברוב הגוף דוקא והראב"ד הסכים בהשגות לדברי הגאונים וכן דעת ש"פ ונ"ל ראייה לדבריהם ממ"ש בב"ק פ"ב א' דאורייתא לעיוני דלמא מקטר כו' ומקטר אינו אלא בראש ודאורייתא בעינן רוב ומקפיד וא"ל לומר בהצטרפות הגוף דהא קאמר א"נ מאוס כו' מכלל דרישא מיקטר לחוד (ע"כ)".

(ב) משיבת נפש (ח"א סי' י"ב אות א') – "הרמב"ם (פ"ב הט"ו ממקוואות) לשער הראש נחשב מיעוט לגבי הגוף ... הן אמת כי ברמב"ם (בפ"ב ממקוואות דין ט"ז) שכתב תקנת עזרא שתהא אשה חופפת שעה משמע כר"ת כמ"ש הב"י (בסי' קצ"ט) אבל אין רחוק שט"ס וצ"ל בשרה והראי לזה ...".

(ג) לחם ושמלה (סי' קצ"ח שמלה ס"ק ח') – "גאונים, ונראה ראי' מסוגי' דב"ק דף פ"ב ... אח"כ ראיתי שהגאון מהר"א ווילנא".

(ד) תועפות ראם (יראים סי' כ"ו אות ר"י) – "הגר"א ... ולא זכיתי להבאין ...".

(ה) אור שמח (הל' אי"ס"ב פרק ד' הל' ח') – "והנה שיטת רבינו בהלכות מקוואות, דהשער מצטרף אל הגוף, ואף על פי שכל שער ראשו קשור כיון שהוא מיעוט הגוף אינו חוצץ, יעו"ש שחולק על הגאונים בפ"ב (הט"ו). ולכאורה גמרא ערוכה דפרק מרובה (ב"ק פב, א) סותר, דעל עזרא שתיקן חפיפה פריך הא דאורייתא הוא כו', ומאי ניהו שער, אמרי דאורייתא דילמא מיקטר כו' משום חציצה, ומקטר אינו אלא בראש, הרי דזה דאורייתא. אמנם זה לא קשה כל כך, דאפשר אם הגוף מאוס ויש עליו מידי דחציצה והשער מיקטר אז מצטרף להגוף, ועוד דהמעין יראה דלא חשבה הגמרא בהנך דעזרא מידי דהוי סייג אל התורה, רק תקנות שהמה מועילים אל קיום האומה ולחיי המשפחה, שיהיו מקושרין לנשיהם, ולא יגרשו אותם, אשר ע"ז צווח הנביא מלאכי אשר הוא עזרא לרב נחמן במגילה (טו, א), ולכן תקן רוכלים וחפיפה, שמא ימצא בה נימא קשורה, וכמו שדרשו (גיטין ו, ב) על ותזנה עליו פלגשו, ועל תמר בפ"ב דסנהדרין (כא, א), ותיקן שיהיו מכבסין ואוכלין שום, וגם טבילה לבעלי קריין, שלא יהיו מצויין אצל נשיהן כתרנגולים, ותהא אשתו חביבה עליו, ולכן פריך הגמרא דאורייתא ניהו משום דין חציצה והוי סייג לדאורייתא ג"כ קרי בכ"מ דאורייתא, (נ"ב. ובמובן כזה ממש כתב רבינו אשר סוף פרק המדיר (כתובות פ"ז) סימן כ' דהגמ' קרי דרבנן להנך דמשום טובת האשה, לא לשניות דהוי משום סייג. [ממלואים]) וזה ענין דתי, דתקנתו היה לקשט האומה, כדי שיוציאו הנשים הנכריות, אשר ע"ז נצטער הרבה הוא וזקני דורו, ומשני דמצד חציצה הוי לעייני, אבל לסרוק במסרק הוי ליפות ולקשט נשי ישראל ולקשר לבב בעליהן להן לתועלת קיום האומה, וז"ב אצלי בשיטת רבינו ז"ל ודוק".

(ו) מראי מקומות – אדר"ת (תשובה מיראה הל' מקוואות פרק ב' הל' ט"ו).

ב. מה היה תקנת עזרא: רק שעה או כל הגוף - ראשונים.

1. חפיפה היא בשערה.

(א) רמב"ם (מקוואות פרק ב' הל' ט"ז) – "תקנת עזרא היא שתהיה אשה חופפת את שערה ואח"כ תטבול".

(ב) ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' ג') – "לא תקן עזרא אלא חפיפה והוא חפיפת הראש".

(ג) ס' האשכול (סי' ס"ד) – "אית' בשער אבל בשאר גוף לא".

(ד) ר"ת (תוס' נדה דף סו: ד"ה אם, ב"ק דף פב. ד"ה ושתהא, חולין דף י. ד"ה עד) – "דחפיפה לא תקן עזרא אלא בראש".

(ה) רמב"ן (הל' נדה פרק ט' הל' ב', נדה דף סו:; על חולין דף י. ד"ה טבל) – "וכיצד דין חפיפה זו, רוחצת ראשה וכל מקום שער שבגופה במים חמין, ומסרקת אותן או מפספסת אותן בידיה יפה יפה כדי שתתיר שערותיה אם היה בהן קשר".

(ו) יראים (סוף סי' כ"ו) – "וחפיפה זו בראש ובכל מקום שיש שעור".

(ז) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ז', נדה דף סו. ד"ה אמר) – "עזרא ובית דינו תקנו שתהא האשה חופפת כל מקום שער שבה וסורקת במסרק או מפספסת בידיה היטב כדי שלא יהיה שערותיה קשורין זה בזה".

- (ח) רא"ש (סוף הל' מקואות) – "ורבינו תם ז"ל פירש דחפיפה לא שייכא אלא בראש ובמקום השער ...".
- (ט) ריטב"א (גדה דף סו:) – "ובודאי שלשון חפיפה הוא במקום שער וכדאמרין נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק".
- (י) ר"ן (שבועות דף ו. ד"ה מסריך, חי' הר"ן גדה דף סו:) – "דנהי דחפיפה מדינא אינה אלא במקום שער הנהיגה בכל הגוף".
- (יא) הג' מרדכי (שבועות סי' תשמ"ח) – "אע"פ שאין חובה רגילה היתה לרחוץ במים".
- (יב) נמו"י (ב"ק דף ל.) – "ובראש בלבד דאילו הדחת כל הגוף אינה תקנה אלא מנהג".
2. בכל הגוף.
- (א) בה"ג (או"ז סי' שס"א) – "וכן ה"ג כולם שוים שצריכה חפיפה בכל הגוף".
- (ב) רש"י (ס' פרדס הגדול סי' רע"ג) – "ויש שטוענין באותה חפיפה ואומר דהא דבעינן סמוך לחפיפה טבילה חפיפת הראש קאמר ... אלא ודאי לחפיפת הגוף קאמר שמע מינה".
- (ג) מחזור ויטרי (סי' תצ"ט) – "ויש שטועים באותה חפיפה ואומרים דהא דבעינן סמוך לחפיפה טבילה חפיפת הראש קאמר ... אלא ודאי לחפיפת הגוף קאמר. ש"מ".
- (ד) רשב"ם (או"ז סי' שס"א) – "וכן רשב"ם וכן ה"ג כולם שוים שצריכה חפיפה בכל הגוף".
3. מראי מקומות.
- (א) פרישה (ס"ק ג') – "שתהא חופפת שער ראשה ושתהא סורקת. קצת קשה שרש"י פירש על חפיפה סורקת במסרק וצריך לומר שרש"י לאו דוקא קאמר דודאי עיקר חפיפה היא הרחיצה ולהעביר הזוהמא ממנה".
- (ב) סד"ט (ס"ק ט') – "הנה מדברי התוספות והרא"ש מבואר דעיקר שם חפיפה היא על שם רחיצת הראש במים מש"ה כתב דבשאר הגוף הדחה מיקרי ולא חפיפה כמו דאמר רבא אשה מדיחה קמטיה וכו' אמנם מפירוש רש"י במסכת נזיר דמ"ב נראה דס"ל דעיקר שם חפיפה היא לשון גרידא שכן פירש שם ...".

ג. מדיחה קמטיה במים.

1. נדה (דף סו:) – "ואמר רבא: לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים".
2. היינו ע"י שפשוף – בדה"ש (ס"ק ד', סעי' א' בי' ד"ה להדיח [עמ' צ"ב], סעי' ה' בי' ד"ה תחוף [עמ' ק"ז]).
3. במים חמים – מחבר (סעי' ו'), פוסקים.
- (א) הטעם – בדה"ש (סעי' א' בי' ד"ה במים, עמ' צ"ב).
4. בכלל עיון – גר"א (ס"ק כ', "ותדיח כו' וכן כו'. שזה הכל בכלל עיוני").

ד. סיכום.

1. רוב ראשונים.
 - (א) עיון בגופה: דאורייתא.
 - (ב) לרחוץ ולסרק שיערה: עזרא הסופר.
 - (1) ש"ך (ס"ק ב') – "הסכמת הפוסקים דתקנת עזרא אינו אלא בחפיפת שער".
 - (ג) מדיחה קמטיה במים: רבא.
 - (ד) לרחוץ כל גופה: מנהג. (כ' הרמב"ן ור"ן הו"ד ב"י, שהוא מזמן התלמוד).
2. שיטת רש"י וסייעתו.
 - (א) עיון בגופה: דאורייתא.
 - (ב) לרחוץ ולסרק שיערה, וגם לחוף כל גופה: עזרא הסופר.
 - (ג) מדיחה קמטיה במים: רבא. [שמוסיף רק הדחה במים על הקמטים, לאפוקי שאר משקין. עי' סד"ט (ס"ק ט' ד"ה ויש)].

ה. ריסי העיניים והגבות (eyebrows, eyelids): האם נכלל בתקנת עזרא של חפיפת שער.

1. ש"ך (ס"ק א') – "... מבואר מדבריהם דהא דתקן עזרא שתהא אשה חופפת היינו בכ"מ שער כגון שער בית השחי ובית הערוה לא שער ראשה בלבד וכ"כ ראיב"ן ... וכי חייפת צריכה לחוף כל שער גופה בין דראש בין דשחי בין דבית התורפה ע"כ".
2. מיקל.
 - (א) שיבת ציון (סי' מ"ב ד"ה והנה) – "להסכמת רוב הפוסקים דתקנת עזרא אינה אלא בחפיפת שער והיינו שערות ראשה ובית השחי ובית הערוה כמו שמבואר בש"ך ריש סימן קצ"ט אבל משער ריסי העינים לא נזכר בפוסקים רק שנהגו להחמיר לחוף ולהשתטף כל הגוף".
 - (ב) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שמ"ז, לבושי עז ס"ק ד', פתחי דעת פרק י"ח הע' כ') – "ריסי העיניים והגבות לא מיקרי מקום כינוס שיער, ולא בעיא חפיפה לא במסרק ולא ביד".
3. מחמיר [בריסי עיניה].
 - (א) חכ"א (כלל קכ"א סעי' א') – "כל מקום שיער שבה ובריסי עיניה".
 - (ב) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני סעי' י"א) – "ואחר כך תרחוץ בחמין שער ריסי עיניה, ותשפשף בידיה להפריד השערות של ריסי עיניה, שלא יהיו נדבקין ומקושרין. ובפרט אשה שיש לה מיחוש בריסי עיניה, שדרכם להיות דבוקים זה עם זה, שצריכה לשים לבה על נקיון שלהם היטב".
 - (ג) עמק התשובה (ח"ד סוף סי' פ"ב).
 - (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"מ).
 - (ה) נטעי גבריא (ח"ג פרק ז' סעי' ב') – "ריסי וגבות עיניה".

4. מראי מקומות – בדה"ש (ציונים ס"ק ט', "וצ"ע"), פרי טהרה (הע' ב').

1. האם חפיפה במקום עיון.

1. כן.

(א) ט"ז (ס"ק ד') – "סגי בחפיפת כל הגוף לחוד דהרי אז בודקת ג"כ דאין לך בדיקה גדולה מזו דאע"פ שאינה רואה במקום שחופפת סגי בהכי דאל"כ היאך תעשה בראשה ובמקומות שא"א לה לראות".

(ב) מקור חיים (ס"ק ז').

(ג) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ד') – "המחזור כמ"ש הט"ז".

(ד) לחן"ש (לחם ס"ק ה').

(ה) מסגרת השלחן (דין א').

(ו) טהרת ישראל (סעי' ז').

(ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תי"ט) – "שהלכה כהט"ז".

1) פרדס רמונים (מקשה זהב סוף ס"ק ד'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ב' סעי' י"ב) – "דדוקא אם רחצה כל גופה במים לכוונה זו

שלא יהיה עליה דבר חוצץ, אז אמרינן דחשיב כעיון וכמ"ש הט"ז, אבל אם רחצה גופה להנאת רחיצה בעלמא ולא כיוונה

להעביר מעליה דבר החוצץ, גם הט"ז יודה שאינו נחשב זה לעיון, דחשיב מילתא דלא רמיא כו', ושמא נשאר איזה מקום

בגופה שלא רחצה אותו ונשאר עליו דבר החוצץ וצריכה לבדוק כל גופה עוד הפעם".

2. לא.

(א) סד"ט (ס"ק ה' ד"ה ובט"ז) – "ובט"ז ... ואין זה במשמע, אלא נראה כמו שכתבתי דתרתני בעינן חפיפה ועיון ... מיהו אם היא מעיינה ובודקת גופה בשעת חפיפה שפיר דמי ואינה צריכה בדיקה מיוחדת לזה כמו שכתב הט"ז, ואף המחבר כוון לזה, וכל

עיקר לא אתי אלא לאשמעינן דבחפיפה לחודא לא סגי, אלא צריך נמי עיון ובדיקה עם החפיפה, ואם תרצה יכולה לעשות העיון

והבדיקה בשעת החפיפה".

(ב) חדרי דיעה (ד"ה וכן).

(ג) פרי טהרה (סעי' ח') – "ונקטינן להחמיר".

(ד) פתחי דעת (עמ' רנ"ו).

3. דעת הערה"ש.

(א) ערה"ש (סעי' ב') – "ומדלא קאמר תיקן נמי חפיפה משמע להדיא דכי תיקן חפיפה תו לא צריך עיונא בראש".

(ב) ערה"ש (סעי' ז') – "ויש מי שכתב שא"צ עיון ודי בחפיפה בלבד וכתב דסיפא הוי פירושא דרישא [ט"ז סק"ד] וא"א לומר כן שהרי סריקת הראש הזכירו מקודם ועכ"ז כתבו עיון בראש דזהו עצמה כמו שבארנו ע"פ דברי תורת הבית [וכ"כ הס"ט שם

דלא כהט"ז] ואולי שמטעם זה כתבו ותשטוף במים חמין בשעת חפיפת גופה ושערה וזה לא נזכר כלל בגמ' וזהו רק מנהג שנהגו

בנות ישראל כמ"ש הטור ע"ש ואפשר לומר שמדינא נהגו כן שמפני שא"א לבטל את העיון שהוא מן התורה כמ"ש ואיך תעשה

העיון ולזה רוחצת בחמין ראשה ובשרה וממילא דבשעת רחיצה בחמין מעיינת ומסרת כל טינוף ומעיינת בראשה כנהוג והחמין

עצמן מנקין הגוף והראש ואין לך עיון יפה מזה [נ"ל]".

(ג) ערה"ש (סעי' כ"א) – "אבל חפפה ראשה וגופה ממילא דנכלל העיון בזה כמובן".

4. אם בשעת רחיצה, שמה לב שלא תהיה חציצה, זהו עיון מן התורה.

(א) חוט שני (ס"ק ו' אות ז') – "ההתעסקות להוריד החציצה, הרי הוא כמו עיון, ולכן בשעת רחיצה אם שמה לב שלא תהיה חציצה, הרי זה עיון מן התורה".

(ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ה הע' מ"ג, ריש עמ' שמ"ב, פרק ל"ח הע' ד').

5. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק י"ב, ב' ד"ה וכן, ב' ד"ה ומ"מ עמ' ק"ג, ס"ק ס"א, ס"ק ס"ו), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ב' סעי' ה'), משמרת הטהרה (פרק ט"ז סעי' ה').

(א) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות ר"א) – "אשה שחפפה את עצמה כמה פעמים, יכולה להניח שהיתה עיון ג"כ, אבל אם בטוחה שלא עיינה בגופה, צריכה טבילה שנית".

(ב) מראה כהן (פרק ו' הע' ל"ט) – "עיינן ט"ז שם שנקט כדבר פשוט שאינה צריכה עיון נוסף על החפיפה, אלא אם בשעה שעוסקת בחפיפה ממשמשת בכל המקומות אין לך עיון גדול מזה. וע"ע בסד"ט שם. ולכאן נראה דלא פליגי, וכוונת שניהם שצריכה לעשות את החפיפה בדקדוק ואז חשיב כעיון אף במקומות שאינה רואה".

6. מקומות בגופה שאין יכולה לעיין בהם.

(א) סגי במה שממשמשת ובודקת בידיה ומרגשת שאין עליה חציצה – ט"ז (ס"ק ד', לשונו מובא לעיל), מקור חיים (ס"ק ז'), לחן"ש (לחם סוף ס"ק ה'), דרכות (ס"ק ו'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ב' סעי' ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, סוף עמ' של"ו, סוף עמ' שמ"א, ע"י עמ' תי"ד), משמרת הטהרה (פרק ט"ז סוף סעי' ה'), "במקומות שאינה יכולה לראות לכ"ע מועיל העיון ע"י

משמוש ורחיצת אותו מקום"), אוצרות הטהרה (פרק ו' סוף הע' ח'), "ושמעתי מגדולי המורים דכשמעיינת בעצמה שאין עליה חציצה, במקומות שאינה יכולה לראות סגי במה שממשמשת ובודקת בידיה ומרגשת שאין עליה חציצה", פרי טהרה (סעי' ח',

"ובמקומות שאין אפשרות לראות, די שהבדוק על ידי משמוש הידים"), פתחי דעת (פרק י"ח סעי' י"ד).

(ב) הגריש"א זצ"ל (משמרת הטהרה פרק ט"ז הע' ט"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות י"ז) – "שודאי כך הוא שאין העיון מעכב בכל מקום ומקום מגופה אלא הוא תקנה כללית של עיון בגופה והרי יש מקומות בגופה שאין יכולה לעיין בהם".

הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ח הע' כ"ו) – "שאכן חובת הבדיקה רק במקום שידה מגעת, ובמקומות שאין ידה מגעת כלל אין לה חובת עיון".

7. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"ג).

ז. האם ראוי לשהות באמבטיה ותחוף כשיעור שעה קודם הטבילה.

1. מהר"ם שיק (או"ח סי' קס"ב) – "ובש"ע סי' קצ"ט. איתא דתשתטף בחמין ושטיפה הוא פחות מרחיצה".
2. מנהג כשר, אא"כ יש מקום הצורך להקל. [כגון מעוברת, אין שם אמבטאות, וכדו'].
 - (א) מהר"ם בריסק (ח"ג סי' י"ב ד"ה וא"כ) – "מנהג כשר וישר לרחוץ באמבטאות ולהשהות שמה זמן מה".
 - מהר"ם בריסק (ח"ג סי' י"ג ד"ה וכיון) – "נשי דידן כבר נהגו לישב באמבטיות ולהשהות שמה זמן רב".
 - (ב) אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ו אות ב') – "ובשאלתו בדבר אשה מעוברת כבר, שהתחילה לראות דם במראה ספיקא, והרופא צוה לה שלא לרחוץ במים חמים ... ותרחץ במקלחת והמקוה יהיה בפורשין".
 - אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ה) – "טוב לשרות גופה באמבטיא של מים חמים לרכך הזיעה והלכלוך שבסדקי הגוף כסביבות הציפורנים וכדומה כדי שיתמסו מעצמן או שיתרככו שבקל יוכלו להסירן בידה או בכלי - ואם אין אצלה אמבטיא סגי בשאוע"ר דהיינו קילוח המים על גופה דרך משפך מלמעלה מהאשה".
 - אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ט אות ה') – "אשה חולה שקשה לה לרחוץ באמבטיה יכולה לקחת מקלחת ובלבד שתשגיח שיכנסו המים בכל הגוף".
- (ג) שערים מצויינים בהלכה (סי' ק"ס ס"ק ה') – "לא מצאתי מפורש בשום פוסק שצריך דוקא אמבטיא, שכל הפוסקים כתבו 'שטיפה במים חמין', וא"כ נראה פשוט דגם אם יושבת תחת המקלחת והיא חופפת ובכל עת שוטפת עצמה במים חמין ג"כ מותר, ואעפ"י שאין לשנות המנהג, מ"מ נפ"מ במצב שאין שם אמבטאות ולא בית הטבילה והיא טובלת בנהר, - תעשה החפיפה תחת המקלחת ובלבד שתשהה בהחפיפה השיעור הצורך".
- (ד) פאת שדך (ח"ג סי' פ"ד אות ב') – "שהייה זו אינה דוקא באמבטי אלא כוללת כל עניני החפיפה בכללה, ולכן המנהג שדוקא חצי שעה באמבטי חמין אינו מנהג קבוע, ומנהג הספרדים הוא שלא לרחוץ כלל באמבטי אלא לשפוך חמין על הגוף, וכן מורים אף אצל אשכנזים באשה שאינה יכולת לשהות באמבטי כגון מעוברת".
- (ה) ששבה"ל (ס"ק ח', שבה"ל ח"ב סי' ק"א, ח"ג סי' קכ"ט) – "בזמן האחרון נעשה מנהג כשר שהיא תשב באמבטי ותחוף כשיעור שעה ומנהג צדיקים הוא, אבל בנשים מעוברות ובפרט בג' חדשים הראשונים אם רואות דם וטובלות וידוע דאז מים חמים יכולים להזיק ולעורר ראית דם והפלה פשיטא דבכה"ג אנו נתיר לה לרחוץ בחמין שלא כדרך ישיבה במים, ותזהר האשה אז שגם לא תטבול בחמין ביותר".
- (ו) עי' אוהל שרה (ח"א פרק ב' סעי' ד', הע' ב') – "אשה אשר אין בביתה אמבטיה לחפיפת כל גופה, והיא רגילה לחפיפה באמבטיה לפני טבילתה, אם אין היא יכולה לחפוף בערב-שבת ובערב-יו"ט במקוה, כי אז תחפוף באמבטיה אשר במקוה בלילה הקודם (וכמובן שלא טבול בו בלילה), ותיזהר במשך כל היום של ערב-שבת או ערב-יו"ט מפני כל דבר העלול לגרום לחציצה, ובערב-שבת או בערב-יו"ט תצחצה היטב את שיניה, תתקלח בביתה במים חמים, תגזוז צפורניה ותסתרק, ובלילה תלך לטבול במקוה. [דבעצם מספיק בזה משום חפיפה, עיין יו"ד סי' קצט סעי' א (דתשטוף במים חמים, עיין שבת קמז ב רש"י ד"ה להשתטף, וסי' שכו סעי' א, דהיינו לשפוך מים על גופו), ואפי' תאמר דנוהגות לחפוף באמבטיה דוקא, י"ל דבכה"ג שהיא אנוסה וא"א לה להשיג אמבטיה בע"ש, הא קיי"ל ביו"ט שחל ביום ששי וטבילתה בליל-שבת, דחופפת מעיו"ט, יו"ד סי' קצט סעי' ו']".
- (ז) בדה"ש (ס"ק י"ז, סוף ס"ק ל"ט [לשונו מובא לקמן]) – "ומעיקר הדין סגי שיבאו המים עליה בדרך שפיכה שעל זה מורה לשון שטיפה ומכל מקום כבר נהגו בנות ישראל לשבת באמבטיה בשעת חפיפה שבזה מתקנות הן היטב מכל לכלוך אמנם אשה מעוברת שנמנעת לסיבת בריאות מלהכנס לאמבטיה נראה שדי לה לרחוץ בדרך שטיפה במקלחת שלא באמבטיה".
- (ח) חוט שני (ס"ק ו' אות ה') – "ומן הדין אינה צריכה לרחוץ ולשהות במים חמים שבאמבטיה, אך יש בזה מעליותא, שע"י כך יורד יותר בקלות כל מיני חציצות, וכן יש בזה ריכוך טוב לגלדי מכה וכדו'".
- (ט) מראה כהן (עמ' צ"ו אות ט') – "נהגו הנשים להתרחץ באמבטיה לפני הטבילה, ואע"פ שאין זה חיוב מן הדין [דמעיקר הדין די במקלחת], מ"מ מנהג טוב הוא, שהשהיה במים מנקה את הגוף היטב. ואולם אין לאשה להרבות בשהיה במים, דאין בזה צורך וגורמת לעצמה להכנס לספקות ע"י שהעור מתחיל להתקלף וכו'. [ובמקום חולי או במעוברת באופן שהאמבטיה עלולה להזיק די במקלחת]".
- (י) יסוד הטהרה (פרק ז' הע' ג') – "אשה מעוברת שצריכה לטבול וחוששת מלרחוץ באמבט מחשש שתגרום נזק לעיבור, אינה חייבת בכך, ודי לה שתשטוף עצמה היטב וביסודיות במקלחת חמה".
- (יא) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"א, פרק ל"ה הע' ע"ה) – "commonly accepted custom".
- (יב) חק וזמן (פרק ה' סעי' ו', ע"ש שמאריך) – "יש להדר להתרחץ באמבטי דוקא, ובשעת הצורך חופפת על ידי שטיפה בלבד".
- (יג) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ט' סעי' א') – "המנהג לרחוץ באמבטי בחמין, ובשעת הדחק סגי בשטיפת מקלחת".
- (יד) אורחות טהרה (פרק ט"ז סעי' ג') – "בשעת החפיפה צריכה לשבת כעשר דקות באמבטיה של מים חמים עד למעלה מהטבור".
- (טו) פרי טהרה (סעי' ד') – "מנהג כשר לרחוץ באמבטיה ולהשהות בה זמן מה. ואם אינה יכולה לרחוץ באמבטיה מסיבה רפואית [כגון שהיא מעוברת], די ברחיצה במקלחת".
- (טז) פתחי דעת (פרק י"ח סעי' י"ב) – "מעלה היא, כשהדבר מתאפשר לנהוג כמנהג שנוהגות הנשים ברחיצת הגוף לשהות באמבטיה קודם הטבילה".
- (יז) אהל שרה (עמ' צ"ב) – "מנהג טוב".

א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד' זמן החפיפה אות א', סי' ל"א סי' קצ"ט) – "שאלת: האם בזמנינו שיש לנו מקלחת יש איזה חיוב לאשה המכינה עצמה למקוה לעשות Bath (אמבטיה). תשובה: מעולם לא היה חיוב ולא הדור שהאשה תשב דוקא באמבטיה לצורך חפיפה, וגם היום לא נשתנה הדין".

4. מראי מקומות.

א) ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' נ"ט) – "שאלה: שאלו לגבי הפרסומים של ארגון 'מרגלית אם בישראל', לגבי טבילת אשה שצריך שתשב באמבטיה שעה לפני הטבילה, אם זה בדוקא כמשמעות הלשון שם או לכתחילה. תשובה: בדיוק הגיע הרה"ג דוד יוסף שליט"א שכתב את משמרת הבית הקצר ושאלתיו וענה: שלא, ואין צורך. והוא רק כתב שיש נוהגים כן".

ב) הסריקה (combing).

א. זמן הסריקה.

1. בשעת רחיצת הראש תסרוק במסרק.

א) סד"ט (סוף ס"ק ט') – "שמעתי שנהגו הנשים שסורקות עצמן בביתן ביובש בלי שום רחיצת הראש, ואחר כך הולכות לבית הטבילה ורוחצות בחמין ושוטפות ראשן במים חמין, ושוב אינן סורקות, וגם לפעמים אינה מפספסת שיערה אפילו בידיה, זה אינה נכון ... דעיקר החפיפה והסירוק הוא לאחר ששטפו ראשן במים, וכמו שכתב המחבר ותשטוף במים חמין בשעת חפיפת גופה ושיערה, ע"כ, וחפיפת שיערה היא הפיספוס או הסירוק, ואנן נוהגין בשערות הראש בסירוק דוקא וכמו שכתב הש"ך הבאתיו לעיל. לכן ראוי להנהיגם כמו שכתבתי שבשעת רחיצת הראש תסרוק במסרק".

ב) חכ"א (כלל ק"כ סעי' ב') – "והסריקה תהיה דוקא בשעת רחיצה בחמין שזה מנקה היטב אבל הנשים הסורקות עצמן בביתן ביובש בלא רחיצה ואחר כך בבית הטבילה רוחצת בחמין אינה יוצאת ידי חפיפה".

ג) לח"ש (לחם ס"ק ג') – "כ"כ בס"ט (ס"ק ט) וז"ל שמעתי שנהגו הנשים שסורקות עצמן בביתן ביובש בלי שום רחיצת הראש, ואח"כ הולכות לבית הטבילה ורוחצות בחמין ושוטפות ראשן במים חמים, ושוב אינן סורקות, וגם לפעמים אינן מפספסת השיערות אפ"י בידיהם, וזה אינה נכון וכו' לכן ראוי להנהיגן שבעת רחיצת הראש סמוך לטבילה תסרוק במסרק עכ"ל".

ד) עצי לבונה (על סעי' א') – "לכן ראוי לנהוג שבשעת רחיצת הראש תסרוק במסרק ולא קודם".

ה) מלבושי טהרה (סעי' ב') – "והסריקה תהיה דוקא בשעת רחיצה בחמין שזה מנקה היטב אבל הנשים הסורקות עצמן בביתן ביובש בלא רחיצה ואחר כך בבית הטבילה רוחצות בחמין אינן יוצאות ידי חפיפה".

ו) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"א) – "והסריקה תהיה בשעת רחיצה בחמין, שבזה יהיה השער מנוקה היטב".

ז) דרכ"ת (ס"ק ג') – "עיי' בס"ט ס"ק ט שקורא תגר על מנהג כמה נשים שסורקות עצמן בביתן ביובש בלי שום רחיצת הראש ואח"כ הולכת לבית הטבילה ורוחצות בחמין ושוטפות ראשן במים חמין ושוב אינן סורקות וגם לפעמים אינה מפספסת השיערות אפ"י בידיהם וזה אינו נכון וכו' אלא ראוי להנהיגן שבעת רחיצת הראש סמוך לטבילה תסרוק במסרק עיין שם".

ח) טהרת ישראל (סעי' ד') – "הסריקה תהיה דוקא בשעת רחיצה בחמין שזה מנקה היטב אבל הנשים הסורקות עצמן בביתן ביובש בלא רחיצה ואחר כך בבית הטבילה רוחצות בחמין אינן יוצאות ידי חפיפה".

ט) פרדס שמחה (ס"ק ד') – "והסריקה צריכה שתהיה בשעה שחופפת ורוחצת, ולא תסרוק השיערות בעודם יבשים ואח"כ תרחצם".

י) פרי טהרה (סעי' ב') – "ולא תסרק את שערותיה כשהן יבשות, אלא תסרקן במסרק בשעת רחיצת הראש".

יא) אהל שרה (עמ' צ"א).

12. כשהשער רטוב.

א) חבלים בנעמיים (ח"א יו"ד סי' נ"ח אות ב') – "ואם סרקה ראשה ביבש אפ"י דיעבד לא מהני".

ב) בדה"ש (ס"ק ט') – "וכתבו הפוסקים שצריכה לסרוק השיערות דוקא לאחר שרחצתם והם עדיין רטובים שזה מנקה היטב".

ג) ששבה"ל ([רק בדפוס חדשה] ס"ק ה', סיכום אות א') – "וע"ש בסד"ט דהחפיפה צ"ל אחר השטיפה שהשער רטוב".

ד) חוט שני (ס"ק ב' ד"ה וכתב, ס"ק ו' אות ד') – "סירוק השיערות יש לעשותה רק כאשר שערותיה רטובות, אבל לא כאשר שערותיה יבשים".

ה) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ז אות א') – "שבסריקה והפספוס צריכה להיות במים חמים, וכ"כ בסדרי טהרה".

ו) מראה כהן (עמ' צ"ו אות ו') – "סירוק השיער יש לעשותו דוקא לאחר הרחיצה כשהשערות עדיין רטובות, אבל אם מסרכת עצמה קודם הרחיצה כשהשערות עדיין יבשות לא יצאה ידי חובת חפיפה".

ז) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ב' סעי' ח', פרק ז' סעי' א').

ח) אהל שרה (ריש עמ' צ"ב) – "צריכה לסרק את שערות הראש במסרק כשהם רטובים (wet)".

3. רק אחר ששטפה ראשה במים.

א) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ה הע' ס') -

Badei HaShulchan 199:9 deduces from Sidrei Taharah ... and Chochmas Adam 120:2 that the combing must be done while the hair is still wet. It is not absolutely clear that this is so. Sidrei Taharah and Chochmas Adam merely state that a woman should not comb her hair first and then wash it. Combing is effective only if the hair has been cleaned by washing it first. If she washes her hair and combs it later, the combing may be effective even though the hair is dry at the time. There is no clear inference in any of the Poskim that the hair must be wet while she combs it.

4. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ד').

ב. אם לא סרקה במסרק, רק שרחצה היטב בחמין ופספסה בידיה.

1. חכ"א (כלל ק"כ סעי' ב') – "ואם לא סרקה במסרק רק שרחצה היטב בחמין ופספסה בידיה אם כבר עברה לילה עם בעלה יש להקל שלא תחזור ותטבול (סדרי טהרה) כדלקמן סוף סימן ג' אך נראה לי דלא דמי דהתם הוי ספק ספיקא שמא סרקה מאחר שבקשה מסרק מאשה אחרת ואם תמצי לומר לא סרקה שמא הלכה כרמב"ן מה שאין כן הכא שבודאי לא סרקה וצריך עיון".
 2. ערה"ש (סעי' ו') – "הרי שלא הצריך לעיכובא סריקה גם בראש ולכן אף שהחמירו כדעת רש"י דווקא במסרק לא ראו להחמיר רק בראש ולא בשארי מקומות שיש שיער".
 3. שערי טוהר (שער י"ט ס"ק א') – "בשעה"ד כשאין לה מסרק תוכל לסמוך על הפספוס שמפספסת שערה בידיה היטב רק אז צריכה לדקדק ולעיין היטב שלא ישאר שום שערות דבוקות זב"ז, וכמ"ש הש"ך בס"ק א' בשם הרמב"ן וז"ל וסורקת אותן או מפספסת בידיה יפה יפה עכ"ל, **דמשמע דפספוס מהני** רק דאם אפשר לסרק טוב יותר דאז א"צ לעיין על הפספוס יפה".
 4. משפטי עוזיאל (כרך ב' יו"ד סי' ל"ג) – "ופספוס כזה שהוא דומה למסרק אסור בשבת, וראיה לדבר מדגרסינן בגמ': הלכתא אשה חופפת ביום וטובלת בלילה. והלכתא אשה לא תחוף אלא בלילה, קשיא הלכתא אהלכתא, לא קשיא הא דאפשר הא דלא אפשר. ופרש"י: הא דלא אפשר כגון מוצאי שבת לא תחוף אלא בלילה. וכן פירש בשאלתות הא דלא אפשר כגון שליל טבילתה יום טוב או שבתא תחוף ביום שלפני הטבילה (נדה סח תד"ה כך) ודין זה פסקו מרן ז"ל להלכה וז"ל: חל טבילתה במוצאי שבת שאי אפשר לחוף מבעוד יום, תחוף בליל טבילתה (יו"ד סי' קצ"ט סעיף ד'). והשתא אם איתא דהרמב"ן והרשב"א ס"ל דפספוס קל סגי למה נתיר לה לחוף בליל טבילתה או מע"ש. תפספס ביום השבת סמוך לטבילתה כדינו. מכאן ראייה מכרעת דחפיה דטבילה שצריכה להיות פספוס יפה יפה אפילו אם הוא נעשה בידיה אסור, כדין מסרק ... ועל כל פנים כל הפוסקים הטור [בריש הסימן], והשו"ע [ס"ק א - ב] והים של שלמה [דף ע"א תקנה ט] והגר"א בהגהותיו (סי' קצ"ט ס"ק ב) כתבו דחפית שער הראש היא במסרק ואין לסמוך על דעת המקילין בפספוס לדידן שקבלנו הוראותיהם, ויפה כוון מעכ"ת להלכה במסקנתו **שאיין להקל לחוף על ידי פספוס ...**".
 5. מראי מקומות – **חבלים בנעמים** (ח"א יו"ד סי' נ"ח אות ב', לשונו מובא לקמן), **הגריש"א** זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ח הע' י"ח), **נטעי גבריאל** (ח"ג פרק ז' סעי' ז'), **ט"ו וש"ך השלם** (שפ"ח ס"ק א').
- (א) **אם שכחה לסרוק שערה בליל טבילתה שחל בליל שבת:** אם ישראל שרי לפספס בידיה במקום סריקה, ואם יכולה לעשות ע"י עכו"ם - עי' לקמן.

ג. מראי מקומות.

1. **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (מכתב במייל) -

Question: Is there a need to specifically use a comb when brushing hair before going to the mikvah or can it be a brush with individual bristles (i.e. not a Shabbos style brush)?

R' Y. Berkovits wrote: Minhag Yisrael is to use a comb. The lashon of the rishonim is מסרק.

ג] חפיפה לגברים - ב"ק (דף פב): "עשרה תקנות תיקן עזרא ... ושתהא אשה חופפת וטובלת".

א. תקנה רק לנשים.

1. ס' **האשכול** (סי' ס"ד) – "דהתם בגברא איירי שטבל לאכול תרומה ולית בי' חפיפה דלא תקן עזרא רק לנשים נדות כדאי בירושלמי".
2. **לחם ושמלה** (שמלה ס"ק ט"ו) – "י"ל דלא תיקן אלא לנשים ולא לאנשים, אי משום דנשים קפדי טפי, אי משום טעם אחר".
3. **אדר"ת** (תשובה מיראה הל' מקואות פרק ב' הל' ט"ו) – "ותק"ע הי' לנשים ע"כ נקט הל' חופפת וסורקת ראשה".
4. **חשק שלמה** (ב"ק דף פב.) – "תיקן חפיפה דוקא בנשים ולא גם לאנשים ... י"ל משום דיהיה רוב שערות מלוכלך או קשור זה לא שכיח למיחש כל כך, וליכא חששא רק על מיעוט, **וסתם איש אין דרכו להקפיד** בזה והו"ל מיעוטו שאינו מקפיד ... ועוד י"ל דאפשר דבעת שתיקן תקנה זו עדיין לא נבנה בית שני ולא עלה מבבל ועדיין לא היו עוסקין בטהרות, ולא היה נוהג טבילה אז כי אם באשה לבעלה כמו האידנא".
5. מראי מקומות – **אנציקלופדיה תלמודית** (כרך ט"ז ערך חפיפה טור תמ"א הע' כ', לשונו מובא לקמן).
6. הו"ד **במנחת יצחק** (ח"ו סי' פ"ח) – "א' בענין מי שנזהר בטבילת עזרא ושואי עליו כחובה, אם צריך להסיר השיניים הזרים בשעת טבילה. חידוש שלא הביא הגה"צ הנ"ל, מב' תשובות שבתשו' מאמר מרדכי (סי' א' וב') שביאר שם, והורה הלכה למעשה, דאין חציצה פוסלת בטבילת עזרא, והובא בשע"ת (סי' פ"ח), והביא שם ג"כ לראי' ממה דחזינן דלא נהגו הטובלים לקרי בחפיפה, ואף דבשאר תקנות לא אמרינן ליחזי היכא נהגו, מ"מ טבילת קרי שהוא דבר הרגיל בכל יום, אמרינן ליחזי היכא נהגו עיין שם, וכוון מעצמו לזה הגה"צ במכתבו שם, שכתב וז"ל ופוק חזי מאי עמא דבר דלא שמענו מחסידים ואנשי מעשה שיהא מקפידין לסרוק שער זקנם קודם טבילת עזרא וכו' עכ"ל, אמנם אם באנו לדין י"ל דאין ראי' מזה, עפ"י שהעיר בספר התרומה (ה' נדה) דלמה תיקן עזרא (ב"ק פ"ב) חפיפה דוקא בנשים ולא גם לאנשים הטובלין לתרומה וקדשים, ות' דאנשים רגילי בטבילה מצד דאוכלין תרומה וקדשים ולא שכיח חציצה בהו, והביא ראי' מירושלמי (פסחים פ"ב ה"ז), וראיתי בהגהת חשק שלמה (פסחים) שם, דהעיר דאדרבה בירושלמי משמע שם דוקא כהנים רגילי בטבילה, ות' הוא די"ל משום דרוב שערות מלוכלך או קשור זה לא שכיח, וליכא חששא רק על מיעוט וסתם איש אין דרכו להקפיד בזה, והו"ל מיעוטו שאינו מקפיד, ודומה לזה תנן (במקואות פ"ט משנה ג') דקלקי הראש ובית השחי באיש אינו חוצץ ובאשה חוצץ עיין שם".
6. מראי מקומות – **אור שמח** (הל' איס"ב פרק ד' הל' ח', לשונו מובא לעיל).

ב. חפיפה בשביל טומאת קרי, טבילת עזרא.

1. מיקל.

(א) ס' האשכול (ריש הל' תפילה, עמ' א'), הו"ד בה"ל (סוף סי' פ"ח) – "וחזי לן דבעל קרי הטובל אין צריך חפיפה כבשאר טבילות דאין חציצה פוסלת בטבילה זו אם לא חציצה ברוב הגוף דהוי כאילו לא טבל כלל".

(1) קשה: לכאורה תקנת עזרא היה לפני הדין של מיעוט ומקפיד. ועדיין מתקן עזרא שמא יש חציצה ברוב הגוף. וצ"ע.
(ב) מאמר מרדכי (האלברשטאט, סי' א', סי' ב'), הו"ד בשע"ת (או"ח סי' פ"ח) – "א"ו אינו חוצץ. ועוד דא"כ הוא לבעי נמי חפיפ' והא חזינן דלא נהגו הטובלים לקרי בחפיפה ומינייהו חזינן דלא בעי חפיפה ואף דבשאר תקנות ל"א ליחזי היכי נהגו מ"מ טבילות קרי שהוא דבר הרגיל בכל יום אמרי' לחזי היכי נהגו ... ועוד יש להוכיח דלא בעי חפיפה למאי דפריך בגמ' דנדה בפ' התינוקות למ"ד דבעי סמוך לחפיפ' טביל' תמה על עצמך היאך נדה חופפת ביום וטובלת בלילה ופרש"י בקושי התירו לחפיפה ביום לטבילת בלילה משמע דוקא חפיפ' ביום וטבילה בלילה שרי ולא יותר וא"כ תקשה היאך עזרא גופי' תיקן טבילה לב"ק ותיקן שיהא אוכלי' שום בע"ש משום עונה של ת"ח והיאך יתוקן סמוך לחפיפ' טבילה א"ו דלא בעי חפיפה".
(ג) הו"ד במנחת יצחק (ח"ו סי' פ"ח) – לשונו מובא לעיל.

2. מחמיר.

(א) שערי תשובה (גאונים, סי' קע"ה) – "והמשמש מטתו אע"ג שהוא כבעל קרי בעל קרי כתיב בו ורחץ את כל בשרו וצריך כל גופו ו**אפי' חפיפה בעי**. אבל משמש מטתו כיון שכתב ורחצו במים ולא כתיב את כל בשרו צריך מאבנטו ולמטה ושפשוף יפה ואין צריך לרחוץ כל גופו".

(ב) הו"ד בס' המנהיג (דיני תפילה סוף עמ' קי"ג, סי' פ') – "ובתשובות הגאונים מצאתי וכן כתב רבינו משה זצ"ל בספר אהבה בפרק רביעי בהלכות תפלה, מנהג פשוט בשנער ובספרד שאין בעלי קרי מתפלל עד שירחוץ כל בשרו במים משום שנאמר הכון לקראת אלהיך ישראל, בד"א בבריא או חולה שבעל אבל חולה שראה קרי לאונסו פטור מן הרחיצה, ואין בזה מנהג וצ"ע למה תלה הדבר במנהג, ובעל קרי צריך לרחוץ כל גופו, וצריך חפיפה דכתית ביה ורחץ במים את כל בשרו, אבל משמש דכתיב ביה ורחצו במים דיי לו לרחוץ ולשפושף מאבנטו ולמטה".

3. מראי מקומות – הר"ג אקסלרוד (פעמי יעקב גליון ס"ט עמ' מ"ה).

(א) תהלה לדוד (או"ח סי' פ"ח אות ב', לשונו מובא לקמן) – "ועכ"פ נראה שאותן הנוהגין בטבילה זו. כיון דמורגלין בטבילה. דמי לטבילת כהנות דאין בהן חפיפה כמ"ש הירושלמי".

(ב) אנציקלופדיה תלמודית (כרך ט"ז ערך חפיפה טור תמ"א הע' כ"א) – "ועי' האשכול (אוירבך) סי' א, בבע"ק הטובל לדברי תורה שא"צ חפיפה, לפי שאין חציצה במיעוט הגוף פוסלת טבילתו, (ע"ע בע"ק ציון רנ"ח), והאריך בזה בשו"ת מאמר מרדכי להר"מ מדיסלדורף (ברונא תקע"ט), והובא בקיצור בשע"ת או"ח סי' פח".

ג. חפיפה בשביל טבילת ערב יום כיפור.

1. מחמיר.

(א) ס' תניא (סי' ע"ח) – "בערב יום הכפורים צריך אדם לטהר את עצמו ולרחות בחמין. ולחוף ולטבול ... וטובלין כדרך כל חייבי טבילות. ומברכין ברכת הטבילה קודם שיכנס למקוה".

(ב) הו"ד בא"ר (סי' תר"ו ס"ק י"ד) – "ואף על פי שנהגו וכו'. קשה הא כתב הש"ך ביו"ד סי' שפ"א [סק"א] דאין המנהג אלא בחמין אבל בצונן מותר אחר ז'. ויש לומר דקמשמע לן הכא דאף במקום שאי אפשר לטבול אלא בחמין נמי שרי. ויותר נראה דקאי על רחיצה בחמין שקודם טבילה משום חציצה. וכ"כ בספר תניא [סי' עח] צריך לרחוץ בחמין ולחוף ולטבול וכו'. אלא דיש לדחות דס"ל טבילת ערב יום כפור חיובא, שהרי פסק [שם] דצריך לברך. מכל מקום יש להחמיר. וכ"מ בשל"ה [שם ד"ה וזה לשון] זה לשונו, וטוב לטהר ולגלח צפרנים כמו אשה לבעלה".

(ג) שבלי הלקט (סי' ש"י) – "וצריכין לטהר עצמן ולחוף ולטבול בערב יום הכפורים בשבע או בח' שעות וחופפין וטובלין כדרך כל חייבי טבילות".

(ד) מטה אפרים (סי' תר"ו סעי' ח') – "ויש לדקדק בחציצה יותר מבשאר טבילות שטובלים הזכרים בכל ימות השנה שאין מדקדקין בה כל כך ולכן טרם שנכנס לבית המרחץ יטול צפרניו ... וגם יחצוץ שיניו שלא יהיה בין השינים דבר חוצץ ויכנס למרחץ וירחץ עצמו במים חמים שיהא גופו נקי ויסרוק שערותיו במסרק".

(ה) פסקי תשובות (סי' תר"ו אות ו') – "ערב יום הכיפורים שהיא יותר חיוב מסתם טבילת בע"ק בשאר ימות השנה נוהגים ליזהר מחציצה, ולכן יש לגזור קודם הטבילה צפרני ידיו ורגליו ויחצוץ שיניו שלא יהיה דבר חוצץ בין השיניים וירחוץ גופו בחמים מכל שינוף ויסרוק שערותיו במסרק ואח"כ יטבול".

2. מיקל.

(א) עי' תהלה לדוד (או"ח סי' פ"ח אות ב') – "ולכאורה משמע דצריך חפיפה. והא"ר בס' תר"ו ס"ק י"ד הביא מדברי התניא דהוצרך חפיפה בעיו"כ. וכתב דאזיל לטעמא דס"ל דמברכין על טבילת עיו"כ. אבל מצאתי במנהיג סי' פ' כתב ב"ק צריך לרחוץ כל גופו וצריך חפיפה ... ולא ראיתי נוהגין כן. ובאמת הא דמשמע מדברי התוס' בחולין דף י' ע"א ד"ה עד דלכל חייבי טבילות תיקן עזרא חפיפה וגם בזכרים. לא ידעתי מהיכן למדו ד"ז. דהא ושתהי' נדה חופפת קאמרינן. ולא זב ומצורע ושאר חייבי טבילות. ומ"ש התוס' בשם הירושלמי דכהנים אין בהם חפיפה משום שטובלין תמיד. משמע דבישראלים אף בזכרים שייך חפיפה. אבל באמת בירושלמי גופה איתא כהנות אינן חופפות. ולא קאי על זכרים. ועיין סוף יומא בהא דלערב ישפושף ובתוס' ישנים שם. ובדברי הרמב"ם ז"ל לא מצאתי שיזכיר דיני חפיפה לשאר חייבי טבילות רק בחוצץ כתב דשוין. ועכ"פ נראה שאותן הנוהגין בטבילה זו. כיון דמורגלין בטבילה. דמי לטבילת כהנות דאין בהן חפיפה כמ"ש הירושלמי".

3. מראי מקומות.

א) אנציקלופדיה תלמודית (כרך ט"ז ערך חפיפה טור תמ"א) – "ונסתפקו אחרונים בטובל בערב יום הכפורים משום מנהג אם צריך לחפוף כחייבי טבילות. אותה שאמרו: הרואה קרי ביום הכפורים יורד וטובל ומבערב ישפוף, יש ראשונים שפירשו שכל אדם ישפוף עצמו במים חמים ערב יום הכפורים, שלא יהא בו דבר חוצץ, כדי שאם יראה קרי למחר יוכל לטבול, וצריך לשפוף כל גופו לסוברים שתיקנו חפיפה בכל הגוף".

ד. מראי מקומות – אדר"ת (תשובה מיראה הל' מקואות פרק ב' הל' ט"ו), שורת הדין (כרך ט"ז עמ' שע"ח).

1. תוס' (חולין דף י. ד"ה עד) – "יש להעמיד הך דשמעתין ככהנים דאין בהן חפיפה משום שטובלין תמיד".
א) עי' תהלה לדוד (או"ח סי' פ"ח אות ב'), לשונו מובא לעיל.

2. ס' התרומה (סי' ק"ב) – "והא דאמרינן פרק קמא דחולין (י' ע"ב) טבל ועלה ונמצא דבר חוצץ לא עלתה לו טבילה עד שיאמר ברי לי שלא היתה בשעת טבילה התם מיירי כשלא טבלה סמוך לחפיפה אי נמי התם לטהרות דמחמיר והכא לבעלה אי נמי התם לטהרות ומיירי בלא חפף כלל לכך צריך ברי לי דלעוסקי טהרות לא הצריכו לעשות חפיפה רק לעיוני כדאיתא בירושלמי פרק כל שעה נדה חופפת וטובלת כהנת אינה חופפת לפי שרגילה ותדירה בטבילה לא הצריכו חפיפה. נדה כהנת חופפת שלא תחלוק בין נדה לנדה".

א) עי' חשק שלמה (ב"ק דף פב.).

3. או"ז (סי' סס"א) – "שר' חננאל ואמרי לה ר' יצחק בר שמואל זצ"ל מוקי לה להיא דשחיטת חולין בטובל לתרומה דלא אצרכוהו רבנן חפיפה והכא איירי רבא באשה לבעלה דחמירא והצריכוהו רבנן חפיפה. ואע"ג דלא נהירא האי שינויא דאשכחן פ"ק דנדה דאחמור רבנן בבדיקה לטהרות טפי מבעלה".

4. רוקח (סי' שע"ט) – "לטהרות לא הצריכו חפיפה וסגי בעיוני בעלמא דגרסינן בירושל' בפרק כל שעה נדה חופפת וטובלת פי' כהנת האוכלת בתרומה והאוכלת על טהרת תרומה נדה והיא כהנת חופפת וטובלת שלא תחלוק בין נדה לנדה בפרק השוחט".

5. כל בו (סי' פ"ו) – "ואחד הנדה ואחד שאר הטמאין שיש בראשן שער תקנת עזרא היא שתהא האשה חופפת ראשה ואחר כך תטבול".

א) מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (כרך ט"ז ערך חפיפה טור תמ"א הע' כ', לשונו מובא לקמן), נזר התורה (ח"י עמ' עמ' קמ"ב).

6. שם יוסף (הל' מקואות פרק ב' הל' ט"ז) – "ומ"ש רבינו עוד בדין זה דליטבול מיד תכף לחפיפה הרי זה משובח. נראה ודאי דה"ה שיש לו שערות שהדין כן דצריך לכתחילה לסמוך טבילה לחפיפה דומה למ"ש רבינו בסוף הל' ט"ו לענין חציצה דאחד האיש ואחד האשה שוין יעו"ש ועל כרחק הא דקאמר נמי בב"ק דף פ"ב דהתקין עזרא שתהא אשה חופפת יעו"ש וה"ה נמי לאיש דמאי שנא ואדרבא לפעמים יש חומר באיש מן האשה כמ"ש רבינו בסוף הל' כ"ב בטבילת הגר וכן לענין טהרות חמיר יותר מטבילת נידה לבעלה כמו שכתב בהל' כ"ב יעויין שם".

7. פתחא זוטא (מהד"ת ס"ק ב') – "וילע"ע בזה".

8. אנציקלופדיה תלמודית (כרך ט"ז ערך חפיפה טור תמ"א, הע' כ') – "תקנת עזרא של חפיפה, יש מהראשונים שכתבו שלא באשה נדה בלבד אמורה, אלא אף בכל חייבי טבילות, שחופפים וטובלים. [שבה"ל סי' שי; כלבו סי' פו, וכן נקטו בתוס' חולין י א ד"ה עד ורמב"ן שם וסה"ת סי' קב ועוד. ותמוה מש"כ בהג' חשק שלמה ב"ק פב א שבאנשים לא תיקנו חפיפה כיון שאין דרכם להקפיד על חציצת מיעוט] ... ויש מהראשונים שכתבו שלא תיקנו חפיפה אלא בנדה הטובלת להטהר לבעלה, מחמת חומרתה, אבל לא בטובלת לתרומה. בירושלמי אמר ר' זכריה: נדה חופפת וסורקת, כהנת - האוכלת תרומה, והאוכלת חולין על טהרת תרומה - אינה חופפת וסורקת, לפי שהיא טובלת כל יום לתרומה, משום מעלה, וכיון שתדירה בטבילה לא החמירו עליה שתחפוף, ודי לה בעיון ובבדיקת גופה, ומטעם זה לא הצריכו חפיפה לטבילת העוסקים בטהרות אלא עיון בלבד. נדה שהיא כהנת, אמר ר' זכריה: חופפת וסורקת, שלא תחלוק בין נדה לנדה. אמר ר' גמליאל ברבי אינינוא: נדה שהיא מפסקת - מלטבול - כל שבעה, חופפת וסורקת, כהנת שטובלת בכל יום, אינה חופפת וסורקת. יש מפרשים שר' גמליאל בא לתת טעם לחילוק שבין כהנת לנדה, ויש מפרשים דבריו בנדה כהנת, וסובר שהטעם שחופפת אינו משום שלא תחלוק בין נדה לנדה, אלא שכיון שמפסקת מלטבול כל שבעת ימי נדותה צריכה חפיפה, ודוקא נדה שטמאה שבעה, אבל כהנת שומרת יום כנגד יום שטובלת למחרת ראייתה, שצריכה חפיפה, הרי זה משום שלא תחלוק בין נדה לנדה. יש מן הראשונים שכתבו בשם הירושלמי שלא הצריכו חפיפה אלא לנדה שאינה כהנת, אבל לא לכהנות העוסקות בטהרות".

ד] ספק דרבנן.

א. טעמים שלא אמרינן ספק דרבנן לקולא.

1. יש חזקת איסור - עי' לקמן.
2. הוי דבר שיש לו מתירין - עי' לקמן.
3. תחלת תקנתם היה בבדיקה על הספק - עי' לקמן.
4. שהוא איסור דרבנן שחכמים חששו לאיסור דאורייתא - עי' לקמן.
5. אין עושין ספק דרבנן לכתחילה - עי' סי' ק"י כללי ספק דרבנן, לשיטות ומראי מקומות.
6. אין לעשות ספק דרבנן בזמן הזה - עי' סי' ק"י כללי ס"ס להש"ך כלל ל"ו, לשיטות ומראי מקומות.
7. גלגול דאורייתא - עי' לקמן.

ב. מצד חזקת איסור.

1. מחמיר – נוב"ק (יו"ד סי' נ"ג, "שאם היה ברור לה שעיינה רק מסופקת אם סרקה הנה החפיפה היא מדרבנן מתקנת עזרא כמ"ש שם בב"ק וספיקא דרבנן לקולא אלא שלדעת הש"ך דבחזקת איסור לא אמרינן ס"ס לקולא כמבואר בכללי הס"ס אות כ"ז א"כ מינה דגם ספק דרבנן לא אמרינן לקולא דכך הוא ספק אחד בדרבנן כמו ס"ס באיסור דאורייתא. וכ"מ בט"ז ביו"ד סימן ס"ט ס"ק כ"ד דבחזקת איסור לא אמרינן ספק דרבנן להקל"), סד"ט (סוף סי' קצ"ט, עי' סי' קצ"ח ס"ק ל"ט), פת"ת (ס"ק ב', סי' קצ"ח ס"ק ט"ו, לשונו מובא לקמן).
2. עי' סי' ק"י כללי ס"ס כלל כ', לשיטות ומראי מקומות.

ג. מצד דבר שיש לו מתירין.

1. מחמיר – נוב"ק (יו"ד סי' נ"ג, "לדעת החולקים על הרשב"א דגם אם ההיתר לא אתי ממילא ע"י זמן אלא שצריך לעשות מעשה לההיתר מקרי ג"כ דבר שיש לו מתירין וכמבואר ביו"ד סי' ק"ב סעיף ג' ועיין בש"ך ס"ק ח'. פשיטא דכאן מקרי דשיל"מ שהרי יש לה היתר ע"י חפיפה וטבילה מחדש ובדבר שיל"מ אפילו בדרבנן לא אמרינן ספק דרבנן לקולא וכמ"ש רב אשי בריש ביצה דף ד' ע"א. ולהפסד מועט של הפסד עצים להחם חמין לא חיישינן דהרי גם להגעיל כלי צריך הפסד עצים להחם רותחין ואף ע"פ כן מקרי דבר שיל"מ. וכמ"ש ביוורה דעה סימן ק"ב שם בש"ך ס"ק הנ"ל"), הו"ד בפת"ת (ס"ק ב').
2. קשה – יהודה יעלה (ח"ב חו"מ סי' רנ"ד אות א' סוף ד"ה איברא, "ומה שכתבת דמ' דשיל"מ אין להחמיר בזה עפ"י סברת הצ"ח בכ"מ גבי הנאה או טלטול ל"ש לומר עד שתאכלנו באיסור כו', בזה יפה כוונת לסברת הנוב"י עצמו במהד"ת הא"ע סי' ל"ח עש"ה ותמצא נחת"), עי' בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ב, "ואף אם תדחה טבילתה לזמן אחר לא הוי דשיל"מ כמ"ש בתשו' נו"ב מה"ת חאה"ע סי' ל"ח דלענין בעילה ל"ש לומר שיל"מ דיוכל לבעול למחר כיון שאפשר לבעול היום וגם אח"כ משא"כ לענין אכילה ע"ש ובתשו' במק"א הבאתי ראיות לדבריו וכן מוכרח מכל הדינים דתלינן בכתמים משום דהוי סד"ר ול"א דהוי דשיל"מ").
3. י"ל שהנו"ב סבר ששהיה מועטת [עי' סי' ק"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות] הוי דשיל"מ. וכן מוכח מהפת"ת (ס"ק ב', ונחלת צבי על רמ"א סי' קפ"ז סעי' ה'). א"נ י"ל, בידו עכשיו. א"נ, לא אבד הביאה.
- (א) מהרש"ם (ח"ד סי' מ"ח) – "ד' הצ"ח ... ולא עוד אלא שהנוב"י בעצמו במהד"ק חיו"ד סימן נ"ג כ' להיפך ע"ש לענין ספק חפפה וכ' דהוי דשיל"מ דתוכל לטבול שנית ע"ש".
- מהרש"ם (הוספה לח"ב סי' ע"ר) – "ועי' נו"ב מה"ק חיו"ד סי' נ"ג ורמז אליו בפת"ש סי' קצ"ט ס"ק ב' שהחמיר בספק אם סרקה השערות אף דהוי סד"ר משום דאיתחזיק איסורא ועוד דהוי דשיל"מ ונ"ל דמ"ש משום דשיל"מ **היינו אם יכולה לחזור ולטבול באותה לילה** דאל"כ דמי לטלטול דל"ש דין דשיל"מ כמ"ש הפ"י וצ"ח בביצה (דף כ"ד ע"ב) ועי' תשו' נו"ב מ"ת הא"ח סי' ע"ד באמצע התשו' ובשו"ת אמרי אש הא"ח סי' ל"ז ובטעה"מ פ"א מיו"ט ושו"ת ספר יהושע בפו"כ סי' ת"ט ועי' תשו' נו"ב מ"ת א"ע סי' ל"ח שכתב להדיא דלענין מינקת שיהי' לה היתר אחר זמן לא הוי דשיל"מ כמו בטלטול דהא יכול לבעול היום ומחר ע"ש וה"נ בזה".
- (ב) דעת תורה (יו"ד סי' קצ"ט על סעי' א') – "עי' פ"ת סק"ב ... והיינו אם יכולה לטבול בלילה זו, דאל"כ דמי לטלטול מוקצה שאין אומרים בזה דשיל"מ וכו', שהרי כל הטעם דשיל"מ אינו בטל הוא רק באכילה שיאכל פ"א לכן אמרינן עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, משא"כ בטלטול, דיכול לטלטל גם היום ולמחר, לא שייך בזה דשיל"מ וכו', כ"כ הצ"ח בפסחים נ"ג ב' ע"ש]. וכה"ג כתב הנו"ב מהד"ת אה"ע"ז סי' ל"ח דלענין בעילה לא שייך דשיל"מ".
- (ג) הגר"מ הלבשרשטאם צ"ל (ויהי בנסוע עמ' שכ"א) – "שבכאן אפילו לדברי הצ"ח אין להתיר, דרק אם הי' צריך להמתין עוד יום או עכ"פ כמה שעות הי' שייך לומר לדברי הצ"ח שאינו דשיל"מ דהא יכול להשתמש בהם עכשיו, ולאחר כמה שעות עוד הפעם, ונמצא שאם ימתין עד למחר או אפילו לכמה שעות יחסר לו השתמשות שרצה להשתמש עכשיו וההשתמשות שיעשה בהם אחר כמה שעות הוא השתמשות אחרת שהי' משתמש בהם, אבל אם יכול לילך להטבילם תיכף א"כ לא חסר לו שום השתמשות דמה שרוצה להשתמש בו עכשיו ימתין קצת ויעשה אותו ההשתמשות, ובזה מודה הצ"ח דהוה דבר שיש לו מתירין. וראי' לזה ממה שכתב המחבר בסימן ק"ב ס"ג שהבאתי לעיל שאם נתערב כלי שצריך להגעילו ... ובזה מובן מה שפסק הנוב"י הנ"ל באשה שאינה זוכרת אם סרקה קודם טבילתה או לא, דצריכה לסרוק ולטבול עוד הפעם דאע"פ דהוי ספיקא דרבנן וספיקא דרבנן לקולא, משום דהוי דשיל"מ, וספיקא דרבנן שיל"מ אסור, ולכאורה דברי הנוב"י הם סותרים למה שכתב בצ"ח הנ"ל שלשיטתו שם לא הוה דשיל"מ דהא נחסר לו מה שיכול לבוא עלי' עכשיו אבל לפי מה שכתבתי לק"מ משום דמה שרוצה לבוא עלי' עכשיו אינו מפסיד בזה דיעשה זאת לאחר שתטבול **ואם בדעתו לבעול ולשנות יכול לעשות זאת לאחר טבילתה** ואינו מפסיד כלום בהמתנתו. ושוב ראיתי במהרש"ם ... ושוב ראינו שכבר כתב כן מהרש"ם בעצמו לתרץ בדעת תורה יו"ד סי' קצ"ט".
4. עי' סי' ק"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ד. משום דתחלת תקנתם היה בבדיקה על הספק.

1. מחמיר.
- (א) סד"ט (סוף סי' קצ"ט) – "ולפי מה שכתב המגיד משנה בהלכות חמץ ומצה הביאו בית יוסף באורה חיים ריש סימן תל"ט וזה לשונו, והטעם דאף על גב דספק דרבנן הוא כיון שבדיקת חמץ תחלתה על הספק, החמירו בספיקו יותר משאר ספיקות של דבריהם, עכ"ל. והוא הדין הכי נמי כיון דבדיקת הגוף תחילתו על הספק החמירו בספיקו אפילו באיסור דרבנן".
- סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק ל"ט) – "ועיין מ"ש סעיף כ"ה ובס"ס קצ"ט דיש להחמיר כדעת הש"ך ולא מטעמיה".

(ב) עי' מ"ב (סי' תל"ט ס"ק ב') – "מדסתם המחבר משמע דאפילו כבר ביטל החמץ דתו הוי בדיקה מדרבנן אפ"ה לא אמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא והטעם לזה משום דתחלת תקנתם היה בבדיקה על הספק לכן החמירו בספיקו יותר משאר ספיקות של דבריהם".

ה. שהוא איסור דרבנן שחכמים חששו לאיסור דאורייתא.

1. מראי מקומות – בדה"ש (סי' ק"י כללי ס"ס סעי' י"ח בי' ד"ה גבינה, עמ' רל"ב, "וכשיטת הפר"ח משמע נמי בנוב"י סימן נ"ג ... והרי תקנת חפיה היא דלא ליתי לידי חציצה ועיקר חציצה הרי הוא מן התורה").
2. עי' סי' ק"י כללי ס"ס כלל י"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ו. גלגול דאורייתא.

1. י"ל, לא היה בזה שום ספק בשל תורה.
2. עי' סי' ק"י כללי ס"ס כלל כ', לשיטות ומראי מקומות.

ז. ספיקא דדינא באיסור דרבנן, כנגד חזקת איסור.

1. מיקל.
- (א) פמ"ג (סי' קס"א א"א ס"ק ז') – "ויש לראות מיעוט המקפיד דרבנן הוא והיה לן למיזל לקולא אף בטבילה וכ"ת אוקמיה אחזקה הא בורכא דבספיקא דדינא ל"ש אוקמיה אחזקה".
- (ב) מהרש"ם (הוספה לח"ב סי' ע"ר) – "וע' הפת"ש סקי"ב בשם תשו' ז"י שכתב ג"כ להקל בסד"ר והביא בשם השב"י שפסק להקל במיעוט המקפיד מה"ט ובפת"ש תמה דהא איתחזיק איסורא והמעיינן בשב"י שם ימצא דמירי בספק בעיא דלא איפשטא דהחזקה לא מכריע הדין כנודע".
- (ג) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ב) – לשונו מובא לקמן.
2. מחמיר.
- (א) סד"ט (סוף ס"ק ל"א) – "היכא דאפשר לטבול בקל ודאי דיש לחוש לדעת הרמב"ם אף שאינה אלא מיעוט החוצץ ואינו אלא מדרבנן, מצינו שהחמירו כמה פעמים בטבילה אפילו בספק איסור דרבנן וכמו שכתבתי לעיל בסימן קצ"ח וכן משמע בסימן זה, ואפשר הואיל דאיתחזק אסורא אמרינן העמד טמא על חזקתו דמחמרינן אפילו בספיקא דרבנן, והוא הדין בספיקא דפלוגתא".
- (ב) קרוך לדוד (או"ח סי' מ"ה ד"ה ומה) – "מצאתי בפמ"ג בא"א סי' קס"א ... בשם הכנה"ג ותב"ש משום דבשביל חזקה לא ישתנה הדין עיי"ש ולפענ"ד נראה דנהי דכ"כ בכנה"ג ותב"ש היינו דאין להקל בכה"ג מטעם חזקה לאיסורא אפילו בספיקא דדינא, ועי' בפנ"י בקו"א לכתובות שהעלה דאין להקל בגט משום ס"ס דפלוגתא הפוסקים דאיתחזיק איסורא דא"א אלמא דאף בכה"ג אזלינן בתר חזקה להחמיר ועי' בשד"ח מערכת גט סי' ל' אות ו' שפלפל בזה ולפענ"ד כמ"ש, ושוב מצאתי גם בשיע"ק".
3. עי' סי' ק"י כללי ס"ס כלל כ', לשיטות ומראי מקומות.

ח. צד להקל לגבי חפיה: סירכא נקט.

1. מיקל – עי' ט"ז (סי' ס"ט ס"ק כ"ד, או"ח סי' תכ"ב סוף ס"ק א'), "דבודאי עשתה האשה כדרכה ומלחה תחלה כעין ההיא דאמרינן גבי ק"ש טעה בוכתבתם והתחיל למען ירבו כו' א"צ לחזור דסירכיה נקיט"), נוב"ק (יו"ד סי' נ"ג, "אלא שיש לנו כאן היתר אחר דמסתמא קודם הטבילה נהגה כמו שרגילה תמיד לרחוץ ולחפוף וסירכא נקטה ואתאי וכמבואר שם ב"ד בט"ז סי' ס"ט").
2. יש לחלק אם יש עסק גדול – ש"ך (סי' ס"ט נקה"כ על הט"ז ס"ק כ"ד).
- (א) ערה"ש (סי' ס"ט סעי' ס"ב) – "י"ל להיפך דאם בודאי לא מלחה האיך היה עולה על דעתה להסתפק בזה אלא ודאי דענין הספק יכול להיות כגון שהיתה טרודה הרבה ולפי העלות על זכרונה פעם נדמה לה שמלחה ופעם נדמה לה שלא מלחה והאמת הוא כן שנצרך להתבונן באופן הספק ואם ספק גמור הוא יש לסמוך ולומר שודאי מלחה".
- (ב) פת"ת (ס"ק ב') – "נודע ביהודה ... ומשמע קצת דאף במסופקת אם עיינה ג"כ מותר מטעם זה ומ"צ"ע בכל זה אף בא"י אם סרקה לפי שבנה"כ שם השיג עליו דלא דמיא לק"ש ולא אמרינן שם סירכא נקיט ואתאי וה"נ כן הוא [מיהו י"ל דזה דמי למ"ש שם בסי' ס"ט ס"ק ט"ו בשם הגאון מהר"ש כ"ץ באשה שמלחה ושכחה אם מלחה צד השני שהתיר אפילו לדעת הנה"כ כו' ע"ש"].
3. עי' סי' ס"ט סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ה [דעת הש"ך, ועוד.

- א. רק לטהרות, ולא לבעלה: נדה (דף סז.), "ולית הלכתא ככל הני שמעתתא" – סי' קצ"ח סעי' ז', סעי' ח'.
1. ש"ך (סי' קצ"ח ס"ק י"ג) – "ועוד דמידי דרבנן הוא דד"ת אינו חוצץ אלא רובו ומקפיד עליו ובדרבנן הלך אחר המיקל".
2. שבות יעקב (ח"א סי' ס"ט) – "וז"ל ואם הוא טבח ומוכר שומן ויש דם ושומן על ידו מבעיא בפ"א דזבחים ... גם מ"ש עוד המ"א שם וז"ל ולא איפשטא ונ"ל דבטבילת נדה אזלינן לחומרא עכ"ל וזה אינו כיון דמיעוט שאינו מקפיד עליו חוצץ מטעם גזירה אטו רובו המקפיד עליו בדרבנן אזלינן לקולא עיין בש"כ בי"ד סי' קצ"ח ס"ק י"ג".
3. פת"ת (סי' קצ"ח ס"ק ט"ז) – "ועי' בתשו' זכרון יוסף חי"ד סי' י' שמסכים ג"כ להנהו"ב הנ"ל גם הביא מתשו' שב"י ח"א סי' ס"ט שכתב בפ"י דלענין מיעוט המקפיד אמרי' ספק דרבנן לקולא (וצריך עיון כעת דהא באיתחזק איסורא לא אמרי' ס' דרבנן כדלעיל ס"ס ק"י בדיני ס"ס אות כ' והכא איתחזק איסור דטומאת נדה וצ"ל דס"ל כדעת הפר"ח שהבאתי שם וכבר כתבתי שם דאין כן הלכה וכעת אין ס' הנ"ל לפני").

4. י"ל, סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק נ"ב) – "ומזה תפיסה על בעל שבות יעקב שכתב בסימן ס"ט על המגן אברהם [סימן קס"א ס"ק ז] שהבאתי לעיל [ס"ק לד] דסבירא ליה שאם הוא טבח ומוכר רבב ויש דם וחלב על גופו דחוצץ בטבילה, דזה אינו, דבדרבנן אזלינן לקולא, עיין בש"ך ביו"ד סימן קצ"ח ס"ק י"ג עכ"ל. וכמה רב גובריה, שהרמב"ם [מקואות ג, ז] לא רצה להקל כאן כדרכו בשאר מקומות דפסק בדבר הנשאר בתיקו בש"ס להקל, אם הוא באיסור דרבנן, והוא דלא כמו שכתב בבית יוסף באורח חיים סימן תל"ז [עמוד שלז ד"ה השוכר] בשם הגהות מיימוני בשם הגאונים, ודלא כהרי"ף לדעת הים של שלמה בפרק קמא דביצה סימן מ"ג דסבירא ליה כיון דקבעו בש"ס בתיקו אף באיסור דרבנן מחמירים. ועיין בספר מנחת יעקב בקונטרס הספקות מחודשים ט'. וכאן כתב הרמב"ם שהוא ספק וכמו שהבאתי לעיל [ס"ק לד] ולא פסק בסתם להקל משום דבטבילה החמירו בכמה דוכתי, והוא פסק בפשיטות להקל ואדמייתי ראייה מדברי הש"ך בס"ק י"ג הא מדברי הש"ך דכאן ראייה לדברי המגן אברהם, ובאמת אין סתירה לדברי הש"ך כאן ממה שכתב בס"ק י"ג, דשאני בהא דס"ק י"ג דבלאו הכי גדולי המורים סוברים להקל".
5. א"נ י"ל, מהרש"ם (הוספה לח"ב סי' ע"ר) – "וע' הפת"ש סקי"ב בשם תשו"י ז"י שכתב ג"כ להקל בסד"ר והביא בשם השב"י שפסק להקל במיעוט המקפיד מה"ט ובפת"ש תמה דהא איתחזיק איסורא והמעייין בשב"י שם ימצא דמירי בספק בעיא דלא איפשטא דהחזקה לא מכריע הדין כנודע".
6. וכן בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ב) – "שהפר"ח בא"ח סי' תצ"ז הכריח דל"א דשיל"מ ספיקו להחמיר אף בדרבנן רק בס' במציאות אבל לא בספק פלוגת' אלא שאפשר לומר ולחלק בזה כחילוק המל"מ הנ"ל דלענין דשיל"מ אף שהוא פלוגתא דרבנותא כיון שהספק תלוי במציאות אזלינן לחומרא ... ובזה א"ש נמי ליישב ד' הש"ך דהכא בס"ק ל"ג ממ"ש לעיל מזה בסקי"ג".

ב. לא בדיקה במיעוט: סי' קצ"ח סעי' כ"ה.

1. ש"ך (סי' קצ"ח ס"ק ל"ב) – "לבדיקת הגוף וחפיפת הראש דהתם בעינן ביאת מים ותלינן לחומרא".
2. סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק נ"א) – "יש להחמיר אפילו בספק דרבנן וכדמוכח הכא".

ג. לא בדיקה בבית הסתרים, ועסקה באותו המין.

1. ש"ך (סי' קצ"ח ס"ק ל"ג) – "ודעת הרוקח אינו כן שכ' בסימן שי"ט וז"ל מצאתי מעשה באשה שטבלה ונמצא בשר בין שיניה והצריכו טבילה אחרת מההוא עובדא דמייתי פ"ק דקדושין מעש' בשפחתו של רבי שטבלה ונמצא לה עצם בין שיני' והצריכה ר' טבילה אחרת ואפי' לא ידענן מתי נכנס בין שניה (קודם טבילה או) אחר טבילה הא אמרי' טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אע"פ שנתעסקה באותו המין כל היום כולו לא עלתה לה טבילה עכ"ל ויש להחמי".
2. סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק נ"ב) – "והש"ך כתב בשם הרוקח להחמיר ... ואף על פי שהוא ספיקא דרבנן, מכל מקום מצינו בכמה דברים שהחמירו בנדה אפילו בדיעבד ושלא מן הדין וכמו שאכתוב לקמן וכמו שכתב הש"ך לקמן ס"ק ל"ו".
3. בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' י"ב) – "שהפר"ח בא"ח סי' תצ"ז הכריח דל"א דשיל"מ ספיקו להחמיר אף בדרבנן רק בס' במציאות אבל לא בספק פלוגת' אלא שאפשר לומר ולחלק בזה כחילוק המל"מ הנ"ל דלענין דשיל"מ אף שהוא פלוגתא דרבנותא כיון שהספק תלוי במציאות אזלינן לחומרא ... ובזה א"ש נמי ליישב ד' הש"ך דהכא בס"ק ל"ג ממ"ש לעיל מזה בסקי"ג".

ד. אם הדיחה ידיה במים תחלה: סי' קצ"ח סעי' כ"ח.

1. ש"ך (סי' קצ"ח ס"ק ל"ו) – "ועוד דבכמה וכמה דברים מחמירים לענין נדה שלא מן הדין ואפילו דייעבד כ"ש הכא".
2. סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק נ"ב) – "ואף על פי שהוא ספיקא דרבנן, מכל מקום מצינו בכמה דברים שהחמירו בנדה אפילו בדיעבד ושלא מן הדין וכמו שאכתוב לקמן וכמו שכתב הש"ך לקמן ס"ק ל"ו".

ה. דעת הט"ז.

1. ט"ז (סי' קצ"ח ס"ק כ"א) – "ואפילו אם אין ידוע לה שלא היה שם טיט וצואה דמשמע מהגה' ש"ד ותשובת מהר"ם דלעיל שצריכה מדינא טבילה שנית היינו כל זמן שלא שמשה עם בעלה אבל לא אח"כ דהא אפילו אם היה שם צואה מדאורי' אינו חוצץ דרובו ומקפיד בעינן אלא דגזירה דרבנן היא במיעוט המקפיד כדאיתא ריש הסימן אם כן הוה כאן ספיקא דרבנן".
- א) סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק ל"ט) – "שהט"ז לשיטתיה אזיל דס"ל דכל ספיקא דרבנן להקל אפילו בדאיתחזק אסורה וכנראה מדבריו בסימן ס"ט ס"ק כ"ד אבל לפי מה שפסק הש"ך בסימן ק"י דהיכא דאיתחזק אסורא אפילו בספק דרבנן אזלינן להחמיר אם כן אין כאן מקום להקל".
- ב) סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק נ"א) – "דברי הט"ז בס"ק כ"א שהבאתי לעיל אינן מדוקדקים ...".
- ג) סד"ט (סוף ס"ק מ' ד"ה ולפי) – "שכתב הט"ז לעיל בסימן קצ"ח ס"ק (י"ט) [כ"א] ... ומה שכתב בט"ז להקל מטעם ספיקא דרבנן להקל, הא הוכחנו בדאיתחזק הטומאה לא אמרינן ספק דרבנן להקל. והט"ז גופיה הזר ביה כמו שכתב באורח חיים סימן ת"ט [ס"ק ו] דלא אמרינן ספק דרבנן להקל בדאיתחזק אסורא כמו שזכרתי לעיל [ד"ה ומכאן יש סעד]".

ו. דעת הסד"ט.

1. סד"ט (סוף ס"ק ל"א) – "היכא דאפשר לטבול בקל ודאי דיש לחוש לדעת הרמב"ם אף שאינה אלא מיעוט החוצץ ואינו אלא מדרבנן, מצינו שהחמירו כמה פעמים בטבילה אפילו בספק איסור דרבנן וכמו שכתבתי לעיל בסימן קצ"ח וכן משמע בסימן זה, ואפשר הואיל דאיתחזק אסורא אמרינן העמד טמא על חזקתו דמחמירין אפילו בספיקא דרבנן, והוא הדין בספיקא דפלוגתא".
2. סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק נ"ב ד"ה ומ"ש) – "כבר כתבתי שאין לדמות לענין טבילה לשאר ספיקא דרבנן דקיימא לן להקל, לפי דמצינו גבי טבילה שהחמירו בכמה ספקי דרבנן, ואפילו נתעסקה באותו המין אחר שטבלה, ואפילו ליכא אלא מיעוטא ואפילו הכי החמירו ואמרו דלא עלתה לה טבילה, ועיין הגהות מרדכי פרק החולץ".

ז. מראי מקומות – משנה אחרונה (מקואות פרק ט' סוף משנה ג'), פתחא זוטא (פתיחה לסי' קצ"ח אות ל"ו, אות מ"א, סי' קצ"ח ס"ק כ"ז), ששבה"ל (ס"ק ה'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ד הע' י"ז).

ו] ציורים.

א. ספק אם טבלה.

1. מחמיר – יהודה יעלה (ח"ב בהשמטות לח"א סי' רנ"ד אות א', "מיהא בנדון דנוב"י ושב"י ונדון שלך כבר התחילו בצרכי טבילתא בפועל גיחא כנ"ל, אבל עדיין צ"ע מנ"ל להקל עפ"י סבר' דסרכ' נקט ואתי גם בדאורי' דגבי פתח למען ירבו בגמ' התם לרוב הפוסקי' פרש' שניי' דרבנן, משא"כ בדאו' וכן משמע דעת הטו"ז ב"ד סי' ס"ט, ובתשו' נוב"י סי' נ"ג הנ"ל אין הכרע, די"ל רק אדסמיך ל"י בספק חפיפה דרבנן קאי מסקנתו אף דלחומרא דינו, אי משום אתחזק איסור אי משום דשיל"מ מ"מ סמכי' אסרכ' נקט כהטו"ז, אבל ספק עיינה בשערותיה או ספק טבלה דאוריית' ריש מילין דהנוב"י הנ"ל לא קאי עליו מסקנתו הנ"ל, שוב מצאתי בפמ"ג א"ח סי' ס"ז מסופק בזה והנאני, באופן שאיני מחליט כעת להקל נדון שאלתך עפ"י סברא זו כנ"ל"), ששבה"ל (סיכום אות ו'), "וכן בספק אם טבלה אע"פ שודאי חפפה תחזור ותטבול".
2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' תט"ז).

ב. ספק אם עיינה [בשערה].

1. מחמיר – פת"ת (ס"ק ב'), יהודה יעלה (ח"ב בהשמטות לח"א סי' רנ"ד אות א', לישונו מובא לעיל), טהרת ישראל (סעי' ז'), ששבה"ל (סיכום אות ו'), בדה"ש (ס"ק ק'), פרדס שמחה (ס"ק ו' אות ב'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תט"ז).
2. מראי מקומות – נוב"ק (יו"ד סי' נ"ג, עי' פת"ת ס"ק ב' שמסתפק בדעתו).
3. עיינה ברוב גופה, וספק על המיעוט.
 - א) מחמיר – סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק נ"א, סוף סי' קצ"ט, "שאף שעיינה ברוב הגוף ובמיעוט הגוף לא עיינה, לא עלתה לה טבילה").
 - ב) כמו ספק חפיפה – פרדס שמחה (ס"ק ו' אות ב'), "בעיינה ברוב גופה, וספק על המיעוט, אפשר להקל בעבר לילה".
 - ג) מראי מקומות – פתחא זוטא (סוף ס"ק ה'), טהרת ישראל (סעי' ט'), "יש להחמיר וצ"ע דיעבד בעבר לילה עם בעלה".
 - ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תי"ט, "וע' בט"ז ס' קצח סקכ"א, שמשמע שאינו לעיכובא אלא לעיין ברוב גופה. שע"י עיון ברוב גופה א"א לבא לידי איסור תורה. שאף אם יש בשאר גופה דבר החוצץ שמקפיד עליו, הוי מיעוט המקפיד שאינו אסור אלא מדרבנן. וא"כ הוא רק ספק דרבנן, ויש להתיר אם כבר נתתה עם בעלה. ושמעתי מרי"ב של' שלמעשה אין לסמוך ע"ז. וצריכה לעיין בכל גופה לעיכובא").

ג. ספק חפיפה.

1. מיקל – נוב"ק (יו"ד סי' נ"ג), בדה"ש (ס"ק ק'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תט"ז).
2. מחמיר – הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שמ"ח, "אשה שחזרה מהמקוה ומסתפקת אם עשתה חפיפה - צריכה לחזור ולטבול על אף שיודעת שלפני הטבילה עיינה בגופה ולא מצאה חציצה, משום שהיא בחזקת איסור והוי ספק דאורייתא [ולא אמרינן 'סירכא נקט', שהרי בכלה צעירה לא שייך לומר כן וממילא אמרינן לא פלוג]).
3. עבר הלילה, יש להקל – פרדס שמחה (ס"ק ו' אות ג', לישונו מובא לקמן).
4. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ב').

ד. ספק אם סרקה.

1. מיקל.

- א) שבות יעקב (ח"ב סי' ע"ה) – "בספק ודאי דאין להחמיר כיון דהוא רק מתקנת עזרא להרחק' בעלמא וכפרש"י ועוד יש סניף להתיר ממ"ש הט"ז ב"ד בסי' ס"ט ס"ק כ"ד וז"ל ועוד יש טעם להתירו דבודאי עשתה האשה כדרכה ומלחה תחילה כעין הא דאמרינן גבי ק"ש טעה בכתבתם סירכא נקט ואתי ע"ש אע"ג דבגוף הנדון דהתם אין דעתי מסכמת כמ"ש בספרי מנחת יעקב כלל א' ס"ק ט"ו ע"ש היינו משום דהתם אתחזק אסורא משא"כ בנדון שלפנינו גם איכא הרבה צדדים להקל ושאלה מסרק גם שאר צדדי התיר שכתבתי אין להחמיר".
 - ב) מסגרת השלחן (דין א') – "ש"י ... ונכון. ועכ"פ אם תרצה להחמיר על עצמה לחזור ולטבול אם לא שמשה תע"ב. ובסדרי טהרה כתב ...".
 - ג) יד דוד (אות ב').
 - ד) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה שמ"ט, אמנם עי' משמרת הטהרה פרק ט"ז סעי' י"א, סוף הע' כ"ט) – "אשה שיודעת שלפני הטבילה חפפה עצמה וגם עיינה בגופה ולא מצאה חציצה, אבל אינה זוכרת אם סירקה במסרק - אינה צריכה לחזור ולטבול על אף שעדיין לא נתתה עם בעלה, [כיון שסירוק במסרק חיובו מדרבנן וספק דרבנן לקולא]".
2. עבר הלילה יש להקל.
 - א) מלבושי טהרה (סעי' ד') – "שכחה אם סרקה עצמה קודם טבילה או לא אלא שיודע' שבקשה מאשה אחרת להשאל לה מסרק ושאלה לה ... בעבר עליה לילה אחת יש להקל".
 - ב) פתחא זוטא (ס"ק ג').
 - ג) טהרת ישראל (סעי' ו') – "והזכירה א"ע שבבית הטבילה שאלה ובקשה מאשה אחת מסרק ושאלה לה אך ששכחה אם סרקה עצמה קודם טבילה או לא ... בעבר עליה לילה אחת יש להקל".

- (ד) פרדס שמחה (ס"ק ו' אות ג') – "מסופקת אם חפפה או סירקה במסרק, לכתחלה יש להחמיר לטבול שנית, ובעבר לילה א"צ טבילה שנית".
3. לנתה עם בעלה יש להקל.
- (א) סד"ט (ס"ק ו') – "אם לא שמשה עדיין עם בעלה, אלא שנוכרת מיד אחר צאתה מבית הטבילה, ולא עבר עליה לילה אחת, יש להחמיר שתטבול שנית, אבל בעבר עליה לילה אחת שהיתה עם בעלה יחד, יש לסמוך על המחבר הנ"ל להקל מטעמים שכתב שם".
- (ב) מקור חיים (סוף ס"ק ה') – "בתשובת שכות יעקב ... אי נולד הספק קודם שימושה עם בעלה צריכה לטבול טבילה שנייה ולאחר שימושה עם בעלה יכולין לסמוך על היתר שלו".
- (ג) חכ"א (כלל ק"כ סעי' ג') – "ואם שכחה אם סרקה עצמה קודם טבילה או לא אלא שיודעת שביקשה מאשה אחרת להשאיל לה מסרק ושאלה לה אם לא שימשה עדיין ולא עבר עליה לילה אחת יש להחמיר שתטבול שנית אבל אם עבר עליה לילה אחת יש להקל דכיון דידיעה שחפפה עצמה ודרך הנשים לפספס בשערן בשעת חפיפה וליש פוסקים מהני כמו סריקה (סדרי טהרה בשם שבות יעקב ס"ק ו')".
- (ד) לבושי עז (ס"ק ה', תמצית אות ט').
4. מראי מקומות – לחו"ש (לחם ס"ק ג', "בשו"ת שבו"י ... ובסד"ט כתב ..."), הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ח הע' כ"א), טהרת הבית (ח"ג טבילה הע' י"ג ד"ה אשה שאחר, עמ' רס"ו), ששבה"ל (ס"ק ה' ד"ה ובפת"ש, סיכום אות ז', "אם ודאי עיינה וספק אם סרקה, יש להצריך לטבול שוב, ואם לקחה מסרק וגם ודאי חפפה מעט מהגוף, וספק אם סרקה, יש מקום להקל"), פתחי דעת (פרק י"ח סעי' ח').
- (א) שבה"ל (ח"ב סי' ק"א, ששבה"ל ס"ק ה' סוף ד"ה ובפת"ש, סיכום אות ח') – "ובענין אשה שספק לה אם סרקה במסרק עיין פ"ת בשם תשובת שבו"י ונו"ב, ועיין דרכ"ת מ"מ יראה פשוט דאם אמרה שהעבירה השערות בין אצבעותי' שיהיו מפורדות כדרך שהנשים עושים ואמרה שלא הרגשה כלום וגם הי' עיון, בכה"ג נראה בפשיטות להקל".

ז) מים - סעיף ב'.

נדה (דף סו:) – "ואמר אמירר משמיה דרבא: אשה לא תחוף אלא בחמין, אבל לא בצונן, ואפילו בחמי חמה. צונן מאי טעמא לא משום דקרירי, משרו מזיאי".

א. לא בצונן: הטעם.

1. משום שגורם שנשאר שם לכלוך.
- (א) רש"י (שם ד"ה דמשרו) – "משרו מזיא. מקשין את השערות ואין לכלוכן עובר".
2. משום שהמים קרים דרכן לסבך ולדבק השערות אלו באלו.
- (א) רמב"ם (הל' מקוואות פרק ב' הלכה י"ח) – "אלא בחמין ואפילו בחמי חמה מפני שהחמין משירין את השיע' ומסלסלין אותו, אבל הצוננין מקלקלין ומקבצין את השיער ומתקשר".
- (ב) טור (סעי' ב') – "לא תהיה במים קרים לפי שמסבכין השער אלא במים חמין".
3. נ"מ בין הטעמים: שתקדים חפיפת השער בחמין ואח"כ בצונן.
- (א) שערי טוהר (שער י"ט ס"ק א'), בדה"ש (ס"ק י"ט) – "אבל לא תקדים חפיפת השער בחמין לרחיצת גופה בצוננים שאז יש לחוש שהצוננים יסבכו שוב את השערות במקום שנוגעים בהן וכמו שכתב המחבר בסמוך שהמים קרים מסבכים את השערות".
4. מראי מקומות – אנציקלופדיה תלמודית (כרך ט"ז ערך חפיפה טור תמ"ח).
- (א) שבת (דף מא.) – "רחץ בחמין ולא נשתטף בצונן דומה לברזל שהכניסוהו לאור ולא הכניסוהו לצונן".

ב. חמין או פושרים.

1. אפילו פושרים.
- (א) רש"י (ס' ליקוטי הפרדס דף לג., פרדס הגדול סי' קנ"ז, שו"ת מעשה הגאונים סי' מ"ט) – "והשיב לגבי נידה שיזדמן לה לרחוץ קודם ת"ב מטומאתה מותרת לרחוץ על ידי פושרין וליטהר במי מקוה אם יזדמן לה גמי מותרת לרחוץ שהיא מתעסקת לטהר עצמה לבעלה משום פריה ורביה הקילו לה".
- (ב) רוקח (סי' שי"ב) – "שאלתי אם יזדמן לאשה נדה לרחוץ מטומאתה קודם ט' באב אם מותרת ברחיצה אם לא והשיב לגבי אשה נדה שיזדמן לרחוץ באלו ימים מטומאתה מותרת לרחוץ על ידי פושרין ולטהר במי מקוה אם מתעסקת לטהר עצמה לבעלה".
- (ג) שבולי הלקט (סוף סי' רס"ד) – "אשה נדה שיזדמן לה לרחוץ מטומאתה באלו הימים מותרת לרחוץ על ידי פושרין ולטהר בימי מקוה שהיא מתעסקת לטהר עצמה לבעלה ומשום פריה ורביה הקילו לה".
- (ד) חכ"א (כלל קכ"א סעי' א') – "שתרחץ ראשה במים חמים ואפילו בפושרין".
- (ה) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"א) – "תרחץ ראשה במים חמין, ואפילו בפושרין".
- (ו) שערי טוהר (שער י"ט ס"ק א') – "ופושרים ג"כ בכלל חמין כיון שאין קרים לא מסבכי השער".
- (ז) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות קנ"ג) – "שיש לעשותו במים פושרים".
- (ח) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א סי' קצ"ט) – "נראה לי דסגי בפושרין".
- (ט) טהרת הבית (ח"ג טבילה סעי' ב', סעי' ג') – "וכן במים פושרים מותר".
- (י) עי' יסוד הטהרה (פרק ז' הע' ב') – "במים חמים או לפחות במים פושרים".
- (יא) פרי טהרה (סעי' ג') – "וכן יכולה לרחוץ במים פושרים".

2. מחמיר.

- (א) ע"י מהר"ש ענגיל (ח"ז סי' קצ"ה) – "נהי דהחמירו חז"ל דבעי חפיפה בחמין שזה מסייע שלא ישאר עלי' דבר. אבל אם היא אנוסה עפ"י פקודת הרופאים, ואסור לה להכניס את עצמה לספק סכנה, א"כ תוכל לסמוך ארחיצה במים פושרים בכל מקומות שיש חשש לכלוך, ואשה אחרת תעיין בכל גופה שלא ימצא שם דבר חוצץ, ואז תוכל לסמוך ע"ז ולטבול במקוה כדת תוה"ק".
- (ב) מהר"ם בריסק (ח"ב סי' מ"ג ד"ה והן) – "מהרש"ק צ"ל דסגי בפושרין אף למקום השערות רק דאנן לא קיי"ל כן".
- (ג) ע"י שיח יצחק (סי' ת"כ) – "לענין רחיצת כל גופה שאינו רק ממנהגא, בוודאי שריא אם המים רק פושרים הם".
- (ד) קנין תורה בהלכה (ח"ג סי' ע"ב אות ד') – "ומכ"ז נראה דפושרין דינם כצונן ממש כד' הא"א ולא ראויין לחפיפה כלל".
3. בשעת הדחק.

(א) התעוררות תשובה (יו"ד סי' ק"א) – "ובגמ' חולין (מ"ו ע"ב) איתא בחמימי לא דכווצי, בקרירי לא דמטרשי, משמע אם אינם קרים שרי, אך לפי הנוסחא שהביא ב"י בשם ת"ה, מים חמין משום דקווצי ומים קרים לא משום דמטרשי, משמע דצריכה להיות חמין, ולא דיין אם אינם קרים. ובאמת צריך ביאור דמתחלה אמר דבעי מים חמין משמע דדוקא מים חמין, ואח"כ אמר בקרירי לא, משמע דקפידא שלא יהיו קרין, ויש ליישב דבתחלה בעי חמין, ובקריין אפילו בדיעבד מעכב. מ"מ גם לנוסחא [הנ"ל] י"ל דמודה אם המה חמין יותר מפושרין מיקרי חמין ... אבל בשעת הדחק בימות החורף, יש לסמוך להקל ולחזק השערות גם בהן, עד שיתקנו האמבטיות".

(ב) בדה"ש (ס"ק כ', בי' ד"ה לא, ע"י בי' ד"ה טבילה סוף עמ' ק"ו-א', ע"י ס"ק קי"ח) – "ונראה שיש להחמיר ... בשעת הדחק יש להקל לחזק בפושרים".

(ג) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות א') – "ובפושרים - לכתחילה לא תחזק, ובדיעבד או שאין מקוה אחרת - מהני בפושרים הנוטים לחמימות ואפילו אח"כ נזדמנו לה חמין א"צ".

(ד) מראה כהן (עמ' צ"ה אות ג') – "ובמקום הצורך יכולה להקל בפושרין".

(ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' של"ז).

(ו) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ט' סעי' ד').

4. מראי מקומות – מקור החיים (ס"ק י"א, "ועיין בתפ"צ ס"ק ג' שם כתבתי דאין להתיר לחזק בחמי חמה אלא בשעת הדחק שאי אפשר לה להיות מים חמין"), שערים מצויינים בהלכה (סי' ק"ס ס"ק א'), אוהל שרה (ח"ב פרק ב' הע' ד').

(א) מ"ב (סי' ר"ס ד"ה בחמין) – "ובפושרין יש לעיין כיון דבגמרא נזכר חמין ופושרין אין בכלל זה וכמו שהביא בשע"ת לקמן בסימן שכ"ו לענין איסור רחיצה בחמין בשם הנ"ב אך על ההיא דהנ"ב גופא יש לעיין הרבה וכמ"ש שם אבל בצונן בוודאי לא יצא בזה ידי המצוה".

5. הגדר של חמים ופושרים.

(א) תלוי בהמון עם – בדה"ש (ס"ק כ', "וכל שנקרא חם בפי העולם נראה שיש לחושבו כחמין").

(ב) חמימות הרוק – התעוררות תשובה (יו"ד סי' ק"א, "אינו מפורש עד כמה תהא חמה. והלא מצינו בגמ' פסחים (ל"ז ע"א), עיסה שנאפה בחמה פטור מחלה, חזינן דכח החמה לאפות עיסה. וי"ל דשיעור פושרין הוא כמים שעמדו אחר שאיבתן קצת בבית, וחם כמו רוק הוא בכלל פושרין, כדאיתא בפוסקים לגבי בדיקת הריאה עיין ב"י יו"ד (סוסי' ל"ו) ובש"ך (שם סק"ז), ובשו"ע הל' נדה (סי' קפ"ח ס"ד), לפ"ז י"ל כל שהוא חם יותר מפושרין אלו הוא בכלל חמין"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ה הע' מ"ז).

(ג) ע"י או"ח סי' שכ"ו סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. אם חפפה בנתר או במים קרים (או פושרין), וראתה שאין שערותיה קשורים ומסובכין.

1. אינה צריכה לחזור ולחזק ויכולה לטבול כך, אבל לא תסמוך על זה לחזק שוב בנתר ואהל ומים קרים.

(א) ש"ך (ס"ק ד') – "פירוש שרי פעם זה ...".

(ב) באר היטב (ס"ק ד').

(ג) חכ"א (כלל ק"כ סעי' ד') – "ואם חפפה בשאר דברים ובדקה וראתה בעצמה שאין שערות שלה קשורים ומסובכין מותרת לטבול טבילה זו על ידי חפיפה זו ואינה צריכה לחזור ולחזק אבל לא תסמוך על זה בשאר טבילות לחזק בדבר זה (סעיף ב' ובש"ך)".

(ד) לחם ושמלה (לחם ס"ק ט') – "פי' שרי פעם זה ... ש"ך".

(ה) מלבושי טהרה (סעי' ה').

(ו) טהרת ישראל (סעי' י"א) – "שרי פעם זה וא"צ לחזטר ולחזק ...".

(ז) ששבה"ל (סיכום אות ד', ע"י על הש"ך ס"ק ד') – "מותרת לטבול בפעם זו".

(ח) בדה"ש (ס"ק כ"ו, בדה"ש סעי' ב' בי' ד"ה וכל) – "ולע"ז נראה עיקר כדברי המקילים".

(ט) לבושי עז (ס"ק ב', תמצית אות ה') – "שרי לה לטבול אחר חפיפה זו ...".

2. צריכה לחזור ולחזק, ורק אם כבר טבלה אינה צריכה לטבול שנית.

(א) מקור חיים (ס"ק ט"ו) – "ומשמע מלשון הש"כ אפילו קודם טבילה אחר שתחזק בנתר וראתה שאין שערות שלה קשורים מקרי דעבד ואין צריך חפיפה אחרת קודם טבילה ולא נהירא אלא דוקא אחר הטבילה קרי דיעבד".

(ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ט"ו).

(ג) דברי מלביאל (ח"ד סי' ע"ד ד"ה עכ"פ) – "מ"ש המהרי"ק והובא בש"ע שאם חפפה בנתר ועיינה וראתה שלא נסבכו שערותיה שרי. נלע"ז הכוונה שכבר טבלה. דבלא"ה הלא אפשר שתחזק ותחזק עוד הפעם השערות והסתרים במים בלי נתר. ואם נתיר לה לטבול בלא זה מיקרי זה לכתחילה ולא דיעבד. ומה שחפפה קודם בנתר בוודאי אינו מזיק. דרק סמוך ממש לטבילה אסור

לחוף בנתר ואינך. וכ"נ עיקר דבלא"ה לא היה מיקל המהרי"ק מסברא בדבר המפורש בש"ס לאיסור. ואף דבש"ך סק"ד משמע שאם חפפה מותרת לטבול מ"מ לענד"נ כמש"ל. אף שלשון המהרי"ק ורמ"א משמע כהש"ך".

3. מראי מקומות – סד"ט (ס"ק ט', ס"ק כ"ח [ע"י בדה"ש סעי' ב' ב' ד"ה וכל]), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ח').

ד. דוד שמש.

1. מיקל – ששבה"ל (סיכום אות ב', "אפשר לחוף במים שהוחמו בחמה ודוד שמש"), טהרת הבית (ח"ג טבילה הע' ג', "נראה דלכ"ע אפשר להקל אף לכתחלה"), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ט' סעי' ח').

ת) לא תחוף לא בנתר ולא בחול.

א. נדה (סוף דף טו.) – "אמר רבא: אשה לא תחוף לא בנתר ולא בחול. בנתר משום דמקטף, ובחול משום דמסריך".

ב. זיי"ף, סבון.

1. כן נוהגין – ש"ך (ס"ק ג', "ומיהו משמע בנתר שאנו קורין בל"א זיי"ף מותרת לחוף שאינו מסתבך ואדרבה מנקה הזוהמא וכן משמע בפרישה לעיל ס' קל"ה סעיף ט"ז וכן נוהגין וחושבין זה למצוה"), בית לחם יהודה (ס"ק ב'), באר היטב (ס"ק ג'), סד"ט (ס"ק ח'), חכמת אדם (כלל ק"כ סעי' ד'), פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ג'), לחם ושמלה (לחם ס"ק ח', קיצור שו"ע ס' ק"ס סעי' ב'), מלבושי טהרה (סעי' ה'), ערה"ש (סעי' ח'), ע"י שערי טוהר (שער י"ט סעי' ב', לשונו מובא לקמן), פתחא זוטא (ס"ק ו'), טהרת ישראל (סעי' י"ב), פוסקים.

א) אפילו אם יש ריח – ששבה"ל (ש"ך ס"ק ג', סיכום אות ג', "וכן בסבון עם ריח"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ה הע' נ"ד).
2. מ"מ לאחר שחפפה עצמה בזיי"ף תרחץ עצמה בחמין יפה שלא ישאר הזיי"ף על גופה או על השערות.

א) מקור חיים (ס"ק י"ב) – "ואע"ג שמשמע מדברי מעדני יו"ט שאחד מארבע פרושים על נתר הוא זיי"ף בל"א, מ"מ כבר נהגו להיתר. ומ"מ נהגו הנשים אחר שמנקה עצמם בזיי"ף לשטוף כל גופם במים חמין בלי זיי"ף ואז בטוחים לכל הדיעות".

ב) לבושי מרדכי (יו"ד מהדו"ק ס' ק"ל) – "שהנשים נוהגות בחפיפה עם הבורית שקורין זיפפן ... ורק אותן הנשים צריכות להזהר שלא ישאר עליהם מגוף הבורית משום חשש חציצה, אלא צריכות להשטתף אחרי גרידת הבורית היטב, והיהודית העומדת על גבן צריכה לעיין בזה".

ג) שערי טוהר (שער י"ט סעי' ב') – "ש"ך ... וגם אחר שחפפה בזיי"ף תרחץ בחמין יפה בידי' שלא ישאר הזיי"ף על גופה או על השערות".

ד) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ט' סעי' י"א).

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ז').

א) דרכ"ת (ס"ק י"ג), הו"ד בפסקי רבותינו (ס' ל"ד אות א') – "מקור חיים ... וכן שמעתי בשם אדמו"ר מרן הגה"ק רשכבה"ג מצאנו זצללה"ה בע"ס דברי חיים שהזהיר שלא יחופו הנשים בשעת חפיפה בהאמבטי במה שקורין זיי"ף או במה שדרך לחוף בסם שקורין זייד"ע, דכיון שבהסם שקורין בערבי טפל ומה שנקרא גרוד"א וכן מש"כ הש"ך דה"ה מה שנקרא בל"א קרייד"א וכן מה שנקרא אהל אסור לחוף, א"כ מי יודע אם הזייד"ע אינו בכלל אותן הסמים שמסתבך השערות, וכן בנתר שקורין זיי"ף שכ' הש"ך שהמנהג לחוף בזיי"ף הוא שידע מטבע הזיי"ף, ובימינו כיון שמדרך האומנים והפאבריקען שעושין מעשה הזיי"ף שמהדרך לשנות האומנות בכל זמן ובכל שנה בתערובות סממנים ממינים שונים, א"כ מי יודע אם אינו מתערבות מא' המינים הנזכר שכ' המחבר ומה שהביא הש"ך לאיסור. ע"כ שמעתי מאדמו"ר הגה"ק זצללה"ה שהנהיג והזהיר כן בכל מקום שהי' לו כח הוראה, שהי' רב אב"ד בעירו, וכן הוא המנהג בכמה עיירות וקהלות קדושות ... שאם יארע איזה אשה שיש לה שימצה ודיבוק עפרורות ומראה בידה או בשאר גופה, משום איזה סיבה הוא חופפת בחמין בסם שקורין סאד"א או בנתר שקורין זיי"ף בקערה שיש שם בבית הטבילה ולאחר שחפפה והרחיצה הכתם והמראה והצואה של ידה או שאר אבר שבה, היא הולכת להיות יושבת באמבטי לחוף בחמין כדת באופן שבהאמבטי לא יהי' שום תערובות משום דבר חוץ ממים חמים נקיים".

ג. מרכז שיער: קונדישינר (conditioner): לכתחילה.

1. מיקל.

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד ס' קצ"ח אות כ"ה) – "מותר לאשה להשתמש במרכז שיער (Conditioner) אף ביום שהולכת לטבילה מאחר והוא ענין של נוי".

ב) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' ס' קע"ט) – "שאלה: הרה"ג דוד יוסף שליט"א כתב בתורת הטהרה שמותר להשים מרכז שיער לפני טבילה. במציאות אני רואה שיש ממש שומן על השער. האם כך להלכה. תשובה: כן".

ע"י טהרת הבית (ח"ג טבילה הע' ו') – "ומי שיש לה שער קשה ומתולתל טוב לחפוף את ראשה במרכז שיער הנקרא קונדישינר שאין בו תערובת ג'לי, שהוא נוה יותר וראוי להסתרק אח"כ כראוי".

ג) מראה כהן (פרק ו' הע' מ"ב) – "מצוי כיום שמפו שיש בו חומר שמטרתו להחליק את השיער וליתן בו ברק [מכונה 'קונדישנר'] ומותר להשתמש בו. והטעם: [א] דאין בו ממשות וחזותא בעלמא לא חוצץ. [ב] לא גרע מדבר העומד לנוי".

ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ה הע' נ"ז).

ה) יבקש תורה (שו"ע ס' פ"ה) – "שאלה: שמעתי מעוררים לאסור שימוש במרכז שיער קודם טבילה, האם יש למה לחוש. תשובה: הדברים לענ"ד פשוט מרפסים איגרא מכמה טעמים ...".

2. מחמיר.

- (א) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק כ"ח הע' י"ב) – "שלכתחילה אין להשתמש כלל בקונדישנר כיון שמשאיר שכבה דקה על השער".
- (ב) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ט' סעי' י"ד) – "לכתחלה לא יערבו קאנדישינער (conditioner) בתוך השאמפו, לפי שיש בדבר עיקולי ופשווי אם זה מועיל או מעכב, כי אמנם זה מרכז השיער אולם מותר שמנונית, אבל אם בכל אופן עירבו זאת יש לשטפו היטב היטב".
- (ג) עי' שיעורי טהרה (עמ' שי"ב) – "אפשר להשתמש בשמפו, אבל סוג שמפו שיש בו חומר שמטרתו להחליק את השער וליתן בו ברק, אף שמעיקר הדין מותר להשתמש בו כי הוא רק חזותא בעלמא ולא הוי חציצה, מ"מ ראוי להימנע".
- (ד) עי' הגר"ש פעלדער שליט"א (עזר לשלחן נדה ח"ב עמ' שכ"א) – "נראה שיש מקום להחמיר לכתחילה ... כיון שהוא על רוב השער [ואולי כולו], לכאורה צריך להיות חציצה אע"פ שאינה מקפדת, שהרי רובו שאינו מקפיד חוצץ, והשער נידון בפני עצמו. אולם הרשב"א כתב הנעשה לנוי אינו חוצץ ... אבל נראה שבדרך כלל נשים נשואות שראשן מכוסה כל היום, אינן משתמשות בו לנוי, אלא כדי שיהיה נוח לסרק שערותיהן. ולכן יש מקום לומר שאין זה בכלל ההיתר של הרשב"א, וכל שהוא על רוב השערות הוי חציצה. ולגבי ההיתר שאין בו ממשות, כבר דנו האחרונים אם סומכים על סברא זו בלבד ...".
- (ה) פרי טהרה (סעי' ג') – "אך לא תשתמש עם סוגי מרכז שער [conditioner] משום שיש בהם שמנונית שנדבקה לשערות".
- (ו) עי' חוקת הטהרה (סעי' ו') – "מן הנכון שאשה לא תשמש עם סבון הנקרא קונדישנער שמשאירים כעין ג"ל על גבי השערות, ואם השתמשה בסוג סבון המסבך את השערות ושטפה היטב ובדקה שלא נסתבכו השערות מותרת לטבול".
- (1) חוקת הטהרה (סי' קצ"ח סעי' כ"א) – "אשה שחפפה עם סבון הנקרא קונדישנער שהוא כעין ג"ל על גבי השערות וטבלה כך אינו חוצץ ומותרת לבעלה אחרי הטבילה".
- (ז) פתחי דעת (פרק כ"ח סעי' ז', עי' סוף הע' ט"ו) – "לכתחילה אין להשתמש כלל במרכז שיער ('קונדישינר') קודם הטבילה משום שמותר שכבה מזעית של חומר על השיער".
3. מראי מקומות – אבי הנחל (סעי' ב' סוף אות ג', "צ"ע"), אהל שרה (עמ' צ"א הע' א', "יש מורים ...").
- (א) טהרה כהלכה (פרק י"ט סעי' י"ג) – "מותרת להשתמש במרכזי שיער [Conditioner] שמטבעם שגורמים להקל את סירוק השיער, באופן שלא יסתבך - אלא שגם בזה חשוב מאד שתקפיד לשטוף לאחר מכן היטב במים חמים לסלק את שאריות ממשות החומר. ואם ידוע על סוג מרכז מסויים שדרכו שאף בשטיפה בחמין אין ממשותו יורדת מהשיער, מן הראוי שלא להשתמש בו".
- (ב) אבני שהם (סעי' ב' לסיכום אות ג') – "לחוף ראשה בסבון מותר שהוא אינו מהדברים המסבכים, ומוטב לחוף בשמפו; מי שקשה לה לסרק שעה, מותר לה לחוף במרכז שער (קונדישינר), ובלבד שלא יהא מעורב בו חומר שומני כמו מוס או ג"ל".
- ד. ספריי ששמים בבית השחי למנוע זיעה (deodorant).
1. מחמיר.
- (א) ששבה"ל (סי' קצ"ח סעי' מ"ז ס"ק א' ד"ה וכן, סיכום אות ג') – "ספריי ששמים בבית השחי למנוע זיעה ויוצר שכבה על השער וא"א להוריד, יש מדקדקות להסיר השער, וצ"ע אם חייבים לעשות כן כיון דבדיעבד אינו חוצץ".
- (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"מ) -
- She should be especially careful to wash away any deodorant so that the hairs do not adhere to one another.
- (ג) פרי טהרה (סי' קצ"ח סעי' ז') – "יש מחמירים לומר שכל המקומות של כינוס שער נידונים בפני עצמם. ולפי זה אם יש חציצה ברוב השער שבבית השחי או בית בערוה, הרי זה חוצץ מדרבנן אף אם אינה מקפידה. ולכן נשים הרגילות להשתמש בחומר נגד זיעה [deodorant] שיש בו ממשות, יזהרו לא להשתמש בזה קודם הטבילה, כיון שמצוי שמסתבכים על ידי זה רוב השערות של בית השחי, וזה חוצץ".
- (ד) פתחי דעת (פרק כ"ז סעי' כ"ט, פרק כ"ח סעי' ח').
- ט. זמן החפיפה: שיטות - סעיף ג'.
- א. העיקר ביום, כדי שלא תהיה בהולה בחפיפתה.
1. רש"י (נדה דף סז: ד"ה מהו, דף סח. ד"ה ותמה, ד"ה הא) – "שהרי בקושי התירו להרחיק חפיפתה מטבילתה כל כך אלא משום דאי חפפה בליל טבילתה אימור לא חייפא שפיר משום דממהרת לטבילתה מתוך שמהומה לביתה".
2. רשב"ם (או"ז סי' שס"ד) – "ופי' רשב"ם הא דאפשר לחוף ביום חופפת. כגון שאירע לה ליל טבילתה באמצע ימי החול משום הכי שפיר טפי דאי חפפה בליל טבילת' אימור דלא חייפא שפיר מתוך שממהרת לטבילת'. היכא דלא אפשר לחוף ביום כגון שאירע ליל טבילת' מוצאי יום טוב לא תחוף אלא בליל".
3. יראים (סוף סי' כ"ו) – "פי' אפשר לחוף ביום לפני ליל טבילתה חופפת ביום, אי אפשר לחוף ביום שלפני ליל טבילתה כגון שנזדמנה טבילתה במוצאי יום טוב שאי אפשר לחוף בשבת וביום טוב".
- (א) פוסקים – ש"ך (ס"ק ו'), "ול"נ מכולה סוגיא דש"ס (נדה דף ס"ז וס"ח) כדעת רש"י וסייעתו דיותר טוב שהחפיפה תהיה ביום היכא דאפשר וכמ"ש בספרי עיין שם".

ב. העיקר בלילה, שהוא סמוך לטבילתה.

1. שאלות (שאלתא צ"ו) – "וצריכא למיסק רישה **סמוך לטבילתא** דשלה רבין באיגרתיה אשה לא תחוף אלא בחמין בערב שבת ותטבול במוצאי שבת ותמה על עצמך היאך אשה חופפת ביום וטובלת בלילה הא בעינן סמוך לחפיפה טבילה דאי איתרמי לה טבילתה בשמשי דשבת' דלא איפשר למיסקר משום דאתיא לאתורי שעה חופה ביממא וטבלה בלילה".
2. רמב"ם (מקואות פרק ב' הל' ט"ז) – "ואם אפשר לה לחוף בלילה ולטבול מיד תיכף לחפיפה ה"ז משובח".
3. ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה סי' ג') – "פלי רב אחא (שאלתא צו) ...".
4. בעל המאור (השגות על בעלי הנפש שער הטבילה סי' ג') – "מיחף ביממא ומיטבל בליליא אסור דבעינן סמוך לחפיפה טבילה, ומאי סמוך, בו ביום, שע"י כן היא נזהרה בחפיפה יותר".
5. רמב"ן (הל' נדה פרק ט' הל' ה') – "חפיפה זו צריכה שתהא סמוכה לטבילה, חופפת בלילה וטובלת מיד, כל שיכולה לסמוך שלא היא ביניהם הפסק כלל הרי זו משובחת".
6. רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ז' ל"ב, נדה דף סח.) – "לא תחוף אשה ביום ותטבול בלילה אלא חופפת בלילה וטובלת כדי שלא יתקשר שום דבר על שעה משעת חפיפה עד שעת הטבילה".
7. ראב"ן (סי' שכ"ו) – "ושטבלה בלילה חופפת בלילה, ולא חיישינן מתוך שמהומה לביתה ומתאוה לשמש תמהר ולא חייפא שפיר, כדדרש רבא [ס"ח א] ברם כך אמרו משמ' דר' יוחנן אשה לא תחוף בערב שבת ותטבול למוצאי שבת ותמה על עצמך היאך אשה חופפת ביום וטובלת [בלילה] הא בעינן סמוך לחפיפה טבילה כלישנא בתרא דרבא, והילכך לא תחוף אלא בלילה סמוך לטבילה".
8. רבינו יהונתן (על הרי"ף שבועות דף ז.) – "אשה חופפת בלילה, כלומר בליל שהיא טובלת בו, ולא אמרינן מתוך שמהומה לביתה אינה חופפת יפה יפה מחמת מהרותה וטרדתה, משום דהכי ניחא טפי שהטבילה סמוך לחפיפה, שאם תקדים יום אחד או חצי יום תשכח ותתעסק בכמה מיני כתמים החוצצין באדם, ולא תזכור בשעת טבילה לבדוק עצמה, אי נמי תזכור, מה תעשה מחפיפת שערות ראשה דלא סגי לה בעיוני בעלמא אלא בחפיפה במים חמין ומעביר בהן מסרק".
9. רוקח (סי' שע"ט) – "ואף על גב דרב הונא ורב חסדא ורב יימר ומרימר כולהו סבירי להו דאין אשה חופפת בליל טבילתה כלל לא קיימא לן כוותיהו אלא כמסקנא דתלמודא אשה לא תחוף אלא בלילה".
10. אורחות חיים (הל' נדה אות ט') – "והטבילה המובחרת סמוך לחפיפתה אבל במקום דלא איפשר כגון דאיתרמי לה טבילה בע"ש דלא איפשר לה למסרק בליליא חייפא ביממא וטבלה בליליא".
11. כל בו (סי' פ"ו) – "ואם אפשר לחפף ראשה בלילה ולטבול מיד הרי זו משובחת".

א) פוסקים.

- 1) עי' מחבר (סעי' ג') - לשונו מובא לקמן.
- 2) רמ"א (שו"ת סי' י"ט, [עי' דר"מ ס"ק ג*], י"ל ע"י הדר"מ ס"ק ה') – "נראה דהוא פשוט דלענין דינא הלכתא כדברי השאלות וכן ראוי להורות, דהרי אף רש"י מודה לדברי השאלות דמותר לחוף בלילה אלא שיותר טוב לחוף ביום".
- 3) מהרש"ל (שו"ת סי' ו', שו"ת רמ"א סי' י"ח) – "כי דייקת שפיר ומעיינת בשמעתי נראים דברי השאלות עיקר דדבר תימא הוא לפי רש"י ...".
- 4) גר"א (ס"ק ה') – "וכפי השאלות שם שהסכימו עמו **כל הפוסקים**".
- 5) גר"א (ס"ק י"א) – "רוב הפוסקים".
- 6) לבושי עז (תמצית אות א') – "דהעיקר כדעת השאלות".

ג. מנהג יפה, שמתחילות לחוף מבעוד יום ועוסקות בחפיפה עד שתחשך – עי' תוס' (דף סח.), "מנהג הנשים של עכשיו ששוהות במרחץ עד הלילה מותר לחוף ביום אף לפי השאלות ואינו אסור אלא לחוף מבעוד יום ולצאת מן המרחץ קודם הלילה אבל בששהתה שם עד הלילה חפיפה אריכתא היא שכל שעה עוסקת בחפיפת גופה ושערה **ותבא עליה ברכה** ועוד יש שמחמירות אף על פי שחופפת נושאות עמהן מסרק וסורקות עצמן בבית הטבילה", רא"ש (מקואות סי' ל"ז), "ומיהו גם לפירוש השאלות נהגו **מנהג יפה** נשים שלנו שמתחילות לחוף מבעוד יום ועוסקות בחפיפה עד שתחשך ואז טובלות ועוד מחמירות על עצמן דאע"פ שחפפו נושאות עמהן מסרק וסורקות בבית הטבילה", סמ"ג (לאוין סי' קי"א), טור (סעי' ג').

1. פוסקים – מחבר (סעי' ג'), "חפיפה צריכה להיות לכתחלה סמוך לטבילתה. **והמנהג הכשר** שתתחיל לחוף מבעוד יום ועוסקת בחפיפה עד שתחשך, ואז תטבול. וכן **מנהג כשר** שאף על פי שחפפה, תשא עמה מסרק לבית הטבילה ותסרוק שם", לבוש (סעי' י"ג), קיצור שו"ע (סי' ק"ס סעי' א'), ערה"ש (סעי' י"ג), פוסקים.
2. יותר טוב, הכל בבית המרחץ סמוך מיד לטבילתה – ש"ך (ס"ק ז'), "ובמדינות אלו נוהגות להשתטף ולחוף ולרחוץ ולסרוק הכל בבית המרחץ סמוך מיד לטבילה ונכון הוא", לחוש"ש (לחם ס"ק י"ב, קיצור שו"ע סי' ק"ס סעי' ג'), מלבושי טהרה (סעי' ו'), ערה"ש (סעי' י"ג), "כשהיא שוהה הכל במרחץ וודאי דעדיף טפיל", שיח יצחק (סי' תי"ט ד"ה והנה), טהרת ישראל (סעי' י"ד), פרדס שמחה (ס"ק י"ב), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ו, עי' פרק ל"ה הע' ק"ח).
3. מראי מקומות.

א) סד"ט (סוף ס"ק ט') הו"ד בבדה"ש (ציונים ס"ק ק"א) – "שגם ההליכה מביתה לבית הטבילה חשיבא כהפסק כמש"כ הסד"ק בס"ק ט"ו".

ב) שבה"ל (ח"ב סי' ק"א על סעי' א') – "ובערים מרובים באוכלסין כ"י כמו דידן שלפעמים יש עד מאה טובלות בכל לילה א"א בשום אופן להעמיד מנהג הנ"ל על תלו שתשב כל אחת בחפיפה כשיעור שעה דאין המקום והזמן מספיק, אם לא שיעשו החפיפה בביתם, אמנם לנהוג כן לכתחלה ג"כ צ"ע ועיין ש"ך שם לקמן ס"ק ז', ועדיין יש להתישב בזה".

ד. דעת השאלות: האם יש איסור לחוף ביום ולטבול בלילה.

1. מחמיר.

א) ב"י (ס"ק ג' א'), ס"ק ג' (ב') – "ומכל מקום אין דברי רבינו מדוקדקין שכתב בדברי השאלות מוטב שתהיה בלילה כמו שכתב לרש"י מוטב שתהיה ביום שנראה מדבריו דיום לשאלות כלילה לרש"י והא ליתא שכבר נתבאר דלרש"י מותרת לחוף בלילה אלא שטוב לה יותר לחוף ביום וביה שייך שפיר לשון מוטב שכתב רבינו אבל לשאלות כל זמן שתוכל אין לחוף אלא בליל טבילה וכן משמע מדקאמר לא תחוף אלא בלילה וא"כ לא הוה ליה למיכתב ביה לישנא דמוטב אלא הכי הוה ליה למיכתב ובשאלות פירש שצריכה להיות בלילה כדי שתהיה סמוך לטבילתה".

ב) דרישה (ס"ק ג', מגיה).

ג) סד"ט (ס"ק י"א) – "יפה דקדק הב"י ...".

2. מיקל, רק שטוב יותר לחוף בלילה.

א) מקור חיים (ס"ק כ"ב).

ב) פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ה' ד"ה והנה) – "הב"י ... אלא ודאי הדבר ברור דלדעת השאלות פשוט לן הדבר מאד דאין איסור לחוף ביום ולטבול בלילה בימי החול, רק שטוב יותר לחוף בלילה".

3. מראי מקומות – לחם ושמלה (שמלה ס"ק ו' ד"ה הטור), ערה"ש (סעי' י"ב), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ט"ו).

א) אפילו אם הזידה ולא חפפה בלילה ושוב א"א לה לחוף מותרת לטבול בלילה על סמך חפפת היום – פרדס רמונים (מק"ז ס"ק ה' ד"ה עכ"פ, "... גם בלא"ה תמהני על הס"ט דהא אין כאן רק מידי דרבנן וגם זה לענין לכתחילה, וא"כ למה לא נסמוך בכה"ג על הטור והט"ז דמקילינן בזה, ובפרט בהצטרף לזה דעת רש"י וסייעתו דס"ל דלכתחילה תחוף ביום. וע"כ לדעתי הדבר פשוט מאד דאין כאן שום צד להחמיר בזה, ולדחות מצות עונה"), לחם ושמלה (שמלה ס"ק ו' ד"ה הטור, "ואפי' אם בתחלת הלילה הי' לה חמין והיא פשעה ואח"כ אין לה חמין נראה ג"כ דיכולה לטבול ודלא כס"ט"), מלבושי טהרה (סעי' ח').

ב) מראי מקומות – סד"ט (ס"ק י"א, "ואפשר דה"ה היכא שחפפה ביום ובתחלת הלילה היה אפשר לה שתחזור ותחוף והיא סמכה על מה שחפפה כבר ביום ולא חזרה וחפפה בתחלת הלילה ואח"כ אירע לה אונס שא"א לה שתחוף בלילה כגון בתחלת הלילה היה לה מים ואח"כ אין לה מים חמין או שצריכה לצאת בשיירא ואלו בתחלת הלילה היה לה אפשר לחוף ולטבול וסמכה על החפיפה של היום וכמ"ש בב"י סי' זה על הרמב"ם כיון דמזידה היא אפשר לומר דמדיחין מצות עונה לילה אחת דהא אין לנו ראייה להתיר דל"ד בחל טבילתה בליל שבת או ליל י"ט דאנוסה היא שא"א לחוף בלילה משא"כ בדאפשר"), טהרת ישראל (סעי' י"ח, "המיקל בזה שיוכל לטבול בלילה אין לערער עליו"), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ט"ז).

ה. דעת רש"י: באונס שאינו שוה לכל נשי ישראל.

1. מחמיר.

א) מקור חיים (תפארת צבי ס"ק ו') – "שאי אפשר וכו' כן מתרץ הגמרא אהא דקאמר והלכתא אין אשה חופף אלא בלילה היינו בחל טבילתה במ"ש דלא יכולה לחוף מבעוד יום ומזה מוכח דהמחבר בש"ע לא סבר כהגהות רמ"א דלפני זה דבשעת הדחק דאי אפשר לחוף ביום סגי בחפיפת לילה, דא"כ פשיטא אי חל טבילה במ"ש דאי אפשר לנשי ישראל לחוף ביום דסגי בחפיפת לילה, אלא מסעיף ג' מוכח דוקא בחל טבילתה במוצאי שבת דזה הוא אונס שוה לכל נשי ישראל. הוא דשרי הגמרא ... דכבר כתב בש"ע סעיף ג' דמנהג הנשים לחוף ביום היינו להתחיל מבעוד יום. ומשום אונס דמתרמ' לפעמי' באשה אחת אינה יכולה לשנו' המנהג לסמוך על חפיפת לילה לחוד דדוקא בחל טבילה למוצאי שבת ... וזה מדייק הטור בלשונו, חל טבילתה במ"ש די לה בחפיפת לילה, להורות דוקא באונס זה. דשכיה ושוה לכל נשים די לה בחפיפ' לילה לחוד ... והנה ולא נעלם ממני שכתב הרמ"א בתשובה סימן כ"א דלאו דוקא אונס מוצאי שבת לחודא אלא כל אונס דאיתרמי סגי בחפיפת לילה לחוד, והביא ראי' מרמב"ם שהביא הב"י וכתב ובשעת הדחק או משום חולה אפילו לא חפף מע"ש טובלת למ"ש, ואף לפי הדין ודאי שפיר קאמר הואיל דשאלות ורי"ף ורמב"ם ורשב"א ור"ן סוברים לכתחילה סגי בחפיפת לילה לחוד ... אבל בתר דמביא תוס' וסמ"ג ורא"ש וטור וש"ע דנוהגין הנשים בחפיפת יום ולילה מוכח דסבר הטור וש"ע דלא סגי בחפיפת לילה לחוד נגד מנהגם אלא דוקא במ"ש ... אבל בשאר אונס לא סגי בחפיפת לילה לחוד ... ומהגה זו נשתרבבו קולות יתירות דאפילו אי הלכה האשה כל היום בדרך טיול ושחוק לערב נכנס למרחץ וסגי לה בחפיפת לילה לחוד דאינה יכולה לחוף ביום, לכן על כל בעלי הוראה להשגיח על שאלות עדות כזה דלא בקלות לסתור דברי הטור וש"ע והמנהג אשר מיוסד ע"פ רש"י ותוס' וסמ"ג ורא"ש וטור וש"ע".

2. מיקל – שו"ת רמ"א (סי' י"ט, לישונו מובא לקמן), שו"ת מהרש"ל (סי' ו', שו"ת רמ"א סי' י"ח, לישונו מובא לקמן), ט"ז (ס"ק ו'), ש"ך (ס"ק ח'), סד"ט (סוף ס"ק י"ח), לחם ושמלה (לחם ס"ק י"ד), מלבושי טהרה (סעי' ו'), ערה"ש (סעי' י"ד), טהרת ישראל (סעי' י"ז).

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"ז).

1. סמוך: מה השיעור.

1. יראים (סוף סי' כ"ו) – "ואמר רבא טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחזור ולטבול, ואם לאו צריכה לחזור ולטבול. וסמוך לחפיפה פי' ב' שעות או בג' טבלה".

א) הולך אפילו על הדין של ההכנות לטבילה [גם על סעי' ג', וסעי' ח'] – הג' יד שאול (על סעי' ג', "עיין יראים סימן קצ"ב דמשך ג' שעות מקרי סמוך"), דע"ת (על סעי' ג' ד"ה ועי', "ועי' ספר יראים מ' קצ"ב דסמוך היינו ג' שעות, כך הוא קבלה בידו ע"ש"), ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות א', סעי' ח' ס"ק א', "וליראים הנ"ל בס"ג דג' שעות הוי סמוך, אי נימא דהמחבר לא פליגי ..."), יסוד הטהרה (פרק ז' הע' ט"ו, לישונו מובא לקמן), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ה' הע' י"ב).

ב) הולך רק על הדין של לתלות אחר הטבילה, סעי' י' – תועפות ראם (על יראים מצוה כ"ו אות רנ"ז, "יד שאול ... ולענ"ד אינו מן הדומה לפמ"ש"כ התוס' נדה ס"ו ב' ד"ה א"ב. לא מיירי הכא מידי בהצרכת סמוך לחפיפה טבילה אלא כו' וא"כ ה"נ ממה שאמר

- רבינו כאן בענין לתלות אחר הטבילה אם נמצא עליה דבר חוצץ דתוך ג' שעות מיקרי סמוך עליה אין לה"ר [להביא ראייה] להצרכת סמוך לחפיפה טבילה שיהא ג' שעות מיקרי סמוך".
2. אפילו ג' שעות – הגי' יד שאול (על סעי' ג', לשונו מובא לעיל), דע"ת (על סעי' ג' ד"ה ועי', לשונו מובא לעיל), פתחי מגדים (פרק ט"ז סעי' י"ד, "ועכ"פ לא תרחיק יותר מג' שעות"), יסוד הטהרה (פרק ז' הע' ט"ו), "לכתחילה תעשה את ההכנות בתוך שלוש שעות לפני טבילתה", נטעי גבריאל (ח"ג פרק ה' סעי' ו').
3. מראי מקומות – פתחי דעת (פרק י"ט סעי' ט').
- (א) שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' קכ"ט ד"ה והנה ק"ל) – "וביראים סי' קצ"ב ראיתי דחפיפה סמוך לטבילה הוא בקבלה עד ג' שעות וצ"ע כי זה דבר חדש".
- (ב) שערים מצויינים בהלכה (סי' ק"ס קונ"א סעי' א') – "לא ראיתי בפוסקים מבואר בכמה שיעור סמוך לטבילה, ולכאורה נראה דזהו חצי שעה, דומיא להא דתנן שבת ט. לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה, וכן בפסחים צט: ערבי פסחים סמוך למנחה, דפירשו המפרשים דהיינו חצי שעה, אבל ראיתי בדע"ת סי' קצ"ט שכתב בשם היראים דקבלה היא דהיינו שיעור ג' שעות".
- (ג) ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות א') – "החפיפה צריכה להיות לכתחילה סמוך לטבילה ממש, ומ"מ עד ג' שעות נחשב סמוך, ובקיץ יש להזהר יותר לסמוך דמזיעים הרבה".

ז. כלה.

1. אפילו בלילה – נוב"ת (סוף סי' קי"ז, "אפשר להקל בכלה שתחוף בלילה ותטבול דבכלה לא שייך מתוך שמהומה לביתה"), פת"ת (סי' קצ"ז ס"ק ז'), מלבושי טהרה (סי' קצ"ז סעי' ד'), טהרת ישראל (סי' קצ"ז סעי' י"ב), ששבה"ל (סי' קצ"ז סעי' ב' ס"ק י"ב), בדה"ש (סי' קצ"ז ס"ק ל"ד), פרדס שמחה (ס"ק י"ב אות ב'), פותר שער (סי' כ' סעי' י"א), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שנ"ח), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ו' סעי' י').
2. ביום.
- (א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ל') – "כלה שמועד חתונתה בי' אב, וצריכה לטבול במוצאי תשעה באב, תרחץ ותחוף בערב תשעה באב, ולמוצאי תשעה באב תחוף מעט קודם הטבילה".

ח. אין בעלה בעיר.

1. מראי מקומות – בדה"ש (סי' קצ"ז סעי' ב' ד"ה ובמקום, עמ' ו').

י. שיעור זמן חפיפה.

א. שיעור זמן חפיפה "בלילה".

1. תקנה להמתין שעה אחת.
- (א) מהר"ם פדווה, הו"ד בשו"ת מהרש"ל (סי' ו') – "גזר ותיקן לבלתי יכשלו בחשש של רש"י שכל הנשים החופפות בלילה יעמידו כלי הקרוי שעה והוא אחד מכ"ד חלקי' ביום שלם וגזרו על הטובלת להתעסק בחפיפה כל אותה שעה למען לא ימהרו במלאכתן לקצר החפיפה ולעשות עראי".
- (ב) הו"ד בשו"ת רמ"א (סי' י"ח, סי' י"ט).
- (ג) ש"ך (סוף ס"ק ו') – "עוד כתב מהרש"ל שם על מה שנהגו מקדם להתחיל לחוף ביום ועתה תקנו לחוף בלילה ותעסוק בחפיפה דוקא שעה אחת שלא תהא מהומה לביתה שרי אפ"ל לרש"י מאחר דאיכא חשש איסור שלא ירגישו בטבילותיהן וגם לפעמים הצנועות באות לידי ביטול טבילת מצוה וכ"כ הרב בתשובה סימן כ"א ע"ש".
- (ד) סד"ט (סוף ס"ק י"ג).
- (ה) חכ"א (כלל ק"כ סעי' ה') – "ובלבד שתחוף כראוי ולא תמהר ללכת לביתה ועל כל פנים תעסוק בחפיפה שעה אחת".
- (ו) שע"ת (או"ח סי' תקנ"ד ס"ק ו').
- (ז) חת"ס (על הדף במהדו"ב, נדה דף סז: משום, ריש דף סח.).
- (ח) לחו"ש (לחם ס"ק י"ד).
- (ט) בית שלמה (יו"ד ח"ב סוף סי' קצ"ח) – "צריכה לשהות בחפיפתה שעה א' מכ"ד שעות ביום".
- (י) עי' ערה"ש (סעי' י"ד) – "ויש שכתבו דבכה"ג תראה לשהות שעה שלימה במרחץ כדי שלא תמהר [עי' ש"ך סוף סק"ו בשם רש"ל]".

(יא) שערי טוהר (שער י"ט סעי' ד').

(יב) פתחא זוטא (ס"ק ז') - לשונו מובא לקמן.

(יג) טהרת ישראל (סעי' י"ז).

(יד) ויען יוסף (יו"ד סי' קס"ג אות ג') - לשונו מובא לקמן.

(טו) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"א) - לשונו מובא לקמן.

(טז) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ט הע' ט"ו) – "שאע"פ שכיום החפיפה וההכנות הרבה יותר קלות מימים עברו, מ"מ מאחר שכבר הגו להקפיד על שעה אין לשנות מהמנהג".

(יז) טהרת הבית (ח"ג טבילה סעי' ד').

(יח) עי' ששבה"ל (ש"ך ס"ק ו' ד"ה שעה, סיכום אות ב', אות ו') – "רק תשהה שעה בחפיפה, ולכל הפחות חצי שעה".

(יט) ושאר פוסקים – בדה"ש (ס"ק מ"א, ס"ק מ"ב), חוט שני (ס"ק ד' ד"ה כתב, ס"ק ו' סוף אות י"ח, לשונו מובא לקמן), פרדס שמחה (ס"ק ט"ו), לבושי עז (תמצית אות ד'), מראה כהן (עמ' צ"ח אות ב'), פותר שער (סי' כ' סעי' י"ב), פתחי הלכה

(ארטסקרול, ח"ב עמ' שנ"ה), יסוד הטהרה (פרק ז' סעי' י"ב), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ו' סעי' ג', פרק ט"ז סעי' ב'), משמרת הטהרה (פרק ט"ז סעי' ט"ז), פתחי דעת (פרק י"ט סעי' ה'), אהל שרה (עמ' צ"ג), פוסקים.
 1. נכלל כל ההכנות (סריקה, קציצת ציפרנים, ועוד) – ויען יוסף (יו"ד סי' קס"ג אות ג', לשונו מובא לעיל), ששבה"ל (ש"ך ס"ק ו' ד"ה שעה, ושיעור שעה היינו עם כל צרכי התפילה והרחיצה וגזיזת הצפרנים וכו' וא"צ לשהות במים שעה"), הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ט הע' ט"ו), מראה כהן (פרק ו' הע' נ"ד, ושיעור שעה כולל כל ההכנות דהיינו קציצת הצפרניים ישיבה באמבטיה וכו'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ו' סעי' ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' י"ט), פוסקים.
 2. מראי מקומות – שערים מצוינים בהלכה (סי' ק"ס ס"ק ו'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ו).
 א) ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קס"ו) – "שאלה: אשה שעושה את ההכנות לטבילה שלא מבעוד יום אלא בליל טבילתה, האם בכללם צריכה לשבת שעה בתוך האמבטיה כמו שכתב הש"ך. תשובה: תעשה מה שצריכה לטהרתה".

ב. שיעור זמן חפיפה "ביום".

1. לכתחילה שעה אחת.
 - א) ששבה"ל (ש"ך ס"ק ו' ד"ה שעה, סיכום אות ו') – "וכשחופפת ביום לא היתה תקנה זו לשהות שעה, והיו שנהגו גם ביום, אך זו חומרא רחוקה שהרי ביום אין חשש של מהומה לביתה, ובמהרה"ל מפורש שהתקנה היתה כשחופפים בלילה, אך י"א דה"ה ביום, וכן יש לנהוג לכתחילה, ולפחות חצי שעה".
 - ב) פרדס שמחה (ס"ק ט"ו) – "וגם כשרוחצת ביום ראוי שעה לכה"פ".
 - ג) פתחי מגדים (פרק ט"ז סעי' י"ד) – "מנהג יפה וראוי".
2. מיקל.
 - א) פרי השדה (ח"ד סי' קל"ד) – "במקום שנוהגים שמתחילים החפיפה מבעוד יום וממשיכים עד הלילה לצאת כל שיטות הפוסקים כיון דבכה"ג ליכא כלל חשש דמהומה לביתה אין מקום קפידא על שעה או פחות דכל שלא שייך חשש דמהומה ואטו ברשעי עסקינן שלא תזהר בחפיפה כל שאין חשש ממקום אחר לא אשתמיט אפילו אחד מהפוסקים ראשונים לומר דבעינן שעה דוקא דמהי תיתי לומר שלא תחוף יפה, ועיין בחכמת אדם כלל ק"כ סימן ה' משמע נמי כמ"ש ... וזה פשוט וברור".
 - ב) פתחא זוטא (ס"ק ז') – "אמנם יזהיר רמ"מ שהאשה שתתחיל לחפוף רק בלילה צריכה לשהות בחפיפתה שעה אחת מכ"ד שעות ביום, שעד"ז תקנו הגאונים הנ"ל כמבואר בתשו' רש"ל שם".
 - ג) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ט הע' י"ח).
 - ד) טהרת הבית (ח"ג טבילה הע' י').
 - ה) פותח שער (סי' כ' סעי' י"ד).
 - ו) לבושי עז (תמצית אות ה', עי' ס"ק א' ד"ה ומ"מ נראה מזה).
 - ז) פתחי דעת (פרק י"ט סעי' ב', סעי' ח').
3. י"א המנהג חצי שעה.
 - א) אמרות טהורות (טבילת טהרה).
 - ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק כ"ג).
 - ג) הו"ד בפותח שעב (סי' כ' סעי' י"ד).
 - ד) עי' ששבה"ל (ש"ך ס"ק ו' ד"ה שעה, סיכום אות ו') - לשונו מובא לעיל.
 - ה) ויען יוסף (יו"ד סי' קס"ג אות ב') – "בענין עד כמה לשהות בחפיפה כשמתחילין [מבעוד יום]. בין הנשים נתפשט המנהג חצי שעה, וכפי הנראה באיזה מקום עשה איזה גדול שיעור זה כדי שידעו שלא למהר, ומזה נתפשט מנהג זה אף שאין לו מקור, וטוב להחזיק כן, ולצורך גדול יש להקל".
 - ו) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שנ"ד, דבר נכון).
 - ז) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ו' סעי' א', עי' סעי' ב', פרק ט"ז סעי' א').
4. מראי מקומות – משמרת הטהרה (פרק ט"ז הע' ל"ט).
 - א) עי' חת"ס (גדה ריש דף סח.) – "... מכאן סמך גדול לשיעורו של מהר"י פאדווה הנ"ל דשיעור חפיפה הוא לכל הפחות שעה", ע"ש. י"א, מכאן יש ראייה שאפילו ביום צריך שעה. ולכאורה אין ראייה, שהחת"ס רק כותב הזמן רגיל לסתם נשים, ולא מה שנכלל בתקנה של המהר"ם מפדווה, ע"ש היטב.

ג. שיעור זמן חפיפה "ביום" כשטבילתה ביום [כמו ביום ח' במקום אונס].

1. ליכא מהומה, גם לרש"י.
 - א) ראב"ן (סי' שכ"ו) – "ואם טובלת ביום אינה חופפת אלא סמוך לטבילה, דהכא ליכא למימר מתוך שמהומה לביתה תמהר דישראל קדושים ואין משמשים מיטותיהן ביום [שם י"ז א]".
 - ב) בדה"ש (סעי' ג' ב' ד"ה חפיפה, עמ' צ"ט) – "הראב"ן ... ויש להעיר בזה דאשה הנשואה לתלמיד חכם מאי איכא למימר ... ועוד קשה דאשה הגרה בבית אפל מאי איכא למימר דבזה מותר כל אדם לשמש ביום כדאמר בגמ' ובשו"ע שם והיה נראה ליתן טעם אחר לדינו של הראב"ן והוא לפי מש"כ הרמ"א בסימן קצ"ז סעיף ה' שאע"פ שמותרת לטבול ביום במקום אונס מכ"מ לא תשמש עד הלילה וכיון שאסורה לשמש ליכא מהומה לביתה".

ד. שיעור שעה.

1. אחד מכ"ד חלקי ביום שלם, ולא שעה זמניות – מהר"ם פדווה, הו"ד בשו"ת מהרש"ל (סי' ו'), "גזר ותיקן לבלתי יכשלו בחשש של רש"י שכל הנשים החופפות בלילה יעמידו כלי הקרוי שעה והוא אחד מכ"ד חלקי ביום שלם וגזרו על הטובלת להתעסק בחפיפה כל אותה שעה למען לא ימהרו במלאכתן לקצר החפיפה ולעשות עראי", הו"ד בשו"ת רמ"א (סי' י"ח), ופוסקים.

ה. האם צריכה שעה שלימה.

1. לאו דווקא שעה אחת, אלא שיעור זמן שרגילה לחוף לצורך טבילה בשאר פעמים, כשיש לה זמן לעשותה במתינות – אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"א, מסורת משה ח"א יו"ד אות קנ"ב), "ואם יודעת שאינה צריכה שעה שלימה באשר שרגילה לרחוץ בכל יום ואין לה שערות ארוכות, תקבע עכ"פ זמן הידוע לה שתוכל לעשות חפיפה טובה במתינות בלא מהירות, שקודם הזמן שתקבע לא תטבול בשום אופן ותצא בזה ידי שתי השיטות רש"י ושאלתות כעצת מהרש"ל", פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' כ'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"י, "שלאו דווקא שעה אחת. אלא צריכה לחוף שיעור זמן שרגילה לחוף לצורך טבילה כשיש לה זמן לעשותה במתינות").
2. נראה דוקא שעה ממש – לחו"ש (לחם ס"ק י"ד, "דוקא שעה ממש (דהיינו חלק מכ"ד במעל"ע)), ערה"ש (סעי' י"ד, "שעה שלימה"), דרכ"ת (ס"ק כ'), בלחם ("טהרת ישראל (סעי' י"ז, "דוקא שעה ממש חלק כ"ד ממעל"ע"), בדה"ש (ס"ק מ"א, ס"ק מ"ב, "שעה שלמה"), לבושי עז (תמצית אות ד', אות ה', "שעה שלימה"), אהל שרה (עמ' צ"ג, "שעה שלימה").
3. מראי מקומות – חת"ס (גדה ריש דף סח.), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ל"ו).
 א) הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ל"ד אות י"ח, פתח הדעת פרק י"ט הע' ט"ו) – "שיעור 'שעה' שכתבו הפוסקים לחפיפה, הוא דוקא בזמנם שלא היו אמצעי ניקיון כפי שיש היום, והיו צריכים להאריך יותר, ובזמננו סגי בשיעור קצר יותר. ועכ"פ שיעור 'שעה' הוא רק לכתחילה, ובשעת הדחק, מספיק בזמן שתקבע לעצמה, בידיעה שזהו השיעור שצריכה לחוף במתינות בלא שתהא מהומה לביתה, ותקבע לעצמה שבפחות משיעור זה לא תפסוק מההכנות. אמנם מאידך, מקובל שיש ענין לשהות במקוה חצי שעה, ואם כך הוא המנהג, ראוי שלא לבטל את המנהג".

ו. אם סיימה את חפיפתה קודם סיום השעה.

1. מיקל, תוכל לירד ולטבול.
- א) פ"ת שער (סי' כ' סעי' י"ב) – "ומן הסתם כשתעשה באופן זה תקח החפיפה באמת שעה שלימה, ואם אירע בכהאי גוונא שגמרה החפיפה מעט קודם מלאת השעה ואין עוד מה להוסיף הכנה, תוכל לירד ולטבול".
2. מחמיר, תשהה עד כלות השעה קודם הטבילה.
- א) חוט שני (ס"ק ד' ד"ה והנה תקנת, ס"ק ו' סוף אות י"ח) – "בשעת הדחק כשאשה חופפת בלילה, תקנו לשהות בחפיפה כשיעור שעה, ואם סיימה את חפיפתה קודם סיום השעה, תשהה עד כלות השעה קודם הטבילה שע"י זה אינה ממהרת לביתה".
3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' כ').

ז. כשיש אשה שעומדת להשגיח שהחפה כראוי.

1. מיקל: א"צ שעה, שאין החשש שתמהר ולא תחוף כראוי.
- א) טהרת ישראל (סעי' י"ז) – "וכעת שיש נשים שעומדת עליהם שעת טבילה ומעיינו עליהם שתחוף היטב א"צ כלי מורה שעה".
 1) מקורו הקנאת סופרים, וצ"ע, כיון שהוא רק לימוד זכות, ע"י לשונו מובא לקמן.
 ב) אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ה) – "ותתחיל מבעוד יום הסמוך בליל טבילתה אבל בדא"א לפנייה לגמור את כולה מבעוד יום או קשה מאד אפילו להתחיל ביום שלא ירגישו בטבילתה צריכה שתעסוק בחפיפתה כשעה בערך כש"ך יו"ד סימן קצ"ט ס"ק ו' בשם המהרש"ל יעו"ש טעמו שלא תהא מהומה לביתה - ובזמן הזה שממנין אשה מנוסה בדיני חציצה וטבילה לבדוק הנשים ולפקח על הטבילה סומכין על בדיקתה וחופפין בתחילה בלילה וליכא משום חשש שמא תהי' מהומה לביתה ותמהר בחפיפתה מדזקוקה לבדיקת האשה ואין מפפק בדבר ואם תמצא בלי חציצות שפיר דמי כיון שהיתה חפיפה מעולה מקודם דכל הסמוך לטבילה מוטב".
 1) אמנם ע"י אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"א) – "ותקבע שלא תטבול קודם לשעה משעת כניסתה לשם אף אם יהיה נדמה לה ולהאשה המשגחת שחפפה היטב".
- ג) פרי טהרה (סעי' ז) – "שכיון שנהוג בזמננו שממנים אשה לבדוק את הנשים מחציצה קודם הטבילה, שוב אין חשש שתמהר ולא תחוף כראוי".
2. לימוד זכות.
- א) קנאת סופרים (השמטות למי נדה סי' כ"ח) – "במה שנהגו הנשים לחוף בלילה ממש והוא נגד דין השו"ע ... יש ללמד עליהם זכות כיון דעכשיו נהגו דיש נשים העומדין על הנשים בשעת טבילה וא"כ כיון דהגזירה הוי הטעם מכח שמהומה לביתה שמא לא תחוף היטב וכעת שיש נשים שעומדות עליהן בשעת טבילה המה יעיינו עליהם שתחוף היטב ואין חשש שתהיה מהומה לביתה לכך מותרת לחוף בלילה כן נראה ללמד זכות עבורם ומ"מ אם ישאלו לו יאמר להם שאין נכון לעשות כן אבל ברבים אין להכריז כן".
 ב) הו"ד בפתחא זוטא (ס"ק ז').
3. מחמיר, עדיין צריכה להמתין שעה.
- א) וינען יוסף (יו"ד סי' קס"ג אות ג') – "לענין שיעור שעה אחת שכתב הש"ך (סימן קצ"ט ס"ק ו', כשהחופפת בלילה). אין להקל נגד המפורש בש"ך משום אמתלא של המשגיחה, אך יש לצרף להשעה קציצת צפרניים וכדומה השיך לחפיפה".

(ב) **ששבה"ל** (ש"ך ס"ק ו' ד"ה ובקנאת, שבה"ל ח"ה סי' קי"ב) – "הגאון מהרש"ק בס' קנאת סופרים בהשמטות לסי' מי נדה סי' כ"ח מלמד זכות בזה"ז על החפיפה בפחות משעה כיון שיש לנו אשה עומדת על גבה על הטבילה המה יעינו עליהם שתחוף היטב יע"ש. ואם כוונתו שתראה אותה בשעת טבילה שאין עליה חציצה **הלא כן היה בכל הזמנים** כמבואר סי' קצ"ח ואעפ"כ תקנו שעה אחת, ואם כוונתו שהאשה שעומדת ע"ג טבילה תראה גם שחפפה היטב ותשגיח על החפיפה א"כ לפי המציאות בערים גדולים שיש מאה ויותר טובלות בכל יום, וא"א בשום אופן שהעומדת ע"ג תראה חפיפה רק טבילה ועד שזה טובלת זה חופפת, וגם לשאול אותם לפני הטבילה אם חפפו היטב אין זה עצה נכונה וניכר שהגאונים לא סמכו ע"ז, א"כ בדין צע"ג אם אפשר לסמוך על דברי מהרש"ק בזה, וכבר כתבתי מספרי טהרה דבשעת הדחק די בחצי שעה".

4. מראי מקומות.

(א) **מהר"ם בריסק** (ח"ב סוף סי' מ"ב) – "ועיין במי נדה מה שפ"י בלשון הש"ס דודי חסרת עבדא חסרת והיוצא מדבריו דחשש חפיפה בלילה הוא רק לאותן נשים שאין מוכן להם ככל הצורך הכלים והמים אבל מי שלא חסרה מכל אלה לא נאסר כלל וא"כ בזמננו שב"ה איכשר דרא ויש לפנינו מקוואות עם אמבטאות ומים חמין ככל הצורך ונשים המשמשו' ומשגיחות שלא תמהרינה הנשים בהחפיפה וא"כ אין לנו לחוש כלל וכמב' בתשו' מהרש"ל ורמ"א ז"ל ועכ"פ באופן שלא הי' בעלה בעיר ודאי שרי".

(ב) **טהרת הבית** (ח"ג טבילה הע' י') – "ויש מקום לצרף להנ"ל סברא זו".

(ג) **שבה"ל** (ח"ג סי' קכ"ט, הג"ה שם) – "אשר שאל אודות המקוה בפריז שיש רק מעט אמבטיות ויש נשים יושבות כשתי שעות באמבטי' באומרות שכך הם צריכות ועי"ז יש חשש שנשים קלי דעת לא יבאו כלל מאחר שהן צריכות להמתין עד אחרי חצי הלילה, הנה אעתיק לו מש"כ בגליון יו"ד שלי ריש סי' קצ"ט (ונדפס כבר בשבט הלוי יו"ד) בזמן האחרון נעשה מנהג כשר שהיא תשב באמבטי' ותחוף כשיעור שעה ומנהג צדיקים הוא (כמבואר בפוסקים) אבל בנשים מעוברות ובפרט בג' חדשים הראשונים אם רואות דם וטובלות וידוע דאז מים חמים יכולים להזיק ולעורר ראיית דם נוסף והפלה ר"ל, פשיטא דבכה"ג אנו נתיר להם לרחוץ בחמין שלא כדרך ישיבה במים ותזהר האשה אז שגם לא תטבול בחמין ביותר, ובערים מרובים באוכלסי ישראל כ"י כמו דידן שלפעמים יש עד מאה טבילות בכל לילה, אי אפשר בשום אופן להעמיד המנהג הנ"ל על תלו שתשב כל אחת בחפיפה כשיעור שעה דאין המקום והזמן מספיק, אם לא שיעשו חפיפה בביתם, אמנם גם בחפיפה בבית יש חסרונות (עיין בש"ך ס"ק ז') ועדיין יש להתיישב בזה עכ"ל בעניי שם, והיינו דספק בלבי מה עדיף אם למעט קצת מן השעה ולעשות חפיפה בבית המרחץ כמנהג, או לעשות חפיפה בבית כשיעור שעה, ויש מקום לכאן ולכאן, מכ"מ בהא דשאל מעכ"ל מעיר פריז הדמדובר יותר משעה, פשיטא דיכולים להורות להם דדי בשעה כתקנת הגאונים מהר"י מינץ ומהרש"ל סי' ו' ובתשובת רמ"א סי' כ"א ובש"ך סי' קצ"ט ס"ק ו' ועיין בתשובת בית שלמה יו"ד דאמצעי המים והרחיצה והנקיון היום טובים פי כמה מאז וגם יש להקל בזה ע"פ מש"כ הגאון מהרש"ק בהשמטות למי נדה סי' כ"ח דעכשיו שיש עומדת ע"ג אין חמור כ"כ כיון שלא תבא לזלזל בחפיפה ואע"פ שאין לעשות מעשה במה שמנהג להחמיר כבר [ועוד בזה"ז בעיירות גדולות שהולכות המון נשים במקוה בחדרים בודדים, ואין עומדת ע"ג בשעת חפיפה אלא באות כשהן טובלות, וגם אין לסמוך על העומדות ע"ג שהן יזהירו על החפיפה הטובה כאשר למדני הנסיון ע"כ קשה להקל במה שהחמירו גאונים קדמונים עכ"פ לכתחלה] אבל פשיטא דאין להוסיף עוד זמן, אם לא שבאמת לא גמרה החפיפה".

[יא] שעת הדחק: הגדר - מה הגדר, **שלא** יכול לעשות "המנהג כשר" למתחיל לחוף מבעוד יום ועוסקות עד שתחשך ואז טובלות.

א. **משום צניעות, מותר להתחיל החפיפה מהלילה** [כמו אונס, אפילו לדעת רש"י].

1. שו"ת רמ"א (סי' י"ט) – "כי האמת אתו כי בודאי הראשונים לא הנהיגו לילך ביום במקום שאין הצנועות יכולות להצניע טבילתן".
2. שו"ת מהרש"ל (סי' ו', שו"ת רמ"א סי' י"ח) – "נראה פשוט מאחר דתקנתן קלקלתן שיבאו לידי איסור המבואר בתלמוד (עירובין נ"ה:) שקרא על בנותיהם ארור שוכב עם בהמה פשיטא ופשיטא דיש לדחות מנהג איסור קלילא מפני האיסור חמור ואין זה קרוי ביטול מנהג והיתר האיסור אלא אדרבא תיקון וגדר הוא לתקן שלא יטבלו בעניין שירגישו האנשים בטבילה".
3. **ש"ך** (סוף ס"ק ו') – "עוד כתב מהרש"ל שם על מה שנהגו מקדם להתחיל לחוף ביום ועתה תקנו לחוף בלילה ותעסוק בחפיפה דוקא שעה אחת שלא תהא מהומה לביתה שרי אפי' לרש"י מאחר דאיכא חשש איסור שלא ירגישו בטבילותיהן וגם לפעמים הצנועות באות לידי ביטול טבילת מצוה וכ"כ הרב בתשובה סימן כ"א ע"ש שהאריכו בזה".
4. **הגרשז"א** זצ"ל (אמירה לבית יעקב פרק ד' סעי' ז') – "**ובזמננו נוהגים** לעשות החפיפה בלילה משום צניעות, אך מקפידים להאריך בחפיפה וליזהר שתהא כראוי".
5. **אוצרות הטהרה** (פרק ו' הע' ע"ג) – "ושמעתי גם מחשובי המורים דאם יש **ילדים גדולים בבית** ואם תעשה ההכנות מבעו"י ירגישו בכך ... יכולה לכתחלה לעשות הכל בלילה".
6. **ועוד פוסקים** – שו"ת בית לחם יהודה (קונ"א סי' שפ"א), סד"ט (סוף ס"ק י"ג), חת"ס (נדה דף סז: משום), מלבושי טהרה (סעי' ז'), לחו"ש (לחם ס"ק י"ד), **טהרת ישראל** (סעי' י"ז), **שיח יצחק** (סי' תי"ט ד"ה ומה), **טהרת הבית** (ח"ג טבילה סעי' ד'), **בדה"ש** (ס"ק מ"א), **פרדס שמחה** (ס"ק י"ד), **פוח שער** (סי' כ' סעי' י"א).
7. מראי מקומות.

(א) **בדה"ש** (ס"ק ל"ט) – "והנה כהיום נוהגות הרבה נשים לעשות עיקר הכנותיהן לטבילה בביתן מפני שאינן נחפזות שם כל כך כמו בבית הטבילה שנמצאות שם רבות בנות ההולכות לטבול ונראה דשפיר דמי למיעבד הכי אע"פ שאין החפיפה סמוכה ממש לטבילה ולדעת הרבה פוסקים שהזכרנו בס"ק ל"ח צריכה לכתחלה להסמיכם ממש **דכיון שעושות חפיפה מעולה בבית הכי עדיף טפי** ובפרט אם הן משתטפות בחמין במקלחת וסורקות שערות ראשיהן ומפספסות שאר מקומות שער שבהן כשבאות לבית הטבילה שמעיקר הדין גם זה לחפיפה יחשב שאין ישיבת האמבטיה אלא מנהג כמש"כ בס"ק י"ז".

בדה"ש (סעי' ג' ד"ה לחוף, עמ' ק"א) – "ומאי שנא הא דידן מההיא דהרמ"א דהכא נמי כיון שא"א לחוף ביום הטבילה שבוים היא טרודה תהא חופפת בלילה שלפניו (נוסף על החפיפה שבליל טבילה עצמו) שבלילה אינה טרודה ואמנם יש להקשות כן גם בההיא דהמרש"ל ותשובת הרמ"א ... ויש לומר בזה לפי מש"כ בס"ק נ"ד בשם הלבוש ... ביום חול שעוסקת בדברים המביאים לידי חציצה ובקשירת שערותיה אין תועלת לה לחוף גם בלילה שלפניו ... ואמנם אכתי יש לעיין בזה לפי דעת הש"ך שסובר מעיקר הדין חייבת הטובלת במוצ"ש להיות חופפת בע"ש ... וצ"ע".

ב. באיזה אופן סומכין על שתשהה בחפיפה שעה אחת.

1. רק במקום צניעות, אונס, חשש איסור, וכדו'.
(א) **פרדס רמונים** (שפ"ח סוף ס"ק ו') – "ומ"ש הש"ך ... מבוואר בדבריהם דדוקא היכי שיש חשש איסור אם תחוף ביום שירגישו בני אדם בטבילתן, ובש"ס דעירובין נ"ה ב' אמרו על זה ארור שוכב עם כל בהמה ע"ש, בזה התירו שתחוף בלילה, ותשהה בחפיפה שעה אחת בכדי שלא תהא מהומה לביתה, **אבל היכא דליכא חשש איסור, לא מהני** לרש"י מה דמצריכין לה שתשהה בחפיפה שעה אחת, דמ"מ כיון שהוא לילה היא מהומה לביתה, וצריכה לכתחילה לחוף דוקא ביום לדעת רש"י".
(ב) **מחצית השקל** (סוף ס"ק ו') – "שרי אפילו לרש"י כו'. דהא בכהאי גוונא שקבעו לה זמן שתעסוק בחפיפה דוקא שעה אחת אזלא לה חששא דרש"י אימור לא חייפא שפיר מתוך שמהומה לביתה ותמהר לטבול. אמנם אפילו הכי על סברא זאת לחודא לא הוי סמכין, דאפשר דרש"י אוסר החפיפה בלילה בכל ענין **משום לא פלוג**, רק צירף עוד סברא אחרת להתיר החפיפה כהאי גוונא בלילה מאחר שעל ידי החפיפה ביום איכא חשש איסור שלא כו".
(ג) עי' **בית שלמה** (יו"ד ח"ב סוף סי' קצ"ח) – "מהרש"ל ... אמנם במקום דליכא משום צניעות רק שהנשים עצלניות הן, ראוי לרו"מ לגדור להתנהג כמבוואר בטוש"ע להתחיל החפיפה מבע"י וגם משתחשך".
2. מראי מקומות – **מעדני אשר** (סי' צ' אות ב'), ט"ז וש"ך **השלם** (שפ"ח ס"ק ל"ז).
- (א) **בדה"ש** (ס"ק מ"ב) – "והנה כהיום נהגו הרבה נשים לעשות כל חפיפתן בלילה ואינן מתחילות ביום **וכנראה טעמן** בזה כי בלילה יש להן יותר זמן לעסוק בחפיפה לעשותה במתינות (ובפרט המטופלות בבנים קטנים) אבל אם תתחיל ביום תהא במהומה יותר מדאי ולכן חופפות בלילה שדבר זה דומה למה שכתבנו בס"ק מ"א בשם הפוסקים דביש חשש איסור בחפיפת יום מותרת להתחיל חפיפתה בלילה אמנם תדקדק לעסוק בחפיפה לשעה שלמה ...".

ג. אברך ככולל: האם לחזור לביתם כדי שתוכל להתחיל לחוף מבעו"י.

1. יבטל מתלמודו.
(א) **הגר"מ הלברשטם** זצ"ל (זרע שמואל הע' ת"י) - לשונו מובא לקמן.
(ב) **ששבה"ל** (סיכום אות ט') – "אברכי כולל וכד' נראה שצריכים להשתדל לחזור לביתם כדי שתוכל להתחיל לחוף מבעו"י".
(ג) **לבושי עז** (תמצית אות ט"ו) – "אונס מיקרי כגון אשה הנמצאת בעבודה בזמנים אלו, וכדו', אבל ביטול תורה אינו אונס, ולכתחילה יבוא מהכולל כדי שתעשה חפיפה סמוך לטבילה באופן שתצא דעת רש"י ודעת השאילתות".
(ד) **בנה ביתך** (הוספות לדף רכ"ו, עמ' תקכ"ז) – "ובשיעורי שבה"ל (קצ"ט סוף סעי' ג') כתב שאברכי כולל השואלים אם צריכים לחזור לביתם כדי שתוכל האשה לילך לטבילה בזמן, נראה דצריכים לבוא ולא גרע משאר צרכים שיוצאים, וכאן הוא דבר מצוה".
2. עדיף חפיפה בלילה.
(א) **פתחי דעת** (פרק י"ט סעי' ג').
3. תלוי אם יש חברותא.
(א) **חוט שני** (סוף ס"ק ד', ס"ק ו' אות י"ט) – "אם הבעל לומד עם חברותא, לא יבטל מלימודו כדי שאשתו תחוף מבעו"י, כגון שצריך שישמור על הילדים, אבל אם הוא לומד לבדו מותר לו לבטל מלימודו מפני זה".
4. דעת הגריש"א זצ"ל.
(א) **הגריש"א** זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"י אות מ"ט, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות מ"ב, פתחי דעת פרק י"ט הע' י"ב) – "כשאין לאשה עם מי להשאיר את הילדים בכדי לחוף מבעוד יום אא"כ יבוא בעלה מהכולל הביתה, יש לדון משום ביטול תורה שתעשה החפיפה בלילה".
(ב) **הגריש"א** זצ"ל (מה טובו גליון ז' עמ' י"ז אות כ"ז) – "רצוי שהבעל לא ילך לכולל אחר הצהרים כדי שאשתו תוכל ללכת למקוה לעשות את החפיפה לפני השקיעה".
5. מראי מקומות – **פתחי הלכה** (ארטסקורול, פרק ל"ו הע' י"ב), **נטעי גבריאל** (ח"ג פרק ה' סעי' ט"ז), **בנין בית נאמן** (פרק ט"ז הע' כ"ח).
(א) **הגר"ח** זצ"ל (שאלת רב ח"ב פרק כ"ב אות מ"ב) – "אם מותר לכתחילה לחפוף ולטבול לאחר צאה"כ, שאם תחפוף לפני צאה"כ יצטרך הבעל לבטל מלימודו כדי לשמור על הילדים, וגם עלול החברותא להרגיש בסיבה (וקשה להסתדר עם איש זר שישמור, וגם הנ"ל ודאי ירגיש הסיבה). תשובה: אפשר לחפוף בבית".
(ב) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' ת"י) – "והא שכתב הרמ"א שהוא רק בשעת הדחק, העולם נוהגים להקל גם באשה שעובדת שאין להצריכה לבא לביתו מוקדם מעבודתה. ולפ"ז שמעתי מרי"ב של' שאברך ג"כ אין צריך לצאת משיבה לבא לביתה כדי שאשתו יכולה לחוף מבעוד יום. שלימוד תורה אינו גרוע מעבודה! [אא"כ ברי לו שאילו יהיה לו עבודה שיהיה גם מקפיד לחזור מוקדם מעבודתו.] אבל ר"מ הלברשטם (של') [זצ"ל ל] סובר שאברך צריך ללכת לביתו. שאם אין הבני תורה מקיימים דין זה, מי יקיימו".
הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A woman has a handful of kids BH. When is it best for her to do the chafifa for mikvah? a) In the morning when her kids are in gan and she can do it patiently. b) In the afternoon, close to shkiah, by asking her husband to come home from work/kollel or take the chance that maybe her kids would let her disappear for an hour. c) At night.

R' Y. Berkovits wrote: "A" (under the circumstances).

Q: Is "A" only when you go to the Mikvah and you do a partial chafifa at night (you take a shower and comb your hair again). See אג"מ יו"ד ח"ב סי' פ"א. Or even if you cannot do a partial chafifa again? - like the Sharei Toar brought down by the artscroll (chapter 36 footnote 144).

A (Reb Yosef): Like anytime chafifa is done before night - a little should be done at night. He has mentioned that in the past. Like you mentioned - shower and combing hair.

ד. הנוכה.

1. הולכת בזמן וממתין לה.

א) שבט הלוי (מבית לוי ח"י עמ' ג' הע' י"א) – "ואמר שבל"ט היה המנהג שהולכת בזמן וממתין לה".

2. תלך למקוה אחרי ההדלקה.

א) הגריש"א זצ"ל (מה טובו גליון ז' עמ' י"ז אות כ"ח) – "חל ליל טבילה בחנוכה תעשה את החפיפה בבית מבעוד יום ואחרי ההדלקה תלך למקוה".

יב] הזמן הנכון לעשות חפיפה.

א. במקום שהמקוה נפתח רק סמוך לצאת הכוכבים: אם עדיף לעשות החפיפה ביום בבית, או בלילה בבית הטבילה.

1. בלילה כדי שתהיה סמוך ממש לטבילתה, בהמתנת שעה – אג"מ יו"ד ח"ב סי' פ"א, "ובדבר החפיפה כיון שפותחין את בית הטבילה סמוך טובא לצאת הכוכבים ולא תוכל האשה לעשות כמנהג הכשר שאיתא בש"ע סימן קצ"ט סעיף ג' לצאת ידי שתי השיטות דפרש"י והשאלות, שהשאלה היא איך עדיף אם לעשות החפיפה בבית ביום ולילך לשם כדי לטבול בתחלת הלילה והוא כפרש"י בנדה דף ס"ח דיותר טוב להרחיק החפיפה קצת מלעשות החפיפה בלילה שיש לחוש שמהומה לביתה ולא תחוף שפיר, או לעשות החפיפה בלילה בבית הטבילה כדי שתהיה סמוך ממש לטבילתה כהשאלות בתוס' שם. הנה הש"ך כתב בשם מהרש"ל בסוף סק"ו שאם תקבע זמן הראוי לחפיפה טובה שלכן אין לה מה למהר שהרי לא תטבול קודם הזמן אף אם תחשוב שכבר חפפה היטב, שרי אף לרש"י וכן תקנו במקומו לחוף בלילה ותעסוק דוקא שעה אחת שלא תהא מהומה לביתה ושרי אפילו לרש"י, והצורך שתקנו כן כתב בשביל שלא ירגישו בטבילותיהן כשיצריכו אותן לילך ביום לבית הטבילה עיי"ש, ותקנה זו הרי ג"כ טובה כמנהג הכשר שבש"ע שג"כ יוצא גם שיטת רש"י. וא"כ טוב יותר לעשות כעצה זו שתבא לבית הטבילה כשיפתחו אותה ותקבע שלא תטבול קודם לשעה משעת כניסתה לשם אף אם יהיה נדמה לה ולהאשה המשגחת שחפפה היטב. ואף שאין במקוה זו תקנה קבועה לכל הנשים מסתבר שג"כ תצא ידי שיטת רש"י, ולא שייך בזה לא פלוג כיון דאף לרש"י אין בזה איסור לתוס' ולהב"י ולהש"ך, אלא שיותר טוב לחפוף ביום, ורק להב"ח איכא שמא דאיסורא אחר שאיפסיק הלכתא, וסברתו דחוקה והוא דעת יחיד, וגם להב"ח לא מצינו שעשו תקנה קבועה לומר לא פלוג כיון שלא הוי דין זה אלא אלכתחלה. ולכן טוב יותר לעשות כעצת מהרש"ל אף שאין שם בהמקוה תקנה זו לכל הנשים ... ואם אי אפשר לפניה להיות בבית הטבילה זמן גדול כשהיית מעשה החפיפה הוא כשעה"ד ותעשה אז החפיפה בביתה וגם לחזור ולרחוץ קצת בבית הטבילה בלילה. אבל לכתחלה יותר טוב כדכתבתני, פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שמ"ז, פרק ל"ה הע' ק"י [לכאורה סותר מש"כ בעמ' שנ"ד, פרק ל"ו הע' י"ד. עי' לקמן, וצ"ע]).

א) קשה דלכאורה חסר המנהג כשר שכ' במחבר, להתחיל בביתה מבעוד יום ועוסקת בחפיפה עד שתחשך, ואח"כ תסרוק עוד פעם בבית הטבילה (ולכאורה המחבר הוי ציור אחד, וכדכת' בחכ"א [כלל ק"כ סעי' ה'] וקיצור שו"ע [סי' ק"ס סעי' ג']), ולא הוי שני מנהגות שונות). ואולי י"ל, שהשאלה בהאג"מ היה בציור שהיא צריכה לילך למקוה בהתחלת הלילה, וא"א לקיים הנהגת המחבר. וצ"ע, שחסר מן הספר. [ועוד יתכן לומר, שבזמניהם לא היה הבית המרחץ במקום הטבילה ומוכרחת לחוף בבית, כמש"כ בקיצור שו"ע [סי' ק"ס סעי' ג'] הו"ד בבדה"ש [ציונים ס"ק ק']. והליכה בביתה לבית הטבילה חשיבא הפסק, כמש"כ בסד"ט [סוף ס"ק ט'] הו"ד בבדה"ש [ציונים ס"ק ק"א, לשונו מובא לעיל]. וממילא לא מקיים השאלות לגמרי, שאינו סמוך ממש. ולפ"ז בזה"ז שיכולה לקיים השאלות לגמרי, שיהיה סמוך ממש, ע"י שהחפיפה בבית הטבילה ויהיה שם לשעה. זה יהיה עדיף מהנהגות המחבר. וצ"ע]. ועי' פסקי הטהרה (הע' כ').

ב) והקשה האברך החשוב ר' חיים מייזל שליט"א, שלכאורה לכתחילה היא צריכה לעשות כל החפיפה מבעוד יום, ותחזור ותחוף ותסרוק מעט בלילה בבית הטבילה. וכמו כל ציור שחל טבילתה במוצ"ש. (ואין לומר שאה"נ במוצ"ש, בזה"ז לכתחילה לעשות החפיפה רק במוצ"ש בבית טבילתה לשעה, ואין צריכה לעשות חפיפה כלל בערב שבת. כיוודע, שאין המנהג כן). שו"ר שכן פריך המעדני אשר (סי' צ' אות ג'), "אג"מ ... ולא זכיתי להבין דברי קדשם, דלכאורה אם חופפת בביתה במתינות ושוב חופפת בבית הטבילה מעט הרי היא יוצאת גם ידי ד' השאלות וכן"ל משא"כ אם תחפוף בלילה פחות משעה דיש בזה לד' רש"י חשש שתהיה מהומה לביתה, וגם אם תחפוף במשך שעה אינו לכתחילה גמור כמש"כ לעיל (אות ב') בשם האחרונים. והראיה לכל זה מטבילת מוצ"ש הדעדיפו הפוסקים שתחפוף בע"ש היטב ואח"כ במוצ"ש תעשה חפיפה מועטת דיוצאת בזה גם לד' השאלות, מאשר לעשות את הכל במוצ"ש אפילו אם תשהה שעה דאין זה פשוט לד' רש"י. [וגם הב"י שפסק דהטובלת במוצ"ש חופפת רק במוצ"ש, הוא רק שא"צ לטרוח ולחפוף בע"ש, אבל גם הוא מודה שגם לשאלות אין חשש אם תחפוף מע"ש היטב ושוב

- תחפוף מעט במוצ"ש]. וכ"כ בס' יסוד הטהרה (פ"ז סי"ב) ובס' פתחי מגדים (פט"ז סי"ד) דכשהופפת בביתה במתינות ואח"כ חופפת שוב מעט בבית הטבילה יוצאת גם ידי ד' השאלות, והביאו הראיה הנ"ל מטבילת מוצ"ש". וצ"ע.
2. חופפת בביתה במתינות ושוב חופפת בבית הטבילה מעט.
- (א) יסוד הטהרה (פרק ז' סעי' י"ב, מקורות וביאורים שם) – "ואם אפשר לה עדיף שתחפוף ביום, בזמן שלוח וישוב הדעת, ואפילו אינו סמוך לטבילתה, ותחזור ותחפוף בלילה סמוך לטבילתה, ואז אין היא צריכה לשהות שעה בחפיפה ובהכנה לטבילה. [ואם אפשר לה וכו' דלא גרע מטבילה במוצ"ש דכתב הרמ"א שתעשה חפיפה ע"ש ומוצ"ש, וכ"ש בכה"ג]."
- (ב) מעדני אשר (סי' צ' אות ג') – לשונו מובא לעיל.
- ב. כל החפיפה ביום, או הכל החפיפה בלילה: לבני אשכנז.
1. כל החפיפה ביום.
- (א) שערי טוהר (שער י"ט סעי' ד') – "ובשעת הדחק יכולה לעשות החפיפה כולה בלילה רק שלא תמהר רק תעסוק בחפיפה דוקא שעה אחת, והיכא דא"א לעשות החפיפה או כולה ביום או כולה בלילה יותר טוב לעשות ביום, ש"ע ס"ג וש"ך ס"ק ו"י".
- (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שנ"ד, פרק ל"ו הע' י"ד [חוץ לספרדים ע"ש]). [לכאורה סותר מש"כ בעמ' שמ"ז, פרק ל"ה הע' ק"י. ע"י לעיל, וצ"ע].
- (ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ט סיון תשס"ט) – "שאלה: אשה שטובל בלילה ורק יש לה זמן לעשות החפיפה באחד בצהריים האם יותר טוב לעשות החפיפה בלילה או באחד בצהריים. תשובה: באחד בצהריים".
2. כל החפיפה בלילה.
- (א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"א [לשונו מובא לעיל], ע"י יו"ד ח"ג סי' נ"ו אות ד' [לשונו מובא לקמן]).
- (ב) פתחי דעת (פרק י"ט סעי' ד', הע' י"ד) – "שנקטו הפוסקים שהעיקר לדינא כשיטת השאלות ... שגם לשיטת רש"י מותרת לחוף בליל טבילתה, אלא שעדיף לחוף ביום, והביאו שני ראיות לכך ...".
- ג. אם יכולה להקדים ולעשות החפיפה כמה שעות לפני טבילתה, כשטוענת שנוח לה יותר לעשות כן ועושה זאת ביתר דקדוק.
1. אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ו אות ד') – "ואשה הרוצה לעשות החפיפה כמה שעות קודם טבילתה, הנה אין לאשה מן הסתם להקל לעשות כן, אף שיש נשים שטועות שאז יותר נוח בשבילן, ויכולה לעשותו ביותר המתנה ודקדוק, אלא יש לעשות החפיפה סמוך לטבילה כפי שאפשר".
- ד. סיכום: סדר הקדימה. [נ"ל].
1. לכתחילה: תתחיל מבעוד יום ועוסקת בחפיפה עד שתחשך.
- (א) תתחיל מבעוד יום ועוסקת בחפיפה עד שתחשך בבית המרחץ סמוך מיד לטבילה - ש"ך (ס"ק ז').
- (ב) תתחיל מבעוד יום ועוסקת בחפיפה עד שתחשך בביתה, וגם תסרוק בית הטבילה, ואז תטבול - מחבר (סעי' ג').
2. במקום אונס, חשש איסור, שלא תהא מהומה, מצד צניעות, וכדו'.
- (א) חפיפה ביום: ובלילה תחזור ותחוף ותסרוק מעט - כמו רמ"א (סעי' ד').
- (ב) חפיפה בלילה: ודוקא שעה אחת, והכל במקוה - ש"ך (ס"ק ו').
- (ג) חפיפה בלילה: ודוקא שעה אחת בבית, ובמקוה תחזור ותסרוק מעט - ע"פ הנ"ל.
- (ד) חפיפה ביום - כמו טבילתה בליל שבת, מחבר (סעי' ה').
- ה. הגדר של "שתתחיל לחוף מבעוד יום".
1. עיקר החפיפה תהיה מבעוד יום.
- (א) שערי טוהר (שער י"ט ס"ק ד') – "ועיקר החפיפה תהי' מבעוד יום ומקצתה בלילה".
- (ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ט אות ד') – "התחלת החפיפה 'מבעוד יום' היא לאו דווקא הרחיצה, אלא גם ההכנות שלפניה".
- (ג) ע"י בדה"ש (ס"ק מ') – "דמה שכתב שתתחיל לחוף מבעוד יום היינו לומר שתעשה כדי שיעור חפיפה מבעוד יום דהיינו שתרחוץ ותסרוק שערתיה אבל אם רחצה בלא סריקה לא חשיב עדיין כחפיפה וא"כ אכתי לא יצאה ידי שיטת רש"י שצריכה לחוף ביום שלא תהא נחפזת בלילה [ואין נראה לומר דכיון שלא נשאר לה אלא גמר החפיפה שאינו שווה זמן רב אינה נחפזת עוד] אמנם רהיטת לשון המחבר והפוסקים בזה אינו נראה כן אלא כל שהתחילה מבעוד יום ואף התחלה כל דהו סגי בכך וצריך עיון".
- (ד) לבושי עז (תמצית אות ב') – "לכתחילה תחוף כל החפיפה ביום, ואם אינה יכולה לחוף הכל ביום, מ"מ תתחיל לעסוק ביום".
- (ה) פתחי דעת (פרק י"ט סעי' ב', הע' ט') – "צריכה להתחיל דוקא בדבר חשוב מהחפיפה מבעוד יום [כן נראה פשוט, שאם תתחיל בדבר של כל דהו מבע"י והשאירה את עיקר החפיפה ללילה עדיין קיים החשש שתהא מהומה לביתה]".
2. מראי מקומות.
- (א) ויען יוסף (יו"ד סי' קס"ג אות ג') – "לענין מהיכן מקרי התחילה בחפיפה מבעוד יום. כשהחסידיים מתפללים עדיין מנחה אפשר להקל לחשבו כמבעוד יום לענין זה, והוא כמדומה לערך ג' רבעי שעה אחר השקיעה. אם התחילה בקציצת צפרניים וסריקת הראש אפשר להקל לחשבו התחילה מבעוד יום".
- (ב) הגר"ש (צ"ל [אוצרות הטהרה עמ' תתק"י אות מ"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות מ"א]) – "התחלת החפיפה ביום הו"ל נמי באופן שקוצצת צפרניים או רוחצת אבר אחד ביום. [כשאינה יכולה לעשות שאר החפיפה ביום]".

ג) פותח שער (סי' כ' סעי' י"ג) – "ומהדרין שאף על פי שאינה יכולה להתחיל עיקר החפיפה ביום, על כל פנים מה שתוכל תעשה ביום, ולמשל קציצת צפרני ידיה ורגליה תוכל לעשות ביום".

ו. חפיפה בבוקר.

1. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א ריש סי' קצ"ט) – "שאלת: אשה שאינה יכולה לעשות החפיפה ביום דהיינו להתחיל מקודם השקיעה ולהמשיך עד הלילה, האם צריכה לפחות לעשות איזה הכנה כל שהיא ביום ואח"כ תעשה הכל בלילה. תשובה: בשאלה זו נבוכו בה הנשים הרבה והרבה נשים באות לשואלה, ואין זה אשמתן אלא אשמת המלמד שגם אצל המלמדים אין הדבר ברור. אמנם הענין פשוט, דוכי ענין התחלת החפיפה ביום הוא משום איזה זכר לדבר, הלא זיל בתר טעמא דהוי מטעם שיש מחלוקת הראשונים אם לעשות החפיפה ביום כדי שלא תהא מהומה לביתה, או לעשותה בלילה כדי שתהיה סמוך לטבילתה, ומספק עבדינן כתרואיהו לצאת כל הדעות ומתחילין מקודם השקיעה ומסיימין בלילה, דגם אינה מהומה וגם הוי סמוך לטבילתה. אבל לעשות איזה הכנה כל שהוא באמצע היום כדי לצאת שיטת הסוברים לעשות החפיפה ביום, הרי בזה **לא יצאה ידי חובתה** דעדיין חיישינן שתהא מהומה לביתה בעיקר החפיפה שתעשה אח"כ בלילה, והדברים פשוטים ונער יבינם".
2. מראה כהן (פרק ו' הע' נ"ג) – "ומה שנהגו איזה נשים שעושות הכנה בעלמא מבעו"י כגון שקוצצות צפורן אחת ומחשיבות זאת כאילו התחילו את החפיפה מבעו"י **אין לזה מקור** ואין לזה טעם".
- מראה כהן (פרק ו' הע' נ"ה) – "הנה עיקר הטעם שצריכה לכתחילה לעשות את החפיפה מבעוד יום הוא כדי שתעשה את החפיפה במתינות כראוי, ולכן אם באופן שתעשה את החפיפה מבעוד יום לא תוכל לעשותה במתינות, עדיף שתעשה אותה בלילה. אכן ראוי לאשה שהדבר ביכולתה להקדים ולקצוץ את צפרניה בשעות הבוקר וכדומה בזמן שאינה עסוקה וטרודה, וכן אם יש באפשרותה לעשות אז את האמבטיה כנהוג תעשה, שע"י שעשתה הכנות אלו מבעוד יום שוב לא תהיה מהומה לביתה אח"כ. ובערב תשוב ותרחוץ [במקלחת] ותסרוק ותבדוק כל גופה, ונמצא שאת עיקר החפיפה הנצרכת מדינא תעשה בלילה סמוך לטבילה. ועיין בלבוש שכתב טעם למה שכתבו הפוסקים שכשחל ליל טבילתה במוצאי שבת שיש לה להקדים ולעשות החפיפה בערב שבת, דהוא כדי להקל על עצמה את החפיפה במוצאי שבת כך שלא תהיה מהומה אז לביתה".
3. אהל שרה (עמ' צ"ג) – "באופן שעושה את החפיפה בלילה נוהגים הרבה מורי הוראה להורות שתעשה האשה פעולה אחת מן ההכנות ביום, כדי להתחיל מקצת החפיפה ביום".

ז. מראי מקומות.

1. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד' זמן החפיפה אות ג') – "אם יודעת שלא תוכל לטבול מיד אחר צאת הכוכבים, באופן זה תתחיל את הרחיצה סמוך לזמן טבילתה. וזה עדיף מאשר שתעשה את החפיפה קודם השקיעה ותמתין זמן עד הטבילה. אולם אם יודעת שלא תוכל לעשות את החפיפה במתינות בלילה תעשה סמוך לשקיעה".
2. קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות קצ"ז) – "אשה שא"א לה לעשות המנהג הכשר (קצ"ט סעי' ג') להתחיל בחפיפה ביום ולגמור בלילה, תעשהו ביום, ולעבור ע"ז בלילה".

יג] מוצאי שבת - סעיף ד'.

א. הלכה.

1. רק מוצ"ש.
- (א) מחבר (סעי' ד') – "חל טבילתה במוצאי שבת, שא"א לחוף מבעוד יום, תחוף בליל טבילתה".
- (ב) טהרת הבית (ח"ג טבילה סעי' ד').
2. מנהג יפה שתרחוץ ותחוף יפה בערב שבת, ובמוצ"ש תחזור ותחוף ותסרוק מעט.
- (א) טור (סעי' ד') – "חל טבילתה במ"ש שא"א לה לחוף מבעוד יום די לה בחפיפת ליל טבילתה ומ"מ מנהג יפה שתרחוץ ותחוף יפה בע"ש ומ"ש תחוף מעט ותסרוק שערוטיה".
- (ב) רמ"א (סעי' ד') – "ומ"מ מנהג יפה הוא שתרחוץ היטב בערב שבת, ובמוצ"ש תחזור ותחוף ותסרוק מעט".
- (ג) לבוש (סעי' ד') - לשונו מובא לקמן.
- (ד) מלבושי טהרה (סעי' ט').
- (ה) לחוי"ש (שמלה ס"ק ח').
- (ו) טהרת ישראל (סעי' י"ט).
- (ז) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שס"ב).
3. מן הדין שתרחוץ ותחוף יפה בערב שבת, וקצת במוצ"ש.
- (א) ש"ך (ס"ק ו', ס"ק ט') – "דכך הוא עיקר הדין שתרחוץ ותחוף היטב בע"ש ותרחוץ ותחוף במ"ש ג"כ".
4. תרחוץ ותחוף יפה בערב שבת, וקצת במוצ"ש.
- (א) חכ"א (כלל ק"כ סעי' ו') – "חל טבילתה במוצאי שבת שאי אפשר לחוף ביום תחוף בערב שבת ובמוצאי שבת תחזור ותחוף ותסרוק מעט על כל פנים וכן אם חל במוצאי יום טוב".
- (ב) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"ג) – "תחוף בערב שבת, ותחזור במוצאי שבת לחוף ולסרוק מעט בחמין".
- (ג) שערי טוהר (שער י"ט סעי' ו').
- (ד) פרי טהרה (סעי' ט').
- (ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תי"ד) – "שהלכה כהרמ"א והט"ז שבמוצ"ש צריכה רק להתקלח, ולסרוק שערה, ולצחצה שיניה. ואם אין לה זמן בערב שבת, יכולה לעשות כל החפיפה במוצ"ש (בתנאי שתחוף במתינות וכראוי). ואף שדעת

הרמ"א שאין להקל לעשות כל החפיפה בלילה אלא בשעת הדחק, שאני הכא שא"א לעשות חפיפה ביום אלא ע"י הרחקה יום אחד. ולכן סתם בש"ע כאן לעשות הכל במוצ"ש, וגם הרמ"א אינו חולק עליו מדינא אלא כתב שנהגו לחוף ער"ש. ורק הש"ך כתב שאין זה מנהג אלא עיקר הדין".

- 1) המחלוקת: אם זה רק חומרא [טור, רמ"א], או שיש חיוב חפיפה בערב שבת [ש"ך].
- 2) יסוד המחלוקת: מה ההבנה ברש"י שצריכה לעשות חפיפה מבעוד יום. האם הוא רק מוטב, ב"י. או שיש להקל רק בשעת הדחק, טור ורמ"א [ע"י מכון ירושלים על הטור הע' ל"ו]. או שהוא חיוב מדינא אא"כ ג' ימים באמצע, ש"ך.
- 3) נפק"מ: ע"י מוצאי ת"ב, לקמן. ואולי נ"מ, אבלה, ע"י לקמן.

ב. "ובמוצ"ש תחזור ותחוף ותסרוק מעט".

1. אף לשאלות סגי בהכי – ט"ז (ס"ק ז', "ותסרוק מעט. נראה דאף לשאלות סגי בהכי דאע"פ דלדידהו עיקר החפיפה בלילה וא"כ צריכה לחוף הרבה לכתחלה מ"מ מודים כאן דמהני חפיפה דע"ש לצרף להך חפיפה מועטת דסגי בהכי"), בדה"ש (ס"ק נ"ט).
- א) רע"א (ח"א סוף ס' פ"א) – "מתקשה אני בב"י יו"ד (ס' קצ"ט ד"ה חל טבילתה במ"ש וכו') אא"כ נאמר דלטעמיה אזיל, דס"ל לרש"י א"י לחוף בלילה אלא מתוך הדוחק דהשתא הוי מנהג יפה כו', ותמיהני דזהו מנהג יפה לחוף מע"ש, מ"מ למה תחוף רק מעט במ"ש, הא מכח ההרחקה בין חפיפה לטבילה, עיקר החפיפה בלילה סמוך לטבילה, וכיון דהיא העיקרית למה סגי בחפיפה מועטת, וכמ"ש הב"י מקודם דאלו להשאלות שעיקר חפיפה בלילה טבילתה, כיון דעיקר חפיפה באותה שעה תחוף אז יפה וה"ל לרש"י בהרחקת יום בין חפיפה לטבילה, וצע"ג".
- ב) יש ליישב דכיון דתחפוף בער"ש נמצא דבמוצאי שבת במציאות לא יקח לה הרבה זמן החפיפה.
- 1) הגר"ש זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ט הע' ל"ב) – "ליישוב את קושיית רע"א שאכן אין זו קולא בחפיפה של מוצאי שבת, אלא שכן המציאות שלאחר שכבר עשתה את ההכנות בערב שבת לא נותרו לה אלא מעט הכנות לעשות במוצאי שבת".
- 2) בדה"ש (ס"ק נ"ט) – "שעיקר החפיפה בלילה סגי לה בחפיפה מועטת להעביר ממנה הלכלוך ולהפריד שערותיה כיון שכבר רחצה וסרקה עצמה בערב שבת".
- 3) מעדני אשר (ס' צ' אות ג') – "וביאור דבריהם דככל שהיא יותר נקיה אורכת חפיפתה פחות זמן, ולאחר שחפפה בע"ש ונזהרה שלא להתלכלך אינה זקוקה לזמן רב לחפוף שוב ולוודא תוך כדי החפיפה שהכל נקי".

ג) מראי מקומות.

- 1) לבוש (סעי' ד') – "ואם חל טבילתה במוצאי שבת שאי אפשר לה לחוף מבעוד יום עד שתחשך, די לה שתחוף בלילה טבילתה, ומכל מקום כדי שלא תמהר שתהא מהומה לביתה ולא תחוף יפה, טוב הוא שתרחץ היטב בערב שבת, ובמוצאי שבת תחזור ותחוף מעט במים חמין ותסרוק מעט, ואז לא תצטרך לחפיפה הרבה ומסתמא לא תמהר, דמסתמא היתה נזהרת כל יום השבת מלהתעסק בחציצות, ומקשרת שערותיה ואינה צריכה חפיפה וסריקה הרבה".
- 2) אמרי יוסף (ס' קצ"ט פרק ז' אות ב') – "יש ליישב דכיון דתחפוף בער"ש נמצא דבמוצאי שבת במציאות לא יקח לה הרבה זמן החפיפה ויתכן דכן משמע בלבוש עיי"ש, שוב התבוננתי דא"א ליישב כן ...".

ג. אין בעלה בעיר.

1. מראי מקומות – בדה"ש (ס' קצ"ז סעי' ב' ד"ה ובמקום, עמ' ו').

ד. א"א לעשות החפיפה כראוי בערב שבת.

1. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' ס').
- א) מראה כהן (פרק ו' הע' ס"ג) – "ויש לעיין באשה שבערב שבת טרודה מאד ואם תצטרך לעשות אז את החפיפה לא תוכל לעשותה בנחת כראוי, דיתכן שעדיף לה לעשות החפיפה במוצאי שבת בנחת. ולדינא תעשה שאלת חכם".

יד] חל ליל טבילתה במוצאי תשעה באב.

א. ראשונים.

1. חפיפה רק מוצאי ת"ב, אם אפשר.
- א) תוס' (נדה סוף דף סח.) – "בזמן הזה דלבעלה דוקא אפשר לה לחוף ולטבול במוצאי תשעה באב ואם אין לה פנאי לרחוץ ולחוף בלילה תרחוץ ותחוף ערב תשעה באב כדי שיהיה בקל לה עדיין לחוף קצת מוצאי תשעה באב ולטבול".
2. כמו מוצאי שבת, תרחוץ ותחוף עט"ב ולמוצאי ט"ב חופפת מעט קודם הטבילה.
- א) תוס' (ביצה דף יח: ד"ה כל), הו"ד בב"י (או"ח ס' תקנ"ד ס"ק ח') – "אבל השתא דהטבילה אינה באה אלא לטהרה לבעלה יכולה היא לרחוץ ולחוף ערב יוה"כ כדי שתסרוק שערה וחופפת מעט למוצאי יום הכפורים משום דצריך חפיפה סמוך לטבילה וכן בט' באב".

ב. חפיפה רק במוצאי ת"ב, אם אפשר.

1. רמ"א (או"ח ס' תקנ"א סעי' ט"ז) – "אם טובלת ליל י' באב, מותר לה לרחוץ בערב ט"ב אם א"א לה לרחוץ ליל י"י".
2. לבוש (ס' תקנ"א סעי' ט"ז, ס' תקנ"ד סעי' ח').
3. בית הלל (ס"ק א').
4. שו"ת בית לחם יהודה (קונ"א ס' שפ"א).
5. סד"ט (סוף ס"ק כ') - לשונו מובא לקמן.

6. א"ר (סי' תקנ"ד ס"ק ט') – "פירוש שתרחץ ותחוף בליל מוצאי ט' באב ולא חשש שתהיה בהול לביתה".
7. ח"א (כלל קל"ג סעי' י"ט, חכ"א שער השמחה קונטרס מצבת משה שאלה ה') – "ואם טובלת ליל עשירי, מותרת לרחוץ בערב תשעה באב אם אי אפשר לרחוץ בליל עשירי, ולמוצאי תשעה באב חופפת מעט, דבעינן סמוך לטבילה חפיפה".
8. הלכתא גבירתא (תענית פרק ד' משנה ו').
9. חופת חתנים (ספירת ז' נקיים אות ז').
10. דה"ח (סי' ק"ל, דינים מדברים שאינם אסורים רק מ"ח ואילך אות ז') – "ואפילו אם טובלת ליל י' באב מותר לה לרחוץ כדרכה בערב ת"ב בחמין אם א"א לה לרחוץ ליל עשירי".
11. קיצור שו"ע (סי' קכ"ב סעי' י"ב) – "ואם טובלת בלילה שאחר תשעה באב ואי אפשר לרחוץ, אזי יכולה לרחוץ בערב תשעה באב".
12. קנין תורה בהלכה (ח"ג סי' ע"ב אות א') – "דהסד"ט דחה ד' הפנמ"א מכה ד' הרמ"א ואנן נגריין בתרי".
13. טהרת הבית (ח"ג טבילה הע' ט' ד"ה אשה, חזון עובדיה ארבע תעניות עמ' רמ"ו ד"ה אשה).
14. ששבה"ל (ס"ק ב' ד"ה וכן, סיכום אות ג', קובץ מבית לוי ח"ג עמ' נ"ט).
15. פותח שער (סי' כ' סעי' ל"א) – "המנהג כהבנת המחצה"ש בדברי המג"א ... דכן ראוי להורות".
16. מקדש ישראל (בין המצרים סי' רנ"א) – "לכתחלה תעשהו במוצאי ת"ב".
17. יסוד הטהרה (פרק ז' הע' י"ז) – "חל ליל טבילתה במוצאי תשעה באב, תעשה החפיפה בליל טבילתה, ואם אי אפשר לה לנהוג כן, תעשה החפיפה בערב תשעה באב".
18. לבושי עז (סעי' ג' תמצית אות י"ב) – "וכן נהגו".
19. נטעי גבריאל (בין המצרים פרק ע"ב סעי' ד', עי' נדה ח"ג פרק ה' סעי' כ"א, סעי' כ"ב, סעי' כ"ג) – "ובזמנינו שבלא"ה מקילין ועושין החפיפה רק בלילה, בודאי אין לעשות החפיפה רק בליל עשירי, אך תזהר שתשעה זמן החפיפה שיעור שעה".
20. שביבי הטהרה (פרק י"א סעי' י"ב) – "חל ליל טבילתה במוצאי תשעה באב, להלכה תעשה את החפיפה במוצאי ת"ב".
21. משמרת הטהרה (פרק ט"ז סעי' כ"ב) – "חל טבילתה במוצאי תשעה באב או במוצ"ש, ובערב שבת עדין היא אבילה תעשה כל החפיפה במוצאי ת"ב או במוצאי שבת ולא ביום אבלותה".
22. ג' שבועות (ארטסקרול, עמ' צ"ד).
23. מעדני אשר (סי' צ"ב) – "וכן המנהג".
24. קדושים תהיו (סי' קצ"ט סעי' ל"ז).

ג. כמו מוצאי שבת, תרחוץ ותחוף עט"ב ולמוצאי ט"ב חופפת מעט קודם הטבילה.

1. עי' מג"א (סי' תקנ"ד ס"ק י') – "ותרחוץ ותחוף עט"ב ולמוצאי ט"ב חופפת מעט דבעינן סמוך לחפיפה טבילה (ב"י תו') ועסי' תקנ"א סי"ו בהגה ובי"ד סימן קצ"ט ס"ד".
2. פנים מאירות (ח"א סי' ה', [אפילו בדעת הרמ"א, וצ"ע]) – "וכן בט' באב דהא אפילו תטבול בי"כ ובט' באב אסורה לבעלה הרי בהדי' דהתיר לחוף בערב ט"ב ולטבול במוצאי ט' באב אף דנוהגין איסור רחיצה בערב ט' באב".
3. זרע אמת (ח"א סי' פ"א, ח"ג סי' קי"ח ד"ה ולא) – "ליכא חשש כלל דבהולה לביתה דהא עכ"פ אם טובלת בליל יו"ד צריכה לרחוץ בעט"ב אלא דכדי שלא להרחיק רחיצה מהטבילה צריכה לחזור ולחוץ בליל מוצאי ט"ב כמ"ש הרמ"א בהגה בי"ד סי' קצ"ט ס"ד לענין חל טבילתה במוצאי שבת ע"ש וה"ה בחל טבילתה במוצאי ט"ב כמ"ש בספרי ח"א הא"ח סי' פ"א עש"ב ומאחר שכן הרי צריכה לחוץ בשיניה מחמת כל מה שאכלה ביום שקודם ט"ב אחר החפיפה ובפרט בשנה הזאת דחל ט"ב בשבת דמותרת לאכול בשר כידוע וא"כ מוכרחת לסמוך על חציצות שינייה שעושה בליל מט"ב".
4. חיד"א (מחזיק ברכה סי' תקנ"ד ס"ק ה').
5. עי' מג"א (סי' תקנ"ד ס"ק ח') – "טבילה וכו'. ותרחוץ ותחוף ערב תשעה באב ולמוצאי תשעה באב חופפת מעט דבעי סמוך לחפיפה טבילה ותטבול ב"י ועיין סימן תקנ"א סי"ו בהג"ה ובי"ד סימן קצ"ט סעי' ד"ו".
6. יד דוד (אות ד').
7. שלחן שלמה (סי' תקנ"ד סעי' ז') – "וחופפת ורוחצת ערב ט"ב ולמוצאי ט"ב חופפת מעט דבעינן סמוך לחפיפה טבילה".
8. משנת דר' עקיבא (בסוף הספר, בתשובה לאו"ח סי' תקנ"ד) – "הרמ"א ... אלו הי' בא השאלה לפנינו היינו מורין לרחוץ ולחוף בער"ט וגם מט"ב תחוף מעט וכן מורין".
9. מ"ב (סי' תקנ"ד ס"ק י"ח) – "תרחוץ ותחוף עט"ב ולמוצאי ט"ב חופפת מעט קודם הטבילה דבעינן סמוך לחפיפה טבילה".
10. דרכ"ת (ס"ק פ"ג) – "ועיי' בשו"ת זרע אמת הספרדי ח"ג יו"ד סי' קי"ח בענין אשה שחל טבילתה בליל מוצאי ט"ב אם תוכל לשתות אז קאו"ע או ביצה א' קודם לכתה לבית הטבילה ונסתפק השואל בלשון הרא"ש שכ' שאינו טועמת נראה דגם בגמיעת ביצה יש להחמיר והוא השיב דכיון שכ' הרמ"א בזה רק לאכול בין רחיצה לטבילה ולא לחנם שינה הרמ"א הלשון רק כדי להתיר השתייה משום דל"ש חציצה בשתייה ע"כ התיר שם לשתות הקאווע טרופה עם ביצה ול"ש בזה מהומה לביתה דהא אם טובלת בליל י' צריכה לרחוץ בעט"ב אלא כדי שלא להרחיק רחיצה מהטבילה צריכה לחזור לחוץ שיני' בליל מוצאי ט"ב וכמ"ש הרמ"א בסי' קצ"ח לענין מוצאי שבת וכיון שכן ממילא צריכה לחוץ בשיני' מה שאכלה ערב ט"ב אחר החפיפה ובפרט בשנה שחל אז ת"ב בשבת דאוכלת בשר בש"ק וממילא צריכה לחוץ שיני' קודם הטבילה עכ"ל עיין שם".
11. כה"ח (סי' תקנ"א ס"ק קצ"ה, סי' תקנ"ד ס"ק מ"ב) – "ולא כמו שהיו נוהגות שלא לחוף ולרחוץ עט"ב וצריך לבטל מנהגם".
12. הגריש"א זצ"ל (אשרי האישי יו"ד פרק ל"ד אות כ"ט, אות ל', פתחי דעת פרק י"ט הע' נ"ט, הע' ס') – "תעשה חפיפה בערב תשעה באב, ולא תדחה החפיפה למוצאי תשעה באב, ועדיף שתעשה בערב תשעה באב אחר חצות כדי להסמיק את החפיפה לטבילה ככל האפשר. וכן תעשה כל ההכנות בערב תשעה באב (כגון גילוח כפי מנהגה)".

13. קנה בשם (אוצרות הטהרה פרק ו' הע' קי"ג, אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ב אות מ"א) – "אשה שליל טבילתה במוציא ת"ב, תחיל בחפיפה בערב ת"ב (ביאור הלכה תקנ"א)".
14. אור יצחק (ח"א י"ד סי' כ"ט פרק ד' זמן החפיפה סוף אות ד').
15. עי' פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב עמ' שע"ד, פרח ישראל עמ' ר"ז).
16. פתחי מגדים (פרק ט"ז סעי' י"ט) – "תרחץ בערב ט' באב כל גופה בצונן, ושערותיה תחוף בחמין ותסרקם. ובליל טבילתה..."
17. פרי טהרה (סעי' ט').
18. יד בבית המצרים (פרק כ"ז סעי' ב').
19. פתחי דעת (פרק י"ט סעי' כ"ב, סעי' כ"ג).
20. אהל שרה (עמ' צ"ה) – "משנ"ב".

ד. תלוי במחלוקת רמ"א וש"ך.

1. דגול מרבבה (או"ח סי' תקנ"א על סעי' ט"ז) – "אם אי אפשר לה לרחוץ ליל עשרה. הרמ"א לשיטתו ביו"ד סימן קצ"ט סעיף ד' בהג"ה שכתב שהוא רק מנהג יפה, ע"ש, ולכן פסק שאם אי אפשר וכו' דמשמע שאם (אי) אפשר לרחוץ ליל עשרה לא תרחץ בערב תשעה באב. אבל לדעת הש"ך שם ס"ק ו' וס"ק ט' אם כן מע[י]קר הדין תרחוץ בערב תשעה באב אפילו אפשר לה לרחוץ בלילה. ועיין במג"א סימן תקנ"ד ס"ק י"י".
2. בה"ל (סי' תקנ"א סעי' ט"ז ד"ה אם) – "הרמ"א לשיטתו ביו"ד סימן קצ"ט ס"ד אבל לדעת הש"ך שם מעיקר הדין תרחוץ בעט"ב אפילו אפשר לה לרחוץ בלילה. דגול מרבבה".
3. מסגרת השלחן (על קיצור שו"ע סי' קכ"ב ס"ק ט"ז).
4. כה"ח (סי' תקנ"א ס"ק קצ"ה).

- ה. מראי מקומות – מחה"ש (סי' תקנ"ד ס"ק י'), שע"ת (סי' תקנ"ד ס"ק ו'), שו"ת ערוגת הבשם (סי' קפ"ו), אוהל שרה (ח"א פרק ב' הע' כ"ו), בדה"ש (סעי' ד' ב' ד"ה ובמוצי"ש, עמ' ק"ה), פרדס שמחה (ס"ק כ' אות ג'), גופי הלכות (משנת סופרים ס"ק ג').
1. ערה"ש (או"ח סי' תקנ"א סעי' ל"ז) – "ולכן הגדה רוחצת וטובלת ואפילו אם טובלת ליל שאחר תשעה באב רשאה לרחוץ בערב תשעה באב אם א"א לה לרחוץ במוצאי ט"ב".
- ערה"ש (או"ח סי' תקנ"ד סעי' ט') – "והאשה שצריכה טבילה במוצאי ט"ב תרחוץ ותחוף ערב ט"ב ובלילה במוצאי ט"ב תחוף מעט כדי שתהא סמוך לחפיפה טבילה ותטבול כמ"ש ביו"ד סי' קצ"ט וגם רוחצות מעט במוצאי ט"ב וכן נהגו".
2. שיעורי טהרה (עמ' שמ"ג) – "אשה שאינה רגילה לחפוף ביום, לא תחפוף בערב ט' באב כדי לקיים דין חפיפה ביום, כיון שאף בכל השנה אינה נוהגת כן אלא חופפת בלילה, ותחפוף במוצאי ט' באב".

ו. טבילה בת"ב עצמה [כמו יום ח' במקום אונס].

1. מיקל – שירי טהרה (מערכת ט' אות י"ג), זכרון יהודה (ח"א סי' קע"ו), "נשאלתי ביום ת"ב באשה אחת שבאתה מכפר לטבילה ובע"כ צריכה לילך ביום למען תגיע לביתה לעת ערב, אם רשאי לעשות החפיפה בחמין כדת וגם לטבול ביום ת"ב. והתרת".
2. מראי מקומות – שד"ת (מערי' בין המצרים סי' ב' אות ט"ו).

ז. חפיפה בת"ב עצמה.

1. מיקל.
- א) זכרון יהודה (ח"א סי' קע"ו) – "באה שאלה לפני באשה אחת הדרה בכאן, וזאת אומרת שאי אפשר לה לעשות החפיפה במוצאי ט"ב. וע"כ רוצית לעשות החפיפה בט"ב ולטבול מחשיכה, והתרת".
2. מחמיר.
- א) קנין תורה בהלכה (ח"ג סי' ע"ב) – "באשה שצריכה לנסוע במוצאי ט"ב וא"א לה לעשות החפיפה בלילה מפני נחיצת הדרך ושכחה לרחוץ בעט"ב או אונס אחר ... לא נלע"ד ההיתר שתחפוף בט"ב אחרי ששכחה מלחפוף כדין בעט"ב ועי"ז בא לה האונס שלא הספיקה כשנזכרה בעט"ב לחפוף, דנשים עצלניות הן ...".
3. מראי מקומות – ששבה"ל (ס"ק ב' ד"ה בשו"ת), נטעי גבריאל (בין המצרים פרק ע"ב סעי' י"א), שיעורי טהרה (עמ' שמ"ד ד"ה בשו"ת).

ח. מוצאי ת"ב שחל ביום ראשון.

1. כמו מוצאי שבת, תרחוץ ותחוף עט"ב ולמוצאי ט"ב חופפת מעט קודם הטבילה.
 - א) זרע אמת (ח"ג סי' קי"ח ד"ה ולא) - לשונו מובא לעיל.
 - ב) דרכ"ת (ס"ק פ"ג) - לשונו מובא לעיל.
 - ג) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול ח"ב עמ' שע"ד, פרח ישראל עמ' ר"ז) -
- If Tishah B'Av is on Sunday, she does the chafifah on Friday, if possible, and showers again on Sunday night".

2. חפיפה רק במוצאי ת"ב.

- א) שערי חיים (ח"א סי' ע"ו) – "במוצאי הצום, ותשהה שעה אחת בעסק החפיפה".
- ב) הגר"ש אולמן (ישועת דניאל על ס"ק ס"ז אות ב', עמ' מ') – "מורים כהסדרי טהרה וחופפין במוצאי הצום בלבד".

3. מראי מקומות.

א) יביע אומר (מעין אומר ח"ג פרק ד' סי' י"ד) – "שאלה: אישה שנמצאת בהליכים של חזרה בתשובה, וליל טבילתה חל במוצאי שבת שהוא ליל תשעה באב. לטבול למחרת היום גם אינה יכולה, מכיוון שנוסעת לחו"ל למשך שבועיים. והמצב שבעלה לא יחכה לה במידה ולא טבול, וגם היא אינה חזקה דייה שתדחה את נסיעתה. מה עושים. תשובה: שתטבול בבין השמשות של מוצאי שבת. ואמרו שאין להם מקווה בישוב שהיא גרה, וצריכים ליסע לישוב אחר. וענה מו"ר נר"ו: שתטבול בלילה, שעדיף שתעשה איסור דרבנן, מאיסור כריתות".

ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: What are the halachos for going to the mikvah on Motzei Tisha B'av when its a nidche?
Primarily, when do you do the chafifa?

Answer: It is a machlokes. Therefore, if she will be fasting, then it would be best to do the chafifa on Erev Shabbos. If she will not be fasting, then it is better to do the chafifa Sunday night.

טו] חל ליל טבילתה במוצ"ש והיא אבלה, וקמה היא מן השבעה ביום השבת.

א. חפיפה רק במוצ"ש.

1. שו"ת בית לחם יהודה (קונ"א סי' שפ"א).
2. סד"ט (סוף ס"ק כ') – "בשו"ת פנים מאירות ... ולע"ד נראה להורות שלא תחוף עד מוצאי שבת סמוך לטבילה, דהא אפילו בערב תשעה באב שהרחיצה אינה אלא מנהג ואינו אסור מדינא, ואפילו הכי כתב הרמ"א באורח חיים סימן תקנ"א סעיף ט"ז, אם טובלת ליל יו"ד באב מותר לה לרחוץ בערב תשעה באב אם אי אפשר לה לרחוץ ליל יו"ד, משמע דוקא אם אי אפשר לרחוץ ליל יו"ד, הא באפשר לה לרחוץ ליל יו"ד לא תרחוץ בערב תשעה באב, אף על גב דכאן כתב הרמ"א למנהג יפה שתרחוץ ב' פעמים, אפילו הכי סבירא ליה דלא עדיף האי מנהג לדחות למנהג דאיסור רחיצה וכמו שכתבתי לעיל [ס"ק יד ד"ה ומכל מקום] מכל שכן באבל דמדינא אסור ברחיצה דדחינן להאי מנהג יפה הגם שמדברי התוספות בפרק ב' דביצה דף י"ח ע"ב [ד"ה כל] מבואר דשריא וכמו שכתבתי לעיל [שם] דסבירא להו דמשום האי מנהג יפה תרחוץ גם בערב תשעה באב, מכל מקום אגן בתר דברי הרמ"א גרירן, ואף על גב דיש לומר דהרמ"א לשיטתו דסבירא ליה בסימן שפ"א דאבל אסור אפילו ברחיצה של מצוה שאינה לתענוג וכמו שכתב שם סעיף (ח') [ה], אבל לפי מה שכתבו האחרונים שם [ש"ך ס"ק ג וט"ז ס"ק ב בשם המשאת בנימין] יש לומר דהכי נמי שריא, מכל מקום נראה לי כמו שכתבתי כיון דמדינא סגיא בחפיפת הלילה לחוד, וגם שם לא הקילו לגמרי נגד דעת הרמ"א עיין שם".
3. תשובה מאהבה (על סעי' ד').
4. חכ"א (מצבת משה ב' סי' ה') – "נ"ל דאין להקל כי אם במקום דא"א לחוף במ"ש ומ"מ ליטול הצפרנים לכ"ע אסור בערב שבת".
5. לחו"ש (לחם ס"ק י"ז, שמלה ס"ק ח').
6. פתחא זוטא (ס"ק ח').
7. שערים מצויינים בהלכה (סי' ק"ס ס"ק ח').
8. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ט הע' ס"ב).
9. ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות ב') – "ונראה דתחוף רק במוצ"ש".
10. ששכ"ה (פרק ס"ה סעי' כ', אוהל שרה ח"א פרק ב' סעי' ט"ז).
11. אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א סי' קצ"ט) – "תחפוף במוצ"ש".
12. פרדס שמחה (ס"ק כ' אות ב').
13. לבושי עז (סעי' ג' תמצית אות י"ג) – "וכן נהגו".
14. קיצור דברי סופרים (פרק ל"ב אות מ"ז).
15. משמרת הטהרה (פרק ט"ז סעי' כ"ב) - לשונו מובא לעיל.
16. פתחי דעת (פרק י"ט סעי' כ"ד).
17. קדושים תהיו (סי' קצ"ט סעי' ל"ז).

ב. כמו מוצאי שבת, שתרחוץ ותחוף ערב שבת ולמוצאי שבת חופפת מעט קודם הטבילה.

1. פנים מאירות (ח"א סי' ח') – "ולכאורה היה נראה בעיני התיר גמור ממש כביעתא בכותח' דמהי תיתי לאסור ... ואי משום רחיצה הלא לאו רחיצה של תענוג הוא ... נראה ברור ופשוט שמותרת לחוף בימי אבלה בחמין כדי שתטבול בזמנה לבעלה וכל כי האי מילתא לימרו משמאי בשוקי ובבראי".
2. הו"ד באה"ט (ס"ק ח').
3. נוב"ק (יו"ד סי' צ"ט) – "אני תמה על שאלתו בזה אם לענין חפיפה שהאיסור משום רחיצת חמין בימי אבלה. ואני אומר ואם לא חל טבילתה כלל ומי לא מותרת ברחיצת חמין בערב שבת כזה אפילו אם היה ערב שבת ההוא ראשון לימי אבלה ...".
4. הו"ד בפת"ת (ס"ק ד').
5. מקור חיים (ס"ק כ"ח) – "מותרת לחוף ולרחוץ בחמין בע"ש".
6. עיקרי הד"ט (יו"ד סי' כ"ב ס"ק א') – "נדה שחל ליל טבילתה במ"ש וביום ו' היתה עדיין בימי אבלה אין ספק דמותרת לחוף בע"ש בחמין לטבול בזמנה לבעלה".

7. ערה"ש (סי' שפ"א סעי' ח') – "ונדה שחל טבילתה במוצאי שבת וביום ו' היא עדיין בימי אבלה ובשבת יגמורו האבלות מותרת לעשות לה חפיפה ביום ו' [פמ"א]".
8. גשר החיים (ח"א פרק כ"א אות א').

ג. **טעמים לחלק בין מוצ"ש והיא אבלה למוצאי תשעה באב**. [מצד הש"ך, ומשום שהוא רחיצה של מצוה ואינו לשם עונג, שווה בשניהם].

1. מוצ"ש והיא אבלה יותר חמור [שאסורה מעיקר הדין].
- א) סד"ט (סוף ס"ק כ') - לשונו מובא לעיל.
- ב) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ס"ה הע' ע"ד) – "דעט"ב שאני דמעיקר הדין מותר ברחיצה ולא אסור אלא ממנהגא, סי' תקנא סע' טז, וע"ש בטור ובדרכי משה ס"ק ז, משא"כ הרחיצה בחמין בימי אבלות תוך ז' היא אסורה מעיקר הדין".
2. מוצאי תשעה באב יותר חמור [שאינו לכבוד שבת, וכיון שצריך חפיפה מרובה].
- א) בדה"ש (ס"ק נ"ז, בי' ד"ה ובמוצ"ש [עמ' ק"ה]) – "בשם הלבוש שתועלת החפיפה דע"ש עיקרו מפני שבשבת מסתמא אינה עוסקת בדברים המביאים לידי חציצה ולא תצטרך במוצ"ש לחפיפה מרובה עכ"ל ולפי"ז בת"ב שאינה אסור במלאכה כבשבת והיא עוסקת בדברים הגורמים לחציצה אין ענין להנהיג רחיצה גם בערב ת"ב כיון שתצטרך שוב לחפיפה מרובה במוצאי ת"ב ולכן לא התיר הרמ"א שם אלא כשא"א במוצאי ת"ב והסד"ט ...".

ד. מראי מקומות – יד דוד (אות ד', סי' שפ"א), מלבושי טהרה (סעי' י"א, "יש ... ויש ..."), טהרת ישראל (סעי' כ', סעי' כ"ה, "ויש ..."), דרכ"ת (ס"ק כ"ו), בדה"ש (ס"ק נ"ז, בי' ד"ה ובמוצ"ש [עמ' ק"ה]), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שע"ה), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ט"ו סעי' ח', סעי' ט').

1. בדה"ש (ציונים ס"ק קל"ג) – "אמנם לענין נטילת צפרניה אולי יש לה לחכות עד מוצ"ש לחוש לדעת הסוברים דתוך שבעה חמיר טפי מתוך שלשים לענין גילוח הצפרנים".

טז] מופלג שני ימים ויותר: וחל טבילתה בימי חול.

א. מופלג שני ימים: כגון מוצאי יו"ט שני [וכל ציורים כמוהם].

1. כמו מוצאי שבת – סד"ט (סוף ס"ק י"ד, "שנהגו בחפיפת היום במופלג שני ימים מליל הטבילה"), בדה"ש (ס"ק נ"ח), פרי טהרה (סעי' ט'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שס"ה).
2. חולק – ארחות טהרה (פרק י"ח, ע"ש).

ב. מופלג ג' ימים: חל יו"ט בליל חמישי וששי, וליל טבילתה חל במוצאי שבת [וכל ציורים כמוהם].

1. כל מעשה חפיפה ערב יו"ט, ותחזור ולעשות כל מעשה חפיפה במוצאי שבת.
- א) ש"ך (ס"ק ו') – "ואע"ג דהיכא דחל ליל טבילתה שלשה ימים רחוק כגון שבת ושני יו"ט בכה"ג מסקינן בש"ס דחופפת בליל טבילתה שהוא חול י"ל דה"ק לא די לה בחפיפת ע"ש ועי"ט כיון דרחוק כ"כ אלא צריכה לחוף ג"כ בליל טבילתה וגם בע"ש ועי"ט כיון דחפיפת יום עדיף והכי ניהא למיעבד טפי כיון דנשי דידן חופפות בע"ש ועי"ט וגם בליל טבילתן א"כ אין להקל להן לחלק בין רחוק שני ימים או שלשה ימים שלא יבואו לידי וכו"כ בש"ד סי' י' דאף בכה"ג תחוף ג' ימים מקודם ג"כ ואפשר דהיינו מדאמרי' בש"ס דריש מרימר הלכתא כרב חסדא כדמתרץ רב ימר וחומרי חומרי נקט חומרא דרב חסדא בשני י"ט שאחר השבת שחופפת בע"ש דיותר טוב לחוף ביום וחומרא דרב ימר שחופפת בליל טבילתה כיון דרחוק כ"כ והיינו ...".
- ב) חכ"א (כלל ק"כ סעי' ז') – "ואם חל שני ימים טובים ביום חמישי וששי וחל טבילתה במוצאי שבת או שחלו יום ראשון ושני וטבילתה ביום שני תחוף בליל טבילתה ומכל מקום תרחץ היטב גם בערב שבת או בערב יום טוב כמו בסימן ו' (ש"ך ס"ק ו')".
- ג) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"ג) – "תחוף בערב שבת, ותחזור במוצאי שבת לחוף ולסרוק מעט בחמין".
- ד) שערי טוהר (שער י"ט סעי' ו').
- ה) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ט הע' ל"ד) – "שיש לנהוג בזה כדברי הש"ך".
- ו) פרדס שמחה (ס"ק י"ט אות ב').
- ז) פרי טהרה (סעי' י"ב).
- ח) פתחי דעת (פרק י"ט סעי' י"ד).

1) **ואם מחמת אונס** אינה יכולה לחוף בלילה טבילתה, אינה יכולה לסמוך על החפיפה שלפני ג' ימים כיון דמופלג הרבה – סד"ט (ריש ס"ק י"ח), לחם ושמלה (לחם ס"ק כ"א), פרי טהרה (סעי' י"ב).

2. מעשה חפיפה רק במוצאי יו"ט, אא"כ יש מנהג גם ערב יו"ט.

- א) סד"ט (סוף ס"ק י"ד) – "היכא דנהגו לחוף גם מערב שבת או מערב יו"ט נהגו, ואין לשנות מנהגן, די"ל שנהגו כן שלא יבאו לידי טעות וכמו שכתב הש"ך, אבל היכא דלא נהגו אין להחמיר עליהן ... אין להחמיר".
- ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק כ"ה).
- ג) עי' לחוש (שמלה ס"ק ז', לחם ס"ק כ"ו).
- ד) מלבושי טהרה (סעי' י"ב).
- ה) טהרת ישראל (סעי' כ"א, סעי' כ"ט).
- ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שע"ב).
- ז) ארחות טהרה (פרק י"ח סעי' י"ז, סעי' י"ח, סעי' י"ט).

(ח) אהל שרה (עמ' צ"ה) – "אם חל ליל טבילתה במוצאי יו"ט של אחר השבת ... תעשה את הכל במוצאי יו"ט".
 3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק נ"ח), פותח שער (סי' כ' סעי' ל"ה), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק כ"ז).
 (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תט"ו) – "שאין המנהג כהש"ך. אבל נהגו לעשות דבר מועט כדי לצאת ידי שיטת הש"ך, כגון ליטול ציפורניה".

ג. מוצאי אחרון של פסח, או מוצאי שמחת תורה.

1. תגזוז צפורניה מוצאי יו"ט – הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ס"ו הע' קל"ה), אהל שרה (ח"א פרק ב' הע' כ'), חוט שני (חזה"מ, פרק י"ד ס"ק א' אות ה').
- (א) בת אר"י בחו"ל – הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ס"ו הע' קל"ה, יו"ט שני כהלכתו פרק ג' סעי' ל"א, הע' צ"ה, שולחן שלמה סי' תקל"ב אות א', "ואשה מא"י אשר היא שומרת חג רק יום אחד והיא נמצאת בחו"ל וטבילתה בליל יו"ט האחרון שם, הרי מכיון שאסור לה לגזוז צפורניה באותו לילה משום איסור מלאכה דאסרינן אף בצינעא, בכה"ג י"ל דתגזוז צפורניה בעיו"ט האחרון, כי אין לה דרך אחרת ... דאם אפשר, תגזוז צפורניה ע"י נכרית, דבזה אין זלזול של יו"ט-שני. וי"ל דבכה"ג תגזוז הנכרית בליל יו"ט שני של החג, ולא בחוה"מ"), אהל שרה (ח"א פרק ב' הע' כ'), "אשה מא"י השומרת חג רק יום אחד והיא נמצאת בחו"ל וטבילתה חלה בליל יו"ט האחרון של פסח או של סוכות, חגזוז את צפורניה בחוה"מ, ולא תגזוז בליל טבילתה, כי הרי אסור לה לעשות כל מלאכה ביו"ט שני של גלויות".
2. זכר שמחה (סי' ס"ד) – "בענין חפיפה בעיו"ט אחרון של חוה"מ לצורך טבילה של מוצאי יו"ט של חול נשאלתי ... ליטול צפרנים כערב יו"ט אם הכוונה רק בעיו"ט ראשון או גם בעיו"ט של חוה"מ. דקשה להשואל איך יש להתיר נטילת צפרנים לצורך חול. והשבתי לו עפ"מ"ש הש"ך סי' קצ"ט ס"ק ו' דבכל ענין צריכה לעשות חפיפה בעיו"ט וגם במוצאי יו"ט ליל טבילתו אין להקל להן בין רחוק ב' ימים או ג' ימים שלא יביאו לידי טעות וכו' עכ"ל וא"כ יש לחוש לטעות אם נחלק בין לצורך מוצאי שבת של יו"ט למי"ט של חול יבוא ג"כ לידי טעות, לכן כיון רנטילת צפרנים הותר לצורך טבילה וגם מצד עצמו הוא כבוד יו"ט כמ"ש המג"א סי' קקל"ב לכן סתם אאמ"ו הגאון זי"ע דבריו בזה כמו שכל האחרונים סתמו בזה אכן אם נשים חכמניות יעשו בכגון דא נטילת צפרנים במוצאי יו"ט של חול פשיטא דאין חשש".
3. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות נ"ה) – "ואף אם הטבילה היא במוצאי יום האחרון, ורוצה ליטול הציפורניים בערב יום טוב, מותר".

יז] הנהגה: כשטבילתה במוצאי שבת.

א. קודם השבת.

1. עיון.
- (א) כן – בדה"ש (ס"ק נ"ה, ב' ד"ה ומ"מ, "שמך הנכון שגם תעיין בגופה ובשערה בשעת חפיפה זו"), מראה כהן (עמ' ק' אות א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' ס"ג), פרי טהרה (סעי' ט').
- (ב) לא – ארחות טהרה (פרק י"ח סעי' ד').
2. הדחה, רחיצה.
- (א) כן – פשוט.
3. תסרוק שערותיה.
- (א) כן – לבוש (סעי' ד'), אהל שרה (ח"א פרק ב' סעי' ט"ו), פרי טהרה (סעי' ט').
4. ציפרנים.
- (א) ערב שבת – זכר שמחה (סי' ס"ד), בדה"ש (ס"ק נ"ו, "שטוב ג"כ שתטול צפרניה בע"ש כדי למעט בזמן הנצרך להכנת הטבילה במוצ"ש ותעשה במתינות יותר"), אהל שרה (ח"א פרק ב' סעי' ט"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' ס"ג), פרי טהרה (סעי' ט'), ארחות טהרה (פרק י"ח סעי' ד').
- (ב) יכולה מוצאי שבת – אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ט אות ג'), "כשעושה חפיפה בערב שבת וטובלת במוצאי שבת יכולה ליטול צפרניה במוצאי שבת".
- (ג) מראי מקומות – מראה כהן (פרק ו' הע' ס"א, "ומ"מ פשוט שאין צורך ליטול הציפורניים פעם נוספת").
5. חציצת שיניים והדחת הפה.
- (א) כן – מוכח מזרע אמת (ח"ג סי' קי"ח ד"ה ולא), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ט"ו סעי' ד'), פרי טהרה (סעי' ט').
- (ב) לא – בדה"ש (סעי' ד' ב' סוף ד"ה ומ"מ, עמ' ק"ד), ארחות טהרה (פרק י"ח סעי' ד').
- (ג) מראי מקומות – אהל שרה (ח"א פרק ב' הע' כ"א), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' ס"ג).

ב. חפיפה ער"ש: האם נכון לסמוך לשבת.

1. נכון לסמוך לשבת – עי' הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ט הע' ל"ה, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות כ"ט, לשונו מובא לעיל), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ג), נטעי גבריאל (ח"ג פרק ט"ו סעי' ה'), פתחי דעת (פרק י"ט סעי' ט"ו).
2. לא צריך סמוך – אהל שרה (ח"א פרק ב' הע' י"ח), מראה כהן (עמ' ק"א אות ד'), באופן שחופפת בערב שבת לצורך טבילת מוצ"ש אינה צריכה לעשות את החפיפה סמוך ממש לשבת, אלא יכולה להקדים את החפיפה, שהרי בכל אופן אין חפיפה זו סמוכה לטבילה".
3. מראי מקומות.

(א) רמ"א (או"ה סי' רס"ב סעי' ג') – "וילביש עצמו בבגדי שבת מיד אחר שרחץ עצמו, וזהו כבוד השבת. וע"כ לא ירחץ לשבת אלא סמוך לערב, שילביש עצמו מיד".

ג. האם מותר לשים איפור (make-up) ערב שבת אחר החפיפה.

1. מיקל, כמו בשר.
- (א) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות ט') – "מותר לאשה לשים איפור (Make-up) על פניה כשטבילתה חלה ביום-טוב ובלבד שיכולה להסירו במים קודם טבילתה".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ט הע' ל"ו, אור השבת גליון כ"ה עמ' י"ד) – "שאלה: מי שצריכה לטבול במוצאי שבת, האם מותר לה להתאפר בערב שבת כדרכה בכל שבת. תשובה: מותר, כמו שמותר לה לאכול בשר בשבת, וגם זה נחשב לצורך מצוה".
- (ג) אוהל שרה (ח"א פרק ב' סעי' ט"ו, הע' כ"ד) – "ומכל מקום מותר לה לאשה שרגילה בכך לצבוע את השפתיים לפני כניסת השבת או החג ולתת לקה על הצפורניים [דכיון שמעיקר הדין אינו חוצץ, עיין יו"ד סי' קצח סעי' יז, טהרת ישראל שם ס"ק נד ובבאר יצחק ס"ק קעז, דרכי תשובה שם סוס"ק נט, ועיין או"ה סי' קסא סעי' ב ובמ"ב ס"ק יב, י"ל דלא חיישינן שמא תשכח לנקותן בשעת הטבילה. ועו"ל דכיון שהנשים עושות כן ורגילות בכך מטעמיהן שלהן, ובפרט שעושות כן לכבוד שבת, הוה דומיא דאכילת בשר בשבת, יו"ד סי' קצח סעי' כד ובט"ו ס"ק כה], ובלבד שתקפיד לנקות מקומות אלה במוצאי-שבת או במוצאי-יו"ט מן הצבע שעליהם, לפני לכתה למקוה".
- (ד) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' כ"ט פרק ד' זמן החפיפה אות ד') – "ויכולה להתאפר כדרכה אחר החפיפה לכבוד שבת או יו"ט".
- (ה) מראה כהן (עמ' ק"א אות ה') – "אשה הרגילה לשים איפור על פניה וחל ליל טבילתה במוצאי שבת, מותרת לשים איפור לכבוד שבת, ותקפיד להסירו במוצאי שבת לפני הטבילה. [ודוקא סוגי איפור שיכולה להסירם ע"י רחיצה במוצאי שבת]".
- (ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שס"ג).
- (ז) פתחי דעת (פרק י"ט סעי' ט"ז) – "אם טובלת במוצאי שבת, מותרת לאחר החפיפה בע"ש להשתמש באיפור וקוסמטיקה".
- (ח) עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תנ"ב, עי' הע' ת"ג) – "להקל במקום שהיא מרגישה חסרון להישאר בלי איפור למשך שבת".

עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, ועוד מכתבים לקמן) -

Question: When the mikvah falls out on Motzai Shabbos, and she does the proper chafifa Friday afternoon, can she then wear makeup on Shabbos? Would it make a difference if she really wants to?

R' Y. Berkovits wrote: If she really wants to (it makes her feel good), then she can be mekil. [This is better than the previous case, since she is not putting on makeup on the actual day of the mikvah.]

2. מראי מקומות.

- (א) פסקי משנה הלכות (פרק ט' סעי' ט') – "כשחל ליל טבילתה במוצאי שבת ויו"ט אין לה לצבוע פניה מגמר החפיפה בער"ש עד אחר הטבילה. ובשעת הדחק גדול אפשר להקל לה לצבוע ותיזהר היטב כל השבת לא לגעת בזה כדי שלא יתלכלך מזה שאר מקומות בגופה. ובלילה שתכסה פניה כדי שלא תבוא לגעת בפניה ותלכלך בזה שאר מקומות בגופה".
- (ב) פותח שער (מילואים סי' כ' סוף סעי' כ"ה) – "בטובלת במ"ש וחופפת בע"ש ועתידה לחזור ולחוף מעט במ"ש שצריכה ליזהר מדבר החוצץ שמא לא תעיין יפה או שמא לא תחוף יפה משום שמהומה לביתה, י"ל דבמה שהוא לנוי לא גזרינן כוליה האי שמא תשכח בשעת טבילה. אמנם זהו מצד הדין אבל ודאי טוב ליזהר גם מזה אם אפשר".
- (ג) נטעי גבריא (ח"ג פרק ט"ו סעי' ז') – "כשחל ליל טבילה במוצאי שבת ויו"ט, לכתחלה נכון שלא לצבוע פניה מגמר החפיפה בער"ש עד אחר הטבילה, ואם צריכה לכך משום כבוד הבריות, ובפרט מי שנוהגת כן תמיד בכל ער"ש, תשתדל למעט בשימת המייק אפ, ותיזהר במוצאי שבת להסירו היטב לפני הטבילה. ולהשתמש דוקא במיני צבע שתוכל להסירם במוצאי שבת ע"י רחיצה".

ד. בשבת.

1. האם צריכה הזהירות של סעי' ו'. [לקשור שערותיה, מנגיעת תבשילין, וכדו'].

(א) מראי מקומות.

(1) בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה ומ"מ, עמ' ק"ג) – "ולענין דינא ראיתי לחכם אחד שכתב שחייבת בזהירות אלו אבל בפוסקים לא ראיתי שיזכירו כלום מזה וסתימת דבריהם מורה קצת שאינה חייבת בזה ... ולמעשה צ"ע".

ה. מוצאי שבת.

1. תחוף מעט – רמ"א (סעי' ד').

(א) במקלחת – פרי טהרה (סעי' ט'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שס"ד).

(ב) תדיח בית סתריה – פשוט [עי' סעי' ו'], אוהל שרה (ח"א פרק ב' סעי' ט"ו).

2. תסרוק מעט – רמ"א (סעי' ד').

3. שיניים.

4. עיון.

ו. זמן מוצ"ש.

1. שבה"ל (ח"ג סי' קכ"ט) – "ומש"כ כ"ת בענין הנשים **שבעליהם קבלו עליהם שיטת ר"ת** בענין מוצש"ק אם הנשים יכולים להתחיל בחפיפה קודם ע"ב מינוט מתחלת השקיעה, הנה אין לדבר מזה דהדבר פשוט כמש"כ כ"ת שאסור להם דגירא בתר בעליהם, ויותר מזה כתבתי שבט הלוי או"ח סי' נ"ג דאע"פ דאיכא בסי' רס"ג דמי שמאחר מוצ"ש דמותר לומר להבירו שכבר התפלל והבדיל שיעשה מלאכה עבורו מטעם דאי בעי מבדיל, מ"מ כהיום שכיח שבאים יחד בני אדם מהם מי שקבלו עליהם שיטת ר"ת ומהם מי שלא קבלו עליהם דבזה פשוט דאסור למי שקבל עליו החומרא לומר למי שלא קבל עליו, וכבר הבדיל דיעשה מלאכה עבורו כיון דהאומר אסור לשיטתו כר"ת מן הדין ואין כאן אי בעי מבדיל, ועש"ה במג"א סו"ס רס"ג. ובנ"ד אם מותר מי שקבל עליו שיטת ר"ת להגיד לבלן שיכין המקוה בשבילה לטבילת מצוה, הנה לכאורה ע"פ הנ"ל זה תולה בדין אמירה לגוי לצורך מצוה דאם הוא שבות דשבות מותר, ושבות דאמירה במלאכה דאורייתא אנהנו מחמירים בסי' רע"ו וסי' ש"ז ע"ש ברמ"א ופוסקים. ואפי' להמג"א דמקיל בסי' ש"ז היינו לצורך מילה, ופשוטו דאינו דומה להמבואר בפוסקים סי' רס"ג דמותר לומר לגוי להדליק נר אם כבר קבל עליו שבת דהתם רק תוספת שבת שתולה בדעתו ואי בעי לא מקבל אבל לר"ת הוא שבת גמור, וגם אפשר לעשות אח"כ, ע"כ אין להקל".

ז. תחזור ותחוף ותסרוק "מעט".

1. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק נ"ט).
 (א) שבה"ל (ח"ב סי' ק"א) – "שו"ע ס"ד ברמ"א, ובמו"ש תחזור ותחוף ותסרוק מעט, עיין בס' ד"ת מביא מס' תפארת צבי דמש"כ הרמ"א מעט היינו בסריקה דאינו אלא חומרא אבל החפיפה שהיא מדינא דגמרא בודאי גם במו"ש צריך חפיפה שנית גמורה ולא סגי במעט ע"ש, והסברא נותנת להיפך דסריקה יותר מסתבר דצריכה כדרכה לא מעט דמעט זמן מע"ש עד מוצ"ש השערות מסתבכות, ולשון הטור עפ"י הגהת הב"ח ובמו"ש תחוף מעט במתון ותסרוק שערו תיה הרי דלא כ' תיבת מעט רק בחפיפה ולא בסריקה, ולשון הלבוש ותחוף מעט במים חמים ותסרוק מעט, הרי כ' לשון מעט במפורש גם בחפיפה, וכן מוכח דעת ט"ז ס"ק ז', וזה נראה דעת הרמ"א דלא כד"ת".

יח. ליל שבת - סעיף ה'.

א. זמן החפיפה.

1. קרוב לשבת – לבוש (סעי' ה'), "די לה בחפיפות היום סמוך לבית השמשות", עי' אוהל שרה (ח"א פרק ב' סעי' א'), "ומכל מקום רצוי לעשות הכנות אלה ככל האפשר סמוך להדלקת הנרות, שמא תצטרך להתעסק לאחר החפיפה בדברים החוצצים", בדה"ש (ס"ק ס"ב, ס"ק ס"ז), לבושי עז (ס"ק ג'), תמצית אות ה', מראה כהן (ריש עמ' ק'), "ויש לה להשתדל להסמיך את החפיפה קרוב לזמן הדלקת נרות שבת", פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שנ"ט), ארחות טהרה (פרק י"ח סעי' א').
 2. מראי מקומות.
 (א) לחונ"ש (לחם ס"ק י"ח) – "ראיתי בס' קטן סגולות הנפש נדפס בסופו אזהרה גדולה בדבר טבילת הנשים בליל שבת קודם שהורגלו לעשות החפיפה סמוך לטביל' ועי"כ מחללין שבת (ולכה"פ התוספת שבת) וע"כ עמדו ותקנו שתעשה החפיפה בעוד היום גדול ואפילו הבוקר ותלך לבית ותשמור ידי' היטב ויטב ובלילה קודם הטבילה תרחוץ ידי' בחמין שהוחמו בע"ש ע"ש. והנה בודאי מהראוי לכל מרא דאתר' לחקור על מנהג הנשים שבמקומו ולתקן באופן שלא תבאנה ח"ו לידי חלול שבת ר"ל".
 (ב) ערה"ש (או"ח סי' רס"ג סעי' ו') – "ומ"ש המג"א שם בנשים בליל טבילה שמדליקות בבהכ"נ אצלינו לא נהגו כן ואצלינו רוחצות בבוקר ומכינות לטבילה ולעת ערב אחר הדלקת הנרות הולכת למקוה".
 (ג) קנה בשם (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות קצ"ח) – "אשה שליל טבילתה בליל שב"ק, ועשתה חפיפה איזה שעה לפני הטבילה, אי"צ להתרחץ עוד הפעם, ובכל גופה איכא איסורא בזה".
 (ד) ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קס"ב) – "שאלה: אשה שחפפה והסתרקה שעתיים שלוש לפני שבת והתכוונה לעשות זאת שוב סמוך לכניסת שבת במקווה ולא ידעה שהמקווה נפתח רק בשקיעה ואי אפשר לעשות זאת במקווה. האם יכולה לטבול. תשובה: יכולה, עיקר העיון מדאורייתא זה בגופה".
 (ה) פותח שער (סי' כ' סעי' ט"ו) – "ואם חוששת להשאיר החפיפה עד סמוך לשבת או יו"ט, כתב בספר הק' דברי יחזקאל שיכולה לחוף איזה שעות קודם הזמן".

ב. איפור.

1. חזקת טהרה (תורת החציצה [אנגלית] עמ' י"ב הע' כ"ה) – "שטוב להסירן מבעוד יום, אמנם אם רצה דוקא להסירן בלילה לפני הטבילה מותרת, ואין בזה איסור שבת".
 2. תורת החציצה (אנגלית, עמ' י"ב) -

One who is scheduled to immerse on Friday evening should ideally remove all makeup before Shabbos. If it is important to her to wear makeup Friday evening, she is permitted to wear the makeup and remove it later (on Shabbos) before immersion.

ג. לטבול אחרי סעודת שבת - במקום בושה, או צורך גדול.

1. עי' סי' קצ"ח סעי' כ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ד. אשה שיש לה קאלטינעס.

1. מיקל.

(א) גבעת שאול (סי' ס"ד) – "וזה האשה אינה חופפת לעולם שער ראשה משום דלא חייצי כדאי' בי"ד סי' קצ"ח ס"ו בהג"ה ע"ש. ומשום שאר מקום שער שבה ליכא איסורא דשם א"נ להיות במסרק רק מפספסת אותן בידים יפה יפה כמבואר בש"ך שם סי' קצ"ט ס"ק א'. וחפיפה כזו מותר לעשות אפ"ל בשבת כדאי' בא"ח ס"ס ש"ג בהג"ה ע"ש. רק שלא בבגד משום סחיטה ועיין בש"ך שם ס"ק י"ב מ"ש בשם מ"ב והא דצריכה לחוף ולהשתטף כל גופה ובי"ט אסור לרחוץ כל גופה, משום הא ודאי ליכא למיסר ולבטל טבילה בזמנה דחפיפת כל גופה אינה אלא מנהג בעלמא ומה"ט מקלינן בדיעבד דאם לא חפפה כל גופה דעלתה לה הטבילה בדיעבד וא"צ לטבול פעם אחרת אף דבידה לתקן. כמבואר בב"ח והובא בש"ך ס"ק י"ז וס"ק ב'. כ"ש הכא דא"א בענין אחר דאין להמתין עד אחר י"ט ולבטל טבילה בזמנה רק צריכה לעיין במפה שלא יהא דבר חוצץ כמו בשאר פעמים ולהדיח ולהפוך ביד המקום שער ובית הסתרים בחמין שהוחמו אפ"ל בי"ט כמבואר בש"ע שם סי' קצ"ט ס"ו כנ"ל פשוט".

(ב) פת"ת (ס"ק ה') – "גבעת שאול".

(ג) בדה"ש (סעי' ה' בי' ד"ה טבילה, עמ' ק"ה) – "בלחוו"ש ... ולדינא נלע"ד עיקר כדברי הגבעת שאול והדעת תורה".
2. מחמיר.

(א) לחור"ש (שמלה ס"ק ט') – "דאין להקל".

(ב) דרכ"ת (ס"ק ל') – "בלחם ושמלה".

(ג) עי' טהרת ישראל (סעי' כ"ג) – "קשה להקל".

3. מראי מקומות – פתחא זוטא (ס"ק ח').

(א) בדיעבד, אחר טבילתה.

ה. אשה מגולחת.

1. מיקל.

(א) דע"ת (על סעי' ה') – "דה"ה אשה שגלחה כל שערות ראשה ושכחה לחוף בע"ש, מותרת לטבול בליל שבת ולעשות כמ"ש הגבעת שאול שם".

(ב) בדה"ש (סעי' ה' בי' ד"ה טבילה, עמ' ק"ה) – לשונו מובא לעיל.

2. מחמיר.

(א) עי' ששבה"ל (ס"ק ב' ד"ה ובדע"ת, סיכום אות ד', סעי' ח' ס"ק ה') – "אשה שמגלחת שערה ואינה צריכה סירוק בראש, אף אם שכחה לחוף הראש מע"ש – יכולה לחוף בליל שבת ולטבול, אך אם שכחה לחוף כל הגוף – אין להקל, ובשעת הדחק תעשה שאלת חכם".

(ב) החולקים לעיל [באשה שיש לא קאלטינאס], לכאורה ה"ה כאן.

3. מראי מקומות – פרדס שמחה (ס"ק י"ח).

ו. אם צריכה להדיח בית הסתרים עוד פעם בבית הטבילה: בליל שבת.

1. מחמיר [צריך עוד הדחה בבית הקמטים, ועיון, ולבדוק שיניה].

(א) עי' חכ"א (כלל ק"כ סעי' י') – "אף על פי שכבר עיינה בגופה ושערה בשעת חפיפה מערב שבת או ערב יום טוב אף על פי כן צריכה בשעת טבילה לחזור ולעיין ולבדוק היטב כל גופה ושערה שלא יהא בה דבר חוצץ ותדיח בית הסתרים וכל קמטים שבגופה במים חמין אם הוא ביום טוב תדיח אפילו בחמין שהוחמו ביום טוב ואם הוא שבת תדיח בחמין שהוחמו מערב שבת וכן תחצוץ שיניה בטוב וכן תנקה צואת אזנה וחוטמה דבר שמותר לעשות בשבת ויום טוב".

(ב) הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ט הע' נ"ב).

עי' הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ל"א) – "הטובלת בליל שבת (א.ה. אף שהרחיקה את הטבילה מהחפיפה רק מעט), יש ענין שתשוב ותשטוף בית הסתרים שלה סמוך לטבילה, כיון שהגר"א מחדש שהוא מדין עיון. אמנם הכל תלוי לפי הענין, אם יש חשש שבאה עוד חציצה על גופה".

(ג) בדה"ש (ס"ק ס"א, בי' ד"ה תחוף) – "וכן תדיח בית הסתרים וקמטים שבגופה במים חמין קודם טבילתה".

(ד) לבושי עז (ס"ק ד', תמצית אות י"א) – "וכן תרחץ בית הסתרים שבגופה בבית הטבילה במים חמין שהוחמו מער"ש".

(ה) משמרת הטהרה (פרק ט"ז סעי' י"ט) – "וגם תדיח קמטיה במים קודם הטבילה ובליל שבת תדיח בחמין שהוחמו מע"ש, ובליל י"ט יכולה להדיח אף בחמין שהוחמו בי"ט עצמו".

2. מיקל.

(א) קנה בשם (ח"ד סי' ע"ו אות ב') – "הנה כל דברי הבדי השלחן בזה תמוהים, לחדש דין שלא שמענו ולא נהגו כן מעולם, וכמו שתמה הוא בעצמו על זה למה לא נוהגין כן, והדבר פשוט וברור לכל מעיין, כי כל דברי החכמת אדם בזה (בכלל ק"כ דין י') ... הנה כל זה מיירי בחל ליל טבילתה במוצאי שבת והוא יום טוב, או שחל יום טוב ערב שבת והיא טובלת ליל שבת, מכיון שכבר חפפה ועיינה בעצמה לפני יום או יומים, וכמו שציין החכמת אדם המקור להאי דינא בשו"ע (סי' קצ"ט סע"ו) דמיירי שם השו"ע ככהאי גוונא, אבל לא כשחל טבילתה בליל שבת או ליל יום טוב, ובערב שבת ויום טוב הוא יום חול. ואי כדבריו, אם כן גם מה שמסיק שם החכמת אדם, וכן תחצוץ שיניה בטוב, וכן תנקה צואת אזנה וחוטמה, דבר שמותר לעשות בשבת ויום טוב, גם כן היא מחויבת לעשות בכל טבילה רגילה בליל שבת או יום טוב אפילו לאחר יום חול, לפי דבריו שהחכמת אדם מיירי בכל ליל שבת ויום טוב, והרי הגר"א בביאורו (שם) שציין עליהם הבדי השלחן, שכתב שזה הכל בכלל עיוני, קאי גם אניקוי שניים והאזניים, כמו שיראה המעיין שציין דבריו על מש"כ המחבר שם ותדיח וכו' וכן, שגם חציצת שיניים וניקוי אזניים הוא בכלל עיון, והרי מעולם לא שמענו שתצטרך האשה כשהזורת לטבול בליל שבת לחצוץ שיניה ולנקות עוה"פ את אזניה, אם לא שהיא מרגישה איזה כללוך ודבר החוצץ בין שיניה או תוך אזניה, וגם פשוט שאין שום טעם וסברה לחייבה בזה, לחזור ולחצוץ

שיניה עוד הפעם כשהיא חוזרת לטבול, שהרי לא אכלה כלום לאחר ניקוי שיניה בע"ש וערב יום טוב, שהרי אסורה לאכול ולשתות שום דבר בין החפיפה לטבילה, כמש"כ הרמ"א בשו"ע (שם סי' קצ"ח סע"ד) ועל כרחך דכל זה מיירי בליל שבת לאחר יום טוב, או במוצאי שבת והוא יום טוב, וכל זה פשוט וברור. **וראיה גדולה לזה מדברי הטו"ז** (שם סק"ט) שכתב בשם הדרישה לחלק בין כשחל טבילתה בליל שבת, ובערב שבת הוא יום טוב, דיכולה לחמם מים ביום טוב, בכדי להדיח קמטיה ביום לפני טבילת הלילה, ומשא"כ אם חל יום טוב במוצאי שבת, דאסורה להדיח בית סתריה ביום שבת לפני ליל טבילתה, ומסיק שם הטו"ז בזה דלפי דבריו הטובלת בליל שבת, ויום טוב ביום ו', צריכה לרחוץ קמטים וסתרים ביום טוב קודם לשבת יעו"ש, ובזה היא מקיימת שפיר האי דינא המבואר בשו"ע (שם), ובזה לא נסתפק שום פוסק דלא יועיל הדחת קמטים ובית הסתרים מבעוד יום על טבילת הלילה. ומש"כ החכמת אדם דגם בליל שבת תדיח עצמה בחמין, הוא עפ"י דברי הש"ך (שם סק"ב) שכתב כן דהוא הדין דשבת מותר לרחוץ בחמין שהוחמו בערב שבת פניה ידה ורגליה, ומכל מקום הרי על כל פנים הדבר פשוט וברור, דכל המדובר כאן הוא באופן שהיא מרחקת הטבילה מן החפיפה יום או יומים, אבל לא בחופפת עצמה ביום חול וטובלת בלילה, ולדעת רש"י כן הוא הדין לכתחילה בכל טבילה בליל חול משום שלא תהא מהומה לביתה. איברא דמש"כ החכמת אדם (שם דין ח') דכל מקום שאין החפיפה סמוך לטבילה, ואפילו טובלת בליל שבת וחפפה בע"ש, צריכה לזהר לאחר החפיפה מכל טינופת וכו', זה מיירי אפילו בכל ליל שבת, אפילו כשערב שבת הוא יום חול, דבריו אלו הם עפ"י דברי הטו"ז (שם סק"ח) שכתב כן, יעו"ש, דלגבי דין זה איה"נ דליכא שום נפקא מינה לדינא, בין טבילה רגילה בליל שבת וביום הוא יום חול, או כשחל יום טוב בע"ש, וכן כתב עוד הטו"ז (שם סק"ו) יעו"ש, אבל המשך דברי החכמת אדם פשוט דמיירי דוקא כשליל טבילה בליל שבת היא מרוחקת מהחפיפה יום או יומים כמו שבארתי בס"ד ... אלא דלגופא דמילתא אכתי יש לעיין לכאורה דכיון דמעיקרא דדינא צריכה לחזור ולעיין שוב בגופה לפני הטבילה, אעפ"י שכבר עיינה בגופה ושערותיה היטב בערב שבת בשעת חפיפתה, אם כן למה לא תצטרך באמת להדיח שנית קמטיה ובית סתריה, לפי מש"כ הבדי השלחן עפ"י דברי הגר"א, דאינה יוצאת ידי עיון במקומות אלו אלא בהדחה, ולא בראית העין ולא במשמוש היד גרידא. אלא שגם זה אינו מוכרח, דהדבר ברור דאין כוונת הגר"א לחדש איזה חומרא לגבי עיון במקומות אלו לגבי שאר כל הגוף, אלא דכוונת הגר"א לבאר טעם הפוסקים, על מה שהצריכו הדחת קמטים ובית הסתרים שנית בשעת טבילה, לכן כתב דמכיון שהצריכו עיון שנית, צריכה גם כן הדחת קמטים ובית הסתרים שנית, וכן חציצת שיניים וניקוי אזנים, דכל זה בכלל עיונא הוא, אבל אין כוונת הגר"א כאן לבאר הטעם על מה דכל עיקר הצריכו חז"ל הדחת קמטים ובית הסתרים קודם טבילה, ועיין מש"כ והעלתי בס"ד בספרי שו"ת קנה בשם (ח"א סי' ק"ג אות ג') דמשום שהם מקומות שמתקבץ שם לכלוך וזוהמא משום הכי הצריכו הדחה דוקא, ושפיר יש לומר דמכיון שכבר הדיחה קמטיה ובית סתריה בערב שבת בשעת חפיפתה, לא חיישינן תו לזמן מועט מע"ש לליל שבת ויום טוב, יתקבץ שוב שם זוהמא ולכלוך, אעפ"י שצריכה עיון בכל הגוף שנית לכתחילה על כל פנים ותו לא מידי".

(ב) **ביע אומר** (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' צ"ו) – "שאלה: אשה שזמן טבילתה חל בליל שבת, שצריכה להיות חופפת ורוחצת מבעוד יום ביום שישי, האם צריכה שוב לרחוץ בבית הסתרים. תשובה: אין צורך".

(ג) **פתחי הלכה** (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' נ"ד) -

Badei HaShulchan 199:61, citing Chochmas Adam ... However, none of the other Poskim make note of this and it is not clear that Chochmas Adam is referring to this case.

(ד) **נטעי גבריאל** (ח"ג פרק י"ד סעי' י"ח) – "אבל אינה צריכה להדיח בית הסתרים".

(ה) **ארחות טהרה** (פרק י"ח סעי' ג').

3. המנהג.

(א) **בדה"ש** (סעי' ה' ב' ד"ה תחוף, עמ' ק"ז) – "ששמעתי אין נוהגות במקצת בתי טבילה להדיח מקומות אלו במיוחד אלא מכניסות כל גופן לתוך מי המקוה [שהם חמים] שלא לשם טבילה ושוב נכנסות למים לשם טבילה ולכאורה לא אריך למיעבד הכי דקעבדי איסורא שרוחצות כל גופן [או רובן] בחמין בשבת ... ועוד יש להעיר בזה לפי מש"כ בס"ק ד' שהדחת מקומות אלו צריך להיות ע"י שפשוף וביאה במים גרידא אינו חשוב כהדחה וא"כ אינן יוצאת חובת ההדחה בזה שנכנסות למי המקוה, וצ"ע למה לא נהגו להכין חמין מבעו"י לטבילת ליל שבת".

4. מראי מקומות.

(א) **ששבה"ל** (ט"ז ס"ק ח') – "ואם עברו כמה שעות ראוי שתדיח בה"ס וקמטים בבית הטבילה".

(ב) **קנה בשם** (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות קצ"ט) – "בטובלת בליל שב"ק וניקתה שיני', אם לא אכלה אח"כ אי"צ לנוקתו עוד הפעם, אבל בית הסתרים כן צריכה לבדוק עוד הפעם".

ז. מראי מקומות.

1. **קנה בשם** (אור ישראל גליון נ"ו עמ' ל"ט אות קפ"ב) – "הנוהגת כר"ת (לא רק לחומרא) וליל טבילתה חל בליל שב"ק, לא תצא מביתה לפני צאת הכוכבים לשיטת ר"ת".

יט | הדלקת נרות שבת: כשצריכה לעשות מלאכה אחר הדלקה.

א. **ידליק הבעל.**

1. **עולת שבת** (סי' רס"ג סוף ס"ק ד') - לשונו מובא לקמן.

2. **גר"ז** (או"ח סי' רס"ג סעי' י"א) – "ומכל מקום יותר טוב שבלייל טבילה ידליק הבעל ויברך (או תלך בין חפיפה לטבילה לביתה להדליק שם וכל שכן אם אפשר שתחוף בביתה שזה יותר טוב ואם אי אפשר בכל אלה תדליק ותברך קודם לכתה לבית הטבילה ותתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקה זו שתנאי זה מועיל במקום הצורך כמו שנתבאר)".

3. לחו"ש (לחם ס"ק י"ח, קיצור שו"ע סי' ק"ס סעי' ה') – "חל טבילתה בליל שבת תעשה החפיפה ביום, ותזהר מאד לגמור כל החפיפה קודם בין השמשות שלא תבא חס ושלווה לידי חילול שבת. ולענין הדלקת הנרות, המובחר הוא, אם אפשר שתלך לביתה לאחר החפיפה, או שתעשה החפיפה בביתה ולאחר החפיפה קודם בין השמשות תדליק את הנרות ואחר כך תטבול, ואם אי אפשר, ידליק הבעל, ואם גם זאת אי אפשר תדליק ותברך על הנרות בעוד יום גדול, ותאמר קודם הדלקה שאינה מקבלת שבת בהדלקה זאת. כי במקום הצורך מהני תנאי. אבל מה שקצת נוהגות לברך אחר הטבילה על הנרות דולקות, צריכין לבטל כי היא מברכת ברכה לבטלה".

4. האלף לך שלמה (או"ח סי' ק"י) - לשונו מובא לקמן.

5. עי' דרכ"ת (ס"ק כ"ח) – "ועיי' בס' שערי דעה על היר"ד בזה שהביא כמה דיעות וכו' שלדעתו המובחר שהבעל ידליק עבורה שאם תלך לביתה בין חפיפה לטבילה יש לחוש שתהא מהומה לביתה להדליק ולא תעשה החפיפה כראוי עכ"ל עיין שם עוד מזה והענין שייך לאו"ח הל' שבת ולא העתקתי רק מה שנוגע יותר לה' נדה וטבילתה בזה כמובן וראיתי בשו"ת בית שערים כת"י (להג"מ עמרם ז"ל מב' אויפאלא) שכ"ג כ"ז מזה וסיים שהדרך המובחר שהבעל ידליק".

6. ברכת הבית (שער מ"ה סעי' ח') – "טוב יותר שבעלה ידליק".

7. טהרת ישראל (סעי' כ"ב) - לשונו מובא לקמן.

8. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

If a woman is driven to the mikvah before Shabbos and will walk back, what should she do regarding lighting candles? Is it better for her to 1) light at plag and be driven in the car without opening doors, 2) light and not be mekabel Shabbos, or 3) have her husband light?

R' Y. Berkovits wrote: L'chatchilla it would be best for her husband to light. We generally aren't mekil b'tnai unless there is a tzorech, since we are choshesh for the de'ah that holds that a t'nai doesn't help. Therefore, since her husband can light, there really isn't a tzorech for her to make a t'nai. Additionally, if she's lighting at plag, earlier than anyone else is lighting, with what exactly does it show that she is lighting for Shabbos? She isn't accepting Shabbos, and no one else is lighting at that time. If she can't accept that she won't be lighting for Shabbos, she can light with a t'nai. If possible, try to light closer to when other people are lighting (here in EY some light 50 min. before shkiya). Also, even though she made a t'nai, it is still preferable to avoid doing melachos if possible (to be choshesh that a t'nai doesn't work).

ב. תעשה תנאי שלא לקבל שבת [כשאי אפשר לבעל] - כמו או"ח סי' רס"ג סעי' י'.

1. עולת שבת (סי' רס"ג סוף ס"ק ד') – "ואשה שהגיע זמן טבילתה בליל שבת טוב יותר שבעלה ידליק ויברך, אבל לא כמו שראיתי נוהגים דלאחר שבאה מבית הטבילה בלילה מברכת על נר שכבר דלוק ועומד, כי ברכה לבטלה הוא, אמנם אם תרצה לרחוץ בחמין בביתה ותמתין עד שיגיע זמן הדלקה ותדליק ואח"כ תלך לבית הטבילה עדיף יותר, ועיין בתשובות מהרי"ל סי' נ"ג בשאלת השואל, ולדעת יש אומרים בסמוך איכא תקנתא אחריתי להתנות שלא תקבל שבת עליה עד אחר הרחיצה בחמין".

2. א"ר (סי' רס"ג ס"ק י') – "וכן אשה שהגיע זמן טבילתה בליל שבת לא תעשה כן אלא כמ"ש עולת שבת [סק"ד סוד"ה כתב בתשובות] שתדליק ותברך קודם הליכתה ולהתנות בלבה שאינה מקבלת שבת עד אחר רחיצה".

3. פמ"ג (סי' רס"ג א"א סוף ס"ק י"א) – "אשה ליל טבילתה בערב שבת תדליק ותתנה שלא מקבלת שבת ותלך לטבילה, ותאמר בפירוש כן".

4. דרך החיים (זמן הדלקת נרות אות ב', עי' סוף אות י"ג) – "ואם צריכה האשה לילך לטבילה או אם יש חופה בעיר ורוצה לילך לחופה יכולה להדליק בתוך שיעור תוס' זה ותברך ותתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקה".

5. גר"ז (או"ח סי' רס"ג סעי' י"א) - לשונו מובא לעיל.

6. לחו"ש (לחם ס"ק י"ח, קיצור שו"ע סי' ע"ה סעי' ד', סי' ק"ס סעי' ה') [לשונו מובא לעיל] – "ובשעת הצורך כגון שהיא צריכה ללכת לטבילה או לחופה, או לשאר דבר נחוץ תוכל להתנות שאינה מקבלת שבת בהדלקה, ואז תוכל לברך קודם הדלקה, ואפילו תנאי בלב סגי".

7. האלף לך שלמה (או"ח סי' ק"י) – "שאלתו איך יתנהגו הנשים בהדלקת נרות של שבת אם טובלין בליל שבת הנה עיקר התקנה שידליקו תחלה ויתנו שאין מקבלין שבת וכן אני מורה תמיד ומצאתי כן בסידור ד"ח ומ"ש ר"מ שהבעל ידליק ויברך גם זה נכון אך מ"ש שאחר ידליק והיא תברך אח"כ זה מנהג בורות דכל מצוה הנעשה ע"י שליח ראוי לברך השליח ועיין בטו"ז יו"ד סי' א' ובהלכות פסח סי' תל"ד ובח"י ותמיהני למה לא הרגיש ר"מ בכ"ז ומצאתי בסידור הנ"ל שכתב ג"כ כן".

8. מ"ב (סי' רס"ג ס"ק כ"א) – "וה"ה נמי באשה שחל ליל טבילתה בע"ש תדליק ותברך קודם הליכתה לבית הטבילה ותתנה שאינה מקבלת שבת עד אחר רחיצה וחפיפה".

9. טהרת ישראל (סעי' כ"ב) – "... רק שהבעל ידליק ויברך ואם אי אפשר בכל אלה תדליק ותברך קודם לכתה לבית הטבילה ותתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקה זו".

10. ברכת הבית (שער מ"ה סעי' ט').

11. ששכ"ה (פרק מ"ג סעי' כ"ה) – "אשה שליל-טבילתה חל בליל שבת, תעשה החפיפה ושאר כל ההכנות בביתה קודם ההדלקה, תדליק נרות שבת ותלך לבית-הטבילה, שם תחזור ותתרחץ במקצת (באופן המותר בשבת, דהיינו מבלי להשתמש במטלית, ולא תוציא מים חמים מן המיתקן להחמת מים אלא באופן המותר, וכדלעיל פרק יד סעיף ד), ותטבול במקוה. ואם אינה יכולה לגמור

- את כל ההכנות קודם ההדלקה בביתה, אזי תדליק נרות שבת ותתנה שאינה מקבלת את השבת בהדלקה זו, וכדלעיל סעיף כד, ותסיים את כל הכנותיה לטבילה עד סמוך לשקיעת החמה, או עד הזמן שהציבור מקבל את השבת".
12. מגילת ספר (סי' ל"ח אות ט').
13. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ס, הע' מ"ז שם).
14. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) - לשונו מובא לעיל.

ג. כשהיא מדליקה מוקדם ע"י תנאי, האם בעלה [או אחר] צריך לקבל שבת בהדלקתו.
1. מחמיר.

- (א) גר"ז (או"ח סי' רס"ג סעי' י"א) – "ואם אי אפשר בכל אלה תדליק ותברך קודם לכתה לבית הטבילה ותתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקה זו שתנאי זה מועיל במקום הצורך כמו שנתבאר ... ומכל מקום אין לה להתנות תנאי זה אלא אם כן הבעל יקבל עליו שבת מיד סמוך להדלקתה דכיון שהיא אינה מקבלת לאלתר לאחרי הדלקתה שצריכה לשהות הרבה בחפיפה או בלכתה לחופה אם כן אם גם הבעל לא יקבל לאלתר יצטרך לכבות הנר ולחזור ולהדליקו סמוך לקבלת שבת כמו שנתבאר למעלה ונמצא שבירכה לבטלה".
- (ב) ששכ"ה (פרק מ"ג סעי' כ"ד, אוהל שרה ח"א פרק ב' הע' ט') – "לא יפה היא עושה, אלא אם כן בעלה או אחד מבני משפחתה מקבלים את השבת בהדלקה זו".
2. מיקל [שלא נזכר תנאי זה].
- (א) לחור"ש (לחם ס"ק י"ח, קיצור שו"ע סי' ק"ס סעי' ה') – "ואם גם זאת אי אפשר תדליק ותברך על הנרות בעוד יום גדול, ותאמר קודם הדלקה שאינה מקבלת שבת בהדלקה זאת. כי במקום הצורך מהני תנאי".
- (ב) מ"ב (סי' רס"ג ס"ק כ"א) – "וה"ה נמי באשה שחל ליל טבילתה בע"ש תדליק ותברך קודם הליכתה לבית הטבילה ותתנה שאינה מקבלת שבת עד אחר רחיצה וחפיפה".
- (ג) טהרת ישראל (סעי' כ"ב).
- (ד) הגרשז"א זצ"ל (הג' על ס' אמירה לבית יעקב אות ה') – "אך תקדים ותדליק כדי שתספיק לגמור את כל החפיפה מבעוד יום, אך יותר נכון שתחפוף לפני הדלקת הנרות, ובשעת ההדלקה תפרש את התנאי, כי אפשר שעוד תצטרך לסרוק שערותיה או לעשות מלאכה אחרת לפני הטבילה".
- (ה) טהרת הבית (ח"ג טבילה סוף הע' ט').
- (ו) ששבה"ל (ט"ז ס"ק ח', סיכום אות ג') – "יכולה לברך עם תנאי שאינה מקבלת שבת".
- (ז) פאת שער (סי' כ' סעי' ז') – "הדליקו הנרות מקודם בבית, בזמן מוקדם מאד, והתנו שאינם מקבלים שבת עם ההדקה, כדי שתוכל לעשות החפיפה אחרי ההדלקה".
- (ח) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ס, הע' מ"ז שם) – We also seem not to be concerned about the Graz's ...
- (ט) פרדס שמחה (ס"ק י"ח אות ד').
3. מראי מקומות – ברכת הבית (שער מ"ה ס"ק י'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, לשונו מובא לעיל).

כ. חפיפה ע"י עכו"ם.

א. מיקל.

1. עי' מהר"ם שיק (או"ח סי' ח', סי' קנ"ח) – "נקטינו מהא אם אומרה תנכרית שאם יהי' לה נימין המדודלין יתלוש אותם ביד שזהו דבר הקל. ואז תולש לאו תולדה דגוזז ומותר גם להריב"ש ... אי אתרממי מלתא בכה"ג בשכחה לסרוק רשאין לעשות ע"י נכרית דהיינו שתצוה עלי' דנימין המדודלין תתלוש ביד".
2. מהר"ל דיסקין (קונ"א אות ק"נ) – "באשה ששכחה ולא חפפה בערב יו"ט [והיא צריכה לטבול ביו"ט ב', כן היה במעשה לפני]. עיין חדושי בלבושי שרד, דאין לה תקנה. ולדעתי, יש להקל לסרוק ע"י עכו"ם ולא תסייע, וכן התיר בנקודות הכסף (סי' קצ"ח) לענין צפרנים. ומ"מ קרו לה בש"ס (נדה סח א) לא אפשר, דע"י עכו"ם לא יתקנו לעשות כן, ולא אפשר לומר כיון דסריקה הנאה לגוף אסור, זה אינו, דגוף תלישת שער הוי צער. - ולענין חמין אף למשאת בנימין (סימן ה') הובא בסדרי טהרה (שיורי טהרה סי' קצ"ט סק"ה) יש לבשל ביו"ט א' ביצה במים, או לידיו ורגליו, ויהיה בליל ב' חמין שהוחמו מערב יו"ט, ויש לסמוך אמחבר באו"ח סוף סימן תקי"א".
3. מנוחת אהבה (ח"ב פרק י"א אות ו', עמ' שצ"ב) – "אשה שצריכה לטבול בליל שבת ושכחה לגוזז ציפורניה ולפרוק שערותיה לפני כניסת השבת, מותר לה לומר לנכרית שתגוזז לה את צפורניה ותסרוק לה את שערותיה בשבת".
4. בדה"ש (סעי' ה' בי' ד"ה טבילה [עמ' ק"ו-ב'], עי' בי' ד"ה אין [עמ' קי"ג]) – "לדינא נראה להקל כדברי המהריל"ד לחוף ע"י עכו"ם, ולענין הרחיצה הרי דומה דין זה לדינו של הגבעת שאול שהבאנו בתחלת הדיבור שחופפת ראשה ובית הסתרים שבה במים חמין ולענין שאר הגוף תרחוץ בצונן או אפשר בפושרין וכדעת הנוב"י".
5. פרדס שמחה (ס"ק י"ח אות ה') – "שכחה לסרוק, שרי ע"י עכו"ם".
6. מגילת ספר (שבת סי' י"ט אות ג', קונ' שמירת שבת פרק י"ד אות ה') – "נראה להקל ע"י נכרי, על פי מה שפסק הרמ"א בסוסי רנ"ג בשם תה"ד שאינו מתכוין מותר באמירה לנכרי אף בפסיק רישיה, ובסירוק זה רק פסיק רישיה שיתלוש שערות אבל אינו מתכוין לכך וכמבואר ברש"י שבת פ"א ע"ב נ' ע"ב, וא"כ ע"י נכרי יש להתיר אפילו שלא במקום מצות טבילה, ואף שמבואר בגמ' נזיר מ"ב ע"א שכל הסורק להשיר נימים המדודלים הוא מתכוין, עיין בריב"ש סי' שצ"ד שמישב את הגמ' שם שלא תסתור לדברי רש"י, ועיין במגילת ספר סי' י"ט אות ג' שהארכנו".
7. לבושי עז (ס"ק ב', תמצית אות ד', סעי' י' תמצית אות י"א).

8. נשמת שבת (סי' ש"מ אות ט"ז) – "יש להקל".

9. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: If a woman has to go to the mikvah second night Rosh Hashana, or the Friday night immediately following Rosh Hashanah, how and when does she get ready? Assuming she gets totally ready erev Rosh Hashanah, what would she do if on mikvah night she finds something she can't remove on the chag? (i.e., knotty hair, hangnail, etc.)

R' Y. Berkovits wrote: She can get it removed ע"י עכו"ם. The mikvaos here have a Filipino on call for these matters.

הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A woman going to the mikvah Friday night finds that she can't separate two strands of hair. What should she do? Would it help if she's not really makpid to get out all the small knots in her hair besides for mikvah?

R' Y. Berkovits wrote: We say that most women are makpid. She should get a Goy to separate it.

(א) טעמים להקל.

1) אולי עדיף מצפרנים, כיון שהגוי אינו מתכוין. ע"י היטב המ"ב (סי' ש"ג ס"ק פ"ו).

2) ע"פ הבעל העיטור הו"ד ברמ"א (או"ח סי' רע"ו סעי' א') כדאי בש"ך (סי' קצ"ח נקה"כ על הט"ז ס"ק כ"א). ואפילו לט"ז, יש חיוב סריקה.

3) ולמג"א (סי' ש"מ ס"ק א') הוי רק איסור דרבנן, שהוא משאצל"ג.

ב. מהמיר.

1. נתיבות (הו"ד בדעת תורה סי' קצ"ח סעי' כ' ד"ה וראיתי, או"ח סי' ש"מ סעי' א' ד"ה וראיתי) – "וראיתי תשו' בכת"י מהגאון בעל חו"ד דאם שכחה לסרוק שערה לכו"ע אסור גם ע"י עכו"ם, דבזה איכא איסור תורה ... עכ"ד התשו'. ועמ"ש עה"ג שם שיש לפקפק בדבריו".

2. הגרש"ק זצ"ל (שירי טהרה סי' קצ"ח תשובה ב') – "וגם אם נתיר ליטול הצפרנים ע"י נכרי, לפעמים תעשה גם החפיפה ע"י נכרי, ולא ידעו לחלק דזה מלאכה דרבנן וזה דאורייתא, ואתו לאחלופי בין נטילת צפרנים לחפיפה".

(א) בדה"ש (סעי' ה' ב' ד"ה טבילה עמ' ק"ו-ב) – "בשירי טהרה ... וקשה דמה חומרא יש בחפיפה מבנטילת צפרנים ...".

ג. לפספס בידיה במקום סריקה: בשבת. [לשיטת הרמב"ן והרשב"א דפספוס ביד מועיל כסריקה במסרק לתקנת חפיפה, א"כ לישתרי חפיפה בשבת].

1. מהמיר.

(א) משפטי עוזיאל (כרך ב' יו"ד סי' ל"ג) – "ופספוס כזה שהוא דומה למסרק אסור בשבת, וראיה לדבר מדגרסינן בגמ': הלכתא אשה חופפת ביום וטובלת בלילה. והלכתא אשה לא תחוף אלא בלילה, קשיא הלכתא אהלכתא, לא קשיא הא דאפשר הא דלא אפשר. ופרש"י: הא דלא אפשר כגון מוצאי שבת לא תחוף אלא בלילה. וכן פירש בשאלות הא דלא אפשר כגון שליל טבילתה יום טוב או שבתא תחוף ביום שלפני הטבילה (נדה סח תד"ה כך) ודין זה פסקו מרן ז"ל להלכה וז"ל: חל טבילתה במוצאי שבת שאי אפשר לחוף מבעוד יום, תחוף בליל טבילתה (יו"ד סי' קצ"ט סעיף ד'). והשתא אם איתא דהרמב"ן והרשב"א ס"ל דבפספוס קל סגי למה נתיר לה לחוף בליל טבילתה או מע"ש. תפספס ביום השבת סמוך לטבילתה כדינו. מכאן ראייה מכרעת דחפיפה דטבילה שצריכה להיות פספוס יפה יפה אפילו אם הוא נעשה בידיה אסור, כדין מסרק. ומ"ש מרן הב"י, והביאו הרמ"א להלכה, דמותר לחוף ולפספס ביד (או"ח סי' ש"ג סעי' כ"ז בהגה) היינו פספוס קל שנעשה על ידי שפשוף, והכי מסתבר שהרי מה שאסרו בשבת לסרוק השערות במסרק הוא משום דכיון שהוא רוצה להשוות שעריו שיהיה חלק ויפה ואי אפשר להשוותו אלא א"כ ישיר קצת שערות הוי פסיק רישיה דניחה ליה (עיין ב"י או"ח שם) [ד"ה ומ"ש אבל יכולה לחלוק] והוא הדין והוא הטעם במפספסת בידיה להסיר הקשרים והלכלוך שבהם הוי פסיק רישיה דניחה ליה ואסור בשבת שו"ר במג"א (שם כ"ג ס"ק כ"ו) שכתב: ופשוט דאסור לחוף בדבר דודאי משיר השערות. וכדאמרינן פוקסת אסור ופרש"י מתקנת שערות במסרק או בידה, ודברי המג"א אלו צריכים עיון לדעתיה שהרי פוקסת אסור משום בנין ולא משום השרת שער (עיין שבת צה א) ועל כל פנים מדברי המג"א למדנו דחפיפה אפילו בידיה בדבר שודאי משיר שער אסור בשבת, ולפי"ז אין תקנה לאשה כשרה זו לחוף ולטבול בליל שבת הואיל וגם חפיפה בידיה כיון שהיא נעשית יפה יפה להסיר הקשרים והלכלוך אסור ...".

(ב) חבלים בנעמיים (ח"א יו"ד סי' נ"ח אות ב') – "אם לא סרקה במים בע"ש לכאורה היה נראה דיכולה בליל ש"ק לפספס ראשה. ואף דש"ך ססק"א כתב דהמנהג לסרוק שער ראשה, מ"מ הכא שא"א לסרוק נראה דסגי בפספוס, כי הטור כ' בשם רמב"ן דפספוס הוי כסריקה, ופספוס שרי בשבת כמ"ש או"ח סו"ס ש"ג. והיינו בידה או בצפרניה או בבארשט של שערות תפריד היטב שערותיה ... אך שוב ראיתי דע"כ דאין להתיר לפספס בשבת, דאל"כ למה כתב הטור דא"א לחוף בשבת הא יכולה לפספס, אע"כ צ"ל דאף דמותר לפספס בשבת מ"מ היינו פספוס קל, אבל הכא בעי פספוס בחוזק. ופספוס זה אסור דקרוב לודאי שתנתק השערות".

(ג) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ט אות א') – "אשה ששכחה לעשות חפיפה בערב שבת אינה רשאית לעשות את החפיפה בשבת בידיה וכיו"ב".

(ד) מעדני אשר (סי' פ"ט) – "ולפ"ז אפילו אם חפפה לפני שבת ושערה עדיין רטוב אין להתיר לה לפספס לשם סירוק ויהא עליה לדחות טבילתה למוצ"ש".

2. מראי מקומות – קנין דעה (על סעי' ו' ס"ק א'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק א').
 (א) רע"א (דף סז; על או"ח סי' תקי"א סעי' ב') – "ואף דרמב"ן כתב ומסרקות אי נמי מפספסת בידים, והא פספס מותר ביום טוב כדקיימא לן [רמב"ם נזירות ה, יד] דנזיר חופף ומפספס דהוי דבר שאינו מלאכה, צריך לומר דשמא תמצא דבוקות ומסובכות ותצטרך לסרקם דהוי פסיק רישא".
 (ב) בדה"ש (סעי' ד' בי' ד"ה חל) – "שיטת הרמב"ן והרשב"א דפספוס ביד מועיל כסריקה במסרק לתקנת חפיפה, דא"כ לישתרי חפיפה בשבת ... ונראה לתרץ קושייתם דכיון שמפספסת כדי להבחין אם נתקשרו שערותיה ואם מוצאת שנתקשרו תקנתן לתולשן ותהא עוברת בזה על מלאכת תלישה. שו"ר כע"ז בחדושי רעק"א ...".
 (ג) הר"א בן פורת (ישורון חכ"ו עמ' תקמ"ד אות ג') – "ויל"ע אמאי לא הורו לאשה שחל ליל טבילתה ביו"ט מופלג יום או יומים מן החפיפה, שתעשה פספוס ביד בשערותיה, שהרי נזיר חופף ומפספס ביד [נזיר מ"ב ע"א], וכן איתא בהגהת הרמ"א [או"ח סי' ש"ג סכ"ז] דמותר בשבת לחוף ולפספס ביד, דהיינו להפריד בידיו שערותיו זו מזו, והרי לדעת הרמב"ן [הל' גדה פ"ט דין ב'], הרשב"א [תורת הבית הקצר בית ז' שער ז'], החינוך [מצוה קע"ה] והמאירי [גדה ס"ו ע"ב] מתקיים בזה עיקר דין חפיפה, ואמאי לא תחוף ראשה ושאר מקום שער שבגופה במים חמים שהוחמו מערב יו"ט ותפספס בידיה. ומצינו כמה דרכים בדברי רבותינו האחרונים ז"ל בפתרון שאלה זו ...".

ד. מראי מקומות – שערי טבילה (סי' כ'), חוט שני (ס"ק ו' אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' קכ"ד אות ד'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק י"ח סעי' ז'), משמרת הטהרה (פרק ט"ז סעי' כ"ד), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ב').

1. לבושי שרד (חידושי דינים אות צ"ב) – "אם חל טבילתה בל"ש או יו"ט ולא חפפה מבע"י אע"פ שהיתה אנוסה בדבר אסור לה לטבול".

2. אגלי טל (גוזז סעי' י' סוף הע' י"ד) – "בנאנסה ולא יכלה לסרוק מערב שבת אולי יש להקל".

3. הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ח הע' י"ח) – "שיש לעשות הסירוק בדרך שאין בו סיוע מצידה".

4. ששכ"ה (פרק י"ד סעי' מ"ה [דפו"ח, סעי' נ"א]) – "תשאל שאלת חכם".

5. הלכה שלימה (ח"ג סוף סי' נ"ג) – "סריקת הראש במסרק סמיך (lice comb) להוצאת כינים: אמנם נראה דלכו"ע יש את ההיתר של פס"ר ע"י נכרי בסריקת הראש להוצאת כינים, שהרי ידוע שא"א להשתמש במסרק זה אלא א"כ כבר סרקו השערות היטב מקודם באופן שאין השערות קשורות כלל [כיון שחודי המסרק סמוכות זו לזו מאד לאפשר הוצאת הכינים], וממילא כשסורקים במסרק סמיך אף שהוא מסיר שערות קטנות מ"מ לא ניה"ל בתלישה זו, ולא דמי לסריקה רגילה דניה"ל בתלישת הקשרים כנ"ל משא"כ בזה, וא"כ באופן שהאשה או הילדה הרגישה בהכינים סמוך לשבת ולא הספיקה רק לסרוק שערותיה היטב פעם ראשונה, ואז נכנס שבת ורוצה לסרוק במסרק סמיך, יש להתיר זאת ע"י נכרי ככל פס"ר ע"י נכרי".

כא חפיפה רחוקה: ליל יו"ט שחל במוצאי שבת וכדו' - סעיף ו'.

א. להתחיל לספור הז' נקיים ביום חמישי, ולא ביום ששי: כדי שלא לגרום חפיפה רחוקה.

1. עי' סי' קצ"ו סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

ב. קודם השבת.

1. עיון.

(א) כן – ש"ך (ס"ק י"א, "דיש לזוהר בימים שבין החפיפה ועיון הראשון"), סד"ט (ס"ק י"ט), פוסקים.

2. הדחה.

(א) כן – בדה"ש (סעי' ו' בי' ד"ה תחוף, עמ' ק"ח, "מפני שגם ההדחה מכלל העיון הוא"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שס"ח).

3. חציצת שינים והדחת הפה.

(א) כן – זרע אמת (ח"ג סי' קי"ח ד"ה ולא), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שס"ח).

(ב) לא – עי' ארחות טהרה (פרק י"ח סעי' ז').

(ג) מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ו' בי' ד"ה תחוף עמ' ק"ח, ד"ה ומ"מ עמ' ק"י, "וצ"ע לדינא").

4. חפיפה, האם צריך לסמוך לבין השמשות.

(א) כן – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שס"ח).

(ב) לא – בדה"ש (ס"ק ס"ז, עי' סעי' ד' בי' ד"ה שתרצן, "בין כך ובין כך מופלגים הם טובא ואין תועלת לה באיחור החפיפה ולכן מותרת להקדימה").

5. איפור.

(א) מיקל.

(1) אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ח אות ט') – "מותר לאשה לשים איפור (Make-up) על פניה כשטבילתה חלה ביום-טוב ובלבד שיכולה להסירו במים קודם טבילתה".

(2) עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שס"ט) -

If she is embarrassed to appear publicly without make-up, she may apply only make-up that is easily removable, not such eye make-up that is difficult to remove.

(3) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: When mikvah falls out on the second night of Yom Tov can a woman do the entire chafifa erev Yom Tov, then put on makeup to have for the first day and then remove it before going to the mikvah?

R' Y. Berkovits wrote: Yes. She should use makeup that comes off easily, and better make sure to remove it well. [There is a machlokes if there is mochek on tzoveah, the minhag is l'hakel.]

(ב) ע"י לעיל גבי מוצאי שבת, ואיפור לכבוד שבת.

(ג) לענין מחיקת איפור בשבת - ע"י או"ח סוף סי' ש"כ, לשיטות ומראי מקומות.

ג. מה תעשה בשבת.

1. תקשור שערותיה כדי שלא יתבלבלו - מחבר.
 2. תזהר מכל טינופת. מנגיעת אוכל, ובזמן שנותנת לבניה - רמ"א.
 3. אם א"א לה ליהזר, תרחוץ ידיה כל פעם - רמ"א.
- (א) צ"ב, משום הכנה.
- (ב) אינה צריכה להדיח פיה ולהצות כל פעם שאוכלת - בדה"ש (ס"ק ע"ז), לבושי עז (ס"ק ב', תמצית אות ב'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק י"ט סעי' ג').

ד. בשעת הטבילה.

1. תעיין ותבדוק היטב כל גופה ושערות ראשה שלא יהא דבר חוצץ.
 2. תדיח בית הסתרים במים חמים.
 3. שינייה: לענין להשתמש בברשת שיניים או במשחת שיניים - ע"י או"ח סי' ש"ב, לשיטות ומראי מקומות.
- (א) אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ה) - "וצריכה לחצוץ שיניה היטב בשעת חפיפה ... אם אירע ליל טבילתה במוצאי שבת ויו"ט ... ותנקה שיניה בכלי העשוי לנקוי שקורין טוט-ברא"ש בלי המשחת שינים טוט פייס"ט - (ותכין הטוט בראש לשבת לצורך זה)".
- (ב) הגרשז"א זצ"ל (הג' על ס' אמירה לבית יעקב אות ט', ע"י ששכ"ה פרק י"ב הע' מ"ו) - "ומותר להשתמש לצורך זה במברשת של ניילון, בלי משחה".
- (ג) שבט הלוי (ח"ה סי' מ"ה, ששבה"ל סי' קצ"ט סעי' ו' ס"ק ג', סיכום אות ד') - "אם אינו טובל המברשת במים, רק לקח מים לפיו ופולט העיקר ונשאר הפה רק מלוחלח ממים ולקח מברשת יבשה וע"י שיש שם טופח להטפיה יכול לעשות פעולתו בזה הרני מסכים להתיר, וכמובן בתנאי שיהיה אם אפשר מיוחד לשבת כאשר העיר גם כב' מסי' שכ"ז, אע"פ שא"א לדמות מ"מ מהיות טוב, וכן בתנאי שלא יהי' פס"ר להוציא דם מהחניכים כי כידוע זה שכיח בהרבה בני"א".
- (ד) יסוד הטהרה (פרק ז' הע' ט"ז) - "אם מנקה במברשת, עליה להקפיד שלא לצחצח סמוך לבשר החניכיים כיון שעלול לצאת דם, ותשתמש במברשת יבשה או לחה מעט באופן שלא יהיה חשש סחיטה בשער המברשת. כמו כן, לא תשתמש במשחה לצחצוח שיניה מחשש חילול שבת ויו"ט".
- (ה) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ע, פרק ל"ו הע' קל"ח).
- (ו) פרי טהרה (סעי' י"ט).
4. תסרוק שערותיה באצבעותיה - ע"י לקמן.
- (א) אג"מ (לתורה והוראה ח"ז עמ' כ"ה ד"ה וצריכה) - "ותסרוק שערותיה באצבעותיה".
- (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ע) - "She runs her fingers through her hair, including all body hairs".
- (ג) פרי טהרה (סעי' י"ז, הע' ל"ט) - "וכן תסרוק שערותיה באצבעותיה. [בעל האגרות משה (בקונ' לתורה והוראה חוברת ז' עמ' כ"ה)]."
- (ד) ימי טוהר (פרק ז' אות ב', אות ג') - "ותפריד בין שערותיה באצבעותיה".
- 1) יש מפקקים. ע"י הג' הר' משה חיים כהנא.
5. הטבילה, אם מעלה להקדים.
- (א) לא - בדה"ש (ס"ק ס"ז, "ומותרת לאחר הטבילה במוצאי שבת ואינה צריכה להקדימו בתחלת הלילה").

ה. לחמם מים ביו"ט לצורך הדחת קמטים ובית הסתרים.

1. מיקל.
- (א) טור (סעי' ו') - "ובי"ט יכולה להחם קיתון של מים להדיח קמטיה ובית סתריה".
- (ב) גבעת שאול (סי' ס"ד) - "ולהדיח ולחפוף ביד המקום שער ובית הסתרים בחמין שהוחמו אפי' בי"ט".
- (ג) ע"י בה"ל (סי' תקי"א סעי' ב') - "דביו"ד סי' קצ"ט העתיק המחבר דינו דהרא"ש להלכה אלא שהעתיקו בשינוי קצת שלא כתב דמותרת להחם קיתון לרחוץ בית הסתרים כמו שכתב הרא"ש [לשיטתו דרגליו לאו דוקא] אלא כתב דמותרת לרחוץ בית הסתרים במעט מים שהוחמו אפילו ביו"ט ואולי בכונה שינה לשונו אכן לדינא בש"ך שם הביא בשם המ"ב דחולק על הרא"ש ודעתו נמי דאולי רק לפניו ידיו ורגליו התירו עי"ש [וגוף הספר אינו בידי] ואף להמחבר אין לדמות רחיצת רשות לרחיצת בית הסתרים דאולי סמך המחבר על הרא"ש רק התם שהוא לצורך טבילת מצוה אמנם אח"כ מצאתי בחידושי הרשב"א בשבת דדעתו נמי דפניו ידיו ורגליו לאו דוקא דה"ה שאר איברים כל שהוא רק מקצת גופו שרי וכהרא"ש ועיין בשע"ת במה שכתב בשם מחזיק ברכה להקל וכן משמע דעת הנו"ב במ"ת סימן כ"ה בסופו עי"ש".

- ד) עי' מהר"ל דיסקין (קונ"א אות ק"ג) – "באשה ששכחה ולא חפפה בערב יו"ט [והיא צריכה לטבול ביו"ט ב', כן היה במעשה לפני] ... ולענין חמין אף למשאת בנימין (סימן ה') הובא בסדרי טהרה (שירי טהרה סי' קצ"ט סק"ה) יש לבשל ביו"ט א' ביצה במים, או לידיו ורגליו, ויהיה בליל ב' חמין שהוחמו מערב יו"ט, ויש לסמוך אמחבר באו"ח סוף סימן תקי"א".
- ה) עי' בדה"ש (ס"ק פ"ה) – "ומכ"מ לדינא נראה שיש לסמוך על הדיעה הראשונה להתיר אף לחמם המים לכתחלה לצורך טבילתה אמנם היכא דאפשר יש לעשות ע"י עכו"ם".
- ו) עי' לבושי עז (תמצית אות ד') – "ובביה"ל נקט דאפשר דלצורך מצוה יש להקל בזה".
- ז) פרי טהרה (סעי' י"ח).
2. מחמיר.

א) משאת בנימין (סי' ה') – "דביום טוב בחמין שהוחמו ביום טוב אפשר דלא שרי אלא פניו ידיו ורגליו דוקא ולא שאר איברים משום דביו"ט אסור כל מלאכה רק בדבר השוה לכל נפש ורחיצת פניו ידיו ורגליו דבר השוה לכל נפש הוא ולא שאר איברים כמו שכתבו התוספות ולפי זה בחמין שהוחמו ביו"ט אסור לרחוץ שאר איברים אבל בחמין שהוחמו בע"ש וערב יו"ט פשוט הוא דשרי אפילו שאר איברים".

ב) הו"ד בש"ך (ס"ק י"ב).

ג) קנה בשם (ח"ד סי' ע"ו אות ב') – "ומה שכתבתי (שם) דדוקא במים שהוחמו מערב שבת ומערב יום טוב, הוא דמותרת להתרחץ אבר אבר, אבל לא במים שהוחמו ביום טוב, דאינה מותרת להתרחץ רק פניה ידיה ורגליה, וזה שלא כדברי החכמת אדם (שם) שכתב בפשיטות דביום טוב מותרת להדיח אפילו בחמין שהוחמו ביום טוב, כתבתי כן עפ"י דברי המשאת בנימין שהביא הש"ך (שם) שכתב לחלק בין רחיצת אבר אבר דאסור בחמין שהוחמו ביום טוב, ובין רחיצת פניו ידיו ורגליו, דדוקא בזה שרי בחמין שהוחמו ביום טוב, אבל לא ברחיצת אבר אבר, וכן נוטה דעת המשנה ברורה להלכה בהלכות יום טוב (סי' תקי"א), עיין שם בבאור הלכה (ד"ה אבל לא כל גופו)".

3. מראי מקומות – דרכ"ל (ס"ק ל"ד), הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ט הע' נ"ג), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' צ"ה), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"ט).

ו. מה מתיר העירוב תבשילין.

1. עי' סי' תקכ"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ז. להתחיל בהכנות מבעוד יום, מצד איסור הכנה.

1. מחמיר – ששבה"ל (ס"ק ג' ד"ה ומסתבר, סיכום אות ז'), "ויש להחמיר מיו"ט לשבת אפילו בעשה ערוב תבשילין", עי' פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' ק"ד, עי' הע' ק"ה), פרי טהרה (סעי' כ').
2. מיקל – הגריש"א זצ"ל (פתחי דעת פרק י"ט הע' ל"ט, "אין בניקוי וטיפוח הגוף משום הכנה ומותר לה לנקות שיניה וכדומה אפי' לפני צאת השבת").

ח. אם מחמת פשעה לא טבלה.

1. מחמיר.

א) חכ"א (כלל ק"כ סעי' י"ט, בינת אדם אות י"ג) – "כשחל יום טוב יום ששי וליל טבילה ליל ששי וחפפה ביום חמישי ומחמת אונס לא טבלה בליל ששי יש להקל שתסמוך על החפפה ומותרת לטבול ליל שבת ואפשר דהוא הדין באומרת מותר שסברה שמותר לחפוף היום ולטבול ליל שאחריו או שהיתה טרודה במשא ומתן ומחמת זה שכחה ואפשר גם אם מחמת קטטה אבל אם פשעה ולא טבלה אסורה לטבול בליל שבת".

ב) טהרת ישראל (סעי' כ"ח).

2. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ו' בי' ד"ה חל, עמ' ק"ז, "וצ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' ע"ח).

ט. חל יו"ט בערב שבת, הדחה ביו"ט או בשבת.

1. יו"ט – דרישה (ס"ק ה'), ט"ז (ס"ק ט'), "הטובלת בליל שבת ויו"ט ביום ו' צריכה לרחוץ קמטיה וסתריתה ביו"ט קודם לשבת ודבריו נכונים", פרדס שמחה (ס"ק כ').
2. שבת – עי' מחבר (סעי' ו'), "וכן אם חלו ב' ימים טובים ביום חמישי וששי, וחל ליל טבילתה בליל שבת ... ובשעת טבילה תעיין ותבדוק היטב כל גופה ושערות ראשה, שלא יהא דבר חוצץ, ותדיח בית הסתרים במים חמים", בדה"ש (סעי' ו' בי' ד"ה ובשעת, עמ' קי"א, "וכמו שפסק המחבר ודברי הט"ז בזה לא ראיתי שיביאום הפוסקים האחרונים וכנראה דלא קייל"ן כוותיה וגם בחכ"א ובערוה"ש פסקו בסתמא כהמחבר", ארחות טהרה (פרק י"ח סעי' ד', סעי' ט"ו, לשונו מובא לקמן).
3. מראי מקומות – לבושי עז (תמצית אות ה'), "וצ"ע"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' ק"ה).

י. מראי מקומות.

1. ארחות טהרה (פרק י"ח סעי' ט"ו) – "ליל טבילה שחל במוצאי יום טוב שני של גליות (בחוץ לארץ) בליל שבת, דהיינו שחלו שני ימי החג בימי חמישי וששי והטבילה בליל שבת (הרחקה של שני ימים בין החפפה לטבילה), תעשה כל החפפה והרחיצה, ונטילת צפרני ידיה ורגליה ושיבה במים, וסירוק (שער הראש) ופספוס (שער בית השחי ואותו מקום) בערב יום טוב, ובליל הטבילה תחצוץ שיניה (כנ"ל בסעיף ו'), ותדיח ותנקה המקומות המוסתרים, ותעשה עיון הגוף והשיער ותטבול".

כב) תרי קולי: לטבול ביום והרחקת חפיפה מטבילה - סעיף ז'.**א. ראשונים.**

1. מחמיר.
(א) ר"ת (תוס' דף סז: ד"ה משום) – "ור"ת אוסר דתרי קולי לא אשכחן דשרי הש"ס הרחקת חפיפה מטבילה וסרך בתה".
2. מיקל.
(א) רבינו משולם (תוס' דף סז: ד"ה משום) – "ורבינו משולם התיר לאשה בעיר שהיה לחוש לגנבים לחוף בע"ש בז' שלה ולטבול ביום שבת שהוא שמיני מבעוד יום משום גנבים".

ב. הלכה.

1. מחמיר.
(א) מחבר (סעי' ז') – "במקום שיראה לטבול בלילה, אין להתיר לחוף מערב שבת ולטבול ביום שבת, דתרי קולי בהדדי לא מקילינן; קולא דסרך בתה, וקולא דהרחקת חפיפה מטבילה".
(ב) לבוש (סעי' ז').
(ג) מקור חיים (ס"ק מ"ג) – "והסכימו כל הראשונים עם ר"ת".
(ד) קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' ג') – "אבל אם יום השמיני הוא שבת או יום טוב שתצטרך לעשות החפיפה ביום שקודם הטבילה וגם תטבול ביום זהו אסור, משום דתרי קולי בדבר אחד לא מקילינן (דהיינו טבילה ביום, וגם הרחקת חפיפה מטבילה)".
2. מראי מקומות – הגרש"ק זצ"ל (מי נדה קונ"א סי' קצ"ט על סעי' ז').
(ה) ושאר פוסקים – מלבושי טהרה (סעי' י"ד), ערה"ש (סעי' כ'), טהרת ישראל (סעי' ל"א), בדה"ש (סימן קצ"ז ס"ק נ"ט), טהרת הבית (ח"ג טבילה סעי' ו'), ששבה"ל (סיכום אות א'), אורחות הבית (פרק כ"ג הדרכה והערות סוף סעי' י"ח), לבושי עז (תמצית אות א'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שס"ז).

ג. הטעם - למחמירים.

1. אור שמח (הל' איס"ב פרק ד' הל' ח') – "רבנן בתוספות (עיי' נדה סז, ב תוד"ה משום) העידו בשם ר"ת שגער על מי שהתיר לאשה שחל שמיני שלה בשבת לחוף בערב שבת ולטבול בשבת ביום, דתרי קולי לא מקילינן בטבילה, יעו"ש, והמה כדברי נביאות, שזה בשני דברים, זה קולא בחפיפה, וזה קולא בטבילה, ומה תלי זה להדדי ... כאן זו בחפיפה וזו למחר בטבילה, מאן תלי להו כחדא. ונראה לכאורה לבאר, דגזירה משום בתה, שבתה תסבור שאמה טבלה בשביעי ביום, ולכך ביש אונס לא גזרו ... אבל מכל מקום אף שבתה לא תדע שיש כאן אונס אך בכ"ז לא תחשוב שזה דוקא בשביעי, ויסתפק לה שמא הוא יום שמיני, אבל בשחפפה ברחוק מהטבילה אז תוכיח בדעתה שעל כרחין יום שביעי הוא, דאם יום החפיפה הוא בשביעי הלא תוכל לטבול בלילה, ובשביל שלא תדע מהאונס תוכיח מזה דע"כ יום שבת הוא יום השביעי, ולכן לא מציא לטבול בשביעי בלילה, וא"כ נתחזק החשש דסרך בתה, ולכן גער ר"ת ז"ל, וזה הוה ודאי תרי קולי ... אמנם זה רחוק: וע"ד פשוט יש לפרש, דר"ת לטעמו דפירש כהשאילתות (פרשת אחרי סי' צ"ו, נדה סח, א תוד"ה כך) דעיקר מצוה שהחפיפה תהא בליל הטבילה, ולא תתרחק החפיפה מהטבילה, רק כשחל שבת ערב יו"ט שאז אינה יכולה במוצאי שבת לחוף בעת הטבילה, בזה התירו לחוף מערב שבת, אבל כשמוצאי שבת חול אז תחוף במוצ"ש בעת הטבילה, ולא התירו לחוף מערב שבת, א"כ אצל הך עובדא דר"ת היה מוצ"ש חול, ואסור לחוף מערב שבת ולהרחיקה מהטבילה לולא ההיתר שהתירה לה לטבול בשבת ביום, ואז אינה רשאה לחוף, לכן מותרת לחוף מערב שבת, נמצא דמי הביא ההיתר לחוף מערב שבת, הקולא שהתיר לטבול בשבת ביום, ולא מקילינן תרי קולי".
2. מראי מקומות – תפארת ישראל (חולין פרק ד' בועז סוף אות ב'), בדה"ש (סעי' ז' בי' ד"ה במקום, עמ' קי"ב, לשונו מובא לקמן), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ו הע' פ"ב).
- (א) בית אל (אות ד') – "לפמ"ש בחידושי על הרא"ש דר"ת ששלח לרבנו משולם דתרי קולא לא מקילינן אזיל לשיטתו דס"ל דאם טבילתה חל במ"ש דחופפת במ"ש סמוך לטבילה וא"כ מהא דהתיר רבינו משולם לטבול ביום שבת נצמח שני קולות ... אבל לפמ"ש הש"ך שם דהעיקר כפרש"י דתחוף בע"ש וא"כ אין כאן שתי קולות הנצמחות אחת מחברתה דהא אם היתה טובלת בליל מ"ש וחופפת בע"ש היתה ייתר מרוחקת החפיפה מהטבילה וא"כ צ"ע בדין זה ודו"ק".

ד. בדיעבד.

1. עלתה לה טבילה – בדה"ש (ס"ק צ"א).

ה. מוצ"ש שהוא יו"ט.

1. מיקל.
(א) אור שמח (הל' איס"ב פרק ד' הל' ח') – "אבל כשמוצאי שבת יו"ט אף אם תטבול בליל מוצ"ש ק"ג"כ מוכרחת לחוף בערב שבת, בזה לא מקרי תרי קולי, ורשאה לחוף בע"ש ולטבול למחרת בשבת ביום, וזה נראה לי למעשה בס"ד, ומכש"כ בחל ב' ימים טובים קודם שבת [או אחר שבת] וזמן טבילתה בליל מוצאי יו"ט דאשון, אז תהא מותרת לחוף ערב יו"ט ביום ד', ותטבול ביום הששי ערב שבת ביום, היכי דאיכא אונסא דיראה לטבול בלילה, שלא שייך גם הטעם הראשון שפרשנו, והמחזור כטעם השני, וכמו שפסקנו להלכה בס"ד".
2. מחמיר.

(א) בדה"ש (סעי' ז' ב' ד"ה במקום, עמ' ק"ח) – "אור שמח ... ולפי דבריו נפיק לדינא שאם מוצ"ש הוא יו"ט מותר לה לטבול ביום השבת עיי"ש אמנם פשוט לשון הראשונים בדין זה משמע כדביארנו לעיל וכן מוכח דעת הקיצור שו"ע שהעתיק הדין זה גם לענין יו"ט ... וכן נראה עיקר לדינא להחמיר".

ו. אם יש עכו"ם.

1. מראי מקומות – בדה"ש (סעי' ז' ב' ד"ה אין, עמ' קי"ג).

כג] לא בדקה סמוך לטבילתה: בדיעבד - סעיף ה'.

א. ראשונים.

1. מיקל.
- (א) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ז', לא-א') – "חפפה ועיינה בעצמה בחול ביום וטבלה לערב או למחרתו עלתה לה טבילה בדיעבד".
- (ב) טור (סעי' ח') – "הרשב"א".
2. מחמיר.
- (א) מאירי (נדה דף סו: ד"ה למטה) – "וכל שאינה סמוכה לטבילה מעכבת אף בלא נמצא דבר חוצץ שמא הואיל ולא חפפה בשעת בדיקה ולא בדקה יפה יפה ויש אומרים שאף סמיכות הבדיקה אינה מעכבת אא"כ נמצא בה דבר החוצץ ולא יראה כן".
3. כטבלה בליל יום אחר יש להחמיר.
- (א) רמב"ן (הל' נדה פרק ט' הל' ז', הל' ט') – "אף על פי שחופפת ביום וטובלת בלילה בודקת כל גופה יפה סמוך לטבילה שמא יהא עליה דבר חוצץ, בדקה ביום בשעת חפיפה ולא בדקה סמוך לטבילתה בלילה, אם שמרה עצמה משעה שחפפה עד שטבלה מלהתעסק בדבר הנדבק בה עלתה לה טבילה ... חפפה באחד בשבת וטבלה בליל שלישי עלתה לה טבילה, והוא שבדקה בשעת טבילה".
- 1 (אמנם עי' סד"ט (ס"ק כ"ג, לשונו מובא לקמן) שאולי גרס בהרמב"ן "בליל רביעי". וצ"ע.

ב. מיקל.

1. מחבר (סעי' ח') – "בימי חול (וכל שכן ב"ט), אם חפפה ועיינה עצמה היום וטבלה בליל יום אחר, עלתה לה טבילה בדיעבד, אע"פ שלא היו חפיפה ובדיקה סמוך לטבילה".
2. לבוש (סעי' ח').
3. סד"ט (ס"ק כ"ג) – "ונראה לי דלאו דוקא למחרתו, אלא הוא הדין ליל שלישי לחפיפתה, דהא היכא דלא אפשר כגון בחל טבילתה במוצאי יום טוב הראשון שחל להיות אחר השבת שריא לה למיחף בערב שבת ולטבול במוצאי יום טוב הראשון, והוא הדין הכא כיון דכבר טבלה דיינינן ליה כמו לא אפשר, וכמו שכתב הראב"ד בספר בעלי הנפש [שער הטבילה סימן ג הלכה ד] והר"ן בפרק ב' דשבועות [שם]".
4. חכ"א (כלל ק"כ סעי' י"ב) – "בדיעבד אפילו בלא אונס אם חפפה ועיינה עצמה היום וטבלה בליל יום אחר אפילו בחול עלתה לה טבילה אף על פי שלא עיינה ובדקה עוד הפעם סמוך לטבילתה".
5. ערה"ש (סעי' כ"א) – "וכן מקילינן בדיעבד אם לא היתה חפיפה סמוך לטבילה והיינו אפילו בימי החול וכ"ש ביום טוב אם עיינה וחפפה עצמה היום וטבלה בליל יום אחר עלתה לה טבילה כשבדקה עצמה אחר הטבילה ולא נמצא עליה כלום אף ע"פ שלא היתה החפיפה והעיון סמוך לטבילה [טור בשם הרשב"א ובש"ע סעי' ח' ומביא ראיה ממה שיתבאר בסמוך ודו"ק]".
6. טהרת הבית (ח"ג טבילה סעי' ח').
7. ששבה"ל (ס"ק ב', סיכום אות א').
8. בדה"ש (ס"ק צ"ב).
9. לבושי עז (תמצית אות א').
10. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תי"ז).

ג. מחמיר.

1. עי' לחון"ש (לחם ס"ק כ"ט, שמלה ס"ק י"א) – "דיש חולקים וס"ל דאם הבדיקה לא היתה סמוכה לטבילה אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה".

ד. בשעת הדחק, מיקל.

1. מלבושי טהרה (סעי' ט"ו) – "עלתה לה טבילה בדיעבד (אם א"א לטבול שנית כי אם ע"י הדחק)".
2. טהרת ישראל (סעי' ל"ב) – "עלתה לה טבילה בדיעבד ... באם א"א לטבול שנית כי אם ע"י הדחק".

ה. מראי מקומות – ר"ן (שבועות דף ו. ד"ה מסרך, דף ו: ד"ה איכא), אנציקלופדיה תלמודית (כרך ט"ז ערך חפיפה טור תס"ט).

- ו. כשהרחיקה ד' ימים: כגון שחפפה ביום א' וטבלה בליל יום רביעי שהוא אור ליום חמישי.
1. מחמיר.

- (א) סד"ט (ס"ק כ"ג) – "אבל אם טבלה ליל רביעי לחפיתה, אפילו דיעבד נמי לא עלתה לה טבילתה, דכהאי גוונא לא אשכחן דהתירו, דבמוצאי שני ימים טובים שחל אחר השבת אפשר לה למיחף ולמיטבל בלילה כמו שכתבתי לעיל [סוף ס"ק יד ד"ה גם]. וכן משמע מהרמב"ן פרק ט' דין ט' עיין שם".
- (ב) חכ"א (כלל ק"כ סעי' י"ב) – "ואם הרחיקה הטבילה מן החפפה אפילו ג' ימים כתב הסדרי טהרה ס"ק כ"ג דנמי דינא הכי אפילו בחול בדיעבד שהרי מצינו כן אפילו לכתחלה בשבת ושני ימים טובים שטובלת מוצאי יום טוב ראשון אבל כשהרחיקה ד' ימים אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה דלא מצינו שהקילו בזה חכמים כיוצא בו דבחל טבילתה במוצאי יום טוב שני כשחל יום טוב ראשון ושני צריכה חפפה במוצאי יום טוב".
- (ג) מלבושי טהרה (סעי' ט"ז).
- (ד) טהרת ישראל (סעי' ל"ג).
- (ה) בדה"ש (ס"ק צ"ה) – "בדיעבד לא עלתה לה טבילתה".
- (ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תי"ח).

ז. אם יש חיוב בדיקה אח"כ: שעשתה חפפה ועיון, אבל לא סמוך לטבילתה.

1. מחמיר – לחור"ש (שמלה סוף ס"ק י"א, "לפע"ד דאפי' לדעת הרשב"א צריכה עתה לאחר הטבילה לעיין היטב בכל גופה אם אין עליו ד"ח דכל היכא דאיכא לברורי מבריינין"), עי' ערה"ש (סעי' כ"א, לשונו מובא לעיל), בדה"ש (ס"ק צ"ז, בי' ד"ה עלתה [עמ' קי"ד]), פרדס שמחה (ס"ק כ"ד).
2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ח הע' כ"ג).

כד [אם לא חפפה.

א. חסר חפפה על שאר הגוף.

1. מיקל – ב"ח (ס"ק ט"ז, "אם לא היה נמצא עליה דבר חוצץ ודאי דעלתה לה טבילה אע"פ שלא חפפה שאר הגוף כיון שאינו אלא מנהג"), ש"ך (ס"ק י"ז, "והב"ח כתב דמיירי שחפפה ראשה אבל לא כל גופה דבגופה ליכא אלא מנהג בעלמא כדלעיל סק"ב ואם טבלה בדיעבד עלתה לה טבילה"), גבעת שאול (סי' ס"ד, לשונו מובא לעיל), הו"ד בפת"ח (ס"ק ה'), סד"ט (ס"ק ו'), חכ"א (כלל ק"כ סעי' ג'), "אבל שאר הגוף אם עיינה היטב ולא נמצא דבר חוצץ ולא רחצה כלל עלתה לה טבילה"), מלבושי טהרה (סעי' ד'), פתחא זוטא (ס"ק ה'), טהרת ישראל (סעי' ח'), בדה"ש (ס"ק צ"ט), פרדס שמחה (ס"ק ו'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ל, עמ' תי"ז), פרי טהרה (הע' מ"ו), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תנ"ו, "שהלכה בין כט"ז בין כש"ך").
 2. מחמיר – מקור חיים (ס"ק נ"ח, "ב"ח ... ש"ך ... ואין נראה לסמוך על זה. חדא ...").
 3. מראי מקומות – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"א, לשונו מובא לקמן), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ס"ו).
- (א) ששבה"ל (ס"ק ה') – "אך למעשה אין להקל כיון דהראשונים החמירו בחפפת הגוף, וצריך שאלת חכם". אמנם עי' סיכום אות ב', "אבל חפפת שאר הגוף שלא במקום שער אינה מעכבת בדיעבד, אך צריך שאלת חכם".

ב. חסר חפפה בשערות של שאר מקומות של הגוף [ולא רק שער הראש].

1. מחמיר – ששבה"ל (על הש"ך ס"ק א', סעי' א' סיכום אות ד', "ומסתמא גם בדיעבד מעכב כל מקום שער ולא רק שער הראש"), בדה"ש (ס"ק צ"ט).
2. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ה הע' י"א, פרק ל"ח הע' ו').

ג. אם לא הדיחה הבית הסתרים.

1. עי' לקמן.

כה [בית הסתרים: לא בדקה קודם הטבילה - סעיף ט'.

א. עי' סי' קצ"ח סעי' כ"ה, לשיטות ומראי מקומות.

ב. אם לא הדיחה בית הסתרים.

1. עלתה לה טבילה – פרדס שמחה (ס"ק א', "אם לא הדיחה ביה"ס, נראה דעלתה לה טבילה").
2. מראי מקומות – חדרי דיעה (על סעי' א', "כשעיינה היטב מהני כמו בכל שאר הגוף וצ"ע").

כו [נמצא עליה דבר חוצץ - סעיף י'.

נדה (דף סו:): – "ואמר רבא: טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ, אם סמוך לחפפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול, ואם לאו צריכה לחוף ולטבול. איכא דאמרי: אם באותו יום שחפפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול, ואם לאו צריכה לחוף ולטבול. מאי בינייהו. איכא בינייהו: למסמך לחפפה טבילה, למיחף ביממא ולמיטבל בליליא".

א. חפפה ועיינה וטבלה ומצאה דבר חוצץ כשהיא במים.

1. מחמיר.

(א) ערה"ש (סעי' כ"ג) – "ודע שזה שכתבו ובעלייתה מן הטבילה וכו' אין הכוונה בעלייתה ממש דא"כ פשיטא דבכל עניין צריכה טבילה אחרת אלא כלומר אחרי שעלתה ודו"ק".

- (ב) הו"ד בבדה"ש (ס"ק ק"ח).
 (ג) ששבה"ל (ס"ק א', סיכום אות א') – "חפפה ועיינה וטבלה ומצאה דבר חוצץ כשהיא במים יש להחמיר שתטבול שוב".
 (ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תכ"ב).
 (ה) פרי טהרה (הע' ע').
 2. מראי מקומות.
 (א) טהרת ישראל (סעי' ל"ה) – "חפפה ועיינה וטבלה ובעלייתה [ואפילו אחר שעלתה (עה"ש כ"ג)] נמצא עליו ...".

ב. בתוך העונה וסמוך: ראשונים.

1. מחמיר, אבל אינה צריכה לחוף פעם שנייה אלא חוזרת וטובלת מיד בלבד.
 (א) רמב"ם (הל' מקואות פרק ב' הל' י"ז) – "טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם באותו היום שחפפה טבלה אינה צריכה לחוף פעם שנייה אלא חוזרת וטובלת מיד בלבד, ואם לאו צריכה לחוף פעם שנייה ולטבול".
 (ב) רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ה) – "ואם טובלין בשבת או ביי"ט כתבתיו בענין יום טוב ח"א טבלה אחר החפיפה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ בין בשערה בין בגופה אם באותו יום שחפפה ובדקה עצמה טבלה שהוא עונה שלה אינה צריכה לחזור ולחוף פעם שנית אלא חוזרת וטובלת ואם לאו צריכה לחוף פעם שנית ולטבול שאני אומר שבין חפיפה לטבילה נדבק ולא ידעה וכן כתב הרמב"ם וכן פשוט בנדה וכן כתב הרשב"א".
 2. מיקל.
 (א) ראב"ד (הל' מקואות פרק ב' הל' י"ז) – "הא קי"ל כלישנא בתרא דאמר אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לא לחוף ולא לטבול".
 (ב) רשב"א (תוה"ב בית ז' שער ז') – "הרי שחפפה ובדקה עצמה וירדה וטובלת ובעלייתה נמצא לה דבר חוצץ בין על בשרה בין על שערה אם סמוך לחפיפה ולבדיקה טבלה אינה צריכה לחזור ולחוף ולטבול".

ג. בתוך העונה וסמוך: פוסקים.

1. מיקל.
 (א) עי' מחבר (סעי' י' [סתם וי"א הלכה כסתם]).
 (ב) עי' לבוש (סעי' י' [סתם וי"א הלכה כסתם]).
 (ג) טהרת הבית (ח"ג טבילה סעי' ז').
 (ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תנ"ג) – "שלמעשה אין לחוש לדעת הרמב"ם".
 2. לכתחילה באם אפשר לטבול שוב [בקל], ראוי לחוש להרמב"ם.
 (א) שב יעקב (סי' מ"ו) – "נ"ל להחמיר בזה ככל ספיקא דאיסורי דאורייתא לחומרא ... אפילו מיעוטי דהוי רק מדרבנן דהולכין אחר המיקל. מ"מ מבואר בכמה דוכתי בפוסקים דוקא בהפסד מרובה או שעת הדחק ובנ"ד כל זה אינו כי תוכל לחזור ולטבול בקלות ...".
 (ב) הו"ד בפת"ת (ס"ק ו').
 (ג) סד"ט (ס"ק ל"א) – "היכא דאפשר לטבול בקל ודאי דיש לחוש לדעת הרמב"ם אף שאינה אלא מיעוט החוצץ ואינו אלא מדרבנן, מצינו שהחמירו כמה פעמים בטבילה אפילו בספק איסור דרבנן וכמו שכתבתי לעיל בסימן קצ"ח וכן משמע בסימן זה, ואפשר הואיל דאיתחזק אסורא אמרינן העמד תמא על חזקתו דמחמירין אפילו בספיקא דרבנן, והוא הדין בספיקא דפלוגתא".
 (ד) חכ"א (כלל ק"כ סעי' ט"ז) – "במקום דאפשר בקל (סדרי טהרה) יש להחמיר כדעת הרמב"ם".
 (ה) מלבושי טהרה (סעי' י"ט) – "ובודאי דיש להחמיר לכתחילה כדעת הרמב"ם וכך פסקו האחרונים".
 (ו) יד דוד (אות ג').
 (ז) לחו"ש (לחם ס"ק ל"ה) – "וכתב הס"ט דהיכא דאפשר לה לטבול בקל ודאי דיש לחוש לדעת הרמב"ם".
 (ח) דרכ"ת (ס"ק ל"ו) – "בסדרי טהרה סקל"א כ' דהיכא דאפשר לטבול בקל ודאי יש לחוש לדעת הרמב"ם עיין שם".
 (ט) טהרת ישראל (סעי' ל"ה).
 (י) ששבה"ל (ס"ק ד', סיכום אות א').
 (יא) בדה"ש (ס"ק קכ"ב) – "והיכא דאפשר בקל יש להחמיר כן לחזור ולטבול".
 (יב) פרדס שמחה (ס"ק כ"ט) – "לכתחילה באם אפשר לטבול שוב, ראוי לחוש להרמב"ם".
 (יג) לבושי עז (תמצית אות י"ד).
 (יד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תכ"ג).
 (טו) פרי טהרה (סעי' ל"ה).
 (1) לבושי עז (סוף ס"ק ד', תמצית אות ט"ו) – "ומ"מ נראה דאף לדעת הרמב"ם אין צריכה עיון קודם הטבילה השניה, כיון שהיתה החפיפה בעונת הטבילה. ולכתחילה עדיף שפי שתעיין גם קודם טבילה שניה".
 (2) אם כבר שמשה, אף דאפשר לה לטבול שנית בנקל, א"צ טבילה שנית – שערי דעה (אות ג'), "דאם כבר שמשה עם בעלה, אף דאפשר לה לטבול שנית בנקל, א"צ טבילה שנית, כדי שלא להוציא לעז על הולד", פרי טהרה (הע' ע"ג).
 (3) ואם אמרה ברי לי שלא היה עלי קודם טבילה, יש להקל – רמב"ם (הל' מקואות פרק ב' הל' י"ז), ב"י (ס"ק י' (ג)), בדה"ש (ס"ק קכ"א).
 3. מראי מקומות.

א) מקור חיים (ס"ק נ"ה), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ל"ז) – "נ"ל ברור אם תרתי לטובתה שחפפה סמוך לטבילה ובאותה עונה גם הרמב"ם מודה דלא צריכה לא חפיפה ולא טבילה".

ד. תלוי ב"סמוך" או ב"עונה".

1. עונה.

א) מחבר (סעי' י') – "אם בתוך עונה שחפפה טבלה, אינה צריכה טבילה אחרת".

ב) רמ"א (סעי' י').

ג) לבוש (סעי' י').

ד) טהרת הבית (ח"ג טבילה סעי' ז').

2. מחמיר לשניהם.

א) ש"ך (ס"ק י"ד) – "ויש להחמיר כשתי הדעות".

ב) מקור חיים (ס"ק נ"ג, ס"ק נ"ד, ס"ק נ"ה) – "אין לזוז ולהקל נגד פסק זה של ש"ך".

ג) סד"ט (סוף ס"ק כ"ז, עי' סוף ס"ק כ"ט) – "מכל הלין נראה דדברי הש"ך במה שכתב דיש להחמיר כשתי הדעות שרירין וקיימין, דלפי מה שכתבתי י"ל דאף הרשב"א שממנו מקור דין זה שכתב בשלחן ערוך, הכי סבירא ליה ואין בדבריו הכרע, לכן יש להחמיר".

ד) חכ"א (כלל ק"כ סעי' ט"ו) – "אבל אם לא היה הטבילה סמוך לחפיפה שחפפה תחילת הלילה וטבלה בסוף הלילה או אפילו היה סמוך אלא שחפפה בסוף היום וטבלה תיכף בתחילת הלילה נמצא שלא היה החפיפה והטבילה בעונה אחת צריכה לחזור ולחוף ולטבול ואפילו עיינה סמוך לטבילה דאימר שלא חפפה ועיינה שפיר (סעיף י')".

ה) באה"ט (ס"ק י"ב).

ו) לחו"ש (לחם ס"ק ל"ב).

ז) טהרת ישראל (סעי' ל"ה).

ח) ששבה"ל (סיכום אות א', סעי' י"א סיכום אות א').

ט) בדה"ש (ס"ק קי"ז, ס"ק קי"ח, ס"ק קכ"ד).

י) פרדס שמחה (ס"ק כ"ח).

יא) לבושי עז (תמצית אות ג').

יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תכ"ד).

יג) פרי טהרה (סעי' ל"ה).

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ז).

ה. אם לא חפפה סמוך לטבילה.

1. מחמיר, צריכה טבילה אחרת הגם שעיינה סמוך לטבילה.

א) ש"ך (ס"ק ט"ו) – "ואם לאו כו'. פי' אפילו עיינה סמוך לטבילה כיון שלא חפפה סמוך לטבילה צריכה טבילה אחרת וכן משמע מדברי הר"ן שכתב וכי תימא אי בעי עיוני סמוך לטבילה אפי' לא חפפה סמוך לטבילה אמאי צריכה לחוף ולטבול והרי עיינה בכל גופה סמוך לטבילה י"ל שמא לא עיינה יפה יפה אבל בחפיפה ליכא למיחש להכי עכ"ל ומביאו ב"י ר"ס זה".

ב) חכ"א (כלל ק"כ סעי' ט"ו) – לשונו מובא לעיל.

ג) פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק ט"ו ד"ה ומעתה) – "והעיקר לדינא כמ"ש הש"ך".

ד) לחו"ש (לחם ס"ק ל"ג) – "ש"ך בשם הר"ן ואף כל הס"ט השיג על הש"ך שכ"כ לדעת המחבר מ"מ לדינא נלפע"ד דיש להחמיר".

ה) מלבושי טהרה (סעי' י"ט).

ו) טהרת ישראל (סעי' ל"ה).

ז) בדה"ש (ס"ק קט"ז).

ח) לבושי עז (תמצית אות י').

2. מיקל, דמאחר שעיינה סמוך לטבילה עלתה לה טבילה.

א) סד"ט (ס"ק כ"ט) – "כלל הדברים דלשיטת הרשב"א והשלחן ערוך דפסק כוותיה, אם עיינה סמוך לטבילה אף על פי שלא חפפה סמוך לטבילה, עלתה לה טבילה אפילו בנמצא עליה דבר חוצץ, ודלא כהש"ך, וזה ברור".

3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק נ"ח).

א) דרכ"ת (ס"ק ל"ח) – "עיי' באה"ט ועיי' בסד"ט סקכ"ט דלשי' הש"ע אם עיינה סמוך לטבילה אעפ"י שלא חפפה סמוך לטבילה עלתה לה טבילה וחולק על הש"ך ס"ק ט"ו בשם הר"ן עיין שם. ועיי' בשו"ת חבלים בנעימים ח"ב יו"ד סי' נ"ח בד"ה אך מש"כ דלפי"ז אם אירע דבר חוצץ בליל שבת ולא הי' החפיפה סמוך לעונת הטבילה מ"מ יש להקל עפ"י ד"ה הס"ט כשעיינה סמוך לטבילה דג"כ עלתה לה עיין שם. אמנם יעיי' בלחם ס"ק ל"ג שכ' ואף כי הסד"ט השיג על הש"ך שכ"כ לדעת המחבר מ"מ לדינא נלפע"ד דיש להחמיר כהש"ך עיין שם".

1. שיעור של סמוך.

1. אפילו ג' שעות.

- (א) יראים (סוף סי' כ"ו) – "ואמר רבא טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחזור ולטבול, ואם לאו צריכה לחזור ולטבול. וסמוך לחפיפה פ"ב שעות או בג' טבלה".
- (ב) פרדס רמונים (שפתי חכם סוף ס"ק י"ד) – "ובספר יראים להרא"מ סי' קצ"ב כתב ושיעור סמוך ג' שעות כך קבלה [ע"ש בתועפת רעם, הגירסא] ע"ש, ואם קבלה היא נקבל".
- (ג) תועפות ראם (על יראים מצוה כ"ו אות רנ"ז).
2. שלא נתיאשה בין חפיפה לטבילה.
- (א) מאירי (נדה דף סו: סוד"ה מאחר) – "וי"מ סמוך לטבילה שלא נתיאשה בין חפיפה לטבילה".
3. מראי מקומות – פרי טהרה (הע' ע"א).
- (א) בדה"ש (סעי' י' ב"י ד"ה צריכה, עמ' קי"ח) – "ולדינא צ"ע שהדין בזה לא נתבאר היטב בדברי הפוסקים".
- (ב) לבושי עז (תמצית אות ד') – "משמעות החינוך והמאירי דסמוך היינו כל שלא הסיחה דעתה, ודעת היראים דאם החפיפה היתה תוך ג' שעות לטבילה, מיקרי סמוך לטבילה, ומהחכ"א משמע דבעינן סמוך ממש".

ז. מה נכלל בתוך העונה או סמוך.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תנ"ד) – "שאם התקלחה במקלחת וסרקה ראשה בבית הטבילה בלילה (כמו שנוהגין), שפיר נחשב כחפיפה בתוך עונת הטבילה".

ח. אם צריכה עוד חפיפה.

1. מחמיר, הרי ראינו שלא חפפה יפה.
- (א) תפארת למשה (על הב"י דף רל"א ע"א) – "בב"י דף רל"א ע"א ז"ל אלא שאינה צריכה לחזור ולחוף ודאי דלא הוה שייך לאתמוהי הכי כו' עכ"ל. אינו מוכרח דכיון דנמצא עלי' דבר חוצץ ומשמע דאף בשערה קאמר א"כ הרי ראינו שלא חפפה יפה ובטלה חפיפה ראשונה א"כ צריכה חפיפה אחרת דאל"כ הוי כטבילה בלא חפיפה וק"ל".
- (ב) סד"ט (ס"ק כ"ח).
- (ג) חכ"א (כלל ק"כ סעי' ט"ו) – "אבל אם לא היה הטבילה סמוך לחפיפה שחפפה תחלת הלילה וטבלה בסוף הלילה או אפילו היה סמוך אלא שחפפה בסוף היום וטבלה תיכף בתחלת הלילה נמצא שלא היה החפיפה והטבילה בעונה אחת צריכה לחזור ולחוף ולטבול ואפילו עיינה סמוך לטבילה דאימר שלא חפפה ועיינה שפיר".
- (ד) זרכ"ת (ס"ק ל"ה) – "טבילה אחרת. היינו חפיפה וטבילה וכ"כ בפרישה ובסדרי טהרה סקכ"ח".
- (ה) בדה"ש (ס"ק קי"ח) – "וונאמרו טעמים שונים בזה ...".
- (ו) פרדס שמחה (ס"ק כ"ז) – "וה"ה דצריכה שוב חפיפה".
2. **אם אי אפשר לחוף עוד פעם**, ומצאה רק בגופה ולא בשערה ולא טבלה במים קרים, יש להקל.
- (א) חכ"א (כלל ק"כ סעי' ט"ו) – "ונראה לי דאם מצאה החציצה בגופה ולא בשערה אפשר יש לסמוך על טעם הפרישה שהטעם משום דקרים מסבכין השערות ולכן אם טבלה במים שאינם קרים לא אמרינן דאיגלאי למפרע כשם שלא עיינה שפיר בגופה כך לא עיינה וחפפה ראשה דמהיכי תיתי שהרי גם לענין חציצה חשיבנן השערות בפני עצמן אבל אם טבלה בקרים אסור לטבול שנית שהרי צריכה חפיפה וזה אי אפשר בשבת ויום טוב ודוקא כשהם קרים לגמרי אבל אם הם חמים כחמי חמה סגי ואם הוא בחול אפילו טבלה בחמין צריכה לחזור ולחוף ואפילו לא מצאה אלא בגופה (עיין סדרי טהרה ס"ק כ"ח) דחיישינן שמא לא חפפה יפה וכן אם טבלה בחול במים קרים אפילו חפפה וטבלה בעונה אחת ומצאה טבעת וכיוצא בו שהיה עליה קודם טבילה ודאי צריכה לחזור ולחוף דמסתבכין השערות (סדרי טהרה שם) (ובאמת צריך עיון ...".
- (ב) בדה"ש (ס"ק קי"ח).
- (ג) פרדס שמחה (ס"ק כ"ז) – "ויש להקל אם אירע שוי"ט דא"א לחוף בלילה, ונמצא החציצה בגופה ולא בשערה, דא"צ חפיפה ויכולה לטבול".

3. מראי מקומות – לחון"ש (לחם ס"ק ל"ד, שמלה ס"ק י"ד).

(א) עמק התשובה (ח"ו סי' תנ"ו, בית תלמוד להוראה ח"ו עמ' קפ"ב סי' קנ"ח) – "מן הראוי לדעת דאותן נשים שמצריכין אותן לחזור ולטבול אחר שבאו לביתן משום איזה סיבה שהוא שנשאר חציצה וכדומה לזה. **אם עבר כבר איזה שעה כמו חצי שעה** משעת טבילתן ובאו לביתן, כשחוזרין וטובלין צריכין עוד הפעם עיון על הגוף מהחל ועד כלה, דהואיל וסברו אחר טבילתן הראשונה שכבר יצאו ידי חובת טבילה שוב הסיחו דעתן מליגע ולטנף עוד וההיסח הדעת מבטל העיון ראשון, ומשום זה כשחוזרין וטובלין שנית צריכין עיון על כל הגוף מהחל ועד כלה וזולת זה לא יצאו ידי חובתן".

ט. עלוקה (leech).

1. דברי מלכיאל (ח"ב סי' ס"א אות כ"ח) – "יש לדון דאפשר נדבקה העלוקה אחר שכבר היה כל גופה במים. ואף דקיי"ל דנמצא עליה דבר חוצץ לא עלתה לה טבילה היינו היכא שלא עיינה קודם טבילה. אבל בנ"ד שחפפה ועיינה כדין עלתה לה טבילה כדקיי"ל בנדה ס"ו ובשו"ע סי' קצ"ט. אבל ז"א דהכא אפשר שנדבקה העלוקה בנהר קודם טבילה. ובכה"ג קיי"ל דלא עלתה טבילה דאוקי בחזקת טמא. ואף דהוי ספק דרבנן דהא מעוט המקפיד חוצץ רק מדרבנן. כבר כתב הסד"ט בס"ס קצ"ט דהחמירו בספק זה משום גזירה דרוב המקפיד. ולשיטת הסוברים דספיקא דרבנן אסור היכא דאתחזק איסורא א"ש בלא"ה. והנה בנ"ד יש צדדים הרבה להתירא. ראשית שמא נדבקה העלוקה אחר שכבר טבלה כל גופה. ואף אם נדבקה מקודם שמא הקדימו המים לא העבירה בפיה המים מהמקום ההוא לכה"פ עד שטבלה. ואף שכבר הפרישו את העלוקה ויצא דם הרבה. י"ל שהתחילה לינק הדם אחר שכבר טבלה כל גופה. ואף אם התחילה מקודם. שמא העלוקה ברייתה מן המים ולא מן הרקק. והויא כמים אינימא שא"צ

ריסוק וכשיטת הרב ר' שמרי' והמחבר בסי' קצ"ח ס"ל גבי שלג. אבל ז"א דספק שמא נדבקה אחר הטבילה ושמה נדבקה מקודם ורק התחילה לינק אח"כ. הוא ספק אחד אם הצצה קודם טבילה או אחר טבילה. וגם דבאמת בלי ספק תיכף אחר הטבילה יצאה מהמים. וכיון שיצא הרבה דם ניכר שכבר נדבקה איזה משך קודם הטבילה. ולבד זה כיון שיש לפנינו דבק חוצץ וגם היתה בחזקת טומאה. לא מהני אף כמה ספיקות כדקיי"ל בכה"ג ריש נדה ובחולין י' ע"א ע"ש בתוד"ה סכין ובנדה תוד"ה התם והכא גרע טפי שהריעותא נולדה באדם. ולא שייך לומר מקוה אתרעי ע"ש בתו' ובמק"א דברנו בדברי תו' הללו ואכ"מ. וגם בסברא דברייתו מן המים כבר בארנו באורך שהעיקר לדינא שצריך ריסוק. ובפרט בנ"ד שיש ספק אם ברייתו מן המים ממש וכמש"ל. ולזה אין להקל לענ"ד וצריכה טבילה אחרת אף אם כבר שמשו עם בעלה".

2. מראי מקומות – טהרת הבית (ח"ג טבילה הע' י"ג ד"ה בשו"ת), פרדס שמחה (ס"ק כ"ט), "בדברים שיכולים להיות שנתהוו אצלה אחרי שבדקה אף סמוך לטבילה, כגון מצאה על גופה עלוקה וכדו', צ"ע לדינא".

י. מראי מקומות.

1. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: A woman went to the mikvah and when she came home she found a tick on her back. Does she have to be toivel again? If yes: Does she make a bracha again? Can her husband remove the tick?

R' Y. Berkovits wrote: Yes it's a chatzitzah, if it was there when she went into the mikvah, yes she would make a new beracha, no her husband can't remove it. The question is, was it really on her by the mikvah? What does it look like? If it is something easily noticeable, that the balanit would've seen, then you can assume it wasn't there when she went to the mikvah. Really depends on the metzious though.

כז נתעסקה באותו המין - סעיף י"א.

חולין (דף י.) – "טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ, אע"פ שנתעסק באותו המין כל היום כולו לא עלתה לו טבילה, עד שיאמר ברי לי שלא היה עלי קודם לכן".

א. האם צריכה לומר 'ברי לי'.

1. מחמיר.

א) רמב"ם (מקואות פרק ב' הל' כ"ג) – "מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אף ע"פ שנתעסק באותו המין כל היום כולו הרי הוא בטומאתו עד שיאמר יודע אני בודאי שלא היה זה עלי קודם הטבילה הואיל והוחזק טמא העמד טמא על טומאתו עד שתדע בוודאי שטהר".

ב) עי' רבינו ירוחם (נתיב כ"ה ח"ה, רכ"ה-ב) – "ויש שהורו אף בזה להחמיר עד שתאמר בריא לי שלא היה עלי בשעת טבילה".
ג) ב"ח (ס"ק ט"ז) – "נ"ל ברור דנקטינן להחמיר עד שתאמר ברי לי שלא היה עלי בשעת טבילה ודלא כמו שפסק בשלחן ערוך (סי"א) בסתם לקולא על פי דברי רבינו".

ד) ש"ך (ס"ק ט"ז) – "וכן עיקר לדינא".

ה) בית הלל (ס"ק ג') – "ועיין בש"ך [ס"ק טז] שכתב גם כן להחמיר, וק"ל".

ו) סד"ט (ס"ק ל"ג) – "ולדינא דברי הב"ח והש"ך עיקר".

ז) מקור חיים (ס"ק נ"ז).

ח) באר היטב (ס"ק י"ג).

ט) חכ"א (כלל ק"כ סעי' י"ז) – "במקום שאמרנו שצריכה טבילה שנית אם נתעסקה באותו המין לאחר הטבילה פסק בשולחן ערוך דתלינן שנדבק בה אחר טבילה אבל הב"ח והש"ך פסקו כגדולי הפוסקים דלא מהני דכיון דהיתה בחזקת טומאה אינה עולה מטומאתה עד שתאמר ברי לי שלא היה עליה דבר זה קודם טבילה (סעיף י"א ובש"ך ס"ק ט"ז) (מיהו מה שכתב הב"ח מי ימלא לבו להקל באיסור כרת רצה לומר שעיקר איסור נדה הוא איסור כרת אבל ודאי חציצה זו אינו אלא מדרבנן אם לא ברובו המקפיד וזה אינו שכיח ועוד צריך לעיין מה שכתבו תוספות בנדה דף ה' עמוד ב' ד"ה ואם אי אפשר דהא איתא בחולין אי אמר ברי לי שלא נגעתי לאו דוקא אלא קרוב לודאי עיין שם ואם כן הכי נמי קשה מאי דמסיים הברייתא עד שיאמר ברי לי אם כן קשה פשיטא אך מתוספות שם דכתב דעזרה הוי רשות הרבים משמע דקרוב לודאי נקרא ספק) אף על פי שאינה יודעת אם היה עליה בשעת טבילה כיון שעל כל פנים קודם טבילה ודאי לא היה עליה (כן כתב הסדרי טהרה)".

י) לחנ"ש (לחם ס"ק ל"ו).

יא) מלבושי טהרה (סעי' י"ט).

יב) ערה"ש (סעי' כ"ג) – "והעיקר לדינא דאם אחר הטבילה נמצא עליה דבר החוצץ צריכה טבילה אחרת אפילו נתעסקה באותו המין אחר הטבילה אם לא שיודעת בבירור שבעת הטבילה לא היה עליה זה".

יג) דרכ"ת (ס"ק ל"ט) – "עיני באה"ט בשם הב"ח והש"ך דאין תולין להקל עד שאמרה ברי לי שלא היתה עלי בשעת טבילה וכ"כ בס"ט שכן עיקר לדינא אולם לשון זה דאמרה ברי לי יש לפרש בשני אופנים שי"ל דצ"ל ברי לי שלא הי' עלי בשעת טבילה או י"ל שר"ל ברי לי שלא הי' עלי מקודם לכן היינו קודם טבילה עיין שם בסדרי טהרה סקל"ג".

יד) טהרת ישראל (סעי' ל"ח).

טו) ששבה"ל (סיכום אות א').

טז) בדה"ש (ס"ק קכ"ה).

יז) פרדס שמחה (ס"ק ל').

- (יח) לבושי עז (תמצית אות א').
 (יט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תכ"ו).
 (כ) פרי טהרה (סעי' ל"ו).
 2. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ס"ה).

- ב. אם עיינה קודם טבילה, הוי כאומרת ברי לי.
 1. בדה"ש (סעי' י"א בי' ד"ה שאני, עמ' קכ"ד) – "באשה שעיינה בעצמה סמוך ממש לטבילתה וזולת על צד רחוק מאד לא באה החציצה עליה בשעה ההיא גם להרמב"ם סומכת על עיונה דהא נמי הו"ל כאומרת ברי לי שלא היה עלי קודם טבילה".
 2. לבושי עז (תמצית אות ד') – "נראה דאם עיינה קודם טבילה, הוי כאומרת ברי לי שלא היה עלי בשעת הטבילה".
 3. פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ח הע' ס"ה).

כת [בית הסתרים: לא בדקה קודם הטבילה, ואחר הטבילה התעסקה בדבר החוצץ - סעיף י"ב].
 א. עי' סי' קצ"ח סעי' כ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

- כט** [נתעסקה בדברים החוצצין בין חפיפה לטבילה - סעיף י"ג].
 א. היכא דהיה ביד בנה תבשיל א"נ היה מלוכלך בטיט ולקחה בנה על ידיה ערומה ואחר כך טבלה ולא עיינה נפשה.
 1. מחמיר, לא עלתה לה טבילה – ב"ח (ס"ק י"ז), ש"ך (ס"ק כ'), סי' קצ"ח ס"ק נ"ג, באה"ט (ס"ק ט"ז), סד"ט (ס"ק ל"ח), חכ"א (כלל ק"כ סעי' ט), ערה"ש (סעי' כ"ו), ששבה"ל (סיכום אות ג'), בדה"ש (ס"ק ק"ל).
 2. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' מ'), ט"ז וש"ך השלם (שפ"ח ס"ק ע').
 א) פרדס רמונים (שפ"ח סוף ס"ק כ') – "נראה דהגם דהא ודאי דמצוה לשמוע לדברי הב"ח והש"ך הסכים עמו, אמנם היכא דלא אפשר למיטבל שנית יש להקל וכמ"ש למעלה, ובפרט לפי הנראה מדברי רבינו הגאון לעיל בסי' קצ"ח ס"ק מ"ג וכאן ס"ק ל"א דעתו נוטה להקל בעיקר הדין דנתנה תבשיל כמבואר למעין היטב בדבריו ע"ש".

- ב. לא תקח תינוק אצלה – רמ"א (סעי' י"ג), ערה"ש (סעי' כ"ו).
 1. בדה"ש (סעי' י"ג בי' ד"ה ולא, עמ' קכ"ה) – "מה חידוש השמיענו הרמ"א בזה והא כבר איפסק הלכתא בשו"ע בסימן קצ"ח סעיף מ"א דמפשלת בנה לאחוריה כשהיא ערומה וטבלה לא עלתה לה טבילה ושתיק ליה הרמ"א התם להמחבר ומשמע דמודה לו בכך ... אמנם במקרה שהדבר נחוצך ליקח אותו אצלה כגון שצריכה להאכילו וכדומה נראה שא"צ להחמיר בזה אלא תבדקנו ותעביר ממנו הלכלוך שמוצאת עליו ותקמנו אצלה ...".

ברכה

סימן ר'

[ט] ברכה: במקום חומרא.	[ה] הידורים שונים בטבילה.	[א] אימתי תעשה ברכת הטבילה.
[י] ברכה: מנהג.	[ו] עוד הלכות בענין הברכה.	[ב] מספר הטבילות.
[יא] ברכה: בציוורים שונים.	[ז] ברכה: ודאי טומאה דרבנן.	[ג] טבילות נוספות.
[יב] ברכה: אנשים.	[ח] ברכה: ספק טומאה.	[ד] דרך הטבילה.

[א] אימתי תעשה ברכת הטבילה: קודם או אחר הטבילה.

פסחים (דף ז:): – "דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן ... בי רב אמרי: חוץ מן הטבילה ... דאכתי גברא לא חזי ... תניא נמי הכי: טבל ועלה, בעלייתו אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה".

א. מברכים קודם הטבילה [עובר לעשייתן].

1. רבינו האי גאון (ס' הישר סי' ת"ו) – "המורה אמר דשאלו לרב האי גאון על הלכה זו שהיו תמהין משום טומאה אמאי אין ראוי לברך על הטבילה קודם שיטבול. והשיב להם דמצות טבילה לבעלי קריים ולבועלי נידות בכלל כל המצות כולן מברכין עליהו עובר לעשייתן. וההיא דפסחים (מוכחא דמברכין קודם טבילה) בגר מיירי דאכתי קודם טבילה לא חזי למימר אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה דעדיין כל זמן שלא נטהר אינו מצווה ואינו ישראל".
2. ר"ח (תוס' פסחים דף ז:): – "אומר ר"ח בשם הגאון דוקא בטבילת גר דלא חזי קודם טבילה דלא מצי למימר וצונו דאכתי נכרי הוא אבל שאר חייבי טבילה כגון בעל קרי וכיוצא בו מותר לברך".
3. רי"ף (פסחים דף ד, שו"ת הרי"ף סי' רצ"ח) – "ומפרשי לה רבנן דבטבילת גר בלבד אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואחר כך טובלין דהא קיימא לן נדה קוצה לה חלתה ומחייבא לברוכי להפריש חלה".
4. ר' יצחק בן גיאת ז"ל (רי"ץ גיאת הל' יוה"כ עמ' פ"א, תשובות הגאונים שערי תשובה סי' ר"ב) – "כי ההיא דאמרי' כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מן הטבילה ואוקמוה רשואתא בטבילת גר דאכתי גברא לא חזי אבל שאר חייבי טבילות מעיקרא מברכי ואזלי".
5. רמב"ם (ברכות פרק י"א הל' ז): – "אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה אלא טבילת הגר בלבד שאינו יכול לומר אשר קדשנו במצותיו וצונו שעדיין לא נתקדש ולא נצטוה עד שיטבול".
6. ראב"ד (בעלי נפש סוף שער טבילה) – "ורבוותא אחריני (רי"ף בשם גאונים) אמרי מקמי דתטבול מבעי לה לברוכי כדקי"ל (פסחים ז ב) כל המצוות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן. ואם תאמר הא אמרינן עלה חוץ מן הטבילה ושופר, ההיא בטבילת גר דמקמי טבילה לא חזי לברכה דאכתי גוי הוא אבל נדה חזיא לברכה כדאמרינן בבכורות (כז א) אמר רבינא הילכך נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן, ואי אפשר להפריש חלה בלא ברכה".
7. ר"ת (ס' הישר סי' ת"ו) – "דאפי' טובל וטובלת צריך לברך קודם טבילה ויכולין לברך אע"פ שלא טיהרו וראויין הן דהא חזינן דזבין ומצורעין ובוועלי נידות דמותרין לקרות בתורה ולברך ולהתפלל ומחוייבין בכל מצות האמורות בתורה כטהורין גמורין דאין דברי תורה מקבלין טומאה. והא דאמרינן בפסחים כל המצות כולן מברך עליהן כו' חוץ מן הטבילה. ומפרש התם טעמא מאי משום דאכתי גברא לא חזי והיאך מברך".
8. ראבי"ה (ח"א ברכות סי' פ"ב) – "ותברך עובר לעשייתן, דהא נדה קוצה לה חלה ומברכה. וההיא דפרק קמא דפסחים דגרסינן חוץ מן הטבילה מיירי בטבילה דגרים, דלא חזיא מעיקרו לברוכי".
9. ס' המנהיג (הל' צום כיפור עמ' שמ"א, הל' ברכת טבילת נדה עמ' תקס"ד) – "טבילה שהיא מצוה כגון יולדת ונידה וזבה מברכין ואחר כך טובל, ודאמ' [פסחים ז' ע"א] כל המצוות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מן הטבילה רבנן קשישי בטבילת גר ועבד דלא חזו קודם טבילה".
10. אור זרוע (ח"א הל' נט"י סי' ע"ט) – "בספר המקצעות ... ומצינו בפירוש שכל הברכות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מן הטבילה בלבד כדתניא טבל ועלה בעלייתו אומר אקב"ו על הטבילה. ומפרקי' היינו טבילת גר ושפחה דאכתי גברא דחוייא הוא ולא חזי הוא דתנן עלה דב"ה אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר כלומר מן המת שהוא טמא ולעולם אינו גר עד שימול ויטבול לפיכך מקדימין לגר טבילה לברכה אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואח"כ טובלין כדגרסי' נדה קוצה לה חלה כו' ומברכת אקב"ו להפריש חלה ואחר כך קוצה חלתה ושורפת".
11. ר' שמשון בר' יוסף (ס' הישר סי' ת"ו) – "והרב ר' יעקב והרב ר' שמשון הודו כך דמותר לפרסם ולהורות הדבר כי חילול השם הוא שטובלות ומעכבות עד אחר קיום המצוות כי מה נשתנית ברכה זו מכל הברכות".
12. רא"ש (קיצור הל' נדה, פסחים פרק א' סי' י') – "ומפרשי לה רבנן דבטבילת גר בלבד קאמר דלא מצי למימר קודם טבילה אקב"ו אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואח"כ טובלים דהא קי"ל נדה קוצה לה חלה ומחייבא לברוכי להפריש חלה".
13. מחזור ויטרי (סי' תע"ד).
14. ריקאנטי (סי' תקפ"א) – "טבילה שהיא מצוה כגון יולדת והזבה מברכין ואח"כ טובלין ולא תקשי לן מכל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מן הטבילה דההוא בטבילת גר ועבד דלא חזי לברוכי".
15. רוקח (הל' ברכות סי' שמ"ט) – "ברכת טבילה. בפרק א' דפסחים (דף ז) כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מן הטבילה פי' טבילת גר דאמר ביבמות בפרק החולץ לעולם אינו גר עד שימול ויטבול שאינו יכול לומר וצונו שעדיין אינו מצווה. אבל אשה וכל הטובל צריך לברך קודם הטבילה".
16. ס' המנהיג (הל' ברכת טבילת נדה, עמ' תקס"ה) – "... ואעפ"כ נהגו לברך לפני הטבילה".

17. **רוב ראשונים** – בה"ל (סי' שכ"ג סעי' ז' ד"ה ימלאנו, "להמחבר שם דסתם כשיטת רוב הראשונים וכמעט כולם דס"ל דבכל טבילה מברך קודם הטבילה לבד מטבילת גר משום דאכתי גברא לא חזי"), הו"ד בבדה"ש (ציונים ס"ק ד').

ב. **אחר הטבילה** [לא פלוג, טמאה].

1. בה"ג (סי' מ"א, סוף עמ' תל"ט) – "וכד סלקא מטבילה מיחייבא לברוכי, דתניא (פסחים ז ב) טבל ועלה בעלייתו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וציונו על הטבילה".
2. ר' שרירא גאון (האשכול הל' תפלה וקריאת שמע סוף אות ב') – "כיון דאפשר לאלתר דטבלה ומברכת".
3. רש"י (פסחים דף ז: ד"ה דאכתי) – "דאכתי גברא לא חזי. כגון טבילת בעלי קרי, דקיימא לן בברכות (כ, ב) שאסור בדברי תורה ובברכה, דעזרא תיקן טבילה לבעלי קריין לדברי תורה, ומשום ההוא טבילה תקון בכל הטבילות ברכתן לבסוף".
4. ראב"ן (סי' שכ"ח, פסחים דף ז') – "ולא נהירא דאם כן הוה לפרושי חוץ מטבילת גר, ומדסתם שמע מינה בטבילת כל הטמאין מיירי. ואף על גב דקיימא לן האידנא כר' יהודה בן בתירא [ברכות כ"ב] דטמא קורא בתורה ומתפלל ומברך כי אורחיה, הכא גבי טבילה כיון דלאלתר סמוך לטבילה תברך בטהרה שפיר טפי דתמתין אפילו לר' יהודה עד דתיטהר ותברך דהיכא דאיפשר למיעבד בטהרה עבדה והיכא דלא איפשר כגון בחלה עבדה בטמאה".
5. שערי דורא (נדה אות כ"ב) – "ואני מצוה לנשים לברך לאחר הטבילה ... וקודם הטבילה לא תברך דכל הברכות מברכין עובר לעשייתן חוץ מטבילה ומסתמא איירי בכל חייבי ... כ"פ ראב"ן ושאר גאונים".
6. סמ"ג (עשין סי' כ"ז) – "גרסינן בפסחים בפרק קמא (ז, ב) חוץ מן הטבילה שאין מברכין אלא לאחריה, פר"ח (ע"ש ובתד"ה על) שמפני טבילת הגר שאינו יכול לומר וצונו עד אחר המילה וטבילה תקנו שכל הטבילות אחרות יברכו אחריהן".

ג. פוסקים.

1. לפני הטבילה.
- (א) מחבר (סעי' א') – "כשפושט מלבושיה, כשעומדת בחלוקה, תברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה, ותפשוט חלוקה ותטבול".
2. מנהגי בני אשכנז אחר הטבילה.
- (א) רמ"א (סעי' א') – "ויש אומרים שלא תברך עד אחר הטבילה, וכן נוהגים".
- (ב) לבוש (סעי' א') – "כן נוהגין שלאחר הטבילה מיד בעודה עומדת בתוך המים מכסית עצמה בבגדה או בחלוקה ומברכת על הטבילה".
- (ג) חכ"א (כלל קכ"א סעי' י"ד) – "ונוהגין שאין מברכין עד אחר שטבלה בעודה עומדת תוך המים".
- (ד) מהר"ם שיק (או"ח סי' קס"ב ד"ה איברא) – "דנשים שלנו נוהגין לברך במקוה. לאחר הטבילה וכדאיתא ביו"ד סי' ר"י".
- (ה) פוסקי בני אשכנז – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' י"ט), פותח שער (סי' כ"ג סעי' י"ח, "דמנהגינו לברך אחר הטבילה"), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"א), לבושי עז (תמצית אות א'), ועוד.
3. מנהגי בני ספרד.
- (א) לפני הטבילה.
- (1) טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' א'), הליכות עולם ח"ה פר' שמיני סעי' י"ח) – "תברך ... ואחר כך תפשוט חלוקה ותטבול מיד".
- (2) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א סי' ר') – "שאלת: אשה שאינה יכולה לטבול אלא פעם אחת, מתי תברך על הטבילה. תשובה: לאשכנזים לאחר הטבילה, ולספרדים תמיד לפני הטבילה".
- (ב) אחר הטבילה.
- (1) בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"ט) – "אף על גב דכתב מרן ז"ל לברך על הטבילה קודם שתטבול, המנהג פשוט כמו שכתב מור"ם ז"ל, שתטבול תחילה טבילה אחת בלא ברכה, ואחר כך בעודה במים תברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה, ואחר הברכה תטבול שנית, ותשגיח יפה בטבילה שניה זו שתהיה כהוגן כדת וכהלכה".
- (2) שיעורי טהרה (סוף עמ' תנ"ה) – "ואפשר שגם נשים ספרדיות שנהגו כהמחבר לברך קודם הטבילה, צריכות לשנות מנהגן ולטבול ואחר כך לברך, אחר שכך נהגו".
- (ג) מראי מקומות – נטעי גבריאל (ח"ג פרק כ"ו סעי' ג', פרק כ"ז סעי' ג').

ד. איך מועילה הברכה אח"כ.

1. חדרי דעה (ריש הסי') – "לכאורה נראה דהרב לשי' דהסכים לעיל סי"ט דגם בכל המצות בדיעבד אם לא ברך קודם יכול לברך אח"כ. וכיון דבדיעבד ליכא ברכה לבטלה סמך על שי' הי"א דבכאן גם לכתחילה יברך אחר הטבילה. אבל לפ"מ שהסכימו האחרונים שם דא"י לברך אח"כ. א"כ צ"ע אם יש לסמוך עליו כיון דהוה ספק ברכה לבטלה וצ"ע".
2. מהר"י שטייף (סי' ל"ח אות ב') – "בברכת טבילה דמברכין על הטבילה, וכ"כ בד"מ הל' ציצית (סימן ח' אות ה') דבנוסח על אין כאן ברכה לבטלה דמברך על עיקר מצוות טבילה, וכן צ"ל בכל ברכת טבילה שתיקנו לברך אחר הטבילה ... וע"כ מה שמברך הכוונה על עיקר מצוות טבילה ולא על טבילה זו דאותה טבילה כבר עברה".

ה. שכח לברך: לדעת המחבר.

1. לא תברך אח"כ – בדה"ש (בי' ד"ה שלאחר, סוף עמ' קכ"ט), שיעורי טהרה (עמ' תנ"ד ד"ה ולדעת, "אם טבלה בלי ברכה אינה יכולה לברך לאחריה").
2. מראי מקומות.

א) אור יצחק (ח"א יו"ד סי' ל"א סי' ר') – "שאלת: לא ברכה על הטבילה אחר טבילה ראשונה האם תברך אחר שטבילה שנית. תשובה: ודאי שתברך אח"כ, ולא גרע מנטילת מים שחרית שלא מברכים הברכה מיד".

ו. ליל שבת.

1. עי' סי' קצ"ז סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ב) מספר הטבילות.

א. **טבול שתי טבילות: ובזה תעשה קדושה יתירה ותצא גם כן לשני הדיעות.**

1. של"ה (שער האותיות אות ק'), הו"ד בבאה"ט (סוף ס"ק א') – "בברכת הטבילה יש מחלוקת אם האשה תברך קודם הטבילה או לאחר שתעלה מהטבילה. וראיתי לחסידים ואנשי מעשה שהנהיג את אשתו כך, לאחר שתטבול כל גופה פעם אחת תעשה הברכה, ולאחר שתברך תטבול פעם שנית, ובזה תעשה קדושה יתירה ותהיה יוצאת גם כן לשני הדיעות".
2. דגול מרבבה (מהד"ת) – "של"ה ... ולא ידעתי מה תיקן בטבילה שנית, שאם לצאת ידי הסובר שתברך קודם הטבילה, מ"מ כאן טבילה השניה לאו כלום היא ... ומכל מקום הואיל ויצא הדבר מפי הגאון יש לחוש לדבריו".
- א) י"ל, אשה הטובלת וכיוונה שלא לשם מצות טבילה – עי' סי' קצ"ח סעי' מ', לשיטות ומראי מקומות.
3. תשובה מאהבה (על סעי' א') – "וראיתי בשל"ה ... וכן נוהגין פה פראג".
4. קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' ח') – "יש נוהגות שלאחר הברכה טובלות עוד פעם אחת ומנהג נכון הוא, רק תשגיח שגם הטבילה השניה תהיה כהוגן".
5. ערה"ש (סעי' ד', עי' סי' ר"א סעי' קצ"ג) – "ודע דנשים שלנו מנהגן שטובלות פעם אחת ומברכות ואחר כך טובלות פעם שנית ובזה יוצאים כל הדיעות שתהיה הברכה קודם הטבילה ואחר הטבילה ומנהג יפה הוא [וכ"כ בשל"ה]".
6. אבני צדק (סי' פ"ח ד"ה בכורי) – "השל"ה ... שתטבול ותברך ואח"כ תטבול שנית וכן נהגו עתה הנשים".
7. דרכ"ת (ס"ק ד').
8. פתחא זוטא (ס"ק ג', ס"ק ד') – "דבזה"ז שנתפשט המנהג שהנשים יטבלו שני פעמים".
9. דרכי טהרה (פרק י"ח סעי' ב', סעי' ד').
10. הגריש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"א אות נ"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ט"ו) – "וכן נוהגין העולם".
11. ששבה"ל (ס"ק ו', סיכום אות ב') – "ונהגו לטבול שתי פעמים, ומברכת אחר הטבילה הראשונה".
12. חוט שני (ס"ק א' אות י"א) – "ונהגו הנשים לחזור ולטבול שוב לאחר הברכה".
13. לבושי עז (תמצית אות א') – "ונהגו שטובלת ומברכת וטובלת פעם שניה".
14. פותח שער (סי' כ"ג סעי' י"ה, עי' סעי' י"ד, סעי' י"ט) – "אחר הברכה תטבול שנית, כך נוהגין על פי דברי השל"ה".
15. מראה כהן (עמ' ק"ו) – "והמנהג למעשה לטבול פעם אחת, לברך, ולשוב ולטבול פעם נוספת".
16. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"ג, עי' עמ' ת"ו).
17. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תט"ו) – "שכן המנהג, אף שצ"ב איך מקיים שיטת הר"ח עי"ז".

ב. שלש טבילות.

1. ס' חסידים (סי' שצ"ד) – "נשים רגילות לטבול שלשה פעמים במים טהורים, וטהרתם וגו' אטהר אתכם (יחזקאל לו כה), וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל (ויקרא טז יט), לטהר אתכם וגו' לפני ה' תטהרו (שם שם ל)".
2. דע"ת (ד"ה ותטבול) – "עי' ספר חסידים סי' שצ"ד דיש לטבול ג' פעמים".
3. טהרת ישראל (סעי' ה', עי' סעי' ג') – "טוב שאשה תטבול בהמקוה ג' פעמים וכן רגילות הנשים וצריכין השלשה פעמים להיות כהוגן והוה כנדר".
4. עי' יסוד הטהרה (פרק ח' הע' י') – "וראו לטבול שלוש פעמים".
5. חיי הלוי (ח"א סי' ע"ח אות א') – "וכהיום המנהג לטבול עוד פעם ג' ע"פ מה שכתב בספר חסידים".
6. ארחות טהרה (פרק י"ז סעי' א') – "נוהגין לטבול שלש טבילות, טבילה אחת קודם הברכה, וטבילה אחת לאחר הברכה, ולאחר טבילה זו נוהגין לומר 'יהי רצון מלפניך ה' או"א שיבנה בית המקדש וכו' (כמו לאחר הדלקת הנרות והפרשת חלה), וטובלת עוד טבילה אחת".

ג. ארבע טבילות.

1. בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"ט) – "אף על גב דכתב מרן ז"ל לברך על הטבילה קודם שתטבול, המנהג פשוט כמו שכתב מור"ם ז"ל, שתטבול תחילה טבילה אחת בלא ברכה, ואחר כך בעודה במים תברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה, ואחר הברכה תטבול שנית, ותשגיח יפה בטבילה שניה זו שתהיה כהוגן כדת וכהלכה. ופה עירנו בגדאד יכוננה עליון אמן, נוהגים הנשים לטבול אחר הברכה שלש פעמים, ויפה עושין שבזה יוצאין ידי חששות הנזכרים בעינים ופה ובשחיית הגוף וכיוצא, שאם לא נעשית יפה באחת תעלה יפה בשנית או בשלישית".
- אמנם עי' רב פעלים (ח"ד או"ח ריש סי' י"ב, יו"ד סי' ט"ו) – "אחר ששופכין עליה מים החמין מן הכד אז מרכנת ראשה וטובלת בתוך המעין ודרך הנשים לטבול ג' פעמים תכופים בזא"ז בעודם עומדים בתוך המעין ... ומחמת החמין באלו הנשפכים על גופה מתחמם גופה אז לא יהיה קשה לה כ"כ קרירות המים כאשר נכנסה כולה בתוך המים לטבול וגם זו ההנאה לא תרגיש בה אלא בהרכנה ראשונה של הטבילה אך בהרכנה שניה ושלישית לא ישאר מזה מאומה כי גובר בה קרירות המים".

ד. שבע טבילות.

1. מראי מקומות – דרכי טהרה (פרק י"ח סעי' ב'), הגריש"א זצ"ל (לשונו מובא לקמן), יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קמ"ו, לשונו מובא לקמן), לבושי עז (ס"ק א' ד"ה ואחר, לשונו מובא לקמן).

ה. תשע טבילות.

1. שפע טהרה (ס"ק א') – "המנהג בעת הטבילה שטובלת ג"פ ואח"כ מברכת הברכה, וטובלת שוב ג"פ ואומרת יה"ר, וטובלת שוב ג"פ".

1. מראי מקומות – באה"ט (ס"ק א'), בדה"ש (ס"ק י"ג, ציונים ס"ק מ"ח), שיעורי טהרה (עמ' תס"ג), פרי טהרה (סעי' א'), נטעי גבריאל (ח"ג פרק כ"ז סעי' א', סעי' ה'), תורת החציצה (אנגלית, עמ' ס"ה).
1. הגרה"ק זצ"ל (ויכתוב מרדכי עמ' שע"ז אות ת"ו) – "מש"כ הרמב"ם (בהל' מקוואות פ"א ה"ט) דהטובל פעמיים הרי זה מגונה. על מה סומכים היום שטובלים כמה פעמים. תשובה: זה רק בשיש שם אנשים אחרים שיפול המים עליהם".

ג. טבילות נוספות: גדרים.א. טבילה נוספת בשבת.

1. מחמיר.

(א) חנ"י (סי' קפ"א) – "ובשבת וי"ט עכ"פ אסורה לטבול ב"פ חנם".

(ב) עי' טהרת ישראל (סעי' ה') – "ובשבת וי"ט לכתחלה לא תטבול רק פעם אחת, והכל לפי המנהג".
2. מיקל.

(א) משיב דבר (ח"ב סוף סי' ל"ז) – "ואפילו בשבת וי"ט שהביא מע"כ בשם חות יאיר דאסורה לטבול ב' פעמים חנם, אני לא ידעתי מדוע אסור, דאי נימא דעיקר האיסור הוא משום מתקן, פשיטא דאיך טבילות היתרות אין בהם תקון לכ"ע ושרי".

(ב) פרדס שמחה (ס"ק ז' אות ב') – "טבילות אלו יכולה לטבול אף בשוי"ט".

(ג) פתחי מגדים (פרק י"ח סוף סעי' כ"ב).

(ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"ו).

(ה) נטעי גבריאל (ח"ג פרק כ"ז סעי' י') – "גם בשבת וי"ט יש לה לטבול שתי פעמים או יותר, כפי מנהגה וקבלתה".

3. מראי מקומות – לחוו"ש (לחם ס"ק ה', "וצע"ק"), לבושי מרדכי (מהדו"ת סי' צ"ג), דרכ"ת (ס"ק ה'), פתחא זוטא (ס"ק ד', "וצע"ק").

ב. האם צריכה התרת נדרים: במקום שאינה יכולה לטבול כמנהגה.

1. כן.

(א) פתחא זוטא (ס"ק ד', עי' מהד"ת ס"ק א', לשונו מובא לקמן).

(ב) טהרת ישראל (סעי' ה') – "וצריכין השלשה פעמים להיות כהוגן והוה כנדר ע"כ בחטים מזיק לה ע"פ הרופאים יתירה הנדר וצ"ע דיעבד בלא אפשר להתירה וא"א לחזור ולטבול".

(ג) הגריש"א זצ"ל (משנת השולחן תשובה שנ"ב, שבילי טהרה סי' פ"ו ד"ה אמנם באם, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות ל"ג, פרק ל"ו אות ל"א) – "מי שנהגה לטבול ז' פעמים ורוצה לטבול פחות פעמים מחמת שהמים קרים - צריכה התרה, ואם כגון כשחל ליל טבילה בליל שבת שאחר יו"ט שאין מחממים המים ביו"ט - א"א להתיר ביום טוב, ותדחה טבילתה, ואם הבעל לא ידע ממנהגה - יספרו לו ויפר לה ביום שמעו אף שהוא יו"ט".

(ד) לבושי עז (תמצית אות ב') – "אם טובלת תמיד ב' פעמים, ועכשיו מסיבה כל שהיא אינה יכולה לטבול פעם שנייה, צריכה התרת נדרים".

לבושי עז (ס"ק א' ד"ה ואחר) – "וכן אלו הנוהגות לטבול שבע פעמים, ג"כ אם אינה יכולה לטבול ז' פעמים, צריכה התרת נדרים".

(ה) שבילי טהרה (סי' פ"ו).

2. לא.

(א) עי' טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ה') – "אשה שנהגה כן ורוצה להפסיק ממנהגה רשאית לבטל מנהגה אפילו בלא התרה, ותטבול פעם אחת כדת בלבד. וטוב שתעשה התרה על מנהגה".

יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קמ"ו) – "שאלה: אישה שנהגה לטבול לטהרתה שבע פעמים וידעה שזאת חומרא, אם רוצה להפסיק ולטבול ולנהוג רק שלוש טבילות. האם צריכה לעשות התרה. תשובה: אין צורך, שתקפיד פעם אחת לטבול טוב. ושאלתי את רבנו: וכי דבר זה לא נחשב לחומרא. וענה מו"ר נר"ו: שטויות".

3. תלוי כמה פעמים נהגה.

(א) ששבה"ל (ס"ק ו' ד"ה והנהגת, סיכום אות ג', אות ד') – "הנהגת לטבול ב' פעמים ורוצה לשנות לפעם אחד משום קושי וכד' צריך התרת נדרים, והנהגת יותר מב' פעמים ורוצה למעט - מעיקר הדין אין צריך התרה, אך טוב לעשות התרה. אם קשה לה לשהות הרבה במים משום קוצר נשימה - מתירים לכתחילה לטבול רק פעם אחת או ב"פ. ומ"מ בנהגות ב' פעמים כדאי לעשות התרת נדרים לענין שתוכל לטבול רק פעם אחת".

(ב) יסוד הטהרה (פרק ח' הע' י') – "אשה שנהגה לטבול יותר משלוש פעמים, ורוצה לבטל מנהגה, אינה צריכה התרת נדרים. אבל אם נהגה לטבול **שלוש פעמים**, וקשה לה להמשיך לנהוג כן, צריכה התרת נדרים. ואם רוצה לבטל מנהגה רק בפעם הזו מפני סיבה רפואית וכדומה. אינה צריכה התרת נדרים".

4. מראי מקומות – חוות יאיר (סי' קפ"א, לשונו מובא לקמן), שבילי טהרה (סי' פ"ו), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ח אות ב', סי' פ"ד אות ה'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"ז), נטעי גבריאל (ח"ג פרק כ"ז סעי' ז'), ויען דוד (מה טובו גליון י"א עמ' ק"ו סי' י"ז, ").

(א) שיעורי טהרה (עמ' תס"ג) – "ואם אינה רוצה להפסיק לנהוג כמנהגה, אלא באופן חד פעמי מפני איזו סיבה, כגון שהיא מעוברת ואין טוב לה מצד הרפואה להרבות בשיהיה במקוה או סיבת חולי, אינה צריכה לזה התרה כמו שכתב הדגול מרבבה בס' רי"ד, והובא במשנ"ב סי' תקפ"א, ודוקא באופן של סיבה חזקה, אבל במיחוש קל שבגלל זה קשה לה לטבול, או כגון שהמקוה חמה מדי או קרה מדי, אין לשנות המנהג בלי התרה ... אם חל טבילתה בליל שבת, מותרת להתיר מנהגה בשבת, אבל כשחל ליל טבילתה בליל יום טוב שהוא מוצאי שבת, אסור להתיר בשבת משום הכנה ופעמים מותר, ואי"ז מקומו".

ג. נסתפקה באחת מטבילותיה אם טבלה כהוגן.

1. חוות יאיר (סי' קפ"א) – "שאלה אשה שנהגה ליתרון הכשר ומדות חסידות לטבול לבעלה שני פעמים רצופים והבירתה רואה טבילתה ופעם אחת טבלה שני פעמים ואחר שבאתה לביתה אמרה כי נסתפקה וכמדומה לה **שבפעם שניה היה קצת משערותיה חוץ למים**. ושאלה אם צריכה לחזור ולטבול. ושאלתיה **למה נהגה כך** והשיבה כי גם אמה נהגה כך ותפסה מנהג אמה והורתי לה שתניח להתיר נדרה ע"י ג' חוץ מבעלה או שבעלה יניח להתיר ע"י ג' על עצמו על ששתק ולא הפיר לה ואח"כ יפיר לה תיכף ואם לא ידע הבעל מנהגה יפר לה דה"ל יום שמעו ועינוי נפש וחילי דידי כי בודאי לכל הנשים הטובלות רק פ"א אע"פ שחברתה ראתה בטבילתה והיא בעצמה לבה נוקפה תחזור לטבול. דה"ל ספק איסור דאורייתא וכבר הוחזקה לאיסורה משא"כ באשה שנהגה לטבול בכל זמן ב"פ אפילו אם בודאי אחת מהן לא עלה כהוגן כ"ש אם יש לה ספק וגמגום באחת מהם צ"ע להצריכה טבילה שלישית אפילו עודה במים אם אומרה שע"כ נהגה לטבול ב"פ פן יארע איזה קלקול באחת מהם בלא ידע. וי"ל דה"ל בנתגלה קלקול האחד דסגי בשניה. רק דיש לחלק ולומר ודאי אם בטבילה הראשונה אירע ספק או קלקול וע"כ כך חברתה גם היא משגיחין היטיב וסגי בשניה. מש"כ כשטבילה שניה מקולקלת ובטבילה הראשונה לא עלה על דעת' שיארע קלקול אין סברא לומר דהא דנוהרת בטבילה שניה תעלה לה אף בקלקול או בספק. מש"כ באומרה שקבלתה לטבול ב"פ ליתר שאת ותוספו' טהרה או לתשובה דה"ל כנדר וצריכה ב"פ טבילה הוגנת בלי פקפוק וצריכה התרה והפתח הוא המקרה שאירע. ובשבת וי"ט עכ"פ אסורה לטבול ב"פ חנם ואם אומרה שלא תדע טעם רק גם חמותה ואמה נהגה כן תלינן להחמיר. אח"כ נודע לי שקצת נשים נוהגות כן ומברכו' על טבילתן בין שני הטבילות אמרתי אכן נודע הדבר שנתפשט המנהג מפני ספק זמן הברכה כבהטור וש"ע י"ד סי' ר' וכן עשתה אשה ששאלה בכך אין צריך לחזור ולטבול".

(א) **ג' טעמים:**

1) נהגה לטבול ב"פ פן יארע איזה קלקול באחת מהם בלא ידיעתה, יש לחלק אם החשש הוי בטבילה ראשונה או שניה.

2) לתוספת טהרה או לתשובה, הוי כנדר וממילא בין אם החשש בטבילה ראשונה או בטבילה שניה, צריך להחמיר.

3) מפני ספק זמן הברכה, אין צריכה לחזור ולטבול בכל מקרה.

2. ספק בטבילה שניה.

(א) מחמיר.

1) פתחא זוטא (ס"ק ד', ע"י מהד"ת ס"ק א') – "כיון דבזה"ז שנתפשט המנהג שהנשים יטבלו שני פעמים ודאי כוונתם לשניהם יחד וכמ"ש ז' השל"ה הקדוש ... א"כ לפי"ז אם יזדמן ספק בהטבילה השני' צריכה לחזור ולטבול או שתתיר לה הנדר, ואף אם נאמר דנשי לאו דיני גמירי ואינן יודעות שום טעם, ג"כ לא מהני וכמ"ש החו"י דאם א"י שום טעם יש להחמיר ... ועכ"ז להלכה בדיעבד וא"א לחזור ולטבול ולא להתיר הנדר עדיין צ"ע".

2) ששבה"ל (סוף ס"ק ו', סיכום אות ה') – "אם טבילה שני' לא היתה כראוי יש לטבול שוב, ובדיעבד צ"ע".

3) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"ו).

4) נטעי גבריאל (ח"ג פרק כ"ז סעי' ח').

(ב) מיקל.

1) לחונ"ש (לחם ס"ק ה').

2) טהרת ישראל (סעי' ה') – "ואם נזדמה לה ספק בטבילה שנית או שלישית אם עשתה כהוגן מדינא א"צ טבילה עוד והמחמיר תע"ב".

3. מראי מקומות – ברכי יוסף (שיורי ברכה ס"ק ב'), בדה"ש (בי' ד"ה שלאחר, עמ' קכ"ט), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ח אות ב').

ד. כלה, קודם טבילה ראשונה.

1. תתנה שיהיה בלי נדר.

(א) דרכי טהרה (פרק י"ח סעי' ה').

(ב) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ח סוף אות ב') – "וכדי למנוע משאלות אלו יש ללמוד להכלות בתחלת הנהגתן שתאמר שכל הטבילות הנוספת יהיו בלי נדר ושכל מקום דוחק תוכל לטבול אפילו רק פעם אחת".

(ג) שיעורי טהרה (עמ' תס"ג ד"ה אבל) – "טוב שתתנה בתחילת מנהגה שעושה כן בלי נדר, ואין בדעתה לנהוג כן אלא עד שתרצה לשנות".

(ד) פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"ב).

- ה) פותח שער (סי' כ"ג סעי' י"ט) – נכון מש"כ כ"פ להתנות מתחלה על כל החומרות שינהיג עצמו וב"ב בהם שיהיו הכל בל"נ".
 ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תמ"א אות י"ט, עמ' ת"ז).
 ז) נטעי גבריאל (ח"ג פרק כ"ז סעי' ו').

ה. למנהגים שונים שנהגו נשים בשעת טבילה, האם חל הנהגת אמותיהן ומשפחתן אצל בת הנישאת.

1. לא.
 א) שבילי טהרה (סי' פ"ו) – "בת אשר בבית הוריה נהגו לטבול סכום פעמים מסויים, אין הנהגה זו מחייבת את הבת".
 ב) שיעורי טהרה (עמ' תס"ג) – "אין האשה מחויבת לנהוג אחר נשואיה כמנהג שנהגה אמה".

ד] דרך הטבילה.

א. ג' דינים לענין ערוה:

1. איסור ברכה בגילוי ערוה [מה"ת].
2. ראיית ערוה [מה"ת].
3. לכו רואה את הערוה [דרבנן].

ב. ערותה מגולה: האם יש בו איסור משום גילוי ערוה, במקום שאין לבו רואה את הערוה.

1. מחמיר – ט"ז (ס"ק ג', או"ח סי' ע"ד ס"ק ד'), ש"ך (ס"ק א'), פנים מאירות (ח"א סי' ע"ד ד"ה ותמה), פמ"ג (או"ח סי' ע"ד מש"ז ס"ק א' ד"ה באופן דעיניו, ס"ק ד', ראש יוסף ברכות סוף דף כד:), שלחן שלמה (סי' ע"ד סוף סעי' א'), מקור חיים (ס"ק ב'), ת"א (כלל ד' סעי' ט'), גר"ז (סי' ע"ד סעי' ב'), מ"ב (סי' ע"ד ס"ק ד', ס"ק ט"ו, בה"ל ריש הסי'), אבל בגילוי ערוה אף על פי שלבו מכוסה ועיניו אינן רואות כגון שעוצמם או הוציא ראשו חוץ לחלון אפ"ה אסור לקרות ולעסוק בתורה ודלא כהב"ה ביו"ד סימן ר' דסובר דגילוי ערוה ליכא איסור כלל רק משום שלבו רואה ערוה ע"ש ז"א "...), ערה"ש (סי' ע"ד סעי' ז', סעי' ט"ז), בן איש חי (שנה א' פר' בא אות א'), חזו"א (או"ח סי' ט"ז ריש ס"ק ב').
 א) דאורייתא – גר"ז (סי' ע"ד סעי' ב'), מ"ב (סי' ע"ד ס"ק ד', בה"ל ריש הסי'), ערה"ש (סי' ע"ד סעי' ד').
 ב) מראי מקומות – פמ"ג (או"ח סי' ע"ד מש"ז ס"ק א' ד"ה באופן דעיניו, ראש יוסף ברכות סוף דף כד:).
2. דעת ה"ב"ח (ס"ק א' קונ"א) – "שראית למוהר"ר ולק כ"ץ (דרישה כאן) שנסמך להקל באשה לבושת חלוק על מה שכתוב בארחות חיים דלעיל ובדה טעם מלכו בהא דאסור לאשה לברך ערומה אף על פי שאין לבה רואה הערוה דהיינו משום דמכל מקום לאו אורח ארעא שתזכיר השם וערותה מגולה כנגד השכינה ועל זה האריך כמה דפין ושרי ליה מאריה בהוראותיו אלו שלא במשפט אמת על סמך מציאה שמצא בדברי יחיד דמשמעות התלמוד וכל הפוסקים דלא כוותיה כדפרישית ודו"ק".
 א) מיקל, דגילוי ערוה אין בו איסור כלל רק משום שלבו רואה את הערוה – פנים מאירות (ח"א סי' ע"ד ד"ה מזה), פמ"ג (או"ח סי' ע"ד מש"ז ס"ק א' ד"ה באופן דעיניו), בה"ל (ריש סי' ע"ד, לשונו מובא לעיל).
 ב) מחמיר – פרדס רמונים (שפ"ח ס"ק א' ד"ה אמנם), לחם ושמלה (שמלה ריש ס"ק ג').
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק ט"ז, שפ"ח ס"ק ז').

ג. גילוי ערוה: כשהיא בתוך המים.

1. מחמיר, דמים צלולין לא חשיבי כסווי ערוה.
 א) דרישה (ס"ק א') – "אבל כשהיא עומדת במים שערותה מגולה אסורה לברך אם לא שיהיו המים עכורין אף שליכא טעם באשה דלבה או עיניה יראו ערותה מכל מקום מפני כבוד שכינה אסור דמים צלולין כעומדת ערומה".
 ב) פנים מאירות (ח"א סי' ע"ד ד"ה ומעתה) – "הירא והחדר יחמיר כדעת הדרישה דמים לא חשיבי כסווי ערוה וראוי להתנהג או שיעכרוו ברגליה או לברך כשהם לבושות בחלוק".
 ג) מור וקציעה (סוף סי' ע"ד) – "כי לענ"ד דברי הדרישה נכונים".
 2. מיקל, מים אע"פ שצלולין הן הוי כסווי לגילוי ערוה.
 א) ט"ז (ס"ק א', ס"ק ג', או"ח סי' ע"ד ס"ק ד') – "פשוט דכל שערותו מכוסה במים אע"פ שהם צלולים מכל מקום אין שם גילוי עליהם אע"ג דכשמכוין לראות במים נגד ערותו יכול לראותה מ"מ כיון דבלא מתכוין על אותו מקום לראות דרך המים אין בזה משום גילוי ערוה".
 ב) ש"ך (ס"ק א') – "ונ"ל דבמים צלולים ליכא משום גילוי ערוה והכי מוכח בש"ס ... דמכל מקום ליכא משום ולא יראה בך ערות דבר כיון שעניו חוץ למים".
 ג) פמ"ג (או"ח סי' ע"ד מש"ז ס"ק א' ד"ה אמור).
 ד) מגן גבורים (סי' ע"ד אלף המגן ס"ק ה').
 ה) גר"ז (סי' ע"ד סעי' ג') – "מים אפילו הן צלולין חשובים כסווי לערוה".
 ו) מ"ב (סי' ע"ד ס"ק ז', ס"ק ט"ז, בה"ל ריש הסי') – "דהמים אף על פי שהם צלולים מ"מ מהני כסוויין לענין שלא יהא אסור מחמת גילוי ערוה".
 ז) ערה"ש (סעי' ד', סי' ע"ד סעי' י"ב) – "הרוחץ ערום במים צלולים ורוצה לשתות אינו נחשב כגילוי ערוה כיון שערותו במים נחשב ככסווי".
 ח) בן איש חי (שנה א' פר' בא אות ב', אות ז').
 ט) מסגרת השלחן (סי' קס"ב סעי' ב' ס"ק ז').

- (י) כה"ח (סי' ע"ד ס"ק ט', ס"ק י"ז).
 (יא) חזו"א (או"ח סי' ט"ז ס"ק ה').
 (יב) שאר פוסקים – ששבה"ל (ס"ק ה', ס"ק ט', ט"ז סוף ס"ק ג', סיכום אות ח'), בדה"ש (ס"ק ז', ס"ק י"ב), פוסקים.
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ"א, שפ"ח ס"ק ט"ו).

ד. עיניה רואה ערותה: הסתכלות במים, בנשים.

1. מיקל.
 (א) דרישה (ס"ק א') - לשונו מובא לעיל.
 2. מחמיר, [רק תעצום עיניה או תסתכל לחוץ].
 (א) ש"ך (ס"ק א') – "דכיון שענינו חוץ למים ומסתכל בחוץ ליכא משום גלוי ערוה".
 (ב) חכ"א (כלל קכ"א סעי' י"ד) – "ומיהו על כל פנים צריכה שתסתכל חוץ ולא תסתכל למים אם המים צלולים משום לא יראה ערות דבר".
 (ג) פרדס רמונים (מקשה הזהב סוף ס"ק ג') – "מ"מ נראה דצריכה ליהרהר שלא יהיה עיניה מסתכלות למטה בצלולין רק תעצום עיניה או תסתכל לחוץ".
 (ד) קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' ח') – "ולא תסתכל לתוך המים בשעה שהיא מברכת. ואם טובלת במקום שתוכל לעכור את המים ברגליה, טוב לעשות כן קודם הברכה".
 (ה) שאר פוסקים – מסגרת השלחן (סי' קס"ב סעי' ב' ס"ק ז'), טהרת ישראל (סעי' ב'), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' י"ט), ששבה"ל (סיכום אות ח'), בדה"ש (ס"ק י"ב), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ח אות ג'), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"א), מראה כהן (עמ' ק"ו אות א'), "ותסתכל מחוץ למים, ותברך", פותח שער (סי' כ"ג סעי' ט"ו), משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' י"ד), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"ה), פרי טהרה (סעי' ב'), ארחות טהרה (פרק י"ז סעי' ז', לשונו מובא לקמן).
 3. מראי מקומות – ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק כ', שפ"ח ס"ק כ"ט).
 (א) ט"ז (ס"ק ג') – "דכל שערותו מכוסה במים אע"פ שהם צלולים מכל מקום אין שם גילוי עליהם אע"ג דכשמכוין לראות במים נגד ערותו יכול לראותה מ"מ כיון דבלא מתכוין על אותו מקום לראות דרך המים אין בזה משום גילוי ערוה".

ה. לבו רואה את הערוה: האם מהני לחבק את גופו בזרועותיו.

1. מחמיר, לכתחילה לא מהני לחבק את גופו בזרועותיו.
 (א) ב"ח (ס"ק א' סוף הקונ"א) – "כתב הר"ר יונה בפרק מי שמתו (טז ב ד"ה אבל צלולין) על שם רבני צרפת שאם האדם מחבק את גופו בזרועותיו דיינינו ליה כהפסקה מבגד ומותר עכ"ל ובית יוסף סמך עליו ופסק כך בשו"ע אורח חיים סימן ע"ד (ס"ג) ולפענ"ד נראה דלכתחלה אין לסמוך על זה כיון דאין לזה סמך בתלמוד והכי משמע מלשונו דלא אמר אלא שאם האדם עשה כך אין גוערין בו אבל לכתחלה יש להורות שלא יעשה כך ולכן יש למחות לנשים שעושות כך לכתחלה".
 (ב) פנים מאירות (ח"א סי' ע"ד ד"ה ומעתה) – "בהאי התירא דחיבוק זרועותיו כבר דחה הב"ח מהלכה".
 2. מהני – מחבר (או"ח סי' ע"ד סעי' ג'), שלחן שלמה (סי' ע"ד סעי' א'), גר"ן (סי' ע"ד סעי' ד'), בה"ל (ריש סי' ע"ד), בן איש חי (שנה א' פר' בא אות ב'), פוסקים.
 3. מראי מקומות.
 (א) מחה"ש (ס"ק א') – "ודע, דלשון חבוק זרועותיו לאו דוקא, דלא בעינן חבוק ב' הזרועות, אלא בזרוע אחת שמחבק על גופו תחת לבו סגי להיות הפסק בין לבו לערוה, ולא הוי לבו רואה את הערוה".

ו. לבה רואה את ערותה: נשים.

1. מיקל, אין נוהג באשה.
 (א) ארחות חיים (הו"ד בב"י או"ח סי' ע"ד ס"ק ד' [ולפנינו ליתא]) – "כתב בארחות חיים נראה שהנשים יכולות לברך ולהתפלל כשהן לבושות החלוק אף ע"פ שאינן מפסיקות למטה מן החזה לפי שערוותן למטה מאד ואין לבן רואה את הערוה ולא בעינן טוחות בקרקע אלא כשהן ערומות כדי שתתכסה ערותן עכ"ל".
 (ב) דרישה (ס"ק א') - לשונו מובא לעיל.
 (ג) ט"ז (ס"ק ג', או"ח סי' ע"ד ס"ק ד').
 (ד) ש"ך (ס"ק א') – "הני נשי זידן אם אינן נביאות הן בנות נביאות הן דס"ל כהא"ח והלכך מברכות במים צלולים שעניניהם חוץ למים ומנהגן תורה היא".
 (ה) מור וקציעה (סוף סי' ע"ד) – "אבל להפסיק בין לבה לא צריכה לגמרי".
 (ו) שלחן שלמה (סי' ע"ד סוף סעי' א').
 (ז) מגן גבורים (סי' ע"ד אלף המגן ס"ק י"א, שלטי הגבורים ס"ק ו') – "דלא כדרישה וב"ח".
 (ח) מ"ב (סי' ע"ד ס"ק ט"ז) – "והב"ח חולק וס"ל דגם באשה בעינן הפסקה בין לב לערוה אפילו כשיש לה מלבוש אבל שאר האחרונים הסכימו לפסק השו"ע".
 (ט) ערה"ש (סי' ע"ד סעי' ט"ז).
 (י) בדה"ש (ס"ק י"ב).
 2. מחמיר, צריכה לכסות את עצמה.

- (א) **ב"ח** (ס"ק א' קונ"א, או"ח סוף סי' ע"ד, סי' ר"ו ס"ק ג') – "וכיון דבתלמודא מוכח להדיא דאיכא איסורא לאשה בעומדת משום לבה רואה את הערוה והכי משמע מכל דברי הפוסקים אין לנו לשמוע לדברי יחיד שכתב להקל בלי רמז ראייה".
- (ב) הו"ד **בעטרת זקנים** (או"ח סי' ע"ד על סעי' ד') – "וי"א דכשאשה עומדת אפ"ל לובשת חלוק אסורה להתפלל תפלה מעומד כמו שאסו' לאיש אלא צריכה להפסיק ביד' על החלוק למטה מהלב (מורי בב"ח)".
- (ג) עי' **עולת תמיד** (סי' ע"ד ס"ק ט' [עי' כה"ח, לשונו מובא לקמן]).
- (ד) עי' **מג"א** (סי' ע"ד ס"ק ז' [עי' כה"ח, לשונו מובא לקמן]) – "אף על פי שאינם מפסיקות. דהא אין לבן רואה ערותן והב"ח חולק ע"ז וע"ס ר"ו".
- (ה) **לח"ו** (שמלה ס"ק ג') – "ודאי שיש ליזהר כן שתכסה עצמה בענין שלא יהא לבה רואה את הערוה, ותברך בקדושה האפשרי, כדעת הבית חדש, והי' מחניך קדוש".
- לח"ו** (לחם ס"ק ז') – "דלכתחלה יש לה לעשות כמ"ש הרמ"א לכסות א"ע".
- קיצור שו"ע** (סי' קס"ב סעי' ח') – "ויש להחמיר שקודם הברכה תכסה את עצמה למטה באיזה מטפחת, או לכל הפחות תחבק זרועותיה על גופה להספיק".
- (ו) **שלחן הטהור** (סי' ע"ה סוף ס"ק ב') – "ואין חילוק בין אשה לאיש לענין רואה את הערוה לפי מה שפירשנו הענין של לבו רואה".
- (ז) **כף החיים** (סי' ע"ד ס"ק י"ז) – "וכ"נ המ"א בסק"ז להחמיר כדעת הב"ח יעו"ש. וכ"נ דעת העו"ת אות ט' ... אמנם בדברי הש"ך שם נתרצה קושיא זו שכתב דהראב"ד שכתב שתעכור המים חולק אהא"ח, והיינו דכתב המחבר באו"ח דברי הארחות חיים בשם יש מי שאומר יעו"ש. וא"כ לפ"ז ולפי מה דקיי"ל היכא שסותם מרן ז"ל וכותב יש מי שאומר דדעתו לפסוק כסת כמש"ל סי' י"ג אות ז', צריך להחמיר כמ"ש ביו"ד, ובפרט דדין זה לא נפיק מפלוגתא כנ"ז, וע"כ יש להחמיר ולהשוות אשה לאיש בענין זה דאם המים צלולים צ"ל לבה למעלה מן המים או לחבק גופה בזרועותיה ואם לובשת חלוק והיא עומדת צריך להפסיק בידה על החלוק למטה מן הלב".
3. דעת **המחבר** (או"ח סי' ע"ד סעי' ד') – "יש מי שאומר שהנשים יכולות לברך ולהתפלל כשהן לבושות החלוק, אף על פי שאינן מפסיקות למטה מהלב".
- (א) מחמיר – **ב"ח** (ס"ק א' קונ"א, "ובשלחן ערוך (או"ח סי' ע"ד ס"ד) ג"כ לא פסק כמותו בסתם אלא כתב יש מי שאומר כך והוא לפי שמה שפסק אח"כ בסימן ר"ו (ס"ג) הוא סותר לזה הפסק שלא כתב לחלק בין איש לאשה אלא ביושבת אבל בעומדת בין ערומה בין לבושת החלוק אם לא הפסיקה בכיסוי בגד למטה מלבה אסורה לברך דלבן רואה את הערוה"), **ש"ך** (סוף ס"ק א', "למ"ש כל הדברים פשוטים וברורים וסלקא לן השתא דהראב"ד (וסייעתו) דהכא דכתב דצריך שתעכור המים חולק אהא"ח והיינו דכתב המחבר בא"ח דברי הא"ח בשם יש מי שאומר"), **לחם ושמלה** (ס"ק ג', "וגם המחבר כ' כאן דצריכה לעכור המים (ומיסתבר דהא דכתב באו"ח סי' ע"ד דעת האורחות חיים בשם יש מי שאומר לאו למיקבע הילכתא כתבי' וכמ"ש האורח מישור סי' פ"ד סק"ב ע"ש)").
- (ב) **מיקל** – **דרישה** (ס"ק א'), **ט"ז** (ס"ק ג'), "שהא"ח והרא"ש ס"ל כן דבאשה אין שייך לבה רואה ערותה וכבר פסק כן בש"ע בא"ח סי' ע"ד").
- (ג) **מחבר** (סעי' א') – "כשפושטת מלבושיה, כשעומדת בחלוקה, תברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה, ותפשוט חלוקה ותטבול; ואם לא ברכה אז, תברך לאחר שתכנס עד צוארה במים; ואם הם צלולים, עוכרתן ברגליה ומברכת".
- 1) **הדין א'** של המחבר "שעומדת בחלוקה, תברך", הוא הרא"ש. ומפרש הט"ז, "די בכך שבעוד חלוקה עליה תברך ולא חיישינן ללבה רואה ערותה" כשיטת הארחות חיים. **הדין ב'** של המחבר "ואם הם צלולים, עוכרתן ברגליה ומברכת", הוא הראב"ד. ומפרש הט"ז, "צריכה לעכר המים והיינו ע"כ משום לבה רואה ערותה **דלא** ס"ל כארחות חיים". לפ"ז, יש סתירה בהמחבר בין הרישא להסיפא.
- 2) **אולי י"ל**, "עוכרתן ברגליה" הוא מצד שלא יהיה בעיה של 'עיניה רואה ערותה'. [ממילא, יש ג' מהלכים במחבר, לטעם הדין של עוכרתן ברגליה. 1) מצד גילוי ערוה [דרישה], 2) מצד לבה רואה את ערותה [ט"ז, ש"ך], 3) מצד ראיית ערותה]. וצ"ע.
4. **לכתחילה, טוב שתחבק ידיה למטה מליבה בשעת ברכה**.
- (א) **ט"ז** (סוף ס"ק ג', או"ח סי' ע"ד ס"ק ד') – "מ"מ ע"צ היותר טוב תעשה בחבוק ידיים להפסיק בין לבה לערותה והיא בתוך המים יצאה ידי חובתה לד"ה ואע"ג שרמ"א כתב כאן שנוהגים לכסות בבגדה או בחלוקה אפשר שבימיו נהגו כן אבל עכשיו לא נהגו כן כמו שהעיד בעל הדרישה אלא שכתב שלא יפה הם עושים וגם אנו שמענו שהנשים אינן נזהרין אפ"ל בחיבוק ידיים בהפסק בין לב לערוה ונראה שגם זה אליבא דהלכתא אלא שלכתחלה יש לעשות חבוק ידיים כמו שאמרנו דאין פקפוק על זה כנלע"ד".
- (ב) **חכ"א** (כלל קכ"א סעי' י"ד) – "ולכתחלה תדבק ידיה למטה מלבה כדי להפסיק בין ערותה ללבה ואם לא עשתה כן אין בכך כלום".
- (ג) **מגן גבורים** (סי' ע"ד שלטי הגבורים ס"ק ו').
- (ד) **מסגרת השלחן** (דין א' ד"ה לשון).
- (ה) **מ"ב** (סי' ע"ד ס"ק ט"ז) – "ויותר טוב שיהיה לבה למעלה מן המים דזה שרי אף באיש וכמו שכתב רמ"א בהג"ה בס"ב או שתחבק זרועותיה להפסיק בין לבה לערוה וכן פסק החכמ"א וה"ה אם עוכרת ברגליה שלא יהא איבריה נראין בהם זה לכו"ע מהני".
- (ו) **מסגרת השלחן** (סי' קס"ב סעי' ב' ס"ק ז').
- (ז) **שפע טהרה** (ס"ק ב') – "ומחבת זרועותי' על גופה להפסיק בין לבה לערוה".
- (ח) **הגרשז"א** צ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' י"ט).
- (ט) **ששבה"ל** (סיכום אות ח').

- (י) קנה בשם (ביאורי ט"ז ס"ק ה').
 (יא) בדה"ש (ס"ק י"ב).
 (יב) חוט שני (ס"ק א' אות י"א).
 (יג) פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"א).
 (יד) מראה כהן (עמ' ק"ו אות א') – "ותחצוץ בזרועותיה מתחת לבה [ולא בידיה]".
 (טו) יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' י"א) – "בשעת הברכה תניח את ידה תחת ללבה כדי להפסיק בין הלב לערוה".
 (טז) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ח אות ג').
 (יז) פותח שער (סי' כ"ג סעי' ט"ו).
 (יח) משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' י"ד).
 (יט) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"ה).
 (כ) ותן ברכה (עמ' ט').
 (כא) פרי טהרה (סעי' ב').
 (כב) ארחות טהרה (פרק י"ז סעי' ז') – "ותחבק ידיה על הגוף תחת הלב, (לעשות הפסק בין שני חלקי הגוף) ותברך, ולא תביט למטה בשעת הברכה".
 (כג) בנין בית נאמן (פרק י"ט סעי' י"ג, הע' כ' ד"ה מש"כ) – "בעודה עומדה תוך המים, תפסיק בזרועותיה (ולא בידיה) בין לבה לערותה".
 (1) מחצית השקל (סוף ס"ק א') – "אלא שלפי מסקנת הש"ך נראה שגם חבוק זרועותיה אין צריך, והט"ז סיים דמכל מקום לכתחלה יש לעשות חבוק ידים לצאת גם דעת הראב"ד דסבירא ליה דגם באשה שייך לכו רואה את הערוה, ודו"ק".
 5. מראי מקומות – לבוש (סעי' א', אמנם עי' אר"ח סי' ע"ד סעי' ד'), גר"ז (סי' ע"ד סעי' ה', "יש אומרים"), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י"ב, ס"ק י"ח, שפ"ח ס"ק ל').
 (א) בן איש חי (שנה א' פר' בא אות א') – "ויש מי שאוסר בכהאי גוונא גם באשה".
 (ב) פרדס שמחה (ס"ק ז' אות ב') – "אבל הנחת ידי לא מהני בין אם מכסה לבה בין אם מפסיקה".

ז. נגיעה בגופה בעת הברכה.

1. עי' לקמן.

ח. לבה למעלה מן המים.

1. יותר טוב שלא יכנס לבה במים כדי שלא יהיו לבה וערותה בתוך המים – מ"ב (סי' ע"ד ס"ק ט"ז, לשונו מובא לעיל), כה"ח (סי' ע"ד ס"ק י"ז, לשונו מובא לעיל).
 2. יותר יש צניעות שתהא כולה מכוסה עד צוארה במים – ט"ז (ס"ק ג', "ולכאורה היה יותר טוב שלא יכנס לבה במים כדי שלא יהיו לבה וערותה בתוך המים ... אלא דיותר יש צניעות שתהא כולה מכוסה עד צואר' במים"), בדה"ש (ס"ק י"ב, ציונים ס"ק מ"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' קמ"ה).

ה. הידורים שונים בטבילה.

א. יהי רצון.

1. עם שם ומלכות או לא.
 (א) עם שם ומלכות – פותח שער (סי' כ"ג סעי' י"ט, לשונו מובא לקמן), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ח אות א', לשונו מובא לקמן), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"ז).
 (ב) לא – דברי יציב (ליקוטים והשמטות סי' פ"ג אות ב', לשונו מובא לקמן), ששבה"ל (סוף ס"ק ח', סיכום אות ו', לשונו מובא לקמן), שיעורי טהרה (סוף פרק י"ט, לשונו מובא לקמן).
 2. הזמן.
 (א) שפע טהרה (ס"ק א') – "המנהג בעת הטבילה שטובלת ג"פ ואח"כ מברכת הברכה, וטובלת שוב ג"פ ואומרת יה"ר, וטובלת שוב ג"פ".
 (ב) ששבה"ל (סוף ס"ק ח', סיכום אות ו') – "היה"ר שנוהגים לומר תאמר מחוץ למקוה כשהיא לבושה, אך אפשר לאומרו אחר הטבילה בלא שם ומלכות".
 (ג) בדה"ש (מלואים לס"ק י"ג) – "וכפי ששמעתי נוהגות קצת נשים לומר תחנת יהי רצון בין הברכה לטבילה שניה ונראה דלאו שפיר עבדי דכיון שטובלות פעם שניה לצאת גם דעת המחבר לברך קודם לטבילה שתהא עובר לעשייתן אין להפסיק בין הברכה להמצוה אלא יש לאמר התחנה אחר שטבלה שנית או קודם טבילה הראשונה".
 (ד) שיעורי טהרה (סוף פרק י"ט) – "יש נוהגות לאחר הטבילה, לכסות ראשן ולומר יהי רצון שיבנה בית המקדש וכו', כפי שנוהגים אחר הפרשת חלה והדלקת הנר".
 (ה) פותח שער (סי' כ"ג סעי' י"ט) – "יש שנוהגים לטבול אחר הברכה ג' פעמים ולומר יה"ר וכו' שיבנה ביהמ"ק וכו' ויש נוהגים לטבול גם אחר זה עוד ב' פעמים".
 (ו) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ח אות א') – "ונוהגות הנשים שלאחר טבילה השניה אומרים תפלה קטנה כגון יהי רצון מלפניך ה"א וא"א שיבנה בהמ"ק ב"ב וכו' ואח"כ טובלין טבילה הג'".
 (ז) פרי טהרה (סעי' ד') – "יש הנוהגות ... אך אין לאומרו בין ברכה לטבילה, משום הפסק".

ח) נטעי גבריא אל (ח"ג פרק כ"ו סעי' ט"ז) – "יש נוהגות לומר היה"ר אחר גמר הטבילות, ויש נוהגות לומר אחר טבילה ראשונה ואח"כ הברכה, והמשגחת עונה אמן".
ט) ארחות טהרה (פרק י"ז סעי' א') – "נוהגין לטבול שלש טבילות, טבילה אחת קודם הברכה, וטבילה אחת לאחר הברכה, ולאחר טבילה זו נוהגין לומר 'יהי רצון מלפניך ה' או"א שיבנה בית המקדש וכו' (כמו לאחר הדלקת הנרות והפרשת חלה), וטובלת עוד טבילה אחת".

3. מראי מקומות – דברי יציב (ליקוטים והשמטות סי' פ"ג אות ב', "שטובלת אומרת יהי רצון שיבנה בית המקדש וכו'. יש לומר כמה טעמים בזה...").
4. ויהי נועם – בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"ט, "וטוב לומר פסוק ויהי נועם וכו' קודם הברכה").

ב. כיסוי הראש בשעת הברכה [ויהי רצון].

1. מחמיר.
 - א) ראבי"ה (ח"א ברכות סי' פ"ב) – "ושמענין מהכא דאיש ואשה הטובלים יכולים לעכור המים ברגליהם ולברך על הטבילה, ובלבד שיתכסה גופם בהם, ותכסה שיערה בבגד. ותברך עובר לעשייתן, דהא נדה קוצה לה חלה ומברכה".
 - ב) עי' רע"א (קובץ מפרשים מכת"י במכון ירושלים [שו"ע השחור], כתובות [כחול] סוף דף עב.) – "לכאורה לא הבנתי מדוע לא כתבו שצריכה ג"כ לכסות ראשה, דלדעתי הקלושה באשה נשואה אם מברכת בגילוי ראש יותר האיסור מבאיש, כיון דבאשה פריעת ראשה מדאורייתא אסור, אבל באיש אינו אלא מדת חסידות ואפילו הכי אסור להזכיר השם בגילוי ראש מדינא מכל שכן באשה דאינה רשאית לברך בגילוי ראשה, וצל"ע".
 - ג) חסד לאלפים (או"ח סי' ב' סעי' ח') – "וצריכות להיזהר בזה הנשים הטובלות לעניין ברכת הטבילה".
 - ד) עי' בן איש חי (שנה ב' פר' שמיני אות י"ט) – "וטוב להניח סודר על ראשה בשעת הברכה, ותסיר אותו חברתה מעליה אחר הברכה ותטבול".
 - ה) ישכיל עבדי (ח"ז השמטות לאו"ח ס"ס א') – "חסד לאלפים...".
 - ו) שפע טהרה (ס"ק ב') – "בעת הברכה מכסה ראשה במטלית".
 - ז) עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' כ') – "טוב שתכסה ראשה - במגבת וכיו"ב - אף שמעיקר הדין אינה חייבת".
 - ח) פותח שער (סי' כ"ג סעי' ט"ו) – "ואעפ"י שלא נמצא כתוב מ"מ כנראה דמנהג פשוט לכסות ראשה במטפחת בשעה שמברכת".
 - ט) עי' הגר"מ שטרן (אוצרות הטהרה פרק ו' סעי' קי"ד) – "דמצד הדין אין צריך לכסות, אך טוב לכסות משום כבוד הברכה".
 - י) עי' הליכות בת ישראל (פרק ה' סעי' ג'. באנגלית, סעי' ה').
 - יא) פתחי תשובות (ד"ה כתבו) – "צריכות".
 - יב) נטעי גבריא אל (ח"ג פרק כ"ו סעי' י"ז) – "בשעת אמירת היה"ר תכפה את ראשה כמו בשעת הברכה".
 - יג) ארחות טהרה (פרק י"ז סעי' ז') – "לפני הברכה תכסה את הראש".

2. מיקל.

- א) הגר"ש זצ"ל (הערות במסכת כתובות דף עב: ד"ה פרוע) – "הקשה הרעק"א ... ולכא"ו מה שדימה כיסוי הראש של אנשים לנשים צ"ע טובא דא"כ לדבריו לא שייך לחלק בנשים בין נשואות לבתולות, ויוצא שכולם חייבות לכסות ראשן דהרי לגבי אנשים ליכא שום חילוק ביניהם, ולא מצינו זה בשום פוסק, אלא אדרבא מבואר בדבריהם שרק נשים נשואות מכסות ראשן, ועוד דהרי משנה מפורשת לעיל (ריש פ"ב) דסימן בתולה שיוצאת לחופה וראשה פרוע, הרי שזה הי' סימן לכתולה שראשה מגולה, אלא ודאי דשני דברים הם דכיסוי הראש של אנשים הוא ענין של הכנעה משא"כ של נשים הוא ענין שזה ערוה שמביא לידי הרהור וילפינן הא מקרא דד"ק וא"כ לגבי עצמן אי לא הוה ערוה ממש לא צריכות לכסות כדמבואר במשנה דערומה היא וחברתה קוצות חלתן ערומות דלא שייך בהם גדר הרהור ומצד כיסוי ראש של אנשים לא שייכא בנשים כמו שחזינא בפוסקים בסתמא דלא שייך ענין זה בנשים".
3. מראי מקומות – קנה בשם (אוצרות הטהרה פרק ו' הע' ש"א ד"ה וכן), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב ריש עמ' ת"ו), פרי טהרה (סעי' ג', "יש הנוהגות").

- א) חוט שני (ס"ק א' אות ד', שעה"צ ס"ק ד') – "צ"ע אם נשים צריכות לכסות שער ראשן בשעת ברכת טבילה, כיון שלא מצינו שצריכה לכסות. [הראני ח"א מש"כ הבן איש חי ... ויסוד הדברים דכיון שהם נשואות ומכוסות שערן אפשר שיש כאן איזה חסרון בכבוד הברכה, כיון דתמיד שערן מכוסה, אבל בתולות שאינן מכסות שערות ראשן, אין כאן חסרון בכבוד הברכה, וכיון שכך נהגו הבתולות לא לכסות ראשן אף בשעת ברכה, אין להם לכסות שערותיהן בשעת ברכה דהמנהג הוא הקובע]".
- ב) לבושי עז (ס"ק ד') – "יש הנוהגות להניח איזה כיסוי על ראשן כעין כיפה בשעת הברכה, והיינו לכבוד הברכה".
- ג) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ח אות ג') – "ויש נוהגין גם לכסות הראש במטפחת משום כבוד הברכה".
- ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

Question: Is a married woman allowed to make a beracha with her hair uncovered? What about in front of other women with their hair uncovered - such as at the beach?

R' Y. Berkovits wrote: 1) Yes. There is a Chida that assures, while everyone else is mekil. In Yerushalayim, where a lot of the minhagim come from the Chidah, the mikvaos offer the women towels so that they can cover their hair for the beracha. Outside of Yerushalayim, I am unaware of Ashkenazim being machmir for this. 2) B'pashtus it's a machlokes Rishonim if a woman can make a beracha in front of another woman's mekomos hamechusim (excluding makom ervah mamash). The

Rama (75:1) says that the Rosh is machmir, and the MB brings from the poskim that the minhag is to be mekil.

(ה) לענין ברכות בכלליות - עי' או"ח סי' צ"א סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ג. מראי מקומות.

1. ארחות טהרה (פרק י"ז סעי' י"א) – "יש נוהגות שלא לדבר לאחר הטבילה שלא מענין הטבילה עד שתלבש שלשה בגדים, ואין לגוף טוב משתיקה, ואם דיברה אין בזה שום חשש ולא תחזור לטבול".

ו] עוד הלכות בענין הברכה.

א. האם כלה מברכת שהחיינו בטבילה ראשונה.

1. לא.

(א) רמב"ם (פאר הדור סי' מ"ט) – "וכן טמא שטבל לא יברך שהחיינו על מצוה זו".

(ב) ברכי יוסף (שירי ברכה ס"ק א') – "אני אומר במנהג זה דיודיעום שאין לברך וימחו בידן".

(ג) מסגרת השלחן (דין א' ד"ה ישר) – "ואמת ויציב דאין נכון לברך".

(ד) טוב טעם ודעת (תליתאה ח"א סי' צ"ח) – "ולדינא הדין אמת כאשר אמר ר"מ ויבטל ברכת שהחיינו לגמרי".

(ה) יד שאול (על סעי' א').

(ו) דעת (סעי' א' ד"ה ועי' חת"ס, או"ח סי' כ"ב).

(ז) פתח הדביר (או"ח ח"ג סי' רס"ג אות ז' ד"ה ומ"מ).

(ח) פתחא זוטא (ס"ק א').

(ט) טהרת ישראל (סעי' א') – "נכון שלא לברך אף במקום שמנהג לברך".

(י) אמת ליעקב (יו"ד הע' צ"א).

(יא) דברי יציב (יו"ד סי' ק"י, סי' קי"א, ליקוטים והשמטות סי' פ"ג אות ב', שפע טהרה ס"ק ה') – "אינה מברכת ברכת שהחיינו כשטובלת פעם ראשונה".

(יב) דרכי טהרה (פרק י"ח סעי' ז').

(יג) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' כ"א) – "אין נוהגים לברך ברכת שהחיינו על הטבילה הראשונה. וה"ה על שאר מצוות כגון הדלקת נרות שבת כיסוי הדם וכדו' אין נוהגים לברך שהחיינו כשעושים את זה בפעם הראשונה".

(יד) יביע אומר (ח"ד או"ח סי' נ' אות ד', ח"ה או"ח סי' כ"ג אות ל"ד, יחיה דעת ח"א סי' ס"ט, ח"ב סי' ל"א ד"ה ולפי, טהרת הבית סי' ט"ו סעי' ב') – "נכון לבטל מנהגן".

(טו) ששבה"ל (ס"ק י' ד"ה ולענין, סיכום אות ז') – "אין מברכים שהחיינו בטבילה פעם ראשונה שקודם הנישואין, והנוהגות כן יכולות לברך".

(טז) בדה"ש (בי' ד"ה אשר, עמ' קכ"ח).

(יז) חוט שני (ס"ק א' אות ג', סי' קצ"ב הע' ט"ו) – "כלה הטובלת פעם ראשונה לא תברך ברכת שהחיינו, ובמקום שנהגו לברך שהחיינו, אין למחות בידם ומנהגנו לא לברך שהחיינו".

(יח) לבושי עז (תמצית אות ג') – "יש שנהגו שהכלה כשטובלת פעם ראשונה שתברך ברכת שהחיינו, ולא נוהגין כן".

(יט) פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ה', שיעורי טהרה עמ' תס"ב) – "לא תברך שהחיינו, ובמקום דנהגו לברך אין למחות בידם".

(כ) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' תמ"א אות י"ט, עמ' ת"ו).

(כא) פרי טהרה (סעי' ה').

(כב) נטעי גבריאל (ח"ג פרק כ"ו סעי' ב') – "כלה הטובלת בפעם הראשונה לקראת יום הנישואין אין לה לברך שהחיינו ובפרט במקום שלא נהגו כן, והרוצית לברך תלבש בגד חדש".

(כג) תורת החציצה (אנגלית, עמ' ס"ח).

2. מראי מקומות – פתח הדביר (או"ח סי' רס"ג ס"ק ז' ד"ה באופן), כנף רננה (או"ח סי' י"ז), דרכ"ת (ס"ק ב'), ציץ אליעזר (חי"ג סי' כ"ד אות ב'), פתחי תשובות (ד"ה כלה).

(א) חת"ס (או"ח סי' נ"ה) – "והיכי דלא נהיג לא נהיג והיכי דנהיג נהיג ואריך וחשש ברכה לבטלה ליכא".

(ב) שו"ת יד אליעזר (סי' כ"א) – "א"צ לבטל המנהג שם במקומו שמברכת זמן בטבילה הראשונה. אך תכוון ג"כ על מלבושי ובגדי שקיבלה בזמן ההוא".

(ג) הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' כ"ד) – "אין מברכין 'שהחיינו' בטבילה ראשונה ומ"מ כיון שיש מנהגים שונים בדבר, תנהג כל אחת כמנהג שלהם".

ב. נגיעה בגופה בעת הברכה.

1. מחמיר.

(א) פרדס שמחה (ס"ק ז' אות ב' בהשמטות, הע' כ"ד, עי' שיעורי טהרה עמ' תנ"ט ד"ה בהלכות) – "אמנם לא תגע בגופה בעת הברכה [גדולי הוראה שליט"א]".

(ב) הגריש"א זצ"ל (פרדס שמחה ס"ק ז' אות ב' בהשמטות הע' כ"ד [לשונו מובא לעיל], אשרי האישי יו"ד פרק ל"ד אות ט"ו) – "לא תיגע בגופה בעת ברכת הטבילה".

(ג) ששבה"ל (סיכום אות ח') – "ולא תגע בגופה עם כפות ידיה".

(ד) נטעי גבריאל (ח"ג פרק כ"ו סעי' י"א) – "תזהר שלא תגע עם כפות ידיה בגופה בשעת הברכה".

(ה) מראה כהן (עמ' ק"ו אות א') – לשונו מובא לעיל.

(ו) בנין בית נאמן (פרק י"ט סעי' י"ג [לשונו מובא לעיל], הע' כ' ד"ה מש"כ) – "מש"כ' ולא בידיה' היינו משום נקיות הידיים בשעת אמירת דברים שבקדושה וידוע שיש מקילים כיון שידיה נקיות ע' בתורה לשמה ובכה"ח הל' נט"י. וע' בחוט שני סי' ר' ובנשמת אברהם סי' ע"ד הערה י' מהגרשז"א זצ"ל".

2. מיקל.

(א) תורה לשמה (סי' י"ג) – "הנה הטעם שהנוגע בכשרו צריך נט"י הוא דשכיחי התם מלמולי זיעה ומשום נקיות נגעו בה ומאחר כי עתה יצא כל גופו מן המים שבמקוה אין כאן חשש זה דהא מצינו שאמרו מי שהוא במים ולבו רואה את הערוה ואינו יכול לברך דמותר לחבק זרועותיו כדי שיהיה הפסק ומברך. ועיין בא"ח סי' ע"ד ובי"ד סי' ר' ע"ש נמצא אפילו שנוגע ידו בבשרו כיון שהוא במים לית לך בה דהשתא ליכא חשש במלמולי זיעה ולכן כשיצא מן המים שעדיין בשרו לח מן המים ולבש חלוקו אין כאן חשש זה ודינו כמו שהוא עומד בתוך המקוה אך ודאי אחר שניגב אם נגע בבשרו צריך נטילה ואע"פ שעתה קודם ב' רגעים כבר היה במים וגופו נקי בודאי עכ"ז כיון שהצריכו נטילה לנוגע בידיו בבשרו במקומות המכוסים לא פלוג רבנן בין אם רחץ גופו בין אם לא רחץ ובכל גוונא הצריכו נטילה לנוגע במקומות המכוסים אך ודאי אם נגע ברגליו אע"פ שנגע תיכף ומיד ביציאתו מן המקוה בעוד ידיו ורגליו לחים עכ"ז צריך נטילה יען כי טומאת הרגלים לאו משום מלמולי זיעה לחוד אלא משום דשורה שם רוח רעה ואינה מסתלקת אפילו בכמה מימות כי אין בנו עתה כח לדחותה משם על ידי המים ולכן אם נגע ברגליו אפילו תיכף ומיד צריך נטילה ורק אם נגע בעודו בתוך המים אין צריך נטילה מפני כי תסגי ליה טבילה במים מאחר שידיו עודם הם בתוך מי המקוה אחר שהסירם מעל רגליו וזה פשוט".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם או"ח סי' ע"ד הע' י') – "וי"ל למה אין בו משום נוגע במקומות המכוסים, עיין בסי' ד סע' כא ובמ"ב שם ס"ק נד - ממו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א [זצ"ל]. וכתב ע"ז הגרשז"א אויערבאך זצ"ל שכיון שעומד בתוך מים ליכא מלמולי זיעה".

(ג) חוט שני (ס"ק א' אות ה') – "אם נוגעת בגופה בידה בשעת הברכה כשהיא בתוך המים, לא מיקרי נגיעה במקומות המכוסים, כיון שהיא בתוך המים, והיא יכולה לברך. אבל אם נגיעה במקומות המכוסים כשהיא לא בתוך המים, אף שהיא לאחר רחיצה, אין לה לברך עד שתטול ידיה".

(ד) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' קמ"ט).

(ה) יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' י"א) – לשונו מובא לעיל.

(ו) תורת החציצה (אנגלית, עמ' ס"ד הע' רמ"ג).

3. מראי מקומות – ששכ"ה (נשמת אברהם או"ח סי' ע"ד הע' י', לשונו מובא לעיל), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"א).

ג. עמידה בשעת הברכה.

1. מראי מקומות – בדה"ש (בי' ד"ה כשעומדת, סוף עמ' קכ"ה), שיעורי טהרה (עמ' תס"א), ברכות המצוות כתיקונן (ערך טבילת נדה אות ה').

ד. אמירת ברכה בבית המרחץ.

1. מראי מקומות – פת"ת (ס"ק ג'), ששכ"ה (ס"ק ח', סיכום אות ו'), בדה"ש (ס"ק י"ד), חוט שני (ס"ק א' אות ו'), לבושי עז (תמצית אות ו').

(א) מ"ב (סי' פ"ד ס"ק ד') – "והנה במקוה ששופכין בה מים חמין יש לומר דיש בה הבלא ומכל מקום אפשר לומר דאין בה זוהמא והבלא כל כך כמו במרחץ. והני מקואות העומדים במרחץ גופייהו במרחץ ודאי אסור לברך שם ברכת הטבילה ואפילו במים צ"ע די"ל הבלא דמרחץ נפיש ובמים נמי אסור".

(ב) ביע אומר (ח"ב יו"ד סי' י"ד, טהרת הבית סי' ט"ו סעי' א') – "המורם מכל האמור כי יש להנהיג לברך על הטבילה חוצץ לבית הטבילה, מכיון שהמקואות שלנו חמים ונידונין כדון בית המרחץ, שאסור לברך שם. ואין לחוש בזה משום שנוי מנהגים".
ביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' צ"ח) – "שאלה: יש מקווה לנשים בו לא נותנים לנשים לטבול, אא"כ יברכו את ברכת הטבילה בתוך המקווה, לכך בימי חול נוסעות הנשים לשכונה אחרת בו נותנים להן לטבול כהלכה. מה יעשו נשים שחל ליל טבילתן בליל שבת. תשובה: ידחו את טבילתם".

ה. מראי מקומות.

1. הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב) – "יש כמה מקואות של נשים שתלוי ליד המקוה דף עם הברכה עם שם השם, האם צריכים להעיר להם לסלק את זה משם או לכסותו עם ב' כסויים, ואם לא מה הטעם. תשובה: זה לא בית הכסא. (בעל פה שלכן זה שרי)".

ז. ברכה: ודאי טומאה דרבנן.

א. כתם.

1. אינו מברך.

(א) מלבושי טהרה (סעי' ג') – "האשה שהיא טמאה מחמת כתם מהנכון שלא תברך על הטבילה רק שתטבול עם אשה אחרת שטמאה מחמת נדה והיא תברך על הטבילה ותוציא אותה".

- (ב) פני לוי (סי' א') – "באשה שטובלת על כתמים ... אינה רשאה לברך על הטבילה, אך אם היא יכולה לצאת במה שתשמע הברכה מאחרת מהיות טוב וכו'".
- (ג) טהרת ישראל (סעי' א') – "נכון שלא תברך על הטבילה רק שתטבול עם אשה אחרת שטמאה נדה והיא תברך על הטבילה ותוציא אותה".
2. מברך.
- (א) הגרש"ק זצ"ל (טוב טעם ודעת מהדו"ק סי' רצ"ז, תלתאי ח"א סי' צ"ח ד"ה ומה שהרגיש).
- (ב) שו"ת תפארת צבי (ח"ב סי' כ"א).
- (ג) דע"ת (סעי' א' ד"ה ועי' בטוב).
- (ד) ערה"ש (סעי' א') – "כל אשה חייבת לברך בעת טבילתה ואפילו היושבת על הכתם זהו מדרבנן מברכת אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה דגם על דרבנן שייך וצונו כדכתיב לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך וגו' [שבת כ"ג א]".
- (ה) פאת שדך (ח"א סי' ק"ג).
- (ו) דור רביעי (ח"א סי' ל"א אות ב') – "כיון דחכמים גזרו על הכתמים להיות כתמיהן כראיתן לכה דבר".
- (ז) אמת ליעקב (יו"ד הע' צ"א).
- (ח) עי' הגרש"ז זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' כ"א, סעי' כ"ג, עי' עיונים ריש סי' קפ"ג) – "אף דנפשי רבוואתי דס"ל דהטובלת מחמת כתם נכון שלא תברך על הטבילה [עיי' פת"ש ס' קצ"ד סק"ב ובטהרת ישראל סי' ר'], מ"מ כיון דנקטינן להחמיר חומרא דר' זירא שאפילו רואות טיפת דם כחדל יושבות ז"נ גם בכתמים דרבנן, מסתבר דחשיב לדין כדין גמור ולא רק כחומרא".
- (ט) הגר"ש זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתק"י אות נ"א, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות י"א) – "כל שנאסרה על בעלה (מחמת ראיית דם, מראה או כתם), מברכת על הטבילה".
- (י) ושאר פוסקים – טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ג'), ששבה"ל (ס"ק י' ד"ה בדין, סיכום אות ט'), בדה"ש (ס"ק ה', בי' ד"ה תברך), חוט שני (ס"ק א' ד"ה ומה"ט, אות ב'), פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ג', שיעורי טהרה ריש פרק י"ט), שערי טהרה (סי' ע"ב), מראה כהן (עמ' ק"ו אות ג'), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שצ"ט), לבושי עז (סי' קצ"ד סעי' א' תמצית ס"ק ט"ז), פרי טהרה (סעי' ו'), טהרה כהלכה (פרק כ"ב סעי' כ"א), פתחי תשובות (ד"ה הנה, "רוב האחרונים").
3. מראי מקומות – דרכ"ת (ס"ק א', סי' קצ"ד ס"ק ט"ו), מהר"י שטייף (סי' ל"ח אות ב').

ב. דם בתולים.

1. יש ברכה – טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ד', לישונו מובא לקמן), ששבה"ל (סוף ס"ק י', סיכום אות ט'), חוט שני (ס"ק א' ד"ה ומה"ט, אות ב'), פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ג', שיעורי טהרה עמ' ת"נ), מראה כהן (עמ' ק"ו אות ג'), לבושי עז (סי' קצ"ד סעי' א' תמצית ס"ק ט"ז), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שצ"ט), פרי טהרה (סעי' ו'), טהרה כהלכה (פרק כ"ב סעי' כ"א), פתחי תשובות (ד"ה כל), חוקת הטהרה (סעי' ה').
2. מראי מקומות – בדה"ש (סי' ר' בי' ד"ה תברך, עמ' קכ"ז, "אמנם מנהג הנשים לברך על טבילה זו").
3. לא ראתה דם כלל.
- (א) לא תברך – טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ד', "כלה שנבעלה בעילת מצוה וראתה דם בתולים, ולאחר ספירת שבעה נקיים טובלת להטהר, צריכה לברך על הטבילה, אבל אם לא ראתה דם כלל, אף על פי שלפי הדין המבואר בשלחן ערוך (סימן קצ"ג סעי' א') כל שהיתה ביאה גמורה חייבים לפרוש זה מזו עד שתספור שבעה נקיים ותטבול, מחשש שמא ראתה טיפת דם וחיפה אותה שכבת זרע, אינה מברכת על הטבילה").
- (ב) עדיין יש ברכה – שיעורי טהרה (עמ' ת"נ, "אם לא ראתה דם ... והיותר נראה שמברכת כיון שגזרו בה טומאה"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' קי"ב, "Common custom"), חוקת הטהרה (סעי' ה').
4. בתולה שנחתכו הבתולים ע"י רופא.
- (א) לא תברך [עכ"פ בשם ומלכות] – שבה"ל (ח"ט סי' קע"ו אות י', "בתולה שנחתכו הבתולים ע"י רופא בכלי ודעת הרבה פוסקים דצריכה ז' וטבילה האם צריכה לברך, לפי מה שכתבתי בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קי"ט יש קצת מקום שלא תברך עכ"פ בשם ומלכות").

ג. תבעוה לינשא, חשש דם חימוד.

1. יש ברכה.
- (א) חיים שאל (ח"ב סי' כ"ו) – "תשובה זו אינה צריכה לפנים דאעיקרא כי תקון רבנן משום אפרושי בתבעוה להנשא היינו אף שלא ראתה כלל מחשש חימוד ואחר ז"נ טובלת ומברכת וכך פשטה הוראה ב"שאל".
- (ב) הגרש"ק זצ"ל (טוב טעם ודעת תלתאי ח"א סי' צ"ח ד"ה ומה שהרגיש).
- (ג) ערה"ש (אה"ע סי' ס"ג סעי' ב').
- (ד) פאת שדך (ח"א סי' ק"ג ד"ה לענ"ד).
- (ה) הגר"ש זצ"ל (משנת השלחן תשובה קס"ד) – "גם נשים המסולקות דמים כשתבעום להנשא חוששת לדם חימוד, ומברכות על טבילתן".
- (ו) יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' ט"ז אות ג', טהרת הבית סי' ט"ו הע' ד' ד"ה והנה הלכה) – "שמכיון שחז"ל לא חילקו בקטנה בין אם הגיע זמנה לראות או לאו, אף שהיא על הספק, כיון שתקנה היא צריכה לברך על טבילתה".
- (ז) ששבה"ל (סי' קצ"ב סעי' א' סוף ס"ק ו', סיכום אות ז', סעי' ב' ס"ק ד').

- (ח) חוט שני (סי' קצ"ב ס"ק א' אות י"א).
 (ט) בדה"ש (סי' קצ"ב סעי' א' ב' ד"ה צריכה עמ' רל"א. אמנם על ס' ר' ב' ד"ה תברך עמ' קכ"ז, "וצ"ע") – "מברכת".
 (י) לבושי עז (סי' קצ"ד סעי' א' תמצית ס"ק ט"ז).
 (יא) פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ג', שיעורי טהרה עמ' תנ"א).
 (יב) פרי טהרה (סי' קצ"ב סוף הע' ב', סי' ר' הע' י"ג).
 (יג) פתחי תשובות (ד"ה אב).
 (יד) בנין בית נאמן (פרק י' הע' ג').
 1) אפילו מסולקת דמים, יש ברכה על הטבילה.
 2. ציורים שונים.
 (א) יש לה מוך דחוק בשעת התביעה, לא תברך – שבילי טהרה (סי' י', "ולא תברך בעצמה שהרי לשיטת החו"ד אינה צריכה כלל ספירה").
 (ב) גר שקבעו להתחתן לאחר שתתגייר, לא תברך – מנחת פרי (תשובות סי' כ', "אך כיון שלא מצאתי דין זה בפוסקים תטבול בלא ברכה").
 (ג) אם עברו עליה שבעה ימים לאחר הז' נקיים וטבילה בלא שום בדיקה, קודם החתונה – בדה"ש (סי' קצ"ב ציונים ס"ק ע').
 (ד) שהוציאו רחמה, לא תברך – על ס' קצ"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
 3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' קי"ז).

ת) ברכה: ספק טומאה.

א. ספק: בכללות.

1. יכולה לברך.

- (א) תפארת צבי (ח"ב י"ד סי' כ"א) – "העיקר נ"ל מאחר דעיקר טבילה בנדה וכ"ש לבעלה לא כתיב כלל רק משאר טמאים ילפינן בנין אב לכל היכי דאיכא טומאה צריך טבילה ... א"כ אפילו אי נקרא טומאה מס' או ממנהגא החומר הוא לענין גוף הטומאה אבל כל שנקרא טמאה הרי זה בכלל מצות התורה לטבול כל טמא ואף זו נקרא טמאה".
 (ב) טוב טעם ודעת (מהדור"ק סי' רצ"ז).
 (ג) ערה"ש (סעי' א') – "ואפי' על ספק כתם מברכת ואין טבילה בלא ברכה".
 (ד) שפע טהרה (ס"ק ד') – "אפילו כשטובלת מחמת ספק, צריכה לברך על הטבילה".
 (ה) חוט שני (ס"ק א', אות ב', סי' קפ"ח ס"ק ב' אות כ"ב, שעה"צ ס"ק כ"ה, **אמנם** על ס' קצ"ה שעה"צ ס"ק י"ד) – "הרי אין עצם הספק על הטבילה, אלא הספק אם יש לנהוג הרחקה מחמת ספק איסור, וכיון שיש לנהוג איסור מחמת ספק איסור, ואין האשה נטהרת לבעלה אלא עד אחר שתטבול, בזה י"ל כיון שאין הספק על הטבילה בעצם, אלא על הסיבה שהיא הטומאה, שפיר שייך לומר 'וציונו'".
 (ו) פותח שער (סי' כ"ג סעי' י"ז) – "נוהגין לברך על הטבילה בכל פעם שספרה וטבלה, גם אם המורה הוראה החמיר עליה לספור ז' נקיים רק מספק, הן ספק מראה או ספק בשיעור כתם וכה"ג, נוהגין לברך בכל פעם על הטבילה".
 (ז) טהרה כהלכה (פרק כ"ב סעי' כ"א).
 2. אינה יכולה לברך.
 (א) יד אליהו (פסקים סוף סי' ל"ח) – "שכל כתם או דם שיש בו ספק טומאה המובא לפני חכם, שאנו מחמירין בו מחמת חסרון בקיאות במראה דם, או בראתה דם בתוך ימי טוהר, שצריך החכם להזהיר האשה שלא תברך על הטבילה".
 (ב) פני לוי (סי' א') – "על כתמים, או אפילו על ראיית דם, אם אינו ברור שהוא דם טמא מדינא אינה רשאה לברך על הטבילה, אך אם היא יכולה לצאת במה שתשמע הברכה מאחרת מהיות טוב וכו'".
 (ג) דור רביעי (ח"א סי' ל"א אות ב') – לשונו מובא לקמן. **אמנם** על ס' ל"ו אות ג', לשונו מובא לקמן.
 (ד) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' כ') – "כשאשה טובלת עקב הוראת חכם שהורה להחמיר ולטמאה מספק לא תברך על הטבילה".
 (ה) טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ג') – "ואם אפשר טוב שתשמע ברכת הטבילה מחבירתה הטובלת עמה משום טומאת ודאי, ותכוין לצאת ידי חובת הברכה".
 (ו) ששבה"ל (ס"ק י' ד"ה בדין, סיכום אות ט', סי' ק"צ סעי' מ"ח ס"ק ג' [לשונו מובא לקמן]) – "ובספקות כשמחמיר מספק או כחומרא לא תברך, ומ"מ בדרך כלל במורה הבקי בהוראה כשמחמיר, מברכים".
 (ז) פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ג', שיעורי טהרה עמ' תנ"ב) – "אמנם בספק טמאה ... לא תברך".
 (ח) חוקת הטהרה (סעי' ו') – "מורה הוראה שהחמיר על מראה מספק, נחלקו האחרונים אם מברכת על הטבילה, ונקטינן שלא תברך".
 3. מראי מקומות – דרכ"ל (סי' קפ"ה ס"ק כ"ט, סי' קצ"ד ס"ק ט"ו), בדה"ש (ב' ד"ה תברך, עמ' קכ"ו), מראה כהן (עמ' ק"ו אות ג', "תעשה שאלת חכם"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' שצ"ט).
 (א) מהר"י שטייף (סי' ל"ח אות ב') – "שפיר שייך לברך ... ועכ"ז דרכי להורות כשטובלין על ספק לשמוע הברכה מאשה אחרת שמברכת בלא ספק ושמוע כעונה".
 (ב) הגרש"א זצ"ל (שערי טהרה סי' ע"ב אות ו', אות י"א) – "דאף בספקות יכולות נשים לברך, ומשום שאף שכל הטומאה אצלה עכשיו הוא רק מכח ספק כתם, אבל מ"מ הרי היא בעלת קרי ע"י ששימשה עם בעלה ופלטה שכבת זרע, נמצע שאשה זו אסורה ליכנס להר הבית מכח דין בעלת קרי, וכדי ליכנס להר הבית צריך טבילה כדת וכדין ובברכה ונמצא שע"י טבילה של עכשיו

מטהר אותה ליכנס להר הבית הרי הטבילה הועילה לדבר מסויים המצריך ברכה. לכן יכולה לטבול עכשיו ולברך על הטבילה ... שוב חזר לי הגרש"ז ואמר לי דמשמע שאין להתחשב כלל בזה שהטבילה מטהרת ומכשרת ליכנס להר הבית, ורק שצריכים שתתכווין ממש לכך ... כיון שאין דעתה כלל ליכנס להר הבית אין זה מועיל כלום לענין ברכה".

(ג) הגריש"א זצ"ל (ס' זכרון נר שאול עמ' תק"מ אות מ"ב) – "יש לדון גבי נדה כשטובלת מחמת ספק טומאה, אי מברכת. ויש חילוק בין ספק אם נטהרה שאזי יש לה חזקת טומאה, מוקמינן לה אחזקתה ומברכת. מה שאין כן בספק אם נטמאה שאזי יש לה חזקת טהרה, ותליא בפלוגתת הראשונים. אך פשוט שלכולי עלמא אינה מברכת על טבילה משום חומרא".

(ד) יסוד הטהרה (פרק ח' הע' ח') – "אשה שנטמאה מספק או מחומרא תשאל חכם אם תברך על הטבילה".

ב. ספק מראה שמחמירין בו.

1. תברך על הטבילה.
 - (א) שו"ת תפארת צבי (ח"ב יו"ד סי' י"ט אות ב').
 - (ב) חוט שני (ס"ק א' אות ב', סי' קפ"ח ס"ק ב' אות כ"ב, שעה"צ ס"ק כ"ה, אמנם עי' סי' קצ"ה שעה"צ ס"ק י"ד).
 - (ג) פותח שער (סי' כ"ג סעי' י"ז) - לשונו מובא לעיל.
2. לא תברך.
 - (א) יד אליהו (פסקים סוף סי' ל"ח) – "שכל כתם או דם שיש בו ספק טומאה המובא לפני חכם, שאנו מחמירין בו מחמת חסרון בקיאות במראה דם, או בראתה דם בתוך ימי טוהר, שצריך החכם להזהיר האשה שלא תברך על הטבילה".
 - (ב) פני לוי (סי' א') - לשונו מובא לעיל.
 - (ג) דור רביעי (ח"א סי' ל"א אות ב').
 - (ד) טהרת הבית (סי' ט"ו סעי' ג').
 - (ה) לבושי עז (סי' קצ"ד סעי' א' תמצית אות י"ט).
 - (ו) שיעורי טהרה (עמ' תנ"א).
3. מראי מקומות – מראה כהן (עמ' ק"ו אות ג', "תעשה שאלת חכם"), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב סוף עמ' שצ"ט).
 - (א) הגריש"א זצ"ל (ס' זכרון נר שאול, עמ' תק"מ אות מ"ג) – "ולכן בשאלות של נדה כמראות וכדומה, צריך לשאול רב היודע להבחין בין חומרא בעלמא או מנהגא לבין ספק טומאה או טומאה ודאית, כי נפקא מינה לענין ברכה וכאמור".

ג. ספק כתם שמחמירין: בין ספק על המראה בין על השיעור.

1. תברך.
 - (א) טוב טעם ודעת (מהדור"ק סי' רצ"ז).
 - (ב) ערה"ש (סעי' א') – "ואפי' על ספק כתם מברכת".
 - (ג) שפע טהרה (ס"ק ד') – "אפילו כשטובלת מחמת ספק, צריכה לברך על הטבילה".
 - (ד) פותח שער (סי' כ"ג סעי' י"ז) - לשונו מובא לעיל.
2. לא תברך.
 - (א) דור רביעי (ח"א סי' ל"א אות ב') – "בכתם שיש ספק על המראה או על השיעור וצריך להחמיר מחמת ספק ידיעה דלאו ספק מקרי ודאי דאין לברך".
 - (א) אמנם עי' דור רביעי (ח"א סי' ל"ו אות ג') – "נפל בדעתי שיש לומר שתברך אפילו על ספק כתם מצד הוחזקה נדה בשכונתיה דפסקינן ביו"ד סי' קפ"ה שטמאה והכא נמי כיון שהולכת לבית הטבילה ממילא החזיקה א"ע לנדה וצריכה טבילה מן הדין, דניהו דבתשובת רמ"א מובא בגליון שם מתיר לבעלה בסתר אם שניהם יודעים שהיא טהורה מ"מ ודאי אסורה היא לו כשבני אדם מרגישים בדבר או בשאר קרבות שנוהרין מהם בימי נדתה, ועיין בחו"ד שם דבפרהסי' ודאי לוקה עליה וא"כ צריכה טבילה מצד הדין כנ"ל".
 - (ב) עי' הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' כ"א) – "נכון יותר שלא תברך".
 - (ג) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות י"א) – "אם הרב הורה להחמיר במראה כתם מספק, לא תברך על הטבילה, ותראה לשמוע את הברכה מאשה אחרת".
 - (ד) ששבה"ל (ס"ק י' ד"ה בדין, סיכום אות ט') – "אך בכתמים שמטמאים מספק ולפעמים רק מספק הרחוק או כחומרא בעלמא, י"ל דספק ברכות להקל".
3. מראי מקומות – פאת שדך (סי' ק"ג ד"ה וגם צ"ע), יביע אומר (ח"ב איו"ד סי' י"ג אות ג' ד"ה ומיהו), בדה"ש (ס"ק ה', בי' ד"ה תברך), מראה כהן (עמ' ק"ו אות ג', "תעשה שאלת חכם"), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ז' הע' י"ב, פרק ל"ז הע' קי"ז).
 - (א) פת"ת (סי' קצ"ד סוף ס"ק ב') – "ובאמת צריך עיון לע"ד לדינא בכל הכתמים היכא שיש ספק אם לטמא או לטהר כגון שנוטה קצת לאדמימות או שיש ספק אם הוא כגריס וכיוצא והמורה מחמיר לטמאה איך תברך אח"כ על הטבילה ויש הרבה דברים בזה ועמ"ג א"ח בפתיחה כוללת ח"א אות מ"א ובתב"ש לעיל סי' י"ג סק"ט".

ד. ראתה ריבוי דם בכתם על בגדי צבעונים או על דבר שאינו מקבל טומאה.

1. לא תברך – יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' מ"א [לשונו מובא לעיל]), סי' קצ"ב, "שאלה: אשה שראתה על פד ראייה מרובה של דם, אך הראייה הייתה ללא הרגשה. היא עשתה הפסק טהרה ושבעה נקיים, האם כאשר היא טובלת תברך על הטבילה. תשובה: תטבול ללא ברכה".

ה. ספק חציצה.

1. תברך.
 - (א) שפע טהרה (ס"ק ד') – "אפילו כשטובלת מחמת ספק, צריכה לברך על הטבילה".
 - (ב) חוט שני (ס"ק א' אות ב').
2. לא תברך.
 - (א) על פותח שער (סי' כ"ג סעי' י"ז) – "ופשיטא היכא דטובלת שנית מחמת שנפסלה טבילתה מאיזה חשש דלא תברך שנית, (דכיון שכבר טבלה בברכה א"א לחייבה לברוכי כשחוזרת וטובלת אלא אם נפסלה טבילתה הראשונה לכל הדעות בלי שום ספק וזה דבר רחוק)".
 - (ב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת').
3. מראי מקומות – בדה"ש (ס"ק ה').
 - (א) הגר"ש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"ח אות צ"ט, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות י"ב) – "כל חציצה שאנו אומרים שלא עלתה לה טבילה, וצריכה לטבול שוב, אם יש צד שזה מיעוט שאינו מקפיד או שעילי ביה מיא, אינה מברכת על הטבילה השנייה".

ו. עדשות מגע (contact lenses).

1. לא תברך.
 - (א) חיי הלוי (עין הבדולה עמ' רצ"ב) – "אבל לא תברך על הטבילה, ותאמר להעומדת על הטבילה שטובלת שנית לחומרא".
 - (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"כ) – "אגר"מ ... שהפוסקים לא סומכין על זה ... לפיכך אשה שטבלה עם עדשת מגע (contact lenses) צריכה לחזור ולטבול, אפילו אם כבר לנתה עם בעלה. [ושמעתי מרי"ב של' שהמים לא עיילי כ"כ ואין להתיר] אבל יש לחוש לר' משה זצ"ל לענין שאין לברך עוד פעם".
 - (ג) הגרמ"ש קליין שליט"א (עין הבדולה עמ' שמ"ח) – "בודאי דראוי לחשוש להם משום חציצה ואין להתיר לטבול עמהם וגם אם אירע וטבלו עמהם יש להצריכם טבילה נוספת אך לענ"ד בלי ברכה".
 - (ד) הגר"ש"י שלזינגר שליט"א (עין הבדולה עמ' שמ"ט) – "אף שיש לפסוק 'שצריכה לחזור לטבול' בפרט שאינו פשוט שזה תרי דרבנן, שזה תלוי במחלוקת, אבל 'בלא ברכה' כנלענ"ד".
2. תברך.
 - (א) סתימות כמה פוסקים.
 3. מראי מקומות.
 - (א) עי' סי' קצ"ח סעי' כ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ז. שיניים תותבות (false teeth, dentures): שמוציאה לפרקים.

1. לא תברך – אג"מ (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' קצ"ה אות ה'), "שיניים תותבות (Dentures) מהוות חציצה לטבילה אפילו אם שימשה עם בעלה אבל אינה מברכת כשטובלת שנית".
2. תברך – סתימת כמה פוסקים.
- (א) עי' סי' קצ"ח סעי' כ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

ח. על חומרות התרה"ד - עי' סי' ק"צ סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

1. לא תברך.
 - (א) טהרת הבית (סי' ז' סעי' א').
 - (ב) ששבה"ל (סוף ס"ק י"א, סיכום אות ד') – "בטבילה זו נראה שלא לברך כיון דהוא מכח ספק".
 - (ג) לבושי עז (סי' קצ"ד סעי' א' תמצית ס"ק י"ז) – "טובלת בלא ברכה".
 - (ד) שיעורי טהרה (סוף עמ' תנ"א) – "וכן הלכה".
 - (ה) פתחי תשובות (סי' ר' ד"ה אשה שהרגישה).
2. תברך.
 - (א) שו"ת תפארת צבי (ח"ב יו"ד סי' י"ט אות ב') – "כגון קרטין והרגישה ולא מצאה דם וכיוצא ...".
 - (ב) חוט שני (ס"ק ד' אות א', סי' ר' ס"ק א' ד"ה ומה"ט) – "ובברכה".
 3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ג' סוף הע' מ"ז, פרק ל"ז הע' קי"ז).
 - (א) בדה"ש (סי' ר' ס"ק ה', ציונים ס"ק כ"א) – "ואם אפשר טוב לה לשמוע הברכה מחברתה [פני לוי שמ]".

ט. רופא עכו"ם אמר שהוא ראה דם מהמקור.

1. תטבול בלי ברכה.
 - (א) פרי טהרה (סי' קפ"ז סעי' ה') – "אשה שנבדקה על ידי רופא אינו יהודי, ואמר שראה דם בבית החיצון של האשה - יש לחוש לדבריו, והאשה טמאה. ומכל מקום תטבול בלי ברכה".

י. פתיחת קבר מבחוץ - עי' סוף סי' קצ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

1. לא תברך.

- (א) אמת ליעקב (סי' קצ"ד על סעי' ב') – "לענין ברכת הטבילה ראוי להחמיר שלא לברך".
 (ב) טהרת הבית (סי' ט"ו הע' ד' ד"ה והנה בשו"ת) – "וכן ראוי להורות".
 (ג) שיעורי טהרה (עמ' תנ"ב ד"ה אם נטמאה).
 (ד) פרי טהרה (סי' קצ"ד הע' כ"ד).
 (ה) פתחי תשובות (ד"ה אם נטמאה).

2. תברך.

- (א) חוט שני (ס"ק א' ד"ה ומה"ט).
 3. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ז הע' ק"ז).
 (א) מראה כהן (עמ' ק"ז אות ג') – "ואם נטמאה ע"י פתיחת הקבר מבחוץ כגון בטיפולים רפואיים וכדומה ולא ראתה דם, תעשה שאלת חכם אם צריכה לברך".

יא. אשה שטמאה מצד מאי חזית האי מהאי.

1. תברך.

- (א) ששבה"ל (סי' ק"צ סעי' מ"ח ס"ק ג', סיכום אות ד') – "משמע מסתימות המחבר דשתיהן טמאות כודאי ואף לברך על הטבילה אע"פ שרק אחת טמאה ומספק מטמאין לשתיהן, ועי' לקמן (סי' ר' אות י') דבספיקות יש להחמיר שלא לברך, אבל הכא שחז"ל קבעו לדינא דשתיהן טמאות, צ"ל שאמרו שמדרבנן ודאי טמאות".

יב. מראי מקומות.

1. יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קל"ו) – "שאלה: ראתה נקודות על בגד צבעוני [לבנים] שהיה נראה לה כטיפי דם, וכן על נייר וחשבה שזה תחילת מחזור ולא התייחסה ולא בדקה. וכאשר לא בא המחזור בדקה עצמה והיה העד נקי. תוך כדי הדברים רבנו החל מהרהר בדבר, והוספתי שאומרת שחושבת שבדקה אז בעד והיה אדום. מו"ר נר"ו שאל: א"כ תטבול ומה השאלה. ועניתי לרבנו: אם תברך על הטבילה. תשובה: שיהא [טבילה] ללא ברכה, ותהרהר שם ומלכות בליבה".

[ט] ברכה: במקום חומרא.

א. חומרא: כלליות.

1. לא תברך.

- (א) לחו"ש (סי' קצ"ח לחם ס"ק קט"ז) – "ופשוט דבכל מקום שצריכה טבילה שנית משום חומרא דאין לה לברך".
 (ב) ערה"ש (סעי' א') – "כשטבלה ואח"כ חוזרת וטובלת מפני איזה חומרא כגון ששכחה ליטול צפורן וכיוצא בזה טובלת בלא ברכה".

(ג) טהרת ישראל (סעי' א', סי' קפ"ח סעי' ט"ז) – "וכן לענין ברכת הטבילה שהיא ספק ברכה".

(ד) מנחת יצחק (ח"ט סי' צ"א ד"ה ובנוגע) – "דדוקא אם טובלת עוד הפעם מפני איזה חומרא, כגון ששוכחת ליטול צפורן וכיב"ז, טובלת בלא ברכה וכמ"ש בעה"ש".

(ה) ששבה"ל (סיכום אות ט') – "ובספקות כשמחמירים מספק או כחומרא לא תברך, ומ"מ בדרך כלל במורה הבקי בהוראה כשמחמיר, מברכים".

(ו) בדה"ש (ס"ק ה', סי' קפ"ח סעי' א' ב' ד"ה ואין, עמ' ע"ה) – "וספק ברכות להקל".

(ז) חוט שני (ס"ק א' אות ב' ד"ה וכן, סי' קפ"ח שעה"צ ס"ק כ"ה) – "ואמנם אם הטובלת לבעלה רק משום חומרא ולא מן הדין אין היא מברכת".

(ח) פותח שער (סי' כ"ג סעי' י"ז) – "נוהגין לברך ... זולת אם התיר לה המורה והיא החמירה על עצמה".

(ט) פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ג', שיעורי טהרה עמ' תנ"ב) – "אמנם בספק טמאה, וכ"ש אם החזיקה עצמה טמאה מחמת חומרא, לא תברך".

(י) אבני ישפה (ח"ג סי' ע"ט).

(יא) מראה כהן (עמ' ק"ז אות ג') – "אם מורה ההוראה טיהר את המראה והם החליטו להחמיר על עצמם לא תברך על הטבילה".

(יב) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת').

(יג) טהרה כהלכה (פרק כ"ב סעי' כ"א).

2. תברך.

(א) תפארת צבי (ח"ב סי' כ"א אות ב') – "... ומטעם זה נ"ל גם בדבר שעפ"י דין המורה מתיר ובעל נפש רוצה להחמיר על עצמו אפשר דתוכל לברך על הטבילה".

3. מראי מקומות – דרכ"ת (סי' קפ"ה ס"ק כ"ט), הגרשז"א (שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' כ"ב).

(א) מהר"י שטייף (סי' ל"ח אות ב') – "עפ"י מש"כ בספר חרדים דהחמיר על עצמו מקיים בזה הפסוק 'ובחרת בחיים', א"כ שפיר שייך לברך על הטבילה אק"ב וצווננו, וגם מטעם דכתיב ושמרתם את משמרתו ואמרינו יבמות כ"א עשו משמרת למשמרת, א"כ שפיר שייך לברך ובפרט בברכת טבילה דמברכין על הטבילה, וכ"כ בד"מ הל' ציצית (סימן ח' אות ה') דבנוסח על אין כאן ברכה לבטלה דמברך על עיקר מצוות טבילה, וכן צ"ל בכל ברכת טבילה שתיקנו לברך אחר הטבילה ... וע"כ מה שמברך הכוונה על עיקר מצוות טבילה ולא על טבילה זו דאותה טבילה כבר עברה ... וזה ודאי שמברכות בטבילה זו על חומרת דר' זירא א"כ י"ל דניתן רשות להחמיר בענייני נדה ולברך על הטבילה ... ועכ"ז דרכי להורות כשטובלין על ספק לשמוע הברכה מאשה אחרת שמברכת בלא ספק ושומע כעונה".

- (ב) פתחא זוטא (סי' קפ"ח ס"ק ט' ד"ה ברם) – "וגם לענין הברכה יש להסתפק".
 (ג) פאת שדך (ח"ג סי' ע"ד) – "ותטבול בלא ברכה, אך לא יודיעו לה שלא תברך עד סמוך לטבילתה כי נשים דעתן קלות, ושמה תזלזל בבדיקות בימי ספירתה".
 (ד) יסוד הטהרה (פרק ח' הע' ח') – "אשה שנטמאה מספק או מחומרא תשאל חכם אם תברך על הטבילה".

ב. מצאה כתם פחות מכגריס ויותר ממאכולת שבזמנינו, ורוצה להחמיר.

1. לא תברך.
 (א) הגריש"א זצ"ל (משנת השלחן תשובה ק"ב, אשרי האישי יו"ד פרק ל"ד אות י"א) – "מצאה כתם פחות מכגריס ויותר ממאכולת שבזמנינו ורוצה להחמיר ולטבול, טובלת בלא ברכה".
 (ב) יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' י"ג אות ו') – "ראה ראיתי בשו"ת שבט הלוי ח"ז ... ולפע"ד אין דבריו מחזוריים ... דברי האחרונים הנ"ל שכולם כתבו להקל. וכן פסק הגאון הראצ"ובי בספר צפנת פענח. וכ"כ בשו"ת דברי מלכיאל ח"ד (סי' סח) ובשו"ת אבני צדק (חיו"ד סי' פב). והעיד בדרכי תשובה שכך נהגו בעלי הוראה להורות להקל להלכה ולמעשה. וכ"כ הגר"מ פיינשטיין באגרות משה (ח"ג מיו"ד סי' מו). ועוד. ומעתה בודאי שאף מי שרוצה להחמיר על עצמו צריך להורות לו שאסור לברך על הטבילה דהוי ברכה לבטלה. ואפילו את"ל ששיעור כתם בזמנינו הוא ספק בהלכה, ושנוי במחלוקת האחרונים, הא קי"ל ספק ברכות להקל. וכמ"ש בשו"ת שאילת שמואל (סי' עד) שבכל ספק פלוגתא דרבוותא אם טמאה היא או טהורה, פשוט שעל המורה להזהיר את האשה שלא תברך על הטבילה. ע"ש. וכ"כ הגאון ר' אליהו רגולר בשו"ת יד אליהו (ס"ס לח), שבכל כתם או דם המובא לפני חכם, אפילו כשהוא מחמיר מחמת חסרון בקיאות במראה הדמים, צריך החכם להזהיר את האשה שלא תברך על הטבילה. וע"ע בפתחי תשובה (סי' קצד סק"ב). וכן העלתי בספר טהרת הבית ח"ב (במשמרת הטהרה עמוד תקמ"א). ע"ש. וכן עיקר. ודלא כהרב שבט הלוי הנ"ל".
 (ג) אבני ישפה (ח"ג סי' ע"ט) – "שבט הלוי ... סוף דבר לא זכיתי להבין דבריו הק'. ולכן לענ"ד גם המחמירה לטבול על שיעור קטן של גריס וכדעת היראים, אין לה לברך על הטבילה כי ספק ברכות להקל".
 (ד) משנה הלכות (ח"ג סי' ק"מ) – "עיינתי בספרו היקר יביע אומר ח"ז ... על דבר מה שפסק בעל שבט הלוי הובא בהשמטות בשיעוריו בסופו שיש לברך על הטבילה לאשה שקבלה על עצמה חומרת הגרש"ק עפ"ד היראים להחמיר בכתם גם על שיעור קטן ונתן טעם לברכה זו דשויה אנפשה חתיכא דאיסורא ומעכ"ג דחה דבריו בדבר שיש מחלוקת הפוסקים הרוצה להחמיר כחד אינו מברך כי אין לה כח הכרעה ואין הכרעה מסור לנשים בפלוגתא דרבוותא ומהיכא לחשוב דשויה אנפשה חד"א. והסתייע מהא דקי"ל באשה שאמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני בלא אמתלא דהלכה דצריכה לחזור ולספור ולטבול ומ"מ אין לה לברך על טבילה וכן העלה בספרו היקר טהרת הבית ח"א עמוד קנ"ח. ולפענ"ד הגם שאין צריך לי ולדכותי מ"מ יפה העיר ואין לה לברך על הטבילה ואם תברך כמעט נראה דהו"ל ברכה לבטלה ...".
 2. לא מחינן כלל.
 (א) שבט הלוי (ח"ז סי' קמ"ג, ששבה"ל סי' ק"צ סעי' ה' ס"ק א' ד"ה ויש) – "בשיעורי שבט הלוי בשמי בסי' ק"צ ס"ה אות א' ד"ה ויש להסתפק - דמסתבר דאם מחמירין בכתם דם בשיעור קטן דאפשר לברך ג"כ על הטבילה וכב' תמה דהא אפילו בספיקא דדינא כ' הפוסקים דאין לברך מכ"ש מה שהוא רק חסידות בעלמא. הנה אמת כי בשו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קי"ט וח"ד סי' קי"א הזכרתי רק החומרא ולא הברכה על הטבילה, אבל בשיעור ברבים נשאלתי ע"ז ונתיי דאפשר גם לברך, וכן משמע לי בתשובת רב פעלים ח"א סי' ל"ו דאותם המחמירים החזיקו זה כחיוב טבילה בודאי ונהי דאני רגיל להורות בכל ספק גמור שלא לברך אבל הלב יודע שרוב העולם בכל המדינות הי' מברכים גם על ספיקות וחומרות וכבר הבאתי בכמה מקומות דברי גאון עולם רבי צדוק הכהן מלובלין בשו"ת תפארת צבי דדעתו דיש לברך ממש על כל טבילה הגם שלא פסקנו לה רק מחומרא ומספיקא, ואני בעניי חושש קצת להחמיר בזה, אבל מאן דקבל על עצמו חומרת היראים והגאון מהרש"ק ודעמי' דגם על שיעור קטן צריכים להחמיר, והוא דם ודאי לא כתם להחמיר מכח שאין בקיאים במראות, מאן דמברך בזה לא מחינן בי' וע"כ מ"ש בשבה"ל בשיעורים הוא נכון לדינא. ושוב האירו אותי למה דפליגי גדולי אחרונים אם הספק הוא בפלוגתת הפוסקים בעשיית המצוה כעין ספיקא דידן, עיין שדי חמד מערכת ברכות סי' א' כלל י"ח אות ב' מה שהביא בזה דעות לכאן ולכאן. איברא בנידון דידן דאיכא גם דעת הגה"ק מהר"צ הכהן הנ"ל לברך בכל טבילה ממש יראה כמש"כ דהנוהג לברך גם בשיעור כתם קטן של דם ממש לא מחינן כלל".
 3. הגר"מ גרוס (אבני ישפה ח"ג סי' ע"ט) – "שבט הלוי עמ' קס"ג דב"ה ויש, והוא די"ל דלא דמי לכל ספיקות דאם הבעל והאשה מחמירים כשיטה מסוימת כבר שויה נפשייהו חתיכה דאיסורא, ומה"ט יש לברך על הטבילה [וא"ל דבשו"י אנפשי' במקום דהם טהורים לדעת רבים דליכא ברכה, מ"מ בכה"ג דהוא פלוגתת הפוסקים יכולים לקבוע הנהגתם כהפוסקים המחמירים ואיתא ששו"י אנפשי']. ובפרט דמצטרף דעת רבים דס"ל דבכל ספיקא בטהרתה אפשר לברך על הטבילה ע"י מה דהובא בזה באריכות בשערי טהרה סי' נ"ד, ובמיוחד בכתמים דכל טומאתם אינו אלא מספק כמבואר בט"ז רס"י ק"צ".
 4. בג' ימים ראשונים.
 (א) יכולה לברך – ששבה"ל (סי' קצ"ו סעי' י' ס"ק י"ב, סיכום אות ט'), "כתם כשיעור מאכולת שבזמנינו אין מקום להחמיר אף בג' ימים ראשונים, אבל ביותר משיעור מאכולת שבזמנינו עד שיעור גריס ועוד שיש דעות המחמירות - מדינא אין צריך להחמיר, והרוצה להחמיר יחמיר, - ונראה דבשיעור זה יכולה לברך על הטבילה".

ג. לא קצצה צפורן אבל היא נקיה: האם תטבול בברכה - ע"י סי' קצ"ח סעי' כ', לשיטות ומראי מקומות.

1. לא תברך.

א) ערה"ש (סעי' א') – "כשטבלה ואח"כ חוזרת וטובלת מפני איזה חומרא כגון ששכחה ליטול צפורן וכיוצא בזה טובלת בלא ברכה".

ערה"ש (סי' קצ"ח סעי' מ"ח) – "וי"א שצריכה טבילה אחרת [ש"ך סקכ"ה ובנקה"כ] ואפילו לדיעה זו תטבול בלא ברכה".
ב) טהרת ישראל (סעי' א', סי' קצ"ח סעי' ס"ד) – "אבל בחוזרת וטובלת מפני איזה חומרא כגון שכחה ליטול צפורן טובלת בלא ברכה".

ג) מנחת יצחק (ח"ט סי' צ"א ד"ה ובנוגע) – "דדוקא אם טובלת עוד הפעם מפני איזה חומרא, כגון ששוכחת ליטול צפורן וכיב"ז, טובלת בלא ברכה וכמ"ש בעה"ש".

ד) בדה"ש (סוף ס"ק ה', סי' קצ"ח ס"ק קנ"ג).

ה) שיעורי טהרה (עמ' תנ"ב ד"ה אם טבלה).

ו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ש"ו).

ז) משמרת הטהרה (סי' קצ"ח ס"ק קל"ג, הע' רפ"ט).

ח) פתחי תשובות (ד"ה אם טבלה).

ט) פוסקים.

2. מראי מקומות – נטעי גבריאל (ח"ג פרק כ"ו סעי' ח').

א) פאת שדך (ח"א סי' ק"ג ד"ה ומ"ש) – "ומ"ש שהטובלת מחמת ששכחה ליטול צפורן הו"ל חומרא ד"ז הוא נגד דברי רמ"א ביו"ד סי' קצ"ח ס"כ בהג"ה דס"ל דכיון שכבר נהגו ליטול צפרנים הו"ל דבר המקפיד עליו, אלא דבש"ך כתב שהוא חומרא וגם נתן טעם אחר דחיישינן לסברת ראב"ן דכיון שעומד ליקצץ חוצץ, ולפ"ז שפיר לא הו"א אלא חומרא בעלמא לחוש לסברת ראב"ן. ומ"מ לענ"ד טבילה זו חמירא טפי מטבילת דם טוהר שאין לה שורש בתלמוד כלל, (דקיי"ל דדם טוהר אינו בכלל חומרא דר"ז, ואף במקום שנהגו להחמיר לאו משום דר"ז נהגו)".

ד. לא בדקה בבית הסתרים לפני טבילה, ואחר הטבילה התעסקה בדבר החוצץ ומצאה שם מאותו מין – עי' סי' קצ"ח סעי' כ"ו, לשיטות ומראי מקומות.

1. לא תברך – שבילי טהרה (סי' ע"ט, "שלא תברך שוב").

ה. חסרה בדיקה ביום ז', שמצריכים אותה לבדוק למחרת ולטבול.

1. לא תברך – שיעורי טהרה (עמ' תנ"ב ד"ה וכן), פתחי תשובות (סוף ד"ה אם טבלה, "כשלא בדקה עצמה ביום השביעי משבעה נקיים וטבלה, שמצריכים אותה לבדוק למחרת ולטבול אינה מברכת").

ו. טבלה בלא כוונה – עי' סוף סי' קצ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

1. לא תברך – ב"ח (סי' ק"כ ס"ק י"א ד"ה הקונה), ש"ך (סי' קצ"ח ס"ק נ"ט, "מיהו אין לה לברך כשתחזור וטבול, ב"ח"), סד"ט (סי' קצ"ח ס"ק פ"ט), מקור חיים (סי' קצ"ח ס"ק קס"ב), לחוש"ש (סי' קצ"ח לחם ס"ק קט"ז), מלבושי טהרה (סי' קצ"ח סעי' ס"ו), ערה"ש (סי' קצ"ח סעי' צ"א), טהרת ישראל (סי' קצ"ח סעי' קמ"א), שערי טוהר (שער כ' סעי' י"ד), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ'), משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' ה'), פוסקים.

ז. טבלה ביום שביעי ביום.

1. כשתטבול שוב, לא תברך.

א) ששבה"ל (סי' קצ"ז סעי' ה' ש"ך ס"ק י"א, סיכום אות ב').

ב) בדה"ש (סוף ס"ק ה', סי' קצ"ז ס"ק ס"ו).

ג) פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' י"ח, ח"ב עמ' ת"א).

ד) חוקת הטהרה (סי' קצ"ז סעי' ט').

ח. מראי מקומות.

1. ששבה"ל (סי' קצ"ז סעי' כ' ס"ק ב', שבה"ל ח"ב סי' ע"ב אות א') – "אודות אשה שבדקה עצמה אחרי תשמיש וראתה דם על העד, והיא תוך זמן וסתה, והדם משונה, והבעל לפני ח' שנים ראה דם בש"ז שלו, וגם כבר היה לו מקרה לילה עם תערובת דם, וגם הרגיש צער בשעת תשמיש, וגם נמצא דם על בגד שלו והוא קצת משונה כנראה ש"ז אדום, אמנם הרופא לא הי' יכול לקבוע דבר, אם נדון אותו כנראה דם מחמת תשמיש. נראה להקל בזה עפ"י תשובת הרשב"א המובא בב"י סו"ס ק"צ, וברמ"א סי' קפ"ז סו"ס י"ג, ואע"פ שבלשון הרשב"א מבואר מי שיצא ממנו דם דרך פי האמה פעם או פעמים בחודש, וכ"ה לשון המחבר סימן ק"צ ס"כ מי שרגיל לצאת ממנו דם וכו', וזה שלא ראה כבר ח' שנים אינו רגיל נקרא, מכ"מ כיון דכבר ראה פעם אחת ודאי, וכן אח"כ במקרה לילה, ועכשיו ג"כ היה לו צער בשעת תשמיש וגם עצם הדם נראה כך והרי כתב רמ"א סימן קפ"ז ס"י תשובת מהרי"ו דאם אשה אומרת דברי לי שאין זה דם ממנה דנאמנת לענין ראה דם בשעת תשמיש, ואעפ"י שהרבה פקפקו בזה גדולי הוראה וקשה לסמוך ע"ז למעשה, מכ"מ הכא דברי לה שהוא ממנו וגם איכא הרבה רגלים לדבר אפשר להקל, ועוד דדין זה מובא ב' פעמים בש"ע בסימן ק"צ לענין כתמים והרמ"א סימן קפ"ז שם העתיקו לענין ראה דם מ"ת ולא העתיק הרמ"א מש"כ סימן ק"צ מי שרגיל רק 'מי שיוצא ממנו' וכו'. ונראה אפי' אינו רגיל ממש בכל חודש כצורת שאלת הרשב"א אלא כיון דאפשר לתלות בו שיוצא ממנו פעם אחת בודאי או פעמים מכ"מ לענין ראה דם מחמת תשמיש אפשר להקל, ועוד אפשר לצרף דברי המרדכי שברמ"א סי' קפ"ז ובש"ך שם ס"ק כ' דבין וסת לוסת קיל, ומ"מ הזמירתי עליה לטהר עצמה לבעלה ולטבול בלי ברכה".

2. לבושי עז (סי' קצ"ד סעי' א' תמצית אות י"ט) – "טבלה ואח"כ נסתפקה אם עיינה במקומות הגלויים שהעיון מעכב בהם, צריכה טבילה שנית עם ברכה".

י' ברכה: מנהג - דם בימי טוהר.

א. מסופק.

1. תשובה מאהבה (ח"א סי' ס"ח) – "נסתפקתי לדין שאנו נוהגין להחמיר שימי טוהר אחרי שטבלה אם ראתה טפת דם כחרדל שצריכה ז"ל איך תוכל האשה לברך שטבילה זו אינה אלא מצד המנהג וכי עדיפא מערבה דמנהג נביאי' ואמרו בסוכה ... רבינו הרמ"א ז"ל שכתב בסימן קצ"ד סעיף א' בהג"ה וז"ל אבל אם חזרה וראתה אפילו טפת דם כחרדל טמאה אע"ג דמדאוריית' דם טהור הוא כבר נתפשט המנהג בכל ישראל שאין בועלין על דם טוהר ודינו כשאר דם לכל דבר עכ"ל לכאורה לא ה"ל למימר אלא כבר נתפשט המנהג שאין בועלין כו' מאי בכל ישראל מאי דסיים ודינו כשאר דם אלא דבר זה מתורת משה למדנו אחרי שכעת נתפשט המנהג בכל ישראל גם באשכנז וצרפת (כמ"ש הב"י והד"מ בשם האגור) אם כן דינו כשאר דם כתקנת ר"ז אפילו על טפת דם כחרדל צריכה ז"ל וככל הלכותיו וצריכין לברך על הטבילה והצעת ספקתי לפני רבינו הגאון האמתי נר"ו ושקיל וטרי באין ולא ורפי' בידי".
2. פאת שדך (ח"א סי' ק"ג) – "מ"ש בערוך השולחן לברך אפילו על מנהג דם טוהר צ"ע ...".

ב. לא תברך.

1. דגול מרבבה (סי' קצ"ד מהדו"ת) – "ופשוט בעיני שאם טבלה אחר לידה ושוב ראתה בימי טוהר אף שאנו מחמירין בדם טוהר, עם כל זה לא תברך על הטבילה דלא שייך לברך וצונו בדבר שאפילו רבנן לא גזרו רק מנהג בעלמא".
2. יד אליהו (פסקים סוף סי' ל"ח) – "בראתה דם בתוך ימי טוהר, שצריך החכם להזהיר האשה שלא תברך על הטבילה".
3. עי' לחו"ש (סי' קצ"ד לחם ס"ק י"ד, שמלה ס"ק ד') – "ואם הייתי כדאי הייתי אומר כי מאחר שהנהיגו שלא לבעול על דם טוהר, א"כ אשה שטבלה לאחר ימי לידה אם ראתה אח"כ דם בימי טוהר טבלה א"ע בלא ברכה, דכיון שאינו אלא מחמת מנהג אין מברכין על המנהג. ועי"ז שלא ברכו על טבילה זו כמו על טבילה אחרת אתו בה לידי זלזולא, לכן עמדו שוב והנהיגו שלא לטבול כלל עד אחר ימי טוהר, או י"ל דמיד כשהנהיגו שלא לבעול על דם טוהר ראו כי ע"י שלא יברכו על הטבילה יזלזלו בה, ולכן הנהיגו ג"כ שלא לטבול כלל עד אחר ימי טוהר, ואמנם ראיתי בחת"ס סי' קצ"א שכתב דיש לברך על הטבילה לדם טוהר. ולפע"ד אינו מוכרח".
4. שערי צדק (או"ח סי' כ') – "לענין ברכה אין לנו".

ג. תברך, כמו כל דם נדה.

1. חת"ס (או"ח סי' נ"ה ד"ה ומאי, סי' ס"ו ד"ה ודעת, יו"ד סי' קצ"א) – "כיון שהנהיגו איסור לבעול על דם טוהר והעובר על זה עובר על כל תטוש תורת אמך בלי ספק א"כ הטבילה היא מדינא ובעי' ברכה באמת והכי נהוג".
2. הגרש"ק זצ"ל (קנאת סופרים השמטות לשירי טהרה סי' ס"ז ד"ה ועל, האלף לך שלמה סי' רכ"ב) - לשונו מובא לקמן.
3. תפארת צבי (ח"ב סי' כ"א).
4. ערה"ש (סעי' א') – "ואפילו היושבת על דם טוהר דאינו אלא מנהגא בעלמא מברכת כיון דכל ישראל קבלו עליהם חומרא זו ולא גרע מהלל דר"ח מברכין".
5. דע"ת (ריש סעי' א').
6. מחנה חיים (ח"ג יו"ד סוף סי' כ"ג).
7. מהר"י הכהן (תנינא הלכה קטנות הל' נדה אות ח' ד"ה והנה בהא).
8. ערך ש"י (על סעי' א').
9. מהר"ש ענגיל (ח"ו סי' צ"ו אות ה') – "שפיר יש לברך דשייך וצונו על מנהג שהוא מטעם גדר".
10. טהרת ישראל (סי' קצ"ד סעי' ה').
11. שערי טוהר (שער י"ד סעי' י"ד).
12. ששבה"ל (ס"ק י' ד"ה בדין, סיכום אות ט', סי' קצ"ד סעי' א' ס"ק ד', ס"ק ו' ד"ה ובפת"ש, סיכום אות ה', שבה"ל ח"ג סי' קכ"ב ד"ה ומה"ט, ח"ח סי' ק"ע).
13. בדה"ש (ס"ק ה', סי' קצ"ד ס"ק כ"ד).
14. חוט שני (ס"ק א' ד"ה ומה"ט, אות ב', סי' קצ"ד ס"ק א' ד"ה ראתה).
15. פרדס שמחה (ס"ק ב' אות ג', סי' קצ"ד ס"ק ה' אות ד', שיעורי טהרה עמ' ת"נ) – "והמנהג למעשה שמברכת ... אבל למנהג בני ספרד שאין מברכים".
16. לבושי עז (סי' קצ"ד סעי' א' תמצית ס"ק כ') – "טבילה על דם טוהר צריכה ברכה".
17. פתחי מגדים (פרק כ"ט סעי' כ"א) – "מברכת על טבילתה".
18. מראה כהן (עמ' ק"ו אות ג').
19. יסוד הטהרה (פרק י"ג הע' ט"ו).
20. משמרת הטהרה (פרק י"ג סעי' ד') – "והמנהג שמברכת".
21. פרי טהרה (סעי' ו', סי' קצ"ד סעי' ד') – "ולטבול בברכה".
22. נטעי גבריאל (פרק ק"ח סעי' ג') – "מברכין על הטבילה של דם טוהר, היינו גם אם כבר טבלה אחר הלידה וחזרה וראתה, מ"מ מברכת".

23. טהרה כהלכה (פרק כ"ב סעי' כ"א).

ד. בני ספרד.

1. לא תברך.

(א) יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' י"ב אות י"ב, טהרת הבית סי' י"א סעי' ג', סי' ט"ו סעי' ג') – "דספק ברכות להקל. וכ"ש לדין דלא מברכינן אהלל דר"ח אפשר שאף החת"ס יודה שאין לברך, וכן עיקר לדינא, והכי מורינן בס"ד בבי מדרשא".

2. תברך.

(א) אור לציון (אבני שהם סי' קצ"ד סעי' א' ס"ק ז' ד"ה ועכ"פ, עמ' ת"ק) – "דכיון שתיקנו חז"ל מעיקרא ז"נ וטבילה, תיקנו ג"כ ברכה כי היכי דלא לזלזלו בה".

ה. מראי מקומות – פת"ת (סי' קצ"ד ס"ק ב'), מור ואהללות (אוהל ברכות והודאות סי' י', סי' י"א), דרכת (סי' קצ"ד ס"ק ט"ו), פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שצ"ט), אוצר הברית (פרק ב' סי' ב' הע' ב'), מעדני אשר (סי' מ"ב אות ב'), פתחי תשובות (ד"ה דם טוהר), ט"ז וש"ך השלם (כו"ל ס"ק י').

ו. כתם בימי טוהר.

1. תברך, כמו כל דם נדה.

(א) הגרש"ק זצ"ל (קנאת סופרים השמטות לשירי טהרה סי' ס"ז ד"ה ועל, האלף לך שלמה סי' רכ"ב) – "בכתם בימי טוהר אם תברך על טבילתה נראה דצריכה לברך".

2. לא תברך.

(א) יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' ק"ג, לשונו מובא לעיל [ולשיטתו לעיל, שלא לברך על כל דם טוהר]).

3. מראי מקומות.

(א) מור ואהללות (אוהל ברכות והודאות סי' י') – "י"ל דבכתם אף שגדול יותר מגריס ועוד לא קבלו עליהם ... מצאתי בקנאת סופרים ...".

יא] ברכה: בציורים שונים.א. שויה אנפשה.

1. לא תברך.

(א) פני לוי (סי' א') – "אם היא יודעת שהיא טמאה תברך בינה לב"ע בצנעה, ואם היא טהורה לא תברך".

(ב) מהרי" שטייף (סי' רע"א אות ד') – "היא בעצמה שיודעת בעצמה שהוא טהורה בוודאי לא תברך על טבילתה".

(ג) הגרש"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תתקי"א אות נ"ג, משנת השלחן תשובה ל"ט, אשרי האיש יו"ד פרק כ"א אות ה') – "אמרה לבעלה טמאה אני ויודעת באמת שאינו כן, אף שחייבת לספור ז' נקיים ולטבול, מ"מ אינה מברכת על הטבילה".

(ד) טהרת הבית (סי' ד' סעי' ג', סעי' ו').

(ה) משנה הלכות (חי"ג סי' ק"מ, סי' קמ"א) – "לא מיבעיא למ"ד דהא הלכתא דשנחד"א הוא מדין נדר עיין שו"ת מהרי"ט ח"א סי' צ"ב ומהרי"ר באסאן סי' פ' ואף על פי שאינו כנדר ממש שהרי ליתא בשאלה והרב מ"צ ח"א סי' מ"ה נמי פשיטא ליה דמדין נדר נגעו בה והביא ראי' מרשב"א ועיין ב"י יו"ד סי' רכ"ה ונעיין שעה"מ פ"ט מאישות הט"ו (ופלא על הנוב"י מה"ת סי' כ"ג שכתב על השואל שרצה לומר דשנח"א הוא משום נדר שהוא שטות וצ"ע ועיין שו"ת משנ"ה ח"ג סי' קכ"ו), ולדידהו ודאי דאסור לה לברך דאם נדרה אשה לאסור עצמה על בעלה מה ברכת טבילה שייך על זה. אלא אפילו להפוסקים שהוא מדין נאמנות והודאת בע"ד כמאה עדים דמי עיין מל"מ פ"ט מהמ"א הט"ו ועיין ש"ג פ"ב דכתובות בשם ריא"ז דשאנחד"א הוא מטעם דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים ועיין קצוה"ח סי' ל"ד ובגמ' נדה נ"ג פלוגתא דר"י ורשב"ל אי תולה כתמה בראייתה וברש"י שם ד"ה דיתב וקאמר וברש"י קידושין ס"ג ע"ב ד"ה לדידה דבטענת ספק נמי שייך שאנחד"א ועיין א"ע סי' ל"ה ס"ג בח"מ וב"ש שם סק"ט ועיין פמ"ג בשפ"ד סי' י"ה סקל"ד דגם מה שאסור משום סד"א שייך שאנחד"א. והכא נמי כיון שחששה להחמיר כהגרש"ק ושנחד"א שהיא טמאה מ"מ הגם שהחמירה על עצמה ושואי עצמה להיות כטמאה ומופרשת מבעלה עד שתטבול מ"מ אין לזה דין טמאה שיחייבה לברך שהרי גם היא לא ידעה אם טמאה היא ואנן מאמינים לה שראתה אלא שאין כאן שיעור וגם היא מודה ששיעור זה ראתה ולא מכחשת בעצם השיעור אלא מכחשת בנו בענין ההלכה ועל זה לא שייך הודאת בע"ד שאינה יודעת יותר משאנן יודעין אלא שרוצה לפסוק בדיני שיעורין ובוזה ודאי אנן נאמנין ולא היא".

(ו) בדה"ש (סי' קפ"ה ס"ק י"ח, ס"ק ל"א).

(ז) חוט שני (סי' קפ"ה ס"ק ז' אות ב', סי' ר' ס"ק א' ד"ה אמנם).

(ח) שיעורי טהרה (עמ' תע"ב ד"ה כבר, ע"י סוף עמ' תנ"ב).

(ט) הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק ט"ו שבט תשס"ט) – "שאלה: אשה שאמרה נטמאתי ואין לה אמתלא, בזמן שהיא טובלת במקוה האם היא טובלת בברכה. תשובה: לא".

(י) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ח' שבט תשס"ט) – "שאלה: אשה שאמר נטמאתי ואין לה אמתלא בזמן שהיא טובלת האם היא אומרת ברכה. תשובה: אם היא יודעת שנטמאתה".

(יא) נטעי גבריאל (פרק כ"ב סעי' י"ט) – "באופן שאינה נאמנת וטמאה י"א שמברך על הטבילה, וי"א שלא תברך על הטבילה, וספק ברכות להקל, ולמעשה בקל יוכל למצוא אמתלא טובה ואז לא יהי' שאלה כלל וא"צ לטבול".

(יב) חוקת הטהרה (סעי' ד', סי' קפ"ה סעי' ו').

2. תברך.

(א) רב פעלים (יו"ד ח"א סי' ל"ז) – "נ"ל בנידון השאלה שתברך על הטבילה לכ"ע, וכ"ש לדעת הרשב"א וסיעתו, וזה ברור".
 (ב) זור רביעי (ח"א סי' ל"ו אות ג') – "נפל בדעתי שיש לומר שתברך אפילו על ספק כתם מצד הוחזקה נדה בשכונתיה דפסקינן ביו"ד סי' קפ"ה שטמאה והכא נמי כיון שהולכת לבית הטבילה ממילא החזיקה א"ע לנדה וצריכה טבילה מן הדין, דניהו דבתשובת רמ"א מובא בגליון שם מתיר לבעלה בסתר אם שניהם יודעים שהיא טהורה מ"מ ודאי אסורה היא לו כשבני אדם מרגישים בדבר או בשאר קרבות שנוהרין מהם בימי נדתה, ועיין בחו"ד שם דבפרהסי' ודאי לוקה עליה וא"כ צריכה טבילה מצד הדין כנ"ל".

(ג) ארחות טהרה (פרק א' סעי' כ"ו) – "אשה שאמרה לבעלה נטמאתי, או קיבלתי, או ראיתי, או כל מלה אחרת שמשמעותו שנטמאה, ואחר כך אומרת שאמרה כן בצחוק והאמת הוא שלא ראתה שום דם, הרי היא נטמאת, ואף שיוזעת בעצמה שלא ראתה דם כלל, צריכה להמתין חמשה ימים ולספור שבעה נקיים ולטבול בברכה כנדה".

3. מראי מקומות – פתחא זוטא (סי' קפ"ה סוף ס"ק ד', "וצע"ק"), טהרת ישראל (סי' קפ"ה סעי' י"א, "וצע"ק"), גופי הלכות (סי' קפ"ה משנת סופרים ס"ק ד'), פתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ד' הע' ל"ט, ח"ב עמ' ת"א), פתחי תשובות (סי' קפ"ה ד"ה אשה שאמרה).

(א) ששבה"ל (סי' קפ"ה סעי' ג' ס"ק ג' ד"ה והנה, סיכום אות ו', שבה"ל ח"ג סי' ק"כ סי' קפ"ה סעי' ג', סי' קכ"ו אות ב') – "נראה דמברכת על הטבילה ג"כ, אך למעשה יש להחמיר בברכה".

ב. התעוררה לה שאלה ביום השביעי לפני הטבילה ומורה ההוראה לא נמצא בביתו.

1. יכולה לטבול ולא תברך.

(א) מראה כהן (עמ' ק"ז אות ד') – "אשה שהתעוררה לה שאלה ביום השביעי לפני הטבילה ומורה ההוראה לא נמצא בביתו, ואם תמתין עד שישוב לביתו יסגרו בתי הטבילה, יכולה לטבול ולא תברך על הטבילה, ואח"כ תציע השאלה לפני המורה".

(ב) נטעי גבריאל (ח"ג פרק כ"ו סעי' י"ג, הע' כ"ד) – "אשה שיש לה שאלה ביום השביעי לפני הטבילה, ומורה ההוראה לא נמצא בביתו, ואם תמתין עד שישוב ייסגר בית הטבילה, יכולה לטבול בלי ברכה על הטבילה, ואח"כ תציע השאלה לפני הרב. [כן נראה דגם דלכתחלה לא תלך לטבילה משום שאינה יכולה לברך כמ"ש בפ"א תרומות מ"י דערום לא יתרום משום שמפסיד הברכה עיי"ש, אבל הכא שאין לה ברירה הוי כבדיעבד כדי שלא תצטרך לדחות הטבילה עד למחר"].

ג. פגעה בדברים הטמאים, אם היא יראת שמים תחזור וטבול - עי' סוף סי' קצ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

1. בלי ברכה.

(א) מראה כהן (עמ' ק"ז אות ד') – "אם פגעה בדברים הטמאים, אם היא יראת שמים תחזור וטבול [בלי ברכה]".

ד. כוונה להיפך: אשה הטובלת וכיוונה שלא לשם מצות טבילה - עי' סוף סי' קצ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

1. תחזור וטבול עם ברכה.

(א) חקרי לב (יו"ד ח"ג סי' ל"א) – "והנ"ל בכוונת הרב אף שקיצר בלשונו דהיינו שתכוון בטבילה ראשונה אם הלכה כדעת הסוברים דבעי שתהיה הברכה אחר הטבילה תהיה עולה טבילה ראשונה לשם טבילת מצוה ואם הלכה כמ"ד דבעי שתהיה הברכה קודם טבילה לא תהיה עולה טבילה ראשונה לשם טבילת מצוה, כי אם כמתעסק בעלמא. וטבילה שניה תהיה לשם טבילת מצוה. דאע"ג שנחלקו הפוסקים בטבילה שלא בכוונה אי חשיב טבילה דפליגי בה רב ור' יוחנן וגם הפוסקים נחלקו כמאן קי"ל כמ"ש הב"י ביו"ד (סי' קצ"ח). הכא שאני דמכוון שלא לצאת גרע טפי מלא נתכוון. כמ"ש הפוסקים בענין מצוות אי צריכות כוונה".

(ב) הו"ד בדרכ"ת (ס"ק ד') – "ועיי' בשו"ת חקרי לב הספרדי ח"ב מיו"ד ה' טבילה סי' ל"א מה שתמה ע"ז דאיך כתבו דהנהיגו כן לצאת ידי כולם דהרי זהו היפך דעת הפוסקים שכ' לברך עובר לעשייתן בזה קודם הטבילה וכיון שטבלה פ"א הרי יצאה י"ח והברכה אח"כ אינו עובר לעשייתן ותי' דבע"כ יכוונו הנשים אי הלכה כמ"ד דצ"ל הברכה קודם הטבילה אז לא תעלה הטבילה הראשונה לשם מצוה ומה שנחלקו הפוסקים דטבילה שלא בכוונה הכא שאני דמכוון שלא לצאת גרע טפי כנוודע וכ"ז תינה לת"ח וחסידיים שיוודעים לכוון זה אמנם לנשים י"ל שכל הטובלות ע"ד רבנן טובלות בזה זהו נראה לקיים המנהג הנז' ונ"מ לפי"ז דטבילה שניה הוא עיקר יותר מטבילה הראשונה וכל ספק דאירע בה אזלינן להחמיר עכת"ד עיין שם".

(ג) מנחת יצחק (ח"ו סי' קמ"ו, ח"ט סי' צ"א, סי' צ"ב) – "דהוי היפוך כוונה, שפיר תוכל לברך אח"כ בשעת טבילה לבעלה".

2. לא תברך.

(א) אבן ישראל (ח"ט סי' מ"ט) - לשונו מובא לקמן.

(ב) יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' י"ד אות י"ב) – "החק"ל ... ולפע"ד יש להעיר דאכתי לא איפרק מחולשא. שאף אם מכוונת להדיא שלא תועיל לה הטבילה הראשונה, יש לומר דעלתה לה טבילה, לפי מה שפסק מרן בש"ע (סימן קצח סכ"ח), דנדה שטבלה בלא כוונה מותרת לבעלה. ולא דמי לדין מצות, דאף למ"ד דא"צ כוונה אם מכוין בפ"י שלא לצאת אינו יוצא בע"כ. דשאני הכא שהטבילה אינה מצוה, אלא הכשר מצוה. ומש"ה אף לדין דקי"ל מצות צריכות כוונה, מ"מ נקטינן דטבילת נדה א"צ כוונה. וכ"כ בתשו' הרדב"ז (סי' לד), דה"ט דשחיטה וטבילה לאו מצות נינהו אלא מכשירין. ע"ש. וע"ע בחי' הר"ן (חולין לא) ובשו"ת קול אליהו (חאו"ח ס"ס לד) וא"כ אף אם כוונה שלא לשם טבילה, עלתה לה טבילתה הא', ואין לה רשות לברך אחריה".

(ג) שיעורי טהרה (עמ' תנ"ה).

(ד) נתיבות אדם (ח"א סי' נ"ז) – "מנחת יצחק ...".

(ה) תשובות ישראל (ח"ו סי' ע"ג) – "לא מהני".

3. מראי מקומות – ששבה"ל (סוף ס"ק ו').

ה. **אשה בערב יום כיפור ובגמר ז' נקיים וטבלה לשם תשובה, אם תברך אחר כך על הטבילה לבעלה** [כגון עשה חפיפה קודם].

1. תברך.

(א) מנחת יצחק (ח"ו סי' קמ"ו, ע"י ח"ט סי' צ"א, סי' צ"ב) – "באשה שטבלה בערב יום הכפורים לשם תשובה כהמנהג שאיתא בש"ע (או"ח סי' תר"ו), והיא היתה כבר אחרי ספירת ז' נקיים, אך מחמת איזה סיבה לא טבלה עוד לבעלה, וכעת שאלתה אם צריכה לברך על הטבילה לבעלה ... אף למ"ד דמצות א"צ כוונה מ"מ אם כוון שלא לצאת, אינו יוצא, ומובא עצה זו בב"י (או"ח סי' תרנ"א) גבי לולב, ובהגר"א שם כתב דזה העצה היותר מובהקת, ע"י מ"ב שם, ובזה גם בנדון שאלתינו דכוונה בפירוש שלא לשם טבילה לבעלה, דהוי היפוך כוונה, שפיר תוכל לברך אח"כ בשעת טבילה לבעלה".

2. לא תברך.

(א) שרגא המאיר (ח"א סי' כ"ט) – "ואסור לברך".
(ב) אבן ישראל (ח"ט סי' מ"ט) – "אולם ראיתי במנחת יצחק ... והדברים תמוהים דהתם גבי מצוות ... משא"כ הכא גבי טבילה, דאפילו נפלה לתוך המים מהני, הרי חזינן דלא בעינן כלל כונה לשם טבילה ... ובדאי אי אפשר לברך אם כבר טבלה".

(ג) קנה בושם (היכל הוראה ח"א הוראה ע"ד, פסקי בושם פרק י"ח סעי' ל"ד) – "ושאלתי את אאמו"ר (שליט"א) [זצ"ל] מה הוא מורה לנשים אלו ואמר לי שדעתו והוראתו הוא שהן יכולות לטבול לכבוד קדושת היום אך אם היא ביום השביעי לספירתה תטבול טבילה זו עם חציצה כל דהו (כגון שתניח פלסטר קטן על ידה), ובמוצאי יו"כ תחזור ותטבול טבילה הוגנת לטומאתה עם ברכה. (ועיין עוד ב שו"י ת מנחת יצחק ח"ו סי' קמו)".

(ד) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"א סעי' כ"ד) – "חלה טבילתה בליל עריו"כ ועשתה החפיפה כדין ולא הספיקה לטבול בלילה, ועתה כאשר כל הנשים טובלות בעיו"כ ביום לשם טהרה אין לברך אז, דהוא ביום השמיני, כיון דלא בעינן כונה לשם טבילה, ואת"ל להחמיר דלא מועיל הטבילה לבעלה, אז צריכה לטבול במוצאי יו"כ, לכן תטבול במוצאי יו"כ בלא ברכה".

(ה) נתיבות אדם (ח"א סי' נ"ז) – "מנחת יצחק ...".
(ו) תשובות ישראל (ח"ו סי' ע"ג).

3. מראי מקומות – בית מתתיהו (ח"ו סי' י"ג).

(א) וי"א, שלא צריכה לחזור ולטבול - ע"י סי' קצ"ח סעי' מ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

1. **הטובלת ביום השביעי בהיתר: האם מברכת על הטבילה.**

1. מחמיר.

(א) אבני נזר (יו"ד סי' ר"נ אות ה') – "נ"ל שאסורה לטבול כיון שאי אפשר לברך שמא תראה ותסתור וכמ"ש התוס' כתובות הטעם שאינה מברכת על ספירתה. ושתמתינ עד הלילה ותברך אי אפשר כיון שאינה סמוך לטבילה אי אפשר לברך".

(ב) בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' מ"ב).

(ג) דברי יציב (יו"ד סי' ק"ז אות ט'), שפע טהרה ס"ק ז') – "דלגבי ברכת הטבילה איכא חשש ברכה לבטלה בכה"ג ... והיאך תברך כשיש חשש דתראה ותסתור".

2. תברך.

(א) אג"מ (ח"ג סוף סי' ס') – "ודברי האב"נ יו"ד סי' ר"נ ... ולענין הברכה אין בזה ספק ברכה כיון שמותרת לבעלה מדינא ולא דמי למה שאינה מברכת על ספירתה דנחשב שם לספק דהרי הצריכו בדיקה בכל יום".

(ב) טהרת הבית (סי' י"ד סעי' ד', יביע אומר ח"ה יו"ד סי' כ' אות ג') – "האבני נזר ... ולפע"ד לק"מ, דלגבי ברכת הטבילה הא איכא ספק ספיקא לקולא, שמא לא תראה, ושמא נדה היא שאינה סותרת למפרע ... ובצירוף חזקת טהרה שלה, שהוחזק מעינה סתום, (וכמ"ש בחי' הרמב"ן נדה סז), בודאי שאין לחוש כ"כ לזה ... ורק לגבי איסור כרת של נדה החמירו שלא תשמש שמא תראה ותסתור, וכמ"ש הרמב"ן והרשב"א וסיעתם. והרי זה כמבואר. ובאמת דאף בההיא דספירת זבה שכ' התוס' שלא תיקנו ברכה שמא תראה ותסתור, היינו דוקא לתקן ברכה לכתחלה בשביל זה לא רצו, מטעם דשמא תראה ותסתור, אבל לאחר שתיקנו ברכה על הטבילה בשביל כל הנשים שמברכות כדת וכדין בזמן הכשר לטבילה, אין להוציא מן הכלל את הכלה שטובלת באקראי בשביעי, שאם תראה אח"כ, אין לברכה אלא מקומה ושעתה, ולא אמרינן איגלאי מילתא למפרע דהויא ברכה לבטלה, אפילו היתה ודאי זבה, וכמ"ש כיו"ב בחי' הרישב"א (חולין קו): ד"ה אמר רב, שהנוטל ידיו לאכילה ובירך על נטילת ידים, ואח"כ נמלך ולא אכל אין בכך כלום, ואינו חייב לאכול כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, דמכיון שנטל ידיו גמרה לה ברכת נטילה וההיא שעתה היה בדעתו לאכול. ודנתי בזה לפני מורי והודה לדברי. ע"כ".

(ג) שבט הלוי (ח"ו סי' קנ"ב אות ב') – "אבני נזר ... ובעניותי במתכ"ת אין לדמות שמא תראה ותסתור במשך כל שבעה שיש ספק על המנין החל מיום ראשון דע"כ לא מברכת על הספירה משא"כ נדון דידן שהיא עומדת כבר ביום שביעי אחרי שספרה כהלכה והוחזקו שבעה ימים ספורים בחזקה, אלא דחז"ל בקדשם גזרו מפני איסור כרת שלא יבוא עליה אולי בכל זאת תסתור, ועיין בשו"ת שבט הלוי יו"ד קמא סי' ע"ד הארכתי בזה אם איסור ביאה ביום ז' אחרי טבילה והספירה דאורייתא או דרבנן כיון דכבר איכא חזקה אלימתא שלא תראה עוד, וע"ש מש"כ בשם תוס' הרא"ש נדה ס"ז ע"ב. מכ"מ יהי' איך שיהי' לענין ברכה יראה להקל, וכן סוגיא דעלמא דגם מברכת, וגם עצם סברתו לא ברירא לי דלו יהא שאין מברכין מכ"מ תטבול, כדי שלא יהא חופת נדה, או צורך אחר גדול, אבל העיקר דכלה כה"ג מברכת על הטבילה".

(ד) ע"י בדה"ש (סי' קצ"ו סעי' ג' בי' סוף ד"ה והכלות, עמ' ט') – "נראה מסתימת הפוסקים שמברכת בשעת טבילתה ואין חוששים שמא תחזור ותראה באותו יום ... התוס' בכתובות ... ושמא יש לחלק בין ספירה לטבילה שהרי ...".

(ה) פרדס שמחה (ס"ק ט"ו אות ב') – "וכשטובלת ביום ז', מברכת כרגיל על טבילתה".

1. נטעי גבריא (ח"ג פרק ל"ד סעי' ז') – "כשמתיירים לכלה לטבול ביום השביעי מברכת על הטבילה".

ז. ברדתה למים הוחלקה ונפלה במקוה, האם תברך אח"כ.

1. חיי הלוי (ח"א סי' פ"ד) – "אשה שכשירדה לטבילה הוחלקה ונפלה לתוך המים, האם יש לה לברך ברכת הטבילה אח"כ. תשובה נראה דאם מתוך טרדת הנפילה לא נתכוונה כשהיתה תוך המים לשם טבילה תטבול שנית בלא ברכה, אבל אם כשהיתה תוך המים נתכוונה לשם טבילה יכולה לברך אח"כ ברכת הטבילה וגם תטבול שנית".
2. טהרת הבית (ח"ג חציצה סוף הע' נ"ו, צ"ע שמקורו החיי הלוי) – "אשה שהלכה לבית הטבילה כדי לטבול לטהרתה, ובכואה ליד המקוה החליקה ונפלה למים והבלנית ראתה שהיתה טבילה ראויה כדת, אפילו להרמ"א שכתב שיש מחמירים שתטבול שנית, בנידון זה עלתה לה טבילה. כיון שתחלת בואה למקוה היתה לכוונת טבילה. ואף שלא בירכה מחמת בהילותה, אין ברכות מעכבות וטהורה לביתה. וכ"כ בשו"ת חיי הלוי ח"א (סי' פד אות ד)".

ח. אשה שהולכת למקוה בחודש תשיעי.

1. לא תברך - עי' סוף סי' קצ"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ט. טבילה רק לקריבות.

1. יש לברך.

- א. קנאת סופרים (בהשמטות לשירי טהרה סי' ס"ד) – "ודאי תברך".
- ב. פתחא זוטא (סי' קצ"ח ס"ק ס"ו) – "קנ"ס".
- ג. טהרת ישראל (סי' קצ"ח סעי' קמ"ג) – "וצריכה לברך שעת טבילה".
- ד. הגרשי"א זצ"ל (אוצרות הטהרה עמ' תקי"א אות נ"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד סוף אות י"ד) – "כשטובלת לקריבות בלבד נמי מברכת".
- ה. דרכי טהרה (עמ' קע"א, דפו"ח פרק י"ז סעי' כ"ו) – "אם בעלה אבל והיא לא אכלה, יכולה לטבול בתוך ז' ימי אבלות ולברך על טבילה זו, כיון שאינם אסורים בשאר קירבות, אם אינה נדה, אך לא תטבול אז בליל שבת".
- ו. חוט שני (ס"ק א' אות ב' ד"ה אשה) – "אשה הטובלת לבעלה רק משום קירוב של חו"נ ולא משום תשמיש, כגון שיש סיבות רפואיות שאינה יכולה לשמש, הרי היא מברכת על טבילתה".
- ז. הגר"ח זצ"ל (שערי הוראה ח"ד עמ' ק"ג) – "טבילה לצורך שאר קריבות ולא למצוה פריה ורביה האם מברכנים עליה או לא. תשובה: שאר קירבות נראה לברך".
- ח. יסוד הטהרה (פרק ח' הע' ז') – "ויכולה לברך על טבילה זו".
- ט. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' שצ"ט).
- י. שיעורי טהרה (עמ' רע"ז ד"ה אם) – "אם אינם יכולים לשמש מפני ציווי הרופאים וכדומה, צריכה לטבול משום שאר קירבות כיון שגם בזה איכא מצות עונה כמבואר בש"ך סק"ג, ובשו"ת חתם סופר אבן העזר סי' קכ"ט, ואף מברכת על טבילתה".
- יא. נטעי גבריא (ח"ג פרק ל' סעי' ח') – "אם הולכת לטבול רק כדי לקיים שאר קריבות, כגון שבעלה בבית האסורים וניתן לה רשות רק לבקרו, ויכול לפקדה בדברי ריצוי וקריבות, יכולה לברך".
- יב. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' צ"ח).

2. לא תברך.

- א. אשל אברהם (בוטשאטש, או"ח סי' ר"מ סעי' י"ב) – "ובפרט בליל טבילה יש להכריע גם כן להקל מצד שלא תהיה ברכתה על הטבילה ברכה לבטלה שהרי קיימא לן טבילה בזמנה לאו מצוה כידוע הפלפול שביו"ד הלכות נדה בזה. וכיון שכבר טבלה ואמרה ברכה אם לא יקיים עונה הוה ליה ברכה לבטלה".
 - ב. עטרת משה (יו"ד ח"א סי' קכ"ז אות ב') – "שלא תברך".
3. מראי מקומות.
 - א. צמח: בעל מחוסר הכרה [איסור קריבה לעריות ב'צמח] - עי' סי' קצ"ה סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

י. כשאין בעלה בעיר.

1. לא תברך – חת"ס (סי' קצ"ז מהד"ב על סעי' ב'), "אם אינו בעיר בזמן הזה שמחמירים להמתין ז' נקיים דלכולי עלמא אין טבילת מצוה, והוה ברכה לבטלה", הו"ד בפתחא זוטא (סי' קצ"ז ס"ק א'), ופתחי הלכה (ארטסקרול, פרק ל"ג הע' ס"ג).
- א. לא נראה מסתימת שאר פוסקים.
2. תברך – יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק א' סי' קנ"ט, "שאלה: אשה שבעלה נמצא בחוץ לארץ והוא יחזור לארץ ישראל רק בעוד כמה חודשים, ומכל מקום היא רוצה ללכת למקוה לטבול לטהרתה. האם תברך על טבילתה. תשובה: פשוט שכן").
3. מראי מקומות – עלי טהרה (סי' קצ"ז סעי' ב' עלה ז'), עטרת משה (יו"ד ח"א סי' קכ"ז אות ב' ד"ה ובפרט).
- א. אמרי יוסף (סי' ר' פרק א' אות י') – "ולכא"מ"ש החת"ס דאין בעלה בעיר, כוונתו דלא יבוא כלל עד ששוב תפרוס נדה, דמסתבר דאם בעלה יבוא למחרת בודאי יכולה לברך".

יא. יש ספק אם צריכה לטבול: האם יכולה ליקח עמה כלי החייב בטבילה ולברך עליו 'אקב"ו על הטבילה', כדי לצאת מספק.
1. לא.

- (א) **פאת שדך** (ח"א סוף סי' ק"ג) – "בנ"ד שברכת הכלי ודאי וברכת עצמה ספק אין לשנות מטבע ברכת הכלי משום ספק ברכת עצמה".
- (ב) **בדה"ש** (ציונים ס"ק י"ח) – "אין נראה שתהא יוצאת ידי ספקה בהטבלת כלי הטעון טבילה ושתברך עליו על הטבילה כדי לכלול גם טבילת עצמה דכיון שבעלמא מברכין על טבילת כלי אין כדאי **לשנות המטבע** בשביל ספק ברכה שלה".
- (ג) **שיעורי טהרה** (עמ' תנ"ג ד"ה ומבואר) – "ומבואר במחברים שזו אינה עצה, שתקח עמה כלי הטעון טבילה בברכה, ותברך על הטבילה לפטור טבילת הכלי וטבילתה, כיון שהברכה הראויה לטבילת כלי היא 'על טבילת כלי', ואין לשנות נוסח הברכה".
- (ד) **ע"י נטעי גבריאל** (ח"ג פרק כ"ו סעי' י"ד) – "לכתחלה אין להטביל כלים בשעת טבלת האשה כדי שהברכה תחול על שניהם, כי אין לבלבל את האשה".
2. כן, ותברך "על הטבילה".

- (א) **חוט שני** (נדה סי' ר' ס"ק א' אות י', שעה"צ ס"ק ז', טבילת כלים פרק א' ס"ק י"ב אות א' [עמ' ל"ח]) – "יכולה ליקח כלי החייב בטבילה ולברך עליו 'אקב"ו על הטבילה' ולפטור בזה את הטבילה, דכיון שאינה אומרת את הנוסח 'על טבילת כלים' א"כ יש לפרש בנוסח ברכתה שחל גם על טבילת כלים וגם על הטבילה, לפיכך מותר לה לעשות כן. [ולא **הוי משנה ממטבע** שטבעו חכמים, זה שמברכת על טבילת כלים בנוסח 'על הטבילה' במקום 'על טבילת כלים' משום דעיקר מטבע הברכה הוא על הטבילה, והוי דומיא דברכת עירובין, דאס מניח עירובי חצירות ועירובי תבשילין בזמן אחד על שניהם 'על מצות עירובין' כמבואר במ"ב סי' שס"ו ס"ק ע"ט, אף שאם מניח כל אחד לבדו מברך 'על מצות עירובין']".
- (ב) **חשוני חמד** (נדה דף טו.) – "שבמקום ספק ברכה, תביא עמה כלי, ותברך על הטבילה, ותכוון לכלול שאם היא חייבת בטבילה יעלה לה הברכה גם על טבילתה, ואף שברכת הכלי היא 'על טבילת כלי', מכל מקום במרדכי (ע"ז רמז תתנט) הביא בשם רשב"ם שהברכה היא 'על הטבילה', ובמהרי"ל (הלכות נדה אות יג) כתב בשם מה"ר זלמן רונקיל ז"ל שאין לברך על טבילת כלים, רק על הטבילה בסתם. ציינו הט"ז (יו"ד סימן ק"ס ס"ה)".
- ע"י חשוני חמד** (יומא ריש דף פח.) – "שיש להסתפק באשה שספק אם צריכה לטבול, ומספק טובלת האם יכולה לעשות עצה זו, לקחת כלי ולברך עליו, ולהוסיף 'ועל הטבילה' ... נראה דטבילת אדם וטבילת כלי, הוה שני עניינים ממש, דאע"ג דשניהם הם מעניני טבילה, מ"מ טבילת אשה הוא להטהר, וטבילת כלי הוא כדי להעלותו מקדושת נכרי לקדושת ישראל. וכן אמר לי גיסי הגר"ח קנייבסקי שליט"א [זצ"ל] דחז"ל לא תקנו כזה ברכה, והוה משנה ממטבע שטבעו חכמים".
3. מראי מקומות – **טבילת כלים כהלכתה** (פרק י"ז סעי' ח', סי' כ' אות ט'), **אהל יעקב** (סי' ק"כ סעי' צ"ב), **בית מתתיהו** (אליבא דהלכתא גליון צ"ד עמ' קי"ז טור ב' אות ד').

- (א) **שערי טהרה** (סי' אות י"א ד"ה וראיתי) – "אך צריך עיין בזה מאחר **שהם שני סוגי ברכות לגמרי** דהא על טבילת נדה הוא ברכה על הטהרה, משא"כ בברכת הטבילה של כלי הוא ברכה משום קדושה, כמבואר בירושלמי סוף ע"ז שטבילת כלים הוא משום שיצאו מטומאת גוי ונכנסו לקדושת ישראל א"כ לא יועיל ברכה אחת על שניהם וצ"ע בזה דאולי הוי משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות".

יב. נדה הטובלת עצמה וגם כלי.

1. מראי מקומות – **שאלת שאול** (ח"א סי' ע"ה אות ג' ד"ה ועפ"י), **אהל יעקב** (סי' ק"כ הע' קי"ב).
- (א) **בנין עולם** (או"ח סי' כ"ט) – "הגע עצמך אשה שרוצה לטבול א"ע וטובלת באותו פעם כלי מתכות שצריכים טבילה האם די לה בברכה אחת על הטבילה לפטור גם על טבילת כלים דהא אף על גב דבכלים פורט בברכתו על טבילת כלי מתכות מ"מ אם היה אומר סתם על טבילת כלים היה די ומכ"ש לפמ"ש הגאון מוהרא"ז שם שיכול לפרש בברכתו על טבילת הגוף ועל טבילת כלים היה די וזה לא שמענו מעולם ... צ"ל דלא מיקרי ברכה כלליית ודמיה לברכת טבילה שאף שמשמעו ג"כ טבילת כלים מ"מ נקרא ברכה פרטיית והוי מעין ברכותיו כל שעושה אח"כ המצות ניכר שהברכה קאי עליו".
- (ב) **אג"מ** (רשומי אהרן ח"א יו"ד סי' ק"כ אות א') – "אשה שטבלה במקוה בברכה ושוב רצתה לטבול כלים צריכה לברך עליהם".
- (ג) **אבני ישפה** (ח"ח סי' קכ"ז) – "שצריכה לברך שתי ברכות, וקודם ברכת על טבילת כלים ואחר כך על הטבילה".
- (ד) **חלקת בנימין** (סי' ק"כ סעי' ג' בי' ד"ה טבילת, עמ' רע"א) – "ויש לחקור בנדה הטובלת עצמה וגם כלי מי מברכת שתי ברכות כדי שלא לשנות נוסח ברכת טבילת כלים אע"פ שגורם ברכה יתירה או דילמא מברכת ברכה אחת דהיינו על הטבילה שזהו נוסח הכולל אותה עם הכלי או אפשר שתברך על הטבילות בלשון רבים ... וצ"ע".

יב [ברכה: אנשים.

א. ערב ראש השנה.

1. לא יברך – **שבט הלוי** (קובץ מבית לוי ח"ד עמ' כ' אות ו').

ב. ערב יום כיפור.

1. יברך.

- (א) **רס"ג** (תשובות הגאונים שערי תשובה סי' ר"ב, רי"ץ גיאת הל' יוה"כ עמ' פ"א) – "כל אחד ואחד טובל בערב יום הכפורים ובעלייתו מלטבול מברך על הטבילה".
2. לא יברך.
- (א) **ר' יצחק בן גיאת** ז"ל (תשובות הגאונים שערי תשובה סי' ר"ב, רי"ץ גיאת הל' יוה"כ עמ' פ"א) – "טבילה זו כיון שאינה מתקנו חכמים הראשונים לא בת ברכה היא ... טובל אדם כמנהג חכמים ואינו מברך דאין מברכין על המנהג מדאמרינן לענין ערבה חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים היא אלמא המנהג אין מברכין עליו".

(ב) ס' המנהיג (הל' צום כיפור עמ' שמ"א) – "וכת' רב עמרם ז"ל, שכך מנהג ערב יום הכפורי' מו' שעות ולמעלה אדם הולך לבית הטבילה וטובל. ואין לברך על הטבילה".

(ג) רא"ש (יומא פרק ח' סי' כ"ד) – "ואמר רב סעדיה בעלייתו מלטבול מברך על הטבילה ואין דבריו נראין בזה שלא מצינו בהש"ס רמז לטבילה זו ואין לה יסוד נביאים ולא מנהג נביאים. ולא עדיפא מערבה (סוכה מד ב) דאמר ליה חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא. ואי משום דא"ר יצחק (ר"ה טז ב) חייב אדם לטהר עצמו ברגל היינו לטהר עצמו מכל טומאות ואפי' מטומאת מת ולהזות עליו שלישי ושביעי. והאידינא אין לנו טהרות וכיון שאין בעלי קריין טובלין כל השנה כולה גם אין חובה לטבילה זו ואין לברך עליה אלא שנהגו העולם לטהר עצמן מקרי לתפלת יום הכפורים. וסמכו אמדרש תנחומא בפרשת ואתחנן ביום הכפורים שהם נקיים כמלאכי השרת".

(ד) מחבר (או"ח סי' תר"ו סעי' ד') – "ואינו מברך על הטבילה".
(ה) פוסקים.

3. שו"ת מן השמים (סי' פ"ג) – "ויום תשיעי הוא קודש לה' צבאות לאכול לשבעה ולמכסה עתיק, וצריכין הכל טבילה ולברך הכל את ה' אשר יעצם במועצות ודעת להשליך את שקוציהם ואת גלוליהם, להיות נכונים ליום אשר שברו אויבי היהודים לשלוט בהם ונהפוך הוא".

ג. ערב יום טוב: ג' רגלים.

1. לא יברך – רא"ש (יומא פרק ח' סי' כ"ד, לשונו מובא לעיל).

ד. לטבילת קרי.

1. מראי מקומות – דעת (ד"ה ועי' תוס').

מקואות

סימן ר"א

- [א] עניינים. [ב] להטיל חמין למקוה - סעיף ע"ה. [ג] רחיצה אחר טבילה. [ד] הזמן: עד מתי לא תתרחץ. [ה] גדר רחיצה. [ו] גברים.

דור המלקטים - בארות מים (טיברג), בית אליהו (ליברמן), בית התלמיד (מס' מקואות), דבר יואל (כולל תנובת יהודה, פוס), דברי יוסף (יוסף), טהרת משה (וויליגר, ב' חלקים), יביע אומר (מעין אומר ח"ז פרק ב'), מבאר המים (בן שלמה, ב"ח [חד על שו"ע, וחד על סוגיות]), מקוה מים (כ"ץ, ג' חלקים), פתחי מקואות (בלויה), שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קס"ו - עמ' קצ"ח), שירת נתן (מאי, מקואות), שערי מקואות (חזן).

[א] עניינים.

א. האם נטהר בתוך המקוה או בעלייתו מהמקוה.

1. בעלייתו מהמקוה - כס"מ (הל' אבות הטומאה פרק ו' הל' ט"ז, "ונראה מתוך דבריהם שהטעם מפני שאין הטמא נטהר אלא בעלייתו מהמקוה לא בעודו בתוך המקוה").
 2. בתוך המקוה - ששבה"ל (סי' קצ"ט סעי' י' ס"ק א', "בכס"מ ... ונחלקו עליו דאין היציאה מטהרת אלא גוף הטבילה. ולכן להלכה אם טבלה ובא עלי' דבר החוצץ כשהיא במים טהורה אפילו לא הוציאה ראשה").
 3. מראי מקומות - משנה הלכות (ח"ה סי' קנ"ב, ח"ב סי' ק"ה), יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' י"ד אות ט"ו), חוט שני (טבילת כלים פרק א' סוף ס"ק י"א, עמ' ל"ו), פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' כ"ג), אמרי יוסף (ח"ב עמ' אלף קע"ט).
- (א) אור שמח (הל' מטמאי משכב ומושב פרק י"ב הל' כ"ב) - "הפירוש בתוספתא לפי דברי הכסף משנה פ"ו מהלכות אבות הטומאות הלכה ט"ו שאין הטמא נטהר אלא בעלייתו מן המים, לא בעודו בתוך המקוה, א"ש טובא, אולם דבריו חדשים, ומדברי תוספות ישנים פרק במה מדליקין (שבת דף ל"ה ע"א עיי"ש במהרש"ל בתוס' ד"ה וירד) בהך דיניה חמה בראש הכרמל וירד ויטבול ויעלה, דהקשו דלא הוי למימר ויעלה, עיי"ש, מורים דאף תוך המים נטהר, אמנם כוונתם דמשמע שיעלה להר זה אין צורך להזכיר, רק כיון שהגביה ראשו מן המים נטהר, ויעוין בדברי הר"ן נדרים (דף ע"ה ע"ב) ד"ה (ומה מקוה) [תא שמע] ולכן נראה דהוי כנוגע בכל זמן היותו במקוה בדבר המטמא, וכאילו נטהר וחזר ונגע, הואיל והוא בתוך רשות עם הארץ, רק כשהעלהו החבר ומשמרו, אותו רגע של עליה הוא נטהר, ודוק".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת סוכה דף ו. ד"ה תוס') - "והנה ידועה היא דעת הכ"מ ... ויש מהאחרונים שביאר בדעת הכ"מ שכיון שכתוב ורחץ את בשרו במים שלומדים מזה דין חציצה, היינו רק דין במים אבל בעליה לא איכפ"ל דהוה חציצה, כיון דבקרא חציצה במים כתיב, והיינו שיש שני דינים, א. דין דשהיה במים, ב. דין עליה מן המים, ורק בדין שהיה במים יש דין חציצה ולא בעליה, ואם דבק בו בתוך המים דבר החוצץ, והיינו שבעליה היה חצוץ, עלתה לו טבילה, (כ"ה במנחת שי ובתורת מרדכי), ולפי"ז אפשר דבעינן קרא דורחץ להשמיענו דדוקא בתוך המים יש דין חציצה ולא בעליה מן המים ודו"ק, ובתוס' תי' דאיצטרך לביאת מים בבית הסתרים, אמנם הריטב"א בקידושין (כ"ה ע"א, ד"ה מקום) כתב דהוה רק מדרבנן ודלא כהתוס' דידן, עיי' שם".
- (ג) פרדס שמחה (סי' קצ"ח ס"ק ב' אות ג') - "חציצה מעכבת הטבילה רק אם הוא בעת הטבילה. ובעלייתה לא אכפת לן שיהא עלי' חציצה".

[ב] האם מותר להטיל חמין למקוה - סעיף ע"ה.

א. ראשונים.

1. מחמיר.

(א) ר' שמשון (מרדכי מקואות סי' תש"ג, או"ז הל' נדה סי' שס"ו) - "השיב רבינו שמשון משנץ לר"י אחיו וז"ל אמרו לי שהיית רוצה להתיר למלא מקוה מים חמים ולחברו אל הנהר בשפופרת הנוד ודבר זה ראוי לאסור יותר משום גזירת מרחצאות דאמרינן פ"ב דנדה אמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול סבר רב הונא למימר טעמא משום גזירת מרחצאות הא ע"ג סילתא [*פי' רש"י בקעת עץ] שפיר דמי וכ"ש שראוי כאן לגזור ולאסור ואני שמעתי ואיני יודע אם ממורי ר"ת עצמו או ממורי רבינו הקדוש שהיה מקוה אחד שהיו מחממות הנשים יורה מלאה מים ומשליכות למקוה לחממו בימות החורף ואסר להן רבינו תם והטעם לא נאמר ושמא מטעם זה אסור ואל תשיבני מחמי טבריא שיש הפרש וספ"ק דתעניות נמי אמרי' במאי אילימא בחמין מי איכא והא שאובין ניהו פירוש דכשאובין חשיבי וכן בברכות פ' מי שמתו א"ל רבי אבא וכי יש טבילה במים חמין ואף על גב דתנן פרק אמר להם הממונה אי היה כ"ג אסטניס מחממין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צנתן י"ל כמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן כדאשכחן גבי עששית בגמרא לפי הספרים דגרסי' אבל הכא צירוף דרבנן ואין שבות במקדש וכל הנך דתנן פרק המוצא תפלין דשרו במקדש אבל לא במדינה כ"ש בעבודת יום כפורים דתקיפי טובא והא דתניא בתוספתא דמסכת מקואות פרק בתרא קומקום שהוא מלא פירורין והטבילו טמא שפשפו או שהטבילו בחמין טהור איכא לאוקמי בחמי טבריא".

2. מיקל.

(א) ראב"ה (או"ז הל' נדה סי' שס"ו) - "שמותר להשליך חמין בצונן ולטבול וכן הורה מורי אב"י העזר"י וכן הורה מורי רבי' יצחק ב"ר אברהם".

(ב) **ריב"א** (או"ז הל' נדה סי' שס"ו) - לשונו מובא לעיל.

(ג) **סתימות כמה ראשונים** [רמב"ם, רי"ף, רא"ש, ועוד], כדאי **ברדב"ן** (סי' אלף קס"ו), הו"ד **בפת"ת** (ס"ק מ"ו) - "שכל המחברים אשר אנו נמשכים אחריהם כגון הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ור"י בנו לא כתבו דין מים חמין אם פוסלין את המקוה משמע דלא ס"ל. וכיון שכן אני צריך לומר שגם הראב"ד וסייעתו ג"כ הכי ס"ל אלא דגזרת מרחצאות בטובל בכלים איכא אבל בטובלת במים חמין ליכא גזרה ולא מפני דלא שייכה גזרת מרחצאות במים חמין דאדרבה כ"ש הוא וכמ"ש למעלה וכן כתב רשב"א ז"ל אלא הטעם הוא דאין לנו לכלול בגזרה אלא מ"ש בעלי הגזרה והם לא אמרוה אלא בטובלים בכלי במאי דגזרו גזרו במה שלא גזרו לא גזרו דבשלמא היכא שהדבר הוא מצד הדין יש לאסור כל מה דדמי ליה אבל כשהוא מטעם גזרה אין לנו אלא מה שגזרו כי בעלי הגזרה היו יודעים טעמו של דבר. ואפשר לי לומר דמה שגזרו בכלים ולא גזרו בחמין משום דטבילה בכלים שכיחא להו כדי שלא יטנפו רגליהם בטיט ולהוי חציצה אבל טבילה במים נמשכין מן המעין לא שכיח ולא גזרו שהרי כל המים שלהם שאובין היו ופסולים מדינא וא"ת אכתי להטיל מים חמין לתוך מקוה שכיח וליגזרו בה משום גזרת מרחצאות. וי"ל דהא נמי לא שכיח אלא למעוננות כעובדא דדביתהו דריש גלותא דצריך עבדי ודודי לחמם מים רבים להפיג צנת המקוה וכ"ש אם המקוה גדול או כגון אם היה כהן גדול זקן או חולה או אסטניס ומשום דלא שכיח כולי האי לא גזרו ותו דמים חמין לתוך המקוה אינו אלא כדי להפיג צנת המים ואף על גב דאיכא למיגזר שמא יטיל מים חמין הרבה ויתחמם כל המקוה מ"מ הוי גזרה לגזרה ולפיכך לא ראו לגזור בה".

ב. מחמיר.

1. **ע"י מחבר** (סעי' ע"ה) - "יש מי שאוסר להטיל יורה מלאה מים חמין לתוך המקוה לחממו, וכן למלאת מקוה מים חמין ולחברו לנהר בשופרת הנוד".

(א) **אמנם ע"י נבחר מכסף** (יו"ד סי' י"ז) - "אבל בנ"ד דהוי ע"י המשכה שאנו ממשכים המים החמין ההמשכה מטהרת כאמור מדבריו למדנו שיותר לחמם המקוה ואחרי שרוב בנין ורוב מנין מהפוסקים מתירין אין לנו לחוש לסברת יחיד ובפרט כי רבותינו רבני צפת תו' מימי קדם בהיותה מליאה ועומדת על תילה התיירו לעשות מעשה לכתחלה לחמם המקוה וגם עתה מקרוב זה עשרים שנה כאשר בא הרופא הר' עובדיה ויליסיד נ"ע שחשש להיזק בנות ישראל ועשה מעשה ע"פ חכמי הדור וגם פה בזמן החכמים החסידים הר' אברהם נ' יקר והרב מלכיאל אשכנזי קדושים אשר בארץ עשו מעשה לחמם המקוה גם אנחנו נלך אחר עקבותיהם ללכת בנתיבותם כי מעשה רב ואפי' הר' מהרי"ק עשה מעשה לחמם המקוה נגד מה שפסק בספרו הקצר סי' ר"א סעי' ע"ה וכתב סברת האוסר כי רבים מבני עליה הם המתירים ועלייהו קא סמכינן".

ג. יש להחמיר, אא"כ המנהג להקל אין למחות.

1. **רמ"א** (סעי' ע"ה) - "ויש מקילין ומתירין להטיל חמין למקוה כדי לחממו. ומכל מקום יש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל, אז אין למחות בידן; ובחמי טבריא מותר לכולי עלמא".
2. **לבוש** (סעי' ע"ה).
3. **כף החיים** (סי' תקי"א סוף ס"ק ל"ג).

ד. מיקל.

1. **חכ"א** (כלל קכ"ב סעי' כ') - "**כבר נהגו** בכל המקומות להחם מים חמין ולהטיל למקוה אף על גב דיש אוסרין משום גזירות מרחצאות כיון שעל כל פנים טובלת במקוה כשירה אין לגזור ומכל שכן בדורותינו שהחולשה ירדה לעולם והכל חולים אצל הצינה והמחמיר תבא עליו ברכה".
2. **צמח צדק** (יו"ד סוף סי' קע"ב) - "מאד היה מקפיד כאזמור"ר נ"ע והיה מזהיר מאד שיעשו מקוה חמה הן מצד בריאות הגוף בדורות חלופים כאלו כידוע והן מצד הדין שלעוצם הקור ממהרת לטבול וא"א להקפיד כ"כ להפשיט הקמטים שבבטנה כו".
3. **ערה"ש** (סעי' רט"ז) - "אבל בכל מדינות שלנו זה כמה דורות שמטילין חמין למקוה או מחממין אותן ע"י מכונה שקורין פאראווי"ק והוא מן הנמנעות במדינתנו בחורף לטבול בצונן ואף גם בקיץ מצד דהמקוות שלנו הם ממעינות והקור גדול מאד ואלמלי היינו מחמירים בזה כבר בטלה פריה ורביה מישראל או היו הנשים באות לידי סכנה באין ספק והיו מכשולים רבים כמוכן ולכן מכבר נהגו כן ואין פוצה פה ומצפצף וחי' **לפקפק על זה** והמפקפק עתיד ליתן את הדין אך מעולם לא שמענו מפקפקים בזה".
4. **רב פעלים** (ח"ד יו"ד סי' ט"ו, בן איש חי פר' שמיני אות י"ח) - "ובמקום שנהגו לשפוך עליה מים חמים אחר הטבילה, ביציאתה מן המקוה בעוד רגליה במים, לחמם גופה, אין למחות בהם. ופה עירנו בגדא"ד נוהגים היתר בזה. ויש מקומות שעושין מאכני"ה אצל המקוה לחמם המים שבו, כדי שתטבול בחמין ממש, והנה אף על גב דיש הרבה גדולים מתירים בכך, מ"מ מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו פסק כדעת המחמירין, משום גזרת מרחצאות, והארכתי בזה בתשובה בסה"ק רב פעלים. אמנם אח"כ פסקתי להתיר דבר זה בעירנו ע"פ דברי הרי"ף ז"ל בספרו נבחר מכסף סי' י"ז, שכתב שם עדות מגדולי הדור שגם מר"ן ז"ל עשה מעשה לחמם המקוה, הפך ממה שכתב בש"ע סי' ר"א סעיף ע"ה, יע"ש. וכתב לי ידידנו הרה"ג מהר"א מני נר"ו על מנהג עה"ק ירושלים תוב"ב, דהאשכנזים הי"ו אפילו בימי הקיץ מחממים המקוה להנשים, כי חוששים פן מחמת הקור אינם טובלים כראוי, והספרדים הי"ו כשטובלין במקוה אשר בתוך המרחץ שאינו כ"כ קר מחמת הבל המרחץ, טובלין בצונן. אכן לפעמים שבית המרחץ סגור או ביוקר, הולכים לטבול במקוה של האשכנזים שהוא חם עכ"ד נר"ו".
5. **טהרת ישראל** (סעי' רנ"ז) - "**דכן המנהג להתיר**".
6. **שואל ונשאל** (יו"ד סי' קל"ו אות ה' - אות ט') - "**ולשאלה** (ה) אם כבר יש במקוה מ' סאה מבואר מדברי מור"ם סי' ר"א סעי' ע"ה דיש מקילין ומתירין וכל שנהגו להקל אין למחות בידם ובוה"ז גם פה אי גרבה נתפשט המנהג להקל להחם המקוה ועי' לה' רב

- פעלים גאון בבל ז"ל ביו"ד ה"ב סי' כ"ו וח"ד סי' ט"ו שכתב דמין חזר בו ועשה מעשה לחמם המקוה ע"ש ... ולשאלה ט) ע"י בתשובה לשאלה ה' ומשם בארה וכ"ש בזה"ז דהגופות נחלשו מאד וכמעט שיש סכנה או מחלה בדבר ולכן לע"ד גם במקום שאין מנהג להתיר יש לסמוך על המתירים וכמו שנתפשט המנהג פה אצל רבים ולפי הנראה שכן נהגו גם בדורות שלפנינו
7. יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' י"ד אות ב', ח"ה יו"ד סי' י"ט אות ג', ח"ט אות ה' סי' פ"ח אות כ"ג, סי' פ"ט אות ה', ח"י יו"ד סי' נ"ח על רב פעלים ח"ד יו"ד סי' ט"ו אות ט', טהרת הבית ח"ב עמ' תקכ"ד) – "וכן פשט המנהג בא"י ובכל ארצות המזרח לחמם המקואות, וכן ראוי להנהיג בכל מקום".
8. תפילה למשה (ח"א סי' נ"א אות י"א).
9. שערי מקואות (ס"ק ד"ש).

ה. מראי מקומות.

1. רדב"ז (סי' אלף קס"ו) – "כללא דמלתא דהאי דינא תליא בפלוגתא דרבוותא ואני פוסק להקל בכל החלוקות אשר באו בשאלה. חזא שהרי דברי רבינו חננאל ז"ל הם מדברי הגאונים ודבריהם דברי קבלה. ותו שהרי כל המפרשים שכתבו דברי ר"ח כגון הרשב"א והריטב"א והרא"ש והר"ן ז"ל לתרץ דלא תקשה לר"ת ההיא דדודי חסרת עבדי חסרת דס"ל דאין חפיפה אלא בראש אם איתא דלא ס"ל דברי ר"ח מצד שאין הדין כן שאסור לתת חמין לתוך המקוה לא היה להם לדחות דברי רש"י ז"ל שאומר שצריך חפיפה בכל הגוף מפני פירושו של ר"ח הואיל ואינו מסכים אל האמת. וגם אותם שלא כתבו דברי ר"ח לא מפני שהם סוברים שאין הדין כן אלא משום דבלאו הכי אין מכאן קושיא לרבינו תם דההיא דדודי חסרת עבדי חסרת לחמם גופה אחר הטבילה. אי נמי רגילה היתה לרחוץ כל גופה בחמין קודם הטבילה כמנהג בנות ישראל ומנהגם תורה. וכתב הרמב"ן ז"ל והמבטל מנהג זה ימתח על העמוד. ותו דראוי לפסוק כדברי התוספות כמו שכתב הר"ם נהגו לפסוק כהרי"א"ף ז"ל במקום שאין התוספות חולקין משמע במקום שאין הרי"א"ף חולק ראוי לפסוק כדבריהם גם כי רש"י ז"ל קאי כוונתו. ותו דאני אומר שכל הפוסקים שלא כתבו זה הדין בהדיא דעתם להקל ותו דגזרה זו לא נתפשטה ולא שמענוה מאבותינו ומעשים בכל יום במצרים שמטילין מים חמין לתוך המקוה ושואלין אותי ואיני מוחה בידם ומ"מ בנדון זידן לתקן להם לכתחלה לטבול בחמין וכ"ש כשהטבילה במרחץ עצמו כי הגזרה קרובה והחששא מצויה שלא מדעת רשב"א וסייעתו אם הייתי נמצא במעמד לא הייתי מסכים לתקן להם סילון של חמין הילכך אם אפשר דליתברינהו לסילונייהו בלי מחלוקת מוטב ואם לאו כיון שנתקן נתקן וכשר".
2. ערה"ש (סעי' רט"ו) – "ורבינו הב"י פסק לחומרא דוודאי ראוי להחמיר ורבינו הרמ"א פסק לקולא משום דרבינו הב"י דר כל ימיו במדינות החמים ואפשר להחמיר **משא"כ רבינו הרמ"א דר כל ימיו בקראקא שבחורף קר מאד** והוכרח להקל בזה ועם כל זה כתב דיש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל דבימיו היו הנשים בריאות ובדוחק אפשר שיכלו לסבול".

1. משימין לתוכו גחלים בוערות ומתחממות מזה, וכדו'.

1. מחמיר.
- (א) מי נדה (על סעי' ע"ה) – "ורוצים לעשות כלי הנקרא סאמוואהר לתוך המקוה ומשימין בו גחלים בוערת ... לדעתי יש בזה איסור מדרבנן לכ"ע בלי ספק ואכן ואומר לא נפלאות הוא דעת ר"ת המובא בב"י סי' ר"א ובש"ע דאוסר להטיל מים חמים למקוה מכח גזרת מרחצאות ... והיה נראה דאף החולקים המתירין לא התירו רק להטיל חמין למקוה דבזה נידון דאינו מחמם המקוה באור עצמו רק בתולדות אור בזה י"ל דלא גזרו בזה אטו מרחצאות דהרי המרחץ מתחמם באור עצמו וכאן המקוה אין מתחמם באור רק בתולדות אור אבל אם מחמם כל המקוה באור עצמו ומשים אור בגופו של המקוה ודאי דומה למרחצאות ואסור לכ"ע ותדע ...".
2. מיקל.
- (א) לחם ושמלה (לחם ס"ק ער"ה, לחם ס"ק קכ"א).
- (ב) מהרש"ם (ח"ג סי' ק"מ) – "לחמם המקוה שהוא מעין אם מותר להעמיד בתוכה סאמוואר /מיחם/ לחממה והעיר די"ל דבכה"ג שמחממין המקוה עצמה איכא גזירת מרחצאות והנה כבר ישב על מדוכה זו הגאון רש"ק ז"ל במ"נ מהד"ק סי' ע"ה ובקו"א שם הוסיף לבאר שגם להמקילין להטיל מים חמין למקוה מודים בזה לאסור דהוי כמרחץ עצמו והביא סמוכין מהרדב"ז ח"א סי' צ"ד ואף דבתשו' דבר שמואל נראה לכאורה להתיר אבל ז"א דגם הוא מודה לאסור והאריך מאוד בזה ע"ש אבל הנה המנהג בכמ"ק להתיר והנה בגוף המחלוקת אם מותר ליתן מים חמין להחם המקוה כבר האריכו הראשונים ... משא"כ בנ"ד שהסמוואר הוא רק מלא גחלים ואש ועושין מסביב עיגולי עץ שלא יגעו בו הטובלין ולא יכוו בו מאי חשדא וטעות איכא בזה ואין בו משום גזירת מרחצאות גם להמחמירים ומצאתי בעקרי הד"ט ליו"ד סי' כ"ב אות ט' וז"ל ע' להרב זרע אברהם סי' י"ט בדין ראובן שעשה מצד א' של מקוה שבביתו תנור קטן ופיו מן הצד ובגג התנור שקוע טס של נחשת שאין בו בית קיבול להסיק תחתיו אש לחמם המקוה אין לחוש כלל וגם בברכות המים נשאל ע"ז ופסק להתיר וחיזק ראיתו של הז"א ע"ש (אבל מ"ש שגם דעת רדב"ז סי' צ"ה להקל בכדומה לזה לא אדע מהו) ומזה מבוואר כדברינו. ועוד נראה דכל החששות הי' רק בימיהם שלא הי' שכיחים מקואות חמים ואם לפעמים רצו לחממה הי' חשש שאובין אבל בזה"ז שנתפרסם בעולם ונתפשט המנהג לחמם המקואות והי' הכרח בזה כי ירדה חולשה לעולם ואם לא הי' מקילין הי' רבים נמנעים מטבילה א"כ בטלה חששת חשדא כדאי' כה"ג בא"ח סי' רמ"ג ס"ב דאף שאסרו להשכיר מרחץ או תנור לעכו"ם אם השכירו שנה בשנה ונתפרסם הדבר שאין דרכו לשכור פועלים או שמנהג המקום באריסות מותר להשכיר לעכו"ם ע"ש וה"נ בזה. ובפרט אם המקוה הוא מעין כבר ביאר בתשו' ארי' דב"ע שם דגבי מעין ליכא חשש איסור להטיל חמין ואף שלא החליט כן למעשה מ"מ בצירוף דברינו הנ"ל בודאי יש להקל וע' בתשו' ח"ס שם שהעתיק לשון תשו' ב"ז סי' קנ"ח דבזה"ז שהמרחצאות הם רק לזיעה בטלה גזירת מרחצאות והוא כתב שדבר גדול דיבר בזה ולכאורה יש לפקפק דכל דבר שנגזר במנין גם אם בטל הטעם צריך מנין אחר להתירו אבל יש

לקיים דבריו לפמ"ש המג"א סי' ט' דדוקא בתקנת חז"ל אמר'י כן ולא במה שהוא רק משום גזירה ע"ש וה"נ בזה, סוף דבר שאין שום חשש להעמיד סמוואר למקוה להחם המים וכן נהגו כל עמא דבר בפני גדולי ישראל".

ג) אמרי יושר (ח"א סי' קנ"א סוף אות א') – "וע"ד שאלתו בהעמדת סאמיוואר למקוה שבס' מי נדה מחמיר בזה מגזירת מרחצאות וכ"ת פקפק דמ"ש מהא דמטילין עשיות של ברזל לכה"ג במקוה כבר האריך בזה בלח"ו ש"ס ק"ק כ"א להתיר העמדת סאמיוואר דלא כהמי נדה וכן המנהג".

ד) טהרת ישראל (סעי' רנ"ז).

ה) מנחת יצחק (ח"ו סי' פ"ה) – "הה"ד יש להקל ע"י ראדיאטור הנ"ל, דודאי לא גרע מהעמדת סאמיוואר לתוך המקוה שהתירו הגאונים בספר לחם ושמלה (שמלה ס"ק קכ"א ולחם ס"ק ער"ה) ותשו' מהרש"ם (ח"ג סי' ק"מ) ותשו' אמרי יושר (ח"א סי' קנ"א), והגאון מהרש"ם שם אף דבתחילה רצה לומר דסאמיוואר שמעמידין לתוך המקוה, גרע מהמשכת סילון של מים חמין לתוך המקוה, אבל שוב הביא מהתוספתא שהביא הר"ש (פ"ו דמקואות) ופירשה דמרחץ היינו אמבטי דמתני' שמימיו כשרים לטבילה, וקמין היא קומקמין של מים חמין ומחממין ממנו המקוה, והרדב"ז שם נדחק ליישב דהתם קודם גזירת המרחצאות, והחת"ס (יו"ד סי' רי"ד) דחה זאת, ונראה דכל החשש להאוסרין משום שנראה כשאובין, א"כ זה דוקא היכא דהטילו חמין למקוה, או דרך סילון, דלא ראו העולם האיך הוחמה, אבל התם י"ל שהי' עומד הקמין תוך המקוה, והכל רואין שהוחמה ע"י אותו הקמין, י"ל דלכ"ע שרי, דדומה למה דאיתא בש"ס (מוע"ק י"ד ע"א) איזורו מוכיח עליו עכ"ל, וא"כ גם בראדיאטור י"ל כן".

ו) שערי מקואות (ס"ק ש"ה).

3. מראי מקומות – רב פעלים (ח"ד יו"ד סי' ט"ו), דרכ"ת (ס"ק שכ"ח), קנין דעה (ס"ק א').

ז. טעמים להקל.

1. סתימות כמה ראשונים [רמב"ם, רי"ף, רא"ש, ועוד], כדאי ברדב"ז (סי' אלף קס"ו) הו"ד בפת"ת (ס"ק מ"ו).
2. עדות מגדולי הדור שגם מר"ן הב"י ז"ל עשה מעשה לחמם המקוה, הפך ממה שכתב בשו"ע.
3. כבר נהגו, כדאי בחכ"א (כלל קכ"ב סעי' כ') ערה"ש (סעי' רט"ז), "וח"ו לפקפק על זה".
4. וכן נהגו כבר בני ספרד, כדאי בבן איש חי, ויביע אומר.
5. מקואות שלנו מחממין ע"י ראדיאטור וכדו'. עי' לעיל.
6. משיב דבר (ח"ב סי' ל"ח), הו"ד בדרכ"ת (ס"ק שכ"ח) – "ומכש"כ מה שכתבו שמקואות שלהם קרים, ובפרט בימי החורף, והנשים בזה"ז חלושות ואינן יכולות לסבול קרירות ויש לחוש שלא יטבלו כלל, וחובה עלינו לראות תקנה שיהיו יכולים לטבול בהמין, והי' יסיר תקלה ומכשול מישראל עמו: נפתלי צבי יהודא ברלין".

ג) רחיצה אחר טבילה.

א. מקור.

1. משנה (זבים פרק ה' משנה י"ב, שבת סוף דף יג:) – "אלו פוסלים את התרומה האוכל אוכל ראשון והאוכל אוכל שני והשותה משקין טמאין והבא ראשו ורובו במים שאובין וטהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה לוגים מים שאובין והספר והידים וטבול יום והאוכלים והכלים שנטמאו במשקים".
- א) רש"י (שבת דף יג: ד"ה והבא) – "והבא. לאחר שטבל מטומאתו במים שאובין, בו ביום".
2. שבת (דף יד.) – "והבא ראשו ורובו במים שאובין, מאי טעמא גזרו ביה רבנן טומאה. אמר רב ביבי אמר רב אסי: שבתחלה היו טובלין במי מערות מכונסין וסרוחין, והיו נותנין עליהן מים שאובין, התחילו ועשאום קבע, גזרו עליהם טומאה. מאי קבע ... אלא אמר רבא: שהיו אומרים לא אלו מטהרין, אלא אלו מטהרין. וטהור שנפלו על ראשו ורובו שלשה לוגין מים שאובין מאי טעמא גזרו ביה רבנן טומאה. דאי לא הא, לא קיימא הא".

ב. ראשונים.

1. מחמיר, שגזרו אף בנדה לבעלה.
- א) אונ"ז (נדה סי' של"ח, שו"ת או"ז ח"א סי' תשנ"ה אות ג', סי' תשנ"ו סוף אות ג') – "ואשה שטבלה צריכה ליזהר שלא תכנס למרחץ ביום טבילתה שלא תשפוך על עצמה ג' לוגין מים שאובין ביום טבילתה כדאמר פ"ק דשבת ... והא ליכא למימר דלא גזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובין אלא דוקא בטובל לאכול בתרומה אבל בנדה לבעלה לא גזרו דהוא טעמא דגזרו בתרומה שייך נמי בנדה לבעלה דאמר לקמן מ"ט גזרו בהו רבנן אמר רב ביבי בר אבבי אמר רב אסי בתחלה היו טובלין במי מערות המכונסין שיש בהן ארבעים סאה והיו נותנין עליהן ג' לוגין מים שאובין התחילו ועשאו' קבע וגזרו עליהם טומאה מאי קבע אמר אבבי שהיו אומרים אלו ואלו מטהרין וכו'. א"כ ה"ט שייך נמי בנדה והאיך היו מניחין מלגזור בנדה זו גזירה עצמה. ותו אי בנדה לא גזרו א"כ יאמרו כמו שבנדה אינם טמאים הוא הזדין לתרומה ותו דק"ו הוא אם לאיסור מיתה חשו. דכהן טמא האוכל בתרומה במיתה. כדנתיא פ' אלו הן הנשרפין לאיסור כרת לא כש"כ דנדה לבעלה בלא טבילה בכרת היא כהיא פ"ק דשחיטת חולין דאתמר נדה שנאנסה וטבלה רב אמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה ור' יוחנן אמר אף לביתה לא טהורה וא"ל רבא לרב נחמן לרב דאמר טהורה לביתה כו' איסור כרת התרת איסור מיתה מבעי".
- ב) רשב"ט (מרדכי שבועות סי' תש"ג) – "דלא עלתה לה טבילה".
- ג) רוקח (סי' שיי"ז) – "כל אשה שטבלה צריכה ליזהר שלא תשפוך על עצמה ג' לוגין מים שאובין ביום טבילתה כדאמר בפ"א דשבת ... ואין לומר מה שגזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובין דוקא בטובל לאכילת תרומה אבל לא בנדה. ומה שגזרו טומאה שייך בנדה נמי דאמר רבה שהיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין ותו השתא

- אם לאיסור חששו ... טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה איסור כרת הותרה עון מיתה לא כ"ש. על כן צריכה ליהרר ביום טבילתה מליכנס למרחץ ומלשפוך עליה ג' לוגין מים שאובין. ומים שאובים שנפלו על הטהור הוי כטמא שרץ או נבלה ואינה אסורה לבעלה אבל טהור שבא עליו דרך רחיצה אינו טמא".
2. מיקל, שלא גזרו כן אלא לתרומה.
- (א) שו"ת הרי"ד (סי' ע"ג, שו"ת או"ז ח"א סי' תשנ"ו אות ג') – "מותר לאשה אחר טבילתה להכנס למרחץ ... דדוקא לתרומה גזרו רבנן ומשום מעלת תרומה אבל בחולין לא גזרו, הכי תנן: ואילו פוסלין את התרומה כו'. דוקא תרומה פוסלין, אבל חולין אינן מטמאין".
- (ב) שערי דורא (נדה סי' כ') – "וראיתי מהר"ם ז"ל שהתיר אחר הטבילה ליכנס לבית המרחץ ולהשתטף בחמין וכן התיר רבינו שב"ט ור' ישעיה מטרוניא".
- (1) מה שכתב בשם רשב"ט, כבר שואל האחרונים.
- (ג) ראבי"ה (מרדכי שבועות סי' תש"נ, ספר הזכרון להגרי"ב זולטי זצ"ל עמ' ר"י) – "נראה לי דלא נפסלה הטבילה וקרוב הדבר בעיני דאפילו לכתחלה יכולה לרחוץ בתר טבילה לאלתר, דהייא גזירה ליתא אלא דגזרו טומאה, על המים שפוסלים האדם שטבל כבר ונטהר, וכן פ' רש"י ... והני מילי לענין לפסול התרומה, כדתנן ואלו פוסלין את התרומה כו' אבל לחולין לא גזרו ובעלה חולין הוא".
- (ד) מהר"ם (דפוס ברלין תרנ"א, עמ' קע"ג סי' נ"ה) – "על ששאל אדוני על שמועה ששמע שאני מתיר לנשים לאחר טבילה להכנס במרחץ להזיע ולהשתטף בחמין, אודיעך, כי מיום עמדי על דעתי, תמהתי מאין רגילי שנהגו איסור בדבר, ואמרת אני עם לבבי, אולי מההוא די"ח דברים (שבת י"ד ע"א) שהיו טובלים במי מערות סרוחין, וחזרתי ונתנתי עליהן ג' לוגין שאובין ... ואם מטעם זה לאו מילתא היא, די"ח דבר לא גזרו אלא לתרומה, ולא לחולין, וכל לבעלה חולין הוא כדאיתא פ' השוחט (ל"א ע"א). וכן דנתי בשכבר לפני הר"ר יצחק מווינא כשישבנו בבית הכנסת, ואחד מן החבורה התחיל לדבר בדברים הללו וחזיתי לדעתי שהיה אוסר, ודנתי דכל לבעלה חול הוא, ושתק. ושוב שמע מבחורי ממנטובא שמכבר שלח דבריו לאסור אל רבינו ישעיה מברנניא זצ"ל, והשיב לו להיתר כדברי, ועל דא אנא סמיך ושלום".
- (ה) האגור (סי' אלף ת) – "ראיתי מהר"ם שהתיר לאשה לאחר טבילתה ליכנס למרחץ להשתטף בחמין. וכן רבינו ישעיה מטר"אני. וכתב ראבי"ה שמעתי שקורין תגר ומליזין על בנות ישראל הנכנסות אחר הטבילה במרחץ. וראיה מי"ח דברים. ולפי דעתי נראה דלא נפסלה הטבילה בכך דאפילו לכתחלה יכולה לרחוץ אחר הטבילה לאלתר. ע"כ מהר"ם".
- (ו) עי' פסקי תוס' (נדה אות ק"ל) – "שרי לרחוץ בחמים אחר טבילתן מפני הקור".

ג. מחמיר.

1. רמ"א (סעי' ע"ה) – "אבל לחזור ולרחוץ אח"כ, יש אוסרים, וכן נהגו".
 2. לבוש (סעי' ע"ה) – "אבל לחזור ולרחוץ אחר כך יש אוסרים כדי שלא יאמרו גם זה המרחץ היא מטהר כמו הטבילה ויבואו אחר כך לומר המרחץ לחודיה מטהר כמו המקוה. וכן נהגו לאיסור".
 3. משפטים ישרים (ח"א סי' רכ"ח) – "שאלה: קצת הנשים נהגו בהיות המקוה מימיו סרוחים כשעולות מהמקוה מצוות לאשה עומדת על גבן ומטלת עליהן מים שאובין להשתטף להסיר הסרוחון. תשובה: אסרתי להם דבר זה מהא דכתב מור"ם בס"ס ר"א דלחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים ... ועיקר הטעם הוא שמא יאמרו הרחיצה השנית עיקר ויבואו לעשותה לחודה כמ"ש הש"ך ז"ל יעו"ש".
 4. קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' ט') – "אבל לחזור ולרחוץ באמבטי יש אוסרים, וכן נהגו".
 5. ערה"ש (סעי' רי"ח) – "ומ"מ נהגו לאסור".
 6. דעת תורה (סוף סי' ר"א ד"ה אבל).
 7. טהרת ישראל (סעי' רנ"ח) – "וכן נהגו".
 8. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' צ"ו) – "שנהגו להחמיר".
 9. באר משה (ח"ו סי' ק"מ).
 10. אמת ליעקב (יו"ד הע' צ"ב) – "איסור רחיצה".
 11. פאת שדך (ח"א סי' ק"ה) – "אשה שטבלה לנדתה אסורה לרחוץ אח"כ בשאובין בין באמבטי ובין בשפיכה, בין בחמין ובין בצונן, בין אם כוונתה לנקות ובין כדי להחם ובין כדי להקר. במקום שמזולזין באיסור זה בין באמבטי בין בשפיכה יש למחות, אבל אם קשה למחות מותר להעלים עין מן הכל".
 12. זה השולחן (ח"א או"ח סי' פ"ח) – "לענין להשתטף לאחר טבילת נדה בזה אין להקל לכתחילה ודלא כהגר"א אלא כהרמ"א שם כי בשו"ת הרמב"ם סימן ס"ט מבואר דהוא החרימם בארור על כל אשה שתרחוץ אפילו לאחר טבילה כדין עיי"ש".
 13. ששבה"ל (סי' קצ"ח סעי' מ"ח ס"ק י"ב, סיכום אות ח) – "לכתחילה יש להזהר שלא לרחוץ אחר הטבילה".
 14. משנה הלכות (ח"ב סי' י"ב, ח"ג סי' ע"ה אות א', ח"ב סי' ק"ד) – "בנשים דהוי אסור נדה למה לא החמירו ואפשר משום דודאי מדין תורה כיון שטבלה כבר נטהרה עצמה לד"ה מד"ת רק משום דחיישינן בשביל תקנת חז"ל וא"כ הוי כבר ממילא סד"ר נמי ואזלינן לקולא גם בזה והנח להם לבית ישראל אם אינן נביאים הם בני נביאים הם אמנם נראה לענ"ד דלכתחלה יש להחמיר עכ"פ ביום ראשון כדי לצאת שיטת רש"י בזה וכנ"ל".
 15. תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ח אות ל"ז) – "לאחר הטבילה לא נהגנו למחות לנשים שרצונן במקלחת להתנקות ממים מ'מולוכלים' דמקוה, לאסור הדבר. אבל ודאי שלדידן אין לשנות מהמנהג שלא לרחוץ אחר המקוה".
- תשובות והנהגות (ח"ב סי' תכ"ה, אורחות הבית פרק כ"ד סעי' ז') – "וכל המחמיר בזה לאחרים בפרט במדינתנו מיקל בטבילת נדה וכל חומרא שסופו להקל אינה חומרא, ולית לן למיחש להחמיר לאחרים בגזרה דרבנן כשאינו אלא ספק ויש למיקל על מי

- לסמוך, ולכן אין לנו למונעה, ואף שלדידן יש מקום להחמיר כדעת הרמ"א, מ"מ לאחרים אין להחמיר ולמונע בזה וכמ"ש, כנלענ"ד".
16. פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' ל') – "וכן נהגו".
17. ויברך דוד (ח"א סי' ק"ה) – "אין להקל ראש נגד ד' הרמ"א לרחוץ באמבטי".
18. בנה ביתך (סי' כ"א סעי' י"ח).
19. משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' כ') – "כשחוזרת מן המקוה לא תרחץ גופה ביום שטבלה".
20. פרי טהרה (סי' ר' סעי' ז') – "אין לה לחזור ולרחוץ את עצמה במקלחת, באמבטיה, או בכריכת שחיה".
21. חק וזמן (פרק ה' סעי' ט') – "נהגו שלא תרחץ ראשה ורובה לא באמבטי ולא במקלחת (shower) כל ליל הטבילה עד הבוקר".
22. מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' צ"ט, חוקת הטהרה סי' ר' סעי' ח').
23. אהל שרה (עמ' צ"ו).

ד. מיקל.

1. פני יהושע (שבת דף יד. ד"ה ויותר) – "קשיא לי דא"כ מאי תקנתא איכא בהא דפסלי תרומה להך חששא. תינח כהנים דאכלי תרומה, אבל שאר טמאים ישראלים אכתי הך חששא גופה במקומה עומדת שיטבלו בשאובין שיאמרו שהשאובים מטהרין ויאכלו קדשים ויכנסו למקדש. ועוד נשים נדות לבעליהן מאי איכא למימר דשייך בהו הך חששא".
2. גר"א (ס"ק קכ"ז) – "ולאחר כו' אבל כו'. מפ"ק דשבת י"ד א' והבא ראשו כו' שבתחלה כו' לא אלו מטהרין אלא כו' משא"כ להזיע אבל כבר חלקו עליו דגזירה דשם אינו אלא לתרומה שיהא טמא לתרומה מד"ס אבל טבילתו עלתה לו אף לתרומה שאם שהה כמה ימים א"צ הערב שמש וכן טהור כו' וכ"ש לבעלה דבעלה חולין הוא כמ"ש בפ"ב דחולין (ל"א א') לענין כוונה שהוא מהמעלות שגזרו רבנן לתרומה כמ"ש בפ"ב דחגיגה ע"ש".
3. חכ"א (השמיט דין זה, וכן שו"ר פאת שדך ח"א סי' ק"ה ד"ה ובחכמת) – "ובחכמת אדם השמיט חומרא זו לגמרי, (אע"פ שרמ"א העיד על המנהג), ואולי מפני שהגר"א נראה כחולק על המנהג, וכן דרכו בספרו חכמת אדם שלא להזכיר דברי הגר"א להדיא".
4. אור שמח (הל' איס"ב פרק י"א הל' ט"ז) – "דכיון דטבלה תיכף הרי היא טהורה לבעלה ומותרת אליו בתשמיש, ואחרי שכבר נטהרה וניתרת לבעלה תאמר כשנפלו עליה ג' לוגים שאובים שתהא צריכה טבילה אחרת, זה חוכא ואיטולוא לומר כן, דמאי נפק"מ בין זו האשה שביום טבילתה, שכבר אחרי טבילתה היחה טהורה לבעלה, לאשה שכבר הוא טהורה ... וזה פשוט לדעת".
5. הגר"ח (ק"ק זצ"ל (אסיפת יצחק כ' אדר תשס"ו)) – "שאלה: הרמ"א ביו"ד סוף סימן ר"א כתב שאחר המקוה לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים וכן נהגו, ורציתי לדעת עד מתי צריך להמתין לרחוץ, ואם זה גם אסור לאנשים. תשובה: כבר חלק שם בביאור הגר"א ע"ז".
- הגר"ח (ק"ק זצ"ל (נזר ישראל עמ' רכ"ב אות קע"ט)) – "האם מותר לאשה אחרי טבילתה להתרחץ. תשובת מרן שליט"א: האחרונים מתירים".

ה. בני ספרד.

1. מחמיר.
- (א) ישכיל עבדי (ח"ז קונ"א יו"ד סי' ח' אות ד', עמ' שי"ז).
2. מיקל.
- (א) ב"י (ס"ק ע"ה ד"ה וכתב).
- (ב) עי' ערך לחם (הרי"ק"ש בהגהותיו) – "מותר להכנס לבוש במרחץ אחר טבילה, או לשפוך עליו מים חמין חוץ למקוה, זהו דעת הרוב, ויש מי שמחמיר, והמיקל לא הפסיד, והמחמיר תע"ב".
- (ג) פרי האדמה (הל' שאר אבות הטומאה פרק ט' הל' ב', קס"ב-ב') – "דבנות ישראל זהירות וזריזות ורוחצות עצמם יפה קודם טבילה וידעי שמה שנכנסות היינו כדי להפיג צינתם ומעיד אני עלי שמים וארץ כי שמעתי שהרבה נשים פסקו מלהוליד מחמת קור מים קרים של טבילה והמחמיר בזה לא יפה עושה ואינו חס על בנות ישראל והמיקל תבוא עליו ברכה".
- (ד) ברכי יוסף (ס"ק כ"ה) – "אבל לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים וכו'. ורבינו ישעיה הראשון בתשובותיו כ"י סימן קנ"ב, התיר ליכנס למרחץ אחר הטבילה ולרחוץ, דבנדה לא גזרו, והאריך בזה. וזכורני שהרב פרי האדמה זלה"ה (ח"א בסופו, הל' אבות הטומאה) הביא תשובות הרבנים גדולי הדור הקדמונים להתיר, ואין הספר בידי. והן עתה שמצינו גדול חד בדרא קמא מרבוואתא קמאי רבינו ישעיה הזקן ז"ל דרב שרי, תנוח דעתנו ביותר".
- (ה) רב פעלים (או"ח ח"ד ריש סי' י"ב, יו"ד ח"ד סי' ט"ו ד"ה ברם) – "מה שנהגו הנשים פה עירנו לשפוך עליהם מים חמין אחר שיוצאין מן המעיין תכף אחר הטבילה הנה לכאורה נראה שזה המנהג הוא הפך סברת האוסרין שהביא רמ"א ז"ל בהג"ה שכתב אבל לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרין דלפ"ז נראה דה"ה דאסור להשפוך על ראשה מים חמין אחר שתעלה מן הטבילה כדי לחמם גופה שכ"כ הרדב"ז ז"ל לפי שיטת האוסרין הנז' שהביא רמ"א ז"ל. והנה מרן ז"ל בש"ע לא זכר סברא זו של האוסרין לרחוץ בחמין אחר הטבילה ורק בב"י הביא סברא זו והדבר ברור כי אותם המתירין לרחוץ בחמין אחר הטבילה הם יודו לסברת האוסרין להטיל מים חמין במקוה לחממו ולטבול בו כי טעם המתירין הוא משום דהיא גזרה לא נאמרה אלא בטהרות ולא בנידה ועל כן ודאי יודו באיסור חמום המקוה כי גזרה זו דטבילה בחמין נאמרה להדיא בגמרא גם בנדה וכמ"ש בזה הרב חסד לאברהם ז"ל דף קל"ו ע"ב וע"ג ע"ש וא"כ מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו לא נתברר דעתו לפסק הלכה בזה מאחר כי בש"ע לא פסק רק סברת האוסרין לחמם המקוה ולא זכר סברת האוסרין לרחוץ בחמין אחר הטבילה ועל כן אין אנחנו צריכין לחוש בזה ויש לנו לסמוך על סברת הרוב שמתירין כי כן סבר נמי רבינו ישעיה הראשון ז"ל שהביאו הגאון חיד"א ז"ל בשיורי ברכה וכן העלה הרב הגדול מהר"ש גרמיזא"ן ז"ל בתשובה שהביאה בספר פרי האדמה ח"א דף קס"ב וכן העלה הרב פרי האדמה ז"ל

עצמו וכן הוא סברת שאר ספרי האחרונים ז"ל. ואת עלית על כולנה כח המנהג שנהגו כאן מנהג ברור בזה לשפוך על גופם מים חמין אחר שיעלו מן הטבילה ועל המנהג אין לפקפק אפילו אם יהיו רוב אוסרין ועל כן אין צורך להאריך בזה".

ו) ביע אומר (ח"ה יו"ד סי' י"ט אות ד', הליכות עולם ח"ה פ"ה שמיני סעי' י"ז, שלחן יוסף יו"ד אות צ"ב) – "מסקנא דדינא שמותר לאשה להתרחץ או לשפוך על גופה מים חמים בצאתה מן המקוה, ואין בזה חשש כלל".

ז) יסוד הטהרה (פרק ח' סעי' כ"א) – "בת אשכנז לא תשטוף את כל גופה במים לאחר הטבילה, אבל בנות עדות המזרח לא החמירו בזה".

ח) שערי מקואות (ס"ק ש"ז).

ו. בדיעבד: רחיצה אחרי טבילת נדה, ואם פוסלת את הטבילה למפרע - פוסקים.

1. מיקל – חקל יצחק (סי' מ"ט, "בודאי זה דוקא לכתחלה, ולא בדיעבד"), חיי הלוי (ח"א סי' ע"ח אות ו', "שמעתי מגדולי הוראה שבדיעבד וודאי יש לסמוך על המקילין"), משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' כ'), "ואצ"ל שבדיעבד אם רחצה אחר הטבילה שא"צ לחזור ולטבול".
2. מראי מקומות.
- א) רשב"ט (מרדכי שבועות סי' תש"נ) – "דלא עלתה לה טבילה".
- ז. מראי מקומות – משיב דברים (יו"ד סוף סי' קט"ו), דרכ"ת (ס"ק של"ב), פתחי תשובות (סוף סי' קצ"ח).
 1. עולת שמואל (סי' כ"ז ד"ה אמנם, סי' כ"ח) – "וצ"ע לדינא".
 2. מסגרת השלחן (סוף סי' ר"א) – "ובשירי ברכה ... ועל דבריו הנ"ל הל"ל אומר לסמוך סמכתי ראשי ורובי במעשה לענין דינא, דשאלה ממני אשת חיל הרכה והענוגה, אם שרי לה אחר הטבילה במקוה שלא היה בתכלית הנקיות לחזור ולהרחץ במרחץ, והתרתי לה על פי הרב הנ"ל. ומובטח אני דלא ליקרו לן יוסי שריא וכל מן דין סמוכו לנא".
 3. באר משה (ח"ו סי' ק"מ) – "שמותר לה אבל אך ורק אם תכסה ראשה עם כיסוי גומי - בשעת הרחיצה - כדרך הנשים הרוחצות ואינן רוצים ללחלח ראש שערוניהן ובזה תגלה דעתה שאין להמקלחת או לאמבטי' שום שייכות לטהרתה מטומאתה".
 4. מראה כהן (עמ' ק"ח אות ה') – "יש שאסרו לרחוץ במים את כל גופה אחר הטבילה".

ד) הזמן: עד מתי לא תתרחץ.

רש"י (שבת דף יג: ד"ה והבא), הו"ד בב"י (ס"ק ע"ה ד"ה וכתב) – "והבא. לאחר שטבל מטומאתו במים שאובין, בו ביום".

א. עד ערב הבא.

1. אג"מ (יו"ד ח"ב סי' צ"ו) – "ונמצא שאף לפי המנהג יכולה האשה לטבול ביום ב' ויום ג' אם הגיע זמן טבילתה ולא תרחץ באמבטי רק אותו יום ולמחר תוכל לרחוץ באמבטי וכן בזריקת מים עליה הנקרא שאור ובסווימינג פול ולא תאסר לבעלה שיבא בעש"ק מכיון שאינו בו ביום אף שעדיין לא שמשה עם בעלה, דהמנהג הוא רק לבו ביום. ואם נהגה אף על ימים הרבה כשלא בא בעלה הוא מנהג טעות ואינו כלום".
2. הגר"א בנבצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ב אדר תשס"ו) – "שאלה: הרמ"א ביו"ד סוף סימן ר"א כתב שאחר המקוה לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים וכן נהגו, ורציתי לדעת עד מתי צריך להמתין לרחוץ, ואם זה גם אסור לאנשים. תשובה: לאשה יש להמתין עד הערב הבא. לאיש, אם רוצה להחמיר יש להחמיר עד שחזור הביתה".
3. ויברך דוד (ח"א סי' ק"ה ד"ה אלא) – "היה נראה פשוט דיש לאשה לזוהר מלרחוץ בשאובין כל משך המעל"ע של יום הטבילה ... וכמבואר ברש"י וראשונים הנ"ל דחז"ל שגזרו גזירת י"ח דבר בבא לתוך מים שאובין היינו כל יום הטבילה".
4. פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' ל') – "שהאיסור הוא רק ביום שטבלה".
5. פרי טהרה (סי' ר' סעי' ח) – "ודוקא ביום הטבילה, אבל לאחר מכן מותר".
6. אהל שרה (עמ' צ"ו) – "באותו יום".

ב. רק כל הלילה.

1. באר משה (חק זמן פרק ה' הע' כ"ו אות ב' ד"ה והנה).
2. פותח שערי (סי' כ"ג סעי' כ"ב) – "דחומרא זו נוהגת כל הלילה (בדעת הביא לשון רש"י כל יום הטבילה, וכן לשון האו"ז הגדול ע"ש)".
3. בנה ביתך (סי' כ"א, שער הבית אות ל"ט) – "ולכאורה לגבי אשה נדה י"ל שלא תכנס למרחץ כל הלילה".
4. נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ט סעי' א') – "כל הליל טבילה עד הבוקר".
5. שיעורי טהרה (עמ' תס"ח) – "רש"י בשבת ... ולפי זה בנדה הטובלת בלילה, נראה שהאיסור לרחוץ הוא כל הלילה, והאגרות משה ... כתב שגם ביום שלאחריו אסור, והוא דבר מחודש, ולא נהגו כן".
6. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"י, ע"ה הע' קפ"ג).
7. חק זמן (פרק ה' סעי' ט') – "כל ליל הטבילה עד הבוקר".

ג. עד לאחר ששימשה עם בעלה.

1. אמת ליעקב (יו"ד הע' צ"ב) – "עד לאחר ששימשה עם בעלה, אבל לאחר זה שוב לא שייך לאסור".

2. הגרש"א זצ"ל (חק וזמן פרק ה' הע' כ"ו אות ג', אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות מ"ג) – "ואם כבר שימשה, מותרת להתרחץ כל גופה".
3. הגר"ד פיינשטיין זצ"ל (חק וזמן פרק ה' הע' כ"ו אות ג').
4. בנה ביתך (סי' כ"א, שער הבית אות ל"ט) – "ומסתבר לומר שאחר ששימשה אין בו עוד חשש שהרי ידוע לכל שזהו איסור כרת, אם לא נטהרה במקוה".
5. הגר"מ גאלדשטיין שליט"א (חק וזמן פרק ה' הע' כ"ו אות ג') – "דפשיטא ליה דגם לדעת מרן הגאון רמ"פ זצ"ל מותרת בכל אחר תשמיש, דהא ידוע לכל שזהו איסור כרת אם לא נטהרה במקוה, ועי"ז הקילה בכל מה שאפשר להקל בו אחר הטבילה, וכבר עשתה הטבילה לגמרי את שלה, ורק באגרו"מ שם עסק באשה שלא לנתה עם בעלה עד לכמה ימים אחר הטבילה, ולכן לא כ' האגרו"מ כי אם דאינה צריכה להחמיר יותר מאותו יום עד שתשמש, כ"א דוקא אותו יום ולא יותר, אבל אין כונתו דאם כבר שימשה עדיין אסורה לרחוץ".
6. חק וזמן (פרק ה' סעי' ט') – "ואחר תשמיש מותרת הכל".

ד. אפילו לאחר כל קריבות.

1. שבה"ל (ח"ה סי' קכ"ה אות א') – "יראה בעניי דאינה אסורה רק סמוך לטבילה בלבד דכשנכנסה כבר לביתה אע"פ שאינה משמשת עד מאוחר בלילה מכ"מ **כיון שבעלה נוגע בה** א"כ כבר הואילה הטבילה, וא"כ גם אם תרחץ אח"כ בביתה איך אפשר לומר לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין הלא כבר עשתה הטבילה את שלה, וכן בשאר ראשונים במרדכי נזכר רק אחרי טבילתה, ולשון זה באו"ז אם הוא דוקא משכחת לה באשה הטובלת ביום כגון ביום הח' לצורך או באופנים רחוקים שהתירו הפוסקים גם ביום ז' כמבואר סו"ס קצ"ז בב"ח וקס"ט באופן זה שאסורה לבעלה עד הלילה יש דמיון שלם לתרומה ... ואמנם גם את"ל דרבינו האו"ז מחמיר בכל אופן כיון דשאר הראשונים לית להו בכלל איסור זה, וגם אלו שאית להו לא הזכירו בדבריהם רק סמוך לטבילה, אין לנו להחמיר בדבר זה, ועיין בברכי יוסף דנטה ג"כ להקל".
2. משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' כ') – "כשחוזרת מן המקוה לא תרחץ גופה ביום שטבלה אא"כ שימשה או נהגה קירוב עם בעלה".
3. פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' ל') – "אחר שהועילה טבילתה, כגון שבעלה נגע בה אף שלא שמה, וכן אם עסקה בדברים החוצצים, לא שייך גזירה זו. שבט הלוי ח"ה".
4. שיעורי טהרה (עמ' תס"ח ד"ה אמנם) – "נראה, שאם כבר שמשה עם בעלה, ואף אם לא שמשה אלא שנהגו בשאר קריבות האסורות בימי נדתה עד שתטבול, מבואר בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קכ"ה דשוב אין לאסור לרחוץ אחרי כן, כיון שלא שייך כעת שיטעו לומר שהרחיצה במרחץ היא המטהרת".
5. שבט הקהתי (ח"א סי' רמ"א) – "אשה אחר טבילתה יש להתיר שתעשה בביתה אמבטי אחר שעשתה עם בעלה מיני קריבות שאסורה בימי נדותה".
6. מראי מקומות – פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"י), אהל שרה (עמ' צ"ו).

ה. כשחוזרת לביתה.

1. מותרת להתרחץ.
- (א) פאת שדך (ח"א סי' ק"ה) – "כשחוזרת לביתה מותרת לאלתר בכל, בין באמבטי בין בשפיכה. כשנתגבה מותרת לאלתר בכל מעיקר הלכה, אבל אין להורות כן להדיא. אם המצינה כדי הילוך ד"א אחר שטבלה ולא נתגבה יש לאסור".
- (ב) הגרש"א זצ"ל (מראה כהן פרק ו' הע' ק"ט, עי' שולחן שלמה נדה פרק י"א סעי' כ"ה) – "שבביתה יכולה לכתחלה לרחוץ במקלחת, כיון שהעיקר להלכה כדעת המתירים [עי' לחם ושמלה ס"ק קכ"ב], ולכן די לנו להחמיר שלא תרחוץ בבית המרחץ אבל אין להחמיר בביתה".
- (ג) דברי יציב (יו"ד סי' קי"ב, שפע טהרה סי' ר' ס"ק ו') – "אחר הטבילה כשחוזרת לביתה מותרת לרחוץ עצמה, ואם יש לה צורך מותרת לרחוץ עצמה אף בבית הטבילה".
- (ד) ששבה"ל (סי' קצ"ח סעי' מ"ח ס"ק י"ב, סיכום אות ח') – "אמנם כשחוזרת לביתה מותר לרחוץ".
- (1) צ"ע, שהמקורו משו"ת שבה"ל ח"ה סי' קכ"ה (לשונו מובא לעיל), ושם מיקל רק אם 'בעלה נוגע בה'. א"נ "פשוט לי דאם אחרי שהיתה כבר בביתה עסקה בתוך הבית **בדברים שיכולים ללכלך** אותה ורחצה אח"כ דלא שייך גזרה זו אלא כשנכנסת למרחץ בלי סבה, ואמנם גם את"ל דרבינו האו"ז מחמיר בכל אופן כיון דשאר הראשונים לית להו בכלל איסור זה, וגם אלו שאית להו לא הזכירו בדבריהם רק סמוך לטבילה, אין לנו להחמיר בדבר זה".
- (ה) חוט שני (סוף סי' קצ"ח) – "ונראה שכל שאינו באותו עסק של טבילה מותר, ולכן אם כבר יצאה מהמקוה מותר לרחוץ".
- (ו) שבט הקהתי (אסיפת יצחק י"א אלול תשס"ו) – "שאלה: הרמ"א ביו"ד סוף סימן ר"א כתב שאחר המקוה לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים וכן נהגו, ורציתי לדעת עד מתי צריך להמתין לרחוץ, ואם זה גם אסור לאנשים. תשובה: רק לנשים ורק בבית המרחץ".
- (ז) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ט סעי' ב') – "וכ"ז דוקא בבית הטבילה אבל בבית מותר".
- (ח) שיעורי טהרה (עמ' תס"ח ד"ה כמו) – "יש להקל שכשבאה לביתה מותרת לרחוץ, וכל האיסור הוא דוקא בסמוך לטבילתה במקוה קודם שבאה לביתה".
- (ט) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תי"ט) – "שהמנהג להחמיר רק בבית הטבילה".
- (י) ארחות טהרה (פרק י"ז סעי' י"ד) – "לאחר טבילה בעודה בבית הטבילה, לא תרחץ רוב גופה במים".
2. עדיין מחמיר.

- (א) חקל יצחק (סי' מ"ט אות א') – "לא נעשה מעשה להתיר לכתחלה חס וחלילה אבל בדיעבד בודאי עלתה לה טבילה ואין לקנסה".
- (ב) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' צ"ו) – לשונו מובא לעיל.
- (ג) אמת ליעקב (יו"ד הע' צ"ב) – "איסור רחיצה אינו אלא בבית המרחץ אלא אפילו בביתה".
- (ד) הגר"א ונבצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ב אדר תשס"ו) – "שאלה: הרמ"א ביו"ד סוף סימן ר"א כתב שאחר המקוה לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים וכן נהגו, ורציתי לדעת עד מתי צריך להמתין לרחוץ, ואם זה גם אסור לאנשים. תשובה: לאשה יש להמתין עד הערב הבא. לאיש, אם רוצה להחמיר יש להחמיר עד שחוזר הביתה".
- (ה) ויברך דוד (ח"א סי' ק"ה ד"ה אלא) – "לא דוקא בבית הטבילה אלא אף בביתה".
- (ו) חק וזמן (פרק ה' הע' כ"ו אות ב').

3. מראי מקומות.

(א) חיי הלוי (ח"א סי' ע"ה אות ו'), אסיפת יצחק י"ב אדר ב' תשס"ח) – "שאלה: הרמ"א ביו"ד סוף סימן ר"א כתב שאחר המקוה לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים וכן נהגו, ורציתי לדעת עד מתי צריך להמתין לרחוץ, ואם זה גם אסור לאנשים. תשובה: נחלקו האחרונים בזה ע"י בדעת תורה סוף סי' ר"א וע"ע מה שכתבנו בחיי הלוי ח"א סי' ע"ה אות ו' בשם גדולה הוראה דאין להחמיר רק עד שתבוא לביתה וליתר שאת לא תרחץ כל הגוף בפעם אחת".

ה] גדר רחיצה - למחמירים.

א. מקלחת (shower).

1. מיקל.

(א) הגרשי"א זצ"ל (חק וזמן פרק ה' הע' כ"ו אות ז'), אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות מ"ג) – "דלדעתו אין לאסור רחיצה אחר הטבילה כ"א באמבטי ולא במקלחת, וטעמו עפ"י דעתו לענין טהרה לבע"ק במקלחת מדין ט' קבין, דאין המקלחת נקראת כלי, ואין כאן קיבוץ ט' קבין כ"א כל טיפה וטיפה לעצמה, ועפ"י דעתו להקל בכאן דאין כאן ג' לוגין מים שאובין כ"א כל טיפה וטיפה לעצמה".

1) והוא לשיטתו, שמקלחת לא מועיל בדין ט' קבין. אמנם רוב חולקים - ע"י או"ח סוף סי' ר"מ, לשיטות ומראי מקומות.

(ב) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' כ"ג, משנה הלכות ח"ב סי' י"ב, ח"ב סי' ק"ד) – "ולמעשה נראה דיש להקל לנשים לעשות מקלחת לאחר הטבילה אף כשהם עדיין בבית הטבילה".

(ג) שיעורי טהרה (עמ' תס"ח ד"ה והלחם) – "במקלחת אין איסור".

(ד) ויברך דוד (ח"א סי' ק"ה) – "ואף לפי המנהג י"ל דאינו אסור ליטול מקלחת (שויע"ר בלע"ז) אחר הטבילה, ובפרט לאחר שכבר באתה לביתה".

2. מחמיר.

(א) רמ"א (תורת חטאת דפוס קראקא משנת של"ז, הל' נדה סוף סי' קצ"ח. ע"י פאת שדך ח"א סי' ק"ה [לשונו מובא לקמן]) – "יש מי שאוסר להשתטף בחמין לאחר הטבילה וכן נהגו להחמיר אבל ליכנס למרחץ להתחמם שרי וכו' ועיין בס"י ר"א בשלחן ערוך שסדרתי בס"ד".

1) אא"כ מחלק בין שפיכת מים לקלחת [וכן הרדב"ז, מסגרת השלחן, תפארת אדם, ומשפטים ישרים].

(ב) רדב"ז (סי' האלף קס"ו, כדאי בלחוח"ש שלמה ס"ק קכ"ב [לשונו מובא לקמן]).

(ג) מסגרת השלחן (סי' קס"ב ס"ק ח') – "ולשפוך כו' יש להקל. לא ידעתי מאין הוציא דבר זה וע' בתו"ט פ"א דשבת ובגיטין דף ט"ז בתוס' ד"ה הבא דיותר יש לאסור בשפיכה מלרחוץ (לפי שיטת רשב"ט שלמד מגזירת י"ח דבר לכאן)".

(ד) תפארת אדם (או"ח ח"א סי' כ"ח) – "לילך תחת הטאש בשבת, לא מיבעיא אחר הטבילה בלא"ה אינו נכון כמבואר ביו"ד סימן ר"א ס"ס, אלא אפילו בלא"ה אינו נכון מכמה טעמים...".

(ה) משפטים ישרים (ח"א סי' רכ"ח) - לשונו מובא לעיל.

(ו) ישכיל עבדי (ח"ז קונ"א יו"ד סי' ח' אות ד', עמ' שי"ז) – "אם יכול להתקלח במקלחת אחרי שיצא מהמקוה. העולם נזהרין שלא להתקלח, מפני שגזרו...".

(ז) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' צ"ו) – "אם הגיע זמן טבילתה ולא תרחץ באמבטי רק אותו יום ולמחר תוכל לרחוץ באמבטי וכן בזריקת מים עליה הנקרא שאור ובסווימינג פול ולא תאסר לבעלה שיבא בעש"ק מכיון שאינו בו ביום אף שעדיין לא שמשה עם בעלה, דהמנהג הוא רק לבו ביום".

(ח) באר משה (ח"ו סי' ק"מ).

(ט) פאת שדך (ח"א סי' ק"ה) – "האמת יורה דרכו כי רמ"א בעצמו העיד על מנהגו לאסור אף השפיכה בתורת חטאת (דפוס קראקא משנת של"ז) הלכות נדה סוף סימן קצ"ח וז"ל, יש מי שאוסר להשתטף בחמין לאחר הטבילה וכן נהגו להחמיר אבל ליכנס למרחץ להתחמם שרי וכו' ועיין בס"י ר"א בשלחן ערוך שסדרתי בס"ד, עכ"ל. והרב מנחת יעקב לא חיבר פירושו על תורת חטאת אלא עד סוף סי' קצ"ז ולכן לא הדפיס בספרו סוף הלכות טבילה ומקואות כיון שספרי הש"ע כבר נתפשטו הרבה בימיו, ולא הרגיש בהשמטת החידוש הזה, או לא היה נראה חידוש בעיניו דהוה פשיטא ליה שאין חילוק בין שפיכה לרחיצה. ונראה שגם רמ"א עצמו הוה פשיטא ליה שאין חילוק ולכן הזכיר בתורת חטאת שפיכה שהיא דבר רגיל יותר ופשיטא דה"ה רחיצה, ובהגהת שו"ע דקדק וכתב רחיצה שלשון זה כולל אף שפיכה. ואין ספק שאילו ראו האחרונים דברי הרמ"א הללו לא היו מחלקין בין שפיכה לרחיצה, וכיון שרמ"א העיד על המנהג ודאי שכל הבאה לימלך מוריו לה לאיסור בשניהן. [ואם נזהרין היתר מעצמן נלענ"ד דאם אפשר יש למחות כדי לקיים מנהג אבותינו, ואם קשה למחות כדאי לסמוך על הגר"א והחכמ"א]."

- (י) זה השולחן (ח"א או"ח סי' פ"ח) – "לענין להשתטף לאחר טבילת נדה בזה אין להקל לכתחילה".
 (יא) פותח שער (סי' כ"ג סעי' כ"ב) – "נהגו שלא לרחוץ במרחץ או תחת מקלחת אחר הטבילה".
 (יב) הגר"י בעלסקי זצ"ל (חק וזמן פרק ה' הע' כ"ו אות ז').
 (יג) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ט סעי' א') – "ולא במקלחת".
 (יד) הגרש"ז אולמאן (חק וזמן פרק ה' הע' כ"ו אות ז').
 (טו) פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"י).
 (טז) פרי טהרה (סי' ר' סעי' ז') – "אין לה לחזור ולרחוץ את עצמה במקלחת, באמבטיה, או בבריכת שחיה".
 (יז) חק וזמן (פרק ה' סעי' ט') – "נהגו שלא תרחץ ראשה ורובה לא באמבטי ולא במקלחת (shower)".
 3. מראי מקומות – משמרת שלום (ס"ק י"ג), שבט הקהתי (ח"ה סי' ק"ע).
 (א) קיצור שו"ע (סי' קס"ב סעי' ט') – "ולשפוך עליה מים חמים לחמם את גופה יש להקל, אך במקום שנהגו לאסור גם זאת אין להקל".
 לחו"ש (שמלה ס"ק קכ"ב) – "ולפי"ז ה"ה להשליך על ראשה מים חמים בכלי לחמם את גופה אסור. וכן הוא ברדב"ז לפי שיטה זו. ואולם מאחר שהוכיח שם דהעיקר לדינא כהפוסקים להתיר הכל נראה לפע"ד דאפילו במקום שנהגו לאסור שתחזור למרחץ מ"מ אם נהגו להקל בשפיכת מים חמים על הגוף אין למחות והיא טהורה".
 (ב) טהרת ישראל (סעי' רס"א) – "הנהגו להקל בשפיכת מים חמים על ראשה בכלי או על הגוף אחר הטבילה דמקוה צוננת כדי לחמם הגוף אין למחות והיא טהורה".
 (ג) פאת שדך (ח"א סי' ק"ה) – "במקלחת שמוציא טיפין מותרת לאלתר בבית הטבילה, אבל טוב שלא להורות כן להדיא אלא בשעת הצורך".
 (ד) ציץ אליעזר (ח"א סי' ס"ד אות י"ד) – "נלפענ"ד דשפיר יש להורות היתר לעשות מקלחת לאחר הטבילה במקוה לאשה הבאה לשאול על כך באשר שבלי זה אינה מרגישה בטוב מהטבילה במקוה מאיזה סיבה שלא תהיה, ולהודיע לה גם שאם תוכל להשגיח שלא לרחוץ בבת אחת הראש והגוף אלא לכוון לשטוף הראש בלי רובו של הגוף ואח"כ הגוף בלי הראש אזי מותר גמור הוא אליבא דכו"ע בלי כל פקפוק".

ב. חלק מגופה, מיקל.

1. משפטים ישרים (ח"א סי' רכ"ח) – "והתרתיהם להם לרחוץ פניהם ידיהם ורגליהם לבד דזה לא הוי בכלל דברי מור"ם ז"ל דלרחוץ היינו כל הגוף".
2. יסוד הטהרה (פרק ח' הע' כ"א) – "אבל מותר לה לרחוץ חלק מגופה".
3. פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' ל') – "ולרחוץ פניה או ידיה וכדו' לבד מותר. אמנם רחיצת רוב גופה אין להתיר".
4. פותח שער (סי' כ"ג סעי' כ"ב) – "והיינו ברוחץ רוב הגוף דלשון הגמרא ראשו ורובו, ועל כל פנים במיעוט הגוף אין קפידא ע"ש בדע"ת".
5. נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ט סעי' א') – "אבל ראשה, או רוב גופה ולא ראשה, וכ"ש אבר אבר, אין קפידא".
6. שיעורי טהרה (עמ' תס"ח) – "אפשר לרחוץ הגוף ואח"ז את הראש".
7. פתחי הלכה (ארטסקרול, ח"ב עמ' ת"י).
8. משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' כ') – "וכן ברחיצת פנים ידים ורגלים אין קפידא, וכש"כ שלהתחמם במרחץ ע"י זיעה".
9. חק וזמן (פרק ה' סעי' ט') – "אבל ראשה בלא רובה או רובה בלא ראשה, וכ"ש אבר אבר בפני עצמו לית לן בה".
10. ארחות טהרה (פרק י"ז סעי' י"ד) – "לאחר טבילה בעודה בבית הטבילה, לא תרחץ רוב גופה במים".
11. מראי מקומות – דעת תורה (סוף סי' ר"א ד"ה אבל, לשונו מובא לקמן), שבט הקהתי (ח"ה סי' ק"ע).

ג. במקום הצורך: לבריאות, רפואה, איסטניס, וכדו'.

1. מיקל.
- (א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' צ"ו) – "ואם היא אשה איסטניסית שלא תוכל לסבול שלא להתרחץ יום שלם שיהיה מטבילתה בתחלת הלילה עד גמר היום, יש להתיר לה מכיון שלדינא הוא רק דעת יחיד שאין לחוש לדעה זו, ורק שנהגו להחמיר אין להחמיר אלא כבירוב הפעמים שליכא צורך גדול, אך איני רואה בזה בסתם נשים צורך כל כך כשלא תרחץ יום אחד ויכולה לקיים המנהג".
- (ב) הגר"ש זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות נ"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ד אות מ"ג) – "ולמעשה, מותר לאשה להתרחץ אחר טבילתה במקוה, רק במקום צורך".
- (ג) הליכות עולם (ח"ה פר' שמיני סעי' י"ז) – "והגם שבנות אשכנז נוהגות להחמיר בזה, אם היא אשה ענוגה שלא תוכל להמנע מרחיצה שלאחר טבילה, יכולים להתיר לה להתרחץ באמבטיה. כי מה שנהגו אצלם להחמיר, היא חומרא בעלמא, וכל שיש צורך לאשה להתרחץ אחר טבילה, יש להורות לה להקל".
- (ד) שבט הקהתי (ח"ה סי' ק"ע) – "דיש מקומות דמשימין הרבה כלור לתוך מי המקוה של הנשים מחמת שלא ידבקו בהן מחלות מזו לזו בעת טבילתן. ויש נשים שהם מאוד אלגרי לזה ... תשובה: נראה דיש להקל לשטוף לצורך, ובפרט אם אינה שוטפת רוב גופה בכ"א דהא יש אחרונים דמקילין לשטוף במקלחת דס"ל דאסור רק לטבול בכלי שיש שם מים שאובין ע"י בקש"ע [סי' קס"ב ס"ט] ובמסגה"ש ובלחם ושמלה [סוסי' ר"א]. וכן אם שטפה רק מקצת הגפה אין חשש רק אם שטפה רוב גופה וראשה, אבל שטפה ראשה לבד או רוב גופה לבד אין חשש, ומצאתי בדע"ת ...".
- (ה) יסוד הטהרה (פרק ח' הע' כ"א) – "ולאיסטניס יש להקל אף אם היא מבנות אשכנז".
- (ו) פתחי מגדים (פרק י"ח סעי' ל') – "רחיצת רוב גופה אין להתיר כי אם לצורך, כגון לרפואה וכדו'".

- (ז) נטעי גבריאל (ח"ג פרק ל"ט סעי' ב') – "ובמקום הצורך, כגון לחמם עצמה או לקרר עצמה, מותרת גם בבית הטבילה".
- (ח) משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' כ') – "ולצורך רפואה יש להתיר".
- (ט) שיעורי טהרה (עמ' תס"ח) – "ברחיצה לצורך הבריאות כגון רחצה בבריכה, אין לאסור".
- (י) דברי חכמים (יו"ד אות נ"ח) – "שמעתי מהפוסקים שבמקום צורך יכולה לרחוץ (אבל טוב לא לעשות זה אם אינו צורך ממש)".
- (יא) ויען דוד (מה טובו גליון י"א עמ' ק"ח סי' י"ח) – "מגיפת הקאראנ"א ... שרי".
2. מראי מקומות.
- (א) דעת תורה (סוף סי' ר"א ד"ה אבל) – "ולענ"ד דאם אינה רוחצת כל הגוף, ונחוץ לרפואה לחמם א"ע מהמים הקרים, שרי לרחוץ הגוף בחמים בלא הראש וכדומה, דבזה לא שייך הגזירה (שמא יאמרו לא אלו מטהרים וכו'), דהכל יודעים דצריך טבילת כל הגוף, כן נראה לענ"ד להקל במקום הדחק".
- (ב) משמרת הטהרה (פרק י"ז סעי' כ') – "והמקילין בכ"ז לצורך אין למחות בידם".
- ד. מראי מקומות – מנחת חן (ח"ב יו"ד סי' צ"ט, חוקת הטהרה סי' ר' סעי' ח', קובץ תשובות סי' י"ד).

ו] גברים.

א. מיקל.

1. אז נדברו (ח"ד סי' מ"ו אות י', ח"ו סי' ע"ב אות י') – "אין היום טומאה וטהרה ומותר לרחוץ לאחר המקוה".
2. משנה הלכות (ח"ב סי' י"ב, ח"ג סי' ע"ה אות א', ח"ב סי' ק"ד) – "דבשלמא באנשים ליכא להחמיר כלל וכלל דלא ליהוי אלא ספיקא ובספיקא דרבנן הולכין להקל ובפרט דהכא טבילת אנשים בטלוה כבר".
- (א) אמנם ע"י פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' כ"ג), לשונו מובא לקמן.
3. שבט הקהתי (אסיפת יצחק י"א אלול תשס"ו) – "שאלה: הרמ"א ביו"ד סוף סימן ר"א כתב שאחר המקוה לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים וכן נהגו, ורציתי לדעת עד מתי צריך להמתין לרחוץ, ואם זה גם אסור לאנשים. תשובה: רק לנשים ורק בבית המרחץ".

ב. מחמיר.

1. תפארת אדם (או"ח ח"א סי' כ"ח) – "משום מצוה כבר נהגו כל החסידים תלמידי הבעש"ט הק' ועפ"י האר"י להתיר ויש להם על מה שיסמוכו כי המג"א מסיים להתיר ועיין מג"א קכ"ה סק"ע, אבל לילך תחת הטאש בשבת, לא מיבעיא אחר הטבילה בלא"ה אינו נכון כמבואר ביו"ד סימן ר"א ס"ס, אלא אפילו בלא"ה אינו נכון מכמה טעמים ...".
2. חיי הלוי (ח"א סי' ע"ח אות ו', אסיפת יצחק י"ב אדר ב' תשס"ח בהוספות) – "שאלה: הרמ"א ביו"ד סוף סימן ר"א כתב שאחר המקוה לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים וכן נהגו, ורציתי לדעת עד מתי צריך להמתין לרחוץ, ואם זה גם אסור לאנשים. תשובה: ובענין אנשים וודאי מעיקר הלכה אין חשש כלל, אמנם לכאור' לפי מה שכתב בכף החיים (או"ח ס' ר"ס סק"ח) בשם האר"י שלא לנגב המי מקוה א"כ לכאור' ה"ה שלא ירחץ המים ע"י המרחץ ע"ש, וע"ע במשמרת שלום (קוידניוב) (ס' כ"ב) שכתב דמה שנוהגים לרחוץ בער"ש קודם הטבילה י"ל דמטעם הרמ"א (הנ"ל בס' ר"א) עשו הרחקה גם בטבילת אנשים, ולפי זה י"ל דה"ה בכל טבילת אנשים, (וכ"כ בשו"ת תפארת אדם ח"א ס' כ"ח ע"ש), והגם שבאר"י ז"ל מדברו מטבילת ערש"ק וי"ל הבו דלא להוסיף, אמנם נראה דבוודאי יש ענין שלא לרחוץ ממי המקוה, ועכ"פ ברחיצת פניו ידיו ורגליו וודאי אין לחוש".

ג. טבילת עזרא [בעל קרי].

1. מיקל.

- (א) פאת שדך (ח"א סוף סי' ק"ה) – "בטבילת בעל קרי אין להחמיר כלל אפילו לפרושים".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (דברי חכמים יו"ד אות נ"ה) – "האם מותר לרחוץ במקלחת אחר יציאת המקוה (לקרי), שאם חוששין לטומאה חדשה או לא. תשובה: ... שמותר (שאינו זה ממש טבילה, שהוא רק לקרי)".
- (ג) יביע אומר (ח"ח יו"ד סי' י"ט אות ד', הליכות עולם ח"ה פר' שמיני סוף הע' י"ז) – "לגבי חסידים ואנשי מעשה הנוהגים להחמיר לטבול לקריין, שרשאים הם להתרחץ בחמין אחר טבילתם במקוה, ואין בזה שום מנהג להחמיר כלל. ולאפוקי ממה שראיתי בספר עמק יהושע אחרון (דף קפב סע"ב), שאחר שהביא מ"ש בספר יסוד ושרש העבודה, שיש להשתדל שאחר טבילת בעלי קריין לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין, הקשה על זה בשם הרה"ג רבי מאיר אלטר בן הגה"ק אדמו"ר מגור זצ"ל, מגמ' מפורשת (שבת יד א) שחז"ל גזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובים לפסול התרומה, מפני שהיו אומרים לא אלו מטהרים אלא אלו מטהרים וכו'. ע"ש. ולא זכר שר מכל הפוסקים הנ"ל, ובטבילה זו שהיא לטהרה ולחומרא בעלמא כ"ע יודו שיש להתיר. וגם הלום ראיתי בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו, במהדורא החדשה (עמוד שיז, סי' ח אות ד), שנשאל אם יכול להתקלח במקלחת אחר שיצא מן המקוה, והשיב, העולם נזהרים שלא להתקלח, מפני הגזרה שהובאה (בשבת יד א), שאפי' טהור גמור שנפלו עליו מים שאובים פוסל התרומה וכו', ע"ש. ודבריו תמוהים, שהרי אפי' בטבילת נדה לבעלה הסכימו האחרונים להתיר להתרחץ אח"כ, משום דבעלה חולין הוא, כ"ש לגבי טהרת בעלי קריין שהיא חומרא בעלמא".
- (1) האדמו"ר מגור איירי על ערב שבת, ולא טבילת קרי.
- (ד) זה השולחן (ח"א או"ח סי' פ"ח) – "נראה דאף דהרמ"א ביו"ד סימן ר"א סעיף אחרון כתב דלחזור ולהשתטף אח"כ יש אוסרין וכן נהגו, דזהו לגבי טבילת נדה דחמירא משא"כ כאן שכל הטבילה אינה אלא מנהג דאין להחמיר ומה גם דהגר"א בביאורו שם מתיר אפילו בנדה לכתחילה וא"כ כדאי הגר"א לסמוך עליו עכ"פ בזה".

ה) ציץ אליעזר (חי"א סי' ס"ד אות ט"ו) - לשונו מובא לקמן.

ו) עי' ויברך דוד (ח"א סי' ק"ה) - "ובנוגע לטבילת עזרא לית דין ולית דיין **ופשוט כביעתא בכותהא** שמותר לרחוץ עצמו ולהשתטף אחר הטבילה ... אלא שחסידים ואנשי מעשה נזהרו בכך לכתחלה גם בימות החול, אבל מי שיש לו איזה סיבה בדבר יכול לכתחלה לרחוץ עצמו אחר הטבילה ותל"מ".

ז) שערי מקואות (ס"ק ש"ז) - "ומכל מה שנתבאר נראה פשוט שיש להתיר בשופי רחיצה לאחר טבילה לבעלי קרי כיון שטבילה זו אינה אלא ממידת חסידות מסתבר שאף המחמירים ודו שיש להתיר, ועוד זאת שגם מ' סאה שאובים כשרים לטבילה זו".

2. יש להזהר.

א) פסקי משנה הלכות (פרק י' סעי' כ"ג) - "ולמעשה נראה דיש להקל לנשים לעשות מקלחת לאחר הטבילה אף כשהם עדיין בבית הטבילה. אולם איש הטובל טבילת עזרא **נוהגים להקפיד** שלא להתרחץ אח"כ. ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"ב סי' י"ב".

ב) שבט הלוי (ח"ז סי' ל"ג אות ב') - "יסוד ושורש העבודה ... תמדת בזה נגד הש"ס ... הנה זה לא קשה דלא גזרו אלא במי שצריך טהרה מן הדין לא כן אם טובלים רק משום קדושה והכנה לש"ק, ואפי' בע"ק בזה"ז אעפ"י שאנו נזהרים, אבל אינו מן הדין ... מ"מ למעשה **נכון להזהר**, ולא ראיתי נוהגים כספר הנ"ל, אלא רוחצים עו"פ פניו וידיו מעט לפני ש"ק".

3. מראי מקומות.

א) פסקי תשובות (סי' פ"ח סוף אות ח') - "ודע, כי יש המדקדקים שלא להתרחץ לאחר הטבילה כעין טבילה דאורייתא שאסרו בזה (בשו"ע יו"ד סי' ר"א סעי' ע"ה), אך מעיקר הדין אין שום חשש בזה".

ד. ערב שבת.

1. מחמיר.

א) אמרי אמת הו"ד בעמק יהושע אחרון (בסוף הספר במלואים והוספות) - "הבאתי דברי ביסושה"ע שאחר הטבילה דוקא ישתדל אחר מים חמין לרחוץ בהם פניו ורגליו וכו', ומה טוב אם יכול לרחוץ כל גופו בהם עכ"ל העירני ע"ז כבוד ידידי הרב הגאון החסיד בנש"ק מוה"ר מאיר אלטר שליט"א [זצ"ל] בן כ"ק מרן הרב הגאון הקדוש אדמו"ר מגור שליט"א [זצ"ל] שהוא מוקשה מאד מגמ' מפורשת שבת (דף יג) ... ע"כ נלענ"ד שיותר נכון לעשות כמ"ש שלה"ק הובא לעיל בשעה"ט אות ל"ד ש'קודם הטבילה טוב שירחוץ כל גופו בחמין".

ב) הו"ד בדברי ישראל (ח"א סי' י' אות א') - "ראה בס' 'עמק יהושע אחרון' בסוף הספר במלואים והוספות ...".

ג) עי' פסקי תשובות (סי' ר"ס סוף אות א', עי' דפו"ח שם אות ג') - "מנהג העולם להקפיד לא להתרחץ לאחר הטבילה, אלא לפניו, וטוב להיזהר בזה, אף כי מדינא אין כלל קפידיא בזה".

2. מיקל.

א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ר"ס ס"ק א', דפו"ח) - "היסוד ושורש העבודה ... בספק עמק יהושע האחרון ... אולם אין תמיהתו תמיהה כי מה שגזרו הוא רק בנוגע לטומאה וטהרה, משא"כ בטבילה לכבוד שבת מוטב להתרחץ יפה אח"כ במים נקיים".

ב) עי' ויברך דוד (ח"א סי' ק"ה) - "ובנוגע לטבילת עזרא לית דין ולית דיין **ופשוט כביעתא בכותהא** שמותר לרחוץ עצמו ולהשתטף אחר הטבילה, מלבד בער"ש להנוהגין עפ"י האריז"ל שלא לנגב עצמן אחר הטבילה, אלא שחסידים ואנשי מעשה נזהרו בכך לכתחלה גם בימות החול, אבל מי שיש לו איזה סיבה בדבר יכול לכתחלה לרחוץ עצמו אחר הטבילה ותל"מ".

3. מראי מקומות - שבט הלוי (ח"ז סי' ל"ג, לשונו מובא לעיל).

א) משמרת שלום (קאדיניאוו סי' כ"ה אות ב', הע' ב') - "ערב שבת קודש ... יש אומרים שצריך לטבול תחלה דוקא ואח"כ לרחוץ בחמין והעולם אין נוהגים כן ומנהגי לטבול קודם הרחיצה בחמין ואחר הרחיצה. [ומ"ש העולם וכו' אפשר סברתם מדכתב הרב

ביו"ד (סוף סי' ר"א) בהגה"ה אבל לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרין וכן נהגו עכ"ל והטעם שלא יאמרו המרחץ מטהרה כמו הטבילה ויטהרו במרחץ לחוד עכ"ל הש"ך שם ומט"ז אפשר דעשו גם האנשים הרחקה שלא לרחוץ אחר הטבילה הגם שהוא כמעט גזירה לגזירה ועוד כיון דארז"ל (שבת י"ד ע"א) דגזרו רבנן טומאה על הבא ראשו ורובו במים שאובין וטהור שנפלו על

ראשו ורובו ג' לוגין מים שאובין משום גזירה דלעיל הגם דבזמן הזה אין זה שייך כלל מ"מ אינם רוצים לעשות דבר שיש בו סרך טומאה ועי' במ"א או"ח (סי' תר"ג) ע"כ מנהגי לטבול קודם הרחיצה ואחר הרחיצה דבזה יוצאנו ידי כל הדעות".

ה. ערב יום כיפור.

1. מיקל.

א) ציץ אליעזר (חי"א סי' ס"ד אות ט"ו) - לשונו מובא לקמן.

2. מראי מקומות.

א) פסקי תשובות (סי' תר"ו אות ו' ד"ה ומדינא, הע' כ"ה) - "ומדינא מותר להתרחץ שוב לאחר הטבילה אבל רבים מקפידים לא להתרחץ לאחר הטבילה. [עיין מש"כ בפסקי תשובות ח"ג סי' ר"ס אות א' (לשונו מובא לעיל), ועפ"י האמור, כ"ש בטבילת

עיו"כ שיש להקפיד על כך]".

ו. ערב יו"ט.

1. מיקל.

א) ציץ אליעזר (חי"א סי' ס"ד אות ט"ו) - "נלמד בגזירה שוה ובקל וחומר בטבילת אנשים בזה"ז שמותר להם בשופי לשטוף את גופן לאחר הטבילה וכן ליכנס באותו יום באמבטיא, דטמאי מתים הרי נשארים בין כך (עיין רמב"ם פ"ג משביתת עשור ה"ג)

ומהי טבילתם אי משום טבילת בעלי קריין, ואי משום טהרת הרגל, ויוה"כ, והא הרי טבילת בעלי קריין בזה"ז הוא רק ממנהגא בעלמא דהא בטלה תקנה זו (וכדברי הרמב"ם שם), ועוד זאת דגם מ' סאה שאובים כשרים לטבילה זו כדעתו של הב"י בטור

או"ה סי' פ"ה והמג"א באו"ח שם סק"א, וכמו"כ בטהרת הרגל הרבה מגדולי הפוסקים סוברים דליכא מצוה בזה בזה"ז (יעוין בשאגת אריה ומהמובא בזה בשערי תשובה סי' תקכ"ט ועוד) וביותר מזה מפקפק השאגת אריה בסי' ס"ז על טבילה לר"ה ויוה"כ, ובפרט בזה"ז כיעו"ש, וא"כ אין כל מקום להחמיר עליהם ברחיצה או שטיפה לאחר הטבילה".
 (1) לפי המ"ב (סי' קכ"ח ס"ק קס"ה) שפסק שיש חיוב בזמן הזה, יש מקור להחמיר גם בזה"ז.

ז. מראי מקומות.

1. הגרשז"א זצ"ל (ועלהו לא יכול ח"ב עמ' רפ"ו) – "הרב היה רגיל להתקלח לפני שטבל במקוה וגם אחרי שהוא טבל. שאלתיו מדוע אין הוא חושש למה שכתוב שלא להתרחץ אחרי הטבילה במקוה, כדי שיישאר על גופו מהמים של המקוה. וענה: לפני שאני טובל במקוה אני מתרחץ כדי לקיים מצות 'ואהבת לרעך כמוך', ואילו אחרי שאני טובל במקוה אני מתרחץ בגלל אלו שלא חוששים לקיים את 'ואהבת לרעך כמוך'".
2. חיי הלוי (ח"א סי' ע"ח אות ו', אסיפת יצחק י"ב אדר ב' תשס"ח בהוספות) – "שאלה: הרמ"א ביו"ד סוף סימן ר"א כתב שאחר המקוה 'לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים וכן נהגו', ורציתי לדעת עד מתי צריך להמתין לרחוץ, ואם זה גם אסור לאנשים. תשובה: ובענין אנשים וודאי מעיקר הלכה אין חשש כלל, אמנם לכאור' לפי מה שכתב בכף החיים (או"ח ס' ר"ס סק"ח) בשם האר"י שלא לנגב המי מקוה א"כ לכאור' ה"ה שלא ירחץ המים ע"י המרחץ ע"ש, וע"ע במשמרת שלום (קאדינאיוו) (ס' כ"ה) שכתב דמה שנוהגים לרחוץ בער"ש קודם הטבילה י"ל דמטעם הרמ"א (הנ"ל בס' ר"א) עשו הרחקה גם בטבילת אנשים, ולפי זה י"ל דה"ה בכל טבילת אנשים, (וכ"כ בשו"ת תפארת אדם ח"א ס' כ"ח ע"ש), והגם שבאר"י ז"ל מדברו מטבילת ערש"ק וי"ל הבו דלא להוסיף, אמנם נראה דבוודאי יש ענין שלא לרחוץ ממי המקוה, ועכ"פ ברחיצת פניו ידיו ורגליו וודאי אין לחוש".
3. הגרשז"א זצ"ל (דרור יקרא עמ' שע"ז) – "יש ענין לא להתרחץ אחרי שטבל. ת. עי' יו"ד סי' ר"א סע"ה".
 הגרשז"א זצ"ל (הליכות חיים ח"ב פרק ל"ג אות רמ"ה) – "אם מותר לאיש להתקלח במקוה מיד אחר שטבל שם, או צריך להמתין עד שיבוא לביתו. תשובה: עי' ביאור הגר"א יו"ד סוף סי' ר"א".
4. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ב אדר תשס"ו) – "שאלה: הרמ"א ביו"ד סוף סימן ר"א כתב שאחר המקוה 'לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים וכן נהגו', ורציתי לדעת עד מתי צריך להמתין לרחוץ, ואם זה גם אסור לאנשים. תשובה: לאשה יש להמתין עד הערב הבא. לאיש, אם רוצה להחמיר יש להחמיר עד שחזור הביתה".

ה. טבילת גברים במקוה נשים.

1. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות תקכ"ה) – "שאלה: האם יש קפידא בכלל שגבר לא יטבול במקוה של נשים וכגון לפני ימים נוראים שהמקואות מלאים פותחים המקוה של נשים גם לגברים האם יש למנוע מזה. תשובה: איני יודע".
2. אמרי יעקב (אה"ע סי' א' סעי' ו' בי' ד"ה קיים, עמ' י"ג) – "האם אריך לגברים לטבול במקוה של נשים לכתחילה, עי' שו"ת עין יצחק (או"ח סי' ב') נפש חי (סי' מ'), שו"מ (מ"ק ח"א סי' קכ"ג) וע"ע ס' טהרת יו"ט ח"ז בריש הספר תשובת הגאון מטשיבין, ומדברי כולם נשמע דאין שום חשש מעצם הטבילה, וכל מה שדנו הוא לחשוש שדבר זה יגרום הרחקת נשים שאננות ואיסטניסות מלבוא לטבול ... ויש ליישב מנהג ישראל שנהגו במשך הדורות להקל בזה כדכתבו כל האחרונים שהובאו בריש דברינו, ובפרט במקואות של זמנינו שמוסיפים למים חומר מחטא כמו כלור וכיוב"ז".

דברים החוצצים בטבילת כלים

סימן ר"ב

- [א] חציצה בכלי זכוכית - סעיף א'.
 [ב] הגדר של חציצה - סעיף ב'.
 [ג] תווית (label).
 [ד] ידות הכלים - סעיף ג'.
 [ה] בית הסתרים: בכלים - סעיף ה'.
 [ו] כלי חשמלי.
 [ז] לטבול כלי בתוך כלי - סעיף ו'.
 [ח] ידות הכלים שעתידי לקוצצן - סעיף ט'.
 [ט] לטבול הכלי בחלקים או לא.

[א] חציצה בכלי זכוכית - סעיף א'.

משנה (מקואות פרק ט' משנה ה') – "אלו חוצצין בכלים הזפת והמור בכלי זכוכית בין מבפנים בין מבחוץ".

א. דברים אחרים (חוץ מזפת ומור) האם חוצצין: ראשונים.

1. מיקל.
 (א) רש"י (שבת דף טו: ד"ה בכלי) – "בכלי זכוכית. שהן חלקין, ואין אדם מקפיד על טיט ודבר אחר הנדבק בהן, לפי שנופל מאיליו, והני הוא דמדבקי טובא וקפיד עלייהו, ואין חוצץ אלא דבר המקפיד עליו".
 (ב) טור (סעי' א') – "אלו דברים חוצצין בטבילת כלים הזפת והמור בכלי זכוכית לפי שהוא חלק מאד אין דברים אחרים חוצצין בו שאין נדבקין בו אבל בשאר הכלים כל דבר נדבק וחוצץ".
 2. מחמיר.
 (א) ר"י (סמ"ג עשין סי' רמ"ח) – "ופירש רבינו שלמה (ד"ה בכלי) דווקא זפת ומור אבל טיט ודבר אחר אינו חוצץ לפי שנופל מאליו ואינו מקפיד. ואינו נראה לרבינו יצחק לומר כן להכשיר שאר דברים החוצצין עליו בשעת טבילה, אלא מפרש דכל שכן שאר דברים שחוצצין בכל הכלים, [אלא] אפילו זפת ומור שאין חוצצין בשאר כלים שדרך לזופתן, בכלי זכוכית חוצצין".
 (ב) מהרי"ל (החדשות סי' מ"ה אות א').
 3. מראי מקומות – ריטב"א (שבת דף טו: ד"ה הזפת).
 (א) שבט הלוי (ח"ד ריש סי' קכ"ג) – "אלו חוצצין הזפת והמור בכלי זכוכית וכו', עיין ש"ך כ' הסמ"ג וכו' ג' שיטות לפנינו לדעת רש"י בכל הכלים כל דבר הנדבק חוצץ ומכ"ש זפת ומור, ובכלי זכוכית דוקא זפת ומור דשאר דברים אינם נדבקים בה, ולדעת הסמ"ג שאר דברים חוצצים בין בזכוכית בין בשאר כלים, אלא דזפת ומור בשאר כלים דרכם בכך ואינם חוצצים בהם, והרמב"ם פ"ג דמקואות כ' ואלו חוצצין בכלים הזפת והמור וכיוצא בהם, וכו' בס' משנה אחרונה פ"ה ממקואות דדעתו דבכל הכלים אינו חוצץ רק זפת ומור וחולק לפ"ז מן הקצה על רש"י וסמ"ג, ולפי ענ"ד דאין זה מוכרח דהא כ' זפת ומור וכיוצא בהם מדכ"י כו"ב משמע דמרבה הרבה דברים אלא דבעינן מדבק כזפת ומור, ואינו חולק ארש"י אלא בזה דלרש"י זפת ומור מדבק ביותר. מיהו בהא ודאי פליג דלא הזכיר כלל כלי זכוכית והיינו לשיטתו פ"א מהל' כלים דכלי זכוכית אין לו טהרה במקוה כלל, מ"מ נפ"מ בזה בטבילת כלים גם כל מין הנדבק חוצץ. ויראה דפי' הסמ"ג לא שייך רק אם גורסים מור אבל אם הגירסא חמר כג' הרמב"ם דהיינו טיט פשיטא דחוצץ גם בשאר כלים ואכמ"ל".
 (ב) חוט שני (טבילת כלים ס"ק כ"ד אות ב', עמ' נ"ג) – "זפת ומור חוצצין בכלי זכוכית [מקואות פ"ט] די"א דשאר דברים אינם חוצצים דכיון שהדרך שיורדים מאליהם ומיקרי שאינו מקפיד. והסמ"ג פ' בע"א, ופסק כוותיה הב"ח. אמנם צ"ע אם הסמ"ג חולק על עצם ההגדרה שבדבר שיורד מאליו מיקרי אינו מקפיד".

ב. דברים אחרים (חוץ מזפת ומור) האם חוצצין: פוסקים.

1. מיקל – לבוש (סעי' א').
 2. מחמיר – ב"ח (ס"ק א', "מיהו הסמ"ג על שם ר"י פירש דהכי קאמר אפילו זפת ומור שאין חוצצין בשאר כלים שדרך לזופתן בכלי זכוכית חוצצין וכל שכן שאר דברים דחוצצין בכל הכלים דפשיטא דחוצצין בכלי זכוכית והכי נהיגי עלמא להחמיר בכלי זכוכית דכל הדברים חוצצין"), ש"ך (ס"ק א'), ערה"ש (סעי' ב', "ולפ"ז נקיט חומר בכלי זכוכית והטעם משום דבכלי זכוכית קפדי טובא אמנקיותא ולדינא בוודאי נקטינן להחמיר כשני הפירושים"), טהרת ישראל (סעי' א'), חלקת בנימין (סי' ק"כ ס"ק קט"ז).

[ב] הגדר של חציצה - סעיף ב'.

א. גר"א (ס"ק ב') – "כ"ד שדרך כו'. מתני' ספ"ט וכמו באדם דמשם ילפינן את בשרו כו'".

1. עי' סי' קצ"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

2. מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות מ"ה, לשונו מובא לקמן).

ב. האם צריך להעביר כל חציצות לכתחילה: גם מה שהוא מיעוט שאינו מקפיד.

1. מחמיר.

(א) או"ה (שער נ"ח דין צ"ג) – "הבא להטביל כלי צריך לנקותו תחילה מכל טנוף ולכלוך וחלודה שעליו שלא יחוץ בפני הטבילה כדאי לעיל מאך את הזהב אך חלק. וכ' במרד"כ פ"ב דעבודה זרה שאם אין עליו כ"א מעט ה"ל מיעוט שאינו מקפיד ואינו חוצץ עכ"ל. והיינו אפי' לכתחילה היכא דא"א להעבירו אבל היכא דאפשר יזהר אפילו במיעוט אך מיעוט המקפיד ורובו אפי' שאינו מקפיד חוצץ כדן טבילת אדם וצריך טבילה אחרת אפי' בברכה אם הסיח דעתו".

(ב) **חכ"א** (כלל ע"ג סעי' י"ד), הו"ד **בדרכ"ת** (ס"ק ה') – ונראה לי שהוא הדין הכלים שיש להם קנים (שקורין שנוצין) אף על גב שאינו יכול לנקרו הוי כמיעוט ואינו מקפיד וכל מיעוט שאינו מקפיד יכול להעבירו מותר לטבול כך אף על פי שהוא מבפנים אבל אם הוא מיעוט ומקפיד עליו או ברובו של כלי אף על פי שאינו מקפיד אסור לטבולו כך ואפילו בדיעבד לא עלתה לו טבילה".

(ג) הגר"א **בבבצל** שליט"א (אהל יעקב) – בטבילת כלים האם צריכים להקפיד לכתחילה להסיר אפילו מיעוט שאינו מקפיד דומיא דאשה (רמ"א ריש סימן קצ"ח). תשובה: כן".

(ד) **חיי הלוי** (ח"ד סי' נ"ט אות ו') – "... ומשמע דאם יכולין להעבירו יש לכתחילה לראות שלא יהא אפילו מיעוט שאנו מקפיד, וכן מבואר באו"ה (כלל מ"ה סי' צ"ג)".

(ה) **טבילת כלים** (פרק ה' סעי' ד') – "לכתחילה יסיר גם חציצה כזו".

(ו) **חלקת בנימין** (סי' ק"כ ס"ק ק"ג) – "ואפילו אינה אלא במיעוטו של הכלי וגם אינו מקפיד עליה דלכתחילה צריך להעביר כל חציצה בשעת טבילה".

(ז) **חיי הלוי** (ח"א סי' נ"ז) – "והנה הרמ"א (יו"ד סי' קצ"ח ס"א) הביא בשם הגהות ש"ד לענין טבילת נדה שלכתחילה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצים גזרה אטו דברים החוצצים, יש לעיין אי החומרא הזו נוהג גם בטבילת כלים או אפשר רק בטבילת נדה, שמצינו בה חומרות הרבה, ע"כ גזרו לכתחילה גם על מיעוט שאינו מקפיד, אבל בטבילת כלים לא ובפרט לשיטת הסוברים שטבילת כלים הוא דרבנן ... וראיתי בספר טבילת כלים (פ"ה ס"ד) שהביא שכן מפורש באיסור והיתר (כלל נ"ח סי' צ"ג) ... ועיי"ש שמדייק כן גם מלשון שאר הפוסקים, וכן הוא בלשון המחבר (יו"ד סי' ק"כ ס"ג) ...".

(ח) **מטבת הכשר** (ארטסקרול, פרק י"ח הע' ע"ח).

2. **מסתימת שאר הפוסקים** נראה להקל: שיש לחלק בין כאן ולהרמ"א (סי' קצ"ח סעי' א') אצל טבילת נשים. ששם יבא לידי איסור חמור בידיים כגון שביעל נדה או ישים בכלי תרומה טהורה ויאכלנה והיא במיתה, משא"כ הכא דאף אם ישתמש בכלי זה אח"כ לא אכיל איסורא דהא לא נאסר מה שבתוכה. ועוד, אולי יש לצרף השיטות שטבילת כלים הוי רק איסור דרבנן [וכמו שלא מצינו חומרא זו אצל נטילת ידים] - ועי' לקמן, **שיש כמה קולות** אצל טבילת כלים.

ג. חילוקים בין טבילת כלים לטבילת נשים.

1. האם צריך להעביר כל חציצה לכתחילה: גם מה שהוא מיעוט שאינו מקפיד.

(א) לענין טבילת נדה, מחמיר – **רמ"א** (סי' קצ"ח סעי' א'), "ולכתחילה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצין, גזרה אטו דברים החוצצין".

(ב) לענין טבילת כלים - עי' לעיל.

2. אחיזה ברפוי.

(א) לענין טבילת נדה - עי' סי' קצ"ח סעי' כ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

(ב) לענין טבילת כלים - עי' סי' ק"כ סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

3. טבילה ע"ג כלים.

(א) לענין טבילת נדה, מחמיר – **מחבר** (סי' קצ"ח סעי' ל"א).

(ב) לענין טבילת כלים - עי' לקמן סעי' ו'.

4. האם צריך כוונה.

(א) לענין טבילת נדה, יש מחמירים – **רמ"א** (סי' קצ"ח סעי' מ"ח), "ויש מחמירין ומצריכין אותה טבילה אחרת".

(ב) לענין טבילת כלים, מיקל - עי' סי' ק"כ סעי' ט"ו, לשיטות ומראי מקומות.

5. נאמנות בטבילה ע"י ילד שהגיע ל"ג שנה, האם צריך לבדוק אחר ב' שערות.

(א) עי' סי' ק"כ סעי' י"ד, לשיטות ומראי מקומות.

6. בית הסתרים.

(א) לענין טבילת נדה, הוי חציצה – **מחבר** (סי' קצ"ח סעי' כ"ה).

(ב) לענין טבילת כלים, אינו חציצה - עי' לקמן.

7. מראי מקומות.

(א) **אג"מ** (מסורת משה ח"א יו"ד אות נ'), עי' הע' ס"ג שם) – "כתוב עליו בלורד זרחני (magic marker) סכום מקחו, האם זה חוצץ. והשיב לי רבינו שחוצץ, דמה שאין דיו חוצץ באנשים, הוא משום שאינו מקפיד, ואין בו ממשות. [גם אם מקפיד מותר כשאין בו ממשות] אבל על כלי, יש ממשות בזה, וגם למעשה מקפיד. והזכיר רבינו שיש לדמות זה למה שכתוב בשו"ע (סימן ק"כ סעיף י"ג) 'צריך להעביר החלודה קודם טבילה ואם לא העביר אם מקפיד עליו חוצץ'".

ד. כלי שיש משהו דבוק בה: הבעל שמטביל הכלי אינו מקפיד, אבל אשתו מקפדת.

1. מחמיר.

(א) **הגר"ח** ק"צ"ל (אסיפת יצחק כ"ה ניסן תשס"ח) – "שאלה: כלי שצריך טבילה ויש דבר שדבוק בה, והבעל שטבל הכלי אינו מקפיד עליו אבל אשתו מקפיד עליו, האם זה חוצץ. תשובה: יש להוריד".

(ב) **הגר"א** **בבבצל** שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד ניסן תשס"ח) – "שאלה: באופן שיש משהו דבוק על הכלי, והבעל שטבל הכלי אינו מקפיד, אבל אשתו מקפיד האם זה חציצה. תשובה: כן".

(ג) **רבבות אפרים** (אסיפת יצחק כ"ו ניסן תשס"ח) – "שאלה: אם יש כלי שצריך טבילת כלים ויש דבר דבוק בה, והבעל שטבל הכלי אינו מקפיד עליו אבל אשתו מקפיד, האם זה חוצץ. תשובה: אם האשה מקפידה צורך לטבול הכלי".

ה. לא עיין קודם, האם עלתה טבילה.

1. לא מסתבר – הגר"ח זצ"ל (אסיפת יצחק כ"ה תשרי תשס"ח, "שאלה: המחבר ביו"ד ס' קצ"ט סעיף ח' כתב אם לא עינא לא עלתה טבילה, האם ה"ה בטבילת כלים שצריך עיון קודם, ואם לאו כאילו לא טבל. תשובה: לא מסתבר").

2. מראי מקומות.

(א) חוט שני (שבת ח"א עמ' רי"ט, טבילת כלים פרק א' ס"ק ז' [עמ' כ"ח]) – "ויש לדון לגבי טבילת כלים אם עיון מעכב שהרי בגמ' ילפינן לה מסברא, והטעון טבילה צריך עיון, וי"ל דה"ה דטבילת כלים בעינן עיון קודם, וא"כ אם טבל כלי ולא עיין אף שלא נמצא בו בעת עלייתו מהטבילה חציצה כאילו לא טבל כדין אדם הטובל ולא עיין, וצ"ע".

ו. מראי מקומות.

1. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ל"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות מ"ו) – "כלי חשמלי שחוששים שיתקלקל על ידי הכנסה למים, אין היתר להכניס ספוג לתוך המכשיר, כדי למעט כניסת המים, מפני שזה חציצה".

ז. שחרורית הדבוק ביורה מבחוץ.

1. מיקל – רמ"א (סעי' ב'), ערה"ש (סעי' ד', סי' ק"כ סעי' ט"ו).

2. מחמיר – גר"א (ס"ק ג').

3. בזמן הזה יש להחמיר.

(א) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים סוף אות ט', הע' כ', אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות מ"ד, הע' נ"ד) – "כמו כן סיר שמרוב הבישול נהיה עליו לכלוך של פחם וכדו', אם אינו דבוק חזק ואפשר להורידו, הרי זה חציצה וצריכים להסירו. [ומה שכתב הרמ"א שאין זה חציצה זה בזמננו שלא היה דרכם להוריד לכלוך זה]".

(ב) חוט שני (טבילת כלים ס"ק כ"ד אות ג', עמ' נ"ג) – "בקדירות דידן שהדרך לבשל על הגז שאינו מתפחם, יש לחוש ולומר דאף לשיטת הר"מ והרא"ש בהא דפחם חוצץ היינו רק בתוך הכלי, אבל מבחוץ הוי אינו מקפיד והוי כגוף הכלי, מ"מ בדידן שאין הדרך כן שפיר יש לחוש אף מבחוץ אם יש בו ממש. [ועיין בהגר"א שפקפק על עצם הדין]".

4. מראי מקומות – טהרת ישראל (סעי' ג'), חלקת בנימין (סי' ק"כ ס"ק ק"כ).

ג. תוית (label).

א. פתק של מס (tax).

1. מיקל, אינו חציצה.

(א) חזו"א (ארחות רבנו ח"ג עמ' פ"ו אות נ"ח, אות נ"ט) – "ובנוגע לפתקאות הדבוקים על הסיר מבחוץ, יש פתקה אחת עם שם בית החרושת אותה הורה להם מרן לגרד לפני ההגעלה ופתקה שני' ממס מותרות מרן התיר להם להשאירה כי היא הכרחית לצורך בקורת מהממשלה. מפי הנ"ל דלענין טבילת כלים מחו"ל אמר להם מרן החזו"א להוריד את כל הפתקאות מהכלים אף של מס מותרות משום חציצה".

ב. מדבקה שכתוב עליו הוראות שימוש.

1. מיקל, אינו חציצה.

(א) חשב האפוד (הליכות חנוך עמ' קי"ד אות צ"ה) – "דעת הרב דמותר לטבול כלי שיש עליו תוית לסימן איך לפתחו ולסגרו וכדומה, דכיון שהוא נצרך לכלי לא הוה חציצה".

(ב) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ט', אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות מ"ד) – "וכן יש להוריד כל דבר שמודבק על הכלי ומקפיד עליו. ואם יש מדבקה שכתוב עליו הוראות שימוש וכיוצא בזה אין צורך להורידה. אבל מדבקה או צבע (שאפשר להורידם) שרק המוכר מעונין שזה ישאר ולא הקונה, יש להורידם".

(ג) חוט שני (טבילת כלים ס"ק כ"ד אות ו', עמ' נ"ג) – "מדבקות שעל גבי הכלים שכתוב עליהם הוראות שימוש בכלי, אינו חוצץ כיון שאין מקפידים עליהם".

ג. מדבקה שמראה השבח והיוקר.

1. מיקל, אינו חציצה.

(א) אג"מ (מסורת משה ח"א יו"ד אות מ"ה) – "ושאלו אם, לטבילת כלים, נחשב כחציצה מדבקה שדוקא מקפיד שישאר על הכלי, שזה מראה השבח והיוקר וכדומה של הכלי. והשיב רבינו שבוודאי אינו חציצה. ואז שאל אם ההגדרה למה נחשב כשבח הכלי, למה מקפיד, תלוי בבעל הכלי, או ברוב העולם, והשיב רבינו שתלוי בבעל הכלי".

(ב) טבילת כלים (פרק ה' סעי' ב') – "תויות הדבוקות על הכלי ... צריך להסירם לפני הטבילה ... תויות שאין דרך להורידם מהכלים, כגון כלי קריסטל שהתויות עם שם קריסטל מוסיפות לחשיבות הכלי, הרי הם כחלק מהכלי ואין צריך להורידם לפני הטבילה [כן שמעתי מהגרי"י וייס שליט"א [זצ"ל] והגר"ש ואזנר שליט"א [זצ"ל], ואף שמשאר הכלים מקפידים להוריד את התויות]".

(ג) הו"ד בחיי הלוי (ח"א סי' נ"ז אות ה').

(ד) חלקת בנימין (סי' ק"כ ס"ק ק"ג) – "וכן צריך להסיר תויות מן הכלי קודם הטבילה מיהו אותן תויות שדרך להשתמש בכלי ועודן עליו מפני שמוסיפות בחשיבות הכלי נראה דלא חשיבי חציצה".

2. מראי מקומות.

(א) הליכות עולם (ח"ז עמ' ער"ה הע' י"ד) – "ולענין התוית הדבוקה לכלי. הנה לאו מילתא פסיקתא היא, שאפשר דהוי בכלל מיעוטו שאינו מקפיד עליו, שאינו חוצץ, וכן צידד בזה הגרש"ז אוירבך בשו"ת מנחת שלמה ח"ב (סי' סו אות יט). ע"ש. ובשו"ת חיים הלוי ח"א (סי' נז אות ה) הביא לענין כלי קריסטל, שיש עליהם תוית, וכתוב עליו 'קריסטל', שהגר"י וייס בעל מנחת יצחק אמר שאינו חוצץ לטבילה, כיון שזה מוסיף חשיבות הכלי, ואין דרך להקפיד עליו להוציאו. ושכן אמר גם הגר"ש וואזנר בעל שבט הלוי. אבל גדול אחר החמיר בזה לכתחלה. וטוב להחמיר. ע"ש".

(ב) תשובות והנהגות (ח"א סי' תס"ז, ע"י סי' תנ"ב [לשונו מובא לקמן]) – "דכשנותן מתנה רוצה עם תוית נייר דבוק עם שם הפירמא, שבזה משביח מתנתו שנראה חדש, ובטבילה צריך להסירו וחוצץ, ואפילו נימא שאין מקפיד על תוית שנמצאת על הכלי כשמשמש בו מ"מ כיון שנהגו בטבילה להסיר חוצץ וכמבואר ברמ"א ביורה דעה קצ"ח (סעיף כ') וכמו שהערנו לעיל סימן תנ"ב, ועיין עוד בדברינו בחלק ב' סימן ת"ו, שבצבע שבצפרניים אם נהגו להסירו חוצץ, ומיהו בתוית שלהשביח שנראה שנעשה מפירמא המייצרים כלים נאים לכאורה בזה לא חוצץ, ומיהו **צ"ב ששבחו אינו בגופו ביופיו אלא בפרסום וכה"ג כשנהגו להסירו לפני טבילה אפשר שחוצץ**, ואין הדברים ברורים אצלי, וראוי להחמיר ולהסירו ולא ליכנס לחשש בטבילת כלים".

ד. להשאיר מדבקה לנוי.

1. מיקל.

(א) שבט הלוי (מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קנ"ד אות י') – "יש להסיר כל חציצה לפני הטבילה. ומי שטובל בקבוקים וכדו' שיש עליהם תוית ורוצה להשאירה לנוי, מותר לטובלו עם התוית אף אם ממלא בהם משקה אחר".

ה. מדבקה שכתוב עליהם שם המפעל.

1. מיקל.

(א) ע"י חוט שני (טבילת כלים ס"ק כ"ד אות ה', עמ' נ"ג) – "מדבקות שעל הכלים, כגון שכתוב עליהם שם המפעל וכיוצ"ב, **רובא דעלמא אינו מקפידין עליהם**, ואינו חוצץ. אך מדבקות שכתוב עליהם מחירו של הכלי, כיון שמקפידים עליהם הרי זה חוצץ. ובכל גוונא מדבקה שהחל להסירה, ועדיין נשארו ממנה חתיכות הדבוקות על הכלי, בודאי מקפידים עליהם, והרי זה חוצץ".

ו. מדבקה בתחתית כלי.

1. מחמיר, הוי חציצה.

(א) הגרח"ק זצ"ל (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תרס"ב) – "כלי שיש לו מדבקה בתחתית הכלי האם הוא חוצץ בטבילת כלים. תשובה: כן".

2. מראי מקומות.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שצ"ב) – "שאלה: מדבקה קטנה בתחתית של הכלי כגון מדבקה של מחיר של הכלי, האם היא חציצה לטבילה, או שמא מכיון שהיא בתחתית של הכלי אף אחד לא מקפיד על זה. תשובה: צריך לדעת אם מקפידים או לא".

(ב) תשובות והנהגות (ח"ב סי' ת"ו) – "מיהו עיקר הדין שתוית של הביח"ר המודבקת בצד השני הוא חציצה, כמו שהביא בדרכ"ת סימן ר"ב סק"ד בשם הערוך השולחן, מסופקני אם המציאות כן, ומסברא אמינא דרואים את כל אלה שקונים כלים ולא מטבילים דמצוי שמשאירים התוית תחת הכוס כיון שזהו בצד שני של הכוס ואינו נראה, ולא ניכר התוית כלל כששותים ממנו, ואם אין מקפידים עליו דינו שאינו חוצץ. ואף שבטבילת נשים אמרינן שחוצץ בצפרנים, כיון שנהגו להסיר משום חציצה דינו כמקפיד עליה, עיין ברמ"א יו"ד קצ"ח (סעיף כ'), היינו דוקא בצפרנים שעומדים ליחתך להכי חוצץ כשדעתו לחותכם כדי שלא תהא חציצה, אבל כשאינו דבר רע אף שמעבירים לטבילה לא חוצץ, ולכן אף שראוי להעביר התוית, מ"מ על דיעבד אין ראייה שחוצץ".

(ג) מנחת פרי (ח"ו סי' ע"ה אות ג') – "כלי שיש לו מדבקה בתחתית הכלי, בפשוטו אם הוא כלי שקוף שנראית המדבקה ודאי שמקפידים, ואם לאו אפשר נמי שהנשים מקפידות להסירה בעת הדחת הכלי וצ"ע".

ז. תויות שע"ג הכלי: בזמן שטובל בעל החנות [ע"י סי' ק"כ סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות].

1. מיקל.

(א) טבילת כלים (פרק ה' הע' ד') – "נראה דאינם צריכים להוריד את התויות, כי אינם חוצצות, דהרי רצונם דוקא שישארו על הכלי שידעו הקונים שהם חדשים. ואף דבחציצה אזלינן בתר רובה דעלמא כמבו' לעיל, מ"מ אף אם רובה דעלמא מקפידים ע"ז, אזלינן אחר רגילות ההקפדה לבני אדם כיו"ב ...".

2. מחמיר.

(א) ע"י הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו אות י"ט, שלמי מועד עמ' תקנ"ג, ע"י מכתב בס' טבילת כלים עמ' רמ"א אות ב') – "בענין טבילת הכלי עם התויות שעליו, נלענ"ד שאם כנים הם הדברים שכתב כת"ר - שסתם אנשים מקפידים להסיר את התויות, חושבני דמה שהמוכר מקפיד לא להסיר - כדי שיהא ניכר שהכלים הם חדשים, אין זה גורם כלל שיחשב משום כך ברשות המוכר כמיעוט שאינו מקפיד, ויותר נראה דכיון שהוא מחשיב את התויות - אשר הלוקחים רגילים להסיר אותן - **חשיב טפי כמיעוט המקפיד**, ולא דמי כלל לכלים בבית האומן שאינו נותן כלל אל לבו על הלכלוך שמאחורי הכלים. כמו כן

אין דעתי נוחה כלל מטבילה עם מיעוט המקפיד, ורואה אני בזה זלזול בדרבנן אשר מאד החמירו בו ואמרו שגם בדיעבד לא עלתה הטבילה, אך מסופקני אם זה באמת בגדר של מיעוט המקפיד".

3. מראי מקומות.

א) תשובות והנהגות (ח"א סי' תנ"ב) – "והעצה הנכונה שיקננו למקבל המתנה **בזכייה ע"י אחר**, או שהנותן מתנה יטביל הכלי וישתמש בו קצת ואז יתן במתנה, ואז שפיר הוי כלי סעודה דנקנה עבורו להשתמש לסעודה ושפיר טובלו בברכה, ומיהו צריך להסיר התוית שרשום עליו שם הפירמא לפני הטבילה, ואף אם נאמר שנהגו להשאירו שהקונה ידע שהסוג מובחר, כיון שהיום לטבילה נהגו להסירו בזה גופא חוצץ וכמבואר ברמ"א קצ"ח (סעיף כ')."

ח. מראי מקומות.

1. אבני ישפה (אהל יעקב, בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תר"ט) – "בענין השמוש בבקבוק שגמר לשתות ממנו אם צריך טבילה, יש מקום להקל כיון שהוא עשוי לזריקה, וכל השמוש שלו ככלי התחיל בידיים של היהודי. אבל מספק טובלים בלי ברכה כיון שהוא מחלוקת. וחייבים להוריד כל מדבקה כיון שהוא חציצה".
2. אור יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ז אות ב') – "באם יש מדבקה על כלי, וקשה להורידה ואינו מקפיד עליה שתשאר, אולם עם הזמן ודאי תתקלקל ותרד מקצתה ואז יקפיד להורידה לגמרי, האם הוי חציצה או הוי כמיעוטו שאינו מקפיד שלא הוי חציצה. במדבקה הנמצאת על הכלי ואינו מקפיד עליה, כל זמן שלא נתקלקלה בודאי דאין זה חציצה, ואין לך אלא מקומו ושעתו, ועשיו אין שום שיבה להקפדה".

ד] ידות הכלים - סעיף ג'.

א. עשויה ממין שאינו טעון טבילה [כגון מעץ וכדומה].

1. צריך טבילה, ושלא יהיה עליו שום חציצה כמו על גוף הכלי.
- א) דעת קדושים הו"ד בדרכ"ת (סי' ק"כ ס"ק צ"ו) – "כ' בקונט' ט"ט (להגאון בעל ד"ק) דמה שנמשך מהכלי כמו יד ובית אחיזה אף שהוא מעץ וכדומה צריך טבילה וצריך מי המקוה להקיפו בשעת טבילה ושיהיה נקי משום חציצה כמו גוף הכלי עיין שם".
- ב) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות י"ב, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות מ"ט) – "ואפילו הידים מחומר שאינו צריך טבילה כגון פלסטיק וכדו', ג"כ צריך להטבילו, ושיכנס למים ביחד עם כל הכלי. וכן צריך להקפיד שלא יהיה חציצה גם על הפלסטיק".
- ג) חוט שני (טבילת כלים ס"ק כ"ד אות ז', עמ' נ"ג) – "ידות הכלים שדינם שצריך להטבילם. אך אם הם עשויים מחומר שמצד עצמו אינו טעון טבילה, מ"מ טעון טבילה מדין ידות הכלים, גם מהם צריך להסיר החציצה קודם הטבילה".
- ד) חלקת בנימין (סי' ק"כ ס"ק ק"ט).
- ה) מטבח הכשר (ארטסקרול, ריש עמ' תע"ד).
- ו) באר מים חיים (פרק ו' סעי' כ"ג) – "והגם שהידות מחומר עץ ופלסטיק צריכין טבילה יחד עם הכלי. וינקם מכל חציצה".
2. היד אין צריך טבילה.
- א) מחצית השקל (יו"ד סי' ק"כ על סעי' י"ב) – "שו"ע. צריך להטביל ידי הכלי. ואם ידי הכלי הן של עץ, קרוב הדבר לומר שאין צריך טבילה להידים כיון דהוא עץ. ודוק".
3. מראי מקומות – עזר לשלחן (טבילת כלים עמ' רמ"ד דין ג').

ה] בית הסתרים: בכלים - סעיף ה'.

א. מגל שנשברה.

1. מפרש הערה"ש (סעי' ט'), הו"ד בטהרת ישראל (סעי' י') – "וה"פ דמגל הוא כלי אומנות ... ויש לו יד של עץ גדול ותוחבין הברזל הרבה בהעץ והעץ הוא עב ולכן אף כשנשבר בפנימיותו אם מבחוץ הוא שלם יכולים לעשות בו המלאכה וכשנשבר מבחוץ אם השבר אינו בעומק יכולין לעשות בו המלאכה וכשהשבר בעומק אין ביכולת לעשות בו מלאכה ויש שקושרין את השבר בגמי או במשיחה ואינה דבר של קיימא לפיכך חוצצת אבל אם דבקה בשרף והוא גומא הוא חזק ומתקיים".

ב. מיקל, אינו חוצץ.

1. ר"ש (מקואות פרק י' משנה א') – "תניא בתוספתא ... מגל שנשברה ידה מן הסיטה ולפנים אינה חוצצת מפני שהיא כבית הסתרים".
- ר"ש (מקואות פרק י' משנה ה') – "מטביל עד מקום המדה. כדמפרש בפ' בהמה המקשה (עב ב) דכל העומד ליחתך כחתוך דמי ודבר תימה הוא דמכל מקום ליהוי חציצה למקום חתך ואין לומר דאיירי בידות של חוליות דהא מדקאמר רבי טרפון עד שיטביל כל הטבעת מכלל דלתנא קמא סגי בחצי טבעת ואין לומר דהוי כבית הסתרים דלא בעי ביאת מים דמ"מ ראוי לביאת מים בעינן כדאמר' בפ"ק דקדושין (דף כה א) ובפ' תינוקות (דף סו ב) ומיהו לעיל גבי מגל בתוספתא משמע דאבית הסתרים דכלי לא חיישינן בחציצה כלל".
- עי' ר"ש (מקואות פרק י' משנה ח' ד"ה בזמן) – "מפני שהוא כבית הסתרים. בכמה מקומות משנה וברייתא משמע דלא חיישינן לדבר חוצץ בבית הסתרים כדקתני הכא ולעיל בפ' תשיעי (מ"ג) דתנן ואלו שאין חוצצין וקא חשיב בית הסתרים ובתוספתא (פ"ו) קתני דבית הסתרים דפנויה אינו חוצץ ובית הסתרים דמגל דתוספתא **כולהו** לא משום דלא בעינן ביאת מים דהא מקום הראוי לביאת מים בעינן כדאמרין בפ"ק דקדושין (דף כה א) ובפ"י דנדה (דף סו ב) אלא משום דלא קפדי אחציצה דבית הסתרים".

2. רא"ש (מקואות סוף סי' ל', פי' הרא"ש מקואות פרק י' משנה ה') – "והלכה כתנא קמא והא דלא הוי מקום החתך חציצה כדמפרש בתוספתא דבבית הסתרים דכלים לא חיישי לחציצה".
3. מחבר (סעי' ה', ע"י סעי' ט') – "מגל שנשברה ידו מן השפה ולפנים אינה חוצצת, מפני שהיא כבית הסתרים".
4. לבוש (סעי' ה') – "מגל שנשברה ידו מן השפה ולפנים אינה חוצצת מפני שהיא כבית הסתרים".
- לבוש (סעי' ט') – "ידות הכלים שהם ארוכים ועתידי לקוצצן מטביל עד מקום שעתידי לקצוץ ודיו, דכל העומד לקוץ כקצוץ דמי, ומקום החתוך לא הוי חציצה דבבית הסתרים דכלים לא חיישינן כל כך לחציצה שאין דרך להקפיד שם".
5. ט"ז (ס"ק ט') – "עד מקום שעתידי לקוץ כו'. ולא הוה מקום חתך חציצה לפי שהוא בית הסתרים ואינו חוצץ".
6. אג"מ (יו"ד ח"א סי' נ"ז) – לשונו מובא לעיל.

ג. מראי מקומות – תוס' (חולין דף עג. ד"ה מטביל), דעת יוסף (מקואות פרק ט' משנה ז' מערכה ס"ד), שערי חיים (סי' ר"ב על סעי' ט'), הר"א קונשטט (בית אברהם ח"ה עמ' נ"ד).

1. מנחת יצחק (ח"ב סי' ע"ב) – "נהי' צ"ל גם להרמב"ם דבידות הכלי שעומדות לקצוץ, ע"כ הפי', כדברי התוס', דאיירי בידות העשויות כעין חוליות דיכנסו המים בין חוליא לחוליא, אבל לא מטעמם, דהוי מיעוט המקפיד, אלא מטעם דאם לא כן הוי כלא טבל כל הכלי, כיון שדבר החוצץ אף יהי' שאינו מקפיד יוצא חוץ למים כנ"ל, ובזה יהיה מיושב דלא יוקשה ע"ז מהתוספתא דמגל שהביא הר"ש שם, לראי' לשיטתו דבבית הסתרים דכלים א"צ אפילו ראוי לביאת מים, דשם איתא במגל שנשברה ידו מן השפה ולפנים, דאינה חוצצת משום שהיא כבית הסתרים, דשם כיון דטובל כולו במים, ל"ה היד אף שבמקום הגלוי היה פוסל שהוא מיעוט המקפיד, אבל כיון שהיא כבית הסתרים, ובשם אין אדם מקפיד, אינו פוסל, אבל היכא דהחוצץ יוצא חוץ למים פוסל בכל מקום, משום דלא הוי כולו במים, וכמו שכתוב בנחל אשכול שם לענין קרצה שפתותי' עיין שם, אמנם מדברי הר"ש והרא"ש שמתירים בידות העומדות לקצוץ אף שיוצאות חוץ למים, וכן התוספות שכתבו רק לפסול מטעם מיעוט המקפיד, מוכח דלא ס"ל כדברנו, לפסול מטעם דל"ה כולו במים, וכן נראה מדברי הט"ז (סי' קצ"ח סקכ"ט וס"ז) שכתב להקל לענין היכא שחברתה אוחזה בה ברפיון ידים בשעת טבילה, מטעם דנוגע רק דברבנן דמה"ת אין חוצץ אלא רובו ומקפיד עיין שם, וכן בשו"ת שיבת ציון (סי' מ"ב) הובא בפת"ש (שם סקט"ו), כתב להקל, באשה שכואב לה עיני' ע"י שאשה אחרת תרד עם האשה לתוך המקוה, ותעמוד לאחור' בריחוק קצת שלא תגע בגוף האשה ותדיח ידה במים ותכסה את עיני האשה ברפיון קצת ותטבול עיין שם, והמשמעות אף דהאשה אחרת לא תטבול עצמה עם האשה ביחד, וא"כ הרי יש לחוש ככה"ג לדאו' אם לא תחזק ידי' ברפיון, משום דיד האשה שהיא חוצצת יוצאת חוץ להמים, ול"ה כל גופה במים לפי הנ"ל, וע"כ מוכח דלא ס"ל כסברתנו הנ"ל, וצריך טעם למה".

ו' כלי חשמלי: האם החלק שבו החשמל צריך טבילה.

א. מיקל.

1. אג"מ (יו"ד ח"א סי' נ"ז) – "ובדבר הכלים שמבשלים בעלעקטרי שאי אפשר לטובלם משום שמקום העלעקטרי אין להביא במים שיתקלקל ... ואם הוא כזה שנותנים בו המאכל עצמו צריך טבילה. אבל כיון שכלי זה עושה שני דברים למטה הוא מקום שמונח המאכל להתבשל ולמעלה חוטי העלעקטרי שהוא האש המבשל צריך טבילה רק חצי הכלי התחתון שמשמין שם המאכל, ומקום העליון ששם חוטי העלעקטרי א"צ טבילה וצריך לטבול רק חצי התחתון ולא העליון. ואף שכלי אחד הוא א"צ לטבול כולו דלא נבטל העליון להתחתון להחשיב גם העליון לכלי סעודה כיון דמשתמש הוא למקום האש שהוא תשמיש אחר והן לענין התשמישין כשני כלים המחבורין. ונשאר רק מה שמקום החבור לא יוטבל במים, הוא בדין בית הסתרים שאינו חוצץ בכלים כמפורש ברא"ש נדה בהלכות מקואות סי' ל' וכן מסיק הר"ש ופי' הרא"ש במקואות פ"י מ"ה מתוספתא דמגל וכן נפסק בש"ע סי' ר"ב סעי' ה' וסעי' ט' ועיין בט"ז שם. ולכן אף שהתוס' חולין דף ע"ג ד"ה מטביל סברי דגם בכלים חוצץ ביה"ס יש להורות כרוב הראשונים וכהש"ע דאינו חוצץ. ובהא דידן אפילו לתוס' אינו חוצץ דהא אינו עתידי לקוצצן והוי מיעוט שאינו מקפיד או אולי עוד עדיפא משום דהיינו כרביתיה".

אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' נ"ח) – "לכן גם בכאן הם שני כלים וטבילה צריך רק אחד מהם מקום המתבשל ולא כלי השני שהוא מקום העלעקטרי ולכן סגי שיטביל רק מקום שמתבשל עד אחר המחיצה שביניהם. ולא קשה לפ"ז גם מה שלא נכנס כולו במים דזה נחשב כולו במים כיון דאם היה חותך היותר היו המים מכסים שם".

ב. מחמיר.

1. מנחת יצחק (ח"ב סי' ע"ב) – "דהמשנה למלך (ה' כלים פכ"ח ה"ג), אחרי שביאר בארוכה ליישב כמה הלכות שבמשנה ותוספתא שנראה כסותרות זא"ז, עשה בזה כללים, ומסקנתו דלכ"ע בשני כלים המחבורים יחד, אם אחד עיקר והשני טפל, אם נטמא העיקר נטמא התפל עיין שם, וא"כ בנדוננו בודאי המכונה טפל להקדירה, שנעשה רק לשמש את הקדירה, לבשל מה שבתוכו, וא"כ כיון דלענין טומאה וטהרה היתה בטלה לגבי הקדירה, גם לענין טבילת כלים חדשים כן דנלמד זמ"ז כנ"ל ... ומ"מ מה דאתאן לנדון דידן, שצריכין להטביל גם המכונה, ואין חשש חציצה כלל, אף אם לא היתה צריכה טבילה".

2. חלקת יעקב (ח"ב סי' ס"א, יו"ד סי' מ"ג) – "ומה שנתוסף בהכלי למטה מקום למכונה החשמלית לא גרע מידות הכלים שצריכין טבילה וגם אינן חוצצין, ואף בידות שהן ארוכין ועומדות לקציצה, כבמשנה מקואות פ"י ה' דמטבילין רק עד המדה, ג"כ דעת הר"ש והרא"ש בשם וכן נראה דעת השו"ע ר"ב דלא הוי חציצה משום דבית הסתרים בכלי לא בעינן אף ראוי לביאת מים (ודעת התוס' חולין ע"ג סו"ב אינו כן) א"כ כש"כ בני"ד מה דנוסף בהכלי ונצרך להכלי, הוי בכלל המבואר בברטנורא ופיהמ"נ מקואות לר"מ פ"י מ"א וז"ל בלא הזבורית שלא הטביל בית ידו או דבר נוסף שיש בכלי באחת מקצותיו וכו' ומבואר שם דאם לא באו המים בהן כאלו לא טבל - ונפשט ממילא ספקך, אם מותר לטבול באופן שה'שטעקער' (שקע) שמכניסין בשם חוטי החשמל ישאר

חוץ למים שלא יתקלקל - **דזה ודאי כאלו לא טבל** כיון דהוי בכלל הכלי, צריך להיות כל הכלי במים וכמבואר ברמב"ם פרק א' מקואות דאם לא הכניס אצבעו במים דלא הוי טבילה מה"ת - וגרע הרבה יותר ממיעות המקפיד דאינו רק דרבנן, וכמו שהאריך בזה הסדרי טהרה סי' קצ"ח סק"א, ודבר זה פשוט וברור.

א) בעל פמ"ג השלם - "הנה 'שטעקער' באמת אולי משמע החוט, אבל 'שקע' לכאורה הוא המקום [בקיר] שבו מכניסים החוט כמו שכתב 'שמכניסין בשם החוטי חשמל', וא"כ הוא מש"כ בסוף 'שהנוסף נחשב ובטל כו' היינו החלק שמוסיפים כדי להכניס את החוט".

3. קנין תורה בהלכה (ח"ד סי' צ').

4. **חשב האפוד** (פאל, מס' כלים פרק כ"ה משנה ה', הו"ד עמק התשובה ח"ד סי' ס"ה) - "אג"מ ... וזה מאד תמוה כיון שכאן במשנתנו נאמר אצל הרובע וחצי רובע שצריכין להטביל את כולו, אף שגם בהך כלי שייך לומר שכ"א מהם עושה שימוש עצמאי למדוד מה שנותנים בו בלי צירוף חלק השני".

5. **הגריש"א זצ"ל** (מנשים באהל יו"ד אות מ"ד, הל' טבילת כלים אות ס"ו, אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות כ"ד, מטבח כהלכה פרק י"ב הע' ט"ו, הע' כ"ד, סעי' ל"א) - לשונו מובא לקמן.

הגריש"א זצ"ל (מלאכת שמואל סי' י"ט, עמ' קע"ו) - "מרן הגריש"א זצ"ל נקט בפשיטות דהמנוע החשמלי נידון כחלק מגוף הכלי וחייב טבילה, ונשאל ע"י אאמור"ר שליט"א דמאי שנא מכיריים של גז דאינם נידונים כחלק מהכלי והשיב מרן דכיריים אינם מיוחדים לסיר מסויים, משא"כ בכלי חשמלי דהכלי והבסיס מיוחדים זה לזה ונעשו לשמש יחד, [וכל חלק בפנ"ע אינו ראוי לעשות שימוש זה של הכלי], ולפיכך חשיבי כב' חלקים של כלי אחד וכל הכלי טעון טבילה".

6. **עמק התשובה** (ח"ד סי' ס"ה) - "דשני מיני כלים המחוברין זה עם זה בל ימוטו זה מזה לעולם, צריכין טבילה שניהם יחד בבת אחד ... כל דבר שמחובר אליו, אף שאין צורך לטבול הדבר המחובר שאינו טמא, מ"מ מכח הכלי שצריך טבילה בעינין שכולו יהי בתוך המים, ואם המחובר אליו הוי חוץ למים נידון כאלו הכלי שצריך טבילה לא נתכסה לגמרי במים, הואיל ומחובר אליו".

7. **טבילת כלים** (פרק י"א סעי' נ"א) - "כלי חשמלי הטעון טבילה (לפי המבואר בסעיף הקודם) יכניס את כולו למי הטבילה כולל החלק החשמלי".

8. **חלקת בנימין** (סי' ק"כ ס"ק ק"ט, ציונים ס"ק ש').

9. **מטבח הכשר** (ארטסקרול, עמ' תע"ט, עי' הע' קי"ב, עי' הע' קי"ז).

ג. **האם צריך להכניס גם החוט החשמל בתוך המקוה:** למחמירים לעיל.

1. מיקל, ורק להכניס תחילת החוט.

א) **אג"מ** (יו"ד ח"א סי' נ"ז, סוף סי' נ"ח) - כל שכן, מלעיל.

ב) **מנחת יצחק** (מבית לוי חט"ו עמ' פ"א סוף הע' י', בענייני יו"ד עמ' קמ"ו סוף הע' י"ג) - "ושמעתי מהגר"מ הלבשרשטאם שליט"א [זצ"ל] שכן הורה להבחל"ח גם הגרי"י וייס זצ"ל בעל מנחת יצחק שאין להטביל את כל החוט".

ג) **שבט הלוי** (הבית בכשרותו טבילת כלים סי' א' הע' ל"ח, מבית לוי ח"ה עמ' כ"ד אות ד', ח"ז עמ' כ"ב אות ד', ח"ט עמ' י"ד אות ד', ח"א עמ' י' אות ד', ח"ד עמ' כ"ג אות ד', חט"ו עמ' פ"א אות י', בענייני יו"ד עמ' קמ"ו אות י"ג, הע' י"ג) - "ואם חוט החשמל מחובר לכלי בצורה קבועה אינו צריך להכניס את כולו למים, ומספיק שיכניס למים את תחילת החוט הסמוך לכלי. [וחוט החשמל א"צ להטביל את כולו כיון שאינו חלק מתשמיש הכלי, ורק מסייע להפעלת הכלי]".

ד) **חוקותי תשמורו** (פרק ל"ו סעי' י"ב) - "יש לטבול כל הכלי אף החלק החשמלי שבו. אלא שחוט החשמל המחובר לכלי יש להקל אף שנמצא חוץ למים".

ה) **מחזה אליהו** (כוס של אליהו פרק ז' הע' ס"ט) - "וכן אין להטביל הכבל (electric cord/plug) שאינו מעיקר הכלי".

ו) **יקבש תורה** (שו"ע סי' פ"ח אות כ"א) - "קומקום חשמלי - די להכניס תחילת החוט המחובר לקומקום דהחוט אינו מתשמיש הכלי אלא מפעילו".

ז) **ויגד מרדכי** (פרק ו', עמ' ק"ד).

ח) **הגר"י רובין שליט"א** (טבת תשע"ט, היכלא גליון ח' עמ' רנ"ז אות ז', עמ' רצ"א) - "חוט חשמל מסתבר שאין דינו כידות הכלים, ומה שיש לדון בו הוא שאם אינו טובלו אזי אף שאין חסרון בזה שלא טבל את החוט מ"מ אכתי יש לדון שכיון שהחוט נשאר מחוץ למים הרי שאין הכלי נטבל בשלמותו. והנה מאחר והשו"ע יור"ד סי' ר"ב סעיף ט' פסק את דין המשנה דידות הכלים שעתיד לקוצצן מטביל עד מקום המדה ודיו, ולא חילק כלל בין ידות העשויות חוליות לבין ידות רגילות, והיינו דהכריע כתירוץ הרא"ש והר"ש דאין בזה חציצה, והטעם דבית הסתרים בכלים אינו חוצץ ולכן אף דהוי מיעוט המקפיד מ"מ אינו מעכב את הטבילה. וא"כ לפ"ז יש לדון גם בחוט חשמל המחובר לכלי שאף אם לא הכניס את כולו לתוך המים אין זה לעיכובא, דגם אם חשיב מיעוט המקפיד במקום החיבור של החוט אל הכלי מ"מ לפי פסק השו"ע אין זה לעיכובא. [וגם אינו לעיכובא מה חוט חשמל זה בולט מחוץ למים וכפי שביארנו לעיל, דחוט החשמל אין דינו כדיון ידות הכלים]. אלא שלפי דעת התוס' בחולין הנ"ל שהעמידו את המשנה דידות הכלים בידית של חוליות, וכן לדעת המאירי הסובר שטבלו גם את ידית הכלים, יצטרכו לטבול את החוט כולו. ונראה דכיון שסתימת השו"ע והפוסקים שטובל עד מקום המדה, ולא חששו בפוסקים לשיטת התוס' והמאירי, א"כ כבר הוכרעה ההלכה בזה דטובל עד מקום המדה ולכן לא בעינן לטבול את חוט החשמל. ומה שהקשה החזו"א על דברי הני ראשונים יש ליישב כפי שהבאנו לעיל בארכות, ובפרט שמשמעות הדברים שהראשונים לא חששו לקושיא זו [מלבד דעת המאירי]".

2. מחמיר, צריך לטבול את כל החוט.

- (א) הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות ס"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות כ"ד) – "כלי חשמלי שיש לו חוט חשמל, אם הוא מחובר לכלי ואינו מתפרק, טעון החוט טבילה ביחד עם הכלי. אבל אם הדרך לפרק את החוט ממנו, אין החוט טעון טבילה. ובשעת טבילת הכלי יש להוציא את החוט ממנו, בכדי שלא יחשב לחציצה".
- הגריש"א זצ"ל (מנשים באהל יו"ד אות מ"ד) – "צריך להטביל גם את המנוע הנצרך לפעולת הכלים, כי בלי המנוע הכלי אינו נחשב לכלי. ושאלתיו על בלנדר המורכב מכמה כלים [מטחן סוחט לש], אם צריך להטביל את המנוע יחד עם הכלים, וא"כ יהא צריך להטביל כמה פעמים את המנוע, והשיב דאין צריך להטביל יחד ואפשר לפרק את הכלים ולהטבילם, וממילא די בכך שטובל את המנוע (גם בלי הכלי) פעם אחת, ואח"כ כיון שהוא כבר טבול מהני גם לשאר הכלים".
- (ב) הגר"א בבבבב שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שפ"ט) – "שאלה: האם טובלים חוט חשמל שמחובר לכלי בתוך המקווה או לא. תשובה: אם אינו ניתן להפריד יש לטבולו. אם חושש שיתקלקל, אפשר לתת לאומן ישראל שיפרק חלק שאין הדייט יכול לחברו, ויחזור ויחברנו".
- (ג) שערי יושר (ח"ג יו"ד סי' ו' אות ה') – "נר' דכלי חשמלי שחוט החשמל המחברו לזרם מחובר בו לעולם, צריך להטבילו ביחד על הכלי, דלא גרע מידות הכלים כיון שמחובר בכלי לעולם ככלי א', ובלעדיו א"א להשתמש בכלי, אלא שאם הטביל לכלי החשמלי בלי להטביל גם את החוט חשמל, נר' שיש לחזור ולהטביל את הכלי עם החוט חשמל בלי ברכה, מאחר ולדעת האג"מ ודעימיה...".
- (ד) הגרש"א שלזינגר שליט"א (אהל יעקב) – "האם מחוייבים לטבול כלי חשמלי, אם אחרים אמרו שודאי לא יגרום נזק להכלי אם יטבולו במקווה. ואם כן האם צריכים להכניס החוט למקוה שהוא חלק מהכלי. תשובה: ולענין אם צריך לטבול החוט שהוא חלק מהכלי לענ"ד פשוט שצריך להטיבולו דהוי כמו ידות הכלי שצריכים להטבילו כמו שאיתא בשו"ע (סימן ק"כ סעיף י"ב) עי' שם".
- (ה) מטבח הכשר (ארטסקרול, פרק י"ח הע' ל', עמ' תע"ט, עי' הע' קי"ב, עי' הע' קי"ז) – "Including its cord and plug".
- (ו) משמרת הבית (פרק ו' סעי' י"ב) – "גם הידות של הכלים טעונים טבילה ללא שום חציצה, וצריך להכניסם עם הכלי לתוך המים בפעם אחת, אפילו אם היתה הידות עשויה מדבר שאינו צריך טבילה. ולכן גם חוט החשמל והתקע המחובר תמיד לכלי כגון לקומקום חשמלי צריך להטבילו במים [ולאחר זמן מה מתייבש ואינו מתקלקל] ואם לא הטבילו כדין לא עלתה לכלי טבילה".
- (ז) הגר"ש פעלדער (מנחת הבוקר עמ' רנ"ט).
- (ח) הגרי"מ שטרן שליט"א (היכלא גליון ח' עמ' רס"ג אות ד').
- (ט) הגר"מ מריילס (מכתב) – "במאמרו של הגרי"מ רובין בעמ' רצ"א עד רצ"ה האריך לומר שאין צורך להטביל החוט חשמל בשעת טבילת כלים. וקודם כל רציתי להעיר שלפי הנסיון שלי בהטבלת כמה כלים חשמליים, אפילו אם הי' הצדק עם הדר"ג שאין צורך להטביל החוט, אבל גם אין שום חשש נזק למכשיר בהטבלת החוט, ואפשר להכניס אותו למים חפשי כל זמן שרוצה ובלבד שינגב את התשע קודם שמכניס אותו לשקע. וכל הטעם החשש להטביל כלי חשמלי משום חלקים הפנימיים של המכשיר, ובפרט כשיש בה כרטיס שמפעיל את המכשיר כמו מחשב. ולכן אם יהי' אפילו צילו של צד להחמיר בזה אין טעם שיהי' מניעה מלעשות כן. ומ"מ נראה ששורת הדין הוא שחייב טבילה, ומי שהטביל כלי מבלי להכניס החוט חייב להטביל שוב עם ברכה. ונביא מה שהי' נראה להשיג על מאמרו של הדר"ג:
- (1) בסוף המאמר כתבתם שידות הכלים נטפלים לכלי וטעונים טבילה, וחוט חשמל כתבתם שעוד יותר גרוע מיד רק כעין גשר. וכוונתכם ברורה שם דמשו"ה אין חייב בטבילת כלים וכמו שהי' חייב. וקודם יל"ע דמה"ת לן לומר שיש חלקים של הכלי שחייבים בטבילה וחלקים שלא, דמנלן לבדות מליבנו שיש חלקים של הכלי שאינם חייבים בטבילה. ובשלמא אם הוא דבר החוצץ ואינו אמור להיות בכלי הרי אינו נחשב חלק מן הכלי ולכן אינו חייב בטבילה, אבל דבר שאינו אלא 'כמו גשר' כמו שכתבתם מנין.
- (2) ועוד שבאמת הדברים נראין להיפך, שהרי כלי בלי יד עדיין נחשב כלי כיון שאינו מגוף פעולת הכלי רק ה"ת לאחוז בה. אבל החוט הרי היא הכרחית לפעולת הכלי. וכיון שמחובר אליו נראה שאפילו אם ידות הכלים לא היו חייבים בטבילת כלים הי' החוט חייב בטבילת כלים. והסברא דהוי כעין גשר אינו מכיר. תדע, שהרי האף הוא ג"כ כעין גשר לחמצן לתוך הגוף וכן למילי אחרים לחוץ, ודבר פשוט הוא שמי שטובל כל הגוף שלו חוץ מן האף הרי טבילתו פסלה לגמרי מדאורייתא. אמנם מה שיש לי ספק הוא בכאלו חוטים שלא באים מחובר למכשיר, וצריכים לחבר אותו (וכן אם זה יקרע וכדומה מותר לקנות תמורתו ולחבר שם אותו). והסתפקתי אם אפשר להטביל המכשיר קודם שמחבר אליו החוט. והי' נאה לי' שהפשטות היא שצריכים לחבר החוט קודם, דהא אחרי שמחבר אותו הרי הוא כתקוע ודעתו שישאר שם לנצח. ולכן הדין בכגון מי שמחבר החוט הזה בשבת קודש יהי' חייב חטאת. ולכן, כיון שהמכשיר עדיין לא גמור, עדיין לא הטביל את כולו. ומאידיך שפיר י"ל שהכלי הרי הוא טבול, ואינו אלא מוסיף אליו חומר אחר שאינו מחייב אותו בטבילה שוב. ומ"מ כל זה בחוט שצריכים לחבר אותו למכשיר, אבל מכשיר שבא עם חוט מחובר אליו ואינו נכנס ויוצא נראה פשוט שחייב בטילה כחלקו של הכלי.
- (3) ומאידיך, אילו הי' הדין שאינו חלק מן הכלי נראה פשוט שאינו חייב להטביל החלק ההוא אפילו אליבא דתוס', שהרי התוס' לא כתבו אלא במידי העומד ליקצץ ולכן הי' צריך ליחשב כמו חציצה, אבל דבר הוח לו לעולם ועד ודאי אינו חשוב מקפיד וכיון שאינו ברובו אינו פוסל הטבילה אליבא לתוס'. ובתוס' דבריכם כתבתם אחרת ולא ידעתי למה.
- (4) ומש"כ בביאור דברי הר"ש והרא"ש נלעוק"ד שצריך להוסיף בזה. והוא דלא יתכן לומר שידות הכלים חשובים כקצוצים ממש ואינם אלא חציצה בלבד, דהא א"כ נפל כל יסוד דבריהם, דא"כ אין זה בית הסתרים של הכלים רק בית החיצון, ובדאי פוסל שם חציצה. רק מה שצריכים לומר הוא דכיון שעומד ליקצץ, אע"ג שהוא עדיין חלק מן הכלי, ולכן אין מקום החתך אלא כבית הסתרים ואינו מעכב הטבילה, מ"מ כיון שאינו עתיד והשאר אותו שם עדיין אינו צריך טבילה. וחיודו הוא.

- 5) עוד מש"כ בהערת רבינו שמחה, כוונתכם כפירושו של החזו"א (ת' סי' ו' ס"ק ג' בדבריו). אמנם הי' אפשר לומר שאין כל מ' סאה חשוב כביחד כהא דמס' נדה דף י"ז ע"א (וע' בדברי הקה"י סי' נ"ט ס"ק ב' שהטענה הדני' של ר' שמחה ע"כ מבוסס על זה), דא"כ הוא נסתר מן המתני' כתוב בה שישלג משלים לשיעור מקוה. ואכמ"ל בזה".
- י) מים רבים (פרק י"ג סעי' כ"א) – "חוט החשמל המחובר לכלי, טעון טבילה".
3. מחמיר לכתחילה.
- א) חוט שני (הבית בכשרותו טבילת כלים סי' א' הע' ל"ט) – "שלכתחילה יש להכניס גם את כל החוט למים".
- ב) הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות מ') – "לכתחילה".
4. מראי מקומות – ישועת משה (ח"א סי' ס'), שערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ז אות ז', וקונ"א שם), מעדני מלכים (סי' קס"ט), ל"ט מלאכות (רביעט, ח"ד עמ' תתשס"ט), דרך ישראל (נדה סי' כ"ח אות כ"ה), וישמע משה (פר' תרומה תשפ"ג אות ב', ע"ש).
- א) קנין דעה (על סעי' י"ג ד"ה לפמ"ש"כ) – "לפמ"ש"כ המנחת יצחק (ח"ב סי' עב) וחלקת יעקב (סי' מ"ג) הנ"ל שגם החלק חשמל צריך טבילה בגלל דהוי טפל וחלק מן הכלי, לפ"ז נראה שגם החוט חשמל שיוצא מהמכשיר (אם אינו יכול לשלוף מהכלי) הוי חלק מהכלי וצריך טבילה יחד עם כל הכלי".

ד. מראי מקומות.

1. הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות י"ב) – "אף שבכלים המורכבים מכמה חלקים שאין אפשרות להפרידם זה מזה צריך שכל חלקי הכלי יכנסו למקוה, מ"מ באותם החלקים שמטבילים אותם רק משום שהם מחוברים לחלקים הטעונים טבילה, יש להקל ולא לחוש לחציצה. וכגון כלי חשמלי שבחלק הפלסטיק יש חור שבו נמצאים חיבורי החשמל, וחוששים שאם יכנסו לשם מים יתקלקל הכלי, אפשר לסתום את מקום החור עם מדבקה ולא לחוש בזה לחציצה, שהרי אותו חלק אינו טעון טבילה בעצם, ומכניסים אותו למים רק משום שאין טבילה לחציצה, ולכן יש להקל בו בחציצה במיעוטו. וזו עצה טובה יותר מאשר מה שיש הנותנים את הכלי לאומן שיפרק את המנגנון החשמלי ויחזור וירכיבו, שבדרך כלל אין זה מועיל, וכמו שיתבאר לקמן".

ז. לטבול כלי בתוך כלי - סעיף ו'.א. הטבילה ברשת.

1. הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' קי"ז, תפארת אירופה ח"ג עמ' פ"ח, בית הלל ח"מ עמ' י"ז, אשרי האישי יו"ד פרק ט' אות מ"ח, עי' הל' טבילת כלים אות י"א) – "נפסק להלכה בשו"ע (סי' רא סעיף נב) דמהני אפי' בנקבים קטנים משיעור דשופרת הנוד וכן הוא שם ברמ"א ... אמנם החכם צבי (סי' מ) האריך להוכיח מהרבה ראשונים [רש"י חגיגה כב, ר"ש פ"ו ממקואות, רא"ש] דדוקא כשיש שיעור שפופרת הנוד עלתה לטבילה לכלים שבתוך הכלי, ומשו"ה דדוקא בסל לא חששו מאחר שפיו רחב מלמעלה ויש בו כשפופרת הנוד, והיינו שכשטובלו שוקע פיו לתוך המים דייקא, והאחרונים נקטו כוותיה דהח"כ צ"ע [עי' ברעק"א ודגמ"ר ופת"ח ושאר נ"כ בסי' רא סעיף נב] ... ולענין הלכה למעשה בטבילת כלים בתוך סל, נראה דבכלים דבעי טבילה מדאורייתא, היינו כלי מתכת כגון סכו"ם, יש להקפיד ולחשוש לשיטת החכם צבי **שיהא כל פי הסל בתוך המים כדי שיהא פתוח כשפופרת הנוד להמקווה**, מלבד כשטובלו בסל של בגד או של אריג דבכה"ג אין צריך להכניס כל פי הכלי לתוך המקווה. וכן נראה נמי לגבי סל של ברזל שקובעים במקווה לטבילת הכלים שיש להקפיד על זה שיהא ראש הסל מלמעלה כולו בתוך המים, ולכתחילה אין להסתמך על הנקבים הרבים שבדופני הכלי וקרקעיתו [שעשוי כמין רשת], ועל אף שיש בתוך הרשת שיעור של ארבעים סאה וגם הרשת מסובב במים מכל צדדיו ואינו כמחיצה וכמש"כ הרא"ש, מ"מ לכתחילה יש להיזהר בזה, אבל בדיעבד כשטבל בתוך הרשת, הגם שלא היה ראשו בתוך המים עלתה לו טבילה. ולפי"ז גם מהראוי להיזהר בשעה שקובעים הרשת בתוך בור הטבילה, שלא לקבוע הרשת צמוד לנקב ההשקה בכדי שלא יהא מקום ההשקה מחוצץ ע"י הסל, כי יש לחוש לכתחילה לשיטות שאין מצטרף לארבעים סאה שבתוך הבור כל שאין שיעור כשפופרת הנוד. ולדידהו, אם יהא חוצץ הרשת בין בור הטבילה לבור ההשקה, הרי לא יוכשרו המים שבבור כיון שאין בנקב פתח של שפופרת הנוד. ולכן ראוי להזהיר על זה ולמזהיר ולנוהר שלומים תן כמי נהר".
2. שבט הלוי (ח"ה סי' ר"ה, עי' קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קנ"א אות א', עמ' קצ"ג אות א') – "הנה במשנתנו דמקואות פ"ו דשק וקופה מטבילין בהם, כבר ידוע דדעת המרדכי בשם ראב"י דהוא מטעם דנקבים קטנים מצטרפים לשפופרת הנוד, וממילא גם אינו חולק את המקוה אם אחת שלמה נשארת והשניה חסרה וכזה פסק יו"ד סי' ר"א סנ"ב, ודעת הגאון ח"צ סי' מ' נוטה לפי' הר"ש במקואות שם דאין טעם שק וקופה מטעם צירוף הנקבים לשפופרת הנוד דבאמת אין מצטרפים, והא דמותר לטבול בהם כלים הוא מפני שמלאים נקבים מתערבים היטב, הואיל שהם תוך המקוה וכאלו טבל במקוה עצמה. משא"כ מקוה שחלקה בסל וגרגותני כיון דדעתו לחלק ולעשות מחיצה בעינן שפופרת הנוד במקום אחד, וא"כ ליתא לפיסקא הנ"ל דיו"ד סי' ר"א סנ"ב לכתחלה עכ"פ דדיעבד אין בכחנינו לעשות מעשה נגד הנפסק בשו"ע בב"י ברמ"א וש"ך ועוד. ועכ"פ אהני להחמיר לכתחלה בודאי ולהזהר שלא לעשות רשת כנ"ל שיש לו רק נקבים קטנים דנקרא חולק המקוה אם הוא מכותל לכותל, ואעפ"י שאפשר לומר דדוקא אם כוונתו לחלק המקוה לשנים כדמשמע לשון הר"ש, וזה לא שייך בנדון דידן מכ"מ י"ל דלא בזה תליא מילתא כאשר העיר כבר בזה בלבושי שרד בחי' דינים סי' ר"ו, ועכ"פ לכתחלה ודאי עלינו להזהר".

ב. ארגז פלסטיק שמחברים בתוך המקוה כדי למנוע נפילת הכלים למים.

1. שבט הלוי (ח"ט סי' קפ"ח, קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' קצ"ג אות ב') – "ארגז פלסטיק שמחברים במקוה כדי למנוע נפילת הכלים למים, מותר להטביל בו, כאשר אינו משוקע במים שעולים על שפתו אלא מחובר באופן שהמים מקיפים אותו מהצדדים, ונעשה בו נקב כשפופה"נ בצידו שלא בתחתיתו לחברו למקוה, ובתחתיתו נקבים קטנים רבים".

- ג. למה מותר לטבול כלי בתוך כלי: שלפי הראב"ד [וסייעתו] הו"ד להלכה במחבר (סי' קצ"ח סעי' ל"א), צריך להיות כאן גזרות מרחצאות – ר"ש (מקואות פרק ה' משנה ב').
1. רע"א (סי' ר"א על סעי' ז') – "דבעי נקב כשפ"ה היינו דגם בחרס בעינן כן וזה מספיק גם בעץ אבל קשה לי נהי דמהני שלא יהיו שאובים מ"מ כיון דעדיין הוא כלי המקבל טומאה לא עדיף מטובל ע"ג אחורי כלי עץ דלא עלתה טבילה לדעת הראב"ד דפסקי' כוותיה בסימן קצ"ח (סל"א) וצע"ג".
 2. חזו"א (יו"ד סי' קכ"ט ס"ק ח', ס"ק ט') – "שיש לתמוה לדעת הראב"ד איך מטבילין כלי בתוך כלי ומטבילין בשדה תיבה ומגדל ובעריבה [ובפ"ו מ"ו גסטרא שבמקוה כו'] ולמה לא חשו משום דין לא יטביל ע"ג ספסל לדעת הראב"ד שכתב בהשגות דאפי' תוך כלים שייך דין זה, ולולא דברי הראב"ד בהש' י"ל דתוך כלי לא גזרינן כיון דעסיק השתא בחיבור הכלי למקוה ויודע שאין טובלין בכלים, ודוקא באחורי כלים גזרו. ונראה דלא קיי"ל כראב"ד בהש' ובתוך כלי נקוב כשפ"ה נ"ט טובלין אף בשל עץ, אע"ג דאחורי כלים אין טובלין, כמבואר סי' קצ"ח סל"א (והגרע"א ז"ל בגליון תמה בזה ולמש"כ ניחא) מ"מ תוך כלי לא גזרו כיון דעסיק השתא בדין חיבור למקוה לא שייך למגזר".
 3. ששבה"ל (סי' קצ"ח סעי' כ"ח סוף ס"ק ד') – "ובמקואות לטבילת כלים שמניחים בהם רשת אין בזה חשש כיון דעשוי מניילון שאינו מקבל טומאה, ואף במתכת עושים אותה באופן שתבטל מתורת קבלת טומאה, [ומשום חיבור המים עוברים מכל צד עדיף מחור כשפופרת הנוד, אך טוב להקפיד שבמקום אחד יהיה חור כשפופרת הנוד]".

ד. מטביל כמה כלים זה על זה.

1. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות י', אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות מ"ז) – "בזמן שמטביל כמה כלים יחד והם מונחים אחד על השני, יש להזהר שהעליונים לא יהיו חציצה על התחתונים, כגון המטביל הרבה כפיות ומזלגות ביחד, ינענעם בתוך המים שהמים יגיעו לכולם".

ה. מראי מקומות.

1. אג"מ (מסורת משה ח"ג יו"ד אות ס"ד, עמ' ה"ח) – "הנה מוזכר ברמ"א (יו"ד סימן ר"ב סעיף ו') 'מותר לטבול כלי בתוך כלי אם יש בפי החיצון כשפופרת הנוד', והש"ך (ס"ק ד') מפרש היינו כשהחיצון טהור, אבל כשהחיצון ג"כ צריך טבילה, אפילו אין בפיו כשפופרת הנוד מותר, מיגו דסלקא טבילה לחיצון, סלקא נמי לפנימי, כדלעיל סימן ר"א סעיף ט', ושאלתי איך יהיה הדין אם החיצון צריך טבילה רק מדרבנן. והשיב רבינו דרבנן כלפי דאורייתא כמאן דליתא ונחשב כאילו זה טהור".

ת. ידות הכלים שעתיד לקוצצן - סעיף ט'.

א. מטביל עד מקום שעתיד לקצצו ודיו.

1. מחבר (סי' ר"ב סעי' ט'), חכ"א (כלל ע"ג סעי' י"ב), "ואם הם ארוכות ועתיד לקצצן מטביל עד מקום שעתיד לקצצו ודיו", זבחי צדק (ס"ק פ"א).
- א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' נ"ח) – "בדבר קושית כתר"ה דכיון דהטעם דבעתיד לקוצצן מטביל עד מקום מדה מפורש בחולין דף ע"ג שהוא משום דעומד לחתוך כחתוך דמי ואינו מן הכלי א"כ יש להיות למקום ההוא שיתגלה אחר שיקצצו דין מקום גלוי ולא דין בית הסתרים וכדאמר רבינא כן בטעם שנטמא בשר העובר מהיד שיצא דלא נחשב בית הסתרים כיון דעובר לחתיכה קאי וכחתוך דמי ומטמא כנגע במקום גלוי איך מתרצי הר"ש והרא"ש במקואות פ"י מ"ה וכן כתב הרא"ש בהלכות מקואות סימן ל' משום דבבית הסתרים של כלים לא חיישינן לחציצה הא נחשב מקום גלוי. היא לכאורה קושיא גדולה. ומה שרצה כתר"ה להוכיח מזה דהטעם הוא משום דאינו מקפיד בביה"ס של כלים, לא נכון כלל דהא מפורש בתוס' חולין שם דהוא מקפיד ... והנכון לע"ד למה שמפורש בקידושין דף כ"ה בלשון שנחשב כגלוי לענין קבלת טומאה משום שתלוי בנגיעה ונחשב טמון לענין חציצה משום שצריך שיהיה דומיא דבשרו מאבראי, לכן גם בעומד ליחתך שייך חלוק זה דנחשב בר נגיעה כיון דלאחר שיחתך יכול ליגע בטומאה, ונחשב טמון לענין חציצה משום דעכ"פ אינו דומיא דבשרו דהוא מאבראי ממש".
2. מראי מקומות – הגר"י רובין שליט"א (טבת תשע"ט, לשונו מובא לעיל).

ט. לטבול הכלי בחלקים או לא.

- א. האם צריך שיכניס את כל הכלי במים בפעם אחת.
1. מחמר - עי' ק"כ סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ב. לטבול בשלמות, וגם יכול בחלקים.

1. שבט סופר (יו"ד סי' ס"ז) – "והנה צלוחות אלו א"א להטביל אותן אם לא שלוקחים חלק העליונה שנקרא צאפפן שעל ידה יוצאים המים מהצלוחית והוא נעשה מבדיל ומחובר על הצלוחית של זכוכית ע"י שרויף וצריך להטביל איברים איברים ותליא לכאורה בפלוגתת ר"א ורבנן פ"ק דסוכה דף ט"ז דר"א סבר דמטה מטמאות חבילה ומטהרת חבילה וחכ"א מטהרת איברים ומטמאה איברים ואף על גב דהתם קאמר משום דחזי למסמינהו אגודה ולמיסיב עלייהו ומשדא אשלי וי"ל דמשו"ה דוקא מטהרת איברים דאכתי חזי ויש תורת כלי על ארוכות וקצרות של המטה אבל הצאפפן של הצלוחית לא חזי לחוד ואין תורת כלי עליו מ"מ י"ל דמטהרת איברים כמו מטמאה איברים ודומה למ"ש הראב"ד בפ"י מהל' כלים בהשגה הל' ט"ו על הרמב"ם בחצוצרות שמפוצלת חליות חליות אם אין יודע להחזירה אלא אומן הרי זה מקבלת טומאה כשהיא מחוברת ואם יכולין הכל לפרקה ולהחזירה אינו מקבלת טומאה וכתב הראב"ד דהיפך הוא וכמו שאמרינן בש"ס שבת גבי ענבל וזוג הואיל והדיוט יכול להחזירם אפילו נטלו ונתפרקו מקבלים טומאה וכן נמי מטהרת אפילו נתפרקו הואיל ואין צריך מעשה דטומאתן וטהרתן שווים אם טומאתן

- באיברים גם טהרתן כן הוא ועיין בכ"מ שם דחוצצרות שאני משום שהוא של חוליות יע"ש וא"כ בהני צלוחית כיון שכל הדיוט יכול להחזיר הצאפפען על הצלוחית יכול לטהר בודאי איברים ועדיף מכרעי המטה".
2. הר צבי (יו"ד סי' ק"ח) – "היוצא מכל הנ"ל, שאפשר להטבילה בין שהיא מחוברת ובין שהיא מפורקת, אלא שאם בא להטבילה כשהיא מפורקת צריך לזהר שיפרק כל חלק וחלק שיהיה נפרד בפני עצמו ולא להטביל שני חלקים כשהם מחוברים יחד, וכן אני מורה לענין טבילת בקבוקים המחזיקים חום שנקראים טערמוס".
3. מנחת יצחק (ח"ג סי' ע"ז אות ג') – "ובנוגע אם להטביל דוקא בשלימותו, או גם לפרקים, הנה בכלי שכל פרקיו צריכים טבילה בודאי, אף שולכתחילה בודאי מהנכון להטביל בשלימותו, אבל אם הטבילה לפרקים, ג"כ מהני, וכמו שפסק הרמב"ם (פכ"ו מה' כלים הי"ד), דמטה שנשמאת כולה, אם הטביל איברים איברים טהורה, עכ"ל, ש"מ דבדיעבד עכ"פ מהני הטבילה איברים איברים, וכמו כן לענין טבילת כלים חדשים של עכו"ם דמ"ש, וידידי הרה"ג מוה"ר ברוך יצחק לוינ' נ"י רב ור"מ במקור - חיים, ירושלים, הראה לי מכבר מה שכת' בזה בספרו דברי לוי (על ה' כלים להרמב"ם) עיין שם, וא"כ בכלי (פרעזשור קוקער) שא"א להטביל כולו כאחת כנ"ל, בודאי אפשר להטביל איברים איברים, אמנם היכא שיש חלקים מפלאסטיק, נרא' דיש להטביל בו פעמים, א' כולו בשלימותו, ב' איברים איברים, כולו בשלימותו דאם הדין דגם הפלאסטיק צריך טבילה, אז מהנכון להטביל כולו כאחת כמצוה מן המובחר, ואיברים איברים, דדלמא אין צריך טבילה, א"כ יש חשש חציצה, והארכתי בזה בספרי שם, אמנם היכא דהם מחוברים יחד ואי אפשר להפרידם, בארתי שם דליכא חשש, אבל היכא דאפשר לפרקם, ולהטביל כך, בודאי יש לעשות כן ג"כ".
- ליקוטי מנחת יצחק (סי' קכ"ט אות ו') – "עוד שאל אם יש לטבול בברכה בקבוק טערמוס העשוי להחזיק החום, ואיך יטבילו. תשובה: יטביל כמות שהוא, דהכל כלי אחד, וכמו שביירר להלכה בס' דברי לוי (הל' כלים פכ"ו הי"ד), ועי' דרכי תשובה (סי' ק"כ סק"ו בסופו) בצלוחית המחופה בקש. ובברכה צ"ע די"ל דדמי לשאר צלוחית המבוארים בקיצו"ע (סי' ל"ז סעי' י') ובדרכי תשובה (שם ובס"ק ט"ו)".
4. שבט הלוי (מבית לוי ח"ה עמ' כ"ה אות ה', ח"ז עמ' כ"ג אות ה', בענייני יו"ד עמ' קנ"ג אות ח') – "כלי המורכב מחלקים יש להטבילו מורכב כדרך תשמישו, אף אם יש בו חלקים שמיוצרים מחומר שאינו חייב בטבילה. ואם הטבילו מפורק עלתה לו טבילה".
5. טבילת כלים (פרק י' סעי' ז') – "כלים המורכבים מחלקים מתפרקים - כגון: מטחנת בשר, טרמוס וכדומה - מצוה מן המובחר להטבילם כשהם מורכבים...".
6. עי' חלקת בנימין (סי' ק"כ ס"ק קי"ז, עי' ציונים ס"ק שי"ב) – "וכלי המורכב מפרקים כגון מטחנת יש לטבולו כשהוא מורכב וליכא למיחש לחציצה".
7. מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"א, עמ' תע"ד).

ג. כשיש חלקים שאינו טעון טבילה.

1. יכול להטביל את הכלי כשהוא מורכב.
 - (א) הגרשז"א זצ"ל (טבילת כלים פרק י' הע' י"ט).
 - (ב) שבט הלוי (קובץ מבית לוי ח"ה עמ' כ"ה אות ה', ח"ז עמ' כ"ג אות ה') - לשונו מובא לעיל.
 - (ג) טבילת כלים (פרק י' סעי' ז').
 - (ד) חלקת בנימין (סי' ק"כ ציונים ס"ק שי"ב).
 - (ה) מטבח הכשר (ארטסקרול, עמ' תס"א, עמ' תע"ד).
2. איברים איברים, יש חשש חציצה.
 - (א) מנחת יצחק (ח"ג סי' ע"ז אות ג') - לשונו מובא לעיל.
- ד. מראי מקומות.
 1. שלמת חיים (יו"ד סי' ל"ב) – "אותן בקבוקים מזכוכית ובתוכן כסף חי [כספית] והם מחזיקים את החום אם שופכין לתוכן חמין, האם יש לפוטרו טבילה. ואולי מצד כסף החי (דהוא מתכת) יש בזה חששא דאורייתא. והנה כלי זה מונח בתוך כלי של פח ובלי זה אינו יכול לעמוד והפח מהודק עליו בהברגה, האם צריך להסיר הפח בעת הטבילה כדי שלא יהא חציצה. ואולי יש לומר דגם הפח צריך טבילה, דשניהם ביחד הוי כלי שלם. תשובה: כנראה שיטביל אותם כמו שהם שניהם ביחד, דכך דרך תשמישם ובלא זה לא יקראו כלי".
 2. אג"מ (בנתיבות ההלכה חמ"ו עמ' תקצ"ב) – "שאלה: האם צריך להוציא את כל הברגים המהדקים את ידיות הכלי והמכסה וכו', ולהפרידם ולהטביל כל חלק בנפרד, או להשאיר אותם כמו שהם בזמן התשמיש בכלי, כי בפירוק אולי בטל ממנו שם כלי וכבר א"צ טבילה. תשובה: אין צורך להוציא הברגים הנ"ל המהדקים את הכלי, ויש לטובלם כצורתם".
 3. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות י"ד, הע' פ"ו, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות כ"ה) – "מכשיר חשמלי שיש בו שני חלקים נפרדים והאוכל נכנס רק בחלק אחד, כגון בלנדר וכדו' והחלק התחתון יש בו רק את הגוף חשמלי, יש להטביל את שני החלקים, כיון שאי אפשר להשתמש בעליון בלי התחתון והרי זה ככלי אחד. ואם קשה אפשר לטובלם בנפרד, אך יברך על העליון. (ואינו דומה לחוט שעשוי רק להעביר זרם, מכיון שזה מנוע דינו כחלק מהכלי)".
 4. הגריש"א זצ"ל (הל' טבילת כלים אות י"ד, אשרי האיש יו"ד פרק ט' אות כ"ו) – "כלי שעשוי מפרקים כגון מטחנת בשר וכיוצא"ב, ודרך שימושו הוא כשהפרקים מחוברים, יש להטבילם רק באופן שהם מחוברים".
 4. דעת יהודה (עמ' קמ"ו אות תרס"ט) – "טרמוס או מטחנה העשויים מכמה חלקים האם יש להטבילם כשהם מורכבים או כל חלק בפנ"ע. תשובה: כשהם מורכבים, ויש מחמירים גם לכל חלק, ואינו עיקר".

5. הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ז') – "כלים שיש בהם חלקים שאפשר להפרידם זה מזה, מספיק להטביל רק את חלקי המתכת הנוגעים באוכל".

הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ח') – "מיקסר העשוי מגוף פלסטיק שבתוכו יש מנוע מתכת, ומחברים לאותו הגוף סכינים וברזלים אחרים הנוגעים באוכל שמונח בקערה ממתכת, מספיק להטביל את הסכינים והברזלים ואת הקערות ממתכת, ואין צורך להטביל את גוף הבסיס של המיקסר, כיון שזה דבר נפרד".

הגר"נ קופשיץ שליט"א (קונ' טהרת הכלים אות ט') – "בלנדר ידני, אם הוא עשוי מיקשה אחת כך שאי אפשר להפריד את חלקי הברזל מהפלסטיק, צריך להטביל את הכל. [וכן כשיש חתיכת מתכת בתחתית החלק של הפלסטיק ואותה חתיכת מתכת נוגעת באוכל]. אך אם אפשר להפריד את חלקי המתכת הנוגעים באוכל, מספיק להטביל חלקים אלו בלי להטביל את הפלסטיק".

הלכות יחוד
אה"ע סימן כ"ב

זרע שמואל
הג' הרב יצחק ברקוביץ שליט"א

מראי מקומות
שנת תשס"ט

חורף תשס"ט.

מר"מ א' (יום א', ד' חשון) – משנה (דף מ.), נדה (דף סו., אמר רב יהודה, אמר ר' זירא), בדי השולחן (הקדמה לסי' קפ"ג), נדה (דף נז: - ריש דף נח.), תוס' (שם ד"ה כרבי, ד"ה מודה), טשו"ע (סי' קפ"ג), נו"כ (שם), תוה"ש (סי' א'), מחה"ש (סי' ב').

מר"מ ב' (יום ד', ז' חשון) – נדה (דף נח. - סוף הפרק), תוס' (שם ד"ה כשורה), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' א'), סד"ט (סי' ק"צ צ"ג ד"ה ולכן), חוו"ד (סי' קצ"ו ס"ק ג').

מר"מ ג' (יום א', י"א חשון) – טשו"ע (סי' ק"צ סעי' ב' - סעי' ד'), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' ה'), אג"מ (י"ד ח"ג סי' מ"ו אות ב').

מר"מ ד' (יום ד', י"ד חשון) – רא"ש (סי' ב', סי' ו'), טשו"ע (סעי' ו' - סעי' ט'), אג"מ (ח"ד סי' י"ז אות ז'), בדה"ש (ביאור' ד"ה יש, עמ' קנ"ז).

מר"מ ה' (יום א', י"ח חשון) – נדה (משנה ב' דף נט:, גמרא דף ס: אמר רב מתנה), נדה (דף סא:, ת"ר בגד צבוע), טשו"ע (סעי' י'), אג"מ (ח"ג סי' נ"ג, ח"ד סי' י"ז אות י"ד), ליקוט ספרים.

מר"מ ו' (יום ד', כ"א חשון) – רא"ש (פרק ה' סי' א', סי' ז'), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' י"א - סעי' י"ז), שבה"ל (ח"ד סי' ק"ד).

מר"מ ז' (יום א', כ"ה חשון) – טשו"ע (סי' ק"צ סעי' י"ח - סעי' כ"ד).

מר"מ ח' (יום ה', כ"ח חשון) – רא"ש (פרק ה' סי' ח'), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' כ"ה - סעי' ל"ב), אג"מ (י"ד חלק ד' סי' י"ז אות ג'), נדה (משנה דף יד. - דף יד:), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' ל"ג - ל"ח).

מר"מ ט' (יום א', ג' כסליו).

מר"מ י' (יום ד', ו' כסליו) – נדה (דף ס.), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' ל"ט - סעי' מ"ד), נדה (משנה דף נו. - דף נו:), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' מ"ו - סעי' מ"ט).

מר"מ י"א (יום א', י' כסליו) – נדה (משנה דף ס: - דף סא. בדקה אחת), טשו"ע (סעי' נ' - נ"ד), אג"מ (י"ד ח"ג סי' נ"א), שבה"ל (ח"ב סי' פ"ו).

מר"מ י"ב (יום ד', י"ג כסליו) – נדה (משנה דף טו. - משנה דף טז.), תוס' (ד"ה אפ"י, ד"ה ורב), נדה (משנה דף סג: - משנה), מחבר (סי' קפ"ד סעי' א' - סעי' ב'), ש"ך (סי' קפ"ט ס"ק ל"ט), אג"מ (י"ד ח"ד סי' י"ז אות כ"ח).

מר"מ י"ג (יום א', י"ז כסליו) – רמ"א (סעי' ב'), ש"ך (סי' קפ"ט ס"ק ל"ט), מראה כהן (עמ' קמ"א), רא"ש (פרק ט' סי' ב', סוף סי' ג' ד"ה ואשה), טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' ג' - סעי' ח'), פת"ת (סי' קפ"ה ס"ק ט"ו, חת"ס סי' קס"ג).

מר"מ י"ד (יום ד', כ' כסליו) – טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' ט' - סעי' י"ב).

מר"מ ט"ו (יום א', כ"ד כסליו), וסת הפלגה, וסת החודש – נדה (משנה דף סג. - ריש סד.), טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' א' - סעי' ד', סעי' ו').

מר"מ ט"ז (יום ד', כ"ז כסליו), וסת הדילוג, וסת סירוג – טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' ה', סעיף ז' - סעי' י"ב).

מר"מ י"ז (יום ג', ג' טבת) – טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' י"ג), כרת (תפארת ישראל ס"ק ט"ו), חוו"ד (בי' ס"ק י"ב ד"ה אמנם), בית מאיר.

מר"מ י"ח (יום א', ח' טבת) – טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' י"ד - סעי' ט"ז), בקה"כ.

מר"מ י"ט (יום ד', י"א טבת), וסת האונס – טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' י"ז - סעי' י"ח).

מר"מ כ' (יום א', ט"ו טבת), וסת הגוף – טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' י"ט - סעי' כ"ו).

מר"מ כ"א (יום ד', י"ח טבת), תינוקת, זקנה – נדה (סוף דף ט. - דף י.), טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' כ"ז - סעי' ל"א).

מר"מ כ"ב (יום א', כ"ב טבת), מעוברת, מינקות, – טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' ל"ב - סעי' ל"ד), אג"מ (י"ד ח"ד סי' י"ז), כדורים (pills).

מר"מ כ"ג (יום ד', כ"ה טבת), אמתלא – נדה (דף יב., ת"ר), כתובות (דף כב., משנה, גמרא), שו"ת הרמ"א (סי' ב'), טשו"ע (סי' קפ"ה סעי' א' - סעי' ג').

מר"מ כ"ד (יום א', כ"ט טבת), **תשובה** – טשו"ע (סי' קפ"ה סעי' ד'), פת"ת (שם), רמ"א (או"ח סי' של"ד סוף סעי' כ"ו), מ"ב (שם).
 מר"מ כ"ה (יום ד', ג' שבט), **בדיקות** – משנה (דף יא.), גמרא (דף יא: פעמים - דף יב:), רש"י (סוף הפרק), טור (סי' קפ"ו), ב"י (שם), שו"ע (סי' קפ"ו), אג"מ (י"ד ח"ב סי' ע"ה ודעה ולענין, ח"ג סי' נ', ע"י ח"ב סי' ע"ב).

מר"מ כ"ו (יום א', ז' שבט) **רמ"ת** – נדה (סוף דף סה: - דף סו.), טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' א'), נוב"ק (י"ד סי' ס"א).

מר"מ כ"ז (יום ד', י' שבט) – טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' ב' - סעי' ד').

מר"מ כ"ח (יום א', י"ד שבט) – טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' ה' - סעי' ז').

מר"מ כ"ט (יום ד', י"ז שבט) – טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' ח' - סעי' י').

מר"מ ל' (יום א', כ"א שבט) – טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' י"א - סעי' י"ד).

מר"מ ל"א (יום ד', כ"ד שבט), **מראות** – נדה (משנה דף יט. - ריש דף יט:), תוס' (ד"ה הירוק), רא"ש (פרק ב' סי' ד'), נדה (דף כ:; ילתא), טשו"ע (סי' קפ"ח סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ ל"ב (יום א', כ"ח שבט) – משנה (דף כא.), גמרא (דף כא:; בעי מיניה רבי ירמיה - דף כב:), רא"ש (פרק ג' סי' ב'), טשו"ע (סי' קפ"ח סעי' ג' - סעי' ו'), הגרשז"א צ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע', או מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ע"ב).

מר"מ ל"ד (יום ד', א' אדר), **דם במי רגלים** – נדה (דף נט:), רא"ש (פרק ט' סי' א'), טשו"ע (סי' קצ"א).

מר"מ ל"ה (יום א', ה' אדר) – נדה (סוף דף סו.), רא"ש (פרק י' סי' ד'), טשו"ע (סי' קצ"ב).

מר"מ ל"ו (יום ד', ח' אדר), **בתולים** – משנה (דף סד:), נדה (דף סה:; רב ושמואל), טשו"ע (סי' קצ"ג), אה"ע (סי' ס"ג), או"ח (סי' ר"פ).

מר"מ ל"ז (יום א', י"ב אדר), **יולדת** – טשו"ע (סי' קצ"ד סעי' א').

מר"מ ל"ח (יום ד', ט"ו אדר) - פורים

מר"מ ל"ט (יום א', י"ט אדר) – טשו"ע (סי' קצ"ד סעי' ב' - סעי' י"ד).

מר"מ מ' (יום ד', כ"ב אדר), **הרחקות** – שבת (דף יג-יג:), תוס' (שם ד"ה בימי), טשו"ע (סי' קצ"ה סעי' א' - סעי' ד'), ליקוט ספרים.

מר"מ מ"א (יום א', כ"ו אדר) – כתובות (דף סא.), טשו"ע (סי' קצ"ה סעי' ה' - סעי' י'), ליקוט ספרים.

מר"מ מ"ב (יום ד', כ"ט אדר) – טשו"ע (סי' קצ"ה סעי' י"א - סעי' י"ז), ליקוט ספרים.

קיץ תשס"ט

מר"מ א' (יום ד', ה' אייר), **בדיקות** – משנה (דף סח., גמ' ר' יהודה אומר), משנה (דף סח:; וגמרא שם), רא"ש (פרק י' סי' ה'), טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' א' - סעי' ה'), פת"ת (סי' ק"צ ס"ק כ"ב).

מר"מ ב' (יום א', ט' אייר) – טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' ו' - סעי' י').

מר"מ ג' (יום ד', י"ב אייר), **ה' ימים** – גמ' (סוף דף לג-לג:), תוס' (שם ד"ה רואה), טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' י"א - סעי' י"ג).

מר"מ ד' (יום א', ט"ז אייר), **טבילה בזמנה** – תוס' (סוף דף ל.), טשו"ע (סי' קצ"ז סעי' א' - סעי' ב'), מ"ב (סי' שכ"ו ס"ק ז', ס"ק כ"ד).

מר"מ ה' (יום ד', י"ט אייר), **טבילה ביום** – גמ' (דף סז:; אמר רב), טשו"ע (סי' קצ"ז סעי' ג' - סעי' ה').

מר"מ ו' (יום א', כ"ג אייר), **חציצות, שער** – נדה (דף סו: ואמר רבא - דף סז: אמר רב), שבת (דף נז-דף נז:), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' א' - סעי' ו'), בה"ל (סי' פ"ח), אג"מ (י"ד ח"א ריש סי' צ"ז). [מקואות (פרק ט')].

מר"מ ז' (יום ד', כ"ו אייר) – מקואות (פרק ט' משנה ב', משנה ד', ונו"כ שם), תוס' (נדה דף סז. ד"ה לפלוף), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' ז' - סעי' י"ז), בה"ל (סי' קס"א סעי' ב' ד"ה והיו).

מר"מ ח' (יום א', א' סיון), **צפורן** – טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' י"ח - סעי' כ"ב), מ"ב (סי' ש"מ ס"ק ג', בה"ל שם ד"ה וחייב).

מר"מ ט' (יום ד', ד' סיון) – מקואות (פרק ח' משנה ה', ונו"כ שם), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' כ"ג - סעי' כ"ח).

מר"מ י' (יום א', ח' סיון) – טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' כ"ט - סעי' ל"א).

מר"מ י"א (יום ד', י"א סיון) – נדה (סוף דף סו: - סוף דף סז.), תוס' (נדה דף סו: ד"ה אשה, דף סז. ד"ה וכמניקה), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' ל"א - סעי' ל"ט).

מר"מ י"ב (יום א', ט"ו סיון) – תוס' (נדה דף סז. ד"ה נתנה), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' מ' - סעי' מ"ח).

מר"מ י"ג (יום ד', י"ח סיון), חפיפה – גמ' (נדה סוף דף סו. אמר רבא - דף סח. משנה), תוס' (ד"ה אם, ד"ה כך, ד"ה והלכתא, ד"ה הא), טשו"ע (סי' קצ"ט סעי' א' - סעי' ג').

מר"מ י"ד (יום א', כ"ב סיון) – טשו"ע (סי' קצ"ט סעי' ד' - סעי' ז').

מר"מ ט"ו (יום ד', כ"ה סיון) – טשו"ע (סי' קצ"ט סעי' ח' - סעי' י"ג).

מר"מ ט"ז (יום א', כ"ט סיון), ברכה – פסחים (דף ז:; דאמר רב יהודה), תוס' (שם ד"ה על), טשו"ע (סי' ר'), מ"ב (סי' ע"ד ס"ק ט"ז).

מר"מ י"ז (יום ד', ב' תמוז).

הל' נדה – שו"ע (סי' ר"א סעי' ע"ה).

הל' מזוזה ...

מראי מקומות

שנת תשע"ד

מר"מ א' (יום ד', ג' כסליו) - נדה (דף נז: - דף נט.), תוס' (ד"ה כרבי, ד"ה מודה, ד"ה כשורה).

מר"מ ב' (יום א', ז' כסליו) - נדה (דף סו., אמר רב יהודה, אמר ר' זירא), טור וב"י (סי' קפ"ג).

מר"מ ג' (יום ד', י' כסליו) - משנה (דף מ.), שו"ע (סי' קפ"ג), נו"כ (שם), תוה"ש (סי' א'), מחה"ש (סי' ב').

מר"מ ד' (יום א', י"ד כסליו) - תרה"ד (ח"א סי' רמ"ו), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' א'), נוב"ת (י"ד סי' קי"ט).

מר"מ ה' (יום ד', י"ז כסליו) - טשו"ע (סי' ק"צ סעי' ב' - סעי' ד'), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' ה'), אג"מ (י"ד ח"ג סי' מ"ו אות ב'), בדה"ש (ביאור ד"ה יש, עמ' קנ"ז).

מר"מ ו' (יום א', כ"א כסליו) - תוס' (דף נח: ד"ה וכדבריו), רא"ש (פרק ח' סי' ב', סי' ו'), טשו"ע (סעי' ו' - סעי' ט'), אג"מ (ח"ד סי' י"ז אות ז').

מר"מ ז' (יום ד', כ"ד כסליו) - נדה (משנה ב' דף נט.; גמרא דף ס: אמר רב מתנה), נדה (דף סא.; ת"ר בגד צבוע), טשו"ע (סעי' י'), אג"מ (י"ד ח"ג סי' נ"ג, ח"ד סי' י"ז אות י"ד), ליקוט ספרים.

מר"מ ח' (יום א', כ"ח כסליו) - רא"ש (פרק ח' סי' א', סי' ז'), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' י"א - סעי' י"ז), שבה"ל (ח"ד סי' ק"ד).

מר"מ ט' (יום ד', א' טבת) - טשו"ע (סי' ק"צ סעי' י"ח - סעי' כ"ד).

מר"מ י' (יום א', ה' טבת) - רא"ש (פרק ח' סי' ח'), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' כ"ה - סעי' ל"ב), אג"מ (י"ד ח"ד סי' י"ז אות ג'), מתחיל המר"מ לקמן.

מר"מ י"א (יום ד', ח' טבת) - נדה (משנה דף יד. - דף יד:), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' ל"ג - ל"ח).

מר"מ י"ב (יום א', י"ב טבת) - שלג.

מר"מ י"ג (יום ד', ט"ו טבת) - טשו"ע (סי' ק"צ סעי' ל"ט - סעי' מ'), נדה (דף ס.), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' מ"א - סעי' מ"ד), נדה (משנה דף נו. - דף נז:), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' מ"ו - סעי' מ"ט).

מר"מ י"ד (יום א', י"ט טבת) - נדה (משנה דף ס: - דף סא.; בדקה אחת), טשו"ע (סעי' נ' - נ"ד).

מר"מ ט"ו (יום ד', כ"ב טבת) - חזרה.

מר"מ ט"ז (יום א', כ"ו טבת) - מבחו (סימן קפ"ג, סימן ק"צ).

מר"מ י"ז (יום ד', כ"ט טבת) - נדה (משנה דף טו. - משנה דף טז.), תוס' (ד"ה אפי', ד"ה ורב), נדה (משנה דף סג: - משנה), טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ י"ח (יום א', ד' שבט) - רמ"א (סעי' ב'), ש"ך (סי' קפ"ט ס"ק ל"ט), מראה כהן (עמ' קמ"א), רא"ש (פרק ט' סי' ב', סוף סי' ג' ד"ה ואשה), טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' ד' - סעי' ו', סעי' ח'), פת"ת (סי' קפ"ה ס"ק ט"ו, חת"ס סי' קס"ג).

מר"מ י"ט (יום ד', ז' שבט) - טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' ט' - סעי' י"א).

מר"מ כ' (יום א', י"א שבט), וסת הפלגה, וסת החודש - נדה (משנה דף סג. - ריש סד.), טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' א' - סעי' ו').

מר"מ כ"א (יום ה' ט"ו שבט), וסת הדילוג, וסת סירוג - נדה (דף סד.), טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' ה', סעי' ז' - סעי' י"ב).

מר"מ כ"ב (יום ד', כ"א שבט) - טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' י"ג), ברתי (תפארת ישראל ס"ק ט"ו), חוו"ד (בי' ס"ק י"ב ד"ה אמנם), בית מאיר (שם).

מר"מ כ"ג (יום א', כ"ה שבט) - טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' י"ד - סעי' ט"ז), נקוה"כ (שם).

מר"מ כ"ד (יום ד', כ"ח שבט), וסת האונס - נדה (דף יא. א"ר הונא), תוס' (שם), טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' י"ז - סעי' י"ח).

מר"מ כ"ה (יום א', ב' אדר א'), וסת הגוף - נדה (משנה דף סג. - משנה דף סג:), טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' י"ט - סעי' כ"ו), טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' י"ב).

מר"מ כ"ו (יום ה', ו' אדר א'), תינוקת וזקנה - נדה (משנה דף ז., סוף דף ט. - דף י.), טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' כ"ז - סעי' ל"א), טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' ג').

מר"מ כ"ז (יום א', ט' אדר א'), מעוברת, מינקות - טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' ל"ב - סעי' ל"ד), טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' ז'), אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד סימן קפ"ד סעי' ז', סי' י"ז), כדורים (pills).

מר"מ כ"ח (יום ד', י"ב אדר א') - חזרה.

מר"מ כ"ט (יום א', ט"ז אדר א') - מבחן (סימן קפ"ד, סימן קפ"ט).

מר"מ ל' (יום ד', י"ט אדר א'), אמתלא - נדה (דף יב, ת"ר), כתובות (דף כב, משנה, גמרא), שו"ת הרמ"א (סי' ב'), טשו"ע (סי' קפ"ה סעי' א' - סעי' ג').

מר"מ ל"א (יום א', כ"ג אדר א'), תשובה - טשו"ע (סי' קפ"ה סעי' ד'), פת"ת (שם), רמ"א (או"ח סי' של"ד סוף סעי' כ"ו), מ"ב (שם).

מר"מ ל"ב (יום ד', כ"ו אדר א') בדיקות - משנה (דף יא), גמרא (דף יא: פעמים - דף יב:), רש"י (סוף הפרק), טשו"ע (סי' קפ"ו), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ה ד"ה ולענין, ח"ג סי' נ', ע"י ח"ב סי' ע"ב).

מר"מ ל"ג (יום א', ל' אדר א') רמ"ת - נדה (סוף דף סה: - דף סו. אמר רב יוסף), טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' א'), נב"ק (יו"ד סי' ס"א).

מר"מ ל"ד (יום ד', ג' אדר ב') - טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' ב' - סעי' ד').

מר"מ ל"ה (יום א', ז' אדר ב') - טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' ה' - סעי' ז').

מר"מ ל"ו (יום ד', י' אדר ב') - דרכי משה (ס"ק ז' ד"ה כתב), טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' ח' - סעי' י').

(יום א', י"ד אדר ב') - פורים.

מר"מ ל"ז (יום ד', י"ז אדר ב') - טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' י"א - סעי' י"ד).

מר"מ ל"ח (יום א', כ"א אדר ב'), מראות - נדה (משנה דף יט. - ריש דף יט:), תוס' (ד"ה הירוק), רא"ש (פרק ב' סי' ד'), נדה (דף כ: ילתא), טשו"ע (סי' קפ"ח סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ ל"ט (יום ד', כ"ד אדר ב') - משנה (דף כא), גמרא (דף כא:), בעי מיניה רבי ירמיה - דף כב:), רא"ש (פרק ג' סי' ב'), טשו"ע (סי' קפ"ח סעי' ג' - סעי' ו'), הגרשז"א (מנחת שלמה ח"ב סי' ע'), או מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ע"ב).

מר"מ מ' (יום א', כ"ח אדר ב') - חזרה.

מר"מ מ"א (יום ב', כ"ט אדר ב') - מבחן (סימן קפ"ה, סימן קפ"ו, סימן קפ"ז, סימן קפ"ח).

קיץ תשע"ד

מר"מ א' (יום א', ד' אייר), דם במי רגלים - נדה (דף נט:), תוס' (שם ד"ה האשה, דף יד: ורבי), רא"ש (פרק ט' סי' א'), טשו"ע (סי' קצ"א).

מר"מ ב' (יום ה', ח' אייר), כלה - נדה (סוף דף סו.), רא"ש (פרק י' סי' ד'), טשו"ע (סי' קצ"ב).

מר"מ ג' (יום א', י"א אייר), בתולים - משנה (דף סד:), נדה (דף סה:), רב ושמואל, טשו"ע (סי' קצ"ג), אה"ע (סי' ס"ג), או"ח (סי' ר"פ).

מר"מ ד' (יום ד', י"ד אייר), יולדת - טשו"ע (סי' קצ"ד סעי' א').

מר"מ ה' (יום א', י"ח אייר) - ב"ק (דף יא. שליא), תוס' (שם ד"ה דקא, ד"ה דאין), טשו"ע (סי' קצ"ד סעי' ב' - סעי' י"ד).

מר"מ ו' (יום ד', כ"א אייר), הרחקות - שבת (משנה דף יא., גמרא דף יג. איבעיא להו - דף יג:), תוס' (שם ד"ה בימי), טשו"ע (סי' קצ"ה סעי' א' - סעי' ד'), ליקוט ספרים.

מר"מ ז' (יום א', כ"ה אייר) - כתובות (דף סא.), טשו"ע (סי' קצ"ה סעי' ה' - סעי' ט'), ליקוט ספרים.

מר"מ ח' (יום ד', כ"ח אייר) - טשו"ע (סי' קצ"ה סעי' י' - סעי' י"ז), או"ח (סי' פ"ח), ליקוט ספרים.

מר"מ ט' (יום א', ג' סיון), בדיקות - משנה (דף סח., גמ' ר' יהודה אומר), משנה (דף סח:), וגמרא (שם), רא"ש (פרק י' סי' ה'), טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' א' - סעי' ה'), פת"ת (סי' ק"צ ס"ק כ"ב).

(יום ד', ו' סיון) - שבועות.

מר"מ י' (יום א', י' סיון) - טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' ו' - סעי' י').

מר"מ י"א (יום ד', י"ג סיון), ה' ימים - גמ' (סוף דף לג-לג:), תוס' (שם ד"ה רואה), טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' י"א - סעי' י"ג).

מר"מ י"ב (יום א', י"ז סיון) - חזרה.

מר"מ י"ג (יום ד', כ' סיון), מבתן (סימן קצ"א - סימן קצ"ו).

מר"מ י"ד (יום א', כ"ד סיון), טבילה בזמנה - תוס' (נדה סוף דף ל.), טשו"ע (סי' קצ"ז סעי' א' - סעי' ב'), מ"ב (סי' שכ"ו ס"ק ז', ס"ק כ"ד).

מר"מ ט"ו (יום ד', כ"ז סיון), טבילה ביום - גמ' (דף סז:; אמר רב), טשו"ע (סי' קצ"ז סעי' ג' - סעי' ה').

מר"מ ט"ז (יום א', א' תמוז), חציצות, שער - נדה (דף סו: ואמר רבא - דף סז: אמר רב), שבת (דף נז-דף נז:), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' א' - סעי' ו'), בה"ל (סי' פ"ח), אג"מ (יו"ד ח"א ריש סי' צ"ז). [מקואות (פרק ט')].

מר"מ י"ז (יום ה', ה' תמוז), מכה - מקואות (פרק ט' משנה ב', משנה ד'), תוס' (נדה דף סז. ד"ה לפלוף, ד"ה פתחה), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' ז' - סעי' י"ד).

מר"מ י"ח (יום א', ח' תמוז), צבע - טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' ט"ו - סעי' י"ז), פרישה, ב"ח, סד"ט, בה"ל (סי' קס"א סעי' ב' ד"ה והיו).

מר"מ י"ט (יום ד', י"א תמוז), צפורן - טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' י"ח - סעי' כ"ב), מ"ב (סי' ש"מ ס"ק ג', בה"ל שם ד"ה וחייב).

מר"מ כ' (יום א', ט"ו תמוז) - מקואות (פרק ח' משנה ה', ונו"כ שם), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' כ"ג - סעי' כ"ח).

מר"מ כ"א (יום ד', י"ח תמוז) - טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' כ"ט - סעי' ל"א).

מר"מ כ"ב (יום א', כ"ב תמוז) - נדה (סוף דף סו: - סוף דף סז:), תוס' (נדה דף סו: ד"ה אשה, דף סז. ד"ה וכמניקה), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' ל"א - סעי' ל"ט).

מר"מ כ"ג (יום ד', כ"ה תמוז) - תוס' (נדה דף סז. ד"ה נתנה), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' מ' - סעי' מ"ח).

מר"מ כ"ד (יום א', כ"ט תמוז), ברכה - פסחים (דף ז:; דאמר רב יהודה), תוס' (שם ד"ה על), טשו"ע (סי' ר'), מ"ב (סי' ע"ד ס"ק ט"ז).

מר"מ כ"ה (יום ד', ג' אב) - חזרה.

מר"מ כ"ו (יום א', ז' אב) - חזרה.

מר"מ כ"ז (יום ב', ח' אב) - מבתן (סימן קצ"ז, סימן קצ"ח, סימן ר').

מר"מ כ"ח (יום ה', י"א אב), הל' חציצות בנטילת ידיים - חולין (סוף דף קו. - סוף דף קו:), תוס' (ד"ה וכל), טשו"ע (או"ח סי' קס"א).

אלול תשע"ד

מר"מ א' (יום א', ה' אלול), חפיפה - גמ' (נדה סוף דף סו. אמר רבא - דף סח. משנה), תוס' (ד"ה אם, ד"ה כך, ד"ה והלכתא, ד"ה הא), טשו"ע (סי' קצ"ט סעי' א' - סעי' ג').

מר"מ ב' (יום ד', ח' אלול), חפיפה רחוקה - טשו"ע (סי' קצ"ט סעי' ד' - סעי' ז'), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"א).

מר"מ ג' (יום א', י"ב אלול), שלא עשתה כתיקונה - טשו"ע (סי' קצ"ט סעי' ח' - סעי' י"ג).

מר"מ ד' (יום ד', ט"ו אלול), רחיצה אחר טבילה - שו"ע (סי' ר"א סעי' ע"ה), מתחיל חזרה (סי' קפ"ג).

מר"מ ה' (יום א', י"ט אלול) - חזרה (סי' קפ"ד).

מר"מ ו' (יום ד', כ"ב אלול) - חזרה (סי' קפ"ה, סי' קפ"ו).

מר"מ ז' (יום א', כ"ו אלול) - חזרה (סי' קפ"ט).

מר"מ ח' (יום א', ד' תשרי תשע"ה) - חזרה (סי' ק"צ).

מר"מ ט' (יום ה', ח' תשרי תשע"ה) - מבתן (על כל הלכות טהרת המשפחה).

מראי מקומות

שנת תש"פ

מר"מ א' (יום א', ה' חשוון) - נדה (דף נז: - דף נט.), תוס' (ד"ה כרבי, ד"ה מודה, ד"ה כשורה).

מר"מ ב' (יום ד', ה' חשוון) - נדה (דף סו., אמר רב יהודה, אמר ר' זירא), טור וב"י (סי' קפ"ג).

מר"מ ג' (יום א', י"ב חשוון) - משנה (דף מ.), שו"ע (סי' קפ"ג), נו"כ (שם), תוה"ש (ס"ק א'), מחה"ש (ס"ק ב').

מר"מ ד' (יום ד', ט"ו חשוון) - תרה"ד (סי' רמ"ו), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' א'), נוב"ת (יו"ד סי' קי"ט).

מר"מ ה' (יום א', י"ט חשוון) - טשו"ע (סי' ק"צ סעי' ב' - סעי' ד'), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' ה'), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ"ו אות ב'), בדה"ש (ביאור ד"ה יש, עמ' קנ"ז).

מר"מ ו' (יום ד', כ"ב חשוון) - תוס' (דף נח: ד"ה וכדבריו), רא"ש (פרק ח' סי' ב', סי' ו'), טשו"ע (סעי' ו' - סעי' ט'), אג"מ (ח"ד סי' י"ז אות ז').

מר"מ ז' (יום א', כ"ו חשוון) - נדה (משנה ב' דף נט.: גמרא דף ס: אמר רב מתנה), נדה (דף סא: ת"ר בגד צבוע), טשו"ע (סעי' י'), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' נ"ג, ח"ד סי' י"ז אות י"ד), ליקוט ספרי.

מר"מ ח' (יום ד', כ"ט חשוון) - רא"ש (פרק ח' סי' א', סי' ז'), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' י"א - סעי' י"ז), שבה"ל (ח"ד סי' ק"ד).

מר"מ ט' (יום א', ג' כסליו) - טשו"ע (סי' ק"צ סעי' י"ח - סעי' כ"ד).

מר"מ י' (יום ד', ו' כסליו) - רא"ש (פרק ח' סי' ה'), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' כ"ה - סעי' ל"ב), אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ז אות ג'), מתחיל המר"מ לקמן.

מר"מ י"א (יום ב', י"א כסליו) - נדה (משנה דף יד. - דף יד:), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' ל"ג - ל"ט).

מר"מ י"ב (יום ד', י"ג כסליו) - טשו"ע (סי' ק"צ סעי' ל"ט - סעי' מ'), נדה (דף ס.), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' מ"א - סעי' מ"ד), נדה (משנה דף נו. - דף נז:), טשו"ע (סי' ק"צ סעי' מ"ו - סעי' מ"ט).

מר"מ י"ג (יום א', י"ז כסליו) - נדה (משנה דף ס: - דף סא:; בדקה אחת), טשו"ע (סעי' נ' - נ"ד).

מר"מ י"ד (יום ד', כ' כסליו) - חזרה.

מר"מ ט"ו (יום א', כ"ד כסליו) - מבחו (סימן קפ"ג, סימן ק"צ).

מר"מ ט"ז (יום ד', כ"ז כסליו) - נדה (משנה דף טו. - משנה דף טז.), תוס' (ד"ה אפי', ד"ה רוב), נדה (משנה דף סג: - משנה), טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ י"ז (יום א', א' טבת) - רמ"א (סעי' ב'), ש"ך (סי' קפ"ט ס"ק ל"ט), מראה כהן (עמ' קמ"א), רא"ש (פרק ט' סי' ב' [שני]), סוף סי' ג' ד"ה ואשה), טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' ד' - סעי' ח'), פת"ת (סי' קפ"ה ס"ק ט"ו, חת"ס סי' קס"ג).

מר"מ י"ח (יום ד', ד' טבת) - טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' ט' - סעי' י"א).

מר"מ י"ט (יום א', ח' טבת), וסת הפלגה, וסת החודש - נדה (משנה דף סג. - ריש סד.), טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' א' - סעי' ד', סעי' ו').

מר"מ כ' (יום ד' י"א טבת), וסת הדילוג, וסת סירוג - נדה (דף סד.), טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' ה', סעי' ז' - סעי' י"ב).

מר"מ כ"א (יום ב', ט"ז טבת) - טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' י"ג), כרתי (תפארת ישראל ס"ק ט"ו), חו"ד (בי' ס"ק י"ב ד"ה אמנם), בית מאיר (שם).

מר"מ כ"ב (יום א', כ"ב טבת) - טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' י"ד - סעי' ט"ז), נקוה"כ (שם).

מר"מ כ"ג (יום ד', כ"ה טבת), וסת האונס - נדה (דף יא. א"ר הונא), תוס' (שם), טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' י"ז - סעי' י"ח).

מר"מ כ"ד (יום א', כ"ט טבת), וסת הגוף - נדה (משנה דף סג. - משנה דף סג:), טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' י"ט - סעי' כ"ו), טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' י"ב).

מר"מ כ"ה (יום ד', ג' שבט), תינוקת וזקנה - נדה (משנה דף ז., סוף דף ט. - דף י.), טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' כ"ז - סעי' ל"א), טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' ג').

מר"מ כ"ו (יום א', ז' שבט), מעוברת, מינקות - טשו"ע (סי' קפ"ט סעי' ל"ב - סעי' ל"ד), טשו"ע (סי' קפ"ד סעי' ז'), אג"מ (יו"ד ח"ד סי' י"ד סימן קפ"ד סעי' ז', סי' י"ז), כדורים (pills).

מר"מ כ"ז (יום ד', י' שבט) - חזרה.

מר"מ כ"ח (יום א', י"ד שבט) - מבחן (סימן קפ"ד, סימן קפ"ט).

מר"מ כ"ט (יום ד', י"ז שבט), אמתלא - גדה (דף יב., ת"ר), כתובות (דף כב., משנה, גמרא), שו"ת הרמ"א (סי' ב'), טשו"ע (סי' קפ"ה סעי' א' - סעי' ג').

מר"מ ל' (יום א', כ"א שבט), תשובה - טשו"ע (סי' קפ"ה סעי' ד'), פת"ת (שם), רמ"א (או"ח סי' של"ד סוף סעי' כ"ו), מ"ב (שם).

מר"מ ל"א (יום ד', כ"ד שבט) בדיקות - משנה (דף יא.), גמרא (דף יא: פעמים - דף יב:), רש"י (סוף הפרק), משנה (דף יד.), טשו"ע (סי' קפ"ו), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ה ד"ה ולענין, ח"ג סי' נ', עי' ח"ב סי' ע"ב).

מר"מ ל"ב (יום א', כ"ח שבט) רמ"ת - גדה (סוף דף סה: - דף סו. אמר רב יוסף), טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' א'), גוב"ק (יו"ד סי' ס"א).

מר"מ ל"ג (יום ד', א' אדר) - טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' ב' - סעי' ד').

מר"מ ל"ד (יום א', ה' אדר) - טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' ה' - סעי' ז').

מר"מ ל"ה (יום ד', ח' אדר) - דרכי משה (ס"ק ז' ד"ה כתב), טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' ח' - סעי' י').

מר"מ ל"ו (יום א', י"ב אדר) - טשו"ע (סי' קפ"ז סעי' י"א - סעי' י"ד).

מר"מ ל"ז (יום א', י"ט אדר), מראות - גדה (משנה דף יט. - ריש דף יט:), תוס' (ד"ה הירוק), רא"ש (פרק ב' סי' ד'), גדה (דף כ:; ילתא), טשו"ע (סי' קפ"ח סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ ל"ח (יום ד', כ"ב אדר), משנה (דף כא.), גמרא (דף כא:; בעי מיניה רבי ירמיה - דף כב:), רא"ש (פרק ג' סי' ב'), טשו"ע (סי' קפ"ח סעי' ג' - סעי' ו'), הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ע', או מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ע"ב).

מר"מ ל"ט (יום א', כ"ו אדר) - חזרה.

מר"מ מ' (יום ד', כ"ט אדר) - מבחן (סימן קפ"ה, סימן קפ"ו, סימן קפ"ז, סימן קפ"ח).

קיץ תש"פ

מצד קרונה: מתחילים עם הרחקות, סי' קצ"ה. ואח"כ חזרנו לסי' קצ"א. וחבורות היה בדרך כלל כל יום, חצי שעה (ויותר) על זום [ומשבועות, בישיבה וגם זום].

הלכות הרחקות: סימן קצ"ה

יום א' (ב' אייר): הקדמה.

שבת (משנה דף יא.), רש"י (שם), ראמ"ה (ר' אלעזר משה הרוביץ, שם), רשב"א (ח"א סי' אלף קפ"ח).

שבת (דף יג. - דף יג: משנה), תוס' (שם ד"ה בימי).

רמ"א (אה"ע סי' כ"א סעי' ה'), אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ', ח"ב סי' ע"ז ד"ה ומטעם).

יום ב' (ג' אייר): טשו"ע (סעיף א' - סעיף ב').

אבות דרבי נתן (ריש פרק ב'), רא"ש (כתובות פרק ה' סי' כ"ד), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ה ד"ה ולהרים).

יום ג' (ד' אייר): טשו"ע (סעיף ג' - סעיף ד').

רמב"ם (אסו"ב פרק י"א הל' י"ח), אג"מ (יו"ד ח"א סי' צ"א, סי' צ"ב).

יום ד' (ה' אייר): טשו"ע (סעיף ה' - סעיף ו').

אג"מ (יו"ד ח"א סוף סי' צ"ב, ח"ב סוף סי' ע"ז, ריש סי' פ"ג), בדה"ש (ס"ק פ"ו, ס"ק צ"ג, ציונים ס"ק ק"פ).

יום ה' (ו' אייר): טשו"ע (סעיף ז' - סעיף ט').

אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ע"ה ד"ה ובדבר קול).

יום א' (ט' אייר): טשו"ע (סעיף י' - סעיף י"ב).

כתובות (דף סא. "ארבע ... אשרשיפא"), רא"ש (כתובות פרק ה' סי' כ"ד), תוס' (כתובות ריש דף ד:), ט"ז (ס"ק ג').

יום ב' (י' אייר): טשו"ע (סעיף י"ג - סעיף י"ד).

יום ג' (י"א אייר): טשו"ע (סעיף ט"ו - סעיף י"ז).
רמ"א (או"ח סי' פ"ח).

דם בימי רגלים - טשו"ע (סי' קצ"א).

יום ד': סוגיא - נדה (דף נט; משנה וגמרא), נדה (דף יד: "בעא מיניה"), נדה (דף נז:), תוס' (דף נט: ד"ה האשה, דף יד: ורבי), רא"ש (פרק ט' סי' א'), טור (סי' קצ"א), ב"ב (שם), מחבר (שם), התחלת הרמ"א (שם), ש"ך (ס"ק ג', ס"ק ד').

יום ה - השלמת הענין [מצאה דם בתוך האסלה, מצאה כתם ע"י קנוח]

יום א' - כל השו"ע (סי' קצ"א), ונו"כ.

יום ב' - חזרה.

כלה: סימן קצ"ב:

יום ג' (י"ח אייר): נדה (סוף דף סו.), רא"ש (פרק י' סי' ד'), טשו"ע (סי' קצ"ב סעיף א' - סעיף ב').

יום ד' (י"ט אייר): טשו"ע (סי' קצ"ב סעיף ג' - סעיף ד').

יום ה' (כ' אייר): חזרה: סימן קצ"ב.

בתולים: סימן קצ"ג:

יום א' (כ"ג אייר): משנה (דף סד:), נדה (דף סה:; רב ושמואל), טשו"ע (סי' קצ"ג).

יום ב' (כ"ד אייר): חזרה סימן קצ"ג [אה"ע (סי' ס"ג), או"ח (סי' ר"פ)].

יולדת: סימן קצ"ד

יום ג' (כ"ה אייר): דם טהור - טשו"ע (סי' קצ"ד סעיף א').

יום ד' (כ"ו אייר): לעיל [שמירת יולדת: מ"ב (סי' רל"ט ס"ק ט')].

יום ה' (כ"ז אייר): מפלת - טשו"ע (סי' קצ"ד סעי' ב' - סעי' י"ג).

יום א' (א' סיון): פתיחת הקבר - נדה (דף כא), שבת (דף קכט.), מחבר (סי' קפ"ח ס"ק ג'), פת"ת (ס"ק ד', ס"ק ה'), אג"מ (יו"ד ח"א סי' פ"ג ד"ה אבל מצד, או"ח ח"ג סי' ק'), טשו"ע (סי' קצ"ד סעי' י"ד).

יום ב' (ב' סיון): חזרה.

יום א' (ח' סיון): מבחן (סימן קצ"א - סימן קצ"ה).

יום ב' (ט' סיון): משנה (דף סח., גמ' דף סח: ר' יהודה אומר), משנה (דף סח:; וגמרא שם עד "איני"), רא"ש (פרק י' סי' ה'), טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' א' - ב').

יום ג' (י' סיון): טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' ב' - סעי' ג'), פת"ת (סי' ק"צ ס"ק כ"ב).

יום ד' (י"א סיון): טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' ד' - סעי' ה').

יום ה' (י"ב סיון): טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' ו' - סעי' ט').

יום א' (ט"ו סיון): טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' י').

יום ב' (ט"ז סיון): חזרה (סי' קצ"ו סעי' א' - סעי' י').

יום ג' (י"ז סיון): גמ' (נדה סוף דף לג. - לג:), תוס' (שם ד"ה רואה), טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' י"א).

יום ד' (י"ח סיון): טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' י"ב).

יום ה' (י"ט סיון): טשו"ע (סי' קצ"ו סעי' י"ג).

יום א' (כ"ב סיון): טבילה בזמנה - תוס' (נדה סוף דף ל.), טשו"ע (סי' קצ"ז סעי' א' - סעי' ב'), מ"ב (סי' שכ"ו ס"ק ז', ס"ק כ"ד).

יום ב' (כ"ג סיון): לעיל.

יום ג' (כ"ד סיון): טבילה ביום - גמ' (דף סז:; אמר רב), טשו"ע (סי' קצ"ז סעי' ג').

יום ד' (כ"ה סיון) - טשו"ע (סי' קצ"ז סעי' ד' - סעי' ה').

יום ה' (כ"ו סיון): חזרה.

יום א' (כ"ט סיון): חזרה.

יום ב' (ל' סיון): מבחן (סימן קצ"ו - סימן קצ"ז), בשביל סמיכה!

יום ד' (ב' תמוז): חציצות - נדה (דף סו: ואמר רבא - דף סז: אמר רב), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' א'), בה"ל (סי' פ"ה), אג"מ (יו"ד ח"א ריש סי' צ"ז). [מקואות (פרק ט')].

יום ה' (ג' תמוז): שער - שבת (דף נז-דף נז:), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' א' - סעי' ו').

יום א' (ו' תמוז): חזרה (סי' קצ"ח סעי' א' - סעי' ו').

יום ב' (ז' תמוז): עין - מקואות (פרק ט' משנה ב', משנה ד'), תוס' (נדה דף סז. ד"ה לפלוף, ד"ה פתחה), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' ז' - סעי' ח').

יום ג' (ח' תמוז): מכה - טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' ט' - סעי' י"ג).

יום ד' (ט' תמוז): לח - טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' י"ד - סעי' ט"ז), חזרה (סי' קצ"ח סעי' ז' - סעי' ט"ז).

יום ה' (י' תמוז): צבע - טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' י"ז), פרישה (ס"ק י"ח), ב"ח (ס"ק ט"ז), סד"ט (ס"ק ל"ג), בה"ל (סי' קס"א סעי' ב' ד"ה והיו).

יום א' (י"ג תמוז): צבע - טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' י"ז),

יום ב' (י"ד תמוז): צפורן - טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' י"ח - סעי' כ').

יום ג' (ט"ו תמוז): צפורן - טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' כ' - סעי' כ"ב), מ"ב (סי' ש"מ ס"ק ג', בה"ל שם ד"ה והייב).

יום ד' (ט"ז תמוז) - מקואות (פרק ח' משנה ה', ונו"כ שם), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' כ"ג).

יום ה' (י"ז תמוז) - טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' כ"ד).

יום א' (כ' תמוז) - טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' כ"ה - סעי' כ"ז).

יום ב' (כ"א תמוז) - טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' כ"ח - סעי' ל"א).

יום ג' (כ"ב תמוז) - נדה (סוף דף סו: - סוף דף סז:), תוס' (נדה דף סו: ד"ה אשה, דף סז. ד"ה וכמניקה), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' ל"א - סעי' ל"ה).

יום ה' (כ"ד תמוז) - תוס' (נדה דף סז. ד"ה נתנה), טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' ל"ו - סעי' מ"ו).

יום א' (כ"ז תמוז) - טשו"ע (סי' קצ"ח סעי' מ"ז - סעי' מ"ח).

יום ב' (כ"ח תמוז), ברכה - פסחים (דף ז:; דאמר רב יהודה), תוס' (שם ד"ה על), טשו"ע (סי' ר'), מ"ב (סי' ע"ד ס"ק ט"ז).

יום ג' (כ"ח תמוז) - לעיל.

יום ד' (א' מנחם אב) - רחיצה אחר טבילה - שו"ע (סי' ר"א סעי' ע"ה), מתחיל תזרה.

יום ה' (ב' מנחם אב) - הלכות ט' ימים, תזרה.

יום א' (ה' מנחם אב) - תזרה (סי' קצ"ח סעי' י"ז - סעי' ל"ד).

יום ב' (ו' מנחם אב) - תזרה (סי' קצ"ח סעי' ל"ה - סעי' מ"ז, סימן ר', סימן ר"א סעיף ע"ה).

יום ג' (ז' מנחם אב) - תזרה, סיום משניות.

יום ד' (ח' מנחם אב) - מבחן (סימן קצ"ח, סימן ר', סימן ר"א סעי' ע"ה).
הל' ערב ט"ב, וט"ב [סוף סדר].

יום א' (י"ב מנחם אב, זום): חציצה, הל' נטילת ידיים - טשו"ע (או"ח סימן קס"א). השלמת הענין!!

אלול תש"פ

מר"מ א' (יום ב', ד' אלול), חפיפה - ב"ק (עשרה תקנות, סוף דף פב.), תוס' (שם), נדה (נדה סוף דף סו. אמר רבא - דף סו: אמר רבא), טשו"ע (סי' קצ"ט סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ ב' (יום ד', ו' אלול) - נדה (דף סז: אמר רב הונא - דף סח. משנה), תוס' (ד"ה כד, ד"ה והלכתא, ד"ה הא), טשו"ע (סי' קצ"ט סעי' ג), אג"מ (יו"ד ח"ב סי' פ"א).

מר"מ ג' (יום א', י' אלול), חפיפה רחוקה - טשו"ע (סי' קצ"ט סעי' ד' - סעי' ז'), בה"ל (סי' תקנ"א סעי' ט"ז ד"ה אם, מ"ב סי' תקנ"ד ס"ק י"ח).

מר"מ ד' (יום ד', י"ג אלול), שלא עשתה כתיקונה - תוס' (דף סו: ד"ה אם), טשו"ע (סי' קצ"ט סעי' ח' - סעי' י"ג).

חזרה עד סוף הזמן

יום אחרון (יום ה', ו' תשרי תשפ"א) - מבחן (על כל הלכות טהרת המשפחה).

מסלול ב'

מר"מ א' (יום א', י"ז אלול), הל' יחוד - קדושין (משנה דף פ: - עד דף פא. רבי מאיר), קדושין (דף פא: מתייחד אדם - עד סוף דף פב.), תוס', רא"ש, טשו"ע (אה"ע סי' כ"ב סעי' א' - סעי' ב').

מר"מ ב' (יום ד', כ' אלול) - טשו"ע (סי' כ"ב סעי' ג' - סעי' ה').

מר"מ ג' (יום א', כ"ד אלול) - טשו"ע (סי' כ"ב סעי' ו' - סעי' ח'), שעה"צ (סי' רל"ט ס"ק י"ז).

מר"מ ד' (יום ד', כ"ז אלול) - טשו"ע (סי' כ"ב סעי' ט' - סעי' י'), אג"מ (אה"ע ח"ד סי' ס"ד, סי' ס"ה).

מר"מ ה' (יום ג', ד' תשרי תשפ"א) - טשו"ע (סי' כ"ב סעי' י"א - סעי' ט"ז).

מר"מ ו' (יום ה', ו' תשרי תשפ"א) - טשו"ע (סי' כ"ב סעי' י"ז - סעי' כ').

דור המלקטים: נדה

1. אבי הנחל (אלמליח).
2. אבני שהם (פנירי).
3. אגורה באהלך (ניימאן).
4. אהל אריה (קאטץ).
5. אהל יעקב (סקוצילס).
6. אהל משה (בן עבו).
7. אהל שרה (מארטאן).
8. אוהל שרה (נויברט).
9. אוצר הלכות (פרידמן).
10. אוצר טהרה (קליין).
11. אוצרות הטהרה (קוריץ).
12. אור הבית (טנגלי).
13. אור חדש (שומר).
14. אור יצחק (עבאדי).
15. אורות טהרת המשפחה (מרדכי).
16. אורחות הבית (שטרנבוך).
17. אמרי אברהם (אויערבאך).
18. אמרי חיים (שיינברג).
19. אמרי יוסף (ורטהימר).
20. אפיקי מים (פנירי).
21. ארחות טהרה (כהנא).
22. ארחות טהרה (עטיה).
23. אשרי האיש (יו"ד ח"א, אלישיב).
24. אשריכם ישראל (יפה).
25. באר הטהרה (וויס).
26. באר חנוך (פיעטרקובסקי).
27. בדי השולחן (כהן).
28. בינת אמת (מזרחי).
29. בנה ביתך (שעהר).
30. בני יעקב (שכנזי).
31. בנין בית נאמן (סילבר).
32. ברכה כסדרה (כהן).
33. ברכת דוד (נדה, חרר).
34. ברכת יצחק (ברכה).
35. גופי הלכות (ואלהענדלר).
36. גנות עלי נהר (רייזמאן).
37. דבר הלכה (וויליגער).
38. דברות טהרה (פרלמוטר).
39. דברי בניהו (חי"ב, דיין).
40. דברי טהרה (הלברשטאם).
41. דעה ברורה (נדה, דויטש).
42. דעת טהרה (רפפורט).
43. דעת ישראל (נדה, שווריץ).
44. דעת כהן (כהנא).
45. דרך בית עמי (עמר).
46. דרך הטהרה (גרינברג).
47. דרך המלך (מלכה).
48. דרך השלחן (ינקלביץ).
49. דרך ישראל (טופרוביץ).
50. דרכי טהרה (אליהו).
51. דרכי שלום (פרידמן).
52. דת הנשים (ניגרין).
53. הבית יהודי (ח"א סי' ס' - ס"ח, זכאי).
54. הליכות ביתה (ווינער).
55. הלכה ברורה (וילהלם).
56. הלכה סדורה (נדה, בן חמו).
57. הלכות נדה (איידר, אנגלית).
58. הלכות נדה להרא"ש (גליק).
59. זכר שמואל (גריינימן).
60. זרע שמואל (נדה, שטילרמן).
61. חדושים ובאורים (גריינימן).
62. חוט שני (נדה, קרליץ).
63. חוקת הטהרה (אהלבוים).
64. חוקת הטהרה (בן שושן).
65. חוקת טהרה (ראטה).
66. חיי הלוי (על הל' טהרה, וואזנער).
67. חסד לאברהם (יצחקי).
68. חק הטהרה (קטן).
69. חק זמן (בלייד).
70. טהרה כהלכה (ינאי).
71. טהרה כהלכה (פרקש).
72. טהרת בנות ישראל (קצין).
73. טהרת בת ישראל (כהנא).
74. טהרת בת ישראל (ראבינאוויטץ).
75. טהרת הבית (יוסף).
76. טהרת המשפחה (זכאי).
77. טהרת המשפחה בישראל (הכהן).
78. טהרת יעקב (שכנזי).
79. טהרת ישראל (פארער).
80. טהרת עם ישראל (וגשל).
81. טללי טוהר (דואר).
82. ט"ז וש"ך השלם (ווינמאן).
83. יבקש תורה (קויפמן).
84. ידות טהרה (ואזנר).
85. ידות טהרה (שנעבלג).
86. ידיעת הטהרה (קליין).
87. יוסף דעת (יזדי).
88. ימי טוהר (יונה).
89. יסוד הטהרה (קליין).
90. כה תאמר (שנעבלג).
91. כללי טהרה (בראנדסדארפער).
92. לבוש צדק (כהן).
93. לבושי עז (אויערבאך).
94. ליקוטי הל' נדה (ברנשפיגל).
95. מאורות נתן (שווארץ).
96. מגילת ספר (נדה, אייזנטל).
97. מורה בהלכה (אליעזרוב).
98. מורשת משה (שטיינהויז).
99. מי דעת (נחומי, וסתות).
100. מיוסף עד יוסף (כהן).
101. מילי דטהרה (פישר).
102. מנחת איש (שפירא).
103. מנחת אשר (נדה, וייס).
104. מנחת פרי (נדה, רוטנברג).
105. מעדני אשר (נדה, לונצער).
106. מעייני הטהרה (קוריץ).
107. מעין טהרה השלם (טהרני).
108. מערכת השולחן (קורנפלד).
109. מעשה הטהרה (כהן).
110. מקוה ישראל (עובד).
111. מראה הלוי (לויין).
112. מראה כהן (רובין).
113. משמרת הטהרה (ב"ח, קארפ).
114. משנת השלחן (ויספיש).
115. משנת טהרה (בלומנטל).
116. משנת טהרה (קליין).
117. משנת יעקב (ישראל).
118. נטעי גבריאל (נדה ג"ח, ציננער).
119. נשמת ישראל (תורגמן).
120. נשמת אברהם (אברהם, ח"ב).
121. נתיבות הטהרה (לברון).
122. נתן פריין (געשטעטנער).
123. סוגה בשושנים (וינד).
124. ספר דיני הרחקות (שמש).
125. עדות יוסף (נדה, יוניוב).
126. עלי טהרה (ב"ח, שפירא).
127. עסקי טהרה (קרליין-סטולין).
128. עזר לשלחן (נדה ב"ח, דיקמאן).
129. ערוגת הבשם (מרגן, אנגלית).
130. פותח שער (פריעדמאן).
131. פי כהן (ב"ח, אייכארן).
132. פסקי באר משה (שטערן).
133. פסקי הוראה (נדה, שמרלר).
134. פסקי הטהרה (נדה, קוריץ).
135. פסקים דינים ומנהגים (דבליצקי).
136. פרדס שמחה (גרופ).
137. פרי גני (הניג).
138. פרי הגן (גראס).
139. פרי טהרה (פארכיימר).
140. פתחי דעת (מורגנשטרן).
141. פתחי הלכה (פארסט, אנגלית).
142. פתחי הלכות (קוסובסקי-שחור).
143. פתחי טהרה (אמסלם).
144. פתחי טהרה (יקובוביטש).
145. פתחי טוהר (דויטש).
146. פתחי מגדים (מייזלס).
147. פתחי תשובות (שרגא).
148. צינוני טהרה (יאקאבאוויטש).
149. קדושים תהיו (ב"ח, זדה).
150. קונ' בהל' נדה (וייס).
151. קונ' הטהרה (אריבי).
152. קו' פסקים וביאורים (מרמורשטיין).
153. קיצור הלכות נדה (בוויאר).
154. קיצור הלכות נדה (מועלם).
155. קיצור הלכות טהרה (זנדר).
156. קיצור פתחי מגדים (מייזלס).
157. קנה בשם (בראנדסדארפער).
158. קנין דעה (שרייבער).
159. קנין טהרה (בריוזל).

160. קניני טהרה (וואגשאל).
 161. קצור הל' נדה (עובד).
 162. קצור שו"ע (פפויפר).
 163. ראה חיים (מאיר).
 164. ראש פינה (פריעדמאן).
 165. ראשית דרכו (נדה, רוזנפלד).
 166. רואה בשושנים (נדה, ישראל).
 167. שאלת אשר (ב"ח, וויספיש).
 168. שבת הגרשוני (דונר).
 169. שביבי טהרה (שטרן, גוטסמן).
 170. שבילי השלחן (רוזדאל).
 171. שבילי טהרה (שטרן).
 172. שולחן שלמה (אויערבאך).
 173. שומרי טהרה (שוורץ).
 174. שושנת העמקים (אנגלית, סולטן).
 175. שושנת ישראל (נדה, קנר).
 176. שיעורי טהרה (גרוס).
 177. שיעורי טהרה (דרברמדיקר).
 178. שיעורי שבט הלוי (ואזנר).
 179. שערי הבית (שארף).
 180. שערי הלכה (חזות).
 181. שערי טבילה (שטרן).
 182. שערי טהרה (ברוס).
 183. שערי טהרה (מרילוס).
 184. שערי טהרה (שטרן).
 185. שערי טהרה (שמואליאן).
 186. שערים המצויינים (נידאם).
 187. שפע טהרה (הלברשטם).
 188. תורת החציצה (אנגלית, באדנער).
 189. תורת הטהרה (יוסף).
 190. תורת הטהרה (עלבויען).
 191. תורת המשפחה (שטרנבוך).
 192. איזה מקומם (פרידלס).
 193. אמרי יצחק (פוס).
 194. הערות וביאורים.
 195. חשוקי חמד (זילברשטיין).
 196. יד בנימין (אלישיב).
 197. מורשת משה (שטיינהויז).
 198. משנת יעקב (ישראלי).
 199. נזר שלמה (כהן).
 200. פני טוהר (עמרם).
 201. קנין שמעתתא (דרשו).
 202. שיח יוסף (רוט).

על הדף.

שבת (דף קלח:) - "עתידה תורה שתשתכח מישראל ... חס ושלום ... אלא ... שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד" "שלא ימצאו הלכה ברורה במקום אחד. פירוש בשום מקום לא ימצא, וכן הוא בזמננו זה ודאי **משרבו הספרים נתרבו שינוי הדעות וחילוקי סברות**" - יעב"ץ (שבת דף קלח:)

